

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

رسالت
علیهما الصلوات
والتسلیمات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

لغت نامہ دہخدا

بر اساس

المعجم
الغیبی

حرف **ت**

علی اکبر دہخدا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لغتنامه دهخدا (بر اساس حروف الفبا)

نویسنده:

علی اکبر دهخدا

ناشر چاپی:

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶۹۳	لغتنامه دهخدا
۶۹۳	مشخصات کتاب
۶۹۳	حرف ت
۶۹۳	ت.
۶۹۸	تأثر.
۶۹۸	تأخی.
۶۹۸	تأزف.
۶۹۸	تأسی.
۶۹۸	تأشیر.
۶۹۸	تأصر.
۶۹۸	تأطر.
۶۹۹	تأف.
۶۹۹	تأکل.
۶۹۹	تأکید.
۶۹۹	تألیف.
۶۹۹	تأمر.
۶۹۹	تأمیر.
۶۹۹	تأود.
۶۹۹	تأوی.
۶۹۹	تأیی.
۶۹۹	تا.
۷۱۲	تا.

۷۱۳	تاء
۷۱۳	تائب
۷۱۳	تائب
۷۱۳	تائب
۷۱۳	تائج
۷۱۳	تاجیس
۷۱۳	تائر
۷۱۴	تائز
۷۱۴	تائع
۷۱۴	تائق
۷۱۴	تائک
۷۱۴	تاکه
۷۱۴	تائم
۷۱۴	تاو
۷۱۴	تائو
۷۱۴	تائوئیسیم
۷۱۵	تائورمینه
۷۱۵	تائوریهها
۷۱۵	تائوسقز
۷۱۵	تاوک
۷۱۵	تائه
۷۱۵	تائی
۷۱۵	تائی پینگس
۷۱۵	تائیتی

- ۷۱۵ تائیدن.
- ۷۱۶ تائیس.
- ۷۱۶ تائی هوکو.
- ۷۱۶ تاب.
- ۷۲۲ تاب.
- ۷۲۲ تاب.
- ۷۲۲ تاب.
- ۷۲۲ تاب آوردن.
- ۷۲۲ تابا.
- ۷۲۳ تابارکا.
- ۷۲۳ تابارن.
- ۷۲۳ تاباسکو.
- ۷۲۳ تاباسکو.
- ۷۲۳ تاباص.
- ۷۲۳ تاباغو.
- ۷۲۳ تاباق.
- ۷۲۳ تاباک.
- ۷۲۴ تاباگو.
- ۷۲۴ تابال.
- ۷۲۴ تابال.
- ۷۲۴ تابالحوت.
- ۷۲۴ تابان.
- ۷۲۵ تابان.
- ۷۲۵ تابان.

- ۷۲۵ تاباندن.
- ۷۲۶ تابان کردن.
- ۷۲۶ تابان گردیدن.
- ۷۲۶ تابانوس.
- ۷۲۶ تابانی.
- ۷۲۶ تابانیدن.
- ۷۲۶ تاب افکندن.
- ۷۲۶ تاب بازی.
- ۷۲۶ تاب برداشتن.
- ۷۲۷ تاب بردن.
- ۷۲۷ تابتا.
- ۷۲۷ تاب تاب.
- ۷۲۷ تابچند.
- ۷۲۷ تابحریت.
- ۷۲۷ تابخانه.
- ۷۲۸ تابخورد.
- ۷۲۸ تاب خوردن.
- ۷۲۸ تاب خورده.
- ۷۲۸ تاب دادن.
- ۷۲۸ تاب داده.
- ۷۲۹ تابدار.
- ۷۲۹ تابداری.
- ۷۲۹ تاب داشتن.
- ۷۲۹ تابدان.

- ۷۳۰ تابدیخ.
- ۷۳۰ تاب دیده.
- ۷۳۰ تاب رفتن.
- ۷۳۰ تاب زخمه داشتن.
- ۷۳۰ تاب زن.
- ۷۳۰ تابستان.
- ۷۳۱ تابستانق.
- ۷۳۱ تابستانگاه.
- ۷۳۱ تابستان نشین.
- ۷۳۱ تابستانی.
- ۷۳۱ تابس شرم.
- ۷۳۱ تابسه.
- ۷۳۱ تابش.
- ۷۳۲ تابشی.
- ۷۳۲ تابع.
- ۷۳۳ تابع النجم.
- ۷۳۳ تابعدار.
- ۷۳۳ تابع شدن.
- ۷۳۴ تابع مهمل.
- ۷۳۴ تابعون.
- ۷۳۴ تابعه.
- ۷۳۴ تابعه.
- ۷۳۴ تابعی.
- ۷۳۵ تابعی.

- ۷۳۵ تابعی.
- ۷۳۵ تابعی.
- ۷۳۵ تابعیت.
- ۷۴۷ تابعین.
- ۷۴۷ تابعیون.
- ۷۴۸ تابعیه.
- ۷۴۸ تابعور.
- ۷۴۸ تابک.
- ۷۴۸ تاب گرفتن.
- ۷۴۸ تابگی.
- ۷۴۸ تاب گیری.
- ۷۴۸ تابل.
- ۷۴۸ تابلقو.
- ۷۴۹ تابلمه.
- ۷۴۹ تابلو.
- ۷۴۹ تابن.
- ۷۴۹ تابناک.
- ۷۴۹ تابناکی.
- ۷۴۹ تابندگی.
- ۷۴۹ تابنده.
- ۷۵۱ تابنکو.
- ۷۵۱ تابو.
- ۷۵۱ تابوت.
- ۷۵۲ تاب و تب.

- ۷۵۲ تابوت خشکه.
- ۷۵۲ تابوت سکینه.
- ۷۵۴ تابوت شهادت.
- ۷۵۴ تابوت عهد.
- ۷۵۵ تابوت کش.
- ۷۵۵ تابوت کشی.
- ۷۵۵ تاب و توان.
- ۷۵۵ تاب و توش.
- ۷۵۵ تابوتی.
- ۷۵۵ تابور.
- ۷۵۶ تابورودزاک کور.
- ۷۵۶ تابوره.
- ۷۵۶ تاب و طاقت.
- ۷۵۶ تابوغ.
- ۷۵۶ تابوقا.
- ۷۵۷ تابوک.
- ۷۵۷ تابوه.
- ۷۵۷ تابه.
- ۷۵۸ تابه.
- ۷۵۸ تابه.
- ۷۵۸ تابه بریان.
- ۷۵۹ تابه زر.
- ۷۵۹ تابه ماهی.
- ۷۵۹ تابه نقل.

- ۷۵۹ تابی.
- ۷۵۹ تابی.
- ۷۵۹ تابیت تی.
- ۷۵۹ تابیدگی.
- ۷۵۹ تابیدن.
- ۷۶۲ تابیده.
- ۷۶۲ تابین.
- ۷۶۲ تابین باشی.
- ۷۶۲ تابین بحری.
- ۷۶۲ تابه.
- ۷۶۳ تاپ.
- ۷۶۳ تاپاجس.
- ۷۶۳ تاپاک.
- ۷۶۳ تاپال.
- ۷۶۳ تاپ تاپ.
- ۷۶۳ تاپ تاپ خمیر.
- ۷۶۳ تاپ توپ.
- ۷۶۳ تاپتی.
- ۷۶۴ تاپساقوی.
- ۷۶۴ تاپ ساک.
- ۷۶۴ تاپساکوس.
- ۷۶۴ تاپسوس.
- ۷۶۴ تاپسیا.
- ۷۶۵ تاپلاق.

- ۷۶۵ تاپو.
- ۷۶۵ تاپوخان.
- ۷۶۵ تاپور.
- ۷۶۵ تاپورستان.
- ۷۶۵ تاپه.
- ۷۶۶ تاپیر.
- ۷۶۶ تاپیوکا.
- ۷۶۶ تات.
- ۷۶۶ تات.
- ۷۶۶ تات.
- ۷۶۸ تاتا.
- ۷۶۸ تاتا.
- ۷۶۸ تاتائوچای.
- ۷۶۸ تاتار.
- ۷۶۸ تاتار.
- ۷۷۰ تاتار.
- ۷۷۰ تاتار.
- ۷۷۰ تاتار.
- ۷۷۱ تاتار.
- ۷۷۱ تاتار ابراهیم افندی.
- ۷۷۱ تاتار بازار جغی.
- ۷۷۱ تاتار بازار جغی.
- ۷۷۱ تاتارخان.
- ۷۷۱ تاتارخان.

- ۷۷۱ تاتارخان.
- ۷۷۲ تاتارخان.
- ۷۷۲ تاتارخان کاسی.
- ۷۷۲ تاتارخان کانسی.
- ۷۷۲ تاتارخان لودی.
- ۷۷۲ تاتارده.
- ۷۷۲ تاتارستان.
- ۷۷۳ تاتار سلطان.
- ۷۷۳ تاتاری.
- ۷۷۳ تاتا کردن.
- ۷۷۳ تاتئو.
- ۷۷۳ تاترا.
- ۷۷۴ تاتران.
- ۷۷۴ تاتری.
- ۷۷۴ تاتسن.
- ۷۷۴ تات قشلاق.
- ۷۷۴ تاتک.
- ۷۷۴ تاتکن.
- ۷۷۴ تات کندی.
- ۷۷۵ تاتلی.
- ۷۷۵ تاتم لو.
- ۷۷۵ تاتو.
- ۷۷۵ تاتو.
- ۷۷۵ تاتو.

- ۷۷۵ ناتوان.
- ۷۷۵ ناتوره.
- ۷۷۶ ناتورهء درختی.
- ۷۷۶ ناتول.
- ۷۷۶ ناتوله.
- ۷۷۶ تاته.
- ۷۷۷ ناتها.
- ۷۷۷ تاته رشید.
- ۷۷۷ تاتی.
- ۷۷۷ تاتی.
- ۷۷۷ تاتی.
- ۷۷۷ تاتیان.
- ۷۷۸ تاتیان.
- ۷۷۸ تاتیانوس.
- ۷۷۸ تاتین.
- ۷۷۸ تاتینا.
- ۷۷۹ تاتیوس.
- ۷۷۹ تاج.
- ۷۸۲ تاج.
- ۷۸۲ تاج.
- ۷۸۲ تاج.
- ۷۸۳ تاج.
- ۷۸۳ تاج.
- ۷۸۳ تاج.

- ۷۸۷ تاج آباد.
- ۷۸۷ تاج آباد.
- ۷۸۷ تاج آباد.
- ۷۸۷ تاج آباد.
- ۷۸۷ تاج آباد.
- ۷۸۷ تاج آباد سفلی.
- ۷۸۷ تاج آباد علیا.
- ۷۸۷ تاج آباد کهنه.
- ۷۸۸ تاج آباد نو.
- ۷۸۸ تاج اسکندری.
- ۷۸۸ تاج الادباء .
- ۷۸۸ تاج الاسلام.
- ۷۸۸ تاج الاسلام.
- ۷۸۹ تاج الاسلام.
- ۷۸۹ تاج الاسلام.
- ۷۸۹ تاج الاسلام.
- ۷۸۹ تاج الافاضل.
- ۷۹۱ تاج الامراء .
- ۷۹۱ تاج التبریزی.
- ۷۹۱ تاج الحلوانی.
- ۷۹۱ تاج الدوله.
- ۷۹۲ تاج الدوله.
- ۷۹۲ تاج الدوله.
- ۷۹۲ تاج الدوله.

۷۹۲	تاج الدوله.
۷۹۲	تاج الدوله.
۷۹۳	تاج الدوله.
۷۹۳	تاج الدوله.
۷۹۳	تاج الدوله.
۷۹۳	تاج الدین.
۷۹۳	تاج الدین.
۷۹۳	تاج الدین.
۷۹۴	تاج الدین.
۷۹۴	تاج الدین.
۷۹۴	تاج الدین.
۷۹۴	تاج الدین.
۷۹۴	تاج الدین.
۷۹۵	تاج الدین.
۷۹۵	تاج الدین.
۷۹۵	تاج الدین.
۷۹۵	تاج الدین.
۷۹۶	تاج الدین.
۷۹۶	تاج الدین.
۸۰۲	تاج الدین.
۸۰۴	تاج الدین.
۸۰۵	تاج الدین.
۸۰۶	تاج الدین.
۸۰۶	تاج الدین.
۸۱۱	تاج الدین.

- ۸۱۷ تاج الدین.
- ۸۱۷ تاج الدین.
- ۸۱۷ تاج الدین.
- ۸۱۷ تاج الدین.
- ۸۱۷ تاج الدین.
- ۸۱۸ تاج الدین.
- ۸۱۹ تاج الدین.
- ۸۱۹ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۰ تاج الدین.
- ۸۲۱ تاج الدین.
- ۸۲۱ تاج الدین.
- ۸۲۲ تاج الدین.
- ۸۲۲ تاج الدین.
- ۸۲۲ تاج الدین.
- ۸۲۲ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.

- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۳ تاج الدین.
- ۸۲۴ تاج الدین.
- ۸۲۴ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۵ تاج الدین.
- ۸۲۶ تاج الدین.
- ۸۲۶ تاج الدین.
- ۸۲۶ تاج الدین.
- ۸۲۷ تاج الدین.
- ۸۲۷ تاج الدین.
- ۸۲۷ تاج الدین.
- ۸۲۸ تاج الدین.
- ۸۲۸ تاج الدین.
- ۸۲۸ تاج الدین.
- ۸۲۹ تاج الدین.

- ۸۲۹ تاج الدین.
- ۸۲۹ تاج الدین.
- ۸۲۹ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۰ تاج الدین.
- ۸۳۱ تاج الدین.
- ۸۳۱ تاج الدین.
- ۸۳۱ تاج الدین.
- ۸۳۱ تاج الدین.
- ۸۳۲ تاج الدین.
- ۸۳۲ تاج الدین.
- ۸۳۲ تاج الدین.
- ۸۳۳ تاج الدین.
- ۸۳۳ تاج الدین.
- ۸۳۳ تاج الدین.
- ۸۳۳ تاج الدین.
- ۸۳۳ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.

- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۴ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۵ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۶ تاج الدین.
- ۸۳۷ تاج الدین.
- ۸۳۷ تاج الدین.

۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۷	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۸	تاج الدین.
۸۳۹	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۱	تاج الدین.
۸۴۳	تاج الدین.
۸۴۳	تاج الدین.
۸۴۴	تاج الدین.
۸۴۴	تاج الدین.
۸۴۴	تاج الدین.
۸۴۴	تاج الدین.

۸۴۴	تاج الدین.
۸۴۴	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۵	تاج الدین.
۸۴۷	تاج الدین.
۸۴۷	تاج الدین.
۸۴۷	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۸	تاج الدین.
۸۴۹	تاج الدین.
۸۴۹	تاج الدین.
۸۴۹	تاج الدین.
۸۴۹	تاج الدین.

- ۸۴۹ تاج الدین.
- ۸۴۹ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۰ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۱ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۲ تاج الدین.
- ۸۵۴ تاج الدین.
- ۸۵۴ تاج الدین کلا.
- ۸۵۴ تاج الدین محلّه.
- ۸۵۴ تاج الرؤساء .
- ۸۵۴ تاج الرؤساء .
- ۸۵۴ تاج السادة.

- تاج السعیدی. ۸۵۵
- تاج السلمانی. ۸۵۵
- تاج الشریعه. ۸۵۶
- تاج الشعرا. ۸۵۶
- تاج الشعرا. ۸۵۶
- تاج الشعرا. ۸۵۶
- تاج الصرخدی. ۸۵۶
- تاج العارفین. ۸۵۷
- تاج العارفین. ۸۵۷
- تاج العارفین. ۸۵۷
- تاج الفتوح. ۸۵۸
- تاج القراء. ۸۵۸
- تاج الكتاب. ۸۵۹
- تاج الكتاب. ۸۵۹
- تاج المراكشی. ۸۵۹
- تاج المعالی. ۸۵۹
- تاج المعالی. ۸۵۹
- تاج الملك. ۸۶۰
- تاج الملك. ۸۶۰
- تاج الملك. ۸۶۰
- تاج الملك. ۸۶۱
- تاج الملك. ۸۶۲
- تاج الملوك. ۸۶۲
- تاج الملوك. ۸۶۳

- ۸۶۳ تاج الملوک.
- ۸۶۳ تاج الملوک.
- ۸۶۴ تاج المله.
- ۸۶۴ تاج الیمنی.
- ۸۶۴ تاج امیر.
- ۸۶۴ تاج امیر.
- ۸۶۴ تاجبخش.
- ۸۶۵ تاجبخشی.
- ۸۶۵ تاج بر.
- ۸۶۵ تاج بر سر زدن.
- ۸۶۵ تاج بر سر نهادن.
- ۸۶۵ تاج بک زاده.
- ۸۶۶ تاج بک زاده.
- ۸۶۶ تاج بلغاری.
- ۸۶۶ تاج بن محمود.
- ۸۶۶ تاج پرست.
- ۸۶۶ تاج پوش.
- ۸۶۷ تاج پوشیدن.
- ۸۶۷ تاج تاش.
- ۸۶۷ تاج خان.
- ۸۶۷ تاج خان افغان.
- ۸۶۷ تاج خان کرانی.
- ۸۶۸ تاج خان لودی.
- ۸۶۸ تاج خجندی.

- تاج خروس. ۸۶۸
- تاج خروس. ۸۶۸
- تاج خواه. ۸۶۸
- تاج دار. ۸۶۸
- تاج دار. ۸۶۹
- تاجدار فلک. ۸۷۰
- تاج دارنده. ۸۷۰
- تاجداری. ۸۷۰
- تاج دندان. ۸۷۰
- تاج دوز. ۸۷۰
- تاج ده. ۸۷۰
- تاج دیک. ۸۷۰
- تاج دین. ۸۷۰
- تاجر. ۸۷۰
- تاجر. ۸۷۱
- تاجران. ۸۷۱
- تاجرانه. ۸۷۱
- تاجر خیل. ۸۷۱
- تاجرزاده. ۸۷۱
- تاج رسل. ۸۷۱
- تاجرفت. ۸۷۱
- تاجرلو. ۸۷۲
- تاجر مکی. ۸۷۲
- تاجره. ۸۷۲

- تاجره. ۸۷۲
- تاجری. ۸۷۲
- تاجریزی. ۸۷۲
- تاجریزی پیچ. ۸۷۳
- تاج ریزی سرخ. ۸۷۴
- تاج ریزی سیاه. ۸۷۴
- تاج زر. ۸۷۴
- تاج زرین. ۸۷۴
- تاج زید. ۸۷۴
- تاج سایهء عرش. ۸۷۴
- تاج ستان. ۸۷۴
- تاج سر. ۸۷۴
- تاج سر عشاق. ۸۷۵
- تاج سکندر. ۸۷۵
- تاج سلیمان. ۸۷۵
- تاج شدن. ۸۷۵
- تاج شمع. ۸۷۵
- تاج طیب. ۸۷۵
- تاج عنبر. ۸۷۵
- تاج فتوح. ۸۷۵
- تاج فروز. ۸۷۶
- تاج فلک. ۸۷۶
- تاج فیروزه. ۸۷۶
- تاج قلعه. ۸۷۶

- ۸۷۶ تاج قلعه گهی.
- ۸۷۶ تاجک.
- ۸۷۶ تاجک.
- ۸۷۷ تاج کندی.
- ۸۷۷ تاج کوه.
- ۸۷۷ تاج کوه.
- ۸۷۷ تاج کیخسرو.
- ۸۷۷ تاجگاه.
- ۸۷۷ تاج گذاران.
- ۸۷۷ تاج گذاری.
- ۸۷۷ تاج گردون.
- ۸۷۸ تاج گل.
- ۸۷۸ تاجگه.
- ۸۷۸ تاج لاله.
- ۸۷۸ تاج لعل.
- ۸۷۸ تاجلی خانم.
- ۸۷۸ تاجما.
- ۸۷۸ تاجمان.
- ۸۷۸ تاجمان.
- ۸۷۸ تاجماه.
- ۸۷۸ تاج محل.
- ۸۷۹ تاج مقوا.
- ۸۷۹ تاجنه.
- ۸۷۹ تاجو.

- تاج وار. ۸۷۹
- تاج و تخت. ۸۷۹
- تاجور. ۸۷۹
- تاجورا. ۸۸۱
- تاجورک. ۸۸۱
- تاجوره. ۸۸۱
- تاجوری. ۸۸۱
- تاجونس. ۸۸۱
- تاج و نیم تاج. ۸۸۲
- تاجه. ۸۸۲
- تاجه. ۸۸۲
- تاج هدهد. ۸۸۲
- تاجی. ۸۸۲
- تاجی. ۸۸۲
- تاجی. ۸۸۳
- تاجی دویر. ۸۸۳
- تاجیک. ۸۸۳
- تاجیکاباد. ۸۸۴
- تاجیکانه. ۸۸۴
- تاجیکستان. ۸۸۴
- تاجی کلا. ۸۸۶
- تاجیه. ۸۸۶
- تاجیه. ۸۸۶
- تاچکی. ۸۸۶

- ۸۸۶ تاچگر.
- ۸۸۶ تاچه.
- ۸۸۶ تاچه بندی.
- ۸۸۷ تاحت.
- ۸۸۷ تاحسین شاهی.
- ۸۸۷ تاحم.
- ۸۸۷ تاحی.
- ۸۸۷ تاخ.
- ۸۸۷ تاخ.
- ۸۸۸ تاخت.
- ۸۸۸ تاخت آوردن.
- ۸۸۸ تاختج.
- ۸۸۸ تاخت زدن.
- ۸۸۸ تاخت کردن.
- ۸۸۸ تاختگاه.
- ۸۸۹ تاختن.
- ۸۹۴ تاخته.
- ۸۹۴ تاختی.
- ۸۹۴ تاخس.
- ۸۹۵ تاخس.
- ۸۹۵ تاخک.
- ۸۹۵ تاخن.
- ۸۹۶ تاخیانوس.
- ۸۹۶ تاخیره.

۸۹۶	تادار.
۸۹۶	تادانه.
۸۹۶	تادرس.
۸۹۶	تادروس.
۸۹۷	تادروس.
۸۹۷	تادروس.
۸۹۷	تادروس.
۸۹۷	تادروس.
۸۹۷	تادفی.
۸۹۷	تادله.
۸۹۷	تادلی.
۸۹۸	تادلی.
۸۹۸	تادلی.
۸۹۸	تادمکه.
۸۹۸	تادن.
۸۹۸	تادنی.
۸۹۸	تادنی.
۸۹۸	تادوان.
۸۹۹	تاده.
۸۹۹	تادیزه.
۸۹۹	تادیزی.
۸۹۹	تادیزی.
۸۹۹	تاذری.
۸۹۹	تاذف.
۹۰۰	تاذفی.

۹۰۰	تاذفی.
۹۰۰	تاذفی.
۹۰۰	تاذن.
۹۰۰	تاذنی.
۹۰۰	تار.
۹۰۴	تار.
۹۰۵	تار.
۹۰۵	تار.
۹۰۵	تار.
۹۰۵	تار.
۹۰۵	تارآباد.
۹۰۶	تارآوا.
۹۰۶	تارا.
۹۰۶	تارا.
۹۰۶	تاراء.
۹۰۶	تاراب.
۹۰۷	تارابی.
۹۰۹	تارابی.
۹۰۹	تارات.
۹۰۹	تارات.
۹۱۰	تارات.
۹۱۰	تاراتای.
۹۱۰	تاراج.
۹۱۰	تاراج.
۹۱۱	تاراج اصفهانی.

- تاراج افکندن ۹۱۱
- تاراج بردن ۹۱۱
- تاراج دادن ۹۱۱
- تاراج ده ۹۱۲
- تاراج رفتن ۹۱۲
- تاراج زدن ۹۱۲
- تاراج شدن ۹۱۲
- تاراج کردن ۹۱۲
- تاراج کرده ۹۱۳
- تاراجگاه ۹۱۳
- تاراج گر ۹۱۳
- تاراج گری ۹۱۳
- تاراج نمودن ۹۱۳
- تاراجیدن ۹۱۳
- تاراجند ۹۱۳
- تارار ۹۱۳
- تاراره ۹۱۴
- تاراز ۹۱۴
- تارازونه ۹۱۴
- تاراس ۹۱۴
- تاراسا ۹۱۴
- تاراسقون ۹۱۴
- تاراسکن ۹۱۴
- تاراغ و توروغ ۹۱۵

- ۹۱۵ تاراغونه.
- ۹۱۵ تاراکای.
- ۹۱۵ تاراکو.
- ۹۱۵ تاراگونز.
- ۹۱۵ تاراگون.
- ۹۱۵ تاراگون.
- ۹۱۶ تاراگونا.
- ۹۱۶ تاران.
- ۹۱۶ تاران.
- ۹۱۶ تارانت.
- ۹۱۷ تارانت.
- ۹۱۷ تارانتوم.
- ۹۱۷ تاران تیوس واررون.
- ۹۱۷ تاراندن.
- ۹۱۸ تارنده.
- ۹۱۸ تارانقی.
- ۹۱۸ تاراننده.
- ۹۱۸ تارانیدن.
- ۹۱۸ تارانیده.
- ۹۱۸ تارانیس.
- ۹۱۸ تارب.
- ۹۱۹ تارباگاتای.
- ۹۱۹ تاربام.
- ۹۱۹ تاربای.

- ۹۱۹ تاریخه.
- ۹۱۹ تاریخشو.
- ۹۲۰ تاریخیا.
- ۹۲۰ تاریخین.
- ۹۲۰ تاریخیه.
- ۹۲۰ تاریخ.
- ۹۲۰ تاریخار.
- ۹۲۱ تاریخار.
- ۹۲۱ تاریخار.
- ۹۲۱ تاریخارن.
- ۹۲۱ تاریخارو.
- ۹۲۱ تاریخاس.
- ۹۲۱ تاریخاگلیا.
- ۹۲۱ تاریخاگلیا.
- ۹۲۲ تاریخان.
- ۹۲۲ تاریخانا.
- ۹۲۲ تاریخ تراز.
- ۹۲۲ تاریخ تریک.
- ۹۲۳ تاریخسن.
- ۹۲۳ تاریخسن.
- ۹۲۳ تاریخسه.
- ۹۲۳ تاریختن.
- ۹۲۳ تاریختنک.
- ۹۲۳ تاریخ تنندو.

- ۹۲۴ تار تنیدن.
- ۹۲۴ تارتو.
- ۹۲۴ تارتور.
- ۹۲۴ تارتوف.
- ۹۲۴ تارتینی.
- ۹۲۴ تار جامه.
- ۹۲۵ تارجه.
- ۹۲۵ تارچوبه.
- ۹۲۵ تارچه.
- ۹۲۵ تارح.
- ۹۲۶ تاریخ.
- ۹۳۰ تارخو.
- ۹۳۰ تارد.
- ۹۳۰ تاردان.
- ۹۳۱ تاردنوا.
- ۹۳۱ تاردو.
- ۹۳۱ تاردونی.
- ۹۳۱ تاردیانتته.
- ۹۳۱ تاردیو.
- ۹۳۲ تارز.
- ۹۳۲ تار زدن.
- ۹۳۲ تارزن.
- ۹۳۲ تارزن.
- ۹۳۲ تارزۀ.

- ۹۳۲ تارژلی.
- ۹۳۲ تارژه.
- ۹۳۳ تارس.
- ۹۳۳ تارس.
- ۹۳۳ تارس.
- ۹۳۳ تارس.
- ۹۳۴ تار ساز.
- ۹۳۴ تار ساز.
- ۹۳۴ تار سازی.
- ۹۳۴ تار سر.
- ۹۳۵ تار سکت.
- ۹۳۵ تار سم.
- ۹۳۵ تار سوس.
- ۹۳۵ تار سیس.
- ۹۳۵ تار سیه.
- ۹۳۵ تار ش.
- ۹۳۵ تار ش.
- ۹۳۵ تار شته.
- ۹۳۶ تار شدن.
- ۹۳۶ تار ص.
- ۹۳۶ تار ضایی.
- ۹۳۶ تار عنکبوت.
- ۹۳۶ تار عنکبوتی.
- ۹۳۶ تار فام.

- تارقلی . ۹۳۶
- تارک. ۹۳۶
- تارک. ۹۳۸
- تارکاری. ۹۳۸
- تارکاکاش. ۹۳۸
- تارک ادب. ۹۳۸
- تارک الدنيا. ۹۳۹
- تارک الصلوۃ. ۹۳۹
- تارک دنیا. ۹۳۹
- تار کرباس. ۹۳۹
- تار کردن. ۹۳۹
- تارکروت. ۹۳۹
- تارک سای. ۹۳۹
- تارک سر. ۹۳۹
- تارکش. ۹۳۹
- تارک شدن. ۹۴۰
- تارک شکاف. ۹۴۰
- تارکن. ۹۴۰
- تارک نشین. ۹۴۰
- تارکه. ۹۴۰
- تارکی. ۹۴۰
- تارکین. ۹۴۰
- تارکینی. ۹۴۰
- تارکی نیوس. ۹۴۰

- ۹۴۱ تارکی نیوس.
- ۹۴۱ تارکی نیوس.
- ۹۴۱ تارکی نیوس.
- ۹۴۲ تارکی نیوس محتشم.
- ۹۴۲ تارگوراب.
- ۹۴۲ تارگی تای.
- ۹۴۲ تارم.
- ۹۴۳ تارم.
- ۹۴۳ تارمار.
- ۹۴۳ تارمتاز.
- ۹۴۳ تارمداز.
- ۹۴۳ تارم کش.
- ۹۴۳ تار مو.
- ۹۴۴ تارمونی.
- ۹۴۴ تارمی.
- ۹۴۴ تارمیغ.
- ۹۴۴ تارن.
- ۹۴۴ تارن.
- ۹۴۵ تارن اگرن.
- ۹۴۵ تارنت.
- ۹۴۵ تارنتز.
- ۹۴۵ تارنته.
- ۹۴۶ تارنته.
- ۹۴۶ تارنگ.

- ۹۴۶ تارن مع غارونه.
- ۹۴۶ تارنوپل.
- ۹۴۶ تارنوف.
- ۹۴۶ تارنوو.
- ۹۴۷ تارنيه.
- ۹۴۷ تارو.
- ۹۴۷ تارو.
- ۹۴۷ تاروا.
- ۹۴۷ تار و پود.
- ۹۴۸ تار و تفرقه.
- ۹۴۸ تار و تمبک.
- ۹۴۸ تار و تنبک.
- ۹۴۸ تار و تنبور.
- ۹۴۸ تار و تنگ.
- ۹۴۸ تار و تور.
- ۹۴۹ تارودانت.
- ۹۴۹ تارودی.
- ۹۴۹ تار و طنبور.
- ۹۴۹ تار و مار.
- ۹۴۹ تارون.
- ۹۵۰ تارونت پرت.
- ۹۵۰ تارونه.
- ۹۵۰ تارویس.
- ۹۵۰ تاره.

- تاره. ۹۵۱
- تاره. ۹۵۱
- تاره. ۹۵۱
- تارهٔ اخری. ۹۵۱
- تارهٔ بعد اخری. ۹۵۱
- تاری. ۹۵۱
- تاری. ۹۵۳
- تاری. ۹۵۳
- تاری. ۹۵۳
- تاری پاس. ۹۵۳
- تاری جا. ۹۵۳
- تاری چشم. ۹۵۳
- تاریخ. ۹۵۳
- تاریخ ادیان. ۹۷۹
- تاریخ اردشیری. ۹۷۹
- تاریخ اسکندری. ۹۷۹
- تاریخ البشر. ۹۸۰
- تاریخ الروم. ۹۸۰
- تاریخ القبط. ۹۸۰
- تاریخ اوستایی. ۹۸۰
- تاریخ اوستایی جدید. ۹۸۱
- تاریخ اوستایی قدیم. ۹۸۲
- تاریخ ایلخانی. ۹۸۵
- تاریخ پدید کردن. ۹۸۵

- تاریخ ترک. ۹۸۵
- تاریخ جایی یا امری بودن. ۹۸۷
- تاریخ جدید. ۹۸۷
- تاریخ جدید ایران. ۹۸۷
- تاریخ جلالی. ۹۸۸
- تاریخچه. ۹۹۶
- تاریخ خراجی. ۹۹۶
- تاریخ دار. ۹۹۹
- تاریخ دان. ۹۹۹
- تاریخ دهقان. ۹۹۹
- تاریخ رومی. ۹۹۹
- تاریخ رومیان. ۹۹۹
- تاریخ شدن. ۹۹۹
- تاریخ شمسی. ۱۰۰۰
- تاریخ شهریاران. ۱۰۰۱
- تاریخ طبیعی. ۱۰۰۱
- تاریخ عمومی. ۱۰۰۱
- تاریخ غازانی. ۱۰۰۱
- تاریخ فرس. ۱۰۰۲
- تاریخ فلسفی. ۱۰۰۲
- تاریخ قازانی. ۱۰۰۲
- تاریخ قبط جدید. ۱۰۰۲
- تاریخ قبط قدیم. ۱۰۰۳
- تاریخ قدیم. ۱۰۰۳

- ۱۰۰۳ تاریخ قرون جدید.
- ۱۰۰۳ تاریخ قرون وسطی.
- ۱۰۰۳ تاریخ قمری.
- ۱۰۰۵ تاریخ کردن.
- ۱۰۰۵ تاریخ گذاشتن.
- ۱۰۰۵ تاریخ گشتن.
- ۱۰۰۶ تاریخ مذاهب.
- ۱۰۰۶ تاریخ مسیحی.
- ۱۰۰۶ تاریخ مصر.
- ۱۰۰۸ تاریخ مصر جدید.
- ۱۰۰۸ تاریخ مصر قدیم.
- ۱۰۰۸ تاریخ معاصر.
- ۱۰۰۸ تاریخ ملکشاهی.
- ۱۰۰۸ تاریخ ملکی.
- ۱۰۰۹ تاریخ نویس.
- ۱۰۰۹ تاریخ نویسی.
- ۱۰۰۹ تاریخ هجری.
- ۱۰۰۹ تاریخی.
- ۱۰۰۹ تاریخی.
- ۱۰۱۰ تاریخ یزدگردی.
- ۱۰۱۱ تاریخی شدن.
- ۱۰۱۱ تاریخ یونان.
- ۱۰۱۱ تاریخ یهود.
- ۱۰۱۲ تاریخا.

- تاریک. ۱۰۱۲-----
- تاریکا. ۱۰۱۴-----
- تاریکان. ۱۰۱۴-----
- تاریکبخت. ۱۰۱۴-----
- تاریک تر. ۱۰۱۴-----
- تاریک جان. ۱۰۱۴-----
- تاریک جوی. ۱۰۱۵-----
- تاریک چشم. ۱۰۱۵-----
- تاریک چهره. ۱۰۱۵-----
- تاریکخانه. ۱۰۱۵-----
- تاریک داشتن. ۱۰۱۵-----
- تاریک دان. ۱۰۱۵-----
- تاریک دره. ۱۰۱۵-----
- تاریک دل. ۱۰۱۵-----
- تاریک دین. ۱۰۱۶-----
- تاریک رای. ۱۰۱۶-----
- تاری کردن. ۱۰۱۶-----
- تاریک رو. ۱۰۱۶-----
- تاریک رود. ۱۰۱۶-----
- تاریک روز. ۱۰۱۶-----
- تاریک روشن. ۱۰۱۶-----
- تاریک شب. ۱۰۱۶-----
- تاریک شدن. ۱۰۱۷-----
- تاریک شده. ۱۰۱۷-----

- تاریک طبع. ۱۰۱۷
- تاریک فام. ۱۰۱۷
- تاریک کردن. ۱۰۱۸
- تاریک کرده. ۱۰۱۸
- تاریک گردیدن. ۱۰۱۸
- تاریک گشتن. ۱۰۱۸
- تاریک گشته. ۱۰۱۸
- تاریک ماه. ۱۰۱۸
- تاریک محله. ۱۰۱۸
- تاریک مغز. ۱۰۱۸
- تاریک میغ. ۱۰۱۸
- تاریک نشان. ۱۰۱۹
- تاریک و تنگ. ۱۰۱۹
- تاریک و روشن. ۱۰۱۹
- تاریکه. ۱۰۱۹
- تاریکی. ۱۰۱۹
- تاریکی بینایی. ۱۰۲۰
- تاریکی روز. ۱۰۲۰
- تاریکی غلیظ. ۱۰۲۰
- تاریکی کورکی. ۱۰۲۱
- تاریکیها. ۱۰۲۱
- تاریم. ۱۰۲۱
- تاری محله. ۱۰۲۱
- تاری مرادی. ۱۰۲۱

- تارین ۱۰۲۲
- تاری ورمیش ۱۰۲۲
- تاریوش ۱۰۲۲
- تاریوند ۱۰۲۲
- تاریها ۱۰۲۲
- تاز ۱۰۲۲
- تاز ۱۰۲۳
- تاز ۱۰۲۴
- تازان ۱۰۲۴
- تازان ۱۰۲۵
- تازانتر ۱۰۲۵
- تازاندن ۱۰۲۵
- تازان کشور ۱۰۲۵
- تازانه ۱۰۲۵
- تازانیدن ۱۰۲۵
- تازانیده ۱۰۲۶
- تازبارم ۱۰۲۶
- تازباز ۱۰۲۶
- تازبازی ۱۰۲۶
- تا زدن ۱۰۲۶
- تازرت ۱۰۲۶
- تازردیه ۱۰۲۶
- تازس ۱۰۲۶
- تازش ۱۰۲۶

۱۰۲۷	تازقی.
۱۰۲۷	تازک.
۱۰۲۷	تاز کردن.
۱۰۲۷	تازگان.
۱۰۲۷	تازگی.
۱۰۲۸	تازگیها.
۱۰۲۸	تازندگان.
۱۰۲۸	تازنده.
۱۰۲۸	تازنک.
۱۰۲۸	تازنگ.
۱۰۲۹	تازنگ.
۱۰۲۹	تازنه.
۱۰۲۹	تازه.
۱۰۳۰	تازه.
۱۰۳۰	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۱	تازه آباد.
۱۰۳۲	تازه آباد.
۱۰۳۲	تازه آباد.

- ۱۰۳۶ تازه آباد دوله رش.
- ۱۰۳۶ تازه آباد دوویسه.
- ۱۰۳۶ تازه آباد دیزج.
- ۱۰۳۶ تازه آباد سرآب قحط.
- ۱۰۳۶ تازه آباد سردالان.
- ۱۰۳۶ تازه آباد سریاس.
- ۱۰۳۶ تازه آباد عباس آباد.
- ۱۰۳۷ تازه آباد عیسی آباد.
- ۱۰۳۷ تازه آباد عیسی در.
- ۱۰۳۷ تازه آباد قراگول.
- ۱۰۳۷ تازه آباد قلعه جق.
- ۱۰۳۷ تازه آباد قوری چای.
- ۱۰۳۷ تازه آباد کریم آباد.
- ۱۰۳۸ تازه آباد کلا.
- ۱۰۳۸ تازه آباد گاومیشان.
- ۱۰۳۸ تازه آباد گزنهله.
- ۱۰۳۸ تازه آباد گلانه.
- ۱۰۳۸ تازه آباد گیلکلو.
- ۱۰۳۸ تازه آباد مرزیان.
- ۱۰۳۹ تازه آباد مورچی.
- ۱۰۳۹ تازه آباد وزیر.
- ۱۰۳۹ تازه آباد هیجان.
- ۱۰۳۹ تازه اندرز.
- ۱۰۳۹ تازه اندیشه.

- تازه باغ. ۱۰۳۹
- تازه بتازه. ۱۰۳۹
- تازه بدن. ۱۰۴۰
- تازه بدوران رسیده. ۱۰۴۰
- تازه برگ. ۱۰۴۰
- تازه بنیاد. ۱۰۴۰
- تازه بوم. ۱۰۴۰
- تازه بهار. ۱۰۴۰
- تازه پرواز. ۱۰۴۰
- تازه پیکر. ۱۰۴۰
- تازه تر. ۱۰۴۱
- تازه ترنج. ۱۰۴۱
- تازه جانی کردن. ۱۰۴۱
- تازه جنگ. ۱۰۴۱
- تازه جوان. ۱۰۴۱
- تازه چرخ. ۱۰۴۱
- تازه چهر. ۱۰۴۱
- تازه حلق کردن. ۱۰۴۲
- تازه خدمت. ۱۰۴۲
- تازه خط. ۱۰۴۲
- تازه داشتن. ۱۰۴۲
- تازه داماد. ۱۰۴۲
- تازه درآمد. ۱۰۴۲
- تازه دل. ۱۰۴۲

- ۱۰۴۲ تازه دم.
- ۱۰۴۳ تازه دماغی.
- ۱۰۴۳ تازه رای.
- ۱۰۴۳ تازه رخ.
- ۱۰۴۳ تازه رخسار.
- ۱۰۴۳ تازه رخساره.
- ۱۰۴۳ تازه رس.
- ۱۰۴۳ تازه رو.
- ۱۰۴۴ تازه روحی.
- ۱۰۴۴ تازه روی.
- ۱۰۴۵ تازه رویی.
- ۱۰۴۵ تازه زا.
- ۱۰۴۵ تازه زور.
- ۱۰۴۵ تازه ساختن.
- ۱۰۴۶ تازه ساز.
- ۱۰۴۶ تازه سخن.
- ۱۰۴۶ تازه سکه.
- ۱۰۴۶ تازه شدن.
- ۱۰۴۷ تازه شهر.
- ۱۰۴۷ تازه عروس.
- ۱۰۴۷ تازه عهد.
- ۱۰۴۷ تازه قشلاق.
- ۱۰۴۸ تازه قشلاق.
- ۱۰۴۸ تازه قشلاق.

- تازه کند ارشاد. ۱۰۵۷
- تازه کند اسماعیل آباد. ۱۰۵۷
- تازه کند انگوت. ۱۰۵۷
- تازه کند باغچه بلاغی. ۱۰۵۷
- تازه کند بکرآباد. ۱۰۵۷
- تازه کند بوزتپه. ۱۰۵۷
- تازه کند تالوار. ۱۰۵۸
- تازه کند تهم. ۱۰۵۸
- تازه کند جلقای. ۱۰۵۸
- تازه کند جمال خان. ۱۰۵۸
- تازه کند جنیزه. ۱۰۵۸
- تازه کند چای. ۱۰۵۸
- تازه کند چلان. ۱۰۵۹
- تازه کند حاجلار. ۱۰۵۹
- تازه کند حسن خانلو. ۱۰۵۹
- تازه کند حسینعلی کندی. ۱۰۵۹
- تازه کند حوریلر. ۱۰۵۹
- تازه کند خانکندی. ۱۰۵۹
- تازه کند رضاآباد. ۱۰۶۰
- تازه کند رضاخانلو. ۱۰۶۰
- تازه کند زوارق. ۱۰۶۰
- تازه کند سعدل. ۱۰۶۰
- تازه کند سولاخلو. ۱۰۶۰
- تازه کند سیدلر. ۱۰۶۰

- تازه کند شجاع الدوله. ۱۰۶۱
- تازه کند شریف آباد. ۱۰۶۱
- تازه کند شیخ الاسلام. ۱۰۶۱
- تازه کند صولت. ۱۰۶۱
- تازه کند طهماسب. ۱۰۶۱
- تازه کند عزیزکندی. ۱۰۶۲
- تازه کند علی آباد. ۱۰۶۲
- تازه کند قره بلاغ. ۱۰۶۲
- تازه کند قره ناز. ۱۰۶۲
- تازه کند قشلاق. ۱۰۶۲
- تازه کند قشلاق. ۱۰۶۲
- تازه کند کسجین. ۱۰۶۳
- تازه کند کهلان. ۱۰۶۳
- تازه کند لنگان. ۱۰۶۳
- تازه کند محمدیه. ۱۰۶۳
- تازه کند مسقران. ۱۰۶۳
- تازه کند معدن. ۱۰۶۳
- تازه کند موران. ۱۰۶۴
- تازه کند مولاقلی. ۱۰۶۴
- تازه کند نصیرپور. ۱۰۶۴
- تازه کند نهند. ۱۰۶۴
- تازه کندی. ۱۰۶۴
- تازه گرداندن. ۱۰۶۴
- تازه گردانیدن. ۱۰۶۵

- ۱۰۶۵ تازه گردیدن.
- ۱۰۶۵ تازه گشتن.
- ۱۰۶۶ تازه گفتاری.
- ۱۰۶۶ تازه گل.
- ۱۰۶۶ تازه گوی.
- ۱۰۶۶ تازه گیا.
- ۱۰۶۶ تازه گیاه.
- ۱۰۶۶ تازه مسلمان.
- ۱۰۶۷ تازه نخل.
- ۱۰۶۷ تازه نفس.
- ۱۰۶۷ تازه نگار.
- ۱۰۶۷ تازه نهال.
- ۱۰۶۷ تازه وارد.
- ۱۰۶۷ تازی.
- ۱۰۷۰ تازی.
- ۱۰۷۰ تازیاسس.
- ۱۰۷۱ تازیان.
- ۱۰۷۱ تازیان.
- ۱۰۷۱ تازیان.
- ۱۰۷۲ تازیانه.
- ۱۰۷۲ تازیانه آتش.
- ۱۰۷۲ تازیانه زدن.
- ۱۰۷۳ تازیانه زرین.
- ۱۰۷۳ تازیانه کردن.

- ۱۰۷۳ تازیانی.
- ۱۰۷۳ تازیان یزد.
- ۱۰۷۳ تازیتای.
- ۱۰۷۳ تازیدن.
- ۱۰۷۳ تازیک.
- ۱۰۷۴ تازیکان.
- ۱۰۷۴ تازیکو.
- ۱۰۷۴ تازیگ.
- ۱۰۷۴ تازی مندرک.
- ۱۰۷۵ تازی هش.
- ۱۰۷۵ تاژ.
- ۱۰۷۵ تاژ.
- ۱۰۷۵ تاژان.
- ۱۰۷۵ تاژان دره.
- ۱۰۷۵ تاژبان.
- ۱۰۷۶ تاژس.
- ۱۰۷۶ تاژک.
- ۱۰۷۶ تاژیک.
- ۱۰۷۶ تاس.
- ۱۰۷۶ تاس.
- ۱۰۷۷ تاس.
- ۱۰۷۷ تاسا.
- ۱۰۷۷ تاسائر.
- ۱۰۷۷ تاسانیدن.

- ۱۰۷۷ تاسایانیدن.
- ۱۰۷۸ تاس احمدی.
- ۱۰۷۸ تاس باز.
- ۱۰۷۸ تاس بین.
- ۱۰۷۸ تاستو.
- ۱۰۷۸ تاسرغنت.
- ۱۰۷۸ تاسس.
- ۱۰۷۸ تاسع.
- ۱۰۷۸ تاسعاً.
- ۱۰۷۹ تاسعاً.
- ۱۰۷۹ تاسک.
- ۱۰۷۹ تاس کاسه.
- ۱۰۷۹ تاسکره.
- ۱۰۷۹ تاسکین.
- ۱۰۷۹ تاس گردان.
- ۱۰۷۹ تاسلغا.
- ۱۰۷۹ تاسلغۀ.
- ۱۰۷۹ تاسمان.
- ۱۰۸۰ تاسمانی.
- ۱۰۸۰ تاسمانیا.
- ۱۰۸۰ تاس ماهی.
- ۱۰۸۰ تاسمت.
- ۱۰۸۰ تاسمصت.
- ۱۰۸۰ تاسمفت.

- ۱۰۸۰ تاسمقت.
- ۱۰۸۱ تاسممت.
- ۱۰۸۱ تاسمه.
- ۱۰۸۱ تاسن.
- ۱۰۸۱ تاسندگی.
- ۱۰۸۱ تاسنده.
- ۱۰۸۱ تاسنده.
- ۱۰۸۱ تاسنژ.
- ۱۰۸۱ تاسن لادمی لون.
- ۱۰۸۲ تاسو.
- ۱۰۸۲ تاسو.
- ۱۰۸۲ تاسو.
- ۱۰۸۲ تاسوره جان.
- ۱۰۸۲ تاسوعا.
- ۱۰۸۲ تاسوعات.
- ۱۰۸۲ تاسوکی.
- ۱۰۸۲ تاسومه.
- ۱۰۸۳ تاسونی.
- ۱۰۸۳ تاسه.
- ۱۰۸۴ تاسه آوردن.
- ۱۰۸۴ تاسه برافتادن.
- ۱۰۸۴ تاسه زده.
- ۱۰۸۴ تاسه کردن.
- ۱۰۸۴ تاسه گرفتن.

- ۱۰۸۴ تاسه گیر.
- ۱۰۸۴ تاسه‌میت.
- ۱۰۸۵ تاسه واسه.
- ۱۰۸۵ تاسی السمیت.
- ۱۰۸۵ تاسیت.
- ۱۰۸۵ تاسیت.
- ۱۰۸۶ تاسیتوس.
- ۱۰۸۶ تاسیتوس.
- ۱۰۸۶ تاسیدن.
- ۱۰۸۶ تاسیده.
- ۱۰۸۶ تاسیسودون.
- ۱۰۸۶ تاسینکه.
- ۱۰۸۶ تاسیوس.
- ۱۰۸۷ تاش.
- ۱۰۸۷ تاش.
- ۱۰۸۷ تاش.
- ۱۰۸۸ تاش.
- ۱۰۸۸ تاش.
- ۱۰۸۸ تاش.
- ۱۰۸۸ تاش.
- ۱۰۸۸ تاش.
- ۱۰۸۹ تاش.
- ۱۰۸۹ تاش آریغی.
- ۱۰۸۹ تاشار.

- ۱۰۹۰ تاشار.
- ۱۰۹۰ تاشان.
- ۱۰۹۰ تاش تپه.
- ۱۰۹۰ تاشتمور اعلان.
- ۱۰۹۰ تاش تیمور.
- ۱۰۹۰ تاش تیمور.
- ۱۰۹۰ تاش خاتون.
- ۱۰۹۰ تا شدن.
- ۱۰۹۱ تاش ده.
- ۱۰۹۱ تاشر.
- ۱۰۹۱ تاش فراش.
- ۱۰۹۱ تاشفین.
- ۱۰۹۱ تاشفین.
- ۱۰۹۲ تاشک.
- ۱۰۹۲ تاشک.
- ۱۰۹۲ تاشک.
- ۱۰۹۲ تاشکت سفلا.
- ۱۰۹۲ تاشکت علیا.
- ۱۰۹۳ تاشکربروک.
- ۱۰۹۳ تاشکل.
- ۱۰۹۳ تاشکنت.
- ۱۰۹۳ تاشکند.
- ۱۰۹۳ تاشکندی.
- ۱۰۹۳ تاشکندی.

- ۱۰۹۳ تاشکندی.
- ۱۰۹۴ تاشکوابروک.
- ۱۰۹۴ تاشکوط.
- ۱۰۹۴ تاشکوه بالا.
- ۱۰۹۴ تاشکوه پائین.
- ۱۰۹۴ تاشگند.
- ۱۰۹۴ تاشلی داغ.
- ۱۰۹۴ تاش ماهروی.
- ۱۰۹۴ تاشی.
- ۱۰۹۴ تاشی.
- ۱۰۹۵ تاشی خاتون.
- ۱۰۹۵ تاض.
- ۱۰۹۵ تاعس.
- ۱۰۹۵ تاعه.
- ۱۰۹۵ تاعین علی.
- ۱۰۹۵ تاغ.
- ۱۰۹۶ تاغ.
- ۱۰۹۶ تاغ.
- ۱۰۹۶ تاغاسته.
- ۱۰۹۶ تاغانروغ.
- ۱۰۹۶ تاغ تاغ.
- ۱۰۹۶ تاغدان.
- ۱۰۹۷ تاغستان.
- ۱۰۹۷ تاغستان.

- ۱۰۹۷ تاغمیش.
- ۱۰۹۷ تاغندست.
- ۱۰۹۷ تاغوت.
- ۱۰۹۷ تاغ و توغ.
- ۱۰۹۷ تاغه.
- ۱۰۹۷ تافاری ماکونن.
- ۱۰۹۷ تافت.
- ۱۰۹۸ تافت.
- ۱۰۹۸ تافتان.
- ۱۰۹۸ تافتان پز.
- ۱۰۹۸ تافتان پزی.
- ۱۰۹۸ تافتخانه.
- ۱۰۹۸ تافتگی.
- ۱۰۹۸ تافتن.
- ۱۱۰۱ تافتن سای.
- ۱۱۰۲ تافتونی.
- ۱۱۰۲ تافته.
- ۱۱۰۳ تافته بافی.
- ۱۱۰۳ تافته جگر.
- ۱۱۰۳ تافته دل.
- ۱۱۰۳ تافته دلی.
- ۱۱۰۳ تافته شدن.
- ۱۱۰۴ تافته گردیدن.
- ۱۱۰۴ تافته گشتن.

- تافر. ۱۱۰۴
- تافراکین. ۱۱۰۴
- تافر کنیت. ۱۱۰۵
- تافزه. ۱۱۰۵
- تافسیا. ۱۱۰۵
- تافشک. ۱۱۰۵
- تافغا. ۱۱۰۵
- تافغوت. ۱۱۰۵
- تافغه. ۱۱۰۶
- تافغیت. ۱۱۰۶
- تافنا. ۱۱۰۶
- تافناختی. ۱۱۰۶
- تافنخت. ۱۱۰۶
- تافه. ۱۱۰۶
- تافه. ۱۱۰۶
- تافییره. ۱۱۰۶
- تافیسار. ۱۱۰۶
- تافیفرا. ۱۱۰۷
- تافییل. ۱۱۰۷
- تافیلات. ۱۱۰۷
- تافیلات. ۱۱۰۷
- تافیلاله. ۱۱۰۷
- تافیلیل. ۱۱۰۷
- تاق. ۱۱۰۷

- ۱۱۰۷ تاق.
- ۱۱۰۸ تاقا.
- ۱۱۰۸ تاق تاق.
- ۱۱۰۸ تاقدیس.
- ۱۱۰۸ تاقدیس.
- ۱۱۰۸ تاقدیس.
- ۱۱۰۸ تاقره.
- ۱۱۰۸ تاقسیل.
- ۱۱۰۸ تاقسیله.
- ۱۱۰۸ تاقنه.
- ۱۱۰۸ تاقوبه.
- ۱۱۰۹ تاق و توق.
- ۱۱۰۹ تاقی.
- ۱۱۰۹ تاقیقوئیل.
- ۱۱۰۹ تاقیل.
- ۱۱۰۹ تاقیه.
- ۱۱۰۹ تاک.
- ۱۱۱۰ تاک.
- ۱۱۱۰ تاک.
- ۱۱۱۰ تاک.
- ۱۱۱۰ تاک.
- ۱۱۱۱ تاک.
- ۱۱۱۱ تاک.
- ۱۱۱۱ تاکاب.

- ۱۱۱۱ تاکام.
- ۱۱۱۱ تاکانه.
- ۱۱۱۱ تاکبان.
- ۱۱۱۱ تاکتیک.
- ۱۱۱۲ تاکدانه.
- ۱۱۱۲ تاک دشتی.
- ۱۱۱۲ تاکر.
- ۱۱۱۲ تاکرای.
- ۱۱۱۲ تاک کردن.
- ۱۱۱۲ تاک رز.
- ۱۱۱۲ تاکرن.
- ۱۱۱۲ تاکرنی.
- ۱۱۱۳ تاکرنی.
- ۱۱۱۳ تاکرنی.
- ۱۱۱۳ تاکرونه.
- ۱۱۱۳ تاکزونومی.
- ۱۱۱۳ تاکس.
- ۱۱۱۳ تاکسافهر.
- ۱۱۱۳ تاکستان.
- ۱۱۱۴ تاکستان.
- ۱۱۱۴ تاکسودیوم دیستیشوم.
- ۱۱۱۵ تاکسی.
- ۱۱۱۵ تاکسیل.
- ۱۱۱۵ تاکسیل.

- ۱۱۱۵ تاکسیلا.
- ۱۱۱۵ تاکسی متر.
- ۱۱۱۵ تا کشتن همراه بودن.
- ۱۱۱۵ تاکلا.
- ۱۱۱۶ تاکنا.
- ۱۱۱۶ تاکند.
- ۱۱۱۶ تاک نشان.
- ۱۱۱۶ تاک نشاندن.
- ۱۱۱۶ تاکوب.
- ۱۱۱۶ تاکوبایا.
- ۱۱۱۶ تاکوت.
- ۱۱۱۷ تاکوت الدباغین.
- ۱۱۱۷ تاکور.
- ۱۱۱۷ تاکور.
- ۱۱۱۷ تاکور.
- ۱۱۱۷ تاکوما.
- ۱۱۱۷ تاکون.
- ۱۱۱۷ تاکونا.
- ۱۱۱۸ تا کی.
- ۱۱۱۸ تاکیان.
- ۱۱۱۸ تاکیس.
- ۱۱۱۸ تاکیشر.
- ۱۱۱۸ تاکیشوارا.
- ۱۱۱۸ تاکی مزاج.

- ۱۱۱۸ ناگاج
- ۱۱۱۸ ناگاست.
- ۱۱۱۹ ناگال.
- ۱۱۱۹ ناگانروگ.
- ۱۱۱۹ ناگر.
- ۱۱۱۹ ناگ زوک.
- ۱۱۱۹ ناگساکیس.
- ۱۱۱۹ ناگ ور.
- ۱۱۱۹ ناگور.
- ۱۱۲۱ نال.
- ۱۱۲۱ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۲ نال.
- ۱۱۲۳ نال.
- ۱۱۲۳ تالاب.
- ۱۱۲۳ تالاب رود.
- ۱۱۲۳ تالاب تالاب.
- ۱۱۲۳ تالابی.
- ۱۱۲۳ تالاج.
- ۱۱۲۳ تالار.

- ۱۱۲۴ تالار.
- ۱۱۲۴ تالار.
- ۱۱۲۴ تالار.
- ۱۱۲۴ تالارپشت.
- ۱۱۲۴ تالاری.
- ۱۱۲۵ تالارک.
- ۱۱۲۵ تالاسقیس.
- ۱۱۲۵ تالاسگور.
- ۱۱۲۵ تالاسیوس.
- ۱۱۲۵ تالاش.
- ۱۱۲۵ تالاق.
- ۱۱۲۵ تالان.
- ۱۱۲۶ تالان.
- ۱۱۲۶ تالان تالان.
- ۱۱۲۶ تالان تالان بودن.
- ۱۱۲۷ تالان تالان شدن.
- ۱۱۲۷ تالان تالان کردن.
- ۱۱۲۷ تالانتی.
- ۱۱۲۷ تالاندشت.
- ۱۱۲۷ تالانس.
- ۱۱۲۷ تالانک.
- ۱۱۲۷ تالانه.
- ۱۱۲۸ تالورادولارینا.
- ۱۱۲۸ تالاهاسه.

- ۱۱۲۸ تال بت.
- ۱۱۲۸ تال بت.
- ۱۱۲۸ تال پا.
- ۱۱۲۸ تالتا.
- ۱۱۲۹ تالشی بیاد.
- ۱۱۲۹ تالشی بیوس.
- ۱۱۲۹ تالجوت.
- ۱۱۲۹ تالخره.
- ۱۱۲۹ تالد.
- ۱۱۲۹ تال زن.
- ۱۱۲۹ تالس.
- ۱۱۳۰ تالس.
- ۱۱۳۰ تالسان.
- ۱۱۳۰ تالسب.
- ۱۱۳۰ تالسفیس.
- ۱۱۳۰ تالسفیسیر.
- ۱۱۳۰ تالسقیر.
- ۱۱۳۱ تالسقیس.
- ۱۱۳۱ تالسقیسر.
- ۱۱۳۱ تالش.
- ۱۱۳۱ تالش.
- ۱۱۳۱ تالش.
- ۱۱۳۱ تالش.
- ۱۱۳۱ تالش.

- ۱۱۳۲ تالشا.
- ۱۱۳۲ تالشان.
- ۱۱۳۲ تالشان.
- ۱۱۳۲ تالشان.
- ۱۱۳۲ تالش خان.
- ۱۱۳۲ تالش دولاب.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش محله.
- ۱۱۳۳ تالش مکه‌یلو.
- ۱۱۳۳ تالش مکه‌یلو قوجه بیکلو.
- ۱۱۳۳ تالشی.
- ۱۱۳۴ تالغوده.
- ۱۱۳۴ تالف.
- ۱۱۳۴ تالک.
- ۱۱۳۴ تالکا.
- ۱۱۳۴ تالکان.
- ۱۱۳۴ تالکت.
- ۱۱۳۴ تالکون.
- ۱۱۳۴ تالکی.

- ۱۱۳۴ نالگال.
- ۱۱۳۵ نالگی.
- ۱۱۳۵ نالله.
- ۱۱۳۵ نالما.
- ۱۱۳۵ نال مال.
- ۱۱۳۵ نالمان درئو.
- ۱۱۳۵ نالمکهارا.
- ۱۱۳۶ نالمن.
- ۱۱۳۶ نالمه.
- ۱۱۳۶ نالن.
- ۱۱۳۶ نالنچ.
- ۱۱۳۶ نالو.
- ۱۱۳۶ نالوار.
- ۱۱۳۷ نالواسه.
- ۱۱۳۷ نالوبین.
- ۱۱۳۷ نالوش.
- ۱۱۳۷ نالوفیت.
- ۱۱۳۷ نال و مال.
- ۱۱۳۷ نال و مال شدن.
- ۱۱۳۸ نالویل.
- ۱۱۳۸ ناله.
- ۱۱۳۸ ناله.
- ۱۱۳۸ ناله.
- ۱۱۳۸ نالهیل.

- ۱۱۳۸ تاله وران.
- ۱۱۳۸ تالی.
- ۱۱۳۹ تالی.
- ۱۱۳۹ تالی.
- ۱۱۳۹ تالیات.
- ۱۱۳۹ تالیامانتو.
- ۱۱۳۹ تالیان.
- ۱۱۴۰ تالی النجم.
- ۱۱۴۰ تالیدن.
- ۱۱۴۰ تالیران - پریگرد.
- ۱۱۴۰ تالیس.
- ۱۱۴۰ تالیس.
- ۱۱۴۰ تالیسپتر.
- ۱۱۴۰ تالیس تیر.
- ۱۱۴۰ تالیستر.
- ۱۱۴۱ تالی شدن.
- ۱۱۴۱ تالیغو.
- ۱۱۴۱ تالی کو.
- ۱۱۴۱ تالین.
- ۱۱۴۱ تالین.
- ۱۱۴۱ تالین.
- ۱۱۴۲ تالین.
- ۱۱۴۲ تالیوم.
- ۱۱۴۲ تالیونی.

- ۱۱۴۲ تالیئ.۰
- ۱۱۴۲ تالیه.۰
- ۱۱۴۲ تام.۰
- ۱۱۴۲ تام.۰
- ۱۱۴۳ تامات.۰
- ۱۱۴۳ تاماتاو.۰
- ۱۱۴۳ تاماتاوہ.۰
- ۱۱۴۳ تمار.۰
- ۱۱۴۴ تمار.۰
- ۱۱۴۴ تمار.۰
- ۱۱۴۴ تمار.۰
- ۱۱۴۴ تمارزو.۰
- ۱۱۴۴ تمارى تو.۰
- ۱۱۴۴ تماريس.۰
- ۱۱۴۴ تماريسک.۰
- ۱۱۴۴ تمارى سور مر.۰
- ۱۱۴۵ تماريكس.۰
- ۱۱۴۵ تامان.۰
- ۱۱۴۵ تاماندوا.۰
- ۱۱۴۵ تامانوار.۰
- ۱۱۴۵ تاماولى.۰
- ۱۱۴۵ تاماوليپاس.۰
- ۱۱۴۵ تاماً.۰
- ۱۱۴۵ تامبر.۰

- ۱۱۴۶ تامبو.
- ۱۱۴۶ تامبو.
- ۱۱۴۶ تامبورماژر.
- ۱۱۴۶ تامبوف.
- ۱۱۴۶ تامبول.
- ۱۱۴۶ تامپا.
- ۱۱۴۶ تامپره.
- ۱۱۴۷ تامپون.
- ۱۱۴۷ تامپیقو.
- ۱۱۴۷ تام پیکو.
- ۱۱۴۷ تام تام.
- ۱۱۴۷ تامجانت.
- ۱۱۴۷ تامدفوس.
- ۱۱۴۷ تامدلت.
- ۱۱۴۷ تامدنت.
- ۱۱۴۷ تامر.
- ۱۱۴۸ تامر.
- ۱۱۴۸ تامر.
- ۱۱۴۸ تامر.
- ۱۱۴۸ تامرا.
- ۱۱۴۸ تامرادی.
- ۱۱۴۸ تامران.
- ۱۱۴۹ تامریرن.
- ۱۱۴۹ تام رسول.

- ۱۱۴۹ تامر فورس.
- ۱۱۴۹ تامر کیدا.
- ۱۱۴۹ تامر لان.
- ۱۱۴۹ تامر لپتک.
- ۱۱۴۹ تامرورت.
- ۱۱۴۹ تامره.
- ۱۱۵۰ تامره.
- ۱۱۵۰ تامس.
- ۱۱۵۰ تامس.
- ۱۱۵۰ تامساورت.
- ۱۱۵۰ تامست.
- ۱۱۵۰ تامسکیلیک.
- ۱۱۵۰ تامسون.
- ۱۱۵۱ تام سوی.
- ۱۱۵۱ تامسیلیک.
- ۱۱۵۱ تامشاورت.
- ۱۱۵۱ تامشطه.
- ۱۱۵۱ تام قلندر.
- ۱۱۵۱ تام قنبر علی.
- ۱۱۵۱ تامک.
- ۱۱۵۲ تامکسود.
- ۱۱۵۲ تامکنت.
- ۱۱۵۲ تاملبتک.
- ۱۱۵۲ تاملپتان.

- ۱۱۵۲ تاملق.
- ۱۱۵۲ تاملیپاس.
- ۱۱۵۲ تام میررحمان.
- ۱۱۵۳ تامن ارن.
- ۱۱۵۳ تامواره.
- ۱۱۵۳ تام و تمام.
- ۱۱۵۳ تامور.
- ۱۱۵۳ تامور.
- ۱۱۵۴ تامورت.
- ۱۱۵۴ تامورث.
- ۱۱۵۴ تامور حرانی.
- ۱۱۵۴ تاموره.
- ۱۱۵۴ تاموس.
- ۱۱۵۴ تامول.
- ۱۱۵۵ تامول.
- ۱۱۵۵ تامه.
- ۱۱۵۵ تامیراس.
- ۱۱۵۵ تامیریس.
- ۱۱۵۵ تامیز.
- ۱۱۵۵ تامیسه.
- ۱۱۵۵ تامیل.
- ۱۱۵۵ تان.
- ۱۱۵۶ تان.
- ۱۱۵۶ تان.

- ۱۱۵۷ تان.
- ۱۱۵۷ تان.
- ۱۱۵۷ تانا.
- ۱۱۵۷ تانا.
- ۱۱۵۷ تاناکسار.
- ۱۱۵۷ تاناکسارس.
- ۱۱۵۷ تانایس.
- ۱۱۵۷ تانائیس.
- ۱۱۵۸ تانارابین.
- ۱۱۵۸ تانارو.
- ۱۱۵۸ تاناغره.
- ۱۱۵۸ تاناک.
- ۱۱۵۸ تاناکا.
- ۱۱۵۸ تاناکیل.
- ۱۱۵۸ تاناگرا.
- ۱۱۵۸ تانالبورین.
- ۱۱۵۹ تانالبین.
- ۱۱۵۹ تاناریو.
- ۱۱۵۹ تاناریوه.
- ۱۱۵۹ تانای.
- ۱۱۵۹ تانبور.
- ۱۱۶۰ تانبورماژر.
- ۱۱۶۰ تانبول.
- ۱۱۶۰ تانپت.

۱۱۶۰	تانپل.
۱۱۶۰	تانپلیه.
۱۱۶۰	تانپون.
۱۱۶۱	تانپه.
۱۱۶۱	تانت.
۱۱۶۱	تانتا.
۱۱۶۱	تانتاکول.
۱۱۶۱	تانتاکولاتا.
۱۱۶۲	تانتال.
۱۱۶۲	تانتال.
۱۱۶۲	تانتاه.
۱۱۶۲	تان ترد.
۱۱۶۲	تانجاور.
۱۱۶۲	تانجوت.
۱۱۶۲	تانجور.
۱۱۶۳	تانجوره.
۱۱۶۳	تاند.
۱۱۶۳	تانژه.
۱۱۶۳	تانستن.
۱۱۶۳	تانسیلو.
۱۱۶۴	تانش.
۱۱۶۴	تانغانیقه.
۱۱۶۴	تانغث.
۱۱۶۴	تانفیت.

- ۱۱۶۴ تانقرد.
- ۱۱۶۴ تانقولت.
- ۱۱۶۴ تانک.
- ۱۱۶۴ تانک.
- ۱۱۶۵ تانک.
- ۱۱۶۵ تانک.
- ۱۱۶۵ تانکارویل.
- ۱۱۶۵ تانکر.
- ۱۱۶۵ تانکرت.
- ۱۱۶۵ تانکرد.
- ۱۱۶۶ تانکرید.
- ۱۱۶۶ تانکو.
- ۱۱۶۶ تانکوت.
- ۱۱۶۶ تانگ.
- ۱۱۶۶ تانگانیکا.
- ۱۱۶۷ تانگانیکا.
- ۱۱۶۷ تانگر.
- ۱۱۶۷ تانگو.
- ۱۱۶۷ تانگو.
- ۱۱۶۷ تانگودار.
- ۱۱۶۷ تانن.
- ۱۱۶۹ تانات دو پلمب.
- ۱۱۶۹ تانبیرغ.
- ۱۱۷۰ تانبیرگ.

- ۱۱۷۰ تانژ.
- ۱۱۷۰ تان نیراس.
- ۱۱۷۰ تانوپین.
- ۱۱۷۰ تانوتیمل.
- ۱۱۷۰ تانوچی.
- ۱۱۷۰ تانوفرم.
- ۱۱۷۱ تانوکل.
- ۱۱۷۱ تانول.
- ۱۱۷۱ تانه.
- ۱۱۷۱ تانه.
- ۱۱۷۱ تانه.
- ۱۱۷۲ تان هاووزر.
- ۱۱۷۲ تانه شیلوه.
- ۱۱۷۲ تانی.
- ۱۱۷۲ تانی.
- ۱۱۷۲ تانیت.
- ۱۱۷۳ تانی تنه.
- ۱۱۷۳ تانیدن.
- ۱۱۷۳ تانیزل.
- ۱۱۷۳ تانی ژن.
- ۱۱۷۳ تانیس.
- ۱۱۷۳ تانیست.
- ۱۱۷۳ تانیستار.
- ۱۱۷۳ تانیسر.

- ۱۱۷۴ تانیشر.
- ۱۱۷۴ تانینگ وانگ.
- ۱۱۷۴ تان یو.
- ۱۱۷۴ تانیوک سارسس.
- ۱۱۷۴ تاو.
- ۱۱۷۵ تاو.
- ۱۱۷۵ تاوا.
- ۱۱۷۵ تاواتا.
- ۱۱۷۵ تاواتاو.
- ۱۱۷۶ تاوان.
- ۱۱۷۶ تاوان.
- ۱۱۷۷ تاوان.
- ۱۱۷۷ تاوان.
- ۱۱۷۷ تاوانا.
- ۱۱۷۷ تاوان پس دادن.
- ۱۱۷۷ تاوان دادن.
- ۱۱۷۷ تاوان دار.
- ۱۱۷۷ تاوان داری.
- ۱۱۷۷ تاوان زده.
- ۱۱۷۸ تاوان شدن.
- ۱۱۷۸ تاوان کردن.
- ۱۱۷۸ تاوان نهادن.
- ۱۱۷۸ تاوانه.
- ۱۱۷۸ تاوانیدن.

- ۱۱۷۸ تاوتک.
- ۱۱۷۸ تاوخانه.
- ۱۱۷۹ تاو دادن.
- ۱۱۷۹ تاو دار.
- ۱۱۷۹ تاودی.
- ۱۱۷۹ تاور.
- ۱۱۷۹ تاور.
- ۱۱۷۹ تاور.
- ۱۱۷۹ تاورسیوم.
- ۱۱۷۹ تاورمان.
- ۱۱۸۰ تاورن.
- ۱۱۸۰ تاورنی.
- ۱۱۸۰ تاورنیه.
- ۱۱۸۰ تاوروس.
- ۱۱۸۰ تاورومنوس.
- ۱۱۸۰ تاوریده.
- ۱۱۸۱ تاوریده.
- ۱۱۸۱ تاوستن.
- ۱۱۸۱ تاوسه.
- ۱۱۸۱ تاوش.
- ۱۱۸۱ تاوک.
- ۱۱۸۱ تاو کردن.
- ۱۱۸۱ تاوگی.
- ۱۱۸۲ تاول.

- ۱۱۸۲ تاول.
- ۱۱۸۲ تاول زدن.
- ۱۱۸۲ تاول کردن.
- ۱۱۸۲ تاوماالرهاوی.
- ۱۱۸۲ تاون.
- ۱۱۸۳ تاوندگی.
- ۱۱۸۳ تاونده.
- ۱۱۸۳ تاووش.
- ۱۱۸۳ تاوه.
- ۱۱۸۳ تاوه قران.
- ۱۱۸۳ تاوه گر.
- ۱۱۸۳ تاوی.
- ۱۱۸۳ تاوی.
- ۱۱۸۴ تاویدگی.
- ۱۱۸۴ تاویدن.
- ۱۱۸۴ تاویدنی.
- ۱۱۸۴ تاویده.
- ۱۱۸۴ تاویرا.
- ۱۱۸۴ تاویره.
- ۱۱۸۴ تاویستوق.
- ۱۱۸۴ تاویستوک.
- ۱۱۸۵ تاویسی.
- ۱۱۸۵ تاویله.
- ۱۱۸۵ تاه.

- ۱۱۸۵ تاهرت.
- ۱۱۸۵ تاهرتی.
- ۱۱۸۵ تاهرتی.
- ۱۱۸۶ تاهرتی.
- ۱۱۸۶ تاهرتی.
- ۱۱۸۶ تاه کردن.
- ۱۱۸۶ تاهو.
- ۱۱۸۶ تاهور.
- ۱۱۸۶ تاهوگماش.
- ۱۱۸۷ تاهیتی.
- ۱۱۸۷ تاهیس ماساد.
- ۱۱۸۷ تاهی یا.
- ۱۱۸۷ تایی.
- ۱۱۸۸ تایی.
- ۱۱۸۸ تایی.
- ۱۱۸۹ تایی.
- ۱۱۸۹ تایاباد.
- ۱۱۸۹ تایابادی.
- ۱۱۸۹ تایابادی.
- ۱۱۸۹ تایاباذ.
- ۱۱۸۹ تایاباذی.
- ۱۱۸۹ تایاد.
- ۱۱۹۰ تایادوس.
- ۱۱۹۰ تایاق.

- ۱۱۹۰ تایان بهادر.
- ۱۱۹۰ تایان‌دیه.
- ۱۱۹۰ تایانگ خان.
- ۱۱۹۰ تایان ما.
- ۱۱۹۱ تایان ماه.
- ۱۱۹۱ تایب.
- ۱۱۹۱ تایب آباد.
- ۱۱۹۱ تایب آبادی.
- ۱۱۹۱ تایب آبادی.
- ۱۱۹۱ تایباد.
- ۱۱۹۱ تایبادی.
- ۱۱۹۱ تایبادی.
- ۱۱۹۲ تایپه.
- ۱۱۹۲ تایتاق.
- ۱۱۹۲ تای تای.
- ۱۱۹۲ تای تسو.
- ۱۱۹۲ تای تسو.
- ۱۱۹۲ تای تسونگ.
- ۱۱۹۲ تایچ.
- ۱۱۹۲ تایجت.
- ۱۱۹۳ تایجو.
- ۱۱۹۳ تایجو.
- ۱۱۹۳ تایجو.
- ۱۱۹۳ تایجو.

- ۱۱۹۳ تایجواغول.
- ۱۱۹۳ تایجوبهادر.
- ۱۱۹۳ تایجوترک.
- ۱۱۹۳ تایجور.
- ۱۱۹۳ تایی جوز بکف داشتن.
- ۱۱۹۴ تایجوز تایجوز.
- ۱۱۹۴ تایجو قوری.
- ۱۱۹۴ تایجونویان.
- ۱۱۹۴ تایچو.
- ۱۱۹۴ تایچه.
- ۱۱۹۴ تایچه بندی.
- ۱۱۹۴ تایحوری.
- ۱۱۹۴ تایزی.
- ۱۱۹۵ تایزی.
- ۱۱۹۵ تایزی اوغلان.
- ۱۱۹۵ تایژت.
- ۱۱۹۵ تایژتوس.
- ۱۱۹۵ تایغوت.
- ۱۱۹۵ تایقی.
- ۱۱۹۵ تایقور.
- ۱۱۹۵ تایکو.
- ۱۱۹۶ تایگی.
- ۱۱۹۶ تایلر.
- ۱۱۹۶ تایلر.

- ۱۱۹۶ تایلر.
- ۱۱۹۷ تایلر.
- ۱۱۹۷ تایلر.
- ۱۱۹۷ تایلریسم.
- ۱۱۹۷ تایلند.
- ۱۱۹۷ تایله.
- ۱۱۹۷ تایم.
- ۱۱۹۸ تایماس.
- ۱۱۹۸ تایمز.
- ۱۱۹۸ تایمز.
- ۱۱۹۸ تایمز.
- ۱۱۹۸ تایمنی.
- ۱۱۹۹ تایمنی.
- ۱۱۹۹ تاینال.
- ۱۱۹۹ تای نک سارسس.
- ۱۱۹۹ تاینگو.
- ۱۱۹۹ تاینگو طراز.
- ۱۱۹۹ تاینه.
- ۱۱۹۹ تایو.
- ۱۲۰۰ تایوئن.
- ۱۲۰۰ تایوئه چه.
- ۱۲۰۰ تایه.
- ۱۲۰۰ تایه.
- ۱۲۰۰ تایه.

- ۱۲۰۰ تایه.
- ۱۲۰۰ تایه بورگ.
- ۱۲۰۰ تایه زدن.
- ۱۲۰۱ تایهوکو.
- ۱۲۰۱ تاییدن.
- ۱۲۰۱ تاییدن.
- ۱۲۰۱ تاییشه.
- ۱۲۰۱ تایی وان.
- ۱۲۰۱ تناتر.
- ۱۲۰۱ تئاریر.
- ۱۲۰۱ تنازن دوتازس.
- ۱۲۰۲ تنازنس.
- ۱۲۰۲ تناکي.
- ۱۲۰۲ تأبب.
- ۱۲۰۲ تأبت.
- ۱۲۰۲ تأبد.
- ۱۲۰۲ تأبر.
- ۱۲۰۲ تأبس.
- ۱۲۰۳ تأبض.
- ۱۲۰۳ تأبط.
- ۱۲۰۳ تأبط شراً.
- ۱۲۰۳ تأبطي.
- ۱۲۰۳ تأبق.
- ۱۲۰۴ تأبل.

- ۱۲۰۴ تأبن.
- ۱۲۰۴ تأبه.
- ۱۲۰۴ تأبی.
- ۱۲۰۴ تأبی.
- ۱۲۰۴ تأیب.
- ۱۲۰۴ تأیخ.
- ۱۲۰۴ تأید.
- ۱۲۰۵ تأیر.
- ۱۲۰۵ تأیس.
- ۱۲۰۵ تأیش.
- ۱۲۰۵ تأیل.
- ۱۲۰۵ تأین.
- ۱۲۰۶ تأیة.
- ۱۲۰۶ تأیه.
- ۱۲۰۶ تأاء.
- ۱۲۰۶ تئاء.
- ۱۲۰۶ تااا.
- ۱۲۰۶ تأتب.
- ۱۲۰۶ تأتق.
- ۱۲۰۶ تأته.
- ۱۲۰۷ تاآی.
- ۱۲۰۷ تاآیب.
- ۱۲۰۷ تاآیر.
- ۱۲۰۷ تاآیم.

- تأین ۱۲۰۷
- تأیبه ۱۲۰۷
- تأیه ۱۲۰۷
- تأث ۱۲۰۷
- تأثر ۱۲۰۸
- تأثراور ۱۲۰۸
- تأثرانگیز ۱۲۰۸
- تأف ۱۲۰۸
- تائل ۱۲۰۸
- تائم ۱۲۰۸
- تأیث ۱۲۰۸
- تأثیر ۱۲۰۹
- تأثیر ۱۲۰۹
- تأثیر داشتن ۱۲۰۹
- تأثیر کردن ۱۲۰۹
- تأیف ۱۲۰۹
- تأیل ۱۲۱۰
- تأیم ۱۲۱۰
- تأجج ۱۲۱۰
- تأجل ۱۲۱۰
- تأجم ۱۲۱۰
- تأجج ۱۲۱۰
- تأجیل ۱۲۱۰
- تأحد ۱۲۱۱

- ۱۲۱۱ تأحید.
- ۱۲۱۱ تأحیه.
- ۱۲۱۱ تأخاذا.
- ۱۲۱۱ تأخر.
- ۱۲۱۱ تأخی.
- ۱۲۱۱ تأخیزد.
- ۱۲۱۲ تأخیر.
- ۱۲۱۲ تأخیر افتادن.
- ۱۲۱۲ تأخیر انداختن.
- ۱۲۱۲ تأخیر بردار.
- ۱۲۱۲ تأخیر برداشتن.
- ۱۲۱۲ تأخیر پذیر.
- ۱۲۱۲ تأخیر پذیری.
- ۱۲۱۳ تأخیر فرمودن.
- ۱۲۱۳ تأخیر کردن.
- ۱۲۱۳ تأخیر ناپذیری.
- ۱۲۱۳ تأخیه.
- ۱۲۱۳ تأذب.
- ۱۲۱۳ تأدباً.
- ۱۲۱۳ تأدد.
- ۱۲۱۳ تأدم.
- ۱۲۱۳ تأدی.
- ۱۲۱۴ تأدی.
- ۱۲۱۴ تأدیب.

- ۱۲۱۴ تأدیبات.
- ۱۲۱۴ تأدیب کردن.
- ۱۲۱۴ تأدیب نمودن.
- ۱۲۱۴ تأدیم.
- ۱۲۱۴ تأدیة.
- ۱۲۱۵ تأدیبه کردن.
- ۱۲۱۵ تأذف.
- ۱۲۱۵ تأذن.
- ۱۲۱۵ تأذی.
- ۱۲۱۵ تأذین.
- ۱۲۱۵ تأر.
- ۱۲۱۵ تثر.
- ۱۲۱۵ تأرب.
- ۱۲۱۶ تأرث.
- ۱۲۱۶ تأرج.
- ۱۲۱۶ تأرض.
- ۱۲۱۶ تأرء.
- ۱۲۱۶ تأری.
- ۱۲۱۶ تأریب.
- ۱۲۱۶ تأریث.
- ۱۲۱۶ تأریج.
- ۱۲۱۷ تأریخ.
- ۱۲۱۷ تأریز.
- ۱۲۱۷ تأریس.

- تأریش. ۱۲۱۷
- تأریض. ۱۲۱۷
- تأریف. ۱۲۱۷
- تأریق. ۱۲۱۸
- تأریک. ۱۲۱۸
- تأریه. ۱۲۱۸
- تأز. ۱۲۱۸
- تئز. ۱۲۱۸
- تأزب. ۱۲۱۸
- تأزج. ۱۲۱۸
- تأزر. ۱۲۱۸
- تأزز. ۱۲۱۹
- تأزف. ۱۲۱۹
- تأزق. ۱۲۱۹
- تأزل. ۱۲۱۹
- تأزم. ۱۲۱۹
- تأزی. ۱۲۱۹
- تأزیج. ۱۲۱۹
- تأزیر. ۱۲۱۹
- تأزیه. ۱۲۲۰
- تأسر. ۱۲۲۰
- تأسف. ۱۲۲۰
- تأسف آور. ۱۲۲۰
- تأسف انگیز. ۱۲۲۰

- ۱۲۲۰ تأسف خوردن.
- ۱۲۲۰ تأسل.
- ۱۲۲۱ تأسن.
- ۱۲۲۱ تأسی.
- ۱۲۲۱ تأسید.
- ۱۲۲۱ تأسیر.
- ۱۲۲۱ تأسیس.
- ۱۲۲۲ تأسیسات.
- ۱۲۲۳ تأسیس شدن.
- ۱۲۲۳ تأسیس کردن.
- ۱۲۲۳ تأسیس نهادن.
- ۱۲۲۳ تأسی کردن.
- ۱۲۲۳ تأسیل.
- ۱۲۲۳ تأسیه.
- ۱۲۲۳ تأشب.
- ۱۲۲۳ تأشن.
- ۱۲۲۴ تأشیب.
- ۱۲۲۴ تأشیر.
- ۱۲۲۴ تأصص.
- ۱۲۲۴ تأصل.
- ۱۲۲۴ تأصید.
- ۱۲۲۴ تأصیص.
- ۱۲۲۴ تأصیل.
- ۱۲۲۴ تأصیه.

- ۱۲۲۵ تأطر.
- ۱۲۲۵ تأطم.
- ۱۲۲۵ تأطید.
- ۱۲۲۵ تأطیر.
- ۱۲۲۵ تأطیم.
- ۱۲۲۵ تأفف.
- ۱۲۲۶ تأفقی.
- ۱۲۲۶ تأفل.
- ۱۲۲۶ تأفن.
- ۱۲۲۶ تئفه.
- ۱۲۲۶ تأفیف.
- ۱۲۲۶ تأفیک.
- ۱۲۲۶ تأفیل.
- ۱۲۲۶ تأقی.
- ۱۲۲۷ تئقی.
- ۱۲۲۷ تأفط.
- ۱۲۲۷ تأفه.
- ۱۲۲۷ تأفیت.
- ۱۲۲۷ تأکد.
- ۱۲۲۷ تأکر.
- ۱۲۲۷ تأکل.
- ۱۲۲۷ تأکید.
- ۱۲۲۹ تأکیدات.
- ۱۲۲۹ تأکیدالذم بمایشبه المدح.

- ۱۲۲۹ تأکیدالمدح بمایشبه الذم.
- ۱۲۳۰ تأکید خاص.
- ۱۲۳۰ تأکید عام.
- ۱۲۳۰ تأکید کردن.
- ۱۲۳۰ تأکید لفظی.
- ۱۲۳۱ تأکید مثل.
- ۱۲۳۱ تأکید مسندالیه.
- ۱۲۳۲ تأکید معنوی.
- ۱۲۳۲ تأکید.
- ۱۲۳۲ تأکیل.
- ۱۲۳۲ تأکیم.
- ۱۲۳۲ تألان.
- ۱۲۳۳ تألب.
- ۱۲۳۳ تألب.
- ۱۲۳۳ تألبه.
- ۱۲۳۳ تألد.
- ۱۲۳۳ تألس.
- ۱۲۳۳ تألف.
- ۱۲۳۴ تألق.
- ۱۲۳۴ تألم.
- ۱۲۳۴ تأله.
- ۱۲۳۴ تألی.
- ۱۲۳۴ تألیب.
- ۱۲۳۵ تألیف.

- تألیفات. ----- ۱۲۳۶
- تألیف الحان. ----- ۱۲۳۶
- تألیف تقيیدی. ----- ۱۲۳۶
- تألیف خبری. ----- ۱۲۳۶
- تألیف قلوب. ----- ۱۲۳۶
- تألیف کامل. ----- ۱۲۳۶
- تألیف کردن. ----- ۱۲۳۶
- تألیف لحن. ----- ۱۲۳۶
- تألیل. ----- ۱۲۳۶
- تألیه. ----- ۱۲۳۷
- تألیه. ----- ۱۲۳۷
- تأم. ----- ۱۲۳۷
- تعم. ----- ۱۲۳۷
- تأمر. ----- ۱۲۳۷
- تأمری. ----- ۱۲۳۷
- تأمع. ----- ۱۲۳۷
- تأمل. ----- ۱۲۳۷
- تأمل افتادن. ----- ۱۲۳۸
- تأمل فرمودن. ----- ۱۲۳۸
- تأمل کردن. ----- ۱۲۳۸
- تأمل کن. ----- ۱۲۳۸
- تأمل کنان. ----- ۱۲۳۸
- تأمل نمودن. ----- ۱۲۳۹
- تأمم. ----- ۱۲۳۹

- ۱۲۳۹ تأمور.
- ۱۲۳۹ تأموره.
- ۱۲۳۹ تأموری.
- ۱۲۳۹ تثمه.
- ۱۲۳۹ تأمه.
- ۱۲۳۹ تأمی.
- ۱۲۳۹ تأمیت.
- ۱۲۴۰ تأمید.
- ۱۲۴۰ تأمیر.
- ۱۲۴۰ تأمیل.
- ۱۲۴۰ تأمی.
- ۱۲۴۰ تأمیم.
- ۱۲۴۰ تأمین.
- ۱۲۴۰ تأمین آتیه.
- ۱۲۴۰ تأمینات.
- ۱۲۴۱ تأمین دلیل.
- ۱۲۴۱ تأمین عبور و مرور.
- ۱۲۴۱ تأمین کردن.
- ۱۲۴۱ تأمین مدعی به.
- ۱۲۴۱ تأمیه.
- ۱۲۴۱ تانان.
- ۱۲۴۱ تانت.
- ۱۲۴۲ تانس.
- ۱۲۴۲ تائف.

- تأقی. ۱۲۴۲
- تأنی. ۱۲۴۲
- ت ان وتی. ۱۲۴۲
- تأنی. ۱۲۴۳
- تأنیب. ۱۲۴۳
- تأنیث. ۱۲۴۳
- تأنیث حقیقی. ۱۲۴۳
- تأنیث لفظی. ۱۲۴۳
- تأنیث مجازی. ۱۲۴۳
- تأنیث معنوی. ۱۲۴۳
- تأنیس. ۱۲۴۴
- تأنیف. ۱۲۴۴
- تأنیق. ۱۲۴۴
- تأنین. ۱۲۴۴
- تأنیة. ۱۲۴۴
- تأوب. ۱۲۴۴
- تئوبروم. ۱۲۴۴
- تئوبرومین. ۱۲۴۵
- تئویاتر. ۱۲۴۵
- تئویمپ. ۱۲۴۵
- تئوپومپ. ۱۲۴۵
- تئوپومپوس. ۱۲۴۵
- تئوپونپوس. ۱۲۴۵
- تأوخ. ۱۲۴۶

- ۱۲۴۶ تأود.
- ۱۲۴۶ تئودا.
- ۱۲۴۶ تئودات.
- ۱۲۴۶ تئودبالد.
- ۱۲۴۶ تئودبرت اول.
- ۱۲۴۶ تئودبرت دوم.
- ۱۲۴۷ تئودر.
- ۱۲۴۷ تئودرا.
- ۱۲۴۷ تئودریک.
- ۱۲۴۷ تئودزیوس.
- ۱۲۴۷ تئودکت.
- ۱۲۴۷ تئودلیت.
- ۱۲۴۷ تئودمیر.
- ۱۲۴۷ تئودوت.
- ۱۲۴۸ تئودور.
- ۱۲۴۸ تئودور.
- ۱۲۴۸ تئودور.
- ۱۲۴۸ تئودور.
- ۱۲۴۸ تئودور آمازه.
- ۱۲۴۸ تئودور آنژ.
- ۱۲۴۹ تئودورا.
- ۱۲۴۹ تئودورا.
- ۱۲۴۹ تئودورا.
- ۱۲۴۹ تئودورا.

- ۱۲۴۹ تئودورا.
- ۱۲۵۰ تئودور استودیت.
- ۱۲۵۰ تئودور اول.
- ۱۲۵۰ تئودور اول لاسکاریس.
- ۱۲۵۰ تئودور بارکونائی.
- ۱۲۵۰ تئودور برکونایی.
- ۱۲۵۰ تئودور جوان.
- ۱۲۵۰ تئودور دوم.
- ۱۲۵۰ تئودور دوم لاسکاریس.
- ۱۲۵۱ تئودور ساموس.
- ۱۲۵۱ تئودور سوم.
- ۱۲۵۱ تئودور قورینایی.
- ۱۲۵۱ تئودور موپسوآستی.
- ۱۲۵۱ تئودور موپسوئستی.
- ۱۲۵۱ تئودوروس.
- ۱۲۵۲ تئودوره.
- ۱۲۵۲ تئودورهء سیری.
- ۱۲۵۲ تئودور یق.
- ۱۲۵۲ تئودور یک اول.
- ۱۲۵۲ تئودور یک بزرگ.
- ۱۲۵۲ تئودور یک دوم.
- ۱۲۵۲ تئودوز.
- ۱۲۵۳ تئودوز.
- ۱۲۵۳ تئودوز اول.

- ۱۲۵۳ تئودوز دوم.
- ۱۲۵۳ تئودوز سوم.
- ۱۲۵۴ تئودوزی.
- ۱۲۵۴ تئودوزین.
- ۱۲۵۴ تئودوسیوپولیس.
- ۱۲۵۴ تئودوسیوس.
- ۱۲۵۴ تئودوسیوس.
- ۱۲۵۴ تئودوسییه.
- ۱۲۵۴ تئودولف.
- ۱۲۵۴ تئودیجیزل.
- ۱۲۵۴ تئودیژیزل.
- ۱۲۵۵ تئوروی.
- ۱۲۵۵ تئوری.
- ۱۲۵۵ تئوریک.
- ۱۲۵۵ تئوریکمان.
- ۱۲۵۵ تئوس.
- ۱۲۵۵ تئوفان.
- ۱۲۵۶ تئوفان.
- ۱۲۵۶ تئوفانس.
- ۱۲۵۶ تئوفانو.
- ۱۲۵۶ تئوفانو.
- ۱۲۵۶ تئوفراست.
- ۱۲۵۶ تئوفیل.
- ۱۲۵۷ تئوفیل.

- ۱۲۵۷ تنوفیل.
- ۱۲۵۷ تنوفیلاکت سیموکاتا.
- ۱۲۵۷ تنوفیلانتروپ.
- ۱۲۵۷ تنوفیلانتروپی.
- ۱۲۵۷ تنوفیل دو ویو.
- ۱۲۵۷ تأوق.
- ۱۲۵۷ تنوقریت.
- ۱۲۵۷ تنوکراسی.
- ۱۲۵۸ تنوکریت.
- ۱۲۵۸ تنوکریتوس.
- ۱۲۵۸ تنوگنیس.
- ۱۲۵۸ تأول.
- ۱۲۵۸ تنولوژی.
- ۱۲۵۹ تنومس تور.
- ۱۲۵۹ تأون.
- ۱۲۵۹ تنون.
- ۱۲۵۹ تنون دالکساندری.
- ۱۲۵۹ تأوه.
- ۱۲۵۹ تأوی.
- ۱۲۵۹ تأویب.
- ۱۲۵۹ تأوید.
- ۱۲۵۹ تأویق.
- ۱۲۶۰ تأویل.
- ۱۲۶۱ تأویل.

- ۱۲۶۲ تأویلات.
- ۱۲۶۲ تأویل کردن.
- ۱۲۶۲ تأویل نهادن.
- ۱۲۶۲ تأویلی.
- ۱۲۶۲ تأویم.
- ۱۲۶۲ تأوین.
- ۱۲۶۲ تأویه.
- ۱۲۶۳ تأویئه.
- ۱۲۶۳ تأهب.
- ۱۲۶۳ تأهل.
- ۱۲۶۳ تأهل ساختن.
- ۱۲۶۳ تأهه.
- ۱۲۶۳ تأهب.
- ۱۲۶۳ تأهیل.
- ۱۲۶۳ تأی.
- ۱۲۶۴ تأیب.
- ۱۲۶۴ تأید.
- ۱۲۶۴ تأیس.
- ۱۲۶۴ تأیم.
- ۱۲۶۴ تثین.
- ۱۲۶۴ تأیه.
- ۱۲۶۴ تأیی.
- ۱۲۶۴ تأیب.
- ۱۲۶۴ تأیید.

- تأیید. ۱۲۶۵
- تأییدات. ۱۲۶۵
- تأیید شدن. ۱۲۶۵
- تأیید کردن. ۱۲۶۵
- تأییس. ۱۲۶۶
- تأییم. ۱۲۶۶
- تأییه. ۱۲۶۶
- تب. ۱۲۶۶
- تب. ۱۲۶۸
- تب. ۱۲۶۹
- تب. ۱۲۶۹
- تب. ۱۲۶۹
- تب آجامی. ۱۲۷۰
- تب آز. ۱۲۷۰
- تب آمدن. ۱۲۷۰
- تب آور. ۱۲۷۰
- تب آوردن. ۱۲۷۰
- تبا. ۱۲۷۱
- تبائع. ۱۲۷۱
- تبائید. ۱۲۷۱
- تبائین. ۱۲۷۱
- تبائین. ۱۲۷۱
- تباب. ۱۲۷۱
- تباعه. ۱۲۷۲

- ۱۲۷۲ تبایع.
- ۱۲۷۲ تبایل.
- ۱۲۷۲ تباین.
- ۱۲۷۲ تباحس.
- ۱۲۷۲ تباد.
- ۱۲۷۲ تبادح.
- ۱۲۷۲ تبادر.
- ۱۲۷۳ تبادکان.
- ۱۲۷۳ تبادکانی.
- ۱۲۷۳ تبادکانی.
- ۱۲۷۳ تبادل.
- ۱۲۷۳ تبادلات.
- ۱۲۷۳ تبادل نظر.
- ۱۲۷۳ تباده.
- ۱۲۷۴ تبادی.
- ۱۲۷۴ تبادید.
- ۱۲۷۴ تبار.
- ۱۲۷۵ تبار.
- ۱۲۷۵ تبار.
- ۱۲۷۵ تبار.
- ۱۲۷۵ تبارء.
- ۱۲۷۵ تبارز.
- ۱۲۷۵ تبارزه.
- ۱۲۷۶ تبارک.

- تبارک. ۱۲۷۶
- تبارک. ۱۲۷۶
- تبارک اسمه. ۱۲۷۶
- تبارک الله. ۱۲۷۶
- تبارک و تعالی. ۱۲۷۷
- تباره. ۱۲۷۷
- تباری. ۱۲۷۷
- تباریح. ۱۲۷۷
- تباریق. ۱۲۷۷
- تبارج. ۱۲۷۸
- تبارخ. ۱۲۷۸
- تبارزی. ۱۲۷۸
- تباسیدن. ۱۲۷۸
- تباشر. ۱۲۷۸
- تباشیر. ۱۲۷۸
- تباشیر. ۱۲۷۹
- تباشیرالصبح. ۱۲۷۹
- تباشیر صبح. ۱۲۷۹
- تباشیر قلمی. ۱۲۸۰
- تباصر. ۱۲۸۰
- تباطؤ. ۱۲۸۰
- تباع. ۱۲۸۰
- تباع. ۱۲۸۰
- تباعث. ۱۲۸۰

۱۲۸۰	تبعاد.
۱۲۸۱	تباعل.
۱۲۸۱	تباعه.
۱۲۸۱	تباعه.
۱۲۸۱	تباغر.
۱۲۸۱	تباغض.
۱۲۸۱	تباغی.
۱۲۸۱	تباقی.
۱۲۸۱	تباک.
۱۲۸۱	تباک.
۱۲۸۲	تباک.
۱۲۸۲	تباکی.
۱۲۸۲	تبال.
۱۲۸۲	تبالح.
۱۲۸۲	تباط.
۱۲۸۲	تبالغ.
۱۲۸۲	تبالغ.
۱۲۸۳	تباله.
۱۲۸۳	تباله.
۱۲۸۳	تباله.
۱۲۸۳	تباله.
۱۲۸۳	تبالی.
۱۲۸۳	تبالی.
۱۲۸۳	تبالی.

- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۴ تبان.
- ۱۲۸۵ تبان.
- ۱۲۸۵ تبان.
- ۱۲۸۵ تبانج.
- ۱۲۸۵ تبانجیر.
- ۱۲۸۵ تبانجیژ.
- ۱۲۸۵ تبانچه.
- ۱۲۸۵ تبانچیژ.
- ۱۲۸۶ تبانده.
- ۱۲۸۶ تبانه.
- ۱۲۸۶ تبانه.
- ۱۲۸۶ تبانه.
- ۱۲۸۶ تبانه.
- ۱۲۸۶ تبانه.
- ۱۲۸۶ تبانی.
- ۱۲۸۶ تبانی.
- ۱۲۸۶ تبانی.

- ۱۲۸۶ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۷ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانی.
- ۱۲۸۸ تبانیان.
- ۱۲۸۸ تباوء .
- ۱۲۸۹ تباؤس.
- ۱۲۸۹ تباوس.
- ۱۲۸۹ تباوش.
- ۱۲۸۹ تباه.
- ۱۲۹۰ تباهنیدن.
- ۱۲۹۰ تباه بوی.
- ۱۲۹۰ تباهث.
- ۱۲۹۰ تباهج.

- ۱۲۹۰ تباهچه.
- ۱۲۹۰ تباه چشم.
- ۱۲۹۰ تباهچه.
- ۱۲۹۱ تباه خرد.
- ۱۲۹۱ تباه خرد شدن.
- ۱۲۹۱ تباه خرد گردانیدن.
- ۱۲۹۱ تباه خو.
- ۱۲۹۱ تباه داشتن.
- ۱۲۹۱ تباه دست.
- ۱۲۹۱ تباه رای.
- ۱۲۹۱ تباه روز.
- ۱۲۹۲ تباه ساختن.
- ۱۲۹۲ تباهش.
- ۱۲۹۲ تباه شدن.
- ۱۲۹۳ تباه کار.
- ۱۲۹۳ تباه کاری.
- ۱۲۹۳ تباه کردن.
- ۱۲۹۴ تباه کیش.
- ۱۲۹۴ تباه گردانیدن.
- ۱۲۹۴ تباه گردیدن.
- ۱۲۹۴ تباه گشتن.
- ۱۲۹۵ تباهل.
- ۱۲۹۵ تباه نامی.
- ۱۲۹۵ تباه و تبست.

- ۱۲۹۵ تباهه.
- ۱۲۹۵ تباهی.
- ۱۲۹۶ تباهی.
- ۱۲۹۶ تباهی آوردن.
- ۱۲۹۶ تباهی پذیر.
- ۱۲۹۶ تباهی پذیرفتن.
- ۱۲۹۶ تباهی پذیری.
- ۱۲۹۶ تباهی جستن.
- ۱۲۹۷ تباهی دادن.
- ۱۲۹۷ تباهیدن.
- ۱۲۹۷ تباهی زده.
- ۱۲۹۷ تباهی شدن.
- ۱۲۹۷ تباهی کردن.
- ۱۲۹۷ تباهی گرفتن.
- ۱۲۹۷ تباهی ناپذیر.
- ۱۲۹۸ تباهی ناپذیری.
- ۱۲۹۸ تبایانیدن.
- ۱۲۹۸ تبایع.
- ۱۲۹۸ تبایع.
- ۱۲۹۸ تباین.
- ۱۲۹۹ تباین جزئی.
- ۱۲۹۹ تباین داشتن.
- ۱۲۹۹ تباین کلی.
- ۱۲۹۹ تبأ.

- تَبَابُؤ. ۱۲۹۹
- تَب استخوانی. ۱۲۹۹
- تَبْأَط. ۱۲۹۹
- تَب افروز. ۱۲۹۹
- تَب افسرده شدن. ۱۳۰۰
- تَبَّأَله. ۱۳۰۰
- تَبَّأَن. ۱۳۰۰
- تَب انگیز. ۱۳۰۰
- تَبَب. ۱۳۰۰
- تَب باتلاقی. ۱۳۰۰
- تَب باده. ۱۳۰۰
- تَب بر. ۱۳۰۱
- تَب بردن. ۱۳۰۱
- تَب برفکی. ۱۳۰۱
- تَب برون رفتن. ۱۳۰۱
- تَب بریدن. ۱۳۰۱
- تَب بستن. ۱۳۰۱
- تَب بند. ۱۳۰۱
- تَب بندی. ۱۳۰۱
- تَب بندی. ۱۳۰۲
- تَب بی دور. ۱۳۰۲
- تَبِت. ۱۳۰۲
- تَبِت. ۱۳۰۲
- تَبِت. ۱۳۰۲

- ۱۳۰۲ تبت.
- ۱۳۰۳ تبت.
- ۱۳۰۴ تبت بلوری.
- ۱۳۰۵ تبتبه.
- ۱۳۰۵ تبتت.
- ۱۳۰۵ تبت خاقان.
- ۱۳۰۵ تبت زمین.
- ۱۳۰۵ تبتک.
- ۱۳۰۵ تبت کنب.
- ۱۳۰۵ تبتل.
- ۱۳۰۶ تبت واژگون.
- ۱۳۰۶ تبت واژون.
- ۱۳۰۶ تبتی.
- ۱۳۰۶ تبتی.
- ۱۳۰۶ تبتیت.
- ۱۳۰۶ تبت یداک.
- ۱۳۰۶ تبتیر.
- ۱۳۰۶ تبتیک.
- ۱۳۰۷ تبتیل.
- ۱۳۰۷ تبتاق.
- ۱۳۰۷ تبتش.
- ۱۳۰۷ تبتثیث.
- ۱۳۰۷ تبتشیع.
- ۱۳۰۷ تبتشیق.

۱۳۰۷	تبجیح
۱۳۰۷	تبجیح
۱۳۰۸	تبحر
۱۳۰۸	تبجس
۱۳۰۸	تبجیح
۱۳۰۸	تبجید
۱۳۰۸	تبجیس
۱۳۰۸	تبجیل
۱۳۰۹	تبجیلات
۱۳۰۹	تبجیل کردن
۱۳۰۹	تبجیم
۱۳۰۹	تب چهارم
۱۳۰۹	تبجیح
۱۳۰۹	تبحتیر
۱۳۰۹	تبحث
۱۳۱۰	تبحتیر
۱۳۱۰	تبحر
۱۳۱۰	تبحصل
۱۳۱۰	تبجلس
۱۳۱۰	تبجیح
۱۳۱۰	تبخال
۱۳۱۰	تبخال افتادن
۱۳۱۱	تبخال بر آوردن
۱۳۱۱	تبخال دمیدن

- ۱۳۱۱ تبخال زدن.
- ۱۳۱۱ تبخال کردن.
- ۱۳۱۱ تبخاله.
- ۱۳۱۲ تبخاله افتادن.
- ۱۳۱۲ تبخاله دمیدن.
- ۱۳۱۲ تبخاله زدن.
- ۱۳۱۲ تبخیخ.
- ۱۳۱۲ تبختر.
- ۱۳۱۲ تبختریه.
- ۱۳۱۲ تبخشر.
- ۱۳۱۳ تبخدجه.
- ۱۳۱۳ تبخر.
- ۱۳۱۳ تبخس.
- ۱۳۱۳ تبخص.
- ۱۳۱۳ تبخضل.
- ۱۳۱۳ تبخلص.
- ۱۳۱۳ تب خمس.
- ۱۳۱۳ تبخیت.
- ۱۳۱۴ تبخیر.
- ۱۳۱۴ تبخیر کردن.
- ۱۳۱۴ تب خیز.
- ۱۳۱۴ تبخیس.
- ۱۳۱۴ تبخیل.
- ۱۳۱۴ تبید.

۱۳۱۴	تبدء .
۱۳۱۵	تب دائم.
۱۳۱۵	تب دار.
۱۳۱۵	تب داشتن.
۱۳۱۵	تبدح.
۱۳۱۵	تبدخ.
۱۳۱۵	تبدد.
۱۳۱۵	تب دزده.
۱۳۱۵	تبدع.
۱۳۱۶	تب دق.
۱۳۱۶	تبدل.
۱۳۱۶	تبد.
۱۳۱۶	تبدلات.
۱۳۱۶	تبدل کردن.
۱۳۱۶	تبدل محاذات.
۱۳۱۶	تبدو.
۱۳۱۷	تبدی.
۱۳۱۷	تبدید.
۱۳۱۷	تبدیع.
۱۳۱۷	تبدیل.
۱۳۱۸	تبدیلات.
۱۳۱۸	تبدیل به احسن کردن.
۱۳۱۸	تبدیل کردن.
۱۳۱۹	تبدیل یافتن.

- تبدین.----- ۱۳۱۹
- تب دیوانه.----- ۱۳۱۹
- تبدار.----- ۱۳۱۹
- تبداره.----- ۱۳۱۹
- تبدح.----- ۱۳۱۹
- تبدخ.----- ۱۳۱۹
- تبدز.----- ۱۳۱۹
- تبدل.----- ۱۳۲۰
- تبدیر.----- ۱۳۲۰
- تبدیر کردن.----- ۱۳۲۰
- تبدیع.----- ۱۳۲۰
- تبر.----- ۱۳۲۰
- تبر.----- ۱۳۲۱
- تبر.----- ۱۳۲۱
- تبر.----- ۱۳۲۲
- تبر.----- ۱۳۲۲
- تبر.----- ۱۳۲۲
- تبر.----- ۱۳۲۳
- تبرآباد.----- ۱۳۲۳
- تبرآباد.----- ۱۳۲۳
- تبرآسیا.----- ۱۳۲۳
- تبرا.----- ۱۳۲۳
- تبراء.----- ۱۳۲۳
- تبرائیان.----- ۱۳۲۴

- تبرا جستن. ۱۳۲۴
- تب راجعه. ۱۳۲۴
- تبر اخشیدی. ۱۳۲۴
- تبرا داشتن. ۱۳۲۴
- تبراز. ۱۳۲۵
- تبراک. ۱۳۲۵
- تبراک. ۱۳۲۵
- تبراک. ۱۳۲۵
- تبرا کردن. ۱۳۲۵
- تبرا نمودن. ۱۳۲۵
- تبرئه. ۱۳۲۵
- تبرئه جستن. ۱۳۲۶
- تبرئه حاصل کردن. ۱۳۲۶
- تبرئه شدن. ۱۳۲۶
- تبرئه کردن. ۱۳۲۶
- تبرئه نامه. ۱۳۲۶
- تبریس. ۱۳۲۶
- تب ربع. ۱۳۲۶
- تبر تخماق. ۱۳۲۶
- تبرته. ۱۳۲۷
- تبر تیشه. ۱۳۲۷
- تبرج. ۱۳۲۷
- تب رجع. ۱۳۲۷
- تب رجعی. ۱۳۲۷

- ۱۳۲۷ تبرخ.
- ۱۳۲۷ تبرخون.
- ۱۳۲۸ تبرخون زدن.
- ۱۳۲۸ تبرخونی.
- ۱۳۲۸ تبرد.
- ۱۳۲۹ تبرد.
- ۱۳۲۹ تبردار.
- ۱۳۲۹ تبردسته.
- ۱۳۲۹ تبرر.
- ۱۳۲۹ تبرز.
- ۱۳۲۹ تبرزد.
- ۱۳۳۰ تبرزن.
- ۱۳۳۰ تبرزه.
- ۱۳۳۱ تبرزین.
- ۱۳۳۱ تبرزین دار.
- ۱۳۳۲ تبرستان.
- ۱۳۳۲ تبرستان.
- ۱۳۳۳ تبرسران.
- ۱۳۳۳ تبرض.
- ۱۳۳۴ تبرطل.
- ۱۳۳۴ تبرطم.
- ۱۳۳۴ تبرع.
- ۱۳۳۴ تبرع.
- ۱۳۳۴ تبرعاً.

- ۱۳۳۴ تبرعص.
- ۱۳۳۴ تبرعم.
- ۱۳۳۵ تبرغص.
- ۱۳۳۵ تبرغص.
- ۱۳۳۵ تبرق.
- ۱۳۳۵ تبرقش.
- ۱۳۳۵ تبرقط.
- ۱۳۳۵ تبرقع.
- ۱۳۳۵ تبرک.
- ۱۳۳۶ تبرک.
- ۱۳۳۶ تبرک.
- ۱۳۳۶ تبرک.
- ۱۳۳۷ تبرک.
- ۱۳۳۷ تبرک.
- ۱۳۳۷ تبرک آسیا.
- ۱۳۳۷ تبرکات.
- ۱۳۳۷ تبرکاً.
- ۱۳۳۷ تبرک بودن.
- ۱۳۳۷ تبرک شدن.
- ۱۳۳۷ تبرکع.
- ۱۳۳۷ تبرک کردن.
- ۱۳۳۸ تبرکه.
- ۱۳۳۸ تبرکی.
- ۱۳۳۸ تبرکیدن.

- ۱۳۳۸ تبرگ.
- ۱۳۳۸ تبرگزین.
- ۱۳۳۸ تبرگون.
- ۱۳۳۸ تبرلگام.
- ۱۳۳۸ تبرم.
- ۱۳۳۹ تبرم.
- ۱۳۳۹ تبرمانده.
- ۱۳۳۹ تبرنس.
- ۱۳۳۹ تبرنه.
- ۱۳۳۹ تبرؤ.
- ۱۳۳۹ تبروری.
- ۱۳۳۹ تبرؤل.
- ۱۳۴۰ تبره.
- ۱۳۴۰ تبره.
- ۱۳۴۰ تبری.
- ۱۳۴۰ تبری.
- ۱۳۴۰ تبری.
- ۱۳۴۰ تبری.
- ۱۳۴۰ تبریان.
- ۱۳۴۱ تبریح.
- ۱۳۴۱ تبریح.
- ۱۳۴۱ تبریح.
- ۱۳۴۱ تب ریختن.
- ۱۳۴۱ تبرید.

۱۳۴۱	تبریز.
۱۳۴۲	تبریز.
۱۳۴۲	تبریز.
۱۳۴۲	تبریز.
۱۳۴۲	تبریز.
۱۳۵۲	تبریز خاتون.
۱۳۵۲	تبریز ک.
۱۳۵۳	تبریز ک.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۳	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۴	تبریزی.
۱۳۵۵	تبریزی.
۱۳۵۵	تبریزی.
۱۳۵۵	تبریزی.
۱۳۵۵	تبریزی.

- ۱۳۵۸ تبریزی.
- ۱۳۵۹ تبریزی.
- ۱۳۵۹ تبریزی.
- ۱۳۵۹ تبریزیان.
- ۱۳۵۹ تبریس.
- ۱۳۵۹ تبریس.
- ۱۳۵۹ تبریض.
- ۱۳۵۹ تبریق.
- ۱۳۶۰ تبریک.
- ۱۳۶۰ تبریک.
- ۱۳۶۰ تبریک.
- ۱۳۶۰ تبریک.
- ۱۳۶۰ تبری کردن.
- ۱۳۶۰ تبریک گفتن.
- ۱۳۶۱ تبری نمودن.
- ۱۳۶۱ تبریه.
- ۱۳۶۱ تبریه.
- ۱۳۶۱ تب زده.
- ۱۳۶۱ تبزر.
- ۱۳۶۱ تبزراق.
- ۱۳۶۱ تب زرد.
- ۱۳۶۲ تبزرق.
- ۱۳۶۲ تبزع.
- ۱۳۶۲ تبزعر.

- تبزق. ۱۳۶۲
- تبزل. ۱۳۶۲
- تبزه. ۱۳۶۲
- تبزیج. ۱۳۶۲
- تبزیخ. ۱۳۶۲
- تبزیر. ۱۳۶۳
- تبزیز. ۱۳۶۳
- تبزیغ. ۱۳۶۳
- تبزیل. ۱۳۶۳
- تبزیله. ۱۳۶۳
- تبیس. ۱۳۶۳
- تبیس. ۱۳۶۳
- تبیس. ۱۳۶۳
- تبیس. ۱۳۶۴
- تبسا. ۱۳۶۴
- تب ساکن شدن. ۱۳۶۴
- تبسان. ۱۳۶۴
- تبسانیدن. ۱۳۶۴
- تبسیس. ۱۳۶۴
- تبست. ۱۳۶۴
- تبست. ۱۳۶۴
- تبستان. ۱۳۶۵
- تب ستان. ۱۳۶۵
- تبستغ. ۱۳۶۵

- ۱۳۶۵ تبست و تباه.
- ۱۳۶۵ تبسته.
- ۱۳۶۵ تب سخت.
- ۱۳۶۵ تبسر.
- ۱۳۶۵ تب سرد.
- ۱۳۶۶ تبسط.
- ۱۳۶۶ تبسق.
- ۱۳۶۶ تبس گیلکی.
- ۱۳۶۶ تب سل.
- ۱۳۶۶ تبسل.
- ۱۳۶۷ تبسم.
- ۱۳۶۷ تبسم آمدن.
- ۱۳۶۷ تبسم افشان.
- ۱۳۶۷ تبسم به لب درشکستن.
- ۱۳۶۷ تبسم پاشی.
- ۱۳۶۷ تبسم تراویدن.
- ۱۳۶۸ تبسم رنگین.
- ۱۳۶۸ تبسم زار.
- ۱۳۶۸ تبسم زدن.
- ۱۳۶۸ تبسم کده.
- ۱۳۶۸ تبسم کردن.
- ۱۳۶۸ تبسم کنان.
- ۱۳۶۸ تبسم مینا.
- ۱۳۶۹ تب سنج.

- تب سوخته. ۱۳۶۹
- تب سودا. ۱۳۶۹
- تب سوزان. ۱۳۶۹
- تبسه. ۱۳۶۹
- تب سه یک. ۱۳۶۹
- تبسی. ۱۳۷۰
- تبسیدن. ۱۳۷۰
- تبسیده. ۱۳۷۰
- تبسیط. ۱۳۷۰
- تبسیق. ۱۳۷۰
- تبسیل. ۱۳۷۰
- تبش. ۱۳۷۰
- تبش. ۱۳۷۱
- تبشیش. ۱۳۷۱
- تبشر. ۱۳۷۱
- تبشیره. ۱۳۷۱
- تبشیش. ۱۳۷۲
- تب شطرنجب. ۱۳۷۲
- تبشع. ۱۳۷۲
- تبشع. ۱۳۷۲
- تبشک. ۱۳۷۲
- تب شکستن. ۱۳۷۲
- تبشن. ۱۳۷۲
- تبشی. ۱۳۷۲

- ۱۳۷۳ تبشیر.
- ۱۳۷۳ تبشیر.
- ۱۳۷۳ تبشیر.
- ۱۳۷۳ تبشیط.
- ۱۳۷۳ تبشین اغول.
- ۱۳۷۳ تب صالب.
- ۱۳۷۳ تبصص.
- ۱۳۷۴ تبصر.
- ۱۳۷۴ تبصرت.
- ۱۳۷۴ تبصره.
- ۱۳۷۴ تبصص.
- ۱۳۷۴ تبصع.
- ۱۳۷۴ تب صفاوی.
- ۱۳۷۴ تبصل.
- ۱۳۷۵ تبصیر.
- ۱۳۷۵ تبصیص.
- ۱۳۷۵ تبصیل.
- ۱۳۷۵ تبضض.
- ۱۳۷۵ تبضض.
- ۱۳۷۵ تبضع.
- ۱۳۷۵ تبضیض.
- ۱۳۷۶ تبضیع.
- ۱۳۷۶ تبطنئه.
- ۱۳۷۶ تبطح.

۱۳۷۶	تب‌طرق.
۱۳۷۶	تب‌طش.
۱۳۷۶	تبطل.
۱۳۷۶	تبطن.
۱۳۷۷	تب‌طى ء.
۱۳۷۷	تب‌طیح.
۱۳۷۷	تب‌طیط.
۱۳۷۷	تب‌طیل.
۱۳۷۷	تب‌طین.
۱۳۷۷	تب‌طیة.
۱۳۷۷	تب‌ظرم.
۱۳۷۸	تب‌طیر.
۱۳۷۸	تبع.
۱۳۷۸	تبع.
۱۳۷۸	تبع.
۱۳۷۸	تبع.
۱۳۷۹	تبع.
۱۳۷۹	تبع.
۱۳۸۰	تبع‌باد.
۱۳۸۰	تبعات.
۱۳۸۰	تبعات.
۱۳۸۰	تبعان.
۱۳۸۰	تبعاً.
۱۳۸۰	تبع اصغر.

- ۱۳۸۱ تبع اقرن.
- ۱۳۸۱ تبع الاصغر.
- ۱۳۸۱ تبع الاقرن.
- ۱۳۸۲ تبع الاوسط.
- ۱۳۸۲ تبع الاول.
- ۱۳۸۲ تبع التابعی.
- ۱۳۸۲ تبع الحمیری.
- ۱۳۸۳ تبع اوسط.
- ۱۳۸۳ تبعت.
- ۱۳۸۳ تبعث.
- ۱۳۸۳ تبعثر.
- ۱۳۸۳ تبعثق.
- ۱۳۸۳ تبعج.
- ۱۳۸۳ تبعد.
- ۱۳۸۴ تبعرض.
- ۱۳۸۴ تب عشق.
- ۱۳۸۴ تبعض.
- ۱۳۸۴ تب عصبی.
- ۱۳۸۴ تبعضص.
- ۱۳۸۴ تبعض.
- ۱۳۸۴ تبعضض.
- ۱۳۸۵ تب عفونی.
- ۱۳۸۵ تبعمق.
- ۱۳۸۵ تبعل.

- ۱۳۸۵ تبع میانین.
- ۱۳۸۵ تبع نخستین.
- ۱۳۸۵ تبعه.
- ۱۳۸۵ تبعه.
- ۱۳۸۶ تبعه.
- ۱۳۸۶ تبعی.
- ۱۳۸۶ تبعی.
- ۱۳۸۶ تبعی.
- ۱۳۸۶ تبعی.
- ۱۳۸۶ تبعیت.
- ۱۳۸۶ تبعیح.
- ۱۳۸۶ تبعید.
- ۱۳۸۷ تبعید کردن.
- ۱۳۸۷ تبعیدگاه.
- ۱۳۸۷ تبعیدی.
- ۱۳۸۷ تبعیر.
- ۱۳۸۷ تبعیره.
- ۱۳۸۷ تبعیض.
- ۱۳۸۷ تبعیق.
- ۱۳۸۸ تبع یمن.
- ۱۳۸۸ تبعیه.
- ۱۳۸۸ تبغ.
- ۱۳۸۸ تبغاباد.
- ۱۳۸۸ تب غب.

- ۱۳۸۸ تبغثر.
- ۱۳۸۸ تبغدد.
- ۱۳۸۸ تبغر.
- ۱۳۸۹ تب غش.
- ۱۳۸۹ تبغض.
- ۱۳۸۹ تبغل.
- ۱۳۸۹ تبغم.
- ۱۳۸۹ تبغنج.
- ۱۳۸۹ تبغور.
- ۱۳۸۹ تبغی.
- ۱۳۸۹ تبغیض.
- ۱۳۸۹ تبغیل.
- ۱۳۹۰ تبفوز.
- ۱۳۹۰ تبق.
- ۱۳۹۰ تبقر.
- ۱۳۹۰ تبق زدن.
- ۱۳۹۰ تبقط.
- ۱۳۹۰ تبقل.
- ۱۳۹۱ تب قلاعی.
- ۱۳۹۱ تبقم.
- ۱۳۹۱ تبقوز.
- ۱۳۹۱ تبقی.
- ۱۳۹۱ تبقیر.
- ۱۳۹۱ تبقیط.

- ۱۳۹۱ تبقیع.
- ۱۳۹۲ تبقیق.
- ۱۳۹۲ تبقیل.
- ۱۳۹۲ تبقیه.
- ۱۳۹۲ تبک.
- ۱۳۹۲ تبکاء.
- ۱۳۹۲ تبکان.
- ۱۳۹۲ تبکبک.
- ۱۳۹۳ تبکر.
- ۱۳۹۳ تب کردن.
- ۱۳۹۳ تب کرده.
- ۱۳۹۳ تبکسیت.
- ۱۳۹۳ تب کشیدن.
- ۱۳۹۳ تبکل.
- ۱۳۹۴ تب کلا.
- ۱۳۹۴ تبکم.
- ۱۳۹۴ تبکوب.
- ۱۳۹۴ تبکی.
- ۱۳۹۴ تبکیت.
- ۱۳۹۴ تبکیر.
- ۱۳۹۵ تبکیع.
- ۱۳۹۵ تبکیل.
- ۱۳۹۵ تبکین.
- ۱۳۹۵ تبکیه.

- تبگان. ----- ۱۳۹۵
- تب گرفتن. ----- ۱۳۹۵
- تب گرفته. ----- ۱۳۹۵
- تب گرم. ----- ۱۳۹۵
- تب گیر. ----- ۱۳۹۶
- تبیل. ----- ۱۳۹۶
- تبیل. ----- ۱۳۹۶
- تبیل. ----- ۱۳۹۶
- تبیل. ----- ۱۳۹۶
- تبیل. ----- ۱۳۹۷
- تبیل. ----- ۱۳۹۷
- تبیلاب. ----- ۱۳۹۷
- تبیلاد. ----- ۱۳۹۷
- تب لازم. ----- ۱۳۹۷
- تبلیل. ----- ۱۳۹۷
- تبلیتع. ----- ۱۳۹۷
- تبلیج. ----- ۱۳۹۷
- تبلیج. ----- ۱۳۹۸
- تبلیخ. ----- ۱۳۹۸
- تبلیخص. ----- ۱۳۹۸
- تبیلد. ----- ۱۳۹۸
- تبیلدج. ----- ۱۳۹۸
- تب لرز. ----- ۱۳۹۸
- تب لرزه. ----- ۱۳۹۹

- ۱۳۹۹ تبسک.
- ۱۳۹۹ تبسّم.
- ۱۳۹۹ تبص.
- ۱۳۹۹ تبصق.
- ۱۴۰۰ تبغ.
- ۱۴۰۰ تبغ.
- ۱۴۰۰ تبغۀ.
- ۱۴۰۰ تبلق.
- ۱۴۰۰ تبلل.
- ۱۴۰۰ تبلو.
- ۱۴۰۰ تبلور.
- ۱۴۰۱ تبلونستن.
- ۱۴۰۱ تبله.
- ۱۴۰۲ تبلهص.
- ۱۴۰۲ تبله کردن.
- ۱۴۰۲ تبلیح.
- ۱۴۰۲ تبلید.
- ۱۴۰۲ تبلیص.
- ۱۴۰۲ تبلیط.
- ۱۴۰۲ تبلیع.
- ۱۴۰۳ تبلیغ.
- ۱۴۰۳ تبلیغ.
- ۱۴۰۳ تبلیغات.
- ۱۴۰۳ تبلیغاتی.

- ۱۴۰۳ تبلیغ رسالت.
- ۱۴۰۳ تبلیغ کردن.
- ۱۴۰۳ تبلیق.
- ۱۴۰۴ تبلیل.
- ۱۴۰۴ تبلیم.
- ۱۴۰۴ تبلیوه.
- ۱۴۰۴ تبلیه.
- ۱۴۰۴ تب مالاریا.
- ۱۴۰۵ تب مالت.
- ۱۴۰۵ تب متبادله.
- ۱۴۰۵ تب متداخله.
- ۱۴۰۵ تب محرقه.
- ۱۴۰۵ تب مختلف.
- ۱۴۰۵ تب مخفی.
- ۱۴۰۵ تب مدیترانه.
- ۱۴۰۵ تب مردابی.
- ۱۴۰۶ تب مرکب.
- ۱۴۰۶ تب مشارکه.
- ۱۴۰۶ تب مطبقه.
- ۱۴۰۶ تب مواج.
- ۱۴۰۶ تبین.
- ۱۴۰۶ تبین.
- ۱۴۰۶ تبین.
- ۱۴۰۷ تبین.

- ۱۴۰۷ تبین.
- ۱۴۰۷ تبین.
- ۱۴۰۷ تبنا.
- ۱۴۰۷ تب نافض.
- ۱۴۰۷ تبناک.
- ۱۴۰۷ تب نامنظم.
- ۱۴۰۷ تبنا.
- ۱۴۰۷ تبنا.
- ۱۴۰۸ تب نایبه.
- ۱۴۰۸ تبنج.
- ۱۴۰۸ تبنجه.
- ۱۴۰۸ تبنچه.
- ۱۴۰۸ تبند.
- ۱۴۰۸ تبندر.
- ۱۴۰۸ تبندق.
- ۱۴۰۹ تب نشان.
- ۱۴۰۹ تب نشستن.
- ۱۴۰۹ تبینک.
- ۱۴۰۹ تبینک.
- ۱۴۰۹ تبینک.
- ۱۴۰۹ تبینکر.
- ۱۴۰۹ تبینکه.
- ۱۴۱۰ تبینگ.
- ۱۴۱۰ تبینگو.

- ۱۴۱۱ تبنگوی.
- ۱۴۱۱ تبنگویک.
- ۱۴۱۱ تبنگه.
- ۱۴۱۱ تبین مکی.
- ۱۴۱۱ تبین.
- ۱۴۱۲ تب نوبه.
- ۱۴۱۲ تبئه.
- ۱۴۱۲ تبئی.
- ۱۴۱۲ تبئی.
- ۱۴۱۲ تبئی.
- ۱۴۱۲ تبئی.
- ۱۴۱۲ تب نیاز.
- ۱۴۱۲ تبئیت.
- ۱۴۱۳ تبئیح.
- ۱۴۱۳ تبئیس.
- ۱۴۱۳ تبئیش.
- ۱۴۱۳ تبئیق.
- ۱۴۱۳ تبئیک.
- ۱۴۱۳ تبئین.
- ۱۴۱۳ تبئین.
- ۱۴۱۴ تبئیه.
- ۱۴۱۴ تبو.
- ۱۴۱۴ تبو.
- ۱۴۱۴ تبوء.

- ۱۴۱۴ تبوئه.
- ۱۴۱۴ تبوب.
- ۱۴۱۴ تبوب.
- ۱۴۱۵ تبوت.
- ۱۴۱۵ تب و تاب.
- ۱۴۱۵ تبوج.
- ۱۴۱۵ تبودرت.
- ۱۴۱۵ تبودک.
- ۱۴۱۵ تبوذك.
- ۱۴۱۵ تبوذك.
- ۱۴۱۵ تبوذكی.
- ۱۴۱۶ تبوذكی.
- ۱۴۱۶ تبور.
- ۱۴۱۶ تبوراک.
- ۱۴۱۶ تبوراک زن.
- ۱۴۱۷ تبوراکی.
- ۱۴۱۷ تبورک.
- ۱۴۱۷ تبوش.
- ۱۴۱۷ تبوؤط.
- ۱۴۱۷ تبوع.
- ۱۴۱۷ تبوع الشمس.
- ۱۴۱۷ تبوغ.
- ۱۴۱۷ تبوق.
- ۱۴۱۸ تبوک.

- تبوک. ۱۴۱۸
- تبوک. ۱۴۱۸
- تبوکی. ۱۴۲۰
- تبوکیه. ۱۴۲۰
- تبول. ۱۴۲۰
- تبول. ۱۴۲۰
- تبول. ۱۴۲۰
- تب و لرز. ۱۴۲۰
- تبؤن. ۱۴۲۰
- تبون. ۱۴۲۰
- تب و نوبه. ۱۴۲۰
- تبونه. ۱۴۲۱
- تبوی ء. ۱۴۲۱
- تبویب. ۱۴۲۱
- تبویج. ۱۴۲۱
- تبویش. ۱۴۲۱
- تبویص. ۱۴۲۱
- تبویق. ۱۴۲۱
- تبویل. ۱۴۲۱
- تبه. ۱۴۲۲
- تبه. ۱۴۲۲
- تبه. ۱۴۲۲
- تبه. ۱۴۲۲
- تبه بوی. ۱۴۲۲

- ۱۴۲۲ تبیهه. تبیهه.
- ۱۴۲۲ تبه پیشه. تبه پیشه.
- ۱۴۲۲ تبهج. تبهج.
- ۱۴۲۳ تب هجر. تب هجر.
- ۱۴۲۳ تب هجران. تب هجران.
- ۱۴۲۳ تبه چشم. تبه چشم.
- ۱۴۲۳ تبه حال. تبه حال.
- ۱۴۲۳ تبه حالی. تبه حالی.
- ۱۴۲۳ تبه خرد. تبه خرد.
- ۱۴۲۳ تبه خو. تبه خو.
- ۱۴۲۳ تبه داشتن. تبه داشتن.
- ۱۴۲۳ تبه دست. تبه دست.
- ۱۴۲۴ تبهر. تبهر.
- ۱۴۲۴ تبه رای. تبه رای.
- ۱۴۲۴ تبهرس. تبهرس.
- ۱۴۲۴ تبهرم. تبهرم.
- ۱۴۲۴ تبه روز. تبه روز.
- ۱۴۲۴ تبه روزگار. تبه روزگار.
- ۱۴۲۴ تبه روزگاری. تبه روزگاری.
- ۱۴۲۴ تبه روزی. تبه روزی.
- ۱۴۲۴ تبهره. تبهره.
- ۱۴۲۴ تبه ساختن. تبه ساختن.
- ۱۴۲۵ تبهش. تبهش.
- ۱۴۲۵ تبه شدن. تبه شدن.

- تبه کار. ۱۴۲۵
- تبه کاری. ۱۴۲۵
- تبه کردن. ۱۴۲۵
- تبهکن. ۱۴۲۶
- تبه کیش. ۱۴۲۶
- تبه گردانیدن. ۱۴۲۶
- تبه گردیدن. ۱۴۲۶
- تبه گشتن. ۱۴۲۶
- تبهل. ۱۴۲۶
- تبهلس. ۱۴۲۷
- تبهلص. ۱۴۲۷
- تبهلق. ۱۴۲۷
- تبهلل. ۱۴۲۷
- تبهلم. ۱۴۲۷
- تبه مغز. ۱۴۲۷
- تبه نامی. ۱۴۲۷
- تبهنس. ۱۴۲۷
- تبهی. ۱۴۲۷
- تبهیج. ۱۴۲۸
- تبهیم. ۱۴۲۸
- تبهیة. ۱۴۲۸
- تبی. ۱۴۲۸
- تبی. ۱۴۲۸
- تبی. ۱۴۲۸

- ۱۴۲۸ تبی.
- ۱۴۲۸ تبیاذه.
- ۱۴۲۹ تبیاره.
- ۱۴۲۹ تبیازه.
- ۱۴۲۹ تبیان.
- ۱۴۲۹ تبیان.
- ۱۴۲۹ تیبب.
- ۱۴۲۹ تببیت.
- ۱۴۲۹ تبیدن.
- ۱۴۳۰ تبیر.
- ۱۴۳۰ تبیره.
- ۱۴۳۰ تبیره زدن.
- ۱۴۳۱ تبیره زن.
- ۱۴۳۱ تبیره زنان.
- ۱۴۳۱ تبیزله.
- ۱۴۳۱ تبیع.
- ۱۴۳۱ تبیع.
- ۱۴۳۱ تبیع.
- ۱۴۳۲ تبیع.
- ۱۴۳۲ تبیع.
- ۱۴۳۲ تبیع.
- ۱۴۳۲ تبیعا.
- ۱۴۳۲ تبیعت.
- ۱۴۳۲ تبیعه.

- ۱۴۳۲ تبیغ.
- ۱۴۳۲ تبیقر.
- ۱۴۳۳ تب یک بندی.
- ۱۴۳۳ تبيکه.
- ۱۴۳۳ تبیل.
- ۱۴۳۳ تبيله.
- ۱۴۳۳ تبين.
- ۱۴۳۳ تبينه.
- ۱۴۳۳ تبیؤ.
- ۱۴۳۳ تبیہس.
- ۱۴۳۴ تبی.
- ۱۴۳۴ تبی.
- ۱۴۳۴ تبییت.
- ۱۴۳۴ تبیح.
- ۱۴۳۴ تبیش.
- ۱۴۳۴ تبیض.
- ۱۴۳۵ تبیغ.
- ۱۴۳۵ تبين.
- ۱۴۳۵ تپ.
- ۱۴۳۶ تپ.
- ۱۴۳۶ تپاس.
- ۱۴۳۶ تپاسبد.
- ۱۴۳۶ تپاسی.
- ۱۴۳۶ تپاک.

- ۱۴۳۶ تپاله.
- ۱۴۳۷ تپاله برچین.
- ۱۴۳۷ تپاله بستن.
- ۱۴۳۷ تپاله بند.
- ۱۴۳۷ تپاله بندی.
- ۱۴۳۷ تپاله بینی.
- ۱۴۳۷ تپاله زدن.
- ۱۴۳۷ تپاله زن.
- ۱۴۳۷ تپالهء گاو.
- ۱۴۳۷ تپاله ورچین.
- ۱۴۳۷ تپان.
- ۱۴۳۸ تپان.
- ۱۴۳۸ تپانانیدن.
- ۱۴۳۸ تپانچه.
- ۱۴۳۸ تپانچه خوردن.
- ۱۴۳۹ تپانچه خوری.
- ۱۴۳۹ تپانچه زدن.
- ۱۴۳۹ تپانچه زنان.
- ۱۴۳۹ تپانچه کردن.
- ۱۴۳۹ تپاندن.
- ۱۴۳۹ تپاندنی.
- ۱۴۳۹ تپانده.
- ۱۴۳۹ تپاننده.
- ۱۴۳۹ تپانی.

- تپانیدن. ۱۴۴۰
- تپانیده. ۱۴۴۰
- تپ تپ. ۱۴۴۰
- تپ تپ. ۱۴۴۰
- تپ تپو. ۱۴۴۰
- تپتک. ۱۴۴۰
- تپیر. ۱۴۴۰
- تپراقلهه. ۱۴۴۰
- تپره. ۱۴۴۱
- تپره زن. ۱۴۴۱
- تپیز. ۱۴۴۱
- تپیزی. ۱۴۴۱
- تپیش. ۱۴۴۱
- تپیشی. ۱۴۴۱
- تپیغ زدن. ۱۴۴۲
- تپ فر. ۱۴۴۲
- تپیق. ۱۴۴۲
- تپیق زدن. ۱۴۴۲
- تپیک. ۱۴۴۲
- تپیکا. ۱۴۴۲
- تپیکچی. ۱۴۴۲
- تپیکچی. ۱۴۴۳
- تپ گرفته. ۱۴۴۳
- تپگلو. ۱۴۴۳

- ۱۴۴۳ تپل
- ۱۴۴۳ تپل میل
- ۱۴۴۳ تپلوک
- ۱۴۴۳ تپله
- ۱۴۴۳ تپله
- ۱۴۴۳ تپلیتز
- ۱۴۴۴ تپلیتسه
- ۱۴۴۴ تپلیس
- ۱۴۴۴ تپناک
- ۱۴۴۴ تپنجه
- ۱۴۴۴ تپندگی
- ۱۴۴۴ تپنده
- ۱۴۴۴ تپنک
- ۱۴۴۴ تپنکوز
- ۱۴۴۵ تپنگ
- ۱۴۴۵ تپنگ
- ۱۴۴۵ تپنگو
- ۱۴۴۵ تپنگوز
- ۱۴۴۵ تپنگوی
- ۱۴۴۵ تپو
- ۱۴۴۵ تپورستان
- ۱۴۴۵ تپوریه‌ها
- ۱۴۴۶ تپوز
- ۱۴۴۶ تپومورت

- ۱۴۴۶ تپه.
- ۱۴۴۶ تپه.
- ۱۴۴۶ تپه.
- ۱۴۴۶ تپه.
- ۱۴۴۷ تپه.
- ۱۴۴۷ تپه.
- ۱۴۴۷ تپه اسماعیل.
- ۱۴۴۷ تپه افشار.
- ۱۴۴۷ تپه باشی.
- ۱۴۴۷ تپه باشی.
- ۱۴۴۸ تپه باشی پورناک.
- ۱۴۴۸ تپه برنگ.
- ۱۴۴۸ تپه بور.
- ۱۴۴۸ تپه بور.
- ۱۴۴۸ تپه ترکمان.
- ۱۴۴۸ تپه ترینا.
- ۱۴۴۹ تپه جیک.
- ۱۴۴۹ تپه حسین خان.
- ۱۴۴۹ تپه حصار.
- ۱۴۴۹ تپه خرس.
- ۱۴۴۹ تپه خرگوشان.
- ۱۴۴۹ تپه خلیج.
- ۱۴۵۰ تپه داراب خان.
- ۱۴۵۰ تپه دز.

- ۱۴۵۰ تپه دلن.
- ۱۴۵۰ تپه دلنلی.
- ۱۴۵۰ تپه دبیبی.
- ۱۴۵۰ تپه رشن.
- ۱۴۵۱ تپه رشن.
- ۱۴۵۱ تپه رشن.
- ۱۴۵۱ تپه رشن.
- ۱۴۵۱ تپه رشن.
- ۱۴۵۱ تپه زرد.
- ۱۴۵۱ تپه سبز.
- ۱۴۵۲ تپه سر.
- ۱۴۵۲ تپه سر.
- ۱۴۵۲ تپه سرخ.
- ۱۴۵۲ تپه سرو.
- ۱۴۵۲ تپه سفید.
- ۱۴۵۲ تپه سفید.
- ۱۴۵۲ تپه سفید.
- ۱۴۵۳ تپه سی دلیک.
- ۱۴۵۳ تپه سیف.
- ۱۴۵۳ تپه شارک.
- ۱۴۵۳ تپه شاه طوطیان.
- ۱۴۵۳ تپه شعبان.
- ۱۴۵۳ تپه شیرخان.
- ۱۴۵۴ تپه صارمی.

- ۱۴۵۴ تپه طاق.
- ۱۴۵۴ تپه عرب.
- ۱۴۵۴ تپه علی.
- ۱۴۵۴ تپه قشلاق.
- ۱۴۵۴ تپه کبود.
- ۱۴۵۵ تپه کبود.
- ۱۴۵۵ تپه کخا.
- ۱۴۵۵ تپه کل.
- ۱۴۵۵ تپه کویک.
- ۱۴۵۵ تپه گچی.
- ۱۴۵۶ تپه گله.
- ۱۴۵۶ تپه لری.
- ۱۴۵۶ تپه لری.
- ۱۴۵۶ تپه لله.
- ۱۴۵۶ تپه لنی.
- ۱۴۵۶ تپه محمدی.
- ۱۴۵۷ تپه مرجان.
- ۱۴۵۷ تپه مکی.
- ۱۴۵۷ تپه مورندین.
- ۱۴۵۷ تپه مولا.
- ۱۴۵۷ تپه مولا.
- ۱۴۵۷ تپه میراحمد.
- ۱۴۵۸ تپه نادر.
- ۱۴۵۸ تپه‌هنده.

- ۱۴۵۸ تپه نوشیروان.
- ۱۴۵۸ تپه یزدان.
- ۱۴۵۸ تپیدگی.
- ۱۴۵۸ تپیدن.
- ۱۴۵۹ تپیدن.
- ۱۴۵۹ تپیدنی.
- ۱۴۵۹ تپیده.
- ۱۴۵۹ تپی نامبوس.
- ۱۴۵۹ تت.
- ۱۴۵۹ تت.
- ۱۴۵۹ تت.
- ۱۴۵۹ تتا.
- ۱۴۶۰ تتائن.
- ۱۴۶۰ تتائی.
- ۱۴۶۰ تتائی.
- ۱۴۶۰ تتابع.
- ۱۴۶۰ تتانس.
- ۱۴۶۰ تتار.
- ۱۴۶۱ تتار.
- ۱۴۶۱ تتارچه.
- ۱۴۶۱ تتارک.
- ۱۴۶۱ تتاری.
- ۱۴۶۱ تتافل.
- ۱۴۶۱ تتال.

- ۱۴۶۱ تتالع.
- ۱۴۶۲ تتالی.
- ۱۴۶۲ تتالیان.
- ۱۴۶۲ تتام.
- ۱۴۶۲ تتاون.
- ۱۴۶۲ تتایع.
- ۱۴۶۲ تتأم.
- ۱۴۶۲ تتبرگ.
- ۱۴۶۳ تتبع.
- ۱۴۶۳ تتبعات.
- ۱۴۶۳ تتبع کردن.
- ۱۴۶۳ تتیبب.
- ۱۴۶۳ تتییر.
- ۱۴۶۳ تتییع.
- ۱۴۶۴ تتییل.
- ۱۴۶۴ تتیین.
- ۱۴۶۴ تتج الحجری.
- ۱۴۶۴ تتر.
- ۱۴۶۴ تتر.
- ۱۴۶۴ تتراکن.
- ۱۴۶۴ تترا.
- ۱۴۶۵ تترا.
- ۱۴۶۵ تترا.
- ۱۴۶۵ تترااستات سرب.

- ۱۴۶۵ تترابروموفلوئورسئین.
- ۱۴۶۵ تترابروموفنل فتالئین.
- ۱۴۶۵ تترابرومیت دوکائوچو.
- ۱۴۶۶ تتراپلوئید.
- ۱۴۶۶ تتراپول.
- ۱۴۶۶ تتراد.
- ۱۴۶۶ تترادینام.
- ۱۴۶۶ تترارم.
- ۱۴۶۶ تترارنکیده آ.
- ۱۴۶۶ تترافیلیده آ.
- ۱۴۶۶ تتراکلراتان.
- ۱۴۶۷ تتراکلرور اتیلن.
- ۱۴۶۷ تتراکلرور پلاتین.
- ۱۴۶۷ تتراکلرور دوکربن.
- ۱۴۶۸ تتراکالاکتورونیک.
- ۱۴۶۸ تترالین.
- ۱۴۶۸ تترالین سولفونات دوسدیم.
- ۱۴۶۸ تترالین سولفونیک.
- ۱۴۶۸ تترامر.
- ۱۴۶۸ تت رام نس.
- ۱۴۶۹ تترانی.
- ۱۴۶۹ تترانیترو دی متیل آنیلین.
- ۱۴۶۹ تتراهیپریدیسم.
- ۱۴۶۹ تترب.

- ۱۴۶۹ تتربو.
- ۱۴۶۹ تتربوہ.
- ۱۴۶۹ تترتر.
- ۱۴۷۰ تترج.
- ۱۴۷۰ تتردن.
- ۱۴۷۰ تترس.
- ۱۴۷۰ تترستاق.
- ۱۴۷۰ تترع.
- ۱۴۷۰ تترف.
- ۱۴۷۰ تترونتن.
- ۱۴۷۰ تترونیوم.
- ۱۴۷۰ تترہ.
- ۱۴۷۱ تتری.
- ۱۴۷۱ تتری.
- ۱۴۷۱ تتری.
- ۱۴۷۱ تتری.
- ۱۴۷۱ تتریب.
- ۱۴۷۲ تتری با.
- ۱۴۷۲ تتریح.
- ۱۴۷۲ تتریس.
- ۱۴۷۲ تتریس.
- ۱۴۷۲ تتریع.
- ۱۴۷۲ تتریف.
- ۱۴۷۲ تتریک.

- ۱۴۷۲ تتریه.
- ۱۴۷۳ تنزل.
- ۱۴۷۳ تنزه.
- ۱۴۷۳ تتش.
- ۱۴۷۳ تتشی.
- ۱۴۷۳ تتشی.
- ۱۴۷۳ تتشیه.
- ۱۴۷۳ تتعتع.
- ۱۴۷۳ تنع.
- ۱۴۷۴ تتفل.
- ۱۴۷۴ تتفله.
- ۱۴۷۴ تتفورد.
- ۱۴۷۴ تتفوز.
- ۱۴۷۴ تتفیف.
- ۱۴۷۴ تتق.
- ۱۴۷۵ تتق باف.
- ۱۴۷۵ تتق بند.
- ۱۴۷۵ تتقتق.
- ۱۴۷۵ تتق سپهرگون.
- ۱۴۷۶ تتق کشیدن.
- ۱۴۷۶ تتق نیلی.
- ۱۴۷۶ تتقین.
- ۱۴۷۶ تتلع.
- ۱۴۷۶ تتلمذ.

- ۱۴۷۶ تتلی.
- ۱۴۷۶ تتلی.
- ۱۴۷۶ تتلیب.
- ۱۴۷۷ تتلیب.
- ۱۴۷۷ تتلیص.
- ۱۴۷۷ تتلیه.
- ۱۴۷۷ تتم.
- ۱۴۷۷ تتم.
- ۱۴۷۷ تتما.
- ۱۴۷۷ تتمات.
- ۱۴۷۷ تتماج.
- ۱۴۷۸ تتمتا.
- ۱۴۷۸ تتمتاج.
- ۱۴۷۸ تتمتن.
- ۱۴۷۸ تتمم.
- ۱۴۷۹ تتمه.
- ۱۴۷۹ تتمهء دور زمان.
- ۱۴۷۹ تتمیر.
- ۱۴۷۹ تتمیم.
- ۱۴۷۹ تتن.
- ۱۴۸۰ تتنای.
- ۱۴۸۰ تتنای بخشش.
- ۱۴۸۰ تتن تتن.
- ۱۴۸۰ تتنک.

- ۱۴۸۰ تتنک.
- ۱۴۸۰ تنم.
- ۱۴۸۰ تنن.
- ۱۴۸۰ تنیت.
- ۱۴۸۰ تنیخ.
- ۱۴۸۱ تو.
- ۱۴۸۱ تو.
- ۱۴۸۱ تو.
- ۱۴۸۱ توآن.
- ۱۴۸۱ توآن.
- ۱۴۸۱ تویه.
- ۱۴۸۱ تت و پت.
- ۱۴۸۱ تت و پت افتادن.
- ۱۴۸۱ تت و پت کردن.
- ۱۴۸۲ تتوج.
- ۱۴۸۲ تتوق.
- ۱۴۸۲ تتویب.
- ۱۴۸۲ تتویج.
- ۱۴۸۲ تتویه.
- ۱۴۸۲ تته.
- ۱۴۸۲ تته.
- ۱۴۸۲ تت ها.
- ۱۴۸۳ تته پته.
- ۱۴۸۳ تته پته افتادن.

- ۱۴۸۳ تته پته کردن.
- ۱۴۸۳ تته رستاق.
- ۱۴۸۳ تتهم.
- ۱۴۸۳ تتی.
- ۱۴۸۳ تتیز.
- ۱۴۸۴ تتیس.
- ۱۴۸۴ تتیس.
- ۱۴۸۴ تتیس.
- ۱۴۸۴ تتیس.
- ۱۴۸۴ تتیع.
- ۱۴۸۴ تتیلا.
- ۱۴۸۵ تتییس.
- ۱۴۸۵ تتییع.
- ۱۴۸۵ تتییم.
- ۱۴۸۵ تتییه.
- ۱۴۸۵ تتاب.
- ۱۴۸۵ تتاقف.
- ۱۴۸۵ تتاقل.
- ۱۴۸۵ تتاؤب.
- ۱۴۸۶ تتاوب.
- ۱۴۸۶ تتاؤن.
- ۱۴۸۶ تتاون.
- ۱۴۸۶ تتاء.
- ۱۴۸۶ تتأؤؤ.

- تأمل. ۱۴۸۶
- تثاق. ۱۴۸۶
- تثبت. ۱۴۸۶
- تثج. ۱۴۸۷
- تثبط. ۱۴۸۷
- تثبن. ۱۴۸۷
- تثبیت. ۱۴۸۷
- تثبیج. ۱۴۸۷
- تثبیر. ۱۴۸۷
- تثیبط. ۱۴۸۸
- تثیبه. ۱۴۸۸
- تثتم. ۱۴۸۸
- تثجج. ۱۴۸۸
- تثجیر. ۱۴۸۸
- تثدین. ۱۴۸۸
- تثدیة. ۱۴۸۹
- تثریاونت. ۱۴۸۹
- تثریب. ۱۴۸۹
- تثرید. ۱۴۸۹
- تثریر. ۱۴۸۹
- تثریه. ۱۴۸۹
- تثریه ونت. ۱۴۹۰
- تثطعم. ۱۴۹۰
- تثطغم. ۱۴۹۰

- ۱۴۹۰ تثطیع.
- ۱۴۹۰ تثعم.
- ۱۴۹۰ تثعیط.
- ۱۴۹۰ تثعب.
- ۱۴۹۰ تثفرق.
- ۱۴۹۱ تثفل.
- ۱۴۹۱ تثفی.
- ۱۴۹۱ تثفید.
- ۱۴۹۱ تثفیر.
- ۱۴۹۱ تثفیل.
- ۱۴۹۱ تثفیه.
- ۱۴۹۱ تثقب.
- ۱۴۹۱ تثقر.
- ۱۴۹۱ تثقیب.
- ۱۴۹۲ تثقیف.
- ۱۴۹۲ تثقیل.
- ۱۴۹۲ تثل.
- ۱۴۹۲ تثلث.
- ۱۴۹۲ تثلل.
- ۱۴۹۲ تثلم.
- ۱۴۹۲ تثلیب.
- ۱۴۹۳ تثلیث.
- ۱۴۹۳ تثلیث.
- ۱۴۹۴ تثلیخ.

۱۴۹۴	تثلیم.
۱۴۹۴	تثمم.
۱۴۹۴	تثمل.
۱۴۹۴	تثمید.
۱۴۹۴	تثمیر.
۱۴۹۴	تثمیغ.
۱۴۹۴	تثمیل.
۱۴۹۵	تثمیم.
۱۴۹۵	تثمین.
۱۴۹۵	تثنی.
۱۴۹۵	تثنیث.
۱۴۹۵	تثنیه.
۱۴۹۵	تثنیه.
۱۴۹۵	تثؤب.
۱۴۹۶	تثوب.
۱۴۹۶	تثور.
۱۴۹۶	تثول.
۱۴۹۶	تثوی.
۱۴۹۶	تثویب.
۱۴۹۷	تثویر.
۱۴۹۷	تثویه.
۱۴۹۷	تثی.
۱۴۹۷	تثیب.
۱۴۹۸	تثیتل.

- ۱۴۹۸ تثیب.
- ۱۴۹۸ تج.
- ۱۴۹۸ تج.
- ۱۴۹۸ تجا.
- ۱۴۹۸ تجاب.
- ۱۴۹۸ تجاب.
- ۱۴۹۹ تجابه.
- ۱۴۹۹ تجائی.
- ۱۴۹۹ تجاحد.
- ۱۴۹۹ تجاحف.
- ۱۴۹۹ تجادع.
- ۱۴۹۹ تجادل.
- ۱۴۹۹ تجاذب.
- ۱۴۹۹ تجاذل.
- ۱۴۹۹ تجاذی.
- ۱۵۰۰ تجار.
- ۱۵۰۰ تجار.
- ۱۵۰۰ تجار.
- ۱۵۰۰ تجارب.
- ۱۵۰۰ تجارت.
- ۱۵۰۱ تجارتخانه.
- ۱۵۰۱ تجارت کردن.
- ۱۵۰۱ تجارتگاه.
- ۱۵۰۲ تجارتی.

- ۱۵۰۲ تجارز.
- ۱۵۰۲ تجارۀ.
- ۱۵۰۲ تجاره.
- ۱۵۰۲ تجاری.
- ۱۵۰۲ تجاری.
- ۱۵۰۳ تجاری.
- ۱۵۰۳ تجاریب.
- ۱۵۰۳ تجارید.
- ۱۵۰۳ تجازر.
- ۱۵۰۳ تجازی.
- ۱۵۰۳ تجاسب کلا.
- ۱۵۰۳ تجاسر.
- ۱۵۰۴ تجاشع.
- ۱۵۰۴ تجاعل.
- ۱۵۰۴ تجافی.
- ۱۵۰۴ تجافیف.
- ۱۵۰۴ تجال.
- ۱۵۰۴ تجالد.
- ۱۵۰۴ تجالس.
- ۱۵۰۵ تجالی.
- ۱۵۰۵ تجالید.
- ۱۵۰۵ تجان.
- ۱۵۰۵ تجانب.
- ۱۵۰۵ تجانس.

- تجائف. ۱۵۰۵
- تجانن. ۱۵۰۵
- تجانؤ. ۱۵۰۶
- تجانی. ۱۵۰۶
- تجواب. ۱۵۰۶
- تجاود. ۱۵۰۶
- تجاور. ۱۵۰۶
- تجاوز. ۱۵۰۶
- تجاوز کار. ۱۵۰۶
- تجاوز کارانه. ۱۵۰۷
- تجاوز کاری. ۱۵۰۷
- تجاوز کردن. ۱۵۰۷
- تجاؤل. ۱۵۰۷
- تجاوید. ۱۵۰۷
- تجاویز. ۱۵۰۷
- تجاویف. ۱۵۰۷
- تجاه. ۱۵۰۷
- تجاهد. ۱۵۰۷
- تجاهر. ۱۵۰۸
- تجاهل. ۱۵۰۸
- تجاهل العارف. ۱۵۰۸
- تجاهل عارف. ۱۵۰۸
- تجاهل کردن. ۱۵۰۹
- تجأؤ. ۱۵۰۹

- تجئیف. ۱۵۰۹
- تجباب. ۱۵۰۹
- تجبار. ۱۵۰۹
- تججج. ۱۵۰۹
- تجبر. ۱۵۰۹
- تجسس. ۱۵۱۰
- تجبل. ۱۵۱۰
- تجنبن. ۱۵۱۰
- تجیب. ۱۵۱۰
- تجیر. ۱۵۱۰
- تجیع. ۱۵۱۰
- تجیل. ۱۵۱۰
- تجین. ۱۵۱۱
- تجیه. ۱۵۱۱
- تجیة. ۱۵۱۱
- تجثجث. ۱۵۱۱
- تجثم. ۱۵۱۱
- تجثیم. ۱۵۱۱
- تجدر. ۱۵۱۱
- تجدل. ۱۵۱۱
- تجر. ۱۵۱۲
- تجفل. ۱۵۱۲
- تجهم. ۱۵۱۲
- تجیظ. ۱۵۱۲

- تجھیل. ۱۵۱۲
- تجھیم. ۱۵۱۲
- تجھین. ۱۵۱۲
- تجھجھ. ۱۵۱۲
- تجھر. ۱۵۱۲
- تجھی. ۱۵۱۳
- تجھیر. ۱۵۱۳
- تجھیة. ۱۵۱۳
- تجدانوَ. ۱۵۱۳
- تجدب. ۱۵۱۳
- تجدد. ۱۵۱۳
- تجددخواه. ۱۵۱۳
- تجدر. ۱۵۱۴
- تجدل. ۱۵۱۴
- تجدیح. ۱۵۱۴
- تجدید. ۱۵۱۴
- تجدید. ۱۵۱۴
- تجدید روح القدس. ۱۵۱۵
- تجدید شدن. ۱۵۱۵
- تجدید کردن. ۱۵۱۵
- تجدید گردیدن. ۱۵۱۵
- تجدیدی. ۱۵۱۵
- تجدیر. ۱۵۱۵
- تجدیع. ۱۵۱۶

- تجدیف. ۱۵۱۶
- تجدیل. ۱۵۱۶
- تجذب. ۱۵۱۶
- تجذم. ۱۵۱۶
- تجذی. ۱۵۱۶
- تجدید. ۱۵۱۷
- تجدیر. ۱۵۱۷
- تجدیم. ۱۵۱۷
- تجر. ۱۵۱۷
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۸
- تجر. ۱۵۱۹
- تجر. ۱۵۱۹
- تجرء. ۱۵۱۹
- تجرئء. ۱۵۱۹
- تجربت. ۱۵۱۹
- تجربت کوفته. ۱۵۱۹
- تجربء. ۱۵۲۰
- تجربه. ۱۵۲۰
- تجربه. ۱۵۲۰
- تجربه کار. ۱۵۲۰

- ۱۵۲۱ تجربه کاری. تجربه کاری.
- ۱۵۲۱ تجربی. تجربی.
- ۱۵۲۱ تجربثم. تجربثم.
- ۱۵۲۱ تجربثی. تجربثی.
- ۱۵۲۱ تجر جر. تجر جر.
- ۱۵۲۱ تجر جم. تجر جم.
- ۱۵۲۱ تجر خیل. تجر خیل.
- ۱۵۲۲ تجرد. تجرد.
- ۱۵۲۲ تجرد. تجرد.
- ۱۵۲۲ تجرد. تجرد.
- ۱۵۲۲ تجرس. تجرس.
- ۱۵۲۳ تجرع. تجرع.
- ۱۵۲۳ تجرع افتادن. تجرع افتادن.
- ۱۵۲۳ تجرع کردن. تجرع کردن.
- ۱۵۲۳ تجرف. تجرف.
- ۱۵۲۳ تجرق. تجرق.
- ۱۵۲۳ تجرق. تجرق.
- ۱۵۲۳ تجرق. تجرق.
- ۱۵۲۴ تجرگ. تجرگ.
- ۱۵۲۴ تجرم. تجرم.
- ۱۵۲۴ تجرمز. تجرمز.
- ۱۵۲۴ تجرمه. تجرمه.
- ۱۵۲۴ تجرؤ. تجرؤ.
- ۱۵۲۴ تجرود. تجرود.

۱۵۲۵	تجرود.
۱۵۲۵	تجره.
۱۵۲۵	تجره.
۱۵۲۵	تجره.
۱۵۲۵	تجره.
۱۵۲۵	تجره.
۱۵۲۶	تجره.
۱۵۲۶	تجره.
۱۵۲۶	تجره.
۱۵۲۶	تجره رود.
۱۵۲۶	تجری.
۱۵۲۶	تجری.
۱۵۲۶	تجری.
۱۵۲۷	تجری ء.
۱۵۲۷	تجری اسپ شورپی.
۱۵۲۷	تجریب.
۱۵۲۷	تجریج.
۱۵۲۷	تجریج.
۱۵۲۷	تجرید.
۱۵۲۹	تجرید.
۱۵۲۹	تجریر.
۱۵۲۹	تجریس.
۱۵۲۹	تجریش.
۱۵۳۰	تجریع.

- تجریف. ۱۵۳۰
- تجریم. ۱۵۳۰
- تجریه. ۱۵۳۰
- تجریه. ۱۵۳۰
- تجزئه. ۱۵۳۰
- تجزر. ۱۵۳۰
- تجزع. ۱۵۳۱
- تجزف. ۱۵۳۱
- تجزم. ۱۵۳۱
- تجزؤ. ۱۵۳۱
- تجزی. ۱۵۳۱
- تجزیت. ۱۵۳۱
- تجزیع. ۱۵۳۱
- تجزیم. ۱۵۳۲
- تجزیه. ۱۵۳۲
- تجسد. ۱۵۳۳
- تجسس. ۱۵۳۳
- تجسس کردن. ۱۵۳۴
- تجسس گری. ۱۵۳۴
- تجسس نمودن. ۱۵۳۴
- تجسم. ۱۵۳۴
- تجسیر. ۱۵۳۴
- تجسیم. ۱۵۳۴
- تجشئه. ۱۵۳۵

- ۱۵۳۵ تجشع.
- ۱۵۳۵ تجشم.
- ۱۵۳۵ تجشؤ.
- ۱۵۳۶ تجشیر.
- ۱۵۳۶ تجشیم.
- ۱۵۳۶ تجشیه.
- ۱۵۳۶ تجصيص.
- ۱۵۳۶ تجضم.
- ۱۵۳۶ تجضيض.
- ۱۵۳۶ تجعب.
- ۱۵۳۶ تجعی.
- ۱۵۳۷ تجعثم.
- ۱۵۳۷ تجعثن.
- ۱۵۳۷ تجعجع.
- ۱۵۳۷ تجعد.
- ۱۵۳۷ تجعر.
- ۱۵۳۷ تجعس.
- ۱۵۳۷ تجعم.
- ۱۵۳۸ تجعیب.
- ۱۵۳۸ تجعید.
- ۱۵۳۸ تجفاف.
- ۱۵۳۸ تجفاف.
- ۱۵۳۸ تجفجف.
- ۱۵۳۸ تجفر.

- ۱۵۳۸ تجفف.
- ۱۵۳۸ تجفل.
- ۱۵۳۹ تجفؤ.
- ۱۵۳۹ تجفیر.
- ۱۵۳۹ تجفیف.
- ۱۵۳۹ تجفیل.
- ۱۵۳۹ تجفین.
- ۱۵۳۹ تجک.
- ۱۵۳۹ تجکنار.
- ۱۵۴۰ تجلاط فلصر.
- ۱۵۴۰ تجلاط فلصر.
- ۱۵۴۰ تجلبب.
- ۱۵۴۰ تجلجل.
- ۱۵۴۰ تجلد.
- ۱۵۴۰ تجلس.
- ۱۵۴۰ تجلق.
- ۱۵۴۱ تجلل.
- ۱۵۴۱ تجله.
- ۱۵۴۱ تجلی.
- ۱۵۴۲ تجلی.
- ۱۵۴۲ تجلی.
- ۱۵۴۲ تجلی.
- ۱۵۴۳ تجلی.
- ۱۵۴۳ تجلی.

- تجلیات. ۱۵۴۳
- تجلی الرومی. ۱۵۴۳
- تجلی اول. ۱۵۴۳
- تجلیب. ۱۵۴۳
- تجلیح. ۱۵۴۳
- تجلید. ۱۵۴۴
- تجلی داشتن. ۱۵۴۴
- تجلی ذاتی. ۱۵۴۴
- تجلیز. ۱۵۴۴
- تجلی زار. ۱۵۴۴
- تجلی شهودی. ۱۵۴۴
- تجلی صفاتی. ۱۵۴۵
- تجلیف. ۱۵۴۵
- تجلیق. ۱۵۴۵
- تجلی قیامت. ۱۵۴۵
- تجلی کده. ۱۵۴۵
- تجلی کردن. ۱۵۴۵
- تجلی گاه. ۱۵۴۵
- تجلیل. ۱۵۴۶
- تجلیه. ۱۵۴۶
- تجلیه. ۱۵۴۶
- تجماً. ۱۵۴۶
- تجمجم. ۱۵۴۶
- تجمر. ۱۵۴۶

- ۱۵۴۷ تجمش.
- ۱۵۴۷ تجمع.
- ۱۵۴۷ تجمع کردن.
- ۱۵۴۷ تجمل.
- ۱۵۴۸ تجمل.
- ۱۵۴۸ تجملات.
- ۱۵۴۸ تجمم.
- ۱۵۴۸ تجمهر.
- ۱۵۴۸ تجمی.
- ۱۵۴۸ تجمید.
- ۱۵۴۸ تجمیر.
- ۱۵۴۹ تجمیش.
- ۱۵۴۹ تجمیع.
- ۱۵۴۹ تجمیل.
- ۱۵۴۹ تجمیم.
- ۱۵۴۹ تجن.
- ۱۵۵۰ تجن.
- ۱۵۵۰ تجن.
- ۱۵۵۰ تجن.
- ۱۵۵۰ تجن.
- ۱۵۵۰ تجن.
- ۱۵۵۱ تجنب.
- ۱۵۵۱ تجنب کردن.
- ۱۵۵۱ تجنب نمودن.

- ۱۵۵۱ تـجـنـث.
- ۱۵۵۱ تـجـن جـار.
- ۱۵۵۱ تـجـنـج.
- ۱۵۵۲ تـجـنـد.
- ۱۵۵۲ تـجـنـد.
- ۱۵۵۲ تـجـنـس.
- ۱۵۵۲ تـجـنـک.
- ۱۵۵۲ تـجـنـک.
- ۱۵۵۲ تـجـنـک.
- ۱۵۵۲ تـجـن گـوـکـه.
- ۱۵۵۳ تـجـنـن.
- ۱۵۵۳ تـجـنـود.
- ۱۵۵۳ تـجـنـی.
- ۱۵۵۳ تـجـنـیـب.
- ۱۵۵۳ تـجـنـیـح.
- ۱۵۵۴ تـجـنـیـد.
- ۱۵۵۴ تـجـنـیـز.
- ۱۵۵۴ تـجـنـیـس.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس التـحـرـیـف.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس التـصـحـیـف.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس التـصـرـیـف.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس المـضـارـع.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس بالتـخـلیـة.
- ۱۵۵۵ تـجـنـیـس تـام.

- ۱۵۵۶ تجنیس خط.
- ۱۵۵۷ تجنیس زاید.
- ۱۵۵۷ تجنیس مذیل.
- ۱۵۵۷ تجنیس مردد.
- ۱۵۵۷ تجنیس مرکب.
- ۱۵۵۸ تجنیس مزدوج.
- ۱۵۵۹ تجنیس مزیل.
- ۱۵۵۹ تجنیس مطرف.
- ۱۵۵۹ تجنیس مطلق.
- ۱۵۶۰ تجنیس مفروق.
- ۱۵۶۰ تجنیس مکرر.
- ۱۵۶۰ تجنیس ناقص.
- ۱۵۶۰ تجنیص.
- ۱۵۶۰ تجنیق.
- ۱۵۶۰ تجنین.
- ۱۵۶۰ تجنیة.
- ۱۵۶۱ تجواب.
- ۱۵۶۱ تجواز.
- ۱۵۶۱ تجوال.
- ۱۵۶۱ تجوب.
- ۱۵۶۱ تجویب.
- ۱۵۶۱ تجویب.
- ۱۵۶۱ تجوخ.
- ۱۵۶۱ تجود.

- تجوده. ۱۵۶۲
- تجور. ۱۵۶۲
- تجورب. ۱۵۶۲
- تجوز. ۱۵۶۲
- تجوزاً. ۱۵۶۲
- تجوش. ۱۵۶۲
- تجوظ. ۱۵۶۲
- تجوع. ۱۵۶۲
- تجوف. ۱۵۶۳
- تجوق. ۱۵۶۳
- تجون. ۱۵۶۳
- تجوهر. ۱۵۶۳
- تجویب. ۱۵۶۳
- تجویح. ۱۵۶۳
- تجویخ. ۱۵۶۳
- تجوید. ۱۵۶۴
- تجویر. ۱۵۶۵
- تجویز. ۱۵۶۵
- تجویز کردن. ۱۵۶۵
- تجویظ. ۱۵۶۵
- تجویع. ۱۵۶۵
- تجویف. ۱۵۶۵
- تجویفات. ۱۵۶۶
- تجویق. ۱۵۶۶

- ۱۵۶۹ تجیی.
- ۱۵۶۹ تجیی.
- ۱۵۶۹ تجیی.
- ۱۵۶۹ تجیی.
- ۱۵۶۹ تجیی.
- ۱۵۷۰ تجیر.
- ۱۵۷۰ تجیر.
- ۱۵۷۰ تجیش.
- ۱۵۷۰ تجیف.
- ۱۵۷۰ تجیه.
- ۱۵۷۰ تجیی ء.
- ۱۵۷۰ تجیب.
- ۱۵۷۰ تجیش.
- ۱۵۷۰ تجیض.
- ۱۵۷۱ تجیف.
- ۱۵۷۱ تجیم.
- ۱۵۷۱ تجر.
- ۱۵۷۱ تجره.
- ۱۵۷۱ تجین آباد.
- ۱۵۷۱ تجیه.
- ۱۵۷۱ تحائف.
- ۱۵۷۱ تحائی.
- ۱۵۷۲ تحاب.
- ۱۵۷۲ تحاب.

- تحات. ۱۵۷۲
- تحاتت. ۱۵۷۲
- تحاتن. ۱۵۷۲
- تحات. ۱۵۷۲
- تجاج. ۱۵۷۲
- تجاجز. ۱۵۷۲
- تجاجی. ۱۵۷۳
- تجاد. ۱۵۷۳
- تجادب. ۱۵۷۳
- تجادث. ۱۵۷۳
- تجادر. ۱۵۷۳
- تجادل. ۱۵۷۳
- تجادی. ۱۵۷۳
- تجاذی. ۱۵۷۳
- تجارب. ۱۵۷۳
- تجاریر. ۱۵۷۴
- تجازن. ۱۵۷۴
- تحاسد. ۱۵۷۴
- تحاسی. ۱۵۷۴
- تحاسین. ۱۵۷۴
- تحاسد. ۱۵۷۴
- تحاسی. ۱۵۷۴
- تحاسی کردن. ۱۵۷۴
- تخاص. ۱۵۷۵

۱۵۷۵	تخاصب.
۱۵۷۵	تخاصص.
۱۵۷۵	تخاص.
۱۵۷۵	تحافی.
۱۵۷۵	تحاق.
۱۵۷۵	تحاقر.
۱۵۷۵	تحاک.
۱۵۷۵	تحاکم.
۱۵۷۶	تحالز.
۱۵۷۶	تحالف.
۱۵۷۶	تحالق.
۱۵۷۶	تحالق.
۱۵۷۶	تحالل.
۱۵۷۶	تحالم.
۱۵۷۶	تحالم.
۱۵۷۶	تحالی.
۱۵۷۷	تحالیل.
۱۵۷۷	تحامق.
۱۵۷۷	تحامل.
۱۵۷۷	تحامی.
۱۵۷۷	تحان.
۱۵۷۷	تحانی.
۱۵۷۷	تحاور.
۱۵۷۸	تحاوز.

۱۵۷۸	تجاوزش
۱۵۷۸	تجاوزص
۱۵۷۸	تجاوزیل
۱۵۷۸	تجایا
۱۵۷۸	تجایی
۱۵۷۹	تجبب
۱۵۷۹	تجبجر
۱۵۷۹	تجبس
۱۵۷۹	تجبش
۱۵۷۹	تجبک
۱۵۷۹	تجبکر
۱۵۷۹	تجبل
۱۵۷۹	تجیبب
۱۵۸۰	تجیذ
۱۵۸۰	تجییر
۱۵۸۰	تجییس
۱۵۸۰	تجییش
۱۵۸۰	تجییض
۱۵۸۱	تجییق
۱۵۸۱	تجییک
۱۵۸۱	تجییل
۱۵۸۱	تجییه
۱۵۸۱	تحت
۱۵۸۱	تحت

- ۱۵۸۱ تحتانی.
- ۱۵۸۲ تحتانیه.
- ۱۵۸۲ تحت الارض.
- ۱۵۸۲ تحت الارضی.
- ۱۵۸۲ تحت البحری.
- ۱۵۸۲ تحت التراب.
- ۱۵۸۲ تحت الثری.
- ۱۵۸۲ تحت الحفظ.
- ۱۵۸۲ تحت الحمایه.
- ۱۵۸۳ تحت الحنک.
- ۱۵۸۳ تحت السلاح.
- ۱۵۸۳ تحت الشعاع.
- ۱۵۸۴ تحت القهوه.
- ۱۵۸۴ تحت اللفظ.
- ۱۵۸۴ تحت اللفظی.
- ۱۵۸۴ تحت الید.
- ۱۵۸۴ تحت جلدی.
- ۱۵۸۴ تحت جلگه.
- ۱۵۸۴ تحتحت.
- ۱۵۸۴ تحت حنک.
- ۱۵۸۵ تحتحہ.
- ۱۵۸۵ تحترش.
- ۱۵۸۵ تحترف.
- ۱۵۸۵ تحتک.

۱۵۸۵	تحتّم
۱۵۸۵	تحتّم
۱۵۸۵	تحت منظر
۱۵۸۶	تحت نظر
۱۵۸۶	تحتی
۱۵۸۶	تحتیث
۱۵۸۶	تحتید
۱۵۸۶	تحتیر
۱۵۸۶	تحتیش
۱۵۸۶	تحتیم
۱۵۸۶	تحتیم الی حدشی
۱۵۸۶	تحتیم حدشی
۱۵۸۷	تحتیه
۱۵۸۷	تحتاء
۱۵۸۷	تحتث
۱۵۸۷	تحتیث
۱۵۸۷	تحتیر
۱۵۸۷	تحتب
۱۵۸۷	تحتجر
۱۵۸۸	تحتجز
۱۵۸۸	تحتجل
۱۵۸۸	تحتجم
۱۵۸۸	تحتجن
۱۵۸۸	تحتجو

۱۵۸۸	تجی.
۱۵۸۹	تجیب.
۱۵۸۹	تجیر.
۱۵۸۹	تجیل.
۱۵۹۰	تجیم.
۱۵۹۰	تجین.
۱۵۹۰	تحدب.
۱۵۹۰	تحدث.
۱۵۹۰	تحدر.
۱۵۹۰	تحدس.
۱۵۹۰	تحدی.
۱۵۹۱	تحدیب.
۱۵۹۱	تحدیث.
۱۵۹۱	تحدیح.
۱۵۹۱	تحدید.
۱۵۹۱	تحدیر.
۱۵۹۲	تحدیق.
۱۵۹۲	تحدزر.
۱۵۹۲	تحدق.
۱۵۹۲	تحدل.
۱۵۹۲	تحدلق.
۱۵۹۲	تحدلم.
۱۵۹۲	تحدیر.
۱۵۹۳	تحدیر کردن.

- تحدیف. ۱۵۹۳
- تحرّاش. ۱۵۹۳
- تخرج. ۱۵۹۳
- تحدّد. ۱۵۹۳
- تحرّر. ۱۵۹۳
- تحرّز. ۱۵۹۴
- تحرّس. ۱۵۹۴
- تحرّص. ۱۵۹۴
- تحرّف. ۱۵۹۴
- تحرّفص. ۱۵۹۴
- تحرّق. ۱۵۹۴
- تحرّک. ۱۵۹۴
- تحرّک کردن. ۱۵۹۵
- تحرّم. ۱۵۹۵
- تحرّمز. ۱۵۹۵
- تحرّی. ۱۵۹۵
- تحرّی افتادن. ۱۵۹۶
- تحرّیب. ۱۵۹۶
- تحرّیج. ۱۵۹۶
- تحرّید. ۱۵۹۶
- تحرّیر. ۱۵۹۶
- تحرّیر. ۱۵۹۷
- تحرّیراً. ۱۵۹۷
- تحرّیرات. ۱۵۹۷

۱۵۹۸	تحریرانه.
۱۵۹۸	تحریر دادن.
۱۵۹۸	تحریر صوت.
۱۵۹۸	تحریر کردن.
۱۵۹۸	تحریرکش.
۱۵۹۸	تحریری.
۱۵۹۸	تحریز.
۱۵۹۸	تحریش.
۱۵۹۹	تحریص.
۱۵۹۹	تحریص کردن.
۱۵۹۹	تحریص نمودن.
۱۵۹۹	تحریض.
۱۵۹۹	تحریضات.
۱۵۹۹	تحریض دادن.
۱۶۰۰	تحریض کردن.
۱۶۰۰	تحریف.
۱۶۰۱	تحریفات.
۱۶۰۱	تحریف کردن.
۱۶۰۱	تحریق.
۱۶۰۱	تحریک.
۱۶۰۱	تحریک آمیز.
۱۶۰۲	تحریکات.
۱۶۰۲	تحریک کردن.
۱۶۰۲	تحریم.

- تحریم. ۱۶۰۲
- تحریم شدن. ۱۶۰۳
- تحریم کردن. ۱۶۰۳
- تحریمه. ۱۶۰۳
- تحریمی. ۱۶۰۳
- تجزب. ۱۶۰۳
- تجزز. ۱۶۰۳
- تجزفر. ۱۶۰۳
- تجزق. ۱۶۰۴
- تجزم. ۱۶۰۴
- تجزن. ۱۶۰۴
- تجزو. ۱۶۰۴
- تجزی. ۱۶۰۴
- تجزیب. ۱۶۰۴
- تجزیر. ۱۶۰۴
- تجزیز. ۱۶۰۴
- تجزین. ۱۶۰۵
- تחס. ۱۶۰۵
- تחסب. ۱۶۰۵
- تחסحس. ۱۶۰۵
- تחסر. ۱۶۰۵
- تחסر خوردن. ۱۶۰۶
- تחסس. ۱۶۰۶
- تחסف. ۱۶۰۶

- ۱۶۰۶ تحسن.
- ۱۶۰۶ تحسی.
- ۱۶۰۷ تحسیب.
- ۱۶۰۷ تحسید.
- ۱۶۰۷ تحسیر.
- ۱۶۰۷ تحسیس.
- ۱۶۰۷ تحسیف.
- ۱۶۰۸ تحسیل.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۸ تحسین.
- ۱۶۰۹ تحسین.
- ۱۶۰۹ تحسین.
- ۱۶۰۹ تحسینات.
- ۱۶۰۹ تحسین بک.
- ۱۶۰۹ تحسین بک.
- ۱۶۰۹ تحسین کردن.
- ۱۶۱۰ تحسیه.
- ۱۶۱۰ تحشش.
- ۱۶۱۰ تحشد.
- ۱۶۱۰ تحشف.
- ۱۶۱۰ تحشل.

- ۱۶۱۰ تحشم.
- ۱۶۱۰ تحشن.
- ۱۶۱۰ تحشی.
- ۱۶۱۱ تحشید.
- ۱۶۱۱ تحشیر.
- ۱۶۱۱ تحشیف.
- ۱۶۱۱ تحشیم.
- ۱۶۱۱ تحشیه.
- ۱۶۱۱ تحصب.
- ۱۶۱۱ تححص.
- ۱۶۱۱ تحصص.
- ۱۶۱۲ تحصل.
- ۱۶۱۲ تحصن.
- ۱۶۱۲ تحصی.
- ۱۶۱۲ تحصیب.
- ۱۶۱۲ تحصید.
- ۱۶۱۲ تحصیص.
- ۱۶۱۲ تحصیص کردن.
- ۱۶۱۳ تحصیل.
- ۱۶۱۳ تحصیلات.
- ۱۶۱۴ تحصیلدار.
- ۱۶۱۴ تحصیلداری.
- ۱۶۱۴ تحصیل ضابطه.
- ۱۶۱۴ تحصیل کردن.

- تحصیل کرده. ۱۶۱۴
- تحصین. ۱۶۱۴
- تحصیة. ۱۶۱۴
- تحضب. ۱۶۱۵
- تحضر. ۱۶۱۵
- تحضیح. ۱۶۱۵
- تحضیض. ۱۶۱۵
- تحطم. ۱۶۱۵
- تحطیط. ۱۶۱۵
- تحطیم. ۱۶۱۵
- تحظرب. ۱۶۱۵
- تحظیر. ۱۶۱۶
- تحف. ۱۶۱۶
- تحفایة. ۱۶۱۶
- تحفز. ۱۶۱۶
- تحفش. ۱۶۱۶
- تحفظ. ۱۶۱۷
- تحفل. ۱۶۱۷
- تحفنجیس. ۱۶۱۷
- تحفنیس. ۱۶۱۷
- تحفة. ۱۶۱۷
- تحفه. ۱۶۱۸
- تحفی. ۱۶۱۸
- تحفیش. ۱۶۱۸

- ۱۶۱۹ تحفیض.
- ۱۶۱۹ تحفیظ.
- ۱۶۱۹ تحفیف.
- ۱۶۱۹ تحفیل.
- ۱۶۱۹ تحقد.
- ۱۶۱۹ تحق.
- ۱۶۲۰ تحقی.
- ۱۶۲۱ تحقیر.
- ۱۶۲۱ تحقیراً.
- ۱۶۲۱ تحقیرانه.
- ۱۶۲۱ تحقیق.
- ۱۶۲۲ تحقیقات.
- ۱۶۲۲ تحقیقانه.
- ۱۶۲۲ تحقیقاً.
- ۱۶۲۲ تحقیق شدن.
- ۱۶۲۲ تحقیق ماللهند.
- ۱۶۲۲ تحقیقی.
- ۱۶۲۲ تحکر.
- ۱۶۲۳ تحکک.
- ۱۶۲۳ تحکل.
- ۱۶۲۳ تحکم.
- ۱۶۲۳ تحکّمات.
- ۱۶۲۳ تحکم بردن.
- ۱۶۲۴ تحکم کردن.

- ۱۶۲۴ تحکیم.
- ۱۶۲۴ تحکیم.
- ۱۶۲۴ تحلابه.
- ۱۶۲۴ تحلاق.
- ۱۶۲۴ تحلاق.
- ۱۶۲۴ تحلئه.
- ۱۶۲۵ تحلئه.
- ۱۶۲۵ تحلب.
- ۱۶۲۵ تحلبه.
- ۱۶۲۵ تحلج.
- ۱۶۲۵ تحلحل.
- ۱۶۲۵ تحلز.
- ۱۶۲۶ تحلس.
- ۱۶۲۶ تحلق.
- ۱۶۲۶ تحلل.
- ۱۶۲۶ تحلم.
- ۱۶۲۶ تحلمه.
- ۱۶۲۷ تحله.
- ۱۶۲۷ تحله.
- ۱۶۲۷ تحلی.
- ۱۶۲۷ تحلی.
- ۱۶۲۷ تحلی ء.
- ۱۶۲۷ تحلی ء.
- ۱۶۲۷ تحلیت.

- ۱۶۲۸ تحلیف.
- ۱۶۲۸ تحلیق.
- ۱۶۲۸ تحلیل.
- ۱۶۲۹ تحلیل.
- ۱۶۲۹ تحلیل عقلی.
- ۱۶۲۹ تحلیل قیاس.
- ۱۶۳۰ تحلیلی.
- ۱۶۳۱ تحلیم.
- ۱۶۳۱ تحلیه.
- ۱۶۳۱ تحلیه.
- ۱۶۳۱ تحم.
- ۱۶۳۱ تحمال.
- ۱۶۳۱ تحمت.
- ۱۶۳۱ تحمحم.
- ۱۶۳۲ تحمد.
- ۱۶۳۲ تحمر.
- ۱۶۳۲ تحمس.
- ۱۶۳۲ تحمش.
- ۱۶۳۲ تحمص.
- ۱۶۳۲ تحمض.
- ۱۶۳۲ تحمل.
- ۱۶۳۳ تحمل کردن.
- ۱۶۳۳ تحمم.
- ۱۶۳۳ تحموت.

۱۶۳۳	تحمه.
۱۶۳۴	تحمه.
۱۶۳۴	تحمه.
۱۶۳۴	تحمی.
۱۶۳۴	تحمیج.
۱۶۳۴	تحمید.
۱۶۳۴	تحمیر.
۱۶۳۵	تحمیر.
۱۶۳۵	تحمیس.
۱۶۳۵	تحمیش.
۱۶۳۵	تحمیص.
۱۶۳۵	تحمیض.
۱۶۳۶	تحمیط.
۱۶۳۶	تحمیق.
۱۶۳۶	تحمیل.
۱۶۳۶	تحمیلات.
۱۶۳۶	تحمیل واقع.
۱۶۳۶	تحمیم.
۱۶۳۷	تحنه.
۱۶۳۷	تحنب.
۱۶۳۷	تحنبل.
۱۶۳۷	تحنث.
۱۶۳۷	تحنس.
۱۶۳۷	تحنط.

- ۱۶۳۸ تحنطر.
- ۱۶۳۸ تحنّف.
- ۱۶۳۸ تحنک.
- ۱۶۳۸ تحنن.
- ۱۶۳۸ تحنؤ.
- ۱۶۳۸ تحنى.
- ۱۶۳۹ تحنى ء.
- ۱۶۳۹ تحنيب.
- ۱۶۳۹ تحنيط.
- ۱۶۳۹ تحنيف.
- ۱۶۳۹ تحنيق.
- ۱۶۳۹ تحنيك.
- ۱۶۴۰ تحنين.
- ۱۶۴۰ تحنيئه.
- ۱۶۴۰ تحنيئه.
- ۱۶۴۰ تحوب.
- ۱۶۴۰ تحوت.
- ۱۶۴۰ تحوج.
- ۱۶۴۰ تحوز.
- ۱۶۴۱ تحوس.
- ۱۶۴۱ تحوش.
- ۱۶۴۱ تحوط.
- ۱۶۴۱ تحوط.
- ۱۶۴۱ تحوف.

۱۶۴۱	تحويل.
۱۶۴۲	تحون.
۱۶۴۲	تحوی.
۱۶۴۲	تحویب.
۱۶۴۲	تحویج.
۱۶۴۲	تحویر.
۱۶۴۳	تحویز.
۱۶۴۳	تحویش.
۱۶۴۳	تحویص.
۱۶۴۳	تحویض.
۱۶۴۳	تحویط.
۱۶۴۳	تحویف.
۱۶۴۴	تحویق.
۱۶۴۴	تحویل.
۱۶۴۵	تحویلات.
۱۶۴۵	تحویل افتادن.
۱۶۴۵	تحویل دادن.
۱۶۴۵	تحویلدار.
۱۶۴۵	تحویلداری.
۱۶۴۵	تحویل سال.
۱۶۴۶	تحویل شدن.
۱۶۴۶	تحویل کردن.
۱۶۴۶	تحویم.
۱۶۴۶	تحویئه.

- ۱۶۴۶ تحیات.
- ۱۶۴۶ تحیاء.
- ۱۶۴۷ تحیت.
- ۱۶۴۷ تحیت.
- ۱۶۴۷ تحیر.
- ۱۶۴۷ تحیز.
- ۱۶۴۸ تحیش.
- ۱۶۴۸ تحیض.
- ۱۶۴۸ تحیط.
- ۱۶۴۸ تحیط.
- ۱۶۴۸ تحیط.
- ۱۶۴۸ تحیف.
- ۱۶۴۸ تحیفس.
- ۱۶۴۸ تحیل.
- ۱۶۴۸ تحین.
- ۱۶۴۹ تحین.
- ۱۶۴۹ تحیوی.
- ۱۶۴۹ تحیة.
- ۱۶۴۹ تحیة.
- ۱۶۴۹ تحیة.
- ۱۶۵۰ تحیه.
- ۱۶۵۰ تحید.
- ۱۶۵۰ تحییر.
- ۱۶۵۰ تحییس.

- ۱۶۵۰ تحییض.
- ۱۶۵۰ تحیین.
- ۱۶۵۰ تخ.
- ۱۶۵۱ تخ.
- ۱۶۵۱ تخ.
- ۱۶۵۱ تخاتج.
- ۱۶۵۱ تخاتل.
- ۱۶۵۱ تخاتن.
- ۱۶۵۱ تخاجؤ.
- ۱۶۵۱ تخادش.
- ۱۶۵۱ تخادع.
- ۱۶۵۱ تخادن.
- ۱۶۵۲ تخاذل.
- ۱۶۵۲ تخار.
- ۱۶۵۲ تخاران.
- ۱۶۵۲ تخاران به.
- ۱۶۵۲ تخاران ساد.
- ۱۶۵۲ تخارج.
- ۱۶۵۲ تخارستان.
- ۱۶۵۳ تخارستانی.
- ۱۶۵۳ تخارش.
- ۱۶۵۳ تخارها.
- ۱۶۵۳ تخاری.
- ۱۶۵۳ تخاری.

- تخاری. ۱۶۵۴
- تخاری. ۱۶۵۴
- تخاریب. ۱۶۵۴
- تخاریب. ۱۶۵۴
- تخاریص. ۱۶۵۴
- تخازر. ۱۶۵۴
- تخازن. ۱۶۵۴
- تخاس. ۱۶۵۴
- تخاسؤ. ۱۶۵۵
- تخاسی. ۱۶۵۵
- تخاشع. ۱۶۵۵
- تخاصر. ۱۶۵۵
- تخاصل. ۱۶۵۵
- تخاصم. ۱۶۵۵
- تخاطب. ۱۶۵۵
- تخاطر. ۱۶۵۵
- تخاطف. ۱۶۵۶
- تخاطؤ. ۱۶۵۶
- تخاطیط. ۱۶۵۶
- تخاف. ۱۶۵۶
- تخافت. ۱۶۵۶
- تخائف. ۱۶۵۶
- تخاقوئیل. ۱۶۵۶
- تخاقوی. ۱۶۵۷

- تخاک. ۱۶۵۷
- تخال. ۱۶۵۷
- تخالج. ۱۶۵۷
- تخالس. ۱۶۵۷
- تخالص. ۱۶۵۷
- تخالط. ۱۶۵۷
- تخالع. ۱۶۵۷
- تخالف. ۱۶۵۸
- تخالل. ۱۶۵۸
- تخامص. ۱۶۵۸
- تخان. ۱۶۵۸
- تخاو. ۱۶۵۸
- تخاوذ. ۱۶۵۸
- تخاوص. ۱۶۵۸
- تخاوض. ۱۶۵۸
- تخاوف. ۱۶۵۹
- تخاوه. ۱۶۵۹
- تخاوی. ۱۶۵۹
- تخاوی. ۱۶۵۹
- تخایل. ۱۶۵۹
- تخبئئ. ۱۶۵۹
- تخبث. ۱۶۵۹
- تخبخب. ۱۶۵۹
- تخبیر. ۱۶۵۹

- تخت. ۱۶۶۷
- تخت آبنوسی. ۱۶۶۷
- تخت آرای. ۱۶۶۷
- تخت آزمای. ۱۶۶۷
- تخت آویز. ۱۶۶۷
- تختاخ. ۱۶۶۷
- تختاخ اینجو. ۱۶۶۷
- تختار. ۱۶۶۸
- تختامیش. ۱۶۶۸
- تختان. ۱۶۶۸
- تخت اردشیر. ۱۶۶۸
- تخت اره. ۱۶۶۸
- تخت بخت. ۱۶۶۸
- تخت بر. ۱۶۶۹
- تخت بند. ۱۶۶۹
- تخت بند. ۱۶۶۹
- تختبوش. ۱۶۶۹
- تخت پایه. ۱۶۶۹
- تخت پل. ۱۶۶۹
- تخت پوش. ۱۶۶۹
- تختج. ۱۶۷۰
- تختجر. ۱۶۷۰
- تخت جمشید. ۱۶۷۰
- تخت جمشید. ۱۶۷۵

- تخت چمن. ۱۶۷۵
- تخت حاجی بیک. ۱۶۷۶
- تخت حیران. ۱۶۷۶
- تخ تخ. ۱۶۷۶
- تخ تخ. ۱۶۷۶
- تخت خانه. ۱۶۷۶
- تختخانی. ۱۶۷۶
- تخت خسرو. ۱۶۷۶
- تخت خسرو. ۱۶۷۷
- تختخه. ۱۶۷۷
- تخت دار. ۱۶۷۷
- تخت دار. ۱۶۷۷
- تخت داود. ۱۶۷۷
- تخت دیکا. ۱۶۷۷
- تختر. ۱۶۷۷
- تختر. ۱۶۷۸
- تخت راک. ۱۶۷۸
- تخت رحمت. ۱۶۷۸
- تخت رستم. ۱۶۷۸
- تخت روان. ۱۶۷۸
- تخت رود. ۱۶۷۸
- تخت زدن. ۱۶۷۸
- تخت زمین. ۱۶۷۹
- تخت زنگی. ۱۶۷۹

- تخت سبز. ۱۶۷۹
- تخت ستانی. ۱۶۷۹
- تخت سراج. ۱۶۷۹
- تخت سفر. ۱۶۷۹
- تخت سلیمان. ۱۶۸۰
- تخت سلیمان. ۱۶۸۰
- تخت سلیمان. ۱۶۸۰
- تخت سلیمان. ۱۶۸۰
- تخت سلیمان. ۱۶۸۱
- تخت سلیمان. ۱۶۸۱
- تخت سلیمانی. ۱۶۸۱
- تخت سمن بر. ۱۶۸۱
- تخت شاه. ۱۶۸۱
- تخت شاه. ۱۶۸۱
- تخت شاهی. ۱۶۸۱
- تخت شدن. ۱۶۸۲
- تخت شیراز. ۱۶۸۲
- تخت شیرین. ۱۶۸۲
- تخت صادق. ۱۶۸۲
- تخت صنم بر. ۱۶۸۲
- تخت طاقدیس. ۱۶۸۲
- تخت طاقدیس. ۱۶۸۲
- تخت طاقدیس. ۱۶۸۳
- تخت طاوس. ۱۶۸۳

- تخت طاوس. ۱۶۸۳
- تخت طاوس. ۱۶۸۳
- تخت طاوس. ۱۶۸۴
- تخت طاوسی. ۱۶۸۴
- تخت عاج. ۱۶۸۴
- تخت عمر. ۱۶۸۴
- تخت فولاد. ۱۶۸۴
- تخت فیروزه. ۱۶۸۴
- تخت قراچه. ۱۶۸۵
- تختک. ۱۶۸۵
- تخت کاشان. ۱۶۸۵
- تخت کبود. ۱۶۸۵
- تخت کردن. ۱۶۸۵
- تخت کش. ۱۶۸۵
- تخت کلاه. ۱۶۸۵
- تخت کیخسرو. ۱۶۸۵
- تختگاه. ۱۶۸۵
- تختگاه جهان بخش. ۱۶۸۶
- تختگاه حسین سلطان. ۱۶۸۶
- تختگاه درویش. ۱۶۸۶
- تخت گذاشتن. ۱۶۸۶
- تخت گرفتن. ۱۶۸۷
- تختگه. ۱۶۸۷
- تخت گیر. ۱۶۸۷

- تخت گیری. ۱۶۸۷
- تختله. ۱۶۸۷
- تختم. ۱۶۸۷
- تختم. ۱۶۸۷
- تخت مرمر. ۱۶۸۷
- تختمش. ۱۶۸۸
- تخت مشک. ۱۶۸۸
- تختمشلو. ۱۶۸۸
- تخت ملک. ۱۶۸۸
- تخته. ۱۶۸۸
- تخت میل. ۱۶۸۸
- تخت نشان. ۱۶۸۸
- تخت نشین. ۱۶۸۹
- تخت نشینان خاک. ۱۶۸۹
- تخت نشینی. ۱۶۸۹
- تخت نوروز. ۱۶۸۹
- تختنوس. ۱۶۸۹
- تخت نه. ۱۶۸۹
- تخت و تاج. ۱۶۸۹
- تخت و تبارک. ۱۶۸۹
- تخت ور. ۱۶۹۰
- تخته. ۱۶۹۰
- تخته. ۱۶۹۳
- تخته. ۱۶۹۳

- تخته. ۱۶۹۳
- تخته. ۱۶۹۳
- تخته. ۱۶۹۳
- تختهها. ۱۶۹۳
- تخته بازی. ۱۶۹۳
- تخته بان. ۱۶۹۴
- تخته بر تخته. ۱۶۹۴
- تخته برداشتن. ۱۶۹۴
- تخته بردوختن. ۱۶۹۴
- تخته بر سر شکستن. ۱۶۹۴
- تخته بند. ۱۶۹۴
- تخته بند شدن. ۱۶۹۵
- تخته بند کردن. ۱۶۹۵
- تخته بندی. ۱۶۹۵
- تخته بید. ۱۶۹۵
- تخته پاره. ۱۶۹۵
- تخته پاک کن. ۱۶۹۵
- تخته پل. ۱۶۹۵
- تخته پوست. ۱۶۹۶
- تخته پوش. ۱۶۹۶
- تخته پوش کردن. ۱۶۹۶
- تخته تخته. ۱۶۹۶
- تخته جان. ۱۶۹۶
- تخته چوب. ۱۶۹۶

- تخته دوزی. ۱۶۹۶
- تخته زدن. ۱۶۹۷
- تخته زدن. ۱۶۹۷
- تخته سنگ. ۱۶۹۷
- تخته سیاه. ۱۶۹۷
- تخته شدن. ۱۶۹۷
- تخته شلنگ. ۱۶۹۷
- تخته قاپو. ۱۶۹۸
- تخته قاپو کردن. ۱۶۹۸
- تخته قماش. ۱۶۹۸
- تخته کردن. ۱۶۹۸
- تخته کشیده. ۱۶۹۸
- تخته کلاه. ۱۶۹۸
- تخته کلاه کردن. ۱۶۹۹
- تخته کوب. ۱۶۹۹
- تخته گردن. ۱۶۹۹
- تخت هلاکو. ۱۶۹۹
- تخته لنگر. ۱۶۹۹
- تخته مرغ. ۱۶۹۹
- تخته مشق. ۱۶۹۹
- تخته نرد. ۱۶۹۹
- تخته نرد آبنوسی. ۱۷۰۰
- تخته یورد. ۱۷۰۰
- تختی. ۱۷۰۰

- تختیر. ۱۷۰۰
- تخت یره. ۱۷۰۰
- تختیم. ۱۷۰۰
- تخت بیلاق. ۱۷۰۱
- تخثر. ۱۷۰۱
- تختیث. ۱۷۰۱
- تختیر. ۱۷۰۱
- تختیم. ۱۷۰۱
- تخج. ۱۷۰۱
- تخجم. ۱۷۰۱
- تخجیل. ۱۷۰۲
- تخدب. ۱۷۰۲
- تخدد. ۱۷۰۲
- تخدر. ۱۷۰۲
- تخدع. ۱۷۰۲
- تخدید. ۱۷۰۳
- تخدیر. ۱۷۰۳
- تخدیر کردن. ۱۷۰۳
- تخدیش. ۱۷۰۳
- تخدیع. ۱۷۰۳
- تخدیم. ۱۷۰۳
- تخذ. ۱۷۰۳
- تخذرف. ۱۷۰۴
- تخدم. ۱۷۰۴

- تخذیع. ۱۷۰۴
- تخذیل. ۱۷۰۴
- تخذیم. ۱۷۰۴
- تخرب. ۱۷۰۴
- تخربوب. ۱۷۰۴
- تخرج. ۱۷۰۴
- تخرخر. ۱۷۰۵
- تخرخر. ۱۷۰۵
- تخرد. ۱۷۰۵
- تخرس. ۱۷۰۵
- تخرص. ۱۷۰۵
- تخرص. ۱۷۰۵
- تخرصه. ۱۷۰۵
- تخرط. ۱۷۰۵
- تخرق. ۱۷۰۶
- تخرم. ۱۷۰۶
- تخرمل. ۱۷۰۶
- تخروور. ۱۷۰۶
- تخریب. ۱۷۰۷
- تخریب کردن. ۱۷۰۷
- تخریج. ۱۷۰۷
- تخریجات. ۱۷۰۷
- تخریس. ۱۷۰۸
- تخریش. ۱۷۰۸

- تخریص. ۱۷۰۸
- تخریصه. ۱۷۰۸
- تخریط. ۱۷۰۸
- تخریف. ۱۷۰۸
- تخریق. ۱۷۰۸
- تخریم. ۱۷۰۸
- تخزب. ۱۷۰۸
- تخزبز. ۱۷۰۹
- تخزع. ۱۷۰۹
- تخزل. ۱۷۰۹
- تخزلیج. ۱۷۰۹
- تخزم. ۱۷۰۹
- تخزیر. ۱۷۰۹
- تخزیع. ۱۷۰۹
- تخزیم. ۱۷۰۹
- تخس. ۱۷۱۰
- تخس. ۱۷۱۰
- تخس. ۱۷۱۰
- تخس. ۱۷۱۰
- تخس. ۱۷۱۰
- تخسانجکث. ۱۷۱۰
- تخسانجکثی. ۱۷۱۰
- تخسانجکثی. ۱۷۱۱
- تخس کردن. ۱۷۱۱

- ۱۷۱۱ تخسم.
- ۱۷۱۱ تخس و پخس.
- ۱۷۱۱ تخسی.
- ۱۷۱۱ تخسیج.
- ۱۷۱۱ تخسیجی.
- ۱۷۱۱ تخسیجی.
- ۱۷۱۲ تخسیر.
- ۱۷۱۲ تخسیرات.
- ۱۷۱۲ تخسیه.
- ۱۷۱۲ تخش.
- ۱۷۱۳ تخشا.
- ۱۷۱۳ تخشانی ارتش.
- ۱۷۱۳ تخشب.
- ۱۷۱۳ تخشخشن.
- ۱۷۱۳ تخشع.
- ۱۷۱۳ تخشل.
- ۱۷۱۳ تخشم.
- ۱۷۱۴ تخشن.
- ۱۷۱۴ تخشی.
- ۱۷۱۴ تخشیدن.
- ۱۷۱۴ تخشیف.
- ۱۷۱۴ تخشیم.
- ۱۷۱۴ تخشی محله.
- ۱۷۱۵ تخشین.

۱۷۱۵	تخشیه.
۱۷۱۵	تخصر.
۱۷۱۵	تخصص.
۱۷۱۵	تخصص یافتن.
۱۷۱۵	تخصه.
۱۷۱۶	تخصیر.
۱۷۱۶	تخصیص.
۱۷۱۷	تخصیصات.
۱۷۱۷	تخصیص دادن.
۱۷۱۷	تخصیف.
۱۷۱۷	تخصیل.
۱۷۱۷	تخصب.
۱۷۱۷	تخصج.
۱۷۱۷	تخصخص.
۱۷۱۸	تخذ.
۱۷۱۸	تخضع.
۱۷۱۸	تخضعب.
۱۷۱۸	تخضلب.
۱۷۱۸	تخضور.
۱۷۱۸	تخضیب.
۱۷۱۸	تخضید.
۱۷۱۸	تخضیر.
۱۷۱۸	تخضیر.
۱۷۱۹	تخضیض.

- تخصیص. ۱۷۱۹
- تخطئه. ۱۷۱۹
- تخطئه کردن. ۱۷۱۹
- تخطر. ۱۷۱۹
- تخطر ب. ۱۷۱۹
- تخطف. ۱۷۱۹
- تخطفات. ۱۷۲۰
- تخطروان. ۱۷۲۰
- تخطف. ۱۷۲۰
- تخطل. ۱۷۲۰
- تخطو. ۱۷۲۰
- تخطی. ۱۷۲۰
- تخطی. ۱۷۲۰
- تخطی ء. ۱۷۲۱
- تخطیط. ۱۷۲۱
- تخطیف. ۱۷۲۱
- تخطی کردن. ۱۷۲۱
- تخطیم. ۱۷۲۱
- تخطیة. ۱۷۲۱
- تخطیة. ۱۷۲۱
- تخفج. ۱۷۲۱
- تخفر. ۱۷۲۲
- تخفس. ۱۷۲۲
- تخفف. ۱۷۲۲

- ۱۷۲۲ تخفی.
- ۱۷۲۲ تخفیر.
- ۱۷۲۲ تخفیس.
- ۱۷۲۲ تخفیش.
- ۱۷۲۳ تخفیض.
- ۱۷۲۳ تخفیف.
- ۱۷۲۳ تخفیف دادن.
- ۱۷۲۳ تخفیف کردن.
- ۱۷۲۳ تخفیفه.
- ۱۷۲۴ تخفیة.
- ۱۷۲۴ تخقین.
- ۱۷۲۴ تخ کردن.
- ۱۷۲۴ تخکلوز.
- ۱۷۲۴ تخکلول.
- ۱۷۲۴ تخکلون.
- ۱۷۲۴ تخگم.
- ۱۷۲۴ تخگم.
- ۱۷۲۴ تخلج.
- ۱۷۲۵ تخلخل.
- ۱۷۲۵ تخلس.
- ۱۷۲۵ تخلص.
- ۱۷۲۵ تخلص کردن.
- ۱۷۲۶ تخلع.
- ۱۷۲۶ تخلف.

- تخلف افتادن. ۱۷۲۶
- تخلف کردن. ۱۷۲۶
- تخلق. ۱۷۲۶
- تخلل. ۱۷۲۶
- تخله. ۱۷۲۷
- تخلی. ۱۷۲۷
- تخلی ء. ۱۷۲۸
- تخلی چاق. ۱۷۲۸
- تخلید. ۱۷۲۸
- تخلیص. ۱۷۲۸
- تخلیط. ۱۷۲۸
- تخلیط کردن. ۱۷۲۹
- تخلیع. ۱۷۲۹
- تخلیف. ۱۷۲۹
- تخلیق. ۱۷۳۰
- تخلیل. ۱۷۳۰
- تخلیم. ۱۷۳۰
- تخلیه. ۱۷۳۰
- تخلیه شدن. ۱۷۳۱
- تخلیه کردن. ۱۷۳۱
- تخم. ۱۷۳۱
- تخم. ۱۷۳۷
- تخم. ۱۷۳۸
- تخم. ۱۷۳۸

- ۱۷۳۸ تخم.
- ۱۷۳۸ تخم.
- ۱۷۳۸ تخم.
- ۱۷۳۸ تخمات.
- ۱۷۳۹ تخمار.
- ۱۷۳۹ تخمار.
- ۱۷۳۹ تخماق.
- ۱۷۳۹ تخماق کوب کردن.
- ۱۷۳۹ تخماقلو.
- ۱۷۳۹ تخماقی.
- ۱۷۳۹ تخماقی کردن.
- ۱۷۴۰ تخم افشان.
- ۱۷۴۰ تخم افشاندن.
- ۱۷۴۰ تخم افشانی.
- ۱۷۴۰ تخم بازی.
- ۱۷۴۰ تخم بهار.
- ۱۷۴۰ تخم پاش.
- ۱۷۴۰ تخم پاشی.
- ۱۷۴۰ تخم پاشیدن.
- ۱۷۴۱ تخمچه.
- ۱۷۴۱ تخم خوری.
- ۱۷۴۱ تخمدان.
- ۱۷۴۳ تخم دل.
- ۱۷۴۳ تخمر.

- ۱۷۴۳ تخمر.
- ۱۷۴۳ تخم ریز.
- ۱۷۴۳ تخم ریزی.
- ۱۷۴۳ تخم زا.
- ۱۷۴۴ تخمس.
- ۱۷۴۴ تخمسپاد.
- ۱۷۴۴ تخم شکستن.
- ۱۷۴۴ تخم شل.
- ۱۷۴۴ تخمط.
- ۱۷۴۴ تخم فشاندن.
- ۱۷۴۵ تخمک.
- ۱۷۴۶ تخم کار.
- ۱۷۴۶ تخمکاری.
- ۱۷۴۶ تخم کاشتن.
- ۱۷۴۶ تخمکان.
- ۱۷۴۶ تخم کردن.
- ۱۷۴۷ تخم کشتن.
- ۱۷۴۷ تخم کشی.
- ۱۷۴۷ تخم کشیدن.
- ۱۷۴۷ تخم کشی کردن.
- ۱۷۴۷ تخمگان.
- ۱۷۴۷ تخم گزار.
- ۱۷۴۷ تخم گذاری.
- ۱۷۴۷ تخم گذاشتن.

- ۱۷۴۷ تخم گیری.
- ۱۷۴۸ تخم.
- ۱۷۴۸ تخم مرز.
- ۱۷۴۸ تخم مرغی.
- ۱۷۴۸ تخم نهادن.
- ۱۷۴۸ تخم‌اووروپ.
- ۱۷۴۸ تخم و ترکه.
- ۱۷۴۸ تخم‌وروب.
- ۱۷۴۹ تخمه.
- ۱۷۴۹ تخمه.
- ۱۷۵۰ تخمه زده.
- ۱۷۵۰ تخمه شکستن.
- ۱۷۵۰ تخمه فروش.
- ۱۷۵۰ تخمی.
- ۱۷۵۰ تخمیانه.
- ۱۷۵۱ تخمیر.
- ۱۷۵۳ تخمیر.
- ۱۷۵۳ تخمیس.
- ۱۷۵۳ تخمیش.
- ۱۷۵۳ تخمیل.
- ۱۷۵۴ تخمیل.
- ۱۷۵۴ تخم یله.
- ۱۷۵۴ تخمین.
- ۱۷۵۴ تخمینانه.

- تخمیناً. ۱۷۵۴
- تخمین زدن. ۱۷۵۴
- تخمینی. ۱۷۵۴
- تخنب. ۱۷۵۵
- تخنث. ۱۷۵۵
- تخندف. ۱۷۵۵
- تخندب. ۱۷۵۵
- تخندذ. ۱۷۵۵
- تخنس. ۱۷۵۵
- تخنم. ۱۷۵۵
- تخنیث. ۱۷۵۵
- تخنیع. ۱۷۵۶
- تخنیق. ۱۷۵۶
- تخوار. ۱۷۵۶
- تخوار. ۱۷۵۶
- تخوار. ۱۷۵۶
- تخواره. ۱۷۵۶
- تخواره. ۱۷۵۷
- تخوت. ۱۷۵۷
- تخوت. ۱۷۵۷
- تخوخت. ۱۷۵۷
- تخوخة. ۱۷۵۷
- تخود. ۱۷۵۷
- تخوش. ۱۷۵۷

- ۱۷۵۷ تخلص.
- ۱۷۵۸ تخوض.
- ۱۷۵۸ تخطوط.
- ۱۷۵۸ تخوع.
- ۱۷۵۸ تخوف.
- ۱۷۵۸ تخوق.
- ۱۷۵۸ تخول.
- ۱۷۵۹ تخوم.
- ۱۷۵۹ تخوم.
- ۱۷۵۹ تخومه.
- ۱۷۵۹ تخون.
- ۱۷۵۹ تخویج.
- ۱۷۵۹ تخوید.
- ۱۷۶۰ تخویر.
- ۱۷۶۰ تخویس.
- ۱۷۶۰ تخویش.
- ۱۷۶۰ تخویص.
- ۱۷۶۰ تخویض.
- ۱۷۶۰ تخویع.
- ۱۷۶۰ تخویف.
- ۱۷۶۱ تخویق.
- ۱۷۶۱ تخویل.
- ۱۷۶۱ تخوین.
- ۱۷۶۱ تخویئه.

- ۱۷۶۱ تخیب.
- ۱۷۶۱ تخیب.
- ۱۷۶۱ تخیته.
- ۱۷۶۲ تخیدن.
- ۱۷۶۲ تخیر.
- ۱۷۶۲ تخیط.
- ۱۷۶۲ تخیعل.
- ۱۷۶۲ تخیف.
- ۱۷۶۲ تخیل.
- ۱۷۶۳ تخیلات.
- ۱۷۶۳ تخیل کردن.
- ۱۷۶۳ تخیم.
- ۱۷۶۳ تخیب.
- ۱۷۶۳ تخیث.
- ۱۷۶۳ تخیر.
- ۱۷۶۴ تخیری.
- ۱۷۶۴ تخییس.
- ۱۷۶۴ تخیط.
- ۱۷۶۴ تخیف.
- ۱۷۶۴ تخییل.
- ۱۷۶۵ تخییلات.
- ۱۷۶۵ تخییلی.
- ۱۷۶۵ تخیم.
- ۱۷۶۵ تخیم.

- ۱۷۶۵ تد.
- ۱۷۶۵ تدائم.
- ۱۷۶۶ تدابر.
- ۱۷۶۶ تدایبر.
- ۱۷۶۶ تدائر.
- ۱۷۶۶ تداجو.
- ۱۷۶۶ تداخل.
- ۱۷۶۷ تدأدؤ.
- ۱۷۶۷ تدارج.
- ۱۷۶۷ تدارس.
- ۱۷۶۷ تدارق.
- ۱۷۶۷ تدارک.
- ۱۷۶۸ تدارکات.
- ۱۷۶۸ تدارؤ.
- ۱۷۶۹ تدارى.
- ۱۷۶۹ تداعب.
- ۱۷۶۹ تداعک.
- ۱۷۶۹ تداعۀ.
- ۱۷۶۹ تداعى.
- ۱۷۶۹ تداعى معانى.
- ۱۷۷۳ تداغش.
- ۱۷۷۳ تداف.
- ۱۷۷۳ تدافع.
- ۱۷۷۴ تدافعى.

۱۷۷۴	تدافف.
۱۷۷۴	تدافن.
۱۷۷۴	تدافی.
۱۷۷۴	تداق.
۱۷۷۴	تداقی.
۱۷۷۴	تداک.
۱۷۷۴	تداکم.
۱۷۷۴	تداکؤ.
۱۷۷۵	تدالح.
۱۷۷۵	تدأم.
۱۷۷۵	تدامج.
۱۷۷۵	تدامل.
۱۷۷۵	تدامیر.
۱۷۷۵	تدانی.
۱۷۷۵	تداوک.
۱۷۷۶	تداول.
۱۷۷۶	تداوم.
۱۷۷۶	تداوم.
۱۷۷۶	تداوی.
۱۷۷۶	تداویر.
۱۷۷۶	تداین.
۱۷۷۶	تدیر.
۱۷۷۷	تدبِق.
۱۷۷۷	تدبِی.

- ۱۷۷۷ تدبیب.
- ۱۷۷۷ تدبیج.
- ۱۷۷۷ تدبیح.
- ۱۷۷۸ تدبیخ.
- ۱۷۷۸ تدبیر.
- ۱۷۷۹ تدبیرات.
- ۱۷۸۰ تدبیر ساختن.
- ۱۷۸۰ تدبیر ساز.
- ۱۷۸۰ تدبیر شناس.
- ۱۷۸۰ تدبیر کردن.
- ۱۷۸۰ تدبیر گر.
- ۱۷۸۱ تدبیر گری.
- ۱۷۸۱ تدبیس.
- ۱۷۸۱ تدبیق.
- ۱۷۸۱ تدبیل.
- ۱۷۸۱ تدبیه.
- ۱۷۸۱ تدبیه.
- ۱۷۸۱ تدثر.
- ۱۷۸۲ تدثیر.
- ۱۷۸۲ تدثین.
- ۱۷۸۲ تدجج.
- ۱۷۸۲ تدجدج.
- ۱۷۸۲ تدجی.
- ۱۷۸۲ تدجیح.

- ۱۷۸۲ تدجیل.
- ۱۷۸۳ تدجیه.
- ۱۷۸۳ تدحدر.
- ۱۷۸۳ تدحرج.
- ۱۷۸۳ تدحی.
- ۱۷۸۳ تدخدخ.
- ۱۷۸۳ تدخل.
- ۱۷۸۳ تدخن.
- ۱۷۸۴ تدخیل.
- ۱۷۸۴ تدخین.
- ۱۷۸۴ تدرأ.
- ۱۷۸۴ تدرأة.
- ۱۷۸۴ تدرب.
- ۱۷۸۴ تدریس.
- ۱۷۸۴ تدریؤ.
- ۱۷۸۴ تدرج.
- ۱۷۸۵ تدرج.
- ۱۷۸۵ تدردر.
- ۱۷۸۵ تدرس السنقل.
- ۱۷۸۶ تدرع.
- ۱۷۸۶ تدرک صویی.
- ۱۷۸۶ تدرؤ.
- ۱۷۸۶ تدرو.
- ۱۷۸۶ تدرویه.

۱۷۸۶	تدره.
۱۷۸۶	تدره.
۱۷۸۷	تدری.
۱۷۸۷	تدریب.
۱۷۸۷	تدریج.
۱۷۸۷	تدریجاً.
۱۷۸۷	تدریجی.
۱۷۸۸	تدریس.
۱۷۸۸	تدریس کردن.
۱۷۸۸	تدریع.
۱۷۸۸	تدریق.
۱۷۸۸	تدریک.
۱۷۸۸	تدریم.
۱۷۸۸	تدریه.
۱۷۸۹	تدسس.
۱۷۸۹	تدسکو.
۱۷۸۹	تدسیس.
۱۷۸۹	تدسیم.
۱۷۸۹	تدسیه.
۱۷۸۹	تدسیه.
۱۷۸۹	تدشن.
۱۷۹۰	تدعال.
۱۷۹۰	تدعب.
۱۷۹۰	تدعث.

۱۷۹۰	تدعع.
۱۷۹۰	تدعر.
۱۷۹۰	تدعص.
۱۷۹۰	تدعکس.
۱۷۹۰	تدعه.
۱۷۹۰	تدعیس.
۱۷۹۱	تدقی.
۱۷۹۱	تدقن.
۱۷۹۱	تدقو.
۱۷۹۱	تدقیف.
۱۷۹۱	تدقیق.
۱۷۹۱	تدقین.
۱۷۹۱	تدقیق.
۱۷۹۲	تدقیق کردن.
۱۷۹۲	تدک.
۱۷۹۲	تدکدک.
۱۷۹۲	تدکل.
۱۷۹۲	تدکیک.
۱۷۹۲	تدکیل.
۱۷۹۲	تدکیم.
۱۷۹۳	تدکین.
۱۷۹۳	تدگوئییه.
۱۷۹۳	تدلث.
۱۷۹۳	تدلذل.

- ۱۷۹۳ تدلس.
- ۱۷۹۳ تدلف.
- ۱۷۹۳ تدلق.
- ۱۷۹۳ تدلک.
- ۱۷۹۴ تدلل.
- ۱۷۹۴ تدلمز.
- ۱۷۹۴ تدلمص.
- ۱۷۹۴ تدله.
- ۱۷۹۴ تدلی.
- ۱۷۹۴ تدلی.
- ۱۷۹۴ تدلیس.
- ۱۷۹۵ تدلیس.
- ۱۷۹۵ تدلیص.
- ۱۷۹۶ تدلیل.
- ۱۷۹۶ تدلیه.
- ۱۷۹۶ تدلیه.
- ۱۷۹۶ تدمر.
- ۱۷۹۶ تدمر.
- ۱۷۹۷ تدمری.
- ۱۷۹۷ تدمری.
- ۱۷۹۷ تدمری.
- ۱۷۹۷ تدمری زاده.
- ۱۷۹۷ تدمریه.
- ۱۷۹۷ تدمس.

- ۱۷۹۸ تدمشق.
- ۱۷۹۸ تدمل.
- ۱۷۹۸ تدملک.
- ۱۷۹۸ تدمن.
- ۱۷۹۸ تدمیث.
- ۱۷۹۸ تدمیح.
- ۱۷۹۸ تدمیر.
- ۱۷۹۹ تدمیر.
- ۱۷۹۹ تدمیری.
- ۱۷۹۹ تدمیری.
- ۱۷۹۹ تدمیری.
- ۱۷۹۹ تدمیس.
- ۱۷۹۹ تدمیع.
- ۱۷۹۹ تدمیغ.
- ۱۷۹۹ تدمیق.
- ۱۷۹۹ تدمیم.
- ۱۸۰۰ تدمیم.
- ۱۸۰۰ تدمین.
- ۱۸۰۰ تدمیة.
- ۱۸۰۰ تدن.
- ۱۸۰۰ تدن.
- ۱۸۰۰ تدنس.
- ۱۸۰۱ تدنق.
- ۱۸۰۱ تدنؤ.

- ۱۸۰۱ تدنی.
- ۱۸۰۱ تدنیج.
- ۱۸۰۱ تدنیخ.
- ۱۸۰۱ تدنیر.
- ۱۸۰۲ تدنیس.
- ۱۸۰۲ تدنیق.
- ۱۸۰۲ تدنیم.
- ۱۸۰۲ تدنین.
- ۱۸۰۲ تدنیة.
- ۱۸۰۲ تدو.
- ۱۸۰۳ تدوار.
- ۱۸۰۳ تدوح.
- ۱۸۰۳ تدور.
- ۱۸۰۳ تدورۀ.
- ۱۸۰۳ تدورۀ.
- ۱۸۰۳ تدوم.
- ۱۸۰۳ تدون.
- ۱۸۰۳ تدوه.
- ۱۸۰۳ تدویج.
- ۱۸۰۳ تدویخ.
- ۱۸۰۴ تدوید.
- ۱۸۰۴ تدویر.
- ۱۸۰۵ تدویر خوردن.
- ۱۸۰۵ تدویص.

۱۸۰۵	تدویم.
۱۸۰۵	تدوین.
۱۸۰۶	تدویء.
۱۸۰۶	تدویء.
۱۸۰۶	تدویه.
۱۸۰۶	تده.
۱۸۰۶	تدهء.
۱۸۰۶	تدهدم.
۱۸۰۶	تدهده.
۱۸۰۶	تدهدی.
۱۸۰۷	تدهقن.
۱۸۰۷	تدهکر.
۱۸۰۷	تدهکم.
۱۸۰۷	تدهن.
۱۸۰۷	تدهور.
۱۸۰۷	تدهی.
۱۸۰۷	تدهیش.
۱۸۰۷	تدهیم.
۱۸۰۸	تدهین.
۱۸۰۸	تدهیء.
۱۸۰۸	تدی.
۱۸۰۸	تدیانه.
۱۸۰۸	تدیانی.
۱۸۰۸	تدیث.

- ۱۸۰۸ تدير.
- ۱۸۰۸ تدیل.
- ۱۸۰۸ تدین.
- ۱۸۰۹ تديوس.
- ۱۸۰۹ تديه.
- ۱۸۰۹ تدييش.
- ۱۸۰۹ تدييخ.
- ۱۸۰۹ تدييد.
- ۱۸۰۹ تدييم.
- ۱۸۰۹ تديين.
- ۱۸۰۹ تذاب.
- ۱۸۱۰ تذابح.
- ۱۸۱۰ تذابؤ.
- ۱۸۱۰ تذارى.
- ۱۸۱۰ تذاكر.
- ۱۸۱۰ تذامر.
- ۱۸۱۰ تذامم.
- ۱۸۱۰ تذاؤب.
- ۱۸۱۱ تذاوق.
- ۱۸۱۱ تذاؤل.
- ۱۸۱۱ تذاؤن.
- ۱۸۱۱ تذائيب.
- ۱۸۱۱ تذايل.
- ۱۸۱۱ تذابال.

- ۱۸۱۱ تذبذب.
- ۱۸۱۱ تذبیل.
- ۱۸۱۱ تذبیت.
- ۱۸۱۲ تذبیح.
- ۱۸۱۲ تذبیر.
- ۱۸۱۲ تذلم.
- ۱۸۱۲ تذر.
- ۱۸۱۲ تذراف.
- ۱۸۱۲ تذرب.
- ۱۸۱۲ تذرج.
- ۱۸۱۲ تذرس.
- ۱۸۱۲ تذرس السنقل.
- ۱۸۱۳ تذرع.
- ۱۸۱۳ تذرفه.
- ۱۸۱۳ تذرق.
- ۱۸۱۳ تذرو.
- ۱۸۱۴ تذروه.
- ۱۸۱۴ تذروی.
- ۱۸۱۴ تذروی.
- ۱۸۱۵ تذروی کردن.
- ۱۸۱۵ تذری.
- ۱۸۱۵ تذریب.
- ۱۸۱۵ تذریح.
- ۱۸۱۵ تذریع.

- ۱۸۱۵ تدریف.
- ۱۸۱۶ تدریة.
- ۱۸۱۶ تذعب.
- ۱۸۱۶ تذذع.
- ۱۸۱۶ تذعر.
- ۱۸۱۶ تذعلب.
- ۱۸۱۶ تذفیف.
- ۱۸۱۷ تذقح.
- ۱۸۱۷ تذقط.
- ۱۸۱۷ تذقین.
- ۱۸۱۷ تذکار.
- ۱۸۱۷ تذکارپای خاتون.
- ۱۸۱۷ تذکر.
- ۱۸۱۸ تذکره.
- ۱۸۱۸ تذکیر.
- ۱۸۱۹ تذکیه.
- ۱۸۱۹ تذذل.
- ۱۸۱۹ تذذل.
- ۱۸۱۹ تذلی.
- ۱۸۱۹ تذلیق.
- ۱۸۱۹ تذلیل.
- ۱۸۲۰ تذمر.
- ۱۸۲۰ تذمم.
- ۱۸۲۰ تذمیر.

- ۱۸۲۰ تذمیل.
- ۱۸۲۰ تدمیم.
- ۱۸۲۰ تذب.
- ۱۸۲۱ تذنوب.
- ۱۸۲۱ تذنوبه.
- ۱۸۲۱ تذنیب.
- ۱۸۲۱ تذنین.
- ۱۸۲۱ تذو.
- ۱۸۲۱ تذوق.
- ۱۸۲۱ تذون.
- ۱۸۲۲ تذؤن.
- ۱۸۲۲ تذویب.
- ۱۸۲۲ تذویج.
- ۱۸۲۲ تذوید.
- ۱۸۲۲ تذویل.
- ۱۸۲۲ تذهیب.
- ۱۸۲۲ تذهیبی.
- ۱۸۲۲ تذهیبی.
- ۱۸۲۳ تذیل.
- ۱۸۲۳ تذیؤ.
- ۱۸۲۳ تذیی ء.
- ۱۸۲۳ تذیخ.
- ۱۸۲۳ تذیر.
- ۱۸۲۳ تذیل.

- ۱۸۲۴ ترا
- ۱۸۲۶ ترا
- ۱۸۲۶ ترا
- ۱۸۲۶ ترا
- ۱۸۲۷ ترا
- ۱۸۲۷ ترا
- ۱۸۲۷ ترا
- ۱۸۲۸ ترا
- ۱۸۲۸ ترا آمدن.
- ۱۸۲۸ ترا.
- ۱۸۲۸ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۲۹ ترا.
- ۱۸۳۰ ترا.
- ۱۸۳۰ ترا.
- ۱۸۳۰ ترا.
- ۱۸۳۱ ترا.
- ۱۸۳۱ ترا.
- ۱۸۳۱ ترا.
- ۱۸۳۱ ترا.

- ۱۸۳۱ تراب آباد.
- ۱۸۳۱ تراب آلوده.
- ۱۸۳۲ ترابانیدن.
- ۱۸۳۲ تراب الشارده.
- ۱۸۳۲ تراب الصیدا.
- ۱۸۳۲ تراب الطرف.
- ۱۸۳۲ تراب الفار.
- ۱۸۳۲ تراب القی.
- ۱۸۳۲ تراب المربعات.
- ۱۸۳۳ تراب الهالك.
- ۱۸۳۳ ترابخان چگنی.
- ۱۸۳۳ تراب خان نهاوندی.
- ۱۸۳۳ ترابل.
- ۱۸۳۳ ترأبل.
- ۱۸۳۳ ترابنده.
- ۱۸۳۳ ترابه.
- ۱۸۳۴ ترابة.
- ۱۸۳۴ ترثبة.
- ۱۸۳۴ تراب هالك.
- ۱۸۳۴ ترابی.
- ۱۸۳۴ ترابی.
- ۱۸۳۴ ترابی.
- ۱۸۳۴ ترابی.
- ۱۸۳۴ ترابی.

- ۱۸۳۴ ترایی.
- ۱۸۳۴ ترایی.
- ۱۸۳۵ ترایی.
- ۱۸۳۵ ترایی.
- ۱۸۳۵ ترایی.
- ۱۸۳۵ ترابیدن.
- ۱۸۳۵ تراپیزه.
- ۱۸۳۵ تراپیه.
- ۱۸۳۶ تراپ.
- ۱۸۳۶ تراپانی.
- ۱۸۳۶ تراتر.
- ۱۸۳۶ تراتری.
- ۱۸۳۶ تراثیر.
- ۱۸۳۶ تراث.
- ۱۸۳۶ تراچ.
- ۱۸۳۷ تراچ.
- ۱۸۳۷ تراچز.
- ۱۸۳۷ تراچع.
- ۱۸۳۷ تراچم.
- ۱۸۳۷ تراچم.
- ۱۸۳۷ تراجمه.
- ۱۸۳۷ تراچی.
- ۱۸۳۸ تراچی کلا.

- ۱۸۳۸ تراجیل.
- ۱۸۳۸ تراحم.
- ۱۸۳۸ تراختن.
- ۱۸۳۸ تراخم.
- ۱۸۴۰ تراخمی.
- ۱۸۴۰ تراخور.
- ۱۸۴۰ تراخونیتس.
- ۱۸۴۰ تراخی.
- ۱۸۴۰ تراخی.
- ۱۸۴۱ تراخی.
- ۱۸۴۱ تراخی.
- ۱۸۴۱ تراخیس.
- ۱۸۴۱ تراخی نه.
- ۱۸۴۱ تراخینی.
- ۱۸۴۱ تراد.
- ۱۸۴۱ ترادف.
- ۱۸۴۲ تراده.
- ۱۸۴۲ ترادیف.
- ۱۸۴۲ ترا دی لاورو.
- ۱۸۴۲ ترارة.
- ۱۸۴۲ تراره.
- ۱۸۴۲ تراریه.
- ۱۸۴۲ تراز.
- ۱۸۴۳ تراز.

- ۱۸۴۳ تراز.
- ۱۸۴۳ تراز.
- ۱۸۴۳ تراز.
- ۱۸۴۴ تراز.
- ۱۸۴۴ تراز.
- ۱۸۴۴ ترازده.
- ۱۸۴۴ ترازس منتس.
- ۱۸۴۴ ترازک.
- ۱۸۴۴ تراز کردن.
- ۱۸۴۴ ترازمند.
- ۱۸۴۵ ترازن.
- ۱۸۴۵ ترازنامه.
- ۱۸۴۵ ترازنده.
- ۱۸۴۵ ترازو.
- ۱۸۴۸ ترازوبره.
- ۱۸۴۸ ترازوج.
- ۱۸۴۸ ترازوخانه.
- ۱۸۴۸ ترازودار.
- ۱۸۴۸ ترازوداری.
- ۱۸۴۸ ترازودان.
- ۱۸۴۸ ترازو زدن.
- ۱۸۴۹ ترازو ساختن.
- ۱۸۴۹ ترازوسنج.
- ۱۸۴۹ ترازو شدن.

- ترازوشکن. ۱۸۴۹
- ترازو کردن. ۱۸۴۹
- ترازو گشتن. ۱۸۵۰
- ترازوله. ۱۸۵۰
- ترازومثقال. ۱۸۵۰
- ترازو نهادن. ۱۸۵۰
- ترازه آس. ۱۸۵۰
- ترازی بول. ۱۸۵۰
- ترازیدن. ۱۸۵۰
- تراژان. ۱۸۵۱
- تراژدی. ۱۸۵۱
- تراس. ۱۸۵۲
- تراس. ۱۸۵۲
- تراس. ۱۸۵۲
- تراس. ۱۸۵۲
- تراسل. ۱۸۵۲
- تراسنی. ۱۸۵۲
- تراسه. ۱۸۵۲
- تراسی. ۱۸۵۳
- تراسیا. ۱۸۵۳
- تراسی بول. ۱۸۵۳
- تراش. ۱۸۵۳
- تراش خراش. ۱۸۵۴
- تراش دادن. ۱۸۵۴

- تراش زدن. ۱۸۵۴
- تراشش. ۱۸۵۴
- تراشش قلم. ۱۸۵۴
- تراشکار. ۱۸۵۴
- تراشکاری. ۱۸۵۴
- تراش کردن. ۱۸۵۴
- تراشنده. ۱۸۵۵
- تراشه. ۱۸۵۵
- تراشه. ۱۸۵۵
- تراشه چین. ۱۸۵۶
- تراشیدن. ۱۸۵۶
- تراشیدنی. ۱۸۵۶
- تراشیده. ۱۸۵۶
- تراشیده شدن. ۱۸۵۷
- تراص. ۱۸۵۷
- تراصد. ۱۸۵۷
- تراصص. ۱۸۵۷
- تراصع. ۱۸۵۷
- تراصف. ۱۸۵۷
- تراصه. ۱۸۵۷
- تراض. ۱۸۵۷
- تراضخ. ۱۸۵۸
- تراضی. ۱۸۵۸
- تراطن. ۱۸۵۸

- ۱۸۵۸ تراغ.
- ۱۸۵۸ تراعیه.
- ۱۸۵۸ تراغ.
- ۱۸۵۸ تراغای.
- ۱۸۵۸ تراغم.
- ۱۸۵۹ تراغمی.
- ۱۸۵۹ تراغمی.
- ۱۸۵۹ تراغی.
- ۱۸۵۹ تراغیف.
- ۱۸۵۹ ترافالگار.
- ۱۸۵۹ ترافد.
- ۱۸۵۹ ترافض.
- ۱۸۵۹ ترافع.
- ۱۸۶۰ ترافی.
- ۱۸۶۰ تراؤ.
- ۱۸۶۰ ترافیم.
- ۱۸۶۰ ترافی.
- ۱۸۶۰ تراقه.
- ۱۸۶۱ ترافی.
- ۱۸۶۱ ترافی.
- ۱۸۶۱ تراک.
- ۱۸۶۱ تراک.
- ۱۸۶۲ تراک.
- ۱۸۶۲ تراکستن.

- ۱۸۶۲ تراکب.
- ۱۸۶۲ تراکتور.
- ۱۸۶۲ تراکس.
- ۱۸۶۲ تراکس.
- ۱۸۶۲ تراکض.
- ۱۸۶۲ تراکل.
- ۱۸۶۲ تراکل.
- ۱۸۶۳ تراکم.
- ۱۸۶۳ تراکمه.
- ۱۸۶۳ تراکمه.
- ۱۸۶۳ تراکمهء بالا.
- ۱۸۶۳ تراکمهء پائین.
- ۱۸۶۳ تراکومدوز.
- ۱۸۶۳ تراکه.
- ۱۸۶۴ تراکی.
- ۱۸۶۴ تراکیا.
- ۱۸۶۴ تراکیب.
- ۱۸۶۴ تراکیدن.
- ۱۸۶۵ تراکی منا.
- ۱۸۶۵ تراکیه.
- ۱۸۶۵ تراگل.
- ۱۸۶۵ ترال.
- ۱۸۶۵ ترالس.
- ۱۸۶۵ تراله.

- ۱۸۶۵ ترالی.
- ۱۸۶۵ ترالیه.
- ۱۸۶۵ ترالیبی.
- ۱۸۶۵ ترام.
- ۱۸۶۶ ترامبلاد.
- ۱۸۶۶ ترامبله - له - گونس.
- ۱۸۶۶ ترامبلی.
- ۱۸۶۶ ترامز.
- ۱۸۶۶ ترامز.
- ۱۸۶۶ ترامز.
- ۱۸۶۶ ترامس.
- ۱۸۶۶ ترامن.
- ۱۸۶۷ ترامنس.
- ۱۸۶۷ ترامو.
- ۱۸۶۷ ترامو.
- ۱۸۶۷ تراموای.
- ۱۸۶۷ تراموای برقی.
- ۱۸۶۷ تراموی.
- ۱۸۶۷ ترامه.
- ۱۸۶۸ ترامی.
- ۱۸۶۸ تران.
- ۱۸۶۸ ترانبلاد.
- ۱۸۶۸ ترانیوک.
- ۱۸۶۸ ترانت.

- ۱۸۶۸ ترانت.
- ۱۸۶۸ ترانت.
- ۱۸۶۹ ترانتن.
- ۱۸۶۹ ترانچه.
- ۱۸۶۹ ترانزآتلانتیک.
- ۱۸۶۹ ترانزیت.
- ۱۸۶۹ ترانس.
- ۱۸۶۹ ترانسبايقال.
- ۱۸۷۰ ترانسبايکالی.
- ۱۸۷۰ ترانستامار.
- ۱۸۷۰ ترانسلوکاسیون.
- ۱۸۷۰ ترانس لیتانی.
- ۱۸۷۰ ترانسموتاتور.
- ۱۸۷۱ ترانسوال.
- ۱۸۷۱ ترانسیلوانی.
- ۱۸۷۱ ترانکبار.
- ۱۸۷۱ ترانگبین.
- ۱۸۷۲ ترانلو.
- ۱۸۷۲ تران نن.
- ۱۸۷۳ ترانوا.
- ۱۸۷۳ ترانوا.
- ۱۸۷۳ ترانوا.
- ۱۸۷۳ ترانوه.
- ۱۸۷۳ ترانه.

- ۱۸۷۴ ترانه برداشتن.
- ۱۸۷۴ ترانه بستن.
- ۱۸۷۴ ترانه بلند کردن.
- ۱۸۷۴ ترانه پرداز.
- ۱۸۷۴ ترانه تراش.
- ۱۸۷۴ ترانه زدن.
- ۱۸۷۵ ترانه زن.
- ۱۸۷۵ ترانه ساختن.
- ۱۸۷۵ ترانه ساز.
- ۱۸۷۵ ترانه سرای.
- ۱۸۷۵ ترانه سرابیدن.
- ۱۸۷۵ ترانه سنج.
- ۱۸۷۵ ترانه سنجیدن.
- ۱۸۷۵ ترانه شدن.
- ۱۸۷۶ ترانه گشتن.
- ۱۸۷۶ ترانه گفتن.
- ۱۸۷۶ ترانه گوی.
- ۱۸۷۶ ترانی.
- ۱۸۷۶ ترانیدن.
- ۱۸۷۶ تراو.
- ۱۸۷۶ تراو.
- ۱۸۷۶ تراوا.
- ۱۸۷۶ تراوان.
- ۱۸۷۶ تراوانگر - کشن.

- ۱۸۷۷ تراوانیدن.
- ۱۸۷۷ تراوچه.
- ۱۸۷۷ تراوح.
- ۱۸۷۷ تراورس.
- ۱۸۷۷ تراوس.
- ۱۸۷۷ تراوش.
- ۱۸۷۷ تراوش کردن.
- ۱۸۷۸ تراوش نمودن.
- ۱۸۷۸ تراوض.
- ۱۸۷۸ تراوغ.
- ۱۸۷۸ تراول.
- ۱۸۷۸ تراونکور.
- ۱۸۷۸ تراوو.
- ۱۸۷۸ تراوی.
- ۱۸۷۸ تراویح.
- ۱۸۷۹ تراوید.
- ۱۸۷۹ تراویدن.
- ۱۸۷۹ تراویده.
- ۱۸۷۹ تراهاات.
- ۱۸۷۹ تراھص.
- ۱۸۷۹ تراھن.
- ۱۸۸۰ تراھی.
- ۱۸۸۰ تراھی.
- ۱۸۸۰ ترأی.

- ۱۸۸۰ ترایان.
- ۱۸۸۰ ترایان.
- ۱۸۸۰ ترئیس.
- ۱۸۸۰ ترایق.
- ۱۸۸۰ ترئیکا.
- ۱۸۸۱ ترایمان.
- ۱۸۸۱ ترئیة.
- ۱۸۸۱ ترایدن.
- ۱۸۸۱ ترب.
- ۱۸۸۱ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۲ ترب.
- ۱۸۸۳ ترب.
- ۱۸۸۳ ترباء.
- ۱۸۸۳ تربابان.
- ۱۸۸۳ تربات.
- ۱۸۸۳ ترباض.
- ۱۸۸۳ ترباغ.
- ۱۸۸۳ ترباغة.
- ۱۸۸۳ تربالی.

- ۱۸۸۴ تربلمان.
- ۱۸۸۴ تربان.
- ۱۸۸۴ تربان.
- ۱۸۸۴ تربان.
- ۱۸۸۴ تربان.
- ۱۸۸۴ تربانتن.
- ۱۸۸۵ تربانتین.
- ۱۸۸۵ تربانی.
- ۱۸۸۵ تربانی.
- ۱۸۸۵ تربای.
- ۱۸۸۵ تربئه.
- ۱۸۸۵ تربب.
- ۱۸۸۶ تربت.
- ۱۸۸۶ تربت جام.
- ۱۸۸۷ تربت جام.
- ۱۸۸۷ تربت حیدریه.
- ۱۸۸۹ تربت حیدریه.
- ۱۸۸۹ تربت حیدریه.
- ۱۸۹۰ تربت خانه.
- ۱۸۹۰ تربتر.
- ۱۸۹۰ تربت شیخ جام.
- ۱۸۹۰ تربتی.
- ۱۸۹۰ تربتی.
- ۱۸۹۰ تربتی.

- ۱۸۹۰ تربث.
- ۱۸۹۰ تربج.
- ۱۸۹۱ تربچه.
- ۱۸۹۱ تربح.
- ۱۸۹۱ تربخ.
- ۱۸۹۱ تربد.
- ۱۸۹۱ تربد.
- ۱۸۹۱ تربد.
- ۱۸۹۲ تربد زرد.
- ۱۸۹۲ تربر.
- ۱۸۹۳ تربر.
- ۱۸۹۳ تربر بالا.
- ۱۸۹۳ تربر پائین.
- ۱۸۹۳ تربرسادات.
- ۱۸۹۳ تربرش.
- ۱۸۹۳ تربر کردن.
- ۱۸۹۳ تربره.
- ۱۸۹۴ تربز.
- ۱۸۹۴ تربز.
- ۱۸۹۴ تربزه.
- ۱۸۹۴ تربسه.
- ۱۸۹۴ تربص.
- ۱۸۹۵ تربض.
- ۱۸۹۵ تربع.

- ۱۸۹۵ تربق.
- ۱۸۹۵ تربقان.
- ۱۸۹۵ تربک.
- ۱۸۹۵ تربک.
- ۱۸۹۵ ترب کندن.
- ۱۸۹۶ تربل.
- ۱۸۹۶ تربل.
- ۱۸۹۶ تربل.
- ۱۸۹۶ تربلیوس.
- ۱۸۹۶ ترین.
- ۱۸۹۶ ترین.
- ۱۸۹۷ تربنت.
- ۱۸۹۷ تربنتین.
- ۱۸۹۷ تربنتینا.
- ۱۸۹۷ تربند.
- ۱۸۹۷ تربنیچ.
- ۱۸۹۷ تربو.
- ۱۸۹۷ تربو.
- ۱۸۹۷ تربوت.
- ۱۸۹۸ تربورغ.
- ۱۸۹۸ تربورگ.
- ۱۸۹۸ تربول.
- ۱۸۹۸ تربوله.
- ۱۸۹۸ تربه.

- ۱۸۹۸ تربۀ.
- ۱۸۹۸ تربۀ.
- ۱۸۹۸ تربۀ.
- ۱۸۹۸ تربۀ.
- ۱۸۹۸ تربۀ.
- ۱۸۹۹ تربۀ.
- ۱۸۹۹ تربۀ بر.
- ۱۸۹۹ تربی.
- ۱۸۹۹ تربی.
- ۱۸۹۹ تربی.
- ۱۸۹۹ تربیا.
- ۱۹۰۰ تربیب.
- ۱۹۰۰ تربیت.
- ۱۹۰۰ تربیت.
- ۱۹۰۰ تربیت.
- ۱۹۰۱ تربیت بدنی.
- ۱۹۰۱ تربیت پذیر.
- ۱۹۰۱ تربیت دادن.
- ۱۹۰۱ تربیت روانی.
- ۱۹۰۱ تربیت روحی.
- ۱۹۰۱ تربیت شدن.
- ۱۹۰۱ تربیت کاری.
- ۱۹۰۱ تربیت کردن.
- ۱۹۰۲ تربیتی.

- ۱۹۰۲ تربیت یافتن.
- ۱۹۰۲ تربیت یافته.
- ۱۹۰۲ تربیث.
- ۱۹۰۲ تربیح.
- ۱۹۰۲ تربید.
- ۱۹۰۳ تربیز.
- ۱۹۰۳ تربیزه.
- ۱۹۰۳ تربیس.
- ۱۹۰۳ تربیض.
- ۱۹۰۳ تربیع.
- ۱۹۰۴ تربیق.
- ۱۹۰۴ تربیق.
- ۱۹۰۴ تربین.
- ۱۹۰۴ تربین.
- ۱۹۰۴ تربیة.
- ۱۹۰۵ تربیه.
- ۱۹۰۵ تربیة.
- ۱۹۰۵ ترپ.
- ۱۹۰۵ ترپاخلو.
- ۱۹۰۵ ترپاندر.
- ۱۹۰۵ ترپسیخوره.
- ۱۹۰۵ ترپسی کور.
- ۱۹۰۵ ترپک.
- ۱۹۰۶ ترپن.

- ۱۹۰۶ تریو.
- ۱۹۰۶ تریو.
- ۱۹۰۶ تریه.
- ۱۹۰۶ تریهلا.
- ۱۹۰۶ تریبی.
- ۱۹۰۶ تریبلا.
- ۱۹۰۷ ترت.
- ۱۹۰۷ ترت.
- ۱۹۰۷ ترت.
- ۱۹۰۷ ترتاب.
- ۱۹۰۷ ترتاک.
- ۱۹۰۷ ترتان.
- ۱۹۰۷ ترتب.
- ۱۹۰۸ ترتب.
- ۱۹۰۸ ترتب.
- ۱۹۰۸ ترتبه.
- ۱۹۰۸ ترتبیدن.
- ۱۹۰۸ ترتبیک.
- ۱۹۰۹ ترتتر.
- ۱۹۰۹ ترتتر.
- ۱۹۰۹ ترتترک.
- ۱۹۰۹ ترتترک.
- ۱۹۰۹ ترتترک.
- ۱۹۰۹ ترتتره.

- ۱۹۱۰ ترتی.
- ۱۹۱۰ ترتسا.
- ۱۹۱۰ ترتفچی.
- ۱۹۱۰ ترتک.
- ۱۹۱۰ ترتل.
- ۱۹۱۰ ترتلس.
- ۱۹۱۰ ترتم.
- ۱۹۱۱ ترتم.
- ۱۹۱۱ ترتمیز.
- ۱۹۱۱ ترتنا.
- ۱۹۱۱ ترتند.
- ۱۹۱۱ ترتنی.
- ۱۹۱۱ ترت و پرت.
- ۱۹۱۱ ترت و پرت شدن.
- ۱۹۱۱ ترت و پرت کردن.
- ۱۹۱۱ ترت و پرت گفتن.
- ۱۹۱۲ ترتور.
- ۱۹۱۲ ترتولیان.
- ۱۹۱۲ ترتولیانوس.
- ۱۹۱۲ ترت و مرت.
- ۱۹۱۲ ترتئه.
- ۱۹۱۳ ترتیب.
- ۱۹۱۳ ترتیبات.
- ۱۹۱۳ ترتیب دادن.

- ۱۹۱۳ ترتیب داده.
- ۱۹۱۴ ترتیب کردن.
- ۱۹۱۴ ترتیب نهادن.
- ۱۹۱۴ ترتیب وار.
- ۱۹۱۴ ترتیبی.
- ۱۹۱۴ ترتیزک.
- ۱۹۱۴ ترتیزه.
- ۱۹۱۵ ترتیل.
- ۱۹۱۵ ترتین.
- ۱۹۱۵ ترتیوس.
- ۱۹۱۵ ترتیه.
- ۱۹۱۵ ترثن.
- ۱۹۱۶ ترثی.
- ۱۹۱۶ ترثین.
- ۱۹۱۶ ترثیة.
- ۱۹۱۶ ترج.
- ۱۹۱۶ ترج.
- ۱۹۱۶ ترج.
- ۱۹۱۶ ترج.
- ۱۹۱۶ ترجاله.
- ۱۹۱۷ ترجالی.
- ۱۹۱۷ ترجان.
- ۱۹۱۷ ترجان.
- ۱۹۱۷ ترجان.

- ۱۹۱۷ ترجمه
- ۱۹۱۷ ترجمه
- ۱۹۱۷ ترجمه
- ۱۹۱۸ ترجمه
- ۱۹۱۸ ترجمه
- ۱۹۱۸ ترجمه
- ۱۹۱۸ ترجمه
- ۱۹۱۸ ترجمه
- ۱۹۱۹ ترجمه
- ۱۹۲۰ ترجمه
- ۱۹۲۰ ترجمه الاسرار
- ۱۹۲۰ ترجمه تونسسی
- ۱۹۲۰ ترجمه دادن
- ۱۹۲۰ ترجمه داشتن
- ۱۹۲۰ ترجمه شدن
- ۱۹۲۰ ترجمه کشیدن
- ۱۹۲۰ ترجمه گرفتن
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۱ ترجمه کردن
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۱ ترجمه
- ۱۹۲۲ ترجمه
- ۱۹۲۲ ترجمه کردن

- ۱۹۲۲ ترجمه نویس.
- ۱۹۲۳ ترجمه چهاره.
- ۱۹۲۳ ترجمه هاله.
- ۱۹۲۳ ترجمه هالی.
- ۱۹۲۳ ترجمه جی.
- ۱۹۲۳ ترجمه جی.
- ۱۹۲۳ ترجمه جیب.
- ۱۹۲۴ ترجمه جیح.
- ۱۹۲۴ ترجمه جیح دادن.
- ۱۹۲۴ ترجمه جیح یافتن.
- ۱۹۲۴ ترجمه جید.
- ۱۹۲۴ ترجمه جیز.
- ۱۹۲۵ ترجمه جیع.
- ۱۹۲۵ ترجمه بند.
- ۱۹۲۶ ترجمه جیل.
- ۱۹۲۶ ترجمه جیله.
- ۱۹۲۶ ترجمه جیم.
- ۱۹۲۶ ترجمه جین.
- ۱۹۲۶ ترجمه جین.
- ۱۹۲۶ ترجمه جیه.
- ۱۹۲۶ ترجمه چلو.
- ۱۹۲۷ ترجمه چین کردن.
- ۱۹۲۷ ترجمه چینوئیه.
- ۱۹۲۷ ترجمه.

- ۱۹۲۷ طرح
- ۱۹۲۷ طرح
- ۱۹۲۷ طرح
- ۱۹۲۷ ترحاب
- ۱۹۲۷ ترحال
- ۱۹۲۸ ترحب
- ۱۹۲۸ ترحرح
- ۱۹۲۸ ترحل
- ۱۹۲۸ ترحلو
- ۱۹۲۸ ترحم
- ۱۹۲۹ ترحم فرستادن
- ۱۹۲۹ ترحم کردن
- ۱۹۲۹ ترحه
- ۱۹۲۹ ترحی
- ۱۹۲۹ ترحیب
- ۱۹۳۰ ترحیب کردن
- ۱۹۳۰ ترحیب نمودن
- ۱۹۳۰ ترحیل
- ۱۹۳۰ ترحیم
- ۱۹۳۰ ترخ
- ۱۹۳۰ ترخ
- ۱۹۳۱ ترخاص
- ۱۹۳۱ ترخاله
- ۱۹۳۱ ترخان

- ۱۹۳۲ ترخان.
- ۱۹۳۲ ترخان.
- ۱۹۳۲ ترخان.
- ۱۹۳۲ ترخان.
- ۱۹۳۲ ترخان آباد.
- ۱۹۳۲ ترخان بیگم.
- ۱۹۳۳ ترخان فرمودن.
- ۱۹۳۳ ترخان کردن.
- ۱۹۳۳ ترخانلار.
- ۱۹۳۳ ترخانه.
- ۱۹۳۳ ترخانی.
- ۱۹۳۳ ترخانی.
- ۱۹۳۴ ترخانی.
- ۱۹۳۴ ترخانی.
- ۱۹۳۴ ترخته.
- ۱۹۳۴ ترخجه.
- ۱۹۳۴ ترخر.
- ۱۹۳۴ ترخرانه.
- ۱۹۳۴ ترخش.
- ۱۹۳۴ ترخص.
- ۱۹۳۵ ترخفنج.
- ۱۹۳۵ ترخل.
- ۱۹۳۵ ترخم.
- ۱۹۳۵ ترخم.

- ۱۹۳۵ ترخمه.
- ۱۹۳۵ ترخنده.
- ۱۹۳۵ ترخنه.
- ۱۹۳۵ ترخوان.
- ۱۹۳۶ ترخوانه.
- ۱۹۳۶ ترخوران.
- ۱۹۳۶ ترخوم.
- ۱۹۳۶ ترخون.
- ۱۹۳۶ ترخیص.
- ۱۹۳۷ ترخیم.
- ۱۹۳۷ ترخین آباد.
- ۱۹۳۷ ترخینه.
- ۱۹۳۷ ترد.
- ۱۹۳۷ ترداد.
- ۱۹۳۷ تر دادن.
- ۱۹۳۸ تر داشتن.
- ۱۹۳۸ تردامن.
- ۱۹۳۸ تردامنی.
- ۱۹۳۸ تردامنی کردن.
- ۱۹۳۹ تردان.
- ۱۹۳۹ تردب.
- ۱۹۳۹ تردد.
- ۱۹۳۹ ترددات.
- ۱۹۳۹ تردد ضابطه.

- ۱۹۳۹ تردس.
- ۱۹۴۰ تردست.
- ۱۹۴۰ تردستان.
- ۱۹۴۰ تردستی.
- ۱۹۴۰ ترد شدن.
- ۱۹۴۰ تردک.
- ۱۹۴۰ تردلا.
- ۱۹۴۱ تردله.
- ۱۹۴۱ تردم.
- ۱۹۴۱ تردماغ.
- ۱۹۴۱ تردماغ شدن.
- ۱۹۴۱ تردماغ کردن.
- ۱۹۴۱ تردماگی.
- ۱۹۴۲ تردنشا.
- ۱۹۴۲ تردو.
- ۱۹۴۲ تردوفو.
- ۱۹۴۲ تردون.
- ۱۹۴۲ ترده.
- ۱۹۴۲ ترده.
- ۱۹۴۲ تردی.
- ۱۹۴۳ تردی.
- ۱۹۴۳ تردید.
- ۱۹۴۳ تردید کردن.
- ۱۹۴۳ تردیف.

- ۱۹۴۳ تردیم.
- ۱۹۴۴ تردین.
- ۱۹۴۴ تردینه.
- ۱۹۴۴ تردیه.
- ۱۹۴۴ ترذک.
- ۱۹۴۴ ترذه.
- ۱۹۴۴ ترز.
- ۱۹۴۴ ترز.
- ۱۹۴۴ ترز.
- ۱۹۴۵ ترز.
- ۱۹۴۵ ترز.
- ۱۹۴۵ ترزاده.
- ۱۹۴۵ ترزئه.
- ۱۹۴۵ ترزبان.
- ۱۹۴۵ ترزبان شدن.
- ۱۹۴۶ ترزبان گردیدن.
- ۱۹۴۶ ترزبانی.
- ۱۹۴۶ ترزده.
- ۱۹۴۶ ترزفان.
- ۱۹۴۶ ترزل.
- ۱۹۴۶ ترزن.
- ۱۹۴۷ ترزن.
- ۱۹۴۷ ترزنیق.
- ۱۹۴۷ ترزه.

- ۱۹۴۷ ترزه.
- ۱۹۴۷ ترزیانوپول.
- ۱۹۴۷ ترزیج.
- ۱۹۴۷ ترزیز.
- ۱۹۴۸ ترزیف.
- ۱۹۴۸ ترزیم.
- ۱۹۴۸ ترزین.
- ۱۹۴۸ ترزیه.
- ۱۹۴۸ ترژا.
- ۱۹۴۸ ترس.
- ۱۹۴۹ ترس.
- ۱۹۴۹ ترس.
- ۱۹۴۹ ترس.
- ۱۹۵۰ ترس.
- ۱۹۵۰ ترس.
- ۱۹۵۰ ترس.
- ۱۹۵۰ ترس آباد.
- ۱۹۵۰ ترس آقان.
- ۱۹۵۰ ترسا.
- ۱۹۵۲ ترسائی.
- ۱۹۵۲ ترسابادی.
- ۱۹۵۲ ترسابادی.
- ۱۹۵۲ ترسابچه.
- ۱۹۵۲ ترسابلاغ.

- ۱۹۵۳ ترساجامه.
- ۱۹۵۳ ترسازاده.
- ۱۹۵۳ ترسا شدن.
- ۱۹۵۳ ترسا گردانیدن.
- ۱۹۵۳ ترسان.
- ۱۹۵۴ ترسان.
- ۱۹۵۴ ترسان.
- ۱۹۵۴ ترساندر.
- ۱۹۵۴ ترسان دل.
- ۱۹۵۴ ترساندن.
- ۱۹۵۴ ترسان شدن.
- ۱۹۵۴ ترسانک.
- ۱۹۵۴ ترسان گشتن.
- ۱۹۵۵ ترساننده.
- ۱۹۵۵ ترسان و لرزان.
- ۱۹۵۵ ترسانه.
- ۱۹۵۵ ترسانی.
- ۱۹۵۵ ترسانیدن.
- ۱۹۵۵ ترسانیده.
- ۱۹۵۶ ترسایان.
- ۱۹۵۶ ترسایبی.
- ۱۹۵۶ ترس استودان.
- ۱۹۵۶ ترسبزه.
- ۱۹۵۶ ترست.

- ۱۹۵۶ ترستنسون.
- ۱۹۵۶ ترستوج.
- ۱۹۵۷ ترسخ.
- ۱۹۵۷ ترسخانه.
- ۱۹۵۷ ترسخن.
- ۱۹۵۷ ترس خوردن.
- ۱۹۵۷ ترسخی.
- ۱۹۵۷ ترسخی.
- ۱۹۵۷ ترس دادن.
- ۱۹۵۷ ترس داشتن.
- ۱۹۵۸ ترسک.
- ۱۹۵۸ ترسکار.
- ۱۹۵۸ ترسکاری.
- ۱۹۵۸ ترس کردن.
- ۱۹۵۸ ترس کوودو.
- ۱۹۵۹ ترسگار.
- ۱۹۵۹ ترسگاری.
- ۱۹۵۹ ترسگین.
- ۱۹۵۹ ترسل.
- ۱۹۵۹ ترسم.
- ۱۹۶۰ ترسم.
- ۱۹۶۰ ترسناک.
- ۱۹۶۰ ترسناکی.
- ۱۹۶۰ ترسناکی کردن.

- ۱۹۶۰ ترسندگی.
- ۱۹۶۰ ترسنده.
- ۱۹۶۰ ترسنده شدن.
- ۱۹۶۱ ترسو.
- ۱۹۶۱ ترسو.
- ۱۹۶۱ ترس و باک.
- ۱۹۶۱ ترس و بیم.
- ۱۹۶۱ ترس و دراس.
- ۱۹۶۱ ترسوس.
- ۱۹۶۱ ترسوس.
- ۱۹۶۱ ترس و لرز.
- ۱۹۶۱ ترسه.
- ۱۹۶۱ ترسه.
- ۱۹۶۲ ترسه.
- ۱۹۶۲ ترسه.
- ۱۹۶۲ ترسه.
- ۱۹۶۲ ترسه.
- ۱۹۶۲ ترسی.
- ۱۹۶۲ ترسی.
- ۱۹۶۲ ترسی.
- ۱۹۶۳ ترسی.
- ۱۹۶۳ ترسی.
- ۱۹۶۳ ترسی.
- ۱۹۶۳ ترسی.

- ۱۹۶۳ ترسیاب.
- ۱۹۶۳ ترسیان.
- ۱۹۶۳ ترسیپ.
- ۱۹۶۳ ترسیدن.
- ۱۹۶۴ ترسیدنی.
- ۱۹۶۴ ترسیده.
- ۱۹۶۴ ترسیده کار.
- ۱۹۶۴ ترسیده گار.
- ۱۹۶۴ ترسیرا.
- ۱۹۶۴ ترسیره.
- ۱۹۶۵ ترسیع.
- ۱۹۶۵ ترسیخ.
- ۱۹۶۵ ترسیل.
- ۱۹۶۵ ترسیم.
- ۱۹۶۵ ترسیم.
- ۱۹۶۵ ترسیمی.
- ۱۹۶۶ ترش.
- ۱۹۶۷ ترش.
- ۱۹۶۷ ترش.
- ۱۹۶۷ ترش.
- ۱۹۶۷ ترش آب.
- ۱۹۶۷ ترش آب.
- ۱۹۶۷ ترش آب.
- ۱۹۶۷ ترش آب.

- ۱۹۶۸ ترش آب.
- ۱۹۶۸ ترش آب بالا.
- ۱۹۶۸ ترش آب پائین.
- ۱۹۶۸ ترش آبه.
- ۱۹۶۸ ترشاء .
- ۱۹۶۸ ترشائی.
- ۱۹۶۸ ترشاب.
- ۱۹۶۹ ترشاب.
- ۱۹۶۹ ترشاب.
- ۱۹۶۹ ترشاب.
- ۱۹۶۹ ترشاب.
- ۱۹۶۹ ترشابه.
- ۱۹۶۹ ترشانا.
- ۱۹۶۹ ترشاش.
- ۱۹۷۰ ترشاف.
- ۱۹۷۰ ترشاله.
- ۱۹۷۰ ترشان.
- ۱۹۷۰ ترشاندن.
- ۱۹۷۰ ترشانیدن.
- ۱۹۷۰ ترشاوه.
- ۱۹۷۰ ترشایه.
- ۱۹۷۰ ترش انبه.
- ۱۹۷۰ ترشبا.
- ۱۹۷۱ ترشبالا.

- ۱۹۷۱ ترشپالا.
- ۱۹۷۱ ترشت.
- ۱۹۷۱ ترشت.
- ۱۹۷۱ ترشترشیم.
- ۱۹۷۱ ترشح.
- ۱۹۷۱ ترشحات.
- ۱۹۷۱ ترش خاستن.
- ۱۹۷۲ تر شدن.
- ۱۹۷۲ تر شدن سخن.
- ۱۹۷۲ ترش رخساره.
- ۱۹۷۲ ترشرش.
- ۱۹۷۲ ترشرو.
- ۱۹۷۲ ترشروئی.
- ۱۹۷۳ ترشرو شدن.
- ۱۹۷۳ ترشروی.
- ۱۹۷۳ ترشرویی.
- ۱۹۷۳ ترشرویی کردن.
- ۱۹۷۳ ترش سر.
- ۱۹۷۳ ترشش.
- ۱۹۷۴ ترش شدن.
- ۱۹۷۴ ترش شیرین.
- ۱۹۷۴ ترش طبع.
- ۱۹۷۴ ترش طعم.
- ۱۹۷۴ ترشف.

- ۱۹۷۴ ترشک.
- ۱۹۷۵ ترشک.
- ۱۹۷۵ ترشک.
- ۱۹۷۵ ترش کردن.
- ۱۹۷۵ ترش کلی.
- ۱۹۷۶ ترش کنس.
- ۱۹۷۶ ترشکوه.
- ۱۹۷۶ ترشکوه.
- ۱۹۷۶ ترش گردیدن.
- ۱۹۷۶ ترش گشتن.
- ۱۹۷۶ ترش گفتن.
- ۱۹۷۶ ترش گیا.
- ۱۹۷۶ ترش گیاه.
- ۱۹۷۷ ترش لگام.
- ۱۹۷۷ ترش لگامی.
- ۱۹۷۷ ترش لگامی کردن.
- ۱۹۷۷ ترشتم.
- ۱۹۷۷ ترش مازو.
- ۱۹۷۷ ترش مزاج.
- ۱۹۷۷ ترش مزگی.
- ۱۹۷۷ ترش مزه.
- ۱۹۷۷ ترشنبه.
- ۱۹۷۷ ترش نشستن.
- ۱۹۷۸ ترشو.

- ۱۹۷۸ ترش و شیرین.
- ۱۹۷۸ ترشه.
- ۱۹۷۸ ترش هلو.
- ۱۹۷۸ ترشه واش.
- ۱۹۷۸ ترشی.
- ۱۹۷۹ ترشی.
- ۱۹۷۹ ترشی آلات.
- ۱۹۷۹ ترشی انداختن.
- ۱۹۷۹ ترشی بادی.
- ۱۹۷۹ ترشی پالا.
- ۱۹۷۹ ترشیجات.
- ۱۹۷۹ ترشیح.
- ۱۹۸۰ ترشی خوری.
- ۱۹۸۰ ترشیدن.
- ۱۹۸۰ ترشیده.
- ۱۹۸۰ ترشیز.
- ۱۹۸۱ ترشی زدن.
- ۱۹۸۱ ترشیزوک.
- ۱۹۸۱ ترشیش.
- ۱۹۸۱ ترشیش.
- ۱۹۸۱ ترشیش.
- ۱۹۸۱ ترشیش.
- ۱۹۸۱ ترشیش.
- ۱۹۸۲ ترشیف.
- ۱۹۸۲ ترشی فروش.

- ۱۹۸۲ ترشی فروشی.
- ۱۹۸۲ ترشیق.
- ۱۹۸۲ ترشیم.
- ۱۹۸۲ ترشینک.
- ۱۹۸۳ ترصاه.
- ۱۹۸۳ ترصد.
- ۱۹۸۳ ترصدا.
- ۱۹۸۳ ترصع.
- ۱۹۸۳ ترصه.
- ۱۹۸۳ ترصیص.
- ۱۹۸۴ ترصیع.
- ۱۹۸۵ ترصیع مع التجنیس.
- ۱۹۸۵ ترصیف.
- ۱۹۸۵ ترصین.
- ۱۹۸۵ ترضب.
- ۱۹۸۵ ترضح.
- ۱۹۸۵ ترضح.
- ۱۹۸۶ ترضرض.
- ۱۹۸۶ ترضض.
- ۱۹۸۶ تررضی.
- ۱۹۸۶ تررضیض.
- ۱۹۸۶ تررضیه.
- ۱۹۸۶ تررضیه خواستن.
- ۱۹۸۶ ترطب.

- ۱۹۸۶ ترطم.
- ۱۹۸۷ ترطیب.
- ۱۹۸۷ ترطیل.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۷ ترع.
- ۱۹۸۸ ترعاب.
- ۱۹۸۸ ترعابه.
- ۱۹۸۸ ترعات.
- ۱۹۸۸ ترعایه.
- ۱۹۸۸ ترعب.
- ۱۹۸۸ ترعبل.
- ۱۹۸۸ ترعث.
- ۱۹۸۸ ترعد.
- ۱۹۸۸ ترعرع.
- ۱۹۸۹ ترعظا.
- ۱۹۸۹ ترع عوز.
- ۱۹۸۹ ترعوزی.
- ۱۹۸۹ ترعه.
- ۱۹۹۰ ترعه.
- ۱۹۹۰ ترعه.
- ۱۹۹۰ ترعهه آتس.

- ۱۹۹۰ ترعهء سوئز.
- ۱۹۹۰ ترعهء عامر.
- ۱۹۹۱ ترعی.
- ۱۹۹۱ ترعی.
- ۱۹۹۱ ترعیب.
- ۱۹۹۱ ترعیب.
- ۱۹۹۱ ترعیبۂ.
- ۱۹۹۱ ترعید.
- ۱۹۹۱ ترعیش.
- ۱۹۹۲ ترعیظ.
- ۱۹۹۲ ترعیف.
- ۱۹۹۲ ترعیم.
- ۱۹۹۲ ترعیبۂ.
- ۱۹۹۲ ترغ.
- ۱۹۹۲ ترغ.
- ۱۹۹۲ ترغازه.
- ۱۹۹۳ ترغاق.
- ۱۹۹۳ ترغاک.
- ۱۹۹۳ ترغامیشی.
- ۱۹۹۳ ترغان.
- ۱۹۹۳ ترغای.
- ۱۹۹۳ ترغای.
- ۱۹۹۳ ترغچی.
- ۱۹۹۴ ترغده.

- ۱۹۹۴ ترغده شدن.
- ۱۹۹۴ ترغش.
- ۱۹۹۴ ترغل.
- ۱۹۹۴ ترغلو.
- ۱۹۹۴ ترغله.
- ۱۹۹۴ ترغم.
- ۱۹۹۴ ترغند.
- ۱۹۹۵ ترغو.
- ۱۹۹۵ ترغو.
- ۱۹۹۵ ترغوبالیغ.
- ۱۹۹۵ ترغود.
- ۱۹۹۵ ترغویشته.
- ۱۹۹۶ ترغویشته.
- ۱۹۹۶ ترغه.
- ۱۹۹۶ ترغه.
- ۱۹۹۶ ترغه شدن.
- ۱۹۹۶ ترغی.
- ۱۹۹۶ ترغیب.
- ۱۹۹۶ ترغیب کردن.
- ۱۹۹۶ ترغیف.
- ۱۹۹۶ ترغیم.
- ۱۹۹۷ ترغینان.
- ۱۹۹۷ ترغیه.
- ۱۹۹۷ ترف.

- ۱۹۹۸ ترف.
- ۱۹۹۸ ترف.
- ۱۹۹۸ ترف.
- ۱۹۹۸ ترف.
- ۱۹۹۸ ترفاس.
- ۱۹۹۸ ترفان.
- ۱۹۹۸ ترفئه.
- ۱۹۹۸ ترفئه.
- ۱۹۹۸ ترفبا.
- ۱۹۹۹ ترفت.
- ۱۹۹۹ ترفد.
- ۱۹۹۹ ترفرف.
- ۱۹۹۹ ترفروش.
- ۱۹۹۹ ترفس.
- ۱۹۹۹ ترف سیاه.
- ۱۹۹۹ ترفض.
- ۱۹۹۹ ترفع.
- ۲۰۰۰ ترفع.
- ۲۰۰۰ ترف فور.
- ۲۰۰۰ ترفق.
- ۲۰۰۰ ترفل.
- ۲۰۰۰ ترفل.
- ۲۰۰۱ ترفل.
- ۲۰۰۱ ترفلان.

- ۲۰۰۱ ترفلة.
- ۲۰۰۱ ترفنج.
- ۲۰۰۱ ترفند.
- ۲۰۰۲ ترفند کردن.
- ۲۰۰۲ ترفنده.
- ۲۰۰۲ ترفنیوس.
- ۲۰۰۲ ترفوا.
- ۲۰۰۲ ترفة.
- ۲۰۰۲ ترفه.
- ۲۰۰۳ ترفی.
- ۲۰۰۳ ترفی ء.
- ۲۰۰۳ ترفیح.
- ۲۰۰۳ ترفید.
- ۲۰۰۳ ترفیش.
- ۲۰۰۳ ترفیض.
- ۲۰۰۳ ترفیع.
- ۲۰۰۴ ترفیع دادن.
- ۲۰۰۴ ترفیل.
- ۲۰۰۴ ترفینه.
- ۲۰۰۴ ترفیة.
- ۲۰۰۵ ترفیه.
- ۲۰۰۵ ترق.
- ۲۰۰۵ ترقاة.
- ۲۰۰۵ ترقب.

- ۲۰۰۵ ترقبه.
- ۲۰۰۵ ترق ترق.
- ۲۰۰۵ ترقح.
- ۲۰۰۵ ترقدر.
- ۲۰۰۶ ترقرق.
- ۲۰۰۶ ترقش.
- ۲۰۰۶ ترقص.
- ۲۰۰۶ ترقص.
- ۲۰۰۶ ترقط.
- ۲۰۰۶ ترقع.
- ۲۰۰۶ ترقف.
- ۲۰۰۷ ترقفی.
- ۲۰۰۷ ترقفی.
- ۲۰۰۷ ترقق.
- ۲۰۰۷ ترقن.
- ۲۰۰۷ ترقنج.
- ۲۰۰۷ ترقند.
- ۲۰۰۸ ترقنده.
- ۲۰۰۸ ترقو.
- ۲۰۰۸ ترقوس.
- ۲۰۰۸ ترقوس.
- ۲۰۰۸ ترقوس.
- ۲۰۰۸ ترقوة.
- ۲۰۰۸ ترقوی.

- ۲۰۰۸ ترقه.
- ۲۰۰۹ ترقه.
- ۲۰۰۹ ترقی.
- ۲۰۰۹ ترقی.
- ۲۰۰۹ ترقیات.
- ۲۰۰۹ ترقیح.
- ۲۰۱۰ ترقیخواه.
- ۲۰۱۰ ترقید.
- ۲۰۱۰ ترقی دادن.
- ۲۰۱۰ ترقیدن.
- ۲۰۱۰ ترقیش.
- ۲۰۱۰ ترقیص.
- ۲۰۱۰ ترقیط.
- ۲۰۱۱ ترقی طلب.
- ۲۰۱۱ ترقیع.
- ۲۰۱۱ ترقیق.
- ۲۰۱۱ ترقی کردن.
- ۲۰۱۱ ترقیم.
- ۲۰۱۱ ترقین.
- ۲۰۱۲ ترقیة.
- ۲۰۱۲ ترک.
- ۲۰۱۵ ترک.
- ۲۰۱۵ ترک.
- ۲۰۱۶ ترک.

- ۲۰۱۷ ترک.
- ۲۰۱۸ ترک.
- ۲۰۱۸ ترک.
- ۲۰۱۸ ترک.
- ۲۰۱۸ ترک.
- ۲۰۱۹ ترک.
- ۲۰۱۹ ترک.
- ۲۰۱۹ ترک.
- ۲۰۱۹ ترک.
- ۲۰۲۰ ترک.
- ۲۰۲۰ ترک.
- ۲۰۲۰ ترک.
- ۲۰۲۰ ترک.
- ۲۰۲۱ ترک.
- ۲۰۲۱ ترک آباد.
- ۲۰۲۱ ترک آباد.
- ۲۰۲۱ ترک آباد.
- ۲۰۲۱ ترک‌آباد.
- ۲۰۲۱ ترکات.
- ۲۰۲۱ ترکاترک.
- ۲۰۲۱ ترکاتوس.
- ۲۰۲۲ ترکاتوس.
- ۲۰۲۲ ترکادرو.
- ۲۰۲۲ ترکادرو.

۲۰۲۲	ترکاری.
۲۰۲۲	ترکاش.
۲۰۲۲	ترکاشه.
۲۰۲۲	ترکالکی.
۲۰۲۲	ترکام.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۳	ترکان.
۲۰۲۴	ترکان.
۲۰۲۴	ترکان.
۲۰۲۴	ترکان آباد.
۲۰۲۴	ترکان خاتون.
۲۰۲۴	ترکان خاتون.
۲۰۲۴	ترکان خاتون.
۲۰۲۵	ترکان خاتون.
۲۰۲۵	ترکان خاتون.
۲۰۲۵	ترکان خاتون.
۲۰۲۶	ترکان خدیو.
۲۰۲۶	ترکانندن.
۲۰۲۶	ترکاننده.

- ۲۰۲۶ ترکان رود.
- ۲۰۲۶ ترکانشاه.
- ۲۰۲۶ ترکانشاه.
- ۲۰۲۶ ترکانه.
- ۲۰۲۷ ترکان هرابرجان.
- ۲۰۲۷ ترکانی.
- ۲۰۲۷ ترکانی.
- ۲۰۲۷ ترکانیدن.
- ۲۰۲۷ ترکانیده.
- ۲۰۲۷ ترکایش.
- ۲۰۲۷ ترک الله.
- ۲۰۲۷ ترکیب.
- ۲۰۲۸ ترکتا.
- ۲۰۲۸ ترکتا.
- ۲۰۲۸ ترکتاز.
- ۲۰۲۹ ترکتاز.
- ۲۰۲۹ ترکتازه.
- ۲۰۲۹ ترک تازه.
- ۲۰۲۹ ترکتازی.
- ۲۰۳۰ ترک جوش.
- ۲۰۳۰ ترک چال.
- ۲۰۳۰ ترک چشم.
- ۲۰۳۰ ترکچه.
- ۲۰۳۰ ترکح.

- ۲۰۳۰ ترک دادن.
- ۲۰۳۰ ترکدار.
- ۲۰۳۱ ترک دره.
- ۲۰۳۱ ترک دشت.
- ۲۰۳۱ ترک ده.
- ۲۰۳۱ ترکران.
- ۲۰۳۱ ترک رخساره.
- ۲۰۳۱ ترک کردن.
- ۲۰۳۲ ترکرک.
- ۲۰۳۲ ترک رود.
- ۲۰۳۲ ترکز.
- ۲۰۳۲ ترکزاد.
- ۲۰۳۲ ترکزاد.
- ۲۰۳۲ ترک زاده.
- ۲۰۳۳ ترکژ.
- ۲۰۳۳ ترکستان.
- ۲۰۳۳ ترکستان چین.
- ۲۰۳۴ ترکستان روس.
- ۲۰۳۴ ترکستان شرقی.
- ۲۰۳۴ ترکستان غربی.
- ۲۰۳۴ ترک سلویه.
- ۲۰۳۴ ترک سوار.
- ۲۰۳۴ ترکش.
- ۲۰۳۵ ترکش.

- ۲۰۳۶ ترکشیه. ترکشیه.
- ۲۰۳۶ ترکضاء. ترکضاء.
- ۲۰۳۶ ترکضی. ترکضی.
- ۲۰۳۶ ترکک. ترکک.
- ۲۰۳۶ ترک کردن. ترک کردن.
- ۲۰۳۷ ترک کشی ایلاقی. ترک کشی ایلاقی.
- ۲۰۳۷ ترک کلا. ترک کلا.
- ۲۰۳۸ ترککی. ترککی.
- ۲۰۳۸ ترک گرفتن. ترک گرفتن.
- ۲۰۳۸ ترک گفتن. ترک گفتن.
- ۲۰۳۹ ترکل. ترکل.
- ۲۰۳۹ ترکمادا. ترکمادا.
- ۲۰۴۰ ترکمان. ترکمان.
- ۲۰۴۰ ترکمان. ترکمان.
- ۲۰۴۱ ترکمان. ترکمان.
- ۲۰۴۱ ترکمان. ترکمان.
- ۲۰۴۱ ترکمان. ترکمان.
- ۲۰۴۲ ترکمان چای. ترکمان چای.
- ۲۰۴۲ ترکمانچای. ترکمانچای.
- ۲۰۴۲ ترکمانستان. ترکمانستان.
- ۲۰۴۲ ترکمان کندی. ترکمان کندی.
- ۲۰۴۲ ترکمانی. ترکمانی.
- ۲۰۴۲ ترکمانی. ترکمانی.
- ۲۰۴۲ ترکمانی. ترکمانی.

- ۲۰۴۳ ترکمانیه. ترکمانیه.
- ۲۰۴۳ ترکمانیه. ترکمانیه.
- ۲۰۴۳ ترکمبور. ترکمبور.
- ۲۰۴۳ ترک محله. ترک محله.
- ۲۰۴۳ ترک محله. ترک محله.
- ۲۰۴۳ ترک مزاج. ترک مزاج.
- ۲۰۴۳ ترکمن. ترکمن.
- ۲۰۴۴ ترکمن خیل. ترکمن خیل.
- ۲۰۴۴ ترکمنستان. ترکمنستان.
- ۲۰۴۴ ترکمنی. ترکمنی.
- ۲۰۴۴ ترکمنی. ترکمنی.
- ۲۰۴۴ ترک میدان. ترک میدان.
- ۲۰۴۴ ترکن. ترکن.
- ۲۰۴۴ ترکند. ترکند.
- ۲۰۴۴ ترکنده. ترکنده.
- ۲۰۴۵ ترک نشستن. ترک نشستن.
- ۲۰۴۵ ترکنوییه. ترکنوییه.
- ۲۰۴۵ ترک نیقولا. ترک نیقولا.
- ۲۰۴۵ ترکو. ترکو.
- ۲۰۴۵ ترکو. ترکو.
- ۲۰۴۵ ترکوب کردن. ترکوب کردن.
- ۲۰۴۵ ترکون. ترکون.
- ۲۰۴۵ ترکونه. ترکونه.
- ۲۰۴۵ ترک ویران. ترک ویران.

- ۲۰۵۱ ترکی السعودی.
- ۲۰۵۱ ترکیب.
- ۲۰۵۲ ترکیبات.
- ۲۰۵۲ ترکیب بند.
- ۲۰۵۳ ترکی بن سعید.
- ۲۰۵۳ ترکیبها.
- ۲۰۵۳ ترکی تونسسی.
- ۲۰۵۳ ترکیدگی.
- ۲۰۵۳ ترکیدن.
- ۲۰۵۳ ترکیز.
- ۲۰۵۴ ترکیک.
- ۲۰۵۴ ترکی کشی ایلاقی.
- ۲۰۵۴ ترکیل.
- ۲۰۵۴ ترکی نیقولاً.
- ۲۰۵۴ ترکیه.
- ۲۰۵۴ ترکیه.
- ۲۰۵۵ ترگ.
- ۲۰۵۵ ترگائو.
- ۲۰۵۵ ترگ پمپه.
- ۲۰۵۶ ترگره.
- ۲۰۵۶ ترگردیدن.
- ۲۰۵۶ ترگز.
- ۲۰۵۶ ترگستن.
- ۲۰۵۶ ترگل ورگل.

- ۲۰۵۶ ترگمان.
- ۲۰۵۶ ترگور.
- ۲۰۵۷ ترگون.
- ۲۰۵۷ ترگونه.
- ۲۰۵۷ ترگوی.
- ۲۰۵۷ ترگوبست.
- ۲۰۵۷ ترلال.
- ۲۰۵۷ ترلان.
- ۲۰۵۷ ترلب.
- ۲۰۵۸ ترلب.
- ۲۰۵۸ ترلغ.
- ۲۰۵۸ ترلک.
- ۲۰۵۸ ترلنگان.
- ۲۰۵۸ ترلوه.
- ۲۰۵۸ ترلیزی.
- ۲۰۵۸ ترلیک.
- ۲۰۵۹ ترلیون.
- ۲۰۵۹ ترلیه.
- ۲۰۵۹ ترلیه.
- ۲۰۵۹ ترم.
- ۲۰۵۹ ترم.
- ۲۰۵۹ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.

- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۰ ترم.
- ۲۰۶۱ ترم.
- ۲۰۶۱ ترم.
- ۲۰۶۱ ترم.
- ۲۰۶۱ ترما.
- ۲۰۶۱ ترما.
- ۲۰۶۱ ترماء .
- ۲۰۶۱ ترمائیک.
- ۲۰۶۱ ترما تود.
- ۲۰۶۱ ترمان.
- ۲۰۶۲ ترمانیدن.
- ۲۰۶۲ ترمایبق.
- ۲۰۶۲ ترمبه.
- ۲۰۶۲ ترمپت.
- ۲۰۶۲ ترمپیل.
- ۲۰۶۲ ترمتاز.
- ۲۰۶۲ ترمتای.
- ۲۰۶۳ ترمتای.
- ۲۰۶۳ ترمد.

- ۲۰۶۳ ترمذ.
- ۲۰۶۳ ترمذن.
- ۲۰۶۳ ترمذ.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۴ ترمذی.
- ۲۰۶۵ ترمذی.
- ۲۰۶۵ ترمرا.
- ۲۰۶۵ ترمرم.
- ۲۰۶۵ ترمره.
- ۲۰۶۵ ترمز.
- ۲۰۶۵ ترمز.
- ۲۰۶۶ ترمزد.
- ۲۰۶۶ ترمزدن.
- ۲۰۶۶ ترمزی.
- ۲۰۶۶ ترمسن.
- ۲۰۶۶ ترمسن.
- ۲۰۶۶ ترمسن.
- ۲۰۶۷ ترمسن.
- ۲۰۶۷ ترمسن.
- ۲۰۶۷ ترمساری.
- ۲۰۶۸ ترمسو.

- ۲۰۶۸ ترمسه.
- ۲۰۶۸ ترمسه.
- ۲۰۶۸ ترمسه.
- ۲۰۶۸ ترمش.
- ۲۰۶۸ ترمش.
- ۲۰۶۸ ترمش.
- ۲۰۶۸ ترمشیر.
- ۲۰۶۹ ترمشیرین.
- ۲۰۶۹ ترمض.
- ۲۰۶۹ ترمع.
- ۲۰۶۹ ترمغز گشتن.
- ۲۰۶۹ ترمق.
- ۲۰۶۹ ترمک.
- ۲۰۶۹ ترمکچی.
- ۲۰۷۰ ترمگان.
- ۲۰۷۰ ترمل.
- ۲۰۷۰ ترمم.
- ۲۰۷۰ ترمنان.
- ۲۰۷۰ ترمنتی.
- ۲۰۷۰ ترمنتین.
- ۲۰۷۰ ترمند.
- ۲۰۷۰ ترمنش.
- ۲۰۷۱ ترمنشت.
- ۲۰۷۱ ترمنی.

- ۲۰۷۱ ترموپیل.
- ۲۰۷۱ ترموره.
- ۲۰۷۱ ترموزا.
- ۲۰۷۲ ترموس.
- ۲۰۷۲ ترموش.
- ۲۰۷۲ ترمومتر.
- ۲۰۷۳ ترمومتر.
- ۲۰۷۳ ترموند.
- ۲۰۷۳ ترمه.
- ۲۰۷۴ ترمه.
- ۲۰۷۴ ترمه.
- ۲۰۷۴ ترمه.
- ۲۰۷۴ ترمه.
- ۲۰۷۴ ترمه چای.
- ۲۰۷۴ ترمه زر.
- ۲۰۷۴ ترمه شیرین.
- ۲۰۷۵ ترمی.
- ۲۰۷۵ ترمیا.
- ۲۰۷۵ ترمیانک.
- ۲۰۷۵ ترمیث.
- ۲۰۷۵ ترمیج.
- ۲۰۷۵ ترمید.
- ۲۰۷۵ ترمیدن.
- ۲۰۷۶ ترمیض.

- ۲۰۷۶ ترمیع.
- ۲۰۷۶ ترمیغ.
- ۲۰۷۶ ترمیق.
- ۲۰۷۶ ترمیل.
- ۲۰۷۶ ترمیل.
- ۲۰۷۷ ترمیم.
- ۲۰۷۷ ترمینوس.
- ۲۰۷۷ ترمینی.
- ۲۰۷۷ ترن.
- ۲۰۷۷ ترن.
- ۲۰۷۷ ترن.
- ۲۰۷۷ ترن.
- ۲۰۷۷ ترن.
- ۲۰۷۸ ترن.
- ۲۰۷۸ ترن.
- ۲۰۷۸ ترن.
- ۲۰۷۸ ترن.
- ۲۰۷۸ ترنا.
- ۲۰۷۸ ترناب.
- ۲۰۷۹ ترنانه.
- ۲۰۷۹ ترناوڈ.
- ۲۰۷۹ ترناوڈی.
- ۲۰۷۹ ترناوڈی.
- ۲۰۷۹ ترناولی.
- ۲۰۷۹ ترنبرغ.

- ۲۰۷۹ ترنبرگ.
- ۲۰۷۹ ترنت.
- ۲۰۸۰ ترنت.
- ۲۰۸۰ ترنتن.
- ۲۰۸۰ ترنتو.
- ۲۰۸۰ ترنتیوس.
- ۲۰۸۰ ترنج.
- ۲۰۸۰ ترنج.
- ۲۰۸۰ ترنج.
- ۲۰۸۳ ترنجان.
- ۲۰۸۳ ترنجانی.
- ۲۰۸۳ ترنجانیدن.
- ۲۰۸۳ ترنجبیل.
- ۲۰۸۳ ترنجبین.
- ۲۰۸۳ ترنجج.
- ۲۰۸۴ ترنجک.
- ۲۰۸۴ ترنجه.
- ۲۰۸۴ ترنجه.
- ۲۰۸۴ ترنجی.
- ۲۰۸۴ ترنجی.
- ۲۰۸۴ ترنجیدگی.
- ۲۰۸۴ ترنجیدن.
- ۲۰۸۵ ترنجیده.
- ۲۰۸۵ ترنجیل.

- ۲۰۸۵ ترنج.
- ۲۰۸۵ ترنج.
- ۲۰۸۵ ترند.
- ۲۰۸۶ ترند.
- ۲۰۸۶ ترند جم.
- ۲۰۸۶ ترندر.
- ۲۰۸۶ ترندک.
- ۲۰۸۶ ترنسن دوکودری.
- ۲۰۸۷ ترنسیا.
- ۲۰۸۷ ترنش.
- ۲۰۸۷ ترنشان.
- ۲۰۸۷ ترنشن.
- ۲۰۸۷ ترنشه.
- ۲۰۸۷ ترنغای.
- ۲۰۸۷ ترنغمه.
- ۲۰۸۷ ترنفسی.
- ۲۰۸۸ ترنق.
- ۲۰۸۸ ترنک.
- ۲۰۸۸ ترنکر.
- ۲۰۸۸ ترنکیت.
- ۲۰۸۸ ترنگ.
- ۲۰۸۹ ترنگ.
- ۲۰۸۹ ترنگ.
- ۲۰۸۹ ترنگا ترنگ.

- ۲۰۸۹ ترنگان.
- ۲۰۸۹ ترنگانیدن.
- ۲۰۹۰ ترنگبین.
- ۲۰۹۰ ترنگ تپه.
- ۲۰۹۰ ترنگ سر.
- ۲۰۹۰ ترنگیدن.
- ۲۰۹۰ ترنلی.
- ۲۰۹۰ ترنم.
- ۲۰۹۰ ترنم.
- ۲۰۹۱ ترنم سرای.
- ۲۰۹۱ ترنم شناس.
- ۲۰۹۱ ترنم فشان.
- ۲۰۹۱ ترنم کردن.
- ۲۰۹۱ ترنم گری.
- ۲۰۹۱ ترنموت.
- ۲۰۹۱ ترنند.
- ۲۰۹۲ ترنو.
- ۲۰۹۲ ترنؤ.
- ۲۰۹۲ ترنواز.
- ۲۰۹۲ ترنوازی.
- ۲۰۹۲ ترنوط.
- ۲۰۹۲ ترنوق.
- ۲۰۹۲ ترنوقاء.
- ۲۰۹۳ ترنوک.

- ۲۰۹۳ ترنومه.
- ۲۰۹۳ ترنه.
- ۲۰۹۳ ترنهادگی.
- ۲۰۹۳ تر نهادن.
- ۲۰۹۳ ترنهاد.
- ۲۰۹۳ ترنی.
- ۲۰۹۳ ترنی.
- ۲۰۹۳ ترنی.
- ۲۰۹۴ ترنیان.
- ۲۰۹۴ ترنیب.
- ۲۰۹۴ ترنیب.
- ۲۰۹۴ ترنیح.
- ۲۰۹۴ ترنیخ.
- ۲۰۹۴ ترنیع.
- ۲۰۹۴ ترنیق.
- ۲۰۹۵ ترنیک.
- ۲۰۹۵ ترنیم.
- ۲۰۹۵ ترنین.
- ۲۰۹۵ ترنیة.
- ۲۰۹۵ ترنیه.
- ۲۰۹۵ ترو.
- ۲۰۹۶ ترو.
- ۲۰۹۶ ترو.
- ۲۰۹۶ تروآد.

- ۲۰۹۶ تر و آده.
- ۲۰۹۶ تر و آرن.
- ۲۰۹۶ تر و آس.
- ۲۰۹۶ تر و آ.
- ۲۰۹۷ تر و آل.
- ۲۰۹۷ تر و آل.
- ۲۰۹۷ تر و آل.
- ۲۰۹۷ تر و آلدسن.
- ۲۰۹۷ تر و آنکر کوشن.
- ۲۰۹۷ تر و آئه.
- ۲۰۹۷ تر و آب.
- ۲۰۹۷ تر و آباکوکائین.
- ۲۰۹۸ تر و تازه.
- ۲۰۹۸ تر و تازه کردن.
- ۲۰۹۸ تر و تسکی.
- ۲۰۹۸ تر و تمیز.
- ۲۰۹۸ تر و تیل.
- ۲۰۹۸ تر و ج.
- ۲۰۹۸ تر و جن.
- ۲۰۹۹ تر و جه.
- ۲۰۹۹ تر و جی.
- ۲۰۹۹ تر و جیلیونه.
- ۲۰۹۹ تر و چپال.
- ۲۰۹۹ تر و چسب.

- ۲۰۹۹ تروچنیپال.
- ۲۰۹۹ تروح.
- ۲۱۰۰ تروح.
- ۲۱۰۰ تر و خشک.
- ۲۱۰۰ تر و خشک کردن.
- ۲۱۰۰ ترؤد.
- ۲۱۰۰ تروده.
- ۲۱۰۰ تروده.
- ۲۱۰۰ ترور.
- ۲۱۰۱ ترور.
- ۲۱۰۱ ترور کردن.
- ۲۱۰۱ تروریست.
- ۲۱۰۱ تروریسم.
- ۲۱۰۱ تروز.
- ۲۱۰۱ تروژیلو.
- ۲۱۰۱ ترؤس.
- ۲۱۰۲ تروس.
- ۲۱۰۲ تروس.
- ۲۱۰۲ تروسک.
- ۲۱۰۲ تروسو.
- ۲۱۰۲ تروش.
- ۲۱۰۲ تروع.
- ۲۱۰۲ تروغ.
- ۲۱۰۲ تروغ.

- ۲۱۰۲ تروغبد.
- ۲۱۰۳ تروغبدی.
- ۲۱۰۳ تروغبدی.
- ۲۱۰۳ تروغبدی.
- ۲۱۰۳ تروغلودیت.
- ۲۱۰۳ تر و فرز.
- ۲۱۰۳ تروفونیوس.
- ۲۱۰۳ تروفیم.
- ۲۱۰۳ تروفیموس.
- ۲۱۰۳ تروق.
- ۲۱۰۴ تروک.
- ۲۱۰۴ تروگ پومپه.
- ۲۱۰۴ تروگلو.
- ۲۱۰۴ تروگلودیت.
- ۲۱۰۴ ترول.
- ۲۱۰۴ ترولپ.
- ۲۱۰۴ ترؤم.
- ۲۱۰۵ تروم.
- ۲۱۰۵ ترومپت.
- ۲۱۰۵ ترومتی.
- ۲۱۰۵ ترومسو.
- ۲۱۰۵ ترومیده.
- ۲۱۰۵ ترون.
- ۲۱۰۵ ترون.

- ۲۱۰۵ تروند.
- ۲۱۰۶ ترونده.
- ۲۱۰۶ تروو.
- ۲۱۰۶ ترووا.
- ۲۱۰۶ ترووه.
- ۲۱۰۶ تروویل - سور - مر.
- ۲۱۰۶ تروه.
- ۲۱۰۶ تروه.
- ۲۱۰۷ تروهیدن.
- ۲۱۰۷ تروهیده.
- ۲۱۰۷ تروی.
- ۲۱۰۷ تروی.
- ۲۱۰۸ تروی.
- ۲۱۰۸ ترویا.
- ۲۱۰۸ تروی ء.
- ۲۱۰۸ ترویب.
- ۲۱۰۸ ترویت.
- ۲۱۰۸ ترویج.
- ۲۱۰۸ ترویج.
- ۲۱۰۹ ترویحةً.
- ۲۱۰۹ تروید.
- ۲۱۰۹ ترویز.
- ۲۱۰۹ ترویز.
- ۲۱۰۹ ترویض.

- ۲۱۰۹ ترویج.
- ۲۱۱۰ ترویج.
- ۲۱۱۰ ترویج.
- ۲۱۱۰ ترویل.
- ۲۱۱۰ ترویم.
- ۲۱۱۰ ترویئ.
- ۲۱۱۰ ترویئ.
- ۲۱۱۱ تره.
- ۲۱۱۲ تره.
- ۲۱۱۲ تره.
- ۲۱۱۲ تره.
- ۲۱۱۲ تره.
- ۲۱۱۲ تره.
- ۲۱۱۲ ترهات.
- ۲۱۱۳ ترهاقه.
- ۲۱۱۳ ترهب.
- ۲۱۱۳ تره بار.
- ۲۱۱۳ تره بارفروش.
- ۲۱۱۳ تره بارفروشی.
- ۲۱۱۳ تره باغی.
- ۲۱۱۴ ترهیل.
- ۲۱۱۴ ترهین.
- ۲۱۱۴ تره پور.
- ۲۱۱۴ تره تن.

- ۲۱۱۴ تره تندک.
- ۲۱۱۴ تره توت.
- ۲۱۱۴ تره تیزک.
- ۲۱۱۴ تره تیزک.
- ۲۱۱۵ تره حویجک.
- ۲۱۱۵ تره خراسانی.
- ۲۱۱۵ تره خرد نکردن.
- ۲۱۱۵ تره دان.
- ۲۱۱۵ تره دوغ.
- ۲۱۱۵ ترهره.
- ۲۱۱۵ تره زار.
- ۲۱۱۶ ترهس.
- ۲۱۱۶ تر هشتن.
- ۲۱۱۶ ترهء شیر.
- ۲۱۱۶ ترهء صحرايي.
- ۲۱۱۶ تره غیه.
- ۲۱۱۶ تره فروش.
- ۲۱۱۶ ترهء کوهی.
- ۲۱۱۶ ترهء گربه.
- ۲۱۱۷ تره گز.
- ۲۱۱۷ ترهل.
- ۲۱۱۷ ترهلا.
- ۲۱۱۷ تره لازه.
- ۲۱۱۷ ترهلان.

- ۲۱۱۷ تره لن.
- ۲۱۱۷ ترهله.
- ۲۱۱۸ تره لی.
- ۲۱۱۸ تره میره.
- ۲۱۱۸ ترهنده.
- ۲۱۱۸ ترهوط.
- ۲۱۱۸ ترهوک.
- ۲۱۱۹ ترهه.
- ۲۱۱۹ ترهیب.
- ۲۱۱۹ ترهید.
- ۲۱۱۹ ترهیط.
- ۲۱۱۹ ترهیق.
- ۲۱۱۹ ترهیل.
- ۲۱۱۹ ترهیؤ.
- ۲۱۲۰ تری.
- ۲۱۲۰ تری.
- ۲۱۲۰ تری.
- ۲۱۲۰ تری.
- ۲۱۲۰ تری.
- ۲۱۲۱ تریاده.
- ۲۱۲۱ تریاز.
- ۲۱۲۱ تریاض.
- ۲۱۲۱ تریاع.
- ۲۱۲۱ تریاق.

- ۲۱۲۲ تریاق.
- ۲۱۲۲ تریاقات.
- ۲۱۲۲ تریاق اربعه.
- ۲۱۲۲ تریاق اکبر.
- ۲۱۲۲ تریاق الافاعی.
- ۲۱۲۲ تریاق الثمانیه.
- ۲۱۲۲ تریاق الجبل.
- ۲۱۲۲ تریاق الحیه.
- ۲۱۲۳ تریاق الطین.
- ۲۱۲۳ تریاق المجانین.
- ۲۱۲۳ تریاق بزرگ.
- ۲۱۲۳ تریاق بوشنجه.
- ۲۱۲۳ تریاق پارسی.
- ۲۱۲۳ تریاق تبه.
- ۲۱۲۳ تریاق ترکی.
- ۲۱۲۳ تریاق ثمانیه.
- ۲۱۲۴ تریاق‌قدار.
- ۲۱۲۴ تریاق روستایی.
- ۲۱۲۴ تریاق زار.
- ۲۱۲۴ تریاق طبیعی.
- ۲۱۲۴ تریاق فارسی.
- ۲۱۲۴ تریاق فاروق.
- ۲۱۲۴ تریاق کبیر.
- ۲۱۲۵ تریاق کوهی.

- ۲۱۲۵ تریاق لان.
- ۲۱۲۵ تریاق لانی.
- ۲۱۲۵ تریاقه.
- ۲۱۲۵ تریاق هروی.
- ۲۱۲۵ تریاقی.
- ۲۱۲۵ تریاقی.
- ۲۱۲۵ تریاک.
- ۲۱۲۷ تریاک.
- ۲۱۲۷ تریاک اکبر.
- ۲۱۲۷ تریاک برگردان.
- ۲۱۲۷ تریاک بریدن.
- ۲۱۲۷ تریاک بزرگ.
- ۲۱۲۷ تریاک خوردن.
- ۲۱۲۸ تریاکدار.
- ۲۱۲۸ تریاک ده.
- ۲۱۲۸ تریاک رسیدن.
- ۲۱۲۸ تریاک روستا.
- ۲۱۲۸ تریاک زن.
- ۲۱۲۸ تریاک سای.
- ۲۱۲۸ تریاکسوز.
- ۲۱۲۸ تریاک کاری.
- ۲۱۲۸ تریاک مال.
- ۲۱۲۹ تریاکن تر.
- ۲۱۲۹ تریاکی.

- ۲۱۲۹ تریاکی.
- ۲۱۲۹ تریال.
- ۲۱۲۹ تریامان.
- ۲۱۲۹ تریاملون.
- ۲۱۲۹ تریان.
- ۲۱۳۰ تریان.
- ۲۱۳۰ تریئه.
- ۲۱۳۰ تریب.
- ۲۱۳۰ تریب.
- ۲۱۳۰ تریب.
- ۲۱۳۰ تریب.
- ۲۱۳۰ تریب.
- ۲۱۳۰ تریبال ها.
- ۲۱۳۱ تریبون.
- ۲۱۳۱ تریبوناتوس.
- ۲۱۳۱ تریبونوس.
- ۲۱۳۱ تری بونوس.
- ۲۱۳۱ تری بونین.
- ۲۱۳۲ تریبه.
- ۲۱۳۲ تریبه.
- ۲۱۳۲ تری پارادیزیوم.
- ۲۱۳۲ تریپ تولم.
- ۲۱۳۲ تریپولی.
- ۲۱۳۲ تریپولی.
- ۲۱۳۳ تریپولی.

- ۲۱۳۳ تریپولیتن.
- ۲۱۳۳ تریپولیس.
- ۲۱۳۳ تریث.
- ۲۱۳۳ تریتا.
- ۲۱۳۴ تری تان تخم.
- ۲۱۳۴ تری تخم.
- ۲۱۳۴ تریث شک.
- ۲۱۳۴ تریث قشلاقی.
- ۲۱۳۴ تریتن تخمس.
- ۲۱۳۴ تری تنه.
- ۲۱۳۴ تریتون.
- ۲۱۳۵ تریث.
- ۲۱۳۵ تریج.
- ۲۱۳۵ تریج.
- ۲۱۳۵ تریجلی.
- ۲۱۳۵ تریچی.
- ۲۱۳۵ تریچیناپالی.
- ۲۱۳۵ تریچینوپولی.
- ۲۱۳۵ ترید.
- ۲۱۳۶ ترید.
- ۲۱۳۶ تری داشتن.
- ۲۱۳۶ تریدرا.
- ۲۱۳۶ ترید کردن.
- ۲۱۳۶ تریدن.

- ۲۱۳۶ تریدن.
- ۲۱۳۷ تریدی.
- ۲۱۳۷ تریر.
- ۲۱۳۷ تریر.
- ۲۱۳۷ تری رم.
- ۲۱۳۷ تریز.
- ۲۱۳۷ تریست.
- ۲۱۳۸ تریستام.
- ۲۱۳۸ تریستان داکنها.
- ۲۱۳۸ تریستان لرمیت.
- ۲۱۳۸ تریسلی.
- ۲۱۳۸ تریسینو.
- ۲۱۳۸ تریش.
- ۲۱۳۸ تریش.
- ۲۱۳۹ تریش.
- ۲۱۳۹ تریشه.
- ۲۱۳۹ تریص.
- ۲۱۳۹ تریع.
- ۲۱۳۹ تریع.
- ۲۱۳۹ تریغ.
- ۲۱۴۰ تریف.
- ۲۱۴۰ تریف.
- ۲۱۴۰ تری فضای.
- ۲۱۴۰ تری فون.

- ۲۱۴۰ تری فون.
- ۲۱۴۰ تریق.
- ۲۱۴۰ تریک.
- ۲۱۴۱ تریک.
- ۲۱۴۱ تریک.
- ۲۱۴۱ تریک.
- ۲۱۴۱ تریک.
- ۲۱۴۱ تریک.
- ۲۱۴۱ تریکوپیس.
- ۲۱۴۱ تریکوپیس.
- ۲۱۴۱ تریکه.
- ۲۱۴۲ تریکی.
- ۲۱۴۲ تریلیون.
- ۲۱۴۲ تریم.
- ۲۱۴۲ تریم.
- ۲۱۴۲ تریم.
- ۲۱۴۲ تری مورتی.
- ۲۱۴۲ تریمی.
- ۲۱۴۳ ترین.
- ۲۱۴۳ ترینا قریا.
- ۲۱۴۳ تریناکری.
- ۲۱۴۳ ترینان.
- ۲۱۴۳ ترینه.
- ۲۱۴۴ ترینه با.

- ۲۱۴۴ترینه وا.
- ۲۱۴۴ترینیاک.
- ۲۱۴۴ترینیته.
- ۲۱۴۴ترینیاد.
- ۲۱۴۴تریو.
- ۲۱۴۵تری و اندروم.
- ۲۱۴۵تریولت.
- ۲۱۴۵تریون.
- ۲۱۴۵تریوه.
- ۲۱۴۵تریۀ.
- ۲۱۴۵تریه.
- ۲۱۴۵تریه.
- ۲۱۴۵تری یاریوس.
- ۲۱۴۶ترییش.
- ۲۱۴۶ترییخ.
- ۲۱۴۶ترییر.
- ۲۱۴۶ترییس.
- ۲۱۴۶ترییش.
- ۲۱۴۶ترییع.
- ۲۱۴۶ترییغ.
- ۲۱۴۶ترییم.
- ۲۱۴۷تزا.
- ۲۱۴۷تزا.
- ۲۱۴۷تزار.

- تزاءک. ۲۱۴۷
- تزابی. ۲۱۴۷
- تزاجر. ۲۱۴۷
- تزاحف. ۲۱۴۸
- تزاحک. ۲۱۴۸
- تزاحم. ۲۱۴۸
- تزاخی. ۲۱۴۸
- تزار. ۲۱۴۸
- تزار. ۲۱۴۸
- تزارا. ۲۱۴۹
- تزارید. ۲۱۴۹
- تزارؤ. ۲۱۴۹
- تزاعم. ۲۱۴۹
- تزانط. ۲۱۴۹
- تزاو. ۲۱۴۹
- تزاوج. ۲۱۴۹
- تزاور. ۲۱۵۰
- تزاوف. ۲۱۵۰
- تزاؤک. ۲۱۵۰
- تزاول. ۲۱۵۰
- تزاویق. ۲۱۵۰
- تزاهد. ۲۱۵۰
- تزاید. ۲۱۵۰
- تزایغ. ۲۱۵۱

- ۲۱۵۱ تزیل.
- ۲۱۵۱ تزئیم.
- ۲۱۵۱ تزئب.
- ۲۱۵۱ تزئتر.
- ۲۱۵۱ تزبد.
- ۲۱۵۱ تزبر.
- ۲۱۵۲ تزبره.
- ۲۱۵۲ تزبع.
- ۲۱۵۲ تزبی.
- ۲۱۵۲ تزبیب.
- ۲۱۵۲ تزبید.
- ۲۱۵۳ تزبیر.
- ۲۱۵۳ تزبیل.
- ۲۱۵۳ تزبیه.
- ۲۱۵۳ تزتت.
- ۲۱۵۳ تزتک.
- ۲۱۵۳ تزتیت.
- ۲۱۵۳ تزجی.
- ۲۱۵۴ تزجیح.
- ۲۱۵۴ تزجیه.
- ۲۱۵۴ تزحر.
- ۲۱۵۴ تزحزح.
- ۲۱۵۴ تزحف.
- ۲۱۵۴ تزحل.

- ۲۱۵۸ تزرزر.
- ۲۱۵۸ تزرع.
- ۲۱۵۸ تزرک.
- ۲۱۵۸ تزریق.
- ۲۱۵۸ تزرو.
- ۲۱۵۸ تزرو.
- ۲۱۵۸ تزره.
- ۲۱۵۸ تزری.
- ۲۱۵۹ تزرید.
- ۲۱۵۹ تزریف.
- ۲۱۵۹ تزریق.
- ۲۱۵۹ تزریق.
- ۲۱۵۹ تزریقات.
- ۲۱۵۹ تزریق بیان.
- ۲۱۵۹ تزریق کردن.
- ۲۱۵۹ تزریم.
- ۲۱۶۰ تزریئه.
- ۲۱۶۰ تزس.
- ۲۱۶۰ تزعب.
- ۲۱۶۰ تززع.
- ۲۱۶۰ تزعل.
- ۲۱۶۰ تزعم.
- ۲۱۶۰ تزعیر.
- ۲۱۶۰ تزعیف.

- ۲۱۶۱ تنزغ.
- ۲۱۶۱ تنزغم.
- ۲۱۶۱ تنزغو.
- ۲۱۶۱ تنزغوبالیق.
- ۲۱۶۱ تنزغیب.
- ۲۱۶۱ تنزف.
- ۲۱۶۱ تنزفان.
- ۲۱۶۲ تنزفرف.
- ۲۱۶۲ تنزفی.
- ۲۱۶۲ تنزفیت.
- ۲۱۶۲ تنزقف.
- ۲۱۶۲ تنزقم.
- ۲۱۶۲ تنزقو.
- ۲۱۶۲ تنزقیب.
- ۲۱۶۲ تنزقیق.
- ۲۱۶۳ تنزک.
- ۲۱۶۳ تنزکر.
- ۲۱۶۳ تنزکزک.
- ۲۱۶۳ تنزکی.
- ۲۱۶۳ تنزکیت.
- ۲۱۶۳ تنزکیت.
- ۲۱۶۴ تنزکیر.
- ۲۱۶۴ تنزکیم.
- ۲۱۶۴ تنزکین.

۲۱۶۴	تذکیه.
۲۱۶۴	تذلب.
۲۱۶۵	تذلیج.
۲۱۶۵	تذلجب.
۲۱۶۵	تذلیح.
۲۱۶۵	تذلحب.
۲۱۶۵	تذلحف.
۲۱۶۵	تذلیخ.
۲۱۶۵	تذزلزل.
۲۱۶۶	تذزع.
۲۱۶۶	تذلیغ.
۲۱۶۶	تذلف.
۲۱۶۶	تذلق.
۲۱۶۶	تذلق.
۲۱۶۶	تذلقى.
۲۱۶۶	تذلل.
۲۱۶۷	تذلیج.
۲۱۶۷	تذلیخ.
۲۱۶۷	تذلیف.
۲۱۶۷	تذلیق.
۲۱۶۷	تذلیم.
۲۱۶۷	تذزم.
۲۱۶۸	تذزم.
۲۱۶۸	تذزمت.

- ۲۱۶۸ تزمجر.
- ۲۱۶۸ تزمخر.
- ۲۱۶۸ تزمزم.
- ۲۱۶۸ تزممل.
- ۲۱۶۸ تزمنت.
- ۲۱۶۹ تزمنه.
- ۲۱۶۹ تزمیج.
- ۲۱۶۹ تزمیر.
- ۲۱۶۹ تزمیع.
- ۲۱۶۹ تزمیل.
- ۲۱۶۹ تزمیم.
- ۲۱۶۹ تزئنه.
- ۲۱۶۹ تزنبیر.
- ۲۱۷۰ تزنتر.
- ۲۱۷۰ تزنجر.
- ۲۱۷۰ تزنج.
- ۲۱۷۰ تزنج.
- ۲۱۷۰ تزند.
- ۲۱۷۰ تزندر.
- ۲۱۷۰ تزندق.
- ۲۱۷۱ تزنر.
- ۲۱۷۱ تزنف.
- ۲۱۷۱ تزنگ.
- ۲۱۷۱ تزنیج.

- ۲۱۷۱ تزنیح.
- ۲۱۷۱ تزنیخ.
- ۲۱۷۱ تزنید.
- ۲۱۷۲ تزنیق.
- ۲۱۷۲ تزنیم.
- ۲۱۷۲ تزنین.
- ۲۱۷۲ تزنیة.
- ۲۱۷۲ تزواج.
- ۲۱۷۲ تزوال.
- ۲۱۷۲ تزوج.
- ۲۱۷۳ تزود.
- ۲۱۷۳ تزؤر.
- ۲۱۷۳ تزور.
- ۲۱۷۳ تزورق.
- ۲۱۷۳ تزوع.
- ۲۱۷۳ تزول.
- ۲۱۷۴ تزوی.
- ۲۱۷۴ تزویج.
- ۲۱۷۴ تزوید.
- ۲۱۷۴ تزویر.
- ۲۱۷۵ تزویر خیز.
- ۲۱۷۵ تزویر داشتن.
- ۲۱۷۵ تزویر کردن.
- ۲۱۷۵ تزویر گر.

- ۲۱۷۵ تزویط.
- ۲۱۷۵ تزویع.
- ۲۱۷۵ تزویق.
- ۲۱۷۶ تزویل.
- ۲۱۷۶ تزه.
- ۲۱۷۶ تزه.
- ۲۱۷۶ تزهد.
- ۲۱۷۷ تزهِف.
- ۲۱۷۷ تزهِلج.
- ۲۱۷۷ تزهِلق.
- ۲۱۷۷ تزهنع.
- ۲۱۷۷ تزهِید.
- ۲۱۷۷ تزهِیة.
- ۲۱۷۷ تزِیب.
- ۲۱۷۷ تزِیح.
- ۲۱۷۸ تزید.
- ۲۱۷۸ تزید.
- ۲۱۷۸ تزید.
- ۲۱۷۸ تزیدن.
- ۲۱۷۸ تزیدی.
- ۲۱۷۸ تزیدیة.
- ۲۱۷۸ تزِیع.
- ۲۱۷۸ تزیف.
- ۲۱۷۹ تزِیق.

- ۲۱۷۹ تزیک.
- ۲۱۷۹ تزیل.
- ۲۱۷۹ تزیم.
- ۲۱۷۹ تزین.
- ۲۱۷۹ تزیی.
- ۲۱۷۹ تزیت.
- ۲۱۷۹ تزید.
- ۲۱۸۰ تزیر.
- ۲۱۸۰ تزیرغ.
- ۲۱۸۰ تزیرف.
- ۲۱۸۰ تزیریل.
- ۲۱۸۰ تزیرین.
- ۲۱۸۰ تزیرینات.
- ۲۱۸۰ تزیرین دادن.
- ۲۱۸۱ تزیرین نفس.
- ۲۱۸۱ تزیریة.
- ۲۱۸۱ تزڑ.
- ۲۱۸۱ تزڑآتی.
- ۲۱۸۱ تزڑاو.
- ۲۱۸۱ تزڑاول.
- ۲۱۸۲ تزڑ برآوردن.
- ۲۱۸۲ تزڑتوف.
- ۲۱۸۲ تزڑدک.
- ۲۱۸۲ تزڑده.

- تژگ. ----- ۲۱۸۲
- تژم. ----- ۲۱۸۲
- تژن. ----- ۲۱۸۲
- تژوال. ----- ۲۱۸۳
- تژه. ----- ۲۱۸۳
- تژه. ----- ۲۱۸۳
- تژه آت. ----- ۲۱۸۳
- تس. ----- ۲۱۸۳
- تس. ----- ۲۱۸۴
- تسأل. ----- ۲۱۸۴
- تساءل. ----- ۲۱۸۴
- تساب. ----- ۲۱۸۴
- تسایغ. ----- ۲۱۸۴
- تسابق. ----- ۲۱۸۴
- تسابی. ----- ۲۱۸۴
- تساییح. ----- ۲۱۸۵
- تسائل. ----- ۲۱۸۵
- تساجل. ----- ۲۱۸۵
- تساجم. ----- ۲۱۸۵
- تساچه. ----- ۲۱۸۵
- تساختین. ----- ۲۱۸۵
- تسار. ----- ۲۱۸۵
- تسار. ----- ۲۱۸۶
- تسار. ----- ۲۱۸۶

- ۲۱۸۶ تسارر.
- ۲۱۸۶ تسارس.
- ۲۱۸۶ تسارسکویی - سلو.
- ۲۱۸۶ تسارع.
- ۲۱۸۶ تساروند.
- ۲۱۸۶ تساعی.
- ۲۱۸۷ تسافح.
- ۲۱۸۷ تسافد.
- ۲۱۸۷ تسافه.
- ۲۱۸۷ تساقب.
- ۲۱۸۷ تساقط.
- ۲۱۸۷ تساقی.
- ۲۱۸۷ تساکر.
- ۲۱۸۷ تساکین.
- ۲۱۸۸ تسال.
- ۲۱۸۸ تسالب.
- ۲۱۸۸ تسالف.
- ۲۱۸۸ تسالم.
- ۲۱۸۸ تسالوس.
- ۲۱۸۸ تسالونیک.
- ۲۱۸۹ تسالی.
- ۲۱۸۹ تسالیا.
- ۲۱۸۹ تسالیان.
- ۲۱۸۹ تسالیون.

۲۱۸۹	تسالیه.
۲۱۸۹	تسامح.
۲۱۹۰	تسامع.
۲۱۹۰	تسامی.
۲۱۹۰	تسان.
۲۱۹۰	تساند.
۲۱۹۰	تساور.
۲۱۹۱	تساوق.
۲۱۹۱	تساوک.
۲۱۹۱	تساؤل.
۲۱۹۱	تساوم.
۲۱۹۱	تساوی.
۲۱۹۱	تساهل.
۲۱۹۱	تساهم.
۲۱۹۱	تسایر.
۲۱۹۲	تسایف.
۲۱۹۲	تسایل.
۲۱۹۲	تسأسؤ.
۲۱۹۲	تسباغه.
۲۱۹۲	تسبانیدن.
۲۱۹۲	تسبب.
۲۱۹۲	تسبیج.
۲۱۹۲	تسبیخ.
۲۱۹۳	تسبیب.

- ۲۱۹۳ تسبیغ.
- ۲۱۹۳ تسبیغاً.
- ۲۱۹۳ تسبند.
- ۲۱۹۳ تسبیب.
- ۲۱۹۴ تسبیح.
- ۲۱۹۵ تسبیحات.
- ۲۱۹۵ تسبیحات اربعه.
- ۲۱۹۵ تسبیح ثریا.
- ۲۱۹۶ تسبیح خانه.
- ۲۱۹۶ تسبیح خوان.
- ۲۱۹۶ تسبیح ساز.
- ۲۱۹۶ تسبیح سال.
- ۲۱۹۶ تسبیح سلیمان.
- ۲۱۹۶ تسبیح شمار.
- ۲۱۹۶ تسبیح کردن.
- ۲۱۹۶ تسبیح گفتن.
- ۲۱۹۷ تسبیح گوی.
- ۲۱۹۷ تسبیح گویان.
- ۲۱۹۷ تسبیخ.
- ۲۱۹۷ تسبید.
- ۲۱۹۸ تسبیدن.
- ۲۱۹۸ تسبیط.
- ۲۱۹۸ تسبیح.
- ۲۱۹۸ تسبیغ.

۲۱۹۹	تسبیق
۲۱۹۹	تسبیک
۲۱۹۹	تسبیل
۲۱۹۹	تسپی
۲۱۹۹	تسپیان
۲۱۹۹	تسپیس
۲۲۰۰	تسپیه
۲۲۰۰	تست
۲۲۰۰	تست
۲۲۰۰	تستر
۲۲۰۰	تستر
۲۲۰۰	تستری
۲۲۰۰	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۱	تستری
۲۲۰۲	تستریون
۲۲۰۲	تستریون
۲۲۰۲	تستریه
۲۲۰۲	تس تس

- ۲۲۰۲ تست کردن.
- ۲۲۰۲ تستور.
- ۲۲۰۲ تستوق.
- ۲۲۰۲ تستیر.
- ۲۲۰۲ تسجام.
- ۲۲۰۳ تسجیح.
- ۲۲۰۳ تسجیر.
- ۲۲۰۳ تسجیس.
- ۲۲۰۳ تسجیع.
- ۲۲۰۳ تسجیف.
- ۲۲۰۳ تسجیل.
- ۲۲۰۴ تسجیم.
- ۲۲۰۴ تسجین.
- ۲۲۰۴ تسجیه.
- ۲۲۰۴ تسحب.
- ۲۲۰۴ تسحج.
- ۲۲۰۴ تسحج.
- ۲۲۰۵ تسحر.
- ۲۲۰۵ تسحسح.
- ۲۲۰۵ تسحن.
- ۲۲۰۵ تسحیح.
- ۲۲۰۵ تسحیر.
- ۲۲۰۵ تسحیم.
- ۲۲۰۵ تسحیه.

- ۲۲۰۵ تسخان.
- ۲۲۰۶ تسخنة.
- ۲۲۰۶ تسخر.
- ۲۲۰۶ تسخر.
- ۲۲۰۶ تسخر زدن.
- ۲۲۰۶ تسخر کردن.
- ۲۲۰۶ تسخط.
- ۲۲۰۷ تسخم.
- ۲۲۰۷ تسخن.
- ۲۲۰۷ تسخی.
- ۲۲۰۷ تسخی ء.
- ۲۲۰۷ تسخیخ.
- ۲۲۰۷ تسخید.
- ۲۲۰۷ تسخیر.
- ۲۲۰۸ تسخیر کردن.
- ۲۲۰۸ تسخیف.
- ۲۲۰۸ تسخیل.
- ۲۲۰۸ تسخیم.
- ۲۲۰۸ تسخین.
- ۲۲۰۸ تسخین.
- ۲۲۰۹ تسدج.
- ۲۲۰۹ تسدد.
- ۲۲۰۹ تسدی.
- ۲۲۰۹ تسدیج.

- ۲۲۰۹ تسدید.
- ۲۲۰۹ تسدیس.
- ۲۲۱۰ تسدیک.
- ۲۲۱۰ تسدیم.
- ۲۲۱۰ تسدیة.
- ۲۲۱۰ تسران دوبور.
- ۲۲۱۰ تسرئة.
- ۲۲۱۱ تسرب.
- ۲۲۱۱ تسربل.
- ۲۲۱۱ تسرح.
- ۲۲۱۱ تسسر.
- ۲۲۱۱ تسسرسر.
- ۲۲۱۱ تسرط.
- ۲۲۱۱ تسرع.
- ۲۲۱۲ تسرعف.
- ۲۲۱۲ تسرف.
- ۲۲۱۲ تسرق.
- ۲۲۱۲ تسرم.
- ۲۲۱۲ تسرمط.
- ۲۲۱۲ تسروک.
- ۲۲۱۲ تسرول.
- ۲۲۱۲ تسرة.
- ۲۲۱۳ تسری.
- ۲۲۱۳ تسریب.

- ۲۲۱۳ تسریح.
- ۲۲۱۳ تسریح.
- ۲۲۱۴ تسرید.
- ۲۲۱۴ تسریر.
- ۲۲۱۴ تسریع.
- ۲۲۱۴ تسریق.
- ۲۲۱۴ تسریم.
- ۲۲۱۴ تسریه.
- ۲۲۱۵ تسس.
- ۲۲۱۵ تس سگ.
- ۲۲۱۵ تسطح.
- ۲۲۱۵ تسطیح.
- ۲۲۱۵ تسطیح کردن.
- ۲۲۱۵ تسطیر.
- ۲۲۱۶ تسطیع.
- ۲۲۱۶ تسطین.
- ۲۲۱۶ تسع.
- ۲۲۱۶ تسع.
- ۲۲۱۶ تسع.
- ۲۲۱۷ تسع.
- ۲۲۱۷ تسعات.
- ۲۲۱۷ تسعب.
- ۲۲۱۷ تسعد.

۲۲۱۷	تسعر.
۲۲۱۷	تسعسج.
۲۲۱۷	تسعن.
۲۲۱۷	تسعون.
۲۲۱۸	تسعه.
۲۲۱۸	تسعیر.
۲۲۱۸	تسعیر.
۲۲۱۸	تسعیرات.
۲۲۱۸	تسعیرنامجات.
۲۲۱۸	تسعیر نامچه.
۲۲۱۹	تسعیف.
۲۲۱۹	تسعین.
۲۲۱۹	تسغبل.
۲۲۱۹	تسغسغ.
۲۲۱۹	تسغیم.
۲۲۱۹	تسغد.
۲۲۱۹	تسفر.
۲۲۲۰	تسفسط.
۲۲۲۰	تسفظ.
۲۲۲۰	تسفع.
۲۲۲۰	تسفل.
۲۲۲۰	تسفه.
۲۲۲۰	تسفیج.
۲۲۲۰	تسفید.

- ۲۲۲۱ تسفیر.
- ۲۲۲۱ تسفیط.
- ۲۲۲۱ تسفیع.
- ۲۲۲۱ تسفیل.
- ۲۲۲۱ تسفیه.
- ۲۲۲۱ تسقط.
- ۲۲۲۲ تسقف.
- ۲۲۲۲ تسقی.
- ۲۲۲۲ تسقید.
- ۲۲۲۲ تسقیع.
- ۲۲۲۲ تسقیف.
- ۲۲۲۲ تسقیم.
- ۲۲۲۲ تسقیة.
- ۲۲۲۳ تسک.
- ۲۲۲۳ تسکا.
- ۲۲۲۳ تسکا.
- ۲۲۲۳ تسکا.
- ۲۲۲۳ تسکاب.
- ۲۲۲۳ تسکابن.
- ۲۲۲۴ تسکاتک.
- ۲۲۲۴ تسکان.
- ۲۲۲۴ تسکانینی.
- ۲۲۲۴ تسکسک.
- ۲۲۲۴ تسکع.

- ۲۲۲۴ تسکف.
- ۲۲۲۴ تسکک.
- ۲۲۲۵ تسکل علف.
- ۲۲۲۵ تسکن.
- ۲۲۲۵ تسکنج.
- ۲۲۲۵ تسکی.
- ۲۲۲۵ تسکیت.
- ۲۲۲۵ تسکیر.
- ۲۲۲۵ تسکین.
- ۲۲۲۶ تسکین.
- ۲۲۲۶ تسکین.
- ۲۲۲۶ تسکین بخش.
- ۲۲۲۶ تسکین دادن.
- ۲۲۲۶ تسکین ساز.
- ۲۲۲۷ تسکین فرا.
- ۲۲۲۷ تسکین کده.
- ۲۲۲۷ تسکین کردن.
- ۲۲۲۷ تسگ.
- ۲۲۲۷ تسگی.
- ۲۲۲۷ تسلا.
- ۲۲۲۷ تسلب.
- ۲۲۲۷ تسلیج.
- ۲۲۲۸ تسلیج.
- ۲۲۲۸ تسلیخ.

- ۲۲۲۸ تسلس.
- ۲۲۲۸ تسلس کردن.
- ۲۲۲۸ تسلسل.
- ۲۲۲۹ تسلط.
- ۲۲۲۹ تسلطن.
- ۲۲۲۹ تسلع.
- ۲۲۲۹ تسلف.
- ۲۲۲۹ تسلق.
- ۲۲۳۰ تسلل.
- ۲۲۳۰ تسلم.
- ۲۲۳۰ تسلم.
- ۲۲۳۰ تسلی.
- ۲۲۳۰ تسلی.
- ۲۲۳۱ تسلی.
- ۲۲۳۱ تسلی.
- ۲۲۳۱ تسلی.
- ۲۲۳۱ تسلیب.
- ۲۲۳۱ تسلی بخش.
- ۲۲۳۱ تسلیت.
- ۲۲۳۱ تسلیت دادن.
- ۲۲۳۲ تسلیت کردن.
- ۲۲۳۲ تسلیت نامه.
- ۲۲۳۲ تسلیح.
- ۲۲۳۲ تسلیح اخلاقی.

- ۲۲۳۲ تسلیخ.
- ۲۲۳۲ تسلیخ.
- ۲۲۳۳ تسلی دادن.
- ۲۲۳۳ تسلیس.
- ۲۲۳۳ تسلی شیرازی.
- ۲۲۳۳ تسلیط.
- ۲۲۳۳ تسلیع.
- ۲۲۳۳ تسلیف.
- ۲۲۳۴ تسلیک.
- ۲۲۳۴ تسلیک.
- ۲۲۳۴ تسلی کردن.
- ۲۲۳۴ تسلی گاه.
- ۲۲۳۴ تسلیم.
- ۲۲۳۵ تسلیم.
- ۲۲۳۵ تسلیم.
- ۲۲۳۵ تسلیمات.
- ۲۲۳۶ تسلیم اصفهانی.
- ۲۲۳۶ تسلیم اصفهانی.
- ۲۲۳۶ تسلیم اصفهانی.
- ۲۲۳۶ تسلیم خراسانی.
- ۲۲۳۶ تسلیم سهسوانی.
- ۲۲۳۶ تسلیم شدن.
- ۲۲۳۶ تسلیم کردن.
- ۲۲۳۷ تسلیمی.

- ۲۲۳۷ تسلیه.
- ۲۲۳۷ تسلیه بخش.
- ۲۲۳۷ تسلی یاب.
- ۲۲۳۷ تسمالی.
- ۲۲۳۸ تسمت.
- ۲۲۳۸ تسمح.
- ۲۲۳۸ تسمط.
- ۲۲۳۸ تسمع.
- ۲۲۳۸ تسمعه.
- ۲۲۳۸ تسمل.
- ۲۲۳۹ تسملو.
- ۲۲۳۹ تسمن.
- ۲۲۳۹ تسمه.
- ۲۲۳۹ تسمه باز.
- ۲۲۳۹ تسمه بازی.
- ۲۲۳۹ تسمی.
- ۲۲۳۹ تسمیت.
- ۲۲۴۰ تسمیح.
- ۲۲۴۰ تسمیح.
- ۲۲۴۰ تسمید.
- ۲۲۴۰ تسمیر.
- ۲۲۴۱ تسمیط.
- ۲۲۴۱ تسمیع.
- ۲۲۴۱ تسمیک.

- ۲۲۴۱ تسمیل.
- ۲۲۴۲ تسمیم.
- ۲۲۴۲ تسمین.
- ۲۲۴۲ تسمیه.
- ۲۲۴۲ تسمیه.
- ۲۲۴۲ تسمیه.
- ۲۲۴۲ تسنت.
- ۲۲۴۳ تسنج.
- ۲۲۴۳ تس نفسی.
- ۲۲۴۳ تسنم.
- ۲۲۴۳ تسنن.
- ۲۲۴۳ تسنه.
- ۲۲۴۳ تسنی.
- ۲۲۴۴ تسنیت.
- ۲۲۴۴ تسنیخ.
- ۲۲۴۴ تسنید.
- ۲۲۴۴ تسنیم.
- ۲۲۴۴ تسنیم.
- ۲۲۴۵ تسنین.
- ۲۲۴۵ تسنیه.
- ۲۲۴۵ تسو.
- ۲۲۴۶ تسوئه.
- ۲۲۴۶ تسوج.
- ۲۲۴۶ تسوج.
- ۲۲۴۶ تسوج.

- ۲۲۴۶ تسوج.
- ۲۲۴۶ تسوخ.
- ۲۲۴۷ تسود.
- ۲۲۴۷ تسؤر.
- ۲۲۴۷ تسور.
- ۲۲۴۷ تسوس.
- ۲۲۴۷ تسوشیما.
- ۲۲۴۷ تسوق.
- ۲۲۴۸ تسوک.
- ۲۲۴۸ تسوک.
- ۲۲۴۸ تسول.
- ۲۲۴۸ تسوم.
- ۲۲۴۸ تسومه.
- ۲۲۴۸ تسون.
- ۲۲۴۸ تسوی.
- ۲۲۴۸ تسویء.
- ۲۲۴۹ تسویت.
- ۲۲۴۹ تسوید.
- ۲۲۴۹ تسویر.
- ۲۲۴۹ تسویس.
- ۲۲۵۰ تسویط.
- ۲۲۵۰ تسویغ.
- ۲۲۵۰ تسویغات.
- ۲۲۵۰ تسویف.

۲۲۵۰	تسویق.
۲۲۵۱	تسویک.
۲۲۵۱	تسویل.
۲۲۵۱	تسویلات.
۲۲۵۱	تسویم.
۲۲۵۲	تسویئه.
۲۲۵۲	تسویئه.
۲۲۵۲	تسویه.
۲۲۵۲	تسویه دادن.
۲۲۵۲	تسه تسه.
۲۲۵۳	تسهیر.
۲۲۵۳	تسهیل.
۲۲۵۳	تسهوک.
۲۲۵۳	تسهید.
۲۲۵۳	تسهیل.
۲۲۵۴	تسهیم.
۲۲۵۴	تسی.
۲۲۵۴	تسی.
۲۲۵۴	تسی.
۲۲۵۴	تسیار.
۲۲۵۵	تسیپی.
۲۲۵۵	تسیتسی هار.
۲۲۵۵	تسیج.
۲۲۵۵	تسیدن.

- ۲۲۵۵ تسیر.
- ۲۲۵۵ تسی رانا.
- ۲۲۵۵ تسیطر.
- ۲۲۵۵ تسیطل.
- ۲۲۵۶ تسیع.
- ۲۲۵۶ تسین.
- ۲۲۵۶ تسین.
- ۲۲۵۶ تسینان.
- ۲۲۵۶ تسینگ.
- ۲۲۵۶ تسینگ تائو.
- ۲۲۵۶ تسینگ کیانگ.
- ۲۲۵۶ تسینگ هه.
- ۲۲۵۶ تسیؤ.
- ۲۲۵۷ تسییب.
- ۲۲۵۷ تسییح.
- ۲۲۵۷ تسییح.
- ۲۲۵۷ تسییر.
- ۲۲۵۸ تسیع.
- ۲۲۵۸ تسییل.
- ۲۲۵۸ تسییی ء.
- ۲۲۵۸ تش.
- ۲۲۵۹ تش.
- ۲۲۵۹ تش.
- ۲۲۵۹ تش.

- ۲۲۵۹ تش.
- ۲۲۵۹ تشائی.
- ۲۲۶۰ تشابر.
- ۲۲۶۰ تشابک.
- ۲۲۶۰ تشابه.
- ۲۲۶۰ تشاتم.
- ۲۲۶۰ تشاجب.
- ۲۲۶۰ تشاجر.
- ۲۲۶۱ تشاجی.
- ۲۲۶۱ تشاچه.
- ۲۲۶۱ تشاح.
- ۲۲۶۱ تشاخز.
- ۲۲۶۱ تشاخس.
- ۲۲۶۱ تشار.
- ۲۲۶۲ تشارس.
- ۲۲۶۲ تشارک.
- ۲۲۶۲ تشارین.
- ۲۲۶۲ تشازب.
- ۲۲۶۲ تشازر.
- ۲۲۶۲ تشاعر.
- ۲۲۶۲ تشاغل.
- ۲۲۶۳ تشاف.
- ۲۲۶۳ تشاکس.
- ۲۲۶۳ تشاکل.

- ۲۲۶۳ تشاکه.
- ۲۲۶۳ تشاکی.
- ۲۲۶۳ تشام.
- ۲۲۶۴ تشامم.
- ۲۲۶۴ تشان.
- ۲۲۶۴ تشان.
- ۲۲۶۴ تشان.
- ۲۲۶۴ تشانؤ.
- ۲۲۶۴ تشاور.
- ۲۲۶۴ تشاوس.
- ۲۲۶۵ تشاوش.
- ۲۲۶۵ تشاوظ.
- ۲۲۶۵ تشاول.
- ۲۲۶۵ تشاؤم.
- ۲۲۶۵ تشاهد.
- ۲۲۶۵ تشاهر.
- ۲۲۶۵ تشاهیر.
- ۲۲۶۶ تشایخ.
- ۲۲۶۶ تشایظ.
- ۲۲۶۶ تشایع.
- ۲۲۶۶ تشأشؤ.
- ۲۲۶۶ تشیب.
- ۲۲۶۶ تشبث.
- ۲۲۶۶ تشبیح.

- ۲۲۶۶ تشبیر.
- ۲۲۶۷ تشبص.
- ۲۲۶۷ تشبع.
- ۲۲۶۷ تشبک.
- ۲۲۶۷ تشبه.
- ۲۲۶۷ تشبی.
- ۲۲۶۷ تشبیب.
- ۲۲۶۸ تشبیح.
- ۲۲۶۹ تشبیر.
- ۲۲۶۹ تشبع.
- ۲۲۶۹ تشبیک.
- ۲۲۶۹ تشبیم.
- ۲۲۶۹ تشبیه.
- ۲۲۷۱ تشبیهات.
- ۲۲۷۱ تشبیه کردن.
- ۲۲۷۲ تشبیه گر.
- ۲۲۷۲ تشبیهی.
- ۲۲۷۲ تشبیهی.
- ۲۲۷۲ تشت.
- ۲۲۷۳ تشت آتش.
- ۲۲۷۳ تشتاقه.
- ۲۲۷۳ تشت بلند.
- ۲۲۷۳ تشتت.
- ۲۲۷۳ تشتچه.

- ۲۲۷۳ تشت خان.
- ۲۲۷۳ تشتخانه.
- ۲۲۷۳ تشتخانه.
- ۲۲۷۴ تشتخوان.
- ۲۲۷۴ تشتدار.
- ۲۲۷۴ تشتر.
- ۲۲۷۵ تشتر.
- ۲۲۷۵ تشت زدن.
- ۲۲۷۵ تشت زر.
- ۲۲۷۵ تشت زرین.
- ۲۲۷۵ تشت سرنگون.
- ۲۲۷۵ تشت سیمین.
- ۲۲۷۶ تشتک.
- ۲۲۷۶ تشتکی.
- ۲۲۷۶ تشتگر.
- ۲۲۷۶ تشت نگون.
- ۲۲۷۶ تشت و خایه.
- ۲۲۷۶ تشته.
- ۲۲۷۶ تشتی.
- ۲۲۷۷ تشتیت.
- ۲۲۷۷ تشتیر.
- ۲۲۷۷ تشتیوان.
- ۲۲۷۷ تشتیه.
- ۲۲۷۷ تشجب.

- ۲۲۷۷ تشجع.
- ۲۲۷۷ تشجن.
- ۲۲۷۸ تشجیح.
- ۲۲۷۸ تشجیر.
- ۲۲۷۸ تشجیع.
- ۲۲۷۸ تشح.
- ۲۲۷۸ تشحاء.
- ۲۲۷۸ تشخذ.
- ۲۲۷۸ تشخط.
- ۲۲۷۹ تشحۀ.
- ۲۲۷۹ تشحی.
- ۲۲۷۹ تشحید.
- ۲۲۷۹ تشحیط.
- ۲۲۷۹ تشحیم.
- ۲۲۷۹ تشخانه.
- ۲۲۷۹ تشخص.
- ۲۲۸۰ تشخیت.
- ۲۲۸۰ تشخیر.
- ۲۲۸۰ تشخیص.
- ۲۲۸۰ تشخیم.
- ۲۲۸۰ تشدخ.
- ۲۲۸۰ تشدد.
- ۲۲۸۰ تشدد کردن.
- ۲۲۸۱ تشدق.

- ۲۲۸۱ تشدیخ.
- ۲۲۸۱ تشدید.
- ۲۲۸۱ تشدید.
- ۲۲۸۲ تشذب.
- ۲۲۸۲ تشذُر.
- ۲۲۸۲ تشذیب.
- ۲۲۸۲ تشذیذ.
- ۲۲۸۲ تشر.
- ۲۲۸۲ تشرآباد.
- ۲۲۸۲ تشراب.
- ۲۲۸۲ تشرَب.
- ۲۲۸۳ تشرج.
- ۲۲۸۳ تشر زدن.
- ۲۲۸۳ تشرشر.
- ۲۲۸۳ تشرشر کردن.
- ۲۲۸۳ تشرط.
- ۲۲۸۳ تشرف.
- ۲۲۸۳ تشرق.
- ۲۲۸۴ تشرم.
- ۲۲۸۴ تشری.
- ۲۲۸۴ تشریب.
- ۲۲۸۴ تشریح.
- ۲۲۸۴ تشریح.
- ۲۲۸۵ تشریح کردن.

۲۲۸۵	تشریحی.
۲۲۸۵	تشرید.
۲۲۸۵	تشرید.
۲۲۸۵	تشریر.
۲۲۸۵	تشریز.
۲۲۸۵	تشریح.
۲۲۸۶	تشریف.
۲۲۸۷	تشریفات.
۲۲۸۸	تشریفاتچی.
۲۲۸۸	تشریق.
۲۲۸۸	تشریک.
۲۲۸۸	تشریم.
۲۲۸۸	تشرین.
۲۲۸۹	تشرزر.
۲۲۸۹	تشنز.
۲۲۸۹	تشریب.
۲۲۸۹	تشرین.
۲۲۸۹	تشیع.
۲۲۹۰	تشصیر.
۲۲۹۰	تشطی ء.
۲۲۹۰	تشطیب.
۲۲۹۰	تشطیح.
۲۲۹۰	تشطیر.
۲۲۹۰	تشطیط.

- ۲۲۹۰ تشطیة.
- ۲۲۹۰ تشطی.
- ۲۲۹۱ تشطیظ.
- ۲۲۹۱ تشطیة.
- ۲۲۹۱ تشعب.
- ۲۲۹۱ تشعث.
- ۲۲۹۱ تشعر.
- ۲۲۹۱ تشعشع.
- ۲۲۹۲ تشعشعی.
- ۲۲۹۲ تشعیب.
- ۲۲۹۲ تشعیث.
- ۲۲۹۳ تشعیر.
- ۲۲۹۳ تشعیل.
- ۲۲۹۳ تشعیر.
- ۲۲۹۳ تشعر.
- ۲۲۹۳ تشغزب.
- ۲۲۹۳ تشغیب.
- ۲۲۹۳ تشغیة.
- ۲۲۹۳ تشفع.
- ۲۲۹۴ تشفی.
- ۲۲۹۴ تشفیر.
- ۲۲۹۴ تشفع.
- ۲۲۹۴ تشغیف.
- ۲۲۹۴ تشفیق.

۲۲۹۴	تشفیة.
۲۲۹۵	تشقق.
۲۲۹۵	تشقیح.
۲۲۹۵	تشقیص.
۲۲۹۵	تشقیق.
۲۲۹۵	تشقیة.
۲۲۹۵	تشک.
۲۲۹۵	تشک.
۲۲۹۶	تشکر.
۲۲۹۶	تشکک.
۲۲۹۶	تشکل.
۲۲۹۶	تشکن.
۲۲۹۶	تشکی.
۲۲۹۶	تشکی.
۲۲۹۶	تشکید.
۲۲۹۷	تشکیدزه.
۲۲۹۷	تشکیدزی.
۲۲۹۷	تشکیر.
۲۲۹۷	تشکیک.
۲۲۹۷	تشکیل.
۲۲۹۸	تشکیة.
۲۲۹۸	تشلشل.
۲۲۹۸	تشلیح.
۲۲۹۸	تشلیخ.

۲۲۹۹	تشمیت.
۲۲۹۹	تشمیر.
۲۲۹۹	تشمز.
۲۲۹۹	تشمس.
۲۲۹۹	تشمس.
۲۲۹۹	تشمص.
۲۲۹۹	تشمعل.
۲۲۹۹	تشمق.
۲۳۰۰	تشم.
۲۳۰۰	تشمم.
۲۳۰۰	تشمیت.
۲۳۰۰	تشمیر.
۲۳۰۰	تشمیر.
۲۳۰۰	تشمیزج.
۲۳۰۱	تشمیس.
۲۳۰۱	تشمیص.
۲۳۰۱	تشمیع.
۲۳۰۱	تشمیل.
۲۳۰۱	تشمیم.
۲۳۰۱	تشن.
۲۳۰۲	تشن.
۲۳۰۲	تشنج.
۲۳۰۲	تشنع.
۲۳۰۲	تشنف.

- ۲۳۰۲ تشنگ.
- ۲۳۰۲ تشنگ.
- ۲۳۰۳ تشنگی.
- ۲۳۰۳ تشنگی.
- ۲۳۰۳ تشنن.
- ۲۳۰۳ تشنه.
- ۲۳۰۴ تشنه آب زا.
- ۲۳۰۵ تشنه اشک.
- ۲۳۰۵ تشنه جگر.
- ۲۳۰۵ تشنه چشم.
- ۲۳۰۵ تشنه خوار.
- ۲۳۰۵ تشنه خون.
- ۲۳۰۵ تشنه دل.
- ۲۳۰۵ تشنه دلی.
- ۲۳۰۵ تشنه زبان.
- ۲۳۰۶ تشنه زده.
- ۲۳۰۶ تشنه شدن.
- ۲۳۰۶ تشنه کام.
- ۲۳۰۶ تشنه کامی.
- ۲۳۰۶ تشنه کش.
- ۲۳۰۶ تشنه گشتن.
- ۲۳۰۶ تشنه لب.
- ۲۳۰۷ تشنیا.
- ۲۳۰۷ تشنیج.

- ۲۳۰۷ تشنیح
- ۲۳۰۷ تشنیخ
- ۲۳۰۷ تشنیر
- ۲۳۰۷ تشنیز
- ۲۳۰۷ تشنیط
- ۲۳۰۷ تشنیع
- ۲۳۰۸ تشنیع زدن
- ۲۳۰۸ تشنیع زن
- ۲۳۰۸ تشنیف
- ۲۳۰۸ تشنیق
- ۲۳۰۹ تشوخ
- ۲۳۰۹ تشود
- ۲۳۰۹ تشوذ
- ۲۳۰۹ تشور
- ۲۳۰۹ تشوش
- ۲۳۰۹ تشوط
- ۲۳۰۹ تشوف
- ۲۳۱۰ تشوق
- ۲۳۱۰ تشؤک
- ۲۳۱۰ تشؤم
- ۲۳۱۰ تشون
- ۲۳۱۰ تشوه
- ۲۳۱۰ تشویب
- ۲۳۱۰ تشویح

- ۲۳۱۰ تشوید.
- ۲۳۱۱ تشوید.
- ۲۳۱۱ تشویر.
- ۲۳۱۱ تشویر.
- ۲۳۱۱ تشویر خوردن.
- ۲۳۱۲ تشویر دادن.
- ۲۳۱۲ تشویر کردن.
- ۲۳۱۲ تشویر کشیدن.
- ۲۳۱۲ تشویش.
- ۲۳۱۳ تشویش داشتن.
- ۲۳۱۳ تشویش کردن.
- ۲۳۱۳ تشویش.
- ۲۳۱۳ تشویط.
- ۲۳۱۳ تشویع.
- ۲۳۱۳ تشویف.
- ۲۳۱۴ تشویق.
- ۲۳۱۴ تشویق کردن.
- ۲۳۱۴ تشویک.
- ۲۳۱۴ تشویل.
- ۲۳۱۴ تشوین.
- ۲۳۱۵ تشویئه.
- ۲۳۱۵ تشویئه.
- ۲۳۱۵ تشه.
- ۲۳۱۵ تشهاتی.

- ۲۳۱۵ تشه‌ج‌ب.
- ۲۳۱۵ تشه‌د.
- ۲۳۱۶ تشه‌ل.
- ۲۳۱۶ تشه‌ی.
- ۲۳۱۶ تشه‌ی‌ب.
- ۲۳۱۶ تشه‌ی‌د.
- ۲۳۱۶ تشه‌ی‌ر.
- ۲۳۱۶ تشه‌ی‌ز‌ج.
- ۲۳۱۶ تشه‌یة.
- ۲۳۱۶ تش‌ی.
- ۲۳۱۷ تش‌ی‌أ.
- ۲۳۱۷ تش‌یة.
- ۲۳۱۷ تش‌ی‌خ.
- ۲۳۱۷ تش‌ی‌د.
- ۲۳۱۷ تش‌ی‌ر.
- ۲۳۱۷ تش‌ی‌ر‌ه.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌ط.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌طن.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌ظ‌م.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌ع.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌ع.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌م.
- ۲۳۱۸ تش‌ی‌ؤ.
- ۲۳۱۹ تش‌ی‌ی‌ ع.

- ۲۳۱۹ تشییب.
- ۲۳۱۹ تشییح.
- ۲۳۱۹ تشیخ.
- ۲۳۱۹ تشیید.
- ۲۳۱۹ تشییز.
- ۲۳۱۹ تشیيص.
- ۲۳۲۰ تشییط.
- ۲۳۲۰ تشییع.
- ۲۳۲۰ تشیيع کردن.
- ۲۳۲۰ تشیيف.
- ۲۳۲۰ تشیيم.
- ۲۳۲۱ تشیین.
- ۲۳۲۱ تصائی.
- ۲۳۲۱ تصابب.
- ۲۳۲۱ تصابح.
- ۲۳۲۱ تصابر.
- ۲۳۲۱ تصابی.
- ۲۳۲۱ تصات.
- ۲۳۲۱ تصاحب.
- ۲۳۲۱ تصاحب کردن.
- ۲۳۲۲ تصاخب.
- ۲۳۲۲ تصادف.
- ۲۳۲۲ تصادفاً.
- ۲۳۲۲ تصادفی.

- ۲۳۲۲ تصادق.
- ۲۳۲۲ تصادم.
- ۲۳۲۲ تصادم کردن.
- ۲۳۲۲ تصادیع.
- ۲۳۲۳ تصارخ.
- ۲۳۲۳ تصارع.
- ۲۳۲۳ تصارف.
- ۲۳۲۳ تصارف.
- ۲۳۲۳ تصارم.
- ۲۳۲۳ تصاریف.
- ۲۳۲۳ تصاعد.
- ۲۳۲۴ تصاعدی.
- ۲۳۲۴ تصاغر.
- ۲۳۲۴ تصاف.
- ۲۳۲۴ تصافح.
- ۲۳۲۴ تصافق.
- ۲۳۲۵ تصافن.
- ۲۳۲۵ تصافی.
- ۲۳۲۵ تصالج.
- ۲۳۲۵ تصالج.
- ۲۳۲۵ تصالح کردن.
- ۲۳۲۵ تصالخ.
- ۲۳۲۵ تصالیب.
- ۲۳۲۵ تصامم.

۲۳۲۶	تصانیف.
۲۳۲۶	تساؤل.
۲۳۲۶	تساویر.
۲۳۲۶	تساویرخانه.
۲۳۲۶	تصایح.
۲۳۲۶	تصاؤؤ.
۲۳۲۷	تصئی.
۲۳۲۷	تصبب.
۲۳۲۷	تصبح.
۲۳۲۷	تصبر.
۲۳۲۷	تصبب.
۲۳۲۷	تصبغ.
۲۳۲۷	تصبی.
۲۳۲۷	تصبیح.
۲۳۲۸	تصبیر.
۲۳۲۸	تصبیغ.
۲۳۲۸	تصبین.
۲۳۲۸	تصنع.
۲۳۲۸	تصتم.
۲۳۲۸	تصتیم.
۲۳۲۹	تصتیه.
۲۳۲۹	تصحب.
۲۳۲۹	تصحت.
۲۳۲۹	تصحف.

- ۲۳۲۹ تصحن.
- ۲۳۲۹ تصحیح.
- ۲۳۳۰ تصحیح دادن.
- ۲۳۳۰ تصحیح کردن.
- ۲۳۳۰ تصحیحه.
- ۲۳۳۰ تصحیف.
- ۲۳۳۰ تصحیف خوانی.
- ۲۳۳۱ تصخیر.
- ۲۳۳۱ تصدئه.
- ۲۳۳۱ تصدد.
- ۲۳۳۱ تصدر.
- ۲۳۳۱ تصدع.
- ۲۳۳۱ تصدف.
- ۲۳۳۱ تصدق.
- ۲۳۳۲ تصدق دادن.
- ۲۳۳۲ تصدق شدن.
- ۲۳۳۲ تصدق فرمودن.
- ۲۳۳۲ تصدق کردن.
- ۲۳۳۲ تصدقی.
- ۲۳۳۲ تصدؤ.
- ۲۳۳۲ تصدی.
- ۲۳۳۲ تصدید.
- ۲۳۳۳ تصدیر.
- ۲۳۳۳ تصدیع.

- ۲۳۳۳ تصدیع دادن.
- ۲۳۳۳ تصدیع ده.
- ۲۳۳۳ تصدیعه.
- ۲۳۳۴ تصدیغ.
- ۲۳۳۴ تصدیق.
- ۲۳۳۵ تصدیق کردن.
- ۲۳۳۵ تصدیقنامه.
- ۲۳۳۵ تصدیم.
- ۲۳۳۵ تصدیة.
- ۲۳۳۵ تصرخ.
- ۲۳۳۵ تصرف.
- ۲۳۳۶ تصرفات.
- ۲۳۳۶ تصرف داشتن.
- ۲۳۳۶ تصرف کردن.
- ۲۳۳۶ تصرفم.
- ۲۳۳۷ تصریب.
- ۲۳۳۷ تصریح.
- ۲۳۳۷ تصریح.
- ۲۳۳۷ تصرید.
- ۲۳۳۷ تصریر.
- ۲۳۳۷ تصریع.
- ۲۳۳۸ تصریف.
- ۲۳۳۸ تصریم.
- ۲۳۳۸ تصریة.

۲۳۳۸	تصعاق.
۲۳۳۸	تصعب.
۲۳۳۹	تصعد.
۲۳۳۹	تصعر.
۲۳۳۹	تصعرر.
۲۳۳۹	تصعصع.
۲۳۳۹	تصعفر.
۲۳۳۹	تصعلک.
۲۳۳۹	تصعیب.
۲۳۳۹	تصعید.
۲۳۴۰	تصعیر.
۲۳۴۰	تصغیر.
۲۳۴۰	تصفت.
۲۳۴۰	تصفتت.
۲۳۴۱	تصفح.
۲۳۴۱	تصفق.
۲۳۴۱	تصفیح.
۲۳۴۱	تصفید.
۲۳۴۱	تصفیر.
۲۳۴۱	تصفیف.
۲۳۴۲	تصفیق.
۲۳۴۲	تصفین.
۲۳۴۲	تصفیه.
۲۳۴۲	تصفیه خانه.

- ۲۳۴۲ تصفیه کردن.
- ۲۳۴۲ تصقر.
- ۲۳۴۳ تصقیر.
- ۲۳۴۳ تصقیع.
- ۲۳۴۳ تصلب.
- ۲۳۴۳ تصلصل.
- ۲۳۴۳ تصلع.
- ۲۳۴۳ تصلف.
- ۲۳۴۳ تصلق.
- ۲۳۴۴ تصلی.
- ۲۳۴۴ تصلیب.
- ۲۳۴۴ تصلیح.
- ۲۳۴۴ تصلید.
- ۲۳۴۴ تصلیط.
- ۲۳۴۴ تصلیع.
- ۲۳۴۴ تصلیک.
- ۲۳۴۴ تصلیل.
- ۲۳۴۵ تصلیم.
- ۲۳۴۵ تصلیة.
- ۲۳۴۵ تصمع.
- ۲۳۴۵ تصمیت.
- ۲۳۴۵ تصمید.
- ۲۳۴۵ تصمیر.
- ۲۳۴۵ تصمیع.

۲۳۴۶	تصمیغ
۲۳۴۶	تصمیم
۲۳۴۶	تصمیم داشتن
۲۳۴۶	تصمیم گرفتن
۲۳۴۶	تصنل
۲۳۴۶	تصنع
۲۳۴۷	تصنعی
۲۳۴۷	تصنف
۲۳۴۷	تصنی
۲۳۴۷	تصنیع
۲۳۴۷	تصنیف
۲۳۴۸	تصنیف ساز
۲۳۴۸	تصنیف کردن
۲۳۴۸	تصنیم
۲۳۴۸	تصوب
۲۳۴۸	تصوح
۲۳۴۸	تصور
۲۳۴۹	تصور بستن
۲۳۴۹	تصور کردن
۲۳۴۹	تصوری
۲۳۴۹	تصوریدن
۲۳۴۹	تصوع
۲۳۴۹	تصوف
۲۳۵۰	تصوق

- ۲۳۵۰ تصوک.
- ۲۳۵۰ تصون.
- ۲۳۵۰ تصویب.
- ۲۳۵۱ تصویب شدن.
- ۲۳۵۱ تصویب کردن.
- ۲۳۵۱ تصویبنامه.
- ۲۳۵۱ تصویت.
- ۲۳۵۱ تصویح.
- ۲۳۵۱ تصوید.
- ۲۳۵۱ تصویر.
- ۲۳۵۲ تصویرات.
- ۲۳۵۲ تصویرخانه.
- ۲۳۵۲ تصویر سایه دار.
- ۲۳۵۲ تصویر کردن.
- ۲۳۵۲ تصویرکش.
- ۲۳۵۲ تصویر کشیدن.
- ۲۳۵۳ تصویرگر.
- ۲۳۵۳ تصویع.
- ۲۳۵۳ تصویغ.
- ۲۳۵۳ تصویل.
- ۲۳۵۳ تصویم.
- ۲۳۵۳ تصویئه.
- ۲۳۵۳ تصهال.
- ۲۳۵۴ تصهمم.

۲۳۵۴	تصیئة.
۲۳۵۴	تصحیح.
۲۳۵۴	تصحیح.
۲۳۵۴	تصدید.
۲۳۵۴	تصیر.
۲۳۵۴	تصیطر.
۲۳۵۴	تصیع.
۲۳۵۴	تصیف.
۲۳۵۵	تصیؤ.
۲۳۵۵	تصیی ء.
۲۳۵۵	تصحیح.
۲۳۵۵	تصدید.
۲۳۵۵	تصییر.
۲۳۵۵	تصیيص.
۲۳۵۵	تصییغ.
۲۳۵۵	تصییف.
۲۳۵۵	تضاجر.
۲۳۵۶	تضاجع.
۲۳۵۶	تضاجم.
۲۳۵۶	تضاحک.
۲۳۵۶	تضاد.
۲۳۵۶	تضارب.
۲۳۵۶	تضارس.
۲۳۵۶	تضازن.

۲۳۵۷	تضاعف.
۲۳۵۷	تضاعیف.
۲۳۵۷	تضاعط.
۲۳۵۷	تضاعن.
۲۳۵۷	تضاعی.
۲۳۵۷	تضاع.
۲۳۵۷	تضاعر.
۲۳۵۸	تضاعط.
۲۳۵۸	تضاعن.
۲۳۵۸	تضال.
۲۳۵۸	تضام.
۲۳۵۸	تضامم.
۲۳۵۸	تضامن.
۲۳۵۸	تضامنی.
۲۳۵۹	تضاؤل.
۲۳۵۹	تضایف.
۲۳۵۹	تضایق.
۲۳۵۹	تضیب.
۲۳۵۹	تضبط.
۲۳۵۹	تضیبب.
۲۳۶۰	تضبید.
۲۳۶۰	تضبیر.
۲۳۶۰	تضبیح.
۲۳۶۰	تضجر.

- ۲۳۶۰ تَضَج.
- ۲۳۶۰ تَضَجِج.
- ۲۳۶۰ تَضَجِيع.
- ۲۳۶۱ تَضَحَض.
- ۲۳۶۱ تَضَح.
- ۲۳۶۱ تَضَحِي.
- ۲۳۶۱ تَضَحِيك.
- ۲۳۶۱ تَضَحِيَّة.
- ۲۳۶۱ تَضَخِيْم.
- ۲۳۶۱ تَضْرَب.
- ۲۳۶۱ تَضْرَج.
- ۲۳۶۲ تَضْرَر.
- ۲۳۶۲ تَضْرَع.
- ۲۳۶۲ تَضْرَع كَرْدَن.
- ۲۳۶۲ تَضْرَع كَنَان.
- ۲۳۶۲ تَضْرَعْم.
- ۲۳۶۲ تَضْرَفْط.
- ۲۳۶۳ تَضْرَم.
- ۲۳۶۳ تَضْرَةٌ.
- ۲۳۶۳ تَضْرِيْب.
- ۲۳۶۳ تَضْرِيْب كَرْدَن.
- ۲۳۶۴ تَضْرِيْج.
- ۲۳۶۴ تَضْرِيْس.
- ۲۳۶۴ تَضْرِيْط.

۲۳۶۴	تضریح.
۲۳۶۴	تضریح.
۲۳۶۴	تضریه.
۲۳۶۵	تضع.
۲۳۶۵	تضعض.
۲۳۶۵	تضعف.
۲۳۶۵	تضعیف.
۲۳۶۵	تضعیث.
۲۳۶۶	تضفیت.
۲۳۶۶	تضفیر.
۲۳۶۶	تضکضک.
۲۳۶۶	تضلال.
۲۳۶۶	تضلع.
۲۳۶۶	تضلل.
۲۳۶۶	تضلی.
۲۳۶۶	تضلیع.
۲۳۶۷	تضلیل.
۲۳۶۷	تضمخ.
۲۳۶۷	تضمد.
۲۳۶۷	تضمز.
۲۳۶۷	تضمن.
۲۳۶۷	تضمنی.
۲۳۶۷	تضمیح.
۲۳۶۸	تضمید.

- تضمیر. ----- ۲۳۶۸
- تضمیز. ----- ۲۳۶۸
- تضمین. ----- ۲۳۶۸
- تضمین مزدوج. ----- ۲۳۶۹
- تضوء. ----- ۲۳۷۰
- تضوئاً. ----- ۲۳۷۰
- تضوج. ----- ۲۳۷۰
- تضور. ----- ۲۳۷۰
- تضوع. ----- ۲۳۷۰
- تضوک. ----- ۲۳۷۱
- تضوکع. ----- ۲۳۷۱
- تضون. ----- ۲۳۷۱
- تضویح. ----- ۲۳۷۱
- تضویط. ----- ۲۳۷۱
- تضویئاً. ----- ۲۳۷۱
- تضهیب. ----- ۲۳۷۱
- تضهیه. ----- ۲۳۷۱
- تضیئاً. ----- ۲۳۷۱
- تضیح. ----- ۲۳۷۱
- تضیر. ----- ۲۳۷۲
- تضیع. ----- ۲۳۷۲
- تضیف. ----- ۲۳۷۲
- تضیق. ----- ۲۳۷۲
- تضییح. ----- ۲۳۷۲

- ۲۳۷۲ تضييع.
- ۲۳۷۳ تضييف.
- ۲۳۷۳ تضيق.
- ۲۳۷۳ تضيقات.
- ۲۳۷۳ تطابق.
- ۲۳۷۳ تطارد.
- ۲۳۷۳ تطارش.
- ۲۳۷۳ تطارق.
- ۲۳۷۳ تطاريف.
- ۲۳۷۳ تطاعم.
- ۲۳۷۴ تطاعن.
- ۲۳۷۴ تطالل.
- ۲۳۷۴ تطاوح.
- ۲۳۷۴ تطاوع.
- ۲۳۷۴ تطاول.
- ۲۳۷۴ تطاول پيشه.
- ۲۳۷۵ تطاول كردن.
- ۲۳۷۵ تطاوين.
- ۲۳۷۵ تطاير.
- ۲۳۷۵ تطايؤ.
- ۲۳۷۵ تطأطؤ.
- ۲۳۷۵ تطيب.
- ۲۳۷۵ تطبج.
- ۲۳۷۵ تطبطب.

- ۲۳۷۶ تطبع.
- ۲۳۷۶ تطبق.
- ۲۳۷۶ تطیب.
- ۲۳۷۶ تطبیخ.
- ۲۳۷۶ تطبیس.
- ۲۳۷۶ تطبیع.
- ۲۳۷۶ تطبیق.
- ۲۳۷۷ تطبیل.
- ۲۳۷۷ تطجین.
- ۲۳۷۷ تطحین.
- ۲۳۷۷ تطرئه.
- ۲۳۷۷ تطرب.
- ۲۳۷۷ تطرتم.
- ۲۳۷۷ تطرثت.
- ۲۳۷۸ تطرح.
- ۲۳۷۸ تطرز.
- ۲۳۷۸ تطرس.
- ۲۳۷۸ تطرش.
- ۲۳۷۸ تطرف.
- ۲۳۷۸ تطرق.
- ۲۳۷۸ تطرم.
- ۲۳۷۸ تطریب.
- ۲۳۷۹ تطریح.
- ۲۳۷۹ تطرید.

- تطریز. ۲۳۷۹
- تطریس. ۲۳۷۹
- تطریف. ۲۳۷۹
- تطریق. ۲۳۸۰
- تطریه. ۲۳۸۰
- تطسیس. ۲۳۸۰
- تطعم. ۲۳۸۰
- تطعیم. ۲۳۸۰
- تطعم. ۲۳۸۰
- تطفئه. ۲۳۸۰
- تطفش. ۲۳۸۱
- تطفل. ۲۳۸۱
- تطفیح. ۲۳۸۱
- تطفیر. ۲۳۸۱
- تطفیف. ۲۳۸۱
- تطفیل. ۲۳۸۱
- تطلب. ۲۳۸۲
- تطلب. ۲۳۸۲
- تطلس. ۲۳۸۲
- تطلع. ۲۳۸۲
- تطلق. ۲۳۸۲
- تطلوس. ۲۳۸۲
- تطله. ۲۳۸۲
- تطلی. ۲۳۸۲

- ۲۳۸۲ تطلیب.
- ۲۳۸۳ تطلیث.
- ۲۳۸۳ تطلیح.
- ۲۳۸۳ تطلیس.
- ۲۳۸۳ تطلیع.
- ۲۳۸۳ تطلیف.
- ۲۳۸۳ تطلیق.
- ۲۳۸۳ تطلیم.
- ۲۳۸۳ تطلیئه.
- ۲۳۸۴ تطمس.
- ۲۳۸۴ تطمع.
- ۲۳۸۴ تطمل.
- ۲۳۸۴ تطمیح.
- ۲۳۸۴ تطمیر.
- ۲۳۸۴ تطمیع.
- ۲۳۸۴ تطمیم.
- ۲۳۸۴ تطنشر.
- ۲۳۸۵ تطنف.
- ۲۳۸۵ تطنی.
- ۲۳۸۵ تطنیب.
- ۲۳۸۵ تطنیح.
- ۲۳۸۵ تطنیف.
- ۲۳۸۵ تطنین.
- ۲۳۸۵ تطنیئه.

- ۲۳۸۵ تطو.
- ۲۳۸۶ تطواف.
- ۲۳۸۶ تطواف.
- ۲۳۸۶ تطوان.
- ۲۳۸۶ تطوح.
- ۲۳۸۶ تطود.
- ۲۳۸۶ تطور.
- ۲۳۸۶ تطوس.
- ۲۳۸۶ تطوس.
- ۲۳۸۶ تطوع.
- ۲۳۸۷ تطوف.
- ۲۳۸۷ تطوق.
- ۲۳۸۷ تطول.
- ۲۳۸۷ تطول.
- ۲۳۸۷ تطوی.
- ۲۳۸۷ تطویح.
- ۲۳۸۷ تطوید.
- ۲۳۸۸ تطویس.
- ۲۳۸۸ تطویش.
- ۲۳۸۸ تطویع.
- ۲۳۸۸ تطویف.
- ۲۳۸۸ تطویق.
- ۲۳۸۹ تطویل.
- ۲۳۸۹ تطهر.

۲۳۸۹	تطهل.
۲۳۸۹	تطهم.
۲۳۸۹	تطهمل.
۲۳۸۹	تطهیر.
۲۳۹۰	تطهیر دادن.
۲۳۹۰	تطهیر کردن.
۲۳۹۰	تطهیر گرفتن.
۲۳۹۰	تطهیر یافتن.
۲۳۹۰	تطهیم.
۲۳۹۰	تطیاب.
۲۳۹۰	تطیب.
۲۳۹۱	تطیخ.
۲۳۹۱	تطیر.
۲۳۹۱	تطیلۃ.
۲۳۹۱	تطین.
۲۳۹۱	تطیب.
۲۳۹۱	تطیح.
۲۳۹۱	تطیخ.
۲۳۹۲	تطیر.
۲۳۹۲	تطیف.
۲۳۹۲	تطین.
۲۳۹۲	تظارف.
۲۳۹۲	تظافر.
۲۳۹۲	تظالم.

- تظاهر. ۲۳۹۲
- تظاهرات. ۲۳۹۳
- تظاهر نمودن. ۲۳۹۳
- تضطرب. ۲۳۹۳
- تظرف. ۲۳۹۳
- تظرمط. ۲۳۹۳
- تظریب. ۲۳۹۳
- تظفیر. ۲۳۹۳
- تظلل. ۲۳۹۴
- تظلم. ۲۳۹۴
- تظلم آوردن. ۲۳۹۴
- تظلم برآوردن. ۲۳۹۴
- تظلم بردن. ۲۳۹۴
- تظلم دار. ۲۳۹۴
- تظلم زدن. ۲۳۹۴
- تظلم کردن. ۲۳۹۵
- تظلم کنان. ۲۳۹۵
- تظلمگاه. ۲۳۹۵
- تظلی. ۲۳۹۵
- تظلیف. ۲۳۹۵
- تظلیل. ۲۳۹۵
- تظلمیم. ۲۳۹۶
- تظمنه. ۲۳۹۶
- تظنین. ۲۳۹۶

- تظنی. ۲۳۹۶
- تظؤر. ۲۳۹۶
- تظهیر. ۲۳۹۶
- تظهیر. ۲۳۹۶
- تظیی ء. ۲۳۹۷
- تع. ۲۳۹۷
- تع. ۲۳۹۷
- تعابی. ۲۳۹۷
- تعابیر. ۲۳۹۷
- تعاتب. ۲۳۹۷
- تعاتع. ۲۳۹۷
- تعائث. ۲۳۹۷
- تعاجل. ۲۳۹۷
- تعاجیب. ۲۳۹۸
- تعاد. ۲۳۹۸
- تعادل. ۲۳۹۸
- تعادی. ۲۳۹۸
- تعار. ۲۳۹۸
- تعار. ۲۳۹۸
- تعار. ۲۳۹۸
- تعارج. ۲۳۹۹
- تعارز. ۲۳۹۹
- تعارض. ۲۳۹۹
- تعارف. ۲۳۹۹

- تعارف دادن. ----- ۲۴۰۰
- تعارف فرستادن. ----- ۲۴۰۰
- تعارف کردن. ----- ۲۴۰۰
- تعاریح. ----- ۲۴۰۰
- تعازل. ----- ۲۴۰۰
- تعازی. ----- ۲۴۰۰
- تعاسر. ----- ۲۴۰۰
- تعاسیف. ----- ۲۴۰۰
- تعاشر. ----- ۲۴۰۰
- تعاشق. ----- ۲۴۰۱
- تعاشی. ----- ۲۴۰۱
- تعاشیب. ----- ۲۴۰۱
- تعاض. ----- ۲۴۰۱
- تعاضد. ----- ۲۴۰۱
- تعاطس. ----- ۲۴۰۱
- تعاطف. ----- ۲۴۰۱
- تعاطی. ----- ۲۴۰۱
- تعاضل. ----- ۲۴۰۲
- تعاضم. ----- ۲۴۰۲
- تعافر. ----- ۲۴۰۲
- تعافس. ----- ۲۴۰۲
- تعافف. ----- ۲۴۰۲
- تعافی. ----- ۲۴۰۲
- تعاقب. ----- ۲۴۰۲

- ۲۴۰۲ تعاهد.
- ۲۴۰۳ تعافر.
- ۲۴۰۳ تعافل.
- ۲۴۰۳ تعاقم.
- ۲۴۰۳ تعاکر.
- ۲۴۰۳ تعاکس.
- ۲۴۰۳ تعاکظ.
- ۲۴۰۳ تعال.
- ۲۴۰۴ تعالج.
- ۲۴۰۴ تعالل.
- ۲۴۰۴ تعالم.
- ۲۴۰۴ تعالی.
- ۲۴۰۴ تعالی.
- ۲۴۰۵ تعالیق.
- ۲۴۰۵ تعالیم.
- ۲۴۰۵ تعامس.
- ۲۴۰۵ تعامش.
- ۲۴۰۵ تعامل.
- ۲۴۰۵ تعامه.
- ۲۴۰۵ تعامی.
- ۲۴۰۶ تعاند.
- ۲۴۰۶ تعانق.
- ۲۴۰۶ تعانیق.
- ۲۴۰۶ تعاود.

- ۲۴۰۹ تعب کاه.
- ۲۴۱۰ تعب کشیدن.
- ۲۴۱۰ تعبی.
- ۲۴۱۰ تعبی ء .
- ۲۴۱۰ تعبید.
- ۲۴۱۰ تعبیر.
- ۲۴۱۱ تعبیر رفتن.
- ۲۴۱۱ تعبیر زدن.
- ۲۴۱۱ تعبیر کردن.
- ۲۴۱۱ تعبیرگو.
- ۲۴۱۱ تعبیرنامج.
- ۲۴۱۲ تعبیرنامه.
- ۲۴۱۲ تعبیس.
- ۲۴۱۲ تعبیق.
- ۲۴۱۲ تعبیل.
- ۲۴۱۲ تعبیه.
- ۲۴۱۳ تعبیه ساختن.
- ۲۴۱۳ تعبیه شدن.
- ۲۴۱۳ تعبیه شکستن.
- ۲۴۱۳ تعبیه کردن.
- ۲۴۱۴ تعتاب.
- ۲۴۱۴ تعتب.
- ۲۴۱۴ تعتبط.
- ۲۴۱۴ تعتت.

- ۲۴۱۴ تعند.
- ۲۴۱۴ تعترف.
- ۲۴۱۴ تعتع.
- ۲۴۱۵ تع تع.
- ۲۴۱۵ تعتعۀ.
- ۲۴۱۵ تعتعۀ.
- ۲۴۱۵ تعتم.
- ۲۴۱۵ تعتور.
- ۲۴۱۵ تعته.
- ۲۴۱۵ تعتی.
- ۲۴۱۶ تعتیب.
- ۲۴۱۶ تعتید.
- ۲۴۱۶ تعتیق.
- ۲۴۱۶ تعتیم.
- ۲۴۱۶ تعشر.
- ۲۴۱۶ تعثکل.
- ۲۴۱۷ تعثلب.
- ۲۴۱۷ تعثیث.
- ۲۴۱۷ تعثیر.
- ۲۴۱۷ تعثین.
- ۲۴۱۷ تعجابه.
- ۲۴۱۷ تعجب.
- ۲۴۱۸ تعجب آوردن.
- ۲۴۱۸ تعجب داشتن.

- ۲۴۱۸ تعجب کردن.
- ۲۴۱۸ تعجب.
- ۲۴۱۸ تعجر.
- ۲۴۱۸ تعجرف.
- ۲۴۱۹ تعجز.
- ۲۴۱۹ تعجس.
- ۲۴۱۹ تعجل.
- ۲۴۱۹ تعجلد.
- ۲۴۱۹ تعجن.
- ۲۴۱۹ تعجه.
- ۲۴۱۹ تعجهن.
- ۲۴۲۰ تعجیب.
- ۲۴۲۰ تعجیح.
- ۲۴۲۰ تعجیز.
- ۲۴۲۰ تعجیف.
- ۲۴۲۱ تعجیل.
- ۲۴۲۱ تعجیلاً.
- ۲۴۲۱ تعجیلانہ.
- ۲۴۲۱ تعجیل دادن.
- ۲۴۲۱ تعجیل فرمودن.
- ۲۴۲۲ تعجیل کردن.
- ۲۴۲۲ تعجیم.
- ۲۴۲۲ تعجیه.
- ۲۴۲۲ تعجیه.

- ۲۴۲۲ تعداد.
- ۲۴۲۳ تعداد .
- ۲۴۲۳ تعداد.
- ۲۴۲۳ تعداد.
- ۲۴۲۳ تعداد کردن.
- ۲۴۲۳ تعدد.
- ۲۴۲۳ تعدف.
- ۲۴۲۳ تعدی.
- ۲۴۲۴ تعدیات.
- ۲۴۲۴ تعدید.
- ۲۴۲۴ تعدیق.
- ۲۴۲۴ تعدی کردن.
- ۲۴۲۴ تعدیل.
- ۲۴۲۵ تعدیل ارکان.
- ۲۴۲۵ تعدیل النهار.
- ۲۴۲۵ تعدیل اول.
- ۲۴۲۵ تعدیل دوم.
- ۲۴۲۵ تعدیل سوم.
- ۲۴۲۶ تعدیل شمس.
- ۲۴۲۶ تعدیل طول.
- ۲۴۲۶ تعدیل کردن.
- ۲۴۲۶ تعدین.
- ۲۴۲۶ تعدیه.
- ۲۴۲۷ تعذر.

- ۲۴۲۷ تعذفر.
- ۲۴۲۷ تعذل.
- ۲۴۲۷ تعذلق.
- ۲۴۲۷ تعذیب.
- ۲۴۲۷ تعذیر.
- ۲۴۲۸ تعذیق.
- ۲۴۲۸ تعذیل.
- ۲۴۲۸ تعر.
- ۲۴۲۸ تعر.
- ۲۴۲۸ تعرب.
- ۲۴۲۸ تعرج.
- ۲۴۲۹ تعرز.
- ۲۴۲۹ تعرس.
- ۲۴۲۹ تعرش.
- ۲۴۲۹ تعرص.
- ۲۴۲۹ تعرض.
- ۲۴۲۹ تعرض کردن.
- ۲۴۳۰ تعرعر.
- ۲۴۳۰ تعرف.
- ۲۴۳۰ تعرفگری.
- ۲۴۳۰ تعرفه.
- ۲۴۳۰ تعرق.
- ۲۴۳۱ تعرقب.
- ۲۴۳۱ تعرم.

- ۲۴۳۱ تعروش.
- ۲۴۳۱ تعری.
- ۲۴۳۱ تعریب.
- ۲۴۳۲ تعریج.
- ۲۴۳۲ تعرید.
- ۲۴۳۲ تعریر.
- ۲۴۳۲ تعریز.
- ۲۴۳۲ تعریس.
- ۲۴۳۲ تعریس.
- ۲۴۳۳ تعریش.
- ۲۴۳۳ تعریص.
- ۲۴۳۳ تعریض.
- ۲۴۳۴ تعریف.
- ۲۴۳۴ تعریفات.
- ۲۴۳۴ تعریف کردن.
- ۲۴۳۴ تعریق.
- ۲۴۳۵ تعریک.
- ۲۴۳۵ تعریم.
- ۲۴۳۵ تعریه.
- ۲۴۳۵ تعز.
- ۲۴۳۵ تعزب.
- ۲۴۳۶ تعزز.
- ۲۴۳۶ تعزعز.
- ۲۴۳۶ تعزل.

- ۲۴۳۶ تعزم.
- ۲۴۳۶ تعزوه.
- ۲۴۳۶ تعزی.
- ۲۴۳۶ تعزی.
- ۲۴۳۶ تعزیب.
- ۲۴۳۷ تعزیت.
- ۲۴۳۷ تعزیت پرسی.
- ۲۴۳۷ تعزیت خانه.
- ۲۴۳۷ تعزیت دادن.
- ۲۴۳۷ تعزیت داشتن.
- ۲۴۳۷ تعزیت کردن.
- ۲۴۳۷ تعزیت گفتن.
- ۲۴۳۸ تعزیتنامه.
- ۲۴۳۸ تعزیر.
- ۲۴۳۸ تعزیر.
- ۲۴۳۸ تعزیر کردن.
- ۲۴۳۹ تعزیز.
- ۲۴۳۹ تعزیل.
- ۲۴۳۹ تعزیم.
- ۲۴۳۹ تعزیه.
- ۲۴۳۹ تعزیه.
- ۲۴۳۹ تعزیه خوان.
- ۲۴۳۹ تعزیه دار.
- ۲۴۳۹ تعزیه داری.

- ۲۴۴۰ تعزیه گردان.
- ۲۴۴۰ تعزیه گردانی.
- ۲۴۴۰ تعزیه گیر.
- ۲۴۴۰ تعس.
- ۲۴۴۰ تعس.
- ۲۴۴۰ تعس.
- ۲۴۴۰ تعساء .
- ۲۴۴۰ تعسر.
- ۲۴۴۱ تعسوس.
- ۲۴۴۱ تعسف.
- ۲۴۴۱ تعسق.
- ۲۴۴۱ تعسم.
- ۲۴۴۱ تعسن.
- ۲۴۴۱ تعسء.
- ۲۴۴۱ تعسیر.
- ۲۴۴۲ تعسیف.
- ۲۴۴۲ تعسیل.
- ۲۴۴۲ تعسین.
- ۲۴۴۲ تعشب.
- ۲۴۴۲ تعسق.
- ۲۴۴۲ تعشم.
- ۲۴۴۲ تعشن.
- ۲۴۴۲ تعسینط.
- ۲۴۴۳ تعشی.

- ۲۴۴۲ تعشیب.
- ۲۴۴۳ تعشیر.
- ۲۴۴۳ تعشیش.
- ۲۴۴۳ تعشین.
- ۲۴۴۳ تعشیة.
- ۲۴۴۴ تعص.
- ۲۴۴۴ تعصب.
- ۲۴۴۴ تعصب کردن.
- ۲۴۴۴ تعصب گری.
- ۲۴۴۵ تعصر.
- ۲۴۴۵ تعصفر.
- ۲۴۴۵ تعصود.
- ۲۴۴۵ تعصوصة.
- ۲۴۴۵ تعصى.
- ۲۴۴۵ تعصیب.
- ۲۴۴۶ تعصیر.
- ۲۴۴۶ تعصیص.
- ۲۴۴۶ تعصیل.
- ۲۴۴۶ تعصیة.
- ۲۴۴۶ تعضل.
- ۲۴۴۶ تعضوض.
- ۲۴۴۶ تعضوضه.
- ۲۴۴۶ تعضید.
- ۲۴۴۷ تعضیض.

- ۲۴۴۷ تعضیل.
- ۲۴۴۷ تعضیة.
- ۲۴۴۷ تعضیه.
- ۲۴۴۷ تعطر.
- ۲۴۴۷ تعطش.
- ۲۴۴۸ تعطط.
- ۲۴۴۸ تعطف.
- ۲۴۴۸ تعطل.
- ۲۴۴۸ تعطن.
- ۲۴۴۸ تعطی.
- ۲۴۴۸ تعطیب.
- ۲۴۴۸ تعطیر.
- ۲۴۴۹ تعطیس.
- ۲۴۴۹ تعطیش.
- ۲۴۴۹ تعطیط.
- ۲۴۴۹ تعطیف.
- ۲۴۴۹ تعطیل.
- ۲۴۵۰ تعطین.
- ۲۴۵۰ تعطیة.
- ۲۴۵۰ تعطعظ.
- ۲۴۵۰ تعطل.
- ۲۴۵۰ تعظلم.
- ۲۴۵۰ تعظم.
- ۲۴۵۰ تعظیب.

- ۲۴۵۱ تعطیل.
- ۲۴۵۱ تعظیم.
- ۲۴۵۱ تعظیماً.
- ۲۴۵۱ تعظیم داشتن.
- ۲۴۵۲ تعظیم کردن.
- ۲۴۵۲ تعفج.
- ۲۴۵۲ تعفر.
- ۲۴۵۲ تعفرت.
- ۲۴۵۲ تعفف.
- ۲۴۵۲ تعفق.
- ۲۴۵۲ تعفن.
- ۲۴۵۳ تعفن کردن.
- ۲۴۵۳ تعفی.
- ۲۴۵۳ تعفیر.
- ۲۴۵۳ تعفیص.
- ۲۴۵۳ تعفیف.
- ۲۴۵۳ تعفیق.
- ۲۴۵۴ تعفیل.
- ۲۴۵۴ تعفین.
- ۲۴۵۴ تعفیة.
- ۲۴۵۴ تعقب.
- ۲۴۵۴ تعقبل.
- ۲۴۵۴ تعقد.
- ۲۴۵۴ تعقر.

- ۲۴۵۵ تعقف.
- ۲۴۵۵ تعقفر.
- ۲۴۵۵ تعقل.
- ۲۴۵۵ تعقل کردن.
- ۲۴۵۵ تعقم.
- ۲۴۵۵ تعقیب.
- ۲۴۵۶ تعقیب.
- ۲۴۵۶ تعقیبات.
- ۲۴۵۶ تعقیب کردن.
- ۲۴۵۶ تعقید.
- ۲۴۵۷ تعقیر.
- ۲۴۵۷ تعقیف.
- ۲۴۵۷ تعقیل.
- ۲۴۵۷ تعقیم.
- ۲۴۵۷ تعقیه.
- ۲۴۵۸ تعکب.
- ۲۴۵۸ تعکبس.
- ۲۴۵۸ تعکبش.
- ۲۴۵۸ تعکز.
- ۲۴۵۸ تعکس.
- ۲۴۵۸ تعکش.
- ۲۴۵۸ تعکص.
- ۲۴۵۸ تعکظ.
- ۲۴۵۹ تعکف.

- ۲۴۵۹ تعکن.
- ۲۴۵۹ تعکیب.
- ۲۴۵۹ تعکیر.
- ۲۴۵۹ تعکیز.
- ۲۴۵۹ تعکیش.
- ۲۴۵۹ تعکیظ.
- ۲۴۵۹ تعکیف.
- ۲۴۵۹ تعکیم.
- ۲۴۶۰ تعکیئه.
- ۲۴۶۰ تعل.
- ۲۴۶۰ تعلامئه.
- ۲۴۶۰ تعلث.
- ۲۴۶۰ تعلثم.
- ۲۴۶۰ تعلج.
- ۲۴۶۰ تعلعل.
- ۲۴۶۰ تعلق.
- ۲۴۶۱ تعلقات.
- ۲۴۶۱ تعلقدار.
- ۲۴۶۱ تعلق داشتن.
- ۲۴۶۱ تعلق کردن.
- ۲۴۶۱ تعلق گرفتن.
- ۲۴۶۲ تعلق غسل.
- ۲۴۶۲ تعلقه.
- ۲۴۶۲ تعلقه دار.

- ۲۴۶۲ تعلق یافتن.
- ۲۴۶۲ تعلل.
- ۲۴۶۲ تعلل آوردن.
- ۲۴۶۲ تعلل کردن.
- ۲۴۶۳ تعلم.
- ۲۴۶۳ تعلمه.
- ۲۴۶۳ تعلوط.
- ۲۴۶۳ تعله.
- ۲۴۶۳ تعلی.
- ۲۴۶۳ تعلیب.
- ۲۴۶۴ تعلیس.
- ۲۴۶۴ تعلیص.
- ۲۴۶۴ تعلیط.
- ۲۴۶۴ تعلیف.
- ۲۴۶۴ تعلیق.
- ۲۴۶۵ تعلیق کردن.
- ۲۴۶۵ تعلیقه.
- ۲۴۶۵ تعلیک.
- ۲۴۶۶ تعلیل.
- ۲۴۶۶ تعلیم.
- ۲۴۶۶ تعلیمات.
- ۲۴۶۷ تعلیم دادن.
- ۲۴۶۷ تعلیم فرما.
- ۲۴۶۷ تعلیم کردن.

- ۲۴۶۷ تعلیم گر.
- ۲۴۶۷ تعلیم گرفتن.
- ۲۴۶۷ تعلیم نمودن.
- ۲۴۶۸ تعلیم و تربیت.
- ۲۴۶۸ تعلیمی.
- ۲۴۶۸ تعلیمی.
- ۲۴۶۸ تعلیمی.
- ۲۴۶۸ تعلیمیان.
- ۲۴۶۸ تعلیمیه.
- ۲۴۶۸ تعلیه.
- ۲۴۶۹ تعمج.
- ۲۴۶۹ تعمد.
- ۲۴۶۹ تعمداً.
- ۲۴۶۹ تعمق.
- ۲۴۶۹ تعمل.
- ۲۴۶۹ تعمم.
- ۲۴۶۹ تعمی.
- ۲۴۷۰ تعمیت.
- ۲۴۷۰ تعمید.
- ۲۴۷۰ تعمیر.
- ۲۴۷۰ تعمیر کردن.
- ۲۴۷۱ تعمیرگاه.
- ۲۴۷۱ تعمیرش.
- ۲۴۷۱ تعمیق.

- ۲۴۷۱ تعمیر.
- ۲۴۷۱ تعمیر.
- ۲۴۷۱ تعیین.
- ۲۴۷۲ تعمیر.
- ۲۴۷۲ تعمیر.
- ۲۴۷۲ تعمیر کردن.
- ۲۴۷۲ تعمیر گفتن.
- ۲۴۷۲ تعناک.
- ۲۴۷۲ تعنت.
- ۲۴۷۲ تعنت زدن.
- ۲۴۷۳ تعنت کردن.
- ۲۴۷۳ تعند.
- ۲۴۷۳ تعنز.
- ۲۴۷۳ تعنش.
- ۲۴۷۳ تعنف.
- ۲۴۷۳ تعنفص.
- ۲۴۷۳ تعنق.
- ۲۴۷۳ تعنقش.
- ۲۴۷۴ تعنک.
- ۲۴۷۴ تعنک.
- ۲۴۷۴ تعنکث.
- ۲۴۷۴ تعنکش.
- ۲۴۷۴ تعنوق.
- ۲۴۷۴ تعنی.

- ۲۴۷۴ تعنیت.
- ۲۴۷۴ تعنیت.
- ۲۴۷۴ تعنيس.
- ۲۴۷۵ تعنیف.
- ۲۴۷۵ تعنیق.
- ۲۴۷۵ تعنیم.
- ۲۴۷۵ تعنین.
- ۲۴۷۵ تعنیئة.
- ۲۴۷۵ تعنیة.
- ۲۴۷۶ تعنیة.
- ۲۴۷۶ تعوث.
- ۲۴۷۶ تعوج.
- ۲۴۷۶ تعود.
- ۲۴۷۶ تعوذ.
- ۲۴۷۶ تعور.
- ۲۴۷۷ تعوض.
- ۲۴۷۷ تعوط.
- ۲۴۷۷ تعوف.
- ۲۴۷۷ تعوق.
- ۲۴۷۷ تعویث.
- ۲۴۷۷ تعویج.
- ۲۴۷۷ تعوید.
- ۲۴۷۷ تعویذ.
- ۲۴۷۸ تعویذ.

- ۲۴۷۸ تعویذ آسمان.
- ۲۴۷۸ تعویذ سیمین.
- ۲۴۷۸ تعویذ کردن.
- ۲۴۷۸ تعویر.
- ۲۴۷۹ تعویص.
- ۲۴۷۹ تعویض.
- ۲۴۷۹ تعویض کردن.
- ۲۴۷۹ تعویق.
- ۲۴۷۹ تعویق.
- ۲۴۷۹ تعویل.
- ۲۴۸۰ تعویم.
- ۲۴۸۰ تعوین.
- ۲۴۸۰ تعویة.
- ۲۴۸۰ تعویه.
- ۲۴۸۰ تعة.
- ۲۴۸۱ تعهد.
- ۲۴۸۱ تعهددار.
- ۲۴۸۱ تعهد کردن.
- ۲۴۸۱ تعهدنامه.
- ۲۴۸۲ تعی.
- ۲۴۸۲ تعیب.
- ۲۴۸۲ تعیث.
- ۲۴۸۲ تعید.
- ۲۴۸۲ تعیس.

- ۲۴۸۲ تعیس.
- ۲۴۸۲ تعیش.
- ۲۴۸۲ تعیشت.
- ۲۴۸۳ تعیط.
- ۲۴۸۳ تعیل.
- ۲۴۸۳ تعین.
- ۲۴۸۳ تعینات.
- ۲۴۸۳ تعین اول.
- ۲۴۸۳ تعین ثانی.
- ۲۴۸۴ تعیهر.
- ۲۴۸۴ تعیی.
- ۲۴۸۴ تعییب.
- ۲۴۸۴ تعییث.
- ۲۴۸۴ تعیید.
- ۲۴۸۴ تعییر.
- ۲۴۸۴ تعییش.
- ۲۴۸۵ تعییط.
- ۲۴۸۵ تعییع.
- ۲۴۸۵ تعییق.
- ۲۴۸۵ تعییل.
- ۲۴۸۵ تعیین.
- ۲۴۸۵ تعیینات.
- ۲۴۸۶ تعیین افتادن.
- ۲۴۸۶ تعیین کردن.

- ۲۴۸۶ تعییة.
- ۲۴۸۶ تغ.
- ۲۴۸۶ تغا.
- ۲۴۸۶ تغائی.
- ۲۴۸۶ تغابن.
- ۲۴۸۷ تغابن.
- ۲۴۸۷ تغابن.
- ۲۴۸۷ تغایی.
- ۲۴۸۷ تغاترکان.
- ۲۴۸۷ تغاتیمور.
- ۲۴۸۷ تغاجار.
- ۲۴۸۷ تغاجار گورکان.
- ۲۴۸۷ تغاجار نویان.
- ۲۴۸۷ تغاخان.
- ۲۴۸۸ تغار.
- ۲۴۸۸ تغار.
- ۲۴۸۸ تغاریبک.
- ۲۴۸۹ تغارچه.
- ۲۴۸۹ تغار دادن.
- ۲۴۸۹ تغار سبز.
- ۲۴۸۹ تغارۀ.
- ۲۴۸۹ تغاره.
- ۲۴۸۹ تغاری.
- ۲۴۸۹ تغارید.

- تغاریز. ۲۴۸۹
- تغاز. ۲۴۹۰
- تغازل. ۲۴۹۰
- تغازی. ۲۴۹۰
- تغاضی. ۲۴۹۰
- تغاط. ۲۴۹۰
- تغاطس. ۲۴۹۰
- تغاطش. ۲۴۹۰
- تغافل. ۲۴۹۰
- تغافل پسند. ۲۴۹۱
- تغافل پیشه. ۲۴۹۱
- تغافل داشتن. ۲۴۹۱
- تغافل زدن. ۲۴۹۱
- تغافل ساختن. ۲۴۹۱
- تغافل شعار. ۲۴۹۱
- تغافل شعاری. ۲۴۹۱
- تغافل شیوه. ۲۴۹۲
- تغافل کردن. ۲۴۹۲
- تغافل کش. ۲۴۹۲
- تغافل نمودن. ۲۴۹۲
- تغافل ورزیدن. ۲۴۹۲
- تغالب. ۲۴۹۲
- تغالی. ۲۴۹۲
- تغام. ۲۴۹۲

- ۲۴۹۳ تغامج.
- ۲۴۹۳ تغامز.
- ۲۴۹۳ تغامس.
- ۲۴۹۳ تغانی.
- ۲۴۹۳ تغاور.
- ۲۴۹۳ تغاوط.
- ۲۴۹۳ تغاوی.
- ۲۴۹۳ تغایب.
- ۲۴۹۴ تغاید.
- ۲۴۹۴ تغایر.
- ۲۴۹۴ تغایی.
- ۲۴۹۴ تغاییر.
- ۲۴۹۴ تغب.
- ۲۴۹۴ تغب.
- ۲۴۹۴ تغیر.
- ۲۴۹۴ تغبش.
- ۲۴۹۵ تغبق.
- ۲۴۹۵ تغبۀ.
- ۲۴۹۵ تغبۀ.
- ۲۴۹۵ تغیبب.
- ۲۴۹۵ تغیبیر.
- ۲۴۹۵ تغیبض.
- ۲۴۹۵ تغیبط.
- ۲۴۹۵ تغیبین.

- ۲۴۹۵ تنبیه.
- ۲۴۹۶ تنجیح.
- ۲۴۹۶ تغترف.
- ۲۴۹۶ تغتر.
- ۲۴۹۶ تننج.
- ۲۴۹۶ تغ.
- ۲۴۹۷ تغتغه.
- ۲۴۹۷ تغثیث.
- ۲۴۹۷ تغدری.
- ۲۴۹۷ تغدن.
- ۲۴۹۷ تغدی.
- ۲۴۹۷ تغدید.
- ۲۴۹۷ تغدیة.
- ۲۴۹۷ تغذرم.
- ۲۴۹۸ تغذغذ.
- ۲۴۹۸ تغدم.
- ۲۴۹۸ تغذمر.
- ۲۴۹۸ تغذی.
- ۲۴۹۸ تغذی کردن.
- ۲۴۹۸ تغذیة.
- ۲۴۹۸ تغذیه دادن.
- ۲۴۹۸ تغذیه کردن.
- ۲۴۹۹ تغر.
- ۲۴۹۹ تغران.

- ۲۴۹۹ تعرب.
- ۲۴۹۹ تغرجاق.
- ۲۴۹۹ تغرد.
- ۲۴۹۹ تغرض.
- ۲۴۹۹ تغرغر.
- ۲۵۰۰ تغرغر.
- ۲۵۰۰ تغرف.
- ۲۵۰۰ تغره.
- ۲۵۰۰ تغری.
- ۲۵۰۰ تغریب.
- ۲۵۰۰ تغریبیدی.
- ۲۵۰۱ تغریث.
- ۲۵۰۱ تغرید.
- ۲۵۰۱ تغریر.
- ۲۵۰۱ تغریز.
- ۲۵۰۱ تغریز.
- ۲۵۰۱ تغریض.
- ۲۵۰۱ تغریق.
- ۲۵۰۲ تغریم.
- ۲۵۰۲ تغریه.
- ۲۵۰۲ تغزغر.
- ۲۵۰۲ تغزل.
- ۲۵۰۲ تغزیر.
- ۲۵۰۳ تغزیه.

- ۲۵۰۳ تنفس.
- ۲۵۰۳ تنفسر.
- ۲۵۰۳ تغسل.
- ۲۵۰۳ تغسیل.
- ۲۵۰۳ تغشم.
- ۲۵۰۳ تغشمر.
- ۲۵۰۳ تغشن.
- ۲۵۰۳ تغشی.
- ۲۵۰۴ تغشیش.
- ۲۵۰۴ تغشیة.
- ۲۵۰۴ تغصب.
- ۲۵۰۴ تغضب.
- ۲۵۰۴ تغضر.
- ۲۵۰۴ تغضغض.
- ۲۵۰۴ تغضف.
- ۲۵۰۵ تغضن.
- ۲۵۰۵ تغضوض.
- ۲۵۰۵ تغضیض.
- ۲۵۰۵ تغضیف.
- ۲۵۰۵ تغضین.
- ۲۵۰۵ تغطرس.
- ۲۵۰۵ تغطرش.
- ۲۵۰۵ تغطرف.
- ۲۵۰۶ تغطش.

- تغطع. ۲۵۰۶
- تغطمط. ۲۵۰۶
- تغطى. ۲۵۰۶
- تغطيش. ۲۵۰۶
- تغطیة. ۲۵۰۶
- تغفر. ۲۵۰۶
- تغفق. ۲۵۰۶
- تغفل. ۲۵۰۷
- تغفیق. ۲۵۰۷
- تغفیل. ۲۵۰۷
- تغل. ۲۵۰۷
- تغلا. ۲۵۰۷
- تغلب. ۲۵۰۷
- تغلب. ۲۵۰۸
- تغلب. ۲۵۰۸
- تغلبی. ۲۵۰۸
- تغلبی. ۲۵۰۸
- تغلبی. ۲۵۰۸
- تغلبی. ۲۵۰۸
- تغلت. ۲۵۰۸
- تغلج. ۲۵۰۸
- تغلس. ۲۵۰۸
- تغلط. ۲۵۰۹
- تغلغشاه. ۲۵۰۹

- تغلغل. ۲۵۰۹
- تغلف. ۲۵۰۹
- تغلق. ۲۵۰۹
- تغلق. ۲۵۰۹
- تغلق شاه. ۲۵۰۹
- تغلق شاه. ۲۵۰۹
- تغلقیه. ۲۵۰۹
- تغلل. ۲۵۱۰
- تغلی. ۲۵۱۰
- تغلی. ۲۵۱۰
- تغلیب. ۲۵۱۰
- تغلیس. ۲۵۱۰
- تغلیط. ۲۵۱۰
- تغلیظ. ۲۵۱۱
- تغلیف. ۲۵۱۱
- تغلیق. ۲۵۱۱
- تغلیل. ۲۵۱۱
- تغلیه. ۲۵۱۱
- تغماض. ۲۵۱۱
- تغماق. ۲۵۱۱
- تغمد. ۲۵۱۱
- تغمر. ۲۵۱۲
- تغمر. ۲۵۱۲
- تغمط. ۲۵۱۲

- ۲۵۱۲ تغمغم.
- ۲۵۱۲ تغمل.
- ۲۵۱۲ تغمه.
- ۲۵۱۲ تغمید.
- ۲۵۱۳ تغمیر.
- ۲۵۱۳ تغمیس.
- ۲۵۱۳ تغمیض.
- ۲۵۱۳ تغمیم.
- ۲۵۱۳ تغمیة.
- ۲۵۱۳ تغنث.
- ۲۵۱۳ تغنثر.
- ۲۵۱۴ تغنح.
- ۲۵۱۴ تغندس.
- ۲۵۱۴ تغنم.
- ۲۵۱۴ تغنی.
- ۲۵۱۴ تغنیت.
- ۲۵۱۴ تغنیم.
- ۲۵۱۴ تغنین.
- ۲۵۱۴ تغنیة.
- ۲۵۱۵ تغو.
- ۲۵۱۵ تغوج.
- ۲۵۱۵ تغور.
- ۲۵۱۵ تغور.
- ۲۵۱۵ تغوط.

- تغول. ۲۵۱۵
- تغ و لغ. ۲۵۱۵
- تغون. ۲۵۱۶
- تغویث. ۲۵۱۶
- تغویر. ۲۵۱۶
- تغویط. ۲۵۱۶
- تغویة. ۲۵۱۶
- تغی. ۲۵۱۶
- تغیب. ۲۵۱۶
- تغیث. ۲۵۱۷
- تغیر. ۲۵۱۷
- تغیر آمدن. ۲۵۱۷
- تغیرات. ۲۵۱۷
- تغیر پذیرفتن. ۲۵۱۷
- تغیر کردن. ۲۵۱۷
- تغیظ. ۲۵۱۸
- تغیف. ۲۵۱۸
- تغیق. ۲۵۱۸
- تغیل. ۲۵۱۸
- تغیم. ۲۵۱۸
- تغیهق. ۲۵۱۸
- تغیب. ۲۵۱۸
- تغییر. ۲۵۱۸
- تغییرات. ۲۵۱۹

- تغییر افتادن. ۲۵۱۹
- تغییر دادن. ۲۵۱۹
- تغییر کردن. ۲۵۱۹
- تغیض. ۲۵۱۹
- تغیظ. ۲۵۲۰
- تغییف. ۲۵۲۰
- تغییق. ۲۵۲۰
- تغییم. ۲۵۲۰
- تف. ۲۵۲۰
- تف. ۲۵۲۱
- تف. ۲۵۲۲
- تفاتح. ۲۵۲۲
- تفاتف. ۲۵۲۲
- تفاتی. ۲۵۲۲
- تفاتیف. ۲۵۲۲
- تفاج. ۲۵۲۲
- تفاجی. ۲۵۲۳
- تفاج. ۲۵۲۳
- تفاج ارمنی. ۲۵۲۳
- تفاج الارض. ۲۵۲۳
- تفاج الجن. ۲۵۲۳
- تفاج الدرف. ۲۵۲۴
- تفاج بری. ۲۵۲۴
- تفاحتان. ۲۵۲۴

- ۲۵۲۴ تفاح دشتی.
- ۲۵۲۴ تفاحش.
- ۲۵۲۴ تفاح فارسی.
- ۲۵۲۴ تفاح ماهی.
- ۲۵۲۵ تفاحه.
- ۲۵۲۵ تفاحی.
- ۲۵۲۵ تفاحیه.
- ۲۵۲۵ تفاخر.
- ۲۵۲۵ تفاخر آوردن.
- ۲۵۲۵ تفاخر کردن.
- ۲۵۲۶ تفاخرکنان.
- ۲۵۲۶ تفادی.
- ۲۵۲۶ تفارر.
- ۲۵۲۶ تفارص.
- ۲۵۲۶ تفارط.
- ۲۵۲۶ تفاریج.
- ۲۵۲۷ تفاریق.
- ۲۵۲۷ تفازز.
- ۲۵۲۷ تفاسح.
- ۲۵۲۷ تفاسخ.
- ۲۵۲۷ تفاسد.
- ۲۵۲۷ تفاسی.
- ۲۵۲۷ تفاسیر.
- ۲۵۲۸ تفاصح.

- ۲۵۲۸ تفاضل.
- ۲۵۲۸ تفاضیل.
- ۲۵۲۸ تفاضل.
- ۲۵۲۸ تفاضل داشتن.
- ۲۵۲۸ تفاضلی.
- ۲۵۲۹ تفاظم.
- ۲۵۲۹ تفاظؤ.
- ۲۵۲۹ تفاعل.
- ۲۵۲۹ تفاع.
- ۲۵۲۹ تفاع.
- ۲۵۲۹ تفاف.
- ۲۵۳۰ تفافیح.
- ۲۵۳۰ تفاق.
- ۲۵۳۰ تفاقح.
- ۲۵۳۰ تفاقد.
- ۲۵۳۰ تفاقر.
- ۲۵۳۰ تفاقس.
- ۲۵۳۰ تفاقع.
- ۲۵۳۰ تفاقم.
- ۲۵۳۱ تفاکه.
- ۲۵۳۱ تفال.
- ۲۵۳۱ تفالچ.
- ۲۵۳۱ تفاله.
- ۲۵۳۱ تفالی.

- تفت. ۲۵۳۴
- تفت. ۲۵۳۵
- تفت. ۲۵۳۶
- تفتازان. ۲۵۳۶
- تفتازانی. ۲۵۳۶
- تفتاف. ۲۵۳۶
- تفتافون. ۲۵۳۶
- تفتان. ۲۵۳۶
- تفتان. ۲۵۳۶
- تفتانیدن. ۲۵۳۷
- تفتت. ۲۵۳۷
- تفتح. ۲۵۳۷
- تفت دادن. ۲۵۳۷
- تفتتر. ۲۵۳۷
- تفتتر. ۲۵۳۷
- تفتح. ۲۵۳۷
- تفتف. ۲۵۳۷
- تفتق. ۲۵۳۸
- تفتک. ۲۵۳۸
- تفتگی. ۲۵۳۸
- تفتل. ۲۵۳۸
- تفتن. ۲۵۳۸
- تفته. ۲۵۳۸
- تفته. ۲۵۳۹

- تفته جگر. ۲۵۳۹
- تفته دل. ۲۵۳۹
- تفتی. ۲۵۳۹
- تفتیت. ۲۵۳۹
- تفتیح. ۲۵۳۹
- تفتیح. ۲۵۴۰
- تفتیدن. ۲۵۴۰
- تفتیده. ۲۵۴۰
- تفتیر. ۲۵۴۰
- تفتیش. ۲۵۴۰
- تفتیش کردن. ۲۵۴۰
- تفتیق. ۲۵۴۰
- تفتیک. ۲۵۴۱
- تفتیک. ۲۵۴۱
- تفتیل. ۲۵۴۱
- تفتیله. ۲۵۴۱
- تفتین. ۲۵۴۱
- تفتین کردن. ۲۵۴۱
- تفتیه. ۲۵۴۱
- تفت. ۲۵۴۱
- تفت. ۲۵۴۲
- تفتیح. ۲۵۴۲
- تفتید. ۲۵۴۲
- تفجج. ۲۵۴۲

۲۵۴۲	تفجر.
۲۵۴۲	تفجس.
۲۵۴۲	تفجع.
۲۵۴۲	تفجیح.
۲۵۴۳	تفجیر.
۲۵۴۳	تفجیع.
۲۵۴۳	تفجیل.
۲۵۴۳	تفچین.
۲۵۴۳	تفحاح.
۲۵۴۳	تفحج.
۲۵۴۳	تفحش.
۲۵۴۳	تفحص.
۲۵۴۴	تفحص کردن.
۲۵۴۴	تفحص کنان.
۲۵۴۴	تفحل.
۲۵۴۴	تفحیح.
۲۵۴۴	تفحیم.
۲۵۴۴	تفحیة.
۲۵۴۵	تفحیة.
۲۵۴۵	تفخت.
۲۵۴۵	تفخذ.
۲۵۴۵	تفخر.
۲۵۴۵	تفخر.
۲۵۴۵	تفخل.

- ۲۵۴۵ تفخیز.
- ۲۵۴۵ تفخیر.
- ۲۵۴۶ تفخیم.
- ۲۵۴۶ تف دادن.
- ۲۵۴۶ تفدید.
- ۲۵۴۶ تفدیر.
- ۲۵۴۶ تفدیع.
- ۲۵۴۶ تفدیک.
- ۲۵۴۶ تفدیم.
- ۲۵۴۷ تفدین.
- ۲۵۴۷ تفدیة.
- ۲۵۴۷ تفذح.
- ۲۵۴۷ تفذذ.
- ۲۵۴۷ تفر.
- ۲۵۴۷ تفراجه.
- ۲۵۴۷ تفراق.
- ۲۵۴۷ تفران.
- ۲۵۴۷ تفرث.
- ۲۵۴۸ تفرج.
- ۲۵۴۸ تفرجاء.
- ۲۵۴۸ تفرج جای.
- ۲۵۴۸ تفرج زدن.
- ۲۵۴۸ تفرج کردن.
- ۲۵۴۸ تفرج کنان.

- تفرج گاه. ----- ۲۵۴۹
- تفرج گه. ----- ۲۵۴۹
- تفرجۀ. ----- ۲۵۴۹
- تفرجۀ. ----- ۲۵۴۹
- تفرچاغ. ----- ۲۵۴۹
- تفرد. ----- ۲۵۴۹
- تفرر. ----- ۲۵۴۹
- تفرزع. ----- ۲۵۵۰
- تفرزن. ----- ۲۵۵۰
- تفرس. ----- ۲۵۵۰
- تفرسخ. ----- ۲۵۵۰
- تفرس کردن. ----- ۲۵۵۰
- تفرش. ----- ۲۵۵۰
- تفرش. ----- ۲۵۵۰
- تفرشح. ----- ۲۵۵۱
- تفرشی. ----- ۲۵۵۱
- تفرص. ----- ۲۵۵۱
- تفرطح. ----- ۲۵۵۱
- تفرع. ----- ۲۵۵۱
- تفرعن. ----- ۲۵۵۲
- تفرغ. ----- ۲۵۵۲
- تفرق. ----- ۲۵۵۲
- تفرقت. ----- ۲۵۵۲
- تفرقع. ----- ۲۵۵۲

- تفرقه. ۲۵۵۲
- تفرقه. ۲۵۵۲
- تفرقه افتادن. ۲۵۵۳
- تفرقه انداختن. ۲۵۵۴
- تفرقه انداز. ۲۵۵۴
- تفرقه کردن. ۲۵۵۴
- تفرک. ۲۵۵۴
- تفرمه. ۲۵۵۴
- تفریق. ۲۵۵۴
- تفرنو. ۲۵۵۴
- تفروق. ۲۵۵۵
- تفره. ۲۵۵۵
- تفره. ۲۵۵۵
- تفری. ۲۵۵۵
- تفریب. ۲۵۵۵
- تفریث. ۲۵۵۵
- تفریح. ۲۵۵۵
- تفریح. ۲۵۵۵
- تفریحات. ۲۵۵۶
- تفریحاً. ۲۵۵۶
- تفریح کردن. ۲۵۵۶
- تفریح. ۲۵۵۶
- تفرید. ۲۵۵۶
- تفریز. ۲۵۵۷

- ۲۵۵۷ تفریس.
- ۲۵۵۷ تفریش.
- ۲۵۵۷ تفریشی.
- ۲۵۵۷ تفریص.
- ۲۵۵۷ تفریض.
- ۲۵۵۸ تفریط.
- ۲۵۵۸ تفریط کردن.
- ۲۵۵۸ تفریع.
- ۲۵۵۸ تفریغ.
- ۲۵۵۹ تفریق.
- ۲۵۶۰ تفریقاً.
- ۲۵۶۰ تفریقانه.
- ۲۵۶۰ تفریق کردن.
- ۲۵۶۰ تفریک.
- ۲۵۶۰ تفریه.
- ۲۵۶۰ تفریه.
- ۲۵۶۰ تفرزه.
- ۲۵۶۰ تفرزه.
- ۲۵۶۱ تفرع.
- ۲۵۶۱ تفریع.
- ۲۵۶۱ تفس.
- ۲۵۶۱ تفسان.
- ۲۵۶۱ تفساندن.
- ۲۵۶۱ تفسانیدن.

- تفسئة. ۲۵۶۱
- تفسح. ۲۵۶۲
- تفسح. ۲۵۶۲
- تفسح. ۲۵۶۲
- تفسر. ۲۵۶۲
- تفسرة. ۲۵۶۲
- تفسطط. ۲۵۶۲
- تفسؤ. ۲۵۶۳
- تفسه. ۲۵۶۳
- تفسيا. ۲۵۶۳
- تفسیح. ۲۵۶۳
- تفسیح. ۲۵۶۳
- تفسیدن. ۲۵۶۳
- تفسیده. ۲۵۶۴
- تفسیده شدن. ۲۵۶۴
- تفسیده گشتن. ۲۵۶۴
- تفسیر. ۲۵۶۴
- تفسیردان. ۲۵۶۷
- تفسیر کردن. ۲۵۶۷
- تفسیرگوی. ۲۵۶۷
- تفسیری. ۲۵۶۷
- تفسیق. ۲۵۶۷
- تفسیل. ۲۵۶۸
- تفسیله. ۲۵۶۸

- ۲۵۶۸ تفش.
- ۲۵۶۸ تفش.
- ۲۵۶۸ تفشج.
- ۲۵۶۸ تفشج.
- ۲۵۶۸ تفشره.
- ۲۵۶۸ تفشغ.
- ۲۵۶۹ تفشق.
- ۲۵۶۹ تفشل.
- ۲۵۶۹ تفشل.
- ۲۵۶۹ تفشله.
- ۲۵۶۹ تفشوؤ.
- ۲۵۶۹ تفشه.
- ۲۵۶۹ تفشه زدن.
- ۲۵۶۹ تفشه زن.
- ۲۵۷۰ تفشی.
- ۲۵۷۰ تفشیج.
- ۲۵۷۰ تفشیج.
- ۲۵۷۰ تفشیخ.
- ۲۵۷۰ تفشیر.
- ۲۵۷۰ تفشیره.
- ۲۵۷۰ تفشیغ.
- ۲۵۷۱ تفشیل.
- ۲۵۷۱ تفشيله.
- ۲۵۷۱ تفشیه.

- ۲۵۷۵ تفض.
- ۲۵۷۵ تفضلات.
- ۲۵۷۵ تفضل داشتن.
- ۲۵۷۵ تفضل کردن.
- ۲۵۷۵ تفضیح.
- ۲۵۷۶ تفضیح.
- ۲۵۷۶ تفضیض.
- ۲۵۷۶ تفضیل.
- ۲۵۷۶ تفضیل بردن.
- ۲۵۷۶ تفضیل نهادن.
- ۲۵۷۶ تفتح.
- ۲۵۷۶ تفرط.
- ۲۵۷۷ تفتن.
- ۲۵۷۷ تفتیح.
- ۲۵۷۷ تفتیر.
- ۲۵۷۷ تفتیس.
- ۲۵۷۷ تفتین.
- ۲۵۷۷ تفتح.
- ۲۵۷۷ تفعف.
- ۲۵۷۷ تفع.
- ۲۵۷۸ تفعی.
- ۲۵۷۸ تفعیل.
- ۲۵۷۸ تفعم.
- ۲۵۷۸ تفعه.

- ۲۵۷۸ تفقهُ.
- ۲۵۷۸ تفقُّهُ.
- ۲۵۷۸ تفقح.
- ۲۵۷۸ تفقد.
- ۲۵۷۹ تفقد فرمودن.
- ۲۵۷۹ تفقد کردن.
- ۲۵۷۹ تفقد نمودن.
- ۲۵۷۹ تفقع.
- ۲۵۷۹ تفقم.
- ۲۵۷۹ تفقؤ.
- ۲۵۸۰ تفقه.
- ۲۵۸۰ تفقیح.
- ۲۵۸۰ تفقیر.
- ۲۵۸۰ تفقیع.
- ۲۵۸۰ تفقیه.
- ۲۵۸۰ تفک.
- ۲۵۸۱ تفک.
- ۲۵۸۱ تفکده.
- ۲۵۸۱ تفکر.
- ۲۵۸۱ تف کردن.
- ۲۵۸۱ تفکر کردن.
- ۲۵۸۲ تفک ساز.
- ۲۵۸۲ تفکک.
- ۲۵۸۲ تفکن.

- ۲۵۸۵ تفلل.
- ۲۵۸۵ تفلأ.
- ۲۵۸۵ تفلّی.
- ۲۵۸۶ تفلیح.
- ۲۵۸۶ تفلیح.
- ۲۵۸۶ تفلیح.
- ۲۵۸۶ تفلید.
- ۲۵۸۶ تفلیس.
- ۲۵۸۶ تفلیس.
- ۲۵۸۷ تفلیسی.
- ۲۵۸۷ تفلیسی.
- ۲۵۸۷ تفلیسی.
- ۲۵۸۷ تفلیسی.
- ۲۵۸۷ تفلیص.
- ۲۵۸۷ تفلیع.
- ۲۵۸۸ تفلیق.
- ۲۵۸۸ تفلیک.
- ۲۵۸۸ تفلیل.
- ۲۵۸۸ تفلیة.
- ۲۵۸۸ تفن.
- ۲۵۸۸ تفناک.
- ۲۵۸۸ تفند.
- ۲۵۸۸ تفنشخ.
- ۲۵۸۸ تفنق.

- تفنگ. ۲۵۸۹
- تفنگا. ۲۵۸۹
- تفنگا. ۲۵۸۹
- تفنگ انداختن. ۲۵۹۰
- تفنگ چی. ۲۵۹۰
- تفنگ خوردن. ۲۵۹۰
- تفنگدار. ۲۵۹۰
- تفنگ ساز. ۲۵۹۰
- تفنگ سازی. ۲۵۹۰
- تفنن. ۲۵۹۰
- تفنو. ۲۵۹۱
- تفنود. ۲۵۹۱
- تفنه. ۲۵۹۱
- تفنی. ۲۵۹۱
- تفنیخ. ۲۵۹۱
- تفنید. ۲۵۹۱
- تفنیش. ۲۵۹۱
- تفنیق. ۲۵۹۲
- تفنین. ۲۵۹۲
- تفو. ۲۵۹۲
- تفوت. ۲۵۹۲
- تف و تاب. ۲۵۹۲
- تفوح. ۲۵۹۲
- تفؤد. ۲۵۹۳

- ۲۵۹۳ تفود.
- ۲۵۹۳ تفور.
- ۲۵۹۳ تفوز.
- ۲۵۹۳ تفوف.
- ۲۵۹۳ تفوق.
- ۲۵۹۳ تفوق جستن.
- ۲۵۹۴ تفوق داشتن.
- ۲۵۹۴ تفوق یافتن.
- ۲۵۹۴ تفؤل.
- ۲۵۹۴ تفؤل کردن.
- ۲۵۹۴ تفؤم.
- ۲۵۹۴ تفون.
- ۲۵۹۴ تفوه.
- ۲۵۹۴ تفوه.
- ۲۵۹۴ تفویت.
- ۲۵۹۵ تفویج.
- ۲۵۹۵ تفویر.
- ۲۵۹۵ تفویز.
- ۲۵۹۵ تفویض.
- ۲۵۹۵ تفویض کردن.
- ۲۵۹۵ تفویف.
- ۲۵۹۶ تفویق.
- ۲۵۹۶ تفویم.
- ۲۵۹۶ تفویه.

۲۵۹۶	تفه.
۲۵۹۶	تفه.
۲۵۹۶	تفه.
۲۵۹۷	تفهیر.
۲۵۹۷	تفهیق.
۲۵۹۷	تفهیم.
۲۵۹۷	تفهنا.
۲۵۹۷	تفهئه.
۲۵۹۷	تفهیر.
۲۵۹۷	تفهیم.
۲۵۹۸	تفهیه.
۲۵۹۸	تفی.
۲۵۹۸	تفیأه.
۲۵۹۸	تفیئه.
۲۵۹۸	تفیحسن.
۲۵۹۸	تفیحه.
۲۵۹۸	تفید.
۲۵۹۸	تفیدن.
۲۵۹۹	تفیده.
۲۵۹۹	تفیرا.
۲۵۹۹	تفیرک.
۲۵۹۹	تفیش.
۲۵۹۹	تفیظ.
۲۵۹۹	تفیل.

- تفیلق. ۲۵۹۹
- تفیلیم. ۲۵۹۹
- تفین. ۲۵۹۹
- تفینه. ۲۶۰۰
- تفیؤ. ۲۶۰۰
- تفیهان. ۲۶۰۰
- تفیهر. ۲۶۰۰
- تفیهبق. ۲۶۰۰
- تفیید. ۲۶۰۰
- تفییل. ۲۶۰۰
- تقاء. ۲۶۰۰
- تقاب. ۲۶۰۱
- تقابل. ۲۶۰۱
- تقای. ۲۶۰۲
- تقات. ۲۶۰۲
- تقاتر. ۲۶۰۲
- تقاتق. ۲۶۰۲
- تقاتل. ۲۶۰۲
- تقادع. ۲۶۰۲
- تقادم. ۲۶۰۲
- تقادم. ۲۶۰۲
- تقادیر. ۲۶۰۲
- تقاذع. ۲۶۰۳
- تقاذف. ۲۶۰۳

- تقار. ۲۶۰۳
- تقارب. ۲۶۰۳
- تقارش. ۲۶۰۳
- تقارض. ۲۶۰۳
- تقارظ. ۲۶۰۴
- تقارع. ۲۶۰۴
- تقارن. ۲۶۰۴
- تقاره. ۲۶۰۴
- تقاریر. ۲۶۰۴
- تقازیح. ۲۶۰۴
- تقاسم. ۲۶۰۴
- تقاص. ۲۶۰۴
- تقاصر. ۲۶۰۵
- تقاصف. ۲۶۰۵
- تقاصیر. ۲۶۰۵
- تقاضا. ۲۶۰۵
- تقاضا آمدن. ۲۶۰۶
- تقاضائی. ۲۶۰۶
- تقاضا داشتن. ۲۶۰۶
- تقاضا شدن. ۲۶۰۶
- تقاضا کردن. ۲۶۰۶
- تقاضاگر. ۲۶۰۶
- تقاضی. ۲۶۰۶
- تقاطر. ۲۶۰۷

- تقاطع. ۲۶۰۷
- تقاعد. ۲۶۰۷
- تقاعد کردن. ۲۶۰۷
- تقاعد ورزیدن. ۲۶۰۷
- تقاعس. ۲۶۰۷
- تقافر. ۲۶۰۸
- تقافس. ۲۶۰۸
- تقافص. ۲۶۰۸
- تقافط. ۲۶۰۸
- تقال. ۲۶۰۸
- تقالد. ۲۶۰۸
- تقالی. ۲۶۰۸
- تقالیب. ۲۶۰۸
- تقامر. ۲۶۰۸
- تقاود. ۲۶۰۹
- تقاول. ۲۶۰۹
- تقاوم. ۲۶۰۹
- تقاوه. ۲۶۰۹
- تقاوی. ۲۶۰۹
- تقاویم. ۲۶۰۹
- تقاؤه. ۲۶۰۹
- تقای تیمور. ۲۶۰۹
- تقایل. ۲۶۱۰
- تقبب. ۲۶۱۰

- تقبص. ۲۶۱۰
- تقبض. ۲۶۱۰
- تقبل. ۲۶۱۰
- تقبلات. ۲۶۱۰
- تقبل کردن. ۲۶۱۰
- تقبل نمودن. ۲۶۱۰
- تقبی. ۲۶۱۱
- تقیب. ۲۶۱۱
- تقیح. ۲۶۱۱
- تقیح کردن. ۲۶۱۱
- تقیص. ۲۶۱۱
- تقیض. ۲۶۱۱
- تقیط. ۲۶۱۱
- تقبیل. ۲۶۱۲
- تقیبیه. ۲۶۱۲
- تقتاق. ۲۶۱۲
- تقتال. ۲۶۱۲
- تقتر. ۲۶۱۲
- تق تق. ۲۶۱۲
- تقتقه. ۲۶۱۲
- تقتل. ۲۶۱۳
- تقتمش خان. ۲۶۱۳
- تقتیت. ۲۶۱۳
- تقتید. ۲۶۱۳

۲۶۱۳	تقتیر
۲۶۱۳	تقتیل
۲۶۱۳	تقشر
۲۶۱۴	تقحز
۲۶۱۴	تقحزم
۲۶۱۴	تقحزن
۲۶۱۴	تقحل
۲۶۱۴	تقحلز
۲۶۱۴	تقحم
۲۶۱۴	تقحیب
۲۶۱۴	تقحیز
۲۶۱۴	تقحیص
۲۶۱۴	تقحیط
۲۶۱۵	تقحیم
۲۶۱۵	تقخیة
۲۶۱۵	تقدد
۲۶۱۵	تقدر
۲۶۱۵	تقدس
۲۶۱۵	تقدع
۲۶۱۶	تقدم
۲۶۱۶	تقدم داشتن
۲۶۱۶	تقدمة
۲۶۱۷	تقدمة
۲۶۱۷	تقدمیة

۲۶۱۷	تقدہ.
۲۶۱۷	تقدی.
۲۶۱۷	تقدیح.
۲۶۱۷	تقدید.
۲۶۱۷	تقدیر.
۲۶۱۹	تقدیرات.
۲۶۱۹	تقدیر رفتن.
۲۶۱۹	تقدیر کردن.
۲۶۱۹	تقدیرگر.
۲۶۱۹	تقدیری.
۲۶۲۰	تقدیر یافتن.
۲۶۲۰	تقدیس.
۲۶۲۰	تقدیسی.
۲۶۲۰	تقدیم.
۲۶۲۱	تقدیم افتادن.
۲۶۲۱	تقدیم داشتن.
۲۶۲۱	تقدیم فرمودن.
۲۶۲۲	تقدیم کردن.
۲۶۲۲	تقدیمی.
۲۶۲۲	تقدیم یافتن.
۲۶۲۲	تقدح.
۲۶۲۲	تقدر.
۲۶۲۲	تقدع.
۲۶۲۲	تقدقد.

- تقدیر. ۲۶۲۲
- تقدیع. ۲۶۲۳
- تقدیف. ۲۶۲۳
- تقدیة. ۲۶۲۳
- تقر. ۲۶۲۳
- تقراب. ۲۶۲۳
- تقرار. ۲۶۲۳
- تقرئة. ۲۶۲۳
- تقرب. ۲۶۲۳
- تقرب جستن. ۲۶۲۴
- تقرب حاصل کردن. ۲۶۲۴
- تقرب داشتن. ۲۶۲۴
- تقرب کردن. ۲۶۲۴
- تقرب یافتن. ۲۶۲۴
- تقرتیه. ۲۶۲۴
- تقرثع. ۲۶۲۵
- تقرح. ۲۶۲۵
- تقرحات. ۲۶۲۵
- تقرد. ۲۶۲۵
- تقرد. ۲۶۲۵
- تقرده. ۲۶۲۵
- تقرر. ۲۶۲۵
- تقرزم. ۲۶۲۵
- تقرش. ۲۶۲۵

۲۶۲۶	تقرط.
۲۶۲۶	تقرطب.
۲۶۲۶	تقرطس.
۲۶۲۶	تقرطق.
۲۶۲۶	تقرع.
۲۶۲۶	تقرعث.
۲۶۲۶	تقرعف.
۲۶۲۶	تقرف.
۲۶۲۶	تقرفص.
۲۶۲۷	تقرفع.
۲۶۲۷	تقرقف.
۲۶۲۷	تقرم.
۲۶۲۷	تقرؤ.
۲۶۲۷	تقره.
۲۶۲۷	تقره.
۲۶۲۷	تقری.
۲۶۲۷	تقری ء.
۲۶۲۸	تقریب.
۲۶۲۸	تقریباً.
۲۶۲۸	تقریبی.
۲۶۲۸	تقریح.
۲۶۲۸	تقرید.
۲۶۲۹	تقریر.
۲۶۲۹	تقریراً.

۲۶۲۹	تقریرات.
۲۶۲۹	تقریر افتادن.
۲۶۳۰	تقریر بستن.
۲۶۳۰	تقریر پذیرفتن.
۲۶۳۰	تقریر رفتن.
۲۶۳۰	تقریر کردن.
۲۶۳۰	تقریس.
۲۶۳۱	تقریش.
۲۶۳۱	تقریص.
۲۶۳۱	تقریض.
۲۶۳۱	تقریط.
۲۶۳۱	تقریط.
۲۶۳۱	تقریع.
۲۶۳۲	تقریم.
۲۶۳۲	تقرین.
۲۶۳۲	تقریح.
۲۶۳۲	تقرز.
۲۶۳۲	تقرز.
۲۶۳۲	تقریح.
۲۶۳۳	تقریع.
۲۶۳۳	تقریه.
۲۶۳۳	تقسس.
۲۶۳۳	تقسط.
۲۶۳۳	تقسقس.

- ۲۶۳۷ تقصم.
- ۲۶۳۷ تقصی.
- ۲۶۳۷ تقصیب.
- ۲۶۳۷ تقصیة.
- ۲۶۳۷ تقصید.
- ۲۶۳۸ تقصیر.
- ۲۶۳۸ تقصیرات.
- ۲۶۳۹ تقصیر افتادن.
- ۲۶۳۹ تقصیر بین.
- ۲۶۳۹ تقصیر دار.
- ۲۶۳۹ تقصیر رفتن.
- ۲۶۳۹ تقصیر کار.
- ۲۶۳۹ تقصیر کردن.
- ۲۶۳۹ تقصیر مند.
- ۲۶۳۹ تقصیر نمودن.
- ۲۶۴۰ تقصیص.
- ۲۶۴۰ تقصیع.
- ۲۶۴۰ تقصیف.
- ۲۶۴۰ تقصیة.
- ۲۶۴۰ تقضب.
- ۲۶۴۰ تقضض.
- ۲۶۴۰ تقضع.
- ۲۶۴۰ تقضض.
- ۲۶۴۰ تقضؤ.

- ۲۶۴۱ تقضی.
- ۲۶۴۱ تقضیب.
- ۲۶۴۱ تقضیع.
- ۲۶۴۱ تقضیة.
- ۲۶۴۱ تقطاع.
- ۲۶۴۱ تقطب.
- ۲۶۴۱ تقطر.
- ۲۶۴۲ تقطرب.
- ۲۶۴۲ تقطع.
- ۲۶۴۲ تقطقط.
- ۲۶۴۲ تقطل.
- ۲۶۴۲ تقطی.
- ۲۶۴۲ تقطیب.
- ۲۶۴۳ تقطیر.
- ۲۶۴۳ تقطیر کردن.
- ۲۶۴۳ تقطیط.
- ۲۶۴۳ تقطیع.
- ۲۶۴۵ تقطیع کردن.
- ۲۶۴۵ تقطیف.
- ۲۶۴۵ تقطیل.
- ۲۶۴۶ تقطین.
- ۲۶۴۶ تقع.
- ۲۶۴۶ تقع.
- ۲۶۴۶ تقعثل.

۲۶۴۶	تقعد.
۲۶۴۶	تقعر.
۲۶۴۶	تقعس.
۲۶۴۶	تقعط.
۲۶۴۷	تقعف.
۲۶۴۷	تقعفر.
۲۶۴۷	تقعقع.
۲۶۴۷	تقعوس.
۲۶۴۷	تقعوش.
۲۶۴۷	تقعیب.
۲۶۴۷	تقعیث.
۲۶۴۷	تقعید.
۲۶۴۸	تقعیر.
۲۶۴۸	تقعیط.
۲۶۴۸	تقفر.
۲۶۴۸	تقفز.
۲۶۴۸	تقفس.
۲۶۴۸	تقفص.
۲۶۴۸	تقفع.
۲۶۴۹	تقفقف.
۲۶۴۹	تقفی.
۲۶۴۹	تقفیر.
۲۶۴۹	تقفیع.
۲۶۴۹	تقفیل.

- تقفین. ۲۶۴۹
- تقفیه. ۲۶۴۹
- تق قزبالا. ۲۶۴۹
- تقل. ۲۶۵۰
- تقلا. ۲۶۵۰
- تقلا. ۲۶۵۰
- تقلب. ۲۶۵۰
- تقلبات. ۲۶۵۰
- تقلب کردن. ۲۶۵۰
- تقلبی. ۲۶۵۰
- تقلج. ۲۶۵۱
- تقلد. ۲۶۵۱
- تقلز. ۲۶۵۱
- تقلزم. ۲۶۵۱
- تقلس. ۲۶۵۱
- تقلسی. ۲۶۵۱
- تقلص. ۲۶۵۱
- تقلع. ۲۶۵۱
- تقلعث. ۲۶۵۲
- تقلق. ۲۶۵۲
- تقلقل. ۲۶۵۲
- تقلنس. ۲۶۵۲
- تقلی. ۲۶۵۲
- تقلی. ۲۶۵۲

- ۲۶۵۲ تقلی.
- ۲۶۵۲ تقلیب.
- ۲۶۵۳ تقلیح.
- ۲۶۵۳ تقلیح.
- ۲۶۵۳ تقلید.
- ۲۶۵۴ تقلیدآباد.
- ۲۶۵۴ تقلیدآباد.
- ۲۶۵۴ تقلید کردن.
- ۲۶۵۴ تقلیدی.
- ۲۶۵۴ تقلیز.
- ۲۶۵۴ تقلیس.
- ۲۶۵۴ تقلیص.
- ۲۶۵۵ تقلیع.
- ۲۶۵۵ تقلیف.
- ۲۶۵۵ تقلیل.
- ۲۶۵۵ تقلیل دادن.
- ۲۶۵۵ تقلیل کردن.
- ۲۶۵۵ تقلیل یافتن.
- ۲۶۵۵ تقلیم.
- ۲۶۵۶ تقماق.
- ۲۶۵۶ تقماق.
- ۲۶۵۶ تقمح.
- ۲۶۵۶ تقمر.
- ۲۶۵۶ تقمش.

- ۲۶۵۶ تقمص.
- ۲۶۵۶ تقمع.
- ۲۶۵۷ تقممق.
- ۲۶۵۷ تقمل.
- ۲۶۵۷ تقمم.
- ۲۶۵۷ تقمن.
- ۲۶۵۷ تقمؤ.
- ۲۶۵۷ تقمه.
- ۲۶۵۷ تقمیج.
- ۲۶۵۸ تقمیس.
- ۲۶۵۸ تقمیش.
- ۲۶۵۸ تقمیص.
- ۲۶۵۸ تقمیط.
- ۲۶۵۸ تقمع.
- ۲۶۵۸ تقن.
- ۲۶۵۸ تقن.
- ۲۶۵۸ تقنئه.
- ۲۶۵۸ تقنب.
- ۲۶۵۹ تقنج.
- ۲۶۵۹ تقنذ.
- ۲۶۵۹ تقنز.
- ۲۶۵۹ تقنسر.
- ۲۶۵۹ تقنص.
- ۲۶۵۹ تقنع.

- تقنؤ. ۲۶۵۹
- تقنی. ۲۶۵۹
- تقنی ء. ۲۶۶۰
- تقنیب. ۲۶۶۰
- تقنیج. ۲۶۶۰
- تقنیش. ۲۶۶۰
- تقنیط. ۲۶۶۰
- تقنیع. ۲۶۶۰
- تقنیف. ۲۶۶۰
- تقنین. ۲۶۶۰
- تقنینی. ۲۶۶۰
- تقنینیه. ۲۶۶۱
- تقنیة. ۲۶۶۱
- تقوا. ۲۶۶۱
- تقواء. ۲۶۶۱
- تقواد. ۲۶۶۱
- تقواله. ۲۶۶۱
- تقوب. ۲۶۶۱
- تقوت. ۲۶۶۱
- تقوج. ۲۶۶۲
- تقور. ۲۶۶۲
- تقوز. ۲۶۶۲
- تقوس. ۲۶۶۲
- تقوصر. ۲۶۶۲

- ۲۶۶۲ تقوَصْرَةٌ. تقوَصْرَةٌ.
- ۲۶۶۲ تقوَضٌ. تقوَضٌ.
- ۲۶۶۲ تقوَعٌ. تقوَعٌ.
- ۲۶۶۳ تقوَعٌ. تقوَعٌ.
- ۲۶۶۳ تقوَفٌ. تقوَفٌ.
- ۲۶۶۳ تقوَلٌ. تقوَلٌ.
- ۲۶۶۳ تق و لِق. تق و لِق.
- ۲۶۶۳ تقوَلَةٌ. تقوَلَةٌ.
- ۲۶۶۳ تقوَمٌ. تقوَمٌ.
- ۲۶۶۳ تقوَنٌ. تقوَنٌ.
- ۲۶۶۴ تقوَهٌ. تقوَهٌ.
- ۲۶۶۴ تقوَى. تقوَى.
- ۲۶۶۴ تقوَى. تقوَى.
- ۲۶۶۵ تقوَى. تقوَى.
- ۲۶۶۵ تقوَى. تقوَى.
- ۲۶۶۵ تقوَى. تقوَى.
- ۲۶۶۵ تقوِيبٌ. تقوِيبٌ.
- ۲۶۶۵ تقوِيتٌ. تقوِيتٌ.
- ۲۶۶۵ تقوِيت داری. تقوِيت داری.
- ۲۶۶۵ تقوِيت کردن. تقوِيت کردن.
- ۲۶۶۶ تقوِيجٌ. تقوِيجٌ.
- ۲۶۶۶ تقوِيدٌ. تقوِيدٌ.
- ۲۶۶۶ تقوِيرٌ. تقوِيرٌ.
- ۲۶۶۶ تقوِيزٌ. تقوِيزٌ.

- تقی الدین. ۲۶۷۴
- تقی الدین. ۲۶۷۴
- تقی الدین. ۲۶۷۴
- تقی الدین. ۲۶۷۴
- تقی الدین اوحدی. ۲۶۷۴
- تقی الدین بغدادی. ۲۶۷۵
- تقی الدین تمیمی. ۲۶۷۵
- تقی الدین حموی. ۲۶۷۵
- تقی الدین راصد. ۲۶۷۵
- تقی الدین سبکی. ۲۶۷۵
- تقی الدین سروجی. ۲۶۷۶
- تقی الدین فاسی. ۲۶۷۶
- تقی الدین مقریزی. ۲۶۷۶
- تقیئه. ۲۶۷۶
- تقیث. ۲۶۷۶
- تقیح. ۲۶۷۶
- تقید. ۲۶۷۶
- تقی دیزه. ۲۶۷۶
- تقیس. ۲۶۷۷
- تقیسه. ۲۶۷۷
- تقی شوشتری. ۲۶۷۷
- تقیص. ۲۶۷۷
- تقیض. ۲۶۷۷
- تقیظ. ۲۶۷۷

- ۲۶۷۷ تقی عبدالله.
- ۲۶۷۷ تقی کاشی.
- ۲۶۷۸ تقی کاشی.
- ۲۶۷۸ تقی کندی.
- ۲۶۷۸ تقیل.
- ۲۶۷۸ تقی مازندرانی.
- ۲۶۷۸ تقین.
- ۲۶۷۸ تقیو.
- ۲۶۷۸ تقیه.
- ۲۶۷۹ تقیه الارمنازیة.
- ۲۶۷۹ تقیه بنت غیث.
- ۲۶۷۹ تقیه کردن.
- ۲۶۷۹ تقی همدانی.
- ۲۶۷۹ تقیح.
- ۲۶۷۹ تقیید.
- ۲۶۸۰ تقییر.
- ۲۶۸۰ تقییض.
- ۲۶۸۰ تقییظ.
- ۲۶۸۰ تقییل.
- ۲۶۸۰ تقیین.
- ۲۶۸۰ تک.
- ۲۶۸۲ تک.
- ۲۶۸۳ تک.
- ۲۶۸۳ تک.

- ۲۶۸۷ تکارس.
- ۲۶۸۷ تکارم.
- ۲۶۸۷ تکاره.
- ۲۶۸۷ تکاری.
- ۲۶۸۷ تکاس.
- ۲۶۸۷ تکاسل.
- ۲۶۸۸ تکاسل کردن.
- ۲۶۸۸ تکاشف.
- ۲۶۸۸ تکاص.
- ۲۶۸۸ تکاظ.
- ۲۶۸۸ تکاف.
- ۲۶۸۸ تکاف.
- ۲۶۸۸ تکافج.
- ۲۶۸۸ تکافل.
- ۲۶۸۹ تکافؤ.
- ۲۶۸۹ تکافی.
- ۲۶۸۹ تکاک.
- ۲۶۸۹ تکاک.
- ۲۶۸۹ تکاک.
- ۲۶۸۹ تکاکرة.
- ۲۶۸۹ تکالب.
- ۲۶۸۹ تکالم.
- ۲۶۹۰ تکالیف.
- ۲۶۹۰ تکامجان.

- تکامر. ۲۶۹۰
- تکامل. ۲۶۹۰
- تکامیشی. ۲۶۹۰
- تکان. ۲۶۹۰
- تکان. ۲۶۹۰
- تکان. ۲۶۹۱
- تکان تپه. ۲۶۹۱
- تکان تپه. ۲۶۹۱
- تکان خوردن. ۲۶۹۱
- تکان دادن. ۲۶۹۱
- تکاندن. ۲۶۹۱
- تکانلو. ۲۶۹۱
- تکانلو. ۲۶۹۱
- تکانلوجه. ۲۶۹۲
- تکانه. ۲۶۹۲
- تکانیدن. ۲۶۹۲
- تکاو. ۲۶۹۲
- تکاو. ۲۶۹۲
- تکاو. ۲۶۹۲
- تکاوچ. ۲۶۹۳
- تکاور. ۲۶۹۳
- تکاوری. ۲۶۹۳
- تکاوس. ۲۶۹۳
- تکاول. ۲۶۹۳

- تکاه. ۲۶۹۴
- تکاهل. ۲۶۹۴
- تکایا. ۲۶۹۴
- تکاید. ۲۶۹۴
- تکایل. ۲۶۹۴
- تک اسبه. ۲۶۹۴
- تک افتادن. ۲۶۹۴
- تکأگو. ۲۶۹۴
- تک انجام. ۲۶۹۵
- تکأه. ۲۶۹۵
- تکبب. ۲۶۹۵
- تکبد. ۲۶۹۵
- تکبر. ۲۶۹۵
- تکبرانه. ۲۶۹۵
- تکبر کردن. ۲۶۹۶
- تک برگ. ۲۶۹۶
- تکبس. ۲۶۹۶
- تکبکب. ۲۶۹۶
- تک بلاغ. ۲۶۹۶
- تکبن. ۲۶۹۶
- تکبند. ۲۶۹۶
- تکبی. ۲۶۹۷
- تکبیب. ۲۶۹۷
- تکبیث. ۲۶۹۷

- ۲۶۹۷ تکبید.
- ۲۶۹۷ تکبیر.
- ۲۶۹۸ تکبیر بستن.
- ۲۶۹۸ تکبیر کردن.
- ۲۶۹۸ تکبیر کشیدن.
- ۲۶۹۸ تکبیر گفتن.
- ۲۶۹۸ تکبیر.
- ۲۶۹۸ تکبیل.
- ۲۶۹۸ تکبیه.
- ۲۶۹۸ تک پا.
- ۲۶۹۹ تک پای.
- ۲۶۹۹ تک پایه.
- ۲۶۹۹ تک پران.
- ۲۶۹۹ تک پراندن.
- ۲۶۹۹ تک پرانی.
- ۲۶۹۹ تکتاز.
- ۲۶۹۹ تکتب.
- ۲۶۹۹ تکتف.
- ۲۷۰۰ تک تک.
- ۲۷۰۰ تکتکت.
- ۲۷۰۰ تکتکه.
- ۲۷۰۰ تکتل.
- ۲۷۰۰ تکتم.
- ۲۷۰۰ تکتوزاژ.

- تکثیب. ----- ۲۷۰۰
- تکتبع. ----- ۲۷۰۱
- تکتیف. ----- ۲۷۰۱
- تکتیل. ----- ۲۷۰۱
- تکتیم. ----- ۲۷۰۱
- تکت. ----- ۲۷۰۱
- تکثئه. ----- ۲۷۰۱
- تکتخ. ----- ۲۷۰۱
- تکثر. ----- ۲۷۰۲
- تکثرات. ----- ۲۷۰۲
- تکثم. ----- ۲۷۰۲
- تکثیب. ----- ۲۷۰۲
- تکثیح. ----- ۲۷۰۲
- تکثیر. ----- ۲۷۰۲
- تکتبع. ----- ۲۷۰۲
- تکثیف. ----- ۲۷۰۳
- تکج. ----- ۲۷۰۳
- تکحل. ----- ۲۷۰۳
- تکحیب. ----- ۲۷۰۳
- تکحیص. ----- ۲۷۰۳
- تکحیل. ----- ۲۷۰۳
- تکحیل دادن. ----- ۲۷۰۳
- تکحیل کردن. ----- ۲۷۰۴
- تکخال. ----- ۲۷۰۴

- تکذّب..... ۲۷۰۴
- تکدج..... ۲۷۰۴
- تکدد..... ۲۷۰۴
- تکدر..... ۲۷۰۴
- تکدس..... ۲۷۰۴
- تکدکد..... ۲۷۰۵
- تکده..... ۲۷۰۵
- تکدی..... ۲۷۰۵
- تکدیج..... ۲۷۰۵
- تکدید..... ۲۷۰۵
- تکدیر..... ۲۷۰۵
- تکدی کردن..... ۲۷۰۵
- تکدیم..... ۲۷۰۵
- تکدیّه..... ۲۷۰۶
- تکدیبه..... ۲۷۰۶
- تکذاب..... ۲۷۰۶
- تکذب..... ۲۷۰۶
- تکذیب..... ۲۷۰۶
- تکذیب کردن..... ۲۷۰۶
- تکر..... ۲۷۰۶
- تکر..... ۲۷۰۶
- تکر..... ۲۷۰۷
- تکر..... ۲۷۰۷
- تکرار..... ۲۷۰۷

- تکرار. ۲۷۰۷
- تکرار کردن. ۲۷۰۷
- تکراری. ۲۷۰۷
- تکرب. ۲۷۰۸
- تکربیش. ۲۷۰۸
- تک ربودن. ۲۷۰۸
- تکرتب. ۲۷۰۸
- تکرتج. ۲۷۰۸
- تکرثؤ. ۲۷۰۸
- تکرج. ۲۷۰۸
- تکردج. ۲۷۰۸
- تکردس. ۲۷۰۹
- تکردم. ۲۷۰۹
- تکرر. ۲۷۰۹
- تکرسف. ۲۷۰۹
- تکرش. ۲۷۰۹
- تکرع. ۲۷۰۹
- تکرفس. ۲۷۰۹
- تکرفؤ. ۲۷۰۹
- تکرکر. ۲۷۱۰
- تکرم. ۲۷۱۰
- تکرم. ۲۷۱۰
- تکرمش. ۲۷۱۰
- تکرمه. ۲۷۱۰

- تکرینئه. ۲۷۱۰
- تک رو. ۲۷۱۰
- تکروز. ۲۷۱۱
- تکروزی. ۲۷۱۱
- تکرونتن. ۲۷۱۱
- تکروی. ۲۷۱۱
- تکره. ۲۷۱۱
- تکرهئه. ۲۷۱۱
- تکری. ۲۷۱۱
- تکری. ۲۷۱۱
- تکریب. ۲۷۱۱
- تکریت. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۲
- تکریتی. ۲۷۱۳
- تکریتی. ۲۷۱۳
- تکریتی. ۲۷۱۳
- تکریج. ۲۷۱۳
- تکریر. ۲۷۱۳
- تکریرات. ۲۷۱۳
- تکریز. ۲۷۱۳

- ۲۷۱۴ تکریس.
- ۲۷۱۴ تکریش.
- ۲۷۱۴ تکریشۀ.
- ۲۷۱۴ تکریص.
- ۲۷۱۴ تکریم.
- ۲۷۱۴ تکریمات.
- ۲۷۱۴ تکریم کردن.
- ۲۷۱۴ تکریه.
- ۲۷۱۵ تکز.
- ۲۷۱۵ تکزاس.
- ۲۷۱۵ تک زدن.
- ۲۷۱۵ تکزم.
- ۲۷۱۵ تکزیم.
- ۲۷۱۵ تکژ.
- ۲۷۱۶ تکژدان.
- ۲۷۱۶ تکس.
- ۲۷۱۶ تکسب.
- ۲۷۱۶ تکسر.
- ۲۷۱۶ تکسس.
- ۲۷۱۷ تکسک.
- ۲۷۱۷ تکسل.
- ۲۷۱۷ تکسی.
- ۲۷۱۷ تکسیج.
- ۲۷۱۷ تکسیر.

- ۲۷۱۷ تکسیف.
- ۲۷۱۷ تکسین.
- ۲۷۱۸ تکش.
- ۲۷۱۸ تکش.
- ۲۷۱۸ تکشح.
- ۲۷۱۸ تکشر.
- ۲۷۱۸ تکشف.
- ۲۷۱۹ تکشمر.
- ۲۷۱۹ تکشمشی.
- ۲۷۱۹ تکشمیر.
- ۲۷۱۹ تکشمیشی.
- ۲۷۱۹ تکشمیشی کردن.
- ۲۷۱۹ تکشوؤ.
- ۲۷۲۰ تکشیب.
- ۲۷۲۰ تکشیح.
- ۲۷۲۰ تکشیخ.
- ۲۷۲۰ تکشیف.
- ۲۷۲۰ تکشیمشی.
- ۲۷۲۰ تکشیمیشی.
- ۲۷۲۰ تکظکظ.
- ۲۷۲۰ تکظی.
- ۲۷۲۰ تکعیش.
- ۲۷۲۱ تکعئب.
- ۲۷۲۱ تکعکع.

- تکعل. ۲۷۲۱
- تکعنش. ۲۷۲۱
- تکعیب. ۲۷۲۱
- تکعیر. ۲۷۲۱
- تکفت. ۲۷۲۱
- تکفر. ۲۷۲۱
- تکفروش. ۲۷۲۲
- تکفروشی. ۲۷۲۲
- تکفف. ۲۷۲۲
- تکففکف. ۲۷۲۲
- تکفل. ۲۷۲۲
- تکفل کردن. ۲۷۲۲
- تکفؤ. ۲۷۲۲
- تکفور. ۲۷۲۲
- تکفی. ۲۷۲۳
- تکفیت. ۲۷۲۳
- تکفیر. ۲۷۲۳
- تکفیر کردن. ۲۷۲۳
- تکفیل. ۲۷۲۴
- تکفین. ۲۷۲۴
- تکک. ۲۷۲۴
- تکک. ۲۷۲۴
- تکک تک. ۲۷۲۴
- تککه. ۲۷۲۴

- ۲۷۲۴ تکل. تکل.
- ۲۷۲۴ تکل. تکل.
- ۲۷۲۵ تکلا. تکلا.
- ۲۷۲۵ تکلام. تکلام.
- ۲۷۲۵ تکلام. تکلام.
- ۲۷۲۵ تکلامه. تکلامه.
- ۲۷۲۵ تکلان. تکلان.
- ۲۷۲۵ تکلاوات. تکلاوات.
- ۲۷۲۵ تکلفه. تکلفه.
- ۲۷۲۶ تک لپه. تک لپه.
- ۲۷۲۶ تکلتو. تکلتو.
- ۲۷۲۶ تکلتودوز. تکلتودوز.
- ۲۷۲۶ تکلج. تکلج.
- ۲۷۲۶ تکلد. تکلد.
- ۲۷۲۶ تکلدان. تکلدان.
- ۲۷۲۷ تکلس. تکلس.
- ۲۷۲۷ تکلع. تکلع.
- ۲۷۲۷ تکلف. تکلف.
- ۲۷۲۸ تکلفات. تکلفات.
- ۲۷۲۸ تکلف اندود. تکلف اندود.
- ۲۷۲۸ تکلف کردن. تکلف کردن.
- ۲۷۲۸ تکلفه. تکلفه.
- ۲۷۲۸ تکلفی. تکلفی.
- ۲۷۲۹ تکلل. تکلل.

- تکلم. ۲۷۲۹
- تکلمات. ۲۷۲۹
- تکلو. ۲۷۲۹
- تک لو. ۲۷۲۹
- تکلو. ۲۷۲۹
- تکله. ۲۷۲۹
- تکله. ۲۷۲۹
- تکله. ۲۷۲۹
- تکله. ۲۷۳۰
- تکله. ۲۷۳۰
- تکله. ۲۷۳۰
- تکلی. ۲۷۳۰
- تکلی ء. ۲۷۳۰
- تکلیب. ۲۷۳۱
- تکلید. ۲۷۳۱
- تکلیز. ۲۷۳۱
- تکلیس. ۲۷۳۱
- تکلیف. ۲۷۳۱
- تکلیفات. ۲۷۳۲
- تکلیف شدن. ۲۷۳۲
- تکلیف کردن. ۲۷۳۲
- تکلیف کش. ۲۷۳۲
- تکلیف مالایطاق. ۲۷۳۲
- تکلیل. ۲۷۳۲

- ۲۷۳۳ تکلیم. تکلیم.
- ۲۷۳۳ تکلیه. تکلیه.
- ۲۷۳۳ تکمار. تکمار.
- ۲۷۳۳ تکمر. تکمر.
- ۲۷۳۳ تکمران. تکمران.
- ۲۷۳۳ تکمش. تکمش.
- ۲۷۳۴ تک مضراب. تک مضراب.
- ۲۷۳۴ تکمکم. تکمکم.
- ۲۷۳۴ تکمل. تکمل.
- ۲۷۳۴ تکمله. تکمله.
- ۲۷۳۴ تکمم. تکمم.
- ۲۷۳۴ تکمؤ. تکمؤ.
- ۲۷۳۴ تکمه. تکمه.
- ۲۷۳۵ تکمه. تکمه.
- ۲۷۳۵ تکمه. تکمه.
- ۲۷۳۵ تکمه تپه. تکمه تپه.
- ۲۷۳۵ تکمه چی. تکمه چی.
- ۲۷۳۵ تکمه داش. تکمه داش.
- ۲۷۳۵ تکمه داش. تکمه داش.
- ۲۷۳۶ تکمه داش. تکمه داش.
- ۲۷۳۶ تکمهل. تکمهل.
- ۲۷۳۶ تکمی. تکمی.
- ۲۷۳۶ تکمیت. تکمیت.
- ۲۷۳۶ تکمید. تکمید.

- ۲۷۳۶ تکمیش.
- ۲۷۳۷ تکمیل.
- ۲۷۳۷ تکمیل دادن.
- ۲۷۳۷ تکمیل کردن.
- ۲۷۳۷ تکمیم.
- ۲۷۳۷ تکناباد.
- ۲۷۳۸ تکنیث.
- ۲۷۳۸ تکنیش.
- ۲۷۳۸ تکنثر.
- ۲۷۳۸ تکند.
- ۲۷۳۸ تکنس.
- ۲۷۳۸ تکنظ.
- ۲۷۳۸ تکنع.
- ۲۷۳۸ تکنف.
- ۲۷۳۹ تکنه.
- ۲۷۳۹ تکنی.
- ۲۷۳۹ تکنیص.
- ۲۷۳۹ تکنع.
- ۲۷۳۹ تکنیف.
- ۲۷۳۹ تکنیک.
- ۲۷۳۹ تکنین.
- ۲۷۴۰ تکنیه.
- ۲۷۴۰ تکو.
- ۲۷۴۰ تک و پوی.

- ۲۷۴۰ تک و پوی زدن.
- ۲۷۴۰ تکوت.
- ۲۷۴۰ تک و تا.
- ۲۷۴۱ تک و تاب.
- ۲۷۴۱ تک و تاز.
- ۲۷۴۱ تک و تنها.
- ۲۷۴۱ تک و توک.
- ۲۷۴۱ تکوثر.
- ۲۷۴۱ تکوؤد.
- ۲۷۴۱ تکودار.
- ۲۷۴۱ تک و دو.
- ۲۷۴۲ تکور.
- ۲۷۴۲ تکوز.
- ۲۷۴۲ تکوثر.
- ۲۷۴۲ تکوس.
- ۲۷۴۲ تکوشیما.
- ۲۷۴۲ تکوع.
- ۲۷۴۲ تکوف.
- ۲۷۴۲ تکوک.
- ۲۷۴۳ تکوک.
- ۲۷۴۳ تکوک.
- ۲۷۴۳ تکول.
- ۲۷۴۳ تکول.
- ۲۷۴۳ تکون.

- ۲۷۴۳ تکوه.
- ۲۷۴۴ تکوی.
- ۲۷۴۴ تکوی.
- ۲۷۴۴ تکویب.
- ۲۷۴۴ تکویث.
- ۲۷۴۴ تکویج.
- ۲۷۴۴ تکوید.
- ۲۷۴۴ تکویذ.
- ۲۷۴۴ تکویر.
- ۲۷۴۵ تکویر.
- ۲۷۴۵ تکویر کردن.
- ۲۷۴۵ تکویس.
- ۲۷۴۵ تکویع.
- ۲۷۴۵ تکویف.
- ۲۷۴۵ تکویم.
- ۲۷۴۶ تکوین.
- ۲۷۴۶ تکوین.
- ۲۷۴۶ تکه.
- ۲۷۴۶ تکه.
- ۲۷۴۶ تکه.
- ۲۷۴۶ تکه.
- ۲۷۴۷ تکه.
- ۲۷۴۷ تکه.
- ۲۷۴۷ تکه.

- تکه تکه. ۲۷۴۷
- تکه تکه کردن. ۲۷۴۷
- تکه‌ف. ۲۷۴۷
- تکه‌ل. ۲۷۴۷
- تکه لو. ۲۷۴۷
- تکه‌ن. ۲۷۴۷
- تکه‌یف. ۲۷۴۸
- تکی. ۲۷۴۸
- تکیدگی. ۲۷۴۸
- تکیدن. ۲۷۴۸
- تکیده. ۲۷۴۸
- تکیز. ۲۷۴۸
- تکیس. ۲۷۴۸
- تکیسه. ۲۷۴۸
- تکیشمیشی. ۲۷۴۸
- تکیف. ۲۷۴۸
- تکیف. ۲۷۴۹
- تکین. ۲۷۴۹
- تکین. ۲۷۴۹
- تکین. ۲۷۴۹
- تکین آباد. ۲۷۵۰
- تکین تاش. ۲۷۵۰
- تکیه. ۲۷۵۰
- تکیه. ۲۷۵۱

- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۱ تکیه.
- ۲۷۵۲ تکیه.
- ۲۷۵۲ تکیه آوردن.
- ۲۷۵۲ تکیه جای.
- ۲۷۵۲ تکیه جویستان.
- ۲۷۵۲ تکیه دادن.
- ۲۷۵۲ تکیه دار.
- ۲۷۵۲ تکیه داشتن.
- ۲۷۵۳ تکیه زدن.
- ۲۷۵۳ تکیه ساختن.
- ۲۷۵۳ تکیه سپهسالار.
- ۲۷۵۳ تکیه کردن.
- ۲۷۵۴ تکیهء کلام.
- ۲۷۵۴ تکیه گاه.
- ۲۷۵۴ تکیه گه.
- ۲۷۵۵ تکیه ناوه.
- ۲۷۵۵ تکیه نشین.
- ۲۷۵۵ تکیه نمودن.
- ۲۷۵۵ تکبیت.

- ۲۷۵۵ تکبیس.
- ۲۷۵۵ تکبیف.
- ۲۷۵۵ تکبیل.
- ۲۷۵۵ نگ.
- ۲۷۵۶ نگ آوردن.
- ۲۷۵۷ نگاب.
- ۲۷۵۷ نگاب.
- ۲۷۵۷ نگاپوی.
- ۲۷۵۷ نگامشی.
- ۲۷۵۷ نگاندن.
- ۲۷۵۷ نگانیدن.
- ۲۷۵۷ نگاو.
- ۲۷۵۷ نگاو.
- ۲۷۵۸ نگاور.
- ۲۷۵۸ نگاوری.
- ۲۷۵۸ نگاوری کردن.
- ۲۷۵۸ نگ بن.
- ۲۷۵۸ نگتاز.
- ۲۷۵۸ نگ دو.
- ۲۷۵۸ نگدی.
- ۲۷۵۸ نگدی کردن.
- ۲۷۵۹ نگرباری.
- ۲۷۵۹ نگرگ.
- ۲۷۵۹ نگرگ.

- ۲۷۵۹ نگری.
- ۲۷۵۹ نگ زدن.
- ۲۷۶۰ نگژ.
- ۲۷۶۰ نگزدانه.
- ۲۷۶۰ نگس.
- ۲۷۶۰ نگسک.
- ۲۷۶۰ نگل.
- ۲۷۶۰ نگل.
- ۲۷۶۰ نگل.
- ۲۷۶۱ نگلات فالازار.
- ۲۷۶۱ نگلات فالازار.
- ۲۷۶۱ نگلتو.
- ۲۷۶۱ نگمر.
- ۲۷۶۱ نگن.
- ۲۷۶۱ نگ و پوی.
- ۲۷۶۱ نگ و تاب.
- ۲۷۶۲ نگ و تاز.
- ۲۷۶۲ نگ و دو.
- ۲۷۶۲ نگوسی گالپا.
- ۲۷۶۲ نگیدن.
- ۲۷۶۲ نگین.
- ۲۷۶۲ نگین.
- ۲۷۶۲ تل.
- ۲۷۶۳ تل.

- ۲۷۶۳ تل.
- ۲۷۶۳ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل.
- ۲۷۶۴ تل آباد.
- ۲۷۶۵ تلا.
- ۲۷۶۵ تلا.
- ۲۷۶۵ تلاء .
- ۲۷۶۵ تلاء .
- ۲۷۶۵ تلائل.
- ۲۷۶۵ تلائم.
- ۲۷۶۵ تلاب.
- ۲۷۶۵ تلابانیدن.
- ۲۷۶۵ تل ابراهیم.
- ۲۷۶۵ تلابنک.
- ۲۷۶۶ تلابیب.
- ۲۷۶۶ تلابیبه.
- ۲۷۶۶ تلابیدن.
- ۲۷۶۶ تلابت.
- ۲۷۶۶ تلاتر.

- تلاتف. ----- ۲۷۶۶
- تلاتل. ----- ۲۷۶۶
- تلاتل. ----- ۲۷۶۶
- تلاتلا. ----- ۲۷۶۶
- تلاتوف. ----- ۲۷۶۷
- تلاتین. ----- ۲۷۶۷
- تلاج. ----- ۲۷۶۷
- تلاجیم. ----- ۲۷۶۷
- تلاجز. ----- ۲۷۶۷
- تلاحظ. ----- ۲۷۶۷
- تلاحق. ----- ۲۷۶۸
- تلاحک. ----- ۲۷۶۸
- تلاحم. ----- ۲۷۶۸
- تلاحی. ----- ۲۷۶۸
- تلاد. ----- ۲۷۶۸
- تلارسر. ----- ۲۷۶۸
- تلارم. ----- ۲۷۶۸
- تلارم. ----- ۲۷۶۸
- تلازم. ----- ۲۷۶۹
- تلازن. ----- ۲۷۶۹
- تلاس. ----- ۲۷۶۹
- تلاس. ----- ۲۷۶۹
- تلاسار. ----- ۲۷۶۹
- تل اسپید. ----- ۲۷۶۹

- ۲۷۶۹ تل اسود.
- ۲۷۶۹ تلاش.
- ۲۷۷۰ تلاش.
- ۲۷۷۰ تلاشان.
- ۲۷۷۰ تلاش داشتن.
- ۲۷۷۰ تلاش کردن.
- ۲۷۷۰ تل اشگی.
- ۲۷۷۰ تلاشی.
- ۲۷۷۱ تلاشیدن.
- ۲۷۷۱ تلاطث.
- ۲۷۷۱ تلاطف.
- ۲۷۷۱ تلاطم.
- ۲۷۷۱ تلاطم کردن.
- ۲۷۷۱ تلاظ.
- ۲۷۷۱ تلاع.
- ۲۷۷۱ تلاع.
- ۲۷۷۲ تلاعب.
- ۲۷۷۲ تل اعفر.
- ۲۷۷۲ تل اعفر.
- ۲۷۷۲ تلاعن.
- ۲۷۷۲ تلاعۀ.
- ۲۷۷۲ تلاعۀ.
- ۲۷۷۲ تلاف.
- ۲۷۷۲ تل افغانی.

- تلافی ۲۷۷۳
- تلافی ۲۷۷۳
- تلافی افتادن ۲۷۷۳
- تلافیف ۲۷۷۳
- تلافی کردن ۲۷۷۳
- تلافی نمودن ۲۷۷۴
- تلاق ۲۷۷۴
- تلاق ۲۷۷۴
- تلاقس ۲۷۷۴
- تلاقی ۲۷۷۴
- تلاقی افتادن ۲۷۷۴
- تلاکن ۲۷۷۴
- تلال ۲۷۷۵
- تلال ۲۷۷۵
- تلالا ۲۷۷۵
- تلالؤ ۲۷۷۵
- تلاله ۲۷۷۵
- تلالبع ۲۷۷۵
- تلام ۲۷۷۵
- تلام ۲۷۷۶
- تلامذة ۲۷۷۶
- تلامون ۲۷۷۶
- تلامی ۲۷۷۶
- تلامیذ ۲۷۷۶

- ۲۷۷۶ تلامیع.
- ۲۷۷۶ تلان.
- ۲۷۷۶ تلان.
- ۲۷۷۶ تلان تین.
- ۲۷۷۷ تلاج.
- ۲۷۷۷ تلاوت.
- ۲۷۷۷ تلاور.
- ۲۷۷۷ تلاور.
- ۲۷۷۷ تلاوش.
- ۲۷۷۷ تلاوشگاه.
- ۲۷۷۷ تلاوشگه.
- ۲۷۷۷ تلاوک.
- ۲۷۷۸ تلاؤم.
- ۲۷۷۸ تلاوم.
- ۲۷۷۸ تلاؤه.
- ۲۷۷۸ تلاؤه.
- ۲۷۷۸ تلاوی.
- ۲۷۷۸ تلاهی.
- ۲۷۷۸ تلایس.
- ۲۷۷۸ تلئیم.
- ۲۷۷۹ تلایه.
- ۲۷۷۹ تلب.
- ۲۷۷۹ تلپا.
- ۲۷۷۹ تل بابونه.

- ۲۷۷۹ تلبئة.
- ۲۷۷۹ تلب.
- ۲۷۷۹ تلبث.
- ۲۷۷۹ تلبخ.
- ۲۷۷۹ تلبد.
- ۲۷۸۰ تل بردنگان.
- ۲۷۸۰ تل برمی.
- ۲۷۸۰ تل بزان.
- ۲۷۸۰ تلبس.
- ۲۷۸۰ تلبط.
- ۲۷۸۰ تل بطریق.
- ۲۷۸۰ تلبک.
- ۲۷۸۱ تلب من.
- ۲۷۸۱ تل بمیان.
- ۲۷۸۱ تلبن.
- ۲۷۸۱ تل بندی.
- ۲۷۸۱ تل بومه.
- ۲۷۸۱ تلبه.
- ۲۷۸۱ تلبیب.
- ۲۷۸۱ تلبیث.
- ۲۷۸۱ تلبیح.
- ۲۷۸۲ تلید.
- ۲۷۸۲ تل بیز.
- ۲۷۸۲ تلبیس.

- ۲۷۸۲ تلبیس کردن.
- ۲۷۸۲ تل بیضا.
- ۲۷۸۲ تلبیق.
- ۲۷۸۳ تلبیک.
- ۲۷۸۳ تلبین.
- ۲۷۸۳ تلبینة.
- ۲۷۸۳ تلبیة.
- ۲۷۸۳ تلپ.
- ۲۷۸۳ تلپ تولم.
- ۲۷۸۳ تل پولم.
- ۲۷۸۳ تلنخ.
- ۲۷۸۳ تلنک.
- ۲۷۸۴ تل تل.
- ۲۷۸۴ تلنلة.
- ۲۷۸۴ تلنلیه.
- ۲۷۸۴ تل توبة.
- ۲۷۸۴ تلنلی.
- ۲۷۸۴ تلنلیب.
- ۲۷۸۴ تلنلث.
- ۲۷۸۵ تلنم.
- ۲۷۸۵ تلنلی.
- ۲۷۸۵ تلنلیق.
- ۲۷۸۵ تلنلیم.
- ۲۷۸۵ تلنلج.

- ۲۷۸۵ تلجنئه.
- ۲۷۸۵ تلجج.
- ۲۷۸۵ تلجف.
- ۲۷۸۵ تلجلج.
- ۲۷۸۶ تلجم.
- ۲۷۸۶ تلجن.
- ۲۷۸۶ تلجیب.
- ۲۷۸۶ تلجیج.
- ۲۷۸۶ تلجیف.
- ۲۷۸۶ تلجیم.
- ۲۷۸۶ تلجین.
- ۲۷۸۷ تلحز.
- ۲۷۸۷ تلحظا.
- ۲۷۸۷ تلحف.
- ۲۷۸۷ تلحلج.
- ۲۷۸۷ تلحوق.
- ۲۷۸۷ تلحی.
- ۲۷۸۷ تلحیب.
- ۲۷۸۷ تلحیج.
- ۲۷۸۷ تلحیص.
- ۲۷۸۸ تلحیظ.
- ۲۷۸۸ تلحیف.
- ۲۷۸۸ تلحین.
- ۲۷۸۸ تلخ.

- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۸۹ تلخ آب.
- ۲۷۹۰ تلخ آب.
- ۲۷۹۰ تلخ آب.
- ۲۷۹۰ تلخ آب.
- ۲۷۹۰ تلخ آب.
- ۲۷۹۰ تلخ آب تاج الدین.
- ۲۷۹۰ تلخ آب میانکوه.
- ۲۷۹۰ تلخ آبه.
- ۲۷۹۰ تلخا.
- ۲۷۹۰ تلخاب.
- ۲۷۹۱ تلخان.
- ۲۷۹۱ تلخ ابرو.
- ۲۷۹۱ تلخ ارتبیج.
- ۲۷۹۱ تلخبار.
- ۲۷۹۱ تلخ بخش.
- ۲۷۹۱ تلخ بهر.
- ۲۷۹۱ تلخ پاسخ.
- ۲۷۹۱ تلخ جکوک.

- تلخ جوان. ۲۷۹۱
- تلخ جوک. ۲۷۹۲
- تلخ حرفان. ۲۷۹۲
- تلخ خو. ۲۷۹۲
- تلخ خوان. ۲۷۹۲
- تل خداشک. ۲۷۹۲
- تلخ دان. ۲۷۹۲
- تلخ دانه. ۲۷۹۲
- تل خرگی. ۲۷۹۲
- تلخ رو. ۲۷۹۲
- تلخ رود. ۲۷۹۳
- تلخ روده. ۲۷۹۳
- تلخ رویی. ۲۷۹۳
- تلخ رویی کردن. ۲۷۹۳
- تلخ زبان. ۲۷۹۳
- تلخستان. ۲۷۹۳
- تلخستان بالا. ۲۷۹۳
- تلخستان پایین. ۲۷۹۳
- تلخ سخن. ۲۷۹۴
- تلخ عتاب. ۲۷۹۴
- تلخ عمر. ۲۷۹۴
- تلخ عیش. ۲۷۹۴
- تلخ عیشی. ۲۷۹۴
- تلخک. ۲۷۹۴

- تلخکام. ۲۷۹۴
- تلخکامی. ۲۷۹۴
- تلخ کردار. ۲۷۹۵
- تلخ کردن. ۲۷۹۵
- تلخ کمیت. ۲۷۹۵
- تلخ گفتار. ۲۷۹۵
- تلخ گفتاری. ۲۷۹۵
- تلخ گفتن. ۲۷۹۵
- تلخ گو. ۲۷۹۵
- تلخ گواری. ۲۷۹۵
- تلخ گوئی. ۲۷۹۵
- تلخ مذاق. ۲۷۹۶
- تلخناک. ۲۷۹۶
- تل خندق. ۲۷۹۶
- تلخ نگاه. ۲۷۹۶
- تلخ و ترش. ۲۷۹۶
- تلخ وش. ۲۷۹۶
- تلخه. ۲۷۹۶
- تلخی. ۲۷۹۷
- تلخی. ۲۷۹۷
- تلخی بردن. ۲۷۹۷
- تلخی چشیده. ۲۷۹۷
- تلخیص. ۲۷۹۷
- تلخی کردن. ۲۷۹۸

- ۲۷۹۸ تلخینه.
- ۲۷۹۸ تلد.
- ۲۷۹۸ تلد.
- ۲۷۹۸ تلد.
- ۲۷۹۸ تلد.
- ۲۷۹۸ تلد.
- ۲۷۹۸ تلداغ.
- ۲۷۹۸ تلدد.
- ۲۷۹۹ تلدم.
- ۲۷۹۹ تلدن.
- ۲۷۹۹ تلدید.
- ۲۷۹۹ تلدیس.
- ۲۷۹۹ تلدیم.
- ۲۷۹۹ تلدین.
- ۲۷۹۹ تلذذ.
- ۲۸۰۰ تلذع.
- ۲۸۰۰ تلزئة.
- ۲۸۰۰ تلزج.
- ۲۸۰۰ تلزح.
- ۲۸۰۰ تلزز.
- ۲۸۰۰ تلزق.
- ۲۸۰۰ تلزلز.
- ۲۸۰۰ تلزوؤ.
- ۲۸۰۱ تلزیب.

- ۲۸۰۱ تلزیز.
- ۲۸۰۱ تلستار.
- ۲۸۰۱ تلستئی.
- ۲۸۰۱ تلستوی.
- ۲۸۰۱ تل سرخ.
- ۲۸۰۱ تل سرکوه.
- ۲۸۰۱ تلسفی.
- ۲۸۰۱ تلسک.
- ۲۸۰۲ تلسکپ.
- ۲۸۰۲ تلسکوپ.
- ۲۸۰۲ تلسن.
- ۲۸۰۲ تل سنگ.
- ۲۸۰۲ تل سوره.
- ۲۸۰۲ تلسی.
- ۲۸۰۳ تل سیاه.
- ۲۸۰۳ تل سیاه.
- ۲۸۰۳ تلسین.
- ۲۸۰۳ تلش.
- ۲۸۰۳ تل شورستان.
- ۲۸۰۳ تلصص.
- ۲۸۰۳ تلصیص.
- ۲۸۰۳ تلطخ.
- ۲۸۰۳ تلطط.
- ۲۸۰۴ تلطع.

- ۲۸۰۴ تلطع.
- ۲۸۰۴ تلطف.
- ۲۸۰۴ تلطف کردن.
- ۲۸۰۴ تلطف نمودن.
- ۲۸۰۴ تلطم.
- ۲۸۰۴ تلطی.
- ۲۸۰۴ تلطیخ.
- ۲۸۰۵ تلطیف.
- ۲۸۰۵ تلطیم.
- ۲۸۰۵ تظاظ.
- ۲۸۰۵ تظی.
- ۲۸۰۵ تلظیة.
- ۲۸۰۵ تلع.
- ۲۸۰۵ تلع.
- ۲۸۰۵ تلع.
- ۲۸۰۶ تلعب.
- ۲۸۰۶ تلعب.
- ۲۸۰۶ تلعبة.
- ۲۸۰۶ تلعات.
- ۲۸۰۶ تلعب.
- ۲۸۰۶ تلعثم.
- ۲۸۰۶ تلعج.
- ۲۸۰۶ تلعدم.
- ۲۸۰۶ تلعس.

- ۲۸۰۶ تلعمسم.
- ۲۸۰۷ تلعض.
- ۲۸۰۷ تلعف.
- ۲۸۰۷ تلغفری.
- ۲۸۰۷ تل عرقوف.
- ۲۸۰۷ تل عکبرا.
- ۲۸۰۷ تلعکبری.
- ۲۸۰۷ تلعلع.
- ۲۸۰۸ تلعلم.
- ۲۸۰۸ تلعه.
- ۲۸۰۸ تلعی.
- ۲۸۰۸ تلعی.
- ۲۸۰۸ تلعیب.
- ۲۸۰۹ تلعیبه.
- ۲۸۰۹ تلعین.
- ۲۸۰۹ تلغب.
- ۲۸۰۹ تلغراف.
- ۲۸۰۹ تلغف.
- ۲۸۰۹ تلغم.
- ۲۸۰۹ تلغوده.
- ۲۸۰۹ تلغیب.
- ۲۸۱۰ تلغیط.
- ۲۸۱۰ تلف.
- ۲۸۱۰ تلف.

- ۲۸۱۰ تلف.
- ۲۸۱۰ تلف.
- ۲۸۱۰ تلفات.
- ۲۸۱۰ تلفاً.
- ۲۸۱۰ تلفت.
- ۲۸۱۰ تلفزیون.
- ۲۸۱۱ تلفستان.
- ۲۸۱۱ تلف شدن.
- ۲۸۱۱ تلفظ.
- ۲۸۱۱ تلفظات.
- ۲۸۱۱ تلفظ کردن.
- ۲۸۱۱ تلفع.
- ۲۸۱۱ تلفف.
- ۲۸۱۲ تلفق.
- ۲۸۱۲ تلفکار.
- ۲۸۱۲ تلف کردن.
- ۲۸۱۲ تلف کرده.
- ۲۸۱۲ تلفم.
- ۲۸۱۲ تلفن.
- ۲۸۱۴ تلفن بی سیم.
- ۲۸۱۴ تلفن چی.
- ۲۸۱۴ تلفنخانه.
- ۲۸۱۴ تلفن زدن.
- ۲۸۱۴ تلفن کردن.

- ۲۸۱۴ تلفن کشیدن.
- ۲۸۱۴ تلفنی.
- ۲۸۱۵ تلفیتا.
- ۲۸۱۵ تلفیع.
- ۲۸۱۵ تلفیف.
- ۲۸۱۵ تلفیق.
- ۲۸۱۵ تلفیق کردن.
- ۲۸۱۵ تلفیة.
- ۲۸۱۵ تلقی.
- ۲۸۱۶ تلقاء.
- ۲۸۱۶ تل قاتل.
- ۲۸۱۶ تلقاع.
- ۲۸۱۶ تلقاعة.
- ۲۸۱۶ تلقام.
- ۲۸۱۶ تلقامة.
- ۲۸۱۶ تلقب.
- ۲۸۱۶ تلقح.
- ۲۸۱۷ تلقط.
- ۲۸۱۷ تلقع.
- ۲۸۱۷ تلقف.
- ۲۸۱۷ تل قلعه.
- ۲۸۱۷ تل قلعه.
- ۲۸۱۷ تلقلق.
- ۲۸۱۷ تل قلی.

- ۲۸۱۷ تلقم.
- ۲۸۱۸ تلقن.
- ۲۸۱۸ تلقور.
- ۲۸۱۸ تلقی.
- ۲۸۱۸ تلقی.
- ۲۸۱۸ تلقیب.
- ۲۸۱۸ تلقیث.
- ۲۸۱۸ تلقیح.
- ۲۸۱۸ تلقیف.
- ۲۸۱۹ تلقی کردن.
- ۲۸۱۹ تلقیم.
- ۲۸۱۹ تلقین.
- ۲۸۱۹ تلقین دادن.
- ۲۸۱۹ تلقین کردن.
- ۲۸۲۰ تلقین گفتن.
- ۲۸۲۰ تلقیة.
- ۲۸۲۰ تلک.
- ۲۸۲۰ تلک.
- ۲۸۲۰ تلک.
- ۲۸۲۰ تلک.
- ۲۸۲۰ تلک.
- ۲۸۲۱ تلک.
- ۲۸۲۱ تلک.
- ۲۸۲۱ تلک.

- ۲۸۲۱ تلک آباد.
- ۲۸۲۱ تلکا.
- ۲۸۲۲ تلکان.
- ۲۸۲۲ تلک پلک.
- ۲۸۲۲ تلکد.
- ۲۸۲۲ تل کر.
- ۲۸۲۲ تل کردن.
- ۲۸۲۲ تل کشفهان.
- ۲۸۲۲ تلکم.
- ۲۸۲۲ تلکما.
- ۲۸۲۲ تلکمین.
- ۲۸۲۳ تلکو.
- ۲۸۲۳ تلکوؤ.
- ۲۸۲۳ تلک و پلک.
- ۲۸۲۳ تلکوچی.
- ۲۸۲۳ تلکه بندی.
- ۲۸۲۳ تلکه کردن.
- ۲۸۲۳ تل کهنه.
- ۲۸۲۳ تل گاو.
- ۲۸۲۳ تل گر.
- ۲۸۲۴ تلگراف.
- ۲۸۲۴ تلگرافاً.
- ۲۸۲۵ تلگراف بی سیم.
- ۲۸۲۵ تلگرافچی.

- ۲۸۲۵ تلگرافخانه.
- ۲۸۲۵ تلگراف زدن.
- ۲۸۲۵ تلگراف کردن.
- ۲۸۲۵ تلگرافنامه.
- ۲۸۲۶ تلگرافی.
- ۲۸۲۶ تلگرافیدن.
- ۲۸۲۶ تلگرام.
- ۲۸۲۶ تل گرد.
- ۲۸۲۶ تلگرد.
- ۲۸۲۶ تل گردو.
- ۲۸۲۶ تل گرسنه.
- ۲۸۲۶ تل گرفتن.
- ۲۸۲۷ تل گوک.
- ۲۸۲۷ تلگی.
- ۲۸۲۷ تلگیر.
- ۲۸۲۷ تلل.
- ۲۸۲۷ تلل.
- ۲۸۲۷ تلم.
- ۲۸۲۷ تلم.
- ۲۸۲۷ تلم.
- ۲۸۲۷ تلماء.
- ۲۸۲۸ تلماح.
- ۲۸۲۸ تلمادره.
- ۲۸۲۸ تلماظ.

- ۲۸۲۸ تلماطة.
- ۲۸۲۸ تلماک.
- ۲۸۲۸ تلماکوس.
- ۲۸۲۸ تلمبار.
- ۲۸۲۸ تلمبار.
- ۲۸۲۸ تلمبه.
- ۲۸۲۹ تلمج.
- ۲۸۲۹ تل محری.
- ۲۸۳۰ تل محمد.
- ۲۸۳۰ تلمخ.
- ۲۸۳۰ تلمخان.
- ۲۸۳۰ تلمذ.
- ۲۸۳۰ تلمز.
- ۲۸۳۰ تلمس.
- ۲۸۳۰ تلمسان.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۱ تلمسانی.
- ۲۸۳۲ تلمسانی.
- ۲۸۳۲ تلمسانی.

- ۲۸۳۲ تلمسانی.
- ۲۸۳۲ تلمسانی.
- ۲۸۳۲ تل مشگی.
- ۲۸۳۲ تلمص.
- ۲۸۳۲ تلمظ.
- ۲۸۳۳ تلمع.
- ۲۸۳۳ تلمق.
- ۲۸۳۳ تلمک.
- ۲۸۳۳ تلمل.
- ۲۸۳۳ تلمن.
- ۲۸۳۳ تل منس.
- ۲۸۳۳ تلمؤ.
- ۲۸۳۳ تلمود.
- ۲۸۳۴ تل موزن.
- ۲۸۳۴ تلمی.
- ۲۸۳۴ تلمیج.
- ۲۸۳۴ تلمیج.
- ۲۸۳۵ تلمیذ.
- ۲۸۳۵ تلمیذ سنان.
- ۲۸۳۵ تلمیذی.
- ۲۸۳۵ تلمیس.
- ۲۸۳۶ تلمیظ.
- ۲۸۳۶ تلمیع.
- ۲۸۳۶ تلمبار.

- ۲۸۳۶ تلنبار کردن.
- ۲۸۳۶ تلنبه.
- ۲۸۳۶ تلنبه چی.
- ۲۸۳۶ تلنده.
- ۲۸۳۶ تلنگ.
- ۲۸۳۶ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگ.
- ۲۸۳۷ تلنگانه.
- ۲۸۳۸ تلنگبین.
- ۲۸۳۸ تلنگ دائره.
- ۲۸۳۸ تلنگر.
- ۲۸۳۸ تلنگر زدن.
- ۲۸۳۸ تلنگل.
- ۲۸۳۸ تلنگی.
- ۲۸۳۸ تلنگی.
- ۲۸۳۹ تلنگی.
- ۲۸۳۹ تلنئه.
- ۲۸۳۹ تلنه.
- ۲۸۳۹ تلو.
- ۲۸۳۹ تلو.

- ۲۸۴۲ تلوص.
- ۲۸۴۲ تلوط.
- ۲۸۴۳ تلوع.
- ۲۸۴۳ تلوک.
- ۲۸۴۳ تلوک.
- ۲۸۴۳ تلوکلا.
- ۲۸۴۳ تلوکلا.
- ۲۸۴۳ تلول.
- ۲۸۴۳ تلول.
- ۲۸۴۴ تلؤم.
- ۲۸۴۴ تلوم.
- ۲۸۴۴ تلون.
- ۲۸۴۴ تلون.
- ۲۸۴۴ تلونات.
- ۲۸۴۴ تلون طبع.
- ۲۸۴۴ تلون مزاج.
- ۲۸۴۴ تلون مزاجی.
- ۲۸۴۵ تلونه.
- ۲۸۴۵ تلونه.
- ۲۸۴۵ تلوه.
- ۲۸۴۵ تلوه.
- ۲۸۴۵ تلوه.
- ۲۸۴۵ تلوی.
- ۲۸۴۵ تلوی.

- ۲۸۵۱ تلهب.
- ۲۸۵۱ تله تاپ.
- ۲۸۵۱ تله تو.
- ۲۸۵۱ تلهج.
- ۲۸۵۱ تله جرد.
- ۲۸۵۱ تلهجم.
- ۲۸۵۱ تله جین.
- ۲۸۵۱ تلهذم.
- ۲۸۵۲ تله رز.
- ۲۸۵۲ تله زنگ.
- ۲۸۵۲ تلهع.
- ۲۸۵۲ تلهف.
- ۲۸۵۲ تل هفتون.
- ۲۸۵۲ تلهق.
- ۲۸۵۲ تله کش.
- ۲۸۵۲ تله کشی.
- ۲۸۵۳ تلهلؤ.
- ۲۸۵۳ تلهله.
- ۲۸۵۳ تلهم.
- ۲۸۵۳ تله موش.
- ۲۸۵۳ تلهن.
- ۲۸۵۳ تلهوج.
- ۲۸۵۳ تلهوق.
- ۲۸۵۳ تله ویزیون.

- ۲۸۵۳ تلهی.
- ۲۸۵۴ تلهیب.
- ۲۸۵۴ تلهیج.
- ۲۸۵۴ تلهید.
- ۲۸۵۴ تلهیز.
- ۲۸۵۴ تلهیع.
- ۲۸۵۴ تلهیف.
- ۲۸۵۴ تلهین.
- ۲۸۵۵ تلهیه.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۵ تلی.
- ۲۸۵۶ تلی.
- ۲۸۵۶ تلیاب.
- ۲۸۵۶ تلیبار.
- ۲۸۵۶ تلیث.
- ۲۸۵۶ تلیث.
- ۲۸۵۶ تلید.
- ۲۸۵۶ تلیدن.

- ۲۸۵۷ تولید.
- ۲۸۵۷ تلیران.
- ۲۸۵۷ تلیس.
- ۲۸۵۷ تلیسه.
- ۲۸۵۷ تلیع.
- ۲۸۵۷ تلغ.
- ۲۸۵۷ تلی کران.
- ۲۸۵۷ تلیک سر.
- ۲۸۵۸ تلیل.
- ۲۸۵۸ تلیمان.
- ۲۸۵۸ تلیمان.
- ۲۸۵۸ تلین.
- ۲۸۵۸ تلین.
- ۲۸۵۸ تلجوار.
- ۲۸۵۸ تلیه.
- ۲۸۵۹ تلیه.
- ۲۸۵۹ تلییث.
- ۲۸۵۹ تلییط.
- ۲۸۵۹ تلییف.
- ۲۸۵۹ تلین.
- ۲۸۵۹ تم.
- ۲۸۶۰ تم.
- ۲۸۶۰ تم.
- ۲۸۶۰ تم.

- ۲۸۶۰ تم.
- ۲۸۶۰ تم.
- ۲۸۶۰ تم.
- ۲۸۶۱ تم.
- ۲۸۶۱ تماعر.
- ۲۸۶۱ تمائم.
- ۲۸۶۱ تمات.
- ۲۸۶۱ تماتر.
- ۲۸۶۱ تماته.
- ۲۸۶۱ تماتین.
- ۲۸۶۱ تماثل.
- ۲۸۶۲ تماثلیل.
- ۲۸۶۲ تماج.
- ۲۸۶۲ تماج.
- ۲۸۶۲ تماجامشی.
- ۲۸۶۲ تماجامشی کردن.
- ۲۸۶۲ تماجامیشی.
- ۲۸۶۳ تماجان.
- ۲۸۶۳ تماجد.
- ۲۸۶۳ تماجع.
- ۲۸۶۳ تماجن.
- ۲۸۶۳ تماحک.
- ۲۸۶۳ تماحل.
- ۲۸۶۳ تماخره.

- ۲۸۶۴ تماخره.
- ۲۸۶۴ تمادح.
- ۲۸۶۴ تمادخ.
- ۲۸۶۴ تمادی.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۴ تمار.
- ۲۸۶۵ تمار.
- ۲۸۶۵ تمار.
- ۲۸۶۵ تمارخ.
- ۲۸۶۵ تمارزو.
- ۲۸۶۵ تمارس.
- ۲۸۶۵ تمارض.
- ۲۸۶۵ تمارض کردن.
- ۲۸۶۵ تمارن.
- ۲۸۶۵ تماری.
- ۲۸۶۶ تماری.
- ۲۸۶۶ تمارید.
- ۲۸۶۶ تمازان.
- ۲۸۶۶ تمازان.
- ۲۸۶۶ تمازح.
- ۲۸۶۶ تماس.

- ۲۸۶۶ تماسح.
- ۲۸۶۶ تماسخ.
- ۲۸۶۷ تماسک.
- ۲۸۶۷ تماس گرفتن.
- ۲۸۶۷ تماسی.
- ۲۸۶۷ تماسیح.
- ۲۸۶۷ تماشا.
- ۲۸۶۹ تماشا.
- ۲۸۶۹ تماشایین.
- ۲۸۶۹ تماشایینی.
- ۲۸۶۹ تماشاچی.
- ۲۸۶۹ تماشاخانه.
- ۲۸۶۹ تماشا داشتن.
- ۲۸۷۰ تماشارو.
- ۲۸۷۰ تماشاکده.
- ۲۸۷۰ تماشا کردن.
- ۲۸۷۱ تماشاکن.
- ۲۸۷۱ تماشاکنان.
- ۲۸۷۱ تماشاگاه.
- ۲۸۷۱ تماشاگر.
- ۲۸۷۲ تماشاگری.
- ۲۸۷۲ تماشاگه.
- ۲۸۷۲ تماشایی.
- ۲۸۷۲ تماشاق.

- تماشی. ----- ۲۸۷۲
- تماصع. ----- ۲۸۷۲
- تماض. ----- ۲۸۷۳
- تماضر. ----- ۲۸۷۳
- تماظ. ----- ۲۸۷۳
- تماغه. ----- ۲۸۷۳
- تماقل. ----- ۲۸۷۳
- تماکر. ----- ۲۸۷۳
- تماکس. ----- ۲۸۷۳
- تمالس. ----- ۲۸۷۳
- تمالغ. ----- ۲۸۷۳
- تمالک. ----- ۲۸۷۳
- تمالؤ. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۴
- تمام. ----- ۲۸۷۶
- تمام. ----- ۲۸۷۷
- تمام. ----- ۲۸۷۷
- تمام. ----- ۲۸۷۷
- تمام آمدن. ----- ۲۸۷۷
- تمامانه. ----- ۲۸۷۷

- ۲۸۷۷ تماماً.
- ۲۸۷۷ تمام اجزا.
- ۲۸۷۷ تمام اندام.
- ۲۸۷۸ تمام اندیش.
- ۲۸۷۸ تمام بالا.
- ۲۸۷۸ تمامت.
- ۲۸۷۸ تمامتی.
- ۲۸۷۸ تمام جیب.
- ۲۸۷۸ تمام خرد.
- ۲۸۷۸ تمام خلقت.
- ۲۸۷۹ تمام دان.
- ۲۸۷۹ تمام رس.
- ۲۸۷۹ تمام ساختن.
- ۲۸۷۹ تمام سلاح.
- ۲۸۷۹ تمام شدن.
- ۲۸۸۰ تمام صورت.
- ۲۸۸۰ تمام عیار.
- ۲۸۸۰ تمام عیاری.
- ۲۸۸۰ تمام قوس.
- ۲۸۸۰ تمام کردن.
- ۲۸۸۱ تمام کمال.
- ۲۸۸۱ تمام گردیدن.
- ۲۸۸۱ تمام گشتن.
- ۲۸۸۱ تمام مایه.

- تمام مرد. ----- ۲۸۸۱
- تمام و کمال. ----- ۲۸۸۱
- تمامه. ----- ۲۸۸۲
- تمامه. ----- ۲۸۸۲
- تمامه. ----- ۲۸۸۲
- تمام هیکل. ----- ۲۸۸۲
- تمامی. ----- ۲۸۸۲
- تمامی. ----- ۲۸۸۳
- تمامیر. ----- ۲۸۸۳
- تمان. ----- ۲۸۸۳
- تمانع. ----- ۲۸۸۳
- تمانی. ----- ۲۸۸۳
- تماوت. ----- ۲۸۸۳
- تماؤر. ----- ۲۸۸۳
- تماؤن. ----- ۲۸۸۳
- تماهت. ----- ۲۸۸۳
- تماهجه. ----- ۲۸۸۳
- تماهک. ----- ۲۸۸۴
- تماهه. ----- ۲۸۸۴
- تمای. ----- ۲۸۸۴
- تمایح. ----- ۲۸۸۴
- تمایر. ----- ۲۸۸۴
- تمایز. ----- ۲۸۸۴
- تمایط. ----- ۲۸۸۴

- ۲۸۸۴ تمایل.
- ۲۸۸۴ تمایلات.
- ۲۸۸۵ تمئنه.
- ۲۸۸۵ تمأی.
- ۲۸۸۵ تمئی.
- ۲۸۸۵ تمبان.
- ۲۸۸۵ تمبانو.
- ۲۸۸۵ تمبر.
- ۲۸۸۵ تمبرون.
- ۲۸۸۶ تمبرون.
- ۲۸۸۶ تمبریوم.
- ۲۸۸۶ تمبک.
- ۲۸۸۶ تمبک.
- ۲۸۸۶ تمبکتو.
- ۲۸۸۶ تمبکتی.
- ۲۸۸۶ تمبکتی.
- ۲۸۸۶ تمب گاوان.
- ۲۸۸۷ تمبلی.
- ۲۸۸۷ تمبوتک.
- ۲۸۸۷ تمبور.
- ۲۸۸۷ تمبورلی.
- ۲۸۸۷ تمبوشمالی.
- ۲۸۸۷ تمبوکتو.
- ۲۸۸۷ تمبی.

- ۲۸۸۷ تمبیان.
- ۲۸۸۸ تمبیدن.
- ۲۸۸۸ تمپ سن.
- ۲۸۸۸ تمپل.
- ۲۸۸۸ تمت.
- ۲۸۸۸ تمت.
- ۲۸۸۸ تمتاج.
- ۲۸۸۸ تمتام.
- ۲۸۸۸ تمتامة.
- ۲۸۸۸ تمتان.
- ۲۸۸۹ تمتح.
- ۲۸۸۹ تمتع.
- ۲۸۸۹ تمتع برداشتن.
- ۲۸۸۹ تمتع بردن.
- ۲۸۸۹ تمتع برگرفتن.
- ۲۸۸۹ تمتع داشتن.
- ۲۸۹۰ تمتع کردن.
- ۲۸۹۰ تمتع گرفتن.
- ۲۸۹۰ تمتع یافتن.
- ۲۸۹۰ تمتک.
- ۲۸۹۰ تمتم.
- ۲۸۹۰ تم تم.
- ۲۸۹۰ تم تم.
- ۲۸۹۱ تمتمة.

۲۸۹۱	تمتن
۲۸۹۱	تمته
۲۸۹۱	تمتی
۲۸۹۱	تمتی
۲۸۹۱	تمتیج
۲۸۹۱	تمتیع
۲۸۹۲	تمتین
۲۸۹۲	تمثال
۲۸۹۲	تمثال
۲۸۹۳	تمثال
۲۸۹۳	تمثال غیرت
۲۸۹۳	تمثالگر
۲۸۹۳	تمثع
۲۸۹۳	تمثل
۲۸۹۳	تمثیل
۲۸۹۴	تمثی
۲۸۹۴	تمثیلات
۲۸۹۴	تمثیل زدن
۲۸۹۴	تمجج
۲۸۹۴	تمجد
۲۸۹۴	تمجروتی
۲۸۹۵	تمجس
۲۸۹۵	تمجع
۲۸۹۵	تمجمع

۲۸۹۵	تمجمج.
۲۸۹۵	تمجمج کردن.
۲۸۹۵	تمجیح.
۲۸۹۵	تمجید.
۲۸۹۶	تمجیدات.
۲۸۹۶	تمجیس.
۲۸۹۶	تمچه.
۲۸۹۶	تمحص.
۲۸۹۶	تمحق.
۲۸۹۶	تمحک.
۲۸۹۶	تمحل.
۲۸۹۶	تممجم.
۲۸۹۶	تمحن.
۲۸۹۷	تمحیص.
۲۸۹۷	تمحیط.
۲۸۹۷	تمحیق.
۲۸۹۷	تمحیل.
۲۸۹۷	تمحین.
۲۸۹۷	تمحیه.
۲۸۹۷	تمخج.
۲۸۹۷	تمخخ.
۲۸۹۸	تمخر.
۲۸۹۸	تمخس.
۲۸۹۸	تمخش.

۲۸۹۸	تمخض.
۲۸۹۸	تمخط.
۲۸۹۸	تمخی.
۲۸۹۸	تمخینا.
۲۸۹۹	تمخیخ.
۲۸۹۹	تمخیز.
۲۸۹۹	تمخیط.
۲۸۹۹	تمخیة.
۲۸۹۹	تمدح.
۲۸۹۹	تمدخ.
۲۸۹۹	تمدد.
۲۹۰۰	تمدرع.
۲۹۰۰	تمدل.
۲۹۰۰	تمدن.
۲۹۰۰	تمدن داشتن.
۲۹۰۰	تمده.
۲۹۰۰	تمده.
۲۹۰۱	تمدهن.
۲۹۰۱	تمدیح.
۲۹۰۱	تمدید.
۲۹۰۱	تمدید کردن.
۲۹۰۱	تمدیر.
۲۹۰۱	تمدیش.
۲۹۰۱	تمدین.

- ۲۹۰۵ تمرالفهم.
- ۲۹۰۵ تمران.
- ۲۹۰۵ تمران.
- ۲۹۰۵ تمران شاه.
- ۲۹۰۵ تمران فرنده.
- ۲۹۰۵ تمرئه.
- ۲۹۰۵ تمر بلیغ.
- ۲۹۰۵ تمر بلیغ.
- ۲۹۰۵ تمریگ.
- ۲۹۰۶ تمرتاش.
- ۲۹۰۶ تمرتاش.
- ۲۹۰۶ تمرتاشی.
- ۲۹۰۶ تمرتاشی.
- ۲۹۰۶ تمرتاشی.
- ۲۹۰۶ تمرچین.
- ۲۹۰۶ تمرخ.
- ۲۹۰۶ تمرده.
- ۲۹۰۷ تمردکن.
- ۲۹۰۷ تمردی.
- ۲۹۰۷ تمرز.
- ۲۹۰۷ تمرس.
- ۲۹۰۷ تمرستان.
- ۲۹۰۷ تمرص.
- ۲۹۰۸ تمرض.

- ۲۹۰۸ تمرط.
- ۲۹۰۸ تمرع.
- ۲۹۰۸ تمرغ.
- ۲۹۰۸ تمرقق.
- ۲۹۰۸ تمرق.
- ۲۹۰۸ تمرقزک.
- ۲۹۰۹ تمرقوران.
- ۲۹۰۹ تمرکز.
- ۲۹۰۹ تمرگ.
- ۲۹۰۹ تمرگانندن.
- ۲۹۰۹ تمرگانیدن.
- ۲۹۰۹ تمرگیدن.
- ۲۹۰۹ تمرگیده.
- ۲۹۰۹ تمرمر.
- ۲۹۱۰ تمرن.
- ۲۹۱۰ تمرؤ.
- ۲۹۱۰ تمرء.
- ۲۹۱۰ تمرء.
- ۲۹۱۰ تمرء.
- ۲۹۱۰ تمرء.
- ۲۹۱۰ تمرء.
- ۲۹۱۰ تمر هندی.
- ۲۹۱۱ تمر هیرون.
- ۲۹۱۱ تمری.

- ۲۹۱۱ تمری.
- ۲۹۱۱ تمری ء.
- ۲۹۱۱ تمریث.
- ۲۹۱۲ تمریح.
- ۲۹۱۲ تمریح.
- ۲۹۱۲ تمرید.
- ۲۹۱۲ تمریر.
- ۲۹۱۲ تمریش.
- ۲۹۱۲ تمریض.
- ۲۹۱۳ تمریط.
- ۲۹۱۳ تمریط.
- ۲۹۱۳ تمریغ.
- ۲۹۱۳ تمریق.
- ۲۹۱۳ تمرین.
- ۲۹۱۳ تمرین.
- ۲۹۱۳ تم زدن.
- ۲۹۱۴ تمزر.
- ۲۹۱۴ تمزر.
- ۲۹۱۴ تمزع.
- ۲۹۱۴ تمزق.
- ۲۹۱۴ تمزمز.
- ۲۹۱۴ تمزن.
- ۲۹۱۵ تمزی.
- ۲۹۱۵ تمزیج.

۲۹۱۵	تمزیح
۲۹۱۵	تمزیر
۲۹۱۵	تمزیع
۲۹۱۵	تمزیق
۲۹۱۶	تمزین
۲۹۱۶	تمزیة
۲۹۱۶	تمژه
۲۹۱۶	تمسا
۲۹۱۶	تمساح
۲۹۱۶	تمساح
۲۹۱۷	تمساح قتال
۲۹۱۷	تمسار
۲۹۱۷	تمستان
۲۹۱۷	تمسح
۲۹۱۷	تمسح
۲۹۱۷	تمسح
۲۹۱۸	تمسخ
۲۹۱۸	تمسخر
۲۹۱۸	تمسخر کردن
۲۹۱۸	تمسک
۲۹۱۸	تمسک
۲۹۱۸	تمسکات
۲۹۱۸	تمسک جستن
۲۹۱۹	تمسک دادن

۲۹۱۹	تمسک داشتن.
۲۹۱۹	تمسک ذمه.
۲۹۱۹	تمسک کردن.
۲۹۱۹	تمسکن.
۲۹۱۹	تمسک نمودن.
۲۹۱۹	تمسلم.
۲۹۱۹	تمسن.
۲۹۲۰	تمسن.
۲۹۲۰	تمسن.
۲۹۲۰	تمسن.
۲۹۲۰	تمسن.
۲۹۲۰	تمسؤ.
۲۹۲۰	تمسی.
۲۹۲۰	تمسی.
۲۹۲۰	تمسیان.
۲۹۲۱	تمسیح.
۲۹۲۱	تمسیخ.
۲۹۲۱	تمسیخا.
۲۹۲۱	تمسیک.
۲۹۲۱	تمسیة.
۲۹۲۱	تمش.
۲۹۲۱	تمش.
۲۹۲۱	تمشا.
۲۹۲۱	تمشاء.

- ۲۹۲۲ تمش دانه.
- ۲۹۲۲ تمشر.
- ۲۹۲۲ تمشش.
- ۲۹۲۲ تمشع.
- ۲۹۲۲ تمشق.
- ۲۹۲۲ تمشک.
- ۲۹۲۲ تمشکل.
- ۲۹۲۳ تمشی.
- ۲۹۲۳ تمشیت.
- ۲۹۲۳ تمشیر.
- ۲۹۲۳ تمشیش.
- ۲۹۲۳ تمشیط.
- ۲۹۲۳ تمشیع.
- ۲۹۲۳ تمشیق.
- ۲۹۲۴ تمشیل.
- ۲۹۲۴ تمشین.
- ۲۹۲۴ تمشیه.
- ۲۹۲۴ تمصخ.
- ۲۹۲۴ تمصر.
- ۲۹۲۴ تمصص.
- ۲۹۲۴ تمصیح.
- ۲۹۲۵ تمصیر.
- ۲۹۲۵ تمصیع.
- ۲۹۲۵ تمضح.

۲۹۲۵	تمضر.
۲۹۲۵	تمضغ.
۲۹۲۵	تمضمض.
۲۹۲۵	تمضی.
۲۹۲۶	تمضیر.
۲۹۲۶	تمضیف.
۲۹۲۶	تمطح.
۲۹۲۶	تمطر.
۲۹۲۶	تمطط.
۲۹۲۶	تمطوق.
۲۹۲۶	تمطمط.
۲۹۲۶	تمطى.
۲۹۲۷	تمطى.
۲۹۲۷	تمطیط.
۲۹۲۷	تمطع.
۲۹۲۷	تمطیع.
۲۹۲۷	تمعج.
۲۹۲۷	تمعد.
۲۹۲۷	تمعدد.
۲۹۲۸	تمعر.
۲۹۲۸	تمعز.
۲۹۲۸	تمعص.
۲۹۲۸	تمعط.
۲۹۲۸	تمعق.

۲۹۲۸	تمعق
۲۹۲۸	تمعک
۲۹۲۸	تمعن
۲۹۲۸	تمعی
۲۹۲۹	تمعیر
۲۹۲۹	تمعیض
۲۹۲۹	تمعیک
۲۹۲۹	تمغا
۲۹۲۹	تمغاچی
۲۹۳۰	تمغا زدن
۲۹۳۰	تمغا کردن
۲۹۳۰	تمغش
۲۹۳۰	تمغر
۲۹۳۰	تمغرة
۲۹۳۰	تمغص
۲۹۳۰	تمغط
۲۹۳۱	تمغفر
۲۹۳۱	تمغل
۲۹۳۱	تممغ
۲۹۳۱	تمعی
۲۹۳۱	تمغیر
۲۹۳۱	تمغیط
۲۹۳۱	تمفوز
۲۹۳۱	تمقت

- ۲۹۳۱ تمقحس.
- ۲۹۳۱ تمقس.
- ۲۹۳۲ تمقق.
- ۲۹۳۲ تمقیت.
- ۲۹۳۲ تمقیس.
- ۲۹۳۲ تمقیط.
- ۲۹۳۲ تمقیق.
- ۲۹۳۲ تمک.
- ۲۹۳۲ تمک.
- ۲۹۳۲ تمک.
- ۲۹۳۳ تمکث.
- ۲۹۳۳ تمکحل.
- ۲۹۳۳ تمکک.
- ۲۹۳۳ تمکن.
- ۲۹۳۳ تمکی.
- ۲۹۳۳ تمکیر.
- ۲۹۳۳ تمکین.
- ۲۹۳۴ تمکین.
- ۲۹۳۴ تمکین.
- ۲۹۳۴ تمکین.
- ۲۹۳۵ تمکینات.
- ۲۹۳۵ تمکین دادن.
- ۲۹۳۵ تمکین شیروانی.
- ۲۹۳۵ تمکین کردن.

- ۲۹۳۵ تمکین نهادن.
- ۲۹۳۵ تمکین یافتن.
- ۲۹۳۶ تمگین.
- ۲۹۳۶ تمل.
- ۲۹۳۶ تمل.
- ۲۹۳۶ تمل.
- ۲۹۳۶ تملاق.
- ۲۹۳۶ تملان.
- ۲۹۳۶ تملئه.
- ۲۹۳۶ تملح.
- ۲۹۳۷ تملخ.
- ۲۹۳۷ تملز.
- ۲۹۳۷ تملس.
- ۲۹۳۷ تملص.
- ۲۹۳۷ تملط.
- ۲۹۳۷ تملغ.
- ۲۹۳۷ تملق.
- ۲۹۳۷ تملقات.
- ۲۹۳۸ تملق کردن.
- ۲۹۳۸ تملق گفتن.
- ۲۹۳۸ تملک.
- ۲۹۳۸ تملک.
- ۲۹۳۸ تملکات.
- ۲۹۳۸ تملل.

- ۲۹۳۸ تملل.
- ۲۹۳۸ تملؤ.
- ۲۹۳۹ تملوک.
- ۲۹۳۹ تملول.
- ۲۹۳۹ تمله.
- ۲۹۳۹ تملی.
- ۲۹۳۹ تملیت.
- ۲۹۳۹ تملیح.
- ۲۹۴۰ تمليد.
- ۲۹۴۰ تمليز.
- ۲۹۴۰ تمليس.
- ۲۹۴۰ تمليط.
- ۲۹۴۰ تمليق.
- ۲۹۴۰ تمليک.
- ۲۹۴۰ تمليکی.
- ۲۹۴۰ تمليکیه.
- ۲۹۴۱ تمليل.
- ۲۹۴۱ تمم.
- ۲۹۴۱ تمم.
- ۲۹۴۱ تمن.
- ۲۹۴۱ تمن.
- ۲۹۴۱ تمنا.
- ۲۹۴۱ تمنا.
- ۲۹۴۲ تمنا.

- ۲۹۴۲ تمنا.
- ۲۹۴۲ تمنا.
- ۲۹۴۲ تمنا.
- ۲۹۴۲ تمنا.
- ۲۹۴۲ تمناالهندی.
- ۲۹۴۲ تمنائی.
- ۲۹۴۳ تمنابستن.
- ۲۹۴۳ تمناپختن.
- ۲۹۴۳ تمنا داشتن.
- ۲۹۴۳ تمنا کردن.
- ۲۹۴۴ تمناکش.
- ۲۹۴۴ تمنچه.
- ۲۹۴۴ تمنح.
- ۲۹۴۴ تمندار.
- ۲۹۴۴ تمنداری.
- ۲۹۴۴ تمندان.
- ۲۹۴۴ تمندر.
- ۲۹۴۴ تمنندگان.
- ۲۹۴۴ تمندل.
- ۲۹۴۵ تمنده.
- ۲۹۴۵ تمنس.
- ۲۹۴۵ تمنش.
- ۲۹۴۵ تمنطق.
- ۲۹۴۵ تمنع.

- ۲۹۴۵ تمنک.
- ۲۹۴۶ تمنگ.
- ۲۹۴۶ تمنن.
- ۲۹۴۶ تمنه.
- ۲۹۴۶ تمنه.
- ۲۹۴۶ تمنه حارس.
- ۲۹۴۶ تمنه سارج.
- ۲۹۴۷ تمنی.
- ۲۹۴۷ تمنیات.
- ۲۹۴۷ تمنیع.
- ۲۹۴۷ تمنی کردن.
- ۲۹۴۷ تمنیه.
- ۲۹۴۸ تموته.
- ۲۹۴۸ تموج.
- ۲۹۴۸ تموجین.
- ۲۹۴۸ تموجین.
- ۲۹۴۸ تمودان.
- ۲۹۴۸ تمودی.
- ۲۹۴۸ تمور.
- ۲۹۴۹ تمور.
- ۲۹۴۹ تمور.
- ۲۹۴۹ تمورامات.
- ۲۹۴۹ تمورتاش.
- ۲۹۴۹ تمورخان.

۲۹۴۹	تمورقان
۲۹۴۹	تموریان
۲۹۴۹	تموریخ
۲۹۵۰	تموز
۲۹۵۰	تموز
۲۹۵۱	تموزان
۲۹۵۱	تموزی
۲۹۵۱	تموش
۲۹۵۱	تموغه
۲۹۵۱	تموک
۲۹۵۱	تموک
۲۹۵۲	تموکو
۲۹۵۲	تمول
۲۹۵۲	تمولوس
۲۹۵۲	تمولی
۲۹۵۲	تمون
۲۹۵۲	تمویت
۲۹۵۲	تمویص
۲۹۵۲	تمویل
۲۹۵۲	تمویه
۲۹۵۳	تمویهات
۲۹۵۳	تمویه کردن
۲۹۵۳	تمئه
۲۹۵۳	تمئه

۲۹۵۳	تمه.
۲۹۵۴	تمهد.
۲۹۵۴	تمهر.
۲۹۵۴	تمهص.
۲۹۵۴	تمهق.
۲۹۵۴	تمهک.
۲۹۵۴	تمهل.
۲۹۵۴	تمهمه.
۲۹۵۴	تمهید.
۲۹۵۵	تمهیدات.
۲۹۵۵	تمهید ساختن.
۲۹۵۵	تمهیدی.
۲۹۵۵	تمهیر.
۲۹۵۵	تمهیص.
۲۹۵۶	تمهیق.
۲۹۵۶	تمهیک.
۲۹۵۶	تمهیل.
۲۹۵۶	تمهیه.
۲۹۵۶	تمی.
۲۹۵۶	تمی.
۲۹۵۶	تمیال.
۲۹۵۶	تمیتمندان.
۲۹۵۶	تمیث.
۲۹۵۷	تمیجان.

- ۲۹۵۷ تمیجانک.
- ۲۹۵۷ تمیجانه.
- ۲۹۵۷ تمیح.
- ۲۹۵۷ تمیخ.
- ۲۹۵۷ تمیدن.
- ۲۹۵۸ تمیریس.
- ۲۹۵۸ تمیز.
- ۲۹۵۹ تمیز.
- ۲۹۵۹ تمیزات.
- ۲۹۵۹ تمیز پیدا کردن.
- ۲۹۵۹ تمیز خواستن.
- ۲۹۵۹ تمیز دادن.
- ۲۹۶۰ تمیز داشتن.
- ۲۹۶۰ تمیز کردن.
- ۲۹۶۰ تمیزی.
- ۲۹۶۰ تمیس.
- ۲۹۶۰ تمیس.
- ۲۹۶۰ تمیس.
- ۲۹۶۰ تمیستوقلس.
- ۲۹۶۰ تمیستوکل.
- ۲۹۶۱ تمیس تیوس.
- ۲۹۶۱ تمیس سیر.
- ۲۹۶۱ تمیسکوره.
- ۲۹۶۱ تمیش.

- ۲۹۶۹ تمییز دادن.
- ۲۹۶۹ تمییز کردن.
- ۲۹۶۹ تمییزی.
- ۲۹۶۹ تمییس.
- ۲۹۶۹ تمییل.
- ۲۹۶۹ تن.
- ۲۹۷۴ تن.
- ۲۹۷۴ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۵ تن.
- ۲۹۷۶ تن آباد.
- ۲۹۷۶ تن آبادان.
- ۲۹۷۶ تن آزاد.
- ۲۹۷۶ تن آسا.
- ۲۹۷۶ تن آسائی.
- ۲۹۷۶ تن آسان.
- ۲۹۷۷ تن آسان شدن.
- ۲۹۷۷ تن آسان کردن.
- ۲۹۷۷ تن آسان گردیدن.

- ۲۹۷۷ تن آسانی.
- ۲۹۷۸ تن آسای.
- ۲۹۷۸ تن آسایش.
- ۲۹۷۸ تناء .
- ۲۹۷۸ تناءش.
- ۲۹۷۸ تنائف.
- ۲۹۷۸ تناءة.
- ۲۹۷۸ تنائی.
- ۲۹۷۸ تنابز.
- ۲۹۷۹ تنابله.
- ۲۹۷۹ تنابنده.
- ۲۹۷۹ تنابیت.
- ۲۹۷۹ تنابیل.
- ۲۹۷۹ تنات.
- ۲۹۷۹ تناتج.
- ۲۹۷۹ تناتف.
- ۲۹۷۹ تناتل.
- ۲۹۷۹ تناث.
- ۲۹۸۰ تناثر.
- ۲۹۸۰ تناتل.
- ۲۹۸۰ تنائی.
- ۲۹۸۰ تناجث.
- ۲۹۸۰ تناجح.
- ۲۹۸۰ تناجخ.

۲۹۸۰	تناجز.
۲۹۸۰	تناجش.
۲۹۸۱	تناجل.
۲۹۸۱	تناجی.
۲۹۸۱	تناحب.
۲۹۸۱	تناحر.
۲۹۸۱	تناد.
۲۹۸۱	تناد.
۲۹۸۱	تنادس.
۲۹۸۲	تنادم.
۲۹۸۲	تنادی.
۲۹۸۲	تنادی.
۲۹۸۲	تنادید.
۲۹۸۲	تنادیل.
۲۹۸۲	تناذر.
۲۹۸۲	تنار.
۲۹۸۲	تنار.
۲۹۸۳	تنار.
۲۹۸۳	تنار.
۲۹۸۳	تنازب.
۲۹۸۳	تنازع.
۲۹۸۴	تنازعات.
۲۹۸۴	تنازع بقا.
۲۹۸۴	تنازق.

۲۹۸۴	تنازل
۲۹۸۴	تناس
۲۹۸۵	تناسبات
۲۹۸۵	تناسب اندام
۲۹۸۵	تناسخ
۲۹۸۵	تناسخی
۲۹۸۶	تناسخیه
۲۹۸۶	تناسف
۲۹۸۶	تناسق
۲۹۸۶	تناسل
۲۹۸۶	تناسلی
۲۹۸۶	تناسی
۲۹۸۷	تناسی
۲۹۸۷	تناسیدن
۲۹۸۷	تناشب
۲۹۸۷	تناشد
۲۹۸۷	تناشیر
۲۹۸۷	تناصح
۲۹۸۷	تناصر
۲۹۸۷	تناصف
۲۹۸۷	تناصی
۲۹۸۸	تناصیب
۲۹۸۸	تناضل
۲۹۸۸	تناطح

۲۹۸۸	تناطق.
۲۹۸۸	تناطی.
۲۹۸۸	تناظر.
۲۹۸۹	تناعس.
۲۹۸۹	تناعم.
۲۹۸۹	تناعی.
۲۹۸۹	تناغ.
۲۹۸۹	تناغر.
۲۹۸۹	تناعص.
۲۹۸۹	تناعص.
۲۹۸۹	تناغی.
۲۹۹۰	تنافد.
۲۹۹۰	تنافذ.
۲۹۹۰	تنافر.
۲۹۹۰	تنافز.
۲۹۹۰	تنافس.
۲۹۹۰	تنافط.
۲۹۹۱	تنافور.
۲۹۹۱	تنافی.
۲۹۹۱	تنافیج.
۲۹۹۱	تنافیط.
۲۹۹۱	تناقض.
۲۹۹۳	تناقل.
۲۹۹۳	تناقیص.

- ۲۹۹۳ تناکث.
- ۲۹۹۳ تناکج.
- ۲۹۹۳ تناکد.
- ۲۹۹۳ تناکر.
- ۲۹۹۳ تناکف.
- ۲۹۹۳ تنالیدن.
- ۲۹۹۴ تنام.
- ۲۹۹۴ تنامبد.
- ۲۹۹۴ تنان.
- ۲۹۹۴ تنان.
- ۲۹۹۴ تنان.
- ۲۹۹۴ تنان تن.
- ۲۹۹۴ تنانه.
- ۲۹۹۴ تنانی.
- ۲۹۹۴ تنانیدن.
- ۲۹۹۵ تنانیر.
- ۲۹۹۵ تنانین.
- ۲۹۹۵ تناوب.
- ۲۹۹۵ تناوب کردن.
- ۲۹۹۵ تناوح.
- ۲۹۹۵ تناور.
- ۲۹۹۶ تناور شدن.
- ۲۹۹۶ تناوش.
- ۲۹۹۶ تناوش.

- ۲۹۹۶ تناول.
- ۲۹۹۶ تناول کردن.
- ۲۹۹۷ تناوم.
- ۲۹۹۷ تناوة.
- ۲۹۹۷ تناهب.
- ۲۹۹۷ تناهد.
- ۲۹۹۷ تناهز.
- ۲۹۹۷ تناهض.
- ۲۹۹۷ تناهی.
- ۲۹۹۸ تناهی.
- ۲۹۹۸ تنایک.
- ۲۹۹۸ تنایة.
- ۲۹۹۸ تن اردشیر.
- ۲۹۹۸ تن افکندن.
- ۲۹۹۸ تن اندرافکندن.
- ۲۹۹۸ تنأنؤ.
- ۲۹۹۸ تنب.
- ۲۹۹۹ تنب.
- ۲۹۹۹ تنب.
- ۲۹۹۹ تنباج.
- ۲۹۹۹ تنباک.
- ۲۹۹۹ تنباک.
- ۲۹۹۹ تنباکو.
- ۳۰۰۰ تنباکوکش.

- ۳۰۰۰ تنباکو کشی.
- ۳۰۰۰ تنباکو کشیدن.
- ۳۰۰۰ تنبال.
- ۳۰۰۰ تنباله.
- ۳۰۰۰ تنبان.
- ۳۰۰۱ تن باه.
- ۳۰۰۱ تنبئه.
- ۳۰۰۱ تنبب.
- ۳۰۰۱ تن بتن.
- ۳۰۰۱ تنبج.
- ۳۰۰۱ تنبد.
- ۳۰۰۲ تن بد.
- ۳۰۰۲ تن برافکندن.
- ۳۰۰۲ تنبره.
- ۳۰۰۲ تنبری.
- ۳۰۰۲ تنبسه.
- ۳۰۰۲ تنبسیدن.
- ۳۰۰۲ تنبط.
- ۳۰۰۲ تنبع.
- ۳۰۰۳ تنبقيه.
- ۳۰۰۳ تنبک.
- ۳۰۰۳ تنبک.
- ۳۰۰۳ تنبک.
- ۳۰۰۳ تنبکتی.

- ۳۰۰۳ تنبک زدن.
- ۳۰۰۳ تنبک نواز.
- ۳۰۰۴ تنبیل.
- ۳۰۰۴ تنبیل.
- ۳۰۰۴ تنبیل.
- ۳۰۰۴ تنبیل.
- ۳۰۰۴ تنبیل.
- ۳۰۰۵ تنبیل.
- ۳۰۰۵ تنبلا.
- ۳۰۰۵ تنبیل ساختن.
- ۳۰۰۵ تنبیل سگال.
- ۳۰۰۵ تنبیل محله.
- ۳۰۰۵ تنبیلی.
- ۳۰۰۶ تنبیلی.
- ۳۰۰۶ تنبلیت.
- ۳۰۰۶ تنبیلی کردن.
- ۳۰۰۶ تنبیلی نمودن.
- ۳۰۰۶ تنبؤ.
- ۳۰۰۶ تنبو.
- ۳۰۰۶ تنبور.
- ۳۰۰۶ تنبوشه.
- ۳۰۰۶ تنبوک.
- ۳۰۰۷ تنبول.
- ۳۰۰۷ تنبول.
- ۳۰۰۷ تنبول.

- ۳۰۰۷ تنبه.
- ۳۰۰۸ تنبه.
- ۳۰۰۸ تنبی.
- ۳۰۰۸ تنبی.
- ۳۰۰۸ تنیب.
- ۳۰۰۸ تنیبت.
- ۳۰۰۸ تنیبت.
- ۳۰۰۸ تنیدن.
- ۳۰۰۸ تنیدن.
- ۳۰۰۹ تنیذ.
- ۳۰۰۹ تنیز.
- ۳۰۰۹ تنیس.
- ۳۰۰۹ تنیسه.
- ۳۰۰۹ تنیط.
- ۳۰۰۹ تنیق.
- ۳۰۰۹ تنیک.
- ۳۰۰۹ تنیل.
- ۳۰۱۰ تنیه.
- ۳۰۱۰ تنیہات.
- ۳۰۱۰ تنیہ شدن.
- ۳۰۱۰ تنیہ کردن.
- ۳۰۱۰ تن پرست.
- ۳۰۱۰ تن پرش.
- ۳۰۱۱ تن پرور.

- تن پروری. ۳۰۱۱
- تن پروری کردن. ۳۰۱۱
- تنپک. ۳۰۱۱
- تن پوش. ۳۰۱۱
- تنناش. ۳۰۱۱
- تنناک. ۳۰۱۱
- تنناله. ۳۰۱۲
- تننت. ۳۰۱۲
- تننج. ۳۰۱۲
- تننف. ۳۰۱۲
- تننل. ۳۰۱۲
- تن تن. ۳۰۱۲
- تن تنانی. ۳۰۱۲
- تن تنن. ۳۰۱۲
- تن تننا. ۳۰۱۲
- تنتنه. ۳۰۱۳
- تن تنها. ۳۰۱۳
- تننتور. ۳۰۱۳
- تننتوره. ۳۰۱۳
- تننته. ۳۰۱۳
- تننته. ۳۰۱۳
- تننتی. ۳۰۱۴
- تننتیت. ۳۰۱۴
- تننتیف. ۳۰۱۴

- ۳۰۱۴ تنتیل.
- ۳۰۱۴ تنتین.
- ۳۰۱۴ تنشر.
- ۳۰۱۴ تنتثیر.
- ۳۰۱۴ تنشیط.
- ۳۰۱۴ تنج.
- ۳۰۱۵ تنجاله.
- ۳۰۱۵ تن جامه.
- ۳۰۱۵ تنجث.
- ۳۰۱۵ تنجح.
- ۳۰۱۵ تنجد.
- ۳۰۱۵ تنجره.
- ۳۰۱۵ تنجز.
- ۳۰۱۶ تنجس.
- ۳۰۱۶ تنجع.
- ۳۰۱۶ تنجم.
- ۳۰۱۶ تنجنج.
- ۳۰۱۶ تنجوؤ.
- ۳۰۱۶ تنجه.
- ۳۰۱۶ تنجه.
- ۳۰۱۶ تنجی.
- ۳۰۱۶ تنجی.
- ۳۰۱۷ تنجیب.
- ۳۰۱۷ تنجید.

- ۳۰۱۷ تنجیدن.
- ۳۰۱۷ تنجیده.
- ۳۰۱۷ تنجید.
- ۳۰۱۸ تنجیر.
- ۳۰۱۸ تنجیز.
- ۳۰۱۸ تنجیس.
- ۳۰۱۸ تنجیس کردن.
- ۳۰۱۸ تنجیع.
- ۳۰۱۸ تنجیف.
- ۳۰۱۸ تنجیم.
- ۳۰۱۹ تنجیه.
- ۳۰۱۹ تنجیه.
- ۳۰۱۹ تنچه.
- ۳۰۱۹ تنحار.
- ۳۰۱۹ تنحس.
- ۳۰۱۹ تنحل.
- ۳۰۱۹ تنحنج.
- ۳۰۲۰ تنحنج کردن.
- ۳۰۲۰ تنحومت.
- ۳۰۲۰ تنحی.
- ۳۰۲۰ تنحیب.
- ۳۰۲۰ تنحیت.
- ۳۰۲۰ تنحیه.
- ۳۰۲۰ تنخ.

تنخذ.	۳۰۲۱
تنخش.	۳۰۲۱
تنخع.	۳۰۲۱
تنخل.	۳۰۲۱
تنخم.	۳۰۲۱
تنخنخ.	۳۰۲۱
تنخواه.	۳۰۲۱
تنخواه دادن.	۳۰۲۱
تنخواه دار.	۳۰۲۲
تنخواه داری.	۳۰۲۲
تنخواه گردان.	۳۰۲۲
تنخواه گرفتن.	۳۰۲۲
تنخیر.	۳۰۲۲
تنخیط.	۳۰۲۲
تنخیل.	۳۰۲۲
تند.	۳۰۲۲
تند.	۳۰۲۵
تند.	۳۰۲۵
تندآب.	۳۰۲۵
تن دادن.	۳۰۲۵
تن دار.	۳۰۲۶
تندال.	۳۰۲۶
تندباد.	۳۰۲۶
تندبار.	۳۰۲۷

- ۳۰۲۷ تندباز.
- ۳۰۲۷ تندبالا.
- ۳۰۲۷ تندبور.
- ۳۰۲۸ تندبوی.
- ۳۰۲۸ تندپرواز.
- ۳۰۲۸ تندتاز.
- ۳۰۲۸ تندتیز.
- ۳۰۲۸ تندح.
- ۳۰۲۸ تندحمله.
- ۳۰۲۸ تندخ.
- ۳۰۲۸ تندخو.
- ۳۰۲۹ تندخویی.
- ۳۰۲۹ تندخیال.
- ۳۰۲۹ تندخیز.
- ۳۰۲۹ تندر.
- ۳۰۳۰ تندران.
- ۳۰۳۰ تندرأی.
- ۳۰۳۰ تندرخروش.
- ۳۰۳۰ تن دردادن.
- ۳۰۳۱ تندرست.
- ۳۰۳۲ تندرست کردن.
- ۳۰۳۲ تندرستی.
- ۳۰۳۳ تندرستی.
- ۳۰۳۳ تندرفتار.

- ۳۰۳۳ تند رفتن.
- ۳۰۳۳ تندرو.
- ۳۰۳۳ تندرو.
- ۳۰۳۴ تندروشن.
- ۳۰۳۴ تندزبان.
- ۳۰۳۴ تندس.
- ۳۰۳۴ تندس.
- ۳۰۳۴ تندسه.
- ۳۰۳۴ تند شدن.
- ۳۰۳۵ تندعنان.
- ۳۰۳۵ تندغضب.
- ۳۰۳۵ تندفهم.
- ۳۰۳۵ تندک.
- ۳۰۳۵ تندک.
- ۳۰۳۵ تندکار.
- ۳۰۳۵ تند کردن.
- ۳۰۳۵ تند گشتن.
- ۳۰۳۶ تندگوی.
- ۳۰۳۶ تندل.
- ۳۰۳۶ تندل.
- ۳۰۳۶ تندلجام.
- ۳۰۳۶ تندم.
- ۳۰۳۶ تندمزاج.
- ۳۰۳۶ تندمزه.

- ۳۰۳۶ تندنویس.
- ۳۰۳۶ تندنویسی.
- ۳۰۳۷ تندو.
- ۳۰۳۷ تندو.
- ۳۰۳۷ تند و تیز.
- ۳۰۳۷ تند و خند.
- ۳۰۳۷ تند و خوند.
- ۳۰۳۷ تندور.
- ۳۰۳۸ تندور.
- ۳۰۳۸ تندوس.
- ۳۰۳۸ تنده.
- ۳۰۳۸ تنده.
- ۳۰۳۸ تنده.
- ۳۰۳۸ تنده.
- ۳۰۳۸ تندی.
- ۳۰۳۹ تندی.
- ۳۰۳۹ تندی.
- ۳۰۴۰ تندی جستن.
- ۳۰۴۰ تندید.
- ۳۰۴۰ تندیدن.
- ۳۰۴۰ تندیدن.
- ۳۰۴۰ تندی زدن.
- ۳۰۴۱ تندیس.
- ۳۰۴۱ تندی ساختن.

- ۳۰۴۱ تندیس.
- ۳۰۴۱ تندیع.
- ۳۰۴۱ تندیف.
- ۳۰۴۱ تندی کردن.
- ۳۰۴۲ تندی نمودن.
- ۳۰۴۲ تندیور.
- ۳۰۴۲ تندیه.
- ۳۰۴۲ تندیه.
- ۳۰۴۲ تندییر.
- ۳۰۴۲ تن زدن.
- ۳۰۴۴ تنزر.
- ۳۰۴۴ تنزع.
- ۳۰۴۴ تنزل.
- ۳۰۴۴ تنزلات.
- ۳۰۴۴ تنزل دادن.
- ۳۰۴۴ تنزل ساختن.
- ۳۰۴۴ تنزل کردن.
- ۳۰۴۵ تن زن.
- ۳۰۴۵ تنزوی ختائی.
- ۳۰۴۵ تنزه.
- ۳۰۴۵ تنزه.
- ۳۰۴۵ تنزهات.
- ۳۰۴۵ تنزی.
- ۳۰۴۶ تنزیب.

- تنزیر. ۳۰۴۶
- تنزیز. ۳۰۴۶
- تنزیع. ۳۰۴۶
- تنزیف. ۳۰۴۶
- تنزیق. ۳۰۴۶
- تنزیل. ۳۰۴۶
- تنزیل. ۳۰۴۷
- تنزیه. ۳۰۴۷
- تنزیه. ۳۰۴۷
- تنس. ۳۰۴۷
- تنس. ۳۰۴۸
- تنساس. ۳۰۴۸
- تن سالار. ۳۰۴۸
- تنسان. ۳۰۴۸
- تنسئه. ۳۰۴۸
- تنسب. ۳۰۴۸
- تن سپردن. ۳۰۴۸
- تنست. ۳۰۴۸
- تنسته. ۳۰۴۹
- تنسخ. ۳۰۴۹
- تنسر. ۳۰۴۹
- تن سر. ۳۰۴۹
- تنسس. ۳۰۴۹
- تنسف. ۳۰۵۰

- ۳۰۵۰ تنسيق.
- ۳۰۵۰ تنسيق.
- ۳۰۵۰ تنسك.
- ۳۰۵۰ تنسگل.
- ۳۰۵۰ تنسم.
- ۳۰۵۱ تنسوان.
- ۳۰۵۱ تنسوق.
- ۳۰۵۱ تنسوقات.
- ۳۰۵۱ تنسه.
- ۳۰۵۱ تنسه.
- ۳۰۵۱ تنسى.
- ۳۰۵۱ تنسى.
- ۳۰۵۲ تنسى.
- ۳۰۵۲ تنسیدن.
- ۳۰۵۲ تنسيس.
- ۳۰۵۲ تنسيغ.
- ۳۰۵۲ تنسيغ.
- ۳۰۵۲ تنسيق.
- ۳۰۵۲ تنسيق صفات.
- ۳۰۵۳ تنسيل.
- ۳۰۵۳ تنسيم.
- ۳۰۵۳ تنسيه.
- ۳۰۵۳ تنش.
- ۳۰۵۳ تنشئه.

- ۳۰۵۴ تنشُد.
- ۳۰۵۴ تنشِر.
- ۳۰۵۴ تنشِز.
- ۳۰۵۴ تنشَط.
- ۳۰۵۴ تنشِغ.
- ۳۰۵۴ تنشِف.
- ۳۰۵۴ تنشِق.
- ۳۰۵۴ تنشِم.
- ۳۰۵۵ تن شناس.
- ۳۰۵۵ تنشُو.
- ۳۰۵۵ تن شوی.
- ۳۰۵۵ تنشِی.
- ۳۰۵۵ تنشِیب.
- ۳۰۵۵ تنشِیر.
- ۳۰۵۶ تنشِیط.
- ۳۰۵۶ تنشِیف.
- ۳۰۵۶ تنشِیل.
- ۳۰۵۶ تنشِیم.
- ۳۰۵۶ تنصب.
- ۳۰۵۶ تنصح.
- ۳۰۵۷ تنصر.
- ۳۰۵۷ تنصف.
- ۳۰۵۷ تنصل.
- ۳۰۵۷ تنصی.

- ۳۰۵۷ تنصیب.
- ۳۰۵۷ تنصیر.
- ۳۰۵۸ تنصیص.
- ۳۰۵۸ تنصیف.
- ۳۰۵۸ تنصیل.
- ۳۰۵۸ تنضاج.
- ۳۰۵۸ تنضال.
- ۳۰۵۸ تنضب.
- ۳۰۵۸ تنضب.
- ۳۰۵۹ تنضبة.
- ۳۰۵۹ تنضح.
- ۳۰۵۹ تنضض.
- ۳۰۵۹ تنضل.
- ۳۰۵۹ تنضی.
- ۳۰۵۹ تنضیب.
- ۳۰۵۹ تنضیح.
- ۳۰۵۹ تنضید.
- ۳۰۵۹ تنضیر.
- ۳۰۶۰ تنضیض.
- ۳۰۶۰ تنطاف.
- ۳۰۶۰ تنطس.
- ۳۰۶۰ تنطع.
- ۳۰۶۰ تنطف.
- ۳۰۶۰ تنطق.

- تنطق ۳۰۶۱
- تنطق کردن ۳۰۶۱
- تنطنط ۳۰۶۱
- تنطور ۳۰۶۱
- تنطیف ۳۰۶۱
- تنطیق ۳۰۶۱
- تنظار ۳۰۶۱
- تنظر ۳۰۶۱
- تنظف ۳۰۶۲
- تنظم ۳۰۶۲
- تنظیر ۳۰۶۲
- تنظیف ۳۰۶۲
- تنظیم ۳۰۶۲
- تنعاب ۳۰۶۲
- تن عجایب ۳۰۶۲
- تنعل ۳۰۶۳
- تنعم ۳۰۶۳
- تنعم ۳۰۶۳
- تنعمات ۳۰۶۳
- تنعم راندن ۳۰۶۳
- تنعم کردن ۳۰۶۳
- تنعمه ۳۰۶۴
- تنعنec ۳۰۶۴
- تنعیر ۳۰۶۴

- ۳۰۶۴ تنعيس.
- ۳۰۶۴ تنعیش.
- ۳۰۶۴ تنعيل.
- ۳۰۶۴ تنعيم.
- ۳۰۶۴ تنعيم.
- ۳۰۶۵ تنعيمه.
- ۳۰۶۵ تنغر.
- ۳۰۶۵ تنغش.
- ۳۰۶۵ تنغص.
- ۳۰۶۵ تنغض.
- ۳۰۶۵ تنغم.
- ۳۰۶۵ تن غنودن.
- ۳۰۶۵ تنغه.
- ۳۰۶۶ تنغير.
- ۳۰۶۶ تنغيص.
- ۳۰۶۶ تنف.
- ۳۰۶۶ تنفج.
- ۳۰۶۶ تنفح.
- ۳۰۶۶ تنفخ.
- ۳۰۶۶ تنفذ.
- ۳۰۶۶ تنفر.
- ۳۰۶۷ تنفر داشتن.
- ۳۰۶۷ تن فرسای.
- ۳۰۶۷ تنفس.

- تنفس بر آوردن. ۳۰۶۷
- تنفسه. ۳۰۶۷
- تنفش. ۳۰۶۸
- تنفض. ۳۰۶۸
- تنفط. ۳۰۶۸
- تنفع. ۳۰۶۸
- تنفق. ۳۰۶۸
- تن فگار. ۳۰۶۸
- تنفل. ۳۰۶۸
- تنفه. ۳۰۶۸
- تنفیخ. ۳۰۶۹
- تنفیذ. ۳۰۶۹
- تنفیر. ۳۰۶۹
- تنفیز. ۳۰۶۹
- تنفیس. ۳۰۶۹
- تنفیش. ۳۰۶۹
- تنفیض. ۳۰۶۹
- تنفیق. ۳۰۷۰
- تنفیل. ۳۰۷۰
- تنفیة. ۳۰۷۰
- تنفیه. ۳۰۷۰
- تنقاد. ۳۰۷۰
- تنقاص. ۳۰۷۰
- تنقام. ۳۰۷۰

۳۰۷۰	تنقب.
۳۰۷۱	تنقث.
۳۰۷۱	تنقح.
۳۰۷۱	تنقد.
۳۰۷۱	تنقذ.
۳۰۷۱	تنقر.
۳۰۷۱	تنقص.
۳۰۷۱	تنقض.
۳۰۷۱	تنقط.
۳۰۷۲	تنقطار.
۳۰۷۲	تنقطاری.
۳۰۷۲	تنقل.
۳۰۷۲	تنقلات.
۳۰۷۲	تنقل کردن.
۳۰۷۲	تنقنق.
۳۰۷۲	تنقی.
۳۰۷۳	تنقیب.
۳۰۷۳	تنقیث.
۳۰۷۳	تنقیح.
۳۰۷۳	تنقیح طلب.
۳۰۷۳	تنقیح کردن.
۳۰۷۳	تنقید.
۳۰۷۴	تنقید.
۳۰۷۴	تنقیر.

۳۰۷۴	تنقیر.....
۳۰۷۴	تنقیز.....
۳۰۷۴	تنقیس.....
۳۰۷۴	تنقیش.....
۳۰۷۴	تنقیص.....
۳۰۷۵	تنقیض.....
۳۰۷۵	تنقیط.....
۳۰۷۵	تنقیل.....
۳۰۷۵	تنقیم.....
۳۰۷۵	تنقیه.....
۳۰۷۵	تنقیه دادن.....
۳۰۷۵	تنقیه شدن.....
۳۰۷۶	تنقیه فئات.....
۳۰۷۶	تنقیه کردن.....
۳۰۷۶	تنک.....
۳۰۷۷	تنک.....
۳۰۷۷	تنک آب.....
۳۰۷۷	تنکابن.....
۳۰۷۸	تنکابنی.....
۳۰۷۸	تنکابنی.....
۳۰۷۸	تنکابنی.....
۳۰۷۸	تنکار.....
۳۰۷۸	تنکاع.....

- تنک اندام. ۳۰۷۸
- تنکب. ۳۰۷۹
- تنک بزم. ۳۰۷۹
- تنک بهره. ۳۰۷۹
- تنک بیز. ۳۰۷۹
- تنک پوست. ۳۰۷۹
- تنک جام. ۳۰۸۰
- تنک جنگل. ۳۰۸۰
- تنک حوصله. ۳۰۸۰
- تنک خرد. ۳۰۸۰
- تنک خردی. ۳۰۸۰
- تنک درز. ۳۰۸۰
- تنک درزی. ۳۰۸۰
- تنک دل. ۳۰۸۰
- تنکر. ۳۰۸۱
- تنکرات. ۳۰۸۱
- تن کردن. ۳۰۸۱
- تنک رنگ. ۳۰۸۱
- تنک روزی. ۳۰۸۱
- تنک روشنایی. ۳۰۸۱
- تنک روی. ۳۰۸۱
- تنک رویی. ۳۰۸۲
- تنکره. ۳۰۸۲
- تنک ریش. ۳۰۸۲

- تنک زهره. ۳۰۸۲
- تنکس. ۳۰۸۲
- تنک سرمایه. ۳۰۸۲
- تنک شدن. ۳۰۸۲
- تنک شراب. ۳۰۸۲
- تنک صبر. ۳۰۸۳
- تنکظا. ۳۰۸۳
- تنک ظرف. ۳۰۸۳
- تنک فهم. ۳۰۸۳
- تنک کردن. ۳۰۸۳
- تنک لب. ۳۰۸۳
- تنکمان. ۳۰۸۳
- تنک مایه. ۳۰۸۴
- تنک مزاج. ۳۰۸۴
- تنک مشرب. ۳۰۸۴
- تنک مغز. ۳۰۸۴
- تنک موی. ۳۰۸۴
- تنکوب. ۳۰۸۴
- تنکوت. ۳۰۸۴
- تنکه. ۳۰۸۴
- تنکه. ۳۰۸۵
- تنکی. ۳۰۸۵
- تنکیب. ۳۰۸۵
- تنکیت. ۳۰۸۵

- ۳۰۸۶ تنکید.
- ۳۰۸۶ تنکیر.
- ۳۰۸۶ تنکیره.
- ۳۰۸۶ تنکیس.
- ۳۰۸۶ تنکیظ.
- ۳۰۸۶ تنکیع.
- ۳۰۸۶ تنکیف.
- ۳۰۸۶ تنکیل.
- ۳۰۸۷ تنگ.
- ۳۰۹۱ تنگ.
- ۳۰۹۱ تنگ.
- ۳۰۹۱ تنگ.
- ۳۰۹۲ تنگ.
- ۳۰۹۲ تنگ.
- ۳۰۹۲ تنگ.
- ۳۰۹۲ تنگ آبشور.
- ۳۰۹۲ تنگ آستین.
- ۳۰۹۲ تنگ آستینی.
- ۳۰۹۲ تنگ آغوش.
- ۳۰۹۳ تنگ آمدن.
- ۳۰۹۳ تنگ آوردن.
- ۳۰۹۴ تنگا.
- ۳۰۹۴ تنگاب.
- ۳۰۹۴ تنگاب.

- ۳۰۹۴ تنگاب.
- ۳۰۹۴ تنگاب الیهاد.
- ۳۰۹۴ تنگاتنگ.
- ۳۰۹۴ تنگار.
- ۳۰۹۵ تنگای.
- ۳۰۹۵ تنگ اختلاط.
- ۳۰۹۵ تنگ ارم.
- ۳۰۹۵ تنگ اسماعیل.
- ۳۰۹۵ تنگ افتادن.
- ۳۰۹۵ تنگ اللهاکبر.
- ۳۰۹۵ تنگ اندرآمدن.
- ۳۰۹۶ تنگ اندرآوردن.
- ۳۰۹۶ تنگیار.
- ۳۰۹۷ تنگیار.
- ۳۰۹۷ تنگیاری.
- ۳۰۹۷ تنگیاری کردن.
- ۳۰۹۷ تنگ بچک.
- ۳۰۹۷ تنگ بخت.
- ۳۰۹۷ تنگبختی.
- ۳۰۹۷ تنگ براق.
- ۳۰۹۷ تنگ برد سفیدبالا.
- ۳۰۹۸ تنگ برکشیدن.
- ۳۰۹۸ تنگ بست.
- ۳۰۹۸ تنگ بستن.

- ۳۰۹۸ تنگ بسته.
- ۳۰۹۸ تنگ بضاعت.
- ۳۰۹۸ تنگ بهر.
- ۳۰۹۹ تنگ بیز.
- ۳۰۹۹ تنگ بیغوله.
- ۳۰۹۹ تنگ پنج.
- ۳۰۹۹ تنگ پهنا.
- ۳۰۹۹ تنگ پیغوله.
- ۳۰۹۹ تنگت.
- ۳۰۹۹ تنگتاب.
- ۳۰۹۹ تنگ ترکان.
- ۳۱۰۰ تنگ تکاب.
- ۳۱۰۰ تنگ تکاو.
- ۳۱۰۰ تنگ تنگ.
- ۳۱۰۰ تنگ توشه.
- ۳۱۰۰ تنگ جام.
- ۳۱۰۱ تنگ جای.
- ۳۱۰۱ تنگ چاره.
- ۳۱۰۱ تنگ چاق.
- ۳۱۰۱ تنگ چشم.
- ۳۱۰۲ تنگ چشمی.
- ۳۱۰۲ تنگ چویل.
- ۳۱۰۲ تنگچه.
- ۳۱۰۲ تنگ حال.

- ۳۱۰۲ تنگ حالی.
- ۳۱۰۲ تنگ حسن.
- ۳۱۰۳ تنگ حوصلگی.
- ۳۱۰۳ تنگ حوصله.
- ۳۱۰۳ تنگ خسروآباد.
- ۳۱۰۳ تنگ خو.
- ۳۱۰۳ تنگ خوش.
- ۳۱۰۳ تنگ خوی.
- ۳۱۰۳ تنگ خوبی.
- ۳۱۰۴ تنگ خیاره.
- ۳۱۰۴ تنگ داراریکا.
- ۳۱۰۴ تنگ داریال.
- ۳۱۰۴ تن گداز.
- ۳۱۰۴ تنگ داشتن.
- ۳۱۰۴ تنگ دالان.
- ۳۱۰۵ تنگ در.
- ۳۱۰۵ تنگ درآمدن.
- ۳۱۰۵ تنگ دربلند.
- ۳۱۰۵ تنگ دررسیدن.
- ۳۱۰۵ تنگ درزی.
- ۳۱۰۵ تنگدره.
- ۳۱۰۵ تنگدست.
- ۳۱۰۶ تنگدست.
- ۳۱۰۶ تنگدستی.

- تنگدل. ۳۱۰۷
- تنگدل داشتن. ۳۱۰۷
- تنگدل شدن. ۳۱۰۷
- تنگدل کردن. ۳۱۰۸
- تنگدل گشتن. ۳۱۰۸
- تنگدلی. ۳۱۰۸
- تنگدلی کردن. ۳۱۰۹
- تنگ دوزان. ۳۱۰۹
- تنگ دوست علی. ۳۱۰۹
- تنگ دویبه. ۳۱۰۹
- تنگ دهان. ۳۱۰۹
- تنگ دهانی. ۳۱۰۹
- تنگ دهلیز. ۳۱۰۹
- تنگ دهلیز کردن. ۳۱۱۰
- تنگ دهن. ۳۱۱۰
- تنگ دیو. ۳۱۱۰
- تنگ راه. ۳۱۱۰
- تنگرس. ۳۱۱۰
- تنگ رسیدن. ۳۱۱۰
- تنگ رشید. ۳۱۱۱
- تنگ رنبه. ۳۱۱۱
- تنگ رو. ۳۱۱۱
- تنگ رواق. ۳۱۱۱
- تنگ رود. ۳۱۱۱

- ۳۱۱۱ تنگ روده.
- ۳۱۱۱ تنگ رودبان.
- ۳۱۱۱ تنگ روزی.
- ۳۱۱۲ تنگ روی.
- ۳۱۱۲ تنگری.
- ۳۱۱۲ تنگ ریز.
- ۳۱۱۲ تنگز.
- ۳۱۱۲ تنگ زاهدشیر.
- ۳۱۱۳ تنگ زرد.
- ۳۱۱۳ تنگ زرد.
- ۳۱۱۳ تنگ زعفران.
- ۳۱۱۳ تنگ زندگانی.
- ۳۱۱۳ تنگ زنگنه.
- ۳۱۱۳ تنگ زهره.
- ۳۱۱۳ تنگ زیست.
- ۳۱۱۳ تنگس.
- ۳۱۱۴ تنگ سادات.
- ۳۱۱۴ تنگسار.
- ۳۱۱۴ تنگسال.
- ۳۱۱۴ تنگسالی.
- ۳۱۱۴ تنگست.
- ۳۱۱۴ تنگستان.
- ۳۱۱۵ تنگستانی.
- ۳۱۱۵ تنگ سرا.

- ۳۱۱۵ تنگ سرخ.
- ۳۱۱۵ تنگ سودا.
- ۳۱۱۵ تنگسوق.
- ۳۱۱۵ تنگ سولک.
- ۳۱۱۵ تنگ سیاه.
- ۳۱۱۵ تنگ سیم.
- ۳۱۱۶ تنگ شاپور.
- ۳۱۱۶ تنگ شام.
- ۳۱۱۶ تنگ شبیخون.
- ۳۱۱۶ تنگ شدن.
- ۳۱۱۷ تنگ شراب.
- ۳۱۱۷ تنگ شرم.
- ۳۱۱۷ تنگ شق.
- ۳۱۱۸ تنگ شکر.
- ۳۱۱۸ تنگ شیان.
- ۳۱۱۸ تنگ صفریگ.
- ۳۱۱۸ تنگ طاق.
- ۳۱۱۸ تنگ ظرف.
- ۳۱۱۸ تنگ ظرفی.
- ۳۱۱۸ تنگ عبدال.
- ۳۱۱۹ تنگ عیش.
- ۳۱۱۹ تنگ عیشی.
- ۳۱۱۹ تنگ غروب.
- ۳۱۱۹ تنگ فرا گرفتن.

- ۳۱۱۹ تنگ فرصت.
- ۳۱۱۹ تنگ فروبردن.
- ۳۱۱۹ تنگ فضا.
- ۳۱۲۰ تنگ فنی.
- ۳۱۲۰ تنگ قلعه.
- ۳۱۲۰ تنگ کران.
- ۳۱۲۰ تنگ کردن.
- ۳۱۲۰ تنگ کرم.
- ۳۱۲۱ تنگ کشیدن.
- ۳۱۲۱ تنگک غریب.
- ۳۱۲۱ تنگ کلاغ پر.
- ۳۱۲۱ تنگ کله.
- ۳۱۲۱ تنگک محمدجعفری.
- ۳۱۲۱ تنگ کیش.
- ۳۱۲۲ تنگ گذاشتن.
- ۳۱۲۲ تنگ گرفتن.
- ۳۱۲۲ تنگ گزی.
- ۳۱۲۳ تنگ گشتن.
- ۳۱۲۳ تنگ گلوره.
- ۳۱۲۳ تنگ گیر.
- ۳۱۲۳ تنگ گیری.
- ۳۱۲۳ تنگ لب.
- ۳۱۲۴ تنگ لته.
- ۳۱۲۴ تنگل شور پایین.

- ۳۱۲۴ تنگل مزار.
- ۳۱۲۴ تنگلوش.
- ۳۱۲۴ تنگلوشا.
- ۳۱۲۵ تنگلی.
- ۳۱۲۵ تنگ لیراب.
- ۳۱۲۵ تنگ لیراب.
- ۳۱۲۶ تنگ مان.
- ۳۱۲۶ تنگ ماندن.
- ۳۱۲۶ تنگ مجد.
- ۳۱۲۶ تنگ مخ.
- ۳۱۲۶ تنگ معاش.
- ۳۱۲۶ تنگ موردان.
- ۳۱۲۶ تنگ موسی.
- ۳۱۲۶ تنگ میخ کردن.
- ۳۱۲۷ تنگ میدان.
- ۳۱۲۷ تنگ میدانی.
- ۳۱۲۷ تنگنا.
- ۳۱۲۸ تنگنای.
- ۳۱۲۸ تنگ نشیمن.
- ۳۱۲۸ تنگ نظر.
- ۳۱۲۸ تنگ نظری.
- ۳۱۲۹ تنگ نفس.
- ۳۱۲۹ تنگ نیاز.
- ۳۱۲۹ تنگو.

- ۳۱۲۹ تنگوت.
- ۳۱۲۹ تنگ و تا.
- ۳۱۲۹ تنگ و تار.
- ۳۱۲۹ تنگ و تاریک.
- ۳۱۳۰ تنگ و ترش.
- ۳۱۳۰ تنگ و توبره.
- ۳۱۳۰ تنگوز.
- ۳۱۳۰ تنگوزنیل.
- ۳۱۳۰ تنگه.
- ۳۱۳۰ تنگه.
- ۳۱۳۱ تنگه.
- ۳۱۳۱ تنگه.
- ۳۱۳۱ تنگه بالا.
- ۳۱۳۱ تنگهء بغرا.
- ۳۱۳۱ تنگه راز.
- ۳۱۳۱ تنگی.
- ۳۱۳۳ تنگیاب.
- ۳۱۳۳ تنگیره.
- ۳۱۳۳ تنگی سر.
- ۳۱۳۳ تنگی کردن.
- ۳۱۳۳ تنگی کشیدن.
- ۳۱۳۳ تنگین.
- ۳۱۳۴ تنم.
- ۳۱۳۴ تنما.

- ۳۱۳۴ تنماص.
- ۳۱۳۴ تنمر.
- ۳۱۳۴ تن مرده.
- ۳۱۳۴ تنمس.
- ۳۱۳۴ تنمص.
- ۳۱۳۴ تنمل.
- ۳۱۳۵ تنمی.
- ۳۱۳۵ تنمیر.
- ۳۱۳۵ تنمیس.
- ۳۱۳۵ تنمیش.
- ۳۱۳۵ تنمیص.
- ۳۱۳۵ تنمیط.
- ۳۱۳۵ تنمیغ.
- ۳۱۳۵ تنمیق.
- ۳۱۳۶ تنمیة.
- ۳۱۳۶ تنند.
- ۳۱۳۶ تنندو.
- ۳۱۳۶ تننده.
- ۳۱۳۶ تننده.
- ۳۱۳۷ تنن له بن.
- ۳۱۳۷ تن نما.
- ۳۱۳۷ تن نمودن.
- ۳۱۳۷ تن نهادن.
- ۳۱۳۷ تنو.

- ۳۱۴۰ تنوخی.
- ۳۱۴۱ تنود.
- ۳۱۴۱ تنودن.
- ۳۱۴۱ تنور.
- ۳۱۴۲ تنور.
- ۳۱۴۳ تنور.
- ۳۱۴۳ تنور.
- ۳۱۴۳ تنور آشوب.
- ۳۱۴۳ تنور آشور.
- ۳۱۴۳ تنور آغاج.
- ۳۱۴۳ تنور بلند.
- ۳۱۴۳ تنور بلند.
- ۳۱۴۳ تنور پیره زن.
- ۳۱۴۴ تنور تاب.
- ۳۱۴۴ تنور جه.
- ۳۱۴۴ تنور خانه.
- ۳۱۴۴ تنور خشت پزان.
- ۳۱۴۴ تنور در.
- ۳۱۴۴ تنور دول.
- ۳۱۴۴ تنورستان.
- ۳۱۴۴ تنور عجوز.
- ۳۱۴۵ تنور ک.
- ۳۱۴۵ تنور گر.
- ۳۱۴۵ تنور لو.

- ۳۱۴۵ تنوره.
- ۳۱۴۶ تنوره.
- ۳۱۴۶ تنورهء آسیا.
- ۳۱۴۶ تنورهء تن.
- ۳۱۴۶ تنوره زدن.
- ۳۱۴۶ تنوره کشیدن.
- ۳۱۴۷ تنوری.
- ۳۱۴۷ تنوری.
- ۳۱۴۷ تنوریگ.
- ۳۱۴۷ تنوریة.
- ۳۱۴۷ تنوز.
- ۳۱۴۷ تنوزه.
- ۳۱۴۷ تنوس.
- ۳۱۴۷ تنوش.
- ۳۱۴۸ تنوط.
- ۳۱۴۸ تنوطة.
- ۳۱۴۸ تنوع.
- ۳۱۴۸ تنوفة.
- ۳۱۴۸ تنوفیة.
- ۳۱۴۸ تنوق.
- ۳۱۴۸ تنوق.
- ۳۱۴۹ تنوقات.
- ۳۱۴۹ تنوق کردن.
- ۳۱۴۹ تنوم.

- ۳۱۴۹ تنوم.
- ۳۱۴۹ تنوم.
- ۳۱۴۹ تنومند.
- ۳۱۵۰ تنومندی.
- ۳۱۵۰ تنومه.
- ۳۱۵۰ تنوند.
- ۳۱۵۱ تنوه.
- ۳۱۵۱ تنوه.
- ۳۱۵۱ تنوی.
- ۳۱۵۱ تنوی.
- ۳۱۵۱ تنویخ.
- ۳۱۵۱ تنویر.
- ۳۱۵۱ تنویر.
- ۳۱۵۲ تنویر کشیدن.
- ۳۱۵۲ تنویز.
- ۳۱۵۲ تنویس.
- ۳۱۵۲ تنویش.
- ۳۱۵۲ تنویض.
- ۳۱۵۲ تنویط.
- ۳۱۵۲ تنویع.
- ۳۱۵۲ تنویق.
- ۳۱۵۲ تنویل.
- ۳۱۵۳ تنویم.
- ۳۱۵۳ تنوین.

- ۳۱۵۳ تنوین ترنم.
- ۳۱۵۳ تنوین تمکن.
- ۳۱۵۴ تنوین تنکیر.
- ۳۱۵۴ تنوین شاذ.
- ۳۱۵۴ تنوین ضرورت.
- ۳۱۵۴ تنوین عوض.
- ۳۱۵۴ تنوین غالی.
- ۳۱۵۴ تنوین مقابله.
- ۳۱۵۵ تنویه.
- ۳۱۵۵ تنویه.
- ۳۱۵۵ تنه.
- ۳۱۵۶ تنه.
- ۳۱۵۶ تنه.
- ۳۱۵۶ تنها.
- ۳۱۵۷ تنها.
- ۳۱۵۷ تنهاء .
- ۳۱۵۷ تنهاء .
- ۳۱۵۷ تنهائی.
- ۳۱۵۸ تنهاخرام.
- ۳۱۵۸ تنهاخوار.
- ۳۱۵۸ تنهاخور.
- ۳۱۵۸ تنها خوردن.
- ۳۱۵۸ تنهاخوری.
- ۳۱۵۸ تنهارو.

- ۳۱۵۹ تنهاروی کردن.
- ۳۱۵۹ تنها کلا.
- ۳۱۵۹ تنها ماندن.
- ۳۱۵۹ تنهامیر.
- ۳۱۵۹ تنهانشین.
- ۳۱۵۹ تنه‌آه.
- ۳۱۵۹ تنه‌آه.
- ۳۱۵۹ تنه‌آیی.
- ۳۱۶۰ تنه‌آیی بیک.
- ۳۱۶۰ تنه توشه.
- ۳۱۶۰ تنه خواری.
- ۳۱۶۰ تنه خوردن.
- ۳۱۶۰ تنهد.
- ۳۱۶۰ تنه دار.
- ۳۱۶۰ تنه دس.
- ۳۱۶۰ تنه ده.
- ۳۱۶۱ تنه ریف.
- ۳۱۶۱ تنه زدن.
- ۳۱۶۱ تنه شدن.
- ۳۱۶۱ تنه‌کة.
- ۳۱۶۱ تنه لش.
- ۳۱۶۱ تنه مند.
- ۳۱۶۱ تنهنه.
- ۳۱۶۱ تنه و توشه.

- ۳۱۶۱ تنهء.
- ۳۱۶۲ تنهید.
- ۳۱۶۲ تنهیهء.
- ۳۱۶۲ تنهیهء.
- ۳۱۶۲ تنی.
- ۳۱۶۲ تنیان.
- ۳۱۶۲ تنیان.
- ۳۱۶۲ تنیهء.
- ۳۱۶۲ تنیب.
- ۳۱۶۲ تنید.
- ۳۱۶۳ تنیدگی.
- ۳۱۶۳ تنیدن.
- ۳۱۶۴ تنیده.
- ۳۱۶۴ تنیزه.
- ۳۱۶۴ تنیس.
- ۳۱۶۴ تنیس.
- ۳۱۶۵ تنیسون.
- ۳۱۶۵ تنیسی.
- ۳۱۶۵ تنیسی.
- ۳۱۶۶ تنیق.
- ۳۱۶۶ تنیک.
- ۳۱۶۶ تنین.
- ۳۱۶۶ تنین.
- ۳۱۶۷ تنین.

- ۳۱۶۷ تنین.
- ۳۱۶۷ تنین.
- ۳۱۶۷ تنین.
- ۳۱۶۷ تنین البحر.
- ۳۱۶۸ تنین دم.
- ۳۱۶۸ تنین فلک.
- ۳۱۶۸ تنین معرکه.
- ۳۱۶۸ تنینیر.
- ۳۱۶۸ تنیبی ء.
- ۳۱۶۸ تنیب.
- ۳۱۶۹ تنیح.
- ۳۱۶۹ تنییر.
- ۳۱۶۹ تنیف.
- ۳۱۶۹ تو.
- ۳۱۶۹ تو.
- ۳۱۷۱ تو.
- ۳۱۷۲ تو.
- ۳۱۷۲ تو.
- ۳۱۷۲ تو.
- ۳۱۷۳ تو.
- ۳۱۷۳ توآباد.
- ۳۱۷۳ توآت.
- ۳۱۷۳ توأس.
- ۳۱۷۳ توأم.

- توأم. ۳۱۷۳
- توأموتو. ۳۱۷۳
- توا. ۳۱۷۳
- توا. ۳۱۷۴
- تواء. ۳۱۷۴
- تواء. ۳۱۷۴
- توائب. ۳۱۷۴
- توائبم. ۳۱۷۴
- توایی. ۳۱۷۴
- تواب. ۳۱۷۴
- توآبانیان. ۳۱۷۵
- توابع. ۳۱۷۵
- توابع ارسنجان. ۳۱۷۵
- توابع شالینگ چال. ۳۱۷۵
- توابع کجور. ۳۱۷۵
- توابل. ۳۱۷۵
- توابه. ۳۱۷۶
- توابة. ۳۱۷۶
- تواییت. ۳۱۷۶
- توابین. ۳۱۷۶
- توابین. ۳۱۷۶
- تواتر. ۳۱۷۶
- توائب. ۳۱۷۷
- توائق. ۳۱۷۷

۳۱۷۷	توایر.
۳۱۷۷	تواجد.
۳۱۷۷	تواجر.
۳۱۷۷	تواجه.
۳۱۷۷	تواچی.
۳۱۷۸	تواد.
۳۱۷۸	توآد.
۳۱۷۸	توادع.
۳۱۷۸	توآدۀ.
۳۱۷۸	توادی.
۳۱۷۸	توار.
۳۱۷۸	توار.
۳۱۷۸	تواراس.
۳۱۷۹	توارث.
۳۱۷۹	توارد.
۳۱۸۰	توارع.
۳۱۸۰	توارق.
۳۱۸۰	توارک.
۳۱۸۰	تواره.
۳۱۸۰	تواره.
۳۱۸۰	تواری.
۳۱۸۱	تواریخ.
۳۱۸۱	تواریخ ایام.
۳۱۸۱	تواریخیان.

- توازف. ----- ۳۱۸۱
- توازن. ----- ۳۱۸۱
- توازی. ----- ۳۱۸۲
- تواسانکش. ----- ۳۱۸۲
- تواسی. ----- ۳۱۸۲
- تواشج. ----- ۳۱۸۲
- تواشظ. ----- ۳۱۸۲
- تواشق. ----- ۳۱۸۲
- تواصف. ----- ۳۱۸۲
- تواصل. ----- ۳۱۸۲
- تواصلات. ----- ۳۱۸۳
- تواصی. ----- ۳۱۸۳
- تواضح. ----- ۳۱۸۳
- تواضع. ----- ۳۱۸۳
- تواضع کردن. ----- ۳۱۸۴
- تواضع گری. ----- ۳۱۸۴
- تواضع نمودن. ----- ۳۱۸۴
- تواطح. ----- ۳۱۸۴
- تواطخ. ----- ۳۱۸۴
- تواطس. ----- ۳۱۸۵
- تواطؤ. ----- ۳۱۸۵
- تواظب. ----- ۳۱۸۵
- تواعد. ----- ۳۱۸۵
- تواغج. ----- ۳۱۸۵

- توافد. ----- ۳۱۸۵
- توافر. ----- ۳۱۸۵
- توافق. ----- ۳۱۸۵
- توافق داشتن. ----- ۳۱۸۶
- توافق کردن. ----- ۳۱۸۶
- توافقی. ----- ۳۱۸۶
- توافی. ----- ۳۱۸۶
- تواق. ----- ۳۱۸۶
- تواقص. ----- ۳۱۸۶
- تواقف. ----- ۳۱۸۶
- تواقیع. ----- ۳۱۸۶
- تواکظ. ----- ۳۱۸۷
- تواکف. ----- ۳۱۸۷
- تواکل. ----- ۳۱۸۷
- تواکن. ----- ۳۱۸۷
- تواکید. ----- ۳۱۸۷
- توالت. ----- ۳۱۸۷
- توالد. ----- ۳۱۸۷
- توالد و تناسل. ----- ۳۱۸۸
- توالس. ----- ۳۱۸۸
- توالی. ----- ۳۱۸۸
- توالی. ----- ۳۱۸۸
- توالی بروج. ----- ۳۱۸۸
- توالیدن. ----- ۳۱۸۸

- توأم. ۳۱۸۸
- توأم. ۳۱۸۹
- توأم. ۳۱۸۹
- توأمان. ۳۱۸۹
- توأمتان. ۳۱۹۰
- توأم شدن. ۳۱۹۰
- توأم شرقی. ۳۱۹۰
- توأم غربی. ۳۱۹۰
- توأم کردن. ۳۱۹۰
- توأمه. ۳۱۹۰
- توأمیر. ۳۱۹۱
- توأمین. ۳۱۹۱
- توأمیه. ۳۱۹۱
- توأمیه. ۳۱۹۱
- توان. ۳۱۹۱
- توان. ۳۱۹۳
- توانا. ۳۱۹۳
- توانائی. ۳۱۹۳
- توانا شدن. ۳۱۹۴
- توانا کردن. ۳۱۹۴
- توانا کن. ۳۱۹۴
- توانچه. ۳۱۹۴
- توان داشتن. ۳۱۹۴
- تواندشت بالا. ۳۱۹۵

- تواندشت پائین. ۳۱۹۵
- توانست. ۳۱۹۵
- توانستن. ۳۱۹۵
- توانش. ۳۱۹۶
- توان فرسا. ۳۱۹۶
- توانکش. ۳۱۹۶
- توان کن. ۳۱۹۶
- توانگر. ۳۱۹۶
- توانگر جاه. ۳۱۹۷
- توانگردست. ۳۱۹۸
- توانگردل. ۳۱۹۸
- توانگردلی. ۳۱۹۸
- توانگرزاده. ۳۱۹۸
- توانگر شدن. ۳۱۹۸
- توانگر کیسه. ۳۱۹۸
- توانگروار. ۳۱۹۹
- توانگر همت. ۳۱۹۹
- توانگری. ۳۱۹۹
- توانگو. ۳۱۹۹
- توانگی. ۳۱۹۹
- تواننده. ۳۱۹۹
- توانه. ۳۱۹۹
- توانه. ۳۱۹۹
- توان هوانگ. ۳۲۰۰

- توانی. ۳۲۰۰
- توانیدن. ۳۲۰۰
- تواؤص. ۳۲۰۰
- تواهب. ۳۲۰۰
- تواهچه. ۳۲۰۰
- تواهس. ۳۲۰۰
- تواهق. ۳۲۰۰
- تواهه. ۳۲۰۱
- تواهی. ۳۲۰۱
- توئی. ۳۲۰۱
- توئیر. ۳۲۰۱
- توایل. ۳۲۰۱
- توایم. ۳۲۰۱
- توئیم. ۳۲۰۱
- توب. ۳۲۰۱
- توب. ۳۲۰۲
- توباتو. ۳۲۰۲
- توباره. ۳۲۰۲
- توبال. ۳۲۰۲
- توبال شاپورقان. ۳۲۰۲
- توبال قائین. ۳۲۰۳
- توبالکائین. ۳۲۰۳
- توباملن. ۳۲۰۳
- توبان. ۳۲۰۳

۳۲۰۳	توبئه.
۳۲۰۳	توبت.
۳۲۰۳	توبتو.
۳۲۰۳	توبج.
۳۲۰۴	توبرتو.
۳۲۰۴	توب رسن.
۳۲۰۴	توبره.
۳۲۰۵	توبره ریز.
۳۲۰۵	توبره ریز.
۳۲۰۵	توبزه.
۳۲۰۵	توبک.
۳۲۰۵	توبکی.
۳۲۰۶	توبگ.
۳۲۰۶	توبل.
۳۲۰۶	توبل.
۳۲۰۶	توبله.
۳۲۰۶	توبن.
۳۲۰۶	توبن.
۳۲۰۶	توبنق.
۳۲۰۶	توبنگ.
۳۲۰۷	توبولسک.
۳۲۰۷	تؤبه.
۳۲۰۷	توبه.
۳۲۰۷	توبه.

- توبه. ۳۲۰۸
- توبه. ۳۲۰۸
- توبه. ۳۲۰۸
- توبه دادن. ۳۲۰۸
- توبه دار. ۳۲۰۹
- توبه ده. ۳۲۰۹
- توبه سوز. ۳۲۰۹
- توبه شکستن. ۳۲۰۹
- توبه شکسته. ۳۲۰۹
- توبه شکن. ۳۲۰۹
- توبه فرما. ۳۲۱۰
- توبه فریب. ۳۲۱۰
- توبه کار. ۳۲۱۰
- توبه کار شدن. ۳۲۱۰
- توبه کاری. ۳۲۱۰
- توبه کردن. ۳۲۱۰
- توبه کرده. ۳۲۱۱
- توبه گری. ۳۲۱۱
- توبهء نصح. ۳۲۱۱
- توبی. ۳۲۱۱
- توبی. ۳۲۱۱
- توبی جبه. ۳۲۱۲
- توبیخ. ۳۲۱۲
- توبیخاً. ۳۲۱۲

- ۳۲۱۲ توییخات.
- ۳۲۱۲ توییخانه.
- ۳۲۱۲ توییخ کردن.
- ۳۲۱۲ توییخی.
- ۳۲۱۲ تویییر.
- ۳۲۱۳ تویییش.
- ۳۲۱۳ تویییص.
- ۳۲۱۳ تویییع.
- ۳۲۱۳ توییین.
- ۳۲۱۳ توییینگن.
- ۳۲۱۳ توپ.
- ۳۲۱۴ توپ آعاج.
- ۳۲۱۴ توپ آعاج.
- ۳۲۱۴ توپ آعاج.
- ۳۲۱۴ توپا.
- ۳۲۱۵ توپال.
- ۳۲۱۵ توپال عثمان.
- ۳۲۱۵ توپ الکتریکی.
- ۳۲۱۵ توپ انداختن.
- ۳۲۱۵ توپ انداز.
- ۳۲۱۵ توپ بازی.
- ۳۲۱۵ توپ بستن.
- ۳۲۱۵ توپ بندی.
- ۳۲۱۶ توپ توپ.

- ۳۲۱۶ توپچی.
- ۳۲۱۶ توپچی.
- ۳۲۱۶ توپچی باشی.
- ۳۲۱۶ توپچی کندی.
- ۳۲۱۶ توپخانه.
- ۳۲۱۶ توپخانه.
- ۳۲۱۶ توپ خوردن.
- ۳۲۱۷ توپدار.
- ۳۲۱۷ توپ درخت.
- ۳۲۱۷ توپ درکردن.
- ۳۲۱۷ توپیر.
- ۳۲۱۷ توپراق قلعه.
- ۳۲۱۷ توپراق قلعه.
- ۳۲۱۷ توپراقلو.
- ۳۲۱۷ توپ رس.
- ۳۲۱۸ توپ ریزی.
- ۳۲۱۸ توپ زدن.
- ۳۲۱۸ توپفر.
- ۳۲۱۸ توپ قره.
- ۳۲۱۸ توپک.
- ۳۲۱۸ توپکانلو.
- ۳۲۱۸ توپ گرفتن.
- ۳۲۱۸ توپلیوس.
- ۳۲۱۹ توپ مروارید.

- ۳۲۱۹ توپ و تشر.
- ۳۲۱۹ توپ و توپ بندی.
- ۳۲۱۹ توپوخاقان.
- ۳۲۱۹ توپوزآباد.
- ۳۲۱۹ توپوزی.
- ۳۲۱۹ توپوزی خوردن.
- ۳۲۱۹ توپوزی زدن.
- ۳۲۱۹ توپول موپول.
- ۳۲۲۰ توپی.
- ۳۲۲۰ توپیدن.
- ۳۲۲۰ توت.
- ۳۲۲۱ توت.
- ۳۲۲۱ توت.
- ۳۲۲۱ توت.
- ۳۲۲۱ توت.
- ۳۲۲۱ توتان.
- ۳۲۲۲ توتان خامون.
- ۳۲۲۲ توت الثعلب.
- ۳۲۲۲ توت العلیق.
- ۳۲۲۲ توتبرغ.
- ۳۲۲۲ توت پزان.
- ۳۲۲۲ توت چال.
- ۳۲۲۲ توتج.
- ۳۲۲۲ توت خوشادول.

- توت ذیل. ۳۲۲۳
- توتر. ۳۲۲۳
- توتزار. ۳۲۲۳
- توتستان. ۳۲۲۳
- توتسک. ۳۲۲۳
- توت سه گل. ۳۲۲۳
- توت شامی. ۳۲۲۳
- توتغاول. ۳۲۲۳
- توتغاولی. ۳۲۲۴
- توت فرنگی. ۳۲۲۴
- توتک. ۳۲۲۴
- توتک. ۳۲۲۴
- توتک. ۳۲۲۴
- توتک. ۳۲۲۴
- توتکابن. ۳۲۲۴
- توتکله. ۳۲۲۵
- توتکی. ۳۲۲۵
- توتگان. ۳۲۲۵
- توتل. ۳۲۲۵
- توتل. ۳۲۲۵
- توتلی. ۳۲۲۵
- توتم. ۳۲۲۵
- توتماج. ۳۲۲۶
- توتمس. ۳۲۲۶

- توتمس. ۳۲۲۶
- توتمس. ۳۲۲۶
- توتمس. ۳۲۲۶
- توتمیسم. ۳۲۲۶
- توتن. ۳۲۲۶
- توتن. ۳۲۲۶
- توت نده. ۳۲۲۷
- توتو. ۳۲۲۷
- توتو. ۳۲۲۷
- توت وحشی. ۳۲۲۷
- توتورقان. ۳۲۲۷
- توتو کردن. ۳۲۲۷
- توتون. ۳۲۲۷
- توتون. ۳۲۲۸
- توتون سیز. ۳۲۲۸
- توته. ۳۲۲۸
- توته. ۳۲۲۸
- توته خانه. ۳۲۲۸
- توتی. ۳۲۲۸
- توتیا. ۳۲۲۹
- توتیارنگ. ۳۲۳۰
- توتیا شدن. ۳۲۳۰
- توتیاغبار. ۳۲۳۰
- توتیا کردن. ۳۲۳۰

- توتیا کشیدن. ۳۲۳۰
- توتیای ابيض. ۳۲۳۱
- توتیای احمر. ۳۲۳۱
- توتیای ازرق. ۳۲۳۱
- توتیای اکبر. ۳۲۳۱
- توتیای انابیبی. ۳۲۳۱
- توتیای بحری. ۳۲۳۱
- توتیای بصر. ۳۲۳۱
- توتیای چشم. ۳۲۳۲
- توتیای دولت. ۳۲۳۲
- توتیای دیده. ۳۲۳۲
- توتیای زرد. ۳۲۳۲
- توتیای سبز. ۳۲۳۲
- توتیای سفالک. ۳۲۳۲
- توتیای غوره. ۳۲۳۲
- توتیای قلم. ۳۲۳۲
- توتیای نظر. ۳۲۳۳
- توتیای هندی. ۳۲۳۳
- توتیح. ۳۲۳۳
- توتید. ۳۲۳۳
- توتیر. ۳۲۳۳
- توتیلا. ۳۲۳۳
- توث. ۳۲۳۳
- توثب. ۳۲۳۴

- توثق. ----- ۳۲۳۴
- تؤثور. ----- ۳۲۳۴
- توئئه. ----- ۳۲۳۴
- توئیب. ----- ۳۲۳۴
- توئیر. ----- ۳۲۳۴
- توئیف. ----- ۳۲۳۵
- توئیق. ----- ۳۲۳۵
- توئیل. ----- ۳۲۳۵
- توج. ----- ۳۲۳۵
- توج. ----- ۳۲۳۵
- توج. ----- ۳۲۳۵
- توج. ----- ۳۲۳۵
- توج. ----- ۳۲۳۵
- توجبه. ----- ۳۲۳۶
- توجد. ----- ۳۲۳۶
- توجدئه. ----- ۳۲۳۶
- توجر. ----- ۳۲۳۷
- توجردی. ----- ۳۲۳۷
- توجرمه. ----- ۳۲۳۷
- توجره. ----- ۳۲۳۷
- توجز. ----- ۳۲۳۷
- توجس. ----- ۳۲۳۷
- توجع. ----- ۳۲۳۷
- توجک. ----- ۳۲۳۸
- توجن. ----- ۳۲۳۸

- توجؤ. ۳۲۳۸
- توجه. ۳۲۳۸
- توجهات. ۳۲۳۸
- توجه داشتن. ۳۲۳۸
- توجه کردن. ۳۲۳۸
- توجه نمودن. ۳۲۳۹
- توجی. ۳۲۳۹
- توجی. ۳۲۳۹
- توجی. ۳۲۳۹
- توجی ء. ۳۲۳۹
- توجیب. ۳۲۳۹
- توجین. ۳۲۳۹
- توجیه. ۳۲۳۹
- توجیه پذیر. ۳۲۴۰
- توجیه سخن. ۳۲۴۰
- توجیه کردن. ۳۲۴۱
- توجیه محال. ۳۲۴۱
- توجیه نویس. ۳۲۴۱
- توجیه واقع. ۳۲۴۱
- توجیهی. ۳۲۴۱
- توچ. ۳۲۴۱
- توچال. ۳۲۴۲
- توچال. ۳۲۴۲
- توچال. ۳۲۴۲

- ۳۲۴۲ توجاه.
- ۳۲۴۲ توچتری.
- ۳۲۴۲ توچقاز.
- ۳۲۴۲ توچی پایه بست.
- ۳۲۴۲ توح.
- ۳۲۴۲ توحد.
- ۳۲۴۳ توحش.
- ۳۲۴۳ توحش داشتن.
- ۳۲۴۳ توحش کردن.
- ۳۲۴۳ توحل.
- ۳۲۴۳ توحن.
- ۳۲۴۳ توحوح.
- ۳۲۴۳ توحی.
- ۳۲۴۳ توحید.
- ۳۲۴۴ توحید.
- ۳۲۴۴ توحید اخص الخواص.
- ۳۲۴۴ توحید افعالی.
- ۳۲۴۵ توحید الرومی.
- ۳۲۴۵ توحید الهی.
- ۳۲۴۵ توحید ایمانی.
- ۳۲۴۵ توحید حالی.
- ۳۲۴۵ توحید خواص.
- ۳۲۴۵ توحید ذاتی.
- ۳۲۴۵ توحید شهودی.

- ۳۲۴۵ توحید صفاتی.
- ۳۲۴۵ توحید علمی.
- ۳۲۴۶ توحید عیانی.
- ۳۲۴۶ توحید عیانی کشفی.
- ۳۲۴۶ توحیدگوی.
- ۳۲۴۶ توحیدلو.
- ۳۲۴۶ توحید مطلب.
- ۳۲۴۶ توحیدی.
- ۳۲۴۶ توحیش.
- ۳۲۴۶ توحیف.
- ۳۲۴۷ توحیم.
- ۳۲۴۷ توحیه.
- ۳۲۴۷ توخ.
- ۳۲۴۷ توخ.
- ۳۲۴۷ توخالی.
- ۳۲۴۷ توختن.
- ۳۲۴۹ توخته.
- ۳۲۴۹ توخته کردن.
- ۳۲۴۹ توخج.
- ۳۲۴۹ توخچه.
- ۳۲۴۹ توخش.
- ۳۲۵۰ توخم.
- ۳۲۵۰ توخن.
- ۳۲۵۰ توخی.

- ۳۲۵۰ توخیش.
- ۳۲۵۰ توخیه.
- ۳۲۵۰ تود.
- ۳۲۵۱ تودار.
- ۳۲۵۱ تودار.
- ۳۲۵۱ تودار.
- ۳۲۵۱ تودار.
- ۳۲۵۱ توداران.
- ۳۲۵۱ تودارروته.
- ۳۲۵۱ تودارصمدی.
- ۳۲۵۱ تودارملا.
- ۳۲۵۲ تودامنگو.
- ۳۲۵۲ تودان.
- ۳۲۵۲ تودان.
- ۳۲۵۲ تودان.
- ۳۲۵۲ تودد.
- ۳۲۵۲ تودر.
- ۳۲۵۳ تودر.
- ۳۲۵۳ تودرتو.
- ۳۲۵۳ تودره.
- ۳۲۵۳ تودری.
- ۳۲۵۳ تودری.
- ۳۲۵۴ تودریان.
- ۳۲۵۴ تودریج.

- ۳۲۵۴ تودریون.
- ۳۲۵۴ تودس.
- ۳۲۵۴ تودستی.
- ۳۲۵۴ تودشگ.
- ۳۲۵۴ تودشگچو.
- ۳۲۵۴ تودع.
- ۳۲۵۵ تودف.
- ۳۲۵۵ تودله.
- ۳۲۵۵ تودماغی.
- ۳۲۵۵ تودن.
- ۳۲۵۵ تودؤ.
- ۳۲۵۵ تودوک.
- ۳۲۵۵ تودوه.
- ۳۲۵۵ توده.
- ۳۲۵۶ تؤده.
- ۳۲۵۶ تؤده.
- ۳۲۵۶ تؤده.
- ۳۲۵۶ توده.
- ۳۲۵۷ توده چاه.
- ۳۲۵۷ توده رو.
- ۳۲۵۷ توده زن.
- ۳۲۵۷ توده شناسی.
- ۳۲۵۷ توده کافور.
- ۳۲۵۷ توده کردن.

- ۳۲۵۸ توده گشتن.
- ۳۲۵۸ تودی ء .
- ۳۲۵۸ تودبج.
- ۳۲۵۸ تودیر.
- ۳۲۵۸ تودیس.
- ۳۲۵۸ تودیع.
- ۳۲۵۹ تودیع کردن.
- ۳۲۵۹ تودیک.
- ۳۲۵۹ تودین.
- ۳۲۵۹ تودیۀ.
- ۳۲۵۹ توذ.
- ۳۲۵۹ توذ.
- ۳۲۵۹ توذرنج.
- ۳۲۵۹ توذری.
- ۳۲۵۹ توذف.
- ۳۲۶۰ توذل.
- ۳۲۶۰ توذن.
- ۳۲۶۰ توذیر.
- ۳۲۶۰ توذیف.
- ۳۲۶۰ توذیم.
- ۳۲۶۰ تور.
- ۳۲۶۰ تور.
- ۳۲۶۱ تور.
- ۳۲۶۲ تور.

- ۳۲۶۲ تور.
- ۳۲۶۲ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۳ تور.
- ۳۲۶۴ تور آغای.
- ۳۲۶۴ تورا.
- ۳۲۶۴ تورا.
- ۳۲۶۴ تورا.
- ۳۲۶۴ تورء.
- ۳۲۶۴ توراب.
- ۳۲۶۴ تورات.
- ۳۲۶۵ تورات الثمانین.
- ۳۲۶۵ تورات السبعین.
- ۳۲۶۵ توراتی.
- ۳۲۶۵ توراکینا.
- ۳۲۶۵ توراالیک.
- ۳۲۶۵ توران.
- ۳۲۶۶ توران.
- ۳۲۶۶ توران.
- ۳۲۶۶ توران.
- ۳۲۶۷ توران.

- توران پشت. ۳۲۶۷
- تورانچه. ۳۲۶۷
- توران خدای. ۳۲۶۷
- تور انداختن. ۳۲۶۷
- توران دخت. ۳۲۶۷
- توران زمی. ۳۲۶۷
- توران زمین. ۳۲۶۷
- توران سپاه. ۳۲۶۸
- توران سپه. ۳۲۶۸
- توران ستان. ۳۲۶۸
- توران سرا. ۳۲۶۸
- تورانشاه. ۳۲۶۸
- تورانشاه. ۳۲۶۸
- تورانشاه. ۳۲۶۸
- تورانشاه. ۳۲۶۹
- تورانشاه. ۳۲۶۹
- تورانشاه. ۳۲۶۹
- تورانشاه. ۳۲۶۹
- تورانشاه. ۳۲۶۹
- تورانشاهی. ۳۲۶۹
- توران کلا. ۳۲۶۹
- توران گروه. ۳۲۷۰
- تورانه. ۳۲۷۰
- تورانه. ۳۲۷۰

- تورانه. ----- ۳۲۷۰
- تورانی. ----- ۳۲۷۰
- تورانی. ----- ۳۲۷۰
- تورانیان. ----- ۳۲۷۰
- توراة. ----- ۳۲۷۱
- تورایف. ----- ۳۲۷۱
- تورب. ----- ۳۲۷۱
- تورب. ----- ۳۲۷۱
- توربشتی. ----- ۳۲۷۱
- توربین. ----- ۳۲۷۲
- تورپ. ----- ۳۲۷۲
- تورپن. ----- ۳۲۷۲
- تورپیل. ----- ۳۲۷۲
- تورتسا. ----- ۳۲۷۲
- تورتک. ----- ۳۲۷۲
- تورتو. ----- ۳۲۷۲
- تورتونا. ----- ۳۲۷۲
- تورتیز. ----- ۳۲۷۳
- تورج. ----- ۳۲۷۳
- تورج آباد. ----- ۳۲۷۳
- تورجان. ----- ۳۲۷۳
- تورجان. ----- ۳۲۷۳
- تورچی. ----- ۳۲۷۳
- تورخ. ----- ۳۲۷۳

- ۳۲۷۳ تورد.
- ۳۲۷۴ توردان.
- ۳۲۷۴ تورزی.
- ۳۲۷۴ تورزین.
- ۳۲۷۴ تورس.
- ۳۲۷۴ تورسانط.
- ۳۲۷۴ تورش.
- ۳۲۷۴ تور شدن.
- ۳۲۷۴ تورط.
- ۳۲۷۵ تورع.
- ۳۲۷۵ تورفان.
- ۳۲۷۵ تورق.
- ۳۲۷۵ تورک.
- ۳۲۷۵ تورک.
- ۳۲۷۶ تور کافی.
- ۳۲۷۶ تور کماده.
- ۳۲۷۶ تور کو.
- ۳۲۷۶ تور کوان.
- ۳۲۷۶ تور که ده.
- ۳۲۷۶ تورگ.
- ۳۲۷۷ تورگ.
- ۳۲۷۷ تور گئو.
- ۳۲۷۷ تور گنیف.
- ۳۲۷۷ تور گو.

- ۳۲۷۷ تور گووی.
- ۳۲۷۸ تور لاویل.
- ۳۲۷۸ تور م.
- ۳۲۷۸ تور م.
- ۳۲۷۸ تور ن.
- ۳۲۷۸ تور ن.
- ۳۲۷۸ تور ن.
- ۳۲۷۸ تور ن.
- ۳۲۷۹ تور نسل.
- ۳۲۷۹ تور نفر.
- ۳۲۷۹ تور نگ.
- ۳۲۷۹ تور نگان.
- ۳۲۷۹ تور نگ تپه.
- ۳۲۷۹ تور نمیر.
- ۳۲۷۹ تور نمین.
- ۳۲۸۰ تور نن.
- ۳۲۸۰ تور نو.
- ۳۲۸۰ تور نوت.
- ۳۲۸۰ تور نه.
- ۳۲۸۰ تور و.
- ۳۲۸۰ تور والدسن.
- ۳۲۸۰ تور ودانژن.
- ۳۲۸۱ تورور.
- ۳۲۸۱ توروس.

- ۳۲۸۱ توروشکه.
- ۳۲۸۱ تورونتو.
- ۳۲۸۱ توره.
- ۳۲۸۱ تورویل.
- ۳۲۸۱ توره.۵.
- ۳۲۸۲ توره.
- ۳۲۸۲ توره.
- ۳۲۸۲ توره.
- ۳۲۸۲ توره.
- ۳۲۸۲ توره آنون تسیاتا.
- ۳۲۸۲ توره دل گرکو.
- ۳۲۸۳ توره سرا.
- ۳۲۸۳ توری.
- ۳۲۸۳ توری.
- ۳۲۸۳ توریان.
- ۳۲۸۳ توریان.
- ۳۲۸۳ توریب.
- ۳۲۸۳ توریت.
- ۳۲۸۳ توریث.
- ۳۲۸۴ توریچلی.
- ۳۲۸۴ توریخ.
- ۳۲۸۴ تورید.
- ۳۲۸۴ تورید.
- ۳۲۸۴ توریدن.

۳۲۸۴	توریس.
۳۲۸۵	توریش.
۳۲۸۵	توريص.
۳۲۸۵	توريض.
۳۲۸۵	توريط.
۳۲۸۵	توريع.
۳۲۸۵	توريف.
۳۲۸۵	توريقي.
۳۲۸۶	توريك.
۳۲۸۶	تورييم.
۳۲۸۶	تورين.
۳۲۸۶	تورينگن.
۳۲۸۶	تورينگه.
۳۲۸۶	تورينو.
۳۲۸۷	توريور.
۳۲۸۷	توريوم.
۳۲۸۷	توريوم.
۳۲۸۷	توريئه.
۳۲۸۷	توريئه.
۳۲۸۸	توز.
۳۲۸۹	توز.
۳۲۸۹	توز.
۳۲۸۹	توز.
۳۲۸۹	توزان.

- توزاتلو. ۳۲۸۹
- توزائنه. ۳۲۸۹
- توزئه. ۳۲۸۹
- توزر. ۳۲۹۰
- توزع. ۳۲۹۰
- توزک. ۳۲۹۰
- توزکوک. ۳۲۹۰
- توزلاء. ۳۲۹۰
- توزلی. ۳۲۹۰
- توزنده جان. ۳۲۹۰
- توزؤ. ۳۲۹۱
- توزون. ۳۲۹۱
- توزون. ۳۲۹۱
- توزه. ۳۲۹۱
- توزی. ۳۲۹۱
- توزی. ۳۲۹۲
- توزی ء. ۳۲۹۲
- توزیدن. ۳۲۹۲
- توزیر. ۳۲۹۲
- توزیع. ۳۲۹۳
- توزیع شدن. ۳۲۹۳
- توزیع کردن. ۳۲۹۳
- توزیف. ۳۲۹۳
- توزیم. ۳۲۹۳

- ۳۲۹۴ توزین.
- ۳۲۹۴ توژ.
- ۳۲۹۴ توژ.
- ۳۲۹۴ توژی.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۴ توس.
- ۳۲۹۵ توسا.
- ۳۲۹۵ توساچالک.
- ۳۲۹۵ توسامیشی.
- ۳۲۹۵ توسانلو.
- ۳۲۹۵ توسبزر.
- ۳۲۹۵ توستان.
- ۳۲۹۶ توسخ.
- ۳۲۹۶ توسد.
- ۳۲۹۶ توسرخ.
- ۳۲۹۶ توسروندان.
- ۳۲۹۶ توسط.
- ۳۲۹۶ توسط کردن.
- ۳۲۹۷ توسع.
- ۳۲۹۷ توسعاً.
- ۳۲۹۷ توسعاً.

- ۳۲۹۷ توسف.
- ۳۲۹۷ توسک.
- ۳۲۹۷ توسکا.
- ۳۲۹۷ توسکاس.
- ۳۲۹۸ توسکاسی.
- ۳۲۹۸ توسکاسی.
- ۳۲۹۸ توسکانینی.
- ۳۲۹۸ توس کردن.
- ۳۲۹۸ توسکولان.
- ۳۲۹۸ توسکولوم.
- ۳۲۹۸ توسل.
- ۳۲۹۸ توسل جستن.
- ۳۲۹۹ توسل ساختن.
- ۳۲۹۹ توسم.
- ۳۲۹۹ توسن.
- ۳۳۰۰ توسن.
- ۳۳۰۰ توسن.
- ۳۳۰۰ توسن خوی.
- ۳۳۰۱ توسن دل.
- ۳۳۰۱ توسن دلی.
- ۳۳۰۱ توسن رگ.
- ۳۳۰۱ توسنگ.
- ۳۳۰۱ توس نمودن.
- ۳۳۰۱ توسنی.

- ۳۳۰۱ توسنی کردن.
- ۳۳۰۱ توسه.
- ۳۳۰۲ توسه.
- ۳۳۰۲ توسه.
- ۳۳۰۲ توسه.
- ۳۳۰۲ توسه سرا.
- ۳۳۰۲ توسه کله.
- ۳۳۰۲ توسی.
- ۳۳۰۲ توسیخ.
- ۳۳۰۲ توسید.
- ۳۳۰۲ توسیدید.
- ۳۳۰۳ توسیط.
- ۳۳۰۳ توسیع.
- ۳۳۰۳ توسیق.
- ۳۳۰۳ توسیل.
- ۳۳۰۴ توسیم.
- ۳۳۰۴ توش.
- ۳۳۰۵ توش.
- ۳۳۰۵ توشت.
- ۳۳۰۵ توشت.
- ۳۳۰۵ توشح.
- ۳۳۰۶ توشز.
- ۳۳۰۶ توشع.
- ۳۳۰۶ توشع.

- توشقان. ----- ۳۳۰۶
- توشقان نیل. ----- ۳۳۰۶
- توشک. ----- ۳۳۰۶
- توشکان. ----- ۳۳۰۷
- توشکچه. ----- ۳۳۰۷
- توشکخانه. ----- ۳۳۰۷
- توشکون. ----- ۳۳۰۷
- توشکه. ----- ۳۳۰۷
- توشگان. ----- ۳۳۰۷
- توشل. ----- ۳۳۰۷
- توشمال. ----- ۳۳۰۷
- توشمال. ----- ۳۳۰۸
- توشمالان. ----- ۳۳۰۸
- توشمان. ----- ۳۳۰۸
- توشمانلو. ----- ۳۳۰۸
- توشن. ----- ۳۳۰۸
- توشن. ----- ۳۳۰۸
- توش و پوست. ----- ۳۳۰۸
- توشوش. ----- ۳۳۰۸
- توشه. ----- ۳۳۰۸
- توشه بستن. ----- ۳۳۱۰
- توشهء بصر. ----- ۳۳۱۰
- توشه پرورد. ----- ۳۳۱۰
- توشه جستن. ----- ۳۳۱۰

- ۳۳۱۰ توشهء چشم.
- ۳۳۱۰ توشه خانه.
- ۳۳۱۰ توشه دادن.
- ۳۳۱۱ توشه دان.
- ۳۳۱۱ توشهء راه.
- ۳۳۱۱ توشه کردن.
- ۳۳۱۱ توشه کش.
- ۳۳۱۱ توشه گرفتن.
- ۳۳۱۱ توشه میان.
- ۳۳۱۱ توشی.
- ۳۳۱۲ توشی.
- ۳۳۱۲ توشی.
- ۳۳۱۲ توشیج.
- ۳۳۱۲ توشیج.
- ۳۳۱۳ توشیج.
- ۳۳۱۳ توشیج.
- ۳۳۱۳ توشیق.
- ۳۳۱۳ توشیک.
- ۳۳۱۴ توشیم.
- ۳۳۱۴ توشیئه.
- ۳۳۱۴ توصب.
- ۳۳۱۴ توصل.
- ۳۳۱۴ توصم.
- ۳۳۱۴ توصیب.

- ۳۳۱۴ توصید.
- ۳۳۱۴ توصیص.
- ۳۳۱۵ توصیف.
- ۳۳۱۵ توصیف کردن.
- ۳۳۱۵ توصیل.
- ۳۳۱۵ توصیم.
- ۳۳۱۵ توصیه.
- ۳۳۱۵ توصیه کردن.
- ۳۳۱۵ توضح.
- ۳۳۱۵ توضر.
- ۳۳۱۶ توضحم.
- ۳۳۱۶ توضحن.
- ۳۳۱۶ توضؤ.
- ۳۳۱۶ توضی.
- ۳۳۱۶ توضیح.
- ۳۳۱۶ توضیر.
- ۳۳۱۶ توضیع.
- ۳۳۱۷ توطئه.
- ۳۳۱۷ توطئه چیدن.
- ۳۳۱۷ توطئه داشتن.
- ۳۳۱۷ توطئه دیدن.
- ۳۳۱۷ توطئه کردن.
- ۳۳۱۷ توطد.
- ۳۳۱۷ توطن.

۳۳۱۷	توطؤ.
۳۳۱۷	توطید.
۳۳۱۸	توطیش.
۳۳۱۸	توطین.
۳۳۱۸	توظیف.
۳۳۱۸	توع.
۳۳۱۸	توعد.
۳۳۱۸	توعر.
۳۳۱۹	توعق.
۳۳۱۹	توعک.
۳۳۱۹	توعل.
۳۳۱۹	توعن.
۳۳۱۹	توعی.
۳۳۱۹	توعیث.
۳۳۱۹	توعیر.
۳۳۱۹	توعیز.
۳۳۱۹	توعیق.
۳۳۲۰	توغ.
۳۳۲۰	توغ.
۳۳۲۰	توغاج.
۳۳۲۰	توغچی.
۳۳۲۰	توغدان.
۳۳۲۱	توغر.
۳۳۲۱	توغل.

- توغلا. ۳۳۲۱
- توغلقتیمورخان. ۳۳۲۱
- توغم. ۳۳۲۱
- توغن. ۳۳۲۱
- توغو. ۳۳۲۱
- توغیر. ۳۳۲۱
- توغیض. ۳۳۲۲
- توف. (ا صوت) صدای کوه را گویند و شور و غوغا و غلغله را نیز گفته اند که در کثرت مردم وجانوران درافتد و در این معنی به جای حرف اول «نون» ،
توف. ۳۳۲۲
- توفات. ۳۳۲۲
- توفاق. ۳۳۲۲
- توفال. ۳۳۲۲
- توفال. ۳۳۲۲
- توفان. ۳۳۲۲
- توفان. ۳۳۲۳
- توفان. ۳۳۲۳
- توفد. ۳۳۲۳
- توفر. ۳۳۲۳
- توفر دواعی. ۳۳۲۳
- توفر. ۳۳۲۳
- توفیق. ۳۳۲۳
- توفیق. ۳۳۲۳
- توفل. ۳۳۲۳
- توفن. ۳۳۲۴

- توفندگی. ۳۳۲۴
- توفنده. ۳۳۲۴
- توفئه. ۳۳۲۴
- توفئه. ۳۳۲۴
- توفی. ۳۳۲۴
- توفید. ۳۳۲۴
- توفیدن. ۳۳۲۴
- توفیر. ۳۳۲۵
- توفیرات. ۳۳۲۶
- توفیرسنج. ۳۳۲۶
- توفیر کردن. ۳۳۲۶
- توفیق. ۳۳۲۶
- توفیق. ۳۳۲۷
- توفیق. ۳۳۲۷
- توفیق. ۳۳۲۸
- توفیق الرومی. ۳۳۲۸
- توفیق جستن. ۳۳۲۸
- توفیق خواستن. ۳۳۲۸
- توفیق دادن. ۳۳۲۸
- توفیق فکرت. ۳۳۲۸
- توفیق یافتن. ۳۳۲۹
- توفیل. ۳۳۲۹
- توفیل. ۳۳۲۹
- توفیه. ۳۳۲۹

- ۳۳۲۹ توفیه.
- ۳۳۳۰ تۇق.
- ۳۳۳۰ توق.
- ۳۳۳۰ توق.
- ۳۳۳۰ توق.
- ۳۳۳۰ توقات.
- ۳۳۳۰ توقادی.
- ۳۳۳۰ توقادی.
- ۳۳۳۱ توقادی.
- ۳۳۳۱ توقادی.
- ۳۳۳۱ توقان.
- ۳۳۳۱ توقتمش.
- ۳۳۳۱ توقتو.
- ۳۳۳۱ توقد.
- ۳۳۳۱ توقر.
- ۳۳۳۲ توقرالذواعی.
- ۳۳۳۲ توقش.
- ۳۳۳۲ توقشتل.
- ۳۳۳۲ توقص.
- ۳۳۳۲ توقع.
- ۳۳۳۲ توقع داشتن.
- ۳۳۳۳ توقع کردن.
- ۳۳۳۳ توقف.
- ۳۳۳۳ توقف کردن.

- توقف نمودن. ----- ۳۳۳۴
- توقف. ----- ۳۳۳۴
- توقله. ----- ۳۳۳۴
- توقم. ----- ۳۳۳۴
- توقن. ----- ۳۳۳۴
- توقه. ----- ۳۳۳۴
- توقه. ----- ۳۳۳۴
- توقی. ----- ۳۳۳۵
- توقیت. ----- ۳۳۳۵
- توقی جستن. ----- ۳۳۳۵
- توقیح. ----- ۳۳۳۵
- توقید. ----- ۳۳۳۵
- توقیر. ----- ۳۳۳۵
- توقیس. ----- ۳۳۳۶
- توقیص. ----- ۳۳۳۶
- توقیط. ----- ۳۳۳۶
- توقیع. ----- ۳۳۳۶
- توقیعات. ----- ۳۳۳۷
- توقیعات. ----- ۳۳۳۷
- توقیع احمدی. ----- ۳۳۳۸
- توقیع الرومی. ----- ۳۳۳۸
- توقیع زن. ----- ۳۳۳۸
- توقیع کردن. ----- ۳۳۳۸
- توقیعی. ----- ۳۳۳۸

- ۳۳۳۹ توقیف.
- ۳۳۳۹ توقیف کردن.
- ۳۳۳۹ توقیفگاه.
- ۳۳۳۹ توقی کردن.
- ۳۳۳۹ توقیم.
- ۳۳۳۹ توقیة.
- ۳۳۴۰ توک.
- ۳۳۴۰ توکا.
- ۳۳۴۰ توکا.
- ۳۳۴۰ توکاف.
- ۳۳۴۰ توکد.
- ۳۳۴۰ توکر.
- ۳۳۴۱ توکز.
- ۳۳۴۱ توکسین.
- ۳۳۴۱ توکف.
- ۳۳۴۱ توکل.
- ۳۳۴۲ توکل.
- ۳۳۴۲ توکل آباد.
- ۳۳۴۲ توکل آباد.
- ۳۳۴۲ توک.
- ۳۳۴۲ توکلان.
- ۳۳۴۲ توکلت علی الله.
- ۳۳۴۲ توکل سرا.
- ۳۳۴۳ توکلک.

- ۳۳۴۲ توکل کردن.
- ۳۳۴۳ توکله.
- ۳۳۴۳ توکن.
- ۳۳۴۳ توکؤ.
- ۳۳۴۳ توکودیدس.
- ۳۳۴۳ توکور.
- ۳۳۴۴ توکوک.
- ۳۳۴۴ توکومان.
- ۳۳۴۴ توکویل.
- ۳۳۴۴ توکیب.
- ۳۳۴۴ توکیت.
- ۳۳۴۴ توکید.
- ۳۳۴۴ توکیر.
- ۳۳۴۵ توکیس.
- ۳۳۴۵ توکیف.
- ۳۳۴۵ توکیل.
- ۳۳۴۵ توکیلات.
- ۳۳۴۵ توکیو.
- ۳۳۴۵ توکیئه.
- ۳۳۴۶ توگ.
- ۳۳۴۶ توگ گور.
- ۳۳۴۶ توگل.
- ۳۳۴۶ توگلو.
- ۳۳۴۶ توگو.

- ۳۳۴۶ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۷ تول.
- ۳۳۴۸ تول.
- ۳۳۴۸ تولاتیان.
- ۳۳۴۸ تولابوقا.
- ۳۳۴۸ تولات.
- ۳۳۴۸ تولاتپه.
- ۳۳۴۸ تولاج.
- ۳۳۴۸ تولاچی.
- ۳۳۴۸ تولاد.
- ۳۳۴۹ تولانتینو.
- ۳۳۴۹ تولان جربی.
- ۳۳۴۹ تولاه.
- ۳۳۴۹ تولب.
- ۳۳۴۹ تولبره.
- ۳۳۴۹ تولتک.
- ۳۳۴۹ تولج.
- ۳۳۵۰ تولج.
- ۳۳۵۰ تولچه.

- ۳۳۵۰ تولچه آ.
- ۳۳۵۰ تولد.
- ۳۳۵۰ تولد.
- ۳۳۵۰ تولد کردن.
- ۳۳۵۱ تولدگاه.
- ۳۳۵۱ تولد یافتن.
- ۳۳۵۱ تولزا.
- ۳۳۵۱ تولس.
- ۳۳۵۱ تولستوی.
- ۳۳۵۲ تولستوی.
- ۳۳۵۲ تولستوی.
- ۳۳۵۲ تولع.
- ۳۳۵۲ تولک.
- ۳۳۵۲ تولک آب.
- ۳۳۵۲ تولکان.
- ۳۳۵۲ تولک خانه.
- ۳۳۵۲ تولک کردن.
- ۳۳۵۲ تولک کرده.
- ۳۳۵۳ تولکی.
- ۳۳۵۳ تولکی.
- ۳۳۵۳ تولکی تپه.
- ۳۳۵۳ تولکی تپه سی.
- ۳۳۵۳ توللی.
- ۳۳۵۳ توللی.

- ۳۳۵۳ تولیز.
- ۳۳۵۳ تولم.
- ۳۳۵۴ تولن.
- ۳۳۵۴ تولن.
- ۳۳۵۴ تولنگ.
- ۳۳۵۴ تولنگی.
- ۳۳۵۴ تولوز.
- ۳۳۵۴ تولوزا.
- ۳۳۵۴ تولوس هوستیلیوس.
- ۳۳۵۵ تولوکا.
- ۳۳۵۵ تولول.
- ۳۳۵۵ تولون.
- ۳۳۵۵ تولوی.
- ۳۳۵۵ تولئه.
- ۳۳۵۵ تولئه.
- ۳۳۵۵ تولئه.
- ۳۳۵۵ توله.
- ۳۳۵۶ توله.
- ۳۳۵۶ توله.
- ۳۳۵۶ توله.
- ۳۳۵۶ توله.
- ۳۳۵۷ توله آر.
- ۳۳۵۷ تولی.
- ۳۳۵۷ تولی.

۳۳۵۷	تولی.
۳۳۵۷	تولی.
۳۳۵۷	تولی.
۳۳۵۸	تولی.
۳۳۵۸	تولی.
۳۳۵۸	تولی.
۳۳۵۸	تولی.
۳۳۵۸	تولیان.
۳۳۵۸	تولیت.
۳۳۵۸	تولیت دادن.
۳۳۵۹	تولیح.
۳۳۵۹	تولید.
۳۳۵۹	تولیدن.
۳۳۵۹	تولیدن.
۳۳۵۹	تولیدن.
۳۳۵۹	تولیع.
۳۳۵۹	تولیکا.
۳۳۶۰	تولی کردن.
۳۳۶۰	تولیگان.
۳۳۶۰	تولیگن.
۳۳۶۰	تولیم.
۳۳۶۰	تولیوس.
۳۳۶۰	تولیة.
۳۳۶۱	تولیة.

- ۳۳۶۱ تولىه.
- ۳۳۶۱ تولىه.
- ۳۳۶۱ توم.
- ۳۳۶۱ توم.
- ۳۳۶۱ توم.
- ۳۳۶۲ توم.
- ۳۳۶۲ توم.
- ۳۳۶۲ توما.
- ۳۳۶۲ توما.
- ۳۳۶۲ توماثى.
- ۳۳۶۲ تومار.
- ۳۳۶۲ تومار قامىش.
- ۳۳۶۳ تومار كاج.
- ۳۳۶۳ توماس.
- ۳۳۶۳ توماس.
- ۳۳۶۳ توماس.
- ۳۳۶۳ توماس.
- ۳۳۶۳ توماس.
- ۳۳۶۳ توماسپ.
- ۳۳۶۴ توماس داكن.
- ۳۳۶۴ توماس مالتوس.
- ۳۳۶۴ تومان.
- ۳۳۶۵ توماندار.
- ۳۳۶۵ توماندارى.

- ۳۳۶۵ تومئه.
- ۳۳۶۵ توم بیجار.
- ۳۳۶۵ تؤمری.
- ۳۳۶۵ تومز.
- ۳۳۶۵ تومق.
- ۳۳۶۵ تومن.
- ۳۳۶۵ تومن.
- ۳۳۶۶ تومنگ.
- ۳۳۶۶ تومنی.
- ۳۳۶۶ تومنیة.
- ۳۳۶۶ تؤمور.
- ۳۳۶۶ تومه.
- ۳۳۶۶ تومیجی.
- ۳۳۶۶ تومیریس.
- ۳۳۶۶ تومیة.
- ۳۳۶۶ تون.
- ۳۳۶۷ تون.
- ۳۳۶۷ تون.
- ۳۳۶۷ تون.
- ۳۳۶۷ تون.
- ۳۳۶۸ تونتاب.
- ۳۳۶۸ تونتن.
- ۳۳۶۸ توندر.
- ۳۳۶۸ تونس.

- ۳۳۷۲ تونی.
- ۳۳۷۲ تونیب.
- ۳۳۷۳ تونیر.
- ۳۳۷۳ تونیر.
- ۳۳۷۳ تونی ماهرودی.
- ۳۳۷۳ تونیة.
- ۳۳۷۳ تونیة.
- ۳۳۷۳ توؤد.
- ۳۳۷۳ توؤص.
- ۳۳۷۳ تووه.
- ۳۳۷۳ توه.
- ۳۳۷۳ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه.
- ۳۳۷۴ توه خشکه.
- ۳۳۷۴ توه خشکه.
- ۳۳۷۵ توهد.
- ۳۳۷۵ توهر.
- ۳۳۷۵ توه روئيله.
- ۳۳۷۵ توهری.

- توہز. ----- ۳۳۷۵
- توہس. ----- ۳۳۷۵
- توہ سرخک. ----- ۳۳۷۵
- توہش. ----- ۳۳۷۵
- توہط. ----- ۳۳۷۶
- توہ طاق. ----- ۳۳۷۶
- توہق. ----- ۳۳۷۶
- توہل. ----- ۳۳۷۶
- توہ لطیف. ----- ۳۳۷۶
- توہم. ----- ۳۳۷۶
- توہمات. ----- ۳۳۷۷
- توہم کردن. ----- ۳۳۷۷
- توہن. ----- ۳۳۷۷
- توہوہ. ----- ۳۳۷۷
- توہید. ----- ۳۳۷۷
- توہیر. ----- ۳۳۷۷
- توہیل. ----- ۳۳۷۷
- توہیم. ----- ۳۳۷۷
- توہین. ----- ۳۳۷۷
- توی. ----- ۳۳۷۸
- توی. ----- ۳۳۷۸
- توی. ----- ۳۳۷۸
- توی. ----- ۳۳۷۸
- تویع. ----- ۳۳۷۹

- ۳۳۷۹ تویج.
- ۳۳۷۹ تویجه لی.
- ۳۳۷۹ تویدن.
- ۳۳۷۹ تویر.
- ۳۳۷۹ توزه.
- ۳۳۷۹ تويسرکان.
- ۳۳۸۰ تویک.
- ۳۳۸۰ تویل.
- ۳۳۸۰ تویل.
- ۳۳۸۱ تویل.
- ۳۳۸۱ توپوهاشی.
- ۳۳۸۱ تویه.
- ۳۳۸۱ تویه.
- ۳۳۸۱ تویه.
- ۳۳۸۱ تویه دروار.
- ۳۳۸۱ توویل.
- ۳۳۸۱ ته.
- ۳۳۸۲ ته.
- ۳۳۸۲ ته.
- ۳۳۸۲ ته.
- ۳۳۸۲ ته.
- ۳۳۸۲ تهاتر.
- ۳۳۸۳ تهاتر.
- ۳۳۸۳ تهاتر.

- ۳۳۸۳ تهاتری.
- ۳۳۸۳ تهاتم.
- ۳۳۸۳ تهاتن.
- ۳۳۸۳ تهاته.
- ۳۳۸۳ تهاجر.
- ۳۳۸۳ تهاجم.
- ۳۳۸۳ تهاجی.
- ۳۳۸۴ تهاد.
- ۳۳۸۴ تهادر.
- ۳۳۸۴ تهادم.
- ۳۳۸۴ تهادن.
- ۳۳۸۴ تهادی.
- ۳۳۸۴ تهارش.
- ۳۳۸۴ تهارط.
- ۳۳۸۴ تهارم.
- ۳۳۸۴ تهازؤ.
- ۳۳۸۵ تهافت.
- ۳۳۸۵ تهاکر.
- ۳۳۸۵ تهاکل.
- ۳۳۸۵ تهال.
- ۳۳۸۵ تهالک.
- ۳۳۸۵ تهام.
- ۳۳۸۵ تهام.
- ۳۳۸۵ تهام.

- ۳۳۸۶ تهامس.
- ۳۳۸۶ تهامش.
- ۳۳۸۶ تهامون.
- ۳۳۸۶ تهامة.
- ۳۳۸۶ تهامة.
- ۳۳۸۶ تهامی.
- ۳۳۸۶ تهامیه.
- ۳۳۸۶ تهانف.
- ۳۳۸۶ تهانوؤ.
- ۳۳۸۷ تهانوی.
- ۳۳۸۷ تهانه.
- ۳۳۸۷ تهانی.
- ۳۳۸۷ تهاووش.
- ۳۳۸۷ تهاووش.
- ۳۳۸۷ تهاون.
- ۳۳۸۷ تهاون کردن.
- ۳۳۸۸ تهاون نمودن.
- ۳۳۸۸ تهاوی.
- ۳۳۸۸ تهاوایل.
- ۳۳۸۸ تهایج.
- ۳۳۸۸ تهایط.
- ۳۳۸۸ تهایؤ.
- ۳۳۸۸ ته اومان.
- ۳۳۸۹ ته بازار.

- ۳۳۸۹ ته بازاری.
- ۳۳۸۹ تهیب.
- ۳۳۸۹ تهیج.
- ۳۳۸۹ تهید.
- ۳۳۸۹ تهبرس.
- ۳۳۸۹ ته بر کردن.
- ۳۳۹۰ ته برگ.
- ۳۳۹۰ ته بساط.
- ۳۳۹۰ تهبش.
- ۳۳۹۰ تهبط.
- ۳۳۹۰ تهبط.
- ۳۳۹۰ تهبل.
- ۳۳۹۰ ته بند.
- ۳۳۹۰ ته بندی.
- ۳۳۹۱ تهبهب.
- ۳۳۹۱ تهبی.
- ۳۳۹۱ تهیبب.
- ۳۳۹۱ تهیج.
- ۳۳۹۱ تهبیش.
- ۳۳۹۱ تهبیل.
- ۳۳۹۱ ته پا.
- ۳۳۹۲ ته پر.
- ۳۳۹۲ ته پوشی.
- ۳۳۹۲ ته پیاله.

- ۳۳۹۲ ته پیچ.
- ۳۳۹۲ تهتار.
- ۳۳۹۲ تهتار.
- ۳۳۹۲ تهتال.
- ۳۳۹۲ تهتان.
- ۳۳۹۳ تهتر.
- ۳۳۹۳ تهتر.
- ۳۳۹۳ ته تغاری.
- ۳۳۹۳ تهتک.
- ۳۳۹۳ تهتم.
- ۳۳۹۳ تهتؤ.
- ۳۳۹۳ ته ته.
- ۳۳۹۳ ته ته.
- ۳۳۹۴ تهتهأ.
- ۳۳۹۴ تهتیر.
- ۳۳۹۴ تهتیک.
- ۳۳۹۴ تهتیم.
- ۳۳۹۴ تهجا.
- ۳۳۹۴ تهجاء.
- ۳۳۹۴ تهجاع.
- ۳۳۹۴ ته جام.
- ۳۳۹۴ تهجج.
- ۳۳۹۵ تهجد.
- ۳۳۹۵ تهجر.

- ۳۳۹۵ ته جرعه‌گی.
- ۳۳۹۵ ته جرعه.
- ۳۳۹۵ تهجع.
- ۳۳۹۵ تهجع.
- ۳۳۹۵ تهجوؤ.
- ۳۳۹۶ تهجی.
- ۳۳۹۶ تهجیح.
- ۳۳۹۶ تهجید.
- ۳۳۹۶ تهجیر.
- ۳۳۹۶ تهجیع.
- ۳۳۹۶ تهجیل.
- ۳۳۹۷ تهجین.
- ۳۳۹۷ تهجیة.
- ۳۳۹۷ ته چک.
- ۳۳۹۷ ته خان.
- ۳۳۹۷ ته خانه.
- ۳۳۹۷ ته دار.
- ۳۳۹۸ ته دار.
- ۳۳۹۸ تهدار.
- ۳۳۹۸ تهدج.
- ۳۳۹۸ تهدد.
- ۳۳۹۸ ته دره.
- ۳۳۹۸ تهدک.
- ۳۳۹۸ تهدکر.

- ۳۳۹۸ ته دل.
- ۳۳۹۹ تهلل.
- ۳۳۹۹ تهمم.
- ۳۳۹۹ ته دوزی.
- ۳۳۹۹ تهدی.
- ۳۳۹۹ تهذب.
- ۳۳۹۹ تهذیب.
- ۳۴۰۰ تهذیب‌آمیز.
- ۳۴۰۰ تهذیبات.
- ۳۴۰۰ تهذیبانه.
- ۳۴۰۰ تهذیب دادن.
- ۳۴۰۰ تهذیب شنیدن.
- ۳۴۰۰ تهذیب کردن.
- ۳۴۰۰ تهذیر.
- ۳۴۰۱ تهذیب کردن.
- ۳۴۰۱ ته دیگ.
- ۳۴۰۱ تهذیل.
- ۳۴۰۱ تهذیم.
- ۳۴۰۱ تهذین.
- ۳۴۰۱ تهذیه.
- ۳۴۰۱ تهذار.
- ۳۴۰۲ تهذب.
- ۳۴۰۲ تهذخر.
- ۳۴۰۲ تهذکر.

- ۳۴۰۲ تهذؤ.
- ۳۴۰۲ تهذیب.
- ۳۴۰۳ تهذیب کردن.
- ۳۴۰۳ تهذیب یافته.
- ۳۴۰۳ تهران.
- ۳۴۰۴ تهرئه.
- ۳۴۰۴ تهرج.
- ۳۴۰۴ تهرش.
- ۳۴۰۴ تهرشف.
- ۳۴۰۴ تهرع.
- ۳۴۰۴ تهرؤ.
- ۳۴۰۵ تهرود.
- ۳۴۰۵ تهرود.
- ۳۴۰۵ تهرودریگان.
- ۳۴۰۵ تهروز.
- ۳۴۰۵ تهری.
- ۳۴۰۵ تهریب.
- ۳۴۰۵ تهریت.
- ۳۴۰۵ تهریج.
- ۳۴۰۶ تهرید.
- ۳۴۰۶ تهریس.
- ۳۴۰۶ تهریش.
- ۳۴۰۶ ته ریش گذاشتن.
- ۳۴۰۶ تهریص.

- ۳۴۰۶ تهریح.
- ۳۴۰۶ تهریف.
- ۳۴۰۶ تهریق.
- ۳۴۰۶ تهریم.
- ۳۴۰۷ تهریه.
- ۳۴۰۷ تهزج.
- ۳۴۰۷ تهزز.
- ۳۴۰۷ تهزغ.
- ۳۴۰۷ تهزم.
- ۳۴۰۷ تهزؤ.
- ۳۴۰۷ تهزهز.
- ۳۴۰۸ تهزیج.
- ۳۴۰۸ تهزیز.
- ۳۴۰۸ تهزیع.
- ۳۴۰۸ تهزیل.
- ۳۴۰۸ ته سبو.
- ۳۴۰۸ ته سفره.
- ۳۴۰۸ تهسهس.
- ۳۴۰۸ تهشم.
- ۳۴۰۹ تهشیش.
- ۳۴۰۹ تهشیل.
- ۳۴۰۹ تهشیم.
- ۳۴۰۹ تهصیص.
- ۳۴۰۹ تهضم.

- تہضیح. ۳۴۰۹
- تہطال. ۳۴۰۹
- تہطر. ۳۴۰۹
- تہطرس. ۳۴۱۰
- تہ طعم. ۳۴۱۰
- تہطل. ۳۴۱۰
- تہطلس. ۳۴۱۰
- تہطلؤ. ۳۴۱۰
- تہ غربال. ۳۴۱۰
- تہ غربالی. ۳۴۱۰
- تہقع. ۳۴۱۰
- تہقل. ۳۴۱۰
- تہقم. ۳۴۱۱
- تہک. ۳۴۱۱
- تہ کار. ۳۴۱۱
- تہ کاسه. ۳۴۱۱
- تہکر. ۳۴۱۱
- تہ کردن. ۳۴۱۱
- تہ کشیدن. ۳۴۱۱
- تہکک. ۳۴۱۲
- تہکم. ۳۴۱۲
- تہکمی. ۳۴۱۲
- تہکن. ۳۴۱۲
- تہکید. ۳۴۱۲

- ۳۴۱۲ ته کیسه.
- ۳۴۱۳ تهکیل.
- ۳۴۱۳ تهکیم.
- ۳۴۱۳ تهگ.
- ۳۴۱۳ ته گرفتن.
- ۳۴۱۳ ته گیره.
- ۳۴۱۳ تهلات.
- ۳۴۱۳ تهلب.
- ۳۴۱۳ تهلز.
- ۳۴۱۳ تهلق.
- ۳۴۱۴ تهلک.
- ۳۴۱۴ تهلکه.
- ۳۴۱۴ تهلکه.
- ۳۴۱۴ تهلکی بالا.
- ۳۴۱۴ تهلکی پایین.
- ۳۴۱۴ تهلل.
- ۳۴۱۴ تهلل.
- ۳۴۱۵ تهلوک.
- ۳۴۱۵ تهلهل.
- ۳۴۱۵ تهلیب.
- ۳۴۱۵ تهلیس.
- ۳۴۱۵ تهلیک.
- ۳۴۱۵ تهلیل.
- ۳۴۱۵ تههم.

- ۳۴۱۶ تهمة.
- ۳۴۱۶ تهمة.
- ۳۴۱۶ تهمة.
- ۳۴۱۶ تهمة.
- ۳۴۱۶ تهمة.
- ۳۴۱۷ تهمة.
- ۳۴۱۷ تهمة.
- ۳۴۱۷ تهمة.
- ۳۴۱۷ ته مانده.
- ۳۴۱۷ تهمة.
- ۳۴۱۸ تهمة آلود.
- ۳۴۱۸ تهمة آلوده.
- ۳۴۱۸ تهمة انداختن.
- ۳۴۱۸ تهمة برداشتن.
- ۳۴۱۸ تهمة بردن.
- ۳۴۱۸ تهمة بستن.
- ۳۴۱۹ تهمة پذیر.
- ۳۴۱۹ تهمة زدن.
- ۳۴۱۹ تهمة زده.
- ۳۴۱۹ تهمة کردن.
- ۳۴۱۹ تهمة کرده شده.
- ۳۴۱۹ تهمة کش.
- ۳۴۱۹ تهمة کشیدن.
- ۳۴۲۰ تهمة گاه.

- ۳۴۲۰ تهمتن.
- ۳۴۲۰ تهمتن.
- ۳۴۲۱ تهمتن.
- ۳۴۲۱ تهمتن.
- ۳۴۲۱ تهمتناک.
- ۳۴۲۱ تهمتن کلا.
- ۳۴۲۱ تهمت نهادن.
- ۳۴۲۱ تهمتی.
- ۳۴۲۲ تهمرش.
- ۳۴۲۲ تهم زاده.
- ۳۴۲۲ تهمش.
- ۳۴۲۲ تهمط.
- ۳۴۲۲ تهمع.
- ۳۴۲۲ تهمک.
- ۳۴۲۲ تهمک.
- ۳۴۲۲ تهمل.
- ۳۴۲۲ تهمم.
- ۳۴۲۳ تهمؤ.
- ۳۴۲۳ تهمورث.
- ۳۴۲۳ تهمورس.
- ۳۴۲۳ تهمورس.
- ۳۴۲۳ تهمة.
- ۳۴۲۳ تهمة.
- ۳۴۲۳ تهمة.

- ۳۴۲۳ ته میدانی.
- ۳۴۲۴ تهمیشه.
- ۳۴۲۴ ته می‌کده.
- ۳۴۲۴ تهمیم.
- ۳۴۲۴ تهمین.
- ۳۴۲۴ تهمینه.
- ۳۴۲۴ تهن.
- ۳۴۲۴ تهن.
- ۳۴۲۵ تهنال.
- ۳۴۲۵ تهنئه.
- ۳۴۲۵ تهنیس.
- ۳۴۲۵ تهنج.
- ۳۴۲۵ تهندس.
- ۳۴۲۵ ته نشان.
- ۳۴۲۵ ته نشست.
- ۳۴۲۶ ته نشستن.
- ۳۴۲۶ ته نشسته.
- ۳۴۲۶ ته نشین.
- ۳۴۲۶ ته نشین شدن.
- ۳۴۲۶ ته نشین کردن.
- ۳۴۲۶ ته نما.
- ۳۴۲۶ تهنؤ.
- ۳۴۲۶ تهنی ء.
- ۳۴۲۷ تهنیت.

- ۳۴۲۷ تهنیت دادن.
- ۳۴۲۷ تهنیت ساختن.
- ۳۴۲۸ تهنیت گر.
- ۳۴۲۸ تهنیت گفتن.
- ۳۴۲۸ تهنیت گویان.
- ۳۴۲۸ تهنیت نامه.
- ۳۴۲۸ تهنید.
- ۳۴۲۸ تهنیف.
- ۳۴۲۸ تهنیه.
- ۳۴۲۹ تهو.
- ۳۴۲۹ تهو.
- ۳۴۲۹ تهو.
- ۳۴۲۹ تهواء.
- ۳۴۲۹ تهواد.
- ۳۴۲۹ تهواش.
- ۳۴۲۹ ته و بالا.
- ۳۴۳۰ ته و تو.
- ۳۴۳۰ تهود.
- ۳۴۳۰ تهور.
- ۳۴۳۰ تهورانہ.
- ۳۴۳۱ تهور داشتن.
- ۳۴۳۱ تهور رفتن.
- ۳۴۳۱ تهورز.
- ۳۴۳۱ تهور کردن.

- ۳۴۳۱ تهوش.
- ۳۴۳۱ تهوع.
- ۳۴۳۱ تهوک.
- ۳۴۳۲ تهول.
- ۳۴۳۲ تهوم.
- ۳۴۳۲ تهویت.
- ۳۴۳۲ تهوید.
- ۳۴۳۲ تهویر.
- ۳۴۳۲ تهویز.
- ۳۴۳۲ تهویس.
- ۳۴۳۳ تهویش.
- ۳۴۳۳ تهویع.
- ۳۴۳۳ تهویک.
- ۳۴۳۳ تهویل.
- ۳۴۳۳ تهویم.
- ۳۴۳۳ تهوین.
- ۳۴۳۴ تهویه.
- ۳۴۳۴ تهی.
- ۳۴۳۵ تهی.
- ۳۴۳۵ تهی آخر.
- ۳۴۳۵ تهی آغوش.
- ۳۴۳۵ تهیات.
- ۳۴۳۵ تهیاً.
- ۳۴۳۵ تهیئة.

- ۳۴۳۵ تهیئی.
- ۳۴۳۶ تهیب.
- ۳۴۳۶ تهی پائی.
- ۳۴۳۶ تهی پای.
- ۳۴۳۶ تهی پشت.
- ۳۴۳۶ تهیث.
- ۳۴۳۶ تهیج.
- ۳۴۳۷ تهی چشم.
- ۳۴۳۷ تهی خیز.
- ۳۴۳۷ تهی داشتن.
- ۳۴۳۷ تهی دامنی.
- ۳۴۳۷ تهیدست.
- ۳۴۳۸ تهیدستی.
- ۳۴۳۸ تهی دل.
- ۳۴۳۸ تهیدن.
- ۳۴۳۸ تهی دو.
- ۳۴۳۸ تهی دیده.
- ۳۴۳۸ تهیر.
- ۳۴۳۸ تهی رای.
- ۳۴۳۸ تهی رفتن.
- ۳۴۳۹ تهی رو.
- ۳۴۳۹ تهی روغنی.
- ۳۴۳۹ تهی روی.
- ۳۴۳۹ تهی ساختن.

- ۳۴۳۹ تهی ساز کردن.
- ۳۴۳۹ تهی شدن.
- ۳۴۴۰ تهی شکم.
- ۳۴۴۰ تهی شکمی.
- ۳۴۴۰ تهی‌شده.
- ۳۴۴۰ تهی شهر.
- ۳۴۴۰ تهیض.
- ۳۴۴۰ تهیج.
- ۳۴۴۰ تهیعر.
- ۳۴۴۱ تهیف.
- ۳۴۴۱ تهیق.
- ۳۴۴۱ تهی کردن.
- ۳۴۴۱ تهی کیسه.
- ۳۴۴۱ تهیگاه.
- ۳۴۴۲ تهی گشتن.
- ۳۴۴۲ تهیل.
- ۳۴۴۲ تهیم.
- ۳۴۴۲ تهیم.
- ۳۴۴۲ تهی ماندن.
- ۳۴۴۳ تهی مایه.
- ۳۴۴۳ تهی مغز.
- ۳۴۴۳ تهی میان.
- ۳۴۴۳ تهی میانی.
- ۳۴۴۳ تهی نام.

- ۳۴۴۳ تهی نشستن.
- ۳۴۴۳ تهیؤ.
- ۳۴۴۴ تهی و تهک.
- ۳۴۴۴ تهیه.
- ۳۴۴۴ تهیه.
- ۳۴۴۴ تهیه دیدن.
- ۳۴۴۴ تهیه کردن.
- ۳۴۴۴ تهیب.
- ۳۴۴۵ تهییت.
- ۳۴۴۵ تهیج.
- ۳۴۴۵ تهیخ.
- ۳۴۴۵ تهیید.
- ۳۴۴۵ تهییر.
- ۳۴۴۵ تهیض.
- ۳۴۴۵ تهیغ.
- ۳۴۴۵ تهییک.
- ۳۴۴۶ تهییل.
- ۳۴۴۶ تهیپی ء.
- ۳۴۴۶ تی.
- ۳۴۴۶ تی.
- ۳۴۴۶ تی.
- ۳۴۴۶ تی.
- ۳۴۴۶ تیا.
- ۳۴۴۶ تیاب.

- تیاتر. ۳۴۴۶
- تیاجر. ۳۴۴۶
- تیاح. ۳۴۴۷
- تیادورس. ۳۴۴۷
- تیادوق. ۳۴۴۷
- تیاذوق. ۳۴۴۷
- تیار. ۳۴۴۷
- تیار. ۳۴۴۷
- تیار. ۳۴۴۸
- تیار. ۳۴۴۸
- تیار کردن. ۳۴۴۸
- تیاره. ۳۴۴۸
- تیاری. ۳۴۴۸
- تياز. ۳۴۴۸
- تیاس. ۳۴۴۸
- تیاس. ۳۴۴۹
- تیاس. ۳۴۴۹
- تیاس. ۳۴۴۹
- تیاسان. ۳۴۴۹
- تیاسر. ۳۴۴۹
- تیاسر داشتن. ۳۴۴۹
- تیاقه. ۳۴۴۹
- تیاک. ۳۴۴۹
- تیامن. ۳۴۵۰

- تیامن داشتن. ۳۴۵۰
- تیان. ۳۴۵۰
- تیان. ۳۴۵۰
- تیانچه. ۳۴۵۰
- تیانشان. ۳۴۵۰
- تیانک. ۳۴۵۱
- تیانی. ۳۴۵۱
- تیاہ. ۳۴۵۱
- تیاہر. ۳۴۵۱
- تیأم. ۳۴۵۱
- تیب. ۳۴۵۱
- تیب. ۳۴۵۱
- تیبا. ۳۴۵۱
- تیباتان. ۳۴۵۲
- تیارہ نیان. ۳۴۵۲
- تیباش. ۳۴۵۲
- تیبیت. ۳۴۵۲
- تیبیت. ۳۴۵۲
- تیبیر. ۳۴۵۲
- تیبیر. ۳۴۵۳
- تیبیر. ۳۴۵۳
- تیبیر. ۳۴۵۳
- تیبیر یاد. ۳۴۵۳
- تیبیریوس. ۳۴۵۳

- ۳۴۵۳ تیبریوس گراکوس.
- ۳۴۵۳ تیستی.
- ۳۴۵۳ تیور.
- ۳۴۵۴ تیب و شیب.
- ۳۴۵۴ تیبول.
- ۳۴۵۴ تیه.
- ۳۴۵۴ تییس.
- ۳۴۵۴ تیپ.
- ۳۴۵۴ تیپا.
- ۳۴۵۴ تیپاتیپ.
- ۳۴۵۴ تیپا خوردن.
- ۳۴۵۵ تیپا زدن.
- ۳۴۵۵ تیپچه.
- ۳۴۵۵ تیپ و تیپچه.
- ۳۴۵۵ تیپوصاحب.
- ۳۴۵۵ تیپولو.
- ۳۴۵۵ تیت.
- ۳۴۵۵ تیتاء.
- ۳۴۵۵ تیتال.
- ۳۴۵۶ تیتالی.
- ۳۴۵۶ تیتان ها.
- ۳۴۵۶ تیتانیا.
- ۳۴۵۶ تیت رس تس.
- ۳۴۵۶ تیتگانلو.

- تیت لیو. ۳۴۵۶
- تیتو. ۳۴۵۷
- تیتوس. ۳۴۵۷
- تیتوس لیوبوس. ۳۴۵۷
- تی تی. ۳۴۵۷
- تی تی. ۳۴۵۸
- تی تی. ۳۴۵۸
- تی تی بیک. ۳۴۵۸
- تی تی پرزاد. ۳۴۵۸
- تی تیش. ۳۴۵۸
- تی تیش مامانی. ۳۴۵۸
- تی تی کاکا. ۳۴۵۸
- تیتیم. ۳۴۵۸
- تیتین. ۳۴۵۸
- تیج. ۳۴۵۹
- تیجان. ۳۴۵۹
- تیجان. ۳۴۵۹
- تیجانی. ۳۴۵۹
- تیجیر. ۳۴۵۹
- تیچیانو. ۳۴۵۹
- تیج. ۳۴۶۰
- تیحان. ۳۴۶۰
- تیخ. ۳۴۶۰
- تیخ. ۳۴۶۰

- تیخال. ۳۴۶۰
- تیخالک. ۳۴۶۰
- تیخه. ۳۴۶۰
- تیخیکس. ۳۴۶۰
- تید. ۳۴۶۰
- تید. ۳۴۶۱
- تیداک. ۳۴۶۱
- تیداکی. ۳۴۶۱
- تیدجان. ۳۴۶۱
- تیدد. ۳۴۶۱
- تیده. ۳۴۶۱
- تیدی. ۳۴۶۱
- تیدیع. ۳۴۶۱
- تیر. ۳۴۶۱
- تیر. ۳۴۶۸
- تیر. ۳۴۶۸
- تیر. ۳۴۶۸
- تیر. ۳۴۶۸
- تیر. ۳۴۶۹
- تیر. ۳۴۶۹
- تیر. ۳۴۷۰
- تیر. ۳۴۷۰
- تیرآباد. ۳۴۷۰
- تیرآور. ۳۴۷۰

- تیر آهن. ۳۴۷۰
- تیراب. ۳۴۷۰
- تیرازآباد. ۳۴۷۰
- تیرازجان. ۳۴۷۱
- تیرازن. ۳۴۷۱
- تیرازه. ۳۴۷۱
- تیراژ. ۳۴۷۱
- تیراژه. ۳۴۷۱
- تیراژی. ۳۴۷۱
- تیراست. ۳۴۷۱
- تیرافکن. ۳۴۷۱
- تیر افکندن. ۳۴۷۲
- تیراکو. ۳۴۷۲
- تیر امان. ۳۴۷۲
- تیران. ۳۴۷۲
- تیران. ۳۴۷۲
- تیران. ۳۴۷۲
- تیرانا. ۳۴۷۲
- تیران اول. ۳۴۷۲
- تیرانچی. ۳۴۷۳
- تیر انداختن. ۳۴۷۳
- تیرانداز. ۳۴۷۳
- تیراندازه. ۳۴۷۴
- تیراندازی. ۳۴۷۴

- تیران دوم. ۳۴۷۴
- تیراه. ۳۴۷۴
- تیرب. ۳۴۷۴
- تیرباران. ۳۴۷۴
- تیرباران رفتن. ۳۴۷۵
- تیرباران کردن. ۳۴۷۵
- تیرباران گرفتن. ۳۴۷۵
- تیر بازوی چرخ. ۳۴۷۵
- تیربالا. ۳۴۷۵
- تیربد. ۳۴۷۶
- تیربند. ۳۴۷۶
- تیر بوته. ۳۴۷۶
- تیربیحان. ۳۴۷۶
- تیرپرتاب. ۳۴۷۶
- تیر پرتاب. ۳۴۷۶
- تیر پرتابی. ۳۴۷۷
- تیرتاز. ۳۴۷۷
- تیرتاش. ۳۴۷۷
- تیرتئوس. ۳۴۷۷
- تیر تخش. ۳۴۷۷
- تیر تظلم. ۳۴۷۷
- تیره. ۳۴۷۷
- تیرچائی. ۳۴۷۸
- تیر چرخ. ۳۴۷۸

- تیر خدای. ----- ۳۴۷۸
- تیر خلاص. ----- ۳۴۷۸
- تیر خوردن. ----- ۳۴۷۸
- تیر خورده. ----- ۳۴۷۸
- تیردات. ----- ۳۴۷۹
- تیرداد. ----- ۳۴۷۹
- تیرداد. ----- ۳۴۷۹
- تیرداد. ----- ۳۴۷۹
- تیرداد دوم. ----- ۳۴۷۹
- تیردان. ----- ۳۴۷۹
- تیرز. ----- ۳۴۷۹
- تیر زدن. ----- ۳۴۸۰
- تیرزن. ----- ۳۴۸۰
- تیرساز. ----- ۳۴۸۰
- تیر ساز. ----- ۳۴۸۰
- تیرست. ----- ۳۴۸۰
- تیرستاق. ----- ۳۴۸۰
- تیر سحر. ----- ۳۴۸۱
- تیرسو دو مولینا. ----- ۳۴۸۱
- تیرشاب. ----- ۳۴۸۱
- تیرشکاف. ----- ۳۴۸۱
- تیر شهاب. ----- ۳۴۸۱
- تیر فلک. ----- ۳۴۸۱
- تیرقد. ----- ۳۴۸۱

- تیرک. ----- ۳۴۸۲
- تیرک. ----- ۳۴۸۲
- تیر کردن. ----- ۳۴۸۲
- تیرک زدن. ----- ۳۴۸۲
- تیرکش. ----- ۳۴۸۲
- تیر کشیدن. ----- ۳۴۸۲
- تیرکلا. ----- ۳۴۸۳
- تیرکمان. ----- ۳۴۸۳
- تیرگان. ----- ۳۴۸۳
- تیرگان. ----- ۳۴۸۳
- تیرگر. ----- ۳۴۸۳
- تیرگران. ----- ۳۴۸۳
- تیرگردانی. ----- ۳۴۸۴
- تیر گردون. ----- ۳۴۸۴
- تیرگری. ----- ۳۴۸۴
- تیرگی. ----- ۳۴۸۴
- تیرلمونت. ----- ۳۴۸۵
- تیرم. ----- ۳۴۸۵
- تیرمار. ----- ۳۴۸۵
- تیرمالی. ----- ۳۴۸۵
- تیرماه. ----- ۳۴۸۵
- تیرماهی. ----- ۳۴۸۶
- تیرماهی. ----- ۳۴۸۶
- تیرمردان. ----- ۳۴۸۶

- ۳۴۸۶ تیرمه.
- ۳۴۸۷ تیرنت.
- ۳۴۸۷ تیروار.
- ۳۴۸۷ تیرول.
- ۳۴۸۷ تیرون.
- ۳۴۸۷ تیره.
- ۳۴۸۹ تیره.
- ۳۴۸۹ تیره.
- ۳۴۸۹ تیره ابر.
- ۳۴۸۹ تیره اصل.
- ۳۴۸۹ تیره بازار.
- ۳۴۹۰ تیره باطن.
- ۳۴۹۰ تیره باقری.
- ۳۴۹۰ تیره بخت.
- ۳۴۹۰ تیره بختی.
- ۳۴۹۰ تیره بصر.
- ۳۴۹۰ تیره بین.
- ۳۴۹۰ تیره پاباغ.
- ۳۴۹۰ تیره پشت.
- ۳۴۹۱ تیره ترگ.
- ۳۴۹۱ تیره تلی.
- ۳۴۹۱ تیره تن.
- ۳۴۹۱ تیره جان.
- ۳۴۹۱ تیره چشم.

- ۳۴۹۱ تیره چهر.
- ۳۴۹۱ تیره چهره.
- ۳۴۹۱ تیره حال.
- ۳۴۹۲ تیره خاک.
- ۳۴۹۲ تیره خاکدان.
- ۳۴۹۲ تیره خال.
- ۳۴۹۲ تیره خرد.
- ۳۴۹۲ تیره خوار.
- ۳۴۹۲ تیره دست.
- ۳۴۹۲ تیره دل.
- ۳۴۹۳ تیره دود.
- ۳۴۹۳ تیره راه.
- ۳۴۹۳ تیره رای.
- ۳۴۹۳ تیره رایبی.
- ۳۴۹۳ تیره رخ.
- ۳۴۹۳ تیره رنگ.
- ۳۴۹۴ تیره رو.
- ۳۴۹۴ تیره روان.
- ۳۴۹۴ تیره روز.
- ۳۴۹۴ تیره روزگار.
- ۳۴۹۵ تیره روزی.
- ۳۴۹۵ تیره زلف.
- ۳۴۹۵ تیره زیاس.
- ۳۴۹۵ تیره سر.

- تیره شب. ۳۴۹۵
- تیره شدن. ۳۴۹۵
- تیره شنبدی. ۳۴۹۷
- تیره ضمیر. ۳۴۹۷
- تیره فام. ۳۴۹۷
- تیره فش. ۳۴۹۷
- تیره کار. ۳۴۹۷
- تیرهء کامل. ۳۴۹۸
- تیره کردن. ۳۴۹۸
- تیره گرد. ۳۴۹۸
- تیره گردانیدن. ۳۴۹۸
- تیره گردیدن. ۳۴۹۸
- تیره گشتن. ۳۴۹۹
- تیره گل. ۳۴۹۹
- تیره گون. ۳۴۹۹
- تیره گوی. ۳۵۰۰
- تیره گهر. ۳۵۰۰
- تیره لگام. ۳۵۰۰
- تیره مغز. ۳۵۰۰
- تیره مقرر. ۳۵۰۰
- تیره میغ. ۳۵۰۰
- تیره نهاد. ۳۵۰۰
- تیره نین. ۳۵۰۰
- تیر هوایی. ۳۵۰۱

- تیره و تار. ۳۵۰۱
- تیری. ۳۵۰۱
- تیری. ۳۵۰۱
- تیری. ۳۵۰۱
- تیری. ۳۵۰۱
- تیریج. ۳۵۰۲
- تیری داد. ۳۵۰۲
- تیریز. ۳۵۰۲
- تیرینته. ۳۵۰۲
- تیریه. ۳۵۰۲
- تیز. ۳۵۰۳
- تیز. ۳۵۰۶
- تیز. ۳۵۰۶
- تیزآب. ۳۵۰۶
- تیزآب. ۳۵۰۷
- تیزآب. ۳۵۰۷
- تیزآب. ۳۵۰۷
- تیزآب. ۳۵۰۷
- تیزآباد. ۳۵۰۷
- تیزآب سلطانی. ۳۵۰۷
- تیزآموز. ۳۵۰۷
- تیزآهنگ. ۳۵۰۷
- تیزاب. ۳۵۰۸
- تیزابه. ۳۵۰۸

- ۳۵۰۸ تیزابی.
- ۳۵۰۸ تیزان.
- ۳۵۰۸ تیزان.
- ۳۵۰۸ تیزباد.
- ۳۵۰۸ تیزبازار.
- ۳۵۰۹ تیزبازاری.
- ۳۵۰۹ تیزبال.
- ۳۵۰۹ تیزبر.
- ۳۵۰۹ تیزبصر.
- ۳۵۰۹ تیزبو.
- ۳۵۰۹ تیزبه.
- ۳۵۰۹ تیزبین.
- ۳۵۱۰ تیزبینائی.
- ۳۵۱۰ تیزبینی.
- ۳۵۱۰ تیزبا.
- ۳۵۱۰ تیزبر.
- ۳۵۱۰ تیزبران.
- ۳۵۱۱ تیزپرواز.
- ۳۵۱۱ تیزپروازی.
- ۳۵۱۱ تیزپوی.
- ۳۵۱۱ تیزی.
- ۳۵۱۱ تیزیکان.
- ۳۵۱۱ تیزتاز.
- ۳۵۱۱ تیزتاو.

- تیزتای. ----- ۳۵۱۱
- تیزتگ. ----- ۳۵۱۲
- تیزتگی. ----- ۳۵۱۲
- تیزتیز. ----- ۳۵۱۲
- تیزج. ----- ۳۵۱۲
- تیزجنگ. ----- ۳۵۱۲
- تیزجوش. ----- ۳۵۱۲
- تیزچشم. ----- ۳۵۱۲
- تیزچنگ. ----- ۳۵۱۳
- تیزچنگال. ----- ۳۵۱۳
- تیزچنگی. ----- ۳۵۱۳
- تیزخاطر. ----- ۳۵۱۳
- تیزخشم. ----- ۳۵۱۳
- تیزخوی. ----- ۳۵۱۴
- تیزخیز. ----- ۳۵۱۴
- تیزدادن. ----- ۳۵۱۴
- تیزداس. ----- ۳۵۱۴
- تیزدان. ----- ۳۵۱۴
- تیزدریافت. ----- ۳۵۱۴
- تیزدست. ----- ۳۵۱۴
- تیزدستی. ----- ۳۵۱۴
- تیزدشنه. ----- ۳۵۱۵
- تیزدل. ----- ۳۵۱۵
- تیزدلی. ----- ۳۵۱۵

- تیز دم. ----- ۳۵۱۵
- تیز دندان. ----- ۳۵۱۵
- تیز دو. ----- ۳۵۱۶
- تیز دولت. ----- ۳۵۱۶
- تیز دهان. ----- ۳۵۱۶
- تیز دیدار. ----- ۳۵۱۶
- تیز راندن. ----- ۳۵۱۶
- تیز رانی. ----- ۳۵۱۶
- تیز رای. ----- ۳۵۱۶
- تیز رفتار. ----- ۳۵۱۶
- تیز رفتن. ----- ۳۵۱۷
- تیز رو. ----- ۳۵۱۷
- تیز زبان. ----- ۳۵۱۷
- تیز زبانی. ----- ۳۵۱۷
- تیز سیر. ----- ۳۵۱۷
- تیز شدن. ----- ۳۵۱۸
- تیز شست. ----- ۳۵۱۸
- تیز شوق. ----- ۳۵۱۸
- تیز شهوت. ----- ۳۵۱۸
- تیز طبع. ----- ۳۵۱۸
- تیز طبیعت. ----- ۳۵۱۹
- تیز عنان. ----- ۳۵۱۹
- تیز فهم. ----- ۳۵۱۹
- تیز قدم. ----- ۳۵۱۹

- تیز قلم. ۳۵۱۹
- تیز ک. ۳۵۱۹
- تیز ک. ۳۵۱۹
- تیز ک. ۳۵۱۹
- تیز کار. ۳۵۲۰
- تیز کاری. ۳۵۲۰
- تیز کام. ۳۵۲۰
- تیز کردن. ۳۵۲۰
- تیز کین. ۳۵۲۱
- تیز گام. ۳۵۲۱
- تیز گامی. ۳۵۲۱
- تیز گر. ۳۵۲۲
- تیز گرد. ۳۵۲۲
- تیز گردان. ۳۵۲۲
- تیز گرداندن. ۳۵۲۲
- تیز گردیدن. ۳۵۲۲
- تیز گشت. ۳۵۲۲
- تیز گشتن. ۳۵۲۳
- تیز گفتار. ۳۵۲۳
- تیز گفتن. ۳۵۲۳
- تیز گوئی. ۳۵۲۳
- تیز گوئییه. ۳۵۲۳
- تیز گوش. ۳۵۲۳
- تیز گونه. ۳۵۲۴

- تیزگویا. ----- ۳۵۲۴
- تیزمزاج. ----- ۳۵۲۴
- تیزمغز. ----- ۳۵۲۴
- تیزمغزی. ----- ۳۵۲۴
- تیزمنطق. ----- ۳۵۲۴
- تیزنا. ----- ۳۵۲۵
- تیزناخن. ----- ۳۵۲۵
- تیزنظر. ----- ۳۵۲۵
- تیزنگ. ----- ۳۵۲۵
- تیزنگر. ----- ۳۵۲۵
- تیز نگریستن. ----- ۳۵۲۵
- تیزویر. ----- ۳۵۲۵
- تیزه. ----- ۳۵۲۶
- تیزهش. ----- ۳۵۲۶
- تیزهمت. ----- ۳۵۲۶
- تیزهوش. ----- ۳۵۲۶
- تیزهوشی. ----- ۳۵۲۷
- تیزی. ----- ۳۵۲۷
- تیزیاب. ----- ۳۵۲۸
- تیزیانو. ----- ۳۵۲۸
- تیزی - اوزو. ----- ۳۵۲۸
- تیزی خاطر. ----- ۳۵۲۸
- تیزی دادن. ----- ۳۵۲۹
- تیزی دریافت. ----- ۳۵۲۹

- ۳۵۲۹ تیزیدن.
- ۳۵۲۹ تیزی راست.
- ۳۵۲۹ تیزی فون.
- ۳۵۲۹ تیزی کردن.
- ۳۵۲۹ تیزین.
- ۳۵۳۰ تیزیعی.
- ۳۵۳۰ تیژ.
- ۳۵۳۰ تیژ تیژ.
- ۳۵۳۰ تیژه.
- ۳۵۳۰ تیس.
- ۳۵۳۰ تیس.
- ۳۵۳۰ تیس.
- ۳۵۳۱ تیس.
- ۳۵۳۱ تیساء.
- ۳۵۳۱ تیسافرن.
- ۳۵۳۱ تیسان.
- ۳۵۳۱ تیساندیه.
- ۳۵۳۱ تیسبه.
- ۳۵۳۱ تیسر.
- ۳۵۳۱ تیسران.
- ۳۵۳۲ تیسران.
- ۳۵۳۲ تیسزا.
- ۳۵۳۲ تیسزا.
- ۳۵۳۲ تیسفون.

- ۳۵۳۲ تیسور.
- ۳۵۳۲ تیسوسیة.
- ۳۵۳۲ تی سونک.
- ۳۵۳۳ تیسة.
- ۳۵۳۳ تیسه.
- ۳۵۳۳ تیسه ران دوبور.
- ۳۵۳۳ تیسى.
- ۳۵۳۳ تیسى.
- ۳۵۳۳ تیسیر.
- ۳۵۳۴ تیسیر.
- ۳۵۳۴ تیسیر پذیرفتن.
- ۳۵۳۴ تیسوس.
- ۳۵۳۴ تیسیة.
- ۳۵۳۴ تیسیه.
- ۳۵۳۴ تیش.
- ۳۵۳۵ تیشتر.
- ۳۵۳۵ تیشه.
- ۳۵۳۶ تیشه دار.
- ۳۵۳۶ تیشه دارى.
- ۳۵۳۶ تیشه زدن.
- ۳۵۳۶ تیشه زن.
- ۳۵۳۶ تیشه کن.
- ۳۵۳۶ تیشه کند.
- ۳۵۳۷ تیصیص.

- ۳۵۳۷ تیضیض.
- ۳۵۳۷ تیغ.
- ۳۵۳۷ تیغ.
- ۳۵۳۷ تیغان.
- ۳۵۳۷ تیغان.
- ۳۵۳۷ تیغ تیغ.
- ۳۵۳۷ تیغهُ.
- ۳۵۳۸ تیعیط.
- ۳۵۳۸ تیغ.
- ۳۵۴۵ تیغ آرای.
- ۳۵۴۵ تیغ آزمائی.
- ۳۵۴۶ تیغ آورد.
- ۳۵۴۶ تیغات.
- ۳۵۴۶ تیغار.
- ۳۵۴۶ تیغال.
- ۳۵۴۶ تیغ افراشتن.
- ۳۵۴۶ تیغ افروز.
- ۳۵۴۶ تیغ افشان.
- ۳۵۴۶ تیغ باران.
- ۳۵۴۷ تیغ باران کردن.
- ۳۵۴۷ تیغ بازی.
- ۳۵۴۷ تیغ بازی کردن.
- ۳۵۴۷ تیغ برآوردن.
- ۳۵۴۷ تیغ برکشیدن.

- تیغ دار. ۳۵۴۷
- تیغدر. ۳۵۴۸
- تیغ زار. ۳۵۴۸
- تیغ زبانی کردن. ۳۵۴۸
- تیغ زدن. ۳۵۴۸
- تیغ زمین. ۳۵۴۹
- تیغ زن. ۳۵۴۹
- تیغ زن. ۳۵۴۹
- تیغ زنان. ۳۵۴۹
- تیغ سیم. ۳۵۴۹
- تیغ شدن. ۳۵۵۰
- تیغ فعل. ۳۵۵۰
- تیغ قندک. ۳۵۵۰
- تیغ کش. ۳۵۵۰
- تیغ کشیدن. ۳۵۵۰
- تیغ گذار. ۳۵۵۰
- تیغ گر. ۳۵۵۱
- تیغ گرای. ۳۵۵۱
- تیغگه. ۳۵۵۱
- تیغن. ۳۵۵۱
- تیغنطست. ۳۵۵۱
- تیغو. ۳۵۵۱
- تیغ ور. ۳۵۵۱
- تیغغه. ۳۵۵۱

- تیغه باز. ۳۵۵۲
- تیغه پشت. ۳۵۵۲
- تیغه سمور. ۳۵۵۲
- تیغه کردن. ۳۵۵۲
- تیغ هندی. ۳۵۵۲
- تیغی. ۳۵۵۲
- تیف. ۳۵۵۲
- تیفاش. ۳۵۵۲
- تیفاشی. ۳۵۵۳
- تیفاشی. ۳۵۵۳
- تیفاف. ۳۵۵۳
- تیفاق. ۳۵۵۳
- تیفاق. ۳۵۵۳
- تیفاگنج. ۳۵۵۳
- تیفع. ۳۵۵۳
- تیف گنج. ۳۵۵۳
- تیفن. ۳۵۵۴
- تیفوئید. ۳۵۵۴
- تیفوس. ۳۵۵۴
- تیفون. ۳۵۵۴
- تیفه. ۳۵۵۴
- تیفه. ۳۵۵۴
- تیقان. ۳۵۵۴
- تیقظ. ۳۵۵۵

- تیقلیس. ۳۵۵۵
- تیقلیش. ۳۵۵۵
- تیقن. ۳۵۵۵
- تیقندست. ۳۵۵۵
- تیقور. ۳۵۵۵
- تیقیظ. ۳۵۵۵
- تیک. ۳۵۵۶
- تیک. ۳۵۵۶
- تیک. ۳۵۵۶
- تیکانلو. ۳۵۵۶
- تیک تیک. ۳۵۵۶
- تی کرت. ۳۵۵۶
- تیکمه. ۳۵۵۶
- تیکمه داش. ۳۵۵۶
- تیکن. ۳۵۵۷
- تیکندست. ۳۵۵۷
- تیکوبراهه. ۳۵۵۷
- تیکوز. ۳۵۵۷
- تیگذر. ۳۵۵۷
- تیگر. ۳۵۵۷
- تیگران. ۳۵۵۷
- تیگران. ۳۵۵۸
- تیگران ثرتا. ۳۵۵۸
- تیگره. ۳۵۵۸

۳۵۵۸	تیگلات پیلسر.
۳۵۵۸	تیگلات پیلسر.
۳۵۵۸	تیگلات پیلسر.
۳۵۵۸	تیگلات پیلسر.
۳۵۵۹	تی گپله.
۳۵۵۹	تیگینا.
۳۵۵۹	تیل.
۳۵۵۹	تیل.
۳۵۵۹	تیل.
۳۵۵۹	تیل.
۳۵۵۹	تیل آباد.
۳۵۵۹	تیلا.
۳۵۶۰	تیلا.
۳۵۶۰	تیلار.
۳۵۶۰	تیلان.
۳۵۶۰	تیل بورده سر.
۳۵۶۰	تیلبورگ.
۳۵۶۰	تیلسیت.
۳۵۶۰	تیلک.
۳۵۶۰	تیلکو.
۳۵۶۰	تیلکوه.
۳۵۶۱	تیلکوه.
۳۵۶۱	تیلگرد.
۳۵۶۱	تیلیم.

۳۵۶۱	تیلماچی.
۳۵۶۱	تیلمبار.
۳۵۶۱	تيله.
۳۵۶۱	تيله بن.
۳۵۶۲	تيله کن.
۳۵۶۲	تيله کوه.
۳۵۶۲	تيله مون.
۳۵۶۲	تيله نو.
۳۵۶۲	تیلی.
۳۵۶۲	تیلیک.
۳۵۶۲	تیم.
۳۵۶۳	تیم.
۳۵۶۳	تیم.
۳۵۶۳	تیم.
۳۵۶۳	تیم.
۳۵۶۳	تیم.
۳۵۶۳	تیماء.
۳۵۶۳	تیماء.
۳۵۶۴	تیماء.
۳۵۶۴	تیماج.
۳۵۶۴	تیمار.
۳۵۶۶	تیماربر.
۳۵۶۶	تیمار بردن.
۳۵۶۶	تیمارخانه.
۳۵۶۶	تیمارخوار.
۳۵۶۶	تیمارخواره.

- ۳۵۶۶ تیمار خواری.
- ۳۵۶۶ تیمار خوردن.
- ۳۵۶۷ تیمار دار.
- ۳۵۶۷ تیمار داری.
- ۳۵۶۷ تیمار داشت.
- ۳۵۶۷ تیمار داشتن.
- ۳۵۶۸ تیمار زدن.
- ۳۵۶۸ تیمارستان.
- ۳۵۶۸ تیمارستان.
- ۳۵۶۸ تیمار سوز.
- ۳۵۶۸ تیمار کردن.
- ۳۵۶۹ تیمار کش.
- ۳۵۶۹ تیمار کشیدن.
- ۳۵۶۹ تیمار گاه.
- ۳۵۶۹ تیمار گین شدن.
- ۳۵۶۹ تیماره.
- ۳۵۶۹ تیماری.
- ۳۵۷۰ تیماری.
- ۳۵۷۰ تیمازن.
- ۳۵۷۰ تیماس.
- ۳۵۷۰ تیمانت.
- ۳۵۷۰ تیمان قلعه.
- ۳۵۷۱ تیماو.
- ۳۵۷۱ تیماوس.

- ۳۵۷۱ تیماوی.
- ۳۵۷۱ تیمبرارا.
- ۳۵۷۱ تیمبرون.
- ۳۵۷۱ تیمبره.
- ۳۵۷۱ تیمپانی.
- ۳۵۷۱ تیمجان.
- ۳۵۷۱ تیمچال.
- ۳۵۷۲ تیمچه.
- ۳۵۷۲ تیمره.
- ۳۵۷۲ تیمسار.
- ۳۵۷۲ تیمک.
- ۳۵۷۲ تیمکی.
- ۳۵۷۳ تیمکی.
- ۳۵۷۳ تیمل.
- ۳۵۷۳ تیمم.
- ۳۵۷۳ تیممگاه.
- ۳۵۷۴ تیممگه.
- ۳۵۷۴ تیمن.
- ۳۵۷۴ تیمنات.
- ۳۵۷۴ تیمناک.
- ۳۵۷۴ تیمناً.
- ۳۵۷۴ تیمنک.
- ۳۵۷۴ تیموته.
- ۳۵۷۵ تی مودس.

- ۳۵۷۸ تیمورلو.
- ۳۵۷۸ تیمور ملک.
- ۳۵۷۹ تیموریان.
- ۳۵۷۹ تیموس.
- ۳۵۷۹ تیموک.
- ۳۵۷۹ تیموکراسی.
- ۳۵۸۰ تیمول.
- ۳۵۸۰ تیموله اون.
- ۳۵۸۰ تیمون.
- ۳۵۸۰ تی مون.
- ۳۵۸۰ تیمونیه.
- ۳۵۸۰ تیمه.
- ۳۵۸۰ تیمه.
- ۳۵۸۱ تیمیارت.
- ۳۵۸۱ تیمیم.
- ۳۵۸۱ تیمین.
- ۳۵۸۱ تین.
- ۳۵۸۱ تین.
- ۳۵۸۲ تین.
- ۳۵۸۲ تین.
- ۳۵۸۲ تین.
- ۳۵۸۲ تینا.
- ۳۵۸۲ تینا.
- ۳۵۸۲ تینا.

- ۳۵۸۲ تیناب.
- ۳۵۸۲ تینات.
- ۳۵۸۳ تینال.
- ۳۵۸۳ تین تسن.
- ۳۵۸۳ تینتورتو.
- ۳۵۸۳ تیندال.
- ۳۵۸۳ تینکلوس بابلی.
- ۳۵۸۳ تینمو.
- ۳۵۸۳ تین موز.
- ۳۵۸۴ تینوس.
- ۳۵۸۴ تینه.
- ۳۵۸۴ تینه.
- ۳۵۸۴ تینه.
- ۳۵۸۴ تینه.
- ۳۵۸۴ تینی.
- ۳۵۸۴ تیو.
- ۳۵۸۵ تیوا.
- ۳۵۸۵ تیواز.
- ۳۵۸۵ تیوای.
- ۳۵۸۵ تیور.
- ۳۵۸۵ تیورک.
- ۳۵۸۵ تیوس.
- ۳۵۸۵ تیوس.
- ۳۵۸۵ تیوسول.

۳۵۸۶	تیوع
۳۵۸۶	تیول
۳۵۸۶	تیولات
۳۵۸۶	تیولی
۳۵۸۶	تیومن
۳۵۸۶	تیون ویل
۳۵۸۶	تیوی
۳۵۸۷	تیویه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۷	تیه
۳۵۸۸	تیه
۳۵۸۸	تیهاء
۳۵۸۸	تیهان
۳۵۸۸	تیهان
۳۵۸۸	تیهان
۳۵۸۸	تیهان
۳۵۸۸	تیهان
۳۵۸۸	تیهو
۳۵۸۹	تیهور
۳۵۸۹	تی یره
۳۵۸۹	درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

لغتنامه دهخدا

مشخصات کتاب

سطح توصیف: پرونده عنوان: ادبیات - لغت‌نامه دهخدا [سند] منشأ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تاریخ / دوره ایجاد: ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲. مشخصات ظاهری: ۱۶۰ برگ. دامنه و محتوا: مکاتبات سازمان برنامه و بودجه در مورد کمک به سازمان لغت‌نامه دهخدا، تامین اعتبار بابت تدوین و چاپ و انتشار شش مجله از لغت‌نامه دهخدا، صورت حق تالیف مولفان. توصیفگر: دانشگاه تهران سازمان برنامه و بودجه توصیفگر: اجتماع ادبیات قراردادها حق التالیف طرح‌های توسعه اعتبارات شماره دستیابی: ۲۲۰/۱۷۶۹۰

حرف ت

ت.

(حرف) چهارمین حرف الفبای پارسی و سومین حرف الفبای تازی و حرف بیست و دوم از ابجد است و از حروف مسروری (۱) و از حروف هوائی است (۲) و از حروف شمسیه و ناریه و هم از حروف مرفوع و مصمته و نیز از حروف مهموسهء نطعیه است، و آنرا تای قرشت و تای مثناه فوقانی گویند. و در حساب جُمَّل آنرا چهارصد دارند. اقسام «ت» در فارسی: «ت» ضمیر - برای خطاب آید و آن سه قسم است: یکی آنکه در آخر نامها در آید و مضاف الیه گردد و معنی تو دهد، در این حالت حرف پیش از «ت» مفتوح میشود: (۳) یار بادت توفیق، روزبهی با تو رفیق دولت باد حریق (۴)، دشمن غیسه و نال. رودکی. گر کوب تر کشت ریخته شد من دیده به تر کشت بر نشانم. عماره. بیا گر به باده دلت کرده رای از این در بدین باغ خرم در آی. فردوسی. بسختی نبودیم فریادرس نهان باش و منمای رویت به کس. فردوسی. بیزدان سپردم چو او باز خواست ندانم زبان و دهانت چراست. فردوسی. نمایم بتو گرز آوردگاه سرت را دهم آگهی از کلاه. فردوسی. همه مهتران خواندند آفرین که بی تاج و تخت مبادا زمین. فردوسی. برنج اندر آری تنت را رواست. فردوسی. ز مغزت خورش سازد این اژدها جهان از خدائیت گردد رها. فردوسی. چنان در قید مهرت پای بندم که گوئی آهوی سر در کمندم. سعدی. ای زلف تو هر خمی کمندی چشمت بکرشمه چشم بندی. سعدی. میروی با دل تو همراهست می نشینی ز جانت آگاهست. اوحدی. ضمیر متصل مفرد مخاطب «ت» در حال اتصال (اضافه) بکلمات مختوم به الف و واو، یایی پس از واو یا الف آرند چون خدایت، گیسویت ولی گاه آن «یا» حذف شود: به موت قسم! مخصوصاً در شعر: چرات ریش دراز آمده ست و بالا پست محال باشد بالاچنان و ریش چنین. منجیک ترمذی. چنین گفت گشتاسب کای پر خرد که جان از هنرهای رامش برد. فردوسی. کجات آنچنان برز و بالای تاج کجات آنهمه یاره و تخت عاج. فردوسی. کجات آن بزرگی و آن دستگاه کجات آن همه تخت و فر و کلاه. فردوسی. جنابت بر همه آفاق منصور سپاهت قاهر و اعداات مقهور. نظامی. ای که اندر چشمهء شور است جات تو چه دانی شط جیحون و فرات. مولوی. وقت آن آمد که خوش باشد کنار سرو و جوی گر سر صحرات باشد سروبالائی بجوی. سعدی. ترا که گفت که سعدی نه مرد عشق تو باشد گر از وفات بگردم درست شد که نه مردم. سعدی. گیسوت عنبرینه و گردن تمام عود معشوق خوبروی چه محتاج زیور است. سعدی. دعوات گفتم و دشنام اگر دهی سهل است که با شکردهنان خوش بود سؤال و جواب. سعدی. گر کنم در سر وفات سری سهل باشد زیان مختصری. سعدی. دوست دارم که خاک پات شوم تا مگر بر سرت کنم گذری. سعدی. اگر دعوات ارادت بود و گر دشنام بگو از آن لب شیرین که شهد میباری. سعدی. و در اتصال بکلمات مختوم به های غیر ملفوظ (مختفی) گاهی «ت» بصورت «ات» استعمال شود: طوطی شکر شکستن دیگر روا ندارد گر پسته ات بیند وقتی که در کلامی. سعدی. و گاهی هم «ت» بدون همزه آید: همسایه نیک است تن تیره ت را جان

همسایه ز همسایه گرد قیمت و مقدار. ناصر خسرو. دیوانه وار راست کند ناگه خنجر بسوی سینه ت و زی خنجر. ناصر خسرو. یکسال برگذشت زی تو نیافت بار خویش تو آن یتیم نه همسایه ت آن فقیر. ناصر خسرو. قسم دوم در آخر نامها و ضمائر و افعال در آید و ضمیر مفعولی و اضافی و مسندالیه باشد و حرف ماقبل «ت» مفتوح است ولی گاهی در شعر ساکن شود: همه دیانت و دین جوی و نیک رائی کن که سوی خلد برین باشدت گذرنامه. شهید. هر روز بر آسمانت بادا مروا. رودکی. به دو سه بوسه رها کن این دل از گرم و خباک تا بمنت [بمن ترا] احسان باشد احسن الله جزاک. رودکی. آتش هجرانت را هیزم منم و آتش دیگرت را هیزم پده. رودکی (صحاح الفرس و حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). آن کجا سرت بر کشید به چرخ باز ناگه فروبردت به خرد. خسروانی. سزد که دوزخ کاریز آب دیده کنی که ریز ریز بخواهدت ریختن کاریز. کسائی. تا پدید آمدت امسال خط غالیه بوی غالیه چیره شد و زاهری و عنبر خوار. عماره. چندیت مدح گفتم و چندی عذاب دید گر ز آنکه نیست سیمت جفتی شمم فرست. منجیک. بود کاخترت یارمندی کند همه دشمنت دل نژندی کند. فردوسی. کنون سوسنت دردمندی گرفت گلت ریخت لاله نژندی گرفت. فردوسی. گمانت که رازت ندانم همی ز چهرت چو نامه بخوانم همی. فردوسی. مگر میزبانان دلارای نیست بدیدار ما امشبت رای نیست. فردوسی. به مادر همه کرده ات باز گوی مگر او ازین کینه پیچدت روی. فردوسی. ازو شادمانی و زو مردمی است ازویت فزونی و زویت کمی است. فردوسی. به گیتی ندارم پناه تو کس همه دشمنندت منم دوست بس. فردوسی. همی خویشتن بس بزرگ آیدت وزین نامداران سترگ آیدت. فردوسی. بگفتند کای پهلو نامدار نشاید ازین جات کردن گذار. فردوسی. که او دادت این خسروانی درخت که هر روز نوبشکفاندت بخت. فردوسی. چو او شهریاری بگشتاسب داد نیامدت از آن پس خود از شاه یاد. فردوسی. برستم چنین گفت کای سرفراز چه بودت که ایدر بماندی دراز. فردوسی. به اولاد گفت آنچه پرسیدمت همه بر ره راستی دیدمت. فردوسی. براهی دگر گر شوی کینه ساز همه شهر توران برنندت نماز. فردوسی. بدو گفت سهراب کای مرد پیر اگر نیست پند منت جایگیر... فردوسی. ز یزدان شناس آنچه آمدت پیش براندیش از آن زشت کردار خویش. فردوسی. ترا دانش و دین رهاند درست ره رستگاری بیایدت جست. فردوسی. خرد برتر از هر چه ایزدت داد. فردوسی. که فردات آنگونه سازم خورش کزو باشدت سر بسر پرورش. فردوسی. که نوشه بزی تا بود روزگار همیشه خرد بادت آموزگار. فردوسی. سخنها که بشنیدم از دخترت چنان دان که او تازه کرد افسرت. فردوسی. ایا آنکه تو آفتابی همی چه بودت که بر من نتابی همی. فردوسی. چو نیکی نمایندت کیهان خدای تو با هر کسی نیز نیکی نمای. فردوسی. بپرهیز از این مرد ناسودمند که خیزدت ازو درد و رنج و گزند. فردوسی. شبان زاده ای را چنان در کنار بگیری و از کس نیایدت عار. فردوسی (شاهنامه ج ۲ ص ۵۹۴) دل بازده بخوشی ورنه ز درگه شه فردات خیلناشی ترک آورم تتاری. منوچهری. چونت زینسان سخن به بی ادبی است زخم چنبه سزدت بر پهلو. (از لغت نامه اسدی). اوت کشت و اوت هم خواهد درودن بیگمان هر که کارد بدرود پس چون کنی چندین مرا؟ (۵) ناصر خسرو. از صبر نردبانان باید کرد گر زیر خویش خواهی جوزا را. ناصر خسرو. فردات نیامد و دی کجا شد زین هر سه جز امروز نیست پیدا. ناصر خسرو. حجت تراست رهبر زی اوپوی تا علم دینت نیک شود والا. ناصر خسرو. ز اول چنانان بود گمانی که در جهان کاریت جز که خور نه قلیل است و نه کثیر. ناصر خسرو. عمر تو نبینی که یکی راه دراز است دنیات بر این سر برد عقبات بر آن سر. ناصر خسرو. پندیت داد حجت و کردت اشارتی ای پور بس مبارک پند پدر پذیر. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۱۵۸) چه گوئی بمحشر اگر پرسدت از آن عهد محکم شبر یا شبیر. ناصر خسرو. و آنچت گوید پیذیر و مباحش عاشق بر بیهده گفتار خویش. ناصر خسرو. بویات نفس باید چون عنبر شایدت اگر جسد نبود بویا. ناصر خسرو. تن تو زرق و دغا داند بسیار بکوش تا بیکسو نکشد از ره دین زرق و دغاش. ناصر خسرو. آن ده و آن گوی ما را کت پسند آید بدل گر باید زانت خورد و گر باید زان شنید. ناصر خسرو. تا به پیشت یکی اگر فاسق بیش بهتر رودت فسق و فجور. ناصر خسرو. دیوت از راه برده ست بفرمای هلا تات زیر شجر گوز بسوزند سپند. ناصر خسرو. چونت بخواهند باز عاریتی جان از دلت آنگه دهی بمعصیت اقرار. ناصر خسرو. گر نباشی ز

اهل ستر بزه‌د خواند باید بسیت [بسی ترا] ویل و ثبور. ناصر خسرو. وعده کرده ست بدان شهر غریبیت بسی جامه و نعمت کان خلق ندیده ست بخواب. ناصر خسرو. اگر ز صحبت پیوست مات [ما ترا] نهی کنند من السلام فقل یا منای من ینهاک؟ سوزنی. بادت بجهانیان زیر دستی کز رنج مجیر زیر دستانی. سوزنی. آنجا که بزرگ بایدت بود فرزندی من نداردت سود. نظامی. ای که هرگز فرامشت نکنم هیچت از بنده یاد می آید؟ سعدی (گلستان). سعدی چو صبر ازوت میسر نمیشود اولیتر آنکه صبر کنی بر گزند او. سعدی. برای نعمت دنیا که خاک بر سر آن بدین نشانه که گفتم بسیت باید بود هزار سال تنعم کنی بدان نرسد که یکزمان بمراد کسیت باید بود. سعدی. و چو خورشیدت نبینم کاشکی همچون هلال اندکی پیدا و دیگر در نقابت دیدمی. سعدی. پیران سخن بتجربه گفتند، گفتمت... حافظ. علم بال است مرغ جانت را بر سپهر او برد روانت را. اوحدی (جام جم ص ۳۳). و گرت خنده نیاید یکی کنند بیار و یک دو بیتک از این شعر من بکن بکنند. ابوالعباس عباسی. بر لب بام آمد و مه گفت باید مردنت کآفتاب عمر اینک بر لب بام آمده ست. سیمی. قسم سوم، ضمیر «ت» متصل بفعل و اسم و ضمیر است و گاهی بحرف می پیوندد و آن در صورتی است که «ت» جانشین «تو»، «ترا» باشد: گرت باری گذر باشد نظر بر جانب ما کن نپندارم که بد باشد جزای خوب کرداران. سعدی. گرت مملکت باید آراسته. سعدی (بوستان). و گاهی هم حرف قبل از «ت» ساکن شود (در همهء صور مذکور): مار یغتنج اگر ت دی بگزید نوبت مار افعی است امروز. شهید (از فرهنگ اسدی نخجوانی). هرگز تو به هیچ کس نشایی بر سرت دو شوله خاک و سرگین. شهید. اندازد ابروانت همه ساله تیر غوش و آنگاه گویدم که پریشان مشو خموش. خسروی. بگور تنگ سپارد ترا دهان فراخ اگر ت مملکت از حد روم تا خزر است. کسائی. باز گشای ای نگار چشم به عبرت تات نکوبد فلک بگونهء کوبین. خجسته. نشست تو بر تخت شاهنشهی همت سرکشی باد و هم فرهی. فردوسی. بدانش کنون چارهء خویش ساز مبادا کت آید بدشمن نیاز. فردوسی. تات [تا ترا] بی سنگ تر ز که نکنند؟ گرت هست با شاه ایران مگوی نیاید ترا زین سخن رنگ و بوی. فردوسی. گرت زین بد آید گناه من است چنین است آئین و راه من است. فردوسی. هم اکنون برانم سوی سیستان بفرمانت ای خسرو کین ستان. فردوسی. یکی تاج دارد پدرت ای پسر تو داری همه لشکر و بوم و بر. فردوسی. نه از بیم رفتن نه از گفتگوی بسوی پسر ت آمدم جنگجوی. فردوسی. ز بی دانشیت آن نیامد پسند ندانی همی راه سود از گزند. فردوسی. تات شاعر بمدح در گوید شاد بادی و قصر تو معمور. ناصر خسرو. بیگنهی تات کار پیش نیاید و آنگه کت تب گلو گرفت گنهکار. ناصر خسرو. آن ده و آن گوی ما را کت پسند آید به دل گر بیايد ز آنت خورد و گر بیايد ز آن شنید. ناصر خسرو. از پس پیغمبر و حیدر بدین در ره مده یک رمه بیگانگان را تات نفزاید عطب. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۳۷) تو به سگالی که نیز بازنگردی سوی بلا گرت عافیت دهد این بار. ناصر خسرو. گرت هوش است و دل ز پیر پدر سخنی خوب گوش دار ای پور. ناصر خسرو. بین گرت باید که بینی بظاهر ازو صورت و سیرت حیدری را. ناصر خسرو. میر تو خدايست طاعتش دار تا سرت بر آید بچرخ خضرا. ناصر خسرو. پیش جان تو سپر کرده ست یزدان تنت را تو چرا جان را همی داری به پیش تن سپر خواب و خور کار تن تیره ست تو مر جانت را چون کنی رنجه چو گاو و خر ز بهر خواب و خور. ناصر خسرو. سرت چون قیر بود و قدت چو تیر با تو اکنون نه تیر ماند و نه قیر. ناصر خسرو. چون پست بودت قامت دانش چون سرو چه سود مر ترا بالا. ناصر خسرو. روی به شهر آر که این است روی تا نفریبت ز غولان خطاب. ناصر خسرو. تن جفت نهان است و بفرمانت روان است تأثیر چنین باشد فرمان روان را. ناصر خسرو. تات نپرسند همی باش گنگ تات نخوانند همی باش لنگ. مسعود سعد. گرت خواهیم کردن حق شناسی نخواهی کردن آخر ناسپاسی. نظامی. گرت چشم خدایی بیخشد نبینی هیچکس عاجز تر از خویش. سعدی (گلستان). اگر هر دمت نفس گوید بده بخواری بگرداندت ده به ده. سعدی. اسیر بند بلا را چه جای سرزنش است گرت معاونتی دست میدهد دریاب. سعدی. ورت مال و جاه است و زرع و تجارت... سعدی (گلستان). چشمانت میگوید که لا ابروت میگوید نعم. سعدی (||. ت) گاهی در آخر کلمات (اعم از اسم مصدر و غیره) زائد است: بوش، بوش. کنشت، کنش. کوست، کوس. رامشت، رامش. گوشت، گوش. پاداشت، پاداش. بالشت، بالش.

فرامشت، فرامش. دسترست، دسترس. پیشینیان زیادت یک حرف ساکن را مخل به وزن نیمدانستند و این قاعده در صورتی جاری است که دو یا سه ساکن در آخر کلمه جمع شود: چو گشتاسب را داد لهراسب تخت فرود آمد از تخت و بر بست رخت. فردوسی که در آخر گشتاسب و لهراسب سه ساکن جمع شده و یک حرف زیاد است و عروضیان در تقطیع این حروف زائد را محسوب نمیدارند. مولوی می گوید: بعد از آن برخاست و عزم شاه کرد شاه را ز آن شمه ای آگاه کرد. و منوچهری گوید: جرعه بر خاک همی ریزم از جام شراب جرعه بر خاک همی ریزند مردان ادیب. هر که نبود او بدل متهم بر اثر دعوت تو کرد نعم. ... دالهای جمع مانند «کردند» و «کنند» را اساتید گاهی در شعر انداخته اند ولی دال ماضی مفرد نیفتاده است. (۶) بنا بر قاعده مذکور حرف «ت» آخر کلمات هم در وزن شعر بحساب نمی آید و در تقطیع هم محسوب نمی شود: ور ببلور اندرون بینی گویی گوهر سرخست بکف موسی عمران. رودکی. که سرخست دارای دو ساکن میباشد. (۷) ابر چون چشم هند بنت عتبه ست برق مانند ذوالفقار علی. ابوشکور بلخی. ترا فضیلت بر خویشتن توانم دید ولیک فضل نامردمی است و بی خطری. ابوالحسن آغاجی. خوکی ز در درآمد در پوست میش پنهان بگریخته ز شیران مانده ذلیل و مسکین. فرخی. مردم دانا نباشد دوست از یک روز بیش هر کسی انگشت خود یک ره کند در زولفین. منوچهری. که باشد کام و نازش جفت تیمار چو روز روشن است جفت شب تار. اسعد گرگانی (ویس و رامین) چرا بر آهو و نخجیر روزه نیست و نماز چرا من و تو بدین کارها گرانباریم. ناصر خسرو. اگر با سگ نخواهی جست پرخاش طمع بگسل ز خون و گوشت مردار. ناصر خسرو. و گر بخواست وی آید همی گناه از ما نئیم عاصی بل نیک و خوب کرداریم. ناصر خسرو. ای شده از شناخت خود عاجز کی شناسی خدای را هرگز. سنائی. ای با تو چنان شدم بیک خاست و نشست کز من اثری نماند جز باد بدست. انوری. اگر چه به انصاف با دشمن و دوست دم مدح رانم سر دم ندارم. خاقانی. چون شب آرایشی دگرگون ساخت کحلی اندوخت قرمزی انداخت. نظامی. ساعتی ز آن سخن پریشان گشت آبی از چشم ریخت وز آب گذشت. نظامی. چون مرا دید مهر جان برخاست کرد بر دست راست جایم راست. نظامی. باد میرفت و ابر می افشاند این سمن کاشت و آن بنفشه فشاند. نظامی. این حرف در وسط کلمه ها (بهنگام الحاق بضمیر هم) مانند آخر کلمات در نظم ساقط میشود و مخل وزن نباشد: بخواستش از آن اسب دار پدر نهاد از بر او یکی زین زر. دقیقی. «ت» در کلمه «راست» هنگام الحاق به «تر» حذف شود. (۸) چون: راست تر، راستر: بچپ و راست مدو، راست برو بر ره دین ره دین راستر است ای پسر از تار طراز. ناصر خسرو (دیوان چ مینوی ص ۱۱۳). ترا ز اصل تن خویش راستر ره نیست مکن گذر که نهاده ست پیش وهم حصار. ناصر خسرو. و از هفتصد «ت» حذف شود تخفیف را: ز بعد او ز کریا بماند هفصد سال بریده گشت بدو نیمه در میان شجر. ناصر خسرو. چو عمر خویش بسر برد هفصد و سی سال سپرد عمر بسر برده را بدست پسر. ناصر خسرو. به شیت آمد دوران ملک هفتصد سال نماند آخر و خورد از کف اجل خنجر. ناصر خسرو. ابدالها: ظاهراً در بعضی لهجه های ماوراءالنهر «ت» به «ج» بدل می شده است: ای فلک بوج داده بر کف پاج هیچ نیکی ز تو نداشته باج. سوزنی. یعنی: ای فلک بوس داده بر کف پات هیچ نیکی ز تو نداشته باز. حرف «ت» در فارسی گاهی بدل «د» آید: بخوریت = بخورید: گفت بخوریت که حلال است. (بخاری). بیاریت = بیارید: گفت طعام بیاریت که وی گرسنه هفت روزه است. (قابوسنامه). آتش = آدیش. کوت = کود. تکمه = دگمه. تنبک = دنبک. خات = شوات = شواد. زرت = زرد. پوت = پود. بت = بد. تیفال = دیوار. گرت = گرد. توختن = دوختن. کتخدای = کدخدای. یُرت = یُرد. پتواز = بدواز. تایه = دایه. ریتک = ریدک. لرت = لرد. چفته = چفده: یکی چون درخت بهی چفده از بر یکی گردنی چون سپیدار دارد. ناصر خسرو. باروت = بارود. توت = تود: مباش مادح خویش و مگوی خیره مرا که من ترنج لطیف و خوشم تو بی مزه تود. ناصر خسرو. تیرک = دیرک. توشک = تشک، دشک. شنبلیت = شنبلید. بگوئیت = بگوئید: بگوئیت تا بیاید. (قابوسنامه). تگل = دگل. سخته = سغده. قاووت = قاوود. تلاق = دلاغ. و مصادر دال و نونی که به تا و نون بدل شوند: الفختن = الفغدن. آمیختن = آمیغدن. در زبان کودکان بدل کاف یا گاف آید: می تم = می کنم. میدم = میتم. گاهی بدل «ژ» آید:

ارتنگ = ارژنگ. گاهی بدل «س» مهمله آید: قریوت = قریوس (کوهه زین). تفتیدن = تفسیدن. تفتیده = تفسیده. تیز = سیز (مقابل کند). در عربی (تعریب) «ت» بدل «د» آید چون: تفتیر = تفتیر. مرتک = مردک. اجتماع = اجدماع. بافت = بافد (۹) بت = بد (۱۰) باتنگان = بادنجان. شبت = شود. و گاهی به «ث» بدل شود: توت = توث. شبت = شبت. حفت = حفت. ترید = ثرید. حثیره = حثیره. بقت = بقت. مبعوت = مبعوث. (۱۱) و در تعریب بشاء مثلثه و بطاء مهمله بدل شود چون: طهمورث تهمورت بدو تاء فوقانی (۱۲) گاهی بدل به «ج» شود چون: حفت = حفج. غارت = غارج. ولت = ولج. گاهی بدل «ش» آید چون: تستر = شستر. توق = شوق. در تعریب گاهی به «ط» بدل شود چون: کرته = قرطه: تن همان خاک گران و سیهست ارچند شاره وافت کنی قرطه و شلوارش. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص ۲۱۰) تنگه = طنجه. تبرستان = طبرستان گاهی بدل «ق» آید: تملول = قملول. گاهی بدل «ک» آید: حاتم = حاکم. تله = کله. چاشت = چاشک. گاهی هم بجای «و» آید: تیقور = ویقور. تجاه = وجاه. تقوی = وقوی. تخمه = وخمه. گاهی به «ه» بدل شود چون: بارتنگ = بارهنگ. گاه بدل «ی» آید چون: خداه = خدای ||. «ت» در عربی هشت قسم آید: تاء تانیث که در آخر اسماء واقع شود و در حالت وقف «ها» گردد چون: ضاربه و مضروبه و فاسقه و مستوره. تاء مصدر چون: «ضاریه» و «مضرویه» و «رحمه» و «قناعه» و «غفله» و تاء وحدت چون: «تمره» بمعنی خرماى واحد و «حمامه» بمعنی کبوتر یا قمری واحد. و تاء زائده چون: تاء تمرین و تاء مبالغه چون: تاء «علامه» و «فهامه» و تاء عوض چون: «عده» که در اصل «وعد» بود و تاء نقل که برای نقل کلمه از معنی وصفی بسوی معنی اسمی آید چون: تاء «کافیة» و «خلیفه» زیرا این دو لفظ در اصل بدون تاء بودند و معنی وصفی میداشتند حال آنکه از آنها معنی وصفی منقول گشته اسم شدند و تاء را بجهت دلالت بر همین معنی آوردند. و تاء قسم، و این جز بر لفظ «الله» در نیاید چون: «تالله» بمعنی قسم به خدا (۱۳) و حرف جر است و کلمه الله را جر دهد و گاهی نیز بجز الله را جر دهد چون: تری (۱۴) و «ه» در عربی علامت عجمه است: شمامسه: الحقاواللهاء للعجمه او العوض (۱۵) و در همین مورد (برای عجمه): موزج کجوه مرعب موزه است. موازجه جمع و الهاء للعجمه و ان شئت حذفت الها فقلت موازج (۱۶) ||. «ت» ضمیر، که به آخر فعل متکلم وحده و شش صیغه مخاطب پیوندد: کتبت، کتبتما، کتبتن، کتبتن، کتبتن، کتبتن، کتبتن ||. علامت تمایز یکی از اسم جنس مانند شجره یکی شجر ||. گاهی به آخر صیغه منتهی الجموع ملحق گردد و دو معنی را رساند: ۱- بر نسبت دلالت کند: مهالبه جمع منسوب مهلبی. ۲- عوض از حرف محذوف: زنادقه جمع زندیق ||. به اول فعل مضارع در شمار حروف مضارعت «اتین» افزوده گردد: تکتب، تکتبان، تکتبون، تکتبین، تکتبن ||. حروف زائده «ستلمونیها» است ||. حرف زائد در آخر اسماء است: ملکوت ||. گاهی جانشین حرف محذوف گردد از اول کلمه چون: عظه و از آخر آن چون شئه (۱۷) || «ه» این حرف را ت گردک. تاء مربوطه (۱۸) گویند و «ه» عربی غالباً در فارسی به «ت» بدل شود: استفاده، استفادت: نماد از هیچگون دانش که من زان نکردم استفاده بیش و کمتر. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص ۱۸۵) شیعه، شیعت: عییم همی کنید بدانچم بدوست فخر فخرم بدانکه شیعت آل عبا شدم. ناصرخسرو. «ت» تأنیث عربی را در فارسی غالباً حذف کنند: دختری دارم لطیف و بس سخی آرزو می بود او را مؤمنی. مولوی. بعضی از کلمات عربی که مختوم به «ه» - «ه» میباشند در فارسی «ه» - «ه» را به های غیر ملفوظ بدل کنند مانند: قلعه، قلعه. اشاره، اشاره. زیاده، زیاده. اداره، اداره ||. «ه» مصادر عربی باب مفاعله در فارسی حذف شود: محاباه، محابا. مداراه، مدارا، معاداه، معادا، مساوا، مساوا، مواسا، مواسا: آزار مگیر از کس برخیره و مآزار کس را مگر از روی مکافات و مساوا گر تو بمدارا کنی آهنگ بیابی بهتر بسی از ملک دارا بمدارا از بیشی و کمی جهان تنگ مکن دل با دهر مدارا کن و با خلق مواسا. ناصرخسرو. خورشید چون بمعدن عدل آمد تا فصل ز مهریر معادا شد. ناصرخسرو. کز قعر چاه تابکران رایش ایدون بچرخ بر بمدارا شد. ناصرخسرو. پشه ای نمرود را با نیم پر میشکافد بیمحابا مغز سر. مولوی ||. حرف «ت» در دو شعر زیر از کلمه فلات حذف شده است: یارب چه شد این خلق که با آل پیمبر چون کژدم و مارند و چو گرگان فلانند. ناصرخسرو. آهو و نخجیر و گوزن و تذرو هر چه مر او را ز گیاهان چراست گوشت همیسازند از بهر تو از خس و خار و پله کاندرا فلاست. ناصرخسرو. این حرف با

«ج» در یک کلمه عربی جمع نشود و اگر کلمه ای یافته شود که «ت» و «ج» هر دو داشته باشد آن کلمه معرب است مانند: تاجن. (۱) - برهان قاطع. (۲) - برهان قاطع در «هفت حرف هوائی». (۳) - در لهجهء مرکزی و بعض لهجه های دیگر ماقبل «ت» مکسور تلفظ شود. (۴) - ن: دولت باد حریف. (۵) - ن: ل: کند. (۶) - نقل از شعر فارسی معین. (۷) - نقل از شعر فارسی معین. (۸) - قاعدهء حذف و ادغام: هرگاه دو حرف همجنس یا دو حرف قریب المخرج در کلمه ای بدنبال یکدیگر قرار گیرند می توان یکی را حذف کرد چون: «راست تر» که پس از حذف «راستر» خواهد شد و اگر در چنین موارد یک حرف را حذف کنند و دیگری را مشدد سازند، این عمل را ادغام گویند چون «بدتر» که حذف آن «بتر» و ادغامش «بتر» [ب ت ر] خواهد بود. (۹) - شهری در کرمان. (از منتهی الارب). (۱۰) - منتهی الارب ذیل «بد». (۱۱) - منتهی الارب ذیل «ب ع ت». (۱۲) - غیاث. (۱۳) - آندراج چ لکهنوج ۱ ص ۴۱۸. (۱۴) - المنجد. (۱۵) - تاج العروس. (۱۶) - منتهی الارب. (۱۷) - المنجد. (۱۸) - Tabouche

تَآتِر.

[ت آ] (فرانسوی، ا) تئاتر مأخوذ از فرانسه و متداول در زبان فارسی. تماشاخانه. نمایش خانه. بازیگرخانه. صحنه یا جایی که بازیگران برای نشان دادن داستان یا واقعه ای ظاهر شوند و آنرا مجسم سازند. فرهنگستان ایران (۱) بجای این کلمه «تماشاخانه» را پذیرفته است. رجوع به تماشاخانه شود. (۱) - واژه های نو فرهنگستان ایران تا پایان سال ۱۳۱۹ شماره ۷ ص ۲۶.

تَآخِی.

[ت آ] (ع مص) برادری کردن دو گروه باهم. (منتهی الارب).

تَآزِف.

[ت ز] (ع مص) نزدیک شدن قوم بعضی مر بعض دیگر را ||. گام نزدیک نهادن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تَآسِی.

[ت آ] (ع مص) غمخواری کردن یکدیگر را. تعزیت کردن بعضی بعض دیگر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَآشِیر.

[ت آ] (ع ا) ج تأشیر. چیزی که بدان ملخ میگذرد. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تأشیر شود.

تَآصِر.

[ت ص] (ع مص) تجاوز. همسایگی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

تَآطِر.

[ت ط] (ع مص) (۱) تَآطِر خم گردیدن و کج شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خود را در بند داشتن ||. خانه نشین شدن زن و ناکدخدا ماندن زن در خانه پدر و مادر خود تا مدتی. (منتهی الارب). رجوع به تَآطِر شود. (۱) - در اقرب الموارد و قطر المحيط

فعل «اطر» بیاب تفاعل نیامده است.

تَاف.

[ت] (اخ) (۱) سیاستمدار اتریشی که بسال ۱۸۳۳ م. در وین متولد شد و بسال ۱۸۹۵ درگذشت. (۱) – Taaffe (Edouard – Comte).

تَاکَل.

[تَک] (ع مص) با هم خوردن ||. کشتن دلیران بعضی مر بعض را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَاکِید.

[ت] (ع ا) دو‌لهایی که بدان قریوس زین را با دو پهلوی آن بندند. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). «اکائد» و «تَاکِید» جمع «اکاد» است و این جمع آن نادر است. (از اقرب الموارد).

تَالیف.

[ت] (ع ا) جمع تألیف است. (فرهنگ نظام). رجوع به تألیف شود.

تَأمَر.

[ت م] (ع مص) مشاورت. (از اقرب الموارد) (تاج العروس). مؤامره.

تَأمِیر.

[ت] (ع ا) ج تأمیر. (اقرب الموارد). رجوع به تأمیر و تأمور شود ||. ج تومور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تومور شود.

تَآود.

[و] (ع مص) دشوار بودن کار بر کسی، سنگین بودن کار بر او. (اقرب الموارد). تاوده الامر؛ به رنج آورد او را کار و گرانبار کرد. || کج و خمیده گردیدن. (ناظم الاطباء).

تَآوی.

[ت] (ع مص) فراهم آمدن پرندگان از هر جا. (منتهی الارب).

تَآیی.

[ت] (ع مص) مصدر باب تفاعل از «ای ی» توقف کردن. درنگ کردن. (از منتهی الارب).

تَا.

(۱) پهلوی، tak عدد. شماره: عاصم هفت تا تیر داشت و به هرتائی مردی را بکشت. (کشف الاسرار ج ۱ ص ۵۴۸ از فرهنگ فارسی معین). گاهی در شماره کردن بعدد، «تا» الحاق کنند: دوتا، ده تا، هزارتا، صد هزارتا، هزارهزارتا. و این «تا» چیزی بر معنی عدد نمی افزاید: رفیقان او با زر و ناز و نعمت پس او آرزومند یک تا زغاره. ابوشکور (از فرهنگ رشیدی). اندر شکمش هست یکی جان و سه تا دل وین هر سه دل او را ز سه پاره ستخوانست. منوچهری. جامه های رومی و دیگر اجناس هزارتا. (تاریخ بیهقی). هر روز بیست تا نان بر طبقی نهاده بر روی آب فرود آمدی. (قابوسنامه). و من جهد کردم تا دو سه تا از آن نان بر گرفتمی. (قابوسنامه). بعض پریان را با خود ببرد تایی ده را بفرستاد تا خبری از لشکرش ملک بیاورند. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی). خبر بشاه اسکندر آمد که یکی از ایشان آمده است و تایی ده دیگری با وی آمده اند به پیغام پیش شاه. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی) و پریان را تایی صد با رسول بفرستاد. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی). اسکندر گفت چه کردی؟ گفت ده تا استر کره آوردم. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی). ز بی تمیزی این هر دوتا چو بندیشم چو بی زبانان هر گز بکس نگویم راز. مسعود سعد. از غایت جود و کرم و بر و مروت ناخواسته بخشی به همه خلق همه چیز آن بخت ندارند که ناخواسته یابند چیز این دو سه تا شاعر بی مغز چو گشنیز. سوزنی. تنگ دهان تو خاتمی است چنانک کز دو عقیق یمن نگین دارد بند گشا آن نگین و زیر نگین سی و دو تا لؤلؤ ثمین دارد. سوزنی. هر روز از برای سگ نفس بوسعید یک کاسه شوربا و دو تا نانت آرزوست. سعدی. چهل تا مرد گردان دلاور کشیده چون زنان در روی چادر ولی. و گاه بجای یک تا، تایی (با یای نکره و وحدت) آورند: دُر چنین جوی ورنه پیش دکان تو و خر مهره ای و تایی نان. سنائی. کفش او از پای برون کن و تایی بیست بر سرش زن. (چهارمقاله). و مأمون بتایی نان حکم نتوانستی کردن توقیع فضل کردی و مهر او نهادی. (کتاب النقص ص ۴۱۷). ای شکم خیره بتایی (۱) بساز تا نکنی پشت بخدمت دوتا. (گلستان ||). تخته و یک ورق و طاق و طاقه که در جامه ها مستعمل است از همین تایی فارسی متخذ است: عبدالله بفرمود تا در نخست سرای عمارت در صفا شادروانی نصب کنند و چند تا محفوری. (تاریخ بیهقی). نثار ما که از قدیم با زر و سیم رفته است از آن آمل و طبرستان درمی صد هزار بوده است و فراخور این تایی چند محفوری و قالی. (تاریخ بیهقی). مردی او را [عمروبن لیث را] تایی دیبای زربفت آورد بیست من بسنگ... فرمود تا آن دیا بیاورند گفت اگر یک غلام را دهم دیگران از این بی نصیب مانند و این یکی بیش نیست. پس بفرمود تا... پاره کردند هر یکی را پاره ای بداد. (تاریخ سیستان). شه از مستی شتاب آورد بر شیر به یکتا پیرهن بی درع و شمشیر. نظامی. و هر پیاده را سه تا جامه و گلیمی معلم. (تاریخ طبرستان). تابدیوان ملایک در حساب زر بدینار آید و جامه بتا. نزاری (از انجمن آرای ناصری). برکشد [قلم ممدوح] تار طراز عنبرین از کام خویش چون بر آرد عنکبوت از دام خود تار طراز قیمت یک تا طرازش از طراز افزون بود در جهان هر گز شنیدستی طرازی زین طراز. منوچهری ||. «تا» تنها بود (۲) و در «یکتا» بمعنی یگانه، وحید، فرید است: که یاقوت یکتای اسکندری چو همتای دُر شد بهم گوهری. نظامی. خرقة پوشان صوامع را دوتائی چاک شد چون من اندر کوی وحدت لاف یکتایی زدم. سعدی ||. «تا» بمعنی نظیر، عدیل، لنگه، ترکی نیست برای این که در همتا می آید: پرزاده را کرد همتای خویش. نظامی ||. در تداول عوام، مثل و مانند را افاده کند: من تایی شما نیستم که رفقا را فراموش کنم. تایی او یعنی شبیه او، عدیل او، مشاکل او، مشارک او. و قدما بصورت همتا استعمال کرده اند: چون خواجه نظام نیست بزم آرایی بی صوت خوشش مباد خالی جایی هر ساز که هست تایی آن بتوان یافت طنبور ویست آنکه ندارد تایی. کاتبی. از لثیمان به طبع بی تایی وز خسیسان به فعل بی جفتی. منظرت به ز مخبر است پدید که به تن زفتی و بدل زفتی. علی قرط اندکانی. کار دنیا را همی همتای کار آن جهان پیش تو اینجا چنین یکتای بی همتا کند. ناصر خسرو. ضرورتست بلا- دیدن و جفا بردن زده ست آنکه ندارد بحسن همتایی. سعدی (بدایع). نموده در آئینه همتای خویش. سعدی (بوستان). و گر خورشید در مجلس نشیند نپندارم که همتای تو باشد. سعدی (بدایع). یکی همتای من جستی زهی بدعهد سنگین دل مکن کاندرا وفاداری نخواهی یافت ماندم. سعدی. دیگری نیست که مهر تو در او شاید بست هم در آئینه توان دید مگر

همتایت. سعدی. که همتای او در کرم مرد نیست چو اسبش بجولان و ناورد نیست. سعدی (بوستان). - تا بتا؛ جفت بی شباهت، بمعنی لنگه به لنگه ||. تار. مو. رشته ریسمن: بایمان مغلظ سوگند یاد کرد که تایی موی تو بلکه تاری از جامه تو به همه خراج عراق نفروشم. (ترجمه تاریخ یمنی). این بیابان در بیابانهای او همچو اندر بحر پُر، یک تایی موی. و دو تاء موی پیغامبر علیه السلام داشت (کذا) (تذکره الاولیاء چ لیدن ج ۲ ص ۳۰۴). و در صفحه ۳۰۵ همان کتاب آرد: وصیت کرد که آن دو تاره موی پیغامبر (ص) را که باز گرفته بودم در دهان من نهید. یکی تا موی اندام تو بر من گرامی تر ز هر دو چشم روشن. اسعد گرگانی (ویس و رامین). و اگر یک تا موی بر سر پادشاه کز گردد العیاذ بالله خون دویست هزار مرد در این ولایت دو جو نیرزد. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی). نماند از جان من جز رشته تایی مکش کین رشته سر دارد بجایی. نظامی. مغنی ملولم دو تایی بزن بیکتایی او که تایی بزن. حافظ ||. تار. سیم (در آلات موسیقی): عنبر اشهب روید اگر از گیسوی او تایی یک موی ببخشند به قاع صفصف. سوزنی. و آن هشت تا بریط نگر جانرا بهشت هشت در هر تا از او طویی نگر صد میوه هر تا ریخته. خاقانی. هست عیان تا چه سواری کند طفل بیک چوب و دو تا ریسمن. خاقانی. ساقیا ما را بیک ساغر یکی کن زانکه یار گرد جفتان کم تند او، تا زنده بر تا زنده. فضل بن یحیی هروی. درین دکان نیابی رشته تایی که نبود سوزنیش اندر قفایی ||.؟ لا، شکن، تو، چین، خم، چون هفت تا و تافتن رسن، تا کردن جامه و جز آن بدو یا چند لا کردن آن بانظم و سامان: تا شدن. تا کردن معنی دولاشدن، دولا کردن دهد: مؤید ای فلکت سایه وار پرورده بزیر سایه دیوار تا بر آورده. سوزنی. ز آرزوی لقای تو مردم چشم همی بدرّ بر خویش هفت تا پرده.؟ (از شرفنامه منیری). - تا بر تا؛ لایه بر لایه: نار ماند به یکی سفرگکی دیبا آستر دیبه زرد ابره آن حمرا سفره پر مرجان تو بر تو، تا بر تا دل هر مرجان چون لؤلؤک لالا- منوچهری. - دوتا؛ خمیده: بزد چنگ و ازونه دیو سیاه دوتا اندر آورد بالای شاه فکند آن تن شاهزاده بخاک بچنگال کردش کمرگاه چاک. فردوسی. و هفت پاره پرده دماغ او آفرید و هفت از آن یک تا و سی و یک از آن دوتا و این پیه ها را بدماغ پیوسته گردانید. (قصص الانبیاء ص ۱۱). یکتا نشود حکمت مر طبع شما را تا بر طمع مال، شما پشت دوتائید. ناصر خسرو. ای پسر چون به جهان بر دل یکتا شودت بنگر در پدر خویش و بین پشت دوتاش. ناصر خسرو. فرو گفت پیغامهای درشت کزو سروین را دوتا گشت پشت. نظامی. دوتا شد سهی سرو آراسته که شد طویی از سایه برخاسته. نظامی. بسی هیرید را دوتا کرد پشت. نظامی. چو دیدش بخدمت دوتا گشت و راست دگر روی بر خاک مالید و خاست. (بوستان). پیراهن خلاف بدست مراجعت یکتا کنیم و پشت عبادت دوتا کنیم. سعدی. اقرار می کند دو جهان بر یگانگیش یکتا و پشت عالمیان بردرش دوتا. سعدی. بود دایم چون زبان خامه حرف ما یکی گرچه پیش چشم صورت بین دوتا بودیم ما. صائب ||. - دوتا، گاهی بمعنی جدا و بیگانه است: علم است کار جان و عمل کار تن ز دین از علم و از عمل چو تن و جان تو دوتاست. ناصر خسرو. بیار ای لعبت ساقی بگو ای کودک مطرب که صوفی در سماع آمد دوتایی کرد و یکتایی. سعدی. وز سر صوفی سالوس، دوتایی برگشت کاندین ره ادب آن است که یکتا آیند. سعدی. - تا کردن؛ در تداول عوام بمعنی رفتار است. رجوع به تا کردن شود ||. (صیغه تحذیر) گاهی پس از زینهار و الا- و نگر و هان آید و گاهی هم بدون این کلمات بکار رود و در هر دو صورت بمعنی زینهار است: ز بهر دم تا نباشی بدرد بی آزار بهتر دل راد مرد. فردوسی. به ساسانیان تا مدارید امید مجوید یاقوت از سرخ بید. فردوسی. به بخشندگی یاز و دین و خرد دروغ ایچ تا بر تو برنگذرد. فردوسی. نگر تا نداری بیازی جهان نه بر گردی از نیک پی همراهن. فردوسی. و زینهار تا بدی نکنید و از بدان دور باشید که بدکننده را زندگانی کوتاه باشد. (تاریخ بیهقی). تا بتغافل ز کار خویش نیفتی فردا ناگه به رنج نامتبدل. ناصر خسرو. تا به عصیر و به سبزه شاد نباشی خوردن و رفتن به سبزه کار حمار است. ناصر خسرو. زینهار تا چنان نکنی کان سفیه گفت چون قیر به سیاه گلیمی که گشت بور. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۱۹۸). دیو است سپاه تو بلی لیکن تا ظن نبری که تو سلیمانی. ناصر خسرو. از جمله رفتگان این راه دراز باز آمده کیست تا بما گوید راز پس بر سر این دوراهه آز و نیاز تا هیچ نمایی که نمی یابی باز. خیام. (۳) هر سبزه که بر کنار جویی رسته است گویی ز لب فرشته خوبی

رسته است پا بر سر سبزه تا بخواری نهی کآن سبزه ز خاک ماهروی رسته ست. خیام. جگرت گر ز آتش است کباب تا ز دلو فلک نجویی آب. سنائی. تا نباشی حریف بی خردان که نکوکار بد شود ز بدان. سنائی. در جهان بهتر از کم آزاری هیچ کاری تو تا نپنداری. سنائی. شادباش ای بمعجزات کرم مریمی از هزار عیسی بیش زینهار تا در ساختن توشهء آخرت تأخیر جایز نشمری. (کلیده و دمنه). اما زینهار تا این لفظ را بکسی نیاموزی. (کلیده و دمنه). خندید و بمن گفت که تا عیب نگیری گفتم که کسی عیب نگیرد به هنربر. سوزنی. طیبی کردم این، معاذالله تا ز من وحشتی نیفزاید. رشید و طواط. تا نکویی که شعر مختصر است مختصر نیست چون تویی معنیش. انوری. تو یاری از حریفان تا نجویی کز ایشان خود بجز ماری نیاید. خاقانی. هان تا سررشته خرد گم نکنی کآنانکه مدبرند سرگردانند. (از سندبادنامه). کز دوری آن چراغ پر نور هان تا نشوی چو شمع رنجور. نظامی. گر فلکت عشوہ آبی دهد تا نفریبی که سرابی دهد. نظامی. لیک الله الله ای قوم خلیل تا نباشد خوردتان فرزند پیل. مولوی. ز صاحب غرض تا سخن نشنوی که گر کار بندی پشیمان شوی. سعدی. از روی دوست تا نکنی رو به آفتاب کز آفتاب روی بدیوار میکنی. سعدی. دیدهء سعدی و دل همراه تست تا نپنداری که تنها می روی. سعدی. و گر شوخ چشمی و سالوس کرد الا تا نپنداری افسوس کرد. سعدی (بوستان). الا تا بغفلت نخسبی که نوم حرام است بر چشم سالار قوم. سعدی (بوستان). کرا شرع فتوی دهد بر هلاک الا تا نداری ز کشتنش باک. سعدی (بوستان). و گر عنایت و توفیق حق نگیرد دست بدست سعی تو باد است تا نیمائی. سعدی (دیوان چ مصفا ص ۷۳۶). تا تطاول نپسندی و تکبر نکنی که خدا را چو تو در ملک بسی جانورند. سعدی. گر غنی زر بدامن افشانند تا نظر در ثواب او نکنی. سعدی (گلستان). ای که شخص منت حقیر نمود تا درشتی هنر نپنداری. سعدی (گلستان چ یوسفی ص ۶). حقیر تا نشماری تو آب چشم فقیر که قطره قطره باران چو با هم آید جوست. سعدی. الا تا نگرید که عرش عظیم بلرزد همی چون بگرید یتیم. سعدی (بوستان). گر خردمندی از او باش جفایی بیند تا دل خویش نیازارد و در هم نشود سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین شکنند قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود. سعدی (گلستان). الا- تا نخواهی بلا- بر حسود که آن بخت برگشته خود در بلاست. سعدی (گلستان). تا دل ندهی به خوبرویان کز غصه تلف شوی و رنجه. سعدی. الا- تا ننگری در روی نیکو که آن جسم است و جانش خوی نیکو. سعدی. گر مرا زار بکشتن دهد آن یار عزیز تا نکویی که در آن دم غم جانم باشد گویم از بندهء مسکین چه گنه صادر شد که دل آزرده شد از من، غم آنم باشد. سعدی (گلستان). الا تا نشنوی مدح سخنگوی. سعدی (گلستان). تا دل بغرور نفس شیطان ندهی کز شاخ بدی بر نخوری بار بهی. سعدی. هان تا سپر نیفکنی از حملهء فصیح کورا جز این مبالغهء مستعار نیست. سعدی. دردمندان بلا زهر هلاهل دارند قصد این قوم خطر باشد، هان تا نکنی. حافظ. خیال چنبر زلفش فریبت میدهد حافظ نگر تا حلقهء اقبال ناممکن نجبنانی. حافظ. حافظا ترک جهان گفتن طریق خوشدلی ست تا نپنداری که احوال جهانداران خوش است. حافظ. ای در بن کیسه سیم تو یک سرماخ هان تانزنی پیش کسان دم گستاخ. (از صحاح الفرس ||). گاهی برای تعلیل آورده شود (۴) چون لام عربی، و معنی برای اینکه، را میدهد: در کوی تو همیشه همی کردم ای نگار دزدیده تا مگرت بینم بیام بر. شهید بلخی. پنداشت همی حاسد کوباز نیاید باز آمد تا هر شفکی ژاژ نخاید. رودکی. اگر این می به ابر اندر بچنگال عقابستی از او تا ناکسان هرگز نخوردندی صوابستی. رودکی. باری از این شهر بیرون رویم تا مگر ما بنمیریم. (ترجمهء تفسیر طبری). مرا ز کههد تو زشتیست بسیاری رها مکن سر او تا بود سلامت تو. (۵) منجیک. بر گیر کنند (۶) و تبر و تیشه و ناوه تا ناوه کشی خار زنی گرد بیابان. خجسته. باز گشای ای نگار چشم به عبرت تات نکوبد فلک بگونهء کوبین. خجسته. کاشکی سیدی من آن تبمی تا چو تبخاله گرد آن لبمی. خفاف. هم از پیش آنکس که با بوی خوش همیرفت با مشک صد آبکش همه ره همی آب را برزدند تو گفتی گلابی به عنبر زدند که تا ناگهان ناورد گرد باد فشانند بر آن شاه فرخ نژاد. فردوسی. ز درگاه خود راز داری بجست که تا این سخن باز جوید درست. فردوسی. بدیدی مرا دور شو از برم که تا من بتنها غم خود خورم. فردوسی. مرا کرد خواهد همی خواستار بایران برد تا کند شهریار. فردوسی. تو بر کردگار روان و خرد ستایش گزین تا که اندر خورد. فردوسی. دو صد بنده تا معمر

افروختند بر او عود و عنبر همی سوختند. فردوسی. نگه دار تا مردم عیب جوی نجوید بنزدیک شاه آبروی. فردوسی. چنین است رسم سرای سپنج بدان کوش تا دورمانی ز رنج. فردوسی. خیز تا گل چنیم و لاله چنیم پیش خسرو بریم و توده کنیم. فرخی. شنگینه بر مدار تو از چاکر تا راست ماند او چو ترازو. (۷) لیبی. این حکایت باز نمودم تا دانسته آید که این دولت درین خاندان بزرگ برقرار خواهد ماند. (تاریخ بیهقی). و نامه را بر تخت بنهاد و امیر بوسه داد و بوسهل زوزنی را اشارت کرد تا بستند. (تاریخ بیهقی). از دور مجمزی پیدا شد... امیر محمد او را بدید... برفت تا پرسد که مجمزی بچه سبب آمده است. (تاریخ بیهقی). بنده آنچه داند از هدایت و معونت بکار دارد تا کار بر نظام رود (تاریخ بیهقی). دندان افشار با این فاسقان تا بهشت یابی. (تاریخ بیهقی). ترکمانان را که مسته خراسان بخورده بودند و سلطان ماضی ایشان را بشمشیر به بلخان کوه انداخته بود استمالت کردند و بخواندند تا زیادت لشکر باشند و ایشان بیامدند قزل و بوقه و کوکباش و دیگر مقدمان. (تاریخ بیهقی). واجب دیدم به آوردن آن... تا خوانندگان را نشاط افزاید. (تاریخ بیهقی). یکرز بیاش تا همه سرایها و خانه ها بتو نمایند. (تاریخ بیهقی). امیرالمؤمنین اعزازها ارزانی داشتی... تا بشتایم و بمدینه السلام رویم. (تاریخ بیهقی). سلطان گفت بامیرالمؤمنین باید نامه ای نبشت بدین چه رفت... تا مقرر گردد که بی آنکه خونی ریخته آید این کارها قرار گرفت. (تاریخ بیهقی). جهد کرده آید تا بناهای افراشته در دوستی را افراشته تر کرده آید تا از هر دو جانب دوستان شادمانه شوند. (تاریخ بیهقی). ما [مسعود] بجانب عراق... مشغول گردیم و وی بغزنین و هندوستان تا سنت پیغمبر ما... بجای آورده باشیم. (تاریخ بیهقی). مقرر است که این تکلفها از آن جهت بکردند تا فرزندان از آن الفت شاد باشند. (تاریخ بیهقی) محمد... حیلت کرد تا این مقدم نزدیک وی رود البته اجابت نکرده بود. (تاریخ بیهقی). این چند نکت از مقامات امیر مسعود... اینجا نبشتم تا شناخته آید. (تاریخ بیهقی). او را [زوزنی را] بخواند و خلعت فرماید تا بدین شغل قیام کند. (تاریخ بیهقی). منتظریم جواب این نامه را... تا بتازه گشتن اخبار سلامتی خان... لباس شادی پوشیم. (تاریخ بیهقی). ملوک روزگار... عقود و عهود که کرده باشند بجای آرند... اینهمه آنرا کنند تا که چون... بروند فرزندان ایشان... بر جایهای ایشان نشینند. (تاریخ بیهقی). ملوک روزگار... با یکدیگر... عهد کنند... و عقود و عهود که کرده باشند بجای آرند تا خانه ها یکی شود و همه اسباب بیگانگی برخیزد. (تاریخ بیهقی). آن معانی... باید که بشنود و جوابهای مشبع دهد تا بر آن واقف شده آید. (تاریخ بیهقی). بوسعده... را... مثال داده شد تا آنرا [نامه را]... نزدیک وی برند... تا بر آن واقف شده آید. (تاریخ بیهقی). نامه توقیعی رفته است تا خواهی فاضل... ببلخ آید. (تاریخ بیهقی). نامه توقیعی رفته است تا... احمد بن الحسن بلخ آید... تا تمامی دست محنت از وی کوتاه آید. (تاریخ بیهقی). امیرالمؤمنین را از عزیمت خویش آگاه کردیم و عهد... جمله مملکت پدر را خواستیم... هر چند بر حق بودیم بفرمان وی تا موافق شریعت باشد. (تاریخ بیهقی). مصرح بگفتم که بر اثر سالاری محتشم فرستاده آید بر آنجانب، تا آن دیار را که گرفته بودیم ضبط کند. (تاریخ بیهقی). رایش بهرات قرار گرفت که لشکر به مکران فرستد با سالاری محتشم تا بوالعسکر که به نشابور آمده بود به مکران نشانده آید. (تاریخ بیهقی). و یوسف را بدان بهانه فرستادند... تا یک چندی از درگاه غایب باشد. (تاریخ بیهقی). نگاه باید کرد تا احوال ایشان بر چه جمله رفته است... تا مقرر گردد که ایشان بر گزیدگان آفریدگار... بوده اند (تاریخ بیهقی). مرد بداند که این دو دشمن... از ایشان صعب تر و قوی تر نتواند بود تا همیشه از ایشان بر حذر می باشد. (تاریخ بیهقی). مرد... با این ناصحان مشاورت می کند تا روی صواب آنرا بنماید. (تاریخ بیهقی). او را بنزدیک ما باید فرستاد تا ویرا بقلعت غزنین نشانده آید. (تاریخ بیهقی). آن ملوک... که ایشان را قهر کرد [اسکندر]... راست بدان مانست که در آن باب سوگند گران داشته است و آنرا راست کرده تا دروغ نشود. (تاریخ بیهقی). این پادشاه را پیدا آرد [خداوند]... تا آن بقعه... بدان پادشاه... آراسته گردد. (تاریخ بیهقی). و آخر بیازردند [ترکمانان] و بسر عادت خویش که غارت بود باز شدند... تا سالاری چون تاش قراش... در سرایشان شد. (تاریخ بیهقی). فرموده بود که کوس نباید زد تا بجای نیارند که او برفت. (تاریخ بیهقی). عبدوس را حقی نیکو بگزارد تا نوبت نیکو دارد و عذر باز نماید. (تاریخ بیهقی). حسنک از نشابور برفت و کوکبه بزرگ با وی... تا امیر را

تهنیت کنند. (تاریخ بیهقی). نامه‌ها رفت... این حالها را به ری و سپاهان... تا درست مقرر گردد. (تاریخ بیهقی). چون کارها بر این جمله قرار گرفت خانرا بشارت داده آید تا آنچه رفته است بجمله معلوم وی شود. (تاریخ بیهقی). استطلاع رای کرده بودند تا بر مثالها که از آن ما باشد کار کنند. (تاریخ بیهقی). خردمندان اگر... استنباط و استخراج کنند تا بر این دلیلی روشن یابند ایشان را مقرر گردد که آفریدگار... عالم اسرار است. (تاریخ بیهقی). غرض من از این نبشتن اخبار آن است که تا خوانندگان را از این فایده حاصل آید. (تاریخ بیهقی). ظاهر گفت نیکو دیده آید تا سخن دراز نشود. (تاریخ بیهقی). و هر چند چنین است از سلطان نصیحتی باز نگیرم که خیانت کرده باشم تا خون وی و هیچکس نریزد البته که خون ریختن کاری بازی نیست. (تاریخ بیهقی). غلامی ترک به سرای امیر آورده بودند تا خریده آید. (تاریخ بیهقی). و غلامی هفتاد ترک خیاره بدست آمدند و جدا کردند تا بدرگاه عالی فرستند. (تاریخ بیهقی). اهل جمله آن ولایات گردن برافراشته تا نام ما بر آن نشیند و به ضبط ما آراسته گردد. (تاریخ بیهقی). باز باید گشت که... مهمات بسیار داریم تا همه گزارده آید. (تاریخ بیهقی). چند فریضه است چون... آوردن... احمدبن الحسن تا وزارت بدو داده آید. (تاریخ بیهقی). مردمان بجمله دستها برداشته تا رعایای ما گردند. (تاریخ بیهقی). انگشتری... ملکست و بتو دادیم تا مقرر گردد که پس از فرمان و مثالهای ما مثالهای خواجه است. (تاریخ بیهقی). امیر... بونصر را گفت که منشور باید نبشت این دو تن را تا توقیع کنم. (تاریخ بیهقی). و احمد ارسلان را... بند کردند و سوی غزنین بردند تا سرهنگ و کوتوال بوعلی وی را به مولتان فرستد. (تاریخ بیهقی). و سزای وی بدست او دادند تا هیچ بنده با خداوند خویش دلیری نکند. (تاریخ بیهقی). چون یال برکشند خدمتهای پسندیده نمایند تا بدان زیاده نام گیرند. (تاریخ بیهقی). هر کسی چیزی همی گوید ز تیره رأی خویش تا گمان آید که او قسطای بن لوقاستی. ناصر خسرو. گیتی سرای رهگذران است گوش دار تا با دلیل باشد ازینجات انتقال. ناصر خسرو. تا بر خوانندگان استفادت و اقتباس آسانتر باشد. (کلیله و دمنه). تا حکما آنرا برای استفادت مطالعه کنند. (کلیله و دمنه). ایزد عزو علا پادشاه وقت را این منزلت کرامت کرده است... تا بر سنن ملوک ماضیه همی رود. (چهارمقاله). مشتری دیدار صدری، ناصرالدین زآن قبل تا برویت فال گیرد، شد بیجانت مشتری. سوزنی. تا بخاک پای تو سوگند ما باشد درست بر زمین بخرام خوش تا گرد ره گردد عبیر. سوزنی. خار و گل دارند نعت و وصف عنف و لطف تو تا ولی را بوی بخشی و عدو را دل خلی. سوزنی. ترا بنام پدر خواند و مراد اینست که تا بنام پدر جز تو نامور نبود. سوزنی. تا بدانستمی ز دشمن دوست زندگانی دوبار بایستی. عماد شهریاری. دست وفا در کمر عهد کن تا نشوی عهد شکن جهد کن. نظامی. به که سخن دیر پسند آوری تا سخن از دست بلند آوری. نظامی. تا ببیند مؤمن و گبر و جهود کاندیرین صندوق جز لعنت نبود. مولوی. همه را دیده باوصاف تو حیران ماند تا دگر عیب نگویند من حیران را. سعدی. تا دل دوستان بدست آری بوستان پدر فروخته به. سعدی. زورمندی مکن بر اهل زمین تا دعایی بر آسمان نرود. سعدی (گلستان). این که در شهنامه‌ها آورده اند رستم و رویینه تن اسفندیار تا بدانند این خداوندان ملک کز بسی خلق است دنیا یادگار. سعدی. فاش کن حیلت بداندیشان تا نگویند غافل زیشان. اوحدی. بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرح نو در اندازیم. حافظ. تا سیه روی شود هر که در او غش باشد. حافظ. صد خرقة به جامی نخرند خرابات تا زاهد سالوس کرامت نفروشد. ریاض. تا بر سر دیده جا دهندت مردم چون مردم دیده ترک خود بینی کن. امامی خلخالی. پرهیز کن تا بیمار نشوی || حرف «تا» گاهی معنی «بالتیجه» دهد: بدان تا چه فرمان دهد شهریار فرستاد با سر سواران کار. فردوسی. همی خواستم تا جهان آفرین بدو داد آباد روی زمین. فردوسی. من که آلتونتاشم... و ندانم تا این حالها چون خواهد شد. (تاریخ بیهقی). پدر ما خواست که وی را ولیعهدی باشد... از بهر ما جان را بر میان بست [آلتونتاش] تا آن کار بزرگ با نام ما راست شد. (تاریخ بیهقی). گفته آمد تا جمله لشکر بدرگاه حاضر آیند. پس از آن فوج آمدن گرفتند تا همگان بهرات رسیدند. (تاریخ بیهقی). من... بدیرستان قرآن خواندن رفتمی... تا چنان شد که ادیب خویش را... امیر مسعود گفت عبدالغفار را از ادب چیزی بیاموزد. (تاریخ بیهقی). آنجا دو روز بود تا لشکری تمامی در رسید. (تاریخ بیهقی). اثرهای بزرگ نمود تا از وی بترسیدند.

(تاریخ بیهقی). پدر ما خواست... ولایت عهد را بدیگر ارزانی دارد... حیلت میساخت و یاران گرفت [آلتونتاش] تارضاء آن خداوند را بیاب ما دریافت (تاریخ بیهقی). امیر ماضی چند رنج برد... تا قدرخان خانی یافت. (تاریخ بیهقی). و دشمنان او را از اطراف جهان بر می آغالیدند تا از همه جوانب خروج کردند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹۸ ||). گاهی معنی «مادام که» و «تا زمانی که» را دهد. (۸) مؤلف برهان می نویسد: «تا... از ادوات غایت» است: از مهر او ندارم بی خنده کام و لب تا سرو سبز باشد و بر ناورد پده. رود کی. تا صبر را نباشد شیرینی شکر تا بید را نباشد بوئی چو دار بوی... رود کی. تا زنده ام مرا نیست از مدح تو دگر کار کشت و درودم این است خرمن همین و شد کار. رود کی. تا صعوه بمنقار نگیرد دل سیمرخ تا پشه نکوبد بلگد خرد، سر پیل... منجیک. تا همی آسمان توانی دید آسمان بین و آسمانه مین. عماره. فدای تو بادا تن و جان ما چنین بود تا بود پیمان ما. فردوسی. بسی آفرین خواند بر شهریار که نوشه بزی تا بود روزگار. فردوسی. بدینسان نهادش خداوند داد بود تا بود هم بدین یک نهاد. فردوسی. بر او آفرین کرد موبد بمهر که شادان بزی تا بگردد سپهر. فردوسی. تو تا زنده ای سوی نیکی گرای مگر کام یابی به دیگر سرای. فردوسی. تا بدین هفت فلک سیر کند هفت اختر همچنین هفت بدیدار بود هفت اورنگ. فرخی. تا نبود بار سپیدار سبب تا نبود نار بر نارون... فرخی. تا توانی شهریارا روز امروزی مکن جز بگرد خم خرامش جز بگرد دن دنه. منوچهری تا امیر جلیل منصور منوچهر بن قابوس طاعت دار و فرمان بردار... سلطان... محمود باشد من دوست او باشم. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۳۸). امیر سبکتکین گفت خراسان قرار نگیرد تا بوعلی بیخارا باشد. (تاریخ بیهقی). حصیری بمن گفت تا مرا زندگانی است مکافات خواجه بونصر نتوانم کرد. (تاریخ بیهقی). سلطان مسعود... داهی تر از آن بود که تا خواجه احمد حسن برجای بود وزارت بکسی دیگر دهد. (تاریخ بیهقی). تا او مطاوعت کند و بر اینجمله باشد و شرایط عهدی را که بست نگاه دارد من باوی بر این جمله باشم. (تاریخ بیهقی). تا جان در تن است، امید صد هزار راحت است. (تاریخ بیهقی). تا بگفتاری پر بار یکی نخلی چون بفعل آبی پر خار مغیلانی. ناصر خسرو. هر گز نطق هجو تو نگشایم از قلم تا زنده باشی ای خر زنار منطقه. سوزنی. تا بماند بجای چرخ کبود باد بر خفتگان دهر درود. نظامی. بهم بر مکن تا توانی دلی که آهی جهانی بهم بر کند. سعدی (گلستان). تا کار بزر بر آید جان در خطر افکندن نشاید. (گلستان سعدی). تا مرد سخن نگفته باشد عیب و هنرش نهفته باشد. سعدی. تا ساغرت پر است بنوشان و نوش کن. حافظ. -امثال: تا این آب می رود من نیز نان میخورم. تا به آب نرنی شناگر نشوی. تا چراغ روشن است جانوران بیرون آیند. تا چرخ فلک بر سر دور است، هر شب همین ور است. تا چراغ روشن است گاو میزاید. تا خاکساری تو بجا، سروری بجاست. تا دنیا دنیاست... تا رشته بدست این دبنگ است این قافله تا بحشر لنگ است. تا شاه رگم می جنبد. تا شب نروی، روز بجایی نرسی. تا صلح توان کرد در جنگ مکوب. تا که از خود نگذری از دیگران نتوان گذشت. تا میتوانی ورجه، چون نتوانی فروجه. تا نباشد چیز کی مردم نگویند چیزها. تا نباشد چوب تر، فرمان نبرد گاو و خر. تا نپرسندت مگو از هیچ باب. تا نپرسندت مگو. تا نخوانندت مرو. تا نخوانندت مرو بر هیچ در. تا ندانی که سخن عین صوابست مگوی. تا ندهی نستانی. تا هستم بریش تو بستم «||» تا گاهی بجای «که» (بمعانی مختلف) بکار آید: بیا تا برویم یعنی بیا که برویم. من بدان آمدم بخدمت تو تا بر آید رطب ز کاناژم. رود کی (ازلغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۶۹) (۹) رنگ همه خام و چنان پیچ و تاب منتظرم تا چه بر آید ز آب. رود کی. چون سلیمان بمرد یکسال بود تا بر عصای خود خفته و هیچکس ندانست که وی مرده است یا زنده. (ترجمه تاریخ طبری). خواهی تا توبه کرده رطل بگیری زخمهء غوش ترا بفندق بر گیر. عماره. بفرمود تا از میان سپاه بیاید یکی مرد دانا براه. فردوسی. بگو تا چه داری بیار از خرد که گوش نیوشنده زو بر خورد. فردوسی. کنون هفت سال است تا پور تو بمانده ست نزدیک دستور تو. فردوسی. بدان تا کسی بد نگوید مرا ز دریای تهمت بشوید مرا. فردوسی. بدژخیم فرمود تا تیغ تیز کشید و پیامد دلی پرستیز. فردوسی. بفرمود شاه جهان تا سلیح بیارند تیغ و سنان و رمیح. فردوسی. بدان تا چرا شد هزیمت سپاه. فردوسی. ببینم تا این سپهر بلند کرا خوار دارد، کرا ارجمند؟ فردوسی. بدو گفت تیز از پس پهلوان برو تا چه بینی بمن بر بخوان. فردوسی. که یزدان ز ناچیز چیز آفرید بدان تا توانایی آمد پدید. فردوسی.

ز تو خواستم تا یکی نامور به کین سیاوش ببندد کمر. فردوسی. نهاده همه چشم بر چهر شاه بدان تا چه گوید ز کار سپاه. فردوسی. وگر نه بفرمود تا گردنم زنند و بسوزند به آتش تنم. فردوسی. بفرمود تا تخت زرین نهند بخیمه در آرایش چین نهند. فردوسی. بفرمود تا تاج بر سر نهاد برست از گزند و شد از شاه شاد. فردوسی. (۱۰) کی خدمت را شایم تا پیش تو آیم با این سرو این ریش چو پا غنده حلاج. ابوالعباس. آنچه تو اکنون کنی همی ز بزرگی بنگر تا هیچکس تواند کردن. فرخی. زود کن ما را خبر ده تا کی آید نزد ما شهریار شهریاران پادشاه راستین. فرخی. خواهم که بدانم من، جانا تو چه خودداری تا از چه بر آشوبی تا از چه بیازاری. منوچهری. این مقدار بسنده کردیم تا کتاب دراز نگرده. (تاریخ سیستان). من آغازیدم عربده کردن و او را مالیدن تا چرا حد ادب نگاه نداشت پیش خوارزم شاه و سقطها گفت. (تاریخ بیهقی). اگر رای عالی بیند تا بنده بطارم نشیند. (تاریخ بیهقی). بزرگ مهتری است این احمد اما آنرا آمده است تا انتقام کشد. (تاریخ بیهقی). سیاف منتظر تا بگوید تا سرش بیندازد. (تاریخ بیهقی). همیشه چشم نهاده بودی تا پادشاهی بزرگ... بر چاکری خشم گرفتی. (تاریخ بیهقی). و خطیبان را گفت تا ویرا زشت گفتند. (تاریخ بیهقی). امیر مسعود سوی باغ رفت تا آنجا مقام کند. (تاریخ بیهقی). امیر... گفت طاهر را گفته بودیم حدیث مشهور اشراف تا با تو بگوید. (تاریخ بیهقی). امیر مثال داد تا جمله مملکت را چهار مرد اختیار کنند. (تاریخ بیهقی). اما آنرا ایستاده ام تا این نکته دیگر بشنوم و بروم. (تاریخ بیهقی). ترا بدین رنجه کردم تا این با تو بگویم تا تو چنانکه صواب بینی باز نمائی. (تاریخ بیهقی). بونصر گفت... عبدالله را امیر فرمود تا بدیوان آورم. (تاریخ بیهقی). با ندیمان پیش باید آمد تا چون وقت باشد ترا نشانده آید. (تاریخ بیهقی). علی حاجب که امیر را نشانده بود فرمودیم تا بنشانند. (تاریخ بیهقی). احمد حسن شمایان را... نیک می شناسد باید تا پوست دیگر پوشید و هر کسی شغل خویش کند. (تاریخ بیهقی). امیر... معتمدی را گفت بزیر رو و بتاز و نگاه کن تا آن گرد چیست. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۷۱). کوتوال را گفت تا از حاجب باز پرسند تا سبب چه بود که کسی نزدیک من نیاید. (تاریخ بیهقی). قلعه ای دیدم سخت بلند چنانکه بسیار رنج رسیدی تا کسی بر توانستی شد. (تاریخ بیهقی). گفت بوبکر دبیر سلامت رفت بسوی گرمسیر تا از راه کرمان بعراق و مکه رود. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۷۱). چنین سخنان از برای آن می آورم تا خفتگان... بیدار شوند. (تاریخ بیهقی). فرمود تا عبدالله را فرو گرفتند و دفن کردند. (تاریخ بیهقی). نامه فرمودیم با رکابداری مسرع تا از فتح های خوب... واقف شده آید. (تاریخ بیهقی). نگاه باید کرد تا احوال ایشان بر چه جمله رفته است و میرود در عدل و خوبی سیرت. (تاریخ بیهقی). امیر آنجای فرود آمد و لشکر را فرمود تا بر چهار جانب فرود آمدند. (تاریخ بیهقی). هر کس که این درجه یافت بروی واجب گشت... تا براهی رود هر چه ستوده تر. (تاریخ بیهقی). امیر فرمود غلامانرا تا پیش تر رفتند. (تاریخ بیهقی). فرمود تا آن حصار با زمین پست کردند. (تاریخ بیهقی). فرمود تا رسول او را بخوبی باز گردانیدند. (تاریخ بیهقی). در باغ... فرمود تا خانه بر آوردند خواب قیلوله را. (تاریخ بیهقی). فلان خیلناش را... بگوی تا ساخته آید. (تاریخ بیهقی). امیر مسعود... مثال داد تا سوار را جایی فرود آوردند. (تاریخ بیهقی). نصر احمد را این اشارت سخت خوش آمد و گفت... من چیزی دیگر بر این پیوندم تا کار تمام شود. (تاریخ بیهقی). چون دولت ایشان را مشغول کرده است تا از شغلهای بزرگ اندیشه می دارند... بتاریخ راندن... چون توانند رسید. (تاریخ بیهقی). اگر توقف کردمی... تا ایشان بدین شغل پردازند می بودی که نپرداختندی. (تاریخ بیهقی). کس را نرسد که اندیشه کند که این چراست تا بگفتار رسد. (تاریخ بیهقی). اگر بطرفی خدمتی باشد و مرا فرموده آید تا سالار و پیش رو باشم آن خدمت بسر برم. (تاریخ بیهقی). بابوصادق... گفته بود [حسنک] که مدرسه خواهد کرد... تاوی را آنجا نشانده آید. (تاریخ بیهقی). ما وی را [امیر محمد] دیدیم و ممکن نشد تا خدمتی یا اشارتی کردن. (تاریخ بیهقی). بلکه تا کین گفت چند روز است تا سواران رفته اند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۸۲). گفت دوش همه شب نخفتم از این جراحت و ساعتی شد تا جاسوسان بیامدند و گفتند علی تکین سخت شکسته و متحیر شده است. (تاریخ بیهقی). و چندان کشته شد از دو روی که سواران را جولان دشوار شد و هر دو لشکر بدان صبر کردند تا شب رسیده بود، باز گشتند چنانکه جنگ قايم ماند. (تاریخ بیهقی). دیگر حاجبان را بگوی تا پیش

روند. (تاریخ بیهقی). روزگاری دراز است تا ترا آزموده ام. (تاریخ بیهقی). و امیر صفه ای فرموده بود بر دیگر جانب باغ، برابر خضرا، صفه ای سخت بلند و پهناور... و مدتی بود تا بر آورده بودند این وقت تمام شده بود. (تاریخ بیهقی). اما علی تکین گریز و محتالست سی سال شد تا وی آنجا می باشد. (تاریخ بیهقی). و لشکر را که نامزد کرده بودند تا به آلتونتاش پیوندند، دیدن گرفت. (تاریخ بیهقی). و فرمودیم تا دست وی از شغل عرض کوتاه کردند. (تاریخ بیهقی). و می گویند قریب سی سال بود تا ایشان در دست دیلمان اسیر بودند. (تاریخ بیهقی). گفتند پنج و شش ماه است گذشته تا خداوند، نشاط شراب نکرده است. (تاریخ بیهقی). هم درین شب بخت خویش ملطفه نبشت و فرمود تا سبک دو رکابدار که آمده بودند پیش از این بچند مهم، بنزدیک امیر نامزد کنند (تاریخ بیهقی). و ایشان زهره نداشتند که جواب حزم دادندی و درخواستند تا به پیغام سخن گویند و اجابت یابند. (تاریخ بیهقی). و پس از او مثال داد آن مدت که بر در گاه بودیمی تا یکروز، مقدم ما باشیم و دیگر روز برادر ما. (تاریخ بیهقی). خواجه... گفت درخواستم تا مردی مسلمان در میان کار من باشد. (تاریخ بیهقی). حاجب بکنکین چون از این شغل فارغ گشت سوی غزنین رفت... تا از آنجا سوی بلخ رود. (تاریخ بیهقی). خواجه... فرمود تا وی را بگرامه بردند و جامه پوشانیدند. (تاریخ بیهقی). این مرد را بفرماید تا نزنند و از وی و پسرش خط بستانند بنام خزانه. (تاریخ بیهقی). اگر رای عالی بیند ویرا عفو کرده آید تا برباطی نشیند یا بقلعتی که رای عالی بیند. (تاریخ بیهقی). امیر در مهد، بنشست... و بزرگان ایستاده تا خدمت کنند. (تاریخ بیهقی). معتمدی را از آن بنده... فرمود تا بزدند. (تاریخ بیهقی). خواجه... فرمود تا آنچه آورده بودند بخزانه عامره بردند. (تاریخ بیهقی). مثال داد تا سپاه سالار... و دیگر حشم باز گشتند. (تاریخ بیهقی). من قوم خویش را گفتم تا بدهلز بنشینند و گوش به آواز من دارند. (تاریخ بیهقی). تو خداوند را از آمدن من آگاه گردان اگر راه باشد بفرماید تا پیش روم. (تاریخ بیهقی). خواجه درخواست تا هر دو را بجامه خانه بردند. (تاریخ بیهقی). گفتم بگوی تا اسب را زین کنند گفت ای خداوند نیم شب است. (تاریخ بیهقی). آواز دادم به خدمت کاران تا شمع برافروختند. (تاریخ بیهقی). ندانم تا عواقب این کارها چون خواهد بود. (تاریخ بیهقی). این پادشاه... فرمود مرا تا از آن طاوسان چند نر و ماده با خویشتن آرم. (تاریخ بیهقی). ما فرمودیم تا این قوم را... بنواختند. (تاریخ بیهقی). خواجه گفت... تا آنچه رفت و می باید کرد بنده بزبان بونصر پیغام دهد. (تاریخ بیهقی). جد مرا... فرمود تا بخدمت ایشان قیام کند. (تاریخ بیهقی). دیر سال است تا من... می اندیشم... اگر آن نکتها بدست نیامده باشد غبنی باشد از فایت شدن آن. (تاریخ بیهقی). فرمود تا آنرا در باغ بگذاشتند و خایه و بچه کردند. (تاریخ بیهقی). چون خداوند که در نامه فرموده است با بنده [آلتونتاش]... مثال داد تا بنده بمکاتبه صلاحی باز نماید یک نکته بگفت با این معتمد (تاریخ بیهقی). فرمود تا آن صلهء گران را روی پیل نهادند و بخانهء علوی بردند. (تاریخ بیهقی). مهلتی و توقفی باشد تا وی این حاصل را نجماً بنجم سه سال بدهد. (تاریخ بیهقی). غلامان را فرمودی تا درآمدندی و بشمشیر و ناچخ پاره پاره کردند. (تاریخ بیهقی). آن دیار تا روم. برادر یله کنیم... تا خلیفت ما باشد. امروز چون تخت بما رسید... جهد کرده آید تا بناهای افراشته در دوستی را افراشته تر کرده آید. (تاریخ بیهقی). چون دانست [آلتونتاش] که در آن ثغر بزرگ خللی خواهد افتاد... بشتافت تا بزودی بر سر کار رود. (تاریخ بیهقی). چون خوارزم ثغری بزرگست دستوری دادیم تا برود [آلتونتاش]. (تاریخ بیهقی). سلطان گفت با امیرالمؤمنین باید نامه نبشت... و بقدرخان هم باید نبشت تا رکابداری بتعجیل برود. (تاریخ بیهقی). دیگر اختیار آن بود تا وی را بسزاتر باز گردانیده شود. (تاریخ بیهقی). گفته آمد تا برادر را باحیاط در قلعت نگاهدارند. (تاریخ بیهقی). اریارق صاحب سالار هندوستان را نیز مثال دادیم تا بلخ آید. (تاریخ بیهقی). ری از آن بماداد تا چون او را قضای مرگ فرا رسد هر کسی بر آنچه داریم اقتصار کنیم. (تاریخ بیهقی). امیرمحمود حسنک را خلعت داد و فرمود تا بسوی نشابور باز گردد. (تاریخ بیهقی). حسنک را دستوری داد تا بلخ رود. (تاریخ بیهقی). بوعلی سیمجور... فرمود تا بنام وی خطبه کردند. (تاریخ بیهقی). نامها و نشانها اینجا ثبت کنم تا بر آن واقف شده آید. (تاریخ بیهقی). از اطراف چشم نهاده اند تا میان ما حاصل دوستی بر چه جمله قرار گیرد. (تاریخ بیهقی). در این روزگار که بهرات آمدیم ویرا

بخواندیم تا ما را ببند و ثمره کردارهای خویش را بیابد. (تاریخ بیهقی). گفت [مسعود] ... دل وی [آلتونتاش] را در باید یافت و نامه نبشت تا توقع کنم. (تاریخ بیهقی). سخن وی [آلتونتاش] نزدیک ما محلی دیگر است و قدری سخت عالی تا دانسته آید... (تاریخ بیهقی). این پدریان نخواهند گذاشت تا خداوند را مرادی بر آید و یا مالی حاصل شود. (تاریخ بیهقی). و از آن امیر المؤمنین از این معانی بود تا دانسته آید. (تاریخ بیهقی). امیر... فرمود تا خلعت او که راست کرده بودند خلعتی سخت فاخر و نیکو... زیادتها فرمود. (تاریخ بیهقی). امیر گفت... من از وی [آلتونتاش] خوشنودم... و فرمود که خلعت وی راست باید کرد تا برود. (تاریخ بیهقی). خواجه حسن... خزانه بقلعه شادیاخ نهاده بود... و بمعتمد وی [مسعود] سپرده تا بغزنین برده آید. (تاریخ بیهقی). من میخواستم که وی را ببلخ برده آید... تا سوی خوارزم باز گردد. (تاریخ بیهقی). من که آلتونتاشم اینک بفرمان عالی میروم و سخت غمناک و از آنم بدین دولت بزرگ... و ندانم تا این حالها چون خواهد شد. (تاریخ بیهقی). بنگر تا عقل کان رسول خداست بر تو چه خواند که کرده ای ز رذایل. ناصر خسرو. بیندیش تا چیست مردم که او را سوی خویش خواند ایزد داد گستر. ناصر خسرو. کیستی تو بی خرد کز روبه مرده کمی تا همی از جهل و کوری قصد شیر نر کنی. ناصر خسرو. نیک نگه کن درین عطا و بیندیش تا تو که چندین عطا تراست کرای. ناصر خسرو. گفت شاهها چهل و پنج سال است تا من پادشاهم هرگز الا خراج دیگر دانگی سیم سیاه بظلم از کس نستم. (اسکندرنامه خطی نسخه سعید نفیسی). و عجب در آن است تا آن سنگ را چگونه از جای توان آورد کی هر ستونی را فزون از سی گز گرد بر گرد است در طول چهل گز زیادت. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۲۶). و فرمود تا منذر بن النعمان بن المنذر را ملکی عرب دادند. (فارسنامه ابن البلخی). و گفت تتبع میکن تا این کیست کی میگویند پیغمبر خواهد بود. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹۷). گفت هفت سال است تا مرا جرب است یعنی گر، خویشتن را نخاریدم. (مجمل التواریخ و القصص). گفت میخواهم تا بدانم. (کلیله و دمنه). بادی پیدا آید و آنرا در حرکت آرد تا همچون آب پنیر گردد. (کلیله و دمنه). در کتب طب هم اشارتی دیده نیامده... تا بقوت آن از دست حیرت خلاصی ممکن گشتی. (کلیله و دمنه). بنده مخلص... که چهل و پنج سال است تا بخدمت این خاندان موسوم است. (چهارمقاله نظامی). اگر کسی خواهد تا در زمستان در بستان درختی نشاند. (راحة الصدور). ملک فرمود تا آن رخس منظور برند از آخور او سوی شاپور. نظامی. بهشتی مرغی ای تمثال چینی درین دوزخ بگو تا چون نشینی؟ نظامی. بتفرش دهی هست تا نام او نظامی، از آنجا شده نامجو. (منسوب به نظامی). گفت درویشم و سه روز است تا چیزی نخورده ام. (تذکره الاولیا). فاروق دل از خود و از خلافت خود برگرفت گفت کسی نیست تا این خلافت از من بیک تایی نان برگیرد. (تذکره الاولیاء عطار). جمله سخن ایشان شرح احادیث و قرآن دیدم و خود را درین شغل افکندم تا اگر از ایشان نیستم باری خود را با ایشان تشبیه کرده باشم. (تذکره الاولیاء عطار). دختر رز چند روزی شد که از ما گم شده ست رفت تا گیرد سر خود هان و هان حاضر شوید. حافظ. همراہان نازنینم از سفر باز آمدند بد گمانم تا چرا بی آن پسر باز آمدند. کمال اسماعیل. پر کاهم من به پیش تندباد می ندانم تا کجا خواهم فتاد. مولوی. بگریست و گفت وزیر مدتی است تا در تدبیر هر گونه تزویر است و ضیاع و عقار مرا از درجه انتفاع بمرتبہ ضیاع رسانیده و اکنون بعد خراب البصره در تخریب بنای نفس میکوشد (العراضه ||). گاه پس از «که» آید و معنی بر آن نیفزاید: دمنه را گفتا که تا این بانگ چیست با نھیب و بانگ این آوای کیست؟ رودکی. نگه کن که تا تاج با سر چه گفت که با مغزت ای سر خرد باد جفت. فردوسی. بین از چپ لشکر و دست راست که تا از میان بزرگان کجاست؟ فردوسی. مرا گوئی اکنون که از تخت تو دل افروز و شادانم از بخت تو نگه کن که تا چون بود باورم چو کردارهای تو یاد آورم. فردوسی. نگه کن که تا چند شهر فراخ پر از باغ و میدان و ایوان و کاخ شده ست اندرین کینه جستن خراب بهانه سیاوش و افراسیاب. فردوسی. سلطان محمود... پایگاه... کسان دانست که تا کدام اندازه است. (تاریخ بیهقی). اندر فنون معاملات او را کلام عالیست وی گفتی باید که تا علم حق تعالی بتو نیکوتر از آن باشد که علم خلق. (کشف المحجوب هجویری ||). گاه معنی از هنگامی که، از آنگاه که، از وقتی که دهد و آن ابتدای زمانی است چون: تا جهان بود از سر آدم فراز

کس نبود از راه دانش بی نیاز. رودکی. مرده نشود زنده، مرده بستودان شد آئین جهان چونین تا گردون گردان شد. رودکی. تا چون بهار گنگ شد از روی او جهان دو چشم خسروانی چون رود گنگ شد. خسروانی تا پدید آمدت امسال خط غالیه موی غالیه خیره شد و زاهری و عنبر خوار. عماره (لغت فرس چ اقبال ص ۵۲۶). بتا تا جدا گشتم از روی تو گرائیده و تیره شد کار من. آغاجی. جهان آفرین تا جهان آفرید چنو شهریاری نیامد پدید. فردوسی. جهان آفرین تا جهان آفرید چنو مرزبانی نیامد پدید. فردوسی. ترا تا سپه داد لهراسب شاه و گشتاسب را داد گاه و کلاه. فردوسی. تو تا آمدستی بر این بوم و بر کسی را نیامد ز تو بد بسر. فردوسی. همه ساله تا بود خونریز بود سبک روی و بد گوهر و تیز بود. فردوسی. که تا من بیستم کمر بر میان پرستنده ام پیش تخت کیان. فردوسی. گفتند زندگانی خداوند دراز باد تا از بلا و ستم دیلمان باز رسته ایم و نام این دولت بزرگ که همیشه باد، بر ما نشسته است در خواب امن و آسایش غنوده ایم. (تاریخ بیهقی). چون در این روزگار این تاریخ کردن گرفتیم و حرصم زیادت شد بر حاصل کردن چرا که دیر سال است تا من درین شغلم. (تاریخ بیهقی). تا ایزد... آدم... را بیافریده است تقدیر چنان کرده است که ملک را انتقال می افتد، از این امت بدان امت. (تاریخ بیهقی). تا ز هوای توام به ندبه و ناله [به بند و بناله] عشق تو بر جان من نهاد نهاله. شهره آفاق (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۳۰). تو تا چو خورشید از چشم من جدا شده ای همی سیاه مسا گرددم سپید صباح؟ مغزک بادام بودی بازنخندان سپید تا سیه کردی زنخندان را چو کنجاره شدی. (فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۴۷۷). بر آن عقیق من سپه آورد زعفران تا ساخته ست با الف من چو دال ذال. ناصر خسرو. و در فارس تا اسلام ظاهر شد همگان مذهب سنت و جماعت داشته اند. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۱۷). لقمان گفت ای پسر تا جهان بوده است نه چون تو تیرانداز بود و نه تا جهان باشد خواهد بود. (نوروزنامه). تا ترا از آسمان آمد حمیدالدین لقب این لقب بر هیچکس نامد بدین اندر خوری. سوزنی. تا کودکان بر آوردم دیگر کودکی نکردم. (گلستان سعدی). تا خار غم عشقت آویخته در دامن کوه نظری باشد رفتن به گلستانها. سعدی. چنوبی خردمند فرخ نژاد ندارد جهان تا جهانست، یاد. (بوستان). کس نشانم نداد آب حیات گرد این هر دو خطه تا گشتم. امامی هروی. تا شدم حلقه بگوش در میخانه عشق... حافظ. تنها نه ز راز دل من پرده برافتاد تا بود فلک شیوه او پرده دری بود. حافظ. -امثال: تا ترا دیدم ندادم دل بکس. تا روباه شده بود بچنین سوراخی درنمانده بود. تا شغال شده بود بچنین راه آبی گیر نکرده بود. تا کلاغ بچه دار شد مردار سیر نخورد ||. گاه معنی اگر دهد و از ادوات شرط باشد: ز شیران بود روبهان را نوا نهند زمین تا نگرید هوا. نظامی. گرد تو گیرم که بگردون رسم تا نرسانی تو مرا چون رسم. نظامی. تا پریشان نشود کار بسامان نشود شرط عقلست که تا این نشود آن نشود ||.؟ گاه زائد باشد: بود سالیان هفتصد هشتصد که تا اوست محبوس در منظری. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقتی ص ۱۴۳). همانا تاخران باگل بیستان عهد و پیمان کرد که پنهان شد چو بد گوهر خزان بشکست پیمانش. ناصر خسرو. هزاران میوه رنگارنگ و لولون و گوناگون نگوئی تا نهان او را که در شاخ شجر دارد. ناصر خسرو. که چندی است تا من بزندان درم. سعدی (بوستان ||). گاه پیش از کلمات دال بر پرسش آید و ادوات استفهام مرکب سازد: تا چند، تا کی، تا چه حد، تا چه وقت: تا کی دوم از گرد در تو کاندرا تو نمی بینم چربو ایمن بزی اکنون که بشستم دست از تو باشنان و کنشتو. شهید. تا کی بری عذاب کنی ریش را خضاب تا کی فضول گویی و آری حدیث غاب. رودکی ||. تا بمعنی الی عربی است: برادر بجرم برادر مگیر که بس فرق باشد زخون تا بشیر. نظامی. گنج نشین مار که درویش نیست از سر تا دم کمری بیش نیست. نظامی ||. گاه بمعنی توالی زمان و توالی افراد و خانواده آید: ز گرشاسب شه مانده بد یادگار پدر تا پدر تا بسام سوار. فردوسی. کیومرث و جمشید تا کیقباد کسی از مسیحا نکردند یاد. فردوسی. بسختی در آخر مشو بد گمان که فرخ تر آید زمان تا زمان. نظامی ||. گاهی حرف «تا» بمعنی الی عربی آید و ممکن است برای نهایت و غایت زمانی باشد: تا پنج روز دیگر خواهد رسید. «بهرام ملک بگرفت و کاروان بشهرها بفرستاد... و شهریار را بخانه اندر همی داشت و بخلق نمودی و گفتمی تا بزرگ شود»... (ترجمه تاریخ طبری). عهد و میثاق باز تازه کنیم از سحر گاه تا بوقت نماز. آغاجی. مال فراز آری و بکار نداری تابرنند از در و دریچه و پاچنگ. ابوعاصم. آن ریش پرخندو بین چون

مالهء پت آلود گویی که دوش بروی تا روز گوه پالود. عماره (لغت فرس چ اقبال ص ۴۱). کزین ننگ تاجاودان مهتران بگویند با رود رامشگران. که تنها همی گوی خسرو ببرد همه نامتان ننگ باید شمرد. فردوسی. از امروز بشکيب تا پنج روز چو پیدا شود تاج گیتی فروز... فردوسی. چنین داد پاسخ بدیشان قباد که همواره پیروز باشید و شاد نباشیم تا جاودان بد کنش چه نیکو بود داد با خوش منش. فردوسی. آن ذوفنی که تا بکنون هیچ ذوفنون هرگز بر او بکار نبرده ست هیچ فن. فرخی. با سماع چنگک باش از چاشتگه تا آن زمانک بر فلک پیدا شود پروین چو سیمین شفترننگ. عسجدی. بنام و کنیت آراسته باد ستایشگاه شعر و خطبه تاحشر. عنصری. نوز ماه گفت به جان و سر امیر کز ماه دی بر آرم تا چند گه دمار. منوچهری. مسعود ملک آنکه نبوده ست و نباشد از مملکتش تا ابدالدهر جدایی. منوچهری. گفت من اینجا بحرب خوارج آمدم امروز تا فردا بروم و میان من و ابراهیم قوسی حرب نیست. (تاریخ سیستان). آن جنگ بداشت تا نماز شام و بسیار از ملاعین کشته شدند. (تاریخ بیهقی). حاجت آمد بمعاونت یلان غور تا آنگاه که حصار گشاده آمد. (تاریخ بیهقی). از آن پیغمبران... همچنین رفته است از روزگار آدم... تاخاتم انبیاء. (تاریخ بیهقی). [خداوند] این پادشاه را پیدا آرد... تا آن بقعه... بدان پادشاه... آراسته تر گردد. تا آن مدت که ایزد... تقدیر کرده باشد. (تاریخ بیهقی). از روزگار کودکی تا امروز او را بر ما شفقت و مهربانی بوده است تو که بونصری باید که اندیشهء کار من [آلتوتاش] بداری. (تاریخ بیهقی). همچنانکه تا این غایت داشتی. (تاریخ بیهقی). این روز تا شب کسانی که ترسیده بودند می آمدندی. (تاریخ بیهقی). سلطان مسعود... خلوت کرد با وزیر و آن خلوت تا نماز پیشین بکشید. (تاریخ بیهقی). تا فردا این شغل کرده آید تمام. (تاریخ بیهقی). نه باز نمودند که چندین رنج رسید ارسالان جاذب را و غازی سپاهسالار را تا آنگاه که آن ترکمانانرا از خراسان بیرون کردند. (تاریخ بیهقی). نماز پیشین احمد در رسید و در وقت حاجب بکتکین او را بقلعه فرستاد تا نماز شام بماند. (تاریخ بیهقی). امیر محمد سجده کرد خدا را تعالی و گفت تا امروز هر چه بمن رسیده بود تمام مرا خوش گشت. (تاریخ بیهقی). امیر... هیچ نگفت تا حدیث تمام کرد. (تاریخ بیهقی). تا نماز پیشین نشسته بود که جز بنماز برنخاست. (تاریخ بیهقی). تاکنون کارها سخت ناپسندیده رفته است و هر کسی بکار خود مشغول بوده. (تاریخ بیهقی ص ۱۵۴). احمد حسن شمایان را... بر آنجمله که تاکنون بوده است فرانستاند. (تاریخ بیهقی). تا شب آخرش ز روز نخست فلک اندر کمین محنت تست. اوحدی. از مهد تا بلحد (۱۱) بیاموز و پاک زی تا نزد حق و خلق جهان معتبر شوی. لطیفی ||. گاه معنی الی زمان... تا آنگاه، تا زمانی که را دهد: تا گوساله گاو شود دل صاحبش آب شود. تافلان کار نشود دم شتر بزمین می آید: می خورم تا چو نار بشکافم می خورم تا چو خبی بر آماسم. ابوشکور. تیزهش تا نیازماید بخت بچنین جایگاه نگراید. دقیقی. تاش نسایی ندهد بوی مشک... ناصر خسرو. تا صدف قانع نشد پر در نشد. مولوی ||. گاه حرف تا بمعنی عنقریب آید: بگودرز گفت ای جهان پهلوان یکی خواب دیدم بروشن روان نگه کن که رستم چو باد دمان بیاید بر ما زمان تا زمان. فردوسی ||. گاهی هم حرف «تا». بمعنی الی (عربی) و برای غایت مکانی آید: از تهران تا قزوین، از تهران تا شیراز، از خانه شما تا خانه ما صدقدم است. از این قیروان تا بدان قیروان. تابخانه برد زن را بادلام شادمانه زن نشست و شاد کام. رودکی. از باء بسم الله تا تاء تمت. تا بجائی رسید دانش من که بدانم همی که نادانم. ابوشکور بلخی. لگامی سپرد از ختا تا ختن بیک تکک دوید از بخارا به و خش. شاکر بخاری. بگور تنگ سپارد ترا دهان فراخ اگر ت مملکت از حد روم تا خزر است. کسائی. از آن میمنه تا بدان میسره بشد گوی چون گرگ پیش بره. فردوسی. از آن باغ تا جای پرمود شاه تن بی سران بید فتاده براه. فردوسی. از ایران و توران و هندوستان همان ترک تا روم و جا دوستان ترا داد یزدان بپاکی نژاد کسی چون تو از پاک مادر نژاد. فردوسی. همی رفت روشن دل و یادگیر سرافراز تاخزه اردشیر بیاسود یکچند و روزی بداد بیامد سوی مهرک نوش زاد. فردوسی. چو شد روی گیتی بگردار قیر نه ناهید پیدا نه بهرام و تیر سر از برج ماهی بر آورد ماه بدرید تا ناف شعر سیاه. فردوسی. ز دریای چین تا بشهر خزر ز ارمینیه تا در باختر همه کهتران شما بوده اند بر آن بندگی بر گوا بوده اند. فردوسی. سپاه پراکنده کرد انجمن همیرفت تا بیشهء نارون. فردوسی. همی راند تا پیش دریا رسید سلینبود و بهرام شه را

بدید. فردوسی. تیره بر آمد ز درگاه طوس زمین کوه تا کوه گشت آنوس. فردوسی. گفتم [عبدالرحمن] وفاداری آن است که تا پای قلعت برویم. (تاریخ بیهقی). سلطان مسعود... می آمد تا بشبورقان. (تاریخ بیهقی). من [عبدالرحمن] و این آزاد مرد با ایشان میرفتیم تا پای قلعت. (تاریخ بیهقی). غوریان آویزان می رفتند تاده. (تاریخ بیهقی). سوار یکسر تا آنخانه میروند و قفلها بشکنند. (تاریخ بیهقی). چون آنجا رسی یکسر تا سرای پسر مسعود شو. (تاریخ بیهقی). من [بیهقی] که فضلی ندارم... و چون مجتازان بوده ام تا اینجا رسیدم. (تاریخ بیهقی). از این ناحیت تا جروش... قصدی و تاختنی نکرد. (تاریخ بیهقی). بشکار شیر رفتی تاختن. (تاریخ بیهقی). خیلناش میرفت تا بدر آن خانه. (تاریخ بیهقی). دانست که آن دیار تا روم و از دیگر جانب تا مصر بضبط ما آراسته گردد. (تاریخ بیهقی). سوی پسر کاکو و دیگران که بری و جبال اند تا عقبه حلوان نامه ها فرمودیم. (تاریخ بیهقی). من بر اثر استادم برفتم تا خانه خواجه بزرگ. (تاریخ بیهقی). آمد تازان تا نزدیک خواجه احمد. (تاریخ بیهقی). بچه بط اگر چه دینه بود آب دریاش تا بسینه بود. سنائی. بلاد هند از لب جیحون بود تا شط فرات. (فارسنامه ابن بلخی). از مهدتا بلحد بیاموز و پاک زی تا نزد حق و خلق جهان معتبر شوی. لطیفی ||. گاه معنی انتظار برم، منتظر باید بود، ببینم که، باید دید که، خدا داند که، ندانیم که، یاللعجب آید: امیر حرکت کرد... بر جانب بلخ... و خوارزمشاه... با وی بود تا در باب وی چه رود. (تاریخ بیهقی). آن زن آن بچه را بنهاد و برفت گفت تا چه شود. (قصص الانبیاء ص ۱۷۸). این سبزه که امروز تماشا گاه ماست تا سبزه خاک ما تماشا گاه کیست. خیام. از حلب تا کاشغر میدان سلطان سنجر است (۱۲). امیر معزی (از امثال و حکم ج ۱ ص ۱۲۳) از قلم سوزنی بمدحت صاحب پنجه دیوان بیش باد و سفینه عمرش با دا هزار سال بدولت تا ز چه یاد آید این شمار کمینه سوزنی. عقل حیران که چه عشق است و چه حال تا فراق او عجب تر یا وصال. مولوی. تا بگوش خاک حق چه خوانده است کو مراقب گشت و خامش مانده است تا بگوش ابر آن گویا چه خواند تا چو مشک از دیده خود اشک راند. مولوی. تا چه عالمهاست در سودای عقل تا چه با پهناست این دریای عقل. مولوی. ما می خواهیم و دیگران می خواهند تا بخت کرا بود کرا دارد دوست. (از فیه ما فیه). توفیق عشق روی تو گنجی است تا که یافت باز اتفاق وصل تو گویی است تا که برد. سعدی. تا چه افتاد که سجاده به محراب افکند آنکه صد خرقة گرو داشت به میخانه ما. سعدی. تا چه خواهی خریدن ای مغرور روز در ماندگی به سیم دغل. سعدی. تا خود برون ز پرده حکایت کجا رسد چون از درون پرده چنین پرده میدری. سعدی. سر تسلیم نهادیم بحکم و رایت تا چه اندیشه کند رای جهان آرایت. سعدی. چندین هزار منظر زیبا بیافرید تا کیست کو نظر ز سراعتبار کرد. سعدی. زاهد شراب کوثر و حافظ پیاله خواست تا در میانه خواسته کرد گار چیست. حافظ. خوشتر از فکر می و جام چه خواهد بودن تا ببینیم سر انجام چه خواهد بودن. حافظ. تا چه کند با رخ تو دود دل من آینه دانی که تاب آه ندارد. حافظ. دوش می آمد و رخساره بر افروخته بود تا کجا باز دل غمزده ای سوخته بود. حافظ. روز اول رفت دینم در سر زلفین تو تا چه خواهد شد در این سودا سرانجام هنوز. حافظ. بگذشت ز حد جنایت من تا خود چه شود نهایت من. جامی. تا بخت کرا خواهد و میلش به که باشد. تا چه دارد زمانه زیر گلیم. تا چه از آب بر آید. تا خود فلک از پرده چه آرد بیرون، تا چه از آب بیرون آید. تا ببینیم که از غیب چه آید بیرون تا چه شکلی تو در آینه همان خواهی دید. تا یار کرا خواهد و میلش به که باشد ||. گاه معنی آیا دهد: چنین گفت پرسنده راه جوی که بپژوه تا دارد این ماه شوی. فردوسی. همه نامداران ایران سپاه نهادند چشم از شگفتی براه که تا کیست این مرد از ایران زمین که یارد گذشتن برین دشت کین. فردوسی. اسیران و آن خواسته هر چه بود همی داشت اندر هری نابسود بدان تا چه فرمان دهد شهریار فرستاد با سر سواران کار همان تا بود نیز دستور شاه سوی جنگ پروده بردن سپاه. فردوسی. وز آن پس خروشی بر آورد سخت کزو خیره شد شاه پیروز بخت بموبد چنین گفت کاین پاکزاد نگه کن که تا از که دارد نژاد. فردوسی. ببینیم تا اسپ اسفندیار سوی آخر آید همی بی سوار و یا باره رستم جنگجوی بیوان نهد بی خداوند روی. فردوسی (شاهنامه ج ۳ ص ۱۴۸۷). التذمیر؛ دست در فرج اشتر کردن تا بچه نراست یا ماده. (تاج المصادر بیهقی). گفتا که کرا کشتی تا کشته شدی زار تا باز کجا کشته شود آنکه ترا کشت. ناصر خسرو. من

ندارم باور ار گویی که به زانسان پری روی آن زیباپسربین تا بود زینسان پری؟! سوزنی. در پیشگاه عقل، جهان فراخ و پهن چون چشم سوزنی کن و بندیش گاه گاه تا آمد از تو هیچ گناهی ز کوه کم؟ یا هیچ طاعتی ز تو آمد فزون ز گاه؟ سوزنی. جان بگرو کردن با لوطیان باید پرسید از اهل نظر تا ز خرد باشد یا از سفه تا بود از آهو یا از هنر. سوزنی. عروک و لموش؛ آن شتر که کوهانش ببرمچند تا فربه است یا نه. (السامی فی الاسامی). دست بر پشت میش نهاد تا لاغر است؟ یا فربه ||؟ گاه زاید آید: دمنه را گفتا که تا این بانگ چیست با نهیب و سهم این آوای کیست؟ (کلیله و دمنه رودکی). ز هر سو زبانه همی بر کشید کسی خود و اسب و سیاوش ندید یکی دشت با دیدگان پر زخون که تا او کی آید ز آتش برون. فردوسی ||. گاه معنی همینکه، بمحض اینکه، بمجرد اینکه را دهد: هوش من آن لبان نوش تو بود. تا شد او دور من شدم مدهوش. ابوالمثل. امیر را بر آن آورده بودند که ناچار آلتونش را فرو باید گرفت... تا خبر یافتند ده دوازده فرسنگ جانب ولایت خود رفته بود. (تاریخ بیهقی). ابوالقاسم... و قاضی بوطاهر تبانی را... برسولی نامزد کرده می آید تا بدان دیار آیم... آیند. (تاریخ بیهقی). برفتند تا چشم بر هم زدند... سعدی (بوستان). تا ترا از دور دیدم رفت عقل و هوش من... صائب. تا گفته ای غلام توام میفروشت (۱۳). (امثال و حکم ج ۱ ص ۵۳۷) تا خم شده ای بار گذارند به پشتت. تا رفتم گنجشک را بگیرم پرید. تا گفتمی دنگی بر میدارد (یا نمیدارد) لنگی. تا گفتمی ف میداند فرخ زاد است. تا نشست، طعام خواست. تا مرا دید بشاشت نمود ||. و گاه معنی تا اینکه را دهد: همیداشت خود در دل این شهریار چنین تا بر آمد بر این روزچار. فردوسی. یک یک خانها بدو نمودند تا جمله بدیدند. (تاریخ بیهقی). بسیار جهد کرد و شهامت نمود تا به خیسار و قولک نرسید. (تاریخ بیهقی). دو مهر باز گذشته بسی رنج بر خاطرهای پاکیزه خویش نهادند تا چنان الفتی... پبای شد. (تاریخ بیهقی). شاگردان... هستند همگان بر مثال تو کار کنند تا کارها بر نظام قرار گیرد. (تاریخ بیهقی ||). گاهی برای اغراء و تشویق آید. و گاه پس از ادات تنبه آید: اصل غزنین است و آنگاه خراسان و دیگر همه فرع، تا آنچه نبشتم نیکو اندیشه کند و سخت بتعجیل بسیج آمدن کند. (تاریخ بیهقی). الا تا درخت کرم پروری گر امید داری کزو بر خوری. سعدی (بوستان). ز دلبری نتوان لاف زد به آسانی هزار نکته در این کار هست تا دانی. حافظ. وقت را غنیمت دان اینقدر که بتوانی حاصل از حیات ای جان این دم است تا دانی. حافظ ||. گاه بمعنی هر اندازه، هر قدر آید: بنده تا بزید در باب این یک نواخت بشکر او نرسد. (تاریخ بیهقی). به امروز ما باز کی دررسیم که تا بیش تازیم بیش از پسیم. اسدی. نمد زود برکش چو شد ز آب تر که تا بیش ماند، گرانبار تر. اسدی ||. گاه معنی حتی را دهد: همه تا پیران سالخورده به تماشا آمدند. تا مخدرات حجال را سلاح پوشانیدند. همه جهان ز تو عاجز شدند تا دریا نداشت هیچکس این قدر و منزلت ز بشر. فرخی همه چیز به سیم خریدندی تا گاه و هیزم. (تاریخ بوستان). شمشیرها تا شمشیر خطیب بر گردن آن بی سران بیازمودند کمانها تا کمان حلاج در روی آن هدف کشتگان کشیدند. (زیدری). (۱) - ن ل: بنانی (۲) - لغت نامه اسدی. (۳) - این رباعی در سندبادنامه هم آمده است. (۴) - در برهان از «ادوات غایت و تعلیل» محسوب شده است. (۵) - در لغت فرس چ اقبال ص ۱۱۲: مرا ز کهبد زشتست غبن بسیاری رها نکن سر او تا بود سلامت تو. (۶) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۹۹: کلند (= کلنگ). (۷) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۲۹: شنگینه بر مد از چاکر تاراست باشد او چو ترازو. (۸) - گاه معنی ضمنی آن الی الابد، جاویدان باشد. (۹) - در حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی بنام «فاخری» ضبط شده است. (۱۰) - فردوسی غالباً پس از «تا» بمعنی مذکور فعل ماضی می آورد. (۱۱) - بمعنی زمانی و مکانی هر دو تواند بود. (۱۲) - مصراع اول بیت این است: گرچه فرسنگی بود بالای میدان ملوک (۱۳) - مصراع اول بیت این است: با مردم زمانه سلامی و والسلام

تا.

(ع حرف) اسم اشاره است برای مفرد مونث. تشبیه آن «تان» و جمع آن «اولاء» است. گاهی «ها» تشبیه به اولش افزوده گردد چون:

هاتا، هاتان، هؤلاء. اگر در مخاطب استعمال شود به آخرش «ک» پیوندد مانند: تاک. تلک. تیک. فتحه دادن تاء «تلک» لغت ردی است. تشبیه آن با کاف بدینسان باشد: تانک. تانک و جمعش: اولئک. اولاک. اولالک است. در این احوال نیز «هائ» تشبیه به اولش افزوده گردد بجز «تلک» که استعمال آن با هاء نیامده. (۱) (۱) - المنجد.

تاء.

(۱) نامی است که در اطراف تهران و خرم آباد به درخت داغداغان دهند. رجوع به داغداغان شود.

تائب.

[ع ص] نعت است از توبه بمعنی بازگشتن از گناه. (منتهی الارب). بازگردنده از گناه. توبه کار. توبه کننده. (غیاث). ج، تائبین. آنکه توبه کرده. نادم. آنکه بسوی خدا برگردد و از کرده پشیمان شود. بازگشته از گناه. بازایستنده از گناه. اواب. (منتهی الارب). مُنیب: التائب من الذنب کما لا ذنب له: رسول گفت پشیمانی از گنه توبه است بدین حدیث کس ار تائب است من آنم. سوزنی. با آنکه از وی غائبم وز می چو حافظ تائبم در مجلس روحانیان گه گاه جامی میزنم. حافظ.

تائب.

[ع ص] لقب احمد بن یعقوب که از فحول قراء متقدمین است. (منتهی الارب).

تائب.

[ع ص] (عثمان زاده) یکی از ادبا و شعرای عثمانی است وی پسر یکی از اعیان آن زمان بوده و راه دانش را اختیار کرده و علوم رسمی را در مدارس علمی تحصیل کرد و بسال ۱۱۲۹ ه. ق. در حلب و بسنه ۱۱۳۵ در مصر بمولویت نایل گردید و پس از یک سال معزول و سپس مرحوم شد کتابی مفید موسوم به «حدیقه الوزراء» دارد و شرحی بر «اربعین حدیث» نگاشته دیوانی مرتب هم دارد. چهار ذیل متعاقب از طرف چهار تن از فضلا بحدیقه الوزراء نوشته شده: ۱- گل زیبا، تألیف رئیس الکتاب دلاور زاده عمر افندی. ۲- ورد مطرا تألیف احمد جاویدبک. ۳- برگ سبز، تألیف عبدالفتاح شفقت افندی بغدادی. ۴- ورد الحدائق، تألیف احمد رفعت افندی مستوفی رسومات. که تراجم احوال وزراء عظام تا اوائل سلطنت سلطان عبدالعزیزخان را حاوی میباشند و حدیقه الوزراء با سه ذیل اول از کتب مذکور بسال ۱۲۷۱ ه. ق. در مطبعه جریده حوادث طبع و نشر گردید ذیل چهارم هم با چاپ سنگی منتشر شده است. (قاموس الاعلام ترکی).

تائج.

[ع ص] از تاج. تاجدار: امام تائج؛ امام تاجدار. (منتهی الارب).

تاجیس.

[۱] (اخ) (۱) نام کتابی از افلاطون. (فهرست ابن الندیم). (۱) - Theages.

تأثر.

[ء] (ع ص) از تور، جاری و روان شونده. (از منتهی الارب ||). مداومت کننده بر کاری بعد فتور در آن. (منتهی الارب).

تائز.

[ء] (ع ص) از تیز. رجوع به تیز شود.

تائع.

[ء] (ع ص) از توع یعنی مسکه یا فله بپاره نان بر گیرنده. (از منتهی الارب ||). از تیع بمعنی بیرون آمدن قی. (منتهی الارب).

تائق.

[ء] (ع ص) از توق، آرزومند. شایق. (غیاث). تواق. (منتهی الارب). مشتاق. شیق.

تائک.

[ء] (ع ص) احمق تائک؛ سخت گول. (منتهی الارب).

تاکه.

[أ ک] (اخ) نام یکی از بنادر قدیم ایران در خلیج فارس. (ایران باستان ص ۱۵۰۹).

تائم.

[ء] (ع ص) اسم فاعل از «تیم» بنده ساز. (از منتهی الارب).

تااو.

(معرب، حرف) نام یکی از حروف یونانی (حرف تاء) است. (ابن الندیم). رجوع به «طائو» شود.

تائو.

[ء] (اخ) (۱) چینیان این نام را به ایزد تعالی اطلاق نمایند و مراد آنان عقل کل و قانون اعظم است و شخصی تاموچه نام شش قرن قبل از میلاد مسیح دینی ایجاد نموده که طبق آن فقط پرستش به آفریدگار باید کرد، چینی ها به پیروان این آئین تائوچو گویند کتاب مقدس این دین تائوته کینگ نامیده میشود که معتقدات اینان را در بر دارد و مردی فرانسوی موسوم به استانیسلاس جولیان از اهالی روسیه آنرا بفرانسه ترجمه کرده است. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tao.

تائوئیسیم.

[ء] (۱) (اخ) دین متداول چین، و آن ترکیبی است از پرستش طبیعت (نیاکان) و عقاید لائوتسه (۲) و خرافات مختلف. (۱) - Taoisme. (۲) - Laotseu.

تائورمینه.

[ء ن] (اخ) (۱) شهری در صقلیه (سیسیل) قدیم باشد از ایالت میسینا، در دامنه‌ی ایتنا که همان تائورمنیوم (۲) قدیم باشد آثار و ابنیه عتیقه در آن دیده می‌شود. (۱) - Taurmenium - (۲) Taormina.

تائوریها.

(اخ) تیره‌ای از سکا‌های جنوب روسیه کنونی. (ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۵۸).

تائوسقز.

[ء سق ق] (۱) (۱) گیاهی است که کائوچو از آن حاصل شود. (۱) - Scorzonera - Taosaghyz.

تاوک.

(اخ) نام قبیله‌ای در ارمنستان باستان. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۷۷، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵ شود.

تائه.

[ء ه] (ع ص) از تیه، متکبر. لاف زن. (منتهی الارب). سرگشته. حیران. متحیر. شوریده عقل ||. از توه، هلاک شونده. (منتهی الارب).

تائی.

[ی ی] (ع ص نسبی) نسبت بتاء از حروف مبانی. (المنجد).

تائی پینگس.

(اخ) (۱) نام یکدسته مذهبی در چین که در حدود سال ۱۸۵۰ م. ضد دولت وقت انقلاب کردند و بر اثر آن میلیون‌ها افراد کشته شدند. (۱) - Taipings.

تائیتی.

(۱) (اخ) مجمع الجزایر پولی نزی [پ ن] تحت فرمان روایی فرانسه و جزیره اصلی آن تائیتی یا تاهیتی یا اوتاهیتی است دارای ۱۱۷۰۰ تن سکنه و کرسی آن «پایت» است. محصولات آن قند، تنباکو و غیره. (۱) - Taiti.

تائیدن.

[د] (مص) صبر کردن و از این مصدر جز بتا صیغه مفرد امر حاضر دیده نشده است. رجوع به بتائیدن شود: تکاپوی مردم بسود و زیان بتاء و مگر [د] (۱) هرسویی تازیان. ابوشکور (فرهنگ اسدی). (۱) - ن ل: مدو.

تائیس.

(اخ) (۱) روسپی معروف یونانی که اسکندر را به آتش زدن تخت جمشید (پرس پلیس) تشویق کرد. دیودور گوید: اسکندر جشن فتوحات خود را گرفته قربانیا برای خدایان کرد و ضیافت‌های درخشان داد. زنان بدعمل در این جشن حضور داشتند و بلهو و لعب مشغول بودند. در این وقت، که همه سر گرم می گساری بودند و صدای عربده های مستی در اطراف پیچیده بوده یکی از زنان مزبور، که تائیس نام داشت و در آتیک تولد یافته بود، گفت یکی از مهمترین کارهای اسکندر در آسیا که باعث فخر و نام نیکش خواهد بود این است، که با من و رفقایم براه افتاده قصر را آتش زند و در یک لحظه بدست زنان این آثار نامی و معروف پارسیها را نیست و نابود کند. این سخن در مغز جوانان، که به اداره کردن خود قادر نبودند، اثر غریبی کرد یکی از آنها فریاد زد، من پیش آهنگ این کار خواهم شد، مشعل ها را باید روشن کرد و از توهینی که بمعابد یونان شده، انتقام کشید دیگران دست زده فریاد برآوردند که فقط اسکندر لایق این کار پر افتخار است اسکندر برخاست و روانه شد و تمام مدعوین از طالار قصر خارج گشته به «باکوس» (۲) (خداوند شراب به عقیده یونانها) وعده کردند که بشکرانه ظفریابی رقصی برای او بکنند. پس از آن فوراً مشعل های زیاد حاضر کردند و اسکندر مشعلی بدست گرفته در سر این جماعت مست، که هادیش تائیس بوده قرار گرفت. حرکت دسته با آوازهای زنان بدعمل و نغمات نی شروع شد اول پادشاه و بعد از او تائیس مشعلهایی در قصر انداختند و دیگران از آنها پیروی کردند و چیزی نگذشت که تمام قصر یک پارچه آتش شد. در اینجا «دیو دور» گوید خیلی غریب است! توهینی که خشایارشا بشهر آتن کرد، و ارگ آنرا آتش زد، انتقامش را پس از سالهای متمادی زنی، که نیز آتنی بوده کشید. (ایران باستان ج ۲ صص ۱۴۲۳ - ۱۴۲۴). پلوتارک مورخ یونانی تائیس را معشوقه بطلمیوس معروف مؤسس سلسله بطالسه مصر میدانند. (۱) - Thais. (۲) - Bacchus.

تائی هوکو.

[ه] (اخ) (۱) نام یکی از شهرهای مجمع الجزایر فرمژ. (۱) - Taihoku.

تاب.

(۱) توان. (برهان). توانایی. (جهانگیری) (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). طاقت. (فرهنگ اسدی) (جهانگیری) (انجمن آرا). قوت. (آندراج). تاو. (انجمن آرا) (آندراج). تیو. (انجمن آراء) (آندراج). (۱) (|| تحمل، پایداری ||. قرار. آرام ||. صبر. شکیب. تاب آوردن و تاب بردن و تاب داشتن و تاب بودن کسی را و تاب گرفتن و تاب رفتن از، مستعمل است: من بچه فرفورم و او باز سپید است با باز کجا تاب برد بچه فرفور. ابوشکور. بنیروی او چون نبد تابشان ز تیغش بماندند در بیم جان. فردوسی. نداریم ما تاب خاقان چین گذر کرد باید بایران زمین. فردوسی. که دارد پی و تاب افراسیاب مرا رفت باید چو کشتی بر آب. فردوسی. بیفتاد از پای و بیهوش گشت همی بی تن و تاب و بی توش گشت. فردوسی. کس اندازه بخشش او نداشت همان تاب با کوشش او نداشت. فردوسی. نداریم ما تاب این جنگجوی بدین گرز و چنگال و آهنگ اوی. فردوسی. بیاید سپاه مرا بر کند دل و پشت ایرانیان بشکند که اکنون نداریم ما تاب او نتابیم با بخت شاداب او. فردوسی. بر این کار همداستان موبدان بزرگان و بیدار دل بخردان که شاهان به تاب و به مردان مرد بدینار شاهی توانند کرد. فردوسی. که این باره را نیست پایاب او درنگی شود چرخ از تاب او. فردوسی. از ایران ندارد کسی تاب اوی مگر تو که تیره کنی آب اوی. فردوسی. کسی را نبد تاب با او بجنگ اگر شیر پیش آیدش یا نهنگ. فردوسی. پس چون اسلام به سیستان آوردند و لشکر اسلام قوی گشت و جهانیان را معلوم شد که کسی را بر

فرمان سماوی تاب نباشد. (تاریخ سیستان). برادی دل زفت را تاب نیست دل زفت سنگیست کش آب نیست. اسدی (گرشاسب نامه). چو ثابت نباشد بجنگ و ستیز از آن به نباشد که گیری گریز. اسدی (گرشاسب نامه). کرا با غمان گران تاب نیست ورا چون کباب و می ناب نیست. اسدی (گرشاسب نامه). امتان ضعیف من چکنند که طاقت ندارند. و در این سكرات و سختی مرگ تاب ندارند. (قصص الانبیاء ص ۲۴۶). برزم آتش افروخته است خنجر تو به پیش آتش افروخته که دارد تاب. مسعود سعد. نه هیچ گردون با همت تو ساید سر نه هیچ آتش باهیت تو گیرد تاب. مسعود سعد. آنجا که تاب حمله ندارد زمین رزم از رخس و رمح خویش توان خواه و تاب خواه. انوری. کی دلت تاب نگاهی دارد آفت آینه ها آمده ای. خاقانی. نه خاقانی منست و من نه اویم که تاب درد چون اوایی ندارم. خاقانی. دو پستان چون دو خیک آب رفته ز زانو زور و از تن تاب رفته. نظامی. ز خالش چشم بد در خواب رفته چو دیده نقش او از تاب رفته. نظامی. جز غم دریا نخواهم این زمان تاب سیمرغم نباشد در جهان. عطار (منطق الطیر). من تاب می نیارم تابی ز زلف کم کن تا کی بود ز زلفت در دل فتاده تابی. عطار. گفت این اسلام اگر هست ای مرید آنکه دارد شیخ عالم بایزید من ندارم طاقت آن، تاب آن کان فزون آمد ز کوششهای جان. مولوی. از ضعف بشریت تاب آفتاب نیارم. (گلستان). شبی برسرش لشکر آورد خواب که چند آورد مرد ناخفته تاب. سعدی (بوستان). من شمع جان گدازم تو صبح دلگشایی سوزم گرت نینم میرم چو رخ نمایی نزدیک آن چنانم، دور این چنین که گفتم نی تاب وصل دارم، نی طاقت جدایی. امیر خسرو. بریرو تاب مستوری ندارد چو در بندی ز روزن سر بر آرد. شبستری. رها کن عقل را با حق همی باش که تاب خور ندارد چشم خفاش. شبستری. آینه دانی که تاب آه ندارد... حافظ. ز خود روم چو بیاد آورم خیال ترا کجاست تاب که بینم مه جمال ترا. نظامی. برای عشق تو بر جان من ز دشمن و دوست ملامتتست که کوه گران نیارد تاب. دلی می باید و صبری، که آرد تاب دیدارش؟ کرم شب تاب پیش چشمه آفتاب چه تاب دارد.؟ میرفت و عالمی نگرانش ولی کسی رشکم بدل فزود که تاب نظر نداشت ||.؟ چرخ و پیچ که در طناب و کمند و زلف میباید. (برهان). پیچ و شکن. (آندراج). پیچ. (فرهنگ جهانگیری). چرخ و پیچ که در طناب و کمند و زلف می افتد. (انجمن آرای ناصری). پیچ و تاب که در رسن و رشته زلف نیکوان باشد. (فرهنگ اسدی). پیچ و خم و شکن و چین و هر یک از خمیدگی های رسن و موی و زلف؛ و چین های صورت و ابرو را تاب گویند: تاب زلف، تاب ابریشم، تاب ابرو، تاب داده (کمند)، پرتاب، بتاب: چون او حلقه کرد آن کمند بتاب (۲) پذیره نیارد شدن آفتاب. دقیق. مر این بند را راست گردان ز تاب چو کردم، ز دستم فرو شد به آب. فردوسی. بینداخت آن تاب داده کمند سران سواران همی کرد بند. فردوسی. بر آویخت با دیو پولاد و ند بینداخت آن تاب داده کمند. فردوسی. دو رخ زرد و چهره (۳) پر از آب کرد همان چهر خندان پر از تاب کرد. فردوسی. که دارد گه کینه پایاب او ندیدی بروهای پر تاب او فردوسی. ترا نیست در جنگ پایاب او ندیدی بروهای پرتاب او فردوسی. بچهره چو تاب اندر آورد بخت بر آن نامداران بشد کار سخت. فردوسی. ز تیمار، مژگان پر از آب کرد روانش بروها پر از تاب کرد. فردوسی. و گر هیچ تاب اندر آرد بچهره به یزدان که بر پای دارد سپهر. فردوسی. چو آن دلو در چاه پر آب گشت پرستنده را روی پر تاب گشت. فردوسی. دژم گشت و دیده پر از آب کرد بروهای جنگی پر از تاب کرد. فردوسی. همه ناخنش پر ز خوناب کرد بروی سپهد پر از تاب کرد. فردوسی. سیه زلف آن سرو سیمین من همه تاب و پیچ است و بند و شکن. فرخی. چشم تو پر خواب و سحر، روی تو پرسیم و گل جعد تو پر چین و پیچ، زلف تو پر بند و تاب. فرخی ز بس پیچ و چین، تاب و خم زلف دلبر گهی همچو چوگان شود، گاه چنبر. فرخی. معشوق او بتی که دل اندر دو زلف او گم کرده از خم و گره و تاب و پیچ و چین. فرخی. با دو زلف سیاه دست افکند تاب او باز کرد یک ز دگر. فرخی. ای رخ رخشان جانان زیر آن زلف بتاب (۴) لاله سنبل حجابی یا مه عنبر نقاب. عنصری. تا بادها وزان شد بر روی آنها آن آنها گرفت شکنها و تابها. منوچهری. چو از زلف شب باز شد تابها فرو مرد قنديل محرابها. منوچهری. بمیخوار گان ساقی آواز داد فکنده بزلف اندرون تابها. منوچهری. تا خیام چرخ را نبود شرح همچون ستون تاطناب صبح را نبود گره چونانکه تاب در جهان جاه لشکر گاه اقبال ترا خیمه اندر خیمه بادا و طناب اندر طناب.

انوری. کم دید چشم من چو تو، زیرا که چون کمند همواره پر ز پیچ و پراز تاب و پر خمی. ناصر خسرو. آب نمانده در آن دو رنگین سوسن تاب نمانده در آن دو مشکین چنبر. مسعود سعد. تا تو بتاب (۵) کردی زلف سیاه را در تو بماند چشم، بخوبی، سپاه را. مسعود سعد. همچو مشاطگان کند بر چشم جلوه روی خوب و زلف بتاب (۶). مسعود سعد. از چاه دولت آب کشیدن طمع مدار کان دلوها درید و رسنها ز تاب شد. خاقانی. یارب اندر چشم خونریزش چه خوابست آنهمه در سر زلف دلاویزش چه تابست آنهمه. خاقانی. زلف تو کمند تو سنانست مشکین سر زلف تاب داده. خاقانی. توبه و سوگند ما را تاب از هم باز کرد زلف را تا تاب داد و بر رخ تابان نهاد. رشیدی سمرقندی. پای می کوفت با هزار شکن پیچ در پیچ تر ز تاب رسن. نظامی. بنفشه تاب زلف افکنده بردوش گشاده باد نسرين را بناگوش. نظامی. ز تاب زلف خویش آرم بتابش فروبندم بسحر غمزه خوابش. نظامی. ز جعد بنفشه برانگیز تاب سر نرگس مست برکش ز خواب. نظامی. کمند عنبرین او که چندین تاب و چین دارد ز ماه آسمان سر از درازی بر زمین دارد. عطار. وز دیده فرو باری اگر آب شوم از زلف برون کنی اگر تاب شوم در دست نگیری ار می ناب شوم در چشم تو در نیایم ار خواب شوم. کمال اسماعیل. ز هر خمی بدر آید هزار نافه چین چو باد باز کند از کمند زلف تو تاب. (از صحاح الفرس). تب بتاب رشته می بندند (۷) مردم لکن او هر شبی بندد به تاب رشته تب بر خویشان. سلمان ساوجی. چون ناز کشم باری ز آن زلف بتاب اولی. حافظ. هموار کن از تاب زدن رشته خود را شیرازه جمعیت صد عقد گهر باش. صائب. برخاست پی رقص وز صد دلشده جان برد تابی بکمر داد و دلم را ز میان برد. ابراهیم شوکتی. دل چون سر زلف نیکوانست بد باشد اگر بتاب نبود. ضیاءالدین بسطامی. عقیق را ز لب آب در دهان آمد خدنگ را ز قدرت تاب در میان افتاد. اشهری نیشابوری ||. حرکت دادن. پیچانیدن. دوران دادن: سرنیزه را سوی سهراب کرد عنان و سنان را پراز تاب کرد. فردوسی. در تن هر شاه فرمان تو آورده ست خم در دل هر شیر شمشیر تو افکنده است تاب. امیر معزی. شمشیر کشید و داد تابش گفتا که بدین دهم جوابش. نظامی ||. اعراض. (آنندراج). سرکشی و روی گردانی و روی برتافتن و راه خلاف رفتن، مقاومت کردن: نگر سر نیچی ز فرمان من نگه دار بیدار پیمان من و گر هیچ تاب اندر آری به دل بیارم یکی لشکر دل گسل. فردوسی. و گر بینم اندر سرش پیچ و تاب هیونی فرستم هم اندر شتاب. فردوسی. یکی طوس را داد آن تخت عاج همان یاره و طوق و منشور چاچ بدو گفت هر کس که تاب آورد دگر یاد افراسیاب آورد همانگه سرش را ز تن دور کن وزو کرکسان را یکی سور کن. فردوسی. بیزدان چنین گفت کای کامگار توانا و دارنده روزگار اگر تاب گیرد دل من ز داد از آن پس مرا تخت شاهی مباد. فردوسی ||. حلدت. شدت. سورت: از آن سو بتاب و شتاب اندرند و زین سو تو گویی بخواب اندرند. فردوسی. صبحدمان دوش خضر بر درم آمد بتاب کرد به آواز نرم صبحک الله خطاب. خاقانی. تاب سرما که برد از آتش تاب آب را تیغ و تیغ را کرد آب. نظامی ||. خلل. فساد. تاب آوردن در کاری. ایجاد فتنه و فساد و خلل کردن در آن. لاف انداختن در کار (در تداول): برفتند هر کس که بد کرده بود بدان کار تاب اندر آورده بود. فردوسی. دگر هیچ تاب اندر آری بکار نبینی بجز گردش روزگار. فردوسی. چنین گفت با خویشان شهریار که گفتار هر دو نیاید بکار بر این کار بر نیست جای شتاب که تنگی دل آرد خرد را بتاب. فردوسی ||. خشم. قهر. هیجان. افروختگی. معارضه. فشار: سر از خواب برداشت افراسیاب سیه کرده دل را ز کین و زتاب. فردوسی. بگفتار اگر هیچ تاب آوریم خرد را همی سربخواب آوریم. فردوسی. اگر تاب بودی بسرش اندرون بدل کین و اندر جگر جوش خون. فردوسی. نهانی همی بود باتاب و خشم پس آنگه چنین گفت با آب چشم. فردوسی. بیندازند زوبین را که تاب چو اندازد کمانور تیر پرتاب. اسعد گرگانی (ویس و رامین). امیر از آن سخت در تاب شد. (تاریخ بیهقی ص ۴۱۷). چون نزدیک خواجه رسیدم یافتم وی را سخت در تاب و خشم. (تاریخ بیهقی ص ۱۶۳). بونصر گفت خداوند در تاب چرامی شود؟ بوالقاسم بهیچ حال زهره ندارد که مال بیت المال ببرد و اگر بفرمایی نزدیک وی روم و پنبه از گوش وی بیرون کنم. (تاریخ بیهقی ص ۳۶۸). همه شب دژم هر دو از مهر و تاب نه در دل شکیب و نه در دیده خواب. اسدی (گرشاسب نامه). بیامد سوی خیمه هنگام خواب ز نادیدن ببر پر خشم و تاب. اسدی (گرشاسب نامه). سپهد بدید آن

هم اندر شتاب چو شیر دمان جست با خشم و تاب. اسدی (گرشاسب نامه). نه کس را بد آرامش از جنگ و تاب نه در مغز هوش و نه در دیده خواب. اسدی (گرشاسب نامه). در سکون برترم ز کوه که من در جواب عدو نگیرم تاب. مسعود سعد. چه کار باشدم اندر دیار هندستان که هست بر من شاهنشاه جهان در تاب. مسعود سعد. از بوی تو در تاب شود آهوی مشکین گر باز کنند از شکن زلف تو تایی. سعدی. شنید این یکی مرد پوشیده چشم بگفتا چه در تاب آورد و خشم؟ سعدی (بوستان). نشسته غنچه بیاد دهان تو دلنگ برفشه از سر زلف تو رفته اندر تاب. (از صحاح الفرس). ز بنفشه تاب دارم که ز زلف او زند دم تو سیاه کم بها بین که چه در دماغ دارد؟ حافظ. چو دست بر سر زلفش ز نم بتاب رود. حافظ. بتاب موی و ز من روی خوب خویش متاب مخواه ز آتش هجران دل من اندر تاب. شبیانی. اگر چه رشته از تاب گهر بیجان ولاغر شد کشید از مغز گوهر انتقام آهسته آهسته. صائب. جان ما تاب ز هر زلف پریشان نخورد دل ما آب ز هر چاه زرخدان نخورد. صائب ||. اضطراب. غم. رنج. (برهان). مشقت. (جهانگیری) (برهان). محنت. (جهانگیری) (برهان). در تاب داشتن. موجب غم و غصه شدن: بخت و آن لب و دندانش بنگر که همواره مرا دارند در تاب یکی همچون پرن بر اوج خورشید یکی چون شایورد از گرد مهتاب. فیروز مشرقی. چه از عود و عنبر چه از مشک ناب که آمد از آن بر بداندیش تاب. فردوسی. از ایران بگرداند او رنج و تاب بود بر کفش هوش افراسیاب. فردوسی. بیکسان پدر خون چکاند همی برخ بر ز خون سیل راندهمی همه دوده با وی بتاب اندرند ز دیده بخون و به آب اندرند. شمس (یوسف و زلیخا). ز فرزند بینم همه درد و تاب ز پیوند یابم همه خون و تاب. شمس (یوسف و زلیخا). ز دل برکشد می تف و درد و تاب چنان چون بخار زمین آفتاب. اسدی (گرشاسب نامه). از تاب درد، سوزش تن هست وز بار ضعف قوت تن نیست. مسعود سعد. روز نیمی به آفتاب شدی شب بدو در به رنج و تاب شدی. سنائی. در این جهان که سرای غم است و تاسه و تاب چو خاشه بر سر آیم و تیره از سر آب. سوزنی. بجان آنکه چو عیسیم برد بر سردار نشست زیر و جهودانه می گریست بتاب. خاقانی. بختی دارم چو چشم خسرو همه خواب چشمی دارم چو لعل شیرین همه آب جسمی دارم چو جان میجون همه درد جانی دارم چو زلف لیلی همه تاب. (۸) خاقانی. کاشکی رنجه شدی باری بدیدی کز غمش در دل تاریک خاقانی چه تاب است آنهمه. خاقانی. و آن نافه که مشک ناب دارد خون ریختنش چه تاب دارد. نظامی. تنی کآنهمه مالش و تاب یافت به مالشگر آسایش و خواب یافت. نظامی (شرفنامه ص ۳۳۹). سگالش بسی شد در آن رنج و تاب نیفتاد از آنجمله رایب صواب. نظامی. از همچو تو دلداری دل برنکنم باری گر تاب کشم باری ز آن زلف بتاب اولی. حافظ (دیوان چ قدسی). می صوفی افکن کجا می فروشند که در تابم از دست زهد ریایی. حافظ. تاب بنفشه میدهد طرهء مشکسای تو پردهء غنچه میدرد خندهء دلگشای تو. حافظ. نباید طالبانرا تاب خوردن گهر ناید بکف بی غوص کردن. کاتبی. بتاب موی و ز من روی خوب خویش متاب مخواه ز آتش هجران دل من اندر تاب. شبیانی || حرارت و گرمی. (جهانگیری) (برهان). تبش. گرمی. (فرهنگ اسدی). گرمی. (انجمن آرای ناصری) (آندراج): از بهر که بایدت بدینسان [شو] و گیر وز بهر چه بایدت بدینسان تف و تاب. کسائی. اگر تاب تیغم به جیحون رسد و گر باد گرزم به هامون رسد. فردوسی. گریزان بشد پیش افراسیاب دلش پر ز خون و جگر پر ز تاب. فردوسی. گفتم نهی برین دلم آن تابدار زلف گفتا که مشک ناب ندارد قرار تاب. عنصری. چو برزد آتش مهرش ز دل تاب بیامد رشک و بر آتش فشاند آب. اسعد گرگانی (ویس و رامین). دل سنگینش لختی نرم گشتی بتاب مهربانی گرم گشتی. اسعد گرگانی (ویس و رامین). دل آن سنگدل را نرم گردان بتاب مهر لختی گرم گردان. اسعد گرگانی (ویس و رامین). چو دوزخ بود جان تو ز بس تاب چو دریا بود چشم تو ز بس آب. اسعد گرگانی (ویس و رامین). دمید آتش از خشکی و تف و تاب ز سردی و تری پدید آمد آب. اسدی (گرشاسب نامه). زبس در زمین از تف نعل تاب بدریای قلزم بجوش آمد آب. اسدی (گرشاسب نامه). چون بشنوی که مکه گرفته ست فاطمی بر دلت ذل بیارد و بر تنت تاب و تب. ناصر خسرو. آبست و آتش است حسامش بگاه رزم روی زمین و چرخ پر از موج و تاب او. مسعود سعد. تیر پرتاب تو در دیدهء بدخواه تو باد تا بود راستی تیر کز از تاب وزرم. (۹) سوزنی. تابیست در دلم ز رخ آبدار دوست کانرا به پیش

کس نکند آشکار دل. سوزنی. آب را تا لطف و صفوت نار را تاب و تیش خاکرا حلم و درنگ و باد را خشم و شتاب جاودان بادی بعالم پادشاه کامران خاک حلم و بادشوکت آب لطف و نارتاب. سوزنی. تاب و تب او مبین بظاهر کاندر دلش آتشی است مدغم. خاقانی. بیمارم و چون گل که نهی در دم کوره گه در عرقم غرقه و گه در تبم از تاب. خاقانی. مبادا که آن آتش آید بتاب که ننشیند آنگه بدریای آب. نظامی. شه از بهر آن سروشمشاد رنگ چنان سوخت کز تاب آتش خدنگ. نظامی. تاب سرما که برد از آتش تاب آب را تیغ و تیغ را کرد آب. نظامی. زهی ز گونه رخسار تو بتاب آتش چو جان سوخته گیرد میان آب آتش. سیف اسفرنگ. گر جهان پر برف گردد سر بسر تاب خور بگدازدش از یک نظر. مولوی. گفت آتش من همانم ای شمن اندر آ تا تو بینی تاب من. مولوی. شنیدم که مستی ز تاب نیبذ بمقصوره مسجدی در دوید. سعدی (بوستان). شرابی از ازل در داد ما را هنوز از تاب آن می در خماریم. سعدی. هر که در این کیش از او خم نرفت راست نشد تا بجهنم نرفت تیر که در کیش کمان وش بود عاقبتش تاب ز آتش بود. امیر خسرو. زهی گرفته ز روی تو شمع گردون تاب تنم ز آتش عشقت چو آهن اندر تاب. (از صحاح الفرس ص ۳۷). جوهر او نیوسد اندر آب آتش او نسوزد اندر تاب. اوحدی. مرا دولت ز خود پرتاب می کرد. تنم پر تب دلم پرتاب میکرد. اوحدی. از تاب آتش می بر گرد عارضش خوی چون قطره های شبنم بر برگ گل چکیده. حافظ. ز تاب آتش دوری شدم غرق عرق چون گل بیار ای باد شبگیری نسیمی ز آن عرقچینم. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۲۴۳). ز تاب هجر تو دارد شرار دوزخ تاب. حافظ. آب آن روضه دین افروزد تاب این خرمن ایمان سوزد. جامی. عیش جهان چو خنجر تیز است و شاخ نو لهُو جهان چو شربت گرم است و تاب و تب. سیدحسن اشرفی ||. فروغ و تابش. (فرهنگ اسدی). تابش و روشنایی و فروغ. (آندراج). پرتو و فروغ. (جهانگیری) (انجمن آرای ناصری). روشنی آفتاب و شمع و چراغ و امثال آن. (انجمن آرای ناصری). تافتن هر چیزی که نورانی باشد همچون فروغ و پرتو آفتاب و شمع و چراغ و مانند آن. (برهان). عکس. انعکاس: اگر ماهی گرفتگی تو بگوراب چو روز آید شود آن ماه بی تاب. اسعد گرگانی (ویس و رامین). بروز آنده گسارم آفتاب است که چون رخسار تو با نور و تاب است. اسعد گرگانی (ویس و رامین). بشب همچو آتش نمودی ز تاب گرفتگی بروز آتش از آفتاب. اسدی (گرشاسب نامه). همی آفتاب فلک فز و تاب ز تاج تو گیرد چو مه ز آفتاب. اسدی (گرشاسب نامه ص ۲۷۲). چنان خیل پروین بدیدار و تاب که عقدی ز لؤلؤ گسسته در آب. اسدی (گرشاسب نامه). چنان هر ستونی که از رنگ و تاب گرفتگی ز دیدار او دیده آب. اسدی (گرشاسب نامه). تاب و نور از روی من می برد ماه تاب و نورش گشت یکسر پیچ و تاب. ناصر خسرو. پیچ و تابش نور و تاب از من ببرد تا بماندم تافته بی نور و تاب. ناصر خسرو. تاب در آفتاب جاهش باد چون فروماند آفتاب از تاب. سوزنی. سایه ای ز آن سایه پروردند خلق از عدل تو آفتابی، وز تو عالم را ضیاء و نور و تاب. سوزنی. با من چو بخندید خوش آن در خوشاب بر چهر ز شرم دست را کرده نقاب عکس لب او ز پشت دست پرتاب می تافت چو از جام بلورین می ناب. فلکی شیروانی. در پیش رخ تو ماه را تاب کجاست؟ عشاق ترا بدیده در خواب کجاست؟ خورشید ز غیرت چنین می گوید کز آتش تو بسوختم آب کجاست؟ خاقانی. به تاب آینه دل در این سیاه غلاف به آب آینه جان در این کبود سرای. خاقانی. مر زمین را آسمان می داشت دوش از مه چراغ صبح چون دم زد نماند آن تاب اندر آفتاب. سیف اسفرنگ. و بر سر هر قبه منجوق یا قوتی سرخ که از دور در نظر آید و از تاب چون آفتاب نماید. (تفسیر بی نام مائه هفتم متعلق به عبدالعلی صدرالاشرافی). سلیمان در هنگام کوچ سایه کردن فرمود بر تخت خویش، مقداری تاب آفتاب یافت، در پرندگان نظر کرد، غایب بودن هدهد دریافت. (ایضاً تفسیر بی نام مزبور). جامه ما روز، تاب آفتاب شب نهالین و لحاف از ماهتاب. مولوی. ورفکنند رای تو بر بنده تاب ذره شوم پیش چنان آفتاب. امیر خسرو. ماه است جام و باده در او تاب آفتاب. (از صحاح الفرس). زهی گرفته ز روی تو شمع گردون تاب تنم ز آتش عشقت چو آهن اندر تاب. (از صحاح الفرس). چنانکه تاب آفتاب... میوه های خام را و غوره خام را شیرین می گرداند... (کتاب المعارف). اگر ماه گیرد ز روی تو تاب کند مهر را ذره خود حساب. ظهوری. صفها از تاب تیغ و نیزه و زوین گفتی اطراف راه کاهکشان است ||.؟ عنصری در قطعه

ذیل تاب را بمعانی متعدد آورده است: گفتم متاب زلف و مرا ای پسر متاب گفتا ز بهر تاب تو دارم چنین به تاب گفتم نهی برین دلم آن تابدار زلف گفتا که مشک ناب ندارد قرار تاب گفتم که تاب دارد بس با رخ تو زلف گفتا که دود دارد با تف خویش تاب. عنصری ||. در چشم بمعنی کژی و اعوجاج است: چشم او تاب برداشته یعنی کمی کژی و اعوجاج در نگاه کردن او پدیدار است، در چشمهاش تابی هست یعنی چپ است ||. رنگ: زر سرخ است اوسیه تاب آمده از برای رشک این احمق کده. مولوی. || آشفستگی: خمار ساقیان افتاده در تاب دماغ مطربان پیچیده در خواب. نظامی ||. تاب گاه پس از تک آید و همان معنی را افاده کند: در تک و تاب زآنکه تاخته بود مغزش از تشنگی گداخته بود. نظامی. تک و تاب شاهان بود اندکی. نظامی. خسک بر گذر ریخته خواب را فراموش کرده تک و تاب را. نظامی ||. نیز «تاب» پس از «تب» آید بهمان معنی تب و تاب ||. تاب در ترکیباتی نظیر شب تاب، جهانتاب، عالمتاب، جگرتاب، رسن تاب، تون تاب، عنان تاب، صفت فاعلی مرکب مرخم سازد بمعنی تابنده جهان، تابنده عالم، تابنده جگر: شب زمستان بود و کپی سرد یافت کرمکی شب تاب ناگاهی بتافت کپیان آتش همی پنداشتند پشته هیزم بدو برداشتند. رود کی (کلیله و دمنه). درای جگرتاب و فریاد زنگ ز سر مغز می برد از روی رنگ. نظامی. هوایی ز دوزخ جگر تاب تر. نظامی. جگر تاب شد نعره های بلند. نظامی. شهنشاه برخاست هم در زمان عنان تاب گشت از بر همگان. نظامی. عنان تاب شد شاه پیروزبخت. نظامی. روان کرد رخس عنان تاب را برانگیخت چون آتش آن آب را. نظامی. نهاده یکی خوان خورشید تاب بر او چار کاسه ز بلور ناب. نظامی. تایمن تاب شد سهیل سپهر آن پرستش نه ماه دید و نه مهر. نظامی. چراغ جهانتاب را هست نور. نظامی. سهیل یمن تاب را با ادیم همان شد که بوی مرا با نسیم. نظامی. چو در آب جام جهانتاب دید ز یک شربتش خلق سیراب دید. نظامی. پیش مردان آفتاب صفت باصاف چو کرم شب تابی. سعدی. گوهری ده که چرخ تاب بود در خور گوش آفتاب بود. امیر خسرو ||. مؤلف آندراج آرد: ... چون در آخر چیزی ملحق شود گاه افاده آن کند که این شیء ملحق بچیزی دیگر را تاب داده است و گاه افاده آن کند که از چیزی تاب خورده پس این لفظ مرکب که به تاب ترکیب یافته خواه تاب بمعنی روشنی و گرمی بود و خواه بمعنی پیچ و انعطاف باشد چون صفت چیزی واقع شود آن موصوف معقول بوده و در صورت اول چنانکه گویی آب آهن تاب یعنی آبی که آهن او را تاب داده است و فاعل باشد در صورت دوم چنانکه گویی آفتاب جهانتاب یعنی آفتابی که جهان را او تاب داده است و از قبیل اول است رخس عنان تاب یعنی اسبی که عنان تاب میدهد او را ای بمجرد اشاره عنان مطاوعت کند و سوار را در سواری آن احتیاج به مهمیز و قمچی نباشد و مخفی نماند که لفظ تاب با لفظ خوردن و دادن و عندالاضافه بسوی کمر و زلف و مانند آن افاده معنی دوم کند، و افاده معنی اول کند با لفظ افتادن و افکندن و گرفتن و افاده هر دو معنی کند با لفظ زدن... - انتهی ||. تاب دادن بمعنی سرخ کردن در روغن و غیره است ||. پرتو افکندن و روشن ساختن: سنانها همی داد در گرد تاب چو آتش زبانه زنان اندر آب. اسدی (گرشاسب نامه). تاب دادن در بیت ذیل ظاهراً بمعنی ذوب کردن آید: (۱۰) تنش چون کوه برفین تاب می داد ز حسرت شاه را برف آب میداد. نظامی ||. تاب گرفتن بمعنی نور گرفتن و از پرتو چیزی روشن شدن آمده است: باشد چو طبع مهر من اندر هوای تو چون تاب گیرد از حرکات خور آینه. خاقانی. (۱) - تاو مبدل آن (تاب) و تیو اماله آن. (آندراج). (۲) - بتاب صفت فاعلی است یعنی تابدار. (۳) - ن ل: دیده. (۴) - بتاب صفت فاعلی است یعنی تابدار. (۵) - بتاب صفت فاعلی است یعنی تابدار. (۶) - بتاب صفت فاعلی است یعنی تابدار. (۷) - معنی آن است که تب را به تاب رشته مردم دفع می کنند. فاما او، یعنی شمع هر شب تب را بتاب رشته بر خویشتن می بندد و تب را بتاب رشته دور کردن چنان است که دخترکی نارسیده را گویند که بدست چپ رشته بر موازنه قد صاحب تب برسد، بر آن افسون میخوانند و آنرا بر محموم می بندند، حمی دفع میشود. (شرفنامه منیری). (۸) - به معنی پیچ و شکن نیز توجه دارد. (۹) - وزرم: آتش، نار. (۱۰) - قیاس شود با «تا و تاو» در لهجه گورانی بمعنی گداخته و نیز در برهان «تاب» بمعنی آهن گداخته آمده. رجوع بیرهان قاطع چ معین ذیل «تاب» شود.

تاب.

(۱) چنجولی. بادپیچ. بازپیچ. (بادپیچ) نرموره. ارجوحه. رجوع به ارجوحه در همین لغت نامه شود. (۱) طنابی که دو سوی آنرا بر درخت یا دوستون و غیرها استوار کنند و در میان آن نشسته در هوا آیند و روند بازی و ورزش را. ریسمانی که بدرخت یا بجائی بسته و در آن نشسته باد خورند، تاب را در اصفهان چنجولی و در شیراز آورک گویند. (فرهنگ نظام). (۱) - Balancoire.

تاب.

[تاب ب] [ع ص] مرد بزرگ. (منتهی الارب) (المنجد ||). ضعیف. (منتهی الارب) (المنجد ||). اشتر و خر که پشت آنها ریش باشد. (منتهی الارب).

تاب.

(اخ) (نهر...) طاب. نهرطاب: این رود طاب از حدود نواحی سمیرم منبع آن است و می افزاید تا به در ارجان رسد و در زیر پل بکان بگذرد و روستای ریشهر را آب دهد و بنزدیکی سینیز در دریا افتد. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۲۲). ... هوایش [ارجان] اگر مسیر عظیم است و آبش از رود طاب که در میان آن ولایت می گذرد و بر آب آن پلی ساخته اند آنرا پل بکان خوانند... (نزهة القلوب حمدالله مستوفی مقاله سوم چ لیدن ص ۱۲۹)... آب مسن از قهستان سمیرم و ستخت برمی خیزد آب بزرگ است گذار اسپ بدشواری دهد و در نهر طاب افتد... (نزهة القلوب حمدالله مستوفی مقاله سوم چ لیدن ص ۲۲۴)... و این شهر [شهر ارجان] را در کنار جنوبی رودخانه طاب یا تاب که اکنون برودخانه کردستان شهرت یافته است ساخته اند و بر این رودخانه از دروازه شهر ارجان بندی بسته و بر روی بند پلی ساخته اند و آن را پل بکان که نام محله ای از ارجانست گویند و تا کنون قوایم آن بند و پل باقی است و از شهر ارجان جز تلال و وهاد و شبستان وسیعی از مسجد جامع بکان باقی نیست... (فارسانامه ناصری قسمت دوم ص ۲۶۵). رجوع به طاب در همین لغت نامه شود.

تاب آوردن.

[وَد] (مص مرکب) صبر. مصابرت. صابری. صبوری کردن. شککیا بودن ||. برخورد هموار کردن. رجوع به تاب شود ||. تحمل کردن. طاقت آوردن: تاب دغا نیاورد قوت هیچ صدفردی گر تو بدین مشاهده حمله بری به لشکری. سعدی. ز درد عشق تو دوشم امید صبح نبود اسیر هجر چه تاب شب دراز آرد؟ سعدی. مگر بر تو نام آوری حمله کرد نیاوردی از ضعف تاب نبرد. سعدی (بوستان). چو آهن تاب آتش می نیارد نمیاید که پیشانی کند موم. سعدی. ضرورت است که روزی بسوزد این اوراق که تاب آتش سعدی نیاورد اقلام. سعدی. با حمله شمال چه تاب آورد چراغ با دولت همای چه پهلوزند زغن. سلمان ساوجی. گفتمش مگذر زمانی گفت معذوم بدار خانه پروردی چه تاب آرد غم چندین غریب. حافظ. دلم تاب نیاورد چگونه دلت تاب می آورد؟. در درد باید تاب آورد. دلم تاب نیاورد دو روز بمانم زود آمدم ||. مقاومت کردن. ایستادگی کردن. رجوع به تاب شود: بدو گفت هر کس که تاب آورد و گر رسم افراسیاب آورد همانگه سرش را ز تن دور کن وزو کرکسان را یکی سور کن. فردوسی ||. ایجاد خلل، فساد و آشفته‌گی کردن. دو رنگی در اندیشه تاب آورد سرچاره گر زیر خواب آورد. نظامی. رجوع به تاب شود.

تابا.

(هزوارش، ا) به لغت زند و پازند طلا را گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). هزوارش زر (طلا)، ذهبه (۱) است هم‌ریشه ذهب عربی. (از حاشیه برهان قاطع چ معین). (۱) - Zahaba.

تابارکا.

(اِخ) (۱) جزیره ای است در شمال تونس با ۸۰۰ تن سکنه. (۱) - Tabarca.

تابارن.

[ر] (اِخ) (۱) مشهور به انتوان ژیرار شارلاتان فرانسوی در پاریس متولد گردید و مثل اعلای مسخرگان عصر خویش (۱۵۸۴ - ۱۶۲۶ م.) بود. (۱) - Tabarin.

تاباسکو.

[ک] (اِخ) (۱) بترکی تاباسکو. قصبه مرکزی جمهوری موسوم بهمین اسم در کشور مکزیک، در ساحل خلیج مکزیک واقع بر مصب نهری مسمی بهمین نام در ۴۰۰ هزار گزی جنوب شرقی ورا کروز واقع و تجارت پر جنب و جوشی دارد. (قاموس الاعلام). (۱) - Tabasco.

تاباسکو.

[ک] (اِخ) (۱) بترکی تاباسکو یکی از جماهیر جنوب غربی مکزیک از طرف شمال به خلیج مکزیک، از سوی مشرق به جمهوری کامیش و حکومت گواتمالا، از جانب جنوب به جمهوری شیپاس و از سمت مغرب به جمهوری ورا کروز محدود می‌باشد، مساحتش ۲۵۵۰۰ هزار گز مربع است. هوایش سنگین و مرداب های بسیار دارد، قوه رویاندن خاکش متوسط است. کاکائو و پنبه آن بسیار خوب است. (قاموس الاعلام). (۱) - Tabasco.

تاباص.

(اِخ) (روشنایی) و آن شهری می‌باشد که به شمال شکیم در مرز و بوم افرائیم واقع است. (قاموس کتاب مقدس).

تاباغو.

(اِخ) رجوع به تاباگو شود.

تاباق.

(ا) چوب دستی را گویند و آن چوب گنده ای است که بیشتر قلندران بر دست گیرند. (آندراج) (برهان).

تاباک.

(ا) تپیدن و اضطراب و بیقراری و تب داشتن و مصدر آن تپیدن و بطاء معرب است. (آندراج ذیل تاپاک): از غم و غصه دل

دشمن باد گاه در تاباک و گاهی در سنخج. منصور منطقی. رجوع به تاباک در همین لغت نامه شود.

تاباکو.

[گ] (اخ) (۱) یکی از جزایر آنتیل کوچک متعلق به انگلیس با ۲۳۰۰۰ تن سکنه جزو نواحی ثلاثه (۲). مؤلف قاموس الاعلام ترکی گوید: نام یکی از جزایر آنتیل کوچک که جزو مستعمرات انگلیس میباشد و در ۲۵ هزار گزی شمال شرقی جزایر ترینیته است طولش به ۵۰ و عرضش به ۱۹ هزار گز بالغ است بخش اعظم سکنه زنگیانند مرکز آن قصبه اسکابوروگ می باشد، قوه روپاندن خاکش زیاد و محصولاتش عبارتست از: تنباکو، نیشکر، موز، آناناس، جوزهندی و نظایر اینها. تنباکو را نخستین بار بسال ۱۵۶۰ م. در این جزیره کشف کرده اند، لذا در اکثر زبانها بهمین نام نامیده شده است. تجارت عمده آنجا قند و مشروب است کریستف کلمب این جزیره را بسال ۱۴۹۸ م. کشف کرد. ابتدا در دست هلندیها و بعد بدست انگلیس ها و سپس به دست فرانسویها و بالاخره باز بدست انگلیس ها افتاد. (۱) – Trinite – (۲) Tabago ou Tobago.

تابال.

(۱) تنه درخت. رجوع به تاپال شود.

تابال.

(اخ) حاکم ایرانی سارد: پاک تياس همینکه کورش را دور دید دعوی استقلال کرد و چون خزانه کروزوس را کورش باو سپرده بود مردم سواحل را با خود همراه کرده سپاهی ترتیب داد بعد به سارد رفته تابال حاکم ایرانی را در ارگ محاصره کرد ... (ایران باستان ص ۲۹۱).

تابالحو.

(۱) دزی بنا بقول پرکس (۱) (تجارت الجزایر با مکه و سودان، پاریس ۱۸۴۹ م. (و مجله شرق الجزایر و مستعمرات پاریس ۱۸۴۷ - ۱۸۵۴ م. ج ۱۶) تابالحو را معادل سنتورا فوسکاتا دسف (۲) نوعی قنطوریون نوشته است || دزی بنا بقول جاکسن (۳). (گزارش مراکش (۴) لندن ۱۸۰۹) روغنی که از زیتون سبز گرفته شود (دزی ج ۱ ص ۱۳۸). (۱) – Centaurea fuscata – (۲) Prax. – Account of Marocco – Jackson. (۴) – Desf. (۳).

تابان.

(نف) (از تابیدن و تافتن) روشن و براق. (آندراج). صفت مشبیه از مصدر تابیدن بمعنی روشنی دهنده و جلادار. (فرهنگ نظام). بهی (ملخص اللغات حسن خطیب) دزی گوید: در فارسی صفت است، در دمشق مانند اسم بکار رفته است (۱) بمعنی «درخشش تیغه» و همچنین بمعنی «تیغی تابان» بکار رفته است. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸). درخشان، درخشنده، رخشنده، درفشنده، درفشان، فروزان، تابنده، مسروج، مسروجه، لامع، منور، بازغ، وهاج، مشرق، مسخوت. (منتهی الارب). زهلول، نیر، مضی ء، نیره، مضیئه. خلق؛ املس و نرم و تابان گردیدن. صلفاء؛ زمین تابان. فأو؛ جای تابان و لغزان. افشاء؛ در زمین تابان و لغزان در آمدن. دلوص؛ نرم و تابان گردیدن زره. دلاصه؛ نرم و تابان گردیدن زره. تدلیص نرم و تابان گردانیدن. دلیص؛ نرم، تابان، درخشان. فرفح؛ زمین نرم تابان. هیصم؛ نوعی از سنگ تابان. صبهوج؛ صلیق؛ تابان از هر چیزی. صلعمه؛ تابان کردن چیزی را. اصلج؛ سخت تابان. دملق؛ تابان

گردانیدن چیزی را. دمالق؛ سنگ تابان. دملکه؛ تابان گردانیدن چیزی را. جرش؛ مالیدن پوست تا نرم و تابان گردد. حجر دملوح؛ سنگ تابان. دموک؛ تابان و نرم گردیدن چیزی. شیطوع؛ کوه تابان و هموار. دلمز؛ تابان بدن (ج دلامز). تملس؛ تابان و نرم گردیدن. ملاسه؛ تابان و نرم گردیدن. طلق الوجه؛ تابان روی. زهل؛ تابان شدن. بزغ؛ تابان شدن. تملط؛ تابان شدن تیر. (منتهی الارب): ز سیمین فعی من چو زرین کناغ ز تابان مهی من چو سوزان چراغ. منجیک. نگه کرد موبد شبستان شاه یکی لاله رخ بود تابان چو ماه. فردوسی. بقیصر یکی نامه باید نوشت چو خورشید تابان بخرم بهشت. فردوسی. همی باش در پیش پرده سرای چو خورشید تابان برآید ز جای. فردوسی. بهشتی بد آراسته پرنگار چو خورشید تابان بخرم بهار. فردوسی. ز گرد سواران و جوش سران گرائیدن گرزهای گران دل سنگ خارا همی بردرید کسی روی خورشید تابان ندید. فردوسی. بسان ستونی بسیم آزرده زخس رشک خورشید تابان شده. فردوسی. یکی چشمه ای دید تابان زدور یکی سرو بالا دلارام پور. فردوسی. چه گویی که خورشید تابان که بود کزو در جهان روشنایی فرود. فردوسی. چو خورشید تابان ز گنبد بگشت شد آن باره دژ بکردار دشت. فردوسی. سیاوش چو اندر شبستان رسید یکی تخت زرین رخشنده دید بر آن تخت سودابه ماه روی بسان بهشتی پر از رنگ و بوی نشسته چو تابان سهیل یمن سر جعدزلفش شکن برشکن. فردوسی. یکی تخت بر کوهه زنده پیل ز پیروزه تابان بکردار نیل. فردوسی. همی رفت منزل بمنزل سپاه شده روی خورشید تابان سیاه. فردوسی. یکی نامه ای بر حریر سفید نویسنده بنوشت تابان چو شید. فردوسی. نگار من به دو رخ آفتاب تابان است لبی چو وُسد و دندانکی چو مروارید. اسدی. برخشش بکردار تابان درخشی که پیچان پدید آید از ابر آذر. (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). آفتابم شد بمغرب چون بسی بر سرم بگذشت تابان آفتاب. ناصر خسرو. بر آسمان ز کسوف سیه رهایش نیست مر آفتاب درخشان و ماه تابان را. ناصر خسرو. سپاس و ستایش مرخدای را جل جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن تابان است. (کلیله و دمنه). هست قد یار من سرو خرامان در چمن بر سر سرو خرامان ماه تابان را وطن بلکه خد و قد آن زیباصنم را بنده اند ماه تابان بر فلک سرو خرامان در چمن. سوزنی. آتش غم در دل تابان خاقانی زدی اینهمه کردی و میگویم که تاوانت نبود. خاقانی. چو از فرهاد خالی شد زمانه برست آن ماه تابان از بهانه. نظامی. بیاد مرگ مرد، آن ماه تابان ازین ماتم سیه پوشید کیوان. نظامی. رخی مانند تابان بدر دارد فزون از هر دو عالم قدر دارد. نظامی. روان کردند آن مه دلنوازان چو مه تابان و چون خورشید تازان. نظامی. صبح تابان را دست از صباحت او بر دل و سرو خرامان را پای از خجالت او در گل. سعدی (گلستان). عظیم است پیش تو دریا به موج بلند است خورشید تابان به اوج. سعدی (بوستان چ یوسفی ص ۹۳). زهی نادان که او خورشید تابان بنور شمع جوید در بیابان. شبستری. نشین در دلو چون خورشید تابان ز مغرب سوی مشرق شو شتابان. جامی (||. ق) در حال تابیدن: ماه تابان. آفتاب تابان. ستاره تابان (||. ص) زن زیبا. معشوق بسیار جمیل: بفرمود اختران را ماه تابان کز آن منزل شوند آن شب شتابان. نظامی. (۱) - ۴۳, n. ۵۲۰, XI. Ztschr.

تابان.

(۱) تاوان [تبدیل «واو» به «ب»]. غرامت: هابیل گفت مرا در این تابان نیست. (تفسیر ابوالفتوح چ ۱ ج ۲ ص ۱۳۶).

تابان.

(اخ) امیر عبد الحی دهلوی. یکی از امراء و شعرا هندوستان است، در عصر محمد شاه می زیسته، غزلیاتش در زمان او بسیار مشهور بوده است. (قاموس الاعلام ترکی).

تاباندن.

[د] (مص) تابانیدن. تاب دادن. پیچ دادن || سخت افروختن. سخت تافتن. تاباندن چنانکه تنور را: تا می توانست اجاق را تاباند. || مشعشع ساختن. روشن کردن: بگیرد پس آن آهنین گرز را بتاباند آن فره و برز را. فردوسی || اعراض کردن: ز فرمان شه برمتابان سرت که شمشیریابی تو اندر خورت. فردوسی.

تابان کردن.

[ک د] (مص مرکب) جلا-دادن. درخشان ساختن. نورانی ساختن. روشن کردن. تزییح. (منتهی الارب): گفت در گوش گل و خندانش کرد گفت با لعل خوش و تابانش کرد. مولوی.

تابان گردیدن.

[گ د] (مص مرکب) درخشان شدن. روشن شدن: اکماد؛ تابان گردیدن جامه. لعب متن الفرس؛ پشت اسب تابان گردید. (منتهی الارب).

تابانوس.

(۱) (لا-تینی، ا) خرمگس. مگس بزرگ که از خون پستانداران بزرگ تغذیه میکند. (فرانسوی) taon, (لا-تینی) (۱) - Tabanus

تابانی.

(حامص) (از: تابان) درخشانی. (آندراج). ملاسه. خلوقه. خلاقه. دفض. (منتهی الارب). تلالؤ: لعل را ز آن هست گنج مقتبس سنگ را گرمی و تابانی و بس. مولوی || لغزندگی. نسوئی.

تابانیدن.

[د] (مص) تاب دادن. پیچ دادن || به تابش داشتن. به تافتن داشتن || گرم کردن تنور و غیره.

تاب افکندن.

[أ ک د] (مص مرکب) پیچ و گره انداختن، چین و شکن دادن در ابروان و زلف و گیسو. رجوع به تاب شود || موجب درد و رنج و آشفستگی شدن. بعداب افکندن: ز دریا بکنده در، آب افکنیم سر جنگجویان بتاب افکنیم. فردوسی.

تاب بازی.

(حامص مرکب) نوعی بازی باشد. رجوع به تاب شود.

تاب برداشتن.

[ب ت] (مص مرکب) پیچیدن چوب یا تخته تر پس از خشک شدن || تاب برداشتن چشم؛ کژ شدن چشم.

تاب بردن.

[بُ د] (مص مرکب) برآمدن با کسی یا چیزی. مقاومت توانستن با کسی یا چیزی: با باز کجا تاب برد بچه فرفور؟ ابوشکور.

تابتا.

[ب] (ص مرکب) لنگه به لنگه. که یک شکل نباشد: چشمهایش تابتاست، کفشهایم تابتا شده است. رجوع به «تا» شود.

تاب تاب.

(نف مرکب) پرتوافکن، نورافشاننده: ای عوض آفتاب روز و شبان تاب تاب تو بمثل چون عقاب حاسد ملعونت خاد. منوچهری.

تابچند.

[بِ چ] (ادات استفهام) تا کی. تا چند. تا بکی: تا بچند ای غنچه لب در پرده خواهی گفت حرف دست بردار از جهان تا بوستان پر گل شود. صائب (از آندراج). رجوع به «تا چند» شود.

تابحریت.

[] (اخ) شهری به افریقیه. (نخبه الدهر دمشقی).

تابخانه.

[ن / ن] (ا مرکب) خانه ای که در آن شیشه بندی بود تا هر چه از بیرون باشد دیده میشود و روشنائی خورشید در آن افتد. (آندراج) (شرفنامه منیری). بعضی خانه ای را گفته اند که دیوار آنرا از آئینه و در و پنجره آنرا از بلور کرده باشند که هر که در درون باشد بیرون را تواند دید. (برهان). خانه ای که در آن بندی بود که هر چه در برون بود دیده شود و تاب در آن افتد. (فرهنگ خطی متعلق بکتابخانه مؤلف ||). خانه جالی دار مشبک. (غیاث اللغات ||). حمام و خانه ای که در آن تنور باشد یا بخاری. (غیاث اللغات). خانه زمستانی که در آن آتش و تنور و بخاری افروزند تا گرم شود. (انجمن آرا) خانه ای را گویند که در آن بخاری و تنور باشد. (برهان). خانه ای که تنور و بخاری دارد. (برهان جامع). خانه ای را نیز گفته اند که زمین آنرا مانند زمین حمام مجوف کرده باشند و آتش در آن افروزند تا گرم شود و ایام زمستان در آن جا بسر برند. (برهان). و بعضی گفته اند خانه ای باشد که زمین آن را مثل زمین حمام مجوف و جهنم ساخته اند، در زمستان آتش افروزند تا گرم شود (۱): بمهرماه ز بهر نشستن و خوردن بتابخانه فرستند شهریاران گاه فرخی. برفت زحمت گرما بتابخانه خرام رسید لشکر سرما بر او گمار آتش. ادیب صابر. هر دو در تابخانه ای رفتیم که نبود آشنا هوای (۲) رواق انوری. به زمستان چو تموز از تف آه تابخانه جگری خواهم داشت. خاقانی. گریه عاشقان بین ز برون روز باران بتابخانه در آی. کمال خجندی. ای برق خانه سوز که نعلت در آتش است در تابخانه جگر ما چگونه ای. صائب ||. در بعضی جاها خانه های بزرگ تابستانی را گویند. (برهان قاطع) (برهان جامع). در نسخه میرزا آمده که آنرا جامخانه نیز گویند. (فرهنگ خطی متعلق بکتابخانه مؤلف): سردابه و حشت زمانه از فر تو گشت تابخانه. خاقانی. دل تابخانه ایست که هر ساعتی در او شمع خزاین ملکوت افکند ضیاء. خاقانی. دل در مفاک ظلمت خاکی فسرده ماند رختش بتابخانه بالا بر آورم. خاقانی. در چنین فصل تابخانه شاه داشته طبع چار فصل نگاه. نظامی ||. شبستان. کاشانه: کنون که آب بحوض اندر است

همچو بلور بتابخانه بجای بلور نه مرجان. امیر معزی. از برون تابخانه طبع یابی نزهتم وز ورای پالکانهء چرخ بینی منظر مخاقانی. (۱)
- از تعریفی که برای تابخانه کرده اند در برهان و غیره مثل چیزی شبیه به شوفاژ سانترال **Chauffage centrale** بنظر می آید.
(۲) - ن ل: سوای.

تابخورد.

[خَوْرُ / خُرُ] (ن مف) تابخورده. پیچیده. مجعد: همچو زلف نیکوان خردساله (۱) تابخورد همچو عهد دوستان سالخورده استوار.
فرخی. (۱) - ن ل: مرو گیسو، مرد گیسو.

تاب خوردن.

[خَوْرُ / خُرُ د] (مص مرکب) در تاب نشستن و در هوا آمدن و شدن، در تاب بحرکت آمدن و شدن در هلاچین ||. در پیچ و تاب شدن و پیچیده شدن: تاب خوردم رشته وار اندر کف خیاط صنع بس گره بر خیط خودبینی و خودرایی زدم. سعدی.

تاب خورده.

[خَوْرُ / خُرُ د] (ن مف مرکب) پیچیده. تاییده شده: موی چون تاب خورده زوبین است مژه چون آبداده پیکانست. مسعود سعد.

تاب دادن.

[د] (مص مرکب) تافتن. مفتول کردن. مرغول کردن. فتیله کردن. پیچاندن نخ و ریسمان و مفتول و زلف و غیره: نخ را تاب دادن، سیلها را تاب دادن، تاب دادن ریسمان، عقص شعره عقصاً. بافت موی را و تاب داد. (منتهی الارب). قلدالجبل. تاب داد رسن را. (منتهی الارب): شب تیره چون زلف را تاب داد همان تاب او چشم را خواب داد پدید آمد آن پرده آبنوس بر آسود گیتی ز آوای کوس. فردوسی. دستهایم برشته ای بسته ست کس نداده ست جز دو دستم تاب. مسعود سعد. بند سر زلف تاب داده گل را ز بنفشه آب داده. نظامی. بنفشه زلف را چندان دهد تاب که باشد یاسمن را دیده در خواب. نظامی. رجوع به تابیدن شود ||. چیزی را در حرارت آتش در ظرفی فلزین بدون آب و روغن سرخ و برشته کردن. سرخ کردن در روغن داغ کرده. تاب دادن مرغ و مانند آن در تابه. گوشت را در تابه تاب دادن و کمی آنرا در روغن تفته سرخ کردن، در روغن جوشان کمی سرخ و برشته کردن: گوشت را تاب داد. رجوع به بو دادن و برشته کردن شود ||. در هوا آوردن و بردن تاب را. حرکت دادن. تاب را. جنبانیدن تاب چنانکه در هوا آید و رود. رجوع به تاب شود ||. تافتن یا پیچ دادن. خماندن. خم کردن چنانکه بازوی کسی را با فشار دست.

تاب داده.

[د / د] (ن مف مرکب) پیچیده. بهم بافته: زلف تاب داده. کمند تاب داده: بینداخت آن تاب داده کمند سران سواران همی کرد بند. فردوسی. بینداخت آن تاب داده کمند سر شهریار اندر آمد بند. فردوسی. تو دانی که این تاب داده کمند سر زنده پیلان در آرد بند. فردوسی. گریزان ز من تاب داده کمند بینداخت، آمد میانم به بند. فردوسی. بر آن زلف چون تاب داده کمند به انگشت پیچید و از بن فکند. فردوسی. ز افراسیاب و ز پولادوند ز کشتی و از تاب داده کمند. فردوسی. بر آویخت با دیو پولادوند بینداخت آن تاب داده کمند. فردوسی. از آن پرده سبز و اسب بلند وز آن مرد و آن تاب داده کمند. فردوسی. دو شکر چون عقیق آب داده دو گیسو چون کمند تاب داده. نظامی. خروش زیور زر تاب داده دماغ مطربان را خواب داده. نظامی. لعلش چو عقیق گوهر آگین زلفش چو

کمند تاب داده. سعدی (بدایع ||). سرخ کرده. برشته. بریان شده. لحم مقلو؛ گوشت بریان. حب محمص؛ دانه بریان شده و برشته. (منتهی الارب).

تابدار.

(نف مرکب) بمعنی تابان و براق و روشن. (آندراج). مشعشع. نورانی. درخشان: دو گل را بدو نرگس آبدار. همی شست تا شد گلان تابدار. فردوسی. و اینک از آن دو آفتاب، چندین ستاره تابدار بشمار حاصل گشته است. (تاریخ بیهقی). خورشید تابدار به تدویر آسمان از منظر حمل نظر افکند بر جهان. سوزنی. در آبدار عارض او بنگریستم شد آبدار دیده و شد تابدار دل. سوزنی. دلم ز پرتو نور است همچنان پر نور که لوح سینه بود تابدار همچو بلور. خیالی ||. بمعنی خمدار نیز آمده است چون زلف تابدار. (آندراج). پیچیده: گیسوی تابدار. کمندی تابدار: فغان من همه ز آن زلف تابدار سیاه که گاه پرده لاله ست و گاه معجر ماه. رودکی. کمندی ز ابریشم تابدار یکی خرد سوهان بسی آبدار. فردوسی. گفتم نهی برین دلم آن تابدار زلف گفتا که مشک ناب ندارد قرار و تاب. (۱) عنصری. قبائی زره برتش تابدار چوسیماب روشن چو سیم آبدار. نظامی. چونست عقیق آبدارت و آن غالیه های تابدارت. نظامی. پستان یار در خم گیسوی تابدار چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس. سعدی. خلاص حافظ از آن زلف تابدار مباد که بستگان کمند تو رستگاراند. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۱۳۲). چشم او بی سرمه همچون چشم نرگس دلفریب زلف او بی شانه همچون زلف سنبل تابدار. قآنی ||. قماشی است که نخش را تاب داده بافند. و آن دیر مدار بود و بیشتر در یزد بافند: نیست جای جلوه کمخای هزل من به یزد تابدار اینجا تحکم بر غریبی می کند. فوتی یزدی (از آندراج). (۱) - ن ل: نارد به آتش قرار و تاب.

تابداری.

(حامص مرکب) تاب داشتن (|| ا مرکب) کرباس تُنک که برای قاب دستمال و صافی بکار برند، پارچه تُنک که بدان مایعات یا چیزهای نرم کوفته را پالایند. قسمی پارچه با چشمه های فراخ. کرباس فراخ چشمه. پارچه شل بافته که بیشتر برای خشک کردن ظروف تر بکار برند. کرباس شلاته برای قاب دستمال و غیره، قسمی جامه سست بافته.

تاب داشتن.

[ت] (مص مرکب) طاقت داشتن. تحمل داشتن: چون بخورد ساتگنی هفت و هشت با گلویش تاب ندارد رباب. ناصر خسرو. اگر سیمرغی اندر دام زلفی بماند، تاب عصفوری ندارد. سعدی (طیبات ||). در رنج و درد بودن: دوش دور از رویت ای جان جانم از غم تاب داشت ابر چشمم بر رخ از سودای دل سیلاب داشت. سعدی ||. تاب داشتن چشم کسی، کمی حول در چشم او بودن.

تابدان.

(ا مرکب) طاقت‌دانه بزرگی را گویند نزدیک بسقف خانه که هر دو طرف گشوده باشد گاهی طرف بیرون آنرا پنجره و طرف درون را پارچه نقاشی کرده و جام و شیشه الوان کنند و گاهی خالی گذارند و گاهی هر دو طرف آنرا پنجره کنند. (برهان). خانه ای که طاقت‌دانه بزرگ آن نزدیک به سقف از هر دو طرف گشوده باشد. در برهان گفته ولی در فرهنگها نیافتم و نوشته اند تاوانه یعنی خانه تابستانی: فلاخن تاوانه را گو در گشاده ست. (ویس و رامین از آندراج و انجمن آرا). روزنی که در عمارت و برای آمدن روشنی آفتاب گذارند. (غیاث). جلی؛ تابدان که در سقف سازند. (منتهی الارب). کُوه. روزن خانه. (منتهی الارب). خط؛ روشنی

که از تابدان بخانه درآید. (منتھی الارب ||). گلخن حمام و کورہء مسگری و آہنگری و امثال آنرا نیز گفته اند. (برهان ||). آن قسمت حمام کہ در آن نشینند و خود را شویند و شوخ باز گیرند. طلق، سنگی است براق... و گاهی آنرا در تابدانهای حمام بجای آبگینه بکار برند. (منتھی الارب).

تابدیخ.

(اخ) دہی جزء دہستان حومہء بخش مرکزی شهرستان اہر در ۵/۱۷ ہزار گزی خاوری اہر، ۳ ہزار گزی جادہء شوسہء اہر خیاو. کوهستانی، معتدل مایل بگرمی ۵۰ تن سکنہ آب از چشمہ، محصول غلات. شغل اہالی زراعت و گلہ داری است. راہ مالرو دارد. (فرہنگ جغرافیایی ایران ج ۴ ص ۱۱۷).

تاب دیدہ.

[دی د / د] (ن مف مرکب) بریان. سوختہ: پریشان شد چو مرغ تاب دیدہ کہ بود آن سہم را در خواب دیدہ. نظامی.

تاب رفتن.

[ر ت] (مص مرکب) در رنج و پیچ و تاب شدن. - در تاب رفتن؛ بہ خود پیچیدن از درد: در تاب رفت و طشت طلب کرد و نالہ کرد آن طشت را ز خون جگر باغ لالہ کرد خونی کہ خورد در ہمہ عمر از گلو بریخت خود را تھی ز خون دل چندسالہ کرد؟

تاب زخمہ داشتن.

[ب ز م / م ت] (مص مرکب) مؤلف آنندراج گوید: لوطیان گویند فلاں امروز تاب زخمہ دارد؛ یعنی تاب حرکات جماع دارد. زخمہ حرکت جماع و آنرا دگنک بہ دال مہملہ نیز گویند. (آنندراج).

تاب زن.

[ز] (ا مرکب) مؤلف انجمن آرا گوید: بمعنی سیخ کباب نوشتہ اند، ظن غالب مؤلف آن است کہ باب زن در اصل لغت تاب زن بودہ و بہ تصحیف باب زن شدہ چہ باب زن با سیخ کباب و آتش مناسبتی ندارد و تاب زن بہ این معنی انسب است. زیرا کہ تاب چنانکہ گذشت بمعنی آتش و فروغ و گرمی و روشنی و تف و تاب مترادفند و دیگر تاب مرادف پیچ و چرخ و گردش است و بہمہء این معانی تاب زن با سیخ کباب انسب است چنانکہ آب زن بمعنی ظرفی مسین کہ آب و دوا در آن ریزند و بیمار را در آن نشانند - انتھی. و رجوع بہ آنندراج و رجوع بہ باب زن شود.

تابستان.

[ب / ب] (ا مرکب) از تاب و ستان (پسوند) بمعنی زمان تابش و فصل گرما، یکی از چہار فصل سال بین بہار و پائیز. (نقل از حاشیہء برهان چ معین). ہر گاہ کہ آفتاب بہ اول سرطان رسد تا باول میزان تابستان باشد. (ذخیرہء خوارزمشاهی). موسم گرما را گویند. (آنندراج). سپید بر. (برهان). صیف. (منتھی الارب) (دہار). صیفہ. (منتھی الارب): امیر دیدار با قدرخان کرد و تابستان بغزین باز آمد. (تاریخ بیہقی). اسکندر مردی بودہ است با طول و عرض و بانگ و برق و صاعقہ چنانکہ در بہار و تابستان ابر

باشد. (تاریخ بیهقی). قیظ؛ تابستان جایی مقام کردن. (دهار) تصیف؛ تابستان بجایی اقامت نمودن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). قیظ؛ گرمای تابستان و آن از طلوع ثریا تا طلوع سهیل است. (منتهی الارب).

تابستانق.

[بِ نَ] (اخ) دهی از دهستان چهار دانگه بخش هوراند شهرستان اهر ۱۶ هزارگزی شمال هوراند ۵/۳۱ هزارگزی جاده شوسهء اهر کلیبر کوهستانی معتدل مایل بگرمی، مالاریائی ۱۶۴ تن سکنه آب از چشمه. محصول غلات و گردو، شغل اهالی زراعت و گله داری، صنایع دستی گلیم بافی است راه مالرو. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴ ص ۱۱۷).

تابستانگاه.

[بَ / بَ] (ا مرکب) بیلاق. سردسیر.

تابستان نشین.

[بَ / بَ] (اخ) دهی جزء دهستان املش بخش رودسر شهرستان لاهیجان در ۱۵ هزارگزی جنوب رودسر ۵ هزارگزی جنوب املش، جلگه معتدل و مرطوب با ۲۴۰ تن سکنه. آب از چشمه محصول لبنیات، پشم، پوست. شغل گله داری، صنایع دستی زنان شالبافی است راه آن مالرو. تابستان جهت تعلیف گاو و گوسفند به بیلاق سمام می روند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تابستانی.

[بَ / بَ] (ص نسبی) منسوب به تابستان، صیفی. آنچه که مخصوص این فصل باشد: خانهء تابستانی. لباس تابستانی. ازض مصیفه؛ زمین تابستانی. (منتهی الارب). مکان مصیف؛ جای تابستانی. (منتهی الارب). مکان مصیوف؛ جای تابستانی. (منتهی الارب).

تابس شرم.

[بَ شَ رَمَ] (اخ) مأخوذ از سانسکریت (۱) موضعی است در جنوب سنکھت. (ماللهند ص ۱۵۴). (۱) - Tapasasrama.

تابسه.

[بَ سَ / سَ] (ا) چراگاه پر آب و علف را گویند. (برهان) (آندراج) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا). چراگاه سبز و خرم، مرتع. رجوع به چراگاه شود.

تابش.

[بَ / بَ] (امص) روشنی و فروغ آفتاب و شمع و پرتو آتش. (آندراج) (برهان) (انجمن آرا). بریص؛ درخش و تابش چیزی. (منتهی الارب): به گرز نبردی بر افراسیاب کنم تیره گون تابش آفتاب. فردوسی. بخشکی رسیدند چون روز گشت گه تابش گیتی افروز گشت. فردوسی. همان تابش ماه نتوان نهفت نه روبه توان کرد با شیر جفت. فردوسی. چو از لشکر آگه شد افراسیاب برو تیره شد تابش آفتاب. فردوسی. چو گردن بیچی ز فرمان شاه مرا تابش روز گردد تباہ. فردوسی. چو بندوی ز آن کشتن آگاه شد بر او

تابش روز کوتاه شد. فردوسی. یکی آنکه گفתי شمار سپاه فزونتر بد از تابش هور و ماه ستوران و پیلان چو تخم گیا شد اندر دم پره آسیا. فردوسی. راستی گفתי آفتابستی بجهان گسترانده تابش و فر. فرخی. سر تیغ چون خونفشان میغ شد دل میغ پر تابش تیغ شد. اسدی (گرشاسب نامه). شد از تابش تیغها تیره شب چو زنگی که بگشاید از خنده لب. اسدی (گرشاسب نامه). مخواه تابش از ایشان اگر همه مهرند مجوی گوهر از ایشان اگر همه کانند. مسعود سعد. آفتاب این چنین بود که تویی آشکار و نهان ز تابش خویش. انوری. تا بوستان بتابش شاه ستارگان بر شاخ آسمانگون آرد ستاره بار. سوزنی. گر برنگ جامه عیبت کرد جاهل باک نیست تابش مه را ز بانگ سگ کجا خیزد زیان. خاقانی. تابش رخسار تو از راه چشم کرد چرا گاه دل از ارغوان. خاقانی. هر مجلسی و شمعی من تابشی نیستم هر منزلی و ماهی من اختری ندارم. خاقانی. خوشی عافیت از تلخی دارو یابند تابش معنی در ظلمت اسما بیند. خاقانی. در تهوور چون خورشید که در تابش از فراز و نشیب نپرهیزد. (ترجمه تاریخ یمنی). چون بگرمی رسید تابش مهر بر سر ما روانه گشت سپهر. نظامی (هفت پیکر ص ۱۵۸) چونکه گوهر نیست تابش چون بود چونکه نبود ذکر یابش چون بود. (مثنوی). هر که چون سایه (۱) گشت سایه نشین تابش ماه و خور کجا یابد. ابن یمن. پیش حسنش باغ را نرخ تماشا بشکند تابش خورشید رنگ روی گلها بشکند. نعمت خان عالی (از آندراج). گر دیده من جست همی تابش خورشید روزم چو شب تاری تاریک چرا شد ||؟ اسم مصدر از تافتن، تابیدن بمعنی گرمی و حرارت آید: بناهای آباد گردد خراب ز باران و از تابش آفتاب. فردوسی. ز پیری و از تابش آفتاب غمی گشت و سخت اندر آمد بخواب. فردوسی. بدین خویشی اکنون که من کرده ام بزرگی بدانش بر آورده ام بدانگونه شادم که تشنه به آب و گر سبزه از تابش آفتاب. فردوسی. نگر تا سیاوش ز افراسیاب چه برخورد جز تابش آفتاب سر خویش داد از نخستین بیاد جوانی که چون او ز مادر نژاد. فردوسی. نگفתי که ایدر نیابی تو آب بسوزد ترا تابش آفتاب. فردوسی. آنکه جز آب خوش علمش نکرد از تعب تابش جهل ایمنم. ناصر خسرو. در آن شب بسی چاره ها ساختند تنش را ز تابش نپرداختند. نظامی. (۱) - ن ل: خانه.

تابشی.

[ب] (اخ) منسوب است به تابشه که نام جد ابوالفضل عبدالرحمن بن زریک تابشه بخاری تابشی است (سمعانی).

تابع.

[ب] (ع ص) پس رو و چاکر. ج، تبع. (منتهی الارب ||). پس رونده. لاحق. پیرو. فرمانبردار. مطیع. خادم. مقابل متبوع: زامل. پس رو و تابع. (منتهی الارب): خصم تو هست ناقص و مال تو زاید است کت بخت تابع است و جهانت مساعد است. منوچهری. و ما جمله تابع و فرمان برداریم. (تاریخ بیهقی). اینقدر از فضایل ملک که تالی و تابع دین است تقریر افتاد. (کلیله و دمنه). سلطان تابع رای و متابع هوای پدر شد. (ترجمه تاریخ یمنی ||). آنکه اصحاب رسول صلی الله علیه و آله و سلم را دیده. (منتهی الارب). راوی و محدث که درک صحبت یکی یا چند تن از صحابه کرده است. ج، تابعین، تابعون و توابع. رجوع به تابعین، تابعون و توابع شود ||. جرجانی گوید: تابع هر کلمه دوم است که اعراب کلمه سابق گیرد از همان جهت که او دارد، و بدین قید خبر مبتدا و مفعول دوم و مفعول سوم باب علم و اعلم خارج گردید، زیرا که این اشیاء (کلمه های دوم) گرچه اعراب کلمه اول را داراست ولیکن اعراب آن نه از همان جهت است. و تابع بر پنج قسم است: تأکید، صفت، بدل، عطف بیان، عطف بحرف (تعریفات جرجانی ||). تابع در لغت به معنی پس رو و در نزد نحوین تابع لفظ ثانی است که معرب باعراب سابق از جهت واحده باشد و سابق متبوع نامیده میشود و بنابراین گفتار کلمه ثانی بمنزلهء جنس است که تابع و جز آن مانند خبر مبتدا و خبر کان و آن و جز آن را شامل میشود و قید معرب بودن باعراب سابق آنچه را که ثانی است و اعرابش مانند لفظ سابق نیست خارج می کند مانند خبر

کان و مثل آن خارج می‌کند ولی با این حال تابع ثالث و بالاتر از تعریف مذکور خارج نمیشود زیرا مراد به ثانی لفظی است که متأخر باشد و بهمین جهت در تعریف نگفته اند که تابع آن ثانی است که معرب به اعراب اولش باشد و ممکن است مراد بثنانی در این تعریف ثانی در رتبه باشد. و اعراب اعم است از لفظی و تقدیری و محلی حقیقتاً یا حکماً و بنابراین مانند: جائی هؤلاء الرجال و یا زید العاقل و لارجل ظریفاً از تعریف خارج نمی‌شود. و اینکه در تعریف آمده است: «و از جهت واحده است» آنچه که ثانی و معرب با اعراب سابق است ولی از جهت واحده نیست مانند خبر مبتدا و ثانی مفاعیل اعلمت و ثالث آن و همچنین خبر بعد از خبر و حال بعد از حال و مانند آن از تعریف خارج میشود زیرا مراد از اینکه اعراب ثانی و سابق از یک جهت باشد آن است که موجب اعراب ثانی همان موجب اعراب اول باشد و بنابراین مختلف بودن ثانی و سابق از نظر تابعیت و متبوعیت و اعراب و بنا موجب اشکال نمیشود. اما در مبتدا و خبر هر چند عامل رفع معنوی یعنی مجرد آن از عوامل لفظیه است اما مرفوع شدن مبتداء از این جهت است که مسندالیه است و مرفوع شدن خبر از این جهت است که مسنداست و بنابراین رفع مبتدا و خبر از جهت واحده نیست و چنین است ثانی دو مفعول ظننت زیرا ظننت از این جهت که هم مذنون و هم مذنون فیه لازم دارد دو مفعول را نصب میدهد و نصب آن دو از جهت واحده نیست. و بهمین قیاس است ثانی دو مفعول اعطیت زیرا اعطیت از آنچه که اقتضای آخذ و مأخوذ دارد، در دو مفعول عمل کرده است و بنا براین منصوب بودن دو مفعول اعطیت از جهت واحده نیست و همین طور است حال بعد از حال و خبر بعد از خبر و مثل آن. و حاصل این بیان آن است که مراد از جهت واحده انصباب متعارف بین نحویان است و آن عبارت است از اینکه ثانی برای اعراب اول و به پیروی از آن معرب باشد به این ترتیب که عمل عامل مخصوص در دو کلمه (تابع و متبوع) بیک نهج و از یک جهت باشد و باید دانست که عمل عامل در دو چیز بر دو قسم است: نخست اینکه عمل کردن عامل بر هر دو با هم و علی السواء متوقف است مانند علمت نسبت بهر دو مفعول آن و اعلمت نسبت بهر سه مفعول آن و این عمل نزد نحویان بمنزله انصحاب (کشیده شدن) نیست زیرا عامل، معمول ثانی را مانند معمول اول می‌طلبد و چنین است در مورد ابتداء نسبت به مبتدا و خبر و چنین است حال در احوال متعدده چه حال ثانی نسبت به حال اول مانند دو مفعول (علمت) می‌باشد و عامل هر دو را با هم می‌طلبد... (تلخیص از کشاف اصطلاحات الفنون (|||) جنی که عاشق انسان و همراه او باشد. (منتهی الارب) (آندراج). جنی که همراه آدمی باشد و پی او هر جا رود.

تابع النجم.

[بِ عُنْ نَ] (اخ) نام دبران که منزلی است از منازل قمر، سمی به تفواولاً مِنْ لفظه. (منتهی الارب). ابوریحان بیرونی گوید: دبران ستاره ای است سرخ و نورانی و از این جهت آن را دبران گویند که بر ثریا پشت کرده و او در چشم جنوبی ثور است و نیز دبران را فنیق می‌گویند و فنیق شتر نر خیلی بزرگ است زیرا اعراب کواکبی را که در حول دبران است قلاص (شتران ماده) گفته اند و دبران را نیز تابع النجم و ثانی النجم گویند یعنی پیرو ثریا، زیرا دبران پروین را در طلوع و غروب پیروی می‌کند و دبران را نیز مخدج گفته اند. (ترجمه آثار الباقیه ابوریحان بیرونی ص ۴۰۵).

تابعدار.

[بِ] (نف مرکب) این لفظ غلط است چرا که لفظ تابع، که صیغه اسم فاعل است به ترکیب لفظ دار حاجت ندارد اگر اتفاق افتد بجایش تبع دار بدون الف، یا فرمان بردار باید گفت. (غیاث) (آندراج). این اصطلاح در هند متداول بود.

تابع شدن.

[بِ شُ دَ] (مص مرکب) پیرو شدن. بنده و فرمانبردار گشتن. دنبال رونده شدن: مشو تابع نفس شهوت پرست که هر ساعتش قبله دیگر است. سعدی (بوستان).

تابع مهمل.

[بِ عِ مُم] (ا مرکب) لفظ مهملی است که بعد از یک لفظ موضوع می آید و اغلب حروف آن با حروف متبوعش یکی است مثل چراغ مراغ، کتاب متاب. در زبان فارسی هر کلمه ای که در اولش میم نیست در مهملش حرف اول کلمه را انداخته جای آن میم می گذارند مثل اسب مسب، خواب ماب، و اگر در اول کلمه میم است بجای حرف اول مهمل پ می گذارند. مثل: مرد پرد، مرغ پرغ. (فرهنگ نظام). هر گاه دو لفظ در پی یکدیگر بر یک روی آید و لفظ ثانی برای تأکید لفظ اول بکار رفته باشد لفظ دوم را تابع لفظ اول گویند و چنین عمل را اتباع نامند حال اگر لفظ دوم بی معنی و مهمل باشد آنرا تابع مهمل گویند اما قول مؤلف فرهنگ نظام در اینکه هر کلمه ای که در اولش میم نیست مهملش باید مسبوق بمیم باشد کلیت ندارد: ما آزموده ایم درین شهر بخت خویش باید برون کشید ازین ورطه رخت خویش گر موج خیز حادثه سر بر فلک زند عارف به آب تر نکند رخت و پخت خویش. حافظ.

تابعون.

[بِ] (ع ص، ا) جمع تابع در حالت رفعی، آنکه اصحاب رسول صلی الله علیه و آله و سلم را دیده. (منتهی الارب). جماعتی که صحابه را دیده باشند. (مقدمه لغت میرسید شریف جرجانی). رجوع به تابعی و تابعین شود.

تابعه.

[بِ عِ] (ع ص، ا) مؤنث تابع ||. جنی که عاشق انسان و همراه او باشد. (منتهی الارب ||). خادمه. (المنجد).

تابعه.

[بِ عِ] (اخ) ابن ابراهیم یحصبی اندلسی. محدث.

تابعی.

[بِ] (ع ص نسبی) منسوب به تابع ||. آنکه اصحاب رسول صلی الله علیه و آله و سلم را دیده. ج، تابعیون. آنکه بعض اصحاب رسول را درک کرده است. آنکه درک صحبت رسول صلوات الله علیه نکرده لیکن صحابه او صلوات الله علیه را دیده است. رجوع به صحابی شود. عتی بن ضمیره تابعی است. سوید بن عثمه تابعی. هرم بن نسیب تابعی و عبدالله بن مسلم تبع تابعی. عثمان نام یازده تابعی. (منتهی الارب). کشاف اصطلاحات الفنون گوید: در نزد اهل شرع کسی را گویند که یاران پیغمبر را از جن و انس دیده باشد مشروط به آنکه ملاقات کنندگان بحضرت پیغمبر ایمان آورده و در حال مسلمانی از دنیا رفته باشند و قید بلفظ یاران برای آن است که غیر یاران پیغمبر از تعریف خارج شده باشد. و فوائد سایر قیود در لفظ صحابی شناخته خواهد شد و این تعریف مابین سایر تعریفات که در باره تابعی شده تعریفیست که ارباب حدیث اختیار کرده و برگزیده اند. بر خلاف کسانی که طول ملازمت باصحابی را هم جزو قیود تعریف تابعی افزوده اند مانند خطیب، چه او گفته است که تابعی کسی باشد که بایاران پیغمبر مصاحبت کرده باشد. ابن الصلاح گفته: و مطلقه مخصوص بالتابعی باحسان - انتهى. و از ظاهر این گفتار معنی طول ملازمت

استنباط میشود. زیرا اتباع به احسان بدون طول ملازمت تحقق نیابد. یا شرط صحبت سماع را در ضمن لازمهء تعریف بدانند، مانند ابن حبان که او شرط کرده است که تابعی کسی است که صحابی را در سنی دیده باشد که بتوان از او حدیث شنیده و حفظ کند. و اگر صحابی بچنین هنگامی از سن نرسیده باشد اعتباری بر رؤیت چنین صحابی نباشد، مانند خلف بن خلیفه. چه او چنین کس را از اتباع تابعان شمرده ولو آنکه خود عمر بن حریث را دیده بود در حالی که او صغیر بود. یا آنکه صلاحیت رؤیت و ممیز بودن صحابی را جزو شروط و قیود تعریف صحابی بدانند. چنانکه در شرح نخبه و شرح آن ذکر گردیده است. و بهمین جهت است که دربارهء ابوحنیفه اختلاف کرده اند و جمهور علما او را از زمرهء تابعین شمرده اند. زیرا که جمعی از صحابه را درک کرده بود و از برخی از آنها نیز روایت حدیث کرده بود چنانکه در خطبهء درالمختار تصریح کرده و بصحت رسیده است که ابوحنیفه از هفت تن از صحابه سماع حدیث کرده و قریب به بیست تن کسانی را هم که سن آنها برای شنیدن حدیث از آنان صلاحیت داشتند درک کرده شمس الدین محمد ابوالنصر عربشاه در الفیهء منظومهء خود که بجواهر العقاید و درالقلائد موسوم است نام هشت تن از صحابه را که ابوحنیفه از آنان روایت حدیث کرده، برده و گوید: معتقداً مذهب عظیم الشان ابی حنیفه الفتی النعمان التابعی سابق الائمةء بالعلم و الدین سراج الائمةء جمعاً من اصحاب النبی ادرکا اثرهم قداقتفی و سلکا و قد روی عن انس و جابر و ابن ابی اوفی کذا عن عامر اعنی ابالطفیل ذا ابن وائله و ابن انیس الفتی و وائله عن ابی جزء قد روی الامام و بنت عجرد هی التمام. و برخی دیگر ابوحنیفه را از تبع تابعان شمرده اند. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تابعون و تابعین شود.

تابعی.

[ب] (اخ) یکی از شعرای عثمانی است و در قرن دهم هجری می زیسته و از اهالی ادرنه است خطی خوش می نوشته و اشعارش روان و نیکو بوده است بمناسبت انتساب به جنابی پاشا بمقامات بزرگی نایل گشته یکی از آثارش «شهرانگیز» است که در آن مسیحی شاعر را نظیره ای گفته است که هیچکس از آن بهتر نتوانسته است بسراید. (از قاموس الاعلام ترکی).

تابعی.

[ب] (اخ) (ملاً...) فرزند شهر هرات است و نقاشی کاسه و طبق می کند و گاهی نغمه ای از او سر می زند از اوست این رباعی: دور از تو به درد و محنت و غم بودم باسینهء ریش و چشم پر نم بودم با نی همه شب بناله همدم بودم بی یاد تو القصه دمی کم بودم. (مجالس النفائس میرعلیشیر نوائی ص ۱۶۷) یکی از نی زنان و نقاشان مشهور ایران است. (قاموس الاعلام ترکی).

تابعی.

[ب] (اخ) (آدینه قلی بک) یکی از شعرای امی ایران است و با مولانا وحشی معاصر و در نکته سنجی مهارت داشته است. از اوست: کار من دور از تو غیر از ناله های زار نیست گر بزاری جان دهم دور از تو، دور از کار نیست. (قاموس الاعلام ترکی).

تابعیت.

[ب] عی [مص جعلی، امص] پیروی و اطاعت کردن. (فرهنگ نظام). تابع بودن. پیرو بودن ||. از رعایای یک ملک و دولت بودن. از تبعهء مملکتی محسوب شدن. مثال: تابعیت ایران برای من باعث سرفرازی است. (فرهنگ نظام). تابعیت: عبارت است از رابطهء حقوقی و سیاسی که شخصی را بدولتی مربوط میکند از تعریف فوق مستفاد می شود که: اولاً- باید دولتی و فردی وجود داشته باشد تا رابطه ای بین آندو برقرار گردد زیرا ممکن است مللی وجود داشته باشند که تشکیل دولتی نداده باشند یعنی فردی

باشد ولی دولتی نباشد مثلاً ملت لهستان وجود داشته است ولی دولتی باین اسم نبوده و یا مللی که در تحت حکومت دول مختلفه عربی بسر می برند یعنی اعراب وجود دارند ولی دارای دول جداگانه ای هستند و نمی توان گفت که تمام اعراب دارای یک تابعیت هستند. رابطه بین فرد و دولت سیاسی است، از این لحاظ که دولت تنها عامل و مقام تشخیص دهنده این است که چه فردی تبعه اوست بنابراین باید دانست که برای افراد حقی نیست که مثلاً خود را حتماً تابع فلان دولت بدانند و هیچ دولتی مکلف نیست که فردی را بتابعیت خود بپذیرد بلکه دولت باید با در نظر گرفتن اوضاع سیاسی و جغرافیایی و اقتصادی خود افراد را تابع خود بشناسد. مزایای تابعیت - شخصی چون تابعیت دولتی را قبول کرد دارای حقوق و مزایایی میشود مهمتر از همه این است که حق حمایت او در خارج کشور بعهده دولت متبوعه اوست مثلاً ایرانیانی که در فرانسه ساکنند حق حمایت آنها بر عهده دولت ایران است. دیگر این که چون شخصی تبعه دولتی شد می تواند از حقوق سیاسی که فقط مخصوص اتباع کشور است استفاده کند مانند حق رأی دادن و یا انتخاب شدن در مجالس مقننه و انجمن های ملی و همچنین از حقوق عمومی دیگر که مخصوص اتباع کشور است. بطور کلی باید گفت که چون شخصی تبعه کشوری شد می تواند از کلیه حقوقی که بموجب قوانین آن کشور برای اتباع آن مقرر است استفاده کند. پس از تشخیص این که تابعیت عبارت است از رابطه حقوقی و سیاسی که فردی را بدولتی مربوط می کند و تعیین این که چه کسی بیگانه و چه کسی خودی است باید دید در قوانین کشورهای مختلف و در ایران در موضوع تابعیت از چه اصولی پیروی شده یا می شود. هر گاه قوانین کشورهای مختلفه مطالعه گردد معلوم خواهد شد که بطور کلی سه اصل در آنها دیده میشود: اصل اول. هر فردی از افراد باید دارای یک تابعیت باشد بطوری که کسی بدون تابعیت نباشد - این اصل برای این است که اگر فردی بدون تابعیت باشد وضع غیر عادی پیش می آید زیرا هر کسی در جامعه حقی و تکلیفی دارد و اگر معلوم نباشد که تبعه چه کشوری است حامی او معلوم نیست و در بسیاری از موارد مانند ازدواج و تنظیم سند و غیره معلوم نیست که قوانین چه کشوری باید درباره او اعمال و اجرا شود. باوجود کوشش فراوانی که بکار می رود تا اشخاص بدون تابعیت نباشند باز بعضی اشخاص یا اصلاً تابعیت ندارند و یا دارای دو تابعیت هستند مانند موارد ذیل: ۱- چادرنشین ها، در هر کشوری ممکن است دسته ای از افراد باشند که همیشه در سیر و حرکت بوده و بچادرنشینی عادت کرده باشند این اشخاص مرکز معینی نداشته و به اصطلاح بی وطن هستند و واضح است که تابعیت معینی ندارند. ۲- ممکن است عده ای ترک تابعیت اصلی خود را بنمایند و بکشور دیگری بروند و تحصیل تابعیت آنکشور را نیز نمایند که در این حال هم فاقد تابعیت خواهند بود. ۳- بعضی از اوقات عده ای از افراد در نتیجه بعض امور سیاسی بدون تکلیف می شوند. مثلاً پس از انقلاب روسیه عده ای از روسهای سفید بکشورهای خارج پناه بردند. دولت جدید روسیه شوروی ایشان را تبعه خود نمی شناخت و سایر دول هم ایشانرا بتابعیت خود نمی پذیرفتند و وضعیت ایشان بسیار بد شده بود تا این که یکنفر نروژی بنام نانسن که در جامعه ملل کار می کرد از طریق جامعه ملل اقدام نمود و برای آنها ورقه هویتی تهیه کرد و آنها تاحدی از بلاتکلیفی در آمدند. ۴- عده ای هستند که در نتیجه مجازات تابعیت اصلی خود را از دست می دهند و کشور دیگری را هم قبول نمی نمایند این ترک تابعیت اجباری که بعنوان مجازات است در قانون ایران پیش بینی نشده ولی قانون تابعیت فرانسه اجازه سلب تابعیت از فرانسویان را میدهد. ۵- بعضی اشخاص بتابعیت کشور خود را از نظر قانون از دست میدهند مثلاً- قانون مقرر می دارد که اگر کسی از اتباع کشور بدون اطلاع بکشور دیگر برود و ۱۰ یا ۱۵ سال سکونت کند تابعیت از او سلب خواهد شد حال اگر چنین کسی بتابعیت کشور مورد سکونت را نیز قبول نکند تکلیف تابعیت او معلق است. ۶- در بعضی موارد هم که قانون شخص را مخیر می کند که بین دو تابعیت یکی را انتخاب کند و او هیچکدام را انتخاب ننماید فاقد تابعیت خواهد بود. اینها مواردی بود که برخلاف اصل اول ممکن است شخصی بدون تابعیت باشد. برای احتراز از پیش آمدن این موضوع قانون گزار باید اهتمام کند که قوانین طوری تدوین شود که کسی بدون تابعیت نماند و امروز بکمتر کسی برمیخوریم که دارای تابعیت کشور معینی نباشد. اصل دوم - هر فردی بمحض تولد باید دارای تابعیت کشور معینی

باشد. عبارت دیگر بمحض این که شخص متولد می شود باید تابعیت کشوری طبق مقررات بر او تحمیل شود. برای تحمیل تابعیت باطفال نوزاد در قوانین کشورهای مختلف بدو طریق یا سیستم عمل می کنند: ۱- سیستم اول یا سیستم خون - مطابق این سیستم اطفال بمحض این که تولد یافتند باید تابعیت پدر آنها بایشان تحمیل شود. این اصل طرفدارانی دارد که برای اثبات نظریه خود استدلالاتی می نمایند از جمله می گویند کسی که تابعیت کشوری را قبول می کند از دو حال خارج نیست یا برای این است که پدر و مادر او تابع آن کشور هستند و یا برای این است که در آن کشور متولد شده و دارای عادات و رسوم و زبان آن کشور است. قوانین تابعیت همیشه اراده و تمایل افراد را حدس می زنند و این واضح است که بهترین ضامن و باعث علاقمندی بکشوری خون پدری است که در آن اطفال جریان دارد بنابراین باید در تحمیل تابعیت باطفال نوزاد اصل نژاد و خون را اتخاذ نمود. استدلال فوق کاملاً صحیح است ولی اشکال در این جاست که امروزه نه نژاد خالص در جهان یافت می شود و نه می توان تنها بهمین یک اصل متوسل شد چنانکه امروز هم اغلب کشورهای جهان بهمین یک اصل متوسل نشده و اصول و جهات دیگری را هم در نظر می گیرند، درست است که اگر اصل و سیستم خون قبول شود علاوه بر این که ضامن علاقمندی افراد بکشور است موجب وحدت معنوی افراد یک کشور نیز بعثت وحدت نژاد خواهد بود و نیز هر چند که علمای این دسته می گویند که سیستم خون با نیت احتمالی افراد و شخصی که متولد شده بیشتر منطبق است یعنی بیشتر احتمال می رود که شخصی که تازه متولد شده چون بزرگ شود تابعیت پدر و مادر خود را قبول خواهد کرد ولی معهداً همانطور که ذکر شد اجرای این سیستم بتهنهایی حسنی ندارد. ۲- سیستم خاک - عده ای از علمای حقوق طرفدار این سیستم بوده و معتقدند که اعمال آن بهتر است یعنی بهتر است که تابعیت افراد را از روی محل تولد ایشان معلوم نمایند زیرا منظور از اتباع یک کشور کسانی هستند که دارای آداب و عادات و رسوم اخلاقی و زبان واحدی باشند و هر گاه کسی در کشوری متولد شود و طبق عادات و رسوم آن کشور زندگی نماید و بزبان آن تکلم کند مسلماً به آن کشور علاقه خواهد داشت و نمی توان او را بعثت اینکه پدرش تبعه کشور دیگری است تابع یک مملکت دیگر دانست همانطور که در قوانین در مورد سیستم خون ذکر شد اجرای این سیستم نیز بتهنهایی مفید فایده ای نیست و اگر در قوانین تابعیت کشورهای مختلفه دقت شود معلوم میگردد که کشورها این دو سیستم یعنی سیستم خون و سیستم خاک را با هم اعمال می کنند منتهی بعثت پاره ای از نظرهای سیاسی گاهی یکی از این سیستم ها بردیگری ترجیح داده شده است. بطور کلی باید گفت کشورهایی که دارای جمعیت کم و خاک وسیع می باشند به اصل خاک متوسل می شوند چنانکه مثلاً امریکا در ابتدا فضای وسیع و جمعیت کم داشت بناچار قانون تابعیت آنکشور سیستم خاک را اتخاذ نموده بود و یا این که قانون تابعیت ایتالیا فعلاً از سیستم خون تبعیت می کند زیرا این کشور دارای جمعیت زیاد بوده و افراد آن برای یافتن کار بکشورهای خارج مهاجرت می کنند و منافع دولت ایتالیا ایجاب می کند که هر کس را که پدر و مادرش ایتالیایی است ایتالیایی بشناسند و تابع خود بدانند پس کشورهای کم جمعیت وسیع از سیستم خاک و کشورهای پرجمعیت از سیستم خون پیروی می کنند. اصل سوم - هر کس می تواند بر طبق شرایطی تابعیت اصلی خود را ترک کند و تابعیت کشور دیگری را تحصیل نماید و یا بطور خلاصه می توان گفت که ترک تابعیت طبق اصول و شرایطی مجاز و آزاد است از جنبه تاریخی این اصل در همه جا و همه وقت اینطور نبوده بلکه در سابق کسی حق تغییر تابعیت خود را نداشته و تابعیت کشوری تا موقع مرگ بر او تحمیل می شده است بنابراین تابعیت در قدیم دایمی بوده ولی در نتیجه تحولی که در طرز فکر بشر پیش آمد معتقد شدند که ممکن است شخصی به عللی مجبور شود که تابعیت اصلی خود را ترک نماید و در صورتی که حق چنین کاری نداشته باشد این امر بر خلاف اصل آزادی فردی است بنابراین شخص باید بتواند که در هر وقت میخواهد تابعیت خود را تغییر دهد ولی از طرف دیگر آزادی مطلق برای تغییر تابعیت ممکن نیست زیرا ممکن است تمام اتباع دولتی ترک تابعیت آن دولت را بنمایند باین ترتیب موجودیت آن دولت در خطر افتد این است که برای تلفیق این دو اصل یعنی اصل آزادی فردی و اصل تغییر تابعیت در ممالک مختلفه برای تغییر تابعیت حدود و شرایطی معین کرده اند مثلاً قانون

ایران مقرر داشته است که کسی که مصمم بترک تابعیت ایران است باید اقلاً ۲۵ سال داشته باشد در حالی که همان قانون تابعیت برای قبول تابعیت ایران داشتن هیجده سال را کافی دانسته است از همین جا اهمیت ترک تابعیت و این که این امر باید تحت شرایط و اصولی انجام پذیرد معلوم می‌گردد. تابعیت بر طبق قوانین ایران و قبول تابعیت ایران. تابعیت در ایران نیز مانند سایر کشورها بدو طریق است: اصلی و اکتسابی. قسمت اول تابعیت اصلی: تابعیت اصلی یا بر طبق سیستم خاک است و یا مطابق سیستم خون و اکنون باید دید که قانون ایران کدامیک از این دو سیستم را مورد توجه قرار داده است. باید گفت که قانون ایران با توجه به هر دو سیستم فوق تبعیت اشخاص را معین کرده است یعنی تبعیت طفل نوزاد را با توجه به تبعیت پدر تعیین نموده و نیز محل تولد طفل و شرایطی که در تحت آن شرایط طفل متولد شده در نظر داشته است. مواد راجع بتابعیت در قانون مدنی ایران از ماده ۹۷۶ تا ۹۹۱ می‌باشد و ماده ۹۷۶ که اتباع ایران را معین می‌کند از قرار زیر است: اشخاص ذیل تبعه ایران محسوب میشوند: ۱- کلیه ساکنین ایران باستثنای اشخاصی که تابعیت خارجی آنها مسلم باشد. تابعیت خارجی کسانی مسلم است که مدارک تابعیت آنها مورد اعتراض دولت ایران نباشد. ۲- کسانی که پدر آنها ایرانی است اعم از این که در ایران یا در خارجه متولد شده باشند. ۳- کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر ایشان غیر معلوم باشد. ۴- کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آنها در ایران متولد شده وجود آمده اند. ۵- کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجه است بوجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام لااقل یکسال دیگر در ایران اقامت کرده باشند والا قبول شدن آنها بتابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است. ۶- هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند. ۷- هر تبعه خارجی که تابعیت ایران را تحصیل کرده باشد. تبصره- اطفال متولد از نمایندگان سیاسی و قنصلی خارجه مشمول فقره ۴ و ۵ نخواهند بود. اکنون با توجه بماده مذکوره در فوق باید معلوم نمود که چه اشخاصی ایرانی هستند از آنچه که در فقره اول این ماده ذکر شده است یک اصل کلی استنباط می‌شود و آن این است که هر کس در ایران سکونت داشته و سند تابعیت دولت دیگری را در دست نداشته باشد از نظر قانونی ایرانی است. با توجه باصل کلی فوق معلوم می‌گردد که این اصل بر طبق سیستم خاک برقرار شده است ولی کسانی را که ماده فوق بر طبق اصل خون ایرانی می‌شناسد عبارتند از: ۱- کلیه کسانی که پدر آنها ایرانی است و اینگونه اشخاص بر دو نوع هستند: مشروع و نامشروع. الف- اطفال مشروع: اطفال مشروع که در نتیجه ازدواج قانونی از پدر ایرانی بوجود آمده باشند این اطفال ایرانی هستند منتهی در این مورد ممکن است اشکالاتی پیش آید از جمله اینکه پدر طفل پس از انعقاد نطفه یا حین تولید و یا پس از آن تغییر تابعیت بدهد. باید معلوم داشت که در این موارد تکلیف تابعیت طفل چیست؟ این نکته مسلم است که اگر پدر بعد از تولد طفل تغییر تابعیت بدهد در این صورت قطعاً چنین طفلی ایرانی است ولی اگر پدر قبل از تولد طفل تغییر تابعیت داد در این صورت وضع تابعیت چنین طفلی بیجه ترتیب است؟ در این مورد علمای حقوق اختلاف نظر دارند بعضی‌ها معتقدند که برای تشخیص تابعیت طفل باید همان تابعیت پدر را در حین انعقاد نطفه مدرک تشخیص قرار داد زیرا موجودیت طفل بعد از انعقاد نطفه دیگر ارتباطی بپدر ندارد و طفل از آن ببعد موجودیت مستقل بنابراین نباید تغییر تابعیت پدر در طفل تأثیری داشته باشد. بعضی دیگر می‌گویند چون منظور و مقصود از تابعیت تعیین تکلیف و حمایت اشخاص در یک جامعه معین می‌باشد لذا در چنین مواردی باید منافع طفل را در نظر گرفت و هر تابعیتی که بنفع طفل است اعم از این که در حین انعقاد نطفه و یا بعداً تغییری در تابعیت پدر حاصل شود آن تابعیت را بر طفل تحمیل نمایند. (مثلاً در مورد ارث کسی که ایرانی است حق دارد در ایران مال غیر منقول داشته باشد. اکنون پدری که ایرانی است هر گاه در حین انعقاد یا بعد از انعقاد نطفه تغییر تابعیت دهد طفل او چون دیگر ایرانی نیست نمی‌تواند مالک اموال غیر منقول شود در حالی که اگر پدر پس از تولد طفل تغییر تابعیت دهد طفل او چون ایرانی محسوب است می‌تواند مالک اموال غیر منقولی که از پدر وارث مانده است بشود). بالاخره دسته سوم می‌گویند چون تابعیت یک امر سیاسی است باید در موقع تشخیص تابعیت نفع ملت و اجتماع را در نظر گرفت. اگر نفع جامعه ایجاب می

کند که چنین طفلی وارد آن جامعه شود بدیهی است باید تابعیت آن کشور را بر چنین طفلی تحمیل نمود. دسته چهارم می گویند تنها مدرک تشخیص تابعیت باید تاریخ تولد طفل باشد و بعد از آن اگر پدر طفل تغییر تابعیت داد نباید آن تغییر تابعیت در اطفال او تاثیری داشته باشد. از آنچه که فوقاً ذکر شد معلوم می گردد که بر طبق قانون ایران اطفال مشروع دارای تابعیتی هستند که پدر آنها داراست. ب - اطفال نامشروع: در قانون ایران راجع باطفال متولد از روابط نامشروع مبحنی وجود ندارد و علت عمده این امر آن است که قانون مدنی ایران مقتبس از فقه اسلامی است و قانون اسلام هم از نظر قانونی برای اطفال نامشروع حقی قائل نشده ولی با این ترتیب برای تشخیص تابعیت این قبیل افراد ما می توانیم از فقره سوم ماده ۹۷۶ و فقره اول آن استفاده کنیم و بگوئیم این افراد ایرانی هستند زیرا فقره اول تمام ساکنین ایران را که سند تابعیت خارجی ندارند ایرانی میداند و فقره سوم همان ماده اطفالی را که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان نامعلوم است نیز ایرانی میدانند. کسانی که در فوق ذکر شدند اشخاصی هستند که قانون آنها را بر طبق اصل و سیستم خون ایرانی می شناسد ولی در موارد زیر قانون به تبعیت از اصل خاک، افرادی را ایرانی می شناسد به این ترتیب: ۱- کسانی که پدر و مادر آنان نامعلوم است. ۲- کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آنان در ایران متولد شده باشند بوجود آمده اند. ۳- کسانی که در ایران متولد شده باشند (از پدر تبعه خارجه) و بلافاصله پس از رسیدن بسن ۱۸ سال تمام لااقل یکسال دیگر در ایران اقامت کند. قسمت دوم - تابعیت اکتسابی - از آنچه تاکنون گفته شده است اینطور استنباط می شود که کشورهای مختلفه اشخاصی را تابع خود می دانند که یا برطبق اصل خون و یا برطبق اصل خاک به آن کشور و جامعه ارتباطی داشته باشند ولی ممکن است که شخصی بدون هیچگونه ارتباطی از لحاظ خون و خاک بخواهد وارد جامعه ای مثلاً- جامعه ایرانی بشود. این گونه تابعیت را تابعیت اکتسابی گویند. تابعیت اکتسابی به دو طریق حاصل می شود: قبول تابعیت - ازدواج. ۱- قبول تابعیت - اصولاً قبول تابعیت در قوانین غالب کشورها دیده می شود و علت اصلی این موضوع آن است که بعضی از ممالک برای ازدیاد جمعیت و یا برای احترام به اصل آزادی افراد متوسل به این وسیله شده اند و اجازه داده اند که اتباع آنها بتوانند در تحت شرایطی ترک تابعیت اصلی نموده و قبول و تحصیل تابعیت کشور دیگری را بنمایند. بنابراین قانون گذار هر کشور در موقع وضع مقررات راجع بتحصیل تابعیت باید فوق العاده دقیق باشد که بدین وسیله اشخاص ناباب و نامناسب وارد جامعه نشوند زیرا اگر اشخاصی قبول تابعیت کشوری را بنمایند و سند تابعیت آن کشور را نیز در دست داشته باشند ولی علاقه ای به آن کشور ابراز ندارند ممکن است خطرات زیادی از این امر متوجه حیات آن کشور شود (مثلاً- در کشور تولید اقلیت مخالف کنند و یا سند تابعیت را بدست آورده موجبات تسهیل جاسوسی را بنفع بیگانگان فراهم نمایند و غیره). بنابراین قانون گذار باید بیشتر کیفیت آنرا در نظر بگیرد نه کمیت اتباع را (موضوع نژاد در تابعیت اهمیت فراوان دارد مثلاً- اگر یک ایتالیایی در فرانسه اقامت کند و سپس تابعیت فرانسه را قبول نماید بزودی خوی فرانسوی می گیرد زیرا ایتالیایی ها و فرانسوی ها هر دو از نژاد لاتین هستند همینطور افراد نژاد اسلاو و غیره). از نظر حقوق بین الملل هر دولتی مجاز است که به هر ترتیبی که بخواهد قبول تابعیت و شرایط آنرا معین و مشخص کند منتهی از لحاظ بین المللی هیچ دولتی نباید قانون خود را طوری تدوین کند که تابعیت خود را بکلیه بیگانگانی که در آن کشور زندگی می کنند تحمیل کند و بعبارت دیگر تحمیل دسته جمعی تابعیت مخالف اصول حقوق بین الملل است و بعلاوه از نظر بین الملل افراد هر کشور با رعایت بعضی شرایط می توانند تابعیت خود را تغییر دهند. این دو امر که ذکر شد باید در کلیه قوانین تابعیت دول رعایت شود زیرا اصول بین المللی است. قانون ایران تحصیل تابعیت را طبق شرایطی که در ماده ۹۷۹ تا ۹۸۶ قانون مدنی پیش بینی شده است ممکن دانسته. شرایط این گونه اشخاص یعنی اشخاصی که مایل به تحصیل تابعیت ایرانند در ماده ۹۷۹ بدینطریق ذکر شده است: «اشخاصی که دارای شرایط ذیل باشند می توانند تابعیت ایران را قبول کنند: ۱- بسن هیجده سال تمام رسیده باشند. ۲- پنجسال اعم از متوالی یا متناوب در ایران ساکن بوده باشند. ۳- فراری از خدمت نظام نباشند. ۴- در هیچ مملکتی بجنحه مهم یا جنایت غیر سیاسی محکوم نشده باشند. در مورد فقره دوم این ماده مدت اقامت در

خارجه برای خدمت دولت ایران در حکم اقامت در خاک ایران است با توجه به مندرجات ماده مذکور شرایط تحصیل تابعیت ایران را بطریق زیر می توان خلاصه نمود. شرایط تحصیل تابعیت ایران الف - اهلیت. برای این که شخصی بتواند درخواست تابعیت ایران را بنماید باید هیجده سال تمام داشته باشد. تعیین هیجده سال بر خلاف اصل کلی است که احوال شخصی بیگانگان تابع قانون دولت متبوعه آنها است. ب - لیاقت. اشخاصی که در خواست تابعیت ایران را می نمایند باید شایستگی و لیاقت ورود به جامعه ایرانی را داشته باشند و بهمین جهت است که قانون ایران اشخاص فراری از خدمت نظام و یا محکومین بجنحه مهم و جنایت غیر سیاسی را بتابعیت خود نمی پذیرد زیرا چنین اشخاصی واجد شرایط اخلاقی برای ورود بجامعه ایرانی نیستند. ج - اقامت. علاوه بر شرایط مذکور در فوق بیگانگانی که بخواهند بتابعیت ایران در آیند باید برای اثبات علاقه خود بکشور ایران سابقه حداقل توقف در ایران را داشته باشند. قانون گذار ایران برای تشخیص این علاقه مدت این توقف را پنجسال متوالی یا متناوب قرار داده است در این اصل کلی یعنی حداقل ۵ سال اقامت در ایران قانون استثنائاتی قائل شده که مهمترین آنها عبارتند از:

- ۱- اشخاصی که در خارجه اقامت دارند ولی در خدمت دولت ایران مشغول هستند اقامت آنها در خارج از تاریخ اشتغال بخدمت در حکم اقامت در خاک ایران است (قسمت اخیر ماده ۹۷۹). ۲- کسانی که به امور عام المنفعه ایران خدمت یا مساعدت شایانی کرده باشند (ماده ۹۸۰). ۳- کسانی که دارای عیال ایرانی بوده و از او اولاد دارند (ماده ۹۸۰). د - وسایل معیشت. اشخاصی که بخواهند وارد جامعه ایرانی شوند بایستی وسایل معیشت کافی داشته باشند (داشتن هنر و صنعت یا کسب و سرمایه مادی) تا در نتیجه فرد لایقی وارد جامعه شده و تحمیل بر جامعه نشود. تشریفات قبول تابعیت. مطابق قانون ایران کسی که بخواهد قبول یا تحصیل تابعیت ایران را بنماید باید درخواست خود را مستقیماً به وزارت امور خارجه بدهد و از ولایات بوسیله فرمانداران و استانداران در خواست خود را به وزارت خارجه ارسال دارد بنا بر آنچه که گفته شد این درخواست یا مستقیم است و یا غیر مستقیم بوسیله فرمانداران و استانداران این مدارک باید ضمیمه هر درخواست باشد: ۱- سواد مصدق اسناد هویت تقاضا کننده و فامیل او که در صدد تحصیل تابعیت ایران هستند. ۲- تصدیقی از شهربانی محل که در طی آن اشعار شود که نامبرده ۵ سال است متوالیاً یا متناوباً در ایران اقامت داشته. ۳- تصدیقی حاکی از عدم سوء سابقه درخواست کننده (عدم ارتکاب بجنحه و جنایت و یا عدم فرار از نظام). ۴- تصدیقی مبنی بر اینکه درخواست کننده دارای وسایل معیشت کافی است و یا سرمایه مادی دارد که زندگی او را تأمین کند. پس از دادن این درخواست که مرجعش وزارت خارجه است باید این مدارک را تکمیل کند. مقامی که صلاحیت اعطای تابعیت دارد از آنجا که قانون بتابعیت فراوان می دهد و بایستی که در آن کمال دقت ملحوظ گردد قبول یا رد آنرا در اختیار هیئت دولت قرار داده است باین ترتیب که وزارت خارجه به هیئت دولت پیشنهاد می کند و هیئت دولت در رد و قبول آن مختار است. بنابر این تقدیم درخواست، حقی برای فرد بیگانه ایجاد نمی کند و در صورتی که درخواست مزبور مورد تصویب هیئت دولت قرار گیرد اقدام به صدور سند تابعیت می شود. اثرات قبول تابعیت. شخصی که قبول تابعیت ایران می نماید این قبول تابعیت اثراتی در او و در فامیل او دارد: ۱ - اثرات تابعیت نسبت بخود شخص: طبق ماده ۹۸۲ قانون مدنی اشخاصی که تحصیل تابعیت ایرانی نموده و یا بنمایند از کلیه حقوقی که برای ایرانیان مقرر است استفاده می کنند باستثنای مواردی که قانون آن موارد را منع و یا محدود کرده است بنابراین استثنائات در این مورد دو قسم است یا استثنائات موقت است یا استثنائات دائمی: الف. استثنائات موقت: اشخاص بیگانه که قبول تابعیت ایران را نموده اند نمی توانند بمقامات زیر نایل شوند مگر پس از انقضای مدت ده سال از تاریخ صدور سند تابعیت: اول- عضویت مجالس مقننه. دوم- عضویت انجمن های ایالتی و ولایتی و بلدی. سوم- استخدام وزارت امور خارجه. ب. استثنائات دائمی: عبارتند از رسیدن بمقام وزارت و کفالت وزارت و هر گونه مأموریت سیاسی در خارجه. تکالیفی که بیگانگان پس از قبول تابعیت ایران بدان مکلفند بدو قسمت تقسیم می شود: اول- نظام وظیفه- بیگانه ای که قبول تابعیت ایران را می کند باید خدمت نظام را در ایران انجام دهد زیرا انجام خدمت نظام بهترین نمونه ابراز علاقه است و الا

کشور، مفروضی میشود برای فرار از نظام، برای کسانی که از نظام کشور خود میگریزند. دوم- اطاعت و حق شناسی نسبت بدولت ایران یعنی اطاعت نسبت بقوانین و احترام به حیثیت و شئون ملی و رعایت مقررات کشوری. ۲- اثرات قبول تابعیت نسبت به خانواده: اثرات قبول تابعیت نسبت به خانواده یا نسبت به زن است یا نسبت باولاد. الف. اثرات قبول تابعیت نسبت به زن بر طبق ماده ۹۸۴ قانون مدنی شخصی که قبول تابعیت ایران می کند زن او هم تابع ایران خواهد شد (برای رعایت اصل وحدت فامیل و خانواده) ولی زن در ظرف یک سال از تاریخ صدور سند تابعیت شوهر می تواند اظهاریه کتبی بوزارت خارجه داده و تابعیت مملکت سابق شوهر و یا پدر را قبول کند لیکن اگر استفاده در مدت این یکسال نکرد حق او ساقط است و ایرانی است. ب: اثرات قبول نسبت باولاد- اولاد کسی که قبول تابعیت ایران را نموده است یا صغیر است و یا کبیر. ۱- اولاد کبیر - نسبت باولاد کبیر ماده ۹۸۵ قانون مدنی صراحت دارد به این که تحصیل تابعیت ایرانی پدر به هیچ وجه درباره اولاد او که در تاریخ تقاضانامه به سن هیجده سال تمام رسیده اند مؤثر نمیباشد. ۲- اولاد صغیر- اولاد صغیر شخص بیگانه ای که قبول تابعیت ایران را نموده است بتصریح ماده ۹۸۴ قانون مدنی ایرانی محسوبند ولی می توانند پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام درخواست ترک تابعیت ایران و قبول تابعیت پدر خود را بنمایند (مقصود این است که می توانند پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام درخواست ترک تابعیت وزارت خارجه بدهند و درخواست تابعیت اصلی پدر خود را بنمایند). بنظر میرسد که بهتر بود اگر قانون ایران نسبت باطفال کبیری که پدرشان ایرانی است برای قبول تابعیت ایران تسهیلاتی قائل می شد ولی ملاحظه می شود که قانون هیچ گونه تسهیلاتی قائل نشده و شرایط قبول تابعیت برای آنها نیز همان شرایط عمومی است. همچنین قانون برای ایرانیانی که در نتیجه حوادث ترک تابعیت ایران را نموده اند (بعلت آنکه دولت تشکیلات مرتبی نداشته است که افراد خود را بوسیله کنسولها حمایت کند) مقرراتی پیش بینی نکرده در حالی که حق این بود که قانون وضع اینگونه اشخاصی را نیز در نظر می گرفت. اخراج از تابعیت: موضوعی که قابل ذکر است این است که باید دید آیا پس از صدور سند تابعیت این سند قطعی است یا اخراج از تابعیت ممکن است؟ البته ایرانی ها یعنی کسانی که ایرانی الاصل هستند، اینها را نمی توان از تابعیت ایران اخراج نمود ولی برای کسانی که تابعیت ایران را بوسیله تحصیل تابعیت کسب کرده اند ماده ۹۸۱ می گوید که اگر در ظرف پنجسال از تاریخ صدور سند تابعیت معلوم شود که شخصی که به تابعیت ایران قبول شده فراری از خدمت نظام بوده و همچنین هرگاه قبل از انقضای مدتی که مطابق قوانین ایران نسبت به جرم یا مجازات مرور زمان حاصل می شود معلوم گردد شخصی که بتابعیت قبول شده محکوم به جنحه مهم یا جنایت عمومی است. هیئت وزراء حکم خروج او را از تابعیت ایران صادر خواهد کرد. تبصره- اتباع خارجه که بتابعیت ایران قبول می شوند در صورتی که در ممالک خارجه متوقف باشند و مرتکب عملیات ذیل شوند علاوه بر اجرای مجازات های مقرر با اجازه هیئت دولت تابعیت ایران از آنها سلب خواهد شد: الف- کسانی که مرتکب عملیاتی بر ضد امنیت داخلی و خارجی مملکت ایران شوند و مخالف و ضدیت با اساس حکومت ملی و آزادی بنمایند. ب- کسانی که خدمت نظام وظیفه را بطوری که قانون ایران مقرر میدارد ایفاء نمایند. بنابراین سند تابعیت تا مدت ۵ سال قطعی نیست و این پنج سال مدت آزمایش است تا لیاقت شخص ثابت شود و پس از انقضای این ۵ سال سندتابعیت قطعی است. ۲- تحصیل تابعیت بوسیله ازدواج: از قرن نوزدهم به بعد در نتیجه تکمیل وسایل نقلیه و مهاجرت زیاد افراد موضوع تأثیر ازدواج در تابعیت اهمیت خاصی بخود گرفته است زیرا هم مهاجرت زیاد شده و هم شرایط کار تغییر کرده و نیز جنگهایی که پیش آمده و ازدواج سربازان با زنان کشورهای اشغال شده و غیره، این مسائل، موضوع ازدواج و تأثیر آنرا در تابعیت مورد توجه قرار داده است مخصوصاً نهضت نسوان در این اواخر اهمیت خاصی به این موضوع داده است و یکی از مسائلی که در این نهضت مورد توجه قرار داده شده است این است که تابعیت شوهر نباید به زن تحمیل شود بلکه زنان باید آزاد باشند و زنان در موقع ازدواج باید شخصیت خود را محفوظ دارند زیرا ازدواج شرکتی است برای این که زن و شوهر سعادت مند زندگی کنند مخصوصاً در سال ۱۹۱۰ م. کنگره بین الملل برای رسیدگی به وضع حقوقی زنان در

پاریس تشکیل شد و در ابلاغیه ای که کنگره مزبور صادر نمود آرزو کرد که به زنان اجازه داده شود که تابعیت خود را پس از ازدواج شخصاً انتخاب نمایند. با توجه باین مسائل عقاید علماء و دانشمندان راجع باین موضوع بر دو نوع است: ۱- عده ای که عقیده دارند که پس از ازدواج تابعیت شوهر بایستی بر زن تحمیل شود. ۲- عده ای دیگر معتقدند که زنان باید پس از ازدواج آزاد باشند که تابعیت خود را انتخاب کنند. طرفداران دسته اول می گویند اگر ما به مفهوم حقیقی ازدواج توجه کنیم می بینیم دو نفر که با یکدیگر ازدواج میکنند منظوری ندارند جز این که شرکت واحدی تشکیل داده با توافق نظر به سعادت زندگی کنند و اگر به قوانین مدنی کشورهای مختلفه مراجعه شود مشاهده می گردد که زن و شوهر هر دو قانوناً دارای یک نام خانوادگی و یک منزل و اقامتگاه هستند بنابراین دلیل ندارد که موضوع تابعیت نیز چنین نباشد و از تابعیت زن و شوهر بدیهی است که باید تابعیت شوهر را بر زن تحمیل نمود زیرا نگهبان حقیقی و مسئول فامیل شوهر است و نیز اصل وحدت فامیل که باید هدف و منظور هر مقننی باشد با تحمیل تابعیت شوهر بر زن تأمین می شود بدین ترتیب فامیلی که دارای یک نام خانوادگی و یک اقامتگاه و یک تابعیت باشد بهتر اداره خواهد شد مخصوصاً از اختلافاتی که ممکن است در نتیجه تعارض قوانین در امور و مسائل مالی پیش آید جلوگیری خواهد شد و بعلاوه قبول این اصل یعنی تحمیل تابعیت شوهر بر زن با تاریخ و عقاید و آراء مردم بیشتر تطابق دارد و بهتر است که تابعیت زن و شوهر یکی باشد بعلاوه طرفداران این عقیده می گویند چون ازدواج شرکتی است که خود دارای اساسنامه معینی می باشد یکی از مواد مهم این اساسنامه قدرت شوهر و وحدت فامیل است پس در ضمن عقد ازدواج زن ضمناً رضایت میدهد که تابعیت شوهر را قبول نماید. دسته دوم- می گویند که اگر زنان امروز رضایت به ازدواج میدهند معنی این رضایت بهیچ وجه این نیست که زن شخصیت خود را در نتیجه ازدواج از دست بدهد و بکلی تابع شوهر شود. تشکیلات فامیل امروز بهیچوجه قابل مقایسه با تشکیلات فامیل سابق نیست بلکه ازدواج شرکت و اتحاد دونفر است که گاهی با هم ابراز فعالیت می کنند و زمانی بطور مستقل و به منظور اداره این شرکت همکاری می کنند. بنابراین ازدواج نتیجه اش این نخواهد بود که زن شخصیت خود را تابع شوهر کند بلکه منظور از ازدواج شرکت در زندگانی است و تابعیت موضوع جداگانه ای است که ارتباطی باین قسمت ندارد و چون یک امر سیاسی است نباید آنرا بهیچ وجه با امر ازدواج ارتباط داد. بنابراین بایستی نسوان را آزاد گذاشت که هر تابعیتی را که میخواهند برای خود انتخاب کنند و اگر بخواهیم بر خلاف این ترتیب رفتار کنیم یعنی تابعیت شوهر را بر زن تحمیل نمائیم اینکار بر خلاف اصول حقوق بین الملل است که «افراد در انتخاب تبعیت آزاداند». طرفداران این دسته می گویند رضایت ضمنی در ضمن عقد ازدواج در این مورد بهیچوجه صدق نمی کند زیرا در غالب ممالک تغییر تابعیت بر خلاف میل و رضایت زن خواهد بود. بنابراین رضایتی در بین نخواهد بود و بعلاوه این نکته را نباید فراموش نمود که هیچ وقت یک قاعده حقوقی نمی تواند احساسات باطنی افراد را تغییر دهد و اگر اصل استقلال را قبول کنیم و زن با آزادی کامل تابعیت شوهر را قبول کند بدیهی است ارزش این رضایت بمراتب بیشتر از تحمیل تابعیت بر زن و رضایت ضمنی او در ضمن عقد ازدواج است. ازدواج و تابعیت در قانون ایران: برای این که معلوم شود که قانون ایران در مورد ازدواج و تابعیت چه مقرراتی وضع کرده است باید که دو وضع متمایز را در نظر گرفت: یکی وضع زنان خارجی که شوهر ایرانی اختیار می کنند. دیگر وضع زنان ایرانی که با مرد خارجی ازدواج می نمایند. ۱- وضع زنان خارجی که شوهر ایرانی اختیار می کنند. مطابق بند ششم ماده ۹۷۶ قانون مدنی هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند تابعیت ایران (یعنی بالنتیجه تابعیت شوهر) بر او تحمیل میشود ولی این ازدواج ممکن است که در نتیجه دو امر از بین برود: اول در نتیجه طلاق و دوم در نتیجه فوت شوهر. اکنون باید معلوم داشت که تاثیر این دو امر در تابعیت زن به چه نحو است. فرض اول- ازدواج در نتیجه طلاق از بین رفته است چون منظور قانون گذار از تحمیل تابعیت ایجاد وحدت فامیل بوده است و عقد ازدواج که منجر بطلاق گردید این طلاق پایه وحدت را متزلزل نموده و وحدتی در میان نخواهد بود بنابراین موجبی موجود نیست که تابعیت شوهر از آن پس بر زن تحمیل شود اعم از این که چنین زنی اولاد صغیر داشته باشد یا کبیر زیرا اطفال او هم بدون سرپرست نبوده

تحت حمایت پدر هستند (پس چنین زنی بمحض تقدیم اظهار نامه به وزارت امور خارجه به تابعیت اصلی خود بازگشت می کند). فرض دوم- ازدواج در نتیجه مرگ شوهر بهم خورده است در این صورت اگر زن شوهر مرده اولاد نداشته باشد می تواند بمحض اطلاع به وزارت امور خارجه به تابعیت اصلی خود برگشت کند و اگر اولاد داشته باشد و اولاد او صغیر باشد در این صورت تا اطفال او به سن هیجده سال نرسیده باشند چنین زنی نمی تواند به تابعیت اصلی خود برگشت کند. اثرات بازگشت زنی که شوهر ایرانی داشته و شوهر او فوت نموده به تابعیت اصلی خود بر طبق ماده ۹۸۶ زنی که مطابق این ماده به تابعیت اصلی خود بازگشت می کند دیگر حق داشتن اموال غیر منقوله نخواهد داشت مگر در حدودی که این حق به اتباع خارجه داده شده باشد و هر گاه دارای اموال غیرمنقول بیش از آنچه که برای اتباع خارجه داشتن آن جایز است بوده یا بعداً بارث اموال منقولی بیش از آن حد باو برسد باید در ظرف یکسال از تاریخ خروج از تابعیت ایران یا دارا شدن ملک در مورد ارث مقدار مازاد را بنحوی از انحاء به اتباع ایران منتقل کند والا اموال مزبور با نظارت مدعی العموم محل بفروش رسیده و پس از وضع مخارج فروش، قیمت آن به آنها داده خواهد شد. ۲- وضع زنان ایرانی که با مرد خارجی ازدواج می نمایند - اصولاً در قانون مدنی ایرانی ازدواج زن مسلمه با غیر مسلم جایز نیست (این شرط مذهبی است) ولی باید در نظر داشت که ایرانیانی هستند که مسلمان نیستند و نیز بیگانگانی می باشند که مسلمانند بنابراین باید تکلیف چنین اشخاصی را معین نمود. برای تعیین تکلیف چنین اشخاصی باید فروض و موارد مختلف را در نظر گرفت: فرض اول زن ایرانی با تبعه خارجی مزاجت کرده است که قانون کشور مرد استقلال زن را در موضوع تابعیت برسمیت می شناسد و عبارت دیگر تابعیت شوهر را بر زن تحمیل نمی کند در این صورت واضح است اشکالی در بین نبوده وزن ایرانی با وجود ازدواج تبعه ایران خواهد بود. فرض دوم- زن ایرانی با تبعه خارجی ازدواج می کند که قانون کشور متبوعه مرد تابعیت شوهر را بر زن تحمیل می نماید در این صورت زن ایرانی در نتیجه ازدواج تبعه خارجی خواهد بود. فرض سوم- زن ایرانی با تبعه دولتی ازدواج می کند که قانون آن کشور زن را در قبول تابعیت شوهر مخیر می نماید در این صورت زن ایرانی به تابعیت اصلی خود یعنی ایران باقی می ماند. در مورد این فرض اگر چنین زنی بخواهد به تابعیت شوهر خود درآید و یا به تبعیت شوهر به تابعیت کشور دیگری در آید به وسیله ترک تابعیت و اقامه دلایل موجه متوسل شود و این قسمت را ماده ۹۸۷ قانون مدنی در تبصره یک خود معین می کند. اثرات قبول تابعیت شوهر از طرف زن ایرانی در حقوق و تکالیف او - اگر زنی ایرانی تابعیت شوهر خارجی خود را قبول کند از تاریخ ازدواج دیگر بهیچ وجه ایرانی نیست و بنابراین از حقوق و مزایایی که مختص ایرانیان است دیگر نمی تواند استفاده کند و علاوه بر این اصل کلی طبق تبصره ۲ ماده ۹۸۷ چنین زنانی «حق داشتن اموال غیر منقول جز آنچه که در موقع ازدواج دارا بوده اند ندارند و این حق هم به وراثت خارجی آنها منتقل نمی شود» فرق است بین زنی که تبعه ایران شده و بعد بازگشت به تابعیت اصلی می کند با زن ایرانی که تابعیت شوهر خارجی را قبول می کند - زن خارجی پس از خروج تابعیت حق ندارد که بیش از مقداری که برای اتباع خارجه مقرر است مال غیر منقول داشته باشد ولی زن ایرانی که ترک تابعیت ایران را کرده مالک «همانقدر مال غیر منقول است که هنگام ازدواج داشته» اگرچه مقادیر هنگفتی باشد ولی بعداً این زن اگر بخواهد اموال غیر منقولی تهیه نماید نمی تواند از حدی که برای اتباع خارجه مقرر است تجاوز نماید. ماده ۹۸۷ اضافه می کند که چنین اشخاصی پس از وفات شوهر و یا تفرّد و طلاق بصرف تقدیم درخواست به وزارت امور خارجه می توانند به تابعیت اصلی خود یعنی ایران با جمیع حقوق و امتیازات برگشت نمایند. مبحث چهارم - ترک تابعیت اصولاً ترک تابعیت اصلی بچند طریق ممکن است: ۱- ازدواج - بدین طریق که مثلاً زنی ایرانی با مردی بیگانه ازدواج می کند و در نتیجه به تابعیت کشور متبوعه شوهر خود در می آید و تابعیت ایران را ترک می کند. ۲- رد تابعیت - بدین طریق که اولاد کسی که ترک تابعیت نموده پس از رسیدن به سن هیجده سال تمام مثلاً تابعیت ایران را قبول نمی کند. ۳- قبول تابعیت بیگانه - از طرق فوق الذکر دو طریقه ازدواج و رد تابعیت قبلاً توضیح داده شد و فقط طریق سوم لازم بتوضیح است: مطابق مقررات قانون ایران برای احترام باصل

آزادی افراد اجازۀ ترک تابعیت به اتباع ایران داده است منتهی برای این که از این اجازۀ سوء استفاده نشده و لطمه به مصالح کشور وارد نیاید این ترک تابعیت را قانون مشروط به شرایطی کرده است که در ماده ۹۸۸ قانون مدنی مندرج است. شرایطی که در این ماده پیش بینی شده است عبارتند از: ۱- شخصی که بخواهد ترک تابعیت ایران را بنماید باید به سن ۲۵ سال تمام رسیده باشد. ۲- هیئت وزیران خروج از تابعیت او را اجازۀ دهد (این قید برای آن است که در غیر این صورت ممکن است عده کثیری از اتباع کشور بخواهند ترک تابعیت کنند و این امر برای کشور مضر است). ۳- باید قبلاً تعهد نماید که در ظرف یکسال از تاریخ ترک تابعیت حقوق خود را بر اموال غیر منقول که در ایران دارا می باشد یا ممکن است بالوراثه دارا شود ولو قوانین ایران اجازۀ تملک آنرا باتباع خارجه بدهد بنحوی از انحاء به اتباع ایرانی منتقل کند. ۴- باید خدمت تحت السلاح خود را انجام داده باشد. با توجه به شرایطی که فوقاً مذکور شد معلوم می شود که قانون ایران ترک تابعیت را بنظر خوبی نگاه نکرده است و این امر دو دلیل دارد: اول- دلیل تاریخی. این است که در زمان گذشته ایرانیان به سهولت قبول تابعیت خارجی می کردند بدون این که ترک تابعیت ایران را بنمایند و پس از اینکه تبعه خارجه شده متوسل به کاپیتولاسیون شده و استفاده هایی می نمودند بدین لحاظ در موقع وضع قانون تابعیت توجه به این سابقه تاریخی شد. دلیل دوم این که در صورت سهل بودن شرایط ترک تابعیت افراد ممکن است از روی هوی و هوس ترک تابعیت ایران نمایند بدین لحاظ قانون با برقراری این شرایط آنها را وادار به تأمل بیشتری کرده است از طرف دیگر ممکن است اشخاصی باشند که برای ایشان ترک تابعیت ضرورت داشته باشد. در این حال است که قانون اجازۀ ترک تابعیت میدهد. تکالیف کسی که ترک تابعیت ایران را می نماید: چنین شخصی مطابق بند سوم ماده ۹۸۸ قانون مدنی مکلف است که در ظرف یکسال از تاریخ ترک تابعیت حقوق خود را بر اموال غیر منقول که در ایران دارد و یا ممکن است بعداً بالوراثه مالک شود بنحوی از انحاء باتباع ایرانی منتقل نماید. ثانیاً باید در ظرف یکسال از ایران خارج شود و چنانچه در ظرف مدت مزبور خارج نشود مقامات صالحه امر باخراج و فروش اموالش صادر خواهند نمود و چنین اشخاصی هر گاه بخواهند در آتیه بایران بیایند اجازۀ مخصوص هیئت وزیران آنهم برای یکدفعه و مدت معینی لازم است ممکن است بعضی از اتباع ایران بدون رعایت مقررات و تشریفات مقررۀ تحصیل تابعیت خارجی را نموده باشند در این مورد ماده ۹۸۹ قانون مدنی مقرر می دارد که هر تبعه ایرانی که بدون رعایت مقررات قانونی بعد از تاریخ ۱۲۸۰ ه. ش. تابعیت خارجی کسب کرده تابعیت خارجی او کان لم یکن بوده و تبعه ایران شناخته میشود ولی در عین حال کلیه اموال غیر منقوله او با نظارت مدعی العموم محل بفروش رسیده و پس از وضع مخارج فروش قیمت آن باو داده خواهد شد و بعلاوه از اشتغال بوزارت و معاونت وزارت و عضویت مجالس مقننه و انجمن های ایالتی و ولایتی و بلدی و هر گونه مشاغل دولتی محروم خواهد بود. از مطالعه ماده فوق الذکر چنین بر می آید که قانون به چنین اشخاصی با نظر سوء ظن می نگرد بهمین علت با وجود آنکه آنان را ایرانی میشناسد ایشان را از پاره ای حقوق محروم می سازد. نکته دیگر که باید متذکر شد این است که سایر کشورها اجباری ندارند که مقررات ایران را راجع به ترک تابعیت پذیرند مثلاً مطابق قانون فرانسه برای قبول تابعیت فرانسه شخص باید ۲۱ سال تمام داشته باشد بنابراین اگر یک فرد ۲۳ ساله ایرانی تقاضای تابعیت فرانسه را بنماید در صورتی که واجد سایر شرایط باشد سند تابعیت فرانسه را باو خواهند داد در حالی که چون به ۲۵ سال تمام نرسیده قانوناً نمی تواند ترک تابعیت ایران را بنماید و در نظر قانون هنوز ایرانی است. اثرات تابعیت بشخص و زن و فرزند: شخصی که ترک تابعیت ایران را می نماید بمحض ترک تابعیت دیگر ایرانی نبوده و در نظر قانون بیگانه است و نمی تواند از حقوق و مزایایی که برای ایرانیان مقرر است استفاده کند. اما در مورد زن و فرزند برعکس قبول تابعیت که قبول تابعیت ایران از طرف شوهر در زن و فرزند او مؤثر بوده در مورد ترک تابعیت ذیل فقره سوم ماده ۹۸۸ قانون مدنی مقرر می دارد که «زوجه و اطفال کسی که بر طبق این ماده ترک تابعیت می نمایند اعم از این که اطفال مزبور صغیر یا کبیر باشند از تبعیت ایرانی خارج نمی گردند مگر این که اجازۀ هیئت وزراء شامل آنها باشد». طریق دیگری برای ترک تابعیت ایران اخراج از تابعیت است که قبلاً

توضیح داده شد و این اخراج شامل اشخاص ایرانی الاصل نمی‌گردد بلکه کسانی مشمول آن می‌شوند که تحصیل تابعیت ایران را نموده باشند. مبحث پنجم - بازگشت تابعیت: ممکن است اشخاص ایرانی که ترک تابعیت ایران نموده اند پس از مدتی بخواهند باز تابعیت ایران را قبول کنند یعنی بتابعیت اصلی خود بازگشت نمایند. باید دید که آیا قانون برای این بازگشت طریقه خاصی مقرر داشته و یا شرایط آن همان شرایط عمومی است که برای قبول تابعیت ایران مقرر است. در جواب سؤال فوق باید متذکر شد که قانون در این مورد تشریفات سنگینی قایل نشده چون این گونه اشخاص سابقاً با ایران ارتباط داشته اند شرایط سهلی مقرر داشته است بدین ترتیب که به محض این که درخواستی تقدیم دولت ایران کنند می‌توانند بتابعیت اصلی بازگشت نمایند منتهی برای این که حق نظارت دولت بر اتباع ایران محفوظ بماند قانون اجازه داده است که این بازگشت را دولت تصویب نماید یعنی اجازه دولت ایران برای بازگشت به تابعیت ایران لازم است و این موضوع را ماده ۹۹۰ قانون مدنی مقرر داشته است. حقوق و تکالیف کسانی که بتابعیت ایران بازگشت می‌کنند - راجع به این قسمت در قانون تابعیت ایران ماده ای پیش بینی نشده ولی می‌توان حکم این مورد را از ذیل ماده ۹۸۷ استخراج نمود. ذیل این ماده راجع بزنان ایرانی است که با مرد غیر ایرانی ازدواج کرده و بتابعیت خارجی در آمده اند و سپس پس از فوت شوهر و یا تفریق، درخواست بازگشت به تابعیت اصلی را بوزارت امور خارجه داده اند در این حال ماده مزبور مقرر می‌دارد که زن با جمیع حقوق و امتیازاتی که برای اتباع ایران است به تابعیت ایران برمی‌گردد. چون همانطور که ذکر شد حکمی کلی وجود ندارد ممکن است که این حکم را تعمیم داده و شامل کلیه اتباع ایران نمود که ترک تابعیت ایران را نموده و سپس به تابعیت اصلی رجوع نموده اند. بالاخره ماده ۹۹۱ که آخرین ماده قانون راجع به تابعیت است مقرر می‌دارد: «تکالیف مربوطه به اجرای قانون تابعیت و اخذ مخارج دفتری (حقوق شانس‌لری) در مورد کسانی که تقاضای ورود و خروج از تابعیت دولت ایران و تقاضای بقاء به تابعیت اصلی را دارند بموجب نظامنامه ای که بتصویب هیئت وزراء خواهد رسید معین خواهد شد.» (از بین الملل خصوصی، دکتر عبدالله معظمی صص ۱۲-۲۹). مواد قانون تابعیت ایران ماده ۹۷۶- اشخاص ذیل تبعه ایران محسوب می‌شوند: ۱- کلیه ساکنین ایران باستثنای اشخاصی که تبعیت خارجی آنها مسلم باشد. تبعیت خارجی کسانی مسلم است که مدارک تابعیت آنها مورد اعتراض دولت ایران نباشد. ۲- کسانی که پدر آنها ایرانی است اعم از این که در ایران یا در خارجه متولد شده باشند. ۳- کسانی که در ایران متولد شده و پدر و مادر آنان غیر معلوم باشد. ۴- کسانی که در ایران از پدر و مادر خارجی که یکی از آنها در ایران متولد شده بوجود آمده اند. ۵- کسانی که در ایران از پدری که تبعه خارجی است بوجود آمده و بلافاصله پس از رسیدن بسن هیجده سال تمام لااقل یکسال دیگر در ایران اقامت کرده باشند والا قبول شدن آنها به تابعیت ایران بر طبق مقرراتی خواهد بود که مطابق قانون برای تحصیل تابعیت ایران مقرر است. ۶- هر زن تبعه خارجی که شوهر ایرانی اختیار کند. ۷- هر تبعه خارجی که تابعیت ایران را تحصیل کرده باشد. تبصره- اطفال متولد از نمایندگان سیاسی و قنصلی خارجه مشمول فقره ۴ و ۵ نخواهند بود. ماده ۹۷۷- اشخاص مذکور در فقره ۴ و ۵ حق دارند پس از رسیدن بسن هیجده سال تمام تا یکسال تابعیت پدر خود را قبول کنند مشروط بر این که در ظرف مدت فوق اظهاریه کتبی تقدیم وزارت خارجه نمایند و تصدیق دولت متبوع پدرشان دایر به این که آنها را تبعه خواهند شناخت ضمیمه اظهاریه باشد. ماده ۹۷۸- نسبت باطفالی که در ایران از اتباع دولتی متولد شده اند که در مملکت متبوع آنها اطفال متولد از اتباع ایرانی را بموجب مقررات تبعه خود محسوب داشته و رجوع آنها را به تبعیت ایران منوط با اجازه می‌کنند معامله متقابل خواهد شد. ماده ۹۷۹- اشخاصی که دارای شرایط ذیل باشند می‌توانند تابعیت ایران را تحصیل کنند. ۱- بسن ۱۸ سال تمام رسیده باشند. ۲- پنجسال اعم از متوالی یا متناوب در ایران ساکن بوده باشند. ۳- فراری از خدمت نظامی نباشند. ۴- در هیچ مملکتی بجنحه مهم یا جنایت غیر سیاسی محکوم نشده باشد. در مورد فقره دوم این ماده مدت اقامت در خارجه برای خدمت دولت ایران در حکم اقامت در خاک ایران است. ماده ۹۸۰- کسانی که بامور عام المنفعه ایران خدمت یا مساعدت شایانی کرده باشند و همچنین اشخاصی که دارای عیال ایرانی و از او اولاد دارند و یا دارای

مقامات عالی علمی و متخصص در امور عام المنفعه هستند و تقاضای ورود آنها را به تابعیت ایران دولت صلاح بداند بدون رعایت شرط اقامت ممکن است با تصویب هیئت وزراء به تبعیت ایران قبول شوند. ماده ۹۸۱- اگر در ظرف مدت پنجسال از تاریخ صدور سند تابعیت معلوم شود شخصی که به تبعیت ایران قبول شده فراری از خدمت نظام بوده و همچنین هرگاه قبل از انقضای مدتی که مطابق قوانین ایران نسبت بجرم یا مجازات مرور زمان حاصل می شود معلوم گردد شخصی که به تبعیت قبول شده محکوم بجنحهء مهم یا جنایت عمومی است هیئت وزراء حکم خروج او را از تابعیت ایران صادر خواهد کرد. تبصره- اتباع خارجه که به تابعیت ایران قبول می شوند در صورتی که در ممالک خارجه متوقف باشند و مرتکب عملیات ذیل شوند علاوه بر اجرای مجازات های مقرر با اجازه هیئت وزراء تابعیت ایران از آنها سلب خواهد شد. الف- کسانی که مرتکب عملیاتی بر ضد امنیت داخلی و خارجی مملکت ایران شوند و مخالفت و ضدیت با اساس حکومت ملی و آزادی بنمایند. ب- کسانی که خدمت نظام وظیفه را به طوری که قانون ایران مقرر میدارد ایفاء نمایند. ماده ۹۸۲- اشخاصی که تحصیل تابعیت ایرانی نموده یا بنمایند از کلیه حقوقی که برای ایرانیان مقرر است باستثناء حق رسیدن بمقام وزارت و کفالت وزارت و یا هر گونه مأموریت سیاسی خارجه بهره مند می شوند لیکن نمی توانند بمقامات ذیل نائل گردند مگر پس از ده سال از تاریخ صدور سند تابعیت. ۱- عضویت مجالس مقننه. ۲- عضویت انجمن های ایالتی و ولایتی و بلدی. ۳- استخدام وزارت امور خارجه. ماده ۹۸۳- درخواست تابعیت باید مستقیماً یا بتوسط حکام ولایات به وزارت امور خارجه تسلیم شده و دارای منضمات ذیل باشد: ۱- سواد مصدق اسناد هویت تقاضا کننده و عیال و اولاد او. ۲- تصدیق نامهء نظمیه دایر بتعیین مدت اقامت تقاضا کننده در ایران و نداشتن سوء سابقه و داشتن مکنت کافی یا شغل معین برای تأمین معاش. وزارت امور خارجه در صورت لزوم اطلاعات راجعهء بشخص تقاضا کننده را تکمیل آنرا به هیئت وزراء ارسال خواهد نمود تا هیئت مزبور در قبول یا رد آن تصمیم مقتضی اتخاذ کند در صورت قبول شدن تقاضا، سند تبعیت به درخواست کننده تسلیم خواهد شد. ماده ۹۸۴- زن و اولاد صغیر کسانی که بر طبق این قانون تحصیل تابعیت ایران مینمایند تبعهء دولت ایران شناخته می شوند ولی زن در ظرف یکسال از تاریخ صدور سند تابعیت شوهر و اولاد صغیر در ظرف یکسال از تاریخ رسیدن بسن هیجده سال تمام می توانند اظهاریهء کتبی به وزارت امور خارجه داده و تابعیت مملکت سابق شوهر و یا پدر را قبول کنند لیکن باظهاریهء اولاد اعم از ذکور و اناث باید تصدیق مذکور در ماده ۹۷۷ ضمیمه شود. ماده ۹۸۵- تحصیل تابعیت ایرانی پدر به هیچوجه در اولاد او که در تاریخ تقاضانامه به سن هیجده سال تمام رسیده اند مؤثر نمی باشد. ماده ۹۸۶- زن غیر ایرانی که در نتیجهء ازدواج ایرانی می شود می تواند بعد از طلاق یا فوت شوهر ایرانی به تابعیت اول خود رجوع نماید مشروط بر این که وزارت امور خارجه را کتباً مطلع کند ولی هر زن شوهر مرده ای که از شوهر سابق خود اولاد دارد نمی تواند مادام که اولاد او به سن هیجده سال تمام نرسیده از این حق استفاده کند و در هر حال زنی که مطابق این ماده تبعهء خارجه می شود حق داشتن اموال غیر منقوله نخواهد داشت مگر در حدودی که این حق به اتباع خارجه داده شده باشد و هرگاه دارای اموال غیرمنقول بیش از آنچه که برای اتباع خارجه داشتن آن جایز است بوده یا بعداً به ارث اموال غیرمنقولی بیش از آن حد باو برسد باید در ظرف یکسال از تاریخ خروج از تابعیت ایران یا دارا شدن ملک در مورد ارث مقدار مازاد را بنحوی از انحاء به اتباع ایران منتقل کند والا اموال مزبور با نظارت مدعی العموم محل بفروش رسیده و پس از وضع مخارج فروش قیمت به آنها داده خواهد شد. ماده ۹۸۷- زن ایرانی که با تبعهء خارجه مزاجت می نماید به تابعیت ایرانی خود باقی خواهد ماند مگر این که مطابق قانون مملکت زوج تابعیت شوهر بواسطه وقوع عقد ازدواج بزوجه تحمیل شود ولی در هر صورت بعد از وفات شوهر و یا تفریق بصرف تقدیم درخواست وزارت امور خارجه به انضمام ورقهء تصدیق فوت شوهر و یا سند تفریق، تابعیت اصلیهء زن با جمیع حقوق و امتیازات راجعه به آن مجدداً باو تعلق خواهد گرفت. تبصره- هرگاه قانون تابعیت مملکت زوج زن را بین حفظ تابعیت اصلی و تابعیت زوج مخیر گذارد در این مورد زن ایرانی که بخواهد تابعیت مملکت زوج را دارا شود و علل موجهی هم برای تقاضای خود در دست داشته باشد

بشرط تقدیم تقاضا نامه کتبی بوزارت امور خارجه ممکن است با تقاضای او موافقت گردد. تبصره ۲- زن های ایرانی که بر اثر ازدواج تابعیت خارجی را تحصیل می کنند حق داشتن اموال غیر منقول جز آنچه که در موقع ازدواج دارا بوده اند ندارند این حق هم بوراث خارجی آنها منتقل نمی شود. مندرجات ماده ۹۸۸ در قسمت خروج از ایران شامل زنان مزبور نخواهد بود. ماده ۹۸۸- اتباع ایران نمی توانند تبعیت خود را ترک کنند مگر بشرط ذیل: ۱- بسن ۲۵ سال تمام رسیده باشند. ۲ هیئت وزراء خروج از تابعیت آنان را اجازه دهد. ۳- قبلا تعهد نمایند که در ظرف یکسال از تاریخ ترک تابعیت حقوق خود را بر اموال غیرمنقول که در ایران دارا می باشند و یا ممکن است بالوراثه دارا شوند ولو قوانین ایران اجازه تملک آنرا به اتباع خارجه بدهد بنحوی از انحاء به اتباع ایرانی منتقل کنند. زوجه و اطفال کسی که بر طبق این ماده ترک تابعیت می نمایند اعم از این که اطفال مزبور صغیر یا کبیر باشند از تبعیت ایرانی خارج نمی گردند مگر این که اجازه هیئت وزراء شامل آنها هم باشد. ۴ خدمت تحت السلاح خود را انجام داده باشد. تبصره- کسانی که بر طبق این ماده مبادرت بتقاضای ترک تابعیت ایران و قبول تبعیت خارجی می نمایند علاوه بر اجرای مقرراتی که ضمن فقره ۳ از این ماده درباره آنان مقرر است باید در مدت یکسال از ایران خارج شوند چنانچه در ظرف مدت مزبور خارج نشوند مقامات صالحه امر باخراج آنها و فروش اموالشان صادر خواهد نمود و چنین اشخاصی هر گاه در آتیه بخواهند به ایران بیایند اجازه مخصوص هیئت وزراء آنها برای یکدفعه و مدت معین لازم است. ماده ۹۸۹- هر تبعه ایرانی که بدون رعایت مقررات قانونی بعد از تاریخ ۱۲۸۰ ه. ش. تابعیت خارجی تحصیل کرده باشد تبعیت خارجی او کان لم یکن بوده و تبعه ایران شناخته می شود ولی در عین حال کلیه اموال غیرمنقله او بانظارت مدعی العموم محل بفروش رسیده و پس از وضع مخارج فروش قیمت آن به او داده خواهد شد. و بعلاوه از اشتغال به وزارت و معاونت وزارت و عضویت مجالس مقننه و انجمن های ایالتی و ولایتی و بلدی و هر گونه مشاغل دولتی محروم خواهد بود. ماده ۹۹۰- از اتباع ایران کسی که خود یا پدرشان موافق مقررات، تبدیل تابعیت کرده باشند و بخواهند به تبعیت اصیله خود رجوع نمایند بمجرد درخواست به تابعیت ایران قبول خواهند شد مگر آنکه دولت تابعیت آنها را صلاح نداند. ماده ۹۹۱- تکالیف مربوطه باجرا قانون تابعیت و اخذ مخارج دفتری (حقوق شانسری) در مورد کسانی که تقاضای ورود و خروج از تابعیت دولت و تقاضای بقاء به تابعیت اصلی را دارند بموجب نظامنامه ای که بتصویب هیئت وزراء خواهد رسید معین خواهد شد. (قانون مدنی صص ۱۱۷-۱۲۵).

تابعین.

[ب] [ع ص، ا] جمع تابع در حالت نصبی و جری (||. اخ) به اصطلاح محدثین جماعت مسلمانان که یکی یا بیشتری از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ملاقات نموده باشند و تبع تابعین آنانکه تابعین را دیده باشند. (آندراج) (غیاث اللغات). افاضل مسلمین را در زمان حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم مصاحب رسول می نامیدند زیرا فضیلتی برتر از این عنوان نبود و بدین سبب آنها را صحابه می گفتند و چون عصر دوم اسلام فرا رسید آنانکه درک صحبت صحابه حضرت رسول را کرده بودند تابعین خوانده می شدند و شریفتر و برتر از این نامی برای آنان نبود و گروه پس از آنان را اتباع تابعین می نامیدند. (نفحات الانس جامی به نقل از تاریخ ادبی ایران تألیف پرفسور ادوارد برون ص ۴۴۵). رجوع به تابعی و تابعون شود. آن قسمت از مسلمین خاصه از روایت که پیغامبر صلوات الله علیه را ندیده و لیکن زمان صحابه را دریافته اند و از مردمی که زمان صحابه رسول را هم درک کرده حدیث شنیده اند. کسانی که یاران پیغمبر را دیده بودند. محدثین که از صحابه حدیث روایت کنند.

تابعیون.

[ب عی یو] [ع ص، ا] ج تابعی. (منتهی الارب).

تابعیه.

[ب ی ی] (ع ص، ا) تأنیث تابعی. زن تابعی، زنی که درک زمان صحابه رسول کرده است.

تابقور.

(ع ا) (مغولی، ا) فرع خراج: و از ولایات وجوه تابقور و چهار پای و آلات و مزدور می آوردند و خلائق را زحمات می رسید و اکثر تلف می شد و کسانی که بر سر آن می بودند اللیلۃ و حبلی می گفتند. (تاریخ غازانی ص ۲۰۲).

تابک.

[ب] (اخ) نام جد محمد، محدث سمرقندی ابن یوسف.

تاب گرفتن.

[گ ر ت] (مص مرکب) راه خلاف رفتن. اعراض کردن. منحرف شدن. رجوع به تاب و تاب داشتن شود: اگر تاب گیرد دل من ز داد ازین پس مرا تخت شاهی مباد. فردوسی. که هر کس که آرد بدین دین شکست دلش تاب گیرد شود بت پرست. فردوسی. و گرتاب گیرد سوی مادرش ز گفت بد آگنده گردد سرش. فردوسی. مکن کامشب ز برفم تاب گیرد بدا روزا که این برف آب گیرد. نظامی.

تابگی.

[ب / ب] (ص نسبی) منسوب به تابه. یا نان تابگی. (ذخیره خوارزمشاهی). نان ساجی.

تاب گیری.

(حامص مرکب) تاب گرفتن: همان بیکران از جهان ایزد است کزو تاب گیری بدانش بد است. فردوسی.

تابل.

[ب / ب] (ع ص) از تبل (||. ا) دیگ افزار. ج، توابل. (منتهی الارب) (آندراج). اشیائست خشک که بوسیله آن اشیاء غذا را خوشبو و معطر میسازند کذا فی بحر الجواهر. (کشاف اصطلاحات الفنون). چیزهای خشک باشد (۱) چون دارچین و هیل و زعفران و زیره و فلفل و بیخ جوز و میخک و ابزار آن که بدان طعام را خوشبوی کنند. حوایج. ابزار طعام. بزر. دیگ افزار: هو [اشترغاز] اصل نینت بخراسان یطبخ مع اللحم بحسب التابل نبات و قوته قوة الانجدان. (ابن البیطار). (۱) - Les epices.

تابلقو.

[] (ا) چوب آن بمقدار یک گز سطبری بمقدار تازیانه ای باید بی بیخ بنشانند در زمینی که ریگ بوم باشد بگیرد و چون عمارت کنند بزرگتر شود و نیکوتر از بیشه ای باشد و پیوند بر بسیاری از درخت ها که صلب باشد نباید کردن. (فلاح نامه).

تابلمه.

[لَمَ / مَ] (ا) نوعی نخ و رشته. هقیمی قیطان.

تابلو.

(فرانسوی، ا) (۱)، پرده. پرده نقاشی. نمایش یا تصویر برجسته: تابلونویس، تابلوسازی، تابلو نویسی. (۱) - Tableau.

تابن.

[ب] (ع ص) کاه دهنده. (از منتهی الارب).

تابناک.

(ص مرکب) تابدار و روشن و براق. (آندراج) مشعشع. نورانی. رخشنده: به پرده درون شد خور تابناک ز جوش سواران و از گرد خاک. فردوسی. ز گردنده خورشید تا تیره خاک همان باد و آب، آتش تابناک. فردوسی. همه تن بشستش بدان آب پاک بکردار خورشید شد تابناک. فردوسی. پدید آمد آن خنجر تابناک. بکردار یاقوت شد روی خاک. فردوسی. شده بام از او گوهر تابناک ز تاب رخس سرخ یاقوت، خاک. فردوسی. یکی آتشی برشده تابناک میان باد و آب از بر تیره خاک. فردوسی. که از آتش و آب و از باد و خاک شود تیره روی زمین تابناک. فردوسی. بچگان مان همه مانده شمس و قمرند تابناکند از آن روی که علوی گهرند. منوچهری. تابناکند ازیرا که ز علوی گهرند بچگان آن به نسب تر که ازین باب گزند. منوچهری. مکن تیره شب آتش تابناک و گر چاره نبود فکن در مگاک. اسدی (گرشاسب نامه). از آن هر بخار اختری تابناک برافروخت از چرخ یزدان پاک. اسدی (گرشاسب نامه). جهانی فروزنده و تابناک که جای فرشته ست و جانهای پاک. اسدی (گرشاسب نامه) بشب، هزار پسر جرعه ریخته بسرش بر بروز، مشعله تابناک داده بدستش. خاقانی. هر گوهری از چه تابناک است منظورترین جمله خاک است. نظامی. توبرافروختی دروغ دماغ خردی تابناکتر ز چراغ. نظامی. از آن جسم گردنده تابناک روان شد سپهر درخشان پاک. نظامی. ز مهتاب روشن جهان تابناک برون ریخته نامه از ناف خاک. نظامی. من از آب این نقره تابناک جدا کردم آلودگیهای خاک. نظامی. نهفته بدان گوهر تابناک رسانید وحی از خداوند پاک. نظامی. بیا ساقی آن آتش تابناک که زردشت میجویدش زیر خاک. حافظ.

تابناکی.

(حامص مرکب) درخشندگی. پرتوافشانی: خاکش ز شکوه تابناکی حاجتگه خلق شد ز پاکی. نظامی. مه و خورشید را برفرش خاکی ز جمعیت رسید این تابناکی. نظامی.

تابندگی.

[بَدَ / دِ] (حامص) شعشه. پرتوافشانی. بَرَقی. برق. تَلَأَلُو. درخشندگی: ستاره درآمد بتابندگی برآسود خلق از شتابندگی. نظامی.

تابنده.

[بَدَ / دِ] (نف) تابان. درخشان پرتوافشان. نورانی. روشن کننده. براق. متلألاً. مشعشع. بصیص. لایح. وهاج: ستاره تابنده، نجم

ثاقب، آفتابی تابنده، نوری تابنده، هفت تابنده، سیارات سبع: اختراند آسمانشان جایگاه هفت تابنده دوان در دو و داه. رودکی. کنایونش خواندی گرانمایه شاه دو فرزند آمد چو تابنده ماه. دقیقی. چو خورشید تابنده و بی بدیست همه رای و کردار او ایزدیست. فردوسی. بسی بر نیامد کز آن خوب چهر یکی کودک آمد چو تابنده مهر. فردوسی. ز بالا و دیدار شاپور شاه بگفت آنچه دید او بتابنده ماه. فردوسی. بدو گفت ز آن سو که (۱) تابنده شید بر آید یکی پرده بینم سپید. فردوسی. چو آن بخت تابنده تاریک شد همانا بشب روز نزدیک شد. فردوسی. سیاهش همه تیغ هندی بدست زره ترکی وزین سغدی نشست بر خسار هر یک چو تابنده ماه چو خورشید تابنده در رزمگاه. فردوسی. میان مهان بخت بوذرمهر چو خورشید تابنده شد بر سپهر. فردوسی. برین نیز بگذشت گردان سپهر چو خورشید تابنده بنمود چهر. فردوسی. که او داد پیروزی و دستگاه خداوند تابنده خورشید و ماه. فردوسی. چو خورشید بنمود تابنده چهر در باغ بگشاد گردان سپهر. فردوسی. چو خورشید بر گاه بنمود تاج زمین شد بکردار تابنده عاج. فردوسی. بود هر شبانگاه باریکتر بخورشید تابنده نزدیکتر. فردوسی. بدیدار هر سه چو تابنده ماه نشایست کردن بدیشان نگاه. فردوسی. جهان مر ترا داد یزدان پاک ز تابنده خورشید تا تیره خاک. فردوسی. بر آمد یکی باد با آفرین هوا گشت خندان و روی زمین جهان شد بکردار تابنده ماه بنام جهاندار و از فر شاه. فردوسی. چو نه ماه بگذشت از آن ماه چهر یکی کودک آمد چو تابنده مهر. فردوسی. که جاوید تاج تو تابنده باد همه مهتران پیش تو بنده باد. فردوسی. چنین گفت پس شاه را خانگی که چون تو که باشد بفرزانی ز خورشید بر چرخ تابنده تر ز جان سخنگوی پاینده تر. فردوسی. که جاوید باد افسر و تخت او ز خورشید تابنده تر بخت او. فردوسی. شب تار و شمشیر و گرد سپاه ستاره نه پیدا نه تابنده ماه. فردوسی. که از دختر پهلوان سپاه یکی کودک آمد چو تابنده ماه. فردوسی. سپاهی که بینند شاهی چون اوی بدان بخشش و رأی و تابنده روی. فردوسی. پرستنده زین بیشتر با کلاه بچهره بکردار تابنده ماه. فردوسی. چو برزد سر از کوه تابنده شید بر آمد سر و تاج روز سپید. فردوسی. چو خورشید تابنده شد ناپدید شب تیره بر چرخ لشکر کشید. فردوسی. میان زیر خفتان رومی بیست بیامد کمان کیانی بدست چو خورشید تابنده بنمود چهر خرامان بر آمد بخم سپهر. فردوسی. بیکدست رستم که تابنده هور گه رزم با او شتابد بزور. فردوسی. بر خساره هر یک چو تابنده ماه چو خورشید رخسند در رزمگاه. فردوسی. یکی کار نو ساخت اندر جهان که تابنده شد بر کهان و مهان. فردوسی. روز و شب در بر تو دلبر بالنده چو سرو سال و مه در کف تو باده تابنده چو رنگ. فرخی. ز بس خشت و جوشن که بد در سپاه ز بس ترک زرین چو تابنده ماه هوا گفتمی از عکس شد زر پوش زمین سیم شد پاک و آمد بجوش. اسدی. تا بنده آن رخان تابنده شدم همچون سرزلفین تو تابنده شدم در پیش تو ای نگار تا بنده شدم چون مهر فروزنده و تابنده شدم. قطران. ز گرد موکب تابنده روی خسرو عصر چنانکه در شب تاری مه دو پنج و چهار... ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۸۰) تابنده دولت تو و فرخنده ملک تو عالی چو چرخ و ثابت چون کوهسار باد مسعود سعد. و طائع مردی عظیم نیکو روی، تابنده، معتدل قامت... (مجمل التواریخ و القصص). تا جمال منافع آن هر چه تابنده تر روی نماید. (کلیله و دمنه). بافسونها در آن تابنده مهتاب ملک را برده بود آن لحظه در خواب. نظامی. فرود آمد بدولتگاه جمشید چو در برج حمل تابنده خورشید. نظامی. سهی سروت همیشه سبز و کش باد دلت تابنده، رخ پیوسته خوش باد. نظامی. دل خسرو بر آن تابنده مهتاب چنان زر در آمیزد بسیماب. نظامی. مهی داشت تابنده چون آفتاب ز بحران تب یافته رنج و تاب. نظامی. از آن جسم چندانکه تابنده بود ببالای مرکز شتابنده بود. نظامی. چنان کز بس گهرهای جهانتاب بشب تابنده تر بودی ز مهتاب. نظامی. تو همچو آفتابی تابنده از همه سو من همچو ذره پیشت جان در میان نهاده. عطار. تو بدری و خورشید ترا بنده شده ست تا بنده تو شده ست تابنده شده ست ز آن روی که از شعاع و نور رخ تو خورشید منیر و ماه تابنده شده است. حافظ ||. پیچان. در تب و تاب. در رنج و سختی: تا بنده آن رخان تابنده شدم همچون سر زلفین تو تا بنده شدم در پیش تو ای نگار تابنده شدم چون مهر فروزنده و تابنده شدم. قطران ||. ریسنده. ریسمان ساز. ریسمان باف. تابنده زه. تابنده ریسمان. تابنده نخ ||. گرمادهنده. حرارت بخش. سوزان. تابنده تور. تابنده تون حمام: گفت آتش گرچه من تابنده

سوزنده ام باد خشم او کند انگشت و خاکستر مرا. امیرمعزی. در پیش تو ای نگار تا بنده شدم چون مهر فروزنده و تابنده شدم. قطران. تو بدری و خورشید ترا بنده شده ست تا بندهء تو شده ست تا بنده شده ست. حافظ. (۱) - ن ل: از آن سو.

تابنکو.

(اخ) حمید. برادر براق حاجب قتلغ خان مؤسس حکومت قره ختائیان کرمان است و سومین حکمران سلسلهء مزبور هم سلطان قطب الدین محمد پسر تابنکو بوده و این سلاله در دورهء فترت مغول تشکیل شد. (قاموس الاعلام ترکی).

تابو.

(۱) (۱) از زبان پولی نزی تابو (۲) و تاپو (۳) بمعنی مقدس و ممنوع. طبق آیین پولی نزیان، شخص یا چیزی را که دارای سحیبهء مقدس باشد و از تماس با دیگران ممنوع بود، تابو گویند. مؤلف قاموس الاعلام ترکی گوید: این نام را اهالی جزایر واقع در بحر محیط کبیر به یک معبود موهوم و خیالی و بطور اصح به مقدسات و اشیاء محبوب خویش اطلاق نمایند، همین که بر چیزی ذی روح یا بی روح اطلاق شد تمام افراد بتعظیم و احترام بلکه به پرستش و ستایش او مجبور و مجذوب میشوند هر که در این باره سهل انگاری کند و قصوری ورزد منفور و مظهر تحقیر همگانی گردد. (۱) - Tapu - (۳) - Tabu. (۲) - Tabou.

تابوت.

(ع ۱) صندوق چوبی، صندوق مرده. (غیاث اللغات). ظرف صندوق مانند که میت را در آن گذاشته به قبرستان برند. (فرهنگ نظام). صندوق جنازه و آنچه در تربت میدارند. (آندراج). صندوق چوبی برای مرده (از المنجد). صندوق، اصله تابو سکنت الواد فانقلابت هاء التانیث تاء ولغۀ الانصار التابوه بالهاء (منتهی الارب). صندوقی که مرده را در آن نهند، ظرفی چوبین که مرده را با آن به گورستان برند. صندوق چوبی یا فلزی که جسد مرده را در آن گذارند و سپس روی آنرا می پوشانند، ج، توایت. (مهدب الاسماء) : تراشید تابوتش از عود خام برو بر زده بند زرین ستام. فردوسی. ببوشید بازش بدیای زرد سرتنگ تابوت را سخت کرد. فردوسی. ز تیمار او بد دلش بر دو نیم یکی تنگ تابوت کردش ز سیم. فردوسی. بتابوت زرینش اندر نهاد تو گفتمی زریز از بنه خود نژاد. فردوسی. ترا تنگ تابوت بهر است و بس خورد رنج تو ناسزاوار کس. فردوسی. سقف گفت ما بندگان توایم نیایش کن پاک جان توایم که این دخمه پر لاله باغ تو باد کفن دشت شادی و راغ تو باد بگفتند و تابوت برداشتند ز هامون سوی دخمه بگذاشتند. فردوسی. روانت گراز از فرتوت نیست نشست تو جز تنگ تابوت نیست. فردوسی. نخست آنکه تابوت زرین کنید کفن بر تنم عنبر آگین کنید. فردوسی. برومش فرستاد شاپور شاه بتابوت و از مشک بر سر کلاه. فردوسی. سر نیزه و گرز خم داده بود همه دشت پر کشته افتاده بود بسی کوفته زیر نعل اندرون کفن سینهء شیر و تابوت خون. فردوسی. نه تابوت یابم نه گور و کفن نه بر من بگرید کسی زانجمن. فردوسی. پشوتن همی رفت گریان براه پس و پشت تابوت و اسپ سیاه. فردوسی. خروشان بزاری و دل سوگوار یکی زر تابوتش اندر کنار. فردوسی. خروشی بزاری و دل سوگوار یکی سیم تابوتش اندر کنار. فردوسی. بتابوت زر اندرون پرنیان نهاده سر ایرج اندر میان. فردوسی. ز تابوت زر تخته برداشتند که گفتار او خیره پنداشتند. فردوسی. ز تابوت چون پرنیان بر کشید سر ایرج آمد بریده پدید. فردوسی. کنون چون زمان وی اندر گذشت سرگاه او چوب تابوت گشت. فردوسی. که بهر تو این آمد از رنج تو یکی تنگ تابوت شد گنج تو. فردوسی. خروشی بر آمد از آن سوگوار یکی زر تابوتش اندر کنار. فردوسی. تو رنجی و آسان دگر کس خورد سوی گور و تابوت تو ننگرد. فردوسی. همی آرزو گاه و شهر آمدش یکی تنگ تابوت بهر آمدش. فردوسی. سپه پیش تابوت می راندند بزرگان بسر خاک بفشاندند. فردوسی. چو تابوت را دید دستان سام فرود آمد از اسب

زرین لکام، فردوسی. سر تنگ تابوت کردند سخت شد آن سایه گستر دلاور درخت، فردوسی. چون جای دگر نهاد می باید رخت نزدیک خردمند چه تابوت و چه تخت. عنصری. چون خوارزمشاه فرمان یافت ممکن نشد تابوت و جز آن ساختن. (تاریخ بیهقی). گفتند شما بشستن و تابوت ساختن مشغول شوید. (تاریخ بیهقی). تنت گور است و پا لحد و دلت تابوت و جان مرده فراغت روضه خرم مشقت دوزخ یزدان. ناصر خسرو. گر رسیدی دست غسلش ز آب حیوان دادمی بلکه چون اسکندرش تابوت زرفرمودی. خاقانی. سر تابوت بازگیر و بین که چه رنگ است آنچه پیکر اوست. خاقانی. بگذاریم زر چهره خاقانی را حلی آریم و بتابوت پسر بر بندیم. خاقانی. پای تابوت تو چون تیغ بزر در گیرم سرخاک تو چو افسر بگهر در گیرم. خاقانی. تابوت او چه عکس فکنده ست بر شما کز اشک رخ چو تخته او غرق زیورید. خاقانی. تابوت او که چارفلک بر کتف برند بر چار سوی مهلکه یکره بر آورید. خاقانی. آنچه مادر بر سر تابوت اسکندر نکرد من بزاری بر سر تابوت او بنمودم. خاقانی. این توانید که مادر بفراق پسر است پیش مادر سر تابوت پسر بگشایید. خاقانی. پیش کان گوهر تابنده بتابوت کنید تاب دیده بدو یاقوت و درر باز دهید. خاقانی. سر تابوت مرا باز گشائید همه خود ببینید و بدشمن بنمائید همه. خاقانی. سر تابوت شاهان را اگر در گور بگشایند فتاده در یکی کنجی دوپاره استخوان بینی. خاقانی. خاک تب آرنده به تابوت بخش آتش تابنده به یاقوت بخش. نظامی. که آن ناجوانمرد بر گشته بخت که تابوت بینم منش جای تخت. سعدی (بوستان). اولش مهد و آخرش تابوت در میان جستجوی خرقة و قوت. اوحدی. کفن بیاور و تابوت جامه نیلی کن که روزگار طیب است و عافیت بیمار. عرفی. -امثال: تو کی مردی ما تابوت حاضر نکردیم ||. جایی که در آن بقایای اجساد پاکان و اولیاء الله را در آن نگاهداری کنند. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸ ||). گویا ظرفی چوبین که بدان خاک و خشت و جز آن میکشیده اند: کنون کنده و سوخته خانه هاشان همه باز برده به تابوت و زنبور. دقیقی ||. ساختمان کوچک و مستطیل چوبین که بر سقف گوری سازند. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸ ||). عربی مستحدث) نوعی ماشین آبی. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸ ||). صندوقی که موسی علیه السلام چون حرب کردی آنرا پیش داشتی. (ترجمان علامه جرجانی ||). آنچه یهودان تورات در آن نهند. (السامی فی الاسامی). آن جای که تورات در آن نهند. رجوع به تابوت عهد شود ||. صندوقی که حق تعالی به آدم فرستاد و در آن صورت انبیاء علیهم السلام بود.

تاب و تب.

[بُتْ] (اِ مرکب، از اتباع) رنج و سوز. سوز و گداز.

تابوت خشکه.

[خُكْ / كَ] (اِ مرکب) مثل تابوت خشکه، بسی نزار. (امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص ۱۴۱۵).

تابوت سکینه.

[تِ سَنَ] (اِخ) تابوت شهادت، تابوت عهد. تابوتی بود که بعد از پیغمبری خانه ای از زبرجد سبز در وی بود آخرین خانه ها خانه حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم بود و در آن خانه دیباچه ای بود حمرا و در آن صورت حضرت بود صلعم که درو نگاشته بود و از راست آن صورت کلهی نگاشته و آن صورت ابوبکر بود رضی الله عنه و در پیشانی او نوشته که اول کسی که قدم در دایره تصدیق این یتیم بر گزیده نهد او باشد و از یسار او صورت فاروق رضی الله عنه ثبت کرده و در پیشانی او نوشته که در دینداری چون آهن محکم بود از ملامت لائمان نیندیشد از عقب او صورت ذوالنورین رضی الله عنه نقش فرموده و در پیشانی او نوشته که این سوم خلفای راشدین است و از مقابل او صورت مرتضی علی را رضوان الله علیهم اجمعین رقم بر زده و شمشیر برهنه

بردوش او نهاده و در پیشانی او نوشته که این شیر حمله کننده که هرگز گریزان نشود خدای تعالی و رسول او صلعم او را دوست دارد و او نیز خدا و رسول را دوست میدارد و در حوالی آن صور اصحاب از مهاجر و انصار رضوان الله علیهم اجمعین بر کشیده. (از معارج النبوة). (آندراج ||). اشاره بکالبد مردان کامل بواسطه آنکه قالب قلب ایشان است. (انجمن آرا). تابوتی که سکینه در آن بود و از آسمان نازل شد. گویند پاره های الواح و سنگی که معجزه موسی بدو بود و عصایی که سحر سحره بیوبارید و عمامه هرون در میان او بد و آن از ارزیز و سرب گداخته بود و بندهای زرین داشت و آنرا در جلو لشکر میکشیدند و ببرکت آن بر دشمن فائق می شدند. بیان چگونگی تابوت سکینه- چون بدایت غرابت تابوت سکینه در زمان بعثت موسی علیه السلام والتحیه بوقوع انجامیده و در اثناء بیان حکایت آیه بعضی از حالات آن مذکور خواهد گردید. در این مقام تحریر کیفیت ترتیب آن مناسب نمود. (والاعانة من الله الورد) در معالم التنزیل و بعضی کتب معتبره مسطور است که چون آدم علیه السلام از روضات دارالسلام بعالم محنت فرجام نزول فرمود حضرت واهب العطايا تابوتی که سه گز طول داشت و دو گز عرض و از چوب شمشاد ساخته شده بود و صور جمیع انبیاء در آن موضوع بود بجهت اطمینان خاطر شریفش فرو فرستاد و تا آخر ایام حیات در حیطة تصرف آدم بود و بعد از فوت خلیفه اعظم بطریقه توارث به اولاد منتقل می شد تا به ابراهیم علیه التحیه والتسلیم انتقال یافت و از خلیل الرحمن به اسمعیل که اسنّ فرزندانش بود رسید و پس از فوت اسماعیل پسرش قیدار آنرا در تحت تصرف آورد، و بنی اسحاق از قیدار طلبیده قیدار دست رد بر سینه ملتمس ایشان نهاده و بین الجانین غبار نزاع ارتفاع یافته آخر الامر شبی قیدار از هاتفی شنید که این تابوت را به پسر عمّ خویش یعقوب تسلیم نمای و قیدار تابوت را برگردون نهاده بکنعان برده به اسرائیل سپرده و همچنین از یعقوب علیه السلام به اولاد امجادش انتقال می یافت تا آنکه بدست موسی کلیم الله افتاد و موسی در اواخر ایام زندگانی بمقتضای وحی ربانی فرمود تا آن دو لوح را که در حین غضب بر زمین زده شکسته بود با دولوح دیگر که بعد از آن کرامت شده بود و طشتی که ملائکه قلوب انبیاء را در آن می شستند و نعلین و عمامه و اثواب و عصاء هرون و یک ظرف از منّ که در تیه نزول می یافت در آن تابوت نهند و بنی اسرائیل بر این جمله بتقدیم رسانیدند و روایتی آنکه عصای موسی را نیز بموجب وصیتش در آن تابوت گذاشتند و این قول بغایت ضعیف می نماید زیرا که عصای موسی بروایت اکثر چهل گز و بقول اقل ده گز طول داشت و درازی تابوت بموجبی که نوشته شده زیاده از سه گز نبوده و محمد بن جریر الطبری و بعضی دیگر از سالکان مسالک سخنوری آورده اند که تابوت سکینه را موسی علیه السلام از فلزات ساخته اشیاء مذکوره را در آن نهاده بود و همچنین درباب سکینه مورخان اختلاف کرده اند روایتی آنکه سکینه صورتی بود مشابه آدمی که چون امری حادث گشتی آن تابوت در تکلم آمده اسرائیلیان را بدانچه متضمن صلاح ایشان بودی راه نمودی و زمره ای گفته اند که سکینه جانوری بود سر و دم او مانند سر و دم گربه و بر دو کتف خود دو جناح داشت و بعضی گفته اند که آن دو بال از زمرد و زبرجد بود و هر گاه که بنی اسرائیل در معارک قتال آواز او را می شنیدند ایشان را بوجدان فتح و ظفر یقین می شد فرقه ای بر آن رفته اند که آن جانور دو سر داشت و گروهی از سکینه به ریح هفافه روح متکلم و نور ساطع تعبیر کرده اند و بر هر تقدیر تابوت سکینه در نزول حوادث و حدوث وقایع موجب اطمینان قلوب و سبب تسکین کروب بنی اسرائیل بود و هر گاه یهود را سفری پیش آمد (ی) آن تابوت را در پیش می نهادند و او در سیر آمده چون بمنزل میرسید قرار می گرفت و بنی اسرائیل در حرکت و سکون متابع او بودند و آن تابوت گاه بدست انبیاء و احیاناً در خزاین ملوک و گاه بتصرف عظاماء و عباد بنی اسرائیل می بود تا وقتی که بنی اسرائیل از حکام عمالقه شکست یافته آن عطیه را کفار بیغما بردند... در معالم التنزیل از ابن عباس رضی الله عنه منقول است که تابوت سکینه و عصای موسی در بحیره طبریه موجود است و آن دو چیز غریب قبل از قیام قیامت نوبت دیگر سمت ظهور خواهد یافت. (والعلم عندالله تعالی). (حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۱۰۲-۱۰۳). در تاریخ طبری مذکور است که بعد از فوت الیسع بنی اسرائیل بسلوک طریق فسق و فساد اشتغال نمودند و احکام اوراق توریّه را برطاق نسیان نهادند و ابواب ظلم و عناد بر روی روزگار خود بگشودند بنابر آن مالک الملک علی

الاطلاق یکی از ملوک عمالقه را بر آن داشت که از جانب مغرب لشکری بر سر یهود کشید و ایلاق که در آن زمان حاکم اسرائیلیان بود سپاهی یراق کرده با تابوت سکینه بمقاتله اهل بغض و کینه نامزد فرمود و اسرائیلیان شکست یافته تابوت سکینه بدست دشمنان دین افتاد و چون این خبر محنت اثر بایلاق رسید از وفور غم و الم جسد او منشق شده روی بعالم آخرت نهاد لاجرم بنی اسرائیل بغایت خوار و ذلیل گشته مدت چهارصد و شصت سال در کمال پریشانی و اذلال روزگار می گذرانیدند... (حیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۱۱۲)... بنی اسرائیل گفتند با ما بگویی که علامت پادشاهی طالوت چه باشد اشمویل گفت علامت امارت او آن است که تابوت سکینه باز بتصرف شما در آید و در وقت ظهور او روغن قدس بجوشد و روغن قدس بقول مترجم تاریخ طبری روغنی بود که از یوسف علیه السلام بحسب ارث بانیاء بنی اسرائیل می رسید و آن را در یکی از قرون بقره محفوظ می داشتند و بالجمله طالوت روز دیگر بر مجموع یهود عبور نموده روغن قدس در غلیان آمده و اشمویل علیه السلام مقداری از آن روغن بر سر طالوت ریخته او را تهنیت منصب سلطنت گفت و مقارن آن حال تابوت سکینه نیز پیدا گشت و کیفیت وجدان تابوت بطریق مختلفه در کتب تواریخ سمت گزارش پذیرفته و راقم حروف خوفاً عن الاطئاب بر ایراد یک روایت قناعت می نماید. در بعضی از نسخ معتبره مسطور است که چون کفار عمالقه تابوت سکینه را بدیاری خود رسانیدند آنرا به بتخانه ای برده در زیر قدم صنمی نهادند و روز دیگر که بدان خانه درآمدند تابوت را بر سر آن بت موضوع یافتند و از دیدن این صورت متعجب شده بار دیگر تابوت را بر زمین افکندند و صنم را بر زیر آن نهاد، پایهایش را بر تابوت دوختند و باز صباح پایهای بت را بر زمین دیده تابوت را بر فرقی مشاهده نمودند و سکنه بتخانه کیفیت واقعه را بعرض پادشاه خود رسانیده و بعضی از حاضران گفتند ما با خدای بنی اسرائیل طاقت مقاومت نداریم پس آن تابوت را در مزبله یکی از قری انداختند و تمام ساکنان آن قریه را درد گردن یا علت ناسور عارض شده و آن مردم متحیر و عاجز گشته عجزه ای از عجایز بنی اسرائیل بدیشان گفت علاج مرض شما آن است که این تابوت را به بنی اسرائیلیان رسانید و آن جماعت سخن آن ضعیفه را بسمع رضا شنوده تابوت را بر گردونی نهادند و گردون را بر دو بقره بسته براه بیت المقدس که وطن یهود بود روان کردند و ملائکه گاووان را میراندند تا بزمین بیت المقدس رسید القصه چون چشم بنی اسرائیلیان بر تابوت سکینه افتاد دل بر متابعت طالوت نهاده او را بر تخت سلطنت نشانند و نام طالوت به اعتقاد صاحب معالم التنزیل شاول بود و بروایتی که در روضه الصفا مسطور است شارک و طالوت جهت طول قامت باین لقب ملقب گشته بود... (حیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۱۱۳-۱۱۴). رجوع بتابوت عهد شود.

تابوت شهادت.

[ت ش د] (اخ) رجوع به تابوت عهد شود.

تابوت عهد.

[ت ع] (اخ) صندوقی است که موسی به امر حق تعالی از چوب شطیم ساخت طولش سه قدم و نه قیراط و عرض و ارتفاعش دو قدم و سه قیراط بود و بیرون و اندرونش بطلا پوشیده بر اطراف سر آن تاجهای طلایی ساخت و سرپوشی از طلای خالص بر آن گذارده دو کروم بر زیر آن قرار داد که با دو بال خود بر سرپوش آمرزش سایه افکن بودند و بر هر یک از طرفین آن دو حلقه طلایی برای عصاهای چوبی که بطلا پوشیده شده برای برداشتن تابوت بود ساخت و حقه من و عصای هارون را که شکوفه نمود و دو لوح عهد را که احکام عشره بر آنها مکتوب بود (عبرانیان ۹: ۳ و ۴) در آن گذارد و در پهلوی آن کتاب تورات گذاشت. (سفر تشیه ۳۱: ۲۶). از این رو گاهی از اوقات آنرا تابوت شهادت گویند. (سفر خروج ۲۵: ۱۶ و ۴۰: ۲۱). اما حقه من و عصای هارون در زمان سلطنت سلیمان باقی نبود. (اول پادشاهان ۸: ۹). و بر بالای سرپوش ابری بود که خداوند در آن تجلی می فرمود و چون

قوم اسرائیل کوچ می کردند تا بوقت مرقوم را برداشته از جلو روانه می شدند و ستون ابر و آتش، شب و روز هادی ایشان می بود. در حینی که تابوت برداشته شده روانه می شد موسی می گفت: «ای خداوند برخیز و دشمنانت پراکنده شوند و دشمنانت از حضور تو منہزم گردند.» و چون فرود می آمد می گفت: «ای خداوند نزد هزاران هزار اسرائیل رجوع نما». (سفر اعداد ۱۰ : ۳۳-۳۶). و هنگامی که قوم اسرائیل میخواستند از اردن عبور کنند تابوت عهد را کمافی السابق بجلو انداخته در آب روان شدند، پس آب نہر منشق شده آبهای بالا متراکم گشته قوم بر خشکی ورود نمودند. (صحیفہ یوشع ۳ : ۱۴-۱۷). بعد از آن مدتی یعنی فی مابین ۳۰۰ و ۴۰۰ سال. (ارمیا ۷ : ۱۲-۱۵). در خیمہ جلال باقی ماند. پس از آن خیمہ حرکتش داده جلو لشکر اسرائیل می بردند و بدان واسطہ در وقتی کہ اسرائیلیان در نزد افیق منہزم شدند (اول سموئیل ۴). تابوت بدست فلسطینیان افتاد و ایشان آنرا بشدود برده در بتکدہ ای در برابر صنم داجون گذاردند. (اول سموئیل ۵). لکن خداوند بلاها و امراض مہلکہ را بدیشان فرستاد بحدی کہ ناچار تابوت را با اظهار عزت بزمین اسرائیل در قریہ یعاریم گذاشتند. (اول سموئیل ۶ : ۷). اما چون داود در اورشلیم ساکن شد، تابوت را باجلال بدانجا آورد و تازمان بناشدن هیکل در همانجا بود. (دوم سموئیل ۶) و (اول تواریخ ایام ۱۵ : ۲۵-۲۹). و گمان می برند کہ زمور ۱۳۲ را در همان وقت نوشت. بعد از آن تابوت در هیکل گذاشته شد. (دوم تواریخ ایام ۵ : ۲-۱۰) و موافق دوم تواریخ ایام (۳۳ : ۷). منسی صورت تراشیدہ در هیکل نصب کرد و دور نیست کہ بجهت تعیین محل آن صورت تابوت را از محل خود بجای دیگر برد لکن یوشیا آن را دوبارہ بجای خود آورده تابوت قدس نام نهاد. (دوم تواریخ ایام ۳۵ : ۳). و باید دانست کہ تابوت مرقوم در هیکل ثانی نبود و معلوم ہم نیست کہ آیا آنرا نیز ببابل برد و یا اینکه پنهان شدہ نایاب گردید. (از قاموس کتاب مقدس صص ۲۳۷-۲۳۸). رجوع بہ تابوت سکینہ شود.

تابوت کش.

[کَ / کِ] (نَف مرکب) حمل کنندهء تابوت. کسی کہ تابوت را بگورستان برد.

تابوت کشی.

[کَ / کِ] (حامص مرکب) حمل کردن تابوت. بردن تابوت بگورستان.

تاب و توان.

[بُتْ] (ترکیب عطفی، ا مرکب) قدرت. نیروی مقاومت.

تاب و توش.

[بُ] (ترکیب عطفی، ا مرکب) وسایل زندگی. اسباب معیشت : ز تنگ عیشی بی تاب و توش گشته چو مور ز ناتوانی بی دست و پای مانده چو مار. مختاری.

تابوتی.

(ص نسبی) منسوب است بہ تابوت معروف. (سمعانی).

تابور.

(اخ) (۱) تل بلند، کوهی است که در زمین جلیل واقع و فع آنرا کوه طور می نامند. (قاموس مقدس). نام دیگرش جبل الطور و کوه منفردی است در فلسطین، در شش هزار گزی (؟) جنوب شرقی ناصره واقع و ۸۸۰۰ قدم بلندی دارد. دامنه اش مستور از درختان و اتلال و آثاری چند از بناهای قدیم در گرداگرد شهر دیده میشود. حضرت مسیح ازین کوه صعود کرده بود، مسلمین با اهل صلیب در زیر این کوه زد و خورد بسیار کردند. و جبل طور مشهور غیر از این است. (قاموس الاعلام ترکی). کوه فلسطین در ۵۶۱ گزی جنوب شرقی (ناصره) در آن مکان حضرت مسیح تجلی کرد (تغییر شکل). بناپارت در ۱۷۹۹م. بدانجا فتحی کرد ||. نام کوهی است بر کران سلسله آلپ، در نزدیکی کوه جنوره و سه هزار و سیصد گز ارتفاع دارد، رودخانه دورانه از بین این دو کوه سرچشمه می گیرد. (قاموس الاعلام ترکی ||). بزبان جهستانی هرادستیته (۲) نامیده میشود نام قصبه ای است در جهستان و مرکز قضایی آن ناحیه می باشد. در هفتاد و هفت هزار گزی جنوب شرقی پراگ واقع شده دارای ۶۷۰۰ تن جمعیت است. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Hradistie - (۲) Tabor, Thabor.

تابورودزاک کور.

[رُد ك كُ] (اخ) (اتین) (۱) شاعر فرانسوی (۱۵۴۷-۱۵۹۸ م.). (۱) - Etienne (Tabourot des accords).

تابوره.

[ر] (اخ) (۱) نام قصبه ای است در زنگبار در ۵ درجه عرض جنوبی و ۸۲۰ هزار گزی شمال غربی دارالسلام واقع است. بیشتر ساکنانش عرب مسلمان باشند. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tabora.

تاب و طاقت.

[بُ ق] (ترکیب عطفی، مرکب) توانائی. نیروی مقاومت.

تابوغ.

(۱) آن است که شخصی در برابر سلاطین سربرهنه کند و خم شود و گوش خود را بدست گیرد و عذر تقصیر خود را بخواهد و این قاعده در ماوراءالنهر جاریست. (برهان). انجمن آرای ناصری پس از ذکر عبارت برهان گوید: در فرهنگها نیافتم الا در برهان رجوع به آنندراج شود کلمه مغولی است و معنی آن سلامی خاص است سلاطین و خوانین را و آن با سر برهنه یک گوش را بدست گرفته رکوع کردن است: باصطلاح اوزبکان تابوغ آن است که در برابر خانی ایستاده کلاه از سر بردارند و یک گوش را بدست نیازمندی گرفته مانند راکعان پشت خم کنند. (حبیب السیر ج ۲ ص ۲۴۷ بنقل از حاشیه برهان قاطع چ معین).

تابوقا.

(اخ) تایانک خان بن اینانج خان حاکم نایمان. از امرای مغول که بدست چنگیزخان مغلوب و کشته شد: چون چنگیزخان بر اونک خان ظفر یافته قوم قزاق را مطیع و منقاد ساخت در تنگوزئیل ۵۹۹ ه. ق. در موضع ثمان کهره بر تخت خانی نشسته علم اقتدار بر افراخت و بسیاری از اقوام مغول کمر اطاعتش بر میان بسته سر به چنبر متابعتش در آوردند و این خبر بسمع حاکم نایمان تایانک خان بن اینانج خان رسید خیال قتال بلکه استیصال چنگیزخان فرمود و جهت اجتماع جنود نامحدود ایلچیان باطراف و جوانب

مغولستان روان کرد و تایانک در آن زمان پادشاهی بزرگ بود. و تابوقا نام داشت و خان ختای او را تایانک لقب داده بود یعنی پسر خان چون چنگیزخان از داعیه تایانک خان خبر یافت در باب دفع اعداء با اولاد و امرا جانقی نمود برادرش نیلکوتی باقراجار نویان گفت بیت: که در جنگ اگر شه بود پیشدست یقین دان که بر دشمن افتد شکست. بنا بر آن چنگیزخان بتاریخ منتصف جمادی الآخر سنه ستمائۀ موافق سیچقان ئیل با لشکری گران بجانب یورت حاکم نایمان روان شد و تایانک خان نیز سپاهی فراوان جمع آورده بمیدان مردان خرامید و در روز جنگ و هنگام تلاش نام و ننگ تایانک خان چند زخم کاری یافته خود را بکمر کوهی رسانید و بعضی از امرایش پیای آن کمر شتافته هر چند او را بر قتال تحریض نمودند جوابی نشنودند بنا بر آن از حیات پادشاه خود نومید گشته بمعرکه مراجعت کردند و دل بر مرگ نهاده فدایی وار بر سپاه چنگیزخان تاختند و مغولان در مقام مدافعه آمده بیشتر آن طایفه را بر خاک هلاک انداختند و چون شب در آمد تایانک خان بمشقت فراوان از آن کوه پایین رفته خود را به مأمنی رسانید اما هم در آن چند روز در جنگ اجل اسیر گردید و پسرش کوشلوک نزد عم خود بویروق رفت و مقارن این احوال نوکران جاموقه خدمتش را که از بیم چنگیزخان در صحرا و بیابان سرگردان بود گرفته پیش آن پادشاه کامران آوردند و چنگیزخان آن جماعت را بواسطه غدر و بیوفایی که با ولینعمت خود کرده بودند معاقب گردانیده بکشت و جاموقه را بسبب سعایتی که نزد اونک خان و سنکون بتقدیم رسانیده بود پاره پاره کرد و بعد از این واقعه تمامی اقوام و قبایل مغول چنگیزخان را ایل و منقاد شدند... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ صص ۲۰-۲۱).

تابوک.

(۱) مخارجهء عمارت را گویند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری). بالاخانهء کوچک که در بالا واقع شود و آن را مخارجه گویند، فرالوی گفته: هوشم ز ذوق لطف سخنهای جان فزاش از حجرهء دلم سوی تابوک گوش شد. (انجمن آرا) (آندراج). بیرون داشت عمارتها. (شرفنامهء منیری). بالاخانه. غرفه. خانهء کوچک (ا مرکب)، مخارجهء عمارت که در تحت آن ستونی نباشد. (بالکن). (۱ ||) مجازاً لالهء گوش را گفته اند و شعر فرالوی هم همین معنی را افاده کند. (۱) - Balcon.

تابوه.

(ع ۱) لغۀ فی التابوت النصاریه. (تاج العروس). تابوت فی لغۀ الانصار. (منتهی الارب).

تابه.

[ب / ب] (۱) (از: تاب + ه پسوند آلت). پهلوی تاپک (۱). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). ظرفی باشد پهن که در آن کوکو و خاکینه و ماهی بریان کنند. (برهان) (آندراج). ظرفی است برای پختن چیزی از قبیل گوشت و ماهی و غیره و آن را ماهی تابه نیز گویند. (انجمن آرا). تاوه به واو نیز گویند. (آندراج). اعراب آنرا معرب کرده طابق و طاجن و طبخ گویند. بریان کرده چیزی است در تابه و مطنج و مطنجنه مشتق از آن است. (انجمن آرا). ظرفی مسین دسته دار برای سرخ کردن ماهی و بادنجان و کدو و خوردنی های حیوانی و نباتی. چیز آهنی که در آن ماهی پزند. روغن داغ کن. طاجن. تابه که در آن بریان کنند. (منتهی الارب). مطجن؛ بریان کرده در تابه. (منتهی الارب): کی شود شوی لاهی الهی عاشق تابه کی شود ماهی. سنائی. هر که دریا به تف غبار کند ماهی از تابه کی شکار کند. سنائی. حایض او، من شده بگرمابه ماهی او، من طپیده در تابه. سنائی. گرد دریا و رود جیحون گرد ماهی از تابه صید نتوان کرد. سنائی. کس بنگرفت ماهی از تابه. سنائی ||. آنچه بر آن نان پزند و تاوه نیز گویندش. (شرفنامهء منیری). گاهی نان بر روی آن پزند. (آندراج). نان بر بالای آن پزند. (برهان). قرص آهن که بر آن نان پزند و بهندی توا گویند. (غیاث اللغات).

ساج؛ تابه نان پزی را نیز گفته اند و آن آهنی باشد پهن که نان تنک را بر بالای آن پزند. بریزن؛ تابه ای را نیز گویند که از گل ساخته باشند و بر بالای آن نان پزند. (برهان). فرین؛ تابه گلین که در وی نان پزند. فرن؛ تابه سفالین که در وی نان پزند. (منتهی الارب): بیضه های اعمال که نهاده ایم بر خاک تن، از آسیب چنگال گربه شهوت نگاهدار. تابه طبع ما را از صدمت سنگ سنگین دلان نگاهدار. (کتاب المعارف ||). آلتی است که در آن دانه گندم و سایر حبوبات بریان کنند. مسطح؛ تابه کلان که در آن گندم بریان کنند. (منتهی الارب): بسان دانه بر تابه بی آرام بمانده چشم بر راه دل آرام. اسعد گرگانی (ویس و رامین). از سر عشوه باده میخوردم بر سر تابه صبر می کردم. نظامی. ... چون دانه بر تابه مضطرب می باشید. (مرزبان نامه). حسودی که یک جو خیانت ندید بکارش چو گندم بتابه تپید. سعدی. ... و هر گاه که اهل براوستان غله فروخته اند اول آن غله را بر تابه ها و قزغانها بریان کرده اند و بعد از آن بفروخته اند تا نیاید که غله که از ایشان بخرند زراعت نمایند و غله بسیار گردد و نرخ غله کم شود و قحط سالی بفرخ سالی مبدل شود. (تاریخ قم ص ۶۴ ||). خشت پخته و آجر بزرگ را نیز گویند. (برهان) (آندراج). مؤلف انجمن آرا بنقل از برهان همین عبارت را آورده است. طابق؛ خشت پخته کلان. و تابه، معرب است، طوابق و طوابق جمع. قرمد، سفال و خشت پخته. (منتهی الارب ||). بمعنی شیشه تابدان هم آمده چنانکه در عنوانی از عنوانهای دفتر اول مثنوی است که تابه کبود آفتاب را کبود نماید، تابه سرخ سرخ نماید و چون تابه ها از رنگها برآیند و سپید شوند از همه تابه های دیگر راست گوتر باشند. (آندراج ||). نوعی از غذاهای مطبوخ. غذای ملوکانه: دور گشتند تا رسیده بکام تابه پخته بین که چون شد خام. نظامی. بفرمود کارند نوشابه را بتنها نخورد آنچه تابه را. نظامی. ز بس حرزی در آن خاک خرابه مسلمان پخته کافر خورده تابه. نظامی. بسا تابه که ماند از طیرگی سرد بسا سگبا که سگبان پخت و سگ خورد. نظامی. (۱) - Tapak.

تابه.

[ب] (ع مص) بازگشت از گناه. (منتهی الارب).

تابه.

(اخ) (۱) ظاهراً نام محلی است در حوالی خوزستان: بعد او [آن تیوخوس] کاری کرد که در زمان اسکندر و جانشینانش روی نداده بود یعنی طمع بدخایر معابد ملل تابعه اش ورزید و خواست از این راه اندوخته ای تحصیل کند. با این مقصود با قشونی حرکت کرده بخوزستان یا الی مایس (۲) این زمان رفت ولی اهالی جمع شده سخت پافشردند و آن تیوخوس با شرمساری بطرف محل تابه رفت و در آن جا مریض گشته در ۱۶۴ ق. م. در گذشت. (پولی بیوس کتاب ۳۱ بند ۱۱) (تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۱). (۱) - Elymais - (۲) - Tabae.

تابه بریان.

[ب / ب] (ا مرکب) گوشت پخته را گویند که مانند ماهی در میان تابه با روغن برشته کرده و سیر و سرکه بر آن زده باشند (برهان) (آندراج). دم پختیست که بعد پختن گوشت میان روغن گاو برشته می کنند. اگر از شوربای آن ترید کنند لطیفتر آید. (شرفنامه منیری). گوشتی که در میان ماهی تابه پزند. در گیلان ماهی را با روغن سرخ کنند و در آن کمی آب و آب نارنج و ادویه ریزند تا کمی پخته شود آنگاه در آن تخم مرغ زده ریزند و این خوراک را اختصاصاً تابرین (بتخفیف) نامند: تابه بریان چه دگر صحبت بادنجان دید از شعف سرخ بر آمد بمثال گلنار. بسحق اطعمه.

تابه زر.

[بَ / بِ یِ زَ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آفتاب عالم تاب است. (برهان). کنایه از آفتاب و آن را ترازوی زر و ترک نیمروز و ترنج زر و ترنج مهرگان نیز خوانند. (آندراج) (انجمن آرا): تابه زر ندیده ای بر سر ماهی آمده چشمه خوربخت بین وقت صفای زندگی. خاقانی.

تابه ماهی.

[بَ / بِ] (مرکب) ماهی که بعد از پختن در روغن بریان کنند. (آندراج).

تابه نقل.

[بَ / بِ یِ نُ] (ترکیب اضافی، مرکب) تابه ای که بر آن نقلها را بدهند مثل پسته و بادام: از آن لب بود تاب و تب حاصل بود تابه نقل، نقلش دلم. میرزا وحید (در تعریف قناد) (آندراج).

تابی.

(حامص) در ترکیبات حاصل مصدر (اسم معنی) سازد: رسن تابی، ریسمان تابی، زه تابی، خوش تابی، بدتابی، بی تابی، سرتابی، زهتابی، پرتابی، کم تابی، آهن تابی، روی تابی، ریگ تابی، چرکتابی. در حقیقت «ی» حاصل مصدر (اسم معنی) به آخر کلمات مختوم به «تاب» (اسم فاعل مرخم) پیوسته است.

تابی.

(اخ) یکی از شعرای عثمانی است از اهالی استانبول و پدرش یکی از درویشان امیر بخاری بوده در طریق علمی مشی کرده در برخی از بلاد بمنصب قضاوت منصوب شده و در طریق حج وفات یافته است. وی خوشنویس هم بود. (قاموس الاعلام ترکی).

تابیت تی.

(اخ) یکی از آلهه یونانی که در یونان هس تیا (رب النوع اجاق خانواده) می نامند. (ایران باستان ج ۱ ص ۵۸۷).

تابیدگی.

[دَ / دِ] (حامص) حالت تابیده. حاصل عمل تابیدن. رجوع به تاب و تاب داشتن شود.

تابیدن.

[دَ] (مص) تاب و طاقت آوردن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). طاقت آوردن. (شرفنامه منیری). تحمل کردن. متحمل شدن تاب و تحمل داشتن. از عهده برآمدن: گرمی گوی بود با زور شیر نتابید با او سوار دلیر گرفت از گرمی نبرده گریغ که زور کیان دید و برنده تیغ. دقیقی. بدو گفت رستم که با آسمان نتابد بداندیش و نیکوگمان. فردوسی. نتابی تو با من بدشت نبرد شنو پند من گرد رزمم مگرد. فردوسی. بترسم که با او یل اسفندیار نتابد بیچد سر از کارزار. فردوسی. و گر زانکه دانی که با آن هژبر نتابی تو خود

را میپوشان بگبر. فردوسی. گوازه همی زد پس او فرود که این نامور پهلوان را چه بود که ایدون نتایید با یک سوار چگونگی چمد در صف کارزار. فردوسی. پیاده تو با لشکر نامدار نتابی مخوربا نت زینهار. فردوسی. نتایید با پهلوی نیمروز چو خورشید گردید بر نیمروز. فردوسی. چو با دشمن خود نتابی مکوش ببر گشتن از رزم باز آرهوش چرا کرده ای بر من این راه تنگ چو با من نتابی بمیدان جنگ. فردوسی. که دانم که با تو نتابد بجنگ چو او جنگ را بر گشاید دو چنگ دگر منزلت شیر آید بجنگ که با جنگ او بر نتابد نهنگ. فردوسی. به بیژن چنین گفت گیو دلیر که مشتتاب در جنگ آن نره شیر مبادا که با وی نتابی بجنگ کنی روز بر من بدین جنگ تنگ. فردوسی. سپهدار طوس است کامد بجنگ نتابی تو با کار دیده نهنگ. فردوسی. نریمان نتایید با او بجنگ که در جنگ رفتی همیشه بکنگ. فردوسی. بر آنم که با تو نتابد بجنگ گرش چند در جنگ تیز است چنگ. فردوسی. نتایید با او به میدان جنگ سر و نام او ماند در زیر ننگ. فردوسی. کسی را که با او نتایید سام نشاید کشیدن بدانسو لگام. فردوسی. که ای قیصر روم و سالار چین سپاه ترا بر نتابد زمین. فردوسی. سپهدار خانست و فغفور چین سپه شان همی بر نتابد زمین. فردوسی. بباشد همه بودنی بیگمان نتاییم با گردش آسمان. فردوسی. چو دانست خاقان که با پادشاه نتابد، ز پیوند او جست راه. فردوسی. ز هر سو که خوانم بیاید سپاه نتابی تو با گردش هور و ماه. فردوسی. زمین گشت جنبان چو ابر سیاه تو گفتی همی بر نتابد سپاه. فردوسی. نتایید با او بتایید روی شدند از دلیران بسی جنگجوی. فردوسی. تو گفتی زمین بر نتابد همی فلک راه رفتن نیابد همی. فردوسی. جلالش برنگیرد هفت گردون سپاهش بر نتابد هفت کشور. عنصری. تن چون موی من چون تابد این رنج دل بیچاره چون بردارد این بار. فرخی. خشم او بر نتابدی دریا گر بر او حلم نیستی اغلب. فرخی. نتابد همی تار مویی میانم کرا دیده ای چون میانم میانی. فرخی. تو آزادی و هرگز هیچ آزاد نتابد همچو بنده جور و بیداد. اسعد گرگانی (ویس و رامین). بدل با درد هجرانم نتابی چو باز آیی مرا دشوار یابی. اسعد گرگانی (ویس و رامین). بترسم که با او کمان سرفراز نتابد بماند غم من دراز. اسدی (گرشاسب نامه). شب تار و شبرنگ در زیر من که تابد بر گرز و شمشیر من. اسدی (گرشاسب نامه). گفتم که بتقدیر کجا تابد تدبیر هر رأی که آمد ز قضا و قدر آمد. سوزنی. باد کز دکلان جهد تخت سلیمان بر نتابد. سیف اسفرنگ ||. اعراض کردن. روی بر گرداندن. منحرف شدن. برگشتن از راهی. سر تاییدن از چیزی. امتناع کردن از اجرای قولی یا عهدی یا وظیفه ای: بگفت این و دژخیم تایید روی وز آن کینه بر زد گره را بروی. فردوسی. کسی کو بتابد ز گفتار ما و گر دور ماند ز دیدار ما. فردوسی. چو بشنید از و شاه افراسیاب بگفتش بهومان کزین در متاب. فردوسی. ز راه خرد هیچ گونه متاب پشیمانی آرد دلت را شتاب. فردوسی. چنین گفت لشکر بافراسیاب که چندین سر از رزم رستم متاب. فردوسی. چو نا کشته ز ایرانیان ده هزار بتاییم خیره سر از کارزار چه گوید ترا دشمن عیبجوی چو بی جنگ پیچی ز بدخواه روی. فردوسی. ز فرمان خسرو نتایید سر سرفراز گردان گو پر هنر. فردوسی. دگر دیو کین است پر جوش و خشم ز مردم نتابد که خشم چشم. فردوسی. بفرمود تا روز بانان در زمانی ز فرمان بتابند سر. فردوسی. که گرداند اندر دلت هوش و مهر بتابی ز جنگ برادر تو چهر. فردوسی. بدو گفت اگر بگذری زین سخن بتابی ز سوگند و پیمان من. فردوسی. هر آنکس که از هفت کشور زمین بگردد ز راه و بتابد ز دین. فردوسی. نتایید رستم ز فرمان تو دلش بسته دیدم بفرمان تو. فردوسی. شکافید (۱) بیرنج پهلوی ماه بتایید مر بچه را سر ز راه. فردوسی. بتایید رخ پهلوان سپاه ز پس کرد رستم همانگه نگاه. فردوسی. نشست از بر اسب و آن اسب اوی گرفتش لگام و بتایید روی. فردوسی. ز ایران هر آنچت پرسم بگوی متاب از ره راستی هیچ روی. فردوسی. چو گرسیوز و چون دمور و گروهی که از شرزه شیران نتابند روی. فردوسی. یکی آنکه پیروز گر باشد اوی ز دشمن نتابد که جنگ روی. فردوسی. نتایید با او بتایید روی شدند از دلیران بسی جنگجوی. فردوسی. نگر تا نتابی ز دین خدای که دین خدا آورد پاک رای. فردوسی. بگفت این و زیشان بتایید روی بدرگاه ارجاسب شد کینه جوی. فردوسی. بگفت این بخشم و بتایید روی همی کرد با بخت خود گفتگوی. فردوسی. سپارم و را هر چه خواهد بدوی نتابم سر از رای و فرمان اوی. فردوسی. و گر با من ایدر نیایی بجنگ نتابی تو با کار دیده نهنگ کمر بسته آید بیشت پشنگ چو جنگ آورد دور باش از درنگ. فردوسی. بخواهد همی جنگ افراسیاب تو با او

برو، روی از او بر متاب. فردوسی. چو شد کارزارش از این گونه سخت بدید آنکه با او بتایید بخت. فردوسی. چو میدان سر آمد بتایید روی بترکان سپارید یکباره گوی. فردوسی. نگردم همی جز بفرمان اوی نتابم همی سر ز پیمان اوی. فردوسی. چنان کنید که مردان شیر مرد کنند بهیچگونه نتایید از این نبرد عنان. فرخی. ما را ره کشمیر همی آرزو آید ما ز آرزوی خویش نتاییم به یک موی. فرخی. برهمنان را چندانکه دید سر ببرید بریده به سر آن کز هدی بتابد سر. فرخی. از رضای او نتابند و مر او را روز جنگ یکدل و یک رای باشند و موافق بنده وار. فرخی. کسی ز کام دل خویشان بتابد روی کسی بیازی با دوست بشکند پیمان. فرخی. نتابد ز پیل و نترسد ز شیر نه از کین شود مانده نر خورد سیر. اسدی (گرشاسب نامه). دل بر این آشفته خواب اندر میند پیش کو از تو بتابد تو بتاب. ناصر خسرو. به اقبال تو از سگی بر نتابم که طبع هنر کم ز ضیغم ندارم. خاقانی. مرد بود کعبه جو طفل بود کعب باز چون تو شدی مرد دین روی ز کعبه متاب. خاقانی. آفتاب آمد دلیل آفتاب گر دلیلت باید از وی رخ متاب. مولوی. نتابد سگ صید روی از پلنگ ز روبه رمد شیر نادیده جنگ. سعدی (بوستان). نتایید روی از گدایان خیل که صاحب مروت نراند طفیل. سعدی (بوستان). جوانا سر متاب از پند پیران که رأی پیر از بخت جوان به. حافظ ||. درخشیدن. (برهان) (شرفنامه منیری) (انجمن آرا). روشن شدن. (آندراج). پرتو افکندن چنانکه آفتاب و فروغ خورشید بجایی. رخسیدن. فروغ افکندن. درفشیدن تالو. لامع شدن. لمعان داشتن. برق. بروق. برقان: به هر کار بهتر درنگ از شتاب بمان تا بتابد بر این آفتاب. فردوسی. بخورشید مانند با تاج و تخت همی تابد از چهرشان فر و بخت. فردوسی. چنین تا که انگشت کافور گشت سپیده بتایید بر کوه و دشت. فردوسی. از اویست فر و بدویست زور بفرمان او تابد از چرخ هور. فردوسی. ز دستان تو نشنیدی این داستان که بر گوید از گفته باستان که شیری نترسد ز یک دشت گور نتابد فراوان ستاره چو هور. فردوسی. چو اندر گذشت آن شب و گشت روز بتایید خورشید گیتی فروز. فردوسی. هوا سرخ و زرد و کبود و بنفش ز تابیدن کایانی درفش. فردوسی. که خورشید بعد از رسولان مه نتایید بر کس ز بوبکر به. فردوسی. یکی گرز دارد چو یک لخت کوه همی تابد اندر میان گروه. فردوسی. چو خورشید تابان بر آمد ز کوه برفتند گردان همه همگروه. فردوسی. ایا آنکه تو آفتابی همی چه بودت که بر من نتابی همی. فردوسی. چنان شاه پالوده گشت از بدی که تابید از او فره ایزدی. فردوسی. که باشد بر او فره ایزدی بتابد ز گفتار او بخردی. فردوسی. دو مهره است با من که چون آفتاب بتابد شب تیره چون آفتاب. فردوسی. شود کاغذ تازه و تر (۲) خشک چو خورشید لختی بتابد بر آن. منوچهری. آراسته خورشید چنان ز ابر نتابد کز دورخ او تابد یزدانی فره. منوچهری. همیشه تا چو درمهای خسروانی نیک ستاره تابد هر شب به گنبد دوار. فرخی. شبی بگرد مه اندر کشید و آگه نیست که از میان شب تیره خوب تابد ماه. فرخی. بر جان من چو نور امام زمان بتافت لیل السرار بودم و شمس الضحی شدم. ناصر خسرو. شمس و قمر در زمین حشر نباشد نور نتابد مگر جمال محمد. سعدی ||. گرم شدن. (آندراج). شعله ور ساختن. گرم و سوزان کردن. گداختن: کوره را تابیدم، گلخن را تابید. اصطلی بالنار؛ تابید به آتش و گرم شد. تصلی النار؛ کشید گرمی آتش را و تابید به آتش. (منتهی الارب): دهان خشک و غرقه شده تن در آب ز رنج و ز تابیدن آفتاب. فردوسی. بر چهره عروس معانی مشاطه وار زلف سخن بتاب وز حسرت بتابشان. خاقانی. چو موم محرم گوش خزینه دار توام نیم فسرده مرا ز آتش عذاب متاب. خاقانی. گفت کسی را که بهشت از بالا می آرایند و دوزخ در نشیب او می تابند و او نداند که از اهل کدامست، این جایگاه چگونه خواب آیدش. (تذکره الاولیاء عطار ||). آزرده شدن. بخود رنج و آزار دادن. در رنج و غم شدن. مضطرب و پریشان شدن: نشانهای مادر بیابم همی بدل نیز لختی بتابم همی. فردوسی. همی گفت کای شهریار زمین سرانجام گیتی بود همچین بگیتی نه فرزند مانند نه باب تو بر سوگ باب ایچگونه متاب. فردوسی. همه درد و خوشی تو شد چو خواب به جاوید مانند دلت را متاب. فردوسی. دست راست خواجه ابوالقاسم کثیر و بونصر مشکان را بنشانند... و بوسهل بر دست چپ خواجه از این نیز سخت بتایید. (تاریخ بیهقی). چو چیزیش خواهی و ندهد، متاب مبر به آتش خشمش از رویت آب. اسدی (گرشاسب نامه ||). پیچیدن. فتیله کردن. مفتول کردن. پیچاندن. رسیدن. غزل. تابیدن ریسمان. تابیدن موی. پیچاندن آهن: بیاد افره آنکه شتابیدی که تفسیده

آهن بتابیدمی. فردوسی. بزور مردی او کیست شهسوار فلک غزاله نام زنی چرخ تاب و چرخ نشین. سلمان ساوجی ||. کج شدن. پیچیدن و کژ شدن. چنانکه چوب یا تخته تر پس از خشک شدن یا چشم آدمی در اثر فالج یا چیزی شبیه آن. تاب برداشتن: چشمهاش تابیده است، تخته میز کمی تابیده است ||. در ترکیب با «عنان». گاه معنی بازگشتن و تغییر جبهه دادن و روی آوردن دهد: چو تابند گردان ازین سوعنان بچشم اندر آرند نوک سنان. فردوسی. زواره کجا مرد افراسیاب به بیژن بگفتش عنان را بتاب. فردوسی. دلاور عنان را بتابید باز سوی جای خود در زمان رفت باز. فردوسی. همی زهر سایید بنوک سنان که تابد مگر سوی ایرانیان. فردوسی ||. با پیشاوند «بر» ترکیب شود و معانی مختلف دهد. - کفایت کردن؛ بسنده بودن: سگ کوی ترا هر روز صدجان تحفه میسازم که دندان مزد چون اوپی از این کم بر نمی تابد. خاقانی ||. - قبول کردن. پذیرفتن: ترا نازی است اندر سر که عالم بر نمی تابد مرا دردی است اندر دل که مرهم برنمی تابد. خاقانی ||. - تحمل کردن. طاقت آوردن: زمین بر نتابد سپاه مرا نه خورشید تابان کلاه مرا. فردوسی. (۱) - ن: ل: بکافید. (۲) - ن: ل: ترو.

تابیده.

[د / د] (ن مف) پیچیده. (آنندراج). تافته ||. درخشیده. تابان شده. نوری تابیده ||. کژشده. مورب شده: چشم او کمی تابیده است ||. گرم و سوزان شده: تنور تابیده است. گلخن تابیده است. رجوع بتافتن، تافته، تاب و تابیده شود.

تابین.

(۱) در پی چیزی شدن و پس چیزی رفتن از صراح و منتخب. و صاحب مزیل الاغلاط نوشته که این مصدر است بر وزن تفعیل بمعنی پیروی، مگر استعمال این مصدر بمعنی اسم فاعل درست است بمعنی پیروی کننده چنانچه جمع این فارسیان تابینان می آرند. (غیاث اللغات). مؤلف فرهنگ نظام آرد: پائین ترین صاحب منصب فوجی، این لفظ نه فارسی است و نه ترکی و نه عربی. اما احتمال این است محرف لفظ تابین مصدر عربی باشد که یک معنی پیروی کردن است. در تداول عوام، غیر صاحب منصب در نظام، شاید شکسته کلمه تابعین جمع تابع عربی باشد لکن تابین را بمعنی افراد نظامی و سربازان استعمال می کنند و آنرا به توابعین جمع می بندند، یک فرد نظامی که صاحب منصبی نباشد مانند سرباز، مقابل درجه دار و صاحب منصب.

تابین باشی.

(۱ مرکب) افسر اعظم لشکر، فوج. (آنندراج). این کلمه در ایران متداول نیست.

تابین بحری.

[ن ب] (۱ مرکب) فرد سرباز نیروی دریایی. فرهنگستان ایران در مقابل این کلمه لغت «ناوی» را پذیرفته است.

تابیه.

[ی] [اخ] دهی است از دهستان حومه بخش سلدوز شهرستان ارومیه ۸ هزار گزی شمال خاوری نرده، سه هزار گزی شمال شوسه محمدیار، جلگه، معتدل مالاریایی با ۱۰۱ تن سکنه آب آن از رود گدار محصول آنجا غلات، چغندر، حبوبات، توتون. شغل اهالی زراعت، گل داری، صنایع دستی آنان جاجیم بافی، راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران).

تاپ.

(ا صوت) صدای افتادن چیزی بر جایی.

تاپاجس.

[ج] (ا) (اخ) رودی در برزیل منشعب از ساحل یمین رود آمازون بطول ۱۵۰۰ هزار گز. (۱) - Tapagos.

تاپاک.

(ا) طپیدن و اضطراب و بیقراری. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری). بیقراری و تب داشتن و مصدر آن تپیدن و بطاء معرب است. (آندراج) (انجمن آرا): از غم و غصه دل دشمنت باد گاه در تاپاک و گاهی در سنخج. علی منطقی رازی تاپاک جان از حد گذشت، افتاد گانرا بردرت بر نیم بسمل کشتگان دستوریی ده ناز را. امیر خسرو. رجوع به تپاک شود.

تاپال.

(ا) سرگین گاو را گویند (۱). (برهان) (آندراج) (انجمن آرا ||). تنه درخت را نیز گفته اند. (برهان). تنه درخت که بتازیش دوحه گویند. (شرفنامه منیری). (۱) - امروز «تپاله» گویند. (حاشیه برهان قاطع چ معین).

تاپ تاپ.

(ا صوت مرکب) نام آواز زدن کف دست بر متکا یا بر بالشت یا بر پشت کسی و مانند آن.

تاپ تاپ خمیر.

[خ] (ا مرکب) نوعی بازی است که کودکان کنند و کسی که خطا کند چشم خود را می گیرد و بر زانوی یکی از کودکان گذارد و دیگران در اطرافش حلقه وار نشینند و کسی که سر کودک بر زانویش قرار دارد با دو دست بر پشت کودک زند و با آهنگ بلند گوید: تاپ تاپ خمیر، شیشه پر پنیر، دست کی بالا؟ در همین هنگام به یکی از کودکان اشاره کند که دستش را بلند نماید. کودکی که چشمش را گرفته است اگر نام آن کودک را که دست برافراشته نگوید بازی تکرار می شود تا آنگاه که نام بلند کننده دست را بگوید پس از آن بازی اصلی شروع می شود. باز اگر کسی خطا کند این بازی مجدداً آغاز می گردد این بازی در شهرستانهای مختلف بنامهای متعدد متداول است.

تاپ توپ.

(ا مرکب، از اتباع). غوغا. داد و فریاد.

تاپتی.

(اخ) (۱) نهری است در هندوستان که از جبال کندوانه سرچشمه میگیرد و خطهء کندیش را از خطهء برار جدا ساخته آنگاه داخل گجرات گردد و از وسط دو شهر برهانپور و سورت عبور می کند و بعد از طی مسافت ۸۰۰ هزار گز وارد بحر عمان می شود، و دو

نهر بورنه و کیرنه از آن منشعب می‌گردند. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tapti.

تاپساقوی.

(اخ) رجوع به تاپساک شود.

تاپ ساک.

(اخ) (۱) شهری بود بر کنار فرات: ... قشون کورش براه افتاده و در سه روز پانزده فرسنگ راه پیموده بشهر بزرگ و غنی تاپ ساک که در کنار فرات واقع بوده رسید. (تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۰۷): ... برای اجرای این خیال اسکندر به حکام بین النهرین امر کرد از جبل لبنان چوب به تاپ ساک حمل کرده کشتیهایی بسازند، که دارای هفت ردیف پاروزن باشد و تمام کشتیها را در بابل حاضر کنند، در تعقیب همین کار به پادشاهان قبرس نوشت که مفرغ و نسوج کتان بدهند. (تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۸۶۶)... اسکندر در این جا بحریه خود را دید. بقول آریستوبول این بحریه عبارت بود از دو کشتی ساخت فنیقی با پنج صف پاروزن و سه کشتی با چهار صف، دوازده کشتی با سه صف و سی کشتی سی پاروئی. قسمتی از بحریه در تحت فرماندهی نه آرخ از خلیج پارس بفرات درآمد. قسمت دیگر را در سواحل فنیقیه تجزیه کرده به تاپ ساک (در کنار فرات) آوردند و دوباره ترکیب کرده بفرات انداختند. (از تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۹۲۰). ترکان این شهر را تاپساقوس ضبط کرده اند. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یونانیان قدیم این نام را بقصبه دیر واقع در ساحل فرات اطلاق می‌کردند. (۱) - Tapsaque, Thapsaque, Thapsacus.

تاپساکوس.

(اخ) رجوع به تاپساک شود.

تاپسوس.

(اخ) (۱) تافسیس قصبه قدیمی در ساحل شرقی تونس از افریقا، در جهت شمالی مهدیه بجوار راس دماس، در تاریخ ۴۶ ق. م. قیصر در اینجا برماسکی پیون، پتریوس و یوبا غلبه کرد و بقایای قشون پومپویس را که در افریقا بودند تارومار کرد اعراب این محل را «تبسه» نامند، یاقوت حموی گوید: «بیش از چند باب خانه از این قصبه نمانده امروز به ویرانه مبدل گشته است». (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Thapsus.

تاپسیا.

(۱) تافسیا. تفسیا. تفسیا گیاه خودروئی است بنام تاپسیا گارگانیکا (۱)، یا فوفنوی (۲) از فامیل چتریان که در سواحل دریای مدیترانه و بخصوص در الجزیره می‌روید. اعراب این گیاه را بونفا یا پدر تندرستی می‌نامند پوست ریشه این گیاه دارای یک جسم رزین مانند بوده که دارای خواص مولد تاول و رادع می‌باشد و با آن توال آمپلاستیک (۳) (مشمع) درست می‌کنند و در اروپا بنام تاپسیا معروف می‌باشد. تاپسیا مانند امتیک دارای خواص محرک و خراش دهنده می‌باشد. اگر آنرا در روی پوست بگذاریم ابتدا موجب قرمزی و حمرت شده و سپس تاول های ریزی بیرون می‌آید و خارش شدیدی نیز در موضع ظاهر می‌گردد. دوام این حمرت و تاول و خراش و استسقاء سه الی چهار روز خواهد بود. در داخل، رزین تاپسیا مانند یک مسهل خیلی قوی تاثیر نموده و

بزودی موجب کاسترو آنتریت می شود. در پزشکی و دام پزشکی سابقاً آنرا بعنوان داروی موضعی بکار می بردند ولی امروزه دیگر متروک شده است (از درمان شناسی احمد عطائی ص ۵۱۰). رجوع به تافسیا و تفسیا در همین لغت نامه و رجوع به تافسیا و تفسیا در برهان قاطع چ معین شود. (۱) - Toile Emplastique - (۳) - Faux Fenouil. (۲) - Thapsia Garganica.

تاپلاق.

(۱) گیاهی است خودرو و هرز در مازندران شبیه به شنگ.

تاپو.

(۱) بصفاهانی ظرفی را گویند که از گل ساخته باشند و در آن گندم و نان و امثال آن کنند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). خمره ای از گل نپخته، خمره گل خام که دانه ها در آن کنند کنوز ظرفی که از گل سازند و گندم در آن کنند و کندو و کندوله و تاپو خوانند. (حاشیه احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۰۸۶). شکینه ظرفی است بزرگ و گلین که غله در آن می ریزند و در رستای اصفهان تاپو معروف است. (حاشیه اقبالنامه نظامی چ وحید ص ۱۳۳). - امثال: تاپو پشت ورو ندارد. تاپو خمی است از گل نپخته که در آن آرد و امثال آن کنند و مثل مزاح گونه ای است که بجای گل پشت و رو ندارد استعمال کنند و گاه تاپو چشم و روندارد گویند و از آن شوخی و بی آزر می ممثل را خواهند. (امثال و حکم دهخدا ص ۵۲۹) - پشت تاپو بار آمده بودن؛ نادیده روزگار بودن. رسم دان نبودن.

تاپوخان.

(اخ) یکی از پادشاهان ترک... تومن یا بومین خاقان که به اسم «ایلی خان» نیز معروف است در سال ۵۵۲ م. مرد و پس از او متوالیاً سه پسرش بیادشاهی رسیدند: نخست «خولو» و سپس «سکین» که اسم «موهان خان» باو دادند و از آن پس «تاپوخان» بیادشاهی رسید. (احوال و اشعار رودکی نفیسی ص ۱۸۱).

تاپور.

(اخ) اقوامی بودند که قبل از آریائیان در مازندران (طبرستان) ساکن بوده و مسکن آنان را تاپورستان نامیده اند که بعدها طبرستان شده... بنابر روایت دلیوس (۱) دوست آنتوان که در لشکر کشی بر ضد پارتها همراه قیصر بود و از جمله فرماندهان محسوب می شد میان «ورا» و رود ارس که سرحد ارمنستان و آتروپاتی (آذربایجان) است ۲۴۰۰ استاد راه است همهء زمین آتروپاتی خرم و خندان و برومند است اما ناحیهء شمالی آن تمام کوهستان سخت و سرد است و در آنجا جز قبایل کوهستانی کسی منزل ندارد از قبیل کادوسی ها، امردها، تاپورها، و کورتی ها همهء این طوایف به راهزنی مشغولند و مرکب از بوقی و مهاجرند که بمیل خود به آنجا آمده اند. (تاریخ کرد یاسمی ص ۱۶۲). (۱) - Dellius.

تاپورستان.

[ر] (اخ) اسم نخستین مازندران (طبرستان) در دورهء اقوام تاپور. رجوع به طبرستان شود.

تاپه.

[پَ / پِ / پِ] (۱) سرگین گاو. سرگین آبدار گاو. تپه.

تاپیر.

(فرانسوی، ا) (۱) نوعی از پستانداران سم دار (ذوحافر) که در مناطق حاره امریکا و آسیا زندگی می‌کند. پوزه اش مانند خرطوم آویخته است. (۱) - Tapir.

تاپوکا.

[پی ی] (ا) (۱) آردی است که از ریشه مانیوک (۲) بدست آید و با آن آش بسیار خوبی کنند. (۱) - (۲) Tapioca. Manioc.

تات.

(حرف اضافه + ضمیر) از «تا» و ضمیر متصل بمعنی «تاترا» ضمیر متصل که به اسم و فعل متصل می‌شوند گاهی در ضرورت شعری که جمله مقلوب می‌شود بحرف (نظیر: تا، اگر، از) نیز متصل گردند: دردستانی کن و درماندهی تات رسانند بفرماندهی. نظامی. که در اصل چنین است: «تات بفرماندهی رسانند»: باز گشای ای نگار چشم به عبرت تات نکوبد فلک به کوبه کوبین. خجسته. که در اصل چنین باشد: «تات فلک ترا به کوبه کوبین نکوبد»: من ز هجای تو باز بود نخواهم تات فلک جان و خواسته نکند لوغ. منجیک. تات شاعر بمدح در گوید شادبادی و قصر تو معمور. ناصر خسرو. از پس پیغمبر و حیدر بدین در ره مده یکره بیگانگان را، تات نفزاید عطب. ناصر خسرو. دیوت از راه بیده ست بفرمای هلا- تات زیر شجر گوز بسوزند سپند. ناصر خسرو. خارش گیتی ز سرت کی شود تات برانگشت یکی ناخنست. ناصر خسرو. بیگنهی تات کار پیش نیاید و آنکه کت تب گلو گرفته گنهکار. ناصر خسرو. دین و خرد باید سالار تو تات کند یارت سالار خویش. ناصر خسرو. نام نیکو را بگستر، شو بفعال خویش نیک تات گوید ای نکو فعل آنکه او آوا کند. ناصر خسرو. تات بدیدم چنین اسیر هوی بر تو دلم دردمند و پر خون شد. ناصر خسرو.

تات.

(پسوند) مزید مؤخر (پساوند) است و جداگانه معنی ندارد. و در فارسی امروز متداول نیست این مزید مؤخر، آخر بعضی از کلمات بصورت «داد» آید: ... داد در جزء دوم خرداد در اوستا «تات» (۱) می‌باشد و همین جزء در امرداد هم دیده می‌شود. در خود اوستا خرداد و امرداد «هتوروات» و «آمرتات» آمده است. تات جداگانه مورد استعمال ندارد جزیی (یعنی سوفیکس (۲)) است که بانجام برخی از واژه‌ها پیوسته، میرساند که در آن واژه اسم مجرد و مؤنث است چنانکه در «ارشتات» (راستی و درستی) و در «وتات» (درستی) و «اوپرتات» (برتری) و جز آن. (پورداد فرهنگ ایران باستان صص ۵۷-۵۸). (۱) - Suffixe - tat. (۲).

تات.

(ا) (خ) قومی پارسی. (مازندران و استرآباد رابینو ص ۶۳ بخش انگلیسی). فارسی زبانان، طایفه ای از ایرانیان. اهالی ولایات شمالی که به لهجه محلی سخن رانند مثل حسن آبادیان قراچه داغ و مازندرانیها... در قفقاز آن قسمت از ایرانیان را که هنوز زبانشان فارسی

مانده تات گویند در ایران لرها غیر خود را از ایرانیان تات نامند... محمود بن الحسین بن محمد کاشغری در دیوان لغات الترك (چ استانبول ۱۳۳۳ ه. ق.) که تألیف آن در سال ۴۶۶ ه. ق. پایان یافته در صفحه ۲۹۲ جلد اول در ضمن کتاب الاسماء ابواب ثلاثی زیر عنوان برک (بضم اول و سکون ثانی و ثالث) می نویسد: «برک = القلنسو، و فی المثل: تات سیز ترک بلماس؛ باش سیز برک بلماس، معناه: لایخلو الترك من الفارسی، كما لا یخلو القلنسو من رأس». یعنی ترک بدون ایرانی و کلاه بدون سر نمی شود و در (باب فعل و فعال و فعل فی حرکاته) همین کتاب زیر عنوان: سملم تت (بضم سین و کسر لام و سکون هر دو میم، بفتح تاء اول و سکون تاء دوم) در صفحه ۴۰۳ جلد اول می نویسد: «سملم تت = الفارسی الذی لایعرف لغة الترك البتة و کذلک کل من لایعرف التریکة یسمى سملم» یعنی سملم تت آن ایرانی را گویند که اصلا ترکی بلد نباشد و همچنین کسی که ترکی را نداند سملم خوانده می شود، در این دو عبارت محمود کاشغری «تات و تت» را بمعنی ایرانی ترجمه کرده است. در کتاب دده قورقود (چ استانبول ۱۳۳۲ ه. ق.) که بزبان غزی در حدود نه قرن پیش تألیف یافته، ضمن داستان بقاج خان پسر درسه خان (درسه خان اوغلی بقاج خان حکایه سی) مؤلف موقعی که می خواهد کیفیت طلوع فجر و پیدایش صبح صادق و وزش نسیم ملایم و بانگ نماز برداشتن یک ایرانی مسلمان را شرح دهد در صفحه ۱۲ می نویسد: «سولمه: صلقوم صلقوم طان یلری اسدکنده صلغو بوزاج تورغای سیرادقه بدوی اتلر اسین کوروب عقرا دقه صقالی اوزون تات اری باکلدقه...» یعنی «... زمانی که مرد ایرانی ریش درازی، مشغول اذان دادن بود...» در اینجا تات بمعنی ایرانی مسلم استعمال شده است. مولانا جلال الدین رومی در ضمن بیتهایی از ملامعات خود. «اگر تات ساک و گر روم ساگ و گر تورک زبان بی زبانی را بیاموز» یعنی: «اگر ایرانیستی و گر رومی و گر ترک زبان بیزبانی را بیاموز». لفظ تات را بمعنی ایرانی بکار برده است. ملک الشعرا بهار سبک شناسی (ج ۳ ص ۵) ضمن بحث از سبک و لغات طبقات ناصری راجع بکلمه تات که در آن کتاب بسیار بکار رفته است می نویسد: «در این کتاب (طبقات ناصری) لغات مغولی برای بار اول داخل زبان فارسی شده است و لفظ مغول نیز شنیده می شود و کلمه تات بمعنی تازیک و تاجیک یعنی فارسی زبانان در این کتاب دیده می شود...» و سپس در حاشیه همان صفحه می نویسد: «ایرانیان از قدیم بمردم اجنبی تاجیک و تازیک می گفته اند چنانکه یونانیان، بربر و اعراب اجمعی یا عجم گویند. این لفظ در زبان دری تازه (تازی) تلفظ شد و رفته رفته خاص اعراب گردید ولی در توران و ماوراءالنهر لهجه قدیم باقی و به اجانب تاجیک گویند و به همان معنی داخل زبان ترکی شد و فارسی زبانان را تاجیک خواندند و این کلمه بر فارسیان اطلاق گردید و ترک و تاجیک گفته شد.» قسمت اول گفتار مرحوم بهار میرساند که لفظ تات بمعنی ایرانی و پارسی زبان بکار رفته است و قسمت دوم آن نیز منطقی و درست است و لفظ تژک (بکسرژ) در دیوان لغات الترك بمعنی ایرانی آمده است. ناگفته نماند، اختلاف ترک و تاجیک و یا ترک و تات آنروز که از مطالعه دیوان لغات الترك محمود کاشغری - داستانهای دده قورقود نزهت القلوب حمدالله مستوفی و غیره مستفاد می شود امروز با وجود شیوع و رواج کامل زبان ترکی در اغلب نقاط آذربایجان، در میان روستائیان موجود است و هر یک دیگری را با نسبت دادن به تات و یا به ترک تعبیر می کنند. شمس الدین سامی در ستون دوم صفحه ۳۷۰ قاموس ترکی (چ استانبول ۱۳۱۷ ه. ق.) زیر عنوان تات می نویسد: تات، اسکی ترکلین کندی حکم لری آلتندا بولونان یرلرده اسکی ایرانی و کردلره ویردیکلری اسم اولوب مقام تحقیر ده قوللانیلیردی.» یعنی ترکان قدیم ایرانیان و اگرادی را که زیر فرمان خود داشتند تات می نامیدند و این کلمه در مقام تحقیر استعمال می شد. در ترانه معروفی بمطالع: «اوشو ددم ها، اوشو ددم داغدان آلما داشیدیم» که در میان کودکان خردسال آذربایجانی معمول است، تات بمعنی مرد آبادی نشین و زراعت پیشه ای استعمال شده است: گوموشی ویردیم تاتا تات منه داری ویردی دارینی سپدیم قوشا قوش منه قانات ویردی قانات لاندیم اوچماقا حق قاپوسین آچماقا یعنی: پول (سیم) را به تات دادم و ارزن گرفتم، ارزن را بمرغ دادم مرغ برای من بال و پر داد، پر به پرواز گشودم تا در حق را باز کنم. در مثل مشهور، «بوسوز هیچ تاتین کتابندا یوخدر.» یعنی این حرف در کتاب هیچ تات نیست، کلمه تات بمعنی شخصی دانشمند و اهل کتاب بکار برده شده است. در مثل معروف «تات ویزدن قیزار،

ترک گوزدن». تات بمعنی مرد آبادی نشینی که برای گرم کردن خود از کرسی استفاده می کند استعمال شده است البته ترکان بیابان گرد از قدیم الایام برای گرم کردن خود در وسط چادرهای بزرگ نمودی که اوتاغ (محل روشن کردن آتش) نامیده می شد آتش روشن می کردند و موضوع تنور و کرسی در پیش آنها نبود. از هر فرد روستایی یا ایلات آذربایجان پرسید تات یعنی چه؟ بیدرنگ جواب می دهد: «تات یعنی تخته قاپو و آبادی نشین» پس بطور کلی از مراتب مزبور باین نتیجه می رسیم که تات کلمه ای بوده بجای تاجیک که لااقل از ده قرن پیش از طرف ترکان (بیسواد و مالدار و بیابانگرد) به ایرانیان (دانشمند و کشاورز و شهریکر) اطلاق می شده است و زبان تاتی به لهجه های مختلف زبان ایرانی می گفته اند. (تاتی و هرزنی عبدالعلی کارنگ صص ۳۰-۳۳).

تاتا.

(۱) گرفتگی و لکنت زبان را گویند. (برهان) (انجمن آرا). گرفتن زبان باشد در سخن گفتن و آنرا به تازی لکنت خوانند. (فرهنگ جهانگیری). آنکه زبانش باتاء گردد (مهدب الاسماء). گرفتن زبان در سخن گفتن زیرا که این حالت در گفتن «تا» بیشتر باشد. گنگلاج شخصی را گویند که در زبانش گرفتگی باشد. (برهان). رجوع به گنگلاج شود.

تاتا.

(۱) نوعی سوسمار. حربا. بوقلمون خامالاون(۱). (۱) - Cameleon.

تاتانویچای.

[ء] (اخ) رودی است به آذربایجان غربی و شمال شرقی کردستان، آبش شیرین و در دریاچه ارومیه می ریزد.

تاتار.

(اخ) نام طایفه ای است بزرگ از ترکستان و اصل آن از اولاد تاتارخان بوده اند و تاتارخان برادر مغول خان و اولاد این دو، بنی اعمام یکدیگر و بمرور، بسیار شده اند و تاتار را تار تاری و تتر و تتر نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آندراج).

تاتار.

(اخ) تتر و یا تاتار نام قومی است بقول تامسن (۱) در قرن هشتم میلادی (دوم هجری) در کتیبه های ترکی ارخون (۲) نام دو طایفه از تاتار بنام «سی تار» و «نه تاتار» یاد شده در آن عصر مراد از نام مذکور مغول یا بخشی از مغول بود نه قومی ترک و بقول تامسن این تاتاران در جنوب غربی بایکال (۳) تا حدود ناحیه کرول (۴) سکنی داشتند. طرد ترکان از مغولستان کنونی و پیشرفت قبایل مغول مرتبط با تأسیس حکومت ختا (قراختائیان) است. محمود کاشغری (در نیمه دوم قرن پنجم ه. ق.) که از تاتار نام برده (I، ۱۲۳) آگاه بود که زبان تاتار جز زبان ترکی است (I، ۳۰). بعضی دسته های تاتار با قبایل ترک متحد شدند و در قسمت های غربی تر سکونت گزیدند. در حدود العالم تاتاران متعلق به تغزغ دانسته شده اند. در کتب مربوط به فتوحات مغول در قرن هفتم هجری همه جا (در چین و ممالک اسلامی و روسیه و اروپا) آنان بنام تاتار یاد شده اند. ابن الاثیر (چ ترنبرگ ۱۷۸، XII، ۲۳۶ بعد) اسلاف چنگیز را بدین نام میخواند. رشیدالدین که گویا از مورد استعمال و وسعت مفهوم تاتار پیش از مغول آگاهی نداشته، تاتار را قومی خاص بجز مغول میداند که ساکن بویرنور (۵) (در جنوب شرقی کرول) بودند. از عصر فتوحات چنگیز، بسیاری از قبایل تابع او بنام «مغول» خوانده شدند و اساساً تاتاران بهمان اندازه مغولان نیرومند بودند و از این جهت بسیاری از اقوام این نام را بخود

بستند. از این روست که امروز در ختای، هندوستان، چین، ماچین، قرقیزستان، کلاهر (لهستان)، باشقرد (هنگری)، دشت قیچاق، ممالک شمالی، اعراب بدوی، سوریه، مصر و ممالک مغرب نام تاتار را بهمراه اقوام ترک اطلاق کنند. رجوع کنید به دائرة المعارف اسلام: تاتار. بقلم بارتلد (۶) در زبانهای اروپایی تارتار (۷) گویند. (حاشیه برهان قاطع چ معین). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: این نام اصلا بقومی از اقوام مغول اطلاق میشد که صفوف پیشین لشکر چنگیزخان را تشکیل میدادند در قرون وسطی لفظ تاتار را مترادف مغول تلقی میکردند و در تواریخ عربی و فارسی به این معنی بکار برده شده. بعدها بطور تعمیم بتمام اقوام تورانی تاتار و بلاد شمالی را که مسکن آنان بوده تاتارستان خوانده اند، سپس به عدم صحت تعبیر مذکور پی برده آنرا ترک کرده اند. امروزه این کلمه را به یکی از اقوام و طوایف امت عظیمه ترک اطلاق نمایند و در حقیقت در اثر اختلاط و امتزاج و مناسبات ممتده از زمانهای قدیم، به مغولها بسیار نزدیک شده اند و تا درجه ای خون مغولی در رگهای اینان جریان دارد. و از این رو هم استحقاق این نام را پیدا کرده اند و با این حال از نظر لسان، اخلاق و عادات و جهات دیگر به ترکها نزدیک تر از مغولها میباشند. اینان در سوابق ایام در جاهائی که مشمول دایره حکومت سلاله جوجی خان از فرزندان چنگیزخان بود در ممالک دولت دشت قیچاق می زیستند، و امروز در کریمه و غازان می زیند و تاتارهای کریمه و غازان نامیده می شوند، و همچنین نوغای ها و دیگر اقوام تاتار در روسیه اقامت دارند و در سواحل ولگا و سبیری زندگانی می کنند و زبان اصلی اینان به زبان ترکی عثمانی بیش از زبان جغتائی یعنی لهجه ترکان ترکستان شباهت دارد، و فقط از ازمنه قدیم به این طرف با اقوام دیگر اختلاط و امتزاجی نکرده اند، و از این رو سیما و خطوط چهره مخصوص به اقوام تورانی را بخوبی محافظت کرده اند امروز بیش از ۲۳۰۰۰۰۰ تن در کشور روسیه زندگانی می کنند در روبریچه و ممالک عثمانی نیز تاتارهای بسیار میزیند که از کریمه به این نقاط مهاجرت گزیده اند و کتابهای بسیار در زبان خود دارند که مقدار کثیری از آنها در شهر غازان طبع و نشر شده و جمعی از جوانان تاتار به وحدت زبان تاتار و عثمانی می کوشند. مردمان فعال و آرامی هستند، قابلیت و استعداد کاملی برای قبول تمدن دارند چنانکه جمله سیاحان و جغرافیون به این معنی گواهی میدهند، در هر حال اینان از جنس ترک خالص می باشند و تعبیر سقیم «تاتار» بمناسبت تابعیت آنها بخانان چنگیزی بر آنها اطلاق شده- انتهی. تاتارها نخست قبیله ای بودند که در حدود قرن نهم میلادی در دره های «این شان» واقع در مغولستان می زیستند لکن از آن پس نام ایشان بر منچوها و مغولان و ترکان نیز اطلاق شد. چنگیزخان نیز از این قبیله پدید آمده است. (تمدن قدیم فوستل دکولانتر ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹). تاتار جنسی از تغزغزند. (حدود العالم):... در شهر سنه ستین و خمسمائه خوارزمشاه محمد بن سلطان تکش، بخارا را بگرفت و باز ربض فرمود و فصیل زدند و هر دو را نو کردند و در شهر سنه سته عشره و ستمائه باز لشکر تاتار آمد و شهر را بگرفت و باز ویران شد. (تاریخ بخارا ص ۴۲)... غفاری که نسیم لطفش ماده بقاء هر دوستار آمد، قهاری که جلد و عنفش تیغ آبدار تاتار گشت. (تاریخ جهانگشا ص ۱). و چون اقوام تاتار را خطی نبوده است بفرمود (چنگیز خان) تا از ایغوران کودکان مغولان خط درآموختند و آن یاساها و احکام بر طوامیر ثبت کردند و آنرا یاسانامه بزرگ خوانند و در خزانه معتبران پادشاه زادگان باشد... (تاریخ جهانگشا چ قزوینی ج ۱ ص ۱۷)... چون در عهد دولت چنگیزخان عرصه مملکت فسیح شد هر کس را موضع اقامت ایشان که یورت گویند تعیین کرده او تکین نویان را که برادر او بود و جماعت دیگر را از احفاد در حدود ختای نامزد کرد، و پسر بزرگتر توشی را از حدود قیالغ و خوارزم تا اقصای سقسین و بلغار و از آن جانب تا آنجا که سم اسب تاتار رسیده است بدو داد. (تاریخ جهانگشا ص ۳۱)... و دهاقین و جمعی که استطاعت تحویل و انتقال نداشته باشند مقام سازند و بهر وقت که لشکر تاتار برسد بخدمت استقبال تلقی نمایند و بنفس و مال توقی، و شحنه قبول و فرمان ایشان را مشمول نمایند. (تاریخ جهانگشا ص ۱۲۰)... در اثنای آن حالت ترکمانی که قلاووز و دلیل سلطان بود نام او بوقا از گوشه بیرون تاخت و جمعی از تراکمه با او زده بودند بمغافصه خود را در شهر انداخت و جمعی که در موافقت و انقیاد لشکر تاتار مخالفت نمودند با او مطابقت کردند و نقیب نقاب امارت از چهره بگشاد و تراکمه آن حدود روی بدو نهادند... (تاریخ جهانگشا

چ قزوینی ج ۱ ص ۱۲۱)... چون بر این هیأت بکنار نشاپور رسید (سلطان محمد) شب دوازدهم صفر سنه سبع عشره و ستمایه در شهر آمد و از غایت ترسی که بر او غالب بود دائماً مردم را از لشکر تاتار می ترسانید و بر تخریب قلاع که در ایام دولت فرموده بود تأسف فرا می نمود. (تاریخ جهانگشا چ قزوینی ج ۱ ص ۱۳۴)... در زمانی که لشکر اسلام به تسخیر ولایت خراسان آمدند اجداد او (امیر مبارزالدین محمد بن مظفر بن المنصور بن الحاجی) از دیار عرب بدان جانب آمدند و در آن وقت که لشکر تاتار بولایت خراسان آمدند او بطرف یزد آمد وجود همایون پادشاه اسلام غازان خان در طوفان طوارق و حدثان کفیل مصالح و مناجح بندگان سبب امن و امان عالمیان کرد تا هزاران نفوس پاک را از آسیب شکنجه و نهیب سرپنجه تاتار کفار مصون گردانید. (تاریخ غازان ص ۷۸)... چون ماروچاق واتک محل سکناى تو و طایفه تاتاریه و نزدیک بسرزمین اوزبکیه است جماعت تاتار، الوس خود را برداشته در آن مکان مستقیم و هر گاه جماعت مذکوره اراده فساد نمایند در تنبیه آنها کوشیده حقیقت را هر روزه بعرض اقدس رسانند... (مجمل التواریخ ابوالحسن گلستانه ص ۴۲)... مأمورین با توپخانه و سپاه از راه فراه روانه شده الوس تاتار را نیز با خود متفق کرده در ورود به ظاهر هرات تیمورخان از ورود لشکر مطلع شده با جمعیت خود به مقابله آمده و حرب صعب در میان فریقین اتفاق افتاد. (مجمل التواریخ گلستانه ص ۴۹). رجوع به «تاریخ ادبی ایران» پرفسور ادوارد برون ج ۱ ص ۸۶ و تاریخ ادبیات برون ج ۴ ص ۱، ۸۲ و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۱۹، ۲۱۸۷، ۲۲۵۵، ۲۵۷۴ و غزالی نامه جلال همایی ص ۱۳۷ و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱، ۳، ۷، ۲۷، ۵۲، ۱۷۲ شود || ولایتی است که مشک خوب از آنجا آورند و ترکان آنجا را نیز گویند. (برهان). نام ولایتی مشک خیز که منسوب به پیکان تتر (ظ: ترکان تتر) چه تتر و تتر در او لغت است. (شرفنامه منیری). مشک تاتاری و قرقزی و قرقیزی که خرخیزی نیز گویند از آنجا تاچین خیزد. (آنندراج). و آهوی تتر بهمین مناسبت معروف است: هم گوهر تن داری هم گوهر نسبت مشک است در آنجا که بود آهوی تاتار. منوچهری. نه در پر و منقار رنگین سرشته چو گل مشک خرخیز و تاتار دارد. ناصر خسرو. از گرد راهش آسمان تر مغز گشته آنچنان کر عطسه مغزش جهان پر مشک تتر آمده. خاقانی. آهوی تاتار را سازد اسیر چشم جادو خیز و عنبر موی تو. خاقانی. چو بر سنبل چرد آهوی تاتار نسیمش بوی مشک آرد بی بازار. نظامی. عود می سوزند یا گل میدمد در بوستان دوستان، یا کاروان مشک تاتار آمده ست. سعدی (دیوان چ مصفا ص ۳۶۷). (۱) -- (۲) Thomson. Tartare - W. Barthold. (۶) - Buir Nor. (۵) - Kerul. (۴) - Baikal. (۳) - Orxon.

تاتار.

(اخ) یکی از امرای ترک... شنبه بیست و سیم جمادی الاولی سنه خمس و تسعین و ستمائه ارسالان اغول را گرفته بیاوردند و هلاک کردند... پادشاه اسلام روز پنجشنبه هفتم جمادی الاخر بعزم زیارت پیرابراهیم زاهد بر نشست... و در آن سال میان توقتا پادشاه اولوس قیچاق و بوقای پسر تاتار جنگ افتاده بود و بوقای بقتل آمده و کسان او متفرق گشته... (تاریخ غازان ص ۱۰۰).

تاتار.

(اخ) دهی است از دهستان منجوان بخش خداآفرین شهرستان تبریز در ۱۵ هزار گزی جنوب باختری خداآفرین و ۵/۲۸ هزار گزی جاده شوسه اهر کلپیر، کوهستانی، گرمسیر مالاریایی دارای ۳۷۰ تن سکنه آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات، شغل اهالی زراعت گله داری. راه مالرو در دو محل بفاصله ۵/۲ هزار گزی بنام تاتار بالا و تاتار پائین مشهور و سکنه تاتار بالا ۱۷۵ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تاتار.

(اِخ) دهی است از دهستان ساری سوباسار بخش پلدشت شهرستان ماکو واقع در ۳۴ هزارگزی شمال باختری پلدشت ۱۰ هزارگزی شمال ارابه رو قره تپه به ماکو، دره، معتدل سالم با ۲۵ تن سکنه، آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات، شغل اهالی زراعت و گله داری صنایع دستی جاجیم بافی، راه مالرو، قشلاق ایل جلالی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تاتار.

(اِخ) محلی است در کنار راه بجنورد بگنبد قابوس بین قلعهء میرو و بدرانلو در ۳۲۷ هزارگزی مشهد.

تاتار ابراهیم افندی.

[اِ اَف] (اِخ) یکی از علما و مشایخ است. وی از کریمه به استانبول آمد و مدتی مدید در آیاصوفیه مشغول وعظ و ارشاد و تدریس بود، و به امر سلطان مرادخان سوم تفسیری بر آیهء «نور» نوشت، و بسال ۱۰۰۱ ه. ق. درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی).

تاتار بازار جفی.

(اِخ) (لوائی) لوائی است در روم ایلی شرقی و قسمت غربی این قطعه را تشکیل میدهد و مرکب است از قضاهاى ذیل: ۱- تاتار بازار جفی ۲- اولتق کوی ۳- اهتمان ۴- پشتر ۵- عورت آلان و اراضی منبت و حاصلخیزی دارد، و عمدهء اهالی بلغار و ترک میباشند. (قاموس الاعلام ترکی).

تاتار بازار جفی.

(اِخ) قصبهء مرکز لوائی است در روم ایلی شرقی، در ۳۶ هزارگزی مغرب فلبه، و در ساحل چپ نهر مریج در نزدیکی خط آهن. (از قاموس الاعلام ترکی).

تاتارخان.

(اِخ) ناپسری تغلق شاه و وزیر سلطان محمد شاه تغلق وی بوسیلهء دو اثر معتبر خویش: ۱- فتاوی تاتارخانیه ۲- تفسیر تاتارخانی شهرت یافته، و در زمان سلطان فیروز شاه باریک در گذشت. (قاموس الاعلام ترکی).

تاتارخان.

(اِخ) پسر مظفر شاه اول از حکمرانان گجرات در هندوستان است که پدر احمد شاه اول بوده است. (قاموس الاعلام ترکی).

تاتارخان.

(اِخ) یکی از امرای هند که بدست شاهزاده نظام پسر بهلول شاه کشته شد:.... در زمان بهلول شاه تاتارخان و یوسف خان که صوبهء لاهور و ملتان داشتند گردنکش بودند بعضی پرگنات از خالصه متصرف بودند. شاهزاده نظام خان در آن زمان به پانی پته بود، دو سه دیه بنوکران خود داد این خبر بسطان رسید بخواجگی شیخ سعید قرملی نوشت که این کار بمشورت شما می شود، اگر مردانگی دارید از ولایت تاتارخان و غیره بگیریید. شیخ سعید آن فرمان بحضور شاهزاده آورد، شاهزاده فرمود خیر است او عرض

نمود که خیر. پس آن فرمان در حضور خواند. فرمود عجب فرمان پادشاهی آوردی، قرملی گفت پادشاهی مفت نمی آید. سلطان از همه پسران ترا صاحب شمشیر دانسته مطالبه نموده که اگر این کار از تو برآید پادشاه دهلی تویی، برخیز بخت آزمایی کن در آن وقت شاهزاده دو هزار و پانصد سوار همراه داشت اول پانصد سوار بر ولایت تاتارخان نامزد فرمود که دو سه پرگنه او را تاراج نمودند تاتارخان از این مقدمه آگاه شد با لشکر گران در حرکت آمد. از این طرف شاهزاده با سپاه در پرگنه انباله رسید... بسیار کس از سپاه تاتارخان سر بر نیاوردند... آن پانزده هزار سوار را مغلوب ساخت و تاتارخان کشته شد و حسین خان برادر زاده او دستگیر گشت باقی سپاه روبگریز نهادند. (تاریخ شاهی صص ۳۱-۳۳). رجوع به تاریخ شاهی چ احمد یادگار ص ۶۵، ۱۰۹، ۲۳۴ شود.

تاتارخان.

(اخ) ابن النجه خان. یکی از پادشاهان مغول... النجه خان را در زمان جهانبانی دو پسر به یک شکم متولد گشت یکی را تاتار نام کرد و دیگری را مغول و چون این پسران بسن رشد و تمیز رسیدند النجه مملکت را برایشان تقسیم فرمود، تاتار و مغول پس از فوت پدر هر یک در ولایت خود بدارایی رعیت و سپاه مشغول شدند و از طبقه تاتار هشت نفر بر سریر سروری نشستند بر این موجب تاتار خان بن النجه خان... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۶).

تاتارخان کاشی.

[ن] (اخ) حاکم رهتاس که در سال ۹۶۱ ه. ق. بدست همایون شاه برانداخته و متواری گشت. در طبقات اکبری ص ۸۰ و اکبرنامه ص ۳۴۱ تاتارخان کاشی ضبط شده است. رجوع به تاریخ شاهی ص ۳۳۷ شود.

تاتارخان کاشی.

[ن] (اخ) یکی از امراء هند که در روی کار آوردن عادلشاه مؤثر بوده است. رجوع به تاریخ شاهی ص ۲۷۵ شود.

تاتارخان لودی.

(اخ) یکی از امرای بزرگ سلطان بهادرخان که بدست سپاه میرزا هندال از امراء لشکر همایون شاه کشته شد. (رجوع به تاریخ شاهی ص ۱۳۵ شود).

تاتارده.

[ده] (اخ) دهی است جزء دهستان بزینه رود بخش قیدار شهرستان زنجان ۵۰ هزار گزی جنوب باختری قیدار سر راه عمومی، کوهستانی، سردسیر، با ۲۱۲ تن سکنه، آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات، شغل اهالی زراعت، صنایع دستی، قالیچه و گلیم و جاجیم بافی و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تاتارستان.

[ر / رِ] (اخ) سرزمینی که تاتارها در آن سکونت داشتند، ساتراپی (ایالت) ۱۹ و ۲۰ در زمان داریوش... اسامی ساتراپی ها در کتیبه

های داریوش منقوش است، نقل می‌شود: .../۱۹ و ۲۰ ساکا (سکه) شامل جلگه تاتارستان تا سرحد چین و از طرف مغرب تا ماوراء بحر خزر (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۴ و ۱۵). تاتارها بمرور بسیار شده‌اند و ولایتی وسیع پیدا کرده‌اند و نام آن تاتارستان و حد شمالی آن کلموک مشهور به قالمان و روسیه و حد مشرقی آن تاتارچین و حد جنوبی آن ایران و کابل و حد مغربی آن دریای خزر و این ولایت پنج قسمت شده است: بخارا، ترکمانیه، ترکستان، بلخ، خوارزم، قرقز. (انجمن آرا) (آندراج)... هنگامی که پادشاهی عظیم خلفا در حال ویرانی و نابود شدن بود نیرو و اقتداری جدید و تازه نفس در شمال شرقی کشور برخاست و پس از غلبه بر چند رقیب توانا قلمرو نفوذ و حکمرانی خود را به شتاب بسوی جنوب و مشرق و مغرب در بیشتر سرزمینی که امروز بنام تاتارستان و افغانستان خوانده می‌شود بسط داد (دولت سامانی) مرکز یا سرچشمه این نفوذ بخارا پایتخت ماوراءالنهر بود که شهرهای نامی آن مرو، دومین پایتخت خراسان و نیشابور و هرات و سمرقند بود. (احوال و اشعار رودکی ص ۸۵۷). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: این نام را در سوابق ایام بقطعه پهناور واقع در شمال آسیا اطلاق می‌کردند که قطعه منچوری یعنی قسمت شمالی دو حکومت چین، مغولستان، ترکستان شرقی اصل ترکستان و اقطار معلومه سبیری را در برداشت، و در واقع نام مسکن و جولانگاه اقوام تورفی (۱) و عبارۀ اخری آسیای شمالی بود اما امروز تعبیر فوق متروک گشته و اقطار مذکور را ترکستان، مغولستان، منچوری، سبیری و غیره نامند. (۱) - باصطلاح قدیم.

تاتار سلطان.

[س] (اخ) یکی از امراء خراسان در زمان شاه طهماسب صفوی. خواجه محمد شریف عموی امین احمد رازی مؤلف تذکره هفت اقلیم چند سال وزارت او را داشت. رجوع به ص ۴۸۲ و ۴۸۴ فهرست کتابخانه مسجد سپهسالار ج ۲ شود.

تاتاری.

(ص نسبی) منسوب به تاتار. رجوع به تاتار شود. - اسب تاتاری؛ اسبهای تند رو را گویند. تر؛ اسب تاتاری تیزرو. جورف؛ اسب تاتاری تیزرو (منتهی الارب). - چشم تاتاری؛ چشم مورب و تنگ: گفت کای تنگ چشم تاتاری صید ما را بچشم می (در) ناری؟ نظامی (هفت پیکر ص ۹۱). - زبان تاتاری؛ زبانی است از گروه زبانهای ملتصق. رجوع به ایران باستان ص ۱۱ شود. - مشک تاتاری؛ مشک که از ملک تاتار آرند. مشک بسیار خوب: برده رونق به تیزبازاری تار زلفش ز مشک تاتاری. نظامی. چنانکه تا بقیامت کسی نشان ندهد بجز دهان فرنگی و مشک تاتاری. سعدی. رجوع به تتری شود.

تانا کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) در زبان شیرخوارگان، راه رفتن.

تاتو.

(اخ) نام یکی از رؤسای قبایل ترک، پسر «شه تیه می» یا «ایستامی» که این شخص جد ترکان شرقی بود. رجوع به احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ صص ۱۷۷-۱۷۸ شود.

تاترا.

(اخ) (۱) مجموع ارتفاعات جبال کاراپات واقع مابین سلواکی و گالیس بارتفاع ۲۶۶۳ گز. (۱) - Tatra.

تاتران.

(۱) این کلمه در بحر الجواهر مانند مترادفی برای راسن (سوسن کوهی) آمده است. و در جای دیگر نیافتیم.

تاتری.

(۱) یکی از انواع استخراج لعل را گویند و آن این است که بین سنگریزه‌ها و خاکهای حاصله از شکستگی کوهستانها را که بر اثر زلزله یا سیل بوجود می‌آید برای بدست آوردن لعل جستجو کنند. (الجماهر ص ۸۳).

تاتسن.

(اخ) چنین است بمعنی «رومیها». رجوع به ج ۳ ص ۲۶۹۸ ایران باستان شود.

تات قشلاق.

[ق] (اخ) دهی است جزء دهستان اوریاد بخش ماه‌نشان شهرستان زنجان ۴۸ هزارگزی شمال باختری ماه‌نشان ۲۷ هزارگزی راه عمومی، کوهستانی سردسیر با ۴۲۲ تن سکنه آب آن از رودخانه علم‌کندی. محصول آنجا غلات بن‌شن، لبنیات، عسل، شغل اهالی زراعت و گله‌داری. صنایع دستی قالیچه و گلیم و جاجیم بافی، راه آن مالرو است. معادن مس و طلا در ۵ هزارگزی شمال خاوری این ده کنار رودخانه واقع، قبل از ۱۳۲۰ اقدام به استخراج آن‌ها شده بود که بعد از آن تاریخ راکد ماند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تاتک.

[ت] (اخ) ده کوچکی است از بخش سرباز شهرستان ایرانشهر واقع در ۷ هزارگزی جنوب سرباز ۶ هزارگزی خاور راه مالرو سرباز به بارور با ۲۰ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاتکن.

[ک] (اخ) ناحیتی است در ترکستان: درویشی از طرف تاتکن بدریافت قدم مبارک خواجه آمد... آن درویش تاتکنی بر همان حال افتاده بود. (انیس الطالین نسخه خطی کتابخانه مؤلف ص ۱۰۹ و ۱۱۰)... چون به تاتکن رسیدند شنیدند که خواجه در سر پل اند... از تاتکن درویش با ایشان موافقت کرد. (انیس الطالین ص ۱۵۳)... درویش عزیزی از درویشان خواجه از تاتکن رسید... آن درویش تاتکنی را مصافحه نکردند. (انیس الطالین ص ۱۳۵)... من در تاتکن می‌بودم و به جمعی از درویشان خواجه که در آنجا می‌بودند مصاحب می‌بودم. (انیس الطالین ص ۲۱۴)... فرمودند خوش آمدی درویش تاتکنی... از آن روزی که در تاتکن در منزل فلان درویش ما بودی... (انیس الطالین ص ۲۱۸)... از تاتکن بطرف بخارا متوجه شدم. (انیس الطالین ص ۲۲۴).

تات کندی.

[ک] (اخ) دهی است از دهستان چالداران بخش سیه چشمه شهرستان ماکو واقع در ۹ هزارگزی خاوری سیه چشمه. ۲ هزارگزی

خاور شوسه خوی به سیه چشمه، کوهستانی، سردسیر سالم، با ۶۲ تن سکنه، آبش از چشمه، محصول آنجا غلات، شغل اهالی زراعت و گلخانه داری صنایع دستی جاجیم بافی، راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تاتلی.

[ت] (۱) سفره و دستار خوان را گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). دستار خوان باشد. (فرهنگ جهانگیری). دستر خوان. ساروق: چو خوردم تاتلی برداشت از پیش دعا و شکر نعمت کرد درویش. شیخ جنید خلخالی (۱) (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - ن ل: انصاری.

تاتم لو.

(اخ) تیره ای از ایل نفر می باشد و ایل نفر یکی از ایلات خمسه فارس است: ایلات خمسه مرکبند از پنج ایل بزرگ (اینانلو، بهارلو، عرب، باصری، نفر)... نفر ۳۵۰۰ خانوار، وجه تسمیه این ایل به نفر آن است که در زمان نادرشاه و زندیه ریاست این ایل به حاجی حسینخان نفر واگذار بود... تیره های نفر عبارتند از: باده کی، تاتم لو... (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۶، ۸۷).

تاتو.

(۱) اسبی از نوع خرد و کوتاه با موی و یال دراز و موهای بلند بر تن و مؤلف آنرا در بلاد بالکان بسیار دیده است خاصه در رومانی. بر ذون و اوستور و اسب تاتاری است. (۱) (منتهی الارب). فبعث ولده محمداً لیأتی به فقبص علیه و اتاه به راکباً علی تتو [بتایین مثنائین اولاهما مفتوحه و الثانیة مضمومه] و هو البرذون. (ابن بطوطه). (۱) - Poney.

تاتو.

(فرانسوی، ا) (۱) نوعی حیوان پستاندار که بدنش از فلس پوشیده است و در امریکای جنوبی دیده می شود. تاتو. (۱) - Tatou.

تاتو.

(۱) جانوری که در حمامها و جز آن متکون شود و بتازی ابن وردان گویند. (ناظم الاطباء)

تاتوان.

(اخ) قصبه کوچکی است در ساحل غربی دریایچه وان و مرکز سنجاق گوار میباشد. (قاموس الاعلام ترکی).

تاتوره.

[ر / ر] (۱) چدار و ریسمانی که بر دست و پای اسب و استر گذارند. (آندراج) (انجمن آرا). چدار و بخاوی باشد از آهن و ریسمان که بر دست و پای اسب و استر گذارند. (برهان). شکل و بخاو که بر دست و پای اسب گذارند. چدار و بندی که بر دست و پای چارپا گذارند ||. در گناباد مردم گیج و بیهوش را گویند ||. جوزمائل است و آن نزد بعضی حب کاکنج و نزد بعضی خرزهره است. (آندراج) (انجمن آرا). نباتی است که ثمر آن زهر باشد و هندی دهتوره گویند. (غیاث اللغات). تاتوره (۱) (تاتوله)

یا جوز المائل یا استرامون گیاهی است از خانواده سلانه (بادنجانیان) که در کنار جاده ها و مزارع روئیده و بلندی آن به یک الی یک متر و نیم می رسد، برگهای آن بیضی شکل و متضرس و بطول ۱۵-۱۸ سانتی متر است، برگهای تازه تاتوره بوی زننده و نامطبوعی دارد. از این گیاه تنها برگ آن در طب بکار برده می شود و بهترین موقع برای چیدن آن هنگام گل کردن گیاه است. در هر صد گرم از برگهای خشک این نبات تقریباً سی تا سی و هفت سانتی گرم آلکالوئید وجود دارد. گلکهای تاتوره سفید رنگ و شیپوری شکل است و هنگام گل کردن آن از اوایل تابستان تا اواخر این فصل است میوه آن در محفظه خاردراری بدرستی گردد و جا دارد و بهمین جهت تاتوره را (در زبانهای اروپایی) سیب خاردار (۲) می نامند. عوامل مؤثر برگهای این گیاه هیوسیامین واسکو پولامین است (کدکس ۱۹۳۷) این گیاه در طب قدیم زیاد بکار می رفته و پزشکان قدیمی ایران تقریباً از تمام خواص دارویی حتی از آثار نیکوی آن روی لرزه (۳) اطلاع داشته اند. مخزن الادویه در افعال و خواص این دارو چنین می نویسد: مخدر قوی و مسکر، حتی پوست، ثمر و شحم جوف و گل آن مسکن صداع صفرای و دموی مزمنه و حرارت ملتهبه مفرد و بغایت منوم و رادع اورام حاره و ضماد جرم آن و یا تدهین به روغن دانه آن جهت بواسیر و اوجاع حاره قطع عرق و منع قشعریره می کند... (کتاب درمانشناسی ج اول). از گیاهان دو لپه، تیره بادنجانیان (۴) کپسولهای آن دارای خار بسیار و به چهار شکاف باز می شود ماده سمی آن بنام داتورین (۵) یکی از مواد مخدر قوی است. (از گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۴۰). تاتوله. تلانور. - امثال: تاتوره بهوا پاشیده اند. تاتوره یا تاتوله و یاداتوره همان جوز مائل و جوز مقاتل است و مراد مثل این که چرا مردمان دیدنی ها را نمی بینند و یا دانستنی ها را درک نمی کنند نظیر: چشم باز و گوش باز و این ذکا خیره ام در چشم بندی خدا. مولوی (امثال و حکم دهخدا) - (۱) - Datura Stramonium.، (۲) - Stramoine - (۳) - Pomme epineuse. (۴) - Tremblement. (۵) - Daturine - Solanees.

تاتوره درختی.

[رَیِ دِرْ] (ترکیب وصفی، مرکب) یکی از اقسام درختی تاتوره که در ایران وجود دارد و آن داتورافاستوزا (۱) است این درختچه در بندرعباس کاشته می شود و جزء درختان زینتی است که از خارج وارد شده است. (از درختان جنگلی حبیب الله ثابتی ص ۶۲). در بندرعباس آنرا پر منگناس گویند. (۱) - Datura Fastuosa. L. var. alba = D. alba Nees. = Herbe de - diable.

تاتوله.

(ص) شخصی را گویند که دهان او کج شده باشد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). کسی که دهان و پوزه اش پیچیده و کج باشد.

تاتوله.

[ل / ل] (۱) گیاه و درختی زهرناک. اسم فارسی جوز مائل، گوز مائل. رجوع به تاتوره شود.

تانه.

(اخ) (۱) شهرست در خطه سند هندوستان، در ۸۰ هزارگزی جنوب حیدرآباد، و همین مسافت با دریا فاصله دارد مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد این شهر دارای ۱۵۰۰۰ تن نفوس است و چند کارخانه منسوجات ابریشمی و نخی دارد در زمانهای پیش شهر مهمی بود و تجارت پر رونقی داشته که بعدها تنزل کرد و محتملاً همان شهر قدیمی «پتاله» است، و در سال ۱۵۵۵ م. بوسیله

پرتقالیها این شهر ضبط و ویران گردید. (۱) - Tatta.

تاتها.

(اِخ) دهی است از دهستان کسبایر بخش حومه شهرستان بجنورد ۲۴ هزار گزی باختر بجنورد. دامنه، معتدل با ۶۰ تن سکنه. زبان کردی، فارسی. آب آن از رودخانه. محصول آنجا غلات، انگور. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی قالی بافی. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تانه رشید.

[ر] (اِخ) دهی است از دهستان بیلاق بخش حومه شهرستان سنندج، ۳۴ هزار گزی شمال خاور سنندج، ۱۰ هزار گزی شمال شوسه سنندج به همدان، جلگه، سردسیر با ۲۶۵ تن سکنه. آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت. راه آن مال رو است. صنایع دستی قالیچه، جاجیم، گلیم بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاتی.

(ص نسبی) منسوب به تات، رجوع به تات شود.

تاتی.

(اِخ) (در زبان اطفال): تاتی کردن بمعنی راه رفتن در زبان کودکان است.

تاتی.

(۱) تیره ای از شعبه جباره ایل عرب از ایلات خمسه فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۷).

تاتیان.

(اِخ) تاتین (۱) یکی از حکما و از پیروان افلاطون وی بسال ۱۳۰ میلادی در سوریه (۲) متولد شد و بعد نصرانیت اختیار کرد و چند مکتوب دائر بدعوت یونانیان به دین مسیح نگاشت، ولی بعدها مسیحیان در مسلک و مذهب مخصوص وی به نظر رفض نگریسته اند. رئیس مسلک مخصوص است که شراب و تأهل را حرام میدانند. (قاموس الاعلام ترکی). وی فیلسوف نوافلاطونی بود که سپس مسیحی گردید، متولد در آشور بین ۱۱۰ و ۱۲۰ و متوفی در حدود ۱۷۵. وی در مسافرتها برای کسب علوم میکرد، در باب ملل و نحل مختلف مطالعه کرد. در روم به آیین مسیحیت گروید و تلمیذ یوستیانوس (۳) گردید. وی در نخستین تصنیف خود بنام «خطاب بیونانیان» علل تغییر عقیده خود را شرح داده است. وی پس از مرگ استاد خود (۱۶۳) به آسیا رفت و با فرق مختلف شرقی آشنایی یافت. تاتیان انجیلی بنام دیاتسارون (۴) تألیف کرد که امروز در دست نیست. (از لاروس کبیر). تاتیان یکی از روسای معروف کلیسا در شهر رها (در شمال غربی الجزیره) و معلم دبستان ایرانیان (۵): ... اندکی بعد یکی از رؤسای معروف کلیسا بنام تاتین چهار انجیل را ترجمه کرد که دیاتسارون (۶) خوانده شد... از حدود قرن چهارم رها بر اثر تشکیل دبستانی جدید بنام «دبستان ایرانیان» شهرت فراوان یافت تأسیس این دبستان را بقدیس ابراهیم نسبت میدهند که بعد از سال ۳۶۳ م. بر اثر تصرف نصیبین بدست

ایرانیان مدرسه ای را که در آن شهر ایجاد کرده بود ترک گفت و به رها رفت و آنجا به تأسیس مدرسه جدید خود همت گماشت... تعلیم ریطوریکا (خطابه) و جغرافیا و طبیعات و نجوم نیز در این دبستان و سایر دبستانهای رها معمول بود و حتی از معلمین قدیمتر این دبستان افرادی مانند تاتین و البردیسانی هم بتحقیق و تعلیم فلسفه یونانی اشتغال وافر داشته اند. (تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی صفا صص ۱۲ - ۱۳). و هم مؤلف قاموس الاعلام ترکی نویسد: فیلسوفی دیگر است که در قرن پنجم میلادی در جزیره میزیسته و درباره تطبیق و مقایسه اناجیل کتابی بزبان یونانی تألیف کرده است که متن اصلیش مفقود و ترجمه لاتینی آن موجود است - انتهی وی همان فیلسوف نخستین است که مؤلف قاموس الاعلام او را شخصی دیگر پنداشته است. (۱) - در لا-روس: آشور. (۲) - - (۶) - ecole des perses. (۵) - Diatessaron. (۴) - Justin. (۳) - Taten. Diatessaron.

تاتیان.

(اخ) به قول صاحب حبیب السیر نام محلی است در آذربایجان:... و از این جهت نایره ملک اشرف در حرکت آمده از تبریز به سهند رفت و در آن منزل شنید که یاغی باستی و سیورغان داعیه دارند که شیخون بر وی زنند لاجرم باتفاق برادر خود مصر مکمل شد متوجه شهرگشت در اثناء راه استماع نمود که سیورغان و یاغی باستی شب کوچ کرده بطرف خوی رفته اند و ملک اشرف ایشان را تعاقب نموده در صحرای اغتاباد تلاقی فریقین دست داد و بعد از کشش و کوشش ملک اشرف ظفر یافته یاغی باستی و سیورغان گریز به رستخیز اختیار کردند و اشرف در تاتیل نزول نمود نوشیروان نامی را که قبچاقی او بود به خانی برداشت و او را نوشیروان عادل خوانده در آذربایجان اران رایت استقلال برافراشت... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۳۵).

تاتیانوس.

(اخ) (۱) یکی از صاحب منصبان دولت روم در زمان آنتونیوس. آنتونیوس قشون خود را مجبور کرد حرکت کنند و ارمنستان را در طرف چپ خود گذاشته به آذربایجان در آمد و آنرا غارت کرد، او آلات محاصره و قلعه گیری را بر سیصد ارابه حمل کرده بود. در میان این آلات اسبابی داشت که طول آن هشتاد پا بود و اگر یکی از این آلات می شکست مرمت آن امکان نداشت... آنتونیوس بقدری شتاب در شروع به جنگ داشت که این ماشین آلات را باعث کندی دانسته آنها را در تحت نظارت صاحب منصبی تاتیانوس نام در محلی گذارد. (ایران باستان ص ۲۳۵۵). ... پارتیها تاتیانوس را محاصره کردند و او باده هزار نفر در حین جنگ کشته شد. (ایران باستان ص ۲۳۵۶)... این نتیجه باعث دماغ سوختگی و یأس عمومی رومیها گردید. زیرا میدیدند که عده کشتگان پارتی اینقدر کم است و حال آنکه پارتیها وقتی تاتیانوس را محاصره کردند آنهمه سپاه رومی را کشتند. (ایران باستان ص ۲۳۵۷). دیو کاسیوس (مورخ) اسم این سردار را چنین نوشته: آپوس ستاتیانوس (۲). ولی پلوتارک اسم او را تاتیانوس ذکر کرده. (ایران باستان حاشیه ص ۲۳۷۲). (۱) - Oppius Statianus - (۲) - Tatianus.

تاتین.

[ی] [اخ] رجوع به تاتیان شود.

تاتیانا.

[ی] (۱) بلغت بربری باشه را گویند و آن مرغی است شکاری از جنس زرد چشم و آنرا به عربی ابوعمار خوانند. گوشت ویرا پخته

و خشک کرده بسایند و سه روز با آب سرد خورند، سرفه را نافع است و سرگین او کلف را زایل کند. (برهان) (آندراج).

تائوس.

(اخ) تیتوس (۱) پادشاه کورها (۲) از اقوام قدیمی ایتالیا است در سال ۷۴۵ ق.م. با رومیان جنگیده و با متحد خود رومولوس براهالی کوریوم و روم مدت پنجسال مشترکاً حکومت کرد و سپس بدست اهالی لاوینیوم (۳) به قتل رسید. (۱) - (۲) - (۳) Tattus. (Titus). Cures (Sabine). - Lavinium (۳).

تاج.

(۱) کلاه جواهرنشان که سلاطین بر سر می گذارند. (فرهنگ نظام). افسر و آن چیزی است که برای پادشاهان با زر و جواهر سازند. (از منتهی الارب). آن است که بطور کلاه بر سر می نهند و مکلل به جواهر باشد. (آندراج). اکلیل و پارچه مزین بجواهر که سلاطین بر پیشانی می بستند. (فرهنگ نظام). تاج ابریشمین مکلل با جواهر. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). تاج مخصوص پادشاهان و امراء بود و غالب اوقات تاج را از طلای خالص میساختند. (قاموس کتاب مقدس). این کلمه را هر چند عربها به تیجان جمع بسته و نیز تتویج از آن آورده اند اصلش آریایی است و در زبان ما ترکیبات بسیار چون تاجدار، تاجور و نیم تاج، تاجبخش و کلمه اتباعی تاج و تخت و نظایر آن را ساخته اند. دیهیم (کلاه مرصع بجواهر)، افسر، رخ. پساک (۱)، کلاه. گرز، خود. دیهول، اکلیل. هجار. امام تائج؛ امام تاجدار. تتویج؛ افسر پوشیدن. تتوج؛ افسر پوشیدن. (منتهی الارب)... تاج فارسی است، اگر در پارسی باستان بجای مانده بود بایستی تاگه (۲) بوده باشد. تاج دیرگاهی است که بزبان عربی در آمده و در اشعار پیشینیان عرب بکار رفته است. همچنین تجوری جمع تجاوره معرب تاجور است (۳) که به معنی پادشاه است. ... در زبان ارمنی تک (۴) بمعنی تاج و تگور (۵) یعنی تاجور (= شاه) از زبان ایرانی بعاریت گرفته شده است و تگور (تاگور) یا تگفور که گروهی از مورخین قرن هفتم تا نهم هجری یاد کرده اند... از این که کلمه تاج از ایرانیان به تازیان رسیده شک نیست و چنین مینماید که تازیان حیره نخستین بار تاج شاهی را در زمان هرمزد چهارم (۵۷۸ - ۵۹۰ م.) دیده باشند آن چنانکه ابوالفرج اصفهانی در کتاب الاغانی و محمد جریر طبری در تاریخ الرسل والملوک نوشته اند: هر مزد چهارم ساسانی در هنگام به تخت نشاندن نعمان سوم که از ملوک حیره و از پادشاهان دست نشانده ساسانیان بودند، تاجی بدو بخشید که شصت هزار درهم ارزش داشت این است که برخی از شعرا عرب او را ذوالتاج خواندند. (۶) (هرمزدنامه پورداد صص ۳۰۶ - ۳۰۷): بیک گردش بشاهنشاهی آرد دهد دیهیم و تاج و گوشوارا. رود کی. چونکه یکی تاج و بساک ملوک باز یکی کوفته آسیاست. کسایی. به تیغ طره ببرد ز پنجه خاتون بگرز پست کند تاج بر سر چیپال. منجیک. ای سر آزادگان و تاج بزرگان شمع جهان و چراغ دوده و نوده. دقیق. عدو را از تو بهره غل و پاوند ولی را از تو بهره تاج و پر گر. دقیق. خداوند خواهد همی مهترش همی تاج شاهان نهد بر سرش. فردوسی. بدو گفت گنجی بیاراست شاه کز آنسان ندیده ست کس تاج و گاه. فردوسی. که شاهی گزیدی بگیتی که بخت بدو نازد و تاج و دیهیم و تخت. فردوسی. نگه کن که تا تاج با سر چه گفت که با مغزت ای سر خرد باد جفت. فردوسی. تو گفتی سیاوش پر تخت عاج نشسته است و بر سر ز پیروزه تاج. فردوسی. اگر تخت یابی و گر تاج و گنج و گر چند پوینده باشی به رنج سر انجام جای تو خاک است و خشت جز از تخم نیکی نبایدت کشت. فردوسی. نشست از بر تخت زر شهریار بسر بر یکی تاج گوهر نگار. فردوسی. که این چرخ و ماه است یا تاج و گاه ستاره است پیش اندرش یا سپاه. فردوسی. نشسته بر او شهریاری چو ماه یکی تاج بر سر بجای کلاه. فردوسی. چو خورشید بر گاه بنمود تاج زمین شد بکردار تابنده عاج. فردوسی. چنین است انجام و فرجام جنگ یکی تاج یابد یکی گور تنگ. فردوسی. همیراند با تاج و با گوشوار به زر بافته جامه شهریار ابا پاره و طوق و زرین کمر به هر مهره ای در نشانده

گهر. فردوسی. بر او هم نشان چل و هفت شاه پدیدار کرده سر و تاج و گاه به زر بافته تاج شاهنشهان چنان جامه هرگز نبند در جهان. فردوسی. بر او آفرین گو کند آفرین بر آن تخت بیدار و تاج و نگین. فردوسی. که تاج بزرگی نماند به کس. فردوسی. همانا که باشد مرا دستگیر خداوند تاج و لوا و سریر. فردوسی. همه مهتران خواندند آفرین که بی تاج و تخت مبادا زمین. فردوسی. همه گنج و آن خواسته پیش برد یکایک به گنجور او بر شمرد ز دیبای زربفت و تاج و کمر همان تخت زرین و زرین سپر. فردوسی. همان یاره و تاج و انگشتری همان طوق و هم تخت گند آوری. فردوسی. زهیتال و ترک و سمرقند و چاچ بزرگان با فر و اورند و تاج همه کهتران شما بوده اند بر آن بندگی بر گوا بوده اند. فردوسی. خداوند تاج و خداوند تخت جهاندار و پیروز و بیدار بخت. فردوسی. هر زمان تاجش فرستد پادشاه قیروان هر نفس باجش فرستد شهریار قندهار. منوچهری. تاجی شده ست شخص من از بس که تو بر او یاقوت سرخ پاشی و بیجاده گستری. فرخی. او میرنیکوان جهان است و نیکویی تاج است سال و ماه مر او را و گرز است. فرخی. بخواست آتش و آن کند را بکند و بسوخت نه کاخ ماند و نه تخت و نه تاج و نه کاخال. بهرامی. ... تاج مرصع به جواهر و طوق و یارهء مرصع همه پیش بردند. (تاریخ بیهقی). تاجی مرصع بر سر نهاد (تاریخ بیهقی). طوق و کمر و تاج پیش آوردند. (تاریخ بیهقی). هنرپیشه آن است کز فعل نیک سر خویش را تاج خود برنهد. ناصر خسرو. بر سر بنهاد بار دیگر نو نرگس تاج اردوانی. ناصر خسرو. وز سر جاهل بسخن تاج فخر پیش خردمند به پای افکنم. ناصر خسرو. بر سر من تاج دین نهاده خرد دین هنری کرد و بردبار مرا. ناصر خسرو. تاج و تخت ملوک بی نم میغ دسته گرزدان و دسته تیغ. سنائی. دین و حق تاج و افسر مرد است تاج نامرد را چه در خورد است. سنائی. شاه کو تاج پر گهر جوید گوهر تیغ را به خون شوید. سنائی. بر آن سریر سر بی سران به تاج رسد تو تاج بر سری از سر فرو نهی عمدا. خاقانی. عار چون داری ز خاقانی که فخر از در تاج سلاطین آورم. خاقانی. کو تیغ که مفتاح نجات است سرم را کان تیغ به صد تاج سر جم نفروشم. خاقانی. لعل تاج خسروان بر بودمی بر سفال خمتان افشاندمی. خاقانی. خسرو خرسندی من در ربود تاج کیانی ز سر کیقباد. خاقانی. تاج بی دردسر کجا باشد گنج بی ازدها کجا یابد. خاقانی. چون بر سر تاج شاه شد لعل بی منت پاسبان بینم. خاقانی. بر هفت فلک فراخته سر تاج قزل ارسلان بینم. خاقانی. سر به تمنای تاج دادن و چون بگذری هم سر و هم تاج را نعل قدم داشتن. خاقانی. تبارک خطبهء او کرد سبحان نوبت او زد لعمرك تاج او شد قاب قوسین جای او آمد. خاقانی. سریر فقر ترا سر کشد به تاج رضا تو سر به جیب هوس در کشیده اینت خطا. خاقانی. حق به شبان تاج نبوت دهد ورنه نبوت چه شناسد شبان. خاقانی. زهر غم عشقم ده تا عمر خوشت گویم خاک در خویشم خوان تا تاج سرت خوانم. خاقانی. تاج گهر آسمان بر انداخت زرین صدف از نهان بر انداخت. خاقانی. وز زیور اختران به نوروز تاج قزل ارسلان زند صبح. خاقانی. تخت جمشید و تاج نوشروان آرزومند پای و تارک تست. خاقانی. گرچه کم ارز چو انگشتری پایم لیک قدر تاج سر شاهان به خراسان یابم. خاقانی. یا تاج زر از سر شه زنگ تیغ قزل ارسلان بر انداخت. خاقانی. گه یاره کنی ز ماه و گه تاج گه رنگ دهی به خاک و گه شم. خاقانی. عشق را گه تاج ساز و بر سر عشاق نه زلف را گه طوق کن در حلق مردان در فکن. خاقانی. خانه خدای مسیح یعنی سلطان چرخ بر در سلطان عهد تاج زر انداخته. خاقانی. عقل و عصمت که مرا تاج فراغت دادند بر سر منصب دیوان شدنم نگذارند. خاقانی. تاج دولت بایدت زر سلامت جوی لیک آن زر اندر بوتئه عالم نخواهی یافتن. خاقانی. شد پایمال تخت و نگین کز تو در گذشت شد خاکسار تاج و کمر کز تو باز ماند. خاقانی. اگر تاج خواهی ربود از سرم یکی لحظه بگذار تا بگذرم. نظامی. در عمل کوش و هر چه خواهی پوش. تاج بر سر نه و علم بردوش. سعدی (گلستان). گرم پای ایمان نلغزد ز جای بسر بر نهم تاج عفو خدای. سعدی (بوستان ||). مجازاً به معنی پادشاهی و سلطنت آید: جهان یکسر آباد باشد به تاج ندیده کسی تاجور بی خراج. فردوسی ||. سر بزرگ. پیشوا. مقدم: بدو گفت کو را فریرز خوان که فرزندشاهست و تاج گوان. فردوسی. خریدار من تاج عمرانیان است تو خود خادم تاج عمرانیانی. منوچهری. خسرو غازی سرشاهان و تاج خسروان میر محمود آن شه دریا دل دریا گذر. فرخی. نام او چون اسم اعظم تاج اسما دان از آنک حلقهء میم منوچهر است طوق اصفیا. خاقانی. تاج سر خاندان

سلجوق بر تخت زر کیان بینم. خاقانی. تاج سر آفرینش است شه شرق در کنف آفرید گار بماناد. خاقانی. - تاج چیزی؛ قسمت بالا و فوقانی سر آن چیز. در شرفنامه به معنی لایق آمده است. - تاج دار؛ سر دار: سخن هر سری را کند تاجدار سری را کند هم سخن تاج دار. تاج المآثر (از شرفنامه منیری). نباشد چو تو هیچ شه تاجدار که بادا سر دشمنت تاج دار. (مؤلف شرفنامه منیری). - تاج زرین؛ افسری از زر. تاج ساخته شده از طلا ||. - کنایه از شعله شمع و چراغ و غیره: تا نبود این تاج زرین بر سرش استوده بود شمع افتاد از هوای سرفرازی در گداز. کلیم (از آندراج). - تاج ساسانیان؛ در خبر است تاج زرین و سنگین و بزرگ پادشاهان ساسانی چندان بگوهرهای گرانبها آراسته بود که آن را به زنجیر زرین می آویختند و پادشاهان که یارای کشیدن آن بروی سر خود نداشتند بروی تخت برآمده بزیر آن می نشستند: یکی حلقه ای بد زر ریخته از آن کار چرخ اندر آویخته فروهشته زو سرخ زنجیر زر بهر مهره ای در نشاند گهر چو رفتی شهنشاه بر تخت عاج بیاویختندی ز زنجیر تاج. فردوسی. حلقه ای که زنجیر زرین بر آن می پیوست تا صد و چهل سال پیش از این در کاخ تیسفون بجای مانده بود. (هر مزدنامه، پورداود و ص ۳۰۴)... خسرو تاجی داشت که ۶۰ من زر خالص در آن بکار برده بودند و مرواریدهای آن تاج هر یک مقدار بیضه گنجشک بود و یاقوت های رمانی آن در شب چون چراغ روشنایی میداد و آنرا در شبان تار بجای چراغ بکار می بردند، زمردهایش دیده افعی را کور می کرد، زنجیری از طلا بطول ۷۰ ذراع از سقف ایوان آویخته و تاج را بقسمی به آن بسته بودند که بر سر پادشاه قرار می گرفت و از وزن خود آسیبی باو نمی رسانید (۷) بی شبهه این همان تاجی است که دربارگاه تیسفون می آویختند و طبری نیز از آن نام برده است (۸) (ایران در زمان ساسانیان. کریستن سن چ ابن سینا ص ۴۸۷ ||). نام کلاههای ترک ترک درویشان، کلاه قلاب دوزی صوفیان، مزوجه، مزوجه، مجوزه. آندراج از قول مجدالدین علی قوسی آرد: تاج در این ایام کسوتی معروف را گویند که دوازده ترک دارد و اکثراً از سقرلات قرمزی سازند و در اصل بفرموده شاه اسماعیل صفوی اختراع شده و لشکر او را به سبب پوشیدن تاج قرمزی قزلباش گفتندی و این لقب در ایران بر لشکریان ماند و از عدد ترک ها عدد ائمه اثنا عشر علیه السلام مقصود و مطلوب است - انتهی ||. افسری که از یک گوش تا گوش دیگر را بشکل نیم دایره بیوشاند (دزی ج ۱ ص ۱۵۴):... کلاه بلند و قرمزی که در قسمت پیشانی تنگ است و به تدریج که بالا رود وسیعتر گردد و قسمت بالای آن مسطح باشد و دارای دوازده ترک بعده دوازده امام است و از وسط رأس کلاه نوعی ساقه باریک و راست به طول یک پالم (۹) قرار دارد در زمان سلطنت پادشاهان صفوی رواج داشته است. (دزی ج ۱ ص ۱۵۴). کلاه درازی که درویشان بر سر می گذارند و اغلب دور آن رشمه یا پارچه می پیچند: شاه اسماعیل برای سپاهیان که در اویش و مریدانش بودند تاج قرمز دوازده ترک ساخت (فرهنگ نظام ||). دسته ای از پر یا گلابتون و مانند آنها که بر پیشانی کلاه طوری نصب کنند که حصه ای از آن از کلاه بلندتر باشد و نام دیگر آن جیغه است. ... زنان و اطفال هم این تاج را استعمال می کنند (فرهنگ نظام) آنچه زنان بر سر نهند زینت را (دزی ج ۱ ص ۱۵۴ بنقل از الف لیله و لیله ترجمه لین ... ||). تاج بمعنی اخیر مجازاً در هر چیز شبیه با آن استعمال می شود مثل تاج خروس یعنی تکه گوشت قرمزی که روی سرخروس است. (فرهنگ نظام). گوشت پاره ای که بر سر خروس و پاره ای مرغهاست: گوشت پاره سرخ و مضرس فرق خروس و امثال آن. رجوع به تاج خروس شود. خوچ، خوچه، بلوچ، لالک، لالکا، جوج. خوژه. خواچه. عرف. عفریه. (زمخسری). خو خروه. خود خروج. مغفر ||. چتر گونه ای که بر سر بعض گیاهان بالا آید، حامل بذر یا ثمر آن و آنرا به عربی اکلیل گویند، گلکهای چتری ||. قسمت آشکار دندان را گویند: هر دندان مرکب از دو قسمت است یکی مرئی که آنرا تاج دندان و یکی دیگر مخفی که آنرا ریشه می نامند. (پیوره محمود سیاسی ص ۲). در اصطلاح علم طب آن حصه ای از دندان که دیده می شود (فرهنگ نظام ||). پوششی از طلا و غیره که بر سردندان تباه شده استوار کنند ||. در علم هندسه عبارت است از سطحی که مابین دو محیط دایره داخل هم باشد. (فرهنگ نظام ||). بن قسمتی از ناخن که متصل به گوشت نیست و در بن آن شوخ گرد آید. اکلیل (گوشت گرداگرد ناخن). (منتهی الارب ||). جزء زینتی درها و گنجه ها و دولابها و امثال آن که نجاران بر بالای آنها سازند (۱۰).

جزء زینتی مثلث شکل یا نیم دایره بر بالای ساختمان‌ها || یکی از القاب سابق مردان و زنان ایران بوده که از دولت‌ها عطا می‌شده مثل تاج العلما (لقب مرد) و تاج الملوک. (لقب زن) (فرهنگ نظام). (۱) - Studien uder die - Taga. (۳) - Psak. (۲) - (۴) ۱۹۱۹. S. ۸۴. (Persis-chen. Fremduorter Von Siddiqi. Gottingen) - رجوع به برهان قاطع چ معین ذیل تاج (حاشیه) شود. Tag. (۵) - Tagavor. (۶) - Dynastie des Lahmiden in al-Hira Von Gustav Rothstein. (۷) ۱۸۹۹. S. ۱۲۸-۹. (Berlin) - ثعالبی ص ۶۹۹ و بعد. (۸) - ثعالبی ص ۴۱۹ و بعد. (۹) - Palme مأخوذ از لاتینی Palmus نام مقیاس طول که نخستین معادل ۲۲۵/۰ متر و دوم معال ۰۲۹/۰ متر بوده است. (۱۰) - Fronton.

تاج.

(اخ) در تاریخ حمزه اصفهانی نام یکی از اجداد جودرز (گودرز) است رجوع به تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۵ شود.

تاج.

(اخ) رجوع به محمد صدر علاء شود.

تاج.

(اخ) (ال ...) نام سرایی است مشهور و عالی قدر و وسیع به بغداد از سراهای بزرگ خلافت. نخستین کس که آن را بنانهاد و بدین نام خواند امیرالمؤمنین المعتضد بود و آن در ایام وی پایان نرسید و پسرش مکتفی آنرا تمام کرد... رجوع به معجم البلدان شود. مجلسی بود چون رواق در دارالخلافه بغداد واقع بر ستونهای مرمری و دارای پنج طاق بین هر دو طاق پنج ستون است که چهار ستون در اطراف و ستون پنجمی در وسط در غایت بلندیست و آن در ساحل دجله واقع و بر روی قناتی که از زیر آن آب جاری میشد، قرار داشت آب مزبور از آنجا بیش از ۷۰ ذرع دور میشد و این کاخ اکنون از بنای معتضد باقی است. بنای مذکور منهدم گردید و سپس بنای کنونی را بر فراز آن بنا کردند. در پشت این بنا بنای معروف به دارالشاطبه واقع است بدانجا اطاقی است که خلفا برای بیعت در آن می نشستند و دارای غرفه ای بود که به صحنی بزرگ باز میشد که مردم در آن برای بیعت جمع می شدند. (مراصد الاطلاع)... معتضد بالله به عمارت علاقه داشت بنای قصری را بر جانب شرقی بغداد شروع کرد و آن را «قصرالتاج» نامید ولی این قصر در روزگار وی پایان نرسید و فرزندش المکتفی آنرا پایان داد، در همان مکان قصری بود که جعفر برمکی آنرا ساخته و سپس حسن بن سهل در آن سکونت گزیده بود از این رو قصر حسنی نامیده شد هنگامی که المعتضد بخلافت رسید (سنه ۲۷۹ ه. ق.) بر ساختمان قصر افزود و آنرا بزرگ و وسیع گردانید و اطرافش را حصاری گرفت و منازل بسیاری بر گرداگرد آن بساخت و از صحرا قطعه ای را بدان ضمیمه کرد و میدانی بساخت و چون بنای قصرالتاج را آغاز کرد شروع بنا مصادف با حمله او به شهر آمد شد و هنگام بازگشت مشاهده دودی بر بالای قصر، او را ناخوش آمد پس بفرمود تا بر دو میلی آن کاخ قصری بنام قصرالثریا بنا کردند...» (تاریخ التمدن الاسلامی چ جرجی زیدان ج ۵ ص ۹۳-۹۴). نام کاخ بزرگ و بسیار مشهوریست در بغداد که معتضد بالله از خلفای عباسی بانی آن بود و پسرش مکتفی بالله آن را باتمام رسانید در همین محل قبلاً کاخی مسمی بقصر برمکی وجود داشته که بدست مأمون خلیفه افتاد، و وی یک سلسله ابنیه دیگر بر آن اضافه کرد بیک محله تبدیل و به «مأمونیه» موسوم ساخت، بعدها خلیفه معتمد علی الله تزینات و تکلفاتی در آن بکرد، و عاقبت معتضد بالله ابنیه واقعه در گرداگرد وی را ویران و تبدیل باغها و تفرج گاهها نمود، و بنای خود کاخ را هم تجدید و موسوم به «تاج» ساخت و بعد پسرش بتکمیل و تزین آن پرداخت پس به سال ۵۴۹ ه. ق. بر اثر صاعقه دوچار حریق گردید و سپس تعمیرش کردند اما شکوه اولی آن زایل شده

بود و بالاخره در حمله مغولان به بغداد به ویرانه مبدل گشت. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج.

(اخ) تاجو(۱) نام بزرگترین رود شبه جزیره ایبریا یعنی دو کشور اسپانیول و پرتقال است، از کوه سیرافلیوی واقع در طرف شمال شرقی اسپانیا سرچشمه گرفته، اول بشمال غربی و بعد بجنوب غربی و بالاخره بسمت مغرب روان شود و آنگاه از طرف سفلی لیسبون وارد اقیانوس اطلس میگردد، و طول مجرایش به ۷۶۰ هزار گز میرسد و ۵۶۰ گز آن در خاک اسپانیا واقع است و شعبی دارد، از طرف راست انهار: گالو، تایونه، چارانه، وادی الرمل، البرکه، تیتار، و آلاکون از طرف چپ: وادی ایله آلگودور، و سالون، در خاک پرتقال از راست: پونسول اوقره زه، وزرزه و از طرف چپ دو نهر «زاتارس» و «کالکه» نزدیک بمصبی، برود تاج وارد گردد، شعرای اسپانیول وادی تاج را با اشعار دلایز خود بسیار ستوده اند ولی با این وصف اکثر نقاط آن سنگلاخ و بیابان است، در سواحل این رود بلاد و قصبات بسیار واقع است که عمده آنها از این قرار است: آرانئوژ تالاییره، دلارینه، بوئنته، دل آرزو، بیسپو، القنطره و در پرتقال بلاد و قصبات: ویلاولها آبرانتس، شنتریم و لیسبون. در میاه این رود مقداری ریزه دریافت شود، و مصبش وسیع و دلکش و باندازه خلیجی پهناور و شبیه به بغاز استانبول میباشد و ناقصبه آبرانتس برای سیرسفائن صلاحیت دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) Taje - و در پرتقالی Tejo (در اسپانیایی).

تاج.

(اخ) (ال ...) کتاب التاج فی اخلاق الملوک تألیف ابی عثمان عمرو بن بحر الجاحظ و آن کتابی است در آداب و اخلاق پادشاهان در مطبوعه دارالکتب مصریه بتصحیح احمد زکی پاشا بطبع رسیده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۶۷) و ترجمه فارسی آن نیز از طرف کمیسیون معارف بطبع رسیده است.

تاج.

(اخ) (ال ...) کتاب التاج (تاگ نامک) کتابی از ایرانیان قدیم که آنرا بعربی ترجمه کرده اند (ابن الندیم). کتاب التاج فی سیره انوشیروان نام کتابی است که ابن المقفع از فارسی بعربی نقل کرده است. کتابی است مبنی بر مناقب و مآثر آل بویه که ابواسحاق(۱) ابراهیم بن هلال مشهور بصابی بنام عضدالدوله تصنیف کرد. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۴۲۷ شود. در تاریخ بیهقی نام این کتاب «کتاب تاجی» ذکر شده است... و آن قصه دراز است و در اخبار آل بویه بیامده در کتاب تاجی که ابواسحاق دبیر ساخته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۱)... و آن نمود که در کتاب تاجی ابواسحاق صابی برانده است. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۳۸۰). (۱) - در متن: ابوالحسن.

تاج.

(اخ) نام یکی از قلاع اسمعیلیه که بدست هولاکوخان در سال ۶۵۰ ه. ق. ویران گشت... در سلخ شوال سنه ۵۲۷ ه. ق. در خدمت هولاکوخان ایلی و مطاوعت نمود هولاکوخان بفرمود تا قلاع ملاحظه خراب کردند در مدت یکماه قرب پنجاه قلعه حصین چون الموت و... و تاج و... مسخر شد و خراب گردانید. (تاریخ گزیده چ ادوارد برون ج ۱ ص ۵۲۷).

تاج.

(ال ...) (اخ) ابن السباعی خازن المستنصریه، وی یکی از مشاهیر دوران الحاکم بامرالله بود. رجوع به تاریخ خلفاء ص ۳۲۱ شود.

تاج.

(اخ) (ال ...) ابن الفرکاح. وی یکی از مشاهیر دوران خلیفه الحاکم بامرالله بود. رجوع به تاریخ خلفاء ص ۳۲۱ شود.

تاج.

(اخ) (ال ...) ابن میسر المورخ. وی از مشاهیر زمان الحاکم بامرالله بوده. رجوع به تاریخ خلفاء ص ۳۲۱ شود.

تاج.

(اخ) (ال ...) ابن بنت الاعز. از مشاهیر دوران خلیفه الحاکم بامرالله. سیوطی نام ویرا در ذیل احوال الحاکم بامرالله بدینسان آورد: در سال ۶۶۳ ه. ق. در کشور مصر داوری قضات چهارگانه تجدید شد و از هر یک از مذاهب اربعه یک قاضی تعیین شد و سبب آن بود که قاضی تاج الدین بنت الاعز از اجرای بسیاری احکام سرباز زد و امور تعطیل شد و تنها شافعیان در اموال ایتام و امور بیت المال رسیدگی می کردند... (تاریخ خلفاء سیوطی ص ۳۱۹)

تاج.

(اخ) (ال ...) اسماعیل بن ابراهیم بن قریش المخزومی المصری محدث. وی از جعفر الهمدانی و ابن المقیر روایت کند و در رجب سال ۶۹۴ ه. ق. در گذشت. رجوع به کتاب حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ج ۱ ص ۱۷۶ شود.

تاج آباد.

(اخ) نام دهی نزدیک گردنه اسدآباد.

تاج آباد.

(اخ) مرکز بلوک هوات در یزد.

تاج آباد.

(اخ) قریه ای است به شش فرسنگی جنوب شهر داراب (فارسنامه ناصری).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان کرند بخش بشرویه شهرستان فردوس. ده هزارگزی باختر بشرویه، دو هزارگزی جنوب مالرو عمومی بشرویه برقه، دامنه، خشک و گرمسیر با پانزده تن سکنه. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج آباد.

(اخ) دهی از دهستان باشتن بخش داورزن شهرستان سبزوار، ۶۲ هزار گزی جنوب خاوری داورزن و هشت هزار گزی جنوب شوسهء عمومی مشهد به طهران، جلگه، معتدل دارای ۳۶۱ تن سکنه آب از قنات، محصول آن غلات پنبه شغل زراعت راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی از دهستان جوخواه بخش طبس شهرستان فردوس در هیجده هزار گزی شمال باختری طبس سر راه آن شوسهء عمومی طبس به یزد، جلگه، معتدل دارای ۳۱ تن سکنه می باشد. آب از قنات. محصول آن غلات، خرما پنبه گاورس، شغل اهالی زراعت، راه آن ماشین رو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج آباد.

(اخ) دهی از دهستان در هرات و مروست بخش ۱ شهر بابک شهرستان یزد ۸۰ هزار گزی باختر شهر بابک، متصل به راه خبر به مروست، جلگه، معتدل مالاریائی با ۱۴۱۷ تن سکنه می باشد. آب از قنات و رودخانهء محلی، محصول آن غلات حبوبات، شغل اهالی زراعت، صنایع دستی کرباس و قالی بافی می باشد. راه آن ارا به رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰)

تاج آباد.

(اخ) دهی از دهستان چهاربلوک بخش سیمینه رود شهرستان همدان ۲۸ هزار گزی جنوب باختری قصبهء بهار هزار گزی جنوب شوسهء همدان به کرمانشاه کوهستانی، سردسیر دارای ۱۳۰۰ تن سکنه می باشد. آب از چشمه محصول آن غلات انگور، شغل اهالی زراعت گله داری. صنایع دستی آن قالی بافی می باشد. راه در فصل خشکی اتومبیل رو، در دو محل به فاصلهء چهار هزار گز تاج آباد بالا و پائین نامیده می شوند، سکنهء پایین آن ۸۹۶ تن است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاج آباد.

(اخ) دهی جزء دهستان فراهان علیا بخش فرمهین شهرستان اراک ۱۴ هزار گزی جنوب خاوری فرمهین چهارده هزار گزی راه آن عمومی، کوهستانی، سردسیر دارای ۲۹۴ تن سکنه می باشد. آب از قنات و رودخانهء محلی، محصول آن غلات، ارزن، بنشن، پنبه، صیفی. شغل اهالی زراعت گله داری، صنایع دستی آنان گلیم و جاجیم بافی می باشد. راه آن مالرو است. از فرمهین اتومبیل رو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تاج آباد.

(اخ) دهی از دهستان مرو دشت بخش زرقان شهرستان شیراز سی و یک هزار گزی خاور زرقان، ۱۵ هزار گزی شوسهء اصفهان به شیراز، جلگه، معتدل مالاریایی دارای ۲۰۲ تن سکنه می باشد. آب از قنات محصول آن غلات چغندر، شغل اهالی زراعت قالی بافی می باشد. راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تاج آباد.

(اِخ) دهی از دهستان خسویه بخش داراب شهرستان فسا ۳۶ هزار گزی جنوب داراب، حاشیه جنوبی رودخانه نقش رستم، جلگه، گرمسیر و مالاریائی، دارای ۱۲۸ تن سکنه می باشد. آب از رودخانه. محصول آن غلات، حبوبات، برنج، پنبه، میوجات. شغل اهالی زراعت، قالی بافی راه آن فرعی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تاج آباد.

(اِخ) دهی از دهستان و بخش خفر شهرستان جهرم ۴۵۰۰ گزی شمال باختر باب انار، ۱۵۰۰ گزی شمال شوسه شیراز به جهرم، جلگه، گرمسیر و مالاریایی دارای ۷۵ تن سکنه می باشد. آب از چشمه، محصول آن خرما بادام میوجات، غلات، شغل اهالی باغداری و زراعت. راه آن فرعی است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تاج آباد.

(اِخ) ده کوچکی از دهستان رونیز جنگل بخش مرکزی شهرستان فسا ۴۲ هزار گزی شمال فسا، کنار شوسه اصطهبانات به فسا دارای ۲۵ تن سکنه می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تاج آباد.

(اِخ) رجوع به کچل آباد شود.

تاج آباد.

(اِخ) دهی از دهستان حومه بخش زرنند شهرستان کرمان، ۴۰۰۰ گزی جنوب زرنند، سر راه آن فرعی زرنند کرمان، جلگه، معتدل دارای ۷۳۵ تن سکنه می باشد. آب از قنات، محصول آن غلات، پسته، پنبه. شغل اهالی زراعت، راه آن فرعی، زیارتگاهی بنام امام زاده عبدالله دارد. دبستانی نیز دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اِخ) دهی از دهستان اسفندقه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت، ۱۲۰ هزار گزی ساردوئیه، سر راه آن فرعی بافت جیرفت، جلگه، معتدل دارای ۲۰۶ تن سکنه می باشد. آب آن از قنات، محصولش غلات حبوبات، شغل اهالی زراعت، راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اِخ) ده کوچکی از دهستان رابر، بخش بافت شهرستان سیرجان، ۴۲ هزار گزی شمال خاوری بافت. سر راه آن مالرو است. جواران به رابر دارای ۳۰ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان بزنجان بخش بافت شهرستان سیرجان، ۱۸ هزار گزی شمال خاوری بافت، ۳ هزار گزی جنوب

باختری راه آن مالرو است. بافت اسفندقه دارای ۳۰ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان محمدآباد بخش مرکز شهرستان سیرجان ده هزارگزی باختر راه آن فرعی پاریز به سعید آباد دارای ۱۵ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از بخش راور شهرستان کرمان ۳ هزارگزی شمال راور، کنار راه آن فرعی راور به مشهد دارای ۱۵ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان حومه بخش مشیز شهرستان سیرجان ۱۹ هزارگزی باختر مشیز، سر راه آن شوسه کرمان-سیرجان دارای ۹ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان خنمان شهرستان رفسنجان ۶۲ هزارگزی خاور رفسنجان، ۱۵ هزارگزی شمال شوسه رفسنجان به کرمان دارای دو خانوار. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تاج آباد.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان جوخواه بخش طبس شهرستان فردوس، ۱۸ هزارگزی شمال باختری طبس، سر راه آن شوسه عمومی طبس به یزد جلگه معتدل دارای ۳۱ تن سکنه می باشد. آب از قنات محصول آن غلات، خرما، پنبه گاورس، شغل اهالی زراعت. راه آن اتومبیل رو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج آباد سفلی.

[دِسْ لَ] (اخ) نام محلی کنار راه همدان و کرمانشاه میان گندچین و تاج آباد علیا در ۴۱۵ هزارگزی تهران.

تاج آباد علیا.

[دِعْ] (اخ) نام محلی کنار راه همدان و کرمانشاه میان تاج آباد سفلی و شهاب در ۴۱۹ هزارگزی تهران.

تاج آباد کهنه.

[دِکُنْ] (اخ) دهی از دهستان حومه خاوری شهرستان رفسنجان ۶ هزارگزی باختر رفسنجان، ۵ هزارگزی شوسه رفسنجان به یزد، جلگه سردسیر دارای ۳۳۰ تن سکنه می باشد. آب از قنات، محصول آن غلات پسته پنبه، لبنیات، شغل اهالی زراعت و گله

داری. راه آن فرعی است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج آباد نو.

[دِنَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان حومه خاوری شهرستان رفسنجان، ۷ هزارگزی شمال رفسنجان، ۷ هزارگزی شوسه رفسنجان به کرمان، دارای ۴۰ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاج اسکندری.

[جِ اِ كَ دَا] (ا مرکب) تاج اسکندر مقدونی، افسر اسکندربن فیلفوس: نگه کن که ماند همی نرگس تو ز بس سیم و زر تاج اسکندری را. ناصر خسرو ||. تاج پادشاهی ارجمند.

تاج الادباء.

[جُ لْ اُ دَا] (اخ) عبدالمجید رشیدالدین (امام ادیب...). یکی از معاصرین عوفی است. رجوع به لباب الالباب عوفی چ لیدن ج ۱ ص ۵۰ شود.

تاج الاسلام.

[جُ لْ اِ] (اخ) احمدبن عبدالعزیزبن مازہ قزوینی در تعلیقات لباب الالباب ج ۱ ص ۳۳۴ نوشته اند: «برادر احمد تاج الاسلام احمدبن عبدالعزیز مازہ (برهان الدین عبدالعزیز) که گورخان بعد از کشتن برادرش صدرشهدید حسام الدین عمر، وی را مستشار و ناظر بر البتکین حاکم بخارا فرمود تا هر کاری که البتکین کند باشارت و رای تاج الاسلام باشد. (به نقل از چهار مقاله ترجمه پرفسور برون ص ۳۹). اما در چهار مقاله آمده: گورخان خطایی بدرسمرقند با سلطان عالم سنجر بن ملکشاه مصاف کرد و لشکر اسلام را چنان چشم زخمی افتاد که نتوان گفت و ماوراء النهر او را مسلم شد بعد از کشتن امام مشرق حسام الدین انارالله برهانه و وسع علیه رضوانه، پس گورخان بخارا را به اتمتکین (۱) داد پسر امیر بیابانی؟ برادر زاده خوارزمشاه اتسز و در وقت بازگشتن او را به خواجه امام تاج الاسلام احمدبن عبدالعزیز سپرد که امام بخارا بود و پسر برهان، تا هر چه کند با اشارت او کند و بی امر او هیچ کاری نکند و هیچ حرکت بی حضور او نکند و گورخان بازگشت و به برسرخان باز رفت و عدل او را اندازه ای نبود و نفاذ امر او را حدی نه و الحق حقیقت پادشاهی از این دو بیش نیست اتمتکین چون میدان تنها یافت دست به ظلم برد و از بخارا استخراج کردن گرفت بخاریان تنی چند به وفد سوی برسرخان رفتند و تظلم کردند. گورخان چون بشنید نامه ای نوشت سوی اتمتکین بر طریق اهل اسلام «بسم الله الرحمن الرحیم» اتمتکین بدانند که میان ما اگرچه مسافت دور است رضا و سخط ما بدو نزدیک است. اتمتکین آن کند که احمد فرماید و احمد آن فرماید که محمد فرموده است والسلام...» (چهار مقاله قزوینی - معین چ ۲ ص ۳۷ و ۳۸). رجوع به احمدبن عبدالعزیز مازہ در همین لغت نامه شود. (۱) - ن ل: اتمتکین: البتکین.

تاج الاسلام.

[جُ لْ اِ] (اخ) (الامام...) الخدابادی البخاری از محدثین است و کتاب حدیثی بنام اربعین دارد که در حدیث چهارم درباره اسلام آوردن حضرت علی (ع) پیش از بلوغ احادیث و اشعاری نقل کرده است. صاحب حبیب السیر در ذیل اخبار و احادیثی که دلالت دارد بر سبق اسلام حیدر کرار نام وی را چنین یاد کرده است... و خواجه محمد پارسا رحمه الله در فصل الخطاب آورده که (قال

الامام تاج الاسلام الخدابادی البخاری رحمۃ اللہ علیہ فی اربعینہ فی الحدیث الرابع فی ذکر علی رضی اللہ عنہ والصحیح انہ اسلم قبل البلوغ روى هذا البيت عن علی رضی اللہ عنہ قبل الاسلام). شعر: سبقتکم الی الاسلام طراً غلاماً ما بلغت اوان حلمی محمد النبی اخی و صهری و حمزہ سید الشهداء عمی... (حبیب السیر ج ۲ ص ۱۱).

تاج الاسلام.

[جُلْ ا] [اخ] رجوع به سلیمان بن داود... شود.

تاج الاسلام.

[جُلْ ا] [اخ] حسین نصر بن احمد معروف به ابن خمیس موصلی شافعی. مناقب الابرار و محاسن الاخیار از اوست: جلال همایی در غزالی نامه ص ۵۲۱ در ذیل شاگردان امام محمد غزالی نام ویرا چنین آورد: ۵- تاج الاسلام ابن خمیس. ابو عبدالله حسین بن نصر موصلی متوفی ۵۲۲ ه. ق. (یافعی و ابن خلکان).

تاج الاسلام.

[جُلْ ا] [اخ] سمعانی مروزی عبدالکریم بن ابی بکر محمد. رجوع به ابوسعید عبدالکریم بن ابی بکر... شود.

تاج الافاضل.

[جُلْ اَص] [اخ] خالد بن الربیع. وی از افاضل خراسانست که عوفی در لباب الالباب بدینسان از وی یاد می کند: الامیر العمید العالم فخرالدین تاج الافضل خالد بن الربیع الملکی الطولانی. از افاضل جهان و از اعیان خراسان بوده بکفایت و شہامت یگانه جهان و در فصاحت و بلاغت نشانه عالمی، الفاظ بدیع او از سحر باطراوت تر و اشعار رفیع او از شہد با حلاوت تر شعرش را نثره بر دل نبشته نثرش را شعری بدایره نهاده و میان او و اوحدالدهر انوری مکاتبات و مشاعر است و این یک بیت برهان این دعوی است که وقتی اول رسالتی را بدین موشح گردانید. سلامٌ علیک انوری کیف حالک مرا حال بی تو نه نیکست باری و گویند بسمع سلطان علاءالدین ملک الجبال رسانیدند که انوری ترا هجا گفته است و پای از حد خود فراتر نهاده و زبان بمطالب تو برگشاده بنزدیک ملک طوطی نبشت تا آن بلبل بستان فصاحت را بخدمت او فرستد و لطف مجاملت در میان آورد و چنان مینمود که او را بجهت تعهد و تلافی استدعا میکند و در ضمیر داشت که چون بروی دست یابد او را نکال گرداند و امیر عمید فخرالدین را از آن حال علم بود و صورت حال بنزدیک او نمیتوانست نبشت چه از سطوت قهر سلطان علاءالدین می اندیشید و مصادقت و دوستی باهمال رضا نمیداد بنزدیک او نامه نبشت. مطلع آن نامه این که: هی الدنيا تقول بملء فیها حذار حذار من بطشی و فتکی فلا یغررک طولُ ابتسامی فقولی مضحکٌ والفعل مبکی هی الدنيا اشبهها بشهد یسم و جیفه ملئت بمسک انوری از این بیت استدلال نموده که در ضمن آن ملاطفت ناکامی هست و شہد آن لطف حال به زهر عقوبت مآل آلوده است شفیعیان بر انگیخت تا ملک طوطی را از سر آن دور کردند و چون ملک علاءالدین را از آن حال معلوم شد رسولی دیگر فرستاد و گفت هزار سر گوسپند میدهم اگر او را بنزدیک من فرستی، ملک طوطی انوری را موکل کرد که ناکام ساخته باید شد و بغور رفت چه هزار گوسپند بمقابله تو میدهد. انوری گفت ای ملک اسلام چون من مردی او را بهزار سر گوسپند میارزد پادشاه را برایگان نمی ارزد، بگذار تاباقی عمر در سلک خدم تو منخرط باشم و بدست بیان، در مدایح در پای تو پاشم ملک طوطی را خوش آمد او را نگاهداشت و غرض از تقریر این حکایت لطف طبع فخرالدین بود که تمامت صورت حال را در دو بیت تضمین کرد و اگرچه شعر دیگران بود

فاما غرض او از ایراد آن بوفارسید و حسن عهد را رعایت کرد و ذات انوری که نور حدقه فضل و نور حدیقه هنر بود سالم ماند و اکنون طرفی از لطایف اشعار قلم او در قلم آورده خواهد شد: در صفت حوض می گوید: قطعه حوضی چو حوض کوثر و آبی دروخنک همچون گلاب بر رخ رخشان حور عین سیمین بران و حوروشان بر کنار حوض چو نانک در میان صدف لؤلؤ ثمین و این قصیده که از قلاید قصاید است او گفته است و در هر مصراع دستی لازم داشته: ای دست برده از همه خوبان بدلبری ناوردمت بدست و بماندم ز دل بری کارم ز دست رفت چو بردی دلم تمام دستی تمام داری در کار دلبری ای در صف جمال زبر دست نیکوان در حسن زیردست تو هم حور و هم پری برخاسته بدست مراعات با تو من از من تو شسته دست و نشسته بدآوری جانم بدست تست خوش آمد ترا ببر دست خوش توام که زجانم تو خوشتری جانی نهاده بر کف دست از پی توام دستم بسینه باز منه از سبک سری هجر دراز دست تو در کوی عاشقی کوتاه کرد دست و دل من ز صابری مانند این دل ضعیف ز هجرت بدست غم دستی قویست هجر ترا در ستمگری بر دست مانده بود مرا جان و دل ولیک بر هر دوان نبود مرا دست قادری بردی دل فگار بیک دست برد عشق جان ماند و دست خون شد و اینهم تو می بری چون دست رس نماند مرا لشکری شدم دنیا بدست نامد و دین رفت بر سری جان بدهم و بندهم خاک درت ز دست هر چند باد دست بود مرد لشکری عشقت بدست بازی سیمین بر تو کرد دست مرا چو سوزن زرین ز لاغری یعنی ز دست کاری هجر ستیزه کار معلوم گرددت که بدین دست بنگری دست من است و دامن تو ز آنک تو مرا چون دست بوس شاه جهان روح پروری سلطان دست گیر محمد که آمده ست خورشید پیش سایه دستش بچاکری سیف الله دگر شد کز فرّ دست او سیفی بدست، زاید او زر جعفری درویشی خزانه ز دست جواد اوست هم ز آن خجسته دست جهانرا توانگری دستت دست او را در کار بزم و رزم برتر ز دستها که فرادست او بری ای تیغ او که فتح ز تو دست موزه ساخت یارب بدست او چه درفشنده پیکری آمد عروس ملک بدست ظفر بروز دادیش دست پیمان کردیش شوهری ای کرده با مخالفتش دست در کمر از دست برد خنجر او برده کیفری دریای (۱) طاعتش نزدی دست لاجرم هم پای در گلی زدو (۲) هم دست بر سری شاهها بلاد کفر به دستت شود خراب کاسلام را به نصرت هم دست حیدری دست هزار رستم بر تافتی که تو در تاب (۳) دست مردی سهراب دیگری ساغر بدست در چمن لهُو معطی خنجر بدست در صف هیجامظفری دستی بزد مخالف ملک که زد همی با تو بدست بازی لاف برابری یک کار نیک رفت بدست وی اینک او خود را بدست و بازو روزی بداختری مریخ با عدوت بدو دست تیغ زد باطالع تو دست یکی کردمشتی حصنی که می نیافت برو دست آسمان حق با تو بد بدست تو آمد که حق وری فالی زدم که دست تو پیش است زینهار کین فال را ز دست دگر فال نشمیری یک مدح گوی نیست تھی دست از آنکه تو بر دست مال میدهی و مدح میخری دست عنایت تو فلک بر سرم نهاد تا دست تازه کردم در مدح گستری شعرم بدست گیر و فراخوانش سربسر وین دست بین که هست مرا در سخن وری در نظم تازیان چو گرفتم قلم بدست بر دست بوسه داد مرا دست قادری چون دست برگشاد برین نظم فارسی طبعم بدست خویش بزدجان عنصری دشمن درد میخورد از دست حادثات وز دست دوست تو می روشن همی خوری فرخنده باد عیدت و دست بدان بدور زین دست گاه ملک کاین را تو در خوری گر دست موسی باقی است در جهان می باش چون سلیمان در دست سروری غزل در خواب از آن سمن بناگوش تشریف خیال یافتم دوش بی آنکه ز من کشید زحمت تا روز کشیدمش در آغوش گه بوسه همی زدم بر آن چشم گه حلقه همی شدم در آن گوش شد محنت هجر او مرا خوش شد زهر فراق او مرانوش دوش از قبل خیال آن مه مه غاشیه ام کشید بر دوش حقا که حق خیال او نیز هرگز نشود مرا فراموش. دوستا بر دلم نه تاوانی که نکوتر ز ماه تابانی عشق را آیتی است من آنم حسن را غایتی است تو آنی بوستانی است عرض عارض تو همه ریحانش راح روحانی مردمی کن بمردم چشمم باز فرمای بوستان بانی یک غمت صد هزار جان ارزد دردل من به وقت ارزانی جان بگیر و برابرم بنشین که مرا تو برابر جانی گز فرستی خیال مهمانم در هم آرم برای مهمانی کنم از خون دل تکلف می کنم از دل چه چیز بریانی بنمای چو جان همی با کس کز لطافت بجان همی مانی کرده ای از جفا دلم ویران آشکار است این

نه پنهانی گنج رنج تو در دل من به که بود جای گنج ویرانی می ندانی مرا که پیش کسان نام من بر زبان چرا رانی می نخواهی مرا و طرفه تر آنک ناممه نا نیشته میخوانی سست پیمان چو تو نمی دانم سخت جان تر ز من کرا دانی بر من و بر تو ختم شد گوئی سخت جانی و سست پیمانی عارض من چو زر کنی شاید گر تو در عرض بوسه بستانی من چو در مدح شه در افشامم بر من از عارضم زر افشانی شه حسن آنکه از جلالت یافت تاج شاهی و تخت سلطانی. و این غزل هم او راست: مهتر بدل و بجان دریغ است عشق تو باین و آن دریغ است وصل تو بدان جهان توان یافت کان ملک بدین جهان دریغ است با کس بمگو که نام تو چیست کاین نام به هر زبان دریغ است کس را کمر وفا مفرمای کان طوق به هر میان دریغ است قدر قدمت زمین چه داند کآن فخر به آسمان دریغ است سروی تو و بوستان تو عقل سروی که بوستان دریغ است مرغیست غمت دل آشیانش مرغی که به آشیان دریغ است در کوی وفای تو بانصاف یک غم به هزار جان دریغ است خالد سگ تست غم بدو ده هر چند باستخوان دریغ است. و له امروز چنانی که تو را بنده توان بود در وصل تو با دولت پاینده توان بود بی عقل بنور رخ تو راه توان یافت بی روح بیاد لب تو زنده توان بود اندر هوس خاک سر کوی تو صدسال چون زلف تو از باد پراکنده توان بود با عشق خط و زلف تو حقا که قلم وار بر پای همه عمر سرافکنده توان بود در مجلس از جان و ز دل بی دهن و لب چون جام می لعل همه خنده توان بود. (لباب الالباب عوفی ج ۲ صص ۱۳۸-۱۴۵). (۱) - ظ: در پای. (۲) - ظ: زو و یعنی از او. (۳) - ظ: باب؟

تاج الامراء.

[جُلُّ أُم] (اخ) یکی از مشاهیر زمان ابوالعلاء معری است و ابوالعلاء ضمن مکاتبات و مناظراتی که با ابن عمران داشته است نام وی را بدین گونه یاد می کند: «... و قد علم ان السيد الاجل تاج الامراء فخر الملك عمدة الامامة وعدة الدولة و مجدها ذالفخرین نصیف اولاد سام و حام و یافت و ود العبد الضعیف العاجز لوان قلعه حلب و جمیع جبال الشام جعلها الله ذهاباً لینفقه التاج الامراء نصیرالدولة النبویة علی امامها السلام و کذالك علی الائمة الطاهیرین من آبائه من غیر ان یصیر الی العبد الضعیف من ذلک فیراط و هو یستحی من حضرة تاج الامراء ان ینظر الیه بعین من رغب فی العاجله بعد ما ذهب و هو رضی ان یلقى الله جلت قدرته و هولایطالب الابما فعل من اجتناب اللحوم فان وصل الی هذه الرتبة فقد سعد...» رجوع به معجم الادباء ج ۱ ص ۲۰۷ و ۲۰۸ شود.

تاج التبریزی.

[جُتْ ت] (ال ...) (اخ) وی از مشاهیر زمان خلیفه المستکفی بالله بوده است. رجوع به تاریخ الخلفاء سیوطی ص ۳۲۳ شود.

تاج الحلوانی.

[جُلُّ ح] (اخ) علی بن محمد مشهور به تاج الحلوانی. او راست. «دقایق الشعر» بفارسی بر شیوه حدایق السحر. (۱) (کشف الظنون ج ۱ استانبول ج ۱ ص ۴۹۴). (۱) - حدائق السحر فی دقایق الشعر کتابی است فارسی در اصطلاحات بدیع تألیف رشیدالدین وطواط متوفی به سال ۵۷۳ ه. ق.

تاج الدوله.

[جُیْدُ دَل] (اخ) دهی است از دهستان جلال از رک بخش مرکزی شهرستان بابل واقع در ۶ هزار گزی شمال خاوری بابل، کنار رودخانه خان رود. دشت، معتدل مرطوب مالاریایی، دارای ۷۰ تن سکنه می باشد. آب از رودخانه. محصول آن برنج، کنف، صیفی، پنبه، غلات، شغل اهالی زراعت، راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تاج الدوله.

[جُذُّ دُلَّ] (اخ) ابن اسکندر، دومین مرد سلسله بنی اسکندر از خاندان پادوسبائان طبرستان وی از ۸۸۱ ه. ق. / ۱۴۵۳ م. تا ۸۹۷ ه. ق. / ۱۴۷۶ م. حکومت کرد. (رجوع به سفرنامه مازندران و استراباد رابینو ص ۱۴۶ و ۱۴۴ و رجوع به التدوین شود).

تاج الدوله.

[جُذُّ دُلَّ] (اخ) ابن ملک بیستون بن گسته‌م بن تاج الدوله زیاد و برادر کیومرث بن بیستون از امراء مازندران. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۳۳ و ۵۹۱ شود.

تاج الدوله.

[جُذُّ دُلَّ] (اخ) ابوالحسن علی بن عیسی از بزرگان دولت عباسی بود و خلیفه الراضی بالله به وی پیشنهاد وزارت کرد و او بدلیل کهولت و ضعف مزاج از پذیرفتن آن سرباز زد و قرار بر این شد که برادرش ابوعلی عبدالرحمن بن عیسی وزارت خلیفه را عهده دار شود و تاج الدوله در کار وزارت نظارت داشته باشد. و نیز هنگامی که المتقی الله اجل را نزدیک دید از تاج الدوله خواست تا وزارتش را بپذیرد وی باز بعلت کبرسن از قبول آن سرباز زد و برادرش را برای این کار توصیه کرد. وی بسال ۳۳۰ ه. ق. درگذشت. رجوع به الاوراق صولی ص ۴، ۶۵، ۶۶، ۸۱، ۸۳، ۱۸۷، ۲۰۳، ۲۳۰، و رجوع به علی بن عیسی شود.

تاج الدوله.

[جُذُّ دُلَّ] (اخ) تتش بن الب ارسلان برادر ملکشاه سلجوقی. وی در سال ۴۷۱ ه. ق. بر حلب و دمشق مستولی شد:... در سنه احدی و سبعین و اربعمائه تاج الدوله تتش (۱) بن الب ارسلان حلب و دمشق را فتح کرد و از جانب مصر اقسیس خوارزمی بحرب تتش مبادرت نموده تتش بروی ظفر یافت و سپاه مصر منهزم گشته اقسیس بملازمت تتش شتافت و پس از روزی چند تتش آثار نفاق در حرکات و سکنات اقسیس مشاهده کرده در چاشتگاه عید او را بقتل رسانید و در سنه تسع و سبعین و اربعمائه سلطان ملکشاه به حلب شتافته تتش از صولت برادر توهم نموده روی گریز به وادی آورد و سلطان ملکشاه قسیم الدوله را در حلب حاکم ساخته بطرف بغداد نهضت کرد و تتش بعد از فوت ملکشاه فی سنه ست و ثمانین و اربعمائه نوبت دیگر بدیار شام شتافت و قسیم الدوله از حلب پیش تتش رفته غاشیئه اطاعتش بردوش گرفت و چون خاطر تتش از ضبط بلاد شام فارغ گردید لشکر به نصیین کشید و آن بلده را قهراً و قسراً گرفته دست بقتل و غارت برآورد آنگاه بموصل شتافته ابراهیم عقیلی که در آن اوان از قبل عباسیان حاکم موصل شده بود با سی هزار کس بمقابله و مقاتله تتش قیام نمود و بعد از استعمال آلات پیکار لشکر ابراهیم روی بصوب فرار آورده خدمتش بر دست تتش اسیر شد و تتش او را حبس کرد و مدت حیات ابراهیم در آن محبس بنهایت انجامید و بعد از این فتوحات تتش وفات یافته... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۴۹). رجوع به اخبار الدوله السلجوقیه ص ۷۱ و ۷۲ و تاریخ گزیده ص ۴۴۶ و ص ۴۸۰ و ۴۸۱ شود. (۱) - در متن حبیب السیر بجای تتش «تنش» آمده است.

تاج الدوله.

[جُذُّ دُلَّ] (اخ) خسروشاه بن بهرامشاه. رجوع به خسروشاه و رجوع به لباب الالباب چ لیدن ج ۱ ص ۹۳ و ۳۰۰ شود.

تاج الدوله.

[جُذ دُل] (اخ) لقب خسرو ملک آخرین سلطان غزنویست. رجوع بخسرو ملک شود.

تاج الدوله.

[جُذ دُل] (اخ) صیاد از حکمرانان سلسله پادوسپان در رویان و رستمدر طبرستان (از ۷۲۳-۷۳۴ ه. ق.). (التدوین).

تاج الدوله.

[جُذ دُل] (اخ) یزدجردبن شهریاربن اردشیر از امراء مازندران: تاج الدوله... قایم مقام عم خویش علاء الدوله بود و او را در مازندران اقتدار تمام پیدا شده نوبت دیگر آن مملکت را معمور ساخت چنانچه بروایت سید ظهیر در ایام دولتش در آمل هفتاد مدرسه معمور گشت و در هر مدرسه عالمی بدرس و افاده اشتغال میفرمود و تاج الدوله بیست و سه سال افسر اقبال بر سر نهاد وفاتش در سنه ۶۹۷ ه. ق. دست داد. (حیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۳۶). سامی بیک آرد: وی یکی از ملوک سلاله آل باوند در مازندران است: و بسال ۶۷۵ ه. ق. جلوس و ۲۳ سال حکومت کرد وی پادشاهی دانش دوست بود و در شهر آمل ۷۰ مدرسه تأسیس کرد. (قاموس الاعلام ترکی). رجوع به سفرنامه مازندران و استراباد رابینو ص ۳۵ و ۱۳۶ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) نام پادشاه هفتم از اتابکان لرستان کوچک. اجداد این حکمران تابع مغول بودند، و از این رو ابقاخان وی را، بعد از وفات عمش بدرالدین مسعود بسال ۶۵۸ ه. ق. بحکمرانی منصوب کرد. و پس از ۱۷ سال فرمانروائی وی را معزول نمود و دو پسرش فلک الدین حسن و عزالدین حسین را بجای وی معین کرد. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) رئیس خراسان، معاصر مجدالدین ابوالبرکات از شعرای خراسان (بیهق) بود (قرن ششم) ابوالبرکات قصیده ای در مدح وی گفته که مطلعش این است: آمد که وداع بچشم آن مه ختن دو جزع پرفتور و دو یاقوت پرفتن... رجوع به لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۲ ص ۳۱۸ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (رئیس...) از بزرگان ارکان دولت امیرشیخ ابواسحاق اینجو بود که پس از شکست امیر شیخ به دست امیر مبارزالدین محمد مظفر اسیر و کشته شد:.... مقارن آن حال امیر علی سهل ولد امیر شیخ که در سن ده سالگی بود و به حسن خط وجودت طبع اشتها داشت بدست ملازمان جناب مبارزی افتاد و با جمعی از ارکان دولت پدر خود مثل نیکچار و رئیس تاج الدین و کلوفرالدین مقید شد و هم در آن ایام شاه شجاع به ایالت ولایت کرمان سرافراز گشته امیر علی سهل را همراه برد و در منزل رودان و رقتجان آن گل نوشکفته را بصرصر بیداد بر خاک هلاک انداخت و گفت که باجل طبیعی فوت گشت و سایر گرفتاران نیز بحکم مبارزی راه سفر آخرت پیش گرفتند... (حیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۸۸-۲۸۹). حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده نام او را سید تاج الدین واعظ آرد:.... در آن وقت که امیر شیخ از شیراز بیرون میرفت پسر او علی سهل که در سن ده سالگی بود او را

نتوانست برد، در خانه سید تاج الدین واعظ پنهان کردند جمعی از مفسدان نشان دادند طفلک را بدر آوردند و با امیر بیکجکاز و کلوفرالدین مقید ساخته همراه شاه شجاع روانه کرمان گردانید امیر بیکجکاز را در آب کرمان انداختند. ... و علی سهل بکرمان آوردند... و علی سهل را گفتند بجانب اصفهان پیش پدر می برند در روزان و رفسنجان آن طفل را شهید کردند ... (تاریخ گزیده چ برون ص ۶۵۹). رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۱۰۴ و رجوع به تاج الدین واعظ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) ده کوچکی است از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند، ۸ هزار گزی شمال باختری در میان، ۳ هزار گزی جنوب شوسه عمومی بیرجند به درج، جلگه معتدل دارای ۱۴ تن سکنه می باشد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) دهی از دهستان تکاب بخش نوخندان شهرستان دهستان تکاب بخش نوخندان شهرستان دره گز. یازده هزار گزی جنوب باختری نوخندان، گرمسیر دارای ۵۶۶ تن سکنه می باشد. آب آن از چشمه، محصول آن غلات، کشمش و شغل اهالی زراعت، مالداری و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) نام محلی کنار راه قوچان بلطف آباد میان ددانلو و سعیدآباد در ۶۳۰۰۰ گزی قوچان.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) آبی از شعرای خراسان است و عوفی در لباب الالباب در ترجمه احوال وی چنین آرد: الصدر الاجل فخر الرؤساء تاج الدین الابی دام رفیعاً تاج الدین آبی از روساء سرخس و فضلالی خراسان است نگارخانه طبع او رونق خورنق شکسته و تصاویر خط موزون او از ارتنگ ننگ داشته متاع اشعار او را در اطراف جهان بازرگانان فضایل سفته می کنند و خریداران هنر طلب بجان می خرند و آن چه از اشعار او در حفظ است تحریر کرده آمد، بخدمت دوستی نویسد: قطعه. ای صدر دین ز درد فراق جمال تو چشم و دلم قرار گه آب و آتش است از چشم و دل که منزل وصل تو بود دی امروز بی تو بارگه آب و آتش است از دیده چون گلاب گل از دل چرا چکد گر چشم و دل نه کار گه آب و آتش است. وله ایضاً بخدایی که ذوق توحیدش در جهان خوشتر از شکر باشد که چو من دور باشم از در تو عیشم از زهر تلختر باشد گر تو صاحب دلی ز روی وفا بایدت زین سخن اثر باشد در حدیث آمده ست کز دل دوست بدل دوست رهگذر باشد (۱) پیش خاک درت نثار کنم گر بخوارها درر باشد دل و جان پیش خدمت وصلت تحفه ای سخت مختصر باشد این تفاخر نه بس مرا که مرا هر کجا پای تست سر باشد در جفاهات صبر خواهم کرد سخت نیکوست صبر اگر باشد بندگی میکنم بطاقت خویش نه همانا که بی اثر باشد. قطعه گر زمانه وفا کند با من عذر تقصیرهای خود خواهم ورنه مجرم مدان مرا زیرا که من ز تقصیر خویش آگاهم با ملکشه جهان نکرد وفا تو چنان داد که خودملکشاهم مهر و مه را کسوف [و] نقصانست خود گرفتم که مهر یا ماهم در غم و رنج این زمانه دون از فلک بگذرد همی آهم. وله ایضاً راد طبعی که در غمی افتاد جز به رادان مباد پیوندش ز آنک گرتجا کند به لئیم نگشاید ز سعی او بندش گه برحمت همی کند یادش که بحکمت همی کند پندش آخر الامر چون فرونگری زهر باشد نهفته در قندش این مثل سایر است و نیست شگفت گر نویسد به زر خردمندش پیل چون در وحل فروماند جز به پیلان برون نیارندش و این رباعیات که بنزدیک لطیف طبعان مقبولست از وی

منقولست، می گوید: رباعی لطف تو جفاء چرخ را مانع شد حسن تو دلیل قدرت صانع شد نه از سر عجزی که نکونامی را از دور بدیدار تو دل قانع شد رباعی مپسند نگارا ز خود این جور و جفا ناید زرخ خوب بجز مهر و وفا داد من مستمند دادی ورنه اشکوک الی من هو حسبی و کفی [در وفات یکی از عمال این رباعی را به مطایبه گفته] رباعی درماتمت آن قوم که خون می بارند مرگ تو حیات خویش میپندارند غمناک از آنند که تا دوزخیان جاوید چگونه با تو صحبت دارند و بخط او دیدم در سفینهء نجیب الدین الایوردی نوشته بود، بیت: دی خواجه نجیب احمد باوردی گفتا چو تو از باغ هنر با وردی اوراق سفینهء مرا تزیین ده ز آن غنچه که از گلبن طبع آوردی. (لباب الالباب چ گیب ج ۱ ص ۱۴۵). (۱) - این بیت در حاشیه و تعلیقات فیه مافیه چ فروزانفر، ص ۲۷۰ آمده است.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) آوجی از علماء دوران سلطنت الجایتو بود: ... در میان اشخاص معروفی که در عهد الجایتو مقتول شدند... تاج الدین آوجی است که شیعهء متعصبی بود و کوشش بسیار می نمود که الجایتو را بطریق حقهء امامیه وارد سازد، لکن آنچه تاج الدین بدبخت در طلبش کوشش می نمود بطریقهء دیگر حاصل شد... (از سعدی تا جامی ص ۵۴)... در ثالث ذی الحجهء سال مذکور (۷۱۱ ه. ق.) سید تاج الدین آوجی را که پیشوای اهل شیعه بود و در رفض غلوی عظیم داشت و الجایتو سلطان بمذهب شیعه محرص بود با پسرش و جمعی دیگر بسبب اتفاق خواجه سعدالدین بکشتند... (تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۵۹۷). رجوع بذیل جامع التواریخ رشیدی چ بیانی ص ۴۳ و ۴۶ و ۴۸ و ۵۱ و دستورالوزراء چ سعید نفیسی ص ۳۱۴ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابراهیم. رجوع به ابن استاد شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابراهیم بن حمزه. رجوع به ابراهیم بن حمزه شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابراهیم بن روشن امیربن بابل بن شیخ پندار الکردی السنجابی معروف به شیخ زاهد گیلانی از پیشوایان طریقت و مراد شیخ صفی الدین اردبیلی است: ... شیخ صفی الدین اولیاء شیراز را وداع فرموده و بجانب اردبیل باز گشت و نوبت دیگر شرف خدمت والده دریافته و تفحص حال شیخ زاهد اشتغال نموده و شیخ زاهد ولد شیخ روشن امیربن بابل بن شیخ بندار الکردی سنجابی بوده و تاج الدین ابراهیم نام داشت و ارشاد از سید جمال الدین گیلانی رحمه الله یافته بود و نسبت خرقةء سید جمال الدین چنانکه در کتاب صفوة الصفا مسطور است به سید الطایفه ابوالقاسم جنید بغدادی می پیوندد و سلسلهء مشایخ شیخ جنید قدس سره به امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بن ابی طالب علیه السلام میرسد... و شیخ زاهد با وجود آنکه فرزندان صاحب کمال داشت منصب سجاده نشینی و ارشاد خلایق را رجوع بدان حضرت (شیخ صفی الدین اردبیلی) نمود... و شیخ زاهد در سنهء سبعمائه بموضع سور مرده که از توابع شروانست مریض شده عازم ریاض رضوان گشت... شیخ صفی الدین آن حضرت را بساورد گیلان برد و بعد از وصول بچهارده روز آن سر حلقهء ارباب یقین ودیعت حیات بمقضای اجل موعود سپرد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص ۴۱۴-۴۱۷). ... نام شیخ زاهد بنحوی که در صفوة الصفا مسطور است تاج الدین ابراهیم بن روشن امیربن بابل بن شیخ بندار

(یا پندار) الکردی السنجابی است و گویند مادر جدش بایبل از جن بوده (!) لقب زاهد را پیرش سیدجمال الدین به جهاتی که در آن اختلاف است به او عطا کرد... بنا بر قول صاحب سلسله النسب که گوید: شیخ زاهد ۳۵ سال از شیخ صفی بزرگتر بود و هر دو در سن ۸۵ سالگی رحلت یافتند، همچنین وفات شیخ صفی را در سنه ۷۳۵ ه. ق. می نویسد پس می توان سال وفات شیخ زاهد را ۷۰۰ ه. ق. دانست (تاریخ ادبیات برون ج ۴ ترجمه رشید یاسمی ص ۳۳). مزار شیخ در قریه شیخان ور یاشیخان ور در ۳ هزار گزی خاور لاهیجان بر دامنه کوهی قرار دارد که بقعتی خوش و نزه و زیارتگاه مردم و در عین حال تفرجگاه تابستانی اهالی اطراف است. رجوع بشدالازار فی حط الاوزار عن زوار المزار ص ۳۱۲ و ۳۱۳ و زاهد گیلانی (شیخ) شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابراهیم قرمانی یکی از مشایخ زینیه و نخستین شیخ تکیه ای است که در بروسه برای زینیه بنا کردند وی بسال ۸۷۲ ه. ق. در گذشت، و آرامگاهش در شهر مزبور زیارتگاهست. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُد دی] (القاضی... مکی) (اخ) ابن احمد بن ابراهیم بن تاج الدین بن محمد متوفی بسال ۱۰۶۶ ه. ق. قاضی ادیب از اهالی مکه واصلش از مدینه بود اشعار و منشآتش لطیف است و او راست: «فتاوی فقهیه» که پسرش احمد در مجموعه ای بنام «تاج المجامیع» گرد آورده و نیز او راست: «دیوان انشاء» و رساله ای بنام «العقاید» و جز آن. (الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۱). در نامه دانشوران آمده: قاضی تاج الدین مکی: اصلاً از مردم مدینه الرسول است ولی ولادت و اشتهار و اعتبارش در مکه معظمه بود و در آن خطه مبارکه مدتی منصب قضاء مالکیه و فیصل خصومات آن فرقه با وی اختصاص داشت و در انشاء خطب و نظم شعر و افاده ادبیه و فتاوی فقهیه مشارالیه بود و از اکابر مدرسین و اجله علماء و مشاهیر خطباء و اساتید ادباء معدود میگردد. ابن فهد در ذیل خویش نژاد او را چنین رانده است: هو تاج الدین بن احمد بن ابراهیم بن تاج الدین بن محمد بن محمد بن تاج الدین ابی نصر عبدالوهاب بن اقصی القضاة جمال الدین محمد بن یعقوب بن یحیی بن یحیی بن عبدالوهاب مالکی مدنی مکی. وی را ابن یعقوب نیز خوانند. علامه محبی صاحب معجم خلاصه الاثر وی را بالقاب و اوصافی که شایسته بوده است یاد نموده میفرماید: کان بمکه من صدور الخطباء و المدرسین و من اکابر العلماء المحققین و ممن شید ربوع الادب و کان بها ترجمان لسان العرب غذته الفضائل بدرها و کللت تاجه بدرها مع طیب محاوره تسکر منها العقول و تهزه بالشمول و جاه عندالدوله ظاهر و کلمه مسموعه عندالبادی و الحاضر ولد بمکه و بها نشأ و اخذ عن اکابر شیوخ عصره كالعلامه عبدالقاهر الطبری و عبدالملک العصامی و خالد المالکی و غیر هم و اجازة عامه شیوخه و تصدر للتدریس بالمسجد الحرام و طارصيته عندالخاص و العام و کان امام الانشاء فی عصره و مفرد سمط المکاتبات فی دهره فلا یرح یتفجر ینبوع البلاغه من بنانه و یتلاعب باسالیب البراعه علی طرف لسانه یعنی، قاضی تاج الدین در مکه معظمه از صدور خطیبان و مدرسان بود و از بزرگان محققین علماء بشمار میرفت. قواعد فن ادب را استوار میساخت و بترزبانی لغت عرب میپرداخت مادر فضل و هنر او را به پستان خود شیر داده و گوهر کلمات درافسرش بکار برده بود. از خوشی گفتار وی عقلها مست میشد و در این تأثیر بر صهبا استهزاء می آورد. جاه و جلالتش نزد اهل دیوان و اعیان دولت آشکار و قولش نزد جمله اهل و بر و مَیدر مطاع بود. وی در مکه متولد شد و در همان سرزمین مقدس نشو نمود، و از اکابر مشایخ عهد خویش انواع فضائل فرا گرفت، مثل عبدالقاهر طبری و عبدالملک عصامی و خالد مالکی و غیر هم و جمهور اساتید عصر او را اجازه دادند و در مسجد الحرام بر دست تدریس مصدر نشست و آوازه اش در نزد خواص و عوام انتشار یافت و تاج الدین مذکور در فن انشاء رسایل پیشوای عهد بود و در نگارش مضامین بدیع و ایجاد معانی عجیب یگانه زمانه محسوب میگردد و همواره چشمه بلاغت از

سرانگشت وی میجوشید و بر سر زبان با فنون فصاحت بازی می کرد. بالجمله از آثار این دانشور هنر پرور یکی شرح قصیده عقیق تلمسانی است که در مطلع گفته: اذا كنت بعدالصحو في المحو سيدا. نام این شرح را تطبیق المحو بعد الصحو علی قواعد الشریعۃ و النحو گذاشته و دیگر رساله ای در استغفار مسماء بفصوص الأدله المحققه فی نصوص الاستغفار المطلقه، و دیگر رساله ای است در جواب سئوالاتی که در باب وحدانیت از بلاد جاوه نزد وی فرستاده بودند نام این رساله را الجاده القویمة الی تحقیق مسئله الوجود و تعلق القدره القدیمه گذارده است. و دیگر رساله ای در عقاید مسماء بیان التصدیق و این رساله برای کسی که در فن عقاید و کلام مبتدی است بسیار مفید می باشد، و دیگر دیوان منشآت است که از مکاتبات بدیعه و مراسلات بارعه آنچه انتخاب و اختیار کرده است در آنجا فراهم ساخته، و دیگر مجموعه فتاوی فقهیه اوست که فرزندش احمد بن تاج الدین در یکجا جمع کرده و نامش تاج المجامیع نهاده است، و دیگر مجموع مستقل مشتمل بر خطب جمعات و اعیاد و استسقاء است، و دیگر دو رساله کبیر و صغیر است که در شرح این دو شعر نوشته که: من قصر اللیل اذا زرتنی اشکو و تشکین من الطول عدو عینیک و شانیهما اصبح مشغولاً بمشغول. یعنی شبی که بدیدن و زیارت من می آئی من از کوتاهی شب شکایت میکنم و تو از درازی آن، دشمن چشمهای تو مشغول است بمشغول دیگری. شیخ تاج الدین در شرح این دو شعر و حل تعمیمه و توضیح اشکال و اعضاء آن ها مقصود از دشمن محبوبه را و این که به چه مشغول است که آن مشغول بخود نیز بدیگری اشتغال دارد روشن ساخته است. اما اشعار قاضی تاج الدین بسیار است از جمله این قصیده را در مدح شریف مسعود بن ادیس از اشراف مکه ساخته و باقصیده شیخ احمد بن عیسی مرشدی حنفی مکی که هم در ستایش شریف مسعود بن ادیس مزبور است معارضه کرده چنانکه جمعی دیگر نیز معارضه مرشدی مذکور را در آن قصیده مشهور نموده اند مثل سید احمد بن مسعود و محمد بن احمد حکیم الملک (میفرماید):

غذیت در التصابی قبل میلادی فلا ترم یا عدولی فیه ارشادی غی التصابی رشاد و العذاب به عذب لدی کبر الماء للصادی و عاذل الصب فی شرع الهوی حرج یروم تبدیل اصلاح بافساد لیت العذول حوی قلبی فیعذرنی او لیت قلب عدولی بین اکبادی لو شام برق الثنایا و الثنی من تلك القدود ثنی عطف لاسعادی و لو رأی هادی الجیداء کان دری ان اشتقاق الهدی من ذلك الهادی کم بات عقداً علیه ساعدی و یدی نطاق مجتمع المخفی و البادی اذ اعین الغید لا تنفک ظامئاً لورد ماء شبابی دون اندادی فیا زمان الصبا حیث من زمن اوقاته لم نرع فیها بانکاد و یا احبتنا روئی معاهد کم من العهاد هتون رائح غاد معاهد کن مصطافی و مرتبعی و کم بها طال بل کم طاب تردادی یا راحلین و قلبی اثر ظعنهم و نازحین و هم ذکری و اورادی ان تطلبوا شرح ما ایدی النوی صنعت بمغرم حلف ایحاش و ایحاد فقابلوا الریح ان هبت شامتة تروی حدیثی لکم موصول اسناد والهدف نفسی علی مغنی به سفلت ساعات انس لنا کانت کاعیاد کانها و ادام الله مشبهها ایام دوله صدر الدست و النادی ذوالجود مسعود المسعود طالعه لازال فی برج اقبال و اسعاد عادت بدولته الايام مشرقه تهز مختاله اعطاف میاد و قلد الملک لما ان تقلده فخرأ علی مرّ ازمان و آباد و قام بالله فی تدبیره فغدا موفقاً حال اصدار و ایراد حق له الحمد بعدالله مفترض فی کل آونه من کل حماد انقذتهم من ید الاعداء متخذاً عند الاله یداً فیهم بانجاد دارکتهم سهداً رمقی فعاد لهم غمض بجفن و ارواح لاجساد بشراک یا دهر حاز الملک کافله بشراک یا دهر اخری بشرها باد عادت نجوم بنی الزهراء لافلت بعوده الدوله الزهراء لمعتاد واخضر روض الامانی حین اصبحت الاجواد عقداً علی اجیاد اجیاد و اصبح الدین و الدنیا و اهلها فی ظل ملک لظل العدل مداد فیضی میم جدوی راحتیه الی طلق المحیا کریم الکف جواد بذل الرغائب لایعتده کرماً ما لم یکن غیر مسبوق بمیعاد والعفو عن قدره اشهی لمهجمه (صینت) و اشفی من استیفاء ایعاد مآثر کالدراری رفعه و سناً و کثره فهی لاتحصی باعداد فانت من معشر ان غاره عرضت خفوا الیها و فی النادی کاطواد کم هجمه لک و الابطال محجمه و وقفه اوقفت لیث الشری العادی بکل مجتمع الاطراف معتدل لدن لعرق نجیع القرن فصاد فخرالملوک الالی ترهو مناقبهم دم حائزاً ملک آباء و اجداد ولیهن حلته اذ راح یلبسها فاصبحت خیر اثواب و ابراد و استجل ابکار افکار مخدره قد طال تعنیسها من فقد انداد کم رد خطابها حتی رأتک و قد اتتک خاطبه یا نسل امجاد افرغت فی غالب الالفاظ جوهرها سبکا بذهن و ری الزند وقاد وصاغها

فی معالیکم و اخلصها ود ضمیرک فیہ عدل اشهاد یحدد بها العیس حادیها اذا رزمت من طول و خد و ارقال و اساد کانها الزّاح بالالباب لاعبۀ اذا شدا بین سمار بها شادی بفضلها فضلاء العصر شاهدة والفضل ما کان عن تسلیم اضداد فلو غدت من حبیب فی مسامعه او الصفی استحلا بغض حساد واستنزلا عن مطایا القوم رحلما واستوقفا العیس لایحدو بها الحادی و حسبها فی التسمای و التقدّم فی عدالمفاخر اذ تعدو لتعداد تقریضها عند ما جائت معارضۀ عوجاً قليلاً کذا عن ایمن الوادی. خلاصه ترجمه اشعارقصیده تاجیه: آن که به پستان عشق و شیر هوا تغذی کردم پیش از آنکه از مادر بزایم پس ای آنکه مرا در عشقبازی و شاهد پرستی ملامت میکنی قصد دلالت و نیت هدایت من مفرمای که سودنخواهی نمود. ضلالت عشق عین هدایت است و عذاب آن بمذاق من شیرین است آنچنانکه خنکی آب و سردی شراب در مذاق مرد تشنه کام در شریعت هوا پرستی و آئین عشقبازی کسی که بر عاشق نکوهش کند کاری ناسزا و گناهی ناروا نموده چه وی بر حسب قانون آن طریقت قصد دارد که صلاحی بفساد تبدیل کند و حقی را باطل آیل سازد. ای کاش ملامتگر من دارای دل من بود تا مرا معذور میداشت و یا من دارای دل وی بودم، اگر وی آن درخشیدن دندانها و چمیدن قامتها را میدید و برای اعانت و یاری من روی می گردانید و اگر ملامتگوی گردن و بناگوش معشوقه را میدید میدانست که راه راست و طریقه حق همان است که بسمت آن بناگوش سپرده شود چه شبها که بسر بردم و بال خود را بسان گردن بند طوق گردن او ساخته و دست دیگر را مثل کمر بند بر میانش که محل فراهم آمدن نیمه بالا و پایان قامت است پیچیده بودم، و این بیتوته ها در عین جوانی من که چشمهای نازک بدان پیوسته بچشمه آب شباب من تشنه بود اتفاق افتاد، الا ای عهد خرد سالی و روزگار گذشته تحیت گفته شوی که تو زمانی و اوانی بودی که ما در تو از مکروهی و ناملایمی نترسیدیم، و ای دوستان ما منازل و مواقع شما را بارانهای ریزان بامدادی و شبانگهی سیراب کناد آن منازل مقام توقف تابستان و بهاری است و چه دراز کشید و خوش بود آمد و شد و ترددات من به آنجاها، ای همراهان یار و کاروان کوچ کرده که دل من در دنبال ایشان است وای کسانی که دور شده اند و باوصف دوری ذکرها و دردهای من منحصر بیاد ایشان است، اگر از احوال و مجاری امور من باز پرسید و تفصیل آنچه را که دستهای هجران با این عاشقی که قریب وحشت زدگی و تنها شدگی است بجای آورده سؤال نمائید روبروی بادی که از سمت شام میوزد بایستید تا حدیث حال و وصف مآل مرا بعد از دوری شما بسند متصل نماید، ای افسوس از آن منازل و مواقعی که در آنها ساعاتی گذرانیدیم که هر یک مثل عیدی و روز جشن جدیدی بود آنچنان که آن ایام و آن ساعات که خدای تعالی نظایر آن ها را بسیار کناد گوئیا ایام دولت صدرنشین دست و محفل بزرگی خداوند وجود حضرت شریف مسعود بود، همان بزرگواری که اختر میلاد و طالع زمان زاده نیک و همی در برج اقبال قرین سعادت و دور از وبال است بدولت و حکمرانی وی عهد رخشنده گی امام و تابندگی روزگار عود نمود و زمانه از اثر دولت و فرمانگزاری او همی بخود میالد و همی نازد، وقتی که این شریف فلاده تکفل امور مملکت از دوش و گردن خود بیاویخت و مباشرت تکالیف مرزبانی بفرمود بر دوش و بر مملکت پیرایه افتخاری و مباهاتی بیاویخت که همی در ازای زمانه جاودانه خواهد بود به تأییدات الهیه و قوه ربانیه بتدبیر امرملک قیام نمود، فلاجرم در مواقع ورود و صدور کافه امور جمهوری موفق و مؤید گردید. بعد از سپاس و ستایش پروردگار بر هر ستایشگر فرض و لازم است که بر سپاس و ستایش او ترزبان گردد که تو ایشان را از دست دشمنان خلاص و نجات دادی و به یاری ایشان در نزد خدا نعمتی از بابت ایشان ثابت کردی و بگرفتی این گروه را دریافتی بر حالی که از خوف همه بیخواب و از بیم جمله نیم جان بودند، پس بهمت و اقدام تو راحت و خواب بچشم ایشان عود کرد و حیات و روان بجسم ایشان مراجعت نمود، ای روزگار ترا مژده باد که کشور را کفیل آن و مملکت را مرزبانش بچنگ آورد ترا بار دیگر بشارت و تبریکی باد که خرسندی و خرم دلی و مسرت آن آشکار و هوید است، از بازگشت و معاودت دولت تابنده و سلطنت درخشنده ستارگان آل فاطمه که خدایشان از افول و زوال مصون دارد بعادت موروث و مجد ائیل و خلق کریم و حالت قدیم خویش باز گردیدند وقتی که این جماعت شرفاء که صاحبان جودند برنشستند و بر گردنهای یکرانهای تازی ممتاز پیرایه افتخار گردیدند باغ آرزوها و کشت امیدها

و هوسها خرم و سرسبز و شاداب شد و دین و دنیا بسایه پادشاهی که سایه عدل و داد همی کشیده میدارد پناهندند. کسی که قصد عطای دست‌های او را و رسیدن بخشش و صلئه او را دارد بحضور شخص بزرگوار گشاده روی گشوده دست میرسد. بخشیدن عطایا و صلوات را وقتی از آثار کرم و مآثر شرف می‌شمارد که فی المجلس و بنقد بوده باشد نه آنکه وعده به آن سبقت بسته باشد. گذشت و اغماض و عفو از روی قدرت و استیلا- در قلب مصون و خاطر محروس وی لذیذتر است از استیفاء لوازم خشم و غضب. صفاتی که او دارای آنهاست مفاخر و مکارمی میباشد که در بلندی و روشنی مانند در غلطان و لؤلؤ درخشان است و از کثرت بحدی که شمار نمیتوان داد. تو ای شریف مسعود از گروهی میباشی که اگر پیکاری و تاراجی اتفاق افتد بنهایت چالاکی و چستی هستند ولی در محافل و مجالس مثل کوه ثابت و سنگین می‌باشند چه هجومها بدشمنان آوردی و حال آنکه دلاوران از معرکه واپس میدویدند و چه ایستادگیها در میدان کارزار کردی که شیران شرزه را زهره آن نبود، و این حملات و هجمات با نیزه‌های راست نرم بود که برای زدن رگهای دشمنان و ریختن خونهای تازه‌ایشان است. ای مفخر ملوک و حکمدارانی که در مدایح و منقبتهای ایشان بر خود مینازید و همواره و جاوید بیای بهر حالی که مملکت موروث پدران و نیاکان را حیازت و جمع‌آوری فرموده باشی پوشش و لباس او را خوش باد که چون آن بزرگوار آن را در بر میکند بهترین جامه‌ها و بردها میگردد باین فکرهای بکرو عروسان خاطر و بنات قلب و نتایج خیال که در مطاوی این مدیح و مضامین این قصیده بکار رفته است به بین که از روزگار دیرین در پرده اختفاء پوشیده و در حذر عفاف بر جای مانده بود که کفوی و همالی نداشت و هر کس بخواستاری و خطبه آن پیش آمد یکایک را رد کرد تا تو را دید همین که دیده اش بجمال کمال تو افتاد خود قصد تو کرد و خواستار تو گردید، گوهر این افکار و مضامین را به دستیاری خاطر افروخته در قوالب الفاظ بریختم این زیورها و پیرایه‌ها را در بلندی‌های مقام بزرگیهای شان شما اخلاص و وادای بساخته است که خود ضمیر تو گواه عدل صدق آن اخلاص و صفاء آن و داد می‌باشد. استران سپید موی چون از فرط سیر و کثرت اسفار از رفتار باز ماند و کوفته گردند ساربان آنها باین قصیده برای آنها خوانندگی میکند و باین اشعار خوش اشتران را سرود میگوید: اگر در شبانه هنگام قصه گوئی در میان یاران باین ایبات آواز برکشد و فروخواند همه را از تأثیر این اشعار باده کردار سرمست می‌سازد و این مضامین بسان صهبا با عقلهای ایشان بازی می‌کند. فضلاء عصر همه بفضل و فزونی و لطف و مزیت این سخن گواهند و فضل و تقدم آن است که اعداء را به آن شهادت دهند و مسلم شمارند اگر این نظم بلیغ و نسج بدیع را ابو تمام حبیب بن اوس طائی و یا ابوالسرایا صفی الدین حلّی استماع کند بغض حسادت و غیظ رقابت را روا داشته بر صاحب آن رشک برند و غیوری کنند و برای شنودن این شعر و نیوشیدن این مدیح اگر بر سر گذر و آهنگ سفر باشند عزیمت رحیل را باقامت بدل کنند و راحله خویش از اشتران کاروانی فرو آورند و رواحل را از راندن و ساربانرا از خواندن باز دارند و چون این ستایش غرّا بمقام شمارش مزایا و مفاخر خود بر آید از جهت براءت اقران و تقدیم دیگر مدایح سخن سنجان آنرا همین کافی است که با قصیده فریده ادیب ارباب فاضل کامل احمدبن عیسی مرشدی معارضه مینماید و بر سبک و اسلوب و وزن و قافیه و روی آن پرداخته شده همان قصیده که مطلع آن این مصراع است که (عوجاً قليلاً كذا عن ایمن الوادی) از جمله فواید و تحریرات قاضی تاج الدین بن یعقوب مذکور آن است که او را از معنی مصراع ثانی از مصاربع اربعه این دو شعر شیخ صفی الدین ابوالسرایا حلّی پرسیدند که گفته: فلئن سبط ایدی الفراق و ابعدت بداراً تحجب نصفه بنصیف فلقد نعمت بوصله فی منزل قذطاب فیه مربعی و مصیفی: یعنی اگر دست هجران حمله آورد و آن بدرتابان را که نیم آن بنصیف پوشیده است از من دور ساخت، باکی نیست چه در منزلی که بتمام فصلهای سال بمن در آن خوش گذشته بود بوصال و دیدار جمال آن یار فایز شدم و باین نعمت بزرگ فرا رسیدم. قاضی تاج الدین در جواب این عبارت را نوشت که: لایخفی ان النصیف هو الخمار فکان الشاعر تخیل ان الجبین بدر تام کامل الاستدارة سترالخمار نصفه علی فلما تخیل ذلك قال: بدر تعجب نصفه بنصیف. یعنی پوشیده نماند که نصیف بمعنی معجر است و این شاعر همانا در متخیله خویش چنین تصویر نموده که پیشانی محبوبه ماه مستدیر تمام است

که نیمه بالای آن بمعجز پوشیده شده، چون در ضمیر خویش این خیال را نموده است از روی این توهم و تصور و تخیل گفته ماه چهارده شبه را که نصف اعلاى آن پوشش سر مستور گردیده. پس قاضی تاج الدین برای توضیح این معنی مصرع مزبور را تضمین کرده گفته است: افدى الذی جلب الغرام جبینها تحت الخمار لقلبی المشغوف فصبا له لما تحقق انه بدر تحجب نصفه بنصیف. یعنی برخی محبوبه کردم که پیشانی او را دست عشق برای رنجه داشتن و متأثر ساختن دل شیفته من در زیر معجز کشیده، چون دل شیفته آن صورت را ماهی تمام که نیمش بمعجز پوشیده باشد پنداشت بسمت آن حرکت کرد و پرواز نمود. علامه محمد بن محی الدین دمشقی میگوید: امام جلیل زین العابدین طبری حسینی پیشنماز مقام ابراهیم را از معنی این دو شعر سؤال کردند، باین عبارت جواب نوشت که: النصیف الخمار و کل ما یغطى به الرأس والوجه هو البدر فی التشیه، فمراد الشاعر أنّها تثلث ببعض النصیف الذی علی رأسها، فصارت بذلك ساترةً لنصف وجهها الاسفل المشبه بالبدر فصار نصیفاً و نقاباً والنقاب مانقب به المرأة كما فی القاموس و هو شامل لما كان مستقلاً و بعض شیء آخر كما یقال مثله ایضاً فی النصیف فهو نصیف و ان غطى رأس الرأس مع الرأس و هذا الذی ذکرناه هو عادةً غالب النساء الحسان فی قطر العرب فان الواحدةً منهن تقب بفاضل خمارها ففتنت العقول بما ظهر من لواظها واسحارها - انتهى. حاصل معنی امام مذکور از شعر مزبور آنکه مراد بنصیف معجز است و هر چیزی که سر را بپوشاند و تمام روی و گرده رخسار محبوبه را تشبیه کرده است بمه شب چهارده نه آنکه پیشانی را فقط بمه تمام مانند کرده باشد و مقصود شاعر آن است که این محبوبه بفاضل معجز خویش دهان بر بسته و آنرا لثام قرار داده پس منظر و روی وی ماه تمامی است که نیمه پائین و نصف اسفل آن بنقاب مستور گردیده پس پوشش سر محبوبه هم معجز است و هم نقاب چه نقاب بنص فیروز آبادی چیزی است که زن روی خود را به آن بپوشد و این اعم است از شیء که مستقلاً برای پوشیدن روی باشد و یا جزء شیء دیگر که هم روی را مستور سازد و هم در جهت مقصوده از آن شیء دیگر بکار باشد چنانکه در مفهوم نصیف هم این معنی عام و شمول تمام را اخذ نموده و تصریح کرده اند که نصیف چیزی است که سر را بپوشاند خواه مستقلاً برای ستر نصف آماده شده باشد و خواه در ضمن ستر تمام سر، پس معجز را نصیف میخوانند اگر چند فرق و روی و تمام سر را بپوشاند و این معنی که بیان شد در تفسیر این مصرع که مراد از بدر تمام روی بود و بفاضل معجز لثام بسته و نصف اسفل آنرا پوشیده باشد نه آنکه مقصود از بدر پیشانی و نصف اعلاى از آنرا به معجز پوشانیده باشد تفسیری است موافق آئین زنان عرب و رسم ایشان، چه عادت زنان خوش روی در کشور عربستان بر این است... سر را بمعجز و دهان را بزیادی آن می پوشند و بچشمهای جادویی عقول صاحبان نظر و اهل دل را فریفته و مفتون خویش میسازند الحاصل قاضی تاج الدین را در فن نظم و سخن سنجی و بلاغت گستری آثاری است از آن جمله این سه شعر را در غزل بطرزی مطبوع سروده: غنبت بحله حسنها عن لبس اصناف الحلی و بدت بهیکلها البدیع تقول شاهد و اجتلی تجد المحاسن کلها قد جمعت فی هیکلی یعنی محبوبه به آرایش حسن خداداد خویش از پوشیدن انواع پیرایه ها بی نیاز گردید و باندام موزون و قامت قیامت نمون بر آمد بر حالی که میگفت مشاهده کن و نظاره نمای که ببینی هر گونه محاسن و خوبیها را در هیکل و وجود من به تنها فراهم گردید و غیر و احدی از شعراء و موزون طبعان حجاز را چون باین سه بیت نغز و قوف افتاد بسبک و طرز آن شعر بستند و با قاضی تاج الدین معارضه کردند مثل سید احمد بن مسعود و قاضی احمد بن عیسی مرشدی که قاضی تاج الدین در قصیده دالیه بمعارضه و جنگ او برخاسته و غیر هما و از جمله نتایج طبع و نسیج خاطر وی این دو شعر است که ببعض اصدقای خویش نوشته: من کان بالوادی الذی هو غیر ذی زرع و عز علیه ما یهدیه فلیهدین الفاظه العز التي تجلو فواکھها لکل نبیه یعنی کسی که در خطه مکه معظمه باشد که مراد از وادی غیر ذی زرع در قرآن آنجاست و از این جهت توانای فرستادن تحف و دارای مکتب هدایا برای دوستان نیست پس باید لامحاله سخنان سنجیده و مضامین گرانمایه که در مذاق بزرگان طعم شیرین دارد هدیه نماید و تحفه فرستد و هم او راست در صفت محبوبه که غریبه نام داشته: خالفت اهل العشق لما شرّقوا فجعلت نحو الغرب و حدی مذهبی قالوا عدلت عن الصواب و انشدوا شتان بین مشرق و مغرب فاجتبههم هذا دلیلی فانظروا

لشمس هل تسعى لغير المغرب یعنی با گروه عاشقان مخالفت ورزیدم و راه دیگر پیش گرفتم چه آن جماعت بسمت مشرق رفتند و شاهدان مشرق زمینی گزیدند و من تنها راه خود را بجانب مغرب قرار دادم ایشان از در اعتراض با من گفتند از راه راست و جاده مستقیم عشاق منحرف شدی. که ما بین مشرق نورد و مغرب سپار راه فرق بسیار است گفتم آری من این مخالفت را از روی این دلیل ارتکاب کردم که آفتاب همیشه بسمت مغرب سیر میکند پس من نیز همراهی خورشید کرده مغربیه را بر گزیدم وقتی این شعرها را در سؤال از دو فقره مسئله نحویه بحضور استاد خود عبدالملک عصامی نوشته که: ماذا يقول امام العصر سيدنا و من لدیه ينال القصد طالبه في الدار هل جائز تذكير عائدها في قولنا مثلاً في الدار صاحبه و من ابائه همز ابن اراد فهل يكون موصوفه اسماً يطالبه ام كونه علماً كافٍ و لو لقباً او كنية ان اراد الحذف كاتبه افد فما قد رأينا الحق منخفضاً الد و انت على التمييز ناصبه. یعنی پیشوای وقت و مولای ما و کسی که طالب هر مقصود بمطلب خویش در نزد او فرا میرسد چه میفرماید در این دو مسئله ادبیه یکی تذکیر ضمیر راجع بکلمه دار مثلاً میتوان گفت فی الدار صاحبه یا آنکه باید صاحبها گفت لاغیر و دیگر حذف همزه این واقع مابین علمین در کتابت آیا این حکم منحصر است بصورتی که طرفین این هر دو اسم باشد و یا در لقبین و کنیتین و مرکب از کنیه و لقب مثلاً هم باید همزه را در کتابت انداخت و دور ساخت جواب این دو مسئله را افادت فرمای که ما هر وقت در هر مسئله قول حق را که پست و فرود افتاده دیدیم تو را فرازنده آن بوجه تعیین و تشخیص یافتیم چون این شعر بخدمت شیخ عبدالملک عصامی رسد در جواب این شعرها را نوشت که: یا فاضلاً لم یزل یهدی الفرائد من علومه و تروینا سحائبه تأثیرک الدار حتم لاسبیل الی التذکیر فامنع اذا فی الدار صاحبه و الابن موصوفه عمم فان لقباً او كنية فارتکاب الحذف واجبه هذا جوابی فاعذر ان تری خلافاً فمصدر العجز و التقصیر کاتبه لازلت تاجاً لهامات الهدی علماً فی العلم یحوی بک التحقیق طالبه. یعنی ای فاضلی که همواره از درهای دانشهای خویش مرواریدهای بزرگ قیمتین بهدیه میفرستد و به ابرهای فضایل خود ما تشنگان را سیراب میکند تأیث ضمیر راجع بدار واجب است و بتذکیر عاید آن راهی نیست پس عبارت فی الدار صاحبه را منع بکن و روا مدار و اما از ابن واقع ما بین علمین همزه را بینداز و موصوف را تعمیم بده به اسم و لقب و کنیه و حذف همزه را در جمیع مقامات متصوره در این واقع ما بین العلمین واجب شناس این جواب من است اگر در این کلام نقصی و خللی ببینی شگفت مدار که کاتب این جواب خود مصدر زبونی و تقصیر است همیشه افسر مفارق هدایت بوده علم دانش باشی و طالبان تحقیق به وجود تو بمطلب و مقصد خویش در رسند. وقتی دو کس از دوستان قاضی تاج الدین او را دعوت کرده بودند و او را در وقت اجابت مانعی از ذهاب پیش آمده نتوانسته بود قبول دعوت نماید این قطعه را بایشان نوشته اعتذار نموده است که. یا خلیلی دمتما فی سرور و نعیم و لذۀ و تصافی لم یکن ترکی الاجابة لما ان اتانی رسولکم عن تجافی کیف و الشوق فی الحشاشۀ یقضی اننی نحوکم اجوب الفیافی غیر ان الزمان للحظ منی لم یزل مولعاً بحکم خلافی عارض المقتضی من الشوق بالما نع و الحکم عندکم لیس خافی فسلام علیکم و علی من فزتما من ثماره باقتطاف. یعنی ای دو دوست من همواره در شادی و تن آسانی و خوشی و یک جهتی بر قرار باشید این که فرستاده شما از پی احضار من آمد و من اجابت دعوت نمودم از روی جفا و دوری نبود چگونه میشود که من نسبت بشما بر خلاف وفا و بقصد جفا باشم و حال آنکه شوق درونی حکم میکند که من برای دیدار شما بیابانها را طی کنم و منزلها بسپارم ولی روزگار همیشه مرا بحرص و ولعی تمام کسرو نقص میگذارد و بر خلاف میل خاطر من میگذرد مقتضی شوق بامانع عائقه بمعارضه و تدافع برخاستند و حکم در چنین قضیه که مانع و مقتضی تعارض کنند بر شما مستور نیست سلام و درود بر شما باد و بر کسانی که بچیدن بر و ثمر محاضره و مطارحه ایشان فایض میباشید. هم از اشعار قاضی تاج الدین بن یعقوب است در مقام معارضه سوزن و مقراض و مفاخره این دو آلت خیاطت: فاخرت ابره مقصاً فقلت لی فضل علیک باد مسلم شأنک القطع یا مقص و شأنی وصل قطع شتان ان کنت تعلم یعنی سوزنی بر مقراض مباحات و افتخار ورزید و گفت مرا بر توفضیلت آشکار است و فزونی مسلم است چه کار تو بریدن است و کار من پیوستن و اگر بدانی در میان این دو کار فرق بسیار است واصل این معنی را پیش از قاضی تاج الدین ابن

يعقوب بطور نغزی باین عبارت منظوم بسته اند که: ان شأن المقص قطع وصال فلهذا یضیع بین الجلوس و ترى الابره التي توصل القطع بعز مغروسه فی الرؤس مقصود این شاعر آن است که پیوستن و وصل بهتر از گسستن و فصل میباشد بدلیل این که مقراض قطع وصال است و از این جهت همیشه بر سیبل ابتدال در میان حاضران بر زمین افکنده شده و سوزن وصال متقاطعین است فلذا همواره از روی احترام بر سرها زده شده است. بالجمله قاضی تاج الدین بن یعقوب صاحب این ترجمه در هشتم ماه ربیع الاول از سال نهصد و شصت بشهر مکه وفات یافت و شیخ محب الدین بن منلاجامی فوت او را بدین وجه مورخ و منظوم ساخت که: لتاج الدین اصبح کل حُر حزین القلب باکی الطرف اوأه اقام یسوح باب الله حتی دعاه الیه اقبل ثم لباه فتاریخ اللقی لما اتاه جنان الخلد منزله و مأواه یعنی از برای قاضی تاج الدین هر آزاده مردی اندوهگین دل و گریان چشم و کثیر التاوه گردید آن بزرگوار همی بر آئین عباد سیاح مقیم درب مقدس الهی و مجاور بیت مبارک کعبه بود تا خدایش بسوی خویش بخواند و او دعوت حق را لیبیک اجابت گفت تاریخ لقای وی بارحمت پروردگار این مصراع است که جنان الخلد الخ یعنی بهشت جاودانی منزل و جایگاه اوست. (نامه دانشوران ج ۴ صص ۱۴۳-۱۵۳). و رجوع بکتاب سلافه العصر فی محاسن الشعراء بکل مصر صص ۱۳۲-۱۵۸ شود.

تاج الدین.

[جید دی] (اخ) ابن احمد دمشقی. یکی از بزرگان بنی محاسن است در نامه دانشوران از وی چنین یاد شده است: تاج الدین پسر احمد دمشقی از بنی محاسن که در بلده دمشق طایفه مشهور میباشد و اعتقاد اهالی اینجا در حق این طایفه این است که نسب ایشان بفرعونی از فراغنه مملکت مصر میرسد. تاج الدین مذکور مولداً و مسکناً از شهر دمشق میباشد وی در عصر خود با آنکه از جمله معتبرین و متعینین آن صنف بشمار میرفت و بکثرت ثروت و مال و مکنت از اقران خویش امتیازی داشت در فنون عربیت و صناعات ادبیت استادی کامل محسوب میگردد و با اشتغال بکار بازرگانی آنی از مذاکره علمیه و مباحثه ادوات ادب فراغت نداشت ولادت وی در سال نهصد و نود هجری روی داد و تحصیل علم در موطن خویش نمود ولی برای تجارت بقطر مصر و اقلیم حجاز مسافرت کرد و از قبول خواص و وجاهت مابین ابناء جنس حظی عظیم و قسمتی وافر بهم رسانید و دختر عالم کامل ادیب متبحر حسن بورینی صاحب تصانیف و اشعار را که از فحول افاضل آن عصر بود و از نامش کتب رجال مابعد الالف و تواریخ آن قرون مشحون است بحباله نکاح در آورد و این معنی بر اعتبار و اشتها او در میان اجله علماء مائه هادی عشر هجری دلیلی است روشن. علامه محبی در خلاصه الاثر شرح احوال تاج الدین مذکور را مسطور ساخته میگوید: کان احد اعیان التجار المیاسیر و کان مع ثروته لاینفک عن المذاکره و میگوید تاج الدین شعر نیکوی مطبوع میگفت و در منظومات وی امارت تصنع و علامت تکلف نبود از جمله شعر او این سه بیت است که در زمان توقف قاهره مصر اظهار شوق بدمشق شام نموده فرموده است: منذ فارقت جلقاً و رباها لم تذق مقلتی لذیذ کراها و لسکانها الاحیة عندی فرط شوق بحدیث لایتناهی فسقی الله ربها کل غیث و حمی الله اهلها و حماها یعنی از وقتی که من از دمشق شام و پشته های سبزه زارهای آن جدا شده ام دیده ام خواب لذیذ و راحت و خوش نچشیده است ساکنان آن شهر را که دوستان من میباشند شوق مفرط دارم که برای آن شوق نهایت و پایانی نیست خداوند تعالی به سر منزل آن موطن مبارک هر باران رحمت را بریزاند و اهل آنرا با خود از هر مکروه نگاه دارد و هم از منظومات مطبوعه تاج الدین است که بیکی از دوستان نوشته: یا احبای والمحب ذکور هل لایام وصلنا من رجوع و ترى العین منکم جمع شمل مثل ماکان حاله التودیع یعنی ای دوستان من دوست بسیار یاد آورنده است آیا زمان وصال را رجعتی و بازگشتی خواهد بود و آیا چشم دیگر باره تفرق و پراکندگی شما را فراهم و مجتمع خواهد دید مثل آن اجتماعی که در وقت وداع من حاصل بود. وقتی برای یکی از علماء سجاده ای بر سیبل هدیت فرستاده این دو شعر را بوی نوشته بود: مولای قد ارسلت سجاده هدیة من بعض انعامکم فلتقبلوها اذ مرادی بان تنوب فی تقبیل اقدامکم یعنی ای مولای من سجاده فرستادم بعنوان تحفه و ارمغانی که در حقیقت خود از انعام شماست که بشما باز

گردانیده ام این هدیه را بپذیرید چه مراد من آن است که در بوسیدن قدمهای مبارک شما نایب من بوده باشد. و این دو شعر را در مقام تقریظ دیوان ابوبکر جوهری نوشته: طالعت هذا السفر فی لیلۃ سامرت فیها البدر و المشتري رأیته عقداً ثمیناً ولا یستنکر العقد من الجوهری یعنی این کتاب را در شبی مطالعه کردم که در آن شب با ماه تمام و ستاره مشتری همسخن بودم و با کواکب آسمان بیتوته بجای آوردم و این کتاب را رشته ای از گوهر قیمتین و سلکی از احجار کریمه یافتم و از جوهری که لقب خداوند این دیوانست عقد پر گوهر و رشته جواهر بدیع و بعید نیست. و هم از منظومات تاج الدین مذکور است که در صدر مکتوبی از مصر بفرزند دانشمندش محمد بن احمد که منصب خطابت جامع بنی امیه داشته نگاشته. ابدأ الیک تشوقی یتزاید ولدیك من صدق المحبۃ شاهد و آلیته ان البعاد لمتلفی ان دام ما ییدی النوی واکابد کم ذا اعلل حر قلبی با لمنی فیعیده من طول نایك عاید جار الزمان علی فی احکامه و لطالما شکت الزمان اسود والدهر حاول ان یصدع شملنا فامتدمنه للتفرق ساعد یا لیت شعری هل یرق و طالما الفیته لا ولی الیکمال یعاند اشکوه للمولی الذی الطافه تزوی الخطوب اذا اتت و تساعد یعنی شوق من بسوی تو همی در تزیاید است و مرا خود نزد تو بر صدق دعوی دوستی و محبت گواه حاضر است سوگند یاد میکنم که دوری و هجران مرا تلف خواهد ساخت اگر آنچه از دست فراق بصدور میرسد و من از سختی هجر میکشم دوام پیدا کند تا چند سوزش دل را بامانی و آمال مشغول سازم و تاب شعله درونی را به آب تعلل تسکین بدهم و همی درازی زمان هجران عود کند و آن آتش سوزان را دیگر باره بدل عود دهد روزگار در حکم خویش که بمن رانده است جور و ستم نموده و در حق من از میزان معدلت روی تافته ای بسا بزرگان که از جور و ظلم زمانه شاکی بوده اند همچو چرخ همیخواست تا اجتماع ما را بسنگ تفرقه پراکنده سازد لاجرم بازوی فراق بر افراخت و ما دوستان را هر یک بجائی انداخت ای کاش میدانستم که آیا چرخ بما رحم خواهد کرد و رقت خواهد نمود و از روزگاران دراز است که دیده ام چرخ با خداوندان کمال در میاندازد و دشمنی میورزد و شکایت او را بحضور بزرگواری میکنم که لطفهای وی حوادث و مکاره را در هنگام طروق و نزول جمع مینماید و کسانی را که بسوانح دهر و بلیات چرخ گرفتارند مساعدت میفرماید همانا از اینجا بمدیح فرزند خویش تخلص کرده و بنظم ستایش او پرداخته است تاج الدین مزبور را پسری دیگر بود موسوم بعبدالرحیم که او هم نظیر برادرش محمد از علمای دمشق محسوب میگردد و برادر زاده اش یحیی نیز از فضلالی قرن یازدهم است این هر دو پسر تاج الدین و برادرزاده اش را باجمعهم علامهء محبی در خلاصه الاثر ترجمه فرموده هم او میگوید که در یکی از مجامیع بنظر رسید که آل محاسن از نسل یکی از فراعنهء مصر میباشند و صاحب آن مجموع نوشته بود که از جمله دلایل ظهور این انتساب شعر فاضل متبحر ابوالمعالی درویش محمد طالویست که چون تاج الدین بن احمد صاحب این عنوان دختر علامهء جلیل استاد ادباء العصر حسن بورینی را بعقد خویش در آورد این دو شعر انشاد فرمود: بارک الله للحسن و لبورین فی الختن یابن فرعون قد ظفر-ت و لکن بینت من یعنی خدا بحسن این وصلت را و ببورین این داماد را مبارک کند ای پسر فرعون دست یافتی اما بدخترچه کسی شاهد در خطاب تاج الدین است به یابن فرعون پس معلوم میشود که نسبت بنی محاسن بفرعون در آن عهد معروف بوده است و ابوالمعالی درویش محمد طالوی در این دو شعر هنری سخت شگفت ظاهر ساخته است چه وی در دو شعر محمد بن حازم باهلی تصرفی در کمال لطف نموده و بحال این مصاهرت مطابق ساخته است و قول محمد بن حازم چنین است که در فقرهء تزویج مأمون ببوران دختر حسن بن سهل گفت: بارک الله للحسن و لبوران فی الختن یابن هرون قد ظفر-ت و لکن بینت من ابوالمعالی بوران را بورین کرده که همانا اسم جد علامهء مذکور است و ابن هرون را ابن فرعون ساخته و از حسن علامهء بورینی را اراده نموده و از اینجا امر مصاهرت تاج الدین را با بورینی و بر وجهی مذکور داشته که نه در مدح ظهور دارد و نه در هجا چنانکه از عبدالله مأمون خلیفه منقول است و چون بعد از تزویج بوران این دو شعر ابن حازم را شنید گفت: «والله ماتدری خیراً اراد أم شرّاً». یعنی بخدا نمیدانم این شاعر ما را بوصلت حسن ستوده است و یا هجو نموده چه از لفظ (بنت من) هر دو معنی را میتوان اراده کرد قصهء تزویج مأمون ببوران اگرچه از مستفیضات و مشهورات است اما مناسبت مقام را محض انتعاش قلوب مطالعه

کنندگان سطری چند از آن قصه در ذیل این دو بیت ملیح بازمینمائیم مولانا احمد شهید تتوی الشهیر به قاضی زاده میگوید سال دوستم از رحلت را که سنه ۱۰۰۰ و ۱۰۰۱ هجرت بوده باشد سنه العروس یعنی سال عروسی خواندندی چرا که مأمون در این سال دختر خود ام الفضل را بامام محمد تقی جواد خلف امام رضا علیه السلام داد و بوران دختر حسن بن سهل را بنکاح خود در آورد آنگاه تفصیل اراده مأمون را در باب تزویج ام الفضل بحضرت جواد و انکار عباسیان و تبانی طرفین بر مناظره یحیی بن اکثم با آن بزرگوار و غلبه وی بر ابن اکثم در حضور مأمون و جمیع حاضران عباسیه نقل میکند و در آخر میفرماید و در همین مجلس بود که مأمون دختر حسن بن سهل را بعقد خویش در آورد و حسن جشنی آراست که در آن زمان جاهلیت و اسلام آنرا کسی نشان نمیداده و از جمله تکلفات یکی آن بود که حسن فرمود تابنادق مشک که مشتمل بود بر کاغذ پاره هائی که در آن اسامی ضیاع و نامهای کنیزان و غلامان نوشته بودند بر بنی هاشم و اعیان و امراء پیاشند و هر بندقی که بحسب طالع نصیب شخص شد آن مرد بوکیل حسن رجوع نموده آنچه در آن رقعہ بود از وی میگرفت و همچنین بر سایر مردم نافه های مشک و بیضه های عنبر نثار میکرد و در شب زفاف هزار دانه مروارید که هر یکی برابر و شبیه تخم گنجشک بوده در بارکشی زرین نهاده در وقتی که بوران را بخدمت مأمون آوردند بر سر وی یعنی خلیفه ریختند و مأمون بر بساط زربفت نشسته بود چون نظرش بر آن مروارید افتاد گفت قاتل الله ابانواس گویا در این مجلس حاضر بوده است که گفته: کان کبری و صغری من فواقعها حصباء در علی ارض من الذهب یعنی گویا بزرگ و خرد از حبابهای شراب که بر روی جام برجسته اند سنگریزه های مروارید است که بر زمینه زرین ریخته و پاشیده شده باشد بعد از آن گفت که آن مرواریدها را جمع کرده در آن خانه نهادند گفتند ای خلیفه اینها را برای آن نثار کردیم که کنیزان و مشاطگان برچینند مأمون گفت من بهای آن را به ایشان میدهم آنگاه تمام آن مرواریدها را در دامن بوران ریخت که این از آن تو است و هر حاجتی که داری بخواه بوران از شرمندگی سر در پیش انداخته بود آخرالامر جده بوران که همراه او بود و زبیده خاتون مادر امین گفتند ای دختر از سید خود آنچه حاجت داری بخواه بوران گفت که حاجت من آن است که خلیفه عم خود ابراهیم بن مهدی را بمقام عنایت در آورده بمرتبه ارجمند رساند مأمون گفت چنین کردم باز سؤالی که داری بگو گفت ای امیر حاجت دیگر آنکه زبیده خاتون را رخصت زیارت حرمین ارزانی فرمای گفت رخصت دادم گویند در شب عروسی شمعی معبر به وزن چهل من در شمعدان زرین به وزن ده من نهاده بودند و بمجلس مأمون در آوردند مأمون بر آن انکار کرده گفت این اسراف است و هفده روز مأمون در آنجا بود که حسن جمیع مایحتاج لشکر او از طعام و علیق الدواب مرتب میداشت حتی کاربانان و ملاحان در آن ایام از فکر خود و کاروان فارغ بودند چون مأمون از آنجا متوجه بغداد گشت فرمود که خراج یکساله فارس و اهواز را نقد کرده بخزانه دار حسن سپارند - انتهى. بالجمله تاج الدین بن محاسن صاحب این ترجمه هفتاد سال عمر یافت چه ولادت او در نهصد و نوده. ق. اتفاق افتاد و در سال یکهزار و شصت ه. ق. در گذشت و در مقبره باب الصغیر بخاک سپرده شد. (نامه دانشوران ج ۵ صص ۱-۴)

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) ابن امین الدین رازی کاتب و وزیر ممدوح خاقانی. خاقانی در قصیده ای تاج الدین را چنین مدح کند: ... من بری مکرمی دگر دارم بکر افلاک و حاصل ادوار صدر مشروح صدر، تاج الدین کوست تاج صدور و فخر کبار چون خط جودخوانی، از اشراف چون دم زهد رانی، از اخیار تاج را طوقدار و مملو کند مالک طوق و مالک دینار تیر گردون دهان گشاده بماند پیش تیغ زبانش چون سرفار خلف صالح امین صالح که سلف را بذات اوست فخار حبر اکرم هم اسطقس کرم نیر اعظم آیت دادار هو روح الوری و لا- تعجب فالیواقیت مهجئه الاحجار دل پاکش محل مهر منست مهر کتف نبی است جای مهار مهر او تازیم ز مصحف دل چون ده آیت نیفکنم بکنار تاج دین جعفر و امین یحیی است این بهین درج و آن مهینه شمار تاج دین صاعد و امین عالی است سر

کتاب و افسر نظار (دیوان خاقانی چ عبدالرسولی ص ۷۲ و ۲۰۸) و درقصیده دیگر آرد: ... آفتاب کرم کجاست به ری اهل همت کراست ز اهل عجم سروری دارد آنکه قالب جود کند احیا چو عیسی مریم گوهر تاج ملک، تاج الدین کوست سردار گوهر آدم حاسد خاک پای او کعبه تشنه آب دست او زمزم... (دیوان خاقانی ایضاً ص ۶۶۱).

تاج الدین.

[جِدْ دِی] [اخ] (ابوالفتح...) ابن دارست شیرازی از وزراء سلجوقیان است و چند بار وزارت سلطان مسعود بن محمد بن ملکشاه (۵۲۶-۵۴۷ ه. ق.) را داشت و در جنگی که بین سلطان مسعود و سنجر روی داد مسعود شکست خورد و تاج الدین اسیر گشت: ... و حملت میسر السلطان سنجر علی میمنه الملک مسعود و ثبت السلطان سنجر مع ابطال مالیکه، و قراجا الساقی و الملک مسعود فی القلب. فزحف السلطان سنجر الی قراجا، فقاتل اشد قتال حتی اسروا سرمه یوسف الجاوش صاحبه و أسر تاج الدین [بن] دارست وزیر الملک مسعود و انهزم الملک مسعود... (اخبارالدولة السلجوقیه ص ۱۰۱). و رجوع به صفحات ۱۱۸ و ۱۲۲ و ۱۲۳ همین کتاب شود. و صاحب کتاب شدالازار فی حظ الاوزار عن زوار المزار در ذکر احوال اتابک سنقر بن مودود چنین آورده است: اول الملوک السلغریه کان ملکا رحیماً عادلاً بین البرایا مشفقاً علی جمیع الرعايا قد ولی امور شیراز و اطرافها ثلاث عشرة سنة فبسط العدل و نشر الخیر و لم الشعث و استوزر الصاحب تاج الدین و کان قبل ذالک وزیراً للسلطان مسعود بن محمود [صح: مسعود بن محمد]. (شدهالازار چ محمد قزوینی صص ۲۵۶-۲۵۸). علامه محمد قزوینی در حاشیه صص ۲۵۷-۲۵۸ چنین آورده است: مقصود ابوالفتح تاج الدین بن دارست شیرازی است از مشاهیر عمال و وزراء سلجوقیان، وی چندین نوبت به وزارت سلطان مسعود بن محمد بن ملکشاه (۵۲۶-۵۴۷ ه. ق.) نایل آمد و در سنه ۵۲۶ در جنگی که مابین سلطان سنجر و سلطان مسعود مزبور در حوالی دینور روی داد و سنجر غالب گردید از جمله کسانی که بدست سپاهیان سنجر اسیر شدند یکی همین تاج الدین بن دارست بود که در آن وقت وزیر مسعود بود (تاریخ سلجوقیه عماد کاتب ص ۱۵۹. وزبده التواریخ ص ۱۰۱) و پس از آن در عهد حکومت امیر بوزابه برفارس یعنی مابین سنوات ۵۴۲-۵۴۳ ه. ق. بوزارت امیر مزبور ارتقاء جست ولی علی التحقیق معلوم نیست در چه سالی. در سنه ۵۴۰ که سه نفر از اکابر امراء مسعود یعنی امیر بوزابه مزبور و عبدالرحمن بن طغایرک و عباس والی ری با یکدیگر عقد اتفاقی بسته و امور دولت را در دست گرفتند و بر سلطان مسعود کاملاً مسلط گردیدند سلطان را مجبور نمودند که وزارت خود را بصاحب ترجمه تفویض نماید (عماد کاتب ص ۲۱۴ و ابن الاثیر ۴۰: ۱۱. وزبده التواریخ ۱۱۸). و عماد کاتب که باصاحب ترجمه معاصر بوده در این موقع در تاریخ سلجوقیه در حق وی چنین نویسد: «ذکر وزارة تاج الدین ابن دارست الفارسی قال کان ابن دارست وزیر «بوزابه» صاحب فارس، فرتبه فی وزارة السلطان [مسعود] لیصدر الامور علی مراده و یورد علی وفق ایراده و کان هذا الوزير رفیع القدر وسیع الصدر محباً للخیر مبغضاً للشر فما فعل امرایه یقوم علیه و لا- احال حالاً یتوجه لاجلها اللائمه علیه. و نائبه امین الدین ابوالحسن الکاظمی ذوالدین المتین و الحلم الرزین و الاستهتار باعمال البر و الاستهتار بافعال الخیر». در سنه ۵۴۱ ه. ق. که امیر عباس والی ری مذکور در فوق بتدبیر سلطان مسعود در بغداد کشته شد سپاهیان عباس در کوچه های بغداد بنای شورش گذاردند و عوام و اوباش بقصد غارت سرای تاج الدین وزیر مزبور هجوم آوردند سلطان در حال جماعتی سواران فرستاد تا خانه او را از نهب و تاراج محفوظ داشتند، و اندکی پس از این واقعه بخواش خود صاحب ترجمه سلطان او را از وزارت خود منفصل نمود و با اعزاز و اکرام تمام برفارس نزد مخدوم قدیمی خود بوزابه فرستاد تا در جلب رضای او نسبت بسطان و کف شر او بقدر امکان کوتاهی ننماید. (عماد کاتب ۲۱۷-۲۱۸، و ابن الاثیر ۴۴: ۱۱). در سنه ۵۴۹ سلطان محمد بن محمود بن محمد بن ملکشاه (۵۴۷-۵۵۴ ه. ق.) او را از فارس باصفهان طلبید تا وزارت خود را بدو دهد و او باصفهان آمد و مدتی نیز در آنجا توقف نمود ولی بالاخره سلطان از آن خیال منصرف گردید و وزارت خود را به شمس الدین ابوالنجیب درگزینی داد عماد کاتب (ص ۲۴۵) و از

این فقره اخیر معلوم می‌شود که صاحب ترجمه بنحو قدر متیقن تا حدود ۵۰۰ ه. ق. در حیات بوده است و از این ببعد معلوم نشد چه مقدار دیگر زیسته است و از کتاب حاضر چنانکه در متن ملاحظه می‌شود و صریحاً بر می‌آید که تاج الدین صاحب ترجمه بوزارت اتابک سنقرین مودود اولین پادشاه از سلسله سلغریان فارس (۵۴۳-۵۵۸ ه. ق.) نیز نایل آمده بوده است و در شیرازنامه صص ۱۴۷-۱۴۸ گوید که: وی بوزارت ملک‌شاه بن محمود [بن محمد ملک‌شاه سلجوقی] در شیراز نیز منتصب شده بوده است ولی چون در این فصول فترت مابین دیالمه و سلغریان، شیرازنامه مطبوع مشحون از اغلاط و اوهام و اشتباهات تاریخی است این سخن او نیز با نهایت احتیاط باید تلقی شود. و در ختام این نکته را نیز ناگفته نگذاریم که صاحب ترجمه بتصریح عماد کاتب صص ۵۱۲ خواهرزاده تاج الملک ابوالغنائم مرزبان بن خسرو فیروز معروف به ابن دارست وزیر ترکان خاتون زوجه ملک‌شاه و رقیب بزرگ نظام الملک طوسی که بنا بر مشهور قتل نظام الملک باغوا می‌بوده می‌باشد و بهمین علت بوده که غلامان نظام الملک چنانکه در کتب تواریخ مشروحاً مذکور است بانتقام خون مخدوم خود ناگهان بر سر او ریخته اعضای او را از هم قطعه قطعه کردند (عماد کاتب صص ۶۱-۶۳، ۲۱۵ و عموم کتب تواریخ در شرح احوال نظام الملک). رجوع به کتاب شدالازار چ محمد قزوینی صص ۳۴۸ و ۳۴۹ و تجارب السلف چ عباس اقبال صص ۲۸۲ و حبیب السیر چ خیام ج ۲ صص ۵۶۰ و دستور الوزراء چ سعید نفیسی صص ۲۳۷ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابن دریهم علی بن محمد الموصلی الشافعی متوفی بسال ۷۶۲ هجری قمری. او راست: کتر الدرر فی حروف اوائل السور. (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۲ صص ۳۳۳).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (شیخ...) ابن زکریابن سلطان هندی نقشبندی، از بزرگان طریقت نقشبندی. در نامه دانشوران آمده: شیخ تاج الدین ابن زکریابن سلطان عثمانی نقشبندی هندی شیخ طریقت فرقه نقشبندی از سلاسل صوفیه بود و در عصر خویش رابطه ارشاد اهل طلب و اصحاب فقر و واسطه نیل فیوض و امدادات نشأه غیب محسوب میگردد صحبت جمعی کثیر از مشایخ طریقت را دریافته ولی تربیت و تکمیلش در خدمت شیخ اجل الله بخش هندی صورت تحقق پذیرفته است وی مصنفات نغز و رسایل لطیف دارد از آنجمله است رساله ای در طریق سادات و اساتید فرقه نقشبندی در آن رساله آداب و دستور العمل این طایفه را شرح داده و کلمات قدسیه مأثوره از حضرت خواجه عبدالخالق غجدوانی را جمع نموده و بر آنها بیان و شرح نگاشته و کیفیت سلوک نقشبندیان را که خواجه عبدالخالق در طی آن سخنان اشاره آورده و تشریح و تصریح فرموده است و دیگر صراط مستقیم و نفحات الهیه در موعظه نفس زکیه و دیگر تعریب نفحات الانس از تصانیف مولی عبدالرحمن عارف جامی و تعریب رشحات این دو کتاب شریف را از لغت پارسی عبری نقل نموده است. شیخ تاج الدین مریدان بسیار و شاگردان بیشمار داشت خلقی وافر حلقه ارادت او را بگوش افکندند و حاشیه متابعت و اقتفاء وی بدوش کشیدند و در طریقه فرقه نقشبندی بدستگیری او پای گذاردند و قدم زدند از مشهورین ملازمان او و معاریف عرفای زمان او که تلمذ وی اختیار کردند استاد احمد ابوالوفاست که از افاضل قرن یازدهم هجرت بود و شیخ موسی پسر استاد احمد مزبور و شیخ محمد میرزا و امیر یحیی بن علی پاشا و جمع کثیر دیگر که همه از معتبرین و متعینین آن عصر بودند شرح احوال و ترجمه سیره وی را شاگرد رشیدش سیدمحمدبن اشرف حسینی در رساله مخصوصه شرح داده است مسماء بتحفه السالکین فی ذکر تاج العارفين سید در آن رساله میگوید خود از حضرت شیخ تاج الدین شنیدم که میفرمود من در اوایل حال و بدایت امر بعد از آنکه بواسطه حضرت خضر علیه السلام بسعادت توبه رسیدم چون هنگام غلبه ذوق و استیلائی جذبات بود از پی ادراک صحبت پیری کامل و استادی مکمل بسیاحت برآمدم و به هر دیار که احتمال نجاح

و ظفر مطلوب میدادم عبور مینمودم و در خلال آن احوال بنای کار من بر حسب التزام عهدی اکید بر اموری که در کتب مشایخ و نوشتجات مرشدان بزرگ مضبوط گردیده است بود که فرموده اند تا مرید بشیخی و پیری نرسیده است بنای معامله و سلوکش باید بر این امور بوده باشد و چون باستادی کامل و پیری مکمل و مرشدی واصل برسد آنچه او دستورالعمل میدهد باید معمول دارد و تخطی روا ندارد و در این اوقات ارواح مشایخ و روانهای مقدس بزرگان برای من نمودار میگرددند و کشف صحیح حاصل می آمد پس در طی زمان سیاحت بلدهء اجمیر که تربت مطهر قطب العصر شیخ معین الدین چشتی آنجاست در آمدم روح مقدس معین الدین نزد من حاضر گردید مرا طریق نفی و اثبات بر کیفیتی که مخصوص سلسلهء چشتیه است و آنرا حبس الانفاس مینامند تعلیم و تلقین فرموده گفت بر همین وتیره جلوس میکنم و استعمال ذکر مینمایم و این کار را باید در بلدهء باکور که مزار شیخ حمیدالدین باکوری از جملهء شاگردان من آنجاست مجری داری و هم روح پاک آن شیخ بزرگ با من فرمود که من پس از مدتی مدید محض خاطر تو اینجا آمدم و گرنه خود در مکهء معظمه میباشم و از جهت بدعتهای شنیع که بر سد مزار و تربت من بظهور میرسانند بدین مقام گذر نمیکنم و توقف نمی آرم پس من بموجب فرمان حضرت شیخ معین الدین جشتی بسمت بلدهء باکور روانه گردیدم و آنجا بمعامله و ریاضت مشغول شدم و احیاناً قبر شیخ حمیدالدین را زیارت میکردم و از روحانیت وی آداب طریق می آموختم پس انوار و تجلیات و احوال موافق مشی و سلوک فرقهء چشتیه بر من نمودار میگردد و در آن سال برای اربعین و ریاضت و اذکار بخلوتی می نشستم که داخل سه خانهء تاریک بود و با این وصف نوری برای من طالع میگردد که فروغ آن از خورشید نیمیاند و در میان شب تار در میان چنان خلوتی تاریک بر حالی که درهای هر سه خانه را بسته بودم بسان روز روشنی میداد که من بر تابش و پرتو آن قرآن تلاوت میکردم و از برای من انسی بدان نور بهمرسید پس روزی بر راهی میگذاشتم مردی را دیدم که رساله ای در نزد اوست چون در آن رساله نظر نمودم دیدم نوشته است که: ان بعض الناس يحصل لهم فی اوان الذکر نور فیغترون به، یعنی برخی از مردم را در حال ذکر نوری نمودار میشود و ایشان بدان نور مغرور میگرددند که همانا بدرجهء کاملین و رتبهء واصلین فایز شدیم همینکه من این عبارت را خواندم آن شخص در حال آن رساله را بگرفت و از نظر غایب شد من ملتفت شدم که این ارشادی بود مرا از جانب آن شخص آنگاه یک روز نزدیک مزار شیخ حمیدالدین نشسته بودم ناگاه روان مقدس آن بزرگوار حاضر گردید و خواست تا مرا خرقرقهء اجازت عطا فرماید و میخواست که این اراده او بدست یکی از کسانی که سند خلافت او را داشتند واقع شود من عرض کردم نمی خواهم باین کرامت فرا رسیده باشم مگر خود از دست مبارکت. فرمود این خواهش بر خلاف سنت جاریهء پروردگار است که من از نشأهء برزخی بر عالم ناسوت چنین تصرف بظهور رسانم ناگزیر باید این تشریف بفرمان و اشارت من بدست یکی از اعیاء خلفاء من جاری گردد پس من دستوری یافته در طلب پیری کامل و مرشدی واصل شدم و در دشت و کوهسار و هر پست و بلند بتکاپو در آمدم و بسیاری از مشایخ را میدیدم و معتقد نمی گردیدم از جمله شیخ نظام الدین باکوری که از مشایخ چشتیه بود میخواست که مرا دستگیری کند اتفاق نیفتاد تا آنکه بشیخ جلیل الله بخش رسیدم و دیدم او را کسی که میطلبیدم نهایت اعتقاد و کمال ارادت به ملازمان آن بزرگوار حاصل گردید و شیخ نیز مرا بحسن قبول تلقی فرمود و مرا بشاگردی و مریدی پذیرفت و گفت من از دیرگاهی است که انتظار تو را میبرم و از طریقهء شیخ الله بخش آن بود که تا مرید را در خدمات ناهموار و ریاضات سنگین که بر طبع خودبین و نفس سرکش ملایم نیست بکار نمیفرمود تلقین ذکر نمینمود و دستور عمل نمیداد چرا که در طریقت مشایخ نقشبندیه تصفیه بر تزکیه مقدم است بر خلاف اکثر مشایخ طریقت که تزکیه را بر تصفیه مقدم میدارند پیران نقشبندیه میفرمایند بعد از آنکه انسان بتوجه کامل و حضور صادق بتصفیه پرداخت در اندک زمانی بمدد جذبهء رحمانی او را چندان تزکیه حاصل میشود که از ریاضات و سیاسات بسالها میسر نمیگردد و چه نزد مشایخ این طریقه جذبه بر سلوک مقدم است و مشی سلوک و سلوک ایشان مستدیر میباشند نه مستطیل و میگویند اول قدم سالک در حیرت و فناء است خواجه بهاءالدین نقشبندی میفرماید بدایت ما نهایت دیگران است و هم وی گفته شناسائی حق و مقام معرفت بر بهاءالدین حرام

است چنانکه آغاز و انجام بایزید بسطامی نباشد و خواجه عیبدالله احرار فرموده است که اعتقاد پیشینیان و بکلمات ایشان شاید بعضی را براه انکار این گفتار برد و رفتار دوری و سلوک مستدیر ما را قبول نکند تا آنکه از طریق شرع و لسان رسول و راه سمع چیزی که منافی این سخن باشد به ما نرسیده است بلکه حدیث مثل امتی مثل المطر لایدری اوله خیر ام آخره دلیل صحت این دعوی و مؤید صدق این کلام مییاشد. باری شیخ تاج الدین بشرحی که سید محمودبن اشرف حسنی در رساله تحفه السالکین آورده میگوید: پس من بر حسب دستور شیخ الله بخش که فرمود یا شیخ تاج، روش ما آن است که تا مرید هیزم و آب از برای مطبخ ما نکشد بتلقین ذکر نخواهد رسید تو نیز تا سه ماه مشغول این کار میباش. مشغول هیزم کشی و آب آوری بودم راوی میگوید: مردم آن بلد میگفتند زمانی که شیخ تاج الدین بریاضت خدمت مطبخ مشغول بود از وی کارها برخلاف معهود نوع بشر و افعال خارق طبیعت عالم مشاهده میگردید مثلاً بار گران بمراتب فزونتر از اندازه توان خویش بدوش می آورد و کوزه آب که بر سر میگذاشت همه میدیدیم که مقدار یک ذراع از سروی بالاتر است و بر سر او متصل نیست اما این کرامت انفصال جره آب را خود از وی پرسیدم گفت من ملتفت نبودم شاید راست باشد الحاصل چون سه ماه بروی چنین گذشت و زمان خدمت مطبخ بسر آمد شیخ الله بخش باوی خطاب کرد که قد تم امرک بسم الله اشتغل بالذکر یعنی کار خدمت تو بانجام رسید اینک بنام خدا مشغول یاد الهی باش امر شیخ بخدمت مطبخ در باطن بود و حکم او باشتغال ذکر در ظاهر پس ذکر عشقیه را با وی تلقین کرد و او مشغول بوده تا در خدمت شیخ الله بخش برتبه کمال و مقام تکمیل نایل گردید. سیدمحمودبن اشرف نوشته است که سید و مولای من شیخ تاج الدین ده سال خدمتی بشیخ الله بخش کرد که از حد طاقت بشر بیرون بود پس شیخ مذکور او را اجازه ارشاد مریدان داد و تاج الدین خود میفرمود آنچه را که شیخ الله بخش بامن بشارت داده بود حاصل گردید ولی حصول آن بتدریج و بعد از انتظار امور می بود و هم خود فرموده است که خدمت کردن شیخ برای من بیشتر سود میبخشید تا ذکر نمودن و آنچه یافتم و به هر چه رسیدم از احوال در حین خدمت و مقارن آن بود بالجمله شیخ تاج الدین در میان مریدان شیخ الله بخش باعلی درجه اشتهار و اعتبار واصل گردید و رتبه صدور خوارق و ظهور کرامات برای او حاصل آمد از جمله کرامات و خوارق عادت که در حق او دیده و نوشته اند یکی آن است که یک روز در شهر امروزه بمراقبت نشسته بود پس سر برداشت و از وی نوری درخشید و بر درخت اناری که در آن مکان بود بتافت از آن وقت باز آن درخت با بر و برگش یکجا تریاقتی بود مجرب که مردم از بیماریها و ناخوشیها بدان استشفاء میکردند و این معنی در آن درخت ظاهر بود تا از بیخ برافتاد و هم گویند که حضرت شیخ تاج الدین یک روز بگاہ قیلوله داخل در سرای خود گردید و بر سریری که داشت بخت و یاران او بیرون آمدند و بعد از ساعتی که برای ادراک حضور شیخ وارد سرا گردیدند وی را ندیدند و متحیر شدند و زمانی نگذشت که دیدند شیخ در جای خویش حاضر است و بر سریر خفته پس در پیش روی همه حاضران از فراز تخت برخاست و مشغول نماز گردید و کسی را استطاعت سؤال از سر آن غیبت و حضور نشد صاحب رساله تحفه السالکین میگوید شنیدم که شیخ تاج الدین را دختری بود خرد سال وقتی آن کودک بیمار شد و در ایام مرض یک روز شیخ وضو میساخت خدای تعالی آن صغیره را ملهم نمود که از آب غسله پاهای پدر خویش بنوشد پس چنین کرد و در وقت عافیت یافت و هم شنیدم که وقتی حضرت شیخ تاج الدین با اصحاب و احباب نشسته بود و در معارف و حقایق سخن میفرمود و در اثناء مطارحه و محاورت با حاضران مزاح و مطایبه میکرد پس بر خاطر یکی از حاضران خلیجان کرد که مرشد کامل را خوش منشی شوخ و شی شایسته نیست شیخ بمجرد خطور این اعتراض بر ضمیر آن مرید روی خطاب با وی داشت و گفت طیبیت و مزاح از سنت و سیرت سید المرسلین صلی الله علیه و آله است آن بزرگوار با یاران مزاح میفرمودند آنگاه قصه ابن ام مکتوم و خندیدن صحابه را در نماز باز نمود و این اطلاع بر ضمیر و اشراف بر خطرات خود اطراز دلائل کشف و امارات مقام صدور کرامات است و گویند یکی از ارباب مکاشفه مریدی از تبعه شیخ تاج الدین را باموری بشارت داده بود و آن مرید در وقتی که شیخ تاج الدین بمکه معظمه مشرف گردید همراه وی بود پس یکروز از قلب او خطور کرد که از بشارت آن مرد

مکاشف اثری پیدا نیست بمحض عبور این خاطر بر ضمیر او متوجه جناب شیخ تاج الدین گردید که سرّ تخلف بشارات آن شخص مکاشف از وی پرسد شیخ تاج الدین پیش از آنکه وی اظهار چیزی کند فرمود اگر یکی از اولیای حق یکی را به چیزی نوید دهد البته راست خواهد بود و صدق. و صدق بشارات حکما بظهور خواهد رسید هر چند بعد از ده سال یا دوازده سال بوده باشد آن مرد چون اشراف و اطلاع شیخ را احساس کرد خاطرش بیارمید و شک از دلش زایل گردید هم سید محمودبن اشرف میفرماید که من خود از حضرت شیخ تاج الدین شنیدم که گفت در یکی از سفرها به منزلی رسیده با اصحاب نشسته مشغول مراقبه بودم که شخصی ناشناس داخل حلقه حاضران گردید و نزدیک من شده بر دست و پای من بوسه داد و گفت من شخصی از جماعت جنیان میباشم و سکناى مادر این مکان است و ما چون طریقه شما را دیدیم شما را دوست داشتیم اینک می خواهم که بر طریقت خویش مرا ارشاد فرمائی پس من بر حسب استدعای او طریقه نقشبندیه را تلقین او کردم و او همه روزه حاضر حلقه میگردد ولی جز من احدی ویرا ابصار و مشاهدت نمی کرد و او میگفت هر وقت مرا بخواهید که حاضر شوم اسم مرا بر ورقه بنگارید و در زیر پاهای خود بگذارید که در ساعت حاضر میگردد و هم از آن شیخ جلیل استماع افتاد که میفرمود در سفری که بسمت کشمیر میرفتیم یکی از جنیان نزد من حاضر شده اخذ طریقت نمود و می خواست تا خاصیت نباتات و عقاقیر و اعشاب بر من عرضه دارد من نخواستم گویند آن جنی همواره ملازم خدمت و صحبت شیخ تاج الدین بود ولی شیخ را از حضور وی نفرتی در طبع لطیف حاصل می آمد و میفرمود جزء ناری بر مزاج این جنس غالب است همراهی و اختلاط اینها از اوصاف رذیله و اخلاق ردیّه آنچه را که متولد از جزء ناری می شود مثل غضب و تکبر و امثالهما موجب می شود پس من خواستم حیلتی کنم که او را از خویشتن دور سازم گفتم از جنس جنیان زنی برای من بخواه گفت من خود خواهری دارم خوش روی و بی نظیر الا آن که نخست حکایتی معروض دارم آنگاه رای رای حضرت شیخ است همانا الفت و انس میان آدمی و پری در نهایت تعسر و اشکال است چرا که از جماعت جن بر حسب خلقت ایشان حرکات و افعالی صادر می شود که انسان حقیقت آنها را نمیداند و صبر نمی تواند کرد لاجرم اسباب نزاع و جدال لایزال مابین ایشان قایم خواهد بود در این مکانی که ما می باشیم یکی از صلحاء و اولیاء بود از ما دختری خواست و فرزندی از ایشان پدید آمد یک روز آن شخص آتش میافروخت همینکه مشتعل شد جنبه فرزند را در آتش افکند آن شخص صبوری نموده و چیزی نگفت تا آنکه فرزندی دیگر ایشان را بهم رسید او را نیز بسگ داد پدر باز صبوری کرد و اعتراض نیاورد فرزند ثالث را نیز بوجه دیگر که به خاطر ندارم در نظر پدر نابود نمود آن شخص را دیگر توان تحمل نماند و سخت خشم گرفت و بانگ بر وی زد که سه فرزند مرا هلاک ساختی جنبه در حال هر سه فرزند او را حاضر کرد و گفت اینها را هلاک نکردم بلکه برای تربیت بعضی از برادران سپرده بودم اینک فرزندان خویشتن بگیر و بیارم که مرا دیگر با تو نشستن امکان نخواهد پذیرفت این بگفت و از نزد شوی بپیرید و با اینگونه ماجریات حضرت شیخ را چگونه رغبت همسری پریان در خاطر خواهد خلیل هم سید محمودبن اشرف میگوید شنیدم که زمانی که شیخ تاج الدین در امروزه بود یکی از زنان صالحه از اهالی مشرق زمین که بشیخ معتقد بود مریض گردید و به حضرت شیخ التجا کرد که برای بهبودی وی توجهی فرماید شیخ بیعت آن زن رفت و بر حال او رقت آورد که دید بر موت مشرف است پس او را در ضمن خویش گرفت و در حال شفا یافت و این عمل را که اخذ فی الضمن میگویند کاری است در میان مشایخ نقشبندیان معمول که بیمار را در ضمن خویشتن گرفته بهبودی میرسانند و شرط این عمل در نزد این جماعت آن است که قبل از نزول ملک الموت متقبل شود چه اگر ملک الموت نزول فرموده باشد باید لامحاله قبض روحی بفرماید پس اگر آن بیمار را بعد از نزول ملک در ضمن بگیرد باید بموت بدل و عوضی بجای او توطین کنند چنانکه مشهور است و مسلم که خواجه خاموش قدس الله سره یکی از علما را در ضمن خویش بگرفت و در ساعت شفا یافت شیخ تاج الدین میفرموده است در یکی از ساعات و اوقاتی که دعا در آنها رد نمی شود خدا را بسه حاجت خوانده ام و هر سه مستجاب شده است یکی آنکه کسی را از جانب من گزندی نرسد اگرچه بر اقتضای طبیعت بشریه بروی خشم گیرم دوم آنکه کشف را از من زایل نماید سیم آنکه هر که را

از اهل طریقت که اخذ دستور عمل از من گرفته و مرید من گردیده باشد عاقبت نیک نصیب نماید و بمقامی از درجات بزرگان نایل فرماید مگر آنکه آن کس را منکر من سازد و از اعتقاد واردات بمن رویش بگرداند که در این تقدیر هر چه در حق او خواسته باشد بظهور رساند. سید مذکور در رساله خویش میگوید همانا از این کلام شیخ تاج الدین ظاهر می شود که او را کشف و شهود حاصل نبود و خود نیز میفرمود که شیخ و مرشد هر طالب یا صاحب مقام کشف است و یا نیست اگر خداوند شهود و کشف بوده باشد مرید را چون حالی پیش آید لازم نیست که شیخ اظهار نماید چه او خود بمقتضای دارائی مقام کشف از حالات مریدان مستحضر است و هر که هر چه لازم باشد خواهد فرمود در این صورت اگر مرید عرض حال کند سوء ادبی مرتکب شده است و اگر صاحب کشف نیست باید مرید حال خویش که پیش آید اظهار و عرض نماید و شیخ خود نیز از احوال ایشان پرسیان بوده باشد این سخن را شیخ تاج الدین با مریدان میگفت محض اشعار لزوم بر اظهار احوال و از اینجا نیز مستفاد میشود که او را کشف و شهود نبوده لکن آنچه از کیفیت سلوک او با مریدان و اخبار از احوال ایشان محقق میشود آن است که او را اشرافی تام و اطلاعی عظیم بر خواطر و احوال بود خود مرا با آن بزرگوار ماجریاتی افتاد که هر یک دلیل صدق این دعوی تواند شد و گویا این وقایع و اموری که من خود از اطلاع و اشراف او مشاهده کردم از عالم فراست بود که اقوی و ارفع از مقام کشف است بالجمله شیخ تاج الدین در انواع علوم و فنون صناعات زحمت ها کشیده بود و متون بسیار خوانده لکن بعد از غلبه جذب بروی چندان از عالم صورت و رسوم و علوم آن زایل گردید که تمام آن صور علمیه از لوح خاطرش محو گشت و پس از تصفیه کامل عکوس علمیه و اشراقات صناعیه بر مرآت خاطر قابلهش تاییدن گرفت بحدی که علمی نیست که او را بر دقایق آن وقوف کامل حاصل نباشد حتی اساتید هر علم چون مقام او را در لطائف و نکات فن خویشتن مینگرند متحیر میمانند و هکذا در سایر مدرکات غیر علمیه و صناعات متعارفه مثلاً او را رساله ای است مخصوص در انواع اطعمه و الوان خورشها و کیفیت طبخ آنها و رساله ای است در علم فلاحت و چگونگی غرس اشجار و رساله ای است در علم طب و معرفت خواص نباتات و در صناعات کتابت نیز دخلی تمام و ربطی کامل دارد وقتی یکی از افاضل که در علم طب مهارتی تمام و حدقی زایدالوصف داشت بروی در آمده و در دقایق فن خویش و علم منطق و علوم عقلانیه با او سخن در پیوست و چون باستحضار و لیاقت تام و اطلاع کامل شیخ برخورد در حیرت افتاد و این معنی موجب سعادت وی گشت که داخل طریقت شد و بر روش مشایخ نقشبندیه بسلوک افتاد از جمله مشایخ و مرشدان شیخ تاج الدین سیدعلی بن قوام هندی نقشبندی است که مولد و مسکن مدفن او ملک جانپور بود از بلاد هند که در شرقی دهلی بمسافت یکماه راه افتاده است سید مزبور از اولیاء مشهور میباشد و از تصرفات عجیب و قوت جذب وی اموری در میان جمهور مذکور میگردد و بعضی از صلحا گفته اند که در میان امت محمدیه صلی الله علیه و آله و سلم بعد از قطب ربانی شیخ عبدالقادر گیلانی از احدی چندان خوارق عادت و غرائب کرامات و بدایع و تصرفات بظهور نرسید که از سید علی بن قوام جانپوری. از جمله شیخ تاج الدین صاحب این عنوان میگوید از مردی شنیدم که رسم سید علی بن قوام رحمه الله علیه آن بود که در وقت ضحی خلوت میکرد و در آن هنگام بروی جذب غالب می آمد فلذا احدی را در آن حال بنزد خویش راه نمیداد و مردم همه این رسم معروف را از سید علیه الرحمه شنیده و دیده بودند و در وقت ضحی داخل خلوت او نمیشدند پس یکروز شخصی از اعراب که همانا از اولاد استاد حضرت سید بوده است در وقت معهود بخلوت او ورود نمود و خادم خواست تا از دخول خلوت منع کند نتوانست چه اعرابی بر منع وی عنایت نیاورد همین که همه بمسمع سید رسید از داخل خلوت ندا داد که کیستی اعرابی خویشتن را تعرفه کرد و نام برد سید بانگ بروی زد که هان بگریز و به پشت درختی که اینجاست پناه بر و گر نه خواهی سوختن آن شخص از بیم بگریخت و خود را در پناه آن درخت انداخت پس ناگاه آتشی از باطن سید زبانه کشید و در آن درخت بگرفت و تمام آن بسوخت و بجز ریشه چیزی در جای نگذاشت ولی اعرابی سالم ماند و این واقعه دلیل نهایت اقتدار و کمال تصرف اوست باری شیخ تاج الدین از شیخ الله بخش بطریقت عشقیه و طریقهء قادریه و طریقهء جشتیه و طریقهء داریه جمیعاً مجاز بوده بلکه میگوید در

باطن از جانب رئیس هر طریقت اجازه داشته است. صاحب تحفه السالکین میگوید خود از شیخ تاج الدین شنیدم که فرمود من طریقت کبرویه را از روحانیت شیخ نجم الدین کبری رضوان الله علیه گرفته در ربع روزی سلوک ایشان را به سر بردم و در آداب سلوک کبرویه رساله مخصوص نگاشته و در آنجا چنین مسطور داشته که مشی و سلوک کبرویان بتمام اطوار سبعة تمام می گردد و در هر طوری ده هزار حجاب طی میشود که سالک از آغاز تا انجام سلوک هفتاد هزار حجاب را در خواهد سپرد و به مقام واصلان الی الله خواهد رسید. اگرچه شیخ تاج الدین از همه رؤسای طرائق در باطن مجاز بوده است ولی مریدان را جز بسلوک نقشبندیه تسلیک نمیفرمود و ارشاد نمیداد در مکتوبی به یکی از اصحاب خویش نوشته بود که اکابر نقشبندیه خداوند غیرت میباشند و با این که مشایخ و مرشدان طریقت ایشان بغیر مشی و آداب نقشبندیه تسلیک نمایند رضا نمیدهند من خود پس از آنکه از جانب خواجه باقی بسلوک نقشبندیه مجاز گردیدم و بتربیت مریدان و تسلیک ایشان به طریقت نقشبندیه رخصت یافتم اگر کسی بنزد من می آمد و بر آئین عشقیه و یا غیر هم دستور عمل میخواست من دریغ نمیداشتم و مقید نبودم که البته او را بطریق نقشبندیه تسلیک فرمایم بلکه به هر طریقه که مرید خود طالب میشد ارشاد میدادم و تربیت مینمودم تا آنکه روزی روحانیت غوث اعظم خواجه عبیدالله احرار بنزد خواجه محمد باقی حاضر گردیده با او فرموده بود که شیخ تاج از مطبخ ما می خورد و سپاس دیگران میگذارد ما او را از نسبت خود خارج ساختیم خواجه محمد باقی معروض داشته بود که این بار بر او ببخشای که من او را بیآگاهانم آنگاه ماجری بمن نوشت و من دانستم که بزرگان نقشبندیه غیوراند و بر تسلیک و تربیت مریدان بغیر طریقت ایشان راضی نمیشوند علامهء محبی در سیاق انتساب شیخ تاج الدین بحضرت خواجه بهاءالدین و سند اتصال سلسله نقشبندیه در اخذ طریقت از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم میگوید: فله طریق النقشبندیه من الخواجه محمد الباقي و له من الخواجه الامتکن و له من مولانا درویش محمد و له من مولانا محمد زاهد و له من الغوث الاعظم عبیدالله احرار و له من الشيخ یعقوب الجرجی و له من حضرة الخواجه الكبير بهاء الحق و الدين المعروف بنقشبند و له من امير سيد كلال و له من الخواجه عبدالخالق الغجدواني و من قطب الاقطاب الخواجه محمد بابا السماسی و له من حضرة الخواجه علی الرامتینی و له من حضرة الخواجه محمد الجرنفوری و له من الخواجه عارف ریو کری و له من الشيخ یعقوب بن ایوب الهمدانی و له من الشيخ ابی علی الفارمدی و له من الشيخ ابی الحسن الخرقانی و من سلطان العارفين ابی یزید البسطامی و له من الامام جعفر صادق و له من قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه و من سلمان الفارسی و من ابی بکر الصدیق رضی الله علیه و آله و من سید الکائنات صلی الله علیه و آله و سلم و النسبة الی الامام جعفر عن ابيه الی علی کرم الله وجهه وفات شیخ تاج الدین قبل از غروب یوم چهارشنبه هیجدهم شهر جمادی الاولی از سال یکهزار و پنجاه هـ. ق. در مکه اتفاق افتاد و صبح پنجشنبه در تربتی که در حیات خویش بدامنهء کوه تعیقان برای خود آماده ساخته بود مدفون گردید ضریحش در آنجا ظاهر است مردم برای زیارت و فاتحه قصد آن تربت میکنند. (نامهء دانشوران ج ۵ صص ۵-۱۲). در کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۱ ص ۵۴۲ رساله فی انواع الاطعمه و کیفیة طبخها و در ص ۵۵۸ رساله فی غرس الاشجار و کیفیتها را بنام صاحب ترجمه نقل کرده است.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابن عربشاه عبدالوهاب بن احمد. رجوع به ابن عربشاه در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابن عطاء الله رجوع به ابن عطاء الله و تاج الدین ابوالفضل در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ابن محمود العجمی الشافعی. او راست: شرحی بر کافیة فی النحو ابن الحاجب. (کشف الظنون ج ۱ اول استانبول ج ۱ ص ۲۳۵).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ابن مسعود بن احمد. رجوع به تاج الدین عمر بن مسعود بن احمد شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ابوالغنائم. در تاریخ گزیده (ص ۴۴۸) آرد: سلطان [ملکشاه] برنجید [از خواجه نظام الملک] و او را معزول کرد، و جایش به تاج الدین ابوالغنائم نائب ترکان خاتون داد... ابوالمعالی نحاص در این معنی گفت در حق سلطان: ز بوعلی مدد از بو رضا و از بو سعد شها که شیر به پیش تو همچو میش آمد در آن زمانه ز هرچ آمدی بخدمت تو مبشر ظفر و فتح نامه بیش آمد زبوالغنائم و بوالفضل و بوالمعالی باز زمین مملکت را ثبات پیش آمد... نام و نسب وی از این قرار است: ابوالغنائم ابن دارست مرزبان بن خسرو و فیروز و لقب ویرا تاج الملک هم نوشته اند. رجوع به ابن دارست و ابوالغنائم تاج الملک. و تاج الملک ابوالغنائم در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ابوالفضل احمد بن محمد بن عبدالکریم زاهد اسکندرانی متوفی بسال ۷۰۹ ه. ق. (کشف الظنون ج ۱ چ ۱ استانبول ص ۲۱۱). معروف به ابن عطاءالله. آقای همائی نوشته اند: شیخ تاج الدین ابوالفضل احمد بن محمد بن عبدالکریم معروف به عطاءالله (۱) اسکندرانی شاذلی مالکی متوفی در قاهره بسال ۷۰۹ ه. ق. (مأخذ ما در تاریخ وفات حاشیهء مرآة الجنان است ج ۳ ص ۳۳۰) از استادش ابوالعباس مرسی شاذلی، و او از استادش ابوالحسن شاذلی روایت می کند که بن حرز هم در بلاد مغرب فقیهی مطاع بود و فتوی بسوختن کتاب احیاء العلوم داد پادشاه وقت را برانگیخت... روز پنجشنبه ای بود که نسخه ها از همه جا جمع شد فقها بریاست ابن حرز همه اجتماع کردند و همگی باوی یار شدند که احیاء العلوم غزالی مخالف شریعت محمدی است و فتوی بسوختن نسخه ها دادند قرار شد که فردای آن روز پس از نماز آدینه کتابها را بسوزند ابن حرز هم گوید شب همان جمعه خواب دیدم که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم با شیخین نشسته اند و امام غزالی برابرشان ایستاده کتاب احیاء العلوم در دست داشتی و گفתי یا رسول الله اینک کتاب من و آنک دشمن من است اگر درین دفتر چیزی بر خلاف شریعت تو نبشته ام توبه ام بپذیر و گرنه داد من از خصم بستان... سپس پیغمبر (ص) فرمود تا مرا برهنه کردند و پنج تازیانه زدند... (غزالی نامهء جلال همایی ص ۳۷۷) زرکلی در ترجمهء عطاءالله الاسکندرانی متوفی بسال ۷۰۹ ه. ق. از دانشمندان و متصوفه شاذلی است. او راست: «الحکم العطائیه» در تصوف و «تاج العروس» در پند و موعظه و «لطائف المنن فی مناقب المرسی و ابی الحسن». (الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۱). و رجوع به ابن عطاء الله و احمد بن محمد... در همین لغت نامه شود. (۱) - ظ. ابن عطاء الله.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ابوالفضل بن بهاءالدوله خلف بن ابوالفضل نصر بن حمد. مؤلف تاریخ سیستان آرد: آمدن امیر مأمون بیرونج در ماه

جمادی الاولی بسال چهارصد و نودوشش، آمدن امیر برغش سفهسالار سلطان سنجر به سیستان در آخر ماه صفر و شدن او پبای شارستان و صلح کردن بر آنک امیر بهاءالدوله خلف و امیر اجل تاج الدین ابوالفضل بدو فروشدند و امیر تاج الدین را بر خویشتن ببرد تا ببلخ و ترمذ و آنجا ببود شش ماه تا ماه رمضان همین سال در اول ماه جمادی الاخر بسال چهار صد و نود و نه... و عاصی شدن امیر اجل تاج الدین ابوالفضل بر پدر خود غره ماه رجب همین سال و خصومتها میرفت میان ایشان تا آخر الامر تاج الدین بشد و مرادق و سیستان بیشتر بر وی گشتند، و همه سالاران سیستان بروی گشتند و از اوق و پیش زره و نواحیهاء دیگر، و بشدند در غره ماه رمضان، در شارستان بگرفتند، و جنگ آغاز کردند پیوسته تا روز دوشنبه بیست و دوم ماه رمضان همین سال بعاقبت امیر اجل تاج الدین ابوالفضل در شد در شارستان و بامیری بنشست بدین تاریخ و امیر شاهنشاه برادر وی بگریخت و عاصی شد بروی و حصار طاق بگرفت و کوتوال آنرا بکشت و تاختن ها می کردند بر یکدیگر، و امیر بهاءالدوله درین وقتها در شارستان بود آخر الامر بگریخت، بشد بحصار طاق برامیر شهنشاه یکی شد، و امیر قلمش را و لشکر وی را بکشید به سیستان و او را در ناحیت اسفزار بود. آمدن امیر قلمش به سیستان غزه ماه ذی القعدة بسال پانصد، اندر سیستان و در نواحی آن پیوسته بودند، تا نیمه ماه محرم بسال پانصد و یکی، امیر بهاءالدوله بشد بر لشکر قلمش تا برون و جول تا آخر الامر امیر اجل ملک مؤید تاج الدین ابوالفضل با پدر خود صلح کرد بهاءالدوله، و او را بیاورد بر آنکه بیاید به سیستان و همه مرادهای او بحاصل، الامیری او را ندهم، این من باشم... و شدن تاج الدین بسمرقند بسال پانصد و سی و پنج و آمدن از سمرقند در شوال بسال پانصد و سی و هشت... (تاریخ سیستان چ بهار صص ۳۸۹-۳۹۱). تاج الدین در سنه ۵۳۶ و بقولی ۵۳۵ ه. ق. در رکاب سلطان سنجر در جنگ معروف قطوان سمرقند با لشکر خطا حاضر بوده و شجاعت عجیبی بروز داده و همانجا اسیر شده و مدت یکسال باحترام تمام نزد خان خطا بوده و بعد آزاد شد. (کامل ۱۱ ص ۳۳) (راحة الصدور ص ۱۸۳) (تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۹۱ ج ۴). رجوع به راحة الصدور چ اقبال ص ۱۶۹ و ۱۷۳ و ۱۷۴ شود. خوندمیر در حبیب السیر صاحب ترجمه را بنام تاج الدین ابوالفضل بن طاهر بن محمد یاد کند و گوید:... چون سلطنت از آن خاندان (غزنویان) به سلجوقیان انتقال یافت در زمان سلطان سنجر، طاهر بن محمد که بروایتی از اولاد طاهر بن خلف بن احمد بود و بقولی در سلک احفاد ملوک عجم انتظام داشت در آن ولایت به نیابت سلطان سنجر لواء حکومت برافراشت و پس از فوت وی پسرش تاج الدین ابوالفضل در آن مملکت حاکم شد و او بصفت شجاعت و فضیلت و سخاوت موصوف بود و باصابت رای و تدبیر سرآمد حکام زمان می نمود بنابر آن در سلک مخصوصان سلطان سنجر انتظام یافت و در معارک سلطان با مخالفان آثار جلادت بظهور رسانیده پرتو انوار عنایت سلطان بر وجنات حالش تافت. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۷)... و لشکر سلطان سنجر بخلاف معهود و مقصود شکستی فاحش یافته قرب سی هزار کس کشته شدند و سلطان سنجر متحیر گشته تاج الدین ابوالفضل که والی سیستان بود عرض نمود که ای خداوند جهد باید کرد که بسرعت هر چه تمامتر خود را از این گرداب مهلک بساحل نجات کشیم که زیاده از این ثبات و قرار مستلزم ازدیاد نکال و خسارت خواهد بود و سلطان با سیصد سوار اسفندیار آثار بر صفوف کفار حمله کرده باده پانزده کس جان بکنار کشید و بحصار ترمذ شتافت و تاج الدین ابوالفضل با منکوحه سلطان ترکان خاتون گرفتار گشت و گورخان او را حریف مجلس بزم خود ساخت و سایر اسیران را رخصت انصراف داد. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۰۹) و نیز مؤلف قاموس الاعلام ترکی نام وی را بدینسان آورده است: تاج الدین ابوالفضل بن طاهر یکی از حکمرانان سیستان بود و بسال ۵۴۵ ه. ق. از طرف سلطان سنجر سلجوقی به حکومت منصوب گشت و تا ظهور چنگیزخان این خاندان حکمرانی داشتند و هشتمین حکمران این سلاله موسوم به تاج الدین دو سال در مقابل لشکر مغول پایداری کرد اما آخر مغلوب گردید و اسامی امراء این طایفه بدین قرار است: ۱- تاج الدین ابوجعفر ۲- شمس الدین محمد بن تاج الدین ۳- تاج الدین هرب بن عز الملک ۴- بهرام شاه بن تاج الدین ۵- نصیرالدین بن بهرام ۶- رکن الدین بن بهرام ۷- شهاب الدین محمد بن تاج الدین ۸- تاج الدین رجوع به ابوالفضل تاج الدین بن طاهر در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوالفضل احمد بن محمد معروف به ابن عطاءالله. رجوع به ابن عطاءالله و تاج الدین ابوالفضل در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوالقاسم عبدالرحیم بن الشیخ رضی الدین محمد بن الشیخ عمادالدین ابی حامد. وی کتاب الوجیر غزالی را مختصر کرد و نامش را «التعجیز فی اختصار الوجیز» نهاد و نیز کتاب «المحصل فی اصول فقه» و طریقه رکن الدین طاوسی در خلاف را مختصر کرد. در موصل بسال ۵۹۸ هـ . ق. متولد شد و چون قوم تاتار بر موصل استیلا یافتند در ماه رمضان سال ۶۷۰ وارد بغداد گردید و در جمادی الاول سال ۶۷۱ هـ . ق. وفات یافت. (از تاریخ ابن خلکان ج ۲ ص ۵۱).

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوالقاسم عبدالغفار بن محمد بن عبدالکافی السعدی الشافعی. سیوطی در کتاب حسن المحاضرہ فی اخبار مصر و القاهرہ ج ۱ ص ۱۷۹ گوید: المحدث عن ابن عزون و النجیب وعدة و خرج التساعیات (؟) و المسلسلات و تمیز و اتقن و ولی مشیخه الصالحیه و افتی، مات فی ربیع الاول سنه اثنین و ثلاثین و سبعمائه.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوالملوک خسرو ملک. رجوع به خسرو ملک ابوالملوک شود.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوالیمین زید بن حسن کندی. رجوع به تاج الدین کندی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوبکر عبدالرحمن بن ابی طالب الاسکندرانی. نزد فخر بن عسا کر فقه آموخت تا در مذهب بارع گشت. تاج الدین بکار تدریس و فتوی اشتغال داشت و به سال ۶۶۳ هـ . ق. وفات کرد. (حسن المحاضرہ فی اخبار مصر و القاهرہ جزء ۱ ص ۱۷۹).

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوسعید محمد بن ابی السعادات. رجوع به ابوسعید... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دى] (اخ) ابوطالب شیرازی. رجوع به ابوطالب تاج الدین فارسی شیرازی در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) ابو عبدالله محمد بن سید ابو جعفر قاسم بن حسین بن معیة الحلی الحسنی الدیاجی، و این نسبت بفروش دیا (دیاج) است مثل زجاجی نسبت به زجاج. از مشاهیر علماء در طرق اجازات است و نظیر وی در کثرت اساتید و مشایخ دیده نشده و او از جمله سادات بنی حسن مجتبی از شعبه حسن مثنی از دوحه ابراهیم بن حسن ملقب به ابراهیم القمر از شجره امام زاده اسماعیل مشهور با اسمعیل الدیاج از سلسله فرزند وی حسن شهید بفتح است. یکی از اجداد این خاندان ابوالقاسم علی است که معروف به ابن معیة بود و این نسبت بتمام افراد این خاندان اطلاق شود. معیه (۱) نام مادر ابوالقاسم علی است وی دختر محمد بن جاریه انصاریه کوفیه است. تاج الدین را شاگردش احمد بن علی در کتاب «عمده الطالب» در ضمن اعقاب ابن معیة مذکور ترجمه کرده گوید پیرامن دوازده سال در خدمت وی بودم حدیث، نسب، فقه، حساب، ادب، تاریخ، شعر و جز آن نزد وی آموختم، و دختر خردسال وی را تزویج کردم ولی در کودکی در گذشت، او راست: «معرفة الرجال» در دو مجلد بزرگ و «نهاية الطالب فی نسب آل ابی طالب» در ۱۲ مجلد و «الثمره الظاهره من الشجره الطاهره» در چهار مجلد «الفلك المشحون فی انساب القبائل والبطون» و «اخبار الامم» که بیست و یک جلد آن بیرون آمده و میخواست آنرا به صد جلد برساند که هر جلد چهارصد برگ باشد، و «سبک الذهب فی شبک النسب» و «الحدۀ و الزینۀ» و «تذیل الاعقاب» و «کشف الالباس فی نسب بنی العباس» و «الابتهاج» در علم حساب و «منهاج العمال» وی متولی پوشاندن لباس فتوت بمردم بود و ایشان برای مرافعات به وی مراجعه میکردند و او حکم میکرد و ایشان مراسم وی را امتثال میکردند و این منصب در خاندان معیة از عهد ناصرالدین الله ارثی بود، و برخی از خویشان وی درین منصب با وی معارض بودند. پوشانیدن خرقة تصوف نیز بدون منازع با وی بود. اما در نسب پنجاه سال پیشقدم این فن بود، و احفاد را با جداد میپیوست اما در حدیث و معرفت غوامض آن مسلم عندالکلی بود و شعر وی را نیز یاد کرده گوید: از شاگردان علامه حلّی و پسرش فخرالمحققین و پسر خواهرش سید عمیدالدین و امام نصیرالدین کاشانی بود و از مشایخ شهید اول و سه فرزندش محمد و علی و ام الحسن فاطمه میباشد و از عده بسیاری روایت دارد که خود ایشان را در اجازه یی که برای شهید نوشته یاد کرده است و صاحب معالم نسخه آنرا داشته و در اجازه کبیره خویش از آن یاد نموده است صاحب روضات قسمتی از اجازه صاحب معالم که در آن عبارات اجازه تاج الدین (مترجم) آمده است نقل کرده و اساتید تاج در آن یاد شده اند. صاحب امل الأمل نیز تاج الدین را یاد کرده گوید: شهید از وی روایت دارد و در اجازات خود وی را اعجوبه الزمان نامیده و من (صاحب امل الأمل) اجازه او را که برای شهید و پسران او محمد و علی و دخترش ست المشایخ ام الحسن فاطمه نوشته بخط خود وی دیده ام. سپس مقداری از اشعار او را آورده است. صاحب روضات گوید: تاج الدین محمد بن قاسم (صاحب ترجمه) از علمای عامه نیز روایت دارد وعده ای از عامه از اشعار او در کتب خود آورده اند. و صاحب لؤلؤة نیز همین مطالب را درباره صاحب ترجمه آورده است. رجوع به روضات الجنات چ ۱ صص ۶۱۲-۶۱۴ و شدالازار ص ۱۲۶ شود. (۱) - مصغر معاء معوج القامة مانند سمیه تصغیر سماء (روضات بنقل از لؤلؤة البحرین).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابو محمد احمد بن عبدالقادر بن احمد بن مکتوم قیسی. رجوع به ابن مکتوم و احمد بن عبدالقادر در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ابو محمد جعبری رجوع به ابو محمد... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) (ابن بنت الاعز ...) ابومحمد عبدالوهاب بن خلف بن بدرالعلامی والاعز وزارت الکامل را داشت و بعلم و تقوی و پاکدامنی مذکور و معروف و منصب قضای مصر داشت و تدریس شافعی و صالحیه با او بود در ۱۷ رجب سال ۶۶۵ ه. ق. وفات کرد او را دو پسر بود یکی صدرالدین عمر که فقیه و عارف در مذهب بود دیگری تقی الدین ابوالقاسم عبدالرحمن که او هم فقیه و امامی بارع و شاعر بود. رجوع به حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ج ۱ ص ۱۸۹ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) ابومحمد علی بن عبدالله بن ابی الحسن الاردبیلی تبریزی نزیل قاهره متوفی بسال ۷۴۶ ه. ق. او راست شرح بزرگی بر کافیه فی النحو ابن الحاجب مانند شرح رضی و از تألیف آن در بیست و هفتم محرم سنه ۷۴۲ فراغت یافته است. (کشف الظنون ج ۱ استانبول ج ۲ ص ۲۵۳).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) ابونصر عبدالوهاب بن تقی الدین سبکی. رجوع به تاج الدین سبکی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) احمد بن خطیب گنجه ای (ابن خطیب) از شعرای دوره غزنوی است وی از اهالی گنجه و شوی مهستی شاعره معروف ایران است امیر علیشیر نوائی در مجالس النفائس ص ۳۲۷ چنین آورده است: ابن خطیب گنجه ای - نام او تاج الدین احمد است معاصر سلطان محمود غزنوی بوده و اشعار خوب دارد و از جمله اشعار او مناظره ای است که با زن خود مهستی کرده و گویند که پیش از نکاح مهستی را بمجامعت دعوت کرده مهستی در جواب این رباعی گفته: تن با تو بخواری ای صنم در ندهم با آنکه ز تو به است هم در ندهم تاری ز سر زلف بخم بر ندهم بر آب بخسبم خوش و نم در ندهم. بعد از آن پسر خطیب با مهستی حيله ای کرد و مکرری نمود: کسی پیش او فرستاد نه بنام خود بلکه دیگری، و مهستی را بنام دیگری رام کرد چون مهستی شب پیش او بر آمد و ابن خطیب از او محظوظ گشت باو گفت: تن زود به خواری ای جلب در دادی وز گفته خویش زود بازاستادی گفتمی خسبم بر آب و نم در ندهم بر خاک بخفتی و نم اندر دادی. (مجالس النفائس چ علی اصغر حکمت). رجوع به احمد بن خطیب در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) احمد بن شرف الدین سعید بن محمد بن الاثیر الحلبی الکاتب المنشی که بعد از فوت فتح الدین عبدالظاهر ابتدا در دمشق و سپس در مصر مباشرت کتاب انشاء را داشت و مردی فاضل و نبیل بود و در نظم و نثر دستی تمام داشت و در سال ۶۹۱ ه. ق. در گذشت. (رجوع به کتاب حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره جزء اول ص ۲۶۱ شود).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) احمد بن عبدالقادر بن مکتوم قیسی حنفی. رجوع به احمد بن ... و ابن مکتوم در همین لغت نامه شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) احمد بن عثمان بن ابراهیم صبیح ترکمان... رجوع به احمد... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) احمد بن عزالدین اسماعیل بن احمد. پدرش از صوفیان خوش منظر و خوش محضر بود خانواده او از مردم پرهیزکار و عابد بودند و در راه اصفهان خانقاهی چند داشتند که در آن مسافری را پذیرائی می کردند. شیخ تاج الدین به تبریز و سلطانیه و غیرهما مسافرت کرد و سلاطین و امراء بر اثر برآورده شدن نذرهایی که برایش کرده بودند باو اعتقاد پیدا کردند. وی در سماع حرکات شگفتی آور میکرد که بینندگان را بهیجان می آورد. آنگاه به شیراز باز گشت و خانقاهی بنا کرد که از صوفیان پذیرائی میشد وواجبی برای سماع در روزهای جمعه برقرار کرد و در سنه... هفتصد ه. ق. وفات یافت و او را در جوار پدرش در خانقاهشان دفن کردند. (از شد الازار فی حط الاوزار عن زوار المزار چ قزوینی ص ۲۶۷).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) احمد بن محب الدین محمد بن الکیمال الضریر العباسی وی از جد خود و ابن رواج والسبط روایت کرد، در جمادی الاول ۷۲۱ در سن ۷۹ سالگی در مصر وفات کرد. رجوع به کتاب حسن المحاضره فی الاخبار مصر و القاهره جزء اول ص ۱۷۹ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) احمد بن محمد بن عبدالکریم زاهد اسکندرانی مکنی به ابوالفضل. رجوع به احمد بن... و ابن عطاءالله شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) احمد بن محمد بن عبدالقادر بعضی نسب ابن مکتوم را احمد بن محمد بن عبدالقادر نوشته اند. رجوع به ابن مکتوم و احمد بن عبدالقادر بن احمد شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (خواجه...) احمد بن محمد بن علی معروف به تاج الدین عراقی از وزرای امیر مبارزالدین محمد مظفر و یکی از ممدوحین خواجوی کرمانی. خواندمیر در دستور الوزراء آرد: خواجه تاج الدین عراقی از اکابر ولایت کرمان بود و به اصابت رأی و تدبیر محتاج الیه هر پیر و جوان می نمود و در آن اوان که ملک قطب الدین بیگ روزی با امیر مبارزالدین محمد مظفر مخالفت کرده، در بلده کرمان متحصن شده جناب مبارزی بظاهر آن شهر آمده آغاز محاصره نمود خواجه تاج الدین خود را از مضیق حصار نجات داده بجز بساط بوسی امیر محمد رسانید و منظور نظر تربیت گشته پای بر مسند وزارت نهاد و در آن اوقات که مولانا شمس الدین صاین قاضی زمام اختیار ممالک امیر محمد را در قبضه اقتدار آورد خواجه تاج الدین از درجه اعتبار افتاده چنانکه سابقاً مذکور شد مولانا را [مولانا شمس الدین صاین را] بر آن داشت که برسم رسالت بجانب شیراز رفت و چون خدمت مولوی نقض عهد کرده بوزارت امیر شیخ ابواسحاق مشغول گشت و نزد امیر محمد مظفر بوضوح پیوست که توجه او بنابر اغوای خواجه تاج الدین بوده حکم کرد که خواجه را بسیاست رسانند. خواجه در بدیهه این بیت بر زبان آورد: بر تاج عراقی ز سر لطف بیخش تا

خسرو تاج بخش خوانند ترا و امیر مبارزالدین محمد رقم عفو بر جریده جریمه خواجه تاج الدین کشیده خواجه چند گاه دیگر بسر انجام امور وزارت اشتغال نمود اما بالاخره بموجب فرموده امیر محمد بجز شهادت فایز شد. (دستورالوزراء چ سعید نفیسی ص ۲۴۷ و ۲۴۹). کمال الدین ابوالعطا محمودبن علی کرمانی متخلص به خواجه... در کرمان متولد شده و در آن شهر بکسب کمال اشتغال ورزیده و مدّاحی تاج الدین عراقی (احمدبن محمد بن علی) وزیر امیر مبارزالدین مظفری را نمود و مثنوی «گل و نوروز» را بنام وی ساخته و درباره وی قصاید و مدایح انشاه نموده و این وزیر نسبت به وی عنایت و توجه زیاد داشته و گروهی از نویسندگان را به جمع و تدوین دیوان وی وادار کرده و مجموعه ای که شامل ۲۵۰۰۰ بیت گردیده از آثار او مرتب و آنرا «صنایع الکمال» نامیده اند و در آخر دیباچه این دیوان تذکر داده شده که آنچه پس از این طبع وقاد وی تراوش نماید بنام «بدایع الجمال» نامیده خواهد شد... (فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار ج ۲ صص ۵۱۲-۵۱۳). بنا بر آنچه گفته شد تاریخ قتل وزیر صاحب ترجمه بین سالهای ۷۴۲ (سال تصنیف گل و نوروز خواجه) و ۷۲۵ ه. ق. سال وفات شیخ ابواسحاق است رجوع به تاریخ مغول تألیف اقبال ص ۵۴۹ و حبیب السیر ج ۳ ص ۹۲ و ۲۷۵ و ۲۷۹ و ۲۸۲ و تاریخ گزیده چ براون ج ۱ ص ۶۳۲ و ۶۳۹ و ۶۴۰ و تاریخ عصر حافظ تألیف غنی ص ۸۳ و ۸۶ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] [اخ] (الشیخ...) احمدبن محمود نعمانی معروف به حرّ. از بزرگان و دانشمندان علم حدیث و تفسیر و حافظ قرآن کریم و ضابط قرآت هفتگانه آن بود پدر و جد او نیز از علماء بوده اند و نسبش به ابوحنیفه می رسد ابن القناد در سیره خود گفته است: جدم شمس الدین محمد نعمانی در مدرسه سلطان محمد شاه در ری درس می گفت و چون سلطان وفات کرد و اختلاف در میان مردم روی داد او بیگداد برگشت و سپس فرزندش نجم الدین محمود باصفهان آمد تا نامه ای را از طرف خلیفه به آنجا رساند و در این شهر با ملک دولتشاه مأنوس شد دولتشاه از او خواست در اصفهان سکونت گزیند محمود به وی وعده داد با استجازه خلیفه باصفهان بازگردد و بیگداد شد و از خلیفه اجازت گرفت و با خانواده خود باصفهان بازگشت و در این شهر خداوند فرزندی باو داد که او را احمد نام نهاد و چون تاج الدین احمد بزرگ شد قرآن را در کوتاه ترین مدت حفظ کرد و بعلم حدیث و تفسیر پرداخت و دوازده هزار حدیث صحیح و حسن و سه هزار موضوع دیگر حفظ کرد از مشایخ اویند ابوالفتوح عجلی و شیخ شهاب الدین سهروردی و امثالهم او راست کتابی در حدیث بنام «سبعة ابحر من مؤلفات الحرّ». آنگاه خطیبی اصفهان و وعظ در محافل بدو واگذار شد سپس به شیراز رفت و در جامع عتیق هر روز جمعه و در جامع جدید ایام ماه رمضان وعظ کرد و در پوشیدن لباس طریق سلف صالح می پیمود... شیخ تاج الدین هشتاد و هشت سال عمر کرد و چون قاضی بیضاوی در گذشت روز ختمش تاج الدین وعظ کرد و در آخر وعظ ایاتی چند بر خواند و گفت منم تا روز پنجشنبه مهمان شمایم عصر پنجشنبه تب کرد و چون اذان عصر گفته وضو گرفت و نماز گزارد و در گذشت. (از شدالازار فی حط الاوزار عن زوار المزار چ قزوینی صص ۳۰۴ - ۳۱۰). علامه فقیه قزوینی در حاشیه صفحه ۳۱۰ شدالازار آرد: چنانکه ملاحظه می شود وفات صاحب ترجمه حاضر یعنی شیخ تاج الدین احمدبن محمودبن محمد نعمانی معروف به حرّ فقط چند روزی بعد از وفات امام الدین عمر بیضاوی پدر قاضی بیضاوی معروف صاحب نظام التواریخ و تفسیرمشهور روی داده بوده است، و چون وفات قاضی امام الدین مذکور بتصریح مؤلف در ترجمه او (ص ۲۹۵) در ربیع الاول سنه ۶۷۵ ه. ق. بوده پس وفات صاحب ترجمه نیز بالضرورة در همان سال وقوع یافته بوده است و چون باز بتصریح مؤلف در چند سطر قبل سن او در وقت وفات هشتاد و هشت سال بود پس بالتلیجه تولد او در حدود سنه ۵۸۷ ه. ق. بوده است.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) احمد بن محمود عمر خجندی. رجوع به احمد... شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) احمد وزیر. یکی از وزرای فارس. در سال ۷۸۲ ه. ق. جنگی از آثار دانشمندان و شعرا ترتیب داد که اکنون در کتابخانه شهرداری اصفهان موجود است. مرحوم غنی در مقدمه ص یز - لد تاریخ عصر حافظ آرد: در مجموعه ای که در سال ۷۸۲ ه. ق. یعنی ده سال قبل از وفات خواجه حافظ بامرتاج الدین احمد وزیر در شیراز بدست جماعتی از فضلا مرتب شده یعنی هر یک چند صفحه در آن بخط خود نوشته اند... و نیز در حاشیه ص ۲۳۰ آرد: یکی از فراهم کنندگان جنگ تاج الدین احمد وزیر که بطوری که اشاره شد اصل نسخه مورخ بتاریخ هفتصد و هشتاد و دو در کتابخانه شهرداری اصفهان مضبوط و یک نسخه سواد آن نزد نگارنده است شخصی بنام عزالدین مطهر از شعرا و فضیلا معاصر شاه شجاع که چهارده صفحه از این جنگ فراهم آورده اوست یعنی از صفحه ۴۳۳ تا صفحه ۴۴۷ نسخه متعلق بنگارنده و قسمت معظم این چهارده صفحه اشعار خود عزالدین مطهر است از غزل و قصیده و رباعی. در ابتدای این چهارده صفحه که به دست عزالدین مطهر فراهم شده نوشته شده است: «مما افصح عن لطایف المرتضی الاعظم صاحب جوامع الکلم فی نوابغ الحکم عز المله و الدین مطهر اعلی الله شأنه». و در آخر این قسمت این عبارت نوشته شده است: «حرره العبد الاصغر افقر عباده الغنی مطهر بن عبدالله بن علی الحسنی احسن الله حاله و حقق آماله تذکره لصاحبه الصاحب الاعظم مستجمع مکارم الاخلاق و محاسن الشیم خواجه تاج الدوله و الدین احمد عظم الله قدره فی منتصف رجب المرجب لسنة اثنی و ثمانین و سبعمائ (۷۸۲ ه. ق.). حامداً لله و مصلياً لرسوله» از جمله اشعار این سید عزالدین مطهر قصیده مطولی است ... در مدح شاه شجاع... اینک عین آن قصیده را در اینجا ثبت می کنیم... مطلع قصیده این است: حذر کن ای دل از آسیب روزگار حذر که چرخ شعبده باز است و دهر حیلت گر... سال ۷۸۲ ه. ق. که سال تدوین این مجموعه است و صاحب مجموعه در آن سال وزارت داشته است مقارن سلطنت شاه شجاع مظفری (۷۶۰-۷۸۶ ه. ق.) است و بنابراین با احتمال قوی صاحب ترجمه یکی از وزرای شاه شجاع بوده است. آقای حکمت در ذیل تاریخ ادبیات برون. (از سعدی تا جامی ص ۲۴۶-۲۴۷ نام وزیر مذکور را تاج الدین علی نقل کرده اند، این چنین: نسخه مجموعه اشعار خطی در اصفهان- در کتابخانه شهرداری اصفهان جنگ نفیسی است که یکی از وزرای قرن هشتم هجری ساکن شیراز بنام تاج الدین علی بشکل بیاض ترتیب داده و بچند قسمت منقسم است و هر قسمت خاص یکی از شعرای همان عصر است و در ورق اول هر قسمت کاتبی بخط سرخ جلی بقلم ثلث نام و القاب آن شاعر را نوشته چهل و چهار تن از بزرگان زمان از وزراء و حکما و فقها و شعرا و عرفا و غیره هر یک چند صحیفه در آن از محفوظات خود یا از اشعار و آثار خویش چیزی نگاشته اند و آنان بتدریج از ماه صفر ۷۸۲ ه. ق. تا ماه شوال همان سال در آن سفینه یادداشت‌هایی ثبت و رقم و امضا کرده اند. سزاوار است این نسخه نفیس که از مآخذ ادبی این عصر و غزلی از حافظ و قطعاتی از ابن یمین و دیگران را متضمن است بعینه گراور و چاپ شود. (از سعدی تا جامی ج ۱). در نام پدر وزیر مذکور خلط شده است، چه مرحوم غنی در تاریخ عصر حافظ مقدمه ص یز حاشیه نوشته اند... و جنگ دیگر که باهتمام تاج الدین احمد وزیر در سنه ۷۸۲ ه. ق. فراهم آورده شده باین معنی که اغلب فضلا و علمای معاصر او بخواهش او چیزی بخط خود در آن جنگ نوشته اند و نسخه منحصر به فرد آن در کتابخانه بلدیة اصفهان محفوظ است. و آقای محمد علی معلم حبیب آبادی کتابدار کتابخانه شهرداری اصفهان در این باب یادداشتی برای ما فرستاده اند که ملخص آن چنین است:... درباره شرح احوال تاج الدین وزیر، جامع جنگ کتابخانه شهرداری باید بحضور مبارک عرض کنم که از قراری که این فقیر در سال ۱۳۵۹ باموانعی که برای اینکار

در پیش داشتم فهرستی از آن در رساله‌ی مخصوص نوشتم ... هفتاد و شش نفر در این جنگ بیاض بخطر خود چیزی نوشته‌اند... و در بسیاری از این شماره‌ها نام جامع برده شده ولی از چند شماره... قدری بیشتر از شماره‌های دیگر معرفی او شده و از همه چنین برآید که وی تاج الدین احمد بن محمد بن احمد و از وزراء مملکت فارس بوده و ظاهراً او غیر از تاج الدین عراقی احمد بن محمد بن علی است که در جلد دوم فهرست کتابخانه‌ی مدرسه‌ی سپهسالار نوشته و وی وزیر امیر مبارزالدین مظفری بوده و خواجوی کرمانی برخی از کتب خود را بنام او نموده... رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۹ و ۲۰ و ۵۱ و ۱۳۲ و ۱۹۹ و ۲۳۰ و ۲۳۱ و... شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) ارموی، محمد بن حسین. ابن ابی اصیبعه در عیون الانباء ج ۲ ص ۳۰ در شرح کتب فخرالدین خطیب آرد: الرسالة الکمالیة فی الحقائق الالهیة، الفها، بالفارسیة لکمال الدین محمد بن میکائیل، و وجدت شیخنا الامام تاج الدین محمد الارموی قد نقلها الی العربی فی سنه خمس و عشرين و ستمائة (۶۲۵ هـ . ق.). بدمشق رجوع به تاج الدین محمد الارموی و رجوع به محمد بن حسین شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (شیخ...) استوی. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده نام او را در زمره‌ی اکابر مشایخ آرد: در ذکر مشایخ از مسلمانان، هر که صحبت رسول علیه الصلوٰة و السلم دریافت بود ایشانرا صحابه خوانند و هر که ایشان را دریافت تابعین گویند و هر که تابعین دریافت تبع تابعین لقب دادند لقب دراز می شد، اقوامی را که بعد از ایشان بودند مشایخ خطاب کردند اکنون ذکر بعضی از اکابرایشان ایراد کرده می شود... شیخ تاج الدین استوی... رجوع به تاریخ گزیده ج ۱ فصل چهارم از باب پنجم صص ۷۶۰-۷۹۲ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) اسکندرانی ابوالفضل احمد بن محمد بن عبدالکریم زاهد اسکندرانی رجوع به احمد... و ابن عطاءالله شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) اسکندرانی رجوع به تاج الدین ابوبکر عبدالرحمن بن ابی طالب الاسکندرانی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) اسکندری رجوع به احمد بن عطاءالله اسکندری شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) اسماعیل البخاری از شعرای باخرز است و عوفی در لباب الالباب آرد: الاجل تاج الدین اسماعیل باخرزی که از اکابر و اعیان باخرز بود و ذات او مجمع فضایل و مفاخر هر جوهر نادری که از قعر بحر خاطر جوهری ضمیر او در سلک کلک کشیدی، لؤلؤ لالا بودی و هر معنی بکر که نتیجه بنات فکر او بودی بانگشت احتقار در دیده ابکار جنان و دلبران جهان زدی این

غزل از لطف لفظ او نمونه ای است و از گل چمن فضل او گونه ای می گوید: غزل تا خیر وصل آن نگار نیاید گلبن امید من بیار نیاید تا که نیاید نگار من بکنارم حسرت و درد مرا کنار نیاید تا سر آن زلف بی قرار نگیرم در دل بی صبر من قرار نیاید تا که ورا در بر استوار نگیرم زندگی خویشم استوار نیاید جان و جوانی مرا ز بهر تو بایست بی تو کنون هر دوم بکار نیاید چشم ندارم بروزگار وصال بخت من این روز و روزگار نیاید از تو و هجر تو زینهار نخواهم کز تو و هجر تو زینهار نیاید. غزل تا بکوی توره گذر دارم کافرم گرز خود خبر دارم دل ربودی و قصد جان داری رسم و آیین تو زبر دارم غمت از جان من نخواهد (۱) برد غمت از جان عزیز تر دارم جز غم عاشقی و تنهایی صد هزاران غم دگر دارم ابلهی بین که باضعیفی خویش دست با چرخ در کمر دارم نه باندازهء سری که مراست بسر تو که درد سردارم من بیچاره می نیارم گفت آنچه زین چرخ چاره کر دارم (۲) در هنر گرچه عالمی دگرم عالمی خصم بی هنر دارم * و این قطعه در حق گران جانی گفته است: چونت بخوانم نیائی اینست (۳) حماقت چونت نخوانم بیایی اینست (۴) گرانی دعوی دانش کنی همیشه ولیکن هیچ ندانی همی که هیچ ندانی. * چو روی خوب ترا بیند این دو چشم رهی پر آب گردد گویی همی سحاب شود که هست روی تو خورشید و هر که در خورشید نگه کند بزمان چشم او پر آب شود. * و این چند رباعی از کارگاه ضمیر او ببارگاه تقریر رسیده است که میگوید: ای دوست اگر داد کنی و بیداد تن در همه کارهات در خواهم داد جانم نشود مگر بیدار تو شاد روزی که ترا نبینم آن روز مباد. * در عشق تو خون خوردن و غم سود نداشت در صبر گریختیم هم سود نداشت هر حیل که آدمی تواند کردن من با تو بکردم ای صنم سود نداشت * چاکر چو همه نقش خیال تو نگاشت این فرقت دردناک را چشم نداشت آسوده بدم با تو فلک نپسندید خوش بود مرا با تو زمانه نگذاشت. * دل را چه دهم فریب چندین بسخن چون کار مرا نه سرپدید است و نه بن در سال نو از رفته قیاسی می کن سال نو و صد هزار اندوه کهن. * چون دیدم مرا یار سراسیمه و سست وز جان و جهان هر دو برون آمده چست گفتا نه ز من شنیده بودی ز نخست کاندیشهء چون منی نه اندازهء تست. * ابریست که جز بلا-نبارد غم تو زهریست که تریاک ندارد غم تو در هر نفسی هزار محنت زده را بیدل کند و ز جان برآرد غم تو. * چون دست اجل جان شکر آید غم تو چون پای قضا در بدر آید غم تو و آن روز که گویم بسر آید غم تو سر برزند از زمین بر آید غم تو * جان گر ز غمت چو ابر بهمن گرید وز رنج بصد هزار شیون گرید کو دشمن من تا بمن اندر نگرد پس بنشیند بدرد و بر من گرید. * نزدیک من ای راحت جانم که تویی تو آمده ای و من بدانم (۵) که تویی آخر بر من سوختهء ساخته دل چندان بنشین که من بدانم که تویی. و چون شهاب الدین ابوالحسن طلحه بعالم بقا رفت این رباعی در مرثیت او گفته است: جانی که مرا بی تو به مرگ ارزانیست گر هست درین تنم ز بی فرمانیست دانی که مرا پس از تو، ای راحت جان با درد تو زیستن ز بی درمانیست (لباب الالباب چ گیب ج ۲ صص ۱۵۹-۱۵۶). آتشکدهء آذر در ترجمهء احوال وی آمد: تاج الدین اسماعیل باخرزی از احوالش چیزی معلوم نشده و از افکارش نیز شعری سواى این رباعی بنظر نرسیده اضطراباً نوشته شد و بسیار بد فرموده اند: ای دوست اگر داد کنی و بیداد تن در همه شیوه هات در خواهم داد جانم نشود مگر بیدار تو شاد روزی که ترا نبینم آنروز مباد. رجوع به آتشکدهء آذر چ بمبئی ص ۶۷ (ذیل شعرای جام) شود. (۱) - ارجان من بخواهد؟ (۲) - چاره گر؟ (۳) - اینت. (۴) - اینت. (۵) - ندانم؟

تاج الدین.

[جید دی] (اخ) اصغر. شمس الدین احمد بن سلیمان مشهور به ابن کمال پاشا تعلیقه ای بر کتاب طهارت دارد و در آن تاج الدین اصغر را رد کرده است. رجوع به کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۱ ص ۱۱۳ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) اشنه‌ی. مؤلف شدالازار فی حط الاوزار عن زوار المزار در ترجمهء احوال خواجه امام الدین داود بن محمد بن روزبهان الفرید نام وی را در زمرهء کسانی آورده است که خواجه امام الدین تلقین ذکر و طریقهء ارشاد و دعوهء را از آنها آموخته است. رجوع به شدالازار... چ قزوینی ص ۳۵۲ شود و مرحوم علامهء قزوینی در حاشیهء همین صفحه آرد: اطلاع درست روشنی از احوال این شخص در جایی بدست نیاوردیم ولی گمان می کنیم بظن بسیار قوی که این شیخ تاج الدین اشنه‌ی باید پدر شیخ صدرالدین محمود اشنه‌ی سابق الذکر در ص ۳۰۷ حاشیهء ۸ باشد که بنقل از وصاف شمه ای از احوال او را در آنجا ذکر نمودیم. در کتاب «تحفهء العرفان فی ذکر سیدالاقطاب روزبهان» در فصل مشایخی که معاصر با شیخ روزبهان بقلی (متوفی در سنه ۶۰۶ ه. ق.) بوده اند ولی با او ملاقات نکرده بوده اند حکایتی ممتع راجع به یکی از ایشان موسوم به شیخ الاسلام تاج الدین محمود اشنه‌ی نقل می کند بروایت از پسر او شیخ صدرالدین محمد اشنه‌ی که بواسطهء طول حکایت از نقل آن صرفنظر گردید، این شیخ تاج الدین محمود اشنه‌ی مذکور در تحفهء العرفان به احتمال بسیار قوی بمناسبت اتحاد لقب و نسبت و توافق عصر باید همین شیخ تاج الدین اشنه‌ی مذکور در متن حاضر ما باشد و پسرش شیخ صدرالدین محمود اشنه‌ی نیز بظن بسیار قوی باید همان شیخ صدرالدین محمود اشنه‌ی مذکور سابقاً در ص ۳۰۷ حاشیهء ۸ باشد بنقل از وصاف، منتهی در وصاف نام او را محمود نگاشته و در تحفهء العرفان محمد و لابدیگی از این دو تحریف دیگری باید باشد- در مجمل فصیح خوافی در حوادث سنه ۶۴۶ ه. ق. در ترجمهء احوال شیخ سیف الدین باخرزی متوفی در سنه ۶۵۹ ه. ق. گوید که: «وی حرفهء تبرک از دست شیخ تاج الدین محمود بن حداد الاشنه‌ی پوشیده است» که باز بواسطهء توافق عصر و لقب و نسبت باظهر و جوه باید این شیخ تاج الدین محمود اشنه‌ی مذکور در مجمل فصیح خوافی همین شیخ تاج الدین اشنه‌ی مذکور در متن حاضر باشد.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) الهامی. رجوع به عبدالوهاب الهامی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) اندخودی. رجوع به تاج الدین حسن اندخودی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) ایلدگز از امراء غزنین و زاولستان. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده در ترجمهء احوال سلطان محمود بن محمد بن سام بن حسین از پادشاهان غور (۵۴۵-۶۰۹ ه. ق.) آرد:.... چون او [محمود] در گذشت غلامش شمس الدین بجای او پادشاه شد و سلطان لقب وی یافت مدتی سلاطین دهلی از نسل او بودند تا سلطان جلال الدین خلج آن تخمه برانداخت و تاج الدین ایلدگز بر غزنین و زاولستان مستولی شد... (تاریخ گزیده ج ۱ ص ۴۱۳). و نیز در ترجمهء احوال سلطان قطب الدین محمد تکش خان بن ارسلان بن اتسز گوید. در سنهء تسع و ستمائه غوریان بر افتادند و ملک ایشان محمد را مسلم شد. سلطان بعد از این بر ملک غزنین بسبب مرگ تاج الدین ایلدگز بر ملک غوریان مستولی شد... (تاریخ گزیده ج ۱ ص ۴۹۵).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) ایلدوز. رجوع به تاج الدین یلدوز شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) باخرزی. رجوع به تاج الدین اسماعیل باخرزی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بخاری یکی از خوشنویسان معروف بود و در عهد یاوز سلطان سلیم خان بقسطنطنیه آمده سبب اشتهاار خط دیوانی شد. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بخشی. رجوع به تاج الدین حسن عطار بدخشی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بدخشی. رجوع به تاج الدین حسن عطار بدخشی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بغدادی. رجوع به علی انجب بغدادی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بلغاری طیب و گیاه شناس معاصر ابن الیطار و استاد ابن الیطار و ابوالعباس النباتی. او راست: کتابی در ادویه مفرده که رشیدالدین بن صوری ردی بر آن نوشته است. رجوع به عیون الانباء ج ۲ ص ۲۱۹ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) بهاء الملک. رجوع به تاج الدین حسن بن شرف الملک... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) تبریزی. وی مفتاح العلوم علامهء سراج الدین ابویعقوب یوسف بن محمد بن علی السکاکی را تنقیح کرده است. (کشف الظنون چ اول استانبول ج ۲ ص ۴۸۴).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) (خواجه...) تبریزی. رجوع به تاج الدین علیشاه جیلانی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) تبریزی. رجوع به تاج الدین ابومحمد علی بن عبدالله بن ابی الحسن الاردبیلی تبریزی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) تکین تاش از ملوک لرستان بزمان امیر مبارزالدین مظفری... در اواخر محرم سنهٔ سبع و خمسين و سبعمائه عزیمت بر استخلاص لرستان تصمیم یافت اما سرما بمرتبہ ای بود که ارکان دولت بر فسخ عزیمت جازم بودند. در آن روز شاه شجاع به پدر ملحق شد عزیمت جزم گشت... عاقبت لشکر منهزم شدند و کیومرث کشته شد روز دیگر خلاصهٔ ملوک مغرب... با ملوک عظام علاءالدین عطا و تاج الدین تکین تاش... با تمام اکابر و امرای آن مملکت بدستبوس آمدند... (تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۶۷۱).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) تیران شاه. عوفی در لباب الالباب در ترجمهٔ حال او آرد: الملك المعظم تاج [الدین] تیران شاه شاهزاده و گوهر آزاده هم نسبتی عالی و هم کرمی متوالی داشت و با علو نسب و سمو حسب شعری که شعری شعار آن سزیدی و نثره نثار آن شایستی - خال جمال کمال او آمده بود و اشعار آبدار او بسیار است و تمامت بر خاطر نبوده، فامارباعی چند در قلم آمد: * لرزان تنم از باد ستیز غم تست سوزان دلم از آتش تیز غم تست مگذار بتا که خاک خواری گیرد صحرای دلم که آب خیز غم تست. هم او راست: آیا بینم بخدمتت یاری در خود را بشروع خوشترین کاری در یکبار دگر نشسته با هم دودو بی هیچ سوم، بچار دیواری در و هم او گوید: هرگز چو منی عاشق و مدهوش که دید؟ آزاد چو بنده حلقه در گوش که دید؟ با دل گفتم کمی فراموشش کن دل گفت دلی ز جان فراموش که دید؟ و در معنی شکار سلطان غیاث الدین تغمده الله برحمته می گوید: هر روز چنین شهبانه کاری میکن بر چهره ایام نگاری میکن بر تخت بخزمی شرابی میخور در باغ بخوشدلی شکاری میکن. (لباب الالباب چ براون ج ۱ صص ۵۰-۵۱) عوفی در ترجمهٔ احوال ملک طغانشه بن محمد المؤید آرد:... میان او و میان ملک تاج الدین تیران مکاتبات و مشاعرات است... و او را ابیات و اشعار بسیار است و با ملک تاج الدین تیران مشاعره کرده اند و ابیات ایشان شهرتی دارد... (لباب الالباب چ براون ج ۱ صص ۴۶-۴۷). و در ترجمهٔ احوال ظهیرالدین تاج الکتاب السرخسی آرد: شنیدم که بحضرت ملک کبیر تاج الدین تیران رحمه الله قطعه ای فرستاد و از وی کنیزکی بکر التماس کرده و آن قطعه این است: صدرا! بذات پاک خداوند انس و جان کز جان و دل ثناء جلال تو گفته ام جانم ز خار حادثه هر چند خسته بود لیک از نسیم لطف تو چون گل شکفته ام از بحر طبع خویش گهرهای شب چراغ بهر ثنات در صدف دل نهفته ام دانی بزرگوارا کز جور روزگار شبها چو بخت تو نفسی من نخفته ام تا در جناب جاه و جلالت نرفته ام گرد محن ز ساحت سینه نرفته ام دارم طمع ز لطف تو ناسفته گوهری زیرا بسی گهر بمدیح تو سفته ام. چون ملک تاج الدین رحمه الله این قطعه بر خواند کنیزک بچہ هندی بکر که زنگیان زلف او رومی روی آفتاب را طبا نچه غیرت میزدند به نزدیک او فرستاد و این قطعه در عذر آن نبشت: چون بالماس طبع در سفتی در ناسفته ای فرستادم قوت ده خدای عزّ وجل (۱) که زبی قوتی بفریادم و چون سید بافتضاض بکارت او داد قضاء شهوت داد... آن کنیزک رنجور شد و هم در آن زودی فوت گشت و چون ملک تاج الدین را ازین حال علم شد این دو بیت به نزدیک او فرستاد: علوی! کافران هندی را زود ز اسلام سیر خواهی کرد پدرت غزو کردی از شمشیر تو غزا هم به... خواهی کرد... (لباب الالباب چ برون ج ۱ صص ۱۳۷-۱۳۸). تیران ولایتی است از غور در شعاب کوه اشک که یکی از جبال خمسه غور است. (طب ص ۳۹) (۲) و تاج الدین تیران از جانب سلاطین غوریه خصوصاً غیاث الدن غوری (۳) حکمران آن ولایت بوده است (ص ۸۴) و دختر او ملکه معزیه زوجه غیاث الدین محمودبن غیاث الدین غوری و مادر سلطانان بهاءالدین سام و شمس الدین محمد است. (تعلیقات علامه قزوینی در لباب الالباب چ برون ج ۱ صص ۳۰۳-۳۰۴). (۱) - چنین است. (۲) - تاریخ غزنویه و غوریه و فروع ایشان موسوم

بطبقات ناصری لابی عمر و منهاج الدین عثمان بن سراج الدین الجوزجانی طبع کلکته سنه ۱۸۶۴ میلادی. (۳) - جلوس در غور ۵۵۸، در هرات ۵۷۱، وفات ۵۹۹.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) جعبری. رجوع به ابو محمد جعبری شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) جیلانی. رجوع به تاج الدین (خواجه...) علی شاه جیلانی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) چلبی. رجوع به تاج الدین حسن چلبی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (خواجه...) جیلان تبریزی. رجوع به تاج الدین علی شاه جیلانی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) حرب بن محمد بن عزالملک نبیره پسر تاج الدین ابوالفضل بزرگ که در سال ۵۶۴ ه. ق. پس از ملک شمس الدین محمد به امارت سیستان رسید: گرفتن پادشاهی امیر تاج الدین حرب، یازدهم شعبان بسال ۵۶۴ ه. ق. و آمدن عزالملوک از نیه هم بدین سال... (تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۹۱). وفات یافتن خداوند ملک معظم تاج الحق والدین حرب بن محمد نورالله مرقدہ در سوم رجب سال بر ششصدوده (تاریخ سیستان ص ۳۹۳). عوفی در لباب الالباب در ترجمه احوال امیر ناصرالدین عثمان بن حرب السجزی پسر تاج الدین حرب آرد: امیرناصر که... پسر ملک تاج الدین حرب که از عدل شامل او باز با تیهو صلح کرده بود و آتش در جوار پنبه قرار گرفته ملکی حلیم کریم ملک دنیا را او وسیت حصول ملک عقبی ساخته بود و در تجمل پادشاهی بناء ملاهی و مناهی را تمام برانداخته: فلا هو فی الدنيا مضیع نصیبه و لا عرض الدنيا عن الدین شاغله. و او را بیست پسر بود و ولیعهد او در آن عهد امیر ناصرالدین عثمان بود... و در آن وقت که مؤلف این ترتیب به سجستان بود امیر ناصرالدین به رحمت ایزدی پیوسته... (لباب الالباب چ براون ج ۱ صص ۵۰۴۹)... یعنی ولی عهد ملک تاج الدین حرب زیرا که ابتدا ولیعهد او ناصرالدین عثمان بود و او هم در حیات پدر در گذشت پس از او پسر دیگرش یمین الدین بهرامشاه را ولیعهد نمود (طب ۲۶,۱۸۹ F ADD. b ۱۱۷-۱۱۸) که این ساعت ممالک سجستان در ضبط اوست، مدت حکمرانی بهرامشاه ۶۱۲-۶۱۸ ه. ق. بوده است. (تعلیقات قزوینی بر لباب الالباب چ برون ج ۱ ص ۳۰۳ حاشیه ص ۵۰ س ۲). مؤلف تاریخ سیستان وفات «ناصرالدین عثمان بن حرب بن محمد» را بسال ۶۰۴ ه. ق. آرد و رجوع به تعلیقات مرحوم علامه قزوینی بر لباب الالباب چ براون ج ۱ ص ۳۶۳ حاشیه ص ۲۸۴ س ۶ و رجوع بروضة الصفا و طبقات ناصری و حیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۷ شود. (۱) - تاریخ غزنویه.

تاج الدین.

[جُد دی] (مولانا...) (اخ) حسن از اعیان هرات بزمان شاهرخ تیموری... و شیخ بهاء‌الدین عمر در زمان خاقان والا گهر میرزا شاهرخ فی سنه ۴ و اربع و اربعین و ثمانمائه بعزیمت گذراندن حج اسلام و طواف تربت جنت رتبت حضرت خیرالانام علیه الصلوٰه و السلام از دارالسلطنه هرات در حرکت آمده جمعی کثیر از اعیان زمان مانند... مولانا تاج‌الدین حسن... و غیر هم در ملازمت شیخ بجانب حجاز روان گشتند و بشرف طواف رکن و مقام و زیارت مرقد عطرسای پیغمبر علیه الصلوٰه و السلام مشرف شده مراجعت نمودند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۵۸).

تاج‌الدین.

[جُد دی] (اخ) حسن بن شهاب بن حسین تاج‌الدین یزدی مورخ، مؤلف جامع‌التواریخ حسنی، مهدی بیانی در مقدمه تاریخ افضل صفحه چهار آرد: جامع‌التواریخ حسن بن شهاب- در ضمن جزوه نسخه‌های خطی تاریخی کتابخانه‌های استانبول بشماره ۴۲ ذکر نامی از جامع‌التواریخ حسنی تألیف «حسن بن شهاب بن حسین بن تاج‌الدین یزدی» و در توصیف نسخه چنین نوشته است: «تاریخ عمومی از خلقت آدم تا تاریخ ۸۵۵ ه. ق. که بنام غیاث‌الدین ابوالمظفر محمد بن بایسنغرن شاهرخ تألیف شده است...» و نیز در مقدمه صفحه یازده سطر کوتاه... نوشته شده است... انجام: «... امید که الله سبحانه و تعالی او را بر سر کافه متوطنان کرمان پاینده دارد...» «تم کتاب جامع‌التواریخ از گفته‌های افسح‌المتکلمین و امصح‌المتأخرین مولانا تاج‌الدین حسن شهاب منجم‌الملقب به ابن شهاب شاعر منجم یزدی عطا الله منهما علی ید العبد... عبدالله کاتب اصفهانی سنه ثمانین و ثمانمائه البحریه النبویه...» آغاز تألیف آن (جامع‌التواریخ حسنی) بنام سلطان غیاث‌الدین محمد بایسنغرن شاهرخ بن امیر تیمور گورگانی در ۲۵ محرم سال ۸۵۵ ه. ق. در کرمان و انجام تألیف آن پس از سال ۵۸۷ بنام ابوالقاسم بابر برادر سلطان محمد مزبور است. رجوع به مقدمه تاریخ افضل چ مهدی بیانی صص ۴-۷ شود.

تاج‌الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) حسن اندخودی. وی در زمان حکومت سلطان حسین بایقرا، امر نقابت مزار شریف به وی برگذار شد: میرزا بایقرا چون حال بر آن منوال دید قاصدی همعنان برق و باد به دارالسلطنه هرات فرستاد و صورت واقعه را عرضه داشت ایستادگان پایه سریر اعلی گرد خاقان منصور بعد از اطلاع بر مضمون آن عریضه از ظهور آن صورت غریبه متعجب گشته احرام طواف آن قبله امانی و آمال بست و بافوجی از امراء خواص بدان جانب نهضت فرموده پس از وصول غایت نیاز و اخلاص بجای آورد و قبه ای در کمال ارتفاع و وسعت بر سر آن مرقد جنت منزلت بنا نهاده در اطراف آن ایوانها و بیوتات طرح انداخت... و امر نقابت آستانه‌ای علیه را بسید تاج‌الدین حسن اندخودی که از جمله اقربای سید برکه بود و بعلو همت و سمو رتبت اتصاف داشت تفویض نمود... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۷۲).

تاج‌الدین.

[جُد دی] (اخ) حسن بن شرف‌الملک ابوبکر الاشعری (از اولاد ابوموسی اشعری معروف، یکی از حکمین صفین) ملقب به بهاء‌الملک. این تاج‌الدین برادر عین‌الملک فخرالدین حسین وزیر ناصرالدین قباچه بود و خود نیز وزارت ناصرالدین قباچه را عهده دار بود و پس از مرگ ناصرالدین قباچه بالتتمش پیوست و در اواخر سال ۶۳۳ ه. ق. بدست غلامان رکن‌الدین فیروز شاه بن التتمش کشته شد. عوفی در لباب‌الالباب آرد:... مشیر همایون وزیر ملک الوزرا الغ قتلغ اعظم خواجه جهان‌الحسین ابن‌الصاحب

الاجل الكبير العادل شرف الملك رضى الدولة والدين بكر الاشعري... و ترازوی احسان را بصدر كبير بهاء الملك تاج الدولة و الدين عمدة الوزراء قدوة صدور العالم الحسين ابن الصحاب الكبير العالم العادل شرف الملك رضى الدولة والدين ابى بكر يديم الله جلاله و رحم اسلافه الكبار تمام گردانيد و سرسر هر دو برادر خورشيد فر فلک منصب عرش منقبت را با يکديگر تساوی ارزانی داشت ... (لباب الالباب چ ليدن به هزينه اوقاف گيب ج ۱ صص ۳-۶). علامه قزوینی در تعليقات همين مجلد آرد:... عين الملك فخرالدين الحسين بن شرف الملك رضى الدين... وی ابتدا وزير ناصرالدين قباچه (۶۰۲-۶۲۵) بوده و در سنه ۶۲۵ ه. ق. که ناصرالدين قباچه باشمس الدين التتمش (۶۰۷-۶۳۳ ه. ق.) مصاف داد و مغلوب شد و خود را در آب سند غرق نمود خزاین و بقایای حشم او که از جمله ایشان عين الملك مذکور و برادرش بهاء الملك حسن و عوفی مصنف اين کتاب و منهاج السراج صاحب طب (طبقات ناصری) بود بخدمت شمس الدين التتمش پیوستند... بهاء الملك تاج الدين برادر عين الملك مذکور و او نیز از وزراء ناصرالدين قباچه بوده و چنانکه گفتيم بعد از غرق ناصرالدين قباچه بالتتمش پیوست و تا زمان رکن الدين فیروز شاه بن التتمش در حیات بود و در اواخر سنه ۶۳۳ یا اوایل ۶۳۴ ه. ق. که امراء فیروز شاه بروی بشوریدند و او را مقید کردند غلامان ترک او جماعتی از کبار امراء تازیک را که از جمله بهاء الملك بود بکشتند (طبقات ناصری ۱۸۳ و ۲۶۱ و تاریخ فرشته ۱:۱۱۸). (لباب الالباب ج ۱ ص ۲۸۹، ۲۹۰). علامه قزوینی در حاشیه صفحه ۲۸۹ لباب الالباب درباره نام تاج الدين آرد: در اینجا (لباب الالباب) و طب (طبقات ناصری ۱۸۳) «حسین» دارد و در تاریخ فرشته ۱:۱۱۸ و ترجمه طبقات ناصری لراورثی ۶۳۵ و ۷۶۱ «حسن» و ظاهراً حسین سهو است چه دو برادر بیک اسم غير معهود است.

تاج الدين.

[جِدْ دى] (اخ) حسن بن محمد نظامی نیشابوری. او راست: کتاب تاج المآثر در تاریخ پادشاهان دهلی: کتاب تاج المآثر تألیف تاج الدين یا صدرالدين حسن بن محمد نظامی نیشابوری در تاریخ پادشاهان دهلی که از کتابهای مغلق زبان فارسی است و بواسطه وفور کلمات تازی نامانوس مشهور شده است، و این کتاب را که در حوادث ۵۸۷ تا ۶۱۴ ه. ق.) است در ۶۰۲ آغاز کرده و در ۶۱۴ پایان رسانده است و در آن اشعار بسیاری از بزرگان شاعران قرن چهارم و پنجم ایران هست که بدبختانه بنام گوینده آنها تصریح نکرده است ... (احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۳ ص ۹۶۳). و رجوع به همان کتاب شود. ولی حاجی خلیفه در کشف الظنون لقب صاحب تاج المآثر را صدرالدين ذکر می کند بدینسان: تاج المآثر فی التاريخ، فارسی لصدرالدين محمد بن الحسن النظامی. (کشف الظنون چ ۱۱ استانبول ج ۱ ص ۲۱۱).

تاج الدين.

[جِدْ دى] (اخ) حسن چلبی از بزرگان هرات. خواندمیر در حبيب السیر در ترجمه احوال ابونصر سام میرزا آرد:... در خلال آن احوال مظفر بیک از سفر قندهار باز آمده بوضوح پیوست که ظهیر السلطنه محمد بابر میرزا بر حسب اشارت خان مظفر لوا از ظاهر آن بلده کوچ فرموده و بصوب کابل توجه نموده و مقرر شد که عالیجناب صدارت مآب مقوی ملت نبی عربی تاج الملئ والدين حسن چلبی جهت تأکید قواعد محبت و اتحاد و تشیید مبانی مودت و اعتقاد به کابل شتابد و آنجناب روز دوشنبه دوم جمادی الاولی سنه ثمان و عشرين و تسعمائه از هرات روی بمقصد آورد... (حبيب السیر چ ۴ ص ۵۹۰).

تاج الدين.

[جِدْ دى] (اخ) حسن شیرازی، وزیر اتابک مظفرالدين سنقر بن مودود السلغری. رجوع به تاج الدين بن دارست شیرازی و رجوع به

ابن دارست شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) (خواجه...) حسن عطار بدخشی از بزرگان بدخشان معاصر شاهرخ. خواندمیر در حبیب السیر در ترجمه احوال شاهرخ آرد:.... و در اوائل ربیع اول سنه احدی و عشرین و ثمانمائه بمسامع علیه رسید که میرزا سعد وقاص که قم را گذاشته پیش امیر قریوسف رفته بود از عالم رحلت نمود... و متعاقب آن حال خبر متواتر گشت که شاهان بدخشان لواء عصیان و طغیان برافراشته اند و خیال استقلال بر الواح خاطر نگاشته خاقان سعید، امیر شیخ لقمان و امیر ابراهیم و... را فرمود که سپاه قندوز و بقلان و... را جمع آورده در ظل رایت شاهزاده مظفرلوا سیورغتمش میرزا متوجه بدخشان شوند و چون شاهزاده بمنزل کشم فرود آمد و شمامهء این خبر بمشام بدخشانیان رسید پسر شاه بهاءالدین که والی آن سرزمین بوده حضرت ولایت شعار خواجه تاج الدین حسن عطار را بدرگاه شهریار عالی مقدار فرستاد و اظهار اطاعت و انقیاد نموده باج و خراج قبول کرد و آنحضرت شفاعت خواجه حسن را بحسن قبول تلقی فرموده و رقم عفو بر جراید جرایم شاهان کشید و شاهزاده و امرا باز گشته... و در سنه ثلاث و عشرین ثمانمائه... و امیر شاه ملک اردون و شاهان بدخشان و خواجه تاج الدین را همراه ایلچیان فرستاده بودند که به ختای رفته اداء سفارت نمایند. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ صص ۶۰۲-۶۰۳) در مطلع سعدین مسطور است که در شهر سنه اثین و عشرین و ثمانمائه حضرت خاقان سعید شاهرخ میرزا جمعی از ملازمان که سردار ایشان شادیکخواجه بود به رسالت ختای نامزد فرمود و میرزا با یسنقر سلطان احمد و خواجه غیاث الدین نقاش را که از زیور فضل و هنر بی بهره نبوده مصحوب آن جماعت ارسال نموده و با خواجه مشارالیه مقرر کرد که از آن زمان که از دارالسلطنه هرات سفر کند تا هر روزی که باز آید آنچه مشاهده نماید بی زیاده و نقصان در قلم آرد... بیست و دوم محرم الحرام سنه ثلث و عشرین و ثمانمائه بسمرقند رسیدند و آنجا توقف کردند که ایلچیان میرزا سیورغتمش و امیر شاه ملک و شاه بدخشان بدیشان پیوستند... بر این موجب شادیکخواجه و کوچکچه نوکران میرزا شاهرخ و سلطان احمد و غیاث الدین و تاج الدین فرستاده شاه بدخشان و این جماعت بزانو در آمده دایمنک خان احوال میرزا شاهرخ از ایشان پرسید... و خواجه غیاث الدین و اردون و تاج الدین بدخشی را هر یک را هفت بالش نقره... دادند... رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص ۶۳۴ و ۶۴۶ شود. در حبیب السیر (چ ۱ تهران در جزء اختتام ص ۴۰۴) نام صاحب ترجمه تاج الدین بدخشی آمده است.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) (امیر...) حسن ملکی از حکام هرات و معاصر سلطان حسین بایقرا:... خاقان منصور [سلطان حسین بایقرا] بی دغدغه بایورد در آمده اشراف و اعیان آن ولایت بلوازم نیاز و نثار قیام نمودند و باظهار اخلاص و دولتخواهی خدام و موکب پادشاهی زبان حال و قال گشودند و این خبر به دارالسلطنه هرات رسید، امیر تاج الدین حسن ملکی و امیر بی نظیر که در شهر بامر حکومت و داروغگی اشتغال داشته بضبط برج و باره پرداختند و صورت واقعه را بسمرقند عرضه داشت کرده... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص ۱۳۳).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) حسین. مدرسه ای بنام وی در کاشان بنا شده (رجوع به فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ صص ۴۰۸ شود).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) حسین بن شمس الدین صاعدی. یکی از معلمین شیخ بهایی. این شخص از شیخ منصور شیرازی معروف به راستگو روایت کرده است. رجوع به روضات الجنات ج ۱ ص ۶۳۲ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) خرقانی. شهابی غزال خجندی از گویندگان دوره سلجوقیان قطعه ای در حق وزیر هرات گفته است و در آن ضمن از تاج الدین خرقانی چنین یاد کند: ز تاج خرقان شاید نبیره ای مانده ست که هر کجا برود غم بی کران ببرد. (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۲ ص ۳۹۳).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) خرم. معروف به پهلوان خرم از امراء لشکر شاه شجاع بود و وی در اواخر عمر بحکومت اصفهان رسید و تا هنگام مرگ بهمین شغل باقی بود: ... در ابرقوه خواجه جلال الدین توران شاه با کمال صداقت کمر خدمت شاه شجاع بسته ... پهلوان خرم هم که از شجاعان بود در این حدود بخدمت شاه شجاع رسید (تاریخ عصر حافظ غنی ج ۱ ص ۲۱۸). شاه شجاع در شهر بابک تصمیم گرفت محمود را عقب سر گذاشته یکسره بشیراز برود شاه محمود هم در عقب او روان شد در نزدیکی شیراز یعنی نزدیک بند امیر مدت یک هفته طرفین توقف نموده نگران یکدیگر بودند بالاخره منصور شول با هزار سوار از طرف شاه محمود بمبارزه در آمد پهلوان خرم هم که از مشهد مرغاب آمده می خواست بلشکر شاه شجاع ملحق شود با او مقابل شد و خود شاه شجاع هم با دو هزار نفر داخل معرکه شد... (تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص ۲۴۱). ... چون مدت هشت ماه از محاصره کرمان گذشت شاه شجاع برادر خود را خواسته پهلوان خرم را مامور محاصره کرمان کرد و جماعتی از امرای نامدار از قبیل او بیس بهادر... و علیشاه مزینانی... با آذوقه یکساله و اسباب جنگ همراه او فرستاد. پهلوان تاج الدین خرم جداً بمحاصره شهر پرداخت و بطوری که صاحب مطلع السعدین و حافظ ابرو در جغرافیای تاریخی خود نوشته اند در موقعی که پهلوان خرم کرمان را در محاصره داشت قحط و غلای کرمان بدرجه ای رسید که مردم مغز پنبه دانه و تخم سپستان و سواران اسبانی را که از گرسنگی می مردند میخوردند پهلوان اسد از غایت عجز قاصد نزد پهلوان خرم فرستاده خواهش کرد که پهلوان علیشاه مزینانی برای مذاکره در شروط صلح نزد او برود... (تاریخ عصر حافظ ج ۱ صص ۲۸۲ - ۲۸۳). شاه شجاع بشیراز برگشت و ملاحظه نمود که پسرش سلطان زین العابدین بواسطه کمی سن و تجربه نمی تواند اصفهان را بخوبی اداره کند لذا او را معزول ساخته چند روزی بحبس انداخت ولی چند روز بعد دوباره او را منظور نظر مرحمت قرار داده از حبس رها ساخت بعد از عزل سلطان زین العابدین حکومت اصفهان را پهلوان خرم سپرد و چون او در گذشت محمد زین الدین را به ایالت اصفهان منصوب ساخت. (تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص ۳۰۵).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) خلج. از امراء لشکر اتابک زنگی است. در تاریخ افضل (بدایع الازمان فی وقایع کرمان) چنین آمده است: گفتار در ذکر آمدن اتابک محمد از فارس با تاج الدین خلج بحیرت و... چون اتابک محمد با امراء و لشکر فارس بخدمت اتابک زنگی پیوست او را بنظر اکرام مکرم فرمود... اتابک زنگی با اتابک محمد گفت اینک نوبت آن آمد که ما نیز صولتی بنمائیم و... اگر عزیمت کرمان مصمم است موسم حرکت آمد اتابک محمد در حال خیمه به صحرا زد و دامن جد در میان زد و آستین تشمر باز

نوردید و اتابک زنگی تاج الدین خلیج را با سپاهی گران همراه کرد و در زمستان سنه سبع و ستین و خمسمائه به جیرفت رسیدند... (تاریخ افضل چ مہدی بیانی صص ۸۲ - ۸۳). رجوع به المضافات الی بدایع الازمان فی وقایع کرمان چ اقبال ص ۴۴ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) خیوقی، ابن شہاب الدین ابوسعبدین عمر خیوقی. علامہ قزوینی در تعلیقات لباب الالباب در ترجمہ احوال شہاب الدین خیوقی بنقل از سیرہ جلال الدین منکبرنی آرد: شہاب الدین ابوسعبدین عمر خیوقی از اعظم فقہاء شافعیہ و تدریس پنج مدرسہ خوارزم بدو مفوض بود و او را در نزد سلطان علاءالدین محمد خوارزمشاہ تقریبی عظیم بود و در جلایل امور سلطان باوی مشورت نمودی و ملوک اطراف برادر او صف کشیدندی در اوایل خروج مغول وی از خوارزم مهاجرت نمود با اموال و نفایس و کتب خود بہ نسا از بلاد خراسان آمد و در سنہ ۶۱۸ ہ. ق. کہ عسا کر مغول نسا را فتح نمودند ابتدا از شہاب الدین خیوقی آن مقدار زر گرفتند کہ چون پشتہ ای ما بین او و سردار مغول حایل شد بعد از آن او را با پسرش تاج الدین بکشتند. (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ ص ۳۵۰).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) دریہم. رجوع بہ علی بن محمد... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) دمشقی. رجوع بہ تاج الدین بن احمد دمشقی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) دہلوی. رجوع بہ محمود بن محمد... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) رازی. رجوع بہ محمد بن حسین بن علی بن محمد بن احمد نیشابوری... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) زاہد. پدرش امیر یوسف الدین محمود از امیرزادہ ہای ہزارہ بلخ بود و در فتنہ مغول بہند رفتہ در آنجا امارت و ریاست یافت. این تاج الدین برادر امیر خسرو دہلوی (۶۵۱-۷۲۵ ہ. ق.) شاعر معروف است:... پس از پدر برادران وی تاج الدین زاہد و علاءالدین علی شاہ در تربیت وی (امیر خسرو دہلوی) کوشیدہ و او را تربیت علمی و عملی کردند... (فہرست کتابخانہ مسجد سپہسالار ج ۲ ص ۵۱۷)... نامہ ای است کہ (امیر خسرو) بہ برادر خود تاج الدین زاہد نیز بہ وزن مثنوی انشاد... و آغاز آن این است: این نامہ کہ جان درو سرشتم ہر حرف بہ خون دل نوشتم در خدمت مکرم گرامی زاہد بہ ہمہ ہنر تمامی... (فہرست کتابخانہ مسجد سپہسالار ج ۲ ص ۵۹۴).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) زاهد. رجوع به تاج الدین ابراهیم بن روشن... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) زرنوحی. رجوع به نعمان بن ابراهیم... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) زنگی. والی بلخ و پسر ملک فخرالدین مسعود سرسلسله ملوک بامیان. عظاملک جوینی در تاریخ جهانگشا در ذکر محاربه سلطان محمد خوارزمشاه با غوریان آرد: ... بر این جملت میان هر دو سلطان و ثایق مبرم گشت تا بعد از دو ماه جمعی از لشکر غور در حدود طالقان جمع آمدند و تاج الدین زنگی والی بلخ که ضرام آن فتنه بود بمروالروود تاخت و بدان سبب سر در آن کار باخت و عامل مروالروود را مغافصه در دام هلاکت انداخت و خواست که ائارت ضمیم و تهییج ظلم کند و استخراج اموال، آن خیر به سلطان رسید بدرالدین جعفر را از مرو و تاج الدین علی را از ابیورد بدفع آن فتنان نامزد فرمود بعد از مصاف زنگی را با ده کس از امرا مقید به خوارزم فرستادند و جزای حرکات سر ایشان حاشی السامعین از تن جدا کردند... (تاریخ جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۵۸). خواندمیر در حبیب السیر در ذکر ملوک بامیان آرد: اول این طبقه ملک فخرالدین مسعود است که عم سلطان غیاث الدین محمد بن سام بود و او مدتی مدید به امر حکومت بامیان و حدود طخارستان قیام می نمودند و سه پسر شایسته داشت شمس الدین محمد و تاج الدین زنگی و حسام الدین علی... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۰۹).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (قاضی...) زوزنی. خواندمیر در حبیب السیر در ذکر ملوک بامیان (بهاءالدین سام بن شمس الدین محمد) آرد:... بهاءالدین بعد از شهادت سلطان شهاب الدین به نوزده روز متوجه عالم آخرت گردید مدت حکومتش چهارده سال امتداد داشت از اهل علم و تقوی قاضی تاج الدین زوزنی با بهاءالدین سام معاصر بود و او در بامیان بمواعظ خلائق مشغولی می نمود. بر سر منبر زبان بتوصیف بهاءالدین سام می گشود. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۰۹).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) ساوجی از نواب خواجه سعدالدین محمد ساوجی معاصر سلطان محمد خدابنده. خواندمیر در ترجمه احوال وزراء سلطان محمد خدابنده آرد:... در سنه احدی عشر و سبعمائه خواجه سعدالدین محمد به واسطه تسویلات شیطانی و تخیلات نفسانی سید تاج الدین ساوجی و جمعی از نواب خود را بر آن داشت که نسبت به خواجه رشیدالدین در مقام تقریر آمدند و مبلغ پانصد تومان از توفیر اموال ممالک قبول کردند و امراء عظام به موجب اشاره پادشاه گردون غلام مقرران را با وزراء کرام در موقف یرغو حاضر ساخته گناه بر خواجه سعدالدین ثابت شد... و سید تاج الدین که قبایح افعالش بر بطلان دعوی سیادت دلالت می کرد هم در آن ایام در قید مصادره و مؤاخذه افتاده در حضور قاضی القضاة ممالک و سادات علماء به وضوح پیوست که آن شریر زیاده بر سیصد هزار دینار از اموال نعباء مشاهد ائمه معصومین و سایر اشراف مسلمین بغصب و شلتاق گرفته بود بنابر آن او را به سادات سپردند تا حقوق خود را از وی ستانده به جزای کردارش رسانند و آن زمره واجب التعظیم، تاج الدین را به کنار شط برده به ضربات متعاقب به قتل رسانیدند... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۱۹۳). ظاهراً بین صاحب ترجمه و تاج الدین

گورسرخی خلط شده است... رجوع به تاج الدین گورسرخی شود.

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) سبکی، علی بن عبدالکافی. پدر تاج الدین سبکی آتی الذکر، رجوع به سبکی و رجوع به ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۱۹۸ و ج ۲ ص ۱۶۳ شود.

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) سبکی ابونصر عبدالوهاب بن علی بن عبدالکافی: قاضی القضاة و مورخ و محقق بوده وی در سال ۷۲۷ ه. ق. در قاهره متولد شد و با پدرش بدمشق رفت و تا پایان عمر یعنی سال ۷۷۱ ه. ق. در آن شهر سکونت داشت. نسبت وی به «سبک» از اعمال مصر است. مردی خوش سخن و نیکوبیان بود. وی قاضی القضاة شام گشت و سپس معزول شد و شیوخ عصر او را به تهمت کفر و حلال شمردن شرب خمر در بند کردند و از شام به مصر بردند آنگاه وی آزاد گردید و بدمشق باز گشت و به بیماری طاعون در گذشت. ابن کثیر گوید: مصائبی که بر او گذشت بر هیچ قاضی نگذشته است. او راست: طبقات الشافعیة الکبری در شش جلد، جمع الجوامع فی الاصول، توشیح التصحیح فی الاصول الفقه (خطی)، ترشیح التوشیح و ترجیح التصحیح (فقه- خطی)، الاشباح و النظائر (خطی)، الطبقات الوسطی (خطی)، الطبقات الصغری (خطی). (از الاعلام زر کلی ج ۲ ص ۶۱۰). قاموس الاعلام ترکی آرد: تاج الدین عبدالوهاب سبکی. او راست: «الطبقات الشافعیة» در شرح احوال مشاهیر فقهای شافعی. و نیز مؤلف کشف الظنون در ج ۱ ج ۱ استانبول ص ۵۵۷ و ج ۲ ص ۱۲۷ کتاب «السیف المشهور فی عقیده منصور»، و «رساله فی الطاعون و جواز الفرار عنه» را به تاج الدین عبدالوهاب سبکی نسبت میدهد. مؤلف ریحانۃ الادب آرد: تاج الدین عبدالوهاب بن علی بن عبدالکافی سبکی شافعی از مشاهیر ارباب سیر و کنیه اش ابونصر و از شاگردان مزنی و ذهبی و در فقه و حدیث و اصول و علوم عربیه و حید عصر خود بوده و بویژه در حدیث که بسیار امعان نظر کرده و در اغلب مدارس دمشق تدریس می نموده و در حکم و قضاوت جانشین پدر (تاج الدین علی ابن عبدالکافی) گردیده و قاضی القضاة بوده و عاقبت در نتیجه حسد دوچار شداید و محن بسیار بلکه مورد تکفیر اکثر اهل فضل بوده و مغلول و مقیدش از شام بمصر آورده و گروهی نیز بجهت گواهی بر کفر او همراه بوده اند و عاقبت مورد الطاف شیخ جمال الدین استوی بوده و رفع غائله گردید. و تالیفات او: ۱- جمع الجوامع در اصول فقه ۲- رفع الحاجب عن مختصر ابن الحاجب ۳- شرح منهاج بیضاوی. ۴- طبقات الشافعیة الکبری که دارای شرح حال مشاهیر فقهای شافعیة از قرن سوم تا قرن هشتم هجرت در شش مجلد... ۵- معید النعم و معید النقم. و عبدالوهاب در سال ۷۷۱ ه. ق. در چهل سالگی به مرض طاعون در گذشت. (ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۱۹۸). رجوع به غزالی نامه جلال همایی ص ۱۴۴ و احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۳ ص ۱۳۱۰ و از سعدی تا جامی ترجمه علی اصغر حکمت ص ۳۸۱ و رجوع به تاج الدین ابونصر عبدالوهاب شود.

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) سرخسی. هدایت در مجمع الفصحا آرد: از فضلا و حکما و شعرا و وزراء بوده رئیس سرخس و عمید خراسان و روزگاری به عزت زیسته همتی عالی داشته گاهی شعری می گفته از اشعار او نوشته شد (۱): بخدایی که ذوق توحیدش در جهان خوشتر از شکر باشد که چو من دور باشم از در تو عیشم از زهر تلخ تر باشد این تفاخر مرا نه بس که مرا هر کجا پای تست سر باشد بندگی می کنم بطاقت خویش نه همانا که بی اثر باشد * زآنکه گر التجا کند به لئیم نگشاید ز سعی او بندش که برحمت همی کند یادش که بحکمت همی دهد پندش آخر الامر چون فرو نگری زهر باشد نهفته در قندش این مثل سایر است و نیست

شگفت گر نویسد بزر خردمندش فیل چون در وحل فرو ماند جز به پیلان برون نیارندش * گر زمانه وفا کند با من عذر تقصیر خویش می خواهم ورنه مجرم مرا مدان زیرا که من ز تقصیر خویش آگاهم مهر و مه را کسوف و نقصان است خود گرفتم که مهر یا ماهم از غم و رنج این زمانه دون از فلک بگذرد همی آهم با ملک شه جهان نکرد وفا تو چنان دان که خود ملکشاهم. در وفات یکی از عمال، این رباعی را به مطایبه گفته: در ماتمت آن قوم که خون می بارند مرگ تو حیات خویش می پندارند غمناک از آنند که تا دوزخیان جاوید چگونه با تو صحبت دارند. (مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱۷۶). (۱) - اشعاری را که در مجمع الفصحا بر سرخسی نسبت داده اند در لباب الالباب به نام تاج الدین آبی آمده است.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (خواجه...) سلمان. در حیب السیر (چ ۱ تهران ج ۳ ص ۹۸) قصیده ای از «خواجه تاج الدین» سلمان در تهنیت ازدواج شاه محمود به مطلع: آسمان ساخت در آفاق یکی سور، چه سور؟ که از آن سور شد اطراف ممالک مسرور. نقل کرده است، ولی در چ خیام ج ۳ ص ۳۰۴ فقط «خواجه سلمان» یاد شده و بدون هیچگونه شکی این قصیده از سلمان ساوجی است و در دیوان خطی نسخه کتابخانه مؤلف تماماً نقل شده است و بنابراین در چاپ قدیم تهران بجای جمال الدین که لقب سلمان ساوجی است به خطا تاج الدین یاد شده است.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (خواجه...) سلمانی. رجوع به تاج الدین سلیمانی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (خواجه...) سلیمانی، از بزرگان در گاه سلطان بایزید برادر شاه شجاع و برادر سلطان احمد خواندمیر در حیب السیر در ترجمه احوال سلطان احمد آرد: ... و در سنه ۷۸۸ ه. ق. ابوزید (۱) در لرستان (۲) مفلوکی چند در هم کشید و بحدود کرمان درآمد و خواجه تاج الدین سلیمانی (۳) را پیش سلطان احمد فرستاده از مقدم خویش اعلام داد .. (حیب السیر چ ۱ تهران ج ۳ ص ۱۰۰) رجوع به تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۷۳۸ شود. (۱) - ن ل: سلطان با یزید. (۲) - ن ل: ارستاد. (۳) - خواجه تاج الدین سلمانی. (رجوع به حیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۱۸ شود).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) سمرقندی. هدایت در مجمع الفصحا در ترجمه احوال وی آرد: تاج الدین سمرقندی از اکابر فضلا و کتاب بوده و بارضی الدین نیشابوری مصاحبتهای نموده از قطعه ای که در مدح رضی الدین گفته چند بیت قلمی می شود زیاده از حالش اطلاعی نیست: آسمان اختر دانش رضی الدین تو را هست کمتر ذره خور پیش خورشید ضمیر بر اثر افتاد شعر آبدارت را گذار ز آن اثر دیربی است تا باران فرو بارد اثر وقت مولود تو آمد این ندا از جبرئیل ابشروا یا اهل نیشابور اذا جاء البشیر تیر را برج کمان پر تاب کردی از سپهر گر ز طبع همچو شاگردان نبردی تیر تیر (مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱۷۶).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) سنجاری. وی متن فرایض السراجیه را نظم کرده است. رجوع به عبدالله بن علی... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) سنجر حاکم خطهء بداون هند در اوان سلطنت علاءالدین مسعود. خواندمیر در حیب السیر در ذکر احوال سلطان علاءالدین مسعود آرد:... و در هشتم ذیقعدہ سنہء تسع و ثلثین و ستمائہ سلطان مسعود شاہ کہ بغایت کریم طبع و نیکوسیرت بود سریر سلطنت دہلی را بوجود خود مشرف گردانیدہ امر وزارت را من حیث الاستقلال بہ خواجہ مہذب الدین تفویض نمود و حکومت بہرایج را بہ عم خود ناصرالدین محمود رجوع فرمود و عم دیگر ملک جلال الدین را بہ ایالت قنوج فرستاد... و خطهء بداون بہ تاج الدین سنجر سمت اختصاص پذیرفت... (حیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۳).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) سندبسی واسطی. محمد بن محمد بن یحیی بن بحر مکنی بہ ابوالعلاء. رجوع بہ محمد... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) سنگریزہ. یکی از شعرای ایران است و بہ غیاث الدین از سلاطین دہلی انتساب داشتہ در حدود ۶۷۰ ہ . ق. در گذشتہ. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) شاہ بن حسام الدین خلیل از امرای لرستان. حمداللہ مستوفی در تاریخ گزیدہ در ترجمہء احوال بدرالدین مسعود آرد:... در سنہء ثمان و خمسین و ستمائہ در گذشت (بدرالدین)... بعد از او در ملکی پسرانش جلال الدین بدر و ناصرالدین عمر با تاج الدین شاہ پسر حسام الدین خلیل تنازع و باردوی ابقاخان رفتند بہ حکم یرلیغ پسران او بہ یاسا رسانیدند ملکی بر تاج الدین شاہ قرار گرفت مدت ہفدہ سال حکم کرد ملکی بزرگ نیکو خط بودہ در سنہء سبع و سبعین بفرمان ابقاخان بہ یاسارسید... (تاریخ گزیدہ چ برون ج ۱ ص ۵۵۴). رجوع بہ تاریخ مغول تألیف عباس اقبال ص ۴۵۱ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) شرف الملک محمداسعد صدر جهان. جمال الدین الازہری المروزی نام او را در قصیدہ ای کہ مطلعش این است: ای در غم تو گشتہ مرا چشمہ سارچشم نا خوردہ می چراست ترا پر خمار چشم. بدینسان یاد می کند: خورشید مکرمت شرف الملک تاج دین کز دیدنش سزد کہ کند افتخار چشم صدر جهان محمد اسعد کہ سوی او اقبال راشدہ ست ز جودش چہار چشم رجوع بہ لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۲ ص ۲۱۶ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) شہرستانی رجوع بہ شہرستانی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) شیرازی. رجوع به تاج الدین ابن دارست شیرازی و ابن دارست شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) صاعدی. رجوع به تاج الدین حسین بن شمس الدین صاعدی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) صدرالشریعه. رجوع به تاج الدین عمر بن مسعود... شود

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) صلاویه. حاکم اربل: ... هلاکوخان هنگام لشکرکشی به بغداد از راه کرمانشاه رفت و نقاط عرض راه را بباد غارت داد مخصوصاً شهر کرمانشاه آسیب فراوان دید هلاکو قبل از تصرف بغداد به جانب اربل رفت حاکم آنجا تاج الدین صلاویه سر اطاعت فرود آورد اما سپاهیان کرد از تسلیم شدن خودداری کردند... (تاریخ کرد تألیف رشید یاسمی ص ۱۹۶).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) ضیاءالملک. از وزیرای سلطان ناصرالدین بن محمودبن سلطان شمس الدین التتمش... در همان اوقات صدرالملک از وزارت معزول شده تاج الدین ضیاء الملک بر مسند صاحبدیوانی نشست و در آخر سنه مذکوره خبر بدہلی رسید کہ طایفه ای از سپاه مغول از جانب خراسان به اوچہہ و ملتان آمدہ اند و کشلوخان بدیشان پیوستہ بناہر آن در روز یکشنبہ ششم محرم سنہ ست و خمسین و ستمائہ رایت ظفرنشان بعزم حرب مخالفان از دہلی نہضت فرمود... (حبیب السیر ج ۲ ص ۶۲۶).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) طغان. جوینی از تاریخ جهانگشا در ترجمہ احوال سلطان محمد خوارزمشاہ آرد: ... چون بری رسید ناگاہ از دیگر جانب یزک خراسان کہ بہ حقیقت رنج دل بودند در رسید و خبرداد کہ لشکر بیگانہ نزدیک آمد... و از آنجا متوجہ قلعہ فرزین شد و بر او سلطان رکن الدین، باسی ہزار حشم عراق در پای آن نشستہ بود... و ہمان روز سلطان غیاث الدین و مادرش را با حرملہای دیگر بقلعہ قارون نزدیک تاج الدین طغان روان کرد... (تاریخ جهانگشا ج ۲ صص ۱۱۲ - ۱۱۳).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) عبدالباقی بن عبدالمجید مخزومی مکی. رجوع به عبدالباقی... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) عبدالخالق بن اسدالجوال. رجوع بہ عبدالخالق... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالرحمن ابن ابراهیم ابن سباع بدری فزاری. رجوع به عبدالرحمن... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالرحمن بن ابراهیم بن الفرکاح. رجوع بعبد الرحمن... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالرحیم بن محمد موصلی. رجوع به عبدالرحیم... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالغفار بن لقمان کردری. رجوع به عبدالغفار... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالوهاب بن محمد حسینی، قاضی القضاء حلب. متوفی بسال ۸۷۵ ه. ق. او راست: ارشاد الماهر لفنائس الجواهر. رجوع به عبدالوهاب... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالوهاب السبکی. رجوع به تاج الدین ابونصر عبدالوهاب بن تقی الدین سبکی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عبدالله بن علی بخاری متوفی بسال ۷۹۹ ه. ق. وی مسائل مذاهب چهارگانه را جمع آوری کرد. او راست: «بحرالبحور فی تفسیر المسطور» و «بحرالجارى فی الفتاوى». (کشف الظنون ج ۱ استانبول ج ۱ ص ۱۸۵). رجوع به عبدالله... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عثمان مرغنی جد اعلاى کرته‌ها:... جد اعلاى کرته‌ها شخصی بوده است موسوم به تاج الدین عثمان مرغنی که برادرش عزالدین عمر مرغنی در نزد سلطان غیاث الدین محمد غوری (متوفی بسال ۵۹۹ ه. ق. / ۱۲۰۲ م) وزیری مقتدر بوده است و این تاج الدین عثمان کوتوال قلعه‌ء خیسار بوده و بعد از فوت او پسرش رکن الدین ابوبکر دختر سلطان غوری فوق را بازدواج خود در آورد پسر آنها شمس الدین بعد از آن بجای پدر نشست... (از سعدی تا جامی ترجمه‌ء علی اصغر حکمت ص ۱۹۴). رجوع به حبیب السیر ج ۳ ص ۳۶۸ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (خواجه...) عراقی. رجوع به تاج الدین احمد بن محمد بن علی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) عقیلی. رجوع به تاج الدین علی کومیار عقیلی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی. از سرداران سلطان محمد خوارزمشاه بود. عطا ملک جوینی در تاریخ جهانگشا در ذکر محاربهء سلطان محمد خوارزمشاه با سلطان شهاب الدین غوری آرد: ... آن خبر بسطان رسید بدرالدین جعفر را از مرو و تاج الدین علی را از ابیورد بدفع آن فتنان نامزد فرمود، بعد از مصاف زنگی را [تاج الدین زنگی را] باده کس از امرا مقید بخوارزم فرستادند و جزای حرکات، سرایشان، حاشی السامعین از تن جدا کردند... (تاریخ جهانگشای چ قزوینی ج ۲ ص ۵۸).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی یکی از مورخان است و در بغداد میزیسته و به سال ۶۷۴ ه. ق. درگذشته. او راست: کتابی مرکب از ۵ جلد و مشتمل بر تراجم احوال و تاریخ قاهره. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن احمد. رجوع به علی ... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن احمد بن عبدالمحسن الحسینی العراقی الشریف محدث اسکندریه. ابوالحسن قطیفی و گروهی روایت کرده اند که وی در علم حدیث متفرد بود و از عراق به اسکندریه رفت و در ذی الحجه سال ۷۰۴ ه. ق. بدانجا درگذشت و ۷۶ سال عمر کرد (از حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ص ۱۷۷).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن انجب خازن بغدادی. رجوع به علی ... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن حسین سنی بغدادی. رجوع به علی بن ... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن سنجر بن سباک. رجوع به علی ... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن عبدالکافی سبکی پدر تاج الدین سبکی. رجوع به سبکی و تاج الدین سبکی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن عبدالله تبریزی. رجوع به تاج الدین ابو محمد علی بن عبدالله... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن کمال الدین ابوالعباس احمد بن علی القسطلانی. پدرش فقیه مالکی و از زهاد بود. در «عبر» آمده است که تاج الدین مفتی و مدرس بود و از زاهر بن رسم و یونس الهاشمی سماع حدیث کرده و ولایت مشایخ کاملیه را عهده دار بوده است و در سال ۶۶۵ ه. ق. وفات یافت و ۷۷ سال عمر کرد. (از حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ص ۲۰۹).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علی بن محمد بن دربهیم موصلی. رجوع به علی... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (پهلوان...) علی شاه، از بزرگان لشکر امیر مبارزالدین پدر شاه شجاع... در یکی از جنگها با این قبایل (هزاره و اوغانی) نزدیک بود که امیر مبارزالدین محمد بهلاکت برسد باین معنی که اسبش بواسطه زخم های پیاپی از کار ماند و خودش هم زخمی شده و بجویی رسید که عبور از آن برایش ممکن نبود در آن حال سر گردانی، پهلوان تاج الدین علیشاه باو رسیده اسب خود را باو داد و امیر مبارزالدین محمد که بقول خود عزت شهادت می طلبید جان خود را از مهلکه بدر برد... (تاریخ عصر حافظ ص ۹۱).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علیشاه بن تکش خوارزمشاه. عظاملک جوینی آرد... فی الجمله سلطان بعد از استخلاص آن قلعه [الموت] و تسکین نایره فتنه در عراق پسر خود تاج الدین علیشاه را ممکن کرد و اقامت او در اصفهان تعیین و خود بر عزیمت انصراف عنان بر صوب خوارزم تافت و در دهم جمادی الاخره سنه ست و تسعین و خمسمائه در خوارزم رفت و چون ملاحظه مناقشت و مخاصمت سلطان از سعی نظام الملک که وزیر مملکت بود می دیدند هم در هفته... ملاعین یکی بر پشت وزیر زخمی زد و... (تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۴۵). خواندمیر در حبیب السیر آرد... و چون تکش خان از دغدغه میاجق فراغت یافت قلاع ملاحظه را پیش نهاد. و تکش خان ولایت عراق را به پسر خود تاج الدین علیشاه تفویض فرموده... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۴۰).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (خواجه...) علیشاه تبریزی. رجوع به تاج الدین علیشاه جیلانی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) علیشاه جیلان تبریزی. رجوع به تاج الدین علیشاه جیلانی شود.

تاج الدین.

[جِدْ دِ] [اخ] (خواجہ...) علیشاہ جیلانی وزیر سلطان محمد خدا بنده کہ در سال ۷۱۱ ه. ق. پس از قتل خواجہ سعدالدین وزیر وزارت اولجایتو را یافت. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیدہ نام او را گاہی خواجہ تاج الدین جیلان تبریزی و گاہی خواجہ تاج الدین علیشاہ آورده. رجوع بہ تاریخ گزیدہ ج برون ج ۱ ص ۵۹۸ و ۵۹۹ و ۶۰۲ و ۶۰۵ و ۶۰۶ شود. و در نزهۃ القلوب نام او گاہی خواجہ تاج الدین علیشاہ جیلانی و گاہی ہم خواجہ تاج الدین علیشاہ تبریزی و خواجہ تاج الدین علیشاہ وزیر تبریزی آمدہ است. رجوع بہ نزهۃ القلوب ج ۲ ص ۷۶ و ۸۵ و ۱۸۲ شود. و خواندمیر دردستور الوزراء نام او را خواجہ تاج الدین علیشاہ جیلانی ضبط کردہ است. رجوع بہ دستور الوزراء ص ۳۱۷ و ۳۲۱ و ۳۲۲ شود عباس اقبال در تاریخ مغول نام او را تاج الدین علیشاہ جیلان تبریزی آورده: قتل سعدالدین ساوجی در ۷۱۱- خواجہ سعدالدین محمد ساوجی... بتدریج مقبولیت خود را در خدمت اولجایتو از دست داد... و امری کہ روز بروز باعث افول ستارہ اقبال او می شد طلوع کوکب سعادت مرد زیرک جاہ طلبی بودہ کہ در دستگاہ ایلخانی راہ یافتہ و آن بہ آن خاطر اولجایتو را بیشتر بسمت خود جلب می کرد و او کہ تاج الدین علیشاہ تبریزی نام داشت، در اصل دلایل جواہر و احجار کریمہ بود و فضل و سواد نداشت ولی مردی قابل و زرنگ و کار آمد بودہ و در ضمن معاملات تجارتی خود با غالب اعیان و امرا رفت و آمد و آشنایی پیدا کرد و بہمین وسیلہ در پیشگاہ سلطان نیز خود را شناساند و مورد توجہ خداوندہ قرار گرفت. نفوذ یافتن تاج الدین علیشاہ در دربار اولجایتو باعث وحشت خواجہ سعدالدین شد و او بہمین نظر در صدد برآمد کہ بہ ہر وسیلہ باشد علیشاہ را از خدمت اولجایتو دور کند و باین قصد روانہ بغدادش کرد تا کارخانہ های مخصوص نساجی آن شہر را ادارہ نماید. علیشاہ ببغداد رفت و بزودی امور کارخانجات آنجا را بخوبی مرتب نمود و پارچہ های نفیس گرانبہایی ساخت کہ پیش از او هیچکس مانند آنها را درست نکرده بود و چون سلطان باین شہر آمد مقداری ہدایا و تحفی کہ خود در این کارخانہ ہا فراہم ساختہ بود باو تقدیم داشت کہ اسباب حیرت سلطان شد و از این تاریخ توجہ خداوندہ بہ علیشاہ زیادتر از سابق شد و دولت او رو بترقی گذاشت چنانکہ مصاحب اردو گردید و موقعی کہ اردو بسلطانیہ رسید علیشاہ در آن شہر بخرج خود ابنیہ ای زیبا ساخت و بازاری درست کرد کہ تا آنوقت نظیر آن در سلطانیہ دیدہ نشدہ بود و اولجایتو کہ بعمارت و آبادی این شہر علاقبہ مخصوص داشت از این عمل علیشاہ بیشتر خرسند گردید و او را زیادتر از پیش مورد نوازش و توجہ قرار داد. خواجہ سعدالدین از این پیش آمدہا سخت دلتنگ بود و نمی توانست ترقی علیشاہ را ببیند بہمین جہت بہ تحقیر او می پرداخت و از برخاستن جلوی او امتناع می کرد، برخلاف او خواجہ رشیدالدین، علیشاہ را احترام می نمود و در تعظیم او می کوشید و ہمین قضیہ روز بروز کدورت بین دو وزیر را شدت میداد تا آنجا کہ خواجہ سعدالدین در صدد آزار خواجہ رشیدالدین برآمد و جمعی از کسان خود را بر آن داشت کہ بر روی خواجہ رشیدالدین بایستند و در مجلس ضیافتی کہ علیشاہ از سلطان و وزراء کردہ بود سعدالدین در حال مستی بارشیدالدین بدرستی و زشتی معاملہ کرد و خواجہ رشید در جواب سکوت کرد و سلطان از این معنی بیشتر بر سعدالدین آشفتہ شد و رشیدالدین اندکی بعد در صدد کشیدن انتقام بر آمد و زمینہ نیز برای این کار حاضر بود چہ علاوہ بر برگشتن نظر سلطان از خواجہ سعدالدین و نفوذ علیشاہ، سعدالدین و عمال متعدد او، سالیانہ قریب ۳۰۰۰۰۰۰۰ درہم از عایدات خزانہ را بمصرف شخصی می رساندند و خواجہ رشیدالدین از این موضوع اطلاع داشت زیرا کہ اندکی قبل از آن دو نفر از عمال خواجہ سعدالدین در سلطانیہ با یکدیگر بہ نزاع برخاستہ و ہمدیگر را بیرداشت اموال دیوانی متہم کردہ بودند. با این کہ خواجہ سعدالدین ایشان را با یکدیگر آشتی دادہ و از آن دو قول گرفتہ بود کہ دیگر از این بابت کلامی بر زبان نیاورند ایشان بخدمت خواجہ رشیدالدین رفتند و او را از ما وقع آگاہی دادند و خواجہ، خداوندہ را موقعی کہ در بغداد بود بر قضیہ مطلع ساخت. او لجایتو امر داد کہ بر محاکمہ دو وزیر پردازند و حساب ایشان را بکشند. گناہ بر خواجہ سعدالدین ثابت شد و او را با جماعتی

از همدستان و عمال او در دهم شوال ۷۱۱ ه. ق. در قریه محول یک فرسخی بغداد بقتل رساندند. بعد از قتل خواجه سعدالدین اولجایتو باشاره خواجه رشیدالدین، تاج الدین علیشاه را بمقام وزیر مقتول برگزید... (تاریخ مغول تألیف عباس اقبال ص ۳۱۸ و ۳۲۰). ... دوستان خواجه رشیدالدین در حضرت سلطان تفتیح احوال خواجه سعدالدین می کردند... سلطان را با او متغیر کردند... در عاشر شوال سنه احدی عشر و سبعمائه در محول بغداد بانوابش... شهید کردند اما نور باطل نشد و وزارت بصاحب سعید خواجه تاج الدین جیلان تبریزی دادند بشرط آنکه از تدبیر و رای مخدوم خواجه رشید الحق والدین تجاوز نکند و زمام امور کلی و جزوی در کف کفایت او باشد... در سنه خمس و عشر و سبعمائه میان وزیران مخدوم سعید خواجه رشید الحق والدین و خواجه تاج الدین علیشاه نزاع افتاد و اولجایتو سلطان هر دو را در کار وزارت شرکت داد... (تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹).

خواندمیر در دستور الوزراء آرد... چون دست قضا روزنامهء حیات خواجه سعدالدین را نوشت بحکم اولجایتو سلطان، خواجه علیشاه جیلانی در وزارت باخواجه رشید شریک گشت و در اواخر دولت اولجایتو سلطان، خواجه علیشاه بغایت مقرب شده بعضی مهمات را بی وقوف خواجه رشید فیصل می داد... (دستور الوزراء ص ۳۱۷)... در سال ۷۱۵ ه. ق. یعنی یکسال قبل از فوت اولجایتو، ابوسعید برای مخارج لشکریان خود بیول احتیاج پیدا کرد و برای تحصیل آن مکرر در مکرر بخزانه یعنی بخواجه تاج الدین علیشاه و خواجه رشیدالدین مراجعه نمود و این دو وزیر هر یک نسبت بمقام دیگری حسد می بردند و میخواستند مستقل باشند پرداخت پول را بعهدده دیگری محول می کردند... اولجایتو بالاخره برای ختم نزاع بین دو وزیر ممالک خود را بدو قسمت تقسیم کرد، عراق عجم و خوزستان و ولایات لر نشین و فارس و کرمان را بعهدده رشیدالدین و عراق عرب و دیار بکر و اران و بلاد روم را تحت ادارهء علیشاه گذاشت ولی علیشاه از سلطان تقاضا کرد که ایشان را در ادارهء کل ممالک شریک گرداند و امضای هر دوی ایشان در پای احکام و فرمانها باشد. اولجایتو در سال ۷۱۵ ه. ق. علیشاه و رشیدالدین را در کار وزارت شرکت داد تا باتفاق در تصرف اموال و نشان وزارت دخالت کنند... بعد از رسمیت یافتن این ترتیب رشیدالدین بعلت مرض نقرس تمام زمستان را خانه نشین شد و چهار ماه تمام بدیوان نیامد و در این مدت ابوسعید پی در پی قاصد و پیغام می فرستاد و مطالبهء پول می کرد و علیشاه در جواب میگفت که خزانه از وجه تهی و اموال دیوانی همه نزد خواجه رشیدالدین است. اولجایتو امیر چوپان را مامور تحقیق حال کرد... معلوم شد که ایشان (مأمورین وصول) اموال دیوانی را حیف و میل کرده و پرداخت ۳۰۰ تومان (۳۰۰۰۰۰۰ دینار طلا) محکومند حکم محکومیت مأمورین موجب وحشت عمال گردید و ایشان به علیشاه ملتجی شدند... علیشاه شبانه بسرای اولجایتو رفت... و بقدری الحاح کرد که اولجایتو حکم داد از تعقیب قضیه صرفنظر کنند... اندکی بعد علیشاه باولجایتو گفت که رشیدالدین تمارض کرده و در خانه نشسته ... و از بذل هیچگونه سعی در برانداختن من کوتاهی ندارد... ایلخان اجازه می فرماید من او و فرزندان او را در مقام تقریر و بازپرس حساب بیاورم... اولجایتو رضا داد... چون نتوانست تقصیری برایشان ثابت کند خواجه را متهم کرد که ربع عواید اوقاف و اموال خزانه... را بتصرف شخصی می گیرد و با این نسبتها نظر اولجایتو را از خواجه برگرداند و خود در پیش ایلخان معزز و محترم شد... (تاریخ مغول تألیف عباس اقبال آشتیانی صص ۳۲۲ - ۳۲۳)... تاج الدین علیشاه که از واقعهء قتل حریف پرزوری مثل خواجه رشیدالدین از شادی در پوست نمی گنجید بشکرانهء این موفقیت هدیه ها بخشید... مدت شش سال براحتی در وزارت ابوسعید باقی ماند و روز بروز احترامش در چشم ایلخان رو بافزایش بود تا آنجا که در موقع ناخوشی او ابوسعید شخصاً بخبر گیری از حال او می آمد... بالاخره در جمادی الاخر ۷۲۴ ه. ق. جان سپرد. (تاریخ مغول تألیف عباس اقبال آشتیانی ص ۳۲۹). و نیز خواندمیر در ترجمهء احوال تاج الدین علیشاه جیلانی آرد: خواجه تاج الدین علیشاه جیلانی - وزیر صائب تدبیر هنرور و مشیر عدالت شعار شرم پرور بوده چنانکه سابقاً مسطور شد سلطان محمد خدا بنده بعد از قتل خواجه سعدالدین محمد آوجی منصب وزارت را بشرکت خواجه رشید بوی تفویض فرمود. در جامع التواریخ مسطور است که... خواجه علیشاه در اوایل ایام وزارت از غایت علو همت پادشاه و امرای مملکت پناه را در خطهء بغداد طوی داد و در آن جشن دکلهء مرصع بلنالی آبدار و

جواهر زواهر بوزن چهارده رطل و افسر مکلل که قطعه ای لعل بوزن بیست و چهار مثقال در آن تعیبه بود و نه غلام سیم اندام با کمرهای زرنگار و نه اسب عربی نژاد که زین و سرافسار همه زرین بود برسم پیشکش بر طبق عرض نهاد و چون در جمادی الاولی سنه ثمان عشر و سبعمائه صاحب سعید خواجه رشید بشرف شهادت رسید خواجه علیشاه از روی استقلال بسر انجام مهام ملک و مال پرداخت و طریق عدل و انصاف مسلوک داشته ابنیه رفیع از مدارس و خوانق و رباطات و مساجد بنا نهاده مستغلات مرغوب بر آنها وقف ساخت و در سنه ۷۲۳ ه. ق. خواجه تاج الدین علیشاه را مرضی صعب بر مزاج طاری گشت، چنانکه اطبای حاذق از معالجه عاجز آمده، کار از مداوا و تدبیر در گذشت، مصرع: چو آمد اجل از مداوا چه سود؟ سلطان ابوسعید بهادرخان از غایت عنایت به عیادت وزیر قدم رنجه فرمود و این صورت نیز مانع نیفتاده آن وزیر صائب تدبیر در اوجان از عالم فانی بجهان جاودانی انتقال نمود نعلش او را به آیین شرع سیدالمرسلین صلوات الله علیه و علیهم اجمعین برداشته بخطه تبریز بردند و در جوار مسجدی که بنا کرده معمار همتش بود دفن کردند. (دستور الوزرا صص ۳۲۱ - ۳۲۲)... و وزیر خواجه تاج الدین علیشاه جیلانی در تبریز در خارج محله نارمیان مسجد جامع بزرگ ساخته که صحنش دویست و پنجاه گز در دویست گز... (نزهة القلوب ج ۲ ص ۷۶)... سلماس از اقلیم چهارم است طولش از جزایر خالادات... شهر بزرگ است و باروش خرابی یافته وزیر خواجه تاج الدین علیشاه تبریزی آنرا عمارت کرد... (نزهة القلوب ج ۲ ص ۸۵)... ابوت قصبه ای است مختصر... خواجه تاج الدین علیشاه وزیر تبریزی آنرا حصاری کشید... (نزهة القلوب ج ۲ ص ۱۰۱)... از کنارارس که حد قراباغ است تا جروان که یاد کرده شد پانزده فرسنگ ازو تا برزند که اکنون دیهی است چهار فرسنگ ازو تا رباط الوان که وزیر خواجه تاج الدین علیشاه تبریزی ساخته است... (نزهة القلوب ج ۲ ص ۱۸۲).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) علی کومیار عقیلی، از بزرگان دربار اتابک افراسیاب امیر لرستان بود و بدست وی کشته شد. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده در ترجمه احوال اتابک افراسیاب آرد:... افراسیاب از گریز پشیمان شد و به مطاوعت در آمد امیر طولدای او را با خود به بندگی کیخاتون خان برد و به شفاعت اروک خان... از جرم او در گذشت و کار ملک لرستان برقرار بر او مقرر داشت و او برادر خود احمد را ملازم حضرت گردانید... و بیشتر اقربای خود و ارکان دولت خود چون... و تاج الدین علی کومیار عقیلی... را هر چند خواجگان بارای و تدبیر و صاحب تمول بودند جهت آنکه در ملک صاحب قدرت و شوکت شده بودند بکشت و در ملک لرستان مطلق العنان شد... (تاریخ گزیده ج ۱ ص ۵۴۵).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) عمر بن علی فاکهی (فاکهانی). رجوع به تاج الدین فاکهانی و رجوع به عمر... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) عمر بن علی فقهی. یکی از مؤلفان است وی بسال ۷۵۱ ه. ق. در گذشت. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اخ) عمر بن مسعود بن احمد، صدرالشریعه برهان الاسلام از معاصران عوفی بود و عوفی در خدمت تاج الدین تعلم می کرد، و در لباب الالباب در ترجمه احوال وی آرد: الصدر الکبیر برهان الاسلام تاج المله والدين عمر بن مسعود احمد رحمه الله

آسمان مجد و آفتاب احسان واسطه عقد آل برهان صدری که شرف مکتسب او بجز منتسب موصول بود و شجره پدر و جد بثمره جهد و جد او مثمر، دلش آسمان همت، دستش دریا صفت، علمش کامل کرمش شامل، در جسم ماده فساد برهانش ظاهر در قلع قلعه عناد حجتش باهر در اوائل ایام جوانی که موسم بهار کامرانی بود گاه گاه از برای تفرج و تزّه رباعیات گفتی و شیوه ایهام و ذوالوجهین ازو منتشر گشت چون آن ابیات عذب و دل آویز بود در اطراف جهان شایع شد و نام او بر باعیات مشهور شد و آن چندان علم و بزرگی مغمور گشت و چون ما بصدد آنیم که ابیات و اشعار صدور درین مجموع ایراد کنیم از بیان آن فضایل که ذات او بدان محیط بود عنان باز کشیدن اولی باشد، در آن وقت که این داعی بخدمت او تعلم می کرد پیش او فایق زمخشری می خواند به هر وقت از لفظ او اقتباس کردی وقتی نامه ای نوشته بود بحضرت سلطان طمغاج خان و یادگار فرستاده دسته ای دندان ماهی و عذری نبشته به نثر بدین لفظ موجز که اگر عاقل در نگرده صد [نامه] درین یک لفظ مندرج است، نبشته بود که عذر دسته ای ناتمام فرستادن آن است که بندگان را دسته ای بدست می آید اما تیغ و بند کارپادشاهان است، و این قطعه در مدح سلطان ابراهیم می گوید اگر چه بحر عربست اما سخت استادانه آورده است. قطعه غم نیارد بیش بر دلهای ما بیداد کردن شادباش ای پیشه عدل تو دلهاشاد کردن تا سخاء تو در ایوان جهان بنهادآشی گشت عادت آزارا از امتلا فریاد کردن خرمن عمر حسودت چرخ اگر بر باد داده ست چرخ را معتاد باشد شغل خرمن باد کردن دشمن را خدمتی تعلیم می کردم ولیکن سخت کودن بود نتوانستم استاد کردن بنده شاهم ز آزادی و حال خویش لیکن سخت ترسانم نشسته از چه از آزاد کردن و شنیدم که دیه ملوک ملک او را از دیوان مفروز فرموده بودند و از خراج و پیکار و شکار مصون و مسلم داشته وزیر سمرقند در آن معنی قصدی می کرد. قطعه ای گفت. بنده را این سه بیت از آن قطعه بیش بر خاطر نیست و آن این است، بیت: خسرو عالم و سلطان سلاطین جهان ای شده بنده در گاه رفیعت که و مه گشت فرمان ترا چشم گشاده بنفاد تا که در ابروی طغرای تو افتاد گره و در آخر می گوید: بنده را جود تو صد شهر بخواهد بخشید خلق در غصه که آزاد شد یک ده اضداد را رعایت کرده است بنده و آزاد و شهر و ده. و اکنون طرفی از رباعیات او بیان کرده آید در مدح سلطان ابراهیم بن الحسین رحمه الله گوید: از رای تو روی ملک پیرایه کند کان از کف باذل تو سرمایه کند آن چتر تو کافتاب در سایه اوست جائیست که آفتاب را سایه کند. * ای حضرت تو پناه عالم گشته بیشی کردن ز عدل تو کم گشته در عمر تو صد محرم افزوده و باز بر دشمن تو عمر محرم گشته. * صد عمر شها در طرب و ناز گذار تیر از جگر دشمن بدساز گذار نی نی تو کمان مکش بروی دشمن این سخت کشی بدشمنان باز گذار. * از بخت بگوش بنده آواز آمد برخیز که وقت نعمت و ناز آمد امروز چو باز یافت خاک در شاه پیشانی من به آب خود باز آمد. و در آن وقت که [سلطان ابراهیم] قره عین پادشاهی قلج ارسلان خان را ولیعهد خود کرد و بر تخت ملک سمرقند نشاند بدین رباعی او را تهنیت فرمود: خاقان چو بفال دولت و بخت نشست غم بر دل دشمنان دین سخت نشست خاک قدمش دیو و پری سرمه کند چون مردم چشم ملک بر تخت نشست. و چون سلطان ابراهیم بجوار رحمت آفریدگار رحیم انتقال فرمود این رباعیات در مرثیه او بفرمود: تا مردم دیده صغه و ایوان دید از دست بشد چو تخت بی سلطان دید خورشید ملوک و سایه یزدان دید بی سایه و خورشید جهان نتوان دید * بی دربان شد در حصار ای شاه بی تیغ رود سلاحدارت ای شاه شادی ندهد بار دلی را بدرت زان روز که بر شکست بارت ای شاه * بر منظراعات شها مجلس باد بی تو دل من ز خوشدلی مفلس باد ای مونس چشم بنده خاک در تو در خاک ترا رحمت حق مونس باد. در مدح قلج ارسلان خان میگوید: ای ملک تو شرع را کمان سختی مر تیر ترا نشانه هر بدبختی پیش از تو که دید تاج بر خورشیدی یا جمع شده همه جهان بر تختی. * ترکی که بکشتن من آورد برات در چشمه نوش دارد او آب حیات باران سرشک من چو بسیار آمد بر لعل لب چون شکرش رست نبات * با دل گفتم عتیب او کی برسد در بردن دل فریب او کی برسد دل گفت هر آنچه از تو خواهی تو بده تا خط نارد حسیب او کی برسد. * جوری که برین دلشده پیوست رود ز آن طره جعد و نرگس مست رود از پای رود آدمی و بنده تو روزی که ترا نبیند از دست رود. * هرگز باشد ز روی باز آمدنت رنگی بینم ز

بوی باز آمدنت سر در خس غم همچو تدروم لیکن پیوسته در آرزوی باز آمدنت. * از مشک بگلبرگ تو بر زنجیره ست پیش رخ تو چراغ گردون خیره ست تو چون قلمی و من چو کاغذ که چنین از رفتن تو جهان بمن بر تیره ست. * ای باد سحرگه شده ای عنبربار دانه که همی روی بکوی دلدار در طره او دلیست ما را زنهار کان سوخته را ز ما پرسی بسیار * آخر صنما صبح درین کار چه دید کو جامه خویش و پرده ما بدرید چون گوش فلک شکر وصال تو شنید از چشمه خورشید مرا چشم رسید. * زلف تو به جور همچو ایام چراست چون سیم سخن ز وصل تو خام چراست گر نرگس تو می نکند صیادی ای پسته دهان چشم تو بادام چراست * چشم خوش تو خصم من خسته چراست با من لب تو چو زلف تو بسته چراست ابروی کمان مثال اندر حق من گر نیست جفاء چرخ پیوسته چراست * گفتم به کمان ابروی ای سرو سہی با من چو دو زلف خود سراسر گری تیر مژہ بر کرد و بزد بر من و گفت بار دگر ابروی مرا قوس نہی. * گفتم کہ سپیدہ کردہ ای بہر کسی رنجید نگار از این و بگریست بسی گفتا کہ ز شام زلف خود بیزارم گر بر رخ من سپیدہ دم زد نفسی. * با ما چو سر زلف تو رائی بنہاد جزعت بکرشمہ جان بہائی بنہاد گفتم چو دعا بدستم آئی در حال بشکست نگار و دست و پائی بنہاد. * شادی ز تو ہر چند بسی نیست مرا الا غم تو ہمنفسی نیست مرا سبحان اللہ ہزار دل بردی بیش وانگہ گویی دل کسی نیست مرا. حکیم شمس اعرج روزی بخدمت او آمد بار نیافت این قطعہ بگفت و بفرستاد: صدرالشریعہ بار ندادم بہ نزد خویش زیرا کہ ہست جان و بودجان زباردور رویم چو چشم بد شد وزین روی بہ بود چشم بد از چنان سر و صدر کبار دور صدرالشریعہ برہان الاسلام جواب نبشت: شمس تراست شعر و بغل آنچنان کہ من باشم ازو بفصل خزان و بہار دور. من خود عزیز بار نیم خوار بارگیر آخر نہ گاو بہ بود از خوار بار دور. و این مصراع آخرین مثلی است متداول در آن بلاد کہ گویند گاو از کفہ دور، در او ایہام لطیف و تضمین خوب کردہ است، و کمال فضل او از این آرایش مستغنی است فاما برای زینت کتاب درّی چند از سفتہ ہا و بیٹی چند از گفته های او تحریر افتاد. (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ صص ۱۶۹ - ۱۷۴). و نیز عوفی در ترجمہ احوال سعد الدین مسعود دولتیار آرد: ... وقتی در خدمت تاج الدین صدرالشریعت بودم خربزہ آوردند چون بہ تناول آن شغل افتاد ناگاہ کارد خطا شد و انگشت تاج الشریعت را برید و در حال او بریدیہ این دو بیت گفت: ای با قدرت بلندی کیوان پست شد آرزوی تو می جود تو مست گردون بہ ہزار حیلہ تا کم بخشی یک شاخ ز بحر پنج ساخت بر بست. (لباب الالباب چ لیدن بہ ہزینہ اوقاف گیب ج ۲ ص ۳۸۸). و ہدایت در مجمع الفصحا در ترجمہ احوال او آرد: تاج الدین بن مسعود بن احمد. عالمی فاضل و فاضلی کامل بودہ صدرالشریعت اش میخواندند و بدر سپہر دانشش میدانستند محمد عوفی گفتہ بملازمت وی رسیدم و استفادات از فضایل وی کردم در نظم و نثر نہایت قدرت داشتہ سلطان ابراہیم بن طمغاج را معاصر و مداح بودہ در تذکرہ تقی اوحدی چند رباعی از وی دیدہ شدہ... (مجمع الفصحا ج ۱ صص ۱۷۶ - ۱۷۷).

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) عم زادہ بلخی. در فہرست کتابخانہ مدرسہ سپہسالار بنقل از یک دیوان کهنسال انوری چنین آمدہ است: ... انوری دست بدان مال دراز کرد و پای در خرابات نہاد و بمدت اندک آن میراث بشراب و شاہد آخر رسانید چون مفلس شد ہیچ نماند شعر و شیوہ مدح بگزید و بوقت حاجت قصیدہ می گفت و بدان روزگار نامرادی بر می برد ناگاہ تاج الدین (در نسخہ دیگر - تاج الدین عم زادہ بلخی) او را تشنیع کرد و بی رمینت (کذا) معایب او را گفتن گرفت انوری را این نوع دشوار نمود... (فہرست کتابخانہ مدرسہ عالی سپہسالار ج ۲ ص ۵۶۵).

تاج الدین.

[جِدْ دِی] (اخ) فارسی. ہدایت در مجمع الفصحا در ترجمہ احوال او آرد: تاج الدین فارسی از مردم زیر است و از افاضل حکما

است ساکن دہلی بوده و دبیری سلطان شمس الدین دہلوی را می فرموده از متقدمین است. از اشعار او منتخب می شود: چه زلف است آن بین بر روی جانان کزو گردد پریشانی پریشان بمهر و ماه می خواهد همی جنگ رخس پوشیده زآن از زلف خفتان چو شمشیرش بخندد خصم گرید بلی از خندهء برق است باران کند مهرش بنات النعش را جمع چنان قهرش ثریا را پریشان هر آنکو بر خلافتش دم بر آرد نفس گردد بمغز اندرش پیکان. * افزود باز رونق هر مرغزار گل چون زیر یافت نالهء هر مرغ زار گل شد موسمی که مست طرب شد جهان چنانک جز بخت شه ندید دگر هوشیار گل نوباوہء حیات شمر بادهء کهن کافشانند بر جهان کهن نو بہار گل پژمرده چون بنفشہ چہ باشی بنوش می کامسال تازه کرد جهان را چوپار گل زان لاله گون مئی کہ دماغش چو بشکفد نشکفت اگر بجان طلبد زینہار گل باغیست رزمگہ کہ ز خار سنان شاه در یک نفس شکفته ز نصرت ہزار گل دشمن ز حملہء تو شود بیقرار از آنک با صرصر خزان نپذیرد قرار گل. در تہنیت جلوس رکن الدین فیروزبن شمس الدین دہلوی قصیدہ ای گفته کہ این دو بیت از آن است: مبارکباد ملک جاودانی ملک را خاصہ در عہد جوانی یمین الدولہ رکن الدین کہ آمد درش از یمین چون رکن یمانی. (مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱۷۶).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) فاکھانی عمر بن علی بن سالم اللخمی الاسکندری، فقیہ بوده و در علوم تفنن می کرد. مردی صالح بود و با بسیاری از اولیاء ہمنشینی داشت و بہ آداب آنان متخلق گردید. او راست: شرح عمدہ و شرح الاربعین النوویۃ و غیرہ. وی بسال ۶۵۴ ہ. ق. متولد گشت و در ۷۳۴ ہ. ق. وفات یافت. (حسن المحاضرہ فی اخبار مصر و القاہرہ ج ۱ ص ۲۱۱). رجوع بہ عمر بن علی... شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) فرکاح عبدالرحمن بن ابراہیم. رجوع بہ عبدالرحمن... شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) فریزنہ. جوینی در تاریخ جہانگشای در «ذکر جنتمور و تولیت او در خراسان و مازندران» آرد: ... پدرم با جمعی از معارف و اکابر از نشابور آیت فرار بر خواند و بر راہ طوس بیرون آمد و در آن وقت از شارسٹان طوس یکی بود کہ او را تاج الدین فریزنہ می گفتند بقتل و فتک از تمامت بی دینان گذشتہ و در طوس قلعہ ای بدست فرو گرفته بود چون پدرم با بزرگان بدان حدود رسیدند... (تاریخ جہانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۲۰).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) فقہی. رجوع بہ تاج الدین عمر بن علی فقہی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) فیروزشاہ. ہشتمین از سلاطین گلبرگہ از ۸۰۰ تا ۸۲۵ حکومت داشت (ترجمہء طبقات سلاطین اسلام لین پول ص ۲۸۸).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) قبائی. در «فیه ما فیه» آمده است: ... می فرمود که تاج الدین قبائی (اصل: قبائی) را گفتند که این دانشمندان در میان ما می آیند و خلق را در راه دین بی اعتقاد می کنند گفت نی، ایشان می آیند میان ما و ما را بی اعتقاد می کنند و الا ایشان حاشا که از ما باشند مثلاً سگی را طوق زرین پوشانیدی وی را با آن طوق سگ شکاری نخوانند... (فیه ما فیه چ بدیع الزمان فروزانفر ص ۸۵). مصحح در حواشی و تعلیقات آرد: تاج الدین قبائی: شرح حالش معلوم نیست قبائی بضم اول نسبت است بقبا که دهی است در دو میلی مدینه طیبه و نیز شهری از بلاد فرغانه نزدیک بچاچ که مشهور در نسبت بدان قباوی است (باواو قبل از یاء) چنانکه در انساب سمعانی می بینیم و قبائی (مطابق نسخهء اصل) منسوب است به قبان (مغرب قبان کپان) چیزی که بدان بارهای سنگین را وزن می کنند... (فیه ما فیه چ بدیع الزمان فروزانفر ص ۲۹۹).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) قرمانی. رجوع به تاج الدین ابراهیم قرمانی شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) کاتب. رجوع به یحیی بن ابوعلی منصور بن الجراح المصری شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) کازرونی رجوع به تاج الدین محمد بن محمد بن ابراهیم... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) (امیر...) کرمانی. خواندمیر در حبیب السیر در ترجمهء احوال سادات و علما و اشرافی که بعضی ایشان با سلاطین آق قوینلو و زمره ای در ایام دولت ابد پیوندشاهی اکتساب فضل و کمال نموده اند آرد: ... امیر تاج الدین کرمانی سیدی عظیم الشان و بزرگی متعالی مکان است همواره خوان کرم و احسان گسترده آئینده و رونده را از مواید لطف و مکرمت خویش محظوظ و بهره ور کرد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۶۰۶).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) کره بند یکی از مشاهیر خوشنویسان است و در عهد سلطان سلیم خان اول در حلب میزیست. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) کریم شرق وزیر سلطان غیاث الدین بن محمد خوارزمشاه. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۰۲ شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) کنندی زید بن حسن بن سعید بغدادی مقری نحوی. نامهء دانشوران در ترجمهء احوال او آرد: کنیش ابوالیمن و از

بزرگان علمای ادب و نحو است در علم قرائت و نحو و فنون ادبیه مهارت داشته ولادتش صباح روز چهارشنبه بیست و پنجم شهر شعبان از سال پانصد و بیست در بغداد روی داد و هم در آنجا نشو و نما نمود بتحصیل علوم و اکتساب آداب اشتغال جست پس از چندی از بغداد بدمشق مسافرت کرد. در آنجا توطن اختیار نمود و هم در آنجا وفات یافت. احمدبن خلکان گوید تاج الدین کندی در فنون آداب وحید عصر خود بود شهرتش ما را از اطناب در وصف وی بی نیاز دارد گروهی بسیار از مشایخ را دیدار کرد از ایشان علوم فرا گرفت که از آنجمله است شریف ابوالسعادت سنجری و ابو محمد بن خشاب و ابو منصور بن جوالیقی آخر زمان اقامتش در بغداد سال پانصد و شصت و سه بود در این تاریخ بعهد جوانی از بغداد مسافرت کرد روزگاری در شهر حلب توطن نمود و امر معاش خویش بدین وسیله میگذرانید گوشت مطبوخ و خشک را ابتاع می کرد به بلاد روم میرد از آنجا بحلب معاودت کرد پس از چندی بدمشق انتقال جست امیر عزالدین فروخشاہ ابن شاهنشاه را که پسر برادر سلطان صلاح الدین بن یوسف بن ایوب است مصاحب گردید در نزد وی اختصاص و مکانتی تمام یافت و در صحبت وی بدیار مصریه مسافرت کرد از خزائن کتب آنجا کتب نفیسه بسیاری تحصیل نمود آنگاه بدمشق مراجعت کرد و در آنجا متوطن گردید طالبان علوم گردش فراهم شده از او استفادت مینمودند و او را کتاب مشیخه است بزرگ بر ترتیب حروف معجم آن را مرتب ساخته. هم ابن خلکان گوید: یکی از اصحاب تاج الدین مرا خبر داد گفت بر در سرای محمد ابن خشاب نحوی در بغداد نشسته بودم ابوالقاسم زمخشری را دیدم از نزد ابن خشاب بیرون آمد بر حالی که با چوب مشی مینمود زیرا که یکپای او از صدمت برف مقطوع گردیده و مردمان به وی اشارت کرده میگفتند این زمخشری است و من خود به خط تاج الدین دیدم در توصیف و تمجید زمخشری این عبارات نوشته بود کان الزمخشری اعلم فضلاء العجم بالعربیة فی زمانه و اکثرهم اکتساباً و اطلاعا علی کتبه و به ختم فضلاهم و کان متحققاً بالاعتزال قدم علینا بغداد سنه ثلاث و ثلاثین و خمس مائه و رأیت عند شیخنا ابی منصور ابن الجوالیقی رحمه الله تعالی مرتین قاریاً علیه بعض کتب اللغه فواتحها و مستجیزاً لها لانه لم یکن علی ما عنده من العلم لقاء و لارویة عفی الله عنه و عنا. یعنی زمخشری در زبان خود در فن عربیت اعلم فضلاهی عجم و تحصیل و اطلاعش بکتب عربیت از همگان بیشتر بود و به وی فضلاء عجم ختم گردید و از روی تحقیق بر طریقه اعتزال مشی می نمود در سال پانصد و سی و سه در بغداد بر ما وارد شد و من خود او را دو مرتبه در مجلس استادام ابو منصور بن جوالیقی دیدار کردم که بعضی از کتب لغت را از اولش بر جوالیقی قرائت میکرد و از او اجازت طلب مینمود زیرا زمخشری علمی را که نزد جوالیقی بود استفادت نکرد و آنرا روایت مینمود خداوند از او و از ما عفو و اغماض نماید هم احمدبن خلکان گوید: شیخ مهذب الدین ابوطالب محمد که باین خیمی معروف است این ابیات از تاج الدین برای من انشاد نمود:

دع المنجم یکبو فی ضلالته ان ادعی علم مایجری علی الفلک تفرد الله بالعلم القدیم فلا الانسان یشرکه فیه و لا الملک اعد للرزق من اشراکه شرکا و بثت العدتان الشرک و الشرک یعنی واگذار منجم را در گمراهی خود بر روی افتد اگر دانستن آنچه را که در فلک جاری است دعوی کند خداوند خود بعلم ازلی متفرد و مخصوص است نه انسان را در آن علم با خدای تعالی شرک است و نه فرشته را منجم از روی شرک با خدای دام برای روزی خود مهیا نموده و این دو بد تهیه اسبابی است یکی برای خدای شریک قرار دادن و دیگر دام نهادن هم ابن خلکان گوید وقتی ابوشجاع بن دهان فرضی این ابیات برای تاج الدین مکتوب کرد: یازید زادک ربی من مواهبه نعماء یقصر عن ادراکها الامل لا غیر الله حالاً قد حباک بها ما دار بین النحاء الحال و البدل النحو انت احق العالمین به الیس باسمک فیه یضرب المثل. یعنی ای زید زیاد کند خداوند من ترا از مواهب خود نعمتهائی که آرزوی انسان از ادراک آنها قاصر باشد خداوند آنحال را که بتو موهبت کرده است تغییر ندهد مادام که در میان نجات، لفظ حال و بدل دور میزند تو بعلم نحو سزاوارترین مردمانی آیا نه آن است مردمان در نحو بنام تو مثل زنند. و من جمله اشعار تاج الدین است این ابیات که در زمان شیخوخیت و کبر سن انشاد نمود: اری المرء یهوی ان تطول حیاته و فی طولها ارهاق ذل و ازهاق تمنیت فی عصر الشیبیه اننی اعمر و الاعمار لاشکک ارزاق فلما اتانی ما تمنیت سائنی من العمر ما قد کنت اهوی و اشتاق یخیل لی عمری اذا کنت خالیاً

رکوبی علی الاعناق والسير اعناق و یذکرنی مر النسیم و روحه حفائر یعلوها من الترب اطباق وھا انا فی احدی و تسعین حجۃ لھا فی ارعاد مخوف و ابراق یقولون تریاق لمثلک نافع و مالی الا رحمۃ اللہ تریاق حاصل معنی ایبات گوید مرد را می بینم مایل آن است زندگانش بطول انجامد و حال آنکہ در طول فرورفتن در مذلت و تباهی است در عہد جوانی تمنا نمودم کہ زمان زندگانی من طول کشد و عمرھا بدون شک روزیھائی است خداوند برای ہر کس مقداری تقدیر نمود پس چون بمأمول خود رسیدم از زندگانی آنچه را کہ بدان مشتاق بودم مکروه خاطر من گردید مرا از حرکت سر کہ لازمہء طول عمر و علوتن است بہ ہنگام خلوت مرا چنین بخیال می آید کہ همانا بسان کودک بگردن سوار شدہ ام و مرکوب من بطور اعناق ہمی میشتابد و مرا میجنباند و چون نسیم خوش میوزد و از فرط ناتوانی مرا متحرک میسازد گور را بخاطر من می اندازد اینک سنین عمرم بہ نود و یک رسیدہ و این سن را در من رعد و برقی خوفناک است مرا گویند تریاق مانند تو را سود بخشد و برای من جز رحمت خدای تعالی تریاقی نیست مع الجملہ تاج الدین روز دوشنبہ ششم شوال سال ششصد و سیزدہ در دمشق وفات یافت و در همان روز او را در کوه قاسیون بخاک سپردند قاسیون بفتح قاف و بعد از الف سین مکسورہء مہملہ وضم یاء و بعد از واو ساکنہ نون، کوهی است مشرف بر دمشق، مردم دمشق مردگان خود را در آنجا دفن کنند و در آن کوه جامع و مدرسہ ہا و رابطہای چندی است. (نامہء دانشوران ج ۵ ص ۱۲) رجوع بہ معجم الادبا چ مارگلیوٹ ج ۴ ص ۲۲۲ و فہرست کتابخانہء مدرسہء عالی سپہسالار ج ۲ ص ۳۸۲ و ۳۸۳ و زیدبن حسن بن سعید کندی شود. مؤلف عیون الانباء فی طبقات الاطباء آرد کہ: وی معلم علم نحو و لغت و ادب موفق الدین بن مطرن و فخرالدین بن ساعاتی و کمال الدین حمصی و مہذب الدین یوسف بن ابی سعید بودہ است. رجوع بعیون الانباء ج ۲ ص ۱۷۵ و ۱۸۴ و ۲۰۱ و ۲۳۳ و تاج الدین کندی وزیدبن حسن... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (شیخ...) کوکریدی. حمداللہ مستوفی در تاریخ گزیدہ در ترجمہء احوال اکابر مشایخ نام وی را چنین آرد: شیخ تاج الدین کوکریدی من ولایات ہمدان بتبریز در خانقاہ صاجی ساکن است در طاعت درجہء عالی یافت. (تاریخ گزیدہ چ برون ج ۱ ص ۷۹۴).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) کومیار. رجوع بہ تاج الدین علی کومیار عقلی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) گور سرخی. حمداللہ مستوفی در تاریخ گزیدہ در ترجمہء احوال الجایتو سلطان محمد خداوند آرد:... در سنہء خمس و سبعمائہ سید تاج الدین گورسرخی کہ نایب امیر ہورقوداق بود و بہ نیابت امیر سونج اتابک الجایتو سلطان رسید او را مخالفت کرد در عشرين شوال او را بکشتند... (تاریخ گزیدہ ج ۱ ص ۵۹۶). اقبال در تاریخ مغول در ترجمہء احوال سلطان محمد خداوند الجایتو آرد:... در سال ۷۰۵ ہ. ق. یعنی سال دوم سلطنت الجایتو تاج الدین گورسرخی نائب امیر ہرقداق و بعضی دیگر از ساعیان خواجہ رشیدالدین و خواجہ سعدالدین را بہ اختلاس و برداشت مال دیوانی متہم کردند. اولجایتو قتلغ نویان را مامور تحقیق این قضیہ نمود و چون بدخواہی و سعایت تاج الدین و دیگران باثبات رسید الجایتو امر داد کہ ایشان را سیاست کنند و در نتیجہ تاج الدین گور سرخی بقتل رسید. (تاریخ مغول تألیف اقبال ص ۳۰۹) رجوع بہ تاج الدین ساوجی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) گنجہ ای. رجوع به تاج الدین احمد بن خطیب گنجہ ای شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد ارموی. رساله «الکمالیۃ فی الحقایق الالہیہ» رازی را که بفارسی تألیف شده بود در سال ۶۲۵ ه. ق. بعربی نقل کرد. (عیون الانباء فی طبقات الاطباء ج ۲ ص ۳۰). رجوع به تاج الدین ارموی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن احمد بن سیف رجوع به محمد بن... شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن عبدالکریم شهرستانی. رجوع به شهرستانی و کنزالحکمه ج ۲ ص ۸۱-۸۴ و تتمه صوان الحکمه ص ۱۳۷-۱۴۳ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن علی البار نباری الشافعی ملقب به طویر اللیل. وی در فقه و اصول و عربی و منطق فاضل بود. در سال ۶۵۴ ه. ق. متولد شد و در نزد اصفهانی شارح محصول اشتغال بتحصیل جست و در قاهره بسال ۷۱۷ ه. ق. وفات یافت. (حسن المحاضرہ فی اخبار مصر و القاهرہ ج ۱ ص ۲۵۱).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن محمد، ممدوح شمس الدین محمد بن عبدالکریم الطبسی است. طبسی در قصیده ای که مطلعش این است: خیز ای گرفته روی مه از طلعت تو خوی تا چهرهء حیات بشوئیم ز آب می نام تاج الدین را بدینسان یاد می کند: صاحب قران مسند اقبال تاج دین کابی دگر گرفت ازو گوهر قصی والا محمد بن محمد که پیش او بر چهرهء قباد نهد روزگار کی. رجوع به لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۲ ص ۳۰۸ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن محمد بن ابراهیم کازرونی ملقب به حاج هراس. او راست: «بحر السعاده» فارسی مشتمل بر دوازده باب در عبادات و اخلاق تألیف این کتاب در شعبان سال ۹۰۱ ه. ق. پایان یافت. (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۱ ص ۱۸۵). صاحب قاموس الاعلام ترکی وی را یکی از صوفیان دانسته است.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمد بن محمد بن احمد السیف معروف به فاضل اسفراینی متوفی بسال ۶۸۴ ه. ق. او راست: لب الالباب یا لباب در

علم نحو و شرح مصباح. رجوع به فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ ص ۳۶۹ و ۳۷۲ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمودبن علاءالدین محمد برادر صدرالدین مسعود از اولادان جمال الملک از احفاد خواجه نظام الملک. رجوع به تاریخ بیهق ص ۷۷ و ۷۸ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (سلطان...) محمود، پادشاه کرمان که سیف اسفرنگک او را مدح کرده است. از آن جمله گوید: تاج دین محمود شاه سند و کرمان آنکه هست ملک و ملت را معین و دین و دولت را نصیر. رجوع به فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ ص ۶۱۳ شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) محمودبن الحواری لغوی، وی تا سال ۵۸۰ ه. ق. حیات داشت. او راست: «ضالۃ الادیب فی جمع بین الصحاح و التهذیب» که در آن بر جوهری انتقادهایی دارد. (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۲ ص ۸۳).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) مروان شاه کوتوال گرد کوه در اوان استیلای هلاکوخان بر مملکت ایران: ... چون هلاکوخان بدماوند رسید شمس الدین گیلکی را به گرد کوه روانه کرد تا کوتوال قلعه را همراه بارو آورد... شمس الدین وزیر کوتوال گرد کوه تاج الدین مروان شاهر را به اردو رسانید... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ صص ۴۷۷ - ۴۷۸).

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) مروزی. رجوع به طاهر بن محمد حدادی مروزی شود.

تاج الدین.

[جُذ دی] (اخ) (خواجه...) مشیری (۱) از وزراء شاه محمودبن امیر محمدبن امیر مظفر از امراء آل مظفر است: مشیری صاحب تدبیر و وزیری پر تزویر بود مدتی مدید در غایت اعتبار و اختیار بوزارت و نیابت شاه محمود قیام و اقدام می نمود بصحت پیوسته که در سنه ۷۷۰ ه. ق. شاه شجاع را داعیه وصلت با سلطان اویس که فرمانفرمای آذربایجان و بغداد بود در خاطر گذشت... چون این خبر بسمع شاه محمود رسید او را نیز خیال دامادی سلطان اویس در ضمیر گردید و خواجه تاج الدین را جهت رسالت مقرر گردانید... خواجه تاج الدین بحسن تدبیر دختر سلطان اویس را بعقد شاه محمود در آورد و مقضی المرام بجانب اصفهان مراجعت کرد... القصه بواسطه این نیکو خدمتی شاه محمود خواجه تاج الدین را بیشتر از پیشتر منظور نظر عنایت گردانید و مرتبه او را بفرق فرقدین رسانید در سنه ۷۷۶ ه. ق. شاه محمود وفات یافت و زمان وزارت خواجه تاج الدین بنهایت انجامید. (دستور الوزراء چ سعید نفیسی صص ۲۵۲ - ۲۵۶). (۱) - آقای سعید نفیسی مصحح دستور الوزراء را عقیده بر این است که «مشیری» جزو نام تاج الدین

نیست بلکه اول جمله است که کاتب در نسخه ق (عباس اقبال) مکرر کرده است چنانکه در نسخه خ (خلخال) این کلمه نیست. ولی فصیح خوافی در مجمل فصیحی در ذکر حوادث سال هفتصد و هفتاد و یک آرد... در این سال خواجه تاج الدین مشیری از پیش شاه محمود بن امیر مبارزالدین محمد بن مظفر بطلب دختر سلطان اویس آمد و سلطان بفرمود که دختر را، یراقی تمام کرده با خواجه تاج الدین مشیری روانه کرد... رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۲۵۶ و ۲۵۹ و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۰۳ و ۳۰۴ و ذیل جامع التواریخ رشیدی چ بیانی ص ۱۹۶ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) مکی. رجوع به تاج الدین بن احمد بن ابراهیم... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ملک خلج. از سرداران سلطان جلال الدین... و از جوانب گریختگان لشکرها بر او جمع می آمدند و فوج فوج از زیر شمشیرها جسته بدو متصل می گشتند تا جمعیت او بحد ده هزار رسید، تاج الدین، ملک خلج را با لشکری بکوه جود فرستاد تا آنرا غارت کردند و بسیار غنیمت یافتند... (تاریخ جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۱۴۵). در تاریخ جهانگشای جوینی در ذکر احوال سلطان علاءالدین محمد خوارزمشاه از شخصی بنام تاج الدین خلج یاد شده است... چون بمرور رسید محمد خرنک را که از سرور امر او پهلوانان غور بود... در مرو بگذاشت بایبورد تاختن آورد... و از آنجا بر قصد تاج الدین خلج بطرق رفت پسر خود را بنوا بنزدیک او فرستاد... رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۵۲ شود. علامه قزوینی در ذیل فهرست اسماء الرجال این کتاب ص ۳۰۰ آرد: تاج الدین خلج، ۵۲، گویا همان تاج الدین ملک خلج است. خواندمیر در ترجمه احوال سلطان جلال الدین آرد: ... در آن اثنا شش هزار سوار کوه بلاله و بنگاله بعزم مقابله و مقاتله سلطان جلال الدین توجه کردند و سلطان آن جماعت را نیز مغلوب گردانیده صیت شجاعتش در دیار هند اشتهار یافت... بنابر آن سلطان از آنجا مراجعت کرده بکوه لاله و بنگاله رفت و تاج الدین خلج را بجبل جود ارسال فرمود تا آن حدود را غارتیده غنیمت بی نهایت آورد... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۵۹).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) مکی. رجوع به تاج الدین حسن مکی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) موسی از رجال دوران سلطان معزالدین بهرامشاه بن اقمش. خواندمیر در حبیب السیر در ترجمه احوال بهرامشاه آرد... بدرالدین سنقر بجهتی بدلهلی باز آمد و سلطان از وی خایف شده بحبس آن کامل عقل و سید تاج الدین موسی که از موافقانش بود فرمان فرمود و هر دو در مجلس کشته گشتند و بواسطه این سیاست سایر امراء و اعیان را بر سلطان اعتماد نماند... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۲).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) موصلی. رجوع به عبدالرحیم بن محمد... شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (خواجه...) مؤمنی. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده در ترجمهء احوال قبائل قزوین آرد:... مؤمنان، مردمی صاحب مال و جاه بودند از ایشان صاحب مرحوم خواجه تاج الدین مؤمنی در دیوان وزارت صاحب سعید خواجه شمس الدین صاحب دیوان بود نایبی مطلق العنان و در آخر عمر توبه کرد و در تبریز ساکن شد. روزگار خود بطاعت مؤزع گردانید. (تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۸۴۸).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) نسوی. او راست: تصانیف معتبری در فقه و غیره. رجوع به تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۸۰۵ شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) نصرت بن بهرامشاه امیرسیستان... و نشستند خداوندزاده تاج الدین نصر [ت] بن بهرامشاه (۱) به امارت سیستان روز یکشنبه هفتم ماه ربیع الآخر هم در این سال، (۶۱۸ ه. ق.) خلاف کردن شاه شمس الدین زنگی و شجاع الدین... برونجی و بیرون آوردن خداوندزاده رکن الدین بومنصور بهرامشاه از ارگ حبس، و طبل بنام وی زدن و عزیمت کردن خداوند زاده نصرت بجانب بست در روز چهارشنبه بیست و چهارم جمادی الاولی هم درین سال و نشانیدن امیر شهاب الدین محمود ابن حرب را و در حبس کردن خداوندزاده رکن الدین هم درین روز و باز آمدن خداوندزاده نصرت از جانب بست و مصاف کردن شهاب الدین محمود با وی و بیرون آمدن رکن الدین از قلعهء ارگ و بر ملک نشستند وی در اول رجب هم درین سال و مدد طلبیدن خداوندزاده رکن الدین از لشکر مغول که از جانب بست می آمدند و رفتن خداوند زاده نصرت از پیش ایشان بجانب خراسان در ماه صفر بسال ششصد و نوزده و کشته شدن رکن الدین بومنصور بهرامشاه بر دست غلام ترک خود پانزدهم ربیع الاول هم درین سال و نشستند خداوند زاده امیر بوالمظفر حرب هم درین روز و باز آمدن خداوند زاده نصرت از جانب خراسان و بر ملک نشستند پانزدهم جمادی الاولی هم درین سال آمدن لشکر کافر بار اول به سیستان در عهد دولت خداوندزاده نصرت غره ذی القعدة هم درین سال و گرفتن شهر سیستان و خراب کردن [و کشتن خداوند زاده نصرت] روز آدینه بود، دهم ذی الحجه بسال ششصد و نوزده. (تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۹۴) (۱) - روضه الصفا بنقل از طبقات ناصری، نصرت الدین بن بهرامشاه ضبط کرده و در این کتاب (تاریخ سیستان) نیز بعد از این همه جا ویرا «خداوند زاده نصرت» مینویسد. (حاشیهء ص ۳۹۴ تاریخ سیستان چ بهار).

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) نقشبندی. رجوع به تاج الدین ابن زکریابن سلطان عثمانی نقشبندی شود.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) (سید...) واعظ رجوع به تاج الدین (رئیس...) شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) وحید قاقمی معاصر عوفی:... و از تاج الدین وحید قاقمی شنیدم در نیشابور می گفت... (لباب الالباب چ اوقاف گیج ج ۱ ص ۱۴۳).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) (شیخ...) هندی. شیخ طریقت ابراهیم احسائی از فقهای قرن یازدهم بوده است.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) یحیی بن محمد بن علی بن الحسینک. علی بن زید بیهقی در تاریخ بیهق آرد: و رهط دیگر رهط حسن محترق باشند و سید علی بن الحسین بن علی بن احمد بن الحسن المحترق بن ابی عبدالله محمد بن الحسن بن ابراهیم بن علی بن عبیدالله بن الحسین الاصر بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام از ناحیت جوزجانان با نیشابور آمد و در نیشابور سید سرانگک الحسن بن مهدی که نسب او یاد کرده آمد دختری به وی داد او را از وی سید حسینک آمد و سید حسینک باقصه آمد و او را اینجا فرزندان و عقب پیدا آمدند و من اعقاب تاج الدین یحیی بن محمد بن علی بن الحسینک و تاج الدین پسر عمه من باشد و پدر او پسر عمه پدرم... (تاریخ بیهق چ بهمینار ص ۶۳ و ۶۴).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) یحیی بن منصور بن جراح کاتب و منشی مکنی به ابوالحسن از فضلالی قرن هفتم. رجوع به کاتب تاج الدین... شود.

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) یزدی، نیای بزرگ ابن شهاب مورخ جامع التواریخ حسنی. (رجوع به تاج الدین حسن بن شهاب شود).

تاج الدین.

[جُذْ دِی] (اِخ) یلدوز(۱)، یکی از غلامان معزالدین محمد سام غوری است که بعد از کشته شدن معزالدین محمد پادشاهی غزنین بوی رسید و مدت نه سال پادشاهی کرد: آمدن تاج الدین ایلدوز (صحیح یلدوز است) به سیستان و نصیرالدین حسن و خراب کردن و خلاف کردن با یکدیگر و بازگشتن بسوی خراسان بسال ششصد و دو... (تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۹۲). در قاموس الاعلام ترکی نام وی چنین آمده است: تاج الدین یلدز یکی از سلاطین غزنه است. وی از غلامان شهاب الدین غوری بوده و به سال ۶۰۲ ه. ق. پس از وفات مولای خود تخت و تاج کشور غور را تصاحب کرد و مدت مدیدی با قطب الدین آی بک پادشاه دهلی زد و خورد داشت و بعد از وفات وی بهندوستان لشکر کشید، در نتیجه شمس الدین التمش (التمش) ویرا مغلوب و اسیر ساخت. او در این اسارت فوت کرد و احتمال میدهند که مرگ تاج الدین بر اثر مسمومیت بوده است. خواندمیر در حیب السیر در ترجمه احوال وی آرد: ارباب اخبار آورده اند که سلطان شهاب الدین محمد بن سام بخردن غلامان ترک و تربیت کردن ایشان شعفی تمام داشت و بنا بر آنکه او را بغیر از یک دختر فرزندی نبوده روزی یکی از مقربان جرأت نموده معروض گردانید که چه بودی سلطان را بخشنده بی منت پسران عنایت فرمودی تا بعد از حلول واقعه ناگزیر، صاحب افسر و سریر گشتند. سلطان جواب داد که اگر چه پادشاهان را چند فرزند معدود می باشد مرا چندین هزار فرزند است که بعد از فوت من ممالک را بنام من نگاه خواهند داشت و عاقبت چنان شد که بر لفظ مبارک آن پادشاه عالی جاه گذشته بود و یکی از جمله غلامان سلطان شهاب الدین که مالک

تاج و نگین گشت تاج الدین یلدرز است و سلطان شهاب الدین او را در صغر سن خرید و چون آثار اقبال از ناصیه احوال او لایح گردید حکومت بلاد کرمان و شیروان که در حدود آب سند است باو ارزانی داشت و پس از شهادت سلطان شهاب الدین و رسیدن نعلش او بغزنین علاءالدین محمد و جلال الدین علی ابناء سلطان بهاءالدین سام بنابر استدعای امرا و اعیان از بامیان بدان بلده خرامیدند و خزاین سلطان معزالدین را متصرف شده علاءالدین محمد که برادر بزرگتر بود بر تخت سلطنت سلطان محمد صعود نمود و متروکات سلطان شهاب الدین میان برادران تقسیم یافت... چون روزی چند از حکومت ملک علاءالدین محمد در گذشت مؤید الملک وزیر باتفاق طایفه ای از امراء ترک بمتابعت ملک علاءالدین داده عریضه ای نزد تاج الدین یلدرز فرستادند و اظهار اطاعت و انقیاد کرده استدعای حضور نمودند و یلدرز با سپاه موفور متوجه تختگاه سلطان مغفور گشته ملک علاءالدین محمد او را استقبال فرمود و بعد از وقوع قتال با طایفه ای از امرا و اقربا گرفتار شد و تاج الدین طریق مروت مسلوک داشته تمامی آن جماعت را اجازه داده تا بامیان رفتند و بغزنین در آمده مالک تاج و نگین گشت و چون علاءالدین محمد در بامیان به برادر پیوست، ملک جلال الدین علی با جمعی کثیر از شیران بیشه یکدلی عزم رزم یلدرز جزم کرده روی بغزنین آورد و... تاب مقاومت آن سپاه نیاورده بکرمان رفت و جلال الدین علی کورت دیگر سلطنت دارالملک محمود سبکتکین را بعلاءالدین محمد گذاشته رایت مراجعت بصوب بامیان برافراشت و علاءالدین طایفه ای از امراء غور را باستیصال تاج الدین مامور گردانیده، یلدرز یکی از ارکان دولت خود را باستیصال فرستاد و ایلغار کرده بیک ناگاه بسروقت غوریان رسید و جمعی کثیر از ایشان را بتیغ کین بگذرانید و چون تاج الدین بشارت فتح استماع نمود با بقیه لشکر ظفر قرین بظاهر غزنین شتافت و علاءالدین متحصن شده مدت محاصره چهار ماه امتداد یافت. بعد از آن کورت دیگر جلال الدین علی بمدد برادر متوجه گشت و تاج الدین یلدرز سر راه بروی گرفت و جلال الدین علی مغلوب شده بدست یکی از لشکریان یلدرز افتاد و یلدرز او را پهای حصار غزنین برده علاءالدین چون حال بر آن منوال دید امان طلبیده بیرون آمد و تاج الدین یلدرز روزی چند برادران را محبوس داشته آخر الامرخصت داد تا بامیان رفتند. آنگاه تاج الدین باستقلال متصدی سرانجام مهام ملک و مال شده طریقه عدل و انصاف پیش گرفت و پس از چند گاه میان او و حاکم دهلی قطب الدین ایبک در حدود پنجاب آتش محاربه التهاب یافت و نسیم ظفر بر پرچم علم قطب الدین وزید. تاج الدین بجانب کرمان گریخت و ایبک مدت چهل روز در غزنین بعیش و طرب گذرانیده از راه سنگ سوراخ به هندوستان بازگشت و ماهچه رایت یلدرز بار دیگر از افق دارالملک غزنین طالع شده بتدارک اختلال احوال ملک و مال اشتغال نمود، آنگاه لشکر به سیستان کشید و میان او و ملک سیستان تاج الدین حرب صلح به وقوع انجامید و یلدرز به جانب غزنین مراجعت کرده در اثناء راه ملک نصیرالدین حسین میرشکار، سلوک طریق خلاف آشکار ساخت و بین الجانین غبار پیکار ارتفاع یافته ملک نصیرالدین بطرف خوارزم گریخت و بعد از مدتی بغزنین باز آمده دست نیاز در دامن لطف و مرحمت یلدرز آویخت و تاج الدین رقم عفو بر جریده جرمه او کشید و مقارن آن حال سلطان محمد خوارزمشاه از طرف طخارستان به جانب غزنین ایلغار کرده مغاصه بحدود آن مملکت در آمد و تاج الدین از مقاومت عاجز گشته از راه سنگ سوراخ متوجه هندوستان شد و در آن سفر امراء ترک متفق شده نصیرالدین حسین را با مؤید الملک وزیر بقتل رسانیدند و تاج الدین یلدرز در سنه اثنا عشر و ستمائه در نواحی بهار با سلطان شمس الدین التمش (التمش) که در آن وقت فرمانفرمای دهلی بود جنگ صعب روی نمود و کوب دولت یلدرز بمغرب فنا غروب کرده گرفتار گشت و سلطان شمس الدین او را بخرطه بداون ارسال داشت و آن جا روز حیاتش بشام ممت تبدیل یافت. مدت سلطنت ملک یلدرز نه سال بود... (حیب السیر ج ۲ ص ۶۰۹ و ۶۱۱) و رجوع به حیب السیر ج ۳ صص ۱۵۰ - ۳۷۴ - ۳۷۶ - ۳۷۸ و طبقات ناصری و حاشیه ۳ تاریخ سیستان ج بهار ص ۳۹۲ و لباب الالباب عوفی ج برون ج ۱ صص ۱۱۴ - ۱۳۶ - ۲۵۲ و تاریخ جهانگشای ج ۲ ص ۶۲ و ۸۵ و تاریخ غازان ص ۵۶ و ذیل جامع التواریخ رشیدی ج بیانی ص ۲۵ و ۳۰ و ۳۱ و ۳۴ شود. (۱) - تاریخ جهانگشای و ذیل جامع التواریخ رشیدی و در بعضی نسخ تاریخ غازان، نام صاحب ترجمه تاج الدین ایلدوز ضبط شده است.

تاج الدین.

[جُد دی] (اخ) ینالتکین (۱) از امراء سیستان: ... این شخص بقول خواندمیر بنقل از طبقات ناصری از ابناء عم محمد خوارزمشاه است که بهندوستان افتاده از آن جا در رکاب جلال الدین خوارزمشاه به کرمان آمده و سپس شاه عثمان از براق حاجب استمداد نمود و براق حاجب تاج الدین ینالتکین را بمدد وی فرستاد و شاه محمود که حاکم سیستان بود با ایشان جنگ کرد و کشته شد و ینالتکین سیستان را متصرف شد... (تاریخ سیستان ج ۴ ص ۳۹۴ از روضه الصفاح ج ۴ ص ۴۱۵)... و رفتن با دار طاهر مأمون درقی بنیه و آوردن ملک تاج الدین ینالتکین شاه محمود را، و نشستن وی در ملک سیستان و کشتن امیر علی را در جمادی الاخر بسال ششصد و بیست و دو. (تاریخ سیستان ص ۳۹۴ و ۳۹۵). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۸ «ینالتکین» شود. (۱) - ینالتکین هم دیده شده (حاشیه ۴ تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۹۴).

تاج الدین کلا.

[جُد دی ک] (اخ) دهی از دهستان بلدهء کجوربخش مرکزی شهرستان نوشهر. سیزده هزار گزی باختر المده هزار گزی جنوب شوسهء المده به نوشهر. دشت معتدل مرطوب مالاریایی با ۷۰ تن سکنه آب از رودخانه کلرود محصول برنج و مختصر چای شغل اهالی زراعت و تهیه ذغال و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تاج الدین محله.

[جُد دی مَ حَل ل] (اخ) دهی از دهستان شهر خواست بخش مرکزی شهرستان ساری سی هزار گزی شمال باختری ساری و شش هزار گزی دریای مازندران دشت معتدل مرطوب مالاریائی ۵۰ تن سکنه آب از رودخانه تجن محصول برنج، غلات، پنبه، صیفی. شغل اهالی زراعت و صید مرغابی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). رجوع به استرآباد و مازندران رابینو ص ۱۲۰ شود.

تاج الرؤساء.

[جُز رُء] (اخ) حسین بن علی الباخری. او راست: «دمیة القصر» (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ ص ۱۰). رجوع به باخری شود.

تاج الرؤساء.

[جُز رُء] (اخ) هبة اللهبن الحسن بن علی. مکنی به ابونصر. منشی ادیب از نویسندگان دیوان انشاء بغداد. او را رساله های مدونی است. وی پسر خواهر امین الدولة ابن الموصلا یاست. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص ۱۱۱۸).

تاج السادة.

[جُش سا د] (اخ) (شمس الدین...) محمد بن علی کاشانی. عوفی در لباب الالباب آرد: از خاندان سیادت دری دری واز دودمان سعادت شمعی مضیء، بر فلک فضل اختری و در صدف هنر گوهری، در میدان نثر و نظم سواری و بر ساعد حلم و علم سواری و این قصیده که حاکی سحر حلال و نمودار آب زلالست برهان لطف و بیان فضل وافر وی است در حق مولانا صدر صدور جهان سیف الحق و الدین می گوید: ای چهرهء تو نامهء اسرار دلبری وی طرهء تو سورهء آیات ساحری. با زلف تاب داده چون شام

مظلومی با طلعت خجسته چون صبح انوری از عارضت که می ببرد آب آفتاب گه زار ماه و زهره و گه خوار مشتری در باغ حسن خم زده زلف بنفشه وار خوش بوی و تر و پرشکن و چابک و طری جزعت فزوده شکل طلسمات زرق و سحر لعلت نموده معجزه های پیمبری دیباچه عذار تو کاسد گذاشته بازار شقه گل و اکسون ششتری خاک کفت عروس جهان را چو زیورست ای شاه ملک حسن چه در بند زیوری منسوخ شد ز نقش رخ بت مثال تو مرسوم نقش بستن و آیین بتگری گر آذر است قبله زردشتیان چرا محراب ماست آن رخ میگون آذری در عقل و حس برابر و یکسان کجا بود صنع خدای و صنعت مانی و آذری؟ از پای در فتادم و از دست شد که چشم روزی ندید از تو مراعات سرسری صبر مرا مکش بجفا زآنکه روز نحر فتوی نداد شرع بقربان لاغری بی وصل دلفروز رخت گفته ام بسی کس را مباد عشق [و] غریبی و بی زری گریان ز درد فرقت آن خال مشک فام حیران ز نقش فترت این زلف عنبری بس شب که در نظاره گردون گذاشتم ماندم عجب ز هیأت این چرخ چنبری صراف آفرینش گویی نثار کرد بر نطع چرخ صرّه دینار جعفری می گفتم ای مشبکه هر فساد و کون در قبضه ارادت صانع مسخری ای سقف لاجورد تو در هر شبی و روز زیر و زبر شوی مزن این لاف بر تری ای آسمان چه کبر کنی سالها گذشت دعوی همین که جایگه چند اختری تا کی کشم تهور هر ناکس ای زحل هندوی پیر فاسق منحوس پیکری ای مشتری چو دست ستم جان من ربود ما را چه گر تو حاکم انصاف گستری مریخ بی خرد، خود رندی معربدست مصروف کرده عمر به آشوب [و] داوری ای آفتاب همچو زن ناستوده فعل از شرم کار بیهده در زیر چادری وی زهره از برای مقیمان مصطبه در ساز چنگ و بربط و آیین شاعری بشکن قلم عطارد، بر بند رخت زود در نظم مملکت نه مشیر و مدبری هر چند در ردای کبودی چو آسمان ای ماه زرد روی سیه دل مزوری شیر فلک بطبع نزیاید مگر سگی گاو سپهر پیشه ندارد مگر خری ای سال و ماه دایه هر دون و کودنی ای روزگار جاهل نااهل پروری ای شب تو کارساز حریفان باطلی وی روز عزم کرده که تا پردها دری زین آشیان خاکی طبعم ملول شد ای مرغ روح وقت نیامد که بر پری واجب کند که در عقب باد حادثات ذکر دعای مجلس مخدوم خود بری تا دهر برقرار بود پایدار باد از رنجهای مسلم و از فتنه ها بری اقبال شاه شرع که در بارگاه او ایام بندگی کند و چرخ چاکری معمار حق و عمده اسلام سیف دین فهرست کامکاری و عنوان سروری صدر جهان که همچو خضر صیت جاه او آسایشی نیافت ز رنج مسافری صاحب قران ملت احمد که دست چرخ نعل سمند او زند از تاج قیصری لفظی چو وحی منزل دیدم هزار کس در خار خار سینه که شاید پیمبری بر خط امر تو که بماند هزار سال گر روزگار سر نهد اینت کافری در ملک فضل و حکمت و تنفید امر و نهی بی خاتم و نگین تو سلیمان دیگری در طوق رق کشیده و آورده در لگام اسبان دیو پیکر و ترکان چون پری کردی ز مرگ سدی یاجوج فتنه را آری بلندپایه تر از صد سکندری معدن نخوانمت که همه زرخالصی دریا نگویمت که سراسر جواهری حق کرم گزارده باشی بمردمی گر هیچ روی بر من بیچاره بنگری بی خاک پای مرکب جبریل بین که کرد از زر نظم خامه من سحر سامری دست اجل بدامن عمرم رسیده باد گر سر بر آورم زگریبان شاعری گر نظم این قصیده بغزنین برد صبا از شرم خوی برون زند از خاک عنصری چون جان پاک بی خطر و جاودان بزی در مسند جلالت و ایوان مهتری. (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ ص ۱۸۳ - ۱۸۷).

تاج السعیدی.

[جس س] (اخ) میر ابوالفتح محمد اردبیلی محقق. او راست: حاشیه بر شرح مولانا محمد حنفی تبریزی متوفی ببخارا بر آداب العلامة عضدالدین. (کشف الظنون چ ۲ استانبول ج ۱ ستون ۴۱) و رجوع به محمد بن ابی سعید شود.

تاج السلمانی.

[جس س] (اخ) (۱) او راست: ذیل ظفر نامه شرف الدین علی یزدی در تاریخ تیمور از سال ۸۰۷ تا ۸۱۳ ه. ق. مشتمل بر وقایع

دوران شاهرخ والغ بیك. (كشف الظنون ج ۲ استانبول ج ۲ ص ۱۱۲۰). (۱) - در جلد اول كشف الظنون تاج السلحانی آمده است. رجوع به كشف الظنون ج ۱ استانبول ج ۲ ص ۱۰۴ شود.

تاج الشریعه.

[جُشْ شُعْ] (اخ) محمودبن صدرالشریعه. رجوع به صدرالشریعه شود.

تاج الشعراء.

[جُشْ شُعْ] (اخ) حمید الدین دهستانی. عوفی در لباب الالباب آرد: الاجل حمیدالدین تاج الشعراء دهستانی، حمید که طبعی داشت چون آب و آتش و شعری چون بوستان جنان خوش. از بزرگی شنیدم که از او نقل کرده می گوید: بزرگوارا آنی که بی عنایت تو زاهل فضل و هنر کس بنام و نان نرسد به پیش رای رفیع تو بر زمین کس را حدیث رفعت خورشید آسمان نرسد بنزد طبع گهر بار و کف زر بخت زمانه را سخن بحر و لاف کان نرسد بدان خدای که بی حکمت و ارادت او بدی و نیکی هرگز به انس و جان نرسد که هیچ دم نزنند در هوای تو دل من کز آن نسیم وفای توام بجان نرسد نیازمندی خدمت بغایتی برسد که وهم خلق دواسپه بگرد آن نرسد بدیگران چو خطاب تو می رسد هر وقت چرا به من که نیم کم ز دیگران نرسد. (لباب الالباب ج اوقاف کیپ ج ۲ ص ۳۵۵). رجوع به دهستانی شود.

تاج الشعراء.

[جُشْ شُعْ] (اخ) بنا بقول عوفی لقب محمد بن علی سوزنی است. (لباب ج ۲ ص ۱۹۱). رجوع به سوزنی شود.

تاج الشعراء.

[جُشْ شُعْ] (اخ) میرزا نصرالله اصفهانی متخلص به شهاب از شعرای دوره قاجاریه و از زنده کنندگان سبک خراسانی است. در جلد دوم فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار ص ۶۱۹ در ترجمه احوال او آمده است: میرزا نصرالله اصفهانی شهاب تخلص، از شعرای نامدار می باشد، بسال ۱۲۵۴ بطهران آمده مورد لطف و عنایت حاج میرزا آقاسی ایروانی صدراعظم وقت گردید و ملقب به تاج الشعراء شد، در زمان ناصرالدینشاه تهنیت ها گفته و انعامها گرفته و مأمور نظم مرثی حضرت سیدالشهدا (ع) گردیده است. هدایت گوید: از شعرای معین کثیر الفضل بدیع النظم این دولت همایون است اشعار بسیار به وزن تقارب (۱) و قصاید منظوم نموده که همه در نهایت متانت است و کمال رزانت... رجوع به سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۳۴۹ شود). (۱) - متقارب.

تاج المرخدی.

[جُصْ صَخْ] (اخ) شاعر. او راست: عجا لقدك ما ترنح مائلا الا و قد سلب الغصون شمائلا و لسقم جفنك كيف صحّ بكسره فیه و اصبح باللواحق قابلا- و لناظر حاز الولاية فاغتمدى من غير عزل للمعاطف عاملا و اذ اعلمت بان ثغرك منهل فى روضة فعلام تحرم سائلا فى بحر خدك راح صدغك زورقا فلحبه مد العذار سلاسل و اظن موج الحسن يقذف عنبرا اضحى له نبت السوالف ساحلا و من العجائب ان سائل ادعى قد جاء يستجدى عذارك سائلا و نیز او راست: ما للفؤاد اذا ذكرتك يخفق و الدمع من عینی یسیح و یدفق و اذا رأيتك فاللسان یصیبه خرس و دمعی بالصباة ینطق ما ذاک الا ان قلبی موق بالاسرمنك و ان دمعی مطلق لاغرو ان خفق الفؤاد فانه فى العطف من غصن القوام معلق و بمهجتي بدر له من قده رمح علیه من الذؤابة سنجق أضحی بقلبی ساکنا و وشاحه ایدا

کمسکنه یجول و یقلق یا قاطعا نومی و لم یسرق له حسنا و لیس النوم ممن یسرق عینی التي شرقت نصاب الحسن من وجه علیه من الملاحه روتق قالوا انتظرنه زیاده طیفه فلسوف یأتیک الخیال و یطرق فاجبته و القلب من اشجانه مثر و من حسن التصبر مملق مالی و الطیف الطروق و انما کلفی به و له أحب و أعشق. (فوات الوفيات ج ۲ ص ۳۰۳).

تاج العارفين.

[جُلُّ ر] (اخ) (سید...) ابن عبدالقادر بن احمد بن سلیمان دمشقی. در نامه دانشوران در ترجمه احوال وی آمده: سید تاج العارفين پسر عبدالقادر... ولادتش در سال هزار و بیست و هفت روی داد و در شهر دمشق که کرسی بلاد شامیه می باشد از مشایخ کبار و صدور عالی مقدار محسوب می گردید و در زمان خود که نصف اخیر از مائه یازدهم هجری است از جرگ کبراء ارباب تصوف و رؤساء اهل سلوک بمزید اشتها و فرط اعتبار و علو همت و بسط کف وسعه عطا امتیاز داشت و در عبادت و ذکر و وظایف طاعات و اوراد هیچوقت از او فتور بظهور نمی رسید و در تمام عمر هر شب به وقت سحر حاضر جامع اموی میگرددید و از آنجا بصلوه و اذکار اشتغال می ورزید این عادت ستوده هیچگاه از او فوت نشد و خدمت مزار سیدی شیخ ارسلان قدس الله سره که از معتبرین اساتید ارباب طریقت بود. و تربت او در دمشق مقصد اکابر و اصاغر مسلمین است بسید تاج العارفين و دو برادرش استاد کبیر شیخ صالح و عالم عامل شیخ سلیمان تعلق داشت و آن سه برادر در این خدمت میان خویش نوبتی معین داشتند که هر کدام در کشیک خود به خدمت مزارقیام می کرد. علامه المورخین مولی محمد بن محب الدین دمشقی مختصری از ترجمه سید تاج العارفين در معجم خلاصه الاثر فی اعیان القرن الحادی عشر مندرج ساخته است در آنجا میفرماید که السید تاج العارفين الدمشقی القادری احد صدور المشایخ رؤوس المحافل بدمشق و کان شیخاً موقراً عالی الهمه مبسوط الکف حمولاً صبوراً مداوماً علی العباده و لایفترعنها. و بالجمله این بزرگوار از رؤسای اختیار آن روزگار بوده است و فوتش در نیمه شهر ربیع الاول از سال یکهزار و نود و نه اتفاق افتاد و در زاویه ای که بسلسله ایشان متعلق است نزدیک پدر و جدش بخاک رفت. (نامه دانشوران ج ۲ جزء ۴ ص ۱۵۳).

تاج العارفين.

[جُلُّ ر] (اخ) ابن محمد بن امین الدین. مؤلف سلافه العصر آرد: دریای بیکران علم است و وادی بی پایان فضل در علم و دانش مقامی بلند یافت و عرفان او بر حقیقت دلیلی روشن است پدرش مفتی حنفیه و قطب شریعت بوده. پسر وی در دامنش تربیت یافت و بهترین زیور کمال را حائز گشت او را ادبی فراوان است. و از اشعار اوست: اذکرت ربعاً من امیمه اقرا فارسلت دمعاً ذاشعاع احمرام شاقک الغادون عنک سجره لما سروا و تیموا ام القرى زموا المطی واعنقوا فی سیرهم لله دمعی خلفهم یا ماجری ماظرت للسیر احمال لهم الا و دمعی فی الرکاب تقطرا فکان ظهر البید بطن صحیفه و قطار هم فی تحاکی الاسطرا و کانهما بهوادج قد رفعت سفن و دمع العین یحکی الایبحرا رحلوا و ما عاجوا علی مضناهم واهما لحظی کیف کنت مؤخرا ان کان جسمی فی الدیار مخلفاً فالقلب معهم حیث قالوا هجرا اظهرت صبری عنهم متجلداً و کتمت و جدی فیهم مستبشرا غدا العذول یقول لی من بعدهم باد هواک صبرت ام لم تصبرا و از اوست: و حق من کون الاشیاء تکوینا نارالمحبه فی الاحشاء تکوینا و کلهما من نجد نسیم صبا ازمه الشوق للاجباب تلوینا و کلهما سار رکب لم نسرعه اجری الدموع دماء من اماقینا هیهات نسلو و ما نسلو محبتهم و لو ارونا من الهجران تلوینا ساروا فراح فؤادی سائراً معهم یقفو الرکائب فی اثر المحینا جسمی بمصر و قلبی بالحجاز یری من صدق حب و ود حکما فینا سقیاً لایامنما ما کان اظیها بالرقمتین و ما احلی لیا لینا. (سلافه العصر فی محاسن الشعراء بکل مصر صص ۴۱۲ - ۴۱۳).

تاج العارفين.

[جُلُ ر] (اخ) (سید...) دمشقی رجوع به تاج العارفين ابن عبدالقادر ... شود.

تاج الفتوح.

[جُلُ ف] (اخ) این نام در بیت ذیل از عنصری آمده است: حکایت سفر مولتان همی دانی و گزندانی تاج الفتوح پیش آور. و ظاهراً اشارتی است بکتابی در این باب.

تاج القراء.

[جُلُ قُر] (اخ) محمودبن حمزه بن نصر کرمانی نحوی. یاقوت در کتاب معجم الادبا آرد: ... وی یکی از علماء فقهاء و صاحب تصانیف و فضل است در دقت فهم و حسن استنباط اعجوبه بود. از وطن خویش بجایی نرفت و سفری نکرد. او در حدود سنه ۵۰۰ میزیست و سپس در گذشت. او راست: «الباب التفسیر» و «الایجاز» در نحو که از ایضاح فارسی آن را مختصر کرده است و دیگر از تألیفات وی «نظامی» در علم نحو است که آنرا از «اللمع» ابن جنی مختصر کرده است دیگر «الافاده» در نحو، و نیز «العنوان» در همان علم، و او در باره مواضع حرف اسم آرد: فمعرفة و تأنیث و نعت و نون قبلها الف و جمع و عجمه ثم ترکیب و عدل و وزن الفعل و الاسباب تسع (از معجم الادبا چ مارگلیوت ج ۷ ص ۱۴۶). در شدالازار صفحه ۴۰۲ در ترجمه احوال شیخ ابو عبدالله عمر بن ابی النجیب الشیرازی آمده است: و له روایات عن مناویرین فرکوه الدیلمی و عن تاج القراء نصر بن حمزه الکرمانی. علامه قزوینی در حاشیه همین صفحه آرد: مقصود بدون هیچ شک و شبهه به قرینه لقب «تاج القراء» و بقرینه نام پدرش «حمزه» و نسبت او «الکرمانی» ابوالقاسم محمودبن حمزه بن نصر الکرمانی معروف به تاج القراء است که مؤلف در اینجا در نام و نسب او خلط غریبی کرده است و نام جد او را بر خود او نهاده ولی در اوایل ترجمه ۲۷۸ (۱) که باز مجدداً نامی از او برده نام و نسب او را در آنجا بکلی درست و بطبق واقع «الامام برهان الدین محمودبن حمزه بن نصر الکرمانی ذکر کرده است» بشرح احوال این شخص که از مشاهیر قراء عصر خود بوده در معجم الادباء یاقوت و طبقات القراء جزری و طبقات النحاة (۲) سیوطی مذکور است عین عبارت معجم الادبا ج ۷ ص ۱۴۶ از قرار ذیل است... (۳) و سیوطی نیز در طبقات النحاة ص ۳۸۷ عین همین فصل را با اسم و رسم از همان مؤلف یعنی یاقوت نقل کرده است و جزری در طبقات القراء ج ۳ ص ۲۹۱ در ترجمه او گوید: «محمودبن حمزه بن نصر ابوالقاسم الکرمانی المعروف به تاج القراء مؤلف کتاب «خط المصاحف» و کتاب «الهدایة فی شرح غایة ابن مهران» و کتاب «الباب التفسیر» و کتاب «البرهان فی معانی متشابه القرآن» امام کبیر محقق ثقة کبیر المحل لاعلم علی من قرأ و لکن قرأ علیه ابو عبدالله نصر بن علی بن ابی مریم فیما احسب، کان فی حدود الخمسمائه و توفی بعدها والله اعلم» - انتهى (حاشیه ۹ صفحه ۴۰۲ شدالازار چ قزوینی). مؤلف شدالازار در ترجمه احوال ابن ابی مریم شیرازی آرد: ... روی کتاب التیسیر فی التفسیر عن مصنفه الامام برهان الدین محمودبن حمزه بن نصر الکرمانی... شدالازار چ قزوینی ص ۴۰۶). یاقوت در معجم الادباء در ترجمه احوال ابن ابی مریم آرد: ... و المرجوع اليها فی الامور الشرعیة و المشکلات الادبیة اخذ عن محمودبن حمزه الکرمانی... (معجم الادبا چ مارگلیوت ج ۷ ص ۲۱۰). جزری در طبقات القراء ج ۲ ص ۳۳۷ در ترجمه احوال ابن ابی مریم آرد: ... وقفت علی کتاب فی القراءات الثمان سماه الموضح تدل علی تمکنه فی الفن جعله بأحرف مرموزة دالة علی اسماء الرواة و ذکر ناسخه انه استملاه من لفظه سنة اثنتین و ستین خمسماية و قرأ فیما احسب علی تاج القراء محمودبن حمزه... (شدالازار ص ۴۰۷ ح ۲). صاحب ترجمه، معاصر ملک ایران شاه (۴) بن ملک تورانشاه بن قاورد و از جمله علماء و دانشمندان است که بر خلع ملک ایران شاه اتفاق کردند و عوام را بر خروج بروی فتوی دادند. آقای بیانی در حاشیه صفحه ۲۱ تاریخ افضل به نقل از تاریخ ابن شهاب (جامع التواریخ حسنی) آرد: ... و قاضی بوالعلا و سلطان تاج القراء و دیگر فضلاء اتفاق نمودند که بر او [ملک ایران شاه] غلبه عام کنند... رجوع به بغیة الوعاة فی طبقات النحاة

سیوطی ص ۳۸۷ و ۴۰۳ و محمود بن حمزه... شود. (۱) - رجوع به صفحه ۴۰۶ شد الازار چ قزوینی شود. (۲) - نام کتاب بغیة الوعاة فی طبقات النحاة است. (۳) - این قسمت در بالا نقل شده است. (۴) - پنجمین پادشاه سلسله قاوردیان کرمان که بنا بروایت تاریخ افضل چ بیانی ص ۱۹ بروز بیست و هفتم ذی القعدة سنه ۴۷۰ بر تخت مملکت کرمان قرار یافت.

تاج الکتاب.

[جُلُّ كُتِّ تَا] (اخ) سرخسی رجوع به تاج الکتاب ظهیرالدین سرخسی شود.

تاج الکتاب.

[جُلُّ كُتِّ تَا] (اخ) (سید... ظهیرالدین سرخسی. عوفی در ترجمه احوال وی آرد: السید الاجل ظهیرالدین تاج الکتاب السرخسی رحمه الله علیه. کان سیادت و جان سعادت بر آسمان علوم ماه تابان و بر فلک علو خورشید رخشان مدتها دیوان انشاء سلطان شهید برسم او بود منشآت او مقبول فضلا و مکتوبات او پسندیده علما چنانکه نثره نثار نثر او سزیدی... (لباب الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ ص ۱۳۷). وی معاصر تاج الدین تماران شاه بود. رجوع به تاج الدین تماران شاه در همین لغت نامه شود. از اوست: یک ذره چو نیست در منت بستگنی منمای دل ریش مرا خستگنی کم کن ز جفا و جور چندانک دلم خو باز کند از تو به آهستگنی. * اگر سفیهی با تو طریق جور سپرد جفات گفت و بیازردت از جنون و عته بعاقبت نظری کن بعافیت میزی مقابله چه کنی مرسفیه را بسفه. (لباب الالباب ج ۱ ص ۱۳۹).

تاج المراکشی.

[جُلُّ مَ كُ] (اخ) از معاریف دوران خلافت الحاکم بامر الله العباس متوفی بسال ۷۵۳ ه. ق. (تاریخ خلفا ص ۳۰۲).

تاج المعالی.

[جُلُّ مَ] (اخ) محمد بن جعفر بن محمد. در سال ۴۶۱ ه. ق. شریف مکه شد. (معجم الانساب صص ۳۰ - ۳۱ ذیل اشرف مکه).

تاج المعالی.

[جُلُّ مَ] (اخ) محمد بن شکر بن ابوالفتوح حسن بن جعفر الحسنی (متوفی بسال ۴۵۳ ه. ق. مساوی ۱۰۶۱ م.) زرکلی در ترجمه احوال او آرد: آخرین کسی است از بنی موسی بن عبدالله بن موسی الجون از حسنین که ولایت مکه یافت. او بعد از وفات پدرش در سال ۴۳۰ ه. ق. بجای پدر نشست و تا پایان حیات بر این شغل باقی بود. (الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۹۰۴)... و از آنجا [جده] تا مکه دوازده فرسنگ است و امیر جده بنده امیر مکه بود و او را تاج المعالی بن ابی الفتوح می گفتند و مدینه را هم امیر، وی بود، و من نزدیک امیر جده شدم (۱) و با من کرامت کرد... (سفرنامه ناصر خسرو چ برلین ص ۹۷). خواندمیر در حبیب السیر در ذکر شرفاء حرمین شریفین آرد: ابوالفتوح حسن بن جعفر پس از انتقال برادر (عیسی بن جعفر) افسر ایالت بر سر نهاد... و ابوالقاسم مغربی که در سلک اعیان و وزراء اسمعیلیان انتظام داشت با آل جراح که از جمله امراء شام بودند قرار داد که ابوالفتوح را بخلافت نصب کنند و در زمان الحاکم بامر الله آنجناب را از مکه بدان ولایت برد و امیر المؤمنین خوانده، الراشد بالله لقب نهاد و این خبر بحاکم رسیده بغایت مضطرب گردید و ابواب خزاین را گشاده اموال بسیار به آل جراح انعام نمود تا از سر هوا خواهی ابوالفتوح در گذشتند و آنجناب از این معنی متوهم شده به مکه بازگشت و چون دست قضا سبج عمر او را در نوشت پسرش تاج المعالی والی

شد و در سنه اربع و ستین و اربعمائه وفات یافت. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۹۹). بین اقوال مذکور در فوق اختلاف است. زرکلی تاج المعالی را لقب محمد بن شکرین ابوالفتوح میدانند، در صورتی که ناصر خسرو و حبیب السیر این لقب را برای پدر وی، یعنی پسر ابوالفتوح یاد کرده اند، مگر آنکه بگوئیم که منظور تاج المعالی بن ابوالفتوح، تاج المعالی نواده ابوالفتوح باشد نظیر ابوعلی سینا، ولی این مفهوم مخالف قول حبیب السیر است. از سوی دیگر زرکلی وفات صاحب ترجمه را بسال ۴۵۳ ه. ق. ثبت کرده، در صورتی که حبیب السیر وفات تاج المعالی بن ابوالفتوح را (که مراد پدر صاحب ترجمه است) در ۴۶۴ ه. ق. یاد کرده است. (۱) - ناصر خسرو و در سنه ۴۴۲ ه. ق.

تاج الملک.

[جُلْمُ] (اخ) وزیر جعفر خان از حکمرانان دهلی است و بسال ۸۲۴ ه. ق. در گذشته و پسرش اسکندر بلقب ملک الشرق جانشین وی گردید. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج الملک.

[جُلْمُ] (اخ) از امرای آذربایجان، ممدوح قطران شاعر. (احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۲ ص ۷۸۳).

تاج الملک.

[جُلْمُ] (اخ) ابونصرین بهرام القوهی وزیر شمس الدوله دیلمی. مؤلف تتمه صوان الحکمه در ترجمه احوال ابوعلی سینا آرد: ... پس تاج الملک او [بو علی] را بمکاتبه باعلاءالدوله متهم ساخت و او را گرفت و در قلعه نردوان [فردجان؟] در بند کرد و وی چهار ماه در زندان بود پس علاءالدوله ابوجعفر بن کاکویه قصد همدان کرد و بر آن شهر استیلا یافت. آنگاه علاءالدوله باز گشت و تاج الملک و ابن شمس الدوله از قلعه نردوان مراجعت کردند و شیخ را با خود بردند...» (تتمه صوان الحکمه چ لاهور ص ۵۰). خواندمیر در ترجمه احوال ابوعلی سینا آرد: ... در این اثنا تاج الملک که از جمله ارکان دولت و پسر شمس الدوله بود شیخ را گرفته بمحبت علاءالدوله کاکویه که در اصفهان بحکومت اشتغال داشت متهم ساخته در یکی از قلاع آن حدود محبوس گردانید و ابوعلی کتاب (۱) منطق شفا را در آن حصار پیاپی رسانید و در خلال آن احوال علاءالدوله از اصفهان لشکر بهمدان کشید و شمس الدوله (۲) و تاج الملک چون قوت مقاومت نداشتند پناه بهمان قلعه که محبس شیخ بود بردند و بعد از آنکه ابن کاکویه از همدان باز گشت شیخ را بمصحوب خود بهمدان آورد و ابوعلی در منزل علوی فرود آمده... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۴۴۶). مؤلف تاریخ الحکما در ترجمه احوال ابوعلی سینا آرد: ثم اتهمه تاج الملک بمکاتبته علاءالدوله فانکر علیه ذلک و حثّ فی طلبه فدل علیه بعض اعداء فاخذوه فأدوه الی قلعه یقال لها فردجان و انشاء هناك قصیده فیها: دُخولی بالیقین کما تراه و کل الشک فی امر الخروج و بقی فیها اربعه اشهر، ثم قصد علاءالدوله همدان واخذها وانهمز تاج الملک و مر الی تلك القلعه بعینها ثم رجع علاءالدوله عن همدان و عاد تاج الملک و ابن شمس الدوله الی همدان و حملو امعهم الشیخ الی همدان و نزل فی دارالعلوی. (تاریخ الحکما ص ۴۲۱). آقای ذبیح الله صفا در جشن نامه ابن سینا آرد: ... در سال ۴۱۱ ه. ق. وزیر شمس الدوله ابوعلی سینا نبود چه در ضمن وقایع این سال در الکامل ابن الاثیر می بینم که تاج الملک ابونصرین بهرام القوهی وزیر شمس الدوله بود و همین کس است که بعد از این تاریخ و بعد از فوت شمس الدوله که در حدود سال ۴۱۲ ه. ق. اتفاق افتاد وزیر جانشین شمس الدوله یعنی سماءالدوله بوده است... مطلبی که در این اشارت تاریخی دور از صحت بنظر نمی رسد وزارت شیخ است در حدود سال ۴۰۹ ه. ق. لیکن نمی توانیم قبول کنیم که شیخ هنگام فوت شمس الدوله وزارت او را داشت زیرا وزارت وی در آن هنگام برعهده تاج

الملک بود... این الاثیر در حوادث سال ۴۱۱ ه. ق. نوشته است که در این سال فتنه ترکان در همدان و شورش آنان بر صاحب خود شمس الدوله بن فخرالدوله زیادت یافت و پیش از این هم این کار چند بار از آنان سرزده بود و او در برابر آنان بردباری می کرد و بلکه در کارایشان عاجز بود بهمین سبب طمع آنان فزونی یافت و بر شورشها و فتنه های خود افزودند. در همین بار تاج الملک وزیر شمس الدوله بیاری سپاهیان علاءالدوله کاکویه دسته ای از ترکان عاصی را قتل عام کرد و بقیه السیف آنان در فقر و تهیدستی همدان را ترک گفتند و بکرمان پناه بردند... لشکریان از مرگ او (شمس الدوله) بیمناک شدند و او را بقصد همدان باز گرداندند و او در راه بمرد. بعد از وی به پسرش بیعت کردند و وزارت شیخ را خواستار شدند لیکن شیخ بدینکار تن در نداد و بقول ابو عبید، نهانی با علاءالدوله مکاتبه آغاز کرد و خدمت وی و عزیمت باصفهان و انضمام باطرفیان او را خواستار شد و در خانه ابو غالب العطار پنهان گشت... در این هنگام تاج الملک شیخ را بمکاتبه باعلاء الدوله متهم نمود و شاه را به جستجوی او برانگیخت، یکی از دشمنان مسکن او را نشان داد، او را باز داشتند و در قلعه ای موسوم بفردجان محبوس کردند. مدت حبس ابن سینا چهار ماه کشید تا آنکه علاءالدوله قصد همدان کرد و آنرا بتصرف آورد و تاج الملک بگریخت و بهمین قلعه فردجان پناه برد. پس علاءالدوله از همدان بیرون رفت و تاج الملک و پسر شمس الدوله بهمدان باز گشتند... و زمانی بر این بگذشت و تاج الملک در اثناء این حال شیخ را بمواعید نیک دلگرم میداشت تا آنکه شیخ متوجه اصفهان شد تاریخ عزیمت بوعلی از همدان بقصد اصفهان در هیچیک از مآخذ تصریح نشده است لیکن از قرائن چنین مستفاد می گردد که در حدود سال ۴۱۴ ه. ق. اتفاق افتاد زیرا در این سال علاءالدوله کاکویه بر همدان تاخت و آنرا محاصره و فتح کرد و تاج الملک را که بقلعه فردجان پناه برده بود در حصار گرفت و بعد امان داد و با خود در حالی که سماءالدوله نیز با او بود بهمدان برد (الکامل ابن الاثیر حوادث سال ۴۱۴). (جشن نامه ابن سینا تألیف صفا صص ۲۸ - ۳۱). رجوع به عیون الانباء ج ۲ ص ۶ شود. (۱) - در چاپ اول تهران: منطق کتاب شفا... (۲) - در چاپ اول تهران ولد شمس الدوله.

تاج الملک.

[جُلْم] (اخ) ابوالغنائم مرزبان بن خسرو فیروز، وزیر ملکشاه سلجوقی. هندوشاه در تجارب السلف آرد: مردی بزرگ بود و عالی همت از خاندان قدیم شیراز (۱) مشهور بریاست، صایم الدهر و تدین و تصون کردی و بوقت روزه گشادن بسیار خلق را جمع آوردی و چون بوزارت رسید آن قاعده برداشت و ابن البهاریه در این معنی گفته است: قدکان صوم الدهر یجمعنا فالان فرق بیننا الدهر و تمکنت منهم مکید ته فمضی انفاق وامکن الجهر. و تاج الملک در عهد خواجه (خواجه نظام الملک) ملازمت سلطان ملکشاه می نمود و از خواص و اصحاب سرگشت و الحق مردی جلد و کافی و کاردان بود و از جمله حاسدان خواجه و دایم پیش سلطان تقبیح صورت حال او کردی و خواجه به سبب ثبات قدیم و سوائف حقوق و سوابق اخلاص به سعایات او التفات نمی کرد و سمع سلطان بتدریج از مثال و مساوی خواجه مملو شد تا آنگاه که خواجه شهادت یافت و تاج الملک ابوالغنائم از برای وزارت ترشیح یافته بود، همه می گفتند که وزیر او باشد و سلطان چون بیگداد آمد بفرمود تا منجمان روزی از برای تاج الملک ابوالغنائم در مسند وزارت اختیار کنند. ایشان باتفاق روز آدینه منتصف شوال سنه خمس و ثمانین و اربعمائه اختیار کردند و سلطان ملکشاه روز چهارشنبه بشکار رفت و در شکار گاه محموم شد، بیگداد آمد و فصد کرد و قوتش ساقط گشت و روز آدینه که جهت جلوس ابوالغنائم مختار بود سلطان ملکشاه در گذشت و شخص او را بر سیل عاریه در «شونیز» دفن کردند، و گویند هیچ آفریده بر سلطان نماز نگذارد و از وفات خواجه تا وفات سلطان یک ماه تمام نبود... و در آن حال از پسران سلطان ملکشاه محمود با مادرش زبیده خاتون حاضر بود مقتدی جای ملکشاه باو داد و در بغداد بنام او بسطنت خطبه کردند و او سی ساله بود و تاج الملک وزیر او شد از بغداد باز گشتند و کالبد سلطان را باصفهان آوردند و در مدرسه ملکشاهی دفن کردند و سلطان محمود بن ملکشاه بن الب

ارسالان چون باصفهان رسید او را با برادرش برکیارق ابن ملک‌شاه جنگ افتاد. لشکر سلطان محمود شکسته شد و تاج‌الملک ابوالغنائم را بگرفتند و ناگاه غلامان خواجه در سر او ریختند و اعضای او را از هم جدا کردند زیرا مشهور چنان بود که خواجه را باغواء ابوالغنائم کارد زدند و وزارت ابوالغنائم بعد از خواجه بهفت ماه نکشید زیرا که خواجه در رمضان شهادت یافت چنانکه گفتیم و ابوالغنائم را در دوازدهم محرم سنه ست و ثمانین و اربعمائه کشتند. (تجارب السلف چ اقبال صص ۲۸۱ - ۲۸۲). خواندمیر در حبیب السیر آرد: ... سلطان نسبت به آن وزیر عالیشان متغیر گشت و روزی بخواجه پیغام فرستاد... اگر من بعد ترک این طریقه ندهی بفرمایم تا دستار و دوات از پیش دست تو بردارند خواجه جواب داد که کارپردازان قضا و قدر دستار و دوات مرا با تاج و تخت تو در هم بسته اند... ناقلان بخاطر ترکان (ترکان خاتون) کلمات موحش برین افزوده بعرض سلطان رسانیدند و سلطان از جواب خواجه در غضب شده فرمان داد که تاج‌الملک ابوالغنائم قمی که صاحب دیوان ترکان خاتون بود و با نظام‌الملک در غایت عداوت زندگانی می نمود تحقیق مهمات خواجه کند و مقارن این حال سلطان ملک‌شاه از اصفهان بصوب بغداد در حرکت آمده خواجه نظام‌الملک نیز از عقب روان شد و چون بنه‌اوند رسید یکی از فدائیان حسن صباح که او را ابوطاهر اوانی میگفتند باشرت حسن و استصواب تاج‌الملک در ماه رمضان سنه خمس و ثمانین و اربعمائه کاردی بخواجه رسانید و روز دیگر آن وزیر عالی گهر بروضه رضوان خرامید... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۴۹۳). پس او را گرفته نزد برکیارق آوردند و وی بقصد استفاده از تجارب و ورزیدگی او بمنصب وزارت برقرارش کرد اما ورثه نظام‌الملک مدعی بودند که وی اسباب قتل وزیر فاضل را فراهم ساخته و باید بجزای خود برسد و در خلال این احوال یعنی به سال ۴۸۶ ه. ق. غلامان نظام‌الملک وی را پاره پاره کردند او مرد دانشمند و دانش پرور و صاحب خیرات و مبرات بود. و آرامگاهی در بغداد جهت شیخ ابواسحاق شیرازی ساخته و مدرسه بزرگ موسوم به «تاجیه» بنا و شیخ ابوبکر شاشی (چاچی) را بمدرسی آنجا منصوب کرد - انتهى. رجوع به اخبارالدوله السلجوقیه چ محمد اقبال صص ۶۷ - ۶۹ و غزالی نامه همایی صص ۲۱۷ و ۲۹۰ و ۲۲۹ و ۳۰۵ و ۳۰۶ و رجوع به کامل ابن اثیر ج ۱۰ ص ۸۹ و دستور الوزراء چ سعید نفیسی ص ۱۳۰ و رجوع به ابوالغنائم و تاج‌الدین ابوالغنائم و ابن دارست در همین لغت نامه شود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: وزیر ملک‌شاه سلجوقی است، وی پس از نظام‌الملک بمسند وزارت نشست و پس از وفات پادشاه مذکور زوجه اش ترکان خاتون او را بنیابت سلطنت پسر چهار ساله اش برگزید ولی طرفداران وزیر فاضل (خواجه نظام‌الملک) از این کار روی گردان شده، برکیارق را در اصفهان بتخت نشانند، در نتیجه آتش محاربه در بین ترکان خاتون و برکیارق شعله ور گردید و تاج‌الملک نیز در این کار کشانده شد ولی کاری از پیش نرفت و مغلوب گردید و بطرف شهر یزدجرد (۲) فرار نمود. (۱) - خواندمیر در حبیب السیر و دستور الوزراء (ص ۱۳۰) صاحب ترجمه را قمی ضبط کرده است. (۲) - ظ. بروجرد.

تاج‌الملک.

[جُلْم] (اخ) شرف الدوله و الدین محمد بن حسن. از وزرای قرن هفتم، معاصر عوفی. وی در لباب‌الالباب در ترجمه احوال ابوالقاسم علی ابن الحسن بن ابی طیب الباخری آرد:... در تاریخ سنه ثمان و ستین و اربعمائه بود و اشعار تازی او بسیار است در غایت سلاست و نهایت لطافت و در این وقت در خدمت صدر اجل کبیر تاج‌الملک شرف الدوله والدین عمده الوزرا محمد بن حسن رفع الله قدره بودم که دیوان شعر تازی او که موسوم است به الاحسن فی شعر علی بن الحسن مطالعه افتاد... (لباب‌الالباب چ اوقاف گیب ج ۱ ص ۶۹).

تاج‌الملوک.

[جُلْم] (ع مرکب) اقونیطون مأخوذ از یونانی داروئی مخدر و مسکن که یک قسم آنرا باغبانهای تهران گل تاج‌الملوک گویند.

(فرهنگ نفیسی تألیف مرحوم ناظم الاطباء). اقونیطون (۱) از دسته خربقی ها از تیره آلله ها، دارای گل‌های نامنظم که از پنج گلبرگ آن سه عدد بسیار کوچک و دو عدد بسیار بزرگ شده و برگشته است. در ریشه های ضخیم آن ماده سمی «آکونی تین» (۲) یافت شود. (حاشیه برهان قاطع چ معین ج ۱ ص ۱۵۳ بنقل از کتاب گیاه شناسی گل و گلاب) اکونی تین، عصاره ای است الکلوئیدی (شبه قلیائی) که از ریشه اقونیطون می گیرند و در طب مستعمل است و سم خطرناکی است. «اکونیت» (۳) گیاهی است از خانواده «آلاله ها» (۴) با ساقه های بلند و برگهای سبز تند و گل‌هایی برنگ آبی تیره. اقونیطن. بیونانی خائق النمر است (تحفه حکیم مؤمن ص ۱۶). و رجوع به خائق النمر شود. (۱) - Aconit. - (۳) - Aconitine. (۲) - Aconitum napellus. (۴) - Renonculacees.

تاج الملوک.

[جُلْمُ] (اخ) بوری بن طغتكین والی دمشق دومین از اتابکان آل بوری (۵۲۲-۵۲۶ ه. ق.) (ترجمه طبقات سلاطین اسلام ص ۱۴۲) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تاج الملوک. بوری بن طغتكین یکی از ملوک دمشق شام است. وی بسال ۵۱۲ ه. ق. پس از وفات پدر جلوس کرد. در خلال این احوال فرقه اسماعیلی در دمشق ظهور و کسب اقتدار کردند. و حکومت تاج الملوک را متزلزل ساختند و مزدقان پیشوای آن فرقه باعیسیان همدست شد و نقشه هجوم بدمشق را طرح کرد. تاج الملوک از این موضوع با خبر گردید بنا گاه مزدقان را دستگیر و مقتول ساخت و اسماعیلیان را در دمشق قتل عام کردند و خون آنانرا مباح داشتند. نیروی مسیحی که متوجه تصرف دمشق بود متفرق و پریشان گشت ولی بسال ۵۲۵ ه. ق. فرقه مزبور دوباره قیام کردند. تاج الدین در جنگ زخمی شده بعد از این سال بر اثر آن جراحت در گذشت و پسرش شمس الملوک بجای پدر جلوس کرد. او پادشاهی دلیر و غیور بود، شعرای زمانش، از جمله ابن الخیاط ویرا مدح گفته اندانتهی. در تاریخ ابن اثیر آمده است: در رجب این سال (۵۲۶ ه. ق.) تاج الملک بوری بن طغتكین صاحب دمشق وفات یافت و سبب مرگش جراحتی بود که بوسیله باطنیه بروی وارد گشت و بر اثر آن ناتوان شد و قوایش را از دست داد و در ۲۱ رجب بمرد و وصیت کرد که پس از وی پسرش شمس الملوک اسماعیل حکومت کند و امارت بعلبک و اعمال آنرا به پسر دیگرش شمس الدوله محمد دهند. بوری مردی شجاع و کثیرالجهاد و مقدم بود و بر طریق پدر میرفت و بر او نیز پیشی گرفت و اکثر شعرا مخصوصاً ابن الخیاط وی را مدح گفته اند. (کامل ابن اثیر ج ۱۰ ص ۲۹۰) رجوع به بوری شود.

تاج الملوک.

[جُلْمُ] (اخ) مجدالدین ابوسعید بوری بن ایوب بن شاذی بن مروان (۵۵۶-۵۷۹ ه. ق.) خواندمیر گوید: در سنه ثمان و ستین و خمسمائه نجم الدین ایوب که ملک افضل نام داشت از اسب افتاد و چند روز متألم بوده بقضاء اجل گرفتار گشت... و از نجم الدین شش پسر و دو دختر ماند بدین ترتیب ملک ناصر صلاح الدین یوسف، ملک عادل سیف الدین محمد، شمس الدوله، تورانشاه، سیف الاسلام طغتكین شاهنشاه، تاج الملوک بوری... (حبیب السیر چ خیام ج ۲ صص ۵۸۴-۵۸۷) وی کوچکترین فرزند پدر خویش و مردی فاضل بود و دیوان شعری داشت. اشعارش لطیف بود و در محاصره حلب با برادرش صلاح الدین شرکت داشت و تیری به زانویش اصابت کرد و بر اثر آن در نزدیکی حلب وفات یافت. (الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۵۹ از وفيات الاعیان).

تاج الملوک.

[جُلْمُ] (اخ) مرداویج بن علی. رجوع به کتاب مازندران و استرآباد راینو بخش فارسی ص ۱۱۷ و بخش انگلیسی ص ۲۶ و

مرداویج... شود.

تاج المله.

[جُلْ مِلْ لَ] (اخ) عضدالدوله ابوشجاع فناخسرو بن الحسن... و كان عضدالدوله، ملقب بتاج المله حمل منها الى الطائع لله سنة ۳۶۷... (النقود العربيه ص ۱۴۴). بنا بروایت ابوریحان بیرونی این لقب از القابی است که از طرف خلیفه به ابوشجاع فناخسرو اعطاء شده است. رجوع به آثار الباقیه ابوریحان بیرونی چ لیژیکی ص ۱۳۳ و عضدالدوله و فناخسرو شود.

تاج الیمنی.

[جُلْ ی م] (اخ) نام او عبدالباقی از معاریف است. وی در ایام خلافت الحاکم بامرالله (۷۴۱ - ۷۵۳ ه. ق.) وفات یافت. (تاریخ خلفا ص ۳۳۲).

تاج امیر.

[آ] (اخ) دهی از دهستان خاده بخش دلفان شهرستان خرم آباد. ۱۵ هزار گزی جنوب خاوری نورآباد ۱۵ هزار گزی جنوب خاوری راه خرم آباد به کرمانشاه. جلگه، سردسیر مالاریائی، ۳۶۰ تن سکنه، آب از سراب سیاره. محصول: غلات، تریاک، توتون، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گلّه داری. راه آن مالرو است. ساکنین از طایفه خاده میباشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تاج امیر.

[آ] (اخ) ده کوچکی از دهستان علاء مرو دشت بخش کنگان شهرستان بوشهر ۱۱۰ هزار گزی جنوب خاور کنگان ۵۰۰۰ گزی شمال راه عمومی اشکنان به پس رودک. با ۴۷ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

تاجبخش.

[ب] (نف مرکب) تاج بخشنده. دهنده تاج. دهنده افسر. در شاهنامه فردوسی این کلمه از القاب رستم آمده و غالباً بصورت «یل تاجبخش» و «گو تاجبخش» و «شیراوژن تاجبخش» و... بکار رفته است: فربرز گفت ای یل تاجبخش خداوند کوپال و خفتان و رخس. فردوسی. همی خواندندش خداوند رخس جهانجوی و شیراوژن و تاجبخش. فردوسی. چو بشنید رستم برانگیخت رخس منم، گفت شیراوژن تاجبخش. فردوسی. که آمد پیاده گو تاجبخش به نخجیر که زو رمیده ست رخس. فردوسی. هم آنکه خروشی برآورد رخس بخندید شادان دل تاجبخش. فردوسی. سر سرکشان مهتر تاجبخش بفرمود تا برنشیند بر رخس. فردوسی. برآشفت گردافکن تاجبخش ز دنبال هومان برانگیخت رخس. فردوسی. چو زورتن ازدها دید رخس کز آنسان برآویخت با تاجبخش. فردوسی. چو این گفته شد مژده دادش بر رخس از او شادمان شد دل تاجبخش. فردوسی. چو آمد بشهر اندرون تاجبخش خروشی برآورد چون رعد، رخس. فردوسی. بگردون برافراخته کوس، رخس ز خورشید برتر، سر تاجبخش. فردوسی. برون شد بخشم اندر آمد بر رخس منم گفت شیراوژن تاجبخش. فردوسی. ولی از «تاجبخش» در این بیت شاهنامه فردوسی مراد اسفندیار است: از آن سو خروشی برآورد رخس وزین سوی اسپ یل تاجبخش. فردوسی (شاهنامه رسیدن رستم به اسفندیار) ولی گویندگان بعد از فردوسی این کلمه را صفت خدا و بزرگان و قهرمانان و پهلوانان و شاهنشاهان بکار برده اند و کلمه شاهنشاه برای افاده معنی آن نزدیک تر است زیرا شاهنشاهان پادشاهان تابع افسر و تاج می بخشیدند: تو تاجبخش جمع سلاطین و همچو

من سلطان تاجدار فلک طوقدار تست. خاقانی. گر اسد خانه خورشید نهند داشت خورشید کرم خان اسد تاجبخش ملک مشرق بود این نه بس باشد برهان اسد. خاقانی. (در مرثیه رشیدالدین اسد شروانی). (دیوان طبع عبدالرسولی ص ۶۲۴). تخت ساز از حرص، تافرمان دهی بر تاجبخش پشت کن بر آرز، تا پهلو زنی با پهلووان. خاقانی. گشاده دو دستش چو روشن درخش یکی تیغزن شد یکی تاجبخش. نظامی. بشاهی تاجبخش تاجدار است بدولت یادگار شهریار است. نظامی. هم اورنگ پیرای و هم تاجبخش. نظامی. خسرو تاجبخش تخت نشان بر سر تاج و تخت گنج فشان. نظامی. هر کجا شاه و شهریار بود تاجبخشی و شهریار بود. نظامی. بنور تاج بخشی چون درخشست بدین تایید نامش تاج بخشست. نظامی (خسرو و شیرین ص ۱۹). تویی تاجبخشی کز آن تاجدار سریر پدر را شدی یادگار. نظامی.

تاجبخشی.

[ب] (حامص مرکب) عمل تاج بخش، اعطای سلطنت ||. بزرگی. جلال. پادشاهی: چو سر از تن برفت سر نکشد نخوت تاجبخشی دستار. خاقانی. بنور تاجبخشی چون درخشست بدین تایید نامش تاج بخشست. نظامی (خسرو و شیرین ص ۱۹). بفیض ابروی سیما درختی جهان را تازه کرد از تاجبخشی. نظامی.

تاج بر.

[ب] (ا مرکب) معرب تاجور و عرب آنرا جمع بسته و تجاوره استعمال کرده است «عدیبن زید» گوید: بعد بنی تبع نخاوره قد اطمانت بها مرازبها (المعرب جوالیقی ص ۳۱۹). مصحح در حاشیه همین صفحه گوید: «سخو» در نسخه چاپ «لایزیک» تجاوره را جمع تاجور شناخته ولی این صحیح نیست و این کلمه تصحیفی از «نخاوره» می باشد که از «بنی تبع» بوده اند و این معنی از قصیده آشکار می شود.

تاج بر سر زدن.

[ب] سَ زَ دَ] (مص مرکب) تاج بر سر نهادن. تاج پوشیدن. تاج بر گذاشتن. (مجموعه مترادفات): می گذارم سر بخاک در گهش تاج را بر فرق شاهان میزنم. تنها (از مجموعه مترادفات). رجوع به تاج پوشیده و تاج بر سر نهادن شود.

تاج بر سر نهادن.

[ب] سَ نَ / نَ دَ] (مص مرکب) پادشاه شدن. پایه بلند رسیدن. از همگنان برتر شدن. از دیگران برتری یافتن. صاحب بزرگی و مقام شدن: اعتصاب، تتوج، نعصیب؛ تاج بر سر نهادن (تاج المصادر بیهقی) تاج پوشیدن؛ تاج بر سر زدن تاج بر سر گذاشتن. (مجموعه مترادفات): جهاندار هوشنگ با رای و داد بجای نیا تاج بر سر نهاد. فردوسی. که ایرانیان را بکشتن دهم خود اندر جهان تاج بر سر نهم. فردوسی. چرا باید آن تاج بر سر نهاد که پیش از تو صد چون تو بر سر نهاد. امیر خسرو (از مجموعه مترادفات) رجوع به تاج پوشیدن و تاج بر سر زدن شود.

تاج بک زاده.

[ب] دَ] (اخ) جعفر بک. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از مشاهیر شعرا و خوشنویسان و اصلاً از اهالی آماسیه و دارای منصب توفیق در دربار سلطنت بود، و به سال ۹۲۰ ه. ق. کشته شد و بدون غسل در نزدیک جامع سلطان سلیم مدفون گشت او

راست: منظومه ای بنام «هوسنامه».

تاج بک زاده.

[ب د] (اخ) سعدی بک برادر جعفر بک خطاط، وی در شعر مهارت داشت ولی شهرتش در علم و فضل بیشتر بود بشرح مفتاح سید شریف، و شرح وقایه صدر حواشی بسیار نوشت و نیز منظومه ای موسوم به نسفیه برشتهه نظم در آورد و به سال ۹۲۲ ه. ق. در گذشت و نزدیک جامع سلطان در جوار برادر خود مدفون گردید. (قاموس الاعلام ترکی).

تاج بلغاری.

[ج ب] (اخ) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: وی یکی از اطباء معروف بود و درباره ادویه مفرده کتابی تألیف کرده است. مؤلف عیون الانباء فی طبقات الاطباء، درج ۲ ص ۲۱۹ ذیل ترجمه رشیدالدین بن صوری آرد:.... و لرشیدالدین بن صوری من الکتب کتاب الادویه المفرده و هذا الكتاب بدأ بعمله فی ایام الملك المعظم و جعله باسمه و استقصی فیہ ذکر الادویه مفرده... و بیسه فیصوره، فیکون الدواء الواحد یشاهد الناظر فی الكتاب و هو علی انحاء، ما یمکن ان یراه به فی الارض فیکون تحقیقه له اتم و معرفته له أبین. الرد علی کتاب التاج البلغاری فی الادویه المفرده. تعالیق له و فوائد وصایا طیبیه کتب بها الی.

تاج بن محمود.

[ج ن م] (اخ) تاج الدین العجمی الاصفهندی الشافعی. ساکن حلب، در حدود سال ۷۲۷ ه. ق. متولد شد، از ایران به حلب رفت و از آنجا روی به حجاز آورد پس از ادای مراسم حج به حلب باز گشت و در «راحیه» سکونت گزید و بتدریس نحو پرداخت و «حاوی» را نیز درس داد و او پیشوایی پرهیزکار و مجرد بود و از امور دنیوی کناره می گرفت. شرحی بر «محرر» نگاشت و شرحی بر «الفیه» ابن مالک نوشت که چندان حائز اهمیت نیست و تصدی امور طلاب را داشت و متصدی فتوی نیز بود. صبح تا ظهر در جامع «کبیر» بدرس گفتن اشتغال داشت و از ظهر تا عصر در جامع «منکلی بغا» و از عصر تا مغرب در «رواحیه» به فتوی اشتغال داشت و گاهی در فتوی توهمی باو دست میداد و در فتنه ای اسیر گشت و ابراهیم صاحب «شماخی» او را از امیر تیمور باز خرید و او را با احترام بشهر وارد کرد. در آنجا بود تا ماه ربیع الاول سال ۸۰۷ ه. ق. در گذشت و خطیب ناصریه از شاگردان اوست. (از تاریخ حلب ج ۵ ص ۱۴۲). صاحب روضات الجنات آرد: گویا اصفهانی است و شرح حالش در «تقریب» ابن حجر ذکر شده است و همراه «لتکیه» اسیر شد و همشهریانش او را بشهر برگردانیدند و از محضروی استفاده می کردند و نیز گوید که او خط نداشت. (روضات ص ۵۹ در ذیل ترجمه احمد اصفهانی).

تاج پرست.

[پ ر] (نف مرکب) پادشاه دوستدار تاج. خواهنده تاج. تاج خواه. رجوع بهمین کلمه شود: پیر تخت آزمای تاج پرست تاج بنهاد و زیر تخت نشست. نظامی.

تاج پوش.

(ا مرکب) کرباسی است که بر روی تاج کشند یعنی غاشیه تاج: شاهنشهی است روزی ما در لباس فقر سرپوش تاج پوش شود بر

طعام ما. تأثیر (از آندراج).

تاج پوشیدن.

[د] (مص مرکب) تاج بر سر نهادن. تاج بر سر زدن. تاج بر سر گذاشتن. (مجموعه مترادفات ص ۸۷). رجوع به تاج بر سر زدن و تاج بر سر نهادن شود.

تاج ناشی.

(ا مرکب) خداوند تاج. (آندراج ||). خداوند و خواجه. (آندراج).

تاج خان.

(اخ) از امرای دربار عادل شاه. مؤلف تاریخ شاهی در ترجمه احوال ممریز خان عادلشاه آرد: ... روزی در هنگام بار عام که عادل شاه نیامده بود همه امرای دربار عام نشسته بودند حرف از هر جا در میان میرفت ابراهیم خان که خواهر عادل شاه در خانه او بود در آمد همه امرای بتعظیم او برخاستند، تاج خان که از امرای کبار بود و صاحب شمشیر و دلاور بر جای خود ماند، ابراهیم خان رنجید و نقاضت او در دل داشت، چون چند روز بر این بر آمد، روزی تاج خان بسلام عادل شاه میرفت، ابری تیره بود، درون ارگ که جایی تاریک بود نظام خان نامی افغان شمشیر بر تاج خان انداخت، اما زخم کاری نیامد، در آن غول مردم، او بدر رفت، تاج خان این معنی بتحریریک ابراهیم و عادل شاه دانست، بعد یک هفته که بزخم او التیامی پیدا آمد روزی سامان خود و سپاه نموده از گوالیر بر آمد و روی بطرف بنگاله نهاد، بعد دو ساعت خبر بعادل شاه رسید فوجی گران بدنبال او فرستاد چنانکه جنگ عظیم شد، بزور بازوی شمشیربدر رفت، سپاه شاهی برگشته آمد، بعد از آن تاج خان نزد احمدخان که والی جونپور بود و باو خویشی داشت رفت، عادل شاه فرمان صادر کرد که تاج خان را تسلی نموده فرستد، که این کار از من نشده است، از دشمن او بوقوع آمده، چندانکه احمدخان تسلی نمود، تاج خان به آمدن راضی نشد و از آنجا متوجه بنگاله گشت... (تاریخ شاهی یا تاریخ سلاطین افغانه ص ۲۹۰).

تاج خان افغان.

[ن ا] (اخ) مؤلف تاریخ شاهی آرد:.... تاج خان افغان که از جانب سلطان ابراهیم لودی حاکم چنار بود زنی داشت لادمملک نام که مصور قضا چون او صورتی زیبا بر تخته هستی نکشیده بود... تاج خان بدو میل خاطر بغایت داشت و تمام خزانه و اموال بدست آن زن بود، دیگر پسران تاج خان از مادر دیگر بودند خیال کشتن او در خاطر داشتند تا شبی یکی از ایشان شمشیر بر لادمملک انداخته زخمی کرد تاج خان شمشیر کشیده آمد تا آن پسر را بکشد، آن ناخلف پیشدستی کرده پدر را بکشت. شیرخان در آن نواحی بود به سرعت خود را رسانید، لادمملک و پسران تاج خان را بدست آورده در بند داشت... الغرض همایون پادشاه بسرعت خود را بمقابل افغانان رسانید، چون هر دو لشکر روبرو شدند شیرخان از میدان طرح داده بدر رفت... (تاریخ شاهی صص ۱۸۲ - ۱۸۵).

تاج خان کرانی.

[ن ک؟] (اخ) مؤلف تاریخ شاهی آرد: ... اسلام شاه بتاج خان کرانی که از امرای کبار او بود و حکومت صوبه سنبل داشت فرمان صادر نمود که به هر وجه بدست آوردن خواص خان جهد بکنند... (تاریخ شاهی یا تاریخ سلاطین افغانه صص ۲۵۰ - ۲۵۱).

تاج خان لودی.

[ن] [اخ] از بزرگان هند در عهد شیرشاه در اکبرنامه ج ۱ ص ۱۴۸ آمده: «... فرید پسر او (حسن بن ابراهیم) از زیاده سری و بدنهادی پدر خود را رنجانیده جدا شد، و مدتی از نوکران تاج خان لودی بود...» (تاریخ شاهی ص ۱۸۸ حاشیه ۴).

تاج خجندی.

[ج خُج] [اخ] محمد بن علی بن محمد معروف به تاج الخجندی. او راست: «بستان العطارین». بفارسی. (از کشف الظنون ج ۱ استانبول ج ۱ ص ۱۹۷).

تاج خروس.

[ج خُ] (ترکیب اضافی، مرکب) تکه گوشت سرخی که روی سر خروس است. (فرهنگ نظام). پاره ای گوشت سرخ، برهنه از پر که بر سر خروس است. گوشت پاره سرخ و مضرس که بر فرق خروس برآمده است (۱). خوچ. خوچه. خودخروج. خود خرده. (برهان): عرف. تاج خروس. معرفه؛ تاج خروس. (منتهی الارب). رجوع به تاج شود. (۱) - La Crete.

تاج خروس.

[خ] (مرکب) گلی است که برگهای کلفت و قرمز مثل تاج خروس دارد و نام دیگرش بستان افروز و عبهر است. (فرهنگ نظام). گلی است سرخ رنگ که در دیارما [هند] آنرا کلفه گویند. (غیاث اللغات). گل یوسف؛ گل بستان افروز را گویند که گل تاج خروس باشد و بعضی گل زرد را گفته اند. ضومر؛ گل بستان افروز است و آنرا تاج خروس هم می گویند، بوئیدن آن عطسه آورد. اماریطن (۱). حوراسفند. طروقون. صریرا. (برهان). دج الامیر. زلایف الملوک. گل حلوا. زلف عروسان، تاج خروس (۲) که برگ پای گلهای کوچک آن رنگین و بزرگ میشوند و چون تشکیل سنبله های بزرگ میدهند اقسام آن را برای زینت میکارند. (گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۷۵ ||). تاج خروس عادی، نوعی است از تاج خروس. (۳ ||) تاج خروس رشته ای نوعی است از تاج خروس (۴). (۱) - - (۳) - Amarantus. (۲) - Amaranthus Cruenti. Amaranthe. Basilic Passe - Velours. (۴) - Celosia Cristata. Celosia Plumosa.

تاج خواه.

[خَوَا / خَا] (نف مرکب) پادشاه. (آندراج). افسرخواه. دوستدار و خواهنده تاج. تاج پرست: روا رو برآمد که بگشای راه که آمد نوآیین گو تاج خواه. فردوسی. رجوع به تاج پرست شود.

تاج دار.

(نف مرکب) پادشاه و نگاه دارنده تاج. (انجمن آرا). کنایه از پادشاه است و نگاهدارنده و محافظت کننده تاج را نیز گویند. (برهان). دارنده و محافظ تاج. (شرفنامه منیری). تاجور، تاج گذارده. متوج، مکمل، تائج؛ تاجدار. امام تائج؛ امام تاجدار. (منتهی الارب): سرانجام بخشش کند خاکسار برهنه شود آن سر تاجدار. دقیقی. بزن گیرد آرام مرد جوان اگر تاجدار است اگر

پهلوان فردوسی. و زآن پس چنین گفت با شهریار که ای پُره‌نر خسرو تاجدار. فردوسی (شاهنامه ج ۲ ص ۹۱۶). بخاک اندر آمد سر تاجدار بر او انجمن شد فراوان سوار. فردوسی. نخست آفرین کرد بر شهریار که جاوید بادا سر تاجدار. فردوسی. نمائی همی جز سیاوخش را مر آن تاجدار جهانبخش را. فردوسی. جز از ریو نیز آن گو تاجدار سزد گر نباشد یک اندر شمار. فردوسی. چنین گفت کاین نوذر تاجدار بزدان و یاران من گشته خوار. فردوسی. بسی آفرین کرد بر شهریار که جاوید بادا سر تاجدار. فردوسی. بدینگونه بر تاجداری نمرد هم از لشکر او سواری نمرد فردوسی. نژاد تو از مادر و از پدر همه تاجدار و همه نامور فردوسی. چو او رفت و شد تاجدار اردشیر بدو شاد باشند برنا و پیر. فردوسی. چو این گفته بشنید کاوس شاه سر تاجدارش نگون شد ز گاه. فردوسی. بزن گردن نوذر تاجدار ز شاهان پیشین بد او یادگار. فردوسی. که بر کس نماند جهان جاودان چه بر تاجدار و چه بر موبدان. فردوسی. نشسته بر او بر زنی تاجدار ببالای سرو و برخ چون بهار. فردوسی. بزد بر سر خسرو تاجدار از او خواست ایرج بجان زینهار. فردوسی. هم آنگه بیاید از ایران سپاه یکی تاجداری چو بهرامشاه. فردوسی. همه تاجدارانش کهنتر شدند همه کهنتران زوتوانگر شدند. فردوسی. ابر تخت زرین زنی تاجدار پرستار پیش اندرون شاهوار. فردوسی. سر تاجداران نبرد کسی که با تاج بر تخت ماند بسی. فردوسی. ز سختی گذر کردن آسان بود دل تاجداران هراسان بود. فردوسی. همه پیش کاوس کهنتر شدند همه تاجدارانش لشکر شدند. فردوسی. که ما تاجداران بسی دیده ایم. بداد و خرد راه بگریده ایم. فردوسی. سرخسروان افسر تاجداران که او را سزد تاج و تخت کیانی. فرخی. ایا مر ترا کرده از بهرشاهی خدا از همه تاجداران مخیر. فرخی. از لفظ تاج باد دعای تو وان او تو تاجدار بادی و او تاجدار باد. مسعود سعد. گسترد نام نیک چو محمود تاجدار محمود تاج دین سر احرار روزگار. سوزنی. ای شاه تاجدار که بر تکیه گاه ملک هم پادشه نشینی هم پادشه نشان. سوزنی. سردار تاجداران هست آفتاب و دریا نیلوفر م که بی او نیل و فری ندارم. خاقانی. پیش او هر تاجداری همچو تاج پشت خم بر آستان ملک باد. خاقانی. تاجدار کشور پنجم که هست کیفیاد خاندان مملکت. خاقانی. ور گهر تاج نابسوده شد از بحر بحر گهرزای تاجدار بماناد. خاقانی. سرور عقل و تاجدار هنر درد سر بیند و چنین شاید. خاقانی. مادر تاجدار کیخسرو برده نام خسروانه اوست. خاقانی. گرچه اخبار زنان تاجدار خوانده و اندر کتبها دیده ام. خاقانی. هم بر این ایوان نو بر تخت خویش تاجدار و مجلس آرا دیده ام. خاقانی. پیش سریر سلطان استاده تاجداران چون ناشکفته لاله افکنده سر، سراسر خاقانی. بلبل اگر در چمن مدح تو گوید سزد لیک چوطاوس نیست چترکش تاجدار. خاقانی. تاجدارش رفته و دندانهای قصر شاه بر سر دندانهای تاج گریان دیده اند. خاقانی. روان بود که چون من زن شماری کله داری کند با تاجداری. نظامی. بشاهی تاج بخش تاجداران بدولت یادگار شهریاران. نظامی. سرخیل سپاه تاجداران سر جمله جمله شهریاران. نظامی. بر آن پیروزه تخت آن تاجداران رها کردند می بر جرعه خواران. نظامی. مبارک طالعی فرخ سریری بطالع تاجداری، تخت گیری. نظامی. که فرخ ناید از چون من غباری که هم تختی کند با تاجداری. نظامی. بس طناب اندر گلو و تاج دار بروی انبوهی که اینک تاجدار. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۴۳۹). برو پاس درویش محتاج دار که شاه از رعیت بود تاجدار. (بوستان). غلام نرگس مست تو تاجدارانند خراب باده لعل تو هوشیارانند. حافظ. افضل الدین امام خاقانی تاجدار ممالک سخن است. امام مجدالدین خلیل ||. بزرگ. سرور. ارجمند: تا تاجدار گشتم از دوستی دو کعبه چرخ یگانه دشمن نعلم کند دو پیکر. خاقانی ||. خازن و محافظ تاج. (شرفنامه منیری ||). | مرکب) خانه مخزن تاج. (شرفنامه منیری). تاج خانه. (شرفنامه منیری ||). گیاه صاحب تاج و اکلیل، چتری. ذواکلیل (۱). رجوع به تاجور شود. (۱) - Ombellifere.

تاج دار.

[ج] (ترکیب اضافی، مرکب) معنی آن، تاج از آن دار بوده. (شرفنامه منیری). لایق دار: سخن هر سری را کند تاجدار سری را کند هم سخن تاج دار تاج مآثر (از شرفنامه منیری). خدیو تاجدارانی و آن کو همچو تیغ تو دورویی کرد در ملک سر او تاج دار افتد.

بدرشاهی (از شرفنامه منیری). نباشد چو تو هیچ شه تاجدار که بادا سر دشمنت تاج دار. (مؤلف شرفنامه منیری).

تاجدار فلک.

[رِفَل] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از خورشید است: تو تاجبخش جمع سلاطین و همچو من سلطان تاجدار فلک طوقدار توست. خاقانی.

تاج دارنده.

[رَدَد / د] (نف مرکب) پادشاه. تاجدار. دارنده تاج. نگهبان تاج. رجوع به تاجدار شود.

تاجداری.

(حامص مرکب) تاجوری. پادشاهی. عمل تاجدار: همچین در تاجداری و جهاننداری بیای همچین در ملک بخشی و جهانگیری بمان. فرخی. تا چو هدهد تاجداری بایدت در خلق دل طوطی آسا طوق آتش کم نخواهی یافتن. خاقانی. ای مهر نگین تاجداری خاتون سرای کامکاری. نظامی. گل چون رخ لیلی از عماری بیرون زده سر بتاجداری. نظامی.

تاج دندان.

[ج د] (ترکیب اضافی، مرکب) (۱) قسمت آشکار دندان را گویند، هر دندان مرکب از دو قسمت است یکی مرئی که آنرا تاج دندان و یکی دیگر که آن را ریشه می نامند، (پیوره محمود سیاسی ص ۲). (۱) - Couronne des dents.

تاج دوز.

(نف مرکب) آنکه کلاه سقرلاتی دوازده ترک دوزد و آن پوشاک قزلباشان است... (آندراج).

تاج ده.

[ده] (نف مرکب) پادشاهی ده. بزرگ گرداننده. ارجمندکننده: وی بصدای صریر خامهء جانبخش تو تاج ده اردشیر تخت نه اردوان. خاقانی. باج ستان ملوک تاج ده انبیا کز در او یافت عقل خط امان از عقاب (۱). خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۵). ای گهر تاج فرستادگان تاج ده گوهر آزادگان. نظامی. کمر دزد را دانم از تاج ده. نظامی. (۱) - در نعت رسول اکرم.

تاج دیک.

[ج] (مرکب) کنایه از تاج خروس است. (انجمن آرای ناصری).

تاج دین.

[ج] (اخ) رجوع به تاج الدین (مکرر) شود.

تاجر.

[ج] [ع ص، ا] (۱) بازرگان. (دهار) (منتهی الارب). سوداگر. (غیاث اللغات) (آندراج). عَجُوزُ. (منتهی الارب). رَقَاحِي. (اقراب الموارد). آنکه خرید و فروش کند برای سود کردن: باد همچون دزد گردد هر سوئی (۲) دیاربای بوستان آراسته چون کلبه تاجر شود. منوچهری. جمله رسل بر درش مفلس طالب زکوة او شده تاج رسل تاجر صاحب نصاب. خاقانی. آن شنیده ستی که وقتی تاجری (۳) در بیابانی بیفتاد (۴) از ستور. گلستان. تاجر ترسنده طبع شیشه جان در طلب نی سود بیند نی زیان. مولوی. گفت کای تاجران راهروان که خرد مرکبی جوان و دوان. محمد خوافی ||. می فروش ||. دانای کار ||. ناقه ای که خریدار گیر باشد. کاسد ضد آن. (منتهی الارب). رجوع به بازرگان و بازرگان شود. (۱) - (۲). (Negociant. Commerçant). ن ل: مویی، طرف. (۳) - ن ل: در صحرای غور، در اینصورت اینجا شاهد نیست. (۴) - ن ل: درافتاد.

تاجر.

[ج] [ا] (ا)خ) پیرنیا آرد: پارسیها داریوش را تاجر... خوانند... چه او در هر کاری چانه میزد... (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۷۱).

تاجران.

[ج] [ا] (۱) ترجمان را گویند و آن شخصی است که معنی لغتی را بلغت دیگر بفهماند. (برهان) (آندراج). شخصی را گویند که معنی لغتی بلغت دیگر بفهماند و آنرا ترجمان نیز گویند. (جهانگیری). کسی که زبانی را بزبان دیگر درآورد، مترجم. کسی که معنی لغتی بلغت بفهماند و عبری ترجمان گویند. رجوع به ترجمان شود.

تاجرانه.

[ج] [ن / ن] (ق مرکب) همچون تاجران. مانند بازرگانان.

تاجر خیل.

[ج] [خ] (ا)خ) ناحیتی است در هزارجریب مازندران. (سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۵).

تاجرزاده.

[ج] [د / د] (ص مرکب) پسر تاجر. فرزند بازرگانان.

تاج رسل.

[ج] [رُ س] (ا)خ) کنایه از رسول اکرم ص: جمله رسل بر درش مفلس طالب زکوة او شده تاج رسل تاجر صاحب نصاب. خاقانی.

تاجرفت.

[ج] [ج ر] (ا)خ) شهری است پر جمعیت در افریقا بین «ودان» و «زویله» بین آن و هر یک از این دو مسافت یازده روز متوسط راه است «زوبله» در مغرب و «ودان» در مشرق آن است و بین تاجرفت و فسطاط مصر قریب یک ماه راه است. (از معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تاجرلو.

[ج] (اخ) قصبهء کوچکی است در سنجاق مرعش از ولایات حلب واقع در مغرب مرعش و مرکز ناحیه ای است که تابع مرکز لوا است. (قاموس الاعلام ترکی).

تاجر مکی.

[ج] رِ مَكْ کی] (اخ) نام مردی ترسا. (آندراج). رجوع به تاجر مکی شود.

تاجره.

[ج] ر [ع ص، ا] مؤنث تاجر. (اقراب الموارد ||). ناقه خریدار گیر، ضد کاسد. (منتھی الارب). اسب نجیب. (منتھی الارب).

تاجره.

[ج] ر [اخ] شهرکی است بمغرب از ناحیت هنین در سواحل تلمسان، و آن مولد عبدالؤمن بن علی صاحب مغربست. (معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تاجری.

(اخ) ابو عبدالله محمد بن ابراهیم وزیر خوارزم. در یتیمه الدهر چ دمشق ج ۴ ص ۱۵۶ اشعاری از وی نقل شده است.

تاجریزی.

(ا مرکب) گیاهی است که ثمرش در دوا استعمال میشود و نام عریش عنب الثعلب است. (فرهنگ نظام). گیاهی است که بته آن تاذری باشد و میوه آن خوشه هایی است. هر جبهه آن به اندازه نخودی کوچک در اول سبز و سپس سرخ شود و دانه ها خرد در درون آن و مزه آن بگونه فرنگی شبیه باشد و آن را چون ملینی در دواها بکار برند. سگنگور، سگ انگور. (برهان) (انجمن آرا). قوش اوزومی، اورنج، روباه، روباه تربک، حب الفنا، روسنکرده، روس انگرده، تولیدون، ثلثان، رزه، اولنج، ابرق، فنا، بارج. خرزهره. (برهان) (مؤید الفضلا). عنب الثعلب، بفارسی سگ انگور و بترکی قوش ازومی (انگور مرغان) می نامند و در اصفهان تاج ریزی گویند و دارای انواع می باشد بزی و بستانی و هر یک از آن انواع نر و ماده می باشد و قسم نر او کاکنج است و نر بستانی مسمی به کاکنج بستانی و قسم نر جبلی مسمی به کاکنج منوم است و قسم ماده بری را عنب الثعلب مجنن نامند و قسم ماده بستانی بلغت مغربی فنا نامند. عنب الثعلب معروفست و از مطلق او مراد همین نوع است نبات او مابین شجر و گیاه و پر شاخ، و برگش مایل بسیاهی و عریضتر از برگ ریحان و دانه او زرد مایل به سرخی و از نخود کوچکتر و با اندک شیرینی و لزوجه و تخم او سفید و بقدر خشخاش و قسم سیاه او غیر مستعمل است در دوم سرد و مایل بخشکی و نزد بعضی در اول سرد و تر و مستعمل دانه او است رادع و مبرد و ملطف و باقوه قابضه و مسکن تشنگی و رافع اورام حاره و چهار قیه آب او با شکر محلل اورام باطنی و امراض احشا مسهل خلط مراری و رافع مغص و زحیر و ورم مقعد و استسقای حار و حقنه او جهت جنون و شری و تنقیه امعا و ضماد او جهت ورم معده و التهاب آن و سایر اعضا و اورام حاره و باد سرخ و سوختگی آتش و زخم آبله و قروح ساعیه و سرطان متقرح و درد سر و عصاره او جهت تقویت باصره و فرزه او جهت رفع سیلان حیض و رطوبات و طلای او با نمک جهت جرب و حکه و

با نان جهت عذب و با روغن گل سرخ و سفیداب جهت جمع اورام حاره و غرغره و جهت ورم حلق و درد دندان بغایت مؤثر و بخور و نطول او جهت نزلات و قطور او جهت امراض گوش و بینی نافع و گویند مضر ممانه است و مصلحش قند و بدلش کاکنج و نزد بعضی بطباط و قدر شربتش تا پنج مثقال و در مطبوخات تاده مثقال و از آب او تا بیست مثقال و آب غیر مطبوخ او بغایت مُقَبِّی است. (تحفه حکیم مؤمن). عنب الثعلب پیارسی سگ انگور گویند و هندویی کیوایی گویند. ارجانی گوید عنب الثعلب سرد و خشک و جگر را سود دارد و آماسها که بر ماده او از گرمی باشد منفعت کند و سیلان خون از رحم زنان دفع کند و آب او سده های جگر را بگشاید و آماسهای او را بنشانند و خوردن میوه او معتاد نیست بدان سبب که چون خورده شود از او اخلاط بد متولد شود. (ترجمه صیدنه ابوریحان بیرونی در معرفت ادویه مفرده) تاجریزی (۱) یا عنب الثعلب نباتی است از خانواده سلانه (۲) که در مزارع می روید برگهای آن بیضی شکل و سبز و تیره است ماده عامله آن سولانین (۳) است که در ساقه و برگ یاسمن بری و جوانه های سیب زمینی نیز وجود دارد، سولانین خیلی کم در آب حل می شود طعم آن گس و مقدار استعمال آن دو سانتی گرم تا بیست سانتی گرم است. تاجریزی مناطق حاره مخدر قوی است ولی در نواحی معتدله از اثر تخدیرکننده آن خیلی کم می شود. استعمال این دارو از راه معدی متروک شده، جوشانده تاجریزی (۵۰ گرم در هزار گرم) بعنوان مسکن موضعی بصورت کمپرس بکار رفته و تنقیه جوشانیده آن مورد استعمال زیاد دارد. برگ تاجریزی از اجزای بم ترانکیل و پوپولئوم است. (کتاب درمانشناسی ج اول) تاجریزی (۴) تیره سولاناسه (۵) قسمت قابل مصرف: ساق (در ایران میوه آن مصرف می شود) ماده مؤثر: سولانین (۶) (کارآموزی داروسازی جنیدی ص ۱۸۶). بیشتر نباتات این تیره (تیره سولانه یا سولاناسه) (۷) علفی و بیش از ۱۳۰۰ جنس دارند که در حدود ۹۰۰ جنس آنها از نوع تاجریزی (۸) است. گل تاجریزی دارای پنج کاسبرگ بهم چسبیده و جام رنگین آن دارای پنج گلبرگ است که بهم پیوسته و در لبه آن پنج دندان دیده می شود که نمایش گلبرگهاست شماره پرچم های آن نیز پنج است که میله های آن از یکدیگر جدا ولی بساکها بسیار بهم نزدیک شده و لوله ای می سازند که کلاله مادگی از وسط آن لوله بیرون آمده است و تخمدان آن مرکب از دوخانه است که بهم چسبیده و در هر یک از آنها تخمکهای بسیار است و پس از رسیدن میوه ای می سازد که ممکن است آبدار باشد ولی در داخل آن دانه های بسیار است و کاسه گل سبز رنگ همیشه در پایین میوه باقی مانده و ضخیم می شود یا کپسولی تشکیل دهد که برون بر آن خشک باشد. اغلب گیاهان این تیره دارای الکلونیدهای سمی هستند که در ساقه و برگ یا ریشه های آنها پراکنده است ولی ممکن است میوه های درشت آنها غیر سمی و خوراکی شوند و ساقه های زیرزمینی آنها تکمه های پر از نشاسته بسازند که خوراکی است. جنس های دسته اول که دارای هسته هستند از اینفرارند: ۱- تاجریزی سرخ (۹) دارای گلهای بنفش و میوه های قرمز که ملین است و تاجریزی سیاه (۱۰) که میوه های آن سیاه و سمی است. (گیاه شناسی گل گلاب صص ۲۳۷ - ۲۳۸). (۱) - (۳) - Solanee ou Solanacees. (۲) - Morelle. Solanees. (۸) - Solanum. (۷) - Solanine. (۶) - Solanacees. (۵) - Douce - amere. (۴) - Solanine. (۹) - Solanum dulcamara. (۱۰) - Solanum nigra.

تاجریزی پیچ.

[ی] (ترکیب اضافی، مرکب) (۱) نوعی تاجریزی است. و انواع این پیچ در اغلب نقاط استپی ایران وجود دارد. (از درختان جنگلی ایران حبیب الله ثابتی ص ۶۱). تلثان، حلوه مرّه. (۱) - Solanum dulcamara L. = s. assimile friv. = S. persicum - Willd. = S. scandens Lam. = Solanum dulcamara Var. indivisum Boiss. Morelle grim pant. Vigne de judee. Douce - amere. Herde a la fievre. Herde a la carte. Solanum scandens

تاج ریزی سرخ.

[ی س] (ترکیب وصفی، مرکب) نوعی تاج ریزی دارای گل‌های بنفش و میوه های قرمز رجوع به تاجریزی شود.

تاج ریزی سیاه.

[ی س] (ترکیب وصفی) یکی از انواع تاج ریزی با میوه های سیاه و سمی. رجوع به تاجریزی شود.

تاج زر.

[ج ز] (اخ) آفتاب عالم‌تاب. (مجموعه مترادفات).

تاج زرین.

[ج ز ر] (ترکیب وصفی، مرکب) افسری از زر. تاج ساخته شده از طلا ||. کنایه است از شعله شمع و چراغ و غیره: تا نبود این تاج زرین بر سرش استوده بود شمع افتاد از هوای سرفرازی درگداز. کلیم (از آندراج).

تاج زید.

[ز] (اخ) یکی از معاصرین بهاء‌الدین ولد: «... خواجه محمد سرزری گفت مرتاج زید را، که من از بهر آن دانستم که فلانی را نان و عسل آرند تا او بیارامد که من بیست سال در خود آرزوانه بکشتم تا در من آرزوانه نماند، تا هر که بیاید آرزوانه وی در من پدید آید تا بدانم که آن آرزوانه را او آورده است...» (معارف بهاء ولد). و چون بهاء‌الدین ولد در موضع دیگر از تاج زید با لفظ «میگفت» مطلبی نقل میکند و این تعبیر حاکی است که آن مطلب را بهاء ولد از خود وی شنیده و شخصاً سماع نموده است پس تاج زید معاصر بهاء ولد و شیخ سرزری معاصر یا قریب العصر با بهاء ولد بوده است. (فیه ما فیه چ بدیع الزمان فروزانفر ص ۲۶۷).

تاج سایه عرش.

[ج ی ع] (اخ) کنایه از سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم. (آندراج از مظهر العجایب).

تاج ستان.

[س / س] (نف مرکب) گیرنده تاج از شاهان. سلب کننده تاج و تخت ||. پادشاه پیروز. شاه فاتح. غالب || شاهنشاه. پادشاه بزرگ: خسرو اقلیم بخش، تاج ستان ملوک رستم خورشیدرخش، مالک جان ملوک. خاقانی. اقلیم بخش و تاج ستان ملوک عصر شاهی که عید عصر ملوک است مخبرش. خاقانی. گرچه به شمشیر صلابت پذیر تاج ستان آمدی و تخت گیر. نظامی.

تاج سر.

[ج س] (ترکیب اضافی، مرکب) بزرگ. گرامی سرور. ارجمند: چو تخت آرای شد طرف کلاهدش ز شادی تاج سر میخواند شاهش. نظامی. از پی آن گشت فلک تاج سر. نظامی ||. تاج سر بودن. بزرگ و مافوق و سرور بودن: کلاه سروریت کج مباد بر سر حسن که زیب تخت و سزاوار ملک و تاج سری. حافظ.

تاج سر عشاق.

[ج س ر عَشْ شَا] (ا مرکب) از اسمای محبوب است. (آندراج).

تاج سکندر.

[ج س ک دَا] (اخ) افسر اسکندر مقدونی. تاج اسکندری. رجوع بهمین ترکیب شود. مؤلف آندراج گوید: ظاهراً برای تقابل با تخت سلیمان است: بنگر چمن از عنبر و کافور مکمل بنگر سحر از لؤلؤ و یاقوت مشجر برطرف چمن هست مگر تخت سلیمان بر فرق سرم هست مگر تاج سکندر. امیرمعزی (از آندراج).

تاج سلیمان.

[ج س لَا] (اخ) افسر سلیمان نبی: دانه ای را که دل موری از آن شاد شود خوشه اش روز جزا تاج سلیمان باشد. میرزا صائب (از آندراج).

تاج شدن.

[ش دَا] (مص مرکب) افسر شدن. همچون تاج بر سر قرار گرفتن. مجازاً موجب زیب و زینت شدن. موجب مباهات و افتخار گردیدن: کی شود عز و شرف بر سر تو افسر و تاج تا تو مر علم و ادب را نکنی زین و رکیب. ناصر خسرو.

تاج شمع.

[ج شَا] (ترکیب اضافی، ا مرکب) شعله شمع. (غیاث اللغات از مصطلحات) (آندراج): به مجلس اشک ریزان سر نهادم ز تاج شمع بالین بر نهادم. زلالی (از آندراج). بنامش می کنم اول رقم منشور دیوان را چو تاج شمع زرین می کشم طغرای عنوان را میرزا شریف خازن (از آندراج).

تاج طیب.

[ط یَا] (اخ) تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیروای از ایلات جاکی از طوایف کوه کیلویه فارس. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان صص ۸۷ - ۸۹ شود.

تاج عنبر.

[ج عَمَبَا] (ترکیب اضافی، ا مرکب) کنایه از زلف: تاج عنبر نهاد بر سردوش طوق غبغب کشید تا بن گوش. نظامی.

تاج فتوح.

[ج فُ] (اخ) تاج الفتوح، ظاهراً کتابی بوده است در شرح فتوح محمود غزنوی: ور استوار نداری بخوان توتاج فتوح که بیتهاش چو عقد است و شرحهاش درر. عنصری. رجوع به تاج الفتوح شود.

تاج فروز.

[ف] (نف مرکب) فروزنده تاج. شکوه دهنده خسروان. ارجمند گرداننده پادشاهی. مجازاً موجب سربلندی: خسرو صاحب القرآن، تاج فروز خسروان جعفر دین به صادقی، حیدر کین بصفدری. خاقانی (چ عبدالرسولی ص ۴۳۰).

تاج فلک.

[ج ف ل] (اخ) کنایه از خورشید است. (انجمن آرا).

تاج فیروزه.

[ج ز / ز] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از فلک. (آندراج). آسمان. (مجموعه مترادفات). کنایه از آسمان است. (برهان ||). (اخ) تاج کیخسرو شاه. (شرفنامه منیری). تاج کیخسرو را نیز گفته اند. (برهان).

تاج قلعه.

[ق ع] (اخ) قلعه تاج. ناحیتی بطارمین بر شمال سلطانیه. حمدالله مستوفی در نزهة القلوب آرد: طارمین ولایت گرمسیر است بر شمال سلطانیه بر یک روز راه و در او ارتفاعات بسیار نیکو می باشد و اکثر میوه سلطانیه از آنجاست... اول طارم علیا از توابع قلعه تاج بوده است قرب صدپاره دیه است... (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۶۵).

تاج قلعه گهی.

[ج ق ع گ] (اخ) (۱) ظاهراً از بزرگان سیستان در دوران امیر تیمور. خواندمیر در حبیب السیر در شرح دومین حمله امیر تیمور به ایران و فتح اسفزار و سیستان و قندهار آرد: ... علم عزیمت بصوب سیستان برافراختند بعد از وصول، شاه شاهان و تاج قلعه گهی و سراج از شهر بیرون آمده بنوازش صاحبقران بزرگ منش مفتخر گشتند... (حبیب السیر چ ۱ تهران جزء سوم از ج ۳ ص ۱۳۸). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۳۵ شود. (۱) - در ظفرنامه یزدی ج ۱ صفحه ۲۶۴ تاج الدین سیستانی آمده است.

تاجک.

[ج] (۱) اولاد عرب که در عجم بزرگ شده باشد و اکثر ایشان سوداگر باشند لهذا از تاجک گاهی سوداگر مراد باشد. (غیاث اللغات از برهان و سراج) (آندراج). مخفف تاجیک است یعنی اولاد عرب که در عجم بزرگ شده باشد. (انجمن آرا). با جیم مکسور مخفف تاجیک بود. (فرهنگ جهانگیری). مخفف تاجیک است و تاجیک غیر عرب، ترک را گویند و در اصل بمعنی اولاد عرب است که در عجم بزرگ شده و بر آمده باشد. (برهان). تاجک و تازک و تازیک و تاجیک غیر مردم ترک که در عجم باشند. (فرهنگ رشیدی). برای اطلاع از اصل و منشأ و مفاهیم این کلمه رجوع به تازک و تاجیک و تازیک شود.

تاجک.

[ج] (۱) (مصرغ) در گیاهان، چترک. چتری کوچک. اکلیل. رجوع به تاج گل شود. (۱) - Ombellule.

تاج کندی.

[ک] (اخ) زیدبن حسن کندی متوفی بسال ۶۱۳ ه. ق. او راست: «تف الحیه من ابن دحیه». (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۲ ص ۵۸۳). رجوع به تاج الدین کندی و زیدبن حسن شود.

تاج کوه.

(اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش خوسف شهرستان بیرجند، ۶۰ هزارگزی شمال باختری خوسف ۳۰ هزارگزی شمال خاوری خور. جلگه، گرم سیر با ۳۲۶ تن سکنه. آب از قنات محصول آنجا غلات، پنبه. شغل اهالی زراعت، مالداری. راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تاج کوه.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان زیر کوه بخش قاین شهرستان بیرجند ۱۱۸ هزارگزی جنوب خاوری قاین، کوهستانی سردسیر با ۱۶ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تاج کیخسرو.

[ج ک خ ر] (ترکیب اضافی) کنایه از آفتاب. (آندراج). آفتاب عالمتاب. (مجموعه مترادفات).

تاجگاه.

(۱) مرکب) آن موضع که در آن تاجها را نگاه دارند. (آندراج). نظیر؛ تخت گاه. تخت. سریر. جای جلوس پادشاه: بسر خیلی فتنه بر بست موی سوی تاجگاه (۱) تو آورد روی. نظامی. همایون کن تاج و گاه و سریر فرود آمد از تاجگاه و سریر. نظامی. بترت سپردند از تاجگاه نه جای نشست (۲) است آماجگاه. سعدی (بوستان). رجوع به تاجگه شود. (۱) - در آندراج تاجگاهی ضبط شده است. (۲) - ن ل: نشستن بد.

تاج گذاران.

[گ] (حامص مرکب) تاج گذاری. آیین تاج بر سر نهادن. در حال تاج گذاری.

تاج گذاری.

[گ] (حامص مرکب) (۱) آیین نهادن دیهیم بر سر پادشاهی نو. جشن تاج گذاردن پادشاهان. تویج. تکلیل. (۱) - Couronnement.

تاج گردون.

[ج گ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آفتاب. (آندراج). کنایه از خورشید است. (برهان). آفتاب عالمتاب. (مجموعه مترادفات).

تاج گل.

[ج گ] (ترکیب اضافی مرکب) عبارت از ذات گل است. (آندراج). چتر گونه گل. اکلیل گل. تاجک.

تاجگه.

[گه] (ا مرکب) مخفف تاجگاه: چو کیخسرو از ملک پرداخت رخت نهاد اندر آن تاجگه جام و تخت. نظامی. رجوع به تاجگاه شود.

تاج لاله.

[ج ل/ل] (ترکیب اضافی، مرکب) عبارت از ذات لاله است. (آندراج) (مجموعه مترادفات ص ۳۰۱). حقه لاله ||. تاج نرگس و گل. (مجموعه مترادفات ص ۳۰۱).

تاج لعل.

[ل] (ا مرکب) آفتاب عالمتاب. (مجموعه مترادفات).

تاجلی خانم.

[ن] (اخ) یکی از زنان بسیار زیبا و از محبوبه های شاه اسماعیل صفوی، مسیح پاشازاده در محاربه چالدران او را اسیر کرد وی با دادن گوشوارهای بسیار قیمتی - که از سنگ پر بهائی موسوم به لعل بی رگ بود- از اسارت رهائی یافت. (قاموس الاعلام ترکی).

تاجما.

[ج] (اخ) مخفف تاجماه. رجوع به تاجماه شود.

تاجمان.

[ج] (ا) نوعی توتون چپق. قسمی توتون.

تاجمان.

(ا) ترجمان. (انجمن آرا). رجوع به ترجمان شود.

تاجماه.

(اخ) نامی از نامهای زنان.

تاج محل.

[مَح] (اخ) (۱) یکی از ابنیه عالی هندوان و آن مقبره ای است نزدیک «آگره» بر ساحل «جمنا» که شاه جهان به یادگار زن خویش ملکه نورجهان یا نور محل، که بهنگام وضع حمل درگذشت بنا کرد. وی از شوهرش درخواست که پس از وی زنی نگیرد و برای او مقبره ای بسازد که بدان نام وی جاوید بماند. این مقبره کلاً از رخام سپید با نقش های الوان ساخته شده و کتیبه هایی بخط عربی دارد، که آیات قرآن بر آنها نوشته اند، و دو ضریح یک پارچه از مرمر سفید در آن قرار دارد که یکی متعلق به ملکه نور جهان و دیگری متعلق به شاه جهان است، و اجساد این زن و شوهر در زیر آن دو ضریح قرار داده شده است. این بنا را می توان یکی از کامل ترین و عالی ترین آثار معماری هند مسلمان بشمار آورد. ساختمان این بنا در سال ۱۰۴۰ ه. ق. ۱۶۳۱ م. شروع شد و پس از بیست و دو سال پایان یافت. مؤلف فرهنگ نظام آرد: مقبره بزرگی است از عجایب دنیا ساخته از سنگ مرمر در شهر «آگره» هندوستان که در آن زوجه شاه جهان (ممتاز محل) پادشاه تیموری در قرن یازدهم هجری مدفون است. (۱) - Taj - Mahal - Le Targe.

تاج مقوا.

[ج م قو وا] (ا مرکب) تاجی که از مقوا سازند. (آندراج).

تاجنه.

[ج ن] (اخ) شهرکی است در افریقا، بین آن و تنس یک منزل و بین آن و سوق ابراهیم نیز یک منزل راه است. (معجم البلدان). رجوع به مرادالاطلاع ص ۹۰ و قاموس الاعلام ترکی شود.

تاجو.

(اخ) دهی از دهستان دالوند بخش زاغه شهرستان خرم آباد ۷ هزار گزی شمال باختری زاغه، ۶ هزار گزی شمال راه خرم آباد به بروجرد. جلگه سردسیر مالاریائی با ۴۰۰ تن سکنه آب از سراب تاجو. محصول آنجا غلات لبنیات پشم. شغل اهالی زراعت گله داری، صنایع دستی و زنان: قالی، جاجیم بافی. مزرعه «نعل ظهرا» جزء این آبادی است. ساکنین از طایفه دالوند بوده در خانه و چادر سکونت دارند و برای تعلیف احشام به قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تاج وار.

(ص مرکب، ا مرکب) مانند تاج. لایق تاج. || گرانبها ||. گوهر یا چیزی که در خور تاج پادشاهان باشد.

تاج و تخت.

[ج ت] (ترکیب عطفی، ا مرکب) مجازاً بمعنی ملک. پادشاهی. سلطنت. ملک: وارث تاج و تخت کیان. گمانت چنین است کاین تاج و تخت سپاه و فزونی و نیروی بخت ز گیتی کسی را نبند آرزوی از آن نامداران آزاده خوی؟ فردوسی.

تاجور.

[تاج و] (ص مرکب، ا مرکب) (۱) این کلمه از تاج (معرب تاگ) است با مزید مؤخر «ور». بزبان ارمنی تاگاور (تاجور). کنایه از

پادشاہ (آنندراج). شہریار. تاجدار. ملّک. سلطان. صاحب تاج. تاج گذارده. شاہ. بزرگ. معمم. مکمل. مکملہ: از این دو نژادہ یکی تاجور بیاید بر آرد بخورشید سر. فردوسی. از آن تاجور خسروان کهن بکاوس و کیخسرو آید سخن. فردوسی. اگر پادشاہی بود در گھر بیاید کہ نیکی کند تاجور. فردوسی. از آن تاجور ماند اندر شگفت سخن ہرچہ بشنید در دل گرفت. فردوسی. بیاید دمان سوی مہتر پسر کہ او بود پرمایہ و تاجور. فردوسی. بیامد بر تاجور سو فرای بدستوری باز گشتن بجای. فردوسی. بیامد فرنگیس چون ماہ نو بنزدیک آن تاجور شاہ نو. فردوسی. بگفتیم تا جملہ گردان کمر بیندند پیش تو ای تاجور. فردوسی. بگفتند با تاجور یزدگرد کہ دانش ز ہر گوشہ کردیم گرد. فردوسی. بکردار کشتی بیامد ہیون دل و دیدہ تاجور پر ز خون. فردوسی. بکاخ اندر آمد دمان کندرو در ایوان یکی تاجور دید نو. فردوسی. بحال من ای تاجور درنگر میفرای بر خویشتن در دسر. فردوسی. بدو گفت رھام کای تاجور بدین کار تنگی، مگردان گھر. فردوسی. بزرگ جھانی کران تا کران سرافراز بر تاجور مہتران. فردوسی. بزرگان چو در پارس گرد آمدند بر تاجور یزدگرد آمدند. فردوسی. بکار من ای تاجور درنگر کہ سوزان شود ہر زمانم جگر. فردوسی. بہر چند گاهی بیندم کمر بیایم بینم رخ تاجور. فردوسی. پس آگاهی آمد ز فرخ پسر بمادر (۲) کہ فرزند شد تاجور. فردوسی. پس از اردشیرش بہفتم پدر جھاندار ساسان بدان تاجور. فردوسی. پدر بر پدر بر پسر بر پسر ہمہ تاجور باد و پیروز گر. فردوسی. جھانی پر آشوب شد سربسر چو از تخت گم شد سر تاجور. فردوسی. جھانجوی کیخسرو تاجور نشسته بر آن تخت و بسته کمر. فردوسی. چو ضحاک بشنید بگشاد گوش ز تخت اندرافناد و زو رفت ہوش... چو آمد دل تاجور باز جای بہ تخت کئی اندر آورد پای. فردوسی. چو خواہی ستایش پس از مرگ تو خرد باید ای تاجور ترگ تو. فردوسی. چنان شاد شد زین سخن تاجور تو گفتی بہ کیوان بر آورد سر. فردوسی. چو رستم پدر باشد و من پسر بگیتی نماند یکی تاجور. فردوسی. ز رہ چون بدر گاہ شہ بار یافت (۳) دل تاجور را بی آزار یافت. فردوسی. ز اسب اندر آمد گرفتش ببر پرسیدش از خسرو تاجور. فردوسی. ز سی نیز بہرام بد پیشرو کہ ہم تاجور بود و ہم شاہ نو. فردوسی. سپہد چو گفتار ایشان شنید دل لشکر از تاجور خستہ دید. فردوسی. سر تاجور از تن پیلوار بخنجر جدا کرد و برگشت کار. فردوسی. سر تاجور زیر فرمان بود خردمند از او شاد و خندان بود. فردوسی. سرانجام مرد ستارہ شمر بقیصر چنین گفت کای تاجور. فردوسی. سر تاجور اندر آمد بخاک بسی نامور جامہ کردند چاک. فردوسی. شد آن تاجور شاہ و چندان سپاہ ہمان تخت زرین و زرین کلاہ. فردوسی. شد آن تاجور شاہ با خاک جفت ز خرم جھان دخمہ بودش نہفت. فردوسی. غمی شد ز مرگ آن سر تاجور بمرد و ببالین نبودش پسر. فردوسی. فرستاد پاسخ بہ شیروی باز کہ ای تاجور شاہ گردن فراز. فردوسی. فزون بایدم نزد ایشان ہنر جھانجوی باید سر تاجور. فردوسی. کہ بودند کشتہ بدان رزمگاہ ز خون بر سر تاجور شاہ کلاہ. فردوسی. کہ ہرگز مبادا چنین تاجور کہ او دست یازد بخون پسر. فردوسی. کہ این تاجور شاہ لہراسپ است کہ باب جھاندار گشتاسپ است. فردوسی. کشاورز باشد و گر تاجور سرانجام بر مرگ باشد گذر. فردوسی. کئی تاجور بر لب آورده کف بفرمود تا بر کشیدند صف. فردوسی. کہ دستور باشد مرا تاجور کز ایدر شوم بی کلاہ و کمر. فردوسی. گر آگہ کئی تا رسانم پیام بدان تاجور مہتر نیک نام. فردوسی. نژادش ندانم ندیدم ہنر از اینگونہ نشنیدہ ام تاجور. فردوسی. نیاید ز شاہان پرستندگی نجوید کس از تاجور بندگی. فردوسی. ندیدم من اندر جھان تاجور بدین فر و مانند گی با پدر. فردوسی. نکوہش مخواہ از جھان سربسر نبود از تبارت کسی تاجور. فردوسی. ورا ہرمز تاجور بر کشید بہ ارجش ز خورشید برتر کشید. فردوسی. ہمی خواست دستوری از تاجور کہ تا باز گردد سوی زال زر. فردوسی. ہمہ نیکوئیھا ز یزدان شناس مباح اندرین تاجور ناسپاس. فردوسی. کس نبیند چو تو کمربندی در جھان پیش ہیچ تاجوری. مسعود سعد. تو تاجور ملک شرف بادی و اعدات بر آتش غم سوخته بادند چو ورتاج. سوزنی. بستہ و خستہ روند تاجوران پیش او بستہ بہ تیغ سبک خستہ بگزر گران. خاقانی. من کہ خاقانیم از خون دل تاجوران می کنم قوت و ندانم چہ عجب نادانم. خاقانی. تاجوران را ز لعل، طرف نہی بر کمر شیردلان را ز جزع، داغ نہی بر سرین. خاقانی. تاجور جھان چو جم، تخت خدای مملکت خاتم دیوبند او بند گشای مملکت. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۷۴). سرورانی کہ مرا تاج سرند از سر قدر ہمہ

تاجورند. خاقانی. بنده خاقانی از تو سرور گشت بس نمانده که تاجور گردد. خاقانی. زین اشارت که کرد خاقانی سرفراز است بلکه تاجور است. خاقانی. ای تاجور اردشیر اسلام کاجری خورت اردوان بینم. خاقانی. مملکه شهباز راست گرچه خروس از نسب هست بسر تاجور هست بدم طوقدار. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۹۷). صوت مرغان بدرد چرخ مگر با دم خویش بانگ کوس ملک تاجور آمیخته اند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۳۳). تاجوران ملک را فخر ز گوهرت رسد تو سر گوهری ترا مفخر تاج گوهری. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۳۹). تاجورم چو آفتاب اینت عجب که بی بها بر سر خاک عورت نور تنم دریغ من. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۸۳۵). سرم از سایه او تاجور باد ندیمش بخت و دولت راهبر باد. نظامی. کیانی تاج را بی تاجور ماند جهان را بر جهانجوی دگر ماند. نظامی. از سر تخت و تاج شد پدرش کس نبد تخت گیر و تاجورش. نظامی. هر که تاج از دو شیر بستاند خلقش آن روز تاجور داند. نظامی. بیک تاجور تخت باشد بلند چو افزون شود ملک یابد گزند. نظامی. بر او رنگ زر شد شه تاجور زده بر میان گوهر آگین کمر. نظامی. تاجوران تاجورش خوانده اند (۴) و آن دگران آن دگرش خوانده اند. نظامی. تاج بستان که تاجور تو شدی بر سر آی از همه که سر تو شدی. نظامی. راهروان عربی را تو ماه تاجوران عجمی را تو شاه. نظامی. دل تاجور شادمانی گرفت بشادی پی کامرانی گرفت. نظامی (از آندراج). سر تاجور دیدش اندر مگاک دو چشم جهان بینش آگنده خاک. سعدی (بوستان). من اول سر تاجور داشتم که سر در کنار پدر داشتم. سعدی (بوستان). - تاجوران؛ پادشاهان. بزرگان. تاجداران: گفتی که کجا رفتند آن تاجوران اینک زایشان شکم خاکست آستن جاویدان. خاقانی. ای ملک جانوران رای تو وی گهر تاجوران پای تو. نظامی. رجوع به تاج و تاجدار شود. (فرانسوی) (۱ - ۲) (Couronne, ee) - فرانک. (۳) - ملاقات کردیه خواهر بهرام چوبینه با خسرو پرویز. (۴) - پادشاهان و بزرگان سخن را تاجور و گرامی و برتر از همه خوانده اند.

تاجورا.

(اخ) (۱) بندر کوچکی است در سومالی فرانسه، ۳۰۰۰ تن سکنه دارد، از سال ۱۸۸۴ م. تحت قیمومت فرانسه قرار گرفت. (۱) - Tadjourah

تاجورک.

[تاج و ر] (۱) مرکب (۱) مرغ مگس خوار. مگس خواره. مگس خوره. مگس خور. مگس خوار. مرغ انجیر. مرغ انجیر خوار. انجیر خواره. انجیر خوره. انجیر خور. نوعی از خانواده گنجشکان در منطقه حاره آمریکا که مگس خوار باشند. رجوع به مگس خوار شود. (فرانسوی) (۱) - Moucherolle

تاجوره.

[] (اخ) ناحیتی است در طرابلس غربی بر مشرق شهر طرابلس. (از قاموس الاعلام ترکی).

تاجوری.

[تاج و] (حامص مرکب) تاج داری. سلطنت. پادشاهی کردن. بزرگی: تاجوری یافت تخت و ملکت ایران تا ز برش سیدالانام برآمد. خاقانی. عذری بنه ای دل که تو درویشی و او را در مملکت حسن سر تاجوری بود. حافظ.

تاجونس.

[ن] (اخ) نام قصری است در ساحل دریا بین برقه و طرابلس. گروهی بدان انتساب دارند. (از معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و مراد اطلاع ص ۹۰ شود.

تاج و نیم تاج.

[ج] (ترکیب عطفی، مرکب) رجوع به «تاج» و «نیم تاج» شود.

تاجه.

[ج] (اخ) (۱) نام رودیست در اندلس (اسپانیا) که شهر طلیطله (۲) بر کنار آنست. شطی است در اسپانیا و پرتقال که «ارنجویس» (۳) و «طلیطله» و «طلیبره» (۴) را مشروب می سازد و به اقیانوس اطلس می ریزد و در مصب وسیع آن شهر «لیسبون» (۵) قرار دارد. طول این شط در حدود ۱۰۰۰ کیلومتر است. حمدالله مستوفی در نزهة القلوب آرد: آب تاجه، در صورالاقالیم آمده که آب تاجه آنست که از کوههای اندلس و طلیطله و شعب برمی خیزد و آبی بزرگ است نزدیک بدجله بود و بدین ولایت گذشته بدریا می ریزد و طولش صد فرسنگ باشد. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۲۱۳)... طلیطله، شهری است بر سر کوهی بلند و اکثر عماراتش از سنگ کرده اند بنزدیک نهر تاجه است و آن رود در بزرگی بدجله نزدیک بود... (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۲۶۹).
(املائی فرانسوی) (۱) - Taje - (املائی اسپانیائی) Tajo (Taho). (املائی پرتغالی) - (۳) - Toleda. (۲) - Tejo (Tejo) - Lisbonne - (۵) - Talavera. (۴) - Aranjuez.

تاجه.

[ج] (اخ) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: بقول مشهور دختر ذوشفره از ملوک یمن است. جنازه او را مدتها پس از مرگش یافتند در حالیکه غرق در جواهر گرانبها بوده و لوحه سنگی در مزارش پیدا شد که از آن چنین برمی آمد که وی از قحطی مرده و حاضر بود یک پیمانۀ طلا و مروارید و انواع دیگر جواهر را در ازاء یک پیمانۀ آذوقه بدهد ولی موفق نشد، و همه این سخنان را از زبان خود او نقل کرده اند.

تاج هدهد.

[ج] (ترکیب اضافی، مرکب) عبارت از پرهائی است که بصورت تاج باشد بر سر هدهد. (از آندراج): به تاج هدهدم از ره مبر که باز سفید چو باشه در پی هر صید مختصر نرود. حافظ.

تاجی.

(ص نسبی) منسوب به تاج. رجوع به تاج شود.

تاجی.

(اخ) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از شعرای ایران است. وی در دوران سلطنت عالم گیر شاه بهندوستان رفت و به وی انتساب یافت. از اوست: در حیرتم کنون که جهان پر ز کشتنی است بیکار در نیام چرا ذوالفقار ماند؟

تاجی.

(اخ) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از شعرای عثمانی و پدر تاج بک زاده جعفر و سعدی از شعرای ترکیه میباشد. وی در زمان ولایت عهد سلطان بایزید سمت دفتر داری او را داشته است. از اوست: گوزیاشلو کوکل زلف پریشانلر ایچنده قالدلم قر کوکیجه ده بارانلر ایچنده.

تاجی دویر.

[دُو] (اخ) عبدالله بن حسین بن سهل. از بزرگان لاریجان. رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۴۷ شود.

تاجیک.

(ص، ا) غیر عرب و ترک را تاجیک نامند. (شرفنامه منیری). تازیکی و تاژیکی، بر وزن و معنی تاجیک است که غیر عرب و ترک باشد. (برهان). عرب زاده ای که در عجم کلان شود. (آندراج) (غیاث اللغات). فرزند عرب در عجم زاییده و برآمده را نیز گویند. (برهان). تازیکی و تاژیکی، همان تاجیک مذکور و نیز اصلی است ترکان را، و قیل بچه عرب که در عجم بزرگ شود. (شرفنامه منیری). نام ولایتی. طایفه غیرعربی باشد. آنکه ترک و مغول نباشد. در لغات ترکی بمعنی اهل فرس نوشته اند. (غیاث اللغات) (آندراج). مؤلف فرهنگ نظام آرد: نسل ایرانی و فارسی زبان، مثال: در افغانستان و توران نژادی هستند که خود را تاجیک می گویند، مبدل لفظ مذکور تازیکی است و از آن بعضی از اهل لغت چنین قیاس کرده اند که معنی لفظ مذکور نسل تازی (عرب) است که در عجم بزرگ شده باشد لیکن صحیح همان است که نوشتیم، و این لفظ در ایران مورد استعمال ندارد فقط در افغانستان و ترکستان به فارسی زبانان آنجا گفته می شود و بیشتر در مقابل ترک استعمال میشود و اصل این کلمه پهلوی تاجیک منسوب به قبیله تاج است که از قبایل ایران بوده (۱) - انتهی. سعید نفیسی در معرفی مردم بخارا آرد: در زمان رودکی شهر بخارا چون دیگر شهرهای ماوراءالنهر شهری بوده است مرکب از نژاد ایرانی و شاید یکی از قدیمترین مداین باشد که نژاد ما در آن رحل اقامت افکنده بهمین جهت مردم آن شهر بجز عده ای معدود از نژادهای دیگر که بعد بواسطه حوادث بدان جا رفته اند از نژاد ایرانی بوده اند و پارسی زبان، مخصوصاً از زمانی که بخارا پایتخت سامانیان مرکز ادبیات فارسی شد و امرای آل سامان در رواج این زبان هیچ فرونگداشتند، بخارا معروفترین مرکز زبان ما شد چنانکه هنوز پس از هزاروآند سال زبان اکثریت مردم بخارا و زبان بازار آن، زبان پارسیست و هنوز اکثر مردم آن از نژاد ایرانیست که امروز ایشان را به اصطلاح محلی «تاجیک» می خوانند... (احوال و اشعار رودکی ج ۱ صص ۶۷ - ۶۸). مؤلف همان کتاب درباره مردم سمرقند آرد: در زمان حاضر جمعیت ولایت سمرقند نزدیک به نهصد و شصت هزار نفر است که بیست و هفت درصد آن از نژاد ایرانیست که امروز به اسم «تاجیک» خوانده میشود. (احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۲۰). در لاروس بزرگ آمده: تاجیکان مردمانی هستند که حداقل ۲۵۰۰۰۰۰ نفرند که در مشرق ایران و شمال افغانستان، در ترکستان روس و همچنین در ارتفاعات ۳۰۰۰ متری فلات پامیر پراکنده اند و بزراعت اشتغال دارند. غالب تاجیکها از نژاد خالص ایرانیند، همه آنها چادر نشین می باشند، در ایران و افغانستان بکار زراعت اشتغال دارند، و در ترکستان بازرگان یا مالکند و در نزد تاجیکان ترکستان علیا آثاری از آتش پرستی کهن مشاهده میشود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تاجیک در اصل نام قومی از ترکها بود و در این زمان این نام را بیک طایفه ایرانی الاصل و متکلم بزبان فارسی و مقیم در آسیای وسطی اطلاق کنند. اینان در بلاد به تجارت و صناعت و در قرا و دیه ها به زراعت و فلاحت اشتغال می ورزند و مردمان فعال و

مستعد و نسبت به طوایف دیگر مدنی میباشند ولی به اندازه ترکان و اوزبکان و افغانان و تاتار و اقوام دیگر جسور و سلحشور نیستند و از این رو در نظر اینان حقیر بشمار میروند و مردان دلاور محسوب میشوند. و کلمه «تاجیک» که ارامنه به عثمانیان اطلاق می کنند از همین لغت مأخوذ است. محمد معین در برهان قاطع ذیل کلمه تاجیک آرد: «تاجیک در «ختنی» تاجیک (۲) «روزگار نو ج ۴ ش ۳: کشور ختن بقلم بیلی»، در ترکی نیز تاجیک «جغتایی ص ۱۹۴»... «فرای» نویسد: اشتقاق کلمه تاجیک محتم از شکل ایرانی شده «طایی» (قبیله ای از عرب) آمده، با آنکه فیلت (۳) آنرا مشتق از «تاختن» میداند و این قول بعید است. ترکان نام تاجیک را مانند «تات» به ایرانیان اطلاق می کردند. رجوع شود به «شدر» (۴). استاد هنینگ تاجیک را ترکی میداند مرکب از تا (= تات «ترک» + جیک «پسوند ترکی» جمعاً یعنی تبعه ترک و این کلمه را با «تازیک» و «تازی» (و طایی) لغتاً مرتبط نمیداند - انتهی. در دایره المعارف اسلام ذیل افغانستان در عنوان «قبایلی که از منشأ ایرانی هستند» از تاجیک بتفصیل سخن رانده شده است. (برهان قاطع چ معین): مسلمانان و مشرکان و جهودان و مؤمنان و... ترکان و تاجیکان. (کتاب النقص ص ۴۷۶). شاید که پادشاه بگویند ترک تو بریخت خون تاجیک. سعدی (ترجیعات). عرب دیده و ترک و تاجیک و روم ز هر جنس در نفس پاکش علوم. سعدی (بوستان). محمدامین گلستانه در مجمل التواریخ در شرح قتل نادرشاه آرد: آنکه از بدو حال نادرشاه تا زمانی که از سفر خوارزم برگشته عازم داغستان شد در امر سلطنت و جهاننداری یگانه و از راه و رسم معدلت و عاجزنوازی فرزانه و در سلوک با قاطبه ایرانی نادر زمانه بود و اهالی ایران نیز از خرد و بزرگ و ترک و تاجیک فدویانه نقد جان را در راه او می باختند. (مجمل التواریخ گلستانه ص ۸). تازی. چادر نشین. صحرائشین. تازیک. دونده. مردم کمرباریک و دونده: اسب تازیک و سگ تازیک. جبان. ترسنده. از اهل قبیله تاج (تاز، یعنی طی) و من باب اطلاق جزو بکل، عرب را گویند. و یکی از معانی تاجیک در پهلوی، تازی یعنی عرب است. رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد راینو بخش انگلیسی ص ۷۸ و رجوع به تاجک و تازی و تازیک و تازیک شود. (۱) - بر اساسی نیست. (۲) - Phillot: Higher Persian Grammar, Calcutta ۱۹۱۹, p. (۳) - H. H. Schaeder: Turkische Namen, der Iranier, Festschrift Friedrich Giese, ۲۴۵, note ۱. (۴) - R. N. Frye. Die Welt des Islams, Sonderband, Berlin ۱۹۴۱, pp. ۱-۵. (مقاله در معرفی کتاب «تاریخ عرب» تألیف P. K. Hitti در Speculum ج XXIV شماره ۴ ص ۵۸۹).

تاجیکاباد.

(اخ) موضعی بود در طسوج فیستین از رستاق ساوه. (تاریخ قم ص ۱۱۴). مزرعه تاجیکاباد دروازه قم. (تاریخ قم ص ۱۴۰). و رجوع به همان کتاب ص ۱۱۸ شود.

تاجیکانه.

[ن / ن] (ص نسبی) منسوب به تاجیک. مانند تاجیکان: روی تاجیکانه ات بنمای تا داغ حبش آسمان بر چهره ترکان یغمایی کشد. سعدی.

تاجیکستان.

[ک] (اخ) جمهوری شوروی در آسیا، کوچکترین بخش دولت اتحاد جماهیر شوروی سابق. دارای ۱۱۷۵۰۰۰ سکنه (که آنان را تاجیک نامند). بین ازبکستان و افغانستان واقع است و پایتخت آن استالین آباد است و شهر لنین آباد در شمال غربی آن واقع است. تاجیکستان را میتوان بدو بخش شمالی و جنوبی تقسیم کرد و بخش اعظم آن کوهستانی است و پنبه آن بسیار معروف است.

دارای دره های زیبا و مراتع سبز و خرم میباشد. خلاصه گزارش انجمن روابط فرهنگی ایران و شوروی درباره تاجیکستان. جمهوری تاجیکستان، اطلاعات عمومی: ج. ش. س تاجیکستان. یکی از پانزده جمهوری جزو اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی است. مساحت سرزمین آن ۶/۱۴۲ هزار کیلومتر مربع است. جمعیت آن جمهوری ۸/۱ میلیون نفر و بطور متوسط در هر کیلومتر مربع ۴۵/۱۰ نفر زندگی می کنند. جمعیت اصلی آنجا تاجیکها هستند که ۵/۵۹ درصد سکنه آن جمهوری را تشکیل میدهند، شغل عمده آنان کشاورزی است. گذشته از تاجیکها در آن جمهوری ازبکها زندگی می کنند (۸/۲۳ درصد جمعیت) و همچنین روسها و اوکرائینها (۳/۱۰ درصد جمعیت)، و نیز قرقیزها، ترکمنها، قازاخها و عربها در آنجا سکنی دارند. استان خودمختار کوهستانی بدخشان و استان لنین آباد جزو آن جمهوری است. جمهوری مذکور به ۴۹ بخش منقسم است، ۱۴ شهر و ۲۹ قصبه و شبه شهر دارد. پایتخت آن شهر استالین آباد است. تاجیکستان - یکی از جمهوریهای کوهستانی اتحاد جماهیر شوروی است، که بیش از نصف سرزمین آن بیش از سه هزار متر نسبت به سطح دریا ارتفاع دارد، اراضی جلگه ای و هموار آن بیش از هفت درصد نیست. وضع اقلیمی آن کویری و سخت متغیر است. به مناسبت وضع کوهستانی سرزمین جمهوری مزبور اوضاع اقلیمی و زمینی و گیاهی مختلف و متنوع در آنجا مشاهده میگردد. قسمت اعظم اراضی آن جمهوری دارای انواع خاک های خاکستری رنگ است. قسمت اعظم رودهایی که در سرزمین تاجیکستان جریان دارد برای آبیاری مصنوعی اراضی و بعنوان منابع مولد نیروی برق مورد استفاده واقع میشود. مجموع ذخایر نیروی مولد برق تاجیکستان متجاوز از ۲۵ میلیون کیلووات است. بزرگترین ترعه های آبیاری (مجاری میاه) عبارت است از: ترعه بزرگ فرغانه، ترعه شمالی فرغانه، ترعه بزرگ حصار، ترعه وخش. مهمترین منابع مفید فلزات آن جمهوری عبارت است از معادن سرمه، جیوه، ولفرام سرب، روی، بیسموت، آرسنیک و غیره. در قسمت مرکزی تاجیکستان منابع ذغال سنگ وجود دارد، معادن نفت هم در شمال و هم در جنوب آن جمهوری است. سنگهای آهکی و خاکهای مخصوص که مواد خام صناعت سیمان سازی است در آنجا به حد وفور است، همچنین مصالح ساختمانی زیاد است، در دامنه پامیر و تاجیکستان مرکزی چشمه های معدنی گوگردی زیاد دیده میشود. نباتات در سرزمین آن جمهوری بسیار متنوع و تابع اوضاع اقلیمی آنجا است، از بیابانی و دشتی گرفته تا گیاهان بلند و انبوه چمنزاری و مرتعی. در سالهای حکومت شوروی در آن جمهوری اقدامات بسیار وسیع و دامنه داری برای حفظ و ازدیاد اشجار بعمل آمده است. عالم حیوانات تاجیکستان هم متنوع است. در آنجا می توان حیوانات زیر را مشاهده نمود: بزقره، گراز، آهو، انواع بیشمار جوندگان، مارهای زهردار، پلنگ و غیره. کشاورزی و صنایع: پنبه کاری در کشاورزی آن جمهوری مقام مهمی دارد. همچنین نیز بعمل آوردن غلات دامپروری، پرورش نوغان و تهیه ابریشم باغداری، پرورش تاک. در صنایع مترقی ترین رشته ها عبارت است از رشته هائی که مواد خام کشاورزی را تبدیل می کند و همچنین استخراج معادن. صناعت طراز اول آن عبارت است از نساجی. صناعت پنبه پاک کنی آن جمهوری هم از حیث حجم محصولات در اتحاد جماهیر شوروی دارای مقام دوم میباشد. در شهر استالین آباد، پایتخت تاجیکستان، کارخانه مکانیزه چرمسازی، کارخانه های مختلط و کامل و فابریکهای کنسروسازی، در شهرهای دیگر هم کارخانه های بزرگ و کارخانه های مختلط و کامل آبجوسازی، دخانیات، نانوائی و غیره وجود دارد. جمهوری مذکور دارای ۴۵۳ کالخور (من جمله ۱۷۴ کالخور پنبه کاری است. ۳۱ ساوخوز زراعتی، ۹۰ ساوخوز دامپروری، ۷ ساوخوز باغداری و تاکداری، ۷۱ مرکز ماشینها و تراکتورهای کشاورزی و مرکز ماشینهای دامپروری نیز دارد که از آنها ۴۹ مرکز ماشینها و تراکتورها اراضی مزروعی پنبه را بعمل می آورند). باغداری و پرورش تاک در کشاورزی تاجیکستان مقام مهمی دارد. باغها و تاکستان های آن جمهوری در مساحت ۲۰۳۷۹ هکتار گسترده است، در آنجا زردآلو، هلو، آلو، گلابی، سیب، انواع انگور خوراکی و شرابسازی پرورش مییابد. در بعضی از نواحی آن جمهوری انواع گیاهان گرانبهای سوب تروپیک و دارای اتر و روغن میروید از قبیل: انار، بادام، انجیر، به، خرمالو و غیره. دامپروری هم در کشاورزی تاجیکستان دارای مقام مهمی است. دامپروری اصولاً در نواحی کوهستانی زیاد متداول است، زیرا در آن نقاط

زراعت همیشه و در همه جا میسر نیست. برای اصلاح نژاد و خواص بهره دهی دامها محل ایلخی مخصوص اسبان ۳ اصطبل دولتی اسبهای نژادی (سلیمی) اصیل، ساخوز دامهای درشت شاخدار، ساخوز نژادی پرورش گوسفندان و غیره بوجود آمده است. طول مجموع خطوط شبکه‌ه راه آهن عریض در سرزمین تاجیکستان ۲۵۶ کیلومتر، راه باریک هم ۳۸۵ کیلومتر است. در موصلات داخلی آن جمهوری حمل و نقل بوسیله اتومبیل نقش قاطعی دارد. از تاجیکستان مواد ذیل صادر میشود: الیاف پنبه (پنبه پاک کرده)، بافته های ابریشمی و نخی، کنسروهای میوه، میوه های خشک (خشکبار)، انواع شرابها، روغن های اتری و اقسام متعدد محصولات صناعت استخراج معادن - انتهی.

تاجی کلا.

[ک] (اخ) ناحیتی است در فرح آباد مازندران. رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۰ شود.

تاجیه.

[جی ی] (ع ص نسبی) مؤنث منسوب به تاج. (معجم البلدان).

تاجیه.

[جی ی] (اخ) مدرسه ای بیغداد نزدیک قبر شیخ ابواسحاق فیروزآبادی، و آن محله و مقبره و مدرسه منسوب به تاج الملک ابوالغنائم مرزبان بن خسرو فیروز است که در دولت ملکشاه پس از نظام الملک وزیر بوده است. نام نهریست در ناحیت کوفه. (از معجم البلدان). رجوع به مرصد الاطلاع و منتهی الارب و قاموس الاعلام ترکی شود.

تاچکی.

[چ] (اخ) ناحیتی است در کجور مازندران در کنار راه «بخو». رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۹ شود.

تاچگر.

[گ] (اخ) دهی از دهستان «مرغا»ی بخش ایذه شهرستان اهواز در ۵۴۰ هزارگزی جنوب باختری ایذه. کوهستانی، معتدل. ۱۷۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تاچه.

[چ / چ] (ا مصغر) از: «تا»، عدل و لنگه و تنگ + «چه»، ادات تصغیر تایی کوچک. لنگه خرد. یک لنگه از خورجین. یک لنگه کوچک از باری. جوالی کوچک نیمبار. لنگه بار. عدل (۱). رجوع به عدل شود. (۱) - Ballot.

تاچه بندی.

[چ / چ] (حامص مرکب) عدل بندی. بستن تاچه. تاچه بستن.

تاحت.

(اخ) یکی از منازل بنی اسرائیل است در دشت. (سفر اعداد ۲۶:۳۳ و ۲۷). و گمان می رود که در نزدیکی کوه تیه در میانه اعراب پتاهیه واقع است. (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۱).

تاحسین شاهی.

[ح س] (اخ) تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیراوی از ایلات کوه گیلویه فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹).

تاجم.

[ح] [ع] (ع) جولاهه. (منتهی الارب) (آندراج).

تاجی.

(ع ص) باغبان. (منتهی الارب) (آندراج). مؤلف نشوء اللغه آرد: و عوام مصر يعرفون «الجنائی»، و العراقیون يعرفون «البغوان» او «البغوانجی» او «البغبان» و كان فصحاء العهد العباسی يقولون فی هذا المعنی «الباستانان». (۱) اما «التاجی»، بالحاء المهملة، و هو الصحيح الفصیح، فیجمله ابرع اللغویین و ابصر فقهاءهم. (نشوء اللغه العربیة و نموها و اکتهاها ص ۹۰). (۱) - مؤلف نشوء اللغه در ذیل کلمه «الباستانان» آرد: ... و قد وهم طابع اللسان، او ناشره فی ماده «تیح» اذ فسر التاجی بقوله «الباستانیان» ای بیاء مثناه تحتیه بعد النون الاولی. والصواب بباء موحده تحتیه كما ذكرناه... كما قال المجد فی ماده «ت ح و» و غلط اللسان بذكر التاجی فی «ت ی ح». فهذا وهم ثانٍ من ابن مكرم.

تاخ.

(۱) درختی است که آتش نیک گیرد. (لغت فرس اسدی). درخت تاغ را گویند و آن درختی است که چوب آنرا هیزم سازند و آتش آن بسیار بماند و آنرا به عربی غضا گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ جهانگیری). به این معنی با قاف و غین هر دو آمده است. (برهان). فرهنگ سامانی تاخ را آزاددرخت گفته و آنرا ثمره ای شبیه بکنار دانسته و در ری و مازندران بسیار است. (انجمن آرا) (آندراج). ... جهانگیری و جمعی از اهل لغت برای لفظ تاخ معنی مذکور را نوشته اند، در این صورت مرادف لفظ تاخ میشود اما سامانی به استناد بیان شیخ رئیس در کتاب قانون معنی تاخ را آزاددرخت گوید که برگ و ثمرش در دوا استعمال میشود و غیر از تاغ است. مؤلف تحفه المؤمنین گوید آزاددرخت را در تبرستان تاخک نامند و در تنکابن چلیدار، پس تصور سامانی درست بنظر می آید و میشود معنی لفظ تاخ را در شعر اسدی (درختش همه عود و بادام و تاخ) آزاددرخت بگیریم نه تاغ. (فرهنگ نظام). درختی است. (شرفنامه منیری). رجوع به تاغ و تاغ شود: شاخی برآمد از بر شاخ درخت تود تاخی ز مشک و شاخ ز عنبر درخت عود. رودکی. عشق آتش تیز و هیزم تاخ منم گر عشق بماند این چنین آخ (۱) تنم. صفار (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۷۷). پر از کوه بیشه جزیری فراخ درختش همه عود و بادام و تاخ. اسدی (از آندراج). سؤال من بتو گیراتر است میدانم از آنکه آتش افروخته بهیزم تاخ. سوزنی. (۱) - ن ل: وای.

تاخ.

[تاخ خ] (ع ص) بی اشتها. (منتھی الارب).

تاخت.

(مص مرخم، امص) (۱) در پهلوی نیز تاخت (۲) بمعنی دو، حمله، هجوم. (برهان قاطع چ معین). نوعی از رفتن اسب، نوعی از دویدن اسب، قسمی راندن اسب، قسمی رفتن بشتاب اسب بطی تر از چهارنعل، قسمی از رفتار اسب نرم تر از چهارنعل، دو، تک: بتاخت رفتن، تاخت کردن، تاخت بردن، تاخت آوردن، تاخت زدن. بتاخت آمدن یا رفتن بمعنی با کمال سرعت با اسب یا پیاده ||... مؤلف آنندراج آرد: تاخت و تاختن دویدن بر سر کسی بقصد جنگ یا غارت، و با لفظ بردن و کردن مستعمل است: بندگی نمایند و بندگان خداوند از این تاخت ها و جنگها برآسایند. (تاریخ بیهقی). نواحی ختلان شوریده گشته بود از آمدن کمیخان بتاخت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۰). رسیدن سلطان شهاب الدوله مسعودبن یمین الدوله... بشهر هری و مقام کردن آنجا تا آنگاه که بتاخت ترکمانان رفت... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۹۵). رکن الدوله حسن را بسیاری کارها و حربها بوده ست با وشمگیر و لشکر گیلان و دیلم و تاخت ها از اصفهان به ری. (مجمل التواریخ ص ۳۹۱ از حاشیئه برهان قاطع چ معین). تاخت و پاخت؛ تاخت و تاراج، تاخت و تاز (۳)، از اتباعند. رجوع به تاخت آوردن و تاختن و تازیدن شود. (۱) -- (۳) taxt. (۲) - Course. Excursion.

تاخت آوردن.

[وَد] (مص مرکب) حمله کردن. هجوم کردن: ثنیان، موضعی که در آنجا غمیان و تغلب و ذبیان و غیرهم بر بنی عذره تاخت آوردند و ظفر نصیب بنی عذره گردید. (منتھی الارب ||). مؤاخذه و عتاب سخت کردن، چنانکه تاخت آوردن به کسی بمعنی سخت اعتراض کردن و ایراد کردن به اوست. رجوع به تاخت و تاختن شود.

تاختج.

[] (۱) نوعی پارچه که در «جنگ» (۱) نیشابور بافند. (از دُزی ج ۱ ص ۱۳۸). سیوطی در المزهر این کلمه را از قول ثعالبی جزو کلمات فارسی معرب ذکر کرده است. رجوع به المزهر چ مصر ص ۱۶۳ شود. (۱) - رجوع به «جنگ» و فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹ شود.

تاخت زدن.

[زَد] (مص مرکب) (۱) مبادله کردن جنسی با جنسی. عوض کردن و تبدیل کردن. بدل کردن. عوض کردن چیزی را با چیزی، و بیشتر در کتاب متداول است. کتابی را با کتابی معاوضه کردن. مبادله کردن کتابها: یک جلد قاموس را با جوهری تاخت زدن و سرانه اش را گرفتن... (فرانسوی) (۱) - Changer

تاخت کردن.

[کَد] (مص مرکب) بشتاب دوآیندن اسب را.

تاختگاه.

(۱) مرکب) جایی که در آن اسب را دوانند مسابقه را. پیست (۱). خطی است که اسبهای دوانده در اسب دوانی در آن می‌دوند. (فرهنگستان). (فرانسوی) (۱) - Piste

تاختن.

[ت] (مص) این لفظ در پهلوی هم تاختن و در اوستا «تک» و «تچ»، در سنسکریت هم تچ است که اکنون در زبان ولایتی مازندران موجود است با تبدیل «چ» به جیم... (فرهنگ نظام)... پهلوی تاختن (۱) از اوستا «تچ» (دویدن)... (حاشیه برهان قاطع چ معین). دواندن. راندن. (از ولف صص ۲۳۱ - ۲۳۲). مصدر دیگر آن تاز و تازش است. بسرعت راندن. تند راندن. بسرعت رفتن. اسب را بشدتی هرچه تمامتر دوانیدن. سخت دویدن. سخت دوانیدن: صلت؛ تاختن اسب. عبط الفرس؛ اسب را تاختن چندانکه عرق آورد. (از منتهی الارب): آهو همی گرازد گردن همی فرازد گه سوی کوه تازد گه سوی راغ و صحرا. کسائی. از این تاختن رنجه شد اردشیر بدید از بلندی یکی آبگیر. فردوسی. ابا گوی و چوگان بمیدان شویم زمانی بتازیم و خندان شویم. فردوسی. بگفتار او سر برافراختند شب و روز یکسر همی تاختند. فردوسی. بیفکند برگستوان و بتاخت بگرد سپه چرمه اندر نشاخت. فردوسی. برون تاخت ز آنجای مانند گرد درفشی پس پشت او لا-جورد. فردوسی. بگفت این وز آن پس برانگیخت اسب پس او همی تاخت ایزد گشسب. فردوسی. به پیش گو پیلتن تاختند ز شادی بر او آفرین ساختند. فردوسی. بگفت این و بر کند از جای اسب همی تاخت برسان آذر گشسب. فردوسی. بفرمود کز نامداران روم کسی کو بتازد به بر و به بوم. فردوسی. بفرمود تا پیش او تاختند بر رودسازانش بنشاختند. فردوسی. بغار و بکوه و بهامون بتاخت به تیر و به شمشیر و نیزه بساخت. فردوسی. بهر سو، ز باران همی تاختند بدشت اندرون خیمه‌ها ساختند. فردوسی. به بستور فرمود تا برنشست میان یلی، تاختن را بیست. فردوسی. بدستوری شاه پیروز بخت بتازم پس ترک بدخواه سخت. فردوسی. بفرمود و گفت ای گو سرفراز یکی تا بر شاه ترکان بتاز. فردوسی. بتازیم و نزدیک پیران شویم به تیمار و درد اسیران شویم. فردوسی. بیا تا من و تو به آوردگاه بتازیم هر دو به پیش سپاه. فردوسی. پس اندر فرامرز چون پیل مست همی تاخت با تیغ هندی بدست. فردوسی. پرستنده گفتا چو فرمان دهی بتازیم تا کاخ سرو سهی. فردوسی. جوان با کنیزک چو باد دمان نپرداخت از تاختن یک زمان. فردوسی. چو از خون آن کشته بدنام شد همی تاخت تا پیش بهرام شد. فردوسی. چو فغفور چینی بدیدش بتاخت سمند چمانش بخوی درنشاخت. فردوسی. چو اسب و تن از تاختن گشت سست فرود آمدن را همی جای جست. فردوسی. دگر اسب شبذیز کز تاختن نماندی بهنگام کین آختن. فردوسی. دلیران ایران بکردار شیر همی تاختند از پس او دلیر. فردوسی. درفشی بدو داد و گفتا بتاز بیارای پیلان و لشکر بساز. فردوسی. سپه را بدو داد و خود پیش رفت همی تاخت با این سه بیدار تفت. فردوسی. سواران جنگی و مردان کار بسی تاختند اندر آن کوهسار. فردوسی. سگالش بدینسان در انداختند پرداختند و برون تاختند. فردوسی. که نزد من آمد ز ریر از نخست بدینسان همی تاخت باره درست. فردوسی. کنون زود برتاز و برکش میان بر شیر بگشای و جنگ کیان. فردوسی. گریزان شد از گویو پیران شیر پس اندر همی تاخت گویو دلیر. فردوسی. متازید و این کشتگان مسپرید بگردید و آن خستگان بشمرید. فردوسی. نشست از برتازی اسب سمند همی تاخت ترسان ز بیم گزند. فردوسی. وز این روی خراد برزین نهان همی تاخت تا نزد شاه جهان. فردوسی. وز آن پس تهمتن یکی نیزه خواست سوی شاه مازندران تاخت راست. فردوسی. همی تاخت چون باد تا تیسفون سپاهی همه دست شسته بخون. فردوسی. همی تاز تا آذرآبادگان بجای بزرگان و آزادگان. فردوسی. همی تاختی تا دماوند کوه. فردوسی. یکی اسب مر هر یکی را بساخت از آمل سوی زابلستان بتاخت. فردوسی. آز اگر بر تو غالبست مترس سوی آن خدمت مبارک تاز. فرخی. مرا ز نو شدن مه غرض همه گنه است چو مه بینی بشتاب و روزگار مبر بدان شتاب که من خواهم ار ندانی تاخت میان تاختن آواز ده که باده بخور. فرخی. به خبر دادن نوروز نگارین سوی میر سیصدوشصت شبانروز همی تاخت براه. فرخی. هر زمان نوحه کند فاخته چون نوحه گری هر زمان

کبک همی تازد چون جاسوسی. منوچهری. گفتا برو بنزد زمستان بتاختن صحرا همی نورد و بیان همی گذار. منوچهری. گاه اندر شیب تازم گاه تازم بر فراز چون کسی کو، گاه بازی برنشیند بر رسن. منوچهری. ژاژ داری تو و هستند بسی ژاژخران وین عجب نیست که تازند سوی ژاژخران. عسجدی. بسان کوه پپای و بسان لاله بخند بسان چرخ بتاز و بسان ابر بیار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۱). ... و نقیبان تاختند سوی احمد و ساقه سوی مقدمان که بر لب رود مرتب بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۲). ... آمد تازان تا نزدیک خواجه احمد و حال باز گفت. (تاریخ بیهقی). ... سواری چند از طلیعه بتاختند که علی تکین از آب بگذشت و در صحرائی وسیع بایستاد... که جنگ اینجا خواهد بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۱). ... وی معتمدی را گفت بزیر رو و بتاز و نگاه کن تا آن گرد چیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۵). ... امیر گفت عمم یوسف باشد که خوانده ایم که پذیره خواست آمد و فرمود نقیبی دو را که پذیره وی روند. بتاختند روی بمشعل در رسیدند و باز پس بتاختند و گفتند زندگانی خداوند دراز باد امیر یوسف است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۱). چنان تاخت ارغون پولادسم که در گنبد از گرد شد ماه گم. اسدی. بسی هدیه گونه گون ساختند پیوزش بر پهلوان تاختند. اسدی. چند درین بادیه خوب و زشت تشنه بتازی به امید سراب؟ ناصر خسرو. بر راه امام خویش می تازد او را پذیر و نه امامش را. ناصر خسرو. تا زنده زمان چو دیو می تازد تو از پس دیو خیره می تازی. ناصر خسرو. ای سپاهی کز سر خاور بود هر شبی تا باختن تاختن. ناصر خسرو. وین تاختن شب از پی روز چون از پی نقره خنگ ادهم. ناصر خسرو. لختی عنان بکش ز پی این جهان متاز زیرا که تاختن ز پس این جهان عناست. ناصر خسرو. دایم بشکار در همی تازی و آگاه نئی که مانده در دامی. ناصر خسرو. جز بهوای دل من تاختن شام و سحرگاه (۲) نبودی هوش. ناصر خسرو. من برین مرکب فراوان تاختم گرد عالم گه یمین و گه شمال. ناصر خسرو. و از شام بتاختن به همدان آمد بنزدیک دو هفته کمتر. (مجمل التواریخ). آهسته تر ای سوار چالاک بر دیده ما متاز چندین خاقانی. چو یک مه در آن بادیه تاختند ازو نیز هم رخت پرداختند. نظامی. در ایشان خیره شد هر کس که می تاخت که خسرو را ز شیرین باز نشناخت. نظامی. هزار چهارم نجیبان تیز چو آهو گه تاختن گرم خیز. نظامی. بر در هر کس چو صبا در متاز با دم هر خس چو هوا در مساز. نظامی. در آن صحرا که او خواهد، بتازید بهشتی روی را، قصری بسازید. نظامی. هر که نقص خویش را دید و شناخت اندر استکمال خود دواسبه تاخت. مولوی (مثنوی). چه خبر دارد از پیاده سوار او همی می رود تو می تازی. سعدی. |. |. تازاندن. بتاخت بردن: چو از آفرینش پرداختند نوندی ز ساری برون تاختند. فردوسی. دژم گردد و تیغ را برکشد بتازد بسی اسب و مردم کشد. فردوسی. زمان تا زمان زینش بر ساختی همی گرد گیتیش بر تاختی. فردوسی. ز هر سو هیونی تکاور بتاخت سلیح سواران جنگی بساخت. فردوسی. زمانی به نخجیر تازیم اسب زمانی نوان پیش آذر گشسب. فردوسی. سیاوش سپه را بدینسان بتاخت تو گفتی که اسبش به آتش بساخت. فردوسی. گو شیردل کار او را بساخت فرستادگان را بهر سو بتاخت. فردوسی. همی خورد باده همی تاخت اسب بیامد سوی خان آذر گشسب. فردوسی. همی تاخت تا پیش آن کاخ اسب پس پشت او بود ایزد گشسب. فردوسی. همی تاختش تا بر او رسید چو او را بدان خاک کشته بدید. فردوسی. همی تاختش تا بدیشان رسید سر جادوان چون مر او را بدید. فردوسی. همان تیغ زهر آب داده به دست همی تازد او باره چون پیل مست. فردوسی. هیونی بتازید تا رزمگاه بنزدیکی آن درفش سیاه. فردوسی. ز بیگانه ایوان پرداختند فرستادگان پیش او تاختند. فردوسی. ز بیگانه خانه پرداختند فرستاده را پیش او تاختند. فردوسی. بپرسید بسیار و بناختش هم آنکه بر پیلتن تاختش. فردوسی. بزرگان لشکر چو بشناختند بر شهریار جهان تاختند. فردوسی. مر آن بچه را پیش او تاختند بسان سپهری بر افراختند. فردوسی. پرستنده را گفت درها ببند کسی را بتاز از پی گوسفند. فردوسی. چو از مادر مهربان شد جدا سبک تاختندش بر پادشا. فردوسی. همی تاختندش پیاده کشان چنان روزبانان مردم کشان. فردوسی. بفرمود تا زخم او را به تیر مصور نگاری کند بر حریر سواری بر افکند زی شهریار فرستاد نزدیک او آن نگار وز آن پس هنرها چو کردی بکار همی تاختندی بر شهریار. فردوسی. [راشدی] بیرون شد و محمد بن واصل را بر آن جمله بگرفت و سوار تاخت نزدیک عزیز بن عبدالله و او را آگاه

کرد. (تاریخ سیستان). امیر نقیبان تاخت سوی قلب که هشیار باشید که معظم لشکر خصمان روی بشما دارند. (تاریخ بیهقی). احمد گفت اعیان و سپاه را نباید گفت آمدن و نمود که بجنگ خواهد رفت تا لشکر برنشیند آنگاه کس بتازیم که از راه مخالفان درآید از طلیعه گاه تا گویند خصمان بجنگ پیش نخواهند آمد. (تاریخ بیهقی). من و کیل در را بتاختم در ساعت بونصر بیامد. (تاریخ بیهقی). کزّه ای را که کسی نرم نکرده ست ممتاز بجوانی و بزور و هنر خویش مناز. ولیدی (از فرهنگ اسدی نخجوانی). ز یک روز دو روزه ره ساختن به از اسب کشتن ز بس تاختن. اسدی. بسان درفشی برافراختش به پیش صف هندوان تاختش. (گرشاسبنامه). ز زین برر بود و همی تاختش به پیش پدر برد و بنداختش. (گرشاسبنامه). بعمدا همی تاختندش براه به اندک زمان پای وی شد تباہ. شمسی (یوسف و زلیخا). چه تازی خر به پیش تازی اسبان گرفتاری بجهل اندر، گرفتار. ناصر خسرو. ای گشته سوار جلد بر تازی خر پیش سوار علم چون تازی تازیت ز بهر علم دین باشد بی علم یکیست تازی و رازی. ناصر خسرو. کاروانی دید که می گذشتند حاجب را بتاخت تا از ایشان صورت حالی و استخباری واجب دارد. (تاریخ بیهقی). بودم از عجز چون خران در گل بر جهان اسب تاختم چون برف. خاقانی. بشیرین گفت هین تا رخس تازیم برین پهنه زمانی گوی بازیم. نظامی. نه هر جای مرکب توان تاختن. سعدی (بوستان). چو نتوان بدریا فرس تاختن بیاید دگر چاره ای ساختن. امیر خسرو. حمله کردن. حمله آوردن. حمله بردن. هجوم کردن. حمله ور شدن. هجوم آوردن: ز قلب آن چنان سوی لشکر بتاخت که از هول او شیر نر آب تاخت. رودکی. گریزان شهر بر من تاختند من ندانستم چه تبتل ساختند. رودکی. بر او تاختن کرد ناگاه مرگ بسر بر نهادش یکی تیره ترگ. فردوسی. بگفت و بدو تاخت برسان باد دو زاغ کمان را بزه بر نهاد. فردوسی. بر آراست از هر سویی تاختن نبود ایچ هنگام پرداختن. فردوسی. پر از خیمه آن دشت و خرگاه بود از آن تاختن خود که آگاه بود؟ فردوسی. سواران ز دژ یکسره تاختند بگردون سر نیزه افراختند. فردوسی. سواران جنگی همی تاختند بکالا گرفتن نپرداختند. فردوسی. سواران چین پیش او تاختند برافکنندش را همی ساختند. فردوسی. سپهدار ترکان چو شب در گذشت میان با سپه تاختن را بیست. فردوسی. که پیش از بد و غارت و تاختن ز هر گونه ای باید انداختن. فردوسی. چو آمد بنزدیک ایران سپاه سواری برافکند، فرزند شاه که پرسد که این جنگجویان که اند وز این تاختن ساخته بر چه اند. فردوسی. من امشب سگالیده ام تاختن سپه را بجنگ اندر انداختن. فردوسی. نگه کن که این رزمجویان که اند در این تاختن ساخته بر چه اند. فردوسی. ندانست کس غارت و تاختن دگر دست سوی بدی آختن. فردوسی. وز آن گرزداران و نیزه وران که می تاختندی بر این و بر آن. فردوسی. همی تاخت تا قلب توران سپاه بینداختش خوار در قلبگاه. فردوسی. همی تاختند اندر آن رزمگاه دو سالار بر یکدگر کینه خواه. فردوسی. همه تاختن را بیاراستند بتاراج و بیداد برخاستند. فردوسی. همه مردی آموختی و شجاعت جهان گشتن و تاختن چون سکندر. فرخی. راست گفתי همی بمجلس رفت یا از آن تاختن نداشت خبر. فرخی. ملک مشرق سلطان جهاندار بدو هم چنان تازد پیوسته که کسری به غباد. فرخی. ز دو پادشا بستدی بر دو معدن بیک تاختن هفتصد پیل منکر. فرخی. بر لشکر زمستان نوروز نامدار کرده ست رای تاختن و قصد کارزار. منوچهری. گفتا برو بنزد زمستان به تاختن صحرا همی نورد و بیابان همی گذار. منوچهری. گر همی خواهی بنشست ملک و وار نشین ور همی تاختن آری، بسوی خوبان تاز. منوچهری. گهی بتازد بر من، گهی بدو تازم بساعتی در، گه آشتی و گاهی جنگ. منوچهری. از ستمکاران بگير و با نکوکاران بخور با جهان خواران بغلت و بر جهانداران بتاز. منوچهری. ... حمزه بتاختن حرب بن عیسه رفت و حرب کردند و یک جایگاه از یاران حرب بن عیسه بیست و اندهزار مرد بکشت. (تاریخ سیستان). ... و مردم سیستان را همی نیازدند مگر سپاهی اگر بر ایشان حرب کردی و بتاختن ایشان شدی بکشتندی. (تاریخ سیستان). امیر محمود از بست تاختن آورد. (تاریخ بیهقی). صواب باشد مگر خداوند این تاختن نکند و اینجا به راون مقام کند تا رسول پور تکین برسد. (تاریخ بیهقی). خوارزمشاه چون بشنید ده سرهنگ با خیل سوی بخارا تاختن آورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۸). در بستر بُد یار و من از دوستی او گاهی به سیرین تاختم و گاه پائین. ؟ (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۷۹). بنوک سنان بر مه افراختش نهانی ز هر سو همی تاختش. اسدی (گرشاسبنامه).

شب این تیرها را وی انداخته ست همین تاختن ناگه او ساخته ست. اسدی (گرشاسنامه). بدان فریبهان لاگران تاختند بخوردندشان پاک و پرداختند. شمسی (یوسف و زلیخا). باید همیت ناگه یک تاختن بر ایشان تا زآن سگان بشمشیر از دل برون کنی کین. ناصر خسرو. چون باد خزان بتاخت بر باغ زو ریخته گشت لاله را دم. ناصر خسرو. از نیشابور در زمانی اندک بجرجان تاخت. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۶۰). خاطر از کار او پرداخت پس عنان بدیشان تافت و ناگاه بر سر ایشان تاخت. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۲۶۶). حمله. هجوم: [امیر خلف] پس از آنکه دشمنان قهر کرد و حج کرد و خدمت امیرالمؤمنین کرد و لوا و عهد آورد و عهد و منشور و حصارها گرفت و بستد و حربها کرد و خون پدر باز آورد و تاختن ها کرد. (تاریخ سیستان). و سپاه از بس تاختنهای او، ستوه شدند و رنجیدند. (مجمل التواریخ). این لفظ مجازاً در معنی غارت و تاراج استعمال میشود. (فرهنگ نظام). مؤلف آندراج در لفظ تاخت و تاختن چنین آرد: دویدن بر سر کسی بقصد جنگ یا غارت، و با لفظ بردن و کردن مستعمل است - انتهی: و خلیجان مردمانی جنگی اند و تاختن برنده. (حدود العالم). سپاهی که شان تاختن پیشه بود وز آزادمردی کم اندیشه بود. فردوسی. نه آیین شاهان بود تاختن چنین با بداندیشگان ساختن. فردوسی. وی همچنین خبر یافت که رومیان بشهر پاریسیان سپاه خواهند آورد بتاختن، نامه ها نوشت و از ملوک طوایف یآوری خواست. (مجمل التواریخ والقصص). و ایشان ملاحی دانستندی و در آب بیامدندی بتاختن میدیان. (مجمل التواریخ والقصص). و آن نواحی را نیز بقتل و تاختن و کندن و سوختن پاک کرد. (جهانگشای جوینی). تاختن بردن قومی یا جایی را؛ غارت کردن. بر سر قومی تاختن؛ بی خبر با جماعتی بغارت یا جنگ آنان شدن. چپاول. بغارتیدن. غارت کردن. اغاره، استغاره؛ تاراج نمودن و تاختن. (منتهی الارب). فراری ساختن. راندن. بیرون کردن. گریزانیدن. دور ساختن. تارانیدن. کشانیدن: راست گفتی که صیدگاهش بود اندر آن روز نایب محشر بکمرهای کوه مردان تاخت تا بتازند رنگ را ز کمر. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۰۳). ... و رستم چهارده ساله بود و کیقباد را بیاورد و میان لشکر ترکان رفت و باز آمد و مردیها کرد و افراسیاب را بتاختند و جهان آرام کرد. (تاریخ سیستان). ... و به اثر وی احمدبن طاهر اندر آمد... چون خواست که بشهر اندر آید فوجی از یاران حمزه خارجی بتاختن او آمدند و او را اندر شهر نگذاشتند. (تاریخ سیستان). خرد با مهر هرگز چون بسازد که آن چون می همی این را بتازد. (ویس و رامین). نامه باید کرد هم بوالی چغانیان و هم به پسران علی تکین که عقد و عهد بستند تا دم وی گیرند و حشم وی را بتازند تا همکاری بر آید. (تاریخ بیهقی). غلامی را از آن خویش با فوجی کرد و عرب بتاختن گروهی از ترکمانان فرستاد بی بصیرت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۷). در اول اسلام... چون عجم را بزدند و از مدائن بتاختند و یزدگرد بگریخت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۵). بوعلی چغانی و پدرش مدتی در آنجا میرفتند و ری و جبال گرفتند و باز آل بویه ساخته می آمدند و ایشان را میتاختند. (تاریخ بیهقی). ترکمانان عراقی بگریختند و ایشان را تا بلخانکوه بتاختند. (تاریخ بیهقی). بلند آتش مهرگانی بساخت که نقش بچرخ اختران را بتاخت. (گرشاسنامه). آمد برخم تیرگی و تور برون تاخت تا زنده شب تیره پس روز منور. ناصر خسرو. تازوبن طهماسب پدید آمد از نژاد منوچهر و افراسیاب را بتاخت و بر اثر او میرفت تا از آب جیحون بگذشت. (فارسنامه ابن بلخی). بیوراسپ که او را ضحاک خوانند از گوشه درآمد و او را [جمشید را] بتاخت و مردمان او را یاری ندادند از آنکه از او رنجیده بودند بزمین هندوستان گریخت. (نوروزنامه). سپاه پرویز از هرقل ملک روم بهزیمت باز آمدند و ایرانیان را تا مداین بتاختند. (مجمل التواریخ والقصص). و رستم با وی حرب کرد و سوی ترکستان تاختش. (مجمل التواریخ والقصص). چون در این بودند خصم برسید جنگ آغاز کردند بر حشم اصفهید چیره شدند و ایشان را تا بقلعه کوزا بتاختند. (تاریخ طبرستان). احمدبن اسماعیل سامانی محمد بن عبدالله عزیز را بطبرستان فرستاد چهل روز مقام کرد ناصر او را بتاخت و جمله طبرستان دشت و کوه بتصرف گرفت. (تاریخ طبرستان). و چون او را [بای توز را] از آن ناحیت بتاختند ابوالفتح ازو بازماند و در شهر متواری شد. (ترجمه تاریخ یمنی). ما را نیشابور باید رفتن و محمود را از آن نواحی بیرون تاختن و ولایت با تصرف گرفتن. (ترجمه تاریخ یمنی). گاه شبرنگ زلفت آن تازد گاه گلگون حسنت این راند. عطار.

فرستادن، چنانکه نامه یا خبری را: بتور و بسلم آگهی تاختند که ایرانیان جنگ را ساختند. فردوسی. بسلم و بتور آگهی تاختند که کین آوران جنگ بر ساختند. فردوسی. به کاوس کی تاختند آگهی که تخت مهی شد ز رستم تهی. فردوسی. بی اندازه هر کس خورش آزمون همی تاخت از پیش او گونه گون. (گرشاسبنامه). همه کس بد از بیم فرمانبرش خورشها همی تاختندی برش. (گرشاسبنامه). از آن شاد شد پهلوان چون شنود سوی طنجه شد نامه ای تاخت زود. (گرشاسبنامه ||). پیش رفتن. آمدن. نزدیک کسی شدن: همی تاختندی بدرگاه ما نیچید گردن کس از راه ما. فردوسی. که ای کم خرد نورسیده جوان چو رفتی به نخجیر با اردوان چرا تاختی پیش فرزند اوی تو از چاکرانی نه پیوند اوی. فردوسی. زاهد و راهب سوی من تاختند خرجه و زنار در انداختند. نظامی. - تاختن آراستن؛ هجوم کردن. حمله بردن: ز پیش جهانجوی برخاستند همه تاختن را بیاراستند. فردوسی. - تاختن آوردن؛ هجوم کردن. حمله بردن: تا حسین طاهر تاختن آوردی ایشان باز بر حصار شدند. (تاریخ سیستان). ابوموسی هر وقت از بصره تاختن آوردی به اعمال و غذا کردی. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۱۴). تاش فراش تاختن آورد و ایشان را بغارتید. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۶۵). اصفهبد چون رستم را از مدد و معاونت نصر خالی یافت بر سر او تاختن آورد و او را از ولایت بیرون کرد. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۲۳۰). تاختن آورده پری زادگان همچو پری بر دل آزادگان. نظامی. تو آورده ای سوی من تاختن مرا با تو کفر است کین ساختن. نظامی. بهر منزلی کاوری تاختن نشاید در او خوابگاه ساختن. نظامی. نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود. (گلستان). ز چشم مست تو واجب کند که هشیاران حذر کنند، ولی تاختن نمان آری. سعدی. گر تاختن به لشکر سیاره آورد از هم بیوفتنند ثریا و فرقدان. سعدی. گر شب هجران اجل تاختن آرد مرا روز قیامت زخم، خیمه پهلوی دوست. سعدی. بیاید نمان جنگ را ساختن که دشمن نمان آورد تاختن. سعدی (بوستان). - آب تاختن؛ گاه معنی جاری ساختن آب، روان کردن آب، سیلان دادن آب دهد: به پیرامن دژ یکی کنده ساخت ز هر جوی آبی بدانجا بتاخت. اسدی. کجا خنجر از زخم بفراختی بر الماس آب بقم (۳) تاختی. (گرشاسبنامه). و چهره مینایی بمی لعل فام می آلود، گفتی بر نیلوفر آب بقم تاخته اند. (تاج المآثر ||). - گاه بمعنی ادرار، بول، شاشیدن، جاری ساختن بول آید: ز قلب آنچنان سوی لشکر بتاخت که از هول او شیر نر آب تاخت. رودکی. ادرارالبول، و آن خلطهایی که اندر رگها بود، به آب تاختن براند (افستین). (الابینه عن حقائق الادویه). ... و از مفردات آنچه ماده را لطیف کند خداوند این علت را سود دارد و مئانه را پاک کند و سنگ را بشکند و به آب تاختن بیرون آرد. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به آب تاختن شود. - بتاختن فرستادن؛ برای حمله و هجوم فرستادن سپاه ||. - برای غارت فرستادن لشکریان: اندر ماه ذوالحجه پیغامبر علیه السلام بعمرة القضا رفت... و پیش از این غزو وادی القری بود و آن چهار سپاه که بتاختن فرستاد بجایها اندر ذی القعدة بود. (مجمل التواریخ و القصص). - تاختن بردن؛ بسرعت بردن. تازاندن: چنان تاختن بر که اسبان ز کار نباشند سست ار بود کارزار. اسدی ||. - هجوم بردن. حمله آوردن: بیاید کنون چاره ای ساختن بناگاه بردن یکی تاختن. فردوسی. بفرمود تا تاختنها برند همه روی کشور به پی بسپرنند. فردوسی. ببردیم بر دشمنان تاختن نیارست کس گردن افراختن. فردوسی. ببرد در این کار گشواد دست بر آن تاختن بر میان را بیست. فردوسی. همی برد بر هر سویی تاختن بدان تاختن بود کین آختن. فردوسی. شه گیتی ز قزوین تاختن برد بر افغانان و بر گبران کهسبر. عنصری. و یک هزار سوار مردانه هر یکی دو جنبیت می کشیدند و تاختن برد تا بعب رسید که سرحدها پارس و خوزستان داشتند. (فارسنامه ابن بلخی ص ۶۸). ور بکشمیر برد حاجب تو تاختنی اوفتد ولوله و زلزله اندر کشمیر. امیرمعزی (از آندراج). ناگاه تاختنی بجانب قصدار برد. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۳۳۶). عشق تو به سینه تاختن برد آرام و قرار مرد و زن برد. عطار. - تاختن فرستادن؛ فرستادن سپاهیان به حمله و هجوم: و همچنین کرد که فرمان بود و بیامد به توج و آنجا مقام کرد و پیوسته تاختن به اعمال و بلاد پارس می فرستاد. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۱۴). - تاختن کردن؛ هجوم کردن. حمله کردن: یکی تاختن کرد با صد هزار سواران گردنکش و نیزه دار. فردوسی. فتح تاختن کرد بر ایشان. (تاریخ سیستان). از این ناحیت تا جروس قصدی و تاختنی نکرد (تاریخ بیهقی). و برادرش را [بهمن بن

اسفندیار را] بکشت و تاختن برومیه کرد با لشکرهای بی اندازه. (فارسنامه ابن بلخی ص ۴۳). از آنجا بقلعه منج که قلعهء براهمه می خواندند تاختن کرد. (ترجمهء تاریخ یمنی ص ۴۱۵). من نتوانم به عشق پنجه درانداختن قوت او می کند بر سر ما تاختن. سعدی. تویی یا رب که خواب آلوده بر من تاختن کردی منم یا رب که بخت خود چنین بیدار می بینم. سعدی. لشکر اشک ز راه مژهء دریابار دمبدم بر طرف روم کند تاختنی. سلمان (از آندراج ||). با کلمه های خون و خوی و اشک و گلاب و غیره ترکیب شود بمعنی خون ریختن، عرق ریختن و اشک ریختن و گلاب پاشیدن...: ره و رایشان رزم و کین ساختن هوی ریزش خون و خوی تاختن. (گرشاسبنامه). همی تاخت اشک و گلاب و عبیر به صحرای سیمین ز دریای قیر. (گرشاسبنامه). چنین اشک تا شب همی تاختی گه شب بیکبار بگداختی. (گرشاسبنامه). - گوز تاختن؛ گوزیدن. گوز دادن: از این تاختن گوز و ریدن براه نه دانگ و نه عز و نه نام و نه گاه. طیان ||. با مزید مقدم (پیشوند) اندر و در، بصورت اندر تاختن و در تاختن آید بمعنی نفوذ کردن، چنانکه اندر سر تاختن بمعنی در سر دویدن، در سر نفوذ کردن، بمغز اثر کردن باشد: ز آن عقیقین مئی که هر که بدید از عقیق گداخته نشناخت نابسوده دو دست رنگین کرد ناچشیده بتارک اندر تاخت. رودکی ||. - تازاندن. به تاخت بردن. مجازاً به معنی فرصت غنیمت دانستن: اسب در تاز تا جهان طرب بسر تازیانه بستانیم. خاقانی. گر او شبرنگ در تازد تو خود را خاک میدان کن و ر او چو گان بکف گیرد تو همچون گوی غلطان شو. خاقانی ||. دوری کردن: مسندت من بودم از من تاختی بر سر منبر تو مسند ساختی. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۵۶). رجوع به تاخت و ترکیبات آن و تازیدن و تاخته شود (۱ - ۲). taxtan. - ن ل: شاد و سرافراز. (۳) - بقم؛ کنایه از خون.

تاخته.

[ت / ت] (ن مف / نف) تافته. (جهانگیری). تافته است که از تابیدن ریسمان و ابریشم است. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). ریسمان باریک باشد سخت. (فرهنگ اسدی نخجوانی). تار ریسمان تاب خورده باشد یعنی تافته. (صحاح الفرس). تار بادخورده و تافته بود. (فرهنگ اوبهی): ای آنکه همی تاخته ریسی از منبر (کذا) باریکتر از من نه بریسی نه برشتی. رودکی (از فرهنگ اسدی نخجوانی). ز هول تاختن و کینه آختش مرا همی گداخته همچون کناغ و تاخته تن. کسائی (از فرهنگ اسدی نخجوانی ||). دویده و اسب دوانیده را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). بمعنی اسب دوانیده. (صحاح الفرس). بمعنی دوانیده و دویده آمده. (فرهنگ جهانگیری): زمانی یکی باره ای تاخته ز نیکی سرش را برافراخته. فردوسی ||. بتاخت: و دو سه سوار تاخته فرستادم بخانه ابودلف. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۱ و چ فیاض ص ۱۷۴ ||). بمعنی ریخته هم آمده است که مشتق از ریختن باشد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). ریخته را گویند. (فرهنگ جهانگیری): همه دشت بد رود خون تاخته سلیح و درفش و سر انداخته. (گرشاسبنامه ||). غارت شده: الانان و غز گشت پرداخته شد آن پادشاهی همه تاخته. فردوسی. رجوع به تاختن شود.

تاختی.

(اخ) تیره ای از ایل بلوچ. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۳).

تاخس.

[خ] (اخ) (۱) کسی است که در زمان سلطنت اردشیر دوم هخامنشی پس از گائو، داماد تیری باذ جانشینش گردید... گائو داماد تیری باذ، پس از توقیف پدرزنش ترسید که مبادا غضب اردشیر متوجه او هم گردد و بر اثر وحشت رؤسای بحریه را با خود همراه کرد که بر ضد اردشیر علم مخالفت بلند کنند. بعد با پادشاه مصر و لاسدمونی ها داخل مذاکره شد که با آنها متحد گردیده بر

ایران یاغی شود. لاسدمونیها که از صلح انتالسداس و واگذاری شهرهای یونانی آسیا به ایران شرمسار و از کوچک شدن لاسدمون در یونان بواسطه شکست لکترا ناراضی بودند موقع را مغتنم دانستند که شکستهای خود را تلافی کنند و روی خوش به پیشنهاد گائو نشان دادند ولی دیری نگذشت که او را کشتند... پس از آن تاخس جانشین او گردیده قشونی جمع کرد و شهری در نزدیکی دریا و قرب معبد آپلن بساخت ولی او هم بزودی در گذشت. (تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۱۲۷). (۱) - Tachos.

تاخس.

[خ] (اخ) (۱) بنا به روایت دیودور در کتاب ۱۵ بند ۹۲ - ۹۳ از پادشاهان مصر و معاصر اردشیر... تاخس پادشاه مصر خواست با اردشیر جنگ کند و قوای بری و بحری زیاد جمع کرد. در قشون او ده هزار نفر سپاهی اجیر بودند (معلوم است که یونانی بوده اند). دولت اسپارت آژیلاس را برای سرداری این قوه فرستاد و خابریاس آتنی نیز بعنوان اینکه شخصاً به خدمت مصر استخدام میشود نه از طرف مردم آتن بمصر رفت و امیرالبحر بحریه آن که عده اش به دویست کشتی می رسید گردید، خود پادشاه مصر برخلاف عقیده آژیلاس فرماندهی را بر عهده گرفته بطرف فینیقیه حرکت کرد و چون بنزدیکی فینیقیه در آمد از مصر فرستاده ای در رسید و خبر آورد که حاکم مصر یاغی شده و مأمورینی نزد نکتابن پسر پادشاه که فرمانده دسته ای از قشون مصر بود فرستاد تا او را بسطنت دعوت کند. پس از آن شورش بزودی بالا گرفت و به تمام مصر سرایت کرد و پسر پادشاه مصر با شورشیان همداستان گردیده... بالاخره بر اثر این اوضاع پادشاه مصر چاره را در این دید که از کویر عربستان گذشته پناه بدربار ایران برد و عذر تقصیرات را بخواهد (۳۶۱ ق. م.). اردشیر نه فقط از تقصیر او در گذشت بل فرماندهی اردویی را که بنا بود بقصد مصر حرکت کند به وی داد... تاخس بنزد آژیلاس برگشت و چون جرئت نکرد با پسر خود جنگ کند سردار یونانی او را بشهر بزرگی برد و در آنجا قشون نکتابن که از حیث عده برتری داشت او را محاصره کرد. بعد شبانه آژیلاس محصورین را از شهر حرکت داده بجایی برد که موقع محکمی بود (این محل را از هر طرف کانالهایی احاطه داشت). در آنجا بواسطه خوبی موقع و رشادت یونانیها قشون نکتابن شکست خورد و تاخس مجدداً پادشاه مصر شد... این است گفته های دیودور ولی باید در نظر داشت که این مورخ اسامی پادشاهان مصر را مشوش ذکر کرده و نمی توان محققاً معلوم کرد که وقایع مزبور در چه زمانی روی داده اگرچه موافق حساب دیودور یعنی موافق سال سوم المپیاد یکصد و چهارم این وقایع در ۳۶۲ ق. م. روی داده ولی از روایت پلوتارک (آژیلاس، بند ۴۶) معلوم است که دیودور اسم پادشاه مصر را بجای نکتابن تاخس نوشته. (ایران باستان ج ۲ صص ۱۱۳۹ - ۱۱۴۱). رجوع به نکتابن شود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از ملوک باستانی مصر و پسر نکتابنوس اول است. وی بسال ۳۶۳ ق. م. جلوس کرد و یک سال حکومت داشت و بکمک یونانیان مقابل آلكساندر اوخوس مقاومت کرد ولی بتدابیر اجسیلاس، نکتابنوس یاغی وی را مغلوب و مجبور به فرار کرد. (۱) - Tachos.

تاخک.

[خ] (ا) بقول مؤلف تحفه نام آزاددرخت است در تبرستان. (فرهنگ نظام). رجوع به تاخ شود.

تاخن.

[خ] (اخ) (۱) نام یکی از غلامان ارسطو است. مبدل آن تاخن است. (ابن الندیم در وصیت نامه ارسطو). رجوع به تاخن شود. (۱) - Tachon. Tychon.

تاخیانوس.

(اخ) (۱) تخیانوس. نام برکه‌ء بزرگی است در سنجاق و قضای سیروز از ولایت سلانیک و قریه ای هم بهمین نام در ساحل غربی آن هست. برکه‌ء مزبور از توسع و سرشار شدن نهر قره سو در دشت سیروز ایجاد شده است و آن در جنوب شهر مذکور از طرف شمال غربی بسوی شرقی امتداد می یابد، در موسم زمستان و مواقع بارانی اکثر جهات دشت را فراگیرد و از همین جهت طول و عرض ثابتی ندارد ولی در هر حال طولش از ۳۵ و عرض اعظمش از ۷۰ هزار گز کمتر نیست. خشک کردن این دریاچه موجب تزیاید کامل محصولات دشت سیروز میگردد و لذا چندین سال قبل امتیاز شروع به این کار داده شده است. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tachianos.

تاخیره.

[ر / ر] (۱) بخت و طالع و سرنوشت را گویند و بمعنی نصیب و قسمت و آنچه بر آن زاینند و برآیند هم هست، چنانکه گویند «تاخیرهء تو چنین بود» یعنی طالع تو چنین بود و بر آن زادی و برآمدی. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). چنان بود که مثل زنند که تاخیرهء تو چنان بود و بر آن بود یعنی بر آن بزادی (۱) و بر آن پدید آمدی. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی): تاخیرهء تو نه بدان زده است (کذا) کایدر بسیار بمانی بدان (۲). (مخلدی (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). (۱) - فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۵۱۱ جملهء «و بر آن بود یعنی بر آن بزادی» را ندارد. (۲) - در فرهنگ اسدی چ اقبال ایضاً: تاخیرهء تو نه بداز ده است (کذا) - کایدر بسیار بمانی بدان.

تادار.

(۱) (۱) نامی است که در رودبار به درخت داغداغان دهند. (از درختان جنگلی ایران حبیب الله ثابتی ص ۱۷۱). رجوع به تادانه و توغدان و داغداغان شود. (لاتینی) (۱) - Celtis

تادانه.

[ن / ن] (۱) مرکب) حبیب الله ثابتی در کتاب درختان جنگلی ایران نام درخت داغداغان را در لاهیجان تادانه ضبط کرده است ولی غالباً این درخت را در لاهیجان و اطراف بنام «تو» (۱) خوانند. به لغت دیلم حب الزلم است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). تا. داغداغان. توغدان. این اسامی در جنگلهای شمالی ایران بدون تشخیص و فرق به سه قسم درخت خانوادهء سلتیس داده میشود (۲). (۱) - a: Celtis australis b: Celtis caucasica. c: Tournefortu. (۲) - tu.

تادرسی.

[] (اخ) ابن الحسن الاستاذ، وزیر اسدالدوله (صالح بن مرداس) (۱). رجوع به معجم الادباء چ مارگلیوت ج ۱ ص ۲۱۶ شود. (۱) - رجوع به همین نام شود.

تادروسی.

[] (اخ) رفته افندی. او راست: البیانات الجلیله لمدریة القلیویة، مطبعهء توفیق ۱۸۹۸ م. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۲۴).

تادروس.

[(اخ) (وهبی... بک) ناظر مدارس قبطیه در قاهره و معلم سابق زبانها در مدرسه «الاقباط بحاره السقائین». او راست: ۱ - الاثر الجلیل فی رثاء افندینا اسماعیل چ مصر ۱۳۱۳ ه. ق. ۲ - الاثر النفیس فی تاریخ بطرس الاکبر و محاکمه الکسیس، چ بولاق ۱۳۲۲ ه. ق. ۱۹۰۴ م. در ۱۶۰ صفحه. ۳ - ترجمه الامیر عریان بک، رئیس سابق کتاب نظارت مالیه و در آخر آن مرثیه ای برای وی و مدح باسیلی بک مستشار محکمه استیناف، چ بولاق ۱۳۰۵ ه. ق. / ۱۸۸۸ م. در ۱۲ صفحه. ۴ - الخلاصه الذهبیه فی اللغه العربیه در بولاق بسال ۱۲۹۲ ه. ق. ۵ - عنوان التوفیق فی قصه سیدنا یوسف الصدیق که در آخر آن مقدمه ای ادبی است. در مطبعه الاعلامیه بسال ۱۳۰۲ ه. ق. در ۸۸ صفحه چاپ شده. ۶ - مرآة الظرف فی فن الصرف، در مصر بسال ۱۳۰۷ ه. ق. در ۱۰۳ صفحه طبع شده. (از معجم المطبوعات ج ۲ ستون ۱۹۲۴ - ۱۹۲۵).

تادروس.

[(اخ) رمزی افندی. یکی از نویسندگان جریده مصر. او راست: ۱ - الاقباط فی القرن العشرين در پرورش و رشد مردم مصر و احوال اجتماعی و دینی و علمی آنان... در ۱۸۴ صفحه، مصر ۱۹۱۰ م. ۲ - حاضر الحبشه و مستقبلها، در ۱۷۱ صفحه (با تصاویر)، مصر. ۳ - الدنيا و الآخرة. در مطبعه رعمسیس چ ۱۹۱۳. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۲۵).

تادروس.

[(اخ) اسکندر افندی تادروس بک شونده منقباوی. صاحب جریده مصر، متولد در اسیوط بسال ۱۸۵۷ م. وی تاریخ الامیه القبطیه و کتبه تألیف بانو ا. ل. بتشر را در سال ۱۹۰۱ م. از انگلیسی به عربی ترجمه و در چهار جزء منتشر کرده است. (از معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۲۴).

تادفی.

[(اخ) محمد بن یحیی بن یوسف الربعی التادفی الحلبی. نخست بر طریقه حنبلی بود و سپس حنفی گردید. وی از بعضی دانشمندان در حلب و از شهابی ابن نجار حنبلی در قاهره و غیره کسب علم کرد و در نظم و نثر بارع شد. به نیابت قضاء حنبلیان در حلب گماشته شد و همچنان به مناصب عالیه در دو دولت چرکسی مصر و عثمانی در حلب و حماه و دمشق نایل آمد، آنگاه به قاهره رفت و در سال ۹۴۹ ه. ق. به حماه بازگشت و در آنجا قلندالجواهر را در مناقب شیخ عبدالقادر گیلانی و دیگر رجال نوشت (در مصر به چاپ رسیده است). وی در حلب در اوائل شعبان ۹۵۰ ه. ق. وفات یافت. رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۲۸۷ و تاریخ حلب ج ۶ ص ۲۵ شود.

تادل.

[(اخ) از جبال بربر در مغرب تلمسان و فاس، و از آنجاست ابو عبدالله محمد بن محمد بن احمد انصاری قرطبی تادلی. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: این نام را به قسمتی واقع در بین تلمسان و فاس از رشته کوههای درن در آفریقای شمالی اطلاق کنند. ابو عبدالله محمد انصاری تادلی شاعر مشهور در قرطبه، از نواحی این کوه برخاسته است.

تادلی.

[دَلِی] (ص نسبی) منسوب به تادله. رجوع بهمین کلمه شود.

تادلی.

[دَلِی] (اخ) ابو عبدالله محمد بن محمد بن احمد انصاری قرطبی تادلی، از تادله (رجوع بهمین کلمه شود). وی شاعر و ادیب بود و ابوالقاسم زمخشری را مدح گفت. (از معجم البلدان: تادله).

تادلی.

[دَلِی] (اخ) یوسف بن یحیی المغربي اللغوی، معروف به تادلی. متوفی بسال ۵۴۰ ه. ق. او راست: نهاییه المقامات فی درایه المقامات للحریری. (اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۵۵۲).

تادمکه.

[] (اخ) شهری است در سودان. دمشق در نخبه الدهر آرد: تادمکه مانند مکه در میان کوهها قرار دارد و زندگی مردم آنجا مانند سایر مردم آفریقا است و مردان آنجا نقاب بر چهره اندازند و جز چشمانشان چیزی از صورتشان دیده نمی شود ولی زنانشان بی نقابند. (از نخبه الدهر دمشق ص ۲۳۹).

تادن.

[دَلِی] (اخ) تاذن. قریه ای از قرای بخارا، و از آنجاست ابو محمد حسن بن جعفر... (از معجم البلدان) (مرصد الاطلاع).

تادنی.

[دَلِی] (ص نسبی) منسوب به تادن. رجوع به مادهء بعد شود.

تادنی.

[دَلِی] (اخ) ابو محمد حسن بن جعفر بن غزوان سلمی تادنی (منسوب به تادن). وی از مالک بن انس و جماعتی دیگر روایت دارد و ابوبکر محمد بن عبدالله بن ابراهیم بنجیکتی و حاسد بن مالک بخاری و غیر آن دو از او روایت کنند. (از معجم البلدان). و رجوع به انساب سمعانی برگ ۱۰۲ (تاذنی) شود.

تادوان.

[دَلِی] (اخ) دهی از دهستان و بخش خفر شهرستان جهرم که در ۲۸ هزارگزی جنوب خاور باب انار، کنار راه فرعی خفر به گوکان واقع است. جلگه، گرمسیر و مالاریائی است و ۹۶۵ تن سکنه دارد، آب آن از رودخانه قره آغاج و چشمه است. محصول آنجا غلات، برنج، تریاک، مرکبات و خرما است. شغل اهالی باغداری و زراعت. صنعت دستی زنان بافتن روی گیوه است. دارای دبستان. در دوهزارگزی شمال ده در تنگ تادوان ساختمانهای خرابه ای موجود است که معروف به قلعه گبرها و نقارخانه است. تاریخ و منظور از بنای آن معلوم نیست، بقول مشهور مقبره ای بوده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). در فارسنامه ناصری

آمده: خفر در اصل خبر بیای ايجاد است یعنی محکم و استوار و پیچیده، میانه جنوب و مشرق شیراز است، درازای آن از تادوان تا اشکوری نه فرسخ، پهنای آن از خانه کهدان تا باغ کبیر چهار فرسخ، محدود است از جانب مشرق بلوک فسا و از سمت شمال بلوک سردستان... (فارسنامه ناصری در ذیل بلوکات فارس ص ۱۹۶).

تاده.

[د] (اخ) (۱) یکی از حواریون مسیح. نویسندگان کلیسای گویند، که آنگار پادشاه حُشْرُون معاصر مسیح (ع) بود. او بمرضی علاج ناپذیر مبتلا گردید و توسط آنانیاس (۲) یکی از پیروان مسیح نامه ای برای او ارسال داشت. عیسی (ع) شخصی را «تاده» نام نزد وی فرستاد و آنگار و مرضای دیگر از او شفا یافتند. این خبر از اوسویوس نویسنده کلیسای است و نویسندگان دیگر کلیسای نیز بعدها آن را ذکر کرده اند ولی اکنون عموماً این خبر را صحیح نمی‌دانند. بعض نویسندگان کلیسای نوشته اند که جواب مسیح (ع) بنامه آنگار و صورت عیسی (ع) مدتها در ادس بوده و این اشیاء را در زمان سلطنت لوکاپن (۳) (در حدود ۹۲۰ م.) به قسطنطنیه نقل کردند، تا زمان امپراطور میشل پافلاگونی (۴) در آن شهر بود و پس از آن مفقود گردید. موسی خورن گوید (کتاب ۲، فصل ۲۹) که جواب نامه آنگار را طوماس (۵) نامی از حواریون عیسی (ع) نوشت. ترجمه ارمنی نامه عیسی با ترجمه یونانی روایت اوسویوس مغایرت کلی ندارد و از اینجا باید استنباط کرد که هر دو ترجمه یک اصل بوده که به مسیح (ع) نسبت میداده اند. موسی خورن گوید که آنگار سی و هشت سال سلطنت کرد و بدست تاده حواری عیسی که او را شفا داد دین مسیح را اختیار کرد. تاریخ ارمنستان فصل ۳۰ (ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۳۳). (۱) - Empereur - (۳) - Ananias. (۲) - Thadee. (۴) - Michel Paphlagonien. (۵) - Thomas Lecapene.

تادیزه.

[] (اخ) قریه ای است از قراء بخارا، و تادیزی منسوب بدانجاست. (معجم البلدان) (انساب سمعانی برگ ۱۰۲ «ب»).

تادیزی.

[زی ی] (ص نسبی) منسوب به تادیزه.

تادیزی.

[زی ی] (اخ) ابوعلی حسن بن ضحاک (۱) بن مطربن هناد تادیزی بخاری. وی از اسباط بن یسع روایت کند و ابوبکر محمد بن حسن مقری از او روایت دارد. وی به شعبان ۳۲۶ ه. ق. درگذشت. رجوع به معجم البلدان (تادیزه) و انساب سمعانی برگ ۱۰۲ «ب» شود. (۱) - در انساب سمعانی: ابوالحسن بن الضحاک.

تادری.

[] (اخ) ابن اسطین النصرانی. از منشیان هشام بن عبدالملک بود، و وی او را تقلد دیوان حمص داد. (کتاب الوزراء والکتاب ص ۳۸).

تادف.

[ذ] (اخ) قریه ای است که بین حلب و بین آن چهار فرسنگ است، از وادی بطنان از ناحیه بضاعه. امرؤالقیس آنرا در شعر خویش آورده گوید: و یاربّ یوم صالح قد شهدته بتاذف ذات التل من فوق طرطرا. و بدان منسوب است ابوالماضی خلیفه... (از معجم البلدان).

تاذفی.

[ذ] (ص نسبی) منسوب به تاذف.

تاذفی.

[ذ] (اخ) ابوالماضی خلیفه بن مدرک بن خلیفه تمیمی تاذفی. سلفی از وی در رحبه شعر نوشت، و او از اهل ادب بود. (از معجم البلدان: تاذف).

تاذفی.

[ذ] (اخ) یوسف بن عبدالرحمن بن حسن تاذفی. مردی دانشمند بود. وی بسال ۸۲۶ ه. ق. در تاذف متولد شد و در حلب پرورش یافت و در همان جای سال ۹۰۰ ه. ق. وفات یافت. او راست: «مفاتیح الكنوز». (از الاعلام زرکلی ج ۳ ص ۱۱۸۱).

تاذن.

[ذ] (اخ) قریه ای است از قراء بخارا، و تاذنی منسوب بدانجاست. (از انساب سمعانی برگ ۱۰۲ «ب»). رجوع به تاذن شود.

تاذنی.

[ذ] (ص نسبی) منسوب به تاذن و تاذن. رجوع به تاذنی شود.

تار.

(۱) چیز دراز بسیار باریک مثل موی و لای ابریشم و رشته پنبه و تنیده عنکبوت. (فرهنگ نظام). تانه بافندگان که نقیض بود است. (برهان) (انجمن آرا). ریسمان جامه که بهندی تانا گویند. (غیاث اللغات). ریسمان پارچه که در طول واقع شده است، و آنکه در عرض واقع میشود پود است. (فرهنگ نظام). رشته و ریسمان و نخ. (آندراج). تار پود را گویند. (فرهنگ جهانگیری). تار و تاره و تان و تانه، ضد پود. (فرهنگ رشیدی). تنسته جامه که ضد پود است و آنرا تان و تاره و فرت نیز گویند. (شرفنامه منیری): سدی؛ تار جامه. سادات؛ تار جامه. حابل، تار و نابل، پود بود. (منتهی الارب): ز یزدان و از ما بر آنکس درود که تارش خرد باشد و داد بود. فردوسی. پیاموختشان رشتن و تافتن بتار اندرون پود را بافتن. فردوسی. ز دیبای زربفت رومی دویست که گفתי ز زر جامه را تار نیست. فردوسی. نیازرد یک موی گیو از تنش ندزید یک تار پیراهنش. فردوسی. چو پیران بیامد بنزدیک رود سپه بد پراکنده چون تار و پود. فردوسی. از این گونه لشکر سوی کاسه رود برفتند بی مایه و تار و پود. فردوسی. دگر خواسته هرچه آورده بود ز اندک ز بسیار از تار و پود. فردوسی (از شرفنامه منیری). وز او باد بر شاه گیتی درود کز او خیزد آرام را تار و پود. فردوسی (از شرفنامه منیری). هوا پود شد برف چون تار گشت سپهدار از آن کار بیچار گشت. فردوسی. هر یکی را درخور خدمت ثباتی داد

خوب خلعتی کو را بزرگی پود بود و فخر تار. فرخی. مملکت را ملک چنین باید تا بود کار ملک راست چو تار. فرخی. آن تنگ دهان تو ز بیجاده نگینی است باریک میان تو چو از کتان تاریست. فرخی. گلها کشیده اند بسر بر کبودها نه تارها پدید بر آنها نه پودها. منوچهری. خدایگانا چون جامه ایست شعر نکو که تا ابد نشود پود او جدا از تار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۱). سپاهسالار نیک احتیاط کرده بود تا کسی را رشته تار زین نشد. (تاریخ بیهقی). نخست آنچه آوردند می کردند تا جمله پیش سلطان آوردند چنان که رشته تار از برای خود بازنگرفت. (تاریخ بیهقی). جان جامه نپوشد مگر از بافته حکمت مر حکمت را معنی پود است و سخن تار. ناصر خسرو (دیوان چ تهران ۱۳۰۷ ه. ش. ص ۱۹۳). بیارد سوی بوستان خلعتی که لؤلوش پود است و پیروزه تار. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۱۹۹). تنت چو پیرهنی بود جائت را و اکنون همه گسسته و فرسوده گشت تارش و پود. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۹۱). میوه او را نه هیچ بوی و نه رنگ است جامه او را نه هیچ پود و نه تار است. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۵). جز از عذر و جفا هر چند گشتم ندیدم کار او را پود و تار. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۴۴۳). بحله دین حق در پود تنزیل به ایشان بافت از تأویل تار. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۴۲۵). تنت چو تار است، جائت پود، تو جامه جامه نماند چو پود دور شد از تار. ناصر خسرو (دیوان ایضاً ص ۱۶۵). من نپسندم ترا پیود کنون چون نپسندی همی بتار مرا. ناصر خسرو. آنچه دانا گوید آنرا لفظ و معنی پود و تار و آنچه نادان گوید آنرا هیچ پود و تار نیست. ناصر خسرو. تا تن بغم عشق تو نابود شده ست تن تار بلا- و رنج را پود شده ست. ابوالفرج رونی. بخت رمیده را نتوان یافت چون توان ز آن تار کافتاب تند پود و تار کرد. خاقانی. کتف کوتاه را ردا بافد که زراندود تار بندد صبح. خاقانی. چون بدین زودی کفن می بافت او را دست چرخ کاشکی در بافتن من تار او را پودمی. خاقانی. رشته جانت ز غم یک تار ماند شکر کن کآن تار نگسستی هنوز. خاقانی. نساج نسبتم که صناعات فکر من الا ز تار و پود خرد جامه تن نیند. خاقانی. ز آن مقنعه کآن شاه به بهرام فرستاد یک تار بصد مغفر رستم نفروشم. خاقانی. وشی جامه ای داشتی هفت رنگ چو گل تار و پودش بر آورده تنگ. نظامی. جامه تن چاک شد تار ز پیراهن ببخش کز چنان رشته توان پیوند کرد این چاک را. جامی. کای که وقتی پنبه بودی در کتو وقت دیگر ریسمان بودی و تار. نظام قاری. تار و پود عالم امکان بهم پیوسته است عالمی را شاد کرد آنکس که یک دل شاد کرد. صائب ||. آنچه از آهن و برنج و نقره و طلا و مانند آن سازند. (از آندراج). فلز خیلی باریک کرده مثل مو و ابریشم. (فرهنگ نظام). تار ساز. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). تار ساز چون چنگ و طنبور و قانون و امثال آن. (آندراج). محمد معین در حاشیه برهان قاطع آرد: از اوستا: تره (۱) (قیاس شود با هندی باستان: تاتره (۲) = رشته، طناب). مؤلف فرهنگ نظام آرد: اگر تار فلزی روی ظرف مجوفی کشیده شود و با مضرابی به آن تارها بزنند صدای ساز میدهد. یکی از اقسام ساز ایران را برای این تار می گویند که روی آن تارهای فلزی کشیده شده است، این لفظ در سنسکریت «تره» است: رود؛ ... تار که بر روی سازها کشند. (برهان): و آن هشت تا بربط نگر جان را بهشت هشت در هر تار ازو طوبی شمر صد میوه هر تار ریخته. خاقانی. تار که بر بربط ناهید بست زنگ که بر محمل خورشید بست؟ جامی (تحفه الاحرار). تار از رگهای جان بستیم بر قانون درد میزند خوش ناخنی در سینه افغان ما. ظهوری (از آندراج). دیدیم بسی ناخوشی از محتسب اما نی تار بریدیم و نه مضراب شکستیم. طالب آملی (از آندراج). آتش می تیره سازد شعله آواز را بر کدوی باده باید بست تار ساز را. غنی (از آندراج ||). تار ابریشم. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ جهانگیری): تن چو تار قز و بریشم دار ناله زین تار ناتوان برخاست. خاقانی. زهره شد از چنگ پر آوازه اش تار بریشم ده شیرازه اش. جامی (تحفه الاحرار ||). رشته ریسمان: آن ساعدی که خون بچکد زو ز نازکی گر برزنی بر او بر، یک تار ریسمان (۳). خسروی. هر چند رستم است (۴) در آید ز سهم تو دشمن بچشم سوزن چون تار ریسمان. سوزنی. - مثل تار ریسمان؛ بسی لاغر: چون تار ریسمان تن او شد نزار و من بسته کجا شوم یکی تار ریسمان؟ و طواط (از امثال و حکم ج ۳ ص ۱۴۱۶ ||). مطلق رشته. نخ. - تار سبجه؛ رشته تسبیح. (آندراج). - تار شمع؛ رشته درون شمع که برافروزند. (آندراج). - تار طراز: بجهد گر جهانی ز سر کوه بکوه بدود گر بدوانی ز بر تار طراز. منوچهری.

برکشد تار طراز عنبرین از کام خویش چون برآرد عنکبوت از کام خود تار طراز. منوچهری (در صفت قلم). رجوع به تراز شود. - تار عنکبوت؛ هریک از رشته های باریک که عنکبوت یک بار از دهان بیرون دهد. لعابی باریک که عنکبوت بدان خانه تَنَد. کارتَنک. رشته و نخ که عنکبوت کند خانه ساختن خود را. رشته ای که عنکبوت از لعاب خود کند: ختیغور؛ تار عنکبوت ماندی که از هوا فرودآید در سختی گرما و نیست گردد. (منتهی الارب): جز مر ترا بخدمت اگر تن دوتا کنم چون تار عنکبوت مرا بگسلد میان فرخی. در حصن آهنین به امان باشد آنکه بست از عنکبوت هیبت تو بر میان دو تار در پیش اژدهای دمان در محاربت بر تار عنکبوت دواسبه رود سوار. سوزنی. چشمم چو غار و اشک برو تار عنکبوت کرده در آن خیال تو چون مصطفی مقرر. قآنی. - تار گوهر؛ رشته و نخ که دانه های تسیح یا مروارید و غیره را از آن گذرانند. سلک. (آندراج): شد رشته جان من یک تار مگر روزی در عقد بکار آید این تار که من دارم. خاقانی. دو فتوح است تازه در یک وقت دو لطیفه ست سفته در یک تار. خاقانی. - مثل تار عنکبوت؛ بسیار نحیف. (امثال و حکم ج ۳ ص ۱۴۱۶). رجوع به تار عنکبوت شود. - امثال: در جیش را تار عنکبوت گرفته است؛ زمانی دراز است که نقدی در جیب ندارد. (امثال و حکم ج ۲ ص ۷۸۳). - تار فغان (اضافه استعاری)؛ افغان تشبیه به تار شده: بیدلم تار فغانم نگسلد رشته آه از زبانم نگسلد. طالب آملی (آندراج). - تار موی؛ (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان). تار زلف و گیسو. (آندراج). یک موی از دسته موی زلف: که نازارد از کینه یک تار موی بر آن سرو سیمین بر ماهروی. فردوسی. بنده و فرزندان و هر کس که دارد بفاوی یک تار موی خداوند باد که سعادت بندگان آن باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۸۳). بنده در راه مدحت تو همی بر رهی همچو تار موی رود. سوزنی. داد دستاری بحسان اندرو یک تار موی بهتر از دستار و دستار از خراج مصر و شام. سوزنی. ندهیم تار مویی که میان جان بیندم نه غلام عشقم ای جان چه کمر دریغ داری؟ خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۸۷۶). تار مویم بمن نمود سپید زین نمودن غمان من بفرود. خاقانی. از تب چو تار موی مرا رشته حیات و آن موی همچو رشته تب بر بصد گره. خاقانی. برده رونق به تیزبازاری تار زلفش ز مشک تاتاری. نظامی. شود بر حصاری بیک تار موی. نظامی. چه دیدم تیزرایی تازه رویی مسیحی بسته در هر تار مویی. نظامی. می نماند در جهان یک تار مو کل شی هالک الا وجهه. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۴۰۰). هیچکس در ملک او بی امر او در نیفزاید سر یک تار مو. مولوی (مثنوی ایضاً ص ۵۱۲). بعنایت الهی یک تار موی از دست مبارک ایشان متغیر نگشته بود. (انیس الطالین بخاری نسخه کتابخانه مؤلف ص ۱۶۹). شد لیلی را درون ز غم شاد و آن نامه ز جیب خویش بگشاد پیچید در آن به آرزویی برگ گاهی و تار مویی یعنی ز آن روز کز تو فردم چون مو زارم، چو کاه زردم. جامی (لیلی و مجنون). تار نقاب. (آندراج): نازم به آتشین نگه خود که بارها چون تار زلف تار نقاب از رخ تو ریخت. طالب آملی (آندراج). تا مخفف تار است. رجوع به تا شود. ساز ایرانی (۵) و آن دارای پنج سیم است که با زخمه نوازند و بر کاسه آن پوست بره تنک کشیده باشد. سازی ایرانی از ذوات الاوتار. آلتی موسیقی است که اختراع آن را ایرانیان کرده اند، و سه تار و ویلن را به تقلید تار ساخته اند. تار عبارت است از کاسه ای از چوب توت، و بدنه و دسته تار از چوب فوفل و گردوی کهنه و پوست بره تودلی بر روی کاسه می کشند و روی دسته را با استخوان پای شتر می بندند و خرک روی کاسه را از شاخ گوزن می گذارند و سپس شش سیم، سه تای آن زرد و سه تا سفید، از خرک تا دسته می کشند و از روده گوسفند بیست و پنج پرده به آن می بندند و با مضراب می نوازند. از معاریف استادان تار ساز اخیر، مرحوم یحیی و مرحوم استاد فرج الله بودند. سابقه تاریخی تار: روح الله خالقی در کتاب سرگذشت موسیقی ایران آرد: تار در لغت بمعنی رشته است و در آلات موسیقی همانست که به اصطلاح امروز سیم گفته میشود و پیشینیان آنرا وتر می نامند. هیچ سازی نیست که از آن بی بهره باشد مگر آلات بادی که در آنها فشار هوا موجب ارتعاش و تولید صوت می شود. معلوم نیست از چه زمان این نام بسازی که امروز در دست ماست اطلاق شده است، تنها در شعر فرخی سیستانی در ردیف غز و نزهت که نام دو آلت موسیقی است بکار رفته است: هر روز یکی دولت و هر روز یکی غز و هر روز یکی نزهت و هر روز یکی تار. آنچه

مسلم است ما تا دوره صفویه سازی بنام و شکل تار امروزی نداشته ایم زیرا در نقاشی های آن دوره هم اثری از آن دیده نمی شود، در صورتی که در مجلس بزم تالار چهل ستون اصفهان کمانچه و عود و سنتور را می بینیم. ساز دیگری در ایران بنام طنبور سابقه ای بسیار قدیم دارد که فارابی نیز از آن نام می برد و در اشعار شاعران پیشین ایران هم ذکر آن رفته است، چنانکه منوچهری دامغانی گوید: بیاد شهریارم، نوش گردان بانگ چنگ و موسیقار و طنبور. و همچنین در جای دیگر سروده است: خنیاگرا، فاخته و عندلیب را بشکست نای در کف و طنبور در کنار. و ناصر خسرو گوید: آن یکی بر جهد چو بوزنگان پای کوبد بغمهء طنبور. بعضی گویند تار، همان بربط باستانیست که بعدها عود نامیده شده است: در این که عود و بربط یکیست شکی نمی باشد ولی تار به طنبور بیشتر شباهت دارد تا به عود و بربط. در قدیم دو نوع طنبور بوده است: طنبور خراسانی و طنبور بغدادی. این ساز دو سیم داشته و مضربی بوده که با انگشتان دست راست نواخته می شده و هم اکنون در کردستان معمولست، حتی در تهران یکی از قضات محترم دادگستری که شاید نخواهد نامش را ذکر کنم این ساز را در نهایت خوبی می نوازد و نواهای قدیم موسیقی کرد را که خود بحث جداگانه ایست در کمال زیبایی اجرا می کند... برخلاف عود که دسته ای کج دارد، دستهء طنبور راست و بلند است و مانند تار، پرده بندی می شود ولی عدهء پرده های آن کمتر است. شکل طنبور همه جا در نقاشیهای قدیم بخصوص در مینیاتورها دیده میشود و کاسهء آن از چوبست و دهانهء آن هم پوست ندارد مثل سه تار، ولی کاسه اش بزرگتر است بشکل یک نصفهء خربوزه. بنظر چنین میرسد که سه تار از نوع طنبور بوده است با این تفاوت که طنبور را با چهار انگشت دست راست (بدون شست) بصدا می آورند ولی در سه تار، ناخن سبابه عمل مضراب را انجام میدهد. تصور می کنم چون صدای سه تار کم بوده است کاسهء این ساز را بزرگتر کرده و روی آن پوست کشیده اند و با مضراب فلزی نواخته اند تا طنین آن بیشتر شود. وجه تسمیهء سه تار معلومست زیرا در اول سه سیم داشته و بعدها یک سیم به آن اضافه شده است (۶)، هنوز هم برخی از اهل فن آنرا سه سیم مینامند. سیمهای تار هم اقتباس از سه تار است منتها برای اینکه صدا قویتر شود سیمهای اول و دوم (زرد و سفید) را جفت بسته اند و پنج سیم پیدا کرده است و سیم ششم چنانکه معروفست بعدها به وسیلهء غلامحسین درویش از روی سه تار، به آن اضافه شده است. اینکه شهرت دارد ابونصر فارابی مخترع تار بوده است حکایتی بیش نیست و سند تاریخی ندارد. در دورهء صفویه از نوازنده ای بنام استاد شهسوار چهارتاری نام برده اند و معروفست که شیخ حیدر (وفات ۸۹۸ ه. ق.) که یکی از مؤسسين این سلسله است مخترع چهارتار است. همچنین گویند شخصی بنام رضاءالدین شیرازی شش تار را اختراع کرده است. در دورهء قاجاریه تار یکی از ارکان موسیقی ایران شده است... «اوژن فلاندن» آنرا چنگ نامیده است و این نامگذاری مناسب نیست زیرا چنگ از سازهای بسیار قدیم مشرق زمین و ایرانست که در نقش برجستهء طاقستان کرمانشاه هم نمونهء آن موجود است. در آنجا چنگ قدیم بخوبی دیده میشود که بسبک هارپ اروپایی ولی ساده تر با هر دو دست نواخته میشود ولی تار غیر از چنگ است. ساز دیگری هم از نوع طنبور و سه تار در ایران داریم که دوتار نامیده میشود و در میان ترکمن های دشت گرگان نیز معمولست (۷). شاید بتوان در قفقاز که نوعی از تار بسیار معمولست سابقهء قدیمتری برای تار پیدا کرد. تار در میان آلات مضربی از همه خوش آهنگتر است و هر چند نواقصی دارد چنانکه پوست آن در اثر تغییر هوا باعث کم و زیاد شدن صدا میشود و سیمها چون نازک است زود بزود پاره میگردد و دستهء بلند آن نواختن و مخصوصاً نوت خوانی را مشکل می کند ولی چون سازهای مضربی اروپایی مانند ماندولین و گیتار و بالالایکا صدایشان خشک است و لطف صوت تار را ندارد، هنوز سازی نتوانسته است جانشین آن بشود و برای موسیقی ما و نشان دادن حالات مخصوص آن بهترین اسباب است که دارای آهنگی مطلوب و طنین خوبیست و اگر نوازنده بامهارت و خوش سلیقه باشد تأثیر بسیار در شنونده دارد... (سرگذشت موسیقی ایران صص ۱۴۴ - ۱۴۸). مشهورترین استادان نوازندهء تار در عصر اخیر:

۱- آقا علی اکبر: در دربار ناصرالدین شاه میزیست و مورد محبت شاه بود. ۲- آقا غلامحسین: برادرزاده و شاگرد علی اکبر که او هم مانند عمویش در دربار ناصرالدین شاه مورد توجه و علاقهء مخصوص شاه بود. ۳- نعمت اللهخان معروف به اتابکی که در

کرمان در دستگاه فیروز میرزا نصرت الدوله بود و سپس به تهران آمد و بدستگاه اتابک منتقل شد. ۴- یوسف خان صفایی: بسبب انتساب با ظهیرالدوله بیوسف خان ظهیرالدوله ای معروف شد. ۵- محمدعلی خان مستوفی. ۶- میرزا حسن فرزند آقا علی اکبر. ۷- میرزا عبدالله فرزند آقا علی اکبر و شاگرد آقا غلامحسین. ۸- حسینقلی فرزند آقا علی اکبر و شاگرد آقا غلامحسین و میرزا عبدالله. ۹- اسماعیل قهرمانی. ۱۰- سیدمهدی دبیری. ۱۱- علی اکبر شهنازی فرزند و شاگرد حسینقلی. رجوع شود به کتاب سرگذشت موسیقی ایران تألیف روح الله خالقی صص ۹۸ - ۱۴۴. میان سر یعنی تارک سر که آن مفرق است. (شرفنامه منیری). میان سر یعنی فرق سر، در این صورت مخفف تارک است. (آندراج). میان سر. (فرهنگ رشیدی) (برهان) (فرهنگ اسدی نخجوانی). تارک. (فرهنگ اسدی نخجوانی). تارک سر. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ اوبهی). فرق سر و تارک سر. (انجمن آرا) (برهان). کللال. چکاد. هباک. تالا (بلهجه افغانی): فرق؛ تار سر که راهی است میان موی سر. مفرق؛ تار سر که فرق جای موی سر است. قبص؛ بزرگ شدن سر، یا تار سر. رماعه. (متهی الارب): زدن مرد را تیغ (۸) بر تار خویش به از بازگشتن (۹) ز گفتار خویش. ابوشکور (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۲۳). تیره سیه کرده و روی پیل پراکنده بر تار اسبانش نیل. فردوسی. ای سر اولاد مصطفی که زایزد تاج شرف داری و کرامت بر تار. سوزنی. آن کز خط فرمائش برون برد سر پای گردد تنش آزرده و تا تار شکسته. سوزنی. اگر صبح کند کاج باشد و مطراق همی زندهش چندانکه بشکند سر و تار. سوزنی. سؤال منکر را پاسخ آنچنان دادم که خرد شد ز دپوشش ز پای تا تارم. سوزنی. و رجوع به تارک شود. (۱) - (۳) - **tantra** - (۲) - **tathra** - ن ل: تارپریان. (۴) - ن ل: رسم نیست. (۵) - (۶) - **Thar** - گویند سیم اضافی را مشتاق علیشاه بکار برده است چنانکه برخی آنرا «سیم مشتاق» گویند. (۷) - مؤلف تاریخ عضدی مینویسد: شب ها هر وقت آقا محمدخان قاجار حالت خوشی از برایش دست میداد و دماغی داشت دو تار که زدن این تار در میان تراکمه معمولست میزد. (تاریخ عضدی ص ۷۸). (۸) - ن ل: چوب. (۹) - ن ل: بازماندن.

تار.

(ص) محمد معین در حاشیه برهان قاطع آرد: اوستا: تشره (۱) (تاریک) (از تمسره (۲)، تنسره (۳))، هندی باستان: تمیسره (۴) (تاریک)، پهلوی: تار (۵)، کردی: تاری (۶)، افغانی: تور (۷)، استی: تلینگه (۸)، تلینگ (۹) (تاریکی، تاریک)، تر (۱۰) (کتیف، غمگین)، بلوچی: تار (۱۱)، سریکلی: تار (۱۲)، منجی: تراوی (۱۳)، گیلکی: تار (۱۴) - انتهی. تاریک (۱۵). (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ جهانگیری). تیره و تاریک. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). بدون روشنی و یا کم روشنی و تیره. (فرهنگ نظام). تاری. تاره. تاران. تارین. تیره. دیجور. مظلم. ظلمانی سیاه. مقابل روشن: بشد میزبان گفت کای نامدار بودی در این خانه تنگ و تار. فردوسی. چو شب گشت پیدا و شد روز تار شد اندر شبستان کی نامدار. فردوسی. از ایدر برو تازیان تا بلخ که از بلخ شد روز ما تار و تلخ. فردوسی. چو خورشید بر چرخ لشکر کشید شب تار تازنده شد ناپدید، یکی انجمن کرد خاقان چین بزرگان و گردان توران زمین. فردوسی. بتاراج داده کلاه و کمر شده روز تار و نگون گشته سر. فردوسی. ز بس گرد لشکر جهان تار شد مگر مهر رخشان گرفتار شد. فردوسی. ز گشت دلیران بر آن دشت جنگ چو شب گشت آوردگه تار و تنگ. فردوسی. چنین تا سپهر و زمین تار شد فراوان ز ترکان گرفتار شد. فردوسی. چنین گفت شیر ژیان با پلنگ که بر غرم چون روز شد تار و تنگ. فردوسی. چنین گفت کاکنون سر بخت اوی شود تار و ویران شود تخت اوی. فردوسی. ز اندیشه او چو آگه شدم از ایران شب تار بیره شدم. فردوسی. شهنشاه لهراسپ در شهر بلخ بکشتند و شد روز ما تار و تلخ. فردوسی. صعب چون بیم و تلخ چون غم جفت تار چون گور و تنگ چون دل زفت. عنصری. ز بس گرد چون پود در تار شد بر آن غول چهران جهان تار شد. اسدی (از فرهنگ جهانگیری). خرد است آنکه اگر نور چراغ او نیستی، عالم یکسر شب تارستی. ناصر خسرو. روز رخشنده کزو شاد شود مردم از پس انده و رنج شب تار آمد. ناصر خسرو (دیوان چ تهران ص ۱۰۹). طلعت مستنصر از خدای جهان را ماه منیر است و این

جهان شب تار است. ناصر خسرو. غار جهان گرچه تنگ و تار شده ست عقل بسنده ست یار غار مرا. ناصر خسرو. روزهای روشن گیتی همه بر عدوی تو شبان تار باد. مسعود سعد. شب تار و ره دور و خطر مدعیان تا در دوست ندانم بچه عنوان برسم. خاقانی. حرز عقل است مرهم دل ریش تیغ روز است صیقل شب تار. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۰۲). دانم که نذهی داد من، روزی نیاری یاد من بشنو شبی فریاد من، داغ شب تار آمده. خاقانی. خود ندارد حواری عیسی روز کوری و حاجت شب تار. خاقانی. گشاید بند چون دشوار گردد بخندد صبح چون شب تار گردد. نظامی. چنانکه از شب تار صبح برآید. (گلستان). شب تار است و ره وادی ایمن در پیش آتش طور کجا موعده دیدار کجاست؟ حافظ. بندگی حق بشب تار کن رغبت مزدت چو بود کار کن. عماد فقیه. -تار شدن (گشتن، گردیدن) چشم؛ تیره شدن آن. کم شدن بینایی چشم: چشمهایم تار شده است: بر آن مرد بگریست بهرام زار وز آن زهر شد چشم بهرام تار. فردوسی. یکی خیمه زد بر سر از دود قار سیه شد هوا چشمها گشت تار. فردوسی. هر چشم که از خاک درت سرمه او بود ز آوردن هر آب که آرد نشود تار. سنائی. || گل آلود. مقابل روشن (۱۶): این آب کمی تار است. (۱) - tathra. (۲) - tamsra. (۳) - tansra. (۴) - tamisra. (۵) - tar. (۶) - tari. (۷) - tor. (۸) - talinga. (۹) - taling. (۱۰) - tar. (۱۱) - tar. (۱۲) - tar. (۱۳) - taravi. (۱۴) - tar. (۱۵) - Tenebreux. Sombre. Obscur (فرانسوی) Qui n'est pas clair. (۱۶) - Qui n'est pas. (فرانسوی) limpide.

تار.

(۱) نام درختی مشابه درخت خرما. به این معنی مفرس تار (۱) است که به تالی ثقیل هندی است. (آندراج) (غیاث اللغات). درختی است در هندوستان شبیه بدرخت خرما. (برهان) (فرهنگ رشیدی). رجوع به انجمن آرا شود. آبی از آن حاصل کنند که نشاء شراب دهد. (برهان) (انجمن آرا). درختی است شبیه بدرخت خرما که از آن آبی حاصل کنند که نشاء و دردسر آورد، اکثر در ملک هندوستان یافت شود و شرح آن در ذیل لغت تال مرقوم خواهد شد. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به تال (درخت) شود. || بمعنی ریزه ریزه و پاره پاره. (برهان). تارتار بمعنی ریزه ریزه نیز آمده است. (انجمن آرا) (آندراج): شد ز سر زلف او صبح معبر نسیم کرد مه روی او طره شب تارتار. خاقانی. رجوع به تارتار شود. || در ترکی بمعنی تنگ است که ضد فراخ باشد. (آندراج) (غیاث اللغات). (۱) - تهار.

تار.

(اخ) ظاهراً نام کوچه ای به بخارا: دریغ شهر نشابور و باغ و بستانم دریغ شهر بخارا و کوچهء تارم. سوزنی. || محلی در شمال خوار، و یکی از سرچشمه های رودخانه خوار است.

تار.

[تارر] (ع ص) فربه و باگوشه. || مرد غریب بعیدالوطن. || ضعیف و سست از گرسنگی و جز آن. (متهی الارب).

تارآباد.

(اخ) دهی از دهستان آختاچی بوکان بخش بوکان شهرستان مهاباد در ۹۰۰۰ گزی شمال بوکان و ۱۵۰۰ گزی باختر شوسه بوکان به میان دو آب. جلگه، معتدل و مالاریائی است. ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از سیمین رود، محصول آنجا غلات، توتون، چغندر، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. صنایع دستی جاجیم بافی است. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تار آوا.

(۱) مرکب) این کلمه را فرهنگستان بجای طناب صوتی (۱) انتخاب کرده است. (فرانسوی) (۱) – Corde vocale

تارا.

(۱) ستاره. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ جهانگیری) (برهان). به عربی کوکب خوانند. (انجمن آرا) (آندراج) (برهان): طلوع موكب سعدش خلاق را کند روشن فروغ طلعت عدلش بسوزد نحس تارا را. عیشی شوشتی (آندراج).

تارا.

(اخ) (۱) شهر آسیایی روسیه در سیریه از اعمال «توبولسک» (۲) بر ساحل رود «اوبی» (۳)، ۸۶۵۰ تن سکنه دارد، دارای تجارت پوست و حبوبات و پیه است. کارخانه صابون سازی و شمع ریزی دارد. (۱) – Obi – (۳) – Tobolsk. (۲) – Tara.

تاراء.

(اخ) موضعی است در شام. (منتهی الارب) (از معجم البلدان ||). مسجد تاراء؛ مسجد پیغمبر در تاراء. (منتهی الارب). مؤلف معجم البلدان آرد: قال ابن اسحاق و هو يذكر مساجد النبي صلى الله عليه و سلم بين المدينة و تبوك. و گوید: مسجد الشق، شق تاراء است.

تاراب.

(اخ) نام قریه ای بود که از آن تا بخارا سه فرسنگ است. (فرهنگ جهانگیری). نام قریه ای است در سه فرسنگی بخارا. (آندراج) (انجمن آرا) (برهان). «تارابی» که خروج کرد و جمعی را بهلاکت افکند از اهل تاراب بوده. (آندراج) (انجمن آرا). نام قریه ای به بخارا و عرب آنرا طاراب گویند: چون سمرقند مستخلص شد توشا باسقاق را به امارت و شحنگی ناحیت بخارا فرمان داد، ببخارا آمد و بخارا اندکی روی بعمارت نهاد تا چون از حکم پادشاه جهان... قاآن مقالید حکومت در کف اهتمام صاحب یلواج نهاد، شذاذ و متفرقان که در زوایا و خبایا مانده بودند بمغناطیس عدل و رأفت ایشان را با اوطان قدیم جذب کرد و از بلدان و امصار و اقصای و اقطار روی بدانجا نهادند و کار عمارت بحسن عنایت او روی ببالا نهاد، بلکه درجه اعلی پذیرفت، و عرصه آن مستقر کبار و کرام و مجمع خاص و عام گشت. ناگاه در شهور سنه ست و ثلثین و ستمائیه از تاراب بخارا غربال بندی در لباس اهل خرقة خروجی کرد و عوام برو جمع آمدند تا کار بجایی ادا کرد که فرمان رسانیدند تا تمامت اهالی آنرا بکشند... (تاریخ جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۱ صص ۸۳ - ۸۴). ... بر سه فرسنگی بخارا دیهی است که آنرا تاراب گویند... (تاریخ جهانگشای ایضاً ص ۸۵). ... حجاج جواب نوشت (۱) که آنچه یاد کردی معلوم شد و عجب آمد مرا از این دو دانه مروارید بزرگ و از آن مرغانی که آورده اند و (از این) عجب تر سخاوت تو که (چنین) چیزی فاخر بدست آوردی و بنزدیک ما فرستادی بارک الله علیک، پس بیکنند سالهای بسیار خراب بماند چون قتیبه از کار بیکنند فارغ شد به خنبون رفت و حربها کرد و خنبون و تاراب و بسیار دیهای خرد بگرفت و به وردانه رفت و آنجا پادشاهی بود وردان خدات نام و با وی حربهای بسیار کرد و بعاقبت وردان خدات بمرد و [وردانه] و بسیار دیه ها بگرفت و اندر میان روستاهای بخارا میان تاراب و خنبون و رامتین لشکرها گرد آمدند بسیار و قتیبه را در میان گرفتند... (تاریخ بخارا چ مدرس رضوی ص ۵۴). در آن فرصت که تاراب را عمارت میکردند خلق ولایت بخارا قوی در تشویش

شده بودند... قدم شوم را بطرف تاراب رسان باشد که مسلمانان خلاص یابند، به اشارت خواجه بطرف تاراب رفتم چون به تاراب رسیدم غلبه و شوری در آن خلق دیدم... در حال مردم از تاراب بطرف شهر بخارا روان گشتند... (انیس الطالین بخاری، نسخه خطی کتابخانه مؤلف). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۸، و طاراب شود. (۱) - به قتیبه بن مسلم که بسال ۸۶ ه. ق. از جانب حجاج بن یوسف ثقفی به امارت خراسان و ماوراءالنهر رسیده بود.

تارابی.

(اخ) محمود، منسوب به تاراب بخارا. جوینی در تاریخ جهانگشای در ذکر خروج تارابی آرد: در شهر سنه ستوثلثین و ستمائنه قران نخسین بود در برج سرطان، منجمان حکم کرده بودند که فتنه ای ظاهر شود و یمنکن مبتدعی خروج کند. بر سه فرسنگی بخارا دیهی است که آنرا تاراب گویند. مردی بود نام او محمود صانع غربال چنانک در حق او گفته اند در حماقت و جهل عدیم المثل، بسالوس و زرق زهد و عبادتی آغاز نهاد و دعوی پری داری کرد یعنی جنیان با او سخن میگویند و از غیبات او را خبر می دهند و در بلاد ماوراءالنهر و ترکستان بسیار کسان بیشتر عورتینه دعوی پری داری کنند و هر کس را که رنجی باشد یا بیمار شود ضیافت کنند و پری خوان را بخوانند و رقصها کنند و امثال آن خرافات، و آن شیوه را جهال و عوام التزام کنند، چون خواهر او بهر نوع از هدیانات پری داران با او سخنی می گفت تا او اشاعت می کرد عوام الناس را خود چه باید تا تبع جهل شوند، روی بدو نهادند و هر کجا مزمونی بود و مبتلائی، روی بدو آوردند و اتفاق را نیز در آن زمره بر یک دو شخص اثر صحتی یافته اند، اکثر ایشان روی بدو آوردند از خاص و عام الا من آتی الله بقلب سلیم، و در بخارا از چند معتبر مقبول قول شنیدم که ایشان گفتند در حضور ما بفضله سگ یک دو نایینا را دارو در چشم دمید صحت یافتند، من جواب دادم که بینندگان نایینا بودند والا این معجزه عیسی بن مریم بوده است و بس، قال الله تعالی تُبْرِیْءُ الْاَکْمَه و الْاَبْرَص (۱) و اگر من این حالت بچشم خود مشاهده کنم بمداوای چشم مشغول شوم. و در بخارا دانشمندی بود بفضل و نسب معروف و مشهور لقب او شمس الدین محبوبی سبب تعصبی که او را با ائمه بخارا بوده ست اضافت علت آن احمق شد و بزمره معتقدان او ملحق و گفت این جاهل را که پدرم روایت کرده ست و در کتابی نوشته که از تاراب بخارا صاحب دولتی که جهان را مستخلص کند ظاهر خواهد شد و علامات این سخن را نشان داده و آن آثار در تو پیداست، جاهل از عقل دور بدین دمدمه بیشتر مغرور شد و این آوازه با حکم منجمان موافق افتاد و روز بروز جمعیت زیادت میشد و تمامت شهر و روستاق روی بدو نهادند و آثار فتنه و آشوب پدید آمد، امر او باسقاقان که حاضر بودند در تسکین نایره تشویش مشاورت کردند و به اعلام این، رسولی بخرجند فرستادند نزدیک صاحب یلواج و ایشان بر سبیل تبرک و تقرب بتاراب رفتند و از او التماس حرکت ببخارا کردند تا شهر نیز بمقدم او آراسته شود و قرار نهاده که چون به سرپل وزیدان رسد مغافصه او را تیرباران کنند، چون روان شدند در احوال آن جماعت اثر تغیر می دید چون نزدیک سرپل رسیدند روی بتمشا که بزرگتر شحنگان بود آورد و گفت از اندیشه بد بازگرد والا بفرمایم تا چشم جهان بینت را بی واسطه دست آدمی زاد بیرون کشند، جماعت مغولان چون این سخن ازو بشنیدند گفتند یقین است که از قصد ما کسی او را اعلام نداده ست مگر همه سخنها او بر حق است، خائف شدند و او را تعرض نرسانیدند تا ببخارا رسید در سرای سنجر ملک نزول کرد امرا و اکابر و صدور در اکرام و اعزاز او مبالغت می نمودند و می خواستند تا در فرصتی او را بکشند چه عوام شهر غالب بودند و آن محله و بازار که او بود بخلاق پر بود چنانک گربه ای را مجال گذر نبود و چون ازدحام مردم از حد می گذشت و بی تبرک او باز نمی گشتند و دخول را مخارج نمانده و خروج ممکن نه بر بام میرفت و آب از دهن بر ایشان می بارید بهر کس که رشاشه ای از آن میرسید خوشدل و خندان باز میگشت، شخصی از جمله متبعان غوایت و ضلالت او را از اندیشه آن جماعت خبر داد ناگاه از دری دزدیده بیرون رفت و از اسبانی که بر در بسته بودند اسبی برنشست و اقوام بیگانه ندانستند که او کیست به او التفاتی نکردند، بیک تک به تلّ باحفص رسید و در یک

لحظه جهانی مردم بر او جمع شد، بعد از لحظه ای آن جاهل را طلب داشتند نیافتند، سواران از جوانب بطلب او می تاختند تا ناگاه او را بر سر تل مذکور دریافتند بازگشتند و از حال او خبر دادند عوام فریاد برکشیدند که خواجه بیک پر زدن بتل باحفص پدید، بیکبار زمام اختیار از دست کبار و صغار بیرون شد اکثر خلائق روی بصحرا و تل نهادند و بر او جمع شدند، نماز شامی برخاست و روی بمردم آورد و گفت ای مردان حق توقف و انتظار چیست دنیا را از بی دینان پاک می باید کرد هر کس را آنچه میسر است از سلاح و ساز یا عصا و چوبی معدّ کرده روی بکار آورد و در شهر آنچه مردینه بودند روی بدو نهادند و آن روز آدینه بود بشهر در سرای رابع ملک نزول کرد و صدور و اکابر و معارف شهر را طلب داشت سرور صدور بلک دهر برهان الدین سلاله خانان برهانی و بقیه دودمان صدر جهانی او را سبب آنک از عقل و فضل هیچ خلاف نداشت خلافت داد و شمس محبوبی را بصدری موسوم کرد و اکثر اکابر و معارف را جفا گفت و آب روی بریخت و بعضی را بکشت و قومی نیز بگریختند و عوام و رنود را استمالت داد و گفت لشکر من یکی از بنی آدم ظاهر است و یکی مخفی از جنود سماوی که در هوا طیران می کنند و حزب جنیان که در زمین می روند و اکنون آنرا نیز بر شما ظاهر کنم در آسمان و زمین نگرید تا برهان دعوی مشاهده کنید خواص معتقدان می نگرستند و می گفت آنک فلان جای در لباس سبز و بهمان جای در پوشش سپید می پرند عوام نیز موافقت نمودند و هر کس که میگفت نمی بینم بزخم چوب او را بینا میکردند و دیگر می گفت که حق تعالی ما را از غیب سلاح می فرستد، در اثنای این از جانب شیراز بازرگانی رسید و چهار خروار شمشیر آورد بعد از این در فتح و ظفر عوام را هیچ شک نماند و آن آدینه خطبه سلطنت بنام او خواندند و چون از نماز فارغ شدند بخانه های بزرگان فرستاد تا خیمه ها و خرگاهها و آلات فرش و طرح آوردند و لشکرهایی با طول و عرض ساختند و رنود و اوباش بخانه های متمولان رفتند و دست بغارت و تاراج آوردند و چون شب درآمد سلطان ناگهان با بتان پری وش و نگاران دلکش خلوت ساخت و عیش خوش براند و بامداد را در حوض آب غسل بر آورد بر حسب آنک اذاما فارقتی غسلتنی کأنا عاکفان علی حرام از راه تیمن و تبرک آب آن به من و درمسنگ قسمت کردند و شربت بیماران ساختند و اموال را که حاصل کردند بر این و بر آن بخش کرد و بر لشکر و خواص تفرقه کرد و خواهر او چون تصرف او در فروج و اموال بدید بیکسو شد و گفت کار او بواسطه من بود خلل گرفت و امرا و صدور که آیت فرار بر خوانده بودند در کرمینه جمع شدند و مغولان را که در آن حدود بودند جمع کردند و آنچه میسر شد از جوانب ترتیب ساختند و روی بشهر نهادند و او نیز ساخته کارزار شد با مردان بازار با پیراهن و ازار پیش لشکر بازرفت و از جانبین صف کشیدند و تارابی با محبوبی در صف ایستاده بی سلاح و جوشن و چون در میان قوم شایع شده بود که هر کس در روی وی دست بخلاف بجنابند خشک شود آن لشکر نیز دست بشمشیر و تیر آهسته تر می یازیدند، یکی از آن جماعت تیری غرق کرد اتفاق را بر مقتل او آمد و دیگری تیری نیز بر محبوبی زد و کس را از این حالت خبر نه، نه قوم او را و نه دیگر خصمان را در تضاعیف آن بادی سخت برخاست و خاک چنان انگیخته شد که یکدیگر را نمی دیدند لشکر خصمان پنداشتند که کرامات تارابی است همه دست بازکشیدند و روی به انهزام بازپس نهادند و لشکر تارابی روی بر پشت ایشان آوردند و اهالی رساتیق از دیههای خویش با بیل و تبر روی بدیشان نهادند و هر کس را از آن جماعت که می یافتند خاصه عمال و متصرفان را می گرفتند و بتبر سر نرم میکردند و تا بکرمینه برفتند و قریب ده هزار مرد کشته شد، چون تابعان تارابی بازگشتند او را نیافتند گفتند خواجه غیبت کرده است تا ظهور او دو برادر او محمد و علی قائم مقام او باشند، بر قرار تارابی این دو جاهل نیز در کار شدند و عوام و اوباش متابع ایشان بودند و یکبارگی مطلق العنان دست بغارت و تاراج بردند، بعد از یک هفته ایلدز نوین و چکین قورچی با لشکری بسیار از مغولان در رسیدند باز آن جاهلان با اتباع خود بصحرا آمدند و برهنه در مصاف بایستادند و در اول گشاد تیر آن هر دو گمراه نیز کشته شدند و در حد بیست هزار خلق در این نوبت نیز بکشتند، روز دیگر که شمشیرزان صبح فرق شب را بشکافتند خلائق را از مرد و زن بصحرا راندند مغولان دندان انتقام تیز کرده و دهان حرص گشاده که بار دیگر دستی بزیم و کامی برانیم و خلائق را حطب تنور بلا-سازیم و اموال و اولاد

ایشان را غنیمت گیریم خود فضل ربانی و لطف یزدانی عاقبت فتنه را بدست شفقت محمود چون نامش محمود گردانید و طالع آن شهر را باز مسعود چون او برسد ایشان را از قتل و نهب زجر و منع کرد و گفت سبب مفسدی چند چندین هزار خلق را چگونه توان کشت و شهری را که چندین مدت جهد رفته است تا روی بعمارت نهاده بواسطه جاهلی چگونه نیست توان کرد، بعد از الحاح و مبالغت و لجاج بر آن قرار نهاد که این حالت بخدمت قاآن عرضه دارند بر آن جملت که فرمان باشد به اتمام رسانند و بعد از آن ایلچیان بفرستاد و سعیهای بلیغ نمود تا از آن زلت که امکان عفو ممکن نبود تجاوز فرمود و بر حیات ایشان ابقا کرد و اثر آن اجتهاد محمود و مشکور شد. (تاریخ جهان گشای جوینی چ فروینی ج ۱ صص ۸۵ - ۹۰). رجوع به چهارمقاله نظامی عروضی چ فروینی ص ۱۲۰ و لباب الالباب عوفی چ لیدن ج ۱ ص ۳۳۸ و تاریخ گزیده چ برون ج ۱ ص ۵۸۲ و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۹ و فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار ج ۲ ص ۱۷۰ و نامه دانشوران ج ۴ ص ۱۰۳ شود. (۱) - قرآن ۵/۱۱۰.

تارابی.

(اخ) یکی از طوایف پشت کوه، از ایلات کرد ایران. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۹ شود.

تارات.

(۱) بعضی نوشته اند که در فارسی مبدل تاراج است. (غیاث اللغات). تاخت و تاراج و نهب و غارت و بردن مال مردم باشد. (برهان). تاراج. (فرهنگ جهانگیری): از نامه مشک صبح اذفر سایی به صلایه فلک بر زآن غالیه ای کنی سمایی بر تربت بوتراب سایی خود بر سر خاکش از کرامات تاتار همی رود به تارات. خاقانی (از فرهنگ جهانگیری). در این شاهد برای معنی مذکور اشکال کرده اند. رجوع بماده بعد شود. || از هم جدا کردن را نیز گویند. (برهان).

تارات.

(ع) ج تاره. (آندراج) (انجمن آرا) (غیاث اللغات) (منتهی الارب) (المنجد). ج تاره، و این عربی است. (فرهنگ رشیدی). کرات و مرات. (رشیدی). چند مرتبه و دفعات. (فرهنگ نظام). مؤلف فرهنگ رشیدی آرد: تارات... بمعنی تاراج شاهی نیافتم و شعر خاقانی مناسب معنی اول است نه بمعنی تاراج چنانکه جهانگیری گمان برده - انتهی. در جهانگیری بمعنی تاخت و تاراج آورده و شعر خاقانی را مؤید کرده که در منقبت تربت مطهر شحنة النجف امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه التحیه و الصلاة والسلام عرض کرده: زآن نافه که آهو آورد بر خاک اسدالله است بهتر بر تربت پاکش از کرامات تاتار همی رود بتارات یعنی بکرات و مرات، و جمع تاره است و عربی است و تارات بمعنی تاراج نیامده و شاهی ندارد و معنی بیت خاقانی اکنون بهتر است که تاتار که معدن مشک است برای اکتساب بوی تربت مقدس آن حضرت مکرر به آنجا میرود، و تاتار چگونه آن تربت را تاراج تواند؟ (انجمن آرا) (آندراج). مؤلف فرهنگ نظام سه بیت از خاقانی را که فرهنگ جهانگیری برای شاهد مثال تاراج ذکر کرده است بعنوان شاهد مثال برای معنی دفعات آرد و اضافه کند: جهانگیری تارات را مبدل تاراج نوشته و اشعار مذکور خاقانی را هم سند آورده لیکن رشیدی به او اعتراض کرده لفظ مذکور را عربی و جمع تاره دانسته و معنی شعر را هم مناسب با تاراج ندانسته. مؤلف انجمن آرای ناصری مقصود رشیدی را تشریح کرده که اگر معنی تارات، تاراج باشد جسارت به تربت مقدس حضرت امیرالمؤمنین (ع) میشود که تاتار آنجا برای غارت بروند اما اگر لفظ «به» را بمعنی «برای» بگیریم بلکه بمعنی صله باشد آن اعتراض دفع میشود و معنی این خواهد بود که بر سر خاک آن حضرت تاتار غارت کرده میشوند (یعنی بقدری بوی مشک از آن خاک می آید که مثل اینست که تاتار غارت شده است) - انتهی.

تارات.

(ع ا) مقلوب و تراست. کینه و انتقام: یا تارات فلان. (منتهی الارب).

تاراتای.

[تاز را] (اخ) تارا کای. رجوع به تارا کای شود.

تاراج.

(اخ) دهی از دهستان ایذه بخش ایذه شهرستان اهواز در ۵۸ هزار گزی باختر ایذه. کوهستانی، گرم است و ۶۰ تن سکنه دارد. بختیاری، آب آن از چشمه و محصول غلات، شغل اهالی زراعت. راه مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تاراج.

(ا) غارت. (فرهنگ نظام) (شرفنامه منیری) (انجمن آرا) (آندراج) (غیاث اللغات) (برهان) (لغت فرس اسدی). نهب. (انجمن آرا) (برهان). چپاول. (فرهنگ نظام). تارات. (برهان). یغما کردن. چپیدن. چپو کردن. تاخت. تاختن. غارتیدن. اغاره. با لفظ دادن و کردن مستعمل است (آندراج) و نیز با آوردن. مغاوره. غارت کردن. (منتهی الارب): و لفّ عجاجته علیهم؛ تاراج آورد بر آنها. (منتهی الارب). فاحت الغارة؛ فراخ شد تاراج. (منتهی الارب): بتاراج و کشتن نهادند روی بر آمد خروشیدن های وهوی. فردوسی. بتاراج و کشتن نیازیم دست که ما بی نیازیم و یزدان پرست. فردوسی. وز آن پس ببلخ اندر آمد سپاه جهان شد ز تاراج و کشتن تباہ. فردوسی. همه دل به کینه بیاراستند بتاراج و کشتن بیاراستند. فردوسی. ز تاراج ویران شد آن بوم و رست که هر مز همی باژ ایشان بجست. فردوسی. تو دانی که تاراج و خون ریختن ابا بیگنه مردم آویختن مهران سرافراز دارند شوم چه با شهریاران چه با شهر روم. فردوسی. بتاراج و کشتن بیاراستند از آزم دلها بیاراستند. فردوسی. بتاراج ایران نهادید روی چه باید کنون لابه و گفتگوی؟ فردوسی. کنون غارت از تست و خون ریختن بهر جای تاراج و آویختن. فردوسی. وز آن پس دلیران پر خاشجوی بتاراج مکران نهادند روی. فردوسی. در دژ بیست آن زمان جنگجوی بتاراج و کشتن نهادند روی. فردوسی. که گویی نشاید مگر تاج را و یا جوشن و خود و تاراج را. فردوسی. همه تاختن را بیاراستند بتاراج و بیداد برخاستند. فردوسی. بجستند تاراج و زشتیش را به آگج گرفتند کشتیش را. عنصری. دو هفته چنین بود خون ریختن جهان پر ز تاراج و آویختن. اسدی (گرشاسبنامه). از ایشان گنه، پهلوان در گذاشت سپه را ز تاراج و خون بازداشت. اسدی (گرشاسبنامه). برده نظر ستاره تاراجم کرده ستم زمانه آزادم. مسعود سعد. در آغوش دو عالم غنچه زخمی نمی گنجد هجوم آورده بر دلها ز بس تاراج مژگانش. خاقانی. بیش ز تاراج باز عمر سیه سر زین رصدان سپید کار چه خیزد؟ خاقانی. در آن ره رفتن از تشویش تاراج بترک تاج کرده ترک را تاج. نظامی. اگر نخل خرما نباشد بلند ز تاراج هر طفل یابد گزند. نظامی. بترکان قلم بی سنخ تاراج یکی میمش کمر بخشد یکی تاج. نظامی. وجودش گرفتار زندان گور تنش طعمه کرم و تاراج مور. (بوستان). شناسنده باید خداوند تاج که تاراج را نام نهد خراج. امیر خسرو. چو خواجه بیغما دهد خانه را چه چاره ز تاراج بیگانه را؟ امیر خسرو. از تم چون جان و دل بردی چه اندیشم ز مرگ ملک ویران گشته را اندیشه تاراج نیست. کاتبی. رجوع به تاخت و تاختن و تازیدن و ترکیبات این کلمه شود. ||. از هم جدا کردن. (برهان ||). اصطلاح صوفیه) سلب اختیار سالک در جمیع احوال و اعمال ظاهری و باطنی. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تاراج اصفهانی.

[ج ا ف] (اخ) هدایت در مجمع الفصحا آرد: اسمش آقا محمدحسین، از ارباب حرفت است و شغلش مقواسازیست و به دست رنج کسب معیشت می کند و بواسطه وزن طبع غزلی می گوید، ده هزار بیت دیوان دارد، از اوست: بعد ما کاش بسازند سبو از گل ما تا برآید مگر از لعل تو کام دل ما آه دل می نکند در دل سخت تو اثر آری آری شکند مشت کجا سندان را. تیر تو ز بس بنشست ای سخت کمان بر دل جای مژه ام از چشم سر برزده پیکانها. نه تنها روی شهر آشوب دارد بت من هرچه دارد خوب دارد من آن گرگم که یوسف را دریده ست چنین فرزند اگر یعقوب دارد. آنکه بیگانه صفت میرود امروز ز پیشم دوش در خانه خود خواند بمهمانی خویشم. جای اشک از مژه دیده اگر خون بفشانی این نه آییست کز آن آتش ما را بنشانی. چاره ای گرچه وقت اخذ سلامت شعرا را بجز سماجت نیست لیک امروز حاجتم گرازو برنیاید مرا لجاجت نیست بر سر قبر جدّ او فردا بیشکم جز قضای حاجت نیست. کاشی پسری که مایه شیرینی را دزدیده رخش ز لاله رنگینی را محمود کسی است در صفاهان کامروز بشکسته ز کاشی چنین چینی را. قصاب پسر که دنبه سرمایه اوست برتر ز لطافت از پری مایه اوست چون دنده نهد بیاد پس ران بگذر از سینه و گردنش که پیرایه اوست. شوخی که خیال من بر آن می گردد گرد همه کس چو دیگران می گردد بود آنکه مرا لبادهء دوک کنون چون چرخ بکام دیگران می گردد. در صومعه شیخ قصه ای تازه کند در دیر کشیش ذکر آوازه کند آسوده کسی که بر حدیث هر دو یک گوش چو در، یکی چو دروازه کند. از بهر شکار آن صنم موی کمند با جامهء لاله گون برآمد به سمند هر کس که ز دور دید او را می گفت بادی بوزید و آتشی گشته بلند. گفتم بخلاف پیش افیون نخورم یعنی که دگر شراب گلگون نخورم گیرم شب جمعه باشد و ماه رجب ساقی چو رضا شود، بگو چون نخورم؟ (مجمع الفصحا ج ۲ صص ۸۳ - ۸۴).

تاراج افکندن.

[ا ک د] (مص مرکب) به یغما دادن. در معرض غارت و چپاول گذاشتن. - به تاراج افکندن: دانی که دل من که فکنده ست بتاراج آن دو خط مشکین که پدید آمدش از عاج. دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۴). رجوع بتاراج شود.

تاراج بردن.

[ب د] (مص مرکب) به یغما بردن. چاپیدن. - به تاراج بردن: سوی کاخ شه سر نهادند زود به تاراج بردند از آن هرچه بود. اسدی (گرشاسبنامه). چشمی که دلی برد به تاراج دانی که به سرمه نیست محتاج ور و سمه کنی بر ابروی زشت چون سبزه بود بروی انگشت. امیرخسرو. رجوع به تاراج شود.

تاراج دادن.

[د] (مص مرکب) به یغما دادن. به غارت و چپاول دادن. چپو دادن: و مال او و خان و مان و چهارپایان او را تاراج داد. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۰۳). یکی را دست شاهی تاج داده یکی صد تاج را تاراج داده. نظامی. نوای بلبل و آوای دراج شکیب عاشقان را داده تاراج. نظامی. ... و قماشات او را در قلم آورده و تاراج داده و او را موقوف کرده. (جهانگشای جوینی). سپه کشیدن نوفل بدان نمی ارزد که عشق تاختن قیس را دهد تاراج. امیرخسرو (از آندراج). - به تاراج دادن: همه بومهاشان بتاراج داد سپه را همه بدره و تاج داد. فردوسی. سراپرده او بتاراج داد به پرمایگان بدره و تاج داد. فردوسی. بتاراج داده کلاه و کمر شده روز تار و نگون گشته سر. فردوسی. همه زابلستان بتاراج داد مهان را همه بدره و تاج داد. فردوسی. به تاراج داد آن همه خواسته شد از خواسته لشکر

آراسته. فردوسی. همه گنج او را بتاراج داد بلشکر بسی بدره و تاج داد. فردوسی. بتاراج داد آنکه آورده بود نیچید از آن بد که خود کرده بود. فردوسی. بتاراج داد آنکه بودش بشهر بدان تا یکایک بیابند بهر. فردوسی. دو فرزند او را بر آتش نهاد همه چیز ایشان بتاراج داد. فردوسی. به تاراج داد آنهمه خواسته هیونان و اسبان آراسته. فردوسی. مال بصد خنده به تاراج داد رفت و بصد گریه بپا ایستاد. نظامی. ... و نیالتکین فایقی و دیگر قواد و امرا به استقبال او روان شدند چون در مجلس او قرار گرفتند همگنان را محکم بیست و اموال و مراکب و اسلحه همه بتاراج بداد. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۱۷۸). بیک هفته نقدش به تاراج داد بدرویش و مسکین و محتاج داد. (بوستان). سعدی چمن آن روز بتاراج خزان داد کز باغ دلش بوی گل یار برآمد. سعدی. چو مقبل رم خورد زافغان محتاج دهد غوغای ادبارش بتاراج. امیر خسرو. رجوع به تاراج شود.

تاراج ده.

[ده] (نف مرکب) تاراج دهنده. بغارت دهنده. - دُر به تاراج ده: و گرنه من در به تاراج ده کمردزد را دانم از تاج ده. نظامی. رجوع به تاراج شود.

تاراج رفتن.

[رَت] (مص مرکب) به غارت رفتن. به چپاول رفتن. به چپو رفتن. تاراج شدن. - به تاراج رفتن: تو خاقنی که بتاراج امتحان رفتی ز گرد کوره و وارستگی طلب اکسیر. خاقانی. گل بتاراج رفت و خار بماند گنج برداشتند و مار بماند. (گلستان). رجوع به تاراج شود.

تاراج زدن.

[زَد] (مص مرکب) چپاول و غارت کردن. کلمه تاراج در قدیم گاهی با زدن صرف میشده است: و مالهای ایشان جمله تاراج زد. (فارسنامه ابن بلخی). اگر مزدک خزانه تو تاراج زند منع نتوانی کردن چون متابع رای او شدی. (فارسنامه ابن بلخی ص ۸۷). رجوع به تاراج شود.

تاراج شدن.

[شُ دَا] (مص مرکب) تاراج رفتن. به غارت رفتن. به چپو رفتن. به چپاول رفتن: یک لحظه بود این یا شبی کز عمر ما تاراج شد ما همچنان لب بر لبی برنا گرفته کام را. سعدی. رجوع به تاراج رفتن و تاراج شود.

تاراج کردن.

[کَدَا] (مص مرکب) یغما کردن. چپاول کردن. چاپیدن. تاختن. غارتیدن: مغاوره؛ تاراج کردن. (منتهی الارب): بکشتند و تاراج کردند مرز چنین بود ماهوی را کام و ارز. فردوسی. چو دیدند رفتند کار آنگهان بنزدیک بیدار شاه جهان که تاراج کردند انبار شاه بمزدک همی باز گردد گناه. فردوسی. و لشکر او را بیشترین بکشتند یا اسیر بردند و مالها را تاراج کردند. (فارسنامه ابن بلخی ص ۴۶). حرام آمد علف تاراج کردن بدارو طبع را محتاج کردن. نظامی. ز کارگاه قضا بر درخت پوشانند قبای سبز که تاراج کرده بود خزان. سعدی. تو خود چه فتنه ای که بچشمان ترک مست تاراج عقل مردم هشیار میکنی. سعدی. جهان دل ببازی کرده تاراج بدل صاحبدلان را کرده محتاج. آصفخان جعفر (از آندراج). رجوع به تاراج شود.

تاراج کرده.

[کَد / د] (ن مف مرکب) غارت شده. چپاول شده: خواسته تاراج کرده، سودهایت بر زیان لشکرت همواره یافه، چون رمه رفته شبان. رودکی (در مقام نفرین). رجوع به تاراج شود.

تاراجگاه.

(ا مرکب) جای غارت. (آندراج). جای تاراج: گوزن جوان را بیفکند شیر بتاراجگاهش در آمد دلیر. نظامی (از آندراج). رجوع به تاراج شود.

تاراج گر.

[گ] (ص مرکب) غارتگر. (آندراج). یغماگر. چپوچی. تاراج کننده: ز کچلول دریوزه تا جام زر ببردند ترکان تاراج گر. هاتفی (از آندراج). اینست کزو رخنه بکاشانهء من شد تاراج گر خانهء ویرانهء من شد. وحشی (از آندراج). رجوع به تاراج شود. از اسمای محبوب است. (آندراج).

تاراج گری.

[گ] (حامص مرکب) تاراج کردن. چپاول کردن. رجوع به تاراج شود.

تاراج نمودن.

[ن / ن / نَد] (مص مرکب) تاراج کردن. چپاول کردن. تاختن: استغاره؛ تاراج نمودن و تاختن. (منتهی الارب).

تاراجیدن.

[د] (مص) چپو کردن. تاراج کردن. چپاول کردن. رجوع به تاراج شود.

تاراجند.

[اخ] (بخ) برادرزاده راجه اندردون معاصر عادلشاه: ... در این اثنا راجه اندردون در اجین بی سامانگی پادشاه دیده بغی ورزید عادلشاه به امرایانی (کذا) که با او اتفاق داشتند از گوالیر برآمده بکوچ متواتر در نواحی اجین رسید. راجه از آمدن سپاه پادشاهی خیر یافته برادرزاده خود را که تاراجند نام داشت با پاره ای سپاه در اجین گذاشته و خود با لشکر بسیار ده گروهی از اجین برآمده مقابل لشکر پادشاهی شد... (تاریخ شاهی ص ۲۹۳).

تارار.

[اخ] (۱) مرکز بخشی است در ایالت رُن (۲) که در شهرستان ویل فرانش (۳) واقع است و ۱۰۱۴۲ تن سکنه دارد. تجارت غلات، دارای کارخانه های مهم نساجی و کلاه سازی. قاموس الاعلام ترکی آرد: تاراره، نام قصبه ای، مرکز ناحیه ایست در ایالت رونه از فرانسه. در ۳۲ هزارگزی شمال غربی دیلمهء فرانسه دارای ۱۴۶۰۰ تن سکنه و مناظر خوش و دلکش و کارخانه های ابریشمی، ۶۰۰۰

تن کارگر در این کارخانه ها بکار اشتغال دارند. (۱) - Villefranche - Rhone. (۳) - Tarare. (۲)

تاراره.

[اِخ] تارار. رجوع به تارار شود.

تاراز.

[اِخ] دهی از دهستان ایذه بخش ایذه شهرستان اهواز که در ۵۹ هزارگزی خاور ایذه واقع و کوهستانی گرم سیر است و ۶۵ تن سکنه دارد که از ایل بختیاری اند، آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تارازونه.

[زُن] [اِخ] (۱) قصبه ایست در ایالت سراغوسه اسپانیا، که در ۹۰ هزارگزی شمال باختری سراغوسه واقع است و ۱۰۰۰۰ تن سکنه دارد. در گرداگردش سوری است و از قصبه های بسیار قدیم است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tarazona.

تاراس.

() زیردست و تابع خود ساختن. رام گردانیدن انسان و حیوان. (برهان) (آندراج).

تاراسا.

[تاز را] [اِخ] (۱) یکی از شهرهای اسپانیا در «کتلونیه» (۲)، در ایالت «برشلونه» (۳) (بارسلون)، ۳۱۰۰۰ تن سکنه دارد و دارای کارخانه ماهوت بافی و کارگاههای تهیه نخ های پشمی برای بافتن پارچه های پشمی و ماهوت است. در حلال السندسیه ج ۲ ص ۲۷۸ ذکری از این شهر شده است. (۴) (۱) - Barcelone. (۳) - Catalogne. (۲) - Tarrasa. - در حلال السندسیه Tarrassa ضبط شده است.

تاراسقون.

[اِخ] تاراسکن. رجوع به تاراسکن شود.

تاراسکن.

[کُ] [اِخ] (۱) مرکز بخشی است در ایالت بوش دو رن (۲) فرانسه که در ۱۷ هزارگزی آرل (۳) در ساحل یسار رود رن واقع است و ۸۸۵ تن سکنه دارد. تجارت صابون و روغن زیتون و پنیر. کارخانه های کلاه سازی و کفش دوزی و فرش بافی و کالباس سازی دارد. دو پل زیبا بر روی رن دارد که یکی از آنها معلق و دیگری سنگی است. کلیسای سنت مارت (۴) متعلق بقرن دوازدهم میلادی که به سبک رومن (۵) بوده در سال های ۱۳۷۶ و ۱۴۴۹ م. بسبک گوتیک (۶) تجدید بنا شد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل «تاراسقون» شود. (۱) - - Sainte-Marthe. (۴) - Arles. (۳) - Bouches - du - Rhone. (۲) - Tarascon.

.Romain. (۶) – Gothique

تاراغ و توروغ.

[راغْغُ] (اِصوت، از اتباع) آوایی که از برخورد دو چیز برخیزد. صدایی که از بهم کوفتن دو چیز حادث شود و موجب ناراحتی انسان گردد.

تاراغونه.

[ن] (اِخ) تاراگون. رجوع به تاراگون شود.

تاراکای.

[تازِ را] (اِخ) (۱) نام دیگر آن چوقه (۲). جزیره ای بر ساحل شرقی سبیریه در نزدیکی مصب رود آمور و بوسیله بغاز لاپروزه از جزایر ژاپن که در جنوب قرار دارد جدا می شود. این جزیره تابع دولت روسیه و به ایالت «ساحل» ملحق می باشد. شغل عمده مردم آنجا صید ماهی است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) – Tchoka – (۲) – Tarrakai.

تاراکو.

[تازِ را کُ] (اِخ) (۱) نام قدیمی تاراگون. رجوع به تاراگون شود. (۱) – Tarraco.

تاراگونز.

[تازِ را کُن] (اِخ) (۱) ایالت قدیمی و شمالی شبه جزیره اسپانیا که قسمتی از «قشتاله» (۲) (کاستیل) و از توابع «بلنسیه» (۳) (والنسیا) است. (۱) – Valence – (۳) – Castille. (۲) – Tarraconaise.

تاراگون.

[تازِ را گُن] (اِخ) (۱) شهری به اسپانیا در کتلونیه (کاتالونی) (۲) و مرکز ایالتی بهمین نام در مصب فرانکولی (۳) بندری به بحرالروم (مدیترانه) که ۲۳۰۰۰ تن سکنه دارد. قاموس الاعلام ترکی آرد: تاراغونه، شهری است در خطه قطالونی از اسپانیول، بر مصب نهر فرانقولی و در ۹۵ هزارگزی جنوب شرقی بارسلون و مرکز ایالتی موسوم بهمین نام با ۲۳۱۰۳ تن سکنه و دارای کلیسای مجلل و یک راه آب قدیمی از آثار رومیان، و آثار باستانی. چند کارخانه بافندگی و کلاه سازی و تجارت بارونقی دارد. صید ماهی فراوان دارد. در زمان روم قدیم بسیار آباد بوده و نصف شمالی اسپانیول و پرتقال را بدین شهر نسبت داده «تاراقونسه» می نامیدند – انتهی. رجوع به معجم البلدان ج ۶ ص ۴۴ و رجوع به حلل السندسیه ج ۲ صص ۲۶۳ – ۲۷۱ و «طرکونه» و اسپانیا شود. (۱) – Tarragone. (۲) – Catalogne. (۳) – Francoli.

تاراگون.

[تازِ را گُن] (اِخ) ایالتی در شمال اسپانیا در «کاتالونی». محدود است به ایالات برشلونه (۱)، لارده (۲)، ترول (۳)، بلنسیه (۴) و از

مشرق بر ساحل بحرالروم قرار دارد. مساحتش ۶۴۹۰ هزار گز مربع و ۳۳۷۹۶۴ تن سکنه دارد. کوهستانی است. در نواحی ساحلی بحرالروم قرار دارد و حاصل خیز است. دارای مو و زیتون و پرتقال فراوان است. شراب تاراگون معروف است. قاموس الاعلام ترکی آرد: تاراغونه، ایالتی است در اسپانیول که قسمت جنوبی خطهء قطالونیه را تشکیل میدهد، از سوی شمال بدو ایالت بارسلون (۵) و لریده (۶) و از سمت مغرب به ایالت ارغون و از سمت جنوب به ایالت والنسه (۷) و از جانب مشرق به دریای ابیض (مدیترانه) محدود است... (۱) - Lerida. (۲) - Barcelone. (۳) - Teruel. (۴) - Valence. (۵) - Barcelone. (۶) - Lerida. (۷) - Valence.

تاراگونا.

[تاز را گُ] (اخ) (۱) اسپانیولیا تاراگون را چنین تلفظ کنند. رجوع به تاراگون شود. (۱) - Tarragona.

تاران.

(ص) تیره و تاریک. (برهان). منسوب به تار بمعنی تاریک. (فرهنگ نظام). تاریک. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). در لفظ مذکور الف و نون علامت نسبت است. (فرهنگ نظام). مرکب است از تار، ضد روشن و الف و نون که افادهء معنی فاعلیت کند (۱) مانند خندان و شادان، و چنانچه در لغت عرب اسم فاعل لازم آید چون قاصر بمعنی کوتاه نه کوتاه کننده، همچنین در فارسی تاران بمعنی تاریک است نه تاریک کننده... (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (انجمن آرا): اگرچه مرا روز تاران شود ز فرمان اویست هرچ آن شود. فردوسی (از آندراج). ولی در فهرست ولف این لغت نیامده است. مردمان بیند روز (۲) روشن و شبهای تار من شب روشن میان روز، تاران دیده ام.؟ (از آفاق و انفس خوش قدم از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تار (تاریک) و تارون و تارین و تاره و تاری و تاریک شود. (۱) - الف و نونی که در فارسی افادهء فاعلیت کند الف و نونی است که در آخر ریشهء فعل مطابق دوم شخص مفرد امر حاضر در آید. (۲) - ن ل: روز از روشن.

تاران.

(اخ) جزیره ایست در بحر احمر نزدیک خلیج عقبه. در اکثر نقشه ها آن را بصورت «تیران» ضبط کنند. بنابه روایت جغرافی دانان عرب در این جزیره آب شیرین یافت نشود و ساکنان آنجا را «بنی جدان» نامند و زندگی سکنه با صید ماهی میگذرد و در انقراض کشتی های شکسته سکونت دارند و از کشتی هایی که از آن جا عبور کنند نان و آب شیرین دریافت می نمایند. در این جزیره طوفانها و گردبادهای وحشتناکی تولید میگردد. (از قاموس الاعلام ترکی). حمدالله مستوفی در شرح بحر قلزم آرد: ... در این بحر جزایر بسیار است، از مشاهیرش جزیره تاران، آنرا سوب نیز خوانند و بحدود جای غرق فرعون است. (نزهة القلوب ج ۳ ص ۲۳۵). جزیره ایست میان قلزم و ایلئه. (منتهی الارب). یاقوت گوید: جزیره ایست در بحر قلزم بین قلزم و ایلئه، که در آن قومی از اشقیاء سکونت دارند و آنان را بنوجدان خوانند، از کسانی که از آن حوالی عبور کنند نان گیرند و معاش آنان از ماهی است و زراعت و اغنام و احشام و آب شیرین ندارند و خانه های آنان در کشتی های شکسته است و از کسانی که از آنجا عبور می کنند آب شیرین دریافت میدارند و بسا اتفاق افتد که سالها در جزیره خویش باشند و انسانی از آنجا عبور نکند و چون بدیشان گویند چه چیز موجب اقامت شما در این شهر شده در جواب گویند: شکم شکم، یا گویند: وطن وطن. (از معجم البلدان).

تارانت.

(اخ) (۱) یکی از خلیج‌های بحر روم است در اروپا. (فرهنگ نظام). خلیجی است در جنوب ایتالیا که بوسیله دریای «ایونیه» (۲) تشکیل شده است و شهر تارانت در کنار آن قرار دارد. نام آن در لاتین تارانتوم است. رجوع بماده بعد شود. (۱) - Mer Ionienne - (۲) Tarente.

تارانت.

(اخ) شهری است در جنوب ایتالیا بر کنار خلیجی بهمین نام، از شهرهای باستانی است. در ۱۹۴۰ م. نیروی هوایی و دریایی انگلستان در آنجا فاتح شد. ۱۲۰۰۰۰ تن سکنه دارد. مؤلف تاریخ ایران باستان آرد: ... بعد این هیئت بشهر تارانت واقع در جنوب ایتالیا در کنار خلیجی بهمان اسم رفت، در اینجا مدیر یا کلانتر شهر «آریس توفیلد» (۱) از محبتی که نسبت به «دموک دس» داشت امر کرد سکان‌ها را از کشتی‌های مادی (یعنی پارسی) برداشتند و پارسی‌ها را مانند جاسوسان در محبس انداخت... پس از آن آریس توفیلد پارسی‌ها را رها... کرد. کشتی‌های پارسی‌ها در مراجعت دوچار طوفان شده در «یایی گیوس» بساحل افتاد و پارسی‌ها اسیر شدند. شخصی گیل نام از اهالی تارانت آنها را نجات داده نزد داریوش آورد. شاه به او گفت در ازای این خدمت هرچه خواهی بخواه، او گفت که بشهر تارانت برگردم و از ترس آنکه مبادا داریوش برای رسانیدن او به این شهر قوای بحری بفرستد و این اقدام باعث اذیت هموطنان یونانی او بشود، گیل گفت برای بازگشت به تارانت کافی است که اهالی کنید (۲) با من همراهی کنند، چه مناسبات آنها با تارانتی‌ها خوب است. داریوش مأموری به کنید فرستاد تا چنان کنند و آن‌ها حاضر شدند امر شاه را بجا آرند ولی اهالی تارانت راضی نشدند و چون اهالی کنید نمی‌توانستند تارانتی‌ها را با قوه مجبور بپذیرفتن گیل کنند این امر دیگر تعقیب نشد... (تاریخ ایران باستان ج ۱ صص ۵۶۲ - ۵۶۳). تارانتوم از بلاد قدیمی ایتالیا است که در جنوب شبه جزیره مزبور در کنار خلیجی بنام تارانتوم واقع شده است و مورخین معتقدند که این شهر را نخست مردم جزیره «کرتا» (۳) بنا نهاده‌اند. (تمدن قدیم تألیف فوستل دو کولانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹). رجوع به تارنته شود. (۱) - Cnide - (۲) Aristophilide. یکی از شهرهای یونانی در آسیای صغیر که تابع ایران بود. (۳) - اقریطش.

تارانتوم.

(اخ) تارانت. رجوع به تارانت و تارنته شود.

تاران تیوس واررون.

[واژ رُن] (اخ) (۱) از دانشمندان رومی که در زمان «پومپه» (۲) بحکومت ایبری (۳) (اسپانیا) منصوب شد: ... بعلاوه اطلاعات مذکوره، یک نفر عالم رومی موسوم به تاران تیوس واررون که در قرن اول ق. م. میزیست و پومپه او را حاکم ایبری یا اسپانیای کنونی کرده بود، اسم پارسیها را در ردیف فینیقیها و سایر ملل ذکر کرده، گوید: اینها در ایبری حکومت کرده‌اند. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۵۶). (۱) - Iberie - (۲) Pompee. (۳) - Tarentius Varron.

تارانندن.

[د] (مص) پراکندن و متفرق ساختن و دور کردن. (فرهنگ نظام): برو این اطفال را که بازی می‌کنند از آنجا بتاران. (فرهنگ نظام). زجر کردن. تار کردن. پراکندن: تو همهء کلفتها (خادمه‌ها)ی مرا با بدزبانی می‌تارانی. رجوع به تار کردن شود.

تارانده.

[د / د] (ن مف) نعت مفعولی از تارانندن. پراکنده شده. ازهم پاشیده. فراری شده. رجوع بتارانندن شود.

تارانقی.

(۱) در رامیان سفیدار (۱) را نامند. رجوع به سفیدار و جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۱۸۸ شود. (لاتینی) (۱) - Populus alba

تارانده.

[نن د / د] (ن ف) نعت فاعلی از تارانندن. پراکنده. فراری سازنده. ازهم پاشنده. رجوع به تارانندن شود.

تارانیدن.

[د] (مص) تارانندن. پراکنندن. فراری ساختن. دور کردن. با حرکتی یا عملی یا گفتاری کسی یا حیوانی را ترساندن و به رفتن واداشتن. چیزی را ازهم پاشیدن. رجوع به تارانندن شود.

تارانیده.

[د / د] (ن مف) نعت مفعولی از تارانیدن. پراکنده شده. ازهم پاشیده. فراری شده. رجوع به تارانندن و تارانده و تارانیدن شود.

تارانیس.

(اخ) (۱) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: نام گل‌های باستانی یعنی مردم قدیم فرانسه است و معبودی بهمین نام داشتند که وی را موکل بر رعد می پنداشتند و به احتمال قوی این همان ربّ النوعی است که ژرمن های باستانی آنرا «تور» می نامیدند. (۱) - Taranis.

تارب.

(اخ) (۱) مرکز ایالت پیرنه علیا در ۸۴۹ هزارگزی پاریس، بر ساحل چپ رود «آدور» (۲). آب آنجا بوسیله دو آب راهه وسیع در تمام محله ها که دارای ۲۶۰۵۵ تن سکنه است پخش می گردد، ساختمانهای شهر با مرمر و آجر بنا شده است. دارای چند کلیسای بزرگ متعلق به اواخر دوره «رومی» (۳)، کلیسای «سن ژان» (۴) و کلیسای «کارمها» (۵) شایان ذکر میباشند. از کاخهای «مارگریت دو بآرن» (۶) جز برج بزرگی چیزی باقی نمانده است. دارای کارخانه های ذوب فلزات، کاغذسازی، نخ ریزی، پارچه بافی و کارخانه های ماشین سازی است و تجارت شراب و پشم در آنجا رواج دارد. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تاربه، قصبه مرکزی ایالت پیرنه علیا از ایالات جنوبی فرانسه است در ساحل یسار رود «آدور» و در ۷۵۶ هزارگزی جنوب غربی پاریس واقع است. قصبه ای قدیمی و شهرک زیبایی است. دارای ۱۸۵۵۰ تن سکنه، یک مکتب اعدادی و یک دارالمعلمین، باغ ملی بزرگ، موزه، کتابخانه، مدرسه توپخانه، کارخانه های توپ سازی، بیمارستانها و بازارها می باشد. در دوران کشورگشائی روم «تارب» شهر بزرگ و بااهمیتی بود و نامش «بی گوررا» (۷) بود. کراسوس (۸) آنجا را فتح کرد و نام جدید را بر آن گذاشت. پس از سقوط امپراطوری

روم «تارب» چندین بار گرفتار هجوم «گت‌ها» (۹)، «واندالها» (۱۰)، «آلن‌ها» (۱۱)، «واسکن‌ها» (۱۲) و «سارراسن‌ها» (۱۳) (مسلمانان) گشت. در قرن نهم میلادی «نورماندیها» (۱۴) آن را بکلی ویران ساختند ولی در اواسط قرن دهم میلادی بوسیله «رایموند» اول (۱۵) دوباره آباد گشت. در تمام دوران قرون وسطی تا زمان سلطنت هانری چهاردهم در معرض جنگ و جدال بود و روی آرامش را بخود ندید. این ناحیه دارای یازده بخش و ۱۰۲۸۲۵ تن سکنه می‌باشد. بخش شمالی دارای شانزده بلوک و ۲۰۵۹۳ تن سکنه و بخش جنوبی دارای نوزده بلوک و ۲۲۷۲۵ تن سکنه است. (۱) - Adour - Tarbes. (۲) - (فرانسوی) - (۳) - Periode romaine - (۴) - Saint - Jean. (۵) - Carmes. (۶) - Marguerite de Bearn. (۷) - Bigorra. (۸) - Crassus. (۹) - Vascons - (۱۲) - Alains. (۱۱) - Vandales. (۱۰) - Goths. (ممل مغرب این نام را در (۱۳) - Sarrasins قرون وسطی به مسلمانان داده بودند). (۱۴) - Raymond - (۱۵) - Normands.

تارباگانای.

(اخ) (جبال...) ناحیه کوهستانی در مغرب مغولستان: سهم «اوگتای» ولیعهد چنگیز از همه کمتر بود و انحصار داشت بناحیه جبال «تارباگانای» و اطراف دریاچه «آلاگول» و حوضه نهر «ایمیل» (۱) که در آن دریاچه میریزد و در مغرب مغولستان واقعست. (تاریخ مفصل ایران از استیلای مغول تا اعلان مشروطیت تألیف عباس اقبال ج ۱ ص ۱۱۰). ... مخصوصاً «قیدو خان» پادشاه حدود جبال «تارباگانای» نبره اوگتای که بواسطه عملیات مادر «قوبیلای قاآن» سلطنت از خاندان پدرش خارج شده بود و پادشاه اولوس جغتای (ماوراءالنهر و ترکستان) بر او شوریدند... (تاریخ مفصل ایران... ص ۱۶۲). (۱) - Imil.

تاریام.

(۱) مرکب) صبح نخست، صبح زود که هنوز هوا تاریک باشد. صبحی که هنوز تاریکی بر روشنی غلبه دارد. تاریک روشن. گرگ و میش. هوای صبح پس از دمیدن سپیده: سپیده دم که وقت تاریام (۱) است نیند راوقی (۲) رسم کرام است.؟ (از شمس قیس در المعجم چ مدرس رضوی ج ۱ ص ۲۰۱). این بیت از منوچهری است. رجوع بدیوان منوچهری چ دبیرسیاقی ص ۱۷۴ شود (۱) - ن ل: کار عام. بار بام. ناز بام. (۲) - ن ل: غارجی. مشکبو. عارضی.

تاریای.

(اخ) ایلچی پادشاه ایغور بنزد چنگیزخان: اتراک ایغور امیر خود را «ایدی قوت» خوانند و معنی آن خداوند دولت باشد... چون چنگر خان بر بلاد ختای مستولی گشت... ایدی قوت... شاو کم را در خانه ای پیچیدند... و به اعلام یاغی شدن با قراختای و مطاوعت و متابعت کردن پادشاه جهانگیر چنگر خان «قتالمش قتا» و «عمر اغول» و «تاریای» را بخدمت او فرستاد... (تاریخ جهانگشای چ قزوینی ج ۱ صص ۳۲ - ۳۳).

تاریه.

[ب] [اخ] تارب. رجوع به تارب شود.

تاریشو.

(اخ) (۱) یکی از شهرهای دولت آشور که بدست هوخ شتر غارت شد: چون حاکم بابل که... از اطاعت دولت آشور بیرون شده و به

آن دولت حملاتی برده بود، هوخ شتر هم لشکر بجانب آشور برد و در ۶۱۵ ق. م. شهری را در ایالت ارپها (کوکوک) بدست آورد... ایالتی را در بالای موصل مسخر کرد و از راه دجله فرود آمد، نینوا را بمحاصره افکند ولی بعلت دیوارهای بلند نتوانست آن شهر را بگیرد، در عوض شهر تاریشو را غارت کرده بطرف شهر آشور فرود آمده بود. (کرد تألیف رشید یاسمی ص ۸۰). (۱) - Tarbishu.

تاریا.

[پ] (اخ) (۱) دخترک رومی که حصار شهر روم را بخاطر بدست آوردن بازوبندهای طلای جنگجویان به «سایین ها» (۲) سپرد و بر اثر این خیانت بدست همانها کشته شد. گروهی هم عقیده دارند سپردن حصار روم به «سایین ها» بعلت عشق وی نسبت به رئیس جنگجویان بوده است. فلسفی در فرهنگ اعلام تمدن قدیم آرد: دختری از اهالی روم بود که قلعه آن شهر را به «تاسیوس» پادشاه سایین تسلیم کرد و بدست آنان نیز بهلاکت رسید. (تمدن قدیم تألیف فوستل دو کولانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹). دختر مشهوری در تاریخ روم، پدرش «تاریپوس» (۳) در زمان «رملوس» (۴) سمت والیگری روم را داشت. سبب اشتهارش آنست که سایین ها هنگام محاصره روم وی را اغفال کرده وعده دادند که اگر دروازه را بگشاید آنچه در بازوهای چپ خود دارند (بازوبندهای طلا) به وی خواهند داد. دخترک نادان چون دروازه را باز کرد سایین ها سپرهای سنگین خود را هم که بر بازوهای چپ داشتند با بازوبندهای طلا بر روی وی ریختند چنانکه در زیر آن بار سنگین جان بداد، پس جنازه وی را در گوشه ای از کوه «کاپیتولین» بخاک سپردند و آن تخته سنگ را که گورش در زیر آن قرار داشت «تاریپه» خواندند. بعد از آن برحسب عادت خائنان وطن را از بالای آن سنگ پرت می کردند تا کشته شوند. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تاریپین شود. (۱) - - (۲) Tarpeia. Sabins. (۳) - Tarpeius. (۴) - Romulus.

تاریپین.

[پ ی] (اخ) (۱) قطعه سنگ بزرگ و مرتفعی که جنایتکاران را در روم قدیم روی آن فرومیانداختند. رجوع به تاریپا شود. (۱) - Tarpeienne.

تاریپه.

[] (اخ) تاریپا. رجوع به تاریپا شود.

تارت.

[ر] (ع) رجوع به تاره شود.

تارتار.

(ص مرکب، مرکب) ریزه ریزه و پاره پاره و ذره ذره. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). ذره ذره کردن و ریزریز ساختن. (شرفنامه منیری). پاره پاره شده مثل تارهای مو و ابریشم. (فرهنگ نظام): بنگرید اکنون بنات النعش وار از دست مرگ نیزه هاشان شاخ شاخ و تیرهاشان تارتار (۱). سنایی. او مست بود و دست بریشم دراز کرد بر کند تار تار سوزنی. شد ز سر زلف او صبح معبر نسیم کرد مه روی او طره شب تارتار. خاقانی. (۱) - ن ل: تیرهاشان شاخ شاخ و نیزه هاشان تارتار.

تارتار.

(اِخ) (۱) در تاریخ اساطیری یونانیان قعر دوزخ را نامند || لقب پلوتن (۲) خدای دوزخ || در زبانهای اروپائی، دوزخ بطور کلی.
(۱) - Pluton - (۲) .Tartare.

تارتار.

(اِخ) (۱) اروپائیان عموماً این کلمه را بمردمی اطلاق کنند که لشکر چنگیزخان (۲) مؤسس دولت مغول (۱۱۵۴ - ۱۲۲۷ م.) را تشکیل داده بودند و آنان از طایفه اصلی مغول می باشند، این نام از کلمه «تاتار» یا «تتر» گرفته شده است. تاتار را نیز تارتار گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). تارتار قومی از ترک مقابل مغول. (فرهنگ نظام). (۱) - (۲) .Tartars. Tartares.
Gengi Khan

تارتارن.

[رَن] (اِخ) (۱) سه داستان بذله آمیز و توأم با هجو مردم جنوب شرقی اروپا، اثر آلفونس دوده (۲). امروزه این کلمه در مورد مردم گرافه گو و ساده جنوبی استعمال میشود. این سلسله داستانها عبارت از «تارتارن دو تاراسکن» (۳)، «تارتارن سور لز آلپ» (۴) و «پرت تاراسکن» (۵) می باشند. (۱) - Tartarin - (۲) - Tartarin de Tarascon. (۳) - A. Daudet. (۴) - Tartarin. (۵) - Port-Tarascon. sur les Alpes.

تارتارو.

[تاز تار] (اِخ) (۱) رودی در شمال ایتالیا که از دریاچه «غارده» (گارد) (۲) سرچشمه گرفته بوسیله چند کانال به دو رود «پو» و «دیج» می پیوندد، آنگاه از چند دهنه وارد دریای ادریاتیک می شود. طول مجرایش بالغ بر ۱۰۰۰۰۰ گز است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - (۲) - Garde. Tartaro.

تارتاس.

(اِخ) (۱) مرکز بخشی در ایالت «لاند» (۲) و در شهرستان «داکس» (۳) در جنوب غربی فرانسه است و ۲۶۲۵ سکنه دارد. (۱) - (۲) - Landes. (۳) - Dax. Tartas.

تارتاگلیا.

(۱) (۱) صورت ظاهری که بازی کنندگان کمدی ایتالیائی بخود دهند. منشأ آن از ناپل است. بکاربرنده آن نوکری است پرچانه، با گفتاری تند و نامفهوم، دائماً در خشم، چاق و چله، خودستا و ترسو، تنگ نظر و دارای عینکی درشت برنگ آبی. این نمونه در کشور فرانسه کمتر رواج یافته است. (۱) - Tartaglia.

تارتاگلیا.

(اِخ) (۱) نیکلاس. نام حقیقی وی «نیکولو فونتانا» (۲) می باشد. مساح ایتالیایی در آغاز قرن شانزدهم میلادی. در خانواده فقیر «برسیا» (۳) متولد شد. در سال ۱۵۵۷ م. در «ونیز» درگذشت. چندین اثر در رشته ریاضی از وی باقی مانده است (۴). رجوع به لاروس بزرگ شود. (۱) - Nuova - Brescia. (۳) - Niccolo Fontana. (۲) - Tartaglia, Nicolas. *scienza, cioe. invenzione nuovamente trovata utile per ciascuno speculativo matematico* (bombardiero ed altri) این اثر در ۱۸۴۵-۱۸۴۶ م. بوسیله Reiffel به فرانسه ترجمه شده است.

تارتان.

(اِخ) (۱) کشتی کوچکی در بحر روم دارای دکلی بزرگ و بادبان ها. (ایتالیائی (۱) - Tartane (Tartana):

تارتانا.

(اِخ) تارتان. رجوع به تارتان شود.

تارتاز.

[رِت] (ترکیب اضافی، مرکب) تارتاز. طراز معرب تراز باشد. تارتاز منسوب به تراز. تارتاز بسیار باریک که جامه پادشاهان را با آن می بافتند، تازی که در کارخانه های مخصوص برای بافتن جامه های نیکو و جید بکار می بردند پادشاهان را. تازی که در بافتن جامه های فاخر و گرانبه اختصاص داشت. تارتاز بسیار باریک و نزار همچنان تارتاز عنکبوت: زآرزوی طراز تازی و خز زار بگداختی چو تارتاز. ناصر خسرو. رجوع به طراز و ترکیب های «تارتاز» (تارتاز) در همین لغت نامه شود.

تارتریک.

(فرانسوی، ص، ا) (۱) اسیدی است که بصورت ملح پتاسیم در بیشتر گیاهان یافت می شود. از نظر شیمیائی اسید تارتریک دارای دو «فونکسیون» (۲) اسید و دو «فونکسیون» الکل می باشد. فرمول خام آن چنین است: $C_4H_6O_6$ و بوسیله «شل» (۳) در سال ۱۷۷۰ م. کشف گردید. اختصاصاً این ماده از دُردهای متبلور و یا از دُردهای شوری که در چلیک شرابها باقی می ماند بدست می آید. زبده دُردهای خالص محلول است و آهک و «کلرور دو کالسیم» بر آن اثر می کند، بالنتیجه «تارتارات دو کالسیم» با مقداری آب حاصل می شود. اسید تارتریک جسم سخت و بلورهای آن منشوری شکل است، در آب محلول میگردد و ترش مزه می باشد و در ۱۷۰ درجه حرارت ذوب می شود. اسید تارتریک در لابراتوارها و در کارخانه های سازنده مشروبات گوارا بکار برده میشود. نمک های اسید تارتریک مخصوصاً در دواخانه ها مورد استعمال دارد. در داروخانه ها اسید تارتریک بصورت محلول لیمونادی (۲۰ گرم در لیتر) مثل شربت های خنک کننده مورد استفاده بیماران قرار می گیرد. اسید تارتریک بفرمول: $COOH - (CHOH)_2 - COOH$ بصورت تبلور شفاف خیلی مقاوم است. آب تبلور ندارد «؟». ترش مزه و نسبتاً مطبوع است و در ۱۷۰ زینه ذوب می گردد. حلالیت آن بقرار زیر است: آب ۱۵ زینه ۸/۰ گرم در لیتر آب ۱۰۰ زینه ۳/۰ گرم در لیتر الکل ۹۵ زینه ۳/۳ گرم در لیتر الکل ۹۰ زینه ۷/۲ گرم در لیتر الکل ۸۰ زینه ۰/۲ گرم در لیتر الکل ۶۰ زینه ۶/۱ گرم در لیتر اتر اتیلیک غیر محلول گلیسیرین محلول اسید تارتریک در مقابل هوا و نور فاسد نمی شود. اسید تارتریک با املاح قلیایی خاکی، املاح فلزات سنگین، املاح سرب و پتاسیم عدم توافق دارد. اسید تارتریک را می توانند بدون فساد نگاهداری کنند ولی باید در نظر گرفت که کپک ها بسهولت در محلولهای آن رشد می نمایند. (کارآموزی داروسازی جنیدی صص ۱۵۵ - ۱۵۶). اسید تارتریک در دانه انگور بصورت املاح اسید تارتریک یا

«تارت» (۴) دیده می‌شود «تارت» عبارت از املاح اسید تارتریک می‌باشد و عبارت از دُرْد قهوه ای رنگی است که در قعر بشکه های شراب پس از تخمیر انگور رسوب می‌دهد. (گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۱۲۵). (۱) - Tartrique . (فرانسوی) (۲) - Tartre - Fonction (۳) . (فرانسوی) (۴) - Tartre

تارتس.

[ت] [اخ] از پادشاهان باستانی معاصر کوروش کبیر: ... در این احوال سردار مازارس مُرد و هارپاک بجای او مأمور شد. هرودوت گوید (کتاب ۱ بند ۱۶۳ - ۱۷۷): این همان هارپاک مادی است که با کوروش در موقع قیام او بر ضد آستیاک همراه بود، این سردار بشهر «فوسه» پرداخته آن را محاصره کرد... اهالی این شهر نیز دریانوردان خوبی بودند و تا «ایبری» (اسپانیای کنونی) کشتی های آنها دریانوردی می‌کرد. سابقاً پادشاهی تارتس نام آنها را دعوت کرده بود بمملکت او رفته متوطن شوند و خود را از قید کرزوس خلاص کنند. آنها به این امر راضی نشده ولی پولی از پادشاه گرفته برج و باروی شهر خود را محکم کرده بودند... (ایران باستان ج ۱ صص ۲۹۳-۲۹۴).

تارتس.

[ت س] [اخ] (۱) سامی بیک در شرح «تارتسه» آرد: جزیره و قصبه ایست در جنوب اسپانیول، در زمان قدیم در تصرف فینیقی ها بود و از این جزیره مقدار زیادی طلا- استخراج می‌کردند و در بین یونانیان و رومیان قدیم این طلا- رواج داشت ولی از منبع و معدنش آگاه نبودند، احتمال می‌رود که این جزیره همان جزیره «قادیس» و شهر «تارسیس» که در کتابهای عبرانی از آن یاد می‌شود، همین شهر باشد. (قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تارسیس شود. (۱) - Tartesse.

تارتسه.

[تس س] [اخ] رجوع به تارتس شود.

تارتن.

[ت] [نف مرکب، ا مرکب] (از: تار+ تن، تننده) عنکبوت را گویند. (آندراج) (فرهنگ نظام ||). جولاهه که بافندهء جامه و اقمشه باشد ||. کنایه از کرم ابریشم است. رجوع به تارتنک، کارتن، کارتنه و کارتنگ شود.

تارتنگ.

[ت ن] [ا مرکب] (از: تار + تن، تننده + ک، پسوند) عنکبوت. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ نظام) (آندراج) (انجمن آرا). این کاف، کاف تصغیر است، تارتن نیز همان است: تنند ارچه هر دو تار، بود راه بیشمار ز زرتار مرد کار، بدیای تارتن.؟ (از انجمن آرا) (از آندراج). رجوع به تارتن، کارتن، کارتنه و کارتنگ و عنکبوت شود.

تارتندو.

[ر ت ن] (ترکیب اضافی، ا مرکب) تار عنکبوت. تار تارتنگ سازد خانه ساختن را: ز باریکی و سستی هر دو پایم تو گویی

پای من تار تندوست (۱). آغاجی (از آندراج). شود در پناهت چو سد سکندر اگر خانه سازم ز تار تندو. امیر معزی. (۱) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۷ و همین کتاب به تصحیح «پاول هورن» ص ۱۱۲: تو گویی پای من پای تندوست.

تار تنیدن.

[تَد] (مص مرکب) تار گستردن. کشیدن تار. پهن کردن و گستردن تار: آن توئی آن زخم بر خود میزنی بر خود آن دم تار لعنت می تنی. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۳۵).

تارتو.

(اخ) پسر «توقان» و نوه «باتو»: پسر اول «توقان»، «تارتو»، او را خواتین و قومایان بوده اند اما نام ایشان معلوم نشده و دو پسر داشته است، «تولابوقا» فرزند او معلوم نشد، «کونچاک» پسری داشته بوزبوقا نام. (جامع التواریخ رشیدی ج ۲ چ بلوشه ص ۱۱۰). و رجوع به همان کتاب ص ۱۰۸ و ۱۰۹ و بخش فرانسه ص ۳۰ شود.

تارتور.

(ص مرکب) تاریک. (از ولف). سخت تاریک. (شرفنامه منیری): به منذر چنین گفت بهرام گور که اکنون که شد روز ما تارتور ازین تخمه گر نام شاهنشهی گسسته شود بگسلد فرهی. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۲۰۹۹). رجوع به «تار و تور» شود. تارتار باشد. (شرفنامه منیری). پاره پاره. ذره ذره. ریزه ریزه. رجوع به تار و تور شود.

تارتوف.

(اخ) (۱) مثل ریا و مکر در کمدی مشهور «مولیر» (۲). تارتوف وارد خانه مرد سرمایه داری بنام «ارگون» (۳) می شود و در عین حال که مترصد است با دختر «ارگون» ازدواج کند، سعی دارد زن وی را اغوا کرده از راه بدر برد و ثروت «ارگون» را تصاحب نماید. اکنون این نام در اروپا در مورد مردی عابدنما و محیل و ناپاک استعمال شود. کمدی تارتوف منظوم است در پنج پرده و در شمار بزرگ ترین آثار مولیر قرار دارد و اولین بار در پنجم اوت ۱۶۶۷ م. بمعرض نمایش قرار داده شد. (۱) - Tartuffe. Tartufe. - Orgon - Moliere. (۳) - (۲).

تارتینی.

(اخ) (۱) ویولن زن ایتالیائی و صاحب نظر در اصول موسیقی. وی در سال ۱۶۹۲ م. در «پیرانو» (۲) متولد شد و در ۱۷۷۰ در «پادو» (۳) درگذشت. او با یکی از اقوام کاردینال - اسقف «ژرژ کورنارو» (۴) مخفیانه ازدواج کرد و به اتهام اغوا مورد تعقیب قرار گرفت و به دیری در «آسیز» (۵) پناه برد و مدت دو سال در آن دیر بسر برد، سپس به «پادو» بازگشت و بریاست هیئت موزیک کلیسای «سنت آنتوان» برگزیده شد (۱۷۲۱ م.). در «پادو» مدرسه ویولن تأسیس کرد. آثاری باارزش در موسیقی از وی باقی مانده است. (۱) - Assise - (۲) - Tartini, Giuseppe. (۳) - Pirano. (۴) - Georges Cornaro. (۵) - Padoue.

تار جامه.

[ر م / م] (ترکیب اضافی، مرکب) ریسمان جامه. تانه بافندگان که نقیض بود است. ریسمان جامه که در طول واقع شده است، و آنکه در عرض قرار گیرد بود است: ستا، سدی، اُسدی، سداة، اُستی؛ تار جامه. (منتهی الارب). رجوع به تار شود.

تارجه.

[رُج] (اخ) (۱) طُراز. شهری است به اسپانیا (غرناطه) (۲) (ایالت مالقه) (۳) که ۵۰۰۰ تن سکنه و باغهای انگور بسیار نیکو دارد. تجارت آنجا مشروبات الکلی و میوه است و کارخانه های پارچه بافی دارد. (۱) - - (۳) Grenade. (۲) Torrox. Malaga.

تارچوبه.

[ب / ب] (مرکب) دارویی است که در دواها بکار برند و آنرا هلیون نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان). در جهانگیری و برهان قاطع هر دو در حرف تاء مرقوم است، همانا مارچوبه را تارچوبه خوانده اند و آن خطا است و مارچوبه نام تره ایست بستانی که کارند و برآید و آن را پزند و بجای بورانی خورند و به عربی هلیون گویند. (انجمن آرا) (آندراج). تصحیف مارچوبه. (محمد قزوینی از حاشیه برهان قاطع چ معین) (یادداشت های مرحوم دهخدا). هلیون، گیاهی است، به فارسی مارچوبه و مارگیاه نیز خوانند. (منتهی الارب).

تارچه.

[چ / چ] (مصغر) تار کوچک. رجوع به تار شود.

تارج.

[ر] (اخ) (۱) بمعنی تنبل. (قاموس کتاب مقدس). ابن ماخور (۲) از اجداد حضرت رسول علیه السلام. (انساب سمعانی ص ۴ پ). در تورات این نام به آزر پدر حضرت ابراهیم اطلاق شده است. (قاموس الاعلام ترکی). پدر ابراهیم خلیل علیه السلام. (منتهی الارب). پدر ابراهیم است که با وی تا حاران مرافقت نموده در آنجا در سن دویت و پنجسالگی وفات نمود در حالیکه ابراهیم پنجاه و هفت ساله بود. (سفر پیدایش ۱۱:۳۱ و ۳۲) (قاموس کتاب مقدس). این کلمه در غالب فرهنگ ها «تارخ» ضبط شده است. مؤلف فرهنگ نظام آرد: پدر ابراهیم خلیل است. این لفظ را جهانگیری با ضم و خاء منقوطة ضبط کرده و آن را لفظ پهلوی قرار داده لیکن لفظ مذکور از عبرانی به عربی آمده و در تورات عبرانی «تارج» با فتح راء مهمله است مثل عربی (۳)، و ایرانیهای قبل از اسلام از ابراهیم و پدرش خبر نداشتند که نامشان در پهلوی باشد، و خود حضرت ابراهیم اهل کلدان بود که زبانش آرامی (۴) برادر زبان عربی بوده. در بعضی از کتب تاریخ هم لفظ مذکور مثل ضبط جهانگیری است که باید گفت غلط یا مفرس است (۵). حمدالله مستوفی آرد: دمشق از اقلیم چهارم است... در اول ارم بن سام بن نوح بر آن زمین باغی ساخت آنرا باغ ارم خواندند پس شداد بن عاد بر آن موضع عمارت فراوان افزود چنانکه بهشت و دوزخ ساخت... پس تارج و هو آزر که پدر ابراهیم خلیل الله بود و وزیر نمرود بود در آن حدود شهر دمشق بساخت. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ص ۲۴۹). جوالیقی در المعرب آرد: آزر، اسم ابی ابراهیم، قال ابواسحاق: لیس بین الناس خلاف ان اسم ابی ابراهیم «تارج» و الذی فی القرآن یدل علی ان اسمه «آزر»... (المعرب چ قاهره صص ۲۸-۲۹). ابراهیم پیغمبر که نام اصلی او «اب رام» (۶) و بعدها «ابراهام» (۷) بوده اصلاً از نژاد سامی (۸) بوده. وی را پسر «تارج» و نبیره دهم سام (۹) پسر ارشد نوح (۱۰) دانسته اند. (مزدیسنا تألیف محمد معین ص ۹۶). محمد معین، مصحح برهان قاطع در ذیل

لغت «آزر» آرد: آزر (۱۱) در قرآن سوره «۶» (الانعام) آیه ۷۴ نام پدر ابراهیم خلیل است، در هیچیک از مدارک قدیمه این نام برای پدر ابراهیم نیامده و نام حقیقی او «تارخ» یا «تارخ» است. فرنکل (۱۲) بدلالی «عازر» و «آزر» را مأخوذ از کلمه عبری دانسته گوید آن نام خادم وفادار ابراهیم بود. و نیز نویسنده مزبور در برهان قاطع ذیل لغت «ابرهام» آرد: ... پدرش [ابرهام] تارخ از نسل سام بن نوح بود، در هفتادسالگی مبعوث گردید و با زوجه خود ساره و پدر و برادر و برادرزاده خویش لوط بحران در ملک جزیره منتقل شد و پس از مرگ پدر به ارض موعود رفت و چندی در شکیم توقف کرد و از آنجا بکنعان بازگشت و وادی حاصلخیز اردن را به لوط داد و خود در مکانی چادر زد. ساره چون عقیم بود کنیز خود هاجر مصریه را بدو تزویج کرد و اسماعیل از او متولد گردید... رجوع به تارخ شود. (۱) - (۲) Thare. - «ناحور» یا «ناخور» (Nachor) صحیح است. (۳) - قاموس کتاب مقدس در ذیل کلمه «آب رام» آرد: پدرش تارخ از نسل سام بن نوح بود که ترخ یا تارخ برادر ناحور و حاران می باشد. (۴) - زبان قوم ابراهیم عبری بوده است. (۵) - تارخ و تارخ هر دو صحیح است به ابدال. (۶) - - (۸) - Abraham. (۷) - Abram. Fraenkel - (۱۲) - Azar. (۱۱) - Noe. (۱۰) - Sem. (۹) - Semitique.

تارخ.

[ر / رُ] (اخ) با رای مضموم، آذر (۱) بت تراش باشد. بزبان پهلوی نام آذر (۲) بت تراش است. (برهان). بعضی گویند بفتح ثالث است و نام پدر ابراهیم علیه السلام است. (برهان). بضم ثالث در برهان و فرهنگ نوشته اند که بزبان پهلوی نام آذر (۳) بت تراش است و بعضی گویند بفتح ثالث است نه بضم و گفته اند نام پدر حضرت ابراهیم علیه السلام بوده و صاحب جهانگیری نوشته که تارخ به ضم ثالث است و حال آنکه به فتح را است نه ضم را و نام پدر حضرت ابراهیم است و او نام عمّ حضرت دانسته، و در قاموس تارخ به فتح را پدر ابراهیم بقول نسابه و جمهور مورخین تصریح و تعریب نکرده اند، و در ظفرنامه شرف الدین علی یزدی به خای معجمه آورده و گفته تاریخ از تارخ مأخوذ است (۴) و تارخ بچند واسطه از اولاد سام بن نوح بوده و چون وفات یافته بود آذر (۵) عم حضرت ابراهیم بود، ابراهیم علیه السلام به پسری آذر (۶) معروف شد، ابراهیم را فرزند آذر (۷) دانسته چنانکه گفته: میان آب و آتش مانده حیران خیالت در دل و دیده مصور ز شب یک نیمه چون فرزند عمران بدیگر نیمه چون فرزند آذر (۸). ... (آندراج) (انجمن آرا). مؤلف فرهنگ رشیدی آرد: تارخ (به فتح را و قیل بضم) نام آزر به زبان پهلوی و تارخ (به فتح را و حای مهمله) معرب آن چنانکه در فرهنگ گفته. اما در قاموس تصریح به تعریب نکرده و نام پدر ابراهیم علیه السلام گفته و آزر، عم آن حضرت است، پس صاحب فرهنگ را دو خطا واقع شده یکی تارخ بفتح را و حای مهمله است و او بضم را و خای معجمه گفته، دیگر آنکه پدر حضرت ابراهیم است و او نام آزر که عم آن حضرت است گفته، لیکن ظاهر آنست که این لفظ فارسی است و حای مهمله در فارسی نیامده و مشهور آنست که آزر پدر حضرت ابراهیم است و صاحب فرهنگ بنابر آن قول گفته و ملا شرف الدین علی نیز در ظفرنامه گفته که تاریخ از لفظ تارخ مأخوذ است و این نیز مؤید صاحب فرهنگ است - انتهی. محمدتقی بهار در حاشیه ص ۴۲ تاریخ سیستان به نقل از «التنبیه والاشراف» مسعودی (چ لیدن ص ۸۰) آرد: «ابراهیم بن تارخ و هو آذر (۹) بن ناخور بن ساروغ...». «... و از اشروع ناجورا (۱۰) و از ناجورا تارخ و از تارخ آذر (۱۱) تا بنسث ثمر را به زنی کرد و خلیل ابراهیم صلوات الله علیه بیامد». (تاریخ سیستان چ بهار ص ۴۳). بهار در حاشیه مجمل التواریخ والقصص بنقل طبری آرد: لوط بن هاران بن تارخ، و تارخ هو اخو ابراهیم (ج ۱ ص ۲۶۶ چ لیدن). (مجمل التواریخ ص ۱۹۰). خواندمیر در ذکر ابراهیم علیه السلام آرد: افضل المتبحرین فخر المله و الدین امام فخرالدین الرازی در بعضی از مؤلفات خود مرقوم قلم حقیقت رقم گردانیده که درباب پدر ابراهیم علیه السلام دو روایتست: اول آنکه پدرش مؤمن و موحد بجوار مغفرت احدیت انتقال نموده و آزر که او را «تارخ» نیز گویند عم آن حضرت بوده که ملازمانش را تربیت می فرموده و جمعی که بدین قول قایلند متفرق بدو فرقه اند، زمره ای می

گویند که آزر والده ابراهیم را بعد از فوت پدرش به حبالة نکاح در آورده بود و طایفه ای را عقیده آنکه میان ایشان عقد زوجیت منعقد نشده، روایت دوم آنکه آزر پدر حقیقی ابراهیم علیه التحیه و التسلیم بوده، این قول موافق مذهب اهل سنت و جماعت است زیرا که نزد ایشان مؤمن بودن جمیع آبا و اجداد خیرالعباد صلی الله علیه و آله و سلم شرط نیست و ظاهر کلام معجزاتر «و اذ قال ابراهیم لایه آزر» (۱۲) و دیگر آیات بینات ربانی که در قصه خلیل الرحمن نازل گشته تأیید این قول می نماید و روایت اول مختار علماء مذهب علیّه امامیه است بجهت آنکه نزد ایشان به ثبوت پیوسته که جمیع آبا و اجداد و امهات حضرت خاتم تا آدم متحلی بحلیه ایمان بوده اند و به اتفاق تمامی علماء «آزر» کافر از عالم رفته و آنکه ابراهیم علیه التحیه و التسلیم از وی پدر تعبیر می فرموده منافی این قول نیست چه در قرآن مجید امثال این اطلاق واقع است، از جمله در این آیت کریمه که «ام کنتم شهداء اذ حضر یعقوب الموت اذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد الهک و اله آبائک ابراهیم و اسماعیل و اسحاق الهاً واحداً و نحن له مسلمون» (۱۳) و حال آنکه اسماعیل عم یعقوب بوده نه پدرش و به صحت رسیده که حضرت مقدس نبوی صلوات الله و سلامه علیه در شأن عباس فرموده که «عم الرجل صنو ابیه» و در تاریخ طبری مسطور است که نام پدر ابراهیم به عربی آزر بوده و عبری و پهلوی «تارخ» و برخی را عقیده آنکه یکی از این دو اسم لقب او بوده و پدر آزر به اتفاق مورخان «ناخور» نام داشت... (حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۴۲-۴۳) ... و اسحاق علیه السلام در زمان حیات پدر عالیشان به ارشاد اهالی کنعان مبعوث گشته از حدود فلسطین بدان سرزمین شتافت و به لوازم امر نبوت قیام نمود، «رفقا» بنت «ناخور بن تارخ» را که دختر عمش بوده در حبالة نکاح آورد و اسحاق را از «رفقا» دو پسر به یک شکم متولد شده، یعقوب و عیص. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۵۷). احمد شاکر مصحح المعرب جوالیقی آرد: تحقیق در اینکه «آزر» نام پدر ابراهیم علیه السلام است: در پاورقی کلمه «آزر» وعده کردیم که در آخر کتاب درباره آن بحثی کنیم، اینک برای وفاء بعهد خود درباره بحثی که اقوال علماء مفسرین و مورخین از متقدمین و متأخرین در آن مختلف است تحقیق می کنم: عبارت لسان العرب در کلمه مزبور چنین است: «آزر اسمی عجمی و نام پدر ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام است»، و اما درباره قول خدای تعالی: «و اذ قال ابراهیم لایه آزر» (۱۴) ابواسحاق گوید: کلمه «آزر» بنصب خوانده شده و کسی که بنصب خوانده آنرا بدل از «ابیه» قرار داده و کسی که مضموم خوانده آنرا منادی گرفته و اضافه میکند که نسابین در اینکه «تارخ» نام پدر ابراهیم میباشد اختلافی ندارند، ولی قرآن دلالت دارد بر این که نام پدر ابراهیم آزر است و گفته شده است که «آزر» در لغت آنان (عرب) بر ذم دلالت میکرده مثل اینکه معنی آیه چنین است «وقتی که ابراهیم پیدر خطاکار خود گفت» و از مجاهد روایت شده که «آزر» در آیه «آزر أ تتخذ اصناماً» (۱۵) نام پدر ابراهیم نبوده بلکه نام بتی است و بنابراین محل آن نصب است و گویی معنی آیه چنین بوده «اذ قال ابراهیم لایه آزر ا تتخذ آزر الهاً أ تتخذ اصناماً آلهة». ابواسحاق که جوالیقی و مؤلف لسان ازو تقلید کرده اند، ابواسحاق الزجاج، ابراهیم بن السری متوفی بسال ۳۱۱ ه. ق. است، جمهور علماء در اینکه اسم پدر ابراهیم «تارح» یا «تارخ» است از این ابواسحاق تقلید کرده اند ولی زجاج در این مورد اشتباهی شنیع مرتکب شده زیرا نسابین بر این مطلب اتفاق ندارند، بلکه ابن جریر در تفسیر خود (۷: ۱۵۸) از سدی و ابن اسحاق نقل می کند که آنان نام او را «آزر» دانسته اند و از سعید بن عبدالعزیز نقل کرده که «آزر»، «تارح» است و هر دو اسم وی باشد مانند «اسرائیل» و «یعقوب» هر دو نام یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم است، و امام فخر رازی در تفسیر خود (۳: ۷۲) چ ۱ بولاق) قول زجاج را بوجهی نیکو رد کرده و چنین گوید «اجماع نسابین بر اینکه نام پدر ابراهیم «تارخ» است، اجماع ضعیفی است زیرا اتفاق مزبور در اثر تقلید بعضی از بعض دیگر پیدا شده و بالاخره بقول یک یا دو شخص منتهی میشود و مثل اینست که وهب یا کعب یا غیر آنان چیزی گفته باشد و گاهی برای اثبات قول مزبور به اخبار یهود و نصاری استناد شده و معلوم است که گفته آنها در مقابل صریح قرآن اعتباری ندارد». ولی علماء از اجماع نسابین بر این مطلب وحشت کرده و ناچار بجمع بین دو دلیل متوسل شده اند، بنابراین بعضی گفته اند که «آزر» مفعول مقدم و نام بت است (قول منسوب بمجاهد) و بعضی گفته اند که «آزر» صفت است و معنای آن معوج یا

مخطی یا پر شکسته و امثال آن میباشد و برخی آنرا لقب پدر ابراهیم دانسته اند و دسته ای دیگر گفته اند مراد از کلمه «لایه» عمومی ابراهیم است و کلمه «اب» بر عم نیز اطلاق میشود، و عده ای دیگر قرائتهای شاذ قبول کرده اند مثلاً قرائت «أُزْرًا تتخذ» با همزه اول استفهام و همزه دوم مفتوح و سکون زاء و نصب راء منون و حذف همزه استفهام از «أُتخذ». و ابن عطیه گفته معنای آیه مطابق قرائت مزبور چنین است: «آیا بتها را پشتیبان و یار خود ضد خدا قرار میدهی؟» و قرائت دیگر «أُزْرًا تتخذ» میباشد که در همه چیز با قرائت سابق مطابق است جز اینکه همزه دوم را مکسور خوانده اند، و ابن عطیه گفته که همزه «أُزْرًا» بدل از واو است و اصل آن «وزراً» بوده مانند اساده که در اصل وساده بوده است و معنایش چنین است «آیا از روی گناهکاری بتها را خدا میگیری؟» و نصب آن بفعلی است که مقدر است. و دوست ما استاد شیخ امین الخولی در اعتماد بر این غریب غلو کرده و در حاشیه خود بر دائرة المعارف الاسلامیه در کلمه آزر در رد بر «ونسینگ» مستشرق چنین آرد: این چهار توجیه است که در تأویل آیات مزبور گفته شده و هرچند بعض آنها محل نظر است لیکن بنابر دو وجه بطور یقین آزر نام پدر ابراهیم نیست، بنابر دو وجه دیگر احتمال می رود که آزر نام پدرش باشد و بدینجهت از روش علمی دور است که گفته شود در قرآن آزر بعنوان اسم پدر ابراهیم اطلاق شده است، و استاد ما علامه الشیخ عبدالوهاب نجار تمام سخن او را در کتاب قصص الانبیاء (صص ۶۴-۶۶) خود آورده و بالاخره قول مجاهد را که آزر اسم بت است ترجیح داده است، بنابراین اسم علمی پدر ابراهیم در قرآن ذکر نشده است و تمام این اقوال چنین است که ملاحظه میکنید! اما قول منسوب بمجاهد که آزر اسم بت است هم از جهت اسناد و هم از جهت ثبوت و هم از نظر عربیت نادرست است و حافظ بن حجر در فتح الباری (۸:۳۸۳) گوید: طبری بسند ضعیفی از مجاهد روایت کرده که «آزر» نام بت است و آن قول شاذی است و ابن جریر طبری امام المفسرین در تفسیر خود (۷:۱۵۹) این قول را چنین وصف میکند «قولی است که از لحاظ عربیت از صواب بدور است» زیرا عرب اسمی را که قبل از حرف استفهام است نصب ندهد و نگوید «اخاک أکلمت» و صحیح آنست که بگوید «أکلمت اخاک» زیرا استفهام صدارت طلب است. اما قول دیگر که «آزر» را وصف گرفته بفرض آنکه درست باشد پیغمبر پدر خود را به چنین صفتی خطاب نمی کند، بخصوص ابراهیم که در موقعی پدرش به وی میگوید «أراغب أنت عن آلهتی یا ابراهیم لئن لم تنته لارجمنک و اهجرنی ملیا» (۱۶)؛ ای ابراهیم آیا از خدایان من رو میگردانی اگر دست برنداری ترا رجم میکنم و کاملاً از من دوری گزین. پس ابراهیم چنین پاسخ دهد: «سلام علیک سأستغفر لک ربی انه کان بی حفیاً» (۱۷)؛ سلام بر تو بزودی از پروردگارم برایت آمرزش خواهم چه او با من مهربان است. آیا کسی که هنگام مناظره و جدال و پس از تهدید چنین با ادب پیدرش پاسخ دهد، بنظر معقول است که قبل از جدال پدر خود را با ناسزا و فحش دعوت بدین خود کند؟ و ابوحیان در بحرال محیط (۴:۱۶۴) به این عبارت «اگر آن» (آزر را) وصف بدانیم این اشکال را دارد که اولاً نباید غیرمنصرف باشد و ثانیاً صفت معرفه واقع نشود در حالی که خود نکره است. بر این قول ایراد کرده و در حقیقت آنرا رد میکند، هرچند در پایان برای صحت آن بتوجیه و تأویل می پردازد. اما تأویل «اب» به «عم» عدول از معنی ظاهر لفظ بمعنای مجازی است بدون دلیل و وجود قرینه مجاز. و اگر بدین طریق نصوص را تأویل کنیم دیگر دلالت الفاظ بر معانی از میان می رود. باری آیات قرآن درباره مجادله ابراهیم با پدرش و دعوت کردن او بدین و امتناع پدر وی از قبول دین فراوان است از جمله آیه ۱۱۴ سوره توبه (۹) «و ماکان استغفار ابراهیم لایه الا عن موعده وعدها ایاه، فلما تبین له انه عدو لله تبرأ منه» و همچنین سوره مریم (۱۹) آیات ۴۱-۵۰ و سوره انبیاء (۲۱) آیه های ۵۱-۵۲ و سوره شعراء (۲۶) آیات ۶۹-۸۶ و سوره صافات (۳۷) آیات ۸۳-۸۷ و سوره زخرف (۴۳) آیه های ۲۶-۲۷ و سوره ممتحنه (۶۰) آیه ۴. تمام موارد مذکور بر محاجه و مجادله ابراهیم با پدرش تصریح دارد، بنابراین چگونه میتوان آنرا بر معنای خلاف ظاهر و مجازی بدون دلیل و قرینه حمل نمود؟ و اما آنچه بنام قرائت مختلف در کلمه «آزر» یاد کرده اند مستندی ندارد و سندشان معلوم نیست و علماء آنها را نقل نکرده اند، پس نمیتوان آنها را قرائت شاذ و نادر نامید هرچند ابوحیان و جزوی آن ها را در تفسیرهای خود آورده اند ولی در ده یا چهارده قرائت معروف «آزر» بفتح راء نقل شده و یعقوب «آزر» را بضم

راء خواننده است و در کتابهای قرائت قرآن و تفسیر طبری جز این دو قرائت ذکر نشده است. نگاه کنید به النشر ابن الجوزی (۲:۲۵۰) و اتحاف فضلاء البشر (ص ۲۱۱) و جز آنها. و طبری قرائت ضم راء را از ابویزید المدینی و حسن البصری نیز نقل کرده و ابوحنبل قرائت مزبور را از ابی‌ع و ابن عباس و حسن و مجاهد و جز آن آورده است و این قرائت دلیل بارزی است بر علم بودن آن، زیرا علم منادی مضموم واقع میشود. ابوحنبل گوید: «صفت بودن آن درست نیست زیرا حرف ندا حذف نشود جز بندرت»، معذکک طبری قرائت مزبور را پسندیده و گوید: «نزد من صواب آنست که قرائت فتح راء درست باشد، و جایز بودن آن قرائت بجهت اجماع قراء است که آن حجت است». و بعلاوه دو چیز آنان را ناچار به این تأویلهای پوزحمت کرده است: ۱ - قول علماء نسب. ۲ - آنچه در کتب اهل کتاب آمده است. اما گفته‌اند علماء نسب در انساب قدیمه بی اندازه مختلف و مضطربست و ابن سعد در طبقات (ج ۱ ق ۱ ص ۲۸) به اسناد خود از ابن عباس روایت کند که نبی اکرم صلی الله علیه و آله وقتی نسب خود را می‌شمرد از معدبن عدنان بن ادد رد نمیشد و میفرمود نسابین دروغ گویند خداوند عزوجل فرماید: «و قرونًا بین ذلک کثیراً» (قرآن ۱۸) و ابن سعد بعد از آن اقوالی درباره نسب آن حضرت تا اسماعیل ذکر میکند و گوید: «و اختلاف مزبور دلالت دارد بر اینکه نسب را محفوظ نداشته اند و فقط آنرا از اهل کتاب گرفته و ترجمه کرده اند و لذا اختلاف پدید آمده و اگر اینها صحیح بود رسول خدا (ص) از همه به آن داناتر بود، بنابراین بعقیده ما باید نسب آن حضرت را تا معدبن عدنان ذکر نمود و از آن ببعده تا اسماعیل بن ابراهیم را مسکوت گذاشت». اما راجع به آنچه از کتب اهل کتاب نقل شده باید دانست که خداوند قرآن مجید را میزان و مراقب صحت اخبار آن قرار داده و فرماید «و انزلنا الیک الکتاب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتاب و مهیماً علیه» (قرآن ۵/۴۸). و مهیمن بمعنای مراقب است، بنابراین قرآن ناظر و مراقب آن کتب است و هیچیک از آنها مراقب قرآن نیست و بهمین جهت ابن جریر طبری در مورد اختلاف اینکه «آزر» اسم است یا صفت چنین گوید: «بند من صحیح ترین اقوال آنست که «آزر» اسم پدر ابراهیم است، زیرا خدای تعالی خبر داده به اینکه او پدر ابراهیم است و قول خدا از گفته‌های اهل علم که میگویند صفت است بصواب نزدیکتر است، و اگر گوینده ای گوید: علماء انساب ابراهیم را به «تارح» نسبت کنند پس چگونه نام او آزر تواند بود، در صورتی که معروف آنست که اسمش تارح است. به این گوینده گوئیم چه مانعی دارد که دو نام داشته باشد چنانکه بسیاری از مردم چه در زمان ما و چه در زمانهای گذشته نامهای متعدد داشته اند، بعلاوه ممکن است لقب وی باشد، والله اعلم. و این جواب طبری چنانکه ظاهر است روی فرض صحت آن است که تارح اسم وی باشد و گرنه خودش آن را مسلم نداشته و خلاصه آنکه در جواب رعایت احتیاط کرده است و دلیل قطعی بر بطلان تأویلهائی که درباره کلمه «آزر» شده و همچنین نادرست بودن آنچه بنام قرائت نادره ذکر کرده اند تا اسم خاص بودن آنرا نفی کنند، روایت صحیح و صریحی است که در صحیح بخاری آمده «روایت است از رسول اکرم صلی الله علیه و آله که گفت: ابراهیم پدر خود «آزر» را روز قیامت ملاقات میکند در حالیکه صورتش غبار آلود و غمناک است، پس ابراهیم به وی گوید آیا بتو نگفتم مرا عصیان مکن، پس پدرش گوید: امروز نافرمانی تو نکنم، تا آخر حدیث که در صحیح بخاری (۴: ۱۳۹ از چ سلطانی) و در فتح الباری (۶: ۲۷۶ چ بولاق) و شرح العین (۱۵: ۳۴۳ - ۲۴۴ چ منیریه) موجود است. و این صریح است در اینکه آزر اسم خاص پدر ابراهیم است و بهیچوجه تفسیر و تأویل پذیر نیست. و وجه دلالت روایت آنکه ما ایمان داریم که پیغمبر هرچه گوید از جانب خداست و از روی هوای نفس چیزی نگوید و چنین شخصی خبر داده که آزر علم برای پدر ابراهیم است، بنابراین روایت مزبور سنتی است که آیه را بیان میکند و تفسیر و تأویلهای دیگر در مقابل سنت باطل و نادرست است. و میدانیم اخباری که از امام گذشته از ماقبل تاریخ در دست است، صحت آنها برای ما معلوم نیست و هر کدام را که قرآن یا اخبار نبوی (ص) تأیید کند صحت آن محرز میشود، زیرا امروز راهی برای تحقیق علمی در صحت آنها برای ما موجود نیست. و آنچه در کتب اهل کتاب آمده اصواتساب آنها بکسانی که به آنها نسبت داده شده ثابت نیست، بنابراین حجیت ندارند و برای اثبات و نفی امری به آنها نمیتوان استناد کرد و هیچکس نتواند در صحت روایتی که نقل کردیم تردید نماید، زیرا اهل فن حکم بصحت آن کرده اند

و همین کافی است که بخاری آنرا بعنوان حدیث صحیح نقل کرده است و اینان اهل ذکر در این فن هستند که باید از آنان سؤال شود و بدانان در صحت و عدم صحت حدیث اعتماد گردد. توفیق را از خداوند خواستارم. (المعرب جوالیقی چ قاهره صص ۳۵۹-۳۶۵). رجوع به مجمل التواریخ چ بهار صص ۱۴۹، ۱۹۰، ۱۹۳، ۲۲۸ و تاریخ گزیده چ برون صص ۳ و ۱۳۱ و المعرب جوالیقی صص ۲۹ و ۳۵۹ و دایرة المعارف اسلامی ج ۲ صص ۴۵۷ ذیل ابراهیم (۱۹)، و تارخ در همین لغت نامه شود. (۱) - صحیح آزر است. رجوع به آزر در برهان قاطع چ معین شود. (۲) - بر اساسی نیست. (۳) - صحیح آزر است. رجوع به آزر در برهان قاطع چ معین شود. (۴) - بر اساسی نیست. (۵) - صحیح آزر است. رجوع به آزر در برهان قاطع چ معین شود. (۶) - صحیح آزر است. رجوع به آزر در برهان قاطع چ معین شود. (۷) - صحیح آزر است. رجوع به آزر در برهان قاطع چ معین شود. (۸) - صحیح آزر. (۹) - صحیح آزر. (۱۰) - طبری: ناحور با حای حطی. (۱۱) - بتصریح مورخین آذر (آزر) و تارخ یک نفر است. (حاشیه بهار بر صص ۴۳ تاریخ سیستان). (۱۲) - قرآن ۶/۷۴. (۱۳) - قرآن ۲/۱۳۳. (۱۴) - قرآن ۶/۷۴. (۱۵) - قرآن ۶/۷۴. (۱۶) - قرآن ۱۹/۴۶. (۱۷) - قرآن ۱۹/۴۷. (۱۸) - قرآن ۲۵/۳۸. (۱۹) - Ibrahim.

تارخو.

(اخ) (۱) نام قدیمش «سمندر». قصبه ایست در ۱۵۰ هزار گزی شمال غربی داغستان، و آن قرارگاه یکی از خانان قالمون بود. سکنه آن تاتار و مسلمانند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ صص ۱۶۱۰). (۱) - Tarkhou.

تارد.

(اخ) (۱) گابریل. جامعه شناس فرانسوی. وی در سال ۱۸۴۳ م. در «سارلا» (۲) متولد شد و چون یکی از صاحب منصبان وزارت دادگستری بود سالهای ممتد در مسقط الرأس خویش در امور قضایی و جرم شناسی به تحقیق و تتبع پرداخت. آنگاه بریاست آمار وزارت دادگستری رسید، سپس بتدریس فلسفه جدید در «کلژ دو فرانسه» (۳) پرداخت، بالاخره بسال ۱۹۰۰ عضویت آکادمی علوم اخلاق و سیاست در رشته فلسفه انتخاب گردید. آثار بسیاری از خود باقی گذاشته است از آن جمله: جنایت مقایسه ای (۴)، جنایت شغلی (۵)، تبعات جزائی و اجتماعی (۶)، تبعات روانشناسی اجتماعی (۷)، منطق اجتماعی (۸) و قوانین تقلید (۹) (که یکی از آثار جالب اوست)، قوانین اجتماعی (۱۰)، افکار و ملت (۱۱)، فلسفه جزائی (۱۲)، تحولات حقوق (۱۳)، تحولات قدرت (۱۴)، قطعاتی از تاریخ آینده (۱۵) و غیره. (۱) - - (۴) - College de France. (۳) - Sarlat. (۲) - Tarde, Gabriel. Criminalite comparee (۱۸۸۹). (۵) - La Criminalite professionnelle. (۶) - etudes penales et sociales. (۷) - etudes de psychologie sociale (۱۸۹۸). (۸) - Logique sociale (۱۸۹۸). (۹) - Les Lois de l'imitation (۱۹۰۰). (۱۰) - Les Lois sociales (۱۸۹۸). (۱۱) - L'Opinion et la foule (۱۹۰۱). (۱۲) - Philosophie penale (۱۹۰۱). (۱۳) - Les Transformations du droits (۱۸۹۹). (۱۴) - Les Transformations du pouvoir (۱۸۹۴). (۱۵) - Fragments d'histoire future.

تاردان.

(ا مرکب) ظرفی که در آن برای طنبور و سه تار، تارها نگاه دارند تا عندالحاجه بکار آید. (غیاث اللغات). ظرفی که در آن تارهای ساز نگه دارند. (آندراج): از بهر ساز عشرت او می نهد قضا تار دوائر فلکی را به تاردان. ملا طغرا (از آندراج).

تاردنوا.

[د] (اخ) (۱) ناحیتی کوچک و باستانی در سرزمین فرانسه که در «ان» (۲) و «مارن» (۳) قرار دارد. (۱) - (۲) - Tardenois. (۳) - Marne. Aisne.

تاردو.

(اخ) (۱) تاتئو. (۲) مورخین رومیة الصغری نام «تاتئو» رئیس ترکان عربی را «تاردو» ضبط کرده اند: از زمانی که «ون تی» (۳) امپراتور چین پادشاهی رسید، یعنی از سال ۵۸۱ م. جمعی او را برانگیختند که در میان ترکان نفاق اندازد و چون تفرقه ای در میان ترکان جنوبی افتاده بود آن تفرقه را دامن زد و «تاتئو» نام رئیس ترکان غربی را بر ایشان برانگیخت و همین باعث شد که از آن به بعد ترکها همواره دو دسته بودند، یک دسته ترکان جنوبی و دیگر دسته ترکان غربی... در سال ۵۹۹ م. «تاتئو» کوششی کرد که دوباره ایشان را متحد سازد ولی این «تاتئو» که مورخین رومیة الصغری او را «تاردو» نامیده اند با وجود آنکه در سال ۵۷۵ م. سفیر روم را... با تفرعن بسیار پذیرفته بود... نتوانست در برابر شورش یکی از قبایل ترک... پایداری کند. (احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ صص ۱۷۷ - ۱۷۸). در سال ۵۸۰ م. «تیر» (۴) دوم چون می خواست ترکان را بجنگ با ایران مجهز کند سفارت دیگری بریاست «والانتن» (۵) فرستاد ولی پسر «دیزابول» که مورخین رومی نام او را «تاردو» و مورخین چینی «تاتئو» ضبط کرده اند، و در آن زمان پادشاهی می کرد چندان خوب از این سفیر پذیرائی نکرد. (احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ ص ۱۸۶). ظاهراً این «تاتئو» باید غیر از «تاتئو» پسر «سه تیه می» (۶) یا «ایستامی» (۷) جد ترکان شرقی باشد. رجوع به «تاتئو» و احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ ص ۱۸۱ و تاتئو در همین لغت نامه شود. (۱) - Valentini. (۲) - Tibere. (۳) - Venti. (۴) - Tardu. (۵) - Istami. (۶) - Cetiemi. (۷) - Tardu.

تاردونی.

(اخ) (۱) پسر «ایکی» (۲)، ظاهراً از پادشاهان لولوبی: «تاردونی» پسر «ایکی» که کتیبه ای بزبان و خط «آکادی» دارد، از خدایان بابل «شمش» و «اداد» یاری می طلبد، این «تاردونی» هم در همین زمان می زیسته و ظاهراً از پادشاهان «لولوبی» باید شمرده شود. (کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او، رشید یاسمی ص ۲۷). (۱) - Ikki - Tardunni. (۲) - Tardunni.

تاردیانت.

[ت] (اخ) (۱) تردینة. شهری به اندلس، کنار رود «ابره» و کنار راه آهن «سرقسطه». رجوع به حلل السندسیه ج ۲ ص ۶۸ و ۱۷۷ شود. (۱) - Tardienta.

تاردیو.

[ی] (اخ) (۱) اگوست آمبرواز. طبیب دانشمند فرانسوی، فرزند «پیر الکساندر» (۲). وی در سال ۱۸۱۸ م. در پاریس متولد شد و بسال ۱۸۷۹ در همان شهر وفات کرد. در سال ۱۸۵۰ بسمت طبیب مریضخانه ها منصوب شد و در ۱۸۵۸ به استادی طب قانونی و عضویت اکادمی طب انتخاب شد. آثار فراوانی دارد از آن جمله: ارتباط طب قانونی جنایت کنتس دو گرلیتر (۳)، فرهنگ صحی عمومی و سلامت (۴)، مطالعه طب قانونی درباب سوء قصد اخلاقی (۵)، مطالعه طب قانونی درباب سقط جنین (۶)، مسأله طب قانونی درباب

امراض شخصی و امراض ساری (۷). (۱) – Pierre-Alexandre. (۳) – Tardieu, Auguste-Ambroise. (۲) – Relation medico-legale de l'assassinat de la Comtesse de Garlitz (۱۸۵۰). (۴) – Dictionnaire d'hygiene publique et de salubrite (۱۸۵۲-۱۸۵۴). (۵) – etude medico – legale sur l'attentataux maurs (۱۸۵۸). (۶) – etude medico – legale sur l'avortement (۱۸۶۴). (۷) – Question medico- legale sur les maladies provoquées ou communiquées (۱۸۷۰).

تارز.

[ر] (ع ص) سخت و صلب || مرده. (آندراج) (منتهی الارب).

تارزدن.

[ز د] (مص مرکب) نواختن تار. نواختن یکی از آلات موسیقی. رجوع به تار شود || در تداول عوام فروختن را گویند.

تارزن.

[ز] (نف مرکب) نوازنده تار. نوازنده یکی از آلات موسیقی. رجوع به تار شود.

تارزن.

[ز] (اخ) دهی از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد است که در ۲۱ هزارگزی شمال باختری الیگودرز، کنار راه مالرو «دارباغ» به «قره ده» واقع است. جلگه و معتدل است و ۷۱۲ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه. محصول آنجا غلات، لبنیات، صیفی. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی آنجا جاجیم بافی است. راه آن مالرو، و در تابستان اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تارزه.

[ر ز] (ع ص) مؤنث تارز. (آندراج) (منتهی الارب). رجوع به تارز شود.

تارزلی.

[ژ] (اخ) (۱) بیونانی «تارزلیا» (۲). از اعیاد باستانی مردم آتن که به احترام «آپولن» (۳) رب النوع نور و صنایع و پیش گویی در روم و یونان در ماه «تارزلیون» (۴) (اواخر ماه مه و اوایل ماه ژوئن) برگزار می گردید. این مراسم بوسیله «آرکونت» (۵) شخص اول جمهوری یونان اداره می شد. رجوع به تمدن قدیم تألیف فوستل دو کولانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹ و لاروس بزرگ شود. (۱) – Archonte – (۲) – Thargelies. (۳) – Thargelia. (۴) – Apollon. (۵) – Thargelion.

تارزه.

[ژ] (اخ) (۱) گگی – ژان – باتیست. رجل سیاسی فرانسه. وی در سال ۱۷۳۳ م. در پاریس متولد شد و به سال ۱۸۰۷ م. در «مولیر» (۲)

درگذشت. وی در سال ۱۷۵۲ م. از پاریس به نمایندگی مجلس انتخاب شد. (۱) - (۲) Target, Guy-Jean-Baptiste. Molieres.

تارس.

[ر] (ع ص) مرد با سپر. (آندراج) (منتهی الارب).

تارس.

[ا] (اخ) نام قومی است: علی علیه السلام گفت چرا چندین خلق را نوبت همی باید داشتن، آنجا پیغمبر علیه السلام گفت از جهت آن را که بدان ناحیه کسهانند بسیار مر آن قوم را که تارس و تاویل خوانند و با این جابلق و جابلس بتعصب است. (ترجمه تفسیر طبری بلعمی)... پس جبرئیل علیه السلام مرا سوی تارس و تاویل و یاجوج و مأجوج برد، ایشان کافر شدند و اسلام نپذیرفتند. (ترجمه تفسیر طبری بلعمی).

تارس.

[ر] (اخ) یکی از خواجه سرایان خشایارشا که بر اثر توطئه علیه شاه بدار آویخته شد... مقارن این احوال مردخا، کنکاشی را که دو نفر از خواجه سرایان، بعتان و تارس نام بر ضد شاه ترتیب داده بودند، کشف کرده قضیه را توسط استر به اطلاع شاه رساندند و شاه آن دو نفر را بدار آویخت. (ایران باستان ج ۱ ص ۱۹۹). رجوع به همان کتاب ص ۹۰۱ و رجوع به «تارش» شود.

تارس.

[ا] (۱) طرسوس. یکی از شهرهای باستانی آسیای صغیر که امروز «تارسوس» یا «ترسوس» (۲) نامیده میشود و آن در اناطولی (ایالت ادنه) (۳) واقع است. این شهر باستانی مرکز یا کرسی «کیلیکه» بود و پس از تسلط سلوکیان این ناحیه را انطاکیه نامیدند. احتمال میدهند که این شهر بوسیله «ساردنپال» (۴) پادشاه آشور بنا شده باشد، آنگاه بوسیله «آرژین ها» (۵) اشغال گردید، این شهر از آن زمان وضع آرام و خوشی داشت تا آنگاه که بدست کوروش کوچک افتاد و غارت گردید. سپس اسکندر کبیر بر آن استیلا یافت. پس از مرگ اسکندر این شهر بدست سلوکیان افتاد... این شهر از جهت مکاتب فلسفی با اسکندریه و آتن رقابت می کرد... کوروش (کوچک) سعی کرد که داخل کیلیکه گردد، این راه بقدری تنگ است که فقط یک ارابه از آن می گذرد و برای قشونی که در مقابل خود اندک مقاومتی بیند، بسیار سخت و غیرقابل عبور است. می گفتند که «سی ین نه زیس» پادشاه کیلیکه در این معبر برای دفاع کیلیکه حاضر شده و کوروش بر اثر این خبر یک روز در جلگه بماند... توضیح آنکه کوروش بیهانه اینکه میخواهد ملکه را با مستحفظین بکرسی کیلیکه برساند «مُن» را مأمور کرد که از بیراهه به کیلیکه برود و سردار یونانی بی مانع به «کرسی کیلیکه» رسیده راه کوروش را به این مملکت گشود. بر اثر این کار، کوروش از کوهستان سرازیر شده پس از طی ۲۵ فرسخ به تارس رسید. پادشاه کیلیکه در این شهر که رودی از میان آن می گذرد قصری داشت ولی او و مردم تارس، به استثنای آنهایی که میهمانخانه دار بودند فرار کرده بجایهای محکم کوهستانی رفته بودند. چون یکصد نفر از قشون «مُن» در موقع عبور از کوهها بدست اهالی کیلیکه کشته شده بودند سپاهیان این سردار برای کشیدن انتقام، شهر تارس و قصر پادشاه را غارت کردند... کوروش از تارس در دو روز راه پیموده به رود «پساروس» (۶) رسید و بعد پنج فرسنگ دیگر راه رفته از رود «پیراموس» (۷) گذشت، عرض این رود یک استاد (۱۸۵ متر) بود، از این رود پانزده فرسنگ راه را در دو روز پیموده به ایسوس (۸) آخرین شهر کیلیکه

درآمد (ایسوس در کنار خلیج اسکندرون که بدریای مغرب اتصال دارد واقع بود). (ایران باستان ج ۲ صص ۱۰۰۱-۱۰۰۵)... وقتی که اسکندر از معبر مزبور یعنی دربند، یا چنانکه یونانی ها گویند دروازه کیلیکیه گذشت از طالع خود بی اندازه مشعوف گردید... اسکندر راه کوروش کوچک را پیمود... بدین ترتیب اسکندر از بندر مزبور گذشته وارد شهر تارس که کرسی کیلیکیه بود گردید. ایرانیها این شهر را تازه آتش زده رفته بودند ولی اسکندر «پازْمِثِن» را فرستاده بود که از حریق شهر ممانعت کند و خودش هم بزودی پس از آن در رسید و از حریق جلوگیری کرد. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۸۷)... پس از آن اسکندر از تارس بیرون رفت و یک روز طی مسافت کرده به آن خیالن (۹) رسید. گویند این شهر را سارداناپال پادشاه آسور ساخته. دیوار و پی ها می نماید که این شهر محکم و بزرگ بوده در این جا مقبره سارداناپال هنوز نمایان است و مجسمه شخصی روی بنا مشاهده می شود که دو دست خود را بهم می زند. در این جا کتیبه ایست به زبان آسوری، که گویند شعر است و مفادش چنین است: «سارداناپال پسر آناسین داراکس (۱۰) شهر آن خیالن و تارس را در یک روز بنا کرد. ای رهگذرها بخورید، بیاشامید و عیش کنید. باقی همه خودنمایی است و بس ناپایدار». (ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۹۱). سلوکیان نه فقط در جاهایی که شهر یونانی نداشت شهرهایی بنا می کردند بلکه در آسیای صغیر هم که مهاجرین یونانی زیاد داشت باز مهاجرین مینشانند. بنابراین شهرهایی موسوم به سلوکیه و انطاکیه در قسمت آسیای صغیر خیلی زیاد است، مث سلوکیه کیلیکیه،... بعض شهرهای سابق هم اسم دیگر دادند مث «ادنه» و «تارس» را انطاکیه نامیدند. (تاریخ ایران باستان ج ۳ صص ۲۱۱۵-۲۱۱۶). رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۰۶ و ۲۴۵۶ «تارسوس» و معجم البلدان ج ۶ صص ۳۸-۴۱ ذیل کلمه «طرسوس» و نزهة القلوب چ اروپا ج ۳ ص ۲۵۰ و ۲۶۹ و قاموس کتاب مقدس ص ۵۸۰ و منتهی الارب و آنندراج (ذیل: طرسوس) و تاریخ سیستان ص ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۹ و فهرست مجمل التواریخ و القصص و عقد الفرید ج ۷ ص ۲۸۴ و به «طرسوس» و «تارسوس» در همین لغت نامه شود. (۱) - (۲) - Tarse. (۳) - Tarsous. Tersous. (۴) - Adana. (۵) - Sardanapale. (۶) - Argiens. (۷) - Psarus. (۸) - Pyramus. (۹) - Issus. (۱۰) - Sardanapale fils d'Anacyndarax.

تارساز.

[ر] (ترکیب اضافی، مرکب) رشته ای از سیم یا زه که بر سازها بندند و زخمه بر آن زنند. آنچه از آهن و برنج و طلا یا روده حیوانات سازند و بر آلات موسیقی بندند، مانند تار چنگ، تار قانون... رجوع بتار شود.

تارساز.

(نف مرکب) سازنده تار.

تارسازی.

(حامص مرکب) عمل تارساز. شغل تارساز ||. |. (مرکب) مغازه و دکان تارساز.

تار سر.

[ر س] (ترکیب اضافی، مرکب) تارک سر: فرق؛ تار سر که راهی است میان موی سر. (منتهی الارب). مفرق؛ تار سر که فرق جای موی سر است. (منتهی الارب). قبض؛ بزرگ شدن سر یا تار سر. (منتهی الارب). قله تار سر مردم. (منتهی الارب). رجوع به تار (مخفف تارک) شود.

تارسکت.

[ک] (اخ) شهری در شاش و ایلاق از بلاد ترکستان. رجوع به نخبه الدهر دمشقی چ لپزیک ص ۲۲۱ شود.

تارسوم.

[رَس] (اخ) موضعی است در هزارجریب مازندران. رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۳ شود.

تارسوس.

(اخ) (۱) «تارس» (۲). «طرسوس». شهری به آسیای صغیر، مرکز کیلیکیه. رجوع به «تارس» و «طرسوس» شود. (۱) – (۲). Tarsus. Tarse

تارسیس.

(اخ) (۱) ترسیس. طرسیس. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: طبق مندرجات کتب عبرانی نام محل بسیار دوری است و بنابه روایتی کشتی های حضرت سلیمان از آنجا طلا حمل می نمودند. در تحقیق این مطلب اختلاف است، برخی گویند مقصود زنگبار است، جمعی را عقیده بر آنست که این موضع همان «اوفیر» مذکور در کتابهای عبرانی می باشد و بعضی گمان دارند مکان مجهولی است. گروهی نیز گویند همان «تارتسه» واقع در اسپانیا است. در جنوب اسپانیا در نزدیکی «هولوا» محلی موسوم به «تارسیس» وجود دارد که در آن معدن طلای بسیاری یافت شود و در زمان عرب «طرطوشه» نامیده می شده. ممکن است «تارسیس» عبرانیها و «تارتسه» فینیقی ها همین مکان باشد. رجوع به «تارتسه» شود. (۱) – Tharsis.

تارسیه.

[ی] (فرانسوی، ا) (۱) نوعی از پستانداران، از خانواده «تارسییده» (۲). این جانور در جزایر مالزی فراوان است. حیوان کم نظیری است به اندازه موش، کف پایش بزرگ، سری گرد و چشمانی درشت و مدور دارد. (۱) – Tarsiides – (۲) Tarsier.

تارش.

[ر] (ع ص) نعت است از ترش. (منتهی الارب ||). بدخلق ||. بخیل. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تارشن.

(اخ) (سخت) (قاموس کتاب مقدس). یکی از دو نفر خواجه سرا و دربان اخشوروش است. این دو نفر خیال کشتن اخشوروش (کوروش) داشتند و مردخای کشف این مکیدت را نمود، ملک را اعلام کرده تا هر دو بدار کشیده شدند. (کتاب استر ۲: ۲۱ و ۲۶: ۲) (قاموس کتاب مقدس). رجوع به «تارس» شود.

تارشته.

[رِ ت] (معرب، ا) (۱) رشته فرنگی. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۸). . (فرانسوی) (۱) - Vermicelle

تار شدن.

[شُ د] (مص مرکب) تار گشتن. تار گردیدن. تیره شدن. تاریک شدن: چنین گفت کاکنون سر بخت اوی شود تار و ویران شود تخت اوی. فردوسی. شمع خرد گیر چو دیدی که شد خانه این جادوی محتال تار. ناصر خسرو. - تار شدن چشم؛ کم بینا شدن چشم. - تار شدن هوا؛ تاریک شدن هوا||. تار شدن مرغ؛ در تداول عامه، وحشی شدن مرغ. رجوع به تار شود.

تارص.

[ر] (ع ص) استوار: فرس تارص؛ اسب استوار خلقت. (منتهی الارب).

تارضایی.

[] (اخ) تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیراوی، از ایلات کوه گیلویه فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹).

تار عنکبوت.

[رِعَ كَ] (ترکیب اضافی، ا مرکب) (۱) پرده عنکبوت. بیت عنکبوت. نسج عنکبوت. کارتک. دهنه. تنیده عنکبوت. دام عنکبوت. تنسته. کره. کرتینه. ابرکاکیا. ابرکاکیب. ابرکاکیان. کناغ. رجوع به «تار» و «ابرکاکیا» شود. . (فرانسوی) (۱) - Toile d'araignee

تار عنکبوتی.

[عَ كَ] (ا مرکب) قسمی آفت پنبه.

تارفام.

(ص مرکب) کدر. تیره رنگ. تارگون. بی زدودگی: همچو این تاریکرویان، روی من تیره بود و تارفام و بی صقال. ناصر خسرو. رجوع به تار شود.

تارقلی.

[قُ] (اخ) دهی جزء بخش سراسکند شهرستان تبریز است که در ۱۲ هزار گزی باختر سراسکند و ۱۳ هزار گزی خط آهن میانه به مراغه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تارک.

[ر] (ا) (۱) کله سر. (فرهنگ جهانگیری) (برهان). فرق سر. (برهان) (فرهنگ نظام) (غیاث اللغات). میان سر آدمی. (برهان)

(آندراج) (غیاث اللغات). میانه سر که مفرق است. (شرفنامه منیری). تصغیر تار است که بمعنی میان سر است. (غیاث اللغات). تار. (برهان) (شرفنامه منیری) (آندراج). ترنگ. چکاد. کاج. هپاک. توپل. سکاد. چکاه. چکاده. سبکاد. سیکاد. فرق: مفرق؛ تار سر که فرق جای موی سر است. (منتهی الارب). علاوه؛ تارک و سر مردم مادام که بر گردن باشد. (منتهی الارب): که باز شانه کند همچو باد سنبل را به نیش و چنگل خونریز تارک عصفور. (منسوب به رودکی). اگر تاج از آن تارک بی بها شود دور یابد جهان زو رها. فردوسی. اگر همبردش بود زنده پیل برافشان تو بر تارک پیل نیل. فردوسی. بیاورد گلشهر دخترش را نهاد از بر تارک افسرش را. فردوسی. بدو گفت سودابه کای شهریار تو آتش بر این تارک من مبار. فردوسی. بدو گفت کار من اندر گذشت هم از تارک آب برتر گذشت. فردوسی. چو داراب بر تخت زرین نشست همای آمد و تاج زرین بدست بیوسید و بر تارک او نهاد جهان را بدیهم او مزده داد. فردوسی. بدین خواری و زاری و گرم و درد پراکنده بر تارکش خاک و گرد. فردوسی. بدو داد هوش و دل و جان پاک پراکند بر تارک خویش خاک. فردوسی. بر او کرد جوشن همه چاک چاک پس آنگاه بر تارکش ریخت خاک. فردوسی. بدو گفت کسری چه روشتر است که بر تارک هر کسی افسر است. فردوسی. براند اسب و گفت آنچه از خوب و زشت جهاندار بر تارک ما نوشت بباشد نگرده به اندیشه باز مبادا که آید بدشمن نیاز. فردوسی. بکافور تن را توانگر کنید ز مشک از بر تارک افسر کنید. فردوسی. به یالش همی اندر آویختند همی خاک بر تارکش ریختند. فردوسی. چو دانی که ایدر نمائی دراز به تارک چرا بر نهی تاج آرزو؟ فردوسی. خدنگی که پیکانش بد بیدرگ فرودوخت بر تارک ترک ترگ. فردوسی (شاهنامه ج ۲ بیت ۳۹۴ چ دبیرسیاقی). ز دینار شد تارکش ناپدید ز گوهر کسی چهره او ندید. فردوسی. زبرجد بیاورد و یاقوت و زر همی ریخت بر تارک شاه بر. فردوسی. شه گیتی آرای خورشیدبخت که بر تارک چرخ بنهاد تخت. فردوسی. عمودی بزد بر سر و ترگ اوی که خون اندر آمد ز تارک بروی. فردوسی. کنون این زمان روز اسکندر است که بر تارک مهتران افسر است. فردوسی. که تاج کئی تارکت را سزاست پدر بر پدر پادشاهی تراست. فردوسی. ندارد همانا ز ما آگهی و گر تارک از رای دارد تهی. فردوسی. همانا که کوپال بیش از هزار زدندش بر آن تارک نامدار. فردوسی. همی کرد بر تارکش دست راست به اسب اندر آمد نبود آنچه خواست. فردوسی. یکی تیغ هندی بزد بر سرش ز تارک بدو نیمه شد تا برش. فردوسی. هر سر ماه آسمان را تاج تارک میشود چون بصورت شکل نعل مرکبش دارد هلال. طیان (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۱۸۳). بزند (۲) نارو بر سرو سهی، سرو سهی بزند (۳) بلبل بر تارک گل قالوسی. منوچهری (دیوان چ کازیمیرسکی ص ۱۳۸). برداشت تاجهای همه تارک سمن برداشت پنجه های همه ساعد چنار. منوچهری (دیوان چ کازیمیرسکی ص ۴۳). یکی شمشیر به تارکش برزد و بدونیم کرد. (تاریخ سیستان). و آن سالار بوقت خود به غزو میرود و خراج و پیل می ستاند و بر تارک هندوان عاصی می زند و خراجها می ستاند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۹). به تیری که پیکان او بیدرگ فرودوخت بر تارک ترک ترگ. (گرشاسبنامه ص ۳۷۹). وز جهل و جنون خویش بنهاد از تارک نرگس افسر جم. ناصر خسرو (دیوان چ تهران ص ۲۷۴). پایهای تخت او را مهر بر تارک نهاد مهر و ماه آسمان بی شک در آن افسر گرفت. مسعود سعد. چتر او را فتح بر تارک نهاد تیغ او را نصرت اندر بر کشید. مسعود سعد. تارک این زیر چنگ شیر باد سینه آن پیش نیش مار باد. مسعود سعد. تارکم زیر زخم خایسک است جگرم پیش حد ساطور است. مسعود سعد. نیست آرامشی که در عالم بر تک تارکش (۴) نه مقصور است. مسعود سعد. بکامگاری بر دیده زمانه نشست قدم زر تبت بر تارک سپهر نهاد. مسعود سعد. چو چرخ گردان بر تارک معادی گرد چو مهر تابان بر طلعت موالی تاب. مسعود سعد. بر تارک و بر سینه زد همی اندر جگر و دیده افتاد. مسعود سعد. زشت باشد دیو را بر تارک افسر داشتن. سنایی. بقدم تارک کیوان سپرد از همت چون به کیوان نگرد ننگرد الا بقدم سوزنی. نجم کلاهدوز که ترک کلاه او بر تارک غلام نهی شه شود غلام. سوزنی. ترجمان یوسف غیب است آن مصری قلم کآب نیل از تارک آن ترجمان افشاندند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۱۹). بر پرچم علامت بر تارک غلامان از مشتری طاس است از آفتاب مغفر. خاقانی (ایضاً ص ۱۹۳). نرگس بر سر گرفت طشت زر از بهر خون تارک گلبن

گشاد نیشتر از نوک خار. خاقانی (ایضاً ص ۱۹۶). ز بس گرد بر تارک و ترگ و زین زمین آسمان، آسمان شد زمین. نظامی. همه ره سجده میبرد قلم وار به تارک راه میرفتم چو پرگار. نظامی. بجویند از شب تاریک تارک بروشن خاطری روزی مبارک. نظامی. چو بنوشت آسمان را فرش بر فرش به استقبالش آمد تارک عرش. نظامی. عجم را ز آن دعا کسری برافتاد کلاه از تارک کسری درافتاد. نظامی. صلیب زنگ را بر تارک روم به دندان ظفر خاییده چون موم. نظامی. کآن یکی یافتی دو را کم زن پای بر تارک دو عالم زن. نظامی. هست ما را بفر تارک او همه چیز از پی مبارک او. نظامی. نشست اولین روز بر تخت عاج به تارک برآورده پیروزه تاج. نظامی. مرا خود کجا باشد از سر خبر که تاج است بر تارکم یا تبر؟ سعدی (بوستان). رجوع به تار شود. - تارک جو: بعد از آتش کژ همی کرد او بقصد تاج وامی گشت تارک جو بقصد. (مثنوی چ علاءالدوله ج ۴ ص ۳۷۴ و چ نیکلسن دفتر ۴ بیت ۱۹۰۸||). قله. قسمت اعلاهی چیزی: یکی کاخ بد تارک اندر سماک نه از دسترنج و نه از سنگ و خاک. فردوسی. تیغ اگر برزدی بتارک سنگ آب گشتی ولیک آتش رنگ. نظامی. گوهر ز دهن فرونشاندی بر تارک تاج او نشاندی. نظامی. دیده بر تارک سنان دیدن خوشتر از روی دشمنان دیدن. سعدی (گلستان||). مجازاً، مغز. دماغ. سر: ز آن عقیقین مئی که هر که بدید از عقیق گذاخته نشاخت... نابسوده دو دست رنگین کرد ناچشیده به تارک اندر تاخت. رودکی||. هر چیز که آنرا در جنگ بر سر گذارند همچو کلاه خود و مغفر و امثال آن. (برهان). خود آهنین را که بر سر گذارند نیز تارک و ترک گفته اند. (آندراج). برهان و مقلدانش معنی کلاه خود را هم برای لفظ مذکور نوشته اند که ثابت نیست. (فرهنگ نظام). (۱) - Sommet de la tete. Vertex de la (فرانسوی) (۲) (tete. Milieu de la tete) - ن ل: برزند. رجوع شود به دیوان منوچهری چ ۱ دبیرسیاقی ص ۱۰۵. (۳) - ن ل: برزند. رجوع شود به دیوان منوچهری چ ۱ دبیرسیاقی ص ۱۰۵. (۴) - در دیوان مسعود سعد چ رشید یاسمی ص ۴۴ «بر تک و تارکش» آمده است.

تارک.

[ر] (ع ص) ترک کننده. (آندراج) (فرهنگ نظام). رهاکننده. دست بدارنده: ازبهر چیست تارک و جوشان و ترش روی چون یافته ست دامن بر جانور ظفر. مسعود سعد. هرچه به زرق... ساخته شود... وجه تلافی از آن تارک باشد. (کلیله و دمنه).

تارکاری.

(حامص مرکب) زری بافی. (فرهنگ نفیسی).

تارکاکش.

[ر] (اخ) از سانسکریت «تاره کاکشه» (۱). از روحانیون طبقه «باج پیران». رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۱۴ شود. (۱) - tarakaksha.

تارک ادب.

[ر] (ص مرکب) بی ادب. (آندراج) (فرهنگ نفیسی). گستاخ و بدخوی. (فرهنگ نفیسی): در هند که زادگانش تارک ادب اند لبریز جهالت اند و فاضل لقب اند اوساط الناس چون از اول همه حشو اشراف همه سید و قنبرنسب اند. واله هروی (۱) (از آندراج). رجوع به مجموعه مترادفات ص ۷۴ شود. (۱) - در مجموعه مترادفات ص ۷۴ این شعر به ملا وحشی نسبت داده شده است.

تارک الدنيا.

[ر كُذُّنْ] (ع ص مرکب) زاهد (۱) و منزوی (۲). (از فرهنگ نظام). تارک دنیا. راهب. کشیش کاتولیک اعم از زن یا مرد که جفت نگیرد. . (فرانسوی) (۱) - Moine . (فرانسوی) (۲) - Solitaire

تارک الصلوة.

[ر كُضُّ صَ لَات] (ع ص مرکب) کسی که نماز خواندن را ترک کرده است. (فرهنگ نظام). آنکه هیچ نماز نگذارد. بی نماز.

تارک دنیا.

[ر كِ دُنْ] (ترکیب اضافی، ص مرکب) ترک کننده دنیا. رجوع به تارک الدنيا شود.

تار کرباس.

[ر كْ] (ترکیب اضافی، مرکب) ریسمانی که در بافتن کرباس در طول قرار گیرد. تانه که نقیض بود است. رجوع به تار و تارجامه شود.

تار کردن.

[كْ دَا] (مص مرکب) تیره ساختن. تاریک ساختن. کدر کردن. بدون روشنی نمودن. رجوع به تار شود. || تاراندن. رمانیدن. ترسانیدن. پراکندن و متفرق ساختن: تار کردن مرغی را. کبوترها را تار کردن. رجوع به تاراندن شود.

تار کروت.

[رَ رُو] (اخ) از سانسکریت «تاره کروتی» (۱). یکی از بلاد مغرب هند. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۵ شود. (۱) - tarakruti.

تارک سای.

[رَا] (نف مرکب) که تارک فرق سر را ساید. آنچه با تارک تماس گیرد (مانند تیغ). کوبنده تارک. خردکننده تارک. سوراخ کننده تارک: داد دختر بمحرمی پیغام تا بگوید بشاه نیکونام که شنیدم که در جریده عهد پادشا را درست باشد عهد چون بهنگام تیغ تارک سای شرط خویش آورید شاه بجای با سری کو بتاج شد درخورد عهد خود را درست باید کرد صد سر از تیغ تیز یافت گزند گو یکی سر بتاج باش بلند. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۲۸۷).

تارک سر.

[رَا كِ سَا] (ترکیب اضافی، مرکب) فرق سر. میان بالای سر. رجوع به تار و تارک شود.

تارکش.

[کَ / کِ] (نَف مرکب) آنکه تار کشد. (آندراج). مفتول کش و زرکش. (فرهنگ نفیسی).

تارک شدن.

[رِشْ دَ] (مص مرکب) چیز آموخته را فراموش کردن. (فرهنگ نظام).

تارک شکاف.

[رَشِ] (نَف مرکب) شکافنده تارک. شکننده فرق: یلان را بمنقار دَرَنده ناف سران را بچنگال تارک شکاف. اسدی (گرشاسبنامه).

تارکن.

[کَ] (اِخ) رجوع به تارکی نیوس شود.

تارک نشین.

[رَنِ] (نَف مرکب) کسی که بتارک جای دارد. بالانشین. بلندپایه. رفیع. والامقام: زمین را منم تاج تارک نشین ملرزان مرا تا نلرزد زمین. نظامی.

تارکه.

[رِکْ / کِ] (ازع، ص) مؤنث تارک. رجوع بتارک شود. || تارکهء دنیا؛ رهبانهٔ (۱). زن تارک دنیا. (فرانسوی) (۱) - Nonne

تارکی.

(اِخ) (۱) شهری است در روسیه (ماوراء قفقاز، ایالت داغستان) نزدیک خلیج «تارکی» (دریای خزر) که ۴۰۰۰ تن سکنه دارد و شغل مردم پرورش کرم ابریشم است. (۱) - Tarki.

تارکین.

(اِخ) رجوع به تارکی نیوس شود.

تارکینی.

(اِخ) (۱) شهر باستانی «اتروری» (۲)، تارکی نیوس قدیم. رجوع به همین نام شود. (لاتینی (۱) - (۲) Tarquinies (Tarquinii) - Etrurie.

تارکی نیوس.

(اِخ) (ارجمند) لوسیوس تارکینیوس سوپربوس. (۱) هفتمین و آخرین پادشاه روم، نوه دختری «تارکی نیوس قدیم» (۲)، متوفی بسال

۴۹۴ ق. م. و داماد «سرویوس تولیوس» (۳). وی با کشتن پدرزنش صاحب تاج و تخت گردید و با وضع ظالمانه ای بر مردم حکومت کرد. مجلس عمومی را منحل ساخت. با آنکه بر وسعت و اعتبار دولت روم افزود بر اثر ظلم و ستمی که روا میداشت مورد نفرت مردم قرار گرفت. هتک ناموس «لوکرس» (۴) توسط پسرش «سکستوس تارکی نیوس» موجب شد که مردم ضد سلطنت قیام کنند و امپراطوری روم را براندازند. تارکی نیوس بیهوده به «اتروسک ها» (۵) متوسل شد و در جنگ «رژیل» (۶) شکست خورد و به حاکم قومس (۷) موسوم به «آریستودیوس» (۸) پناه برد و بسال ۴۹۴ ق. م. درگذشت. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تارکین (محتشم) نام پادشاه هفتم و آخرین حکمران روم و نوه تارکین اول بود. او یکی از دختران سرویوس را بعقد ازدواج درآورده بود و با تولیه خواهرزن مکاره خود عهد و پیمان عاشقانه ای بست که وی زوجه خود را تلف کند و آن زن هم شوهر خود را نابود سازد تا با یکدیگر ازدواج نمایند. وی پس از نیل بمقصود سرویوس را از میان برداشته و در سال ۵۳۵ ق. م. صاحب تخت و تاج گردید، و اکثر قوانین و نظامات را لغو نمود، مالیات سنگینی ب مردم تحمیل کرد و بجور و جفا روزگار میگذرانید، عاقبت در سال ۵۰۹ ق. م. «بروتوس» خروج کرد و جمهوریت روم را اعلام و تارکین را با عائله اش نفی و تبعید نمود، وی به «آریستودم» (۹) حکمران قومس پناه برد، بعد در ۸۳ سالگی در نزد او گذشته شد. (۱) - Tarquin le superbe, Lucius Tarquinius - (۲) - Tarquin l'ancien. (۳) - Servius Tullius. (۴) - Lucrece. (۵) - Etrusques. (۶) - Aristodeme. (۷) - Cumes. (۸) - Aristodeme. (۹) - Regille.

تارکی نیوس.

(اِخ) (۱) سکستوس. پسر «تارکی نیوس ارجمند» (۲). وی بر اثر تصرف «گابی» (۳) مشهور شد و در جنگ در «رژیل» (۴) کشته شد (۴۹۶ ق. م.). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: پسر تارکین هفتم و آخرین پادشاه قبل از جمهوری روم، در زمان پدرش با حيله و دسیسه شهر «غابیه» (۵) را تصرف کرد. روزی از پدرش پرسید که چه کار باید کرد، پدرش بجای جواب لفظی، پاسخ عملی به او داد: در مزرعه ای که ایستاده بود با عصایش بر سر خشخاشها کوبیدن گرفت. پسر مقصود وی را دریافت و در نتیجه سران شهر را اعدام نمود، و بناموس دختر عقیفه «لوقرسه» (۶) تجاوز کرد و بهمین جهت از حکمرانی برافتاد و بمعیت پدر به تبعیدگاه رفته بسال ۴۹۶ ق. م. درگذشت. (۱) - - (۲) - Tarquin, Sextus. (۳) - Tarquin le superbe. (۴) - Gabies. (۵) - Regille. (۶) - Lucrece. (۶) - Gabies.

تارکی نیوس.

(اِخ) (۱) کلاتینوس. نصرالله فلسفی در فهرست اعلام تمدن قدیم فوستل دو کولانژ آرد: برادرزاده تارکی نیوس بزرگ بود که در سال ۵۰۹ ق. م. بمقام کنسولی نائل شد ولی چون مردم روم از تارکی نیوسها متنفر بودند بزودی او را خلع کردند. (تمدن قدیم ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹). (۱) - Tarquin Collatin.

تارکی نیوس.

(اِخ) قدیم (لوسیوس تارکینوس پریسکوس) (۱) پنجمین پادشاه روم، در سال ۶۵۶ ق. م. در تارکینی (۲) متولد شد (نامش منسوب بهمین جایگاه است)، و بسال ۵۷۸ ق. م. در روم فوت کرد. قاموس الاعلام ترکی آرد: تارکین (تارکینوس) حکمران پنجم از حکمرانان قدیم روم است. وی یکی از اهالی ثروتمند قصبه تارکینه بوده، پدرش «دمارات» (۳) نام داشته و از «کورنت» (۴) بدین محل نفی و تبعید شده بود. زوجه اش که ادعای اخبار از آینده را داشت وی را وادار کرده که بسال ۶۲۷ ق. م. بروم برود، وقتی که

به آنجا رسید در سایه جسارت و درایت خویش توجه اهالی و «آنقوس» (۵) پادشاه وقت را جلب نموده تا آنجا که شاه مزبور بهنگام وفات وی را وصی و قیم پسران صغیر خود قرار داده. در آن عهد سلطنت در کشور رم موروثی نبوده پس در سال ۶۱۵ ق. م. او را پادشاهی انتخاب نمودند. وی بتزین و توسعه شهر روم پرداخت و بنای مشهور کاپیتوله را ساخت و اقوام همجوار خود را مطیع و فرمانبردار نمود، و اراضی بسیار ضبط کرد و بر قدرت روم افزود، پس بسال ۵۷۸ ق. م. پسران آنقوس وی را بقتل رساندند و دامادش «سرویوس تولیوس» (۶) جانشین وی گردید. (۱) - Tarquin l'Ancien, Lucius Tarquinius Priscus. (لاتینی (۲) - Servius Tullius - Ancus. (۳) - Demarate. (۴) - Corinthe. (۵) - Tarquinies (Tarquinius).

تارگی نیوس محشم.

[س م ت ش] (اخ) رجوع به تارگی نیوس ارجمند شود.

تارگوراب.

(اخ) نام محلی است در کنار راه ضیابر رشت به آستارا، میان «آباتر» و «زیاور» در ۵۵۳۰۰ گزی رشت.

تارگی تایی.

(اخ) سردودمان نژاد «سکاها». هرودوت در کتاب ۴ بند ۱ - ۸۲ درباره «سکاها» آرد: ... خود «سکاها» عقیده دارند که از تمام ملل جوان ترند و درباب نژاد خود چنین گویند: «آدم اولی این مملکت، که در آن زمان خالی از سکنه بود «تارگی تایی» نام داشت. پدر «تارگی تایی» را آنها «زؤس» (۱) و مادر او را دختر رود «بریستن» (۲) (دنیپر کنونی) می دانند ولی من این قول را باور ندارم. «تارگی تایی» سه پسر داشت و در زمان آنها از آسمان این اشیاء طلا بزمین افتاد: گاو آهن، قید، تبر و پیاله. ... چنین گویند «سکاها» راجع به نژاد خود و پندارند که از زمان «تارگی تایی» تا زمان لشکرکشی داریوش بیش از هزار سال نیست... (ایران باستان ج ۱ صص ۵۷۹ - ۵۸۱). (۱) - هرودوت رب النوع بزرگ هر ملت را «زؤس» می نامد زیرا در یونان آنرا چنین می نامیدند. (۲) - Borysthene.

تارم.

[ر / رُ] (۱) معرب آن طارم (۱). خانه چوبین چون خرگاه و سراپرده. (انجمن آرا) (آندراج). خانه چوبین که بر زمین یا بالای عمارتی سازند. (فرهنگ نظام): بنشان به تارم اندر مر ترک خویش را با چنگک سغدیانه و با پالغ و کدو. عماره. ای بسا بادگیر و تارم و تیم زیر و بالا ز آب چشم یتیم. سنائی. گنبد محجری که از چوب سازند و در اطراف باغ گذارند تا مانع از دخول شود. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). محجر و دیوارمانندی از چوب یا آهن که جلو باغ یا ایوان و غیره سازند که اکنون در تلفظ تارمی گفته میشود. (فرهنگ نظام). چوب بندی که برای انگور، یاسمین و کدوی صراحی برپاکنند و آنرا داربند گویند. (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (انجمن آرا). بضم را لفظ تارم مجازاً در داربست درخت انگور و امثال آن استعمال میشود. (فرهنگ نظام): دختر رز که تو بر تارم تاکش دیدی مدتی شد که به آونگ سرش در کنب است. انوری (از آندراج). مباد تا بقیامت خراب تارم تاک. حافظ (از آندراج). کنایه از آسمان نیز هست. (آندراج) (انجمن آرا). آسمان را تارم گویند. (فرهنگ نظام). - کبود تارم؛ تارم کبود: از بهره این کبود تارم پرگرد شده ست باز و معلم (۲)؟ ناصر خسرو (از آندراج) (از انجمن آرا). - نه تارم؛ نه طبقه آسمان. نه فلک: بنعل اسب بسنیده خاک هفت اقلیم بیانگ کوس بدریده گوش نه تارم. کمال اصفهانی (از آندراج). رجوع به طارم و تاره شود. (۱) - بجمیع معانی فارسی به تاء قرشت است و طارم معرب آنست. (فرهنگ رشیدی) (آندراج)

(انجمن آرا). (۲) - در دیوان ناصر خسرو چ تهران ص ۲۷۴: از بهر چه این کبود طارم پرگرد شده ست باز و مقتم؟

تارم.

[ر] (اخ) نام چند شهر است. (آندراج) (انجمن آرا). شهریست که مردم آنجا همه صاحب حسن می باشند. (برهان). نام بلوکی است کوهستانی مابین قزوین و جیلان. نام قصبه ایست در سرحد فارس و کرمان. (فرهنگ نظام). شهرکیست بناحیت پارس میان داراگرد و حدود کرمان. جایی با کشت و برز بسیار و نعمت فراخ. (حدود العالم). روستایی به آذربایجان. (منتهی الارب). رجوع به طارم در همین لغت نامه و نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۸۷ و ۱۳۸ و المعرب جوالیقی ص ۲۰، ۲۲۴ و فارسنامه ابن بلخی ص ۱۲۹، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲ و قاموس الاعلام ترکی و مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۴ و مراصد الاطلاع و جغرافیای سیاسی کیهان ص ۲۳۹ و ۳۶۹ و ۳۷۳ و معجم البلدان شود.

تارمار.

(ص مرکب، از اتباع) زیر و زبر. کج و مج و پریشان و پراکنده. (آندراج) (غیاث اللغات). رجوع به «تال مال»، «تار و مار» و «تال و مال» شود.

تارمتاز.

[] (اخ) از امرای بزرگ ترک، معاصر غازان خان: غازان خواست که تتمیم اساس عدلی را که ممهذ فرموده و ارشاد طریقه اسلام که مدت سلطنت خود را مصروف آن ساخته بود آیندگان را نصیحتی و تذکیری واجب دارد... و امرای عظام... و تارمتاز... و شهرت یافتگان مدت خانیت احضار کرده فرمود... (تاریخ و صاف از تاریخ مغول اقبال ص ۲۸۰). رجوع به تارمداز شود.

تارمداز.

[] (اخ) یکی از امرای ترک، معاصر غازان خان: و اباقاخان سلجوق خاتون را با جانب دماوند می گردانید و غازان را نیز با وی بازگردانید و با سجویخی (کذا) پدر امیر تارمداز (۱) و توکال تی مادرش را طلب فرمود که مرا اعتماد کلی بر شماست و غازان را بفرزندی بشما می سپارم و باوق بخش ختایی نیز با شما باشد و با سلجوق بهم به یایلاغ دماوند تا حظ نیکو کند... (تاریخ غازانی چ کارل یان ص ۱۰). رجوع به تارمتاز شود. (۱) - ن ل: تارمدار. برمباس. برمبار.

تارم کش.

[ر / رُک] (ا مرکب) در گچ سر و خوار و پشند کاروان کش را گویند و این گیاهی است (۱) در جنگلهای خشک و کوهستانی خزر میروید و در رودبار در ارتفاع ۴۰۰ و در کرج در ارتفاع ۱۴۰۰ گز از سطح دریا دیده شده است، در هرات از آن شیرخشت گیرند. گویند چون کاروان خاصه مردم تارم در زمستان بدین گیاه رسند گمان کنند که بدان آتش افروزند و گرم شوند و لکن در این گیاه آتش نگیرد. (۱) - *Atraphaxis spinosa Boiss*

تار مو.

[ر] (ترکیب اضافی، مرکب) دانه موی. تاي مو||. مجازاً، خیلی باریک. نزار: بعیادت پیش وی رفته بودم او را یافتم چون تار مویی گذاخته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۵۹). - مثل تار مو؛ خیلی باریک و نزار.

تارمونی.

(اخ) تیره ای از چرام (قسم دوم از اقسام چهار بنیچه ایل جاکي کوه گیلویه فارس). (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹).

تارمی.

[ر / رُ] (۱) محجر و دیوارمانندی از چوب یا آهن که جلو باغ یا ایوان و غیره سازند که اکنون در تکلم تارمی گفته میشود. (فرهنگ نظام: تارم). رجوع به تارم شود.

تارمیغ.

(۱) مرکب بخاریست که در ایام زمستان روی هوا پدید آید و آن چنان بود که هوایی که مماس بود بر زمین دودی شود که اطراف را تیره گرداند و آنرا «تمن» و «ماغ» و «میغ» و «نژم» (۱) نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). بخاری باشد که در ایام زمستان بر روی هوا پدید آید و مانند دودی شود و اطراف را تیره و تاریک سازد و به عربی ضباب گویند. (برهان). میغ تیره و آن بخاری است که در زمستان به هوا پدید آید و روی زمین را تیره گرداند و نژم نیز گویند و به تازی ضباب خوانند. (فرهنگ رشیدی). بخاری که در زمستان به هوا برآید روی زمین را تیره و تار نماید و زمین پرود درآید و آنرا نژم و میغ و به تازی ضباب گویند. (انجمن آرا) (آندراج): سرما چنان در آتش خورشید جسته بود کز تارمیغ گفتی طشتی است اندر آب. مختاری غزنوی (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - این کلمه در فرهنگ ها نژم و ترم و نژم ضبط شده است و اصح نزم و نژم است. رجوع به برهان قاطع چ معین کلمه «نزم» شود.

تارن.

(اخ) (۱) رودخانه ایست بطول ۳۷۵ هزار گز در جنوب فرانسه، از کوه های «لوزر» (۲) سرچشمه گرفته نواحی «میلو» (۳)، «آلبی» (۴)، «گایاک» (۵)، «مونتوبان» (۶) و «مواساک» (۷) را مشروب می سازد و سپس وارد رود «گارون» (۸) میشود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تارن نام نهري است در فرانسه که در کوه لوزره سرچشمه گرفته بجانب جنوب جاری میشود و داخل ایالت اوپرون گردد، و از بین قصبات میلو، آلبی، غایاق، یلموز، مونتوبان و موآساق گذشته مسافت ۳۵۰ هزار گزی را طی می کند، و آنگاه از ساحل راست وارد نهر غارونه میشود و ضمناً از طرف راست با نهر آویرون و از سوی چپ به سه نهر «دوریه»، «دوردو» و «رانسه» می پیوندد. (۱) - - (۷) - Montauban. (۶) - Gaillac. (۵) - Albi. (۴) - Millau. (۳) - Lozere. (۲) - Tarn. (۸) - Garonne. Moissac.

تارن.

(اخ) (۱) ایالتی است در جنوب غربی فرانسه دارای دو ناحیه و ۳۶ بخش و ۳۲۵ بلوک و ۲۹۸۱۱۷ تن سکنه میباشد. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از ایالات جنوبی فرانسه و بنام نهري که از وسطش میگذرد نامیده شده است، از طرف شمال شرقی به ایالت آویرون، از سمت مغرب بدو ایالت تارن و غارونه، و غارونه علیا، و از جهت جنوب شرقی به ایالت هرولت محدود میباشد.

مساحت سطحش ۵۷۴۰ هزار گز مربع و شماره نفوسش بالغ بر ۳۵۹۲۵۲ تن میباشد. اراضی آن و مخصوصاً قسمت شمالی آن کوهستانی است و علاوه بر تارن، نهرهای آغو، یور و آویرون در آن سرزمین جاری میباشد و محصولاتش عبارت است از حبوبات مختلف، کتان، کنف، مقدار زیادی شراب. جنگل‌ها و چراگاههای فراوان نیز دارد. گوسفند و گاو فراوان در این نواحی پرورش مییابد و معادن بسیار دارد. از آن جمله معدن آهن، سرب، مانگنز، زغال، سنگ مرمر، سنگ‌های ساختمان فراوانست. کارخانه‌های بسیاری در این ولایت تأسیس شده است از قبیل کارخانه منسوجات ابریشمی و نخی و کرباس بافی، کلاه‌سازی، و نظایر اینها، و نیز دارای کارخانه‌های بزرگ آهن و رنگرزی میباشد. مرکزش آلبی است. رجوع به «تارن اِ گارن» شود. (۱) - Tarn.

تارن اِ گارن.

[اِ ر] (اخ) (۱) ایالتی است در جنوب غربی فرانسه که از ۲ ناحیه و ۲۴ بخش و ۱۹۵ بلوک تشکیل شده است و دارای ۱۶۷۶۶۴ تن سکنه است، مساحت سطحش ۳۷۱۷ هزار گز مربع است. بنام دو رود «تارن» و «گارون» که از این سرزمین می‌گذرند نامیده شده است. سرزمینی است فلاحتی، مقداری گندم و جو و ذرت از آن بدست می‌آید و دارای میوه‌های فراوانی است مخصوصاً انگور و هندوانه آن مشهور است. دامهای بسیار در آنجا تربیت میشود. دارای کارخانه‌های متعدد و معادن آهن و نفت و فسفات میباشد. صادرات این نواحی بیشتر محصولات کشاورزی و شراب و فسفات و کاشمش و میوه است. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: تارن مع غارونه، یکی از ایالات جنوبی فرانسه است، از طرف شمال به ایالت لوت، از سوی شمال شرقی به آویرون، از سمت شرق به ایالت تارن، از جانب جنوب به ایالت غارونه، از جهت جنوب غربی به ایالت ژرس و از طرف شمال غربی به ایالت لوت مع غارونه محدود میشود و مساحت سطحش به ۳۷۲۰ هزار گز مربع و شماره نفوسش به ۲۳۱۵۰ تن بالغ است، اراضی اش از جلگه‌ها و تل‌ها تشکیل شده و محصولات عمده اش عبارت است از حبوبات متنوعه، کتان و میوه جات و سبزیجات گوناگون، جنگل زیاد ندارد، چراگاهش فراوان است، استر، گاو و چارپایان دیگر و انواع و اقسام طیور، زنبور عسل و کرم ابریشم و حیوانات شکاری بحد وفور در آنجا یافت میشود. کارخانه‌های منسوجات پشمی و نخی، کرباس، چاقوسازی، کاغذسازی، نشاسته‌سازی و غیره نیز دارد، تجارتش پررونق است و مرکزش موتوبان میباشد. رجوع به تارن شود. (۱) - Tarn-et-Garonne.

تارنت.

[ر] (اخ) تارانت. رجوع به تارانت و تارنته شود.

تارنتز.

[رَ ت] (اخ) (۱) خطه‌ای در فرانسه واقع در قسمت علیای دره «ایزر» (۲) دارای معادن فراوان. (۱) - Isere - (۲) - Tarentaise.

تارنته.

[رَ ت] (اخ) تارانتوم. تارانت. (۱) رجوع به تارانت (شهر) شود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: نام شهر و اسکله ایست در جنوب ایتالیا در کنار خلیجی موسوم بهمین اسم. عده نفوسش به ۲۷۵۰۰ تن بالغ گردد. این شهر در جزیره‌ای بنا شده است و به وسیله دو پل سنگی با ساحل مربوط میشود. یک رصیف بسیار زیبا، یک قلعه، یک کاخ قدیمی و یک کلیسای پر نقش و نگار و بیمارستان نظامی دارد. صنایعش ترقی نموده، صید ماهی و صدفهای گوناگون دارد، و از شهرهای بسیار قدیمی میباشد، دسته‌ای از کربتی‌های قدیم در تحت ریاست تاراس نامی بدین مکان مهاجرت گزیده و بنای این شهر را گذارده‌اند و این شهر در آن‌ا زمانه

عرصه و قایع بسیار گردیده و مسقط رأس بعض حکما بوده است. رجوع به تارانت شود. (۱) - Tarente.

تارنته.

[رَت] (اخ) تارانت (خلیج) (۱). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: «تارانتته کورفری» (خلیج تارانت)، خلیج نسبتاً بزرگی است در شمال غربی دریای یونان (۲) و انتهای جنوب شرقی ایتالیا و بنام شهری که در وسطش قرار دارد نامیده شده است. طولش از مشرق بمغرب قریب ۱۴۰ هزار گز و عرضش ۱۰۹ هزار گز (۳) است. رجوع به تارانت (خلیج...) شود. (۱) - (۲) Golf de Tarente - بحر ایونی. (۳) - در لاروس بزرگ مدخل آن ۱۱۱ هزار گز یاد شده.

تارنگ.

[ر] (ا) تازنگ. تازنگ. رجوع به تازنگ شود.

تارن مع غارونه.

[مَعَن] (اخ) مؤلف قاموس الاعلام ترکی این نام را بجای «تارن اِگارن» ضبط کرده است. رجوع به تارن اِگارن شود.

تارنوپل.

[نُ پُ] (اخ) (۱) (ایالت...) در گالیسی (۲) (اوکراین) شامل ۱۸ حوزه که مساحتش در حدود ۱۶۲۴۰ هزار گز مربع و دارای ۱۵۶۷۰۰۰ تن سکنه است. قاموس الاعلام ترکی آرد: نام ایالتی است در خطهء گالیچ (گالیسی) از اتریش (۳)، از طرف شمال و مشرق به روسیه و از جوانب دیگر با ایالات اسلوقزوف، برزانی، قزور تقوف محدود میباشد و طول آن ۹۵ کیلومتر و عرضش ۶۰ کیلومتر است. شمارهء نفوسش به ۲۱۰۰۰۰ تن میرسد. ناپلئون کبیر این ایالت را بسال ۱۸۰۹ م. بروسیه واگذار کرد و آنرا بسال ۱۸۱۴ به اتریش برگرداندند (||. شهرستان...). این شهرستان تا سال ۱۷۷۳ م. به لهستان تعلق داشت، آنگاه به اتریش واگذار شد، در سال ۱۸۰۹ بدست روسیه افتاد و دوباره بسال ۱۸۱۴ به اتریش رسید، و اکنون گالیس (اوکراین) روسیه است (||. شهرستان...). شهری است در لهستان، مرکز حوزه و ایالتی بهمین نام، بر کنار برکهء بزرگی که از «سرت» (۴) تشکیل یافته. دارای ۴۰۸۰۰ تن سکنه و مرکز مهم راه آهن است و قصر قدیمی «تارنوسکی» (۵) پایه گذار این شهر در سال ۱۵۴۰ م. هنوز بدانجا باقی است و دارای بازارهای مهم و مرکز حمل و نقل غلات و غیره است. قاموس الاعلام ترکی آرد: تارنوپول شهر و مرکز ایالتی است در خطهء گالیچ (گالیس) از اتریش در ۱۴ هزار گزی جنوب شرقی لمبرغ و بر نهر سرت واقع است. ۲۷۰۰۰ تن نفوس دارد که هفت هزار تن از آنان یهودی هستند و تجارتش بسیار رونق دارد. (۱) - (۳) Galicie - (۲) Tarnopol. - سابقاً متعلق به لهستان و سپس اتریش بود. (۴) - Tarnowski - (۵) Seret.

تارنوف.

[نُف] (اخ) تارنوو. رجوع بهمین کلمه شود.

تارنوو.

[نُو] (اخ) (۱) شهری در لهستان (گالیسی) (۲)، دارای کارخانه های توری بافی و فلاحتی و ۳۶۰۰۰ تن سکنه است و در سال ۱۹۳۹ م. بدست آلمان افتاد. قاموس الاعلام ترکی آرد: تارنوف قصبه مرکز قضائی در خطهء گالیچ (گالیس) از اتریش که در ۲۴۰ هزار گزی مغرب لمبرغ قرار دارد، ۲۳۰۰۰ تن سکنه و مکاتب و بازار دارد. (۱) - Galicie - (۲) - Tarnow.

تارنیه.

[ی] (اخ) (۱) استفان. جراح زایاننده فرانسوی، متولد در «ازری» (۲) (۱۸۲۸-۱۸۹۷ م.). (۱) - - (۲) - Tarnier, Stephane. Aiserey

تارو.

(۱) کنه باشد که بر گاو و دیگر حیوانات چسبد. (جهانگیری). کنه باشد و آن جانوری است که بر شتر و گاو و گوسفند و امثال آن چسبد و خون ایشان را بمکد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). در جهانگیری به معنی کنه که به عربی «قراد» گویند و آن جانوری است که خون چارپایان مکد. (فرهنگ رشیدی). نوعی از آنها مردم را بگزد و بکشد و در اغلب بلاد و طویله های کثیف بهم میرسد، خاصه در منزل میانه براه آذربادگان که سم او مهلک است و مرا گزیده و بهزار مرارت بهبود یافتیم. (انجمن آرا) (آندراج). طبیعیین گفته اند که او بمرگ خود نمیرد چنانکه در کتاب حیوة الحیوان بنظر رسیده، اما درباب نون نیز آورده اند ظاهراً «نارو» بنون اصح است. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). «نارو» بنون اصح است و در اکثر فرهنگها نیز چنین است. (از فرهنگ رشیدی). آنرا در آن شهر [میانه] مله گویند همانا مخفف قمله است. (انجمن آرا) (آندراج). محمد معین در حاشیهء برهان قاطع آرد: مصحف «نارد» است. رجوع به نارد و کنه شود.

تارو.

[ر] (اخ) (۱) رودی است در ایتالیا بطول ۱۳۰ هزار گز. قاموس الاعلام ترکی آرد: نهري است در قسمت شمالی ایتالیا و از کوه پناي واقع در ایالت جنوا (۲) سرچشمه میگیرد و اول بطرف جنوب شرقی و آنگاه بسوی شمال شرقی روان گردد و پس از طی مسافت ۱۲۵ هزار گز، از ساحل راست وارد نهر «پو» میشود. (۱) - Genes (Genova) - (۲) - Taro.

تاروا.

[ر] (اخ) (۱) موضعی در ناحیهء «یوتیا» (۲) که بردیای دروغی اهل آن جا بود: «... مردی بود نامش «وَهیژدات» (۳) از اهل محلی که موسوم به «تاروا» و در ناحیهء «یوتیا» است. این مرد در دفعهء دوم بر من در پارس یاغی شد و بمردم گفت من «بردی» پسر کوروشم. بعد آن قسمت مردم که در قصر بودند از بیعت من سر تافته بطرف «وَهیژدات» رفتند. او شاه پارس شد». (بند پنجم از ستون سوم کتیبهء بیستون، از ایران باستان ج ۱ صص ۵۴۵-۵۴۶). (۱) - Vahyazdata - (۳) - Yautia. (۲) - Tarava.

تار و بود.

[ر] (ترکیب عطفی، مرکب) تارهای طول و عرض جامه، بهندی تانابانا گویند. (غیاث اللغات). با لفظ رشتن و بستن و کاویدن مستعمل است. (آندراج). نخهای درازی و پهنای بافندگی. حامل و نابل: خلعتی کآن ز تار و بود و فاست درزیان قَمَدَر نَدوخته اند. خاقانی. نور حق را کس نجوید زاد و بود خلعت حق را چه حاجت تار و بود؟ مولوی (مثنوی). تار و بود مخمل از خواب

پریشان بسته اند دست بالین کن شکرخواب فراغت را ببین. صائب (از آندراج ||). کنایه از کنه و اساس و پایه هر چیز است: بسختی گذشت از در کاسه رود جهان را یخ و برف بد تار و پود. فردوسی. گذر یافتندی به ارون درود نماندی برین بوم و بر تار و پود. فردوسی. ز ما باد بر جان آنکس درود که داد و خرد باشدش تار و پود. فردوسی. کاملان از دور نامت بشنوند تا به قعر تار و پودت در روند. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۳۷۱). تار و پود عالم امکان بهم پیوسته است عالمی را شاد کرد آنکس که یک دل شاد کرد. صائب. نسبت آلودگی با طینت ما تهمت است ناخن غم بارها کاویده تار و پود ما. طالب آملی (از آندراج). - بی تار و پود شدن؛ کنایه است از پریشان و مضمحل شدن و سخت رنجه گشتن: چو پیران بیامد به نزدیک رود سپه بد پراکنده بی تار و پود. فردوسی. بیاید برین چشمه آمد فرود که شد باره و مرد بی تار و پود. فردوسی. - بی تار و پود کردن؛ پراکنده و نابود و ویران ساختن: همه مرزها کرد بی تار و پود همی رفت از اینگونه تا کاسه رود. فردوسی

تار و تفرقه.

[رُت رِق / ق] (ص مرکب، از اتباع) پراکنده. - تار و تفرقه شدن؛ سخت پراکنده شدن. تار و مار شدن. - تار و تفرقه کردن؛ سخت پراکندن. تار و مار کردن.

تار و تمبک.

[رُت ب] (ترکیب عطفی، ا مرکب) تار و تنبک. آلات ضرب و نوازندگی. آنچه نوازندگان با آنها زنند و نوازند.

تار و تنبک.

[رُتُم ب] (ترکیب عطفی، ا مرکب) رجوع به تار و تمبک شود.

تار و تنبور.

[رُتُم] (ترکیب عطفی، ا مرکب) تار و طنبور. همه گونه آلات سازندگی. آلات نوازندگان. دف و نی.

تار و تنگ.

[رُت] (ص مرکب، از اتباع) تیره و تار. سخت تیره. تاریک و سخت (۱): ز گشت دلیران بر آن دشت جنگ چو شب گشت آوردگه تار و تنگ. فردوسی. - تار و تنگ آوردن؛ تیره و تار کردن. تاریک و سخت ساختن: به انبوه لشکر بچنگ آورید بر ایشان جهان تار و تنگ آورید. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص ۲۶۱۵). فرنگیس را چون بچنگ آورم بچشمش جهان تار و تنگ آورم. فردوسی (ایضاً ص ۷۳۹). (۱) - بمعنی تنگ و تار: بشد میزبان گفت کای نامدار بودی در این خانه تنگ و تار. فردوسی.

تار و تور.

[ر] (ص مرکب، از اتباع) سخت تیره و تاریک. (جهانگیری). بسیار تیره و تاریک. (برهان). تاریک و تیره و بسیار تاریک. (آندراج) (انجمن آرا). سخت تاریک. (فرهنگ رشیدی): بمیدان چنین گفت بهرام گور که اکنون که شد روز ما تار و تور... فردوسی || ریزه باشد. (جهانگیری). ریزه ریزه و ذره ذره را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا).

تارودانت.

(اخ) (۱) قصبه ایست در مغرب اقصی در ۲۲۰ هزار گزی جنوب غربی مراکش، و بر کنار نهر رأس الوادی، و مرکز ایالت «سوس» میباشد، حصاری بر گرداگردش قرار دارد، دارای یک قلعه و سه باب مسجد جامع بزرگ و مساجد متعدد و دباغخانه های بسیار میباشد و میشن آنجا مشهور است. محصولات صادراتی آن عبارت است از کفش و ظروف مسی. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tarudant

تارودی.

(اخ) بقول ابوالفضل بیهقی از مدبران بقایای عبدالرزاقیان بوده است: و روز پنجشنبه بیست و پنجم شوال از نشابور مبشران رسیدند با نامه ها از آن احمدعلی نوشتگین و شحنه که میان نشابوریان و طوسیان تعصب بوده است از قدیم الدهر و چون سوری قصد حضرت کرد و برفت آن مخاذیل فرصتی جستند و بسیار مردم مفسد بیامدند تا نشابور را غارت کنند... و طوسیان از راه... درآمدند بسیار مردم، بیشتر پیاده و بی نظام که سالارشان مقدمی بودی «تارودی» از مدبران بقایای عبدالرزاقیان و با بانگ و شغب و خروش می آمدند... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳۴ و چ فیاض ص ۴۲۶ و ۴۲۷).

تار و طنبور.

[رُطْم] (ترکیب عطفی، مرکب) رجوع به تار و تنبور شود.

تار و مار.

[ر] (ص مرکب، از اتباع) پراکنده و ازهم پاشیده و زیروزبرشده. و ناچیز و نابود گردیده. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). بسیار پریشان باشد. (برهان). پراکنده و دربدر و نابود. (فرهنگ نظام). زیر و زبر. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). زیر و زبر. درهم و برهم و پریشان و پراکنده. (بهار عجم). این دو لفظ مترادفانند مثل «ترت و مرت» یعنی ناچیز و معدوم شده. (فرهنگ خطی نسخه کتابخانه مؤلف). ترت و مرت. تند و خوند هجند. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). شذرمذر. شغریغر. پرت و پلا. ترت و پرت. پریشان. متفرق. مضمحل. داغون. ولو. پاچیده. پخش و پلا. تباه و تبست. با لفظ کردن و شدن مستعمل است: آن مال و نعمتش همه گردید ترت و مرت آن خیل و آن حشم همه گشتند تار و مار. خجسته. بسا سپاه گرانا که بی سپاه شدند ز جنبش قلمی تار و مار و زیر و زبر. فرخی. گرفته بود چون سر زلفت به انبهی اکنون نسیم عدل تواس تار و مار کرد. سنایی (از آندراج) (از جهانگیری) (از بهار عجم). از نام من شدند به آواز و طرفه نیست صبحی که دزد سرزده را تار و مار کرد. خاقانی. همچو دم کژدم است کار جهان پرگره چون دم کژدم ازو چند شوی تار و مار؟ خاقانی. ترا کعبه دل درون تار و مار برون دیو صورت کنی پرنگار. خاقانی. عالمی کردی ز تاب تیغ بزآن ترت و مرت کشوری کردی ز سهم تیر پزان تار و مار. محمد هندوشاه. هر تار پیرهن شده ماری بقصد خصم جز دشمنش که یافته معنی تار و مار. ابوطالب کلیم (از بهار عجم). یک دل حواس جمع مرا تار و مار کرد زلف شکسته تو بصد دل چه میکند؟ صائب (از بهار عجم). رجوع به «تار مار» و «تار و مال» شود.

تارون.

(ص) تاران. (فرهنگ جهانگیری) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا). تیره و تاریک. (برهان) (فرهنگ نظام). تاره. تاری.

تارین. تار و تاریک. (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی).

تارونت پرت.

[رِنِ پِ] (اِخ) (۱) موضعی در ارمنستان: فوستوس بیزانسی مورخ ارمنستان راجع به «سان سان» پادشاه اشکانی صفحات آن طرف قفقاز می نویسد که در قرن پنجم م. او به خسرو دوم پادشاه ارمنستان پسر تیرداد که مذهب عیسوی را پذیرفته بود حمله کرد... سپاهی بزرگ تشکیل داده بطرف رود «کور» حرکت کرد و در صفحات ارمنستان پراکند... اینها به قتل و غارت پرداخته و تا شهر کوچک «ساداگا» (۲) پیش رفته به «گندسک» (۳) (باید گنزک باشد) حد آذرباداکاد (باید مقصود آذربایجان باشد) رسیدند، بعد در جایی جمع شدند زیرا اردوی بزرگی در دشت آرارات زدند. خسرو همینکه از نزدیک شدن «سان سان» پادشاه «ماسارت ها» آگاه شد فرار کرده به جنگل «تارونت پرت» که در صفحه «کتا» (۴) است رفت... (ایران باستان ج ۳ صص ۲۶۱۵ - ۲۶۱۶). (۱) - Kota - Ganadask. (۴) - Sadagha. (۳) - Tarevnit-Pert. (۲)

تارونه.

[نَ / نِ] (۱) غلاف شکوفه نخل است که هنوز نشکفته و از آن خوشه برنیامده باشد. (انجمن آرا) (آندراج). غلاف شکوفه درخت خرما که هنوز نشکفته و خوشه برنیامده. (فرهنگ نظام). بعضی پوست غلاف و شکوفه و کروتر آنرا که کافورالنخل و دقیق النخل و گشن نامند و هر سه را دانسته اند. (انجمن آرا) (آندراج). بعضی خوشه شکوفه آنرا [نخل را] که طلع نامند، دانند. (انجمن آرا) (آندراج). بهترین آن دانه خوشبوی مأخوذ از نر آنست و مقوی دماغ و قلب و روح است، عرق آن مکرر خورده شده است و آنرا غنچه خرما و کاردوالی نیز گویند و به عربی کفری خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). در شیراز عرق تارونه فراوان است. (فرهنگ نظام).

تارویس.

[تارِ] (اِخ) (۱) دهکده ای در دره شمال شرقی «آلپ کارنیک» (۲) نزدیک شهر تارویس ایتالیا به ارتفاع ۸۱۱ گز، دارای کلیسایی زیبا، کارخانه سیمان. ۳۱۵۰ تن سکنه دارد و در تابستان عده زیادی به آنجا می روند. (۱) - Alpes - Tarvis. (۲) - carniques

تاره.

[رَ / رِ] (۱) تارم که معرب آن طارم است. (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی). طارم. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ نظام): همی کردم گه و بیگه نظاره ندیدم کار دنیا را کناره... مگر کایشان همی بیرون کشندم از این هموار و بیدر سبز تاره. ناصر خسرو (از دیوان چ کتابخانه تهران صص ۳۹۳ - ۳۹۴). تار. تار مو. تار ریسمان. تار چنگ. تار ابریشم. (جهانگیری) (آندراج) (انجمن آرا) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام): به بیست سالگی جمله سر او سپید بود که تاره ای موی سیاه نماند. (تاریخ طبرستان). چون دیده موری و چو یک تاره مویی آورده بازار دهانی و میانی. ابن یمین (از فرهنگ جهانگیری). چنگ غمش می زند بر دل هر تاره ای کشف روان می کند معنی جبل الوریید. شاه قاسم انوار (از فرهنگ جهانگیری). تار. تارک سر. (جهانگیری) (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی). میان و فرق سر. (فرهنگ نظام): از هول کنون (۱) جان دهد برشوت آنکس که همی تیر زد به تاره. حکیم مختاری (از جهانگیری). تار. تاری. (جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی)

(ص) مخفف تاریک. (غیاث اللغات) (آندراج). تیره و تاریک. (برهان) (شرفنامه منیری). تاریک. (جهانگیری). تیره و تار. (انجمن آرا). تار. تاران. تارین. تارون. تاره. (فرهنگ رشیدی). ظلمانی. مظلم. بی روشنی. سیاه. داج. ظلام. مدلهم. کسیف: ابری پدید نی و کسوفی نی بگرفت ماه و گشت جهان تاری. رودکی. از فروغش شب تاری شده مر نقش نگین (۱) ز سر کنگره برخواند مرد کلکا. ابوالعباس. من اکنون بیاید سواری کنم بکاوس بر روز تاری کنم. فردوسی. بدان منگر که سرهالم بکار خویش محتالم شبی تاری بدشت اندر ابی صلاب و فرکالم. طیان. شبان تاری بیدار چاکر از غم عشق گهی بگرید و گاهی بریش برفوزد. طیان (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۸۷). دست او جود را بکارتر است ز آنکه تاری چراغ را روغن فرخی. کی تواند بود تاری لیل چون روشن نهار؟ فرخی. شب سرشته و آغشته خاک او از نم بروز تیره و تاری، هوای او ز بخار فرخی. شب تاری همه کس خواب یابد من از تیمار او تا روز بیدار فرخی. گر بتوانی بیر مرا گه رفتن تا نشود روز من ز هجر تو تاری فرخی. ز میغ و نزم که بد روز روشن از مه تیر چنان نمود که تاری شب از مه آبان. عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۴۳). من عمر تو در شادی با عمر شه عالم پیوسته همی خواهم زایزد بشب تاری. منوچهری. فروغ برقهها گویی ز ابر تیره و تاری که بگشایند اکلهای حمالان به نشترها. منوچهری. شمع تاری شده را تا تبری اطرافش برنیفروزد و چون زهره زهرا نشود. منوچهری. ز گرد موبک تابنده روی خسرو عصر چنانکه در شب تاری مه دوپنچ و چهار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۱). چه تاری چه روشن چه بالا چه پست نشانست بر هستیش هرچه هست. اسدی. چهی بود زیرش چو تاری مگاک پر از زر رسته بیاگنده پاک. اسدی. چو خور تیغ رخشان ز تاری نیام کشد گردد از خون شب لعل فام. اسدی. ز نو روی بر خاک تاری نهاد سپاس خدای جهان کرد یاد. شمس (یوسف و زلیخا). شاد کی گردد درین زندان تاری هوشمند یاد چون آید سرود آنرا که تن داردش تب؟ ناصر خسرو. یاقوت منم اینک و خورشید من آنکس کز نور وی این عالم تاری شود انور. ناصر خسرو. راه نبینی تو و گویی دلت رانده مگر در شب تاریستی. ناصر خسرو. از حریصی کار دنیا می نپردازی بدین خانه بس تنگست و تاری می نبینی راه در. ناصر خسرو. نئی آگه ای مانده در چاه تاری که بر آسمانست در دین مسیرم. ناصر خسرو. کی شود زندان تاری مر ترا بستان خوش گرچه زندان را بدستانها کنی بستان لقب. ناصر خسرو. گهی ابر تاری و خورشید رخشان چو تیغ علی بود در کتف کافر. ناصر خسرو. ز رخشنده ایام و تاری لیال. ناصر خسرو. و انوار حکمت او در دل شب تاری درخشان. (کلیله و دمنه). که این هوا نه هوایی است تیره و تاری که این هوا چه هوایی است صافی و روشن. سوزنی. چو روز است روشن که بختست تاری بشب زین شبانگه لقا می گریزم. خاقانی. پسر داشتم چون بلند آفتابی بناگه بتاری مگاکش سپردم. خاقانی. هم اگر عمر بود دامن کامی بکف آرم که گل از خار همی زاید و صبح از شب تاری. سعدی. که پیش اهل دل آب حیات از ظلمات دعای زنده دلانست در شب تاری. سعدی. مجازاً، تیره و ضعیف (چشم): این دشتهای بریدم وین کوهها پیاده دو پای باجراحت دو دیده گشته تاری. منوچهری. ... «بادروج» نیز چشم تاری کند. (الابنیه). مجازاً، پلید و ناپاک: بشمشیر هندی بزد گردنش بخاک اندر افکند تاری تنش. فردوسی. تاریکی. تاریکی: تیرگی ز جوشن تو گفتمی بیار اندرند ز تاری بدریای قار اندرند. فردوسی. بزرگی این پادشاه یکی آن بود که از ظلمت قلعتی بدان تاری، آفتابی بدان روشنایی که بنوزده درجه سعادت رسیده بود جهان را روشن گردانید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۵). مجازاً، تیرگی و ضعف چشم: در چشمش تاری پیدا شده. چشمان من مبتلی به تاری شده است. مجازاً، گمراهی و ناراستی و کژی. این مورد در شاهنامه فردوسی مکرر دیده شده است: تو ای پیر بیدار دستان سام مرا دیو گفتمی که بنهاد دام بتاری و کژی بگشتم ز راه روان گشت بیمایه و دل سیاه. فردوسی. همه روشنی در تن از راستیست ز تاری و کژی بیاید گریست. فردوسی. همان راست داریم دل بازبان ز کژی و تاری بیچم روان. فردوسی. سر مایه مردمی راستیست ز تاری و کژی بیاید گریست. فردوسی. فریدون که ایران به ایرج سپرد ز روم و ز چین نام مردی ببرد بر او آفرین کرد روز نخست دلش را ز کژی و تاری بشست. فردوسی. جهانی بفرمان شاه آمدند ز کژی و تاری براه آمدند. فردوسی. سلیحش پدر کرد از جادویی ز کژی و تاری و از بدخویی. فردوسی. که از من چه

دیدید شها از بدی ز تاری و کژی و نابخردی؟ فردوسی. چو آباد دادند گیتی بمن بکژی و تاری کشد اهرمن. فردوسی. (۱) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۹۰ چنین آمده: از فروغش بشب تاری شد نقش نگین.

تاری.

(ص نسبی، ۱) منسوب است به تار (درخت). آبی باشد که از درخت تار حاصل کنند و آن شربتی باشد که نشأه باده در سر آورد. (از جهانگیری). آبی باشد که از درخت تار حاصل شود و مانند شراب نشأه دهد. (برهان) (آندراج). آبی باشد که از درخت تار گیرند. (انجمن آرا).

تاری.

(اخ) خدا. (فرهنگ نظام). تنگری. نام خدای تعالی بزبان ترکی.

تاری.

(۱) بیرونی در تحقیق ماللهند آرد: در بلاد جنوبی هند درخت بلند و استوار است مانند درخت خرما و نارگیل که میوه اش خوردنی است و طول برگهایش به ذراعی رسد و عرض آنها به اندازه ثلث انگشت و بهم پیوسته است و آن را تاری نامند و بر آن برگها نویسند و کتاب سازند. (ماللهند چ لایزیک ص ۸۱). رجوع به تار (نام درخت) شود.

تاری پاس.

(اخ) بنا بر قول گزنفون جوانی بود که مورد علاقه «مین» (۱) سردار یونانی بود... وقتی که «مین» از «آریستپ» فرماندهی قشون خارجه را گرفت جوانی بود خوشگل و صبیح و زمانی که سر و سری با «آری یه» خارجی داشت، طراوت جوانی را هنوز فاقد نشده بود، و «آری یه» جوانانی را که صباحت منظر داشتند دوست میداشت. خود او هم زمانی که ریش نداشت جوانی داشت «تاری پاس» نام که خارجی بود... (ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۵۶). (۱) - Menon.

تاری جا.

(۱ مرکب) جای تاریک. کنایه از مکان سخت و دردناک. محل تاریک و سخت و شوم.

تاری چشم.

[چ / چ] (۱ مرکب) چشم تاریک. چشم ضعیف.

تاریخ.

(ع مص، ۱) تأریخ. توریخ. نوشتن کتاب را. (منتهی الارب). وقت چیزی پدید کردن. و در اصطلاح، تعیین کردن مدتی را از ابتدای امر عظیم و قدیم مشهور تا ظهور امر ثانی که عقب او است تا که دریافته شود بزمانه آینده و دیگر مدت ظهور این امر ثانی بلحاظ نسبت بعد مدت امر قدیم مشهور اول... (غیاث اللغات) (آندراج). سیوطی در المزهَر بنقل از مجمل ابن فارس آرد: تاریخ کلمهء

معرب است. جوالیقی در المعرب گوید: گویند «تاریخ» که مردم بدان وقایع را نگارند عربی محض نیست بلکه مسلمانان آنرا از اهل کتاب گرفته اند. تاریخ مسلمانان از سال هجرت شروع شد و در زمان خلافت عمر رضی الله عنه ثابت گردید و از آن پس تاکنون صورت تاریخی بخود گرفته است. بعضی گفته اند کلمه مذکور عربی است (۱) و از لغت «ارخ» بفتح همزه و کسر آن بمعنی بچه گاو وحشی اشتقاق یافته است، اگر مؤنث باشد بنابراین وجه مناسبت تاریخ با این معنی آنست که مانند تولد بچه حادثه ای پدید می آید. و باهلی برای مردی که در بصره بود چنین انشاد کرد: لیت لی فی الخمیس خمسين عیناً کلها حول مسجد الاشیاخ مسجد لا-تزال تهوی الیه أمّ أرخ قناعها مترأخی... و گفته اند «أرخ» (بفتح اول) بمعنی وقت است و «تاریخ» بمعنی توقیت است. (المعرب چ مصر صص ۸۹ - ۹۰). مؤلف کشف اصطلاحات الفنون آرد: «تاریخ» در لغت تعریف زمان است و گویند این کلمه مقلوب تأخیر است و نیز آنرا بمعنی غایت دانند، چنانکه گویند فلان تاریخ مردم خود می باشد یعنی شرف آنان بدو منتهی گردد و اینکه گویند این عمل در تاریخ فلان انجام شده است بمعنی اینست که در وقتی انجام شده است که بدان منتهی گردیده است، و باز گویند که این کلمه عربی نیست بلکه مصدر مؤرخ است که معرب ماه روز میباشد، و اما در اصطلاح منجمین و غیره تعیین روزی که در آن امر مشهوری بین ملت یا دولتی آشکار شده یا آنکه در آن روز واقعه ترسناکی چون زلزله یا طوفان حادث گردیده باشد و برای تعیین وقت چه پیش از آن و چه پس از آن آنرا بدان نسبت دهند. و گاهی کلمه تاریخ بر خود آن روز و بر مدتی که بین آن روز و وقت مفروض است اطلاق شود. و سخنوران کلمه تاریخ را بر لفظی اطلاق کنند که حروف مکتوب آن بحساب جُمَّل آن روز را نشان میدهد (۲). و گویند تاریخ نزد بلغا عبارتست از آنکه از جهت حدوث واقعه ای لفظی یا مصراعی را که بحسب حروف مکتوبه از روی حساب جُمَّل موافق تاریخ سال هجری از آن باشد، تاریخ آن قرار دهند. و احسن آنست که کلمه تاریخ مناسب باشد بدان واقعه چنانکه ابراهیم خان فتح جنگ، در بنگاله مسجدی ساخت و شخصی این مصرع را تاریخ آن قرار داد: «بنای کلمه ثانی نهاد ابراهیم» - انتهی. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۳ - ۶۴). مؤلف کشف الظنون بنقل از مفتاح السعاده آرد: تاریخ در لغت عرب بیان زمان بطور مطلق است، چنانکه در صحاح آمده گفته میشود: ارخت الكتاب تأریخاً و ورخته توریخاً و گفته شده است این کلمه معرب «ماه و روز» است، و در اصطلاح عرب تعیین وقت است برای نسبت دادن زمان به آن، خواه گذشته باشد، خواه آینده و حال... و نیز گفته شده است که تاریخ عبارتست از تعداد روزها و شب هائی که از سال یا ماه گذشته. (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۱ ص ۲۱۲). ... لفظ تاریخ را بعضی عربی دانستند و برخی معرب از یک لفظ فارسی، و در کتب معتبره عربی تاریخ (با الف) ضبط نشده بلکه توریخ و تأریخ (با همزه) بمعنی تعیین وقت ضبط شده اما شکی نیست که تاریخ (با الف) هم در عربی از قدیم مستعمل است و گویا مبدل تأریخ (با همزه) است. (فرهنگ نظام |). هر سال با نسبت به یک واقعه مهمه ای که مأخذ نسبت زمان و واقعات بعد است: تاریخ کاغذ من هزار و سیصد و چهل ونه است. (فرهنگ نظام). مؤلف کشف الظنون آرد: ... و گفته شده است شناساندن وقتی است به اینکه آنرا نسبت دهند به اول حادثه بزرگی که در میان ملت یا دولتی شایع باشد یا یک امر ترسناک یا از آثار سماوی یا ارضی که وقوع آن بندرت باشد که آن را مبدأ تاریخ قرار دهند تا مقدار زمانی که بین آن حادثه و حوادث دیگری که در آینده وقوع یافته است و بخواهند آن را ضبط کنند معلوم سازند. (کشف الظنون چ ۱ استانبول ج ۱ ص ۲۱۲). روزمه. سالمه. ماه روز. روزنامه. رقمی که زمان را نماید (۳)، زمان وقوع واقعه ای: نبشته بر آن حقه تاریخ آن پدیدار کرده پی و بیخ آن فردوسی. سال اربع و عشرين وأربعمائه [۴۲۴ ه. ق.]. یا تاریخ این سال پیش از این برانده بودم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۳). هم از بخت فرخنده فرجام تست که تاریخ سعدی در ایام تست. (بوستان). از آن تاریخ ترک صحبت گفتیم و طریق عزلت گرفتیم. (گلستان). آقای تقی زاده اصطلاح گاه شماری را در این مورد وضع کرده اند: برای ادای این معنی (حساب زمان (۴) یا سال و ماه شماری) در این مقاله ما اصطلاح «گاه شماری» را که با اصطلاح آلمانی «تسایت رشنونک» (۵) و اصطلاح قدیم عربی «معرفة المواقیت» وفق میدهد وضع و مطرداً آن را استعمال کرده ایم، چه برای حساب

زمان بدبختانه ما در فارسی اسم مانوسه نداریم. در کتب قدیمه لفظ «تاریخ» را برای این معنی نیز استعمال میکردند ولی چون این لفظ در کتب فارسی برای پنج معنی مختلف که به فرانسوی آنها را امروز بکلمات (۶) تعبیر میکنند استعمال می شد محض احتراز از التباس باید لفظ دیگری برای این معنی اخیر (یعنی بمعنی علمی «کالاندریه» (۷) فرانسوی) که منظور ما در این مقاله است اختیار کرد، لفظ تقویم در فارسی برای معنی معروف آن که در زمان قدیم آن را «دفتر سنه» میگفتند استعمال شده نه برای طریقه حساب زمان و لهذا نمیتوان آنرا بمعنی حساب زمان هم استعمال کرد ولو آنکه در زبان فرانسه مَث برای هر دو معنی یک کلمه (۸) استعمال میشود. (گاه شماری ص ۱ حاشیه ۱). یک واقعه مهمه یک مذهب یا ملتی که از منه و واقعات بعد به آن نسبت داده شود، مثل تاریخ هجری که هجرت پیغمبر اسلام (ص) از مکه معظمه بمدینه منوره است. (فرهنگ نظام). نقطه حرکت هر یک از مبادی وقایع عظیم مانند تاریخ مسیحی، تاریخ المپیادها، تاریخ اسکندری. مراد از این اصطلاح عصریست که بوسیله حادثه بزرگی برای عده ای مشخص باشد و یا آنکه در آن رسم جدیدی برقرار شده باشد: تاریخ آزادی مسیحیت مبادی تاریخی بسیاری دارد مانند تاریخ مراسم مسیحیان، تاریخ انجیلی، تاریخ شهداء، تاریخ مذهبی و تاریخ سیاسی آنان. زمان ثابتی که برای شمردن سنوات از آن آغاز می کنند (۹)، زمانها و سنوات مهم عبارتند از سال یهود که یا از هنگام خروج از مصر (۱۴۸۳ یا ۱۶۴۸ ق. م.) یا از هنگام آزادی بابل (۵۹۷ ق. م.) یا از هنگام بنای ثانوی معبد (۵۰۸ ق. م.) حساب میشود. سال مسیحی که از هنگام میلاد مسیح قرار داده شده است. سال المپیاد که در نزد یونانیها ۷۷۶ ق. م. میباشد. سال بنای رم که ۷۵۳ ق. م. است. سال «نونصر» (۱۰) که در نزد بابلیها ۷۴۷ ق. م. میباشد. سال هجری سنه مسلمانان از ۶۲۲ م. است. سال جمهوری فرانسه از ۲۲ سپتامبر ۱۷۹۲ م. این عهد را دوازده سال حساب می کنند پس از گفتن سال اول، سال دوم... جمهوری فرانسه تا سال دوازدهم جمهوری فرانسه، پس از آن گویند سنه ۱۸۰۴ که آن سال زمان تأسیس امپراطوری است. بیرونی در التفهیم آرد: تاریخ چیست، تاریخ وقتی باشد اندر زمانه سخت مشهور که اندرو چیزی بوده است، چنانکه خبرش اندر امتی بر امتان پیدا شد و بگسترده چون دینی و کیشی نو شدن یا دولتی مر هر گروهی را پیدا شدن یا جرمی بزرگ یا طوفانی هلاک کننده و مانده آن چنانکه آن وقت زمانه را آغاز نهند نه بحقیقت و طبع و زو سال و ماه و روز همی شمرند تا بهر وقتی که خواهند و اندازه های روزگار و اجل و مهلت بدان بدانند و وقتها را دانند که کدام است پیش و کدامست ز پس. (التفهیم ج جلال همائی صص ۲۳۵ - ۲۳۶). و در آثار الباقیه آرد: تاریخ مدت معینی است که از آغاز سال شروع میگردد که در آن سال پیغمبری مبعوث شده یا پادشاه بزرگی قیام کرده یا امتی بطوفان و زلزله هلاک گشته یا مملکتی خسف شده، یا وبا و قحط شدید اتفاق افتاده، یا انتقال دولتی و تبدیل ملتی و یا حادثه عظیمی از آیات سماوی و علامات مشهور ارضی که جز در ازمئه دراز حاصل نمیشود روی داده، و بیاری تواریخ اوقات محدود و معین شناخته میشود و در همه حالات دینی و دنیوی از تاریخ گزیری نیست. کلیه امم و مللی که در سرزمینهای مختلف پراکنده اند هر یک تاریخی مخصوص بخود دارند و مبدأ آن تواریخ از زمان پادشاهان بزرگ یا پیغمبران یا دولتهای ایشان یا یکی از عللی که در بالا ذکر شد، می باشد. بکمک این تواریخ ایشان نیازمندیهای خویش را از معاملات و وقت شناسی رفع می نمایند. و البته هر تاریخ مختص بدان امتی است که آن را وضع کرده. تا آنجا که میدانیم قدیم ترین و مشهورترین اموری که مبدأ قرار گرفته پیدایش بشر است. پیروان این تاریخ از اهل کتاب یعنی یهود و نصاری و مجوس و فرقه های مختلف آنها در کیفیت این تاریخ به اندازه ای با یکدیگر اختلاف دارند که نظیر این اختلاف دیده نشده و نوعاً اموری که به آغاز خلق و احوال قرون پیشین تعلق میگیرد بواسطه فاصله بعیدی که با زمان ما دارد با مطالب نادرست و افسانه آمیخته است، و خداوند هم فرموده: الم یأتهم نبأ الذین من قبلهم. (قرآن ۹/۷۰). لا یعلمهم الا الله (۱۱). (قرآن ۱۴/۹). پس بهتر این است که قول این امم را در چنین موارد قبول نکنیم مگر آنجا که کتاب معتمد یا خبری که با شرایط ثقة توأم باشد بر آن گواهی دهد. با ملاحظه در این تواریخ به این نکته پی می بریم که میان ملل گوناگون اختلافات بسیاری موجود است. ایرانیان و مجوس عمر جهان را بنابر بروج دوازده گانه دوازده هزار سال دانسته اند و زردشت مؤسس دین

ایرانیان چنین پنداشته که پیدایش عالم تا زمان ظهور او سه هزار سال است که مکبوس بچهاریک هاست (۱۲) زیرا خود او سالها را حساب کرده و نقصانی را که از جهت چهاریک ها لازم آید تصحیح کرده است و فاصله ظهور او تا آغاز تاریخ اسکندر ۲۵۸ سال است پس آنچه از آغاز جهان تا زمان اسکندر گذشته ۳۲۵۸ سال می باشد. ولی چون از آغاز پادشاهی کیومرث که بعقیده ایرانیان نخستین کسی است که تمدن را به ایرانیان آموخت تا زمان اسکندر با توجه به اینکه سلطنت ایران از دودمان او هیچگاه منقطع نگشته حساب کنیم ۱۲۵۴ سال (۱۳) خواهد شد، از این رو تفصیل این واقعه با آنچه مجم گفتم تطبیق نمی کند. علاوه بر این ایرانیان با رومیان در تاریخ اسکندر هم اختلاف دارند، بیان مطلب آنست که میان اسکندر و آغاز پادشاهی یزدگرد ۹۴۲ سال و دویت و هفت روز (۱۴) است و چون از این مدت پادشاهی ساسانیان را تا اول یزدگرد که قریب چهارصد و پنجاه سال (۱۵) است کم کنیم ۵۲۸ سال باقی خواهد ماند و این مدت ملک اسکندر و ملوک طوایف خواهد شد و چون زمان سلطنت هر یک از اشکانیان را بهم افزایم بنابر آنچه ایرانیان اثبات کرده اند ۲۸۰ سال خواهد شد و با همه اختلاف [دوره] اشکانیان سیصد سال بیشتر نخواهد شد ولی این اختلاف را در آتیه قدری اصلاح خواهم کرد. بعقیده طایفه ای دیگر از ایرانیان سه هزار سال مذکور از اول آفرینش کیومرث است زیرا پیش از او فلک شش هزار سال ساکن بوده است و طبایع هنوز استحاله نیافته بودند و امهات بهم ممزوج نگشته و کون و فساد هم وجود نداشت و زمین معمور و آبادان نگشته بود و چون فلک بحرکت آمد انسان نخستین در معدل النهار آفریده شد و نیمی از آن بطرف شمال و نیمی بطرف جنوب و تناسل کرد و اجزاء بسایط (آخشیجها) بتوسط کون و فساد بهم ممزوج شد و دنیا معمور و آبادان گردید و عالم انتظام یافت. و یهودیان با نصاری اختلاف بزرگتر دارند. یهود میگویند که آنچه از زمان آدم تا اسکندر گذشته ۳۴۸۴ سال است و نصاری میگویند که ۵۱۸۵ سال است بدین سبب یهودان از زمان کاستند که تا خروج عیسی در میانه چهار هزار سال که وسط هفت هزار سال عمر عالم است واقع شود و باینکه انبیاء بولادت عیسی از بتول عذرا مزدگانی دادند مخالف شود، هر یک از این دو دسته را در احتجاج خود اعتماد و تکیه بر تأویلاتی است که بحساب جمل استخراج میشود پس یهود منتظرند تا سال ۱۳۳۶ اسکندری به انجام رسد و مسیح موعود خروج نماید. حتی اینکه دسته زیادی از متنبین فرق یهود مانند راعی و ابو عیسی اصفهانی و مانده های ایشان ادعا نمودند که ما رسولان عیسی هستیم که بسوی بندگان آمده ایم. توضیح آنکه اول این تاریخ با وقت بطلان قربانیها و انقطاع وحی و فترت پیغمبران موافق است. و از سفر پنجم تورات این آیه را گرفتند که ایزد تعالی عبرانی می فرماید «انوحی استیراپونای مبهیم و هاتف بیوم هاهویم»، (۱۶) تفسیرش اینست که من خداوند هستم و ذات خود را تا امروز از مردم پوشانیده ام (۱۷) پس هستراستیر را که دو لفظ استتار است حساب نمودند ۱۳۳۵ سال شد و گفتند که این مدت زمان انقطاع وحی و بطلان قراین است و معنی استتار اینست و ذات در این جمله بمعنی امر است و از برای صحت این ادعا قول دانیال را در کتاب خود بگواهی آوردند «میعث هوسار هتومید لوئیث شقوص شومیم الف و موثایم و تشیعم (۱۸)» که تفسیرش چنین میشود «از آغاز وقتی که قربان جایز شده تا آنکه پلیدی روی (۱۹) به اضمحلال گذارد هزار و دویت و نود سال میباشد». باز در دنبال این میگوید: «اشری هامحگی و یکیغ لیامیم الف و شلوش میوٹ و شلوشیم و حمثا» و تفسیرش اینست «طوبی و خوشا بکسی که تا سال هزار و سیصد و سی و پنج صبر و شکیب نماید». بعضی از یهود گمان کرده اند که میانه این دو قول چهل و پنج سال است زیرا که قول اول او در ابتدا عمارت بیت المقدس بود و قول اخیر پس از فراغ از ساختمان آن، برخی دیگر میگویند که قول اول توقیت زمان ولادت عیسی است و قول اخیر توقیت ظهور اوست و گفتند که چون یعقوب بر یهودا برکت داد و دعایش کرد بدو خبر داد که ملک و سلطنت از پسران او بیرون نخواهد رفت تا کسی بیاید که سلطنت از آن اوست و یهود میگویند که واقع هم چنین است و ریاست از دست آل یهود خارج نگشته زیرا رأس الجالوت (تفسیر این کلمه رئیس جلاکنندگان که از اوطان خود به بیت المقدس جلا شدند) صاحب و امیر بر هر یهودی است در دنیا و مالک و مطاع اوست در جمیع اعصار و بر یهود در اکثر احوال فرمانرواست. نصاری هم این کلمات را که سریانی است دلیل و معتمد خود قرار دادند و آن اینست: «یشوع مشیحا فرو قارباً»

که تفسیرش چنین می‌شود: «عیسی مسیح نجات دهنده اعظم است»، و آن کلمات را بحساب جُمَّل حساب کردند و مبلغ آن ۱۳۳۵ روز شد، پس گمان کردند که مراد دانیال از این اعداد این کلمات میباشد نه سالهای مذکور، زیرا اعداد در نص گفته دانیال فقط اعداد است بدون آنکه دانسته شود که معدود آن سال است یا روز، نصاری میگویند که این اعداد به اسم مسیح بشارت است نه بر وقت آمدن او، و دانیال هنگامی که در زمین بابل در زمهره بنی اسرائیل بدست ایرانیان اسیر بود و برای خداوند نماز میخواند در ۲۴ روز ماه اول از سال سوم پادشاهی کوروش بخواب دید که خداوند بر او وحی فرستاد که اورشلیم یعنی بیت المقدس هفتاد سابوع تعمیر میشود و برای قوم تو جایگاه امن و راحت میشود، آنگاه مسیح می‌آید و کشته خواهد شد. پس از آمدن او اورشلیم برای آخرین دفعه ویران میگردد و تا جهان برپاست ویران خواهد بود، و سابوع هفت سال است و از این مدت هفت سابوع در بناء اورشلیم بگذشت و این همان زمان است که زکریا بن برخیا عدو در کتاب خود میگوید: «من مناره را در خواب دیدم که در آن هفت چراغ بود هر یک را هفت زبانه» و پیش از این میگوید که دو دست زربایل اساس این خانه را بنا نهاد و هم او تکمیل خواهد کرد و مدتی که از اول تأسیس بیت المقدس تا اكمال آن طول کشید ۴۹ سال بود که هفت سابوع میشود، سپس میگوید که بعد از انقطاع وحی و انبیاء و تفرق بنی اسرائیل در بلاد عالم و بدون رئیس و سرپرست و ذبیح و مذبح داشتن آنها رسید. از کلیه مطالبی که ذکر شد هر یک از این دو دسته ادعائی دارند که بصحت آن نمیتوان اعتماد نمود [چه] آن را از راه تأویلات که از حساب جُمَّل بیرون آورده اند و بعضی تمویهات رکیکه دیگر و اگر شخص متأمل بخواهد یک دعوی دیگر را که غیر از این دو ادعا باشد با این حساب اثبات کند و همه دلایل را که بر این مدعی ذکر کرده اند رد نماید کاری است که سخت و دشوار نخواهد بود. آنچه یهود راجع به بقاء ملک در آل یهودا گفته اند و به ریاست جالوت تأویل نمودند اگر اطلاق اسم پادشاه و ملک بر امثال چنین ریاستی از راه اضافه بغیر صحیح باشد پس مجوس و صابئین و فرق دیگر آنها در این معنی شریک خواهند بود و سایر بنی اسرائیل و غیر بنی اسرائیل از دایره این سلطنت خارج نخواهند بود زیرا هیچ بشری نیست که فرضاً اگر پست ترین افراد هم باشد نوعی تملک و ریاست نسبت بزیردستان خود نداشته باشد، اگر ما لفظ استتار را که در تورات است بر عدد حمل کنیم برای اینکه مقدار مدتی بشود که بین تاریخ بنی اسرائیل از خروجشان از مصر تا زمان عیسی بن مریم است، ما در این تأویل سزاوارتر خواهیم بود چه مدتی که میان خروج یهود از مصر تا قیام اسکندر بوده بنا بر قول خودشان هزار سال است و عیسی بن مریم در سال ۳۰۴ اسکندری متولد شد و خداوند هم او را در سنه ۳۳۶ بسوی خود ببالا برد پس عده سالهای این مدت ۱۳۳۵ سال خواهد شد و این مدت بقاء شریعت موسی بن عمران است تا زمانی که عیسی آنرا تکمیل کرد. اما آنچه از دو قول، قول دانیال ذکر نموده و بگواهی آورده اند اگر بر غیر این تأویل هم حمل کنیم باز ممکن است بلکه بهیچ یک از وجوهی که ذکر نمودند صحیح نیست مگر اینکه مبدأ این زمان از مدتی که بدین دو قول گفتگو کرده مقدم باشد. بیان مطلب چنین است که اگر مراد این باشد که مبدأ این دو مدت وقت واحدی باشد اعم از گذشته و حال و آینده، آنوقت برای اختلاف دو مدت تکلم بدین کلمات معنائی نخواهد بود و تفاوتی که میان دو وقت میباشد بهیچوجه معنی محصل نخواهد داشت. ولی آنچه نصاری را در دعوی خود لازم می‌آید بیشتر و ظاهرتر است و بیان مطلب آنکه اینطور فرض می‌کنیم که یهود آمدن مسیح را پس از ۷۰ سابوع از رؤیای دانیال مسلم بداند باز هم با خروج عیسی پس از این مدت توافق نخواهد داد زیرا یهود مجمعد که میان خروج بنی اسرائیل از مصر تا بنای بیت المقدس ۴۸۰ سال است و از بنای آن تا تخریب بخت النصر ۴۳۰ سال است و هفتاد سال هم این خانه خراب و ویران بوده پس رویهمرفته ۹۴۰ سال میشود، در این هنگام رؤیای دانیال واقع شد و این مدت از هزار سال چهل سال کم دارد و باز یهود و نصاری متفق اند که ولادت عیسی در ۳۰۶ اسکندری بود و بر طبق گفته خودشان ولادت پس از رؤیا و عمارت بیت المقدس و ۴۴ سال است و این مدت بتقریب ۴۰ سابوع است و از زمان تولد مسیح تا ظهورش چهار سابوع و نیم است، پس در نتیجه ولادت عیسی بر آنچه فریقین گفته اند مقدم خواهد شد و یهود را در این قول اشکالی لازم نمی‌آید و اگر نصاری آنان را در کمیت مدتی که بین عمارت بیت المقدس و اول

تاریخ اسکندریست تکذیب کنند یهود مقابله بمثل خواهند کرد. و اگر ما قول دو طرف را بکنار بگذاریم و بجدول ملوک کلدانیان که بعداً بیان خواهیم نمود بنگریم می بینیم که از اول سلطنت کوروش تا اول پادشاهی اسکندر ۲۲۲ سال است و از سلطنت اسکندر تا تولد عیسی هم ۳۰۴ و رویهمرفته ۵۱۶ سال خواهد شد و چون ما سه سال را از این مدت کم کنیم (چه، عمارت بیت المقدس در سال سوم از پادشاهی کوروش بوده است) آنوقت باقیمانده را به سابق تقسیم نمائیم خواهیم دید بطور تقریب که از زمان رؤیا تا میلاد مسیح چند سابوع است پس ولادت عیسی بر آنچه نصاری گفته اند مقدم میشود. اما جُمَلی را که بسریانی حساب کردند چون موافق با اعداد معهود است و سالها مراد نیست امریست که قبول آن ممکن نیست و اگر حاسبی بحساب جُمَل این جمله را حساب کند (بشر موسی بن عمران بمحمد والمسیح به احمد) مثل اول خواهد شد یا این جمله را حساب نمائید «یشرق بریه فاران به محمد الامی» با جمله اول یک چیز خواهد شد. اگر کسی گوید مراد این اعداد بشارت است چون اعداد بشارت با این آیه موافق است آنوقت هر ضرر و نفعی که برای نصاری در این دعوی است بدون هیچ تفاوت او را هم خواهد بود. بخصوص اگر برای حضرت رسول و صدق بشارت بر او قول اشعیای نبی استشهاد شود که در کتاب خود می گوید. این جمله در حقیقت معنی آن و یا شبیه بمعنی است، خداوند او را امر کرد که دیده بانی را بر منظره بفرستد تا آنچه را که می بیند بدو خبر دهد پس دیده بان بمنظره شد و گفت که من یک خرسوار و شترسواری را دیدم که یکی از آن دو رو کرد و فریاد میزد بابل بهم ریخت و بتهای تراشیده شده آن در هم شکست و این خبر بر مسیح که بر خر سوار میشد و بر محمد (ص) که بر شتر سوار بود بشارت است و بظهور محمد بابل در هم ریخت و بتهایش در هم شکست و قصورش متزلزل گردید و سلطنتش از میان برچیده شد. و باز در کتاب اشعیای نبی از بشارت بمحمد (ص) سخنان مرموز و نزدیک بتأویل واضح بسیار است و اینست که ایشان را برمی انگیزاند که اصرار بر باطل کنند و دعوی او را افترا نمایند که عرف خلق بر آن جاری نیست که مراد از شترسوار موسی است نه محمد. موسی و پیروانش را با بابل چه کار و آیا برای موسی و قوم او آنچه که برای محمد (ص) و پیروانش ظاهر گردید هیچ حاصل شده و اگر از اهل بابل سر بسر نجات می یافتند از غنیمت ببازگشت راضی میشدند؟ (۲۰) و از چیزهایی که این اشتها را تأیید می کند باز گفته خداوند است که در سفر خامس تورات که بمثنی معروف است موسی را خطاب کرده میگوید: زود باشد که مانند تو از برادران بنی اسرائیل پیغمبری برانگیزم و کلام خود را در دهان او می گذارم و هرچه را که من امر می کنم بدیشان بگوید و مردی را که اطاعت نمود کلام کسی را که با من تکلم می کند من از او انتقام خواهم کشید. کاش دانستمی که آیا بنی اسحاق را جز بنی اسماعیل برادری است و اگر بگویند برادران بنی اسرائیل اولاد عیص هستند آیا مانند موسی کسی از ایشان برخاست که بموسی شباهتی داشته باشد و آیا باز آنچه در این سفر است بمحمد (ص) شهادت نمیدهد، و این ترجمه آنست «خداوند از طور سینا آمد و از ساعیر بما اشراق فرمود و از کوه فاران آشکار شد و با او دسته ای از پاکان بودند که در سوی راست او جای داشتند» (۲۱) این کلمات رموز است چون دلیل اقامه شده که این قبیل... صفات (۲۲) سزاوار ذات خداوندی نیست و صفات او هم نزدیک نیست پس مراد از آمدن حق از طور سینا این است که موسی را در آنجا مناجات کرد و درخشیدن او از ساعیر ظهور عیسی است و آشکار گشتن او از فاران که محل زیست و رشد اسماعیل است و هم در آنجا ازدواج کرد ظهور محمد است که بر تمام اصحاب ادیان با جنودی از پاکان که از آسمان به امداد او آمدند هویدا و آشکارا گشت و کسی که تأویل را که عیان بر او گواهی میدهد منکر باشد ما از او خواهشمندیم که بر گمراهیهای که در این قول است اقامه برهان نماید و ما را بخطای خود بیاگاهاند، «و من یکن الشیطان له قریناً فساء قریناً» (۲۳) و اگر حساب کلمات را به عربی جایز ندانند ما هم حسابی را که بسریانی کرده اند جایز نمیدانیم چونکه تورات و کتب این دسته از انبیاء تمام بعبری است و این سخنان که ما و ایشان گفتیم حجج قاطع و ادله واضحی است که کلمه در این کتب از جای خود تحریف یافته و تغییر پیدا کرده و چنگ زدن بمثل این ظنون و تلفیقات قوی ترین دلیلی است که صاحب آن از راه حق و هدایت انحراف یافته است «ولو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلوا فیه یعرجون لقالوا انما سكرت ابصارنا بل نحن قوم مسحورون» (۲۴) بلکه

یهود از دیدن حق کور هستند و ما از خداوند تأیید و عصمت و سداد رای خواستاریم. یهود مدعی هستند که نصوص تورات دال بر این است که هر کس ادعای نبوت [کند] باید او را کشت، بطلان این گفتار بسی آشکار است و جای اینگونه سخنان در کتاب دیگر است، از این رو ما بمقصود خود باز میگردیم که کلام بدرآزا کشید و سخنی سخن دیگر را بمیان آورد. هر یک از یهود و نصاری یک نسخه از تورات دارند که با گفته اصحاب آن موافق است و آن نسخه که در نزد یهود است میگویند که خالی از تخیل است و نسخه ای که در نزد نصاری است تورات سبعین نام دارد، و شرح این قصه آنست که چون بخت النصر به بیت المقدس دست یافت و آنجا را خراب کرد طایفه ای از یهود جلای وطن کردند و پادشاه مصر پناهنده شدند و در کنف او اقامت جستند تا آنکه زمان پادشاهی بطلمیوس فیلیادلفوس شد و او شنید که تورات کتابی است از آسمان نازل گشته و از این طایفه جستجو کرد تا آنکه ایشان را در شهر زها بیافت و شماره یهود در این وقت ۳۰۰۰۰۰ بود و از این رو ایشان را بسوی خود بخواند و مسکن داد و ملاطفت بسیار کرد و اجازه داد که به بیت المقدس بروند و بیت المقدس را کوروش که عامل بهمن بر بابل بود ساخته بود و عمارت شام را بحال نخستین برگردانیده بود، پس بنی اسرائیل بقصد خروج از مصر با جمعی از مقربان ملک که شاه بدرقه یهودیان فرستاده بود بیرون شدند و بطلمیوس گفت که مرا بشما نیازی است که اگر حاجت من را بر آورید حق مرا سپاس گذارده اید. و آن اینست که یک نسخه از کتابت تورات بمن بخشید، بنی اسرائیل حاجت شاه را اجابت کردند و سوگند یاد نمودند که ما بعهد خود خواهیم وفا نمود. چون به بیت المقدس باز گشتند وعده خویش را وفا نمودند و یک نسخه تورات برای پادشاه فرستادند و این نسخه عبری بود، بطلمیوس نمی فهمید، پس بسوی ایشان کس فرستاد که کسانی را نزد من بفرستید که یونانی و عبری بدانند تا این کتاب را برای من ترجمه کنند و وعده داد که من ایشان را جوایز و صلوات خواهم بخشید. بنی اسرائیل از اسباط دوازده گانه هفتاد و دو تن برگزیدند که از هر سبطی ۶ نفر باشد و اسماء ایشان در نزد نصاری معروف است و آنان را بنزد شاه فرستادند پس بترجمه تورات مشغول شدند و ایشان را بطلمیوس دبدو از هم جدا کرد و بر سر هر دو نفر مأموری گذاشت که در حال ایشان مواظبت نماید تا آنکه از ترجمه فارغ شدند و ۳۶ ترجمه بدست آمد و آنها را با یکدیگر مقابله کردند جز اختلاف عبارت که در حکایت از یک مقصود حاصل می شود چیز دیگری در این نسخ نیافتند، پس ملک بوعده خود وفا کرد و ایشان را بطور نیک تجهیز کرد. و این مترجمان یک نسخه از این نسخ را خواستند تا آنکه اسباب افتخار و مباحات بر همسرانشان باشد، پادشاه هم از بذل آن مضایقه نکرد و این همان نسخه است که در نزد نصاری است و این نسخه بگفته ایشان تبدیل و تحریف نیافته. یهود این حکایت را باور نمیدارند و میگویند در نقل تورات مکره و مجبور بودیم و این کار را برای آن انجام دادیم که از سطوت و شر آن پادشاه هراسان بودیم ولی باز هم در تخیل و تحریف با یکدیگر توطی کرده بودیم، و توراۀ را فقط این دو نسخه نیست و نسخه ثالثی است که در نزد سامره که به لاماساسیه معروفند موجود میباشد و اینها کسانی هستند که چون بخت النصر یهود را از شام اسیر آورد ایشان را بجای یهود فرستاد و چون سامره بخت النصر را بر عیوب بنی اسرائیل آگاه کرده بودند و بمقصودی که داشت کمک نموده بودند این بود که ایشان را نکشت و اسیر نکرد و برای اینکه در تحت تسلط او باشند این قوم را در فلسطین جای داد. مذهب ایشان مخلوطیست از یهودیت و مجوسیت و بیشتر ایشان در فلسطین زندگی می کنند و مسکن آنان نابلس نام دارد و در آنجا هیکل بنا نموده اند و از زمان داود در حدود بیت المقدس داخل نمیشوند چون میگویند که داود ظلم و ستم کرد و هیکل مقدس را از نابلس به ایلیا که بیت المقدس باشد نقل نمود و ایشان مردم را مسّ نمی نمایند و اگر مسّ کنند باید غسل نمایند، و برسالت پیغمبرهای دیگر که پس از موسی بودند معتقد نیستند. اما آن نسخه از تورات که در نزد یهود است و بر آن اعتماد می کنند متضمن اعمار بنی آدم از هنگام هبوط از بهشت تا طوفان نوح میباشد و جمع این مدت ها ۱۶۵۶ سال میشود و این مقدار در تورات نصاری ۲۲۴۲ سال است و اما توراتی که نزد سامره است ناطق بر اینست که این مدت ۱۳۰۷ سال است. اثینوس که یکی از اصحاب اخبار است گفته: مدتی که میانه آفرینش آدم و میان نخستین شب آدینه طوفان بوده ۲۲۲۶ سال و سیزده روز و

چهار ساعت می‌باشد و این قول را ابن بازیر در کتاب قرانات از او نقل کرده ولی این گفتار بگفته نصاری نزدیکتر است و چنین بخیال می‌رسد که گفته ائینوس بر طریقه اصحاب احکام از علمای نجوم مبتنی است چه، اثر تعسف در آن آشکار است و چون اختلاف میان امم چنین بود که گفته شد و قیاس عقلی را در تمیز حق از باطل مدخلیتی نبود پس دیگر چگونه خواهد بود که شخص جوینده طمع نماید که از حقیقت امر آگاه گردد، و نه تنها تورات را تعدد و تفاوت نسخ است بلکه انجیل نیز چنین است، و در نزد نصاری چهار نسخه انجیل می‌باشند که هر چهار در یک مصحف جمع است و یکی از آن چهار از متی است و دومین از مارقوس و سومین از لوقا و چهارمین از یوحنا که هر یک از این چهار شاگرد بر حسب دعوتی که در شهر خود کرده تألیف نموده‌اند و آنچه را که در هر یک از این چهار انجیل از صفات مسیح و گفتار او در روزگار دعوت و وقت دار کشیدن مسیح بعقیده ایشان ذکر کرده‌اند با یکدیگر مخالف است حتی در نسب عیسی که نسب یوسف نامزد مریم و پرورنده عیسی باشد، اختلاف است. متی می‌گوید: یوسف بن یعقوب بن متان بن ایلعاذربن ایلیهودبن یاکین بن صادوق بن عازوربن ایلیاقیم بن اییهودبن زروبابل بن سالتیل بن یکنیابن یوشیابن آمون بن منسی بن حزقیابن احازبن یوتام بن عزیبان یورام بن یهوشافاط بن آسابن آیبان رحبعام بن سلیمان بن داودبن یسابن عوبیدبن بوغبزبن شلمون بن نحشون بن عمیناداب بن آرام بن حصرون بن فارص بن یهودبن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم علیه السلام. اما لوقا می‌گوید: یوسف بن هالی بن متات بن لاوی بن ملکی بن ینابن یوسف بن متاتیابن آموس بن ناحوم بن حسلی بن نجی بن مات بن متاتیابن شمعی بن یوسف بن یهودابن یوحنا بن ریسابن زروبابل بن سالتیل بن نیری ملکی بن ادی بن قوسام بن ایلمودام بن عیربن یوس بن ایلعاذربن یوریم بن متات بن لاوی بن شمعون بن یهودابن یوسف بن یونان بن ایلیاقیم بن ملیابن مینان بن متاتبن ناتان بن داود. و نصاری از این اختلاف بدین طریق عذر می‌آورند که یکی از سنن واجب تورات این است که چون مردی بمیرد و از زن خود اولادی نداشته باشد برادر میت باید آن زن را بگیرد تا آنکه برای برادر خود نسلی درست کند و چون طفل از شوهر دومین پا برصه هستی گذاشت از جهت نسبت منسوب بمیت است و از جهت ولادت و حقیقت منسوب به پدر فعلی خود، و نصاری می‌گویند که بهمین جهت یوسف منسوب بدو پدر بود هالی از جهت نسب پدر او بود و یعقوب از جهت ولادت و می‌گویند چون متی یوسف را بنسبت ولادت منسوب کرد یهود بر او طعنه زدند و گفتند موافق کیش ما نسبت یوسف صحیح نیست زیرا پدر نسبی او ذکر نشده، این بود که لوقا از راه معارضه با یهود بموجب سنت مذهب ایشان نسب او را ذکر کرد و هر دو نسب بدادود می‌رسد و غرض از تذکر نسب همین است چه از شرایط مسیح این است که باید پسر داود باشد. و برای این نکته نسبت یوسف را بمسیح اضافه کرد و از نسبت مریم چشم پوشی نمود که سنت مذهبی یهود اینست که هیچکس جز از قبیله و سبط خود زن نگیرد تا آنکه انساب مختلط نشود، و عادت یهود بر این جاری شده که نسبت شخص را بمردها میدهند نه بزنان و چون یوسف و مریم هر دو تن از یک قبیله و دودمان بودند پس ناچار باید بیک اصل و بیک ریشه برسند و غرض از اثبات نسب همین است و نزد هر یک از اصحاب مرقیون و اصحاب ابن دیصان انجیلی است که پاره‌ای از آنها با انجیل مذکور مخالفت دارد. و پیروان مانی را جداگانه انجیلی است که از بدو تا ختم آن با آنچه نصاری گفته‌اند مخالف است و پیروان مانی به آن معتقدند و چنین می‌پندارند که انجیل صحیح همین است و بس و آنچه که مسیح آورده و بدان عمل نموده موافق و مطابق با مضامین این انجیل است و غیر از آن هر انجیل دیگری باطل و پیروان آن بمسیح آنرا افتراء زده‌اند. و انجیل را نسخه ایست که به انجیل سبعین موسوم و منسوب به بلامس است و در صدر آن چنین مکتوب است که این نسخه را سلام پسر عبدالله سلام از زبان سلمان پارسی نگاشته و هر آنکس که در آن انجیل نظر کند بر او پوشیده نخواهد ماند که این انجیل ساختگی است و نصاری و غیرنصاری این انجیل را انکار می‌کنند. و آنچه پس از این تاریخ است تاریخ طوفان اعظم است که در زمان نوح بود که هر چیز در آن غرق شد و این تاریخ هم مانند تواریخ دیگر دارای تفاوت و اختلاف است بقسمی که نمیشود بصحت آن قطع کرد و نمی‌شود در احاطه بحقیقت آن طمع نمود زیرا او میان تاریخ آدم و این تاریخ اختلاف است و در آینده خواهیم گفت که میان این تاریخ و

تاریخ اسکندر نیز اختلاف است و یهود از تورات خود و کتب متعلق بتورات چنین استخراج کرده اند که میان طوفان و اسکندر ۱۷۹۲ سال بود و مسیحیان از تورات خود اینطور استخراج کرده اند که این مدت ۲۳۳۸ سال بود. اما ایرانیان و عامهء مجوس طوفان را بکلی منکرند و چنین میگویند که پادشاهی در ما از کیومرث گل شاه که در نزد ایشان نخستین انسان است متصل بود و هندیان و چینیان و اصناف امم شرقی با ایشان موافقتند و برخی از فرس میگویند که طوفان واقع شده ولی صفاتی که برای آن ذکر می کنند با آنچه در کتب انبیاء است مطابق نمیآید و میگویند این طوفان در شام و غرب در عهد طهمورث وقوع یافت و در همهء زمین عمومیت پیدا نکرد و جز امم قلیلی در آن غرق نگشتند و از عقبهء حلوان تجاوز نمود و بممالک مشرق نرسید و باز چنین میگویند که مردم غرب را چون حکیمان بطوفان انذار کردند، ابنیه ای مانند هرمین که در مصر است بپا نمودند و با خود گفتند که اگر آفت سمائی باشد ما بدرون آن شویم و اگر زمینی باشد بر بالای آن رویم و فارسیان گمان می کنند که آثار طوفان و تأثیرات امواج آن بر میانه های هرمین آشکار است و بالاتر از نصف آن نرفته و بعضی میگویند که یوسف این دو هرم را برای ذخیره ساخت و در آن طعام و آذوقه برای سالهای خشک نگه داشت (۲۵) و این طایفه از فرس میگویند که چون طهمورث هم از این انذار آگاه شد در ۲۳۱ سال پیش از وقوع آن امر کرد تا جائی خوش آب و هوا در کشور او بیابد و جز اصفهان جائی که سزاوار این دو وصف باشد نیافتند و آنگاه امر کرد که علوم را در کتب تجلید کنند و در سالم ترین جای های آن پنهان نمایند، و میشود برای این مطلب چنین گواه آورد که در زمان مادر جی (۲۶) که یکی از شهرهای اصفهان است از تلهائی که شکافته شده خانه هائی یافتند که عدلهای بسیاری از پوست درختی که «توز» نام دارد و با او کمان و سپر را جلد میکردند پر بود و این پوست های درخت بکتابتهائی مکتوب بود که دانسته نشد چیست. این قبیل اختلاف ها در حکایات و اخبار ایشان انسان را بر این میانگیزاند که چنانچه در برخی کتب است تصدیق کند که کیومرث انسان اولین نبوده بلکه او کامرین یافث بن نوح است و کیومرث بزرگ و سالخورده ای بود که در کوه دماوند نزول کرد و آنجا را در تحت تصرف خود آورد، تا آنکه کم کم کارش بالا گرفت و ملک او روی بوسعت گذاشت و مردم در آن عصر شبیه بمردم اول پیدایش بودند و او و پاره ای از زادگان او بعضی از اقالیم را مالک گشتند، و در آخر کار ظلم و ستم را پیشهء خود قرار داد و نام خود را آدم نهاد و گفت هر کس که مرا جز بدین نام بخواند گردنش را خواهم زد، و بعضی از ایرانیان میگویند که او امیم بن داود بن ارم بن سام بن نوح بود اما اصحاب نجوم این سالها را از آغاز قران اول از قرانهای زحل و مشتری که علماء بابل نیز مانند آنها اثبات کرده اند تصحیح نمودند چه، طوفان از ناحیهء کلدیه بود و گفته اند که نوح کشتی خود را در کوفه ساخت و در کوفه از تنور جوشید و کشتی نوح بر کوه جودی قرار گرفت و طوفان از این نواحی بعید نیست و این قران ۲۲۹ سال و ۱۰۸ روز پیش از طوفان بود و علماء کلدیه به امر آن اعتنا نمودند و توجه مبذول داشتند و سالیان پس از آنرا تصحیح نمودند و یافتند که میان طوفان و آغاز پادشاهی بخت النصر اول ۲۶۰۴ سال بود و میان بخت النصر و اسکندر ۴۳۰ سال بود و این رأی بمقتضای تورات نصاری نزدیکتر است. ابومعشر بلخی برای اینکه اوساط کواکب را در زیج خود بتاریخی بنا نهد به این تاریخ نیازمند شده و گمان کرد که طوفان هنگامی بود که کواکب در آخر حوت و اول حمل گرد آمده بودند و ابومعشر در این وقت مواضع ستارگان را استخراج کرد و دید که همهء کواکب از آغاز بیست وهفتمین درجهء حوت تا آخرین درجهء اول حمل جمع شده بودند، این بود که این مرد بر این گمان شد که فاصلهء طوفان تا آغاز تاریخ اسکندر ۲۷۹۰ سال و هفت ماه و ۲۶ روز مکبوس بود و این گفتار برای نصاری نزدیکتر از دیگر آراء است. هرچند از سالیانی که اصحاب نجوم استخراج کرده اند ۲۴۹ سال و سه ماه کمتر است و چون در نزد ابومعشر بطریقه ای که او رفته مسلم گشت ادواری را که منجمان ادوار کواکب می گویند ۳۸۰ هزار سال بود که دور نخستین صدوهشتاد سال پیش از طوفان میباشد از راه نادانی حکم کرد که طوفان در هر ۱۸۰ هزار سال یک مرتبه وقوع یافته و در آینده نیز چنین خواهد بود. ابومعشر این ادوار کواکب را جز از مسیرهای کواکب که به ارضاد اهل فارس بدست می آید بیرون نیاورده و با ادواری که نتیجهء ارضاد هند است که معروف به ادوار سند و هند میباشد مخالف است و نیز با ایام ارگبهر و ایام

ار کند (۲۷) مخالف است و اگر شخصی بخواهد که با ارساد بطلمیوس یا ارساد اصحاب تجربه از محدثین ادواری بدست آورد البته بکمک اعمال مشهوره برای او امکان خواهد داشت چنانکه برای بسیاری از دانشمندان از قبیل محمد بن اسحاق بن استادبنداد سرخسی ابوفا محمد بن محمد بوزجانی فراهم شده و چنانکه برای من بویژه در کتاب استشهداد به اختلاف ارساد فراهم گشته. و بهر یک از ادوار کواکب در آغاز و انجام حرکت خود در اول حمل جمع می شوند ولیکن در اوقات مختلف، و اگر کسی حکم نماید که کواکب در اول حمل در آن وقت مخلوق شده اند و یا آنکه اجتماع کواکب در آغاز حمل اول عالم بود و یا آخر عالم است البته ادعائی بلا دلیل خواهد بود. اگرچه داخل در حد امکان است ولیکن مانند این قبیل قضایا را جز بدلیلی روشن و یا بگفته شخصیتی که از اوائل و مبادی موجودات باخبر باشد که گفتار او در جان مانند وحی تأثیر نماند نمیتوان باور کرد زیرا ممکن است این اجرام هنگامی که آفریدگار آنها را ابداع و احداث نموده متفرق و پراکنده باشند و این حرکات که برحسب قواعد ریاضی در چنین مدتی در یک نقطه جمع شوند برای آنها باشد، چنانکه اگر ما دایره ای فرض کنیم و در مواضع متفرقه از آن حیواناتی بگذاریم که پاره ای از آنها تندرو و برخی دیگر کندرو باشند و هر کدام از نوع حرکت خود بحرکت در آیند در اوقات متساوی حرکات متساوی کنند و نیز این مسئله را هم بدانیم که در وقت معین و مفروضی فواصل و ابعاد و مواضع و مسیر هر یک از آنها در شبانه روز چه مقدار بوده و از شخص محاسب بپرسند که چه مقدار زمان لازم است که پس از این اجتماع گفته شده در نقطه دیگر مانند این اجتماع دست دهد و یا آنکه پس از این اجتماع در چه نقطه ای این جانوران گرد آمده بودند اگر شخص محاسب در پاسخ بگوید که هزاران هزار سال لازم است از گفته او لازم نمی آید که در زمان گذشته و یا آینده چنین باشند، ولیکن مقتضای پاسخ او بطور مشروح این است که اگر این جانوران بحالت کنونی در زمان گذشته هم چنین بودند و در آینده نیز چنین باشند جز آنچه حساب خبر میدهد نخواهد بود اما تحقق و وجود خارجی یافتن این مطلب موقوف بعلم و صنعتی غیر از علم و صناعت حساب است (یعنی از وظیفه علم حساب خارج میشود و باید یا در کلام و یا در فلسفه ثابت کرد که عالم قدیم است و همواره چنین بوده. صیرفی). و اگر شخصی که حکم به ادوار می کند اینطور گوید که ستارگان چون در آغاز حمل جمع شدند در همه ادوار نیز چنین خواهد بود و در همین نقطه گرد خواهند آمد زیرا بنا بر زعم او احوال فلکی قابل کون و فساد نیست و گذشته چنین بوده که اکنون است، البته این حکم نیز دعوی ساده ای خواهد بود که گوینده میخواهد خود را بدان فریب دهد بدون آنکه دلیلی در دست داشته باشد و چون برهان بر هر دو طرف نقیض نمیشود اقامه کرد و تنها اختصاص بیکی از دو طرف خواهد داشت و طرف دیگر را نفی خواهد نمود (۲۸)، ما دلیل بر حدوث عالم می آوریم و دلیل ما اینست: نزد فلاسفه و مردمی دیگر آشکار شده که خروج همه افراد لانهایت از قوه بفعل محال است و حرکات و ادوار و ازمنه معدود و قابل شمار هستند که قابل فروز و بیشی میباشند، پس در نتیجه حرکات و ادوار و ازمنه لانهایت نیستند (۲۹). شخصی که دارای انصاف و حق جو باشد به این دلیل کفایت و قناعت میکند و اگر خواست که عناد خرج دهد و بتمویهات اهل مکابره تمایل جوید در ازاله شکوک از قلب او و مداوای مرض عقلی او و در غرس نهال حق و حقیقت در جان او بدلائلی که بیشتر از این کتاب خواهد شد نیازمند است و جای این قبیل مباحثات کتابی دیگر است. نه تنها اختلاف ارساد بلکه اختلاف ادوار نیرومندترین دلیل و قویترین معنی است که آنچه را ابومعشر مرتکب شده (و ابلهانی که بصحت و راستی ادیان طعنه می زنند و ادوار سند و هند و امثال آنها برای دشنام بمردمی که به رستاخیز معتقدند و ایشان را بثواب و عقاب اخروی خبر میدهند دستاویز کرده اند و علمای هیئت و حساب را نیز بهم عقیدگی با خود متهم کرده اند) دفع نماید و اگرچه بر شخصی که کمترین اطلاع از علم و دانش داشته باشد حقیقت امر پوشیده نیست. پس از این تاریخ، تاریخ بخت النصر اول است که به فارسی بخت نرسی باشد و در تفسیر این نام گفته اند که معنی آن شخصی است که بسیار گریان و نالان باشد و به عبرانی بوخدنصار است و نیز در معنی این نام گفته اند عطاردی گویان و وجه تسمیه اینست که او بسیار حکمت دوست و دانش پرور بوده و همواره خردمندان را بدور خود جمع میکرد و چون این نام را تخفیف دادند و تعریب کردند بختنصر

شد و این آن بخت النصر نیست که بیت المقدس را خراب کرد زیرا میان این دو نفر ۱۴۳ سال برحسب جداولی که در آتیه خواهد آمد فاصله بوده. و تاریخ این پادشاه بسالهای قبطی مذکور است و در استخراج مواضع و کواکب بسیار در مجسطی این تاریخ بکار بسته شده زیرا بطليموس این تاریخ را برای خود انتخاب کرده بود و اوساط کواکب را به آن استخراج مینمود. سپس ادوار قالمبس است و نخستین ادوار او در سال ۴۱۸ بختنصر بوده و هر دوری از این ادوار هفتادوشش سال خورشیدی است و کسی که این مطلب را نداند به آنچه در کتاب مجسطی یافته که بسالهای قبطی ذکر شده استدلال میکند. و بیان مطلب آن است که ابرخس و بطليموس اوقات ارساد خود را بشبها و روزها و ماهها قبطی ذکر میکنند و بعداً آنرا با ادواری که با ادوار قالمبس موافقت کرده نسبت میدهند بدون آنکه حقیقت امر چنین باشد ولیکن اولین ادواری که ماهها را به مسیر قمر و سالها را بمسیر آفتاب بکار بسته اند مستعمل است دور ثمانیه است، و دور دوم دور نوزده تائی است و قالمبس از اشخاصی بود که او و قومش اصحاب تعالیم و ریاضی بودند و این دور را که مشتمل بر چهار دور نوزده تائی است استخراج کرد. برخی مردم گمان کرده اند که این ادوار بدیدار ماه استعمال میشود نه بحساب زیرا در آن زمان کسی هنوز بحساب کسوف که اندازه شهر قمری جز به آن دانسته نمیشود، متفطن نشده بود و این حساب جز بدانستن آن تمام نمیشود، و نخستین کسی که بحساب کسوف آشنا شد تالس است که از اهل ملطیه بود که چون بسیار با اصحاب ریاضی رفت و آمد میکرد و علم هیئت و حرکات کرات را از ایشان یاد گرفته بود از اینرو به استنباط خورشید گرفتگی دسترسی یافت و بمصر برفت و مردمان را بوقوع کسوف ترسانید. و چون گفته‌ام او راست آمد تالس را بزرگ داشتند. و خبر مذکور در شمار ممکنات است زیرا هر علم و صنعتی را مبادی است که به آن منتهی میشود و هرچه علم بمبدأ خود نزدیک تر باشد بسیط تر و ساده تر میگردد تا آنکه یکباره بمبدأ خود برسد و تنها بهمان مبدأ خود منحصر گردد. ولی آنچه باید مراعات کرد اینست که نباید بطور مطلق گفت کسی پیش از تالس از حساب کسوف آگاه نبوده، چه، پاره ای از مورخان او را هم عصر با اردشیر بابک دانسته اند و برخی با کیقباد و اگر چنانچه هم عصر و هم زمان با اردشیر باشد ابرخس و بطليموس بر او مقدم خواهند بود و اگر در عصر کیقباد باشد که نزدیک بعصر زردشت است و زردشت در علم و دانش نصف حکمای حران و پیشینیان ایشان بوده و در علم و دانش پایه بلندتری داشت که علم کسوفات نزد دانش او ناچیز بود پس اگر هم این قول درست باشد به طور مطلق نخواهد بود، بلکه مشروط به شرائطی خواهد بود. پس از این تاریخ، تاریخ فیلفس پسر اسکندر است که بسالهای قبطی است و بسیار روی میدهد که این تاریخ را از مرگ اسکندر مقدونی بناء حساب میکنند و هر دو یک چیز است و فقط اختلاف لفظی است زیرا پس از اسکندر بناء نوبت بفیلفس رسید و خواه که مبدأ این تاریخ را از ممت اسکندر بدانیم یا از قیام فیلفس فرقی نمی کند چه تاریخ فصل مشترک میان این دو نفر است، و آنانکه این تاریخ را بکار می بندند به اسکندرانین معروف شده اند و ثاون اسکندرانی زیج خود را که معروف به قانون است بر این تاریخ بنا نهاد. پس از این تاریخ، تاریخ اسکندر یونانی است که پاره ای از مردم او را ذوالقرنین دانسته اند و من برای اختلافی که در این باب است پس از این فصل فصلی جداگانه ترتیب خواهم داد. و تاریخ اسکندر به سالهای رومی است و بیشتر امم بدین تاریخ عمل می کنند و چون اسکندر هنگامی که ۲۶ساله بود از یونان پا بیرون گذاشت و بعزم مواجهه با دارا پادشاه ایرانی شتافت و به بیت المقدس رسید و یهود در آنجا سکونت داشتند و اسکندر ایشان را امر کرد که تاریخ موسی و داود را کنار بگذارند و تاریخ او را بکار بندند و سال ورود او را به بیت المقدس آغاز تاریخ بدانند که بیست و هفتمین سال میلاد او بود و یهود فرمان اسکندر را بکار بستند و یوغ امر او را گردن نهادند زیرا اخبار به یهود اجازه میداد که چون هر هزار سال از زمان موسی بگذرد در بکار بستن تاریخ نوینی آزاد خواهند بود و قضا را در آن سال هزار سال تمام شده بود و چنانکه ذکر کرده اند قربانیها و ذبایح ایشان منقطع شده بود، این بود که یهود بتاریخ اسکندر منتقل شدند و آنچه را که از اعمال ماهیانه و روزانه نیازمند بودند از سال بیست و هفتم تولد اسکندر که نخستین سال حرکت او بود آغاز کردند تا هزار سال تمام شد و پس از آنکه از تاریخ اسکندر هزار سال گذشت در هنگام تمام شدن آن حادثه بزرگی روی نداد که آنرا مبدأ تاریخ بدانند و

بهمان حالت پیشین که تاریخ اسکندری باشد پایدار ماندند و سر و کار یونانیها در تاریخ با همین تاریخ بود چنانکه حبیب بن بهریز مطران موصل در کتابی که ترجمه کرده میگوید: یونانیان پیش از این تاریخ بخروج یونان بن بورس از بابل بسوی مغرب تاریخ میگذاشتند، پس از این تاریخ اغسطس است و این پادشاه سرسلسله قیصره است و معنای قیصر بلغت فرنگی «پاره شد از آن» میباشد و سبب این نام گذاری این است که مادر قیصر در درد زه، جان را بجان آفرین تسلیم کرد در حالیکه قیصر را حامله بود و شکم مادرش را شکافتند و قیصر را بیرون آوردند و قیصر لقب دادند و او همواره بدیگر پادشاهان مباحات میکرد که از فرج زنان بیرون نیامده چنانکه احمد بن سهل بن هاشم بن ولید بن حمله بن کامکار بن یزدگرد بن شهریار بهمین جهت که در قیصر گفته شد همواره افتخار می نمود و مردم را وقتی می خواست دشنام بدهد میگفت ای پسر فرج! اصحاب اخبار گفته اند که عیسی بن مریم در چهل و سومین سال از سلطنت او زائیده شد ولی این خبر با سیاق تواریخ و سالیان از جداولی که در آتیه خواهد آمد و در آنها تعدیل شده است صحیح نیست و برحسب آن جداول ولادت عیسی در هفدهمین سال از پادشاهی اغسطس بود و این قیصر بود که اسکندر اینها را از حساب قبطنی خود که مکبوس بود مجبور ساخت که بحساب کلدانیان که در عصر ما در مصر معمول است انتقال یابند و این قضیه در ششمین سال از پادشاهی او بود و بهمین سال تاریخ گذاشتند. پس از این تاریخ، تاریخ انطینس است که یکی از پادشاهان روم بود و این تاریخ نیز بسالهای رومی است و بطلمیوس کواکب ثابته (ستارگان ایستاده یا ستارگان بیابانی. کتاب التفهیم) را در اولین سال سلطنت او تصحیح کرد و در کتاب مجسطی قرار داده و گفته است که این ستارگان در هر سال یک درجه حرکت میکنند. سپس تاریخ دقلطیانوس (۳۰) است و او آخرین پادشاه بت پرست از ملوک روم است و چون سلطنت به او انتقال یافت در دودمان او بماند و پس از او قسطنطین نخستین پادشاهی از ملوک روم که مسیحی شد به سلطنت رسید، و سالیان این تاریخ رومی است و دیده ایم که اصحاب زیج ها این تاریخ را بکار می بندند و آنچه از مسائل و موالید و قرانها نیازمند میشوند به این تاریخ یادآوری می کنند. سپس، تاریخ هجرت پیغمبر ما محمد بن عبدالله (ص) است که از مکه بمدینه هجرت فرمودند و این تاریخ بسالهای قمری است که آغاز آن بدیدار ماه وابستگی دارد نه بحساب و همهء مسلمانان به این تاریخ عمل می کنند و از این جهت وقت هجرت را آغاز تاریخ دانستند و از مولد و مبعث و وفات پیغمبر (ص) چشم پوشی کردند که بنابه روایت میمون بن مهران، چکی نزد عمر بن خطاب آوردند که ظرف پرداخت آن ماه شعبان بود و عمر گفت که مراد کدام شعبان است آیا این شعبان که ما در آنیم یا شعبان آینده، پس اصحاب را جمع کرده و در این کار با ایشان مشاوره کرد و گفت این حیرت را که در امر تاریخ برای من روی داده شما رفع کنید و اصحاب گفتند ما باید چارهء آنرا از عادت ایرانیان بدست آوریم و هر زمان را حاضر کردند و این اشکال را بدو بازگفتند، هر زمان گفت ما ایرانیان را حسابی است که ماه روز می گوئیم یعنی حساب ماهها و روزها و چون این لفظ را تعریب کردند مورخ شد و مصدر آنرا تاریخ قرار دادند و هر زمان چگونگی استعمال تاریخ را و آنچه که رومیان آنرا بکار می بندند برای ایشان شرح داد و عمر به اصحاب پیغمبر گفت برای مردم تاریخی وضع کنید که مردم بکار بندند. برخی گفتند تاریخ رومیان را انتخاب کنیم زیرا رومی ها بتاریخ اسکندر عمل می کنند ولی این قول را نپسندیدند بدین دلیل که تاریخ رومیان طولانی است. دسته ای دیگر گفتند بتاریخ ایرانیان عمل کنیم و این رای نیز در مقابل آراء دیگر رد شد بدین شرح که ایرانیان هر وقت پادشاهی از ایشان بتخت شاهی جای گیرد تاریخ پادشاهان پیش را کنار میگذارند و از آغاز سلطنت پادشاه فعلی خود تاریخ می شمارند. بالجمله اصحاب در این مسئله با یکدیگر اختلاف کردند. و شعبی روایت می کند که ابوموسی اشعری بعمر بن خطاب نوشت که از شما بما نامه هائی می آید که بدون تاریخ است و عمر دیوان ها و دفترهائی ترتیب داده بود که خراج مملکت را در آن ضبط می کرد و بتاریخ نیازمند شد و تواریخ قدیمی را دوست نمی داشت و در این هنگام بود که اصحاب را بدور خود جمع کرد و با ایشان مشاوره کرد و چون یگانه وقتی که از هر شبه دور بود زمان هجرت بود که پیغمبر بمدینه رسید و آن روز دوشنبه هشتم ربیع الاول بود که آغاز آن سال، روز پنجشنبه بود عمر آنرا مبدأ تاریخ دانست و هر چه را که نیازمند میشد با

این تاریخ رفع نیازمندی می نمود و این واقعه در هفدهمین سال هجرت بود. (۳۱) در مولد و مبعث پیغمبر بقدری خلاف است که نمیشود آنرا اصل دانست زیرا اصل و مبدأ در تواریخ باید واقعه ای باشد که در آن خلاف نباشد و شعبی میگوید برخی از اصحاب گفته اند که مولد پیغمبر در دوشنبه بوده و پاره ای دیگر گفته اند که شب دوشنبه هشتم بود و جمعی گفتند که سیزدهم ربیع الاول بود و نیز اختلاف شد که تولد پیغمبر در چهل و ششمین سال پادشاهی انوشیروان باشد، این بود که در مقدار عمر پیغمبر مطابق این اختلافات نیز اختلاف شد، و همچنین سالها با یکدیگر تفاوت دارند و برخی مکبوس اند و برخی پس از آنکه نسی حرام شد غیر مکبوس. و نیز سبب این که هجرت را مبدأ دانستند اینست که پس از هجرت امر اسلام راست آمد و شرک رو گردانید و پیامبر از دامهائی که کافران مکه برای او گسترانیده بودند رهائی یافت و پیوسته فتحی پس از فتح دیگر برای او دست میداد، پس هجرت از برای پیغمبر مانند قیام سلاطین پادشاهی و تصفیه کشور از مخالفان محسوب است اما وقت وفات پیغمبر اگرچه معلوم بود ولی پسندیده نیست که بمرگ پیغمبری یا بهلاک پادشاهی تاریخ گذاشت مگر اینکه پیغمبری باشد دروغین یا آن پادشاه دشمن کشوری باشد (که مردم از مرگ او خوشنود شده باشند و بهتر آنست که مرگ او را عید بدانند) و یا آنکه این پادشاه کسی باشد که سلطنتی به انقراض او منقرض شده باشد و پیروان و دوستداران او از باب تأسف و سوگواری از این واقعه بمرگ او تاریخ بگذارند و این کار هم بسیار کم و نادر است. مانند اسکندر مقدونی بناء که چون او در شمار اشخاصی بود که به او تاریخ از ملوک کلدانی و مغربی به بطالسه (که مفرد آن بطلمیوس است، یعنی مرد جنگی) منتقل شد بمرگ او تاریخ گذاشتند و نیز مانند یزدگرد بن شهریار که مجوس بوقت هلاک او تاریخ گذاشتند زیرا سلطنت ایرانیان بهلاکت یزدگرد برچیده شد و زرتشتی ها از راه حزن و اندوه به یزدگرد و برای تأسف و تلهف بزوال استقلال ایرانیان بمرگ این پادشاه تاریخ آغاز کردند. مسلمانان در عهد پیغمبر هر سالی را که میان هجرت و وفات بود بنام مخصوصی که از واقعه ای که در آن سال روی داده بود مشتق نموده بودند، نام گذاشته بودند و نخستین سال پس از هجرت را «سنه الاذن» میگفتند و سال دوم را «سنه الامر بالقتال» مینامیدند و سال سوم را «سنه التمهیح» و سال چهارم را «سنه الترفئه» و پنجمین سال را «سنه الزلزال» و ششمین سال را «سنه الاستئناس» و هفتمین سال را «سنه الاستغلاب» و هشتمین سال را «سنه الاستواء» و نهمین سال را «سنه البرائه» و دهمین سال را «سنه الوداع» می نامیدند و همین که یکی از نامها را بزبان می آوردند کفایت می کرد که بگویند چه سال هجری است. سپس تاریخ پادشاهی یزدگرد بن شهریار بن کسری بن پرویز است و این تاریخ بسالهای پارسی است و مکبوس نیست و چون عمل به آن سهل و آسان است اینست که در زیجها این تاریخ ذکر میشود و بدین سبب تاریخ این پادشاه از دیگر تاریخ سلاطین ایران مشهورتر شد که او پس از گسیختگی شیرازه سلطنت و چیره شدن زنها بر ملک و غلبه اشخاصی که مستحق این مقام نبودند پادشاهی قیام کرد و نیز آخرین پادشاه ایران بود که شکست خورد و بیشتر جنگهای ایران و وقایع مشهور با عمر بن خطاب بدست او جاری شد تا آنکه سرانجام سلطنت از دست او بیرون رفت و شکست خورد و بدست آسیابانی در مرو شاهجان کشته شد. پس از این تاریخ، تاریخ احمد بن طلحه امیرالمؤمنین معتضد بالله عباسی است. و این تاریخ بسالیان رومی و ماههای فارسی است ولی بمأخذ دیگری، و این تاریخ در هر چهار سال یک روز کیسه میشود. سبب وضع این تاریخ چنانکه ابوبکر صولی در کتاب اوراق می گوید و حمزه بن حسن اصفهانی در رساله خود که در اشعار مشهور در نیروز و مهرگان نوشته، گفته اینست که متوکل عباسی در شکارگاه خود مشغول گردش بود ناگاه بکشتزاری رسید که هنوز خوشه های آن نرسیده بود و موقع درو نشده بود و گفت عبیدالله بن یحیی از من اجازه خواست که از مردم مالیات و خراج بستاند با آنکه هنوز حاصل بدست نیامده و غله سبز است. و مردم از کجا بیاورند که تا بما خراج دهند، در پاسخ عرضه داشتند که این کار زیانهای فراوان بمردم وارد ساخته و رعایا متاع دسترنج خود را پیش فروش مینمایند تا خراج دیوان را پرداخت نمایند و برخی هم چون از پرداخت مالیات ناتوان هستند از وطن مادرزاد خود کوچ می کنند و مردم از این کار بسیار شکایتها دارند. متوکل گفت آیا این کار در عهد من شد یا آنکه پیش از من هم بود، گفتند که این کار از عادات پادشاهان ایران

است که در اوائل نوروز از رعایای خود خراج می ستانند و پادشاهان ایران در این کار پیشرو و سرمشق ملوک عرب شدند، متوکل چون این پاسخ را شنید بفرمود تا موبد را حاضر کردند و بموبد گفت که در این مسئله بسیار گفتگو شده، من هم نمی توانم از رسوم و عادات پادشاهان ایران پا بیرون نهم و با آنکه پادشاهان ایران مردمی باعاطفه و رعیت پرور بودند و بعدل مشهور جهانیان و همواره در کار مردم نظر داشتند چرا در اول نوروز که هنوز خرمن بدست نیامده از رعایای خود خراج می گرفتند موبد عرضه داشت هر چند پادشاهان ایران هنگام نوروز از رعیت خراج می خواستند ولی نوروز هنگامی فرامیرسید که غلات بدست آمده بود. متوکل گفت چطور چنین چیزی امکان دارد، موبد کیفیات سالها و شمار روزها را با نیازمندی آنها بکیسه برای متوکل بیان کرد و گفت ایرانی ها همواره سال را کیسه میگردند و چون دین اسلام آمد و سلطنت ما را از میان برد کیسه تعطیل شد و این تعطیل و اهمال کیسه است که سبب زیان مردم شده، و دهقانان در عهد هشام بن عبدالملک در نزد خالد قسری جمع شدند و برای او شرح دادند که سهل انگاری در امر کیسه باعث زیانهای بسیار شده و از او درخواست کردند که یک ماه نوروز را بتأخیر اندازد، خالد قسری از برآوردن حاجت دهقانان شانه تهی کرد و این خبر را بهشام بن عبدالملک اموی نوشت، هشام پاسخ داد که خداوند فرموده «نسی زیادت در کفر است» و چون روزگار هارون الرشید رسید نیز مردم بدرگاه یحیی بن خالد بن برمک جمع شدند و از او درخواست کردند که دو ماه نوروز را عقب بیندازد و یحیی تصمیم گرفت که حاجت ایشان را برآورد ولی دشمنان برامکه محافظی تشکیل دادند و گفتند که یحیی برای مجوسیت که کیش پدرانش بود تعصب خرج میدهد، این بود که یحیی از این کار صرفنظر کرد، همینطور امر کیسه بماند. پس از آنکه سخنان موبد تمام شد متوکل ابراهیم بن عباس صولی را بدربار احضار کرد و او را امر نمود با موبد درباره نوروز همراهی کند و روزها را بشمار و قانون تغییرناپذیری وضع نماید و از طرف متوکل بهمه شهرها بنویسد که نوروز را تأخیر بیندازند و چون ابراهیم بن عباس صولی با موبد نشستند و حساب نمودند بر این عزم شدند که نوروز را به هیفدهم بیندازند و متوکل نیز این رای را پسندید و به آفاق و اطراف کشور نامه ها نوشتند که حکام نیز چنین کنند و این واقعه در محرم ۲۴۳ ه. ق. بود و بحتری را در این موضوع چکامه ای است که متوکل را به آن کار بزرگ مدح و ستایش کرد و میگوید: ان یوم النیروز قد عاد للعهد الذی کان سنه اردشیر انت حولته الی الحاله الاولی و قد کان حائراً یستدیر فافتتحت الخراج فیہ فلامه فی ذلک مرفق مذکور منهم الحمد والثناء و منک العدل فیهم والنائل المشکور. (۳۲) و متوکل نتوانست این کار را پایان رساند و معتضد بجای او نشست و پس از آنکه کشور را از وجود مردم یاغی و طاغی پاک کرد و فرصتی یافت که به امور رعیت سرکشی کند مهم ترین چیزی که بنظر او رسید امر کیسه بود که باید آنرا به اتمام رساند و معتضد مانند متوکل تصمیم گرفت که نوروز را بتأخیر اندازد جز آنکه میان معتضد و متوکل این فرق است که متوکل میان سالی را که در او بود و سال اول تاریخ پادشاهی یزدگرد را گرفت و معتضد میان سالی را که در او بود و سالی را که پادشاهی از دست ایرانیان بهلاکت یزدگرد بیرون رفت و یا خود معتضد بر این گمان بود و یا دیگر اشخاصی که این کار بدست ایشان شد که ایرانیان از زمان هلاکت یزدگرد کیسه خود را اهمال نموده اند و این مدت را ۲۴۳ سال یافتند که نصیب آن از ارباع شصت روز و کسری خواهد بود و متوکل این ۶۰ روز را بر سال خود بیفزود و آخر این ایام دانست که اولین روز خردادماه آن سال بود و روز چهارشنبه و موافق با یازدهم حزیران، سپس نوروز را به ماههای رومی بردند تا آنکه هر وقت رومیان شهر خود را کیسه میکنند نوروز نیز کیسه شود و آنکس که تولیت این کار را عهده دار بود و بیایان رسانید ابوالقاسم عبیدالله بن سلیمان بن وهب بود که علی بن یحیی منجم در این کار میگوید: یا محیی الشرف اللباب مجدد الملک الخراب و معید رکن الدین فینا ثابتاً بعد اضطراب فت الملوک مبرزاً فوت المبرز فی الحلاب اسعد بنوروز جمعت لشکراً فیہ الی الثواب قدمت فی تأخیره ما آخروه من الصواب. و نیز علی بن یحیی در این واقعه میگوید: یوم نیروزک یوم واحد لایتأخر فی حزیران یوافی ابداً فی احد عشر. و اگرچه در این کار بسیار دقت نمودند ولی نوروز بکیسه ای که استحقاق داشت نرسید زیرا ایرانیان از هفتاد سال پیش از یزدگرد کیسه خود را اهمال کرده بودند و در زمان یزدگرد بن شاپور دو ماه کیسه

کرده بودند، یک ماه برای اینکه سال باید بتأخیر افتد که واجب بود چنانکه بعداً خواهیم گفت و یک ماه هم برای آینده تا آنکه زمان درازی از کیسه دل آسوده باشند و چون از سالهائی که میان یزدگرد بن شاپور و یزدگرد بن شهریار ۱۲۰ سال کم کنیم بطور قریب - نه بتحقیق - هفتاد سال خواهد ماند، زیرا تواریخ ایرانیان بسیار مغشوش است و حصه این هفتاد سال هفده روز میشود، پس باید مطابق قیاس ۲۸ روز بتأخیر افتد نه ۶۰ روز تا آنکه در نتیجه نوروز در بیست و هشتم حزیران باشد. ولیکن شخصی که این کار را عهده دار بود چنین گمان کرد که روش ایرانیان در کیسه مانند روش رومیان است، این بود که بر طبق این گمان غلط آغاز حساب خود را از زوال ملک ایشان گرفت با آنکه حقیقت امر چنین نیست و ما آنرا بطور مشروح بیان کردیم. این بود آخرین تاریخ مشهور و شاید اممی را که اوطان ایشان از ما دور است تواریخ دیگری باشد که ما از آن بی خبریم و آن تواریخ متروک باشد، مانند تاریخ ایرانیان در عهدی که زرتشتی بودند که بقیام هر پادشاهی تاریخ می گذاشتند و چون هر پادشاه می مرد تاریخ او را ترک مینمودند و از نو به آغاز پادشاهی دیگر که جانشین او بود آغاز میکردند، و مدت پادشاهی ایشان در جداول که خواهد آمد مذکور است و مانند بنی اسماعیل از تازیان که بساختمان کعبه بدست ابراهیم و اسماعیل تاریخ می گذاشتند تا آنکه پراکنده شدند و از تهامه بیرون رفتند و آنانکه از تهامه بیرون رفتند بخروج خود تاریخ گذاشتند و آنانکه بازماندند به آخرین دسته از رفتگان تاریخ شروع کردند تا آنکه تاریخ طول کشید و بسال ریاست عمرو بن ربیع که معروف بعمرو بن لحي است تاریخ نهادند و این مرد کسی است که میگویند دین ابراهیم را تبدیل داد و از شهر بلقاء بت هبل را آورد و اساف و نائله را ساخت و چنانکه نقل کردند در عهد شاپور ذوالاکتاف بود ولی جمع میان دو قول فریقین در تاریخ به این مطلب گواهی نمی دهد، سپس عربها بسال مرگ کعب بن لوی تا عام الغدر که سالی است که پاره ای از ملوک حمیر برای کعبه جامه هائی فرستاده بودند و بنویربوع آنها را بچپاول بردند و مردم با برخی دیگر در کعبه نزاع نمودند تاریخ گذاشته پس از این تاریخ تازیان از عام الغدر تا عام الفیل که خداوند کید حبشه را که برای تخریب کعبه آمده بودند بخود ایشان برگردانید همگی را از میان برد تاریخ می گذاشتند. و برخی از اعراب بوقایع مشهور و ایام مذکور که میان ایشان در جاهلیت روی داده بود تاریخ می گذاشتند مانند یوم الفجار که در ماه حرام بود و حلف الفضول و آن روزی بود که قریش با هم سوگند یاد کردند که شخصی ستمدیده را در حرم یاری کنند زیرا برخی از ایشان در حرم بمردم ستم می نمودند و مانند سال مرگ هشام بن مغیره مخزومی که برای اجلال او و بناء کعبه بحکم پیغمبر تاریخ گذاشتند و مانند وقایع جنگهائی که در میان اوس و خزرج روی داد مثل یوم الفضا (۳۳)، یوم الربیع، یوم الرحاب، یوم السراره، یوم داحس و غبراء، یوم بغاث و حاطب، یوم مضرس و معبس. و نیز مانند روزهای دیگری که میان بکر بن وائل و تغلب بن وائل روی داد همچون یوم عنیزه، یوم الحنو، یوم تحلاق اللم، یوم القصیبات، یوم الفصیل، و دیگر روزهائی که میان طوایف عرب اتفاق افتاد که هر یک بمکانی که این جنگ در آنجا شده و یا بسببی که باعث فروزش آتش جنگ گشته منسوب است. و اگر این تواریخ بهمان طریقه که تواریخ جاری بود محفوظ می ماند ما هم وقتی را که در امر دیگر تواریخ می کردیم درباره آنها می نمودیم ولی گفته اند که میان سال مرگ کعب بن لوی و عام الغدر ۵۲۰ سال بود و میان عام الغدر و یوم الفصیل صدوده سال و پنجاه روز که از ورود اصحاب فیل بمکه گذشته و پیغمبر متولد شد و میان آن روز و عام الفجار بیست سال بود و پیغمبر فرمود «لقد شهدت یوم الفجار فکنت انبل علی عمومته (۳۴)» و مدت فاصله میانه عام الفجار و بناء کعبه ۲۵ سال است و میان بناء کعبه و مبعث بزی پنج سال. همچنین حمیری ها و بنوقحطان بتابعه خود تاریخ می گذاشتند چنانکه ایرانیان پادشاهان ساسانی و رومیان بقیصره تاریخ میگذاشتند ولیکن پادشاهی حمیری ها بر یک نظام جاری نبود و تاریخ ایشان درهم و برهم است هر چند که ما با همه این آشفتگیها این تواریخ را با مدت سلطنت ملوک لخمیین که در حیره جای داشتند و آنجا را پس از ورود وطن دومی دانسته بودند در جداولی که خواهد آمد بدست آورده ایم و ضبط نموده ایم. اهل خوارزم نیز بهمین طریق رفتار میکردند و به آغاز بنای خوارزم تاریخ می گذاشتند که ۹۸۰ سال پیش از اسکندر بود. پس از آن بورود سیاوش پسر کیکاوس و سلطنت کیخسرو و دودمان او در خوارزم تاریخ گذاشتند و این

واقعه ۹۲ سال پس از ساختن خوارزم بود. سپس خوارزمیان از رای ایرانیان در تاریخ که بهر یک از زادگان کیخسرو که بخوارزمشاه معروف می شدند پیروی کردند تا آنکه آفریغ که از نژاد کیخسرو بود بشاهی رسید و مردم خوارزم به این پادشاه فال بد میزدند چنانکه ایرانیان بیزدگرد ائیم تطیر می زدند و پس از آفریغ پسر او بسطنت رسید و کاخ خود را بر پشت فیر در سال ۶۱۶ اسکندری بنا کرد و خوارزمیان به او و بزادگان او تاریخ گذاشتند، و این فیر در کنار شهر خوارزم دژی بود که از خشت و گل سه قلعهء تودرتو که هر یک از دیگری بلندتر بود بنا شده بود و فوق همه این دژها کاخ سلطنتی بود مانند غمدان در یمن که جایگاه تباغه بود، و غمدان قلعه ایست که روبروی مسجد جامع شهر صنعا میباشد و از سنگ پیا شده و میگویند که سام بن نوح پس از طوفان آنجا را ساخت و چاهی که کنده بود نیز در آنجاست و نیز گفته اند که این قلعه هیکلی بود که ضحاک بنام زهره ساخته بود. قصر فیر از مقدار بیشتر از ده میل (!؟) دیده میشود و نهر جیحون این قصر را از میان برد و هر سال پاره ای از بنا آنرا منهدم کرد تا آنکه در سال ۱۳۰۵ اسکندری اثری از آن نماند. هنگامی که پیغمبر اسلام پیامبری برانگیخته شد ارثموخ بن بوزکاربن خامکری بن شاموش سخربن از کاجواربن اسکجموک بن سخک بن بغره بن آفریغ پادشاه خوارزم بود چون قتیبه بن مسلم در دفعه دوم خوارزم را گرفت و اهل آن مرتد شده بودند اسکجموک بن از کاجواربن سبری بن سخربن ارثموخ را برای ایشان پادشاه قرار داد، ولایت از دودمان اکاسره بیرون رفت و تنها شاهی در ایشان چون ارثی بود پایدار ماند و تاریخ ایشان بهجرت منتقل شد و با دیگر مسلمانان در تاریخ توافق رای حاصل کردند. قتیبه بن مسلم هر کس را که خط خوارزمی میدانست از دم شمشیر گذرانید و آنانکه از اخبار خوارزمیان آگاه بودند و این اخبار و اطلاعات را میان خود تدریس میکردند ایشان را نیز بدستهء پیشین ملحق ساخت، بدین سبب اخبار خوارزم طوری پوشیده ماند که پس از اسلام نمی شود آنها را دانست و ولایت در ایشان پس از این خبر در دست قبائل دور میزد تا آنکه پس از شهید ابو عبدالله محمد بن احمد بن محمد بن عراق بن منصور بن عبدالله بن ترکسبانه بن شاموشفرین اسکجموک بن از کاجواربن سبری بن سخربن ارثموخ که گفتیم پیغمبر در عهد او مبعوث شد ولایت و خوارزمشاهی هر دو از دست ایشان بدررفت. این بود آنچه من از تواریخ مشهور مطلع شده بودم و فراگرفتن همهء تواریخ برای آدمی ممکن نیست و خداوند ما را براه صواب توفیق دهنده است. این فصل (در حقیقت [از] ذی القرنین صحبت میکند) ناگزیر هستیم که حقیقت این اسم را که ذوالقرنین باشد در فصلی جداگانه بیان کنیم زیرا اگر برای این بحث فصلی به تنهایی ترتیب نمی دادم و در دنبال تواریخ سابق الذکر ایراد می نمودم آن نظمی را که تواریخ باید دارا باشد قطع کرده بودم، از قصه های ذوالقرنین و کارهای او در قرآن حکایت شده که هر کس آیات مخصوص به اخبار او را بخواند خواهد دانست و آنچه از این آیات برمی آید این است که او مردی قوی و صالح و شجاع بود و خداوند به او قدرتی و سلطنتی بزرگ بخشیده بود و او را از مقاصدی که در شرق و غرب زمین است که عبارت از فتح بلاد و ریاست و فرمانروائی بر عباد باشد متمکن کرده بود و او تمام کشورهای روی زمین را یک کشور گردانید و از مسائل مسلم که میشود در آن دعوی اجماع نمود این است که ذوالقرنین در شمال زمین داخل بظلمت شد و دورترین آبادانیهای روی زمین را مشاهده کرد، با بشر و میمونها جنگهای خونین نمود و از خروج یا جوج و مأجوج بیلادی که در مشارق زمین و شمال زمین بود جلوگیری کرد و از طغیان این دو قوم این طور ممانعت نمود که از شکافی که باید ایشان خارج شوند قطعاتی از آهن که با سرب آنها را با یکدیگر التیام داده بود دیواری و سدی ساخت چنانکه صنعتگران هم این قبیل کارها می کنند. چون اسکندربن فیلفوس یونانی سلطنت روم را از ملوک الطوائفی نجات داد بسوی ملوک مغرب شتافت و ایشان را در هم شکست و پیشرفت خود را ادامه داد تا آنکه ببحر اخضر رسید، سپس بسوی مصر برگشت و شهر اسکندریه را بنا کرد و بنام خود آن شهر را نام گذاشت، سپس بطرف شام و بنی اسرائیل که در شام بودند متوجه شده به بیت المقدس آمد و در مذبح معروف آن ذبح کرد و قربانی ها در آنجا گذراند، سپس سوی ارمنیه و باب الابواب رفت و از آنجا هم عبور کرد و قبطی ها و برابره و عبرانیان همه یوغ امر او را بگردن نهادند، پس بسوی دارابن دارا شتافت برای خونخواهی از بختنصر و اهل بابل در کارهایی که در شام کرده بودند و

چندین دفعه با دارا بجنگ پرداخت و او را منهزم نمود و در یکی از این غزوات رئیس حراس دارا که بنوجنس بن آذربخت بود دارا را بکشت و اسکندر بممالک دارا چیره شد و قصد هند و چین نمود و با امم زیردست بجنگ پرداخت و بر هر ناحیه که می گذشت غالب میشد تا آنکه بخراسان برگشت و آنجا را هم فتح کرد و شهرهائی در خراسان پیا نمود، بسوی عراق مراجعت نمود و در شهرزور رنجور شد و همانجا بمرد و چونکه در مقاصد خویش حکمت اعمال میکرد و به رای معلم خود ارسطو در مشکلاتی که برای او روی میداد عمل میکرد بدین سبب او را ذوالقرنین گفتند، و برخی این لقب را اینطور تأویل کردند که بدو قرن شمس یعنی محل طلوع و جایگاه غروب آن رسید چنانکه اردشیر بهمن را درازدست گفتند برای اینکه بهر کجا که میخواست امر خود را نافذ میداشت و مثل این بود که دست خود را دراز میکرد به آنجا میرسانید. جمعی دیگر اینطور تأویل کردند که ذوالقرنین از دو قرن مختلف بوجود آمد و مقصودشان روم و فرس بود و برای این گفتار حکایتی را که فارسیان مانند گفتار دشمن برای دشمن خود ساخته اند گواه آوردند که چون دارای اکبر مادر اسکندر را که دختر فیلفوس باشد بزنی گرفت و بوئی بد در او یافت و او را نخواست و پیدرش رد کرد این دختر از دارا هم آبهستن بود و از اینجهت اسکندر را بفیلفوس نسبت دادند که تربیت او را فیلفوس متکفل بود برای این حکایت گفته اسکندر را بدارا که دم مرگ بر بالین دارا رسید و رمقی در او یافت و گفت برادر من بمن بگو که ترا چنین کرد تا من انتقام او را بکشم، گواه آوردند که اسکندر بدارا چنین خطاب کرد که خواست با او مرافقت کند و میان او و خود برابری قائل شود چون محال بود که دارا را پادشاه خطاب کند یا اینکه اسم او را بیاورد و از این رو جفائی بر او روا دارد که پادشاهان را مناسب نیست ولیکن دشمنان پیوسته بطعن در انساب و تهمت در اعراض و نسبت بد در کارها میکوشند چنانکه دوستان و پیروان شخص همواره در تحسین زشت و سد خلل و اظهار جمیل و در نسبت بمحاسن سعی می کنند و آنکه این بیت گفته هر دو دسته را توصیف کرده: و عین الرضا عن کل عیب کلیلۀ ولكن عین السخط تبدی المساویا. بسا میشود که بواسطه همین نکته که گفتیم جمعی را وادار میکنند که دروغهائی بسازند و ممدوح خود را به اصل شریفی نسبت بدهند چنانکه برای عبدالرزاق طوسی در شاهنامه نسبی ساخته اند و او را بمنوچهر نسبت داده اند و چنانکه برای آل بویه ساخته اند. ابواسحاق ابراهیم بن هلال صابی در کتاب خود که تاج نام گذاشته چنین میگوید بویه بن فناخسرو بن ثمان بن کوهی بن شیرزیل اصغر بن شیرکده بن شیرزیل اکبر بن شیران بن شیرفنه بن سسنان شاه بن سسن خرۀ بن شیرزیل بن سسناذربن بهرام کور ملک و ابومحمد حسن بن علی نانادر کتاب خود که اخبار آل بویه را مختصر کرده چنین میگوید بویه بن فناخسرو بن ثمانه، سپس در ثمان هم اختلاف شد برخی گفتند ثمان بن کوهی بن شیرذیل اصغر و برخی کوهی را انکار کردند و گفتند شیرزیل اکبر بن شیران بن شاه بن شیرپناه بن سیستان شاه بن سیس خره بن شیرزیل بن سسناذربن بهرام، پس در بهرام هم اختلاف کردند، آنانکه بهرام را بفرس نسبت دادند چنین گفتند بهرام گور و همان نسبی که در فوق شد ذکر کرده اند، و آنانکه بهرام را عرب دانستند گفتند بهرام بن ضحاک بن الایض بن معاویۀ بن دیلم بن باسل بن ضبۀ بن ادو. در جمله پدران او لاهوین دیلم بن باسل را ذکر کرده اند و بدین سبب اولاد او را لیاهیج گویند. ولیکن اگر کسی آنچه را که من در آغاز کتاب گفتم مراعات کند یعنی میانه افراط و تفریط حد اعتدالی را بگیرد از این قبیله فقط این مقدار خواهد شناخت که بویه پسر فناخسرو است. و اقوام دیلم بحفظ انساب معروف نبودند و کسی هم چنین ادعائی نمود و بسیار کم اتفاق میافتد که با طول زمان انساب بتوالی محفوظ بماند و یگانه زمانی که برای نسبت بخاندانی باقی است آنست که جمهور خلق بر آن اجماع کنند چنانکه درباره سید اولاد آدم چنین اجماعی روی داده که نسبت او بدین قرار است: محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نصر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار معد بن عدنان، و هیچ یک از عرب و عجم در توالی این انساب شکی ندارد چنانکه در این هم شک ندارند که او از ولد اسماعیل بن ابراهیم علیهماالسلام است و آنچه از پدران او از ابراهیم تجاوز کند در تورات مذکور است. و اما میانه اسماعیل و عدنان از تبدیل اسامی و زیادت و نقصان پاره ای از نامها خلافهای زیادی است که

قضاوت در آن آسان نیست و مانند حضرت امیر سید اجل منصور ولی نعمت الله شمس المعالی (که خداوند بقای او را امتداد دهد) که هیچیک از دوستان او (که همواره خداوند ایشان را یاری کند) و هیچیک از مخالفان او (که خداوند ایشان را مخدول کند) شرف قدیم و مجد اصیل او را از طرفین پدر و مادر انکار نمیکند. یکی از دو اصل وردانشاه است که حکومت در جبل داشت و او غیر از امیر شهید مرداویچ شهید است. و اصل دیگر ملوک جبال اند که بسپهبدی طبرستان شاهیه فرجوارجو بلقبنده و هیچکس هم منکر نیست که خانواده سلطنتی با ساسانیان از یک طائفه اند زیرا دای شمس المعالی رستم بن شروین رستم بن قاربن شهریاربن شیروین سرخاب بن باوین شابورین کیوس بن قباد است که پدر انوشیروان بود. خداوند سلطنت مغرب و مشرق را برای مخدوم ما در افق عالم برگزیناد چنانکه شرافت خاندان را برای او از دو طرف پدر و مادر برگزیده، چه این کار بدست اوست و خیر و خوبی در نزد اوست. و باز مانند ملوک خراسان که هیچ شخص منکر نیست سرسلسله این طایفه اسماعیل است و او پسر احمدبن اسدبن سامان خداه بن جسیمان بن طغمت بن نوشردبن بهرام چوبین بن بهرام جشنش است که مرزبان آذربایگان بود. و باز مانند شاهان اصلی خوارزم یعنی اشخاصی که از خاندان سلطنتی بوده اند و باز مانند شاهان شیروان که اجماعی مردم است که ایشان از نسل ساسانیان اند و اگرچه بتوالی انساب ایشان محفوظ نماند، صحت دعاوی چه در انساب باشد و چه در غیر آن هرچه پنهان باشد باز آشکار میگردد چنانکه بوی مشک آشکار میشود هر اندازه که پنهان باشد و در تصحیح این دعوی به بخشش مالها و جعاله نیازی است چنانکه عبیداللهبن حسن بن احمدبن عبدالله بن میمون قدام وقتی که در مغرب خروج کرد خود را بعلویان منسوب داشت و علویان انکار کردند، مال زیادی و جعاله بسیاری به ایشان بخشید علویان را ساکت کرد و این نسب بر شخصی که محقق باشد با همه شهرتی که یافته پوشیده نیست و کسی که در زمان ما از این خانواده قایم باشد ابوعلی بن نزاربن معدبن اسماعیل بن محمد بن عبدالله است. من این انساب را ذکر کردم تا بفهمانم که مردم تا چه اندازه درباره کسی که دوست دارند تعصب میورزند و با شخصی که بد هستند تا چه حد بغض و کینه دارند بقسمی که گاهی افراط در این دو اعتقاد سبب رسوائی ایشان میشود. پسر بودن اسکندر برای فیلسف آشکارتر از این است که مخفی بماند، اما خانواده فیلسف را جمیع علماء انساب اینطور ذکر می کنند: فیلسف بن مضربوبن هرمس هرذلی بن میطون بدرومی لیطی بن یونان بن یافث بن سوخون بن رومیة بن یزنا بن توفیل بن رومی بن الاصفربن التفریعیص بن اسحاق بن ابراهیم. و گفته اند که ذوالقرنین مردی بود که اطوکس نام داشت و بر حامیرس که یکی از ملوک بابل است خروج کرد و با او پیکار کرد تا آنکه چیره شد. و سر حامیرس را با موها و دو گیسوئی که داشت از سر بکند و داد سر را دباغی کردند و او را تاج خود قرار داد و بدین سبب او را ذوالقرنین گفتند، و برخی گفته اند که ذوالقرنین منذربن ماءالسماء است که منذربن امرءالقیس باشد. در این اسم مردم را اعتقادات عجیبی است، می گویند مادر ذوالقرنین جن بود چنانکه مادر بلقیس را هم از پریان میدانند و درباره عبدالله بن هلال شعبده باز معتقدند که او دختر شیطان را خواستگاری کرده و تجربه هائی از همین قبیل نیز بسیار معتقدند که خیلی هم میان مردم شهرت دارد. از عمر بن خطاب حکایت کرده اند که دسته ای را دید که درباره ذوالقرنین گفتگو میکردند، گفت آیا شما را گفتگوی درباره مردم کفایت نکرد که از بشر بفرشتگان تجاوز کردید؟ برخی گفته اند ذوالقرنین صعب بن همال حمیری است و این مطلب را ابن درید در کتاب وشاح گفته. برخی گفته اند که ذوالقرنین ابو کرب است که شمیرعش بن افریقس حمیری است و از این جهت چنین نامیده شد که دو گیسوی او بر روی شانه اش بود و او بمشارق و مغارب زمین رسید و شمال و جنوب را پیمود و بلاد را فتح کرد و مردم را بزیر فرمان خود آورد، و یکی از مقالول یمن که اسعدبن ربیعة بن مالک بن صبیح بن عبدالله بن زیادبن یاسربن تنعم حمیری باشد در شعری که گفته بذوالقرنین افتخار میکند: قد کان ذوالقرنین قبلی مسلماً ملکاً علا فی الارض غیر معبد فرأی مغیب الشمس وقت غروبها فی عین ذی حمأ و ئاط خرمد بلغ المشارق والمغرب یبتغی اسباب ملک من کریم سید من قبله بلقیس کانت عمتی حتی تقصی ملکها بالهدهد. نزدیک تر بصواب این است که از میان همه این گفته ها، حق همین قول آخر باشد زیرا اذواء فقط بیمن منسوب اند و اذواء کسانی هستند که

نامهای ایشان از کلمه ذی خالی نیست مانند ذی المنار، ذی الاذعار، ذی الشناتر، ذی نواس، ذی جدن، ذی یزن و غیره و اخبار ذوالقرنین را که ذکر کرده اند بحکایاتی که قران از او ذکر کرده شبیه است. اما سدی را که او ساخته در ظاهر قرآن نص نیست که کجای زمین بود و کتبی که مشتمل بر ذکر بلاد و مدن است مانند جغرافیا و کتب مسالک و ممالک اینطور می گویند که یاجوج و ماجوج صنفی از اتراک شرقی هستند که در اوائل اقلیم پنجم و ششم جای دارند، معذلک محمد بن جریر طبری در کتاب خود می گوید که صاحب آذربایجان در روزگاری که آنجا را فتح کرد شخصی را از طرف خود بدانجا فرستاد و آن سد را در پشت خندقی خیلی محکم دید و عبدالله بن عبدالله بن خردادبه از یکی از ترجمانان که در دربار خلیفه بودند اینطور حکایت می کند که معتصم در خواب دید که این سد شکافته شده و پنجاه نفر بدانجا فرستاد که تا آنرا ببینند و این پنجاه تن از راه باب الابواب و لان و خزر بدان جایگاه رفتند و دیدند که آن سد از پاره آهن هائی که میان آنها را با سرب آب شده بهم پیوسته اند بنا شده و آن سد را دری بود مقفل و حفظ آن بعهدۀ مردمی بود که در آن نزدیکی جای داشتند و ایشان پس از آنکه این سد را دیدند برگشتند و آنکس که بلد و هادی ایشان بود این پنجاه تن را با بقاعی که بمحاذی سمرقند بود هدایت کرد، این دو خبر اینطور اقتضا می کند که این سد در ربع شمالی غربی آبادانی جهان است. علاوه بر این قصه مذکور این مطلب را که گفته اند اهل این بلاد مسلمان هستند و بتازی سخن میگویند این حکایت را تکذیب می کند چه، اشخاصی که منقطع از عمران هستند و در میان زمینی سیاه و بدبو که بمسافت چند روز است جای دارند نه خلیفه می شناسند و نه از خلافت خبر دارند، نه میدانند خلیفه چیست و کیست چگونه به عربی تکلم میکنند، و ما امتی که مسلمان باشند و از دارالسلام منقطع جز بلغار و سوار نمی شناسیم که قرب انتهای آبادان جهان و اواخر اقلیم هفتم هستند و ایشان هم از امر این سد چیزی نمی گویند و بخلافت خلیفه هم جاهل نیستند بلکه خطبه بنام خلیفه میخوانند و بتازی سخن نمی گویند بلکه بلغتی تکلم میکنند که توأم از ترکی و خزری است، و چون شواهد این خبر بدینقرار بود که گفته شد دیگر نباید شناسائی حقیقت را از این خبر توقع نمود. این بود فصلی که میخواستیم از حقیقت ذوالقرنین گفتگو کنیم، و لله العلم.

(ترجمه آثارالباقیه ابوریحان بیرونی، داناسرشت صص ۲۵ - ۶۶). تاریخ (۳۵) عبارتست از سرگذشت (۳۶) یا سلسله اعمال (۳۷) وقایع و حوادث قابل تذکر که به ترتیب ازمنه تخمینی منظم شده باشد. تاریخ بطور مطلق بسرگذشت یا سلسله وقایعی که در نقطه ای از روی زمین اتفاق افتد و انسان در آن نقش اساسی داشته باشد اطلاق میشود. مؤلف کشف الظنون آرد: علم تاریخ عبارتست از شناختن احوال طوایف و بلاد و رسوم و عادات و صنایع اشخاص آن و انسب و متوفیات و امثال آنها. و موضوع آن احوال انبیا و اولیا و دانشمندان و فلاسفه و پادشاهان و شعرا و نظایر آن که در گذشته بوده اند و غرض از آن اطلاع بر احوال گذشته است و فایده آن عبرت گرفتن و پند یافتن از احوال گذشتگان و تحقق ملکه تجربه بوسیله اطلاع بر تغییرات زمان تا آنکه از امثال آنچه در گذشته زیان آور بوده پرهیز کنند و از آنچه دارای منافی بود سود جویند، چنانکه درباره آن گفته اند عمر دوباره مطالعه کننده است و اطلاعاتی که در سفر بدست آید شخص در حضر حاصل کند. صاحبان این علم برای آن فروعی قائل شده اند مانند: طبقات، وفیات و تاریخ شامل همه آنها است. (کشف الظنون ج ۱ ص ۲۱۲). پیرنیا در کلیات ازمنه پیش از تاریخ آرد: تاریخ از زمانی شروع میشود که شهادت های کتبی و راجع بوقایع و حوادث آن زمان بدست آمده. اعصار و دهوری که قبل از آن گذشته ازمنه قبل از تاریخ بشمار میرود. علماء معرفت الارض یا زمین شناسی و نیز علماء عتیقه هنوز موفق نشده اند مدت ازمنه پیش از تاریخ را ولو تقریبی هم که باشد معین کنند. هرچند بعض علماء فن، مبنی بر قیاسی یا بر مدارکی ناقص، این مدت را صد هاست میلیون سال یا بیشتر تخمین زده اند و عقایدی ذکر کرده اند که مورد اعتماد نیست، با وجود این برای اینکه بنمائیم که چه تفاوت های زیاد بین عقاید مذکوره است یکی دو عقیده را ذکر می کنیم. هکل (۳۸) حیوان شناس معروف گوید: «اگر من مدت اعصاری را که از ابتدای پدید آمدن گیاه یا جاننداری در روی زمین تا زمان ما گذشته ۲۵ میلیون یا صد یا هزار و چهار صد میلیون سال بدانم برای تصورات من فرقی ندارد و برای اکثر مردم نیز همین نتیجه حاصل است.» «گلدشمیدت» (۳۹) عالم دیگر را عقیده آنست

که از زمان پدید آمدن نبات یا حیوان در سرزمینها لااقل یک میلیارد و چهارصد میلیون سال گذشته، بعضی علماء زمین شناس اخیراً امتداد اعصار معرفت الارضی را صد میلیون سال تخمین زده اند و آنرا پنج قسمت تقسیم کرده اند: ۱- مرحله ابتدایی، پنجاه و دو میلیون سال. ۲- عصر اول، سی و چهار میلیون. ۳- عصر دوم، یازده میلیون. ۴- عصر سوم، سه میلیون. ۵- عصر چهارم، که زمان ما جزء آن است، پانصد هزار سال. عده ای از علماء مانند «مرتله» (۴۰) طول عصر چهارم را از ۲۳۰ تا ۲۴۰ هزار سال میدانند. کلیه عقاید در باب مدت ازمنه پیش از تاریخ بسیار مشتت است و تقریباً هر عالم فن عقیده ای دارد. راجع به انسان بعضی را عقیده اینست که در عصر چهارم معرفت الارض بوجود آمده، برخی بالاتر رفته پدید آمدن او را بعصر سوم مربوط میدانند. عده ای گویند، هر زمان که حیوان پستاندار توانسته روی زمین زندگانی کند انسان هم در همان زمان بوجود آمده. مفسرین توریه، چنانکه معلوم است خلقت عالم را بهفت هزار سال قبل معطوف میداشتند، بعد این زمان را بواسطه اکتشافات علمی همواره پیش بردند و حالا بعضی علماء فن به این عقیده اند که بشر قبل از عصر چهارم معرفت الارضی، یا تقریباً دو میلیون سال قبل بوجود آمده. مراحل را که بشر پیموده بنابر استخوانها و ابزار کار و حربه و غیره که از زیرزمین یا از درون غارها بدست آمده بچهار عهد تقسیم میکنند: اول - عهد احوال ابتدایی: بشر بعقیده علماء فن در این مرحله فقط از حیث قوای عقلی از حیوان برتر بوده، هیچگونه صناعی نداشته و آتش را هم در این مرحله هنوز کشف نکرده بود، از این عهد آثاری در دست نیست جز اسکلتان و جمجمه بشر ابتدایی. دوم - عهد حجر، که بعقیده بعضی تقریباً از پنجاه هزار سال قبل از میلاد مسیح شروع شده (برخی تا یکصد هزار سال بالا میروند). این عهد را بچند قسمت تقسیم کرده اند: ۱- احوال سنگ تراشیده: در این عهد انسان بصنعت پرداخته و سنگ را بی اینکه تراشیده باشد برای ساختن ابزار و حربه و سایر چیزها بکار برده. تصور می کنند که تبر یکی از اولین ابزار کار یا اسلحه بود، بعضی منکر این عهدند و گویند اسباب و آلاتی که بدین عهد نسبت میدهند سنگ های یک پارچه بی شکل میباشد و چنین سنگ ها تقریباً بالتمام از عصر سوم معرفت الارضی است. ۲- احوال سنگ تراشیده: در این احوال انسان سنگ را تراشیده، شکل و صورت مخصوصی به آن داد، بطوریکه غالباً اشکال و صور با احتیاجات او موافقت داشت. عده ای ساختن تبر را به این مرحله منسوب میدانند، در این عهد بشر دو اختراع مهم کرد یکی افروختن آتش که تمام ترقیات بشر از پرتو وجود آتس و دیگری تراش دادن سنگ چخماق و ساختن حربه از آن. در این احوال در صور و اشکال ابزار و حربه تغییرات مهمی روی داد، بر عده آلات و ادوات افزود و مخصوصاً تراش کردن سنگ چخماق بحد کمال رسید ولی از فلز هنوز خبری نبود. ۳- احوال سنگ صیقلی: در این مرحله انسان توانست سنگ را صیقل و آنرا صاف و براق کند. این عهد را بعضی بدو قسمت تقسیم کرده اند: الف - ازمنه ای که انسان سنگ را صیقل می کرد. ب - زمانهایی که سنگ را سوراخ کرده دسته ای از آن می گذرانید. بعضی علما عقیده دارند که احوال سنگ صیقلی هیچگاه نبود زیرا سنگ صیقلی را در صنعت جزو عهد فلز میدانند ولی این عقیده را اکثریت نپذیرفته ابتدای عهد صیقلی را تقریباً در حدود ده هزار سال قبل از میلاد قرار میدهند. سوم - بعد از عهد حجر، عهد فلز می آید و تقریباً از هفت هزار سال قبل از میلاد شروع میشود. در این عهد انسان سنگهای معدنی را آب کرده از آن فلز بدست آورد. این عهد را سه قسمت تقسیم کرده اند: الف - دوره مس. ب - دوره مفرغ (یعنی مزوج مس با قلع یا روی). ج - دوره آهن. دوره اولی در حوالی هفت هزار سال قبل از میلاد شروع شده، دومی تقریباً در شش هزار و سومی در سه هزار سال قبل از میلاد... این است تقسیمات اعصار و عهود و ازمنه پیش از تاریخ و چون تاریخ بشر تا شش هزار سال قبل از میلاد صعود می کند... در نظر گیریم عهد مفرغ و آهن جزو ازمنه تاریخی است. این نکته را هم باید در نظر داشت که تمام ملل روی زمین تقریباً از این مراحل نگذشته اند و برای بعضی انحرافی روی داده که راجع بچگونگی و شرح احوال عهد یا دوره ایست و نیز معلوم است که تغییر احوال و داخل شدن در مرحله ای از مراحل صنایع برای تمام ملل در یک زمان روی نداده و اکنون هم در اقیانوسیه یا آفریقا مردمانی هستند که اگر روابط بین المللی کنونی نبود یقیناً در احوال عهد حجر زندگانی می کردند. چیزی که در همه جا یکی است نتیجه ترقی می باشد

یعنی نتیجه ترقی و تکامل همه جا همان بود بی اینکه طول مدت تحولات و گذشتن از مرحله ای بمرحله دیگر همان باشد. (ایران باستان ج ۱ صص ۳-۶). رجوع به تاریخ ملل شرق و یونان آلبر ماله و ژول ایزاک ترجمه هژیر صص ۲-۱۵ شود. تاریخ عبارت از دانش حوادث و اعمالی است که در جریان زمان گسترش یابد. وقتی که درباره زندگی یک فرد تحقیق کند «بیوگرافی» خواهد بود و در حقیقت نام تاریخ نمی توان بر آن گذاشت مگر آنکه درباره زندگی جوامع بشری تحقیق کند. و اگر محتوی مقاصد یک ملت یا گروهی از ملت باشد از این روی تاریخ ملی یا عمومی خواهد بود. هنگامی که تحقیقات تاریخ شامل همه جوامع در تمام ازمنه باشد تاریخ جهانی خواهد بود. زمانی که تحقیقات جوامع با یکدیگر انجام بگیرد و از قوانینی که بر جریان حوادث حکومت می کند صرف نظر شود فلسفه تاریخ خواهد بود، اگر برعکس تاریخ برای دریافت مقصدی به تفصیل وارد تحقیق شود، خواه مربوط بیک زمان معین باشد، خواه مربوط بیک جمعیت سیاسی یا جماعتی که با هم ملتی را تشکیل داده اند باشد خواه درباره امری از اعمال اجتماعات باشد به نوبت: تاریخ ایالتی یا ناحیه ای، (۴۱) تاریخ تشکیلاتها، (۴۲) تاریخ نظامی، (۴۳) تاریخ سیاسی، (۴۴) و غیره خواهد بود. بحث در این است که تاریخ علم است یا هنر. هنر، حقایقی را که دریافته اند در معرض مطالعه گروهی از خوانندگان قرار میدهد و در ایشان نفوذ میکند. تاریخ را کمتر از هنر نباید پنداشت، چه آن علمی است که دارای هدفی صریح و روشی مخصوص است. مطالعه و تحقیق جلوه های فعالیت انسانی طبق شواهد و قرائن متکی بر دانش تاریخی است. برای تحقیق و تتبع این منابع، تاریخ از دانشهای ذیل استعانت می جوید: کتاب شناسی (۴۵)، شناختن خطوط قدیم (۴۶)، کتیبه شناسی (۴۷)، سکه شناسی (۴۸)، مهرشناسی (۴۹)، علم مطالعه در فرامین و اسناد (۵۰)، علم ازمنه (۵۱)، باستان شناسی (۵۲) ||. فلسفه تاریخ (۵۳)؛ علم قوانینی است که بر حوادث حکومت می کند و استنتاجهایی که بتوان از تحقیق وقایع تعمیمی و قیاسی آن استخراج کرد. انتقاد تاریخی میکوشد که حجیت، صداقت و ارزش شواهد و قوانین را مشخص سازد. برهان قاطع روش تاریخی تجزیه و تحلیل است: هر سند را باید در ترکیبی که تاریخ بدان منجر میشود تجزیه و تحلیل کرد تا موضع آن درست معین گردد. از این روی که تاریخ دانش است، مورخان در تتبعات خود به نتیجه نمیرسند مگر بشرطی که هر گونه علاقه و عقیده قبلی و اغراض را از خود دور کنند. در اینجا مشکلات تاریخ معاصر پدید می آید: ۱- از جهت منابع، ممکن است بعض آنها از اطلاع ما یا از انتقاد ما بدور بماند. ۲- از نظر انتقادی، علائق سیاسی ممکن است ندانسته مانع بی طرفی گردد. منظور از بی طرفی در اینجا عدم شخصیت نیست، بلکه منظور آنست که تاریخ نویس باید خود را در قضاوت وقایع از همه احساسات مجرد سازد ولی این خیال باطل و نامحقق است. خواندمیر در مقدمه حیب السیر در منابع علم تاریخ آرد: چنین یاد دارم ز اهل هنر که علم خبر به ز درج درر اگر حظ چشم از درر حاصل است بصیرت ز علم خبر کامل است بر اخبار و آثار نو و کهن ز تاریخ واقف شوی بی سخن گهی باز گوید ز پیغمبران گهی راز گوید ز نام آوران خبر گویدت گه ز خیرالبشر گه از حال شاهان نماید خبر گهی از حکیمان حکایت کند گهی از کریمان روایت کند ندارد در این دیر روز از مدار چو این علم، علم دگر اعتبار نبینی که قرآن وافی الشرف بود مشتمل بر حدیث سلف ز افعال درباب دین و دول ز اعمال اصحاب ملک و ملل خبر می نماید کتاب مبین بلفظ فصیح بلاغت قرین چو تاریخ را این شرف حاصل است پسندیده مردم فاضل است. (حیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۳). جرجی زیدان در تاریخ تمدن اسلام آرد: قرنها بر انسان گذشت و از تدوین تاریخ بی بهره بود، چه انسان آن دوران، خواندن و نوشتن نمی دانست و تمام سعیش صرف آن می گشت که لوازم ضروری زندگی خود را فراهم سازد. بعلاوه وضع ساده بدوی انسان آن روز بتدوین تاریخ احتیاج نداشت فقط چیزهایی که در زندگی ساده انسان مؤثر میشد در خاطرش باقی می ماند یعنی اگر مردم بدوی آن روزگار گرفتار قحطی و جنگ یا طوفانی می شدند شرح آن حوادث در نظرشان می ماند و برای آیندگان نقل میکردند و چون بشر طبعاً از شنیدن اخبار عجیب و غریب لذت میبرد حوادث مزبور بتدریج با افسانه و اغراق آمیخته میگشت و همین که مدتی از وقوع آن حوادث میگذشت با شاخ و برگ های زیادی نقل میشد و از آن رو می بینیم که داستانهای باستانی بنی نوع بشر غالباً بصور اوهام و خرافات درآمده

است و در اثر مقتضیات زمان و مکان پاره ای رنگ دینی بخود گرفته، بعضی بصورت افسانه های رزمی درآمده و قسمی هم مانند خیالات شاعرانه ظهور کرده است. نمونه این افسانه های تاریخی یکی ایلیاد یونانی و دیگر روایات شاهنامه ایرانی و مهاباراته هندی و داستانهای اعراب باینده (ناپدیدشده) میباشد که در اصطلاح امروز آن را میتولوژی یا افسانه و افسون میخوانند مث داستانهایی که عربها از عاد و ثمود و طلسم و جدیس و سیل عرم و ملکه بلقیس و مانند آن میگویند یک سلسله حقایق تاریخی است که بمرور زمان افسانه هایی بر آن افزوده اند. (تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان ج ۳ صص ۱۲۹-۱۳۰): به تاریخ شاهان نیاز آمدم به پیش اختر دیرساز آمدم فردوسی. آغاز تاریخ امیر شهاب الدوله مسعود بن محمود. (تاریخ بیهقی). نخست خطبه خواهم نبشت آنگاه تاریخ روزگار همایون او برانم. (تاریخ بیهقی). چون از این فارغ گشتم بسر راندن تاریخ بازگشتم. (تاریخ بیهقی). کتاب خاصه تاریخ با چنین چیزها خوش باشد. (تاریخ بیهقی). بیاید نگریم که... مصطفی را یاران بر چه جمله بود که پس از وفات وی چه کردند... چنانکه در تاریخ و سیر پیدا است. (تاریخ بیهقی). و آن حال [ملاقات محمود و قدرخان] تاریخی است چنانکه دیر سالها مدروس نگرده. (تاریخ بیهقی). نوادر و عجایب بود که وی [مسعود] را افتاده در روزگار پدرش... همه بیاورده ام در این تاریخ. (تاریخ بیهقی). چون در این روزگار این تاریخ کردن گرفتم حرصم زیادت شد بر حاصل کردن آن. (تاریخ بیهقی). چون از این فارغ شوم... تاریخ روزگار همایون او برانم. (تاریخ بیهقی). چون از خطبه این فصول فارغ شدم بسوی راندن تاریخ بازرفتم. (تاریخ بیهقی). در تاریخ گذشته بیاورده ام دو باب در آن از حدیث این پادشاه بزرگ. (تاریخ بیهقی). چون... ایشان... میان بسته اند تا بهیچ حال خللی نیفتد... بتاریخ راندن... چون توانند رسید. (تاریخ بیهقی). در این حضرت... بزرگانند اگر براندن تاریخ این پادشاه مشغول گردند تیر بر نشانه زنند. (تاریخ بیهقی). چند کار سلطان مسعود بر گذارد همه بانام آنها را نیز بیاید نبشت که شرط و رسم تاریخ اینست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۴). اگرچه این اقاویص از تاریخ دور است، چه در تواریخ چنان میخوانند که فلان پادشاه فلان سالار را بفلان جنگ فرستاد... (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۶۰). من در مطالعت این کتاب تاریخ از فقیه بوحنیفه اسکافی درخواستم تا قصیده ای گفت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۷). تاریخ به چنین حکایات آراسته گردد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۱). اکنون قصیده ای بیاید گفت و آن گذشته را بشعر تازه کرد تا تاریخ بر آن آراسته گردد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۷۶). در این روزگار که تاریخ اینجا رسانیده بودم ما را صحبت افتاد با استاد ابوحنیفه اسکافی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۷۶). چه چاره داشتم که دوستی همگان بجای نیاوردمی که این از رسم تاریخ دور نیست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۵). و این حالها را استاد محمود وراق سخت نیکو شرح داده است در تاریخی که کرده است در سنه ۳۵۰ ه. ق. چندین هزار سال را تا سنه تسع واربعمائه بیاورده. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۶۲). چنانکه آورده آید در تاریخ روزگار پادشاهان. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۴). خوانندگان این تاریخ را تجربتی و عبرتی حاصل شود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۵). من میخواستم که این تاریخ بکنم هر کجا نکته ای بودی در آن آویختمی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۶). همه نسخهها من داشتم و بقصد ناچیز کردند دریغا و بسیار بار دریغا که آن روضه های رضوانی بر جای نیست که این تاریخ بدان چیز نادر شدی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۷). آن فاضل که تاریخ امیر عادل سبکتکین را... برانده... من نیز تا آخر عمرش نبشتم. (تاریخ بیهقی). همی گوید بوالفضل... که این فصل از تاریخ مسبوق است بر آنچه بگذشت. (تاریخ بیهقی). راندن تاریخ از لونی دیگر باید... (تاریخ بیهقی). چند قصیده غرا در این تاریخ بیاورده ام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۲). بسر تاریخ روزگار سلطان شهید مسعود... بازگردم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۹۲). فهرست مکارم باد اخبار تو عالم را تاریخ معالی باد آثار تو عالم را. خاقانی. تاریخ (کتاب...); مجلدی که محتوی یکی از مطالب مذکور باشد: خریدن یک مجلد تاریخ فرانسه. در دایرة المعارف اسلامی ذیل کلمه تاریخ آمده: ۱- بطور مطلق بمعنی تاریخ، (۵۴) سالنامه، (۵۵) شرح وقایع تاریخی (۵۶). همچنین عنوان تعداد بسیار از آثار تاریخی است مانند «تکلمة تاریخ الطبری» (مکمل سالنامه های طبری)، تاریخ بغداد، تاریخ مکه، تاریخ اندلس و غیره. این کلمه همچنین بر انواع متفاوت اطلاق میشود مث تألیف بیرونی درباره هند «تاریخ

الهند» که یک تحقیق عالمانه ایست و یا کتابهای لغت مخصوص مانند تاریخ الحکمای ابن القفطی که فرهنگی است از لحاظ کتاب شناسی و ترجمه احوال دانشمندان قدیم و تازیانی که سنت یونانی را ادامه داده اند. ۲- مبدأ تاریخ (۵۷)، حساب تخمینی زمان (۵۸) ، سالماه (۵۹) علاوه بر مبدأ تاریخ هجری که بمسلمین اختصاص دارد، مسلمانان با مبادی تاریخیهای دیگر نیز آشنائی داشتند از آن جمله: ۱- مبدأ تاریخ خلقت دنیا (تاریخ العالم) است که عبارت از حساب تخمینی زمان، و آن نزد کلیمیان و مسیحیان و زردشتیان بسیار مشکوک و مختلف است. بیرونی و تاریخ نویس مسیحی ابوالفرج (۶۰) یهودیان را از جهت کاستن سالهای پس از خلقت مورد ملامت قرار داده اند، بطریقی که زمان تولد عیسی با پیش گوئی های مربوط به مسیح مطابقت ندارد. بدین طریق آنان تولد شیث (۶۱) فرزند آدم را صد سال پیش تر قرار دادند و این عمل درباره سایر شیوخ تا حضرت ابراهیم انجام یافت بقسمی که حساب تخمینی آنان از ابتدای خلقت تا ظهور مسیح را بجای ۵۵۸۶ سال تقریبی که در «هفتاد کرد» تورات (۶۲) آمده ۴۲۱۰ سال قرار دادند. کلیمیان طبق روایت بیرونی ظهور مسیح را در پایان سال ۱۳۳۵ اسکندری انتظار داشتند در حالیکه مسیح در سال ۳۱۱ تاریخ مزبور طبق عقیده عموم متولد شده بود. درباب مبدأ تاریخ طوفان نوح (۶۳) که نیز مورد اختلاف بین مسیحیان و کلیمیان است ابومعشر منجم در کتاب «قانون» خود بحث کرده است. ۳- مبدأ تاریخ نبونصر (اولین بختنصر) (۶۴) که بطلمیوس (۶۵) در المجسطی (۶۶) آنرا برقابت ادوار نجومی کالیپ (۶۷) بکار برده است. ۴- تاریخ «فیلیپ اریده» (۶۸) پدر اسکندر، که بوسیله ثاون اسکندرانی (۶۹) در «قانون» وی بکار رفته است. ۵- مبدأ تاریخ اسکندری با ماههای یونانی، یا مبدأ تاریخ سلوکی (۷۰) که مصادف با ورود سلکوس نیکاتور (۷۱) در بابل، ۱۲ سال پس از مرگ اسکندر است و در نزد کلیمیان و شامیان مستعمل است و رومیان هم آن را با اختلافاتی بکار میبرند، (حضرت) محمد در سال ۸۸۲ اسکندری متولد شد. ۶- مبدأ تاریخ اغسطس (۷۲) و تاریخ آنطونیوس (۷۳) که بوسیله بطلمیوس برای تصحیحات مواضع ستارگان مورد استفاده قرار گرفته است. ۷- مبدأ تاریخی «دیوکلسین» (۷۴) یا مبدأ تاریخ «شهداء» (۷۵) که مطابق آن اولین سال پادشاهی «دیوکلسین» است، برابر با ۵۹۶ اسکندری، همین مبدأ تاریخ توسط قبطیان (۷۶) استعمال شده است. در ایران و نزد زردشتیان دو مبدأ تاریخی از یزدگرد سوم وجود دارد که یکی مطابق سال جلوس و دیگری مطابق سال وفات اوست. در عهد مسلمین به امر المعتضد خلیفه عباسی در ایران اصلاح قابل توجهی در تقویم بعمل آمد، زیرا نوروز (اولین روز سال ایرانیان) بسبب حذف کیسه، با تاریخ زراعت اختلاف بسیار یافته بود، و در نتیجه این اصلاح، نوروز را با اعمال فلاحت تطبیق دادند. اصلاح دیگری در زمان سلطان سلجوقی ملک شاه بعمل آمد که مبدأ تاریخ جلالی را برقرار ساخت. اول مارس ۱۶۷۶ (سبک قدیم) عثمانیان تقویمی بر اساس سال شمسی برای خود انتخاب کردند که بر پایه تقویم یولی (۷۷) قرار داشت و بنام «تقویم مالی عثمان» نامیده شد. سال یولی در حدود ۱۱ روز از سال قمری زیاده است. سالماه این تقویم با سالماه هجری موافقت ندارد. در عصر معاصر مختارپاشا غازی طرح تقویم دیگری که بر اساس سال شمسی قرار دارد افکنده است که از لحاظ دقت شایان توجه میباشد و فقط در هر صد قرن بیشتر از ۲۸/۰ روز خطا نشان نمیدهد. در سال ۱۹۲۶ م. هنگام ریاست جمهوری مصطفی کمال پاشا، دولت ترکیه تقویم قمری مسلمین را رها کرد و تقویم اروپائیان را پذیرفت. در موضوع سالماه ها (۷۸) شرح دستگاه علائمی که بنام «جَمَل» خوانده میشوند و گاه در متون ادبی بکار میروند، مفید است و آن عبارتست از تاریخ گذاری بوسیله حروفی که تشکیل کلمات میدهند و بدین وسیله ارزش عددی آنها حساب میشود. مث در جمله «نجات الخلق من الکفر بمحمد» (محمد دنیا را از کفر نجات داد) چون مقادیر عددی این حروف حساب شود تاریخ ۱۳۳۵ بدست آید (مثال از بیرونی). مأخذ: ۱- Al- Biruni, Chronology of Ancien Nations, ed. et trad. E. Sachau, Londres - ۲ Lacoine, Table de - ۲ concordance de dates des calendriers arabe, copte, gregorien, israelite, ftc, Paris ۱۸۹۱ م. ۱۸۹۰ م. ۲- ۱۸۷۹- ابوالفرج، تاریخ مختصر الدول، چ صالحانی، بیروت ۱۸۹۰ م. ۲- کارا دو (و) (۷۹) (از دایرة المعارف اسلامی ذیل کلمه تاریخ). کارنامه. کارنامه. گزارش. باستان نامه. سرگذشت. ختاه نامه.

خدای نامه. علم شرح و بیان پیش آمدهای گذشته. شرح وقایع و اعمالی که درخور تذکار باشد||. یکی از صنایع بدیعه است که جمله ای در شعر آورده شود که از عدد حروف آن تاریخ یک واقعه معلوم شود. (فرهنگ نظام). ماده تاریخ، کلمه یا جمله ای که از مجموع اعداد حروف آن بحساب جُمَّل عددی بدست آید که مطابق است با عدد سال وقوع واقعه ای: «الخير فيما وقع» که بحساب جمل ۱۱۴۸ مطابق است با سال جلوس نادرشاه، «آثار الملوک و الانبیا» که بحساب جمل ۹۳۰، سال اختتام تألیف حبیب السیر است و یا «خبر از جهانیان» ایضاً تاریخ اختتام همین کتاب است. (۱) - در جمهره (۲:۲۱۶): «و ورخت الکتاب و ارخته، و متی ارخ کتابک و ورخ، یعنی وقتی که نوشت. این گفتار را صاحب جمهره از یونس و ابومالک نقل کرده و گفته است آنان آنرا از عرب شنیده اند. احمد محمد شاکر، محشی المعرب گوید: من در گفتار علما دلیلی بر معرب بودن نیافتم و معلوم نشد که آن از کدام لفظ غیر عربی نقل شده است مگر گفتار شهاب در «شفاء الغلیل» (ص ۵۹) از نهاییه الادراک که کلمه مزبور تعریب «ماه روز» است و همچنانکه شهاب گفته است «تعریبی است غریب» و برای من آشکار است که بعض علماء متقدم این کلمه را از عرب نشنیده و مطالبی که بجز آنان رسیده، بدیشان نرسیده است، در نتیجه گمان کرده اند معرب است بی آن که کلمه مزبور را بریشه معروفی در زبان دیگر رجوع دهند. (حاشیه ص ۸۹ المعرب). (۲) - رجوع به «تاریخ، یکی از صنایع بدیعه» شود. (۳) - Date. Calendrier (فرانسوی) (۴) - Date. Histoire. ere. Chronologie. Calendrier. (۵) - Nabonassar. (۱۰) - ere (Aera) - Calendrier (۸) - (۷). (لاتینی (۹) - (۱۱) - (۱۲) - (۱۳) - (۱۴) - (۱۵) - (۱۶) - (۱۷) - (۱۸) - (۱۹) - (۲۰) - (۲۱) - (۲۲) - (۲۳) - (۲۴) - (۲۵) - (۲۶) - (۲۷) - (۲۸) - (۲۹) - (۳۰) - (۳۱) - (۳۲) - (۳۳) - (۳۴) - (۳۵) - (۳۶) - (۳۷) - (۳۸) - (۳۹) - (۴۰) - (۴۱) - (۴۲) - (۴۳) - (۴۴) - (۴۵) - (۴۶) - (۴۷) - (۴۸) - (۴۹) - (۵۰) - (۵۱) - (۵۲) - (۵۳) - (۵۴) - (۵۵) - (۵۶) - (۵۷) - (۵۸) - (۵۹) - (۶۰) - (۶۱) - (۶۲) - (۶۳) - (۶۴) - (۶۵) - (۶۶) - (۶۷) - (۶۸) - (۶۹) - (۷۰) - (۷۱) - (۷۲) - (۷۳) - (۷۴) - (۷۵) - (۷۶) - (۷۷) - (۷۸) - (۷۹) - (۸۰) - (۸۱) - (۸۲) - (۸۳) - (۸۴) - (۸۵) - (۸۶) - (۸۷) - (۸۸) - (۸۹) - (۹۰) - (۹۱) - (۹۲) - (۹۳) - (۹۴) - (۹۵) - (۹۶) - (۹۷) - (۹۸) - (۹۹) - (۱۰۰) - (۱۰۱) - (۱۰۲) - (۱۰۳) - (۱۰۴) - (۱۰۵) - (۱۰۶) - (۱۰۷) - (۱۰۸) - (۱۰۹) - (۱۱۰) - (۱۱۱) - (۱۱۲) - (۱۱۳) - (۱۱۴) - (۱۱۵) - (۱۱۶) - (۱۱۷) - (۱۱۸) - (۱۱۹) - (۱۲۰) - (۱۲۱) - (۱۲۲) - (۱۲۳) - (۱۲۴) - (۱۲۵) - (۱۲۶) - (۱۲۷) - (۱۲۸) - (۱۲۹) - (۱۳۰) - (۱۳۱) - (۱۳۲) - (۱۳۳) - (۱۳۴) - (۱۳۵) - (۱۳۶) - (۱۳۷) - (۱۳۸) - (۱۳۹) - (۱۴۰) - (۱۴۱) - (۱۴۲) - (۱۴۳) - (۱۴۴) - (۱۴۵) - (۱۴۶) - (۱۴۷) - (۱۴۸) - (۱۴۹) - (۱۵۰) - (۱۵۱) - (۱۵۲) - (۱۵۳) - (۱۵۴) - (۱۵۵) - (۱۵۶) - (۱۵۷) - (۱۵۸) - (۱۵۹) - (۱۶۰) - (۱۶۱) - (۱۶۲) - (۱۶۳) - (۱۶۴) - (۱۶۵) - (۱۶۶) - (۱۶۷) - (۱۶۸) - (۱۶۹) - (۱۷۰) - (۱۷۱) - (۱۷۲) - (۱۷۳) - (۱۷۴) - (۱۷۵) - (۱۷۶) - (۱۷۷) - (۱۷۸) - (۱۷۹) - (۱۸۰) - (۱۸۱) - (۱۸۲) - (۱۸۳) - (۱۸۴) - (۱۸۵) - (۱۸۶) - (۱۸۷) - (۱۸۸) - (۱۸۹) - (۱۹۰) - (۱۹۱) - (۱۹۲) - (۱۹۳) - (۱۹۴) - (۱۹۵) - (۱۹۶) - (۱۹۷) - (۱۹۸) - (۱۹۹) - (۲۰۰) - (۲۰۱) - (۲۰۲) - (۲۰۳) - (۲۰۴) - (۲۰۵) - (۲۰۶) - (۲۰۷) - (۲۰۸) - (۲۰۹) - (۲۱۰) - (۲۱۱) - (۲۱۲) - (۲۱۳) - (۲۱۴) - (۲۱۵) - (۲۱۶) - (۲۱۷) - (۲۱۸) - (۲۱۹) - (۲۲۰) - (۲۲۱) - (۲۲۲) - (۲۲۳) - (۲۲۴) - (۲۲۵) - (۲۲۶) - (۲۲۷) - (۲۲۸) - (۲۲۹) - (۲۳۰) - (۲۳۱) - (۲۳۲) - (۲۳۳) - (۲۳۴) - (۲۳۵) - (۲۳۶) - (۲۳۷) - (۲۳۸) - (۲۳۹) - (۲۴۰) - (۲۴۱) - (۲۴۲) - (۲۴۳) - (۲۴۴) - (۲۴۵) - (۲۴۶) - (۲۴۷) - (۲۴۸) - (۲۴۹) - (۲۵۰) - (۲۵۱) - (۲۵۲) - (۲۵۳) - (۲۵۴) - (۲۵۵) - (۲۵۶) - (۲۵۷) - (۲۵۸) - (۲۵۹) - (۲۶۰) - (۲۶۱) - (۲۶۲) - (۲۶۳) - (۲۶۴) - (۲۶۵) - (۲۶۶) - (۲۶۷) - (۲۶۸) - (۲۶۹) - (۲۷۰) - (۲۷۱) - (۲۷۲) - (۲۷۳) - (۲۷۴) - (۲۷۵) - (۲۷۶) - (۲۷۷) - (۲۷۸) - (۲۷۹) - (۲۸۰) - (۲۸۱) - (۲۸۲) - (۲۸۳) - (۲۸۴) - (۲۸۵) - (۲۸۶) - (۲۸۷) - (۲۸۸) - (۲۸۹) - (۲۹۰) - (۲۹۱) - (۲۹۲) - (۲۹۳) - (۲۹۴) - (۲۹۵) - (۲۹۶) - (۲۹۷) - (۲۹۸) - (۲۹۹) - (۳۰۰) - (۳۰۱) - (۳۰۲) - (۳۰۳) - (۳۰۴) - (۳۰۵) - (۳۰۶) - (۳۰۷) - (۳۰۸) - (۳۰۹) - (۳۱۰) - (۳۱۱) - (۳۱۲) - (۳۱۳) - (۳۱۴) - (۳۱۵) - (۳۱۶) - (۳۱۷) - (۳۱۸) - (۳۱۹) - (۳۲۰) - (۳۲۱) - (۳۲۲) - (۳۲۳) - (۳۲۴) - (۳۲۵) - (۳۲۶) - (۳۲۷) - (۳۲۸) - (۳۲۹) - (۳۳۰) - (۳۳۱) - (۳۳۲) - (۳۳۳) - (۳۳۴) - (۳۳۵) - (۳۳۶) - (۳۳۷) - (۳۳۸) - (۳۳۹) - (۳۴۰) - (۳۴۱) - (۳۴۲) - (۳۴۳) - (۳۴۴) - (۳۴۵) - (۳۴۶) - (۳۴۷) - (۳۴۸) - (۳۴۹) - (۳۵۰) - (۳۵۱) - (۳۵۲) - (۳۵۳) - (۳۵۴) - (۳۵۵) - (۳۵۶) - (۳۵۷) - (۳۵۸) - (۳۵۹) - (۳۶۰) - (۳۶۱) - (۳۶۲) - (۳۶۳) - (۳۶۴) - (۳۶۵) - (۳۶۶) - (۳۶۷) - (۳۶۸) - (۳۶۹) - (۳۷۰) - (۳۷۱) - (۳۷۲) - (۳۷۳) - (۳۷۴) - (۳۷۵) - (۳۷۶) - (۳۷۷) - (۳۷۸) - (۳۷۹) - (۳۸۰) - (۳۸۱) - (۳۸۲) - (۳۸۳) - (۳۸۴) - (۳۸۵) - (۳۸۶) - (۳۸۷) - (۳۸۸) - (۳۸۹) - (۳۹۰) - (۳۹۱) - (۳۹۲) - (۳۹۳) - (۳۹۴) - (۳۹۵) - (۳۹۶) - (۳۹۷) - (۳۹۸) - (۳۹۹) - (۴۰۰) - (۴۰۱) - (۴۰۲) - (۴۰۳) - (۴۰۴) - (۴۰۵) - (۴۰۶) - (۴۰۷) - (۴۰۸) - (۴۰۹) - (۴۱۰) - (۴۱۱) - (۴۱۲) - (۴۱۳) - (۴۱۴) - (۴۱۵) - (۴۱۶) - (۴۱۷) - (۴۱۸) - (۴۱۹) - (۴۲۰) - (۴۲۱) - (۴۲۲) - (۴۲۳) - (۴۲۴) - (۴۲۵) - (۴۲۶) - (۴۲۷) - (۴۲۸) - (۴۲۹) - (۴۳۰) - (۴۳۱) - (۴۳۲) - (۴۳۳) - (۴۳۴) - (۴۳۵) - (۴۳۶) - (۴۳۷) - (۴۳۸) - (۴۳۹) - (۴۴۰) - (۴۴۱) - (۴۴۲) - (۴۴۳) - (۴۴۴) - (۴۴۵) - (۴۴۶) - (۴۴۷) - (۴۴۸) - (۴۴۹) - (۴۵۰) - (۴۵۱) - (۴۵۲) - (۴۵۳) - (۴۵۴) - (۴۵۵) - (۴۵۶) - (۴۵۷) - (۴۵۸) - (۴۵۹) - (۴۶۰) - (۴۶۱) - (۴۶۲) - (۴۶۳) - (۴۶۴) - (۴۶۵) - (۴۶۶) - (۴۶۷) - (۴۶۸) - (۴۶۹) - (۴۷۰) - (۴۷۱) - (۴۷۲) - (۴۷۳) - (۴۷۴) - (۴۷۵) - (۴۷۶) - (۴۷۷) - (۴۷۸) - (۴۷۹) - (۴۸۰) - (۴۸۱) - (۴۸۲) - (۴۸۳) - (۴۸۴) - (۴۸۵) - (۴۸۶) - (۴۸۷) - (۴۸۸) - (۴۸۹) - (۴۹۰) - (۴۹۱) - (۴۹۲) - (۴۹۳) - (۴۹۴) - (۴۹۵) - (۴۹۶) - (۴۹۷) - (۴۹۸) - (۴۹۹) - (۵۰۰) - (۵۰۱) - (۵۰۲) - (۵۰۳) - (۵۰۴) - (۵۰۵) - (۵۰۶) - (۵۰۷) - (۵۰۸) - (۵۰۹) - (۵۱۰) - (۵۱۱) - (۵۱۲) - (۵۱۳) - (۵۱۴) - (۵۱۵) - (۵۱۶) - (۵۱۷) - (۵۱۸) - (۵۱۹) - (۵۲۰) - (۵۲۱) - (۵۲۲) - (۵۲۳) - (۵۲۴) - (۵۲۵) - (۵۲۶) - (۵۲۷) - (۵۲۸) - (۵۲۹) - (۵۳۰) - (۵۳۱) - (۵۳۲) - (۵۳۳) - (۵۳۴) - (۵۳۵) - (۵۳۶) - (۵۳۷) - (۵۳۸) - (۵۳۹) - (۵۴۰) - (۵۴۱) - (۵۴۲) - (۵۴۳) - (۵۴۴) - (۵۴۵) - (۵۴۶) - (۵۴۷) - (۵۴۸) - (۵۴۹) - (۵۵۰) - (۵۵۱) - (۵۵۲) - (۵۵۳) - (۵۵۴) - (۵۵۵) - (۵۵۶) - (۵۵۷) - (۵۵۸) - (۵۵۹) - (۵۶۰) - (۵۶۱) - (۵۶۲) - (۵۶۳) - (۵۶۴) - (۵۶۵) - (۵۶۶) - (۵۶۷) - (۵۶۸) - (۵۶۹) - (۵۷۰) - (۵۷۱) - (۵۷۲) - (۵۷۳) - (۵۷۴) - (۵۷۵) - (۵۷۶) - (۵۷۷) - (۵۷۸) - (۵۷۹) - (۵۸۰) - (۵۸۱) - (۵۸۲) - (۵۸۳) - (۵۸۴) - (۵۸۵) - (۵۸۶) - (۵۸۷) - (۵۸۸) - (۵۸۹) - (۵۹۰) - (۵۹۱) - (۵۹۲) - (۵۹۳) - (۵۹۴) - (۵۹۵) - (۵۹۶) - (۵۹۷) - (۵۹۸) - (۵۹۹) - (۶۰۰) - (۶۰۱) - (۶۰۲) - (۶۰۳) - (۶۰۴) - (۶۰۵) - (۶۰۶) - (۶۰۷) - (۶۰۸) - (۶۰۹) - (۶۱۰) - (۶۱۱) - (۶۱۲) - (۶۱۳) - (۶۱۴) - (۶۱۵) - (۶۱۶) - (۶۱۷) - (۶۱۸) - (۶۱۹) - (۶۲۰) - (۶۲۱) - (۶۲۲) - (۶۲۳) - (۶۲۴) - (۶۲۵) - (۶۲۶) - (۶۲۷) - (۶۲۸) - (۶۲۹) - (۶۳۰) - (۶۳۱) - (۶۳۲) - (۶۳۳) - (۶۳۴) - (۶۳۵) - (۶۳۶) - (۶۳۷) - (۶۳۸) - (۶۳۹) - (۶۴۰) - (۶۴۱) - (۶۴۲) - (۶۴۳) - (۶۴۴) - (۶۴۵) - (۶۴۶) - (۶۴۷) - (۶۴۸) - (۶۴۹) - (۶۵۰) - (۶۵۱) - (۶۵۲) - (۶۵۳) - (۶۵۴) - (۶۵۵) - (۶۵۶) - (۶۵۷) - (۶۵۸) - (۶۵۹) - (۶۶۰) - (۶۶۱) - (۶۶۲) - (۶۶۳) - (۶۶۴) - (۶۶۵) - (۶۶۶) - (۶۶۷) - (۶۶۸) - (۶۶۹) - (۶۷۰) - (۶۷۱) - (۶۷۲) - (۶۷۳) - (۶۷۴) - (۶۷۵) - (۶۷۶) - (۶۷۷) - (۶۷۸) - (۶۷۹) - (۶۸۰) - (۶۸۱) - (۶۸۲) - (۶۸۳) - (۶۸۴) - (۶۸۵) - (۶۸۶) - (۶۸۷) - (۶۸۸) - (۶۸۹) - (۶۹۰) - (۶۹۱) - (۶۹۲) - (۶۹۳) - (۶۹۴) - (۶۹۵) - (۶۹۶) - (۶۹۷) - (۶۹۸) - (۶۹۹) - (۷۰۰) - (۷۰۱) - (۷۰۲) - (۷۰۳) - (۷۰۴) - (۷۰۵) - (۷۰۶) - (۷۰۷) - (۷۰۸) - (۷۰۹) - (۷۱۰) - (۷۱۱) - (۷۱۲) - (۷۱۳) - (۷۱۴) - (۷۱۵) - (۷۱۶) - (۷۱۷) - (۷۱۸) - (۷۱۹) - (۷۲۰) - (۷۲۱) - (۷۲۲) - (۷۲۳) - (۷۲۴) - (۷۲۵) - (۷۲۶) - (۷۲۷) - (۷۲۸) - (۷۲۹) - (۷۳۰) - (۷۳۱) - (۷۳۲) - (۷۳۳) - (۷۳۴) - (۷۳۵) - (۷۳۶) - (۷۳۷) - (۷۳۸) - (۷۳۹) - (۷۴۰) - (۷۴۱) - (۷۴۲) - (۷۴۳) - (۷۴۴) - (۷۴۵) - (۷۴۶) - (۷۴۷) - (۷۴۸) - (۷۴۹) - (۷۵۰) - (۷۵۱) - (۷۵۲) - (۷۵۳) - (۷۵۴) - (۷۵۵) - (۷۵۶) - (۷۵۷) - (۷۵۸) - (۷۵۹) - (۷۶۰) - (۷۶۱) - (۷۶۲) - (۷۶۳) - (۷۶۴) - (۷۶۵) - (۷۶۶) - (۷۶۷) - (۷۶۸) - (۷۶۹) - (۷۷۰) - (۷۷۱) - (۷۷۲) - (۷۷۳) - (۷۷۴) - (۷۷۵) - (۷۷۶) - (۷۷۷) - (۷۷۸) - (۷۷۹) - (۷۸۰) - (۷۸۱) - (۷۸۲) - (۷۸۳) - (۷۸۴) - (۷۸۵) - (۷۸۶) - (۷۸۷) - (۷۸۸) - (۷۸۹) - (۷۹۰) - (۷۹۱) - (۷۹۲) - (۷۹۳) - (۷۹۴) - (۷۹۵) - (۷۹۶) - (۷۹۷) - (۷۹۸) - (۷۹۹) - (۸۰۰) - (۸۰۱) - (۸۰۲) - (۸۰۳) - (۸۰۴) - (۸۰۵) - (۸۰۶) - (۸۰۷) - (۸۰۸) - (۸۰۹) - (۸۱۰) - (۸۱۱) - (۸۱۲) - (۸۱۳) - (۸۱۴) - (۸۱۵) - (۸۱۶) - (۸۱۷) - (۸۱۸) - (۸۱۹) - (۸۲۰) - (۸۲۱) - (۸۲۲) - (۸۲۳) - (۸۲۴) - (۸۲۵) - (۸۲۶) - (۸۲۷) - (۸۲۸) - (۸۲۹) - (۸۳۰) - (۸۳۱) - (۸۳۲) - (۸۳۳) - (۸۳۴) - (۸۳۵) - (۸۳۶) - (۸۳۷) - (۸۳۸) - (۸۳۹) - (۸۴۰) - (۸۴۱) - (۸۴۲) - (۸۴۳) - (۸۴۴) - (۸۴۵) - (۸۴۶) - (۸۴۷) - (۸۴۸) - (۸۴۹) - (۸۵۰) - (۸۵۱) - (۸۵۲) - (۸۵۳) - (۸۵۴) - (۸۵۵) - (۸۵۶) - (۸۵۷) - (۸۵۸) - (۸۵۹) - (۸۶۰) - (۸۶۱) - (۸۶۲) - (۸۶۳) - (۸۶۴) - (۸۶۵) - (۸۶۶) - (۸۶۷) - (۸۶۸) - (۸۶۹) - (۸۷۰) - (۸۷۱) - (۸۷۲) - (۸۷۳) - (۸۷۴) - (۸۷۵) - (۸۷۶) - (۸۷۷) - (۸۷۸) - (۸۷۹) - (۸۸۰) - (۸۸۱) - (۸۸۲) - (۸۸۳) - (۸۸۴) - (۸۸۵) - (۸۸۶) - (۸۸۷) - (۸۸۸) - (۸۸۹) - (۸۹۰) - (۸۹۱) - (۸۹۲) - (۸۹۳) - (۸۹۴) - (۸۹۵) - (۸۹۶) - (۸۹۷) - (۸۹۸) - (۸۹۹) - (۹۰۰) - (۹۰۱) - (۹۰۲) - (۹۰۳) - (۹۰۴) - (۹۰۵) - (۹۰۶) - (۹۰۷) - (۹۰۸) - (۹۰۹) - (۹۱۰) - (۹۱۱) - (۹۱۲) - (۹۱۳) - (۹۱۴) - (۹۱۵) - (۹۱۶) - (۹۱۷) - (۹۱۸) - (۹۱۹) - (۹۲۰) - (۹۲۱) - (۹۲۲) - (۹۲۳) - (۹۲۴) - (۹۲۵) - (۹۲۶) - (۹۲۷) - (۹۲۸) - (۹۲۹) - (۹۳۰) - (۹۳۱) - (۹۳۲) - (۹۳۳) - (۹۳۴) - (۹۳۵) - (۹۳۶) - (۹۳۷) - (۹۳۸) - (۹۳۹) - (۹۴۰) - (۹۴۱) - (۹۴۲) - (۹۴۳) - (۹۴۴) - (۹۴۵) - (۹۴۶) - (۹۴۷) - (۹۴۸) - (۹۴۹) - (۹۵۰) - (۹۵۱) - (۹۵۲) - (۹۵۳) - (۹۵۴) - (۹۵۵) - (۹۵۶) - (۹۵۷) - (۹۵۸) - (۹۵۹) - (۹۶۰) - (۹۶۱) - (۹۶۲) - (۹۶۳) - (۹۶۴) - (۹۶۵) - (۹۶۶) - (۹۶۷) - (۹۶۸) - (۹۶۹) - (۹۷۰) - (۹۷۱) - (۹۷۲) - (۹۷۳) - (۹۷۴) - (۹۷۵) - (۹۷۶) - (۹۷۷) - (۹۷۸) - (۹۷۹) - (۹۸۰) - (۹۸۱) - (۹۸۲) - (۹۸۳) - (۹۸۴) - (۹۸۵) - (۹۸۶) - (۹۸۷) - (۹۸۸) - (۹۸۹) - (۹۹۰) - (۹۹۱) - (۹۹۲) - (۹۹۳) - (۹۹۴) - (۹۹۵) - (۹۹۶) - (۹۹۷) - (۹۹۸) - (۹۹۹) - (۱۰۰۰) - (۱۰۰۱) - (۱۰۰۲) - (۱۰۰۳) - (۱۰۰۴) - (۱۰۰۵) - (۱۰۰۶) - (۱۰۰۷) - (۱۰۰۸) - (۱۰۰۹) - (۱۰۱۰) - (۱۰۱۱) - (۱۰۱۲) - (۱۰۱۳) - (۱۰۱۴) - (۱۰۱۵) - (۱۰۱۶) - (۱۰۱۷) - (۱۰۱۸) - (۱۰۱۹) - (۱۰۲۰) - (۱۰۲۱) - (۱۰۲۲) - (۱۰۲۳) - (۱۰۲۴) - (۱۰۲۵) - (۱۰۲۶) - (۱۰۲۷) - (۱۰۲۸) - (۱۰۲۹) - (۱۰۳۰) - (۱۰۳۱) - (۱۰۳۲) - (۱۰۳۳) - (۱۰۳۴) - (۱۰۳۵) - (۱۰۳۶) - (۱۰۳۷) - (۱۰۳۸) - (۱۰۳۹) - (۱۰۴۰) - (۱۰۴۱) - (۱۰۴۲) - (۱۰۴۳) - (۱۰۴۴) - (۱۰۴۵) - (۱۰۴۶) - (۱۰۴۷) - (۱۰۴۸) - (۱۰۴۹) - (۱۰۵۰) - (۱۰۵۱) - (۱۰۵۲) - (۱۰۵۳) - (۱۰۵۴) - (۱۰۵۵) - (۱۰۵۶) - (۱۰۵۷) - (۱۰۵۸) - (۱۰۵۹) - (۱۰۶۰) - (۱۰۶۱) - (۱۰۶۲) - (۱۰۶۳) - (۱۰۶۴) - (۱۰۶۵) - (۱۰۶۶) - (۱۰۶۷) - (۱۰۶۸) - (۱۰۶۹) - (۱۰۷۰) - (۱۰۷۱) - (۱۰۷۲) - (۱۰۷۳) - (۱۰۷۴) - (۱۰۷۵) - (۱۰۷۶) - (۱۰۷۷) - (۱۰۷۸) - (۱۰۷۹) - (۱۰۸۰) - (۱۰۸۱) - (۱۰۸۲) - (۱۰۸۳) - (۱۰۸۴) - (۱۰۸۵) - (۱۰۸۶) - (۱۰۸۷) - (۱۰۸۸) - (۱۰۸۹) - (۱۰۹۰) - (۱۰۹۱) - (۱۰۹۲) - (۱۰۹۳) - (۱۰۹۴) - (۱۰۹۵) - (۱۰۹۶) - (۱۰۹۷) - (۱۰۹۸) - (۱۰۹۹) - (۱۱۰۰) - (۱۱۰۱) - (۱۱۰۲) - (۱۱۰۳) - (۱۱۰۴) - (۱۱۰۵) - (۱۱۰۶) - (۱۱۰۷) - (۱۱۰۸) - (۱۱۰۹) - (۱۱۱۰) - (۱۱۱۱) - (۱۱۱۲) - (۱۱۱۳) - (۱۱۱۴) - (۱۱۱۵) - (۱۱۱۶) - (۱۱۱۷) - (۱۱۱۸) - (۱۱۱۹) - (۱۱۲۰) - (۱۱۲۱) - (۱۱۲۲) - (۱۱۲۳) - (۱۱۲۴) - (۱۱۲۵) - (۱۱۲۶) - (۱۱۲۷) - (۱۱۲۸) - (۱۱۲۹) - (۱۱۳۰) - (۱۱۳۱) - (۱۱۳۲) - (۱۱۳۳) - (۱۱۳۴) - (۱۱۳۵) - (۱۱۳۶) - (۱۱۳۷) - (۱۱۳۸) - (۱۱۳۹) - (۱۱۴۰) - (۱۱۴۱) - (۱۱۴۲) - (۱۱۴۳) - (۱۱۴۴) - (۱۱۴۵) - (۱۱۴۶) - (۱۱۴۷) - (۱۱۴۸) - (۱۱۴۹) - (۱۱۵۰) - (۱۱۵۱) - (۱۱۵۲) - (۱۱۵۳) - (۱۱۵۴) - (۱۱۵۵) - (۱۱۵۶) - (۱۱۵۷) - (۱۱۵۸) - (۱۱۵۹) - (۱۱۶۰) - (۱۱۶۱) - (۱۱۶۲) - (۱۱۶۳) - (۱۱۶۴) - (۱۱۶۵) - (۱۱۶۶) - (۱۱۶۷) - (۱۱۶۸) - (۱۱۶۹) - (۱۱۷۰) - (۱۱۷۱) - (۱۱۷۲) - (۱۱۷۳) - (۱۱۷۴) - (۱۱۷۵) - (۱۱۷۶) - (۱۱۷۷) - (۱۱۷۸) - (۱۱۷۹) - (۱۱۸۰) - (۱۱۸۱) - (۱۱۸۲) - (۱۱۸۳) - (۱۱۸۴) - (۱۱۸۵) - (۱۱۸۶) - (۱۱۸۷) - (۱۱۸۸) - (۱۱۸۹) - (۱۱۹۰) - (۱۱۹۱) - (۱۱۹۲) - (۱۱۹۳) - (۱۱۹۴) - (۱۱۹۵) - (۱۱۹۶) - (۱۱۹۷) - (۱۱۹۸) - (۱۱۹۹) - (۱۲۰۰) - (۱۲۰۱) - (۱۲۰۲) - (۱۲۰۳) - (۱۲۰۴) - (۱۲۰۵) - (۱۲۰۶) - (۱۲۰۷) - (۱۲۰۸) - (۱۲۰۹) - (۱۲۱۰) - (۱۲۱۱) - (۱۲۱۲) - (۱۲۱۳) - (۱۲۱۴) - (۱۲۱۵) - (۱۲۱۶) - (۱۲۱۷) - (۱۲۱۸) - (۱۲۱۹) - (۱۲۲۰) - (۱۲۲۱) - (۱۲۲۲) - (۱۲۲۳) - (۱۲۲۴) - (۱۲۲۵) - (۱۲۲۶) - (۱۲۲۷) - (۱۲۲۸) - (۱۲۲۹) - (۱۲۳۰) - (۱۲۳۱) - (۱۲۳۲) - (۱۲۳۳) - (۱۲۳۴) - (۱۲۳۵) - (۱۲۳۶) - (۱۲۳۷) - (۱۲۳۸) - (۱۲۳۹) - (۱۲۴۰) - (۱۲۴۱) - (۱۲۴۲) - (۱۲۴۳) - (۱۲۴۴) - (۱۲۴۵) - (۱۲۴۶) - (۱۲۴۷) - (۱۲۴۸) - (۱۲۴۹) - (۱۲۵۰) - (۱۲۵۱) - (۱۲۵۲) - (۱۲۵۳) - (۱۲۵۴) - (۱۲۵۵) - (۱۲۵۶) - (۱۲۵۷) - (۱۲۵۸) - (۱۲۵۹) - (۱۲۶۰) - (۱۲۶۱) - (۱۲۶۲) - (۱۲۶۳) - (۱۲۶۴) - (۱۲۶۵) - (۱۲۶۶) - (۱۲۶۷) - (

ماللهند می گوید که در کتاب بشن دهرم از مارکندیو نقل شده که پچن از او پرسید عمر براهم چه قدر است، او در پاسخ گفت که کلپ روز براهم است و هم چنین کلپ شب براهم است و هر هفتصدویست کلپ یک سال برهمن است و تاکنون صد سال از عمر براهم میگذرد. اکنون که دانستیم مراد از ایام سال است نه روز معمولی، باید دید ارجهر و ارکند کیستند. ابوریحان در کتاب هند می گوید که کوبت کال قومی شریر بودند و هندیان به انقراض ایشان تاریخ گذاشتند و بلب آخرین مردی از ایشان بود و تاریخ آنها ۲۴۱ سال از شککال کمتر است و تاریخ منجمین ۵۸۷ سال متأخر از شککال است و زیج کندکاتک که معروف به ارکند است بر این تاریخ مبتنی است، و تفصیل این قسمت ها را باید در کتاب هند دید... اما ارجهر استاد ابوریحان در ص ۲۱۱ کتاب مذکور میگوید که این کلمه ارجهبد بوده و هندیان این دال را طوری تلفظ میکنند که میان دال و را باشد و بدین جهت ارجهر گفته شده که تبدیل دال به راء است و سپس تصحیفات دیگری در این کلمه واقع شده، و ابوریحان میگوید اگر ما این لفظ را با تصحیفاتی که در آن شده بهندی ها بگوئیم ایشان نخواهند فهمید معنای آن چیست. (۲۸) - یعنی نمیشود که هم برهان آورد عالم حادث است و هم برهان آورد عالم قدیم است، پس اگر ما برهان آوردیم عالم حادث است بطور مسلم قَدَم آن از میانه میروود و پوشیده نماند اگر هم دلیل درست باشد اختصاص بعالم مادی خواهد داشت که حرکت و زمان در آن است و بعالم مجردات که بری از حرکت و زمان هستند ربطی نخواهد داشت. (۲۹) - ارسطو که پیشوای مشائین است از برای آفرینش جهان آغازی قائل نبود و بعقیده ابن رشد و اروپائیا بکلی ماده را آفریده نمیدانسته ولی ابن سینا و فارابی که بزرگترین مشائین اسلام هستند برای اینکه فلسفه ارسطو با قول آفرینش جهان که عقیده اهل مذاهب است توافق یابد ماده را مخلوق و آفریده ابداعی دانسته اند، یعنی از عدم بوجود آمدن و آفریده شدن مسلم است اما در زمان خلق نشده و عالم اعم از مجرد و مادی از بامداد ازل که خدا بود وجود داشته و چون ازلی است تا شامگاه ابد نیز وجود خواهد داشت، و این دو متفلسف اسلامی می گویند که وجود جهان از وجود آفریدگار جهان انفکاک و جدائی ندارد چنانکه هستی سایه از هستی چراغ انفکاک ندارد و تنها ذهن آدمی دارای این نیروست که میتواند در ذهن هستی خدا را از هستی عالم انفکاک دهد ولی در خارج این انفکاک صحیح نیست پس در نتیجه زمان و حرکت که دو طفل ماده اند هیچگاه مانند خود ماده معدوم نبوده اند و تنها چیزی که بر اینها مقدم است ذات خداوند است و بس و عدم کیست و چیست که بر حرکت و زمان پیشی گیرد؟ این است که ابن سینا در فصل نهم سماع طبیعی میگوید «فصل یازدهم در اینکه جز ذات باریتعالی چیزی بر حرکت و زمان مقدم نیست و آنها بذات خود اول ندارند». (ترجمه سماع طبیعی). متکلمین که میخواستند عقیده دینی خود را بکرسی بنشانند و ثابت کنند که عالم در زمان آفریده شده و عدم بر حرکت و زمان سابق است قیاس هائی ترتیب دادند و این قیاس ها را ابن سینا علاوه بر اینکه در شفا در فصل هشتم سماع طبیعی در فصلی که آغاز این عبارت است میگوید «فصل هشتم در اینکه ممکن نیست جسمی یا مقداری یا عدد صاحب ترتیبی نامتناهی باشد و ممکن نیست جسم نامتناهی بکلیتش یا بجزئیتش حرکت کند»، رساله ای جداگانه در این موضوع نوشته که مطالب شفا را حاوی است... و در این رساله اینطور دلائل اهل کلام را نقل می کند که تمام قیاسهائی که برای اثبات مدعای خود آورده اند در یک مقدمه مشترک است، سپس با یکدیگر افتراق می جویند و مقدمه مشترک اینست که اگر زمان گذشته را آغازی نباشد لازم می آید که همه افراد اموری که از قوه ای بفعل آمده اند لانهایت باشد و بر این مقدمه مشترک مقدمات دیگری از این قبیل می افزایند که کبرای قیاس است (اشخاص امور متتالی همه از قوه بفعل آمده اند) و از رویهمرفته قیاس این قضیه شرطی را که بدین صورت است نتیجه میگیرند «اگر ماضی را اول و آغازی نباشد لازم می آید لانهایت از قوه ای بفعل آمده باشد» و پس از استنتاج این نتیجه یک قیاس استثنائی دیگر که نقیض تالی در آن استثناء شده تشکیل میدهند بدین صورت «ممکن نیست چیزی از لانهایت از قوه بفعل بیرون آید» و از نقیض تالی نقیض مقدم را نتیجه میگیرند بدین طور که «ماضی و گذشته را آغازی هست». ابن سینا میگوید اشکال من در صغرای قیاس این است که لفظ کل دو قسم است یکی کل افرادی و یکی کل مجموعی و اهل کلام این دو را بهم اشتباه کرده اند و کل افرادی را بجای کل مجموعی

نشانه اند. کل افرادی آنست که حکم بر هر یک از افراد باشد نه بر کل، مانند اینکه شما میگوئید همه افراد بشر غذا می خورند یعنی یک یک افراد غذا میخورند و کل (همه) در این قضیه انحلال بهر یک هر یک یافته اما خود کلیت که وصف مجموع باشد قطع نظر از افراد دارای حکمی نیست. کل مجموعی آن است که حکم بوصف مجموعی تعلق گرفته باشد و هر فردی از افراد آن کل نتواند حکمی را که بکل حمل شده است اجرا نماید، مانند این قضیه «همه لشکر قلعه ای را گشودند» یعنی همه لشکر دست بدست دادند و بکمک هم قلعه را گرفتند بقسمی که اگر یک یک بودند این قدرت را نداشتند. پس اینکه متکلمین گویند همه افراد گذشته از قوه بفعل آمدند یعنی هر یک هر یک افراد مثلاً فلان خسوف مقدر در عهد یزدگرد و یا فلان کسوف در عهد تالس و یا فلان درخت خانه انوشیروان از قوه بفعل آمد و از میان رفت و اکنون موجود نیست و چون اکنون هر یک این افراد موجود خارجی نیستند و ذهن ما میباید که آنها را تصور کرده، پس در قضیهء موجهه ای که شما تشکیل داده اید و گفته اید همه افراد از قوه بفعل آمده اند موضوعش وجود خارجی ندارد. باآنکه برحسب قواعد منطق از وجود خارجی موضوع در قضیهء موجهه ناگزیریم، مث وقتی که میگوئید زید ثروتمند است یعنی زید موجود در خارج و اگر وجود ذهنی کفایت میکرد صحیح بود که بگوئیم که قارون ثروتمند است بدلیل اینکه ما وجود او را در ذهن خود تصور کرده ایم با آنکه چنین گفته درست و واقع نیست. و در ترجمهء سماع طبیعی این عبارت است «فرض کردیم که خدا آن حرکات را خلق کرد چون اکنون را بنظر بگیریم موجود نیستند بلکه معدوم اند». و باز در ترجمهء فصل نهم دیده میشود «سزاوار این است که در گذشته و آینده گفتگو از مجموع نکنند زیرا که مجموع نه در گذشته وجود دارد و نه در آینده»، اینست که بعینه همین مضامین را در فصل نهم مقالهء سوم سماع طبیعی شفا میگوید. در ص ۲۰۱ ترجمهء این کتاب در سطر ششم «و اگر کسی عذر بیاورد که گذشته بوجود آمده است بنابراین محال است که نامتناهی باشد ولی مستقبل بوجود نیامده است جواب گوئیم این عذر مقبول نیست زیرا که ما مسلم نداریم که گذشته بطور مجموع بوجود آمده باشد بلکه امور گذشته یکی یکی بوجود آمده است و حکم بر هر یک غیر از حکم بر مجموع گذشته است. پس لازم نیست که هر حقیقتی که یک یک از افراد و اشخاص آن از قوه بفعل آمده باشند کل و همه آن بفعل آمده باشد پس چون صغرای قیاس غلط شد تمام قیاس غلط است. و اهل کلام جز این دلیل دلیلی دیگری هم ندارند مثل اینکه میگویند هر یک فردی از افراد حادث است و مجموع حوادث قدیم نیست و پوشیده نیست که این مجموع و کل ما خود در این قضیه باز همان اشتباه است که کل افرادی را جای کل مجموعی قرار داده اند و لازم نیست که با حادث بودن هر فردی از حرکات همه حرکت ها حادث زمانی باشند. (۳۰) - این همان شخصی است که مردم وقتی می خواهند از زمان دوری گفتگو کنند میگویند در عهد دقیانوس، و این لفظ مخفف دقلیانوس است (اشتباه است، دقیانوس «دِسْتُوس» است که اصحاب کهف را بزمان او نسبت کنند. یادداشت مؤلف). (۳۱) - بدیهی است که روایت شعبی از روایت میمون بن مهران درست تر است زیرا لغت عرب با همه آن وسعت چگونگی میشود که برای تاریخ که هر روزی مردم به آن احتیاج دارند واژهء خاص نداشته باشد و چون میمون بن مهران ایرانی بود و نام او گواهی میدهد تصور می کنیم که تعصب بخرج داده (معلوم نیست که قول شعبی چه قسمت از قول میمون بن مهران را نقض می کند تا نسبت تعصب به میمون بدهیم. یادداشت مؤلف). (۳۲) - یعنی عید نوروز بهمان عهدی که اردشیر آنرا وضع کرده بود برگشت و تو این عید را بحالت نخستین خود برگرداندی با آنکه نوروز پیوسته سرگردان بود و وضع ثابتی نداشت و در این روز گشایش خراج را آغاز نمودی و برعایا در این کار بسیار موافقت و مرافقت شده و وظیفهء آنان به سپاسگزاری و ثناخوانی برای تو است و وظیفهء تو عدل و داد در آنان است. (۳۳) - برخی از علمای تاریخ ادبیات عرب همه این ایام را در یک کتاب جمع کرده اند و بنام ایام العرب مشهور است، بدین جهت ما تفصیل این تواریخ را بعهده آن کتابها گذاشتیم. (۳۴) - یعنی من در عام الفجار حاضر شدم و تیرهائی را که بسوی ما پرتاب میشد برای عموهای خود جمع می نمودم. (فرانسوی) (۳۵) -

Histoire . (فرانسوی) (۳۶) - Recit . (فرانسوی) (۳۷) - Goldschmidt. - (۳۹) - Haeckel. - (۳۸) - Suite d'actions

Histoire des – Mortillet. (۴۱) – Histoire provinciale ou locale (۴۰). (فرانسوی). (فرانسوی) (۴۲) – institutions (فرانسوی) (۴۳) – Histoire militaire (فرانسوی) (۴۴) – Histoire diplomatique (فرانسوی) (۴۵) – Bibliographie (فرانسوی) (۴۶) – Paleographie (فرانسوی) (۴۷) – epigraphie (فرانسوی) (۴۸) – Numismatique (فرانسوی) (۴۹) – Sigillographie (فرانسوی) (۵۰) – Diplomatie (فرانسوی) (۵۱) – Chronologie (فرانسوی) (۵۲) – Archeologie (فرانسوی) (۵۳) – Philosophie de l'histoire (فرانسوی) (۵۴) – Histoire (فرانسوی) (۵۵) – Annales (فرانسوی) (۵۶) – Chronique (فرانسوی) (۵۷) – Computation. (۵۸) – Date. (۵۹) – Bar Hebraeus. (۶۰) – Seth. (۶۱) – La Torah des Septantes. (۶۲) – Ptolemee. (۶۳) – L'ere du Deluge. (۶۴) – L'ere de Nabonassar (le premier Bukhtnassar). (۶۵) – Callipe (۶۷) – Almageste. نام منجم آنتی که دستگاه دوره قمری ۷۳ ساله را برای تصحیح دوره متون Meton وضع کرد. (۶۸) – Theon d'Alexandrie (۶۹) – Philippe Aridee. رجوع به ثاون اسکندرانی شود. (۷۰) – Seleucides. (۷۱) – Seleucus Nicator. (۷۲) – Auguste. (۷۳) – Antonin. (۷۴) – Diocletien. (۷۵) – des Martyrs این نام گذاری از آن جهت است که «دیوکلسین» امپراتور روم، آزار و شکنجه‌های بسیار نسبت به مسیحیان روا میداشت. (۷۶) – B. Carra de – Au sujet des dates. (۷۹) – Calendrier Julien. (۷۸) – Vaux. تاریخات. (ع ۱) ج تاریخ برخلاف قیاس: در آن هنگام از نویسندگان تاریخات و تحویلات و نویسندگان احیاز و ایغارات و... بسیار و بیحد بوده اند. (تاریخ قم ص ۱۶۱).

تاریخ ادیان.

[خ اد] (ترکیب اضافی، مرکب) تاریخی که از دین‌ها و آئین‌های مختلف بحث کند. رجوع بتاریخ مذاهب شود.

تاریخ اردشیری.

[خ اد] (ترکیب وصفی، مرکب) تقی زاده در گاه شماری آرد: ... در نقاشی هائی که اخیراً در دیوارهای کنشت دورا (بر ساحل فرات و پنج فرسخی دیرزور) پیدا شده و عمل نقاشان ایرانیست، از اواسط قرن سوم مسیحی در ضمن رقم که استادان ایرانی تاریخ کار خود را ثبت کرده اند ماه تیر و ماه امردات و ماه شتور و ماه مهر از سال ۲۴ و ماه فرورتین از سال ۲۵ و همچنین روچ رشن (یعنی روز رشن یا روز ۱۸ ماه) ثبت شده و مقصود از سال ۲۴ و ۲۵ تاریخ اردشیری است که مبدأ آن از جلوس یا فتح اول اردشیر بابکان بوده است و در کتب عربی نیز به آن اشاره شده است... (گاه شماری ص ۵). رجوع بحاشیه ۶۸ صص ۳۳ – ۳۴ گاه شماری شود.

تاریخ اسکندری.

[خ اک د] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ منسوب به اسکندر. مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ماده تاریخ آرد: ... و از آنجمله تاریخ الروم است که بتاریخ اسکندری نیز نامیده میشود و مبدأ آن روز دوشنبه دوازدهمین سال شمسی پس از وفات اسکندر ذی القرنین بن فیلفوس الرومی است که بر هفت اقلیم استیلا یافته بود و نیز گویند که این مبدأ از سال ششم جلوس وی شروع شده است و عده ای گویند که این مبدأ از ابتداء سلطنت «سولوقس» است و این کسی است که به بنای انطاکیه فرمان داد و کشورهای شام و عراق و قسمتی از چین و هند را مالک شد، و بعد از وی این تاریخ را به اسکندر نسبت داده اند که تاکنون بنام

اسکندر شهرت دارد. و گویند این تاریخ ۳۴۰۷۰۰ روز مقدم بر تاریخ هجری است. کوشیار در زیج جامع خود ذکر میکند که این تاریخ، تاریخ سریانیان است و بین تاریخ سریانی و تاریخ روم اختلافی نیست مگر در اسامی ماهها. در ابتداء ماه های سال چه در نزد رومیان از کانون دوم به ترتیب بنام رومی است و اسامی ماهها بزبان سریانی بترتیب عبارتست از: تشرین اول، تشرین آخر، کانون اول، کانون آخر، شباط، آذار، نيسان، ایار، حزیران، تموز، آب، ایلول. و مشهور است که این اسامی بزبان رومی است. و مبدأ سال آنان اول تشرین اول است و زمانش نزدیک به هنگامی است که خورشید در اواسط میزان با کمی تقدیم و تأخیر قرار گیرد و کسری سال شمسی را یک ربع تمام بدون کم و زیاد می‌گرفتند، چهار ماه آن یعنی تشرین آخر و نيسان و حزیران و ایلول سی روزی و شباط بیست و هشت روزی و باقی سی روزی است. در هر چهار سال یک روز کیسه را در آخر شباط افزایند که آن وقت ۲۹ روزی خواهد بود و برخی گویند که در آخر کانون اول افزایند و آن سال را سال کیسه ئی نامند و بنابراین سالهای ایشان شمسی اصطلاحی است. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۴-۶۵): از آن روز که شد به پیغمبری نبشتند تاریخ اسکندری. نظامی.

تاریخ البشر.

[خُلْ بَشْ] (ع ا مرکب) (۱) انسان شناسی. تاریخ طبیعی انسان. (فرانسوی) (۱) - Anthropologie

تاریخ الروم.

[خُزْ رَوْ] (ع ا مرکب) رجوع به تاریخ رومیان و تاریخ اسکندری شود.

تاریخ القبط.

[خُلْ قُ] (ع ا مرکب) تاریخ مصر. رجوع به تاریخ مصر شود.

تاریخ اوستایی.

[خِ أَوْ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) پیرنیا در تاریخ ایران باستان آرد: اطلاعات ما راجع به این موضوع همین است که در زمان داریوش اول حساب اوستایی معمول نبود زیرا اسامی نه ماهی که در کتیبه بزرگ بیستون ذکر شده غیر از اسامی است که در دوره اشکانیان و ساسانیان متداول بود. اسامی مذکور در کتیبه از این قرار است: برای سه ماه پائیز: باغ یادیش، آدوک نیش آثریادی. برای سه ماه زمستان: انامک، مرغ زن، وی یخن. برای سه ماه بهار: گرم پد، ثورواهر، ثای گرچیش... بعضی تصور میکنند که بعدها داریوش اول تاریخ اوستایی را قبول و آنرا رسمی کرد (۱) ولی سندی نداریم زیرا شاهان هخامنشی غیر از داریوش تاریخ را ذکر نکرده اند و تاریخ او بماهها محدود است. مسکوکات هم چنانکه میدانیم بی تاریخ است. چیزی که جالب توجه میباشد این است که اسم یکی از زنان داریوش سوم را آبان دخت مینامند و آبان هشتمین ماه تقویم اوستایی است. بعضی از اسم انامک که به معنی بی نام است تصور می کردند که این اسم در سالهای کیسه برای ماه سیزدهم استعمال میشده ولی این نظر صحیح نیست زیرا داریوش در دو سال متواتر این اسم را ذکر کرده و واضح است در دو سال پی در پی ممکن نبود سال کیسه باشد. انامک بمعنی ماه خدایان بی نام است... راجع به این موضوع که در دوره هخامنشی مبدأ برای تاریخ بوده یا نه و اگر بوده از چه واقعه آنرا حساب میکردند اطلاعی نیست ولی چون در بابل ابتدای سلطنت هر شاهی را مبدأ میدانستند، و نظر به اینکه پارسیها و مادیها چیزهای زیاد از بابلی ها و آسوریها اقتباس کردند گمان قوی میرود که در دوره هخامنشی هم همین ترتیب رعایت میشده ولی این نکته را نیز

باید در نظر داشت که روی سکه‌ها تاریخ نگذاشته‌اند. (ایران باستان ج ۲ صص ۱۴۹۸ - ۱۴۹۹). رجوع به تاریخ اوستایی جدید و تاریخ اوستایی قدیم شود. (۱) - ماههای تاریخ اوستایی همان ماههای کنونی است.

تاریخ اوستایی جدید.

[خ ا و یی ج] (ترکیب وصفی، مرکب) حساب زمانی که سال آن دوازده ماه سی روزی و پنج روز اندر گاه داشته باشد. تقی زاده در کتاب گاه شماری برای این تاریخ نام «گاه شماری اوستایی جدید» را انتخاب کرده و آرد: ... بهترین اصطلاح برای این حساب زمان که سال ۳۶۵ روز با ۱۲ ماه سی روزه و پنج روز اندر گاه داشته «گاه شماری اوستایی جدید» است. ... در دوره ای که این گاه شماری رسماً جاری بود دو نوع سال ثابت و سیار یا به اصطلاحی که معمول داشتیم سال بهیز کی و سال ناقصه پهلوپهلو جریان داشته است... (گاه شماری ص ۴۰). ... سال ایرانی در عهد بالنسبه قدیم یعنی حتی پیش از دوره ساسانیان هم ۳۶۵ روزه بوده است و این فقره از شهادت... کورتیوس مورخ یونانی از قرن اول مسیحی بطور وضوح بدست می آید. بدیهی است که این سال همان سال ناقصه است که ما به اسم سال اوستایی جدید نامیدیم و چون ۳۶۵ روز تمام بدون کسر اضافی حساب می شد در هر چهار سال تقریباً بیک روز از سال شمسی حقیقی کمتر می آمد. (گاه شماری ص ۵۲). محتمل است که پس از افتادن مصر بدست ایرانیها در عهد کمبوجیه و آشنا شدن آنان با اصول تمدن عالی و بسیار قدیم مصر و مخصوصاً پس از اصلاحات داریوش در ایران... گاه شماری ساده و منظم مصری که نزدیک بسال شمسی حقیقی بود و در بادی نظر محتاج به کیسه نمی آمد نظر ایرانیان را که در بسیاری از امور مدنی مشغول اصلاحات... بودند جلب کرده و آن را بر سالی که در آن هر دو سه سال ماهها از موقع اصلی خودشان یک ماه جلوتر می افتاد (یا سالی که هر شش سال یک ماه کیسه داشت) ترجیح دادند و مخصوصاً سراسر است بودن حساب و ۳۰ روزه بودن همه ماهها و عدم حاجت بحساب افزودن و کاستن و مطلوب بودن آن برای عامه و هم برای امور مذهبی و حساب ایام مخصوص برای آئینهای آن پسندیده و آن را اقتباس و در ممالک ایران مجری داشتند... این گاه شماری جز در موقع آغاز سال در تمام کیفیات و جزئیات سوادی از تقویم مصری است: ماهها سی روز، بودن خمسه مسترته در آخر سال، اسم داشتن روزهای ماه، انتساب هر روز بیک فرشته موکل و موسوم شدن به اسم او، جشن گرفتن روزهایی که اسم ماه و روز تصادف و تطابق میکند، نامیده شدن روز ۱۹ ماه اول به اسم خود همان ماه (عید توت و عید فروردگان در ۱۹ فروردین)، داشتن کیسه خصوصی در محافل روحانی و دولتی و سال ثابتی در بین خود آنها و همچنین دوره ۱۴۶۰ ساله شعری نظیر دوره ۱۴۴۰ ساله ایرانی برای عودت سال سیار بموقع اصلی خود عیناً در هر دو گاه شماری یکی است... (گاه شماری صص ۱۱۵-۱۱۷). ... در این گاه شماری که ما آنرا «گاه شماری اوستایی جدید» نامیدیم ایام ماه با عدد شمرده نمیشد بلکه هر یک اسمی داشته و با اسامی معین میشد... ولی در سال اوستایی جدید روزها جز به اسم و آنهم اسم مذهبی شمرده نمیشدند... (گاه شماری حاشیه ۲۴۷ ص ۱۱۶). این گاه شماری علاوه بر ترتیب سال و ماه شماری که از مصر اقتباس شده دارای خصایص و رنگ نمایان مذهبی مزدیسنی است و مخصوصاً ماهها و روزها و اعیاد مربوط به خدا و فرشتگان زردشتی و ایزدها و آئین های دینی اوستایی هستند. روزهای ماه بچهار دسته متوالی تقسیم میشود که هر کدام از هفت الی هشت روز است و در اول هر دسته اهورمزد واقع و تکرار شده است. دسته اولی از آن به اسم امشاسپندان برحسب ترتیب اصلی آنها و دسته دومی به اسم عناصر بعلاوه گاو باستانی و سومی و چهارمی به اسامی قوای اخلاقی و طبیعی نامیده شده اند، ماهها نیز به اسم خالق (دی) و امشاسپندان و میترا و آتش و آب و فروهر و تیشتریا است. فقط نکته جالب نظر آنست که ماه خدا در اول سال قرار ندارد و امشاسپندان بترتیب اصلی و معروف خود پشت سرهم قرار نگرفته و بی ترتیب در ماهها پراکنده اند. (گاه شماری ص ۱۱۹). ... برقراری این گاه شماری مصری بطور رسمی در تمام ممالک ایران ظاهراً در اواخر سلطنت داریوش اول هخامنشی بعمل آمده است ولی جای سؤال است که آیا این گاه شماری را اولین مرتبه داریوش برقرار کرد یا

قبل از آن در میان قوم زردشتی اتخاذ و جاری شده بود و بر اثر انتشار کیش مزدیسنی در ایران آن گاه شماری از طرف دولت شاهنشاهی رسماً پذیرفته و در مملکت مقرر و رایج گردید. توأم و مربوط بودن این سال و ماه با آئین های مذهبی زردشتی مؤید این خیال میشود که این گاه شماری از طرف مؤسس دین یا محافل عالییه روحانی برقرار شده باشد خصوصاً که روایات مآخذ زردشتی و اوایل دوره اسلامی تأسیس این سال و ماه و کیسه ۱۲۰ ساله یا ۱۱۶ سال آن را بدین زردشتی و بعضی بخود زردشت نسبت میدهند. ... بیرونی تأسیس کیسه را با عمل کیسه اولی بخود زردشت اسناد داده و مبدأ را از او میداند ولی اگر در واقع تأسیس کیسه از او بوده چطور ممکن بود که بعضی اقوام زردشتی مانند خوارزمیان و سغدیان و ارمنیها کیسه مزبور را اجرا نموده و بحکم مؤسس دین خود عمل نکرده باشند. مبدأ تاریخ اوستایی جدید - فروض مختلف راجع بمنشأ گاه شماری اوستایی جدید: با وجود این در هر حال این فرض کام دور از عقل و قیاس نبوده و نمی توان بطور قطعی آن را مردود و مستبعد شمرد و بهر تقدیر اذ ذکر آن بیفایده نیست. بنابر فرض مزبور باید چنان پنداشت که اسلاف قوم اوستایی ترتیب سال و ماه شماری مصری را ... مدتی قبل از عهد هخامنشیان (و شاید هم در عهد خود زردشت یا حتی قبل از او) اخذ کرده و دیماه را با تطبیق به اول توت ماه مصری آغاز سال قرار داده و خمهه مسترته را به آخر ماهی که قبل از دی بوده الحاق کرده باشند و داریوش در موقعی که اول فروردین بسیر قهقرایی مطابق اعتدال ربیعی افتاده بود این گاه شماری را در ایران رسمی ساخته و خمهه را یا یک باره از آخر آذرماه که تا آن وقت آخر سال بوده و به آخر اسفندارمذ که در آن موقع آخر سال قرار داده شد نقل و فروردین ماه را ماه اول سال قرار داده و کیسه ای برقرار کرد که پس از آن در آخر هر دوره ۱۲۰ ساله (یا هر ۱۱۶ سال) مجری و یک ماه بر سال اضافه و خمهه یک ماه عقب تر برده شد (در واقع بنابر این تقدیر این موقع اولین انتقال خمهه مسترته از محل اصلی خود و مبدأ اتخاذ فروردین برای اول سال بوده است) و یا آنکه اص ترتیب کیسه هم قب و از ابتدا دایر بوده و بهمان سیاق که بعدها دیده میشود خمهه مسترته بتدریج و در آخر هر دوره ۱۲۰ ساله عقب تر رفته و در موقع رسمی ساختن این سال در ایران و قرار دادن اول سال در اول فروردین در زمان داریوش خمهه به آخر اسفندارمذ رسیده بوده است (یعنی بعد از کیسه سوم بوده). بر فرض صحت این حدس که بواسطه قلت ارتباط ایران شرقی (مهد اوستا و قوم اوستایی) با مصر جز با فرض اقتباس بالواسطه خالی از اشکال نیست ممکن است چنین تصور نمود که این کار در حدود سال ۸۷۵ ق. م. واقع شده که در آن سال هم اول توت ماه مصری در اعتدال ربیعی (۳۰ مارس رومی) بوده و هم تقریباً مطابق اول ماه قمری بوده است و نیز شاید این تاریخ با ایام زندگی خود زردشت نیز مصادف باشد چنانکه بعضی آنرا در قرن نهم مسیحی فرض کرده اند. لکن برای صحت حساب راجع به این فرض و مبدأ قرار دادن سنه ۸۷۵ ق. م. لازمست که فرض شود که در موقع اتخاذ رسمی سال اوستایی جدید، اول فروردین به پنج روز قبل از اعتدال ربیعی رسیده بوده و خمهه مسترته تا آن موقع در آخر آذرماه بوده است و اینکه داریوش در آن موقع خمهه را در آخر اسفندارمذ قرار داد بدون آنکه در آن سال خمهه آخر آذرماه را حذف کرده باشد بلکه یک خمهه دیگر نیز به آخر اسفندارمذ اضافه و الحاق نموده و از سال آینده در آخر آذرماه دیگر خمهه وجود نداشته است ورنه حساب درست درنمیآمد. این فرض با بعضی قرائن دیگر موافقت میدهد از آنجمله با بودن اول فروردین اساساً در اول تابستان و اجرای کیسه برای نگاه داشتن آن ماه در آن نقطه که بیرونی ادعا می کند، چه اگر در بدو امر اول دیماه در اعتدال ربیعی بوده باشد اول فروردین تقریباً در آغاز تابستان واقع میشود. ثانیاً با کیسه ۱۱۶ ساله که مآخذ عربی قدیم ذکر می کنند و بودن کیسه اخیر در عهد یزدگرد اول که بیرونی در آثارالباقیه ذکر می کند، چه در این صورت کیسه یازدهم (از مبدأ ۸۷۵ ق. م.) یعنی کیسه ای که نوبت تکرار آبان ماه و انتقال خمهه مسترته به آخر آن ماه بوده از قرار هر ۱۱۶ سال یک ماه وقتی که از دی شروع شده باشد در ۴۰۱ م. یعنی سال سوم سلطنت یزدگرد اول واقع میشود... (گاه شماری صص ۱۲۳-۱۲۴). رجوع به کتاب گاه شماری تقی زاده صص ۱۱۵-۱۴۷ شود.

[خ ا و ی ی ق] ترکیب وصفی، مرکب) آقای تقی زاده در گاه شماری آرند: اولین شکل گاه شماری که از آن (قمری کیسه دار) در قوم اوستایی خبر داریم و اثرش باقی است «گاه شماری (۱) اوستایی قدیم» است که مربوط بفضول شمسی است و بظن قوی سال قمری - شمسی، یعنی قمری کیسه دار بوده است... سال اوستایی قدیم سال قمری - شمسی و آغاز آن اساساً انقلاب صیفی بوده که شباهت بسال قدیم هندی و سال شعراپی مصر و سال قدیم آتن داشته است، اولین ماه سال تیر بوده که به احتمال قوی اساساً با اولین هلال بعد از انقلاب صیفی شروع میشده و ستاره شعری در ظرف آن ماه در صبح طلوع می کرد و رهنمای قوافل و مسافرین بوده. جشن گاهنبار میذیوی شم که در آخر قسمت (فصل یا پیریارتو) واقع در بهار بود مقارن انقلاب صیفی بوده است و چون ماهها قمری بوده و ظاهراً با کیسه ای در هر چند سال با سال شمسی تطبیق میشد بنابراین اول ماه تیر در ظرف سالهای غیر کیسه جلوتر افتاده و تا چند روز قبل از انقلاب صیفی نیز میرسیده است و می توان فرض کرد در موقع تبدیل سال قمری بشمسی و تثبیت محل گاهنبارها و اعیاد دیگر در سال شمسی اول تیر، ۱۵ روز قبل از انقلاب صیفی افتاده بود یعنی در واقع سال ماقبل آن خود سالی بود که (در صورت مداومت بسال قمری و عدم تغییر آن بشمسی) کیسه لازم داشته است لکن بعلت تغییر اساسی در گاه شماری و اتخاذ سال شمسی ثابت گردانیده شده و بهمین جهت «میذیوی شم» در ۱۵ تیر یعنی در همانجا که در آن وقت بوده ثابت مانده است و «میذیایری» که اساساً در انقلاب شتوی (وسط سال) واقع بود در اواسط ماه هفتم (یعنی دی) و بنابراین اعتدال ربیعی در اواسط ماه دهم (فروردین) بوده است. در صورت بودن انقلاب صیفی در ۱۵ ماه چهارم از ماههای مزدیسنی بترتیب معروف یعنی ماه تیر اگر ماهها را در آن موقع قمری فرض کنیم انقلاب شتوی در روز ۱۸ یا ۱۹ ماه دهم یعنی دی و اعتدال ربیعی در روز ۲۰ یا ۲۱ ماه اول یعنی فروردین واقع میشود، و اگر ماهها را سی روزه شماریم اعتدال ربیعی در هر حال در روز ۱۱ ماه اول و انقلاب شتوی بر فرض اینکه خمسه مسترقه قبل از آن واقع باشد در روز ۱۰ یا ۱۱ ماه دهم و بر فرض بودن خمسه مسترقه در آخر ماه دوازدهم در روز ۱۵ یا ۱۶ ماه دهم میافتد، اگرچه بنابر نص عبارت بوندیشن که فرض مطابقت انقلاب صیفی با میذیوی شم متکی بر آنست اولین روز گاهنبار مزبور یعنی یازدهم تیر مبدأ افزایش شب و کاهش روز است نه ۱۵ تیر. فرض دیگری هم که می توان کرد آنست که تا موقع تبدیل سال قمری بشمسی اول تیر ماه اساساً بعد از انقلاب صیفی بوده ولی پس از اتخاذ سال شمسی ناقصه چون سال سیار بود اول تیر بتدریج عقب مانده تا آنکه در موقع برقرار کردن کیسه و تثبیت اعیاد مذهبی در سال بهیژکی به ۱۵ روز قبل از انقلاب صیفی رسیده و اول فروردین به ۱۱ روز قبل از اعتدال ربیعی افتاده بوده است، پس در چنین موقعی محل گاهنبارها در ماه ها تعیین و بعد بواسطه اجرای کیسه ای اول فروردین در اعتدال ربیعی قرار داده شده و اول تیر در حوالی انقلاب صیفی ثابت گردیده ولی گاهنبارها همچنان در محل ثابت خودشان در ماهها مانده اند. ... اسم این سال یار بوده (۲) و چنانکه گفته شد بشش قسمت غیرمتساوی یا شش فصل (شش گاه) تقسیم میشد که هر کدام از آنها بزبان اوستایی «پیریارتو» خوانده میشد (یعنی قسمت سنوی) و در آخر هر یک جشنی که بعدها به اسم جشن گاهنبار (در پهلوی گاسانبار) معروف گردید گرفته میشد، این جشنها شاید بدو یک روز بوده و بعدها پنج روزه شده اند، فصول شش گانه مزبور، با ترتیب وقوع آنها در سال اوستایی جدید ازمنه بعد (یعنی از اول بهار بعد) بطوریکه در ادوار تاریخی معمول بوده است از قرار ذیل است: ۱- «میذیوی زرمی» ۴۵ روز از روز اول حمل یا اعتدال ربیعی تا روز چهل و پنجم بعد از آن (تقریباً تا ۱۴ ثور). ۲- «میذیوی شم» ۶۰ روز از روز چهل و ششم بعد از اعتدال ربیعی تا روز یکصد و پنجم بعد از آن (تقریباً ۱۱ سرطان). ۳- «پیتیش ههی» ۷۵ روز از روز یکصد و ششم بعد از اعتدال ربیعی تا روز یکصد و هشتادم بعد از آن (تقریباً تا ۲۵ سنبله). ۴- «ایاثرم» ۳۰ روز از یکصد و هشتاد و یکم بعد از اعتدال ربیعی تا روز دوست و دهم بعد از آن (تقریباً ۲۴ میزان). ۵- «میذیایری» ۸۰ روز از روز دوست و یازدهم بعد از اعتدال ربیعی تا روز دوست و نودم بعد از آن (تقریباً تا ۱۵ جدی). ۶- «همسپث میذی» ۷۵ روز از روز دوست و نود و یکم بعد از اعتدال ربیعی تا روز

سید و شصت و پنجم بعد از آن (تقریباً ۳۰ حوت). معانی اسامی فوق اص دلالت بر روز یا روزهای آخر فصول دارد چه «میدوی زرمی» یعنی وسط بهار و «میدوی شم» یعنی نیمه تابستان و «پیتیش ههی» یعنی موسم خرمن و درو، و «ایاثرم» بنابر تفسیری که شد موقع برگشتن احشام از چراگاه و صحرا بخانه و جفت شدن گوسفندان است و «مئیداییری» یعنی وسط سال و «همسپت مئیدی» ظاهراً بمعنی قربانیها (یا استراحت) است. در اوستا وصفی نیز برای هر کدام از اینها ذکر شده که مؤید همین مدلولات لغوی آنهاست، بدین قرار که در باب «میدوی زرمی» گفته شد (آورنده شیر یا شیره) یعنی پرشیر و در باب «میدوی شم» آمده: «وقتی که علف را در آن میبرند» و برای «پیتیش ههی» گفته شده: «آنکه گندم می آورد»... ولی بعدها از طرف مغان و موبدان با مدارج خلقت مخلوقات و آئینهای مذهبی بخصوص ارتباط داده شده... ظن قوی بر آنست که این قسمتها یکجا ایجاد نشده بلکه بدو وقتی که سال فقط بدو فصل یعنی تابستان و زمستان تقسیم میشده دو گاهنبار که وسط این دو فصل را نشان میدهد و یا بعبارت صحیح تر آغاز و نیمه سال را نشان میداده اند پیدا و معمول شده اند و شاید بعدها در ازمنه مختلف جشن موسم خرمن و چیدن میوه ها و جشن موسم ترک صحرا و جمع آوری محصول و اغنام و احشام در خانه ها و چادرها و جفت گیری حیوانات اهلی و جشن موسم قربانیها یا عید اموات و بالاخره جشن فصل سبزه و عسل و شیر بترب و تدریج ایجاد و معمول گردیده است... و یا آنکه بر طبق عقیده «کاما» چنانکه بیاید اگر از اصل «میدوی شم» را در نیمه تابستان هفت ماهه بدانیم باید فرض کنیم که چهار گاهنبار وسط و آخر زمستان پنج ماهه (که در آن زمان فصل منحصر سال بوده است) نخست ایجاد شده و «میدوی زرمی» و «پیتیش ههی» یعنی وسط بهار سه ماهه و آخر تابستان سه ماهه، بعدها یعنی پس از احداث فصول اربعه پیدا و معمول شده اند. ظاهراً این وجه بهترین فرضها و احسن وجوه حل این مسئله است بجز آنکه «مئیداییری» اگرچه در وسط زمستان پنج ماهه واقع میشود منشأ ایجاد آن این نکته نبوده بلکه وقوع آن در وسط سال بوده است. تناسب بین گاهها قابل توجه است که با وجود اختلاف طول این گاهها درست سه تا از آنها در تابستان شش ماهه و سه تا در زمستان شش ماهه و همچنین چهار تا در تابستان هفت ماهه و دو تا در زمستان پنج ماهه واقع و بی کم و زیاد مطابق آن فصول بزرگتر بوده و هم معادل عده کاملی (بی کسر) از ماهها هستند و نیز هر جفتی از چهار تای اول نصف تابستان هفت ماهه را و هر یک از دو تای آخری باز تقریباً نصف زمستان پنج ماهه را تشکیل میدهند ولی به احتمال قوی در این تقسیم پنج روز اضافی اندرگاه در نظر گرفته نشده و تقسیمات بر اساس سال ۳۶۰ روز و نیم ماه ۱۵ روزه وضع شده و بنابراین فصل «مئیداییری» نیز در اصل ۷۵ روز بوده است نه ۸۰ روز و بعدها بواسطه الحاق خمسه مسترته بسال و تکمیل ۳۶۰ روز به ۳۶۵ روز ناچار بایستی آنرا بر یکی از این فصول اضافه نمایند و لذا در گاهنبارهای ایرانی «مئیداییری»... قرار داده شده است. ارتباط گاهها با فصول طبیعی سال - این تقسیم سال به شش قسمت «پیریا» ظاهراً منافی با تقسیم دیگر اساسی که بتابستان و زمستان بدو و بعدها بچهار فصل معروف سال نبوده بلکه ممکن است (ولو در ادوار بعد) هر دو نوع تقسیم یعنی از یک طرف چهار فصل معروف شمسی که تقسیم منظم و متساوی است و از طرف دیگر این تقسیم به اقسام شش گانه اوقات زراعتی و از نظر دهقانی پهلوپهلو در جنب یکدیگر وجود داشته و جاری بوده باشند... سال ۳۶۰ روزه - چنانکه گفته شد این سال قمری - شمسی بوده ولی ظاهراً (اگر هم در دوره ای از ادوار سال ۳۶۰ روز عم و رسماً بجای قمری معمول نبوده) اساس حساب روی ۳۶۰ روز بوده یعنی در امور اجتماعی و معاملات و همچنین مخصوصاً در تقسیمات اساسی و عمدتاً سال بفصول ۳۶۰ روزه فرضی را اساس و مناط عمل قرار میدادند و بهمین جهت سال در واقع ۲۴ نیم ماه ۱۵ روزه فرض شده که دو تا از آنها یک «پیریا» (یعنی «ایاثرم») و سه تای دیگر «میدوی زرمی» یا در واقع «زرمی») و چهار تا یکی دیگر «مئیدی شم» و از باقی هر پنج تا یک پیریای دیگر «پیتیش ههی» و «مئیداییری» و «همسپت مئیدی» را بعمل می آوردند. بعدها در موقع اتخاذ ترتیب سال شماری مصری (یعنی گاه شماری اوستائی جدید) و تبدیل سال به ۳۶۵ روز، پنج روز اضافی (خمسه مسترته) را به آخر یکی از قسمتها (ظاهراً نخست به آخر «مئیداییری» و بعدها به آخر «همسپت مئیدی») افزوده و آن را ۸۰ روزه قرار دادند. بنابراین ایجاد گاهنبارها اساساً در سال ۳۶۰ روزه شده و در واقع

هم چنانکه ذکر شد پنج روز مسترقه بقول نویسندگان قرون اولای اسلامی جزو ماهها محسوب نبوده است. چنانکه... اشاره شد این هم اص ممکن است که در نزد قوم قدیم اوستا بعد از دوره سال قمری - شمسی و قبل از اتخاذ سال اوستایی جدید (۳۶۵ روزه) دوره دیگری نیز در میانه بوده که سال ۳۶۰ روزه و کیسه یک ماه در هر شش سال معمول بوده است و حتی قرائن قوی برای این فرض موجود است. در آن صورت ممکن است که گاهنبار انقلاب صیفی و انقلاب شتوی در سال قمری - شمسی قدیمتر و بقیه گاهنبارها در سال ۳۶۰ روزه ایجاد شده باشند. بنابراین فرض، دوره اول را که آن را «سال اوستایی قدیم» اسم دادیم شامل این هر دو دوره متوالی باید شمرد. (گاه شماری صص ۱۰۱-۱۱۰). ... گاه شماری اوستایی قدیم متعلق بدوره قبل تاریخی است و از جزئیات آن و همچنین ترتیب کیسه و غیره اطلاعی در دست نیست معذک میتوان یقین داشت که کیسه با اضافه یک ماه سیزدهم در هر چند سال (شاید در آخر ماه ششم) بعمل می آمده چه این نوع کیسه در غالب ملل و خصوصاً آنها که سال قمری داشته اند مانند هندیهای قدیم و بابلیها و عربها و یهود و یونانیها و غیرهم معمول بوده است. (گاه شماری صص ۱۱۵). (۱) - آقای تقی زاده این کلمه را بجای تاریخ بکار برده اند. (۲) - از کلماتی که در زبان اوستایی (و حتی پارسی قدیم) مسلماً بمعنی سال بود یار است و همچنین «سارذا» یا «سرذا» و در فرس قدیم «ثرد» و مستبعد نیست که هر کدام از این ها دو کلمه بمعنی نوعی دیگری از سال بود و یا در زمان دیگری معمول شده، مث شاید یکی سالی بوده که از تابستان شروع میشده و دیگری سالی که از پائیز و بعقیده بعضی از زمستان یا بهار (این آخرین قول ضعیف است) شروع میگردد... در اوستا (در «تیریشت») «دوژیاری» بمعنی سال بد یعنی خشکسالی (فقرات ۳۶ و ۵۱ و ۵۴) و «هوپیاری» بمعنی سال فراوانی (فقرات ۹ و ۳۶ و ۴۰ و ۵۱) و در کتیبه های داریوش نیز «دوشی یار» بمعنی سال قحطی آمده. دوژ و دوش ظاهراً همان «دژ» و «دش» فارسی است که در دشنام و دژخیم و غیره دیده میشود.

تاریخ ایلخانی.

[خ] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ غازانی. اول سال ۷۰۱ ه. ق. اول سال شمسی تاریخ ایلخانی بود که به امر غازان خان مقرر گردید. مؤلف کشف اصطلاحات الفنون آرد: بی تفاوتی همان تاریخ ملکی است چه از جهت مبدأ چه از جهت ماهها و ابتدای آن در سال ۲۲۴ تاریخ ملکی است، و آغاز این تاریخ روز دوشنبه بوده است. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۶۶). رجوع به تاریخ غازانی شود.

تاریخ بدید کردن.

[پ ک د] (مص مرکب) تواریخ.

تاریخ ترک.

[خ ت] (ترکیب وصفی، مرکب) مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمه تاریخ آرد: و از آن جمله تاریخ ترک است و سالهای آن نیز شمسی حقیقی است و شب و روز را به دوازده قسمت تقسیم کنند و هر قسمت را «چاغا» نامند و هر «چاغ» را به هشت قسمت تقسیم کنند و هر قسمت را «کهن» گویند و باز شب و روز را به ده هزار قسمت تقسیم کنند و هر قسمت را «فنکا» نامند. و سال شمسی بنابر ارسادشان ۳۶۵ روز و ۲۴۳۶ فنکا می باشد و سال را به ۲۴ قسمت متساوی تقسیم کنند ۱۵ روز و ۵ آفتاب بدرجه شانزدهم «دلو» رسد. و همین طور ابتدای باقی فصول در اواسط بقیه برجا قرار گیرند. اما ماههای آنها قمری حقیقی است و مبدأ هر یک از آنها اجتماع حقیقی است و نام ماههای آن از اینقرار است: «آرام آی»، «ایکندی آی»، «اوجونج آی»، «دردونج آی»، «بیشنج آی»، «آلیج آی»، «یتنج آی»، «سکینج آی»، «طوقتنج آی»، «لوترنج آی»، «ان بیرنج آی»، «چغشباط آی» و در هر یک

از ماههای قمری یک قسم زوج از اقسام سال که عدد آن دو برابر عدد آن ماه است، پس اگر قسم زوج در ماهی روی ندهد چنانکه این امر هم ممکن است، زیرا مجموع دو قسم بزرگتر از یک ماه است آن وقت آن ماه زاید بشمار می آید و آن را بزبان خودشان شون آی نامند و این ماه را از این روی زاید شمرند تا مبدأ ماه اول همیشه در حوالی مبدأ سال باشد و ماه مزبور همان ماه کیسه ای است و ترتیب سالهای کبائس در نزد ایشان بهمان ترتیبی است که در نزد عرب وجود دارد. بعبارت دیگر ایشان یازده ماه را در هر سی سال قمری به ترتیب بهزیجوج «ادوط» کیسه می گیرند و ماه کیسه در موضع معینی از سال واقع نمیشود بلکه ممکن است در مواضع مختلف آن روی دهد و عدد ایام ماه در نزد آنان ۲۹ یا ۳۰ روز است. بیش از سه ماه متوالی، ماه تام نیاید و بیش از دو ماه متوالی هم ماه ناقص روی ندهد و هر گاه از سالهای ناقصه یزدگردی ۶۳۲ بپندازند و از باقیمانده سی، سی طرح کنند تا آنکه سی روز یا کمتر از آن باقی بماند در اینصورت اگر آن باقیمانده موافق یکی از سالهای مخصوص کیسه باشد آنرا کیسه گیرند و الا فلا. ولی اگر این ماه پس از هر یک از ماههای سال واقع شود آن وقت از راه استقراء و حساب اجتماعات آنرا بدست آورند، و باید دانست که ایشان را ادواری است: اول، که آنرا دور عشری نامند و مدت آن ده سال است و برای هر سال آنان، نام خاصی بزبان ترکی وجود دارد. دور دوم را اثنا عشری خوانند و هر یک از سالهای مذکور بلغت ترکی ب حیوانی نسبت دهند و این همان دوری است که در میان دیگر اقوام نیز مشهور است (۱). سوم دوره «ستونی» و مدت آن شصت سال است که مرکب از دو دور نخستین است که عبارت از شش دور «عشری» و پنج دور «اثنا عشری» و اول این دوره در اول عشری و اثنا عشری هر دو است و با این دوره های سه گانه همانطور که سالها را می شمرند ایام را نیز می شمرند و ایشان را دور دیگری است موسوم بدوره چهارم و دور اختیاری که بدان فقط ایام را می شمرند و مدت آن دوازده روز است و آن مثل ایام هفته در نزد آنان می باشد و هر روز آن را به یکی از رنگها نسبت دهند و به همان رنگ به زبان ترکی نامیده می شود. بعضی از این روزها در نزد ایشان منحوس و یا نزدیک بدان و برخی مسعود و یا نزدیک بدانست و در اختیارات بدان اعتماد کنند و هر گاه این دور بنخستین قسم فرد اقسام سال برسد روز آن دور را تکرار می کنند، به عبارت دیگر لازم نخست از این قسم و روز قبل از آن را در این دور یکی می شمرند و همچنین هر یک از اقسام سال و همچنین هر یک از روزهای ادوار چهارگانه به زبان ترکی دارای نام خاصی است و تفصیل این امر را از کتب عمل (تقویم) می توان جست. و ترکان مبدأ تاریخ خویش را ابتدای آفرینش عالم قرار دهند و به گمان ایشان در سال ۶۶۰ یزدگردی از آغاز آفرینش عالم ۸۸۶۳ قرن و ۹۹۶۵ سال سپری شده است و گمان برند که مدت بقای عالم ۳۰۰۰۰۰ قرن است که هر قرن ۱۰۰۰۰ سال است. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۸-۶۹). (۱) - تقی زاده در گاه شماری ذیل سالهای «خطا و قبیحاق و ایغور» ص ۲ آرد: این ترتیب چینی و ترکی است و پس از استیلای مغول در ایران رواج یافته است. برای سهولت حفظ این دوره حیوانات در دو بیت فارسی «نصاب الصبیان» که دایرة المعارف منظوم کوچکی است جمع و ضبط شده که نه اصل اسامی ترکی بلکه معنی فارسی آنها را مشتمل است و آن دو بیت این است: موش و بقر و پلنگ و خرگوش شمار زین چار چو بگذری نهنگ آید و مار آنگاه به اسب و گوسفند است حساب حمدونه و مرغ و سگ و خوک آخر کار. در بین ترکهای آسیای مرکزی این حساب از قدیم معمول بوده و در دیوان لغات الترك محمود کاشغری که در سنه ۴۶۶ ه. ق. تألیف شده شرح آن دیده میشود (چ استانبول ۱۳۳۳ ه. ق. ج ۱ ص ۲۸۹). همچنین در جامع التواریخ رشیدالدین و سایر کتب تواریخ مغول در ضمن ذکر وقایع غالباً تاریخ ترکی و عربی را با هم ذکر نموده اند که اغلب آنها و شاید همه بحساب قهقرایی با آنچه در تقویم ها ثبت شده مطابقت دارد. و نیز «گینزل» *Ginzel, Handbuch der Mathematischen und Technischen Chronologie, Leipzig* ۱۹۰۶ فقره تاریخ ترکی با ماه و سال که از کتیبه های قدیم ترکی استخراج شده ثبت کرده که بین ۶۸۰ و ۷۳۴ م. است و همه آنها باز بحساب فعلی درست درمی آید... ولی عجب است که با آنکه در دیوان لغات الترك سال ۶۹ (یعنی ۴۶۹ ه. ق. را «ناک یلی» یعنی سال نهنگ می نامد (که به اصطلاح معروف تقویم های مالوی ئیل می باشد) که با

حساب مطابق می آید (ج ۳ ص ۱۱۶) در موضع دیگر از همان کتاب (ج ۱ ص ۲۹۰) با کمال صراحت میگوید که «سالی که در آن ما این کتاب را نوشتیم اعی سال ۴۶۶ در محرم سنهء مار داخل شده بود و چون سال آینده یعنی ۴۶۷ شروع شود سال اسب داخل خواهد شد» که با حساب قهقرایی مطابقت نمیدهد. و از طرف دیگر در آخر کتاب از روی نسخهء اصل چنین مندرج است که ابتدای تألیف در غرهء جمادی الاولی ۴۶۴ ه. ق. بوده و پس از چهار مرتبه تنقیح و تهذیب و تحریر در ۱۰ جمادی الآخرهء سنه ۴۶۶ تمام شده است.

تاریخ جایی یا امری بودن.

[خ ا د] (مص مرکب) از همهء گذشتهء آن، بجزئیات آگاه بودن.

تاریخ جدید.

[خ ج] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تاریخ قرون جدید شود.

تاریخ جدید ایران.

[خ ج دی] (ترکیب وصفی، مرکب) حساب سال و ماهی که اکنون در ایران بر طبق قانون جاری است. تقی زاده در گاه شماری آرد: جشن نوروز بعنوان آغاز سال تا این اواخر تنها نشانه ای بود که از بقایای حساب زمان یا سال و ماه شماری ایران قدیم در ایران مانده بود آنهم در لفظ نوروز (نه در موقع آن از سال و نه در سایر خصایص قدیم سال ایرانی) چه تاریخ از مبدأ هجرت پیغمبر، عربی و سال قمری عربی و ماهها عربی حساب میشد و نوروز هم در اولین روز بهار و اعتدال ربیعی بر حسب آنچه ملکشاه سلجوقی (از سلاطین ترک) مقرر داشته گرفته میشد (۱). فقط از ۳۵ سال قبل (۲) که بعضی از ادارات ایران بطرز جدید اداره شد حساب نجومی یعنی سال و ماه منجمین ایران را که تا آن وقت در تقویم های رقومی و فارسی بیشتر برای احکام نجوم و اختیارات درج میشد و مخصوص حوزهء محدود علاقه مندان بعلم تنجیم بود در ادارات دولتی نیز بتدریج معمول و دائر کرده و استعمال ماه های شمسی را با اسامی بروج دوازده گانهء منطقهء البروج در امور اداری مرسوم ساختند. راست است که قبل از این دوره نیز سنین مالی شمسی در کار بوده و به اسم دورهء دوازده سالهء سالهای «خطا و قبحاق و ایغور» یعنی «سیچقان ئیل» تا «تنگوزئیل» نامیده میشدند، ولی گذشته از آنکه ماهها قمری و عربی بود (۳) استعمال این سالهای شمسی نیز فقط محدود بدوائر مالیه بوده و در بین عامه رواجی نداشت اسامی قدیم ماههای ایرانی در بین مسلمین ایران جز در بعضی نواحی ایران در میان زارعین یا اهالی قصبات نمانده بود تا آنکه در سال ۱۳۴۳ ه. ق. مطابق ۱۹۲۵ م. ترتیب ماه و سال شماری جدیدی در ایران بحکم قانون ۱۱ فروردین ۱۳۰۴ ه. ش. برقرار شد و اول بهار را رسماً اول سال عرفی و مملکتی قرار داده اسامی ماههای قدیم ایرانی را احیا نمودند (۴) ولی بجای ماههای سی روزه با پنج روز جداگانه در آخر سال (یا در آخر یکی از ماهها) شش ماه اول را ۳۱ روزه و پنج ماه بعد را ۳۰ روزه و ماه آخر را ۲۹ روزه (مگر در سالهای کیسه که باز ۳۰ روز است) قرار داده و سال را بر اساس حساب نجومی در هر سال (نه بر کیسهء مطرد چهارساله) بنا نهادند همانطور که در سال جلالی معمول بوده... (گاه شماری صص ۱-۳). (۱) - رجوع بتاریخ جلالی شود. (۲) - تاریخ انتشار کتاب گاه شماری مؤلف ۱۳۱۷ ه. ق. است. (۳) - این حالت بیشتر مربوط بیکی دو قرن اخیر است چه در قرون سابقه هرچه جلوتر برویم شیوع استعمال سال و ماه ایرانی بیشتر بوده، حتی در قرون اخیر نیز فصول و بعضی بروج شمسی برای بعضی احتیاجات در افواه دایر بود ولی استعمال رسمی نداشت. (۴) - جز آنکه اسامی را اندک تغییر و تحریفی عارض شده مانند «آردیهشت» که حالا «آردیهشت» بضم الف تلفظ میشود و اسفندارمذ که تخفیف به اسفند یافته.

تاریخ جلالی.

[خ ج] (ترکیب وصفی، مرکب) مبدأ تاریخی که به امر ملک‌شاه سلجوقی در ایران ایجاد شد. مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمه تاریخ آرد: و از آن جمله تاریخ ملکی است که بتاریخ جلالی نیز نامیده میشود و این تاریخ بوسیله هشت تن از دانشمندان به امر جلال الدین ملک‌شاه سلجوقی وضع شده است که دستور داد تقویم را از رسیدن شمس به آغاز حمل شروع کنند، سالهای تواریخ مشهور با این تاریخ مطابقت نداشت از این رو این تاریخ را وضع کردند تا انتقال شمسی به اول حمل همیشه نخستین روز سال ایشان باشد و نام ماههایش همان نام ماههای یزدگردی بود با این فرق که با کلمه جلالی مقید شده بود، ابتدای این تاریخ روز جمعه بود و هنگام وضع این تاریخ نزول آفتاب در اول حمل در هیجدهم فروردین ماه قدیم بود که آنرا اول فروردین ماه جلالی حساب کردند و این هیجده روز را کیسه قرار دادند، از این روست که گفته میشود مبدأ تاریخ ملکی کیسه ملک‌شاهی است و مبدأ این تاریخ ۱۶۳۱۷۳ روز بعد از مبدأ تاریخ یزدگردی است. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۶۶). دائرة المعارف اسلامی در ذیل کلمه جلالی آرد: جلالی، یعنی «التاریخ الجلالی» در فارسی «تاریخ جلالی» = «تقویم جلالی» (۱) یا «تاریخ ملکی» و آن بنام سلطان جلال الدین ملک‌شاه بن الپ ارسلان سلجوقی نامیده شده وی در ۴۶۷ ه. ق. (۱۰۷۴-۱۰۷۵ م.) دستور داد گروهی از منجمین را برصدخانه ای که جدیداً بنا کرده بود (ولی بطور دقیق معلوم نیست در کجا واقع بود و بین شهرهای اصفهان و ری و نیشابور شک دارند) احضار کرد، از جمله آنان شاعر و ریاضی دان بزرگ عمر بن ابراهیم الخیامی بود و آنان را مأمور اصلاح تقویم قدیم ایران و تطبیق آن با نتایج ترصد و محاسبات نجومی کرد. تقویم ایرانی آن زمان (تاریخ یزدگردی) بر پایه ذیل قرار داشت: سال دارای دوازده ماه سی روزی بود و با پنج روز کسری («المسترقه»، فارسی «اندرگاه») که به هشتمین ماه (آبان) اضافه میگردد، مانند روزی که بماء فوریه می افزایند (۲) ولی چون هر سال دارای ۳۶۵ روز و یک چهارم است در هر چهار سال یک روز خطا ایجاد میشود، و بدین طریق در هر ۱۲۰ سال یک ماه اضافه می کردند بدینگونه که در سال صدویستم سالی ۱۳ ماهه داشتند. در این تقویم که پس از فتح عرب تقویم مسلمین جای آن گزینش گردید سهو و خطا همانگونه که در تقویم یولی (۳) وجود داشت موجود بود، ولی تقویم ایرانی نسبت به تقویم یولی در مرتبه مادون قرار دارد زیرا تقویم یولی در هر چهار سال یک بار تصحیح میشد اما تقویم ایرانی در هر ۱۲۰ سال تصحیح میگردد. بطور دقیق نمیتوان دانست که تغییراتی که منجمین جلال الدین داده اند چه بوده است، فقط این نکته مورد اتفاق است که آنان دوازده ماه سی روزی را با نامهای قدیمی بکار بردند و خمسء مسترقه را بر ماه دوازدهم اسپندارمذ (۴)، در عربی اسفندارمذ (۵) افزودند و از طرف دیگر هر چهار سال روز ششمی اضافه میکردند (ما بطور دقیق نمیدانیم کی، ولی احتماً بعد از خمسء مسترقهء سال). درباب تعیین دوره نجومی مورد بحث که در پایان آن تقویم مزبور میبایست مجدداً با حقیقت موافقت داشته باشد، دو روایت وجود دارد که هیچکدام روشن نیست: طبق زیج الغ بیک (متوفی بسال ۱۴۴۶ م.) هنگامی که این افزایش (یک روز پس از هر چهار سال) شش یا هفت بار تکرار میشد جز در پنجمین سال (بجای سال چهارم) محلی برای افزایش نمی ماند. طبق قول قطب الدین الشیرازی (متوفی بسال ۱۳۱۱ م.) این افزایش در هر پنج سال، پس از هفت یا هشت بار افزایش در هر چهار سال انجام میشد. این افزایش را که بنحو دیگر انجام میباید نمی توان درک کرد مگر آنکه مانند «ایدلر» (۶) و سایر دانشمندان برای دانستن آن از آغاز این مبدأ تاریخ جدید شروع نمود، بدین طریق که: چهارمین، هشتمین، دوازدهمین، شانزدهمین، بیستمین، بیست و چهارمین سال (و همچنین بقول قطب الدین شیرازی بیست و هشتمین) که سالهای کیسه دار ۳۶۶ روزه باشد و سپس فقط بیست و نهمین سال (یا بقول قطب الدین شیرازی سی و سومین) دوباره کیسه آغاز میشد، آنگاه سی و سومین، سی و هفتمین، چهل و یکمین، چهل و پنجمین، چهل و نهمین، پنجاه و سومین، پنجاه و هفتمین و سپس فقط شصت و دومین (بقول قطب الدین شیرازی سی

وهفتمین، چهل و یکمین، چهل و پنجمین، چهل و نهمین، پنجاه و سومین، پنجاه و هفتمین، شصت و یکمین، شصت و پنجمین، آنگاه فقط هفتادمین). این دوره از آن پس بهمین طریق تکرار میشد، طبق محاسبه الغ بیک، افزایش وضع بهتری پیدا کرد بدین نحو که هر ۲۶ سال ۱۵ روز می افزودند، بدین طریق بطور متوسط هر سال ۲۴۱۹۳۵/۳۶۵ روز بود (عدد کام دقیق ۲۴۲۲/۳۶۵ می باشد) که در هر ۳۷۷۰ سال یک روز خطا میشد در صورتی که در تاریخ گرگوری در هر ۳۳۳۰ سال یک روز خطا میشود. تقویم جلالی برخلاف تصور «ایدلر» (۷) که می پنداشت تاریخ مسیحی دقیق تر از تاریخ جلالی است، تاریخ جلالی اندکی دقیق تر از تاریخ مسیحی می باشد زیرا تاریخ ایدلر در دوره متوسط یک سال شمسی عدد قوی در حدود ۲ دقیقه انتخاب کرد. از طرف دیگر «ایدلر» حق دارد که تاریخ جلالی را مورد انتقاد قرار دهد از این جهت که بسیار پیچیده و معقد است. مع ذلک از طرف دیگر عمل تقسیم بتساوی با این تاریخ خیلی سریع تر است تا با تاریخ «گرگوری»، چه باید دانست که ۲۶ سال بجای ۴۰۰ است. اگر قول قطب الدین شیرازی دقیق باشد میبایست در هر ۷۰ سال ۱۷ روز اضافی منظور گردد که بر اثر آن در هر سال رقم متوسط ۲۴۲۸۵/۳۶۵ روز بدست می آید و بالتیجه در هر ۱۵۴۰ سال یک روز اشتباه حاصل میشود. «ل. آ. سدیلو» (۸) در ترجمه مقدمه بر جداول الغ بیک، خواسته است ارزش بیشتری برای تاریخ جلالی قائل شود، اما این نارواست: او یک دوره ۱۶۱ ساله را با ۳۹ روز اضافی پایه قرار داد و آن رقم متوسط ۲۴۲۲۳۵/۳۶۵ روز را بهر سال میدهد، می توان گفت که تقریباً در هر ۲۸۰۰۰ سال فقط یک روز خطا ایجاد میگردد. درست است که بهر ۱۶۱ سال تقویم ایرانی ۳۹ روز افزوده میشود ولی این رقم سالها یک دوره کامل را تشکیل نمیدهد. دوره کامل نمیگردد مگر با سومین، شصت و دومین یا صد و هشتاد و ششمین سال، و ۲۵ سالی که پس از ۱۶۱ سال آیند با ۶ روز افزودنی حساب شوند و در نتیجه خطای بیشتری را نشان میدهند. سالنامه انجمن ریاضیون و منجمین پاریس (۱۸۵۱ م.) (۹) و بعد از آن عده بسیاری از منجمین معاصر، در تقویم ایرانی بیک دوره ۳۳ ساله با ۸ روز افزودنی برخوردند و در نتیجه این محاسبه از همه محاسباتی که تاکنون اظهار شده بود دقیقتر میباشد یعنی منتهی در هر ۵۰۰۰ سال تقریباً یک روز خطا ایجاد میگردد. این دوره را بدینگونه می توان بدست آورد که در هر چهار سال یک روز افزوده شود و این عمل هفت بار متوالی انجام گیرد و افزایش هشتمین بار در پایان فقط در پنجمین سال عمل گردد ولی این امر را نمیتوان از قول الغ بیک و همچنین قطب الدین تا آنجا که ما اطلاع داریم استنتاج کرد؛ اما غیرممکن نیست که در مطالب منقوله این دو دانشمند اشتباهاتی رخ داده باشد که لازمست بدین صورت تصحیح گردد: «هنگامی که این افزایش از ۶ تا ۸ بار تکرار شود» بجای «از ۶ تا ۷ بار» یا «از ۷ تا ۸ بار». باید دانست که در فارسی ارقام هفت «۷» و هشت «۸» سهولت با هم مشتبه میشود همان طور که در عربی، علائم عددی «۶» و «۷» (حروف «و» و «ز») با هم مشتبه میشوند. بدین طریق ۱۶ روز افزودنی در هر ۶۶ سال حاصل شود، چنانکه ۸ روز در هر ۳۳ سال بدست می آید. فقط معلوم نمیشود که چرا منجمین ایرانی این راه سردرگم را انتخاب کرده اند در حالیکه می توانستند بطریقه ساده تری بهمین نتیجه دقیق برسند. ولی باید این را هم بدانیم که در جدول ملحق به مقدمه الغ بیک برای مجموع ایام سنوات، از یک تا ۱۰۰۰ سال، بهتر مناسب است که در هر ۳۳ سال ۸ روز افزودنی باشد تا در ۶۲ سال ۱۵ روز افزودنی محاسبه شود. «گینزل» (۱۰) فرضیه دیگری را که «ماتزکا» (۱۱) بیان کرده یاد می کند: هفت دوره ۳۳ ساله ترتیب داده شده است که هر یک محتوی ۸۹ روز افزودنی با یک دوره ۳۷ ساله دارای ۹ روز افزودنی است که جمعاً ۶۵ روز اضافی در هر ۲۶۸ سال خواهد شد. بدین طریق رقم متوسط ۲۴۲۵۳۷/۳۶۵ روز در سال بدست می آید، و این رقم تا پنجمین عدد اعشاری که الغ بیک ذکر میکند موافقت دارد. منجمین ایرانی اولین روز اولین سال را مانند شروع مبدأ تاریخ جدید دهم رمضان ۴۷۱ ه. ق. برابر با ۱۵ مارس ۱۰۷۹ م. قرار دادند، یعنی روزی که آفتاب وارد برج حمل میشود، منابع موجود نشان نمیدهند که هرگز این مبدأ تاریخی جدید در ردیف مبدأ تاریخی اسلامی عم بکار برده شده باشد و همچنین معلوم نیست که تا چه مدتی مورد توجه دقیق بوده است ولی «ایدلر» (۱۲) می گوید که سعدی شاعر (متوفی بسال ۱۲۶۳ م.) در کتاب گلستان خود از ماه اردیبهشت جلالی، یعنی ماه دوم سال جلالی (از اواسط ماه آوریل

تا نیمه ماه مه) مانند بهترین اوقات سال یاد می‌کند. (از دایره‌المعارف اسلامی ذیل کلمه جلالی صص ۱۰۳۴ - ۱۰۳۵). تقی زاده در گاه شماری آرد: ... بودن نوروز در اعتدال ربیعی و شروع سال از اول بهار از مآثر ملک‌شاه سلجوقی (۴۶۵ - ۴۸۵ ه. ق.) واضح تاریخ جلالی یا ملکی و منجمین مشاور او که از آنجمله عمر خیام و حکیم لاکری و میمون بن نجیب واسطی و ابوالمظفر اسفزاری و غیرهم بودند، می‌باشد (۱۳) و پیش از این تاریخ، نوروز سیار بود و تقریباً هر چهار سال یک روز نسبت بسال شمسی حقیقی جلوتر میافتاد زیرا که سال ایرانی ۳۶۵ روز تمام و بدون کسر اضافی حساب می‌شد (دوازده ماه سی روزه و پنج روز معروف بخرمسه مستترقه) و چون سال شمسی حقیقی (۱۴) کسری علاوه دارد و با کسور اعشاری قریب $\frac{2422}{365}$ روز است لهذا سال ایرانی در هر چهار سال یک روز و یا بطور دقیق‌تر در هر ۱۲۸ سال ۳۱ روز نسبت بسال شمسی حقیقی فرق میکند یعنی کمتر است (۱۵) و بهمین جهت آنچه خبر از این ماه و سال ایرانی در تواریخ قدیمه داریم، همیشه سیار بوده و قدیمترین خبر ما (۱۶) آنست که در سال جلوس یزدگرد سوم (آخرین پادشاه آن سلسله) در ۲۶۳ م. و ۱۱ هجری نوروز اول فروردین ماه در ۱۶ حزیران (ژوئن) رومی (۱۷) یعنی در روز نودویکم از اول بهار واقع بوده است (۱۸). (گاه شماری صص ۳-۴). و باز در شرح تاریخ جلالی آرد: ... ظاهراً مهمترین و تا حدی رایجترین اصلاحی که در ایران بعد از اسلام بعمل آمده (۱۹) همانا ایجاد تاریخ جلالی (یا ملکی) بود که ملک‌شاه سلجوقی در سنه ۴۷۱ ه. ق. وقتی که اعتدال ربیعی در ۱۹ فروردین ماه قدیم واقع بود تأسیس نموده و اول سال را در اول حمل (روز اول بهار) قرار داد (۲۰) و بهمین جهت نوروز که تا آن وقت در سال شمسی سیار بود ثابت گردانیده و بنوروز سلطانی معروف شد و برای ثابت نگه داشتن آن در سال شمسی بنابر معروف کیسهه دقیقی برقرار کردند که از کیسهه گریگوری هم دقیق‌تر بوده است. و در حاشیهه ۳۳۵ آرنند: در مبدأ تأسیس این عمل روایات مختلف است، تاریخ معمولی جلالی که فع در تقویم‌ها متداول است و امسال (۱۳۱۴ ه. ش.) سال ۸۵۷ آنست قطعاً باید از سنه ۴۷۱ (مطابق ۴۵۷ ه. ش.) شروع شده باشد (چنانکه در زیج گورکانی الغ بیک و غیره مبدأ را ده رمضان ۴۷۱ ه. ق. ضبط کرده اند) ولی روایات دیگر در مآخذ مختلفه و از آن جمله در همان زیج الغ بیک بنابر قولی مبدأ را پنج شعبان ۴۶۸ ه. ق. ذکر کرده اند، و «ابن الاثیر» در کتاب تاریخ خود آن را در سنه ۴۶۷ ه. ق. ثبت می‌کند و «ابوالفداء» نیز همین تاریخ را ذکر نموده است، و همچنین زیج سنجرى تألیف عبدالرحمن خازنی که ظاهراً اقدم مآخذ است صدور امر سلطانی در هشتم ماه رجب از سنه ۴۶۷ (که مطابق نوروز فرس میشود) ذکر می‌کند (نسخهه و اتیکان ورق ۱۰۵ و ۱۲۲- اگرچه در ورق ۱۰۵ عدد روز شبیه بشکل حرف «ی» یعنی ۱۰ خوانده میشود ولی عبارت ورق ۱۲۲ که حرف «ح» در آن ثبت شده صحیح‌تر بنظر می‌آید) ولی مبدأ «تاریخ سلطانی» را که «مدخل سنه الامر العالی» می‌نامند در جای دیگر (ورق ۵۸) در ۴۴۷ یزدگردی و ۱۳۸۹ رومی (یعنی اسکندری) و ۴۸۵ عربی ثبت می‌کند. رقم اخیر قطعاً اشتباه کاتب است و مقصود از دو عدد دیگر هم عدد کامل بی کسور است که اگر کسور بر آنها اضافه شود مطابق سنه ۴۴۸ یزدگردی و ۱۳۹۰ اسکندری می‌شود که مراد همانست. چنانکه در نسخهه لندن از همان زیج (Or. ۶۶۶۹) که در سنه ۶۲۰ ه. ق. استنساخ شده و در ورق b. ۳۳ گوید که: «ما مدخل سنه امر عالی را اص تحویل کردیم و برای سال عربی ۴۷۰ «رمدبک» و برای سال فارسی ۴۴۷ «ح کامل» و برای سال رومی «فسه کامل» و برای جمعات «هاهاست» که تفسیر آن چنین میشود: ۵۶ دقیقه از روز ۲۴۵ از سال ۴۷۱ (که مطابق جمعهه ۹ رمضان آن سال میشود) و ۸ ساعت و ۲۹ دقیقه و ۳۶ ثانیه از روز ۱۹ (یعنی ۱۹ فروردین) از سال ۴۴۸ یزدگردی و روز ۱۶۶ (یعنی ۱۵ مارس) از سال ۱۳۹۰ رومی (یعنی ۱۰۷۹ م.) و روز جمعه (ها بجای علامت صفر است). این هر سه تاریخ در روز کام با هم مطابقت دارد ولی در ساعت (که ظاهراً مقصود ساعت تحویل آفتاب بحمل بر طبق استخراج آن زمان است) اگرچه در سال عربی از طلوع آفتاب و در سال ایرانی و رومی از نصف شب هم بگیریم باز کام موافقت نمیدهند و اندکی اختلاف دارد که اگر خطای کتابت نباشد حل آن مشکل است. در زیج ایلخانی خواجه نصیرالدین طوسی نیز (نسخهه لندن Add. ۷۶۹۸) در جدول مدخل سالهای ملکی ناقصه سال اول را مطابق ۴۴۸ یزدگردی (تمح) و ۱۹ فروردین و روز جمعه در دقیقه ۱۷ از حمل ثبت می‌کند.

همچنین در شرح کتاب «المختصر فی علم التنجیم و معرفه التقویم» نصیرالدین طوسی به عربی که اسم مؤلف معلوم نیست (نسخه خطی برلن) نیز گوید که در سنه ۴۷۱ سال را کیسه کردند. در آنچه «توماس هاید» از «محمودشاه قولجی» که ظاهراً در اواخر قرن نهم هجری نوشته عیناً نقل کرده، مشارالیه مبدأ تاریخ را «روز آدینه مطابق نهم رمضان سنه ۴۷۱ و پانزدهم آذار رومی سنه ۱۳۹۰ اسکندریه و موافق نوزدهم فروردین ماه قدیم سنه ۴۴۸ یزدجردیه» می نویسد (...). توجیه این اختلاف سهل نیست و آنچه سدیلو (۲۱) در حواشی خود بر متن زیج الغ بیک (چ پاریس ۱۸۴۷ م.) و حواشی خود بر ترجمه فرانسوی همان زیج (چ پاریس ۱۸۵۳ م.) ادعا کرده که: «اولین کیسه خماسی (یعنی کیسه ای که بجای سال چهارم که معمولاً بایستی بعمل آید در سال پنجم بعمل آمده) در سنه ۴۷۲ ه. ق. واقع شده و لهذا اولین سال از چهار سال بسیط (غیرکیسه) که قبل از چنین سال کیسه خماسی واقع شده اند یعنی سال ۴۶۸ مبدأ شمرده است و الغ بیک این نکته را ملتفت نشده و به این جهت اظهار عجز از حل اختلاف تاریخ کرده» نیز اگرچه مقدمات آن صحیح است نتیجه آن که میگیرد کام شافی بنظر نمی آید. در بعضی مآخذ (مث قطب الدین شیرازی در «نهایه الادراک فی درایه الافلاک» که ظاهراً در سنه ۶۷۵ ه. ق. برای شمس الدین محمد بن بهاء الدین محمد جوینی وزیر معروف سلاطین مغول تألیف شده نسخه خطی برلن و همچنین در کتاب دیگر خود «تحفه شاهیه» نسخه خطی برلن و شرح ملا مظفر گنابادی بر «بیست باب» تألیف عبدالعلی بیرجندی چ تهران) اولین روز سال جلالی را ۱۸ فروردین ماه قدیم نوشته اند و اگر این تطبیق صحیح باشد مبدأ تاریخ مطابق قول ابن الاثیر و عبدالرحمن خازنی سنه ۴۶۷ باید بوده باشد چه فقط در آن سال روز ۱۸ فروردین مطابق روز اول حمل بوده (که مطابق ۱۵ مارس رومی بوده و تحویل آفتاب بحمل در اصفهان که مقرر ملکشاه بوده در حدود هفت ساعت و ۲۲ دقیقه صبح یعنی یک ساعت و کسری از روز رفته واقع شده است). در سال ۴۶۸ روز ۱۸ فروردین مطابق ۱۴ مارس رومی بوده و تحویل بحمل در اصفهان قریب یک ساعت و ده دقیقه از ظهر رفته واقع شده و بنابراین فردای آن روز یعنی روز نوزدهم فروردین روز اول حمل محسوب میشده است. در سنه ۴۷۱ نیز تحویل قریب ۲۰ دقیقه بعد از طلوع آفتاب روز ۱۵ مارس رومی بوده ولی آن روز ۱۹ فروردین قدیم بود نه ۱۸. البته این اوقات تحویل آفتاب بحمل بر طبق رصدهای حالیه است مع ذلک فرق ارساد قدیمه با رصدهای کنونی به آن درجه ای فاحش نیست که در نتیجه فرق کند. برای حل اختلاف روایات می توان حدس زد که صدور حکم سلطانی و برقرار کردن اول سال در روز اول حمل در ۱۸ فروردین ماه قدیم سنه ۴۴۴ یزدگردی و هشتم رجب از سال ۴۶۷ ه. ق. واقع شده ولی تأسیس تاریخ که امر جداگانه است یعنی مبدأ تاریخ جلالی از سال ۴۷۱ ه. ق. بوده است که روز ۱۹ فروردین قدیم با نهم رمضان مطابق بوده، والله اعلم. مشکل تر از موضوع مبدأ تاریخ جلالی مسأله ترتیب و کیفیت کیسه در آن است، در این باب از دو قرن به این طرف بحث زیادی شده و «گولیوس» (۲۲) در حواشی خود بر کتاب سابق الذکر «الفرغانی» (۲۳) و «وایدلر» (۲۴) و «بیلی» (۲۵) و «مونتوکلا» (۲۶) و «سدیو» (۲۷) و «ایدلر» (۲۸) و «ماتزکا» (۲۹) و «گینزل» (۳۰) و «سوتر» (۳۱) و غیرهم در حل آن سعی نموده اند لیکن تاکنون حل شافی که مستند بمآخذ صریحی باشد پیشنهاد نشده است. نصیرالدین طوسی در زیج ایلخانی و قطب الدین شیرازی در کتاب «نهایه الادراک» گفته اند که پس از هفت یا هشت مرتبه کیسه رباعی یک بار کیسه خماسی واقع میشود یعنی در عین آن که هر چهار سال یک روز کیسه گرفته میشود فقط بجای سال سی و دوم سال سی و سوم و یا بجای سال سی و ششم سال سی و هفتم کیسه میشود (یعنی ۳۶۶ روز شمرده میشود) ولی الغ بیک در زیج خود کیسه خماسی را پس از شش یا هفت بار دانسته یعنی بجای سال بیست و هشتم سال بیست و نهم یا بجای سال سی و دوم سال سی و سوم کیسه اجرا میشده و «میرم چلبی» (متوفی در سنه ۹۳۱ ه. ق.) نوه قاضی زاده رومی معروف در شرحی که بر زیج الغ بیک در سنه ۹۰۴ ه. ق. نوشته و معروف است به «دستور العمل فی تصحیح الجدول» (نسخه برلن) گوید که در هر ۱۴۴۰ سال ۳۴۹ سال کیسه باشد و از این جمله نیز ۳۰۵ بار کیسه رباعی و ۴۴ بار کیسه خماسی است و باز از این ۴۴ بار کیسه خماسی ۴۱ مرتبه آن پس از هفت بار کیسه رباعی است (یعنی در سال سی و سوم) و سه مرتبه پس از شش بار کیسه رباعی (یعنی در

سال بیست و نهم) و قول مؤلف زیج ایلخانی را که گاهی پس از هشت بار کیسه رباعی یک بار کیسه خماسی آید رد کرده و غیرممکن دانسته است، بقول «سدیلو» بعضی فرض کرده اند که مقصود الغ بیک از عبارت «پس از شش یا هفت بار» آنست که متوالیاً و مرتباً یک بار کیسه خماسی پس از شش مرتبه کیسه رباعی (یعنی در سال بیست و نهم) و بار دیگر پس از هفت مرتبه کیسه رباعی (یعنی در سال سی و سوم) می افتد و از این قرار در هر ۶۲ سال ۱۵ سال کیسه بوده، و بعضی دیگر همه کیسه های خماسی را پس از هفت بار کیسه رباعی فرض کرده اند (مانند «وایدلر»)، و خود «سدیلو» بر آنست که کیسه خماسی یک مرتبه پس از شش بار کیسه رباعی و چهار مرتبه پس از هفت بار کیسه رباعی می آمده است یعنی ۳۹ کیسه در هر ۱۶۱ سال. «سوتر» در مقاله خود در دایرة المعارف اسلامی (ماده جلالی) تصور کرده که مقصود قطب الدین از «هفت یا هشت بار» هفت و هشت بار متوالی مرتب است یعنی ۱۷ کیسه در ۷۰ سال. «ماتزکا» (بنقل «گینزل» از او) تصور کرده که در ۲۶۸ سال ۶۵ کیسه وجود داشته است به این طریق که یک دوره ۳۳ ساله و هفت دوره ۳۷ ساله فرض کرده که از این هشت دوره سومی ۳۳ ساله و باقی ۳۷ ساله بوده و دوره بزرگ ۲۶۸ ساله از سال دوم تاریخ جلالی شروع میشده. در زیج ایلخانی نصیرالدین طوسی (نسخه برلن و نسخه موزه بریتانی لندن) جدولی برای کبائس سیصد سال جلالی ثبت کرده که در آن سال دوم کیسه است و پس از آن چهار سال بچهار سال باز کیسه است (یعنی سالهای ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸ و هکذا تا آخر) بجز سالهای ۳۱ و ۶۴ و ۷۹ و ۱۳۰ و ۱۶۳ و ۱۹۲ و ۲۲۵ و ۲۹۱ کیسه خماسی هستند (اگرچه نسخه برلن سالهای ۲۴۱ و ۲۴۲ را هم پشت سرهم کیسه ثبت کرده و بالعکس سال کیسه بعد از سال ۲۴۵ در آن جدول سال ۲۵۳ است یعنی با هشت سال فاصله و در نسخه لندن سال ۲۴۴ و ۲۴۹ نیز بین ۲۲۵ و ۲۵۸ باز کیسه قلمداد شده اند در صورتی که بقاعده بایستی سال ۲۴۵ کیسه باشد لکن ظاهراً این فقرات همه ناشی از اشتباه نساخ است). حسن بن حسین بن شهنشاہ سمنانی (؟) که در سنه ۷۹۶ ه. ق. شرحی بر زیج ایلخانی نوشته (نسخه لندن Add. ۱۱۶۳۶) جدول سیصدساله زیج مزبور را تا سال ۴۴۳ جلالی تکمیل کرده و بنابر آن کیسه های خماسی بعد از ۲۹۱ سالهای ۳۲۰ و ۳۵۳ و ۳۸۶ و ۴۱۹ است که چنانکه دیده میشود اولی پس از شش مرتبه کیسه رباعی است و باقی پس از هفت مرتبه کیسه رباعی یعنی یک دوره ۲۹ ساله و سه دوره ۳۳ ساله. در زیج سنجرى عبدالرحمن خازنى (که ظاهراً کمی بعد از سنه ۵۳۲ تألیف شده) دوره کامل کبائس سنین سلطانی یعنی جلالی را ۲۲۰ سال می‌شمارد که در آن ۵۳ کیسه است و از این ۵۳ کیسه هشت کیسه خماسی است و چهل و پنج کیسه رباعی است لکن از ترتیب و تقسیم کیسه های خماسی در ۲۲۰ سال قاعده ای بدست نمیدهد و فقط قاعده کلی که برای پیدا کردن سال کیسه و سال بسیط ذکر می کند آنست که بر عده سالهای ملکی ۱۷۲ افزوده و حاصل جمع را در ۵۳ ضرب و حاصل ضرب را بر ۲۲۰ تقسیم باید کرد، اگر باقی کمتر از ۵۳ باشد آن سال کیسه است و الا بسیط است (یعنی ۳۶۵ روزه است). اضافه ۱۷۲ سال ظاهراً برای آنست که چون برای مبدأ دوره باید سالی را انتخاب و اختیار کرد که در روز اول فروردین تحویل آفتاب بحمل مقارن ظهر یا جزئی زمانی قبل یا بعد از آن باشد لذا شاید بحساب مؤسسین دوره ۲۲۰ ساله چنین حالتی در ۱۷۲ سال قبل از مبدأ تاریخ جلالی یعنی در حدود ۲۷۶ یزدگردی واقع شده بوده است و بنابراین مبدأ را از آنجا گرفته اند و در واقع مبدأ تاریخ جلالی سال یکصد و هفتاد و سوم دوره ۲۲۰ ساله بوده است. عجب آنکه این دوره ۲۲۰ ساله با ۵۳ روز کیسه درست درمی آمد که طول سال ۳۶۵ روز و پنج ساعت و ۴۶ دقیقه و ۵۴ ثانیه و ۳۲ ثلثه و ۴۳ رابعه و ۳۹ و کسری خامسه باشد، در صورتی که زیج سنجرى (نسخه لندن ورق ۳۳۵). تصریح دارد بر اینکه سنه شمسیه معادل است با شسه مد کدک لومر که ۳۶۵ روز و ۵ ساعت و ۴۵ دقیقه و ۴۴ ثانیه و ۱۴ ثلثه و ۱۸ رابعه و ۴۴ خامسه زمانی میشود و بنابراین کسور متراکمه در ۲۲۰ سال فقط بالغ بر ۵۲ روز و ۱۹ ساعت و قریب ۴۲ دقیقه میشود و اگر دوره ۲۲۰ سال اتخاذ شود در قریب هر ۱۲۳۰ سال یعنی پنج دوره و کسری یک روز اضافه می آورد. اگر واقعاً بایستی دوره را ۲۲۰ سال بر طبق نص زیج معتبر سنجرى فرض بکنیم البته ممکن بود که آنرا سه دوره ۲۵ ساله و پنج دوره ۲۹ ساله تقسیم کرد یعنی سه مرتبه کیسه خماسی هر یک بعد از پنج کیسه رباعی و

پنج مرتبه کیسه‌خامسی هر کدام بعد از شش کیسه‌خامسی رباعی قرار داده شود و اگر میزان طول سال شمسی را که زیج سنجرى ثبت کرده اساس بگیریم ممکن بود همه کیسه‌های خامسی را بعد از پنج مرتبه کیسه‌خامسی رباعی قرار داد یعنی همیشه از کیسه‌خامسی سال بیستم (با ابتدا از اول دوره که البته باید در سالی باشد که تحویل آفتاب بحمل در حوالی ظهر بوده باشد) بسال بیست و پنجم بگذرند و کیسه‌خامسی در آن سال اجرا شود و عبارۀ آخری در هر ۲۵ سال یک کیسه‌خامسی بعمل آید که به این طریق بسیار دقیق می‌شد و فقط در قریب هر ۱۰۴۰۰ سال یک روز خطا پیدا می‌کرد لکن حرف در اینجاست که هیچکدام از این تقسیمات مطرد اتخاذ نشده است و نگارنده تصور می‌کند که حقیقت مطلب آنست که در تاریخ ملکشاهی اص قاعده مطردی برای نوبت کیسه‌خامسی نبوده است و برای هر سال منجمین از روی زیجی یا نتیجه‌رصدی که اساس تاریخ مزبور بوده موقع تحویل آفتاب را بحمل حساب و استخراج بایستی بکنند و اگر در سال منظور در روز سیصدوشصت و ششم آفتاب در نصف النهار در حمل بوده آن روز را اول سال نو و آن سال را بسیط (یعنی عادی و غیرکیسه) می‌شمردند و الاً روز بعد یعنی روز سیصدوشصت و هفتم نوروز و آن سال (یعنی سال منقضی) کیسه محسوب میشد (یعنی سال کیسه دار) و بنابراین غالباً در هر چهار سال یک بار تحویل شمس بحمل بعدازظهر روز سیصدوشصت و ششم و علیهذا نوروز در روز سیصدوشصت و هفتم واقع میشد لکن در بعضی اوقات استثناءً چنان پیش می‌آمد که در موقع معمول کیسه یعنی سال چهارم بعد از کیسه‌خامسی سابق باز تحویل آفتاب هنوز اندکی قبل از ظهر می‌افتاده و بنابراین آن سال را کیسه‌نشمرده و سال آینده (یعنی سال پنجم) را کیسه‌می‌گرفتند و این فقره یعنی عدم وجود قاعده از جدول کبائس سالهای ملکی در زیج ایلخانی نیز که تحت هیچ قاعده مطردی نمی‌آید استخراج و استنباط میشود، چه چنانکه مذکور گردید در سیصد سال هفت کیسه‌خامسی ۳۳ساله و یک کیسه‌خامسی ۲۹ساله و یک دوره نامعلوم (یعنی دوره اولی که معلوم نیست اولین کیسه‌خامسی آن رباعی بوده یا خامسی) وجود دارد و فقط با حساب بسال مطابقت دارد چنانکه مبنای ترتیب سال شماری فعلی در ایران نیز بر همانست و بهمین جهت است که بر طبق همین جدول در موقع نهمین کیسه‌خامسی و هفتادویکمین کیسه‌خامسی از مبدأ تاریخ یعنی سال ۲۹۱ بر فرض آنکه میزان کسر سال را مطابق خود زیج مزبور ۵ ساعت و ۴۹ دقیقه بگیریم در کل مدت ۲۹۱ سال فقط درست یک ساعت اختلاف با حساب حقیقی حاصل میشود. همچنین از بیانات صریح قطب الدین شیرازی در کتاب سابق الذکر وی، و عبدالعلی بیرجندی در شرح زیج الغ بیگ (نسخه خطی برلن) این معنی (یعنی عدم وجود قاعده مطرد) بطور واضح مستفاد میشود، چه هر دو تصریح بر این کرده اند که تعیین موقع کیسه‌خامسی فقط به استقراء ممکنست. قطب الدین گوید: «... و لان الكسر الزاید اقل من ربع بقیل فتكون الكیسه التي يجعلونها فی كل اربع سنین يوماً من یوم فحینئذ قد یتفق فی بعض الاوقات ان تكون الكیسه بعد خمس سنین و ذلك انما یتفق بعد اربع سنین سبع مرات او ثمان مرات و هذا انما یعرف بالاستقراء و كذلك معرفۀ اوائل سنی التاریخ». و بیرجندی گوید: «... و به استقراء معلوم توان کرد که کبائس رباعیه متتالیه در کدام زمان شش خواهد بود یا هفت». و البته تا میزان کسر سال بر حسب عقیده و حساب عقیده و حساب منجمین ملکشاه در دست نباشد نمی‌توان گفت چند دوره ۲۹ساله یا ۳۳ساله یا ۳۷ساله لازم است ورنه طرح ریزی خیالی ترتیب خاصی برای کیسه‌خامسی و قائل شدن بیک دوره بزرگ و کاملی شامل عدده معینی از دوره‌های ۲۹ساله و ۳۳ساله با فلان ترتیب و تقدیم و تأخیر مرتب از روی قیاس و حساب بر حسب رصد متأخری و به اقتضای میزان کسر سال شمسی بر طبق این یا آن زیج و اسناد آن ترتیب بمؤسسن تاریخ جلالی برخلاف حقیقت تاریخی میشود و البته روا نیست چنان که در قرن اخیر «سدیلو» دوره کبائس خامسی را در تاریخ جلالی یک مرتبه در سال بیست و نهم (پس از شش بار کیسه‌خامسی رباعی) و چهار مرتبه در سال سی و سوم (پس از هفت بار کیسه‌خامسی رباعی) و عبارۀ آخری ۳۹ کیسه‌خامسی در هر ۱۶۱ سال فرض کرده است که اگر حقیقت داشت سال جلالی دقیق‌ترین و صحیح‌ترین سالهای معمول دنیا میشد و به قول «سوتر» (در مقاله خود در دائرۀ المعارف اسلامی ماده «جلالی») فقط در هر بیست و هشت هزار سال یک روز خطا میداشت، در صورتی که در سال گریگوری با کیسه‌خامسی بالنسبه دقیق آن در هر ۳۳۳۰ سال یک روز خطا وجود دارد،

ولی بدبختانه این ترکیب بندی فرضی «سدیلو» هم ظاهراً از روی قیاس به نتیجه رصد‌های این زمان (یعنی عصر خود او) پرداخته شده است و اگر فرض طریقه ای برای توالی و تناوب منظم کبائس رباعی و خماسی از روی حساب میزان کسر سال شمسی بر طبق رصد‌های فعلی با عدم توجه به تناقض تدریجی در میزان کسر سال بمرور زمان جاتر بودی فرضی بهتر از فرض‌های «سدیلو» و «ماترکا» پیشنهاد می توان کرد که در واقع بهترین فرضها میشد و آن اینست که یک دوره کامل ۱۲۸ساله قائل شویم که در آن یک کیبسه خماسی ۲۹ساله و سه کیبسه خماسی ۳۳ساله قرار داده شود و این طریقه اگر تناقض تدریجی طول سال مؤثر نبود بقدری دقیق و نزدیک به حقیقت میشد که در هفتاد هزار سال هم یک روز خطا در آن راه نمی یافت لکن همه این فرضها نه با اساس تاریخی و نه با اساس نجومی وفق میدهد اگرچه «سدیلو» فرض خود را بر قول «میرم چلبی» مبتنی نموده که گوید در هر ۱۴۴۰ سال ۳۴۹ کیبسه وجود دارد لکن در فرض پیشنهادی «سدیلو» باید در واقع در هر ۱۴۴۹ سال ۳۵۱ کیبسه فرض شود تا دوره نهم از دوره های ۱۶۱ساله فرضی وی کامل شود ورنه با ۱۴۴۰ سال دوره کامل نیست. خود میرم چلبی با فرض اینکه کسر سال شمسی درست معادل ۵ ساعت و ۴۹ دقیقه تمام است (یعنی مطابق زیج ایلخانی نه زیج گورگانی) دوره کامل تمام و صحیح را ۱۴۴۰ سال شمرده و چنانکه ذکر شد تصریح کرده به اینکه در هر چنین دوره ای ۴۴ بار کیبسه خماسی واقع میشود (و ۳۰۵ بار کیبسه رباعی) و ۴۱ کیبسه از این ۴۴ کیبسه خماسی در دوره ۳۳ساله (یعنی پس از هفت بار کیبسه رباعی) و ۳ کیبسه از آن در دوره ۳۹ساله (یعنی پس از شش بار کیبسه رباعی) وقوع می یابد. به این طریق این فرض کام و دقیقاً مطابق با میزان کسر سال شمسی آمده و یک ثانیه هم زیاد یا کم نمی ماند لکن معلوم نیست چرا «میرم چلبی» راجع بمیزان کسر سال، رصد ایلخانی را اساس گرفته نه رصد سمرقند را، در صورتی که خود شارح زیج الغ بیگ و جدش از همکاران آن پادشاه بوده است و چرا نصیرالدین طوسی در زیج ایلخانی با آنکه کسر سال شمسی را پنج ساعت و ۴۹ دقیقه تمام میدانسته برای کیبسه خماسی دوره ۳۳ساله و ۳۷ساله قائل شده، در صورتی که با حساب وفق نمیدهد و باید در آن صورت حتماً ۲۹ساله و ۳۳ساله باشد و بس (مگر آنکه تأویل باتکلف بیرجندی را قبول کنیم که گوید مقصود از عبارت «پس از هشت بار» نوبت هشتم است که آن هم با عبارت فارسی موافقت کامل ندارد) و چرا الغ بیگ که کسر سال را بیشتر می پنداشت (یعنی ۵ ساعت و ۴۹ دقیقه و ۱۵ ثانیه و کسری) فقط دوره ۲۹ساله و ۳۳ساله قائل شده است در صورتی که مطابق این میزان کسر باید کیبسه خماسی گاهی در دوره ۳۷ساله (ظاهراً یک دوره ۳۷ساله بعد از هفت دوره ۳۳ساله یا ۶۵ کیبسه در ۲۶۸ سال چنانکه «ماترکا» فرض کرده است) چنانکه این معنی را از روی حساب و امتحان مجموع روزهای سال ملکی با کسور آنها از یک تا هزار سال که الغ بیگ در جدولی ثبت کرده میتوان یافت و بنابر آن حساب دیده میشود که برحسب فرض فوق (یعنی هفت دوره ۳۳ساله و یک دوره ۳۷ساله) در هر ۲۶۸ سال که دوره کامل میشود کمتر از یک دقیقه کیبسه اضافی شده (یعنی در واقع قریب ۵۶ ثانیه یا کمتر از یک روز در بیش از چهارصد هزار سال). بیرجندی به این نکته توجه داشته که بنابر میزان کسر سال در رصد گورگانی حتماً گاهی «هشت کیبسه متتابع رباعی بوده و بعد از آن کیبسه خماسی» باید باشد یعنی دوره ۳۷ساله ضروری است ولی گوید که الغ بیگ کسر زاید را ۴۹ دقیقه گرفته «و کسور زاید بر آن اعتبار نکرده بجهت مساهله»، حقیقت امر آنست که در صورتی که سال شمسی حقیقی حالا (یعنی در حدود ۱۹۳۵ م.) قریب ۲۴۲۱۹۶۸/۳۶۵ روز حساب میشود بحساب زیج ایلخانی ۲۴۲۳۶۱۱۱۱/۳۶۵ روز و برحسب زیج الغ بیگ (بموجب حساب که می کنیم) ۲۴۲۵۳۴۸۷۶/۳۶۵ روز فرض میشده و «بتانی» آن را معادل قریب ۲۴۰۹۹۹۱/۳۶۵ روز می شمارد و برحسب میزان مندرج در زیج سنجرى که مؤلف آن (اگرچه روایات راجع بشرکت وی در امر تأسیس تاریخ جلالی دور از احتمال است) نزدیکترین نویسندگان که آثار آنها باقی مانده بعهد تأسیس تاریخ مزبور می باشد فقط قریب ۲۴۰۹۵۶۰۲/۳۶۵ روز است و اگر دوره ۲۲۰ساله کیبسه ای که وی شرح میدهد مناط باشد قریب ۲۴۰۹۰۹/۳۶۵ روز میشود و برای هر کدام از این میزانها می توان از روی حساب دوره مطردی برای کبائس رباعی و خماسی پیدا کرد ولی چون کار موکول به استقراء و حساب جداگانه برای هر سال بوده

دوره های مطردی اتخاذ نکرده اند اگرچه ظاهراً البته دوره هائی ۲۹ساله و ۳۳ساله (و شاید ۳۷ساله هم) برای کیسه های خماسی بوده ولی نه بیک ترتیب متوالی و معین و دوره منظم و مطردی بلکه کیسه خماسی (یعنی موقعی که در سال چهارم بعد از یک کیسه رباعی تحویل آفتاب بحمل قبل از ظهر روز سیصدوشصت و ششم واقع شده و به این جهت آن سال برخلاف معمول کیسه گرفته نشده و سال بعد بایستی کیسه شود) همیشه ظاهراً یا در سال بیست و نهم یا در سال سی و سوم و یا در سال سی و هفتم از کیسه خماسی قبل واقع بوده بی آنکه بتوان قاعده منظمی برای توالی این دوره ها معین کرد و چنین قاعده ای هیچوقت در کار نبوده است و حتی عجب است که قطب الدین شیرازی در کتاب سابق الذکر خود عمر خیام را تخطئه و انتقاد می کند که: «خیام در زیج خود که تألیف کرده (فی زیجه الذی وضعه) کیسه را دائماً رباعی فرض کرده و مطابق حلول شمسی بحمل شمرده در صورتی که آن خطای فاحش است و سبب آن عدم توجه خیام است به آنچه گفته شد». در طول ماههای جلالی نیز اقوال مختلف است. برحسب آنچه در زیج سنجرى آمده طول ماهها مطابق توقف آفتاب در بروج دوازده گانه بوده و هر یک از شش ماه اول سال ۳۱روزه بوده الا- خرداد ۳۲روزه بوده و باقی همه ۳۰روزه بوده بجز آذر و دی که ۲۹روزه و بجز اسفندارمذ در سالهای کیسه که ۳۱روزه بوده است. قطب الدین شیرازی گوید که بعضی طول ماهها را مطابق بروج شمسی می‌شمرند و دیگر که اکثر منجمین باشند ماهها را جمله ۳۰روز گرفته و خمسه مسترقه را در آخر اسفندارمذ آورند. در باب اسامی ماهها همه مؤلفین قدیم و از آنجمله عبدالرحمن خازنی تصریح دارند بر اینکه همان اسامی ماههای ایرانی بوده ولی در کتاب سی فصل فارسی نصیرالدین طوسی در معرفت تقویم (چ ایران ۱۳۱۱ ه. ق. ص ۱۱۱) جدولی از اسامی جدید فارسی برای ماهها و روزهای جلالی درج کرده که «بعضی از استادان این علم» آنها را به این اسامی نامیده اند و خالی از غرابت نیست که اسم ماه دوم بهار در این جدول «نوبهار» و اسم ماه سوم بهار «گرمافزا» است که صوراً بی شباهت به اسامی ماههای پارسی قدیم نیست! این اسامی در فرهنگ جهانگیری نیز ضبط و به اسم ماههای ملکی و روزهای ملکی نامیده شده و عجب آنکه این فقره باعث اشتباه غریبی برای «توماس هاید» شده و تصور کرده ملکی منسوب است به یزدگرد و بنابراین ادعا نموده که یزدگرد پادشاه اخیر ساسانی تاریخی جدید با سال و ماه مخصوص تأسیس و ایجاد نموده و اسامی همه ماهها و روزهای سال را عوض کرده و اسمهای تازه داده است (۳۲). «بنفی» و «استرن» نیز در کتاب سابق الذکر خودشان سعی کرده اند این اسامی را از اصل عبرانی یعنی ماههای یهود مشتق بکنند. (پایان حاشیه ۳۳۵ صص ۱۶۸ - ۱۷۴).

(فرانسوی) (۱) - Les jours intercalaires - Le calendrier djalalien (۲) (روزهائی که در سالهای کیسه به ماه فوریه افزایند). (۳) - Le calendrier Julien تقویم یولی که بوسیله ژول سزار پایه گذاری شده و سالش ۳۶۵ روز و ۶ ساعت است. (۴) - - (۹) - L.A.Sedillot. (۸) - Ideler. (۷) - Ideler. (۶) - Isfendarmadh. (۵) - Apendarmudh. (۱۰) - Ginzl. (۱۱) - Matzka, Die Chronologie (۱۲) - Ideler. (۱۳) - in ihrem Ganzen Umfange, Wien ۱۸۴۴. - بقول قطب الدین شیرازی در «تحفه شاهیه» (نسخه خطی برلن) و همچنین در کتاب دیگر وی «نهایه الادراک فی درایه الافلاک» (باز نسخه خطی برلن) این منجمین هشت نفر بودند. (۱۴) - که بفرنگی سال تروپیک Tropicque گویند. (۱۵) - رجوع به حاشیه ۹ ص ۳ کتاب گاه شماری شود. (۱۶) - رجوع به حاشیه ۱۰ ص ۴ کتاب گاه شماری شود. (۱۷) - رجوع به حاشیه ۱۱ ص ۴ کتاب گاه شماری شود. (۱۸) - رجوع به حاشیه ۱۲ ص ۴ کتاب گاه شماری شود. (۱۹) - از علاماتی که برای انتشار و استقرار گاه شماری جلالی در میان عامه تا حدی و بهر حال بیش از اصلاحات سابق الذکر دیگر موجود است، آنست که ظاهراً غالب آداب و رسوم ایرانیان در جشنهای خود بعدها در ایام سال جلالی مرسوم شد چنانکه در شرح بیست باب ملا مظفر گنابادی آبریزکان و تیرکان و شب سده را گوید که حالا این رسم را در ۱۳ تیرماه و دهم بهمن ماه جلالی میگیرند. (۲۰) - اگر حدس «گوتشمید» در باب مبدأ اتخاذ سال اوستایی جدید و تأسیس دوره کیسه صحیح باشد یعنی آنکه این کار در سال ۴۱۱ ق.م. وقتی اعتدال ربیعی در ۱۹ فروردین بوده بعمل آمده اثر

تصادف غریبی است که اصلاح جلالی نیز مجدداً در موقعی بعمل آمد که باز اعتدال ربیعی در ۱۹ فروردین ماه بود. (۲۱) - Sedillot. (۲۲) - Golius. (۲۳) - Alfraganus. (۲۴) - Weidler. (۲۵) - Bailly. (۲۶) - Montucla. (۲۷) - Sedillot. (۲۸) - Ideler. (۲۹) - Matzka. (۳۰) - Ginzel. (۳۱) - Suter. (۳۲) - Thomas Hyde, Veterum Persarum et Parthorum et Medorum religionis historia, Oxford ۱۷۰۰, pp. ۱۵۹-۲۲۰.

تاریخچه.

[چ / چ] [ا مصغر] (از: تاریخ + چه، پسوند تصغیر) تاریخ کوتاه. تاریخ مختصر: تاریخچه معادن ایران. تاریخچه حکومت مشروطه.

تاریخ خراجی.

[خ خ] (ترکیب وصفی، مرکب) سنهء مالیه. سنهء خراجیه. سال خراجی. فصل دریافت خراج و مالیات. تقی زاده در گاه شماری آرد: علاوه بر آنکه بر اثر انتشار علوم یونانی و مخصوصاً علم نجوم بین مسلمین، آنها ناقص بودن سال ۳۶۵ روزه از سال شمسی حقیقی و نقائص و معایب این حساب را در عمل دریافته و از طرف دیگر عملی نبودن کیسهء ۱۲۰ ساله را متوجه شدند مداومت خلفاء به افتتاح خراج در ایران در نوروز (شاید به پیروی ساسانیان در اواخر سلطنتشان که نوروز در ماه اول تابستان بوده) با آنکه نوروز در قرن سوم و چهارم هجری ببهار افتاده بود موجب کلفت و زحمت دهقانان ایران گردیده و بدین جهت مکرراً در ثابت کردن محل نوروز در سال شمسی و اجرای کیسهء رومی در سال ایرانی اقدام شد. نه تنها جلو رفتن نوروز و تغییر موقع شروع به اخذ و جمع مالیات بلکه اساساً عدم تناسب سال و ماه قمری با امور عرفی و مخصوصاً با امر خراج که در واقع طبعاً مربوط به امر زراعت و بدست آمدن محصول بود و اشکال عظیم اخذ خراج و پرداخت رواتب با سال و ماه قمری و بنابراین لزوم وضع بنیان امور مالی دولت بر اساس سال شمسی در طول تاریخ دوره اسلامی و طی قرون همیشه از گاهی بگاهی نظر اولیای امور ممالک اسلامی را جلب نموده و ملوک و ولات را بر آن میداشت که سال شمسی را مدار عمل قرار دهند. بقول بیرونی از عهد هشام بن عبدالملک خلیفه اموی (۱۰۵ - ۱۲۵ ه. ق.). شکایت دهاقین ایران در باب جلو افتادن نوروز بلند شد و به خالد بن عبدالله قسری (که در سالهای ۱۰۶ - ۱۲۰ ه. ق. والی عراق بود) شکایت بردند و او بهشام نوشت ولی چنانکه ذکرش گذشت هشام جرأت نکرد که اجازه اجرای کیسه بدهد. در زمان خلافت هارون الرشید (۱۷۰ - ۱۹۳ ه. ق.) باز ملاکین ایران به یحیی بن خالد برمکی وزیر، متوسل شده و خواستار شدند که نوروز را دو ماه عقب تر ببرد و وی خواست این کار را بکند ولی دشمنان وی او را متهم ساختند که تعصب زردشتی دارد، لذا ترسید و از اقدام به این عمل خودداری نمود. بعدها متوکل علی الله خلیفه عباسی در سنه ۲۴۳ ه. ق. در نتیجهء داستانی که بیرونی بنقل از صولی و حمزه اصفهانی شرح داده حکم اجرای کیسه داده و خواست نوروز را در ۱۷ ژوئن رومی (حزیران) ثابت گرداند (۱) ولی بعلت وفات وی کار پیشرفت نکرده و انجام نیافت تا عاقبت المعتضد بالله در سنه ۲۸۲ کیسه را جاری ساخته (۲) و نوروز یعنی اول فروردین ماه را که در آن سال مطابق ۱۲ آوریل بود در ۱۱ ژوئن (که در موقع وفات یزدگرد در آن جا بوده) یعنی بجای اول خردادماه سال ۲۶۴ یزدگردی قرار داده و بواسطهء اتخاذ کیسه ای نظیر کیسهء رومی در همانجا ثابت ساخت و مقرر شد که بعدها موقع افتتاح خراج همیشه از آن تاریخ باشد (۳) و این سال معتضدی ظاهراً برای امر مالیات در جریان ماند. سال خراجی - این اصطلاح معتضد در واقع فقط برای تأخیر نوروز و ثابت کردن آن در فصلی که مناسب جمع مالیات باشد بوده نه برای تغییر یا اصلاح تاریخ، ولی در صورت استعمال سال شمسی برای امور دیوانی یک اقدام اساسی دیگر نیز لازم بود یعنی اگر سال شمسی و قمری هر دو با تاریخ هجری حساب شود طبعاً طولی نمی کشد که بین این دو تاریخ (سال قمری هجری و سال شمسی هجری) اختلاف پیدا میشود و چون ظاهراً در ممالک اسلامی از قرون اولای اسلام در عمل خراج سال شمسی معمول

بوده و در مصر با سال قبطی و در سوریه و فلسطین با سال رومی و در ایران با سال ایرانی عمل میشده (چنانکه آثار آن جسته جسته در کتب تواریخ دیده میشود)، ناچار برای رفع اشکال فوق و جلوگیری از اختلاف بین دو تاریخ یعنی سال هلالی و سال خراجی بایستی تدبیری اندیشیده شود ورنه علاوه بر اختلاف دو تاریخ با جلو رفتن آغاز سال شمسی در طی سال قمری که بمرور زمان به آخر سال قمری نزدیک تر شده پس از ۳۳ سال اص بسال آینده می افتاد (مث پس از آنکه نوروز در اواخر ذی الحجه یک سال قمری واقع شد در سال آینده اص نوروزی واقع نشده بلکه نوروز آینده در محرم سال بعد از آن می افتد) مالیات سال سی و یکم خراجی در سال سی و دوم هلالی و مالیات سال سی و دوم در سی و سوم جمع آوری میشد و هکذا و اگر در شماره سالهای مالی انقطاعی قائل نشوند بایستی در سال قمری فلان تاریخ هجری که عمل میکنند مالیات آن سال را به اسم و تاریخ سال قبل بنامند و بتدریج مالیات هر سال خراجی در سال قمری می افتد که شماره تاریخ آن یک یا دو یا سه سال بیشتر از شماره تاریخ سال خراجی مزبور است و چون از طرف دیگر از کیسه که در حکم نیستی شمرده می شد احتراز داشته و نمی توانستند در هر دو سه سال یک بار سال قمری را ۱۳ ماهه بگیرند ناچار متوسل بوسیله دیگری شدند...: از اوائل امر (۴) که ملتفت این اختلاف شدند مقرر داشتند که در هر ۳۳ سال یک سال خراجی را از حساب بیندازند یعنی از شماره خارج کرده عدد بعد را بگیرند، یعنی مث سال سی و دوم را سی و سوم بنامند (۵) و به این طریق در تاریخ اختلافی پیدا نشده و تاریخ سال هلالی و سال خراجی یکی میماند. در تجارب الامم ابوعلی مسکویه (چ عکسی لیدن ۱۹۱۷ م. ج ۶ ص ۲۵۰) در ضمن وقایع سال ۳۵۰ ه. ق. گوید که حسن بن محمد مهلبی (وزیر خلیفه مطیع لله) سال پنجاه خراجی را (که منظور سال ۳۵۰ ه. ق. است) (۶) بسال ۳۵۱ نقل کرد. در تاریخ وصاف نیز بهمین عمل مهلبی اشاره نموده ولی آنرا منحصر بفرود پنداشته و گوید که بین تاریخ هلالی در تمام ممالک ایران زمین نه سال تفاوتست ولی در بغداد یک سال از سالهای خراجی از میانه جستن (ظفره نظامی) کرده اند و لهذا حالا سال ۶۹۳ خراجی مطابق ۷۰۱ هلالی است در صورتی که «بر قیاس معهود اقتضای آن کردی که مطابق سنه ۷۰۲ بودی» (۷) مشروحترین تفصیل راجع به این عمل و بطور کلی به سنه خراجیه در کتاب خطط مقریزی مندرج است (۸) و بنا بر آن چون در عهد خلیفه عباسی متوکل علی الله چندین سال ملاحظه کردند که مالیات هر سال (بعلت اینکه سال شمسی در اواخر سال قمری شروع می شد) در سال آینده جمع آوری میشود لهذا بحکم خلیفه سنه ۲۴۱ را به سنه ۲۴۲ نقل کردند (یعنی در واقع یک سال بر عدد سالهای خراجی افزوده یا بعبارۀ آخری یک عدد در میانه گذشته و در سلسله اعداد سالهای تاریخ خراجی دو پله یک جا جستن) و گوید که اول دوره قبل از آن در ۲۰۸ ه. ق. در عهد خلیفه مأمون بود (ولی از اجرای این عمل در آن موقع صریحاً خبری نمیدهد)، و نوبت آینده در ۲۷۵ ه. ق. بود که باز بایستی یک سال جسته و سال بعد را بگیرند ولی غفلت کرده و اجرا ننمودند و اختلاف به ۲۷۹ انتقال داد، و باز گوید موقع اجرای همین کار در دوره آینده سنه ۳۰۷ بود که بایستی آن سال ۳۰۸ شمرده شود (ولی باز خبر صریحی از اجرای آن در آن سال نمیدهد اگرچه نسخه فرمانی را که بایستی در این باب صادر شود درج کرده است). پس از آن نقل سال ۳۵۰ را بسال ۳۵۱ از طرف مهلبی ذکر و منشور راجع به این امر را که از طرف خلیفه صادر شده و ابواسحاق صابی انشاء کرده عیناً درج می کند. این عمل یعنی اسقاط یک سال خراجی را از طی حساب بقول مقریزی «ازدلاق» می نامیدند (۹) و اگرچه مقریزی در یک موضع گوید که خلفاء همیشه این کار را در موقع خود اجرا می کردند (از بیانات خود او معلوم میشود که از اجرای مرتب این عمل که بایستی در سر هر دوره ۳۳ ساله صورت پذیرد گاهی غفلت می شده و بلکه بعدها اص بطوری اهمال شد که فرق بین تاریخ خراجی و تاریخ هلالی بچندین سال رسید چنانکه در ضمن همان فصل شرح میدهد که در مصر در سال ۵۰۱ باز بواسطه اهمالی که در دوره قبل در اجرای عمل «ازدلاق» شده بود دو سال (یا چهار سال؟) اختلاف پیدا شده بود (۱۰) و لذا حکم به نقل سال ۴۹۹ خراجی (۴۹۷؟) به ۵۰۱ صادر شد و نص منشور مفصل خلیفه فاطمی (الأمر باحکام الله) را در این باب ثبت نموده است و نیز گوید که در سنه ۵۶۷ ه. ق. سال خراجی سنه ۵۶۵ خراجی را به ۵۶۷ نقل کردند تا هر دو سال مطابق شده و دو اسم از میان برود

و تا ۳۳ سال دیگر یکی بمانند. ظاهراً در ممالک شرقی اسلامی و از آنجمله ایران بعد از اجرای عمل تطبیق در سنه ۳۵۰ از طرف مهلبی این عمل اهمال و متروک شده (و یا منتهی یک بار دیگر هم یا در نوبت آینده مث در حدود ۳۸۳ یا قدری پس و پیش از آن و یا در موقع دیگر باز اجرا شده است و بس)، چه در کتب تاریخی جسته جسته بفرق متزاید سال خراجی و سال هلالی برمی خوریم چنانکه در تاریخ سلاجقه کرمان تألیف محمد بن ابراهیم چندین بار ذکر وقایع با تاریخ و سال و ماه (۱۱) آمده و در بعضی موارد با تطبیق آن با تاریخ عربی و قمری هجری و از ملاحظه این فقرات دیده میشود که در قرن پنجم و ششم فرق عمده بین دو تاریخ پیدا شده بوده است و هرچه بیشتر می گذرد فرق بزرگتر می شود تا آنکه در سال ۶۰۱ ه. ق. سال خراجی به ۵۹۵ رسیده بوده است و در سنه ۷۰۱ وقتی که غازان خان در اصلاح این کار و تأسیس تاریخ جدیدی با سال شمسی اقدام کرد چنانکه در تاریخ و صاف ذکر شده سال خراجی ۶۹۲ بوده (۱۲) و شاید در نواحی مختلف اختلاف دو تاریخ فرق داشته یعنی در بعضی عمل «ازدلاق» را در موقعی بحکم امیر آن ناحیه اجرا کرده و در دیگری اهمال نموده باشند و ظاهراً غازان خان بعلت همین اختلاف تواریخ (۱۳) و مخصوصاً بعلت اختلاف تاریخ خراجی و هلالی مصمم شد برای امور عرفی و دولتی تاریخ خراجی را با تاریخ قمری مطابق نموده یعنی «ازدلاق» های فوت شده را یکجا اجرا کرد و ظاهراً سال ۶۹۲ را سال ۷۰۱ نامید. «هامر پورگستال» تاریخ خراجی را همان تاریخ معتضدی فرض کرده و در ضمن شرح تاریخ ایلخانی غازانی گوید (۱۴) که فرق سال شمسی و قمری تا زمان معتضد به ۹ سال رسیده بود و از زمان معتضد تا سنه ۷۰۱ که ۴۲۰ گذشته بود بایستی باز ۱۳ سال اختلاف حاصل شده باشد ولی اختلاف سال معتضدی (که در این مدت با آن عمل میشد) با سال قمری هجری فقط ۹ سال بود چنانکه در سنه ۷۰۲ ه. ق. سال معتضدی (منظورش همان سال خراجی است) ۶۹۳ بود یعنی چهار سال خطا در آن واقع شده بود و این خطا بوسیله تاریخ جدید غازانی برطرف شد. از مندرجات فوق دیده میشود که استعمال سال خراجی در ممالک اسلامی از قرن سوم تا هشتم (اق) جاری بوده است چنانکه در تاریخ قم که ذکرش گذشت (چ تهران ص ۱۴۹) اسناد قدیمه ای راجع به جمع مالیات درج گردیده که در ایام خلیفه عباسی المقتدر (۲۹۵-۳۲۰ ه. ق.) نوشته شده و در آنها سخن از «سنه خراجیه» می رود و بنابر قول مؤلف زیج اشرفی که در سنه ۷۰۲ ه. ق. (یعنی یک یا دو سال بعد از تأسیس تاریخ غازانی) تألیف شده (برحسب آنچه بلوشه در فهرست نسخ فارسی کتابخانه ملی پاریس از آن کتاب نقل کرده است) تاریخ خراجی در فارس رواج کامل داشته و سال شمسی بوده که در دوایر دولتی مستعمل بود و آن در سنه ۳۷۱ بعد از طوفان (۱۵) در عهد خسرو پرویز ایجاد شده است. در تاریخ و صاف نیز حتی پس از تاریخ غازانی باز ذکر سال خراجی هست چنانکه در ص ۴۰۴ از همان کتاب گوید: «در شهور اربع و تسعین و ستمائه خراجی که امروز بعرف خاص آن را سنه ثلث خانی غازانی گویند...». گیتزل در کتاب سابق الذکر گوید که سال مالی به اسم سنه خراجیه در مصر از طرف خلیفه فاطمی العزیز (۳۶۵-۳۸۶ ه. ق.) و در ممالک عراق و ایران در عهد خلیفه عباسی الطائع الامر الله (۳۶۳-۳۸۱ ه. ق.) تأسیس شده که هر دو سال شمسی بوده و در مصر با ماههای قبطی و در ایران با ماههای ایرانی شمرده می شد و در مصر از اول محرم سنه ۳۶۶ ه. ق. جاری و معمول شد تا در سنه ۵۰۱ ه. ق. در عهد مستهر «؟» منسوخ گردید. (۱۶) بودن آخرین «ازدلاق» در عهد طائع معقول و محتمل است چه در سنه ۶۰۱ ه. ق. فرق دو تاریخ بهفت سال رسیده بود و این فرق علامت قریب ۲۳۰ سال اهمال است. (از گاه شماری صص ۱۵۶ - ۱۶۳). رجوع به تاریخ غازانی و تاریخ جلالی و تاریخ شمسی و تاریخ قمری شود. (۱) - اتفاقاً در سال ۲۴۳ ه. ق. اص نوروزی واقع نشد و نوروز قبل در ۲۲ ذی الحجه سال قبل و نوروز بعد از آن در ۲ محرم سنه ۲۴۴ ه. ق. بود و شاید هم همین فقره نظر مشاورین خلیفه را جلب کرده و مؤید اقدام وی شده است. (۲) - تاریخ احداث این تاریخ و کیسه مطابق قول طبری است، ولی مسعودی در مروج الذهب این عمل را بعنوان تأخیر افتتاح خراج در سنه ۲۸۹ ذکر میکند. بیرونی اولین نوروز معتضدی را مطابق سال ۲۶۴ یزدگردی ثبت میکند ولی بر طبق حساب باید ۱۲ یا ۱۳ ربیع الآخر باشد. منتهی الادراک نیز ۱۳ ربیع الاول ذکر نموده است با آنکه نوروز آن سال را خود در ۱۱ صفر روایت میکند که با حساب موافق است. صفدی (در قطعه ای که

در مجله آسیائی فرانسوی ۱۹۱۱ م. از آن نقل کرده) ۱۳ ربیع الآخر مینویسد (بنقل از عسکری) که این صحیح و دو روایت اولی مبنی بر اشتباه است. (۳) - رجوع به ذیل ۳۱۳ ص ۱۵۷ گاه شماری تقی زاده شود. (۴) - رجوع به ذیل های شماره ۳۱۴ و ۳۱۵ و ۳۱۶ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۵۸ و ۱۵۹ شود. (۵) - رجوع به ذیل های شماره ۳۱۴ و ۳۱۵ و ۳۱۶ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۵۸ و ۱۵۹ شود. (۶) - رجوع به ذیل های شماره ۳۱۴ و ۳۱۵ و ۳۱۶ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۵۸ و ۱۵۹ شود. (۷) - رجوع به ذیل شماره ۳۱۷ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۵۹ شود. (۸) - کتاب المواعظ و الاعتبار بذكر الخطط والآثار چ بولاق مصر ج ۱ صص ۲۷۳ - ۲۸۵. (۹) - رجوع به ذیل های شماره ۳۱۹ و ۳۲۰ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۰ شود. (۱۰) - رجوع به ذیل های شماره ۳۱۹ و ۳۲۰ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۰ شود. (۱۱) - رجوع به ذیل شماره ۳۲۱ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۰ شود. (۱۲) - رجوع به ذیل های شماره ۳۲۲ و ۳۲۳ و ۳۲۴ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۱ شود. (۱۳) - رجوع به ذیل های شماره ۳۲۲ و ۳۲۳ و ۳۲۴ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۱ شود. (۱۴) - رجوع به ذیل های شماره ۳۲۲ و ۳۲۳ و ۳۲۴ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۱ شود. (۱۵) - رجوع به ذیل شماره ۳۲۵ کتاب گاه شماری تقی زاده ص ۱۶۲ شود. (۱۶) - رجوع به ذیل شماره ۳۲۶ کتاب گاه شماری تقی زاده شود.

تاریخ دار.

(نف مرکب) مورخ. (آندراج). دارنده تاریخ. نگارنده تاریخ. تاریخ نویس. کسی که تاریخ نویسد.

تاریخ دان.

(نف مرکب) داننده تاریخ. شناسنده تاریخ. مورخ.

تاریخ دهقان.

[خ د] (اخ) یکی از کتب سیرالملوک (خدای نامه) که توسط دهقانان (مالکان) ایرانی که حافظ سنن و تاریخ ایران بودند تنظیم شده بود: سراینده رازهای نهفت ز تاریخ دهقان چنین بازگفت. نظامی.

تاریخ رومی.

[خ] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تاریخ الروم و تاریخ رومیان و تاریخ اسکندری شود.

تاریخ رومیان.

[خ] (ترکیب اضافی، مرکب) (۱) تاریخ بنای روم، که تعیین آن مشکل است و تاریخ نویسان قدیم در آن اختلاف دارند. نظر محققین جدید نزدیک بتاریخ «وارون» (۲) ۷۵۳ است و تاریخ «کنسولها» که بر اساس ایام مقدس کنسولی (۳) قرار دارد چندان دقیق نیست و آغاز آنرا بسال ۲۴۵ روم یا ۵۰۰ ق. م. قرار میدهند. رجوع به تاریخ اسکندری و تاریخ الروم و تاریخ رومی شود. (۱) - Les fastes consulaires - Varron. (۳) - ere des Romains. (۲)

تاریخ شدن.

[شُد] (مص مرکب) تاریخ گشتن. بزرگ و مشهور شدن. باقی ماندن نام. به غایت و نهایت بزرگی رسیدن. اشهر ناس شدن. رجوع به تاریخ و تاریخی شدن و تاریخ گشتن شود. - تاریخ قومی شدن؛ بزرگ و پیشوای قومی شدن. اشهر قومی شدن:... و صولی گفته تاریخ هر شیء غایت و نهایت آن چیز است و از اینجا که گویند «فلان تاریخ قومه» یعنی به او منتهی می شود شرف قوم وی. (از منتهی الارب) (از غیاث) (آندراج).

تاریخ شمسی.

[خ ش] (ترکیب وصفی، مرکب) حساب زمانی که به اعتبار حرکت زمین بدور خورشید و بقول قدما حرکت شمس بدور زمین حاصل آید. تاریخ هجری شمسی محاسبه تاریخ است از سال هجرت پیغمبر بحساب سالهای شمسی. مؤلف فرهنگ نظام در ماده «شمسی» آرد: «سالی که به اعتبار چهار فصل ناشی از حرکت زمین است، چون در علم هیئت قدیم شمس را دور زمین گردان میدانستند و فصول را نتیجه آن سال، فصول را شمسی میگفتند مقابل قمری که دوازده گردش دوری قمر بوده». مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمه سنه آرد: سال شمسی دوازده ماه شمسی و سال قمری ۱۲ ماه قمری است و هر یک از ماههای شمسی و قمری بحقیقی و وسطی و اصطلاحی تقسیم میشوند و بدین قیاس هر یک از سالهای شمسی و قمری نیز بر سه تعبیر مزبور اطلاق شود، بنابراین ماه شمسی حقیقی عبارت از مدت قطع خورشید بحرکت تقویمی خاص آن در یک برج است و مبدأ آن هنگام حلول خورشید به اول آن برج است، از این رو منجمان چنین قرار دهند که خورشید در نصف النهار نخستین روز ماه در درجه نخستین آن برج باشد خواه هنگام نصف النهار بدان متصل شده باشد یا پیش از آن در شب گذشته یا در روز گذشته آن بعد از نصف النهار روز قبل هر چند بمیزان یک دقیقه باشد ولی عامه بدین شرط قائل نیستند و مبادی ماهها را ایامی گیرند که خورشید در آنها در اوائل برج باشد خواه هنگام نصف النهار بدان منتقل شده باشد یا قبل یا بعد یا در شب پیش از آن یا در فردای آن بعد از نصف النهار روز قبل، پس سال شمسی حقیقی عبارت است از دور شدن خورشید از قسمتی از اجزاء فلک البروج تا هنگام بازگشت بدان جزء است و بنابراین اگر این جزء در اول حمل باشد آنرا سال عام نامند و اگر جزئی باشد که خورشید در آن هنگام ولادت شخصی منتقل شده باشد آنرا سال مراد نامند... باید دانست که مدت سال شمسی حقیقی ۳۶۵ روز و پنج ساعت و کسری است و این کسر برحسب رصد ایلخانی ۴۹ دقیقه و در نزد بطلمیوس ۵۵ دقیقه و ۱۲ ثانیه و در نزد تباری ۴۶ دقیقه و ۲۴ ثانیه و در نزد حکیم محی الدین مغربی ۴۰ دقیقه است و این ساعات زاید را «ساعات فضل دور» نامند و سنجش «فضل دور» برحسب نزدیکی اوج شمس بنقطه انقلاب صیفی و بودن مبدأ سال مأخوذ از زمان حصول شمس به اعتدال ربیعی است ولی هر گاه مبدأ سال از زمان حلول خورشید بنقطه دیگری گرفته شود آن وقت «فضل دور» را برحسب اندازه های مذکور در نظر میگیرند و گاهی هم از آن میزان نقصان می یابد و بسبب انتقال اوج اختلاف می پذیرد. و ماه شمسی وسطی عبارتست از مدت حرکت خورشید در سی روز و ۱۰ ساعت و ۲۹ دقیقه و ۱۱۲ سال شمسی وسطی است، آنگاه باید دانست سال وسطی و حقیقی شمسی یکی باشند زیرا دور وسط و دور تقویم در یک زمان پایان یابند و تفاوت میان ماه های شمسی حقیقی و وسطی است زیرا ماه حقیقی نسبت بوسطی گاه فزونتر و گاه کمتر و گاه برابر آنست. و ماه شمسی اصطلاحی آنست که نه حقیقی و نه وسطی باشد بلکه چیز دیگری است که اصطلاح در آن روی داده است چه مبنای آن صرفاً بر اصطلاح است و در آن حرکت خورشید را در نظر نمی گیرند بلکه مجرد ایام روز را معتبر می شمردند چنانکه اهل روم آنرا بدینسان مصطلح کرده اند که سال مزبور ۳۶۵ روز و ربعی است و کسر را ربع تام می گیرند و این ربع را در چهار سال یک روز می شمردند و آن روز را روز کیسه نامند و مردم ایران در این زمان کسر را فرومیگذارند و سال مزبور در نزد ایشان ۳۶۵ روز بدون کسر است. (کشف اصطلاحات الفنون چ کاپیتان نودلی ج ۲ صص ۷۱۳ - ۷۲۲). رجوع به کلمه تاریخ شود. بیرونی سال شمسی را سال طبیعی و سال آفتاب نامد و در التفهیم آرد: سال طبیعی عبارت است از آن مدت که

اندر او یک بار گردش گرما و سرما و کشت و زه بتمامی بود. و آغاز این مدت از بودن آفتابست بنقطه یی از فلک البروج تا بدو باز آید و زین جهت به آفتاب منسوب کرده آمد این سال. و اندازه او سیصدوشصت و پنج روز است و کسری از چهاریک روز کمتر چنانکه ما همی یابیم، وز چهاریک روز بیشتر چنانکه پیشینگان همی یافتند. و چون سال طبیعی این است که گفتیم ماه او که نیم شش یک است از وی ماه اصطلاحی است نه طبیعی. (التفهیم چ جلال همائی ص ۲۲۱)... و اما سال شمسی روزگارش سیصدوشصت و پنج است با کسری که نزدیک چهاریک روز است و او را رومیان و سریانیان و قبطیان و پارسیان و سغدیان بکار همی دارند ولیکن به استعمال کسرش برخلاف هم شوند و هر کسی از ایشان راهی دیگر همی گیرد. (التفهیم ایضاً ص ۲۳۵)... بسال آفتاب چهاریک روز یله کنند تا از وی چهار سال روزی بحاصل آید و آنگه او را بروزهای سال بیفزایند تا جمله سیصدوشصت و شش روز شوند. (التفهیم ایضاً ص ۲۲۱).

تاریخ شهریاران.

[خ ش] (ترکیب اضافی، مرکب) تاریخ پادشاهان قدیم ایران. تاریخ پادشاهان پیش از اسلام در ایران. سرگذشت پهلوانان و نجیب زادگان قدیم ایران. حماسه های ملی ایران: هرچه تاریخ شهریاران بود در یکی نامه اختیار آن بود. نظامی.

تاریخ طبیعی.

[خ ط] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) تحقیق و تتبع درباره موجوداتی است که در طبیعت وجود دارند. علم الاشیاء. ظاهراً این اسم به علم مزبور پس از تسمیه پلینیوس (۲) کتاب خود را (۳)، اطلاق شده است. (فرانسوی) (۱) - - (۲) Histoire naturelle Plin - l'Ancien. (لاتینی) (۳) - Historia naturalis

تاریخ عمومی.

[خ ع] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) تاریخی که شامل کلیات از قبیل شرح وقایع و جنگها، ذکر سلاطین، رؤسا، اوضاع اجتماعی و سیاسی و اقتصادی جهان است. (فرانسوی) (۱) - Historire universelle

تاریخ غازانی.

[خ] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ ایلخانی. حسن تقی زاده در کتاب گاه شماری آرد: ... بقول مشهور از ۱۳ رجب سنه ۷۰۱ ه. ق. موافق اول حمل و اول فروردین ماه جلالی سنه ۲۲۵ جلالی شروع میشود. (۱) در نزهت القلوب نیز اول محرم سال ۷۴۰ ه. ق. را معادل ۲۴ تیرماه جلالی سنه ۲۶۱ و ۲۴ تیرماه سنه ۳۸ غازانی می شمارد که بنابر آن باز مبدأ بسنه ۷۰۱ ه. ق. ولی بتاریخ جلالی سنه ۲۲۴ میافتد. لکن در تاریخ و صاف که تألیف آن مقارن همان زمان ایجاد تاریخ غازانی بود در ص ۴۰۴ روز ۲۲ رجب سنه ۷۰۲ ه. ق. را آغاز سنه ۶۹۴ خراجی و سنه سوم خانی غازانی می شمارد و در ص ۴۳۵ گوید: «ابتدای سنه احدی خانی مطابق سنه اثین و تسعین و ستمائة الخراجیه» و از این قرار مبدأ تاریخ بدوم ماه رجب سنه ۷۰۰ ه. ق. میافتد که مطابق آغاز سال ۲۲۳ جلالی میشود و این فقره با آنچه در اکثر تقویم های این عصر ثبت است هم موافقت دارد چه مئ امسال را (۱۳۱۴ ه. ش.) مطابق ۸۵۷ جلالی و ۶۳۴ ترکیه ناقصه غازانیه ثبت می نمایند که مبدأ بهمان سنه ۲۲۳ جلالی میرسد و ظاهراً باید قول تاریخ و صاف را ترجیح داد. سالهای این تاریخ شمسی است و در واقع عیناً نظیر تاریخ جلالی است فقط با فرق در مبدأ تاریخ و هر ماه و هر روز از سالهای آن نیز عیناً همان ماه و همان روز از سالهای جلالی است و چنانکه از تطبیق نزهت القلوب دیده میشود و چون این تاریخ و

سال و ماه را برای امور دولتی استعمال میکردند و برای امور مذهبی تاریخ هجری قمری معمول بود لهذا یکی شمسی و دیگری قمری با مبدأ تاریخ مختلف حساب شده و تصادمی با هم نداشتند و چون مبدأ یکی نبود اختلاف بین آنها باعث اشتباهات و اختلال حساب نمیشد. چنانکه گفته شد اسامی ماهها در این تاریخ همان اسامی ماههای ایرانی بوده و در نزهت القلوب تصریح میکند بر اینکه سال غازانی ماههای مخصوص یا اسامی دیگر ندارد ولی بعدها در تقویم ها دیده میشود که ماههای سال غازانی را به اسامی ترکی ثبت کرده اند و حتی در شرح ملا مظفر جنابذی (گنابادی) بر بیست باب عبدالعلی بیرجندی در ضمن تقویمی که برای سنه ۱۰۰۵ ه. ق. ساخته بهمین نحو عمل کرده است. عمل «ازدلاق» ظاهراً بعد از تأسیس تاریخ غازانی بکلی فراموش نشد و از اینکه عثمانیها از اواخر قرن یازدهم هجری به این طرف آن را مرتباً مجری داشتند معلوم میشود که قبل از آن یا در خود آن مملکت و یا بعضی ممالک دیگر اسلامی ولی بطور نامرتب مجری بوده و یا چون بکلی از خاطرها نرفته بود دولت عثمانی آنرا... احیا نمود. (۲) (از گاه شماری تقی زاده صص ۱۶۳ - ۱۶۴). رجوع به تاریخ ایلخانی شود. (۱) - سنه ۷۰۱ ه. ق. مطابق ۲۲۴ جلالی میشود نه ۲۲۵ و اول محرم سال ۷۴۰ ه. ق. بر طبق حساب از روی جداول «شرام» مطابق ۲۸ تیرماه جلالی است، مگر آنکه ماههای جلالی چنانکه ظاهراً اوایل مرسوم بود شمسی حقیقی شمرده شود نه ۳۰ روزه و نوروز سال ۷۰۲ ه. ق. باز بر طبق همان جداول مطابق ۲۳ رجب میشود. از تقویمی هم که از سنه ۱۳۰۳ ه. ق. بنظر رسید سال مزبور را مطابق ۸۰۸ جلالی و ۵۸۴ غازانی شمرده که باز برخلاف سایر تقاویم مبدأ را بسنه ۲۲۴ جلالی میرساند. بطور کلی در کتب تاریخی غالباً در موضوع سال و ماه خلط و اشتباه زیادی است، و از آن جمله مقریزی گاه گوید که سنه ۴۹۹ خراجی را بسنه ۵۰۱ نقل کردند، و گاهی این کار را بسنه ۴۹۷ خراجی نسبت داده و گوید فرق چهار سال شده بود و ظاهراً اولی صحیح تر است. در تاریخ سلاجقهء کرمان تطبیقهای تواریخ خراجی و هلالی غالباً دارای سهو است، مث در ص ۱۹۲ (از چ هوتسما) اول رمضان سال ۶۰۰ ه. ق. را با خردادماه سال خراجی ۵۹۴ و در ص ۱۹ باز ۳ شوال همان سال قمری را با ۲۴ خرداد همان سال خراجی و در ص ۱۹۶ هفتم رمضان سال ۶۰۱ ه. ق. را با ۱۵ خرداد سنه ۵۹۵ خراجی تطبیق می کند که تناقض آنها واضح است. تطبیق های دیگر این کتاب نیز خالی از اشتباه نیست و در هر حال غالباً نه با حساب سال و ماه یزدگردی و نه با حساب سال معتضدی و نه با حساب جلالی مطابقت دارد و فقط در دو مورد با یزدگردی وفق میدهد و باقی از ۲۰ روز تا دو ماه فرق دارد. (۲) - رجوع به گاه شماری تقی زاده صص ۱۶۵-۱۶۷ شود.

تاریخ فرس.

[خ ف] (ترکیب اضافی، مرکب) رجوع به تاریخ قدیم و تاریخ یزدگردی شود.

تاریخ فلسفی.

[خ ف س] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) تاریخی که درباره علت حوادث تحقیق کند و تسلسل آنها را نشان دهد و در این تتبع به نتایج عملی و نظر مکتسبه وابسته باشد. (فرانسوی) (۱) - Histoire philosophique

تاریخ قازانی.

[خ] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ منسوب به غازان خان. رجوع به تاریخ ایلخانی و تاریخ غازانی شود.

تاریخ قبط جدید.

[خ ق ط ج] (ترکیب اضافی، مرکب) رجوع به تاریخ مصر جدید شود.

تاریخ قبط قدیم.

[خ ق ط ق] (ترکیب اضافی، مرکب) رجوع به تاریخ مصر قدیم شود.

تاریخ قدیم.

[خ ق] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) درباره ادواری از ازمئه بسیار قدیم بحث می کند. تاریخ قدیم به انقراض امپراطوری روم غربی بسال ۴۷۶ م. و بعقیده برخی دیگر بمرگ «تئودوسیوس» (۲) بسال ۳۹۵ م. خاتمه می یابد. تاریخ فرس قدیم، تاریخ یزدگردی. تقی زاده در گاه شماری آرد: ... آنچه امروز به اسم تاریخ فرس قدیم و سال قدیم پارسیان یا فرس در تقویم ها ثبت می گردد و ماههای آنرا برای تمیز از ماه های تاریخ جلالی بلفظ «قدیم» تردیف می کنند و در دوره اسلامی همیشه در سالهای تاریخ یزدگردی استعمال شده و میشود همان گاه شماری است که در ایران قبل از اسلام و اق در عهد ساسانیان معمول بوده... (گاه شماری ص ۴۰). رجوع به تاریخ یزدگردی شود. (فرانسوی) (۱) - Theodose - (۲) Histoire ancienne.

تاریخ قرون جدید.

[خ ق ن ج] (ترکیب اضافی، مرکب) یا تاریخ جدید (۱) که از زمان کشف قاره آمریکا تا امروز بسط می یابد. (فرانسوی) (۱) - Histoire moderne

تاریخ قرون وسطی.

[خ ق ن و ط] (ترکیب اضافی، مرکب) (۱) درباره ادواری بحث میکند که مابین تاریخ قدیم و تاریخ جدید قرار دارد. رجوع به قرون وسطی در ردیف خود شود. (فرانسوی) (۱) - Histoire du moyen age

تاریخ قمری.

[خ ق م] (ترکیب وصفی، مرکب) مؤلف کشاف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمه سنه آرد: ماه قمری حقیقی عبارتست از زمان جدایی ماه از خورشید از وضع مخصوصی به نسبت خورشید مانند اجتماع و هلال تا باز بدان وضع مخصوص باز گردد و این وضع در نزد اهل شرع و بادیه نشینان عرب همان هلال است و بهمین سبب آنرا ماه هلالی نامند و سال حاصل از اجتماع آنرا سال هلالی خوانند، و در نزد حکمای ترک عبارت از اجتماع حقیقی است که مدار آن بر حرکت تقویمی مخصوص بماه است و پوشیده نماند که نزدیک ترین اوضاع ماه بخورشید از نظر ادراک همان هلال است زیرا اوضاع دیگر از قبیل مقابله و تربیع و جز اینها را نمیتوان دریافت جز بر حسب تخمین زیرا ماه بر نور تام تا قبل از مقابله و پس از آن دیرزمانی باقی نمی ماند همچنین دیگر اوضاع هم بدین منوال باشد اما وضع ماه هنگام دخول «تحت الشعاع» هر چند در این خصوص مشابه وضع هلالی است ولی ماه در وضع هلالی مشابه موجود بعد از عدم است و مولود خارج از ظلمت بدین سبب هلال را مبدأ نخستین قرار داده اند و ماه قمری وسطی که آنرا حسابی نیز نامند، عبارت از زمان مابین دو اجتماع وسطی است و آن مدت سیر ماه بحرکت وسطی آن که ۲۹ روز و ۱۲ ساعت و ۴۴ دقیقه است و هرگاه این را در ۱۲ ضرب کنیم ۳۵۴ روز و ۸ ساعت و ۴۸ دقیقه بدست آید و این حاصل سال قمری وسطی است که آنرا حسابی نیز نامند و این نسبت بسال شمسی حقیقی ناقص است. و ماه قمری اصطلاحی آنست که در آن صرفاً عدد ایام را در نظر گیرند بی آنکه حرکت قمر را مبنا قرار دهند از این رو منجمان مبدأ سال قمری اصطلاحی را اول محرم گیرند و محرم را ۳۰ روز و

صفر را ۲۹ روز الخ بحساب آرند و در هر ۳۰ سال بر ذوالحجه یازده بار یک روز افزایند و بنابراین ذوالحجه یازده بار سی روزی است و سالی را که در آن بر ذوالحجه یک روز افزوده اند سال کیسه نامند و گفته اند که ماه اصطلاحی عیناً همان ماه وسطی است جز اینکه اگر بخواهند از ماه به ایام تعبیر کنند ناچار شوند که ماهها را نیز بگیرند و شرح آن چنین است که هرگاه کسر از نصف تجاوز کند آنرا یک گیرند و کسر زاید بر ایام در یک ماه ۳۱ دقیقه و ۵۰ ثانیه است. و اگر آنرا در ۲۴ منحن ضرب کنیم ۱۲ ساعت و ۴۴ دقیقه بدست می آید و چون کسر زاید بر نصف روز بوده است آنرا یک روز گرفته اند و ماه اول یعنی محرم را ۳۰ روز گرفته اند و ماه دوم ۲۹ روز باشد زیرا کسر زاید در نتیجه محاسبه نقصان محرم از میان رفته است و ضعف باقیمانده کسر بر نصف باقی ماند و همچنین الی آخر. پس اگر کسر زاید فقط نصف باشد و ماهی را سی و ماهی را ۲۹ روز بگیرند در آخر سال کسری باقی نمی ماند. ولی حقیقت آنست که نسبت به نصف ۴۴ دقیقه زاید است و از اینرو هرگاه این دقایق را در ۱۲ یعنی عدد ماهها ضرب کنند و از حاصل در هر ۶۰ دقیقه یک ساعت استخراج کنند ۸ ساعت و ۴۸ دقیقه بدست آید و این ۱۰۱ کمترین عددی که از آن استخراج شود ۱۶ است و آن ماه سی روز است پس خمس آن ۶ و سدس آن ۵ است و مجموع آنها ۱۱ است پس در هر سال از ساعات زاید بر ماههای دوازده گانه یک روز کامل بدست آید و هرگاه ساعات زاید بیش از نصف روز در سال بشود در این سال روز زایدی تعیین کنند چنانکه در سال اول چیزی زیاد نشود زیرا کسر کمتر از نصف است و در سال دوم یک روز می افزایند چه بیش از نصف است و بر همین قیاس... و ترتیب سالهای کبائس را به رقوم جُمَّل بیان کرده و آنرا بهزیجوج (ادوط) (۱) یعنی کبائس عرب خوانده اند. پس آشکار شد که نتیجه هر دو اصطلاح یکی است. (کشاف اصطلاحات الفنون چ کاپیتان نودلی ج ۲ صص ۷۲۳ - ۷۲۴). تقی زاده در کتاب گاه شماری آرد: سال قمری؛ می توان مسلم فرض کرد که در بدو امر سال قمری (نظیر سال عربی اسلامی) ایجاد شده ولی ظاهراً در بین مردم زراعت پیشه و گله دار که اساس کارهایشان بر روی فصول طبیعی است باید بزودی ترتیب کیسه ای ایجاد شده باشد و اولین شکل گاه شماری که از آن در قوم اوستایی خبر داریم و اثرش باقی است «گاه شماری اوستایی قدیم» است که مربوط بفصول شمسی است و بطن قوی سال قمری و شمسی، یعنی قمری کیسه دار بوده است، ترتیب کیسه بر حسب قیاس بگاه شماری بابلی و غیره میتوان حدس زد که بدو قاعده معینی نداشته و اختیاری بوده یعنی از گاهی بگاهی در هر سه یا چهار یا دو سال که بعقب ماندن ماهها از موقع طبیعی خود توجه میشد رؤسا و ریش سفیدان قوم یا مغ ها یک ماه بر سال اضافه میکردند ولی ممکن است بعدها ترتیب معینی و دوره منظمی برای کیسه (چنانکه در بابل نیز چنان بود) اتخاذ شده باشد. (گاه شماری صص ۱۰۰-۱۰۱). بیرونی سال قمری را سال اصطلاحی دانسته، در التفهیم آرد: و اما سال اصطلاحی آنست به نهاد مردمان که دوازده بار چند ماه طبیعی است. و اندازه وی سیصدوپنجاه و چهار روز است و پنج یک روز و شش یک او جمله کرده و این یازده تیر بود اگر شباروزی سی تیر بود. و این سال را سال قمری خوانند. (التفهیم ص ۲۲۱). ... و اما اندر سال قمری از آن پنج یک و شش یک روز، بسیوم سال روزی تمام شود و روزگار سال، سیصدوپنجاه و پنج روز. و از آن چیز کی بماند که از وی افزونست و آن دو کسر بششم سال نیز روز دوم تمام. و همچنین تا آن کسر سپری شود بیازده روز [چون سی سال بگذرد] (۲) و آن سالها که سیصدوپنجاه و پنج روز باشد کیسه های عرب خوانند. نه از قبل آنکه ایشان بکار همی برند یا بردند و لکن از جهت خداوندان زیجها که بر سال تازیان شمارها بر آرند که بدین کیسه ها محتاج باشند. نسیء چیست؟ تفسیر او سپوختن و تأخیر کردن است و معنی آنست که سال قمری از سال شمسی یازده روز بتقریب پیشتر آید و زین جهت ماههای تازی بهمهء فصلهای سال همی گردید. بتقریب سی و سه سال و هر ماهی که نامزد کنی او را بهر فصلی یابی و بهر جای از آن فصل، و جهودان را اندر توریه فرموده آمده است که از آن روزها گرد آید که میان سال قمری و سال شمسی اند. و آن سال را که کبس کنند بزبان عبری «عبور» نام کردند. و معنی آبتن بود. زیرا که آن ماه سیزدهم را که بر سال زیادت شد تشبیه کردند ببار زن که افزوده است بشکم او. و بدین کبس کردن سال بجای آید از پس آنک بیشتر شده باشد. و جهودان همسایه عرب بودند اندر یثرب که مدینه پیغامبر است

صلی اللہ علیہ وسلم، پس عرب خواستند که حج ایشان هم بذی الحجّه باشد و هم بخوشترین وقتی از سال و فراخترین گاهی از نعمت و زجای نجینند تا تجارت و سفر بر ایشان آسان بود. این کیسه جهودان بیاموختند نه بر راهی باریک و لکن بود اندر خورامیان. و آن بدست گروهی کردند بلقب «فلامس» ای «دریامغ» و آن شغل پسر از پدر همی یافت و این شمار نگاه همی داشت چون کیسه خواستی کردن بخطبه اندر گفتی فلان ماه را تأخیر کردم و اگر از ماهی حرام بودی مٹ محرم، گفتی محرم را سپوختم و او را حلال کردم زیرا که بسالی که دو محرم بود نخستین حلال باشد. زیرا که چهار حرام است و آن دیگر که بحقیقت صفر است محرم گردد و بر این بودند تا آنکه که اسلام آنرا باطل کرد بسال نهم از هجرت (۳) و این سال حجّه الوداع است که پیغامبر علیه السلام جهان را و امت خویش را بدرود کرده است و هر که ماههای قمری اندر سال شمسی بکار دارد او را چاره نیست از این کیسه کردن بماهی قمری. (التفهیم چ جلال همایی صص ۲۲۲ - ۲۲۶). ... سال از دو بیرون نیست، یا قمری یا شمسی. و قمری از دو گونه بیرون نیست نخستین ساده که دوازده ماه باشد چنانکه مسلمانان بکار همی دارند و نیز ترکان «برسوی» و اندازه این قمری ساده بر حال میانگی سیصدوپنجاه و چهار روز [است. آنگاه گاه پنجاه و سه آید و گاه پنجاه و پنج بی قصد مردمان این زیادت و نقصان روز را. و دیگر] گونه از سال قمری نسیء کرده و سیزده ماه شده و این را هندوان و جهودان بکار دارند و نیز یونانیان اندر روزگار قدیم و تازیان به جاهلیت و کافری. (التفهیم ایضاً صص ۲۳۵). ... ماه دو گونه است، یکی طبیعی و یکی اصطلاحی چنانکه مردمان یک با دیگر نهاده اند. اما طبیعی آنست که قمر بُعدی دارد از آفتاب سوی شرق یا سوی مغرب وز آنجا برود تا بهمان بعد بدان جهت باز آید ماه تمام شده باشد. و لکن شکلهای نور اندر قمر ماندهء بعدهای او بود از آفتاب. پس ماه آنست که قمر بدو کرانهء او بیکی شکل بود از نور و یکی جهت از آفتاب و بدین مدت هم بر این حال سوم بار نبود. و مردمان بعادت از این شکلهای ماه نو گزیدند به استعمال زیرا که همچون آغاز است دیگر اشکالها را. و از وی تا بهمچون اوی به شکل و به نهاد بیست و نه روز است و نیم روز و چیزکی اندک بر آن زیادت و چون نیمهء روز بکار بردن میان روزهای تمام دشخوار بود، جملهء دو ماه پنجاه و نه روز شمرند. یکی ازین دو ماه سی روز و دیگر بیست و نه روز و این تقدیر بحسب رفتن میانه است هم آن قمر و هم آن شمس و اما برفتن مختلف چون ماه را بدیدار چشم داری، بود که دو ماه پیوسته یا سه ماه، تمام آید یا کم... (التفهیم ایضاً صص ۲۲۰). (۱) - بهزیجوج عبارتست از ترتیب سالهای کیسه به رقوم جُمَّل. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون چ کاپیتان نودلی صص ۷۲۴ و حاشیهء بعد شود. (۲) - همایی در حاشیهء صص ۲۲۳ آرد: فضل السنه یعنی کسر زاید بر ۳۵۴ روز سال قمری یک خمس و یک سدس شبانروز است و ۳۰ کمتر عددی است که ۱۶ صحیح داشته باشد. خمس و سدس شش ۱۱ میشود. پس فضل السنه در مدت ۳۰ سال قمری ۱۱ روز تمام میشود و در این مدت ۱۱ سال کیسه کنند و ذوالحجّه را ۳۰ روز تمام گیرند. یازده سال کیسه را بحروف تقویمی اشارت کرده اند «بهزیجوج کادوط»، و اگر سال شانزدهم را کیسه کنند «بهزیجوج کادوط». (۳) - رجوع بتاریخ یهود شود.

تاریخ کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) توریح. (تاج المصادر بیهقی) (دهار).

تاریخ گذاشتن.

[گَت] (مص مرکب) (۱) زمان نامه یا قرارداد یا اتفاقی را بر اساس مبدأ تاریخی معین ذکر کردن. (فرانسوی) (۱) - Dater

تاریخ گشتن.

[گَت] (مص مرکب) تاریخ شدن. بزرگ و مشهور شدن: شهریارا روزگار تو بتو تاریخ گشت همچو تو از دولت تو بهره ور شد

روزگار. فرخی. تاریخ گشته رفتن مهد تو در عرب چون در عجم کرامت تو داستان شده. خاقانی. رجوع به تاریخ شدن و تاریخی شدن شود.

تاریخ مذاهب.

[خ م ه] (ترکیب اضافی، مرکب) تاریخی که از مذاهب مختلف بحث کند. رجوع به تاریخ ادیان شود.

تاریخ مسیحی.

[خ م] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) مبدأ تاریخ مردم مسیحی مذهب که آغاز آن سال تولد حضرت مسیح میباشد و آنرا تاریخ میلادی نیز گویند. در ۵۴۰ م. در شهر روم کشیش «دنی» (۲) خیلی کوشید که تاریخ تولد مسیح را بدست آورد. دو قرن بعد این تولد اساس مبدأ تاریخ قرار گرفت، این تاریخ در سال ۸۰۰ م. فقط بوسیله شارلمان بطور قطعی مورد قبول واقع شد و مبدأ تاریخ همه مسیحیان به استثناء مردم یونان قرار گرفت. اکنون معلوم شده است که تولد مسیح از تاریخ متداول چهار سال پیش تر است. (فرانسوی) (۱) - Denys - (۲) ere Chretienne.

تاریخ مصر.

[خ م] (ترکیب اضافی، مرکب) حسن تقی زاده در کتاب گاه شماری آرد: از ابتداء تاریخ مصر یعنی سلسله اول فراغه سال شمسی ۳۶۵ روزه جاری بوده است و الحاق خمسه مسترقه (پاگومن) (۱) یا ابوغنما به اصطلاح مؤلفین اسلامی) از قدیمترین ادوار تاریخ دیده میشود ولی ظاهراً قبل از آن باز سال قمری در عهد قبل تاریخی معمول بوده و شاید بعدها سال ۳۶۰ روزه (با ۳۶ عشره) و بعد سال ۳۶۵ روزه دایر شده است (۲). بعضی عقیده دارند (۳) که ماههای قمری باز در جنب سال شمسی باقی و پهلو پهلو جاری بوده و در هر موقع که روز معینی از ماه قمری با همان روز از سال شمسی و ماه ۳۰ روزه مطابق می افتاد و آن روز عید گرفته میشد (۴). نخست سال به ۷۲ خمسه و ۳۶ عشره تقسیم میشده و بعد که سال ۳۶۵ روزه اتخاذ گردید یک خمسه هم بر سال اضافه کردند و ۷۳ خمسه شد. روزهای ماه اسمی داشته و هر یک بخداوندی منسوب بود (۵). روز آخر ماه را «الک» می نامیدند (۶) (مثل سلخ در ماه عربی و اسم مخصوص آخر ماه در ماه های پارسی قدیم). اول سال اساساً از موقع بالا آمدن نیل و اولین طلوع صبحی شرعی یمانی بوده که نزدیک بهم وقوع می یافته (مدتی مدید در ۱۹ یا ۲۰ ژوئیه، تموز رومی) (۷) و در ابتدای امر اول ماه توت مصری در همین نقطه بوده است، ایام خمسه مسترقه نحس بوده و هر روز از آن به اسم یکی از خدایان بود. این پنج روز مخصوص عید اموات بوده است (۸) و در کتیبه ها از عهد سلسله پنجم فراغه دیده میشود. برای عودت سال بنقطه اصلی خود یک دوره ۱۴۶۰ ساله داشتند که دوره «سوئی» (۹) (یعنی شعرائی) می گفتند و عبارت بود از مدت لازم برای عودت اول ماه توت (اولین ماه سال مصری) به اولین روز طلوع صبحی شعری و سر این دوره جشنی برپا میشده. بعضی قرائن و آثار دلالت بر این دارد که در نزد کاهنان سال ثابتی هم وجود داشته است که با موقع اولین طلوع صبحی شعری شروع میشد و این طبقه عید نیل و عید خرمن را با آن سال تعیین و اعلام می کردند، مردم در حفظ سال ناقصه ۳۶۵ روز و عدم تغییر آن با کیسه و غیره بیش از اندازه متعصب بودند و حتی پادشاه قبل از جلوس خود بایستی قسم بخورد که تغییری در گاه شماری ندهد و اعمال مذهبی بایستی با همان سال سیار معجزی گردد. تا سال ۲۳۸ ق.م. ابداً کیسه اجازه داده نمیشد. مصریها اعیاد زیادی در ماهها داشتند و هر عیدی با فرشته یا خداوند آن ماه مربوط و به اسم آن بود. ۱۹ ماه توت (یعنی اولین ماه سال) عید توت نامیده میشد که عید بزرگ اموات بود (۱۰) چنانکه گفته شد در دوره های اولی، اول ماه توت که در اصل موقع طلوع صبحی شعری و فیضان رود نیل بوده و پس از

هر ۱۴۶۰ سال باز بهمان موقع یا حوالی آن میافتاد عید سر سال بوده ولی بعدها که بمرور زمان دیگر نه طلوع صبحی شعری و نه بالا آمدن نیل در ۱۹ ژوئیه یا حوالی آن نبود روز اول ماه دوازدهم عید سر سال نامیده میشد و عید همه خدایان و عید علیاحضرت نیز بود. از این قرار ظاهراً همه ماههای سال بمیزان یک ماه از موقع اصلی خود (حتی در سر دوره) جلو افتاده بودند. مبدأ اتخاذ سال مصری ۳۶۵ روزه بشکلی که ذکر شد باید در آغاز یکی از دوره های ۴۶۰ ساله سوئی بوده باشد و چون آخرین دوره «سوئی» بموجب اخباری که بما رسیده در سال ۱۳۹ م. خاتمه یافته است لهذا مبدأ تأسیس این سال باید در یکی از سالهای ۱۲۲۱ و ۲۶۸۱ و ۴۱۴۱ ق.م. واقع شده باشد، اغلب، تاریخ اخیر را ترجیح داده اند بدلایلی که ذکرش موجب اطناپ میشود (۱۱). ظاهراً مصریها از قرن ۱۳ ق.م. به این طرف ۱۵ ماه توت را اول سال ثابت قرار دادند (۱۲). (گاه شماری صص ۹۱ - ۹۳). بیرونی در التفهیم آرد: ... و اما ماههای قبطیان آغاز سر سال ایشان به اول دیمه پارسیان یکی است و هر ماهی با ماهی از آن هر دوران تا به آخر آبانماه، آنگه از پس مخالف شوند از قبل مخالفی جایگاه پنج روز افزونی، آنک از آبانماه نه اند چنانک عامه پندارند. ولکن از پس او نهاده است، زیرا که نوبت آخرین بهیزکها که پارسیان کردند آبانماه را بود. و این پنج روز دزدیده که آنرا نیز «اندرگاه» خوانند از پس آبانماه نهادند تا نشانی باشد آن ماه را که دو بار کرده آمد و این عادت ایشان بوده است بهر ماهی که او را نوبت بهیزک بودی که این مسترقه دزدیده به آخر او نهادندی. (التفهیم چ جلال همایی صص ۲۳۱ - ۲۳۲) ... و قبطیان که اهل مصرند این چهاریک روز را پیش از زمانه «اغسطس» یله کردند تا از وی سالی تمام حاصل شدی بهزار و چهار صد و شصت سال. آنگه از جمله سالهای تاریخ یک سال افکندندی، زیرا که همانست اگر یکی افکنند یا یکی بر سالها افزایند آنگه دو سال را یکی شمرند... (التفهیم ایضاً صص ۲۲۲). (فرانسوی) (۱ - ۲) epagomene - در بعضی کتیبه ها تصریح شده که بعدها پنج روز بسال اضافه کردند. در عهد اول سال چهار قسمت بود با طول مختلف و ظاهراً هر قسمتی بماهها تقسیم میشد (از بدر به بدر) بعدها ملتفت نقصان ۳۶۰ روز از سال حقیقی شده و چند روزی به اختلاف بر آن می افزودند تا بتدریج بطول حقیقی سال نزدیک شدند و در هزاره پنجم یا هزاره چهارم ق.م. به پنج روز اضافی قرار گرفت. و در ابتداء تاریخ مصر، سال ۳۶۵ روز بوده است. بنابراین سال قمری شاید در بدو استقرار مصریها در آن خطه جاری بوده و از مهد مهاجرت خود آنرا همراه آورده بودند، و سال ۳۶۰ روز نیز در دوره قبل تاریخی معمول بوده است. (۳) - Brugsch در کتاب خودش (۴) egyptologie - بترتیب ایرانی و مطابقت اسم ماه و روز و جشن بودن چنین روز بی شباهت نیست. (۵) - این اسامی که مخصوصاً در دوره های اخیر تاریخ مصر بیشتر نمایان است و معانی بعضی از آنها با موقع آفتاب و ممازجات قمر ارتباط دارد در کتاب برگش صص ۳۳۲ ثبت است، آثار این اسامی از قرن ۱۵ و ۱۶ ق.م. دیده میشود، بقول مارکوارت در کتاب Untersuchung صص ۲۰۸ هر یک از روزهای ماه دو اسم داشت یعنی در واقع اسم مرکب بوده که یکی از اجزای آن مربوط بموقع سال و فصل بوده و دیگری صفت روحانی داشته و به آیین مذهبی مربوط بوده است مث روز اول ماه عید ماه نو و عید توت بوده و هکذا، ولی این اسامی در زندگی عادی و عرف عامه جاری نبوده است، بیرونی هم (آثارالباقیه صص ۴۹) از اسامی ایام ماههای مصری ذکر می کند. (۶) - اسم مخصوص داشتن روز آخر ماه ظاهراً اثری از ماه قمری است که گاهی روز سی ام داشته و گاهی نداشته. (۷) - طلوع شعری در «ممفیس» پایتخت قدیم مصر در صبح از روی حساب در ۱۹ ژوئیه ممکن است ولی چنانکه «گینزل» در ملحقات کتاب خود گوید چون یک ساعت قبل از طلوع آفتاب در می آید عم قابل رؤیت نیست و بهتر است اولین رؤیت آنرا در صبح ۲۱ ژوئیه فرض کرد. (۸) - به فروردگان ایرانی شباهت تام دارد. (۹) - (Sothique. ۱۰) - مانند روز نوزدهم ماه اول سال ایرانی که روز فروردین از ماه فروردین باشد که به فروردگان معروف بوده (غیر از فروردگان آخر سال). (۱۱) - بعضی از محققین اخیر سال ۲۶۸۱ را حالا بیشتر منطقی و اقرب بصحت فرض میکنند. (۱۲) - یعنی موقع اصلی ۱۵ توت را که در اوایل ماه اوت میافتد - این فقره به انتقال فرضی گاهنبار ایرانی «میذیوی شم» از اول تیرماه به ۱۵ آن ماه که در فوق گذشت بی شباهت نیست.

تاریخ مصر جدید.

[خ م ر ج] (ترکیب اضافی، مرکب) مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمهء تاریخ آرد: و از آنجمله تاریخ قبط جدید است. نام ماههای آن عبارتند از: توت، باب، هثور، کیهک، طوبه، امشیر، برمها، برمزه، بشنسد، بونه، ایب، مسری. و روزهای سالشان مانند روزهای سال رومی است ولی ماههای این سال سی روزی است و خمسء مسترقه را به آخرین ماه سال که مسری است افزایند و کیسه را در حقیقت به آخر سال افزایند و اول سال آنها که بیست و هفتم ماه «آب» رومی است مگر آنکه سال رومی کیسه ای باشد که در آن هنگام اول سال سی ام آن ماه است و مبدأ این تاریخ هنگام چیرگی دقیانوس پادشاه روم بر مصر است و آن از مبدأ تاریخ روم ۲۱۷۲۹۱ روز مؤخر است. و ابتدایش روز جمعه است و مردم مصر و اسکندریه بر این تاریخ اعتماد دارند. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۶۵). رجوع به تاریخ مصر و تاریخ مصر قدیم شود. بیرونی در التفهیم آرد: ... و اما قبطیان نو که اکنون اند و سالها کیسه همی کنند با رومیان تاریخ از «اغسطس» دارند که اول قیصر بوده است و بکتبهای نجومی تاریخ «دقلطیانوس» یافته همی شود و این آخر ملکان روم است که کافر بودند و از پس او ترسا شدند. (التفهیم چ جلال همائی ص ۲۳۸). رجوع بتاریخ مصر شود.

تاریخ مصر قدیم.

[خ م ر ق] (ترکیب اضافی، مرکب) مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمهء تاریخ آرد: و از آن جمله تاریخ قبط قدیم است، و این تاریخ بخت نصر اول از پادشاهان بابل است و روزهای سال این تاریخ ۳۶۵ روز بدون کسر باشد و نام ماههایش عبارتند از: توت، فاوفی، اتور، خرافی، طوبی، ماخیر، فامینوث، باخون، باویتی، ایقی، ماسوری. و ایام تمام ماههایش سی روز است و خمسء مسترقه بماه آخر افزون شود و ابتداء این تاریخ روز چهارشنبه از ابتداء جلوس بخت نصر است و مبدأ آن ۱۵۷۲۰۲ روز از مبدأ تاریخ روم پیشتر است. و برحسب این تاریخ بطلمیوس در مجسطی اوساط کواکب را وضع کرده است. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۶ - ۶۷). رجوع بتاریخ مصر و تاریخ مصر جدید شود. بیرونی در التفهیم آرد: ... و اما قبطیان باستان تاریخ «بختنصر» نخستین داشتند. و بطلمیوس آنرا بکار داشته است بکتاب مجسطی بوسطهای ستارگان بیرون آوردن و اما بکواکب ثابته تاریخ «انطینس» بکار همی دارد و این آن ملک روم است که بروزگار بطلمیوس بوده است. (التفهیم چ جلال همائی ص ۲۳۸). رجوع به تاریخ مصر شود.

تاریخ معاصر.

[خ م ص] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) عبارتست از حوادث زمان ما یا منسوب به ازمینه ای که هنوز شواهد و آثار آن موجود باشد. (فرانسوی) (۱) - Histoire contemporaine

تاریخ ملکشاهی.

[خ م ل] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ ملکشی. رجوع به تاریخ جلالی شود.

تاریخ ملکی.

[خ م ل] (ترکیب وصفی، مرکب) تاریخ ملکشاهی. رجوع به تاریخ جلالی شود.

تاریخ نویسی.

[ن] (نف مرکب) نویسنده تاریخ. مورخ: تاریخ نویسی عشق‌بازی گوید ز نوشته های تازی. نظامی.

تاریخ نویسی.

[ن] (حامص مرکب) نوشتن تاریخ. مورخی.

تاریخ هجری.

[خ ه] (ترکیب وصفی، مرکب) در زمره تاریخهای جدید محسوب است. ابتداء آن از روز جمعه ۱۶ ژوئیه ۶۲۲ م. است و مورد پیروی همه مسلمانان است. و این تاریخ بر مبنای زمانی است که حضرت محمد (ص) در آن تاریخ از مکه به مدینه مهاجرت کرده است. مؤلف کشف اصطلاحات الفنون آرد: باید دانست که تاریخها بحسب اصطلاح هر قومی مختلف است و از آنجمله تاریخ هجرت است و آن آغاز محرم سالی است که هجرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم از مکه به مدینه در آن روی داد. و ماههای این تاریخ معروف و مأخوذ از رؤیت هلال است و هیچ ماه آن بیش از ۳۰ و کمتر از ۲۹ روز نیست و ممکن است که چهار ماه آن متوالیاً ۳۰ روز و سه ماه ۲۹ روزی باشد و سالها و ماههای آن قمری حقیقی است و هر سال هجری ۱۲ ماه است و منجمان ماه محرم را ۳۰ روز و صفر را ۲۹ روز گیرند و بهمین طریق الی آخر، بنابراین سالها و ماههای آنها قمری اصطلاحی است... و سبب وضع تاریخ هجری اینست که ابوموسی اشعری به عمر رضی الله عنه نوشت که چکی رسیده است از امیرالمؤمنین که تاریخ پرداختش ماه شعبان است، ولی نمیدانم کدام شعبان است. شعبان گذشته یا شعبان آینده. پس عمر بزرگان صحابه را جمع نمود و از آنها برای ضبط ایام مشاورت بعمل آورد، هر زمان فرمانروای اهواز در دست آنان اسیر بود و گفت ما حسابی داریم که آنرا «ماه روز» نامیم که حساب ماهها و سالها باشد و کیفیت استعمال آنرا بیان کرد. پس عمر بوضع تاریخ فرمان داد. عده ای از یهودان بتاریخ روم اشاره کردند ولی این تاریخ بعلت طولانی بودنش مقبول نیفتاد، گروهی تاریخ ایرانیان را پیشنهاد کردند، این هم بعلت نداشتن مبدأ معینی مردود گردید زیرا مبدأ تاریخهای فرس بوسیله پادشاهی برقرار می شد و تاریخ قبلی کنار افکنده میشد پس عقیده آنان بر این قرار گرفت که روزی از ایام حضرت رسول را مبدأ تاریخ قرار دهند. برای این کار زمان بعثت را بعلت نامعلوم بودن آن و وقت تولد را بعلت وجود اختلاف در تاریخ آن صلاح ندانستند زیرا می گفتند که تولد حضرت شب دوم یا هشتم یا ۱۳ ربیع الآخر سال چهل یا چهل و دوم یا چهل و سوم از سلطنت انوشیروان اتفاق افتاده است. و زمان وفات را هم بعلت ناخوش آیندی طبع قبول نکردند، پس راه وسطی انتخاب کردند و زمان هجرت از مکه بمدینه را مبدأ قرار دادند که از آن زمان دولت اسلامی پدید آمد، و هجرت روز سه شنبه ۸ ربیع الاول بود، اول این سال روز پنجشنبه محرم بود بنابراین در سال ۱۷ هجری همگی بدین تاریخ متفق شدند. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۶۴).

تاریخی.

(ص نسبی) آنچه قابل ذکر در تاریخ باشد. قابل ضبط تاریخ. رجوع به تاریخی شدن و تاریخ شدن شود. هر چیز منسوب به تاریخ.

تاریخی.

(اخ) محمد بن عبدالملک، مکنی به ابوبکر. یاقوت در معجم الادبا آرد: چنین دانم که وی نخستین کسی است که در اخبار ادبا کتاب نوشت. (معجم الادبا چ مارگلیوٹ ج ۱ ص ۴۳). سمعانی در الانساب آرد: ابوبکر محمد بن عبدالملک تاریخی اهل بغداد و از حسن بن محمد زعفرانی و احمد بن منصور رماوی و عبدالله بن شیبب بصری و ابوبکر بن ابی خیثمه و عباس بن محمد دوری و عبد بن سعد... و غیرهم حدیث کند، مردی فاضل و ادیب و نیکو اخبار و ملیح الروایه بود، از وی ابوطاهر محمد بن احمد قاضی ذهلی روایت کند. وی از آن رو بتاریخی ملقب شده است که بدین فن و جمع آن اهتمامی فراوان داشت. (الانساب سمعانی ص ۱۰۲). رجوع به معجم الادبا چ مارگلیوٹ ج ۱ ص ۲۲ و ۲۵ و ج ۶ ص ۸۵ و ۸۶ و ابوبکر محمد بن عبدالملک... در همین لغت نامه شود.

تاریخ یزدگردی.

[خ ی گ] (ترکیب وصفی، مرکب) مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمهء تاریخ آرد: و از آنجمله تاریخ فرس است و به تاریخ یزدگردی و یا تاریخ قدیم هم نامیده میشود، مردم ایران مانند رومیان کسری سال شمسی را یک ربع تام روز می گرفتند و آغاز وضع آن در دوران جمشید بود و سپس در زمان هر پادشاه بزرگی تاریخ تجدید می شده است و روزهای ماه های آن سی روز است و نام ماههایش عبارتند از: فروردین ماه، اردیبهشت ماه، خردادماه، تیرماه، مردادماه، شهریورماه، مهرماه، آبان ماه، آذرماه، دیماه، بهمن ماه، اسفندارمذماه، لکن همه این ماه ها بکلمهء قدیم مقید میشوند چنانکه: فروردین ماه قدیم الخ و این نامها عیناً مانند نام ماههای تاریخ جلالی است الا که ماههای جلالی با کلمهء جلالی مقید میشوند. در هر ۱۲۰ سال یک ماه اضافه کنند و آن سال را ۱۳ ماهه گیرند و آن ماه را بنام همان ماهی خوانند که بر آن افزوده اند و آنرا ماه زائد گویند و از ماهی بماهی نقل میدهند چنانکه اگر فروردین ماه تکرار شود ۱۲۰ سال بعد بهمن گونه اردیبهشت ماه مکرر آید تا آنکه که نوبت به اسفندارمذماه رسد که در این هنگام ۱۴۴۰ سال خواهد بود و آنرا دور کیسه ای نامند و خستهء مسترقه را در سال کیسه به آخر ماه زائد می افزایند که ماه سی و پنجروزی شود. و در سالهای دیگر آنرا به آخر ماهی که نامش با نام همین ماه موافق میشود، می افزایند. پس چون صد و بیست سال دیگر سپری شود و کیسهء دیگری روی دهد و نام ماه زاید موافق نام ماه دیگری گردد کیسه را بر آخر این ماه می افزایند و همچنین... و مبدأ سال همیشه ماهی بوده که بعد از خستهء مسترقه واقع میشده است. و چون تاریخ یزدگردی را تجدید کردند ۹۶۰ سال از دور کیسهء سپری گردیده و ماه زاید به آبان ماه رسیده بود. و مسترقه در پایان آن بود پس چون دولت ایرانی بدست خود آنها نیفتاد و در زمان عثمان بن عفان رضی الله عنه بجهت منهزم شدن ایرانیان و غلبهء عرب بر ایران موردی برای تجدید این تاریخ پیش نیامد زیرا پادشاه بزرگی نماند که تاریخ بنام او تجدید شود، بنابراین تاریخ مذکور از میان پادشاهان ایران بنام یزدگرد شهرت یافت و خسته همانطور بدنبال آبانماه ماند بی آنکه تغییری یابد یا کیسه ای گرفته شود. و چنین بود تا سنه ۳۷۵ یزدگردی قدیم و در این هنگام دور کیسهء پایان یافته و خورشید به اول حمل در اول فروردین ماه نزول کرده بود، پس در فارس خسته را به آخر اسفندارمذماه نقل دادند و در بعضی نواحی در همان آخر آبانماه باقی مانده بود، زیرا آنان گمان می بردند که این مربوط به دین مجوس است تغییر و تبدیل آنرا مجاز نمی دانستند و هنگامی که این تاریخ از کسور خالی ماند منجمان آنرا از تواریخ دیگر بیشتر بکار بردند. ابتدای این تاریخ روز سه شنبه که اولین روز سال یزدگردی است و این تاریخ ۳۶۲۴ روز از مبدأ هجری مؤخر است. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۵ - ۶۶). بیرونی در التفهیم آرد: و اما پارسیان بروزگار دولت خویش تاریخ بروزگار آن ملک داشتندی که میان ایشان بودی و چون بمردی تاریخ از روزگار آن کردند که از پس او نشست و چون دولت ایشان تاریخ از آن سال گرفتند که یزدگرد بن شهریار بن خسرو پرویز بملک بنشست و او آخرین ملکی بوده است از خسروان. و سالهای او بی کیسه و بی بهیزک دارند. و بیشترین گبرکان و مغان، تاریخ از هلاک شدن یزدگرد دارند و

آن از پس ملک وی است بیست سال. (التفهیم چ همائی ص ۲۳۸). رجوع به تاریخ قدیم شود.

تاریخی شدن.

[شُد] (مص مرکب) قابل ضبط در تاریخ شدن. درخور باقی ماندن در تاریخ شدن. تاریخی گشتن: و جوانمردی و همت او تاریخی شد روزگار را. (تاریخ طبرستان). و صیت مردانگی او آن روز تاریخی شد. (تاریخ طبرستان). رجوع به تاریخی و تاریخ شدن شود.

تاریخ یونان.

[خ] (ترکیب اضافی، مرکب) در آغاز یونانیان دوره نسل ها را حساب میکردند. هر دوت چنین بیان میکنند که دوران هر سه نسل برابر با یک قرن گردد «دنی دالی کارناس» (۱) زمان یک نسل را ۲۷ سال میدانند. دولت یونان سال اجتماعی واحدی نداشت. جای دارد که دوران ها را بوسیله برگزار شدن بازیهای المپیک (۲) که در حدود هر چهار سال اجرا می شد تعیین کنند. آغاز و شروع این رسم از ۷۷۶ ق.م. بود، آخرین المپیاد (۳) که دویست و چهل و نهمین المپیاد بود سال ۴۰۰ م. بوده است. یک مبدأ تاریخی دیگری هم در میان یونانیان وجود دارد که آن تاریخ «سلوسیدها» (۴) است که از ۳۱۲ ق.م. شروع میگردد. از ابتدای دوره رومن این تاریخ بکلی بقسمت های شرقی یونان منتقل گردید و بجای تاریخ جنگ آکتیوم (۵) و تاریخ های ولایتی و بلدی که قبل از آن وجود داشت قرار گرفت. (۱) - Denys d'Halicarnasse. (فرانسوی) (۲) - Olympique. (فرانسوی) (۳) - Actium - Seleucides. (۵) - Olympiade. (۴)

تاریخ یهود.

[خ ی] (ترکیب اضافی، مرکب) دوره های «یوم السبت» (استراحت و تعطیل روز هفتم) و «یوبیل» (جشنی که در مذهب یهود در هر پنجاه سال یک بار برای پرداخت قروض و میراث و آزادی غلامان برپا میشد) به یهودیان اجازه داد که از برقرار ساختن مبدأ تاریخ صرف نظر کنند، آنها گاهی خروج خود را از مصر مبدأ تاریخ قرار میدادند و گاهی اسارت خود در بابل را (۵۹۷ ق. م.) حساب میکردند و گاهی بنای دومین معبدشان را (۵۰۸ ق. م.) و گاهی از هنگام آزادی خود بوسیله «ماکابه» (۱) (۱۴۳ ق. م.) مبدأ قرار میدادند ولی پس از قرن یازدهم مبدأ تاریخ خود را آغاز آفرینش عالم قرار دادند. مؤلف کشف اصطلاحات الفنون در ذیل کلمه تاریخ آرد: و از آنجمله تاریخ یهود است و سالهای آن شمسی حقیقی و ماههای قمری است و نام ماههای آن عبارتند از: تسری، مرخشان، کسلو، طیث، شفت، آذر، نیسن، ایرسیون، تموز، آب، ایلول و موجب وضع آن اینست که چون موسی قوم خود را از فرعون نجات داد و فرعون و قوم او غرق شدند مردم را بدین روز بشارت داد و آن را گرامی شمرد و عید گرفت و آن در شب پنجشنبه ۱۵ ماه نیسن بود که در آن وقت ماه با غروب آفتاب طالع شده بود و ماه در برج میزان و آفتاب در برج حمل قرار داشت، در این هنگام خوشه گندم رسیده و نزدیک درو بود و در مصر این امر مقارن اوائل حمل است، آنها ناگزیر بودند که سال شمسی را با ماههای قمری بکار برند و در بعضی از سالها ماه زائدی را کیسه گیرند تا زمان عبادات آنان تغییر نکند و سال کیسه را عبور و غیر کیسه را بسیطه می نامیدند و در نوزده سال هفت ماه قمری را کیسه می گرفتند به ترتیب بهزیجوج کبائس. لیکن عرب ماه زائد را بر تمام سال می افزودند و یهود همیشه ماه ششم را که آذر است برای این منظور بکار برند و در نتیجه در سال دو آذر پدید آید یکی آذر کبس که آنرا زاید شمردند و پس از آن آذر اصل که آنرا از ماههای اصلی سال بحساب آورند و پس از آن نیسن است و ابتدای سال آنها بین اواخر «آب» و «ایلول» سال رومی متغیر است و اما بعضی از یهودان مانند مسلمانان ماهها را از رؤیت هلال گیرند، بی آنکه به تفاوتی که در اقالیم روی میدهد توجه کنند و در زمان موسی علیه السلام نیز چنین بود ولی بیشتر ایشان به

ترتیب اهل حساب بعضی از ماهها را ۳۰ روزه و بعضی را ۲۹ روز گیرند تا ابتدای ماهها در تمام دنیا تغییر نکند. بنابراین ماهها قمری و بسیطه است ولی ایشان هر یک از بسیطه و کیسه را ناقصه و معتدله و کامله قرار میدهند و بسیطه ناقصه شنبه (۳۵۸) روز، بسیطه معتدله شنبه (۳۵۴)، بسیطه کامله شنبه (۳۵۵)، کیسه ناقصه شنبه (۳۸۸)، کیسه معتدله سفته (۳۸۵)، کیسه کامله شنبه (۳۸۵) روز است، پس روزهای هر یک از ماههای «تسری» و «شفط» و «نسن» و «سیون» و «اوب» سی روز و آذر کیسه بی هم سی روزی است و ماههای «طیث» و «آذر» اصلی و «ایرو» و «تموز» و «ایلول» ک بیست ونه روزی است و ماه «مرخشوان» در سنه معتدله ۲۷ روزی است و «کسلو» هم در همین سنه سی روزی است و روزهای آن در سنه زایده سی روزی و در سنه ناقصه ۲۹ روزی است. در نتیجه ماهها را در سنه بسیطه تا آخر مرتب کرده اند و در سنه کیسه مانند ماههای عربی به ماه زاید مرتب کرده اند یعنی در سنه بسیطه ماه اول را ۳۰ روزی و دومی را ۲۹ روزی بهمین ترتیب تا آخر سال بسیطه ولی در سال کیسه فقط ترتیب دو ماه پنجم و ششم کیسه بی تغییر می یابد زیرا هر یک از آن دو سی روزی است و در سنه ناقصه از بسیط و کیسه ماههای دوم و سوم ۲۹ روزی است و در کامله هر یک از آن دو سی روزی است و چنین قرار دهند که اول ایام سال یکی از روزهای شنبه و دوشنبه و سه شنبه و پنجشنبه باشد و لاغیر، و همچنین پانزدهم نسن باشد که در نزد ایشان فقط یکشنبه یا سه شنبه یا پنجشنبه یا شنبه باشد و در این هنگام آفتاب در برج حمل و قمر در برج میزان است و آن یا روز استقبال یا روز قبل و یا بعد از آنست و گاهی هم بندرت بسبب کسب به اوائل ثور و عقرب کشیده میشود و مبدأ تاریخ آن ها از پیدایش حضرت آدم است و گمان برند که بین هبوط آدم و زمان حضرت موسی یعنی زمان خروج بنی اسرائیل از مصر که زمان غرق فرعون است ۲۴۴۸ سال است و بین موسی و اسکندر ۱۰۰۰ سال دیگر. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ صص ۶۷ - ۶۸). بیرونی در التفهیم آرد: ماههای جهودان هیچ از اندازه خویش نگردند، سال ایشان دو گونه است، یکی بسیطاً عبری ای بسیطه و دیگر عبور ای کیسه. و هر یکی از این هر دو گونه سه قسم شود، نخستین «حسارین» ای ناقصه و کم و این آنست که اندرو هر یکی از ماه «مرحشون» و «کسلو» کم باشد بیست ونه روز. و دوم «شلامیم» ای تمام. و گر او را زاید نام کردند خوبتر بودی. و این آنست که اندرو هر یکی از این دو ماه که گفتیم تمام باشد سی روز. و سوم «کسدران» ای معتدله بر حال خویش. و این آنست که این دو ماه اندرو بر آن اندازه بود که در جدول نهادیم، مرحشون کم و کسلو تمام. و این شرطها از آن لازم همی شود که روا ندارند سر سال را که بروز یکشنبه یا چهارشنبه یا آدینه آید و هیچ ماه دیگر تا از نهاد خویش نگردد. (التفهیم چ جلال همایی ص ۲۳۲). رجوع به تاریخ قمری شود. (۱) - Macchabee. Machabee.

تاریفا.

(اخ) طریف. (۱) شهری استوار در اسپانی (اندلس) بر کنار تنگه جبل الطارق (۲) که ۱۱۷۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به طریف در ذیل کلمه «اسپانی» شود. (۱) - Gibraltar - (۲) - Tarifa.

تاریک.

(ص) (۱) اکثر استعمال آن بمعنی تیره است مگر هر چه تاریک باشد آنرا تیره توان گفت بخلاف آنچه تیره بود همه آنرا تاریک نمی توان گفت چنانکه تاریک رو بمعنی روسیاه. (آندراج). در استعمال، این لفظ خاص است و لفظ تیره عام، چرا که هر چیز که تاریک باشد آنرا تیره می توان گفت و آنچه تیره باشد آنرا تاریک نمی توان گفت. (از چراغ هدایت از غیاث اللغات). محمد معین در حاشیه برهان قاطع آرد: از تار + یک (نسبت)، پهلوی تاریک (۲) از تار، در اوستا تاثر (۳) (بارتولمه ۶۵۰) (نیرگ ۲۲۳) (اساس اشتقاق فارسی (۴) ۳۷۰)، سنگسری توریک (۵)، سرخه ای تاریک (۶)، شه میرزادی تاریک (۷) (کتاب (۸) ۲ ص ۱۹۵)، اشکاشمی

تاریکان (۹) (پیش از طلوع فجر) (گریسن ۹۸)، گیلکی تاریک؛ (۱۰) تیره، تار، ظلمانی، کدر - انتهی. ضد روشن. تار و تیره و جایی که روشن نباشد. (از فرهنگ نظام). تار. تاران. تارون. تاره. تاری. تارین. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). مقابل روشن. سیاه. ظلماء. مظلم. عکامس. هائع. غبس. مردن. دلهم. دخیاء. دجوجی. دجداجه. داجیه. دجی. دحمس. دحمسه. دامج. ادموس. دامس: دحامس؛ شبهای تاریک. مغلف؛ سخت تاریک. مغلف؛ سخت تاریک. مغدره؛ شب تاریک. بحر دجداج؛ دریای سیاه و تاریک. (متهی الارب): آبکندی دور و بس تاریک جای لغزغزان چون در او بنهند پای. رودکی. سیاوش ز گاه اندر آمد چو دیو بر آورد بر چرخ گردان غریو. فردوسی. بتن جامهء خسروی کرد چاک بسر بر پراکند تاریک خاک. فردوسی. چو نیمی ز تیره شب اندر گذشت طلایه بدیدش بتاریک دشت. فردوسی. چنین گفت بیژن ز تاریک چاه که چون بود بر پهلوان رنج راه. فردوسی. بدان برترین نام یزدان پاک برخشند خورشید و تاریک خاک. فردوسی. بسر بر یکی ابر تاریک بود بکیوان تو گفتی که نزدیک بود. فردوسی. بیاید از آن ابر تاریک برف زمین شد بر از برف و بادی شگرف. فردوسی. ازو باز گشتم که بیگاه بود که شب سخت و تاریک و بیمه بود. فردوسی. وز آن پس که پرسید فرخنده شاه از آن ژرف دریا و تاریک چاه. فردوسی. چو مژگان بمالید و دیده بشست در غار تاریک چندی بجست. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۲ ص ۳۵۳). کسری بنشست گفت دریغ باشد تباہ کردن این، فرمود تا وی را در خانه ای کردند سخت تاریک چون گوری. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۰). وی را بروشنایی آوردند یافتندش بتن قوی و گونه برجای گفتند ای حکیم ترا پشمینهء سطر و بند گران و جایی تنگ و تاریک می بینم چگونه است که گونه برجایست و تن قوی تر است سبب چیست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۱). یکی باد برخاست و تاریک گرد که آسان همی بربر بود اسب و مرد. (گرشاسبنامه). سرانجام کاین مهر رخشان پاک ز گردون فروشد بتاریک خاک. شمسی (یوسف و زلیخا). همیدون همی بود یوسف بمهر بمالید بر خاک تاریک، چهر. شمسی (یوسف و زلیخا). دور شو دور شو ز نزدیکش روشنی جو ز تنگ و تاریکش. سنایی. حجاب تاریک جهل برابر نور عقل او بداشت. (کلیله و دمنه). بس تاریک است روز خاقانی تا کی ز تعب همی بشب دارد؟ خاقانی. شبی سخت بی مهر و تاریک چهر بتاریکی اندر که دیده ست مهر؟ نظامی. اگر چشمه روشن بود بتیرگی جویها زیان ندارد و اگر چشمه تاریک بود بروشنی جوی هیچ امید نباشد. (تذکره الاولیاء). تو در میان خلائق بچشم اهل نظر چنانکه در شب تاریک لمعهء نوری. سعدی. با اینهمه گر حیات باشد هم روز شود شبان تاریک. سعدی. فرومانده در کنج تاریک جای چه دریابد از جام گیتی نمای؟ سعدی (بوستان). شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هائل کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها؟ حافظ. تاریک شبم را سحر آید روزی وز گم شده یارم خبر آید روزی این دلو تهی که در چه انداخته ام نومید نیم که بر آید روزی. (از العراضه ||). مجازاً بمعانی افسرده، اندوهگین، غمگین، پریشان حال: چو آورد این نامه نزدیک من برافروخت این روح تاریک من. فردوسی. هم اندر زمان شد بنزدیک او که روشن کند جان تاریک او. فردوسی. مر او را بیارم بنزدیک تو که روشن کند جان تاریک تو. فردوسی. همان نامور نامهء زینهار که پرموده را آمد از شهریار بدان دژ فرستاد نزدیک اوی درخشنده شد جان تاریک اوی. فردوسی. بیایند شادان بنزدیک من شود روشن این جان تاریک من. فردوسی. ورا زود بفرست نزدیک من که روشن کند جان تاریک من. فردوسی. مر او را که آرد بنزدیک من درخشان کند جان تاریک من. فردوسی. بدو گفت گردوی انوشه بدی چو ناهید در برج خوشه بدی... بدین کس فرستم بنزدیک اوی درخشان کنم رای تاریک اوی. فردوسی. چو جفت من آید بنزدیک تو درخشان کند رای تاریک تو. فردوسی. سواری فرستم بنزدیک تو درخشان کنم رای تاریک تو. فردوسی. مرا خواست افکند در دام اوی که تاریک بادا دل و کام اوی. فردوسی. آه و دردا که چراغ من تاریک بمرد باورم کن که از این درد بتر کس رانی. خاقانی. دیدهء من شد سپید از هجر و دل تاریک ماند خانه ها تاری شود چون پرده بر روزن کشند. خاقانی. کاشکی رنجه شدی باری بدیدی کز غمش در دل تاریک خاقانی چه تابست آنهمه. خاقانی ||. به مجاز، ناخردمند. گمراه. عاری از صفا. پلید: وفا و خرد نیست نزدیک تو پر از رنجم از رای تاریک تو. فردوسی. چو تنگ اندر آمد بنزدیکشان نبود آگه از رای

تاریکشان. فردوسی. نباید که بی نام در دست من روانت بر آید ز تاریک تن. فردوسی. روشن خاقانی تاریک خوانندم ولیک صافیم خوان چون صفای صوفیان را چاکرم. خاقانی. پیچیده و درهم. مبهم. مشکل. سیاه: گروگان فرستد بنزدیک ما کند روشن این رای تاریک ما. فردوسی. و آن روز و آن شب اندیشه را بدین کار گماشت و سخت تاریک نمود وی را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). مگر عاقبت کار خوب شد که اکنون به ابتدا باری تاریک مینماید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۸). بد. سیاه: نباشد خرد هیچ نزدیک اوی نیاز آورد بخت تاریک اوی. فردوسی. بدکار. سیاهکار: چندانکه از نظر درویشان غایب شد بروجی بررفت و درجی بدزدید تا روز روشن شد آن تاریک مبلغی راه رفته بود و رفیقان بی گناه خفته. (گلستان چ فروغی چ بروخیم ص ۵۷). این کلمه بیشتر با لفظ شدن و کردن و گردیدن و گشتن صرف شود. رجوع به این ترکیبها شود. (فرانسوی) (۱) – (۲) Obscur turik. (۵) – Grundriss der Neupersischen Etymologie Srrassbrug, ۱۸۹۳. (۴) – tathra. (۳) – tarik. (۶) – Contributions a la dialectologie iranienne. vol. I. Kobenhavn, ۱۹۳۰. (۷) – tarik. (۸) – Contributions a la dialectologie iranienne. vol. I. Kobenhavn, ۱۹۳۰. (۹) – tarikan. (۱۰) – tarik.

تاریکا.

(۱) در تداول عامه، تاریکی و ظلمت.

تاریکان.

(۱) مرکب، ق مرکب. (از: تاریک + «ان»، پسوند زمان) مانند: بامدادان، صبحگاهان، سحرگاهان، چاشتگاهان) بهنگام تاریکی. (ترجمه دیاتسارون ص ۳۶۴) رجوع به «آن» در همین لغت نامه و حاشیه برهان قاطع چ معین (آن) شود.

تاریکبخت.

[ب] (ص مرکب) بدبخت. تیره بخت. مدبر: به رسم مسیحا کنون مادرش کفن سازد و گور و پوشد سرش نه افسر نه دیبای رومی نه تخت چو از بندگان دید تاریک بخت. فردوسی (از شاهنامه چ بروخیم ج ۸ ص ۲۳۶۵).

تاریک تر.

[ت] (ص تفضیلی) سخت تر. سیاه تر. تیره تر: سخن دارد از موی باریکتر ترا دل ز آهن نه تاریک تر. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۱۸۳۱). بقیصر خزر بود نزدیکتر وزیشان بُدش روز تاریکتر. فردوسی (ایضاً ج ۶ ص ۱۴۸۱). چو تاریکتر شد شب اسفندیار پیوشید نو جامهء کارزار. فردوسی (ایضاً ج ۶ ص ۱۶۱۸). بکژئی ترا راه تاریک تر سوی راستی راه باریک تر. فردوسی (ایضاً ج ۸ ص ۲۳۱۲).

تاریک جان.

(ص مرکب) تیره جان. (آندراج). تباه. خراب. تیره ضمیر. سیه دل. (ناظم الاطباء). اندوهگین. جان تاریک (۱). گمراه. عاری از صفا و خرد: به آن روشنی خیزد از وی صدا که تاریک جانان شونش فدا. امیر خسرو (در تعریف فانوس از آندراج). (۱) – تاریک جان؛ صفت مرکب بقلب موصوف و صفت (جان تاریک) که بیشتر معنی غمگین و افسرده دهد: گر آرام گیری سخن تنگ نیست ترا پوزش اندر پدر ننگ نیست نوا گر فرستی بنزدیک اوی بخندد دل و جان تاریک اوی. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم

ج ۳ ص ۵۸۴). بدان کار خشنود شد پور زال بزرگان که بودند با او همال فرستادن نامه نزدیک اوی برافروختن جان تاریک اوی. فردوسی (شاهنامه ایضاً ج ۲ ص ۳۵۷). یکی دی نیامد بنزدیک من که خرم شد این جان تاریک من. فردوسی (شاهنامه ایضاً ج ۶ ص ۱۴۶۲).

تاریک جوی.

(نف مرکب) ظلمت طلب. بیراهه رو. منحرف. کجرو: پرسید کار پرستش بچیست بنیکی یزدان گراینده کیست چنین داد پاسخ که تاریک جوی روان اندرآرد بیاریک موی. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۸ ص ۲۵۳۹).

تاریک چشم.

[چ / چ] (ص مرکب) کوتاه نظر. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شب کور. (آندراج ||). آنکه بینایی چشم او کم باشد. (ناظم الاطباء).

تاریک چهره.

[چ ر / ر] (ص مرکب) سیه روی مانند شب. (ناظم الاطباء).

تاریکخانه.

[ن / ن] (ا مرکب) (۱) اطاق مخصوصی که عکاس با چراغ کم نور (۲) فیلم و شیشه را می شوید. (فرهنگ نظام). اطاق تاریک برای ظاهر کردن عکس. (فرانسوی) (۱ - ۲) (Chambre noire) - چراغ تاریکخانه باید قرمز باشد.

تاریک داشتن.

[ت] (مص مرکب) تیره ساختن. غم انگیز کردن: هنرمند را شاد و نزدیک دار جهان بر بدانیدش تاریک دار. فردوسی.

تاریک دان.

(ا مرکب) مکان تاریکی از عالم روشن... (آندراج). جای بسیار تاریک. مکان تیره و تاریک: شب خدنگ ناله ای بر آسمان انداختم بی نشان تیری به آن تاریکدان انداختم. ملا طغرا (از آندراج).

تاریک دره.

[دَر ر] (اخ) دهی از دهستان خزل شهرستان نهاوند است که در ۳۹ هزارگزی شمال باختری نهاوند و ۸ هزارگزی جنوب کنگاور کهنه واقع است. کوهستانی و سردسیر و مالاریائی است و ۵۹۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه. محصول آن غلات، توتون، حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گل داری و راه آن مالرو است. در دو محل نزدیک بهم واقع است و تاریک دره بالا و پائین نامیده شده. سکنهء بالا ۴۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاریک دل.

[د] (ص مرکب) سیاه دل. (آندراج). تباه و خراب و تیره ضمیر و سیه دل. (ناظم الاطباء): تاریک دلم تو روشنایی آزرده تنم تو مومیایی. نظامی.

تاریک دین.

(ص مرکب) گمراه. زشت پندار. کافر: ز شب بدخواه تو تاریک دین تر ز ماه نو دلت باریک بین تر. نظامی.

تاریک رای.

(ص مرکب) (۱) رای تاریک. بد فکر. بد اندیشه. بد گمان. (۱) - صفت مرکب بقلب موصوف و صفت: چو تنگ اندر آمد بنزدیکشان نبود آگه از رای تاریکشان. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۸۷). فرستاد باید بنزدیک من برافروختن رای تاریک من. فردوسی (شاهنامه ایضاً ج ۲ ص ۴۰۳).

تاری کردن.

[کَد] (مص مرکب) کدر کردن. تاریک کردن. تار کردن. تیره کردن: بوی بد مر دیده را تاری کند بوی یوسف دیده را یاری کند. مولوی. رجوع به تاریک کردن شود.

تاریک رو.

(ص مرکب) تیره رو. روسیاه. (آندراج). سیه روی و ترش روی و سخت روی. (ناظم الاطباء): همچو این تاریک رویان روی من تیره بود و تار فام و بی صقال. ناصر خسرو. ز نور طلعت او سایه ای تاریک رو داریم شفق گون همچو برگ گل ز دیوارش برون آید. وحید (از آندراج).

تاریک رود.

(اخ) محلی میان سیاه رود و «اسکولک» کنار راه قزوین به رشت در ۳۰۱۵۰۰ گزی طهران.

تاریک روز.

(ص مرکب) تیره روز. (آندراج). غمگین. سیه روز و سیه بخت. (ناظم الاطباء): دل تاریک روزم را شب آمد تن بیمار خیزم را تب آمد. نظامی. ای ز تو خورشید چرخ در مرض تَفّ و تاب از من تاریک روز طلعت روشن متاب. امیر خسرو دهلوی (از آندراج).

تاریک روشن.

[ری ر / رُوش] (ص مرکب، ا مرکب) (۱) تاریک و روشن. صبحگاه که هنوز هوا تمام روشن نشده است. آن وقت از صبح که هوا گرگ و میش است. آن گاه صبح که هوا نه تاریک تاریک و نه روشن روشن است. زمانی از صبح که تاریکی و روشنایی بهم آمیخته بود. بین الطلوعین (||. اصطلاح نقاشی) سایه روشن. (فرانسوی) (۱) - Clair-obscur

تاریک شب.

[ش] (ا مرکب) شب تاریک. شب های محاق: صدر جهان، جهان همه تاریک شب شده ست از بهر ما سپیده صادق همی دمی. رودکی. بگوش من آید بتاریک شب که بگشاید از رنج یک تن دو لب. فردوسی.

تاریک شدن.

[شُ د] (مص مرکب) تیره شدن. تار گردیدن. تیره گشتن: دجم؛ تاریک شدن. (منتهی الارب). ادلماس؛ سخت تاریک شدن. (منتهی الارب): ز جای اندر آمد چو کوهی سیاه تو گفتمی که تاریک شد مهر و ماه. فردوسی. بیامد چو با شیر نزدیک شد جهان بر دل شیر تاریک شد. فردوسی. ز توران بیاورد چندان سپاه که تاریک شد روی خورشید و ماه. فردوسی. همی بود تا سنگ نزدیک شد ز گردش همه کوه تاریک شد. فردوسی. بدان شیر کپی چو نزدیک شد تو گفتمی بر او کوه تاریک شد. فردوسی. بکردار شب روز تاریک شد. فردوسی. سرد و تاریک شد ای پور سپیده دم دین خُره عرش هم اکنون بکند بانگ نماز. ناصر خسرو (دیوان چ کتابخانه تهران ص ۲۰۳). تا نه تاریک شود سایه انبوه درخت زیر هر برگ چراغی بنهد از گلنار. سعدی. -تاریک شدن بخت؛ تیره بخت شدن. تیره شدن بخت. مجازاً بمعنی مرگ آمده است: بگفت این و تاریک شد بخت اوی (۱) دروغ آن سر و افسر و تخت اوی. فردوسی. -تاریک شدن چشم (جهانبین)؛ تار شدن چشم: اسداف؛ تاریک شدن هر دو چشم از گرسنگی یا از غایت پیری. تعطش؛ تاریک شدن چشم. (منتهی الارب). غسق؛ تاریک شدن چشم. (تاج المصادر بیهقی). مدش؛ تاریک شدن چشم از گرسنگی یا از گرمی. طرفشت عینه؛ تاریک شد و سست گردید چشم او. طخشت عینه طخشا؛ تاریک شد چشم او. (منتهی الارب): بدید آن رخانش چو نزدیک شد جهان بین او نیز تاریک شد. فردوسی. رجوع به تار (تار شدن چشم) شود. - تاریک شدن شب؛ فرارسیدن شب و تاریکی آن: اخضلال؛ تاریک شدن شب. (از منتهی الارب). دجو؛ تاریک شدن شب. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). ادلیمام؛ تاریک شدن شب. (از منتهی الارب). دموس؛ تاریک شدن شب. اسداف؛ تاریک شدن شب. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). اسحنکاک؛ تاریک شدن شب. اشتباک؛ نیک تاریک شدن سیاهی شب. اطلخمام؛ تاریک شدن شب. اطرمسّ اللیل اطرمساساً؛ تاریک شد شب. طرشم اللیل؛ تاریک شد شب. اعتکار؛ نیک تاریک شدن شب. تعظلم؛ تاریک شدن شب و سخت تاریک شدن آن. علمه؛ تاریک شدن شب. عکمس اللیل عکمسه؛ تاریک شد شب. غطو، غطو، غطی، غطی؛ تاریک شدن شب. اغباس، اغباس؛ تاریک شدن شب. غسقان، غسق، اغساق؛ تاریک شدن شب. (منتهی الارب). غسوق؛ تاریک شدن شب. اغدار؛ تاریک شدن شب. غضو؛ تاریک شدن شب. غسوم؛ تاریک شدن شب. غدر؛ تاریک شدن شب. قطو؛ تاریک شدن شب. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - اردشیر.

تاریک شده.

[شُ د / د] (ن مف مرکب) تیره شده. تار شده. رجوع به تاریک شدن شود.

تاریک طبع.

[ط] (ص مرکب) بدسرشت: ناکسان را فراستی است عظیم گرچه تاریک طبع و بدخویند. سعدی.

تاریک فام.

(ص مرکب) تیره رنگ. سیاه‌رنگ: جدا گشت تیغ شهی از نیام برون شد خور از میغ تاریک فام. (گرشاسبنامه).

تاریک کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) تیره کردن. تار کردن: اغطاش؛ تاریک کردن شب را. (منتهی الارب): گفت اگر در کمند من افتی پیش چشمت جهان کنم تاریک. سعدی. رجوع به تاری کردن شود. (فرانسوی) (۱) - Obscurcir

تاریک کرده.

[کَدَ / د] (ن مف مرکب) تیره و تار کرده: پیش رفتم یافتم خانه تاریک کرده و پرده های کتان آویخته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۰). رجوع به تاریک کردن شود.

تاریک گردیدن.

[گَدِ] (مص مرکب) تاریک شدن. تاریک گشتن. تیره و تار شدن: غُربه؛ تاریک گردیدن. اِظلام؛ تاریک گردیدن شب. اغضاء؛ تاریک گردیدن شب. ادجاء؛ تاریک گردیدن شب. تدجی؛ تاریک گردیدن شب. دجو؛ تاریک گردیدن شب. غسو، اغساء، غَسَى، غَسَم، اغسام؛ تاریک گردیدن شب. غدر، اغدار؛ تاریک گردیدن شب. (منتهی الارب).

تاریک گشتن.

[گَت] (مص مرکب) تاریک شدن. تیره و تار شدن. تاریک گردیدن. رجوع به تاریک شدن و تاریک گردیدن شود.

تاریک گشته.

[گَت / ت] (ن مف مرکب) تیره و تار گشته. رجوع به تاریک گشتن شود.

تاریک ماه.

(۱) مرکب) محاق ||. سرار. آخرین شب ماه.

تاریک محله.

[مَ حَل ل] (اخ) دهی در تنکابن. (سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۷). ده کوچکی است از دهستان گلیجان شهرستان تنکابن، که ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۲۰ شود.

تاریک مغز.

[م] (ص مرکب) کم اندیشه. کم خرد: از آن به که در گوش تاریک مغز گشادن در داستانهای نغز. نظامی.

تاریک میغ.

(۱) مرکب) میغ تاریک. ابر سیاه. ابر تیره. ابر تاریک: پلارک چنان تاخت از روی میغ که در شب ستاره ز تاریک میغ. نظامی.

تاریک نشان.

[ن] (ص مرکب) اصطلاح قالی بافی است (در کرمان).

تاریک و تنگ.

[کُت] (ص مرکب، از اتباع) تیره و سخت. تار و تنگ. تاریک و سخت. تیره و تار: نباشد مرا زین سپس با تو جنگ بینی کنون روز تاریک و تنگ. فردوسی. رجوع به تار و تنگ شود.

تاریک و روشن.

[کُ ر / رُوش] (ترکیب عطفی، ص مرکب) اوائل بین الطلوعین: فلان صبح تاریک و روشن از خانه بیرون رفته شب برمی گردد. (فرهنگ نظام). رجوع به تاریک روشن شود.

تاریکه.

[ک] (اخ) ده کوچکی از دهستان جوانرود بخش پاوه شهرستان سنندج. کوهستانی، سردسیر است و ۴۴ تن سکنه دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تاریکی.

(حامص) (۱) (از: تاریک + «ی»، پسوند مصدری) پهلوی تاریک، (۲) گیلکی تاریکی، (۳) فریزندی و نظری تاریکی، (۴) یرنی تاریکی، (۵) گورانی تاریکی. (۶) ظلمت. تیرگی. سیاهی. (حاشیه برهان قاطع چ معین). و بدین معنی در آندراج نیز آمده است (۷) ضد روشنی. تیرگی و سیاهی در شب و غیره. (فرهنگ نظام). کدورت. تیرگی. مقابل صفا و روشنی. دجیه. دجمه. دجنه. دجن. دخی. دیسم. دیجور. دعلج. دعلجه. دغش. دلس. طرقة. طرفسان. طرفساء. طرمساء. طخاطخ. طسم. طلسماء. طنس. طخیه. طفل. ظلام. طاخ. عظمه. عجاساء. عشو. عشواء. غیهم. غدراء. غبش. غبسه. غبس. غسف. غیهب. غیهبان. غیطول. (منتهی الارب): بدان مهربان رخس بیدار گفت که تاریکی شب نخواهی نهفت. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۲ ص ۳۴۰). بتاریکی اندر یکی کوه دید سراسر شده غار ازو ناپدید. فردوسی (شاهنامه ایضاً ج ۲ ص ۳۵۳). بیابان و تاریکی و پیل و شیر چه جادو چه نر ازدهای دلیر. فردوسی (شاهنامه ج ۴ ص ۹۱۰). ز تاریکی گرد و اسب و سپاه کسی روز روشن ندید و نه ماه. فردوسی (شاهنامه ج ۶ ص ۱۵۱۴). به روم و بهندوستان بر بگشت ز دریا و تاریکی اندر گذشت. فردوسی (شاهنامه ج ۶ ص ۱۵۳۲). چو دارا سر و افسر او ندید بتاریکی اندر بشد ناپدید. فردوسی (شاهنامه ج ۶ ص ۱۷۹۰). دگر مهره باشد مرا شمع راه بتاریکی اندر شوم با سپاه. فردوسی (شاهنامه ج ۷ ص ۱۸۸۸). سدیگر بتاریکی اندر دو راه پدید آمد و گم شد از خضر شاه. فردوسی (شاهنامه ج ۷ ص ۱۸۷۹). چو آمد بتاریکی اندر سپاه خروشی برآمد ز کوه سیاه. فردوسی (شاهنامه ج ۷ ص ۱۸۹۱). چو از آب حیوان بهامون شدند ز تاریکی راه بیرون شدند. فردوسی (شاهنامه ج ۷ ص ۱۸۹۱). که او در سخن موی کافد همی بتاریکی اندر بیافد همی. فردوسی (شاهنامه ج ۷ ص ۲۰۷۴). همه پاک از این شهر بیرون شوید بتاریکی اندر بهامون شوید. فردوسی (شاهنامه ج ۸ ص ۲۳۴۶). بتاریکی اندر دهاده بخاست ز دست چپ لشکر و سمت راست. فردوسی (شاهنامه ج ۸ ص ۲۶۲۶). دگر باره چون شد بخواب اندرون ز تاریکی آن ازدها شد برون. فردوسی (شاهنامه ج ۲ ص ۳۴۰). رفته ام با او بتاریکی بسی تا تو گفتستی دگر اسکندر م. ناصر خسرو. ... و همچون کسانی نباشد که

نیست که این مطلب در اثر بخار کثیفی بود که بواسطه تابش آفتاب بفرمان خدا و به امر موسی تشکیل یافته مصریان از آن بسیار خائف گشته و نظیر همان ظلمتی بوده است که در وقت صلیب نمودن مسیح روی زمین را فراگرفت. (لوقا ۲۳: ۴۴: ۴۵) (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۱). و باز مؤلف قاموس کتاب مقدس آرد: گفته شده است که خداوند در ظلمت غلیظ ساکن بود. (سفر خروج ۲۱: ۲۰ و اول پادشاهان ۸: ۱۲).

تاریکی کورگی.

[ری ر] (ا مرکب، از اتباع) در تداول عامه، کاری را از روی نادانی انجام دادن یا راهی را در ظلمت پیمودن.

تاریکیها.

(ا) ج تاریکی. ظلمات. تیرگیها.

تاریم.

(اخ) نام یکی از رودهای بزرگ آسیا واقع در چین است. (فرهنگ نظام). نهری بشمال شرقی ترکستان: ترکان ایغور که به آئین مانوی اعتقاد داشتند و بر روی هم متمدن ترین اقوام ترک و مغول بودند، مسکن ایشان شمال شرقی ترکستان شرقی حالیه و شمال دریاچه «لب نور» و نهر «تاریم» یعنی شهرهای «تورخان» و «بیش بالیغ» (گوچن حالیه) و... (تاریخ مفصل ایران از استیلای مغول تا اعلان مشروطیت تألیف عباس اقبال ج ۱ ص ۸). فضای محصور بین جبال تیان شان و کوئن لن و نجد پامیر یعنی حوزه نهر تاریم و شعب آن... (تاریخ مفصل ایران ایضاً ص ۴). در نیمه قرن دوم هجری جماعتی از ایشان (قوم ایغور) بحدود ترکستان هجرت کردند و در حوزه نهر تاریم و نواحی پر آب خرم آن قرار گرفتند و آن نواحی را از دست تخارها که قومی آریایی نژاد بودند و تمدن و زبان مخصوصی داشتند، گرفتند و برای خود در ترکستان شرقی دولتی معتبر تشکیل دادند. (از تاریخ مفصل ایران ایضاً ص ۱۶). اوغور یا ایغور بضم همزه، طوایفی بودند از تاتار که در ترکستان شرقی با تخارهای آریایی مخلوط شده و خط سریانی را با تصرفی اندک آموخته بودند و تمدن نیمه آریایی بوجود آورده بودند و در شهرهای تورخان و کوجا و بیش بالیغ در حوزه نهر تاریم سکونت داشتند و چنگیزخان آن دولت را برانداخت. (از سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱۶۷ حاشیه ۱). رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۶ و ایران در زمان ساسانیان کریستن سن، ترجمه رشید یاسمی ص ۱۴۸ شود.

تاری محله.

[مَ حَلْ ل] (اخ) دیهی در بارفروش (بابل). (سفرنامه مازندران و استرآباد راینو بخش انگلیسی ص ۱۱۸). دهی از دهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل است که در ۱۶ هزار گزی جنوب باختری بابل و ۴ هزار گزی شمال شوسه آمل به بابل واقع است. دشت، معتدل مرطوب، مالاریائی است. ۱۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آنجا برنج، مختصر غلات صنعتی، نیشکر، کنف، پنبه. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تاری مرادی.

[م] (اخ) طایفه ای از ایلات کرد ایران که تقریباً ۱۰۰ خانوار میشوند و در نقاره خوان و کانی و ریژ سکنی دارند و منتسب به طایفه مندمی هستند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۵۹).

تارین.

(ص) تیره و تاریک. (برهان) (آندراج). تاریک. (فرهنگ جهانگیری): ای خواجه من جام میم چون سینه را غمگین کنم؟ شمع و چراغ خانه ام چون خانه را تارین کنم؟ مولوی (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تار، تاری، تاریک، تاریکی شود (||. ا). تاری را نیز گویند که آب درخت تار است. (برهان) (آندراج). آبی باشد که از درخت تار حاصل شود و آن شربتی باشد که نشاء باده در سر آورد. (فرهنگ جهانگیری).

تاری ورمیش.

[و] (اخ) دهی از دهستان قطور بخش حومه شهرستان خوی است که در ۳۶۰۰۰ گزی جنوب باختری خوی و ۵۰۰۰ گزی جنوب راه اراکه رو قطور به خوی واقع است و کوهستانی و سردسیر است و ۸۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه. محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری، صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه آن مالرو. ساکنین از ایل شکاک میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تاریوش.

(اخ) بزبان مصری، داریوش. پیرنیا در نام و نسب داریوش اول آرد: اسم این شاه را چنین نوشته اند، در کتیبه های هخامنشی: «داریوش» یا «دزیاووش»، بزبان مصری در کتیبه های مصر: «آن تریوش» یا «تاریوش». (ایران باستان ج ۱ ص ۵۳۷).

تاریوند.

[و] (اخ) دهی از بخش سومار شهرستان قصرشیرین است که در ۶ هزار گزی جنوب باختری سومار و دوهزار گزی مرز ایران و عراق، کنار رودخانه کنگیر واقع است. دشت، گرمسیر است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کنگیر. محصول آنجا غلات، لبنیات، برنج، مختصر حبوبات، ذرت و لپه. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاریها.

(اخ) تیره ای از ایل بیرانوند دارای ۱۰۰۰ تن سکنه. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۷).

تاز.

(ص، ا) معشوق و محبوب را گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). محبوب را گویند. (فرهنگ جهانگیری). محبوب. (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی). محبوب و معشوق. (فرهنگ نظام): بدو گفت مادر که ای تاز مام چه بودت که گشتی چنین زردفام؟ فردوسی. با این همه در علم فروگفتن تازان گه عامی صریفیم و گهی خواجه امامیم ز آنروی که دام دل هر تاز مدام است مولای مدامیم و مدامیم و مدامیم (۱). سوزنی (از فرهنگ جهانگیری ||). فرومایه و سفله. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف). فرومایه که به عربی سفله خوانند. (برهان). فرومایه که بتازیش سفله خوانند. (شرفنامه منیری ||). امردی که مایل به فساق باشد. (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام). پسر امرد و مترش ضخیم را گویند که پیوسته با فاسقان صحبت دارد. (برهان).

مکیاز. بی ریش. مخنث. بغا. کنده. پشت پای: عمرو (۲) خلقان گر بشد شاید که منصور عمر لوطیان را تازید هم تاز و هم مکیاز بس. کسایی. مرا که سال بهفتادوشش رسید، رمید دلم ز شلهء صابوته و ز هرهء تاز (۳). قریح. ای خواجه نشاطی من ای شهره رفیق در جستن تاز من نبودت توفیق. سوزنی. هر یکی را ز سیلی و لت تاز سبلت و ریش و خایگان کنده. سوزنی. بودی تو مرا یار و ولی نعمت و معشوق بودی تو مرا تاز و بر آن ره شد چون تار. سوزنی. دریغ مرد حکیمی که تاز را پس پشت هماره چون در دروازه، پشت بان بلند. سوزنی. کرد بکابین زن و مزد تاز گردن من در گرو وام... سوزنی. تاز مسافر چو در آید ز راه پیش برم تا دم دروازه... سوزنی. تاز چو دیدم زمانش ندهم یک دم تا نمایم وثاق و حجره و جایم. سوزنی. عاجز بیچاره من گشته تاز کرد مرا عاجز و بیچاره... تاز نمانده ست که نسپوختم در گذر تیزش صدباره... سوزنی. نرم کنم تاز را گهی بدرستی گاه غلامباره را چو سرمه سرایم. سوزنی. دعوت تازان همی کنم بشب عید زآنکه ندانم بروز عید کجایم. سوزنی. چه وفا خیزدت ز تاز و جلب یاری از روشنان چرخ طلب. اوحدی (از آندراج ||). مخفف تازه، از لطائف. (غیاث اللغات): بوستان از ابر و خورشید است تاز. مولوی. || کلمهء تاجیک شاید در اصل همان تازیک [تاز، اسم + یک، پساوند نسبت] و بمعنی بدوی و چادرنشین باشد. محمد معین در حاشیهء برهان ذیل کلمهء تازی آرد: در پهلوی تازییک (۴). ایرانیان قبیلهء طی، از قبایل یمن را که با آنان تماس بیشتر داشتند (در عهد انوشروان یمن مستعمره ایران شد) «تاژ» و منسوب بدان را «تازییک» می گفتند، و سپس این اطلاق را بهمهء عرب تعمیم دادند، چنانکه یونانیان و رومیان پرسیا (۵) (پارس) و عرب فرس را بهمهء ایرانیان اطلاق کردند و ایرانیان «یونان» را - بنام قبیلهء «یون» در آسیای صغیر - بهمهء قوم هلاس (۶) اطلاق کردند. رجوع به تاجیک و تازییک و تاژ در همین لغت نامه شود. || سگ تازی را هم میگویند. (برهان). (۱) - مؤلف آندراج و انجمن آرای ناصری این دو بیت از سوزنی را در ذیل «تازباز» آورده اند و نیز مؤلف فرهنگ رشیدی پس از اینکه بیت دوم را به تبعیت از فرهنگ جهانگیری بعنوان شاهد «تاز بمعنی محبوب» آورد، گوید: «ولکن این مثال معنی اول (امردی که مایل بفساق باشد) میشود». (۲) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۸۶: عمر. (۳) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۰۴ این بیت با تردید ذکر شده است در صورتی که عیبی در شعر نیست، گویا معنی هره و شله را توجه نداشتند. (۴) - Hellas - Persia. (۵) - tazhik. یونانی Hellene (فرانسوی بمعنی قوم «گرک» (Grec)).

تاز.

(امص) تاختن. (۱) (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی کتابخانهء مؤلف). با «با» بمعنی تاختن. (۲) (غیاث اللغات ||). نف مرخم) تازنده. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی کتابخانهء مؤلف) (فرهنگ رشیدی). و آنرا تازنده گویند. (آندراج) (انجمن آرا). بمعنی تازنده نیز آمده است. (برهان). اسم فاعل از تاختن، در صورتی که با لفظ دیگر منضم شده اسم فاعل مرکب سازد مثل اسب تاز. (۳) (فرهنگ نظام). - تندتاز؛ تیزتاز. تندتازنده. تنددونده: نشست از بر بارهء تندتاز همی رفت و با او بسی رزمساز. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۳ ص ۸۶۱). همانکه پدید آمد از دشت باز سپهد برانگیخت آن تندتاز. (شاهنامه ایضاً ج ۴ ص ۱۰۵۳). - تیزتاز؛ تیزتازنده. تنددونده: پدید آمد از دور چیزی دراز سیه رنگ و تیره تن و تیزتاز. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۱۸). دگر موبدی گفت کای سرفراز دو اسپ گرانمایهء تیزتاز یکی ز آن بکردار دریای قار یکی چون بلور سپید آبدار بجنبند و هر دو شتابنده اند همان یکدگر را نیابنده اند. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۲۰۸). یکی کاروان جمله شاهین و باز بچرز و کلنگ افکنی تیزتاز. نظامی. رجوع به تیزتاز شود. - دیرتاز؛ دیرتازنده. کندرو: بده (۴) پند و خاموش یک چند روزی یله کن بدین کرهء دیرتازش. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۲۹). رجوع به تندتاز شود. و این کلمه بدین صور نیز ترکیب شده است: پیش تاز، یکه تاز، ترکتاز، عنان تاز: جریده بهر سو عنان تاز کن. نظامی ||. فعل امر) امر به تاختن نیز هست. (آندراج) (انجمن آرا). و امر به تاختن. (فرهنگ رشیدی). و امر به تاختن هم هست یعنی بتاز. (برهان قاطع). فعل امر از تاختن که در تکلم به اضافهء «به»

«تاز» استعمال میشود. (فرهنگ نظام). «متاز» نهی «تاز» است: گر این غرم دریابد او را، متاز که این کار گردد بر ما دراز. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۱۹۳۵). «امص» بمعنی تاخت که مرادف تاز است. (آندراج) (انجمن آرا). بمعنی تاخت. (فرهنگ رشیدی). اسم مصدر از تاختن مثل تاخت و تاز و غیره. (فرهنگ نظام): گورساق و شیرزهره یوزتاز و غرم تک پیل گام و گرگ سینه، رنگ تاز و گرگ پوی. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۱۱). شیرگام و پیل زور و گرگ پوی و گورگرد بردو، آهوج و روباه عطف و رنگ تاز. منوچهری (ایضاً ص ۴۲). تا میان بسته اند پیش امیر در تک و تاز کار و کاجارند. ناصر خسرو. (۱) - تاختن ریشه ماضی و تاز ریشه مضارع است. (۲) - با «ب» بمعنی امر تاختن (تصحیح قیاسی). (۳) - کلمه تاز اسم فاعل مرخم (بحذف «نده» یا «ان») است، و مانند همه این نوع اسم فاعلها صفت فاعلی مرکب سازد، و کلمه «کره تاز» در شاهنامه مجزاً بمعنی گله بان آمده است: چنین داد پاسخ که ای نامدار یکی کره تازم دلیر و سوار. (شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۶ ص ۱۴۵۴). بشد گرد چوپان و، دو کره تاز ابا زین و پیچان کمندی دراز. (شاهنامه ایضاً ج ۷ ص ۲۰۵۹). (۴) - ن ل: مده.

تاز.

(اخ) نیای بزرگ «ضحاک»: و نسابه پارسیان در نسب او [ضحاک] چنین گفته اند: بیوراسف بن ارونداسف بن دنیکان بن و بهزسنگ بن تازبن نوارک بن سیامک بن میشی بن کیومرث، و این تاز که از جمله اجداد اوست پدر جمله عرب است (۱) و چون پدر عرب بود اصل همه عرب با او می‌رود و این سبب که عرب را تازیان خوانند یعنی فرزندان تاز (۲). هرچه عجم اند با هوشنگ می‌روند و عرب با این تاز می‌رود. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱). (۱) - رجوع به تاز و تازی و تازیک و تاژ و تاجیک شود. (۲) - بر اساسی نیست. رجوع به تاز و تازی شود.

تازان.

(نف، ق) در حال تاختن. مؤلف فرهنگ نظام آرد: صفت مشبهه (۱) تاختن است بمعنی تازنده و تاخت کننده: ابا جوشن و ترک و رومی کلاه شب و روز چون باد تازان براه. فردوسی. بر این شهر بگذشت پویان دو تن پر از گرد و بی آب گشته دهن یکی غرم تازان ز دم سوار که چون او ندیدم بر ایوان نگار. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۱۹۳۶). برون رفت تازان بمانند گرد درفشی پس پشت او لاثرورد. فردوسی. بهر کرداری و خود کامه ای فرستاد تازان یکی نامه ای. فردوسی. بزرگان که با طوق و افسر بدند جهانجوی و از تخم نوذر بدند برفتند یکسر ز پیش سپاه گرازان و تازان بنزدیک شاه. فردوسی. بیامد دژم روی تازان براه چو بردند جوینده را نزد شاه. فردوسی. بگشتند گرد لب جویبار گرازان و تازان زبهر شکار. فردوسی. سواری ز قنوج تازان برفت به آگاه کردن بر شاه (۲) تفت. فردوسی. هزیمت گرفتند ایرانیان بسی نامور کشته شد در میان... سوی شاه ایران بیامد سپاه شب تیره و روز تازان براه. فردوسی. شب و روز تازان چو باد دمان نه پروای آب و نه اندوه نان. فردوسی. فرستاده تازان به ایران رسید ز خاقان بگفت آنچه دید و شنید. فردوسی. فرستاده با نامه تازان ز جای بیک هفته آمد سوی سوفرای. فردوسی. فرستاده ای خواست از در جوان فرستاد تازان بر پهلوان. فردوسی. فرستاده تازان بکابل رسید وزو شاه کابل سخنها شنید. فردوسی. که افراسیاب و فراوان سپاه پدید آمد از دور تازان براه. فردوسی. هجیر آمد از پیش خسرو دمان گرازان و تازان و دل شادمان. فردوسی. همی رفت تازان بکردار دود چنان چون سپهبدش فرموده بود. فردوسی. هیچ سائل نکند از تو سؤالی که نه زود سوی او سیمی تازان نشود پیش سؤال. فرخی. خجسته خواجه والا در آن زیبا نگارستان گرازان روی سنبل ها و تازان زیر عرعرها. منوچهری. آن دیو سوار اندر وقت تازان برفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۷). و بخیلش دادند و وی برفت تازان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۸). و این حال روز پنجشنبه رفت پانزدهم صفر، آمد تازان تا نزدیک خواجه احمد و حال باز گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۷). رسید آن یکی نیز تازان نوند

گرفته سواری بخم کمند. (گرشاسبنامه). سوارانی سراندازان و تازان همه با جوشن سیمین و مغفر. ناصر خسرو. کناره گیر ازو کاین سوار تازانست کسی کنار نگیرد سوار تازان را. ناصر خسرو. گاهی سفیدپوش چو آبست و همچو آب شوریده و مسلسل و تازان ز هر عظام. خاقانی. خون خوری ترکانه کاین از دوستی است خون مخور ترکی مکن تازان مشو. خاقانی. روان کردند مهد آن دلنوازان چو مه تابان و چون خورشید تازان. نظامی. یاوران آمدند و انبازان هر یک از گوشه ای برون تازان. سعدی. (۱) - در فارسی به اینگونه اشتقاقها صفت فاعلی گویند نه صفت مشبیه. (۲) - ن ل: به آگاهی رفتن شاه.

تازان.

(۱) ج تاز، بمعنی محبوبان و امردان. (از فرهنگ نظام).

تازانتر.

[ت] (ص تفضیلی) با سرعت تر. باعجله تر.

تازاندن.

[د] (مص) دواندن. تازانیدن.

تازان کشور.

[کش و] (اخ) دهی از دهستان کشور است که در بخش پاپی شهرستان خرم آباد و ۳۷ هزار گزی جنوب باختری سپیددشت و ۵ هزار گزی جنوب باختری ایستگاه کشور واقع است. جلگه و گرم سیر و مالاریایی است و ۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه ها. محصول آنجا غلات و لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه آن مالرو است. ساکنین از طایفه پاپی اند و برای تعلیف احشام به بیلاق روند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تازانه.

[ن / ن] (۱) (۱) مخفف تازیانه است که قمچی باشد. (برهان) (آندراج). مخفف تازیانه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف) (انجمن آرا). تازیانه. (شرفنامه منیری). شلاق. محمد معین در حاشیه برهان آرد: از تازان + ه (آلت)، پهلوی تاجانک: (۲) گر ایدونکه تازانه باز آورم مگر سر بکوشش [فراز] آورم. فردوسی (از شرفنامه منیری). من این درع و تازانه برداشتم بتوران دگر خوار بگذاشتم. فردوسی. شوم زود تازانه باز آورم اگر چند رنج دراز آورم. فردوسی. یکی بنده تازانه شاه را ببرد و بیاراست درگاه را سپه را ز سالار و گردنکشان جز آن تازیانه نبودی نشان. فردوسی. پرستنده تازانه شهریار بیاویخت از درگاه ماهیار. فردوسی. بزد بر سر مرد تازانه چند فکندن همی خواست دم (۳) سمنند. اسدی (از فرهنگ جهانگیری). سر تازانه خسرو اندر آخت خرقة ز آن جایگه برون انداخت. سنائی. گر به تشریف قبولم بنوازی ملکم ور به تازانه قهرم بزنی شیطانم. سعدی. (فرانسوی) (۱) - (۳) tacanak - (۲) Fouet - ن ل: سم.

تازانیدن.

[د] (مص) دواندن. دوانیدن. تازاندن.

تازانیده.

[د / د] (ن مف) دوانیده. دوانده.

تازباره.

[ر / ر] (ص مرکب) غلام باره: بگرفتمش مهار و شدم بر فراز او چونانکه تازباره (۱) شود بر فراز تاز. روحی ولوالجی. (۱) - ن ل: تازباز.

تازباز.

(نم مرکب) معلم و غلام باره را گویند. (برهان) (آندراج). تازباره. بچه باز و غلام باره. (فرهنگ نظام): شاعرکی تازباز و یافه درایم. سوزنی. بگرفتمش مهار و شدم بر فراز او چونانکه تازباز شود بر فراز تاز. روحی ولوالجی (از فرهنگ نظام). رجوع به تازباره و بچه باز شود.

تازبازی.

(حامص مرکب) بچه بازی. رجوع به تازباز شود.

تازدن.

[ز د] (مص مرکب) تا کردن.

تازرت.

[] (۱) نوعی ماهی بمغرب. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۸). ابن بطوطه در رحله آرد: مردم [جزیره طیر واقع در خلیج فارس] بامداد و شام نوعی ماهی شکار می کردند که به فارسی آنرا شیرماهی خوانند... و آن مشابه ماهی است که ما (مردم مغرب) آنرا تازرت نامیم. (از رحله ابن بطوطه چ مصر ج ۱ ص ۱۶۹).

تازردیه.

[] (۱) موشکی بساحل دریای اطلس. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۳۸ شود.

تازس.

[ز] (اخ) (۱) جزیره ایست به دریای اژه (۲) در شمال یونان با ۱۵۰۰۰ تن سکنه. (۱) - Egee - (۲) - Thasos.

تازش.

[ز] (امص) قطره زدن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). تاختن و تک و پوی کردن باشد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا).
 دویدن. (غیاث اللغات). اسم مصدر تازیدن است. (فرهنگ نظام). محمد معین در حاشیه برهان آرد: پهلوی «تاجشن» (۱) از تاز+
 ش (اسم مصدر): که اندام و مه تازش و چرخ گرد زمین کوب و دریا بر و ره نورد. اسدی (از فرهنگ نظام). ببازی ز تازش ناستاد
 باز شد آن گوی چون مهره، او مهره باز. اسدی. دمان شد سنان بر همه کرد راست خروشید کاین گرد و تازش چراست. اسدی. از
 این تازش آگه نبد پهلوان چو شد آگه آشفته شد بر گوان. اسدی. بیک تازش، از باد تک در گذاشت دو گوشش گرفت و معلق
 بداشت. اسدی. تراست اکنون بر کوه پیچش تین چنانکه بودت در بحر تازش تمساح. مسعود سعد (دیوان چ رشید یاسمی ص ۷۸).
 تازش او بحرص چون صرصر گردش او بطبع چون دردور. مسعود سعد (ایضاً ص ۲۶۷). (۱) - tacishn.

تازقی.

[] (۱) کلمه ایست بربری، برای خانه ||. کلبه ||. اطاق ذخایر و مهمات. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۸).

تازک.

[ز] (۱) مخفف تازیکی. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام): کیست از تازک و از ترک درین صدر بزرگ؟
 ابوحنیفه (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). مرا چو بر رهشان اوفتم پیاده چو آب شکن دهند بدان چند تازک رهوار. اثر
 اخسیکتی. ز چین و ماچین یکرویه تالب جیحون ز ترک و تازک وز ترکمان غز و خزر. ابونصر احمد رافعی (از فرهنگ
 جهانگیری). رجوع به تاجیک و تاز و تازیکی و تاژ و تازیکی شود.

تاز کردن.

[ک د] (مص مرکب) تاختن. حمله کردن. تعرض کردن: اگر من بر تو لختی ناز کردم و یا بر تو زمانی تاز کردم. (ویس و رامین).
 بر او دست خود را سبک تاز کرد (۱) وز انگشتش انگشتی باز کرد. نظامی. (۱) - ظ. در اینجا «تاز کرد» محرف «یاز کرد» است (از
 دست یازیدن).

تازگان.

[ز / ز] (۱) ج تازه: بیشتر از جنبش این تازگان نوسفران و کهن آوازگان. نظامی. رجوع به تازه شود.

تازگی.

[ز / ز] (حامص) نوی، و با لفظ بستن و دادن مستعمل. (آندراج). مقابل کهنگی، از تازه: ربود خواهد این پیرهن ترا اکنون همان
 که تازگی و رنگ پیرهن ربود. ناصر خسرو ||. خرمی. طراوت. تری. غضاقت. (صراح). عبطه: زهو؛ گیاه تر و تازه و شکوفه گیاه
 و تازگی. قنطار؛ تازگی عود و بخور. عبعب؛ نازکی و تازگی جوانی. طلح؛ تازگی و نازکی. (منتهی الارب): بدین خرمی جهان
 بدین تازگی بهار بدین روشنی شراب بدین نیکوئی نگار. فرخی. نیارد کنون تازگی بار تو نه خورشید رخشان نه ابر مطیر.
 ناصر خسرو. تازه گلی بد رخت ولیک فلک زو همه بزبود تازگی و گلی. ناصر خسرو. عمر مردم بر چهار بخش است یک بخش
 روزگار پروردن و بالیدن و فرودن است و آن کمابیش پانزده شانزده سال باشد. دوم روزگار رسیدگی است و تازگی و این تا مدت
 سی سال باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). تازگی سرو و گل ز بارانست زندگی سر و دل ز بارانست. سنائی. سبزه را تازگی بباران

است. ادیب صابر. شنیدم رسن بسته ای سوی دار برو تازگی رفت چون نوبهار. نظامی. چنان تازگی ده به صوت رباب که در نغمه اش پرده گردد حساب. ملا طغرا (از آندراج). برو تازگی آنچنان بسته آب که لغزیده در سایه اش آفتاب. ظهوری (از آندراج). خرمی: امیر... برسیدن این بشارت تازگی تمام یافت. (تاریخ بیهقی). اندر جهان چیزه‌ها نیکو بسیار است که مردم از دیدارشان شاد گردد و بطبع اندر تازگی آرد ولیکن هیچ چیز بجای روی نیکو نیست. (نوروزنامه). گل رویش بتازگی بشکفت می خرامید و زیر لب می گفت. سعدی. || روی خوش نشان دادن. گرم پرسیدن. تازه رویی کردن. تعارف کردن. خوش آمد گفتن: نضاره؛ تازگی و تازه رویی و خوبی. (منتهی الارب): هرگز بدرگهش نرسیدم که حاجش صد تازگی نکرد و نگفت اندرون گذر. فرخی (|| ق). اخیراً. بتازگی. جدیداً.

تازگیها.

[ز / ز] (ا) ج تازگی. رجوع به تازگی شود.

تازندگان.

[ز د / د] (ا) ج تازنده. دوندگان. حمله کنندگان: و خيلتاش و مردی از عرب از تازندگان دیوسواران نامزد شدند. (تاریخ بیهقی ج ادیب ص ۴۷). تازنده ای بود از تازندگان که همتا نداشت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۱۷). رجوع به تاختن و تاز و تازنده شود.

تازنده.

[ز د / د] (نف) دونده. (آندراج). از تاختن و تاز، تندرو: چو خورشید بر چرخ لشکر کشید شب تار تازنده شد ناپدید یکی انجمن کرد خاقان چین بزرگان و گردان توران زمین. فردوسی. مثال داد که فلان خيلتاش را که تازنده ای بود از تازندگان که همتا نداشت بگوی تا ساخته آید که برای مهمی وی را بجایی فرستاده آید. (تاریخ بیهقی ج ادیب ص ۱۱۷). تازنده های چند از خوارزم رسیدند و خبر کشتن عبدالجبار پسر خواجه بزرگ و قوم وی را آوردند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۸۲). تازنده ای زی گمراهی سازنده ای با ناسزا. ناصر خسرو. آمد بر خم تیرگی و نور برون تاخت تازنده شب تیره پس روز منور. ناصر خسرو. چه اند این لشکر تازنده هموار که اند این هفت سالاران لشکر؟ ناصر خسرو. ای که بر مرکب تازنده سواری هش دار. (گلستان ||). به تاخت آورنده. دواننده: چنین گفت از آن پس به ایزد گشسب که این تیغزن شیر تازنده اسب. فردوسی. چه بینی چه گویی تو در کار ما بود تخت شاهی سزاوار ما؟ فردوسی.

تازنگ.

[ز ن] (اخ) قریه ای است از ده سالی در دهستان بهمئی بخش کهکیلویه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تازنگ.

[ز] (ا) پیل پایه است و آن ستونی باشد از گچ و سنگ سازند و بر بالای پایهای طاق گذارند، و به این معنی با زای فارسی و رای قرشت هم آمده است. (برهان) (آندراج). پیلپایه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا). ستون کلفت بزرگ که نام دیگرش فیل پایه است. (فرهنگ نظام). و رجوع به تارنگ و تاژنگ شود.

تازنگ.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان میداود (سرگچ) بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز که در ۲۵ هزارگزی جنوب خاوری باغ ملک و ۲۵ هزارگزی خاوری راه اتومبیل رو هفتگل به رامهرمز واقع است. کوهستانی و معتدل و مالاریائی است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آنجا غلات، بلوط. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. ساکنین از طایفه بهمنی. دارای معدن گچ. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تازنه.

[ز / زَن / ن] (۱) مخفف تازیانه: آنکه ستر بود و اسب، زیر من اندر خر است و آنکه بدی تازنه، در کف من خرگواز. لامعی.

تازه.

[ز / ز] (ص، ق) نو باشد که نقیض کهنه است. (برهان). نقیض کهنه است. (انجمن آرا). نو. (شرفنامه منیری). جدید. با لفظ کردن و شدن و داشتن و ساختن مستعمل است. (آندراج). نو... که مقابل کهنه... است. (فرهنگ نظام). مقابل کهن. مقابل دیرین و دیرینه و بیات (در نان و غیره): و گر نام رنج تو گیرم بیاد بماند سخن تازه تا صد نژاد. فردوسی. چنین بود تا بود و این تازه نیست گزاف زمانه براندازه نیست. فردوسی. چنین است و این را بی اندازه دان گزاف فلک هر زمان تازه دان. فردوسی. بدو گفت رامشگری بر در است که از من بسال و هنر برتر است نباید که در پیش خسرو شود که ما کهنه گردیم و او نو شود ز سرکش چو بشنید دربان شاه ز رامشگر تازه بریست راه. فردوسی. هنوز رایتش از گرد راه چون نسرين هنوز خنجرش از خون تازه چون گلنار. فرخی. ولی را ازو هر زمان تازه سودی عدو را ازو هر زمان نوزیانی. فرخی. منظر او بلند چون خوازه هر یکی زو بزینت و (۱) تازه. (۲) عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۵۰). و این نواخت تازه که ارزانی داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۱). چون تن درداد برفتن مرا خلیفت کرد و تازه توقیعی از امیر بستند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۶۳). گر سخنهای کسائی شده پیرند و ضعیف سخن حجت، باقوت و تازه و برناست. ناصر خسرو. عید قدم مبارک نوروز مژده داد کامسال تازه از پی هم فتحها شود. خاقانی. در صد غم تازه تر گریزم گر یک غم جانستان بینم. خاقانی. مفلس و بخشنده تویی گاه جود تازه و دیرینه تویی در وجود. نظامی. هر دم از این باغ بری میرسد تازه تر از تازه تری میرسد. نظامی. چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی آن شب قدر که این تازه براتم دادند. حافظ. چون زخم تازه دوخته از خون لبالب ای وای اگر به شکوه شود آشنا لبم. عرفی (از آندراج). عرفی بگیتی از خلد آمد که بازگردد غافل که تازه پرواز گم سازد آشیان را. عرفی (ایضاً). بفروختم بغم دل از غم خریده را رفتم بتازه این ره صد ره بریده را. واله هروی (از آندراج ||). به مجاز، خرم. خوش. شادمان. بانشاط. خوشحال: که اندر جهان داد گنج من است جهان تازه از دسترنج من است. فردوسی. چو دیدند روی برادر بمهر یکی تازه تر بر گشادند چهر. فردوسی. سپهد همی راند با او براه بدید آنکه تازه بند روی شاه (۳). فردوسی. خورش هست چندانکه اندازه نیست اگر چهر بازارگان تازه نیست. فردوسی. چنین گفت کین را خود اندازه نیست رخ نامداران از این تازه نیست. فردوسی. بتو تازه باد این جهان کاین جهان را چو مر چشم را روشنایی بیایی. فرخی. امیر گفت الحمدلله و سخت تازه بایستاد و خرم گشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۵). هر گاه که خداوند مالخولیا خندان روی و تازه و شاد کام باشد... (ذخیره خوارزمشاهی ||). ضد پژمرده. (برهان) (انجمن آرا). تری. [کذا]. (آندراج). طری. باطراوت. خرم. جوان. تر. مقابل خشک. شاداب. نوشکفته: خون تازه؛ دم ناجر. نجیع. (بحر الجواهر) (دستور اللغه). بقلُّ ثعد؛ تره تازه. جنی؛ میوه تازه. طری؛ تازه و تر. غض؛ تازه و شکوفه نازک. غضیض؛ تازه و شکوفه نرم. غریض؛ تازه، و منه: لحم غریض؛ ای طری... و تازه از

هر چیزی و شکوفه نوباوه. ورث؛ تازه و تر از هر چیزی. دم نافع؛ خون تازه. نضر؛ تازه و با آب. (منتهی الارب): چون خط معشوق نیست تازه و خوشبوی از غم آنست سوگوار بنفشه. رفیع الدین مرزبان فارسی. شکسته زلف تو تازه بنفشه طبريست رخ و دو عارض تو تازه لاله و نسرين. فرخی. فصل بهار تازه و نوروز دلفریب همبوی مشک باد و زمین پر ز بوی بان. فرخی. باغ آراسته کز ابر مدام آب خورد تازه تر باشد هر ساعت و آراسته تر فرخی. خوشا بهار تازه و بوس و کنار یار گر در کنار یار بود خوش بود بهار. منوچهری. نرگس تازه میان مرغزار همچو در سیمین زرخ زرین چهی. منوچهری. هر کجا یابی زین تازه بنفشه خودروی همه را دسته کن و بسته کن [و] پیش من آر. منوچهری. عاشق شده ست نرگس تازه بکودکی تا هم بکودکی قد او شد چو قد پیر. منوچهری. نوبهار آمد و آورد گل تازه فراز می خوشبوی فراز آور و بریط بناواز. منوچهری. و آن قطره باران که فرود آید از شاخ بر تازه بنفشه نه بتعجیل، به ادرار. منوچهری. نرگس تازه چو چاه ذقنی شد بمثل گر بود چاه ز دینار و ز نقره ذقنا. منوچهری. آستین برزده ای دست بگل برزده ای غنچه ای چند از او تازه و نو برچده ای. منوچهری. از چه شد همچو ریسمان کهن آن سر سبز و تازه همچو سذاب؟ ناصر خسرو. لاله ای بودم به نیشان خوب رنگ تازه، اکنون چون بدی نیلوفر. ناصر خسرو. چون بیشتر شدیم جوانی را دیدیم بغایت صورت نیکو و تازه. (قصص الانبیاء چ شهبهانی ص ۱۷۱). هر که از شادیت چون گل تازه نیست همچو شاخ گل دلش پر خار باد. مسعود سعد. آنکه وی را [جو را] بفال داشتی که او را دیدی سبز و تازه. (نوروزنامه منسوب بخيام). عهد یاران باستانی را تازه چون بوستان نمی بینم. خاقانی. ... گهی تازه است و گاه پژمرده، سرو را هیچ ثمره نیست و همه وقت تازه است. (گلستان ||). بمعنی حادث هم آمده است که در مقابل قدیم است. (برهان). حادث... که مقابل... قدیم است. (فرهنگ نظام): بزرگان گفتند این چه حالت است که تازه گشت؟ (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۸ ||). بدیع. (آندراج ||). اخیراً. اخیر. در این نزدیکی (زمان). مقابل گذشته دور. قریب العهد. جدیداً: خواجه غلامی خرید دیگر تازه سست هل و هرزه گرد و لتره ملازه. (۴) منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۷۸). خوک چون دید بدشت اندر تازه پی شیر گزش جان باید ز آن سو نکند هیچ نگاه. فرخی. و عصاره سرگین خر که تازه افکنده باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). نقلست که احمد گفت بیادیه فروشدم بتنها راه گم کردم اعرابی را دیدم بگوشه ای نشسته تازه، گفتم بروم و از وی راه پرسم. (تذکره الاولیای عطار ||). مجازاً، بارونق. باجلوه: ای بتو تازه کریمی و بتو تازه سخا کردمی دایم از آنکس که جز این بود حذر. فرخی. تا سخن است از سخن آوازه باد نام نظامی بسخن تازه باد. نظامی ||. در تداول امروز، مرادف اکنون: پس از اینهمه، تازه می پرسد لیلی نر بود یا ماده. رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - واو زاید است. (از یادداشت‌های مرحوم دهخدا). (۲) - ن ل: هر یکی زو به زینتی تازه. (۳) - ن ل: روی راه. (۴) - ن ل: سست هل و حجره گرد و لتره ملازه. سست هل و حجره حجره گرد و ملازه [کذا].

تازه.

[ز] (اخ) (رباط...) شهرست بشمال آفریقا و از آنجاست ابن بری ابوالحسن علی بن محمد بن حسین. رجوع به ابن بری در همین لغت نامه شود.

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان پلرودبار بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۱۲ هزارگزی جنوب رودسر و ۴ هزارگزی رحیم آباد واقع است. جلگه و معتدل مرطوب است و ۲۱۵ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی زبان. آب آن از نهر پلرود. محصول آن برنج، چای، عسل، لبنیات. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است در بخش لشت نشای شهرستان رشت که در ۴ هزارگزی شمال بازار لشت نشا و ۴ هزارگزی دریا قرار دارد. جلگه و معتدل و مرطوب است و ۱۰۰ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی زبان. آب آنجا از استخر و سفیدرود است. محصول آن برنج، صیفی کاری. شغل اهالی زراعت و مکاری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی جزء بخش مرکزی شهرستان رشت است که در ۸ هزارگزی باختر رشت و ۲ هزارگزی جنوب شوسه رشت - فومن واقع است. جلگه و معتدل و مرطوب است و ۷۶ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی زبان. آب آن از استخر محلی. محصول آن برنج، ابریشم، توتون سیگار، صیفی. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان خرم آباد شهرستان تنکابن است که در ۱۰ هزارگزی جنوب خاوری تنکابن واقع است. دشت و جنگل معتدل و مرطوب مالاریائی است و ۳۲۰ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی. آب آن از رودخانه چشمه کیله. محصول آن جالیز کاری. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان دابو در بخش مرکزی شهرستان آمل و در ۱۴ هزارگزی شمال خاوری آمل واقع است. دشتی است معتدل و مرطوب و مالاریائی. ۱۸۰ تن سکنه دارد، شیعه، مازندرانی و فارسی. آب آن از چشمه. محصول آن برنج، صیفی. شغل اهالی زراعت است. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان میان دورود بخش مرکزی شهرستان ساری که در ۵ هزارگزی باختر نکا واقع است و معتدل، مرطوب و مالاریائی است و ۱۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، مازندرانی و فارسی. آب آن از رودخانه نکا و چشمه. محصول آن برنج، غلات، پنبه، صیفی. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان پنج هزاره که در بخش بهشهر شهرستان ساری و در ۷۵۰۰ گزی خاور بهشهر و ۱۵۰۰ گزی جنوب شوسه بهشهر و گرگان واقع است. دامنه ای معتدل و مرطوب و مالاریائی است که ۱۳۵ تن سکنه دارد، شیعه، مازندرانی و فارسی. آب آن از چشمه و سد عباس آباد. محصول آن برنج، غلات، مرکبات، صیفی و مختصر پنبه و ابریشم. شغل اهالی زراعت و مختصر گل داری. صنایع دستی زنان کرباس بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان کران بخش مرکزی شهرستان نوشهر است که در ۳۵۰۰ گزی جنوب باختری نوشهر و یکهزار گزی جنوب شوسهء نوشهر به چالوس قرار دارد. دشت و معتدل و مرطوب و مالاریائی است که ۸۰ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی. آب آن از کشک سراچشمهء گردوک. محصول آن برنج و لبنیات. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان گلیجان شهرستان تنکابن است که در ۳ هزار گزی باختر تنکابن واقع است و ۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) ده کوچکی است از دهستان لنکای شهرستان تنکابن، در ۲۷۵۰۰ گزی جنوب خاوری تنکابن. کنار شوسهء تنکابن بچالوس واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) نام شعبهء شیلات در شبه جزیرهء میان کاله است که در ۱۱ هزار گزی میان قلعه و ۱۶ هزار گزی امیرآباد واقع شده است. سکنه آن کارگران شیلات و افراد مرزبانی کشور میباشند. آب آشامیدنی آنجا از چاه تأمین میشود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) نام یکی از پاسگاه های مرزبانی کشور در مرز ایران و شوروی که در دشت گرگان واقع است. این پاسگاه در ۳۵ هزار گزی شمال گمیشان نزدیک دریا واقع شده. آب آشامیدنی افراد پاسگاه از رودخانهء گرگان حمل میشود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد.

[ز] (اخ) در ده میلی گمش تپه، دارای ۸ یا ۹ خانه که متعلق به ترکمن های ماهی گیر است. دارای یک اسکله و مسکن دائمی یموت ها. (از سفرنامهء مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۹۹).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی در تنکابن. (از سفرنامهء مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی در کجور. (از سفرنامهء مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۹).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی در سدن رستاق. (از سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۶).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان فعله کری بخش سنقر و کلیائی کرمانشاه که در ۲۰ هزارگزی شمال خاوری سنقر و ۶ هزارگزی خاور هزارخانی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۷۰ تن سکنه دارد، شیعه، کردی و فارسی. آب آن از قنات و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، توتون. شغل اهالی زراعت، صنایع دستی آن قالیچه، جاجیم، پلاس بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان اوباتوی بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۴۶ هزارگزی شمال دیواندره و ۳ هزارگزی شمال کانی شیرین واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۶۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات و توتون. شغل اهالی زراعت، گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان تیلکوه بخش دیواندره شهرستان سنندج که در ۴۵ هزارگزی شمال باختر دیواندره و ده هزارگزی جنوب ایران‌شاه قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۴۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، توتون، عسل، روغن، پشم. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان بالک بخش مریوان شهرستان سنندج که در ۴ هزارگزی خاور دژ سلماس و ۵۰۰ گزی جنوب راه اتومبیل رو سنندج بمریوان واقع است. جلگه و سردسیر و مالاریائی است و ۷۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، توتون، برنج. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان سورسور بخش کامیاران شهرستان سنندج که در ۳۱ هزارگزی شمال خاوری کامیاران و کنار شمالی رودخانه گاورد واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۶۶ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه گاورد و چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی از دهستان بیلوار بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه است که در ۱۲ هزارگزی شمال خاوری دیزگران و کنار راه مالرو

عمومی دیزگران - سامله واقع است و کوهستانی و سردسیر است و ۶۵ تن سکنه دارد، شیعه، کردی، فارسی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، توتون و مختصر قلمستان. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد.

[ز] (اخ) دهی است از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه که در ۸ هزارگزی شمال کرمانشاه و یک هزارگزی سرخه لیزه واقع است. دشت و سردسیر است و ۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد آصف.

[ز د ص] (اخ) دهی از دهستان سارال بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۲۰ هزارگزی جنوب باختری دیواندره و دوهزارگزی کانی کبود واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۱۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد آوره.

[ز د و ر ی] (اخ) دهی است از دهستان اسفندآباد بخش قروه شهرستان سنندج که در ۱۵ هزارگزی جنوب باختری قروه و کنار راه مالرو عمومی و خط تلفن قروه به سنقر واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد، کردی، آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری، صنایع دستی آن قالیچه بافی. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد بزقران.

[ز د ب ز ق] (اخ) دهی است از دهستان حسین آباد بخش دیواندره شهرستان سنندج که در ۱۱ هزارگزی شمال حسین آباد و کنار شوسه فعلی سنندج به سقز واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد پیرتاج.

[ز د] (اخ) دهی است از دهستان سیستان شهرستان بیجار که در ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری حسن آباد سوگند و ۳ هزارگزی جنوب رودخانه قزل اوزن واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۴۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی زنان قالیچه و جاجیم بافی. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد تفلی.

[ز د ت] (اخ) دهی از دهستان اورامان بخش رزاب شهرستان سنندج است که در ۱۶ هزارگزی شمال باختری رزاب و در کنار راه

اتومبیل رو مریوان به رزاب واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۵۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات، توتون. شغل اهالی زراعت، گلخانه داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد جنگا.

[زَدِجُ] (اِخ) دهی است جزو دهستان سیاهکل بخش سیاهکل و دیلمان شهرستان لاهیجان که در ۱۶ هزار گزی باختر سیاهکل واقع است. جلگه ای معتدل است و ۲۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی و فارسی زبان. آب آنجا از نهر کیاجو از سفید رود است. محصول آنجا برنج، ابریشم، چای. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه آن مالرو. در حدود ده باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد چراغ آباد.

[زَدِجُ] (اِخ) دهی از دهستان بیلاق بخش حومه شهرستان سنندج است که در ۴۲ هزار گزی خاور سنندج و ۶ هزار گزی جنوب باختری دهگلان دشت واقع است. سردسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد چهل گزی.

[زَدِجُ هِگْ] (اِخ) دهی از دهستان حسین آباد بخش حومه شهرستان سنندج است که در ۱۸ هزار گزی شمال سنندج واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۶۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد خاجکین.

(۱) [زَدِجُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومه بخش خمام شهرستان رشت که در دوهزار گزی جنوب خمام به رشت واقع است. جلگه و معتدل و مرطوب است و ۱۰۷ تن سکنه دارد، شیعه گیلکی، ترکی، فارسی. آب آنجا از نهر خمام رود و سفیدرود است. محصول آنجا برنج، باقلا، ابریشم. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲). (۱) - یا «خواجکین».

تازه آباد خلیل آباد.

[زَدِجُ] (اِخ) دهی از دهستان اسفندآباد بخش قروه شهرستان سنندج است که در ۱۸ هزار گزی باختر قروه کنار راه اتومبیل رو قروه به سنقر واقع است. جلگه و سردسیر است. ۱۵۵ تن سکنه دارد، کردی و فارسی. آب آن از قنات. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی زنان قالیچه، جاجیم، گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد خمام.

[زَدِجُ] (اِخ) دهی است جزو دهستان حومه بخش خمام شهرستان رشت که در ۳ هزار گزی شمال خاوری خمام و ۳ هزار گزی خاور شوسه خمام به بندر انزلی قرار دارد. جلگه و معتدل و مرطوب است و ۴۳۰ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی. آب آنجا از نهر خمام رود از سفیدرود. محصول آنجا برنج. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد دوله رش.

[زَدِ دَوْلَ رَا] (اخ) دهی از دهستان ساردل بخش میرانشاه شهرستان سنندج است که در ۴۸ هزارگزی جنوب باختری دیواندره و ۱۵ هزارگزی جنوب باختری گاوآهن تو واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۵۴ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات، توتون، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد دوویسه.

[زَدِ دَوِیْ سَا] (اخ) دهی است از دهستان کلا-ترزان بخش حومه شهرستان سنندج. ۱۵ هزارگزی شمال باختری سنندج و ۳ هزارگزی خاور دوویسه واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۷۵ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد دیزج.

[زَدِ دِیْ زَا] (اخ) دهی است از دهستان چهاردولی بخش قروه شهرستان سنندج که در ۱۸ هزارگزی جنوب خاوری قروه و سر راه شوسه قروه - همدان واقع است. دشت و سردسیر است و ۳۴۵ تن سکنه دارد، شیعه، کردی، فارسی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات، حبوبات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی آن قالیچه، جاجیم، گلیم بافی. راه آن مالرو است. این ده مشهور به ناظم آباد است. قهوه خانه ای کنار شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد سرآب قحط.

[زَدِ سَرَقَا] (اخ) دهی از دهستان اسفندآباد بخش قروه شهرستان سنندج است که در ۲۴ هزارگزی باختر قروه و ۷ هزارگزی جنوب شوسه سنندج - قروه قرار دارد. جلگه و سردسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد، کردی. آب آنجا از چاه. محصول آن غلات، دیم، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی آن قالیچه، جاجیم بافی. راه آن مالرو، تابستان اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد سردالان.

[زَدِ سَرَا] (اخ) دهی از دهستان قراتوره بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۱۷ هزارگزی خاور دیواندره و ۴ هزارگزی شمال رودخانه قزل اوزن واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۳۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات و حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد سریاس.

[زَدِ سِرِیَا] (اخ) ده کوچکی است از دهستان جوانرود بخش پاوه شهرستان سنندج، فع مخروطه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد عباس آباد.

[زَدِ عَبْ با] (اخ) دهی است از دهستان رابو بخش مرکزی شهرستان آمل که در ۸۵۰۰ گزی شمال آمل واقع است. دشت، معتدل و مرطوب و مالاریائی است و ۳۲۰ تن سکنه دارد، شیعه، مازندرانی و فارسی. آب آن از رودخانه هراز. محصول آن برنج، کنف، صیفی کاری، مختصر نیشکر. شغل اهالی زراعت است. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد عیسی آباد.

[زَدِ سا] (اخ) دهی از دهستان کلاترزان بخش رزاب شهرستان سنندج است که در ۲۷ هزار گزی باختر سنندج و دوهزاروپانصد گزی جنوب قهوه خانه آریز، کنار شوسه واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۵۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، توتون، مختصر حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد عیسی در.

[زَدِ د] (اخ) دهی از بخش دهستان حسین آباد حومه شهرستان سنندج است که در ۲۴ هزار گزی شمال خاوری سنندج و کناره راه شوسه جدید سنندج به سقز واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۷۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی، فارسی. آب آن از رودخانه اربابی و چشمه. محصول آن غلات و لبنیات. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. به این ده تازه آباد دکترواسع نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد قراگول.

[زَدِ قِ گُل] (اخ) دهی از دهستان حسین آباد بخش حومه شهرستان سنندج است که در ۲۷ هزار گزی شمال خاوری سنندج و یکهزار گزی قراگل واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۳۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی زنان جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد قلعه جق.

[زَدِ قِ عَ ج] (اخ) دهی از دهستان کلاترزان بخش رزاب شهرستان سنندج است که در ۴۰ هزار گزی خاور رزاب و ۳ هزار گزی باختر راه اتومبیل رو سنندج به مریوان واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۷۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه و رودخانه قلعه جق. محصول آن غلات، لبنیات، توتون. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد قوری چای.

[زَدِ د] (اخ) دهی از دهستان ییلاق بخش حومه شهرستان سنندج است که در ۳۲ هزار گزی خاور سنندج و ۱۰ هزار گزی شمال شوسه سنندج و همدان واقع است و جلگه و سردسیر است و ۵۰۰ تن سکنه دارد، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی زنان قالیچه، جاجیم، گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد کریم آباد.

[زَدِ كَ] (اِخ) دهی از دهستان بیلاق بخش قروه شهرستان سنندج است که در ۲۴ هزار گزی باختر قروه بین سرآب قحط و تازه آباد سرآب قحط واقع است. جلگه و سردسیر است و ۳۵ تن سکنه دارد، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات، توتون. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی آن قالیچه و گلیم بافی است. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد کلا.

[زَدِ كَ] (اِخ) دهی از دهستان قره طقان بخش بهشهر شهرستان ساری است که در ۱۴ هزار گزی شمال نکا واقع است. دشت و معتدل و مرطوب و مالاریائی است و ۲۶۰ تن سکنه دارد، شیعه، مازندرانی و فارسی. آب آن از رودخانه نکا و چاه. محصول آن برنج، غلات و پنبه. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی زنان بافتن پارچه های نخی است. راه آن مالرو است. تابستان به بیلاق چهاردانگه میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه آباد گامیشان.

[زَدِ كَ] (اِخ) دهی از دهستان بیلاق بخش قروه شهرستان سنندج. در ۴۲ هزار گزی شمال باختری قروه است که در ۴ هزار گزی خاور بگه جان واقع است. جلگه و سردسیر است و ۲۵۵ تن سکنه دارد، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی قالیچه، جاجیم و گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد گزنهله.

[زَدِ كَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان فعله کری بخش سنقر و کلیائی شهرستان کرمانشاه است که در پنج هزار گزی جنوب سنقر و یکهزار گزی خاور شوسه سنقر - کرمانشاه واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۶۰ تن سکنه دارد، شیعه، کردی، فارسی. آب آن از سرآب گزنهله. محصول آن غلات دیمی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد گلانه.

[زَدِ كَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان سارال بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۱۵ هزار گزی گلانه واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۳۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد گیلکلو.

[زَدِ لَ] (اِخ) دهی از دهستان اسفندآباد بخش قروه شهرستان سنندج است که در ۳۵ هزار گزی شمال قروه و ۳ هزار گزی جنوب خاوری گیلکلو قرار دارد. تپه ماهور و سردسیر است و ۱۵۵ تن سکنه دارد، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی آن قالیچه، جاجیم، گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد مرزیان.

[ز د م] (اخ) دهی است از دهستان لقمجان بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در ۱۴۰۰۰ گزی باختر لاهیجان و ۳۰۰۰ گزی لقمجان واقع است. جلگه و معتدل و مرطوب است و ۳۵۱ تن سکنه دارد، شیعه، گیلکی، فارسی. آب آنجا از نهر کیاجو از سفیدرود است. محصول آنجا برنج، ابریشم، کنف، صیفی. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن حصیربافی. راه اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه آباد مورچی.

[ز د] (اخ) دهی از دهستان خالصه بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه است که در ۲۳ هزار گزی شمال باختری کرمانشاه، متصل بمورچی واقع است. دشت سردسیر است و ۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، کردی و فارسی، آب آن از سراب نیلوفر. محصول آن غلات، حبوبات، صیفی، لبنیات. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد وزیر.

[ز د و] (اخ) دهی از دهستان قراتوره بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۲۹ هزار گزی شمال خاوری دیواندره و ۲ هزار گزی شمال راه فرعی دیواندره به وزیر واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۹۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، توتون. شغل اهالی زراعت، گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه آباد هیجان.

[ز د] (اخ) دهی از دهستان قراتوره بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در ۲۶ هزار گزی شمال خاوری دیواندره، کنار رودخانه ول کشتی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۲۵ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه اندرز.

[ز / ز ا د] (ا مرکب) اندرز تازه. اندرز نو: بگویم یکی تازه اندرز نیز که آن برتر از دیده و جان و چیز فردوسی. رجوع به تازه شود.

تازه اندیشه.

[ز / ز ا ش / ش] (ا مرکب) اندیشه تازه. اندیشه نو: فرخزاد گفت و سپهد شنید یکی تازه اندیشه آمد پدید. فردوسی. رجوع به تازه شود.

تازه باغ.

[ز / ز ا] (ا مرکب) باغ خوش و خرم. باغ باطراوت: فروزنده در صحن آن تازه باغ ز می شبچراغی بشب چون چراغ. نظامی. رجوع به تازه شود.

تازه بتازه.

[ز / زب / ز / ذ] (ق مرکب) چیزهای جدید پشت سرهم. (فرهنگ نظام). نوبنو. بطور مجدد. مکرراً. (ناظم الاطباء). نوی و تازگی مکرر. بدون راه یافتن کهنگی.

تازه بدن.

[ز / زب / د] (ص مرکب) با تنی تر و تازه و جوان. با بدنی لطیف و باطراوت: جاریهٔ عبرد؛ دختر سپیدرنگ و تازه بدن. (منتهی الارب).

تازه بدوران رسیده.

[ز / زب / د / دُور / ر / د / د] (ن مف مرکب) کسی که از درجهٔ پست بدرجهٔ بلند ترقی کرده و مغرور شده باشد. (فرهنگ نظام). آنکه مال و منزلتی نداشته و بنوی دارا شده باشد. نودولت. ندیدبدید. نوکیسه. رجوع به نودولت شود.

تازه برگ.

[ز / زب / ا] (ص مرکب) تر. خرم. پرتراوت. جوان: بسان درختی بود تازه برگ دل از کین شاهان نترسد ز مرگ. فردوسی.

تازه بنیاد.

[ز / زب / بُن] (ا مرکب) بنیاد نو. اساس تازه: بداد جهان آفرین شاد باش جهان را یکی تازه بنیاد باش. فردوسی.

تازه بوم.

[ز / ز] (ا مرکب) جا و مقام تازه. منزل خوش و نیک. سرزمین خرم: بفرمود تا نامداران روم برفتند صد مرد از آن تازه بوم. فردوسی. فرستاده برگشت از آن تازه بوم بیامد بنزدیک پیران روم. فردوسی.

تازه بهار.

[ز / زب / ا] (ا مرکب) گل از نو شکفته. (ناظم الاطباء). نوبهار. رجوع بهمین کلمه شود. زمین آرایش یافته از بهار مجدد. (ناظم الاطباء). مجازاً زیباروی و باطراوت را گویند: ای تازه بهار سخت پدramی پیرایهٔ دهر و زیور عصری. منوچهری. آنک آن تازه بهار دل من در دل خاک از سحاب مژه خوناب مطر بگشاید. خاقانی. کاین تازه بهار بوستانی دارد غرضی ز ناتوانی. نظامی. گلا و تازه بهارا توئی که عارض تو طراوت گل و بوی بهار من دارد. سعدی. تازه بهارا، ورق زرد شد. سعدی. چون تو بهار دلستان تازه بهار و گلشان حیف بود که سایه ای بر سر ما نگستری. سعدی (کلیات چ بروخیم ص ۲۷۸).

تازه پرواز.

[ز / زب / پ] (ص مرکب) از مرکبات تازه. (آندراج). بتازگی پرو و بال باز کرده و از سر نو پرواز کرده. (ناظم الاطباء): عرفی بگیتی از خلد آمد که بازگردد غافل که تازه پرواز گم سازد آشیان را. عرفی (از آندراج).

تازه پیکر.

[ز / زِ پَ / پِ كَ] (ص مرکب) مجازاً، خوش اندام : تکاور سمندان ختلی خرام همه تازه پیکر همه تیز گام. نظامی.

تازه تر.

[ز / زِ تَ] (ص تفضیلی) خرم تر. نوتر : خیز بت رویا، تا مجلس زی سبزه بریم که جهان تازه شد و ما ز جهان تازه تریم. منوچهری
(دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۷۹). رجوع به تازه شود.

تازه ترنج.

[ز / زِ تَ رُ] (ا مرکب) ترنج تر و لطیف ||. در این شعر به مجاز بمعنی زیباروی آمده : ز آن تازه ترنج نورسیده نظاره ترنج و کف بریده. نظامی.

تازه جانی کردن.

[ز / زِ كَ دَا] (مص مرکب) از نو زنده کردن. مجازاً، مهر و محبت بیحد کردن : در تن هر مرده دل، عیسی صفت از تلافی تازه جانی کرده ای. مجدالدین بن رشید عزیزی (از لباب).

تازه جنگ.

[ز / زِ جَ] (ص مرکب) آنکه بتازگی در جنگ درآمده است. جنگ ندیده. جنگ ناآزموده : ای خدا شد بر جوانم کار تنگ دشمنان خونخوار و اکبر تازه جنگ. (از شبیه شهادت علی اکبر).

تازه جوان.

[ز / زِ جَ] (ص مرکب) از اسمای محبوب است. (آندراج). بتازگی بسن جوانی رسیده. (ناظم الاطباء). حدیث السن. نوجوان : عییش جز این نیست که آبستن گشته ست او نیز یکی دخترک تازه جوان است. منوچهری. چون که من پیرم جهان تازه جوان گرنه زین مادر بسی من مهترم. ناصر خسرو. در غربی و فراق و غم دل پیر شدم ساغر می ز کف تازه جوانی بمن آر. حافظ. چهره نوخط آن تازه جوان را دریاب زیر ابر سبک آن برق عنان را دریاب. صائب (از آندراج). گشته خوش پیر ظهوری و علاجش اینست که بتن جانی از آن تازه جوانش بکشم. ظهوری (ایضاً ||). مجازاً، لطیف. باطراوت. زیبا : تن او تازه جوان باد و دلش خرم و شاد پیشه او طرب و مذهب او دانش و داد. منوچهری.

تازه چرخ.

[ز / زِ چَ] (ص مرکب) کسی که تازه برتبه عالی رسیده. (فرهنگ نظام). ناآزموده. تازه کار : این تازه چرخها که امروز روی کارند... جوانان تازه چرخ.

تازه چهر.

[ز / زِ چَ] (ص مرکب) خندان. شاد. بشاش. خوشرو : ایا، آز را داده گردن بمهر دوان هر زمان پیش او تازه چهر. اسدی. بتو دادمش

باش از او تازه چهر گرامی و گستاخ دارش بمهر.اسدی.

تازه حلق کردن.

[ز / زِحَ كَ دَ] (مص مرکب) حلق را تازه کردن. تازه کردن حلق. مجازاً بمعنی خنک کردن حلق. رفع عطش کردن. از سوز تشنگی کاستن: یکی تشنه را تا کند تازه حلق یکی تا بگردن درافتند حلق. سعدی (بوستان).

تازه خدمت.

[ز / زِخِ مَ] (ص مرکب) نوکر و خدمتگاری که تازه بسر خدمت آمده باشد. (ناظم الاطباء ||). مجازاً، خوش خدمت. تازه نفس. چابک: بهار آمد آنکه سلیمان اساس از او دیو زرد خزان در هراس پایین تخت روان حباب پریزاد گل تازه خدمت چو آب. طغرا (از آندراج).

تازه خط.

[ز / زِ خَطِ ط / خ] (ص مرکب) آنکه ریش و سبیلت وی بتازگی دمیده باشد. (ناظم الاطباء). نوخط. که تازه از رخسارش خط برآمده باشد. آنکه بتازگی خط او دمیده باشد. آنکه موی تازه بر رخسارش دمیده باشد: با لب تازه خطش چند سیاهی بزند چهرهء آب خضر را بزمین می مالند. صائب (از آندراج). دارد ز انفعال رخ تازه خط او در پیرهن ز جوهر خود خانه آینه. صائب (ایضاً).

تازه داشتن.

[ز / زِ تَ] (مص مرکب) مجازاً، خوش داشتن: تو طبع و دل را هم شاد و تازه دار همی که خسروی بتو تازه ست و مملکت بتو شاد. مسعود سعد ||. تجدید کردن. از نو بکار بردن. احیا کردن: در توحید زن کآوازه داری چرا رسم مغان را تازه داری؟ نظامی ||. مجازاً، خوشروی و خندان بودن. شادمان داشتن چهره. بشاش بودن. خود را شاد و مسرور نشان دادن. روی را تازه ساختن: نشستیم هر دو برامش بهم بمی تازه داریم روی دژم. فردوسی. ما را همی بخواهی پس روی تازه دار تا خواهی مرا ترا بپذیرد ز من مگر فرخی. چشم امید بمرگان تر خود داریم روی خود تازه به آب گهر خود داریم. صائب.

تازه داماد.

[ز / زِ] (ا مرکب) داماد جوان. پسر جوانی که تازه عروسی کند.

تازه درآمد.

[ز / زِ دَمَ] (ن مف مرکب) نوظهور. مد نو. نومد شده. جدیدالاختراع.

تازه دل.

[ز / زِ دِ] (ص مرکب) آنکه دارای دل جوان باشد. (ناظم الاطباء).

تازه دم.

[ز / زِد] (ص مرکب) تازه نفس و با قوت و طاقت. (ناظم الاطباء). کسی که تازه وارد کاری شده و هنوز خسته نشده است. (فرهنگ نظام). چای و غیره که تازه دم شده. (فرهنگ نظام).

تازه دماغی.

[ز / زِد] (حامص مرکب) دانائی و خوشحالی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تازه رای.

[ز / زِ] (ص مرکب) صاحب فکر نو و تازه. صاحب فکر روشن و خوش : مهان را همه چشم بر سو فرای از او گشته شاد و بدو تازه رای. فردوسی.

تازه رخ.

[ز / زِر] (ص مرکب) روی گشاده. خوشرو. گشاده رو. تازه رخسار. تازه روی. خوشروی : در باغ بگشاد پالیزبان بفرمان آن تازه رخ میزبان. فردوسی. بدو گفت بهرام تیره شبان که یابد چنین تازه رخ میزبان؟ فردوسی. که کن و بارکش و کارکن و راه نورد صفدر و تیزرو و تازه رخ و شیرآواز. منوچهری. ما سیکی خوار نیک، تازه رخ و صلحجوی تو سیکی خوار بد، جنگ کن و ترشروی. منوچهری.

تازه رخسار.

[ز / زِر] (ص مرکب) تازه رخ. تازه روی. خوشرو. گشاده رو. زیباروی : بر سر زانو بچندین عزتش جا می دهند تازه رخساران بچشم پاکین آئینه را. صائب (از آندراج). رجوع به تازه رخ و تازه روی شود.

تازه رخساره.

[ز / زِر ر / ر] (ا مرکب) رخساره تازه. روی خوش و گشاده : نگه کرد گرسیوز نامدار بدان تازه رخساره شهریار. فردوسی.

تازه رس.

[ز / زِر] (ن مف مرکب) نورس. (آندراج) : باغ درون از سموم نفس اثر دسته بندد گل تازه رس. ظهوری (از آندراج). جدید و نو. اندکی پیش آمده. (ناظم الاطباء).

تازه رو.

[ز / زِ] (ص مرکب) از اسمای محبوب است. (آندراج). مجازاً، خوشرو. شکفته. شادمان. تازه روی. سرفراز. خرم و باطراوت : بفرمود تا پیش او آورند گشاده دل و تازه رو آورند. فردوسی. سراسر بدرگاه او آمدند گشاده دل و تازه رو آمدند. فردوسی. بوقت عطا خوش خوئی تازه روئی بروز و غا پردلی کامرانی. فرخی. کریم است و آزاده و تازه روئی جوان است و آهسته و باوقاری. فرخی. مرد آن بود که روز بلا تازه رو بود ورنه بگاه شادی ناید ز کس فغان. جمال الدین عبدالرزاق. همچو آئینه از نفاق درون تازه روی

و سیہ جگر مائیم. خاقانی. تازه رویان آفرینم، ز آفرین او چنانک با رخ هر یک نھانہ عشق بازد هر زمان. خاقانی. چه دیدم تیزرائی تازه روئی مسیحی بستہ در هر تار موئی. نظامی. پیکری چون خیال روحانی تازه رویی گشادہ پیشانی. نظامی. تازه رویی چو نوبہار بہشت کش خرامی چو باد بر سر کشت. نظامی. شبروان را شکوفہ دہ چو چراغ تازه رو باش چون شکوفہ باغ. نظامی. ہمی کرد با تازه رویان نشاط. نظامی. مقصد صدقی کہ صدیقان در او جملہ سرسبزند و شاد و تازه رو. مولوی. ہم تازه رویم ہم خجل ہم شادمان ہم تنگدل کز عہدہ بیرون آمدن نتوانم این پیغام را. سعدی. خلق ہشتم، بشرہ و تازه رویی، قال النبی (ص) «کل معروف صدقہ ان من المعروف تلقی اخاک بوجہ طلق و ان تفرغ دلوک فی اناء اخیک» و سالک را چون بسبب دوام اکتحال ببصیرت او بمطالعہء جمال ازلی و ملاحظہء جمال لم یزلی ہموارہ مداد فیض قدس بہ دل و جانش رسد ہر آئینہ اثر آن در سیمای او ظاہر بود و پیوستہ بشاش و تازه رو باشد. (نفیس الفنون چ میرزا احمد خونساری، قسم اول، مقالہء سوم در علم تصوف ص ۱۶۵). اشعریان، انصار و یاران من اند و تازه رویان و خوب رویان اند. (تاریخ قم ص ۲۷۵). زمین خشک ابر تازه رو را از ہوا گیرد غبار آلود قدر دیدہ نمناک میدانند. صائب (از آندراج). صد بہار تازه رو را سرد شد شمع مزار می کشد از چشمہ سار خضر آب آزادگی. صائب (ایضاً). رجوع بہ تازه روی و تازه رویی شود.

تازہ رویی.

[ز / ز] (حامص مرکب) در این شعر سوزنی ظاہراً بمعانی شادجانی، روح را شاد و خوش داشتن، روح را بشاش کردن و سبک روحی آمدہ است: تدبیر کرای خرِ رھی کن ہم با سبکی ہم بتازہ رویی. سوزنی (دیوان خطی کتابخانہء مؤلف ص ۸۶).

تازہ روی.

[ز / ز] (ص مرکب) کسی کہ رویش مانند گل باطراوت باشد و لطیف و شادمان و مسرور و متبسم و خندان. (ناظم الاطباء). گشادہ روی. مسرور. شادان. مہربان. شاد و خندان: طلق؛ تازہ روی. (منتھی الارب). ہش؛ مرد شادمان و تازہ روی و سبکروح. (منتھی الارب): شکیا و بادانش و راستگوی وفادار و پاکیزہ و تازہ روی. فردوسی. سخن پیش فرهنگیان سختہ گوی بہر کس نوازندہ و تازہ روی. فردوسی. چنان کز تو من گشتہ ام تازہ روی تو دل بر گشایی بدیدار اوی. فردوسی. ہمی باش با کودکان تازہ روی بچوگان بہ پیش من انداز گوی. فردوسی. سراسر بدر گاہ اوی آمدند گشادہ دل و تازہ روی آمدند. فردوسی. اگر دوست یابد ترا تازہ روی بیفزایدش نازش و رنگ و بوی. فردوسی. ز گیتی تو خشنودی شاہ جوی مشو پیش تختش مگر تازہ روی. فردوسی. چو بشنید بہرام شد تازہ روی ہم اندر زمان بند برداشت ازوی. فردوسی. چنین گفت کای داور تازہ روی کہ بر تو نیابد سخن عیبجوی. فردوسی. اگر تو ندانی بموبد بگوی کند زین سخن مر ترا تازہ روی. فردوسی. بدین روز گاری کہ ما نزد اوی ببودیم شادان دل و تازہ روی. فردوسی. بیامد بہ پیش پسر تازہ روی ہمہ شہر یکسر پر از گفت و گوی. فردوسی. بصد روز گاران کم آید چنوی سپہدار فرزاندہ تازہ روی. فردوسی. یکی جفت اوی و دگر دخت اوی بدین ہر دو مہراب بد تازہ روی. فردوسی. ہمہ شہر ایران بگفتار اوی ببودند شادان دل و تازہ روی. فردوسی. دولت او را بملک دادہ نوید و آمدہ تازہ روی و خوش بہ خرام. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۲۶). بود ز بخشش بر گاہ، تازہ روی چو ماہ بود ز کوشش بر زین، چو اوست بر سر زین (۱). فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۸۳). با زائران گشادہ و خندان و تازہ روی وز دست او غنی شدہ زائر بسیم و زر. فرخی. سپہر با او پیوستہ تازہ روی بطبع چنانکہ مادر دختر پرست با داماد. فرخی. مئی بدست من اندر چو مشکبوی گلاب بتی بہ پیش من اندر چون تازہ روی بہار. فرخی. امسال تازہ روی تر آمد ہمی بہار ہنگام آمدن نہ بدینگونہ بود پار. فرخی. گل ہمی گل گردد و سنگ سیہ یاقوت سرخ زین بہار سبزپوش تازہ روی آبدار. فرخی. گر باغ تازہ روی و جوان گشت و خندخند چون ابر نال نال و چنین بائکا شدست؟

ناصر خسرو (دیوان چ تهران ص ۵۲). حیدر عصای موسی دور است و تازه روی اسلام را بموسی دور از عصا شده ست. ناصر خسرو (ایضاً ص ۵۳). گروهی تازه روی و عشرت افروز بگاہ خوشدلی روشن تر از روز. نظامی. سوی دشمن آمد چنان تازه روی که طفل از دبستان در آید بکوی. نظامی. زر افتاد در دست افسانه گوی برون رفت از آنجا چو زر تازه روی. (بوستان). درون تا بود قابل شرب و اکل بدن تازه روی است و پاکیزه شکل. (بوستان). چو بلبل سرایان چو گل تازه روی ز شوخی درافکنده غلغل بکوی. (بوستان). بحاجتی که روی تازه روی و خندان باش. (گلستان). شاهی بود... نیکوخوی تازه روی. (سمط العلی ص ۳۵). بخیلی که باشد خوش و تازه روی بسی به ز بخشنده تلخگوی. امیر خسرو. این مدت عمر ما چو گل ده روز است خندان لب و تازه روی می باید بود. حافظ. رجوع به تازه رو و تازه رویی شود. || نوظهور. تازه روی آورده. تازه روی آورنده. نوآمده: درد کهنه بود بر آورد روزگار این درد تازه روی نگوئی چو نوبر است. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۷۲۴). (۱) - ن ل: چو آذر برزین.

تازه رویی.

[ز / ز] (حامص مرکب) تازگی و نیکویی صورت. (ناظم الاطباء). خوشرویی. شادی. جوان سیمایی. گشاده رویی. بشاشت. نَصْرَةٌ. (متهی الارب) (دهار). نَصْرَةٌ. نُصُور. نَصْر. بَشْر. (متهی الارب): که روی سیاوش اگر دیدمی بدین تازه رویی نگردیدمی. فردوسی. تازه رویی و رادمدی و شرم بازیابی ازو بهر هنگام. فرخی. در بزرگی باتواضع در سیاست باسکون در سخا با تازه رویی در جوانی باوقار. فرخی. بشغل دل و رنج تن کم نکردی ازین تازه رویی وزین خوش لقایی. فرخی. بدین شرمناکی بدین خوب رسمی بدین تازه رویی بدین خوش زبانی. فرخی. ... بنده مثال داده است شوربایی ساختن، سلطان بتازه رویی گفت سخت صواب آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۴). تازه روئیش تازه تر ز بهار خوب رنگیش خوبتر ز نگار. نظامی. ابر و بادی که آمدی ز آن پیش تازه کردند تازه رویی خویش. نظامی. چون صبح ز روی تازه رویی میکرد نشاط مهرجویی. نظامی. عروس مرا پیش پیکرشناس همین تازه رویی بس است از قیاس. نظامی. چو شاه گنج بخش این نکته بشنید چو صبح از تازه رویی خوش بخندید. نظامی. قبا بسته چو گل در تازه رویی پرستش را کمر بستند گویی. نظامی. خاموش دلا ز تیزگویی میخور جگری بتازه رویی. نظامی. محمد بن آملی در علم تصوف گوید: خلق هشتم (از اخلاق سالک) بشره و تازه رویی... (نفایس الفنون چ میرزا احمد خونساری ص ۱۶۵). رجوع به تازه رو و تازه روی شود.

تازه زا.

[ز / ز] (ن مف مرکب) تازه زاد. آنکه بتازگی زائیده باشد خواه زن بود و یا حیوان. (ناظم الاطباء).

تازه زور.

[ز / ز زو] (ص مرکب) آنکه قوت بکمال داشته باشد. (آندراج). بسیار توانا و باقوت. (ناظم الاطباء): بوصفش معانی همه تازه زور جلوریز آینده از راه دور. ظهوری (در تعریف اسب، از آندراج). گریهء تازه زور در کار است ناله ار کار گر فتاد چه غم؟ ظهوری (از آندراج). و بر این قیاس سپاه تازه زور، و قیل سپاهی که زور آن صرف جنگ نشده باشد: سپاه تازه زور خط چو بیرون از کمین آمد نگاهت کو که تا پشت صف مژگان نگه دارد؟ دانش (از آندراج).

تازه ساختن.

[ز / ز ت] (مص مرکب) نو کردن. تجدید کردن: طالب آیین ترنم تازه ساخت چون سازد، عندلیب آمل است. کلیم (از آندراج).

و بر این قیاس است تازه ساختن داغ، یعنی تجدید کردن سوگ و غم. رجوع به مجموعه مترادفات ص ۸۷ شود. تازه ساختن بنا، عمارت و غیره؛ آن را به نوبت ساختن.

تازه ساز.

[ز / ز] (ن مف مرکب) نوساز. نوساخته. نوساختمان: بنائی تازه ساز. خانه تازه ساز. عمارت تازه ساز.

تازه سخن.

[ز / ز] (ص مرکب) مجازاً، خوش سخن. نیکو گفتار. تازه گوی. نوپرداز: گفتم کامروز کیست تازه سخن در جهان گفت که خاقانی است بلبل باغ ثنا. خاقانی (|| ا مرکب) سخن تازه. سخن نو. سخن خوش و بدیع: این تازه سخن که کردم ابداع در روی زمین روان بینم. خاقانی.

تازه سکه.

[ز / ز] (ص مرکب) زری که بتازگی سکه زده باشند، و آنرا در هندوستان سکه عالی خوانند. (آندراج). جدیدالضرب. (ناظم الاطباء). نقره یا طلا که تازه سکه زده باشند. مجازاً، نو. تازه: هزار بوسه ازو تازه سکه میخواهد چها که نیست بخاطر گدای خط ترا؟ وحید (از آندراج). صد بوسه نقد تازه سکه خواهم ز لب تو وام کردن؟ (از آندراج).

تازه شدن.

[ز / ز] (مص مرکب) باطراوت شدن. خرم شدن. شکفته و خرم شدن. تازه گشتن. تازه گردیدن: وز آن روی دارا بیامد براه جهان تازه شد یکسر از فر شاه. فردوسی. چو افراسیاب آن از ایشان شنید بکردار گل تازه شد بشکفید. فردوسی. چو بشنید گفتار او شهریار چنان تازه شد چون گل اندر بهار. فردوسی. خیز بت رویا، تا مجلس زی سبزه بریم که جهان تازه شد و ما ز جهان تازه تریم. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۷۹). بتوبه تازه شود طاعت گذشته چنانک طری و تازه شود باغ تیره روی به طل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۴۸). من نیستم آن گل کز آب زرقت تازه شودم شاخ و بار و بالم حق است و حقیقت به پیش رویم زانی تو فکنده پس قتالم. ناصر خسرو. گلی کان همی تازه شد روزروز کنون هر زمان می فرویژمرد. ناصر خسرو. رخسار دشتها همه تازه شد چشم شکوفه ها همه بینا شد. ناصر خسرو. پر از چین شود روی شاهسپرم چو تازه شود عارض گلنار. ناصر خسرو. نبینی که مردم رنجور و مانده از خواب تازه شود و آسایش از خواب یابد؟ (ذخیره خوارزمشاهی ||). تجدید شدن. تجدید یافتن: بکرد اندر آن کوه آتشکده بدو تازه شد مهرگان و سده. فردوسی. همان (۱) تازه شد رسم شاه اردشیر بدو شاد گشتند برنا و پیر. فردوسی. بدین عهد نوشیروان تازه شد همه کار بر دیگر اندازه شد. فردوسی. همی بود تا تازه شد جشنگاه گرانمایگان برگرفتند راه. فردوسی. بتوبه تازه شود طاعت گذشته چنانک طری و تازه شود باغ تیره روی به طل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۴۸ ||). بارونق شدن: رخ رومیان همچو دیبای روم از ایشان همه تازه شد مرز و بوم. فردوسی. ابوالقاسم آن شهریار جهان کزو تازه شد تاج شاهنشهان. فردوسی. همی خواست دار مسیحا به روم بدان تا شود تازه آن مرز و بوم. فردوسی. بتو زنده و تازه شد تا قیامت نکو رسم و آیین بوبکر و عمر. فرخی. خسرو محمود آنکه شاهی از وی تازه شده چون پیمبری به پیمبر. مسعود سعد. آنکه بدو تازه شده مملکت و آنکه بدو تازه شده دین و داد. مسعود سعد ||. جوان شدن. جوان گشتن: ز باغ و ز میدان و آب روان همی تازه شد پیر گشته جوان. فردوسی. جمال حال من تازه شود. (کلیله و دمنه ||). شاد شدن. شکفته و خندان شدن. مسرور شدن. شادان گشتن. خرم و خوش گشتن: ز

گفتار او شاد شد شهریار دلش تازه شد چون گل اندر بهار. فردوسی. ز گفتار ایشان دل شهریار چنان تازه شد چون گل اندر بهار. فردوسی. چو از شاه بشنید رستم سخن دلش تازه شد چون گل اندر چمن. فردوسی. دل شاه از آن آگهی تازه شد تو گفتمی که بر دیگر اندازه شد. فردوسی. سپرد آن سپه گویو گودرز را بدو تازه شد دل همه مرز را. فردوسی. خروشیدن رخشم آمد بگوش روان و دلم تازه شد ز آن خروش. فردوسی. استادم مرا سوی وی پیغامی نیکو داد و برفتم و بگزاردم و او بر آن سخت تازه شد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۴۸ و چ ادیب ص ۱۴۳). خواجه بزرگ از این چه خداوند فرموده و این نواخت تازه که ارزانی داشت سخت تازه شد و شاد کام، و بنده را بشراب باز گرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۱). طاهر... بر آن سخت تازه و شادمانه شد و پس از آن میانه هر دو ملطفات و مکاتبات پیوسته گشت. (تاریخ بیهقی ||). بخاطر آمدن. بار دیگر پس از فراموشی بیاد آمدن: زواره چو بشنید از این سخن برو تازه شد باز درد کهن. فردوسی. چو کین پدر بر دلش تازه شد وز آنجا گه سوی آوازه شد. فردوسی. بجوش آمدش مغز سر ز آن سخن برو تازه شد روزگار کهن. فردوسی. ز مهران چو بشنید کید این سخن برو تازه شد روزگار کهن. فردوسی. چو بشنید افراسیاب این سخن برو تازه شد روزگار کهن. فردوسی. چو بشنید نوشین روان این سخن برو تازه شد روزگار کهن. فردوسی. ||. در بیت ذیل بمعنی روشن شدن، درخشان شدن آمده: تازه شود صورت دین را جبین سهل شود شیعت حق را صعاب. ناصر خسرو (دیوان چ تهران ص ۳۹ ||). زنده شدن. حیات تازه یافتن: پایه منصب هر یک بکرم باز نما تا ز الفاظ خوشت تازه شود عظم رَمیم. سعدی (مجالس ص ۱۷ ||). حادث شدن. پدید گشتن. اتفاق افتادن: چون کار رسی حالهای دیگر که تازه میشود می باز نمائید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۱). اعیان نشابور بمصلی رفتند بشکر رسیدن امیر مسعود به نشابور و تازه شدن این فتح. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۰). آنچه تازه شده است باز نمای. (کلیله و دمنه). عاشقان را در خیال زلف او تازه می شد هر زمانی مشکلی. عطار. رجوع به تازه و ترکیبات آن شود. (۱) - ن ل: همه.

تازه شهر.

[زَش] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش سلماس شهرستان خوی است که در ۷۰۰۰ گزی جنوب باختری سلماس واقع است و راه شوسه دارد. جلگه و معتدل است و سکنه آنجا ۲۳۱۹ تن است، شیعه، ترکی. آب آن از قنات و چشمه. محصول آن غلات و حبوبات و بزرک. شغل اهالی زراعت و گله داری و کاسی. صنایع دستی آن جاجیم بافی. دبستان، ۲۵ باب دکان و شعبه پست خانه دارد. این ده را کهنه شهر نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه عروس.

[ز / زِع] (ا مرکب) دختری که تازه بخانه شوی رفته باشد. نوبیوگ: در زیور پارسی و تازی این تازه عروس را طرازی. نظامی.

تازه عهد.

[ز / زِع] (ص مرکب) جدید التأسیس. نوبیان. نو. تازه: بدیای این دولت تازه عهد عروس جهان را بر آرای مهد. نظامی.

تازه قشلاق.

[زَق] (اخ) دهی جزء دهستان قشلاقات افشار بخش قیدار شهرستان زنجان است که در ۵۴ هزار گزی باختر قیدار و ۴۲ هزار گزی راه عمومی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۸۲ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از قزل اوزن. محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن گلیم و جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه قشلاق.

[زَقَ] (اخ) دهی جزء دهستان گورائیم بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۳۰۰۰۰ گزی جنوب اردبیل و ۳۰۰۰۰ گزی شوسه اردبیل - خلخال واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۴۶۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه و رودخانه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن قالیبافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه قشلاق.

[زَقَ] (اخ) دهی از دهستان کرانی بخش شهرستان بیجار است که در ۲۰ هزار گزی جنوب حسن آباد سوگند و ۶ هزار گزی آق بلاغ واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۶۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گله داری. صنایع دستی آن قالیچه و جاجیم بافی. خط تلفن بیجار - حسن آباد از این ده میگذرد. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه قلعه.

[زَقَع] (اخ) دهی از دهستان آختاچی بخش بوکان شهرستان مهاباد است که در ۱۷۵۰۰ گزی شمال باختری بوکان و ۱۱۰۰۰ گزی جنوب باختری شوسه بوکان به میان دو آب واقع است. کوهستانی، معتدل و مالاریائی است و ۴۴۳ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از سیمین رود. محصول آن غلات، توتون، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه قلعه.

[زَقَع] (اخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۳۴ هزار گزی باختر مراغه و ۷ هزار گزی باختر شوسه مراغه بمیان دو آب واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۱۲۲۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه مردی و چاه. محصول غلات، کشمش، بادام، زردآلو. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه قلعه.

[زَقَع] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش سلدوز شهرستان ارومیه است که در ۶۵۰۰ گزی شمال خاوری نقده و در مسیر شوسه نقده به مهاباد واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است. سکنه ۴۲۷ تن، شیعه، ترکی. آب آن از رود گدار. محصول آن غلات، برنج، چغندر، توتون، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه قلعه.

[زَقَع] (اخ) دهی از دهستان جرگلان بخش مانه شهرستان بجنورد است که در ۵۰ هزار گزی شمال خاوری مانه و ۵ هزار گزی خاور شوسه عمومی بجنورد به غلامان واقع است. کوهستانی و معتدل است. سکنه ۴۵۷ تن، شیعه، کردی، فارسی. آب آن از قنات.

محصول آنجا غلات، کنجد. شغل اهالی زراعت، مالداري. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تازه کار.

[ز / ز] (ص مرکب) کسی که تازه کاری را شروع کرده و هنوز آنرا درست نیاموخته است. (فرهنگ نظام). کارنادریده. کم تجربه. مبتدی. مقابل کهنه کار. ناآزموده. نوآموز در صنعت. کسی که بنوی چیزی را آموخته یا بدان پرداخته. ناشی.

تازه کاری.

[ز / ز] (حامص مرکب) تازه کردن کار باغ و جز آن. (آندراج). نوسازی. تجدید کردن چیزی: کند داغ کهن را تازه کاری عجب فصلیست فصل نوبهاران. باقر کاشی (از آندراج). بیا تا دگر تازه کاری کنیم رخ عیش را غازه کاری کنیم. ظهوری (ایضاً).

تازه کردن.

[ز / ز ک د] (مص مرکب) نو کردن. دوباره کردن. از نو کردن. احیا کردن. اعاده. تجدید کردن: یونان که بود مادر یونس ز بطن حوت یادی نکرد و کرد ز عصمت جهان بخود تا تازه کرد یاد اوائل بدین خویش تا زنده کرد مذهب یونانیان بخود. دقیقی. عهد و میثاق باز تازه کنیم از سحرگاه تا بوقت نماز. آغاچی. بدو گفت سوگند را تازه کن همه کار بر دیگر اندازه کن که چون باز گردی نیچی ز من نه از نامداران این انجمن. فردوسی. و گر جز بر این گونه گویی سخن کنم تازه پیکار و کین کهن. فردوسی. بیامد بخواهد ازو کین من کند تازه او باز آئین من. فردوسی. که خواهد از این دشمنان کین من کند در جهان تازه آیین من. فردوسی. میر یوسف که همی تازه کند رسم ملوک میر یوسف که همی زنده کند اسم پدر. فرخی. رسم بهمن گیر و از نو تازه کن بهمنجنه ای درخت ملک، بارت عز و بیداری تنه. منوچهری (دیوان چ کازیمیرسکی ص ۱۰۸). برخیز و بسیستان آی با سرهنگان و حشم که جمع شده است... تا عهد تازه کرده آید. (تاریخ سیستان). عاقرقرحا، یاد کرده آمد اندر باب طاء، که او بیخ طرخون دشتی است لیکن اینجای ذکرش تازه کردیم تا تمام تر بود. (الابنه عن حقائق الادویه). تا آنگاه که رسولان فرستاده آید و عهدها تازه کرده شود. (تاریخ بیهقی). صاحب بایستاد تا پدر حسنویه فرازرسید و عهد تازه کردند. (مجمل التواریخ). تا وقت دجال بزیر آید [عیسی علیه السلام از بیت المعمور] و دین پیغامبر ما صلوات الله علیه تازه کند. (مجمل التواریخ). شاه ندانست که هر شب خط مندل تازه یابد کردن. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی). و این ربض را بهر وقت که لشکری قصد بخارا کردی، عمارت تازه کردند و ارسلان خان بروزگار خویش بفرمود تا در پیش آن ربض ربضی دیگر بنا کنند. (تاریخ بخارا). بهر وقت که لشکری قصد بخارا کردی عمارت تازه کردند. (تاریخ بخارا). دو من انگبین و چهار من شراب انگوری بهم بیامیزند و داروهای مذکور در خرقة ای فراخ بندند و هفت روز در آفتاب نهند تا سه بار و [هر بار] دارو تازه می کنند. (ذخیره خوارزمشاهی). و خربزه بسیار ز کام را تازه کند و آنرا که مستعد آن باشد ز کام آرد. (ذخیره خوارزمشاهی). و هفت شبانروز در نمک آب نهند و هر روز آب و نمک تازه کنند، پس آنرا بشویند. (ذخیره خوارزمشاهی). بهار دولت او آن هوای معتدل دارد که گردون خرف را تازه کرد ایام برنایی. انوری. شبانگه آفتاب آوردی از رخ مرا عهد سلیمان تازه کردی. خاقانی. نوازشهای بی اندازه کردش همان عهد نخستین تازه کردش. نظامی. ز شیرین یاد بی اندازه میگرد بدو سوگ برادر تازه میگرد. نظامی. سر از البرز برزد جرم خورشید جهان را تازه کرد آئین جمشید. نظامی. چهارم روز مجلس تازه کردند غناها را بلند آوازه کردند. نظامی. و از دور دوم این مثال را تجدید می کرده اند و بر زبان هر رسول منشور را تازه میکرده اند بمعجزات و براهین. (کتاب المعارف). خواست آبی و وضو را تازه کرد دست و رو را شست او ز آن آب سرد. مولوی. تازه کن ایمان نه از گفت زبان ای هوی را تازه کرده در نهان. مولوی. سخن چین کند تازه جنگ

قدیم بخشم آورد نیک مرد سلیم. (بوستان). نمک ریش دیرینه ام تازه کرد که بودم نمک خورده از دست مرد. (بوستان ||). مجازاً، خرم و باطراوت و خوش کردن: خانمان دوستان را خوب کردی چون بهشت روزگار نیکخواهان تازه کردی چون بهار. فرخی. میان خلق سرافراز و تازه کرد مرا مکارم تو چو سرو و چو سوسن آزاد. مسعودسعد. باغ سخا را چو فلک تازه کرد مرغ سخن را فلک آوازه کرد. نظامی ||. مجازاً، شاد و خوشحال کردن: از آن خوب گفتار بوزرجمهر حکیمان همه تازه کردند چهر. فردوسی. بودند آن شب ابا می بهم می تازه کردند جان دژم. فردوسی. در آ کز یک نظر جان تازه کردی بسا عشق کهن کآن تازه کردی. خاقانی ||. بارونق کردن. نو کردن: کهن بود در سال هشیار مرد بداد و بخوبی جهان تازه کرد. فردوسی. تو فرزند خوانش نه داماد من بدو در جهان تازه کن یاد من. فردوسی. کنون از بزرگی خسرو سخن بگویم کنم تازه روز کهن. فردوسی. مراد ده تو پیروزی و فرهی بمن تازه کن تخت شاهنشهی. فردوسی. وز آن پس بفرمود بهرام را که اندر جهان تازه کن نام را. فردوسی. سخنها که بشنیدم از دخترت چنان دان که او تازه کرد افسرت بدین مسیحا بکوشد همی سخنهای ما کم نیوشد همی. فردوسی. ای جهان را تازه کرده رسم و آئین پدر ای برون آورده ماه مملکت را از محاق. منوچهری. هر زمان اسلام را تازه کند آن امام بن امام بن امام. ناصر خسرو. اگر جهان من از غم کهن شده ست رواست جهان بمدح تو تازه کنم بقای تو باد. خاقانی. در آ کز یک نظر جان تازه کردی بسا عشق کهن کآن تازه کردی. خاقانی. رجوع به تازه شود.

تازه کشت.

[زَکَ] (اخ) دهی از بخش مینودشت شهرستان گرگان که در ۴ هزار گزی خاور مینودشت واقع است و ۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی جزء دهستان طارم علیای بخش سیردان شهرستان زنجان است که در ۹۲ هزار گزی شمال باختری سیردان و ۹ هزار گزی راه عمومی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۴۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آنجا از چشمه سار. محصول آنجا غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت، گلخانه داری. صنایع دستی آن قالیچه، جاجیم، گلیم بافی. راه مالرو و صعب العبور دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی جزء دهستان زنجانرود بخش مرکزی شهرستان زنجان است که در ۶۶ هزار گزی شمال باختری زنجان، کنار راه تبریز واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۳۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از زنجان رود. محصول آنجا غلات، برنج. شغل اهالی زراعت، گلیم و جاجیم بافی. کنار راه آهن زنجان - تبریز است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی جزء دهستان ایجرود بخش مرکزی شهرستان زنجان است که در ۴۶ هزار گزی جنوب باختری زنجان و یک هزار گزی راه عمومی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۴۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه ینگه کند. محصول آنجا غلات، سیب زمینی، پیاز. شغل اهالی زراعت. راه نیمه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی از دهستان سراجو بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۸۵ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۵۰۰ گزی جنوب شوسهء مراغه به میانه واقع است. جلگه و معتدل است و ۸۸۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه چکان. محصول غلات، کشمش، بادام، نخود، کرچک، زردآلو. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه ارابه رو دارد. در دو محل بفاصلهء یک هزارگزی بنام تازه کند بالا و تازه کند پائین مشهور است و سکنهء تازه کند پائین ۴۹۵ تن میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی جزء دهستان خسروشاه بخش اسکوی شهرستان تبریز است که در ۱۱ هزارگزی شمال باختری بخش و ۳ هزارگزی شوسهء تبریز - دهخوارقان واقع است. جلگه و معتدل است و ۴۲۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، کشمش، بادام، زردآلو. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی از دهستان دیجوجین بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۱۳ هزارگزی شمال اردبیل و چهارهزارگزی شوسهء مشگین - اردبیل واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۴۰۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی از دهستان مهرانرود بخش بستان آباد شهرستان تبریز است که در ۲۷ هزارگزی شمال باختری بستان آباد و ۱۵ هزارگزی شوسهء تبریز - بستان آباد واقع است. جلگه و سردسیر است و ۳۳۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه. محصول آن غلات و یونجه. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی از دهستان مهرانرود بخش بستان آباد شهرستان تبریز است که در ۲۶ هزارگزی شمال خاوری بستان آباد و ۱۲ هزارگزی شوسهء اردبیل - بستان آباد واقع است. جلگه و سردسیر است و ۳۲۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه اوجان چای و محصول غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَ] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در ۱۷۵۰۰ گزی شمال باختری قره آغاج و ۹ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به میانه واقع است. کوهستانی و معتدل و مالاریائی است و ۲۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه آیدوغموش. محصول آن غلات، نخود، بزرک. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان صوفیان بخش شبستر شهرستان تبریز است که در ۱۵ هزارگزی جنوب خاوری بخش و ۲ هزارگزی شوسه و راه آهن تبریز و مرند واقع است و سردسیر است و ۲۳۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، نخود. شغل اهالی زراعت، گله داری. راه ارابه رو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان آغمیون بخش مرکزی شهرستان سراب است که در ۲۰ هزارگزی شمال خاوری سراب و نه هزارگزی شوسه سراب - اردبیل واقع است. جلگه و معتدل است و ۲۲۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه و قنات. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان دیزجرود بخش عجب شیر شهرستان مراغه است که در ۳ هزارگزی شمال خاوری عجب شیر و در مسیر شوسه آذرشهر به مراغه واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۲۰۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از قلعه چای، چاه و چشمه. محصول آن غلات و بادام. شغل اهالی زراعت و کاسبی. راه شوسه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی جزء دهستان دیزمار خاوری بخش ورزقان شهرستان اهر است که در ۳۷۵۰۰ گزی شمال ورزقان و ۳۶۰۰۰ گزی جاده ارابه رو تبریز به اهر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۸۵ تن سکنه دارد، عیسوی، کلدانی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات و میوه جنگل. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان نازلو است که در بخش حومه شهرستان ارومیه و ۱۴ هزارگزی شمال باختری ارومیه و ۲۵۰۰ گزی باختر شوسه ارومیه بسلامس واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۱۸۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از نازلوچای. محصول غلات، توتون، چغندر، حبوبات، کشمش. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جوراب بافی. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان منجوان است که در بخش خداآفرین شهرستان تبریز و ۳۷۵۰۰ گزی جنوب باختری خداآفرین و ۳۱۰۰۰ گزی شوسه اهر - کلپیر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۶۳ تن سکنه دارد، مسیحی، کلدانی. آب آن از دو رشته چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی جزء دهستان دودانگهء بخش هوراند شهرستان اهر است که در ۴ هزارگزی باختری هوراند و ۲۰ هزارگزی شوسهء اهر - کلیبر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۶۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان اوجان بخش بستان آباد شهرستان تبریز است که در ۱۲ هزارگزی جنوب بستان آباد و ۵ هزارگزی ارابه رو میانه و تبریز واقع است. جلگه و سردسیر است و ۱۵۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رود اوجان چای. محصول آنجا غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی جزء دهستان آتش بیگ بخش سراسکند شهرستان تبریز است که در ۲۰ هزارگزی شمال باختری مرکز بخش و ۱۰ هزارگزی شوسهء تبریز - میانه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۴۸ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، پنبه. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش سلدوز شهرستان ارومیه است که در چهارده هزارگزی شمال خاوری نقده و ۱۰۰۰ گزی جنوب شوسهء نقده بمهاباد واقع است. جلگه و باطلاقی معتدل و مالاریائی است و ۱۴۶ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه گدار. محصول آن غلات، برنج، حبوبات، چغندر، توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه ارابه رو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش سلدوز شهرستان ارومیه است که در ۱۰۵۰۰ گزی شمال خاوری نقده و یک هزارگزی باختر شوسهء نقده به ارومیه واقع است. کوهستانی معتدل مالاریائی است و ۱۴۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، چغندر، توتون، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی جزء دهستان علمدار گرگر بخش جلفای شهرستان مرند است که در ۴۸۰۰۰ گزی شمال باختری مرند و ۷۰۰۰ گزی خط آهن جلفا - تبریز و ۳۰۰۰ گزی شوسهء خوی جلفا واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۳۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه و قنات. محصول آن غلات، پنبه. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) دهی جزء حومه بخش زنوز شهرستان مرند است که در ۱۲ هزار گزی شمال باختر مرند و ۲ هزار گزی خط آهن جلفا - مرند واقع است. جلگه و معتدل است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه. محصول آن غلات، زردآلو، کشمش. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) دهی از دهستان آجرسو است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه و ۶۹ هزار گزی جنوب خاوری مراغه و ۴۰ هزار گزی شمال خاوری شوسه صائین دژ به میان دو آب واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۳۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه سار. محصول آن غلات، نخود، بزرک. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) دهی جزء دهستان خانمروود بخش هریس شهرستان اهر است که در ۴۵۰۰ گزی جنوب هریس و ۲۳۵۰۰ گزی شوسه تبریز - اهر واقع است. جلگه، معتدل. ۱۲۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات و سردرختی. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی آن فرش بافی. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) دهی جزء دهستان رودقات بخش مرکزی شهرستان مرند است که در ۴۰ هزار گزی خاور مرند و ۱۰ هزار گزی شوسه اهر - تبریز واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۱۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) (مشهور به تازه کند صارم السلطان) دهی از دهستان کندوان بخش ترک شهرستان میانه است که در ۶ هزار گزی شمال بخش و ۲۰ هزار گزی شوسه میانه به تبریز واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۹۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه و کوه. محصول آن غلات و نخود و عدس. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکْ] (اخ) دهی از دهستان ارس کنار بخش پلدشت شهرستان ماکو است که در ۲۸۵۰۰ گزی شمال باختری پلدشت و ۴۵۰۰ گزی خاور راه ارابه رو به آغ گل واقع است و جلگه و باطلاقی، گرمسیر مالاریائی است و ۹۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از قره سو. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری، جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان دیگلهء بخش هوراند شهرستان اهر است که در ۲۸ هزارگزی جنوب هوراند در مسیر شوسهء اهر - کلپیر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۸۸ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی فرش و گلیم بافی. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان ارشق بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر است که در ۴۷ هزارگزی شمال خاوری مشکین شهر و ۹ هزارگزی شوسهء گرمی - اردبیل واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۸۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان قلعه دره سی بخش حومهء شهرستان ماکو است که در ۱۱۵۰۰ گزی شمال باختری ماکو و ۲۵۰۰ گزی شمال شوسهء ماکو به بازرگان واقع است. جلگه و گرمسیر و مالاریائی است و ۸۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از جویبار قره سو. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه ارابه رو. از راه ارابه رو به سنگر میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان برادوست بخش صومای شهرستان ارومیه است که در ۲۶۵۰۰ گزی جنوب خاوری هشتیان و ۷ هزارگزی شمال راه ارابه رو نازلو به سرو واقع است. دره، سردسیر، سالم و ۷۶ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش صومای شهرستان ارومیه است که در ۱۷۵۰۰ گزی شمال هشتیان و ۸ هزارگزی باختر راه ارابه رو بازرگه به سلماس واقع است. دامنه و سردسیر و سالم است و ۷۶ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جوراب بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان شهرویران بخش حومهء شهرستان مهاباد است که در ۳۴ هزارگزی شمال خاوری مهاباد و ۸ هزارگزی جنوب شوسهء میاندوآب بمهاباد واقع است. جلگه، معتدل و مالاریائی است و ۵۶ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد است که در ۹۵۰۰ گزی شمال آغ کند و ۲۳ هزار گزی جاده شوسهء میانه - زنجان واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۴۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم و گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان مرگور بخش سلوانای شهرستان ارومیه است که در ۲۷ هزار گزی جنوب خاوری سلوانا و ۱۵۰۰ گزی راه ارابه رو باوان به زیوه واقع است. دامنه، سردسیر و سالم است و ۴۵ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان به به جیک بخش سیه چشمه شهرستان ماکو است که در ۱۹۵۰۰ گزی خاور سیه چشمه و ۱۰۰۰ گزی شمال شوسهء سیه چشمه به قره ضیاءالدین واقع است. جلگه، معتدل، مالاریائی است و ۲۸ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان میشه پارهء بخش کلپیر شهرستان اهر است که در ۱۷ هزار گزی جنوب کلپیر و ۶ هزار گزی شوسهء اهر - کلپیر واقع است. کوهستانی، معتدل است و ۲۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانهء نوچه ده و چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی فرش و گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان یافت بخش هوراند شهرستان اهر است که در ۱۳ هزار گزی خاور هوراند و ۳۳ هزار گزی شوسهء اهر - کلپیر واقع است. کوهستانی و گرمسیر و مالاریائی است و ۳۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانهء قره سو و چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند.

[زَکَّ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان سردرود بخش رزن شهرستان همدان که در هفت هزار گزی شمال باختری قصبهء رزن و دوهزار گزی خاور راه فرعی رزن به دmq واقع است. دشت و سردسیر است و ۱۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از قنات. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه کند آغ زیارت.

[زَکَّ دِ رَا] (اخ) دهی از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در ۲۱۵۰۰ گزی شمال باختری قره آغاج و

۱۵ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به میانه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۹۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه سارها. محصول آن غلات، چغندر، بزرک. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند ارشاد.

[زَکَدِ اِ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای بخش حومهء شهرستان ارومیه است که در ۲۱۰۰۰ گزی جنوب خاوری ارومیه و ۱۰ هزارگزی خاور شوسهء ارومیه بمهاباد واقع است. جلگه و معتدل سالم است و ۲۸۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از باراندوزچای. محصول آن غلات، توتون، چغندر، حبوبات، انگور. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی جوراب بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند اسماعیل آباد.

[زَکَدِ اِ] (اخ) دهی از دهستان مشکین خاوری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر است که در ۲۰ هزارگزی شمال خاوری مشکین شهر و ۲ هزارگزی راه شوسهء مشکین شهر - اردبیل واقع است. جلگه است و معتدل. ۵۶ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گل داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند انگوت.

[زَکَدِ اِ] (اخ) دهی از دهستان انگوت بخش گرمی شهرستان اردبیل است که در ۲۶ هزارگزی شمال گرمی و ۱۰ هزارگزی شوسهء گرمی - بیله سوار واقع است. کوهستانی و گرمسیر است و ۳۰۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گل داری. راه مالرو دارد. (مرکز دهستان انگوت) دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند باغچه بلاغی.

[زَکَدِ ب] (اخ) دهی از دهستان ارسق بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر است که در ۳۵ هزارگزی شمال مشکین شهر و ۱۷ هزارگزی شوسهء گرمی - اردبیل واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۶۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گل داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند بکر آباد.

[زَکَدِ ب] (اخ) دهی جزء دهستان اوزومدل بخش ورزقان شهرستان اهر است که در ۸۵۰۰ گزی شمال خاوری ورزقان و ۸ هزارگزی راه ارابه رو تبریز به اهر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۵۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گل داری. صنایع دستی گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند بوز تپه.

[زَکَ دِ تَ پَ] (اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش میانه شهرستان تبریز است که در ۶ هزارگزی شمال باختری میانه و ۲ هزارگزی اراجه رو میانه - بستان آباد واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۱۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از کوه (برف و باران). محصول آن غلات، نخودسیاه، بزرک، عدس. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند نالوار.

[زَکَ دِ تَال] (اخ) دهی از دهستان دول بخش حومه شهرستان ارومیه است که در ۵۱ هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و ۲۵۰۰ گزی باختر شوسه ارومیه بمهاباد واقع است. کوهستانی و سردسیر، سالم است و ۲۰ تن سکنه دارد، سنی، کردی. آب آن از قنات و چشمه. محصول آن غلات، توتون، چغندر. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند تهم.

[زَکَ دِ تَ هَ] (اخ) دهی جزو بخش مرکزی شهرستان زنجان است که در ۲۴ هزارگزی شمال زنجان و ۲۴ هزارگزی راه عمومی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۸۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تازه کند جلقای.

[زَکَ دِ جُ] (اخ) دهی از دهستان بناجو بخش بناب شهرستان مراغه است که در ۴ هزارگزی جنوب بناب و ۵۵۰۰ گزی باختر شوسه مراغه به میان دو آب واقع است. جلگه، معتدل، مالاریائی است و ۴۹۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه صوفی چای و چشمه. محصول آن غلات، پنبه، کشمش، بادام، کرچک. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند جمال خان.

[زَکَ دِ جَ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای بخش حومه شهرستان ارومیه است که در ۱۸۵۰۰ گزی جنوب خاوری ارومیه و ۵ هزارگزی باختر شوسه ارومیه بمهاباد واقع است. جلگه و معتدل سالم است و ۵۰ تن سکنه دارد، مسیحی، کلدانی. آب آن از باراندوزچای. محصول آن غلات، توتون، چغندر، حبوبات، انگور. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی جوراب بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند جنیزه.

[زَکَ دِ جِ زَ] (اخ) دهی از دهستان نازلوی بخش حومه شهرستان ارومیه است که در ۱۶ هزارگزی باختری ارومیه و ۷۵۰۰ گزی باختر شوسه ارومیه بسلامس واقع است. جلگه، معتدل، سالم است و ۱۳۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از نازلوچای. محصول آن غلات، چغندر، توتون، کشمش. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی جوراب بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کندچای.

[زَکَّ] (اخ) دهی از دهستان یافت بخش هوراند شهرستان اهر است که در ۱۴ هزار گزی خاور هوراند و ۳۲ هزار گزی جاده شوسه اهر - کلیبر واقع است. کوهستانی، معتدل. ۱۸ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند چلان.

[زَکَّ چ] (اخ) دهی جزء دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان اهر است که در ۱۷ هزار گزی باختر اهر و ۱۵۰۰ گزی جاده ارابه رو تبریز- اهر واقع است. کوهستانی، معتدل مایل بگرمی، مالاریائی. ۹۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه اهرچای. محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند حاجلار.

[زَکَّ د] (اخ) دهی جزء دهستان یافت بخش هوراند شهرستان اهر است که در ۲۲۵۰۰ گزی جنوب خاوری هوراند و ۲۵۰۰۰ گزی شوسه اهر - کلیبر واقع است. کوهستانی، معتدل، مایل بگرمی مالاریائی. ۱۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند حسن خانلو.

[زَکَّ د ح س] (اخ) دهی جزء دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل است که در ۵۰ هزار گزی شمال بيله سوار، در مسیر شوسه بيله سوار به تازه کند واقع است. کوهستانی و گرمسیر است و ۲۵۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رود ارس. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند حسینعلی کندی.

[زَکَّ د ح س ع ک] (اخ) دهی از دهستان چای باسار بخش پلدشت شهرستان ماکو است که در ۱۹ هزار گزی جنوب باختری پلدشت و ۲۵۰۰ گزی پلدشت به ماکو واقع است. جلگه، معتدل، مالاریائی است و ۱۰۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه زنگبار. محصول آن غلات، پنبه، بزرک، برنج. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند حوربلر.

[زَکَّ د ل] (اخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۳۹ هزار گزی جنوب خاوری مراغه و ۱۵ هزار گزی خاور شوسه مراغه بمیان دو آب واقع است. دره، معتدل، مالاریائی. ۱۹۶ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه لیلان. محصول آن غلات، چغندر، حبوبات. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند خانکندی.

[زَکَ دِ کَ] (اخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۳۳ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۹۵۰۰ گزی خاور شوسه مراغه بمیان‌دو آب واقع است. کوهستانی و معتدل و مالاریائی است و ۲۲۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه مردی و چاه. محصول آن غلات، پنبه، کشمش، بادام. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند رضاآباد.

[زَکَ دِ رِ] (اخ) دهی از دهستان گلخوران بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۱۲ هزارگزی شمال اردبیل و ۲۵۰۰ گزی شوسه اردبیل به گیلان ده واقع است. جلگه و معتدل است و ۳۴۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه بالخلو و چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند رضاخانلو.

[زَکَ دِ رِ] (اخ) دهی جزء دهستان اوچ تپه بخش ترکمان شهرستان میانه است که در ۱۸ هزارگزی جنوب بخش و ۱۷ هزارگزی شوسه و ۳ هزارگزی راه آهن میانه - تبریز واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۷۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند زوارق.

[زَکَ دِ زَر] (اخ) دهی از دهستان بناجو بخش بناب شهرستان مراغه است که در ۵۵۰۰ گزی جنوب بناب و ۲۵۰۰ گزی خاور ارابه رو بناب به میان‌دو آب واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۵۰۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه صوفی چای و چاه. محصول آن غلات، کشمش، بادام، کرچک، حبوبات. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند سعدل.

[زَکَ دِ سَد] (اخ) دهی از دهستان چالدران بخش سیه چشمه شهرستان ماکو است که در چهارهزارگزی شمال باختری سیه چشمه و ۲۵۰۰ گزی شمال خاوری شوسه سیه چشمه به کلیساکندی واقع است. جلگه و معتدل، سالم است و ۱۸۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از نهر قره سو. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. در تابستان از راه ارابه رو سعدل میتوان ماشین برد، راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند سولاخلو.

[زَکَ دِ] (اخ) دهی از دهستان مشکین باختری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر است که در ۲۱ هزارگزی باختر مشکین شهر و یکهزارگزی شوسه مشکین شهر - اهر واقع است. جلگه و معتدل است و ۵۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از مشکین چائی. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند سیدلر.

[زَكَ دِ سَيِّ يِ لَ] (اخ) دهی جزء دهستان مشکین باختری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر است که در ۱۸ هزارگزی جنوب باختری مشکین شهر و ۷ هزارگزی شوسهء مشکین شهر - اهر واقع است. جلگه، معتدل است و ۵۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلّه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند شجاع الدوله.

[زَكَ دِ شُ عَيْدُ دَل] (اخ) دهی از دهستان اواولی بخش حومهء شهرستان خوی است که در ۴ هزارگزی شمال خاوری خوی و ۲۸۰۰ گزی شمال باختری شوسهء خوی بجلفا واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۳۱۲ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از نهر پیجک. محصول آن غلات، حبوبات، زردآلو. شغل اهالی زراعت و گلّه داری. صنایع دستی جوراب بافی. از راه شهر میتوان اتومبیل برد. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند شریف آباد.

[زَكَ دِ شَا] (اخ) دهی جزء دهستان کلخوران بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۹ هزارگزی شمال اردبیل و ۳ هزارگزی شوسهء خیابو- اردبیل واقع است. جلگه و معتدل است و ۴۸۹ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلّه داری. راه ارابه رو محل بیلاق ایل جانم خانم لیلار میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند شیخ الاسلام.

[زَكَ دِ شَخْلُ اِ] (اخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۱۸۵۰ گزی جنوب مراغه و ۳ هزارگزی خاور شوسهء مراغه بمیانندوآب واقع است. دره، معتدل، مالاریائی. ۱۸۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانهء مردی. محصول آنجا غلات، کشمش، بادام، زردآلو. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند صولت.

[زَكَ دِ صَل] (اخ) دهی از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در ۳۳ هزارگزی شمال باختری قره آغاج و ۷۵۰۰ گزی جنوب شوسهء مراغه بمیان واقع است. کوهستانی، معتدل، مالاریائی است و ۲۰۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، نخود، بزرک. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند طهماسب.

[زَكَ دِ طَس] (اخ) دهی جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر است که در ۱۱ هزارگزی جنوب خاوری اهر و ۴ هزارگزی شوسهء اهر- خیابو واقع است. کوهستانی، معتدل، مایل بگرمی، مالاریائی. ۱۹۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات و سردرختی. شغل اهالی زراعت و گلّه داری. صنایع دستی آن فرش و گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند عزیز کندی.

[زَكَّ دِعْ كَ] (اخ) دهی از دهستان گچلرات بخش پلدشت شهرستان ماکو است که در ۳۶ هزارگزی جنوب خاوری پلدشت و ۴۵۰۰ گزی شمال راه ارابه رو نازیک واقع است. دامنه، معتدل، مالاریائی است و ۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، سنی، کردی. آب آن از مسیل برو. محصول آن غلات، پنبه. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند علی آباد.

[زَكَّ دِعْ] (اخ) دهی از دهستان سراجو بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۱۵۰۰۰ گزی خاور مراغه و ۴۰۰۰ گزی شمال راه ارابه رو مراغه به قره آغاج واقع است. کوهستانی، معتدل است و ۱۴۳ تن سکنه دارد، شیعه، علی الهی، ترکی. آب آن از چشمه سارها. محصول آن غلات، توتون، کشمش، بادام. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن کرباس بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند قره بلاغ.

[زَكَّ دِقْ رَبُّ] (اخ) دهی جزء دهستان اجارود بخش گرمی شهرستان اردبیل است که در ۱۴ هزارگزی جنوب باختری گرمی و ۱۴ هزارگزی شوسه گرمی - بيله سوار واقع است. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۱۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند قره ناز.

[زَكَّ دِقْ رَ] (اخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۱۴ هزارگزی جنوب مراغه و ۶۰۰۰ گزی خاور شوسه مراغه بمیان دو آب واقع است. دره، معتدل مالاریائی است و ۱۳۲ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه مردی. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند قشلاق.

[زَكَّ دِقْ] (اخ) دهی از دهستان سراجو بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۷۵۰۰ گزی شمال خاوری مراغه و ۸۵۰۰ گزی شمال شوسه مراغه بمیان واقع است. دره، معتدل است و ۳۶۷ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه صوفی چای و چشمه. محصول آن غلات، کشمش، بادام، کرچک، نخود، زردآلو. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند قشلاق.

[زَكَّ دِقْ] (اخ) دهی جزء دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان اهر است که در ۱۲۵۰۰ گزی جنوب خاوری اهر و کنار جاده شوسه اهر - خیاو واقع است. کوهستانی و معتدل، مایل بگرمی، مالاریائی است و ۴۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه اهر چای و چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، سردرختی. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن فرش و

گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند کسجین.

[زَکَّ دِکْ] (اخ) دهی جزء دهستان دوج تپهء بخش ترکمان شهرستان میانه است که در ۱۹ هزارگزی جنوب بخش و ۱۷ هزارگزی شوسهء تبریز - میانه واقع است. کوهستانی، معتدل است و ۱۷۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه ارابه رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند کهلان.

[زَکَّ دِکْ] (اخ) دهی از دهستان سراجو بخش مرکزی شهرستان مراغه است که در ۲۱ هزارگزی شمال خاوری مراغه و ۱۶ هزارگزی شمال خاوری راه ارابه رو مراغه به قره آغاج واقع است. کوهستانی و معتدل، سالم است و ۱۳۲ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن کرباس و جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند لنگان.

[زَکَّ دِل] (اخ) دهی جزء دهستان اجارود بخش گرمی شهرستان اردبیل است که در ۱۲ هزارگزی جنوب گرمی و ۷ هزارگزی جادهء شوسهء گرمی به بیله سوار واقع است. جلگه و گرمسیر است و ۸۳ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند محمدیه.

[زَکَّ دِ مَ دِ ی] (اخ) دهی جزء دهستان دیجویچین بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۱۲ هزارگزی اردبیل و ۸ هزارگزی شوسهء اردبیل - تبریز واقع است. جلگه و معتدل است و ۴۰۴ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند مسقران.

[زَکَّ دِ مَ ق] (اخ) دهی جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر است که در ۲۴ هزارگزی شمال باختری اهر و ۸ هزارگزی شوسهء تبریز - اهر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۰۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی آن گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند معدن.

[زَکَّ دِ مَ دَا] (اخ) دهی از دهستان کرانی شهرستان بیجار است که در ۳۳ هزارگزی جنوب خاوری حسن آبادسوگند، کنار رودخانه قزل اوزن واقع است. تپه ماهور، سردسیر است و ۲۴۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از رودخانه قزل اوزن و چشمه. محصول آن غلات، لبنیات و نمک. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری. صنایع دستی زنان قالیچه بافی. تابستان از طریق

هشتادجفت اتومبیل میتوان برد. از دره جنوب باختری ده آب نمکین جریان دارد. ساکنین بوسیله ۳۰۰ استخر کوچک آب مذکور را جمع آوری و پس از تبخیر نمک آنرا استخراج مینمایند. معدن مذکور متعلق به دولت و به اجاره برگزار نموده است. راه فرعی اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازه کند موران.

[زَکَدِ] (اخ) دهی جزء دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل است که در ۱۶ هزارگزی شمال خاوری گرمی و ۵ هزارگزی شوسه گرمی - بیله سوار واقع است. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۱۸ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند مولاقلی.

[زَکَدِ مَقْ] (اخ) دهی از دهستان قره قریون بخش حومه شهرستان ماکو است که در ۴۳ هزارگزی جنوب خاوری ماکو و ۳۵۰۰ گزی باختر شوسه خوی به ماکو واقع است. جلگه و معتدل و مالاریائی است و ۶۰۰ تن سکنه دارد، علی اللهی، ترکی. آب آن از قنات. محصول آن غلات و حبوبات، انگور. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه شوسه. شعبه جمع آوری غله دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند نصیرپور.

[زَکَدِ ن] (اخ) دهی از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در ۲۱۵۰۰ گزی شمال باختری قره آغاج و ۱۵ هزارگزی شمال باختری میانه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۵۰ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه سار. محصول آن غلات، نخود، بزرک. شغل اهالی زراعت. صنایع دستی آن جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کند نهند.

[زَکَدِ نَه] (اخ) دهی جزء دهستان مواضعخان بخش ورزقان شهرستان اهر. از لحاظ اداری تابع بخش بستان آباد شهرستان تبریز است که در ۲۳ هزارگزی شمال خاوری تبریز و ۹ هزارگزی شوسه تبریز واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۲۵ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه و رود نهند. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه کندی.

[زَکَدِ] (اخ) دهی جزء دهستان مواضعخان بخش ورزقان شهرستان اهر است که در ۲۱ هزارگزی جنوب ورزقان و ۱۲۵۰۰ گزی شوسه تبریز به اهر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۳۲۱ تن سکنه دارد، شیعه، ترکی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. راه آن مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازه گرداندن.

[ز / زِ گَ دَ] (مص مرکب) تازه گردانیدن. تازه کردن. تجدید کردن. احیا کردن. پس از منسوخ بودن از نو معمول داشتن: بکفرش زاول ایمان آرد آنکه چو ایمان گفתי، ایمان تازه گردان. خاقانی ||. خرم کردن. باصفا کردن: و گروهی گفته اند که وی [روی نیکو]... باران رحمت است که روضه معرفت را تازه می گرداند. (نوروزنامه منسوب بخيام ||). خوش کردن. شاد کردن: بدآودی دلم را تازه گردان زبورم را بلند آوازه گردان. نظامی ||. لطیف و باطراوت کردن: شراب... گونه‌ء رو سرخ کند و پوست تن را تازه و روشن گرداند. (نوروزنامه منسوب بخيام ||). آباد کردن. عمران کردن. باروتق کردن: نباید که باشد جز او شاه روم که او تازه گرداند آن مرز و بوم. فردوسی. رجوع به تازه و ترکیبات آن و تازه گردانیدن شود.

تازه گردانیدن.

[ز / زِ گَ دَ] (مص مرکب) تازه گردانیدن. تازه کردن. احیا کردن. پس از منسوخ بودن از نو معمول داشتن: و ابن حاتم مردی مسلمان عادل بود و در میان مردمان سنت مصطفی (ص) تازه گردانیدی. (تاریخ سیستان). و این یوسانوس چون باز با قسطنطنیه رسید کیش ترسایی تازه گردانید. (فارسانامه ابن البلخی ص ۷۱). اسباب سیاست سلاطین آل سلجوق را بلواحق رسوم ستودهء خویش تازه و زنده گردانید. (راحة الصدور راوندی). - تازه گردانیدن نعمت؛ تجدید نعمت. ارزانی داشتن آن. نعمت بخشیدن: و از اول نعمتی که خدای تعالی بر من تازه گردانید دوستی پدر و مادر بود. (کلیله و دمنه). رجوع به تازه و ترکیبات آن و تازه گشتن شود.

تازه گردیدن.

[ز / زِ گَ دِ] (مص مرکب) نو شدن. تازه گشتن. نو گشتن. نو گردیدن. تجدید شدن ||. مجازاً بمعانی ذیل آید: بنوی پدید آمدن. حادث شدن. اتفاق افتادن: رسول از بلخ رفت... پنج قاصد با وی فرستادند چنانکه یکان یکان را باز گرداند با اخباری که تازه می گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۷). همچنانکه از سبب ها حالها تازه گردد اندر تن مردم آنرا امراض گویند، از امراض نیز حالها تازه گردد، آنرا اعراض گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). مجازاً، خوش و خرم شدن. تابناک شدن: ورا چون تن خویش داری بمهر بفرمان او تازه گرددت چهر. فردوسی. - تازه گردیدن دین، کیش و مانند آن؛ استوار شدن آن. استحکام وی: کزین بگذری پنج راهست پیش کز آن (۱) تازه گردد ترا دین و کیش. فردوسی. فرستم چو فرمایدم پیش اوی وز آن تازه گردد دل و کیش اوی. فردوسی. - تازه گردیدن روان (جان)؛ فرح و سرور یافتن روح و جان. شاد شدن آن: پر از گاو و نخجیر و آب روان ز دیدن همی تازه گردد روان. فردوسی. ز بس رنگ و بوی و ز آب روان تو گفתי کز او تازه گردد روان. فردوسی. بگرد اندرش آب و رود روان که از دیدنش تازه گردد روان. فردوسی. خوشا بهاران کز خرمی و بخت جوان همی بدیدن روی تو تازه گردد جان. فرخی. بسبزی کجا تازه گردد دلم که سبزی بخواهد دمید از گلم؟ (بوستان). ای نسیم کوی معشوق این چه باد خرمست تا کجا بودی که جانم تازه میگردد ببوی. سعدی. رجوع به تازه و ترکیبات آن، مخصوصاً تازه گشتن شود. (۱) - ن ل: کجا.

تازه گشتن.

[ز / زِ گَ تَ] (مص مرکب) بنوی پدید آمدن. تازه گردیدن. حادث شدن: و اگر از جانبی خبری تازه گشتی باز گفتندی. (تاریخ بیهقی). آنچه تازه گشت باز نموده آمد و حقیقت ایزد تعالی تواند دانست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۵). منتظریم جواب این نامه را... بتازه گشتن اخبار سلامتی خان... لباس شادی پوشیم. (تاریخ بیهقی). سلطان فرمود تا نامه ها نبشند بهرات... بشارت این حال که وی را تازه گشت از مجلس خلافت. (تاریخ بیهقی). امیر بتازه گشتن این اخبار سخت غمناک شد که نه خرد حدیثی بود.

(تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۳۷). تا از همهء جوانب آنچه رفتی و تازه گشتی معلوم او میگرددانیدندی. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۹۳).
 || تجدید شدن : بدین روز پیوند ما تازه گشت همه کار بر دیگر اندازه گشت. فردوسی. به دور ماه ز سر تازه گشت سال عرب
 خدای بر تو و بر ملک تو خجسته کناد. مسعود سعد. و من بنده را بر مجالست و دیدار و مذاکرات و گفتار ایشان الفی تازه گشته
 بود. (کلیله و دمنه). - تازه گشتن نعمت؛ تجدید شدن نعمت. ارزانی شدن آن : چون خاندانها یکیست... نعمتی که ما را تازه گشت
 او را گشته باشد. (تاریخ بیهقی ||). خرم، باطراوت، شکفته، جوان شدن : دگر بهره زو کوه و دشت و شکار کز آن تازه گشتی و را
 روزگار. فردوسی. کنون روزگارم ز تو تازه گشت ترا بودن ایدر بی اندازه گشت. فردوسی. راست گفتمی و بجز راست نفرمودی
 گشته ای تازه از آن پس که بفرسودی. منوچهری. ای رسیده شبی بکازهء من تازه گشته بروی تازهء من. سوزنی. پژمرده بود گلبن
 اقبال و تازه گشت تا آب عدل اوش به نشو و نما رسید. ؟ (از ذیل جامع التواریخ رشیدی).

تازه گفتاری.

[ز / زِ گُ] (حامص مرکب) تازه گوئی. نوپردازی : مگر دولت شه کند یاری در آرد بمن تازه گفتاری. نظامی.

تازه گل.

[ز / زِ گُ] (ا مرکب) گل تازه. گل نوشکفته : از تازه گل لاله که در باغ بخندد در باغ نکوتر نگری چشم شود آل. فرخی (دیوان
 چ عبدالرسولی ص ۲۱۹). جامه ای بکن و برگرد پیرامن جوی هر کجا تازه گلی یابی از مهر بوی. منوچهری. فتنه شدن بر گیاه
 خشک نه مردی است خاصه بوقتی که تازه گل ببر آید. خاقانی. رخی چون تازه گلهای دلاویز گلاب از شرم آن گلها عرق
 ریز. نظامی ||. مجازاً محبوب و معشوق را گویند: آن تازه گل ما را هنگام وداع آمد ز آن پیش که بگذارد گلزار، نگه دارش.
 خاقانی.

تازه گوی.

[ز / زِ] (نف مرکب) نو گوینده. نو سراینده ||. مجازاً، تازه سخن. نوپرداز. نیکو گفتار. نغزسخن (و جمع آن تازه گویان آید) : بساز
 لب تازه گویان زند ره نغمهء آبدار سخن. طغرا (از آندراج).

تازه گیا.

[ز / زِ] (ا مرکب) تازه گیاه. گیاه تازه. گیاه تر و نورسته. تازه نهال ||. مجازاً مطلق نورسته و جوان را گفته اند : تازه گیا طوطی شکر
 بدست آهوکان از شکرش شیرمست. نظامی.

تازه گیاه.

[ز / زِ] (ا مرکب) رجوع به تازه گیا شود.

تازه مسلمان.

[ز / زِ مُ س] (ص مرکب) نو مسلمان. جدیدالاسلام. کسی که جدیداً اسلام آورده باشد.

تازه نخل.

[زَ / زِنَ] (اِ مرکب) نخل تازه. خرما بن جوان و سرسبز. نخل نورسته و باطراوت. خرما بن شاداب و بارور: ز باغ خاطر من خواه تازه نخل سخن ز خشک بید هر افسرده دل چه آری یاد؟ خاقانی ||. مجازاً بمعنی محبوب نیز آمده است: تازه نخل گه‌ری را بمن آرید و مرا بهره ای ز آن گه‌ری نخل ببر بازدهید. خاقانی.

تازه نفس.

[زَ / زِنَ فَا] (ص مرکب) تازه دم. کسی که تازه وارد کاری شده و هنوز خسته نشده است. (فرهنگ نظام): لشکری بزرگ و تازه نفس بمیدان فرستادند. اسبانی تازه نفس. قشونی تازه نفس.

تازه نگار.

[زَ / زِنَ] (اِ مرکب) از اسمای محبوب است. (آندراج). معشوق تازه. نگار زیبا و جوان.

تازه نهال.

[زَ / زِنَ] (اِ مرکب) نهال تازه. نهال نورسته. تازه گیاه ||. مجازاً، مطلق نورسته و جوان ||. تازه بدوران رسیده را نیز گفته اند: و چون تو مرا بتازه نهال دولت مغول دعوت کنی از کیاست دور باشد. (ذیل جامع التواریخ رشیدی).

تازه وارد.

[زَ / زِرِ] (ص مرکب) کسی که تازه ورود کرده باشد و بتازگی آمده باشد. (ناظم الاطباء). جدیدالورود.

تازی.

(ص نسبی، ا) عربی باشد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (شرفنامه منیری). عرب، کسی که در عربستان میماند. (فرهنگ نظام). وجه اشتقاق: فرزانه بهرام بن فرزانه فرهاد تاز، نام یکی از پسران سیامک بوده و تازیان از نسل اویند و از بعضی تواریخ نیز چنین معلوم میشود که تاز پسرزاده سیامک بن میشی بن کیومرث بوده و پدر جمله عرب است و نسب تمام عرب به تاز میرسد (۱) چنانکه نسب همه عجم به هوشنگ شاه میرسد. (آندراج) (انجمن آرا)... و در سراج اللغات نوشته که تازی بمعنی عربی و این منسوب به تاز است چون لفظ تاز بمعنی تازنده نیز آمده و در اوائل اسلام عربان تاخت و تاراج بسیار در ایران کرده اند، بدین جهت نسبت به تاز کرده. (غیاث اللغات). بعضی حدس زده اند که تازی اص بمعنی چادر نشین است، از کلمه تاژ و تاز بمعنی چادر و خیمه و یاء نسبت، و همیشه آن را مقابل دهقان آرند. پس دهقان بمعنی روستانشین و تازی بمعنی چادر نشین است، طوائف چادر نشین که بیلاق و قشلاق کنند، مقابل دهقان که ساکن و تخته قاپو باشد. طبق این حدس کلمه مورد بحث بار اول بمعنی مطلق چادر نشین بوده است و سپس بمعنی خاص تری فقط بر عرب اطلاق شده است. مردم چین عرب را تاش نامند و این تاش مأخوذ از کلمه فارسی تاژی یا تازیست که بمعنی چادر نشین است و این نشان میدهد که مردم چین در اول عرب را بتوسط ایرانیان دریانورد و تجار بّری ایران شناخته اند. مرحوم بهار در سبک شناسی آرد: ایرانیان از قدیم بمردم اجنبی «تاجیک» یا «تاژیک» می گفته اند، چنانکه یونانیان «بربر» و اعراب «اعجمی» یا «عجم» گویند. این لفظ در زبان دری تازه، «تازی» تلفظ شد و رفته رفته خاص

اعراب گردید، ولی در توران و ماوراءالنهر لهجه قدیم باقی و به اجانب «تاجیک» میگفتند و بعد از اختلاط ترکان آلتایی با فارسی زبانان آن سامان، لفظ «تاجیک» بهمان معنی داخل زبان ترکی شد و فارسی زبانان را «تاجیک» خواندند و این کلمه بر فارسیان اطلاق گردید و ترک و تاجیک گفته شد. (سبک شناسی ج ۳ ص ۵۰ حاشیه ۱). تازی یعنی عرب و گویا آن شکل فارسی کلمه طائی یعنی منسوب به قبیله طی باشد و بموجب شهرت این قبیله از بابت تسمیه کل به اسم جزء، طایی به تمام عرب گفته شده (در تاریخ نظایر این زیاد است). ما ایرانیان تمام یونان را بنام یک قبیله آن ملت (یونان) نام نهادیم و کلمه پارسه هم وقتی نام یک قسمت و یک طایفه ایران بوده و بعد از طرف یونانیها و عرب بتمام ایران اطلاق شد یعنی یونانی «پرسیا» و عرب «فرس» گفت. یونان را رومیها بنام یک قبیله یونان که بین آنها معروف بوده «گیرسیا» نام دادند. (لغات شاهنامه تألیف رضازاده شفق). دکتر محمّد معین در حاشیه برهان آرد: از تاز + ی (نسبت) در پهلوی تاژیک (۲). ایرانیان قبیله طی از قبایل یمن را که با آنان تماس بیشتر داشتند (در عهد انوشیروان، یمن مستعمره ایران شد) «تاژ» و منسوب بدان را «تاژیک» می گفتند و سپس این اطلاق را بهمه عرب تعمیم دادند، چنانکه یونانیان و رومیان «پرسیا» (۳) (پارس) و عرب «فرس» را بهمه ایرانیان اطلاق کردند و ایرانیان «یونان» را بنام قبیله «یون» در آسیای صغیر، بهمه قوم هلاس اطلاق کردند - انتهی. رجوع به تاجیک و تاز و تازک و تاژ و تازیک شود. جمع تازی، «تازیان» آید: و اندر وی (شهر هری) تازیانند بسیار. (حدود العالم). صدواندساله یکی مرد غرچه چرا شصت و سه زیست این مرد تازی. ابوطیب مصعبی (از تاریخ بیهقی). مر آن خانه را داشتندی چنان که مر مکه را تازیان این زمان دیقی. وزان پس چو آگاهی آمد ز راه ز نعمان تازی و فرزند شاه فردوسی. چنان بد که از تازیان صد هزار نبرده سواران نیزه گذار. فردوسی. فریدون فرخ که او از جهان بدی دور کرد آشکار و نهان ز بد دست ضحاک تازی بیست بمردی ز چنگ زمانه نجست. فردوسی. که خضرا نهادند نامش ردان همان تازیان نامور بخردان. فردوسی. ز تازی و هندی و ایرانیان بستند پیشش کمر بر میان. فردوسی. سر مرد تازی بدام آورید چنان شد که فرمان او برگزید. فردوسی. سواران تازی سوی نیمروز گسی کرد و خود رفت گیتی فروز. فردوسی. دو تازی دو دهقان ز تخم کیان که بستند بر دایگانی میان. فردوسی. ز دهقان و تازی و پرمایگان توانگر گزید و گران مایگان. فردوسی. نباشند یاور ترا تازیان چو از تو نیابند سود و زیان. فردوسی. برفتند نعمان و منذر بهم همه تازیان یمن بیش و کم. فردوسی. ببخشد بهای سر تازیان که بر گنج او زین نیاید زیان. فردوسی. از آنجا به کرخ اندر آمد سپاه هم از پارسی هم ز تازی براه. فردوسی. سپهدار تازی سر راستان بگوید بدین بر یکی داستان. فردوسی. که جز مرگ را کس ز مادر نژاد ز دهقان و تازی و رومی نژاد. فردوسی. بدان ای سر مایه تازیان کز اختر بوی جاودان بی زیان. فردوسی. که مستحق تر از او ملک را و شاهی را ز جمله همه شاهان تازی و دهقان. فرخی. نهاد خوب و ره مردمی از او گیرند ستودگان و بزرگان تازی و دهقان. فرخی. هر کس به عید خویش کند شادی چه عبری و چه تازی و چه دهقان. فرخی. گویی که بیکباره دل خلق ربوده ست از تازی و از دهقان وز ترک و ز دیلم. فرخی. ز عنبر بر مهش چنبر، ز سنبل بر گلش چوگان دلش چون قبله تازی رخس چون قبله دهقان. قطران. چنو گردنکشی گردون برون نارد بصد دوران نه از رومی نه از تازی نه از توران نه از ایران. قطران. بدو گفت تازی جوان عرب ز کنعان همی رانده ام روز و شب. شمس (یوسف و زلیخا). سواران تازنده را نیک بنگر درین پهن میدان ز تازی و دهقان. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۱۸). چه چیز است این و پیدایی چه چیز است آن و پنهانی چه گفته ست اندرین تازی چه گفته ست اندرین دهقان. ناصر خسرو. جهان را دیده ای و آزمودی شنیدی گفته تازی و دهقان. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۱۳). چون بازنجویی که اندرین باب تازیت چه گفت و چه گفت دهقان. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۳۱). مأمون آن کز ملوک دولت اسلام هر گز چون او ندید تازی و دهقان. ابوحنیفه اسکافی. گهی فرستد خلعت بقبله تازی گهی بسوزد بت را بقبله دهقان. مختاری. بر مک مردمی بود از فرزندان وزرای ملوک اکاسره مردمی بزرگوار بوده و از آداب تازی و پارسی بهره داشت. (تاریخ بخارا). ای ز تیغ تو در سرافرازی ملک ترکی و ملت تازی. انوری (از آندراج). خانه خدایش خداست لاجرمش نام هست شاه مربع نشین تازی رومی خطاب. خاقانی. دید

مرا گرفته لب آتش فارسی ز تب نطق من آب تازیان برده به نکته دری. خاقانی. ریاضت تو چنان باد ملک ترکی را که هم عنان برود با شریعت تازی. ظهیر (از شرفنامه منیری). موی بمویت ز حبش تا طراز تازی و ترک آمده در ترک تاز. نظامی. که سعدی راه و رسم عشقبازی چنان داند که در بغداد تازی. سعدی (گلستان ||). زبان تازی. زبان عربی. (برهان) (غیاث اللغات): نبشتن یکی نه که نزدیک سی چه رومی چه تازی و چه پارسی. فردوسی. اگر پهلوانی (۴) ندانی زبان بتازی تو اروند را دجله خوان. فردوسی (از لغت فرس چ اقبال ص ۸۷). زبانها نه تازی و نه خسروی نه رومی نه ترکی و نه پهلوی. فردوسی. «اما صحا» به تازیست و من همی پیارسی کنم اما صحای او. منوچهری. بر او خواند شعری به الفاظ تازی بشیرین معانی و شیرین زبانی. منوچهری. ... و چون به شهر نزدیک رسید حاجبی و بوالحسن کرخی ندیم و مظفر حاکم ندیم که سخن تازی نیکو گفتندی... پذیره شدند و رسول را به اکرامی بزرگ در شهر آوردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۸). خواجه بزرگ فصلی سخن گفت بتازی سخت نیکو در این معنی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۱). نسخت بیعت و سوگندنامه را استادم پیارسی کرده بود، ترجمه ای راست چون دیا و روی همه شرایط را نگاه داشته، به رسول عرضه کرد و تازی بدو داد تا می نگریست... پس دوات خاصه پیش آوردند و در زیر آن بخط خویش تازی و فارسی عهدنامه چه که از بغداد آورده بودند... نبشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۵ و چ فیاض ص ۲۹۲). بونصر از صف بیرون آمد و بتازی رسول را بگفت تا بر پای خاست و آن منشور در دیبای سیاه پیچیده پیش امیر برد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۷). و متنبی در مدح وی بر چه جمله سخن گفته است که تا در جهان سخن تازیست، آن مدروس نگردهد و هر روز تازه تر است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۹۱). استادم دو نسخت کرد این دو نامه را چنانکه وی توانستی یکی بتازی سوی خلیفه و یکی پیارسی به قدرخان. (تاریخ بیهقی). خواستم که اهل عراق... را از آن نصیبی باشد و بلغت تازی که زبان ایشان است، ترجمه کرده آید. (تاریخ بیهقی). همی نازی بمجلسها که من تازی نکو دانم ز بهر علم قرآن شد عزیز ای بی خرد تازی. ناصر خسرو. و بتازی بانگ آن را ضریرالماء گویند. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۴۴). ابن المقفع آن را از زبان پهلوی بلغت تازی ترجمه کرد. (کلیله و دمنه). و هر که بی وقوف در کاری شروع نماید همچنان باشد که گویند مردی می خواست که تازی آموزد... (کلیله و دمنه). او را گفت از جهت من از لغت تازی چیزی بر آن بنویس. (کلیله و دمنه). بربط اعجمی صفت هشت زبانش در دهان از سر زخمه ترجمان کرده بتازی و دری. خاقانی. از دو دیوانم بتازی و دری یک هجا و فحش هر گز کس ندید. خاقانی. چون بتازی و دری یاد افاضل گذرد نام خویش افسر دیوان به خراسان یابم. خاقانی. کمال و دانش او کور دید و کر بشنید بنظم و نثر چه در پارسی چه در تازی. ظهیر. و آن کتاب از تازی بفارسی نقل کردم. (ترجمه تاریخ یمنی). تازی و پارسی و یونانی یاد دادش مغ دبستانی. نظامی. زان سخنها که تازی است و دری در سواد بخاری و طبری. نظامی. -امثال: فارسی گو گرچه تازی خوشتر است. من از بغداد می آیم تو تازی میگویی. - تازی زبان؛ لسان عربی. (آندراج): یکی ترک تازی زبان آمدستم بمهمان پی عشرت و زیج و بازی. سوزنی. به سیم و به می کرد خواهم من امشب بر آن ترک تازی زبان ترک تازی. سوزنی. -تازی زبان شدن؛ افصاح. (تاج المصادر بیهقی). عرویه. (تاج المصادر بیهقی). - تازی کردن سخن پارسی؛ اعراب. (تاج المصادر بیهقی). - تازی گوی؛ متکلم بزبان عربی. عرب (||). من باب ذکر حال و اراده (محل) عربستان: سپه کشیده چه از تازی و چه از بلغار چه از برانه چه از اوزگند و از فاراب. عنصری. رجوع به تازیان شود ||. و از اسب تازی اسب عربی مراد است. (برهان). و اسب عربی را نیز اسب تازی گویند و اسب تازی لاغرتر از اسب ترکی است. (آندراج) (انجمن آرا). و اسب معروف. (شرفنامه منیری). بمعنی اسب تازی. (غیاث اللغات). گاه از «تازی» مطلق همین معنی مراد است: همان گاو دوشان بفرمانبری همان تازی اسبان همچون پری. فردوسی. از اسبان تازی به زرین ستام ورا بود بیور که بردند نام. فردوسی. ورا دید بر تازئی چون هزبر همی تاخت در دشت برسان ببر. فردوسی. تیره سیه کرده و روی پیل پراکنده بر تازی اسبانش نیل. فردوسی. ز اسبان تازی به زین پلنگ ز برگستوانها و خفتان جنگ. فردوسی. فروماند اسبان تازی ز تگ توگفتی در اسبان نجیبید رگ. فردوسی. به اسب تازی هر گز چگونه ماند خر؟ عنصری. اگر بیند، خداوند دویت تازی خیاره از اسبان قوی

بدهد، تا کار نیک برود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۶). بسست این که گفتنت کافرون نخواهد چو تازی بود اسب، یک تازیانه. ناصر خسرو. چه تازی خر به پیش تازی اسبان گرفتاری بجهل اندر گرفتار. ناصر خسرو. ای گشته سوار جلد بر تازی خر پیش سوار علم چون تازی؟ ناصر خسرو. در هر زمین که راه نوردی هوای آن از سم تازیان تو مشکین غبار باد. مسعود سعد. روز هیجا که مرکبان گردند زیر پای مبارزان تازی. انوری (از آندراج). صریر خامه مصری میانه توفیق صهیل ابرش تازی میانه هیجا. خاقانی. تازیانش کابل و بلغار دارند آبخور گرد پی زان سوی نیل و عسقلان افشاندند اند. خاقانی. از سر تیغش چو داغ تازیان ران شیران را نشان ملک باد. خاقانی. صهیل تازیان آتشین جوش زمین را ریخته سیماب در گوش. نظامی. بنعل تازیان کوه پیکر کنند آن کوه را چون کان گوهر. نظامی. وز بختی و تازی نکاور چندانک نداشت خلق باور. نظامی. تازی اسبان پارسی پرورد همه دریاگذار و کوه نورد. نظامی. خرامان گشته بر تازی سمندی مسلسل کرده گیسو چون کمندی. نظامی. برق کردار بر براق نشست تازیش زیر و تازیانه بدست. نظامی. روزی پای مرکب تازی درافتمش گر کبر و ناز باز نیچد عنان دوست. سعدی. چو آب میرود این پارسی بقوت طبع نه مرکبی است که از وی سبق برد تازی. سعدی. گفتم عنان مرکب تازی بگیرمش لیکن وصول نیست بگرد سمند او. سعدی. به اسبان تازی و مردان مرد برآر از نهاد بداندیش گرد. (بوستان). اسب تازی اگر ضعیف بود همچنان از طویله خر به. (گلستان). نخواهد اسب تازی تازیانه. شبستری. - امثال: به تازی میگوید بگیر به آهو میگوید بدو. تازی خوب وقت شکار بازیش می گیرد. تازی را بزور بشکار نتوان برد. صد من گوشت شکار به یک ناز تازی نمی آرد. - تازی سوار؛ سوار اسب تازی. یکه تاز. چابک سوار: خر خود را چنان چابک بینم که با تازی سواری بر نشینم. نظامی. - تازی فرس؛ اسب تازی: گر لاشه خر من افتد از پای تازی فرس تو باد برجای. نظامی. - تازی نژاد؛ از نژاد عرب: حیذ اسبی محیل مرکبی تازی نژاد نعل او پروین نشان و سم او خراشکن. منوچهری. من از حاتم آن اسب تازی نژاد بخواهم گر او مکرمت کرد و داد. سعدی (بوستان). - نوعی از بهترین اقسام سگ شکاری؛ سگ تازی. و تازی سگ، نوعی از سگ شکاری باشد. (برهان). و نوعی از سگ شکاری را که نسبت به سگان دیگر لاغرتر است، نیز تازی گویند. (آندراج) (انجمن آرا). و بمعنی سگ شکاری. (غیاث اللغات). یک قسم سگ شکاری که لاغر و پاهای دراز دارد، تازی نامیده میشود، گویا نسل سگ مذکور از عربستان آمده، تازی نامیده شد یا از جهت زیاد دویدن و تاختن تازی نامیده شده. (فرهنگ نظام): چو کعبه است بزمش که خاقانی آنجا سگ تازی پارسی خوان نماید. خاقانی. بنده خاقانی سگ تازی است بر درگاه او بخ بخ آن تازی سگی کش پارسی خوان دیده اند. خاقانی. عوا ز سماک هیچ شمشیر تازی سگ خویش رانده بر شیر. نظامی. چند برانی چو سگ از در مرا من سگ کوی تو ولی تازیم. حافظ حلوانی (|| فعل) بمعنی تاخت آری هم است. (برهان). تاخت کنی. (شرفنامه منیری): چه تازی خر به پیش تازی اسبان گرفتاری بجهل اندر گرفتار. ناصر خسرو. ای گشته سوار جلد بر تازی خر پیش سوار علم چون تازی؟ ناصر خسرو. (۱) - رجوع به ضحاک در همین لغت نامه شود. (۲) - (۴) Persia - (۳) tazhik. - ن ل: پهلوی را.

تازی

(اخ) (۱) بقول ابن بطوطه شهری به مراکش بمشرق فاس. (۱) - Tazi.

تازیاسی

[س] (اخ) (۱) والی مصر، معاصر اسکندر: چون اسکندر هم از او (از «اکزات رس (۲)» برادر داریوش) کم نمی آمد در اطراف گردونه کشته روی کشته میافتاد. هر کس میخواست ضربتی بشاه وارد آرد و کسی از جان خود نمیترسید. عده ای از سرداران ایران در این جنگ بخاک افتادند. از جمله... تازیاسس والی مصر. (از تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۱۰). (۱) - Tasiaces. آریان نام

این شخص را ساباسس Sabaces نوشته است. (۲) - Oxathres.

تازیان.

(نف، ق) تاخته تاخته و دوان دوان. (برهان) (ناظم الاطباء). تاخته و دوان دوان و شتابان. (آندراج) (انجمن آرا). شتابان. (غیاث اللغات). دوان دوان و تازان. (فرهنگ نظام). تاخت کنان. (ناظم الاطباء). تازنده ای دونده. (آندراج): تازیان و دوان همی آمد همچو اندر فسیله ابر بهار (۱). رود کی. روز جستن تازیان همچون (۲) نوند روز دن (۳) چون شصت ساله سودمند (۴). رود کی. تکاپوی مردم بسود و زیان به تاب و به دو (۵) هر سوئی تازیان. ابوشکور. به پیش افکند تازیان اسب خویش بخاک افکند هر که آیدش پیش. دقیقی. بیامد هم آنگه خجسته سروش بخوشی یکی راز گفتش بگوش که این بسته را تا دماوند کوه همی بر چنین تازیان بی گروه. فردوسی. بشد تازیان تا بدان جایگاه کجا بیژن گیو گم کرده راه. فردوسی. به یاری بیامد برش تازیان خروشان و جوشان و نعره زنان. فردوسی. بشد تازیان تا سر پل دمان به زه بر نهاده دو زاغ کمان. فردوسی. زن مرد گوهر فروش آن زمان بیامد بنزدیک او تازیان. فردوسی. چو بگذاشت خواهی همی مرز و بوم از ایدر برو تازیان تا به روم. فردوسی. وزان سو که بگریخت افراسیاب همی تازیان تا بدان روی آب. فردوسی. لب از چاره خویش در خند خند چنین تازیان تا بکوه سپند. فردوسی. بیاید همی تازیان مادرم نخواهد کزین بوم و بر بگذرم. فردوسی. بدو گفت خیره منه سر بخواب برو تازیان نزد افراسیاب. فردوسی. ز کوه اندر آوردمش تازیان خروشان و نوحه کنان چون زنان. فردوسی. بشد تازیان با تنی چند شاه همی بود لشکر به نخجیر گاه. فردوسی. از ایدر برو تازیان تا به بلخ که از بلخ شد روز ما تار و تلخ. فردوسی. بشد تازیان تا بشهری رسید که آن را میان و کرانه ندید. فردوسی. شود تازیان تا بمرز ختن ندانند که ترکان شوند انجمن. فردوسی. بدو گفت رستم که ای نامدار برو تازیان تا لب رود بار. فردوسی. تازیان اندر آمدند ز کوه رنگ چون ریگ بی کرانه و مرفرخی. زان سپس کان سال سلطان جنگ را تازیان آمد به بلخ از مولتان. فرخی. هنوز از پی اش تازیان میدوید که جو خورده بود از کف مرد و خوید. (بوستان ||). متحرک. جنبان: دریای ظلمت را مکان، برجای و دایم تازیان. ناصر خسرو. ای بشب تار تازیان بچپ و راست برزنی آخر سر عزیز بدیوار. ناصر خسرو ||. قصد کنان. (برهان) (شرفنامه منیری ||). (۱) جمع تازی (۶) که عربان باشند. (برهان). عربان و عربی زبانان. (آندراج) (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام). رجوع به تازی شود. (۱) - ن ل: فسیله گاه نهاز (شاید اسب نهاز) و یا همچو اندر مسیله ابر بهار (دهخدا). (۲) - ن ل: تازیانی چون. (۳) - ن ل: در (شاید «دژ»). (۴) - ن ل: دردمند. (۵) - ن ل: بتاو مشو، بتاو مگر. (۶) - جمع تازی بهمه معانی.

تازیان.

(اخ) عربستان. مکان و مقام عرب: از عجم سوی تازیان تازد پرورشگاه در عرب سازد. نظامی. دشت تازیان، بزّ عرب را گویند. (آندراج) (انجمن آرا).

تازیان.

(اخ) ناحیه ای از پنج بلوک عباسی فارس. مؤلف فارسنامه ناصری آرد: بلوک عباسی را بر پنج ناحیه قسمت کرده اند «ناحیه ایسین و تازیان»، در قدیم این ناحیه یکی از هفت نواحی بلوک بود چنانکه در ذیل عنوان بلوک سبعة گذشت. درازی آن ناحیه از بند تا قریه سرخان پنج فرسخ و نیم و پهنای آن از یک فرسخ بیش نباشد. محدود است از مشرق بناحیه شمیل و از شمال بناحیه فین سبعة و از مغرب و جنوب بناحیه عباسی و قصبه آن را ایسین گویند، سه فرسخ شمالی بندرعباس است... تازیان یک فرسخ در جانب شمال ایسین است. (فارسنامه ناصری جزء دوم ص ۲۲۶). دهی از دهستان ایسین بخش مرکزی شهرستان بندرعباس است و

در ۳۰ هزارگزی شمال باختری بندرعباس و ۳ هزارگزی جنوب راه فرعی لار - بندرعباس واقع است. جلگه، گرمسیر و دارای ۶۹۹ تن سکنه میباشد و آب آن از چاه و محصولش خرما و غلات است و شغل اهالی آنجا زراعت است. راه آن مالرو و دارای دبستان است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تازیانه.

[ن / ن] (۱) (۱) تازانه. (برهان). آنچه بدان اسب را زنند بهندی، گورا. (غیاث اللغات). تاییده کلفت چرمی یا ریسمانی با دسته چوبی یا غیر آن که برای راندن چهارپا و زدن مقصر بکار می رود. (فرهنگ نظام). شلاق و قمچی است. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). تازیانه و تازانه، بعضی اول مخفف ثانی گفته اند (۲). (آندراج). دکتر محمّد معین در حاشیه برهان ج ۱ ص ۴۵۹ آرد: زیباکی، تزیانه (۳) بمعنی تازانه، رجوع به تازانه شود: بدان که تازیانه از سه ریسمان چرمی ساخته می شد تا به ۱۳ ضربت سی ونه تازیانه را کامل نماید و در شریعت سزاوار نبود که کسی را بیش از ۴۰ تازیانه زنند. (قاموس کتاب مقدس). و اندر او [در گوزگانان] درختی بود که از وی تازیانه کنند. (حدود العالم). که این تازیانه بدرگاه بر بیاویز جایی که باشد گذر فردوسی. بدو گفت گیو ای برادر مرو فراوان مرا تازیانه است نو فردوسی. اگر رام و خوش پشت نباشد [ستور] به تازیانه بیم میکند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۸). مستخرج و عقابین و تازیانه و شکنجه ها آورده و جلاد آمده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۸). بس است این که گفتیم کافزون نخواهد چو تازی بود اسب، یک تازیانه. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۸۱). زین به نبود مذهبی که گیری از بیم عتابیش (۴) و تازیانه. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۰۰). آسمان را دوال گاو زمین از پی شیب تازیانه اوست. خاقانی. از شیب تازیانه‌ء او عرش را هراس وز شیههء تکاور او چرخ را صدا. خاقانی. تا چند غم زمانه خوردن تازیدن و تازیانه خوردن. نظامی. و از دست آن دیگر تازیانه خورده بودم. (گلستان). تازیانه برزدی اسبم بگشت. مولوی. و رجوع به تازانه شود. - از سر تازیانه دادن؛ به اشاره تازیانه، بخشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). و این کنایه از حقارت و فرومایگی مابه الجود بود. (آندراج): گیتی به سر سنان گشادیم پس از سر تازیانه دادیم. انوری (از آندراج). (۱) - مؤلفان غیاث اللغات و آندراج به نقل از جواهر الحروف این کلمه را مرکب از «تاز» یا «تازی» + «آنه» (نسبت) دانسته اند: مرکب از تازی که اسب تازی است و آنه کلمهء نسبت. (غیاث اللغات). مرکب است که حاصل بالمصدر تاخت است و آنه یکی از کلمات نسبت... و بعضی مرکب از تازی که عبارت از اسب تازی است. (آندراج از جواهر الحروف). نظر اخیر بر اساسی نیست. (۲) - برعکس، ثانی (تازانه) مخفف اول (تازیانه) است. (۳) - taziana. (۴) - ظ: عقابین.

تازیانه آتش.

[ن / ن ی ت] (ترکیب اضافی، مرکب) حدّت زبانهء آتش (۱): پیدن دل ما صائب اختیاری نیست به تازیانهء آتش کباب میگردد. صائب. (۱) - از معانی تازیدن، مشتعل کردن و آتش افروختن است.

تازیانه زدن.

[ن / ن ز د] (مص مرکب) کسی را با تازیانه سیاست کردن و تنبیه نمودن. (ناظم الاطباء): دیده بود که امیر محمود با معدل داد که وی عامل هرات بود و به ابوسعید خاص... چه سیاست ها راندن فرمود از تازیانه زدن و دست و پای بریدن و شکنجه ها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۴).

تازیانه زرین.

[ن / ن ی ز ر ی] (ترکیب وصفی، مرکب) مجازاً اشعه خورشید است: به سر تازیانه زرین شاه گردون گرفت عالم صبح. خاقانی.

تازیانه کردن.

[ن / ن ک د] (مص مرکب) تازیانه زدن. (ناظم الاطباء). رجوع به تازیانه زدن شود.

تازیانی.

(ص نسبی) منسوب به تازیان. تازی. اسب تازی: روز جستن تازیانی چون (۱) نوند روز دن چون شصت ساله سودمند. رودکی. رسیدند بر تازیانی نوند بجایی که یزدان پرستان بدند. فردوسی. | عرب وار. (۱) - ن ل: تازیان همچون.

تازیان یزد.

[ز ن ی] (اخ) محلی در یزد. مؤلف تاریخ جدید یزد (۱) در ذکر ابنیه خیرهه خواجه معین الدین علی در سنه ۸۶۱ و ۸۶۳ ه. ق. در تازیان یزد و فیروزآباد میبد و مسجد نو یزد بدون این که نام خواجه حافظ را ببرد، بمناسبت مقام... ذکر میکند... (تاریخ عصر حافظ تألیف قاسم غنی ص مح). (۱) - احمد بن حسین بن علی الکاتب (۸۵۲ ه. ق.) است.

تازیتای.

(اخ) (۱) حکمران سیماش معاصر شولگی (۲) (۲۲۷۲-۲۲۲۶ ق.م.). رجوع به تاریخ کرد تألیف رشید یاسمی ص ۳۵ شود. (۱) - Shulgi - (۲) - Tazita(i).

تازیدن.

[د] (مص) تاختن و دویدن و دوانیدن، لازم و متعدی هر دو آمده. تاختن و دواندن. (فرهنگ نظام). دویدن و سیر کردن. (ناظم الاطباء). این لفظ در پهلوی «تازیدن» و در اوستا «تج» و در سنسکریت هم «تج» است. خود لفظ «تج» اوستا و سنسکریت در زبان ولایتی مازندران با تبدیل «ج» به «ج» موجود و بمعنی دویدن است. (فرهنگ نظام): سر سرکشان اندرآمد بخواب ز تازیدن بادپایان به آب. فردوسی. ز تازیدن گور و گرد سوار برآمد همی دود از آن مرغزار. فردوسی. تازند رخس بدعت و سازند تیر کید اما سفندیار مرا تهمتن نیند. خاقانی. بر آن کار چون مدتی برگذشت بتازید یک ماه بر کوه و دشت. نظامی. بتازید و من در پی اش تاختم نگونش بچاهی در انداختم. سعدی (بوستان). و رجوع بتاختن و تاز شود. | حمله کردن و مبارزت نمودن. | زادن. | پیدا شدن. | آتش افروختن و مشتعل کردن. | پیچاندن و خم کردن. | سوراخ نمودن. | گرو بستن. | شایستن و سزاوار شدن. (ناظم الاطباء).

تازیک.

(ص، ا) تاجیک. (برهان) (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). تازیک. (برهان) (شرفنامه منیری). غیر عرب و ترک. (برهان) (شرفنامه

منیری) (آندراج) (انجمن آرا). نسل ایرانی و فارسی زبان. (فرهنگ نظام). «تات» بمعنی تازی و تاجیک یعنی فارسی زبانان. (سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۵۰). و رجوع به تاجیک شود: ما مردمان نو و غریب هستیم، رسمهای تازیکان ندانیم، قاضی به پیغام نصیحتها از ما بازنگیرد. (تاریخ بیهقی ج ۱ ص ۵۶۶). بوالحسن بخط خویش نسختی نبشت همهء اعیان تازی و ترک را در آن در آورد و عرضه کردند و هرکس گفت فرمان بردارم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۰۸). و همهء بزرگان سپاه را از تازی و ترک با خویشتن برد. (تاریخ بیهقی). صواب آن است که آن را [تاریخ یمنی را] بعبارتی که به افهام نزدیک باشد و ترک و تازی و ترک را در این ادراک افتد، پیارسی نقل کنی. (ترجمهء تاریخ یمنی). تاج بخش عراق و خراسان سلطان تازیکان الاصفهید الاعظم... (تاریخ طبرستان). از ترک تا تازی تا هندو، اسامی همه ثبت کردند. (تاریخ جهانگشای جوینی). و آنچه شیوهء تازی و ختای و مغول و هند و کشمیر است، بر کلیات هریک واقف شده و طریقهء تقریر هر طایفه داند. (تاریخ غازانی ج ۱ ص ۱۷۲). در روزگار مغول چنان اتفاق افتاد که بتدریج مردم را معلوم شد که ایشان قضاة و دانشمندان را بمجرد دستار و درّاعه می شناسند و قطعاً از علم ایشان وقوفی و تمیزی ندارند. بدان سبب جهال و سفها درّاعه و دستار وقاحت پوشیده بملازمت مغول رفتند... چون مدتی بر این موجب بود، علماء بزرگ دست از آن اشغال و اعمال بازداشتند... وزرا و حکام تازی دست از ایشان بازنمی داشتند... و اگر مفسدی میخواست که عرض ایشان ببرد، مانع می شدند. (تاریخ غازانی ایضاً ص ۲۳۸). هر دو از اقربای نزدیکند فی المثل گرچه ترک و تازیکنند. آذری (از فرهنگ نظام ||). فرزند عرب در عجم زائیده شده و برآمده را نیز گویند. (برهان). بچهء عرب که در عجم بزرگ شود. (شرفنامهء منیری ||). تازی لغتی است که پارسیان بر تازیان نام نهاده اند. (آندراج) (انجمن آرا). در کتب قدما بمعنی تازی (عرب) هم استعمال شده اما در این معنی تازیکان دیده شده با الف و نون جمع یا نسبت. (فرهنگ نظام). این کلمه از پهلوی مأخوذ است و در زبان اخیر تازی (۱) بمعنی عرب آمده است (۲). رجوع به تازی شود ||. اصلی است ترکان را. (شرفنامهء منیری). رجوع به تاجیک و تازک و تازی و تازیک شود. (۱ - ۲). Tazhik. - برهان قاطع چ معین: تازی.

تازیکان

(۱) ج تازیک. رجوع به تازیک شود.

تازیکو

(اخ) شمس الدین محمد بن مالک... از امراء ملوک فارس و معاصر شیخ سعدی. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱۲۳ و ۱۲۴ و سعدی نامه ص ۷۵۵ شود.

تازیک

(۱) در نسخهء خطی شرفنامهء منیری متعلق بکتابخانهء لغت نامهء دهخدا این صورت بمعنی «پیلپایهء دیوار» آمده و آن محرف «تازنگ» است که بصورت تازنگ و تازنگ نیز نقل کرده اند. رجوع به تازنگ شود.

تازی مندرک

[] (اخ) ظاهراً از امرای خراسان معاصر امیر ابوجعفر احمد بن محمد و نصر بن احمد سامانی: باز میان مردمان اوق تعصب «سنگل» و «زاتورق» افتاد اندر سنهء احدی و اربعین و ابوالفتح [سپهسالار امیر ابوجعفر] آنجا شد و ایشان را زجر کرد، باز بوالفتح را خلاف افتاد بسبب «تازی مندرک» و عاصی شد، و از شهر بیرون شد... (تاریخ سیستان ج ۱ ص ۳۲۵).

تازی هس.

[ه] (ص مرکب) دارنده هوش عربی. مؤلف آندراج آرد: جناب خیرالمدققین در شرح این بیت که: من آن روم سالار تازی هشتم که چون دشمنه صبح زنگی کشم (۱). میفرمایند که چون اکثر عرب در بادیه کم آب است و مردم آنجا به کم آبی مبتلا، لهذا قوت حافظه ایشان بسبب ییوست مزاج در قبول صور اشتداد دارد و چون حفظ معانی و صور بسیار باشد، سبب مزید هوش بود. و مؤید این معنی است بیت حدیقه (۲): هست از کم خوری و کم آبی ذهن هندی و نطق اعرابی. جناب سراج المحققین میفرمایند که ظاهراً از نطق در این جا ادراک مراد داشته و آن صحیح نیست بلکه مراد از آن قوت گویائی است که مقابل ذهن واقع شده. رجوع به مجموعه مترادفات ص ۲۴۵ شود. (۱) - از نظامی گنجوی است. (۲) - حدیقه الحقیقه سنائی.

تاز.

(۱) خیمه. (لغت فرس اسدی) (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ سروری) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ ضیاء) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). چادر. (فرهنگ نظام) (فرهنگ ضیاء) (ناظم الاطباء). خانه کرباسی. (برهان) (انجمن آرا). سایبان. (انجمن آرا). ستاره. (انجمن آرا) (فرهنگ ضیاء). شامیانه. (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ ضیاء): خسرو غازی آهنگ بخارا دارد زده از غزنین تا جیحون تاژ و خرگاه. بهرامی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۹۰||). لطیف و نازک. (برهان). نازک و ظریف و لطیف. (ناظم الاطباء||). تازیانه. (ناظم الاطباء).

تاز.

(اخ) (۱) تاجه، شطی است به اسپانیا و پرتقال که نواحی «ارنجویس» (۲) «طلیله» (۳) و «طلییره» (۴) را مشروب می سازد و به اقیانوس اطلس می ریزد. رجوع به «تاجه» (رود) شود. (۱) - Talavera - (۴) - Toledo. (۳) - Aranjuez. (۲) - Tage.

تازان.

(اخ) دهی است از دهستان پشت آربابا بخش بانه شهرستان سقز. واقع در ۱۶ هزار گزی باختر بانه، کنار رودخانه شیوه. کوهستانی، سردسیر، و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه، محصول آن غلات، لبنیات و محصولات جنگلی است. شغل اهالی زراعت، تهیه زغال و هیزم میباشد. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازان دره.

[دَر ر] (اخ) دهی است از دهستان حومه بخش اشویه شهرستان ارومیه. واقع در ۷ هزار گزی جنوب اشویه و سه هزار گزی جنوب راه ارابه رو پوش آباد. دامنه، سردسیر سالم و ۱۴۹ تن سکنه دارد. آب آن از نهر دورو، و محصول آن غلات و توتون است و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی و جاجیم بافی است و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تازبان.

(اخ) دهی است از دهستان پشت آربابا بخش بانه شهرستان سقز واقع در ۲۴ هزار گزی جنوب باختر بانه، یک هزار گزی رودخانه بانه. کوهستانی، سردسیر، دارای ۸۰ تن سکنه میباشد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات، لبنیات، و محصولات جنگلی و

شغل اهالی زراعت است و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تازس.

[ژ] (اخ) (۱) دختر کوچک ژوپتر که از مثنی خاک پدید آمده و بنابر روایات قدیم، مردم «اتروریا» (۲) را غیب گویی آموخت. (تمدن قدیم فوستل دو کولانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹). (۱) - Etrurie - (۲) Tages.

تازک.

[ژ] (۱) فرهنگستان این کلمه را برابر فلاژل (۱) فرانسه (رشته دراز و باریک) (۲) وضع کرده است. رجوع به جانورشناسی تألیف اسماعیل آزر ص ۲۳، ۳۸، ۶۰، ۶۵، ۶۸ و ۷۳ و گیاه شناسی تألیف گل گلاب ص ۲ و جانورشناسی عمومی تألیف دکتر فاطمی ص ۱۰ شود. (۱) - (۲) Flagelle. - اصطلاح علوم طبیعی.

تازیک.

(ص، ۱) تاجیک: طایر بوقا را با لشکری از مغول و تازیک به محاصره آن بگذاشت. (تاریخ جهانگشای جوینی). رجوع به تاجیک و تازیک شود.

تاس.

(۱) تلواسه و اضطراب و بیطاقتی. (برهان) (ناظم الاطباء). تاس و تاسا و تاسه بمعنی اضطراب و بی طاقتی و اندوه و ملالت و بی قراری (است). (آندراج) (انجمن آرا). تاس، تاسه باشد یعنی تالوسه و تالواسه نیز گویند، هردو بمعنی بی طاقتی. (فرهنگ اوبهی). بیقراری و اضطراب که الفاظ دیگرش تاسه و تاسا است. (فرهنگ نظام). تیره شدن روی از غم و الم. (آندراج) (انجمن آرا). میل به چیزها باشد و زنان آبستن را این حال بیشتر دست دهد. (برهان). میل به خوردن چیزی مر زنان آبستن را و آن را تلواسه و واسه نیز گویند. (آندراج) (انجمن آرا). میل و شهوت به خوردن چیزهای نامناسب و غیر معتاد چنانکه در زنان آبستن پیدا شود. رجوع به تاسا و تاسیدن و تاسه و ترکیبات تاس و تلواسه و تالواسه شود. مکعب کوچکی دارای شش سطح که در روی آن نقطه های چند نشان کرده و با آن نرد بازی میکنند. (ناظم الاطباء): تاس اگر نیک نشیند همه کس نژاد است. رجوع به طاس شود. ظرفی است از جنس کاسه که حصه زیرینش تنگ تر از حصه بالاست و بیشتر ظرف آب است در حمام و غیر آن. (فرهنگ نظام). پیاله و طاس (۱). (ناظم الاطباء). رجوع به طاس و ترکیبات تاس و طاس شود. (ص) سر تاس؛ سر بی موی، یا تاس شدن سر؛ ریختن موی میان سر باشد و آن را در قدیم تَز می گفته اند. رجوع به طاس و تَز شود. (۱) - طاس، در اصل فارسی تاس است بقاء قرشت، فارسی زبانان عربی دان بطای حطی نویسند و رواج گرفت از عالم طپیدن... (غیاث اللغات). این لفظ فارسی است و طاس با طامعرب آن است. (فرهنگ نظام). دکتر معین در حاشیه برهان ج ۲ ص ۱۳۴۲ آرد: پهلوی **tas** معرب آن طاس و طاسه، ظرفی که در آن آب و شراب نوشند.

تاس.

(اخ) (۱) از شعرای ایتالیا و پدر شاعر معروف و مشهور بهمین اسم. وی بسال ۱۴۹۳ م. متولد شد و بسال ۱۵۶۹ م. درگذشت. چند

منظومه زیبا و اشعاری چند از وی باقی مانده است ولی تحت الشعاع پسر نابغه اش قرار گرفت و شهرت چندانی بدست نیاورد. رجوع به «تاسو» و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tasse (Tasso), Bernardo.

تاس.

(اخ) (۱) شاعر مشهور ایتالیا که در «سورانت» (۲) ایتالیا بسال ۱۵۵۴ م. متولد شد و اثر معروفش «بیت المقدس» (اورشلیم) آزادشده» (۳) است که در آن وقایع جنگهای صلیبی را بطور ماهرانه ای تصویر نموده. این اثر بزرگ یکی از آثار مهم ادبی است و فصاحت و بلاغتش بدرجهء اعلی رسیده است ولی در عین حال عاری از تعصب نیست. در سال ۱۵۶۵ م. «الفونس دوک دوفراره» وی را بخود جلب کرد و در سال ۱۵۷۱ همراه یک کاردینال به فرانسه رفت و مورد لطف بسیار شارل نهم قرار گرفت. بر اثر روابط عاشقانه که با خواهرزادهء دوک دوفراره داشت، مورد خشم دوک قرار گرفت و مجبور بفرار و در بدری شد. وی در سال ۱۵۹۴ در فقر و ناامیدی بدرود حیات گفت. رجوع به «تاسو» و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - (۲) - Tasse (Torquato Tasso). Jerusalem delivree - Sorrente. (۳).

تاسا.

(۱) اندوه و ملالت. (ناظم الاطباء) (برهان) (جهانگیری). بمجاز، اندوه و ملال. (فرهنگ رشیدی). اندوه و ملال. (غیاث اللغات). ملال. (فرهنگ نظام) (فرهنگ رشیدی). تاسا. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی): فشیان؛ تاسا. (منتهی الارب). خواجه جامی که از ره یاسا خورد چوب اندرآمدش تاسا. پوربهای جامی (از فرهنگ جهانگیری ||). تیرگی روی از اندوه. (فرهنگ رشیدی). تیره رویی از غم و الم. (ناظم الاطباء ||). اضطراب و بیقراری. (غیاث اللغات). اضطراب و تپش دل. (فرهنگ رشیدی). بی قراری و اضطراب. (فرهنگ نظام). رجوع به تاس و تاسیدن و تاسه و ترکیبات تاس و تلواسه و تالواسه شود.

تاساثر.

[ء] (اخ) (۱) اکتاو. نقاش فرانسوی که بسال ۱۸۰۷ م. در پاریس متولد شد و بسال ۱۸۷۴ م. وفات یافت، و بیشتر پرده های نقاشی وی در موضوعات تاریخی است. (۱) - Tassaert, Octave.

تاسانیدن.

[د] (مص) خبه ساختن. (آندراج). خفه کردن. (آندراج) (ناظم الاطباء). فشردن گلو: گه بگوید دشمنی از دشمنی آتشی در ما زند فردا دنی گه بتاسانید او را ظالمی بر بهانهء مسجد او بد سالمی تا بهانهء قتل بر مسجد نهاد چونک بدنامست مسجد او جهد. مولوی (مثنوی چ نیکلسون ج ۳ ص ۲۳۳). چون به آق شهر رسید در خلوتی درآورده زه کمان در گردش کردند، در آن حالت که وقتش تنگ شد، و می تاسانیدند، فریاد میکرد و مولانا مولانا می گفت. (مناقب احمد افلاکی). رجوع به تاس و تاسا و تاسیدن و تاسه و ترکیبات تاس و تلواسه و تالواسه شود.

تاسایانیدن.

[د] (مص) تاسانیدن و خفه کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تاسانیدن شود.

تاس احمدی.

[آم] (اخ) تیره ای از ایل بویراحمدی کوه گیلویه فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۸).

تاس باز.

(نف مرکب) نردباز. (ناظم الاطباء). رجوع به تاس و طاس شود. |. جادوگر و افسونگر. (ناظم الاطباء). بازیگری که با تاس (کاسه) نمایش میدهد. (از فرهنگ نظام). رجوع به تاس بین و طاس باز و طاس بازی شود.

تاس بین.

(نف مرکب) تاس گردان. کسی که بر تاس (کاسه) ادعیه نوشته و دعایی میخواند تا تاس خود به حرکت می آید و به جایی که تاس گردان میخواهد میرود. (فرهنگ نظام). رجوع به تاس باز و ترکیبات طاس شود.

تاستو.

(اخ) (۱) شاعره فرانسوی که در نظم و نثر آثار زیادی از خود باقی گذاشت. وی هنگامی که یازده سال داشت مورد تشویق و تهنیت امپراتریس ژزفین قرار گرفت. کتابهای چندی برای جوانان و کودکان نوشت (۱۷۹۸-۱۸۸۵ م.). (۱) - *Tastu, Mme Amable*

تاسرغنت.

[سَعْ] (معرب، ا) بلغت بربر ریشه «تله فیوم امپراتی» (۱)، در نسخه خطی فرهنگ لاتین عربی کتاب مقدس (از مآخذ دزی) (۲) آمده که این گیاه بطور خودرو در مغرب الجزیره و اصولاً در مراکش می روید و در ترکیبات عطرها بکار رود. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸). (۱) - *Le man. du Glossaire Latin-arabe de notre Bible - Telephium imperati.* (۲)

تاسی.

[سُ] (اخ) (۱) یکی از جزایر بحرالجزایر (نزدیک سواحل آسیای صغیر)، واقع در ساحل شمال شرقی مقدونیه که سکنه یونانی داشت و در دوران پادشاهی داریوش و خشایارشا مطیع ایران بودند. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۶۲۹ و ۶۵۸ و ۶۵۹ و ۷۵۰ و تاسو (جزیره) شود. (۱) - *Thasos. Thaso. Tasso*

تاسع.

[س] (ع ص) نهم. (منتھی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام): در آخر مجلد تاسع سخن روزگار امیر مسعود رضی الله عنه بدان جایگاه رسانیدم که وی عزیمت درست کرد، رفتن بسوی هندوستان [را] و تا چهار روز بخواست رفت و مجلد بر آن ختم کردم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۶۲ و چ فیاض ص ۶۶۴). نه گرداننده. (منتھی الارب).

تاسعاً.

[سِ عَرْنُ] (ع ق) در مرحله نهم. نهمین.

تاسعه.

[سِ عَ] (ع ص) مؤنث لفظ تاسع است. (فرهنگ نظام (||). ۱) در اصطلاح علم هیئت و نجوم، یک جزء از شصت جزء ثامن است. (فرهنگ نظام).

تاسک.

[] (اخ) (چشمه...) از شعبات رودخانه فهلیان ممسنی. (فارسنامه ناصری ج ۲ ص ۳۲۸).

تاس کاسه.

[س / سِ] (ا مرکب) فنجان. (بحر الجواهر). رجوع به فنجان و فنجان و پنگان شود.

تاسکره.

[ک رَ] (مغرب، ا) بلغت بربر کنگرک کوهی. گیاهی که اغنام آن را خورند. (دزی ج ۱ ص ۱۳۸).

تاسکین.

[] (اخ) دهی است جزء دهستان جمع آبرود، بخش حومه شهرستان دماوند واقع در ۱۶ هزار گزی جنوب دماوند، بر سر راه فرعی گیلان. سردسیر است و ۲۰۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات زهاب رودخانه آب سرد و محصول آن غلات، بنشن، سیب زمینی است و شغل اهالی زراعت است و راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

تاس گردان.

[گَ] (نف مرکب) تاس بین. (فرهنگ نظام). رجوع به تاس بین شود.

تاسلغا.

[سِ] (مغرب، ا) عینون. سلیس. گجلی. گجوان. سنابلای. ماهی زهره (۱). تاسلغه. (۱) - Globularia alypum.

تاسلغه.

[سِ عَ] (مغرب، ا) گلوبولاریا الپوم (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۳۸). رجوع به تاسلغا شود. (۱) - Globularia alypum.

تاسمان.

(اخ) (۱) دریانورد هلندی که بسال ۱۶۰۳ م. در «لوت ژگاس» (۲) متولد شد و تاسمانی و زلند جدید را به سال ۱۶۴۲ م. کشف کرد و در سال ۱۶۵۹ درگذشت. جزیره تاسمانی ابتداء بنام عمومی تاسمان «وان دیمن» (۳) نامیده شد ولی بعدها بنام کاشف آن موسوم

گردید. رجوع به «تاسمانی» و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۳) Lutgegast. (۲) - Tasman, Abel-Janssen. Van - Diemen.

تاسمانی.

(اخ) (۱) یا سرزمین «وان دیمن». جزیره نسبتاً بزرگی است در جنوب استرالیا و بوسیله آب کم عمقی از استرالیا جدا میشود. یکی از دول مشترک المنافع انگلستان است و ۲۱۶۰۰۰ تن سکنه دارد و دارای معادن نفت، طلا و مس است. رجوع به تاسمان و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tasmanie.

تاسمانیا.

(اخ) تاسمانی. رجوع به همین کلمه شود.

تاس ماهی.

(ا مرکب) از نوع سگ ماهیان، دارای اندامی بزرگ و مخروطی، عموماً در شط‌های روسیه یافت میشود. درازای این حیوان تا شش گز میرسد و از ماهیان دریایی است که برای تخم‌گذاری وارد شط‌ها میگردد. صید آن اهمیت بسیار دارد، و آن دارای گوشتی لذیذ و تخم آن خاویار است و از مثنائه آن بهترین سریشم ماهی سازند. محمد معین در حاشیه برهان قاطع آرد: نوعی ماهی (۱) که خاویار تخم آن است. درازای تاس ماهی ندره از ۲ متر و وزن آن از ۱۲۰ کیلوگرم تجاوز می‌کند. (۱) - Acipenser Guldenstadti. (فرانسوی) Esturgeon.

تاسمت.

[م] (معرب، ا) محرف تاسمت. رجوع به همین کلمه شود.

تاسمصت.

[س ص] (معرب، ا) بلغت اهل بربر ترنج باشد که پوست آن را مریا سازند. (برهان). رجوع به تاسمت و تاسمفت و حماض و اترج و ترنج شود.

تاسمفت.

[س ف] (معرب، ا) (۱) بزبان بربری حماض است. (فهرست مخزن الادویه) (اختیارات بدیعی). اترج. ترنج. (اختیارات بدیعی). رجوع به تاسمت و تاسمصت و تاسمفت و حماض و اترج و ترنج شود. (۱) - این کلمه در اختیارات بدیعی نسخه خطی کتابخانه مؤلف تاسمفت آمده است.

تاسمقت.

[س ق] (معرب، ا) ترشی ترنج. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به تاسمت و تاسمصت و تاسمفت و حماض و اترج و ترنج شود.

تاسمت.

[سِم م] (معرب، ۱) بلغت بربر حماض (۱)، که منطبق است با «لاپاثون دیسکوریدوس» (۲) که معادل با نوع «رومکس» (۳) طبای جدید است. این کلمه را «زنتیم» (۴) تاسمت، و «فریتاگ» (۵) تاسهمت خوانده اند. و این هردو اشتباه است چه این کلمه مؤنث لغت بربری «سموم» (۶) یا «اسم» (۷) است که هنوز هم در تداول عامیانه قبایل الجزایر برای افاده معنی حماض یا ریواس بکار برده شود و بمفهوم ترش است. (مفردات لکلرک ج ۱ ص ۳۰۳). رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۳۸ و تاسمت و تاسمقت و تاسمصت و تاسمفت و حماض و اترج و ترنج شود. (۱) -- (۴) Rumex. (۳) - Lapathon de Dioscorides. (۲) - Oseille. (۷) - Assemmam. (۶) - Semmoum. (۵) - Sontheimer.

تاسمه.

[م / م] (ترکی، ۱) این کلمه ترکی است و معرب آن طسمه (۱). چرم خام و دوال چرمی را گویند. (برهان) (آندراج). تسمه ||. موی شانه کرده که بر فراز پیشانی باشد. (برهان) (آندراج). (۱) - از حاشیه برهان قاطع چ معین.

تاسن.

[س] (اخ) از قراء غزنه. (معجم البلدان ج ۱ ص ۳۵۳) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۷). در مراصد الاطلاع ص ۹۱ «تاسم» بهمین معنی آمده است و آن اشتباه است.

تاسندگی.

[س د / د] (حامص) (۱) صفت تاسنده. رجوع به تاس و تاسا و تاسه و تاسیدن و تاسانیدن و تاسائیدن شود. (۱) - از: تاسنده (تاسندگ) + ی (حاصل مصدر).

تاسنده.

[س د / د] (نف) آن که بتاسد. رجوع به تاس و تاسیدن و تاسانیدن و تاسائیدن و تاسه و تاسا شود.

تاسنده.

[س د] (اخ) دهی است جزء دهستان دهشال بخش آستانه شهرستان لاهیجان، در ۱۶ هزارگزی خاور آستانه و ۴ هزارگزی دهشال واقع است. بصورت جلگه، معتدل و مرطوب میباشد و ۲۶۵ تن سکنه دارد. آب آن از استخر و شغل اهالی زراعت و صیادی و حصیربافی است. محصول آن برنج، ابریشم، کنف است و مرغابی صید کنند و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تاسنژ.

[س] (اخ) (۱) جزیره متعلق به دانمارک. رجوع به تاسینکه شود. (۱) - Tassinge.

تاسن لادمی لون.

[س د] (اخ) (۱) موضعی است از ایالت «رون» (۲) در ناحیه لیون، دارای ۶۵۱۲ تن سکنه میباشد. (۱) – Tassin – la – Demi – Rhone. (۲) – Lune.

تاسو.

[تاس س] (اخ) (۱) شاعر ایتالیایی (۱۴۹۳-۱۵۶۹ م.). رجوع به تاس شود. (۱) – Tasso.

تاسو.

[تاس س] (اخ) (۱) شاعر ایتالیایی پسر شخص سابق الذکر. رجوع به تاس شود. (۱) – Tasso.

تاسو.

[س] (اخ) (۱) طاشو. یکی از جزایر دریای سفید، از توابع دولت عثمانی و نزدیک ساحل روم شرقی بود. طولش از شمال به جنوب ۲۸ هزار گز و عرضش ۲۰ هزار گز است. زمینش کوهستانی ولی حاصلخیز و سبز و خرم است. در گذشته شراب، و مرمر و معادن طلایش مشهور بود. «پولیکنوت» نقاش از آنجا است. ۱۵۰۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به تاسوس و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) – Thasos.

تاسوره جان.

[ر] (اخ) دهی است از دهستان میان دربند بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان، در ۲۸ هزارگزی باختر کرمانشاه قرار دارد. از راه سرآب خشکه در ۲ هزارگزی میانکوه واقع شده است. دشت، سردسیر، ۱۵۸ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و رودخانه رازآور، محصولش غلات و حبوبات دیم، لبنیات و برنج است. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد و در فصل تابستان میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاسوعا.

(ع ۱) روز نهم محرم. (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). مولد است. (منتهی الارب).

تاسوعات.

(اخ) (۱) نام رسائل نه گانه فلوطن (۲) (شیخ یونانی). (۱) – Plotin. Plotinos – Les Enneades. (۲).

تاسوگی.

(اخ) محلی کنار دوراهی حرمک به زابل میان گردی چاه و شهرسوخته در ۳۷۵۰۰ گزی دوراهی حرمک واقع است.

تاسومه.

[م] (ع ۱) نوعی کفش صندل. کفش راحتی. ج، تواسیم. (دزی ج ۱ صص ۱۳۸-۱۳۹). نعلین. (ناظم الاطباء). بغدادیان نعلی را گویند

که دوالها بر آن دوخته باشند و آن را کسی پوشد که بر پای زخمی دارد و کفش نتواند پوشید. (تجارب السلف). نعلی که بر آن دوالها دوخته باشند مانند نعلی که بر پای مجروح سازند. و این تاسومه کفش معمول و معتاد عرب بود.

تاسونی.

[تاس س] (اخ) (۱) اَلَسَانْدُرُو. شاعر ایتالیائی که در «مودن» (۲) بسال ۱۵۶۵ م. متولد شد و در سال ۱۶۳۵ م. درگذشت. منشی مخصوص اکابر زمان و فرانسوای اول دوک مودن شد. مشهورترین آثارش منظومه حماسی خنده آور بنام «قوه مضبوطه» میباشد، اشعار دیگری نیز دارد. (۱) - Modene - (۲) - Tassoni, Alessandro.

تاسه.

[س / س] (۱) اندوه و ملالت. (جهانگیری) (برهان) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). اندوه. (مهدب الاسماء). تاسا. (فرهنگ جهانگیری). مانند تالواسه بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۴۰). تلواسه. محمّد معین در حاشیه برهان آرد: گورانی «تاسه» (۱) انتظار آمیخته با بیقراری. گیلکی «تاسیان» (۲) اندوه در نتیجه سفر عزیزی: وی ته تلواسه دیرم بوره بوین هزاران تاسه دیرم (۳) بوره بوین (۴). باباطاهر (چ سوم کتابفروشی ادیب ۱۳۳۱ ص ۱۳۷). علامت وی آن است که تاسه و غمی اندر آن کس پدید آید. (ذخیره خوارزمشاهی). یار همکاسه هست بسیاری لیک همتاسه کم بود یاری. سنایی. مرد را از اجل بود تاسه مرگ با بددل است همکاسه. سنایی. درین جهان که سرای غمست و تاسه و تاب چو کاسه (۵) بر سر آیم و تیره از سر آب (۶). سوزنی (نسخه خطی کتابخانه مؤلف ص ۱۸۳). تو با من نسازی که از صحبت من ملالت فزاید شما را و تاسه. انوری. اضطراب و بیقراری. (برهان) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). بیطاقتی. (فرهنگ اوبهی). تلواسه: تاسه گیرد ترا ز حق شنوی من بگویم رواست شو تو بتاس. عنصری. خواجه در کاسه خود صورتکی چند بدید بیم آن بد که بگردد بوجودش تاسه چون یقین گشت از آنها که غذایی نخوردند گفت هرگز به از اینها نبود همکاسه. اثیرالدین اومانی (از آندراج). فشارش و فشردن گلو بسبب سیری یا ملال و اندوه دیگر. (برهان) (ناظم الاطباء). افشردن گلو باشد از ملالت یا سیری. (فرهنگ خطی کتابخانه لغت نامه دهخدا بنقل از رساله حسین وفایی). کرب. (مهدب الاسماء). فشرده شدن گلو از ملالت یا از پری. (صحاح الفرس). تالواسه. تلواسه: و هرگاه که با صفرا آمیخته باشد [شراب انگوری ناگواریده اندر معده] منش گشتن و کرب آرد و پبارسی کرب را تاسه و تلواسه گویند. (ذخیره خوارزمشاهی). و زبان درشت باشد و سرخ و تبها با تاسه و غثیان. (ذخیره خوارزمشاهی). تیره شدن روی را که از غم و الم به هم رسیده باشد. (برهان). سیاهی روی که از اندوه پدید آید. (شرفنامه منیری) (فرهنگ خطی کتابخانه لغت نامه دهخدا). تفسه. کلفه. (شرفنامه منیری). تیرگی روی از غم و الم. (ناظم الاطباء). میل به خوردنی و خواهش به چیزی را گویند و این حالت بیشتر زنان آبستن و مردان تریاکی را دست دهد. (برهان). در اصفهان اکنون، هم خوردن دل و استفراغ و خواهش زیاد به چیزهای زن آبستن را که در شهرهای دیگر «بیار» و «ویار» گویند، تاسه میگویند. (فرهنگ نظام). میل و خواهش به خوردن چیزی نامناسب چنانکه در زنان آبستن پیدا میشود. (ناظم الاطباء). اشتیاق به شهر و کشور (۷) یا شخصی بهنگام غربت: طعن زدند و گفتند: «اشتیاق الرجل الی بلده و مولده». محمد را تاسه مکه میباشد که شهر و مولد او است برای آن روی در نماز به او کرد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). رجوع به تاسه آوردن و تاسه کردن شود. (مرطوبی. (برهان) (ناظم الاطباء). صدای نفس کشیدن و برآوردن مردمان فربه. (برهان). آواز نفس کشیدن و نفس برآوردن مردمان فربه. (ناظم الاطباء). پی در پی نفس زدن مردم و اسب و حیوان دیگر از کثرت گرما یا تلاش کردن و دویدن. (برهان) (ناظم الاطباء). حَشْی. رَبْو. (منتهی الارب). رجوع به تاسه برافتادن شود: و دشخواری دم زدن و سرفه زیادت گردد و چون گشاده خواهد شد و ریم بیرون خواهد آمد تبی گیرد هرزه سخت

و اندر بیمار تاسه و دم زدن متواتر پدید آید. (ذخیره خوارزمشاهی). بهمهء معانی رجوع به تاس و تاسا و تاسیدن و تاسانیدن و سایر ترکیبات تاس و تاسه و تلواسه و تالواسه شود. (۱) - (۳) tasyan. (۲) - tasa. - آنندراج و انجمن آرا: دارم. (۴) - یعنی بی تو هزاران غم و اندوه دارم بیا و ببین. (۵) - ظ: خاشه. (۶) - آب از سر تیره است، مثل است، بمعنی خلل و نقص از مرتبتی بالا. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۲). مؤلفان آنندراج و انجمن آرای ناصری این بیت سوزنی را بدین گونه ضبط کرده اند: در این جهان که سرای غم است و تاسه و تاب چو کاسه بر سر آیم و میزبان سراب. و در فرهنگ جهانگیری و فرهنگ خطی کتابخانه لغت نامه دهخدا بدین گونه: در این جهان که سرای غمست و تاسه و تاب چو کاسه بر سر آیم و تیره بان سراب. (۷) - Mal du pays. Nostalgie

تاسه آوردن.

[س / سِ و د] (مص مرکب) اشتیاق یافتن به شهر و کشور هنگام غربت: چون فراق آن دو نور بی ثبات تاسه آوردت گشادی چشمهات. مولوی. رجوع به تاسه شود.

تاسه برافتادن.

[س / سِ ب ا د] (مص مرکب) به نفس افتادن. بشدت دم زدن گرفتار شدن. رجوع به تاسه شود.

تاسه زده.

[س / سِ ز د / د] (ن مف مرکب) مبتلا بتاسه. (ناظم الاطباء).

تاسه کردن.

[س / سِ ک د] (مص مرکب) نفس بر آوردن بدشواری. به تنگی نفس افتادن: چون زمانی بخفت گفت: ای مرد مرا تاسه می کند. مرد گفت: ترا گرم شده است، بیا به صحرا رویم. (سندبادنامه ص ۲۱۴). لهجه قزوین) مشتاق بودن. در تداول زنان، اظهار اشتیاق دیدار کسی کردن: تاسه کردن کسی را؛ سخت مشتاق دیدار او شدن. رجوع به تاسه شود. با تمسخر و استهزاء او را بمهر طلبیدن و نزد خویش بمهمان داشتن.

تاسه گرفتن.

[س / سِ گِ ر ت] (مص مرکب) خستگی و کوفتگی (اعضای بدن و غیره). درماندن در رفتار از سستی. دچار اضطراب شدن: چشم چون بستی ترا تاسه گرفت نور چشم از نور روزن کی شکفت. مولوی (مثنوی چ خاور ص ۸۰).

تاسه گیر.

[س / سِ / نف] (ن مف مرکب) آنکه و آنچه تاسه آرد. آنچه بیم و اضطراب و گرفتگی گلو ایجاد کند. رجوع به تاسه گرفتن شود: وعده ها باشد حقیقی دلپذیر وعده ها باشد مجازی تاسه گیر. مولوی (مثنوی چ علاءالدوله ص ۵).

تاسه مت.

[س ه] (۱) مأخوذ از بربری، یک نوع گیاه ترشی و ترنج. (ناظم الاطباء). مصحف «تاسمت» است. رجوع به همین کلمه شود.

تاسه واسه.

[س / س / س / س] (۱) مرکب، از اتباع) از اتباع است بمعنی اضطراب و تلواسه و بیقراری. (برهان) (آنندراج) (فرهنگ نظام). اضطراب و بیقراری بود. (فرهنگ جهانگیری) (۱). (۱) - در چاپ هند «تاراسه» آمده ولی در سه نسخه خطی کتابخانه مؤلف «تاسه واسه» است.

تاسی السمت.

[(معرب، ۱) سنگی که در ساختمانها و بندکشی آن بکار رود، «سولفات دوشو» خاکی است که چون پخته شود، گچی خاکستری بدست آید که «تیمشمت» (۱) نامند... (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Timchemt.

تاسیت.

(اخ) تاسیتوس (۱). مورخ شهیر رومی که بین سالهای ۵۴ و ۵۶ م. در روم متولد شد و در حدود سال ۱۲۰ م. درگذشت. وی از شاگردان «آپر» (۲) و «ژولیوس سکوندوس» (۳) و احتمالا «کنتی لین» (۴) بود. تاسیت از نویسندگان درجه اول عالم و از بزرگ زادگان روم بود و در زمان «وسپاسیا» شاغل کارهای بزرگ گردید. و در زمان «تیتوس» به درجه سناتور رسید و سپس از کارهای دولتی کناره گرفت. خطابه های مشهوری نوشت که امروزه در دست نیست. آثاری که اکنون از وی باقی مانده است از شاهکارهای ادبی لاتین میباشد و عبارتند از: ۱- مکالمات خطبا که بسال ۸۱ م. نوشت و بسال ۹۵ م. انتشار یافت. وی سه مسأله مشخص را مورد بحث قرار میدهد: الف - ارزش تطبیقی فصاحت و شعر. ب - آیا فصاحت رو به انحطاط می‌رود؟ ج - علل انحطاط وی. (با آن که بعضی این اثر را از تاسیت نمیدانند معهدنا بنظر میرسد که کتاب مزبور منسوب بدو باشد). ۲- زندگی «اگریکلا» (۵) بسال ۹۸ م. ۳- آداب ژرمن ها (۶) بسال ۹۸ م. ۴- تواریخ، از سقوط نرون امپراتور روم تا حادثه «تروا» (سالهای ۶۹-۹۶) که متأسفانه از این کتب فقط چهار کتاب اول و ابتدای کتاب پنجم باقی مانده است. در کتاب اخیر حوادث ۲ سال (۶۹ و ۷۰) ذکر شده است. ۵- سالنامه ها. وی تاریخ دانی کامل بود و علاوه بر آن به ادبیات علاقه وافر داشت. تاسیت زمان خود را بخوبی درک و درباره آن قضاوت میکرد. او مردی بدین بود ولی آنگاه که به حقیقتی برمیخورد آن را می ستود. این بدینی موجب شد که در وی قدرت نفوذ قابل ستایشی در تجزیه و تحلیل و بدست آوردن علل مخفی حوادث پیدا گردد. آثار گرانبهائش قابل تحسین است و شخصیت ها و حوادث مذکور در آن زنده و عاری از هرگونه تعصب میباشد. رجوع به تاسیتوس و قاموس الاعلام ترکی و تمدن قدیم فوستل دوکلانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹ و ایران باستان ج ۱ ص ۸۳ شود. (۱) - Tacite (P. Cornelius) - Aper. (۳) - Julius Secundus. (۴) - Quintilien. (۵) - Vie d'Agriicola. (۶) - Maurs Tacitus). (۲) - Germaines.

تاسیت.

(اخ) تاسیتوس (۱). امپراتور روم که بسال ۲۰۰ م. متولد شد و در ۲۷۶ م. درگذشت. وی مدعی همتزادی با تاسیت مورخ مشهور گشت. مردی خشن بود و پس از ده ماه حکومت مقتول گردید. در جمع آوری آثار تاسیت مورخ مذکور کوشش فراوان بکار برد.

به اصلاح امور لشکر همت گماشت. فتوحاتی در آسیای صغیر نصیب وی شد و نیز مقاومت آلانها (۲) را درهم شکست. رجوع به کتاب از سعدی تا جامی تألیف برون ترجمه علی اصغر حکمت ص ۹۶ و ایران باستان و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tacite, Marcus Claudius Tacitus. (۲) - Les Alains

تاسیتوس.

(اخ) تاسیت (۱). مورخ رومی. رجوع به تاسیت شود. (۱) - Tacite (Publius Cornelius Tacitus).

تاسیتوس.

(اخ) تاسیت (۱). امپراتور روم. رجوع به تاسیت و ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۰۷ شود. (۱) - Tacite (Marcus Claudius Tacitus).

تاسیدن.

[د] (مص) مضطرب و اندوهناک بودن. (آندراج). غمناک و دلگیر شدن. (ناظم الاطباء||). خستگی و کوفتگی: ... یکی به مردن روح حیوانی و دیگری به تاسیدن روح حیوانی. (کیمیای سعادت||). پی در پی نفس زدن مردم و اسب و جانور دیگر از کثرت گرما. (حاشیه برهان چ معین): روز سخت گرم شد و ریگ بتفت و لشکر و ستوران از تشنگی بتاسیدند. (۱) (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹۳ و چ فیاض ص ۴۸۵||). بمعنی تاسه که فشردن گلو باشد. (لغت محلی شوستر نسخه خطی کتابخانه لغت نامه دهخدا). بهمه معانی رجوع به تاس و تاسا و تاسانیدن و سایر ترکیبات تاس و تاسه و تلواسه و تالواسه شود. (۱) - درماندن در رفتار از سستی هم افاده کند. رجوع به تاسه گرفتن شود.

تاسیده.

[د / د] (ن مف / نف) کوفته. خسته: ولکن چنانک دست و پای تاسیده شود و خدری در وی پدید آید تا اگر آتشی به وی رسد در حال بداند چون خدر از وی بشود... همچنین دلها در دنیا تاسیده شده باشد و این خدر بمرگ بشود. (کیمیای سعادت).

تاسیسودون.

[دُن] (اخ) (۱) قصبه مرکزی «بوتان» در شمال هندوستان (ارتفاعات هیمالیا) و در ۳۳۰ هزار گزی جنوب غربی «لاسه» مرکز تبت واقع است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tassisudon.

تاسینکه.

[ک] (اخ) تلفظ ترکی «تاسنژ» (۱) نام جزیره ای متعلق به دانمارک، بین جزیره «فیان» و «لانگلاند» واقع است. طولش ۱۴ هزار و عرضش ۷ هزار گز است. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تاسنژ شود. (۱) - Tassinge.

تاسیوس.

(اخ) تاتیوس (۱). از پادشاهان کورها (۲) (سایین) (۳) بنا بروایت افسانه، وی برای انتقام گرفتن از «رومولس» (۴) که زنان ملتش را ربوده بود، اسلحه بدست گرفت و بر اثر خیانت «تاریپا» (۵) بر کاپیتون (قلعه روم) مسلط شد ولی زنان، خود را میان پدران و شوهران خویش انداخته و از جنگ و خونریزی مانع شدند. این دو دسته مردم متحداً شهر را مالک شدند و «تاتیوس» (به لاتن تاسیوس) قدرت را با «رومولس» تقسیم کرد. تاتیوس پس از پنج سال بوسیله ساکنان «لاوینیوم» بقتل رسید. رجوع به تاتیوس در همین لغت نامه و تاسیوس در کتاب تمدن قدیم فوستل دوکلانژ ترجمه نصرالله فلسفی ص ۴۶۹ شود. (۱) - - (۲) - Tatius. Tarpeia - Romulus. (۵) - Sabine. (۴) - Cures. (۳)

تاش.

(۱) کَلَف. (بحر الجواهر). کلف باشد که بر روی و اندام مردم پدید آید. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). کلف که بر روی بعض مردم پدید آید. (غیاث اللغات). کلف که بر رو و اندام پدید آید. (آندراج) (انجمن آرا). خالهای کوچک سیاه رنگ که بر رو ظاهر میشود. (فرهنگ نظام). کلمک (۱). (فرهنگ جهانگیری) (آندراج) (انجمن آرا). ککمک. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام). آن را عوام ماه گرفت خوانند. (برهان). آن را ماه گرفته نیز گویند. (ناظم الاطباء): چو بیخ سوسن آزاد را جوشی و از آبش بشویی روی خود را پاک سازد تاش از رویت. یوسف طیب (از فرهنگ جهانگیری). تاش را چار گشت معنی باز کلف و بخت و خواجه و انباز؟ (از آندراج ||). یار و شریک و انباز. (برهان). شریک و انباز و شریک در سوداگری و یار و رفیق و همدم. (ناظم الاطباء). یار و شریک. (غیاث اللغات ||). خداوند. صاحب. خداوند خانه. (برهان) (ناظم الاطباء). خداوند. (غیاث اللغات). خواجه و خداوند. (شرفنامه منیری). خواجه و خداوند کبار و خانه. (مؤید الفضلاء ||). بخت. (آندراج) (انجمن آرا) (۲ ||). مؤید الفضلاء بمعنی خالص آورده، ولی این معنی ثابت نیست. (از فرهنگ نظام). (۱) - ظ: کک مک. (۲) - این معنی مستفاد از بیتهی است که آندراج آورده و ما پیشتر نقل کردیم.

تاش.

(ترکی، ا) در ترکی، سنگ را گویند. (برهان) (غیاث اللغات) (آندراج) (انجمن آرا). تمر تاش نام امیری بوده و معنی آن سنگ و آهن است. (آندراج) (انجمن آرا).

تاش.

(ترکی، پسوند) مؤلف غیاث اللغات در ذیل خواجه تاش آرد: نزد حقیر مؤلف تحقیق این است که خواجه تاش در اصل خواجه داش باشد و دال را بجهت قرب مخرج به تاء بدل کرده اند و «داش» در ترکی مرادف بلفظ «هم» آید که بجهت اشتراک است چنانچه یولداش بمعنی همراه و اکداش بمعنی هم قوم و هم چشم - انتهی. و نیز قرننداش (برادر و خواهر). (دیوان لغات الترك کاشغری ج ۱ صص ۳۴۰-۳۴۱). کوکلناش (برادر رضاعی). (فرهنگ جغتائی ص ۱۹۹ از حاشیه برهان قاطع چ معین). و آتاش (هم نام) و بیگ تاش و بکتاش (هم بیگ) و لقب تاش (هم لقب)، وطن تاش (هم وطن)، خیلناش (هم خیل). ادوات شرکت باشد که در آخر اسمی آورند همچو خواجه تاش و خیلناش. (برهان). همچنین لفظ تاش در آخر اسمی آرند برای اشتراک پس خواجه تاش بمعنی هم خواجه باشد یعنی بندگان یک خداوند و به این معنی مبدل داش باشد که لفظ ترکی است. (غیاث اللغات). در ترکی یکی از الفاظ شرکت است چنانکه کلمه «هم» که برای شرکت مستعمل میشود، چنانچه همراه و هم سبق. (غیاث اللغات). ادوات شرکت است بمعنی «هم» مثل خواجه تاش (هم خواجه) یعنی دو نفر نوکر یا بسته‌ء یک خواجه. (فرهنگ نظام) (۱). ظن غالب آن

است که این لغات ترکی باشد. چنانکه گوگلتاش دو کس را گویند که شیر یک مادر خورده باشند. (آندراج) (انجمن آرا): درین بندگی خواجه تاشم ترا گر آیم بتو بنده باشم ترا. نظامی. میکائیل نشانده بر پر آورده بخواجه تاش دیگر. نظامی. نفس کو خواجه تاش زندگانست ز ما پرورده باد خزانست. نظامی. با حکیم او رازها میگفت فاش از مقام و خواجهگان و شهرتاش. مولوی. من و تو هر دو خواجه تاشانیم. سعدی (گلستان). خیل‌تاشان جفاکار و محبان ملول خیمه را همچو دل از صحبت ما برکنند. سعدی. چه خوش گفت بکتاش با خیل‌تاش چو دشمن خراشیدی ایمن مباش. سعدی (گلستان ||). گاه بمنزلهء عنوان امرای ترک بکار رود همچون تگین: خداوندی نیاید هیچ طاغی در جهان گرچه خداوندش همی خواند تگین و تاش یا طوغان. ناصر خسرو. جز که زرق تن جاهل سببی نیست دگر که سمک پیش تگینست و رمک بر در تاش زرق تن پاک همه باطل و ناچیز شود گر نیاید پدر تاش و تگین بر دم آش. ناصر خسرو. چون توئی اندر جهان شاه طغان کرم کی رود اهل هنر بر در تاش و تگین. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۴۳). منشور فقر بر سر دستار تست رو منگر بتاج تاش و بطغرای شه طغان. خاقانی (ایضاً ص ۳۱۹). (۱) - ملیت این لفظ در این معنی مجهول است، ترکی نمیتواند باشد که تاش در ترکی سه معنی دارد: سنگ و بیرون و دایرهء لحاف، و هیچ کدام با لفظ خواجه تاش نمیسازد. پس باید فارسی باشد اما در فرهنگهای قدیم به این معنی ضبط نشده. (فرهنگ نظام). این قول درست نمی نماید.

تاش.

(حرف ربط + ضمیر) (مخفف «تاش») تا او را. (شرفنامه منیری) (مؤید الفضلاء). تا خود. (مؤید الفضلاء): جوان تاش پیری نیاید به روی جوانی بی آمرغ نزدیک اوی. ابوشکور. که بی خاک و آبش بر آورده ام نگه کن بدو تاش چون کرده ام. دقیقی. بفرمود پس تاش برداشتند بخواری ز در گاه بگذاشتند. فردوسی. بفرمود پس تاش بیجان کنند برو بر دل و دوده پیچان کنند. فردوسی. هر که او صید گه شاه ندیده ست امروز بنداند بخبر تاش نگوئی بخبر. فرخی. تاش به حوا ملک خصال همه ام تاش به آدم بزرگوار همه جد. منوچهری. چند چو رعد از تو بنالید دعد تاش بخوردی بفراق رباب. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۳۹). بوالعجبی ساز در این دشمنی تاش زمانی بزمین افکنی. نظامی.

تاش.

(۱) (۱) نامی است که مردم چین به عرب دهد و آن را از کلمهء تازی گرفته اند. (۱) - Ta-che.

تاش.

(اخ) قریه ای بوده که از سنگ ساخته اند و بتدریج شهری آباد شده و شش هزار خانه خوب آباد در آن است و آن را تاشکند نیز گویند. (آندراج) (انجمن آرا). رجوع به تاشکند شود.

تاش.

(اخ) (بکتاش) غلام حارث بن کعب که با رابعه بنت کعب قزداری محبت داشته و حارث بعد از اطلاع هردو را (۱) کشته و حکایت این دو را مؤلف موزون کرده بکتاش نام نهاد. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - تنها رابعه را کشت.

تاش.

(اخ) ابوالعباس حسام الدوله. بقول تاریخ یمنی، وی از ممالیک ابوجعفر عتبی بود و چون به آثار نجابت و انوار شهامت متحلی بود، ابوجعفر او را لایق خدمت منصور بن نوح دید و بتحفه پیش وی برد. آنگاه که ابوالحسین عبدالله بن احمد عتبی وزارت نوح بن منصور یافت، امیرحاجبی بزرگ به حسام الدوله ابوالعباس تاش رسید. در این هنگام سرداری و سپهسالاری لشکر خراسان با ابوالحسن سیمجور بود و چون ابوالحسن سیمجور از کار سپهسالاری برافتاد، ابوالعباس تاش سپهسالار و سردار لشکر شد و چون فخرالدوله از دست برادر خود مؤیدالدوله به گرگان گریخته و به درگاه قابوس بن وشمگیر شوهرخاله و پدرزنش پناه برده بود، مؤیدالدوله در سال ۳۷۱ ه. ق. به گرگان لشکر کشید. قابوس و فخرالدوله گرگان را رها کرده به نیشابور رفتند و از حسام الدوله تاش که والی ولایت نیشابور و توابع آن بود، استمداد کردند. حسام الدوله آنان را معزز و مکرم داشت و به اشارت امیر نوح به گرگان که در تصرف مؤیدالدوله بود، حمله برد ولی شکست یافت و با قابوس و فخرالدوله به نیشابور بازآمدند و به حضرت بخارا آنها کردند و به انتظار رسیدن کمک از ابوالحسین عتبی وزیر نوح بن منصور سامانی چشم براه میداشتند تا آنگاه که از قتل ابوالحسین عتبی بدست کسان فایق و بتحریک ابوالحسن سیمجور آگاه شدند. حسام الدوله تاش بدستور نوح بن منصور به بخارا رفت تا تلافی آن خلل و تدارک آن حال کند. چون تاش به بخارا رفت ابوالحسن سیمجور عرصه خراسان خالی یافت و با فایق همدست شد. ابوعلی عمال تاش را که در خراسان بودند، بگرفت و اموال آنان بستند تا تاش از بخارا عازم خراسان شد و بجنگ فایق همت گماشت ولی بر اثر وساطت، جنگی درنگرفت و قرار بر آن شد که نیشابور تاش را باشد و هرات بوعلی را و بر این وجه مصالحه کردند. چون وزارت به عبدالله بن عزیز رسید، تاش را از منصب سپهسالاری لشکر خراسان معزول کرد و ابوالحسن سیمجور را بر آن کار گماشت. در این حال مؤیدالدوله و عضدالدوله وفات یافته بودند و پادشاهی به فخرالدوله رسیده بود. ابوالحسن سیمجور چون حال چنان دید، نیشابور را تصرف کرد و فخرالدوله تاش را یاری داد تا بکمک لشکر دیلم ابوالحسن سیمجور متواری شد ولی عبدالله بن عزیز و مفسدان، عمل تاش را نکوهیدند و نوح بن منصور را از وی برگرداندند و ابوالحسن سیمجور را به لشکر و عدت یاری دادند تا به نیشابور حمله برد و تاش شکست یافت و به گرگان رفت و مدتی چند در دربار فخرالدوله معزز و مکرم بسر برد و کوشش وی در زایل ساختن آن تهمت در پیشگاه نوح بن منصور بی اثر ماند تا آنکه در سال ۳۷۶ ه. ق. در گرگان وبائی سخت ظاهر شد و تاش وفات یافت. رجوع به تاریخ یمنی صص ۴۵-۷۲ و حبیب السیر ج ۲ ص ۴۲۹ و احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۱۲۱ و آثارالباقیه ص ۱۳۴ و تاریخ گزیده ص ۳۸۶، ۳۸۷، ۴۲۰، ۴۲۱ و تاریخ بخارا ص ۱۱۷ و تاریخ بیهقی ج ۲ ص ۲۰۲ و چ فیاض ص ۲۰۵ و ص ۴۵۲ و حبیب السیر ج ۲ صص ۳۶۴ - ۳۶۵ و ابوالعباس تاش شود.

تاش.

(اخ) ناحیه ای در ساری. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی صص ۵۷ و ۶۴ و ۶۵ و ۷۹ و ۸۰ و ۸۱ و ۱۲۶ و ۱۳۱ شود.

تاش آریغی.

(اخ) منزلی در چهارفرسخی شهر سبز. رجوع به حبیب السیر ج ۳ ص ۴۰۳ شود.

تاشار.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت، واقع در ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۹ هزارگزی خاور راه مالرو جیرفت به ساردوئیه. دارای ۱۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تاشار.

(اِخ) دهی از بخش ایذه شهرستان اهواز واقع در ۲۱ هزارگزی شمال باختری ایذه، کنار راه مالرو گل سیاه به ده سید نجف علی. کوهستانی، معتدل، دارای ۱۷۰ تن سکنه میباشد. آب آن از چشمه و قنات، محصولاتش غلات و تریاک و لبنیات و صیفی است. شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی زنان، کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تاشان.

(اِخ) (امیر...) از بزرگان دربار پادشاهان قراختای کرمان است، بسال ۶۷۵ ه. ق. که خواجه صدرالدین ابهری بجای قاضی فخرالدین بوزارت نصب شده بود، سلطان محمودشاه را در صحبت امیر تاشان به اردوی اصفهان فرستاد. رجوع به تاریخ گزیده ص ۵۳۴ شود.

تاش تپه.

[تپ پ] (اِخ) در «مانائی» جنوب دریایچه ارومیه که پادشاه «هالادیا» (خالدی) موسوم به «منواش» (۱) پس از تصرف «پارسوا» کتیبه ای در تاش تپه از خود باقی گذاشت. رجوع به تاریخ کرد تألیف رشید یاسمی ص ۵۲ شود. (۱) - Menvash.

تاشتمور اغلان.

[ت ا] (اِخ) از شاهزادگان چنگیزی نژاد. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۵۰ و ۵۲۷ و ۵۳۲ شود.

تاش تیمور.

[ت] (اِخ) از امرای عصر سلطان ابوسعید بود در خراسان با «ناری طغای» همدست شد و به قتل خواجه غیاث الدین وزیر اقدام کردند ولی توطئه آنان آشکار گشت و در غره شوال سال ۷۲۷ (۱) ه. ق. در سلطانیه اعدام شدند. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ صص ۲۱۶-۲۱۸ و تاریخ مغول اقبال صص ۳۴۲ - ۳۴۳ و طاش تیمور شود. (۱) - در تاریخ مغول عباس اقبال سال ۷۲۹ ذکر شده ولی در حبیب السیر چ خیام ص ۲۱۸ غره شوال سنه ۷۰۰ و ۷۰۱ ه. ق. در تاریخ مغول عباس اقبال سال ۷۲۹ ذکر شده.

تاش تیمور.

[ت] (اِخ) اتابک شیخ حسن بزرگ پسر امیرحسین گورکان جلایر بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۲۸ شود.

تاش خاتون.

(اِخ) طاش خاتون. تاشی خاتون. مادر امیر شیخ ابواسحاق پادشاه شیراز. رجوع به تاریخ عصر حافظ تألیف غنی ص ۴۱، ۷۷، ۷۸، ۸۸ و ۱۴۱ و ۱۷۱ شود.

تاشدن.

[ش د] (مص مرکب) خم شدن. دولا شدن: مثل فانوس تا شدن.

تاش ده.

[ده] (اخ) دهی است از دهستان کوهسارات بخش مینودشت شهرستان گرگان، واقع در ۷ هزارگزی جنوب خاوری مینودشت. کوهستانی، معتدل و مالاریائی. دارای ۸۰ تن سکنه و آب آن از چشمه سار و محصولات آن غلات و ارزن و لبنیات و ابریشم است. شغل اهالی آن زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی زنان آنجا بافتن چیت و پارچه ابریشمی و شال است. آبادی قدیمی بنام «قلعه» در این ده واقع است و آثار خرابه های آن باقی است و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تاشر.

[ش] (اخ) (۱) خانه ای بسیار قدیمی در «اورلئانه» (۲) که در تملک امپراتریس ژوزفین درآمده بود. (۱) - - (۲) Tascher. Orleanais

تاش فراش.

[ش فز را] (اخ) طاش فراش. حاجب سلطان مسعود غزنوی بود و به حکمرانی اصفهان و گرگان و طبرستان رسید و منصب سپهسالاری لشکر یافت. در سال ۴۳۰ ه. ق. طایفه شبانکاره را از نواحی اصفهان براند. در زبده التواریخ (نسخه موزه بریتانیا ورق ۴ ب) آمده: عمید ابوسهل حمدونی با تاش فراش و لشکریان بسیار به اصفهان رفت و ملک علاءالدوله ابوجعفر بهزیمت شد و آن دو، خزاین و سرای وی را غارت کردند و شیخ حکیم ابوعلی بن سیناء وزیر ملک علاءالدوله بود، پس عسکر طاش فراش کتابخانه ابوعلی را غارت و اکثر تصانیف و کتب وی را بخزانه کتب غزنه نقل کردند... (تمهء صوان الحکمه چ لاهور ج ۱ ص ۵۶). رجوع به تاریخ مغول تألیف عباس اقبال ص ۳۸۱ و اخبارالدوله السلجوقیه چ محمد اقبال ص ۶ و تاریخ الحکماء ابن القفطی ص ۴۲۵ و فهرست تاریخ بیهقی چ فیاض و تاریخ کرد تألیف رشید یاسمی ص ۱۸۹ شود.

تاشفین.

(اخ) ابن ابراهیم بن ورکوت بن ورتتک. وی پدر ابویعقوب یوسف حکمران مراکش است و بهمین جهت خاندان وی را که به امارت رسیده اند، بنی تاشفین هم نامیده اند. مؤلف قاموس الاعلام ترکی در ترجمه بنی تاشفین آرد: نام یکی از فروع دولت مرابطین است که در اواسط قرن پنجم هجری در مغرب اقصی حکمرانی می کردند. اول پادشاهشان یوسف بن تاشفین (۱) بود... و پس از وی پسرش علی جانشین او شد. این یکی هم پسرش تاشفین را به اندلس فرستاد وی نیز ببعض فتوحات نائل گردید و در اواخر سلطنتش عبدالمؤمن زناتی ظهور نمود و در همین اوان کوب اقبال دولت مرابطین افول کرد و سلاله بنی تاشفین منقرض گردید. رجوع به ابویعقوب یوسف بن تاشفین و ابوالحسن علی بن یوسف بن تاشفین و غزالی نامه ص ۲۵۳ و ص ۳۷۵ و حیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۷۳ و ۵۷۴ و تاشفین عبدالعزيز ابو عمر شود. (۱) - در طبقات سلاطین اسلام ترجمه عباس اقبال ص ۴۹ نام این سه حکمران در فهرست امرای بنی مرین بدین ترتیب آمده: ابویعقوب یوسف، ششمین. ابوالحسن علی، دهمین. ابو عمر تاشفین، چهاردهمین.

تاشفین.

(اخ) عبدالعزيز ابو عمر بن علی بن یوسف بن تاشفین (۵۳۷-۵۴۱ ه. ق.) (۱)، سومین و آخرین حکمران بنی تاشفین از فروع دولت

مرابطين معروف به ملثمين است در سال ۵۳۷ ه. ق. پس از وفات پدرش ابوالحسن علی بن یوسف در مراکش به حکومت رسید. در این هنگام عبدالمؤمن زناتی بانی دولت موحدین ظهور کرد، تاشفین سه سال با وی جنگ کرد. آخر در «وهران» کشته شد و چون فرزندی هم نداشت دولت بنی تاشفین و مرابطين از بین رفت و تمام مغرب و اندلس بدست موحدین افتاد. تاشفین مردی شجاع و باحزم بود و دوران حکمرانیش بیش از پنج سال طول نکشید. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و حلل السنديسيه ج ۲ ص ۳۱۸ و الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۱ و طبقات سلاطين اسلام ترجمه مرحوم اقبال ص ۵۰ و حبيب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۸۰ و ابو عمر تاشفین شود. (۱) - ترجمه طبقات سلاطين اسلام ص ۳۷.

تاشک.

[ش] (ص، ا) چابک. (آنندراج) (انجمن آرا). مرد چابک و چالاک. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). مردم چابک و چالاک. (برهان) (ناظم الاطباء). مردی چابک. (فرهنگ اوبهی). بعضی گفته اند خطا است و صحیح تاشک بضم شین است. (فرهنگ رشیدی). بعضی گویند نفايه ماست است یعنی آنچه از ماست به کاری نیاید و سیاه و ضایع شده باشد. (برهان). آب ماست. (ناظم الاطباء). نفايه ماست. (فرهنگ اوبهی). مسکه باشد و او را بتازی زبده خوانند. (فرهنگ جهانگیری). کره و مسکه هم آمده است که عبری زبده خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). این معنی شاهی می‌خواهد. (فرهنگ رشیدی). رجوع به ماده بعد شود.

تاشک.

[ش] (ص، ا) نفايه (۱) ماست بود. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۳۰۱). مرد چابک بود. (لغت فرس اسدی ایضاً): نزد او آن جوان چابک رفت از غم ره گران و گوش سبک با دو نان پر ز ماست ماست فروش تاشکی برد پیش آن تاشک. منطقی (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۳۰۱). در شعر منطقی ظرف یا نوعی ظرف است. قطعه شاهد بر هر دو معنی تاشک است (بمعنی نفايه و مرد چابک) لکن تاشک بمعنی ظرف است و ماست مطروف آن، چه معنی شعر این است: «مرد ماست فروش تاشکی یعنی مٲ کاسه ای پر از ماست و دو نان برای آن تاشک (که بقول اسدی بمعنی چابک است) برد. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). بضم شین بمعنی جوان نازک اندام رشیدالقد چنانکه بر روزمره دانان ظاهر است. (از فرهنگ رشیدی). رجوع به ماده قبل شود. (۱) - و ظاهراً صحیح «نفايه» است.

تاشک.

(اخ) دهی است از بخش راور شهرستان کرمان واقع در ۲۳ هزار گزی جنوب باختری راور و ۱۹ هزار گزی جنوب راه فرعی راور به کوهبنان. کوهستانی، سردسیر، دارای ۱۵۰ سکنه و آب آن از چشمه است. محصولاتش غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاشکت سفلا.

[ک ت س] (اخ) قریه ای در شش فرسخی مغرب طارم. (فارسنامه ناصری ج ۲ ص ۲۱۸).

تاشکت علیا.

[ک ت ع] (اخ) قریه ای در شش فرسخی مغرب طارم. (فارسانمهء ناصری ج ۲ ص ۲۱۸).

تاشکریوک.

[اخ] (۱) بقول خواندمیر ناحیه ای از نواحی استرآباد. رجوع به حیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۲۱۰ و ۲۱۳ شود. (۱) - این کلمه در چ تهران بصورت تاشکوا بروک آمده است.

تاشکل.

[ک] (۱) آرخ. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). آرخ را گویند و آن دانه های سخت باشد که از اعضاء آدمی برمی آید و عبری ثلول گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). واژو. (زمخشری). بالو. کوک. آرخ. زخ. زگیل. پالو. سگیل. وارو. و رجوع به آرخ و زگیل شود.

تاشکنت.

[ک] (اخ) پایتخت بلاد ازبک در آسیای وسطی، دارای ۵۸۵۰۰۵ تن سکنه میباشد که اغلب آنان مسلمانند و تجارت آنجا حریر است. (از المنجد). تاشکند. رجوع به تاشکند شود.

تاشکند.

[ک] (اخ) تاشکنت یا تاشگند. چاچ. تاش. شهری است به آسیای مرکزی که اکنون مرکز جمهوری ازبکستان است. دارای ۵۸۵ هزار تن سکنه و محصولش ابریشم است. ناظم الاطباء آرد: شهری از ترکستان روس و پایتخت آسیای مرکزی... و این شهر را در سابق «چاچ» یا «شاش» میگفته اند و کمان چاچی منسوب بدان جا است - انتهی. شهری است در توران. (آندراج). تاشکنت از بلاد ملک فرغنه (فرغانه) بوده. (آندراج). رجوع به چاچ و شاش و تاش (شهر) و تاشکنت و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء طاشکند شود.

تاشکندی.

[ک] (ص نسبی) منسوب به تاشکند.

تاشکندی.

[ک] (اخ) طاشکندی. حافظ محمد تاشکندی سبط علی قوشجی. او راست: تاریخ طاشکندی در باب خواقین الازبکیه و تاریخ آل چنگیز. (کشف الظنون ج ۲ استانبول ج ۱ ستون ۲۸۲ و ۲۹۷).

تاشکندی.

[ک] (اخ) طاشکندی. محمد. او راست: شرح باب الصرف از کتاب میزان الادب، تألیف عصام الدین اسفراینی. رجوع به طاشکندی و معجم المطبوعات ج ۲ ص ۱۲۲۲ شود.

تاشکوا بروک.

[اِخ] رجوع به «تاشکرو بروک» و حبیب السیر چ تهران جزء سوم از مجلد ثالث ص ۲۷۳ شود.

تاشکوط.

[اِخ] شهری است بمغرب. (از معجم البلدان ج ۱ ص ۸۱۲).

تاشکوه بالا.

[اِخ] دهی از دهستان کالج بخش مرکزی شهرستان نوشهر، واقع در ۱۵۰۰ گزی جنوب المده در کنار شوسه المده به گلندرود است. دشت، معتدل، مرطوب و مالاریائی است و دارای ۶۰۰ تن سکنه میباشد و آب آن از رودخانه کچ رود و محصولش برنج است و شغل اهالی آن زراعت است و بعضی هم در المده بکسب اشتغال دارند. اکثر سکنه آنجا در تابستان به بیلاق کالج میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تاشکوه پائین.

[اِخ] دهی از دهستان کالج بخش مرکزی شهرستان نوشهر، واقع در هزارگری جنوب المده در کنار شوسه المده به گلندرود است. دشت، معتدل، مرطوب و مالاریائی. دارای ۲۰۰ تن سکنه و آب آن از رودخانه کچ رود است. محصولش برنج و شغل اهالی زراعت است و برخی در المده بکسب اشتغال دارند. اکثر سکنه آنجا در تابستان به بیلاق کالج میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تاشکند.

[گَ] [اِخ] شهری است در توران. (غیاث اللغات) و رجوع به تاشکند شود.

تاشلی داغ.

[اِخ] از کوههای مرتفع شرق آذربایجان. رجوع به جغرافیای تاریخی غرب ایران تألیف کریمی ص ۲۴ شود.

تاش ماهروی.

[ش] [اِخ] سپهسالار خوارزمشاه (آلتونتاش) از امرای غزنوی بود که در جنگ علی تکین کشته شد. رجوع به تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۳۷۴ و چ ادیب ص ۳۸۱ شود.

تاشی.

[اِخ] از توابع شاهرود و دارای معدن زغال سنگ است. رجوع به جغرافیای اقتصادی کیهان ص ۴۰ شود.

تاشی.

(پسوند مرکب از: تاش + ی حامص) خواجه تاشی: هم خواجهگی. آتاشی (از «آد» بمعنی نام + تاشی): هم نامی. لقب تاشی: هم لقبی. رجوع بتاش شود.

تاشی خاتون.

(اخ) تاش خاتون، مادر شاه شیخ ابواسحاق. رجوع به تاش خاتون و شدالازار چ قزوینی صص ۲۹۰-۲۹۲ شود.

تاضی.

(۱) زنک را گویند، یعنی فاحشه بمزد. (ملحقات لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۲۲۷).

تاعسی.

[ع] [ع ص] نعت است از تعس. (منتهی الارب). هلاک شونده. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). بر روی درافتنده. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). فرود آمده از منزلش. (قطر المحيط ||). دور شونده. (قطر المحيط). رجوع به تعس شود.

تاعه.

[ع] [ع ا] یک لخت سطر از فله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط).

تاعین علی.

[ع] [ع ا] تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیراوی از ایلات کوه گیلویه فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹).

تاغ.

(۱) تاخ. (فرهنگ جهانگیری). چوبی بود بقوت، که آتش آن ده شبانه روز بماند و عرب غضاء گوید. (صحاح الفرس). درختی است که چوب آن را هیزم سازند و آتش آن بسیار بماند و بعربی غضاء گویند. (برهان). درختی است. (شرفنامه منیری). توغ. (فرهنگ اوبهی). تاغ و تاخ درختی است که آتش چوب آن دیر ماند، قوسی گوید که قریب به ده روز، و در سامانی نوشته که آن را آزاددرخت نیز گویند چنانکه در قانون است. (غیاث اللغات). هیزم کوهی که اگر آتش آن را ضبط کنند مدتی ماند و آن را توغ نیز گویند. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف). درختی است که آتش هیزم آن بسیار دوام کند. (آندراج) (انجمن آرا). درخت تاخ و غضاء. (ناظم الاطباء). درختی است خودرو که هیزم و زغالش پردوام است. (فرهنگ نظام). چون از ابتدای اسلام تا چند سال قبل زبان علمی ایران مثل سایر مسلمانان عالم عربی بود لهذا ایرانیها، بسیاری از الفاظ فارسی را با حروف عربی نوشتند مثل طهران و اصفهان و طبرستان و غیر آنها، این لفظ را هم با حروف عربی «تاق» و «طاق» نوشتند و حتی شاعری هم آن را قافیه قرار داده که گوید: در جوالت کنم چو هیزم طاق به تبر کویمت طراق طراق. اگر تاغ و تراغ بنویسیم که هردو فارسی است، شعر درست میشود. (فرهنگ نظام). تاغ. تاخ. درختی است صحرائی که آتش چوب آن از هیزم دیگر بیشتر ماند و بعربی غضاء گویند و گاهی «تاق» نیز گویند و این از تغییر لهجه است چه قاف در لفظ فرس نیامده... اما در سامانی «تاخ» نام شجری است که آن را آزاددرخت نیز

گویند و آن را باری است شبیه بکنار و آن را «تاخک» گویند بطریق تصغیر و معرب آن طاخک باشد و شیخ الرئیس در قانون گوید: آزاددرخت شجره معروفه لها ثمره شبيهة بالنبق و یسمونه بالری شجره الاهلیج و کنار و بطبرستان طاخک. و ظاهراً در بیت اسدی: پر از کوه و (۱) بیشه جزیری فراخ درختش همه عود و بادام و تاخ. نیز بمعنی تاغ نباشد چه آن را در برابر عود و بادام آوردن در تعریف اشجار جزیره نیکو نباشد. (فرهنگ رشیدی). ززلخت. آزاددرخت. آق خزک. تغز. ترگز. سکساول. تاق. آقای کریم ساعی در جنگل شناسی آرد: هالوکزیلون (۲) درختچه ایست مخصوص کویر و شوره زار که سه گونه آن را نام برده اند: «هالوکزیلون آموداندرون» (۳) که در اطراف کویر خوار و دامغان بنام «تاغ» خوانده میشود. «هالوکزیلون آفی لوم» (۴) که در کویرهای خراسان بنام «قره خزک» و «هالوکزیلون پرسی کوم» (۵) بنام «آق خزک» نامیده میشود. (جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۳۷۹). رجوع به ج ۲ همین کتاب ص ۱۳۴ و ۱۳۵ شود: آبست جود او و دل دوست چون خویید خشمش چو آتش است و تن خصم خشک تاغ. قطران (از فرهنگ رشیدی). و آتش تاغ از داغ فراق آسان تر است. (تفسیر ابوالفتح رازی). دارم اسبی کش استخوان در پوست هست چون در جوال هیزم تاغ. کمال اسماعیل (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تاخ و توغ و تاق و آزاددرخت و طاق و لسان العجم ص ۲۸۰ شود. بداغ. گل پنبه. رجوع به بداغ شود. تخم مرغ. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: کوه بیشه. (۲) - H. - (۳) - H. Ammodendron. (۴) - H. Ammodendron. (۵) - H. persicum. Aphyllum.

تاغ.

(ترکی، ۱) کوه، از لغات ترکی. (غیاث اللغات). کوه، در این صورت ترکی است نه فارسی. (فرهنگ نظام). طاغ.

تاغ.

(اخ) قلعه ای در سیستان (۱). (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء): آنکه بر کند به یک حمله در قلعه تاغ آنکه بگشاد به یک تیر دژ ارگ زرنگ. فرخی (از آندراج). (۱) - در تاریخ سیستان و حدود العالم نیامده. (حاشیه برهان چ معین).

تاغاسته.

(اخ) تاگاست (۱). رجوع بهمین کلمه شود. (۱) - Tagaste.

تاغانروغ.

(اخ) طغیان. تاگانروگ (۱). رجوع بهمین کلمه شود. (۱) - Taganrog.

تاغ تاغ.

(اصوت) تاغ و توغ، حکایت صوت نعل کفش و مانند آن.

تاغدان.

(۱) نامی است که در رامیان بدرخت داغداغان دهند. رجوع به داغداغان شود.

تاغستان.

[غ] (ا مرکب) از «تاغ» و «ستان» جایی که درخت تاغ در آنجا بسیار باشد. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم).

تاغستان.

[غ] (اخ) کشوری است. (لسان العجم). رجوع به داغستان شود.

تاغمیش.

(اخ) از مردان معاصر غازان خان. رجوع به تاریخ غازانی چ کارل یان ص ۳۷، ۳۸ و ۳۹ شود.

تاغندست.

[غ د / د غ د] (۱) تیکندست. تیقندست. بزبان اهل بربر دوائی است که آن را عاقرقرا گویند. (برهان) (آندراج). عاقرقرا. (ناظم الاطباء). بزبان بربر عاقرقرا. (لکلرک ج ۱ ص ۳۰۲). رجوع به عاقرقرا شود. «پیرتر» (۱) را هنوز در الجزایر بزبان عامیانه «تیغندست» (۲) گویند که در آن جا بسیار مستعمل است. (از لکلرک ج ۲ ص ۳۰۲). دزی نویسد: تاغندست (بربری) (پیرتر) (۳) بصورت تیغندست هم آمده، و مؤلف فرهنگ منصوری رازی میگوید که عاقرقرا در مغرب ناشناخته است، و بسیاری از مؤلفان در این که عاقرقرا را همان تیغندست دانسته اند دچار اشتباه شده اند. این کلمه بصورت تغندی نیز آمده است. (دزی ذیل قوامیس عرب ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Pyrethre - (۲) - Tikendest. (۳) - Pyrethre.

تاغوت.

(۱) نامی است که در خراسان بدرخت داغداغان دهند. رجوع به داغداغان شود.

تاغ و توغ.

[غ] (ا صوت) تاغ تاغ. رجوع بهمین کلمه شود.

تاغه.

(ترکی، ا) خالو از لغات ترکی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تافاری ماکونن.

[کُن ن] (اخ) (۱) هلاسلاسی اول که بسال ۱۹۳۰ م. امپراتور حبشه گشت و در سال ۱۸۹۱ در «هَرّار» (۲) متولد شد. رجوع به هلاسلاسی شود. (۱) - Harrar - (۲) - Tafari Makonnen.

تافت.

(۱) چاپ و طبع. (ناظم الاطباء ||). باسمه. (ناظم الاطباء).

تافت.

(اخ) (۱) (ویلیام هاوارد...) (۱۸۵۷-۱۹۳۰ م) که از سال ۱۹۰۹ م. تا ۱۹۱۳ رئیس جمهوری کشورهای متحده امریکای شمالی بود. وی در «سن سیناتی» (۲) پا بعرصه وجود گذاشت. (۱) - Cincinnati - (۲) Taft, William Haward.

تافتان.

(۱) از ماده تافتن. (فرهنگ نظام ||). نان کلفتی که به دیوار تنور زده بپزند مقابل نان سنگک که بر روی ریگ گرم روی زمین کوره پخته میشود. (فرهنگ نظام). تافتون. تفتون بلهجه خراسان.

تافتان پز.

[پ] (نف مرکب) کسی که نان تافتان سازد. تافتون پز.

تافتان پزی.

[پ] (حامص مرکب) عمل تافتان پز ||. (۱) مرکب) دکانی که در آن نان تافتان پزند. جایی که در آن نان تافتون پزند و فروشند. تافتونی.

تافتخانه.

[ن / ن] (۱) مرکب) چاپخانه. مطبعه. (ناظم الاطباء).

تافتگی.

[ت / ت] (حامص) تاییدگی. (ناظم الاطباء): قیل؛ اول تافتگی رشته و دبیر؛ آخر تافتگی آن. (منتهی الارب ||). پیچیدگی. (ناظم الاطباء). کچی ||. برگشتگی ||. خستگی. آزار و اذیت. (ناظم الاطباء ||). غرض؛ تافتگی و اندوهناکی. (منتهی الارب): این دهقان را دوستان بسیار به مهمانی آمدند و طعام ساخت و شراب نیافت، تافته شد و در خمخانه هیچ شراب نبود. عیسی چون آن تافتگی او بدید در خمخانه رفت و دست بر سر خمها بمالید و هر خمی که عیسی دست بر آن مالید، پر از شراب شد. (ترجمه طبری بلعمی). بهمهء معانی رجوع به تاب و تافتن و تافته و ترکیبات آنها شود.

تافتن.

[ت] (مص) گردانیدن و پیچیدن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). برگردانیدن و پیچیدن. (ناظم الاطباء). گردانیدن. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف ||). کج شدن. برگشتن: امروز باز پوزت ایدون بتافته است گویی همی بدنجان خواهی گرفت گوش. منجیک ||. روی برگردانیدن. (ناظم الاطباء). با حرف اضافه «از» (تافتن از) معنی برگشتن، پشت کردن. برگردیدن دهد: امیر بتافت و سوی ناحیت... لشکر کشید. (تاریخ بیهقی). نتابد ز پیل و نترسد ز شیر نه از کین شود مانده نز خورد سیر. اسدی. گرت خوش آید سخن

من کنون ره ز بیابان بسوی شهر تاب. ناصر خسرو. بدان را از بدیها بازدارم و گرنی خود بتابم راه از ایشان. ناصر خسرو. || با حرف اضافه «از» مجازاً روی گردان شدن. نافرمانی کردن. منحرف شدن: کسی کو ز فرمان یزدان بتافت سراسیمه شد خویشتن را نیافت. فردوسی. کسی کو بتابد ز گفتار ما و گر دور ماند ز دیدار ما. فردوسی. ز راه خرد هیچ گونه متاب پشیمانی آرد دلت را شتاب. فردوسی. ما را ره کشمیر همی آرزو آید ما ز آرزوی خویش نتابیم به یک موی. فرخی. || با حرف اضافه «به» مجازاً توجه کردن. روی آوردن: سوی (۱) او تاب کز گناه بدوست خلق را پاک بازگشت و متاب. ناصر خسرو. || با کلمات «رخ» و «روی» و «سر» و «عنان» و با حرف اضافه «از» ترکیب شود و بمعانی نافرمانی کردن، روی گردان شدن، اعراض کردن، روی برگرداندن، دور شدن و سرپیچی کردن آید: - رخ تافتن و رخ برتافتن: بفرجام دولت ز ما رخ بتافت همه گردش بد به ما راه یافت. فردوسی. رقیه سرزنشها کرد کز این باب رخ برتاب چه افتاد این سر ما را که خاک در نمی ارزد. حافظ. - روی تافتن و روی برتافتن: که بادافره ایزدی یافتی چو از راه دین روی برتافتی. فردوسی. گر ز تو روی بتابم دگران شاد شوند چه بود گر نکنی کار به کام دگران. فرخی. چو پشت آینه پیش تو حلقه در گوشم ز من چو آینه زنگ خورده روی متاب. خاقانی. و ارسلان روی از ایشان برتافت و بمحاربت بایستاد. (ترجمه تاریخ یمنی). چون علم لشکر دل یافتم روی خود از عالمیان تافتم. نظامی. کسی کو بتابد ز محراب روی به کفرش گواهی دهند اهل کوی. (بوستان) - سر تافتن: ... و گفتند هر داوری کنی تا بدان بسنده ایم و از حکم تو سر نتابیم. (ترجمه طبری بلعمی). چنین گفت لشکر به افراسیاب که چندین سر از جنگ رستم متاب. فردوسی. طاعت او چون نماز است و هر آن کس کز نماز سر بتابد بی شک او را کرد باید سنگسار. فرخی. گر نتابی سر ز دانش از تو تابد آفتاب وز سعادت ای پسر بر آسمان سایدت سر. ناصر خسرو. بدبخت کسی که سر بتابد زین در، که دری دگر نیابد. سعدی. جوانا سر متاب از پند پیران که پند پیر از بخت جوان به. حافظ. - عنان تافتن و عنان برتافتن: سوی دشت خرگاه باید شتافت عنان هیچ از تاختن برتافت. ؟ (از داستان کک کوهزاد). مقدم سپه خسرو است او که بجنگ ز پیش هیچ سپه برتافته ست عنان. فرخی (دیوان ص ۳۲۷). عنان ز طاعت حق تافتیم و ز باطل بر اسب معصیت آورده پای را به رکاب. سوزنی. عنان آن به که از مریم بتابی که گر عیسی شوی گردش نیابی. نظامی. چو در دوستی مخلصم یافتی عنانم ز صحبت چرا تافتی. سعدی. ز مشکلات طریقت عنان متاب ای دل که مرد راه نیندیشد از نشیب و فراز. حافظ. - عنان تافتن به ... ؛ روی آوردن به ... : به آورد که بر عنان تافتن برافگندن اسب و هم تافتن. فردوسی. دوش چو سلطان چرخ تافت بمغرب عنان گشت ز تیر شهاب روی هوا پر سنان. خاقانی. و عنان سوی (۲) دیار بکر و بلاد شام تافت [شاپور] و جمله عرب را آواره کرد. (فارسنامه ابن بلخی). تاب دادن رشته و امثال آن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف) (ناظم الاطباء). دکتر محمد معین در حاشیه برهان آرد: وخی «تو-ام» (۳)، شغنی «تب - ام» (۴)، سربکی «تاب - ام» (۵)، گیلکی «تفتن» (۶) - انتهی: عی؛ تافتن موی و رسن. تفتیل، قساحه، صفر؛ تافتن رسن. (منتهی الارب). بیامختشان رشتن و تافتن به تار اندرون بود را بافتن. فردوسی. همیشه تافته بینم سیه دو زلف ترا دلم ز تافتنش تافته شود هموار. فرخی. گفتم متاب زلف و مرا ای پسر متاب گفتا ز بهر تاب تو دارم چنین بتاب. عنصری. از آن پشم هر کس همی تافتند وز او فرش و هم جامه ها بافتند. اسدی. ز گور تالاب دوزخ بتافتم رسنی ز بهر بستن بار گناه بسیارم. سوزنی. و دوک بدست میتافتی و می رفتی. (تفسیر ابوالفتح). بموی تافته پای دلم فروبستی چو موی تافتی ای نیکبخت روی متاب. سعدی. || روشنائی و پرتو انداختن (۷). (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). روشن شدن. (فرهنگ نظام). تجلی. تابیدن. درخشیدن. درخشیدن: شب زمستان بود و کپی سرد یافت کرمک شب تاب ناگاهی بتافت. رودکی. همی تافتی بر جهان یکسره چو اردیبهشت آفتاب از بره. دقیقی. سراسر همه کاخ و ایوان و باغ همی تافت هر سو چو روشن چراغ. فردوسی. بر آن تخت می تافت خسرو چو ماه ز یاقوت رخشنده بر سر کلاه. فردوسی. چو بر خیمه ها تافتی آفتاب شدی روی کشور چو دریای آب. فردوسی. گر ز تیغش تافتی آتش فشاندی آفتاب ور ز کفش خاستی دینار باریدی غمام. فرخی. الا تا همی بتابد بر چرخ کوکبی الا تا همی بماند بر خاک پیکری. عنصری.

هرچه خورشید فراز آمد و بر دوست بتافت بشدش کالبد از پرتو خورشید تباہ. منوچهری. کی بتابد تا نیابد مشتری از تو جواز کی بر آید تا نخواهد تو امان از تو امان. زینبی. گل کبود که تا تافت (۸) آفتاب بر او ز بیم چشم نمان گشت در بن (۹) پایاب. خفاف. به دست سیاهان می چون چراغ همی تافت چون لاله در چنگ زاغ. اسدی. تیر او باد عز و نعمت و ناز تا بتابد بر آسمان بر تیر. (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۱۴۰). از او هر کسی بوی خوش یافتی بتاریکی از شمع به تافتی. اسدی. گر نتابی سر ز دانش از تو تابد آفتاب وز سعادت ای پسر بر آسمان سایه‌ت سر. ناصر خسرو. دست در جیب کرد، بیرون آورد، نوری از انگشتان موسی بتافت چنانکه عالم را نور بگرفت. (قصص الانبیاء). گویند چون آفتاب بر آمدی در دست راست غار تافتی. (قصص الانبیاء). چون بر سر آب افتد [عنبر] و آفتاب اندر وی تابد نرم شود. (ذخیره خوارزمشاهی). باغبان روزی دید [عصاره انگور را در خم] صافی و روشن شده چون یاقوت سرخ می تافت و آرمیده شده. (نوروزنامه منسوب به خیام). درخت انگور دید چون عروس آراسته، خوشه‌ها بزرگ شده و از سبزی بسیاهی آمده، چون شبه می تافت و یک دانه از او همی ریخت. (نوروزنامه ایضاً). خوش باش میندیش که مهتاب بسی اندر سر خاک یک بیک خواهد تافت. خیام. تا آسمان بتابد با آسمان بمان تا مشتری بتابد با مشتری بتاب. معزی. همی به شومی همنامی اش سهیل یمن چنان نتابد چون تافتن بعهد قدیم. سوزنی. بتاب سال و مه ای آفتاب فضل و شرف بر آسمان سعادت بروزگار شباب. سوزنی. ز بس که بر سر من تافت آفتاب رضاش مرا چو روی شفق شرمسار میسازد. خاقانی. فروشستش بگللاب و بکافور چنان کز روشنی می تافت چون نور. نظامی. گفت در کودکی از بسطام بیرون آمدم ماهتاب می تافت، جهان آرمیده... (تذکره الاولیاء عطار). تافت زان روزن که از دل تا دل است روشنی کو فرق حق و باطل است. مولوی. بالای سرش ز هوشمندی می تافت ستاره بلندی. (گلستان). این همان چشمه خورشید جهان افروز است که همی تافت بر آرامگه عاد و ثمود. سعدی. ببالا- صنوبر بدیدار حور چو خورشید از چهره می تافت نور. (بوستان). ماهی نتافت همچو تو از برج نیکوئی سروی نخاست چون قدت از جو بیار حسن. حافظ. بنوری کز جمالت بر دلم تافت یقین دانم که آخر خواهمت یافت. جامی ||. برافروختن و گرم گردیدن. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). گرم شدن و حرارت یافتن. (فرهنگ نظام). گرم شدن. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف). شجر. (از منتهی الارب). سوختن. سوزش دادن. دکتر محمّد معین در حاشیه برهان آرد: از ریشه اوستایی «تپ، تاپه یئی تی» (۱۰) (گرم ساختن) «تفنو» (۱۱) (گرما، تب)، هندی باستان «تپ، تپتی» (۱۲)، پهلوی «تافتن» (جوشیدن)، «تپشن» (۱۳) (تب) و ارمنی «تپ، تپک» (۱۴) (اجاق). مؤلف فرهنگ نظام آرد: این لفظ به این معنی در پهلوی تافتن و در اوستا و سنسکریت هم تپ است: به هر سو که قارن برافکند اسب همی تافت آهن چو آذر گشسب. فردوسی. چو ایرانیان زین خبر یافتند بر آن آتش غم همی تافتند. فردوسی. ز آتش حرص و آرزو و هیزم مکر دل نگهدار و چون تنور متاب. ناصر خسرو. پس بفرموده خدا هفتاد سال دوزخ را بتافتند تا سفید شد. (قصص الانبیاء). آن ملعون سگ گفت تا شش میخ آهنین به آتش بتافتند. (قصص الانبیاء). گذشت سوی حجاز آفتاب کینه او از آن همیشه بود تافته زمین حجاز. مسعود سعد. پس تنوری سخت بزرگ بتافت. (مجمّل التواریخ و القصص). بخت نصر خشم گرفت و بعد از آن بفرمود تا حفره آتش بتافتند و دانیال را با سه دیگر از عباد بنی اسرائیل در آنجا افکندند. (مجمّل التواریخ و القصص). گفت حرارت جگرش تافته است وحشتی از دهشت من یافته است. نظامی. گرمی گندم جگرش تافته چون دل گندم به دو بشکافته. نظامی. گر من جگر توام متابم چون بی نمکان مکن کبابم. نظامی. شیخ گفت دوازده سال آهنگر نفس خود بودم؛ در کوره ریاضت می نهادم و به آتش مجاهده می تافتم و بر سندان مذمت می نهادم و پتک ملامت میزدم تا از نفس خویش آئینه ای کردم. (تذکره الاولیاء عطار). جوانی سر از رای مادر بتافت دل دردمندش چو آذر بتافت. سعدی. تنور شکم دمدم تافتن مصیبت بود روز نیافتن. (گلستان ||). طاق آوردن. متحمل شدن. تحمل و استقامت کردن. مقاومت نمودن: کنون چنبری گشت پشت یلی نتابم (۱۵) همی خنجر کابلی. فردوسی. به تن آسانی، بر بالش دولت بنشین چه کنی تاختن و تافتن رنج سفر. فرخی. جلالش برنگیرد هفت گردون سپاهش برنتابد هفت کشور. عنصری. تو آزادی و

هرگز هیچ آزاد نتابد همچو بنده جور و بیداد. (ویس و رامین). گفتم که به تقدیر کجا تابد تدبیر هر رای که آمد ز قضا و قدر آمد. سوزنی ||. آزرده و مکدر شدن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). مجازاً بمعنی غم و اندوه خستگی [داشتن]. (فرهنگ نظام). آزرده و مکدر شدن. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف): گفتم متاب زلف و مرا ای پسر متاب گفتا ز بهر تاب تو دارم چنین بتاب. عنصری. روزگاری که دل خلق همی تافته است رفت و ناچیز شد و قوت او شد بکران. فرخی. ای ز فروغ رخت تافته صد آفتاب تافته ام از غمت روی ز من برمتاب. خاقانی (از فرهنگ جهانگیری ||). برافروختن و گرم شدن بسبب قهر و غضب: گر نه هوا خشمگین و تافته گشته گرم چرا شد چنین چو تافته کانون گرم شود شخص چون که تافته گردد تافته زین شد هوای تافته ایدون. ناصر خسرو. برفتم و بگفتم و امیر سخت تافته بود، گفت نرفته است از این باب چیزی که دل بدان مشغول باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۳ ||). مجعد کردن. (ناظم الاطباء). پیچ دادن زلف: گفتم متاب زلف و مرا ای پسر متاب گفتا ز بهر تاب تو دارم چنین بتاب. عنصری ||. آشفته و مضطرب گردیدن ||. آه کشیدن ||. چاپ کردن ||. محذب کردن و ملتوی ساختن. (ناظم الاطباء). - برتافتن؛ تحمل کردن. طاقت آوردن. متحمل شدن: ز دلو گران چون چنان رنج دید بر آن خوبرخ آفرین گسترید که برتافت دلوی بدین سان گران همانا که هست از نژاد سران. فردوسی. لیکن هر تنی این علاج برنتابد جز مردم جوان گوشت آلود. (ذخیره خوارزمشاهی). کوی عشق آمد شد ما برنتابد بیش از این دامن تر بردن آنجا برنتابد بیش از این (۱۶). خاقانی. ساحت این هفت کشور برنتابد لشکرش شاید از خضرای نه چرخش معسکر ساختند. خاقانی. نه جلالش خیال برتابد نه کلامش محال برتابد. (از راحة الصدور راوندی). چندان لشکر جمع شد که کوه و هامون برتافت. (ترجمه تاریخ یمنی). لاف منی بود و توی برتافت ملک یکی بود و دوی برتافت. نظامی. ناوک غمزه بر دل سعدی مزین ای جان که بر نمی تابد. سعدی. همین که در ابایزید نظر کرد و روی مبارکش دید برتافت، در حال قالب خالی کرد. (بهاءالدین ولد). خاک کویت برنتابد زحمت ما بیش از این لطفها کردی بتا تخفیف زحمت می کنم. حافظ ||. - برتافتن: گل کبود که برتافت (۱۷) آفتاب بر او ز بیم چشم نهان گشت در دل (۱۸) پایاب. خفاف. بینی به آفتاب که برتافت بامداد بر خاک ره نسبیج زرانده تار کرد. خاقانی ||. - بهم پیچیدن و تاب دادن نخ یا جز آن را: برتافته است بخت مرا روزگار دست زانم نمی رسد بسر زلف یار دست. کمال اسماعیل (دیوان ص ۱۱۵). صد هزاران خیط یک تو را نباشد قوتی چون بهم برتافتی اسفندیارش نگسلد ||. - برگشتن و برگردیدن: عنانش گرفتند و برتافتند سوی ریگ آموی بشتافتند. فردوسی. سه تن دید رستم که برتافتند به تیزی از آن راه بشتافتند. فردوسی ||. تاختن (ابدال «ف» به «خ»): بیارید داننده آهنگران یکی گرز سازند ما را گران چو بگشاد لب هر دو بشتافتند بازار آهنگران تافتند. (شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۱ ص ۴۹). بدیبا بیاراسته پشت پیل همی تافت آن لشکر از چند میل. فردوسی. برآسود از آن تفتن و تافتن هراس دز و رنج ره یافتن. نظامی ||. طلوع کردن. (برهان) (ناظم الاطباء): مهر دیدم بامدادان چون بتافت از خراسان سوی خاور می شتافت. رودکی. ز کوهسار سحر که چو صبح صادق تافت گل مورد بگشاد چشم خویش از خواب. مسعود سعد. مصدر دیگر، تاییدن. رجوع به تاب و تابش و تاییدن و تاختن و ترکیبات آنها و برتافتن و سر تافتن و عنان تافتن و تافته شود. (۱) - «به» حرف اضافه حذف شده در حقیقت بسوی است. (۲) - «به» حرف اضافه حذف شده در حقیقت بسوی است. (۳) - (۴) tow-am. (۵) - (۶) tab-am. (۷) - taftan. (۸) - Briller. etinceler. (۹) - ن ل: در دل. (۱۰) - (۱۱) tap, tapak. (۱۲) - tafnu. (۱۳) - tap, tapati. (۱۴) - tap(i)shn. (۱۵) - (۱۶) - تمام این قصیده بردیف «برنتابد بیش از این» است. رجوع بدیوان خاقانی چ عبدالرسولی ص ۳۴۸ یبعد شود. (۱۷) - ن ل: تا تافت. (۱۸) - ن ل: در بن.

[ت] (نف مرکب) صاحب آندراج و انجمن آرا ذیل تافتن بمعنی پرتو آرند: بنابراین در کتب پارسیان قدیم لفظی که انطباع شبیح مبصر در عربی ذکر میشود تافتن سای خوانند که ساسان پنجم در بیان این معنی گفته چون بیان شده است که تافتن سای یعنی انطباع شبیح مبصر و تری ژاله یعنی رطوبت جلیدیه شرط ابصار نیست و نه خروج فروع یعنی شعاع از بصر که ملاقی مبصر است بود بل حجاب میان باصر و مبصر در ابصار کافی است. این ترکیب از بر ساخته های فرقه آذر کیوان است.

تافتونی.

(ص نسبی، ا) جایی که در آن نان «تافتان» و «تافتون» پزند و فروشد. رجوع به تافتان و تافتان پز و تافتان پزی شود. نامی است (۱) که باغبانها بقسمی از تیره کاکتس ها (۲) دهند. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۲۹ شود. (۱) - - (۲) Opuntia. Cactees.

تافته.

[ت / ت] (ن مف / نف) تابیده. (فرهنگ رشیدی). روشن. (فرهنگ نظام). پرتو انداختن آفتاب و ماه و ستارگان و چراغ و آتش. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). پرتو اندازنده مانند آفتاب و ماه و ستاره و چراغ و آتش. (ناظم الاطباء) (۱): سه من تافته باده سالخورد به رنگ گل نار یا زرد. فردوسی. بیا ساقی آن زبیق تافته بشنگرف کاری عمل یافته. نظامی. ||. بر فروخته. (فرهنگ رشیدی). بر فروخته از حرارت آفتاب و تابش آتش. (از برهان). گرم شدن چیزی از حرارت آفتاب و آتش. (آندراج) (انجمن آرا) (۲). گرم شده. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف): امیه دست و پای بلال بسته بود و سنگ تافته بر شکم او نهاده بود و گفت مسلمان نباید شدن و بلال همی گفت: الله احد، الله احد. (ترجمه طبری بلعمی). چو باران نبودی جگر تافته بدنای لب از تشنگی کافته. اسدی. گر بترسی ز تافته دوزخ از ره طاعت خدای متاب. ناصر خسرو. در سایه دین رو که جهان تافته ریگی است با شمع خرد باش که عالم شب تار است. ناصر خسرو. ||. بر فروخته و گرم شده بسبب قهر و غضب. (از برهان) (از ناظم الاطباء). گرم شدن بسبب قهر و غضب. (آندراج) (انجمن آرا). گرم شده بسبب تب. (از برهان) (از ناظم الاطباء). آزرده از غم و اندوه و جز آن. (فرهنگ جهانگیری) (برهان). کوفته غم و اندوه. (فرهنگ رشیدی). آزرده. (شرفنامه منیری). مکدر. (برهان) (شرفنامه منیری). مغموم و اندوهگین و مکدر شده. (ناظم الاطباء): اول آیتی که از عیسی پیدا آمد آن بود که آن دهقان را دزدی کردند و دینار بسیار از وی بردند و او ندانست که این دینارها که برد و تافته شد و شب بخانه وی جز درویشان نبودندی ندانست تا کرا تهمت کند و مردمان نیز تافته شدند و عیسی چون مردمان را تافته دید گفت چه بوده است... (ترجمه طبری بلعمی). به خواب و به بیداری و رنج و ناز از این بارگه کس مگردید باز مگر آرزوها همه یافته محسبید یک تن ز ما تافته. فردوسی. عذرها سازی و آن را همه تأویل نهی تا کنی بی سببی تافته ای را شادان. فرخی. دل تافته مدار و بر ابرو گره مزن از بهر بوسه ای که ز تو خواهم ای نگار. فرخی. ||. آزرده از کوفت راه و سواری. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (ناظم الاطباء). کوفته راه. (فرهنگ رشیدی): همه خسته و مانده و تافته ز بس تشنگی کام بر تافته. اسدی (از فرهنگ جهانگیری). ||. برگشته. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). برگزیده. (ناظم الاطباء). برگزیده. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). روی گردانیده. بعربی معطوف. (برهان) (ناظم الاطباء): گر بمثل جا کند (۳) در پس آئینه شخص بیند تمثال خویش تافته رو بر قفا. حسین ثنائی (از فرهنگ جهانگیری). ||. پیچیده. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف) (ناظم الاطباء). || موی زلف و گیسو و ریسمان و امثال آن را گویند که تاب داده باشند. (فرهنگ جهانگیری). موی زلف و گیسو و ریسمان و ابریشم و هر چیز که آن را تابیده باشند. (از برهان) (از ناظم الاطباء). زلف و ریسمان تاب داده. (فرهنگ رشیدی). ریسمان تاب

داده یعنی تابیده را نیز گویند. (آندراج) (انجمن آرا): حلقهء جعدش پر تاب و گره حلقهء زلفش از آن تافته تر. فرخی. دمش چون تافته بند بریشم سمش چون ز آهن و پولاد هاون. منوچهری. تنم از اشک به زررشتهء خونین ماند هیچ زررشته از این تافته تر، کس را نی. خاقانی. بموی تافته پای دلم فروبستی چو موی تافتی ای نیکبخت روی متاب. سعدی. رجوع به تافته شود. ||. نوعی از بافتهء ابریشمین است. (فرهنگ جهانگیری). نوعی از بافته و پارچهء ابریشمی. (از فرهنگ رشیدی) (برهان) (ناظم الاطباء). پارچهء ابریشمی که از آن لباس کنند. (آندراج) (انجمن آرا). یک قسم پارچهء لطیف ابریشمی. (فرهنگ نظام). قماش ابریشمی. (غیاث اللغات). قز (۴) که آن جامهء ابریشمین است. (شرفنامه منیری). محمّد معین در حاشیهء برهان آرد: گورانی «تافته» (۵)، گیلکی «تفته» (۶) معرب آن «تفتا» و در مصر «تفته» (۷): نگشتی کسی از گدا تافته زر و سیم دادیش و هم تافته. (مؤلف شرفنامه منیری). آسمان خرگه و زیلوست زمین خارا کوه اطلس و تافته دان مهر و مه پرانوار. نظام قاری (دیوان چ استانبول ص ۱۱). یک زمان نرم دست گشت و حریر یک زمان تافته شد و والا. نظام قاری (دیوان چ استانبول ص ۲۱). از جیب تافته چون لؤلوی دکمه تابد گویم مگر ثریا در ماه کرده منزل. نظام قاری (دیوان چ استانبول ص ۳۱). جامه ای را گویند که از کتان بافته باشند. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به تافتن و تابیدن و ترکیبات آنها شود. (۱) - بجز مؤلف فرهنگ رشیدی و فرهنگ نظام که کلمه را صحیح معنی کرده اند، دیگر فرهنگ نویسان آن را بمعنی مصدری و صفت فاعلی آورده اند. (۲) - معنی مصدری صحیح نیست. (۳) - در آندراج و انجمن آرا: جا کنی. (۴) - کژ. کج. (۵) - (۷) - tafta. (۶) - tafta. - رجوع به «تفسیر الالفاظ الدخیلة فی اللغة العربیة مع ذکر اصلها» شود.

تافته بافی.

[ت / ت] (حامص مرکب) عمل بافتن تافته. بافتن پارچهء ابریشمین (||). | مرکب) جائی که در آن تافته بافند.

تافته جگر.

[ت / ت ج گ] (ص مرکب) کنایه از عاشق است. (برهان) (آندراج). عاشق. (ناظم الاطباء ||). کسی را گویند که علت دق داشته باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تافته دل.

[ت / ت د] (ص مرکب) آزرده دل. غمگین. نگران. برافروخته بسبب قهر و غضب: دوش باری چه سخن گفتم با تو صنما که چنان تنگدل و تافته دل گشتی از آن. فرخی. بشد تافته دل یل رزمجوی سوی ره زنان رزم را داد روی اسدی. رجوع به تافته شود.

تافته دلی.

[ت / ت د] (حامص مرکب) دل آزرده. برافروختگی بسبب قهر و غضب. رجوع به تافته شود.

تافته شدن.

[ت / ت ش د] (مص مرکب) برافروخته شدن بسبب قهر و غضب: پس چون او را بکشتند و یک چند برآمد، کسی بملک نشست و هیچ کس را طاعت نداشتند، خبر به انوشیروان رسید، تافته شد. (ترجمهء طبری بلعمی). ... و او را از آن حال آگاه کرد، نجاشی تافته شد و صد هزار سوار و پیادهء دیگر بیرون کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). بشد تافته شاه از این گفتگوی به خون ریز بد گوهر

آورد روی فردوسی. خواجه بونصر مشکان به دیوان بود، از این حدیث سخت تافته شد. (تاریخ بیهقی). چون خبر فضل یحیی به رشید رسید تافته شد و از ری به طوس رفت. (مجمل التواریخ و القصص). [انگشتری پیغامبر (ص)] از دست او [عثمان] اندر این سال بچاه آب اندر افتاد، عثمان سخت عظیم تافته شد. (مجمل التواریخ و القصص ||). غمگین و دلتنگ و آزرده شدن. نگران شدن : گفت که ایشان سوی مدینه آیند بحرب شما، پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم تافته شد و یاران را گفت چه کنیم جمله گفتند حسبن الله و نعم الوکیل. (ترجمه طبری بلعمی). از من به روز عید بیازردی گفتی که تافته شدی از مهمان فرخی. چون سلیمان [بن عبدالمملک] بمرد مهر از آن عهدنامه برگرفتند نام عمر عبدالعزيز بود، تافته شد از این کار [یعنی عمر عبدالعزيز] دست بر پیشانی نهاد و گفت... (مجمل التواریخ و القصص). رابعه تافته شد گفت خداوندا مرا در خانه خود می نگذاری و نه در خانه خویشم می گذاری یا مرا در خانه خویش بگذار یا در مکه بخانه خود آر. (تذکره الاولیاء عطار).

تافته گردیدن.

[ت / ت گَ دِ دِ] (مص مرکب) پیچیده شدن. کج شدن : هرگاه که عضله های مجوف تشنج کند، حدقه از موضع خویش زایل شود و چشم تافته گردد همچون چشم احول. (ذخیره خوارزمشاهی).

تافته گشتن.

[ت / ت گَ ت] (مص مرکب) خشمناک گشتن. تافته شدن : چون موفق شنید که عمرو تافته گشت و قصد کرد که بنفس خویش به شیراز آید. (تاریخ سیستان). گرنه هوا خشمناک و تافته گشته ست گرم چرا شد چنین چو تافته کانون. ناصر خسرو ||. غمگین گشتن. دل آزرده شدن. نگران شدن. مضطرب شدن. پریشان گشتن : پس چون بعد از آن برپای خاستی [آدم] آواز فرشتگان نتوانستی شنید سخت غمگین شد و تافته گشت. (ترجمه طبری بلعمی). همه تنگدل گشته و تافته سپرده زمین شاه نایافته فردوسی. چون بر او چپال شاه هندوستان خبر یافت، تافته گشت [از آمدن محمود غزنوی] و رسول فرستاد سوی امیر محمود که اگر این عزم را بیفکنی... پنجاه فیل خیاره بدهم. (زین الاخبار گردیزی ||). برافروخته شدن از حرارت. گرمی یافتن. گرم شدن : چون گشت هوا تافته از آتش حمله جز سایه تیغ تو نباشد زبر فتح. مسعود سعد.

تافر.

[ف] [ع ص] (مرد چرکین. منتهی الارب). (آندراج) (ناظم الاطباء).

تافراکین.

(اخ) نام خاندانی است که اعضای آن در خدمت دو دولت موحدین و بنی حفص در مغرب بودند و از سال ۵۴۰ تا ۷۷۸ ه. ق. مسند امارت و وزارت و دیگر کارهای بزرگ داشتند و در امور کشوری و سیاسی نفوذ کاملی کرده بودند و به یکی از قبائل بربر انتساب داشتند. عبدالمؤمن اولین سلطان موحدین عمر بن تافراکین را به والیگری قابس تعیین کرد و بتدریج مرتبه وی بالا رفت تا آنجا که پادشاه او را در غیبت خود جانشین خویش می ساخت. پس از عمر پسر و سپس نواده وی مشاغل مهم را عهده دار شدند و نس بعد نسل چرخ دستگاه موحدین را بگردش درمی آوردند. یکی دیگر از افراد این خاندان عبدالحق بن تافراکین است که متصدی کارهای بزرگ سلطان مستنصر صاحب تونس، از خاندان بنی حفص گردید و مقام و منزلتی بزرگ بدست آورد... و ابو محمد تافراکین مشهورترین این دسته از خاندان تافراکین است که به تونس رفته بودند و در زمان سلطان ابواسحاق اقتدار کاملی

داشت و پس از وی پسرش ابو عبدالله نیز چندی مقام پدر را احراز کرد ولی بسال ۷۷۰ ه. ق. ابواسحاق درگذشت و تونس بدست ابوالعباس افتاد و موجب زوال خاندان تافراکین گردید. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به بنی تافراکین شود.

تافرکیت.

[] (اخ) بندری است به اسپانی و از آن تا قلعهء تابحریت ۸ میل فاصله است. رجوع به حلال السنسویه جزء ۱ ص ۶۹ شود.

تافزه.

[ز] (مغرب، ا) بلغت بربر، سنگ سیاه، حجر مسن، سنگ آهن (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Gres.

تافسیا.

(۱) بلغت رومی صمغ سداب دشتی را گویند. (ترجمهء صیدنه). صمغ سداب است. (بحر الجواهر). دزی تافسیا را به تافسیا ارجاع کرده و در «تافسیا» نویسد: آسکله پیوم (۱). (ابن البیطار ج ۱ ص ۲۲۵ ب). مستعینی این کلمه را در ذیل «ت» آرد و اضافه کند که رازی آن را در باب «ث» آورده است. و در کتاب لغت منصوری رازی (۲) در ذیل «ث» یاد شده و بدان افزایش: در اکثر کتب با تاء مثلاً آمده است... (دزی ج ۱ ص ۱۵۶). رجوع به تاپسیا و تافسیا و مخصوصاً تافسیا و مفردات ابن البیطار ج ۱ ص ۱۴۸ و لکلرک ج ۱ ص ۳۲۷ و ۳۲۸ و ترجمهء صیدنه ذیل «ت» و اختیارات بدیعی و تحفهء حکیم مؤمن شود. (۱) - (۲) - Thapsia asclepium. (۲) - Glossaire sur le Mancouri de Rhazes par Ibn al Hachacha, man. de Leyde, no. ۳۳۱ (۵) catal. (۱۱۱ p. ۲۵۶).

تافشک.

[ف ش] (۱) دیوک باشد. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (ناظم الاطباء). جانوری است که آن را بفارسی دیوک گویند. (آندراج) (انجمن آرا). و آن را دیوچه و ریونجو و رنجو و لنبک نیز خوانند و بتازی ارضه نامند. (فرهنگ جهانگیری). بعربی ارضه خوانند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). پشمینه و کاغذینه را خورد. (آندراج) (انجمن آرا). دیوک و ارضه. (ناظم الاطباء). کرمکی است که در جامه های پشمین یافت شود و آن را تبه سازد و آن را «ریونجو» و «دیوچه» و «دیوگ» و «لنبک» هم گویند و بعربی «أرضه» نامند. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۱). موریانه. خوره: حال خود آخر نیندیشی و باشی تا به کی در میان جامهء سمور همچون تافشک. ابوالمعالی (از لسان العجم شعوری). رجوع به ارضه و دیوک و موریانه شود.

تافغا.

(مغرب، ا) (۱) تافغیت. خزیع. قرطم. عصف. رجوع به تافغیت شود. (۱) - Cynara acaulos.

تافغوت.

[ف] (مغرب، ا) بلغت بربر «کاردون سلوس پی ناتوس» (۱) را گویند. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Carduncellus pinnatus.

تافنه.

[فَغْ] (معرب، ۱) بلغت بربر نوعی از خارخسک. شوک الدواب. خسکه. باد آورد. خسک. شویکه (۱). شوکة. حرشف. شوکة المبارکه. خار تاتاری. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Chardon.

تافغیت.

(معرب، ۱) (۱) بلغت بربر افریقیه و حوالی آن بر نوعی گیاه خاردار و کوتاه اطلاق شود. بر روی برگهای این گیاه لکه های سفید و سیاه وجود دارد و اطراف برگهای آن دنداندار است، ریشه آن در زمین بسیار فرورود. شریف گوید: ریشه آن سرد و خشک است و اگر آن را خشک یا تر بسایند و با آرد سفید مخلوط کنند ضماد مؤثری برای زخم خواهد بود. (از لکلرک ج ۱ ص ۳۰۲). خریع. رجوع بمفردات ابن البیطار ج ۱ ص ۵۷ و ص ۱۴۳ و لکلرک ج ۲ ص ۲۶ و تافغا شود. (۱) - Cynara acaulos.

تافنا.

(اخ) (۱) رودی به الجزایر که بسال ۱۸۳۷ م. بین عبدالقادر و ژنرال بوژو (۲) در سواحل این رود قراردادی منعقد گردید که در آن حدود الجزایر فرانسه و نواحی متنازع فیه با امیر مذکور معین گردید. (۱) - Bugeaud - Tafna. (۲).

تافناختی.

(اخ) تافنخت (۱)، ماجراجویی از مردم «لیبی» که در قرن هشتم ق. م. مسیح تاج و تخت کشور مصر را بدست آورد. (۱) - Tafnakhti. Tafnecht.

تافنخت.

[ن] (اخ) (۱) تافناختی. رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Tafnecht.

تافه.

[ف / ف] (۱) مبدل تابه است. (فرهنگ نظام). رجوع به تابه و تاوه شود.

تافه.

[فَه] (ع ۱) چیز حقیر و اندک. (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حدیث: کانت الید لا تقطع فی الشیء التافه. (منتهی الارب).

تافیره.

[ر] (اخ) (۱) یکی از رجال بزرگ از مردم طلیطله در دوره نصرانیت. رجوع به حلال السنسویه ج ۲ ص ۴۲ شود. (۱) - Tavera.

تافیسار.

(۱) تافیار، درباس (۱) را گویند. گیاهی است که برگش به رازیانه ماند. در ضماد بکار برند چون مسهل بسیار قوی است تناولش

خطرناک است. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۶). این کلمه مصحف تافسیا و تافسیا است. رجوع به همین کلمات شود. (۱) - اذرباس (بحر الجواهر ذیل تافسیا). رجوع به تافسیا شود.

تافیفرا.

(مغرب، ا) بلغت بربر سفندولیون (۱) و کلخ دلبی باشد. رجوع به سفندولیون شود. (۱) - Spondylum.

تافیل.

(اخ) پدر شهریار بن تافیل (۱) والی عمان و معاصر قاورد بن جعفر بیک (۴۴۲ ه. ق.) است. رجوع به تاریخ افضل چ مهدی بیانی ص ۹ شود. (۱) - ن ل: شهریار بن باقیل.

تافیلات.

(اخ) رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تافیلات شود.

تافیلات.

[ل] (اخ) (۱) ولایتی به مغرب، مرکز قدیمی آن سجلماسه، و آن زادگاه اشرف علوین فیلالین است که تا امروز در آنجا حکومت دارند. (از المنجد). قسمتی از مراکش در جنوب اطلس بر کنار صحرای بزرگ افریقا دارای ۱۰۰۰۰۰ تن سکنه، ناحیه تجارتنی و صنعتی است. قاموس الاعلام ترکی این کلمه را در ذیل «تافیلات» آرد و افزاید: این محل بوسیله دو نهر که از کوههای اطلس سرچشمه میگیرد، مشروب گردد و در سواحل این دو نهر، گندم و جو بسیاری کاشته می شود ولی محصول عمده آن خرما میباشد، گله های گوسفند و بز فراوان دارد، مرکز حالیه این ولایت قصبه رسائی است ولی قصبه بزرگتر و آبادتر آن «ابوان» است. (۱) - Tafilet. Tafilalet.

تافیلاله.

[ل] (اخ) رجوع به تافیلات شود.

تافیفل.

[ل] (اخ) رجوع به تافیلات شود.

تاق.

(۱) تاغ. (فرهنگ نظام). تاغ است و آن هیزمی باشد که آتش آن بسیار بماند. (برهان). رجوع به تاخ و تاغ و لسان العجم شعوری و فرهنگ نظام شود. | در لهجه گناباد خراسان تاک را گویند.

تاق.

(اِخ) ابن اغوزخان فرزند کهتر اغوزخان، از آباء سلاطین ترک است. رجوع به حیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۹ شود.

تاقا.

(ا) حَرْشَف (۱). کنگر. کنگر فرنگی. رجوع به حَرْشَف شود. (۱) - Artichaut.

تاق تاق.

(ا صوت) تاغ تاغ. آواز بلند نعل کفش و نعل اسب گاه رفتن. آواز برهم خوردن چیزی.

تاقدیس.

(ا مرکب) فرهنگستان این کلمه را بجای چین خوردگی زمین که بشکل طاق است (۱)، انتخاب کرده است. || طاقدیس. (به همهء معانی) رجوع به طاقدیس شود. (۱) - Anticlinal.

تاقدیس.

(اِخ) رجوع به طاقدیس شود.

تاقدیس.

(ص نسبی) طاقدیس. رجوع به طاقدیس شود.

تاقره.

[قِ ر] (ع ا) ظرف. جعبه. جعبه کوچک. ج، تواقِر. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹).

تاقسیل.

(اِخ) تلفظ ترکی تاکسیل (۱) است. رجوع به تاکسیل و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Taxile.

تاقسیله.

[ل] (اِخ) تلفظ ترکی تاکسیلا (۱) (تاکسیل) است. رجوع به تاکسیلا و تاکسیل و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Taxila.

تاقنه.

[ن] (اِخ) تلفظ ترکی تاکنا (۱) است. رجوع به تاکنا و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tacna.

تاقوبه.

[ب] (اِخ) تلفظ ترکی تاکوبایا (۱) است. رجوع به تاکوبایا و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tacubaya.

تاق و توق.

[قُ / تاقُ قُ] (اِصوت) تاق تاق. تاغ تاغ. آواز برهم خوردن تخته‌ها و چوبها||. آواز گشاد تفنگ و توپ از دور، نه به بسیاری و انبوهی.

تاقی.

(ترکی، ا) کلاه، از لغات ترکی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تاقیقوئیل.

(ترکی، ا مرکب) تخاقوی ئیل. (فرهنگ نظام). سال مرغ. سال یازدهم از دوره دوازده ساله ترکی. رجوع به تخاقوی ئیل شود.

تاقیل.

(اخ) نام قومی است: ... که بدان ناحیه کسه‌اند بسیار، مر آن قوم را که تارس و تاقیل خوانند و با این جابلق و جابلس بتعصب است (اند) و همیشه با ایشان شب و روز حرب ساخته باشند. (ترجمه طبری بلعمی نسخه خطی کتابخانه لغت نامه). پس جبرئیل علیه السلام مرا سوی تارس و تاقیل و یاجوج و مأجوج برد. (ترجمه طبری بلعمی ایضاً).

تاقیه.

[ی] [ا] از وسائل آرایش مو که زنان شوهردار بکار برند. (فرهنگ بیانکی).

تاک.

(۱) درخت انگور. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۲۵۰) (شرفنامه منیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات) (فرهنگ اوبهی) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام). در تکلم مو و نام دیگرش رز است. (فرهنگ نظام). درخت رز و نهال رز. (ناظم الاطباء). کرم. نامیه. (السامی فی الاسامی چ تهران ص ۱۰۴) (۱). گاهی «تاک» را به «رز» اضافه کنند بهمین معنی: فرخو؛ پیراستن تاک رز بود. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). تاک رز بینی شده دینارگون پرنیان سبز او زنگارگون. رود کی (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۲۵۰). یک لخت (۲) خون بچهء تاکم فرست از آنک هم بوی مشک دارد و هم گونهء عقیق. عماره (از لغت فرس اسدی ایضاً). بیاور آنکه گواهی دهد ز جام که من چهار گوهرم اندر چهار جای مدام زمرد اندر تاکم، عقیق اندر غزب سهیلم اندر خم، آفتابم اندر جام (۳). ابوالعلاء ششتی (از لغت فرس ایضاً ص ۲۷). ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان چو زنگیانی بر بازیچ (۴) بازیگر. بوالمثل (از لغت فرس اسدی ایضاً ص ۵۷). انگور و تاک او نگر و وصف او شنو وصف تمام گفت ز من بایدت شنید. بشار مرغزی. شد گونه گونه تاک رز چون پیش نیل (۵) رنگرز اکنونت باید خز و بز گرد آوری و او عیه. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۷۹). تاک رز را دید آبستن چون داهان شکمش خاسته همچون دم روباهان. منوچهری (دیوان ایضاً ص ۱۶۱). کشیده سر شاخ میوه بخاک رسیده بچرخشت میوه ز تاک. اسدی. عیب ناید بر عنب چون بود پاک و خوب و خوش گرچه از سرگین برون آید همی تاک عنب. ناصر خسرو. تو ز خوشه عصیر چون یابی تا نگیرد ز تاک خوشه عصیر. ناصر خسرو. تا که سرانگشت تاک کرد خزان فندقی کرد چمن پرنگار پنجهء دست چنار. خاقانی. تاک انگور تا نگیرد زار خندهء خوش نیارد آخر

کار. نظامی. پادشاه همچو تاک انگور است در نیچد در آن کزو دور است. نظامی. تو گفتمی خردهء مینا بر خاکش ریخته است و عقد ثریا از تاکش در آویخته. (گلستان). تاک از پی غوره میدهد مل شاخ از پس سبزه میدهد گل. امیر خسرو دهلوی. قصهء تقصیر ایشان را که در عمارت رز خواجه علاءالدین کرده بودند بر ایشان خواندند و مواضع تقصیر را روشن بیان کردند بمشابتی که فرمودند در عمارت فلان تاک و فلان تاک تقصیر کردید. (انیس الطالبین بخاری نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامهء دهخدا ص ۱۰۳). بودم آن روز من از طایفهء دردکشان که نه از تاک نشان بود و نه از تاک نشان. جامی (دیوان چ هاشم رضی ص ۵۹۱). تاک را سیراب کن ای ابر رحمت زینهار قطره تا می میتواند شد چرا گوهر شود؟ (از انجمن آرا) (آندراج). رجوع به مو و رز و تاکستان شود. - ترکیبها: آب تاک. زادهء تاک. زبان تاک. طارم تاک. (از آندراج). - امثال: تاک فروختن و چرخشت خریدن، چون گولان؛ گرانی را به ارزانی بدل دادن. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۳۶). شاخ و شاخه (اعم از رز و جز آن): چو آن سرو روان شد کاروانی ز تاک سرو (۶) می کن دیده بانی. حافظ. درخت میوه را نیز گویند. (فرهنگ اوبهی). نیز آنچه از رسن راست می کنند و در چهر و امثال آن آویزند و بر آن چیزها میدارند، هندیش چهکا نامند. (آندراج). بنائی بخم، و طاق معرب آن است. مؤلف صراح اللغه در ذیل کلمهء طوق آرد: الطاق ما عطف من الابنیة و الجمع الطاقات و الطیقان، فارسی معرب: تاک بر تاک شاخهای درخت بسته بر اوج کله تخت به تخت. نظامی. (۱) - مرتضی زبیدی در تاج العروس آرد: النامیة (من الکرمة القصب) الذی (علیه العناقید) و قیل هو عین الکرمة الذی یتشقق عن ورقه و حبه و قد أنمی الکرمة و قال المفضل یقال لکرمة انها لکثیرة النوامی و هی الاغصان واحدها نامیة و اذا کانت الکرمة کثیرة النوامی فهی عاطبة. (تاج العروس ج ۱۰ ص ۳۷۸). (۲) - در احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی: یک قحف. (احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۱۹۳). (۳) - ن ل: منی که اوت گواهی دهد [همی] که منم بگونه و گهر اندر چهار جای مدام عقیقم اندر غُزب و زمردم در تاک سهیلم اندر خم، آفتابم اندر جام. (۴) - باذبیج. (۵) - پیش بند (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). (۶) - در نسخهء علامه قزوینی و دکتر غنی: چو شاخ سرو... و در نسخهء داور چ بمبئی: ز ملک دیده...

تاک.

(۱) به هندی درهم است که چهار دانگ و نیم باشد. (تحفهء حکیم مؤمن).

تاک.

(اخ) نام قومی است در نواحی دهلی و گجرات. (آندراج) (غیاث اللغات).

تاک.

(اخ) ده کوچکی است از دهستان پایین ولایت بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۶۸ هزار گزی جنوب خاوری فریمان و در ۱۰ هزار گزی جنوب راه مالرو فریمان به آق دربند قرار دارد. دامنه ای است معتدل و ۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تاک.

(اخ) طاق. رجوع به طاق و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۵۹ و حبیب السیر چ تهران ج ۲ ص ۱۱۳ شود.

تاک.

[ک] (ع اسم اشاره) آن (۱). (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). اسم اشاره مؤنث ذاک. (ناظم الاطباء). (۱) - Celle-la.

تاک.

[ک ک] (ع ص) احمق. (منتهی الارب) (مهدب الاسماء) (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). ابله. (برهان). ج، تاگون، تککه، تکاک، تُکک. (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لاغر. هلاک شده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تاکاب.

(اخ) دهی از دهستان قیلاب بالا، در بخش الوار، ناحیه گرمسیر شهرستان خرم آباد است و در ۳۰ هزارگزی شمال خاوری حسینیه و ۲۴ هزارگزی شمال خاوری راه شوسه خرم آباد به اندیمشک واقع است. سرزمین آن تپه ماهور و آب آن از رودخانه بلارود است. دارای ۱۰۸ تن سکنه و محصول آنجا غلات و لبنیات و شغل اهالی آن زراعت و گل‌داری است. صنایع دستی مردم آن ده فرش بافی و راه آن مالرو است. ساکنین آنجا از طایفه قلاوند میباشند و برای تعلیف احشام خود به بیلاق و قشلاق روند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تاکام.

(اخ) دهی از دهستان کلیجان رستاق بخش مرکزی شهرستان ساری واقع در بیست هزارگزی جنوب ساری و دوهزارگزی باختر راه عمومی دودانگه به ساری. ناحیه کوهستانی و جنگلی، مرطوب، مالاریایی. دارای ۳۳۰ تن سکنه است. آب آشامیدنی مردم آنجا از چاه و محصول آن برنج و غلات و عسل است. شغل مردم آن زراعت و گل‌داری و راه آن مالرو است. رودخانه چهاردانگه و دودانگه بین این آبادی و قراء گردشی - ورنده بهم متصل میشوند و راه چهاردانگه و دودانگه بهم میرسند. زراعت برنج مردم در کنار رودخانه تجن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تاکانه.

[ن] (اخ) دهی از دهستان باباجانی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان است. این ده در هشت هزارگزی شمال باختری ده شیخ و دوهزارگزی قالیچه قرار دارد. سرزمینی است کوهستانی و گرمسیر و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه، محصول آن غلات، حبوبات و لبنیات است. شغل مردم آنجا زراعت و گل‌داری است. راه آن مالرو و ساکنین آن از طایفه باباجان هستند، گل‌داران در تابستان بکوه سراوند میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تاکبان.

(ص مرکب) رزبان. نگهبان تاک. باغبان. نگهدارنده و محافظ تاک. تاک نشان.

تاکتیک.

(فرانسوی) (۱) فن بکار انداختن لشکر در حضور دشمن، این لفظ از زبان فرانسه است و در فارسی مستعمل، لیکن هنوز جزو زبان

فارسی نشده است. (فرهنگ نظام). تعبیه الجیش. صف آرائی. سپه آرایی || روش حصول کامیابی و موفقیت. (۱) - Tactique.

تاکدانه.

[ن / ن] (۱ مرکب) هسته انگور. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱).

تاک دشتی.

[ک د] (ترکیب وصفی، ۱ مرکب) کرم دشتی. نخوش. کرمه البیضاء (۱). رجوع به کرمه البیضاء و فاشرا شود. (۱) - در ص ۲۰۵ درختان جنگلی ایران تألیف ثابتی، کرمه البیضا = مو = نخوش (در شیراز) Vitis Vinifera =

تاکر.

[ک] (اخ) دهی از دهستان میان رود علیا بخش نور شهرستان آمل واقع در ۴۸ هزار گزی باختری آمل از طریق رود بارک. ناحیه کوهستانی و سردسیر است و ۴۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه بلده و محصول آن غلات، سیب زمینی و میوه و شغل مردم آنجا زراعت و گلخانه داری است. دارای دبستان و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۰ شود.

تاکرای.

[ک] (اخ) (۱) رمان نویس انگلیسی (۱۸۱۱-۱۸۶۳ م.). وی در کلکته متولد شد، یکی از آثارش بازار مکاره (۲) خودنماییهای «هنری اسموند» میباشد، در آثارش زندقه و استهزاء آزاردهنده ای وجود دارد. از آن جمله استهزاء بیرحمانه ای است که از معايب جامعه معاصر کرده است. رجوع به زاكري شود. (۱) - Vanity Fair - (۲) Thackeray.

تاکردن.

[ک د] (مص مرکب) دولا کردن. خماییدن. دوتو یا چندتو کردن. خم کردن. مایل کردن. تاکردن جامه، قالی، لحاف و جز آن؛ به چندلا کردن آن: جامه ها را تا کرد. از بسیاری ورم، زانوها را نمیتوانم تا کرد. رجوع به «تا» شود || رفتار. سلوک. معامله: خوب تا کردن با کسی یا بد تا کردن با کسی؛ با او حسن معامله یا سوء معامله داشتن.

تاکرز.

[ک ر] (ترکیب اضافی، ۱ مرکب) مو. درخت انگور. رز: تاک رز از انگور شد گرامی وز بی هنری ماند بید رسوا. ناصر خسرو || شاخ رز. شاخه مو. رجوع به تاک شود.

تاکرن.

[ک ر] (اخ) یکی از بلاد اندلس. (سمعانی ورق ۱۰۲). رجوع به تاکرنی شود.

تاکرنی.

[کُرُنْ نِی / کُرْ] (ص نسبی) منسوب است به تا کرن که از بلاد اندلس است. (سمعانی ورق ۱۰۲).

تاکرنی.

[کُرُنْ نِی] (اخ) یاقوت آن را تاکرنی نوشته و گوید سمعانی آن را بضم کاف و راء و تشدید نون ضبط کرده و آن صحیح است. ناحیتی بزرگ است به اندلس دارای کوههای استوار که از آن نهرها روان است. (معجم البلدان). شهری از اندلس که در کنار بحر الروم واقع شده و دارای ۲۳۳۵۳ نفر جمعیت و اکنون مشهور به کاتالونی می باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به کاتالونی شود.

تاکرنی.

[کُرُنْ نِی] (اخ) محمد بن سعد تاکرنی مکنی به ابو عامر الکاتب الاندلسی. وی از شعرا و نویسندگان بلیغ بود. رجوع به ابو عامر و انساب سمعانی ورق ۱۰۲ و معجم البلدان یاقوت ج ۱ ص ۳۵۳ شود.

تاکرونه.

[کَنَ] (اخ) ناحیه ای است از اعمال شَدُونَه به اندلس، متصل به اقلیم مغیله. (معجم البلدان ج ۱ ص ۳۵۳). رجوع به حلال السندسیه ج ۱ ص ۴۱ و اسپانی، در این لغت نامه شود.

تاکرونومی.

[زُنْ] (فرانسوی، ا) (۱) علم قوانین رده بندی یا «کلاسی فی کاسیون» (۲). این لفظ از زبان فرانسه است و در کتب علمی مستعمل می باشد. رجوع به جانورشناسی عمومی تألیف فاطمی ص ۶۸ شود. (۱) - Classification - (۲) Taxonomie.

تاکس.

(فرانسوی، ا) (۱) نرخ و مالیات هر چیزی. این لفظ از زبان فرانسه است و در فارسی مستعمل ولیکن جزء زبان فارسی نشده است. (فرهنگ نظام). نرخ مقطوع و معین. در تداول عوام، مزد مقطوع زنان روسپی. (۱) - Taxe.

تاکسافهر.

[] (۱) سنگ ساب (۱). سنگی که برای تیز کردن بکار آید. حجر المسن. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). (۱) - Pierre a aiguiser.

تاکستان.

[ک] (ا مرکب) جایی که دارای درختهای متعدد انگور باشد. (فرهنگ نظام). باغستان درخت رز. (ناظم الاطباء). از «تاک» (رز، مو) + «ستان» (مزید مؤخر مکانی). موستان. باغ انگور. رزستان. باغ انگوری. مؤلف قاموس کتاب مقدس در ذیل تاک و تاکستان آرد: اول کسی که در کتاب مقدس به غرس تاکستان مذکور است، نوح بود. (سفر پیدایش ۹:۲۰) و در ایام سلف تربیت آن را بخوبی میدانستند... اما وطن و منشأ تاک در کوههای شرقی آسیای صغیر میباشد لکن شام و فلسطین بواسطه داشتن انواع و اقسام مختلف انگور مشهور بودند و در هر تلی که در مملکت یهودیه باشد، برجی دیده میشود که از برای باغبانان ساخته شده است و

بهترین انواع این ثمر خوشگوار و لذیذ در آن باغها میروید و گاهی خود بوته مو را میگذارند که بر زمین گسترده شود و شاخه‌هایش بر مودارها یا مکانهای بلندبرآمده ثمر دهد و از این جهت است که در میکاه ۴:۴ میگوید: «و هرکس زیر مو خود و هرکس زیر انجیر خود خواهد نشست». (مقابل کتاب زکریا ۱۰:۳). و بسا میشود که مو بر اطراف دیوارهای خانه برآید. (کتاب مزامیر ۳:۱۲۸). تاکستان را با دیوار یا خار بست و حظیره محفوظ نموده برجی نیز برای باغبانان در آن میسازند. (انجیل متی ۲۱:۳۳ مقابل سفر اعداد ۲۲:۲۴، کتاب مزامیر ۸:۸۰-۱۳ و کتاب امثال سلیمان ۲۴:۳۱). و تاکستان از جمله املاک مرغوب و محترم عبرانیان بود، اگر بدی و ضرری به آنها وارد میشد آن را چون بلایی میدانستند بدان جهت اشعیا درباره جنگ آشوریان میفرماید: «در آن روز هر مکانی که هزار مو بجهت هزار پاره نقره داده میشد پر از خار و خس خواهد بود». (کتاب اشعیا ۷:۲۳). و در جای دیگر چون خواهد که حزن و اندوه را تشخیص دهد می فرماید: «شیره انگور ماتم میگیرد و کاهیده میگردد و تمامی شاددلان آه میکشند». (کتاب اشعیا ۲۴:۷). و همچنین چون زکریا (ی) نبی قصد آمدن روزهای خوش و سلامتی مینماید میفرماید: «مو ثمر خود را خواهد داد». (کتاب زکریا ۸:۱۲ مقابل کتاب حبقوق ۳:۱۷ و کتاب ملاکی ۳:۱۱). و البته موبری و پاک کردن تاک از زواید بر مطالعه کننده مخفی نخواهد بود که اشخاص باغدار شاخه و نهالهای سال گذشته و گاهی از اوقات مال سال آینده را پاک میکنند و قوم اسرائیل را عادت این بود که تاکستانها و سایر املاک و مزارع را مدت سه سال واگذارند و ثمرش را نچینند. (سفر لایوان ۱۹:۲۳). در بعضی از اماکن در اول بهار تاکها را پاک کرده بعد از نمو، شاخه‌هایی را هم که انگور نداشته باشند میبرند و بعد از ظهور و نمو، خوشه‌ها با زرده‌های آنها را که بعد از موبری اول ظاهر شده است، پاک میکنند و اغلب اوقات تاکستان را دو بار فلاحت کنند و سنگ و ریگ او را برچینند و چیدن انگور با درو نمودن مقارن است. (سفر لایوان ۵:۲۶، کتاب عاموس ۹:۱۳) زیرا که نوبرهای انگور در اول تابستان میرسد. (سفر اعداد ۲۳:۱۳) و عبرانیان برای انگور چیدن بیشتر فراهم میشدند تا برای درو. (کتاب اشعیا ۱۶:۹ و سفر داوران ۹:۲۷) ملاحظه در انگور. (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۳-۲۴۴). رجوع به تاک شود.

تاکستان.

[ک] [اخ] نام قدیم سیادهن. قصبه ایست جزء دهستان دودانگه بخش ضیاء آباد شهرستان قزوین در ۳۴ هزار گزی خاور ضیاء آباد و بر کنار راه شوسه قزوین به همدان و زنجان قرار دارد و دارای ۸۲۵۳ تن سکنه است. در جلگه واقع و هوای آن معتدل است. بوسیله قنات و چاه و رودخانه ابهررود مشروب میگردد. محصول آن غلات، کشمش و قیسی و بادام است و شغل اهالی آن زراعت و باغبانی است. صنایع دستی مردم آنجا گلیم و جاجیم بافی است. دارای دبستان، شهربانی، پست و تلگراف و تلفن، اداره املاک، اداره کشاورزی و در حدود ۱۵۰ باب دکان است. از آثار قدیمی آن حمامی متعلق به دوره شاه عباس است بفرمان رضاشاه در آن جا ساختمانهای جدید و خوبی احداث شده بود که اغلب آنها فعلاً خراب شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱). این قصبه در ۱۷۰ هزار گزی تهران میان سیاه چشمه و سیاه باغ واقع است. راه آهن تهران به تبریز از آنجا میگذرد و ایستگاه راه آهن دارد.

تاکسودیوم دیستیشوم.

(لاتینی، مرکب) (۱) از درختان جنگلی بیگانه و بومی امریکای شمالی است. این درخت از سوزنی برگها است ولی برگ آن در زمستان میریزد. برای جنگلکاری زمینهای باتلاقی و کنار رودخانه‌ها بسیار شایسته است. چوب آن بسیار خوب و رویش آن سریع میباشد. (از جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۲۸۲). (۱) *Taxodium distichum*.

تاکسی.

(فرانسوی، ا) (۱) کلمه فرانسوی متداول در زبان فارسی است و اختصار کلمه «تاکسی-اتو» (۲) می‌باشد. اتومبیل کرایه که در داخل شهرها مسافران را از نقطه ای به نقطه دیگر برد. (۱) - Taxi-auto - (۲) Taxi.

تاکسیل.

(اخ) (۱) راجه هندو که با اسکندر کبیر متحد شد و او را در فتح هند حمایت کرد. وی فرمانروای کشور بزرگی بین هند و هیمالیا بود. ابتدا سعی کرد که با یونانیان مقاومت کند ولی چون مغلوب گشت، روش خود را تغییر داد و با اسکندر همدست گردید تا بدین وسیله بر وسعت کشور خود بیفزاید. اکنون گمان کنند که تاکسیل نام این فرمانروا نبوده بلکه نام پایتخت کشور وی بود که امروزه اتوک (۲) نامیده میشود. (رجوع به ماده بعد و تاکسیلا شود). قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه «تاقسیل» آرد: نام یکی از سلاطین قدیمه خطه سند واقع در شمال غربی هندوستان است. اسکندر کبیر این پادشاه را مغلوب و کشور وی را ضبط نمود اما بشخص وی بی حرمتی نکرد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۷۸۴، ۱۷۸۰، ۱۷۹۱، ۱۸۵۳، ۱۸۶۳، و ج ۳ ص ۱۹۶۷، ۱۹۶۸، ۱۹۹۳ و ۲۰۵۷ شود. (۱) - Attock - (۲) Taxile.

تاکسیل.

(اخ) تاکسیلا. رجوع بهمین کلمه شود.

تاکسیلا.

(اخ) (۱) تاکسیل. پایتخت کشوری قدیمی بشمال هند که فرمانروای آن بهمین نام «تاکسیل» معروف گشت و اکنون این شهر را اتوک (۲) نامند. قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تاقسیله آرد: نظر بتواریخ قدیمه نام شهری بود بر ساحل سند و تاقسیل پادشاه قدیم این خطه آن را پایتخت خود قرار داده بود. رجوع بتاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۷۸۳ و ۱۸۵۴ و تاکسیل شود. (۱) - - (۲) Taxila. Attock

تاکسی متر.

[م] (فرانسوی، مرکب) (۱) آلتی که مسافت طی شده یک اتومبیل یا مدت زمانی را که اتومبیل مشغول راه پیمائی است، حساب کند و بطور خودکار کرایه را نشان دهد. (۱) - Taximetre.

تاکستن همراه بودن.

[کُ تَه دَا] (مص مرکب) (...همراه بودن) تا قتل همراه بودن. تا خون همراه بودن. کنایه از کمال عداوت و دشمنی است و در اشعار میریحیی شیرازی «تا مردن همراه» و در اشعار بعضی دیگر «تا جان همراه» نیز بدین معنی آمده. (آندراج): روز و شب کز ما گریزان دلبر دلخواه ماست حیرتی دارم که تا کستن چه سان همراه ماست. اثر (از آندراج). رجوع به «تا» و همچنین رجوع به «همراه بودن» شود.

تاکلا.

[کُ] (اخ) دهی از دهستان کوه شهری بخش کهنوج شهرستان جیرفت است. در ۱۵۰ هزارگزی جنوب کهنوج و ۱۵ هزارگزی خاور راه فرعی کهنوج به میناب قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه، محصول آن خرما و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاکنا.

(اخ) (۱) شهری به پرو (۲) مرکز ولایتی بهمین نام. دارای ۱۶۰۰۰ تن سکنه است و جمعیت این ولایت بالغ بر ۱۵۰۰۰۰ تن می‌باشد. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمهء تاقنه افزاید: ... در ۵۲ هزارگزی جنوب شرقی آریقه و تجارت زیادی با بولیویا دارد. (۱) - Tacna. (۲) - Peru

تاکند.

[] (اخ) دهی جزء دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین است. در ۱۸ هزارگزی شمال ضیاءآباد واقع است و دارای ۸۳۴ تن سکنه می‌باشد و آب آن از رودخانه قوزلی و قنات است. محصول آن غلات و میوه و شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تاک نشان.

[ن] (نف مرکب) که تاک نشانند. تاک نشاننده. رزبان. کشاورز تاک. کشت کننده رز: بودم آن روز من از طایفه دردکشان که نه از تاک نشان بود و نه از تاک نشان. جامی (دیوان چ هاشم رضی ص ۵۹۱). رجوع به تاک شود.

تاک نشاندن.

[ن د] (مص مرکب) کشتن تاک. غرس مو. رجوع به تاک و تاک نشان شود.

تاکوب.

(۱) بلغت اهل بربر دواپی است که آن را فریون خوانند، گزندگی جانوران را نافع است. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). مأخوذ از بربری، فریون. (ناظم الاطباء). رجوع به تاکوت و فریون و فریون شود.

تاکوبایا.

(اخ) (۱) شهری است به مکزیك (حوزه فدرال). در خارج شهر مکزیكو قرار دارد و فاصله آن با شهر مکزیكو ۵ هزار گز است. دارای رصدخانه و ۵۵۰۰۰ تن سکنه می‌باشد. (۱) - Tacubaya.

تاکوت.

[ک] (۱) تَکوت. تَکوت. تیکوُک. بلغت اهل بربر فریبون (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۳۹). در مغرب اقصی بلغت بربر فریبون (۲) را نامند و همچنین در مغرب میانه این نام را به دانه «اثل» (۳) دهند که فارسیان آن را «کیزمازک» (گزمازک) گویند. رجوع به «اثل» شود. (از

لکلرک ج ۱ ص ۳۰۲). رجوع به مفردات ابن الیطار ج ۱ ص ۱۲ و کلمه «اثل» و تاکوب شود. (۱) -- (۲) Euphorbe. Tamarisc - Euphorbe. (۳)

تاکوت الدباغین.

[تُد دَبْ با] (ع مرکب) اطباء مغرب حب الاثل را گویند. رجوع به «اثل» و مفردات ابن الیطار ج ۱ ص ۱۲ و دزی ج ۱ ص ۱۳۹ و تاکوت شود.

تاکور.

(اخ) (امیر...) اوغانی. بنا بر قول حمدالله مستوفی از امراء اوغان و معاصر شاه شجاع بود و سلطان احمد که بعد از وفات شاه شجاع بسطنت رسید، پس از ورود به کرمان وی را محبوس گردانید. رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ص ۷۳۶ شود.

تاکور.

(اخ) وی در دوران امیر تیمور گورکان حاکم قسطنطنیه بود. خواندمیر آرد: بعد از آنکه خاطر خطیر خسرو جهانگیر از تمهید بزم عیش به او پرداخت... مولانا بدرالدین احمد... را به رسم رسالت بجانب مصر فرستاد... و مقارن آن حال ایلچی تاکور حاکم قسطنطنیه که اکنون به استنبول اشتهار یافته بدرگاه عالم پناه رسید و اشرفی بی شمار و تحف بسیار بگذرانید و خبر اطاعت فرستنده خود بعرض رسانید. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۱۱).

تاکور.

(اخ) ناحیه ای است در هند. خواندمیر نویسد: در هشتم ذیقعده سنه ۷۳۹ و ستمائه (۶۳۹) سلطان مسعودشاه که بغایت کریم طبع و نیکوسیرت بود، سریر سلطنت دهلی را بوجود خود مشرف گردانیده امر وزارت را من حیث الاستقلال به خواجه مهذب الدین تفویض نمود و حکومت بهرایج را بعم خود... و ایالت بلاد تاکور و سور بملک عزالدین بلین بزرگ تعلق گرفت. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۳).

تاکوما.

[کُو] (اخ) (۱) شهر و بندری بمغرب اتازونی (واشنگتن) بر کنار اقیانوس آرام. دارای ۱۲۵۰۰۰ تن سکنه و کارخانه های ذوب آهن و مس و کارخانه چوب بری است. فعالیت های صنعتی فراوان دارد. صادرات عمده آن چوب و غله و پوستهائی است که از آن لباس سازند. (۱) Tacoma.

تاکون.

[تاکْ کو] (ع ص، ا) ج تاکْ در حالت رفعی. رجوع به تاکْ شود.

تاکونا.

(اِخ) شهری است به اندلس. رجوع به روضات الجنات ص ۶۵ شود.

تا کی.

[ك / ك] (ق مرکب) کلمهء استفهام. تا چه زمان و تا چه وقت. (ناظم الاطباء). از ادوات استفهام مرکب: چنین گوینده ای در گوشه تا کی؟ سخندانی چنین بی توشه تا کی؟ نظامی.

تاکیان.

(اِخ) شهری است به سند. (معجم البلدان) (مراصدا لاطلاع).

تاکیس.

(اِخ) قلعه ای در مرزهای بلاد روم است که سیف الدوله در آنجا غذا کرد. ابوالعباس صفری گوید: فما عصمت تاکیس طالب عصمه و لاطمرت مطموه شخص هارب. (معجم البلدان چ بیروت ج ۲ جزء ۵ ص ۷).

تاکیشر.

[ش] (اِخ) (۱) ناحیتی است در حوالی لوهاور. رجوع به ماللهند بیرونی چ لایبزیك ص ۱۰۲ و ۲۰۶ شود. (۱) - در فهرست اعلام ماللهند چ لایبزیك کلمهء تاکیشر به سانسکریت چنین آمده: Takesvara.

تاکیشوارا.

(اِخ) (۱) رجوع به تاکیشر شود. (۱) - Takesvara.

تاکی مزاج.

[م] (ص مرکب) آنکه یا آنچه دارای مزاج تاک باشد. شراب مزاج. انگورمزاج: خلی نه آخر از خم تا کی مزاج چرخ کاناچا مرا نخست قدم بر سر خم است. خاقانی.

تاگاج.

(ا مرکب، ق مرکب) بمعنی یکتا گاه و یک بار باشد. (جهانگیری): زهی دولت که من دارم که دیدم چو تو ممدوح مکرم را بتاگاج. سوزنی (از جهانگیری). مؤلف انجمن آرا آرد: در جهانگیری نوشته تاگاج، یک تا گاه و بیکبار باشد و این بیت حکیم سوزنی را شاهد آورده... و خطا کرده. ناگاج بمعنی ناگاه است «نون» را «تا» گمان کرده و جیم و ها با یکدیگر بدل شوند. رجوع به آنندراج شود. مؤلف فرهنگ رشیدی نویسد: ... و جهانگیری ... سهو کرده و تصحیف خوانده... و صحیح به نون است. در فرهنگ جهانگیری بمعنی یکتا گاه و یک بار. (لسان العجم ج ۱ ص ۲۷۴): بی فکرت و مداحی صدر تو همه عمر حاشا که زخم یک مژه را بر مژه ناگاج. سوزنی (از انجمن آرا). رجوع به ناگاج و گاج و گاه شود.

تاگاست.

(اِخ) (۱) شهری است قدیمی به مغرب (آفریقای صغیر) (۲) در نومید یا موطن «سنت آگوستین» (۳) که امروز «سوق الرأس» نامیده میشود. قاموس الاعلام ترکی در ذیل «تاغاسته» آرد: ...بعدها بنام «تاجلت» شهرت یافته بود، امروز خرابه هایش در تونس در جهت شرقی رأس ابیض است و سوق الرأس نامیده میشود. (۱) - Saint - (۳) - Afrique mineure. (۲) - Tagaste. Augustin

تاگال.

(اِخ) (۱) مردم جزایر فیلیپین که از اختلاط با سیاهان بومی آن سامان پدید آمده اند. (۱) - Tagals.

تاگانروغ.

(اِخ) شهری است به «اوکراین» روسیه شوروی، بر کنار دریای «آزف». دارای ۸۰۰۰۰ تن سکنه. بندری است نظامی و محل صدور گندم و مواد غذایی. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمه «طغیان» آرد: طغیان یا «تاغانروغ» در جنوب روسیه و شمال شرقی ساحل دریای آزف واقع و مرکز قضائی است. تجارت آنجا پر رونق است و نیز این شهر چهار میدان و نه کلیسا و یک کاخ سلطنتی امپراتور روس و یک باغ عمومی و کارخانه های روغن سازی و کارخانه توتون و اسکله دارد.

تاگر.

[گ] (اِخ) رابیندرانات. رجوع به تاگور شود.

تاگ زوک.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان لادیز، بخش میرجاوه، شهرستان زاهدان که در ۲۰ هزار گزی جنوب میرجاوه و ۶ هزار گزی جنوب راه فرعی میرجاوه به خاش واقع است و ۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تاگساکیس.

(اِخ) یکی از امرا و فرماندهان سکاها که در جنگ با داریوش بزرگ شرکت داشت. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۶۰۳ شود.

تاگ ور.

[و] (ص مرکب) این کلمه مرکب است از «تاگ» (۱) و مزید مؤخر «ور» بمعنی تاج دار، تاجور، مکمل. رجوع به تاجور و تکفور و حواشی جهانگشای جوینی چ فروینی ج ۳ صص ۴۸۴-۴۸۸ شود. این کلمه را ارمنیان بصورت تگور (۲) بمعنی شاه و تاجدار استعمال کنند. (۱) - «تاج» معرب «تاگ» است. (۲) - Tagavor.

تاگور.

[گ] (اِخ) (۱) سر رابیندرانات. شاعر و نویسنده هندی که در ششم ماه مه ۱۸۶۱ م. مطابق سال ۱۲۷۸ ه. ق. در کلکته از یک خانواده شاهی متولد شد. وی جوانترین فرزند «ماهاراشی دیون درانات» (۲) و نوه شاهزاده «دوارکانات تاگور» (۳) و خود پیشوای

«براهماساماژ» و تجددطلب نهضت هند در قرن نوزدهم و بیستم بود. تاگور پس از طی تحصیلات مقدماتی در هندوستان بسال ۱۸۷۷ م. برای تحصیل حقوق و قوانین به انگلستان رفت و در آنجا درباره شاعران انگلستان و زبان انگلیسی به تحصیل و مطالعه پرداخت. کتابهایی که خود بزبان بنگالی تصنیف کرده بود، به انگلیسی ترجمه کرد و در اوان جوانی بکار نویسندگی مشغول گردید و پس از مراجعت به هند در سال ۱۹۰۱ م. در بلیور، واقع در ۹۳ میلی کلکته مدرسه «شانتی نیکیتان» (۴) (خانه صلح) را تأسیس کرد که یکی از بنگاههای تربیتی شد و در آن از روشهای معمولی پیروی نمی کردند. (۵) تاگور بسال ۱۹۱۳ به دریافت جایزه نوبل در ادبیات نایل گشت و ۸۰۰۰ پوند از آن را برای نگهداری و تعمیر مدرسه خویش خرج کرد. در سال ۱۹۱۵ بدریافت عنوان «نایت هود» (۶) نایل آمد ولی در سال ۱۹۱۹ بصورت اعتراض علیه روشی که در جلوگیری از آشوبهای پنجاب بکار میرفت، استعفا داد و در سالهای بعد هم خواهان استفاده از این عنوان نگشت. تاگور یک وطن خواه و ملت دوست هندی بود و پیش از همه در اصلاح امور اجتماعی روش صلحجویانه را برگزیده بود و سیاستی که بزندگی قاطبه مردم هند ارتباط داشت، علاقه مند بود. وی میخواست جنبش ملی پیش از آزادی سیاسی به یک رفرم اجتماعی توجه داشته باشد. تاگور با آثار فراوانش که از حس زیبایی دوستی جهان و عشق به کودکان و علاقه به بی آلاچی و خدانشناسی اشباع شده بود، ترجمان افکار جدی مردم بنگال گشت. مخصوصاً بطلان امتیازات طبقاتی را در اجتماع هند اعلام کرد. وی موسیقی دان و نقاش (۷) و شاعر بود و بزبان بنگالی اشعار عارفانه و شورانگیزی سرود. بکشورهای اروپا و ایران (۸) و ژاپن و چین و روسیه و امریکا مسافرت کرد. در آوریل ۱۹۴۱ دانشکده اکسفورد درجه دکترا افتخاری را به وی اهداء کرد. در آن مراسم خطابه ای درباره «بحران در تمدن» ایراد کرد و در آن علل جنگ را با روش عقلی تجزیه و تحلیل کرد و پیشنهادهایی درباره صلح و توافق عمومی بجهانیان کرد. این خطابه که در نوع خود یکی از شاهکارهای نثری تاگور است، بنام «مذهب بشر» چاپ و منتشر گردید. وی در هفتم اوت ۱۹۴۱ پس از یک عمل جراحی در کلکته درگذشت. مجموعه اشعار او بنام «گیتانجلی» (۹) بوسیله آندره ژید نویسنده مشهور فرانسه ترجمه شد (۱۰). از جمله آثار این دانشمند بزرگ که بزبانهای انگلیسی و فرانسه ترجمه شده است عبارتند از: نام کتابترجمه ترجمه به انگلیسی فرانسه در سالدر سال باغبان (۱۱) ۱۹۲۱-۱۹۱۴ چیدن میوه (۱۲) ۱۹۲۱-۱۹۱۶ میهن و جهان ۱۹۲۱-۱۹۱۹ فراری- ۱۹۲۴ صد شعر از کبیر (۱۳) ۱۹۲۴-۱۹۱۵ ماه جوان ۱۹۲۴-۱۹۱۳ خاطرات من (۱۴) ۱۹۲۵-۱۹۱۷ آمال و نامه پادشاه (۱۵) -۱۹۲۵ مذهب بشر (۱۶) ۱۹۲۵-۱۹۳۱ موشی (۱۷) -۱۹۲۶ دوره بهار (۱۸) -۱۹۲۶ ماشین (درام) -۱۹۲۹ غرق کشتی (۱۹) (داستان) -۱۹۲۶ نامه هائی به یک دوست (۲۰) ۱۹۳۱-۱۹۲۸ چیترا (۲۱) -۱۹۱۴ - پستخانه -۱۹۱۴ - پرندگان آواره -۱۹۱۶ - ملیت -۱۹۱۷ - تربیت طوطی -۱۹۱۸ - خزرهره - فرمز -۱۹۲۴ - گره های باز شده -۱۹۲۵ - دیگر از آثار این دانشمند بزرگ عبارت است از: ۱ - چیترلیپی ۲ - وحدت تخلیقی ۳ - الوداع ای دوست من ۴ - مرکز تمدن هندی ۵ - گورا ۶ - مناظر بنگال ۷ - سنگهای گرسنه ۸ - شاه و کلبه تاریک ۹ - هدیه عاشق ۱۰ - شخصیت ۱۱ - یادداشتها ۱۲ - نمایشنامه قربانی و دیگر نمایشنامه ها ۱۳ - طریقت (نطق های تاگور در ژاپن) ۱۴ - خدمت ۱۵ - دو خواهر ۱۶ - منظره ای از تاریخ هند ۱۷ - سه نمایشنامه توضیح آنکه کتاب گیتانجلی تاگور موجب اهداء جایزه نوبل به وی گردید. رجوع به دایره المعارف بریتانیکا سال ۱۹۵۷ ج ۲۱ ص ۷۵۳ و لاروس قرن بیستم و وفیات معاصرین بقلم محمد قزوینی، مجله یادگار سال سوم شماره چهارم و امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص ۱۵۴۸ و المنجد ذیل کلمه «طاغور» و مجموعه اشعار دهخدا به اهتمام محمد معین ص ۸ (با تصویر تاگور و مؤلف لغت نامه) و سالنامه پارس سال ۱۳۱۲ ه. ش. ص ۷۰ (مقاله فروغی درباره تاگور) و شرح حال تاگور در مقدمه کتاب «چیترا» ترجمه فتح الله مجتبائی چ کانون انتشارات نیل و کتاب «رایبندرانات تاگور» تألیف محیط طباطبائی چ کتابخانه ترقی شود. (۱) - Tagore, sir Rabindranath. طاغور (عربی). (۲) - Maharashi - Dwarkanath Tagore - Devendranath. (عربی) شنتینیکتان. (۴) - (۵) Santiniketan - آقای ابراهیم پورداود استاد دانشگاه تهران مدت دو سال در دانشگاه مذکور بتدریس فرهنگ و ادب فارسی اشتغال داشتند. (۶) -

Knighthood (نظیر لقب شوالیه در فرانسه). (۷) - از سال ۱۹۲۹ م. بکار نقاشی مشغول شد. (۸) - ساعت پنج بعد از ظهر پنجشنبه هشتم اردیبهشت ۱۳۱۱ ه. ش. تاگور با همراهان خود وارد طهران شد و مورد استقبال وزیر فرهنگ و عده ای از فضلا و نویسندگان ایران قرار گرفت و در باغ نیرالدوله (انجمن ادبی) که برای توقف ایشان معین شده بود، ورود نمود. از جمله همراهان تاگور دینشاه جی جی بابائی ایرانی رئیس انجمن زردشتیان هندوستان بود. تاگور پس از اقامت کوتاهی در ایران روز یکشنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۳۱۱ با همراهان خود از راه همدان و کرمانشاه بطرف بین النهرین حرکت نمود. (۹) - (۱۰) **Gitanjali** - این اثر بسال ۱۹۱۳ به انگلیسی و بسال ۱۹۴۸ بوسیله «یوحنا قمیر» عبری ترجمه شد. (۱۱) - در فرانسه: «باغبان عشق»، این اثر در سال ۱۳۲۱ ه. ش. بوسیله دوشیزه ف - گ - خطیر بفارسی ترجمه شد. (۱۲) - در فرانسه: «سبد میوه»، این کتاب بنام «سبد میوه» در سال ۱۳۳۴ ه. ش. بوسیله ناصر ایراندوست بفارسی ترجمه شد. (۱۳) - در فرانسه: «اشعار کبیر». (۱۴) - در فرانسه: «خاطرات»؛ این اثر بوسیله «یوحنا قمیر» بسال ۱۹۴۸ عبری ترجمه شد. (۱۵) - (۱۶) **Amal et la lettre du roi** - در فرانسه: «مذهب - شاعر». (۱۷) - (۲۰) **Le Naufrage** - (۱۹) **Le cycle du printemps** - (۱۸) **Mushi** - از سال ۱۹۱۳ تا ۱۹۲۲ م. (۲۱) - این اثر در سال ۱۳۳۴ ه. ش. بوسیله فتح الله مجتبائی بفارسی ترجمه شد.

تال.

(۱) طبق مس و برنج و نقره و طلا و امثال آن. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (انجمن آرا). مأخوذ از هندی. طبق مس و نقره و طلا و جز آن. (ناظم الاطباء). سینی فلزی. (فرهنگ نظام). این لفظ مفرس از «تهال» هندی است و حرف «ها» در آن نیم تلفظ است که در زبان فارسی نیست از این جهت به «تال» مفرس گشته. لفظ مذکور را فقط شعرای فارسی که در هند بودند یا هند را دیدند استعمال کردند و در واقع هندی است نه فارسی و من برای این ضبط کردم که در شعر امیر خسرو و نثر ظهوری آمده است. (فرهنگ نظام): ز سیری بس که هندو (۱) سیرخور شد همه تال برنجش تال زر شد. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). نام سازی است در هند که از روی سازند. (آندراج). دو پیاله کوچک کم عمق باشد از برنج که خیاگران هندوستان بهنگام خوانندگی آنها را برهم زنند و بصدای آن اصول نگاه دارند و رقص کنند. (از برهان) (انجمن آرا) (فرهنگ جهانگیری) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). در میان ایرانیان زنگ نام دارد. (انجمن آرا). و اکنون ما آنها را زنگ می گوئیم. (ناظم الاطباء). زنگی که رقصان به انگشتان خود بسته وقت رقص برهم زنند. (فرهنگ نظام). این لفظ هندی است. (غیاث اللغات) (آندراج). در این معنی هم هندی است و شعرای فارسی هند آن را استعمال کرده اند. (فرهنگ نظام): دگر ساز برنجین نام آن تال بر انگشت پیرویان قتال گرفته چون پیاله تال در دست نه از می از سرود خویشان مست. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). فرورفته در مغز ارباب حال شراب خم مندل از جام تال. ظهوری (از آندراج). روی که عبری صفر خوانند. (برهان). برهان و مقلدانش روی را که فلزی است، از معانی این لفظ قرار دادند که به هیچ وجه ثابت نیست. (فرهنگ نظام). (۱) - در انجمن آرا: هندی.

تال.

(۱) نام درختی است در هندوستان شبیه بدرخت خرما. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). که آن را درخت ابوجهل نیز گویند. (برهان). و برگ آن را زنان برهن در شکاف گوش نهند یعنی نرمه گوش را بشکافند و آن برگ را پیچند و در آن شکاف گذارند. (برهان). رجوع به فرهنگ جهانگیری و انجمن آرا و ناظم الاطباء و فرهنگ نظام شود. و برهمنان کتابهای خود را از برگ آن درخت سازند و با نوعی از قلم فولادی بر برگ آن درخت چیزی نویسند. (برهان). رجوع به فرهنگ جهانگیری و ناظم الاطباء شود. برگ آن در قدیم بجای کاغذ استعمال میشده و اکنون هم در دهات هند

استعمال میشود. (فرهنگ نظام). لفظ مذکور در این معنی هم مفرس از «تار» هندی است که با رای مخصوص هندی است و امیرخسرو و شعرای دیگر آن را استعمال کرده اند. (از فرهنگ نظام): عمیا کسی که دم زد از این صبح، کاذب است خفاش لاف نور کجا دارد احتمال گوش هلال باز توان کرد از این ورق همچون شکاف گوش برهن ز برگ تال. امیرخسرو (از فرهنگ جهانگیری). برگ تال را در دیار هند با فوفل و آهک خورند و گویند آن برابر کف دستی است و آن را پان نیز گویند و خوردن آن با فوفل و آهک لب را سرخ کند و آن را تنبول نیز گویند. (انجمن آرا). و رجوع به فرهنگ ناظم الاطباء شود: زبانش بیازی همی با لگام تو گفتمی زند تال هندی بکام. فتحعلی خان ملک الشعرا (در مدح اسب، از انجمن آرا). رجوع به تامبول و تامبول و تنبول و تنبول و پان شود. و آبی از آن درخت حاصل کنند که مانند شراب نشئه دهد. (برهان). رجوع به فرهنگ جهانگیری و ناظم الاطباء و انجمن آرا و فرهنگ نظام و «تار» (درخت) شود.

تال.

(۱) آبگیر باشد و آن را تالاب نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). آبگیر و تالاب و استخر و برکهء بزرگ را نیز گفته اند. (برهان) (از آندراج) (از انجمن آرا). و بعضی گویند به این معنی هندی است. (برهان). بعضی از اهل لغت «تال» را بمعنی آبگیر هم نوشته اند چه تاکنون آبگیر و استخر را در هند تالاب گویند اما فارسی بودن این لفظ ثابت نیست. (فرهنگ نظام).

تال.

(هندی، ۱) بزبان هنود فاصلهء میان سر انگشت میانهء دست تا سر انگشت شصت. رجوع به تحقیق ماللهند بیرونی چ لایزیک ص ۷۹ شود. هندوان قسمت زیرین خط افق را نامند. در مقابل «اپر» که قسمت برین آن است. رجوع به تحقیق ماللهند بیرونی ایضاً ص ۱۴۵ شود. به هندی نام طبقهء نخستین از هفت طبقهء زیر زمین است. رجوع به تحقیق ماللهند بیرونی ایضاً ص ۱۱۳ شود.

تال.

(۱) داردوست (۱). (درختان جنگلی ایران تألیف حبیب الله ثابتي ص ۱۷۲). در شمال ایران: تمیس (۲). (درختان جنگلی ایران ایضاً). در لاهیجان و لقمجان و دیلمان، گیاهی است دارای ساقه های پیچنده، برگهای آن شبیه به نیلوفر ولی کمی کشیده تر است. گلهای سفیدرنگ بسیار لطیفی دارد. مؤسسهء کشاورزی لاهیجان آن را «کونولولوس» (۳) تشخیص داده است. (فرهنگ گیلکی منوچهر ستوده). (۱) - Convulvulus - (۳) - Tamus communis. (۲) - Hedera.

تال.

(ع ۱) خرمانبان ریزه و نهالهای آن که بریده یا کنده بجای دیگر نشانند. ج تالّه. (منتهی الارب). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود.

تال.

[ل ل] (ع ص) از اتباع ضال است: رجال ضال تال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تال.

[لِنْ] (ع ص) از تِلُو به معنی خواندن و قرائت کردن قاری. تلاوت کننده. و در حدیث است تالٍ للقرآن والقرآن یلعنه.

تال.

(اخ) تل. دهی است جزء دهستان زیراستاق بخش مرکزی شهرستان شاهرود. در ۱۳ هزار گزی جنوب باختری شاهرود و ۶ هزار گزی جنوب شوسه شاهرود به دامغان واقع است. جلگه ای است معتدل و ۷۰ تن سکنه دارد. دو رشته قنات یکی شور و دیگری شیرین آن را مشروب سازد. محصول آن پنبه و صیفی است. راه مالرو دارد و از راه اسدآباد و قلعه نو اتومبیل می توان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تالاب.

(۱) (۱) تال. (برهان). آبگیر و استخر را در هند تالاب گویند. (فرهنگ نظام). آبگیر و استخر و برکه. (ناظم الاطباء). استخر. (برهان). غدیر. کول. (۱) - Etang. lac.

تالاب رود.

(اخ) رودی است که بدریاچه هامون ریزد و تا محل تلاقی با رود میرجاوه، خط سرحدی ایران در بلوچستان تعیین شده است.

تالاب تالاب.

(ا صوت) صدای برخوردن کفش در گل و لای یا طنین دست و پا زدن انسان یا حیوانی در آب. تَلَب یا تُلَب یا تِلَب.

تالابی.

[لاِبْ پی] (ا صوت) صدای افتادن چیزی نرم بر زمین: انجیرها تالابی می افتند روی زمین.

تالاج.

(۱) بانگ. (لسان العجم شعوری) (ناظم الاطباء). فریاد و غوغا. (ناظم الاطباء). هنگامه. فتنه. (ناظم الاطباء). و رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۷۴ شود.

تالار.

(۱) تختی یا خانه ای باشد که بر بالای چهار ستون یا بیشتر از چوب و تخته سازند. (برهان) (از فرهنگ اوبهی). عمارتی بود که چهار ستون بر چهار طرف صفا بر زمین فروبرند و بالای آن را بچوب و تخته پوشند. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). تخت یا خانه ای که بر بالای چند ستون سازند. (ناظم الاطباء). اتاق چوبی که بر بالای چهار ستون چوبی ساخته میشود به این طور که چهار ستون بزرگ در زمین فروکنند و وسط آن ستونها تخته ها کوبیده فرش اتاق قرار دهند و بالای ستونها را با تخته پوشیده سقف اتاق سازند. چنین اتاق در شهرهای مرطوب ایران مثل تبرستان و گیلان برای خواب شب تابستان استعمال میشود که هم بادگیر است و هم جانوران درنده را به آن راه نیست اما در تبرستان آن را اکنون نثار گویند. (فرهنگ نظام). در تبرستان آن را

«نپار» و «نپار» گویند. (از آندراج) (انجمن آرا). رجوع به انجمن آرا و آندراج شود. محمّد معین در حاشیه برهان قاطع آرد: کردی «تالار» (۱)، گیلکی «تَلَر» (۲): چندین رنج و بلا- و جور کشیدم تا ش به بالای خانه بردم و تالار. سوزنی (از فرهنگ نظام). رجوع به غیاث اللغات و لسان العجم شعوری شود. || عمارت عالی که ستون دارد و وسیع است. (آندراج) و (از انجمن آرا) (ناظم الاطباء). اطاق بسیار بزرگی که برای پذیرایی مهمان و غیر آن استعمال میشود: تالار سلام قصر پهلوی خیلی بزرگ است. (فرهنگ نظام) ||. تالاب و آبگیر (۳). (ناظم الاطباء). (۱) - (۳) - talar. (۲) - talar. - این کلمه بدین معنی تنها در فرهنگ ناظم الاطباء و ظاهراً به تبعیت از فرهنگ عربی و فارسی به انگلیسی «جانسن» و «اشتینگاس» ضبط شده و هیچ گونه شاهی برای آن یافت نشد و گویا تحریفی از تالاب است.

تالار.

(اخ) رودخانه ای است در مازندران. (فرهنگ نظام). رود تالار از سوادکوه گذشته و ببحر خزر میریزد. (از التدوین). رودی است در شاهی (۱) که دهستان کیاکلا را مشروب سازد. رجوع به تالارپشت و تالارپی و رجوع بسفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۶، ۴۲، ۴۳، ۴۸، ۴۹، ۵۰ و ۵۶ شود. (۱) - نام قدیم آن علی آباد بوده و پس از پیروزی انقلاب اسلامی به قائم شهر تغییر یافته است.

تالار.

[تال لا] (اخ) (۱) مرکز بلوکی است به آلپ علیا در ناحیه گاپ (۲) بر کنار دورانس (۳) واقع است و ۶۳۶ تن سکنه دارد. [(۱) ar Tallard - Durance - Gap. (۳) - Tallard - Durance - Gap.]

تالار.

[تال لا] (اخ) (۱) کامیل دوستن دوک دو. مارشال فرانسه و از مردان سیاسی بود. در سال ۱۶۵۲ م. متولد شد و بسال ۱۷۲۸ درگذشت. (۱) - Tallard, Camille D'Hostun, duc de

تالارپشت.

[پ] (اخ) دهی است از دهستان کیاکلا- بخش مرکزی شهرستان شاهی در ۱۴ هزار گزی شمال باختری و ۵۰۰ گزی شمال شوسه شاهی به بابل واقع است. این دهکده در دشت واقع و هوای آن معتدل و مرطوب است و ۲۱۰ تن سکنه دارد و آب آن از رودخانه تالار و چاه و محصول آن برنج و کنف و پنبه و کنجد و غلات و صیفی و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۹ شود.

تالارپی.

(اخ) یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان شاهی است. این دهستان در طول رودخانه تالار از شمال دهستان «بالاتجن» تا انتهای «رکن کلا» واقع است و از رودخانه تالار مشروب شود و محصول عمده آن برنج و کنف و پنبه و کنجد و نیشکر و غلات و صیفی است. این دهستان از ۱۷ آبادی تشکیل شده و ۴۵۵۰ تن سکنه دارد. قراء مهم آن عبارتند از: بالارستم، قلم کلا، سارز کلا و رکن کلا- که خود از ۱۷ آبادی تشکیل گردیده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع بسفرنامه مازندران رابینو بخش

انگلیسی ص ۴۶ و ۱۱۷ شود.

تالارک.

[ر] (اخ) دهی است از دهستان گیلخوارای بخش مرکزی شهرستان شاهی و در ۱۲ هزارگزی شمال خاوری جویبار واقع است. این دهکده در دشت واقع و هوای آن معتدل و مرطوب است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و سیاه رود، محصول آن برنج و پنبه و غلات و صیفی و کنجد و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تالاسقیس.

(۱) در تریاق چنین ذکر کرده اند و گفته اند سپندان بابلی را تالاسقیس خوانند و قوت آن در «حرف» ذکر کرده شود. (ترجمه صیدنه). رجوع به تالسپ و رجوع به حرف شود.

تالاسگور.

[گو] (۱) در رامیان، ازگیل (۱). (درختان جنگل ایران حبیب الله ثابتی ص ۱۷۲). رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ص ۲۳۴ و رجوع به ازگیل شود. (۱) - *Mespilus Germanica*.

تالاسیوس.

(اخ) (۱) بزعم رومیان قدیم رب النوع ازدواج است، و گویند در ابتدا جوانی دلیر و بسیار دلاور بود و با دختری بغایت زیبا ازدواج کرد و زندگانی را با خوشی گذراندند و از این رو نامشان در زمره ارباب انواع موهومی درآمد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - *Thalasius*.

تالاش.

(۱) بمعنی جنگ و جدال و غوغا است و از لغات تاتاری است و در اشعار فارسی وارد شده و بصورت تلاش نویسنده. (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۷۹). سعی و جستجو، ظاهراً غلط است چرا که در کلام اساتذده و کتب لغت نیامده مگر این که بگوئیم این لفظ ترکی است و در ترکی حرکات را بحروف علت می نویسند پس الف اول بفتح تایی فوقانی است، نوشتن این الف درست باشد و خواندنش نادرست. (آندراج) (غیاث اللغات). مشغله و تلاش و تفحص. (ناظم الاطباء). رجوع به تلاش شود. آواز. بانگ. فریاد. غوغا و تالاج. (ناظم الاطباء).

تالاق.

(۱) در لهجه افغانی شکسته کلمه تارک و تار (فرق سر) است.

تالان.

(۱) غارت و تاراج. (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). یغما. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ برگ ۲۸۶): همی برد

بریان به تالان دلیر بنوعی که آهو برد نره شیر. بسحاق اطعمه (از فرهنگ نظام). رگ بجنید بر تن هوشم گشته در گنج شایگان تالان. ظهوری (از آندراج). رجوع به تالان تالان و تالان تالان بودن شود.

تالان.

(۱) مأخوذ از یونانی (۱)، مقداری از پول مسکوک. (ناظم الاطباء). تالان دو قسم بوده تالان طلا و تالان نقره. (التدوین). تالان طلا معادل بوده با ۸۴۷۵ تومان حالیه ایران و تالان نقره با ۶۶ تومان. (التدوین) (ناظم الاطباء). منسوب به «تالا» (تلا) هم ممکن است، در این صورت فارسی است (۲). (فرهنگ نظام). رجوع به ترکیبهای تالان آتیک و تالان اویبایی و تالان بابلی و تالان طلا و تالان نقره شود. || وزنی در یونان. رجوع به ترکیبهای تالان آتیک و تالان ایرانی و تالان اویبایی و تالان بابلی شود. || واحدی برای پول طلا و نقره. تالان نقره معادل ۵۶۰۰ فرانک طلا و تالان طلا که ده برابر تالان نقره بوده تقریباً معادل است با ۵۶۰۰۰ فرانک طلا. (از لاروس قرن بیستم). تالان نقره معادل ۱۸۷/۱ پوند. (وبستر). رجوع به تالان و ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۶ و ۲۱۰ شود. - تالان آتیک؛ (۳) (تالان معمول در آتیک) وزنی است در حدود ۲۶ کیلوگرم که در یونان و مصر متداول بود. (از لاروس قرن بیستم). وزنه ای است معادل ۵۶ پوند. (وبستر) (۴). رجوع به تالان و ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۶ و ۶۶۹ شود. - تالان اویبایی (۵)؛ پول متداول در میان یونانیان. منشأ آن از ایران بود و بوسیله «سولون» (۶) در سیستم پولی آتن رایج گردید. (از لاروس قرن بیستم). رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۶ شود. || - وزنی معادل ۸/۲۶۹۲۳ گرم بوده است. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۶ شود. - تالان ایرانی؛ نام دو واحد وزن و پول متداول در ایران یکی تالان طلا، برابر با ۶۰ منه پارس (هر منه پارس ۴۲۰ گرم) دیگری تالان نقره، برابر با ۶۰ منه مادی (هر منه مادی ۵۶۱ گرم). رجوع به تالان طلای ایرانی و تالان نقره ایرانی و ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۹۸ شود. - تالان بابلی؛ وزنی معادل ۲۰/۳۱۴۱۱ گرم. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۶ شود. || - پول نقره معادل ۶۶۰۰ فرانک طلا. (ایران باستان ج ۱ ص ۱۳۱۱). پیرنیا در تاریخ ایران باستان به مقیاس هر تومان معادل پنج فرانک طلا (۷) در جدول ص ۱۶۶ تالان بابلی را معادل ۵۲۸۰ ریال (۸) دانسته اند. || - تالان سنگین بابل، وزنی برابر با ۶۰ مینای بابلی بود و هر مینای بابلی یک کیلوگرم وزن داشت. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۹۷ شود. - تالان طلای ایرانی؛ مساوی با ۲۵۲۰۰ گرم طلا و ۳۰۰۰ سکه «دریک». (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۹۴). رجوع به دریک شود. - تالان نقره ایرانی؛ برابر با ۳۳۶۶۰ گرم و ۶۰۰۰ سکه «سیکل» (هر ۲۰ «سیکل» برابر یک «دریک»). (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۹۴). - تالان عبری؛ وزنه ای است معادل ۳ پوند. (وبستر) ||. - از نقود نقره باستانی است که ارزش پولی آن بطور مختلف تعیین شده است. از ۶۵۵/۱ پوند تا ۹۰۰/۱ پوند. (وبستر). (لا-تینی) (۱) - Talent (lan), Talantum. (یونانی) بمعانی کفه ترازو، وزنه و پول. این وزن در نزد یونانیان و مصریان متداول و مقدار آن بسیار متغیر بود. (از لاروس قرن بیستم). رجوع به تالان اویبایی شود. (۲) - این وجه اشتقاق بر اساسی نیست. (۳) - Talent Talantum. (۴) - Webster Comprehensive Encyclopedic Dictionary. Chicago: ۱۹۵۷. (۵) - Talent Solon. (۶) - eubique. (۷) - رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۱۶۵ شود. (۸) - این مقایسه مربوط بسال ۱۳۱۱ ه. ش. است.

تالان تالان.

(۱) مرکب (تکرار از جهت شدت و تأکید) نهب. تاراج. غارت و چپاول بسیار که با فعل بودن و شدن و کردن صرف شود. رجوع به تالان و تالان تالان بودن و سایر ترکیبات آن شود.

تالان تالان بودن.

[د] (مص مرکب) تاراج و غارتی سخت بودن. غارت و تاراج بسیار بودن. - امثال: حال که تالان تالان است صد تومان هم زیر پالان است. رجوع به تالان و تالان تالان و تالان شدن و سایر ترکیبات آن شود.

تالان تالان شدن.

[ش د] (مص مرکب) غارت و چپاول سخت شدن. تاراج و چپو بسیار شدن. رجوع به تالان و تالان تالان بودن شود.

تالان تالان کردن.

[ک د] (مص مرکب) تاراج و غارتی سخت کردن. رجوع به تالان و تالان تالان و تالان تالان بودن و تالان تالان شدن شود.

تالانتی.

(اخ) (۱) قاموس الاعلام ترکی آرد: قصبه مرکزی ایالت «لوقریده» (لوکرید) (۲) است که در مشرق یونان و صد هزار گزی شمال غربی آتن، در بغاز تالانتی واقع است. و ۶۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Locride - (۲) - Talanti.

تالاندشت.

[د] (اخ) دهی است از دهستان هرسم، بخش مرکزی شهرستان شاه آباد. در ۳۸ هزار گزی خاور شاه آباد و ۸ هزار گزی خاور انجیرک قرار دارد. در دشت واقع و سردسیر است و ۵۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات دیم و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تالانس.

(اخ) (۱) بلوکی در ایالت ژیروند (۲) در حومه بردو (۳) دارای ۱۶۵۰ تن سکنه است. محصول آن شراب و شکلات است. (۱) - Talence. (۲) - Gironde. (۳) - Bordeaux.

تالانک.

[ن] (۱) میوه ای است شبیه به شفتالو (۱). (برهان). نوعی از شفتالو است. (آندراج) (انجمن آرا). تالانه. (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام). فرسک. (فرهنگ نظام). شفترنگ. رنگینان. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). زردآلو. (ناظم الاطباء). شلیل. رنگینا. شلیر. رجوع به تالانه شود. (۱) - در گیلکی shalanak (حاشیه برهان چ معین).

تالانه.

[ن / ن] (۱) نوعی از شفتالو بود. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (الفاظ الادویه). بعضی گویند: میوه ای است شبیه به شفتالو. (برهان) (شرفنامه منیری). تالانک. (آندراج) (انجمن آرا). میوه ای است از جنس هلو و شفتالو. (فرهنگ نظام). میوه ای شبیه به هلو. (ناظم الاطباء). نامهای دیگرش شفترنگ و شلیل است. (فرهنگ نظام): شد نار ترش شحنه و نارنج میر آب تالانه لشکری شد امروز میر گشت. بسحاق اطعمه (دیوان چ استانبول ص ۳۸). زان که در خوان چنین میوه ضرورت باشد مثل شفتالو و

تالانه و انگور و انار. بسحاق اطعمه (از فرهنگ نظام). رجوع به تالانک شود.

تالاورادولارینا.

[وِ دُ] (اخ) (۱) شهری است به اسپانی در ایالت طلیطله (۲) بر کنار ساحل راست «تاژ» (تاجه) و در میان باغهای نارنج و لیمو واقع است و ۱۲۰۰۰ تن سکنه و تاکستانها و کارخانه های ظروف سفالین و ابریشم بافی و دباغی و شکلات سازی دارد. علت این نام گذاری آن بود که الفونس یازدهم این شهر را (۳) بعنوان نحل به زن خود ماریا دختر پادشاه پرتغال داد. در سال ۱۸۰۹ م. قشون «آنکلو - اسپانیول» ولینگتن بر فرانسه پیروز شد. (۱) - (۳) - Toled. (۲) - Talavera de la Reina. - قاموس الاعلام ترکی نام باستانی این شهر را «البوره» ذکر کرده است. رجوع به همین کتاب شود.

تالاهاسه.

[تال هاس س] (اخ) (۱) شهری در ممالک متحدهء امریکای شمالی، پایتخت ایالت فلورید (۲) است و ۱۳۲۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tallahassee. (۲) - Floride.

تال بت.

[بُ] (اخ) (۱) ویلیام - هنری - فوکس. باستان شناس و فیزیک دان انگلیسی است که در سال ۱۸۰۰ م. در «لاکوک - ابی» (۲) متولد و در همان جا بسال ۱۸۷۷ م. درگذشت. وی در سال ۱۸۳۲ عضویت مجلس عوام نایل شده بود. ظاهراً این همان «تال بت» است که پیرنیا در ایران باستان ج ۱ ص ۴۷ وی را یکی از چهار نفر دانشمند آشورشناس معرفی کرده است که انجمن آسیایی پادشاهی لندن آنان را در سال ۱۸۵۷ م. دعوت کرده بود که هریک جداگانه یکی از کتیبه های آسوری را بخوانند. (۱) - Talbot, William - Henry - Fox. (۲) - Lacock - Abbey.

تال بت.

[بُ] (اخ) (۱) جان. کنت اول «شروسبری» (۲) صاحب منصب انگلیسی است که بدرجات عالی کشوری و لشکری نائل گشت. او بسال ۱۳۸۸ م. متولد شد و در سال ۱۴۵۳ م. در جنگ «کاستیلون» (۳) کشته شد. وی همعصر ژاندارک بود و بر اثر فتوحات و ابراز دلاوری در کشور فرانسه مشهور گشت و بدرجهء ژنرالی رسید. رجوع به لاروس قرن بیستم ج ۶ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Talbot, John. (۲) - Shrewsbury. (۳) - Castillon.

تال پا.

(اخ) دهی است از دهستان اندیکا بخش قلعه زراس شهرستان اهواز. در ۳۰ هزارگزی خاوری قلعه زراس واقع است. در جلگه واقع و هوای آن معتدل است و ۳۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن برنج و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تالتا.

(اخ) (۱) امیر «الی پی» (۲) یکی از نجبای قدیم و از خاندانهای باستانی ولایت «الی پی» بود که در سرحدهای شمالی ایلام واقع است و شامل کوه ها و دره های شمال شرقی به دره فعلی است که تا شهر نهاوند کنونی میرسد. وی امیری باتدبیر بود و در حدود سال ۷۰۸ ق.م. بدرود حیات گفت. رجوع به کتاب کرد رشید یاسمی ص ۴۶، ۵۷، ۵۸ و ۵۹ شود. (۱) - Ellipi - (۲) Talta.

تالئی بیاد.

(اخ) اعقاب «تالئی بیوس» را تالئی بیاد می گفتند. (از ایران باستان ج ۱ ص ۷۵۴). رجوع به «تالئی بیوس» شود.

تالئی بیوس.

(اخ) (۱) در اسپارت مکان مقدسی بود معروف بنام تالئی بیوس که رسول «آگام نُن» (۲) بود و اعقاب این شخص را «تالئی بیاد» مینامند. (از ایران باستان ج ۱ ص ۷۵۴). رجوع به تالئی بیاد شود. (۱) - (۲) Talthybios. - پادشاه داستانی «می سن» و «آرگس»، که «ترووا» را محاصره کرد.

تالجوت.

(اخ) قومی از اقوام مغول که بسال ۵۷۸ ه. ق. با اونک خان و چنگیزخان جنگیدند. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۱۶، ۱۸ و ۱۹ شود.

تالخره.

[] (اخ) دهی است اندر میان کوه نهاده بر سرحد میان چکل و خلخ و بدریای اسکول نزدیک است و [اهل آن] مردمانی جنگی و شجاع و دلاورند. (حدود العالم چ تهران ص ۵۲).

تالد.

[ل] [ع ص] مال کهنه و قدیمی موروثی. (منتهی الارب). مقابل طارف. (المنجد). مال کهن. (ترجمان علامه جرجانی ص ۲۸). تالد نعت است از تُلود بمعنی کهنه و قدیمی شدن مال و منه حدیث العباس فهی لهم تالده بالده؛ یعنی الخلافه و البالده اتباع التالده. (منتهی الارب). مال کهنه و قدیم. (غیاث اللغات) (آندراج). ستوری که نزد صاحبش زاده تا نتاج داده. (منتهی الارب). آنچه متولد شود نزد تو از مال تو یا نتیجه دهد. (از تاج العروس).

تال زن.

[ز] (نف مرکب) نوازنده تال. (آندراج): دهم نسبت تال زن با صبا که این نافع سایست و آن نغمه سا. ظهوری (از آندراج). رجوع به تال (ساز) شود.

تالی.

[ل] [اخ] شهرکی است بر لب رود فرات نهاده [از جزیره] و به حدود شام پیوسته. (حدود العالم).

تالس.

[ل] (اخ) (۱) ملطی. تالس. از حکمای «مکتب ایونی» (۲) از قدیمترین و معروفترین دانشمندان هفتگانه است که در حدود ۶۴۰ ق.م. در ملیطه متولد شد. وی در هندسه و نجوم دستی داشته و کسوف سال ۵۸۵ ق.م. را پیش بینی کرد و آب را ماده‌المواد میدانست. خاصیت کهربا را دریافت و گمان می‌کرد که قدرت جذب کهربا بر اثر وجود روح در آن شیء است و ارتفاع هرم را از روی اندازه گیری سایه بدست آورد و در هندسه هم کشفیاتی دارد و در حدود سال ۵۴۸ ق.م. درگذشت. رجوع به تالس و تالیس و اندازه گیری سایه بدست آورد و در هندسه هم کشفیاتی دارد و در حدود سال ۵۴۸ ق.م. درگذشت. رجوع به تالس و تالیس و تالیس و تالس شود. (۱) - L'ecole ionienne - (۲) - Thales de Milet.

تالسان.

[ل] (۱) طیلسان. (ناظم الاطباء). معرب آن تالسان است. (معیار ادی شیر از حاشیه‌المعرب جوالیقی). نوعی پوشش آدمی. (اصمعی). صاحب معیار گوید: لباسی است که بر دوش اندازند و لباسی است که بدن را احاطه کند و برش و دوزندگی ندارد. «ادی شیر» گوید: پوشش مدور و سبزرنگ است، قسمت فرودین ندارد، پود آن از پشم است و بزرگان علما آن را پوشند و آن از لباس عجمان گرفته شده است. (حاشیه‌المعرب جوالیقی ص ۲۲۷). رجوع به تالسان و طیلسان و تالشان و فرهنگ شعوری و حاشیه‌برهان قاطع چ معین ذیل «طیلسان» شود.

تالسب.

[س] (معرب، ا) (۱) مأخوذ از یونانی. حرف السطوح. حشیشه السلطان. خردل فارسی. خرفق. خرفه. تخم سپندان. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۳۹ و ۲۷۲ ذیل کلمه «حرف» و رجوع به تالسفیس شود. (۱) - Jon-Thlaspi.

تالسفیس.

[ل] (معرب، ا) (۱) از یونانی. تخم سپندان. رجوع به تالسب شود. (۱) - Jon-Thlaspi.

تالسفیسیر.

[ل] (معرب، ا) از یونانی. تخم سپندان. اسپند (۱). (الفاظ الادویه ص ۷۱). محرف «تالسفیس» (تالسب) است. رجوع به تالسب و تالسفیس و تالسفیس و تالسفیر و تالسفیسر شود. (۱) - ظ: سپندان.

تالسقیر.

[ل] (معرب، ا) به یونانی تخم سپند (۱) است که آن خردل فارسی باشد. (برهان) (آندراج). این کلمه محرف «تالسفیس» (تالسب) (۲) است. رجوع به تالسب و تالسفیس شود. مؤلف برهان گوید: تخم تره تیزک را نیز گویند و این لغت در چند نسخه صحاح الادویه چنین بود لیکن در اختیارات (۳) تالسقیر نوشته اند با سین و تحتانی دیگر والله اعلم. (برهان) (آندراج). در دو نسخه خطی اختیارات بدیعی متعلق به کتابخانه لغت نامه این کلمه بصورت «تایسقیسر» و «تالسبیسیر» آمده و آن را «حرف» معنی کرده است. توضیح آنکه «حرف» سپندان باشد که تخم تره تیزک است و بعربی حب الرشاد گویند. (برهان قاطع). (۱) - ظ: سپندان. (۲) - (۳) - Thlaspi - مراد «اختیارات بدیعی» است. (حاشیه‌برهان چ معین).

تالسفیس.

[ل] (معرب، ا) «حرف» است. (تحفهء حکیم مؤمن). محرف «تالسفیس» (تالسب) است. رجوع به تالسب و تالسفیس و تالسقیس و تالسقیسیر شود.

تالسقیس.

[ل] (معرب، ا) حرف است. (فرهنگ فهرست مخزن الادویه ص ۸). محرف «تالسفیس» (تالسب) است. رجوع به تالسب و تالسفیس و تالسقیس و تالسقیسیر و تالسقیسیر و تالسقیسیر شود.

تالش.

[ل / ل] (اخ) (۱) قومی باشند از مردم گیلان. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از آندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ نظام). گویند از اولاد «تالش» پسر یافث بن نوح بوده و آنان را تالشان میخوانده اند. ایرانیها برسم قدیم خودشان که الفاظ فارسی را با حروف عربی مینوشتند تالش را طالش هم مینویسند. (فرهنگ نظام). طایفه ای در گیلان و آذربایجان که یک قسم از فارسی دری تکلم میکنند و گویا زبان اهالی آذربایجان قبل از غلبه ترک همین زبان بوده چنانکه در هرزند بهمین زبان تکلم می نمایند. (ناظم الاطباء). محمّد معین در حاشیهء برهان قاطع آرد: «تالش بقول بعضی مبدل و محرف «کادوس» است و آن قومی بود که در زمان باستان بس انبوه بودند و در کوهستان شمالی ایران نشیمن داشتند و چون بارها بگردنکشی برخاستند و با پادشاهان هخامنشی از در نافرمانی در آمدند از اینجا نام ایشان در تاریخها آمده و امروز مترجمان «کادوش» را که تلفظ صحیح آنست «کادوسی» نویسند. جایگاهی که برای کادوشان در تاریخها یاد کرده اند امروز منطبق با جایگاه تالشان میباشد. رجوع به مقالات کسروی ج ۱ ص ۱۸۰ و نامهای شهرها و دیها تألیف وی دفتر یکم شود. (برهان ج ۱ ص ۴۶۲ حاشیه ۵). رجوع به طالش و تالشان و تالوش شود. (۱) - اکنون در گیلان و تالش این کلمه و ترکیبات آن را بفتح لام تلفظ کنند.

تالش.

[ل / ل] (اخ) در قاموس ناحیه ای از اعمال گیلان. (فرهنگ رشیدی). و نام ولایت ایشان [مردم تالش]. (آندراج) (انجمن آرا). بلوکی است از گیلان ایران. (فرهنگ نظام). روستایی است از اعمال جیلان (گیلان). (منتهی الارب). رجوع به نزهة القلوب حمدالله مستوفی چ گای لیسترانج ص ۱۸۰ و مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۷ و طالش و طوالش و تالشان شود.

تالش.

[ل] (اخ) (کوه...) رجوع به طالش شود.

تالش.

[ل] (اخ) (رود...) رجوع به طالش شود.

تالش.

[ل] (اخ) (امیر...) پسر امیر حسن جلایر (امیر حسن چوپانی) و نوه امیر چوپان است. در سال ۷۲۵ ه. ق. ابوسعید، حکومت فارس و کرمان و عراق را به وی سپرد. امیر تالش در هر جا جماعتی از گردنکشان و راهزنان را بکشت و رعبی عظیم از وی در دل مردم جای گرفت و سپس حکومت را بملک شرف الدین شاه محمود اینجو داد که به حمایت و نیابت او حکومت کند و چون امیر چوپان گرفتار شد پسر بزرگ او امیر حسن با پسرش امیر تالش بخوارزم گریخته در عداد امرای پادشاه ازبک درآمدند و امیر تالش در آنجا در حدود سال ۷۲۷ ه. ق. (۱۳۲۷ م.) درگذشت (۱). رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۴، ۶، ۱۸، ۳۰ و ۳۱ و از سعدی تا جامی ادوارد برون ترجمه علی اصغر حکمت ص ۱۸۹ و فارسنامه ناصری در حوادث ۷۲۵ ه. ق. شود. (۱) - پروفیسور ادوارد برون در تاریخ ادبیات (از سعدی تا جامی) ترجمه علی اصغر حکمت ص ۱۸۹ مینویسد که پدر و پسر در این سال بقتل رسیدند ولی قاسم غنی در تاریخ عصر حافظ ص ۳۱ و عباس اقبال در تاریخ مغول ص ۳۳۹ آورده اند که وی بمرگ طبیعی مرده است.

تالشا.

[] (۱) نباتی است شبیه به لبلا و بسیار کم برگ و شاخهای آن از لبلا درازتر و بهر درختی که پیچد آن را خشک کند از این روی آن را بعربی عشقه گویند که بحالت عشق مناسب است و آن را به فارسی اخفاک و بهندی چان درید نامند. (آندراج) (انجمن آرا).

تالشان.

[ل] (۱) تالسان و طیلسان. (ناظم الاطباء). اهل تالش در قدیم لباس مخصوصی داشتند که تالشان نامیده میشد و از آن طیلسان معرب شده است. (فرهنگ نظام). و پوشش خاصه آن طایفه را [تالش را] تالشانه می نامیده اند و طیلسان معرب پوشش تالشانه است. (آندراج) (انجمن آرا). طیلسان. (منتهی الارب). جامه ای از پشم درشت که مردم تالش پوشند و این کلمه اصل طیلسان عرب است. رجوع به تالش و طالش و مخصوصاً تالسان و طیلسان و طالسان و منتهی الارب ذیل کلمه طلس شود.

تالشان.

[ل] (۱) ج تالش. رجوع به تالش (قوم) و تاریخ غازانی چ کارل یان ص ۱۳۶ شود.

تالشان.

[ل] (اخ) از اعمال گیلان. (معجم البلدان ج ۱ ص ۳۵۴) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۷). مؤلف گوید: مقصود از تالشان طوالش است. (مرآت البلدان ایضاً). رجوع به تالش (ناحیه) و طالش و طوالش شود.

تالش خان.

[ل] (اخ) امیر تالش پسر امیر حسن و نوه امیر چوپان. رجوع به تالش و تاریخ مغول اقبال ص ۳۳۹ شود.

تالش دولاب.

[ل / ل] (اخ) رجوع به طالش دولاب شود.

تالش محله.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ] تالش محله. دهی است که با ده سرهند، دیوشل را تشکیل دهند و بر سر راه لنگرود به لاهیجان قرار دارد، کوهستانی و مرطوب است. محصول آن چای، برنج، ابریشم و مرکبات و نان برنجی آنجا معروف است. رجوع به دیوشل شود.

تالش محله.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ] (اخ) رجوع به تالش محله (از نواحی نشتا) شود.

تالش محله.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ] (اخ) رجوع به تالش محله (دهی از دهستان زوار) شود.

تالش محله.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ] (اخ) رجوع به تالش محله (رامسر) شود.

تالش محله.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ] (اخ) رجوع به تالش محله (گیلخوران) شود.

تالش محله فتوک.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ یِ فَا] (اخ) رجوع به تالش محله فتوک شود.

تالش محله مارکو.

[لِ / لَمَ حَلَّ لَ یِ] (اخ) رجوع به تالش محله مارکو شود.

تالش مکائیلو.

[لِ مَ] (اخ) رجوع به تالش مکائیلو شود.

تالش مکائیلو قوجه بیکلو.

[لِ مَ جَبَا] (اخ) رجوع به تالش مکائیلو قوجه بیکلو شود.

تالشی.

[لِ] (اخ) حسن بن حسین تبریزی مدرس شافعی ملقب به حسام الدین و معروف به تالشی. وی در تبریز متولد شد و بسال ۹۶۴ ه. ق. در قسطنطنیه درگذشت. از اوست: بحر الافکار، حاشیه ای بر خیالی، خصال السلف فی آداب السلف و الخلف که به آداب التالشی معروف است. شرح قصیده البرده. (هدیه العارفين فی اسماء المؤلفين ج ۱ ص ۲۸۹).

تالغوده.

[د] (ع ۱) گیاهی است. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹).

تالف.

[ل] (ع ص) تلف شونده. تباہ. نابود.

تالک.

(۱) (۱) از سنگهای معدنی که بشکل ورقه ورقه یافت شود که آن را صلایه کنند و در طب و صنعت بکار برند و طلق معرب آن است. رجوع به کتاب ماللهند بیرونی ص ۹۲ س ۱۳ و طلق و تلک در همین لغت نامه شود. (۱) - Talc.

تالکا.

(اِخ) (۱) شهری است بمرکز شیلی، دارای ۴۵۰۰۰ تن سکنه. (۱) - Talca.

تالکان.

[] (اِخ) صاحب انجمن آرا و به تبعیت او مؤلف آندراج، طالقان را معرب این کلمه دانسته اند: «تالکان و تلکان، نام دو ولایت است یکی در خراسان و دیگری در حوالی شهر قزوین که نخست تلک، که سنگی است سفید و براق و معرب آن طلق، در آنجا یافته شد، بنابراین، این نام یافت و طالقان معرب آن است کذا فی القاموس». (آندراج) (انجمن آرا). این قول مورد تأمل است. رجوع به «تالک» و «طالقان» شود.

تالکت.

[ل ک ت] (اِخ) نقطه ای در هند. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۴ س ۱۶ شود.

تالکون.

[ل ن] (اِخ) (۱) از طوایف شمال هند طبق نوشتهء باج پران. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۲ شود. (۱) - Talkuna در سانسکریت. (فهرست ماللهند).

تالکی.

(۱) گشنیز صحرائی باشد. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج). گشنیز کوهی. (برهان) (آندراج). گشنیز دشتی. (شرفنامه منیری). گشنیز بری. (ناظم الاطباء). تالگی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تالگی شود.

تالکال.

[ل] (فرانسوی، ا) (۱) نوعی مرغ از تیره ماکیان ها (۲) از طایفه «مگاپودیده» (۳) مخصوص جزایر اقیانوسیه (۴) و مخصوصاً گینهء جدید است. اندامی متوسط و رنگی تیره دارد. (۱) - - (۳) Galinaces. (۲) Talegalle. Tallegallus. (۴) - Oceanie. Megapodides.

تالکی.

(۱) تالکی. (ناظم الاطباء). گشنیز صحرائی. (فرهنگ رشیدی) (الفاظ الادویه). و رجوع به تالکی شود.

تالله.

[تَلْ لاه] (ع سوگند) (از: ت + الله) ت، حرف قسم عربی است که در اول الله در آید و آنرا جر دهد و در فارسی مرادف بالله، والله، قسم بخدا، بخدا قسم، سوگندی با خدای است، و در تازی نیز معادل ایم الله و هیم الله است.

تالما.

(اخ) (۱) فرانسوا - ژوزف. ایفاکننده نقش های تراژدی در پاریس. وی سال ۱۷۶۳ م. متولد شد و در همانجا سال ۱۸۲۶ م. درگذشت. پدرش دندانساز بود و او هم ابتدا حرفه پدر را انتخاب کرد ولی پس از مسافرت به انگلستان بازیگری تماشاخانه را برگزید و پس از بازگشت به پاریس وارد مدرسه سلطنتی دکلاماسیون شد و از تعلیم استادان معروف زمان خود برخوردار گشت و در زمره هنرمندان مورد توجه ناپلئون قرار گرفت. (۱) - Talma, Francois - Joseph.

تال مال.

(ص مرکب، از اتباع) پریشان. (غیاث اللغات) (آندراج). از اتباع و مبدل تارمار است. رجوع به تارمار و تار و مار و تال و مال شود.

تالمان درئو.

[لِ دِ رِ ءُ] (اخ) (۱) ژدئون (۱۶۱۹-۱۶۹۲ م.). تاریخ نویس فرانسوی است که در «روش» (۲) متولد شد. وی نویسنده قصه های مطایبه آمیز (۳) است. مردی بدنهاد و گاهی هم بی حیا بود. او آئینه تمام نمای عصر خویش است. (۱) - Tallemant des Reaux, Gedeon. (۲) - Rochelle. (۳) - Historiette.

تالمکهارا.

[مَ کَ] (هندی، ا) دواي مشهور هندی است. (الفاظ الادویه). هندی است و عوام «تال مکھانا» و بزبان بنگاله «کلیاکهارا» نامند. ماهیت آن: تخمی است پهن، اندک طولانی، ریزه، اغبر، اندک براق و لعابی مانند تودری و گیاه آن بقدر ذرعی و شاخهای بسیار از یک بیخ روئیده و برگ آن شبیه برگ کاسنی و خشن و زغب دار و گل آن سفید و ریزه تر از گل کاسنی و عقدهای این نیز مانند عقدهای کاسنی و تخم آن در آنها، الا آنکه در عقدهای این خارها مانند خار مگیلان میباشد بخلاف کاسنی و منبت آن کنار آبها و زمینهای نمناک. طبیعت آن: گرم و خشک با رطوبت فضیله. افعال و خواص آن: تخم آن مفرح و مسمن و مبهی و زیادکننده منی و ممسک آن و دافع فساد سودا و چون نرم کوبیده مقدار یک درهم تا سه چهار درهم آن را با هموزن آن قند یا

شکر و یا شیر گاو تازه دوشیده بیاشامند، منی را زیاد میگرداند و امساک منی می آورد و سرعت انزال و جریان منی را برطرف مینماید و کوبیده آن را بر شربت پاشیده نیز می آشامند و داخل معاجین مبهیه نیز مینمایند و بسبب صلابت دیر کوبیده می گردد و آشامیدن آب مطبوخ برگ و ساق آن و سلاقه آن جهت استسقا بسبب قوت ادرار آن مفید و ضماد سائیده گرم کرده برگ و ساق و بیخ آن بتمامی بر کمر جهت وجع ظهر و بخور آب مطبوخ آن نیز جهت امراض مذکور نافع. (مخزن الادویه ص ۱۷۰).

تالمن.

[م] (۱) به لغت زند و پازند جانوری است که آن را روباه خوانند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). به لغت زند، روباه. (ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان آرد: هزوارش «تالمن» (۱) پهلوی «روپاس» (۲). (۱) – Ropas – (۲) Talm(a)n.

تالمه.

[م] (ع ۱) نوعی از «اسکورسونر» (۱). (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹). سالی فی وحشی (۲). (دزی ایضاً). بلقک. سفور. جنه اسود. اسفورچینای سیاه. اسفورچینه سیاه. قعبول اسود. قعبارون اسود. سالی فی سیاه (۳). گیاهی است که ریشه آن خوردنی است. سالی فی اسپانی (۴). (۱) – Salsifis – (۴) – Salsifis noir. (۳) – Salsifis sauvage. (۲) – Scorsonere. d'Espagne.

تالن.

[ل] (اِخ) (۱) اوامر. از صاحب منصبان اداری فرانسه که بسال ۱۵۹۵ م. در پاریس متولد شد و در جنگی که در زمان کودکی لوئی چهاردهم (۱۶۴۸-۱۶۵۳ م.) بین طرفداران پارلمان و درباریان در گرفته بود (۲)، از طرفداران پارلمان دفاع کرد. و در سال ۱۶۵۲ در گذشت. (۱) – La Fronde – (۲) – Talon, Omer.

تالنج.

[ل] (اِخ) دهی است از بخش ایذه شهرستان اهواز. در ۲۱ هزارگزی شمال باختری ایذه، کنار راه مالرو سکوری به کوه کمرون واقع است. جلگه ای است گرمسیر و ۱۵۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چاه و محصول آن غلات و لبنیات و صیفی است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تالو.

(اِخ) یکی از آبادیهای زیارت خواسته رود، در استرآباد رستاق. رجوع به سفرنامه مازندران بخش انگلیسی ص ۱۲۸ و ترجمه وحید مازندرانی ص ۱۷۱ شود.

تالوار.

(اِخ) (۱) بلوکی به ایالت «ساووا» (۲) علیا است که در شهرستان «آنسی» (۳) و بر کنار دریاچه آنسی قرار دارد، دارای ۱۸۱ تن سکنه و توقفگاه تابستانی است. (۱) – Annecy – (۳) – Savoie. (۲) – Talloires.

تالواسه.

[س / س] (۱) تاسه است. (فرهنگ اوبهی) (از صحاح الفرس). مانند تاسه بود. (فرهنگ اسدی نخجوانی). تاسه گرفتن بود. (فرهنگ اسدی چ عباس اقبال ص ۴۴۰). تالواسه مانند تاسه باشد. (حاشیه فرهنگ اسدی نسخه سعید نفیسی و نخجوانی). تالواسه تاسه بود. (حاشیه فرهنگ اسدی نسخه پاول هورن): مر مرا ای دروغگوی سترگ تالواسه گرفت از این ترفند. خفاف (از فرهنگ اسدی ایضاً). تلواسه. (فرهنگ اسدی نخجوانی) (از شرفنامه منیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (صحاح الفرس). و عوام آن را تلواسه گویند. (آندراج). غم و اندوه. (شرفنامه منیری) (آندراج). اندوه. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا). بیقراری. (برهان) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). بی آرامی. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). اضطراب. (برهان) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا). میل به چیزی. (ناظم الاطباء). رجوع به تاس و تاسا و تاسیدن و تاسانیدن و سایر ترکیبات تاس و تاسه و تلواسه شود.

تالوپین.

[لُ ی] (اِخ) (۱) پسر «موهان خاقان» جد ترکان شرقی که در سال ۵۸۷ ه. ق. بدست پسرعمش «شاپولیو» (۲) خاقان ترکان جنوبی اسیر شد. رجوع به احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ ص ۱۸۱ و ۱۸۲ شود. (۱) - Ca-po-lio - (۲) Talo-pien.

تالوش.

(اِخ) بعضی تصور می کنند... که کادوس مصحف یا یونانی شده تالوش است که در قرون بعد تالش یا تالش شده. مدرکی عجالةً برای تأیید این حدس نداریم... (ایران باستان ج ۲ ص ۱۱۲۸). رجوع به کادوسیان و تالش شود.

تالوفیت.

[لُ] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از فرانسه و در کتب علمی متداول است. شعبه ای از گیاهان و شامل تمام گیاهانی است که جهاز رویندگی آنان به یک تال (۲) منحصر میگردد. فرهنگستان ایران «ریسه داران» را بجای این کلمه انتخاب کرده است. رجوع به ریسه داران و واژه های نو فرهنگستان ایران (تا پایان سال ۱۳۱۹ ه. ش). ص ۱۰۶ شود. (۱) - Thalle - (۲) Thallophytes.

تال و مال.

[لُ] (ص مرکب، از اتباع) از اتباع است. (برهان) (ناظم الاطباء). تار و مار. (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا) (فرهنگ رشیدی) (آندراج). مبدل تار و مار. (حاشیه برهان چ معین ج ۱ ص ۴۶۲). ریزه ریزه. (برهان) (ناظم الاطباء). ریز ریز. (شرفنامه منیری). تال مال. از هم ریخته و پاشیده. (برهان) (ناظم الاطباء). زیر و زبر. (فرهنگ جهانگیری). متفرق. (برهان) (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا) (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). پریشان. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا): ضد و خصم و حاسد تو باد دایم مار و مور مال و ملوک دشمن تو باد دایم تال و مال. (مؤلف شرفنامه منیری). بیشتر با لفظ کردن و شدن مستعمل است. به همه معانی. رجوع به تارمار و تار و مار و تال مال و تال و مال شدن شود.

تال و مال شدن.

[لُ شُدْ] (مص مرکب) پریشان شدن. پراکنده شدن: شد از بی شبانی رمه تال و مال همه دشت تن بود بی دست و یال. فردوسی. تهمتن به زابلستان است و زال شود کار ایران همه تال و مال. فردوسی. شد تال و مال لشکر صبرم ز جوق شوق تا ابروی تو همچو کمان کشیده است. (مؤلف شرفنامهء منیری).

تالویل.

(اخ) (۱) شهری است به سوئیس (زوریخ). (۱) - Thalwil.

تالء.

[ل] (ع) (۱) خرمابن ریزه و نهال آن که بریده یا کنده بجای دیگر نشانند. ج: تال. (منتهی الارب). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود.

تاله.

[ل ه] (ع ص) بیخود. سرگشته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تاله.

[] (اخ) دهی است جزء دهستان الموت بخش معلم کلایه، شهرستان قزوین و در ۱۶ هزارگزی خاور معلم کلایه، واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۷ تن سکنه دارد. رودخانه «اتانرود» آن را مشروب سازد و محصول آن غله و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

تالهل.

[ه ل] (اخ) (۱) از طوایف مغرب هند طبق نوشته سنگهت. رجوع به مالهند بیرونی ص ۱۵۵ شود. (سانسکریت) (۱) - Talahala

تاله وران.

[و] (اخ) دهی است از دهستان کلاترزان بخش رزاب شهرستان سنندج. در ۳۲ هزارگزی شمال خاور رزاب و ۹ هزارگزی باختر شوسهء مریوان به سنندج واقع است. سرزمینی است کوهستانی و سردسیر و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و توتون و شغل اهالی زراعت و گله داری و هیزم فروشی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تالی.

(ع ص) درپی رونده. اسم فاعل است از تلو بمعنی پس چیزی رفتن است. (آندراج) (غیاث اللغات). پیروی کننده. (فرهنگ نظام). پس رو. از پس آینده. تابع. (ناظم الاطباء): این قدر از فضایل ملک که تالی و تابع دین است تقریر افتاد. (کلیله و دمنه ||). تال. تلاوت کننده. قاری. خواننده قرآن و جز آن: ربّ تال للقرآن و القرآن یلعنه. (از منتهی الارب). رجوع به تال شود ||. قائم مقام. (آندراج) (غیاث اللغات) (||). اصطلاح منطق) جزء ثانی قضیهء شرطیه و جزء اول آن را مقدم گویند چنانکه در قضیهء حملیه

موضوع و محمول گویند در شرطیه مقدم و تالی خوانند چنانکه: «ان کانت الشمس طالعه فالنهار موجود». جمله اول را که «ان کانت الشمس طالعه» باشد، مقدم گویند و جزء ثانی را که «فالنهار موجود» باشد، تالی نامند و این نیز مأخوذ از تلو است. (آندراج) (غیاث اللغات): مقدم چون پدر تالی چو مادر نتیجه هست فرزند ای برادر. شبستری. رجوع به اساس الاقتباس چ مدرس رضوی صص ۶۸-۷۰ و حاشیه ملا عبدالله و شرح شمس و کتب دیگر علم منطق شود (||. اصطلاح هندسی) مقدم آن بود که از دو چیز نسبت نخستین یاد کنی و تالی آن بود که از پس یاد کنی و مقدم را بدو منسوب کنی. (التفهیم چ جلال همائی ص ۱۹).

تالی.

(۱) اسب چهارم رهان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام اسب چهارم از ده اسب که عربهای قدیم در اسب دوانی خود بکار می بردند. (از فرهنگ نظام). مؤلف آندراج در ذیل مجلی آرد: «...و معمول سواران عرب چنان بود که در میدان معارضه آمده گروهها بسته، بجهت امتحان، همه اسبان را برابر ایستاده کرده یکبارگی بهم می تاختند، هر اسبی که از همه اسبان پیش شود آن را مجلی گویند و هر که عقب او باشد آن را مُصِیْلَمی نامند از تَصْلِیه که بمعنی سرین گرفتن...، و هر که پس از مصلی باشد آن را مُسَلّی خوانند و از این ترتیب چهارم را تالی و پنجم را مرتاح...» - انتهی: ده اسبند در تاختن هریکی را بترتیب نامیست روشن نه مشکل مجلی مُصلی مُسلی و تالی چو مرتاح و عادل و خطی و مؤمل لطیم و سکیت و ارب حاجت عرق خوی فواد است قلب و جنان و حشا دل... (نصاب الصبیان در نامهای اسبان در میدان مسابقت ||). نظیر. همانند. مشابه بعینه: این کار تالی فلان کار است ||. تختهء کاغذ. (غیاث اللغات).

تالی.

(اخ) (۱) یکی از ارباب انواع نه گانه افسانه های یونان قدیم و خدای ضیافت و اعیاد شراب روستاها بود و سپس خدای مضحکه شد و وی را بشکل دختر زیبایی نقش کنند که در دستی عصای روستایی و در دستی دیگر ماسکی دارد. (۱) - Thalie.

تالیات.

(ع ص، ا) ج تالی، اسب چهارم رهان. (منتهی الارب) (اقرّب الموارد). رجوع به تالی شود.

تالیامانو.

(اخ) (۱) رودی است به شمال ایتالیا بطول ۱۷۰ هزار گز که از میان ونیز و تریست گذشته وارد دریای آدریاتیک می شود. (۱) - Tagliamento. Talya.

تالیان.

[] (اخ) دهی است جزء دهستان برغان بخش کرج شهرستان تهران. در ۳۴ هزار گزی شمال باختری کرج و ۱۷ هزار گزی راه شوسهء کرج به قزوین واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۵۱۴ تن سکنه دارد و آب آن از رودخانه برغان و محصول آن غله و میوه و عسل و لبنیات است. شغل اهالی آنجا گله داری است. راه مالرو دارد و از راه کردان و علاقبند میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تالی النجم.

[لِنْ نَ] (اخ) تابع النجم. فجذح. دبران. فَنیق. ستاره ای است نورانی و سرخ و آن را بدان جهت تالی النجم گویند که در طلوع و غروب از ثریا متابعت کند. (آثارالباقیه چ لپیژیک ص ۳۴۲). رجوع به دبران شود.

تالیدن.

[د] (مص) تنها شعوری این کلمه را بمعنی یغماگری آورده و شاهدهی هم ندارد. رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۶ شود.

تالیران - پریگرد.

[پِ گُ] (اخ) (۱) شارل موریس دو... (۱۷۵۴ - ۱۸۳۸ م.). شاهزاده «پنه وان» (۲) یکی از مردان سیاسی فرانسه که در رژیم پیشین اسقف «اتون» (۳) بود و در سال ۱۷۹۰ م. بریاست مجلس ملی فرانسه نایل گشت. در دوره «دیرکتوار» و «کنسولی» و سپس در دوره امپراتوری وزیر روابط خارجی بود و برای بازگشت رژیم سلطنتی فعالیت کرد و در کنگره وین لیاقت و شایستگی بسزایی از خود نشان داد و از طرف لوئی فیلیپ بسفارت لندن انتخاب شد. وی در سیاست چندان پای بند اخلاق نبود بلکه برعکس در حيله و تدبیر و چاره جوئی دست داشت. (از لاروس قرن بیستم). (۱) - (۲). Talleyrand - Perigord (Charles Maurice de). Autun - Benevent. (۳) -

تالیس.

(۱) بهندی درخت زرنب را گویند. رجوع به فهرست مخزن الادویه ص ۳۰۲ و زرنب و تالیستر و تالیس پتر و تالیس تپر شود.

تالیس.

(اخ) تلفظ ترکی تالیس (۱) و تالیس و طالیس، یکی از حکمای هفتگانه. رجوع به تالیس و تالیس و تالیس و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thales.

تالیسپتر.

[] (۱) دوی هندی است. (الفاظ الادویه ص ۷۱). رجوع به تالیس تپر و تالیس و تالیستر شود.

تالیس تپر.

[] (۱) بهندی برگ زرنب را گویند. رجوع به فهرست مخزن الادویه ص ۳۰۲ و زرنب و تالیستر و تالیس شود. (۱) (۱) - این کلمه در فهرست مخزن الادویه چ بمبئی ص ۳۰۲ ذیل کلمه «زرنب»، «تالیس تپر» و در فرهنگ همین کتاب «تالیستر» و در کتاب الفاظ الادویه ص ۷۱ تالیس پتر آمده است.

تالیستر.

[] (۱) بهندی زرنب را نامند. (فرهنگ فهرست مخزن الادویه ص ۸). رجوع به تالیس تپر و تالیس شود.

تالی شدن.

[شُد] (مص مرکب) در پس واقع شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به تالی شود.

تالیغو.

(اخ) ابن قداعی بن بوری بن میتوکان. از پادشاهان ماوراءالنهر و ترکستان که پس از کونجک خان پادشاهی رسید و چون درگذشت ایسبوقاخان بن دواخان بسطنت رسید. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۸۹ شود.

تالی کو.

(اخ) سیزدهمین از اولوس جغتای در ماوراءالنهر ظاهراً از (۷۰۸ - ۷۰۹). (ترجمه طبقات سلاطین اسلام لین پول ص ۲۱۵).

تالین.

(اخ) دهی است از دهستان ترگور بخش سلوانا شهرستان ارومیه. در ۱۷۵۰۰ گزی شمال سلوانا در مسیر راه ارابه رو موانا قرار دارد. در دره واقع و هوای آن معتدل است و ۱۰۹ تن سکنه دارد. آب آن از روضه چای و محصول آن غلات و توتون و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه ارابه رو دارد و در تابستانها می توان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تالین.

(اخ) (۱) پایتخت استونی بر کنار خلیج فنلاند، دارای ۱۴۵۰۰۰ تن سکنه و صادرات آن چوب است. روسها این شهر را «روال» (۲) میگویند. (۱) - Reval - (۲) Tallinn.

تالین.

[ی] (اخ) (۱) ژان - لامبر (۱۷۶۷ - ۱۸۲۰ م). وی یکی از مردان سیاسی و انقلابی فرانسه بود و در پاریس متولد شد و در همان جا درگذشت. پدرش صاحب مهمانخانه و خود عضو تجارتخانه بود، روزنامه «لامی دِ سیتواین» (۲) را منتشر ساخت ولی موفقیتی بدست نیاورد. پس از «دهم اوت» منشی محکمه کمون پاریس شد و در مقابل کنوانسیون از اعضاء کمون دفاع کرد و سپس عضو مجلس کنوانسیون شد و نتوانست از مخالفت با کشتار سپتامبر خودداری کند و در مخالفت با «ژیروندن ها» (۳) انتقام جویی خود را آشکار ساخت و علیه روبسپیر رأی داد. در دسامبر ۱۷۹۴ م. با خانم «فونتینای» (۴) ازدواج کرد. بانوی مذکور همان کسی است که بعدها پس از مرگ روبسپیر به «نوتردام دو ترمیدور» (۵) ملقب شد و در دورانی که تالین در مصر بود، خانم مذکور افتتاحاتی برپا ساخت از آن جمله صاحب سه اولاد شد که یکی از آنها دکتر «کابارو» (۶) متوفی بسال ۱۸۷۰ م. است و چون تالین به پاریس برگشت، او را طلاق داد. آنگاه بنا بخاهش خود کنسول «لیکانت» (۷) اسپانیا شد و پس از چند سال پاریس بازگشت و در همان جا درگذشت. رجوع بماده بعد شود. (۱) - Les - (۲) - L'ami des citoyens. (۳) - Tallien, Gean - Lambert. (۴) - Mme de Fontenay. (۵) - Notre-Dame de Thermidor. (۶) - Cabarrus. (۷) - Alicante

تالین.

[ی] (اخ) (۱) خانم ژان - ماری - اینیاس - ترزا کاباروس (۱۷۷۳ - ۱۸۳۵ م.). دختر «کاباروس» سرمایه دار اسپانیایی است. وی در شانزده سالگی با «مارکیز دو فونتنای» (۲) ازدواج کرد و در اوائل انقلاب کبیر فرانسه از وی جدا شد. خانم مذکور در سال ۱۷۹۳ م. توقیف شد و بدست تالین (ژان - لامبر) نجات یافت و چندی معشوقه وی بود آنگاه با او ازدواج کرد و پس از جدایی از تالین در سال ۱۸۰۵ همسر «کنت دو کارامان» (۳) شد و از شوهر سوم که بعدها عنوان شاهزادگی «شیمای» (۴) را بدست آورده بود، صاحب چهار فرزند شد. در اواخر عمر به بروکسل در قصر «شیمای» زندگی میکرد. رجوع به تالین (ژان - لامبر) شود. (۱) - Tallien, - (۲) - Marquis j-J de Fontenay. (۳) - Jeanne - Marie - Ignace Theresa Cabarrus, Mme. (۴) - Prince de Chimay Comte de Caraman.

تالیوم.

(فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از فرانسه در شیمی متداول است. از اجسام بسیط و فلزی است، سفیدرنگ که در سال ۱۸۱۶ م. کشف شد. این جسم در سولفور آهن و مس یافت شود. (۱) - Thallium.

تالیونی.

(اخ) (۱) ماری... (۱۸۰۴-۱۸۸۴ م.). رقاصه مشهور که در استکهلم پا برصه وجود نهاد. [Taglioni - (۱) Marie.Talyo]

تالیة.

[ی] (ع ص) تأنیث تالی، ج، توالی. (المنجد). رجوع به تالی شود.

تالیه.

[ی] (اخ) تلفظ ترکی تالی (۱). رجوع به تالی و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thalie.

تام.

(ص) بمعنی بسیار کم و بغایت اندک. (از برهان). و رجوع به انجمن آرا و آندراج و شرفنامه منیری و فرهنگ جهانگیری و ناظم الاطباء شود. بمعنی اندک بزبان طوس لیکن مشهور سوتام است. (فرهنگ رشیدی). و آنرا سوتام نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری).
|| ناتوان و ضعیف. (ناظم الاطباء).

تام.

[م م] (ع ص) (۱) چیزی که اجزاء آن کامل باشد. تمام. درست. ضد ناقص. (از اقرب الموارد). و رجوع به منتهی الارب و غیث اللغات و برهان و فرهنگ جهانگیری و آندراج و انجمن آرا و فرهنگ نظام و ناظم الاطباء شود: ناتام در این جایب آوریدند تا روزی از اینجا برون شوی تام. ناصر خسرو. گشته بدو تام نام احمد و حیدر بارخدای جهان تمام تامان. ناصر خسرو. زده دشمن

کمندش خام تر بود ز نه قبضه خدنگش تام تر بود. نظامی. - مه تام و ماه تام؛ کنایه از بدر است: برآمد سیه چشم گلرخ بیام چو سرو سہی بر سرش ماه تام. فردوسی. انگشت نمای خلق بودم مانند هلال از آن مه تام. سعدی ||. - ماهی که ایام آن سی روز باشد. (اقرب الموارد). - اسم تام؛ در اصطلاح نحو اسم مبهمی را نامند که به یکی از چهار چیز تمام شود: تنوین. نون تشبیه. نون شبیه به نون جمع و اضافه. مثال تنوین مانند «رطل» در این جمله: عندی رطل زیتاً. مثال نون تشبیه مانند «منوان» در این جمله: عندی منوان سمناً. مثال نون شبیه به نون جمع مانند «عشرون» در این جمله: عندی عشرون درهما. و مثال اضافه مانند «قدر راحه» در این جمله: ما فی السماء قدر راحه سحابا. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۸۷). - فعل تام؛ مقابل فعل ناقص، فعلی که فاعل گیرد، مقابل فعل ناقص که دارای اسم و خبر است ||. نزد شعرا بیتی است که نیمه آن نیمه دایره را استیفا کند. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۸۷). بیتی باشد که اجزاء صدر آن بر اصل دایره باشد اگرچه بعضی از احیف که بحشو تعلق دارد به عروض آن راه یافته باشد. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی ص ۴۸ ||). در اصطلاح محاسبان عددی است که مجموع اجزاء آن مساوی با آن عدد باشد. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۸۷). اجزاء عدد را چون جمع کنند اگر مثل او باشد آن را تام و عدد تام (۲) خوانند همچو شش که اجزای او را که نصف و ثلث و سدس بود چون جمع کنند مثل او باشد و اگر زیادت باشد آن را عدد زائد خوانند همچو دوازده که اجزاء او نصف است و ثلث و ربع و سدس و این مجموع پانزده است و اگر کمتر باشد عدد ناقص است همچو چهار که نصف و ربع اجزای اویند از او کمتر باشد. (نفایس الفنون، علم حساب). رجوع به التفهیم بیرونی چ جلال همایی ص ۳۷ و رجوع به عدد شود ||. در نزد حکما کلمه تام اطلاق بر کامل شود. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۸۷). رجوع به کامل شود. (۱) - در فارسی بتخفیف نیز آید. (۲) - Entier.

تامات.

[تام ما] (ع ص، ا) ج تامة. (فرهنگ نظام). کاملات، چه این جمع تامه است که مؤنث تام باشد و تام به تشدید میم اسم فاعل است از تمام که مصدر اوست. (آندراج) (غیاث اللغات): ... بحق اسماء حسناى او و علامتهای بزرگ و کلمات تامات او... بیعت فرمانبری است و خدا چنانکه دانا است بر آنکه من آن را بگردن گرفته ام... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۶).

تاماتاو.

(اخ) (۱) شهر و بندری است بر ساحل شرقی ماداگاسکار و ۶۰۰۰۰ تن سکنه دارد. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمه «تاماتاوه» آرد: ... مسکن قوم «بتانین» است... و مرکز تجارت با مردم همجوار است و فرانسویها بسال ۱۸۲۹ و ۱۸۴۵ م. به این قصبه استیلا یافته و قلعه آن را ویران ساختند. (۱) - Tamatave.

تاماتاوه.

(اخ) تلفظ ترکی «تاماتاو». رجوع به تاماتاو و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامار.

(اخ) (به عبری درخت خرما). اسم زنی است که به دو نفر از اولاد یهودا یعنی «عیرو» بعد از فوت او به «اونان» تزویج شد و چون اونان سرای فانی را بدرود گفت، پدرش وعده داد که هرگاه پسر «شیله» بحد بلوغ رسد، ترا بدو تزویج نمایم اما چون شیله بالغ

گردید و یهودا بوعدهء خود وفا نمود، تamar حيله اى انگيخته حالتى صورت داد كه خسوره اش به وى درآمد و بهيچ وجه وى را شناخت. چنانكه اين مطلب در كتاب پيدایش ۳۸ مفص مذکور است. (از قاموس كتاب مقدس).

تamar.

(اخ) خواهر ابشالوم كه آمنون از راه حسد وى را ملوث کرده با وى هم بستر شد. (كتاب دوم سموئيل ۱۳ كتاب اول تواریخ ایام ۳:۹) (قاموس كتاب مقدس).

تamar.

(اخ) دخت ابشالوم بود. (كتاب دوم سموئيل ۱۴:۲۷) (قاموس كتاب مقدس).

تamar.

(اخ) اسم مكانى است كه بطرف شرقى يهودا واقع است. (كتاب حزقيال ۴۷:۱۹ و ۴۸:۲۸) و در تعيين موضع آن اختلاف است. بعضى بر آنند كه همان «تدمر» است كه در دشت بود. رجوع به تدمر شود. (قاموس كتاب مقدس).

تamarزو.

(ص) تamarزو در تداول عوام، حسرتمند و حسرت زده و آرزومند را گویند. ظاهراً اين كلمه محرف طمع آرزو است.

تامارى نو.

(اخ) برادر «خوم بان ایگاش» پادشاه عیلام بود و بر اثر اغتشاش های داخلی عیلام كه آسوريها آن را دامن میزدند تامارى تو برادر خود را كشته خود پادشاه شد ولى پس از چندی او نیز گرفتار سرکشی های داخلی گشت و پس از شكست بطرف خلیج فارس متواری و بالاخره گرفتار شد و به اسارت به نینوا رفت. آسور بانى پال وى را برای اجراء مقاصد خویش دربارء عیلام مفید تشخیص داد و از او بخوبی پذیرائی کرد تا آنگاه كه مجدداً «تامارى تو» بكمك آسور بانى پال به سلطنت عیلام رسید ولى چون علیه آسوريها توطئه اى ترتیب داده بود دوباره گرفتار شد و بزندان افتاد و كشور عیلام مورد نهب و غارت آسوريان قرار گرفت. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۳۸ و ۱۳۹ شود.

تاماریس.

(۱)(۱) تاماریسك و تاماریسك اثل است. رجوع به اثل شود. (۱) – Tamaris.

تاماریسك.

(۱)(۱) تاماریس و تاماریسك اثل است. رجوع به اثل شود. (۱) – Tamarisc. Tamarisque.

تامارى سور مر.

[م] (اخ) (۱) توقفگاه زمستانی (قشلاق) (۲) در «وار» (۳) که در بلوک «سین» (۴) فرانسه واقع است. (۱) - Tamaris-sur-mer. (۲) - Station d'hiver. (۳) - Var. (۴) - Seyne.

تاماریکس.

(۱) (۱) لاتینی «تاماریس»، اثل است. رجوع به تاماریس و تاماریسک و مخصوصاً «اثل» شود. (۱) - Tamarix.

تامان.

(اخ) (۱) شبه جزیره کوچکی است در روسیه (قسمت شمالی قفقاز) که در بغاز کرچ (۲) بین دریای آرف (شمال این شبه جزیره) و دریای سیاه (جنوب این جزیره) قرار دارد و مساحت آن در حدود ۱۵۰۰ کیلومتر مربع است. اصل آن سرزمین آتش فشانی است و معادن نفت فراوان دارد. این شبه جزیره در قرون وسطی مرکز یکی از شاهزاده نشین های روسیه بود. (۱) - (۲) - Taman. Kertch.

تاماندوا.

(۱) (۱) یکی از انواع پستانداران بی دندان نواحی گرم امریکا است. (۱) - Tamandua.

تامانوار.

(۱) (۱) نام پستاندار عظیم الجثه ای که مورچه خوار است و از دسته بی دندانان آمریکای استوایی است. بزرگی جثه اش به ۵/۲ متر میرسد و بوسيله زبان بلند و چسبنده خود مورچگان را گیرد و خورد. (۱) - Tamanoir.

تاماولی.

[و] (اخ) تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیراوی ایلات کوه گیلویه فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹). رجوع به طیبی و فارسنامه ناصری و جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۲ شود.

تاماولیپاس.

(اخ) تلفظ ترکی تأملیپاس است. رجوع به همین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود.

تاماً.

[تام من] (ع قید) کام. تماماً. رجوع به تام و تمام شود.

تامبر.

[] (۱) (۱) در هندی نام غیر معهود «برش» برج الف که نام معهود آن همان برش است. رجوع به مالهند بیرونی ص ۱۰۸ شود.

(سانسکریت) (۱) - Tambiru.

تامبو.

[تُبو] (اِخ) (۱) تامبوف. شهری است در روسیه شوروی که ۱۲۱۳۰۰ تن سکنه دارد. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمه «تامبوف» آرد: نام شهر و مرکز ایالتی است بهمین نام در روسیه و در ۵۰۸ هزار گزی جنوب شرقی مسکو بر کنار رود «ترنه» واقع است و ۲۷۰۰۰ تن سکنه و مدرسه نظامی و مدرسه مخصوصی برای دختران اعیان و کارخانه های زاج و دستگاہهای طناب بافی و غیره دارد. تجارت آنجا پررونق است و تزار میخائیل رومانف این شهر را بسال ۱۶۳۶ م. بنا نهاده است (۲). رجوع بماده بعد شود. (۱) - (۲) Tambov. - تاریخ تألیف قاموس الاعلام ترکی سال ۱۸۹۱ م. است بنابراین اطلاعات مذکور مربوط بدوران قبل از انقلاب است.

تامبو.

[تُبو] (اِخ) تامبوف. ایالتی است به روسیه که شهر تامبو (سابق الذکر) مرکز آن است. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمه تامبوف آرد: نام ایالتی از ایالات روسیه است و بین ایالات ولادیمیر، نینی نو و وگورود، پنزا، ساراتوف و ریازان واقع است. مساحت سطح آن بالغ بر ۶۶۵۸۶ هزار گز مربع است و ۲۵۱۹۶۵۶ تن سکنه و ذخائر فراوان و اسبهای ممتاز دارد. رجوع به ماده قبل شود.

تامبورماژر.

[ژ] (فرانسوی، مرکب) (۱) مأخوذ از فرانسه (۲) است. افسرانی که بر نوازندگان موزیک یک هنگ نظامی ریاست دارند و آنان را در دوران مختلف لباسهای مخصوصی بود. (۱) - (۲) Tambour-major. - رجوع به «تانبور» در همین لغت نامه شود.

تامبوف.

(اِخ) رجوع به تامبو (شهر و ایالت) و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامبول.

(۱) (۱) تامبول است. (از آندراج). مأخوذ از هندی تانبول. (ناظم الاطباء). تَنبُول. تَنبُل. برگ پان. رجوع به تامبول و تانبول شود. (۱) - Betel.

تامپا.

(اِخ) (۱) شهر و بندری است در ممالک متحده امریکا (فلوریدا) (۲) و بر کنار خلیج مکزیک واقع است و ۱۲۴۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Florida - Tampa. (۲)

تامپره.

[پِ رِ] (اِخ) (۱) شهری است به فنلاند در مغرب ناحیه دریاچه ها (۲) واقع است. کارخانه های نخ ریزی و ۸۷۰۰۰ تن سکنه دارد و نام قدیمی آن «تامرفورس» (۳) بود. (۱) - Tammerfors - La region des lacs. (۳) - Tampere. (۲)

تامپون.

[تُنْ] (فرانسوی، ا) مأخوذ از تانپون (۱) فرانسه که در فارسی امروز در امور پزشکی متداول شده است و اصل آن گرفتن رخنه ای با چوب و سنگ و آهن و جز اینها است ولی در اصطلاح پزشکی بند آوردن خون و گرفتن رخنه ای با فشار دادن پنبه استریلیزه بر روی زخم است. (۱) - Tampon.

تامپوقو.

(اِخ) تلفظ ترکی «تام پیکو». رجوع بهمین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود.

تام پیکو.

(اِخ) (۱) شهر و بندری به مکزیك و بر کنار اقیانوس اطلس واقع است و ۸۱۳۰۰ تن سکنه دارد و صادرات آن نفت است. رجوع به «تاملیپاس» شود. (۱) - Tampico.

تام تام.

(۱) (۱) نوعی از آلات موسیقی ضربی است که منشأ آن از چین است و عبارت از یک صفحه فلزی دایره شکل است که بطور عمودی بر پایه ای آویخته شده است و با چکش چوبی بر آن نوازند. (۱) - Tam-tam.

تامجانت.

[] (مغرب، ا) بلغت بربر نوعی درخت. (دزی ج ۱ ص ۱۳۹).

تامدفوس.

[م] (اِخ) جزیره و بندر و شهر خرابی است بمغرب، نزدیک جزایر بنی مزغناي. (معجم البلدان). رجوع به مرصداالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامدلت.

[م د] (اِخ) شهری است از شهرهای مغرب در جهت شرقی «لمطه»... و گویند «تامدنت» است و آن شهری است در تنگه بین دو کوه در سندوعر، و آن را کشتزارهای وسیعی است و گندم آن معروف است و گویا این هر دو شهر یکی است. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴). رجوع به نخبة الدهر دمشقی بخش عربی ص ۲۳۶ و بخش فرانسه ص ۳۰ و مرصداالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامدنت.

[م د] (اِخ) رجوع به تامدلت شود.

تامر.

[م] (ع ص) خداوند خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دارنده خرماى فراوان. (اقرّب الموارد). آنکه خرما دارد. خرمافروش. يقال: رجل تامر... ای ذوتمر. (اقرّب الموارد).

تامر.

[(اخ) (۱) از طوایف مغرب هند طبق نوشته باج پران. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۲ شود. (سانسکریت) (۱) - Tamara]

تامر.

(اخ) ابن یواکیم بن منصور بن سلیمان طانیوس اده ملقب به ملاظ. شاعر و دانشمند علوم قضائی است که بسال ۱۸۵۶ م. به عبدا (لبنان) متولد شد و پس از فراگرفتن مقدماتی به بیروت رفت و به تحصیل فقه اسلامی پرداخت و در مدرسه مارونیه و سپس در مدرسه یهود تدریس کرد و بریاست دارالانشاء محکمه کسروان نایل گشت. آنگاه عضو محکمه زحله و محکمه شوف شد. پس از آن بریاست دارالانشاء دایره حقوق استینافیه لبنان رسید. در پایان عمر خللی در شعور او راه یافت و یک سال در غفلت و دوری از مردمان بسر برد و سپس بسال ۱۹۱۴ م. درگذشت. (معجم المطبوعات ج ۲ ستون ۱۷۹۵). زرکلی در اعلام افزاید او را اشعاری است که مقداری از آنها را در دیوان ملاظ جمع آوری کرده اند. (اعلام زرکلی ج ۱ صص ۱۶۱-۱۶۲).

تامر.

[(اخ) پدر عبدالله (عبدالله بن تامر). رجوع به عبدالله بن تامر و حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۲۷۴-۲۷۶ شود.]

تامرا.

[م] (اخ) طسوجی است در جانب شرقی بغداد و دارای نهر وسیعی است که در هنگام مد، سفینه ها در آن آمد و رفت کنند. این نهر از کوههای شهر زور و کوههای مجاور آن سرچشمه می گیرد. در آغاز بیم آن میرفت چون این نهر از زمینهای سنگی بخاکی نزول کند، مجرای خود را بکند و خراب کند و برای رفع آن هفت فرسخ بستر این نهر را فرش کردند و از آن هفت نهر جدا نمودند و هر نهری برای یکی از نواحی بغداد اختصاص یافت که عبارتند از: «جلولا»، «مهروذ طابق»، «برزی»، «برازالروز»، «نهروان» و «الذنب» و آن نهر خالص است و هشام بن محمد گفت: تامرا و نهروان، دو پسر جوخی بودند که این نهر را کردند و بدین جهت بدانها منسوب شد... و تامرا و دیالی نام یک نهر است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴). رجوع به مرصداالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامرادی.

[م] (اخ) تیره ای از ایل طیبی از شعبه لیرای ایلات کوه گیلویه فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹). رجوع به طیبی و فارسنامه ناصری و جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۲ شود.

تامران.

[م] (اخ) (۱) موضعی است در کنار نهر «نلین» در هند. (ماللهند بیرونی ص ۱۳۱ س ۱۷). (سانسکریت) (۱) - Tomara)?

تامربرن.

[] (اخ) (۱) نام نهری است که از کوه مَلَوّ جاری شود. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۲۸ و ۱۴۸ و ۱۵۵ شود. (سانسکریت) (۱) - Tamravarna

تام رسول.

[ر] (اخ) دهی است از دهستان کندکلی، در بخش سرخس شهرستان مشهد و پانزده هزار گزی شمال باختری سرخس و چهار هزار گزی باختر راه ماشین رو سرخس به چهل کمان قرار دارد. جلگه و گرمسیر است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه و محصول آنجا غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی و جوال بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تامرفورس.

[تام م فُر] (اخ) (۱) نام قدیمی تامپره. رجوع به «تامپره» شود. (۱) - Tammerfors.

تامرکیدا.

[م] (اخ) شهری است بمغرب و بین آن و مسیله دو منزل فاصله است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴).

تامرلان.

[م] (اخ) (۱) نام اروپایی تیمور و آن صورتی از نامی است که ایرانیان بدو داده اند. تیمور لنگ (۲). مؤسس دومین امپراطوری مغول (۱۳۳۶-۱۴۰۵ م). رجوع به تیمور (امیر...) شود. (۱) - Timour Leng - (۲) Tamerlan.

تامرلیتک.

(اخ) (۱) از طوایف مشرق هند طبق نوشته باج پیران. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۰ شود. (سانسکریت) (۱) - Tamraliptika

تامرورت.

[] (اخ) بزرگترین شهر ولایت نفیس است و در آن نهری است که از کوه های درن سرچشمه گرفته که از مشرق بمغرب جریان دارد و وارد دریا شود. (از نخبه الدهر دمشق بخش عربی ص ۲۳۶). شهری است به افریقای شمالی. (همان کتاب بخش فرانسه ص ۳۰۱).

تامره.

[مَر] (اخ) ناحیتی است به عراق عرب که شعبه ای از نهروان از آنجا گذرد و آن را هم «تامره» نامند. (از نزهة القلوب حمدالله مستوفی ج ۳ ص ۴۶ و ۲۱۹). این نام بضبط یاقوت «تامرا» است. رجوع به تامرا شود.

تامره.

[مَزْر] (اخ) یکی از دو شعبه آب نهروان به عراق عرب. رجوع به تامره و نزهة القلوب حمدالله مستوفی ج ۳ ص ۴۶ و ۲۱۹ شود. این نام ب ضبط یاقوت «تامرا» است. رجوع بدان کلمه شود.

تامسی.

[م] (اخ) (۱) از طوایف جنوب هند طبق نوشته باج پران. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۵۱ شود. (سانسکریت) (۱) - Tamasa

تامسی.

[م] (اخ) (۱) یا تاموس. بزرگترین فرماندهان دریایی و امیرالبحر کورش کوچک در جنگ او با اردشیر، برادر بزرگ وی. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۰۵، ۱۰۲۵ و ۱۰۳۸ شود. (۱) - Tamos

تامساورت.

[ا] لکلرک در مفردات ابن الیطار ذیل کلمه تامساورت آرد: «در بعضی از نسخ خطی «تامساورت» نوشته اند (با سین) که داروشناسان اشبیلیه آن را بسببسه نامند. این نام هنوز در الجزیره بمعنی رازیانه بکار می‌رود. (از لکلرک ج ۱ ص ۳۰۳). رجوع به تامساورت و رازیانه شود.

تامست.

[م] (اخ) قریه ای است کتانه و زنانه را نزدیک مسیله و اشیر، در مغرب. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴).

تامسکیلک.

[م ل] (اخ) (۱) از اصطلاح هندوان، براهمر گوید رأس ذنب «جوزهر» را سی و سه پسر است که آنها را تامسکیلک گویند و اشکال آنان مختلف و گرد آفتاب و ماهند و دلالت بر حریق کنند. (ماللهند بیرونی ص ۳۱۲ س ۵-۷ و ص ۳۱۴ س ۱۳). (سانسکریت) (۱) -

Tamasakilaka**تامسون.**

[س] (اخ) (۱) رجینالد کامپبل (۱۸۷۶-۱۹۴۱ م.). باستان شناس انگلیسی که در سالهای ۱۹۰۴، ۱۹۲۷، ۱۹۳۰ و ۱۹۳۱ م. ریاست هیئت حفاری «بریتیش میوزیوم» را در «نینوا» بعهده داشت. در دوران جنگ جهانی در بین النهرین، در اداره اطلاعات انگلستان خدمت می کرد. از جمله آثارش: ۱- «گزارشهایی درباره جادوگران و ستاره شناسان نینوا و بابل» (۲) در ۲ مجلد (۱۹۰۰ م.). ۲- «ارواح خبیثه بابلی» (۳) در ۲ مجلد (۱۹۰۳ م.). ۳- «سحر سامی» (۴) (۱۹۰۸ م.). ۴- «متن طبی آشوری» (۵) (۱۹۲۳ م.). ۵- ترجمه «حماسه گیلگامش» (۶) (۱۹۲۸ م.). و متن (۱۹۳۰ م.). ۶- «کتاب لغت شیمی و زمین شناسی آشوری» (۷) (۱۹۳۶ م.). (از وبستر).

(۱) - Reports of the Magicians and Astrologers of - Thompson, Reginald Campbell. (۲) - Nineveh and Babylon. (۳) - The Devil and Evil Spirits of Babylonia. (۴) - Semitic Magic. (۵) -

Assyrian Medical Text. (۶) – The Epic of Gilgamish. (۷) – A Dictionary of Assyrian Chemistry and Geology

نام سوی.

(اخ) (۱) بندر آزادی است به فرمز که در سال ۱۸۵۸ م. برای تجارت اروپاییان آزادی این بندر تأمین گردید و در اول اکتبر سال ۱۸۸۴ در این بندر بین فرانسویها و چینی ها جنگی در گرفت. در اطراف آن معادن گوگرد فراوان است. (۱) – Tam sui.

تامسیلک.

(اخ) تامسکیلک. رجوع بهمین کلمه و ماللهند بیرونی ص ۳۱۲ شود.

تامساورت

. گوید: [(۱) (۱) ابوالعباس النباتی نامی است بربری که در بجایه (۲)، از اعمال افریقیه مستعمل است و به گیاهی اطلاق کنند که آن را «موو» (مئوم) (۳) نامند. این گیاه را عده ای از داروشناسان «اشبیلیه» بنام «بسیسه» نامیده اند. گیاه مذکور در کوههای آنان بسیار است و دانه های آن درشت است، بعضی ها آن را با دانه های دیگر در آمیزند و آن را کمون الجبل نامند. (از ابن البیطار ج ۱ ص ۱۳۴) (از ترجمه لکلرک ج ۱ صص ۳۰۲-۳۰۳). رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۳۹ و تامساورت و تامشطه شود. (۱) – Tamchaourt در ابن البیطار «تامساورت» آمده. (لکلرک) (۲) – Mouou. Meum – (۳) Bougie.

تامشطه.

[مَ طَ] (۱) مأخوذ از بربری، رازیانه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی - انگلیسی جانسن). و رجوع به تامساورت و تامشاورت شود.

نام قلندر.

[قَ لَ دَ] (اخ) دهی است از دهستان کندگلی بخش سرخس شهرستان مشهد واقع در یازده هزار گزی باختر سرخس و ده هزار گزی شمال شوسه عمومی سرخس به مشهد. جلگه و گرمسیر است و ۱۲۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه و محصول آن غلات و پنبه و شغل اهالی زراعت و مالداری و بافتن شال و قالیچه است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

نام قنبر علی.

[قَ بَ عَ] (اخ) دهی از دهستان کندگلی بخش سرخس شهرستان مشهد است و در دوازده هزار گزی باختر سرخس و یازده هزار گزی شمال شوسه عمومی مشهد به سرخس واقع است. جلگه گرمسیر است و ۸۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و پنبه و بنشن و شغل اهالی زراعت و مالداری و بافتن قالیچه و کرباس است. راه مالرو دارد و اهالی این ده از طوایف علی مرادزایی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تامک.

[م] (ع ا) کوهان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کوهان بلند. ج، توامک. (مهذب الاسماء): سنام تامک؛ کوهان دراز و بلند. (ناظم الاطباء) (ع ص) ناقه بزرگ کوهان. (منتهی الارب). ماده شتر بزرگ کوهان. (ناظم الاطباء).

تامکسود.

[م] (ا) بلغت بربر قدید است و آن گوشتی است که با نمک و یا با نمک و ادویه و سرکه درآمیزند و در آفتاب خشک کنند و آن را قدید نامند. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۹) (۱). (۱) - احتمال می‌رود که این کلمه مصحف «نمکسود» فارسی باشد. رجوع به نمکسود شود.

تامکنت.

[م] (ک) (اخ) (۱) شهری است نزدیک برقه بمغرب و این کلمه بربری است. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴). (۱) - این کلمه در مراد الاطلاع ص ۹۱ «تامکنت» آمده است.

تاملیتک.

[] (اخ) (۱) از طوایف مشرق هند طبق نوشته سنگت. رجوع به مالهند بیرونی ص ۱۵۳ شود. (سانسکریت) (۱) -

Tamaliptika

تاملیپتان.

[] (اخ) (۱) از نواحی کنار رود گنگ در هند. رجوع به مالهند بیرونی ص ۱۳۱ شود. (سانسکریت) (۱) - Tamalipta

تاملق.

[] (اخ) از قشلاقهای آقسولات در ترکستان. رجوع به حبیب السیر ج ۳ ص ۵۳۱ شود.

تاملیپاس.

[م] (م) (اخ) (۱) قسمت شمالی مکزیک که از طرف مشرق به خلیج مکزیک متصل است و از طرف شمال به ممالک متحده امریکای شمالی محدود میگردد و مساحت سطح آن ۸۳۵۹۷ کیلومتر مربع است و ۳۴۴۰۰۰ تن سکنه دارد. قسمت غربی این سرزمین ناهموار است و به جلگه پست و باتلاقی ساحلی منتهی میگردد و در این سواحل کم عمق و ناسالم معادن نفت استخراج میشود و مرکز این سرزمین شهر «سیوداد - ویکتوریا» (۲) و بندر مهم آن «تامپی کو» (۳) است. (۱) - Ciudad-Victoria - (۲) - Tamaulipas. Tampico - (۳).

تام میررحمان.

[ر] (اخ) دهی است از دهستان کندگلی بخش سرخس شهرستان مشهد. در ده هزار گزی جنوب باختری سرخس و هفت هزار گزی شمال شوسه عمومی مشهد به سرخس واقع است. جلگه گرم سیر است و ۳۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت و مال داری و بافتن قالیچه و کرباس است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران

ج ۹.

تامن ارن.

[نَ اَرُنَ] (اخ) (۱) یکی از انهار (بیاہ) در غرب لوهاور. (ماللہند ص ۱۲۹ س ۹). (فہرست ماللہند) (ناقص) (۱) Tamra – (سانسکریت).

تامورہ.

[ر] (۱) مأخوذ از تازی، آفتابہ و ابریق. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۹۱).

تام و تمام.

[تام م / م م و ت] (ص مرکب) از اتباع. کامل. بی عیب. کامل از ہر جہت. اقصی کمال ممکن. بدون نقص.

تامور.

(معرب، ا) (۱) جو الیقی بہ نقل از ابن درید گوید: این کلمہ از سریانی گرفته شدہ است. (المعرب ص ۸۵). آوند. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). ظرف. (اقرب الموارد) (تاج العروس ||). جان و حیات. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). دل و دانہ دل و حیات آن. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (تاج العروس) (منتہی الارب). و منہ حرف فی تامورک خیر من عشرۃ فی وعائک. (اقرب الموارد) (تاج العروس ||). خون دل. (منتہی الارب) (المعرب ایضاً) (ناظم الاطباء ||). خون. (المعرب ایضاً) (منتہی الارب) (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴) (تاج العروس) (مہذب الاسماء) (ناظم الاطباء). و منہ ہرقت تامورہ؛ یعنی ریختن خون او را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). موضع ستر. (المعرب جو الیقی ص ۸۵ از ابن درید ||). زعفران. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج العروس ||). بچہ. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). بچہ دان. (منتہی الارب) (تاج العروس). زہدان. (ناظم الاطباء ||). وزیر سلطان. (منتہی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (تاج العروس ||). بازی دختران کم سال یا کودکان ||. صومعہ ترسایان و ناموس آنہا. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج العروس). صومعہ راہب: و لہم من تامورۃ تنزل. (المعرب جو الیقی). صومعہ. (مہذب الاسماء ||). آب. و منہ: ما بالریکیۃ تامورہ؛ ای شیء من الماء. (تاج العروس) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). چیزی. يقال: اکل ذئب الشاء فما ترک منها تاموراً؛ ای شیئاً. (منتہی الارب) (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴) (ناظم الاطباء ||). کسی. (اقرب الموارد) (منتہی الارب). يقال: ما بالدار تامور. (تاج العروس) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تأمیر. (اقرب الموارد ||). خوابگاہ شیر. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج العروس). موضع اسد. (المعرب جو الیقی). بیشہ. (مہذب الاسماء ||). رنگ سرخ. (المعرب جو الیقی ||). می ||. ابریق ||. حقہ. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج العروس). رجوع بہ تامورہ و تأمور و تامورۃ شود. (۱) - احمد محمد شاکر در حاشیہ المعرب جو الیقی ص ۸۵ آرد: تامور و تامورۃ را بہ ہمزہ و تسہیل الف آورده اند و جوہری و جزوی «تا» را اصلی دانستہ اند و از این رو وزن آن نزد ایشان «فاعول» است و فیروزآبادی و دیگران «تا» را زاید شمرده اند پس وزن آن «تفعول» است و بہمین سبب صاحب قاموس آن را در مادہ (ا م ر) آورده و گفتہ است موضع ذکر آن ہمین جا است نہ آنچنان کہ جوہری و صاحب اللسان این کلمہ را در مادہ (ت م ر) آورده اند - انتہی. وزن آن تفعول است بہ زیادت «تا» و اصالت ہمزہ. (منتہی الارب).

تامور.

(اِخ) (۱) ریگزاری است. بین یمامه و بحرین. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴). (۱) - این کلمه در مراصدالاطلاع چ سنگی تهران ص ۱ «تاموت» ضبط شده است.

تامورت.

[و] (اِخ) رجوع به تامورث و قاموس الاعلام ترکی شود.

تامورث.

[و] (اِخ) (۱) شهری است به بریتانیای کبیر بر کنار رود «تیم» (۲) واقع است و رود مذکور در همین نقطه با رود «آنکر» (۳) تلاقی کند. این شهر ۸۰۰۰ تن سکنه دارد و دارای کارخانه های کاغذسازی و دباغی و ساختن اشیاء خرازی است و در اطراف آن معادن نفت موجود است. (۱) - Anker - (۳) - Tame. (۲) - Tamworth.

تامور حرانی.

[ر ح ز را] (اِخ) طبق تواریخ عربی نام یکی از اطباء بزرگ و قدیمی است که جالینوس معروف از وی استفاده و اخذ معلومات کرده است. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص ۳۶ شود.

تاموره.

[ر] (معرب، ا) خوابگاه شیر. گویند فلان اسد فی تامورته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد). جای شیر. (المعرب جو الیقئ). عریسه الاسد. و منه قول عمرو بن معدی کرب فی سعد: اسد فی تأمورته؛ ای فی عرینه. (اقرّب الموارد). می || ابریق. || حقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صومعه راهب. (المعرب جو الیقئ). صومعه راهب و ناموس آن. (از اقرّب الموارد). به همه معانی رجوع به تامور شود.

تاموس.

(اِخ) (۱) رجوع به تائس شود. (۱) - Tamus.

تامول.

(۱) (۱) برگی باشد برابر کف دست و بزرگتر و کوچکتر از کف دست نیز شود. (فرهنگ جهانگیری). آن را در هندوستان با فوفل و آهک خورند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). و لبها را بدان سرخ سازند. (برهان). و آن را تنبول و پان نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). برگ پان... و تنبول نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). تنبول. (منتهی الارب) (تاج العروس) (ناظم الاطباء). هندیان آن را تنبول گویند، برگ آن برگ توت مشابهت دارد و آن را از سواحل جنوبی به اطراف هند نقل کنند و استعمال آن با فوفل کنند چنان که فوفل را خرد بشکنند و در دهن گیرند پس برگ تنبول را با آهک نرم کرده پیالیند و اطراف آن را درهم شکنند و در دهان بخایند. خاصیت آن آن است که بوی دهان خوش کند و گوشت دندان محکم کند و طعام را هضم کند و آن سرد است در اول، خشک است در دوم. ابوحنیفه گوید: تنبول را طعم و بوی عظیم خوش

بود و نبات آن را زراعت کنند و بشبه لبلاب نباتی که در جوار آن باشد متعلق شود و بیالد و آنچه از او در زمین عرب است منبت او در نواحی عمان است. (ترجمه صیدنه). رجوع به تامبول، تانبول، تنبول، تنبل، تال و تاج العروس و منتهی الارب و لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۵ شود. (۱) - Betel.

تامول.

(اخ) (۱) گروه بت پرست هند جنوبی در مدرس و سیلان. قاموس الاعلام ترکی آرد: «نام قومی است در هندوستان و در کشور کرنت سکونت دارند و دارای زبان و خط مخصوصی میباشند». (۱) - Tamouls.

تامه.

[تام م] (ع ص) تأنیث تام. ج، تامات. رجوع به تام و تامات و فرهنگ نظام شود.

تامیراس.

(اخ) (۱) تامیریس. رجوع بهمین کلمه شود. (۱) - Thamyras.

تامیریس.

(اخ) یا «تامیراس» (۱) شاعر و موسیقی دان افسانه های یونان که نسبت به خدایان بی اعتنایی کرد ولی مغلوب گشت و بینایی خود را از دست داد. (۱) - Thamyris. Thamyris.

تامیز.

(اخ) (۱) رجوع به تایمز شود. (۱) - Tamise (la).

تامیسه.

(اخ) (۱) تلفظ ترکی تایمز (رودی در لندن). رجوع به تایمز شود. (۱) - Thames.

تامیل.

(اخ) (۱) شعبه ای از نژاد دراویدی هند که در جنوب هند و شمال سرانندیب اقامت دارند. قديمترین و مترقی ترین و معروفترین السنه دراویدی (هند). رجوع به وبستر و کتاب کرد رشید یاسمی ص ۴۶ شود. (۱) - Tamil.

تان.

(۱) تارهای طولانی را گویند که جولاهگان به جهت بافتن ترتیب داده اند و آن را تانه و فرت و فلاحت نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). تار که ریسمان های طول پارچه است. (فرهنگ نظام)... تار را نیز گویند که نقیض پود باشد و رشته نکرده را هم گویند که جولاهگان از پهنای کار زیاده آورند و آن را نبافند. (برهان) (آندراج). رشته نکرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

محمد معین در حاشیه برهان آرد: «از ریشه اوستائی تن (۱) (تندن). رجوع به تانه و تونه و رجوع به شرفنامه منیری شود: «ده مر» عبارت از آن است که تانی آن پانصد تان باشد. (از لغت محلی شوشتر، نسخه خطی کتابخانه مؤلف ذیل کلمه «ده مر»). جولاهه ایست (۲) همسر او در سرای او کو کسوت لطیف ورا پود و تان کند. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). من نیز هم بیافم خاص از برای تو روزی که پود مدح در آرم به تان شکر. کمال اسماعیل (از فرهنگ نظام). نه همچون من که هر نفسش باد زمهریر پیغامهای سرد دهد بر زبان برف دست تهی بزیر زرخدان کند ستون واندر هوا همی شمرد پود و تان برف. کمال اسماعیل. عالم چو کارخانه جولاهه و گردباد سازد کلافه از جهت پود و تان برف. طالب آملی. (۱ - ۲) tan. - در فرهنگ جهانگیری: جولاهه راست.

تان.

(۱) (دهان باشد. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (آندراج): کوچک تانی که در حکایت ریزد همه دُرهای مکنون. عماد (از فرهنگ جهانگیری) ||. بعضی اندرون دهن را گفته اند. (برهان) (آندراج). رجوع به ناظم الاطباء شود. (۱) - ظ: مخفف و مبدل «دهان».

تان.

(ضمیر) ضمیر مخاطب و جمع مخاطب هم هست همچو: خودتان و همه تان. (برهان) (آندراج). ضمیر جمع مخاطب است بمعنی شما و شما را که ملحق به اسماء و افعال میشود مثل اسبتان و گفتمتان. (فرهنگ نظام)... و ضد این «شان» است و اکثر محل بعد تان و شان «را» محذوف بود. (شرفنامه منیری). محمد معین در حاشیه برهان آرد: پهلوی «تان» (۱) (ضمیر دوم شخص جمع) - انتهی. ضمیر متصل جمع مخاطب (شما): که گوید گور و آهورا که جفت آنگاه بایدتان همی جستن که زادن تان نباشد جز به نیشانها. ناصر خسرو. همچو طفلان جمله تان دامن سوار دامن خود را گرفته اسب وار. مولوی ||. ضمیر متصل جمع مخاطب مفعولی (شما را): این استعمال در پهلوی هم سابقه داشته: تان شرم و ننگ باد. (کارنامه اردشیر). اگر تان ببیند چنین گل بدست کند بر زمین تان همان گاه پست. فردوسی. بجایی که تان هست آبادبوم اگر تور، اگر چین، اگر مرز روم. فردوسی. من نیز از این پس تان ننمایم آزار. منوچهری. نک جهانتان نیست شکل هست ذات وان جهانتان هست شکل بی ثبات. مولوی ||. برای شما: درخت پشیمانی از دینه روز در امروز باید که تان بردهد. ناصر خسرو ||. دویم شخص ضمیر متصل مخاطب که به آخر اسم درآمده و افاده ملکیت میکند و همیشه اسم را بسوی آن اضافه میکند یعنی آخر آن را کسره میدهد مانند کتابتان و رختتان. و چون آخر اسم «های» غیرملفوظ بود آن را حذف کرده و کسره بجای آن ایراد مینمایند مانند انگشتانتان یعنی انگشتانه شما (۲). (ناظم الاطباء). ضمیر ملکیت و اختصاص است جمع مخاطب را: دلتان، سرتان، شهرتان: گر ایدون که این داستان بشنوید شود تان دل از جان من ناامید. فردوسی. اگر تیره تان شد سر از کار من بیچید سرتان ز گفتار من. فردوسی. اگر بر منوچهر تان مهر خاست تن ایرج نامورتان کجاست. فردوسی. هر کس که ز دستان بیکران تان ایمن بنشیند بداستان است. ناصر خسرو (دیوان ص ۷۲). ای مردمان چرا که به اسلام ننگید یا تان دلیل بر خلل و بر بلا شده ست. ناصر خسرو. و شما را خوار و ذلیل گردانم و از شهرتان بیرون کنم. (قصص الانبیاء ص ۱۶۶). تا امان یابد به مکرم جانتان مانند این میراث فرزندانان. مولوی. لیک الله الله ای قوم خلیل تا نباشد خوردتان فرزند پیل. مولوی. عمرتان بادا دراز ای ساقیان بزم جم گرچه جام ما نشد پر می بدوران شما. حافظ ||. ضمیر ملکیت جمع مخاطب مفعولی (... شما را) در این صورت مضاف مفعول باشد: کردم سر خمتان بگل و ایمن گشتم. منوچهری. (۱ - ۲) tan. - مراد «انگشتانه تان» است و رسم الخط متن موجب اشتباه است.

تان.

[ن] (ع ضمیر) تشبیه مؤنث ذا. (ناظم الاطباء).

تان.

(اخ) (۱) مرکز ناحیه ای در ایالت «رن علیا» (۲) و بر کنار رود «تور» (۳) واقع است. دارای ۶۵۵۷ تن سکنه و کارخانه های نساجی و بافندگی و نخ ریزی است. از آثار تاریخی آن کلیسای «سن - تیه» (۴) است (قرن ۱۳-۱۵ م). این ناحیه دارای چهار بخش و ۵۳ بلوک است و ۶۲۴۷۶ سکنه دارد. (۱) - Saint-Thiebault - (۴) - La Thur. (۳) - Haut-Rhin. (۲) - Thann.

تان.

(اخ) (۱) رودی به «لاپونی» (۲) که فنلاند را از نروژ جدا سازد و به اقیانوس منجمد شمالی می ریزد و درازی آن در حدود ۴۰۲ هزار گز است. (۱) - Laponie - (۲) - Tana.

تان.

(اخ) (۱) عباس اقبال در تاریخ مغول بندری را به نام تانا ذکر می کند: ... مخصوصاً در دو محل «تان» یعنی بندر آرف و بوسفور نیز صاحب تأسیسات تجارتي شدند... (ص ۵۶۸). رجوع به ص ۵۶۹ همان کتاب شود. با صراحتی که در این دو مورد مشاهده می شود، منظور مؤلف مصب رود «دن» (۲) باید باشد که یونانیان قدیم آن را «تانائیس» می گفته اند. رجوع به تانائیس و «دن» شود. (۱) - Don - (۲) - Tana.

تاناکسار.

[أ] (اخ) (۱) تاناکسارس (۲)، تاناکسارس (۳)، سمردیس (۴)، مردیس (۵)، تانیوک سارسس (۶) نامهایی است که مورخین یونانی به «بردیا» پسر دیگر کورش که نام او را در کتیبه بیستون داریوش اول «بردیا» و در نسخه بابلی همان کتیبه «برزیا» نوشته اند. رجوع به «بردیا» و ایران باستان ج ۱ ص ۴۵۴، ۴۶۵، ۵۳۵ و صص ۴۸۰-۴۸۱ شود. (۱) - Tanaoxares. (۲) - Tanaoxar. (۳) - Taynoxarces. (۴) - Smerdis. (۵) - Merdis. (۶) - Tanyoxarces.

تاناکسارس.

[أ ر] (اخ) «تاناکسار». رجوع بهمین کلمه و «بردیا» (پسر کورش کبیر) و ایران باستان ج ۱ ص ۴۶۵ و صص ۴۸۰-۴۸۱ شود.

تانائیس.

(اخ) (۱) تانائیس. بزعم پیرنیا در تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۶۵۲ سیحون است که دیودور در (کتاب ۱۷ بند ۷۵) از آن ذکر میکند. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۶۹۴، ۱۶۹۸، ۱۷۰۳، ۱۷۱۳ و ج ۳ ص ۱۹۷۲ شود. (۱) - Tanais.

تانائیس.

(اِخ) تانا ایس. نام یونانی رود «دُن» (۱) امروزی. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۹۸ و ۶۰۳ شود. (۱) - Don.

تانارابین.

(۱) از جمله اجسامی است که دارای خواص تانی ژن میباشند. رجوع به درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۴۷۹ و تانی ژن شود.

تانارو.

[ر] (اِخ) (۱) رودی است به ایتالیا که در ساحل راست رود «پو» (۲) میریزد و ۲۵۰ هزار گز طول آن است. (۱) - - (۲) - Tanaro. Po.

تاناغره.

(اِخ) تلفظ ترکی «تاناکرا». رجوع به قاموس الاعلام ترکی و «تاناکرا» شود.

تاناک.

(ص مرکب) کسی که در وقت تکلم بیشتر حرف «ت» را تکلم کند. (ناظم الاطباء). گوینده ای که در سخن گفتن «تا» بسیار آرد: متممه؛ سخن «تاناک» یا «میم ناک» گفتن. (منتهی الارب). متمم؛ گوینده سخن «تاناک». (منتهی الارب).

تاناکا.

(اِخ) (۱) کسی است که آزمایش های وی در مورد کرم ابریشم مشهور است. رجوع بکتاب وراثت عزیزالله خبیری ص ۱۱۰ و ۱۶۲ شود. (۱) - Tanaka.

تاناکیل.

(اِخ) (۱) زن تارکین قدیمی (۲) است که بر اثر لیاقت و نفوذ وی تارکین صاحب تاج و تخت گشت. پس از مرگ شوهرش در تحت سرپرستی «سرویوس تولیوس» (۳) درآمد. رجوع به تارکینیوس قدیم شود. (۱) - - (۳) - Tarquin l'ancien. (۲) - Tanaquil. Servius Tullius.

تاناکرا.

(اِخ) (۱) شهری به یونان قدیم در «به اوتی» (۲) و بر کنار رود «آسوپوس» (۳) واقع است. در سال ۴۵۷ ق. م. اسپارتیها در این شهر بر آتنیها پیروز شدند. این شهر یکی از شهرهای مهم بود و اکنون بنام «اسکامینو» معروف است و ۱۰۰۰ تن سکنه دارد. معروفیت این شهر بر اثر وجود مجسمه های قدیمی و زیبایی است که از گل پخته ساخته اند و در یکی از گورستانهای باستانی کشف شده است.

علاوه بر این مجسمه ها از آثار باستانی بقایای معبدی و برجی در این شهر موجود است. (۱) - - (۳) - Beotie. (۲) - Tanagra. Asopos

تانالبورین.

(۱) از جمله اجسامی است که دارای خواص تانی ژن میباشند. رجوع به درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۴۷۹ و تانی ژن شود.

تانالین.

(فرانسوی، ا) (۱) یا تاننات دالبومین، ترکیبی است از تانن و آلومین که در حرارت بدست می آید. بشکل گرد قهوه ای رنگ بی بو و بی طعم یافت شده. و در آب و اسیدها غیر محلول میباشند. این جسم برای مخاط گوارش بی اذیت است. دارای ۵۰ درصد تانن است و تحت تأثیر عصیر روده ها و لوزالمعده تجزیه شده تانن آن آزاد میگردد و عصیر معدی در روی آن بلاثر میباشند. تانالین را بحالت تعلیق در قدری آب یا شیر یا مخلوط عسل یا مایع صمغی بعنوان ضد اسهال در فواصل غذا میدهند. مقدار: سگ ۱-۵۰/۰-۱ گرم. حیوان بزرگ ۳-۱۰ گرم. انسان ۱-۵ گرم. مقادیر بالا- را میتوان یکی دو بار در روز تکرار نمود. (درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۴۷۸). (۱) - Tanalbine.

تاناناریو.

[و] (ا) (۱) نام شهر معظم جزیره ماداگاسکار افریقا و یکی از پنج شهر بزرگ ماداگاسکار و پایتخت این جزیره است که بر روی فلاتی به ارتفاع ۱۴۰۰ گز از سطح دریا و مشرف بر رودخانه «ایکوپا» (۲) واقع است. این شهر در قدیم مرکز قلمرو «هوا»ها (۳) بود و اکنون مقر حکومت اتحاد فرانسه و ماداگاسکار میباشند و ۱۶۹۰۰۰ تن سکنه دارد و بوسیله راه آهن با بندر و شهر مهم «تاماتاوا» مربوط است و بوسیله دو راه اتومبیل رو شرقی و غربی هم بسواحل جزیره ماداگاسکار متصل است. این شهر تا سال ۱۸۶۹ م. از خانه های چوبی و گلی تشکیل می یافت ولی اکنون تبدیل به شهر زیبایی شده که دارای قصرها و ساختمانهای عالی است. ساختمان های مهم آن عبارتند از: قصر ملکه، کاخ مقر حکومت کلیسا، جمعه بازار، کتابخانه عمومی، باغ کشاورزی نمونه، رصدخانه و غیره. آب شهر بوسیله رودخانه ایکوپا که از جنوب بمغرب جاری است تأمین میگردد. مرکز تجارت تمام این نواحی در جمعه بازار است. در سپتامبر ۱۸۹۵ م. پایتخت ماداگاسکار مورد تعرض هیأت اعزامی فرانسه واقع شده و پس از یک بمباران کوتاه تسلیم و در شمار مستعمرات افریقائی فرانسه درآمد که اکنون جزو کشورهای متحد فرانسه است. در این شهر علاوه بر مردم بومی، عده زیادی اروپایی مسکن دارند که آمار آنان تا سال ۱۹۳۷ م. بالغ بر ۷۰۰۰ تن بود. رجوع به لاروس قرن بیستم و فرهنگ و بستر و همچنین قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تاناناریو شود. (۱) - Ikopa. (۲) - Tananarive. Antananarive. (۳) - Hovas.

تاناناریوه.

[و] (ا) (ا) تلفظ ترکی تاناناریو. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تاناناریو شود.

تانای.

(ا) (۱) مرکز بلوکی در شهرستان «کلامسی» (۲) از ایالت «نیور» (۳) فرانسه است. (۱) - - Clamecy. (۲) - Tannay. Nievre.

تانبور.

(۱) بزعم «دوپینی» (۲) نویسنده فرهنگ فرانسه از کلمه «تنبور» (۳) عربی و اسپانیولی گرفته شده ولی نویسندگان فرهنگهای متأخر فرانسوی آن را از تبیر (۴) (تیره فارسی) (۵) دانسته اند و در فرانسه بمعنی طبل آید و آن محفظه ای است استوانه ای که دو طرف آن را با پوست پوشانند و بر یک طرف از این دو سطح پوشیده از پوست برای ایجاد صداها با دو چوب مخصوص نوازند.

(۱) - - (۴) Tambour. (۳) - Tambor. (۲) - J. - F. Berthe Dupiney de Vorepierre (۱۸۷۹ - ۱۸۱۱). (۲) - Tambour. (۵) Tabir. - رجوع به لاروس قرن بیستم شود.

تانبورماژر.

(فرانسوی، مرکب) رجوع به «تانبورماژر» شود.

تانبول.

(۱) گیاهی است به هند که آن را می‌جویند. (المنجد). تامول. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ جهانگیری). تنبول. (فرهنگ نظام). هو خمرالهند یمازج العقل قلی. (منتهی الارب). تامبول. تنبُل. تنبول. تال. رجوع به تامول و دزی ج ۱ ص ۱۴۰ و مفردات ابن البیطار شود. || رنگ سرخی که از خوردن مرکب برگ پان و فوفل و آهک در لب و دندان بهم رسد و این ترکیب را پان نیز گویند. (ناظم الاطباء).

تانبِت.

[پ] [اخ] (۱) دماغه امید در جنوب افریقا است. این دماغه را بطور عامیانه دماغه طوفانها نامند (۲). رجوع به دماغه امید نیک، بُن اسپرانس (۳) شود. (۱) - Bonne Esperance - (۳) Cap des Tempetes. (۲) - Tempetes.

تانبِل.

(اخ) (۱) صومعه قدیمی و مستحکم «تانبلیه»ها (۲) در پاریس است که در قرن دوازدهم میلادی ساخته شد و در سال ۱۸۱۱ م. ویران گردید. محوطه کلیسا از حق تحصن و بست برخوردار بود، و در سال ۱۷۹۲ لویی شانزدهم در آن زندانی شد. (۱) - Temple. - (۲) - Templiers.

تانبلیه.

[ی] [اخ] (۱) یا شوالیه های معبد که در سلک نظامیان مذهبی بودند و بسال ۱۱۱۸ م. اساس این جمعیت پایه گذاری شد و اعضاء این جمعیت اختصاصاً خود را در فلسطین مشخص می ساختند، آنان ثروت سرشاری به دست آوردند و در زمره بانکداران پاپ و شاهزادگان درآمدند. «فیلیپ ل بل» (۲) خواست که ثروت و نفوذ آنان را پایمال کند از این روی به دنبال دادخواهی و تظلمی که از آنان شده بود، «ژاک دو مولای» فرمانده بزرگ آنان و تمام شوالیه های این فرقه را که در فرانسه بودند، توقیف کرد و ایشان را بمرگ (به وسیله سوزاندن) محکوم ساخت ولی پاپ «کلیمان پنجم» (۳) از پادشاه فرانسه خواست که فرمانش را نقض کند (۱۳۱۲ م.). (۱) - Clemont V - (۳) Philippe le Bel. (۲) - Templiers.

تانبون.

[پُن] (فرانسوی، ا) تامپون. رجوع به تامپون شود.

تانبه.

[پ] (اخ) (۱) دره قدیمی بسیار زیبا و باشکوهی در یونان، ناحیه قدیمی «پنه» (۲) است. این نام گذاری بواسطه زیبایی این دره بود. (۱) - Penee - (۲) . Tempe (Vallee de).

تانت.

[ن] (اخ) (۱) جزیره ای به انگلستان در انتهای شمال شرقی «کنت» (۲). مساحت سطح آن ۱۰۶ کیلومتر مربع است و ۱۲۰۰۰۰ تن سکنه دارد. سرزمینی است حاصلخیز و کشاورزی آن بسیار خوب است و ساحل آن مورد توجه مردم است. (۱) - - (۲) . Thanet. Kent.

تانتا.

(اخ) (۱) طنطا، شهری است به مصر، در مرکز دلتای نیل و مرکز ناحیه غربیه، این شهر از لحاظ تجاری و مذهبی دارای اهمیت است. مسجد و قبر سیداحمد بدوی (قرن ۱۲ م.) در آنجا واقع است. مرکز چند رشته راه آهنهایی که به نقاط ساحلی ممتد میگردد، در این شهر قرار دارد. رجوع به لاروس قرن بیستم ذیل کلمه «تانتاه» (۲) و المنجد ذیل کلمه «طنطا» شود. (۱) - Tantah. Tanta. Tantah ou Tanta (۲).

تانتاکول.

(۱) (۱) مأخوذ از لاتن (۲) و در کتب علمی مستعمل است. ضمیمه متحرکی است که بسیاری از جانوران از جمله «مولوسک»ها (۳) و «انفوزوار»ها (۴) دارند و به جای آلت لامسه و فهم آنان بکار رود. - تانتاکول داران؛ این جانوران فقط وقتی جوان هستند دارای مژه میباشند ولی بعد مژه های خود را از دست میدهند و بوسیله یک ساقه و یا مستقیماً به نقطه ای ثابت می شوند. شکافی برای ورود غذا ندارند و فقط عده زیادی تانتاکول دارند که به وسیله آنها محتویات بدن طعمه خود را می مکند. نمونه های مهم این نیم رده عبارتند از: «پودفیرا» (۵)، «سفروفیرا» (۶)، «الانتوسوما» (۷) «افلوتا ژمپیارا» (۸) و غیره. (از جانورشناسی دکتر آزر م ص ۹۷). رجوع به جانورشناسی عمومی دکتر فاطمی ص ۵۶ و ۱۱۵ شود. (۱) - (۲) Tentacule. (۳) - Mollusques. (۴) - Infusoires. (۵) - Podophyra. (۶) - Spharophyra. (۷) - Allantosomas. (۸) - Ephelota. Gemmipara

تانتاکولانا.

(۱) (۱) از رده های مهم شانه داران و علامت مشخصه آنها داشتن دو «تانتاکول» دراز و شامل راسته های ذیل است: ۱- سیدی پیدا (۲): جانوران این راسته دارای بدنی کم و بیش کروی یا استوانه ای شکل و دارای دو تانتاکول دراز می باشند، نمونه این راسته «آرمی فُرا» (۳) و «پلوروبرکیا» (۴) و «سیدیپ» (۵) و غیره میباشند. ۲- لوباتا (۶): جانوران این راسته وقتی بحد کامل نمو خود می رسند بجای دو تانتاکول دراز تانتاکولهای متعدد و کوتاهی دور دهان خود دارند. ۳- سستیدا (۷): بدن جانوران این راسته مانند نوار پهن و

دراز است، نمونه آنها کمر بند ونوس یا «سستوس ونریس» (۸) میباشد. (از جانورشناسی دکتر آزر م ص ۱۳۹). رجوع به تانتاکول شود. (۱) - (۶) - Cydippe. (۵) - Pleurobrachia. (۴) - Hormiphora. (۳) - Cydippida. (۲) - Tentaculata. (۸) - Cestida. (۷) - Lobata. - Cestus Veneris

تانتال.

(فرانسوی، ا) (۱) نوعی از مرغان بلندپای برنگهای سفید و گلی دارای خالهای سیاه از جانوران نواحی استوائی آمریکا است. (۱) - Tantale.

تانتال.

(ا) (۱) پادشاه افسانه ای و اساطیری «لیدی» (۲) است. وی به سفره خدایان پذیرفته شد و مقداری شراب و مائده آنان را برای چشاندن به مخلوق فانی بدزدید. آنگاه برای آزمایش معرفت غیب خدایان فرزند خود «په لوپس» (۳) را بکشت و در ضیافتی به محضر خدایان برد و گرفتار دوزخ گشت. تانتال در دوزخ بر درخت پرمیوه ای که در میان برکه آب شفافی قرار داشت، جای گرفت و به عذاب تشنگی و گرسنگی گرفتار گشت چه آب تا نزدیک لبش می رسید و قادر بنوشیدن نبود، و چون برای چیدن میوه دست بسوی شاخه های درخت دراز میکرد شاخه ها بطرف دیگر متمایل میشدند. (۱) - (۳) - Lydie. (۲) - Tantale. Pelops

تانتاه.

(ا) (۱) تانتا. طنطا. رجوع به تانتا شود. (۱) - Tantah. Tanta.

تان ترد.

[ر] (فرانسوی، ا) (۱) نوعی از حشرات هی منوپتر (۲) که آن را در تداول عوام فرانسه «اره مگس» (۳) نامند. (۱) - Tenthrede. Mouches a scie - (۳) - Hymenopteres. (۲).

تانجاور.

[] (ا) (ا) تانجاور. رجوع به تانجاور و قاموس الاعلام ترکی شود.

تانجوت.

(ا) (ا) قومی از اقوام ترک. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۱۳ شود.

تانجور.

(ا) (۱) شهری است به هند (مدرس)، ۶۰۰۰۰ تن سکنه دارد و یکی از شهرهای مقدس هندیان است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل «تانجاور» (۲) شود. (۱) - Tandjaour - (۲) - Tandjore.

تانجوره.

[ر] (اخ) تانجور. رجوع به تانجور و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه «تانجاور» شود.

تاند.

(اخ) (گردنه... (۱) معبر سخت آلپ ساحلی، در میان راه «نیس» (۲) به «تورن» (۳). (۱) – (۳) – Nice. (۲) – Tende (col de). Turin.

تانزه.

[ژ] (اخ) تلفظ فرانسوی «طنجه» (۱) شهر و بندری است به مراکش که بر کنار تنگه جبل طارق واقع است و ۴۶۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز یک منطقه بین المللی بمساحت ۵۸۳ هزار مترمربع است که در این منطقه ۱۰۰۰۰۰ تن سکونت دارند. (۱) – Tanger.

تانستن.

[ن / ن ت] (مص) مخفف توانستن و بر این قیاس است تانست و تاند و تانم. (از فرهنگ رشیدی). رجوع به فرهنگ نظام شود. گیلکی «تستن» (۱) (توانستن). (حاشیه برهان چ معین ذیل کلمه تانست). رجوع به توانستن شود. تاند مختصر تواند باشد. (برهان) (آندراج). تانست مخفف توانست بود. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۲۷۳ شود. تانم مختصر و مخفف تانم. (از فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از آندراج). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۲۸۵ شود: به رای و حزم جهان را نگاه تاند داشت ولی نتاند دنیا و خویش داشت نگاه فرخی. چرا نتاند تاند، من این غلط گفتم بدین عقوبت واجب شود معاذالله فرخی. تو چه گویی که من بیدل چون تانم گفت مدحت خسرو عادل به چنین حال اندر. فرخی. نه ستم رفت بمن زو و نه تلبیسی که مرا رشته نتاند تافت ابلیسی. منوچهری. کرا عقل از فضایل خلعت دینی ببوشاند نتاند کرد از آن خلعت هگزر این دیو عریاننش. ناصر خسرو. مرکب من بود زمان پیش از این کرد نتانست ز من کس جدانش. ناصر خسرو. آه و زاری پیش تو بس قدر داشت من نتانستم حقوق آن گذاشت. مولوی. اختیاری هست ما را در جهان حُسن را منکر نتانی شد عیان. مولوی. آنکه رویانید تاند سوختن و آنکه او بدرید داند دوختن. مولوی. من نیارم ترک امر شاه کرد من نتانم شد بر شه روی زرد. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). جهان آفرینت گشایش دهاد که گروی ببندد که تاند گشاد. سعدی. ترا چون تانم اینجا میهمان کرد بزندان دوستان را چون توان کرد. امیر خسرو (از فرهنگ نظام). (۱) – Tanastan.

تانسیلو.

[ل ل] (اخ) (۱) شاعر ایتالیایی بسال ۱۵۱۰ م. در «ونوزا» (۲) متولد شد و در ۱۵۶۸ م. در «تانو» (۳) درگذشت. در سال ۱۵۳۵ وابسته دربار ناپل گشت و جزو ملازمان نایب السلطنه آنجا «دون پدرو» (۴) درآمد. آنگاه در سفرهای متعدد ملازم پسر نایب السلطنه «دون گارسیا» (۵) شد. شاعری صمیمی و احساساتی بود و گاه گاه اشعار پرشوری میسرود. «انگورچین» (۶) او که بسال ۱۵۳۲ پایان یافته بود، بوسیله «گرن وی» (۷) بسال ۱۷۵۲ و باز بوسیله «مرسیه» (۸) بسال ۱۷۹۸ تحت عنوان «باغ عشق» یا «انگورچین» بفرانسه ترجمه شد. آثار دیگر این شاعر عبارتند از: ۱ - قطعات (۹). ۲ - قوافی (۱۰). ۳ - دو شعر آموزنده: بنام «حوزه» (۱۱) و «دایه» (۱۲) که در آن مادران را به شیر دادن اطفال خود تشویق و تحریض کرد. و در این امر بر (روسو) (۱۳) مقدم است. ۴ - منظومه مذهبی: بنام

Tansillo. (۲) – Venosa. (۳) – (۱) – در ونیز انتشار یافت. ۱۷۳۸ م. تمام آثار او بسال ۱۶۰۲ م. «اشکهای سن پیر» (۱۴) بسال ۱۶۰۲ م. تمام آثار او بسال ۱۷۳۸ م. در ونیز انتشار یافت. (۱) – (۳) – Venosa. (۲) – Tansillo. (۴) – Teano. (۵) – Don Pedro. (۶) – Don Garcia. (۷) – Vendangeur. (۸) – Grainville. (۹) – Mercier. (۱۰) – Des Stances. (۱۱) – Des Rimes. (۱۲) – Domaine. (۱۳) – Nourice. (۱۴) – Rousseau. (۱۵) – Les Larmes de Saint Pierre.

تانش.

(فرانسوی، ا) (۱) از ماهیان آب شیرین، نوع «سی پرینده» (۲) بدین نشان که کوتاه و بیضی شکل است و به لجن های بن برکه های آرام علاقه فراوان دارد. معموم به رنگ سبز و برنزی است و گاهی به رنگ طلایی زیبایی، با خالهای سیاه درمی آید و طولش از ۳۵ سانتیمتر تجاوز نکند و گوشتش بسیار مطبوع است. (۱) – Cyprinides – (۲) – Tanche.

تانغانیقه.

(اخ) تلفظ ترکی تانگانیکا. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تانگانیکا (مستعمره سابق آلمان) شود.

تانفش.

[ا] دزی این لغت را با علامت استفهام (؟) ضبط کرده، گوید: ابن الجزار آنرا بمعنی شبرم گرفته است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰). رجوع به شبرم شود.

تانفیت.

[ی] (مغرب، ا) دزی این صورت را ضبط کرده و گوید گولیوس (۱) و فریتاگ (۲) بنقل از ابن البیطار این شکل را آورده اند، و آن بصورت تانفیت (کذا) و تالغیت هم آمده. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰). (۱) – Freytag – (۲) – Golius.

تانکرد.

[ر] (اخ) تلفظ ترکی «تانکرد» (۱). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تانکرد شود. (۱) – Tancrede.

تانقوت.

(ع) ا) بلغت بربر مس را گویند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰).

تانک.

(ا) وزنه ای که تقریباً معادل ۱۲ مثقال باشد. (ناظم الاطباء). دو اونس. (اشتینگاس).

تانک.

[ن ک / تان ن ک] (ع ضمیر) اسم اشاره بصیغه تثنیه از برای مؤنث. (ناظم الاطباء). آن دو زن. ایشان دو زن.

تانک.

(انگلیسی، ا) (۱) خزانه آب و نفت و غیره که در کارخانه‌ها بکار رود. بدین معنی از هندی گرفته شده و در انگلیسی رایج است. رجوع به «تانکر» (۲) و فرهنگ نظام شود. (۱) - Tanker - (۲) Tank.

تانک.

(انگلیسی، ا) (۱) اربابه بزرگ جنگی است که انگلیسیها در اثنای جنگ بین المللی اول اختراع کردند که در هر زمین ناهمواری میتواند عبور کند. (فرهنگ نظام). تانک، کلمه انگلیسی و اربابه زره دار جنگی است که با توپ و مسلسل مسلح است و چرخهای آن که از دنده‌های پولادین درست شده است بر روی نوارهای زنجیرمانندی از پولاد حرکت کند و جنگ آوران در میان آن که چون دژی پولادین و متحرک است نشینند و بدشمن تازند. اولین تانک در پایان سال ۱۹۱۶ م. بوسیله انگلیسیها ساخته و وارد میدان جنگ شد ولی در جنگ دوم جهانی از سلاحهای مؤثر و قابل توجه جنگ بشمار آمد. (۱) - Tank.

تانکارویل.

(اِخ) (۱) بلوکی است در شهرستان «هاور» (۲) به ایالت «سن ماریتیم» (۳) و بر کنار مصب رود سن واقع است. ۶۸۰ تن سکنه دارد. کانال «تانکارویل» که ۲۵ هزار گز طول دارد، از بندر «هاور» سرچشمه میگیرد. (۱) - - (۳) - Havre. (۲) - Tancarville. Seine-Maritime.

تانکر.

[ک] (انگلیسی، ا) (۱) مأخوذ از انگلیسی و در فارسی جدید متداول است. انبار آهنی محدب که بر روی کامیون قرار دهند و آن را پر از نفت یا بنزین یا آب کنند برای نقل از مکانی بمکان دیگر. رجوع به تانک (خزانه آب و نفت...) شود. (۱) - Tanker.

تانکرت.

[ک] (اِخ) (۱) شهری است بمغرب که تا «تلمسان» دو منزل راه است. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴). (۱) - در مرصداالاطلاع چ تهران این کلمه «تانکوت» ضبط شده است.

تانکرد.

[ر] (اِخ) (۱) پسرعموی «بوهمند اول» (۲) و نوه دختری «ربرت گیسکارد» (۳) و پسر «مارکیوس» (۴) و از مسیحیان جنوب ایتالیا (سیسیل، صقلیه) و از قهرمانان اولین جنگ صلیبی و اشغال اورشلیم بود. وی در سال ۱۰۹۶ م. با «بوهمند اول» به قسطنطنیه رفت و از هم پیمان شدن با «الکسیوس» (۵) امتناع نمود و در لباس کشاورزان به «بسفور» فرار کرد ولی پس از چندی به «الکسیوس» گروید و در سلک شاهزادگان درآمد. در دوران جنگ اول صلیبی به «سیلیسیا» (۶) حمله برد و فرمانروای «ترسوس» (۷) شد و از طرف «بالدوین لورین» (۸) مورد تعقیب قرار گرفت و بوسیله قوای مخصوص بالدوین از آنجا خارج و بسوی «ادنه» (۹) و مامیستر (۱۰) پیشرفت و آن خطه را مسخر ساخت. و به جنگجویان صلیبی ملحق شد و نقش مهمی را در محاصره و تسخیر اورشلیم بعهده گرفت (ژوئیه ۱۰۹۹ م.). آنگاه به «نابلس» (۱۱) رفت و درصدد تحصیل امارت و سلطنت برای خود برآمد. بکمک

«گادفری» (۱۲) به امارت «تیبیراس» (۱۳) و «جلیل» (۱۴) که در شمال «نابلس» واقع بود منصوب شد. در سال ۱۱۰۰ کوشش بی فایده ای نمود که «بالدوین لورن» دشمن قدیمی خود را از رسیدن به تخت و تاج اورشلیم بازدارد. در همان سال بوهمند اول بوسیله مسلمانان دستگیر شد و تانکرد فرمانروایی خود را در جلیل رها کرد و برای نیابت سلطنت به «انطاکیه» (۱۵) رفت و شهرهای «کیلیکیه» را در سال ۱۱۰۱ و «لائودیسه» (۱۶) را در سال ۱۱۰۳ م. مسخر ساخت. چون «بوهمند» آزاد شد، تانکرد «انطاکیه» را به او واگذاشت و در سال ۱۱۰۴ با بوهمند و «بالدوین دوبرگ» (که در آن موقع کنت «ادسا» بود) بمنظور استیلا بر «بالدوین لورین» متحد شد و به «حران» حمله بردند و شکست سختی خوردند، «بالدوین دوبرگ» زندانی شد، گرچه تانکرد از این شکست بی نصیب نماند ولی حکومت «ادسا» را که قب در دست «بالدوین» بود بدست آورد و در سال ۱۱۰۵ حکومت «انطاکیه» بدو واگذار شد و بوهمند برای کسب نیروی امدادی به اروپا رفت. تانکرد با مسلمانان همجوار خود به خشونت رفتار میکرد و در سال ۱۱۰۶ «آپامیا» (۱۷) را تصرف کرد. در سال ۱۱۰۷ هنگامی که بوهمند به آخرین لشکرکشی خود علیه «الکسیوس» (۱۸) شروع کرد، تانکرد مجدداً (سیلیسیا) کیلیکیه و لاودیسا (لائودیسه) را از یونانیان بقره باز گرفت و در سال ۱۱۰۸ هنگامی که «بالدوین دوبرگ» آزادی خود را بازیافت برای تانکرد واگذاری ادسا به او کار مشکلی بود ولی سرانجام بناچار پذیرفت. او نه تنها حکمرانی انطاکیه را در مقابل یونانیان و حکام طرابلس و حمله مسلمانان حفظ کرد، بلکه رفته رفته بر قلمرو خود افزود. در سال ۱۱۰۶ دختر فیلیپ اول فرانسه را بزنی گرفت اما بدون آنکه اولادی داشته باشد در سال ۱۱۱۲ درگذشت و حکومت را به برادرزاده اش «روژر» (۱۹) واگذار کرد تا این که در همین موقع بوهمند دوم بجانشینی او برخاست. (از دایرة المعارف بریتانیکا چ ۱۹۵۷). المنجد در ذیل کلمه تانکرید آرد: از امراء صقلیه نورماندی و یکی از فرماندهان جنگ اول صلیبی بود که در محاصره اورشلیم شرکت جست امیری بزرگ و حاکم انطاکیه بود. وی بسال ۱۱۱۲ م. درگذشت. (۱) – Robert – Bohemund I. (۲) – Tancrede. (۳) – Guiscard. (۴) – Marchisus. (۵) – Alexius. (۶) – Cilicia. (۷) – Tarsus. (۸) – Baldwin of Lorraine. (۹) – Adana. (۱۰) – Mamistra. (۱۱) – Nablus. (۱۲) – Godfrey. (۱۳) – Tiberias. (۱۴) – Galilee. (۱۵) – Antioch. (۱۶) – Laodicea. (۱۷) – Apamea. (۱۸) – Alexius. (۱۹) – Roger de Principatu

تانکرید.

(اِخ) رجوع به تانکرد شود.

تانکو.

(ا، ص) حجام و سرتراش را گویند. (انجمن آرا). ظاهراً این کلمه مصحف تانگو است. رجوع به تانگو شود.

تانکوت.

(اِخ) مصحف تانکرت. رجوع به تانکرت و مراصدالاطلاع شود.

تانگ.

(ا) مأخوذ از کلمه تانک (۱) انگلیسی است که در فارسی امروز متداول شده است. رجوع به تانک شود. (۱) – Tank.

تانگانیکا.

(اخ) (۱) مستعمره سابق آلمان در آفریقای شرقی که در سال ۱۹۲۰ م. تحت قیمومت انگلستان قرار گرفت و اکنون تحت الحمایه دولت انگلستان است. مساحت آن ۹۳۹۰۰۰ کیلومتر مربع است و ۷۵۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن دارالسلام است. محصول آن: قهوه، پسته زمینی، آهن، گل چینی، طلا، الماس، قلع، میکا، سرب، مس، نمک و زغال سنگ است. (۱) - Tanganyika.

تانگانیکا.

(اخ) (۱) دریاچه ای به آفریقای استوایی است که در جنوب غربی دریاچه ویکتوریا واقع است و بسال ۱۸۵۷ م. بوسیله دو جهانگرد انگلیسی بنام «بورتون» (۲) و «اسپک» (۳) کشف شد و مساحت آن ۳۲۰۰۰ کیلومتر مربع است. (۱) - Tanganyika. - Burtun. (۳) - Speke - (۲).

تانگر.

[گ] (ا، ص) تانگو. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). رجوع به تانانگو شود.

تانگو.

(۱) تانگر. (ناظم الاطباء). سرتراش را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). مزین. (ناظم الاطباء). حجام. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۸۹). و آن را تونگو نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از شرفنامه منیری) (از فرهنگ رشیدی). و آن را «توانگو» نیز گویند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۲۸۹). و به فتح ثانی بر وزن سمن بو هم آمده است و به این معنی بجای «واو» «رای قرشت» نیز گفته اند. (برهان).

تانگودار.

[گ] (اسپانیولی، ا) کلمه ای است اسپانیولی که به قسمی رقص دونفری اطلاق شود.

تانگودار.

(اخ) (۱) تلفظ ارمنی تکودار است. رجوع به «احمد تکودار» و کتاب «از سعدی تا جامی» ادوارد برون ترجمه حکمت ص ۲۹ حاشیه ۱ شود. (۱) - Tangadar.

تانن.

[ن] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از فرانسه (تان (۲) = بلوط، مازو) جوهر مخصوصی است که از گیاهان مختلف گرفته میشود. «کلمه تانن یا جوهر مازو اصطلاح کلی است که برای مشخص کردن و نامیدن اجسامی که مبدأشان گیاهان مختلف بوده و تمام آنها دارای فنل و «پیرو گال» و «پیرکاتشین» و «فلورو گلو سین» است، بکار میرود. ... تانن بمقدار زیاد در اجسام گیاهی از قبیل پوست و زخمها و برگها و بعضی میوه ها یافت میگردد. امروزه چندین نوع تانن میشناسیم که در نتیجه تقطیر خشک بعضی از آنها «پیرو گال» و یا «پیرو کاتشین» و یا «فنل» و «فلورو گلو سین» بدست می آید. اجسام اولی در مجاورت املاح آهن سیاه رنگ و سایر اجسام برنگ سبز تیره مبدل میشود. بطور کلی تمام تانن ها دارای یک خاصیت فیزیولوژیکی و درمانی میباشند. خواص

فیزیولوژیکی، خواص موضعی، محلول رقیق تانن با مواد ژلا-تینی و موسین رسوب می‌دهد، در مجاورت پوست و مخاط و زخمها قابض بوده و دارای خاصیت خون بند میباشد. محلول غلیظ آن مخاط را تحریک نموده و منجر به خراش و التهاب و ورم آن میگردد. از دیر زمانی خواص ضد عفونی و منعقد کننده تانن را در صنایع چرم سازی و دباغی بکار برده اند. تانن با محلولهای الکلونیدی و بازهای غیر آلی به استثنای پتاس و سود و آمونیاک رسوب می‌دهد و بدین جهت آن را بعنوان تریاق مسمومیت های مختلف تجویز مینمایند. موقعی که تانن با مواد سفیده ای رسوب می‌دهد ترکیب واقعی درست نمیشود و از طرفی جسم حاصل بزودی حل میگردد. در مجاورت مقدار زیادی مواد سفیده ای و ژلاتینی حل میشود. در مجاورت محلولهای قلیائی و بعضی اسیدها و تحت تأثیر مقدار زیادی تانن رسوب از بین میرود. برای این که رسوب (مجموع آلبومین و تانن) تشکیل بشود بایستی این دو جسم بحالت محلول و بمقدار معین در مجاورت یکدیگر قرار گیرد. اگر تناسب مقدار آلبومین و تانن تغییر نماید، رسوب حاصله حل شده و جذب میگردد. همچنین رسوباتی که تانن با الکلونیدها و قلیاها می‌دهد مانند ترکیب (آلبومین - تانن) حل شده و جذب میگردد. در داخل دهان، تانن دارای طعم مرکب میباشد و به اندازه ای دهان را خشک میکند که عمل بلع به اشکال انجام میگردد. در معده اگر مقدار تانن کم باشد اشتها را زیاد میکند (مانند شراب قرمز) و اگر مقدارش زیاد بشود، قابض بوده و مانع عمل گوارش میگردد، و اگر مقدار آن از حد معمولی تجاوز کند، موجب تحریک و خراش مخاط گوارش خواهد شد. در روده ها تانن قابض است و تولید یبوست میکند و اگر بخواهند یبوست ظاهر نشود باید بطریق مخصوصی آن را بکار برند، زیرا تانن در مجاورت اسید و فرمانهای معدی ترکیباتی می‌دهد که غیر مؤثر بوده و خواص منعقد کننده خود را از دست می‌دهد و در روده ها نیز در مجاورت ترشحات و عصیر قلیائی روده، تانن بحالت تاننات قلیائی غیر مؤثر درمی آید. مقدار یبوست آور را بشکل محلول رقیق بحیوان میخورانند. ممکن است بجای تانن ترکیبات آن را از قبیل تانالین و تانیژن تجویز نمود. این دو ترکیب در مجاورت عصیر معدی مقاومت نموده و در محیط قلیائی روده تجزیه شده و اسیدتانیک مؤثر تولید میکند. بطور کلی تأثیر گیاه های تانن دار از اسیدتانیک داروئی زیادتر بوده و خواص ضد اسهال آنها نیز قوی تر باشد، بعلاوه این که تانن ها با ترکیبات کولوئیدال گیاه مخلوط شده و عصیر گوارشی در روی آنها تأثیری ندارد و اسیدتانیک از روده های کوچک بطور آزاد خارج میشود. اگر تانن را بمقدار بسیار زیادی تجویز کنند موجب یبوست خیلی سخت و مقاومت کننده و یا «کونستپاسیون اوپینیترا» (۳) میگردد. محلول (تانن آلبومین) در مجاورت معده و روده جذب میشود، همچنین تاننات های قلیائی نیز جذب میگردند. بنابراین تانن به کمک قلیاهای روده بحالت تاننات و آلبومین در آمده و داخل جریان خون میشود. سابقاً تصور میکردند که این اجسام قابلیت انعقاد خون را زیاد نموده و دارای خاصیت قابض و خون بند میباشد و در ریه و کلیه موجب انعقاد خون میگردند، ولی امروزه ثابت شده است که اجسام نامبرده بهیچوجه دارای چنین خاصیتی نمیباشند. با وجود آنچه ذکر شد بعضی از متخصصین معتقدند که در داخل بافتها بعضی اسیدهای مخصوصی که نتیجه عمل تغذیه میباشد در روی تاننات دالبومین و تاننات قلیائی تأثیر نموده و اسیدتانیک حاصله دارای خواص خون بند و قابض میشود ولی بعدها ثابت شد که تصور چنین فرض محال است بدلیل این که بعد از داخل کردن تانن در بدن معلوم میشود که بهیچوجه اجسامی که دارای خواص قابض باشد و بتواند آلبومین را منعقد کند در خون و یا بافتها و یا ادرار یافت نمیگردد. ممکن است بعد از آن که تانن جذب بدن شد تبدیل به «گالات» (۴) بشود و میدانیم که این جسم بهیچوجه دارای خواص قابض نمیباشد در این صورت گالات حاصله در داخل بافتها سوخته و بمقدار کم با ادرار دفع میشود. بالاخره باید دانست که تانن از جمله اجسامی است که بدن انسان و حیوانات به آن عادت داروئی پیدا میکند، زیرا یومیه مقداری تانن بوسیله مواد غذائی مختلف داخل بدن میشود بنابراین جسمی است که در اغلب مواد غذائی و خوراکی یافت شده و برای بدن ضرری ندارد: تانن معمولی: اسید تانیک (۵). تانن معمولی داروئی عصاره ای است که از تأثیر مخلوط اتر و الکل اشباع شده از آب در روی مازویا (۶) بدست می آید. مازو یک نوع زائده مرضی یا گیاهی است که در اثر گزش حشره در روی برگ درخت بلوط

ظاهر میگردد. تانن بشکل گرد سبک و بی شکل زردرنگ با طعمی گس و تلخ یافت میشود. در آب و گلیسرین و الکل حل شده و در اتر خالص غیرمحلول میباشد. آبگونه آن در مجاورت هوا و نور فاسد شده و در نتیجه به اسیدگالیک (۷) و اسیدنلاژیک و گلوکز تجزیه میگردد. بالاخره در محیط قلیائی اکسیژن هوا را جذب میکند. ترکیبات شیمیائی تانن دارویی کاملاً شناخته نشده است ولی میتوان تصور کرد که از نوع گلوکوزید (اسیدگالیک و اسیدنلاژیک و گلوکز) بوده و مهمترین این گلوکوزیدها «پانتاگالو گلوکوز» (۸) میباشد. خواص فیزیولوژیکی: تانن نمونه کامل و مشخص اجسام قابض تانن دار میباشد. خاصیت قابض تانن در روی پوست سالم یعنی پوستی که اثر جراحت و خراش در روی آن نباشد ظاهر نمیگردد ولی در روی پوست بدون اپی درم و مخصوصاً در روی مخاط اثر آن بیشتر ظاهر میگردد. محلولهای رقیق آن قابض و خون بند و کمی ضد عفونی بوده و در داخل روده ها دارای خاصیت ضد اسهال میباشد. محلول های غلیظ آن موجب خراش و تحریک مخاط گوارش شده و در نتیجه موجب اسهال و استفراغ میشود در عین حال برای مخاط گوارش نیز کمی محرق میباشد. اثر تحریک و یا اثر داغی که تحت تأثیر تانن حاصل شده همیشه سطحی میباشد. موارد استعمال: در خارج تانن را بعنوان داروی موضعی قابض در ترک دست ها و پاها که در اثر سرما خوردگی ظاهر شده باشد و در ترک نوک پستان و شکافهای مقعد و برای درمان التهاب مزمن مخاط بینی و لثه ها و فرج و مهبل و مجرای ادرار و برای درمان آگزمای مرطوب و بعنوان داروی خون بند موضعی و در نرف الدمهای سطحی و شعری که مستقیماً در دسترس باشد و بعنوان داروی قابض در زخمهای دیفتری شکل بکار میبرند. در داخل تانن را برای علاج بعضی اسهالهای مزمن و بعضی اشکال اسهالهای خونی و خون رویهای معدی و معوی و نرف الدمهای داخلی که مستقیماً در دسترس نباشد در پیدایش خون در ادرار و سل ریوی انسان و اسهال سخت گوساله و بعنوان تریاق مؤثر مسمومیت های الکلوئیدی و بخصوص تسمم املاح سرب و آنتی موان و نئه متیک و املاح فلزی تجویز میکنند. در موقع مسمومیت الکلوئیدی بعد از تجویز تانن و ظاهر شدن اثر دارو بهتر است محتوی معده را خالی کنند. موارد منع شده: در التهاب حاد و دردناک مخاط و مخصوصاً در ورم حاد روده اسب منع شده است. اشکال دارویی: در خارج تانن را بشکل گرد و یا توأم با سایر گردهای ضد عفونی یا جاذب و خون بند و بشکل پوماد، یک درسی و محلول و شیاف و میکستور بکار می برند. آبگونه نیم الی یک درصد آن را برای مخاط چشم و مهبل و برای زخمها محلول ۱-۵ درصد و محلول گلیسرین دار ۵-۱۰ درصد آن را برای زخمهای دیفتری شکل، و در داخل اسیدتانیک را بشکل گرد - یا الکتوئر و یا محلول خیلی رقیق و حب تجویز میکنند. مقدار از راه دهان گرم اسب و گاو ۳-۵ گرم گوسفند و خوک ۲-۵ گرم سگ و گربه ۱۰/۰ - ۱۵/۰ گرم انسان ۵۰/۰ - ۲ گرم ناسازگاری: تانن بانه متیک، املاح سرب، املاح جیوه، صمغ ها، مواد سفیده ای، الکلوئیدها، کلرات دو پتاس، (خطر انفجار) ناسازگاری تولید میکند. (از درمان شناسی و فارماکودینامی عطایی ج ۱ صص ۴۷۳-۴۷۷). رجوع به گیاه شناسی حبیب الله ثابتی صص ۱۲۱-۱۲۲. رجوع به اسید (اسیدتانیک...) شود. (۱) - Tanin. Tanin. - (۲) - Noix de galle. (۳) - Constipation opiniatre. (۴) - Gallate. (۵) - Acide Tannique. (۶) - Tan. (۷) - Gallique. (۸) - Pentagalloglucose.

تاننات دو پلمب.

[دُ پُل] (فرانسوی، مرکب) (۱) مأخوذ از فرانسه و اخیراً در کتب طب فارسی متداول شده است. عنصری است که دارویی را بشکل مرهم در روی «اسکار» و زخمهایی که بر اثر نشستن و یا خوابیدن طولانی و اجباری و تماس قسمتی از بدن با زمین تولید شده باشد بکار برند. (از درمانشناسی دکتر عطایی ص ۴۷۱). (۱) - Tannat de plombe.

تانبرغ.

[ن ب] (اخ) (۱) دهکده ای از پروس شرقی قدیم است. در سال ۱۴۱۰ م. لهستانی ها و لیتوانی ها در این دهکده شوالیه های «توتونی» (۲) را شکست دادند و در ماه اوت ۱۹۱۴ آلمانها در همین نقطه بر روسها پیروز گشتند. (۱) - (۲). Tannenberg. Teutoniques.

تانبرگ.

[ن ب] (اخ) رجوع به تانبرغ شود.

تانژ.

[ن] (اخ) (۱) مرکز بلوکی است در ایالت «ساووی علیا» (۲) فرانسه و در شهرستان «بونویل» (۳) واقع است و ۱۹۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Bonneville - Haute-Savoie. (۳) - Taninges. (۲).

تان نیراس.

(اخ) (۱) پسر «ایناروس» بود که شخص اخیر بدوران پادشاهی اردشیر درازدست بحکومت مصر رسید و علیه اردشیر طغیان کرد و زیان های فراوان به ایرانیان وارد آورد. اردشیر برای سرکوبی او لشکری به سرداری مکابیز بمصر فرستاد. با این که تسلیم کامل مصریان در این جنگ، شش سال طول کشید «ایناروس» (۲) در اواسط جنگ تسلیم شد و پسرش «تان نیراس» بدست ایرانیان به حکومت مصر رسید. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۴۹۱ و ج ۲ صص ۹۳۰-۹۳۳ شود. (۱) - Inaros - Thannyras. (۲).

تانوپین.

(فرانسوی، ا) (۱) ترکیبی است از تانن و هگزامتیلن تترامین که آن را بعنوان ضداسهال دامها تجویز نموده اند. اسب ۱۰ - ۱۵ گرم گاو ۲۰ گرم سگ ۳-۶ گرم (درمانشناسی دکتر عطائی ج ۱ ص ۴۷۹). (۱) - Tannopine.

تانوتیمل.

(۱) از جمله اجسامی است که دارای خواص تانی ژن میباشد. رجوع به درمانشناسی دکتر عطائی ج ۱ ص ۴۷۹ و تانی ژن شود.

تانوچی.

(اخ) (۱) (برناردو) حقوق دان و از اعضاء دولت ایتالیا (۱۶۹۸-۱۷۸۳ م). وزیر باکفایت و آزادی خواه پادشاه ناپل «فردیناند» چهارم (۲) بود. (۱) - Ferdinand IV - Tanucci, Bernardo. (۲).

تانوفرم.

[ن ف] (فرانسوی، ا) (۱) گردی است سبک و گلی کم رنگ، بی بو و تقریباً بدون طعم، غیرمحلول در آب و در الکل حل میشود. تانوفرم را بشکل داروی موضعی و بعنوان جاذب ترشحات مرضی و ضد عفونی بکار برند. تانوفرم را بجای یدوفرم نیز بکار برده و مانند یدوفرم دارای بوی زننده و قوی نمی باشد. همچنین بعنوان ضد عفونی و قابض در دستگاه گوارش و بخصوص در مورد

اسهالهای عفونی تجویز میکنند. در داخل دستگاه گوارش تجزیه شده و آلدهیدفرمیک متصاعد میگردد و چون تولید آلدهیدفرمیک به آهستگی صورت میگیرد خطری متوجه دام نخواهد شد. اشکال دارویی: تانوفرم را بشکل گرد تنها یا توأم با سایر گردهای ضدعفونی و اجسام خشک کننده و در داخل مخلوط با دم کرده بابونه و یا مخلوط با سایر گردهای ضدعفونی روده ای میدهند. اسب و دامهای نوع گاو ۳۰-۵۰ گرم گوساله و کره اسب و بز ۵-۱۰ گرم سگ ۱-۲ گرم انسان ۵۰/۰-۱ گرم (درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۲۲۱). تانوفرم از جمله اجسامی است که دارای خواص تانی ژن می باشد. (درمانشناسی ایضاً ص ۴۷۹). (۱) - Tanoforme

تانولک.

[نُ کُ] (فرانسوی، ا) (۱) یا تانات دو ژلاتین، ترکیبی است از تانن و ژلاتین که دارای خواص و موارد استعمال تانالین و بهمان مقدار تجویز میکنند. (درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۴۷۸). رجوع به تانالین شود. (۱) - Tannocol-Gelotanin

تانول.

(۱) زَفَر باشد. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۳۳۰). پیرامون و اطراف دهان را گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). و آن را نورسر گویند. (فرهنگ جهانگیری). پوز. (فرهنگ رشیدی): من پیرم و فالج شده ام اینک بنگر تانولم کژبینی و گفته شده دندان (۱). عسجدی (۲). ... چنانکه در فرهنگ گفته، نوشته شد. سامانی گفته که مرکب است از تا بمعنی ادات انتها و غایت و نول بمعنی منقار و بطریق مجاز آنچه از انسان بمنزله منقار باشد، تصنع و تکلف این ظاهر است. و ظاهراً این کلمه مرکب است از تان و تول چه تان بمعنی دهن و تول بمعنی کج و خمیده است. (آندراج) (انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی). کج دهان. (ناظم الاطباء). این شعر عسجدی غلط خوانده شد. تانول مرکب است از تا بمعنی کی و حتی، و نول. و نول بمعنی دهان و زفر و منقار آمده است چنانکه در کلمه کفچه نول، کلمه نول دیده میشود و نیز مولوی می گوید: هرچه جز عشق است شد مأکول عشق هر دو عالم دانه ای در نول عشق. (مثنوی چ نیکلسون دفتر پنجم ص ۱۷۴). رجوع بحاشیه برهان قاطع چ معین و «نول» در همین لغت نامه شود. (۱) - این شعر در انجمن آرا و فرهنگ رشیدی و آندراج بدینسان آمده است: من پیرم و پیدا شد فالج همه بر من تا نولم و بینی کج و گفته شده دندان. (۲) - این بیت در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۰ به فرخی منسوب شده و ناصواب است چه فرخی پیر نشده بود و در فرهنگهای شعوری و انجمن آرا و جهانگیری و آندراج و رشیدی به عسجدی نسبت داده شده است.

تانه.

[ن / ن] (۱) تان باشد. (جهانگیری) (برهان). تان و تان نقیض بود. (ناظم الاطباء). نقیض بود است و آن تارهایی است که جولاهگان برای بافتن مهیا کنند. (برهان).

تانه.

[ن] (اخ) تلفظ ترکی تانا (رود). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و «تانا» (۱) شود. (۱) - Tana

تانه.

(اخ) (۱) موضعی است در هند که در مشرق آن دو قصبه «بهرج» و «رهنجور» قرار دارند. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۰۰ و ۱۰۲ و التفهیم چ جلال همایی ص ۱۹۸ و نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۲۶۲ شود. (سانسکریت) (۱) - Tana

تان هاووزر.

[ز] (اخ) (۱) شاعر آلمانی که در قرن ۱۳ میلادی زندگی میکرد. وی از خاندان نجبا و مصنف اشعار غنایی و تصنیف های رقص و امثال است. در تمام آثار وی شوخ طبعی و هجو مطبوعی مشاهده میگردد. او تیره بختی ها و حماقت های خود را در «خدمت بانوان» (۲) استهزاء میکند و در آثار خویش کلمات فرانسه را بعنوان زینت کلام وارد میسازد. (۱) - (۲) Tannhauser. Service des dames

تانه شیلوه.

[] (اخ) محل داخل شدن شیلوه یکی از مرز و بوم افرائیم میباشد. (صحیفه یوشع ۱۶:۶). بعضی آن را شیلو و دیگران خرابه ثعله دانسته اند و آن تلی است که بمسافت ۱۰-۱۲ میل بمشرق نابلس واقع است. (قاموس کتاب مقدس).

تانی.

(ضمیر) (از تان + یای مجهول) بهار در سبک شناسی آرد: در قزوین لهجه ای است که ضمائر متکلم مع الغیر و جمع مخاطب و جمع مغایب را بشکل مان، تان، شان می آورند ولی در ادبیات ظاهراً بسیار نادر و شاذ است و بیشتر در نثر فارسی این ضمیر را در متکلم مع الغیر و دوم شخص جمع با یاء مجهول ترکیب میکرده اند چون: کردمانی و کردتانی. و این مخصوص بلعمی است و کشف المحجوب و اسرارالتوحید و تذکره الاولیاء نیز آورده اند ولی در مقدمه شاهنامه و تاریخ سیستان و گردیزی و بیهقی نیست و در شعر نیز بنظر حقیر نرسیده است، اما بعید نیست که با همهء ثقیلی که دارد باز هم در شعری آمده باشد، و نیز بعید نیست که در جمع مغایب ماضی نیز این صیغه ساخته شده باشد و کردشانی نیز آمده باشد ولی بنظر حقیر نرسیده است. (سبک شناسی ج ۱ ص ۳۴۸). و در حاشیهء همین صفحه افزایش: رک. مقدمهء ج ۲ تذکره الاولیاء چ لیدن ص (کا). آقای قزوینی در این مقدمه در حاشیه گویند که جناب پروفیسور ادوارد براون نوشته بود که بجای کردیمی و کردیدی و کردندی، کردمانی، کردتانی و کردشانی استعمال می کنند [یعنی تذکره الاولیاء] بنده کردتانی و کردشانی پیدا نکردم و احتمال میدهم در جلد دوم پیدا شود - انتهی. و این حقیر مؤلف کتاب [کتاب سبک شناسی] جلد دوم را نیز مطالعه کردم و «کردشانی» نیافتم - انتهی. و رجوع بمقدمهء چهارمقاله چ معین ص شصت و نه حاشیه و متن آن ص ۱۲۶ شود: بایستی چون شما را ناپارسایی او معلوم شد غوغا نکردتانی. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی).

تانی.

(ع ص) مقیم بجایی. (اقراب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دهقان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تْناء. (منتهی الارب).

تانیت.

(اخ) (۱) ربه النوع قدیمی فنیقی ها که در کارتاژ (قرطاجنه) ستایش میشد. [Tanit - (۱) nit]

تانی تنه.

[تَ نَ] (۱) کلماتی که برای استقامت وزن نغمات در وقت خوانندگی ابتدا بدان کنند. (آندراج): دانستن معرفت به تانی تنه نیست اثبات ظهور ذات را بینه نیست در دل بجز از نور خدا هیچ مدان غیر از یک کس به خانه آینه نیست. میرهمام (از آندراج).

تائیدن.

[د] (مص) غالب آمدن. (ناظم الاطباء).

تانیزل.

(۱) از جمله اجسامی است که دارای خواص تانی ژن میباشد. رجوع به درمانشناسی دکتر عطایی ج ۱ ص ۴۷۹ و تانی ژن شود.

تانی ژن.

[ژ] (فرانسوی، ا) (۱) یا «دی - آستیل آمین» در حقیقت اتر دیاستیک (۲) تانن است که بشکل گرد زردرنگ خاکستری بی بو و طعم یا با طعمی ترش یافت شود و در آب غیرمحلول و در اسیدها و محلولهای قلیایی حل میگردد. دارای ۸۵ درصد تانن است و با آلبومین و ژلاتین رسوب دهد. اگر مقداری تانی ژن را از راه دهان و معده داخل بدن کنیم قسمتی از آن بحالت تانی ژن و مقداری بحالت تانن در آخرین قسمت روده ها یافت میشود. تانی ژن را بعنوان ضد عفونی و ضد اسهال دامها تجویز میکنند. انسان ۲ - ۳ گرم سگ ۰/۲۵ - ۳ گرم (از درمانشناسی عطایی ج ۱ ص ۴۷۸). (۱) - Diacétique - (۲) - Tanigene.

تانیس.

(اخ) (۱) از شهرهای مصر باستان در میان مصب نیل که مقرر پادشاهان «هیگسوس» (۲) و منشأ بیست و یکمین سلاله سلطنتی مصر بود. [Hyksos - (۲) - Tanis - (۱) - niss].

تانیست.

(۱) (۱) بلغت بربر خس الحمار (۲)، رجل الحمام، حالوما، کحلا، شنجار، شنگار، انقلیا، فالقس و حمیرا را گویند. رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۴۵۶ و ج ۲ ص ۲۹ و ۳۴۵ و ذیل ص ۳۴۶ همان کتاب و شنجار و حمیرا در لغت نامه شود. (۱) - - (۲) - Tanist. Anchusa

تانیستار.

(۱) اسم جرم فلک نهم در دساتیر آمده. (آندراج) (انجمن آرا). جسم آسمان نهم. (ناظم الاطباء).

تانیسر.

[س] (اخ) نام شهری است در هندوستان. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). گردیزی در زین الاخبار آرد: در سنه

احدی و اربعمائه (۴۰۱ ه. ق.)... چنین خبر آوردند مر امیر محمود را، که تانیسر جایی بزرگ است و بتان بسیار اندرون، و این تانیسر بنزدیک هندوان همچنان است که مکه بنزدیک مسلمانان، و سخت بزرگ دارند هندوان آن بقعت را، و اندر آن شهر بتخانهء سخت کهن و اندر آن بتخانه بتی است که آن را جکرسوم (۱) گویند. چون امیر محمود رحمه الله این خبر بشنید رغبتش افتاد که بشود و آن ولایت را بگیرد و آن بتخانه ویران کند و مزدی جزیل خویشتن را بحاصل آرد و اندر سنهء اثین و اربعمائه (۴۰۲ ه. ق.) از غزنین برفت و قصد تانیسر کرد. چون بر او چیپال شاه هندوستان خبر یافت تافته گشت و رسول فرستاد سوی امیر محمود که اگر این عزم را بیفکنی و سوی تانیسر نشوی پنجاه فیل خاربه بدهم. امیر محمود رحمه الله بدان سخن التفات نکرد و برفت، (چون) به دیره رام رسید مردمان رام بر راه آمدند اندر انبوهی بیشه و اندر کمینگاهها بنشستند و بسیار مسلمانان را تباہ کردند و چون به تانیسر رسید شهر خالی کرده بودند، آنچه یافتند غارت کردند و بتان بسیار بشکستند و آن بت جکرسوم را به غزنین آوردند و بر درگاه بنهادند و خلق بسیار گرد آمده بنظارهء آن. (زین الاخبار چ ۱۳۲۷ ص ۵۵). از آنکه جایگه حج هندوان بودی بهار گنگ بکند و بهار تانیسر. عنصری. بکشت مردم و بتخانه ها بکند و بسوخت چنانکه بتکدهء دارنی و تانیسر. فرخی. رجوع به تانیسر شود. (۱) - در کتاب ماللهند ص ۵۶ و ۲۵۲ «چکرسوام» و «جکرسوام» آمده است.

تانیسر.

(اخ) (۱) یکی از شهرهای مهم هند که بت موسوم به «چکرسوان» (۲) در آن بود و نزد هندو مقدس محسوب میشد. رجوع به «تانیسر» و ماللهند بیرونی ص ۵۶، ۹۷، ۱۰۰، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۹، ۱۶۲، ۱۶۳، ۲۰۱، ۲۵۲، ۲۷۴ و ۲۷۵ و التفهیم بیرونی چ جلال همایی ص ۱۹۳ و حاشیهء ۸ صص ۱۹۳-۱۹۴ و ص ۱۹۹ شود. (سانسکریت) (۱) - (۲) Sthanesvara - در زین الاخبار گردیزی «جکرسوم» آمده است. رجوع به حاشیهء ۱ همین صفحه شود.

تانیگ وانگ.

(اخ) (۱) یا «چوئن» (۲) پسر «فویون» (۳) خاقان یکی از طوایف ترک که در اوائل قرن هفتم میلادی میزیست و بکمک امپراتور چین به سلطنت رسید. رجوع به احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۱ صص ۱۹۰-۱۹۱ شود. (۱) - - (۲) Taning Vang. Cuen. (۳) - Fu-yun.

تان یو.

(۱) لقب پیشوایان ترکان جنوبی بود که بعداً به خاقان تبدیل گشت. رجوع به احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۱ ص ۱۸۱ شود. (۱) - Tan-yu.

تانوک سارسی.

[س] (اخ) (۱) «بردیا» پسر کوچک کورش کبیر است. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۴۵۴ و ۵۳۵ و «تانااکسار» و مخصوصاً «بردیا» شود. (۱) - Tanyoxarces.

تاو.

(۱) تاب. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (لسان العجم

شعوری ج ۱ ورق ۲۸۹). چه در لغت فارسی او به بای ابجد و برعکس تبدیل می یابد. (برهان) (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۹). بمعنی تیو است. (فرهنگ اوبهی). مماله آن تیو نیز مستعمل است. رجوع بهمین کلمه شود. طاقت. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۴۰۷) (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (شرفنامه منیری) (برهان): همین بدره و برده و باژ و ساو فرستیم چندان که داریم تاو. فردوسی. زمانی دوید اسب جنگی تژاو نماند ایچ با اسب و با مرد تاو. فردوسی. ز کس ما نجستیم جز باژ و ساو هر آنکس که او داشت با باژ تاو. فردوسی. گنجشگ از آنکه فزون دارد تاو (کذا) در کشیده به پشت ماهی و گاو. (۱) عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۷). قدرت. (برهان) (شرفنامه منیری). توانائی. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). زور: ز لشکر بیامد بر او تژاو ورا بیش بود از یکی پیل تاو. فردوسی. چو بیند تاو و بر و یال من بجنگ اندرون زخم کوپال من. فردوسی. به آواز گفت اسپنوی ای تژاو سپاهت کجا هست و آن زور و تاو. فردوسی. خرد شکستی بدبوس طمع در طلب تاو مگر تار خویش. ناصر خسرو. بخواب اندرون دیده ام هفت گاو همه فربه و نغز و با زور و تاو. شمسی (یوسف و زلیخا). یارای مقاومت. تحمل: ترا با چنین پهلوان تاو نیست اگر رام گردد به از ساو نیست. فردوسی. فرستی به نزدیک ما باژ و ساو بدانی که با ما ترا نیست تاو. فردوسی. همه شهر با او نداریم تاو خورش بایدش هر شبی پنج گاو. فردوسی. بخشایش. امان. و این معنی نادر است: مهان جهانش همه باژ و ساو بدادند و بر خود گرفتند تاو. دقیقی. همی کرد خواهش مر او را تژاو همی خواست از کشتن خویش تاو. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۳ ص ۸۶۶ س ۱۱۵). قهر و هیجان: نشستند بر جایگاه تژاو سواران ایران پر از خشم و تاو. فردوسی. روشنی و پرتو آفتاب و ماه و آتش باشد. (برهان). رجوع به انجمن آرا و آندراج شود. پیچ و تاب. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). حرارت و گرمی. (برهان). محنت و مشقت. (برهان). اندوه. (برهان). بهمه معانی رجوع به تاب شود. (۱) - مرحوم دهخدا این بیت را بدین گونه تصحیح کرده اند، شاید: آب (یا خاک) افزون از آنکه دارد تاو در کشیده به پشت ماهی و گاو.

تاو.

[وَن] (ع ص) نعت است از تَوَاء بمعنی هلاک شدن. (اقراب الموارد) (منتهی الارب). هلاک شونده. هلاک. (منتهی الارب) (المنجد).

تاوا.

(۱) تاوه. (ناظم الاطباء) (۱). (۱) - ظاهراً تلفظ ترکی تاوّه است.

تاواتا.

(۱) مرکب) مخفف تاواتاوا است. شعوری در لسان العجم ج ۱ ورق ۲۷۰ و ناظم الاطباء و صاحب آندراج این کلمه را به تصحیف «تاوانا» آورده و بمعنی قدرت و قوت و توانایی گرفته اند و بیت ذیل از کمال اسماعیل را هم شاهد آورده اند: هر که او را هست معنی کمترک بیش بینم لاف تاوانای او. و صاحب آندراج افزاید: و ظن من این است که «لاف دانایی او» گفته باشد، چه قوت با معنی مناسبت ندارد. در مآخذ دیگر کلمه مورد بحث در همین بیت «تاواتای او» (به اضافه) آمده. و همین صحیح مینماید. رجوع به تاواتاو و تاوانا شود.

تاواتاو.

(۱) مرکب) قدرت و قوت و توانایی. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان

آرد: از «تاو» + «ا» (واسطه) + «تاو» = تاواتا. رجوع به تاواتا شود.

تاوان.

(۱) (۱) گرامت. (صحاح الفرس) (فرهنگ خطی کتابخانه دهخدا) (شرفنامه منیری) (آندراج) (انجمن آرا) (برهان) (ناظم الاطباء). جریمانه. (ناظم الاطباء). جریمه. وجه خسارت. جبران ضرر: به تاوانش دینار بخشم ز گنج بشویم دل غمگساران ز رنج. فردوسی. تو از گنج تاوان آن بازده بکشور ز فرموده آواز ده. فردوسی. همان نیز تاوان، بفرمان شاه رسانید خسرو بدان دادخواه. فردوسی. لاجرم شهرتان ویران شد و مستغلی بدین بزرگی از آن من بسوختند، تاوان این از شما خواسته آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۶۲). تنت کز بهر طاعت بُید بعصیانش بفرسودی چه عذر آری اگر فردا بخواهند از تو این تاوان. ناصر خسرو. بفرمود تا خداوند اسب را بیاوردند و چندان که قیمت جو بود بوقت رسیدگی تاوان بستند و بخداوند زمین داد. (نوروزنامه منسوب به خیام). حلقه ای ار کم شود از زلف تو خاتم جم خواه به تاوان آن. خاقانی. پروانه بسوخت خویشتن را بر شمع چه لازم است تاوان. سعدی. در عالم حساب به این مایه زندگی تاوان عمر از همه کس می توان گرفت. تنها (از آندراج). تاوان اگر تو لعل دهی در حساب نیست تو دل شکسته ای نه که گوهر شکسته ای. (از آندراج) - امثال: سر را قمی میشکند تاوانش را کاشی میدهد. گنه کنند گاوان، کدخدا دهد تاوان. (امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص ۱۳۲۸). عوض و بدل. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء): کنی ما را همین دو روز مهمان پس آنگه جان ما خواهی به تاوان. (ویس و رامین). دو عید است ما را ز روی دو معنی که خوشی و خویش را نیست تاوان همایون یکی هست تشریف خسرو مبارک دگر عید اضحی و قربان. انوری. جرم و جنایت و زیان و گناه. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). نقص. تقصیر: ز شاهی بر او هیچ تاوان نبود بد آن بُید که عهدش فراوان نبود. فردوسی. هر آن سپه که چو تو میر پیش جنگ بود اگر ز پیل بترسد بر او بود تاوان. فرخی. علی تکین را کز پیش تو ملک بگریخت هزار عدل همان بود و صد هزار همان اگر دل از زن و فرزند نازنین برداشت بدان دو کار نبود از خرد بر او تاوان. فرخی. اگر زمین برندهد تاوان بر زمین منه و اگر ستاره داد ندهد تاوان بر ستاره منه. (قابوسنامه). ترا اسباب عطاری فراوان تو کناسی کنی کس را چه تاوان. ناصر خسرو. نیست تاوان بر سرشک ابر و نور آفتاب گر ز خارستان و شورستان برون ناید گیا. معزی. گوئی از اسم نکو، مرد نکوفعل شود نه چو بد باشد تن، اسم ورا تاوان نیست. سنائی. پس این تاوان او خدای راست و ثانیاً رسول را و ثالثاً علی را. (کتاب النقص ص ۳۵۳). بتو هر چند در انواع سخن تاوان نیست اندر این شعر که گفתי زدر تاوانی. فتوحی مروزی (در جواب انوری). چون من و تو هیچ کسان دهیم بیهده بر دهر چه تاوان نهیم. نظامی. تا هشیارم در طربم نقصان است چون مست شوم بر خردم تاوان است حالیت میان مستی و هشیاری من بنده آن دم که شادی آنست. (از جوامع الحکایات عوفی). گوی را گویی که ای بیچاره سرگردان مباش گوی مسکین را چه تاوانست چوگان را بگوی. سعدی. گنه بود مرد ستمکاره را چه تاوان زن و طفل بیچاره را. (بوستان). اگر این مرد از قید هستی خود باز رسته است، هر چه کند مانع نیست و اگر بخود گرفتار است، هر چه کند بر وی تاوان است. (رشحات علی بن حسین کاشفی). آنچه در قمار، باخته را به برنده دادن باید. (مصادره). (آندراج). رجوع به تاوان بودن و تاوان دادن و تاوان دار و تاوان زده و تاوان شدن و تاوان کردن و تاوان نهادن شود. (۱) - پهلوی: tavan حاشیه برهان چ معین.

تاوان.

(اخ) (۱) بلوکی است به ایالت «اندر - ا - لوار» (۲) فرانسه و در شهرستان «شی نون» (۳) واقع است. (۱) - Indre - (۲) - Tavant. Chinon - (۳) - et-Loire.

تاوان.

(اِخ) (۱) شهری است در «برن» (۲) سویس، ۳۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) – Berne – (۲) Tavannes.

تاوان.

(اِخ) (۱) گاسپار دو سولکس دو مارشال فرانسه که در سال ۱۵۰۹ در «دیژون» (۲) متولد شد و خدماتش در «ژارانک» (۳) و «مون کونتور» (۴) جالب و درخشان بود. (۱) – – (۴) Jaranc. (۳) – Dijon. (۲) – Tavannes, Gaspard de Saulx de. Moncontour.

تاوانا.

(اِ مرکب) مصحف تاواتا. رجوع به تاواتا و تاواتاو شود.

تاوان پس دادن.

[پَد] (مص مرکب) غرامت دادن ||. عوض دادن مهمانی و یا چیز دیگر را: فلان تاوان بکسی پس نمیدهد، یعنی همیشه دست بگیر دارد نه دست بده. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود.

تاوان دادن.

[د] (مص مرکب) دادن غرامت و جریمه. جبران ضرر: یکی اسب پرمایه تاوان دهم مبادا که بروی سپاسی نهم. فردوسی. از آن من آسان است که برجای دارم و اگر ندارمی، تاوان توانمی داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۹). جزع تو بغمزه برده جانها لعل تو ببوسه داده تاوان. خاقانی. جان بلب آورده ام تا از لبم جانی دهی جان ز من بر بوده ای باشد که تاوانی دهی. عطار. نعمتی را کز پی مرضات حق دریافتی حق تعالی از نعیم آخرت تاوان دهد. سعدی. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود.

تاوان دار.

(نف مرکب) تاوان دارنده. دارنده تاوان. کسی که جبران ضرر و خسارت را بعهده دارد. غرامت دار ||. ضامن. پذیرفتار. کفیل. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود.

تاوان داری.

(حامص مرکب) ضمانت. پذیرفتاری. ضمان. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود.

تاوان زده.

[زَد / د] (ن مف مرکب) جریمه شده. (ناظم الاطباء). آنکه از او تاوان گرفته اند. کسی که جبران ضرر و خسارتی را پرداخته باشد. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود.

تاوان شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) سربار شدن. زحمت افزودن. دشواری بوجود آوردن: اندر این باران و گل او کی رود بر سر و جان تو او تاوان شود. مولوی.

تاوان کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) مصادره. (منتھی الارب). جریمه گرفتن. دریافت خسارت: بگربه ده دل و عکه سپرز و خیم همه و گر یتیم بدزدد بزئش و تاوان کن. کسائی. هلاهل است خلاف خدایگان عجم بجز بجان نکند مر چشده را تاوان. عنصری. رجوع به تاوان و سایر ترکیبات آن شود. || مجازاً، عیب گرفتن: تاندانی کار کردن باطلست از بهر آنک کار بر نادان و عاجز بخردان تاوان کنند. ناصر خسرو. و خورشید عارض نور گسترش روشنی بر ماه دوهفته تاوان میگرد. (تاج المآثر).

تاوان نهادن.

[نَدَ] (مص مرکب) گناه یا جرمی را بر کسی نهادن. کسی را مجرم و گنه کار دانستن: پس آنچه شما کردید تاوان آن چون بر دیگران می نهید؟ (کتاب النقض ص ۳۸۷). آنچه شما رافضیان کردید تاوان با دیگران چون می نهید؟ (کتاب النقض ص ۳۸۶). رجوع به تاوان و ترکیبات دیگر آن شود.

تاوانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) تابخانه را گویند که گرمخانه باشد. (برهان). تابخانه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ نظام) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱) (ناظم الاطباء). مخفف تابخانه است یعنی گرمخانه. (آندراج) (انجمن آرا). لفظ مذکور مخفف تاوخانه است یا مرکب از لفظ تاو (تاب) و «آنه» بمعنی قابل. (فرهنگ نظام) ||. خانه تابستانی را گویند. (فرهنگ اوبهی). گرمخانه، خانه ایست که در پشت اطاقها سازند. این خانه چون از جریان هوا برکنار است، در زمستان گرم و در تابستان خنک است: فلان تاوانه کو را در گشاده ست سر دیوار او بر در نهاده ست. (ویس و رامین)

تاوانیدن.

[دَ] (مص) غلطانیدن. غلتانیدن. پیچانیدن. (ناظم الاطباء).

تاوتک.

[وُتَ] (اِ مرکب) «تا» + «تک» (ترکیب دو کلمه مترادف). صاحب برهان و آندراج آرنند: بمعنی دوتا و هر دوتا باشد - انتهی. مضاعف و دوتا و دولا. (ناظم الاطباء). هر دو تنها بود، شاعر گوید: بتک تاو کر بیشتر تاوتک (؟) که باشد که بیتی بود تاوتک. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۳۰۹ و حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). محمد معین در حاشیه برهان پس از نقل معنی و شاهد لغت فرس اسدی آرد: پیدا است که تاوتک را مترادف و هر دو را بمعنی تنها و فرد گرفته و فرهنگ نویسان بعدی غلط خوانده و فهمیده اند. رجوع به «تا» و «تک» شود.

تاوخانه.

[ن / ن] (ا مرکب) تابخانه، که گرم خانه باشد. (آندراج) (ناظم الاطباء). حمام. (ناظم الاطباء). تاوانه ||. منزل تابستانی. (ناظم الاطباء). رجوع به تاوانه و تابخانه شود ||. کوره. (ناظم الاطباء ||). تابخانه یعنی کاروانسرا (۱). (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱). (۱) - در مأخذ دیگر به این معنی دیده نشد.

تاو دادن.

[د] (مص مرکب) تاب دادن. رجوع به تاب دادن شود.

تاودار.

(نف مرکب) تابدار. رجوع به تابدار شود.

تاودی.

[] (اخ) ابو عبدالله (سیدی) محمد التاودی بن طالب بن سوذة المری. (۱۱۲۸-۱۲۰۷ ه. ق.). او راست: ۱- اسئله و أجوبه و در حاشیه آن نیز اسئله و اجوبه ای است تألیف عبدالقادر فاسی (فاس ۱۳۰۱). ۲- حاشیه علی صحیح البخاری. ۳- شرح تحفه الحکام تألیف ابن عاصم. (فاس ۲ جلد). (معجم المطبوعات ج ۲ ستون ۱۶۴۳).

تاور.

[و] (ا) (۱) بمعنی عرض باشد که در مقابل جوهر است. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء ||). عارضه و سانحه. (ناظم الاطباء). (۱) - محمد معین در حاشیه برهان آرد: از دساتیر «فرهنگ دساتیر ۲۳۹». (فرهنگ ایران باستان ج ۱ ص ۴۷).

تاور.

(اخ) (۱) تور، نام قوم قدیمی است در جوار شبه جزیره قریم (کریمه) که منسوب به تورید است. (از قاموس الاعلام ترکی). قومی به همسایگی سکاها که در قریم امروز مسکن داشتند. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۲ («تاورها») و رجوع به تاوریزه شود. (۱) - Taures.

تاور.

(اخ) (۱) فلیکس. خاورشناسی است از مردم چک که در سال ۱۹۳۷ م. ظفرنامه شامی را تصحیح و طبع کرد. رجوع به کتاب از سعدی تا جامی برون ترجمه علی اصغر حکمت ص ۲۰۴ و ۳۸۸ شود. (۱) - Flix Tauer.

تاورسیوم.

[ر] (اخ) (۱) در خطه قدیم «مسیا» قصبه ای است که موطن امپراتور ژوستین بود. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tauresium.

تاورمان.

[و] (ص) زیر و زیر. (ناظم الاطباء).

تاورن.

[و] (اخ) (۱) مرکز بلوکی است به ایالت «وار» (۲) فرانسه و در شهرستان «دراگینیان» (۳) واقع است و معدن آلومینیوم دارد. (۱) -
Tavernes. (۲) - Var. (۳) - Draguignan.

تاورنی.

[و] (اخ) (۱) مرکز بلوکی است به ایالت «سن - ا - اواز» (۲) فرانسه و در شهرستان «پونتواز» (۳) واقع است. دارای ۷۱۰۰ تن سکنه و یک کلیسا است که سبک معماری آن گوتیک و متعلق به قرنهای ۱۲ و ۱۳ میلادی میباشد. (۱) - Seine - (۲) Taverny. et-oise. (۳) - Pontoise

تاورنیه.

[و] (اخ) (۱) ژان باتیست. سیاح فرانسوی که در سال ۱۶۰۵ م. در پاریس متولد شد. وی فرزند «گابریل تاورنیه» جغرافیادان بود. در اوان جوانی علاقه بسیار بسفر پیدا کرد. او هنگامی که بیش از ۱۵ سال نداشت، خانه پدر را بقصد مسافرت و گردش ترک کرد. نخست در اروپای غربی و مرکزی بسیر و سیاحت پرداخت و تالستان رفت و سپس به ترکیه سفر کرد و در سال ۱۶۳۲ م. به ایران آمد (۲) و پس از مراجعت به پاریس بعنوان بازرگان به هندوستان رفت و بسال ۱۶۴۲ به فرانسه بازگشت و چهار بار دیگر بسالهای ۱۶۴۳ - ۱۶۵۲، ۱۶۴۹ - ۱۶۵۶، ۱۶۵۷ - ۱۶۶۲ و ۱۶۶۳ - ۱۶۶۸ به کشورهای آسیای جنوبی مسافرت کرد و بسال ۱۶۶۸ پس از مسافرت به دماغه امید (جنوب افریقا) با ثروت زیادی به فرانسه بازگشت و مورد توجه و لطف لویی چهاردهم پادشاه فرانسه قرار گرفت و به مقام بارونی نایل گشت و به انتشار سفرنامه خود پرداخت ولی در عین حال از امور بازرگانی کناره نگرفت. وی بسال ۱۶۸۹ هنگامی که عازم سفری به آسیا برای بازرگانی بود، در مسکو وفات یافت. در سیاحتنامه هایش از اوضاع ممالک عثمانی و ایران و هند مطالب جالبی آمده است. (۱) - (۲) Tavernier, Jean - Baptiste. - در حدود سال ۱۰۴۶ هجری قمری.

تاوروس.

(اخ) تلفظ ترکی «توروس» (۱). رجوع به توروس و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Taurus.

تاورومنوس.

[رُ م نُس] (اخ) (۱) نام نهری است در جزیره اقریطش (کرت) که در جهت غربی سنجاق «رسمو» جریان دارد و از ساحل شمالی جزیره وارد بحرالجزایر میشود. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tauromenos.

تاوریده.

[وَد] (ن مف) بمعنی عارض شده باشد. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). این کلمه از برساخته های فرقه آذرکیوان

است. محمد معین در حاشیه برهان آرد: از فرهنگ دساتیر ص ۲۳۹. رجوع به تاور شود.

تاوریده.

[د] (اخ) تلفظ ترکی «تورید» (۱). رجوع به «قریم» و «کریمه» و «تورید» و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tauride.

تاوستن.

[و / و ت] (مص) مقاومت کردن: عدوی تو تنست ای دل حذر کن نتاوی با کس ار با او نتاوستی. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۷۳).

تاوسه.

[وَس / س] (ا) تابسه است. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ نظام) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱ ب) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). چراگاه. (لسان العجم شعوری ایضاً). رجوع به «تابسه» شود.

تاوش.

[و] (ا صوت) بزبان ترکی جغتائی صدای پا را گویند و با دو واو (تاووش) هم گویند. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۹). صدا و آواز پا. (ناظم الاطباء). رجوع به تاووش شود.

تاوک.

[و] (ا) (۱) خر و گاو جوان را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱) (از شرفنامه منیری). تاول. (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری). کره خر و گوساله. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۴ ب). در برهان بمعنی خر و گاو جوانه نوشته و همانا لام را کاف دانسته زیرا که در فرهنگ رشیدی تاول خر و گاو جوان را گفته است مستند بشعر فخری (۲)... (آندراج) (انجمن آرا). تاوک بمعنی گاو جوانه یعنی تاوُل و تاوک غلط و تصحیف خوانیست چنانکه فرهنگ اسدی و شمس فخری که هر دو رعایت آخر کلمات را کرده اند، تاول با لام ضبط کرده اند نه با کاف. رجوع به تاول در همین لغت نامه شود. (۱) - در معیار جمالی شمس فخری که بر اساس رعایت حرف آخر است، «تاول» ضبط شده است. (۲) - در معیار جمالی شمس فخری که بر اساس رعایت حرف آخر است، «تاول» ضبط شده است.

تاو کردن.

[ک د] (مص مرکب) گرم کردن ||. بسلامتی نوشیدن شراب. (ناظم الاطباء).

تاوگی.

[و / و] (ص نسبی) مرکب از «تاوه» (تابه) + «ی» (علامت نسبت) و ابدال های غیرملفوظ به گاف فارسی. منسوب به تاوه، آنچه که در تاوه پزند مانند نان و جز آن. - نان تاوگی؛ نانی که در تاوه پزند امروز در گناباد خراسان مستعمل است: رنج یاوگی نابرده نان تاوگی ناخورده. (راحة الصدور راوندی ||). نان روغنی که شبهای برات به نیت خیرات مردگان پزند. رجوع به «تابه» و «تاوه» در

همین لغت نامه شود.

تاول.

[و / و] (ا) آبله بود که بسبب سوختن یا کار کردن بر اعضاء دست و پا پدید آید. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء). با لفظ زدن و کردن استعمال میشود. در تهران این لفظ را با فتح «واو» استعمال میکنند و در قزوین با ضم «واو». (فرهنگ نظام). و آن مخفف تاب و است مرکب از تاب بمعنی حرارت و ول که بلغت دری گل باشد و معنی ترکیبی آن گل آتش، چه بطریق مجاز داغ آتش را گل گویند چنانچه سامانی بدان تصریح کرده (۱) و الیق آن است که مخفف تاوول گوئیم چه در اصل لغت دری تاب به «واو» است بجهت استکراه دو به «واو»، یکی را اسقاط کردند. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). حباب گونه ای که از سوختگی یا بیماری چون منطقه بر پوست پدید آید. (۱) - بر اساسی نیست.

تاول.

[و] (ا) گاو جوان بود که هنوز کار نکرده باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۱). تاوک. (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۴). گاو جوان. جهانگیری و سروری تاوک (با کاف) را هم به این معنی ضبط کردند و چون احتمال قوی تصحیف بود ضبط نکردم. (فرهنگ نظام). گاو باشد. (فرهنگ اوبهی). خر و گاو جوانه را گویند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۴ ب) (از ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان آرد: همیشہ توله، تر، ترانه، رجوع به توله شود: پردل چون تاول است و تاول هرگز نرم نگردد مگر به سخت غبازه. منجیک. چنان بینی (۱) تاول نکرده کار هرگز بچوب رام شود یوغ را نهد گردن. اورمزدی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۱). گاه بخشش بسایلان بخشد گله ها اسب و استر و تاول. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - ن ل: تو بینی، نبینی، که بینی.

تاول زدن.

[و / و ز د] (مص مرکب) تاول کردن. آبله بر آوردن. تَنْفُظُ. رجوع به تاول و تاول کردن شود.

تاول کردن.

[و / و ک د] (مص مرکب) تاول زدن. آبله کردن چنانکه جائی سوخته از بدن آدمی یا حیوانی دیگر، یا کف پای کسی که راه بسیار پیموده. رجوع به تاول و تاول زدن شود.

تاوما الرهاوی.

[مَر رَ ی] (اخ) از علمای نصاری و او راست: رساله ای خطاب بخواهر خویش در ذکر ماجرای میان او و مخالفین وی به اسکندریه. (ابن النسیم).

تاون.

تاویدگی.

[د / د] (حامص) حالت و کیفیت تاویده. رجوع به تاویدن و تابیدن شود.

تاویدن.

[د] (مص) مبدل تابیدن. (فرهنگ نظام). تابیدن. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۶). درخشیدن. (ناظم الاطباء). پیچیدن. گرم کردن. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ایضاً). عصبانی شدن. برافروختن. (لسان العجم شعوری ایضاً). عصبانی کردن و آتش خشم کسی را برافروختن. (لسان العجم شعوری ایضاً). گردیدن. ستردن. (ناظم الاطباء). تاب آوردن. تحمل کردن: گرنه بدبختی مرا که فکند به یکی جاف جاف زودغرس او مرا پیش شیر بیسندد من نتاوم بر او نشسته مگس رودکی. مقاومت کردن. برآمدن. ایستادگی کردن: عدوی تو تن است ای دل حذر کن نتاوی با کس ار با او نتاوستی. ناصر خسرو. تافتن. پیچیدن. منحرف شدن: اگر طریق یقین خواهی و سبیل صواب سراز متابعت مصطفی و آل متاوی. شیخ آزی.

تاویدنی.

[د] (ص لیاقت) از «تاویدن» + «ی» (مزید مؤخر لیاقت). تابیدنی. رجوع به تاویدن و تابیدن شود.

تاویده.

[د / د] (ن مف) از تاویدن، مبدل تابیدن. تاویده. رجوع به تاویدن و تابیدن و تاویده شود.

تاویرا.

(اخ) (۱) شهری است به پرتقال که چندان با اقیانوس اطلس فاصله ندارد. ماهی «تون» (۲) در آنجا صید شود و ۱۱۰۰۰ تن سکنه دارد. میوه و شراب سفید آن معروف است. (۱) - Thon - (۲) - Tavira.

تاویره.

[ر] (اخ) تاویرا. رجوع به تاویرا و قاموس الاعلام ترکی شود.

تاویستوک.

(اخ) تلفظ ترکی تاویستوک. رجوع به تاویستوک و قاموس الاعلام ترکی شود.

تاویستوک.

[ت] (اخ) (۱) شهری است به انگلستان و ۴۸۰۰ تن سکنه دارد. موطن سرفرانسیس دریک (۲) دریاسالار معروف و مورد توجه ملکه الیزابت است. صومعه ویرانی که متعلق بقرن دهم میلادی است، در آن جا هست. صادرات آن غلات و مواشی است. (۱) - Francis Drake - (۲) - Tavistock.

تاویسی.

[اِخ] تیره ای از ایل طیبی شعبه لیراوی (از ایلات کوه گیلویه فارس). (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۸).

تاویله.

[ل] [ع] (ا) گیاهی است. (منتهی الارب).

تاه.

(۱) عدد فرد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). عدد فرد را هم گفته اند که در مقابل جفت است. (برهان). بمعنی تاه (۱) یعنی طاق که عدد فرد باشد. (آنندراج) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). فرد و یک و تک. (فرهنگ نظام): بسا شها که نیارد ز خرد جوی گذشت تو چند راه گذشتی ز چند بحر به تاه. فرخی (از انجمن آرا). همتاه (۲) شه شرق ز کس نشنود این ماه زیرا ملک الشرق ز همتاهان تاه است. سوزنی (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به «تا» و «طاق» شود. بمعنی ته و لای هم آمده است چنانکه گویند یک تاه و دوتاه یعنی یک لای و دولای. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی توی آید. و تاء و تو و ته و لا مترادف اینند. (شرفنامه منیری). طبقه و لا و تاه. (از فرهنگ نظام). (۳) - دوتاه؛ دولا. خم. خمیده: آسمان خواهد کایوان سرای تو بود زین سبب طاق مثالست و کمان پشت دوتاه. فرخی. قامت دوتاه کردی، یکتا شود، مباح همتای دیو، تا نروی در جهان دوتاه. سوزنی. شعله صبح از آفتاب دورنگ درزد آتش به آسمان دوتا. انوری. رجوع به تا شود. تای. نظیر. مانند. شبیه. مثل. چون همتاه، همتای و همتاهان. رجوع به «تا» و «تای» شود. زنگی باشد که بر روی شمشیر و امثال آن نشیند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری). و رجوع به فرهنگ رشیدی و انجمن آرا و آنندراج و ناظم الاطباء و فرهنگ نظام شود. تفسیر لفظی است که آن را بعربی محض گویند... (برهان). محض. (ناظم الاطباء). (۱) - چنین است و صحیح «تا» باشد. (۲) - در فرهنگ نظام: همتای. (۳) - در فرهنگ نظام این کلمه بصورت مصدر معنی شده است.

تاهرت.

[ه] [اِخ] معجم البلدان آرد: «نام دو شهر است مقابل یکدیگر به اقصای مغرب که یکی را تاهرت قدیم و دیگری را تاهرت جدید گویند که بین آنها و مسیله ۶ منزل است و میان تلمسان و قلعه بنی حماد واقع است... صاحب جغرافیا آرد: تاهرت در اقلیم چهارم و عرض آن ۳۸ درجه و شهری بزرگ است...». رجوع به معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۴ و الجواهر ص ۲۴۱ و نزهة القلوب چ گای لیستراچ ج ۳ ص ۲۶۴ و حلال السنسیه ج ۱ ص ۲۶۸ و ۲۷۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۳ ص ۱۶۲۰ و الانساب سمعانی ورق ۱۰۲ ب شود.

تاهرتی.

[ه] [ی] [ه] (ص نسبی) منسوب به تاهرت. رجوع به تاهرت شود.

تاهرتی.

[ه] [اِخ] رسول پادشاه مصر به ایران. رجوع به ترجمه تاریخ یمینی ص ۳۹۷ و ۴۰۲ شود. سمعانی آرد: وی مردی فصیح و آشنا

بعلوم اسماعیلیان بود. برای دعوت سلطان محمود به خراسان آمد، محمود کار او را بمردم نیشابور وا گذاشت و ائمه فرق در مجلسی با تاهرتی فراهم آمدند و استاد عبدالقاهر بن طاهر بغدادی نیشابوری مکنی به ابی منصور با وی مباحثه کرد و او را ملزم ساخت چنانکه جواب نیارست گفت و ائمه بقتل او فتوی دادند. محمود به القادر بالله ماجری بنوشت و القادر بکشتن تاهرتی فرمود و وی را در نواحی بست بکشتند. (الانساب ورق ۱۰۲ ب).

تاهرتی.

[ه] (اخ) احمد بن القسم بن عبدالرحمن تاهرتی مکنی به ابوالفضل. از او حافظ ابو عمر بن عبدالبر روایت کند. (الانساب سمعانی ورق ۱۰۲ ب).

تاهرتی.

[ه] (اخ) قاسم بن عبدالله از مشایخ صوفیه است. صحبت عمرو بن عثمان و بکر بن حماد را دریافت. (الانساب سمعانی ورق ۱۰۲ ب).

تاه کردن.

[ک د] (مص مرکب) تا کردن. خم کردن. لا زدن. دولا کردن. رجوع به «تا» و «تاه» شود.

تاهو.

(۱) عرق شراب. (برهان) (ناظم الاطباء). نوعی از شراب. (غیاث اللغات). شراب عرقی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (آنندراج) (انجمن آرا). جوهر شراب است که آن را عرق گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). ماده ای مایع و مسکری که از تقطیر شراب و یا کشمش و یا خرما می تخمیر شده در آب بدست می آید و مخلوطی است از الکل و آب و بهترین تاهوها تاهویی است که از تقطیر شراب یا کشمش حاصل شده باشد و تاهویی که از تقطیر سیب زمینی و چغندر و بعضی غلات مانند گندم و برنج و ارزن و جز آن بدست آورده باشند شرب وی مخرم سلامتی و مولد بسیاری از امراض مهلک است. (ناظم الاطباء): تکلف نیست حاجت، خوبرویی خواهم و کنجی میی تاهو نه انگوری سکوره گل نه جام جم. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). چشمه خورشید را در ته نشانده عکس ساقی کرته تاهو نامند. (۱) امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). و تاهو بمعنی عرق را می پخته گویند و شراب نورا خام، چنانکه گفته، مصراع: خام درده پخته را و پخته درده خام را. و خواجه حسن دهلوی گفته: رخس خوی کرده دیدم رفتم از خویش عجب خاصیتی بود این عرق را. اما تاهو در شعر خسرو دلالت کند بر شراب غیرانگوری مانند نیذ و امثال آن که پست تر از انگوری است. (آنندراج) (انجمن آرا). (۱) - در انجمن آرا و آنندراج: عکس ساقی کرته تاهو نمود چشمه خورشید را در ته نشانده.

تاهور.

(ع ا) ابر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سحاب. (ناظم الاطباء).

تاهو کماش.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان گلاشکرد در بخش کهنوج شهرستان جیرفت که در ۵۵ هزارگزی باختر کهنوج و بر سر راه مالرو کهنوج به گلاشکرد واقع است و ۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تاهیتی.

(اِخ) (۱) «تایتی» یا «أتایتی» یا «أتاهیتی» (۲) از جزایر اصلی مجمع الجزایر پولی نزی (۳) و از مستعمرات فرانسه در اقیانوسیه است که در وسط اقیانوس آرام و در انتهای شرقی پولی نزی واقع است. مساحتش در حدود ۱۰۴۸ کیلومتر مربع است و ۳۰۵۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن «پاپیت» (۴) که تنها شهر مهم این جزیره است. جزیره تاهیتی از دو قطعه خاک آتشفشانی متصل بهم تشکیل یافته است که بوسیله تنگه «تاراوا» (۵) بیکدیگر پیوسته شده اند. سرزمینی است کوهستانی و بلندترین کوههای آن «اوروهنا» (۶) است. اطراف این جزیره از بریدگی های شدید و تند و از سنگهای مرجانی احاطه شده است. در منطقه حاره واقع و هوای آن بر اثر کوهستانی بودن و تأثیر آب دریا نسبتاً گرم و سالم و خوش میباشد. ساکنین جزایر پولی نزی دارای خصایل و آداب مطبوع و ملایم میباشند و مردم تاهیتی هم در این صفات با ساکنین جزایر مذکور مشترکند. اهالی تاهیتی بزبان پولی نزی تکلم کنند و ابتدا با روشهای اولیه و ساده بکار کشاورزی اشتغال داشتند پس از ورود مردم اروپا بدان سرزمین و راهنمایی آنان وضع کشاورزی بومیان تا حدی تغییر کرد. محصول آنجا عبارتست از: موز، پرتقال، لیمو، وانیل، نارگیل، نیشکر، توتون، ذرت و غیره. مردم بومی علاوه بر کار کشاورزی بصید ماهی و خرچنگ و مروارید هم می پردازند. این جزیره بسال ۱۶۰۵ م. بوسیله «کیرو» (۷) کشف و بسال ۱۷۶۷ بوسیله «والی» (۸) شناخته شد. اهالی تاهیتی در نیمه اول قرن نوزدهم بوسیله مبشرین کاتولیک و پرتستان تبلیغ شدند و به دین مسیح درآمدند. در سالهای ۱۸۴۲-۱۸۴۶ م. بین فرانسه و انگلستان بر سر تصاحب آن جدالهایی درگرفت ولی بالاخره بسال ۱۸۸۰ در زمره مستملکات فرانسه درآمد. (۱) - Papeete. (۲) - Tahiti. (۳) - Polynesie. (۴) - Otaiti. (۵) - Taravao. (۶) - Orohena. (۷) - Queiros. (۸) - Wallis

تاهیس ماساد.

(اِخ) بعقیده هرودوت (۱) یکی از ارباب انواع مورد ستایش سکاها و خدای دریاها بود. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۵۸۷ شود. (۱) - کتاب ۴ بند ۵۹.

تاهی یا.

(اِخ) (۱) نامی است که یکی از مورخین چین به یونانیها و باختری ها داده است. رجوع به ایران باستان ص ۲۲۶۳ و ۲۲۶۴ شود. (۱) - Tahia.

تای.

(۱) (۱) جامه واری باشد از قماش. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ اوبهی). رجوع به غیث اللغات و لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۶ ب شود: تا بدیوان ممالک در حساب زر به دینار آید و جامه به تای عقد عمرت باد محکم تا بود همچنین قانون این دولت بیای. نزاری قهستانی (از فرهنگ جهانگیری). تو آنجا آی و از آن بزّاز تای اطلس قیمتی به هر بها که گوید، بخر. (سندبادنامه ص ۲۳۸). گنده پیر تای جامه در زیر بالش نهاد. (سندبادنامه صص ۲۳۹-۲۴۰). ||بمعنی طاقه هم آمده است همچو چند تای جامه و چند تای کاغذ یعنی چند طاقه جامه و چند طاقه کاغذ. (برهان). طاقه. (ناظم

الاطباء) (از شرفنامه منیری). بمعنی تخته کاغذ. (غیاث اللغات): چهل تایی دیبای زربفت گون کشیده زبرجد بزر اندرون فردوسی. تو، که آن را ته و لای نیز گویند. (غیاث اللغات). لای: و یک تایی؛ یک لای و دوتایی؛ دولای. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۶ ب شود. تا. تاه. خم: پشت دوتایی فلک راست شد از خرمی تا چو تو فرزند زاد مادر ایام را. سعدی (از لسان العجم شعوری ایضاً). تار. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۶ ب) بمعنی تا. مخفف تار. (از فرهنگ نظام). کناغ؛ تایی ابریشم. (فرهنگ اسدی نخجوانی). تایی مو. تار مو: او مست بود و دست به ریشم دراز کرد بر کند تایی و پراکند تار تار. سوزنی. و اغلب آن جماعت را بکشت و بعضی به یک تایی موی جان ببرد (۲). (جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۷۰). تایی بار را نیز میگویند که نصف خروار باشد و بعربی عدل خوانند. (برهان). عدل و بار که نصف خروار باشد. (ناظم الاطباء). تاه. لنگه. تاجه. طاق که ضد جفت باشد. (غیاث اللغات). تا. تک. طاق. فرد. وتر. مقابل جفت، ضد زوج: دگر و تر را طاق دان طاق تایی. (نصاب الصبیان). بمعنی عدد هم هست. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۶ ب). چنانکه گویند یک تایی و دوتایی یعنی یک عدد و دو عدد. (برهان) (از ناظم الاطباء). ترجمه فرد هم هست. (برهان) (۳). بمعنی عدد نیز آمده است. (آندراج) (انجمن آرا). عدد چنانکه یکتا و دوتا و سه تا و چهار تا. - تایی پیراهن و توی پیراهن؛ یعنی یک پیراهن. (آندراج): دیده نرگس شود بینا اگر فصل بهار یوسفم با تایی پیراهن ز بستان بگذرد. اشرف (از آندراج). - تایی تشریف؛ یک خلعت. (غیاث اللغات). یک خلعت از عالم تایی پیراهن چنانکه گذشت. (آندراج): تایی تشریف صاحب عادل که جهان را بعدل صد عمر است. انوری (از آندراج). فراهانی علیه الرحمه در شرح همین بیت از صاحب شرفنامه نقل کرده که گاه باشد که تعبیر از چیزی بحرفی از اسم وی کنند مثلاً تایی تشریف گویند و تشریف خوانند و سین سخن گویند و سخن مراد باشد. (آندراج). شبیه و نظیر و مانند. (ناظم الاطباء). مثل و مانند. (فرهنگ نظام): او تایی تو نیست. رجوع به «همتا» شود. تا. نغمه: بر سر سرو زند پرده عشاق تذرو و ورشان تایی (۴) زند بر سر هر مغروسی. منوچهری. نام حرف سوم از حرف تهجی عربی است. (فرهنگ نظام). (۱) - محمد معین در حاشیه برهان آرد: پهلوی tak (پارچه، قطعه، تکه)، yaktak (یکتا). کردی tai (شاخه). بلوچی tax, tak. گیلکی ita (یک عدد). (۲) - ن: ل: ببردند. (۳) - گیلکی: ایته ita (یک عدد). از حاشیه برهان چ معین. (۴) - بگمان من چنانکه بعضی نسخ نیز همین است، کلمه «تایی» با «نون» نیست بلکه با «تاء» است چه قرین پرده عشاق می آید و «تایی» آلت است نه نغمه و «تایی» همان است که در «چهارتا» و «سه تا» و «دوتا» در نغمات و آهنگها آمده است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تایی.

(اخ) (۱) شطی در اسکاتلند بریتانیای کبیر که وارد دریای شمال شود. این شط از کوههای «گرامپیان» (۲) سرچشمه گیرد و بنامهای «فیلان» (۳) و «دوچات» (۴) نامیده شود، آنگاه از «بن لاورس» (۵) گذرد و «لوچ - تایی» (۶) خوش منظره را تشکیل دهد. سپس از جمله کوههای گرامپیان خارج گردد و در این ناحیه گلوگاه آن بسیار زیبا و دیدنی است پس از آن که در دره «استراثمور» (۷) به رود «ایزلا» (۸) پیوندد و ناحیه «پرت» (۹) را مشروب سازد پس از آن بستر شط عریض گردد و خلیج زیبایی در این بستر بوجود آید که بنادر «دوندی» (۱۰) و «نیوپورت» (۱۱) بر روی آن قرار دارند. طول این شط از ۱۹۳۰ هزار گز افزون است. (۱) - (۲) Tay. (۳) - Grampians. (۴) - Fillan. (۵) - Dochatt. (۶) - Ben-Lawers. (۷) - Loch-Tay. (۸) - Strathmore. (۹) - Isla. (۱۰) - Dundee. (۱۱) - Newport.

تایی.

(اخ) (۱) ژان دو لا-تای. شاعر فرانسوی که در حدود ۱۵۴۰ م. در «بونداروی» (۲) متولد شد و بسال ۱۶۰۸ درگذشت. نخست به تحصیل حقوق پرداخت آنگاه خود را وقف ادبیات کرد. از اوست: ۱- تفأل (۳) (۱۵۷۴ م.). ۲- تاریخ تقلیدهای لیگ (۴) (۱۵۹۵ م.). ۳- شاول (۵) (تراژدی) حاوی مقدمه‌ای درباره تراژدی (۱۵۷۲ م.). ۴- نگرومان (۶) کمدی (۱۵۷۳ م.) و غیره. رجوع به ماده بعد شود. (۱) - Histoire des singeries - (۴) - Geomancie. (۳) - Bondaroy. (۲) - La Taille, Jean De. (۵) - Saul. (۶) - Negromant .de la Ligue.

تای.

(اخ) (۱) ژاک دو لا تای. برادر «تای» سابق الذکر که در بونداروی بسال ۱۵۴۲ م. متولد شد و در طاعون ۱۵۶۲ درگذشت. آثار وی را برادرش «ژان دو لا تای» انتشار داد از آن جمله: ۱- روش ساختن شعر در فرانسه چنانکه در یونانی و ایتالیایی (۱۵۷۳ م.) ۲- یک هجو (۲). ۳- چکامه‌ها (۳). ۴- دو طرح در تراژدی. رجوع به ماده قبل شود. (۱) - Une - (۲) - La Taille, Jacques. (۳) - Odes - Satire.

تایاباد.

(اخ) تایاباد، قریه‌ای در بوشخ (۱) از اعمال هرات (۲). (انساب سمعانی ورق ۱۰۲ ب) (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۷). در مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۷ این کلمه به تصحیف تایاد آمده است. رجوع به تایباد، طایباد، طیبات و تایب آباد شود. (۱) - در انساب سمعانی «فوشخ» و آن مصحف فوشنج یا بوشنج معرب پوشنگ است. (۲) - تایباد که در بعضی کتب جغرافیایی «تایاباد»، تایاباذ و طایباد آمده اکنون در تداول عوام «طیبات» تلفظ شود و نام قصبه مرکزی بلوک پائین ولایت باخرز و خواف به سرحد ایران و افغانستان است ولی در خاک ایران واقع می‌باشد. رجوع به شدالازار چ قزوینی و اقبال ص ۱۱۹ و ۱۲۰ حاشیه ۴ شود.

تایابادی.

(ص نسبی) منسوب به تایاباد است. رجوع به تایاباد و تایابادی ابراهیم بن محمد و رجوع به تایب آبادی شود.

تایابادی.

(اخ) ابراهیم بن محمد تایابادی مکنی به ابوالعلاء فقیه و پیشوای کرامیه بود. حافظ ابوالقاسم علی بن الحسن بن هبه الله دمشقی و دیگران از وی روایت کرده اند. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۷). رجوع به انساب سمعانی ورق ۱۰۲ ب شود.

تایاباذ.

(اخ) تایاباد. رجوع به تایاباد شود.

تایابادی.

[ی ی] (۱) (اخ) تایابادی. رجوع به تایابادی ابراهیم بن محمد شود. (۱) - در فارسی به تخفیف «یا» آید.

تایاد.

(اخ) مصحف تایاباد، تایاباذ، تایباد و تایب آباد است. رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۳۷ و تایاباد و تایباد و تایب آباد شود.

تایادوس.

(اخ) برادر و سپهسالار امپراطور روم و سفیر وی به ایران در دوران پادشاهی خسرو پرویز. این نام در شاهنامه تصحیف شده و بصورت «نیاطوس» ضبط گردیده. محمد معین در مزدیسنا و تأثیر آن در ادب پارسی آرد: این نام (نیاطوس) باید تایادوس (۱) = تئودوسیوس (۲) باشد. (یشتها ج ۱ ص ۵۶۰ حاشیه). همین نام در تاریخ بی نام سریانی درباره دوره ساسانیان تئودوسیوس آمده. (مجله پیام نو سال سوم شماره ۲ ص ۵۶ و ۵۸): پیامد نیاطوس با رومیان نشسته بر فیلسوفان به خوان. فردوسی. نیاطوس کان دید انداخت نان ز آشفتگی باز پس شد ز خوان. فردوسی. رجوع به نیاطوس و ولف ص ۸۲۹ شود. (۱) - (۲). Taiadus. Theodosius.

تایاق.

(۱) تاباق و چوب دستی و چوب گنده ای که قلندران در دست گیرند. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱ شود: خلاف امر را کرده بهانه زده تایاق بر سر رستمانه. میرنظمی (لسان العجم شعوری ایضاً).

تایان بهادر.

[ب د] (اخ) از امراء ترک و رسول امیر تیمور گورکان به نزد «زنده حشم». رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۰۵ و ۴۲۰ شود.

تایاندیه.

[ی] (اخ) (۱) رنه - گاسپار که وی را «سن - رنه» (۲) نیز می گفتند. ادیب فرانسوی است که بسال ۱۸۱۷ م. در پاریس متولد شد. وی در شناساندن ادبیات کشورهای دیگر در فرانسه سهم بسزایی داشت و در سال ۱۸۷۹ درگذشت. (۱) - Taillandier, Rene - Gaspard. (۲) - Saint-Rene.

تایانگ خان.

(اخ) «تابوقا» پسر «اینانج خان» پادشاه قوم «نایمان» و پدر کوچلک خان است که خان ختای وی را «تایانگ» لقب داده بود یعنی پسر خان. او در سال ۱۶۰۰ ه. ق. مورد حمله چنگیزخان قرار گرفت و در حدود جبال آلتایی مغلوب و زخمی گشت. تایانگ خان کمی بعد جان سپرد و قومش مغلوب و پسرش کوچلک خان فراری گشت. رجوع به تابوتا و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۰ و تاریخ مغول ص ۱۶ و تاریخ جهانگشای چ قزوینی ج ۱ ص ۴۶ حاشیه ۳ و ج ۲ ص ۱۰۰ حاشیه ۲ و مخصوصاً طایانگ خان شود.

تایان ما.

(مغولی، ۱) بلوشه در تحقیقات جامع التواریخ ذیل تایان ماه آرد: بهتر است که «تایان ما» خوانده شود از «تای»، «طای» و «دای» که کلمه ترکی است و معنی یک اسب دهد و «ما» چینی است که آن هم برابر «تای» بمعنی اسب است. (جامع التواریخ رشیدی چ بلوشه بخش فرانسه ص ۲۶): ... و بسبب آنکه تردد ایلچیان هم از شهزادگان و هم از حضرت قاآن پیش ایشان جهت مصالح

مهمات ضروری واقع می شد در تمام ممالک یامها بنهادند و آنرا تایان ماه خواندند. (جامع التواریخ ایضاً بخش فارسی ص ۴۲).

تایان ماه.

(مغولی، ۱) تایان ما. رجوع به تایان ما شود.

تایب.

[ی] [ع ص] بازگردنده از گناه. (فرهنگ دهار). تائب، نعت است از توبه: گاه آن آمد که عاشق برزند لختی نفس روز آن آمد که تائب رای زی صهبا کند. منوچهری. رجوع به تائب شود.

تایب آباد.

[ی] [اخ] (۱) تایاباد. تایباد. طیبات. تائب آباد. رجوع به تایاباد و تایباد شود. (۱) - تائب آباد هم آمده است. رجوع به نفحات الانس جامی چ کتابفروشی سعدی صص ۴۹۸-۵۰۰ شود.

تایب آبادی.

[ی] [ص نسبی] منسوب به تایب آباد. رجوع به تایب آباد و ماده بعد شود.

تایب آبادی.

[ی] [اخ] (۱) زین الدین ابوبکر تایب آبادی. رجوع به تایب آبادی شود. (۱) - تائب آبادی هم آمده است. رجوع به تایب آباد شود.

تایباد.

[اخ] قریه ای است از باخرز و از آن جا است عارف مرشد شیخ زین الدین پیر امیر تیمور صاحب قران، و اصل در آن تایب آباد بوده و تایباد مخفف آن است. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۳۰ و ۵۴۳ و شدالازار چ قزوینی و اقبال صص ۱۱۹-۱۲۰ حاشیه ۴ و ناظم الاطباء. رجوع به تایاباد، تایاباد، طیبات و تایب آباد و تایب آبادی (زین الدین ابوبکر) شود.

تایبادی.

(ص نسبی) منسوب است به تایباد. رجوع به تایباد و تایب آبادی و ماده بعد شود.

تایبادی.

[اخ] تایب آبادی (۱)، زین الدین ابوبکر تایبادی. در علوم ظاهری شاگرد نظام الدین هروی بود و از شیخ الاسلام احمد النامقی تربیت روحانی یافت و ملازمت تربت مقدسه وی داشت و بابا محمود طوسی را در طوس ملاقات کرد و با وی مکاتبت داشت. عمادالدین زوزنی در تاریخ وفات او گفته است: سنه احدی و تسعین بود تاریخ گذشته هفتصد از سلخ محرم شده نصف النهار از

پنجشنبه که روح پاک مولانای اعظم سوی خلد برین رفت و ملائک همه گفتند از جان خیر مقدم. رجوع به نفحات الانس جامی چ کتابفروشی سعدی صص ۴۹۸-۵۰۰ و رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۴۰۱ و مجمل فصیح خوافی در حوادث ۷۸۲ و ۷۹۱ و تذکره دولتشاه و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۱۶، ۴۳۰، ۵۴۳ و شدالازار چ قزوینی و اقبال صص ۱۱۹-۱۲۰ حاشیه ۴ و ظفرنامه شرف الدین علی یزدی ج ۱ ص ۳۱۲ و حافظ شیرین سخن تألیف دکتر معین ج ۱ صص ۱۸۸-۱۹۱ شود. (۱) - تائب آبادی هم آمده است.

تایپه.

[پ] (اخ) (۱) نام قدیمی آن «تایهوکو» (۲) شهر مهم جزیره «فرمز» و پایتخت حکومت چین ملی است. ۶۳۱ هزار تن سکنه دارد و یکی از مراکز بازرگانی جزیره فرمز است. (۱) - Taihoku - (۲) - Taipeh.

تایتاق.

(اخ) از امراء لشکر غازان خان که در جنگ شام شرکت داشت و در آنجا اسیر گشت. رجوع به تاریخ غازانی چ کارل یان ص ۹۹، ۱۴۸، ۱۴۹ و ۱۵۴ شود.

تای تایی.

(۱ مرکب) نخ نخ، رشته رشته : او مست بود و دست به ریشم دراز کرد بر کند تایی و پراکند تارتار. سوزنی. رجوع به تایی شود.

تای تسو.

(اخ) (۱) امپراتور چین و مؤسس سلسله قدیمی «چئو» (۲) که از سال ۹۵۱ تا ۹۵۴ م. حکومت کرد. (۱) - - (۲) - Tai-Tsou. Tcheou.

تای تسو.

(اخ) امپراتور چین و مؤسس سلسله «مینگ» ها که از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۸ م. حکومت کرد. وی کشور خود را که بر اثر جنگهای طولانی درهم و برهم شده بود، آرامش بخشید و ژاپنیها را از کشور چین بیرون راند. وی کشور چین را به ۱۳ استان تقسیم کرد و تشکیلات نوی در آن برقرار ساخت.

تای تسونگ.

[ت] (اخ) (۱) امپراتور چین که مورخین چینی او را پسر آسمان و معاصر «یسه سه» (۲) (یزدگرد) میدانند. رجوع به مزدیسنا و تأثیر آن در ادب پارسی تألیف محمد معین چ ۱ ص ۱۳ شود. (۱) - Yessesse - (۲) - Tai Tosung.

تایج.

[ی] (ع ص) تائج. تاجدار: امام تایج؛ امام تاجدار. (ناظم الاطباء). رجوع به تائج شود.

تایجت.

[ج] (اخ) تاثیرت. رجوع به تاثیرت و قاموس الاعلام ترکی شود.

تایجو.

(اخ) (۱) پدر امیر ارغون از قبیله «اویرات» و امیر هزار بوده و قبیله اویرات در میان مغول از قبایل مشهور است و اکثراً از اولاد و احفاد چنگیزخان باشند. رجوع به جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۲۴۲ شود. (۱) - این کلمه (نام عده ای از امرای مغول) بصورت‌های طایخو، طابخو، تانجو، تالجو، تاسحو، باسحو، بانجو، بابجو، بابحو و غیره درآمده ولی ظاهراً «تایجو» یا «طایجو» صحیح است چنانکه مرحوم قزوینی در جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۴۲ و ۲۴۵ به تصحیح قیاسی «تایجو» آورده است. رجوع به طایجو شود.

تایجو.

(اخ) از امرای چنگیزخان متوفی بسال ۶۴۴ ه. ق. رجوع به طایجو شود.

تایجو.

(اخ) پسر جغتای خان بن چنگیزخان. رجوع به طایجو شود.

تایجو.

(اخ) پسر منگو تیمور. رجوع به طایجو شود.

تایجواغول.

[أ] (اخ) (۱) یکی از امرا و شاهزادگان عصر غازان. رجوع به طایجواغول شود. (۱) - این نام در تاریخ مغول عباس اقبال ص ۲۶۵ شاهزاده تایجور آمده است.

تایجوبهادر.

[ب د] (اخ) از امرای لشکر مغول در عهد غازان خان، و وی پدر غزان است. رجوع به طایجوبهادر شود.

تایجوترک.

[ت] (اخ) تایجونویان. رجوع به حبیب السیر چ اول تهران ج ۱ ص ۳۱۸ و طایجونویان شود.

تایجور.

(اخ) تایجو. رجوع به تایجواغول (از امرا و شاهزادگان عصر غازان) و طایجو شود.

تای جوز بکف داشتن.

[ی ج ب ک ت] (مص مرکب) رسم قلندران و درویشان ایران است که تای جوزی در کف دارند تا وقت برخورد با اغنیا و اهل

دل بطریق تیمن و تبرک به آنها بگذرانند که دست خالی پیش ایشان رفتن یمن ندارد و نظیر این در هندوستان چنانکه براهمه فوفل یا نارجیل می گذرانند. (آندراج): بر در بارگه قدر تو چون درویشان تای جوزی بکف دست فلک از جوزاست. محمدقلی سلیم (از آندراج).

تایجوز تایجوز.

(اخ) بلوکی است از دهستان باباجانی در بخش ثلاث شهرستان کرمانشاه. این بلوک در انتهای دو رودخانه «زمکان» و «لیله» واقع است. نخستین از بخش گوران و دومین از جوانرود سرچشمه می گیرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تایجو قوری.

(اخ) از امرای ترک و برادر کوچک چنگیزخان است که بدست چنگیز کشته شد و چنگیزخان در پیغامی که به اونک خان می فرستد و حقوقی را که بر او ثابت می کند از کشتن تایجو قوری بخاطر اونک خان یاد می کند. رجوع به جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۲۲۰ حاشیه ۸ شود.

تایجونویان.

(اخ) از امرای لشکر هلاکو در حمله به بغداد است که بقتل مستعصم منتهی گردید. رجوع به تایجونویان شود.

تایجو.

(اخ) تلفظ ترکی «تای-تسو». رجوع به «تای - تسو» شود.

تایچه.

[چ / چ] (ا مصغر) تاچه. لنگه. عدل. رجوع به تاچه شود.

تایچه بندی.

[چ / چ ب] (حامص مرکب) تاچه بندی. رجوع به تاچه بندی شود.

تایجوری.

(اخ) طایفه ای از ایلات کرد ایران در جوانرود که تقریباً ۵۰ خانوار میشوند و در زمستان در «بی بی ناز» و «شیخ اسماعیل» سکنی دارند. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۵۸ شود.

تایزی.

(اخ) یکی از امرای ترک که قبل از فوت امیر تیمور گورکان بحضور او رسید و پس از مرگش به قراقرم رفت و چون قبل از تایزی، تنفور نامی در ختای خروج کرده و آن مملکت را بدست آورده بود، موضعی بتصرف تایزی درنیامد و بعد از اندک زمانی کشته

شد. رجوع به تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۴ شود.

تایزی.

(اخ) ابن تولک. از پادشاهان ترک که بعد از فوت تیمورقاآن در الغ یورت بر مسند خانی نشست و در دوران حکومت، وی را بیلکتو میخواندند. رجوع به تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۳ شود.

تایزی اوغلان.

(اخ) از شاهزادگان چنگیزی نژاد و معاصر امیر تیمور گورکان و از رجال دربار امیر تیمور بود. رجوع به تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۷، ۵۲۷ و ۵۳۲ شود.

تایژت.

[ژ] (اخ) (۱) به لاتینی «تاژت» (۲) یا «تاژتوس» (۳) سلسله جبال «پلوپونز» (۴) در جنوب یونان و بر ساحل دریای سفید، نزدیک اسپارت قدیم واقع است و ۲۴۱۰ گز ارتفاع دارد و در قدیم مکان مقدسی (۵) بود. (۱) - (۳) - Tagete. (۲) - Taygete. (۵) - Peloponnese. (۴) - Tagetus. - رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۲۷۸ شود.

تایژتوس.

(اخ) تایژت. رجوع به تایژت و فرهنگ ایران باستان ص ۲۷۸ شود.

تایغوت.

(اخ) پسر شیرامون نویان پسر جورماغون است که به دستور غازان خان وی را در سه گنبد به یاسا رسانیدند. رجوع به تاریخ غازانی چ کارل یان ص ۱۰۴ شود (۱). (۱) - در متن کتاب بایغوت و در فهرست اعلام همین کتاب تایغوت ضبط شده است.

تایق.

[ی] (ع ص) شایق و آرزومند. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). نعت است از توق. (منتهی الارب): آب را بستود و او تایق نبود رخ درید و جامه، او عاشق نبود. مولوی. رجوع به تائق شود.

تایقور.

(اخ) (... میرزا) از امراء و بزرگان دربار شاه اسماعیل صفوی بود که در تاریخ ۹۲۳ ه. ق. مأمور آوردن امیر سلطان (والی خراسان) بدرگاه گشت. رجوع به تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۵۷۶ شود.

تایکو.

(۱) از سازه‌های ضربی چین و هند، طبلی است از یک استوانه چوبی مجوف که دو طرف آنرا پوست کشند و آنرا به اندازه‌های

مختلف سازند. رجوع به مجله موسیقی شماره ۲۹ دوره سوم بهمن ۱۳۳۷ ه. ش. ص ۳۸ شود.

تایگی.

[ی / ای] (حامص) دایگی. پرستاری کودک. شغل دایه یا تایه.

تایلر.

[ل] (اخ) (۱) بروک. ریاضی دان مشهور انگلیسی است که در سال ۱۶۸۵ م. در «ادمونتون» متولد شد و بسال ۱۷۳۱ در «لندن» در گذشت. وی مدتی از دوران اولیه زندگی خود را بترتیب، صرف مطالعه در موسیقی، نقاشی، علم حقوق، فلسفه، فیزیک و هندسه کرد و در سال ۱۷۰۱ م. در کامبریج پذیرفته شد و به تحصیل ریاضیات عالی پرداخت در سال ۱۷۰۹ بدریافت دیپلم حقوق و در سال ۱۷۱۲ به عضویت انجمن سلطنتی لندن نایل آمد، و سپس در سال ۱۷۱۲ در رشته حقوق دکتر شد و دوران آخر زندگی خود را صرف مطالعه فلسفه و مذهب کرد. اثر پراهمیت او بنام «متدوس اینکرمنتوروم دیرکتات اینورسا» است (۲) که در سالهای ۱۷۱۵-۱۷۱۷ م. منتشر شد و این مبحث آغاز محاسبه فاصله محدود قرار گرفت و در فرمول مشهوری که بنام مصنف معروف شده است (فرمول یا سری تایلر) خلاصه میگردد. تایلر از سال ۱۷۱۴ ببعده منشی انجمن پادشاهی لندن بود. فرمول یا سری تایلر: این فرمول اجازه میدهد که تابعی را برحسب توانهای نمو متغیر بسط دهیم. اگر $f(x)$ یک تابع کامل از درجه n باشد و h نمو متغیر، برحسب این فرمول تابع $f(x)$ چنین میشود: $f(x) = f(n)(x) \cdot \frac{h^n}{n!} + f'(n)(x) \cdot \frac{h^{n-1}}{(n-1)!} + \dots + f(x)$ (اگر $f(x) = f(n)(x) \cdot \frac{h^n}{n!} + f'(n)(x) \cdot \frac{h^{n-1}}{(n-1)!} + \dots + f(x)$ یک کثیرالجزء کامل نباشد. $(x+h) = (x) + 1$ (ش) $f(x+h) = f(x) + f'(x)h + \frac{f''(x)h^2}{2!} + \dots + \frac{f^{(n)}(x)h^n}{n!} + R$ در اینجا R یک جمله مکمل است اگر مشتق $(x+1)^n$ نسبت به مقادیر مختلف x در فاصله x و $x+h$ متصل باشد می توان به شکل زیر درآورد: $P = n! - P + \frac{f^{(n)}(x)h^n}{n!} + \dots + f(x)$ مثبت غیر معین است، ز عددی است که بین یک و صفر می باشد. در اینجا اگر $P = 0$ شود، جمله متمم «کوشی» (۳) بدست می آید. $f(x+h) = f(x) + f'(x)h + \frac{f''(x)h^2}{2!} + \dots + \frac{f^{(n)}(x)h^n}{n!} + R$ (و اگر $p = n$ شود، جمله متمم «لاگرانژ» (۴) بدست می آید. $f(x+h) = f(x) + f'(x)h + \frac{f''(x)h^2}{2!} + \dots + \frac{f^{(n)}(x)h^n}{n!} + R$ این فرمول تایلر برای چندین متغیر نیز تعمیم می یابد. (۱) - Methodus - (۲) Taylor, Brook. (۳) - Cauchy. (۴) - Lagrange. incrementorum directa et inversa.

تایلر.

[ل] (اخ) (۱) جان. شاعر انگلیسی (۱۵۸۰-۱۶۵۳ م.). چون مرد فقیری بود بخدمت ناخدایی درآمد و بهمین سبب وی را «شاعر آب» (۲) لقب دادند. و در سال ۱۶۴۲ م. با پس اندازی که کرده بود به اکسفورد رفت و میکده ای برپا ساخت که محل آمد و رفت دانشجویان بود. تایلر مردی حاضر جواب و خوش مشرب بود. (۱) - Poete d'eau - (۲) Taylor, John.

تایلر.

[ل] (اخ) (۱) فردریک ونسلو. مهندس و اقتصاددان آمریکائی است که در سال ۱۸۵۶ م. در «ژرمانتون» متولد و بسال ۱۹۱۵ در «فیلادلفی» در گذشت. وی در سال ۱۹۰۰ بسبب کشف فولادهای «تندبر» (۲) و بسال ۱۹۰۶ با بکار بردن «وانادیوم» (۳) در تراش بسیار سریع فلزات مشهور گشت. وی مبتکر روش خاصی در تشکیلات کارهای تولیدی بود که به «تالریسم» مشهور گشته است. رجوع به «تالریسم» شود. (۱) - - (۳) - Des aciers a coupe rapide. (۲) Taylor, Frederic Winslow. Vanadium.

تایلر.

[ل] (اِخ) (۱) بارون ایزیدور ژوستن سه ورن. نویسنده و هنرمند فرانسوی است که بسال ۱۷۸۹ م. در بروکسل از یک خانواده انگلیسی متولد شد و در سال ۱۸۷۹ در پاریس درگذشت. نخست آجودان ژنرال «اورسه» (۲) در اسپانی بود، آنگاه خود را منتظر خدمت ساخت و پس از مسافرتی در اسپانی و الجزیره عضو کمیسیون سلطنتی تأثر فرانسه گشت و از طرفداران سبک رماتیک شد و در سال ۱۸۳۸ بسمت بازرس هنرهای زیبا منصوب گردید و به تأسیس چندین جمعیت دوستداران هنرمندان و جمعیت ادبا دست زد و بعضویت وابسته آکادمی هنرهای زیبا و وکالت سنا (۱۸۶۹ م.) نایل گشت. (۱) – Taylor, Isodore-Justin – Orsay – Severin, baron. (۲)

تایلر.

[ل] (اِخ) (۱) ژرمی. دانشمند علوم دینی انگلستان (۱۶۱۳-۱۶۶۷ م.) که در سال ۱۶۳۶ در دانشگاه اکسفورد بسمت صدر کنفرانس (مقرر) منصوب گشت. دو سال بعد کشیش «اوپینگهام» (۲) شد و سپس کشیش مخصوص شارل اول گردید، و پس از مرگ این شاهزاده تا بازگشت حکومت استوارتها گوشه گیری کرد. در سال ۱۶۶۰ شارل دوم وی را بسمت اسقفی «داون» (۳) و «کنور» (۴) منصوب ساخت، آنگاه بمعاونت ریاست دانشگاه «دوبلین» رسید. (۱) – Taylor, Jeremie. (۲) – Uppingham. – Connor – Down. (۴) – (۳).

تایلیسم.

[ل] (اِ) (۱) (مأخوذ از تایلیر مهندس امریکائی) (۱) تنظیم تشکیلات کارهای تولیدی بر اساس جلوگیری از اتلاف وقت، که آنرا تشکیلات علمی کار هم گفته اند. علت این امر آن بود که میخواستند روشی بوجود آورند که مزد با محصول کار متعادل باشد چه مزد آنقدر بالا رفته بود که مدت کار کمتر از آن بود که کار لازم و معین انجام گیرد. از این جهت روش تایلیر مورد قبول واقع شد، و آن مبنی بر این است که کارگر در عمل محدودی متخصص میشود و بر اساس ماشینیسیم و بدون وقفه کار محدود خود را انجام میدهد. ایراد بر این روش تایلیر آن است که نه تنها کارگران بصورت آلت و ابزاری درمی آیند بلکه بکلی حس ابتکار و اندیشه بیدار آنان از بین خواهد رفت. رجوع به تایلیر (فردریک ونسلو) شود. (۱) – Taylorisme, du nom de l'ingenieur – American F.W. Taylor

تایلند.

[ل] (اِخ) (۱) سیام. رجوع به سیام و هندوچین شود. (۱) – Thailand.

تایله.

[ل] (اِ) نامی است که در کردستان به داغداغان دهند. رجوع به داغداغان شود.

تایم.

(انگلیسی، ا) زمان. فرصت. وقت. این کلمه انگلیسی است و در بازیهای ورزشی و جز آن در زبان فارسی متداول شده است: هاف

تایم.

تایماس.

(اخ) (۱) یکی از پنج تن سران تاتار بود. وی و تاینال در جنگ با جلال الدین خوارزمشاه بسال ۶۲۵ ه. ق. مهتر ایشان بودند. رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۱۲۲ و تاینال شود. (۱) - در تاریخ جهانگشای چ قزوینی «تایماس» و در جامع التواریخ: Suppl. Pers. (۱۱۱۳) ورق (۱۱۹) b: «تایماس» و در طبع بلوشه «تایماس» ضبط شده. رجوع به جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۱۶۸ ذیل شماره ۲ شود.

تایمز.

(اخ) (۱) تامیز. تامیسه. شطی است در بریتانیای کبیر که از «کوستولد هیلز» (۲) سرچشمه گیرد و بدریای شمال وارد شود. این شط که بزرگترین و اصلی ترین رودهای انگلستان است، قابل کشتیرانی است و در میان چمن زارهای زیبای «اکسفورد» (۳)، «آیینگدون» (۴)، «هنله» (۵)، «مارلو» (۶)، «ویندسور» (۷)، «ایتون» (۸)، «هامپتون» (۹)، «کینگستون» (۱۰) مارییچ زده در «ته دینگتون» (۱۱) به دریا میرسد. این شط «ریچموند» (۱۲) و «لندن» را مشروب سازد و در گذشته قابل عبور و مرور کشتی های بزرگ بود و در مصب آن خلیج طویل و عریضی وجود داشت که بطور خارق العاده پرجنب و جوش بود. لندن نیز در آن هنگام یکی از بنادر پرآمدورفت جهان محسوب میشد. شعبه های اصلی رود تایمز عبارتند از: «ایزیس» (۱۳)، «کنت» (۱۴) و «وی» (۱۵) که بوسیله کانالهای شمال غربی و جنوب غربی بهم می پیوندند و طول رود تایمز در حدود ۳۳۶ هزار گز است. (فرانسه (۱) - Thames. (۲) - Costwold Hills. (۳) - Oxford. (۴) - Abingdon. (۵) - Henley. (۶) - Marlow. (۷) - Windsor. (۸) - Eton. (۹) - Hampton. (۱۰) - Kingston. (۱۱) - Teddington. (۱۲) - Richmond. (۱۳) - Isis. (۱۴) - Kennet. (۱۵) - Wey

تایمز.

(اخ) (۱) شط ساحلی «کنکتیکوت» (۲) در ایالات متحده امریکا که وارد اقیانوس اطلس شود و «کینه بانگ» (۳) و «شتوکت» (۴) و «یانتیو» (۵) را مشروب سازد و ۲۵۰ هزار گز طول دارد. (۱) - - (۴) - Quinebang. (۳) - Connecticut. (۲) - Thames. (۵) - Yantio. Shetucket.

تایمز.

(اخ) (۱) رودی است به کانادا (انتاریو) (۲) که وارد دریاچه «سن کلر» (۳) میشود و در میان دریاچه های «هورون» (۴) و «اریه» (۵) واقع است و لندن (کانادا) را مشروب سازد و در گذشته، در زمان تسلط فرانسویها بر کانادا «ترانش» و «ترانشه» (۶) نامیده میشد. (۱) Thames. (۲) - Ontario. (۳) - Saint-Clair. (۴) - Huron. (۵) - Erie. (۶) - Tranche. Tranche. - Tranchee.

تایمی.

[] (اخ) طایفه ای از اویماقیه هرات. (مجمل التواریخ گلستانه چ مدرس رضوی ص ۳۹۰).

تایمنی.

[] (اخ) عتابخان. از امراء لشکر شاه سلیمان صفوی در تسخیر قلعه هرات. رجوع به مجمل التواریخ گلستانه چ مدرس رضوی ص ۴۸ شود.

تاینال.

(اخ) از امراء لشکر مغول که با «تایماس» به عراق حمله کردند. جنگ سختی بین سلطان جلال الدین خوارزمشاه و لشکر مغول بسرداری تاینال در اصفهان در گرفت. رجوع به جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۱ ص ۷۰ و ج ۲ ص ۱۶۸ و ۲۰۴ و تاریخ مغول اقبال ص ۷۰ و «تایماس» شود.

تای نک سارسی.

[ن س] (اخ) (۱) «تانااکسار». رجوع بهمین کلمه و «بردیا» (پسر کورش کبیر) و ایران باستان ج ۱ ص ۴۶۵ و صص ۴۸۰-۴۸۱ شود. (۱) Taynoxarces -

تاینگو.

[] (اخ) تاینگو طراز. تاینگو طراز. تینگو. از نزدیکان دربار گورخان ختای و سپهدار لشکر وی در جنگ با سلطان محمد خوارزمشاه است (بسال ۶۰۷ ه. ق.). وی در این جنگ زخمی و اسیر گشت و به امر سلطان کشته شد. تاینگو، «خان ترکان»، دختر مبارکخواجه را بزنی گرفت و حشمتی فراوان داشت. امام شمس الدین منصور بن محمد اوزجندی در قصیده ای که مطلعش این است: برخیز که شمعت و شرابست و من و تو آواز خروس سحری خاست ز هر سو. ظاهراً (۱) صاحب ترجمه را مدح کرده و در آخر گوید: بستند کمرها و گشادند سراغچ میران خطا جمله بفرمان تینگو. رجوع به تاریخ گزیده چ ادوارد برون ص ۵۲۹ و جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۷۶، ۷۸، ۸۱، ۹۱، ۹۲، ۲۱۱ و لباب الالباب عوفی چ برون ج ۱ ص ۱۱۲، ۱۹۴، ۱۹۶، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۳۰، و حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۴۳ و ۶۴۴ شود. (۱) - رجوع به لباب الالباب عوفی ج ۱ ص ۱۹۵ و مخصوصاً ص ۳۴۱ شود.

تاینگو طراز.

[] (اخ) رجوع به تاینگو شود.

تاینه.

[ن] (اخ) دهی است از دهستان گاورد، بخش کامیاران شهرستان سنندج که در ۳۰ هزار گزی شمال کامیاران و ۵ هزار گزی باختر شوسه کرمانشاه به سنندج واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۰۸ تن سکنه دارد و آب آن از چشمه و محصول آن غلات، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تایو.

(اخ) قریه ای است کوهستانی در چین و هر کوتاه قامت را بدان جا نسبت دهند. (اخبارالصین و الهند ص ۲۱ س ۹).

تایون.

[ء] [اخ] (۱) نام چینی تاشکند است. رجوع به احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ج ۱ ص ۲۰۱ شود. (۱) - Ta yuen.

تایونه چه.

[] [اخ] قبیله ترک که هیاطله از آن بودند. سعید نفیسی در احوال و اشعار رودکی آرد: پس از فتح طخارستان بدست ژوان ژوانها در آن ناحیه طایفه ای از «تایونه چه» مانده بود به اسم «هوا» (۱). پادشاه ایشان «یتا» (۲) نام داشت و بمناسبت نام او این طایفه را هیاطله یا بقول مورخین روم هفتالیت نامیده اند. (احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۸۳). (۱) - Yeta - (۲) - Hua.

تایه.

[ی / ی] (۱) نخ‌کی که تاییده شده باشد. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲). رشته باریک. (ناظم الاطباء). روشنی روغن، هر نوع که باشد. (لسان العجم ایضاً). جلوه ظاهری هر چیز فریبه. جای خشک کردن علف و جای خشک کردن خرما. (ناظم الاطباء).

تایه.

[ی / ی] (۱) دایه. (ناظم الاطباء). در تداول عوام دایه. حاضنه. رجوع به دایه شود.

تایه.

[ی / ی] (۱) تلی از پهن خشک برای سوخت حمام یا جز آن. علف روی هم انباشته. خرمن سوخت حمام یا جز آن. خرمن. - تایه علف؛ توده علف. (ناظم الاطباء). تلی از علف، خرمن علف که برای سوخت یا جز آن انبار کنند. - تایه پهن؛ توده بزرگ سرگین چارپایان که بر بام حمام یا جای دیگر گرد کنند. رجوع به تایه زدن شود.

تایه.

[ی] [ع] (۱) نعتی است در طایه بهمه معانی. (منتهی الارب). رجوع به طایه شود.

تایه بورگ.

[تای ی] [اخ] (۱) بلوکی است در شهرستان «سن - ژان - دانزلی» (۲) به استان «شارانت - ماریتیم» (۳) فرانسه دارای راه آهن و ۷۳۰ تن سکنه و قصر مخروبه ای متعلق به قرن سیزدهم است. در سال ۱۲۴۲ م. «سن لویی» در این نقطه هانری سوم پادشاه انگلستان را شکست داد. (۱) - Charente Maritime - (۲) - Saint-Jean-d'Angely. (۳) - Taillebourg.

تایه زدن.

[ی / ی ز د] (مص مرکب) در تداول عامه، فراهم آوردن و ذخیره نهادن سرگین چارپایان سوخت حمام را. تلی از پهن خشک برای سوخت حمام کردن. رجوع به تایه شود.

تایهوکو.

[ه] (اخ) (۱) تاییه. رجوع به تاییه شود. (۱) - Taihoku.

تائیدن.

[د] (مص) تائیدن. گذاردن. صبر کردن: بتا؛ بگذار. رجوع به تائیدن در همین لغت نامه شود.

تائیدن.

[د] (مص) (۱) شباهت داشتن و مشابه بودن. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶). (۱) - این کلمه ظاهراً از ترکیب «تای» بمعنی شبیه و نظیر و همانند + «ییدن» علامت مصدر فارسی ساخته شده و غیر از لسان العجم شعوری و ناظم الاطباء در سایر فرهنگها دیده نشده است.

تایشه.

[ش] (اخ) دهی است از دهستان گورک سردشت در بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۱۵ هزارگزی شمال خاوری سردشت و ۷ هزارگزی شمال خاوری شوسه سردشت به مهاباد واقع است. کوهستانی و جنگل است و آب و هوای آن معتدل و سالم است و ۱۲۹ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه سردشت و محصول آن غلات، توتون و حبوبات است و شغل اهالی زراعت و گله داری است و صنایع دستی آن جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تایی وان.

[اخ] (۱) نامی است که ژاپنیها به «فرمز» میدهند. رجوع به «فرمز» شود. (۱) - Taiwan.

تئاتر.

[ت آ] (فرانسوی، ا) رجوع به تآتر شود.

تئاریر.

[ت] (ع ا) ج تئورور. رجوع به تئورور شود.

تئازن دونازس.

[ت ز د ز] (اخ) (۱) زورآزما و پهلوان مشهور یونان (در قرن پنجم - ششم ق. م). وی در اغلب مسابقه ها و بازیهای بزرگ المپیک شرکت می کرد و پیروز می گشت و جوایز آنرا بدست می آورد. (۱) - Theagene de Thasos.

تائز نس.

[تِ زِ] (اخ) (۱) نصرالله فلسفی در فرهنگ تاریخ تمدن قدیم فوستل دوکولانژ آرد: جبار مدینه مگارا بود که «سیلن» (۲) با دختر وی ازدواج (۳) کرد و او را در تحصیل حکومت جباری یاری نمود و بالاخره چون فقیران را بر ضد اغنیا برانگیخت، طبقه‌ء اخیر بر او شوریدند و دستش را از حکومت کوتاه کردند. (ترجمه‌ء تمدن قدیم ص ۴۷۰). (۱) - (۳) Cylon. (۲) - Theagene. - در متن: ... که با دختر «سیلن» ازدواج کرد...» ظاهراً اشتباه است. رجوع بهمین کتاب ص ۴۸۸ «سیلن» شود.

تئاکس.

[تِ] (اخ) «تهیاکی» (۱). یکی از جزایر «ایونی» (۲) که نام باستانی آن «ایتاک» (۳) بود. (۱) - - (۲) Theaki. Thiaki. Ioniennes. (۳) - Ithaque

تآب.

[تَ عَبُّ بُ] (ع مص) تعجب نمودن ||. فرحناک شدن. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تآبت.

[تَ عَبُّ بُ] (ع مص) برافروختگی. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب): تَأَبَّتِ الجمر؛ برافروخت اخگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تآبد.

[تَ عَبُّ بُ] (ع مص) تَأَبَّل ابدال آن است. (نشوء اللغة ص ۳۴). وحشت و نفرت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || خالی شدن خانه از مردم و الفت گرفتن وحوش بدان. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از آندراج) (ناظم الاطباء) ||. ظاهر شدن کلف بر روی. (از اقرب الموارد). ظاهر شدن جوشهای مانند دانه کنگد بر روی. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) ||. دراز شدن بی زنی مرد. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). کم شدن حاجت او بزنان. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) ||. همیشگی شدن. (از اقرب الموارد).

تآبر.

[تَ عَبُّ بُ] (ع مص) گشن پذیرفتن خرما. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج) (از منتهی الارب) (زوزنی) (از اقرب الموارد): تآبر النخل؛ پذیرفتن خرما بر بار را یعنی گشن و اصلاح را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تآبس.

[تَ عَبُّ بُ] (ع مص) تغیر. (از اقرب الموارد). دیگرگون شدن. (منتهی الارب). بگردیدن. (تاج المصادر بیهقی): تآبس تآبساً؛ متغیر گردید. (ناظم الاطباء) ||. نرم شدن. (از منتهی الارب). صاحب قاموس گوید: این تصحیف است (از ابن فارس و جوهری) و صواب تآیس به یاء تحتانی است. (منتهی الارب).

تأبض.

[تَءَبُّبٌ] (ع مص) در کشیده شدن رگی که آنرا نساء گویند ||. تأبض شتر؛ بستن شتر به ریاض (لازم و متعدی است). (اقراب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأبط.

[تَءَبُّبٌ] (ع مص) چیزی در زیر بغل گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (فرهنگ دهار) (از اقراب الموارد) (زوزنی). در کنار گرفتن. (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در بغل گرفتن. (ناظم الاطباء). بزیر کش گرفتن ||. ردا بزیر دست راست در آوردن و بر دوش چپ افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقراب الموارد). در آوردن چادر زیر دست راست و انداختن آن بر دوش چپ، و به این معنی در عبادات کتب فقه مذکور است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در آوردن چادر، ردا و جز آن از زیر دست راست و افکندن آن بر دوش چپ چون یونانیان و رومیان و هندوان و عرب.

تأبط شراً.

[تَءَبُّبٌ طَشْرٌ رَنْ] (اخ) ثابت بن جابر بن سفیان بن عبدی الفهمی مکنی به ابوزهریر از مردم مضر است. شاعری بنام و در قساوت و خونریزی معروف و در سرعت رفتار و دوندگی مشهور و در شعر گفتن توانا بود. گویند هنگامی که آهوانی را در صحرا میدید فربه ترین آنها را در نظر میگرفت و بدنبال آن میدوید و در سرعت از آهو بازپس نمی ماند تا آنرا گرفته و کباب می کرد. در بدی و شرارت بدو مثل زنند. وقایع و روایات بسیاری در حق وی گفته اند و اشعار کثیری بدو منسوب است. در حدود سال ۸۰ ه. ق. وی را در سرزمین هدیلیان کشته و در غار «رخمان» افکندند. پس از چندی کشته وی را در غار یافتند. (از اعلام زرکلی، معجم المطبوعات و قاموس الاعلام ترکی). در سبب ملقب شدن او به «تأبط شراً» اقوالی است از جمله صاحب منتهی الارب آرد: در باب وجه ملقب شدن او بدین لقب و جوهی است از جمله آنکه وی ترکش در بغل و کمان در دست گرفته در مجلس عرب آمد، پس زد بعض ایشان را. و از جمله و جوه ملقب شدن او بلقب مذکور در شمس العلوم مذکور است که او شکار دوست بود و خواهری داشت، هرگاه از شکارگاه گوشت صید در توبره آوردی، خواهرش گوشت از توبره برآوردی لیکن او نمیدانست که کدام کس از توبره گوشت صید بر میدارد. روزی ماری شکار کرد و در توبره انداخت و به خانه آمد. خواهرش بدستور دست خود را در توبره انداخت تا گوشت بگیرد مار او را گزید. پس او فریاد کرد یا ابنا ان ثابتاً تأبط شراً؛ یعنی ای پدر من، ثابت شری در بغل گرفته است. و لفظ تَأْبَطُ شَرًّا که علم است مبنی بود در هر سه حال یعنی رفع و نصب و جر و هرگاه تثنیه و جمع آن خواهند، استعانت به لفظ ذو نمایند و گویند: جاءنی ذوا تأبط شراً و ذوو تأبط شراً. و در وقت نسبت تأبطی گویند و ترخیم و تصغیر آن نیامده است. (منتهی الارب). برای آشنایی با اشعار منسوب به وی یا اشعاری که درباره او سروده اند رجوع به جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۱ ص ۱۹۷ و ج ۲ ص ۱۴۱، ۱۴۲ و عیون الاخبار ج ۱ ص ۲۸۱ و نقودالعریبه ص ۱۵۰ و عقدالفرید ج ۱ ص ۹۲، ۱۶۴ و ج ۲ صص ۹-۳۲، ۳۳۰ و ج ۳ صص ۱۵۴، ۲۴۴ و ج ۶ ص ۱۵۷، ۱۹۲ و ج ۷ ص ۴ و ۱۲۹ شود.

تأبطی.

[تَءَبُّبٌ طِیٌّ] (ص نسبی) منسوب به تَأْبَطُ شَرًّا. رجوع به تَأْبَطُ شَرًّا شود.

تأبق.

[تَ عَبُّ بٌ] (ع مص) پنهان شدن. (اقرّب الموارد) (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بازداشته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرّب الموارد). بند گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). توبه کردن از گناه. (منتهی الارب) (اقرّب الموارد) (ناظم الاطباء ||). تأبّق الشیء؛ انکار کرد آنرا. (منتهی الارب)؛ کناره کرد از آن چیز. (ناظم الاطباء). کنار گرفتن. (منتهی الارب). و قیل تأبّق؛ اذا فعل فعلاً خرج به عن الابق کتأثم اذا فعل فعلاً خرج به عن الاثم. (ناظم الاطباء).

تأبل.

[تَ عَبُّ بٌ] (ع مص) تأبل ابل؛ گرفتن و برگزیدن شتران. (منتهی الارب) (اقرّب الموارد) (ناظم الاطباء ||). تأبل ابل و جز آن؛ بی نیاز شدن شتران و غیر آن از آب بسبب خوردن گیاه تر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تأبل مرد از زن؛ بازایستادن مرد از جماع زن خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأبن.

[تَ عَبُّ بٌ] (ع مص) در پی اثر چیزی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأبه.

[تَ عَبُّ بُهٌ] (ع مص) تکبر کردن. بزرگی نمودن ||. منزّه شدن از... (از اقرّب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تأبی.

[تَ عَبُّ بٌ] (ع مص) (از «اب و») پدر گرفتن کسی را. (آندراج): تأبی فلاناً فلاناً؛ پدر گرفت فلان، فلان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأبی.

[تَ عَبُّ بٌ] (ع مص) (از «اب ی») گردنکشی کردن. (آندراج). تأبی بر کسی؛ گردن کشی کردن از وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأیب.

[تَ عَبُّ] (ع مص) (از «اب ب») آواز بر آوردن و فریاد کردن. (از منتهی الارب). (ناظم الاطباء).

تأبیخ.

[تَ عَبُّ] (ع مص) سرزنش نمودن و ملامت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توبیخ.

تأبید.

[تَ عَبُّ] (ع مص) جاودانه کردن. (منتهی الارب). جاوید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم

الاطباء||). نزد بلغا دعایی باشد که آنرا تعلیق کنند به چیزی که بقای او تا قیامت باشد. (جامع الصنائع): تا ابد عمر تو در نعمت و ناز لایق اینجاست دعای تأیید. سوزنی.

تأبیر.

[تء] (ع مص) گشتن دادن خرما بن را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). و طریق تأبیر نخل چنین گفته اند که خرما بن دو قسم است یکی نر و دیگری ماده، شکوفه ماده را می شکافند و در آن شکوفه های نر می افشانند تا بار نیک بیاورد. (منتهی الارب||). تأبیر الزرع؛ اصلاح کردن زراعت را||. تأبیر القوم؛ هلاک گردانیدن قوم را. (از منتهی الارب).

تأبیس.

[تء] (ع مص) بند کردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازداشت کردن کسی را. (از اقرب الموارد||). پیش آمدن کسی را به مکروه. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغییر کردن او را. (از اقرب الموارد). سخن ناخوش بدو گفتن||. خوار کردن. (تاج المصادر بیهقی). خرد و حقیر شمردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوار و ذلیل گردانیدن. (از منتهی الارب||). سرزنش کردن کسی را. (از اقرب الموارد||). غلبه کردن بر کسی. (منتهی الارب).

تأبیش.

[تء] (ع مص) فراهم آوردن||. گرفتن ردی و جید سخن بهم آمیخته را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تأبیل.

[تء] (ع مص) صاحب شتران بسیار شدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد||). برگزیدن شتران را برای بچه و شیر. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گلچین کردن شتران. (از اقرب الموارد||). گرد آوردن و گله کردن شتران||. فربه کردن شتران. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). تأبیل میت؛ ثنای مرده کردن. (تاج المصادر) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). غالب شدن||. قوی گردیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأبین.

[تء] (ع مص) عیب کردن کسی را در روی او. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء||). رگ زدن تا خون از آن گرفته بریان کرده خورده شود||. بر مرده محاسن او شمرده گریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پس از مرگ کسی بر وی ثنا گفتن و از این معنی است: لم یزل یقرظ احیاکم و یؤبین موتاکم. (اقرب الموارد). مرده را بستودن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی||). تأبیل. (تاج العروس). در پی اثر چیزی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء). در غیاب نوشته که تأبین در پی چیزی شدن و پس چیزی رفتن باشد از صراح و منتخب و صاحب مزیل الاغلاط نوشته که این مصدر است بر وزن تفعیل بمعنی پیروی مگر استعمال این مصدر بمعنی اسم فاعل درست است بمعنی پیروی کننده چنانچه جمع این فارسیان تابینان می آرند. (آندراج||). چشم داشتن و انتظار کشیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (از تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تأیبه.

[تَءَیْ] (ع مص) (از ثلاثی مجرد اَبَو) ابیت له تأیبه؛ گفتم او را پدر من فدای تو باد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از غایت تواضع و یا محبت پدر خویش را فدای کسی کردن (در گفتار).

تأیبه.

[تَءَیْ] (ع مص) آگاه گردانیدن || بیاد کسی دادن ||. تهمت کردن. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تأنا.

[تَءَیْ] (ع ص) (از ثلاثی مجرد تَءَء) آنکه زبانش در «تا» آویزد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). آنکه زبانش در «تاء» لکنت داشته باشد. (ناظم الاطباء ||). آنکه وقت جماع حدث کند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). آنکه پیش از ادخال انزال کند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). (امص) تبختر در جنگ ||. (۱) حکایت آواز و رفتار کودک. (منتهی الارب) (قطر المحيط).

تئاء.

[تَءَیْ] (ع ص) آنکه وقت جماع حدث کند ||. آنکه پیش از ادخال انزال کند. (منتهی الارب) (قطر المحيط).

تأنا.

[تَءَیْ] (ع مص) گنگلاج گردیدن به «تا»: تأتا الرجل تأنا و تئاء؛ گنگلاج گردید به تا، يقال تأنا؛ ای تردد فی الکلام بالتاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به اقرب الموارد و تأنا شود ||. خواندن «تکه» را برای جهیدن بر ماده بلفظ تاتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رفتار کودک ||. تبختر در جنگ. (قطر المحيط).

تأتب.

[تَءَیْ] (ع مص) آماده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). پوشیدن اِتب (۱) را. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تأتب شود ||. سخت شدن ||. گذاشتن چلهء کمان بر سینه و بیرون آوردن هر دو بازوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تأتب قوسه علی ظهره؛ نهاد کمان را بر پشت خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - چادری که از میان چاک زده زنان پوشند بی گریبان و آستین.

تأقی.

[تَءَیْ] (ع مص) (۱) آرزومند شدن ||. بدخو شدن. (آندراج) (غیاث اللغات). (۱) - این کلمه در آندراج و غیاث آمده و در کتابهای لغت دیگر مشاهده نشد و ممکن است تصحیفی در کلمه رخ داده باشد.

تأنه.

[تَءَتْ تَهْ] (ع مص) تَعْتَهُ. (منتہی الارب). خود را دیوانہ ساختن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع بہ تعتہ شود.

تَاتِي.

[تَءَتْ تِي] (ع مص) آمادہ شدن و حاصل گشتن کار. (از منتہی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). آمادہ شدن کار. (اقرب الموارد ||). رفق و نرمی کردن. (از منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). نرمی کردن کسی برای کار. (اقرب الموارد ||). آمدن او را از جہتی کہ حاصل شود. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). از پیش رو آمدن کسی را برای احسان. (آندراج): جاء فلان يتأتى لمعروفك؛ آمد فلان در حالتی کہ متعرض معروف و احسان تو بود. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). آسان کردن راه آب را. (اقرب الموارد) (از منتہی الارب) (از ناظم الاطباء). و در صحاح است کہ عامہ گویند و اتیتہ، بہ واو بجای ہمزه، اتیت الماء تأتیه و تأتياً؛ آسان کردم راه آب را. (منتہی الارب).

تَأْتِب.

[تَءَّ] (ع مص) اِتْب گردانیدہ شدن جامہ. (از منتہی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء): اِتْب الثوب تأتياً؛ اِتْب گردانیدہ شد جامہ. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). پوشانیدن اِتْب کسی را: اِتْبه اِتْب؛ پوشانید او را اِتْب. (از منتہی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع بہ تأتِب شود.

تَأْتِر.

[تَءَّ] (ع مص) زہ کردن کمان را: اَتَّر القوس تأتيراً. (منتہی الارب) (از ناظم الاطباء).

تَأْتِم.

[تَءَّ] (ع مص) دو راہ زن را یک گردانیدن. اِتْم المرأة تأتياً. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تَأْتِن.

[تَءَّ] (ع مص) بچہء نگونسار زادن زن. (ناظم الاطباء).

تَأْتِيَةُ.

[تَءَّ يَ] (ع مص) (از ثلاثی مجرد اَتَ يَ) راہ آب وادادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی): اَتِي الماء تأتیه و تأتياً؛ سهل سبيله. (اقرب الموارد). تسهیل جریان آب. آسان کردن راہ آب. رجوع بہ تأتی و ناظم الاطباء شود.

تَأْتِيَةٌ.

[تَءَّ يَ] (ع مص) آمدن کسی را و آوردن. (از ناظم الاطباء).

تَأْتُ.

[تَءَثُّتٌ] (ع مص) اثاث گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). بسیار شدن کالا. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). یافتن مال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأثر.

[تَءَثُّتٌ] (ع مص) بر اثر رفتن. (منتهی الارب). پس چیزی رفتن. (آندراج||). پذیرفتن اثر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قبول اثر کردن. (ناظم الاطباء). نشان ماندن در چیزی. (آندراج). رجوع به تأثیر شود.

تأثر آور.

[تَءَثُّتٌ] (نف مرکب) در تداول فارسی امروز، غم انگیز و تأثر انگیز. رجوع به تأثر شود.

تأثر انگیز.

[تَءَثُّتٌ] (نف مرکب) در تداول فارسی امروز، تأثر آور، غم انگیز. رجوع به تأثر شود.

تأفف.

[تَءَثُّتٌ] (ع مص) احاطه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد چیزی در آمدن. (زوزنی||). نهان خانه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). لازم گرفتن||. الفت کردن||. الحاح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط||). همواره برانگیختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأئل.

[تَءَثُّتٌ] (ع مص) بن گرفتن و محکم و استوار شدن||. بزرگ شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تأئل الرجل؛ بزرگ شد مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). فراهم آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجمع. (اقرب الموارد): تأئل الشیء؛ فراهم آمد این چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). گرفتن خواربار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). تأصل. (اقرب الموارد). اصلی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). اصلی کردن. (زوزنی||). گرد آوردن مال. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تأثب. (اقرب الموارد||). کندن چاه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). فروبردن چاه. (تاج المصادر بیهقی||). فراهم آوردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تأئم.

[تَءَثُّتٌ] (ع مص) توبه کردن از گناه و بازایستادن از آن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از زوزنی): لو لم اترك الكذب تأئماً لتركته تدمماً||. بزهکار دیدن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تأئیب.

[تَءَءٌ] (ع مص) پی سپر و آسان و بمراد کردن کاری را. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تأثیر.

[تء] (ع مص) اثر و نشان گذاشتن در چیزی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نشان گذاشتن در چیزی. (آندراج). اثر کردن. (زوزنی). و با لفظ داشتن و کردن مستعمل است (در فارسی). (آندراج): این دوستی چنان مؤکد گردد که زمانه را در گشادن آن هیچ تأثیر نماند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۲، چ فیاض ص ۲۱۵). ارکان موالید بدو هستی دارند تأثیر بسی مشمر در وی حدثان را. ناصر خسرو. تن جفت نهانست و بفرمان روانست تأثیر چنین باشد فرمان روان را. ناصر خسرو. آدمی را ز چرخ تأثیر است چرخ را از خدای فرمانیست. مسعود سعد. اینهمه حشمت ز یک تأثیر صبح بخت تست باش تا خورشید اقبال بر آید آشکار. سنایی. کشته معشوق را درد نباشد که خلق زنده بجانند و ما زنده بتأثیر او. سعدی. جان من زنده بتأثیر هوای لب تست سازگاری نکند آب و هوای دگر. سعدی.

تأثیر.

[تء] (اخ) نام وی میرزا محسن (۱) از تبریزی های متولد شده در اصفهان است. اجداد وی را شاه عباس صفوی از تبریز کوچانید و در اصفهان مسکن داد. تاریخ تولد تأثیر را بر مبنای این دو بیت: در پنجه و پنج عمر درباختنی یک گوهرم افتاد و نشد ساختنی تاریخ به جاخالی دندان آمد انداختنی یکی ز انداختنی. در حدود سال ۱۰۶۰ ه. ق. دانسته اند و بنا بر تصریح تذکره خوشگو بسال ۱۱۲۹ ه. ق. در گذشت. وی از مستوفیان دربار صفوی و چندی هم وزیر یزد بود: چون خلاص از عمل یزد شدم گشتم آسوده فتادم به بهشت پی تاریخ یکی ز اهل سخن قلم آورد و «تخلص» بنوشت. چنانکه از این ابیات آشکار می گردد وی بسال ۱۱۲۰ ه. ق. از خدمات دیوانی کناره گرفت و با عزت و احترام در خانه خود معتکف گشت تا برحمت ایزدی پیوست. آذر بیگدلی در آتشکده آرد: «با وجود اینکه تخلصش تأثیر است، سخنش بی تأثیر است». او را دیوانی است شامل قصاید، مقطعات، مثنوی ها، غزلیات که در حدود ۱۶۴۳۵ بیت شمرده اند. (۲) رجوع به آتشکده آذر (چ زوار) ص ۱۷۴ و فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار ج ۲ ص ۵۷۳ و کتاب دانشمندان آذربایجان صص ۷۷-۸۱ و قاموس الاعلام ترکی و تذکره خوشگو و تاریخ یزد آیتی شود. (۱) - در آتشکده آذر و در تاریخ یزد آیتی، محمدحسن و در قاموس الاعلام ترکی و تذکره خوشگو، محمدحسن ضبط شده ولی در کتاب دانشمندان آذربایجان و فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار میرزا محسن آمده است و این بیت هم نام وی را به «محسن»، تصریح میکند: چند به بستر افکنی محسن مستمند خود هیچ حذر نمیکنی از دم واپسین او. تأثیر (از فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار). (۲) - در خلاصه الافکار تربیت، عده ابیات دیوان تأثیر ده هزار بیت آمده است ولی این رقم به عده ابیات غزلیات او بیشتر نزدیک است.

تأثیر داشتن.

[تء ت] (مص مرکب) مؤثر واقع شدن. نتیجه داشتن: کوشش من تأثیر نداشت؛ تلاش من نتیجه نداشت. رجوع به تأثیر شود.

تأثیر کردن.

[تء کء د] (مص مرکب) کار کردن. کارگر افتادن. کارگر شدن. کاری شدن: زهر در وی تأثیر کرد؛ زهر در او کاری شد. پند در او تأثیر کرد؛ در وی پند کارگر افتاد: کاین نوحه نوح و اشک داوود در یوسف تو نکرد تأثیر. خاقانی. رجوع به تأثیر شود.

تأیف.

[تء] (ع مص) دیگ را بر دیگران نهادن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دیگ را دیگرپایه کردن. (زوزنی). دیگ بر دیگرپایه نهادن. (تاج المصادر بیهقی). بار گذاشتن دیگ. بار کردن دیگ ||. طلب کردن: ائفه تأیفاً؛ طلب کرد آنرا. (ناظم الاطباء).

تأیل.

[تء] (ع مص) بااصل و استوار کردن ||. زکوة دادن مال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اصل گردانیدن؛ یعنی بضاعت خود ساختن و گرد آوردن مال ||. افزودن ملک خود را ||. پوشانیدن اهل خود را بهترین لباس و احسان کردن با ایشان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأیم.

[تء] (ع مص) به بزه منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی). گفتن کسی را که تو گناه کردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به گناه نسبت کردن. (آندراج). به بزه نسبت کردن. (ترجمان علامه جرجانی ||). گناه و کاری که حلال نبوده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج): هر دو متره از لغو تأیم. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۴۴۹).

تأج.

[تء ج] (ع مص) فروخته شدن آتش. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج). زبانه زدن آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سخت گرم شدن روز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تأجل.

[تء ج] (ع مص) گله شدن گاو دشتی و آهو و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). پس ماندن گله گاو. || درنگ کردن و جمع شدن قوم از جاها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد آمدن قوم بر چیزی. (از اقرب الموارد ||). گرد آمدن آب در آبگیر. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مهلت خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأجم.

[تء ج] (ع مص) فروخته شدن آتش. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). زبانه زدن آتش. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). سخت گرم شدن روز. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سخت خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). در آمدن شیر در بیشه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأجیح.

[تء] (ع مص) برافروختن آتش را. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). زبانه زدن آتش. (آندراج) (غیاث اللغات ||). شور و تلخ گردانیدن ||. حمله کردن بر دشمن. (منتهی الارب).

تأجیل.

[تَاءَ] (ع مص) فرمان دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). مهلت دادن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (ترجمان علامه جرجانی). تمهیل. مقابل تعجیل: تا من بحضرت شاه روم و ضرر تعجیل و منفعت تأجیل سیاست باز نمایم. (سندبادنامه ص ۱۷۱||). درد گردن کسی را علاج کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ||بند کردن. (منتهی الارب ||). بازداشتن ||. فراهم کردن آب در مأجل. (از منتهی الارب).

تأحد.

[تَاءَ حُ] (ع مص) یگانه شدن. (ناظم الاطباء).

تأحید.

[تَاءَ] (ع مص) ده را یازده کردن: احد العشر تأحیداً؛ ده را یازده کرد ||. دو را یک کردن: احد الاثنین؛ دو را یک کرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یکی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). توحید. (زوزنی).

تأحیة.

[تَاءَ یَ] (ع مص) تکرار نمودن یک صدا مانند کلمه آه آه ||۱||. پس دوزی کردن (۲). کناره دوختن (۳). (ناظم الاطباء). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد و منتهی الارب دیده نشد. (۲) - در تاج العروس و اقرب الموارد و منتهی الارب دیده نشد. (۳) - در تاج العروس و اقرب الموارد و منتهی الارب دیده نشد.

تأخذ.

[تَاءَ] (ع مص) اخذ. گرفتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): اخذت الشیء و به اخذاً و تأخذاً؛ گرفتم این چیز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأخر.

[تَاءَ خُ] (ع مص) واپس شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان علامه جرجانی). پس ماندن. (منتهی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). آخر افتادن. (فرهنگ نظام). ضد تقدم و متأخر ضد متقدم باشد ||. درنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأخی.

[تَاءَ خِی] (ع مص) با یکدیگر برادری کردن. (تاج المصادر بیهقی). برادری گرفتن. (زوزنی) (دهار). برادر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). برادر خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قصد چیزی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طلب نمودن چیزی. (آندراج ||). صواب چیزی را جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأخید.

[تءَ] (ع مص) ترش کردن شیر را||. بستن شوهر به افسون تا نزد زنان دیگر نرود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بند کردن زن شوهری را از زنان دیگر. (تاج المصادر بیهقی). افسون کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تأخیر.

[تءَ] (ع مص) واپس افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (از دهار). سپس گذاشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). واپس گذاشتن. (آندراج) (فرهنگ نظام). واپس بردن. (آندراج). تعقیب و تعویق. (فرهنگ نظام). با لفظ کردن و آوردن مستعمل است. (آندراج). با لفظ انداختن و کردن و شدن مصدر مرکب آید، این لفظ در عربی مصدر است اما در فارسی هم مصدر استعمال شود و هم اسم جامد. (از فرهنگ نظام): و در آن تقدیم و تأخیر صورت نیندد. (کلیله و دمنه). وعده تأخیر به سر نامده لعبتی از پرده به در نامده. نظامی. گر جان طلبد حبیب عشاق نه صبر روا بود نه تأخیر. سعدی. - امثال: در تأخیر آفتها است؛ فی التأخیر آفات: روزبازار جوانی چند روزی بیش نیست نقد را باش ای پسر کآفت بود تأخیر را. سعدی. بفتراک ار همی بندی خدا را زود صیدم کن که آفتهاست در تأخیر و طالب را زیان دارد. حافظ (از امثال و حکم||). دفع الوقت||. ممانعت. (ناظم الاطباء||). سپس ماندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). درنگی و دیری. توقف. عقب انداختگی و دیر کردگی و عقب ماندگی. (ناظم الاطباء). - بلا تأخیر؛ بدون درنگ و سرعت. (ناظم الاطباء).

تأخیر افتادن.

[تءَ اُد] (مص مرکب) پس ماندن. عقب افتادن. رجوع به تأخیر شود.

تأخیر انداختن.

[تءَ اَت] (مص مرکب) عقب انداختن. درنگی و دفع الوقت. (ناظم الاطباء). رجوع به تأخیر شود.

تأخیر بردار.

[تءَ بَ] (نف مرکب) تأخیر پذیرنده. قابل پس افکندن. رجوع به تأخیر و تأخیر پذیر شود.

تأخیر برداشتن.

[تءَ بَ تَ] (مص مرکب) تأخیر پذیرفتن. قابل پس افکندن بودن: و بر ایشان جاسوسان و مشرفان داری که این از آن مهمات است که البته تأخیر بردارد. (تاریخ بیهقی). اگر سلطان پرسد، این رقعت بدست وی باید داد که تأخیر بردارد. (تاریخ بیهقی). رجوع به تأخیر و تأخیر پذیر و تأخیر بردار شود.

تأخیر پذیری.

[تءَ پَ] (نف مرکب) تأخیر پذیرنده. تأخیر بردار. قابل پس افکندن. رجوع به تأخیر و تأخیر بردار شود.

تأخیر پذیری.

[تء پ] (حامص مرکب) صفت تأخیر پذیر. تأخیر پذیرفتن. مقابل تأخیر ناپذیری. رجوع به تأخیر و ترکیبات آن شود.

تأخیر فرمودن.

[تء ف د] (مص مرکب) واپس افکندن. مؤخر داشتن: از حقوق رعیت بر پادشاه آن است که... بهوی در مراتب تقدیم و تأخیر نفرماید. (کلیله و دمنه).

تأخیر کردن.

[تء ک د] (مص مرکب) درنگ کردن. (ناظم الاطباء). دیر کردن. تأمل کردن: خیر زاد تو است در طلبش خیره خیره چرا کنی تأخیر. ناصر خسرو. ساعتی تأخیر کرد اندر شدن بعد از آن شد پیش شیر پنجه زن. مولوی. در شدن خرگوش بس تأخیر کرد مکر را با خویشتن تقریر کرد. مولوی. ملک گفت اگر در مفاوضه او شبی تأخیر کردی چه شدی که من او را افزون از قیمت دادمی. (گلستان). باران نشاط اول این سال بیارید ابر اینهمه تأخیر که کرد از پی آن کرد. سعدی.

تأخیر ناپذیری.

[تء پ] (حامص مرکب) مقابل تأخیر پذیری. رجوع به تأخیر و تأخیر پذیری و سایر ترکیبات تأخیر شود.

تأخیه.

[تء ی] (ع مص) ستور را اخیه ساختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اخیه ساختن برای چهارپایان. (منتهی الارب): اخیت الدابة تأخیه؛ اخیه ساختم برای آن ستور. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأدب.

[تء د د] (ع مص) ادب کردن. (تاج المصادر بیهقی). ادب آموختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ادب گرفتن. (زوزنی) (ناظم الاطباء). ادب یافتن. (آندراج) (فرهنگ نظام): و چون ایام رضاع به آخر رسید در مشقت تعلم و تأدب افتد. (کلیله و دمنه).

تأدباً.

[تء د ب ن] (ع ق) از روی ادب، یعنی نگاهداشت حد.

تأدد.

[تء د د] (ع مص) سختی نمودن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأدم.

[تء د د] (ع مص) نان خورش کردن: و اکلهم نارجیل و به يتأدمون و یدهنون. (اخبارالصین و الهند ص ۴).

تأدی.

[تَءَدَّ دِی] (ع مص) (از «أدی») گرفتن برای دفع حادثه‌ه زمانه ادوات و اسباب آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ساز روزگار فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی).

تأدی.

[تَءَدَّ دِی] (ع مص) (از «أدی») رسیدن به چیزی و رسانیدن. (آنندراج) (فرهنگ نظام). رسانیدن، چنانکه حقی یا خبری را به کسی: تأدیت الیه من حقه؛ رسانیدم او را حق وی. تأدی الیه الخبر؛ رسید به وی خبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأدیب.

[تَءَء] (ع مص) ادب آموختن کسی را. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ناظم الاطباء). ادب کردن. (تاج العروس) (زوزنی). ادب دادن. (آنندراج). آموختن طریقه نیک. (ناظم الاطباء). تربیت نمودن. (فرهنگ نظام): بوسهل بروزگار گذشته تنگ‌حال بود و خدمت و تأدیب فرزندان خواجه کردی. (تاریخ بیهقی ||). عتاب و تنبیه و سیاست کردن. (از ناظم الاطباء ||). بازخواست کردن کسی بر کاری بد برای خواندن وی به حقیقت تربیت. (از اقرب الموارد). عقوبت. مجازات: اگر از کسی گناهی و تقصیری آمدی بزودی تأدیب نمودندی از جهت حق خدمت، اما او را بزندان فرستادندی. (نوروزنامه). همه را بعدبات عذاب تأدیب کرد. (ترجمه تاریخ یمنی). عنایت بر من اولیتر که تأدیب جفا دیدم گل افشان بر سر من کن که خارم در قدم کردی. سعدی ||. در اصطلاح فقه، شخص نابالغی را زدن: در صورتی که مرتکب جرم غیربالغ باشد، بر حاکم است که او را تأدیب کند. - تأدیب احداث؛ تربیت جوانان.

تأدیبات.

[تَءَء] (ع) ج تأدیب. رجوع به تأدیب شود.

تأدیب کردن.

[تَءَء کَد] (مص مرکب) فرهختن و ادب آموختن و تربیت کردن و طریقه نیک آموختن ||. سیاست و تنبیه کردن. (ناظم الاطباء). || در این بیت بمعنی منزه و پاک ساختن: به آب اندام را تأدیب کردند نیایش خانه را ترتیب کردند. نظامی.

تأدیب نمودن.

[تَءَء ن / ن / نَد] (مص مرکب) تأدیب کردن ||. سرزنش کردن ||. سزا دادن.

تأدیم.

[تَءَء] (ع مص) آمیختن نان را با نانخورش. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد): ادم الخبز؛ بسیار آمیخت نان را با نان خورش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأدیة.

[تءَی] (ع مص) گزاردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (غیاث اللغات) (ترجمان علامه جرجانی). گزاردن وام و فریضه و آنچه بدان ماند. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). ادا کردن. رسانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) (غیاث اللغات).

تأدیه کردن.

[تءَی / ی ک د] (مص مرکب) پرداختن. ادا کردن. رجوع به تأدیه شود.

تأذف.

[تءَ ذ] (اخ) رجوع به «تاذف» شود.

تأذن.

[تءَ ذ ذ] (ع مص) آگاهانیدن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). سوگند یاد کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). منادی کردن به تهدید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جار زدن. بدانستن. (تاج المصادر بیهقی).

تأذی.

[تءَ ذ ذی] (ع مص) آزرده شدن. (منتهی الارب) (زوزنی) (دهار) (آنندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). رنج کشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اذیت دیدن. (فرهنگ نظام). رنجش. رنجیدن. رنجیدگی. رنج بردن.

تأذین.

[تءَ] (ع مص) اذان گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بانگ نماز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آنندراج) (ترجمان علامه جرجانی). آواز دادن. (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی). بسیار اعلام کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار آگاهانیدن. (آنندراج). مالیدن گوش کسی را. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). گوش مالیدن کودک را. (آنندراج). بازداشتن از آشامیدن آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اجازت دادن کسی را بکاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دستوری دادن کسی را بکاری. (آنندراج). گوشه ساختن برای کفش و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نعلی را و جز آن گوشه کردن. (تاج المصادر بیهقی). گوشه ساختن نعل را. (از اقرب الموارد) (آنندراج).

تأر.

[تءَ ر] (ع مص) بانگ برزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تئر.

[تءَ] (ع ا) ج تارء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تارء شود.

تأرب.

[تَءَرُّ] (ع مص) بتکلف زیرک شدن || انکار نمودن || سختی کردن در حاجت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأثر.

[تَءَرُّ] (ع مص) مشتعل شدن آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأرج.

[تَءَرُّ] (ع مص) بوی خوش دمیدن. (از اقرب الموارد).

تأرض.

[تَءَرُّ] (ع مص) متصدی و متعرض کسی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) || لازم گرفتن زمین را || درنگی کردن || آنقدر مالیدن گیاه که ممکن شود بریدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأره.

[تَءَرُّ] (ع ا) تاره. یک بار. (منتهی الارب). همزه آن برای کثرت استعمال متروک شد. (منتهی الارب). ج، تثر. (منتهی الارب). رجوع به تاره شود.

تأری.

[تَءَرُّ] (ع مص) (از «اری») پس ماندن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) || اقامت کردن و بند گشتن در مکانی || شهد ساختن زنبوران عسل || صواب چیزی جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأرب.

[تَءَرُّ] (ع مص) استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (زوزنی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). استوار کردن گره. (آندراج) || حد معین نمودن || افزون کردن || کامل ساختن و تمام نمودن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمام کردن. (زوزنی) (فرهنگ نظام) || خردمند شدن. (زوزنی).

تأریث.

[تَءَرُّ] (ع مص) ورغلانیدن بعضی را بر بعضی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برغلانیدن و برانگیختن. (آندراج). شرانگیختن میان قومی. (تاج المصادر بیهقی). شورانگیختن میان قومی. (زوزنی): ابناء دولت و انشاء حضرت زبان وقیعت دراز کردند و در تضریب و تأریث مجال فتح یافتند. (ترجمه تاریخ یمنی) || آتش افروختن. (منتهی الارب) (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (آندراج) (ناظم الاطباء): طایفه ای از اکراد خسروی از برای تأریث آتش فتنه... ایشان را از قلعه بیرون آوردند. (ترجمه تاریخ یمنی).

تأریج.

[تء] (ع مص) ورغلانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن. تحریک کردن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). - تأریج جنگ؛ برافروختن آن. (از اقرب الموارد). - تأریج قوم؛ آنان را به مخالفت یکدیگر برانگیختن. (از اقرب الموارد). اوارجه درست ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأریخ.

[تء] (ع مص) سال و مه معلوم کردن با نوشتن یا گفتن: ارخ الکتب تأریخاً؛ تاریخ نوشت آن کتاب را. (ناظم الاطباء). شناساندن وقت، و بقولی تأریخ هر چیزی، غایت و وقت آن است که بدان منتهی میشود. و بدان سبب گویند: فلان تأریخ قوم خویش است؛ یعنی به وی شرف و ریاست آنان منتهی میشود. (از اقرب الموارد). رجوع به تاریخ شود.

تأریز.

[تء] (ع مص) ثابت گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استوار کردن. محکم کردن: تأریز الوتد؛ استوار کردن میخ.

تأریس.

[تء] (ع مص) کشاورز گردیدن. کار و خدمت گرفتن از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برزگری کردن. (تاج المصادر بیهقی).

تأریش.

[تء] (ع مص) برافروختن آتش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدی افکندن میان قوم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). شرانگیختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغه). برانگیختن حرب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آتش حرب افروختن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغه) (اقرب الموارد).

تأریض.

[تء] (ع مص) چرانیدن گیاه زمین را و طلب نمودن آن را. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء). نیت روزه کردن و آماده شدن برای روزه. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء). سخن را تهذیب کردن. (قطر المحيط). آراسته نمودن کلام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأریض سخن؛ مهیا کردن و تعدیل کردن آن. (از اقرب الموارد). گران کردن در وزن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). گران کردن. (قطر المحيط). اصلاح نمودن. اصلاح کردن چیزی را. درنگ کردن فرمودن کسی را. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء). در مشک شیر قرار دادن. (قطر المحيط). در مشک شیر یا روغن یا رُب یا آب انداختن برای اصلاح مشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأریف.

[تء] (ع مص) حد چیزی پیدا کردن. (تاج المصادر بیهقی). گردانیده شدن حد برای زمین و قسمت نموده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأریف بر زمین (فعل آن مجهول آید)؛ حدودی برای آن تعیین شدن و قسمت گردیدن. (از اقرب

الموارد) (از قطر المحيط). تأریف خانه و زمین؛ معین کردن و تقسیم نمودن خانه و زمین. (از اقرب الموارد ||). تأریف حبل؛ گره بستن ریسمان. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأریق.

[تء] (ع مص) بی خواب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (زوزنی). بیدار داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأریک.

[تء] (ع مص) تأریک حجله؛ پوشیدن و آراستن حجله را به اریکه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأریک عروس؛ پوشاندن وی را بر اریکه. (از قطر المحيط).

تأریه.

[تء ی] (ع مص) آریه (اخیه) ساختن ستور را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج المصادر بیهقی ||). الفت افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). ثابت گردانیدن و استوار ساختن چیزی را ||. برافروختن و بسیار مشتعل ساختن آتش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آتش افروختن. (تاج المصادر بیهقی). آتش بلند کردن. (زوزنی ||). آتشدان ساختن برای آتش ||. پنهان کردن حقیقت چیزی و ظاهر کردن غیر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأز.

[تء ز] (ع مص) مندمل شدن زخم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). التیام یافتن زخم. (از قطر المحيط) (از تاج العروس ||). نزدیک شدن قوم در جنگ با یکدیگر. (از تاج العروس) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأز.

[تء] (ع ا) خر استوار خلقت. (منتهی الارب) (از تاج العروس) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تأزب.

[تء ز] (ع مص) بخش کردن مال. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأزج.

[تء ز] (ع مص) درنگی کردن ||. بازایستادن از کاری ||. پس ماندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأزر.

[تء ز] (ع مص) ازار پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (دهار) (از اقرب الموارد)

(آندراج) (ناظم الاطباء||). بعض گیاه بعض دیگر را تقویت کردن و بهم پیچیدن و سخت شدن : تأزر فيه النبت حتى تخالبت ربه و حتی ماتری الشاء نوما. (اقرب الموارد||). دراز شدن و قوی گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأزر.

[تَءَزُّ] (ع مص) شدت غلیان دیگ. (از تاج العروس). سخت جوشیدن دیگ یا بجوش آمدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).
|| تأزر مجلس؛ موج زدن مردم در آن. (از اقرب الموارد).

تأزف.

[تَءَزُّ] (ع مص) کوتاه شدن و نزدیک شدن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). نزدیک شدن بیکدیگر. (تاج المصادر بیهقی).
|| تنگ شدن جا. (از قطر المحيط||). تنگ سینه شدن مرد. بدخوی شدن مرد. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تأزق.

[تَءَزُّ] (ع مص) تنگ شدن سینه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یعنی غمگین گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).
|| تأزل صدر. (اقرب الموارد). رجوع به تأزل شود. || تنگ آمدن در جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأزل.

[تَءَزُّ] (ع مص) تنگ شدن سینه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تأزق شود.

تأزم.

[تَءَزُّ] (ع مص) اقامت کردن در خانه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): تازم القوم دارهم؛ دیرزمانی در آن اقامت گزیدند.
(از اقرب الموارد||). سختی و قحطی رسیدن مردم را||. درد یافتن از سختی و قحطی زمانه. (از اقرب الموارد).

تأزی.

[تَءَزُّ] (ع مص) تأزی عنه؛ بازگشت از وی. (منتهی الارب). نَكَصَ. (اقرب الموارد) (قطر المحيط||). تأزی القدرح؛ رسیدن تیر در شکار و جنیدن در آن||. ازاء (مصوب آب در حوض) برای حوض ساختن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). رجوع به تأزیه شود.

تأزیج.

[تَءَ] (ع مص) بناکردن و دراز کردن آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بناه طولاً. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تأزیر.

[تَءَ] (ع مص) ازار پوشانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کسی را ازار بر بستن. (تاج المصادر بیهقی). پوشاندن. (از

اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). قوی ساختن. گویند: «فلان از رّ حيطان الدار»؛ یعنی پائین دیوارهای خانه را کهگل کرد و مستحکم گردانید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقویت کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأزیة.

[تَءَی] (ع مص) ازاء ساختن حوض را. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). جایگاهی که آب در حوض شود ساختن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به تَآزَى شود.

تأسر.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) بهانه کردن ||. درنگ کردن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تأسف.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) اندوه خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). تلهف. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). دریغ و درد خوردن و اندوهگین گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندوه و غم و حسرت خوردن. (فرهنگ نظام): لکن لدغ الحرقه و مؤلم الفرقه اورثه تلهفاً و وجوماً و کسبه تاسفاً و هموماً فوقف بین الامر و النهی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۰). هست از نشاط آمدن روز یا از تأسف شدن شب. مسعود سعد. و چون خوابی نیکو که دیده آید بی شک دل بگشاید اما پس از بیداری بجز تحیر و تأسف نباشد. (کلیله و دمنه). و آنکه ندامت و تأسف و مریح و منجح نباشد. (سندبادنامه ص ۷۹). گم شده هر که چو یوسف بود گم شدنش جای تأسف بود. نظامی ||. تأسف ید؛ پراکندگی و پریشانی آن. (از اقرب الموارد).

تأسف آور.

[تَءَسُّسُ] و [نف مرکب] تأسف انگیز. که اندوه و حسرت آورد. که دریغ و درد انگیزد. رجوع به تأسف و ترکیبات آن شود.

تأسف انگیز.

[تَءَسُّسُ] و [نف مرکب] تأسف آور. که تأسف آورد. که دریغ و درد آورد. که اندوه و حسرت آورد. رجوع به تأسف و ترکیبات آن شود.

تأسف خوردن.

[تَءَسُّسُ] و [خُزُّد] (مص مرکب) اندوه خوردن. افسوس خوردن. دریغ خوردن: بسیار تأسف خورد و توجع نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۱). و بر تعجیلی که از تسویل شیطان و تخیل بهتان رفته تأسف ها خورد. (سندبادنامه ص ۱۵۳). دوان آمد و تلتف کرد و تأسف خورد. (گلستان). و بر عمر تلف کرده تأسف میخوردم. (گلستان). هوایی که در جیب یوسف خورد ز محرومی او تأسف خورد. طغرا (از آندراج). رجوع به تأسف و ترکیبات آن شود.

تأسل.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) تأسل به پدر؛ خوی و عادت و خلق پدر گرفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مانند شدن. تشبه.

تأسن.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) از بوی بد چاه بیهوش گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرفتن گاز چاه کسی را||. متغیر شدن آب. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بگردیدن آب. (تاج المصادر بیهقی||). خوی و اخلاق پدر خود گرفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خوی کسی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی||). یاد عهد گذشته کردن و تأخیر و درنگ کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تأسن بر عهد؛ بیاد آوردن آن. (از قطر المحيط||). تأسن عهد و دوستی کسی؛ تغییر یافتن آن. (از اقرب الموارد||). درنگی شدن. (تاج المصادر بیهقی||). بهانه جستن بر کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بهانه آوردن. (تاج المصادر بیهقی). بهانه جستن بر کسی و تأخیر درنگ کردن بر وی. (از قطر المحيط).

تأسی.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) (از «أس و») یکدیگر را به صبر فرمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی||). تسلی گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء||). تصبر و تعزی. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). صبر کردن. (دهار). تجلد و تحمل. (قطر المحيط). شکیبایی. آرام شدن||. اقتدا کردن بکسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). پیروی کردن. (آنندراج) (غیاث اللغات). اطاعت. (آنندراج) (غیاث اللغات). پیروی و متابعت. (فرهنگ نظام).

تأسید.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) برآغالانیدن سگ را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن سگ را بشکار. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأسیر.

[تَءَسُّسُ] (ع ا) صاحب اقرب الموارد آرد: «گویند که مفرد «تأسیر» است ولی شنیده نشده است». رجوع به «تأسیر» و تأسیر السرج شود.

تأسیس.

[تَءَسُّسُ] (ع مص) بنیاد نهادن. (زوزنی) (دهار) (کشاف اصطلاحات الفنون از صراح) (منتهی الارب) (ترجمان علامه جرجانی) (آنندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بنا افکندن. (تاج المصادر بیهقی). تأسیس خانه؛ بنیاد نهادن آن. (از اقرب الموارد). استوار کردن. (آنندراج) (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). بنا کردن. (فرهنگ نظام): شمس المعالی با سلطان به تأسیس بنیان مودت و تأکید اسباب محبت مشغول شد. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۲۳۳). تقطیع و توسیع عرصه جامع تعیین رفته بود و تأسیس و تربیع آن تمام گشته. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۴۲۰||). تأسیس خانه؛ آشکار کردن حدود و برآوردن قواعد و بنا کردن پایه آن. (از قطر المحيط). در فارسی با شدن و کردن و نهادن صرف شود. رجوع به این ترکیب ها شود (|| ا). (اصطلاح قافیه) در قافیه الف است که میان آن و میان حرف روی یک حرف متحرک باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چنانکه در قول نابغه ذیبانی. شعر: کلینی لهم یا امیمة ناصب و لیل اقاسیه بطیء الکواکب. (منتهی الارب). شمس قیس در المعجم آرد: اما حرف

تأسیس الفی است که بحرفی متحرک پیش از روی باشد چنانکه الف آهن و لاذن و این الف را از بهر آن تأسیس خواندند که در تنسیق شعر آغاز و اساس قافیت از این حرف است و هر حرف که پیش از این باشد در عداد قافیت نیاید و بقافیت تعلق ندارد و بیشتر شعرای عجم تأسیس را اعتبار نمی نهند و آنرا لازم نمی دارند چنانکه بلفرج رونی گفته است: فلک در سایهء پر حواصل زمین را بر طوطی کرد حاصل. پس گفته است: کرا دانی تو اندر کل عالم چنو فرزانهء مقبول مقبل. و خاقانی گفته است: نشاید بردن انده جز به انده نشاید کوفت آهن جز به آهن. پس گفته است: دلم آبتن خرسندی آمد اگر شد مادر روزی سترون. و انوری گفته است: به کلکش در، مروت را خزاین به طبعش در، کیاست را ذخایر. پس گفته است: امور شرع را عدلش مربی امور غیب را علمش مفسر. اگر شاعری الف تأسیس را رعایت کند آنرا لزوم ما لایلزم خوانند چنانکه ملقبادی گفته است: تابنده دو ماه از دو بناگوش تو هموار وز دو رخ رخسند خریدار و ترازو با ران و سرین سار هیونانی و گوران با چشم گوزنانی و با گردن آهو. و چنانکه انوری گفته است: گرچه دربستم در مدح و غزل یکبارگی ظن مبر کز نظم الفاظ و معانی قاصر مبل که در هر نوع کز اقران من داند کسی خواه جزوی گیر آنرا خواه کلی ماهر منطقی و موسیقی و هیأت بدانم اندکی راستی باید بگویم با نصیبی وافر. (از المعجم فی معانی اشعارالعجم چ قزوینی و مدرس رضوی ص ۱۹۸). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۲ شود. صاحب مرآة الخیال آرد: تأسیس الفی را گویند که ثالث روی بود چنانکه الف در «یاور» و «داور» ولیکن اکثر شعرا تکرار آنرا در قوافی واجب نمیدانند و بطریق استحسان می آورند. تأسیس در لغت بنیاد افکندن است و بنیاد حروف قافیه از این حروف است و حرف ماقبل او داخل قافیه نیست... قامت ترکان چو سرو آراسته است بهر جان ما بلای خاسته است. در لفظ آراسته و خاسته «الف» تأسیس است. (مرآة الخیال چ بمبئی ص ۱۰۹). قافیه در اصل یک حرف است و هشت آنرا تبع چار پیش و چار پس این نقطه آنها دایره حرف تأسیس و دخیل و ردف و قید آنکه روی بعد از آن وصل و خروج است و مزید و نایره. تأسیس همان حرف قافیه است. (منتهی الارب). نام حرف از حروف قافیه. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). در علم معانی آوردن کلمه ای است که افادهء معنی تازه کند غیر از معنی کلمهء اول، و این مقابل تأکید باشد و از اینجاست که گویند: التأسیس اولی من التأكيد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و به اصطلاح علم بیان تأسیس آن است که از زیادت لفظ معنی هم بیفزاید نه آنکه حرف تقریر معنی اول باشد چون: «آمد مرد فاضل» که از افزودن لفظ فاضل صفت زاید که از لفظ مرد حاصل نشده بود بدریافت رسید. و تأکید آنکه از زیادت لفظ هیچ معنی نیفزاید بل تقریر معنی اول باشد و بس چون: «آمد زید زید» و «دیدم اسد شیر» که از مکرر همان حاصل است که در عدم تکرار بود و در علم معانی و بیان ثابت شده که تأسیس از تأکید بهتر است. (آنندراج). جرجانی آرد: تأسیس عبارت از افادهء معنی دیگری است که پیش از آن حاصل نبوده است. بنابراین تأسیس بهتر از تأکید است زیرا حمل کلام بر افاده بهتر از حمل آن بر اعاده است. (از تعریفات). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۲ و مطول در مبحث مسندالیه و رجوع به تأکید شود ||. در نزد فرقهء سبعیه که از غلاة شیعیه بشمار میرفتند عبارت است از تمهید مقدماتی که بدان شخص دعوت شده را به تسلیم وادارند. و این مقدمات شخص دعوت شده را بدعوت باطلی که میخوانند میکشانند. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۳۹).

تأسیسات.

[تء] (ع ۱) ج تأسیس رجوع به تأسیس شود. در تداول فارسی امروز، بنگاه ها و ساختمانها و مانند اینها. و رجوع به تأسیس شود ||. تأسیسات قمر؛ در نزد منجمان بر مراکز بحران اطلاق شود و عبارت است از رسیدن قمر بدرجات معین از فلک البروج. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون ذیل تأسیس و مرکز شود.

تأسیس شدن.

[تَءْ شُ دَ] (مص مرکب) دایر گشتن. بنا شدن. بنیادافکننده شدن. بنیاد گشتن. برپا گشتن. رجوع به تأسیس شود.

تأسیس کردن.

[تَءْ كَ دَ] (مص مرکب) بنیاد کردن. بنیاد افکندن. بنا کردن. دایر کردن. تأسیس نهادن. برپا کردن. رجوع به تأسیس شود.

تأسیس نهادن.

[تَءْ نَ / نَ دَ] (مص مرکب) بنیاد نهادن. تأسیس کردن. بنا نهادن. رجوع به تأسیس شود.

تأسی کردن.

[تَءْ سَ سِ كَ دَ] (مص مرکب) اقتدا کردن به پیشوای خود. (ناظم الاطباء). پیروی کردن. متابعت کردن. اعمال کسی را سرمشق قرار دادن. رجوع به تأسی شود.

تأسیل.

[تَءْ] (ع مص) تیز کردن سر چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (از آندراج). تیز کردن هر چیزی. (منتهی الارب) (از قطر المحيط). تأسیل سلاح؛ تیز کردن آن و قرار دادن آن مانند اسل (نیزه). (از اقرب الموارد). تأسیل باران؛ رسیدن تری و نمی آن اسله دست را. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). دراز کردن چیزی. (از قطر المحيط). تأسیل ثمام؛ صارت حُوصَه کالاسل. (اقرب الموارد).

تأسیه.

[تَءْ یَ] (ع مص) (از «أس و») اندوه نمودن برای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). بصبر فرمودن. (تاج المصادر بیهقی). تسلی دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعزیت کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آندراج). یاری کردن کسی را. چاره جویی و معالجه کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأشب.

[تَءْ شُ شُ] (ع مص) انبوه شدن. (زوزنی) (آندراج). درهم پیچیدن درختان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء). بهم درآمیختن و مجتمع گشتن قوم. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بهم درآمیختن قوم. يقال: جاء فلانٌ فیمن تأشب الیه؛ ای انضم الیه و التف الیه. (از اقرب الموارد). منضم شدن بسوی کسی. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تأشن.

[تَءْ شُ شُ] (ع مص) دست به اشنان شستن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأشیب.

[تَءَ] (ع مص) تباه کردن میان قوم. (تاج المصادر بیهقی). برآغالانیدن و برانگیختن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). درهم پیچیده ساختن درختان را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تأشیر.

[تَءَ] (ع ا) چیزی که بدان ملخ می گزد. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، تأشیر. (قطر المحيط). منقارگونه ای که ملخ بدان می گزد یعنی گاز می گیرد (|| مص). نیکو و خوب گردانیدن دندانها را. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). تیز و باریک ساختن کناره های دندان را. (از اقرب الموارد).

تأصص.

[تَءَ صُ] (ع مص) مجتمع گردیدن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). (از اقرب الموارد). ازدحام قوم. (از اقرب الموارد). اجتماع. فراهم شدن. گرد آمدن.

تأصل.

[تَءَ صُ] (ع مص) تأثل. اصلی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). باصل گردیدن درخت و ثابت و راسخ شدن بیخ آن. (از قطر المحيط).

تأصید.

[تَءَ] (ع مص) اُصده پوشانیدن. (منتهی الارب). کسی را شاماک پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). پوشانیدن اُصده (پیراهن کوچکی که زیر جامه پوشند). (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تأصید در؛ بستن آنرا. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تأصیص.

[تَءَ] (ع مص) تأصیص باب و جز آن؛ محکم و سخت گردانیدن و چسبانیدن بعض را به بعض. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تأصیص چیزی؛ محکم کردن و استوار ساختن آن. (از اقرب الموارد).

تأصیل.

[تَءَ] (ع مص) تأئیل. اصلی کردن. (تاج المصادر بیهقی). محکم و استوار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تأصیل چیزی؛ آشکار کردن اصالت یا اصل آن یا با اصل قرار دادن آن. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأصیه.

[تَءَ یَ] (ع مص) دشوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعسر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تأصیه مرد؛ ارتباك او. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تَأْطِرُ.

[تَءَطُّ طُ] (ع مص) ملازم شدن زن خانه را. (تاج المصادر بیهقی). خانه نشین شدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).
 || ناکد خدا ماندن زن در خانه پدر و مادر خود تا مدتی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأطر زن؛ اقامت کردن وی در
 خانه خود. (از قطر المحيط ||). خود را در بند داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأطر مرد در مکان؛ زندانی شدن
 وی در آن. (از قطر المحيط ||). به دو درآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). خم گردیدن نیزه و کج شدن آن. (منتهی
 الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأطر نیزه در پشت آنان؛ خم شدن و کج شدن آن. (از اقرب الموارد ||). تأطر
 چیز؛ کجی و اعوجاج آن. (از قطر المحيط).

تَأْطِمُ.

[تَءَطُّ طُ] (ع مص) تأجم. سخت خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تأطم مرد؛
 تأجم و خشم وی. (قطر المحيط ||). تأطم سیل؛ بلند گردیدن موجهای سیل و خوردن بعض آن مر بعض دیگر را. (از منتهی الارب)
 (از قطر المحيط) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). برآمدن امواج سیل. (از اقرب الموارد ||). تأطم شب؛ سخت شدن تاریکی شب. (از
 منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). تأطم گربه؛ آواز کردن گربه در خواب. (از منتهی الارب) (از
 آندراج) (از ناظم الاطباء). خرخر کردن گربه در خواب. (از قطر المحيط ||). خاموش ماندن و آنچه در دل دارند ظاهر نکردن. (از
 قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). تأطم آتش؛ برآمدن زبانه آن ||. تأطم بر کسی؛ تجاوز در خشم.
 (از اقرب الموارد).

تَأْطِیدُ.

[تَءَءُ] (ع مص) ثابت داشتن، چنانکه ملک مالکی و مملکت و فرمانروائی شاهی را: اطد الله ملکه؛ ثابت دارد خدا ملک او را. (از
 منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). و رجوع به توطید شود.

تَأْطِیرُ.

[تَءَءُ] (ع مص) مایل گردانیدن و خم دادن چیزی. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). پی پیچیدن بر سوار تیر.
 (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَأْطِیمُ.

[تَءَءُ] (ع مص) پوشیدن هودج را به جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء ||). تأطیم آطام (حصن ها)؛
 بلند کردن آنها. (از اقرب الموارد).

تَأْفِی.

[تَءَفُّ فُ] (ع مص) اُف گفتن بر وی از اندوه یا دلتنگی یا درد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به تأفیف شود.

تَأْفِقُ.

[تَأْفِقُ] (ع مص) آمدن از افق. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): تأفق بنا؛ اتانا من افق؛ جاءنا من افق؛ آمد ما را از افق.

تَأْفُلُ.

[تَأْفُلُ] (ع مص) تکبر نمودن. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تَأْفِنُ.

[تَأْفِنُ] (ع مص) عیب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنقص. (قطر المحيط). بد گفتن ||. گرفتن خویی که در شخص نباشد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). خود را بزور زیرک نمودن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تتبع کردن اواخر امور. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تَأْفُهُ.

[تَأْفُهُ] (ع ا) اف. افان. افاف. افف. هنگام. وقت. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): جاء علی تأفهُ ذلک؛ ای علی اثره او علی القرب من وقته. (اقرب الموارد).

تَأْفِيفُ.

[تَأْفِيفُ] (ع مص) اُف کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اُف گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأفیف بکسی؛ اف گفتن بر وی از اندوه یا دلتنگی یا درد. تأفف. (از اقرب الموارد). و رجوع به تأفف شود.

تَأْفِیکُ.

[تَأْفِیکُ] (ع مص) دروغ گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به افک شود.

تَأْفِیلُ.

[تَأْفِیلُ] (ع مص) افزون کردن چیزی را. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تَأْفِقُ.

[تَأْفِقُ] (ع مص) پر شدن مشک از آب. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). پر شدن مشک. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). اندوهناک گردیدن ||. پرخشم شدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). تأق فلان؛ سرشار شدن وی از خشم یا اندوه و شتافتن وی بیدی. (از قطر المحيط). تأق مرد؛ سرشار شدن وی از خشم و غیظ و شتافتن وی. و از امثال عرب است: انت تتق و انا متق و کیف نتفق؛ تو شتاب بیدی داری و من شتاب بگریه، و مثل را در موردی آورند که دو تن توافق اخلاقی نداشته باشند. (از اقرب الموارد). و رجوع به تتق شود.

تثقی.

[تَءٍ] (ع ص) بدخو. (نصاب الصبیان). شتابنده بیدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): انت تثق و انا مثق فکیف نتفق. یضرب للمختلفین اخلاقاً. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء). رجوع به تأق شود.

تأقط.

[تَءَقُّقُ] (ع مص) قروت شدن شیر. (از منتهی الارب). کشک شدن شیر. (از ناظم الاطباء). پینو گشتن شیر.

تأقۀ.

[تَءَقَّ] (ع ا) سختی غضب. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء). سرعت. (اقرب الموارد). شتاب زدگی بسوی بدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شدت غضب و سرعت. (از قطر المحيط).

تأقیت.

[تَءَ] (ع مص) (از «أق ت» و «وق ت») معین کردن وقت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وقت نهادن. (دهار). توقیت. (زوزنی). تأجیل. (از اقرب الموارد). و رجوع به توقیت شود.

تأكد.

[تَءَكُّكُ] (ع مص) (از «وک د») استوار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (دهار) (زوزنی) (از ناظم الاطباء) (آندراج). اشتداد. استحکام. توثق. تؤكد. (از اقرب الموارد).

تأکر.

[تَءَكُّكُ] (ع مص) اکره کردن. (منتهی الارب) (آندراج). یعنی گود کردن. (آندراج). گوها بزمین فروربردن درخت نشانندن را. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). گودال کردن و گود کردن زمین برای نشانیدن درخت. (ناظم الاطباء). تأکر زمین؛ حفره کردن آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأکل.

[تَءَكُّكُ] (ع مص) خورده شدن دندان و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). فروریختن دندان. (از اقرب الموارد). خشم گرفتن و برانگیخته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درخشیدن شمشیر از تیزی. (تاج المصادر بیهقی). سخت درخشیدن سرمه و شمشیر و برق و سیم و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأکل سرمه، صبر، نقره و شمشیر؛ درخشیدن آنها از حدت و تأکل برق؛ سخت درخشیدن آن. (از قطر المحيط). یکدیگر را خوردن. (از قطر المحيط). تأکل عضو؛ ایتکال آن. خوردن بعضی آن مر بعضی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خورده شدن. (زوزنی) (آندراج).

تأکید.

[تء] (ع مص) (از «أك د» و «وك د») (۱) استوار کردن گره و عهد و زین و پالان بر پشت اسب و شتر و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأکید پیمان و زین بستن و استوار کردن آنها. (از اقرب الموارد ||). استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (از منتهی الارب) (زمخشری) (کشاف اصطلاحات الفنون) (آنندراج) (ترجمان علامه جرجانی). تأکید. (تاج المصادر بیهقی): و آنچه از جهت وی در تأسیس قواعد خلافت و تأکید مبانی ملک و دولت تقدیم افتاد... (کلله و دمنه). شرایط تأکید و احکام اندر آن (وثیقت) بجای آورد. (کلله و دمنه). شمس المعالی با سلطان به تأسیس بنیان مودت و تأکید اسباب محبت مشغول شد. (ترجمه تاریخ یمینی). بسا مالا که بر مردم وبالست مزید ظلم و تأکید ضلالت. سعدی ||. کلام سابق خود را با تکرار یا ابرام و با ادله محکم ثابت تر کردن: من بفلان خیلی تأکید کردم که بسفر برود. (فرهنگ نظام): و تأکیدی رفت که از راههای شارع احتراز واجب بیند. (کلله و دمنه ||). صاحب کشف اصطلاحات الفنون آرد: تأکید در اصطلاح علوم عربی (نحو) بر دو معنی اطلاق میشود: ۱ - چنانکه در اطول آمده است: تقریر چیزی بطور ثابت در ذهن مخاطب. ۲ - لفظی است که بر تقریر دلالت کند یعنی لفظ مؤکدی است که بدان مطلبی را تقریر یا تثبیت کنند و از این رو محقق تفتازانی در مطول، در بحث تقدیم مسندالیه مسور بلفظ کل بر مسند مقرون بحرف نفی گوید: «تأکید لفظی است که دلالت کند بر تقویت چیزی که لفظ دیگر آنرا افاده کند». و این گونه تأکید اعم است از اینکه تابع اول باشد یا نه. و اینکه گفته اند تأکید اصطلاحی بوسیله الفاظ مخصوص یا تکرار لفظ است منظور آن نوع تأکیدی است که یکی از توابع پنجگانه بشمار آید. چنانکه گفته اند وصف گاه برای تأکید باشد، و نیز گویند ضربت ضرباً (مفعول مطلق) برای تأکید است و امثال اینها. (چنانکه در بعضی از حواشی مطول آمده است). و گاهی مجازاً تأکید بر لفظی اطلاق شود که برای افاده معنایی که بدون آن لفظ آن معنی حاصل بوده است، بکار رود یعنی لفظی است که برای افاده معنایی ذکر شود که بدون ذکر آن حاصل بوده است مانند: لم یقم کل انسان. چه لفظ (کل) بر حسب عقیده بعضی تأکید است زیرا همچنانکه «لم یقم انسان» معنی عموم نفی را میرساند همچنین «لم یقم کل انسان» نیز همین معنی را افاده می کند. و بر حسب مثال اول تأکید نیست زیرا اسناد در آن هنگام به «کل» است نه به انسان و علت اینکه این معنی را مجاز شمرده اند این است که افاده معنایی که بدون آن حاصل بوده است، لازمه تأکید است نه خود تأکید. زیرا تأکید اقتضای سابقیت مطلوبی میکند... پس تأکید بمعنی مجازی نسبت بمعنی اصطلاحی اعم است. اقسام تأکید اصطلاحی: ۱ - تابع مطلق، یعنی خواه تابع اسم باشد یا جز آن و آن عبارت از تأکید لفظی است و آنرا تأکید صریح نیز نامند... (۲) ۲ - یکی از توابع پنجگانه اسم: و آن تابعی است که امر متبوع را در نسبت یا شمول مقرر کند یعنی حال و شأن آن را در نزد شنونده ثابت میکند بعبارت دیگر حالت متبوع را در نزد شنونده از لحاظ نسبت یعنی از لحاظ منسوب بودن یا منسوب الیه بودن آن مقرر میکند مانند: «زید قتیل قتیل»، «ضرب زید زید» بدین سان در نزد شنونده ثابت می شود که منسوب یا منسوب الیه در این نسبت متبوع است نه جز آن، یا تابعی است که شمول متبوع را بر افراد آن مقرر می کند مانند: «جائی القوم کلهم» و مقصود از این نوع تقریر، بکار بردن تمام الفاظ تأکید است. در تعریف یادشده منظور از مقرر کردن امر متبوع خارج کردن بدل و عطف نسق از تعریف است و این واضح است. همچنین صفت نیز از تعریف خارج میشود زیرا وضع صفت برای دلالت بر معنایی است که در متبوع آن هست و در بعضی از مواضع برای افاده توضیح متبوع است... و قید «در نسبت یا شمول» عطف بیان را خارج میکند زیرا عطف بیان هر چند متبوع خود را واضح و ثابت میکند لیکن آنرا از لحاظ نسبت یا شمول آشکار نمی سازد. ۳ - نوع سوم از تأکید آن است که نه تابع اسم باشد و نه جز آن از قبیل تأکید فصل به مصدر آن که بجای تکرار فعل بکار میرود. مانند: «سلموا تسلیماً» این نوع تأکید در مبحث «التأکید لنفسه» یا تأکید خاص و «التأکید لغيره» یا تأکید عام در مبحث مفعول مطلق نیز خواهد آمد (۳). و دیگر حال مؤکده مانند «یوم بیعت حیا» که در مبحث حال خواهد آمد (۴) و وصف مؤکد مانند: «امس الدابر». (از کشف اصطلاحات الفنون بنقل از اتقان و عباب و شروح کافیه. چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۱). رجوع به تعریفات جرجانی شود ||. در علم معانی مقابل تأسیس است. رجوع به تأسیس شود. (۱) - تأکیدی که در تداول نحویان

است نیز مرادف تأکید است، خلیل گفته: «تأکید در پیمان سوگندها و توکید در گفتار بهتر است». چنانکه گویند: اذا عقدت فأكد و اذا حلفت فوكد. (از اقرب الموارد). (۲) - رجوع به تأکید لفظی شود. (۳) - رجوع به مفعول مطلق شود. (۴) - رجوع به حال شود.

تأکیدات.

[تء] [ع] ج تأکید. رجوع به تأکید شود.

تأکیدالذم بمایشبه المدح.

[تء دذ ذم م ب ی ب هُل م] [ع مرکب] صاحب آندراج بنقل از مطلع السعدین وارسته آرد: مقابل است به تأکیدالمدح بمایشبه الذم. مثال: طاعت ما هم بسوی آسمانها میرود روز محشر چون بعضیان هم ترازو میشود. ابوطالب کلیم. از رفتن طاعت به آسمان مدح طاعت مظنون میشد. چون الفاظ مابعد بر زبان آورد مبالغه در ذم طاعت ثابت گشت. تمام حوصله و بردبار چون بزمیش (کذا) حریص صحبت و عیاش طبع چون ناهید. اسیری. تمام حوصله و بردبار موهم مدح است چون مشبهه بیان کرد ذم مکشوف شد. از روزگار رتبه عالی طلب کنند یارب که سربلند نمایی به دارشان. حکیم شفایی. مرحوم تقوی در هنجار گفتار آرد: حال این صنعت از عکس او معلوم میشود چنانکه در این بیت: ندارد خلق از او درهم و دینار ولی دارند از او آزار بسیار. نیک بسیار گوی لیک جفا سخت بسیار خوار لیک قفا. سنایی. خواجه بفزود ولیکن به ورم گشت مشغول ولیکن به شکم میزبان بود ولیکن به رباط نانم آورد ولیکن به درم سر بر آورد ولیکن به فضول دل تهی کرد ولیکن ز کرم بس حریص است ولیکن به حرام بس جواد است ولیکن به حرم سالها باد ولیکن به سقر عمرها باد ولیکن به سقم دولتش باد ولیکن شده گم نعمتش باد ولیکن شده کم. عمید دیلمی (از هنجار گفتار ص ۲۷۵). رجوع به تأکیدالمدح بمایشبه الذم و کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۲ شود.

تأکیدالمدح بمایشبه الذم.

[تء دل م ح ب ی ب هُذ ذم م] [ع مرکب] صاحب آندراج بنقل از مطلع السعدین وارسته آرد: آن چنان است که محبوبی یا ممدوحی را ستایش کنند و در بیان اوصاف حسنه او کلمه ای آرند که موهم (۱) ذم باشد و چون بعد از آن کلمات دیگر گویند تأکید در مدح معلوم شود. مثال از خواجوی کرمانی: عدل و انصاف تو شهاها بکمال است ولیکن اینقدر هست که در بذل نداری انصاف. از لفظ ولیکن و اینقدر هست، گمان برده میشود که بعد از این نفی عدل خواهد کرد چون در بذل نداری انصاف، گفت مبالغه جود و کرم با عدل و انصاف معلوم شد - انتهى. ستایش کسی بوجهی نمودن که اگر بعد از آن خواهد که برای تأکید ستایش صفت دیگر افزایش، بلفظی آغاز کنند که سامع را تصور آن شود که بعد از این ذم خواهد کرد لیکن چون بصنعت کمال دیگر مؤکد سازد، سامع را نشاط افزایش چنانکه: لبش روح پرور ولی میفروش شبش مهر فرسا ولی روزپوش. و تأکیدالذم بمایشبه المدح خلاف این است. (غیاث اللغات). صاحب ترجمان البلاغه آرد: معنی وی استواری مدیح بود بچیزی که ظاهر آن لفظ نکوهش بود و این معنی را از جمله بلاغت شمرند مثالش چنانکه... رود کی گوید (۲): بزلف کژ ولیکن بقد و بالا راست (۳) بتن درست ولیکن بچشمگان بیمار. عنصری گوید: رفیق عزم ولیکن بحمله دشمن حزم درست رای و بکار آمده به کر و به فر. قمری گوید: مهان پیشت کشیده صف ولیکن برکشیده کین شهان پیشت کمر بسته ولیکن برگشاده لب. عنصری گوید: گرچه سندان را کنی چون موم زیر عزم خویش موم را در زیر حزم خویش چون سندان کنی. (ترجمان البلاغه چ استانبول صص ۸۱ - ۸۲). صاحب حدایق السحر آرد: این چنان باشد که دبیر یا شاعر ستایش چیزی را مؤکد کرده و مقرر کند تا در مناقب و محامد چیزی بیفزاید بوجهی که شنونده پندارد که بخواهد نکوهید و از مدح باز خواهد گشت مثالش: هم بحار العلم الا انهم جبال الحلم. پارسی: فلان

مردی فصیح است جز آنک خط نیکو دارد. تازی، نابغه ذبیانی گوید: ولا عیب فیهم غیر ان سیوفهم بهن فلول من قراع الکتائب. نابغه جعدی گوید: فتی کملت اخلاقه غیر انه جواد فما یبقی من المال باقیاً. دیگر بدیع همدانی راست و این صنعت بغایت بدیع است و این بیت را در بلخ پیش غزّی شاعر بخواندم یاد گرفت و هفته ای زیادت در آن بود تا مثل این بگوید عاقبت بعجز اعتراف آورد و گفت کس پیش از بدیع چنین بیت نگفته است و پس از او نخواهد گفت و بیت این است: هو البدر الاّ انه البحر زاخراً سوی انه الضرغام لکنه الوبل. قمری گوید: همی بفرّ تو نازند دوستان لکن به بی نظیری تو دشمنان دهند اقرار. دقیقی گوید: بزلف کز ولکن بقدّ و قامت راست بتن درست ولکن بچشمکمان بیمار. مراست: ترا پیشه عدل است لکن بچود کند دست تو بر خزاین ستم. (حدائق السحر فی دقائق الشعر وطواط صص ۳۷-۳۸). شمس قیس در المعجم آرد: ... و نزدیک به همین معنی (تدارک) آن است که شاعر در مدح خویش حرفی از حروف استثنا بیارد چنانکه مردم پندارند که بعد از آن ذمی خواهد کرد و آنکه صفتی دیگر مدحی بگوید و آنرا تأکید المدح بمایشبه الذم خوانند چنانکه شاعر گفته است، شعر: همی بعز تو نازند دوستان لکن به بی نظیری تو دشمنان دهند اقرار. و دیگری گفته است، شعر: ترا پیشه عدل است لکن بچود کفت می کند بر خزاین ستم. و دیگری گفته است، شعر: بزلف کژمژ، لکن بقد و قامت راست بتن درست ولکن بچشمکمان بیمار. (المعجم فی معاییر اشعارالعجم چ مدرس رضوی چ دانشگاه ص ۲۸۲). مرحوم تقوی در هنجار گفتار آرد: این صنعت چنان باشد که بعد از مدح چیزی ذکر شود که در بادی نظر ذم نماید و چون تأمل شود تأکید مدح اول باشد چون قول رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: «انا افصح العرب بیدانی من قریش» و چون قول شاعر: هر آنکه نام تو بر دل نوشت گشت عزیز مگر درم که ز دست تو میکشد خواری. نه ریسی بجز حکمتش مردمی را نه عیبی بجز همتش برتری را. ناصر خسرو. ندانم جز این عیب مر خویشتن را که بر عهد معروف روز غدیرم. ناصر خسرو. از دست تو ندیده مگر تیغ تو بلا در کار تو نکرده مگر گنج تو زیان. مسعود سعد. گرچه آبادانی اندر گیتی از شمشیر اوست دست او در گنج زر و سیم ویرانی کند. قطران (از هنجار گفتار ص ۲۷۵). صاحب نفایس الفنون آرد: ... که آنرا استثنا و رجوع نیز خوانند چنانکه: هو البحر الاّ انه البحر زاخراً سوی انه ضرغام لکنه الوبل. (از نفایس الفنون چ خونساری ص ۴۲). رجوع به ماده قبل و کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۱ شود. (۱) - کذا، و اصح: موهّم. (۲) - در حدایق السحر وطواط این شعر به دقیقی نسبت داده شده است. (۳) - در المعجم: بزلف کژمژ، لکن بقد و قامت راست.

تأکید خاص.

[تءّ دِ خاص ص] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به مفعول مطلق و نوع سوم تأکید و کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۱ شود.

تأکید عام.

[تءّ دِ عام م] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به مفعول مطلق و نوع سوم تأکید و کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۱ شود.

تأکید کردن.

[تءّ کَ دِ] (مص مرکب) استوار کردن. عمل تأکید. رجوع به تأکید شود.

تأکید لفظی.

[تء د ل] (ترکیب وصفی، مرکب) تکرار لفظ اول را تأکید لفظی خوانند. (از تعریفات جرجانی). صاحب کشف اصطلاحات الفنون بنقل از اتقان آرد: تأکید لفظی یا تأکید صریح عبارت از تکرار لفظ اول یا لفظ مکرر است. و تکرار ممکن است به لفظ حقیقی باشد مانند: «قواریر، قواریر من فضه» و «فمهل الکافرین امهلم» (۱) و «هیئات هیئات لما توعدون» (۲) و «ففی الجنة خالدین فیها» (۳) و «فان مع العسر یسرا، ان مع العسر یسرا» (۴). یا حکمی مانند: «ضربت انت» که تکرار ضمیر جایز نیست متصل باشد یا ممکن است بوسیله مرادف لفظ باشد: «ضیقاً حرجاً». و رضی گوید تأکید لفظی بر دو گونه است: ۱ - اعاده لفظ اول مانند: «جائی زید زید». ۲ - تقویت کردن لفظ اول به هم وزن آن بشرطی که در حرف اخیر متفق باشند و آن را اتباع خوانند و بر سه گونه است زیرا یا لفظ ثانی معنی آشکاری دارد مانند: «هنیئاً مریناً» یا آنکه اصلاً دارای معنی نیست بلکه برای آرایش لفظی سخن و تقویت آن از حیث معنی، بلفظ اول پیوسته میشود، هر چند بنهایی دارای معنی نیست. مانند: «حسن بسن»، «شیطان لیطان». یا لفظ ثانی دارای معنی متکلف ناآشکار است مانند: «خبیث نبیث» مشتق از نبث الشرای استخراج - انتهی. بنابراین اتباع چنانکه پوشیده نیست داخل در تأکید لفظی حکمی است. و نیز باید دانست: مؤکد یا مستقل است چنانکه ابتدای بدان و وقف بر آن روا است یا غیرمستقل است. و غیرمستقل اگر یک حرفی باشد و از کلماتی شمرده شود که اتصال بکلمه دیگر واجب است میتوان آنرا با کلمه ای که بدان میبویند تکرار کرد مانند «بک بک» و «ضربت ضربت». و اگر یک حرفی نباشد و از کلماتی شمرده نشود که باید بکلمه دیگر بپیوندد تکرار آن روا است مانند: «ان ان زیدا قائم». (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۰). در زبان فارسی نیز تأکید لفظی در عبارتها بکار رود چنانکه بر حسب اقتضای سخن اجزای سخن مانند مسندالیه، مسند، قید، اصوات، ادات استفهام و مانند اینها را گاه دو بار و گاه سه بار تکرار کنند. مثال از تکرار مسند: چه تازی خر به پیش تازی اسبان گرفتاری بجهل اندر گرفتار. ناصر خسرو. گر بترسی ز ناصواب جواب وقت گفتن صبور باش صبور. ناصر خسرو. این جهان خواب است خواب ای پور باب شاد چون باشی بدین آشفته خواب. ناصر خسرو. گفت من گفتم که عهد این خسان خام باشد خام و زشت و نارسان. مولوی. هر که دستش بر زبان سبقت کند مرد است مرد ورنه هر ناقص جوانمرد است در میدان لاف. صائب. تکرار مسند سه بار: اگر بار خرد داری و گر نی سپیداری سپیداری سپیدار. ناصر خسرو. ای بیوفا زمانه مرا با تو کار نیست زیرا که کارهای تو دام است، دام دام. ناصر خسرو. این روزگار بی خطر و کار بی نظام وام است بر تو گر خبرت هست وام وام. ناصر خسرو. ادوات استفهام: گر هزار است خطای بخرد جمله خطاست چند از این حجت بی مغز تو ای بیهده چند؟ ناصر خسرو (دیوان ص ۱۴۳). دمدمه ایشان مرا از خر فکند چند بفریبید مرا این دهر، چند؟ مولوی. ادات نفی: نی نی که تو بر اشتر تن شهره سواری واندر ره تو جوی و جر و بیشه و غار است. ناصر خسرو (دیوان ص ۵۵). اسم فعل عربی (بمعنی دور شد): محال است این طمع هیئات کسی دیدی که دادش دادخر داد. ناصر خسرو (دیوان ص ۹۷). ادات تحذیر: ای برادر سخن نادان خاری است درشت دور باش از سخن بیهده آسیب آسیب. ناصر خسرو. ادات اغراء: مژده مژده کآن عدو جانها کند قهر خالقش دندانها. مولوی. (۱) - قرآن ۸۶/۱۷. (۲) - قرآن ۲۳/۳۶. (۳) - قرآن ۱۱/۱۰۸. (۴) - قرآن ۹۴/۵ و ۶.

تأکید مثل.

[تء د م ث] (ترکیب اضافی، مرکب) یکی از جهات توصیف مسندالیه تأکید مثل است چون: «امس الدابر» و «نفحة واحدة» و مثل این شعر سعدی: آتش سوزان نکند با سپند آنچه کند دود دل مستمند. رجوع به هنجار گفتار نصرالله تقوی ص ۴۴ و رجوع به تأکید شود.

تأکید مسندالیه.

[تَاءَ دِمْنًا أَلِيَهُ] (ترکیب اضافی) تأکید مسنداًلیه برای چند چیز است: ۱ - تقریر و تأکید مثل: «جاء زید زید» و مثل این شعر سنایی: گرچه بر خود پیوشی از پی فرع از درون شرم دار شرم از شرع. (تأمل). ۲ - دفع توهّم تجوز مثل: «جاء الامیر نفسه»؛ یعنی خود امیر آمد نه بنه و خرگاه و مثل قول نظامی: شنیدم من که هر کوب جهانست جداگانه زمین و آسمانیست. و مثل قول سعدی: توانم من ای نامور شه‌ریار که اسبی برون آورم از هزار. ۳ - دفع توهّم سهو از متکلم، مثل مثال اول زیرا گفتن زید دوم، میشود اشاره باشد، به اینکه زید اول از روی سهو نبوده و چون قول سنایی در مدح رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: در رسالت تمام بود تمام در کرامت امام بود امام. ۴ - دفع توهّم عدل شمول حکم، مثل: «جاء القوم کلهم اجمعون» و چون شعر حافظ: صبر و ظفر هر دو دوستان قدیمند بر اثر صبر نوبت ظفر آید. و چون شعر نظامی: ما همه موریم سلیمان تو باش ما همه جسمیم بیا جان تو باش. و چون شعر مولوی: ما همه شیران ولی شیر علم حمله مان از باد شد دمبدم. و چون شعر سعدی: در آفاق اگر سربسر پادشاست چو مال از رعیت ستاند، گداست. (از هنجار گفتار نصرالله تقوی ص ۴۵) (۱). (۱) - اغلب شواهدی که از فارسی آمده است موافق موضوع و مشمول تعریف نیست.

تأکید معنوی.

[تَاءَ دِمْنًا] (ترکیب وصفی، مرکب) تأکید معنوی یا غیر صریح بخلاف تأکید لفظی است و آنرا از این روی معنوی نامند که گوینده توجه به تأکید معنی دارد نه لفظ چنانکه برعکس در تأکید لفظی توجه به تکرار لفظ است. این گونه تأکید اختصاص به الفاظ معینی دارد از قبیل «نفسه، عینه، کلاهما، کله، جمع، اکتع، ابصع، ابتع». (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۷۱).

تأکید.

[تَاءَ] (ع مص) (از «أک ف» و «وک ف») خوی گیر بر پشت خر بستن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). توکیف. پشماکند نهادن بر ستور. (منتهی الارب). تأکیف؛ اکاف یا بردعه (خوی گیر) بر گرفتن آن. (از قطر المحيط).

تأکیل.

[تَاءَ] (ع مص) مالی فا کسی دادن که این بخور و در آن تصرف کن چنانک خواهی. (تاج المصادر بیهقی). مال فا کسی دادن کان را بخورد. (زوزنی). بخورد و نوش مردم دادن مالی را. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). دعوی چیزی کردن بر کسی. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). چریدن شتران به هر گونه که میخواهند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تأکیم.

[تَاءَ] (ع مص) سطر سترین شدن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). سطربری سترین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تألان.

[تَاءَ] (ع ص) آنکه چنان راه رود که گویا بر پشت بار دارد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظاهراً محرف تألان است. رجوع به تألان شود.

تَالِب.

[تَءَلَّ] (ع ص) (از «أل ب») درشت و سطر از مردم و از خر وحشی. (منتھی الارب). صاحب منتهی الارب به روش قاموس کلمه را هم در مهموزالفاء آورده و هم در حرف «ت»، در صورتی که صاحب تاج العروس آرد: «آوردن کلمه در اینجا (در حرف الف) بصراحت نشان میدهد که تاء کلمه زاید است و در حرف تاء نیز خواهد آمد که محل ذکر آن در آنجا است، ولی مؤلف قاموس در اینجا متوجه نشده است و بسیار شگفتی آور است، و آن بمعنی شدید و غلیظ انبوه از انسان و بقولی از خر وحشی است». و در حرف «تا» نیز صاحب تاج العروس افزاید: «آوردن کلمه بر وزن فعلل اشاره به این است که حروف آن اصلی است و «تای» کلمه زاید نیست و باز صاحب قاموس گوید: «موضع ذکر کلمه همین جا است» نه در حرف همزه چنانکه جوهری به تبعیت از صاغانی و دیگران آنرا در حرف همزه آورده اند با آنکه صاحب قاموس در حرف همزه متوجه این نکته نشده و از صاحب جوهری تبعیت کرده و خاموشی گزیده و این شگفت است. (تاج العروس ج ۱ ص ۱۴۹ و ۱۵۵). درشت و انبوه. (از قطر المحيط ||). بز کوهی و تأنیث آن تَالِبَه است. (منتھی الارب) (از تاج العروس). بز کوهی. (از قطر المحيط ||). درختی است کوهی که از چوب آن کمان سازند. (منتھی الارب ذیل تَالِب) (از تاج العروس ج ۱ ص ۱۵۵).

تَالِب.

[تَءَلَّ لُ] (ع مص) جمع شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جمع شدن قوم بر کسی. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). تجمع کسان. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). تَالِب قوم بر کسی؛ تعاون آنان به وی. (از اقرب الموارد).

تَالِبَه.

[تَءَلَّ بَ] (ع ص، ا) تأنیث تَالِب. رجوع به تَالِب شود ||. یکی تَالِب، بمعنی درختی کوهی که از آن کمان سازند؛ و نحت له عن ارز تَالِبَةٌ فلق فراع معابل طحل. امرؤالقیس (از تاج العروس ج ۱ ص ۱۵۵). رجوع به تَالِب شود.

تَالِد.

[تَءَلَّ لُ] (ع مص) متحیر گشتن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تَالِس.

[تَءَلَّ لُ] (ع مص) دردمند شدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). توجع. (قطر المحيط). ضربه مائه سوط فماتالس؛ ای ماتوجع. (از اقرب الموارد).

تَالِف.

[تَءَلَّ لُ] (ع مص) دل بدست آوردن. (از تاج المصادر بیهقی) (دهار). مدارا نمودن با کسی و عطا کردن او را تا مایل سازد بسوی خویش. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): در باب نیشابور و زعامت لشکر از سر تطف و تالف سخن راند. (ترجمه تاریخ یمینی). چون موسم کوچ حجاج رسید کس فرستاد و مرا بازخواند و تالف بسیار کرد. (ترجمه تاریخ یمینی ||). مجتمع گشتن.

(منتهی الارب). واهم پیوسته شدن. (تاج المصادر بیهقی). تألیف قوم؛ اجتماع ایشان. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تألف کسی را؛ بخود بستن الفت او و مدارا کردن با وی و منه؛ لو تألف وحشياً لالف. (از اقرب الموارد). بتکلف با کسی الفت کردن یا مدارا کردن و نزدیکی جستن با او. (از قطر المحيط ||). با هم سازوار آمدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). الفت و دوستی و سازگاری یافتن. (آنندراج) (غیاث اللغات). قبول کردن الفت و سازگاری. (فرهنگ نظام) : چنانکه عالم و جاهل بهم نپیوندند میان عالم و جاهل تألفست محال. سعدی ||. تألف چیزی؛ تنظیم آن. بنظم درآمدن آن. (از اقرب الموارد).

تألق.

[تَءَلَّقَ لُ] (ع مص) درخشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). درخشیدن و روشنایی دادن. (از اقرب الموارد ||). تألق زن؛ زینت دادن زن خود را. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). تألق زن؛ دامن برچیدن خصومت را، و آماده گشتن شر را و بلند کردن سر خود را. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). آماده شدن خصومت را. (از قطر المحيط).

تألم.

[تَءَلَّمَ لُ] (ع مص) توجع. (اقرب الموارد). دردمندی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دردمندی. (ترجمان علامهء جرجانی). درد نمودن. (دهار). درد یافتن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). الم پذیرفتن. (فرهنگ نظام ||). اندوه. (ترجمان علامهء جرجانی).

تأله.

[تَءَلَّهْ] (ع مص) پرستیدن و بمعبودیت گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حق پرستی. (غیاث اللغات). تعبد. (دهار) (اقرب الموارد). تنسک. (اقرب الموارد). پرستش حق کردن. از کشف اللغات و این لفظ در اکبرنامه بسیار جا واقع شده از آن جمله در این فقره: مولانا عبدالرزاق گیلانی که در حکمت نظر و تأله، بینش فراوان سرمهء دیده وری او بود... (آنندراج ||). الهیت را بخود بستن. (از اقرب الموارد ||). خدا شدن. (از اقرب الموارد).

تألی.

[تَءَلَّى لُ] (ع مص) (از «أل و») سوگند خوردن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سوگند یاد کردن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تألیب.

[تَءَلَّبَ] (ع مص) گرد کردن. (تاج المصادر بیهقی). گرد کردن لشکر. (آنندراج). گرد آوردن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ورغلائیدن و فساد انداختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تألیب بین کسان؛ فساد بین آنان. (از اقرب الموارد). تألیب مرد میان قوم؛ برانگیختن ایشان را بر فساد و فساد افکندن میان ایشان. (از قطر المحيط ||). تألیب حمار طریده اش را؛ سخت راندن حمار طریدهء خود را. (از قطر المحيط ||). تألیب قوم کسی را بر کسی؛ برتری دادن دیگری را در یاری بر کسی. (از اقرب الموارد).

تألیف.

[تء] (ع مص) جمع کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جمع نمودن. (منتهی الارب). جمع نمودن با ترتیب. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). سازواری دادن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). فراهم آوردن. (دهار) (ترجمان علامه جرجانی). دو چیز یا چند چیز را با هم پیوستگی و ربط دادن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). سازگاری دادن دو چیز یا بیشتر را بهم. (فرهنگ نظام). تألیف چیزی را؛ پیوستگی دادن قسمتی از آن بقسمتی. (از اقرب الموارد). تألیف بین کسان؛ ایجاد الفت دوستی میان آنان. (از اقرب الموارد). تألیف بین دو تن؛ ایجاد دوستی میان آنان. (از قطر المحيط). تألیف و ترکیب اضداد، اصلاح ذات الیین و دیگر صاحب صفات متضاده. (انجمن آرای ناصری). تألیف کتاب؛ گرد آوردن مسائل آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). مؤلف. (اقرب الموارد). گرفتن مطالب و واقعات از کتب عدیده و در یک کتاب نوشتن. (فرهنگ نظام). نوشتن کتابی که در آن از چند کتاب دیگر مطالب مختلفه را استخراج نموده جمع نمایند برخلاف تصنیف. (ناظم الاطباء). گاهی تألیف که مصدر است بمعنی اسم مفعول نیز می آید در این صورت کتابی باشد که در آن از چند کتب مطالب شتی را جمع نموده باشند و این مستفاد است از کتب لغت و شروح. (غیاث اللغات) (آندراج). اسم مفعول تألیف یعنی تألیف شده مثل اینکه گوئیم این کتاب تألیف فلان است یعنی او آن را تألیف کرده است. این معنی مجاز از معنی دوم است. (فرهنگ نظام). ج، تألیف. مجازاً در تداول فارسی بر کتاب یا دفتر مدون اطلاق شود: در ستایش وی [محمود وراق] سخن دراز داشتم و تا ده پانزده تألیف نادر وی در هر بابی دیدم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۲). نکته ای رانده ام که تألیفی ست قطعه ای گفته ام که دیوانی ست. مسعود سعد. و خواننده این کتاب باید که وضع و غرضی که در جمع و تألیف آن بوده است بشناسد. (کلیله و دمنه). هزار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). تألیف الف. تکمیل آن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). تألیف آلف؛ نوشتن آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). آنکه هر حرف متصل را با متصل عنه جمع کند. (نفایس الفنون، علم خط). تألیف، در اصطلاح عبارت است از قرار دادن اشیاء بسیار چنانکه بر آنها یک اسم اطلاق شود خواه میان اجزاء آن از لحاظ تقدم و تأخر نسبتی باشد یا نه، بنابر این تألیف اعم از ترکیب است. (از تعریفات جرجانی). و صاحب کشف اصطلاحات الفنون بنقل از بیرجندی آرد: «تألیف در عرف مرادف ترکیب است و آن قرار دادن اشیاء است چنانکه نام واحدی بر آن اطلاق شود و گاه گویند: تألیف، گرد آوردن اشیاء متناسب است و از این معنی چنین احساس میشود که اشتقاق آن از الفت است و بنابرین تألیف اخص از ترکیب است». و از این معنی تعریف مؤلف معلوم شد و تعیین گردید که کلمه مؤلف مرادف مرکب یا اخص از آن است. (رجوع به مؤلف شود). (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۸). ترکیب خاصی از ادویه ای که طیبی دستور دهد: دواء الکرکم، تألیف محمد زکریا و کلکلا نه تألیف او، و کلکلا نه دیگر تألیف عیسی صهاربخت. (ذخیره خوارزمشاهی). صاحب کشف اصطلاحات الفنون بنقل از تحریر اقلیدس و حاشیه آن آرد: «تألیف نسبت، در نزد مهندسان عبارت است از ضرب قدر نسبتی در قدر نسبت دیگر برای بدست آوردن نسبت مؤلفه مث اگر میان دو عدد یا دو مقدار نسبت ثلث و میان دو عدد و دو مقدار دیگر نسبت نصف باشد و بخواهیم تألیف دو نسبت را بدست آوریم، باید سه را که قدر نسبت ثلث است در دو که قدر نسبت نصف است، ضرب کنیم آنگاه شش بدست آید و رقم شش قدر نسبت مؤلفه است. و نسبت یک به شش سدس است و آن نسبت مؤلفه است. ... و این مقابل تجزیه نسبت است و عبارت است از تقسیم قدر نسبتی بر قدر نسبت دیگر چنانکه اگر بخواهیم قدر نسبت سدس را بر قدر نسبت ثلث تقسیم کنیم، شش را بر سه تقسیم می کنیم، خارج قسمت دو خواهد بود که عبارت است از قدر نسبت نصف. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۸). و رجوع به قدر نسبت در همان کتاب ذیل کلمه قدر شود. علم تألیف، علم موسیقی است و آن از اصول ریاضی و علمی است که در آن از احوال نغمه ها بحث میشود. پس موضوع

آن نغمه‌ها است. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۹). و رجوع به کلمهء حکمت در همان کتاب و موسیقی در لغت نامه شود.

تألیفات.

[تء] [ع ا] ج تألیف. رجوع به تألیف و رجوع به مجمع الادوار هدایت (در علم موسیقی) بخش سوم ص ۱۱۳ شود.

تألیف الحان.

[تء ف ا] (ترکیب اضافی، مرکب) ج تألیف لحن. ترکیب نغمات موسیقی با نظامی موزون.

تألیف تقيیدی.

[تء ف تَق] (ترکیب وصفی، مرکب) ترکیب دو کلمه با یکدیگر بطوری که بحد جملهء کامل نرسد. در مقابل تألیف خبری که جملهء کامل را گویند. مرکب ناقص. در مقابل مرکب تام: انسان سفیدپوست است. رجوع به اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۱۴، ۶۳، ۶۴، ۶۸ و تألیف خبری شود.

تألیف خبری.

[تء ف خ ب] (ترکیب وصفی، مرکب) ترکیب کلمات چنانکه جملهء کامل سازد. در مقابل تألیف تقيیدی: انسان حیوان ناطق است. رجوع به تألیف تقيیدی و اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۱۴ و ۶۳ شود.

تألیف قلوب.

[تء ف ق] (ترکیب اضافی، مرکب) ایجاد اتحاد میان کسان. ایجاد دوستی و محبت میان مردم.

تألیف کامل.

[تء ف م] (ترکیب وصفی، مرکب) نوبت مرتب (در موسیقی). رجوع به مجمع الادوار هدایت بخش سوم ص ۱۱۹ شود.

تألیف کردن.

[تء ك د] (مص مرکب) میان دو تن الفت دادن آنان || سازواری دادن دو چیز را با هم ||. فراهم آوردن کتاب. گرد آوردن مسائل علمی. کتاب نوشتن. رجوع به تألیف شود.

تألیف لحن.

[تء ف ل] (ترکیب اضافی، مرکب) ترکیب نغمهء موسیقی با نظامی موزون.

تألیل.

[تَءَ] (ع مص) تیز کردن. (زوزنی). کناره چیز تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). تیز کردن و ستيخ کردن گوش (۱). (منتهی الارب) (آندراج). (۱) - این معنی در اقرب الموارد و قطر المحيط در باب تفعیل نیامده است ولی صاحب قطر المحيط ذیل ثلاثی مجرد آن «ال» آرد: راست کردن و تیز کردن اسب دو گوشش را.

تألیه.

[تَءَ ی] (ع مص) (از «أل و») تقصیر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). درنگ نمودن ||. تکبر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تألیه.

[تَءَ] (ع مص) (از «أل ه») پرستش فرمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأم.

[تَءَمُّ] (ع مص) دو گانه تار و پود بافتن جامه را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). روشی آوردن اسب بعد روشی. (منتهی الارب). مجیء الفرس جریاً بعد جری. (اقرب الموارد).

تأم.

[تَءَمُّ] (ع ا) همزاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأمر.

[تَءَمُّ م] (ع مص) یکدیگر را فرمودن. (تاج المصادر بیهقی). تسلط و تحکم. (منتهی الارب) (اقرب الموارد): تأمر القوم؛ حکم کرد بعض آن مر بعض را. (منتهی الارب). امیری کردن. (زوزنی ||). مشورت کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تأمری.

[تَءَمُّ ر ی] (ع ا) (از «أم ر») تاموری. تؤمری. کسی. احدی. (منتهی الارب). مذکر و مؤنث در وی یکسان است. (منتهی الارب). و بدین معنی رجوع به تامور و تأمور شود.

تأمع.

[تَءَمُّ م] (ع مص) اِمَّعَه شدن. سست رای شدن مرد و فرمانبرداری از هر کس. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). همراه مردمان بضيافت رفتن. بی آنکه خوانده شده باشد به ضیافت رفتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). در دین تبعیت دیگران کردن. (منتهی الارب). رجوع به امعه شود.

تأمل.

[تَءَمُّمٌ] (ع مص) نیک نگرستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (فرهنگ نظام). نیک نگرستن در چیزی. (آندراج). نگاه کردن. (ناظم الاطباء). اندیشیدن تا عاقبت کاری معلوم شود. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). اندیشه کردن. (آندراج) (فرهنگ نظام). تفکر. (از تاج العروس در فکر): پیش بردم و بستد دوبار بتأمل بخواند و گفت اگر مخالفان... (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۶۶۴). و او را خود تصنیفات و وصایا است که تأمل آن سخت مفید باشد. (فارسانامه ابن البلخی چ اروپا ص ۹۶). و هر که از فیض آسمانی و عقل غریزی بهره مند شد... و در تجارب متقدمان تأمل عاقلانه واجب دید، آرزوهای دنیا بیابد و در آخرت نیکبخت گردد. (کلیله و دمنه). پادشاه را در همه معانی... تأمل و تثبت واجب است. (کلیله و دمنه). بعد از تأمل این معنی مصلحت آن دیدم که در نشیمن عزلت نشینم و دامن صحبت فراچینم. (گلستان). هر چه کوتاه نظرانند بر ایشان پیمای که حریفان ز مل و من ز تأمل مستم. سعدی. رند عالم سوز را با مصلحت بینی چه کار کار ملک است آنکه تدبیر و تأمل بایدش. حافظ. هیچ کاری بی تأمل صائباً گر خوب نیست بی تأمل آستین افشاندن از دنیا خوشست. صائب||. درنگ کردن در کار. (منتھی الارب). عقب انداختن و توقف کردن. (فرهنگ نظام||). بایستادن در مجامعت (۱). (تاج المصادر بیهقی). (۱) - بدین معنی در تاج العروس و اقرب الموارد و منتھی الارب دیده نشد و در آن احتمال تحریف میرود.

تأمل افتادن.

[تَءَمُّمٌ أَدْ] (مص مرکب) نیک نگرسته شدن. تأمل شدن: و در شکل پارس که برزده شده است تأمل افتد تحقیق این معنی معلوم گردد. (فارسانامه ابن البلخی چ اروپا ص ۱۲۱). رجوع به تأمل و سایر ترکیبات آن شود.

تأمل فرمودن.

[تَءَمُّمٌ فَدْ] (مص مرکب) تأمل کردن. نیک نگرستن: همچنان که در آداب درس من نظر میفرمایی در آداب نفس من نیز تأملی فرمای. (گلستان||). کسی را به تأمل واداشتن و دستور دادن. رجوع به تأمل و سایر ترکیبات آن شود.

تأمل کردن.

[تَءَمُّمٌ كَدْ] (مص مرکب) نیک نگرستن، اندیشیدن: نسخت نامه و هر دو مشافهه بر این جمله بود و بسیار فایده از تأمل کردن این بجای آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۷). در این باب لختی تأمل کردند تا آخرین جمله گفتند که فرمانبرداریم بدان چه خواهی فرماید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۹). و هر چند که در ثمرات عفت تأمل بیش کردم رغبت من در اکتساب آن زیادت گشت. (کلیله و دمنه). دمنه... چون از چشم شیر غایب گشت، شیر تأملی کرد. (کلیله و دمنه). یک شب تأمل ایام گذشته می کردم... (گلستان). تأمل در آئینه دل کنی صفایی بتدریج حاصل کنی. (بوستان). کاشکی صد چشم از این بیخواب تر بودی مرا تا تأمل کردمی در منظر زیبای تو. سعدی. رجوع به تأمل و سایر ترکیبات آن شود.

تأمل کن.

[تَءَمُّمٌ كُ] (نف مرکب) تأمل کننده. نیک نگرنده. رجوع به تأمل و سایر ترکیبات آن شود.

تأمل کنان.

[تَءَمُّمٌ كُ] (نف مرکب، ق مرکب) تأمل کننده. نگرنده بدقت و در بیت ذیل قید است: بحسرت تأمل کنان شرمسار چو درویش

در پیش سرمایه دار. (بوستان). رجوع به تأمل و سایر ترکیبات آن شود.

تأمل نمودن.

[تَءَمُّمٌ / نِ / نِ / نِ] (مص مرکب) نیک نگریستن. اندیشیدن. تأمل کردن: خواجه بزرگ و خواجه بونصر به طارم آمدند و نامه پسران علی تکین را تأمل نمودند. نامه ای بود با توابعی بسیار. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۰۵). رجوع به تأمل و ترکیبات دیگر آن شود.

تأمم.

[تَءَمَّمُ] (ع مص) مادر گرفتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مادر خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قصد کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأمور.

[تَءَأُ] (ع ا) رجوع به تأمور و تأموره شود.

تأموره.

[تَءَأُرَ] (ع ا) (۱) رجوع به تأمور و تأمور و تأموره شود. (۱) - همان تأمور و تأموره است که صاحب قاموس همزه را اصلی دانسته و آنرا از «امر» گرفته است بخلاف صاحب صحاح که آنرا از «تمر» داند.

تأموری.

[تَءَأُ] (ع ا) تَأْمُورِي. رجوع به تأموری شود.

تئمء.

[تَءَءَمُّ] (ع ا) گوسپند شیر که از آن زن باشد و او دوشیده باشد آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). الشاة تكون للمرأة تحلبها. (اقرب الموارد).

تأمه.

[تَءَءَمُّ] (ع مص) مادر گرفتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأمی.

[تَءَءَمُّ] (ع مص) خریدن کنیزک. (زوزنی). کنیزک گرفتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأمیت.

[تء] (ع مص) اندازه کردن و تخمین زدن. (از اقرب الموارد). اندازه کردن و حزر نمودن. (از ناظم الاطباء).

تأمید.

[تء] (ع مص) بیان کردن غایت و حد. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأمیر.

[تء] (ع مص) به امارت گماردن. (از تاج العروس ج ۳ ص ۲۱). امیر کردن. (ترجمان علامه جرجانی). فرمانده کردن. (دهار). امارت دادن کسی را بر قوم. (آندراج) (منتهی الارب). امارت دادن. (از اقرب الموارد). تیز کردن. داغ و نشان نمودن. مسلط ساختن کسی را. سنان کردن در نیزه. بسیار کردن خدای قوم را. (منتهی الارب) (آندراج).

تأمیل.

[تء] (ع مص) بیوسیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). امید داشتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (زوزنی) (آندراج) (فرهنگ نظام). بیوس افکندن کسی را. (تاج المصادر بیهقی). به امید افکندن کسی را. (زوزنی). امید دادن. (زوزنی) (فرهنگ نظام): روزبه روز بر سیل وعد و وعید و تأمیل و تهدید... (جهانگشای جوینی).

تأمی.

[تء لَن] (ع ق) بعنوان تأمیل. از روی امیدداری: رسل بجانب رکن الدین بشیراً و نذیراً تأمی و تحذیراً، متواتر فرمود. (جهانگشای جوینی). رجوع به تأمیل شود.

تأمیم.

[تء] (ع مص) آهنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی). قصد کردن. (زوزنی) (آندراج) (ناظم الاطباء). در اصطلاح امروز عرب) ملی کردن: تأمیم البترول؛ ملی کردن نفت.

تأمین.

[تء] (ع مص) امین کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). حفظ کردن و امن نمودن: لشکر برای تأمین ملک لازم است. (فرهنگ نظام). امین پنداشتن. اعتماد کردن. راستی کردن. آمین گفتن دعای کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تأمین در نماز جایز نیست.

تأمین آتیه.

[تء نِ یِ / یِ] (ترکیب اضافی، مرکب) اندوخته برای زندگی آینده نهادن و پیش بینی برای معاش زندگی آتیه کردن... این لفظ تازه در ایران پیدا شده است. (فرهنگ نظام).

تأمینات.

[تَاءَ] [ع] ج تأمین. رجوع به تأمین شود. نام اداره ای است در نظمی که بتوسط اشخاص مخفی تقصیرات قانونی را کشف میکنند... این لفظ در فارسی تازه پیدا شده. (فرهنگ نظام). فرهنگستان ایران «آگاهی» را بجای این کلمه برگزیده است و مأمور تأمینات را کارآگاه می گویند. رجوع شود به واژه های نو که تا پایان سال ۱۳۱۹ ه. ش. در فرهنگستان ایران پذیرفته شده است.

تأمین دلیل.

[تَاءَ نِ دَا] (ترکیب اضافی، مرکب) (اصطلاح قضایی) توقیف دفاتر و اوراق و سایر چیزهایی که ممکن است برای اثبات دعوی به آنها استناد شود بمنظور جلوگیری از نابود شدن آنها، و یا توقیف دفاتر و اوراق و علائم و آثاری که نزد خواننده موجود است و ممکن است در اثبات دعوا مؤثر باشد.

تأمین عبور و مرور.

[تَاءَ نِ عِ رُمُ] (ترکیب اضافی، مرکب) منظم ساختن وسایل نقلیه و خط سیر آنها بمنظور جلوگیری از تصادف.

تأمین کردن.

[تَاءَ كَ دَا] (مص مرکب) (اصطلاح حقوقی) توقیف کردن مال بدهکار در مقابل طلب بستانکار. رجوع به تأمین مدعی به شود.

تأمین مدعی به.

[تَاءَ نِ مُدَا عَا بَه] (ترکیب اضافی، مرکب) (اصطلاح حقوقی) توقیف مقداری از اموال خواننده و امانت گذاردن آن نزد شخصی که مورد رضایت طرفین باشد. دادگاه بتقاضای خواهان قراری مبنی بر این که از اموال خواننده بمقدار مدعی به توقیف شود، صادر میکند. مأمور با رعایت مقررات خاص بموجب قرار مزبور مقدار تعیین شده را توقیف میکند، این عمل را در اصطلاح قضائی تأمین مدعی به گویند.

تأمیه.

[تَاءَ یَا] (ع مص) کنیزک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأمیه جاریه؛ امه قرار دادن آنرا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تأنان.

[تَاءَ] (ع مص) نالیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناله و نالیدن. (آندراج). تَأْوَه. (قطر المحيط). تَأْوَه یا نالیدن. (از اقرب الموارد). ریختن آب را. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء) (آندراج).

تأنت.

[تَاءَ نُنُ] (ع مص) مؤنث شدن اسم. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء). ماده گردیدن یا مؤنث شدن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). نرم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأنت بکسی. نرم گردیدن و سخت گیری نکردن به وی. (از اقرب

الموارد). تأنث به کسی؛ نرمی کردن و آسان گیری نسبت به وی. (از قطر المحيط).

تأنس.

[تَءَنَّ نٌ] (ع مص) انس گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). ضد توحش. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). خو گرفتن به چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). آرام یافتن به چیزی و رفتن وحشت از او. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء||). انسان گردیدن. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط||). تأنس درنده؛ احساس کردن آن شکار را از دور. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط||). تأنس دد به چیزی؛ خو گرفتن بدان. (از اقرّب الموارد).

تأنف.

[تَءَنَّ نٌ] (ع مص) عار و ننگ داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج). ضجرت. بیزاری. دلتنگی. (از دزی ج ۱ ص ۴۱) : شار از سر ضجرت و تحکم و تأنف از بی مبالاتی غلام طیره شد. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱۲۷۲ تهران ص ۳۴۵). از این احوالات و مقالات تأنف نمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۱||). راغب شدن زن از بارداری بمأكولات گوناگون و نوبه نو. گویند: انها لتأنف الشهوات. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). و یار کردن زن در آبستنی||. تأنف طعام؛ نخوردن از آن چیزی. (از قطر المحيط||). تأنف دوستان را؛ طلب کردن ایشان را در حالی که کراهت داشته باشند و با هیچ کس آمیزش نکنند. (از اقرّب الموارد).

تأنق.

[تَءَنَّ نٌ] (ع مص) نیک نگریستن در کاری تا نیکو بکنی. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). تأنق در کار یا سخنی؛ انجام دادن با اتقان و حکمت. (از قطر المحيط) (از اقرّب الموارد). تأنق در کاری؛ ریزه کاری کردن در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : و اگر بسزا در این کار بنظر و فکر و عاقبت اندیشی تأملی و تأنقی کنند معلوم گردد. (جهانگشای جوینی). که بمرور شهر و احوال نقش آن بر چهره روزگار باقی خواهد ماند. تأنقی و تدبیری واجب داند. (جهانگشای جوینی). استادان چربدست در تحسین و تزئین اساس و وضع قواعد آن صنعتهای بدیع و تأنق های غریب نموده. (ترجمه تاریخ یمنی). خامه های نقاشان از تحسین و تزئین آن عاجز آید و بغایت تأنق و تنوق آن نرسد. (ترجمه تاریخ یمنی||). تأنق در باغ؛ خوش آمدن کسی را مرغزار. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). در آمدن بیاغ و پسندیدن آن. (از اقرّب الموارد||). تأنق مکان؛ پسندیدن آنرا. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). دوست داشتن آنرا. (از قطر المحيط). پسندیدن آنرا و دل بستن بدان چنانکه از آن مفارقت نکنند. (از اقرّب الموارد||). جستجو کردن چیز انیق و دل انگیز. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط).

تأنن.

[تَءَنَّ نٌ] (ع مص) تأنن. خشنود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راضی کردن. (از قطر المحيط).

ت ان وتی.

[أَوْ] (اخ) (۱) یکی از مبلغین و دانشمندان ایرانی که برای تبلیغ به چین رفتند و کتب مقدس بودایی را بزبان چینی ترجمه نمودند. وی یک بودایی از مملکت پارتها بود و در سال ۲۵۴ م. چندین قطعه بزبان چینی ترجمه نمود. رجوع به «یشتها» تفسیر و تألیف

پورداود ج ۲ صص ۳۱-۳۲ شود. در ژاپنی: «دم موتای» (۱) - (Dom mu - tai)

تائی.

[تَءَنْ نِ] (ع مص) درنگ کردن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگ نمودن. (فرهنگ نظام). انتظار نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آهسته کردن. (فرهنگ نظام). درنگی. سستی نمودن. (منتهی الارب). بمعنی درنگ و دیر، و نوشته اند که این مأخوذ از «اناء» است که بکسر اول باشد بمعنی درنگ و دیر در وقت چیزی یافتن. (آندراج) (غیاث اللغات). آهسته کاری، مقابل شتابزدگی. حلم: التائی من الرحمن. و اگر شاه در این معنی تائی نفرماید و... همچنان مغبون شود. (سندبادنامه ص ۸۵).

تائیب.

[تَءَ] (ع مص) سرزنش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ملامت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). غالب آمدن در حجت. راندن و بازداشتن سائل. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تائیت.

[تَءَ] (ع مص) مؤنث کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). مؤنث خواندن. (آندراج). خلاف تذکیر در اسم. (منتهی الارب): لیک چون مرد به زن پیوندد حکم تائیت قوی تر گیرند. خاقانی. نام ماده بودن لفظی. (فرهنگ نظام). نرم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تائیت حقیقی.

[تَءَ ث ح] (ترکیب وصفی، مرکب) که حقیقه مؤنث باشد در مقابل تائیت مجازی. و آن بر دو قسم است لفظی و معنوی. حقیقی لفظی همچون فاطمه و حقیقی معنوی همچون زینب. رجوع به تائیت و دیگر ترکیب های آن شود.

تائیت لفظی.

[تَءَ ث ل] (ترکیب وصفی، مرکب) که لفظاً علامت تائیت داشته باشد همچون فاطمه که معنأ نیز مؤنث است و همچون صحراء که فقط در لفظ مؤنث میباشد. رجوع به تائیت و دیگر ترکیب های آن شود.

تائیت مجازی.

[تَءَ ث م] (ترکیب وصفی، مرکب) که فقط طبق دستور زبان عرب مؤنث شناخته شده باشد و ضمیر راجع بدان را مؤنث آورند در مقابل مؤنث حقیقی. و آن نیز بر دو قسم است: مجازی لفظی و مجازی معنوی مجازی لفظی همچون صحراء و مجازی معنوی همچون شمس. رجوع به تائیت و دیگر ترکیب های آن شود.

تائیت معنوی.

[تَاءٌ ثَمَّ نَ] (ترکیب وصفی، مرکب) به اصطلاح نحویان اسمی که در آن از علامات تأنیث که تاء فوقانی در آخر، [یا] الف ممدوده و مقصوره است، نباشد. مگر در استعمال عرب ضمیر مؤنث بسوی آن راجع کنند یا علم مؤنث باشد که در آن علامات تأنیث نباشد چون شمس و ارض و عقرب و هند و زینب. (غیاث اللغات) (آندراج). و آن بر دو قسم است: معنوی حقیقی چون زینب و معنوی مجازی همچون شمس. رجوع به تأنیث و دیگر ترکیب های آن شود.

تأنیس.

[تَاءٌ] (ع مص) انس دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نزد سبغیه از متکلمین استمالت هر یک از مدعوین است بدان چه هوای او و طبیعت او بدان مایل شود. کمال الدین ابوالغنائیم در اصطلاحات صوفیه آرد: تأنیس تجلی در مظاهر حسیه است بخاطر انس دادن مرید مبتدی به تزکیه و تصفیه و آنرا تجلی فعلی نامند. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۸۳ ||). دیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأنیف.

[تَاءٌ] (ع مص) کناره چیز تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از تاج العروس) (آندراج). تیز کردن پیکان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). طلب کردن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (از تاج العروس ||). رسانیدن شتران را بمرغزار ستورنارسیده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برانگیختن کسی را بر ننگ. (از تاج العروس) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأنیق.

[تَاءٌ] (ع مص) در شگفت آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأنین.

[تَاءٌ] (ع مص) تأنن. رجوع به تأنن شود.

تأنیة.

[تَاءٌ ی] (ع مص) سستی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگی نمودن. (منتهی الارب).

تأوب.

[تَاءٌ وُ] (ع مص) بازگردیدن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). بشب آمدن کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تؤبروم.

[تَاءٌ رُم] (فرانسوی، ا) (۱) (تؤبروما. در کتب علمی مستعمل است. نوعی گیاه از خانواده «مالواسه» (۲) مخصوص نواحی گرم که از بسیاری از اقسام آن کاکائو گیرند. گل گلاب در گیاه شناسی ذیل کلمه «تؤبروما- کاکائو» آرد: دارای میوه هائی بطول ۱۰-۲۰

سانتیمتر با دانه های بسیار است که برای تهیه شکلات بکار میرود و دارای ماده غذایی ازتی بسیار (۲۰٪) و مازو و نشاسته (۱۰٪) و قند و مواد چربی (۵۲٪) است. مهمترین مواد ازتی آن کافئین و «تئوبرومین» (۲٪) است که برای تحریک دستگاه عصبی بکار میرود. در نقاط گرم و مرطوب میروید. (از گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۰۳). رجوع به «تئوبرومین» و کاکائو شود. (۱) - **Theobrome. Theobroma. (۲) - Malvacees**

تئوبرومین.

[تِءُ رُ] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از فرانسه و در کتب علمی مستعمل است. «باز» دارای «آزت» (۲) که از چربی های کاکائو گیرند و بجای مدر استعمال کنند. رجوع به تئوبروم و کاکائو و گیاه شناسی گل گلاب ص ۱۰۸ و کارآموزی داروسازی دکتر جنیدی ص ۲۴۹ شود. (۱) - **Theobromine. (۲) - Base azotee**

تئوپاتر.

[تِءُ تِ] (۱) (۱) کسی که پدرش خدا است: «بر بعضی سکه های شاهان اشکانیان لفظ «تئوس» خوانده میشود که بیونانی بمعنی خداوندگار است. بر برخی لفظ «تئوپاتر» دیده میشود که بیونانی بمعنی پسر خدا است یا صحیح تر گفته باشیم کسی که پدرش خدا است». (ایران باستان ج ۳ صص ۲۶۵۶-۲۶۵۷). (۱) - **Theopator**

تئوپمپ.

[تِءُ پِ] (اخ) (۱) مورخ قرن چهارم قبل از میلاد. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۹۳۷ و تئوپومپ در همین لغت نامه شود. (۱) - **Teopompe**

تئوپومپ.

[تِءُ پِیْمِ] (اخ) (۱) تئوپمپ نویسنده و مورخ یونانی است که در حدود ۳۸۰ ق. م. مسیح در «کیو» (۲) متولد شد و در اواخر قرن چهارم قبل از میلاد در گذشت. وی فرزند مرد ثروتمندی از اهالی «کیو» بوده پس از آنکه از «کیو» تبعید شد به آتن مهاجرت کرده و شاگرد «ایسوکرات» (۳) شد. نخست بفن خطابه پرداخت و در مسابقه ای که بوسیلهء ملکه «ارتمیز» (۴) برپا شد بدریافت جایزه نائل گشت و مدایحی دربارهء موزول (۵) و فیلیپ و اسکندر سرود. عمدهء آثار وی کتابهای تاریخ او است که اکنون بطور پراکنده مقداری از آنها باقیمانده است. (۱) - - (۵) - **Artemise. (۴) - Isocrate. (۳) - Chios. (۲) - Theopompe. Mausole**

تئوپومپوس.

[تِءُ پِیْمِ] (اخ) تئوپومپوس. تئوپومپ. رجوع به «تئوپومپ» مورخ یونانی شود.

تئوپونپوس.

[تِءُ پِیْنِ] (اخ) تئوپونپوس. تئوپومپ. رجوع به «تئوپومپ» مورخ یونانی شود.

تَاوِخ.

[تَءَوْوُ] (ع مصص) قصد نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَاوُد.

[تَءَوْوُ] (ع مصص) کج و خمیده گردیدن||. به رنج آوردن. گرانبار کردن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تَثُودَا.

[تِءُ] (اخ) رجوع به تئودات شود.

تَثُودَات.

[تِءُ] (اخ) (۱) پادشاه گوت‌های شرقی (استروگوت) (۲) و برادرزاده تئودوریک بزرگ است که بسال ۵۳۶ م. درگذشت. «امالازونت» (۳) دختر تئودوریک بزرگ پس از درگذشت فرزندش «اتالاریک» (۴) برای حفظ قدرت خود بسال ۵۳۴ م. تئودات را در حکومت و سلطنت سهیم ساخت، ولی تئودات در برکنار ساختن دخترعمویش شتاب کرد و وی را گرفته در جزیره ای محبوس و سپس او را خفه کرد. ژوستینین امپراتور به خونخواهی «امالازونت» برخاست و دو لشکر به فرماندهی «مندوس» (۵) و «بلیزر» (۶) برای اشغال مجدد ایتالیا فرستاد. «مندوس» بسرعت «دالماسی» را اشغال کرد و «بلیزر» سیسیل (صقلیه) را متصرف شد. کوشش تئودات برای متارکه جنگ مؤثر واقع نشد و بدست افسری کشته گشت. (۱) – (۲) – (۳) – Ostrogoths. (۲) – Theodat. Belisaire (۶) – Mundus. (۵) – Athalaric. (۴) – Amalasonthe.

تَثُودِبَالِد.

[تِءُ دِ] (اخ) (۱) پادشاه «استرازی» (۲) و فرزند تئودبرت اول است که بسال ۵۳۵ م. متولد شد و هنگامی که بیش از دوازده سال نداشت بجای پدر نشست (۵۴۷ م.) و بسال ۵۵۳ بدون آنکه وارث مستقیمی داشته باشد درگذشت. (۱) – (۲) – Theodebald. Austrasie.

تَثُودِبِرْتِ اَوَّل.

[تِءُ دِ بِ تِ اَوْوُ] (اخ) (۱) فرزند «تیری» اول (۲) است که بسال ۵۰۴ م. متولد شد و از ۵۳۴ تا ۵۴۷ م. در «استرازی» (۳) سلطنت کرد. (۱) – (۲) – (۳) – Austrasie – Thierry ۱er. (۲) – Theodebert ۱er.

تَثُودِبِرْتِ دَوَم.

[تِءُ دِ بِ تِ دُووُ] (اخ) (۱) پادشاه «استرازی» است که بسال ۵۸۶ م. متولد شد و در سال ۵۹۶ م. بجای پدر خود «شیلدبرت» (۲) نشست ولی فرمانروایی در دست پدر بزرگ وی «برونهوت» (۳) بود. در سال ۵۹۹ «برونهوت» بوسیله متابعین (۴) برکنار شد و تئودبرت ناگزیر به تحمل قدرت و نفوذ سران اقوام بزرگ «استرازی» گردید. «برونهوت» تیری دوم برادر وی را علیه تئودبرت برانگیخت. تئودبرت دستگیر و زندانی گردید و بسال ۶۱۲ کشته شد. (۱) – (۲) – (۳) – Childebert. (۲) – Theodebert II.

Leudes – (۴). Brunehaut منظور متابعین شاه یا امیری است که سوگند وفاداری نسبت به او خورده اند.

تئودر.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) رجوع به تئودور شود. (۱) – Theodore.

تئودورا.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) رجوع به تئودورا شود. (۱) – Theodora.

تئودریک.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) رجوع به تئودوریک شود. (۱) – Theodoric.

تئودزیوس.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) تئودسیوس. تایادوس. نیاطوس. رجوع به تایادوس شود. (۱) – Theodosius.

تئودکت.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) شاعر و نویسنده یونانی از شاگردان و پیروان ایسوقراطس (ایسوکرات) و افلاطون و ارسطو بود. وی در حدود قرن چهارم قبل از میلاد در آتن در گذشت. (۱) – Theodecte.

تئودلیت.

[تِ ءُ دُ] (فرانسوی، ا) (۱) تئودولیت. دستگاهی دارای آلیداد (۲) و دوربین برای نقشه برداری و سنجش زوایا در امور و اندازه گیری فواصل ستارگان بکار می رود. رجوع به ارتفاع سنج شود. (۱) – Alidade – (۲). Theodolite سطرآرای چوبی یا فلزی متحرک که یکی از اطراف آن در لوحه درجه داری حرکت میکند.

تئودمیر.

[تِ ءُ دُ] (اخ) (۱) شاهزاده «گوتهای غربی» (ویزیگوت) (۲) فرزند یا داماد سلطان اژیکا بود. وی پس از جنگهایی با بیزانسی ها و مسلمین مغلوب شد و پس از سال ۷۱۳ م. در گذشت. (۱) – Wisigoth – (۲). Theodemir.

تئودوت.

[تِ] (اخ) (۱) «دیودوت» بنیان گذار و قائد دولت باختر که از اتحاد باختر و سغد و مرو تشکیل یافته و از دولت سلوکی جدا شده بود (۲۵۶ ق. م). این دولت مدتی دوام داشت و سلوکی ها در ابتدا متعرض این دولت نشدند و بعد که خواستند آنها را به اطاعت خود در آورند بنای این دولت محکم شده بود. تئودوت پس از قیام در باختر با یک دسته از مردم به پارت رفت و «آن دروگرس» والی این مملکت را شکست داد. پس گرگان را گرفت و قشون نیرومندی تشکیل داد ولی بزودی در گذشت و فرزندش بنام تئودوت

بحکومت رسید. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۰۷۳، ۲۱۹۸، ۲۲۰۲ و رجوع به دیوڈتوس و ایران تألیف گرشمن ترجمه محمد معین ص ۲۱۷ بعد شود. (۱) - بنا به ضبط ژوستن.

تئودور.

[تِءُ دُرْ] (اخ) (۱) (تئودور - آنتونین، بارون دو نوبهوف، شاه) حادثه جویی اص آلمانی و عنوان شاه «کورس» (۲) داشت وی بسال ۱۶۹۰ م. در «متز» (۳) متولد شد و بسال ۱۷۵۶ در لندن در گذشت. وی ابتدا جزو ملازمان دوشس ارلثان درآمد و آنگاه بدرجه ستوانی نایل گشت و سپس وارد قشون سوئد شد و به اسپانیا و لندن رفت و بدرجه سرهنگی رسید و با یکی از بانوان دربار ملکه الیزابت ازدواج نمود و پس از چندی با وی متارکه کرد و در سال ۱۷۳۲ م. در فلورانس با دسته مهاجرین کرس مربوط شد و برای استقلال کورس شروع بفعالیت کرد. تئودور، سه بار بقصد تصرف کورس با سربازان فرانسه جنگید و هر سه بار شکست خورد و منہزم گشت و به لندن پناه برد و در آنجا بسبب قرضهائی که گریبان گیرش شده بود، توقیف شد و تا نزدیکی پایان عمرش در زندان بسر برد. (۱) - Metz - (۳) - Corse. (۲) - Theodore - Antonin baron Neubhof, le roi.de.

تئودور.

[تِءُ دُرْ] (اخ) (۱) (سنت) دوشیزه شهید که در اسکندریه بفرمان دیوکلہ سین (۲) سرش را بریدند. ذکران وی ۲۸ آوریل است. (۱) - Diocletien. (۲) - Theodore Sainte.

تئودور.

[تِءُ دُرْ] (اخ) (۱) (سن) مطران «کانتربری» (۲) که بسال ۶۰۲ م. در «تارس» (کیلیکیه) (۳) متولد شد. تحصیلاتش را در آتن پایان رسانید و سپس به روم رفت. پاپ «ویتالین» (۴) وی را بسمت مطران «کانتربری» برگزید و حق قضاوت کلیسائی (پریما) (۵) بریتانیای کبیر را هم به وی واگذاشت. وی بسال ۶۹۰ م. درگذشت. ذکران وی ۱۹ سپتامبر است. (۱) - - Theodore Saint. (۲) - Primat - Vitalien. (۵) - Cilicie. (۴) - Cantorbey. (۳)

تئودور.

[تِءُ دُرْ] (اخ) (۱) ملقب به «اسداس» (۲) مطران «سزاره» (۳) (گایزری فعلی، به نزدیکی انکارا) در قرن ششم میلادی و از طرفداران «اوریزنیم» (۴) بود و بر اثر تحریکات او کلیسا منقلب گشت و پاپ وی را معزول کرد. (۱) - Ascids. (۳) - Theodore. (۲) - Origenisme - Cesaree. (۴)

تئودور آمازه.

[تِءُ دُرْ] (اخ) (۱) سن ملقب به «تیرون» (از «تیرو» یونانی = درمانده) وی در سال ۴۰۶ م. بفرمان «گالر» (۲) دستگیر شد و او را زنده در آتش سوزاندند. ذکران وی نهم نوامبر است. (۱) - Galere - (۲) - Theodore d'Amasee (Saint).

تئودور آنژ.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) حاکم مطلق العنان «اپیر» (۲) (۱۲۱۴-۱۲۲۳ م.) و امپراتور «تسالونیک» (۳) (سالونیک) یونان (۱۲۲۳-۱۲۳۰ م.) برادر «میکل آنژ کمین» (۴) بود که در سال ۱۲۰۴ م. حکومت استبدادی اپیر را بنیان گذاشت و تئودور آنژ را در سال ۱۲۱۴ بجانشینی خود برگزید و نواحی حکمرانی خویش را وسعت داد و در سال ۱۲۳۰ پس از جنگی که با تزار بلغارستان «ژان آسن» (۵) کرد، شکست خورد و دستگیر شد و چشمهایش را درآوردند. (۱) - - (۳) Epire. (۲) - Theodore Ange. (۴) - Michel-ange Comnene. (۵) - Jean Asen Thessalonique.

تئودورا.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) امپراتوریس مشرق (۵۲۷-۵۴۸ م.) و زن ژوستینین اول. وی زنی بلندپرواز و حریص و در عین حال بااطلاع و فعال بود و تا زنده بود، روح دولت ژوستینین بشمار می آمد و در توطئه «نیکا» (۲) جسارت و خونسردی او باعث حفظ تاج و تخت ژوستینین گردید. (۱) - Nika - (۲) Theodora.

تئودورا.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) سنت... تائبه قرن ششم میلادی است. وی برای جبران خیانت بشوهر خود در لباس مردان درآمد و به دیری که از آن مردان بود رفت و کسی او را نشناخت. پس از چندی به اتهام فریب دختر جوانی به رسوائی از دیر اخراج و بپذیرفتن طفل نامشروع او مجبور شد ولی هیچیک از این اعمال بر صبر و بردباری او غلبه نکرد و دوباره به دیر خود مراجعت کرد و «آبه» دیر بر او رحم آورد و در آنجا در حالت تقدس و پاکی درگذشت و پس از مرگ هنگامی که دریافتند وی زن است حقیقت قضایا آشکار گشت. (۱) - Theodora (Sainte).

تئودورا.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) امپراتوریس شرق در قرن نهم میلادی و زوجه امپراتور تئوفیل (۸۲۹-۸۴۲ م.) بود. وی پس از مرگ شوهر از سال ۸۴۲ تا ۸۵۶ بعنوان نایب السلطنه فرزند خردسال خود حکومت کرد. در پایان عمر در دیری معتکف شد و بسال ۸۶۷ م. درگذشت. (۱) - Theodora.

تئودورا.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) امپراتوریس شرق در قرن یازدهم میلادی دختر کنستانتین هشتم است که در قتل پدر خود شرکت داشت (۱۰۳۰ م.). در انقلاب ۱۰۴۲ که میشل پنجم برکنار شد، وی بسطنت رسید، پس از چندی «زونه» (۲) او را کنار زد. آنگاه با «کنستانتین مونرماک» ازدواج کرد و بعد از مرگ او مدت دو سال قدرت حکومت را بدست گرفت (۱۰۵۴-۱۰۵۶ م.) و با وی دودمان سلطنت «مقدونیه» (۳) پایان یافت. (۱) - Macedoine - (۳) - Zoe. (۲) - Theodora.

تئودورا.

[تِءُ دُرُ] (اخ) (۱) تزارین بلغارستان در قرن چهاردهم و دختر شاهزاده «ایوان بساربا» بود و با تزار «ژان الکساندر» ازدواج کرد (۱۳۳۱ م.). پس از چندی که تزار با زن دیگر ازدواج کرد، «تئودورا» را طرد و در دیری زندانی نمود. (۱) - Theodora.

تئودور استودیت.

[تِ ءُ دُرَا] (اخ) یا تئودور استودیون (۱)، راهب و نویسنده بیزانسی (۷۵۹-۸۲۶ م.) و از مدافعین باحرارت مذهب اورتودوکسی (۲) بود و در تاریخ سیاسی زمان خود محلی یافت. وی با کنستانتین ششم و لئون ارمنی خصومتی سخت پیدا کرد و اصلاحاتی در وضع راهبان بوجود آورد و برای آنان جملات و کلمات هیجان انگیز ساخت. (۱) - Theodore Studite. Theodore de - Orthodoxie (۲) - Stoudion.

تئودور اول.

[تِ ءُ دُرِ اَوْو] (اخ) (۱) پاپ، که بسال ۵۸۰ م. در اورشلیم متولد شد و بسال ۶۴۹ م. در روم درگذشت. (۱) - Theodore ۱er.

تئودور اول لاسکاریس.

[تِ ءُ دُرِ اَوْوَل] (اخ) (۱) امپراتور «نیهه» یونان (اناطولی) و داماد امپراتور الکسیس سوم بود. (۱۲۰۴-۱۲۲۲ م.). وی پس از آنکه قسطنطنیه بوسیله لاتینی ها اشغال شد به «بی تی نی» (۲) پناه برد و کسی از وی خبر نداشت تا آنکه امپراتور «بودوین» (۳) بدست بلغارها شکست خورد. بسال ۱۲۰۵ م. وی مجدداً قدرت خود را بدست آورد و در سال ۱۲۰۶ تاج امپراتوری بر سر نهاد و با لاتینی ها جنگید و به یاری دامادش «واتاترس» (۴) نفوذ و قدرتش را تقریباً به تمام آسیای صغیر گسترش داد. (۱) - Theodore ۱er - Bithynie (۲) - Lascaris. Vatatzes (۴) - Baudouin. (۳) - Baudouin.

تئودور بار کونائی.

[تِ ءُ دُر] (اخ) تئودور بر کونایی. رجوع بهمین کلمه شود.

تئودور بر کونایی.

[تِ ءُ دُرِب] (اخ) (۱) تئودور بار کونائی. کشیش و نویسنده سریانی که در حدود ۸۰۰ م. میزیست. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن، ترجمه یاسمی چ ۲ ص ۱۰۲، ۱۷۲، ۲۰۴، ۲۰۹ و ۲۲۴ شود. (۱) - Theodore Barkonai.

تئودور جوان.

[تِ ءُ دُرِ ج] (اخ) (۱) نوه هنرمند یونانی تئودور ساموس. رجوع به تئودور ساموس شود. (۱) - Theodore le Jeune.

تئودور دوم.

[تِ ءُ دُرِ دُوو] (اخ) (۱) پاپ. وی در روم متولد شد و بسال ۸۹۸ م. در همین شهر درگذشت. مدت پاپی او بیش از بیست روز طول نکشید. (۱) - Theodore II.

تئودور دوم لاسکاریس.

[تِ ءُ دُرِ دُوو م] (اخ) (۱) امپراتور «نیهه» یونان و نوه تئودور اول لاسکاریس و پسر ژان واتاترس بود (۱۲۵۴-۱۲۵۸ م.). وی

شاهزاده ای متین و مؤدب بود. رجوع به تئودور اول لاسکاریس شود. (۱) - Theodore II Lascaris.

تئودور ساموس.

[تِءُ دُرِ] (اخ) (۱) هنرمند و مجسمه ساز یونانی که با شرکت «روکوس» (۲) در سال ۶۶۰ ق. م. مسیح موفق به ذوب برنج گردید. وی در معماری نیز دست داشت و در ساختن «آرته میزیون افس» (۳) شرکت داشت. فرزند کوچکش «تئودور جوان» (۴) که در سال ۵۵۰ ق. م. حلقه «پولیکارت» را بساخت. (۱) - Artemision - Rhakos. (۲) - Theodore de Samos. (۳) - Theodora. (۴) - Theodore le Jeune d'Ephe.

تئودور سوم.

[تِءُ دُرِ سُو] (اخ) (۱) رجوع به تئودوروس (۲) شود. (۱) - Theodoros - Theodore III. (۲)

تئودور قورینایی.

[تِءُ دُرِ] (اخ) (۱) ملقب به «آته» (۲) فیلسوف یونانی در اواخر قرن چهارم میلادی شاگرد و جانشین «اریستپ» (۳) بود. (۱) - Aristippe - Theodora de Cyrene. (۲) - Athee. (۳)

تئودور موپسوآستی.

[تِءُ دُرِ م] (اخ) (۱) عالم مذهبی یونان در قرن چهارم میلادی است وی در حدود ۳۵۰ م. در انطاکیه (۲) متولد شد و همشاگردی «کریسوستوم» (۳) بود. در سال ۵۵۳ نوشته های وی بر طبق رأی انجمن نمایندگان پاپ مردود شناخته شد ولی وی در نزد نسطوریان سوریه بعنوان یک قدرت بدون رقیب باقی ماند. رجوع به ماده ذیل شود. (۱) - - Theodore de Mopsueste. (۲) - Antioche. (۳) - Chrysostome

تئودور موپسوآستی.

[تِءُ دُرِ م] (اخ) (۱) تئودور دوموپسوآست. یکی از علمای دینی مسیحیان متوفی بسال ۴۲۸ م. که عبارات جالب توجهی راجع به آیین زروان پرستی زردشتیان ذکر میکند و فوتیوس خلاصه آنرا نقل کرده است. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ترجمه یاسمی چ ۲ ص ۹۴، ۱۷۲ و ۳۰۹ و رجوع به ماده قبل شود. (۱) - Theodore de Mopsueste.

تئودوروس.

[تِءُ دُرِس] (اخ) (۱) یا تئودور سوم نجاشی یا امپراتور «حبشه» (۲) بسال ۱۸۱۸ م. متولد شد. پدر و عموی وی در «کوارا» (۳) حکومت داشتند. وی ابتدا با انگلیسی ها و فرانسوی ها روابط دوستانه داشت و حتی دو تن انگلیسی را بعنوان مشاور در دستگاه خود وارد کرد ولی هنگامی که خواست کشور خود را از دخالت بیگانگان نجات دهد، انگلیسی ها به وی حمله کردند. تئودوروس با همه کوششی که در تمرکز قوای خود بخرج داد، شکست خورد و در سال ۱۸۶۸ خود را کشت. (۱) - Theodoros. (۲) - Kouara - Abyssinie. (۳) - Theodore III.

تئودوره.

[تِءُ دُرِ] (اخ) اسقف کورس بوده و در حدود سنه ۴۶۰ م. فوت شده و در مجادلات و مباحثات دینی نصف اول قرن پنجم فعالیت نشان داده، تاریخ روحانیون سالهای ۳۲۴-۴۲۹ م. را برشته‌ء تحریر در آورده است. (ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ترجمهء یاسمی چ ۲ ص ۹۴). رجوع به تئودوره سیری شود.

تئودوره سیری.

[تِءُ دُرِی] (اخ) (۱) دانشمند مذهبی و تاریخ دان یونانی قرن پنجم در حدود سال ۳۹۳ م. در انطاکیه (۲) متولد شد. وی شاگرد «تئودور مویسواستی» (۳) و همشاگردی «نسطوریوس» (۴) بود و در حدود سالهای ۴۵۳ و ۴۵۸ در گذشت آثار متعددی از وی در علوم مذهبی و تاریخی باقی مانده است. رجوع به تئودوره شود. (۱) - (۳) Antioche. (۲) - Theodoret de Cyr. - رجوع بهمین کلمه شود. (۴) - Nestorius.

تئودوریک.

[تِءُ دُرِی] (اخ) (۱) تلفظ ترکی تئودوریک. رجوع بهمین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Theodoric.

تئودوریک اول.

[تِءُ دُكِ اَوْ] (اخ) (۱) پادشاه «ویزیگوتها» (۲) ی اسپانی و نوهء پسری «الاریک بزرگ» بود که در سال ۴۱۹ م. جانشین وی گشت و در سال ۴۵۱ در تلاشی که برای جلوگیری از هجوم آتیلا می کرد، در میدان «کاتالونیک» در گذشت. (۱) - Theodoric 1er. - Wisigoths - (۲).

تئودوریک بزرگ.

[تِءُ دُكِ بُزُ] (اخ) (۱) پادشاه «استروگوتها» (۲) و پایه گذار سلطنت آنان در ایتالیا بود. وی بسال ۴۵۵ م. متولد شد و در سال ۴۷۱ بسطنت رسید. عناوین ریاست قشون چریک، کنسول و معاونت امپراطوری را بدست آورد. از ۴۸۸-۴۹۰ م. ایتالیا را اشغال کرد و «اودوآکر» (۳) را در سال ۴۹۳ کشت و فرمانروایی مطلق برای خود ترتیب داد. امیری مطلع و پرحرارت بود و دو وزیر ارجمند «کاسیودور» (۴) و «بس» (۵) او را حمایت می کردند. وی برای درهم آمیختن گوتها و رومن ها کوشش بی نتیجه ای کرد. همسر دوم او خواهر «کلوویس» (۶) بود. تئودوریک در سال ۵۲۶ م. در گذشت. (۱) - (۲) - Theodoric le Grand. - Ostrogoths. (۳) - Odoacre. (۴) - Cassiodore. (۵) - Bece. (۶) - Clovis

تئودوریک دوم.

[تِءُ دُكِ دُو] (اخ) (۱) پادشاه ویزیگوتهای اسپانی. پسر دوم تئودوریک اول است که بسال ۴۲۶ م. متولد شد و بسال ۴۶۶ در تولوز در گذشت. وی برای بدست آوردن سلطنت برادر بزرگ خود «توریسمون» (۲) را بقتل رسانید ولی او نیز بدست برادر دیگرش «اوریک» (۳) کشته شد. (۱) - Euric - (۳) - Thorismond. (۲) - Theodoric II.

تئودوز.

تِ تِءُ دُ [اخ] (۱) تئودوسیوس. هندسه دان یونانی که در قرن اول میلادی (۲) میزیست. وی در «بیتی نی» (۳) متولد شد و بنامهای «تئودوز تری پولی» و «تئودوز بیتی نی» نیز شهرت داشت. از وی سه اثر جالب باقی مانده است: «سفه ریکا» (۴)، «دو هاییتاسیونیوس» (۵) و «دودیوس انوکتیوس» (۶). رجوع به تئودوسیوس در همین لغت نامه شود. (۱) - (۲) Theodose. - در لاروس کبیر (قرن بیستم) قرن اول میلادی و در وبستر (تراجم احوال) قرن اول پیش از میلاد (و بلکه پیشتر) یاد شده. (۳) - De diebus et noctibus. (۶) - De habitationibus. (۵) - Spherica. (۴) - Bithynie.

تئودوز.

تِ تِءُ دُ [اخ] (۱) تئودوسیوس. کنت و ژنرال رومی و پدر امپراتور تئودوز بزرگ متوفی بسال ۳۷۶ م. هنگامی که «پیکت ها» (۲) و «اسکوته‌ها» (۳) دست بفساد و شورش زده بودند از طرف امپراتور والتینین (۴) مأمور سرکوبی آنان شد و بخوبی از عهده‌ه اجرای آن برآمد و پس از چندی بسال ۳۷۰ م. انقلاب «فیرموس لومور» (۵) را در «موریتانی» (۶) سرکوب کرد. آنگاه مورد سوءظن امپراتور «والانس» (۷) و حمله وزیران دربار قرار گرفت و سپس زندانی و محکوم بمرگ شد. (۱) - (۳) Pictes. - (۲) Theodose. - Valens - (۷) - Mauritanie. (۶) - Firmus le More. (۵) - Valentinien. (۴) - Scots.

تئودوز اول.

تِ تِءُ دُ زِ اَوْ وَا [اخ] (۱) فلاویوس. تئودوز (تئودوسیوس) بزرگ، امپراتور روم که در سال ۳۴۶ م. در «کوکا» (۲) (اسپانی) متولد شد و بسال ۳۹۵ در حوالی میلان درگذشت. ابتدا در خدمت پدرش کنت تئودوز بفرماندهی «مزی» (۳) رسید ولی پس از محکومیت پدر چندی خانه نشین شد، پس از سه سال «گراتین» (۴) فرماندهی سپاهی را به وی وا گذاشت در این دوران موفقیت های بزرگی نصیب وی شد. در سال ۳۸۰ م. به دین مسیح درآمد و غسل تعمید یافت و از آن پس در زمره قهرمانان کاتولیک بشمار آمد و علیه دشمنان آنان کوشش های مؤثری کرد و در امور کشوری پیشرفت های شایان توجهی بدست آورد و با خواهر والانتینین (۵) ازدواج کرد. در هنگام غیبت برادرزن خود مدت سه سال حکومت کرد و پس از کشته شدن وی مالک الرقاب شرق و غرب شد. (۱) - Theodose 1er, Flavius. (۲) - Cauca. (۳) - Mesie. (۴) - Gratien. (۵) - Valentinien

تئودوز دوم.

تِ تِءُ دُ زِ دُو وَا [اخ] (۱) تئودوز (تئودوسیوس) جوان، امپراتور مشرق (۴۰۸-۴۵۰ م.) (۲). فرزند «آدکاریوس» و نوه تئودوز بزرگ بود. وی جانشینی فرزندان پدر خود را تحصیل کرد. ابتدا بعنوان قیم «آنته میوس» بفرماندهی قشون و حکومت رسید. سپس با همین عنوان بجای خواهرش «پول شه ری» حکومت کرد. سیاست خارجی حکومت وی چندان رضایتبخش نبود. در سال ۴۲۱ م. از ایرانیان و در ۴۴۱ از «وندالها» شکست خورد. در سال ۴۴۳ مجبور شد با آتیلا معاهده صلح شرم آوری را امضا کند. علاوه بر این حکومت او اغلب گرفتار سرکشی های مذهبی میشد و در سال ۴۴۹ رأی به الحاد او دادند. دانشگاه قسطنطنیه در زمان او پایه گذاری شد. و از او است: مجموعه قوانین «تئودوزین» (۳). (۱) - (۲) Theodose II. - در لاروس قرن بیستم چ ۱۹۳۳: ۴۰۱-۴۵۰. (۳) - Theodosien.

تئودوز سوم.

[تِءُ دُ زِ سِوُ] (اخ) تئودوسیوس سوم امپراتور روم شرقی از ۷۱۵ تا ۷۱۷ م.

تئودوزی.

[تِءُ دُ] (اخ) (۱) نام قدیمی «کفه» (۲) یا «کافا»، شهر و بندری است در کریمه (قریم). (۱) - Kefa - (۲) - Theodosie.

تئودوزین.

[تِءُ دُ ی] (ص نسبی) (کود...) (۱) مجموعه قوانینی که به امر تئودوز (تئودوسیوس) دوم تدوین و بمورد اجرا درآمد (۴۲۹-۴۳۹ م.) و احتمال میدهند که مبتکر آن حکمران انطاکیه بوده است. بهر حال امپراتور با تنظیم و گردآوری آن مجموعه دقیق، قوانین اساسی دولتهای امپراتوری را پس از حکومت «کنستانتین» انتشار داد و این قانون در اقطار امپراتوری تأیید شد و در مشرق و مغرب (امپراتوری روم شرقی و غربی) بمورد اجرا درآمد. (۱) - Theodosien code.

تئودوسیوپولیس.

[تِءُ دُ ی پ] (اخ) (۱) مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: نام باستانی ارض روم است. رجوع به ارض روم (ارزروم) شود. (۱) - Theodosiopolis.

تئودوسیوس.

[تِءُ دُ] (اخ) تئودوز. رجوع به (تئودوز...) و قاموس الاعلام ترکی شود.

تئودوسیوس.

[تِءُ دُ] (اخ) (۱) رجوع به «تایادوس» و «نیاطوس» شود. (۱) - Theodosius.

تئودوسیه.

[تِءُ دُ] (اخ) تلفظ ترکی تئودوزی. رجوع به تئودوزی و قاموس الاعلام ترکی ذیل تئودوسیه و کفه شود.

تئودولف.

[تِءُ] (اخ) (۱) اسقف اورلئان (۲) متوفی بسال ۸۲۱ م. و در «فلئوری - سور - لوار» (۳) کشیش بود و کلیسای ژرمنینی (۴) را بنیان نهاد. (۱) - Germigny - (۴) - Fleury-sur-Loire. (۳) - Orlean. (۲) - Theodulfe.

تئودیجیزل.

[تِءُ زِ] (اخ) تئودیژیل (۱). طیودیجیزل. رجوع به طیودیجیزل و حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۷۳ شود. (۱) - Theodigisele.

تئودیژیل.

[تِءُ زِ] (اخ) (۱) تئودیجیزل. طیودیجیزل. رجوع به طیودیجیزل و حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۷۳ شود. (۱) - Theodigisele.

تئوری.

[(اخ) (۱) تئوری (برابر خرداد) یکی از شش حامل شراهریمن در مقابل امشاسپندان. موجب اتلاف و فساد و شکست و گرسنگی و تشنگی و شریک «ژئی ریش» (۲) (برابر امرداد) است. (مزدیسنا و تأثیر آن در ادب پارسی تألیف محمد معین ص ۱۶۳). (۱) - Zairish - (۲) - Taurvi.

تئوری.

[تِءُ] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از زبان فرانسه و متداول در فارسی امروز. این کلمه از ریشه یونانی «تئوریا» (۲) است و بمعنی شناسایی یک علم که بر پایه تحصیل و تتبع بحاصل آمده باشد و برای تحقق دادن احکام عملی بکار رود. عقیده منظم. نظریه علمی. دلایل علمی در موضوعی خاص. - تئوری پولتیک؛ نظریه سیاسی. - تئوری نظامی؛ اصول تعلیمات نظام و رساله ای که شامل این اصول باشد. (۱) - Theoria - (۲) - Theorie.

تئوریک.

[تِءُ] (فرانسوی، ص نسبی) (۱) مأخوذ از فرانسه و متداول در کتب علمی فارسی امروز، منسوب به تئوری. راجع و متعلق به علم نظری: احکام تئوریک هنگامی ارزنده اند که در عمل بکار آیند. رجوع به تئوری شود. (۱) - Theorique.

تئوریکمان.

[تِءُ] (فرانسوی، ق) (۱) مأخوذ از فرانسه. از روی علم نظری و روش تئوریک. از راه اصول و مبادی و نظریات و دلائل علمی. رجوع به تئوری و تئوریک شود. (۱) - Theoriquement.

تئوس.

[تِئُس] (اخ) (۱) بندری است به آسیای صغیر و بر جنوب شرقی شبه جزیره «کلازومن» (۲) قرار دارد. موطن «آناکرئون» (۳) و یکی از دوازده شهر متحد «ایونین» بود. مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: به سنجاق از میر و در قضای سفریحصار و بر جنوب سفریحصار واقع است. نام قدیمی ناحیه مرکزی مشهور به «صیغه جق» است. در زمان قدیم شهر بزرگی بود... رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۲۹۴، ۲۹۵ و ج ۳ ص ۲۶۵۶ شود. (۱) - Anacreon - (۳) - Clasomen. (۲) - Teos.

تئوفان.

[تِءُ] (اخ) (۱) مورخ بیزانسی (۷۵۰-۸۱۷ م.) است. وی به تبعیت از عقاید «لئون ارمنی» دست بمبارزه شدید علیه «ایکونو کلاست ها» (۲) زد و تبعید شد و بسال ۸۱۷ در «ساموئراس» (۳) درگذشت. کلیسای یونان وی را در ردیف قدیسان قرار داد. وی نویسنده تاریخی است که از سال ۲۸۴ تا ۸۱۳ م. را محتوی است. تاریخ مذکور یکی از اسناد مهم بشمار می آید. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ترجمه رشید یاسمی چ ۲ ص ۹۶، ۳۷۷، ۴۸۸، ۴۹۰ و ۵۱۷ و احوال و اشعار رودکی سعید

نفسی ج ۱ ص ۱۸۴ و قاموس الاعلام ترکی و یشتها ج ۲ ص ۲۴۴ (تئوفانس) شود. (۱) - Iconoclastes - (۲) .Theophane.
فرقه مذهبی که پرستش اشکال و تصاویر را مجاز می دانستند. (۳) - Samothrace.

تئوفان.

[تِءُ] (اخ) (۱) تاریخ نویس و شاعر یونانی است که در قرن اول قبل از میلاد مسیح در «می تی لن» (۲) بدنیا آمد و به ایتالیا رفت و بخدمت «پومپه» پیوست و در تمام سفرها با وی همراه بود. پومپه بخاطر تئوفان، آزادی «می تی لن» را تحصیل کرد. وی تاریخی از جنگهای رومیان که بسرمداری پومپه انجام یافته بود، تصنیف کرد. تاریخ مذکور مورد استفاده «استرابون» و «پلوتارک» قرار گرفت.
(۱) - Mytilene - (۲) .Theophane.

تئوفانس.

[تِءُ ن] (اخ) (۱) تئوفان، مورخ بیزانسی. رجوع به تئوفان و یشتها ج ۲ ص ۲۴۴ شود. مورخ یونانی. رجوع به ماده فوق شود. (۱)
- Theophanes -

تئوفانو.

[تِءُ ن] (اخ) (۱) ملکه بیزانس در قرن دهم میلادی. وی کور مادرزاد ولی بسیار زیبا بود و بسال ۹۵۶ م. به ازدواج رومن پسر کنستانتین هفتم درآمد و در سال ۹۵۹ با شوهر خود صاحب تاج و تخت شد و قدرت و نفوذ فراوان بدست آورد. بسال ۹۶۳ با داشتن چهار فرزند بیوه شد و چون میخواست قدرت خود را حفظ کند با «نیسه فور فوکاس» (۲) ازدواج کرد ولی بزودی از وی سیر شد و با «ژان تزیمیس» (۳) ارتباط یافت و بکمک او شوهرش را بسال ۹۶۹ مقتول ساخت ولی این بار موفقیتی در ازدواج با امپراتور جدید بدست نیاورد و بسال ۹۷۰ تبعید گشت. رجوع بماده بعد شود. (۱) - Nicephore Phocas - (۲) .Theophano.
Jean Tzimisces - (۳).

تئوفانو.

[تِءُ ن] (اخ) (۱) ملکه آلمان (۹۵۸-۹۹۱ م.) و دختر «رومن» دوم امپراتور یونان و تئوفانوی سابق الذکر است. وی بسال ۹۷۲ با فرزند امپراتور آلمان «اتون» (۲) اول ازدواج کرد. هنگامی که شوهرش بسطنت رسید (۹۷۵ م.) در تحصیل قدرت سیاسی مساعی فراوانی مبذول داشت و بسال ۹۸۴ بیوه شد و به نیابت سلطنت فرزند جوان خود «اتون» سوم رسید و در عین حال نفوذ و سلطه خود را در روم حفظ کرد. رجوع بماده قبل شود. (۱) - Otton - (۲) .Theophano.

تئوفراست.

[تِءُ] (اخ) (۱) تئوفراستوس. ثاوفرسطس. فیلسوف و دانشمند یونانی. رجوع به تاریخ تمدن قدیم فوستل دوکلانژ و هرمزدنامه پورداود ص ۸ و ثاوفرسطس در همین لغت نامه شود. (۱) - Theophraste -

تئوفیل.

[تِءُ] (اخ) (۱) اسقف انطاکیه. رجوع به ثوفیل در همین لغت نامه شود. (۱) - Theophile.

توفیل.

[تِءُ] (اخ) (۱) امپراتور بیزانس. رجوع به ثوفیل در همین لغت نامه شود. (۱) - Theophile.

توفیل.

[تِءُ] (اخ) (۱) مستشار حقوقی یونان و یکی از نویسندگان مجموعه قوانین ژوستینین است. (۱) - Theophile.

توفیلاکت سیموکاتا.

[تِءُ مْ کات تا] (اخ) (۱) تاریخ نویس بیزانسی در قرن هفتم میلادی است. وی تاریخ امپراتوری موریس (۵۸۲-۶۰۲ م.) را تصنیف کرد. با آنکه در نگارش این اثر روشی تکلف آمیز انتخاب کرد، تاریخ مذکور حایز اهمیت گردید، چه علاوه بر آنکه کتاب محتوی وقایع نسبتاً صحیحی بود، شخص سیموکاتا آخرین تاریخ نویس بزرگ قرون وسطای بیزانس بشمار می آمد. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ترجمه رشید یاسمی چ ۲ صص ۹۵ - ۱۲۷ و ص ۱۸۰، ۲۸۴، ۴۲۱، ۴۶۴-۴۶۶ شود. (۱) - Theophylacte Simocatta.

توفیلانتروپ.

[تِءُ رُپ] (اخ) (۱) مأخوذ از یونانی: تئوس = خدا، فیلو = دوست و آنتروپوس = انسان. نامی است که در دوره «دیرکتوار» به پیروان ولتر و روسو داده میشد. رجوع به ماده بعد شود. (۱) - Theophilanthrope.

توفیلانترویی.

[تِءُ رُ] (فرانسوی، مرکب) (۱) نظریه توفیلانتروپها که مبتنی است بر عشق خدا و انسانها. رجوع به ماده قبل شود. (۱) - Theophilanthropie.

توفیل دو ویو.

[تِءُ دُ] (اخ) (۱) شاعر فرانسوی. رجوع به ویو شود. (۱) - Theophile de Viau.

تأوق.

[تِءُ وُ] (ع مص) بازااستادن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعوق. (قطر المحيط).

تئوکریت.

[تِ] (اخ) تلفظ ترکی تئوکریت (۱). رجوع به تئوکریت و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Theocrite.

تئوکراسی.

[تِءْ] (اخ) (۱) (مأخوذ از یونانی: «تئوس» (۲) = خدا و «کراتوس» (۳) = توانایی). جوامعی که فرمانروایان آن در انظار مردم از فرستادگان خدا محسوب می شدند. حکومت‌های مذهبی. چنانکه دولتی، از بهم آمیختگی قدرت مذهبی و قدرت سیاسی تشکیل گردد مانند حکومت امویان، عباسیان و حکومت اخیر تبت قبل از هجوم چین کمونیست و اشغال نظامی لهاسا. هر قدر که بتاریخ قدیم توجه شود این گونه فرمانروایی‌ها بیشتر مشاهده می گردد: دولتهای شرقی حکومتشان از جانب خدا است. آنها اراده خدایان را مجری میدارند، تاریخ سومر و اکد و بابل و مصر و آشور این اصل را بخوبی ثابت می کند. حکومت در یونان کمابیش دموکراسی است یعنی حکومت، حکومت مردم است، ولی در مشرق قدیم تئوکراسی است و حکومت، حکومت اشخاصی است که از طرف خدا مأمورند. (از ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۷۲). (۱) - Kratos - Theos. (۳) - Theocratie. (۲).

تئوکریت.

[تِءْ] (اخ) (۱) شاعر یونانی است که در حدود سالهای ۳۰۰ تا ۳۱۰ ق. م. متولد شد. از او است: «منظومه‌ها» (۲) و «کتیبه‌ها» (۳). وی مبتکر اشعار روستایی است. در آثار وی حساسیت، قدرت تصور، مشاهدات واقعی و قدرت درک مشهود است و از شاعران ردیف نخستین میباشد. (۱) - Epigrammes - Idylles. (۳) - Theocrite. (۲).

تئوکریتوس.

[تِءْ] (اخ) (۱) از مقرین «کاراکالا» امپراتور روم است. وی هنگامی که از طرف امپراتور مأمور سرکوبی و تنبیه آرامنه ارمنستان گردید، شکست خورد (۲۱۵ م.). رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۵۱۹ شود. (۱) - Theocritus.

تئوگنیس.

[تِءْ] (اخ) (۱) شاعر یونانی که در شهر «مگار» (۲) متولد شد و از خانواده اشراف بود و در قرن ششم پیش از میلاد می زیست. در دوران غلبه دموکراتها وی نفی بلد شد و به یونان و سیسیل (صقلیه) سفر کرد. چندی بعد که قدرت حکومت به اشراف باز گشت، وی به مگار مراجعت کرد. در این انقلاب تئوگنیس دارایی خود را از دست داد و از این مهمتر وی عاشق دختر زیبایی بود که خانواده دختر وی را به ازدواج مرد ثروتمندی درآورده بودند و این امر موجب و منشأ بدبینی او شد و در آثار او منعکس گشت. دیوانی از او باقی است که در حدود ۱۲۰۰ تا ۱۴۰۰ بیت دارد. اشعار وی از شور و حقیقت سرشار است. رجوع به تاریخ تمدن قدیم فوستل دوکولانژ شود. (۱) - Megare - Theognis. (۲).

تأول.

[تِءْ وُ] (ع مص) بتأویل کردن. (زوزنی). تأول کلام؛ اول کلام است. (منتهی الارب) (از قطر المحيط). بیان کردن آنچه سخن به او باز گردد. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تئولوژی.

[تِءْ لُ] (فرانسوی، ا) (۱) حکمت الهی. علم به عقاید و اصول دین. اصول عقاید متألهین. علم الهی. الهیات. حکمت الهی. علم کلام. کلام. و رجوع به تئولوجیا شود. (۱) - Theologie.

تئوس تور.

[تِءْ مِ] (اخ) (۱) در دوران شاهنشاهی خشایارشا جبار جزیره «سائس» بود. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۶۵ شود. (۱) -
Theomestor.

تأون.

[تَءَوْ وُ] (ع مص) لغت نویسان عرب این فعل را در مورد خر بکار برده اند و معنی آن، علف و آب خوردن خر است تا شکمش مانند «اون» در آگنده شود (۱). رجوع به منتهی الارب و ناظم الاطباء شود. تأون به معنی تأوین است. (از منتهی الارب). رجوع به تأوین شود. (۱) - صاحب اقرب الموارد فقط تأوین را بدین معنی آورده است.

تئون.

[تِئُنْ] (اخ) (۱) ثاون. رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Theon.

تئون الکساندری.

[تِئُنْ لِ] (اخ) (۱) ثاؤن اسکندرانی. رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Theon d'Alexandrie

تأوه.

[تَءَوْ وُ] (ع مص) آوخ کردن. (زوزنی). آه گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آه کشیدن. (آندراج). شکایت کردن و نالیدن. (از اقرب الموارد).

تأوی.

[تَءَوْ وِی] (ع مص) پناه گرفتن بجایی. جای گرفتن. فراهم آمدن از هر جا چنانکه پرندگان. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تأویب.

[تَءَءْ] (ع مص) همه روز رفتن. تسبیح کردن. (تاج المصادر بیهقی) (صراح اللغه) (ترجمان علامه جرجانی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قوله تعالی: «یا جبال اوبی معه (۱)». (منتهی الارب). با یکدیگر نبرد کردن شتران در رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۳۴/۱۰.

تأوید.

[تَءَءْ] (ع مص) کج و خمیده گردانیدن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کج کردن. (از قطر المحيط).

تأویق.

[تء] (ع مص) دشخواری نهادن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی). در مشقت و مکروه افکندن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بازداشتن (||۱). خوار گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کم کردن طعام کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندک کردن طعام کسی. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - این معنی در قطرالمحیط در ذیل تأویق آمده است.

تأویل.

[تء] (ع مص) تأویل چیزی را بچیزی، بازگرداندن آن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). بازگشت کردن از چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). بر گرداندن بچیزی. (فرهنگ نظام). مشتق از «اول» است که در لغت بمعنی رجوع است. (کشاف اصطلاحات الفنون). و منه قولهم فی الدعاء للمضل: «اول الله علیک؛ ای رد علیک ضالتک». (اقرب الموارد). ج، تأویلات ||. تأویل سخن؛ تدبیر و تقدیر و تفسیر آن. (از اقرب الموارد). تأویل کلام؛ بیان کردن آنچه کلام بدان باز میگردد. (منتهی الارب). در اصطلاح، گردانیدن کلام از ظاهر بسوی جهتی که احتمال داشته باشد. و گویند که تأویل مشتق از «اول» است پس تأویل گردانیدن کلام باشد بسوی اول و بیان کردن از عبارتی بعبارت دیگر. (غیاث اللغات) (آندراج). آنچه معنی با وی گردد. (مهدب الاسماء) (السامی فی الاسامی). تفسیر کردن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی). بیان معنی کلمه یا کلام بطوری که غیر از ظاهر آنها باشد. مثال: من هر چه می گویم فلان به چیز دیگر تأویل می کند. (فرهنگ نظام). توجیه، وجه (۱): ادا کرده باشم امانت را بی شکستن عهد و بی تأویل. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۷). هر زنی که در عقد من است یا بعد از این در عقد من خواهد آمد، مطلقه است بسه طلاق و در این که گفتم معما و تأویل نیست بهیچ مذهب از مذاهب. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۸). بهیچ تأویل حلاوت عبادت را آن اثر نتواند بود که مهابت شمشیر را. (کلیله و دمنه). در احکام مروت غدر به چه تأویل جایز توان داشت. (کلیله و دمنه). چون مزاج این باشد به چه تأویل خردمند بدان واثق تواند بود. (کلیله و دمنه). نباید که بر کس درشتی کنی چو خود را به تأویل پستی کنی. (بوستان ||). تأویل در نزد علمای علم اصول مرادف تفسیر است و بقولی تأویل ظن بمراد و تفسیر قطع بدان است چنانکه مثلاً هر گاه لفظ مجملی را بدلیل ظنی چون خبر واحد بیان کنند آنرا مؤول خوانند و هر گاه آنرا بدلیل قطعی بیان کنند مُفسّر گویند. و توان گفت تأویل اخص از تفسیر است. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۹۹). رجوع به تفسیر شود. جرجانی آرد: در شرع بازگرداندن لفظ از معنی ظاهر بمعنی احتمالی آن است بشرط آنکه محتمل را موافق کتاب و سنت بیابند مانند قول خدای تعالی: «یخرج الحی من المیت (۲)» اگر بدان بیرون آوردن پرنده از بیضه اراده شود، تفسیر خوانند و اگر بدان اخراج مؤمن از کافر یا عالم از جاهل اراده شود تأویل است. (از تعریفات جرجانی). تأویل ظن بمراد و تفسیر قطع بدان است و بقولی تأویل بیان یکی از محتملات لفظ و تفسیر بیان مراد متکلم است و بیشتر تأویل در کتب الهی بکار رود. (از اقرب الموارد). حاجی خلیفه ذیل علم التأویل آرد: اصل کلمه از «اول» بمعنی رجوع است و مؤول بازگرداندن آیه به یکی از معانی احتمالی آن است و بقولی مشتق از ایالت بمعنی سیاست است، بدین معنی که سخن را تدبیر کنند و معنی را بجای خود بگذارند. و در تفسیر و تأویل اختلاف شده است. ابو عبید و گروهی گویند: هر دو به یک معنی باشند و گروهی منکر این گفتارند و راغب گوید: تفسیر اعم از تأویل است و استعمال آن بیشتر در الفاظ و مفردات است لیکن استعمال تأویل بیشتر در معانی و جمله ها است و اغلب در کتب الهی بکار میرود و دیگری گفته است: تفسیر بیان لفظی است که جز به یک وجه محتاج نباشد و تأویل توجیه لفظ به یکی از معانی مختلفی است که بدان متوجه است بر حسب ادله ای که آشکار باشد و «ماتریدی» گوید: تفسیر تعیین است بر آنکه از لفظ آن معنی اراده شده و گواهی بر خدا است که از این لفظ، این معنی را خواهد و تأویل ترجیح یکی از معانی محتمل است بدون یقین و شهادت. و ابوطالب ثعلبی گوید: تفسیر بیان وضع لفظ است، حقیقت بود یا مجاز. و تأویل تفسیر باطن لفظ است و مأخوذ است از اول و آن

بازگشت بود بعاقبت کار، پس تأویل اخبار از حقیقت مراد است و تفسیر اخبار است از دلیل مراد. مثال آن قول خدا است سبحانه و تعالی: ان ربك لبالمصدا(۳). تفسیر آن این است که مرصاد وزن مفعال است از رصد و تأویل آن برحذر داشتن است از خوار شمردن امر خدا سبحانه و تعالی. و راغب اصفهانی گوید: تفسیر معانی قرآن را کشف کند و مراد را بیان سازد خواه بحسب لفظ باشد و خواه بحسب معنی، و تأویل بیشتر در معانی است. و تفسیر یا درباره غریب الفاظ بود که بکار رفته است یا در لفظ مختصر که با شرح آشکار شود و یا در کلامی که قصه ای را در بردارد و جز با دانستن آن قصه روشن نشود. اما تأویل گاه عام بکار رود و گاه خاص مانند کفر که گاهی در انکار مطلق استعمال شود و گاه در انکار باری تعالی خاصه و یا در لفظ مشترک بین معانی مختلف. و گفته اند تفسیر به روایت تعلق دارد و تأویل به درایت. و ابونصر قشیری گفته است: تفسیر بر سماع مقصور است، و اتباع و استنباط در آنچه بتأویل متعلق است. و قومی گفته اند آنچه از کتاب خدا و سنت رسول مبین است، تفسیر بود و کسی را نرسد که در آن اجتهاد کند بلکه بر همان معنی حمل شود که وارد شده است و از آن تجاوز نباید کرد و تأویل چیزی است که علمای عالم بمعنی خطاب و ماهر در آلات علوم استنباط کنند و جماعتی که بغوی و کواشی از آن جمله اند گویند تأویل صرف آیه است از طریق استنباط بمعنی موافق ماقبل و مابعد آن که در آیه احتمال چنان معنی بود و مخالف کتاب و سنت نبود، و شاید صواب همین است... (کشف الظنون ج ۲ استانبول ج ۱ ستون ۳۳۴-۳۳۵ ذیل علم تأویل): هر که بر تنزیل بی تأویل رفت او بچشم راست در دین اعور است. ناصر خسرو. شور است چو دریا بمثل ظاهر تنزیل تأویل چو لؤلؤست سوی مردم دانا. ناصر خسرو. بحله دین حق در پود تنزیل به ایشان بافت از تأویل تازی. ناصر خسرو. همچنانکه که ملحدان... نقیض قرآن می کنند و تفسیر آن میگردانند و آنرا تأویل میگویند تا مردم میفریبند. (فارسانامه ابن البلخی ج اروپا ص ۶۲). بر معرفت تفسیر و تأویل و قیاس و دلیل و ناسخ و منسوخ و صحیح و مطعون اخبار و آثار، واقف. (ترجمه تاریخ یمینی). و امامان اصحاب تأویل... (جهانگشای جوینی). خویش را تأویل کن نه اخبار را مغز را بد گوی نی گلزار را. مولوی. فکر خود را گر کنی تأویل به که کنی تأویل آن نامشسته. مولوی. همچنین تأویل قد جف القلم بهر تحریض است بر شغل اهم. مولوی. ||. تأویل حکم را به اهل آن؛ رد کردن آنرا به ایشان. (از اقرب الموارد ||). دلیل. حکم. دستور: باری اگر لابد خواهی کشت بتأویل شرع بکش. گفت تأویل شرع چگونه باشد؟ گفت اشارت فرمای تا من وزیر را بکشم بعد از آن مرا بقصاص او بکش تا بحق کشته باشی. (گلستان ||). حیلۀ شرعی. (غیاث اللغات) (آندراج). حیلۀ بهانه: گر به سی روز دو شب همدم ماه آید مهر سی شب از من به چه تأویل جدائید همه. خاقانی. خنده و مستیم به تأویل است خنده شیر مستی پیل است. نظامی. رجوع به تأویل کردن و تأویل نهادن شود. ||. ترجیع. (تعریفات جرجانی ||). تأویل رؤیا؛ تعبیر آن. (از اقرب الموارد). تعبیر خواب. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). شرح خواب و رؤیا که نام دیگرش تعبیر است. (فرهنگ نظام): سر بابک از خواب بیدار شد روان و دلش پر ز بازار (۴) شد هر آنکس که در خواب دانا بدند به هر دانشی بر توانا بدند به ایوان بابک شدند انجمن بزرگان و فرزانه و رای زن سرانجام گفت ای سرافراز شاه بتأویل این کرد باید نگاه. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۱۹۲۴ ||). عاقبت. صاحب اساس گوید: لاتعول علی الحب تعوی فتقوی الله احسن تأوی؛ ای عاقبه. (اقرب الموارد). عاقبت پدید کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). در اصطلاح اهل رمل عبارت است از شکلی که حاصل شود از بستن و یا گشادن شکل متن. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۹۹). و رجوع به متن شود. (۱) - کلمه تأویل در کلیله در بسیاری از موارد به معنی «وجه» آمده و این خود شایان تأمل است. (۲) - قرآن ۶/۹۵. (۳) - قرآن ۸۹/۱۴. (۴) - ن ل: تیمار.

تأویل.

[تء] (ع) تره ای است بستانی خوشبو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأویلات.

[تء] [ع] ج تأویل. تأویل‌ها. رجوع به تأویل شود.

تأویل کردن.

[تء كء د] (مص مرکب) بیان کردن و شرح و تفسیر نمودن و ترجمه کردن. (ناظم الاطباء). توجیه. گرداندن کلمه یا سخن بدیگر معنی جز معنی ظاهر آن: و باشد که دشمنان تأویلی دگرگونه کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۳). سعی نکنم در شکست بهیچ چیز که بیعت به آن تعلق گرفته و تأویل نکنم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۶). پس اگر بشکنم این بیعت را یا چیزی از آن... یا بگردانم کاری را از کارهای آن نهان یا آشکارا حیلہ کننده یا تأویل کننده یا معما آورنده یا کفاره دهنده، یا فرو گذاشت کنم... ایمان نیاورده ام بقرآن بزرگ. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۸). یا معمایی در آنجا بکار برم یا کفاره دهم یا تأویل کنم و بزبان گویم خلاف آنچه در دل است... لازم باد بر من زیارت خانه خدا که در میان مکه است سی بار. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۹). رجوع بتأویل شود. |. تأویل کردن در مورد قرآن و احادیث. رجوع به تأویل شود: کرده ای تأویل حرف بکر را خویش را تأویل کن نی ذکر را بر هوا تأویل قرآن میکنی پست و کژ شد از تو معنی سنی. مولوی.

تأویل نهادن.

[تء ن / نء د] (مص مرکب) توجیه کردن: عذرها سازی و آن را همه تأویل نهی تا کنی بی سببی تافته ای را شادان فرخی. ناشدن سخت زشت باشد و تأویل ها نهند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۶). بهانه و عذر آوردن: امیر ماضی وی را بخواند، در رفتن کاهلی و سستی نمود و آنرا تأویلها نهاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۲). رجوع به تأویل شود.

تأویلی.

[تء] (ص نسبی) منسوب به تأویل و تفسیر سخن: چون بمشکلکهای تأویلی بگیرم راهشان جز بسوی زشت گفتن ره ندانند ای رسول. ناصر خسرو. رجوع به تأویل شود.

تأویم.

[تء] [ع مص] بزرگ خلق گردانیدن چهار پا را. (تاج المصادر بیهقی). فربه و کلان خلقت گردانیدن علف ستور را. |. تشنه گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (از تاج العروس) (از ناظم الاطباء).

تأوین.

[تء] [ع مص] علف و آب خوردن خر تا شکمش درآکنده شود. همچون «اون». (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). سیر خوردن ستور آب و علف را چنانکه دو کنارهء شکم او بیرون آید چون دو تنگ. (زوزنی). علف و آب خوردن حمار تا شکمش پر گردد. (از اقرب الموارد). بسیار آب خوردن ستور چنانکه دو کنارهء شکم او بیرون آید چون دو تنگ. (آندراج). آهسته بودن و تحمل ورزیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج). آهستگی. (از قطر المحيط).

تأویه.

[تَاءَ] (ع مص) (از «أوه») آوخ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آه گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأویة.

[تَاءَ ی] (ع مص) (از «أوی») پناه و جای گرفتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پناه و جای دادن کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تأهب.

[تَاءَ هُ] (ع مص) مهیا و آماده شدن برای کاری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ساختگی کردن برای کار. (منتهی الارب). ساختگی کردن. (صراح اللغة). ساخته شدن. (زوزنی). ساخته و آماده شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). مهیا و آماده شدن. (فرهنگ نظام). ساختگی کردن و آماده شدن برای کاری. (ناظم الاطباء). رجوع به تأهب شود.

تأهل.

[تَاءَ هُ] (ع مص) زن کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). با اهل شدن. (زوزنی) (از قطر المحيط). زن خواستن و با اهل شدن. (منتهی الارب). زن خواستن و صاحب عیال و اطفال شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). زن خواستن و نکاح کردن. (فرهنگ نظام). زن گرفتن و خداوند اهل و عیال شدن. (ناظم الاطباء). زن گرفتن. کدخدا شدن. کدخدایی.

تأهل ساختن.

[تَاءَ هُ ت] (مص مرکب) تأهل. زن کردن. زن گرفتن. صاحب اهل شدن: و ابوطالب به قم آمد و ساکن شد و تأهل ساخت. (تاریخ قم). رجوع به تأهل شود.

تأهه.

[تَاءَ هُ ه] (ع مص) ناله کردن و آه گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأهب.

[تَاءَ] (ع مص) ساختگی کردن برای کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تأهب شود.

تأهیل.

[تَاءَ] (ع مص) سزای چیزی کردن. (تاج المصادر بیهقی). سزاوار کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اهل قرار دادن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). مرجبا گفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زن دادن (۱). (آندراج). (۱) - بدین معنی در منتهی الارب و اقرب الموارد و قطر المحيط و المنجد نیامده است.

تأی.

[تَءَ] (ع مص) (از «ت‌ئی») سبقت نمودن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب).

تأیب.

[تَءَیْ] (ع مص) بازگشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شب آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ذیل اوب).

تأید.

[تَءَیْ] (ع مص) نیرومند شدن. (دهار). قوی و توانا گشتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأیس.

[تَءَیْ] (ع مص) نرم و خوار گردیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تأیم.

[تَءَیْ] (ع مص) بیوه شدن. (زوزنی). ناکدخدا ماندن. (آندراج). تأیم زن از شوی؛ بیوه گردیدن از او. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تأیم مرد یا زن؛ که زمانی بگذرد و ازدواج نکرده باشند. (از اقرب الموارد). ناکدخدا ماندن مرد و بی شوی ماندن زن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تئین.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) ماده ای است شبیه به کافئین که از چای گیرند. الکلوئید عصاره چای. و رجوع به چای و گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۰۴ شود. (۱) - Theine.

تأیه.

[تَءَیْ] (ع مص) (از «ای‌ئی») تلبث. تجسس. (منتهی الارب). توقف. درنگ.

تأیی.

[تَءَیْ] (ع مص) قصد نمودن شخص و آیت او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأیته و تأیته؛ ای قصدت آیته و تعمدته. (اقرب الموارد). توقف و درنگ نمودن در مکانی. (منتهی الارب).

تأیب.

[تَءَ] (ع مص) بازگشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تأید.

[تء] (ع مص) نیرومند کردن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). نیرو و قوت دادن. (متھی الارب) (ناظم الاطباء). نیرو دادن. (آنندراج) (فرهنگ نظام). توانا گردانیدن. (آنندراج). توانا کردن. (فرهنگ نظام). ج، تأییدات. (آنندراج): خردمند گوید که تأیید و فربدانش بمردم رسد نه به زر. ابوشکور. بگویم بتأیید محمودشاه بدان فر و آن خسروانی کلاه. فردوسی. این مملکت خسرو تأیید سمایی ست باطل نشود هرگز تأیید سمایی. منوچهری. این نکرد الا بتوفیق ازل این اعتقاد و آن نکرد الا بتأیید ابد آن اختیار. منوچهری. خدای عزوجل ایشان را از بهر تأیید دولت خداوند مانده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۲). پس از آن آمدن بدرگاه عالی از دل و بی ریا و نفاق و نصیحت کردنی در اسباب ملک و تأیید آن بر آن جمله که تاریخی بر آن توان ساخت. (تاریخ بیهقی ایضاً). حاجب فاضل عم خوارزمشاه ادام الله تأیید ما را امروز بجای پدر است. (تاریخ بیهقی ایضاً). روی یزدان جهان دار و خداوند زمان که ز تأیید خدایی به درش بر حشرست. ناصر خسرو (دیوان چ مینوی ص ۳۱۸). ز تو بنازد اقبال چون بدن به روان به تو بماند تأیید چون روان به بدن. مسعود سعد. اقبال آسمانی و تأیید ایزدی هر سو که قصد و عزم کنی رهبر تو باد. مسعود سعد. فر و تأیید تو به گیتی در هر زمان سایه همای کشد. مسعود سعد. و افعال و اقوال او را بتأیید آسمانی بیاراست. (کلیله و دمنه). از فرایض احکام جهانداری آن است که... عزیمت را... بتأیید بخت جوان به امضاء رسانیده آید. (کلیله و دمنه). ترا تأیید یزدان است یار اندر همه وقتی نباشد هیچ یاری بهتر از تأیید یزدانی. رشید وطواط. عنصر اقبال و جان مملکت گوهر تأیید و کان مملکت. خاقانی. فر تو خبر دهد که چندان تأیید ظفر رسان بینم. خاقانی. زهی دارنده اورنگ شاهی حوالنگاه تأیید الهی. نظامی. حق به دور و نوبت این تأیید را می نماید اهل ظن و دید را. مولوی. درونت به تأیید حق شاد باد. (بوستان). بخت و دولت بکاردانی نیست جز به تأیید آسمانی نیست. (گلستان).

تأیید.

[تء] (اخ) خواجه عبدالله. سامی بیک آرد: از شعرا و علمای متأخر هند است که از اکثر علوم و فنون آگاه بود و در نزد حکمران بنگاله، نواب مؤتمن الملک مبارک الدوله بهادر، اعتبار و احترام داشت. پس از چندی حکمران بنارس، نواب ابراهیم علیخان بهادر، وی را بسوی خویش خواند تا در تألیف «صحف ابراهیم» شرکت کند. دیباچه این کتاب از او است. سپس از امور دنیا دست کشید و عمر خود را در عبادت و مطالعه مصروف کرد. و بسال ۱۲۰۶ ه. ق. درگذشت. از او است: اگر رود بفلک از شراب ما بوئی سر ملانک هفت آسمان بجنابند چه گویمت به کجا کار اشک و آه رسید یکی رسید بماه، دگر بماه رسید. (قاموس الاعلام ترکی ج ۳ ص ۱۶۲۳).

تأییدات.

[تء] (ع) ج تأیید. رجوع به تأیید شود.

تأیید شدن.

[تء ش د] (مص مرکب) پشتیبانی شدن. نیرومندی یافتن. رجوع به تأیید شود.

تأیید کردن.

[تء ک د] (مص مرکب) تأیید. پشتیبانی کردن. نیرومند کردن. چیزی یا کسی را مؤید کردن. چیزی یا کسی را مورد تأیید قرار

دادن. رجوع به تأیید شود.

تأیس.

[تء] (ع مص) (از «ای س») ناامید کردن. (تاج المصادر بیهقی). ناامید گردانیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کم و خوار شمردن. اثر کردن در چیزی. نرم گردانیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تأیس شود.

تأیم.

[تء] (ع مص) (از «ای م») بیوه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج): یقال ایمه الله. (منتهی الارب). رجوع به تأیم شود.

تأیه.

[تء] (ع مص) بیانگ خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). خواندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بانگ دادن و خواندن شتریان را. (از اقرب الموارد).

تب.

[ت] (ا) در اوستا «تفنو» (۱)، خونساری «ته» (۲)، دزفولی «تو» (۳)، طبری «تو» (۴)، گیلکی «تب» (۵)، فریزندی «تو» (۶)، یرنی «تو» (۷)، نظری «تو» (۸)، سمنانی و لاسگردی «تو» (۹)، سنگسری «تو» (۱۰)، سرخه ای «تو» (۱۱)، شه میرزادی «تب» (۱۲). (از حاشیه برهان قاطع چ معین). گرمی، این لفظ در پهلوی «تپن» و اوستا «تفنو» و در سنسکریت «تپه» بوده. (فرهنگ نظام). آقای پورداود در یشتها ذیل تب آرد: در اوستا «تفنو» آمده است این لغت خود جداگانه بمعنی حرارت و گرمی است. کلمات فارسی تب و تاب و تابیدن و تفت و غیره جمله از یک ماده است. (یشتها ج ۱ ص ۱۴۷). و رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۹۰ شود. ظاهراً مخفف تاب بمعنی حرارت است (۱۳). پس اطلاق آن بر حمی بر سیبیل مجاز بود و در مؤید نوشته که تب با بای فارسی به این معنی غلط است. (آندراج). زیاد شدن گرمی خون بدن از حد اعتدال که باعث کسالت مزاج شود. با لفظ کردن (تب کردن) و داشتن (تب داشتن) استعمال میشود. (فرهنگ نظام). حالت مرضی که متصف است بسرعت نبض و ازدیاد حرارت عمومی بدن. (ناظم الاطباء). حمی، و آن حرارت غریبه ای است مضر به افعال که تمام تن را فراگیرد و قدما آنرا دو نوع می گفتند: تب مرض و تب عرض. تب مرض آن است که تابع مرض دیگر نبوده، و تب عرض آنکه از مرضی دیگر زاید. و نزد قدما تب (حمی) شامل انواع و اقسام مختلف است از این قرار: حمی یوم، حمی دق، حمی العفن، حمی الغب، حمی النافذ، حمی المحرقه، حمی المطبقه، حمی البلغمیه، حمی اللثقه، حمی الربع، حمی الخمس، حمی السدس، حمی السبع، حمی الغشیه، حمی المثلثه (و آن همان حمای غب است)، حمی صالب، حمی نافض، حمی بسیطه، حمی مرکبه، حمی متداخله، حمی متبادله، حمی مشارکه، حمیات المختلفه، حمیات الحاده، حمیات الوبائیه، حمی النهار. رجوع به بحرالجمواهر ذیل کلمه حمی و مرکبات آن و قانون ابن سینا کتاب حمیات و حمی و ترکیبات آن در این لغت نامه شود. تب از علائم بیماریهای مختلف است و نشانش بالا رفتن درجه حرارت بیمار از حد متعارف و معمولی است (متجاوز از ۹۸ تا ۹۹ درجه فارنهایت در دهان و ۹۹ تا ۱۰۰ درجه فارنهایت در داخل نشیمن). و نحوه نوسان حرارت و قطع و دوام تب خود راهنمای شناخت بسیاری از امراض است و با عکس العملهای مختلف مشخص است از آن جمله: ۱-

احساس سرما و لرزش. ۲- راست شدن موهای بدن (در بعضی). ۳- تنگ شدن عروق محیطی (در بعضی). ۴- قطع شدن عرق در بدن اشخاصی که معمولاً عرق می کنند. ختم آن نیز علائمی دارد از قبیل: ۱- انبساط عضلات. ۲- عرق کردن بیمار. ۳- گشاده شدن عروق اگر منقبض شده باشند. تب را معمولاً بر سه نوع تقسیم کنند: ۱- تبهای ویروسی مانند گریپ، انفلوآنزا، آبله، پولیومریت، تب زرد و غیره. ۲- تبهای انگلی مانند مالاریا، تب خواب (۱۴)، تب راجعه (۱۵). ۳- تبهای میکروبی مانند سل، تیفوئید، تب مالت، تب زایمان (حمای نفاسی) و غیره. بالا- رفتن درجه حرارت در تب های مختلف، مختلف است: ۱- صعود ناگهانی درجه حرارت مانند مالاریا. ۲- صعود تدریجی درجه حرارت مانند سل. ۳- ممکن است از هیچ قاعده ای پیروی نکند مانند تب مالت که آنرا بهمین جهت تب دیوانه نیز گویند. نزول حرارت هم در تب ها مختلف است: ۱- نزول تدریجی درجه حرارت مانند تیفوئید. ۲- نزول ناگهانی درجه حرارت مانند مالاریا. دکتر علی کاتوزیان آرد: تب یعنی افزایش درجه حرارت بدن که بواسطه اختلال عمل دستگاه تنظیم حرارت پدید می آید. در هنگام تب، مراکز تنظیم کننده حرارت فعالیت دارند ولی کار آنها برای حرارتهای بالاتر از حد طبیعی تنظیم شده است. مکانیسم تب... علت تب را نمیتوان نقصان اتلاف حرارت و بنابراین تجمع آن در بدن دانست، زیرا از طریق کالوریمتری ثابت میشود که احتراقات بدن در موقع تب شدت می یابد. بعلاوه اگر در موقع لرز ماقبل تب، جلد سفید و کم خون میشود، دفع حرارت محققاً باید کم و محدود گردد؛ ولی فوراً بعد از آن درجه حرارت بالا میرود، جلد قرمز و برافروخته میشود و تشعشع حرارت زیاد میگردد، بنابراین افزایش درجه حرارت بعلت ازدیاد احتراقات داخلی است. در این حال مقدار دفع انیدرید کربنیک ۷۰ الی ۸۰ درصد زیاد شده بر مقدار جذب اکسیژن و دفع اوره نیز افزوده میگردد. ضربان قلب و دفعات تنفس زیاد میشود. پس غیر از بالا- رفتن تب (درجه حرارت) چیزی که مشخص تب است، همان ازدیاد احتراقات سلولی است و چون انسان در موقع تب، قادر به انجام کاری نمیشود، تقریباً تمام انرژی بصورت حرارت تبدیل شده، خود این افزایش حرارت، سبب تشدید احتراقات سلولی میشود. بطوری که می توان گفت خود تب باعث بالا بردن حرارت بدن میگردد. منحنی های حرارتی در امراض مختلف پنج نوع است که عبارتند از: ۱- تب های ذات الریه ای (۱۶)؛ در این نوع امراض تب ناگهان بالا رفته در ارتفاع نسبتاً زیادی چند روز ادامه دارد سپس سریعاً پایین می آید... ۲- تب های دائمی (۱۷)؛ مانند تب حصه که حرارت بدن بتدریج در ظرف چند روز بالا میرود و مدتی نیز در ارتفاع ثابتی باقی می ماند و نوسانات شبانه روزی آن خیلی مختصر است. در آخر بیماری سقوط تب تدریجی است تا آنکه بکلی قطع شود... ۳- تب های امواج (۱۸)؛ نمونه آن تب مالت است که بشکل امواج متوالی تب می باشد. در فواصل امواج تب، چند روزی درجه حرارت بیمار بحد طبیعی و یا نزدیک به آن میرسد. ۴- تب های متناوب (۱۹)؛ نمونه این تبها در بیماری پالودیسیم (مالاریا) دیده میشود که صعود و نزول آن ناگهانی است. مدت حمله بیماری بیش از چند ساعت نمی باشد... ۵- تب های راجعه (۲۰)؛ تب راجعه دارای دو دوره متناوب و متعاقب هم می باشد که عبارتند از: دوره تب دار و دوره بدون تب. بدین ترتیب که تب بیمار هفت الی هشت روز ادامه دارد و سپس قطع شده مجدداً پس از پنج الی هفت روز دیگر برمیگردد و باز چند روزی ادامه داشته مجدداً قطع میشود و مجموعاً سه یا چهار حمله تپی دارد. علت اختلاف شکل تب ها مربوط به نوع میکروب مولد مرض و چگونگی واکنش بدن در مقابل آن میکروب می باشد. علت تب: بغیر از مواردی که ازدیاد درجه حرارت بدن مربوط به افزایش زیاده از حد حرارت خارجی است، تب ها را به دو دسته تقسیم می کنند: دسته اول تب هایی است که بواسطه اختلال دستگاه عصبی و تحریک مراکز مغزی حرارتی ایجاد میشود بدون آنکه ضایعات هوموری در بین باشد. دسته دوم تب هایی است که در آنها اختلال مراکز عصبی حرارتی بواسطه ضایعات هوموری ایجاد شده باشد. دسته اول شامل تب های عصبی و دسته دوم شامل تب های سمی و عفونی میباشد. تب های عصبی: خود بر چند قسم است: ۱- تب هایی که در قولنج کبدی و کلیوی دیده میشود و نتیجه یک عمل انعکاسی است که موجب تحریکاتی در مرکز حرارتی بصل النخاع می گردد. ۲- تب های ضربه ای که در اثر ضربه های وارده بمغز و بصل النخاع دیده میشود و ممکن است

چند روز طول بکشند. ۳- تب هائی که مربوط به ضایعات مغزی است (خون ریزی مغزی و غیره). تب های امراض عفونی: فراوان ترین انواع تب ها است که بواسطه تأثیر سموم میکروبی روی مراکز حرارتی تولید میشوند. بعضی سموم علاوه بر تولید تب ایجاد تشنج نیز در بدن مینمایند مانند استرکینین، وراترین، کواکائین. بعضی از بیماریهای تب دار که در آنها صعود درجه حرارت سریع و شدید است، با لرز نیز همراه میباشند. مکانیسم این لرز را چنین بیان میکنند که در نتیجه مسمومیت سطح حرارت در مرکز عصبی تنظیم حرارتی، ناگهان بالا- میرود و حال آنکه در این هنگام تغییری در میزان حرارت خون و درجه حرارت محیطی پیدا نشده است. این وضع که شبیه به پایین آمدن درجه حرارت خون است، تولید لرز مینماید. تب های آسپتیک (۲۱): ... تب های دیگری نیز وجود دارد که به تب های آسپتیک موسومند و بعلت ورود پروتئین های خارجی در بدن تولید میگردند. (از فیزیولوژی دکتر علی کاتوزیان ج ۲ صص ۲۴۱-۲۴۶). در اوستا از «تب» یاد شده این چنین: در میان تب ها آنچه بیشتر تب است (۲۲) خواهند برانداخت. در میان تب ها با آنچه بیشتر تب است ستیزه خواهند نمود. (یشتها ترجمه پورداود ج ۱ ص ۱۴۷ ذیل اردیبهشت یشت): چو یک بهره بگذشت از تیره شب چنان چون کسی کو بلرزد ز تب خروشی برآمد ز افراسیاب بلرزید بر جای آرام و خواب. فردوسی. برآمد یکی بومهن نیم شب تو گفستی زمین را گرفته ست تب. اسدی. بدین درد بودی همه روز و شب که هرگز سرش درد نگرفت و تب. اسدی. شاد کی باشد در این زندان تاری هوشمند یاد چون آید سرود آنرا که تن داردش تب. ناصر خسرو. گرت تب آید یکی ز بیم حرارت جستن گیری گلاب و شکر و چندن. ناصر خسرو. چون بشنوی که مکه گرفته ست فاطمی بر دلت ذلّ بیارد و بر تنت تاب و تب. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۳). ضعیف و خسته شدم نی همین غم و حسرت ز بیم غمزه و تاب رُخت شدم در تب. ابوالمعالی (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۲). و اندر تب اگر مزوری سازم اشک تر من تمشک من باشد. خاقانی. شمعی ولی هر شب مرا از لرز زلفت تب مرا عمری بمیگون لب مرا سرمست و شیدا داشته. خاقانی. در دل خاقانی ارچه آتش تب خاست آب حیاتش نگر که در سخن آورد. خاقانی. خاک تب آرنده بتابوت بخش آتش تابنده بیاقوت بخش. نظامی. تب ندید او بدید شیرینی لاجرم حال او همی بینی. اوحدی. گرچه شیرین و دلکش است رطب نخورد طفل اگر بداند تب. اوحدی. تب بتار رشته می بندند مردم لیک او هر شبی بندد بتاب رشته ای تب خویشتن. سلمان (لسان العجم شعوری). چه تب دیوانه ای از بندجسته گذار سیل بر آتش نبسته تبی خورشیدسامانی جهانسوز به خرمهای دل برق نوآموز تبی طوفان جزر و مد بحران شکسته کشتی غرقاب دوران. زلالی (از آندراج). صد شکر که گلشن صفا گشت تنت صحت گل عیش ریخت بر پیرهن تب را بغلط بر تو ره افتاد از شرم مشت عرقی گشت و چکید از بدنت. طالب (از آندراج). - امثال: برای کسی بمیر که برای تو تب کند؛ نظیر غم آن کسی خوردن آئین بود که او بر غمت نیز غمگین بود. اسدی (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۴۶۴). بر مال و جمال خویش مغرور مشو کان را بشبی برند و این را به تبی. به حسنت مناز به یک تب بند است به مالت مناز به یک شب بند است. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۳۹۲). پیران را تبی، زمستان را شبی؛ نظیر ای دوست گل شکفته را بادی بس. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۱۹). تب تند زود عرقش می آید؛ دوستی و عشق های سوزان غالباً بزودی به سردی و یا دشمنی بدل شود. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۱). (۱) - (۱۱) - tow. (۱۰) - tow. (۹) - tow. (۸) - taev. (۷) - law. (۶) - tab. (۵) - tu. (۴) - to. (۳) - te. (۲) - tafnu. (۱۳) - tab. (۱۲) - law. - وجه اشتقاق بی اساس. (۱۴) - - (۱۶) - Fievre recurrenente. (۱۵) - Trypanosomaise. Fievres (۱۹) - Fievres ondulantes. (۱۸) - Fievres continues. (۱۷) - Fievres pneumoniques. (۲۲) - Fievres aceptique. (۲۱) - Fievres recurrenentes. (۲۰) - intermittentes. - یعنی سخت ترین تب.

تب.

[تَب ب] [ع مص] هلاک شدن و زیان کار شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). هلاکی. (دهار). زیان و

هلاکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تباً له؛ هلاکی باد او را. الزمه الله خسراً و هلاکاً؛ لازم گرداند خدای تعالی هلاک او را. (از منتهی الارب ||). بریدن چیزی را؛ تب الشیء. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تب الشیء؛ قطعه. (قطر المحيط).

تب.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان اختاچی بوکان بخش بوکان، شهرستان مهاباد. این ده در ده هزار گزی جنوب بوکان و دوهزار گزی خاور شوسه بوکان به سقر واقع است، ناحیه ای است کوهستانی و معتدل مالاریایی که ۲۴۱ تن سکنه دارد. آب آن از سیمین رود و محصول آن غلات، توتون و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تب.

[ت] (اخ) (۱) از بزرگترین شهرهای قدیمی مصر علیا که پایتخت یازدهمین و دوازدهمین سلسله سلاطین مصر (۳۱۰۰-۱۷۰۰ ق. م.) و نیز پایتخت هفدهمین تا بیستمین سلسله سلاطین این کشور (۱۶۰۰-۱۱۰۰ ق. م.) بوده است که مصریان آنرا «اوآست» (۲) و یونانیان آنرا «دیوس پولیس» (۳) می نامیدند. و آن را شهر صد دروازه هم می گفتند. این شهر بر دو ساحل نیل گسترش یافته بود. در آن قسمت که بر ساحل راست نیل واقع شده بود، دو معبد بزرگ قرار داشت که به خداوند «آمون» (۴) تعلق داشت و اکنون بنام معبد «لوکزور» (۵) و «کرنک» (۶) دو شهری که در اطراف خرابه های آن دو معبد ساخته شده اند نامیده میشوند. و این دو شهر بوسیله خیابانی بهم مربوط میشوند و آن قسمت که بر ساحل یسار رود نیل قرار داشت، اکنون به «بیان الملوک» معروف است و یک گورستان عظیم زیرزمینی از آثار باستانی آن برجای است که در آن مقدار زیادی از حجارهای کهن که مخصوص حفظ خاک مردگان خانواده های شاهان است، برجای مانده است. در میان آنها معبد «هاتشوپسان» (۷) (دیرالبحری) و «ستوزیس» اول (۸) و رامسس (رعمسسس) دوم و همچنین مجسمه های عظیم «آمنوفیس» سوم (۹) و بناهای عظیم رامسس دوم (مدینه هبو) قرار دارد که بوسیله یک سلسله از تپه های عریان محصور است که بر بعضی آن آرامگاه های جدیدی ساخته شده است. در ماوراء این تپه ها دره بزرگی است که آنرا دره پادشاهان گویند که آرامگاه فراعنه «تب» در میان صخره های آن قرار دارد. آرامگاه «توتن خمون» (۱۰) (توت عنخ امون) از آنجا کشف شده است. تب در حدود قرن ششم قبل از میلاد بوسیله لشکریان کمبوجیه (کامبوزیا) اشغال شد و خسارت قابل توجهی بر آن وارد آمد و در دوران بطالسه (۱۱) اعتبار پایتخت بودن خود را از دست بداد و در دوران تسلط رومیان بر مصر این شهر مرکز ولایت تبائید بود. مرحوم پیرنیا از قول هرودوت آرد: مصریها گویند نخستین بشری که پادشاه مصر شد، مینس نام داشت و در زمان او به استثناء ولایت تب تمام مصر باتلاقی بود. (ایران باستان ج ۱ ص ۵۰۹). رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۵۰، ۴۹۶ و ۵۷۳ و تبائید و «صعید» شود. (۱) - Ammon. - (۲) - Thebes. (۳) - Ouast. (۴) - Diospolis. (۵) - Luxor. (۶) - Karnak. (۷) - Hatshopsent. (۸) - Sethosis ۱er.. (۹) - Amenophis III.. (۱۰) - Ptolemees. (۱۱) - Toutankhamon.

تب.

[ت] (اخ) (۱) شهری به یونان و مرکز ناحیه ولایت «آتیک» - و - بئوئی» (۲). این شهر بر روی خرابه های «تب» باستانی بنا شده و در حدود ۳۳۰۰ تن سکنه دارد. آثار باستانی در این ناحیه بسیار کم و نادر است چه در دوران کشورگشایی اسکندر چنان مورد حمله

و هجوم مقدونیه‌ها واقع شد که با خاک یکسان گردیده بود. || تب از بلاد قدیم یونان و پایتخت بئوثی (۳) بود، در زمان جنگهای مادی شهر تب علیه آتن با دولت ایران متحد شد و سپاهیان آن شهر بیاری «ماردنیوس» سردار ایرانی در محل «پلاتا» با یونانیان جنگیدند. دولت تب بیش از تمام دول یونانی طرفدار ایران بود. و در جنگ مذهبی (جنگ مقدس) علیه فوسیدیها، اردشیر سوم سیصد تالان به آنها کمک کرده بود و از طرفی هم مردم تب در مقابل اسکندر خواستار حفظ آزادی خود بودند. این دو عامل موجب خشم اسکندر شد و در سال ۳۳۶ ق. م. بر این ناحیه تاخت و چنان آن را ویران و اهالی آن سامان را قتل و غارت کرد که آثاری از آن باقی نماند، و قریب ۳۰۰۰۰ تن از مردم تب مانند بردگان بدست سربازان مقدونی به اسارت افتادند و در معرض فروش قرار گرفتند (۳۳۵ ق. م.). سفاکی اسکندر در تب چنان بود که مردم آتن عزادار شدند و از برگزاری جشن عید «باکوس» خودداری کردند. با آنکه شهر زیبای تب پس از سالها مجدداً تجدید بنا شد، دوباره بوسیله رومیان ویران گشت. در قرون وسطی این ناحیه بار دیگر اهمیتی بدست آورد و علت آن رونق یافتن کارخانه های حریربافی آن بود ولی باز بر اثر حمله بلغارها، نورماندهای صقلیه (۴)، لومباردها (۵) و کاتالانها (۶) دچار پریشانی و اختلال گشت. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۶۷۲، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۲، ۸۳۹، ۸۴۱، ۸۴۵ و ج ۲ ص ۱۱۹۸، ۱۲۳۱، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۴۱، ۱۴۰۰، ۱۵۴۶، ۱۵۳۲ و ج ۳ ص ۲۰۲۷ و ۲۳۲۶ و تاریخ تمدن قدیم فوستل دوکولانتر ترجمه نصرالله فلسفی ذیل کلمه «تبا» شود. (۱) - - (۴). Beotie. (۳) - Attique-et-Beotie. (۲) - Thebes. Des Normands de Sicile. (۵) - Des Lombards. (۶) - Des Catalans.

تب آجامی.

[تَب] (ترکیب وصفی، مرکب) تب هائی که در نواحی باتلاقی و بیشه های مرطوب خیزد. تب لرز. تب لرزه. نوبه. مالاریا. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تب آز.

[تَب] (ترکیب اضافی) کنایه از شدت حرص باشد. حرارت طمع. شدت و حدت شره: کفت عیسی آسا به اعجاز همت تب آز را پیش از آهنگ بسته. خاقانی.

تب آمدن.

[تَمَد] (مص مرکب) رسیدن تب. تب آمدن کسی را؛ گرفتار تب شدن. تب کردن: همسایه شنید آه من گفت خاقانی را مگر تب آمد. خاقانی. یکی را تب آمد ز صاحب‌دلان کسی گفت شکر بخواه از فلان. (بوستان).

تب آور.

[تَوَا] (نف مرکب) مرخم تب آورنده. آنچه تب آورد. آنچه که موجب بروز بیماری تب گردد. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تب آوردن.

[تَوَد] (مص مرکب) موجب علت تب شدن. گرفتار تب کردن کسی را: به حلوا گرچه طبعت میل دارد گر افزون خورده باشی هم تب آرد. (منسوب به نظامی).

تبا.

[ت] (اخ) تب، از بلاد قدیم یونان. رجوع به تب شود.

تبائع.

[تء] [ع ا] ج تبعه. (قطر المحيط). تبایع، جمع تبعه. (منتهی الارب).

تبائید.

[ت] (اخ) (۱) در قسمت های جنوبی مصر قدیم که امروز «صعید» نامیده میشود و شهر «تب» باستانی پایتخت آن بود، این ناحیه در بیابانی قرار دارد که از شرق بغرب امتداد یافته است، و همین امر موجب شد که در اواخر قرن سوم میلادی گروهی از مسیحیان برای فرار از آزار و شکنجه بدین جای پناه برده و بطور انزوا در آن بسر بردند. مشهورترین آنان «سن آنتوان» (۲)، «سن ماکر» (۳)، «سن پاکوم» (۴) و «سن سیمئون ستیلیت» (۵) بودند. رجوع به «صعید» و «تب» شود. (۱) - Saint Antoine. (۲) - Thebaide. (۳) - Saint Macaire. (۴) - Saint Pacome. (۵) - Saint Simeon Stylite.

تبائین.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) ته بائین، مأخوذ از فرانسه و در کتابهای علمی مصطلح است. از آلکالوئیدهایی است که از تریاک گیرند، دارویی است که اثر تشنج آور آن زیاد است و مورد استعمال درمانی آن محدود و سمی ترین آلکالوئیدهای تریاک است. دکتر عطایی آرد: ته بائین بمقدار کم (۴٪) در تریاک یافت شده و دارای خاصیت سمی و تشنج آور می باشد. مورد استعمالی نداشته و برای تهیه «آسیدیکون» (۲) بکار میرود. (درمان شناسی ج ۲ ص ۷۰۴). (۱) -- (۲) Thebaine (C₁₉H₂₁NO₃). Acedicone.

تبائین.

[ت] (اخ) دهی است جزء دهستان غار از بخش شهری شهرستان تهران که در پانزده هزار گزی جنوب باختری ری و دوهزار گزی کهریزک و راه قم قرار دارد. آب آن از قنات و محصول آن صیفی و چغندر قند و شغل اهالی آنجا زراعت و گاوداری است. راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

تباب.

[ت] [ع مص] زیان کار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمه علامه جرجانی). زیان کاری. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زیان شدن. (کنز اللغات). نقص و خسار. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و منه «ما کید فرعون الا فی تباب»؛ ای خسران. (اقرب الموارد). بهلاکت شدن. (تاج المصادر بیهقی). هلاک شدن. (زوزنی) (دهار) (ترجمه علامه جرجانی). هلاکت. (غیاث اللغات). هلاکت. (قطر المحيط) (آنندراج). هلاکتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هلاک شدن. (کنز اللغات): چون برون شوشان نبودی در جواب پس رمیدندی از آن راه تباب. مولوی.

تَبَاعَةُ.

[تَبَع] (ع ۱) جِ تُبِعَ. یکی از ملوک یمن و بدین لقب ملقب نگردد مادام که حضرموت و سبا و حمیر در تصرف وی نباشد. (منتهی الارب). خواندمیر در ذکر ملوک بنی حمیر آرد: ... قحطان که پدر سلاطین یمن است پسر هود پیغمبر بود... و یعرب و جرهم از اولاد او... یعرب را پسری بود موسوم به یشجب و یشجب را ولدی در وجود آمد؛ عبدالشمس نام... و او را سبا لقب دادند... و او سه پسر داشت کهلان و مره و حمیر و بعد از انتقال سبا از دار فنا، کهلان قایم مقام پدر شد... و پس از فوت او برادرش حمیر بن سبا که نسب تمام تباعه یمن که تا نزدیک زمان اسلام بر مسند اقبال متمکن بوده اند، به او میپیوندد، بر سریر سلطنت نشسته تا آخر عمر به انتظام مهام فرق و انام قیام و اقدام مینمود... تا حارث الرایش خروج نموده جمیع اولاد حمیر بر سلطنتش اتفاق کردند و امر و نهی او را تابع شدند. بنابر آن حارث به تبع ملقب گشت... (حیب السیر ج ۱ ص ۲۶۳). رجوع به کتاب النقود ص ۶۶ و الجماهر ص ۱۷۷، ۲۵۷ و قاموس الاعلام ترکی ذیل تباعه و حمیری و حیب السیر ج ۱ ص ۲۶۹، ۵۶۴ و ج ۴ ص ۶۲۱ و ۶۵۶ شود. || دارالتباعه؛ خانه مولد آن حضرت صلی الله علیه و آله که در مکه است. (ناظم الاطباء).

تَبَاعِع.

[تَبَاعِع] (ع ۱) جِ تُبِعَ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تباعه و تبع شود.

تَبَائِل.

[تَبَائِل] (ع ۱) جِ تَبِلَ و این نادر است. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تبیل شود.

تَبَائِن.

[تَبَائِن] (ع ۱) جِ تَبَانَ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تبان شود.

تَبَاخِس.

[تَبَاخِس] (ع مص) مغبون کردن بعضی ایشان مر بعض را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تَبَاد.

[تَبَاد] (ع مص) (از «ب دد») حریف و همتای خویش را در حرب گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَبَادِح.

[تَبَادِح] (ع مص) ببازیچه بسوی یکدیگر انداختن گل و گوی و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انداختن چیز نرمی بیکدیگر. (از اقرب الموارد): و كان الصحابة يتمازحون حتى يتبادحون بالبطينخ فاذا حزبهام امرّ كانوا هم الرجال اصحاب الامر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَبَادِر.

[تَدُ] (ع مص) بهم بشتافتن. (زوزنی). پیشی گرفتن او را بشتافتن سوی آن. (منتھی الارب). با هم شتافتن و پیشی گرفتن در کاری. (غیاث اللغات) (آندراج).

تبادکان.

[تَدُ] (اخ) نام یکی از دهستانهای هفت گانه بخش حومه وارداک شهرستان مشهد است. این دهستان در خاور شهر مشهد تا قسمت شمالی کوه قره سلطان واقع است و از ۱۷۶ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل میگردد و جمعیت آن در حدود ۵۷۷۷۰۱ تن است و قراء مهم آن عبارت است از: فرخند ۱۴۴۹ تن، و قریه وقار ۱۲۵۲ تن. || قصبه مرکز دهستان بخش حومه شهرستان مشهد است که در ۳۴ هزارگزی شمال خاوری مشهد بر سر راه شوسه عمومی مشهد به تبادکان قرار دارد. دره ای است معتدل و ۱۲۹۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و قنات و محصول آن غلات و تریاک و بنشن و شغل اهالی زراعت و گلہ داری و کسب قالیچه بافی است. راه اتومبیل رو دارد و اهالی آن اغلب برای کسب بشهر میروند و در حدود پنج باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). شهر کوچکی است نزدیک مشهد مقدس. (مرآت البلدان). قصبه ای است بحدود طوس و معارف از آنجا برخاسته اند. (انجمن آرا) (آندراج).

تبادکانی.

[تَدُ] (ص نسبی) منسوب به تبادکان. رجوع بهمین کلمه شود.

تبادکانی.

[تَدُ] (اخ) شمس الدین محمد بن محمد شافعی منسوب به تبادکان از قرای خراسان است که در ۸۹۱ ه. ق. درگذشت. او راست: «اربعین بلدانیه» در حدیث و «تسنیم المقربین فی شرح منازل السائرین» در تصوف. (هدیة العارفين فی اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۱۴).

تبادل.

[تَدُ] (ع مص) با یکدیگر بدل کردن. (زوزنی). با هم معاوضه کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). معاوضه و گرفتن چیزی در مقابل دادن چیزی دیگر. (فرهنگ نظام).

تبادلات.

[تَدُ] (ع ا) ج تبادل. رجوع به تبادل شود.

تبادل نظر.

[تَدُ لِنَ ظَ] (ترکیب اضافی، مرکب) شور. مشورت. رجوع به تبادل شود.

تباده.

[تَدُهُ] (ع مص) بی فکر و تأمل با هم خطبه و جز آن خواندن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباده خطبه و شعر؛ ارتجال

آنها و تبادلہ دو تن در شعر؛ تجاری آن دو در آن. (از اقرب الموارد).

تبادی.

[ت] (ع مص) (از «ب دو») مانند بادیه نشین گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشبہ به اهل بادیه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تبادلہ بعداوت؛ تجاہر به آن. (از اقرب الموارد). آشکارا با ہم دشمنی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبادید.

[ت] (ع ص) (از «ب دد») اتباع آبادید است: دهبوا تبادلید و آبادید؛ رفتند پریشان و متفرق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به آبادید شود.

تبار.

[ت] (ا) دودمان و خویشاوندان را گویند. (فرهنگ جهانگیری). دودمان و خویشاوندان و قرابتان را گویند. (برهان). خاندان و اولاد. (غیاث اللغات). اولاد و طایفه و آل. (انجمن آرا) (آندراج). خاندان و دودمان. (شرفنامه منیری). دودمان و خویشاوندان. (فرهنگ رشیدی). نسل و دودمان. لفظ مذکور مجازاً در خویشاوندان و اقربا استعمال میشود. (فرهنگ نظام). آل و دودمان و خویشاوندان و طایفه و اهل. (ناظم الاطباء): دور ماند از سرای خویش و تبار نسری ساخت بر سر کھسار. رودکی. چهل خواهرستش چو خرم بہار پسر خود جز این نیست اندر تبار. فردوسی. نکوهش مخواه از جهان سر بسر نبود از تبارت کسی تاجور. فردوسی. ز من ایمنی، ترس بر دل مدار نیازارد از من کسی زان تبار. فردوسی. به پسند دل خویش او را درخواست زنی ز تباری که ستوده است به اصل و بگھر. فرخی. ستوده پدر خویش و شمع گوهر خویش بلندنام و سرافراز در میان تبار. فرخی. توران بدان پسر دهی ایران بدین پسر مشرق بدین قبیله و مغرب بدان تبار. منوچھری. امروز خلق را همه فخر از تبار اوست وین روزگار خوش همه از روزگار اوست. منوچھری. غم عیال نبود و غم تبار نبود دلم پر امش آکنده بود چون جبغوت. طیان. نامه ها رسیده بود به غزنین که از تبار مرداویز و شمشگیر کس نمانده است نرینه که ملک بدو توان داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵). من شرف و فخر آل خویش و تبارم گر دگری را شرف به آل و تبار است. ناصر خسرو. و امروز بمن همی کند فخر هم اهل زمین و ہم تبارم. ناصر خسرو. تبار و آل من شد خوار زی من ز بہر بہترین آل و تباری. ناصر خسرو. چرا ز دولت عالی تو بیچم روی که بنده زاده این دولتیم به هفت تبار. مسعود سعد. تبار خود را آتش پرستی آموزد بدان رسوم کز اجداد دید و از آبا. سوزنی. فرزند سعد دولت فرزند سعد ملک چون جد و چون پدر شرف دوده و تبار. سوزنی. من کار بدین جا رسانیدم که این طاغی را از آل و تبارش جدا ساختم. (کتاب النقص ص ۴۱۷). ابن عم من و منعم من با من و تبار من آن کرد که پدرانش با پدران من کردند. (کتاب النقص ص ۴۱۸). دایم چو خلق ساعت از امداد سعی تو نونو همی فزاید خویش و تبار ملک. انوری (از شرفنامه منیری). شود پدید چو گوهر ز تیغ مردم را شکوه و فرو بزرگی که در تبار بود. رفیع الدین لبانی. آخر تو چندین خیل و تبار بر خود جمع میکنی از بہر چه جمع میکنی؟ (کتاب المعارف). به لعنت باد تا باشد زمانہ تبارش تیر لعنت را نشانه. نظامی. چون بزائید آنگھانش بر کنار برگرفت و برد تا پیش تبار. مولوی. یک جفا از خویش و از یار و تبار در گرانی هست چون سیصد ہزار. مولوی. چو بازارگان در دیارت بمرد بمالش خیانت بود دستبرد کز آن پس که بر وی بگریند زار بہم باز گویند خویش و تبار... (بوستان). و گر باشد اندر تبارش کسان بدیشان ببخشای و راحت رسان. (بوستان). نسل فساد اینان منقطع کردن اولیتر است و بیخ تبار ایشان بر آوردن. (گلستان چ فروغی ص ۱۸ ||). بمعنی اصل و نژاد ہم هست.

(برهان). اصل و نژاد. (ناظم الاطباء). اصل مردم باشد. (فرهنگ خطی کتابخانه مؤلف). نژاد. (انجمن آرا) (آندراج). اجداد. پدران : چو اندر تبارش بزرگی نبود نیارست نام بزرگان شنود. فردوسی. فراشته بهنر نام خویش و نام پدر گذاشته ز قدر قدر خویش و قدر تبار. فرخی. بسروری و امیری رعیت و لشکر پذیردت ز خدا گر روی بحکم تبار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۹). بهر دیار که اسلام قوتی دارد دعا و خطبه بنام تو و تبار تو باد. سوزنی. اصل و تبارش از عرب است و کیان ملک با من کرم به نسبت اصل و تبار کرد انعامش از تبار گذشته است و چون توان ذرات آفتاب فلک را شمار کرد. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۵۳). - بی تبار: به دستور گفت آن زمان شهریار که بدگوهری بایدم بی تبار. فردوسی. - پرمایه تبار: آن سرافراز گرانمایه هنر آن گرانمایه پرمایه تبار. فرخی. - عالی تبار: خسرو عادل امیر نامور انکیانو سرور عالی تبار. سعدی. - فرخ تبار: شنیدم که دارای فرخ تبار ز لشکر جدا ماند روز شکار. سعدی. - والاتبّار؛

تبار.

[تَ ر] (ع مص) یکدیگر را نیکی کردن: تباروا؛ تفاعلوا من البر. (اقرّب الموارد). تَبَارُوا؛ با هم بَرّ کردند. (منتهی الارب).

تبار.

[تَ] (ع ا) هلاک. (قطر المحيط) (اقرّب الموارد). و این اسمی است از «تبر» و صاحب مصباح گوید: «فعال بفتح اکثر از فَعَلَ آید مانند کَلَم، کلاماً و سلّم، سلاماً و ودّع، وداعاً» و از این معنی است: «و لا تزدد الظالمین الا- تباراً (۱)؛ ای هلاکاً. (اقرّب الموارد). هلا-کی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (شرفنامه منیری) (آندراج) (غیاث اللغات). هلاک. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (انجمن آرا). هلا-کت. (فرهنگ نظام). هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی): از دوده و تبار وی افکند دور چرخ در دوده و تبار بداندیش وی تبار. سوزنی. هر که او خویش و تبار آل پیغمبر بود در دو گیتی باشد ایمن از خسار و از تبار. سوزنی. خزینه بخش و ولایت ستان و ملک ستان تبار جان بداندیش و آفتاب تبار. قطران (از فرهنگ شاهنامه ص ۸۵). (۱) - قرآن ۷۱/۲۸.

تبار.

[تَ] (اخ) ابن عیاض، یکی از دو کس که عثمان بن عفان را بقتل رساندند. دیگری «سوران بن حمران» بود. (قاموس الاعلام ترکی).

تبارء.

[تَ رء] (ع مص) از یکدیگر جدا شدن. افتراق. (از اقرّب الموارد).

تبارز.

[تَ ر] (ع مص) با یکدیگر بیرون شدن بجنگ. (زوزنی). بیرون آمدن دو حریف از جماعت خود برای جنگ. (منتهی الارب) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). بر روی یکدیگر برون شدن بجنگ. (آندراج).

تبارزه.

[تَ رَ زَ / زَ] (ا) مردمان شهر تبریز. (ناظم الاطباء). جمع برساخته تبریزی: ... جدش [میرزا معصوم] از کدخدایان معتبر تجار بود چنانچه در میان تجار تبارزه به کدخدایی و پاکیزه وصفی او کم کسی بود. (تذکره نصرآبادی) (آندراج) (از بهار عجم).

تبارک.

[تَ رَ] (ا) مصغر) مصغر تبار است بمعنی اهل و دودمان و آوردن کلمات مصغر به معانی مختلف تصغیر و گاه برای ملاحظت کلام و ظرافت تعبیر در آثار مولانا و معارف بهاء‌ولد شواهد زیاد دارد... (فیه مافیه چ بدیع الزمان فروزانفر ص ۲۶۰): ... و نه آنها که به ایشان تفاخر می آوردند و نه تبارک ایشان کوزه است که آنرا حق تعالی بر بعضی پر آب می نماید... (فیه مافیه ایضاً ص ۲۷).

تبارک.

[تَ رَ] (ع مص) فال نیک گرفتن بچیزی. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بلند شدن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ترجمان علامه جرجانی) (فرهنگ نظام ||). بابرکت شدن. (ترجمان علامه جرجانی ||). خجسته و مبارک شدن. (فرهنگ نظام). || خجسته و مبارک کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پاک گشتن. (فرهنگ نظام ||). زیاده شدن و بزرگ شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بزرگ بودن. (فرهنگ نظام ||). بزرگوار کردن. (ترجمان علامه جرجانی ||). و بفتح «راء» (تبارک)، صیغه ماضی معلوم از باب تفاعل بمعنی بزرگ شد چون اسم الهی را حال واقع میشود لهذا معنی «بزرگ است» مراد باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). بفتح «راء» از باب تفاعل است، بمعنی بزرگ و مبارک و پاک و بلند شد. (فرهنگ نظام). بزرگ و پاینده و با نیکی بسیار است. (ترجمان علامه جرجانی). ناظم الاطباء آورده: تبارک [رَ] ص (صفت) پ (پارسی) مأخوذ از عربی، مبارک و خجسته و میمون و بابرکت، و خداوند تبارک و تعالی یعنی خدای بزرگ و بلندتر از همه چیز - انتهى. اما باید دانست که در عبارت مذکور جمله «تبارک و تعالی» دعائیه و معترضه است نه صفت «خداوند» چنانکه «تعالی» در «حق تعالی» و «باری تعالی»: تبارک خطبه او کرد و سبحان نوبت او زد لعمرک تاج او شد قاب قوسین جای او آمد. خاقانی.

تبارک.

[تَ رَ] (اخ) نام سوره ای قرآنی. (غیاث اللغات) (آندراج). نام سوره ملک است که با کلمه تَبَارَكَ (تبارک الذی بیده الملك و هو علی کل شیء) (۱) آغاز میشود: آن خر پدرت بکشت خاشاک زدی مامات دف دورویه چالاک زدی این بر سر گورها تبارک خواندی و آن بر در خانه ها توراک زدی. (منسوب به رودکی). (۱) - قرآن ۶۷/۱.

تبارک اسمه.

[تَ رَ كَسْمُ] (ع جمله فعلیه) در مورد باری تعالی بکار رود، یعنی پاک و منزه است نام او (خدا)، بزرگ و پاک است نام او: از بهر خدای تبارک اسمه. (تاریخ قم ص ۷).

تبارک الله.

[تَ رَ كَلْ لاه] (۱) (ع جمله فعلیه، صوت مرکب) پاک و منزه است خدا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گفته اند که این صفت خاص است بخدا. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بزرگ است و پاک است الله و در مقام تعجب و تحسین استعمال میشود. (فرهنگ نظام). بزرگ شد و پاک شد (۲) الله تعالی و استعمال این در مدح بوقت تعجب

باشد. (غیاث اللغات) (آندراج||). و گاه در مورد اشخاص استعمال شود بمعنی وه. خه خه، به به، آفرین، بخخ، بارک الله، ماشاء الله، احسنت، بنامیزد، تعالی الله، چشم بد دور، خدای بگوالاد، خدای افزون کناد: تبارک الله از آن خسروی که در هنرش زبان خلق همی بازماند از گفتار فرخی. تبارک الله این بخت و زندگانی بین که تا نمیرم زندان بود مرا خانه مسعود سعد. تبارک الله از آن ابر آفتاب فروغ که بر فروزد از او بخت آسمان کردار. مسعود سعد. بارهء تو تبارک الله چیست گهی آسوده و گهی رنجور. مسعود سعد. نصیب من همه رنج و جهان پر از شادی تبارک الله گویی مگر دف سورم. رضی الدین. تبارک الله از آن نقشبند ماء معین که نقش روی تو بسته ست و چشم و زلف و جین. سعدی. سرم به دنیی و عقبی فرو نمی آید تبارک الله از این فتنه ها که در سر ماست. حافظ. تو خفته ای و نشد عشق را کرانه پدید تبارک الله از این ره که نیست پایانش. حافظ. - فتبارک الله احسن الخالقین (۳)؛ زها، آفرینا خدائی که نیکوترین آفریدگار است. این جمله غالباً در مورد توصیف زیبایی های خلقت (در آدمی و جز آدمی) بکار میرود و مقصود اظهار شگفتی در مقابل نیکی خلقت چیزی است: (۱) - در فارسی (مخصوصاً در شعر بضرورت) [تَ رَکُلُ لَه] تلفظ شود. (۲) - در مورد خدا بهتر است «بزرگ است» و «پاک است» گفته شود، چنانکه مؤلف غیاث در مواضع دیگر تصریح کرده است. (۳) - قرآن ۲۳/۱۴.

تبارک و تعالی.

[تَ رَکُ وَ تَ لَا] (ع جمله فعلیه دعائیه) بزرگ است و برتر است، در مورد باری تعالی بکار رود: در حالتی که دهند بشارت او را به آموزش واصل گردانند به او تحفه های کرامت را که فرموده است تبارک و تعالی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۱). و من نیز نزدیک بودم به شبورقان، خدای تبارک و تعالی نگاه داشت بر ایشان. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۷). ایزد تبارک و تعالی بکمال قدرت و حکمت عالم را بیافرید. (کلیله و دمنه).

تباره.

[تَ رَ] (ا) آسیب و صدمه. (ناظم الاطباء). اشتینگاس این کلمه را با قید تردید بمعنی کوفتگی، له شدن... معنی کرده است.

تباری.

[تَ] (ع مص) با هم معارضه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعارض. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تباریح.

[تَ] (ع ا) سختی معیشت. (از اقراب الموارد). جمع تبریح و آن بمعنی سختی است و گویند تباریح سختی معیشت باشد. (از قطر المحيط||). تباریح شوق؛ سوزشهای آرزو. (منتهی الارب) (آندراج). تندی و تیزی شوق. (ناظم الاطباء). توهج آن. (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد). و در تاج العروس: «از جمعهایی است که آنرا مفرد نیست و گویند تبریح (مفرد آن است) و آنرا محدثان استعمال کرده اند و این ثابت نیست». (از اقراب الموارد).

تباریق.

[تَ] (ع ا) طعام اندک کم روغن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طعامی که روغن آن کم باشد. (از اقراب الموارد).

تباذج.

[تَ زُ] (ع مص) با هم فخر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفاخر. (قطر المحيط).

تباذخ.

[تَ زُ] (ع مص) تباذخ در کاری؛ بازیستادن از آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تقاعس از آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تباذخ فرس؛ دوتا کردن اسب سم خود را به شکمش هنگام نوشیدن آب به خاطر کوتاهی گردن. (از اقرب الموارد). تباذخ زن؛ کلان سرین شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). خارج شدن عجیزت او. (از قطر المحيط).

تبازی.

[تَ] (ع مص) بلند کردن سرین خود را. گام فراخ نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). بسیاری نمودن به آنچه نزد خود نباشد. (منتهی الارب) (آندراج) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تبازی رهام (مرغ غیرشکاری)؛ خود را مانند باز نمودن. (از اقرب الموارد).

تباسیدن.

[تَ دَ] (مص) هم‌ریشهء تبسیدن، تفسیدن و تاییدن. (حاشیهء برهان چ معین). از حرارت گرما بیخود شدن و بیش‌عور گردیدن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). از گرما بیخود شدن و بی هوش گردیدن. (ناظم الاطباء). تفسیدن نیز تبدیل این لغت است. (انجمن آرا).

تباشر.

[تَ شُ] (ع مص) مژده دادن یکدیگر را. (از اقرب الموارد) (از دهارج) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از زوزنی) (آندراج). مژده دادن و بشارت دادن مر یکدیگر را. (ناظم الاطباء).

تباشیر.

[تَ] (۱) چیزی باشد سفید که از میان نی هندی که بابانس و بنبو گویند برآید. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). چیزی باشد سفیدرنگ مانند استخوان سوخته و آنرا از درون نی هندی برمی آورند که بنبو (۱) باشد. (برهان). نام داروی سردمزاج که آنرا بهندی بنسلوخیا (۲) گویند. (شرفنامهء منیری). و آن دوائی باشد سپید قدری مایل به کبودی که از میان نی پیدا شود... و تباشیر دوائی سپید که از نی پیدا میشود، فارسی است و طباشیر به طای مطبقهء معرب آن است. (غیاث اللغات). صمغی است که از چوب خیزران بیرون می آورند. (فرهنگ نظام). چیزی سپید که از میان نی هندی بیرون آید. (آندراج) (انجمن آرا). و در دواها بکار برند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (از فرهنگ نظام). معرب آن طباشیر است. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ نظام) (از غیاث اللغات). اگر قدری از آن در کوزهء آب اندازند تشنگی را فرونشاند. (برهان). و آن نیکو رفع عطش کند. (انجمن آرا) (آندراج). تحثرات سیلیکی که مرکب شده اند از سیلیکات پتاس و سیلیکات آهک و متشکل میشوند در تجویف عقود یک قسم نی هندی موسوم به بنبو و گل سفید و نوع گل و گچ. (ناظم الاطباء). دوائی است که از

جوف نی هندی بهم رسد... و گویند چون نی از شدت باریکی بر دیگری بهم میخورد از آنجا آتش بر آید و در نیستان افتد، تباشیر بندهای نی است که از خاکستر آن جدا کنند و بهترین آن سپید گردد با اندک تندی و گزیدگی زبان و مغشوش آن که از استخوان سر گوسفند میسازند با اندک شوری و بی حدت می باشد... (منتهی الارب ذیل کلمه طباشیر): در درد دل دوا از طیب امل مجوی کاندرا علاج اوست تباشیرش استخوان. خاقانی. هیچ دل گرم را شربت دنیا نساخت زانکه تباشیر اوست بیشتری استخوان. خاقانی. پرنیازی را که هم دل تفته بینی هم جگر شرب عزلت هم تباشیرش دهد هم ناردان. خاقانی. تا نشوی تشنه بتدبیر باش سوخته خرمن چو تباشیر باش. نظامی. کعبه که سجادهء تکبیر تست تشنهء جلاب تباشیر تست. نظامی. تنی چو شیر با شکر سرشته تباشیرش برابر شیر هشته. نظامی. رجوع به طباشیر در همین لغت نامه شود||. و در هر چیز که بطریق کنایه بیان کنند مراد سفیدی آن چیز است همچو تباشیر صبح که از آن روشنی اول صبح مراد باشد. (برهان). چیزهای سفید را بدان منسوب کنند چنانکه تباشیر صبح مراد روشنی صبح صادق است. (انجمن آرا) (آندراج): انوار نجابت... بر تباشیر روی او واضح و آثار... و اقبال در تضاعیف حرکات و سکونات او لایح. (ترجمهء تاریخ یمینی چ تهران سال ۱۲۷۲ ص ۱۵۶). بلکه غرهء تباشیر لطف ذوالجلال... (جهانگشای جوینی). رجوع به تباشیر صبح شود. (۱) - Bambou.. (از حاشیهء برهان چ معین) (۲) - در غیاث اللغات «بنسلوچن».

تباشیر.

[ت] [ع] ج تباشیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مژده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بشری. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و آنرا نظیر نباشد جز تعاشیب الارض و تعاجیب الدهر و تفاظیر النبات. (از اقرب الموارد). بشارت. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء||). اوائل صبح. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). اوائل صبح که بدان مژده داده میشود گویند: «طلعت تباشیر الصبح». (از اقرب الموارد). روشنائی اول صبح. (شرفنامهء منیری) (از غیاث اللغات): خاتون زمان بدست شبگیر برداشت ز چهره پردهء قیر چشم خوش اختران فرو بست از غمزه بخندهء تباشیر. اثیرالدین اخسیکتی. ز زیر پردهء گلریز شب سوی خورشید سحر بچشم تباشیر خنده زد یعنی. سیف اسفرنکی. هنگام تباشیر اسفار صباح صیاح نفیر بانگ زفیر برخاست. (جهانگشای جوینی). تا روز دیگر که سپاه سیاه پوش شب از طلایع تباشیر صباح پشت بهزیمت داده... (جهانگشای جوینی||). اوائل هر چیز. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج) (از غیاث اللغات) (فرهنگ نظام) (از شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). و از آن ماده است: «رأی الناس فی النخل التباشیر»؛ ای بواکیر. (اقرب الموارد||). خلطهای (۱) روی زمین از وزیدن باد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طرائق علی الارض من آثار الرياح. (قطر المحيط||). نشان ریش بر پهلوی ستور. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء||). خرمانان زودرس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). البواکر من النخل. (قطر المحيط). || اروتق و رنگ خرما وقت رسیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). الوان النخل اول ما یرطب. (قطر المحيط). (۱) - ظاهراً صحیح خط های روی زمین است چنانکه در شرح قاموس آمده است: «خط های زمین از آثار بادها».

تباشیر الصبح.

[ت رُصْ ص] [ع ا مرکب] تباشیر صبح. رجوع به تباشیر صبح شود.

تباشیر صبح.

[ت رِصْ] [ترکیب اضافی، مرکب] اول آن. (قطر المحيط). اول روشنائی بامداد. (دهار). کنایه از سفیدی اول صبح باشد. (برهان). کنایه از سفیدی صبح صادق. (انجمن آرا). سفیدی اول صبح. (ناظم الاطباء). روشنی اول صبح. (فرهنگ رشیدی). اول

صبح و سپیده آن، در این صورت لفظ عربی است چنانکه قوسی تصریح کرده. (غیاث اللغات). لفظ تباشیر صبح که شعرا استعمال می‌کنند، میشود بمعنی اول باشد (صمغ سفید) که صبح در سفیدی تشبیه به تباشیر شده است یا بمعنی دوم که اوایل صبح است. (فرهنگ نظام). صبح صادق. (مجموعه مترادفات ص ۲۳۴). هدایت در ذیل کنایاتی که عربی صرف است آورد: تباشیر صبح کنایه از بدایت صبح است نه از آن روی که تباشیر داروئی است سپید بلکه آن خط سپید است که طلوع صبح پیدا شود. (انجمن آرا): نه بر فلک ز تباشیر صبح هیچ نشان نه در زمین ز خروش خروس هیچ اثر. انوری. و تا بوقت تباشیر صبح میان ایشان مکالمت بود. (جهانگشای جوینی). روز دیگر که از پستان شب شیر تباشیر صبح بدوشید... (جهانگشای جوینی). صداع شمس شفق را بقرص تباشیر صبح نفس رفع کند. (دره نادره چ شهیدی ص ۹۰). رجوع به تباشیرالصبح شود

تباشیر قلمی.

[تَ رِ قَ لَ] (ترکیب وصفی، مرکب) طباشیر قلمی. نوعی تباشیر. رجوع به تباشیر و طباشیر شود.

تباصر.

[تَ صُ] (ع مص) دیدن بعضی ایشان مر بعض را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تباطؤ.

[تَ طُءُ] (ع مص) درنگی شدن در رفتار. (تاج المصادر بیهقی). سپس ماندن. عقب افتادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). درنگی کردن در رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباطؤ الرجل فی مسیره؛ درنگی کرد در رفتار. (منتهی الارب).

تباع.

[تَ] (ع ا) ج تبع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تبع شود.

تباع.

[تَ] (ع مص) پس روی عمل کسی کردن و در پی یکدیگر رفتن. (منتهی الارب) (آندراج). متابعه. (منتهی الارب). الولاء فی العمل. (اقرب الموارد). متابعت.

تباعه.

[تَ عَ] (ع مص) تبعه. دنباله روی: حکم سلطان را انقیاد نمودند و بطاعت و تبعات دست بصفقه بیعت یازیدند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۳۹). بشرايط تبعات و استمرار بر قضیت عبودیت... قیام کردند. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۴۴۰). رجوع به تبعه شود.

تباعه.

[تَ عَ] (ع مص) از یکدیگر دور شدن. (زوزنی). دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از همدیگر دور شدن. (غیاث اللغات)

(آندراج) (فرهنگ نظام). ضد تقارب. (اقراب الموارد). دوری. (ناظم الاطباء ||). دور از حقیقت. دور از واقع. دروغ گونه: نظم این آیات پیش از استنباط رویت چون تباعدی می نماید. (کليلة و دمنه).

تباعل.

[تَع] (ع مص) جماع نمودن و ملاعبت کردن زن و شوی با هم. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تباعه.

[تَع] (ع ا) عاقبت بد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تَبَعَهُ. (منتهی الارب). تبعت.

تباعه.

[تَع] (ع مص) از پی فراشدن یا با کسی رفتن. (تاج المصادر بیهقی). پس روی کردن کسی را و در پی کسی رفتن و لاحق گردیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پس روی کردن. (ترجمان علامه جرجانی). پیروی کردن. (آندراج) (فرهنگ نظام). رجوع به تبعات شود.

تباغر.

[] [اخ] نام رودی است که از تبت رود و در ماوراءالنهر از شهر اوزکند گذرد. (از حدود العالم چ طهران ص ۶۹).

تباغض.

[تَع] (ع مص) یکدیگر را دشمن داشتن. (زوزنی). ضد دوستی کردن با یکدیگر. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). مباحضة. (منتهی الارب). دشمنی کردن با یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با هم بغض و عداوت داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تباغی.

[ت] (ع مص) ظلم و ستم کردن بعضی مر بعض را. (از اقراب الموارد). بغاوه کردن با هم. (منتهی الارب). بغاوه و عصیان کردن با هم. (ناظم الاطباء). با هم بغاوت کردن. (آندراج).

تباقی.

[ت] (ع مص) ماندن. (زوزنی). باقی ماندن. (آندراج از تاج). در تاج العروس، قطر المحيط، اقراب الموارد، منتهی الارب این مصدر دیده نشد.

تباک.

[ت] (ا) تب. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

تباک.

[تَ بَاك كَ] (ع مص) ازدحام نمودن و بر هم نشستن قوم. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تباک.

[تَ] (اخ) شهزاده جهرم که تابع اردشیر بابکان بود. (از فهرست ولف ص ۲۳۵): یکی نامور بود نامش تباک ابا آلت و لشکر و رای پاک که بر شهر جهرم بد او پادشا جهاننیده باداد و فرمانروا. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۱۹۳۹). ولیکن پراندیشه شه از تباک دلش گشت از آن پیر پرترس و باک. فردوسی (ایضاً ص ۱۹۴۰). برفت از میان بزرگان تباک تن اردوان را ز خون کرد پاک. فردوسی (ایضاً ص ۱۹۴۳). معین آرد: «تباک پادشاه جهرم، این نام در کارنامه اردشیر پاپکان به پهلوی «بواک» و «بونک» خوانده میشود و در هر حال حرف اول آن «ب» است نه «ت» و بنابراین «بناک» اصح است.» (مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی چ ۱ ص ۲۲۹).

تباکی.

[تَ] (ع مص) گزستن نمودن. (زوزنی). خود را گریان نمودن. خویشتن چون گریانی ساختن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گریه دروغ نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خود را بشکل گریه کننده درآوردن. (فرهنگ نظام).

تبال.

[تَبَ با] (ع ص) صاحب توابل و فروشنده آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تابل فروش. (منتهی الارب) (آندراج). تابل فروش و دیگ افزارفروش. (ناظم الاطباء). رجوع به تابل و توابل شود.

تبالج.

[تَ لُ] (ع مص) با هم انکار کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تباط.

[تَ لُ] (ع مص) به شمشیر زدن یکدیگر را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). با یکدیگر شمشیر زدن. (آندراج). و هنگامی که سواره باشند این کلمه بکار نمی رود. (از اقرب الموارد).

تبالغ.

[تَ لُ] (ع ا) ج تَبْلَغَةٌ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء) (آندراج). رسانی که بدان رسن کلان را با رسن خرد دلو بندند. (آندراج).

تبالغ.

[تَ لُ] (ع مص) تبالیغ مرض و غم؛ به نهایت رسیدن آن. (از اقرب الموارد). (تبالغ در کلام؛ اظهار بلاغت کردن در حالی که بلیغ نباشد. (از اقرب الموارد).

تباله.

[تَلَّ] (ع ۱) مشتق از تبل بمعنی عقد. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸).

تباله.

[تَلَّ] (اخ) شهری است به یمن بسیار زراعت و فواکه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یاقوت آرد: گفته اند همان تباله ای است که نام آن در کتاب مسلم بن حجاج آمده است. موضعی است ببلاد یمن و گمان میکنم بجز تباله حجاج بن یوسف است زیرا تباله حجاج شهر مشهوری است از سرزمین تهامه در راه یمن... مهلبی گوید: تباله در اقلیم دوم است عرض آن ۲۹ درجه است. اهل تباله و جُرش اسلام آوردند... شهر مزبور بسال دهم هجری بدون جنگ گشاده شد و از جمله شهرهایی است که در فراوانی نعمت ضرب المثل است. لید گوید: فالضیف و الجارالجنیب کأنما هبطا تباله مخصباً اهضامها. ... و بین تباله و مکه ۵۲ فرسخ است که قریب هشت روز راه است و بین آن و طائف ۶ روز راه و بین آن و بیثه یک روز راه است. گویند این شهر بنام تباله دختر مکنف از بنی عملیق است و کلبی پنداشته است بنام تباله دختر مدین بن ابراهیم بوده است. (از معجم البلدان ج ۲ صص ۳۵۷-۳۵۸). رجوع به التفهیم بیرونی چ همایی ص ۱۶۸ و عیون الاخبار ج ۱ ص ۷۷ و امتاع الاسماع ص ۳۴۴ و المغرب جوالیقی ص ۶۰ و ۳۵۳ و قاموس الاعلام ترکی شود.

تباله.

[تَلَّ] (اخ) نام دختر مکنف از بنی عملیق. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸). رجوع به ماده قبل شود. || نام دختر مدین بن ابراهیم. رجوع بماده قبل شود. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸).

تباله.

[تَلُّه] (ع مص) خود را ابله نمودن بی آنکه باشد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تبالی.

[ت] (ع مص) آزمودن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبالی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تباله که نام جایی است در نواحی مکه. (انساب سمعانی ورق ۱۰۲ الف). رجوع به تباله شود.

تبالی.

[ت] (اخ) ابویوب سلیمان بن داود بن سالم بن زید التبالی منسوب به تباله و از محدثان بود. وی از محمد بن عثمان بن عبدالله بن مقلاس (۱) ثقفی الطائفی روایت کرد و ابوحاتم رازی از وی حدیث شنید. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸). و رجوع به انسب سمعانی ورق ۱۰۲ الف شود. (۱) - در انسب سمعانی ورق ۱۰۲، «مقداس» آمده است.

تبان.

[تَبُّبَا] (ع ص) کاه فروش. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (دهار) (آندراج) (ناظم الاطباء). و این صیغه را اگر از ماده «تبن» فروشنده کاه و بر وزن فعال آرند منصرف بود و اگر بر وزن فعلا و از ماده «تَبُّبَا» گیرند غیر منصرف است... (از تاج العروس).

تبان.

[تُبُّبَا] (معرب، ا ج، تبیین. (منتھی الارب). ازار خرد که عورت مغلظه را پوشد. (قاموس از فرهنگ نظام) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (قطر المحيط). شلوار کشتی بان. (مهدب الاسماء). شلوار کوتاه بمقدار یک وجب. (از تاج العروس) (قطر المحيط). شلوار کوتاه فارسی، معرب تنبان است. (از اقرب الموارد). بیشتر ملاحان آنرا پوشند. (از منتھی الارب). مخصوص ملاحان و کشتی گیران است. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (تاج العروس) (از ناظم الاطباء). رجوع به تنبان و توبان شود.

تبان.

[تُ] (اخ) توبن نیز گفته اند. از قراء سوبخ در ناحیه خزار از بلاد ماوراءالنهر از نواحی نَسَف. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸). مؤلف تاج العروس آرد: تبانه بر وزن شمامه قریه ایست به ماوراءالنهر. رجوع به تبانه شود.

تبان.

[تَبُّبَا] (اخ) ابوالعباس التبان امام اهل ری به نشابور بود. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳ الف). رجوع به تبانیان و آل تبان و ابوالعباس تبانی شود.

تبان.

[تَبُّبَا] (اخ) اسماعیل الاسود المصری التبان. وی از ابن وهب حدیث کرد و بعد از سنه ۲۶۰ درگذشت. (از تاج العروس).

تبان.

[تَبُّبَا] (اخ) البصری. از مردم بصره که به بغداد رفت و در آنجا از مروبن مرزوق و عمر بن الحصین و محمد بن ابی بکر المقدمی حدیث کرد و ابو عمرو بن السماک الدقاق و ابوالعباس محمد بن احمد بن عبدالله از وی روایت کرده اند. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳ الف).

تبان.

[تَبُّبَا] (اخ) الفارسی. وی در کوفه از ابی عبده بن ابی السفر حدیث کرد و ابوبکر محمد بن ابراهیم بن المقری از وی روایت دارد. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳ الف).

تبان.

[ت / ت / ت] (اِخ) لقب تبع حمیری که او را اسعد تبان گویند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). در تاج العروس تبان و تبان نیز ضبط شده است. رجوع به تبع شود.

تبان.

[تَبْ با] (اِخ) محمد بن تبان. محدث است. (منتهی الارب).

تبان.

[تَبْ با] (اِخ) محمد بن عبدالملک مکنی به ابو عبدالله معتزلی شیعی. وی بسال ۴۱۹ ه. ق. در گذشت. او را کتابی است درباره آنکه «آیا خدا میتواند کسی را که عالم بمخالفت با امر او است، امر کند یا نه» و نیز کتابی درباره معدوم تألیف کرده است. (هدیه العارفین ج ۲ ص ۶۳).

تبانج.

[تَنْ] (ا) زن شوهردار و محصنه (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - ظاهراً تصحیفی است از بنانج بمعنی هوو و وسنی. رجوع به بنانج و رجوع به بناغ در لغت نامه و برهان قاطع شود.

تبانجیر.

[ت] (ا) اشتینگاس تبانجیر و تبانجیر را بمعنی نوعی گل آورده است. ولی مرحوم ناظم الاطباء این دو کلمه را نام رودخانه ای دانسته است (۱). و رجوع به تبانچیز شود. (۱) - ظاهراً مرحوم ناظم الاطباء Flower انگلیسی (گل) را با Fleuve فرانسوی (رودخانه، شط) خلط کرده است.

تبانچیز.

[ت] (ا) رجوع به تبانجیر و تبانچیز شود.

تبانچه.

[تَج / چ] (ا) مبدل تبانچه است. (فرهنگ نظام). معروف است و بتازیش لطمه خوانند. و تبنچه و توانچه و توالی (؟) مترادف اینند. (شرفنامه منیری). سیلی. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). طپانچه. (ناظم الاطباء): تبانچه خورد روی دریا ز باد برون از درون هرچه هست اوفتاد. میرنظمی (از شعوری ایضاً). یک نوع طعامی است. موج دریا. (ناظم الاطباء). رجوع به طپانچه و تبانچه شود.

تبانچیز.

[ت] (ا) در شعوری (ج ۱ ورق ۲۷۸ الف) آمده: «تبانچیز بفتح باء موحد و سکون نون و کسر جیم، در فارسی بمعنی گل فزونی (؟) است. بنقل فرهنگ نعمه الله». در فرهنگ نعمه الله (دو نسخه خطی کتابخانه لغت نامه) این کلمه بهمین معنی تبانجیر ضبط

شده است. رجوع به تبانجیر شود.

تبانده.

[تَدَ] (ع ا) بلغت بربر، پیش بند قفل سازان و چلنگران را گویند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰).

تبانۀ.

[تَنَ] (ع مص) زیرک شدن. (تاج المصادر بیهقی). زیرک و باریک بین و ریزه کار گردیدن. (آندراج) (ناظم الاطباء). تَبْن نعت است از آن. (آندراج). تبن تَبْنًا و تَبَانَةً؛ زیرک و باریک بین و ریزه کار گردید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبانۀ.

[تَنَ] (ع ا) جای تبن (کاه) است. (از تاج العروس).

تبانۀ.

[تَبَّ بَا] (ع ص) مؤنث تَبَان. (قطر المحيط). رجوع به تَبَان شود.

تبانۀ.

[تَنَ] (اخ) قریه ای به ماوراءالنهر است. (از تاج العروس). رجوع به تَبَان شود.

تبانۀ.

[تَبَّ بَا] (اخ) ده کوچکی است بظاهر قاهره. (از تاج العروس).

تبانۃ.

[تَ] (مص) با یکدیگر قراری نهادن، و بیشتر تَبَانی علیه ثالثی است. مواضعهء نهانی پیمان بستن. این کلمه بر ساخته از مادهء «ب ن ی» است و در فرهنگهای عربی استعمال نشده. در نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز آمده: تَبَانی با یکدیگر قرار گذاشتن از کلمات مجعول است و در کتب لغت موجود نیست. (شمارهء دوم از سال اول نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز).

تبانۃ.

[تَبَّ بَا] (ع ا) منسوب به تَبَان، شلوار کوتاهی که ملاحان پوشند. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳).

تبانۃ.

[تَبَّ بَا] (ص نسبی) منسوب به تَبَانۀ. رجوع بهمین کلمه شود.

تبانۃ.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تُبان. رجوع بهمین کلمه شود.

تَبانی.

[ت] (اخ) ده کوچکی است از دهستان سیریک بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۱۴۴ هزارگزی جنوب میناب و بر سر راه مالرو جاسک به میناب واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تَبانی.

[تَب با] (اخ) ابوالعباس تبانی. رجوع به ابوالعباس شود.

تَبانی.

[تَب با] (اخ) ابوالصادق تبانی. رجوع به ابوالصادق شود.

تَبانی.

[تَب با] (اخ) ابوالصالح تبانی. رجوع به ابوالصالح شود.

تَبانی.

[تَب با] (اخ) ابوبشر تبانی از سلسله تبانیان است. رجوع به تبانیان شود.

تَبانی.

[تَب با] (اخ) ابوطاهر تبانی که از اعیان قضات دوره سلطان مسعود غزنوی بود: ... و قاضی بوطاهر تبانی را که از اعیان قضات است، برسولی نامزد کرده می آید تا بدان دیار کریم حرسه‌الله آید و عهدها تازه کرده شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۷). رجوع به ابوطاهر شود.

تَبانی.

[ت / تَب با] (اخ) تمام بن غالب بن عمرو بن بناء موسی قرطبی مکنی به ابو غالب و ابن التبانی، لغوی کوفی مالکی است، و در ۴۳۶ ه. ق. در گذشت. او راست: «اخبار تهامة» و «تلقیح العین» در لغت و «شرح فصیح ثعلب» و «فتح العین علی کتاب العین» و «المواعب». هدیة العارفین ج ۱ ص ۲۴۵).

تَبانی.

[تَب با] (اخ) جلال الدین رسولابن احمد بن یوسف که در سال ۷۹۲ ه. ق. در گذشته است. او راست: حاشیه ای بر ایضاح ابن حاجب. (کشف الظنون در عنوان المفصل زمخشری).

تبانى.

[ت] (اخ) حسین بن احمد بن علی بن محمد التبانى مکنى به ابو عبدالله. وی از ابو الفتح احمد بن الحسن بن سهل... البصرى الواعظ و ابو الحسن علی بن احمد بن عبدالرحمن العزال و ابو محمد بن السقا و غیرهم حدیث کرد و از وی ابو البركات ابراهیم بن محمد بن خلف الحماری روایت کرده است. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳ الف).

تبانى.

[تَبْ با] (اخ) حسین بن احمد بن علی بن محمد بن یعقوب الواسطی مکنى به ابو عبدالله معروف به ابن تبان که از وی ابو مسعود احمد بن محمد بن علی بن عبدالله النحلی (کذا) الرازی الحافظ روایت کرده است. (انساب سمعانی ورق ۱۰۳). رجوع به تاج العروس ج ۹ صص ۱۵۲-۱۵۳ شود.

تبانى.

[تَبْ با] (اخ) شرف الدین یعقوب بن ادريس بن عبدالله نیکدهی رومی حنفی معروف به قره یعقوب ساکن لاندیره (۸۴۴ - ۸۷۹ ه. ق.). او راست: اشراق التواریخ، و حاشیه انوار التنزیل بیضاوی و شرح مصابیح السنه بعوی و شرح هدایه مرغینانی. (هدیه العارفین ج ۲ ص ۵۴۶).

تبانى.

[تَبْ با] (اخ) شیخ جلال الدین التبانى، از مردم تَبَانَة است. مردی دانشمند و پسر وی یعقوب از اصحاب حافظ بن حجر بود. (از تاج العروس).

تبانى.

[ت] (اخ) موسی بن حفص بن نوح بن محمد بن موسی التبانى الکیسی (۱) مکنى به ابوهارون که برای کسب علم به حجاز و عراق رفت. ... وی از محمد بن عبدالله بن زیدالمقری روایت کرد، و ازو حماد بن شاکرالنسفی روایت کرده است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸). مؤلف تاج العروس صاحب ترجمه را منسوب به تَبَانَة قریه ای به ماوراءالنهر ذکر کرده است. رجوع به تاج العروس ج ۹ ص ۱۵۳ شود. (۱) - در تاج العروس: النکشی یا التکشی.

تبانیان.

[تَبْ با] (ا) جِ تَبَانِی، منسوب به تَبَان. رجوع به تَبَان شود (||. اخ) سلسله ای از علما بروزگار سامانیان در غزنه و جز آن. و اول آنان ابو العباس تَبَانِی حنفی است و ابو صالح تَبَانِی و ابو صادق تَبَانِی و ابوشیر تَبَانِی و ابوطاهر تَبَانِی از این خاندان بوده اند: تَبَانِیان را نام ایام از امام ابو العباس تَبَانِی رضی الله عنه برخیزد و وی جد خواجه امام بوسادق تَبَانِی است ادام الله سلامته که امروز عمری بسزا یافته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۴).

تباوء.

[تَ وُء] (ع مص) (از «ب وء») با هم برابر شدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباوء دو چیز؛ تعادل آنها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تباؤس.

[تَ ءُ] (ع مص) (از «ب ءس») با هم فقر ورزیدن و فروتنی فقیرانه نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خشوع نمودن فقرا توأم با فروتنی و زاری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تباوس.

[تَ وُ] (معرب، مص) مأخوذ از بوسه فارسی. بوسیدن مر یکدیگر را. (ناظم الاطباء) (۱). (۱) - این صورت در قوامیس دیده نشده ولی بوس آمده: «باسه، بوساً؛ بوسید آنرا، معرب است.» (منتهی الارب).

تباوش.

[تَ وُ] (معرب، مص) (از «ب وش») با هم فراگرفتن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تناوش. (قطر المحيط). با هم درآمیختن. (ناظم الاطباء).

تباه.

[تَ] (ص) پهلوی تپاه (۱). (حاشیه برهان چ معین). تبه. (شرفنامه منیری) (فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (آندراج). با لفظ شدن و کردن و نمودن و ساختن [و گردیدن] صرف شود. (فرهنگ نظام). فاسدشده. از حال بگشته. (صحاح الفرس). فاسد. (از حاشیه فرهنگ اسدی نجوانی) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۰ ب) (ناظم الاطباء). ضایع. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (دهار). از حالی بحال بدی افتاده. (از فرهنگ شعوری ایضاً). خراب. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام): شنیدم که راهی گرفتی تباه بخود روز روشن بکردی سیاه. دقیقی. تو کارها تبه نکنی و تبه کنی از راست کرده های جهان به تباه تو. فرخی. امیرطاهر از کرمان باز آمد با گروهی اندک و حالی تباه. (تاریخ سیستان). ز رای تو نیکو نگردد تمام ز جد کار گردد سراسر تباه. (۲) (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۱۳). هامان دانست که کار تباه خواهد شد. (قصص الانبیاء جویری). کاهيست تباه این جهان، ولیکن که پیش خر و گاو زعفرانست. ناصر خسرو. کودکان و زنان و حشر سپاه دل و صف را کنند هر دو تباه. سنائی. متهور تباه دارد ملک و ز تهور سیاه دارد ملک. سنائی. گفتم که جانم (۳) از غم تو بس تباه بود لیکن کنون ز شادی روی تو چون نگار. انوری (دیوان چ نفیسی ص ۱۳۱). آورده اند که یکی از ستمدیدگان بر سر او بگذشت و در حال تباه او نظر کرد. (گلستان). ملکزاده را بر حال تباه او رحمت آمد، خلعت و نعمت داد. (گلستان). مکن بد بفرزند مردم نگاه که فرزند خویش برآید تباه. (بوستان). -وضع بد و تباه؛ وضع بد و فاسد. (ناظم الاطباء). باطل و بکار نیامدنی. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). آنچه باطل باشد. چیزی که بهیچ کار نیاید. (شرفنامه منیری). باطل و بی فایده و بکار نیامدنی. (ناظم الاطباء). بیهوده: والله ار کس تناش داند گفت هر که گوید تباه می گوید. خاقانی. گنبدیده و پوسیده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۰ ب). منهدم. (فرهنگ نظام). ویران. (ناظم الاطباء). نابود گردیده. (برهان). نابودشده. (انجمن آرا) (آندراج). فنا. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۰ ب). نابود. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). هیچ. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۰ ب): از سر مکرمت و جود همی نام نیاز خامه او کند از تخته تقدیر تباه. سنائی. هلاک. (انجمن آرا) (آندراج). بد و زیون. (ناظم الاطباء): براندیش از کار پرویزشاه از آن ناسزاوار کار

تباه. فردوسی ||. قسام. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۰ ب). قسمت کننده. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). تقسیم کننده و تقسیم شده. (ناظم الاطباء). جهانگیری یک معنی این لفظ را قسمت کننده نوشته است اما سند نداده است و این معنی هم از این لفظ خیلی بعید است. (فرهنگ نظام) (۴||). تیره و تار: چو آگاهی آمد به کاوس شاه که شد روزگار سیاوش تباه... فردوسی ||. پریشان. گرفته. آشفته: همه پهلوانان ز نزدیک شاه برون آمدند از غمان دل تباه. فردوسی. نشسته بد او پیش فرخنده شاه رخ از کینه زرد و دل از غم تباه. فردوسی. (۱ - ۲). (تپاه) - ن ل: ز رانی نکو کار گردد تمام ز جدکاره گردد سراسر تباه. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). (۳) - در نسخه چ مدرس رضوی: حال. (۴) - در قوامیس عربی «قسام» بمعنی نزدیک به تباه نیامده، و «تباه» نیز در فرهنگهای معتبر فارسی بمعنی قسمت کننده، تقسیم کننده و تقسیم شونده یاد نشده، تصور می‌رود که «قسام» را بعض لغت نویسان از «تقسم» عربی گرفته و «تباه» را بدان معنی کرده اند: تقسمهم الدهر، فتقسموا؛ ای فرقه‌م فترقوا، و تقسمته الهموم، وزعت خواطره. (اقراب الموارد). و بعدها این معنی «قسام» را ندانسته، بمفهوم قسمت کننده و غیره گرفته اند.

تباها نیدن.

[تَد] (مص) پوسیدن کنانیدن. (ناظم الاطباء ||). ویران کردن فرمودن. (ناظم الاطباء). فاسد کردن. خراب کردن. معیوب کردن. (اشتینگاس).

تباه بوی.

[ت] (ا مرکب) بوی تباه. بوی بد. گنده بوی. بوی پوسیده چیزی.

تباهت.

[تَه] (ع مص) پیش آمدن کسی را به گشاده روئی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تباهج.

[تَه] (ع مص) بسیارشکوفه شدن مرغزار. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج).

تباهجه.

[تَج / ج] (ا) تباهجه. رجوع به تباهجه شود.

تباه چشم.

[تَج] (ص مرکب) آنکه چشم او تباه شده بعلت. ادوش. دوشاء. رجوع به تباه و ادوش و دوشاء شود.

تباهجه.

[تَج / ج] (ا) تباهجه. تباهه. تبه. تبه‌ره. گوشت نرم و نازک. (فرهنگ جهانگیری). گوشت پخته نرم و نازک را گویند، معرب آن

طباهیجه است. (برهان) (آندراج). گوشت نازک شرحه شرحه برای کباب. (فرهنگ نظام). گوشت نرم و نازک قیمه کرده. (ناظم الاطباء). صاحب تاج العروس در ذیل طباهیجه آرد: «... در بعضی نسخ تباهج بدون «ها» در آخر، گوشت شرحه شرحه و آن صغیف است و در تاج الاسماء معرب تباهه و در لسان (لسان العرب) «با» بدل است از بایی که بین «ب» و «ف» (= پ) باشد مانند برند (= پرند)... (تاج العروس ج ۲ ص ۷۰). تباهه و تواهه و تباهچه و تبه و تبهره هر شش لغت بالفتح، گوشت نرم و نازک شرحه شرحه کرده، طباهیجه معرب آن و بتازی چنین گوشت را کباب گویند. (فرهنگ رشیدی): نه مرد مفتی و قاضی شدم که دارم دوست بهین تباهچه ای یا لطیف حلوایی. مظهر (از فرهنگ جهانگیری). رجوع بحاشیه برهان قاطع چ معین شود||. تخم مرغ بریان کرده. (ناظم الاطباء||). بورانی. (ناظم الاطباء). رجوع به طباهیج و طباهیجه و تباهه و دیگر گونه های این لغت شود.

تباه خرد.

[تَخِرْ] (ص مرکب) مخبول. دلشده. دیوانه. مُخَبَّلٌ. هَكَ. (منتهی الارب).

تباه خرد شدن.

[تَخِرْ رَشُدًا] (مص مرکب) مخبول شدن. دیوانه شدن. سبک مغز شدن: فَنَدَ تباه خرد شدن از کلان سالی. (منتهی الارب). رجوع به تباه و تباه خرد شود.

تباه خرد گردانیدن.

[تَخِرْ رَغْدًا] (مص مرکب) دیوانه گردانیدن کسی را: تخیل؛ تباه خرد گردانیدن. اختبال. (تاج المصادر بیهقی).

تباه خو.

[تَخِرْ] (ص مرکب) بدخو. مُخَمَّجٌ. (منتهی الارب).

تباه داشتن.

[تَخِرْ] (مص مرکب) باطل داشتن. ضایع و فاسد کردن: همی دارد او دین یزدان تباه مبادا بران نامور بارگاه فردوسی. و ما را دوزخی میخواند و کار ما را تباه میدارد. (قصص الانبیاء جویری).

تباه دست.

[تَخِرْ] (ص مرکب) کسی که دستش فالج بود و یا رعشه داشته باشد. (ناظم الاطباء). چلاق. آنکه دستش از کار افتاده باشد: اَكْنَعُ؛ مرد تباه دست. (منتهی الارب).

تباه رای.

[تَخِرْ] (ص مرکب) تباه خرد. مرد سست عقل. تبه رای.

تباه روز.

[ت] (ص مرکب) تیره روز. بدبخت. کسی که روزگارش تباه باشد. رجوع به تباه شود.

تباه ساختن.

[ت ت] (مص مرکب) تباه گردانیدن. تباه کردن. ضایع و فاسد و خراب ساختن: طلخ؛ تباه ساختن کتاب را. (منتهی الارب). باطل و بکارنیامدنی ساختن چیزی را||. منهدم کردن و ویران ساختن و هلاک و نابود ساختن کسی یا چیزی را: مبادا که گردد بتو کینه خواه ز خشم پدر پور سازد تباه. فردوسی. رجوع به تباه و دیگر ترکیب های آن شود.

تباهش.

[ت ه] (ع مص) فرو آوردن: تباهاشا بینهما الشیء؛ فرو آورد هر یکی پیش دیگری چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تباه شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) فاسد شدن. (ناظم الاطباء). تباه گشتن. تباه گردیدن. ضایع شدن. خراب گشتن. مختل شدن. اختلال پیدا کردن: دل ایشان را ناچار نگه باید داشت گویم امروز نباید که شود عیش تباه. فرخی. زمانه رغم مرا ای به رخ ستیزه ماه (۱) خطی کشید بر آن عارض سپید چو ماه گمانش آنکه تبه کرد جای بوسه من ز غالیه نشود جایگاه بوسه تباه. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۵۷). هرچه خورشید فراز آمد و بر دوست بتافت بشدش کالبد از پرتو خورشید تباه. منوچهری. چون از سیل تباه شد، عیوبهء بازرگان (۲) آن مرد پارسای باخیر رحمه الله علیه چنین پلی بر آورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۱). بیچاره جهان نادیده آراسته و در زیور و جواهر نشسته فرمان یافت و آن کارها همه تباه شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۹). و از چند ثقهء زاولی شنیدم که پس بنشست [سیل] مردمان زر و سیم و جامهء تباه شده می یافتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۶۳). ملک ریان بترسید که مبادا خلق بر وی بشورند و ملک بر وی تباه شود. (قصص الانبیاء). چو شد حالش از بینوایی تباه نوشت این حکایت بنزدیک شاه. (بوستان). خانه چون تیره و سیاه شود نقش بر وی کنی تباه شود. اوحدی||. پوسیدن. (ناظم الاطباء). گندیده و پوسیده شدن: شود خایه در زیر مرغان تباه هر آنکه که بیدادگر گشت شاه. فردوسی||. ویران شدن. (ناظم الاطباء). منهدم شدن: وز آن پس به بلخ اندر آمد سپاه جهان شد ز تاراج و کشتن تباه. فردوسی. بدان تا ز روم اندر ایران سپاه نیاید که کشور شود زو تباه. فردوسی||. نابود و معدوم شدن. (ناظم الاطباء): آواز دادند که رویش را بپوشید تا از سنگ تباه نشود که سرش را به بغداد خواهند فرستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۸۴||). هلاک شدن: ابلیس بدان خانه فرود آمد که فرزندان ایوب نشسته بودند و زمین بلرزید تا خانه فرود آمد و همهء پسران و دختران اندر زیر او تباه شدند. (ترجمهء طبری بلعمی). همی داشت تا شد تباه اردشیر همه کاخ شد پر ز شمشیر و تیر. فردوسی. چه مایه بزرگان با تاج و گاه از ایران شدند اندر این کین تباه. فردوسی. اندر آن چاه دلم زنده بدان خالک بود ورنه تا اکنون بودی شده ده بار تباه. فرخی. و بیم بود که همگان تباه شوند. (تاریخ بیهقی). چنانکه گویند لولا الجهال لهلک الرجال؛ یعنی اگر نه بی خرداندی مردم تباه شدی. (قابوسنامه). و اگر نه همه تباه شدند. (مجمل التواریخ و القصص||). خشمگین و متنفر شدن. آشفتن. آشفته شدن: پرویز را دو خال بود هرگز ایشان را بگرفت و بزندان کرد و گفت که شما کردید تا پرویز بر من تباه شد. اکنون مرا بگوئید که وی کجاست. (ترجمهء طبری بلعمی). - تباه شدن چشم؛ کور شدن: و چون از روم بازگشت او را بازداشت. مدتها تا از آن تنگی و رنج چشمش تباه شد. (مجمل التواریخ و القصص). - تباه شدن دل؛ خشمگین شدن

و آشفته شدن: چنین مثال دادم که سیاست این واجب کرد از آن خط که از حصیری رفت تا دل خواجه تباہ نشود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۲). - پریشان و دل مشغول شدن: بگفتند این پیش کاوس شاه دل شاه کاوس زان شد تباہ... که افراسیاب آمد و صد هزار گزیده ز ترکان شمرده سوار. فردوسی. - تباہ شدن دل بر کسی یا چیزی؛ مجازاً مشتاق و شیفته شدن: از آنکه نرگس لختی به چشم تو ماند دلم به نرگس بر شیفته شده ست و تباہ. فرخی. - خشمگین شدن و آشفته شدن بر کسی: فترات می افتاد و دل امیر بر اعیان تباہ می شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۲۷). (۱) - ن: ای به رخ منیر چو ماه. (۲) - در متن چ فیاض، عبویه و در حاشیه بنقل از چ ادیب «عبویه» آمده و افزوده شده: «و هیچ یک معلوم نیست شاید: عمویه، حمویه.» (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۶۰).

تباہ کار.

[ت] (ص مرکب) ضایع کار و فاسد کار و خراب کننده. (ناظم الاطباء). تبه کار. که کاری زشت کند. بد کار. طالح. عاصی. مفسد. فاسق. فاجر. سیاه نامه. رجوع به تباہ و دیگر ترکیب های آن شود.

تباہ کاری.

[ت] (حامص مرکب) عمل تباہکار. خرابکاری. کاری زشت و بد کردن. افساد. تبهکاری. فسق. فجور. زنا. رجوع به تباہ و دیگر ترکیب های آن شود.

تباہ کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) کشتن. (ناظم الاطباء). هلاک کردن. نابود کردن. (ناظم الاطباء): نهانش همی کرد خواهم تباہ چه بینید و این را چه دارید راه. فردوسی. پیامی فرستاد نزدیک شاه که کردی فراوان ز لشکر تباہ. فردوسی. مرا چرخ گردان اگر بیگناه بدست بدان کرد خواهد تباہ... فردوسی. بنزدیک بهرام بردش ز راه بدان تا کند بی گنه را تباہ. فردوسی. حمزه عالم بود بر او آمد معروف کرد. آن عامل خواست که او را تباہ کند آخر عامل کشته شد. (تاریخ سیستان). تا مگر حرمت ترا نگاه دارد [افشین] که حال و محل تو داند نزدیک من و دست از بودلف بردارد و تباہ نکند و بتو سپارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۰). تا بمیان سرای رسیده بود و شمشیر و ناچخ و تبر اندر نهادند و وی را تباہ کردند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۲۸). چون خشم کسری بنشست گفت دریغ باشد تباہ کردن این. فرمود، تا وی را در خانه ای کردند سخت تاریک. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۰). زاغی ماری را بحیلت تباہ کرد. (کلیله و دمنه). خون بریزم ز دیده چندانانی که بسی خلق را تباہ کنم. عطار. ویران کردن. (ناظم الاطباء). منهدم کردن: نذر کرده ام... هرچه او تباہ کرد من آبادان کنم. (ترجمه طبری بلعمی). بیایم پس نامه تا یک دو ماه کنم سربسر کشورت را تباہ. دقیقی. که بر طالعش بر کسی نیست شاه کند بوم و بر را به ما بر تباہ. فردوسی. بتوران زمین اندر آرم سپاه کنم کشور گرگساران تباہ. فردوسی. ضایع و فاسد کردن. (ناظم الاطباء). افساد. خراب کردن. بد کردن: نبایست گفت این سخن با سپاه چو گفتمی کنون کار کردی تباہ. فردوسی. بدو گفت گیو ای سپهدار شاه چه بودت که اندیشه کردی تباہ. فردوسی. هرچه تو راست کنی گوشه عمران گردد که بدینار و بدانش نتوان کرد تباہ. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۵۷). بیا تا شاد بگذاریم ما بستان غزنین را مکن بر من تباہ این جشن نوروز خوش آئین را. فرخی. خبر رسید که احمد همه چاههای بیابان... و آب تباہ کرده پس براه دیگر رفت. (تاریخ سیستان). پدرم گفت نبشتمی اما شما تباہ کرده اید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۸۳). میان ما و امیر محمود عهد و عقد است نتوان آنرا بهیچ حال تباہ کردن. (تاریخ بیهقی). این گروهی مردم که گرد وی درآمده اند... این کار راست ایستاده را، تباہ

خواهند کرد. (تاریخ بیهقی). گفت تو مردی راست دلی و دلیر و این کار بدلیری تباه خواهی کرد. (مجمل التواریخ و القصص). هرچه کردی همه تباه کنی مگر از کرده‌ها پشیمانی. مسعود سعد. چون پادشاه نیت بر رعیت تباه کند برکت از همه چیزها برود. چرا نقشبندت در ایوان شاه دژم روی کرده ست و زشت و تباه. (بوستان ||). باطل کردن. شکستن عهد و جز آن. فسخ کردن: خالد خاموش شد و صلح را نتوانست تباه کردن. (ترجمه طبری بلعمی). توبه تباه کردم و گفتم مرا بده یک بوسه پیش از آنکه کنی ریش توبره. سوزنی ||. پوسانیدن. (ناظم الاطباء ||). تلخ و ناگوار کردن: کنم خواب نوشین بر او بر تباه سرش را ببرم، برم نزد شاه. فردوسی ||. اغوا کردن. گمراه کردن: جهودان بر وی [عیسی] گرد آمدند و تدبیر کشتن او کردند و این هردوس الاصر را با خویشتن یار کردند و وی بر مذهب یونانیان بود. او را گفتند این جادوست و خلق را تباه می کند پس گفت او را بکشید. (ترجمه طبری بلعمی ||). خشمگین و متنفر کردن. آشفته کردن: او اکنون همه خراسان بر من تباه کند. (تاریخ سیستان). - تباه کردن چشم؛ کور کردن: و سرخاب اسیر افتاد بقلعه تکریت و بازداشتند و چشمش تباه کردند. (مجمل التواریخ و القصص). - تباه کردن دل بر کسی؛ خشمگین کردن و آشفته کردن: پس از آن چون حاسدان و دشمنان دل او را بر ما تباه کردند و درشت، تا ما را به مولتان فرستاد. (تاریخ بیهقی). رجوع به تباه و دیگر ترکیب های آن شود.

تباه کیش.

[ت] (ص مرکب) بدکیش. کافر: و قومی از امراء بدکنش تباه کیش را بی کیش و قربان فرمان شد. (جهانگشای جوینی).

تباه گردانیدن.

[ت گَ دَ] (مص مرکب) تباه کردن. بهمه معانی رجوع به تباه و تباه کردن و دیگر ترکیب های تباه شود.

تباه گردیدن.

[ت گَ دَ] (مص مرکب) تباه گشتن. ضایع و فاسد شدن. خراب گردیدن: علما راست رتبتی در جاه که نگردد بروزگار تباه. اوحدی ||. هلاک گردیدن: همی گفت با دل که بر دست شاه گر ایدون که سودابه گردد تباه... فردوسی. زمانه برانگیختش با سپاه که ایدر بدست تو گردد تباه. فردوسی. که من بنده بر دست ایشان تباه نگردم نه از بیم فریادخواه. فردوسی ||. تیره و تار گردیدن: چو گردن بیچی ز فرمان شاه مرا تابش روز گردد تباه. فردوسی. - تباه گردیدن دل؛ غمگین و پریشان و افسرده دل گردیدن: مهان را چنین پاسخ آورد شاه کز اندیشه گردد همی دل تباه. فردوسی. رجوع به تباه و دیگر ترکیب های آن شود.

تباه گشتن.

[ت گَ تَ] (مص مرکب) تباه شدن. تباه گردیدن. فاسد و ضایع گشتن. خراب گشتن: چون مغز گوز (جوز) تباه گشته. (ذخیره خوارزمشاهی ||). منغص شدن: عیش مسلمانان بدیدن وی تباه گشتی. (گلستان ||). هلاک گشتن: همی گشت بهرام گرد سپاه که تا کیست گشته ز ایران تباه. فردوسی. اگر بنده بودی بدرگاه شاه سیاوش نگشتی بگیتی تباه. فردوسی. چه زیر پی پیل گشته تباه چه سرها بریده به آوردگاه. فردوسی ||. نابود گشتن. در بیت زیر، جدا شدن، بریده شدن، قطع گشتن: هزاران سر مردم بیگناه بدین گفت تو گشت خواهد تباه. فردوسی. - تباه گشتن چشم؛ کور گشتن: و همه عهد مهدی و هادی در آن مطبق بماند تا رشته بیرون آوردش و چشمش تباه گشته بود. (مجمل التواریخ و القصص ||). مجازاً پریشان گشتن. زار شدن: تا تفرقه کردند بر ضعفا و اهل بیوتات که حال ایشان تباه گشته بود. (تاریخ سیستان). چون حال دل من ز غمت گشت تباه آویخت در آن زلف دل آشوب سیاه

زان سان که ز آتش سقر اهل گناه آرند بمار و کژدم از عجز پناه. سلمان ساوجی. - تباه گشتن دل بر کسی؛ مشتاق و شیفته گشتن بدو: گویند که معشوق تو زشت است و سیاه گر زشت و سیاهست مرا نیست گناه من عاشقم و دلم بدو گشته تباه عاشق نبود ز عیب معشوق آگاه. فرخی||. - بی زار شدن: گر همی شعر نگویم نه از آنست که هست دل من بر تو و بر خدمت تو گشته تباه. فرخی. رجوع به تباه و دیگر ترکیب های آن شود.

تباهل.

[تَه] (ع مص) یکدیگر را لعنت کردن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (آندراج). تَبْهَل. (منتهی الارب). مباحله کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تباه نامی.

[ت] (حامص مرکب) بدنامی. زشت نامی: هرکس که بیارگاه سامی نرسد از ناکسی و تباه نامی نرسد. سعدی.

تباه و تبست.

[تَه تَبَّ] (ا مرکب، ص مرکب) تار و مار. ترت و مرت. تبست و تباه. خاش و خماش. داس و دلوس. قاش و قماش. سست از کارافتاده. تباه: دریغ من که مرا مرگ و زندگانی تلخ که دل تبست و تباه است و تن (۱) تباه و تبست. آغاجی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۶). اگر نه عدل شهستی و نیک رایی او شدی سراسر کار جهان تباه و تبست. سوزنی. رسم و آئین بخیلی جود او منسوخ کرد شد یقین کآن رسم و آئینی تباهست و تبست. سوزنی. چنانست کارم تباه و تبست که نبود مرا نان خورش جز بیست. فرید احوال. (۱) - ن ل: دین.

تباهه.

[تَه / ه] (ا) کباب. طباهجه. طباهه. (دهار). گوشت پخته نرم و نازک. (برهان). گوشت نرم و نازک که شرحه شرحه کرده بریان کنند و آن را کباب گویند. طباهه و طباهجه معرب آن است. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ نظام) (از فرهنگ رشیدی). کباب. (برهان). تباهچه. تواهه. تواهچه. تبه. تبهره. (از فرهنگ رشیدی): مرا گفت بر سیخ حمدان همی زن ز کون زخم روزکی دو تباهه. انوری||. گوشت قیمه کرده. (ناظم الاطباء||). قلیه بادنجان و بادنجان پخته. (برهان). بورانی بادنجان. کشک بادنجان. (ناظم الاطباء): سلطان فرمود تا او را حبس کردند و در آن حبس او را در تباهه زهر دادند. (تاریخ بیهقی ص ۱۸۲). دفع مضرش [شراب سپید و تنک] با سپیدباها و توابل و تباهه خشک کنند تا زیان ندارد و منفعت کند. (نوروزنامه از حاشیه برهان قاطع چ معین||). تخم مرغ بریان کرده با گوشت و سرکه و فلفل و لویا. (ناظم الاطباء||). خاکینه. (برهان). رجوع به تباهچه و طباهجه و طباهج و دیگر گونه های این لغت شود.

تباهی.

[ت] (حامص) نابودی. (حاشیه برهان قاطع چ معین||). فساد. (حاشیه برهان چ معین) (دهار) (ناظم الاطباء) (آندراج). خرابی. (ناظم الاطباء). خراب بودن. (فرهنگ نظام): دگر جادوی نام او نام خواست (۱) که هرگز دلش جز تباهی نخواست. دقیقی. تباهی بگیتی ز گفتار کیست دل دوستان پر ز آزار کیست؟ فردوسی. عزیزی بود خوار و زار و نژند گزیده تباهی ز چرخ بلند. فردوسی. هم

آرایش پادشاهی بود جهان بی درم در تباهی بود. فردوسی. تباهی به چیزی رسد ناگزیر که باشد بگوهر تباهی پذیر. اسدی. یرو با ویس گو از من چه خواهی چرا سیری نداری از تباهی. (ویس و رامین). همی تا دایه باشد راه بینت بود دیو تباهی همنشینت. (ویس و رامین). گفت اصل این تباهی از بوسهل بوده است و آلتونتاش از وی آزرده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۹). اکنون فایده نیکو از دانش است و تباهی از نادانی است. (کتاب المعارف). چو فرعون ترک تباهی نکرد بجز تا لب گور شاهی نکرد. (بوستان). توانگران مشتغلند به تباهی و مست ملامی. (گلستان). - عالم یا جهان تباهی؛ عالم فساد (مقابل کون): ولیکن عالم کون و تباهی دگرگون یافت فرمان الهی. (ویس و رامین ||). پریشانی. بدی: چنان مدان که تغافل نموده باشم از آن که بر تباهی حالم همین قصیده گواست. انوری. که ندیدم ز کارداری عشق هیچ سودی مگر تباهی خویش. خاقانی. یکی از ستمدیدگان بر او بگذشت و بر تباهی حالش نظر کرد. (گلستان ||). پوسیدگی ||. انهدام. (ناظم الاطباء ||). ص. نابودشده. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). نابود. (فرهنگ نظام ||). ضایع گردیده. (برهان). ضایع. فاسد. (ناظم الاطباء ||). منهدم. (ناظم الاطباء ||). بکمال نرسیده. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). بهمهء معانی رجوع به تباه و دیگر ترکیب های تباه شود. (۱) - ن ل: بندخواست.

تباهی.

[ت] [ع مص] (از «ب ه و») با یکدیگر فخر نمودن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (دهار) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). با یکدیگر معارضه نمودن. (آندراج).

تباهی آوردن.

[ت و د] [مص مرکب] فساد انداختن: شه چو ظالم بود نباید دیر زود گردد بر او مخالف چیر رخنه در پادشاهی آرد ظلم در ممالک تباهی آرد ظلم. سنایی.

تباهی پذیر.

[ت پ] [نف مرکب] تباهی پذیرنده. فناپذیرنده. تباهی گیرنده: تباهی بچیزی رسد ناگزیر که باشد بگوهر تباهی پذیر. اسدی. رجوع به تباه و تباهی و دیگر ترکیب های تباه و تباهی شود.

تباهی پذیرفتن.

[ت پ ر] [مص مرکب] فساد پذیرفتن. فنا پذیرفتن. تباهی گرفتن: نگه کن بدین گنبد تیز گرد... نه از جنبش آرام گیرد همی نه چون ما تباهی پذیرد همی. فردوسی.

تباهی پذیری.

[ت پ] [حامص مرکب] فساد پذیری. عمل و کیفیت تباهی پذیر. رجوع به تباه و تباهی و دیگر ترکیب های این دو شود.

تباهی جستن.

[ت ج] [ت] [مص مرکب] فساد جستن. افساد. تباهکاری: مر او را گفت دیدی این چنین کار نگه کن تا پسندد هیچ هشیار که رامین

با زرم جوید تباهی کند بد نام من در پادشاهی. (ویس و رامین).

تباهی دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) فنا کردن. نابود ساختن. هلاک کردن: تو جان از پی پادشاهی مده تنت را بخیره تباهی مده. فردوسی.

تباهیدن.

[تَدَ] (مص) فاسد شدن. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب) (ناظم الاطباء). ضایع شدن. (ناظم الاطباء). گمراهی. (لسان العجم ایضاً). (پوسیدن). (ناظم الاطباء). فنا شدن و فنا کردن. (لسان العجم ایضاً). باطل گشتن. (ناظم الاطباء). خراب کردن. (منتهی الارب).

تباهی زده.

[تَزَدَ / دِ] (ن مف مرکب) خراب شده. مستمند. دلگیر. (ناظم الاطباء).

تباهی شدن.

[تَشُدَ] (مص مرکب) ضایع شدن. (ناظم الاطباء). - تباهی شدن کشتی؛ به ساحل مقصود نرسیدن کشتی و این مجاز است. (آندراج): فغان کز موج آبی کشتی بختم تباهی شد متاع چند جمع آورده بودم قوت ماهی شد. طالب آملی (از آندراج).

تباهی کردن.

[تَكَدَ] (مص مرکب) فاسد کردن و خراب کردن. (ناظم الاطباء). افساد. فساد کردن. مرتکب عمل قبیح شدن: هوای او بدلم بر همه تباهی کرد هوای خوبان جستن همه غم است و وبال. منجیک. نه کردم نه کنم هرگز تباهی و گر روزم چو شب آرد سیاهی. (ویس و رامین). خروج کردند و ایشان زنگیان بودند و سیاه پوستان و مهتری بود ایشان را، نام او سماق و بسیاری تباهی کردند. (مجمل التواریخ و القصص). مرگ از سر جوان جهانجوی تاج برد ای مرگ ناگهان تو تباهی چنین کنی. خاقانی. بنده ای و دعوی شاهی کنی شاه نه ای چون که تباهی کنی. نظامی. نابودی. نابود کردن. انهدام: بس سپاه از روم بیرون آورد [انوشیروان] و به خزران شد و آنجا کشتهای بسیار کرد بدل تباهی و ویرانی که ایشان کرده بودند اندر عجم بوقت پدرش... (ترجمه طبری بلعمی).

تباهی گرفتن.

[تَگِرَتَ] (مص مرکب) تباهی پذیرفتن. فساد گرفتن. فساد پذیرفتن: سخنگوی جان جاودان بودنی است نه گیرد تباهی نه فرسودنی است. اسدی.

تباهی ناپذیر.

[تَپَ] (ن مف مرکب) تباهی ناپذیرنده. ضد تباهی پذیر. آنکه فسادپذیر نباشد. آنکه فساد در او راه نیابد. نامیرا. ابدی. همیشه پایدار. ضد فانی و تباهی پذیر. رجوع به تباہ و تباهی و دیگر ترکیب های این دو شود.

تباهی ناپذیری.

[ت پ] (حامص مرکب) ضد تباهی پذیری. فسادناپذیری. کیفیت تباهی ناپذیر. رجوع به تباه و تباهی و دیگر ترکیب های این دو شود.

تبایانیدن.

[ت د] (مص) سبب لرزیدن شدن ||. سوراخ کردن ||. با آتش گرم کردن. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

تباع.

[ت ی] (ع مص) (از «ب ی ع») با یکدیگر خرید و فروخت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر بیع کردن. (آندراج) (از ترجمان علامه جرجانی): وقتی در زمان صاحب عباد رحمه الله تبایعی واقع شد بر صندوقی از جمله صندوقهایی چند که مانند دکانها ترصیف و نصب کرده بودند. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۵۴ ||). بیعت نمودن. (منتهی الارب). بیعت کردن. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تباع.

[ت ی] (ع ا) (از «ت ب ع») ج تبیع و تبیعیه. (منتهی الارب). تبایع ج تبیع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء). رجوع به تبایع و تبیع و تبیعیه شود.

تباين.

[ت ی] (ع مص) جدا شدن از یکدیگر. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بریدن از یکدیگر. (فرهنگ نظام). فرق. (فرهنگ نظام). تفاوت و فرق بودن و جدایی میان دو چیز. (غیاث اللغات) (آندراج). اختلاف و تفاوت و مخالفت و تناقض و عدم موافقت. (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح منطق) تباین بین دو قضیه آن است که مفهوم یکی بر مصادیق دیگری بطور کلی یا بر بعض آن صادق نباشد و آن بر دو قسم است: تباین کلی و تباین جزئی. رجوع بذیل هریک از این دو کلمه شود ||. (اصطلاح ریاضی) در نزد محاسبان و هندسه دانان دو عدد صحیح را گویند که جز بر واحد (یک) قابل قسمت نباشد مانند ۷ و ۹ [ظ: ۵] که مشترکاً جز بر عدد واحد قابل تقسیم نیستند. پس این دو متباینند. و قید عدد صحیح از آن جهت است که در جریان کسری قرار نگیرد. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۷۳) (تعریفات جرجانی ||). (اصطلاح هندسه) تباین در مقادیر چه خط باشد و اصم باشد یا منطبق و مقادیر متباین آن دو مقداری هستند که مقداری یافت نشود که آن دو را عا د نماید. بدین ترتیب دو و چهار مشترک اند و همچنین جذر دو و جذر هشت. ولی جذر پنج و جذر ده متباینند. این بود تعریفی از تباین و اشتراک در مقادیر، ولی در خطوط نوع دیگری از تباین و اشتراک وجود دارد که به تباین بالقوه و اشتراک بالقوه مشهور است. این نوع از تباین و اشتراک در احجام وجود ندارد و در سطوح هم مورد احتیاج نیست و فقط در خطوط می آید. و خطوط مشترک بالقوه خطوطی هستند که در طول متباینند ولی در مربعات مشترک چون جذر ۳ و جذر ۶. و خطوطی متباینند بالقوه که در طول و در مربعات آنها اشتراکی نیست چون جذر ۲ و جذر ۵. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تباین جزئی.

[تَیُّنُ جُ] (ترکیب وصفی، مرکب) (اصطلاح منطق) هرگاه نسبت بین دو مفهوم کلی چنان باشد که مفهوم یکی بر بعض مصادیق مفهوم دیگر صدق کند، آن نسبت را تباین جزئی نامند مانند حیوان و ایض که بین این دو مفهوم عموم من وجه است و مرجع آن به دو قضیهء سالبهء جزئی است. (از تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۷۳). رجوع به تباین و تباین کلی شود.

تباین داشتن.

[تَیُّتْ] (مص مرکب) موافقت نداشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تباین و دیگر ترکیب های آن شود.

تباین کلی.

[تَیُّنُ کُلُّ لُی] (ترکیب وصفی، مرکب) (اصطلاح منطق) هرگاه نسبت بین دو مفهوم کلی چنان باشد که مفهوم یکی بر هیچ یک از مصادیق دیگری منطبق نگردد، آن نسبت را تباین کلی نامند مانند مفهوم انسان و سگ و مرجع تباین کلی به دو قضیهء سالبهء کلیه است. (از تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون ج ۱ ص ۱۷۳).

تَبَأُ.

[تَبَأُ] (ع مص) لغتی در وَبَأُ است که واو به تا بدل شده است. (منتهی الارب). رجوع به «وبأ» شود.

تَبَأُو.

[تَبَأُ بَأُ] (ع مص) (از «بء») دویدن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تب استخوانی.

[تَبَّأْتُ خَا] (ترکیب وصفی، مرکب) تب دق. (بهار عجم) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). تب لازم. (فرهنگ نظام). در عرف هند آنرا هدجر خوانند. (بهار عجم) (آندراج): تب حاسدان استخوانی شده ست گل سردمهران خزانی شده ست. نورالدین ظهوری (از بهار عجم). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تَبَأُط.

[تَبَأُطُ] (ع مص) تَبَأُطُ. رجوع به تَبَأُطُ شود.

تب افروز.

[تَبَأُ] (ن مف مرکب) کسی که تب داشته باشد. (بهار عجم) (آندراج). تب افروخته. کسی که از تب افروخته شده باشد: سراغ شعله از خاکستر ما چند پرسیدن تب افروزان ز خود رفتند و برجا ماند بسترها. میرزا بیدل (از بهار عجم). (ن مف مرکب) که تب را مشتعل سازد.

تب افسرده شدن.

[تَ اَسُّدُ / دِ شُدْ] (مص مرکب) افسرده شدن تب، کنایه از کم شدن تب. (بهار عجم). فرونشستن تب. (ناظم الاطباء). دور شدن تب. (بهار عجم) (آندراج). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن و افسرده شدن شود.

تبَّأله.

[تَبَّ بَنْ لَهْ] (ع جمله فعلیه دعایی) هلاکی باد او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). منصوب است به اضممار فعل. (منتهی الارب). تنصبه علی المصدر باضممار فعل. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط). الزمه الله خسراً و هلاکاً. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب).

تبَّأن.

[تَبَّ بَاءٌ] (ع مص) (از «ب» «ن» (۱) در پی راه و نشان قدم شدن. (منتهی الارب). ایز گرفتن: تبَّأنت الطريق و الاثر؛ در پی راه و نشان قدم شدم. (منتهی الارب): ایزش را گرفتم. (۱) - این کلمه بدین صورت بر قاعده کرسی همزه نیست و اصح آن است که با کرسی «و» نوشته شود. رجوع به لغت بعدی شود.

تب انگیز.

[تَبَّ أ] (نف مرکب) که تب انگیزد. تب آورنده. تب خیز. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبب.

[تَبَّ] (ع ا) زیان (|| مص) هلاکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مرگ. (ناظم الاطباء). تباب و تیب مثله. (منتهی الارب) (آندراج). تَبَّ. (منتهی الارب).

تب باتلاقی.

[تَبَّ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب آجامی. رجوع به تب و تب آجامی شود.

تب باده.

[تَبَّ دِ / دِ] (ا مرکب) تب لرزه بود از برآمدن سپرز بزرگ. (صحاح الفرس). تب لرزه ای که بسبب ظاهر شدن و برآمدن سپرز بهم رسیده باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از ناظم الاطباء). تب لرزه. (از برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ اوبهی) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱): چنان دشمن از بیم تیغ تو لرزد که گویی گرفته است تب باده او را. غضائری رازی (از فرهنگ جهانگیری). مباد دشمن خسرو و گر بود بادا همیشه در یرقان از بلا و تب باده. شمس فخری (از لسان العجم شعوری). به این معنی بجای بای ابجد، یای حطی هم بنظر آمده است. (برهان). در جهانگیری و برهان چنین آورده اما رشیدی تب یازه تصحیح کرده بمعنی تبی که در آن خمیازه و کمان کشی کنند. (انجمن آرا) (آندراج).

تب بر.

[تَبُّ] (نف مرکب) که تب برد. که تب قطع کند. دافع تب. قاطع حمی. که علاج تب کند. دارویی تب بر. هر دوا که قطع تب کند. دواهای تب بر: کتین، پوست بید، اکالپتوس. خینورمین بهترین تب برها است. آتبرین در مالاریا تب بر است.

تب بردن.

[تَبُّ دَا] (مص مرکب) عبارت از دور کردن تب بود. (آنندراج). رجوع به تب بر شود.

تب برفکی.

[تَبُّ بَفَا] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) نوعی تب در گوسفند که دانه سپیدی بر لبهای حیوان پیدا آید. تب قلاعی. حمی قلاعی. (۱) - Fievre aphteuse.

تب برون رفتن.

[تَبُّ بَرَات] (مص مرکب) لازم تب بردن است. (از بهار عجم) (از آنندراج). دور شدن تب: عشقی که صادق است بود ایمن از زوال این تب برون نمی‌رود از استخوان صبح. صائب (از بهار عجم). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تب بریدن.

[تَبُّ بُدَا] (مص مرکب) بریدن تب. قطع شدن تب: نی کلکش به نیشکر ماند کز پی تب بریدن بشر است. خاقانی.

تب بستن.

[تَبُّ بَات] (مص مرکب) ازاله تب کردن به حيله و افسون بدون استعمال ادویه: تا خون نگشادم از رگ جان تبهای نیاز من نبستی. خاقانی. تب به تاب رشته می بندند (۱) هر دم لیک او هر شبی بندد به تاب رشته تب بر خویشتن. سلمان (از بهار عجم). (۱) - رجوع به تاب در همین لغت نامه شود.

تب بند.

[تَبُّ بَا] (نف مرکب) تب بر. که تب قطع کند: داروی تب بند؛ داروی تب بر. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای تب و تب بر شود. دعانویس که دعای بریدن تب دهد.

تب بندی.

[تَبُّ بَا] (ترکیب وصفی، مرکب) تبی که هر روز بیاید و مفارقت نکند. (بهار عجم) (آنندراج). تبی که هر روز می آید و از اثر فساد شش است. (فرهنگ نظام). تب لازم. حمای دائم. حمای متصل. تب دق: گرچه در قید تو باشد ایمن از دشمن مباش میشود جانکاه تر هر گه تبی بندی شود. تأثیر (از بهار عجم).

تب بندی.

[تَبْ] (حامص مرکب) نوعی افسون. عملی دعانویسان را. عمل دعانویسان برای منع از آمدن تب. دعوی دعانویسان که بدان تب را از باز آمدن منع کردن خواهند.

تب بی دور.

[تَبِ بِي دَا / دُو] (ترکیب وصفی، مرکب) تب نامنظم. نوبه غیر منظم. تب دیوانه. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن و نوبه غیر منظم و تب مالت شود.

تبت.

[تَبْتَبْ] (اخ) نام یکی از سوره‌های قرآن کریم است و سوره تبت سوره مسد یا سوره ابی لهب است، صدویازدهمین از قرآن، مکیه. و آن پنج آیت است، پس از نصر و پیش از اخلاص. معنی آن «بریده باد». رجوع به تفسیر ابوالفتوح ج ۱۰ ص ۳۸ چ قمشه ای شود: تبت یدامامک روزی هزار بار کاین فعل از وی آمد نامد ز بولهب. ناصر خسرو. - تبت واژگون و تبت واژون؛ آیه «تبت یدا ابی لهب» را معکوس خواندن برای رفع بلا. (بهار عجم) (آندراج): تا ز سر تو واشود مایهء صد هزار غم تبت واژگون بخوان عقل ستیزه رای را. سالک یزدی (از بهار عجم) (از آندراج). بی طاقتی مکن که بلای سیاه خط از صد هزار تبت واژون نمیرود. صائب (از بهار عجم) (از آندراج).

تبت.

[تَبْتَبْ] (ا) پشم نرمی باشد که از بن موی بز بشانه برآوردند و از آن شال نفیس بافند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). پشم نرمی که نام دیگر تکلمی اش «کرک» است. (فرهنگ نظام). و آنرا کرک و کلغر نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). کرک نیز گویند. (ناظم الاطباء). و بجای تابی دوم دال نیز آمده است. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به «تبد» شود.

تبت.

[تَبْتَبْ] (اخ) دهی است از دهستان آختاچی بوکان در بخش بوکان شهرستان مهاباد و در ۵/۱۷ هزار گزی باختر بوکان و ۵/۱۶ هزار گزی باختر شوسه بوکان به سقز واقع است. سرزمینی است کوهستانی و معتدل و ۳۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. صنایع دستی آنها جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تبت.

[تَبْتَبْ] (اخ) دهی است از دهستان باراندوزچای در بخش حومه شهرستان ارومیه و ۱۶ هزار گزی جنوب خاوری ارومیه و ۳ هزار گزی خاور راه ارابه رو ترکمان واقع است. جلگه ای باطلاقی و معتدل و مالاریایی است و ۲۰۶ تن سکنه دارد. آب آن از رود باراندوز و محصول آنجا غلات، چغندر، توتون و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تبت.

[تَب ب / تُب ب / تَب ب] (اخ) نام شهری بود بنزدیک خطا که از او نیز مشک خیزد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲). شهری است در حدود چین بغایت خوش هوا و مشک خوب از آنجا آورند و به این معنی بر وزن شدت [تَب ب] و مدت [تُب ب] هر دو آمده است. (برهان). شهری است در میانه کشمیر و چین که آنرا مشدد و غیرمشدد نیز خوانند. به هر صورت مشک تبتی را بدان جا منسوب دارند. (انجمن آرا) (آندراج). بر وزن علت و شدت [تَب ب] نام جایی است مشک خیز در میان شرق و شمال کشمیر که مشک خوب از آنجا آرند و بتخفیف موحد [ت ب] نیز آمده. (غیاث اللغات). نام ولایتی مشک خیز و در عجایب البلدان مندرج است که در ولایت چین شهری است عظیم هوای خوش دارد و مشک تبتی بهترین مشکها است. (شرفنامه منیری). تَبْت نام مملکتی است که زمینش مرتفع و در شمال چین (؟) واقع است با ضم اول [تُب ب] و کسر آن هم [تَب ب] صحیح است. (فرهنگ نظام). تَبْت قسمتی از آسیای مرکزی که تابع سلطنت چین است و اراضی آن بسیار مرتفع و هوای آن بسیار سرد است و این مملکت امروزه مرکز مذهب بودایی میباشد و دارای شش میلیون نفر جمعیت (۱) و پایتختش شهر لهاسا. (ناظم الاطباء). بلادی است در مشرق که مشک خوب از آنجا آرند. (منتهی الارب). و صاحب حدودالعالم آرد: مشرق او بعضی از چینستان است و جنوب او هندوستان است و مغرب وی بعضی از حدود ماوراءالنهر است و بعضی حدود خلخ و شمال وی بعضی از خلخ است و بعضی از تغرغز، و این ناحیتی است آبادان و بسیار مردم و کم خواسته و همه بت پرستند و بعضی از وی گرمسیر است و بعضی سردسیر، همه چیزهای هندوستان به تبت افتد و از تبت به شهرهای مسلمانان افتد و اندر وی معدن های زر است و از او مشک بسیار خیزد و روباه سیاه و سنجاب و سمور و قاقم و ختو. و جایی کم نعمت است و ملک این ناحیت را تبت خاقان خوانند و مر او را لشکر و سلاح بسیار است و هر که اندر تبت شود، خندان و شادان دل شود بی سببی تا از آن ناحیت بیرون آید. و از تبت است ناحیت رانک رنک که معدن زر در آن است و تبت بلوری و ناحیت نزوان و شهر نزوان و میول که مسکن قبیله میول است و شهر برخمان و شهر خرد لهاسا، و ده خرد زوه و ناحیت اجایل، و دو شهر جرمنگان خرد، و جرمنگان بزرگ، و شهر توسمت، و شهر کهای: بالس، کران، جحنان، بریخه، جنخکث، کونکرا، رای کوتیه، برنیا، ندروف، رستویه، مث، غزنا و شهر بینا و کلبانک و کرسانک. (از حدود العالم). محمد معین در حاشیه برهان آرد: ناحیتی در آسیای مرکزی، در مغرب چین. کشوری است در جنوب کوهستانی، و نهر «تسانک پو» یا «براهماپوترا» آنرا مشروب سازد. در شمال آن نجدهای لم یزرع است. مساحت ۱۱۵۰۰۰۰ کیلومترمربع و دارای ۱۵۰۰۰۰۰ سکنه است. پایتخت آن «لهاسا» است. مملکت مزبور را روحانیان بودایی اداره می کنند و حکومت در دست «دالایی - لاما» (روحانی اعظم) است - انتهی. تبت یا سی - تسان (۲) کشور مستقلی (۳) که در جنوب غربی چین و بر سرحد شمالی نپال واقع است و آنرا از جهت ارتفاعی که از سطح دریا دارد، بام دنیا گویند چه بزرگترین و مرتفع ترین فلات آسیا و جهان است که در میان بزرگترین و معظم ترین سلسله جبال جهان قرار دارد و شط های قابل اهمیت جنوبی و شرقی آسیا از آن سرازیر میگردد. فلاتی است لم یزرع و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۵۰۰۰ متر است (ارتفاع قله دماوند از سطح دریا ۵۴۶۵ متر است). جنوب آنرا کوههای بسیار بلند هیمالیا فرا گرفته است. کوههای مرتفع دیگری از آن جمله قراقرم در جنوب غربی و آلتین تاغ در شمال و نان شان در شمال شرقی این سرزمین واقع است. وسعت آن ۱۲۱۵۰۰۰ کیلومترمربع و دارای ۱۲۷۴۰۰۰ تن سکنه است. پایتخت آن شهر مذهبی «لهاسا» (۴) است و «دالایی لاما» (۵) بر آن فرمانروایی داشت. هوای این سرزمین بسیار سرد و درجهء حرارت متوسط این منطقه ۱۰ درجهء سانتیگراد زیر صفر است و بر اثر این سرما زراعت و درخت کاری در آنجا بسیار نادر و ناچیز است و تنها منبع ثروت عمده این کشور پرورش حیوانات است و علاوه بر فقر مواد غذایی که در این سرزمین حکمفرما است، بر اثر فقدان جنگل موضوع سوخت هم در آنجا یکی از مسائل مشکل را بوجود آورده است. حیواناتی که در این کشور پرورش

میدهند عبارتند از: نوعی گاومیش، اسب، گوسفند و بز که پشم و پوست و چرم آنها بزرگترین رقم صادراتی کشور تبت را تشکیل میدهد. پشم بز و گوسفند تبت بر اثر سرما بسیار مرغوب است و در درجه اول قرار دارد و پارچه های پشمی آن بسیار لطیف و شهره آفاق است. معادن طلا- در این خطه فراوان است و بطرز بدوی استخراج می گردد و بیشتر رودهایی که بطرف مشرق این سرزمین جریان دارند، دارای ذرات طلا می باشد که در جریانهای آرام رودها بدست می آید. با آنکه رودهای عظیمی از این منطقه سرچشمه میگیرند معذک در داخل این کشور رودها و برکه های قابل توجه و مورد استفاده کمتر وجود دارد و مخصوصاً بر اثر یخبندان بودن کمتر به کار کشاورزی می آید. رودهای مهم آن عبارتند از: «اندوس» (۶) و «تسانگ پو» (۷) رود اخیر چون وارد سرحد هند و برمه شود «براهماپوترا» (۸) نام دارد. واردات این کشور نخ، پارچه، مواد غذایی، برنج و چای است و بزرگترین مرکز بازرگانی آن «گیانگتسه» (۹) و «یاتونگ» (۱۰) و «گارتوک» (۱۱) و «شی گاتسه» (۱۲) است که سه شهر اول برای داد و ستد بازرگانان خارجی و استقرار نمایندگان آنها آزاد است. دولت پادشاهی تبت در قرن پنجم یا ششم م. تا سال ۹۱۴ م. (تاریخ سقوط حکومت سلطنتی) ادامه داشت و در ابتدای قرن یازدهم رژیم لامایی در آنجا برقرار گشت و لاماها تا قرن ۱۵-۱۶ که دوره تأسیس دالایی لاما بود، مستبدانه در آن جا حکومت می کردند. این کشور و مخصوصاً شهر لھاسا از بزرگترین مراکز مذهبی پیروان بودا و عبادتگاهها و بتکده های عظیم آن زیارتگاه بزرگ بوداییان جهان است و شخص دالایی لاما یک قدرت مذهبی و سیاسی است که در میان قوم مغول و مردم چین و هند و دیگر کشورهای بودایی احترام فراوانی دارد: صد کارگاه ششتر کرده ست باغ دوش صد کارگاه تبت کرده ست دشت طی. منوچهری. نوبهار آمد و آورد گل و یاسمن باغ همچون تبت و راغ بسان عدنا. منوچهری. در مشک گیسوی تو بت چین است مر تاتار را (۱۳) بر رشک آهوی تبت چین است مر تاتار را. سلمان (۴) (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲). بشهر اهواز از تب کسی جدا نشود به تبت اندر غمگین ندید کس دیار. احمد بن حسن جرجانی (از جامع الحکمتین چ کرین و معین ص ۲۲). صبا را ندانی ز عطار تبت زمین را ندانی ز دیبای ششتر. ناصر خسرو. بینی این باد که گویی دم یارستی یاش بر تبت و خرخیز گذارستی. ناصر خسرو. ای که هر دم ز تبت خلقت صد شتر بار مشک در سفرند. خاقانی. دستم از نامه او نافه گشای سخن است کآهوی تبت توران بخراسان بینم. خاقانی. ز هندوستان شد به تبت زمین وز آنجا (۱۴) در آمد به اقصای چین. نظامی. صبا نافه مشک تبت نداشت جهان بوی مشک از چه معنی گرفت. (شرفنامه منیری). رجوع به فارسنامه ابن بلخی ص ۵۱، شدالازار ص ۵۰۱، نخبه الدهر دمشقی ص ۲۶۵، التفهیم بیرونی ص ۱۹۹، عقد الفرید ج ۷ ص ۲۸۶، عیون الاخبار ج ۱ ص ۲۱۹، تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۵، ۴۶، ۵۱، ۱۵۴، تاریخ غازان ص ۱۸۸، الجماهر ص ۲۵، ۱۸۰، ۲۸۸، مجمل التواریخ و القصص ص ۴۲۰، ۴۷۷، ۴۸۰ و نزهة القلوب چ گای لیسترانج ص ۱۰، ۱۸، ۲۱۳، ۲۵۶، ۲۶۰، ۲۸۷ و حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۱۴، ج ۳ ص ۳۰۰، ج ۴ ص ۶۲۴، ۶۴۳، ۶۶۸، ۶۷۵، ۶۷۷، ۶۹۴ و معجم البلدان ج ۲ ص ۳۵۸، ۳۶۰ و جامع الحکمتین ناصر خسرو چ هانری کرین و معین ص ۱۸۳، ۱۸۴ و مشک تبت و دالایی لاما شود. (۱) - در لاروس کبیر (لاروس قرن بیستم) جمعیت تبت ۳۰۰۰۰۰۰ نفر و در لاروس کوچک سال ۱۹۴۸، ۱۵۰۰۰۰۰ نفر و در لاروس کوچک سال ۱۹۵۹، ۱۲۷۴۰۰۰ نفر است. (۲) - (۳) Thibet. Tibet. Si-Tsan. - در سال ۱۹۵۹ م. این کشور مورد هجوم چین کمونیست قرار گرفت و هیئت روحانی و دالایی لاما از کوهستانهای جنوبی کشور خود فرار کرده وارد هند شدند. اکنون این کشور بوسیله دست نشاندگان چین کمونیست اداره میشود. (۴) - (۵) - (۶) - (۷) - (۸) - (۹) - (۱۰) - (۱۱) - (۱۲) - (۱۳) - (۱۴) - (۱۵) - (۱۶) - (۱۷) - (۱۸) - (۱۹) - (۲۰) - (۲۱) - (۲۲) - (۲۳) - (۲۴) - (۲۵) - (۲۶) - (۲۷) - (۲۸) - (۲۹) - (۳۰) - (۳۱) - (۳۲) - (۳۳) - (۳۴) - (۳۵) - (۳۶) - (۳۷) - (۳۸) - (۳۹) - (۴۰) - (۴۱) - (۴۲) - (۴۳) - (۴۴) - (۴۵) - (۴۶) - (۴۷) - (۴۸) - (۴۹) - (۵۰) - (۵۱) - (۵۲) - (۵۳) - (۵۴) - (۵۵) - (۵۶) - (۵۷) - (۵۸) - (۵۹) - (۶۰) - (۶۱) - (۶۲) - (۶۳) - (۶۴) - (۶۵) - (۶۶) - (۶۷) - (۶۸) - (۶۹) - (۷۰) - (۷۱) - (۷۲) - (۷۳) - (۷۴) - (۷۵) - (۷۶) - (۷۷) - (۷۸) - (۷۹) - (۸۰) - (۸۱) - (۸۲) - (۸۳) - (۸۴) - (۸۵) - (۸۶) - (۸۷) - (۸۸) - (۸۹) - (۹۰) - (۹۱) - (۹۲) - (۹۳) - (۹۴) - (۹۵) - (۹۶) - (۹۷) - (۹۸) - (۹۹) - (۱۰۰) - (۱۰۱) - (۱۰۲) - (۱۰۳) - (۱۰۴) - (۱۰۵) - (۱۰۶) - (۱۰۷) - (۱۰۸) - (۱۰۹) - (۱۱۰) - (۱۱۱) - (۱۱۲) - (۱۱۳) - (۱۱۴) - (۱۱۵) - (۱۱۶) - (۱۱۷) - (۱۱۸) - (۱۱۹) - (۱۲۰) - (۱۲۱) - (۱۲۲) - (۱۲۳) - (۱۲۴) - (۱۲۵) - (۱۲۶) - (۱۲۷) - (۱۲۸) - (۱۲۹) - (۱۳۰) - (۱۳۱) - (۱۳۲) - (۱۳۳) - (۱۳۴) - (۱۳۵) - (۱۳۶) - (۱۳۷) - (۱۳۸) - (۱۳۹) - (۱۴۰) - (۱۴۱) - (۱۴۲) - (۱۴۳) - (۱۴۴) - (۱۴۵) - (۱۴۶) - (۱۴۷) - (۱۴۸) - (۱۴۹) - (۱۵۰) - (۱۵۱) - (۱۵۲) - (۱۵۳) - (۱۵۴) - (۱۵۵) - (۱۵۶) - (۱۵۷) - (۱۵۸) - (۱۵۹) - (۱۶۰) - (۱۶۱) - (۱۶۲) - (۱۶۳) - (۱۶۴) - (۱۶۵) - (۱۶۶) - (۱۶۷) - (۱۶۸) - (۱۶۹) - (۱۷۰) - (۱۷۱) - (۱۷۲) - (۱۷۳) - (۱۷۴) - (۱۷۵) - (۱۷۶) - (۱۷۷) - (۱۷۸) - (۱۷۹) - (۱۸۰) - (۱۸۱) - (۱۸۲) - (۱۸۳) - (۱۸۴) - (۱۸۵) - (۱۸۶) - (۱۸۷) - (۱۸۸) - (۱۸۹) - (۱۹۰) - (۱۹۱) - (۱۹۲) - (۱۹۳) - (۱۹۴) - (۱۹۵) - (۱۹۶) - (۱۹۷) - (۱۹۸) - (۱۹۹) - (۲۰۰) - (۲۰۱) - (۲۰۲) - (۲۰۳) - (۲۰۴) - (۲۰۵) - (۲۰۶) - (۲۰۷) - (۲۰۸) - (۲۰۹) - (۲۱۰) - (۲۱۱) - (۲۱۲) - (۲۱۳) - (۲۱۴) - (۲۱۵) - (۲۱۶) - (۲۱۷) - (۲۱۸) - (۲۱۹) - (۲۲۰) - (۲۲۱) - (۲۲۲) - (۲۲۳) - (۲۲۴) - (۲۲۵) - (۲۲۶) - (۲۲۷) - (۲۲۸) - (۲۲۹) - (۲۳۰) - (۲۳۱) - (۲۳۲) - (۲۳۳) - (۲۳۴) - (۲۳۵) - (۲۳۶) - (۲۳۷) - (۲۳۸) - (۲۳۹) - (۲۴۰) - (۲۴۱) - (۲۴۲) - (۲۴۳) - (۲۴۴) - (۲۴۵) - (۲۴۶) - (۲۴۷) - (۲۴۸) - (۲۴۹) - (۲۵۰) - (۲۵۱) - (۲۵۲) - (۲۵۳) - (۲۵۴) - (۲۵۵) - (۲۵۶) - (۲۵۷) - (۲۵۸) - (۲۵۹) - (۲۶۰) - (۲۶۱) - (۲۶۲) - (۲۶۳) - (۲۶۴) - (۲۶۵) - (۲۶۶) - (۲۶۷) - (۲۶۸) - (۲۶۹) - (۲۷۰) - (۲۷۱) - (۲۷۲) - (۲۷۳) - (۲۷۴) - (۲۷۵) - (۲۷۶) - (۲۷۷) - (۲۷۸) - (۲۷۹) - (۲۸۰) - (۲۸۱) - (۲۸۲) - (۲۸۳) - (۲۸۴) - (۲۸۵) - (۲۸۶) - (۲۸۷) - (۲۸۸) - (۲۸۹) - (۲۹۰) - (۲۹۱) - (۲۹۲) - (۲۹۳) - (۲۹۴) - (۲۹۵) - (۲۹۶) - (۲۹۷) - (۲۹۸) - (۲۹۹) - (۳۰۰) - (۳۰۱) - (۳۰۲) - (۳۰۳) - (۳۰۴) - (۳۰۵) - (۳۰۶) - (۳۰۷) - (۳۰۸) - (۳۰۹) - (۳۱۰) - (۳۱۱) - (۳۱۲) - (۳۱۳) - (۳۱۴) - (۳۱۵) - (۳۱۶) - (۳۱۷) - (۳۱۸) - (۳۱۹) - (۳۲۰) - (۳۲۱) - (۳۲۲) - (۳۲۳) - (۳۲۴) - (۳۲۵) - (۳۲۶) - (۳۲۷) - (۳۲۸) - (۳۲۹) - (۳۳۰) - (۳۳۱) - (۳۳۲) - (۳۳۳) - (۳۳۴) - (۳۳۵) - (۳۳۶) - (۳۳۷) - (۳۳۸) - (۳۳۹) - (۳۴۰) - (۳۴۱) - (۳۴۲) - (۳۴۳) - (۳۴۴) - (۳۴۵) - (۳۴۶) - (۳۴۷) - (۳۴۸) - (۳۴۹) - (۳۵۰) - (۳۵۱) - (۳۵۲) - (۳۵۳) - (۳۵۴) - (۳۵۵) - (۳۵۶) - (۳۵۷) - (۳۵۸) - (۳۵۹) - (۳۶۰) - (۳۶۱) - (۳۶۲) - (۳۶۳) - (۳۶۴) - (۳۶۵) - (۳۶۶) - (۳۶۷) - (۳۶۸) - (۳۶۹) - (۳۷۰) - (۳۷۱) - (۳۷۲) - (۳۷۳) - (۳۷۴) - (۳۷۵) - (۳۷۶) - (۳۷۷) - (۳۷۸) - (۳۷۹) - (۳۸۰) - (۳۸۱) - (۳۸۲) - (۳۸۳) - (۳۸۴) - (۳۸۵) - (۳۸۶) - (۳۸۷) - (۳۸۸) - (۳۸۹) - (۳۹۰) - (۳۹۱) - (۳۹۲) - (۳۹۳) - (۳۹۴) - (۳۹۵) - (۳۹۶) - (۳۹۷) - (۳۹۸) - (۳۹۹) - (۴۰۰) - (۴۰۱) - (۴۰۲) - (۴۰۳) - (۴۰۴) - (۴۰۵) - (۴۰۶) - (۴۰۷) - (۴۰۸) - (۴۰۹) - (۴۱۰) - (۴۱۱) - (۴۱۲) - (۴۱۳) - (۴۱۴) - (۴۱۵) - (۴۱۶) - (۴۱۷) - (۴۱۸) - (۴۱۹) - (۴۲۰) - (۴۲۱) - (۴۲۲) - (۴۲۳) - (۴۲۴) - (۴۲۵) - (۴۲۶) - (۴۲۷) - (۴۲۸) - (۴۲۹) - (۴۳۰) - (۴۳۱) - (۴۳۲) - (۴۳۳) - (۴۳۴) - (۴۳۵) - (۴۳۶) - (۴۳۷) - (۴۳۸) - (۴۳۹) - (۴۴۰) - (۴۴۱) - (۴۴۲) - (۴۴۳) - (۴۴۴) - (۴۴۵) - (۴۴۶) - (۴۴۷) - (۴۴۸) - (۴۴۹) - (۴۵۰) - (۴۵۱) - (۴۵۲) - (۴۵۳) - (۴۵۴) - (۴۵۵) - (۴۵۶) - (۴۵۷) - (۴۵۸) - (۴۵۹) - (۴۶۰) - (۴۶۱) - (۴۶۲) - (۴۶۳) - (۴۶۴) - (۴۶۵) - (۴۶۶) - (۴۶۷) - (۴۶۸) - (۴۶۹) - (۴۷۰) - (۴۷۱) - (۴۷۲) - (۴۷۳) - (۴۷۴) - (۴۷۵) - (۴۷۶) - (۴۷۷) - (۴۷۸) - (۴۷۹) - (۴۸۰) - (۴۸۱) - (۴۸۲) - (۴۸۳) - (۴۸۴) - (۴۸۵) - (۴۸۶) - (۴۸۷) - (۴۸۸) - (۴۸۹) - (۴۹۰) - (۴۹۱) - (۴۹۲) - (۴۹۳) - (۴۹۴) - (۴۹۵) - (۴۹۶) - (۴۹۷) - (۴۹۸) - (۴۹۹) - (۵۰۰) - (۵۰۱) - (۵۰۲) - (۵۰۳) - (۵۰۴) - (۵۰۵) - (۵۰۶) - (۵۰۷) - (۵۰۸) - (۵۰۹) - (۵۱۰) - (۵۱۱) - (۵۱۲) - (۵۱۳) - (۵۱۴) - (۵۱۵) - (۵۱۶) - (۵۱۷) - (۵۱۸) - (۵۱۹) - (۵۲۰) - (۵۲۱) - (۵۲۲) - (۵۲۳) - (۵۲۴) - (۵۲۵) - (۵۲۶) - (۵۲۷) - (۵۲۸) - (۵۲۹) - (۵۳۰) - (۵۳۱) - (۵۳۲) - (۵۳۳) - (۵۳۴) - (۵۳۵) - (۵۳۶) - (۵۳۷) - (۵۳۸) - (۵۳۹) - (۵۴۰) - (۵۴۱) - (۵۴۲) - (۵۴۳) - (۵۴۴) - (۵۴۵) - (۵۴۶) - (۵۴۷) - (۵۴۸) - (۵۴۹) - (۵۵۰) - (۵۵۱) - (۵۵۲) - (۵۵۳) - (۵۵۴) - (۵۵۵) - (۵۵۶) - (۵۵۷) - (۵۵۸) - (۵۵۹) - (۵۶۰) - (۵۶۱) - (۵۶۲) - (۵۶۳) - (۵۶۴) - (۵۶۵) - (۵۶۶) - (۵۶۷) - (۵۶۸) - (۵۶۹) - (۵۷۰) - (۵۷۱) - (۵۷۲) - (۵۷۳) - (۵۷۴) - (۵۷۵) - (۵۷۶) - (۵۷۷) - (۵۷۸) - (۵۷۹) - (۵۸۰) - (۵۸۱) - (۵۸۲) - (۵۸۳) - (۵۸۴) - (۵۸۵) - (۵۸۶) - (۵۸۷) - (۵۸۸) - (۵۸۹) - (۵۹۰) - (۵۹۱) - (۵۹۲) - (۵۹۳) - (۵۹۴) - (۵۹۵) - (۵۹۶) - (۵۹۷) - (۵۹۸) - (۵۹۹) - (۶۰۰) - (۶۰۱) - (۶۰۲) - (۶۰۳) - (۶۰۴) - (۶۰۵) - (۶۰۶) - (۶۰۷) - (۶۰۸) - (۶۰۹) - (۶۱۰) - (۶۱۱) - (۶۱۲) - (۶۱۳) - (۶۱۴) - (۶۱۵) - (۶۱۶) - (۶۱۷) - (۶۱۸) - (۶۱۹) - (۶۲۰) - (۶۲۱) - (۶۲۲) - (۶۲۳) - (۶۲۴) - (۶۲۵) - (۶۲۶) - (۶۲۷) - (۶۲۸) - (۶۲۹) - (۶۳۰) - (۶۳۱) - (۶۳۲) - (۶۳۳) - (۶۳۴) - (۶۳۵) - (۶۳۶) - (۶۳۷) - (۶۳۸) - (۶۳۹) - (۶۴۰) - (۶۴۱) - (۶۴۲) - (۶۴۳) - (۶۴۴) - (۶۴۵) - (۶۴۶) - (۶۴۷) - (۶۴۸) - (۶۴۹) - (۶۵۰) - (۶۵۱) - (۶۵۲) - (۶۵۳) - (۶۵۴) - (۶۵۵) - (۶۵۶) - (۶۵۷) - (۶۵۸) - (۶۵۹) - (۶۶۰) - (۶۶۱) - (۶۶۲) - (۶۶۳) - (۶۶۴) - (۶۶۵) - (۶۶۶) - (۶۶۷) - (۶۶۸) - (۶۶۹) - (۶۷۰) - (۶۷۱) - (۶۷۲) - (۶۷۳) - (۶۷۴) - (۶۷۵) - (۶۷۶) - (۶۷۷) - (۶۷۸) - (۶۷۹) - (۶۸۰) - (۶۸۱) - (۶۸۲) - (۶۸۳) - (۶۸۴) - (۶۸۵) - (۶۸۶) - (۶۸۷) - (۶۸۸) - (۶۸۹) - (۶۹۰) - (۶۹۱) - (۶۹۲) - (۶۹۳) - (۶۹۴) - (۶۹۵) - (۶۹۶) - (۶۹۷) - (۶۹۸) - (۶۹۹) - (۷۰۰) - (۷۰۱) - (۷۰۲) - (۷۰۳) - (۷۰۴) - (۷۰۵) - (۷۰۶) - (۷۰۷) - (۷۰۸) - (۷۰۹) - (۷۱۰) - (۷۱۱) - (۷۱۲) - (۷۱۳) - (۷۱۴) - (۷۱۵) - (۷۱۶) - (۷۱۷) - (۷۱۸) - (۷۱۹) - (۷۲۰) - (۷۲۱) - (۷۲۲) - (۷۲۳) - (۷۲۴) - (۷۲۵) - (۷۲۶) - (۷۲۷) - (۷۲۸) - (۷۲۹) - (۷۳۰) - (۷۳۱) - (۷۳۲) - (۷۳۳) - (۷۳۴) - (۷۳۵) - (۷۳۶) - (۷۳۷) - (۷۳۸) - (۷۳۹) - (۷۴۰) - (۷۴۱) - (۷۴۲) - (۷۴۳) - (۷۴۴) - (۷۴۵) - (۷۴۶) - (۷۴۷) - (۷۴۸) - (۷۴۹) - (۷۵۰) - (۷۵۱) - (۷۵۲) - (۷۵۳) - (۷۵۴) - (۷۵۵) - (۷۵۶) - (۷۵۷) - (۷۵۸) - (۷۵۹) - (۷۶۰) - (۷۶۱) - (۷۶۲) - (۷۶۳) - (۷۶۴) - (۷۶۵) - (۷۶۶) - (۷۶۷) - (۷۶۸) - (۷۶۹) - (۷۷۰) - (۷۷۱) - (۷۷۲) - (۷۷۳) - (۷۷۴) - (۷۷۵) - (۷۷۶) - (۷۷۷) - (۷۷۸) - (۷۷۹) - (۷۸۰) - (۷۸۱) - (۷۸۲) - (۷۸۳) - (۷۸۴) - (۷۸۵) - (۷۸۶) - (۷۸۷) - (۷۸۸) - (۷۸۹) - (۷۹۰) - (۷۹۱) - (۷۹۲) - (۷۹۳) - (۷۹۴) - (۷۹۵) - (۷۹۶) - (۷۹۷) - (۷۹۸) - (۷۹۹) - (۸۰۰) - (۸۰۱) - (۸۰۲) - (۸۰۳) - (۸۰۴) - (۸۰۵) - (۸۰۶) - (۸۰۷) - (۸۰۸) - (۸۰۹) - (۸۱۰) - (۸۱۱) - (۸۱۲) - (۸۱۳) - (۸۱۴) - (۸۱۵) - (۸۱۶) - (۸۱۷) - (۸۱۸) - (۸۱۹) - (۸۲۰) - (۸۲۱) - (۸۲۲) - (۸۲۳) - (۸۲۴) - (۸۲۵) - (۸۲۶) - (۸۲۷) - (۸۲۸) - (۸۲۹) - (۸۳۰) - (۸۳۱) - (۸۳۲) - (۸۳۳) - (۸۳۴) - (۸۳۵) - (۸۳۶) - (۸۳۷) - (۸۳۸) - (۸۳۹) - (۸۴۰) - (۸۴۱) - (۸۴۲) - (۸۴۳) - (۸۴۴) - (۸۴۵) - (۸۴۶) - (۸۴۷) - (۸۴۸) - (۸۴۹) - (۸۵۰) - (۸۵۱) - (۸۵۲) - (۸۵۳) - (۸۵۴) - (۸۵۵) - (۸۵۶) - (۸۵۷) - (۸۵۸) - (۸۵۹) - (۸۶۰) - (۸۶۱) - (۸۶۲) - (۸۶۳) - (۸۶۴) - (۸۶۵) - (۸۶۶) - (۸۶۷) - (۸۶۸) - (۸۶۹) - (۸۷۰) - (۸۷۱) - (۸۷۲) - (۸۷۳) - (۸۷۴) - (۸۷۵) - (۸۷۶) - (۸۷۷) - (۸۷۸) - (۸۷۹) - (۸۸۰) - (۸۸۱) - (۸۸۲) - (۸۸۳) - (۸۸۴) - (۸۸۵) - (۸۸۶) - (۸۸۷) - (۸۸۸) - (۸۸۹) - (۸۹۰) - (۸۹۱) - (۸۹۲) - (۸۹۳) - (۸۹۴) - (۸۹۵) - (۸۹۶) - (۸۹۷) - (۸۹۸) - (۸۹۹) - (۹۰۰) - (۹۰۱) - (۹۰۲) - (۹۰۳) - (۹۰۴) - (۹۰۵) - (۹۰۶) - (۹۰۷) - (۹۰۸) - (۹۰۹) - (۹۱۰) - (۹۱۱) - (۹۱۲) - (۹۱۳) - (۹۱۴) - (۹۱۵) - (۹۱۶) - (۹۱۷) - (۹۱۸) - (۹۱۹) - (۹۲۰) - (۹۲۱) - (۹۲۲) - (۹۲۳) - (۹۲۴) - (۹۲۵) - (۹۲۶) - (۹۲۷) - (۹۲۸) - (۹۲۹) - (۹۳۰) - (۹۳۱) - (۹۳۲) - (۹۳۳) - (۹۳۴) - (۹۳۵) - (۹۳۶) - (۹۳۷) - (۹۳۸) - (۹۳۹) - (۹۴۰) - (۹۴۱) - (۹۴۲) - (۹۴۳) - (۹۴۴) - (۹۴۵) - (۹۴۶) - (۹۴۷) - (۹۴۸) - (۹۴۹) - (۹۵۰) - (۹۵۱) - (۹۵۲) - (۹۵۳) - (۹۵۴) - (۹۵۵) - (۹۵۶) - (۹۵۷) - (۹۵۸) - (۹۵۹) - (۹۶۰) - (۹۶۱) - (۹۶۲) - (۹۶۳) - (۹۶۴) - (۹۶۵) - (۹۶۶) - (۹۶۷) - (۹۶۸) - (۹۶۹) - (۹۷۰) - (۹۷۱) - (۹۷۲) - (۹۷۳) - (۹۷۴) - (۹۷۵) - (۹۷۶) - (۹۷۷) - (۹۷۸) - (۹۷۹) - (۹۸۰) - (۹۸۱) - (۹۸۲) - (۹۸۳) - (۹۸۴) - (۹۸۵) - (۹۸۶) - (۹۸۷) - (۹۸۸) - (۹۸۹) - (۹۹۰) - (۹۹۱) - (۹۹۲) - (۹۹۳) - (۹۹۴) - (۹۹۵) - (۹۹۶) - (۹۹۷) - (۹۹۸) - (۹۹۹) - (۱۰۰۰) - (۱۰۰۱) - (۱۰۰۲) - (۱۰۰۳) - (۱۰۰۴) - (۱۰۰۵) - (۱۰۰۶) - (۱۰۰۷) - (۱۰۰۸) - (۱۰۰۹) - (۱۰۱۰) - (۱۰۱۱) - (۱۰۱۲) - (۱۰۱۳) - (۱۰۱۴) - (۱۰۱۵) - (۱۰۱۶) - (۱۰۱۷) - (۱۰۱۸) - (۱۰۱۹) - (۱۰۲۰) - (۱۰۲۱) - (۱۰۲۲) - (۱۰۲۳) - (۱۰۲۴) - (۱۰۲۵) - (۱۰۲۶) - (۱۰۲۷) - (۱۰۲۸) - (۱۰۲۹) - (۱۰۳۰) - (۱۰۳۱) - (۱۰۳۲) - (۱۰۳۳) - (۱۰۳۴) - (۱۰۳۵) - (۱۰۳۶) - (۱۰۳۷) - (۱۰۳۸) - (۱۰۳۹) - (۱۰۴۰) - (۱۰۴۱) - (۱۰۴۲) - (۱۰۴۳) - (۱۰۴۴) - (۱۰۴۵) - (۱۰۴۶) - (۱۰۴۷) - (۱۰۴۸) - (۱۰۴۹) - (۱۰۵۰) - (۱۰۵۱) - (۱۰۵۲) - (۱۰۵۳) - (۱۰۵۴) - (۱۰۵۵) - (۱۰۵۶) - (۱۰۵۷) - (۱۰۵۸) - (۱۰۵۹) - (۱۰۶۰) - (۱۰۶۱) - (۱۰۶۲) - (۱۰۶۳) - (۱۰۶۴) - (۱۰۶۵) - (۱۰۶۶) - (۱۰۶۷) - (۱۰۶۸) - (۱۰۶۹) - (۱۰۷۰) - (۱۰۷۱) - (۱۰۷۲) - (۱۰۷۳) - (۱۰۷۴) - (۱۰۷۵) - (۱۰۷۶) - (۱۰۷۷) - (۱۰۷۸) - (۱۰۷۹) - (۱۰۸۰) - (۱۰۸۱) - (۱۰۸۲) - (۱۰۸۳) - (۱۰۸۴) - (۱۰۸۵) - (۱۰۸۶) - (۱۰۸۷) - (۱۰۸۸) - (۱۰۸۹) - (۱۰۹۰) - (۱۰۹۱) - (۱۰۹۲) - (۱۰۹۳) - (۱۰۹۴) - (۱۰۹۵) - (۱۰۹۶) - (۱۰۹۷) - (۱۰۹۸) - (۱۰۹۹) - (۱۱۰۰) - (۱۱۰۱) - (۱۱۰۲) - (۱۱۰۳) - (۱۱۰۴) - (۱۱۰۵) - (۱۱۰۶) - (۱۱۰۷) - (۱۱۰۸) - (۱۱۰۹) - (۱۱۱۰) - (۱۱۱۱) - (۱۱۱۲) - (۱۱۱۳) - (۱۱۱۴) - (۱۱۱۵) - (۱۱۱۶) - (۱۱۱۷) - (۱۱۱۸) - (۱۱۱۹) - (۱۱۲۰) - (۱۱۲۱) - (۱۱۲۲) - (۱۱۲۳) - (۱۱۲۴) - (۱۱۲۵) - (۱۱۲۶) - (۱۱۲۷) - (۱۱۲۸) - (۱۱۲۹) - (۱۱۳۰) - (۱۱۳۱) - (۱۱۳۲) - (۱۱۳۳) - (۱۱۳۴) - (۱۱۳۵) - (۱۱۳۶) - (۱۱۳۷) - (۱۱۳۸) - (۱۱۳۹) - (۱۱۴۰) - (۱۱۴۱) - (۱۱۴۲) - (۱۱۴۳) - (۱۱۴۴) - (۱۱۴۵) - (۱۱۴۶) - (۱۱۴۷) - (۱۱۴۸) - (۱۱۴۹) - (۱۱۵۰) - (۱۱۵۱) - (۱۱۵۲) - (۱۱۵۳) - (۱۱۵۴) - (۱۱۵۵) - (۱۱۵۶) - (۱۱۵۷) - (۱۱۵۸) - (۱۱۵۹) - (۱۱۶۰) - (۱۱۶۱) - (۱۱۶۲) - (۱۱۶۳) - (۱۱۶۴) - (۱۱۶۵) - (۱۱۶۶) - (۱۱۶۷) - (۱۱۶۸) - (۱۱۶۹) - (۱۱۷۰) - (۱۱۷۱) - (۱۱۷۲) - (۱۱۷۳) - (۱۱۷۴) - (۱۱۷۵) - (۱۱۷۶) - (۱۱۷۷) - (۱۱۷۸) - (۱۱۷۹) - (۱

[تَبَّ بَ] (اخ) ناحیتی است از تبت بحدود بلور پیوسته و بیشترین بازرگانانند و اندر خیمه‌ها و خرگاهها نشینند و جای ایشان پانزده روز اندر پانزده روز راه است. (حدودالعالم چ طهرانی ص ۴۷).

تبتیه.

[تَبَّ تَبَّ] (ع مص) پیر و ضعیف گردیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبتب الرجل تبتیه؛ پیر شد. (از قطر المحيط).

تبت.

[تَبَّ بَتْ] (ع مص) توشه برداشتن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تزود. (قطر المحيط) (اقراب الموارد). ممتع گردیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمتع. (قطر المحيط). تقطع. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تبتیت شود.

تبت خاقان.

[تَبَّ بَ] (ا مرکب) خاقان تبت: و ملک این ناحیت را تبت خاقان خوانند و مر او را لشکر و سلاح بسیار است. (حدود العالم چ طهرانی ص ۴۶). رجوع به تبت شود.

تبت زمین.

[تَبَّ بَ زَ] (اخ) زمین تبت: ز هندوستان شد به تبت زمین ز تبت (۱) درآمد به اقصای چین. نظامی. رجوع به تبت شود. (۱) - ن ل: وز آنجا.

تبتک.

[تَبَّ بَتْ] (ع مص) بریده گردیدن. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تبت کنب.

[تَبَّ تَ كُنْبَ] (اخ) (۱) بیرونی بنقل «بشن پران» آرد یکی از طبقات جهنم است و جای امیرانی است که نسبت به رعایای خود توجه نداشته باشند یا آنهایی که با زن استاد خود زنا کنند یا آنانی که با مادرزن خود همبستر شوند. (تحقیق ماللهند ص ۳۰).

(سانسکریت) (۱) - Taptakumbha

تبتل.

[تَبَّ بَتْ] (ع مص) بریده گردیدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مطلق بریدن. (فرهنگ نظام). انقطاع و انفصال از دنیا. (از قطر المحيط). انقطاع از دنیا. (از اقراب الموارد). گرویدن بخدا و بریدن از ماسوای او. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با خدا گرویدن و دل از دنیا بریدن. (غیاث اللغات). بریدن از ماسوای و پیوستن بخدا. (فرهنگ نظام). کار خالص کردن خدای را. (ترجمان علامه جرجانی). کار ویژه کردن خداوند را عز و جل. (زوزنی): از مقامات تبتل تا فنا پایه پایه تا ملاقات خدا. مولوی. بریدن از زنان و بی مهر گشتن از آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و منه الحدیث: لارهبانیه و لاتبتل

فی الاسلام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زن نکردن. (دهار||). تبتل فسیله؛ جدا و مستغنی گردیدن نهال از درخت اصل. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبت واژگون.

[تَبَّ بَاتِ] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تبت (سوره) شود.

تبت واژون.

[تَبَّ بَاتِ] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تبت (سوره) شود.

تبتی.

[تَبَّ بَ / تَبَّ بَ] (ص نسبی) منسوب به تبت که شهری است در کوهستان جنوب (کذا) هندوستان قریب کشمیر. (غیاث اللغات) (آندراج). منسوب به تبت مانند مشک تبتی و مردم تبتی. (ناظم الاطباء): آن یکی دُری که دارد بوی مشک تبتی و آن دگر مشکی که دارد رنگ دُر شاهوار. منوچهری. و اما از لغت های مختلف مغولی خود منسوب به او است و عربی و پارسی و هندی و کشمیری و تبتی و ختایی و فرنگی و سایر لغات از هر یک چیزی داند. (تاریخ غازان چ کارل یان ص ۱۷۱).

تبتی.

[تَبَّ بَ] (اخ) دهی است از دهستان میان آب در بخش مرکزی شهرستان شوشتر که در ۱۱ هزارگزی جنوب شوشتر و کنار راه اتومبیل رو شوشتر به بند قیر واقع است. دشتی است گرمسیر و ۱۰۰ تن سکنه دارد و آب آن از رود شطیط است. محصول آن غلات و شغل اهالی آن زراعت است و ساکنین آنجا عرب میان آبی هستند و در تابستان راه آنجا اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تبتیت.

[ت] (ع مص) توشه دادن کسی را||. نیک بریدن چیزی را||. بَتَّ یعنی طیلسان دادن کسی را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و منه حدیث علی رضی الله عنه لقنبر: تبتهم؛ ای اعطهم بالبتوت. (منتهی الارب). رجوع به تبتت شود.

تبت یداک.

[تَبَّ بَ یَ كَ] (ع جملهء فعلیهء دعایی) هلاک شود هر دو دست تو. (غیاث اللغات) (آندراج). مأخوذ از آیه اول سوره المسد: یکی زجر کردش که تبت یداک مرو دامن آلوده در جای پاک. سعدی (بوستان). تبت یداه؛ ضللتا و خسرتا. (قطر المحيط).

تبتیر.

[ت] (ع مص) بریده دم کردن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به ابتر شود.

تبتیک.

[ت] [ع مص] بسیار بریدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پاره پاره کردن. (زوزنی ||). گوش بریدن. (ترجمان علامه جرجانی). بتک آذان الانعام؛ قطعها، شُدُّد لکثرة. (اقراب الموارد).

تبیل.

[ت] [ع مص] بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از دنیا بریدن. (زوزنی). دل از دنیا بریدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان علامه جرجانی) (آندراج). انقطاع از دنیا. (از اقراب الموارد ||). گرویدن بخدا. (آندراج). گرویدن بخدا و بریدن از ماسوای او. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تباق.

[ت] [ع مص] درانیدن سیل کناره نهر را. (از اقراب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکستن کناره نهر تا آب از آن منشعب شود و به اطراف پراکنده شود. (از قطر المحيط ||). زوداشک گردیدن چشم. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تبشر.

[ت] [ع مص] آبله ریزه بر آوردن جلد. (از منتهی الارب) (آندراج). به آبله شدن پوست. (تاج المصادر بیهقی). جوش زدن. آبله کردن پوست.

تبثث.

[ت] [ع مص] آشکار کردن. (تاج المصادر بیهقی). سخت آشکار کردن حدیث. (زوزنی). پراکندن و فاش کردن خبر. (از اقراب الموارد) (قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پراکندن کار. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبیع.

[ت] [ع مص] بُع بر آوردن زخم و آن گوشت پاره ای باشد مثال دندان. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تبیق.

[ت] [ع مص] پاره کردن چیزی را. (از اقراب الموارد). درانیدن کناره نهر. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبجج.

[ت] [ع مص] بسیار فروهشته گردیدن گوشت کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). فزونی یافتن و سست شدن و فروهشته شدن گوشت کسی. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تبجج.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) شادمانه گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج). شاد شدن. (تاج المصادر بیهقی) (شرح قاموس). شادی. شادمانی: وزیر بدان تبجح و ابتهاج نمود و در حال بخدمت حضرت شد. (سندبادنامه ص ۲۷۲). قاآن بدان اهتزاز و تبجح نمود و بفرمود تا جشنها ساختند. (جهانگشای جوینی). دعوت سلطان اجابت کردند و بدان استظهار یافتند و تبجح و استبشار نمودند. (جهانگشای جوینی). نزلهای بسیار پیش فرستاد و استظهار و تبجح و استبشار نمود. (جهانگشای جوینی ||). بزرگواری نمودن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بزرگی نمودن. (آندراج ||). فخر کردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تبجر.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) تبجر نبیذ؛ کناره کردن در نوشیدن نبیذ(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار نوشیدن نبیذ خرما را. (شرح قاموس): تبجر النبیذ؛ الح فی شربه. (تاج العروس) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). (۱) - مأخذ منتهی الارب که ناظم الاطباء نیز از او نقل کرده در ترجمه «الح» به «کناره کردن در...» معلوم نگردید.

تبجس.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) روان گردیدن آب. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبجیح.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) شادمانه کردن کسی را. (منتهی الارب). شادمانه گردانیدن. (آندراج). شاد کردن کسی را. (شرح قاموس ||). بزرگ داشتن کسی را. (منتهی الارب) (۱) (از آندراج). (۱) - در فرهنگ ناظم الاطباء این کلمه بتصحیف تبجیح (tabjij) آمده و همین معانی را برای آن آورده است.

تبجید.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) مقیم شدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبجید در مکان؛ اقامت گزیدن در آن. (از اقرب الموارد).

تبجیس.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) روان کردن آب را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تبجیس آب؛ روان کردن آن. (از اقرب الموارد ||). شکافتن ریش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبجیل.

[تَبَجُّجُ] (ع مص) بزرگ داشتن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام). گرامی داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عزت کردن و تعظیم کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). تعظیم کردن. (فرهنگ نظام). تعظیم و تکریم و گرامی داشتگی. (ناظم الاطباء): شادمان باد و بر هر مهی او را تبجیل کامران باد و بر هر شهبی او را تعظیم فرخی. و حاجب بزرگ عبدالله طاهر بیش از همه او را تبجیل و مراعات و معذرت پیوست. (تاریخ بیهقی).

سلطان در ترتیب و تبجیل قدر و تمشیت کار و تمهید رونق او به همه غایتی برسید. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۳۸).
 بهاءالدوله در اجلال و اکرام و تحصیل مرام و تبجیل محل آنچه لایق جلالت حال سلطان و موافق کمال و فضایل او بود تقدیم
 داشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۸۸). بجل گفتن کسی را؛ یعنی بس است و بسنده است ترا جایی که رسیدی. (منتهی
 الارب) (ناظم الاطباء).

تبجیلات.

[ت] [ع] ج تبجیل. تشریفات. (ناظم الاطباء).

تبجیل کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) احترام کردن و گرامی داشتن. (ناظم الاطباء): ایشان وی را تبجیل کردند و بجایی فرود آوردند و نزلهای
 گران فرستادند. (تاریخ بیهقی). خدایت ثنا گفت و تبجیل کرد. (بوستان). رجوع به تبجیل شود.

تبجیم.

[ت] [ع] (مص) خاموش ماندن از عجز بیان یا از ترس و بیم || درنگ نمودن || منقبض گردیدن || تیز نگرستن. (منتهی الارب)
 (ناظم الاطباء).

تب چهارم.

[ت ب ج / چ ر] (ترکیب وصفی، مرکب) تب ربع. حمی ربع. حمی الربع؛ ارباع؛ تب چهارم آمدن. (تاج المصاادر بیهقی):
 قرقیهان... تب چهارم ببرد. (الابنیة عن حقایق الادویة). و در حدود کیکانان پیش شیر شد و تب چهارم میداشت و عادت چنان
 داشت که چون شیر پیش آمدی خشتی کوتاه دسته قوی بدست گرفتی و نیزه سطر کوتاه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۰). رجوع
 به تب ربع و حمی ربع شود.

تبیح.

[ت ب ب] [ع] (مص) (از: «ب ح ح») جای گرفتن و فرود آمدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تبیح الدار؛ جای گرفت در وسط
 خانه. (اقراب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبیح حیاء؛ فراخ باریدن باران و جای گرفتن در زمین. (از منتهی الارب)
 (از ناظم الاطباء ||). تبیح عرب در لغات خود؛ وسعت دادن آن. (از اقراب الموارد).

تبحنر.

[ت ب ت] [ع] (مص) خود را به قبیلهء بحنر منسوب ساختن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبیح.

[ت ب ح] [ع] (مص) کاویدن و تفتیش کردن از چیزی. (از اقراب الموارد) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبحر.

[تَبَّ ثُ] (ع مص) پراکنده گردیدن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تبحر.

[تَبَّحُ حُ] (ع مص) دور درشدن در علم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تبقر. (زوزنی). دریا شدن در علم. (دهار). بسیار علم شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). علوم بسیار دانستن. (فرهنگ نظام). تبحر در علم؛ بسیار علم گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تعمق و توسع. (قطر المحيط). تبحر در علم و جز آن؛ تعمق در آن و توسع آن. (از اقرب الموارد). بسیاری علم و دانش و غوطه وری در بحر علوم. (ناظم الاطباء): این مداح دولت عالیہ را در فنون علوم و صنوف حکم تبحری ظاهر است. (سندبادنامه ص ۵۵ ||). بسیار مال شدن. (آندراج). تبحر در مال؛ بسیار مال شدن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). و نیز تبحر بلغت مصری، رفتن بسمت دریا یعنی بسمت شمال. (ناظم الاطباء).

تبحصل.

[تَبَّ صُ] (ع مص) سطر و بسیار گردیدن گوشت. (از منتهی الارب) (آندراج).

تبحلس.

[تَبَّ لُ] (ع مص) فراغت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): جاء يتبحلس؛ ای فارغاً لا- شیء معه. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط)؛ آمد در حالی که فارغ بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبیح.

[تَبَّ] (ع مص) جای گرفتن و فرود آمدن. (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - ظ. مصحف تبیح است. رجوع به تبیح شود.

تبخال.

[تَبَّ] (ا مرکب) (از: تب + خال). (حاشیہ برهان قاطع چ معین). به قلب اضافه. (آندراج). اثر تب گرم بود که بر لب پدید آید. (حاشیہ فرهنگ اسدی نخجوانی). جوششی باشد که بسبب حرارت و سورت تب بر اطراف لب پدید آید. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از ناظم الاطباء). جوششی باشد که آبله وار از تب بر لب پدید آید. (انجمن آرا) (آندراج). دمیدگی که بر روی پدید آید از تبش تب. (شرفنامه منیری). آبله هائی که از اثر تب بر لبها پدید آید. (فرهنگ نظام). و آن از علامات مفارقت تب است. (آندراج). تبخاله. (حاشیہ فرهنگ اسدی نخجوانی) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). دمیدگی ها و بثرات که به بینی و لب برآید آن را تبخال گویند. (ذخیره خوارزمشاهی): چو تبخال کو تب برد درد دل را به از درد تسکین فزایی نینم. خاقانی. با لفظ افتادن و دمیدن و زدن مستعمل است. (آندراج). رجوع به تبخاله و دیگر ترکیب های تبخال شود.

تبخال افتادن.

[تَ اُدْ] (مص مرکب) رجوع به تبخال و تبخاله و تبخاله افتادن و دیگر ترکیبهای تبخال شود.

تبخال بر آوردن.

[تَبَّ وَ دَ] (مص مرکب) تبخال زدن. بر آوردن تبخال بر لب. ظاهر شدن تبخال بر اطراف لب. تبخال کردن لب. تبخال دمیدن بر لب. تبخال افتادن بر لب. رجوع به تبخال و تبخاله و دیگر ترکیبهای آن دو شود.

تبخال دمیدن.

[تَدَدْ] (مص مرکب) دمیدن تبخال بر گرد لب. تبخال بر آوردن. تبخال زدن. رجوع به تبخال و تبخاله و تبخال بر آوردن و دیگر ترکیب های تبخال شود.

تبخال زدن.

[تَزَدْ] (مص مرکب) تبخال بر آوردن لب. رجوع به تبخال و تبخاله و تبخال بر آوردن و دیگر ترکیبهای تبخال شود.

تبخال کردن.

[تَكَدْ] (مص مرکب) ظاهر شدن تبخال در لب. (ناظم الاطباء). رجوع به تبخال و تبخاله و تبخاله زدن و دیگر ترکیبهای تبخال شود.

تبخاله.

[تَلْ / لْ] (ا مرکب) (از: تبخال + «ه» پسوند زائد). (حاشیه برهان قاطع چ معین). تبخال. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). اثر تب گرم باشد که از لب مردم برجهد چون خرد آبله. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۹۳). اثر تب گرم بود یعنی جوششی که بعد از تب از لب و دهان بیرون آید. (فرهنگ اوبهی). تبشی باشد که بر لب بیمار پدید آید پس از تب. (صحاح الفرس). آبله های خرد که از گرمی تب بر اطراف لب پدید آید و این علامت مفارقت تب است. بلفظ افتادن و دمیدن و زدن مستعمل و در این لفظ قلب اضافه است و تبدیل بای فارسی به عربی و زیادت ها، بیای فارسی بدون ها نیز آمده. (غیاث اللغات) : کاشکی سیدی من آن تبمی تا چو تبخاله گرد آن لبمی. خفاف (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۳۹). تبخاله مرا نمود دلدار به ناز بردم به لبان سرخس انگشت فراز چون کودک شیرخواره از حرص و ز آز انگشت مزم از این سپس عمر دراز. قطران (از انجمن آرا). نگوئی گاو بحری را چرا تبخاله شد عنبر گیا در ناف آهو مشک اذفر بیشمر دارد. ناصر خسرو. تب لرزه شکست پیکرش را تبخاله گزید شکرش را. نظامی. زبان از تشنگی بر لب فتاده لب از تبخاله موج خون گشاده. جامی ||. مرغی از جنس ترقه. (ناظم الاطباء ||). حباب شراب. (ناظم الاطباء). - آتش تبخاله: زان فروغی کز رخس افتاد در کاشانه ام آتش تبخاله ام لبریز آب گوهر است. صائب (از آندراج). - تبخاله نوش: بیوی صبر مشام آنچنان مباد آن رند که قدر طالب تبخاله نوش نشناسد. طالب آملی (از آندراج). - خیمه تبخاله: پرده امید باشد ناامیدیهای ما خیمه تبخاله ما بر لب کوثر بود. صائب (از آندراج). - ساغر تبخاله: در کلبه ما تا به کمر موج شراب است تا ساغر تبخاله ما پیری ناب است. کلیم (از آندراج). توان به ساغر تبخاله آب کوثر خورد بساز با جگر تشنه چون سراب اینجا. صائب (از آندراج). - شیشه تبخاله: بی تو امشب ساغر لب بر شراب ناله بود پنه ام از مغز جان بر شیشه تبخاله بود. شوکت (از

آندراج). از ره و رهبر نبود آثار کز شوق ازل خار راحت چون پری در شیشهء تبخاله بود. محسن تأثیر (از آندراج).

تبخاله افتادن.

[تَلَّ / لِ / لِ / دَ] (مص مرکب) تبخاله بر آوردن. تبخاله زدن. تبخاله دمیدن: تبخاله ترا بر لب شیرین ز تب افتاد بر رشتهء جانم گرهی بوالعجب افتاد. آصفی (از آندراج). رجوع به تبخال و تبخاله و دیگر ترکیب های این دو شود.

تبخاله دمیدن.

[تَلَّ / لِ / لِ / دَ] (مص مرکب) تبخاله افتادن. تبخاله بر آوردن. تبخاله زدن: پنداری تبخالهء خردک بدمیده ست بر گرد عقیقین (۱) دو لب دلبر عیار. منوچهری. با که سرگرم سخن گشت که تبخاله دمید بر لب او ستم از شعلهء آواز خود است. خان آرزو (از آندراج). رجوع به تبخال و تبخاله و دیگر ترکیب های این دو کلمه شود. (۱) - در نسخهء چ دبیرسیاقی ص ۳۶: عقیق.

تبخاله زدن.

[تَلَّ / لِ / لِ / زَ] (مص مرکب) تبخاله افتادن. تبخاله بر آوردن. تبخاله دمیدن: تبخاله زد لبم ز می خضر گوئیا این آب را به وام ز آتش گرفته است. صائب (از آندراج). رجوع به تبخال و تبخاله و تبخاله افتادن و تبخاله دمیدن و سایر ترکیبات آن شود.

تبخیح.

[تَبَّ بَ] (ع مص) فرونشستن سختی گرما. (از منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد) (از قطر المحيط). فرونشستن گرما. (ناظم الاطباء). کم شدن گرما. (زوزنی ||). آرام گرفتن گوسفندان جایی که بودند. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). شنیده شدن آواز گوشت بدن بخاطر لاغری پس از فربه بودن. (از اقرب الموارد).

تبختر.

[تَبَّتْ] (ع مص) (از «ب خ ت ر») خرامیدن به ناز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بناز و غرور خرامیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). خرامیدن. (زمخشری) (دهار) (زوزنی) (فرهنگ نظام). نیکو مشی کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (فرهنگ نظام). - به تبختر رفتن؛ گرازیدن. (صحاح الفرس). خرامیدگی و خرامش با ناز و شوکت و به این طرف و آن طرف میل کردن در رفتن. (ناظم الاطباء). با تکبر و نخوت راه رفتن، این معنی محدث در فارسی است. (فرهنگ نظام). راه رفتن نیک توأم با تمایل یا راه رفتن از روی تکبر و خودپسندی. (از قطر المحيط ||). تکبر. (زمخشری): به تبختر نه بذل مال ستاند ز ملوک به تواضع نه بمنت سوی بدگو بدهد. خاقانی. لطفهای شه که ذکر آن گذشت از تبختر بر دلش پوشیده گشت. مولوی. چون بگفت آن خسته را خاتون چنین می ننگجید از تبختر بر زمین. مولوی.

تبختریه.

[تَبَّتْ رِی] (ع مص جعلی، مص) رفتار با وقار و تبختر. (ناظم الاطباء). رفتار متکبر خودپسند. (از قطر المحيط).

تبختر.

[تَبَثُ] (ع مص) (از «ب خ ث ر») پراکنده شدن و متفرق گردیدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفرق و پریشانی. (قطر المحيط).

تبخدجه.

[تَبَدَجَ] (ع مص) نوعی از راه رفتن که پیش پاها را نزدیک گذارد و پاشنه ها دور. (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب و قطر المحيط بخدجه بدین معنی آمده است و تبخدجه دیده نشد.

تبخر.

[تَبَخَّخُ] (ع مص) بخور کردن به چیزی. (از منتهی الارب) (آندراج). بخور کردن. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). خوش بوی کردن به بخور. (زوزنی). خویشتن را بوی کردن به بخور. (تاج المصادر بیهقی).

تبخس.

[تَبَخَّخُ] (ع مص) تبخس مخ؛ نماندن مغز مگر در استخوانهای انگستان و چشم. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). کم شدن چنانکه باقی نماند مگر در انگستان پا و چشم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). و آن آخرین چیزی است که باقی ماند. (از اقرب الموارد). رجوع به تبخیس شود.

تبخص.

[تَبَخَّخُ] (ع مص) تیز نگرستن ||. برگردیدن پلکها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبخل.

[تَبَّضُ] (ع مص) سطبری و بسیار شدن گوشت کسی. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). رجوع به تبخلص شود.

تبخلص.

[تَبَّلُ] (ع مص) تبخلص لحم؛ سطبری و بسیار شدن آن. (از قطر المحيط). تبخلص. (ناظم الاطباء). رجوع به تبخلص شود.

تب خمس.

[تَبَّخُ] (ترکیب اضافی، مرکب) حمی خمس: و بترین تب ها که با این تب [سل] آمیخته گردد تب خمس است، پس ربع، پس شطراغ، پس نایبه. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به حمی خمس و تب و ترکیبهای آن شود.

تبخت.

[تَبَّ] (ع مص) غلبه کردن و خاموش گردانیدن. (از قطر المحيط). غلبه کردن به حجت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ساکت کردن. (ناظم الاطباء ||). تحری. (منتهی الارب) (آندراج). و منه قول بعض الشافعیة فی اشتباه القبلة: اذا لم یمكنه الاجتهاد

صَلَّى عَلَى التَّبْخِيتِ. (منتهی الارب ||). سخن گفتن از روی بی عقلی و حماقت ||. خوشبخت شدن. (ناظم الاطباء).

تبخیر.

[ت] (ع مص) بخور کردن به چیزی. (از منتهی الارب) (آندراج). بخور کردن و بخور دادن. (ناظم الاطباء). خویشتن بوی کردن بیخور. (دهار): و بخره و بخر علیه؛ دخنه بالبخور. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). بخار انگیختن از چیزی. (فرهنگ نظام ||). بخار شدن. (ناظم الاطباء ||). تبخیر در اصطلاح فیزیک (۱)، تغییر حالت از مایع به حالت بخار را گویند. -تبخیر سطحی؛ تغییر حالت از مایع به حالت بخار در سطح بسیاری از مایعات ممکن است روی دهد حتی در درجات عادی حرارت، آبی که در ظرف دهان بازی با هوا مواجه شود تبخیر گردد مخصوصاً هرچه هوا خشک تر و درجه حرارت بالاتر رود تبخیر سریعتر انجام می گردد. این نوع تغییر حالت را تبخیر سطحی نامند. (از فیزیک ترمودینامیک تألیف روشن ج ۱ ص ۸۶). (۱) - evaporation.

تبخیر کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) بخار کردن. (ناظم الاطباء). بصورت بخار درآوردن.

تب خیز.

[ت] (نف مرکب) که تب آورد. هوا یا جایی که بیماری تب آورد. مالاریایی: اراضی مجاور باتلاقها و زمینهای باتلاقی تب خیزند. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تبخس.

[ت] (ع مص) تبخس. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). نماندن مغز مگر در استخوانهای انگشتان و چشم. (آندراج). بخش المخ تبخساً؛ نماند مغز مگر در استخوانهای انگشتان و چشم. يقال: ان آخر ما یبقی فیہ المخ من البعیر اذا عجف السلامی و العین فاذا ذهب منهما لم یکن له بقیه بعد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تبخس شود.

تبخیل.

[ت] (ع مص) نسبت کردن به بخل. (تاج المصادر بیهقی). بخیل خواندن. (زوزنی). نسبت کردن کسی را به بخل. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). به بخل تهمت زدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بخیل خواندن کسی را. (آندراج).

تبد.

[ت ب] (ا) مویی باشد بغایت نرم که از بن موی بز بشانه برآرند و از آن شال بافند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبت. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). کرک. (ناظم الاطباء). رجوع به تبت شود.

تبدء.

[تَبَدُّءٌ] (ع مص) (از: «ب دء») تَبَدُّءٌ. آغاز کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب). رجوع به تَبَدُّءٌ شود.

تَب دَائِم.

[تَبِّءٍ] (ترکیب وصفی، مرکب) حَمای دَائِم. تب بندی. تب لازم. تب دق. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تَب دَار.

[تَبِّءٍ] (نصف مرکب) کسی که تب داشته باشد. (بهار عجم) (آندراج). محموم. مبتلا به تب: به رنج نیز نیاسوده ام ز خدمت تو چو شمع در نظرت ایستاده ام تب دار. شفیع اثر (از بهار عجم). این تب عشق است نی آتش که بنشیند ز آب من اگر بهتر شوم تب دار ماند بستم. ابوطالب کلیم (از بهار عجم). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تَب دَاشْتَن.

[تَبَّتَ] (مص مرکب) مبتلا به تب بودن. گرفتار تب بودن: شاد کی باشد در این زندان تاری هوشمند؟ یاد چون آید سرود آنرا که تن داردش تب؟ ناصر خسرو. رجوع به تب و ترکیبهای آن شود.

تَب دَج.

[تَبَدُّدٌ] (ع مص) خرامیدن زن. (تاج المصادر بیهقی). به رفتار خوش خرامیدن زن. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). راه رفتن زن به رفتاری خوش چنانکه میل به نر را برساند. تَبَدَّحَتِ الْمَرْأَةُ؛ مَشَتْ مَشِيَّةً حَسَنَةً فِيهَا تَفَكُّكٌ. (اقرب الموارد).

تَب دَخ.

[تَبَدُّدٌ] (ع مص) گردن کشی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). بزرگی نمودن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تَب دَد.

[تَبَدُّدٌ] (ع مص) پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد). پریشان گردیدن. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (از ناظم الاطباء). مُتَبَدِّدٌ نَعْتٌ اسْتِزَّازِ آن. (منتهی الارب) (آندراج ||). تَبَدَّدَ الْحَلِيَّ صَدْرَ الْجَارِيَةِ؛ گرفت زیور تمام سینه او را ||. بخش بخش کردن چیزی را علی السویه. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تَب دَزْدَه.

[تَبَدُّدٌ / د] (مرکب) تب مخفی. تَبِّی که در بیمار اثری بارز نداشته باشد و بیشتر در بیماران پیر مسلول و آنهم در اوایل بیماری مشاهده میشود و درجه حرارت بدن بیمار بیش از چند عشر از حد معمولی بالاتر نرود و بهمین جهت تشخیص وجود بیماری در بیمار مشکل است. رجوع به تب شود.

تَب دَع.

[تَ يَدُ دُ] (ع مص) مبتدع گردیدن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). اهل بدعت شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نو آوردن: ایاکم والتبدع و التنطع و علیکم بالامر القدیم. (تاریخ اصفهان ابونعیم ج ۱ ص ۱۵۳).

تب دق.

[تَبِ دِقِ ق / د] (ترکیب اضافی، مرکب) تب استخوانی. (مجموعه مترادفات ص ۸۸). اقطیقوس (۱). انطیقوس (۲). تب لازم. تب دائم. تب بندی: پروار گرفت روز و بر شب تبهای دق از نهان برافکنند (۳). خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۹۸). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود. (اشتینگاس) (۱) - (۲) Hectic fever) - انطیقوس مصحف اقطیقوس است و اقطیقوس معرب هکتیکوس. (۳) - پروار؛ فربه و کنایه از بلند شدن روز و کوتاه شدن شب که لازمه تب دق لاغری است. (حاشیه دیوان خاقانی چ عبدالرسولی ص ۴۹۸).

تبدل.

[تَ يَدُ دُ] (ع مص) دگرگون گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تبدیل. تحویل. (ناظم الاطباء): دل در جهان میند که با کس وفا نکرد هرگز نبود دور زمان بی تبدلی. سعدی ||. بدل گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی). عوض کردن این بدان. (آنندراج): تبدله به؛ گرفت آن را بدل آن. و منه قوله تعالى: و من يتبدل الكفر بالایمان فقد ضل (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۲ / ۱۰۸.

تبد.

[تَبَدُّ دُ لُنْ] (ع ق) بحالت تغییر صورت. (ناظم الاطباء). رجوع به تبدل و تبدیل شود.

تبدلات.

[تَبَدُّ دُ] (ع ا) ج تبدل. مبادلات و تحولات. (ناظم الاطباء). رجوع به تبدل شود.

تبدل کردن.

[تَبَدُّ دُ كَ دَا] (مص مرکب) تغییر کردن. دگرگون کردن. عمل تبدل: چه کند بنده که بر جور تحمل نکند دل اگر تنگ بود مهر تبدل نکند. سعدی.

تبدل محاذات.

[تَبَدُّ دُ لِمُ] (ترکیب اضافی، مرکب) تغییر برابری: سبب نزدیکتر آن است که چیزها که برابر چشم باشد از برابری بگردد و این را بتازی تبدل محاذات گویند. (ذخیره خوارزمشاهی).

تبدؤ.

[تَبَدُّ دُ] (ع مص) تبدؤ. ابتدا کردن. (قطر المحيط) (زوزنی). ابتدا کردن به چیزی. (آنندراج). رجوع به تبدؤ شود.

تبدی.

[تَ يَدُ دى] (ع مص) به بادیه مقیم شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). بادیه نشین شدن و از مردم بادیه گشتن. (از قطر المحيط ||). پدید آمدن چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برآمدن و آشکار گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تبدید.

[تَ] (ع مص) پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از قطر المحيط). پریشان کردن چیزی را. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء ||). درمانده گردیدن ||. نشسته به نیم خواب رفتن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء).

تبدیح.

[تَ] (ع مص) مبتدع خواندن. (زوزنی) (آنندراج). به بدعت نسبت کردن کسی را. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبدیل.

[تَ] (ع مص) بدل کردن. (ترجمان علامه جرجانی). بدل چیزی آوردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بدل کردن چیزی به چیزی. (آنندراج). گرفتن چیزی بدل چیزی دیگر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). عوض کردن چیزی به چیزی. (فرهنگ نظام). تحویل و تعویض. (ناظم الاطباء): بد بدل شد به نیکت ار نکنی مر گزیده خدای را تبدیل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۴۲). ... مرا مطلع گردانی تا به تبدیل آن سعی نمایم. (گلستان). از بر حق میرسد تفضیلهای باز هم از حق رسد تبدیلهای مولوی ||. تاخت زدن چیزی ||. دیگرگون ساختن چیزی و تغییر آن. (از اقرب الموارد). دیگرگون کردن. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تغییر و دگرگونی. (ناظم الاطباء): اگر رای عالی بیند بیک خطا کز وی رفت تبدیلی نباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۴). البته نباید که از شرط عهدنامه چیزی را تغییر و تبدیل افتد که غرض همه صلاح است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۱). و هر چند این همه بود نام ولیعهدی از ما بر نداشت و آن را تغییر و تبدیلی ندید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۴). و اندرین هر دو حال از این تبدیل نشود هیچ حسن تو کمتر. مسعود سعد. شرط تبدیل مزاج آمدن بدن کز مزاج بد بود مرگ بدن. مولوی ||. تغییر صورت و شکل و تغییر حال و رمش (?). (ناظم الاطباء ||). انقلاب: قابل تبدیل؛ قابل انقلاب و تغییر پذیر. (ناظم الاطباء). رجوع به تبادل و دیگر ترکیبهای تبدیل شود ||. در نزد اهل تعمیه، نهادن حرفیست بدون واسطه عمل تصحیف چون اسم خلیل در این بیت: خلقی شده چاک دامن از آن گل روی کو باد که آورد از آن گلرو بوی. و در جامع الصنایع گوید: معمای مبدل آن است که لفظی آرد که چون معنی آن را بزبان دیگر بدل کنند نامی خیزد که مطلوب باشد، چون نام شمس در این بیت: گفتند که معشوق کدام است ترا گفتم آنکس که آفتابش خوانند. چرا که آفتاب را به عربی برند، شمس شود. لکن اینجا قرینه ای بر بدل نیست. اگر قرینه ای بر بدل هم ذکر کنند بهتر آید. مثال: شب خواجه ابوبکر بدیدم در راه گفتم که شوم ز سیر نامت آگاه ما را چو ز درهای عرب بیرون برد برعکس سوار شد به تازی ناگاه. یعنی درها به عربی ابواب بود و ماء آب و هرگاه که از ابواب آب بیرون رود ابو ماند و سوار به عربی رکب بود، چون رکب را معکوس کنند بکر شود. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۶۲ ||). تبدیل یا

نسخ، در نزد برخی از علمای اصول عبارت است از بیان انتهای حکم شرعی، مطلق از تأیید و توقیت، به نص متأخر از مورد آن. در این تعریف آوردن کلمه «شرعی» برای احتراز از جر آن است و قید کلمه «مطلق» بمنظور احتراز از حکم موقت به وقت خاصی است، زیرا نسخ آن پیش از پایان یافتن آن صحیح نیست، زیرا نسخ قبل از تمام شدن وقت بدائی است بر خدای تعالی (تعالی عن ذلک). و آوردن کلمه «متأخر» برای خارج ساختن تخصیص است و در این باره علمای اصول تعریفهای مختلفی دارند. رجوع به کشف اصطلاحات الفنون ذیل تبدیل و نسخ شود. در فن بدیع عبارت است از صنعت عکس و آن تقدیم یافتن جزیی در سخن و سپس معکوس شدن آن است چنانکه آنچه باید مقدم باشد مؤخر آید و برعکس. رجوع به کشف اصطلاحات الفنون ذیل تبدیل و عکس شود (||. اصطلاح ریاضی) (۱) هرگاه n حرف چون a, b, c, d, \dots داشته باشیم و از آنها همهء جمل ممکنه را بسازیم که او در هر جمله n حرف وجود داشته باشد، و ثانیاً هر دو جمله اختلافشان از یکدیگر بر حسب مکان قرار گرفتن حروف در جمل باشد، میگوئیم یک تبدیل n حرفی تشکیل داده ایم مانند این دو جمله: $abcdef\dots l bacdef\dots l$ (|| اصطلاح هندسه) همواره میتوان بکمک تبدیلات هندسی از روی خواص معلومی از یک شکل، خواص متناظری را از شکل مبدل بدست آورده و بدین ترتیب استعمال قضایای هندسی را پهناور ساخت (||. تبدیل را پیوسته خوانند که دو جزء نزدیک بهم از «واریته» مثلاً E بدو جزء مجاور از «واریته» e تبدیل شوند و ضمناً شماره «پارامتر»های این دو جزء یکسان باشند (||. تبدیل را مماس گویند آنگاه که منحنی ها و سطوح مماس را بمنحنی ها و سطوح مماس تبدیل نماید (||. تبدیل را نقطه ای گویند وقتی که نقطه ها را به نقطه تبدیل کند. این تبدیلات نقطه ای همان مسألهء تغییر متغیر هندسهء تحلیلی است. رجوع به دورهء هندسهء علمی و عملی مهندس رضا صص ۱۸۲-۱۹۲ شود (||. اصطلاح مکانیک) تغییر انرژی از یک شکل بشکل دیگر را تبدیل مکانیکی گویند (||. اصطلاح طبیعی) تبدیل فیزیولوژیکی؛ تغییر یک شکل، بشکل دیگر مانند متابولیزم یا جذب و تحلیل در بدن. رجوع به وبستر ذیل «ترانسفورمسیون» (۲) شود (||. اصطلاح منطق) تبدیل قضایا (۳)؛ عبارتست از جانشین کردن قضیه ای قضیهء دیگر را که معادل آنست (||. اصطلاح هندسهء تحلیلی) تبدیل محور مختصات (۴)؛ اگر دو دستگاه محور مختصات چون (X, Y) و (X, Y) داشته باشیم که دستگاه (X, Y) بوسیلهء عناصری با دستگاه (X, Y) بستگی یابد، هرگاه نقطه ای چون M با مختصاتی در دستگاه (X, Y) مفروض باشد، مقصود از تبدیل محورها یافتن مختصات جدید نقطهء M در دستگاه (X, Y) بر حسب مختصات همان نقطه در دستگاه (X, Y) و عناصر ربط دهندهء دستگاه (X, Y) به (X, Y) است و بالعکس. رجوع به تبدیلات شود. (۱) - Transformation des propositions. (۲) - Transformation des axes des cordonnees.

تبدیلات.

[ت] (ع) ج تبدیل. تغییرات. (ناظم الاطباء). رجوع به تبدیل شود.

تبدیل به احسن کردن.

[ت] ب ا س ک د [م] (مص مرکب) چیزی را به چیزی بهتر بدل کردن. عوض کردن چیزی با چیز دیگری، چنانکه در مال وقف که بخاطر رعایت وقف مال موقوفه را که در شرف خرابی یا خسران است فروخته جای نیکوتری می خرنند.

تبدیل کردن.

[ت] ک د [م] (مص مرکب) عوض کردن. تعویض. بدل کردن. تاخت زدن. مبادله کردن. معاوضه کردن (||. گرداندن. تغییر دادن.

تحریف کردن: روا نیست در تاریخ تحریف و تغییر و تبدیل کردن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۳).

تبدیل یافتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) تغییر پذیرفتن. تبدیل شدن. تغییر یافتن. تغییر کردن: چون مزاج زشت او تبدیل یافت رفت زشتی از رخس چون شمع تافت. مولوی. رجوع به تبدیل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبدین.

[تَ] (ع مص) بزاد برآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیر و کلانسال شدن. (از اقرب الموارد). ضعیف و کلانسال گردیدن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط). ضعیف و سست شدن. (از قطر المحيط). پیر و ناتوان شدن. (آندراج ||). پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج). لباس یا زره پوشانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زره پوشانیدن فلان را. (ناظم الاطباء).

تب دیوانه.

[تَبِ دِ نَ / نِ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب نامنظم. تب بی دور. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن و مخصوصاً تب مالت شود.

تبدار.

[تَ] (ع ص) بسیار گوی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بسیار گوی و فاش کننده راز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبداره.

[تَ رَ] (ع ص) کسی که مال خود را تباه کند و در صرف آن جانب اسراف گیرد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). مبدر. (قطر المحيط). مردی که بیجا خرج می کند مال خود را و تباه می نماید آن را. (ناظم الاطباء).

تبدج.

[تَ بَدُ ذُ] (ع مص) باریدن ابر. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج).

تبدخ.

[تَ بَ دُ ذُ] (ع مص) بزرگی نمودن و بزرگ منشی کردن || بلند گردیدن. (از قطر المحيط ||). گردنکشی کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبدز.

[تَ بَ دُ ذُ] (ع مص) تبذر چیزی از دست کسی؛ پراکنده شدن آن. (از اقرب الموارد): چو عمر دادی دنیا بده که خوش نبود بصد

خزینه تبذر بدانگی استقصا. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۵ ||). زرد شدن و تغییر یافتن آب. (از قطر المحيط) (آندراج). متغیر شدن و زرد گردیدن آب. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبدل.

[تَ يَدُّ دُ] (ع مص) ناحفاظی. ناخویشتن داری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). عمل نفس خویشتن کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). درباختن و نگاه نداشتن چیزی ||. بادروزه داشتن خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لباس کهنه پوشیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بادروزه داشتن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بادروزه کردن. (تاج المصادر بیهقی).

تبدیر.

[تَ] (ع مص) پراکندن مال به اسراف. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مال به اسراف نفقه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). مال بسیار نفقه کردن. (ترجمان علامهء جرجانی). بی اندازه خرج کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). هو تفریق المال علی وجه الاسراف. (تعریفات). بادلستی. گزاف خرجی. ولخرجی: باز خانان خام طمع کنند مال میراث یافته تبدیر. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۶۴۱ ||). تبدیر زمین؛ کاشتن آن را. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). کاشتن زمین را. (آندراج ||). تبدیر فلان؛ خراب کردن آن. (از اقرب الموارد ||). پراکنده کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام). پراکنده و پریشان کردن چیزی. (ناظم الاطباء ||). فاش کردن راز. (آندراج) (ناظم الاطباء). فاش نمودن. (فرهنگ نظام ||). آزمودن. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پدید آمدن گیاه از زمین. (غیاث اللغات) (آندراج).

تبدیر کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) ولخرجی کردن. اسراف کردن. بادلستی کردن. گزاف خرجی کردن. رجوع به تبدیر و تبذر و اسراف شود.

تبدیع.

[تَ] (ع مص) ترسانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء).

تبر.

[تَبَّ] (۱) محمد معین در حاشیهء برهان آرد: پهلوی «تبرک» (۱)، ارمنی «تبر» (۲)، کردی «تفر» (۳)، «تویر» (۴)، بلوچی «تیر» (۵)، «توار» (۶)، «تفر» (۷)، روسی «تیر» (۸)، طبری «تور» (۹)، مازندرانی کنونی «تُر» (۱۰)، گیلکی «تبر» (۱۱)، فریزندی و نظری «تور» (۱۲)، اشکاشمی «تووور» (۱۳)، وخی «تیار» (۱۴)، زباجی «توار» (۱۵) - انتهی. آلتی باشد از فولاد که بدان چوب درخت بشکنند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). با لفظ زدن و خوردن مستعمل. (آندراج). آلتی است از آهن با دستهء چوبی یا آهنی که با آن چوب را می شکافند و خورد [خرد] میکنند. (فرهنگ نظام). (۱۶) آلتی از فولاد که دستهء چوبین دارد و بدان چوب و درخت شکنند. (ناظم الاطباء). فأس. (المعرب جوالیقی ص ۲۲۸). از اسبابهای چوب بران و نجاران است. (سفر تثنیه ۱۹: دو ۱۹: ۲۰ و اول اسماعیل ۲۰ و کتاب اشعیا ۱۵: ۱۰) (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۴ ذیل تبر یا کوپال): برگیر کنند (۱۷) و تبر و تیشه و ناوه تا ناوه کشی خار زنی

گرد بیابان. خجسته. چو بشناخت آهنگری پیشه کرد کجا زو تبر آزه و تیشه کرد. فردوسی. راست گفتی بهم همی شکنند سنگ خارا بصد هزار تبر. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۰۳). اخگر هم آتش است ولیکن نه چون چراغ سوزن هم آهن است ولیکن نه چون تبر. عسجدی. این بدرّد ترک روین را چو هیزم را تبر و آن شود در سینه جنگی چو در سوراخ مار. منوچهری. جانت را دانش نگه دارد ز دوزخ همچنانک بر نگه دارد درختان را ز آتش وز تبر. ناصر خسرو. چون زدستی خود تبر بر پای خود خود پز شک خویش باش ای دردمند. ناصر خسرو. یار بد را مکن بخشم بتر نکند شیشه کس رفو به تبر. سنائی. دست زوال تا ابد از بهر چون تو یار در بیخ این درخت نخواهد زدن تبر. انوری (از آندراج). درخت اگر متحرک شدی ز جای بجای نه جوراره کشیدی و نی جفای تبر. انوری (از امثال و حکم ج ۲ ص ۷۸۵). ز بیم فلک در ملک می پناهم ز ترس تبر در گیا میگریزم. خاقانی. چون شرر شد قوی همه عالم طعمه سازد چه حاجت تبر است؟ خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۶۷). هین تبر در شیشه افلاک از آنک گل به نیل جان غمخوار آمده ست. خاقانی (ایضاً ص ۵۰۹). تبر بر نارون گستاخ می زد به دهره سروبن را شاخ میزد. نظامی. نیست بر بیخ دولت اینان تبری چون دعای مسکینان. اوحدی. خورد نخل عمر عدویت تبر بتو هیمه تر فروشد اگر. ظهوری (از آندراج ||). قسمی از تبر در قدیم از آلات جنگ بوده و آن را تبرزین هم میگفتند. (فرهنگ نظام): تبر از بس که زد به دشمن کوس سرخ شد همچو لالکای خروس. رودکی. یکی ترک بد نام او گرگسار گذشته بر او بر بسی روزگار... ز آهرمن بد کنش بد بتر بجنگ اندرون بد سلاحش تبر. دقیقی. ز بانگ سواران پرخاشخ درخشیدن تیغ و زخم تبر. فردوسی. ز جوش سواران و بانگ تبر همی سنگ خارا بر آورد پر. فردوسی. بر آمد چکا چاک زخم تبر خروش سواران پرخاشخ. فردوسی. مردی دو بست چنانکه ساخته بودند پیدا آمدند و قاید به میان سرای رسیده بود و شمشیر و ناچخ و تبر اندر نهادند و وی را تباه کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۸). شکرند از سخن خوب و سبک شیعت را بسخنها گران ناصیان را تبرند. ناصر خسرو. گر تو لشکرشکنی داری و کشورگیری پادشا از چه دهد گنج به لشکر از خیر چون ترا ندهد از آن تا تو به لشکرشکنی سر به شمشیر دهی تن به تبر دیده به تبر. سوزنی. مرا خود کجا باشد از سر خبر که تاج است بر تارکم یا تبر؟ (بوستان). - امثال: تبر را داده (تبر را گم کرده) پی سوزن می رود (سوزن می خرد)، نظیر: خر دادن و خیار ستدن؛ چون گولان گرانی را به ارزانی بدل دادن؛ صحبت او مخر و عمر مده زیرا جز که نادان نخرد کس به تبر سوزن. ناصر خسرو (از امثال و حکم ج ۱ ص ۵۴۱). چونکه درین چاه چو نادان بیاد داده تبر در طلب سوزنم. ناصر خسرو (ایضاً). - از سوزن تبر کردن؛ خردی را بزرگ نمودن، نظیر: یک کلاغ چهل کلاغ؛ خرسر تا بازشناسد از آنک می نتوان ساخت ز سوزن تبر. سوزنی. - چاچی تبر، تبر چاچی؛ تبر منسوب به چاچ. تبری بسیار عالی که در چاچ می ساخته اند: ز بس جوشن و خود و چینی سپر ز بس نیزه و گرز و چاچی تبر. فردوسی. رجوع به چاچ شود. (۱) - tabrak. apar. ف. (۲) (۳) - - (۴) tefer. (۱۲) - tabar. (۱۱) - tor. (۱۰) - Topor. (۹) - tafar. (۸) - towar. (۷) - tapar. (۶) - tewir. (۵) - (۱۶) tewar. (۱۵) - tipar. (۱۴) - tuwur. (۱۳) - tavar. - وجه اشتقاقی هم درباره این کلمه در فرهنگ نظام آمده است. رجوع به ج ۲ ص ۱۹۶ شود. (۱۷) - ن ل: کلند.

تبر.

[ت] (ا) نام مرغی است. (برهان) (شرفنامه منیری) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۸ الف). تَبْر و تَبْر، نام یک نوع مرغی. (ناظم الاطباء).

تبر.

[ت] (ع مص) شکستن. (تاج المصادر بیهقی). هلاک کردن. (از اقرب الموارد). شکستن و هلاک کردن. (از قطر المحيط) (منتهی

الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام).

تبر.

[ت] (ع ا) طلا- و نقره یا ریزه آنها پیش از آنکه ریخته باشند و چون بریزند زر و نقره باشند. یا آنچه که از کان برآورد پیش از گداختن و در کالبد ریختن و شکسته شیشه و هر جوهر که بکار رود از مس و روی. واحد آن تَبْرَة. (از قطر المحيط). (۱) زری که هنوز سکه نزده باشند و چون سکه زنند دینار شود که آن را عین نامند. تبر جز به زر اطلاق نگردد، بعضی ها درباره نقره هم آن را گفته اند و گویند آنچه که از کان برآورد از زر و سیم و جمیع مواد معدنی پیش از آنکه گداخته و ریخته باشند. ابن جنی گوید: آن را تبر نگویند مگر آنکه در خاک کان باشد، یا ریزه باشد. (از اقرب الموارد). زر و سیم یا ریزه سیم و زر که هنوز ریخته باشند و بعد ریختن ذهب و فضه نامند یا آنچه از کان آرند قبل از آنکه بگدازند آن را و بقول زجاج هر فلز که بکار آید از مس و روی و مانند آن. کذا فی المعرب. ج، تبور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در عربی فلز قیمتی که نامهای دیگرش طلا و ذهب، و در نقره و فلزات دیگر هم مجازاً استعمال میشود. (فرهنگ نظام). زر خالص. (شرفنامه منیری). طلا. (برهان) زر. (انجمن آرا) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۸ الف). طلا- که به فارسی آن را زر گویند. (غیاث اللغات). بر طلا و نقره خام (پیش از آنکه استعمال گردد) اطلاق شود و بعضی ها مس را هم بدان افزیند و گروهی تبر را بر همه مواد ذوب شدنی که هنوز استعمال نشده باشند اطلاق کنند ولی اطلاق تبر بر طلا از نقره و دیگر مواد مشهورتر است... (الجواهر ص ۲۳۲). (۱) - یاقوت، طلای خالص مزبور را به شهر تبر منسوب میدانند. رجوع به تبر (منطقه ای از سودان) شود.

تبر.

[ا] (اخ) (قلعه...) حمدالله مستوفی آرد: قلعه تبر بر سه فرسنگی شیراز است بطرف جنوب مایل بمشرق، بر کوهی است که با هیچ کوه پیوسته نیست و بر آنجا چشمه مختصری، و در پای آن قلعه چشمه ای دیگر هست و در حوالی آن قلعه یک روزه راه آبادانی و علف چهارپای نیست و بدین سبب آن را محصور نمیتوان کرد و اکنون در دست امیر جلال الدین صیب شاه است و اصل او ترکمان است، و هواش بگرمی مایل است. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ص ۱۳۳).

تبر.

[ت] (اخ) یاقوت مینویسد: منطقه ای از سودان و معروف به «بلاد التبر». زر خالص بدان منسوب و آن در جنوب مغرب واقع است. بازرگانان از سچلماسه به غانه که شهری در حدود سودان است میروند و مهره های شیشه ای کبود و نمک و عقدها از چوب صنوبر و دستبرنجن ها و حلقه و انگشتریهای مسی بر شترهای قوی هیکل بار کرده با خود میبرند و برای گذشتن از آن بیابان بی آب و علف آب بسیاری از شهرهای لمتونه حمل می کنند و پس از رنج فراوان خود را به غانه میبرسانند و از آنجا راهنمایان و مردمان خبره که در کار معامله دستی دارند با خود برداشته به تپه ای میروند که میان ایشان و اصحاب تبر قرار دارد. در این جا طبل های خود را بصدا درمی آورند. اصحاب تبر که در زیرزمین ها عریان بسر میبرند، صدای طبل ها را شنیده بسوی تپه میروند. در این وقت بازرگانان مال التجاره خود را بر سر تپه گذارده از آن محل دور میشوند. و سیاهان بدانجا رفته در کنار هر قسمتی از مال التجاره مقداری زر نهاده از آنجا دور میشوند. دیگر بار، بازرگانان بدانجا رفته بقیمت زر آنان مقداری مال التجاره باقی می گذارند و زر و مازاد مال التجاره را بر میدارند و میروند. بدین طریق هیچگونه ملاقاتی بین تجار و آنان روی نمی دهد. یاقوت گوید: حال گمان دارم که از شدت گرما حیوانی در آن حدود یافت نشود و میان این منطقه و سچلماسه سه ماه راه است. ابن الفقیه گفته است که زر

در شنزارهای این منطقه چنان روید که جزر (زردک) و آن را هنگام سر زدن آفتاب برمیگیرند، و نیز گوید خوراک اهل این منطقه ذرت و نخود و لوبیا و لباس آنان پوست پلنگ است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۰). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تبر.

[تَبْ] (اخ) آبی است به نجد از دیار عمرو بن کلاب به منطقه ای که «ذات النطاق» نامیده میشود و نزدیک آن موضعی است که «نبر» (با نون) نام دارد. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۳).

تبرآباد.

[تَبْ] (اخ) نام محلی کنار راه بابل و چالوس میان سیاه رود و محمودآباد در ۵/۳۲۳ هزار گزی تهران.

تبرآباد.

[تَبْ] (اخ) دهی از دهستان میان دربند بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه است. دشتی سردسیر است که در ۲۲ هزار گزی شمال باختری کرمانشاه و ۲ هزار گزی باختر شوسه کردستان واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه محلی و چشمه خضرالیاس و محصول آن غلات و حبوبات و چغندر قند است و مردم آنجا بکار زراعت اشتغال دارند. در تابستان راه آنجا قابل عبور اتومبیل است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تبرآسیا.

[تَبْ] (اخ) فأس الریحی. سنگ زبرین آسیا. در التفهیم آمده: وز دنبال او [فرقدان] دیگر ستارگان سخت خرد شکلی همی آید همچون هلیله و گروهی ماهی نام کنند. و آنک چنین داند که قطب اندر میان اوست او را تبرآسیا نام کند زیرا که بر خویش همی گردد. بیرونی در نسخه عربی التفهیم گوید: یسمیه بعضهم سمکة و بعضهم فأس الریحی لاعتقادهم فی القطب انه وسطها.

تبرا.

[تَبْرَا] (ع مص) مصدر تفاعل از ماده براءت بمعنی دوری که آخر آن را به الف مینویسند و میخوانند، در اصل تبرؤ بهمزه است مانند تبرع و تبری بیاء بمعنی تعرض است (۱). (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲). بیزار کردن. (دهار). بیزاری. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). بیزاری از چیزی. (آندراج). مقابل تولی: هم نگذرم بکویت هم ننگرم برویت دل ناورم بسویت اینک چک تبرا (۲). کسائی. آنچه که مجرد شوی نیاید از تو نه تولاً و نه تبرا. ناصر خسرو. گیرم که عروس غم تو نامزد ماست وصل تو ز ما خط تبرا چه ستاند؟ خاقانی. علی الله از بد دوران علی الله تبرا از خدا دوران تبرا. خاقانی. پشت آرم هفت مردان را شفیع کز دو عالمشان تبرا دیده ام. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۹۳). در ره او بی سر و پا میروم بی تبرا و تولاً. میروم. عطار. و علج کسانی اند که از ما تبرا کرده اند و نصب عداوت ما نموده اند. (تاریخ قم ص ۲۰۷). (۱) - جریری، درة الغواص فی اوهام الخواص قسطنطنیه ۱۲۹۹ ه. ق. صص ۵۸ - ۵۹. (۲) - با تصحیح قیاسی مرحوم دهخدا.

تبراء.

[ت] [ع ا] (از «ت ب ر») ناقهء خوش رنگ. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تبرائیان.

[تَبْرَا] [اخ] این نام را بگروهی دادند که پس از جلوس شاه اسماعیل صفوی و تأسیس دولت صفویه از جانب شاه مأمور گشتند که در کوچہ‌ها و رهگذرها، علی علیه السلام و جانشینان او را بستایند و از خلفای قبل از علی تبرا کنند: ... اما پس از جلوس شاه طهماسب اول و خشک شدن خونها و براه افتادن تولاثیان و تبرائیان در کوچہ و بازارها و انتشار کتب و باز شدن مکتب خانه‌ها در مدت پنجاه سال احوال دیگرگون میشود. (سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۲۵۵).

تبراجستن.

[تَبْرَا جُت] (مص مرکب) بیزاری و دوری جستن. (ناظم الاطباء). رجوع به تبرّا و تبرؤ و دیگر ترکیب های آن شود.

تب راجعه.

[تَبْ جَعْ اِ ع] (۱) (ترکیب وصفی، مرکب) تب رجع. حمای راجعه. حمای کرار. حمای رجعی. از امراض عفونی و مسری و اپیدمیک. انگل این مرض «اسپیروکت دُبرمیر» (۲) است که بر اثر نیش ساس یا شپش وارد ارگانسیم انسان میگردد و بهمین جهت است که این تب بیشتر در میان اقوام فقیر و کشورهای دور از بهداشت بروز میکند. از مشخصات کلینیکی آن دو یا سه حملهء شدید تب است که پس از هر حملهء تب خفیف میشود و پدیده های عمومی آن عبارتند از: صداع، استفراغ، کوفتگی، که با تب تیفوئید مشابهت تام دارد. اولین حملهء بیماری با لرز شدید شروع میشود و حرارت بدن بحد اعلی بالا میرود و در حدود ۵ تا ۷ روز طول میکشد. آنگاه دورهء خفیف تب شروع میگردد که گمان می رود بیمار بدورهء نقاهت رسیده است، ولی پس از مدتی که معمولاً مساوی دورهء اولین حملهء تب است مجدداً با همان شرایط اولیه تب دورهء دوم شروع میشود. ولی بسیار بندرت آن حمله سه بار تکرار میگردد. معالجهء این بیماری بیشتر بر اثر حملهء دوم که ممتد میشود کمی مشکل است و گاه بمرگ منجر میشود. انگل این بیماری بسال ۱۸۶۸ م. بوسیلهء «أبرمیر» کشف شد که در خون بیمار در دورهء حمله مشاهده میشود. رجوع به لاروس کبیر (لاروس قرن بیستم) ذیل «رکورا» (۳) و «أبرمیر» (۴)، و حمی الراجعه، حمای راجعه، تب رجع، حمای کرار، حمای رجعی و فیزیولوژی تألیف کاتوزیان ج ۲ ص ۲۴۳ و تب و دیگر ترکیبهای آن شود. (فرانسوی) - (۱) (۲) - etnerrucer erveif - Spirochete d'Obermayer. (۳) - Recurrent. (۴) - Obermayer

تبر اخشیدی.

[ت ا] [اخ] یکی از امراء متنفذ سلسلهء اخشیدان که در زمان «کافور» بوده است، با ممالیک کافوری مقابله کرد و مغلوب شد و گریخت و بعد گرفتار شد و او را بمصر بردند و بزندان افکندند و بعد خود را مجروح ساخت و بالاخره در تاریخ ۳۳۰ ه. ق. درگذشت. مسجد تبر در خارج قاهره بنام وی منسوب است، و بغلط آن را مسجد تبین نامیده اند. (از قاموس الاعلام ترکی).

تبرداشتن.

[تَبْرَا ت] (مص مرکب) بیزار بودن. بیزاری جستن: یاران شدند آتش سخن کاین چیست کار آب کن نوروز نوز آب کهن خط تبرّا داشته. خاقانی. رجوع به تبرّا و تبرؤ و دیگر ترکیب های آن شود.

تبراز.

[ت] (ا) قوس و قزح (۱). (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۹ الف). این کلمه مصحف «تیرازه» (برهان قاطع) و «تیراژی» (لغت فرس) است. رجوع بهمین کلمات شود. (۱) - صحیح: قوس قزح؛ رنگین کمان.

تبراک.

[ت] (ا) دَف. (زمخشری). مخفف تبوراک. رجوع به تبوراک شود.

تبراک.

[ت] (ع مص) تبراک شتر؛ فروخفتن شتر. (اقراب الموارد). و حقیقت آن قرار گرفتن شتر بر «برک» خود یعنی سینه خود است. (اقراب الموارد). و رجوع به قطر المحيط و منتهی الارب شود ||. تبراک هر چیز به جایی؛ ثابت شدن آن. (اقراب الموارد ||). پیوسته شدن باران ابر ||. کوشیدن مرد در کار. (قطر المحيط).

تبراک.

[ت] (اخ) موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). موضعی است مقابل «تعشار»، و گفته اند آبی است «بنی عنبر» را، و در کتاب الخالغ آمده است «تبراک» از بلاد عمروبن کلاب بود و در آن باغی است. ابوعمیده از عماره حکایت کند که تبراک از بلاد بنی عمیر است. (معجم البلدان ||). یا قوت گوید: آبی است در بلاد عنبر. از این گفته چنان برمی آید که تبراک محاذی تعشار که در ماده قبل ذکر شد موضع جداگانه ای است ||. نصر گوید: آبی است بنی نمیر را در منتهای مَرَوْت پیوسته به «ورکه». (معجم البلدان).

تبرا کردن.

[ت] بَر را کَد [مص مرکب] بیزاری کردن و دوری کردن. (ناظم الاطباء). تبرا نمودن. رجوع به تبرا و دیگر ترکیب های آن شود.

تبرا نمودن.

[ت] بَر را نُ / ن / نَد [مص مرکب] دوری نمودن. بیزاری نمودن. تبرا کردن: از هیبت شمشیر این دو پادشاه نامدار در اقصای و ادانی جهان گرگ از تعرض آهو تبرا نمود و طیهو بدمت باز تولا ساخت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۲). رجوع به تبرا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبرئه.

[ت] رَء [ع مص] پاک گردانیدن کسی را از چیزی. (اقراب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رفع شبهه کردن از کسی و درست داشتن براءت او ||. بیزار کردن کسی را از چیزی. (اقراب الموارد). بیزار کردن. (دهار) (ترجمان علامه جرجانی). بیزار ساختن از چیزی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبرئه جستن.

[تَ رِءَ / اِ عِ جُ ت] (مص مرکب) تبرئه خواستن. براءت ذمه حاصل کردن. مبرا شدن از تهمت. آزاد شدن از شبهه و افترا ||. بیزاری جستن. دوری جستن. رجوع به تبرئه شود.

تبرئه حاصل کردن.

[تَ رِءَ / اِ صِ كَ د] (مص مرکب) تبرئه جستن. رجوع به تبرئه جستن و تبرئه و دیگر ترکیب های آن شود.

تبرئه شدن.

[تَ رِءَ / اِ شُ د] (مص مرکب) منزه شدن از شبهه و تهمت. پاک گردیدن از تهمت. رجوع به تبرئه و دیگر ترکیب های آن شود.

تبرئه کردن.

[تَ رِءَ / اِ كَ د] (مص مرکب) بی گناه شمردن. پاک شمردن. منزه کردن کسی را از تهمت. پاک ساختن کسی را از شبهه. مبرا ساختن کسی را از افتراء. رجوع به تبرئه و دیگر ترکیب های آن شود.

تبرئه نامه.

[تَ رِءَ / اِ مَ م / اِ م] (ا مرکب) حکم براءت. نامه تبرئه کسی. حکمی که مشتمل بر تبرئه کسی باشد.

تبریس.

[تَ بَ بُ] (ع مص) رفتن برفتار سگ ||. سبک رفتن ||. با شتاب رفتن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تب ریع.

[تَ بَ رِ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رِیْع. تب که یک روز گیرد و دو روز گذارد. (منتهی الارب). تب چهارم. حمی الرابع: و بترین تبها که با این تب [سل] آمیخته گردد تب خمس است، پس ریع، پس شطرالغب، پس نایبه. (ذخیره خوارزمشاهی). تا بیدرنگ مشکل و صعب است بر طیب بردن ز مرد پیر تب ریع در شتا اندیشه تو باد طیبی که بیدرنگ درد نیاز پیر و جوان را کند دوا. امیر معزی (از آندراج). ریع زمین بسان تب ریع برده پیر (۱) از لرزه و هزاهز در اضطراب شد. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۵۶). رجوع به تب و تب چهارم شود. (۱) - ن ل: مرد پیر.

تبر تخماق.

[تَ بَ تُ] (ا مرکب) (از: تبر + تخماق) آلتی برای شکستن و کوبیدن: شکرپنیر کلامم کزو چکیده نبات ز من نگیرد بقال هم به نرخ سماق و گر بفرض کشم در طویله شیعه نظم خورم ز مهتر اسبان دوصد تبر تخماق. ملا فوقی یزدی (از بهار عجم). رجوع به تبر و تخماق شود.

تبرته.

[تَبَّتْ / ت] (اخ) دهی است جزء دهستان فراهان علیای بخش فرمہین در شهرستان اراک که در دوازده هزارگزی باختر فرمہین و دوازده هزارگزی راه عمومی واقع است. منطقه کوهستانی و سردسیر است و ۷۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه و محصول آن غلات، بنشن، پنبه، چغندر قند، سیب زمینی، یونجه، انگور و اشجار است. شغل اهالی زراعت و گلہ داری و قالیچہ بافی است. راه مالرو دارد و از فرمہین میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲). و رجوع به تاریخ قم ص ۱۱۹ و ۱۴۱ شود.

تبرتیشه.

[تَبَّ شْ / ش] (ا مرکب) قسمی از تبر، مانا به تیشه. (ناظم الاطباء). آلتی برای شکستن و کندن که دو سر آهنین دارد، سری تبر است برای شکستن هیمه و غیره و سری تیشه است برای تراشیدن چوب یا کندن زمین. رجوع به تبر و تیشه شود.

تبرج.

[تَبَّرُ] (ع مص) خویشتن برآراستن. (تاج المصادر بیهقی). خویشتن بیاراستن. (دهار) (ترجمان علامه جرجانی). خود را آراستن. (آندراج). تبرج زن؛ نمودن زینت خود مردان را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). نشان دادن زینت و محاسن خود مردان را. (از قطر المحيط): و لاتبرجن تبرج الجاهلیة الاولى. (قرآن ۳۳ / ۳۳).

تب رجع.

[تَبَّ رَا] (ترکیب وصفی، ا مرکب) تب راجعه. حمی الراجعه. حمای رجعی. حمای کرار. رجوع به تب راجعه شود.

تب رجعی.

[تَبَّ رَا] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رجوع به تب رجع و تب راجعه شود.

تبرخ.

[تَبَّرُ] (ع مص) سست شدن. (تاج المصادر بیهقی).

تبرخون.

[تَبَّ] (ا) عناب. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). عناب است و آن میوه ای است شبیه به سنجد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). عناب، که میوه درختی است. (فرهنگ نظام) (از لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب). و در دواها بکار برند. (برهان) (از فرهنگ نظام): فضل تبرخون نیافت سنجد هرگز گرچه بدیدن چو سنجد است تبرخون. ناصر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). زرد چو زهره ست عارض بھی و سیب سرخ چو مریخ روی نار و تبرخون. (۱) ناصر خسرو (ایضاً ||). در بعضی از فرهنگها نوشته اند که چوبی است سرخ رنگ و بغایت سخت و گران و املس که شاطران از آن چوبدستی سازند. (فرهنگ جهانگیری) (لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب). چوبی باشد سخت و سرخ رنگ که شاطران در دست میگیرند. (برهان). چوبی باشد سرخ و سخت و گران. (غیاث اللغات). چوبی است سرخ رنگ که شاطران از آن چوبدستی کنند. (انجمن آرا) (آندراج). چوبی است سرخ رنگ بغایت

سخت و گران و املس که شاطران از آن چوبدستی سازند. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ نظام). طبرخون معرب آن. (فرهنگ رشیدی). (۲) چوبی سخت و سرخ که شاطران در دست گیرند. (ناظم الاطباء). چوبی که از آن دسته تازیانه سازند. (انجمن آرا) (آندراج): لب تبری وار تبرخون بدست مغز تبرزد به تبرخون شکست. نظامی (از فرهنگ رشیدی ||). سرخ بید. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب) (ناظم الاطباء). جهانگیری از فرهنگها نقل میکند که معنی تبرخون سرخ بید و بقم هم هست لیکن از اشعاری که سند آوردند همان دو معنی مذکور (چوب سرخ، عناب) مفهوم میشود. (فرهنگ نظام ||). در بعضی [از فرهنگها] بمعنی بقم رنگ رقم کرده اند. (فرهنگ جهانگیری). و چوب بقم را هم گفته اند و آن چوبی باشد که بدان چیزها را رنگ کنند. (برهان) (غیاث اللغات). چوب بقم. (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج) (لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب): همه دشت دست و سر و خون گرفت دل ریگ رنگ تبرخون (۳) گرفت. اسدی (از شعوری ایضاً). از بس که تو در هند و در ایران زده ای تیغ از بس که درین هر دو زمین ریخته ای خون زین هر دو زمین هر چه گیا روید تا حشر بیخش همه روین بود و شاخ تبرخون. مسعودی رازی (از انجمن آرا). (۴ ||) بعضی گویند که آن صندل سرخ است. (غیاث اللغات ||). درخت عناب. (ناظم الاطباء ||). نوعی از تره باشد که با نان و طعام بخورند و آن را طرخان و طرخون (۵) نیز گویند و معرب آن طبرخون بود. (فرهنگ جهانگیری) (از لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب). ترخون را نیز گویند که نوعی از سبزی خوردنی است، معرب آن طبرخون است. (برهان). ترخون. (ناظم الاطباء). مؤلف جهانگیری یک معنی تبرخون را ترخون که از سبزیهای خوردنی است قرار میدهد و گوید معرب آن طرخون است [کذا]، در کتب طب طرخون از لفظ سریانی طرخونی آمده، پس ترخون مفرس است از سریانی. (فرهنگ نظام). رجوع به طرخون و طبرخون شود. (۱) - رشیدی پس از نقل این بیت از فرهنگ جهانگیری افزایش: «و این محل تأمل است چه تبرخون بمعنی چوب سرخ نیز درست است». و مؤلف فرهنگ نظام آرد: «رشیدی احتمال میدهد در شعر مذکور تبرخون بهمان معنی اول (چوب سرخ) باشد لیکن احتمال بعیدی است». (۲) - مؤلف فرهنگ نظام آرد: «چون از ابتدای اسلام تا چند سال قبل زبان علمی ایرانیان عربی بوده زبان مذکور در دماغ ایشان بقدری نفوذ داشته که بسیاری از الفاظ فارسی را با حروف عربی مینوشتند، این لفظ را هم با طاء (طبرخون) مینوشتند، در نسخ نظامی و بعضی از نسخ ناصرخسرو طبرخون نوشته است». (۳) - تبرخون در این بیت بمعنی عناب و حتی سرخ بید هم میتواند باشد. (۴) - این شعر در فرهنگ جهانگیری نسخه چاپ لکهنو ص ۲۳۵ به خواجه نظامی و در دو نسخه از سه نسخه خطی کتابخانه سازمان لغت نامه به حسن نظامی و در نسخه دیگر به حسن بسطامی و در لسان العجم شعوری ورق ۲۸۶ ب، به شیخ حسن نظامی نسبت داده شده است. (۵) - در فرهنگ شعوری: ترخان و ترخون.

تبرخون زدن.

[تَبَّ زَدَ] (مص مرکب) رجوع به ترکیب طبرخون زدن ذیل طبرخون شود.

تبرخونی.

[تَبَّ] (ص نسبی) رجوع به طبرخونی شود.

تبرد.

[تَبَّرُ] (ع مص) خویشتن به آب سرد بشستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). غسل کردن با آب سرد. (تاج العروس). در آب فرورفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از تاج العروس). غسل کردن در آب ||. جمع شدن آب در چیزی. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء).

تبرد.

[تَ بَر] (اخ) موضعی است. (منتهی الارب). مصنف تاج العروس «ت» را اصلی دانسته و گوید بعضی هم «ت» را زاید و محل آن را در «برد» دانسته اند، چنانکه خود نیز در آن ماده این کلمه را آورده و افزایش: ولی صاحب لسان «ب» را مقدم داشته است (بترد). رجوع به تاج العروس ج ۲ ص ۲۹۹ و ۳۰۸ شود.

تبردار.

[تَبَّ] (نف مرکب) کسی که شغل او شکستن چوب و درخت باشد با تبر. (ناظم الاطباء). تبردارنده. دارنده تبر. هیزم شکن. خارکن: تبردار مردی همی کند خار ز لشکر بشد نزد او شهریار. فردوسی. (۱ ||) سپاهی که با تبر بود. (ناظم الاطباء). رجوع به طبردار شود (۱) - این بیت در فهرست ولف نیامده و ممکن است مخدوش باشد.

تبردسته.

[تَبَّ دَت / ت] (ا مرکب) دسته تبر. چوبی کوتاه که در تبر گذارند.

تبرور.

[تَبَّر] (ع مص) فرمان برداری کردن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). اطاعت خدا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): فلان ببر خالقه و یتبرزه؛ ای طبیعه. (اقرب الموارد ||). صار برأ. (قطر المحيط).

تبرزد.

[تَبَّر] (ع مص) بصحرا بیرون شدن قضای حاجت را. (از اقرب الموارد) (از زوزنی). برآمدن بسوی صحرا برای قضای حاجت. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خارج شدن بصحرا غایط کردن را. (از قطر المحيط ||). آشکار شدن و به صحرا برآمدن. (فرهنگ نظام ||). در تداول عامه، تشخیص. برجستگی و مشارالیه بودن.

تبرزد.

[تَبَّ ز] (ا) پهلوی تورزت (۱)، سانسکریت (دخیل) توراجه (۲). (حاشیه برهان چ معین). تبرزه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). نبات (فرهنگ جهانگیری). نبات و قند سفید را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). نبات و شکر معروف است. (انجمن آرا) (آندراج). شکر سفید که گویا اطراف آن به تبر تراشیده اند. (فرهنگ رشیدی). نبات که نام دیگرش قند مکرر است از شکر ساخته میشود و سخت شفاف است. (فرهنگ نظام). قند سفید و نبات شفاف، چون از غایت سختی قابل آن است که آن را به تبر بشکنند تبرزد نام کردند... و در سراج اللغات نوشته که تبرزد شکر سفید و سخت که گویا اطراف آن به تبر تراشیده اند. (غیاث اللغات). طبرزد معرب آن. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). طبرزد. (ناظم الاطباء). در بعضی از فرهنگها بمعنی شکر سپید نوشته اند و آن را معرب ساخته طبرزد گفتند. (فرهنگ جهانگیری). جوالیقی بنقل اصمعی آرد: شکر طبرزد و طبرزل و طبرزن، سه لغت

مغرب است و اصل آن به فارسی تبرزد است بدان سبب که اطرافش به تبر تراشیده شده است، و تبر در فارسی «فأس» را گویند و بهمین سبب نوعی خرما می‌تبرزد نیز یافت شود زیرا گویی نخله آن با تبر زده شده است. (از المعرب جوالیقی ص ۲۲۸). و احمد محمد شاکر در حاشیه همین صفحه آرد: «ادی شیر آرد: تبرزد شکر سپید سخت است و فارسی محض باشد مرکب از «تبر» و «زد» یعنی ضرب، زیرا گویی با فأس کوبیده میشود» (۳): و آن سبب چو مخروط یکی گوی تبرزد در مُعَصِّ فَرَى آب زده باری سیصد. منوچهری. گویی مکنش لعنت دیوانه ام که خیره شکر نهم تبرزد در موضع تبرزین. ناصر خسرو. از دست دوست هر چه ستانی شکر بود وز دست غیر دوست تبرزد تبر بود. سعدی (از فرهنگ جهانیگری). مکش از ربهه فرمان سر تسلیم و رضا که شرنگ از کف محبوب تبرزد باشد. ابن یمن (ایضاً ||). نمک سفید شفاف را نیز گفته اند. (برهان). نمکی است مانند سنگ سپید و نبات سفید که از کوه نیشابور و دیگر جبل آورند. (انجمن آرا) (آندراج). قسمی از نمک که مانند سنگ شفاف است و اکنون در تکلم نمک ترکی نامیده شود. (فرهنگ نظام). نمک بلوری و سفید و شفاف شبیه به نبات. (ناظم الاطباء). و تبرزد بجهت آن گویند که صلب و سخت است و نرم و سست نیست بواسطه آنکه احتیاج به شکستن دارد (۴). (برهان). رشیدی وجه تسمیه را این طور بیان میکند که نبات و نمک ترکی بنظر چنین می‌آید که اطرافش را با تبر تراشیده باشند. (۵) (فرهنگ نظام ||). نوعی از انگور هم هست در آذربایجان و چون دانه آن بسیار سخت است بدان سبب تبرزد گویند. (برهان). قسمی از انگور است لطیف و شیرین. (انجمن آرا) (آندراج). نوعی از انگور. (ناظم الاطباء ||). صمغی باشد در نهایت تلخی و آن را به عربی صبر خوانند و مغرب آن طبرزد باشد. (برهان). رستنی است در غایت تلخی و آن را الوا نیز گویند. (فرهنگ جهانیگری) (فرهنگ رشیدی). دارویی در نهایت تلخی که صبر نیز گویند. (ناظم الاطباء): تبرزد همان قدر دارد که هست و گر در میان شقایق نشست. سعدی (از فرهنگ جهانیگری). این نیز محل تأمل است چه مصراع اول چنین مشهور است: جعل را همان قدر باشد که هست. (فرهنگ رشیدی). رجوع به فرهنگ نظام و به همه معانی رجوع به تبرزه و طبرزد شود. (۱ - ۳) - tavaraja. (۲) - tawarzat. - در المعرب و دیگر کتب لغت همین حدسیات متکی بر توهم، درباره وجه تسمیه طبرستان نیز آمده است در صورتی که اگر طبرستان را از تپورستان و طبرزد را از تورزت پهلوی بدانیم کلیه حدسیات مزبور چنانکه پاول هورن هم ذکر کرده است مبتنی بر وهم خواهد بود. (۴) - پاول هورن پس از ذکر این وجه اشتقاق نویسد: اشتقاق عامیانه. (حاشیه برهان چ معین). (۵) - رجوع به تبرزه و حاشیه پیشین شود.

تبرزن

[تَبَزْ] (نف مرکب) چوب بر. (ناظم الاطباء). هیزم شکن. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب): در این باغ رنگین درختی نرسد که ماند از قفای تبرزن درست. نظامی. هر آن درخت که ندهد بری فراخور کام حواله کن به تبرزن که باغبان بگریخت. امیر خسرو (از بهار عجم). تبرزن درآمد زهر سو بیاغ ز رنج دل باغبانش فراغ. هاتفی (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب). || زننده با تبر. (ناظم الاطباء). شمشیرزن (۱). (لسان العجم شعوری ایضاً): بروز جنگ نتوان مرد گفتن که بددل میشود مرد تبرزن. (لسان العجم شعوری ایضاً). (۱) - ظ. مراد مرد جنگی است، مانند شمشیرزن. رجوع به تبر شود.

تبرزه

[تَبَزْ / ز] (۱) تبرزد. (فرهنگ جهانیگری) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (آندراج). تبرزد بهمه معانی. (ناظم الاطباء). بمعنی طبرزد است که قند سفید باشد ||. نمک بلوری. (برهان). نوعی از نمک باشد که از کوه نیشابور و دیگر جبال بهم رسد، چون او را مشابهت تمام به نبات است تبرزه خوانند. (فرهنگ جهانیگری) (از فرهنگ رشیدی ||). و نیز قسمی از انگور است در غایت شیرینی، لهذا آن را تبرزه نامند و خاص تبریز است. (فرهنگ جهانیگری) (از فرهنگ رشیدی). نوعی از انگور. (برهان).

رجوع به تبرزد شود || بزبان کوهستان بمعنی بدرزه باشد اعنی خوردنی که در ایزار یا در رکویی بندند. (صحاح الفرس). شعوری بنقل از صحاح الفرس آرد: در زبان کوهستان بستن مأکولات در لنگک و یا در بقچه است. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱ ب).

تبرزین.

[تَبَّ] (۱ مرکب) (از: تبر، آلت شکستن هیزم + زین) سلاح. تبر سلاح (۱). تبری را گویند که سپاهیان بر پهلوی زین بندند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از برهان). نوعی از تبر باشد که سپاهیان در زین اسب نگاه دارند. (غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء). تبری است فراخ سر بر زینش بندند و بدان کارزار کنند. (شرفنامه منیری). رجوع به انجمن آرا و آندراج شود. تبری بوده از آلات جنگ که چون جنگیان آن را به زین اسب خود می بستند تبرزین نامیده شد. (فرهنگ نظام). کتاب امثال سلیمان ۲۵: ۱۸ که در ارمیا ۵۱: ۲۰ گوپال خوانده شده و در کتاب حزقیال ۹: ۲ تبر گفته شده است. اسلحه قتاله ای است و در بعضی از این آیات قصد از گرز و گوپال سنگینی میباشد که در جنگ در کار است. (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۵): از گواز (۲) و تش و انگشته و بهمان و فلان تا تبرزین و دبوسی (۳) و رکاب و کمری. کسایی. به تیغ و تبرزین بزد گردنش بخاک اندر افکنند بیجان تنش. فردوسی. چو لشکر سراسر بر آشوفتند بگرز و تبرزین همی کوفتند. فردوسی. ز بس چاک چاک تبرزین و خود روانها همی داد تن را درود. فردوسی. گویی مکش لعنت دیوانه ام که خیره شکر نهم تبرزد در موضع تبرزین. ناصر خسرو. شهد و طبرزد م زره معنی گرچه بنام تیغ و تبرزینم. ناصر خسرو. نمدزینم نگرده خشک از این خون تبرزینم تبرزین چون بود چون؟ نظامی. زره پوش را چون تبرزین زدی گذر کردی از مرد و بر زین زدی. (بوستان). گروهی گشته محکم بسته بر زین گروهی خسته تیغ و تبرزین. نزاری قهستانی (از فرهنگ جهانگیری). و انوشیروان تبرزینی در دست داشت و بعضی گویند ناچخی. (فارسانامه ابن البلخی ص ۹۰). تبرزین بخون یلان گشته غرق چو تاج خروسان جنگی بفرق. عبدالله هانفی (از فرهنگ جهانگیری ||). مانند آن تبر را حالا هم درویشها دارند بهمان اسم. (فرهنگ نظام). و آن را درویشان در دست گیرند. (حاشیه برهان چ معین). و رجوع به طبرزین شود || نمک کوهی باشد و آن را بسبب مشابهت به نبات تبرزد، تبرزین گویند. (فرهنگ جهانگیری). نمک سفید بلوری را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). و نمکی است کوهی که تبرزه نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). بمعنی نمک تبرزد نیز آمده. (انجمن آرا) (آندراج). نمک سنگی شفاف که نام دیگرش در تکلم نمک ترکی است. (فرهنگ نظام): مشک تبتی به پشک مفروش مستان بدل شکر تبرزین. ناصر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). و در این تأمل است، چه تبرزین کهن و آهن کهن نیز در ولایات، به شکر و حلوا معاوضه کنند چنانکه شاعر گوید: دل بدان لعل شکر آساده آهن کهنه را به حلوا ده. (فرهنگ رشیدی). (۴) رشیدی احتمال میدهد که تبرزین در شعر مذکور بهمان معنی اول است و معنی شعر ناصر خسرو این است که ای حلوافروش شکر خود را مده که تبرزین بستانی چون در ایران رسم است که حلوافروش آهن پاره در عوض حلوا میگیرند، لیکن از فاضلی مثل رشیدی این گونه احتمالات نیشغولی بعید است. چه حلوا دادن و تبرزین گرفتن باعث فایده حلوافروش است باید به او گفت بستان نه مستان. (فرهنگ نظام). (فرانسوی) (۱ - ۲) Hache d'arme - ن ل: گراز. (۳) - ن ل: دو دستی. (۴) - نظر رشیدی بر اساسی نیست.

تبرزین دار.

[تَبَّ] (۱) (نمک مرکب) سپاهی که با تبرزین مسلح باشد. این گونه سپاهی در قرن ۱۶ و ۱۷ م. در اروپا وجود داشت و از صنف پیاده بودند. (۱) - Hallebardier.

تبرستان.

[تَبَر] (اخ) طبرستان. تپورستان. تاپورستان. سرزمین تاپورها (قومی ساکن آن ناحیت). ملکی معروف، زیرا که تبر در آن متعارف است. طبرستان معرب آن. (از فرهنگ رشیدی). رشیدی نوشته ملکی معروف است زیرا که تبر در آن متعارف است و طبرستان معرب آنست و در تحقیق مسامحه کرده است لهذا بیانی کامل لازم است. مؤلف گوید: این وجه تسمیه سخیف است چرا که اگر به ملاحظه آلت تبر آن ولایت را تبرستان گفته اند درخت و جنگل بیش از تبر در آن ولایت وفور دارد بایستی جنگلستان گویند، آنچه از تاریخ تبرستان و غیره معلوم است تیره بمعنی پشته و تپه و کوههای کوچک است و چون آن ولایت غالباً پشته و تپه و کوهستان بوده به تبرستان که لفظ پارسی قدیم است موسوم شده و در زمان ملوک عباسی که حکام آن ولایت مسلمان شدند و از جانب خلفا حکومت مییافتند لقب هر یک ملک الجبال بوده و حدود آن ولایت را از شهر رویان که از ابنیه منوچهر بوده تا نور و کجور و آمل و ساری و استراباد و گرگان و لاریجان و سواته کوه و سمنان و دامغان و گیلان و دماوند و طهران و رودبار قزوین، تبرستان میخوانده اند یعنی کوهستان و منوچهر بر فراز کوه ری قلعه ای بزرگ ساخته آن را باره تیره نام نهاده و آن اول قلعه ای بود که بر بالای کوه بنا نهادند. چون کوهی که در آن ولایت بوده ماز نام داشته است شهرهایی که در درون آن کوه بوده مازاندرون خواندند و گویند شهرهای آن زیاد از بیست شهر بوده و چون قارن سوخرا از جانب ساسانیان در آن مرز ایالت داشته آن کوه، به کوه قارن موسوم گردید. در زمان یکی از خلفای بنی عباس مردی مأمور به تبرستان شده در مراجعت خلیفه از او پرسید که تبرستان چگونه ولایتی است عرض کرد که تبرستان یعنی مکان انبوهی زر است. سه طبقه از اولاد ساسانیان در آن ولایت سالها پادشاهی کرده اند و در تاریخ تبرستان و مازندران مفصلاً مشروح است. بید تبری و بنفشه تبری و آهننگ تبری و زبان تبری منسوب به آن شهرهاست و معرب آن طبرستان و طبری است وقتی گفته ام؛ شعر: ایا بت تبرستانی ای مه خزری بگرد سرخ گلت بر بنفشه تبری نگار نوری رخسار دیلمی طره فدای طره و بالات گیلی و خزری تبر بفرق تبرزد زند لب از رشک به پهلوی چو کنی یار (۱) نغمه تبری. (انجمن آرا) (آندراج). یکی از ایالات شمالی ایران و حاکم نشین آن شهر دامغان «؟» و شهر دماوند از شهرهای معتبر این ایالت و اراضی آن بیشتر تپه و ماهورهایی است که از کوههای خراسان امتداد یافته. (ناظم الاطباء). (۲) (۱) - ظ: یاد. (۲) - بر اساسی نیست.

تبرستان.

[تَبَر] (اخ) نام مملکتی است در شمال ایران که نام مشهورش مازندران است در وجه تسمیه این لفظ اهل لغت نوشته اند که چون آن ملک جنگل زیاد دارد که با تبر اهل آن ملک بریده میشود و سلاح جنگی اهل آن ملک هم تبر بوده از این جهت تبرستان نامیده شده. مؤلف فرهنگ ناصری که مخصوصاً در تاریخ و جغرافیای ایران مطابق عصر خود متخصص بوده مینویسد وجه تسمیه استعمال تبر نیست بلکه لفظ تیره بمعنی کوه است و تبرستان بمعنی کوهستان است و آن ملک بیشتر کوهستان است باید تلفظ با سکون باء باشد و مخصوص حصه کوهستانی مازندران. اگرچه لفظ تبرک ضبط شده که ممکن است بمعنی پشته و کوه کوچک باشد لیکن لفظ تیره را هیچ فرهنگ نویس بمعنی کوه ضبط نکرده و خود مؤلف ناصری هم آن را ضبط نکرده است. در ادبیات پهلوی این لفظ تبرستان است و بر سکه های قرن اول و دوم هجری که در آن ولایت زده شده و اکنون بدست آمده همان لفظ موجود است. معلوم میشود نام یک قوم ساکن آنجا تبر و ولایتشان تبرستان بوده. مستشرقین لفظ مذکور در سکه ها را تپورستان خوانده و نام قوم ساکن را تپور دانسته اند از دلیل خارجی شان آگاه نیستم اما ظاهر لفظ بدون واو است و حرف پ ساکن و مؤید نبودن واو، تلفظ خود اهل مازندران است که اشعار زبان ولایتی خودشان را تبری میگویند... (فرهنگ نظام). دکتر معین در حاشیه

برهان آرد:.... نام قدیم این ایالت «تپورستان» (۱) است و این نام را در سکه های اسپهبدان (اخلاف ساسانیان) با حروف پهلوی و همچنین در مسکوکات حکام عرب آن ناحیه (که از جانب خلفای بغداد حکومت یافته اند) می بینیم. مورخ ارمنی موسی خورنی ایالت مزبور را بنام «تپرستن» (۲) یاد کرده و چینیان آن را «تهو - پ - سه - تن» (۳) یا «تهو - پ - س - تن» (۴) خوانده اند. تپورستان مرکب است از تپور (نام قوم) + ستان (پسوند مکان) لغۀ یعنی کشور تپورها. تپورها مانند «کسپ»ها و «مرد»ها از اقوام ماقبل آریایی هستند این قوم در طی قرون از طرف ایرانیان مهاجم بسوی نواحی کوهستانی دریای خزر رانده شدند و بعدها فرهنگ و آیین ایرانی را پذیرفتند (۵). (برهان ج ۳ ص ۱۳۴۷). کسروی آرد: استرابو مؤلف معروف یونانی که کتاب خود را در جغرافی، در دو هزار سال پیش تألیف نموده در گفتگو کردن از «مادآتورپاتی» که مقصود آذربایگان کنونی است، ایلهای کوهستانی آنجا را بدینسان نام میبرد «کرتیان»، «آماردان»، «تاپوران»، «کادوسیان». (۶)... اما «آماردان» که ایشان را «ماردان» نیز میگفته اند و «تاپوران» اگر چه این دو طایفه اکنون پاک از میان رفته اند و دیگر کسی به این نامها خوانده نمیشود در میان نامهای شهرها و دیه ها نشانهای بسیاری از ایشان هست و بسا جایها که هنوز بنام ایشان خوانده میشود. تاپوران را اگرچه استرابو در اینجا از ایلهای کوهستان شمالی آذربایگان میشمرد از دیگر گفته های همان مؤلف پیداست که نشیمن این طایفه در آن زمانها در کوههای شمالی استرآباد و خراسان بوده است. گویا استرابو همهء رشته البرز را از آستارا تا استرآباد از آذربایگان میدانسته است. بهرحال در زمانهای دیرتر از زمان استرابو تاپوران در کوههای مازندران نشیمن گرفته بودند و از اینجاست که آن سرزمین بنام ایشان «تاپورستان» خوانده شده، نام «طبرستان» که امروز شایع و مشهور است شکل درست و پارسی آن همان «تاپورستان» است چنانکه در سکه هایی که پادشاهان آنجا در قرنهای نخستین و دومین تاریخ هجری زده اند و اکنون به فراوانی یافت میشود نیز نام سرزمین با خط پهلوی «تاپورستان» نقش شده است. همچنین «طبرک» که نام دو دز معروف، یکی در نزدیکی ری و دیگری در نزدیکی سپاهان است شکل درست آن «تاپورک» است و شک نیست که هنگامی این دو جا، نشیمن دسته هایی از آن طایقه بوده است. (نامهای شهرها و دیه های ایران صص ۲۰ - ۲۱). رجوع به تاپور و تاپورستان و طبرستان شود. (۱) - Tho - pa - - (۲) - Tapuristan. (۳) - Taprstan. (۴) - Tho - pa - sa - tan. (۵) - see - tan. (۶) - Tabaristan. Paris ۱۸۹۳, P. ۲۷ s. q. - کتاب استرابو بخش یازدهم فصل سیزدهم.

تبرسران.

[[(اخ) ناحیه ای به ولایت شروان که سلطان حیدر پدر شاه اسماعیل صفوی پس از جنگ سختی که با شروانشاه فرخ سیاربن امیر جلیل الله کرد مقتول گشت و در همانجا مدفون گردید. چون شاه اسماعیل بقدرت رسید به ولایت شروان لشکر کشید و پس از فتح آن سامان فرمان داد که جسد سلطان حیدر را پس از بیست و دو سال به اردبیل نقل کنند. رجوع به تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۴۳۳، ۴۴۴، ۵۰۲ شود.

تبرض.

[[تَبْرُ] (ع مص) به اندک معیشت روزگار گذرانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). اندک اندک روزگار گذاشتن. (زوزنی ||). تبرض چیزی؛ اندک اندک گرفتن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تبرض آب؛ مکیدن آنرا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): مافیهِ الْأَسْفَافَةِ لَا تَفْضُلُ الْأَعْنَ التَّبْرُضُ؛ ای التَّشْرِفُ. و در حدیث: ماء لَیْلِ یَتَبْرَضُهُ النَّاسُ تَبْرُضًا؛ ای یَأْخُذُونَهُ قَلْبًا قَلْبًا. (اقرب الموارد).

تبرطل.

[تَبَطُّ] (ع مص) رشوت گرفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج). رشوه گرفتن. (ناظم الاطباء ||). رشوه دادن. (از اقرب الموارد).

تبرطم.

[تَبَطُّ] (ع مص) خشم گرفتن. (زوزنی). خشمگینی با ترش رویی. (از اقرب الموارد ||). بخشم آمدن از سخن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبرع.

[تَبْرُ] (ع مص) چیزی بدادن که واجب نباشد بدادن آن. (تاج المصادر بیهقی). تبرع بعتاء؛ دهش کردن بی آنکه آن دهش واجب باشد بر وی. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). بخشیدن چیزی و کردن کاری که واجب نباشد. (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام). چیزی بکسی دادن که واجب نباشد دادن آن. (زوزنی): يقال فعله متبرعاً؛ یعنی کرد آن را بنظر ثواب. (منتهی الارب). و فعله متبرعاً؛ ای متطوعاً او تطوعاً من غیر ان یندب الیه. (قطر المحيط). تبرع فلائن بالعتاء؛ ای تفضل بما لایجب علیه و قیل اعطی من غیر سؤال. قال الزمخشری کانه یتکلف البراءة فیہ والکرم. و فی الصحاح: فعله متبرعاً؛ ای متطوعاً و هو من ذلک. (تاج العروس ج ۵ ص ۲۷۳ ||). عطا کردن بدون چشم داشت عوضی. (از اقرب الموارد): فعله متبرعاً او تبرعاً؛ ای من غیر طلب الیه کانه یتکلف البراءة فیہ والکرم. (اقرب الموارد ||). نیکویی کردن. (دهار ||). گاهی مجازاً بمعنی عبادت نفل آید. (غیاث اللغات) (آندراج).

تبرع.

[تَبْرَ] (اخ) نام موضعی است. (منتهی الارب).

تبرعاً.

[تَبْرُ عَنْ] (ع ق) از روی تبرع. بطور تبرع. از راه تبرع. بر سبیل تبرع. رجوع به تبرع شود.

تبرعص.

[تَبْرَعُ] (ع مص) اضطراب کردن کسی زیر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تَبْرَعُ الرَّجُلُ؛ اضطرب تحتک. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). صاحب تاج العروس آرد: جوهری و صاحب اللسان و صاغانی در تکمله این کلمه را نیاورده اند. و در العباب از ابن عباد آن را آورده و گفته است مقلوب تبرعص است یعنی مضطرب شدن و بنص المحيط بمعنی متحرک شدن کسی زیر کسی است و ابن درید آن را بمعنی تبرعص یعنی اضطراب معنی کرده است. (از تاج العروس ج ۴ ص ۳۷۴). رجوع به تبرعص شود ||. بر خود پیچیدن مار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبرعم.

[تَبَعُ] (ع مص) تبرعم درخت؛ شکوفه آوردن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).

تبرعص.

[تَبَعُ] (ع مص) اضطراب داشتن و لرزان شدن. (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - این لغت در اقرب الموارد و قطر المحيط و تاج العروس و منتهی الارب دیده نشد. و ظاهراً تصحیفی از تبرعص و تبرعص است. رجوع به این دو کلمه در همین لغت نامه شود.

تبرعص.

[تَبَعُ] (ع ا) اضطراب عضو مقطوع. (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - این لغت در اقرب الموارد و قطر المحيط و تاج العروس و منتهی الارب دیده نشد. و ظاهراً تصحیفی از تبرعص و تبرعص است. رجوع به این دو کلمه در همین لغت نامه شود.

تبرق.

[تَبْرُقُ] (ع مص) آرایش کردن خود را: تبرقت المرأه؛ زینت داد آن زن خویش را. (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - این کلمه در باب تفعل دیده نشد ولی در باب تفعیل به همین معنی آمده است.

تبرقش.

[تَبَقُ] (ع مص) آراستن خود را برای کسی. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط). آراستن زن خود را برنگهای گوناگون. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رنگ برنگ و خوش نما گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبرقط.

[تَبَقُ] (ع مص) بر پشت افتادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صاحب نشوء اللغه «تقرط» را مرادف این کلمه آورده و گوید که قلب تبرقط است. (نشوء اللغه ص ۱۷ ||). تبرقط شتر؛ متفرق شدن شتران در چرا. (منتهی الارب). صاحب اقرب الموارد چنین آرد: تبرقط الابل؛ اختلافت وجوهها فی الرعی. و صاحب قطر المحيط در معنی همین کلمه آرد: اختلطت فی الرعی.

تبرقع.

[تَبَقُ] (ع مص) بُرقع پوشیدن. (زوزنی) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبرک.

[تَبْرَ] (ا) هر حصار و قلعه را گویند عموماً. (برهان). هر حصار را گویند عموماً. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). قلعه. (ناظم الاطباء ||). سبز تبرک؛ سبز گنبد، کنایه از آسمان است. (انجمن آرا): یک روزه وجه حاشیه درگه تو نیست چندین ذخیره ها که در این سبز تبرک است. شرف سفروه (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تبرک (اخ) شود ||. دوری پهن. (ناظم الاطباء ||). میزی که دارای کناره های بلند باشد ||. سر طبل ||. سبد میوه. (ناظم الاطباء).

تبرک.

[تَبْرُ] (ع مص) تیمن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغه) (از اقرب الموارد). فرخنده گرفتن. (دهار). به برکت داشتن و مبارک گرفتن. (غیاث الغات) (آندراج). برکت داشتن و مبارک گرفتن. (فرهنگ نظام). تبرک به چیزی؛ میمنت گرفتن بدان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برکت یافتن از آن. (از اقرب الموارد). مبارک شمردن. (ناظم الاطباء) : اعطوا للصفق ایمانهم بالبیعه اصفاق رضی و انقیاد و تبرک و استسعاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۱). گفت شما کیستید و به چه شغل آمدید، گفت امیرالمؤمنین است تبرک را بدیدار تو آمده است. گفت جزاک الله خیراً. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۳). اگرچه از آن چند نسخه دیگر در میان کتب بود اما بدین تبرک نموده آمد. (کلیله و دمنه). کفشگری بدو [زاهد] تبرک نمود. (کلیله و دمنه). پی تبرک هر کس در او زند انگشت نداند این ز کجا آمد آن دگر ز کجا. سوزنی. هم گهرانش به تبرک گرد سم خر عیسی مریم به زر. سوزنی. جوید به تبرک آب دست چون حاج ز ناودان کعبه. خاقانی. هر ستمی کو به جفا در گرفت دل به تبرک به وفا برگرفت. نظامی. نقل است که مسجدی عمارت میکردند از بهر تبرک، از ابوحنیفه چیزی بخواستند بر امام گران آمد. مردمان گفتند ما را غرض تبرک است، آنچه خواهد بدهد. (تذکره الاولیاء). از آن هر سه هیچ قبول نکرد آن مرد بازگشت و تبرک با نزدیک شیخ بوسعید برد. (از جنگ خطی مورخ ۶۵۱ ه. ق.) و چون ازدحام مردم از حد میگذشت و بی تبرک او باز نمی گشتند. (جهانگشای جوینی). با تبرک داد دختر را و برد سوی لشکرگاه و در ساعت سپرد. مولوی. تبرک از در قاضی چو باز آوردی دیانت از در دیگر برون رود ناچار. سعدی. بامدادان بحکم تبرک دستاری از سر و دیناری از کمر بگشادم و پیش مغنی بنهادم. (گلستان ||). اعتماد کردن بر چیزی ||. الحاح نمودن. (ناظم الاطباء ||). ص) گاهی بمعنی متبرک آید در این صورت مصدر بمعنی اسم مفعول باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). با برکت و میمنت و متبرک. (ناظم الاطباء). عوام لفظ تبرک را بجای متبرک استعمال کنند که میگویند نیم خورده فلان تبرک است یا فلان از حج آمده و برای ما تبرک نیاورده. لیکن فصحا متبرک گویند. (فرهنگ نظام ||). ا) نیز در فارسی هند نیاز را که در روضه و غیره میدهند تبرک گویند که در فارسی غلط است. (فرهنگ نظام). ج، تبرکات. (آندراج).

تبرک.

[تَبْرَ] (اخ) حصار اصفهان. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (از آندراج). بر فراز تلی و تپه ای واقع شده هنوز آثارش برقرار است و معروف است. (انجمن آرا) (آندراج): در وقتی که جعفرخان پسر صادقخان از اصفهان بشیراز میرفت امیر گونه خان و جعفر قلیخان... از موکب او تخلف جسته و بقلعه تبرک اصفهان ماندند. (مجمل التواریخ گلستانه چ مدرس رضوی ص ۳۵۸). رجوع به ص ۳۶۲ همین کتاب و تبرک (ا) و تبرک (اخ) و حبیب السیر ج ۳ ص ۲۱۸ شود.

تبرک.

[تَبْرَ] (اخ) در قاموس قلعه ری را نیز گفته و بفتحین آورده چنانکه مشهور است طبرک معرب آن. (فرهنگ رشیدی). همچنین در حوالی شهر طهران در ری کهنه بر بالای کوه و تپه حصاری بوده که آن را تبرک میخوانده اند و آبی داشته که هنوز باقی است. فخرالدوله دیلمی شب در آن حصار بوده شراب و کباب بسیار از گوشت گاو خورده فوت شد او را بشهر ری آورده مدفون کردند و دیالمه گنبدی بر سر قبر وی برافراختند که بعد از خرابی ری هنوز آن گنبد باقی است و بعضی بغلط قبر طغرل سلجوقی دانسته اند زیرا که بعد از قتل سر و تن او را به بغداد و جای دیگر نقل کردند و از او وارثانی نمانده بود که او را گنبدی به این استواری بنا نهند. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تبرک (ا) و طبرک (اخ) شود : روزی آن سلجقیان ملک جهان میراندند که نه مه بود نه این

قلعه و نه تبرک بود. شرف شفروه (از فرهنگ جهانگیری). از این بیت شرف الدین که جهانگیری آورده است شاید بتوان گفت که انتساب حصار تبرک در ری به فخرالدوله اساسی ندارد و گنبدی که بر روی آن قرار دارد گور طغرل است و یا لااقل ساخته سلجوقیان است.

تبرک.

[(اخ) از معظمت قرای خرقانین است. رجوع به نزهة القلوب چ گای لیسترنج ص ۷۳ شود.

تبرک.

[تَبَرًا] (اخ) طبرک. رجوع به طبرک شود.

تبرک آسیا.

[تَبَرَكٌ] (ترکیب اضافی، مرکب) ابزاری که بدان سنگ آسیا را تیز میکنند. (ناظم الاطباء). آلتی آهنی که بدان سنگ آسیا را اصلاح کنند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۱ الف). رجوع به تیره شود.

تبرکات.

[تَبَرُّرٌ] (ع) تبرک. برکت ها و میمنت ها. (ناظم الاطباء ||). فراخیها و فراوانی ها ||. کردارهای نیک. (ناظم الاطباء).

تبرکاً.

[تَبَرُّرُكُنْ] (ع) از روی تبرک. رجوع به تبرک (ع مص) شود.

تبرک بودن.

[تَبَرُّرُ دَا] (مص مرکب) برکت داشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تبرک شود.

تبرک شدن.

[تَبَرُّرُ شُدَا] (مص مرکب) کسب میمنت و مبارکی و برکت کردن. (ناظم الاطباء). متبرک گشتن. رجوع به تبرک شود.

تبرکج.

[تَبَرَكٌ] (ع مص) به کون افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افتادن در حال بیهوشی: «و من ابحنه عِزَّةُ تَبَرَكَا». (اقرب الموارد).

تبرک کردن.

[تَبَرُّرُ كَدَا] (مص مرکب) مبارک گرفتن. تبرک یافتن: مردمان صقلاب که بخدای بازگردند و فرزندی را بر جایگاه عبادت

وقف کنند این شریانها [شریانهایی که به اوعیه منی پیوسته است] بپرند تا قوت شهوت جماع از وی بریده شود و بدان تبرک کنند و گویند دعا مستجاب بود. (ذخیره خوارزمشاهی). و آنجا صومعه هاست و پیوسته مجاوران میباشند و مردمان بدان خاک تبرک کنند. (تاریخ بخارا ص ۶۸). رجوع به تبرک شود.

تبرکۀ.

[تَ رَ كَ] (ع مص) مقیم شدن: تبرک بالمکان؛ مقیم شد در آنجا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبرکی.

[تَ بَرُ كُ] (ا) سلام و تعظیم (۱). (ناظم الاطباء (||). ص نسبی) در تداول عامه، تبرک یافته. مبارک شده. در مورد اشیائی که از اماکن مقدسه آرند: خرما ی تبرکی. تسبیح تبرکی. (۱) - مقصود معلوم نشد.

تبرکیدن.

[تَ بَدَ] (مص) شکافتن سم یا ناخن را. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

تبرگ.

[تُ بُ] (اخ) ولف در لغت شاهنامه بر وزن بزرگ ضبط و به کلمه تورگ ارجاع کرده و درج آن را هم فراموش کرده. در انجمن آرا چنین کلمه را بمعنی حصار آورده (۱). در شاهنامه پیدا نکردم. (۲) (فرهنگ شاهنامه شفق): به پیش سپاه اندر آمد تبرگ که خاقان ورا خواندی پیر گرگ. فردوسی. (۱) - در انجمن آرا و دیگر کتب لغت «تبرک» بمعنی حصار آمده است. رجوع به تبرک شود. (۲) - در فیشهای مؤلف، بیت مزبور از فردوسی بدست آمد که نقل شد.

تبرگزین.

[تَ بَ گَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان جوانرود در بخش پاوه شهرستان سنندج که فعلاً مخروبه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تبرگون.

[تَ بَ] (ا) اسب فرورفته پشت. (ناظم الاطباء). طبرکون. رجوع به دزی ج ۲ ص ۲۱ و طبرکون شود.

تبرلگام.

[تَ بَ لُ / لِ] (ا مرکب) لگام و عنان و دهنه لگام. (ناظم الاطباء).

تبرم.

[تَ رَ] (ا) (۱) زن محترم و بزرگ و خاتون. (ناظم الاطباء). شعوری آن را بفتح اول و سکون را ضبط کرده و معنی آن را خاتون

بزرگ نوشته است. (لسان العجم ج ۱ ورق ۲۸۵ الف): تبرم خانواده بود ماما نظر گاهش چو بوده جلوه آرا. میر نظمی (از لسان العجم شعوری ایضاً). (۱) - ظ. این لغت بر اساسی نیست.

تبرم.

[تَبْرُ] (ع مص) سیر بر آمدن. (تاج المصادر بیهقی). تضرر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). مانده شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). ملول گردیدن. (منتهی الارب). فیه و به مل. (قطر المحيط) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). بستوه آمدن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء): از تمادی ایام پدر و طول مقاسات هفوات او تبرم نمودند. (ترجمه تاریخ یمینی چ تهران ص ۳۱۶). از سر دلالت و ملالت و تبرم سخن می گفت. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۵۹ ||). تعنت ||. تَحْكَم. (قطر المحيط ||). استوار شدن. (فرهنگ نظام).

تبر مانده.

[اخ] (قلعهه ...) (۱) بنا به نقل خواندمیر از قلاع حوالی دهلی: در سنه ۶۳۷ ه. ق. ... سلطان رضیه... عنان یکران بصوب دهلی انعطاف داده... روز چهارشنبه نهم رمضان همین سال بجانب قلعهه تبر مانده که کوتوال آن با ملک الهوتیه (۲) موافق بودند خروج نمود. (حبیب السیر چ ۱ تهران ج ۲ جزء ۴ ص ۲۲۲). (۱) - در حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۰: «قلعهه تپهنده». (۲) - در حبیب السیر چ خیام ایضاً: «ملک التونیه».

تبرنس.

[تَبَنْ] (ع مص) بُرُنْس (کلاه دراز و جامه کلاه دار، از پیراهن و جبه و بارانی و مانند آن) پوشیدن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبرئه.

[تَبَنْ] (معرب، ا) بلغت بربر معادل میکده (۱)، مسافرخانه (۲) رومی است. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۰). (۱) - (۲) Taverne. Auberge.

تبرؤ.

[تَبْرُ] (ع مص) بیزار شدن از چیزی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بیزار شدن. (زوزنی) (ترجمان علامهه جرجانی). خود را از چیزی بیزار داشتن. (قطر المحيط). رجوع به تبرا شود.

تبروری.

[تَبْرُ] (ا) بلغت بربری و افریقایی تگرگ را گویند. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۰).

تبرؤل.

[تَبَّءُ] (ع مص) تبرئ. دروا کردن خروس پرهای گردن را برای جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبره.

[تَبَّرَ / ر] (ا) اسم آلتی است در آسیای آبی. رجوع به تبرک آسیا شود. (یادداشت بخط مؤلف).

تبره.

[تَبَّرَ / ر] (ا) مخفف توبره: العلیقه، تبره که بر ستور کنند. (مهدب الاسماء): بسته بر آخور او استر من جو میخورد تبره (۱) افشاند بمن گفت مرا میدانی. حافظ. رجوع به توبره شود. (۱) - ن ل: تیزه. رجوع به حافظ دکتر غنی ص ۳۷۴ و ذیل آن شود. ن ل: تیز.

تبری.

[تَبُّ / ت] (ا) سماق. (ناظم الاطباء).

تبری.

[تَبَّ] (ص نسبی) منسوب به تبرستان. (انجمن آرا) (آندراج). صورت فارسی «طبری» که بعض نویسندگان بکار برده اند. - بنفشه تبری، بنفشه طبری؛ انجمن آرا و آندراج شعری از منجیک بشاهد «بنفشه تبری» آورده اند که در بعض نسخ «بنفشه طبری» ضبط شده. رجوع به طبری و ترکیب بنفشه طبری شود. - بید تبری؛ (انجمن آرا) (آندراج)؛ نوعی بید. رجوع به طبری (بید) شود. - شعر تبری؛ شعری بوزن مخصوص که تبری گویند. (انجمن آرا) (آندراج). - لهجه تبری؛ یا لهجه مازندرانی که دارای ادبیات میباشد. رجوع به برهان قاطع چ معین شود. - مقام تبری؛ مقام مخصوص. (از انجمن آرا) (از آندراج).

تبری.

[تَبَّرِی] (ع مص) متعرض احسان کسی شدن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء ||). بیزیاری. (ناظم الاطباء). بیزار شدن و دوری کردن. مثال: تبری شما را سبب نمی فهمم. فلان همیشه از ما تبری می کند. این لفظ در عربی بمعنی پیش آمدن است (؟) و در فارسی معنی دیگر گرفته است که ذکر شد. این لفظ را در عربی و فارسی با الف [تَبَّ ر] هم میخوانند و در رسم الخط فارسی با الف نوشتن هم جایز است. (فرهنگ نظام).

تبری.

[تَبَّ] (اخ) امیر، نام مردی از اهل پازوار قریب به شهر بارفروش که او را شیخ العجم خوانده اند. به وزنی خاص اشعار بزبان دری مازندری گفته دیوانش حاضر و به تبری مشهور است. (انجمن آرا) (آندراج). امیر پازواری طبری بود و ترجمه احوال وی در «امیر پازواری» بیاید. رجوع به واژه نامه طبری ص ۲۰ شود.

تبریان.

[تَبَّ] (اخ) دهی از دهستان چری بخش و حومه شهرستان قوچان که در چهل و هفت هزار گزی باختر قوچان و چهار هزار گزی

باختر راه مالرو عمومی شیرغان به خرق واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۴۷۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. شغل مردم آن سامان زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تبریح.

[ت] [ع مص] (برج بنا نهادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جامه ببرج بافتن (۱). (تاج المصادر بیهقی ||). ظاهر ساختن مرد لیاقت خود را (۲) (ناظم الاطباء ||). ظاهر ساختن زن لباس خود را (۳) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب و اقرب الموارد و قطر المحيط: «مُبْرَج»، نوعی از حله که بر آن صورت برج باشد. (۲) - در منتهی الارب و اقرب الموارد و قطر المحيط تبریح بدین معنی نیامده است. (۳) - در منتهی الارب و اقرب الموارد و قطر المحيط این معنی در تبرج آمده است.

تبریح.

[ت] [ع مص] (برنجانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). در مشقت و شدت انداختن کسی را کار. (آندراج): برح به الامر تبریحاً؛ در مشقت و شدت انداختن کار او را و آزار داد او را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برح الله عنک؛ ای فرج. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سختی دوستی. ج، تبریح. (مهدب الاسماء). رجوع به تبریح شود.

تبریح.

[ت] [ع مص] (فروتنی نمودن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تب ریختن.

[ت] [ع مص] (مرب) پایان یافتن تب. قطع شدن تب. دور شدن تب: اگر گرد رهشان شود بیشه گرد تب از پیکر شیر ریزد چو گرد. ظهوری (از آندراج).

تبرید.

[ت] [ع مص] (سرد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). خنک گردانیدن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام). سرد و خنک گردانیدگی. (ناظم الاطباء): تبرید آب؛ خنک گردانیدن آنرا. (از قطر المحيط). برف آمیختن آنرا. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نوشانیدن شربتی که سرد گرداند قلب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چیزهای خنک خوردن برای دفع حرارت مزاج. (فرهنگ نظام ||). سست و ضعیف ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناتوان ساختن مرض کسی را. (از قطر المحيط ||). لاتبرد عن فلان؛ ای ان ظلمک فلا تشتمه فتنقص ائمه. (قطر المحيط). یعنی دشنام مگوی فلان را که بتو ستم کرده است تا از گناه او کم نشود.

تبریر.

[ت] [ع مص] (ترکیه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نسبت دادن کسی را به بَرّ. (قطر المحيط ||). غلبه کردن (|| ۱).

بواسطه سخن یا کار مطیع کردن (۲ ||). محقق کردن (۳ ||). آشکار کردن و ظاهر نمودن بیگناهی را (۴). (ناظم اطباء). (۱) - در اقرب الموارد و منتهی الارب این معنی در ماده «تبریر» نیامده است. (۲) - در اقرب الموارد و منتهی الارب این معنی در ماده «تبریر» نیامده است. (۳) - در اقرب الموارد و منتهی الارب این معنی در ماده «تبریر» نیامده است. (۴) - در اقرب الموارد و منتهی الارب این معنی در ماده «تبریر» نیامده است.

تبریر.

[ت] [ع] چیز. (از قطر المحيط): ما أصبْتُ منه تبريراً؛ نیافتم از وی چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبریز.

[ت] (ا) سفره. (لسان العجم شعوری ورق ۲۹۹ الف) (ناظم الاطباء). نطع. (ناظم الاطباء): چنانکه عام شده نعمت فراوانش به پیش مردم و حیوان همی کشد تبریز. ابوالمعانی (از لسان العجم ایضاً ||). میز و کرسی ||. نشیمن. (ناظم الاطباء ||). نام شعبه ای از موسیقی. (غیاث اللغات).

تبریز.

[ت] [ع] مص) پیدا و آشکار کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بیرون آوردن. (ترجمان علامه جرجانی) (زوزنی). ظاهر و آشکار کردن. (فرهنگ نظام). پیدا و گشاده کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سبقت گرفتن اسب رمه را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). رهانیدن اسب سوار خود را. (قطر المحيط). یکسو بردن سوار خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). از اقران خویشان در گذشتن بفضل. (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی) (از اقرب الموارد). افزون شدن بر اقران بفضل و شجاعت. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبریز.

[ت] [اخ] نام شهری است در آذربایجان در اقلیم پنجم... و مردم آنجا اکثر آهنگرند و جلال الدین سیوطی در لب الالباب نوشته که تبریز بالكسر شهری است قریب آذربایجان و این معرب آن است. (غیاث اللغات). هدایت در انجمن آرا گوید: در شمال مغرب ایران واقع شده است و از شهرهای معظم بوده بواسطه محاربات سپاه ایرانی و عثمانی و زلزله های مکرر ویرانی یافته اکنون دویست هزار خلق در آنجا موجودند. در سال گذشته که ۱۲۸۳ ه. ق. بود بمرض وبای عام صد هزار خلق هلاکت یافتند و ما بجانب سراب و اردبیل فرار نمودیم. باری مقابر اولیاء در آن شهر بسیار بوده، آب و هوای سازگار دارد. اکنون چند سال است که ولیعهد پادشاه در تبریز حکمران است، فقیر بحکم شاهنشاه در خدمتش بسر میرد. (انجمن آرا). لقب آن، دارالسلطنه. (نسخه خطی لغت محلی شوشتر موجود در کتابخانه مؤلف). نام بزرگترین شهر ایالت آذربایجان. (فرهنگ نظام). شهرستان تبریز یکی از شهرستانهای آذربایجان و مرکز استان سوم کشور است، از شمال محدود است بشهرستان مرند و اهر، از جنوب بشهرستان مراغه، از خاور بشهرستان سراب و میانه و از باختر بدریاچه ارومیه و خوی. آب و هوا: هوای کنار دریاچه ارومیه معتدل نسبتاً گرم و مالاریایی است و قسمتهای جلگه، معتدل ولی قسمتهای کوهستانی آن معتدل و سردسیر است. ارتفاعات: کوه سهند در جنوب تبریز از باختر، از کنار دریاچه ارومیه به خاور تا کمر قاسم داغ در خاور بستان آباد امتداد یافته و بلندترین قله آن حرم داغ به ارتفاع ۳۷۰۰ متر و کوه قاسم داغ به ارتفاع ۲۵۰۰ متر در خاور بستان آباد است. کوه میشاب یا میشوداغ که خط الرأس کوه مزبور است حد مرزی

شهرستان مرند و تبریز بوده و بلندترین قله آن علمدار به ارتفاع ۳۲۰۰ متر و دیگری اوزون یل ۲۸۰۰ متر میباشد و بعلاوه کوههای منفرد کوچک دیگری نیز در داخل شهرستان وجود دارد از آن جمله اند: کوه عون بن علی در شمال خاوری شهر به ارتفاع ۱۸۰۰ متر که مقبره شاهزاده عون بن علی از اولاد حضرت امیر(ع) در آن واقع است و زیارتگاه میباشد. کوه پکه چین در شمال تبریز به ارتفاع ۲۵۰۰ متر که تلخه رود (آجی چای) از وسط این کوه و کوه عون بن علی عبور مینماید و کوه مرو در شمال باختری شهر تبریز و خاور صوفیان به ارتفاع ۲۲۵۰ متر میباشد. گردنه: گردنه های مهم این شهرستان یکی گردنه شبلی است که بر سر راه تهران و تبریز و در جنوب قریه شبلی واقع و به ارتفاع ۱۶۵۰ متر است. دیگری گردنه پایان در سر راه اهر و تبریز در کوه عون بن علی به ارتفاع ۱۶۰۰ متر میباشد و غیر از این دو، گردنه های دیگری هم هستند که در سر راههای مالرو دهات واقع شده اند، مانند: گردنه امیری داغ و گردنه طرزم. رودخانه: علاوه بر رودهایی که در بخش های شهرستان تبریز جاری میباشد در داخل شهر دو رود نسبتاً بزرگ جریان دارد که یکی آجی چای یا تلخه رود است که از دامنه های جنوبی قوشه داغ واقع در شمال بخش آلان بر آغوش از شهرستان سراب و دامنه های شمالی بکش حد مرزی بین شهرستان سراب و میانه سرچشمه گرفته از وسط ارتفاعات عون بن علی و کوه پکه چین از شمال شهر تبریز و بخش اسکو عبور نموده و در دو هزار گزی جنوب خورخوره به دریاچه ارومیه میریزد. دیگری رود میدان چای یا میدارود است که از دامنه های جنوبی کوه عون بن علی (در مواقع بارانی) سرچشمه گرفته از وسط شهر عبور نموده در شمال حکم آباد به تلخه رود ملحق میشود. معادن: شهرستان تبریز مانند سایر شهرستانهای استان سوم یک شهرستان زراعتی است ولی دارای منابع زیرزمینی مهمی میباشد که فقط از بعضی معادن آن بطور غیر مکانیزه استفاده میشود از جمله: ۱ - معادن زغال سنگ در حومه جنوب خاوری شهر (باغمیشه). ۲ - معادن زرنیخ در حومه خاور تبریز. (بارنج). ۳ - معدن نمک در دهات کنار دریاچه ارومیه که از آب دریا استخراج میکنند. ۴ - معدن خاک رس در قریه ليقوان از دهستان سهندآباد که برای تهیه ظروف سفالی بکار میرود. بعلاوه دارای منابع زیرزمینی دیگری هم میباشد که هنوز اقدام به استخراج آنها نشده است مانند طلا، مس، زغال سنگ، نفت. در ناحیه بستان آباد تبریز آبهای معدنی گوگردی و فسفاتیه نیز وجود دارد. صنایع: در تاریخها و سفرنامه های خارجی شهر تبریز بواسطه تجارت و صنعتش با عثمانیها و گرجیها و روسها و کشور هندوستان یک شهر صنعتی و تجارتی معرفی شده است حتی در دوره مغول که مرکز حکومت بود مورد نظر دول همجوار قرار گرفته و بیشتر صنعتگران و بازرگانان در این شهر جمع میشدند. بعدها هم صاحبان ثروت پیشرو سایرین گردیده اقدام به تأسیس کارخانه های مهمی نمودند که هم از لحاظ مرغوبیت اجناس و محصولات و هم از لحاظ تولید ثروت و رفع بیکاری و فقر عمومی قابل اهمیت بودند که متأسفانه وقایع شهریور رشته کار این کارخانه ها را هم مانند کارهای دیگر از هم گسیخته و در عرض این مدت نتوانستند سیر طبیعی خود را در پیشرفت دنبال کنند و عده ای از کارخانه ها هم در اثر سوء جریان اقتصادی تعطیل گردیدند. صنایع عمده شهرستان تبریز، فرش بافی و پارچه بافی (دستی و ماشینی) است. سازمان اداری: شهرستان تبریز از ۶ بخش تشکیل شده است: بخش بستان آباد که دارای ۴ دهستان و ۱۹۱ آبادی و ۹۵۴۰۳ تن سکنه است. بخش اسکو دارای ۳ دهستان و ۶۵ آبادی و ۵۱۵۴۹ تن سکنه است. بخش دهخوارقان دارای ۴ دهستان و ۴۵ آبادی و ۳۹۴۵۹ تن سکنه است. بخش شبستر دارای ۵ دهستان و ۷۱ آبادی و ۸۵۶۲۰ تن سکنه است. بخش سراسکند دارای ۲ دهستان و ۱۷۹ آبادی و ۶۸۲۳۸ تن سکنه است. بخش خداآفرین دارای ۲ دهستان و ۱۰۳ آبادی و ۱۳۴۳۳ تن سکنه است. موقعیت بخش خداآفرین ایجاب مینمود که تابع شهرستان اهر باشد ولی بواسطه مرزی بودن تابع شهرستان مرکزی استان سوم (تبریز) محسوب گردید. راهها: شوسه طهران و تبریز از بخش بستان آباد و خود شهر عبور نموده در شهرستان مرند بدو شعبه شمالی و باختری مجزا میگردد. که راه شمالی بجلفا، مرز ایران و شوروی میرسد و راه باختری به ارومیه منتهی میشود که از طریق رواندوز بعراق مربوط میگردد. بغیر از راه مزبور شهرستان تبریز با بخشهای تابعه خود غیر از خداآفرین بوسیله جاده شوسه ارتباط دارد و خود بخشها هم دارای جاده های شوسه بوده و بهم مرتبط میشوند. هم چنین راه آهن

جلفا و تبریز که در شمال شهر دارای ایستگاه بوده و این خط در صوفیان بدو قسمت منقسم میگردد که یکی بجلفا و دیگری بشرفخانه منتهی میشود و بعلاوه خط آهن سرتاسری ایران که تا میانه امتداد یافته بود از جنوب شهرستان از بخش سراسکند شهرستان مراغه دهخوارقان و از باختر شهر تبریز عبور کرده براه آهن جلفا تبریز متصل شده است که بدین طریق راه آهن ایران با راه آهن های اروپا ارتباط یافته است. شهر تبریز مرکز شهرستان و استان سوم که در ۶۲۸ هزار گزی شمال باختری تهران و ۵۰ هزار گزی شمال کوه سهند و ۱۳۵ هزار گزی جنوب خاوری جلفا (مرز ایران و شوروی) و ۵۵ هزار گزی خاور دریاچه ارومیه واقع است. مختصات جغرافیائی آن بشرح زیر میباشد: طول ۴۶ درجه و ۲۳ دقیقه. عرض ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۴۰۰ متر میباشد. اختلاف ساعت با تهران ۲۵ دقیقه و ۴ ثانیه است و بنابراین ساعت ۱۲ تبریز، ساعت ۱۲ و ۲۵ دقیقه و ۴ ثانیه طهران است. بنای اولیه شهر را برخی به خسرو کبیر پادشاه ارمنستان که معاصر اردوان چهارم پادشاه اشکانیان است نسبت میدهند. این دو با هم از سلسله اشکانیان و دوست بودند. چون اردشیر سر سلسله سلاطین ساسانی با چند تن متفق گردیده و اردوان را بقتل رساندند، خسرو بخونخواهی اردوان با اردشیر بجنگ برخاسته و پس از ده سال محاربه اردشیر به سرحد هندوستان فرار میکند و خسرو هنگام مراجعت در ایالت آتروپاتین (آذربایجان) که متصل بسرحد ارمنستان بود شهری بنا نمود به اسم داوریز (در زبان ارمنی معنی انتقام دارد) که بعداً از کثرت استعمال به تاوریز مبدل و در اثر اختلاط کلمات عرب و عجم ژ تبدیل به ز شده تاوریز گفتند که آنهم در زبان عامیانه به توریز مبدل شد که همان تبریز میباشد. حمدالله مستوفی مورخ ایرانی تبریز را قبه الاسلام و از بناهای زبیده خاتون زن هارون الرشید میداند که در سال ۱۷۵ ه. ق. بنا نموده و در عهد متوکل عباسی بسال ۲۴۰ ه. ق. بر اثر زلزله خراب و بوسیله خود او تجدید بنا گردیده و ۱۹۰ سال بعد از آن در سال ۴۳۰ ه. ق. بواسطه زلزله ای که قبلاً بوسیله ابوطاهر منجم شیرازی پیشگوئی شده بود خراب و در حدود ۴۰ هزار نفر از ساکنین شهر تلف شدند تا اینکه در سنه ۴۳۵ ه. ق. ابن محمد پسر رواد ازدی که از جانب خلیفه حاکم آن دیار بود به صلاح دید منجمین به تجدید بنای شهر اقدام نمود که بر طبق پیش گوئی منجم در یک ساعت سعد از سال مزبور بنای شهر را گذاشتند که دیگر از زلزله خرابی حاصل نشود این شهر در حمله مغول هم بواسطه حسن استقبال حکمرانان وقت از لشکر مغول از آسیب حمله خانمانسوز آنها در امان ماند ولی بعدها بر اثر سیل و زلزله و اغتشاشات داخلی چندین مرتبه خراب گردید. در تحولات بیست ساله اخیر اقدام بتوسعه و آبادی شهر بعمل آمد و بواسطه احداث باغهای گردش و خیابانها و ساختمانها در آبادی شهر کوشش گردید و فعلاً دارای خیابانهای اسفالته است که مهمترین آنها خیابانی است تقریباً خاوری و باختری از یک طرف بجاده تهران و از طرف باختر دو شعبه شده یک شعبه به ایستگاه راه آهن و شبستر و یک شعبه به شهرستان مرنده و جلفا منتهی میشود. در این خیابان یک گردشگاه که قب قبرستان گجل نامیده میشد بباغ عمومی تبدیل شده که باغ گلستان نام دارد و باغ ملی ارک که دیوار تاریخی ارک علیشاه در کنار آن قرار دارد بنای شهرداری در چهارراه شاهپور قرار گرفته است. دیگر خیابانی است شمالی و جنوبی از شمال بمیدان توپخانه که بناهای شهربانی، استانداری، بانک ملی و دارائی در آن واقع است و از جنوب به پادگان نظامی منتهی میشود. خیابان لیل آباد شمالی و جنوبی است خیابان فردوسی از جلو باغ ملی تا بازار امتداد دارد و خیابان خاقانی یا ستارخان فعلی از روی پل شاهی که جدیداً با اسلوب فنی و بتون ساخته شده است عبور نموده به ناحیه شتران در جنوب شهر میرسد و چندین خیابان فرعی و کوچک دیگر مانند تربیت و حافظ و منصور که خیابان اخیر هم پلی روی رودخانه میدان چای به اسم پل منصور دارد. آب آشامیدنی شهر تصفیه شده و بوسیله لوله کشی تأمین میشود و منبع آب در جنوب خاوری شهر نزدیک دروازه تهران قرار گرفته و روشنائی شهر بوسیله برق شهرداری و کارخانه کبریت سازی توکل و کارخانه های شخصی دیگر مانند کارخانه مهتاب تأمین میشود که بهیچوجه تکافوی روشنائی شهر را نمیکند. بناهای تاریخی شهر: گرچه شهر تبریز بواسطه اهمیتش اغلب مورد نظر سلاطین و قبایل جنگجو بود، بعضی در ترمیم و برخی در خرابی آن کوشیدند و دشمنان تمدن اقدامات و زحمات یکعده مردان نامی و سلاطین بزرگ را طعمه حرص و

آز خود کردند و علاوه بر این آسیب‌های بشری بلایای آسمانی از قبیل سیل و زلزله هم در از بین بردن علائم تمدن این شهر مؤثر بود ولی با این همه حوادث بناهای تاریخی آن بحرص و طمع غارتگران هنوز هم چشمک میزند. از بناهای معروف شهر بنای مسجد و ارک علیشاه است که عده‌ای به تاج‌الدین علیشاه وزیر غازان خان مغول نسبت می‌دهند. طاق آن شبیه طاق کسری و خرابه آن در باغ ملی شهر باقی است. مسجد کبود: از بناهای جهان‌شاه ترکمان سلیمی از ملوک قره‌قویونلوی آذربایجان و تاریخ بنای آن بخط ثلث بعبارت فی رابع ربيع اول سنه سبعین و ثمانمائه اقل العباد نعمه‌الدین محمدالنواب در چهارم ربيع اول سنه ۷۸۰ ه. ق. را می‌رساند. کاشیهای آن در نوع خود مهم ولی بخارج برده شده است. امامزاده سیدحمزه و امامزاده صاحب‌الامر و امامزاده عون بن علی از بناهای تاریخی و زیارتگاه‌ها، و مسجد جمعه استاد شاگرد جزء آثار باستانی است. کارخانه‌ها: دارای یک کارخانه مهم پارچه پشمی و پتو و کاموایی پشمینه و کارخانه نخ و پارچه و اجناس نخی و پشمی بنام بوستان و ظفر و بافندگی آذربایجان و چندین کارخانه کش بافی و جوراب بافی و دو کارخانه چرمسازی بنام خسروی و ایران و دو کارخانه کبریت سازی توکل و ممتاز و دو کارخانه صابون سازی و دو کارخانه نوشابه سازی و کارخانه آردسازی و فرش بافی که رویهمرفته ۲۰ کارخانه مهم به ثبت رسیده است که کارگران آنها بیمه و مشمول قانون کار می‌باشند و تعدادی زیاد کارخانه‌های منفرد فرش بافی، قیطان بافی و ملبله بافی، که این کارخانه‌ها در منازل و کاروانسراها دایر است و کارگران آنها مشمول قانون کار نمی‌باشند. فرهنگ: در حدود ۵۰ باب دبستان و ۱۳ باب دبیرستان ۳ کلاسه، ۲ باب دبیرستان ۵ کلاسه، ۵ باب دبیرستان ۶ کلاسه، ۲ باب دانشسرا و یک باب دانشسرای عالی دارد و از دانشگاه هم شعبه پزشکی و ادبیات و کشاورزی دایر می‌باشد. توضیح آنکه آمار فوق از لحاظ دخترانه و پسرانه یکجا نوشته شده ۴ باب کودکستان و یک هنرستان صنعتی نیز دارد. بهداشت: دارای یک بیمارستان شیروخورشید ۸۵ تختخوابی و بیمارستان راه آهن ۱۰ تختخوابی و ۵ بیمارستان دولتی که جمعاً ۱۷۴ تختخواب دارند و بیمارستان کودکان و زایشگاه نسوان که هر کدام ۴۰ تختخواب و زایشگاه شیر و خورشید ۶۵ تختخواب دارند و ۴ باب بیمارستان و زایشگاه خصوصی که جمعاً دارای ۳۵ تختخوابند. تبریز مرکز کلیه ادارات دولتی مربوط به استان سوم و پادگان نظامی و هنگ ژاندارمری و دارای ایستگاه بیسیم و رادیو و فرودگاه هواپیمائی و ایستگاه راه آهن است و دارای باغهای میوه از قبیل گیلاس، سیب، آلبالو، گوجه و به و باغهای انگور می‌باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). تبریز در گوشه شرقی جلگه رسوبی همواری واقع شده که مساحتش تقریباً ۵۵ × ۳۰ کیلومتر مربع می‌باشد این جلگه شیب ملایمی بسوی ساحل شمال شرقی دریاچه ارومیه دارد و بوسیله چند رودخانه آبیاری میشود که مهمترین آنها آجی چای (تلخ رود) است که از سمت جنوب غربی کوه سولان (سبلان) سرچشمه میگیرد و پس از عبور از محاذات قراجه داغ یعنی حد شمالی تبریز، وارد جلگه شده از شمال غربی شهر میگذرد. مهران رود (میدان چای کنونی) که در وسط شهر جاری است از سمت چپ به تلخ رود ملحق میشود. ارتفاع اطراف مختلف تبریز را طبق نقشه جغرافیایی روسی میتوان بین ۱۳۵۰ تا ۱۵۰۰ متر دانست و در ناحیه شمال شرقی شهر کوه عینلی - زینلی (زیارتگاه عون بن علی و زیدبن علی) بچشم میخورد که ارتفاعش ۱۸۰۰ متر است و بمشابه رشته‌ای است که سلسله جبال قراجه داغ را که در شمال و شمال شرقی واقع شده بدامنه کوه سهند که مرتفعترین قللش در حدود ۳۵۴۷ متر میباشد متصل میکند (این کوه تقریباً در پنجاه کیلومتری جنوب شهر قرار دارد) چون قراجه داغ منطقه کوهستانی و کم حاصل و کم جمعیت است و کوه بزرگ سهند تمام فاصله بین تبریز و مراغه را اشغال کرده است لذا تبریز یگانه راه مناسب برای مواصلات بین شرق (امتداد آستارا] واقع بر کرانه بحر خزر]، اردبیل، تبریز و طهران، قزوین، میانه، تبریز) و غرب (امتداد طرابوزان، ارزروم، خوی، تبریز) و شمال (امتداد: تفلیس، ایروان، جلفا، مرنند، تبریز) می‌باشد. بالاخره چون دامنه‌های کوه سهند معبر بسیار باریکی بر کرانه شرقی دریاچه ارومیه ایجاد کرده لذا راه مواصلات بین شمال (ماوراء قفقاز، قراجه داغ) و جنوب (مراغه، کردستان) باید از تبریز بگذرد. تبریز بجهت موقع جغرافیایی ممتازش مرکز استان حاصلخیز و وسیع آذربایجان (واقع بین ترکیه و ماوراء قفقاز روسیه شوروی) و یکی از شهرهای پرجمعیتی

است که میان استانبول و هند واقع شده (و جز تفلیس و تهران و اصفهان و بغداد که از همین قبیل بشمار میروند) هیچ شهری پیاپی آن نمیرسد. شماره ساکنین تبریز در حدود ۲۰۰۰۰۰ تن است (۱) هوای تبریز در زمستان سخت است و در آن برف فراوان میبارد و در تابستان بعلت نزدیکی کوه سهند و وفور باغهای اطراف، هوا معتدل و ملایم میگردد. هوای شهر بطور کلی سالم است و شیوع بیماری وبا و حصبه مربوط بمرامات نشدن بهداشت عمومی است کثرت وقوع زمین لرزه یکی از خصوصیات تبریز بشمار میروند. شگفت آورترین زمین لرزه ها در سال ۲۲۴ ه. ق. / ۸۵۸ م و در سال ۴۳۴ ه. ق. / ۱۰۴۲ م اتفاق افتاده است. زمین لرزه اخیر را ناصر خسرو در کتاب (سفرنامه) خود ذکر کرده است و ابوطاهر منجم شیرازی وقوع آن را قب خبر داده بود... جنبش و حرکت خفیف زمین تقریباً هر روز در تبریز حادث میشود و آن را بفعالیت آتش فشانی کوه سهند نسبت میدهند اما «خانیکوف» اکثر این جنبشها را از اختلاف تغییر محل خود بخود طبقات زمین میدانند. در عهد ناصرالدین شاه باروهای شهر بکلی از بین رفت... بدین جهت قسمتی از شهر که موسوم بقلعه (شامل محلات: چارمنار، سرخاب، دوه چی، ویجویه [عامیانه: ورجی]، مهادمهین [عامیانه: میار میار]، نوبر، مقصودیه و غیره) بود اکنون از قسمت بیرون حصار (محلات: اهراب: لیل آباد [عامیانه: لیلوا]، چرنداب، خیابان، باغمیشه... الخ) جدا نیست و همچنین قصبات حومه قدیم واقع در سمت مغرب شهر (امیرخیز، چوست دوزان، حکم آباد [عامیانه: حکماوار]، قراملک، قراآغاج، آخونی، کوچه باغ، خطیب) و مارالان (واقع در سمت جنوب شرقی) بشهر ملحق شده است و شهر از سمت غرب و جنوب غربی توسعه پیدا میکند... اسم آن: نام این شهر همچنانکه در معجم البلدان یا قوت ج ۱ ص ۸۲۲ آمده تبریز (۲) تلفظ میشده است. و یا قوت در این تسمیه به ابوزکریای تبریزی (شاگرد ابوالعلاء مصری ۳۶۳ - ۴۴۹ ه. ق.) که بیک لهجه محلی ایرانی صحبت میکرد استناد میکند. (ن ک: السمعانی. کتاب الانساب، مجموعه گیب، ماده التوخی) و سیداحمد کسروی تبریزی در آذری یا زبان باستان آذربایگان. طهران، ۱۳۰۴ ه. ش. ص ۱۱ نویسد: تلفظ تبریز بکسر تاء یکی از خصایص لهجه منسوب به خزرها است اما یگانه تلفظ کنونی تبریز بفتح تاء میباشد و در خود تبریز بر وفق لهجه ترکی آذری بطور مقلوب یعنی تبریز تلفظ میشود. منابع ارمنی این تلفظ را بفتح اول تأیید میکنند، «فاوست» بیزانسی (در قرن چهارم) آن را «تورژ» (۳) و «تورش» (۴) نوشته و «آسولیک» (در قرن یازدهم میلادی) «تورژ» (۵) و «واردان» (در قرن چهاردهم) «تورژ» (۶) و «دورژ» (۷) ذکر کرده است. و گویا تسمیه اخیر از لهجه عامیانه ارمنی مشتق شده و اصل کلمه «د - ای - ورژ» (۸) میباشد که معنی «این برای انتقام است» دارد... پس هم منابع ارمنی تأیید میکنند که نام شهر در قرن پنجم (بلکه چهارم) میلادی «تورژ» (۹) بود و هم پارسسی «تورز» (۱۰) تلفظ کرده اند (۱۱) و آن در زبان فارسی متداول بمعنی «تب ریز» و «تب پنهان کن» و بقول اولیا چلبی «ستمه دوکوجو» (۱۲) است و احتمال میروند این تسمیه یعنی «پنهان کننده تف و گرما» با جنبش های آتشفشانی کوه سهند مربوط باشد [و همچنین به تبریز که نام معبری است بین بایزید و وان...]. و خط ارمنی خصوصیات لهجه پهلوی شمالی را نشان میدهد «تپ > تو» (۱۳) و بخصوص «رژ» (۱۴) بدل از «رچ» (۱۵) و بنظر میرسد که بایستی این تسمیه بسیار قدیمی یعنی قبل از دوره ساسانی و شاید قبل از اشکانی باشد... تاریخ آن: این مسأله که آیا تبریز عیناً نام یکی از شهرهای قدیم ماد بود یا نه مشاجرعه زیادی بر پا کرده است... از تجزیه و تحلیل صیغه ارمنی که قبلاً اشاره شد کمتر محتمل است که تبریز همان کلمه یونانی (۱۶) باشد که بطلمیوس آن را در فصل دوم از جزء ششم آورده است... واردان مورخ ارمنی که در قرن چهاردهم میلادی میزیسته نوشته: بانی تبریز خسرو ارشاک (اشکانی ۲۱۷ - ۲۳۳ م.) حکمران ارمنی است و آن را برای گرفتن انتقام از اردشیر (۲۲۴ - ۲۴۱ م.) نخستین پادشاه ساسانی قاتل اردوان (ارتباخوس) آخرین پادشاه پارتی بنا کرده است (۱۷) این داستان در هیچ مأخذ باستانی دیده نشده است و شاید علت پیدایش آن اشتقاق عامیانه ای باشد که قبلاً ذکر گردید و در کتاب «فاوست بیزانس» ترجمه لوئر (۱۸)... فقط این آمده که هنگام فرمانروایی ارشک دوم حکمران ارمنستان (۳۵۱ - ۳۶۷ م.) «واساک» سردار ارمنی به شاپور دوم ساسانی (۳۰۹ - ۳۷۹ م.) که در «تورژ» اردو زده بود حمله کرد و «بویکان» سردار ایرانی را بکشت و قصر شاهی را آتش زد و تیری بسوی مجسمه شاه که در آنجا وجود

داشت انداخت و سپس «موشق» پسر «واساک» سپاه ایران را در تبریز شکست داد. باید توجه داشت که اسم «تبرمئیس» (۱۹) نیز با اسم «تورژ» مشتبه نشود چه تبرمئیس شهری بود در مشرق گنزکا (جنزکه) و هراکلیوس امپراتور روم در ۶۲۳ م. پس از ویران ساختن گنزگا، شهر تبرمئیس و آتشکده آن را طعمهء حریق ساخت (۲۰)... حکومت عرب: اهتمام عرب هنگام فتح آذربایجان بسال ۲۲ ه. ق. / ۶۴۲ م. متوجه سمت اردبیل بود و در بین شهرهایی که مرزبان ایران بگردآوری سپاه میرداخت نامی از تبریز برده نشده است. (البلاذری ص ۳۲۶) و لابد پس از ویرانهایی که بنا بنوشته «فاوست» در آن رخ داده، در آن موقع قریه ای بیش نبوده است. اما روایت بعدی که در کتاب نزهة القلوب ۳۷۰ ه. ق. / ۱۳۴۰ م. آمده و بنای تبریز را بسال ۱۷۵ ه. ق. / ۷۹۱ م. به زبیده زن خلیفه هارون الرشید نسبت داده شاید از اینجا ناشی شده است که پس از مصادرهء املاک امویان ورثان از اعمال آذربایجان در کنار ارس به زبیده رسید. در کتاب بلاذری ص ۳۳۱ و ابن الفقیه ص ۲۵۸ و یاقوت ج ۱ ص ۸۲۲ آمده که تجدید بنای تبریز و آباد ساختن آن از کارهای خانوادهء «رواد ازدی» مخصوصاً پسران او الوجنا و دیگران بود که بارویی بدور شهر کشیدند. طبری در ج ۳ ص ۱۱۷۱ و ابن الاثیر در ج ۶ ص ۳۱۵ هنگام بحث از شورش بابک (۲۰۱ - ۲۲۰ ه. ق.) یادآور میشوند، در بین غالبین شخصی بود بنام محمد بن بیث که دو قلعه در تصرف داشت یکی شاهی که از الوجنا گرفته بود و دیگری تبریز (بدون شرح) ... تبریز در ۲۳۲ ه. ق. / ۸۴۰ م. یعنی سال تألیف کتاب ابن خردادبه، تابع محمد بن الرواد بود. (ابن خردادبه ص ۱۱۹). در ۲۴۴ ه. ق. این شهر بواسطهء زمین لرزه ویران شد، اما در زمان حکومت متوکل ۲۳۲ - ۲۴۷ ه. ق. دوباره آباد گردید. بر طبق نوشتهء اصطخری، تبریز چند بار دست بدست شده (حوالی سال ۳۴۰ ه. ق. ص ۱۸۱ از کتاب وی). تبریز و جبروان (دهخوارگان؟) و اشنو بنام سرزمین بنی ردینی که در آنجا حکومت داشتند خوانده میشد، اما در روزگار ابن حوقل (حوالی سال ۳۶۷ ه. ق.) نام و نشانی از بنی ردینی نبود. رجوع به کتاب ابن حوقل ص ۲۸۹ شود. و گویا امرای این ناحیه در ادارهء امور عملاً استقلال داشتند، چه در تاریخ بنی ساج که از سال ۲۷۶ تا ۳۱۷ ه. ق. فرمانروای آذربایجان بودند هیچگونه اشارتی به دخالتشان در امور تبریز نشده است... اینک پاره ای حوادث...: در ۴۲۰ ه. ق. وهسودان بن مهلان (مملان؟) عدهء زیادی از رؤسای غز را در شهر تبریز بقتل رسانید. (ابن الاثیر ج ۹ ص ۲۷۱). در سال ۴۳۴ ه. ق. تبریز در نتیجهء زلزله ویران شد... در ۴۳۸ ناصر خسرو امیری را در تبریز نام میبرد که به اسم سیف الدوله و شرف الملله ابومنصور وهسودان بن محمد (مملان؟) مولی امیرالمؤمنین خوانده میشد. در سال ۴۴۶ ه. ق. امیر منصور وهسودان بن محمد روادی نسبت به طغرل اظهار اطاعت کرد... تبریز در نخستین قرنهای هجری: در حالیکه ابن خردادبه ص ۱۱۹ و بلاذری ص ۳۳۱ و طبری ج ۳ ص ۱۱۷ و ابن فقیه ص ۲۸۵ و اصطخری ص ۱۸۱ تبریز را یکی از شهرهای کوچک آذربایجان یاد میکنند، مقدسی زبان بمدح آن میگذارد و معاصر وی ابن حوقل در حدود ۳۶۷ ه. ق. تبریز را از لحاظ آبادی برتر از اغلب شهرهای کوچک آذربایجان میشمرد و مینویسد: «تجارت آن رواج دارد و نوعی پارچهء معروف به ارمنی در آنجا بافته میشود» ابن مسکویه متوفی در ۴۲۱ ه. ق. میگوید: «تبریز شهر مهمی است. باروی محکمی دارد، باغهای پردرخت آن را احاطه کرده است، مردم آن شجاع، پرخاشجوی و توانگرند. و ناصر خسرو در ۴۳۸ ه. ق. مساحت تبریز را ۱۴۰۰ × ۱۴۰۰ گام نوشته که بنظر نمیرسد متجاوز از یک کیلومتر مربع باشد. عصر سلجوقی: در زمان سلاجقهء بزرگ از تبریز کم یاد شده است. طغرل جشن ازدواج خود را با دختر خلیفه در نزدیکی این شهر برپا ساخت. (راحة الصدور ص ۱۱۱). در ۴۹۴ ه. ق. سلطان برکیارق در جنگ با برادرش محمد به قسمت کوهستانی جنوب تبریز عقب نشینی کرد اما موقعی که دو برادر با هم آشتی کردند تبریز نصیب محمد شد و در ۴۹۸ ه. ق. سعدالملک را به وزارت برگزید. در ۵۰۵ ه. ق. نام امیر سوقمان القطبی حاکم تبریز برده شده. او مؤسس سلسلهء شاهان ارمن است که از سال ۴۹۳ تا ۶۰۲ ه. ق. در اخلاط فرمان رانده اند. آذربایجان در زمان سلاجقهء عراق که همدان را پایتخت قرار داده بودند اهمیت شایانی داشت. در ۵۱۴ ه. ق. سلطان محمود برای رفع وحشتی که از تاخت و تاز گرجیها در دل مردم تبریز افتاده بود، مدتی در آن شهر توقف کرد. در این هنگام اتابکی آذربایجان با شخصی به نام کون طوغدی بود. پس از درگذشت وی (۵۱۵ ه. ق.) آق سنقر

احمد یلی امیر مراغه برای گرفتن تبریز از دست طغرل (برادر سلطان) کوشش بسیار نمود ولی در این کار توفیق نیافت و فرمانده سپاه موصل به امر سلطان محمود به ولایت آذربایجان منصوب گردید. اما وی نیز بسال ۵۱۶ ه. ق. بدروازه تبریز کشته شد. بعد از وفات محمود ۵۲۵ ه. ق. مسعود برادر وی به تبریز آمد. داود پسر سلطان محمود او را محاصره کرد. وی ناچار شهر را ترک گفت و بالاخره داود تبریز را مقر حکومت خود ساخت، و از این شهر بر اقطاع و تیول بزرگی که آذربایجان و اران و ارمنستان را تشکیل میداد حکومت راند (۵۲۶ - ۵۳۳ ه. ق.). ... از زمان اتابکی قزل ارسلان (۵۸۲ - ۵۸۷) تبریز برای همیشه پایتخت آذربایجان گردید... مغول ها: در سال ۶۱۷ ه. ق. مغولها به باروی تبریز حمله بردند و با دریافت غرامت بازگشتند. سال بعد باز مغولها هجوم آوردند. اتابک فرار کرد ولی شمس الدین طغرایی پایداری کرد و مغولها پس از دریافت مبلغی دیگر تبریز را ترک کردند. در سال ۶۲۱ ه. ق. طایفه دیگری از مغولها به تبریز آمدند و از اتابک خواستند خوارزمیانی که در تبریز مانده اند تسلیم آنان کنند و چنین شد. در ۲۷ رجب ۶۲۲ خوارزمشاه از مراغه وارد تبریز شد. اتابک فرار کرد و مردم مقدم خوارزم شاه را گرامی داشتند، جلال الدین شش سال در تبریز فرمان راند. در سال ۶۲۷ ه. ق. رئیس ایل ترکمن گوشیاالوا و حاکم روین دژ بحوالی تبریز دست اندازی کردند. در ۶۲۸ ه. ق. جلال الدین آذربایجان را ترک کرد و مغولها بر تمام آذربایجان و بر تبریز که مرکز و مورد توجه بود دست یافتند. ایلخانان مغول: هنگام فرمانروایی اباقا (۶۶۳ - ۶۸۰ ه. ق.) تبریز پایتخت رسمی شد و تا زمان الجایتو مرکز جانشینان وی بود. در ۶۸۸ زمان فرمانروایی ارغون وزیر یهودی وی سعدالدوله، پسر عم ابومنصور را بحکومت تبریز گماشت. در زمان گیخاتو در آمد تبریز هشتاد تومان (در حدود ده هزار مثقال زر مسکوک) تخمین شده است. در زمان غازانخان تبریز بحد اعلائی رونق و شکوه رسید. این پادشاه در ۶۹۴ به تبریز وارد شده و در قصری که ارغون در قریهء شام (واقع در مغرب شهر و ساحل چپ آجی چای) بنا کرده بود اقامت گزید... و سپس اوامر مؤکدی برای تخریب بتخانه ها و کلیساها و معابد یهود و قربانگاههای مقدس صادر کرد. اما در سال بعد مردم به هتوم پادشاه ارمنستان ملتجی شدند و بخواهش وی این امر ملغی شد. در سال ۶۹۹ ه. ق. غازانخان پس از بازگشت از حملهء سوریه تصمیم گرفت که شام سابق الذکر را برای خود آرامگاه ابدی اختیار کند، لذا عمارت محکمی بنیاد نهاد که از گنبد سلطان سنجر سلجوقی به مرو که در آن هنگام بلندترین عمارت اسلامی بشمار میرفت مرتفع تر بود. در این بنای بزرگ علاوه بر یک ضریح گنبددار، یک مسجد، دو مدرسه (یکی برای شافعیه و یکی برای حنفیه)، یک دارالسیاده (ضیافتخانه سادات)، یک بیمارستان، یک رصدخانه (مثل رصدخانه مراغه)، یک کتابخانه، یک دیوانخانه، یک ساختمان برای اعضای اداری این دستگاه، یک آب انبار و چند گرمابه وجود داشت. موقوفات آن بر یکصد تومان طلا بالغ میشد، و در هر یک از دروازه های جدید شهر کاروانسرا و بازار و گرمابه ای برای مسافرین بنا کرد و از اقصی نقاط کشور درختان میوه به تبریز آورد و به آبادی و زیبایی شهر افزود. در آن هنگام طول باروی تبریز بالغ بر شش هزار گام بود. غازان باروی جدیدی به دور شهر کشید که طولش در حدود ۲۵۰۰۰ گام (چهار فرسخ و نیم) بود و تمام باغها و محله های کوه و لیان و سنجران جزو شهر بحساب می آمد و در نزد باروی مزبور دامنه تپه های کوه و لیان (که اکنون کوه سرخاب یا عینلی زینلی خوانده میشود) یک سلسله عمارات زیبا بوسیلهء وزیر شهیر رشیدالدین برپا شد که بعدها به ربع رشیدی معروف گردید. (نزهة القلوب ص ۷۶). نامه ای در دست است که رشیدالدین ضمن آن از پسرش خواسته که چهل تن پسر و چهل تن دختر رومی برای تکثیر جمعیت و اسکان در یکی از قراء کوی جدید بفرستند. (رجوع بتاریخ ادبیات براون ج ۳ ص ۸۳ شود). و از دلایلی که تأیید میکند تبریز پایتخت و مرکز شاهنشاهی پهناوری از رود جیحون تا مصر بود بکار رفتن سکه های طلا و نقره و کیل و گز برابر واحد تبریز در آن نواحی است. در سال ۷۰۵ ه. ق. جانشین غازانخان، اولجایتو پایتخت را از تبریز به سلطانیه منتقل ساخت... از آنچه درخور ذکر میباشد مسجد بزرگی است که وزیر تاج الدین علیشاه در ۷۱۱ ه. ق. (در خارج کوی مهادمهین) به بنای آن پرداخت. در ۷۱۷ ه. ق. زمان ابوسعید، رشیدالدین وزیر مستعفی به تبریز رفت اما سال بعد برای روبرو شدن با قضاء محتوم آنجا را ترک گفت، املاک او مصادره و ربع رشیدی تاراج گردید. سپس فرزند

وی غیاث الدین بنا خواهش ابوسعید به قدرت رسید و ربع رشیدی را توسعه داد... . جلائریان و چوپانیان: در زمان جلائریان تبریز مجدداً مرکز حکومت شد و اشرف ۷۴۴ - ۷۵۶ ه. ق. یکی از امراء جلائریان نفوذ و قدرت را از تبریز تا فارس بسط داد. از آثار جلائریان مقبره دمشقیه است و دیگری بنای عظیم دولتخانه که بامر سلطان اویس بنا شده و دارای بیست هزار اتاق بود. عصر تیمور: نخستین یورش تیمور به ایران بسال ۷۸۶ ه. ق. تا سلطانیه بود. در سال ۷۸۷ ه. ق. تقتمش عده‌ای از سپاهیان خود را به آذربایجان فرستاد. این عده به تبریز حمله کردند و پس از استیلا دست بغارت زدند و کمال خجندی یکی از مشایخ بزرگ ایران را مقتول ساختند. در سال ۷۸۸ سلطان احمد جلایری که تازه وارد تبریز شده بود بوسیله تیمور طرد شد و تیمور در شام غازان اردو زد و غرامتی بنام (مال امان) از مردم تبریز گرفت. در ۷۹۵ ه. ق. تیول هلاکو که شامل آذربایجان، ری، گیلان، شیروان، دربند و سرزمین‌های آسیای صغیر بود به میرانشاه بخشیده شد و تبریز پایتخت این اراضی گردید و سه سال بعد میرانشاه دیوانه شد و دست بقتل و ویران ساختن بناها زد و در ۸۰۲ ه. ق. به امر تیمور، میرزا عمر پسر میرانشاه به امارت رسید. پس از تیمور بین عمر و برادرش ابوبکر نزاع افتاد. در سال ۸۰۹ مجدداً تبریز بدست سلطان احمد جلایری افتاد و مردم شادی بسیار نمودند. در ربیع الاول همان سال ابوبکر به تبریز حمله کرد ولی بر اثر شیوع بیماری طاعون جرأت نکرد وارد شهر شود. قره قویونلوها: در ۸۰۹ ه. ق. قره یوسف یکی از ترکمانان قره قویونلو در کنار رود ارس بر ابوبکر چیره شد. ابوبکر هنگام عقب نشینی شهر تبریز را دستخوش تاراج قرار داد... در سال ۸۲۳ قره یوسف درگذشت. میرزا بایسنقر موفق شد تبریز را مسخر سازد. شاهرخ پس از اینکه پسران قره یوسف را در زمستان شکست داد، در ۸۳۲ اسکندر پسر قره یوسف را که بسلطانیه دست یافته بود منهزم ساخت، و در ۸۳۴ آذربایجان را به ابوسعید پسر قره یوسف که اظهار اطاعت کرده بود بخشید. سال بعد ابوسعید به دست برادرش اسکندر مقتول شد و شاهرخ بار دیگر به تبریز آمد، اسکندر عقب نشینی کرد و برادرش جهانشاه بشاهرخ پیوست و اظهار اطاعت و مودت کرد و در زمستان سال ۸۳۹ حکومت آذربایجان را به جهانشاه سپرد. بنای مهمی که جهانشاه در تبریز برپا ساخت، مسجد کبود (گوگ مسجد) است (اگرچه برزین بنای این مسجد را از بیگم خاتون زن جهانشاه میدانند). آق قویونلوها: در ۸۷۲ ه. ق. جهانشاه بدست اوزن حسن کشته شد، با آنکه حسنعلی درویش پسر اسکندر و پس از او حسنعلی پسر دیوانه جهانشاه به تخت تبریز نشستند و مورد حمایت ابوسعید تیموری واقع شدند، اوزن حسن در ۸۷۳ تبریز را متصرف شد و پایتخت خود قرار داد. حسن در ۸۸۲ ه. ق. درگذشت و در مدرسه نصریه که خود ساخته بود مدفون گشت. و پسر وی یعقوب هم پس از دوازده سال سلطنت نسبتاً آرام وفات یافت و در همان مدرسه دفن شد. یعقوب در ۸۸۸ در باغ صاحب آباد قصر هشت بهشت را بنا کرد. گویند در سقف ایوان این قصر تصویر جنگهای مهم ایران و تصاویر سفرا و غیره نقاشی شده بود. در حرمرای این کاخ هزار زن سکونت داشتند و در پهلوئی کاخ یک میدان بزرگ و یک مسجد و یک بیمارستان که میتوانست هر روز از هزار بیمار پذیرائی کند بنا شده بود. صفویه: اسماعیل اول در ۹۰۶ ه. ق. میرزا الوند آق قویونلو را شکست داد و به تبریز دست یافت. بیشتر مردم تبریز را که مذهب تسنن داشتند مجبور بقبول مذهب شیعه کرد و مخالفین را بسختی سرکوب ساخت و بسبب کینه‌ای که از آق قویونلوها داشت قبر گذشتگان آنان را شکافت و اجساد آنان را آتش زد و ویرانی‌هایی در آن شهر بوجود آورد. در ۹۲۰ ه. ق. بر اثر جنگ چالديران قشون عثمانی وارد تبریز شدند و پس از تصرف خزاین شاهان و کوچاندن هزار نفر صنعتگر به قسطنطنیه عقب نشینی کردند و همین امر موجب شد که پایتخت شاه طهماسب به نقطه دورتری یعنی قزوین منتقل شد. در ۹۴۱ ه. ق. سپاهیان عثمانی وارد تبریز شدند و مدتی بر آن دیار فرمانروایی کردند تا عاقبت بر اثر سرما مجبور به عقب نشینی شدند. سپاهیان ایران فرصت را غنیمت شمرده بر آنان تاختند و تا شهروان پیش رفتند. در ۹۵۵ سلطان سلیمان مجدداً به تبریز حمله کرد و پس از پنج روز توقف بر اثر از بین رفتن آذوقه بدست سربازان ایران مجبور به عقب نشینی شد. در ۹۶۲ ه. ق. قرارداد صلح بین ایران و ترک منعقد شد، و سی سال دوام یافت. در ۹۹۳ ه. ق. بار دیگر سپاه ترک به تبریز حمله ور شدند و با دادن سه هزار تن تلفات به تبریز دست یافتند و شهر را سه روز غارت کردند. با آن که

لشکریان ایران به فرماندهی حمزه میرزای ولیعهد لشکر ترک را آسوده نمیگذاشتند و شهر دست به دست میگشت در ۹۹۸ بنا به قرارداد شوم شهرهای مغرب ایران و ماوراء قفقاز به دست ترکها افتاد و عم بر تبریز دست یافتند. ولی هفت سال بعد شاه عباس بطور ناگهانی اصفهان را ترک گفت و پس از دوازده روز خود را به تبریز رسانید و لشکر ترک را شکست داد و حاکم شهر را تسلیم کرد و مردم تبریز ترکان شکست خورده را به خاک و خون کشیدند، و به دعوت شاه عباس مردم آثار عثمانی را بکلی از بین بردند. در ۱۰۱۹ بار دیگر جنگی بین ترک و ایران در گرفت و باز به عقب نشینی ترکها منجر گشت، و معاهده ۱۰۲۲ ه. ق. منعقد شد، و وضع بحال آنچه در زمان شاه طهماسب و سلطان سلیمان بود بازگشت. در ۱۰۲۷ جنگی در گرفت و ترکها شکست خوردند و معاهده دیگری معادل معاهده ۱۰۲۲ منعقد شد. پس از درگذشت شاه عباس، نزاع بین ایران و ترک شدت یافت. سلطان مراد چهارم در ۱۰۴۵ به ایران حمله آورد و وارد تبریز شد و قشون خود را به تخریب شهر فرمان داد و پس از ویرانی شهر هنگام زمستان عقب نشینی کرد، و ایرانیان بدنبال آنان تا ایروان پیش رفتند، و در ۱۰۴۹ به موجب قراردادی خطوط مرزی ایران که تا کنون باقی مانده تضمین شد. در حمله سلطان مراد چهارم باروهای شهر تبریز بکلی ویران شد و فقط نشانه هایی از بناهای قدیمی در گوشه و کنار باقی مانده بود و شام غازان هم ازین تخریب برکنار نماند و فقط مسجد اوزن حسن محفوظ مانده بود. می گویند که ترکها حتی از ریشه کن کردن درختان هم دریغ نکردند. در زمان شاه عباس ثانی در حدود ۱۰۵۷ اولیاء چلبی آمار مفصلی از تبریز ذکر نموده و می گوید: در آن شهر ۴۷ مدرسه، ۴۰۰ مکتب، ۲۰۰ کاروانسرا و ۱۰۷۰ باب از منازل اعیان، ۱۶۰ تکیه برای دراویش، ۴۷۰۰۰ باغ یا گردشگاه عمومی و غیره وجود داشت. تاورنیه در حدود همان عصر می نویسد که: علی رغم خرابیهای سلطان مراد چهارم شهر از نو آباد شده است. شاردن بیست و چند سال بعد نوشت: تبریز ۵۵۰۰۰۰ تن سکنه (البته در این عدد مبالغه شده است) و ۱۵۰۰۰ خانه و ۱۵۰۰۰ دکان دارد. در پایان کار صفویه مخصوصاً پس از هجوم افغانها به ایران بار دیگر سپاهیان ترک وارد تبریز شدند و بر اثر معاهده اشرف افغان با ترکها، مالکیت قسمت شمال غربی ایران برای ترکها مسلم شد تا آنکه در سال ۱۱۴۲ ه. ق. ترکها بدست نادر شکست خوردند ولی باز هم از حمله مجدد و اشغال تبریز دست نکشیدند و چند بار تبریز دست بدست گشت تا آنکه در ۱۱۴۹ قراردادی بین ایران و ترک منعقد شد و وضع بصورت قرارداد ۱۰۴۹ برگشت. ولی پس از درگذشت نادر بین برادرزادگان و جانشینان وی در تبریز نزاع و اختلاف افتاد و جز جنگهای داخلی و برادرکشی کاری از پیش نبردند. زندیه: در زمان زند اتفاق قابل توجهی در تبریز رخ نداد جز زلزله سال ۱۷۸۰ م. که خسارت فراوانی بر تبریز وارد ساخت. قاجاریه: در ۱۲۰۵ ه. ق. آذربایجان بتصرف مؤسس سلسله قاجاریه درآمد ولی پس از درگذشت وی حکام تبریز گاه گاه علم مخالفت برمی افراشتند از آن جمله جعفرقلی خان از ۱۲۱۳ تا ۱۲۱۴ ه. ق. خود را پادشاه مستقل خواند و بعد بدست عباس میرزای نایب السلطنه شکست خورد و متواری شد. سپس گرجستان به روسیه پیوست و روابط ایران و روس تیره شد و تبریز مرکز فعالیتهای سیاسی و نظامی ایران قرار گرفت و قورخانه و کارخانه های مهمات سازی ایران در آن جا متمرکز شد ولی با اینهمه شهر تبریز آن آبادی زمان شاردن را نداشت و ساکنین آن را بین ۵۰ تا ۶۰ هزار ذکر می کنند. جنگ ایران و روس تا سال ۱۸۲۸ م. دوام یافت و در ۱۸۲۷ تبریز بدست روس افتاد تا در سال ۱۲۴۳ ه. ق. / ۱۷۲۸ م. عهدنامه ترکمان چای سرحد ایران و روس را رودخانه ارس قرار داد. تبریز در زمان عباس میرزا مقرر رسمی ولیعهد شد و هیأت های اعزامی روس و انگلیس تا زمان جلوس محمدشاه (۱۲۵۰ ه. ق.) اغلب اوقات در تبریز بسر می بردند. در ۲۷ شعبان ۱۲۸۶ ه. ق. باب در مدخل جبه خانه در تبریز اعدام شد. در دوره قاجاریه تبریز روی بخوشی نهاد و با وجود تلفات وبا و طاعون سال ۱۸۳۰ - ۱۸۳۱ م. آمار سال ۱۸۴۲ م ساکنین شهر را نه هزار خانواده و در حدود ۱۲۰ هزار تن نشان میدهد. در حدود سال ۱۸۹۵ م. عده نفوس تبریز ۱۵۰ الی ۲۰۰ هزار تن تخمین شده که در میان آنان ۳ هزار ارمنی وجود داشته است و تجارت آن هم در سال های ۱۸۳۳ و ۱۸۳۶ م. بحد اعلی رسید ولی در سال ۱۸۳۷ بحران شدیدی در بازار تبریز ایجاد شد. افتتاح راه ترانزیت قفقاز - تبریز موجب رقابت بین آن راه و راه موازی آن (طرابوزان - تبریز) گردید. در ۱۸۸۳ م. دولت روسیه

ترانزیت راه قفقاز را قدغن کرد و تجارت روس در شمال ایران رواج یافت و موجب افزایش نقل کالاهای بازرگانی راه تبریز - طرابوزان شد. قرن بیستم: در ۲۳ ژوئن ۱۹۰۸ م. بر اثر بمباران مجلس بدست محمدعلی شاه مردم تبریز طغیان و قیام کردند. عین الدوله در ۱۹۰۹ شهر را محاصره کرد و بنا بموافقت کابینه های روس و انگلیس برای محافظت کنسولگری ها قشون روس وارد تبریز شد و فدائیان شهر مرتب به روسها حمله ور می شدند تا آنکه یک بریگاد روسها بفرماندهی ژنرال «ورپانوف» (۲۱) وارد تبریز شد و با تشکیل دادگاه نظامی گروهی از آزادیخواهان تبریز منجمله ثقه الاسلام را که از پیشوایان بزرگ مذهب شیخی بود اعدام کردند. در ۱۹۱۲ م. که قشون ترک قسمت هایی از غرب آذربایجان را اشغال کرده بودند فراخوانده شدند ولی قشون روس تا ۱۹۱۴ م. که آغاز جنگ جهانی اول بود در آذربایجان باقی ماند. از سال ۱۹۰۶ شرکت روسی امتیاز ساختن راه شوسه تبریز - جلفا را که از ایران گرفته بود براه آهن تبدیل ساخت و در سال ۱۹۱۶ این راه آهن پایان یافت و برای بهره برداری افتتاح شد. این راه آهن ۱۳۰ کیلومتر طول داشت با یک خط فرعی از صوفیان تا کنار دریاچه ارومیه بطول ۴۰ کیلومتر. در انقلاب روسیه بسال ۱۹۱۷ م. سربازان روسی مقیم ایران گرفتار هرج و مرج شده و در سال ۱۹۱۸ بکلی ایران را ترک گفتند. نمایندگان دولت مرکزی و شخص ولیعهد تا این زمان در تبریز بودند ولی پس از رفتن روسها قدرت بدست انجمن محلی دموکرات که اسماعیل نوبری در رأس آن بود قرار گرفت. ترکها هم پس از عقب نشینی روسها مجدداً حمله کردند و در ۱۹۱۸ م. وارد تبریز شدند و مجدالسلطنه را بحکومت آذربایجان منصوب ساختند تا در سال ۱۹۱۹ با ورود سپهسالار حاکم کل جدید کارها بمجرای طبیعی افتاد. در سال ۱۹۲۱ دولت شوروی از تمام امتیازاتی که در ایران منجمله در آذربایجان داشت صرفنظر کرد و راه آهن تبریز - جلفا بمالکیت ایران درآمد. آثار تبریز: قدیمترین آثار تبریز متعلق به دوره مغول است که اغلب آنها بر اثر زلزله های مکرر رو به ویرانی و نابودی نهاد: ۱ - ساختمانهای باشکوه غازان در قریه شام بکلی از بین رفته و شاه عباس مصالح ساختمانی آن را برای بنای قلعه ای بکار برد. اولیاء چلبی و جهان نما از ویرانه آن سخن گفته و مادام دیولافوا و زاره، تلی را که عبارت از بقایای شام غازان بوده دیده اند. بدرالدین العینی متوفی بسال ۸۳۵ ه. ق. در کتاب عقدهالجمان این بنای عجیب را وصف کرده است. اکنون این ساختمان بزرگ فرو ریخته را که در وسط شهر واقع شده ارک علیشاه گویند شاید میان مسجد از بین رفته و ارگ مجاور آن اشتباهی شده است... عباس میرزا این ارک را مبدل به قورخانه کرد و هنوز بزرگترین و بلندترین ساختمان تبریز است. در حدود ۱۹۲۵ م. در پای ارک یک باغ ملی احداث شد و اکنون از آثار گذشته چیزی نمایان نیست. ۲ - مسجد جهانشاه (گوگ مسجد) را که تاورنیه و شاردن و مادام دیولافوا و غیره دیده اند. این مسجد در حال ویرانی است شاید علت اهمال مردم در نگهداری آن، تهمت زندقه ای باشد که آق قویونلوها به بانی آن زده اند. (نقل به اختصار از مقاله پروفیسور مینورسکی در دایرة المعارف اسلامی ج ۴ صص ۶۱۲ - ۶۲۳ و ترجمه عبدالعلی کارنگ در تاریخ تبریز). تبریز در دوره طغیان فرقه دموکرات آذربایجان مرکز حکومت دست نشانده پیشه وری گردید و این شورش و نهب و غارت بیش از یکسال طول کشید. (آذر ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ه. ش.). تا آنکه در آذرماه ۱۳۲۵ ارتش مأمور سرکوبی یاغیان و نجات آذربایجان شد نخست زنجان و سپس دیگر شهرهای آذربایجان از عناصر بیگانه پاک گردید و دولت دست نشانده متلاشی شد و گروهی مقتول و عده ای هم دستگیر شدند. رجوع به کتاب «مرگ بود و باز گشت هم بود» تألیف نجفقلی پسیان شود. در مورد زلزله تبریز که در طی مقاله پروفیسور مینورسکی بدان اشارت شده است بی مناسبت نیست که ابیاتی چند از قصیده قطران که از شعرای نیمه اول قرن پنجم هجری است ذکر شود. قطران در آن قصیده که بدین مطلع آغاز می شود: بود محال مرا (۲۲) داشتن امید محال بعالمی که نباشد همیشه (۲۳) بر یک حال. یکی از زلزله های تبریز را چنین توصیف می کند: خدا بمردم (۲۴) تبریز برفکند فنا فلک به نعمت تبریز برگماشت زوال فراز گشت نشیب و نشیب گشت فراز رمال گشت جبال و جبال گشت رمال دریده گشت زمین و خمیده گشت نبات دمنده گشت بحار و رونده گشت جبال بسا سرای که بامش همی بسود فلک بسا درخت که شاخش همی بسود هلال کز آن درخت نمانده کنون مگر آثار وز آن سرای نمانده کنون مگر

اطلال کسی که رسته شد از مویه گشته بود چو مو کسی که جسته شد از ناله گشته بود چو نال یکی نبود که گوید بدیگری که مموی یکی نبود که گوید بدیگری که منال همی بدیده بدیدم چو روز رستاخیز ز پیش رایت مهدی و فتنه دجال کمال دور کناد ایزد از جمال جهان کمی رسد به جمالی کجا گرفت کمال... (دیوان قطران چ نخجوانی ص ۲۰۸). تا به تبریزم دو چیزم حاصل است نیم نان و آب مهران رود و بس. خاقانی. بنام ایزد زهی اقبال تبریز که بر اران و بر ارمن بیفزود. خاقانی. تب ریزهای بدعت تبریز برگرفت تبریز شد ز رتبت او روضه السلام. خاقانی. نه تب اول حروف تبریز است لیک صحت رسان هر نفر است. خاقانی. عزیزی در اقصای تبریز بود که همواره بیدار و شبخیز بود. (بوستان). در بهار سرخرویی همچو جنت غوطه داد فکر رنگین تو صائب خطه تبریز را. صائب. رجوع به حاشیه برهان چ معین و جغرافیای ایران تألیف بارتولد ترجمه حمزه سردادور صص ۲۷۰ - ۲۷۵ و مرصداالاطلاع و اخبار دولت سلجوقی و شدالازار و تاریخ ادبیات برون و لباب الالباب و تاریخ عصر حافظ و آتشکده آذر و جغرافی غرب ایران و تاریخ مغول اقبال و تاریخ صنایع ایران و مرآت البلدان ج ۱ صص ۳۲۷، ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۸۶، ۴۰۴، ۴۱۶، ۴۱۷، و ج ۴ صص ۹۹ و قاموس الاعلام ترکی و حدود العالم و معجم البلدان و راهنمای تاریخی آذربایجان و ایران در زمان ساسانیان صص ۲۳۹ و یشتها چ بمبئی صص ۲۵۰، ۳۲۸ و مزدینا صص ۲۰۲ - ۲۳۸ و کرد رشید یاسمی و عیون الانباء و ایران باستان ج ۳ صص ۲۳۷۴ و تاریخ الحکماء قفطی صص ۷ - ۲۵۴ و التفهیم بیرونی و روضات صص ۹۱ و تذکره الملوک چ ۲ صص ۵۸ و ۷۲ و تاریخ سیستان صص ۴۰۵ و سفرنامه ناصر خسرو صص ۷، ۸ و ترجمه محاسن اصفهان صص ۱۳ و تاریخ شاهی و احوال و اشعار رودکی و مجالس النفائس و فیه مافیه و حبیب السیر چ خیام و غزالی نامه صص ۲۵۰، ۲۷۵، ۲۹۷ و سبک شناسی بهار ج ۳ و مجمل التواریخ گلستانه و تاریخ غازان و تاریخ گزیده و جامع التواریخ رشیدی و تاریخ جهانگشای ج ۱ و ۲ و نزهة القلوب و شهریاران گمنام و جغرافیای سیاسی کیهان و طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال و سفرنامه ابن بطوطه شود. (۱) - بر طبق آمار سال ۱۳۶۵ جمعیت شهر ۹۷۱۴۸۲ تن بوده است. (۲) - - (۸) - davrezh. (۷) - thavrezh. (۶) - thavrezh. (۵) - Thavresh. (۴) - thavrezh. (۳) - tebriz. (۱۲) - Hubschmann. (۱۱) - tavrez. (۱۰) - Thavrezh. (۹) - (da-i-vrezh.) - سیتمه، صیتمه Sitma به ترکی تب، و دوکوجو Dokucu ریزنده را گویند. (۱۳) - Tabpis - (۱۶) - rec. (۱۵) - rezh. (۱۴) - TAP. مأخوذ از (۱۷) - Tabpim. - رجوع شود به: (۱۹) - Lauer. (۱۸) - St. Martin, Memoires sur l'Armenie, P. ۴۲۳. (۲۱) - Voropanov. (۲۰) - Theophane. p. ۴۷۴. (۲۳) - ن ل: ترا. (۲۴) - ن ل: هگز. (۲۴) - ن ل: بدولت.

تبریز خاتون.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان سارال در بخش دیواندره شهرستان سنندج که در ۱۷ هزارگزی باختر دیواندره، کنار راه مالرو دیواندره به شریف آباد قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۲۳ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و حبوبات و توتون است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تبریزک.

[ت] [ز] [اخ] دهی است جزء دهستان دشتابی در بخش بوئین قزوین که در ۲۳ هزارگزی باختر بوئین و ۱۸ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. جلگه ای است معتدل و ۶۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه خررود است محصول آن بنشن و غلات و پنبه و سیب زمینی است و شغل اهالی زراعت و بافتن گلیم و جاجیم است. راه مالرو دارد که ماشین نیز توان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تبریزک.

[تَ زَ] (اخ) دهی است جزء دهستان قزل کچیلو در بخش ماه نشان شهرستان زنجان که در ۴۲ هزارگزی جنوب خاوری ماه نشان و ۸ هزارگزی جنوب خاوری ماه نشان و ۸ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۳۵۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و انگور و قیسی و آلبالو و عسل است. شغل اهالی زراعت است و گلیم و جاجیم نیز بافند و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تبریزی.

[تَ] (ص نسبی، ا) ج، تبارزه. منسوب است به تبریز که از بلاد آذربایجان است و جمعی کثیر از علما بدانجا انتساب دارند. (انساب سمعانی). هر چیز یا کسی که منسوب به تبریز است. (فرهنگ نظام). منسوب به شهر تبریز. (ناظم الاطباء). رجوع به تبریز شود.

تبریزی.

[تَ] (ا) (۱) درخت تبریزی. درخت سپیدار. (ناظم الاطباء). درختی است از جنس کبوده و بسیار بلند و کم قطر. (فرهنگ نظام). از جنس سپیدار و در تیره بیدها. جنسهای سپیدار متعدد است مانند کبوده و تبریزی (۲). (گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۷۲). از اینگونه دو جور در ایران یافت میشود: ۱ - که در تهران بنام شال، شالک و در همدان بنام دله راجی معروف است. ۲ - که در بیشتر نقاط بنام تبریزی خوانده میشود، آن را در همدان راجی می گویند. این گونه در جنگلهای ایران بطور وحشی نایاب است ولی بیشتر بیشه های مصنوعی فلات ایران دارای این گونه است. ... گونه تبریزی چون برای تهیه تیر ساختمانی و تیر تلگراف مناسب است و سرعت رشد آن بسیار است در ایران بفرآوانی کاشته میشود. (از جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۱۸۹). *Peuplier*. (شلیمر) (۱) - *Populus alba*. (شلیمر) - *Populus nigra* (۲) - *blanc*.

تبریزی.

[تَ] (ا) قسمی از زردآلو است که گویا اول تخمش را از تبریز بجاهاى دیگر بردند. (فرهنگ نظام).

تبریزی.

[تَ] (ا) وزنی معادل ششصد و چهل مثقال. منی معادل چهل سیر. داعی الاسلام آرد: من تبریز که یک مقیاس وزن ایران است برای کشیدن اجناس که تقسیم بر چهار چارک میشود، هر چارک ده سیر و هر سیر شانزده مثقال است. پس یک من تبریز معادل ۶۴۰ مثقال میشود. مقابل آن من شاه است که دو من تبریز است. (فرهنگ نظام).

تبریزی.

[تَ] (اخ) نام جامعی است در کرمان. حمدالله مستوفی در تعیین ولایت کرمان... آرد: ... جامع تبریزی را تورانشاه سلجوقی ساخت. (نزهة القلوب چ گای لیسترنج ص ۱۴۰).

تبریزی.

[ت] (اخ) نام وی اظهر، ملقب به استاد استادان از افاضل زمان و صاحب کمالات و در خدمت حکیم جعفر مدتها به کسب علوم و فضایل متنوعه پرداخته و در یاد گرفتن خط اهتمام تمام بکار برده پس از تبریز به خراسان و همدان و کرمان و اصفهان رفته و اخیراً در اصفهان اقامت گزیده و در اکمال خط رنجهها برده تا یکی از اساتید زمان خود گردیده پس از آنجا نیز بشیراز و بغداد و شام و حلب و مکه مسافرتها کرده و در همه جا محترم می زیسته تا در سال ۸۸۰ ه. ق. درگذشت. (ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۲۰۲ از پیدایش خط و خطاطان).

تبریزی.

[ت] (اخ) ابراهیم بن اسحاق بن سلیمان... و او را سیروزی هم گفته اند. او راست: اسرارالسرور بالوصول الی عین النور، در شرح النصوص تألیف صدرالدین قونوی. (اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۱۹).

تبریزی.

[ت] (اخ) ابراهیم بن کوهان مکنی به ابواسحاق از مشایخ عرفان است که بسال ۲۷۷ ه. ق. در تبریز درگذشت. (تاریخ گزیده چ برون ص ۷۷۲).

تبریزی.

[ت] (اخ) ابومحمد. از مورخین اوائل قرن ششم هجرت بوده و تاریخ طبری مشهور را که از بدو خلقت تا سال سیصد و نهم هجرت بنام تاریخ الامم و الملوک بقید تحریر آورده، از عربی به فارسی ترجمه نموده و وقایع مابین طبری متوفی ۳۱۰ ه. ق. و زمان خود را نیز بدان افزوده و در ۵۱۲ ه. ق. درگذشت و ظاهراً نامش هم ابومحمد است. (ریحانۃ الادب ج ۵ ص ۱۶۷).

تبریزی.

[ت] (اخ) اسماعیل بدرالدین مکنی به ابوالعمر التبریزی. محدث است و بسال ۶۰۱ ه. ق. درگذشت. او راست: کتاب اربعین در حدیث و کتاب الانوار. (اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۱۱).

تبریزی.

[ت] (اخ) امین الدین مظفر بن ابی الخیر محمد بن مؤیدالدین اسماعیل بن علی الوارانی الشافعی مکنی به ابوالثناء. وی بمدرسه نظامیه بغداد معید (مقرر) بود. و مشهور به تبریزی است. به مصر رفت و سپس به شهر خود بازگشت. وی در سال ۵۵۸ متولد شد و بسال ۶۲۱ ه. ق. درگذشت. او راست: بسط الوقای فی شرح مختصر الایلاقی، در طب. سبط المائل. سمط الفوائد فی الفقه. مختصر فی الفروع. مختصر المحصول. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۴۶۳).

تبریزی.

[ت] (اخ) بدل بن ابی المعتمر التبریزی ملقب به بدرالدین الحافظ. وی بسال ۶۳۶ ه. ق. درگذشت. او راست: تحفه الاولیاء فی ذکر حال سیدالاتقیاء. (اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۳۱).

تبریزی.

[ت] (اخ) بشیر بن ابی بکر بن حامد بن سلیمان بن یوسف الزینی ملقب به نجم الدین النعمانی التبریزی الشافعی. ساکن مکه مکرمه بود. بسال ۵۷۰ متولد شد و بسال ۶۴۶ ه. ق. درگذشت. او راست: تفسیر قرآن در چند مجلد. (اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۳۲).

تبریزی.

[ت] (اخ) جمال الدین یوسف بن محمود سرائی الاصل معروف به تبریزی شافعی. متوفی بسال ۸۰۴ ه. ق. او راست: حاشیه برکشاف زمخسری. شرح الاربعین للنووی در حدیث. شرح منهاج الوصول الی علم الاصول للبیضاوی. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۵۵۹).

تبریزی.

[ت] (اخ) حاجی ملاعلی بن عبدالله علیاری. رجوع به علیاری و ریحانه الادب ج ۱ ص ۲۰۳ و ج ۳ صص ۱۲۲ - ۱۲۴ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) حاجی میرزا قاسم. از خطاطان مشهور است. متوفی بسال ۱۲۹۰ ه. ق. در اسکندریه. رجوع به پیدایش خط و خطاطان ص ۴۵۸ و ریحانه الادب ج ۱ ص ۲۰۴ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) حاجی میرزا لطفعلی بن میرزا احمد بن لطفعلی بن محمد صادق تبریزی مغانی. از علماء تبریز که از صاحب ریاض و پدر خود میرزا احمد مجتهد اخذ مراتب علمیه نمود، آنگاه از نجف به آذربایجان مراجعت کرد و امامت جمعه بدو مفوض شد. در سال ۱۳۶۲ ه. ق. در وبای عمومی درگذشت. او راست: ۱ - اوثق الوسائل فی شرح ریاض المسائل. ۲ - الزکوة. ۳ - شرح قصیده کعب بن زهیر در مدح حضرت رسول بمطلع: بانت سعاد و قلبی الیوم مکیول... ۴ - ملاذالداعی، در اخلاق و مواعظ. (از ریحانه الادب ج ۱ ص ۲۰۴). و رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۲۸ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) حجة الاسلام میرزا محمد تقی. رجوع به حجة الاسلام و ریحانه الادب ج ۱ ص ۳۱۳ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) خواجه تاج الدین جیلان تبریزی وزیر سلطان محمد خدا بنده. در تاریخ گزیده (چ برون ص ۵۹۸ و صص ۶۰۶) جیلان تبریزی، و در دیگر کتب جیلان آمده. رجوع به تاج الدین علیشاه جیلانی شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) خواجه فخرالدین احمد ارکوشی. وی پس از فخرالدین محمد مستوفی به وزارت روم رسید. حمدالله مستوفی آرد: چون

سعدالدوله جهود که وزیر ارغون خان بود بدرجهء شهادت رسید وزارت روم که بصاحبی مشهور است بر مخدوم سعید خواجه فخرالدین احمد ارکوشی تبریزی حوالت رفت. چون حاصل ملک روم بخرج شه زادگان و لشکری که آنجا بودند وفا نمیکرد خواجه فخرالدین احمد ارکوشی تدبیر کرد و املاک دیوانی به ارباب مناصب فروختن گرفت تا بیشتر روم ملک شد و بر ارباب غمخوارگی آن واجب گشت و بدین تدبیر شایسته آن ملک معمور ماند چه اگر بر ملکیت دیوان باقی بودی چون حکام را اعتماد دوام عمل نبودی در کار عمارت مهمل بودندی و به اندک زمانی تمام ولایت خراب گشتی... (تاریخ گزیده چ برون صص ۴۸۵ - ۴۸۶).

تبریزی.

[ت] (اخ) خواجه میرعلی. از مفاخر قرن هفتم هجرت که واضع و مخترع خط نستعلیق است و بهمین جهت به قدوة الکتاب موصوف می باشد. رجوع به پیدایش خط و خطاطان و ریحانة الادب ج ۱ ص ۲۰۲ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) شمس. رجوع به شمس تبریزی شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) شمس الدین عبدی. وی تا عهد غازان خان در حیات بود. او راست: ۱ - شرح مطالع و متن اقلیدس. ۲ - رساله الحساب. (از تاریخ گزیده چ برون صص ۸۰۶).

تبریزی.

[ت] (اخ) شیخ امام جعد. معاصر فقیه زاهد بود و بمقبره کحیل مدفون است. (تاریخ گزیده چ برون صص ۷۸۸). رجوع به تبریزی (شیخ فقیه زاهد) شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) شیخ بابا فرج. رجوع به بابا فرج شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) شیخ فقیه زاهد که بسال ۵۹۲ ه. ق. درگذشت بعهد راضی خلیفه. برادرش در آزمون او را بزیارت گوری برد که در او مرده نبود، او به نور کرامات دریافت، برخاست و گفت بر سر گور تهی بیش از این نتوان نشست. (تاریخ گزیده چ برون صص ۷۸۸).

تبریزی.

[ت] (اخ) صائن الدین. حمدالله مستوفی آرد: صائن الدین تبریزی به تبریز نماند از اشعار اوست: دوش این دلم از درد جدایی میسوخت ز اندیشه آن تا تو کجایی میسوخت تا از شب تیره روز روشن بدمید بیچاره دلم چو روشنایی میسوخت. (تاریخ گزیده چ

برون ص ۷۹۲).

تبریزی.

[ت] (اخ) علی بن عبدالله تاج الدین ابوالحسن الاربیلی التبریزی الشافعی. ساکن قاهره که بسال ۷۴۶ ه. ق. درگذشت. او راست: ۱ - القسطاس (احکام در علم حدیث). ۲ - افراد الاحادیث الضعفاء در دو جزء. ۳ - تنقیح المفتاح که در علم معانی و بیان و تألیف سکاکی است. ۴ - حاشیه بر شرح الحاوی الصغیر قزوینی. ۵ - مبسوط الاحکام فی تصحیح ما يتعلق بالكلم و الکلام. (اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۱۹ از حسن المحاضره).

تبریزی.

[ت] (اخ) علی رضا عباسی. رجوع به عباسی و ریحانه الادب ج ۱ ص ۲۰۳ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) قاضی شعب التبریزی مکنی به ابوصالح. وی از ابو عمران موسی بن هلال و از او خلاد بن عاصم حدیث کند. (از انساب سمعانی ج ۱ ورق ۱۰۴ الف).

تبریزی.

[ت] (اخ) قطب الدین عتیقی. پدر جلال الدین عتیقی است. اشعار نیک دارد و منها: من ازین بار که رخ سوی سفر می آرم از دل و دیده خود خون جگر می بارم جز خدا هیچ کسی نیست که داند حال همدمی نیست که باشد نفسی غمخوارم اندرین قافله کس نیست ز من سوخته تر بیم آن است که جان را بخدا بسپارم. (تاریخ گزیده چ برون ص ۸۲۴).

تبریزی.

[ت] (اخ) محراب. از خوشنویسان تبریز است، و در خط نسخ دست داشت. قرآنی بخط وی در مسجد ابراهیم پاشا در استانبول موجود است که تاریخ کتابت آن ۹۰۹ ه. ق. است. (ریحانه الادب ج ۱ ص ۲۰۴ از پیدایش خط و خطاطان).

تبریزی.

[ت] (اخ) محمد الحنفی. او راست: میزان الادب. (از معجم المطبوعات چ مصر ج ۱ ستون ۶۲۸).

تبریزی.

[ت] (اخ) محمد بن السید محمد بن عبدالله الحسینی التبریزی عفیف الدین الشافعی. وی ساکن مدینه بود و بسال ۸۵۵ ه. ق. در همانجا درگذشت. او راست: حاشیه بر اربعین النوویه. حاشیه بر شمائل. مولد النبی صلی الله علیه و سلم. نفائس التنصیص فی شرح التلخیص. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۱۹۸).

تبریزی.

[ت] (اخ) محمد بن رجب التبریزی الشافعی. از تصانیف اوست: «نفخ المسک فی شرح تتمه السلک» که بسال ۹۰۹ ه. ق. آن را پایان رسانید. (اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۲۲۴).

تبریزی.

[ت] (اخ) محمد بن عبدالله ملقب به ولی الدین، یا، ولی الله و مکنی به ابو عبدالله الخطیب العمری التبریزی. از علماء قرن هشتم هجری. او راست: ۱ - الاکمال فی اسماء الرجال. ۲ - مشکاة المصابیح. (از معجم المطبوعات چ مصر ج ۱ ستون ۶۲۷).

تبریزی.

[ت] (اخ) محمد زمان بن کلب العلی التبریزی الشیعی الامامی. شاگرد مولانا محمد باقر مجلسی است که در حدود سال ۱۱۳۱ ه. ق. درگذشت. او راست: شرح زبده الاصول. فرائد القوائد (الفوائد؟) فی احوال المدارس و المساجد. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۳۱۶).

تبریزی.

[ت] (اخ) ملا محمد حسین. از اهالی تبریز و از علما و خوش نویسان مشهور است. میرعماد و علیرضا عباسی از شاگردان وی بودند. رجوع به پیدایش خط و خطاطان و ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۲۰۵ شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) ملک محمود پسر ملک مظفرالدین بود و از اکابر جهان. اشعار خوب دارد، منها: وقت نیامد هنوز کاورمت در کنار عمر به آخر رسید تا کی از این انتظار؟ عمر و جوانی بیاد میگردد بیدرنگ فرصت ایام عیش فوت مکن زینهار وقت غنیمت شمر ورنه چو فرصت نماند ناله کرا داشت سود گریه کی آمد بکار؟ (تاریخ گزیده چ برون ص ۸۲۵).

تبریزی.

[ت] (اخ) میرحسین یا میرحسن. از شعرای نامی ایران در عهد شاه عباس کبیر است و در حسن خط نیز مهارت بی پایان داشته و هر دو خط جلی و خفی را خوب مینوشته و در زمان خود در تمامی دیار آذربایجان و عراق و خراسان نظیری نداشته و شعر را نیز بسیار خوب میگفته... نخست در تبریز به کسب کمالات پرداخته و در هنگامی که عسکر عثمانی به تبریز هجوم داشتند بعراق عجم آمده و چندگاهی در کاشان اقامت گزیده پس از آن به هندوستان رفته و در خدمت ملوک گورکانیان بار یافته... تا آنکه در سال ۱۰۰۳ ه. ق. درگذشت. از اوست: بکف بریدن حاسد کسی نمیداند که نیشها چه به دل میخلد زلیخا را بروز مهر دلش نرم میکنم سهوی که سنگ موم بود بازوی توانا را. (از ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۲۰۲ از پیدایش خط و خطاطان).

تبریزی.

[ت] (اخ) میرزا احمد خطاط از مشاهیر خطاطان اواسط قرن سیزدهم هجرت که از ارباب فضل و کمال بوده و چندین قرآن بخط او چاپ شده که تاریخ کتابت یکی از آنها ۱۲۶۸ ه. ق. است. (ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۲۰۱).

تبریزی.

[ت] (اخ) همام. رجوع به همام شود.

تبریزی.

[ت] (اخ) یحیی بن علی بن الحسن بن محمد بن موسوی بن الخطیب مکنی به ابو زکریا الشیبانی. النحوی اللغوی. یکی از ائمه لغت است که برای کسب علم به نقاط مختلف سفر کرد. و بر عبدالقاهر جرجانی و ابن سهیل بیضاوی و بسیاری از علماء حدیث خواند و در بصره حدیث شنید و ادب را از هلال الصابی و ابن السراج و ابوالطیب الطبری و جز آن آموخت. وی بر شرب خمر مداومت داشت و مردم مصنفات او را در حالت مستی وی بر او قرائت میکردند. بسیاری از دواوین اشعار و کتابهای ادب را بخط خود نوشت و در اعراب القرآن کتابی در چهار مجلد تصنیف کرد و آن را الملخص نامید و نیز شرح اللمع ابن جنی و شرح حماسه و شرح دیوان متنبی و شرح دیوان ابوتمام طایی و سقط الزند و المفضلیات و معلقات سبع و جز آن از آثار اوست. وی از تبریز بقصد ابوالعلاء معری به معره سفر کرد و در اوان شباب بمصر رفت و بدانجا بر طاهر بن بابشاذ قرائت کرد سپس به بغداد بازگشت و تا هنگام مرگ در آنجا ساکن بود. او راست: ۱ - تهذیب اصلاح المنطق. ۲ - کنز الحفاظ فی کتاب تهذیب الالفاظ. ۳ - شرح بر دیوان اشعار حماسه. ۴ - شرح معلقات. (از معجم المطبوعات چ مصر ج ۱ ستون ۶۲۵ - ۶۲۷). سمعانی و صاحب ریحانۃ الادب وفات وی را بسال ۵۰۲ ه. ق. ذکر کرده اند (۱). رجوع به ریحانۃ الادب ج ۱ ص ۳۹۸ و اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۲ و ج ۳ ص ۱۱۵۲ و المنجد بخش الاعلام ص ۱۰۳ و رجوع به انساب سمعانی ج ۱ ورق ۱۰۳ الف شود. (۱) - در المنجد تاریخ تولد و وفات وی ۱۰۳۰ - ۱۱۰۹ م. است.

تبریزیان.

[ت] (ا) ج تبریزی. مردم تبریز. آنانکه از تبریزند: شمس مگو مفرخ تبریزیان هر که بمرد از دو جهان او نمرد. مولوی. رجوع به تبریز شود.

تبریس.

[ت] (ع مص) نرم و آسان کردن زمین را. (از قطر المحيط). نرم کردن زمین را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبریس.

[ت] (ع مص) ابرص کردن کسی را. (از قطر المحيط ||). سر را تراشیدن. (از قطر المحيط). سر تراشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رسیدن باران بزمین پیش از شیار کردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبریس.

[ت] (ع مص) بسیار بارض شدن زمین. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بارض شود.

تبریق.

[ت] (ع مص) چشم فراخ باز کردن و یا تیز نگریستن. (تاج المصا‌در بیهقی). نیکو گشادن هر دو چشم را و تیز نگریستن || زینت دادن خانه را و منقش کردن آن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آراسته شدن و زینت گرفتن زن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). سفر دور و دراز کردن ||. استبداد کردن در گناهان ||. دشوار شدن کار بر کسی. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبریک.

[ت] (ع مص) فروخفتن شتر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در غذا و بر غذا دعا کردن ببرکت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دعا کردن کسی را به برکت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برکت برای کسی خواستن به دعا. (فرهنگ نظام). دعای خیر. دعای برکت. (ناظم الاطباء ||). مبارک باد گفتن. (فرهنگ نظام). مبارک باد. (ناظم الاطباء).

تبریک.

[تَبَّی] (۱) نظامی در اقبالنامه در عنوان «افسانه خراسانی و فریب دادن خلیفه» گوید: خراسانی چست بی‌غداد شد، چون کارش سست شد، هزار دینار زر مصری را خرد سایید و با گل سرخ بیامیخت و مهره ای چند بساخت و آنها را بعطاری سپرد و گفت: بدیناری این بر تو بفروختم و زو کیسه سود بر دوختم چو وقت آید این را که داری برنج بده باز خرم، زهی کان گنج پیرسید عطار کاین را چه نام؟ بگفتا تبریک (۱)، سخن شد تمام... فرستاد در شهر بالا و پست تبریک طلب کرد نامد بدست... حدیث تبریک بیاد آمدش جز آن هر چه بشنید باد آمدش خیر بازجست از تبریک فروش بخندید کان طنزش آمد بگوش تبریک چو تصحیف سازد دبیر بیاموز معنی و معنیش گیر (۲). رجوع به اقبالنامه نظامی چ وحید صص ۶۸ - ۶۹ شود. (۱) - ن ل: طَبْرِيك. (۲) - مرحوم وحید در ذیل این بیت آرد: اگر کلمه طبریک باشد مطابق بعضی نسخ تصحیف آن (یک طنز) میشود و بکلمه طنز در بیت بالا- هم اشارت رفته و اگر تبریک باشد تصحیف آن نیرنگ میشود.

تبریک.

[ت] (اخ) نام عیدی است یهود را و سپس عربا، باشد به دو روز. رجوع به التفهیم بیرونی چ همایی ص ۲۴۵ شود.

تبریک.

[تَبَّی] (اخ) دهی از دهستان مزرع است که در بخش حومه شهرستان قوچان و به بیست هزار گزی شمال خاوری قوچان و بیست هزار گزی خاور راه عمومی قوچان به باجگیران قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه، محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تبری کردن.

[تَبْرِي كَدَا] (مص مرکب) بیزاری جستن ||. ذمه خود را بری کردن. (ناظم الاطباء).

تبریک گفتن.

[تَ گُت] (مص مرکب) دعای برکت و میمنت عرضه کردن و مبارکباد گفتن. (ناظم الاطباء).

تبری نمودن.

[تَ بَرِی نَ / نِ / نَ دَ] (مص مرکب) دوری نمودن. بیزاری نمودن: بحکم این مقدمات از علم طب تبری مینمودم. (کلیله و دمنه).

تبریه.

[تِ ی] (ع ا) سبوسهء سر. (منتهی الارب) (بحر الجواهر) (ناظم الاطباء).

تبریه.

[تِ ی] (ع مص) بیزار کردن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به تبرئه شود.

تب زده.

[تَ زَدَ / دِ] (ن مف مرکب) ج، تب زدگان. تب دار. (آندراج). کسی که مبتلا به تب باشد. (ناظم الاطباء). نزیف. موعوک. مورد. (منتهی الارب): شفای تب زدگان بود شربتش گوئی که بود شربتش از سلسبیل و از تسنیم. سوزنی. سیزده روز مه چارده شب تب زده بود تب خدنگ اجل انداخت سپر بازدهید. خاقانی. تب زده زهر اجل خورد و گذشت گلشکرهای صفاهان چه کنم. خاقانی. تب زده لرزم چو آفتاب همه شب دور فلک بین که بر سرم چه فن آورد. خاقانی. نرگس ز دماغ آتشین تاب چون تب زدگان بجسته از خواب. نظامی. چو از تاب انجم شب تب زده بیچید چون مار، عقرب زده. نظامی. بسی تب زده قرص کافور کرد نخورده شد آن تب چو کافور سرد. نظامی. تب زدگان را که نه حلوا به است خوردن گشنیز ز حلوا به است. امیر خسرو (از آندراج).

تبزور.

[تَ بَرُزُ] (ع مص) گفتن که من از بنوالبزری ام. (منتهی الارب). گفتن اینکه من از بنی بزری هستم که طایفه ای است از عرب. (ناظم الاطباء). خویشان را به قبیله بزری نسبت کردن.

تبزراق.

[ع ا] دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را مرادف تبزور، الختم، بمعنی مُهر (۱) آورده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰). (۱) - Sceau.

تب زرد.

[تَبِ زَا] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) نوعی بیماری توأم با تب که در معده و امعا تولید عفونت میکند و بر اثر گزیدگی یک نوع پشه (۲) در انسان حادث میشود و پوست بیمار را زرد کند. این بیماری را «ومیتو نگرو» (۳) یا «تیفوس آمریکا» (۴) هم مینامند. رجوع به تب شود. (۱) - Typhus - (۲) - Fievre jaune. (۳) - Vomito Negro. (۴) - Stegomya (stegomyie).

d'Amerique

تبزرق.

[بَ رُ] (ع ا) رجوع به تیزراق و دزی ج ۱ ص ۱۴۰ شود.

تبزع.

[تَبْرُزُ] (ع مص) ظریف شدن کودک. (تاج المصادر بیهقی). ظریف و ملیح و زیرک شدن کودک. (از قطر المحيط). تظرف. (از اقرب الموارد). ظریف و ملیح گردیدن کودک. (از ناظم الاطباء). بمعنی بزغ الغلام است؛ ظریف و ملیح خواست (۱) کودک. (منتهی الارب ||). بزرگ شدن شر. (تاج المصادر بیهقی). بزرگ گردیدن شر. (از قطر المحيط). بزرگ شدن فتنه و بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برانگیخته شدن شر. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). به هیجان آمدن فتنه و بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تهدید کردن شر که هنوز واقع نشده است. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). (۱) - ظ: خاست.

تبزعر.

[تَبْعُ] (ع مص) بدخلقی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبزعر علینا؛ بدخلقی نمود با ما. (منتهی الارب).

تبزق.

[تَبْرُزُ] (ع مص) خدو انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبزل.

[تَبْرُزُ] (ع مص) سوراخ کردن آوند خمر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبزل چیزی؛ شکافته شدن آن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). تبزله. [تَبْرُزُ] (ع ص) تبزله. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبزله. (منتهی الارب). تبزله. (قطر المحيط). مرد کوتاه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبزه.

[تَبْرُزُ] (ع ا) بلغت بربر، سنگ ساختمان (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۴۰). (۱) - Pierre a batir.

تبزیج.

[تَبْرُجُ] (ع مص) آراستن و زینت دادن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظاهراً معرب از بزک فارسی بمعنی آراستن است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تبزیخ.

[ت] (ع مص) فروتنی نمودن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَبْرِيز.

[ت] (ع مص) دیگ افزار در دیگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از تاج العروس ج ۳ ص ۴۰).

تَبْرِيز.

[ت] (ع مص) برون آوردن. (۱ ||) از اقران خویش در گذشتن بفضل (۲). (دستورالاحوان). (۱) - این باب در اقرب الموارد، قطر المحيط، منتهی الارب و تاج العروس دیده نشد. (۲) - این باب در اقرب الموارد، قطر المحيط، منتهی الارب و تاج العروس دیده نشد.

تَبْرِيع.

[ت] (ع مص) نشتر زدن حجامتگر و بیطار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَبْرِيل.

[ت] (ع مص) شکافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوراخ کردن. (از اقرب الموارد).

تَبْرِيلَةٌ.

[ت ل] (ع ص) تبرله. رجوع به تَبْرِيلَةٌ شود.

تَبْس.

[ت ب] (امص) تبش. تفسیدگی. از تبسیدن یا تفسیدن. تفتگی. حرارت. گرمی: هر که از کین تو دارد دل سیه چون لوبیا از دو سنگ آس غم بی توش (۱) گردد چون عدس گر سموم قهر تو بر روی دریا بگذرد از تف او در تک دریا پدید آید تبس. سوزنی. (۱) - ن ل: بی پوست

تَبْس.

[ت ب] (اخ) (۱) تب. پایتخت قدیمی بئوسی (۲) که امروز بنام «تیوا» (۳) مشهور است. رجوع به تب و فرهنگ ایران باستان ص ۱۴۴ شود. (۱) - Thiva - (۲) - Beotie. (۳) - Thebes.

تَبْس.

[ت ب] (اخ) (۱) شهری به ماد: اسکندر چون شنید که داریوش (سوم) از همدان رفته است راه خود را بماد تغییر داده شتافت تا به داریوش برسد. در آخر «پاره تاکن» (۲) شهری است تبس نام در آنجا به اسکندر گفتند که داریوش عزیمت باختر کرده. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۴۱). (۱) - Paretacene - (۲) - Tabas.

تبس.

[تَبَّ] (اخ) نام یکی از شهرهای خراسان است... (فرهنگ نظام). رجوع به تبس شود.

تبسا.

[تَبِسْ سا] (اخ) (۱) تبسه. رجوع به تبسه شود. (۱) - Tebessa.

تب ساکن شدن.

[تَبَّ كَشُ د] (مص مرکب) ساکن شدن تب، قطع شدن تب. صاحب آندراج آرد: تب ساکن شدن به چیزی بمعنی تب ریختن: حرص از طینت پیران نبرد موی سفید این تبی نیست که ساکن به تابشیر شود. صائب (از آندراج).

تبسان.

[تَبَّ (نف، ق) تبسنده ||]. در حال تبسیدن. رجوع به تبسیدن و تفسیدن شود. (یادداشت بخط مؤلف).

تبسانیدن.

[تَبَّ د] (مص) تفسانیدن. گرم کردن. گرم داشتن؛ ادفاء؛ تبسانیدن. (زوزنی). رجوع به تبسیدن و تفسیدن شود.

تبسبسی.

[تَبَّ بَبُ] (ع مص) روان شدن آب. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبست.

[تَبَّ] (ص، ا) چیزی بود سست. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۶). چیزی باشد سست و از کار افتاده. (فرهنگ اسدی نخجوانی). چیزی تباه و از کار افتاده بود. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). بمعنی ضایع و تباه باشد و چیزی تباه شده و از کار افتاده. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). سست و از کار شده. (از فرهنگ اوبهی). تباه و ضایع و چیزی تباه شده و از کار افتاده و سست. (ناظم الاطباء). ضایع و تباه و از کار افتاده. (فرهنگ نظام): دریغ من که مرا مرگ و زندگانی تلخ که دل تبست و تباهست و تن (۱) تباه و تبست. آغاجی (از لغت فرس اسدی). رجوع به تباه و تبست شود ||. زشت صورت را نیز گفته اند. (برهان). زشت. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ اوبهی) (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: دین.

تبست.

[تَبَّ] (ص، ا) آیین و ملت و مذهب سست و ضعیف را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء). ملت ضعیف و سست. (ناظم الاطباء). هدایت آرد: اصل این لغت تبهست بوده مخفف شده: اگر نه عدل شه استی و نیک رایی او شدی سراسر کار جهان تباه و تبست. (۱) سوزنی. (انجمن آرا) (آندراج). برهان و مقلدانش معانی مذهب و ضعیف را هم برای این لفظ با کسر ثانی نوشتند چون ضبط برهان بهیچ وجه قابل اعتبار نیست حذف نمودم. (فرهنگ نظام). (۱) - این بیت سوزنی در فرهنگ نظام

شاهد تبست بفتح اول و ثانی آمده و صواب همان است. رجوع به تباه و تبست در همین لغت نامه شود.

تبستان.

[تَبَّ / ب] (اِ مرکب) تابخانه. کاشانه. خانه زمستانی. (یادداشت بخط مؤلف).

تبستان.

[تَسَّ / س] (نَف مرکب) تبستاننده. گیرنده تب. دافع تب: از بهر تب بریدن خود دست آزر را از نیستان هیچکسی تبستان مخواه. خاقانی.

تبستغ.

[تَبَّتْ / ت] (ص) مردم فصیح و تیززبان را گویند یعنی مردمی که تند و تیز حرف زنند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء): گشتم از یمن مدحت شه دین در سخن بس تبستغ و شیوا. منجیک (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ نظام).

تبست و تباه.

[تَبَّتْ ت / ت] (ص مرکب) تباه و تبست. رجوع به تباه و تبست شود.

تبسته.

[تَبَّتْ ت / ت] (اِ) گلیم ریشه دار و طرازدار. (ناظم الاطباء). قالیچه و سجاده ریشه دار و جز اینها. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱ ب).

تب سخت.

[تَبَّ س] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تبی شدید که درجه حرارت بیمار به حد نهایی بالا رود. رجوع به تب شود.

تبسر.

[تَبَّسُّ س] (ع مص) خواستن حاجت را در غیر وقت آن... (اقراب الموارد) (از قطر المحيط). پیش از وقت خواستن حاجت. (تاج العروس ج ۳ ص ۴۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تفحص کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چریدن گاو ریشه های خشک گیاه را. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کاویدن رستنی را پیش از آنکه از خاک برآید. حفر عنه (عن النبات) قبل ان یخرج. (اقراب الموارد ||). خفتن پای ||. خنک گردیدن روز. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تب سرد.

[تَبَّ س] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نافض. تب لرزه. (بحر الجواهر). تبی که از بسیار لرزه آن تبارد نتواند خویشتن را از لرزه

نگاه دارد. (قانون کتاب چهارم حمیات): [سکینج] نافض را که پیارسی تب سرد یا لرزه گویند زایل کند. (ذخیره خوارزمشاهی). ایشان ز رشک، در تب سرد آنگهی مرا کردند پوستین و نکردم عتابشان. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۳۵). رجوع به تب و حمی و دیگر ترکیب های این دو شود.

تبسط.

[تَبَسُّسٌ] (ع مص) تبسط در شهرها؛ عبور کردن در طول و عرض آنها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). در شهرها رفتن به هر سوی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کشیده شدن و امتداد یافتن روز. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). امتداد. (فرهنگ نظام ||). گستاخ وار از هر سوی رفتن. (زوزنی). جرأت کردن. گستاخی نمودن مرد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). جرأت. (فرهنگ نظام): و این بوسهل را نیز بشغل عرض مشغول کردیم تا بر یک کار بایستد و مجلس ما از تسحب و تبسط برآساید... آن باد که در او شده بود از آنجا دور نشد و از تسحب و تبسط باز نایستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴). بخرد نزدیک بودی که مهترت رسولی فرستادی و عذرخواستی از آن فراخ تسحبها و تبسطها که سلطان از او بیازرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۴). بدگمان شده بود از خواجه بزرگ احمد عبدالصمد و از تسحبها و تبسطهای عبدالجبار، پسرش نیز آزرده شده بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۱۰ ||). گسترده و پهناور شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انتشار. (فرهنگ نظام ||). مأخوذ از «بسط» بمعنی گشادگی است. (غیاث اللغات) (آندراج). خوشی. (فرهنگ نظام).

تبسقی.

[تَبَسُّسٌ] (ع مص) بلند و دراز شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبس گیلکی.

[تَبَسُّسٌ ل] (اخ) رجوع به تبس گیلکی شود: احمد سلطان زیاده از امکان بلوازم مهمانداری قیام نمود... آن حضرت مایحتاج ضروری گرفته باقی به او گذاشتند. احمد سلطان عرض نمود که از راه تبس گیلکی (۱) بعراق رفتن بهتر است. (تاریخ شاهی ص ۳۰۲). (۱) - در نسخه ج «راه تبسین گیلکی»، کرنل میک گرینگر در کتاب خود مسمی نریو اوف جرنی تهر و خراسان (کذا) مطبوعه لندن سنه ۱۸۷۹ م. ج ۱ ص ۱۲۵ نوشته: که این شهری از خراسان است و در مغرب شهر هرات واقع است و در اکبرنامه ج ۱ ص ۲۰۵ نوشته «احمد سلطان ملازم رکاب معلی بود میخواست که از راه گیلکی بدرقه باشد...»

تب سل.

[تَبَسُّسٌ] (ترکیب اضافی، مرکب) تب لازم. تب دق. تب استخوانی. رجوع به سل (۱) و تب و دیگر ترکیب های این دو شود. (۱) - Tuberculosis.

تبسل.

[تَبَسُّسٌ] (ع مص) ترشروی شدن از غضب. (از اقرب الموارد). ترشروی گردیدن از خشم یا از شجاعت. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ناخوش داشتن دیدار کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کراهت داشتن کسی را. (از قطر المحيط ||). ترک کردن ملاقات کسی. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

تبسم.

[تَبَسُّ سٌ] (ع مص) ابتسام. دندان سپید کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب). گماریدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بَسَم گماریدن؛ یعنی چنان خندیدن که دندان پیشین برهنه شود. (مجمل اللغه). دندان برهنه کردن وقت خندیدن. (دهار). نیم خنده کردن. (ترجمان علامه جرجانی). آهسته خندیدن. (غیاث اللغات). اندک خندیدن بی آواز. (از اقرب الموارد). و گفته اند تبسم، دون ضحک است. (از اقرب الموارد). کمترین حد خندیدن و نیکوترین آن، یا دون ضحک است. (از قطر المحيط). دندان سپید کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بنرم خندیدن. (آنندراج). آهسته خندیدن. (فرهنگ نظام). (ا) خنده ای که اطرافیان آواز آن نشنوند. مالا یكون مسموعاً له و لجیرانه. (تعریفات جرجانی). لب خند. (فرهنگ نظام). در تداول فارسی زبانان خنده بیصدا بنحوی که دندانهای پیشین نمایان گردد. (از ناظم الاطباء). شیرین، نمکین، رنگین، دزدیده، گلریز، از صفات (صفات تبسم) و شهد، موج، مهر، از تشبیهات اوست و با لفظ کردن و زدن و رویدن و بدل چسبیدن و در لب شکستن و تراویدن مستعمل. (بهار عجم) (آنندراج). با لفظ کردن و نمودن استعمال میشود. (فرهنگ نظام): قاضی به تبسم در او نظر کرد. (گلستان). رجوع به تبسم کردن و دیگر ترکیبهای آن شود. -تبسم برق؛ درخشیدن آن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کنایه از درخشیدن برق: ستم مکن بضعیفان که شد تبسم برق بدل بنالهء جانسوز در نیستانها. صائب. (از بهار عجم) (آنندراج). برای ترکیبات و تشبیهات این کلمه رجوع به ماده های ذیل شود.

تبسم آمدن.

[تَبَسُّ سٌ مَدْ] (مص مرکب) لبخند عارض شدن. به حالت لبخند درافتادن: ملک را از این سخن تبسم آمده. (گلستان).

تبسم افشان.

[تَبَسُّ سٌ] (نف مرکب) تبسم پاش. شکفته. خندان: ز بس هوای چمن ذوق اتحاد انگیخت هزار غنچه به یک لب تبسم افشان شد. طالب آملی (از بهار عجم) (از آنندراج).

تبسم به لب در شکستن.

[تَبَسُّ سٌ بِلْ دَشِ كَتْ] (مص مرکب) از خنده بازداشتن. خنده را فروگشتن. مانع از خنده شدن: برویم در خنده بستن چرا تبسم بلب در شکستن چرا. ظهوری (از بهار عجم) (از آنندراج).

تبسم پاشی.

[تَبَسُّ سٌ] (حامص مرکب) تبسم افشانی. خندان بودن. شکفته بودن: ز گرد وحشت ما تیره بختان فیض میجوشد تبسم پاشی صبح است، چین دامن شبها. میرزا بیدل (از بهار عجم) (از آنندراج). رجوع به تبسم و دیگر ترکیب های آن شود.

تبسم تراویدن.

[تَبَسُّ سٌ تَدْ] (مص مرکب) خنده سرزدن. خندیدن: تبسم میتراود از لب امید پنداری بشامستان بختم خنده ریز صبحگاهی شد.

طالب آملی (از بهار عجم) (از آندراج). رجوع به تبسم و ترکیبات آن شود.

تبسم رنگین.

[تَبَسُّ سٌ مِ رَا] (ترکیب وصفی، مرکب) تبسم نمکین. تبسم شیرین: مکن تبسم رنگین بسوی من هر دم که هست خانه بلبل خراب خنده گل. محمدقلی سلیم (از بهار عجم) (از آندراج). رجوع به تبسم و دیگر ترکیب های آن شود.

تبسم زار.

[تَبَسُّ سٌ مِ رَا] (مرکب) تبسم کده. پر از تبسم. پر از لبخند: هوا ز فیض لب غنچه شد تبسم زار چمن ز عکس دل عندلیب، عیش آباد. طالب آملی (از بهار عجم) (از آندراج). رجوع به تبسم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبسم زدن.

[تَبَسُّ سٌ زَدَا] (مص مرکب) تبسم کردن، لبخند زدن: عشق چون مهر تبسم زدم بر لب زخم غمزه انگشتر الماس نگین افشاند. طالب آملی (از بهار عجم) (از آندراج). رجوع به تبسم و دیگر ترکیب های آن شود.

تبسم کده.

[تَبَسُّ سٌ كَ دَا] (مرکب) تبسم زار. پر از لب خنده: عشرت خلق بود موجب رسوایی شان این تبسم کده چون گل همه غماز خود است. (بهار عجم) (از آندراج). رجوع به تبسم و ترکیبهای آن شود.

تبسم کردن.

[تَبَسُّ سٌ كَ دَا] (مص مرکب) لب شیرین کردن، لب سفید کردن. (مجموعه مترادفات ص ۸۸). ابتسام. لبخند زدن: عمر تبسم کرد و ایشان را اشاره کرد باز گردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۸). زنه از این تبسم شیرین که می‌کنی کز خنده شکوفه سیراب خوشتر است. سعدی. رجوع به تبسم و ابتسام و دیگر ترکیبهای این دو شود.

تبسم کنان.

[تَبَسُّ سٌ كُنَا] (نف مرکب، ق مرکب) لبخند زدن. لبخند کنان. در حالت لبخند: تبسم کنان گفتشان اوستاد که بر رفتگان دل نباید نهاد. نظامی. تبسم کنان زیر لب چیزی همگفت. (گلستان). تبسم کنان گفتش ای تیزهوش اصم به که گفتار باطل نبوش. (بوستان). تبسم کنان دست بر لب گرفت. (بوستان).

تبسم مینا.

[تَبَسُّ سٌ مِ نَا] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از ریخته شدن شراب از مینا در جام. (بهار عجم) (آندراج). قلقل مینا. (مجموعه مترادفات): افروخت از تبسم مینا ایاغ ما تر شد ز خنده های صراحی دماغ ما. سلیم (از مجموعه مترادفات) (از بهار عجم) (از آندراج). رجوع به قلقل مینا در مجموعه مترادفات ص ۲۷۵ و تبسم شود.

تب سنج.

[تَسْ] (نَف مرکب، اِ مرکب) که تب را سنجد. آلتی که مقدار تب بیمار را بر اساس زیادت و نقصان حرارت بدن معین کند. میزان الحرارة. حرارت سنج. ترمومتر (۱). رجوع به میزان الحرارة شود. (۱) - Thermometre.

تب سوخته.

[تَب تَ / تِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تبی که از احتراق اخلاط عارض شود و آن البته موجب هذیان و اختلال حواس باشد. (آندراج): در ختم دعا گوش مسیحا چو طیب است سنجر ز تب سوخته چند این همه هذیان؟ سنجر کاشی (از آندراج).

تب سودا.

[تَب سَ / سُو] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) تبی که از ماده سودا باشد: بدرد من چرا نادردهندی مبتلا گردد نیمخواهم تب سودا نصیب دشمنم گردد. میرمحمد افضل (از آندراج).

تب سوزان.

[تَب] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تبی شدید که حرارت بدن بیمار بحد نهایی صعود کند. تبی سخت: امیر را تب گرفت، تب سوزان و سرسامی افتاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۷).

تبسه.

[تَبْسُ سَ] (اخ) شهر مشهوری است به افریقا که بین آن و قفصه شش منزل راه است و در بیابان بی آب و گیاه «سیبیه»، و آن شهری است قدیمی و در آن آثار پادشاهان بوده است و بیشتر آن اکنون ویران و چیزی از آن باقی نمانده است مگر جایهایی که مسکن گروهی از مردم فقیر است که بعلت علاقه بسرزمین خود در آن مانده اند. چه حاصل آن کم بود و بین سطیف و تبسه شش منزل راه است که از بادیه های عرب نشین میگذرد و در آنجا گستردهای محکمی بافند که مدتها دوام کند. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۳). شهری است در الجزایر در ارتفاع ۹۰۰ متر از سطح دریا و ۶۵۰۰ تن سکنه دارد و همان تفستا است که امپراتور اغسطوس (اگوست) بسال ۲۵ ق.م. آن را جایگاه لشکر روم قرار داد و مسلمانان بسال ۶۸۲ ه. ق. آن را فتح کردند و بر اثر جنگ ها ویران شد و معروفترین آثار رومیان در آن دروازه «کارکلا» است. (المنجد)... گمان میرود که نام عربی شهر قدیمی «تيفستا» است که در جنوب جزایر قسطنطنیه واقع است و در ایام رومیان آباد بود... ۱۲۰۰ تن سکنه دارد. (قاموس الاعلام ترکی). شهری است به الجزایر در ایالت «بون» (۱) که مرکز ناحیه ای است به نزدیک مرز تونس، مخروطه های آثار رومیان در آن مشاهده میشود و ۲۵۰۰۰ تن سکنه دارد و دارای معادن فسفات است. نام دیگر آن «تبسا» (۲) است. (۱) - Tebessa - (۲) - Bone.

تب سه یک.

[تَب سِ یَ / یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) (۱) الحمی المثلثه هی الحمی الغب. (بحر الجواهر). تب غب. حمای غب. نوبه سه یک. حمای مثلثه. تبی که در هر سه روز باز آید. تبی که پس از هر سه روز بازگردد. تبی که دوروز در میان آید. رجوع به تب و حمی و دیگر ترکیبهای آن دو و رجوع به غب شود. (۱) - Fiere tierce.

تبسی.

[ت] (ا) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل بشقاب (۱) آورده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۰). رجوع به طبسی شود. (فرانسوی) (۱) - Assiette

تبسیدن.

[تَد] (مص) تبسیدن است که گرم شدن باشد. (برهان). گرم شدن. (انجمن آرا) (آندراج). تبسیدن ||. دارای لبهای ترکیده شدن از شدت گرما ||. ناتوان و بی آرام گشتن از گرمی هوا. (ناظم الاطباء). رجوع به تاب و تف و تبسیدن شود.

تبسیده.

[تَد / د] (ن مف / نف) اسم مفعول از تبسیدن. (حاشیه برهان چ معین). بمعنی گرم شده باشد. (برهان). گرم شده و آن را تبسیده نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج ||). ترکیده لب از گرما. (ناظم الاطباء). رجوع به تبسیدن و تبسیدن شود.

تبسیط.

[ت] (ع مص) گستردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نشر. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تبسیق.

[ت] (ع مص) منت نهادن (۱). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): بسقه؛ طول، تقول: لا تبسق علینا؛ ای لا تطول. (اقراب الموارد). (۱) - معنی منت نهادن برای این کلمه درست نیست و مؤلف منتهی الارب را در معنی تطویل و تطول تخلیطی دست داده است. در شرح قاموس آرد: و لا تبسق علینا تبسیقاً، از باب تفعیل؛ یعنی دراز مکن بر ما.

تبسیل.

[ت] (ع مص) مکروه داشتن. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). مکروه و ناخوش داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبش.

[تَب] (امص) اسم مصدر از تبیدن (تاییدن). (حاشیه برهان چ معین). گرمی. (فرهنگ جهانیگری) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان) (شرفنامه منیری) (از فرهنگ نظام). گرما و گرمی را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): گرداگرد ایشان دیواری بکشیدند بلند تا سالیان برآمد که تبش و سرما ایشان را دریافت. (ترجمه طبری بلعمی). به نیروی یزدان نیکی دهش از این کوه آتش، نیابم تبش. فردوسی. کجا تزه کش کاسنی خواندش تبش خواست، کز مغز بنشاندش. فردوسی. دهانشان چو شیر از تبش مانده باز به آب و به آسایش آمد نیاز. فردوسی. از تبش گشته غدیرش همچو چشم اعمشان وز عطش گشته مسیلش چون گلوی اهرمن. منوچهری. و گرمی و تبش برانگیزد از همه تن. (الابنیه عن حقایق الادویه). و چون بخایند و اندر تبش خور افکنند از آنجا کرما خیزد. (الابنیه عن حقایق الادویه). بر روز فضل روز به اعراض است از نور ظلمت و تبش و سرما. ناصر خسرو. اندر زمستان تبش آفتاب ضعیف باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). تبی که از گرما به و تبش آتش

تولد کند تشنگی سخت و صعب آرد. (ذخیره خوارزمشاهی). لکن تری غریب (در پیری) می افزاید و گرمی کمتر میشود تا بیکبار آن تبشی که مانده باشد هم از روی آنکه این تری بسیار باشد و این تبش سخت اندک و هم از روی آنکه آن تری بطبع، ضد آن تبش است آن را فرومیگیرد و فرومیراند. (ذخیره خوارزمشاهی). و اندر آمدن و رفتن، بالای سر پیغامبر علیه السلام پاره ای میغ همی رفت و سایه همی داشت از تبش آفتاب. (مجمل التواریخ والقصص). تو آفتابی، و مهتاب دیگران و، تبش ز آفتاب توان خواستن، نه از مهتاب. سوزنی. آب را تا لطف و صفوت نار را تاب و تبش خاک را حلم و درنگ و باد را خشم و شتاب جاودان بادی بعالم پادشاه کامران خاک حلم و بادشوکت آب لطف و نارتاب. سوزنی. جان عطارد از تبش خاطر وحید چونان بسوخت کز فلک آبی نماندش. خاقانی. لاله ز خون جگر وز تبش آفتاب سوخته دامن شده ست لعل قبای آمده ست. خاقانی. نه آن سرخ سیب از تبش گشت به نه زابروی شه دور گشت آن گره. نظامی (اقبال نامه چ وحید دستگردی ص ۵۰۱). گرنه درین دخمه زندانیان بی تبش است آتش روحانیان. نظامی. از آن راه چون دوزخ تافته کزو پشت ماهی تبش یافته. نظامی. نه ز انگشت آتشم تبشی نه ز هیزم خلال بالایی. کمال اسماعیل. نه رهی بیریده او نه پای راه نه تبش آن قحبه را نه سوز و آه. مولوی. کسی دید صحرای محشر بخواب... همی بر فلک شد ز مردم خروش دماغ از تبش می برآمد بجوش. سعدی (بوستان چ یوسفی ص ۹۷). مبین تابش مجلس فروزیم تبش بین و سیلاب دلسوزیم. (بوستان ||). مخفف تابش بود که پرتو باشد. (فرهنگ جهانگیری). مخفف تابش هم هست که فروغ و پرتو باشد. (برهان). اصل آن تابش بوده مخفف گردیده. (انجمن آرا) (آندراج). تابش. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). مخفف تابش است. (فرهنگ نظام). فروغ و پرتو. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء): بر تکیه گه سلطنت و شاهی هر روز تابنده چنان با تبش چارده ماه است. سوزنی ||. به همه معانی قبل، توش، ابدال «ب» به «او» ||. شپش، در اصطلاح مردم شیراز. مؤلف بهار عجم آرد: تبش بوزن و معنی شپش باشد. محمدطاهر نصیرآبادی در احوال شمس تبشی نوشته که چون شپش را در ولایت شیراز تبش گویند و در جامه او شپش بسیار افتاده بود بدین نام موسوم شد -انتهی ||. آتش. (ناظم الاطباء).

تبش.

[تَبَّ] (اخ) مصحف «تتش». در فهرست رجال تاریخ گزیده چ براون ص ۳۵ این کلمه بتصحیف آمده: «تاج الدوله تبش بن الب ارسلان، رجوع کن به تتش بن ارسلان». و باز در ص ۳۶ آرد: «تبش، رجوع کن به تاج الدوله تتش بن الب ارسلان». رجوع به تاج الدوله تتش بن الب ارسلان شود.

تبشش.

[تَبَّ بُّ] (ع مص) تبشش بکسی؛ مؤانست و مواصلت با او. (از اقرب الموارد) (المنجد). شادمان و تازه روی شدن به وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). تبشش خدا بکسی؛ اکرام اوست. (از اقرب الموارد). و منه «تبشش الله به کما یتبشش الرجل بغائبهم اذا قدم علیهم». (از اقرب الموارد). تبشش از جناب باریتعالی بمعنی رضا و اکرام است، منه الحدیث: لایوطن الرجل المساجد للصلوة الا تبشش الله به کما یتبشش اهل البیت بغائبهم. (منتهی الارب).

تبشر.

[تُبُّش] (ع ا) ج تبشره، مرغی است که آن را صفاریه هم گویند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبشره.

[تَبْشُ شَر] (۱) (ع ۱) مرغ صفاریه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء: تُبْشَرَةٌ.

تبشش.

[تَبْشُ شُ] (ع مص) شادی نمودن. (زوزنی). شادمان و گشاده روی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تب شطر الغب.

[تَبْ شَرُّ لُ غِبْ ب] (ترکیب وصفی، مرکب) شطر الغب. رجوع به تب و حمی و دیگر ترکیب های آن دو و رجوع به شطر الغب و چهارمقاله نظامی عروضی چ معین ص ۱۰۷ ذیل شماره ۱۳ شود.

تبشع.

[تَبْ شَشُ] (ع مص) بَشَع. (قَطْر المَحِيط). بشاعت نمودن. (از قَطْر المَحِيط). رجوع به بَشَع و بشاعت شود.

تبشع.

[تَبْ شَا] (اخ) شهری است به دیار فهم. (منتهی الارب) (آندراج). شهری است بحجاز در دیار فهم. قیس بن العیزارة الهذلی گفته است: ابا عامر انا بغینا دیار کم و اوطانکم بین السفیر و تبشع. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۳).

تبشک.

[تَبْ] (ا) ابریشمی که با آن جوراب و دستکش بافند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱ الف).

تب شکستن.

[تَبْ شِ كَتَا] (مص مرکب) عبارت از دور کردن تب بود. (بهار عجم) (آندراج). قطع کردن تب. بریدن تب. پایان دادن بیماری تب: تا تب خورشید تابان بشکنی پرهیز دار میکنی از صبحدم در کاسه گردون حلیب. میرمحمد افضل ثابت (از بهار عجم) (از آندراج).

تبشن.

[تَبْ] (اخ) طبشن. طبس. صاحب تاریخ بیهق در ذیل طبس آرد: و این تبشن است بحکم چشمه آب گرم که آنجا باشد آن را این نام نهاده اند و طبشن می نوشته اند وقتی عاملی غریب افتاده است، این نام بتصحیف برین ریع افتاده و در آن ریع دیه طبشن باشد. تاریخ بیهق چ بهمینار صص ۳۵ - ۳۶). رجوع به طبس شود.

تبشی.

[تَبْ] (ا) طبقی باشد که از مس و ارزیز و نقره و امثال آن بسازند و لب آن را باریک و برگشته بکنند. (فرهنگ جهانگیری). طبقی باشد لب گردان از مس و نقره و طلا- هم سازند. (برهان) (ناظم الاطباء). طبقی باشد آب گردان از مس و غیره. (انجمن آرا)

(آندراج). طبقی که از مس و نقره و جز آن سازند و لبش باریک و برگشته کنند. (فرهنگ رشیدی). طبقی است لب برگشته از فلز. (فرهنگ نظام). و طبشی معرب آن است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ نظام). گیلکی تَبَجَه. رجوع به تَبَنگ شود (۱). (حاشیه برهان چ معین). طبق از مس یا برنج و سیم و مانند آن. و امروز در بلاد عثمانی آن را تَبسی گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): باز در طرف چمن ساقی سرمست نهاد بر سر تبشی سیمین قدح زر عیار. ابن یمین (فرهنگ جهانگیری). غمزه سرمست او عربده آغاز کرد نرگس مخمور او تبشی و ساغر شکست. ابن یمین (ایضاً). (۱) - تبجه به لهجه قسمتی از گیلان (رشت و اطراف آن) لغتی در تَبَنگ است (تَبَنگ = تَبک = تَبج = تبجه، و طبق هم شاید از همین تَبک ساخته شده). نام دیگر آن در قسمت دیگری از نقاط گیلان چوب پاره، چو پاره است و محتمل است که تبشی بجز تَبَنگ باشد زیرا تبجه و چو پاره از چوب است.

تبشیر.

[ت] (ا) گِلِ گازران ||. گچ. (ناظم الاطباء).

تبشیر.

[ت] (ع) ا ج، تباشیر. (ناظم الاطباء). رجوع به تباشیر شود.

تبشیر.

[ت] (ع) مص (خبری دادن که در آن شادمانی بود. (تعریفات جرجانی). مژدگان دادن. (تاج المصادر بیهقی). مژدگانی دادن. (زوزنی). مژده دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء).

تبشیط.

[ت] (ع) مص (ابشاط. شتابی کردن و شتابانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعجیل کردن. (از قطر المحيط). لغت عراقیه مستهجنه. (قطر المحيط) (منتهی الارب).

تبشین اغول.

[ت] (ا) (اخ) تبشین اغول بن هلاکو. رجوع به بتشین اغول و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۸۵، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۰۹، ۳۶۹، ۳۷۰ شود.

تب صالب.

[ت] تب ل (ترکیب وصفی، مرکب) حمی صالب. تب گرم، یعنی در وی لرزه و سرما نباشد. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبصص.

[ت] تب ب (ع) مص (تبصص فلان؛ تملق کردن وی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تبصص سگ؛ دم جنبانیدن آن. (از اقرب

الموارد) (از قطر المحيط). دم جنبانیدن سگ و چاپلوسی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دم بزمین زدن و چاپلوسی کردن. (فرهنگ نظام). چاپلوسی کردن. (ترجمان علامه جرجانی): تبصصی می‌کرد و تملقی مینمود. (سندبادنامه ص ۱۵۲). ایشان راه تبصص و حداقت (۱) پیش گرفتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۰۵). (۱) - در نسخه خطی کتابخانه سازمان ص ۱۶۸: «خدیعت».

تبصر.

[تَبَصُّ ص] (ع مص) نیک نگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأمل کردن ||. شناسا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقراب الموارد) ||. بینا شدن. (فرهنگ نظام) ||. به بصره رفتن. (اقراب الموارد) ||. بینا گردانیدن. (آندراج).

تبصرت.

[تَبَصَّرَ ص] (ع مص) بینائی. تبصره: اولاً دزدیده کحل دیده ات چون ستانی بازیابی تبصرت (۱). مولوی. رجوع به تبصره شود. (۱) - تبصرت در این بیت مولوی بمعنی تبصره است ولی اگر آنرا مخفف «تبصره ات» بدانیم و تبصره و دیده را قافیه و «ت» ضمیر را حروف روی محسوب کنیم باز بهمان معنی «تبصره» خواهد بود.

تبصره.

[تَبَصَّرَ ص] (ع مص) ایضاح. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء). به اصطلاح مصنفین، توضیح و تشریح کردن مطلبی. (فرهنگ نظام) ||. بینا کردن. (ترجمان علامه جرجانی) (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات). بینا گردانیدن. (فرهنگ نظام). بینائی: تبصره و ذکری. (قرآن ۵۰ / ۸ از المرشد ص ۵۹) ||. شناسا کردن. (منتهی الارب). مایحمل علی العلم بالشیء و ستبانتته. (قطر المحيط) ||. تأمل ||. نیک نگریستن. (ناظم الاطباء) ||. عبرت نمودن. (ترجمان علامه جرجانی) ||. مراد از عینک نیز داشته اند. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تبصرت شود.

تبصص.

[تَبَصَّصَ ص] (ع مص) درخشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعلق. (تاج العروس) (قطر المحيط).

تبصع.

[تَبَصَّعَ ص] (ع مص) عرق اندک اندک بیرون آمدن. (تاج المصادر بیهقی): تبصع عرق از تن؛ اندک اندک خوی برآوردن از بنهای موی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مصحف تبصع. (اقراب الموارد). رجوع به تَبَصَّعَ شود.

تب صفراوی.

[تَبَّصَّ ص] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تب محرقه شود.

تبصل.

[تَبْصُصُ] (ع مص) پوست باز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برهنه کردن کسی را از جامه اش. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تبصلوه؛ بسیار سؤال کردند از وی تا سپری شد آنچه نزد او بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبصل چیزی؛ دوچندان شدن آن، چنانکه دوچندانی پوست پیاز: تبصل الشیء؛ تضاعف، تضاعف قشر البصله. (از اقرب الموارد).

تبصیر.

[ت] (ع مص) تبصره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بینا کردن. (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بینا گردانیدن. (آندراج ||). شناسا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شناسانیدن. (آندراج ||). تعریف و ایضاح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). روشن گردانیدن. (آندراج ||). بریدن گوشت از هر بند و جدا کردن آن ||. بریدن ||. بریدن سر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بخون اندودن. (تاج المصادر بیهقی ||). عبرت کردن. (ترجمان علامه جرجانی ||). به بصره شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چشم واگشادن سگ بچه. (تاج المصادر بیهقی). چشم باز کردن سگ بچه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبصیض.

[ت] (ع مص) برآوردن زمین آنچه که اول برمی آورد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چشم باز کردن سگ بچه. (تاج المصادر بیهقی). چشم باز کردن سگ بچه نوزاد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبصیل.

[ت] (ع مص) تبصل. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). پوست باز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برهنه کردن کسی را از لباس وی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تبضیض.

[تَبَبُّبُ] (ع مص) بناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبضیض.

تبض.

[تَبْضُضُ] (ع مص) همه چیز گرفتن برای کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گرفتن همه چیز از کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). اندک اندک گرفتن تمام حق از کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تمام گرفتن حق را اندک اندک. (آندراج).

تبضع.

[تَبْضُضُ] (ع مص) رفتن عرق. (تاج المصادر بیهقی). روان شدن خوی. رجوع به تبضع شود ||. شکافته شدن جلد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبضیض.

[ت] [ع مص] بناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبضبض.

تبضیع.

[ت] [ع مص] قطع کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبطئة.

[ت ط] [ع مص] درنگی کردن. (زوزنی). درنگ کردن. (ترجمان علامه جرجانی). درنگی و آهستگی. (ناظم الاطباء). رجوع به تبطیة شود.

تبطح.

[ت یط ط] [ع مص] در هامونی پهن و اشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی): تبطح سیل؛ گسترش یافتن سیل در بطحا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بسیار شدن سیل در بطحاء. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبطرق.

[ت ب ر] [ع مص] رفتار اسب جواد و زن پارسا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تبطش.

[ت ب ط] [ع مص] تبطشت الרכاب باحمالها؛ مانده گردیدند تا اینکه جنبیدن نتوانند. (منتهی الارب). مانده گردیدند شترسواران تا اینکه جنبیدن نتوانستند. (ناظم الاطباء).

تبطل.

[ت ب ط] [ع مص] شجاع و دلیر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشجع. (اقرب الموارد ||). بطالت دوست شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تداول باطل: تبطلوا بینهم؛ ای تداولوا الباطل؛ یعنی گرفتند باطل را نوبت بنوبت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تبطن.

[ت یط ط] [ع مص] کسی را در زیر آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کسی را در زیر خود گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تبطن؛ نزدیکی کردن با جاربه، و لمس کردن او و مالیدن شکم خود را بشکم وی. (از قطر المحيط): تبطنت الجاریة؛ انداختن خود را بر روی آن کنیزک. (ناظم الاطباء ||). گردیدن در چراگاه. (تاج المصادر بیهقی). در چراگاه گردیدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تبطن الکلاً؛ گردید در چراگاه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب ||). دانستن حقیقت کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تبطن در وادیه؛ داخل شدن در آن. (از قطر المحيط).

تبطی ۶.

[ت] (ع مص) پس انداختن کار و تأخیر در آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب).

تبطیح.

[ت] (ع مص) سنگریز انداخته پاکوب و برابر کردن. (منتھی الارب) (آندراج). ریختن سنگریز در جایی و آن را برابر و مسطح کردن. (ناظم الاطباء): بطح المسجد؛ القی الحصی فیہ و وثره. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و فی الحدیث: فاهاب بالناس الی بطحه؛ ای تسویته. (اقرب الموارد).

تبطیط.

[ت] (ع مص) تجارت مرغابی کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). مانده و عاجز شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). مانده گردانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبطیح. (قطر المحيط). رجوع به تبطیح شود.

تبطیل.

[ت] (ع مص) عاقل کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ضایع کردن چیزی و ضد اقامه آن. (از قطر المحيط): و عظیم تر مشکل بر اهل تقلید، و تبطیل توحید ایشان، قول خدای است که همی گوید... (جامع الحکمتین ناصر خسرو چ هنری کرین و دکتر معین ص ۴۳).

تبطین.

[ت] (ع مص) جامه را آستر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). لباس را آستر کردن. (فرهنگ نظام): تبطین ثوب؛ آستر کردن جامه را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). ابطان الثوب. (منتھی الارب ||). زدن بر شکم کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زدن بر شکم. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبطین لحيه؛ ستردن موی زیر زرخ و حنک. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب). گرفتن موی ریش را از تحت ذقن و حنک. (ناظم الاطباء). و منه حدیث النخعی: انه کان تبطن اللحيه؛ ای يأخذ الشعر من تحت الذقن. (منتھی الارب ||). تنگ برکشیدن ستور را. (آندراج): تبطین بعیر؛ تنگ برکشیدن ستور را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). ابطان البعیر. (منتھی الارب ||). تبطین فلاں؛ قرار دادن او را از خواص خود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). درونی و خاصه کردن کسی را. (آندراج). محرم گردانیدن کسی را. (فرهنگ نظام). (۱ ||) شمشیر زیر کش گرفتن. (آندراج) (۲). (۱) - در منتھی الارب ابطان به این معنی آمده است. (۲) - در منتھی الارب ابطان به این معنی آمده است.

تبطیة.

[ت ی] (ع مص) درنگی شدن. (تاج المصادر بیهقی). درنگی کردن. (دهار). تبطئة. رجوع به تبطئة شود.

تبطرم.

[تَبْرُ] (ع مص) انگشتی در انگشت کردن احمق و در سخن به انگشت اشارت کردن تا مردمان انگشتی وی بینند. (منتهی الارب). کان احمق و علیه خاتم فیتکلم و یشیر به فی وجوه الناس. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تبظیر.

[ت] (ع مص) تبظیر زن؛ ختنه کردن او. (از قطر المحيط): بظرت الجاریه؛ ختنه کرد آن را. (منتهی الارب ||). و هو یمصه و یبظره؛ یعنی او می گوید او را که در دهن بگیر و بمک بظر فلانه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبع.

[تَبَّ] (ع مص) از پی فراشدن یا با کسی رفتن. (تاج المصادر بیهقی). پس روی کردن. (ترجمان علامه جرجانی). پی روی کردن کسی را و در پی وی رفتن. (منتهی الارب). پیروی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). تبعه. (ناظم الاطباء). دنباله روی. متابعت. تبعیت. رجوع به تبعه شود؛ و رفتن بر اثر هوی که عاقل را هیچ ضرر و سهو چون تبع هوی نیست. (کلیله و دمنه). به تبع سلف رستگاری طمع میدارد. (کلیله و دمنه). خویش ابله کن تبع می ورز پس رستگاری زین ابلهی یابی و بس. مولوی ||. لاجق گردیدن. (منتهی الارب ||). ص، ا، ج، تابع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج تابع. پیروی کننده ها. (فرهنگ نظام). رجوع به تابع شود ||. دنبال. نتیجه. در پی. در عقب: طمع تبع حرص است و خواری تبع طمع. (کیمیای سعادت). اما گاه که علف ستور است خود به تبع حاصل آید. (کلیله و دمنه). صید دین کن تا رسد اندر تبع حسن و مال و جاه و بخت منتفع. مولوی ||. دست و پای ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیرو و پیروان. واحد و جمع در وی یکسان است. (منتهی الارب) (از غیاث اللغات) (از آندراج). قال الله تعالی: انا کنا لکم تبعاً. (قران ۱۴ / ۲۱، از منتهی الارب). ج، اتباع. (منتهی الارب). پیرو. ج، اتباع. (ناظم الاطباء): ما بسیار نصیحت کردیم و گفتیم چاکریست مطیع و فرزندان و حشم و چاکران و تبع بسیار دارد. (تاریخ بیهقی). بر سر آتش نهادت، ای تبع دیو آنکه برین راه کثرت از بنه بنهاد. ناصر خسرو. چه ایشان خلقی بسیارند و تبع تو شوند. (فارسنامه ابن البلخی). و این ابونصر عمران مستولی گشت و همه لشکر تو تبع او شدند. اگر این مرد خواهد که ملک از تو بگرداند به یک ساعت تواند کردن. (فارسنامه ابن البلخی). اما خداوند را معلوم نیست که این مرد طالب ملک است و خلایق را تبع خویش کرد. (فارسنامه ابن البلخی). و رنجانیدن اهل و تبع بقول مضرب فتان. (کلیله و دمنه). و اوساط مردمان را در سیاست ذات و خانه و تبع خویش بدان حاجت افتد. (کلیله و دمنه). از زرق دوستان تبع دشمنان شود بر فرق دشمنان رقم دوستان کشد. خاقانی. از عالم زاده ای و پشت (۱) عالم تبع است چاکران را. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۳۳). صاحب تبع و بلندنام است. نظامی. هر فریقی مر امیری را تبع بنده گشته میر خود را از طمع. مولوی. (۱) - ن ل: پیشی.

تبع.

[تُبَّ] (ع ص) کسی که در سخن دو لفظ پی یکدیگر آورد چون حسن بسن و قبیح شقیح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبع.

[ت] (ع ص) تبع المرأة؛ عاشق زن ||. پس رو آن [زن]. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبع.

[تُب ب] [ع ا] سایه، زیرا که تابع آفتاب است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سایه. (آندراج) (مهدب الاسماء ||). ج، تابع، نوعی از زنبوران عسل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نوعی از کوژ (؟) انگبین. (سه نسخه خطی مهدب الاسماء متعلق بکتابخانه سازمان لغت نامه ||). مرغی است. (آندراج). یک نوع مرغی. (ناظم الاطباء ||). ما ادری، ای تبع هو؛ یعنی کیست آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبع.

[تُب ب] [اخ ج]، تابعه. یکی از ملوک یمن و بدین لقب ملقب نگردد مادام که حضرموت و سبا و حمیر در تصرف وی نباشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لقب پادشاه یمن. (آندراج) (مهدب الاسماء). لقب عام ملوک یمن. (آثار الباقیه). ملوک تبع؛ ملوک یمن که به غلبه حبشیان بر آنان منقرض شدند و آنان بنابر روایت عرب نوزده تن بودند و چون نام چند تن از آنان تبع بوده این سلسله را تبعه نامند. پادشاهان سلسله حمیریان یمن را تبع می‌گفتند چنانکه پادشاهان ایران را کسری (معرب خسرو فارسی) و روم را قیصر (معرب سزار) (۱) و ترک را خاقان و حبشه را نجاشی (معرب انکاش بزبان حبشی، با کافی که اشمام جیم میشود). (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۲۱۸ از کتاب العبر ابن خلدون). رجوع به تبعه شود. (۱) - Cesar.

تبع.

[تُب ب] [اخ ج] نام وی حارث بن قیس بن صیفی بن سباء الاصغر بن حمیر بن سبا (۱). خواندمیر در شرح احوال وی آرد: چون حمیر بن سبا بعالم دیگر انتقال فرمود اختلاف در قبیله او پیدا شد و یکی از ایشان در مدینه سبا و دیگری در بلاد حضرموت پادشاه گشتند و مدتها حال یمینان بدین منوال گذران بود تا حارث الرایش خروج نموده جمیع اولاد حمیر بر سلطنتش اتفاق کردند و امر و نهی او را تابع شدند. بنابر آن حارث به تبع ملقب گشت. حارث الرایش اول پادشاهی است که او را تبع گفتند... در تاریخ بناکتی مسطور است که او را رایش بجهت آن می‌گفتند که بسیار عطا بود و عطادهنده را بلقب حمیر رایش گویند. و حارث رایش معاصر منوچهر بود... و حارث سلطنتش بقول اصح صدویست سال بود. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۶۳). و چون تمام پادشاهان یمن، از حارث تا تبع اصغر همگان را تبع خوانند و بهمین علت در ترجمه حال آنان جای جای اختلافی پدید می‌آید، اینک تبعه یمن به ترتیبی که می‌خوانند آورده است ذکر میشود: ناملقب حارث الرایش تبع ابرهه بن حارثذوالمنار افریقش بن ابرهه - العبد بن ابرههذوالاذعار هدهاد بن شراحیل - بلقیس و سلیمان (بلقیس دختر یا خواهر شراحیل) - ناشربن عمرو بن شراحیلنعیم ابو کرب شمربن افریقشیرعش ابومالک بن یرعش - اقرن بن ابومالکتبع ثانی (۲) ذوجیشان بن اقرن - مالک بن ابی کرب بن تبع الاقرن - ابو کرب اسعد بن مالک بن ابی کربتبع اوسط حسان بن تبع الاوسط - عمرو بن تبع الاوسط (۳) - (از حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۲۶۳ - ۲۶۶). در تاریخ یعقوبی این سلسله بدین شرح آمده است: ۱ - حارث بن شداد رایش. ۲ - ابرهه بن الرایش. ۳ - افریقش بن ابرهه. ۴ - عبد بن ابرهه. ۵ - هدهاد بن شرحبیل. ۶ - زید (و هو تبع الاول). ۷ - بلقیس و سلیمان. ۸ - رحبم بن سلیمان. ۹ - یاسر بن نعم بن عمرو بن یعفر بن عمرو بن شرحبیل. ۱۰ - شمربن افریقش بن ابرهه. ۱۱ - تبع الاقرن بن شمربن عمید. ۱۲ - ملککرب بن تبع. ۱۳ - حسان بن تبع. ۱۴ - عمرو بن تبع (برادر حسان). ۱۵ - تبع بن حسان بن بحیله بن کلکرب بن تبع الاقرن و هو اسعد ابو کرب... ثم تفرقت ملوک قحطان و ملکوا اقواماً متفرقین... (تاریخ یعقوبی ج ۱ صص ۱۵۸ - ۱۶۱). (۱) - در تاریخ یعقوبی: و هو الحارث بن شداد بن ملطاط بن عمرو بن ذی ابین بن ذی یقدم بن الصوار بن عبدالشمس بن وائل بن الغوث بن حیدان بن قطن بن عریب بن ایمن بن الهمیع بن حمیر بن سبا. (۲) - در مجمل التواریخ و القصص چ بهار، اقرن بن ابومالک را تبع الاقرن و تبع الاصغر هم ذکر کرده و در حبیب السیر لقب دیگر وی عمر و در تاریخ حمزه همان تبع ثانی است. رجوع به تبع الاقرن

شود. (۳) - ظ. باید تبع الاصغر بن حسان بن تبع الاوسط یا تبع الاصغر، جیشان بن تبع... باشد چه تبع الاوسط را داشتن دو پسر بنام حسان بعید بنظر می آید و در حبیب السیر چ ۱ تهران تبع الاصغر جیشان بن تبع الاوسط آمده و در زیر کلمه جیشان، حسان را نسخه بدل داده و در تاریخ حمزه تبع بن حسان بن تبع آمده است ولی در ناسخ التواریخ حسان بن تبع الاوسط و کنیت او ابو کرب است. رجوع به تبع اصغر شود.

تبعاباد.

[(اِخ) دیهی، از ماوین همدان ناحیه دوم از ماوین چهل و یک پاره دیه است و دیه درودا و آقباد و تبعاباد (۱)... (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ص ۷۲). (۱) - در فهرست نزهة القلوب چ گای لیسترانج تبعاباد آمده است.

تبعات.

[تَبَّ] [(ع ا) ج تبعه. عاقبتهای بد: و هرگاه که متقی در کار این جهان گذرنده تأملی کند... دنیا را طلاق دهد تا از تبعات آن برهد. (کلیله و دمنه). رجوع به تبعه شود.

تبعات.

[تَبَّ] [(ع ا) پیروان ||. لوازم چیزی ||. گاهی مراد از عقوبات معاصی باشد ||. تبعات اقتحام؛ کنایه از رنجها و مشقتها (۱). (غیاث اللغات) (آندراج). (۱) - بدو معنی اخیر صحیح تبعات بفتح اول و کسر دوم است. رجوع بدان کلمه شود.

تبعان.

[تَبَّ] [(اِخ) ج تبع این کلمه در مجمل التواریخ و القصص بجای تباعه (ملوک یمن) آمده: و او تبع الاصغر و آخر همه تبعان بود. (مجمل التواریخ و القصص چ بهار ص ۱۶۶). مرحوم بهار در سبک شناسی هم این جمع را استعمال کرده است: به امر معاویه اخبار و احادیث و اشعار ساختگی درباره قبایل عرب و نیاکان آنان مانند تبعان جعل شد. (سبک شناسی ج ۱ ص ۱۴۷). رجوع به تباعه و تبع شود.

تبعاً.

[تَبَّ] [(ع ق) بالتبع. (فرهنگ نظام ||). تبع تبعاً؛ پیرو و تابع بودن. (فرهنگ نظام).

تبع اصغر.

[تَبَّ] [(ع ا) ج تبع الاصغر. میخواند آرد: تبع الاصغر حسان بن تبع الاوسط (۱)، آخرین تباعه یمن است چه بعد از وی اختلال به احوال آن مملکت راه یافته هیچیک از ملوک آن ملک را تبع نگفتند... و بروایت ابوالفتح ناصرالدین محمد الخضیبی صاحب معارف و محمد بن جریر طبری تبع الاصغر در زمان سلطنت خود بمکه مبارکه رسیده... تا در خانه کعبه... اثواب نفیسه پوشانید. اما روایت اکثر اهل سیر در این باب آن است که تبعی که این سعادت او را مساعدت نموده موسوم به حمیر بن وردع بود (۲) و ایضاً آنچه در معارف و تاریخ طبری در شرح قصه مذکوره مسطور گشته با آنچه در درج الدرر و اکثر کتب سیر مشروح

شده بحسب ظاهر مخالف مینماید. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۶۶). حمدالله مستوفی آرد: تبع پادشاه یمن بود از حمیریان، در زمان بهرام گور قوم یمن بت پرست بودند و در آن ولایت غاری بود، آتشی از آنجا بیرون آمدی، راستگوی را ضرر نرسانیدی اما کذاب را بسوختی، تبع بمدینه آمد و بجنگ مشغول شد علماء یهود او را گفتند این شهر هجرت گاه پیغمبری خواهد بود که از مکه بیرون آید، تبع بخدای تعالی ایمان آورد و برفت و خانه کعبه را زیارت کرد و جامه پوشانید. پیش از او کس در خانه کعبه جامه نپوشانیده بود. قوم او از یمن بر او بیرون آمدند و با او جنگ خواستند کردن، او با ایشان شرط کرد که بدر آتش غار روند و هر دو دین بر آتش عرض کنند تا هر قوم که گمراه باشند بسوزند بدین شرط به در غار رفتند آتشی بیرون آمد و بت پرستان را بسوخت تبع و قوم تبع را (؟) ضرری نرسید. (تاریخ گزیده چ برون صص ۷۹ - ۸۰). رجوع به ناسخ التواریخ چ قم (حضرت عیسی) ص ۱۱۶ و مجمل التواریخ و القصص چ بهار صص ۱۶۶ - ۱۶۷ و تاریخ یعقوبی چ نجف ص ۱۶۰ - ۱۶۱ و تبع، حارث بن قیس... و تبع الاقرن شود. (۱) - در مجمل التواریخ و القصص چ بهار: «تبع بن حسان... پسر تبع [بن] کلیکرب [بن] تبع الاقرن [و او تبع الاصغر و] آخر همه تبعان بود». و در ناسخ التواریخ: «حسان بن تبع الاوسط و کنیت او ابوکرب». و در تاریخ حمزه: «تبع بن حسان بن تبع». و در تاریخ یعقوبی: «تبع بن حسان بن بحیله بن کلیکرب بن تبع الاقرن و هو اسعد ابوکرب...» ولی صاحب مجمل التواریخ و القصص تبع اقرن را، تبع اصغر نامیده است. رجوع به تبع الاقرن در همین لغت نامه شود. (۲) - در اعلام زرکلی ج ۱ ص ۲۱۹ آمده که نخستین کسی که کعبه را جامه پوشانید تبع الحمیری است. رجوع به تبع الحمیری در همین لغت نامه شود.

تبع اقرن.

[تُبُّ بَعِ اَرَا] (اخ) تبع الاقرن. رجوع به تبع الاقرن شود.

تبع الاصغر.

[تُبُّ بَعْلُ اَعَا] (اخ) تبع اصغر. رجوع به تبع اصغر شود.

تبع الاقرن.

[تُبُّ بَعْلُ اَرَا] (اخ) در تاریخ یعقوبی پس از شرح پادشاهی شمر چنین آمده: سپس تبع الاقرن بن شمر بن عمید پادشاهی کرد و با هند جنگید و قصد جنگ با چین را داشت و ۱۶۳ سال (!) پادشاهی کرد. (تاریخ یعقوبی ج ۱ ص ۱۵۹). در مجمل التواریخ و القصص به دو تبع الاقرن برمیخوریم، چنانکه در ص ۱۶۰ در ذکر حکومت ابومالک بن شمر آرد: «... در تاریکی خواست شدن بمرد، پسرش تبع الاقرن با وی بود...» و پس از چند سطر در همان صفحه در ترجمه احوال تبع الاقرن آرد: «ملک الاقرن بن ابی مالک، ثلث و خمسون سنه (پادشاهی اقرن بن ابی مالک ۵۳ سال بود). و او را تبع الاصغر (۱) خواندندی. در روزگار بهمن بود و در تاریخ جریر خواندم که بعراق اندر آمد با سپاهی عظیم... و چنین روایت است که رسول هندوان او را هدیه های بسیار آورده بود تبع اندر آن طرایفها خیره مانده بود گفت این همه از هندوستان خیزد؟ رسول دریافت و به تیزی گفت از زمین چین آوردند بیشتر، پس تبع رفتن چین در دل گرفت... بعد از آن سپاه سوی چین کشید... و ملک چین کشته شد و آن شهر چنان خراب بکرد که عمارت نپذیرفت و یکسر ولایت غارت کردند. (مجمل التواریخ و القصص چ بهار صص ۱۶۰ - ۱۶۱). نکته ای که شایان ذکر است این است که او صاحب ترجمه را تبع اصغر دانسته و علاوه بر اینکه در تاریخ حمزه تبع الاصغر تبع بن حسان بن تبع است، و در حبیب السیر تبع الاصغر آخرین تابعه یمن است نه تبع اقرن و در ناسخ التواریخ تبع الاصغر را حسان بن تبع الاوسط میداند و در شرح حال تبع الاصغر افزاید: «و کنیت او نیز ابوکرب است و از اینجاست که بعضی از مورخین او را از ابوکرب اسعد بن مالک که

تبع اوسط است بازندانسته و شرح حال وی را بدو بسته اند...» دیگر آنکه در مجمل التواریخ و القصص به «تبع الاقرن» دیگری برمیخوریم که تاریخ حکومتش ۱۶۳ سال است یعنی با تاریخ یعقوبی مطابقت دارد و شرح حال این تبع الاقرن در مجمل التواریخ چنین آمده: «پادشاهی تبع الاقرن ۱۶۲ سال بود، پسر شمر یرعش بود، تبع نخستین و او را هیچ شرح از اخبار نخواندم، والله اعلم». رجوع به تبع، حارث بن قیس... و رجوع به مجمل التواریخ و القصص چ بهار صص ۱۶۰ - ۱۶۲ و ناسخ التواریخ چ مؤسسه مطبوعات دینی قم جزو ۱ (حضرت عیسی) ص ۱۱۶ و حبیب السیر چ خیام ص ۲۶۴ و ۲۶۶ و تبع اصغر شود. (۱) - حمزه: تبع الثانی (۸۴) برطبق تاریخ حمزه، تبع الاصغر عبارت از تبع بن حسان بن تبع بن کلی کربست نه تبع الاقرن. (حاشیه ۳ مجمل التواریخ و القصص همان صفحه).

تبع الاوسط.

[تُبُّ بَ عُلِّ أَسْ] (اخ) تبع اوسط. تبع میانین. رجوع به تبع اوسط و تبع، حارث بن قیس... شود.

تبع الاول.

[تُبُّ بَ عُلِّ أَوْ] (اخ) (۱) صاحب تاریخ یعقوبی آرد: پس از «هدهاد» زید حکومت کرد و هو تبع الاول بن نیکف. و عمر درازی داشت و سرکشی و ستم و تجاوز کرد و بزعم روات چهارصد سال حکومت کرد، پس بدست بلقیس کشته شد. (از تاریخ یعقوبی چ نجف ج ۱ ص ۱۵۸). رجوع به تبع، حارث بن قیس... شود. (۱) - مجمل التواریخ و القصص شمر یرعش را ظاهراً تبع نخستین دانسته و در شرح حال تبع الاقرن آرد: «...پسر شمر یرعش بود تبع نخستین...» (مجممل التواریخ و القصص چ بهار ص ۱۶۲).

تبع التابعی.

[تَبَّ عَثَّ تَابِ عِی] (ع ا مرکب) در شرع کسی را نامند که تابعی از جن و انس را ملاقات کرده باشد مشروط بر آنکه تابعی به پیغمبر آخرالزمان ایمان آورده و بدین اسلام مرده باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۸۴). در علم فقه و حدیث، مسلمانی که تابعی ملاقات یا مصاحبت کرده باشد. (فرهنگ نظام).

تبع الحمیری.

[تُبُّ بَ عُلِّ حِی] (اخ) حسان بن اسعد ابی کرب حمیری (۱). از اعظام تبابعه یمن در عصر جاهلیت بود و شاید وی از لحاظ غارت و دستبرد از همه سلاطین حمیری بیشتر بغارت پرداخته بود و از لحاظ لشکرکشی پیروزمندترین آنان بشمار میرفت. گویند وی لشکر بزرگی را حرکت داد و همچنان می جنگید تا به سمرقند رسید و به هر شهری داخل میشد گروهی از حکما و خردمندان آن شهر را که شماره آنان کمتر از ده تن نبود برمی گزید و آنان را در زمره همراهانش با خود میبرد. آنگاه آهنگ بلاد شام کرد و دمشق را متصرف شد و از آن شهر چند تن از کاهنان و احبار برگزید و آنگاه بقصد یمن بازگشت و از مکه بگذشت و کعبه را جامه پوشید. (و گویند وی اولین کسی است که این کار را انجام داد) (۲). و چون بیمن رسید بصراحت نفرت خویش را بمردم آنجا بازگفت و در برابر بت پرستی مقاومت کرد و دو شهر «مأرب» و «ظفار» را برای سکونت خویش برگزید و نخستین را جایگاه زمستانی و دومی را جایگاه تابستانی خویش قرار داد و در «مأرب» جایگاهی مانند مدرسه ایجاد کرد که در آن فرزندان ملوک حمیر تعلیم میگرفتند. سرانجام گروهی از قوم وی بمخالفت با وی شورش کردند و او را کشتند. عصر زندگانی وی کاملاً معلوم نیست و به احتمال وی در قرن چهار میلادی میزیسته است. (از الاعلام زر کلی ج ۱ صص ۲۱۸ - ۲۱۹ از تهذیب ابن عساکر ج ۳:

صص ۳۲۵ - ۳۳۸). رجوع به تاریخ یعقوبی چ نجف ج ۱ ص ۱۵۹ و حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص ۲۶۴ - ۲۶۵ و تبع اصغر و تبع حارث بن قیس... شود. (۱) - حبیب السیر: «حسان بن تبع الاوسط». و در تاریخ یعقوبی. «حسان بن تبع». (۲) - جامه پوشانیدن کعبه نخستین بار به تبع اصغر منسوب است و این تبع اصغر ظاهراً باید پسر حسان بن تبع الاوسط باشد و در نام وی هم اختلافی بارز موجود است. رجوع به تبع اصغر در همین لغت نامه شود.

تبع اوسط.

[تَبَّعَ اسَّ] (اخ) ابوکرب اسعد بن مالک بن ابی کرب. (۱) رجوع به ابوکرب اسعد و مجمل التواریخ والقصص چ بهار ص ۱۶۲ و تاریخ یعقوبی چ نجف ج ۱ ص ۱۵۹ و حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۶۴ و تبع حارث بن قیس... شود. (۱) - در تاریخ یعقوبی «ملکیکرب بن...» و در مجمل التواریخ والقصص «تبع بن کلی کرب» و «ابوکرب اسعد تبع میانین».

تبعث.

[تَبَّعَ ع] (ع) ا) تبعه. عاقبت بد: خواجه بدیوان وزارت آمد و احمد را بخواندند سخت بترسید از تبعی دیگر که بدو بازخورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۸ و چ فیاض ص ۲۶۷). بعجب بماندم از حرص و مناقشت با یکدیگر و چندین وزر و وبال و حساب و تبعث. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۱). افتادم و خاستم و بسیار نرم و درشت دیدم و بیست سال برآمد و هنوز در تبعث آنم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۱۵). اگر از تبعث آن سلامت بجهد کاری تمام... باشد. (کلیله و دمنه). چون صورت حال بشنید معلوم کرد که آن زلت چندان تبعث و زحیر ندارد و آن جنایت اثم کبیر نه. (مقامات حمیدی). رجوع به تبعه شود.

تبعث.

[تَبَّعَ ع] (ع مص) برآمدن و روان شدن: تبعث منه الشعر و غیره؛ برآمد و روان شد. (منتهی الارب). برآمدن و روان شدن شعر و جز آن از وی. (ناظم الاطباء).

تبعثر.

[تَبَّثُ] (ع مص) تبعثر نفس؛ شوریدن دل. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبعثق.

[تَبَّثُ] (ع مص) ریزان شدن آب از شکستگی کناره حوض و خم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبعج.

[تَبَّجَ ع] (ع مص) تبعج سحاب؛ وا شدن ابر و بازماندن باران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبعده.

[تَبَّعَ ع] (ع مص) دور رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : و تلك فضيلة فيها تأس تبعده عنك تعبير العادات. محمد بن عمر انباری.

رجوع به تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۹۵ شود. -تبعد نتیجه؛ نزد بلغاء آن است که میان مقدمه و نتیجه بسیار الفاظ معترض افتد. مثاله : گفتمش ای ماهروی دلربای راستین کز لطافت بهتری از صد هزاران حور عین سروقد خد همچو مه شکرلب کبک خرام (کذا) از وفور مکرمت آخر بسوی من بین. (جامع الصنایع از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۳۰).

تبرعص.

[تَبْرَعُ] (ع مص) مؤلف تاج العروس آرد: جوهری و صاحب لسان آن را نیاورده اند. ابن درید گوید: آن تبرعص است بمعنی اضطراب، یا اضطراب عضو بریده. رجوع به تبرعص شود.

تب عشق.

[تَبْعُ] (ترکیب اضافی، مرکب) مجازاً بیماری عشق. سوز و التهاب عشق. آتش عشق. درد عشق: غم عشق بر عیش پیرایه بست تب عشق در مغز صحت نشست. معروف ظهوری (از بهار عجم) (از آندراج).

تبعص.

[تَبْعُ] (ع مص) اضطراب کردن. (منتهی الارب).

تب عصبی.

[تَبْعُ ص] (ترکیب وصفی، مرکب) ۱ - تب هایی که در قولنج کبدی و کلیوی دیده میشود. ۲ - تب های ضربه ای که در اثر ضربه های وارد بمغز و بصل النخاع دیده میشود. ۳ - تب هایی که مربوط به ضایعات مغزی است. رجوع به فیزیولوژی دکتر کاتوزیان ج ۲ ص ۲۴۴ و رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تبعصص.

[تَبَّصُّ] (ع مص) تبعص. (منتهی الارب) (آندراج). اضطراب کردن. (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). بخود در پیچیدن مار زخم خورده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط).

تبعض.

[تَبْعُ] (ع مص) پاره پاره شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بعض بعض شدن. (زوزنی). بهره بهره گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حصه حصه شدن. (آندراج). جزء جزء شدن. (از قطر المحيط ||). اصطلاح فقهی) خیار تبعض صفتی؛ و آن چنان است که عقد بیع نسبت بقسمتی از مبیع بعلمی از قبیل اینکه بعض از مبیع مستحق للغير درآید باطل شود، در این صورت خریدار مخیر است معامله را برهم زند یا آن را نسبت بمقداری از مبیع که عقد بر آن صحیح است بپذیرد و این را خیار تبعض صفتی نامند.

تبعضض.

[تَبَّضُّ] (ع مص) گرفتن بعض مر بعض را، يقال: الغربان تتبعضض. (منتهی الارب). و رأیت الغربان تتبعضض؛ یعنی دیدم من

زاغان را که می گرفتند بعضی مر بعضی را. (ناظم الاطباء).

تب عفونی.

[تَبَعُ] (ترکیب وصفی، مرکب) حمی العفن. آن است که اخلاط بسبب عفونتی که در آن پدید آید سخونت یابد آنگاه این سخونت به روح و جرم قلب سپس بدیگر اعضاء کشد. (بحر الجواهر). فراوان ترین انواع تب ها، تب های امراض عفونی است که بواسطه تأثیر میکروب روی مراکز حرارتی تولید میشوند. رجوع به فیزیولوژی دکتر کاتوزیان ج ۲ صص ۲۴۴ - ۲۴۵ و تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبعق.

[تَبَعُ] (ع مص) تبعق المزن؛ سخت فروریختن ابر باران را ||. تبعق در کلام؛ ناگاه بسخن درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ناگاه فرود آمدن چیزی بر کسی. (صراح اللغه) (آندراج ||). ریخته شدن آب. (زوزنی ||). دفع کردن شتران نشخوار خود را: تبعقت الابل بجرتها؛ دفع کرد آن را. (از منتهی الارب). دفع کردن شتران نشخوار خود را. (ناظم الاطباء).

تبعل.

[تَبَعُ] (ع مص) خدمت کردن شوهر را. (تاج المصادر بیهقی). فرمان برداری شوهر کردن و یا خود را برای وی آراستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شوهری. (غیاث اللغات) (آندراج).

تبع میانین.

[تُبُّ بَعُ] (اخ) تبع اوسط. تبع الاوسط. رجوع به تبع اوسط و تبع حارث بن قیس... شود.

تبع نخستین.

[تُبُّ بَعُ نَخُّ] (اخ) تبع الاول. رجوع به تبع الاول شود.

تبعه.

[تَبَعُ] (ع ا) تبعه. (منتهی الارب) (آندراج). عاقبت بد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام): و حسن نیز بالتبع از تبعه آن خائف گشت و از پدر هراسان شد. (جهانگشای جوینی). تبعت. رجوع به تبعه و تبعات و تبعت شود ||. گناه. (فرهنگ نظام). کار بد. (غیاث اللغات) (آندراج ||). سیاست ||. شکنجه. (ناظم الاطباء).

تبعه.

[تَبَعُ] (ا) تابعان و پیروان. این جمع تابع است. (غیاث اللغات) (آندراج). مأخوذ از تازی، پیروان و تابعین. (ناظم الاطباء). جمع تابع است. تابع ها و پیروی کننده ها. و در زبان عربی لفظ تبع واحد و جمع هر دو استعمال میشود و جمع مشهور لفظ تابع، اتباع است لیکن تابع را قیاس به طالب کرده مثل طلبه، تبعه، جمع بستند که در عربی غلط اما در فارسی که جزء زبان شده صحیح است.

(فرهنگ نظام ||). لوازم و لواحق چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). تبعه و لحقه از اتباع است ||. تابع. کسی که تابعیت کشوری را داشته باشد. رجوع به تابعیت شود.

تبعه.

[تَبَع] (اخ) پشته ای است در حلدان طائف، در آن پشته نقبها است. هر نقب بمسافت یک ساعت راه و در آن نقب شمشیرهای عادی و مهره ها یافت میشود و چنان پندارند که آنجا گورهای مردم عاد است و آن موضع را بزرگ شمارند و ساکنان آن از بنونصر بن معاویه اند. زمخشری گوید: تبعه موضعی است به نجد. (معجم البلدان).

تبعی.

[تَعَا] (ع ص) بقره تبعی: ماده گاو گشن خواه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبعی.

[تَب] (ص نسبی) تابع و جانشین. (ناظم الاطباء ||). مقابل اصلی. وجود تبعی. مقابل وجود اصلی.

تبعی.

[تُب] (ص نسبی) منسوب به تبع. (انساب سمعانی). رجوع به تُبَع شود.

تبعی.

[تَب] (اخ) احمد بن محمد بن سعید بن ابان بن صالح بن قیس قرشی مولی عثمان بن عفان. سمعانی آرد: وی از مردم همدان است و به بغداد شد و بدانجا از اصرم بن حرشب و قسم بن حکم و جز او حدیث کرد. از وی محمد بن عبدالله بن سلیمان و محمد بن اسحاق بن خزیمه و جز آنان حدیث کنند. (انساب سمعانی ج ۱ ورق ۱۰۳ ب).

تبعیت.

[تَبِی] (ع مص) پیرو شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). مأخوذ از تازی؛ پیروی و متابعت و تقلید. (ناظم الاطباء). تابع و پیرو بودن. لفظ مذکور مصدر جعلی است، چه لفظ تبع خود مصدر است. (فرهنگ نظام). و با کردن صرف شود: تبعیت کردن (||). دنبال. نتیجه: و نیز آنکه سعی برای آخرت کند مرادهای دنیا به تبعیت یابد. (کلیله و دمنه).

تبعیج.

[تَبِج] (ع مص) شکافتن. (تاج المصادر بیهقی). کفانیدن چیزی را، بعجّه تبعیجا؛ کفانید آن را. (منتهی الارب ||). ریختن باران زمین را. (تاج المصادر بیهقی). تبعیج باران زمین را؛ ریختن باران زمین را و شکافتن آن. (از منتهی الارب) (آندراج): بعج المطر الارض؛ ریخت باران و شکافت زمین را. (منتهی الارب).

تبعید.

[ت] [ع مص] دور کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء): بعده تبعیداً؛ دور کرد او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کسی را از وطنش بیرون کردن بجهت جرم سیاسی و غیر آن. (این معنی) برای لفظ تبعید جدید است و بعد از انعقاد سلطنت مشروطه در ایران پیدا شد. (فرهنگ نظام). دورکردگی و اخراج و بجای دورفرستادگی و اخراج از شهر و بلد. (ناظم الاطباء). رجوع به تبعید کردن شود.

تبعید کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) تبعید. نفی بلد کردن. اخراج بلد کردن. کسی را جلای مکان یا وطن فرمودن (||). اصطلاح حقوقی) نوعی مجازات، چنانکه کسی را بنا بدستور محاکم دادگستری و یا سایر مراجع صلاحیت دار از شهر یا ناحیه ای اخراج کردن و یا شخص محکوم را مجبور ساختن که در محل خاصی در مدت محدودی سکونت اختیار کند.

تبعیدگاه.

[ت] [ا مرکب] محلی که برای سکونت تبعیدشده تعیین میشود. جایی که تبعیدشده را بدانجا میفرستند.

تبعیدی.

[ت] [ص نسبی] کسی که بحکم مراجع قانونی نفی بلد شده باشد یا آنکه بسکونت در محلی خاص محکوم گردد.

تبعیر.

[ت] [ع مص] پاک ساختن روده از آنچه در آن باشد چون پشگل و مانند آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بیرون کردن پشگل را که در روده بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبعیره.

[] [اخ] (شعله ور شدن) موضعی است در دشت پاران (سفر اعداد ۳: ۱۱، سفر تثئیه ۲۲: ۹) که قبروت هتاوه نیز خوانده شده است. (قاموس کتاب مقدس).

تبعیض.

[ت] [ع مص] پاره پاره کردن. (زوزنی) جزء جزء کردن چیزی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بهره بهره گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حصه حصه کردن. (آندراج) (فرهنگ نظام). تقسیم به اجزاء نمودن. (فرهنگ نظام). تقسیم و جدا کردن بعضی را از بعضی. (ناظم الاطباء ||). در تداول، گزیدن پاره ای و ترک و رد پاره های دیگر ||. ترجیح بعض کسان بر بعض دیگر بدون مجوز مشروع و قانونی.

تبعیق.

[ت] [ع مص] شکافتن. (تاج المصادر بیهقی). شکافتن خیک و جز آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب)

(آندراج). بعق زق الخمر تبعیقا؛ شکافت خیک شراب را. (ناظم الاطباء ||). بعق الجمل؛ نحر کرد شتر را. (ناظم الاطباء). حدیث: یبعقون لقاحنا؛ ای یحرون ابلنا و یسیلون دماءها. (اقرّب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نحر میکنند شتران ما را و میریزند خون آنها را. (ناظم الاطباء).

تبع یمن.

[تُبَّ بَعِی مَ] (اخ) رجوع به تبع شود.

تبعیه.

[تَبَّ بَی ی] (ع مص) پیروی و تقلید و متابعت. (ناظم الاطباء). پیروی. (دزی). تبعیت. رجوع به تبعیت شود.

تبغ.

[ت] (ع ا) بلغت بربر، تنباکو (۱). (از دزی ج ۱ ص ۱۴۱). هو مایعرف بالتتن اوالدخان و فیه ماده سامه. (المنجد). توتون. (۱) - Tabac

تبغاباد.

[] (اخ) رجوع به تبغاباد شود.

تب غب.

[تَبَّ غَبَّ ب] (ترکیب اضافی، مرکب) حمی الغب. و آن تب صفراوی است که ماده آن در خارج عروق مانند فرج اعضاء و معده و کبد، تعفن ایجاد کند. (از بحر الجواهر). حمای غب. تب سه یک (۱). رجوع به غب و تب و حمی و دیگر ترکیبهای آن دو و تب سه یک شود. (۱) - Fievre tierce

تبغثر.

[تَبَّ ثُ] (ع مص) تبغثر نفس؛ خیانت و شوریدگی آن. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). شوریدن دل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بغثره شود.

تبغداد.

[تَبَّ دُ] (ع مص) انتساب دادن به بغداد. (از اقرّب الموارد). خود را نسبت دادن بسوی بغداد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مشابه کردن خود را به اهل بغداد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشبه به اهل بغداد بر قیاس متعدد، تمضر، تقیس، تنزر، تعرب. (اقرّب الموارد ||). به بغداد درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تبغدد بر کسی؛ تکبر کردن و افتخار کردن بر وی. و این معنی مولد است. (از اقرّب الموارد).

تبغر.

[تَغْ] (اخ) یاقوت از قول محمود بن عمر گوید که موضعی است. رجوع به معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۲ شود.

تب غش.

[تَبِ غَشْ ش] (ترکیب اضافی، مرکب) الحمی الغشیة. و آن تبی است که هنگام شروع آن غش آید. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تبغض.

[تَبَغْ غُ] (ع مص) دشمنی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد تَحْبُّب. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تبغل.

[تَبَغْ غُ] (ع مص) مانند کردن شتر خود را به استر در فراخ روی. (از ذیل اقرب الموارد).

تبغم.

[تَبَغْ غُ] (ع مص) بانگ کردن آهو و شتر و گاو دشتی و بز کوهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبغنج.

[تَبَنْ نُ] (ع مص) بسیار کرشمه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبغور.

[ت] (ا) شعوری بنقل فرهنگ نعمت الله این کلمه را قوش معنی کرده است. (لسان العجم ج ۱ ورق ۲۷۶ الف).

تبغی.

[تَبَغْ غِی] (ع مص) طلبیدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). جستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبغیض.

[ت] (ع مص) ضد تحیب. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دشمن گردانیدن. (زوزنی). دشمن داشتن. (دهار). دشمن گردانیدن کسی را بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): نهی بر اهل تقی تبغیض شد لیک بر اهل هوا تحریض شد. مولوی.

تبغیل.

[ت] (ع مص) هجین گردانیدن اولاد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تزوج فی بنی فلان فبغّل

اولادهم. (اقرَب الموارِد ||). سست و مانده گردیدن. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط) (مَنْتَهی الارْب) (آنْدراج) (ناظِم الاطباء).
 || نوعی از رفتار شتر و آن رفتاری است میان هَمَلَجَه و عَنَق. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط) (از مَنْتَهی الارْب). نوعی از رفتار شتر. (آنْدراج) (ناظِم الاطباء).

تَبفوز.

[ت] (ا) مصحف تبفوز و پتفوز. (حاشیه برهان چ معین). مردم و چارپا را پیرامون و گرداگرد دهان... باشد. (برهان). بمعنی گرداگرد دهان. مرقوم شده اما بتقدیم باء اصح است. (انجمن آرا) (آنْدراج). پیرامون و گرداگرد دهان آدمی و چارپایان. (ناظِم الاطباء ||). مرغان را منقار باشد و بجای فاقاف هم بنظر آمده است. (برهان). منقار مرغان. (ناظِم الاطباء). تبفوز؛ منقار مرغ است و در تحفه الاحباب تمفوز آمده. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۷ ب). رجوع به تبفوز شود.

تَبق.

[ت بُ] (ا) چاقچور.

تَبقر.

[تَبَقُّ ق] (ع مص) دور درشدن در علم. (زوزنی). توسع در علم و مال. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط). فراخی در مال و علم. (مَنْتَهی الارْب) (آنْدراج). فراخی در مال و علم حاصل کردن. (ناظِم الاطباء ||). فراخ و گشاده شدن. (مَنْتَهی الارْب) (آنْدراج) (ناظِم الاطباء).

تَبق زدن.

[تُبُّ زَد] (مص مرکب) خوردن قسمت داخلی مُیج پاها بیکدیگر ||. پیچیدن پای از خرده گاه ||. صاحب آنْدراج بنقل بهار عجم این کلمه را ورم کردن عضوی از اعضای اسب معنی کرده و این شعر را مثال آورد: هر دم بفلک تبق زند بینی تو پهلو همه بر افق زند بینی تو چرم همه پیلها پپایش نرسد چون یابو اگر تبق زند بینی تو. میر الهی همدانی ||. تبق زدن زبان، در تداول عامه لکنت زبان.

تَبقَط.

[تَبَقُّ ق] (ع مص) تبقط خبر؛ گرفتن آن را اندک اندک. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط) (مَنْتَهی الارْب) (ناظِم الاطباء). اندک اندک گرفتن. (آنْدراج ||). تبقط طعام؛ تناول آن اندک اندک. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط).

تَبقل.

[تَبَقُّ ق] (ع مص) گیاه خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). تبقل ماشیه؛ چریدن سبزه را. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط) (مَنْتَهی الارْب) (آنْدراج). چریدن ستور سبزه را. (از ناظِم الاطباء ||). بطلب بقل برآمدن. (از اقرَب الموارِد) (از قَطْر المَحِيط) (مَنْتَهی الارْب) (آنْدراج) (ناظِم الاطباء).

تب قلاعی.

[تَبِ قُ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب برفکی. رجوع به تب برفکی و تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبقم.

[تَبَقُ قُ] (ع مص) دیرخیز و گرانبار گردیدن گوسپند از بار بچه های شکم. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبقوز.

[تَبِ (ا) ناظم الاطباء و مؤلف برهان این کلمه را معادل تبقوز آورده اند. رجوع به تبقوز شود.

تبقی.

[تَبَقُ قِ] (ع مص) زنده و باقی گذاشتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نگه داشتن. (از اقرب الموارد). و رجوع به تبقیة شود.

تبقیر.

[تَبِ (ع مص) کوهامور (۱) بازیدن. (تاج المصادر بیهقی). بازی بُقیری بازیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب). بازی بقیری بازیدن و بقیری بازی ایست که به فارسی آن را کوهاموی گویند. (آندراج). بازی کردن بازی بقیری که بازی کوهاموی باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به کوهاموی شود. (۱) - برهان: کوهاموی. رجوع به کوهاموی شود.

تبقیط.

[تَبِ (ع مص) برآمدن بر کوه. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء)]. شتاب کردن در سخن و در راه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب). شتابی کردن در گفتار و رفتار. (آندراج) (از ناظم الاطباء). غلبه کردن کسی را به حجت. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء)]. جدا و پراکنده کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). -امثال: بقطیه بطبک؛ ای فرقیه برفقک لایقطن له، یضرب لمن یؤمر باحکام العمل بعلمه و معرفته والاحتیال فیہ مترققا. (اقرب الموارد). یعنی جدا و دور کن آن را بتدبیری که کسی را معلوم نشود. و اصل مثل آن است که مردی احمق بخانهء معشوقهء خود آمد، ناگه شکمش پیچید و پلید کرد خانه را پس بمعشوقهء خویش گفت بقطیه بطبک. و این مثل را در حق کسی گویند که از وی استواری کار و حیل و تدبیر طلب نمایند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به تاج العروس ج ۵ ص ۱۱۰ شود.

تبقیع.

[تَبِ (ع مص) بمعنی بقع است. به بلادی رفتن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). قولهم: ما ادري اين بقع؛ ای این ذهب، کانه قال الی ای بقعة من البقاع ذهب. (تاج العروس). و رجوع به منتهی الارب شود. بدون رنگ گذاشتن رنگرز جاهایی را از جامه. (از

اقرب الموارد) (از قطر المحيط). جابجا بی رنگ گذاشتن رنگرز جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و منه حدیث ابی هریره: انه رأى رجلا مبقع الرجلین و قد توضعاً یزید به مواضع فی رجله لم یصبها الماء فخالف لونها لون ما اصابه الماء. (منتهی الارب ||). تر کردن ساقی مواضعی از جامه خود را، به آب پاشیدن بر آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نرسیدن باران جاهایی را از زمین. (از اقرب الموارد).

تبقیق.

[ت] (ع مص) پراکنده و متفرق ساختن چیزی را. (از قطر المحيط ||). پراکنده ساختن مال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فراوان شدن پشه در مکانی، یا رفتن پشه بدانجا. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تبقیل.

[ت] (ع مص) در آمدن موی از صورت غلام. (از قطر المحيط). ریش بر آوردن کودک. (منتهی الارب ||). سیاست کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سیاست کردن فلان دابه را. (از قطر المحيط).

تبقیه.

[ت] (ع مص) باقی داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات). تبقی. (قطر المحيط). زنده و باقی گذاشتن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). و نگاه داشتن آنرا. -امثال: بق نعلیک و ابذل قدمیک؛ یضرب عند الحفظ للمال و بذل النفس فی صونه. (ناظم الاطباء). رجوع به تبقی شود.

تبک.

[ت] (ا) در فرهنگ اسدی چ پاول هورن آمده: «تبک، قز باشد که بجوراب و کلاه بافند. رودکی گفت: فاخته گون شد هوا ز گردش خورشید جامه خانه بتبک فاخته گون آب (۱). (فرهنگ اسدی. چ هورن ص ۶۷). و نیز رجوع به کتاب احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۰۵۰ شود. در فرهنگ اسدی چ اقبال این کلمه بصورت «بتیک» آمده، این چنین: «بتیک، کژ باشد که بکلاه و جوراب کنند. رودکی گفت...». (فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۲۷۹). و مرحوم دهخدا در یادداشتی نوشته اند: «نمیدانم مراد از بتیک چیست و چگونه این شعر شاهد آن است». (۱) - در فرهنگ شعوری: فاخته گون شد.

تبکاء.

[ت] (ع مص) گریستن یا بسیار گریستن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبکان.

[ا] (ا) در لغت فرس اسدی چ پاول هورن ذیل کلمه تبوک آمده: «طبقی باشد که بر مثال دفی بود چوبین و بقالان دارند و گروهی تبکان گویند از مردم عامه طوس». رجوع به لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۹ و رجوع به تبوک شود.

تبکبک.

[تَبَبْ بُ] (ع مص) ازدحام کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبکر.

[تَبَبْ بُ] (ع مص) پگاه خاستن. (تاج المصادر بیهقی ||). تقدم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). پیش شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پیش رفتن. (ناظم الاطباء).

تب کردن.

[تَبَبْ بُ] (ع مص) گرفتار تب شدن: مریضی که در عشق تب میکند علاجش دو عناب لب میکند. رفیقای نائینی (از آنندراج). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تب کرده.

[تَبَبْ بُ] (ن مف) (مف مرکب) بیماری که گرفتار تب شده باشد. تب دار: ولی تب کرده را حلوا چشیدن نیز در سالها صفر کشیدن. نظامی. باز تب کرده را درآمد تاب رغبت تازه شد به بوس و شراب. نظامی. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تبکسیت.

[تَبَبْ بُ] (اخ) حمدالله مستوفی در نزهة القلوب آرد: از ولایات مشهور ختای است. رجوع به نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۲۵۸ شود.

تب کشیدن.

[تَبَبْ بُ] (ع مص) تحمل تب کردن. گرفتار تب بودن: گویند لب ترا چه افتاد این عذر نهم که تب کشیدم. خاقانی. سوز دل تا کی نگه دارم بلب خواهم کشید دود از جانم برآمد چند تب خواهم کشید؟ امیر خسرو (از آنندراج). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تبکل.

[تَبَبْ بُ] (ع مص) در کلام، آمیختن سخن را. (تاج العروس) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخن درهم آمیختن. (آنندراج ||). بناز خرامیدن. (از تاج العروس) (از ذیل اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تَنَعَّم. (از ذیل اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). فرو گرفتن کسی را به زدن و دشنام و قهر. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). گرفتن چیزی را به غنیمت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). درهم آمیختن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). معارضه چیزی به چیزی (۱) مانند شتر به آزوقه. (از تاج العروس) (از ذیل اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - در منتهی الارب چاپ تهران: «معارضه شیء بشیء کالبعیر بالادم» و در شرح قاموس «برابری کردن چیزی است بچیزی مثل برابری کردن شتر با آدمی (؟)» و در ناظم الاطباء: «معارضه کردن چیزی بچیزی».

تب کلا.

[تَ كَ] (اخ) از ديه های کلا رستاق. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ص ۱۰۸ و ترجمه آن ص ۱۶۴ شود.

تبکم.

[تَ يَكُ كُ] (ع مص) تبکم کلام بر کسی؛ بند گردیدن سخن بر او. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). در ماندن در سخن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تبکوب.

[تَ] (ا) (۱) ریچالی است که از گوز مغز، و سیر و ماست کنند، ترش باشد: بسنده نکردم به تبکوب خویش بر آن شدم کز منش سیر (۲) بیش (۳). خجسته سرخسی. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵). (۱) - این کلمه در جهانگیری و برهان و فرهنگ رشیدی و لغت فرس اسدی چ پاول هورن «بتکوب» آمده است. رجوع به بتکوب شود. (۲) - ن ل: شیر. (۳) - در نسخه چاپی پاول هورن: پسندیده کردم به تبکوب خویش شدم نزد آن کز منش سبز بیش [کذا].

تبکی.

[تَ] (اخ) یکی از ایلات ترک که استندار جلال الدوله اسکندر (۷۳۱ - ۷۶۱ ه. ق.) آنان را به ری و شهریار کوچ داد. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ص ۱۵۲ و ترجمه آن ص ۲۰۲ شود.

تبکیت.

[تَ] (ع مص) زدن کسی را با شمشیر و عصا و امثال آنها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زدن کسی را بشمشیر و چوبدستی و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیش آمدن کسی را بمکروه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). غلبه کردن به حجت. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بملامت خاموش کردن. (زوزنی): بکته حتی اسکته. (از اقرب الموارد ||). تفریع و تعنیف. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). درشتی و سرزنش کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح منطق)، جدل: اما جدل در قیاسی بود که آن را تبکیت خوانند. (اساس الاقتباس ص ۳۲۵). رجوع به جدل شود.

تبکیر.

[تَ] (ع مص) بامداد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). پیش آمدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). پیش شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گزاردن نماز گزار نماز را اول وقت آن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). آمدن نماز را در اول وقت آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بامداد رفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بامداد آمدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آمدن کسی را بامداد. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شتاب کردن بسوی کسی هر وقت که باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پگاه خیزانیدن کسی را بر یاران او. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبکیع.

[ت] (ع مص) تبکیع. (قطر المحيط). غلبه کردن کسی را بحجت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). قطع کردن چیزی را. (قطر المحيط). نیک بریدن چیزی را. (منتھی الارب). نیک بریدن. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره ساختن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). پاره پاره کردن. (آندراج).

تبکیل.

[ت] (ع مص) تبکیط. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). آمیختن سخن و جز آن. (منتھی الارب) (آندراج).

تبکین.

[] (اخ) قومی از شعب نایمان. رجوع به جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۲ ص ۳۴ ذیل شماره ۲ شود.

تبکیه.

[ت ی] (ع مص) بگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گریستن بر مرده و رثا گفتن بر وی. (از قطر المحيط). گریستن بر وی. (از اقرب الموارد). ستایش گویان بگریستن بر وی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). بگریانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برانگیختن کسی را بر گریستن بر میت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبگان.

[ت ب] (اخ) دهی است از دهستان لاشار در بخش بمپور، شهرستان ایرانشهر که در ۶۲ هزارگزی جنوب بمپور و ۸ هزارگزی خاور شوسهء بمپور به چابهار قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر و مالاریایی است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و خرما و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تب گرفتن.

[ت گ ر ت] (مص مرکب) تب کردن. گرفتار تب شدن: شنیدمت که نظر میکنی بحال ضعیفان تبم گرفت و دلم خوش به انتظار عیادت. سعدی. چو گیرد گاه مرگ اعداش را تب بهم پیوندد آنهم نامرتب. کلیم (از آندراج). رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تب گرفته.

[ت گ ر ت / ت] (ن مف مرکب) تب دار. محموم. کسی که گرفتار تب شده باشد: گر خلافتش به کوه درفکنی کوه گیرد چو تب گرفته گداز فرخی ||. لرزان از تب. (ناظم الاطباء).

تب گرم.

[ت ب گ] (ترکیب وصفی، مرکب) حمای صالب. تب گرم یعنی در وی لرزه و سرما نباشد (۱). (بحر الجواهر). مقابل تب سرد:

صَلْب تب گرم شدن. (تاج المصادر بیهقی): روز پنجم به تب گرم و خوی سرد فتاد شب هفتم خبر از حال دگر بازدهید. خاقانی. سرد است زهر عقرب از بخت من مرا تبهای گرم زاد ز زهر جفای ری. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۵۴). رجوع به تب و حمی و دیگر ترکیب های این دو شود. (۱) - حمی صالب؛ تب سخت گرم که همراه آن لرزه بود خلاف نافض. (اقراب الموارد). رجوع بصالب شود.

تب گیر.

[ت] (نف مرکب) تب دار. مبتلا به تب. آنکه تب گیرد.

تبل.

[تَب] (ا) چین و شکنجی بود مانند چین و شکنجی که پوست بادام دارد. (فرهنگ جهانگیری). چین و شکنج و آجیده را گویند مانند چین و شکنج و ناهمواری پوست بادام. (برهان). شکنج و چین مانند شکنج بادام. (فرهنگ رشیدی). چین و شکنج و ناهمواری پوست مانند بادام. (انجمن آرا) (آندراج). چین و شکنج و آجیده مثل پوست بادام. (فرهنگ نظام). چین و آجیده و شکنج مانند آجیده و ناهمواری پوست بادام. (ناظم الاطباء): دیدهء دشمن ز کینهء تو همچو بادام در گرفته تبل هر که بیند بخواب تیره ترا طبع بگشایدش ز دیده سبل. عثمان مختاری (از فرهنگ جهانگیری).

تبل.

[ت] (ع ا) دشمنی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بینهما تبل؛ ای عداوة. (اقراب الموارد). || حقد. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط). کینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و فی قلبه تبل؛ ای حقد. (اقراب الموارد). ج، تبول و اتبال و تبایل و این اخیر نادر است. و گویند: لم یزل اضمار التبول یسبب اظهار الحبول؛ ای الدواهی. (اقراب الموارد). و رجوع به قطر المحيط و منتهی الارب شود.

تبل.

[ت] (ع مص) ربودن عقل کسی را. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نیست کردن روزگار قومی را. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیست گردانیدن قومی را و بلا- بر آنها ریختن. (از قطر المحيط). دهر تبل؛ نعت است از آن. (منتهی الارب). روزگار نیست کننده. (ناظم الاطباء ||). شیفته و مفتون گردانیدن زن دل مرد را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ربودن زن دل مرد را. (از قطر المحيط ||). دیگ افزار ریختن در دیگ. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیمار و تباه کردن عشق کسی را. (تاج المصادر بیهقی). تباه و بیمار کردن دوستی. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). تباه کردن دوستی و بیمار کردن آن دل کسی را. (منتهی الارب). تباه کردن دوستی کسی را و فاسد نمودن آنرا. (ناظم الاطباء). قلب متبول؛ نعت است از آن و به این معنی از سمع نیز آمده. (منتهی الارب ||). تباه شدن. (دهار).

تبل.

[ت] (اخ) وادیی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نصر گوید: وادیی است بر چند میلی کوفه و قصر بنی مقاتل در اسفل آن است و قسمت اعلائی آن به سماوهء کلب متصل است. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تبل.

[تَبْ] (اخ) نام شهری است که در شعر لیبید آمده است: ... کل یوم منعوا حاملهم و مرنات کآرام تبل. لیبید. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تبل.

[تُبْ] (اخ) شهری است از مضافات حلب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از قراء حلب از ناحیه عزاز که در آن بازار و مسجدی است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تبلاب.

[تَبْ] (اخ) (۱) غلاف خوشه خرما را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - به این معنی در برهان تبلاب و تبلاب هر دو آمده است ولی در جهانگیری و فرهنگ رشیدی فقط تبلاب آمده. رجوع به تبلاب شود.

تبلاد.

[تَبْ] (ا) کناره چوبی دیوار. (ناظم الاطباء). چوبی که برای استحکام دیوار گذارند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۷۴ ورق الف).

تب لازم.

[تَبْ] (ترکیب وصفی، مرکب) حمای لازم. تب بندی. تب دائم. تب یک بندی ||. گاه از آن سل اراده کنند. رجوع به تب و حمی و دیگر ترکیب های این دو شود.

تبلبل.

[تَبَبْ] (ع مص) شوریده شدن لغت ها. (زوزنی). مخلوط شدن زبان. (از اقرب الموارد). در آویختن زبان قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و از آن سبب آن جایگاه را بابل نام نهادند یعنی تبلبلت اللسن؛ زبانها بگردید. (مجموع التواریخ والقصص ص ۱۴۵ ||). تبلبل شتران کلا را؛ پاک چریدن شتران گیاه را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلتع.

[تَبَتْ] (ع مص) گشاده شدن در سخن است که گویا دشنام و بد میگوید در سخن یا آن کسی که پیچیده است زبان او. (شرح قاموس) (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). (۱ ||) دعوی زیرکی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خود پسندیدن. اعجاب بنفس. (ذیل اقرب الموارد از لسان العرب ||). تصلف. (ذیل اقرب الموارد ایضاً). (۱) - در منتهی الارب و ناظم الاطباء: زبان آوری و تیززبانی کردن.

تبلج.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) روشن شدن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). روشن شدن صبح. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). خندیدن و گشاده روی شدن. (تاج المصادر بیهقی). خندیدن و شاد شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هویدا شدن امر. (قطر المحيط).

تبلج.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) ماندن و ناتوان شدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). مانده گردیدن. (آندراج).

تبلج.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) گردن کشی کردن. (تاج المصادر بیهقی). تکبر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) بزرگ منشی کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلخص.

[تَبَخُ] (ع مص) سطر شدن ||. بسیار گردیدن. (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تبلد.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) ضد تجلد (در مرد و جنبنده). (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تردد مرد و جنبنده در حال تحیر. (اقرب الموارد). تردد مرد در حال تحیر. (قطر المحيط). متحیر شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): علت تبلد فی نهاء صعائد. لیبذ (از اقرب الموارد ||). به تکلف بلادت نمودن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کندی ذهن. (غیاث اللغات ||). تلفهف. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). دریغ خوردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افسوس خوردن. (فرهنگ نظام): سَأَكْسَبُ مَالًا او تقوم نوائح علی بلیل مبدیات التبلد. (اقرب الموارد ||). برگردانیدن دو کف دست از اندوه. (قطر المحيط). برگردانیدن هر دو کف دست. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دست بر دست زدن مرد از غم و درد. (از قطر المحيط). دست بر دست زدن چنانکه آواز کند. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام ||). تسلط امیر بر شهر دیگری. (قطر المحيط). مسلط شدن بر شهر دیگری. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فروکش شدن بزیمینی که کسی در آن نباشد. (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از ضعف بزیمین افتادن. (اقرب الموارد). بزیمین افتادن. (قطر المحيط). افتادن بسوی زمین. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افتادن بر زمین. (فرهنگ نظام ||). خود را بلند نشان دادن. (فرهنگ نظام). ظاهراً در این معنی تصحیفی رخ داده و صحیح «خود را بلید نشان دادن» است.

تبلدج.

[تَبَدُّ دُ] (ع مص) ایفای وعده نکردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تب لرز.

[تَلَّ] (ا مرکب) مخفف تب لرزه. بعضی از بیماریهای تب دار که در آنها صعود درجه حرارت سریع و شدید است و با لرز همراه

میباشند. مکانیسم این لرز را چنین بیان میکنند که در نتیجه مسمومیت، سطح حرارت در مرکز عصبی تنظیم حرارتی ناگهان بالا میرود و حال آنکه در این هنگام تغییری در میزان حرارت خون و درجه حرارت محیطی بدن پیدا نشده است. این وضع که شبیه به پایین آمدن درجه حرارت خون است تولید لرز مینماید. (از فیزیولوژی کاتوزیان ج ۲ ص ۲۴۵): آفتاب از کفش به تب لرز است کانجم جود فتح باب کند. خاقانی. رجوع به تب لرزه و تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تب لرزه.

[تَبَلَز / ز] (ا مرکب) حمی نافض. و آن تبی است که در آن لرزش بدن با حرکات غیرارادی حاصل شود. (از بحر الجواهر). نافض. (منتهی الارب). راجف. (منتهی الارب). تب باره و تبی که با لرز همراه باشد. (ناظم الاطباء). تب صفراوی و با لفظ بستن و زدن و گرفتن و افتادن مستعمل است. (آندراج). به اضافه «تب لرزه» و قطع اضافه «تب لرزه» هر دو آمده است. (آندراج): به گرمی بر آن کوبه بانگ زد کزان بانگ تب لرزه بر مانگ (۱) زد. عنصری (از آندراج). چه آفتاب که سهمش چو آفتاب از ابر روان کند خوی تب لرزه از مسام خیال. خاقانی. انگشت ارغنون زن رومی بزخمه بر تب لرزه تناثنا برفکند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۴۳). تب لرزه یافت پیکر خاک از فراق او هم مرقد مقدس او شد شفای خاک. خاقانی. ز سختی که زد بر سرش گرز را بر افتاد تب لرزه البرز را. نظامی. تب لرزه شکست پیکرش را تبخاله گزید شکرش را. نظامی. چنان زد بتندی بر او گرز را تب لرزه (۲) افتاد البرز را. نظامی. زمین از تب لرزه (۳) آمد ستوه فرو کوفت بر دامنش میخ کوه. سعدی. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود. (۱) - مانگ بمیم ماه را گویند. (آندراج). (۲) - در این بیت به ضرورت تب لرزه به اضافه [تَبَلَز] آمده است. (۳) - در این بیت به ضرورت تب لرزه به اضافه [تَبَلَز] آمده است.

تبلسک.

[تَبَلُ] (اخ) نام شهری است در سیبریء غربی. (فرهنگ نظام). تبولسک (۱). رجوع به تبولسک شود. (۱) - Tobolok.

تبلسم.

[تَبَسُ] (ع مص) خاموش شدن از بیم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). ناخوش داشتن روی کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ناپسند نمودن روی خود را بکسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبلیص.

[تَبَلِصُ] (ع مص) پاک چرانیدن گیاه زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چریدن گوسپند همه گیاه زمین را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چریدن شتر هر چیز که در زمین بود. (از قطر المحيط ||). پنهان طلب کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خواستن چیزی را. (از اقرب الموارد). به دل میل کردن و جستن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تبلیصق.

[تَبَصُ] (ع مص) جاسوسی نمودن و پنهان طلب کردن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: فلان يتبصق؛ ای یطلب الشیء فی خفاء و لطف و مکر و یتقرب من الناس. (قطر المحيط ||). نزدیکی جستن بمردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

الاطباء): فلان يتبلصق؛ ای يتقرب من الناس. (از قطر المحيط).

تبلغ.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) روزگار فا گذاشتن به اندک. (تاج المصادر بیهقی). به اندک چیزی روزگار گذاشتن. (زوزنی). اکتفا و بسنده نمودن به آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت شدن بیماری. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بتکلف رسیدن منزل را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلغ.

[تَبَلُّ لُ] (ع ا) تبلغه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تبلغه شود.

تبلغه.

[تَبَلُّ لُ] (ع ا) ج، تبالغ. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب). تبلغ و تبلغه؛ رسی کوچک است که به رسن دلو بندند، آب کشیدن را. (اقرب الموارد). رسی که بدان رسن کلان را با رسن خرد دلو بندند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به قطر المحيط شود.

تبلق.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) روشن و ممتاز گردیدن راه. (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - تاج العروس و قطر المحيط و ذیل اقرب الموارد و منتهی الارب: ابلنقق الطريق بدین معنی آمده است. رجوع به تاج العروس ج ۶ ص ۲۹۹ شود.

تبلل.

[تَبَلُّ لُ] (ع مص) ابتلال. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب). تر شدن. (تاج المصادر بیهقی). تر گردیدن ||. به شدن از بیماری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نیکو حال شدن بعد از لاغری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). غریدن شیر و خاک برانگیختن او بچنگال. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تبلو.

[تَبَلُّ لُ] (اخ) دهی است از دهستان نیم بلوک در بخش قاین شهرستان بیرجند که در ۴۸ هزارگزی شمال باختری قاین واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زعفران و شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تبلور.

[تَبَلُّ وُ] (ع مص) بلور شدن یا شبیه به بلور شدن چیزی. (از قطر المحيط). شبیه بلور شدن. (المنجد) (۱). بلوری شدن جسمی.

(ناظم الاطباء). جامد براق شدن جسم مایع... این لفظ فارسی است که بشکل مصدر عربی ساخته شده. (فرهنگ نظام ||). اصطلاح شیمی) اگر اجسام مختلف را در اثر حرارت ذوب کرده بگذاریم بتأنی سرد شود و یا محلولهای اشباع شده از آنها تهیه کنیم و بحال خود بگذاریم دو حالت اتفاق می افتد: یا دانه هایی بدست می آید که از صفحات صیقلی مستور است و یا قطعاتی بدست می آید که هیچ شکل هندسی ندارند. در حالت اول جسم را متبلور و در حالت دوم جسم را بی شکل گویند. زاج سبز و کات کبود نمونه اجسام متبلور می باشند، در صورتی که شیشه و موم نمونه اجسام بی شکل است... اجسام متبلور آبدار مانند اسید اگزالیک و کات کبود و کربنات سود در اثر حرارت آب تبلور و شکل بلورین خود را از دست میدهند و پس از سرد شدن بی شکل می مانند، بدیهی است که حالت تبلور و شکل هندسی بلور مربوط بوضع قرار گرفتن اتمها در مولکول است. (دوره شیمی نوین رضا قلی زاده و هیئت مؤلفین ص ۴۶). تبلور - هرگاه در مخلوط همگن مایعی شکل جسم قابل بلور شدنی وجود داشته باشد، بیشتر اتفاق می افتد که بر اثر تبخیر و بیرون راندن حلال بلورهای جسم در ظرف عمل باقی میماند. این طریقه که نسبتاً آسان است، متأسفانه برای غالب ترکیبات آلی قابل اجرا نمیشد و در بسیاری از موارد حلال جدیدی باید بکار برند تا آنکه حلال اولیه را در خود حل و جسم مورد نظر را باقی گذارد. اگر با یک مخلوط همگن دوتائی سر و کار داشته باشند میتوان مخلوط را بشدت سرد کرد تا آنکه یکی از دو جسم متبلور جدا گردد. البته همراه بلورهای یک جسم بلورهای جسم دیگر پدید می آید و مقدار بلورهای جسم دوم و بنابراین درجه خلوص بلورهای جسم اول کاملاً با شرایط عمل تبلور (۲) بستگی دارد. بدنبال هر تبلور و بمنظور جدا کردن بلورها از «پساب» (۳) باید متوالیاً به عمل صاف کردن، شستشو و خشک کردن مبادرت کرد. سرعت تبلور برای ترکیبات آلی دارای حدود نسبتاً وسیعی بوده و پدیده «فوق اشباع» (۴) بخصوص در شیمی آلی فراوان دیده میشود. برای خارج ساختن محلولهای فوق اشباع از حالت ناپایدار خود مقدار کمی از بلورهای جسم مورد نظر را اضافه نموده تا بدین طریق عمل تبلور تحریک و آغاز گردد. یک عمل تبلور صحیح هیچگاه سریع انجام نمیگیرد و همواره وقت و حوصله زیادی لازم دارد. عوامل چندی از قبیل: غلظت محلول از جسم مورد تبلور، درجه حرارت عمل و از همه مهمتر انتخاب مناسبترین حلال، روی کم و کیف عمل تبلور و حتی در شکل و اندازه بلورهای حاصله تأثیر فراوانی دارند. عمل تبلور، گو اینکه بظاهر ساده بنظر میرسد ولی بدلیل آنکه شرائط و محیط عمل برای هر اجراکننده ای تغییر مینماید تا اندازه ای مشکل میباشد. برای تعیین شرائط یک عمل تبلور و میزان کردن آن به «عملیات مکرر» (۵) دست زده و با استفاده از نتایج تجربه و بکار بستن آنها بهترین شرایط تبلور را معین میسازند. (از شیمی آلی رحیم عابدی صص ۱۷ - ۱۸). و رجوع به کتاب اصول علم کانهها تألیف عبدالکریم قریب و روش تهیه مواد آلی تألیف رضا صفوی گلپایگانی صص ۴ - ۱۰ و شیمی آلی تألیف ابوالحسن شیخ صص ۷ - ۸ شود. (۱) - در المنجد جزو لغات دخیله آمده است. (۲) - Tatonnements - (۵) Sursaturation. (۴) - Eaux meres. (۳) - Cristallisation.

تبلونستن.

[تَنْ تَ] (هزوارش، مص) هزوارش «تبلونستن» (۱)، پهلوی «شکستن» (۲). (حاشیه برهان چ معین). به لغت زند و پازند بمعنی شکستن باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - shkastan - (۲) - tablonistan.

تبله.

[تَبْلُ لُ ه] (ع مص) ابله شدن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ابله و نادان شدن. (آندراج ||). استعمال ابله. خود را بگولی زدن. (از قطر المحيط). خود را احمق نمودن بی آنکه باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بدون راهنما و پرسش از راه به یکسو شدن. (از قطر المحيط). تبه المفازه؛ تعسف من غیر هدایه و

لامسئله. (از اقرب الموارد). بی راه رفتن بدون راهنما و استفسار از کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). گم شده را جستن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلهص.

[تَبَّهٌ] (ع مص) از جامه برآمدن. (از تاج العروس ج ۴ س ۳۷۵) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبله کردن.

[تَلَّ لَ / لَ كَدَ] (مص مرکب) تبله شدن گچ یا کاهگل. برآمدن از جا. جدا شدن و ریختن.

تبلیج.

[ت] (ع مص) بماندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عاجز و درمانده شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). درمانده و مانده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مانده شدن. (آندراج): استنفرتهم فبلحوا علی؛ ای ابوا کأنهم اعیوا عن الخروج معه و اعانته و طلبت منه حقى فبلح؛ ای عجز عن الاداء. (اقرب الموارد).

تبلید.

[ت] (ع مص) متوجه نشدن بچیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بخل کردن و ندادن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خویشتن بر زمین زدن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سست و ناتوان شدن در کار: تدارکهُ اعراقُ سوء فبلدا. (از اقرب الموارد ||). نباریدن ابر. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). سبقت نکردن اسب در دویدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلیص.

[ت] (ع مص) نگذاشتن چیزی نزد کسی از مال خود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). کم شیر شدن گوسپندان. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبلیط.

[ت] (ع مص) انگشت سبابه بر گوش کسی زدن تا درد بگیرد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). خشت یا سنگ در سرای افکندن. (زوزنی). بلاط گسترده خانه را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اسفالت کردن (در تداول امروز ممالک عربی ||). مانده شدن در رفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبلیع.

[ت] (ع مص) پدید آمدن سپیدی. (زوزنی). پدید آمدن موی سپید در سر کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پدید آمدن سپیدی در سر موی کسی. (آندراج).

تبلیغ.

[ت] (ع مص) رسانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ترجمان علامه جرجانی) (غیاث اللغات) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رسانیدن و واصل کردن. (فرهنگ نظام ||). دست به عنان اسب کشیدن سوار تا در سرعت بیفزاید. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دست بعنان دراز کردن تا تیز رود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رسانیدن پیغام و جز آن. (ناظم الاطباء). رسانیدن عقاید دینی یا غیر آنها با وسایل ممکنه: علمای فرنگ در آسیا تبلیغ نصرانیت میکنند. فلان برای وزیر شدن خودش مشغول تبلیغ است. ج، تبلیغ ها، تبلیغات. (فرهنگ نظام ||). نوعی از انواع مبالغه باشد. رجوع به مبالغه شود.

تبلیغ.

[ت] (اخ) آیه تبلیغ؛ آیه ۷۰ سوره پنجم (مائده) که آغاز آن: «یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک و ان لم تفعل فمابلغت رسالتک» است. و بر طبق اخبار و روایات مفسران درباره نصب علی بن ابی طالب (ع) بخلاف نازل شده است.

تبلیغات.

[ت] (ع ا) ج تبلیغ. رجوع به تبلیغ شود. - اداره تبلیغات؛ نام اداره ای است که مقاصد و نظریات دولت و اخبار داخل و خارج را چنانکه بصلاح باشد بوسیله رادیو و نشریات مخصوص بخود انتشار میدهد و از جهت سازمانی، بوسیله یکی از مدیران کل اداره میشود و دستگاههای تبلیغاتی کشور اعم از رادیوها و انتشارات دولتی زیر نظر این اداره است.

تبلیغاتی.

[ت] (ص نسبی) از نظر تبلیغات. از جهت تبلیغ: نطق های تبلیغاتی ||. در تداول عامه، اغراق آمیز. توأم با گزافه.

تبلیغ رسالت.

[ت] (غ ر ل) (ترکیب اضافی، مص مرکب) رسانیدن پیام: فبلغ الرسالة وادی الامامة. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۸ از نامه القائم بامر الله).

تبلیغ کردن.

[ت] (ک د) (مص مرکب) تبلیغ. خواندن کسی را بدینی و عقیدتی و مذهبی و مسلکی و روشی. کشاندن کسی براهی که تبلیغ کننده قصد دارد. رجوع به تبلیغ شود.

تبلیق.

[ت] [ع مص] اصلاح نمودن چاه زمین نرم را به تخته های ساج. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبلیل.

[ت] [ع مص] نیک تر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): بلله بالماء تبلی. (ناظم الاطباء).

تبلیم.

[ت] [ع مص] زشت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زشت نمودن کار بر کسی. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء): لاتبلم علیه امره؛ ای لاتقبحه. (اقرب الموارد ||). سخت آرزومند شدن ناچه به فعل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشن خواه شدن ناچه.

تبلیوه.

[ت ل ی و] [ع ا] بلغت بربر نام گیاهی است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۱).

تبلیه.

[ت ی] [ع مص] کهنه کردن و بیوسانیدن [بیوسانیدن]. (تاج المصادر بیهقی). کهنه گردانیدن جامه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اشتر بر سر گور بستن تا بمیرد. (تاج المصادر بیهقی). بلیه قرار دادن ناچه (۱) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ناچه بر سر گور خداوندش بستن تا بمیرد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): منازل لاتری الانصاب فیها و لا حفر المبلی للمنون. (اقرب الموارد). (۱) - بلیه؛ شتری که در ایام جاهلیت بر گور صاحبش عقال می بستند تا بی آب و علف بماند و بمیرد و آنرا در حفره ای میکردند و عقیده داشتند که مرده در روز حشر بر آن می نشیند و اگر چنین نکنند وی پیاده می ماند. (از اقرب الموارد).

تب مالاریا.

[ت ب] [ترکیب اضافی، مرکب] (۱) تب آجامی. تب باتلاقی. پالودیسیم (۲). تبی که بر اثر گزش پشه آنوفل (۳) عارض گردد. باکتری این بیماری بوسیله «الفونس لاوران» (۴) باکتری شناس و طبیب نظامی فرانسه کشف شد و در سال ۱۹۰۷ م. بجهت خدمتی که بعالم بشریت انجام داده بود بدریافت جایزه نوبل نائل آمد. «لاوران» در تفحص های خود متوجه شد که پارازیت های بیماری مالاریا در خرطوم نوعی پشه بنام «آنوفل» زندگی میکنند. و جنس ماده این حشره موجب سرایت این بیماری است. هنگامی که حیوان مذکور بر تن بیماری بنشیند و خون او را بمکد همراه خون بیمار، مقداری از آن باکتری وارد خرطوم آنوفل میگردد و ساختمان خرطوم جنس ماده چنان است که باکتری مذکور میتواند مدتی زیاد بزندگی خود در آنجا ادامه دهد. همینکه پشه حامل میکروب بر تن شخص سالمی نشیند و از خون او مکیدن گیرد میکروب مالاریا از خرطوم حشره وارد خون شخص گردیده وی را بیمار میکند. رجوع به لاروس قرن بیستم (لاروس کبیر) و رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن و مالاریا شود. (۱) - Fievre - Laveran (Alphonse) - (۴) (۱۹۲۲ - ۱۸۴۵). (۲) - Paludisme. (۳) - Anophele. (۴) - (۱۸۴۵ - ۱۹۲۲).

تب مالت.

[تَب] (ترکیب اضافی، مرکب) (۱) از انواع بیماری‌های عفونی است که بوسیله شیر بز بیمار، به انسان سرایت میکند و در سواحل مدیترانه (بحرالروم) شیوع دارد که آن را «تب مدیترانه‌ای» (۲) و «ملیتوکوکسی» (۳) و «تب مواج» (۴) نیز گویند. و علامت مشخص کننده آن این است که تب شدید عارض گردد و پس از تسکین موقتی و ریزش عرق فراوان، باز حمله مجدد آغاز گردد. و در طحال و کبد ضایعاتی بوجود می‌آورد و مدت این بیماری گاهی بسیار طولانی است، ولی مرگ و میر آن زیاد نیست. رجوع به لاروس کبیر و تب و دیگر ترکیب‌های آن شود. (۱) - Fievre mediterraneenne. - (۲) Fievre de malte. (۳) - Melitococcie. (۴) - Fievre ondulante.

تب متبادله.

[تَب مُتَدَلِّ / ل] (ترکیب وصفی، مرکب) حمی متبادله. آن است که یک تب به آخر رسیده تب دیگر ظاهر شود. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تب متداخله.

[تَب مُتَخَلِّ ل / ل] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) حمی متداخله؛ آن است که تب اول آخر نشده باشد که دیگری پیدا شود. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیب‌های آن شود. (۱) - Fievre Sphinrante.

تب محرقه.

[تَب مُرَقِّ ق / ق] (ترکیب وصفی، مرکب) همان تب صفراویست لیکن ماده آن در داخل عروق نزدیک قلب و کبد عفونت یابد و از خواص آن هذیان و خون آمدن از دماغ است. (از بحر الجواهر).

تب مختلف.

[تَب مُتَلِّ ل] (ترکیب وصفی، مرکب) از انواع تب‌هایی است که در آن سستی‌ها و هیجانات غیرمنظم باشد و نوبت معینی نداشته باشد. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تب مخفی.

[تَب م] (ترکیب وصفی، مرکب) تب دزده. رجوع به تب دزده شود.

تب مدیترانه.

[تَب م ت ن] (ترکیب اضافی، مرکب) تب مالت. تب مواج. رجوع به تب مالت و رجوع به تب و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تب مردابی.

[تَب م] (ترکیب وصفی، مرکب) تب باتلاقی. تب آجامی. رجوع به تب آجامی و تب و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تب مرکب.

[تَبِ مُرْكُ كَ] (ترکیب وصفی، مرکب) حمی مرکبه. آن است که سبب تب دو خلط باشد یا بیشتر. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تب مشارکه.

[تَبِ مُرْكُ كَ / كَ] (ترکیب وصفی، مرکب) حمی مشارکه. آن است که دو تب معاً ظاهر شود. مثلاً تب سرخچه با غب دائره یا بلغمی دائره جمع شود. (بحر الجواهر). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تب مطبقة.

[تَبِ مُرْكُ قَ / قَ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب دموی لازم است و بر دو نوع بود: یکی از عفونت خون در عروق و خارج عروق خیزد و دیگری از سخونت خون و غلیان آن بدون عفونت. (از بحر الجواهر).

تب مواج.

[تَبِ مَرَوْا] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) تب مالت. رجوع به تب مالت و به تب و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - Fievre -
ondulante.

تبین.

[تَبِ / تَ] (ع ا) گاه. (دهار) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گاه خشک. (غیاث اللغات) (مهذب الاسماء). تَبْنَةُ یکی. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج): اقل من تَبْنَةُ فی لَبْنَةُ و کان نَبْتاً فَصَارَ تَبْنًا و خرج علیه رداء تَبْنی؛ ای بلون التبن. (اقرب الموارد). ج، اتبان، تبون. (منتهی الارب) (آندراج). گاه که ساقه خورده شده زراعت است در خرمن. (فرهنگ نظام). رجوع به گاه شود ||. گرگ. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قدح بزرگ. (دهار) (قطر المحيط) (مهذب الاسماء). قدح بزرگ به اندازه بیست کس. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). قدح اندازه بیست کس، آنگاه صحن نزدیک به وی، آنگاه عَسْ؛ اندازه سه یا چهار تن، آنگاه قدح اندازه دو تن، آنگاه قعب یکمده، آنگاه غمر فروتر از آن. (منتهی الارب) (آندراج ||). ص) مهتر جوانمرد و شریف. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبین.

[تَبِ] (ع مص) گاه دادن کسی را. (تاج المصادر بیهقی). گاه دادن ستور را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبین.

[تَبِ] (ع مص) زیرک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). زیرک و باریک بین شدن در امور. (از قطر المحيط). زیرک و باریک بین و ریزکار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تبانه شود.

تبن.

[تَب] (ع ص) زیرک و باریک بین. (قطر المحيط). نعت است از تَبْن. (منتهی الارب) (آندراج). باریک بین و ریزکار و زیرک. (ناظم الاطباء ||). بازی کننده بدست خود به هر چیز. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبن.

[تَبُ] (ا) شوره زار و زمین بی گیاه. (ناظم الاطباء). اشتینگاس این لغت را بهمین معنی و با تردید ذکر کرده و شعوری بنقل از شرفنامه آن را شوره معنی کرده است ولی در نسخه خطی شرفنامه منیری کتابخانه سازمان تین بمعنی شوره آمده است. رجوع به لسان العجم ج ۱ ورق ۳۰۷ ب شود.

تبن.

[تَب] (اخ) نصر گوید: موضعی است به یمن از مخلاف لحج و سیدحمیری درباره آن گوید: هلاً وقت علی الاجراع من تبن و ما وقوف کبیرالسن فی الدمن. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تبنا.

[ت] (هزوارش، ا) بلغت زند و پازند کاهی که از گندم و جو بهم میرسد (۱). (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). بلغت زند و پازند کاه گندم و جو و جز آن. (ناظم الاطباء). و به عربی تبن میگویند. (برهان). (۱) - هزوارش t(a)bna، پهلوی kah همیشه تبن عربی. (حاشیه برهان چ معین).

تب نافض.

[تَبِ فِ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب لرزه. رجوع به تب لرزه شود.

تبناک.

[ت] (ص مرکب) تب دار. آنکه تب داشته باشد ||. جایی که از آن تب خیزد: بلد سنخ؛ شهر تب ناک. (منتهی الارب).

تب نامنظم.

[تَبِ مٌ نَطْ ظ] (ترکیب وصفی، مرکب) تب بی دور. تب دیوانه. رجوع به تب شود.

تبان.

[ت] (ا) تبان و پای جامه و شلوار دراز. (ناظم الاطباء). بمعنی تبان (۱) است که باء بنون مقدم شده و این جایز است. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۷ ب). (۱) - ظ: تبان.

تبان.

[ت] [اخ] وادیی است به یمامه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تب نایبه.

[تَبِیْ بَ] (ترکیب وصفی، مرکب) از تبه‌های بلغمی است. (ذخیره خوارزمشاهی باب ۷ از جزء ۳ از گفتار سوم از کتاب پنجم): و بترین تبه‌ها که با این تب (سل) آمیخته گردد تب خمس است پس ربع پس شطر الغب پس نایبه. (ذخیره خوارزمشاهی).

تبنج.

[تَبَنْ ن] (ع مص) نسبت دادن خود را به خاندان بزرگ. (ناظم الاطباء). (۱). (۱) - در اقرب الموارد و قطر المحيط و منتهی الارب این معنی در این باب نیامده است: انبنج؛ ادعی الی اصل کریم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). ابنج؛ خود را نسبت داد به خاندان بزرگ. (منتهی الارب).

تبنجه.

[تَبَجَ ج / ج] (۱) همان تبنجه است. (شرفنامه منیری). بمعنی تبنجه. کذا فی شرفنامه. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۱ ب). تبنجه. تبنجه. تبنجه. تپانجه. تپانجه. طپانجه. رجوع به تپانجه و لطمه شود.

تبنچه.

[تَبَجَ ج / ج] (۱) همان تپانجه معروف که بتازیش لطمه خوانند. (آندراج). رجوع به تپانجه و طپانجه و لطمه شود.

تبند.

[تَبَ] (۱) مکر و حيله. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۴ ب). تَب. (شرفنامه منیری). فریب و حيله و مکر. (ناظم الاطباء). ترفند. (لسان العجم ایضاً ||). نف) مکار و محیل را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). مکار و تنبل. (فرهنگ نظام): خر سلاک (۱) لولی غربال بند مدبر بدبخت تونی (۲) تبند. پوربهای جامی (از جهانگیری). (۱) - در انجمن آرا: خرسکک. (۲) - در انجمن آرا: دنی.

تبندر.

[تَبَد] (۱) چوبی باشد بزرگ که در پس در اندازند تا غیر نگشاید و آن را فدرنگ و پژاوند نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۶ الف). چوبی باشد که آن را در پس در اندازند تا در محکم شود. (برهان) (آندراج). چوبیکه در پس در نهند تا محکم گردد. (ناظم الاطباء).

تبندق.

[تَبَدُ] (ع مص) لکلرک این کلمه را بمعنی گلوله شدن (۱) آورده: فانه متی لم یفعل بذلک و لا اوجاعاً فی المعدة ضعبه و تبندق الثفل و عسر خروجه. (ابن البیطار). (۱) - Se pelotonner.

تب نشان.

[تَنْ] (اِ مرکب) نشان تب. اثر تب. تبخاله: گرچه شبها از سموم آه تبها برده ام از نسیم وصل مهر تب نشان آورده ام. خاقانی.

تب نشستن.

[تَنْ شَت] (مص مرکب) ساکن شدن تب. (از آندراج): از وصل لب شوق دل از پا نشیند این تب بمداوی مسیحا نشیند (۱). محسن تأثیر (از آندراج). (۱) - «تب» در این بیت فاعل «نشستن» است و بهر حال معنی فوق از بیت مستفاد است.

تبنک.

[تَبَنْ / تَنْ] (اِ) دریچهء مرکب باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۶). دریچه ای بود که درو، بقالب ریخته کنند از هر صورت. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). دریچهء زرگری و صفاری را گویند و آن قالبی باشد که زر و سیم گداخته را در آن ریزند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). دریچهء زرگری که قالبی است جهت ریختن زر و سیم گداخته در آن و بوتء زرگری. (ناظم الاطباء). قالبی باشد که زرگران و صفاران آلتی که خواهند از زر و نقره یا روی چون گداخته شود در آنجا کنند. (اوبهی). قالب زرگرا و ریخته گرها که با آن چیزهای طلایی و نقره ای و غیر آن ریزند. (فرهنگ نظام): تبنک را چو کز نھی بی شک ریخته کز برآید از تبنک. عنصری (از لغت فرس ایضاً). تبنک نیز درست است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج).

تبنک.

[تَبْ] (ص) جوان محبوب و بلندبالا و توانا را گویند. (لسان العجم شعوری ورق ۲۸۱ الف): چه نیکو بود با خیالات نیک [کذا] بریز [کذا و ظ: بزیر] آوریدن حریف تبنک. لطیفی (از لسان العجم ایضاً).

تبنک.

[تَبَنْ] (ع مص) مقیم شدن. (تاج المصادر بیهقی). مقیم شدن بجایی. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تمکن یافتن در عزت. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب). جای گیر شدن در عزت. (ناظم الاطباء).

تبنکر.

[تَبْ كَ] (اِ) (۱) (۱) طبلهء نان. جایی که نان در آن گذارند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۶ الف ||). طبق چوبی که در آن نان گذارند. (لسان العجم شعوری ایضاً). (۱) - ظ: مصحف تبنگو یا تبنگه است. رجوع بدان لغات شود.

تبنکه.

[تَبْ كَ] (اِ) (۱) ناظم الاطباء تبنگه را به تصحیف چنین ضبط کرده و با حروف لاتین هم تصریح نموده است (۱). رجوع به تبنگه شود. (۱) - Tabanke.

تَبَنگ.

[تَبَ] (۱) طبقی باشد پهن و بزرگ از چوب ساخته که بقالان اجناس در آن کنند. (برهان) (از ناظم الاطباء). طبق پهن حلوائیان و نان بایان. (فرهنگ رشیدی). طبقی باشد پهن و بزرگ از چوب که بقالان اجناس از قبیل نان یا حلوا و غیره در آن کرده بر سر نهاده در کوچه و بازار بگردند و بفروشند و طبق معرب آن است و آن را تبوک نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). طبق پهن که بیشتر حلوائیان و نانویان دارند. (فرهنگ نظام): برای بزم غلامان او ز هاله و ماه نهاده کاسهء شربت قضا میان تبنگ. ابن یمین (از فرهنگ نظام). نان ریزه های سفرهء خوانش فلک همه در یوزه کرد روز و شب و ریخت در تبنگ. کاتبی (از فرهنگ رشیدی ||). آوازی را نیز گویند بلند و تند، مانند صدای ناقوس. (برهان) (از ناظم الاطباء). آواز بلند و تیز مثل آواز زنگ و صدای ناقوس. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ نظام ||). بمعنی دف و دهل هم آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی دف و دهل و تنبک نیز آمده که بازیگران نوازند. (انجمن آرا) (آندراج). و نیز بمعنی تُتَبِک که بازیگران نوازند. (فرهنگ رشیدی). قسمی از ساز بوده مانند دف. (فرهنگ نظام): در جد قرینشانم لیکن بگاه هزل من کوس خسروانم و ایشان دف و تبنگ. سوزنی (از فرهنگ نظام). در ملک تو پسند نکرند بندگی نمرود پشه خورده و فرعون پیس و لنگ با بند گانت کوس خدایی همی زدند آگاه نی که کوس خدائست با تبنگ. سوزنی. دوری که از تو در سر مستی فزون شود آواز کوس بازندان کس از تبنگ. (۱) عمید لوبکی (از فرهنگ نظام). (۱) - لفظ تبنگ در این شعر ممکن است بمعنی دوم باشد پس برای سوم سند دیگر لازم است. (فرهنگ - نظام). مؤلف فرهنگ رشیدی هم این بیت را شاهد دف آورده و در ذیل معنی آواز بلند و تیز مانند آواز زنگ... آرد: «در شعر عمید این معنی نیز توان گفت».

تَبَنگُو.

[تَبَ] (۱) صندوق بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۱۲). صندوق. (صحاح الفرس) (فرهنگ رشیدی) (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آندراج) (فرهنگ نظام). صندوقی که آلتها درو نگاه دارند. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). صندوق باشد. (اوبهی ||). زنبیل و سبد باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). سبد. (شرفنامهء منیری). منوچهری در بردن انگور به شهر گفته: دهقان بدرآید و فراوان نگرْدشان تیغی بکشد تیز و گلو باز بردشان وانگه به تبنگوی کشن (۱) در سپردشان بر پشت نهْدشان و سوی خانه بردشان. (۲) (انجمن آرا ||). کیسهء عطاران و سرتراشان را نیز گویند و آن را به عربی جونه خوانند. (برهان). کیسهء عطاران و حجامان. (فرهنگ رشیدی) (برهان). بوی دان که به تازیش جونه خوانند. (شرفنامهء منیری). کیسهء عطاران. (انجمن آرا) (آندراج). کیسهء عطاران و سرتراشان. (فرهنگ نظام). کیسهء حجام و عطار که بتازی جونه گویند. (ناظم الاطباء ||). زنبیل حجام. (شرفنامهء منیری ||). صندوقی را گویند که حلوائیان و بقالان و دیگر محترفه زری را که از فروخت اشیاء بهم رسانند در آنجا نهند. (فرهنگ جهانگیری). جایکه اصناف حرفت زری که اسباب فروشند در آن نهند. (برهان). صندوقچهء اهل صنعت و جایکه در آن پول گذارند. (ناظم الاطباء). تبنگو هم درست است. (برهان). تبنگوی نیز گویند. (برهان ||). بدره و صره. رجوع به تبنگوی شود: از درخت اندر گواهی خواهد او تو بناگه از درخت اندر بگو. آن تبنگو کاندران دینار بود آن سست زیدر که ناهشیار بود. رودکی (از لغت فرس چ اقبال ص ۴۱۲). تبنگوی پرزر بر استر نهاد. فردوسی (از انجمن آرا). زر و یاقوت و لعل اندر خزینه نبیند روی کیسه یا تبنگو. فخری (از انجمن آرا ||). خاشاکدان بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال) (صحاح الفرس) (از فرهنگ اوبهی ||). طغار را نیز گفته اند. (برهان). تغار. (شرفنامهء منیری ||). طبق و آن را تبنگو و تبنگه نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). طبق نان. (ناظم الاطباء). رجوع به تبنگه شود. (۱) - ن ل: تبنگویکش، تبنگوی کش اندر. رجوع بدیوان منوچهری چ

دیرسیاقی ص ۱۲۲ و تبنگویک شود. (۲) - مصرع قبل و بعد این در انجمن آرا حذف شده است.

تبنگوی.

[تَبَّ] (۱) صاحب برهان در ذیل تبنگو آرد: و تبنگوی نیز گویند که بعد از واو یای حطی باشد بمعنی سبیدی که برای نان گذاشتن بافند. -انتهی. چیزی که چون سله بافند تا نان در آن نهند. (صحاح الفرس ||). صندوق بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲۲) (از فرهنگ اوبهی). صندوق را نیز گویند. (صحاح الفرس). و صندوق رخوت و اسباب را هم میگویند و با بای فارسی (تبنگوی) نیز آمده است. (برهان). در فرهنگ اسدی نخجوانی آمده است: تبنگوی مانند خمی بود از چوب بافته که نان در او نهند و گروهی گویند صندوق است و هم در این معنی ابوالمثل گوید: دهد خواهندگان را روز بخشش درم در تنگ و گوهر در تبنگوی. در کلیله ابن المقفع از این ظرف به کیس تعبیر میکند: فوجد کیساً فيه الف دينار. و در کلیله نصرالله منشی گوید: در راه بدره زری یافتند نقدی سره از آن صرّه برداشتند... -انتهی. از تردیدی که صاحب فرهنگ اسدی در معنی کلمه میکند یعنی نمیداند که آیا خمی از چوب بافته یا صندوق است ظاهر است که یقین بهیچیک نداشته و نمیتوان گفت که شاعری چون رودکی و نویسنده ای چون نصرالله مشتبه بوده اند و ترجمه بحدس و قیاس کرده اند و از این روی حدس میزنم که تبنگوی چه در شعر رودکی و چه در بیت ابوالمثل همان کیسه و بدره و صره است و شاید بمعانی دیگر هم که همان خم بافته یا صندوق باشد نیز آمده است. (یادداشت مؤلف). رجوع به تبنگو شود.

تبنگویک.

[تَبَّی] (امصغر) مصغر تبنگو یا تبنگوی: وانگه به تبنگویکش (۱) اندر سپردشان ور زانکه نگنجد بدو درفشردشان بر پشت نه‌دشان و سوی خانه بردشان وز پشت فروگیرد و بر هم نهد انبار. منوچهری (دیوان چ دیرسیاقی ص ۱۲۲). رجوع به تبنگو شود. (۱) - ن ل: تبنگوی کش.

تبنگه.

[تَبَّ گَ / گَ] (۱) طبله ای که نان در آن گذارند. (برهان). تبنگو (طبق). (آنندراج) (انجمن آرا). طبل نان باشد. (فرهنگ اوبهی). تبنگ بمعنی اول (طبق پهن که بیشتر حلوائیان و نانویان دارند). (فرهنگ نظام). طبله نان. (فرهنگ رشیدی): منت از خلق بهر نان چه برم که جهان چو تبنگه نان است. سوزنی (از انجمن آرا ||). تنور نان پزی را هم گفته اند. (برهان). سروری معنی لفظ مذکور را تنور نوشته و همین شعر را (۱) سند آورده است. (فرهنگ نظام). رجوع به فرهنگ رشیدی شود ||. ظرفی را نیز گویند که غله در آن کنند. (برهان). (۱) - مراد بیتی از سوزنی است که شاهد معنی اول آمده است و شاهد بیت دوم هم میتواند باشد!

تبن مکی.

[تَبَّ مَکِّ کِی] (ترکیب وصفی، مرکب) رستنی باشد که آن را به عربی اذخر گویند و بهترین آن مکی است و خلال مأمونی همان است. (برهان). رستنی است که بتازی اذخر گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به مفردات ابن بیطار ج ۱ ص ۱۵ و لکلرک ج ۱ ص ۳۴ و اذخر شود.

تبنن.

[تَبَنْ ن] (ع مص) ثابت ماندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تب نوبه.

[تَبَنْ ب / ب] (ترکیب اضافی، مرکب) مالاریا. رجوع به تب و تب مالاریا و نوبه شود.

تبنه.

[تَنْ ا] (ع ا) یکی تبن. (منتهی الارب). واحد تبن. (ناظم الاطباء). یک برگ کاه. رجوع به تبن شود.

تبنی.

[تَبَنْ نِی] (ع مص از: «ب ن و») پسر خواندن. (زوزنی) (آندراج). کسی را به پسری گرفتن. (مجمل اللغه). پسر گرفتن کسی را. (منتهی الارب). پسر گفتن کسی را و یا پسر خواندن او را. (از ناظم الاطباء (||)). از: «ب ن ی» چهار زانو نشستن زن و فراخ کردن هر دو پا را از فریبی: و منه حدیث بنت غیلان ان جلست تبت؛ ای صارت کالقبه من الادم. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). چون بنشیند مانند قبه بپا کرده میباشد. (ناظم الاطباء).

تبنی.

[ت] (ص نسبی) آنچه برنگ کاه باشد. (از المنجد). کاهی. برنگ کاه. لون تبنی. منسوب به تبن. تبنی اللون (||. ا) نوعی یاقوت برنگ کاه. (الجماهر ص ۷۴).

تبنی.

[] (اخ) (مطلع کردن) مردی که ادعای سلطنت کرده با عمری جنگید و تخمیناً نصف قوم را بطرف خود کشانید لکن بالاخره فراری گردیده گویا کشته شد. (اول پادشاهان ۱۶:۲۱ و ۲۲) (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۴).

تبنی.

[تُنا] (اخ) شهری به حوران از اعمال دمشق: فلازال قبر بین تبنی و جاسم علیه من الوسمی جود و وابل فینبت حوزاناً و عوفاً منوراً سَاهدی له من خیر ماقال قائل. نابغه ذبیانی. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴).

تب نیاز.

[تَب] (ترکیب اضافی، مرکب) بهمین صورت در دو بیت از خاقانی آمده و تعریفی برای آن در فرهنگ‌ها دیده نشد: تا خون نگشادم از رگ جان تب های نیاز من نبستی. خاقانی. او شیر و نیستانش دواتست لا-جرم برّد تب نیاز به نیشکر سخاش. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۳۷).

تبنیت.

[ت] [ع مص] خیر پرسیدن و بسیار سؤال کردن از کسی. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بنته بکذا؛ ساکت کردن و غالب شدن او را بحجت. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بنته الحدیث؛ هر چه در دل داشت با وی در میان نهاد. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دختر زائیدن: بنتت المرأه؛ ولدت بنتاً. (قطر المحيط).

تبیج.

[ت] [ع مص] بنج (بنگ) خورائیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آواز کردن کبک از سوراخ. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبنیس.

[ت] [ع مص] تبنیس مرد؛ تأخیر کردن او. (از قطر المحيط). تبنیس از چیزی؛ پس ماندن از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پس ماندن از چیزی. (آندراج).

تبنیش.

[ت] [ع مص] سست شدن در کاری. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبنیق.

[ت] [ع مص] تبنیق الودی؛ پیوند کردن نهال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مجروح کردن پشت کسی را بتازیانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پاره کردن پشت کسی را بتازیانه. (قطر المحيط ||). در گردن و عهده کسی کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). بنیقه (گریبان) ساختن برای پیراهن ||. فراخ دهان و تنگ دنباله ساختن ترکش را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تبنیق کتاب؛ بستن آن: اذا فرغت من قراءة الكتاب فبنقه و لائضعه غیر مبنق. (اقرب الموارد ||). اقامت کردن در مکان ||. جمع کردن و آراستن سخن خود را ||. بریافتن دروغ و آراستن آن را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبنیک.

[ت] [ع مص] برآمدن دو دختر از قبیله خود و بعد آن بهم‌دیگر خبر اهل خود دادن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). حاجت روا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): اذهبی فبنکی حاجتنا؛ ای اقصیها. (منتهی الارب).

تبنین.

[ت] [ع مص] بستن گوسفند را برای فربه شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء).

تبنین.

[ت] (اخ) شهری است و از آن است ایوب تبینی بن ابوبکر بن خطلیا. (منتهی الارب). شهری است در کوه‌های بنی عامر و مشرف بر شهر بانیاس بین دمشق و صور. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۴). قصبه کوچکی است در ولایت بیروت و در ۲۰ هزارگزی مشرق صور. در دوران جنگ‌های صلیبی دارای استحکام و اهمیت بود. در سال ۵۸۳ ه. ق. صلاح الدین ایوبی آن را بازگرفت. دارای باغها و درختان پرمیوه و کشت زارهای خرم است و بر بالای تپه ای قرار دارد و چشم انداز زیبایی را بوجود آورده است. (از قاموس الاعلام ترکی).

تبینه.

[ت ی] (ع مص) بسیار بنا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). بنا کردن. (از قطر المحيط). بر آوردن خانه را. (منتهی الارب).

تبو.

[ت و] (ع مص) غزا کردن و غنیمت گرفتن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (المنجد) (ناظم الاطباء).

تبو.

[ت] (اخ) نام جایی که در آن آسیایی است و گویند آن را یونس پیغمبر بنا کرده و چون نام او را ببرند آسیا در حرکت آمده و آرام میگردد. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۹ ب شود.

تبوء.

[ت ب و] (ع مص) جای گرفتن. (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی). فرود آمدن و مقیم شدن در مکانی. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حدیث: من کذب علیّ متعمداً فلیتبوء مقعده من النار ||. قادر شدن مرد بر اهل خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبوءه.

[ت و] (ع مص) کسی را بجائی فرود آوردن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جای دادن. (ترجمان علامه جرجانی). جای دادن زن در خانه خالی. (تعریفات ||). نیزه سوی کسی راست کردن. (تاج المصادر بیهقی). راست کردن نیزه بسوی کسی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبوب.

[ت ب و] (ع مص) (از: «ب و ب») دروان گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). دربان گرفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبوب.

[تَبُّو] (ع ۱) مهلكه. (قطر المحيط) (منتهی الارب). مهلكه و بیابان خطرناك. (ناظم الاطباء ||). آنچه که منظوی بود بر آن دنده ها مانند سینه، قلب. (از قطر المحيط) آنچه که منظوی باشد بر آن اضلاع. (منتهی الارب). آنچه که اضلاع بر آن محتوی باشد. (ناظم الاطباء).

تبوت.

[تَبُّو] (ع ۱) لغتی است در تابوت. (منتهی الارب) (قطر المحيط). التابوت و التبت؛ الصندوق من الخشب و الفلك. ج، توایت. (قطر المحيط). تابوت. (ناظم الاطباء). رجوع به تابوت شود.

تب و تاب.

[تَبُّو] (ترکیب عطفی، از اتباع) تف و تاب. تاب و تب. رنج و سوز. سوز و گداز. رجوع به تاب و تب، و تف شود.

تبوج.

[تَبُّو] (ع مص) سخت درخشیدن برق. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبودرت.

[تَبُّو] (اخ) (۱) نام ستاره پنجم از صورت بنات النعش در نزد هندوان مذکور در بشن پران. (ماللهند بیرونی ص ۱۹۷). (سانسکریت) (۱) – Tapomurti

تبودک.

[تَبُّو] (ع ۱) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: همچنین با دال و ذال (تبوذک) کسی که محتویات اندرون مرغان فروشد. و محیط المحيط گوید که این پارسی است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۱). رجوع به تبوذک در شود.

تبوذک.

[تَبُّو] (ع ۱) تبودک. آنکه دل و روده و اندرون ماکیان را فروشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تبوذکی.

[تَبُّو] (اخ) موضعی است و بدین معنی بدون الف و لام آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و ابوسلمه موسی بن اسماعیل منقری را بدان جهت تبوذکی گویند که قومی از اهل تبوذک بخانه اش فرود آمدند یا بدان جهت که وی خانه ای در تبوذک خریده بود. (منتهی الارب).

تبوذکی.

[تَبُّو] (ص نسبی) منسوب به تبوذک. سمعانی آرد: منسوب است به کود (سرگین به خاک آمیخته) بخط امام ابوبکر الاودنی به

بخارا خواندم که وی از ابوسلیمان حمد بن ابراهیم الحصالی (کذا) شنید که میگفت که از ابن راسه شنیدم که او میگفت: ابوسلمه تبوذکی؛ ای بیاع السمد (فروشنده کود) و بصریان گویند فروشندگان سمد باهوشند و از ابوالفضل محمد بن ناصرالسلامی... شنیدم که میگفت: تبوذکی در نزد ما (در بغداد) کسی است که دل و جگر و... آنچه در شکم مرغان است خرید و فروش کند. (انساب سمعانی ج ۱ ورق ۱۰۳ ب). رجوع به تبوذک و تبوذکی شود.

تبوذکی.

[تَ ذَا] (اخ) سمعانی آرد: ... ابوسلمه بن موسی بن اسماعیل التبوذکی المنقری از مردم بصره. وی از همام بن یحیی و حماد بن سلمه و بصریان روایت کرده و ابوخلیفه... از وی حدیث کرده است و بسال ۲۲۳ ه. ق. درگذشت و از پرهیزکاران و ثقات بوده است. (از انساب سمعانی ج ۱ ورق ۱۰۳ ب).

تبور.

[تُ] (ع ا) ج تبر رجوع به تبر شود ||. خسران و هلاک و کاهلی. (۱) (غیاث اللغات) (آندراج). (۱) - بظن قریب به اطمینان بلکه بیقین عادی این کلمه بمعنی اخیر محرف ثبور است.

تبوراک.

[ت] (ا) دف بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۷) دف. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). در بعضی از فرهنگها بمعنی دف مرقوم است. (فرهنگ جهانگیری). دف و دایره را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). اسدی در فرهنگ خود این لفظ را بمعنی دف ضبط کرده... شعر حکیم غمناک را شاهد آورده. (فرهنگ نظام). و این لغت در اصل تیره اک بوده یعنی تیره کوچک. (انجمن آرا) (آندراج): آن خریدرت بدشت خاشاک زدی مامات دف دورویه چالاک زدی آن بر سر گورها تبارک خواندی وین بر در خانه ها تبوراک زدی (۱). (منسوب به رودکی) (از احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۳ ص ۱۰۴۶). یاد نکنی چون همی از روزگار پیشتر تو تبوراک بدست و من یکی بریط بچنگ. حکیم غمناک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۷ ||). طبلی باشد کوچک که مزارعان به جهت رماییدن جانوران از کشتزار نوازند. (از فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ نظام) (از غیاث اللغات): خود تبوراک است این تهدیدها پیش آنچه دیده ست این دیدها. مولوی (مثنوی چ خاور ص ۲۰۳). پیش او چبود تبوراک تو طفل که کشد او طبل سلطان بیست کفل. مولوی (ایضاً ||). نام دو چوبی است که مزارعان بر یکدیگر زنند که تا مرغان بگریزند. (غیاث اللغات ||). قسمی از نی که درویشان می نواختند. (فرهنگ نظام ||). بمعنی غربال هم آمده است. (برهان) (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). آوندی است و قیل (۲) بدانچه آرد بیزند. (شرفنامه منیری ||). طبقی باشد پهن و بزرگ از چوب ساخته که بقالان اجناس و نانبایان نان در آن نهند. (برهان). تنگ. (فرهنگ جهانگیری). طبق پهن حلوائیان. (فرهنگ رشیدی). طبق. (انجمن آرا) (آندراج). طبق چوبین پهن و بزرگ که نان و اجناس بقالی در آن نهند. (ناظم الاطباء). طبق که لفظ دیگرش تنگ است. (فرهنگ نظام ||). خوان. (غیاث اللغات ||). کفچه آهنی. (غیاث اللغات). (۱) - این رباعی در بعضی از نسخه های دیوان انوری هم آمده است. (۲) - گفته اند.

تبوراک زن.

[تَ زَ] (نف مرکب) تبوراکی. دفاف. رجوع به تبوراک شود.

تبوراکی.

[تَ] (ص نسبی) تبوراک زن. دفاف. رجوع به تبوراک شود.

تبورک.

[تَ] (ا) بمعنی تبوک است. (اوبهی). رجوع به تبوک شود.

تبوش.

[تَبُؤُ] (ع مص) درهم آمیختن قوم. (قطر المحيط). درهم آمیختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبؤط.

[تَبَّءُ] (ع مص) (از «ب ع ط») بر پهلو خفتن ||. شب کردن بفراخی عیش ||. اعراض کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تبأط عنه؛ اعراض نمود از وی. (ناظم الاطباء).

تبوع.

[تَبَّيؤُ] (ع مص) اندازه گرفتن ریسمان با گشادن دو دست. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از المنجد). قولاج کردن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انباع الحبل و تبوع بمعنی واحد. (تاج العروس ج ۵ ص ۲۸۳ ||). گام فراخ نهادن ناهه در رفتن. || دراز شدن ریسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). امتداد در چیزی و درک غایت آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). || غایت هر چیز و تک. يقال ما یدرک تبوعه (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبوع للمساعی؛ مد باعه. (اقرب الموارد) (تاج العروس). و هو مجاز و هو قصیرالباع عاجز و بخیل: قال ابوقیس بن الاسلت الانصاری: واضرب القوس یوم الوغی بالسیف لم یقصر به باعی. (تاج العروس ج ۵ ص ۲۸۴). (۱) - چنانکه دیده میشود برای وزن مصدر تفعل معنی اسمی ضبط شده و ظاهراً اشتباه است.

تبوع الشمس.

[تَبَّ بو عَشْ شَ] (ع مرکب) بادی است که بعد طلوع آفتاب در مهاب مختلفه میوزد و در آخر بمهب صبا رجوع میکند. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و عرب آن را ناخوش دارند. (اقرب الموارد).

تبوغ.

[تَبَّ بؤُ] (ع مص) شوریدن خون. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). برانگیخته شدن خون. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). غلبه کردن خون. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پر شدن خون و در جوش آمدن آن. (آندراج). تیغ. مانند آن. (آندراج ||). غالب شدن بر کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تبوق.

[تَبُو] (ع مص) تبوق الوباء فی ماشیه؛ فشا فیها و انتشر کانما نفخ فیها. (اقرّب الموارد). افتادن وبا در مواسی و درگرفتن آنها را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). شیوع یافتن و پراکنده شدن وبا در چهارپایان چنانکه گویی در آنها دمیده است. (از قطر المحيط ||). تبوق؛ تکذب: «من القول قول صادق و تبوق». (اقرّب الموارد).

تبوک.

[ت] (ا) طبقی باشد بر مثال دف. بقالان مأكولها در آنجا کنند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۹) (۱). بمعنی اخیر تبوراک (تبنگ) است. (فرهنگ جهانگیری). طبق پهن حلوائیان. (فرهنگ رشیدی). طبقی باشد که بقالان اجناس و نانبایان نان در آن نهند. (برهان). طبقی باشد مانند دف. (غیاث اللغات) (آندراج). طبقی است مانند دف که بیشتر بقالان دارند و بدان طعام خورند. (شرفنامه منیری). طبق پهن چوبی مثال دف که بقالان داشتند. (فرهنگ نظام). طبق پهن که نان و اجناس بقالی در آن نهند. (ناظم الاطباء). طبق چوبین باشد بر مثال دفی که بقالان مأكولات از دانه و میوه و آنچه بدان ماند در وی کنند حالا آن را تبنگ خوانند. (اوبهی): من فراموش نکردستم و نه خواهم کرد آن تبوک جو و آن ناوه اشنان ترا. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۹). خاک بر تارک دوات و قلم حبذا دبه و جوال و تبوک. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۱ و ص ۳۰۶ ورق الف شود. (۱) - معنی این کلمه در نسخ مختلف لغت فرس اسدی بگونه های مختلفی آمده است رجوع به حاشیه ۴ لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۹ و لغت فرس اسدی چ پاول هورن ص ۷۱ شود.

تبوک.

[ت] (اخ) نام قلعه ای در کنار قلزم که حضرت رسالت (ص) از کفار گرفتند. (برهان). حصنی است بر ساحل دریای قلزم. کذا فی عجائب البلدان. (شرفنامه منیری). نام موضعی میان حجر و ناحیه شام که غزوه آنجا مشهور است. (غیاث اللغات) (آندراج). نام جایی است مابین وادی القری و شام که پیغمبر ما تا آنجا برای غزوه با روم تشریف برده بودند. در این صورت این لفظ عربی است. (فرهنگ نظام). شهرکی است به عربستان با مردم بسیار اندر میان بیابان نهاده. (حدود العالم). موضعی است بین وادی القری و شام و گفته اند بر که ای است پسران سعد را که از بنی عذره اند. ابوزید گوید: تبوک بین حجر و اول شام است بر چهارمنزلی از حجر بجانب نیمه راه شام... گویند اصحاب ایکه که شعیب به آنان مبعوث شد بدانجا بودند... و تبوک بین جبل حسمی و جبل شروزی است... پیغمبر (ص) بسال نهم هجری برای جنگ بدانجا حرکت کرد. (از معجم البلدان): این رئیس یار دین گردند خوش بر عرب اینها سرند و بر حبش بگذرد این صیت از بصره و تبوک زانکه الناس علی دین الملوک. مولوی. نیم شب دلقی پوشید و برفت از میان مملکت بگریخت تفت تا پیامد خشت میزد در تبوک با ملک گفتند شاهی از ملوک امرؤالقیس آمده است اینجا بکد در شکار عشق خشتی می زند. مولوی. رجوع به المعرب جوایقی ص ۳۲۶ و قاموس الاعلام ترکی و غزوه تبوک و ماده بعد شود. میدانی آرد: و انما سمیت تبوک لانه (ص) رأی قوماً من اصحابه یبوکون حسی تبوک ای یدخلون فیها القدح و یحرکونه لیخرج الماء فقال ما زلتم تبوکونها بوکاً فسمیت تلك الغزوة، غزوة تبوک و هی تفعل من البوک یقال هی آخر غزوة غزاها رسول الله (ص). (مجمع الامثال میدانی چ تهران ص ۷۶۸) (۱)؛ غزوه تبوک، و گفته اند بدان جهت این غزوه را تبوک گویند که آن حضرت (ص) دید گروهی از اصحاب خود را که می کاویدند شهای تبوک را تا آب برآید پس فرمود: ما زلتم تبوکونها بوکاً فسمیت تلك الغزوة تبوک. (ناظم الاطباء). (۱) - بر اساسی نیست.

تبوک.

[ت] [اخ] (غزوه...) محمد بن جریر رحمه الله علیه ایدون گوید که پیغمبر صلی الله علیه و سلم مردمان را آگاهی داد که به تبوک روند و توانگران را بفرمود که درویشان را یاری کنید به ستور و نفقه و هر کسی بمقدار خویش چیزی میدادند و عثمان اندرین غزو چندان نیکویی کرد از خواسته خویش که کس نکرد. پس همه کس بیرون شدند، توانگر و درویش و بیمار و درست. و سپاه عرض کرد و بیماران و نایبانیان و درویشان را که ایشان چیزی نداشتند باز گردانید، و خدای عزوجل در شأن ایشان آیه فرستاد: «لیس علی الضعفاء ولا علی المرضى ولا علی الذین لایجدون ماینفقون حرج اذا نصحوا لله و رسوله ما علی المحسنین من سیل و الله غفور رحیم.» (قرآن ۹ / ۹۱). پس گفت: «ولا علی الذین اذا ما اتوک لتحملهم» (قرآن ۹ / ۹۲). پس خدای تعالی گفت بر ایشان نیست این، و مردمانی بودند از عرب بنی غطفان بیامدند و از پیغمبر صلی الله علیه و سلم عذر خواستند و دستوری طلبیدند که ما نمیتوانیم آمدن و آن حضرت ایشان را دستوری داد. پس خدای تعالی گفت: «و جاء المعذرون من الاعراب لیؤذن لهم» (قرآن ۹ / ۹۰). و گفت: «عفا الله عنک لم اذنت لهم» (قرآن ۹ / ۴۳)؛ گفت: چرا این دستوری دادی که بودی که پدید آمدی که بتو بگرویده است. پس عبدالله بن ابی سلول بیامد با گروهی منافقان و سوگند خورد که اگر بتوانستی آمدن بیامدمی و لیکن نتوانم آمدن. پس خدای عزوجل گفت: «و سیحلفون بالله لو استعنا لخرجنا معکم یهلکون انفسهم» (قرآن ۹ / ۴۲). گفت: خدای داند که ایشان سوگند بدروغ خوردند و این سوره التوبه بیشتر آن است که بدین غزو فرود آمده است. پس پیغمبر صلی الله علیه و سلم لشکر بیرون برد بدشواری و عبدالله سلول با منافقان بمنزلی آمد با پیغمبر چون پیغمبر صلوات الله علیه لشکر برداشت عبدالله با منافقان باز گشتند و سه تن از مسلمانانی که نه منافق بودند باز گشتند بی عذری یکی کعب بن مالک و دیگر مراره بن الربیع و سیم هلال بن امیه و ایشان آنها را که خدای تعالی در شأن ایشان گفت: «علی الثلاثة الذین خلفوا». و پیغمبر علیه الصلوٰه و السلام سیب بن عرفطه را بر مدینه امیر کرد و علی بن ابی طالب را فرمود که بمدینه همی باش و عیالان و خانه مرا نگاه میکن. چون به نخستین منزل شد منافقان گفتند که محمد، علی را از بهر آن بازداشت که بر دل گران گرفتیش. علی علیه السلام دیگر روز سلاح برگرفت و از پس پیغمبر صلی الله علیه و سلم برفت و گفت: یا رسول الله منافقان چنین گفتند. فرمود که یا علی دروغ گفتند که من ترا بجای خویش دارم و بخان و مان خویش دست بازداشتم و اینهمه بتو سپردم و تو چنانی مرا که هرون مرموسی را... پس چون پیغمبر صلی الله علیه و سلم به تبوک رسید و تبوک شهریست بزرگ و آنجا ترسایان بودند و آن حضرت چنان دانست که از روم سپاه آمده است و کس نیامده بود و مهتر تبوک عروه بن زویده بود و خواسته بیشمار داشت و اشتران بسیار. بیامد و با پیغمبر صلی الله علیه و سلم صلح کرد و جزیه پذیرفت و آن حضرت هر کسی را صلح کرد. و بدانجا نزدیکتر حصار بود استوار بر یک فرسنگی که آن را «دومه» خواندندی و آنجا ملکی بود از عرب از بنی کنده و ترسا بود و او را اکسندر بن عبدالملک گفتندی. پیغمبر صلی الله علیه و سلم خالد بن الولید را آنجا فرستاد با لختی سپاه بتاختن و فرمود که او را به شکار یابی که وی شکار دوست دارد. پس خالد بشد و بدر حصار فراز رسید و شب ماهتاب بود و او اندر حصار بود و در حصار بسته بود پس خالد بر گرد حصار همی گشت تا خبری تواند کردن نتوانست از پس حصار شد آهوان و نخجیران بر در حصار بگشتند و او بیدار شد و بفرمود تا مرکب او زین کنند و خود برنشست با سه تن از اهل بیت خویش... پس از حصار بیرون آمد و هم بشب بشکار رفت و خالد بن ولید او را بگرفت و سوی پیغمبر صلی الله علیه و سلم آورد... پس او با پیغمبر صلح کرد و جزیه پذیرفت و بجای خویش باز شد. و گروهی گویند که این بماء شوال اندر بود و بر رمضان از این غزو باز آمد... (ترجمه تاریخ طبری نسخه خطی کتابخانه سازمان). رجوع به عقد الفرید ج ۱ ص ۲۷۴ و ج ۵ ص ۴۱، ۱۰۲ و ج ۷ ص ۳۰۵ و شد الازار ص ۳۶۹ و امتاع الاسماع ج ۱ ص ۶۶، ۱۹۱، ۳۳۳، ۴۴۵، ۴۸۹ و نزهة القلوب ص ۲۶۹ و فیه مافیه ص ۲۹۹ و تاریخ سایکس ترجمه فخر داعی ص ۷۲۱ و تاریخ گزیده ج ۱ ص ۱۵۳، ۲۳۸، ۲۴۳ و حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۹۷ و ۳۹۶، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۳، ۵۲۴ و ج ۴ ص ۱۹۸ و غزوه تبوک و ماده قبل شود.

تبوکی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تبوک (||.ا) نوعی از انگور. (ناظم الاطباء). قسمی از انگور طائف منسوب به تبوک.

تبوکیه.

[ت کی ی] (اخ) نام سال نهم از هجرت رسول صلوات الله علیه و آله به مدینه طیبه و آن مطابق با سال بیست و سیم بعثت باشد.

تبول.

[||.ا] (۱) بهم برآمدن دل بود از چیزی: اگر تبول گرفت (۲) از تو این دلم چه عجب تبول گیرد دل از حدیث ناپدرام. خفاف (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۴). (۱) - مرحوم اقبال در ذیل این کلمه آرد: این لغت فقط در نسخه «نخجوانی» هست و در سایر نسخ و در فرهنگها یافت نشد، بهمین جهت ضبط آن معلوم نگردید. (۲) - چنانکه از ظاهر بیت معلوم است معنی ذکر شده معادل تبول گرفتن است. و در این صورت مصدر مرکب خواهد بود.

تبول.

[ت] (ع ا) ج تبُل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تبیل شود.

تبول.

[ت بُو و] (ع مص) تبول بر کسی؛ بضر و دشنام فراگرفتن او را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شاش کردن. (ناظم الاطباء).

تب و لرز.

[ت ب ل] (ترکیب عطفی، مرکب) تبی که همراه لرز است. تب توأم با لرز. رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبؤن.

[ت ب ء] (ع مص) در پی راه و نشان قدم شدن. (منتهی الارب). صاحب تاج العروس آرد: تبأنت الطریق و الاثر. جوهری و صاحب اللسان نیاورده اند. و این به معنی تبأن است یعنی پی روی و جستجو کردن و مقلوب تبأن باشد. (از تاج العروس ج ۹ ص ۱۳۴). در پی راه و نشان قدم شدن. (ناظم الاطباء).

تبون.

[ت] (ع ا) ج تبِن. (منتهی الارب). رجوع به تبین شود.

تب و نوبه.

[ت ب ن / نُوب / ب] (ترکیب عطفی، مرکب) رجوع به تب، و نوبه و دیگر ترکیبات تب شود.

تبونه.

[تَنْ] (اخ) نام قدیمی فرح آباد. رابینو آرد: فرح آباد که سابقاً به تبونه معروف بود بوسیله شاه عباس در ۱۰۲۰ ه. ق. / ۱۶۱۱ - ۱۶۱۲ م. ساخته شد. رجوع به سفرنامه مازندران ص ۱۵۹ انگلیسی و ترجمه آن ص ۲۱۲ شود.

تبویء.

[تَء] (ع مص) نکاح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فرود آمدن و مقیم شدن در آن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جا دادن و فروآوردن کسی را بجایی. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبویب.

[ت] (ع مص) در بابش نشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). باب باب کردن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبویب کتاب؛ تقسیم آن به ابواب. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). باب باب قرار دادن کتاب و نوشته. (فرهنگ نظام): یقال ابواب مبرّءه كما یقال اصناف مصنّفه. (منتهی الارب). و سلکت فی ترتیبه و تبویبه مسلکاً غربیاً. (مقدمه ابن خلدون چ بهیة ص ۴).

تبویج.

[ت] (ع مص) ابتیاج. (منتهی الارب). نیک درخشیدن برق. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبویش.

[ت] (ع مص) جمع کردن قوم را ||. درهم آمیختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبویص.

[ت] (ع مص) بوس آوردن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جنی البوص و هو ثمر نبات. (اقرب الموارد ||). کلان سرین شدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). صاف رنگ گردیدن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیش افتادن در مسابقه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). درگذشتن اسب در رهان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبویق.

[ت] (ع مص) دمیدن در بوق. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تبویل.

[ت] (ع مص) به شاش داشتن. (اقرب الموارد). شاشانیدن: فی القاطیر و استعمالها فی التبویل و الزرق. (قانون ابوعلی سینا چ طهران ص ۲۶۸).

تَبَّهٌ.

[تَبَّهٌ] (ع) حالت سخت. (قطر المحيط) (منتهی الارب). حالت سختی. (ناظم الاطباء).

تبه.

[تَبَّهٌ] (ص) مخفف تباه باشد. (برهان) (فرهنگ نظام). تباه. (آندراج) (ناظم الاطباء) (شرفنامه منیری). و با کردن و شدن و گشتن و گردیدن ترکیب شود. رجوع به تباه و دیگر ترکیب های تباه و تبه شود || نابد. (برهان) (ناظم الاطباء ||). منهدم. ویران: هر آن بوم و برکان نه آباد بود تبه بود و ویران ز بیداد بود. فردوسی ||. بد و خراب: چو آن هفت سال تبه بگذرد خداوند نعمت فروگسترد. شسمی (یوسف و زلیخا). بدانست پیغمبر نیکفال که گیر است پیرتبه بوده حال. (بوستان ||). بیمار. رنجور: تنش را نگه کرد و آن خستگی تبه دید خسته ز ناستگی. فردوسی. بنزدیک خاتون شد آن چاره گر تبه دید بیمار او را جگر. فردوسی ||. ضایع شده. (برهان). آنچه باطل باشد و چیزی که بکار نیاید. (آندراج). ضایع و فاسد. (ناظم الاطباء ||). گوشت نرم و نازک. (برهان) (ناظم الاطباء). تباهچه. تباهه. تبهره. گوشت نرم و نازک را گویند. (فرهنگ جهانگیری). تباهچه؛ که گوشت نرم و نازک است. (فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء): با من چو گل شکفته باشی گه گه گاهی باشی چو کارد با گوشت تبه. فرخی (از فرهنگ نظام). || قسمت کننده. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به تباه و تباهچه و تباهه و تبهره شود.

تبه.

[تَبَّ] (اخ) ثبیه. سامی بیک تب (۱) شهر قدیمی یونان را بدین دو صورت ضبط کرده است. رجوع به تب و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thebes.

تبه.

[تَبَّ] (اخ) سامی بیک تب شهر باستانی مصر را بدین صورت ضبط کرده است. رجوع به تب و قاموس الاعلام ترکی شود.

تبه بوی.

[تَبَّهٌ] (ا مرکب) بوی تبه. تباه بوی. رجوع به تباه بوی شود.

تبهیه.

[تَبَّهٌ] (ع مص) شریف و بزرگ گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شریف و بزرگ شدن قوم. (قطر المحيط).

تبه پیشه.

[تَبَّهٌ] (ص مرکب) ج، تبه پیشگان. تباهکار. تبه کار. که پیشه و کارش بر تباهی و فساد باشد. که پیشه اش تباه باشد. رجوع به تباهکار و تبه کار شود.

تبهج.

[تَبَّهْ] (ع مص) شاد و مسرور شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). شادی نمودن. (آندراج).

تب هجر.

[تَبَّهْ] (ترکیب اضافی، مرکب) تب هجران. تبی که از هجران عارض شود. سوز و گداز هجر. درد دوری. حرارت فراق: تبهای هجر دارم شبهای بینوایی تبهای من ببندی لبها چو برگشایی. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۸۷۰). رجوع به تب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تب هجران.

[تَبَّهْ] (ترکیب اضافی، مرکب) تب هجر. سوز و گداز دوری. حرارت فراق. تبی که از هجران عارض شود: از تب هجران تو ناخن کبود پیش تو انگشت زنان کالامان. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۴۴). رجوع به تب و ترکیبات آن شود.

تبه چشم.

[تَبَّهْ چ / چ] (ص مرکب) تباه چشم. رجوع به تباه چشم شود.

تبه حال.

[تَبَّهْ] (ص مرکب) تباه حال. حال تباه. بدحال. حال تبه. رجوع به تباه و تبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبه حالی.

[تَبَّهْ] (حامص مرکب) تباه حالی. بدحالی. به روز بلافتادگی.

تبه خرد.

[تَبَّهْ خ ر] (ص مرکب) تباه خرد. رجوع به تباه خرد شود.

تبه خو.

[تَبَّهْ] (ص مرکب) تبه خوی. تباه خو. رجوع به تباه خو شود.

تبه داشتن.

[تَبَّهْ ت] (مص مرکب) ضایع کردن. باطل کردن. تبه ساختن: صحبت نادان مگزمین که تبه دارد اندکی فایده را یاوهء بسیارش. ناصر خسرو.

تبه دست.

[تَبَّهْ د] (ص مرکب) تباه دست. رجوع به تباه دست شود.

تبه‌ر.

[تَبَّهٌ] (ع مص) پر گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). روشن شدن ابر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبه رای.

[تَبَّهٌ رَا] (ص مرکب) بداندیشه. بدرای. تباه رای. تباه خرد: مغان تبه رای ناشسته روی بدیر آمدند از در و دشت و کوی. (بوستان). رجوع به تباه و تبه و دیگر ترکیبهای این دو و تباه رای شود.

تبه‌رس.

[تَبَّ رُ] (ع مص) بناز خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تبه‌رس؛ تبختر کبراً، يقال مر یتبهرس و یتبهرس؛ ای یتبختر. (قطر المحيط).

تبه‌رم.

[تَبَّ رُمُ] (ع مص) تبه‌رم رأس؛ بسیار سرخ گردیدن سر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبه روز.

[تَبَّهٌ] (ص مرکب) تباه روز. که روزش تبه باشد. رجوع به تباه و تبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبه روزگار.

[تَبَّهٌ] (ص مرکب) تبه روز. تباه روز؛ که روزگارش تباه باشد. رجوع به تباه و تبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبه روزگاری.

[تَبَّهٌ] (حامص مرکب) تبه روزی. تباه روزی. رجوع به تبه روزگار شود.

تبه روزی.

[تَبَّهٌ] (حامص مرکب) تباه روزی. تیره روزی. بدبختی. رجوع به تبه روز و تباه روز شود.

تبه‌ره.

[تَبَّ رَا] (ا) گوشت نرم و نازک. (برهان) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). رجوع به تباه و تبه شود.

تبه ساختن.

[تَبَّهْ ت] (مص مرکب) تباہ ساختن. رجوع به تباہ ساختن شود.

تَبَّهْش.

[تَبَّهْ ه] (ع مص) فراهم آمدن قوم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَبَّه شدن.

[تَبَّه شُ د] (مص مرکب) تباہ شدن. هلاک شدن. تلف شدن. کشته شدن: نگه کن که ایران و توران سوار چه مایه تبه شد در این کارزار. فردوسی. بسی نامداران که بر دست من تبه شد بچنگ اندر آن انجمن. فردوسی. تبه شد بسی دیو بر دست من ندیدم بدانسو که بودم شکن. فردوسی. گر در سموم بادیه لا، تبه شوی آرد نسیم کعبه الااللهت شفا. خاقانی. پژمرد لاله بیفتاد سرو بچنگال شاهین تبه شد تذرو. نظامی || ضایع. فاسد. خراب: چون نمک خود تبه شود چه علاج چاره چه غرقه را ز رود برک. خسروی. ز خون سیاوش شب و روز خواب تبه گشت بر جان افراسیاب. فردوسی. گر ایدونکه بخشایش کرد گار نباشد تبه شد بما روز گار. فردوسی. حسد برد بدگوی در کار من تبه شد بر شاه بازار من. فردوسی. چو شد معلوم کر حکم الهی به هر مز بر تبه شد پادشاهی. نظامی. چون خدو انداختی بر روی من نفس جنیید و تبه شد خوی من. مولوی.

تَبَّه کار.

[تَبَّهْ] (ص مرکب) گنه کار و ضایع کار. (ناظم الاطباء). تباہ کار: تبه کار را چاره باید گزید که آسان ترین چاره آید پدید. (گرشاسبنامه). رجوع به تباہ کار شود.

تَبَّه کاری.

[تَبَّه] (حامص مرکب) تباہ کاری: زود میرند از تبه کاری چه سفیدیست در سیه کاری. مکتبی. رجوع به تباہ کاری شود.

تَبَّه کردن.

[تَبَّهْ ک د] (مص مرکب) تباہ کردن. هلاک کردن. کشتن. نابود کردن: بشمشیر از آن لشکر نامدار تبه کرد بسیار در کارزار. فردوسی. تبه خواست کردن خود و مادرم نگهدار شد ایزد داووم. فردوسی. چنین گفت با لشکر خود براز که ما را تبه خواست کردن گراز. فردوسی. بمرگ خداوندش آذرطوس تبه کرد مر خویش را (۱) بر فسوس. عنصری || خراب کردن. ضایع کردن. فاسد کردن: ماهرویا بسر خویش تو آن خیش مبند نشنیدی که کند ماه تبه جامهء خیش. کسائی (از رادیانی). بیوشید رومی زره رزم را ز بهر تبه کردن بزم را. فردوسی. رز لاغر و پژمرده شد و گونه تبه کرد غم را مگر اندر دل رز راه گذار است. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۴). گمانش آنکه تبه کرد جای بوسه من ز غالیه نشود جایگاه بوسه تباہ. فرخی. تو کارها تبه نکنی ور تبه کنی از راست کرده های جهان به تباہ تو. فرخی. از بدان نیک ترس خاقانی تا دل و دین تو تبه نکنند. خاقانی. سمندش کشتزار سبز را خورد غلامش غوره دهقان تبه کرد. نظامی. تبه کرده ایام برگشته روز بنالید بر من بزاری و سوز. (بوستان). چون عمر تبه کردم چندانکه نگه کردم در کنج خراباتی افتاده خراب اولی. حافظ || باطل کردن: تبه کرد نیرنگ سازیش را. نظامی. بهمهء معانی رجوع به تباہ و ترکیبهای تباہ و تبه شود. - تبه کردن چشم؛ کور کردن چشم: دگر کاین تهمتت بر طبع ره کرد که خسرو چشم هر مز را تبه کرد. نظامی. (۱) - ن ل: مر خویشتن.

تبهکن.

[تَبَ كُ] (ع مص) بمانند بهکنه (زن نازک اندام نرم تن جوان و شاداب) راه رفتن زن کلان سرین در راه رفتن خویش. (از قطر المحيط). بهکنه گردیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تبهکت فی مشیتها؛ یعنی همچو زنان بهکنه رفت. (منتهی الارب).

تبه کیش.

[تَبَهْ] (ص مرکب) تباه کیش. رجوع به تباه کیش شود.

تبه گردانیدن.

[تَبَهْ كَ د] (مص مرکب) تباه گردانیدن. رجوع به تباه گردانیدن و تباه و تبه و دیگر ترکیب های آن دو شود.

تبه گردیدن.

[تَبَهْ كَ دِ] (مص مرکب) تباه گردیدن. تباه گشتن. تبه گشتن. هلاک گردیدن: همی راست گویند لشکر همه تبه گردد از بی شبانی رمه فردوسی. نخواهم که چون تو یکی شهریار تبه گردد از چنگ من روزگار. فردوسی. تبه گردد آنهم بدست تو بر بدین کین کشد گرزه گاوسر. فردوسی ||. ویران گردیدن: تبه گردد آن مملکت عنقریب کزو خاطر آزرده گردد غریب. سعدی ||. نابود شدن. محو گردیدن: ز خورشید و از آب و از باد و خاک نگرده تبه نام و گفتار پاک. فردوسی. تبه گردد این روی و رنگ رخان پیوسد بخاک اندرون استخوان. فردوسی. پند تو تبه گردد در فعل بد او برواره گزه آید چو بود کژ مبانش. ناصر خسرو ||. دیگرگون گشتن. فاسد شدن: گر بخدمت همی کنم تقصیر تات بر من تبه نگرده ظن. مسعود سعد. بهمهء معانی رجوع به تباه و ترکیبهای تباه و تبه شود.

تبه گشتن.

[تَبَهْ كَ ت] (مص مرکب) تباه گشتن. تبه گردیدن. هلاک گشتن. کشته شدن: سیامک بدست چنان زشت دیو (۱) تبه گشت و ماند انجمن بی خدیو. فردوسی (از اسدی). گر ایدونکه این شاه گردد تباه تبه گشتن ما سزد زین گناه. فردوسی ||. مجازاً فتنه شدن. شیفته گشتن. دل بر کسی بستن: عروس عزیز و سرانجمن تبه گشته بر بنده خویشتن. شمس (یوسف و زلیخا ||). خراب و فاسد و ضایع گشتن: پراکنده شد لشکر شهریار سیه گشت روز و تبه گشت کار. فردوسی. رسم و آیین تبه گشته بدو گردد راست وز جهان عدل پدید آید و انصاف و نظر. فرخی. شیفته شد عقل و تبه گشت رای آبله شد دست و زمن گشت پای. نظامی. معلم کتابی را دیدم... ترشروی تلخ گفتار... که عیش مسلمانان بدیدن او تبه گشتی... (گلستان). بهمهء معانی رجوع به تباه و ترکیبهای تباه و تبه شود. (۱) - ن ل: بدست خریزاد دیو.

تبهل.

[تَبَهْ ه] (ع مص) تباهل. یکدیگر را لعنت کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). مباحله کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رنج بردن در آنچه طلب شده است: تبهل فلان عنی بما یطلب. (قطر المحيط) (اقرب الموارد). والتبهل العناء بما یطلب. (تاج العروس

ج ۷ ص ۲۳۸). کوشیدن در دعا و اخلاص. (شرح قاموس ||). بی نیازی از رغایب. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تبهلس.

[تَبَلُ] (ع مص) ناگاه رسیدن کسی از جایی بی هیچ چیز. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج). ناگاه رفتن کسی از جایی بدون آنکه با او چیزی باشد. (ناظم الاطباء).

تبهلص.

[تَبَلُ] (ع مص) تبهلص. (قطر المحيط) (منتھی الارب). خارج شدن مرد از لباس خود. (قطر المحيط). برآمدن مرد از جامه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبهلق.

[تَبَلُ] (ع مص) دروغ گفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبهلل.

[تَبَلُ] (ع مص) خندیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تبهم.

[تَبَهُ] (ع مص) تبهم امری؛ بسته و گنگ شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تبهم کلام بر کسی؛ بسته شدن سخن بر وی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).

تبه مغز.

[تَبَهُ م] (ص مرکب) تبه مغز. سبک مغز. مخبول. دیوانه. بی خرد. سست عقل. رجوع به تبه خرد و تبه و تبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تبه نامی.

[تَبَهُ] (حامص مرکب) تبه نامی. رجوع به تبه نامی شود.

تبهنس.

[تَبَنْ] (ع مص) خرامیدن. (از زوزنی). تبختر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و منه قول بشر بن عوانة یصف الاسد: تبهنس اذا تقاعس عنه مهري... (اقرب الموارد). خرامیدن و برفتار شیر رفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبهی.

[تَبَ] (حامص) (از: «تبه» + «ی» مصدری). تباهی. فساد. خرابی: مُلک را پاسدارم از تبهی پاسبانیست این نه پادشهی. نظامی ||. بدی. پریشانی. تباهی: بهی بنوک قلم جوی اگر همیخواهی که زان بهی دگری را نیاوری تبهی. ناصر خسرو. رجوع به تباه و تبه و دیگر ترکیبهای آن دو در همین لغت نامه شود.

تبهیج.

[تَ] (ع مص) زیبا گردانیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زیبا و نیکو گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): بهج اللّه وجهه؛ حسنه. (قطر المحيط).

تبهیم.

[تَ] (ع مص) بی مادر چرانیدن بهم. (تاج المصادر بیهقی). جدا کردن ستوریزگان را از مادرهای آنها بچرا. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جدا کردن بره از مادرش بچرا. (آندراج ||). اقامت کردن در مکان. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تبهیه.

[تَه ی] (ع مص) فراخ ساختن خانه را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبی.

[تَ / تِ بی ی] (ع ا) نوعی از خرما. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبی.

[تَ] (ا) جامهء درشت و انبوه بافته چون عرقچین و غیره که آن را سوزنی هم گویند. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۶ ب). جامهء درشت و کلفت بافته شده. (ناظم الاطباء).

تبی.

[تَ] (ص نسبی) مردم تب. رجوع به تب (شهری به یونان) و ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۳ و ۱۹۴ شود.

تبی.

[تُ] (اخ) (۱) یهودیی از اعقاب سبط «نفتالی» (۲) که بر اثر پرهیزکاری مشهور گشت و در دوران پیری کور شد و بوسیله پسرش و بنا بر اهنمائی فرشته «رافائل» (۳) بهبودی یافت. (۱) – Angel Raphael – (۳) – Nephtali. (۲) – Tobie.

تبیاده.

[تَبْ ذَ / ذِ] (ا مرکب) تبیازه. (ناظم الاطباء). رجوع به تبیازه شود.

تیاره.

[تَبْ رَ / رِ] (اِ مرکب) تب و لرزه از لطائف. و در بهار عجم نوشته تیاره بزای معجمه بمعنی تب و لرزه. بلفظ گرفتن و افتادن و زدن مستعمل. (غیاث اللغات). رجوع به تیاره شود.

تیاره.

[تَبْ زَ / زِ] (اِ مرکب) تب و لرزی را گویند که بسبب برآمدگی و بزرگ شدن سپرز بهم رسیده باشد. (برهان). تب لرزه. (شرفنامه منیری). یعنی تب لرزه، چه یازه بمعنی حرکت است. (فرهنگ رشیدی). تب نوبه ای که از بزرگ شدن سپرز عارض شود. (ناظم الاطباء). تب صفاوی چه یازه... بمعنی میل و حرکت است و آن از لوازم این تب بود و با لفظ زدن و بستن و گرفتن و افتادن مستعمل. (آندراج). به این معنی بجای زای نقطه دار ذال نقطه دار هم بنظر آمده است. (برهان). در فرهنگ تب باده، بدال آورده. غضایری گوید، بیت: چنان دشمن از بیم تیغ تو لرزد که گویی گرفته است تب باده او را (۱). لیکن در این بیت تب یازه نیز توان خواند. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تب باده و تیاره و تیاره شود. (۱) - در آندراج «تب یازه» ضبط شده است. بنابراین ضبط فوق محل اشکال است.

تبان.

[تَبْ / تَب] (ع مص) از «بِن» بفتح اول قیاسی و بکسر شاذ است. واضح و آشکار شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). هویدا کردن. (دهار). پیدا و آشکار کردن. (ناظم الاطباء). روشن و هویدا شدن معانی و آشکار کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). بسیار واضح و آشکار کردن. بفتح تا هم صحیح است. (فرهنگ نظام): بر سر منبر سخن گویند مر اوباش را از بهشت و خوردن و حوران همی تبیان کنند. ناصر خسرو. بشرح و تبیان حاجت نیایدم به بدی از آنکه من به بدی شرح شرح و تبیانم. سوزنی ||. و نوشته اند که گاهی بر نفس کلام هم اطلاق کرده میشود. (غیاث اللغات) (آندراج).

تبان.

[تَبْ] (اخ) یکی از نامهای قرآن است. (نفائس الفنون).

تیب.

[تَبْ] (ع ا) زیان و هلاکی. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). هلاک کردن. (قطر المحيط) (آندراج).

تیت.

[تَبَّیْ یُ] (ع مص) بازداشتن کسی را از حاجت او. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیدن.

[تَدَّ] (مص) (۱) تیدن و لرزیدن. (ناظم الاطباء). لرزیدن باشد. (فرهنگ اوبهی). اضطراب و بیقراری کردن و تیدن بطای حطی رسم متأخرین است. (آندراج): چو آواز سم ستوران شنید فلاطوس را دل همی برتید. عنصری. مخلص بزیر تیغ ستم اینقدر متب

عاشق کسی ندیده چنین اضطراب کن. مخلص (از آندراج ||). گرم شدن. (آندراج). (۱) - ظ: مصحف تپیدن است.

تبییر.

[ت] (ا) تبیره. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). دهل باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۴۵) (فرهنگ اوبهی). دهل و کوس و نقاره و طبل را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). طبل و دهل. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). دهل و نقاره. (فرهنگ نظام): پس تبیری دید نزدیک درخت هر گهی بانگی بجستی تند و سخت. رودکی (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۰۸۲). گرسنه روباه شد تا آن تبیر چشم زی او برد مانده (۱) خیر خیر. رودکی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۴۵). سوی کیوان رفته از میدان و از ایوان تو نعره کوس و تبیر (۲) و ناله چنگ و رباب. امیر معزی (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تبیره شود ||. دهلی که میانش باریک و هر دو سرش پهن باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تبیره شود ||. خانه ای را گویند که در آن سرگین و پلیدیها اندازند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). زیبل دان. (ناظم الاطباء). حافظ اوبهی در تحفه لفظ مذکور را نوشته است: «خانه ای که در آن سرگین میریزند». مقصود از خانه اطاقی است که در آن سرگین برای سوخت ذخیره میکنند. (فرهنگ نظام). رجوع به تبیره شود. (۱) - مرحوم دهخدا این کلمه را «بربمانده» تصحیح کرده اند. (۲) - در انجمن آرا و آندراج «تبیره» ولی در فرهنگ رشیدی و فرهنگ نظام بهمان صورت «تبیر» ضبط شده است.

تبیره.

[ت رَ / رِ] (ا) دهل بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۳۹). تبیر. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بمعنی تبیر است که دهل و کوس و طبل و نقاره باشد. (برهان). طبل و کوس و دهل. (غیاث اللغات). دهل را نیز گویند. (فرهنگ اوبهی). طبل و دمامه که آن را کوس نیز گویند. (شرفنامه منیری). دهل و نقاره. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان): تبیره بردند و پیل از درش بیستند آذین همه کشورش. فردوسی. برآمد خروش از در پهلوان ز کوس و تبیره زمین شد نوان. فردوسی. بفرمود اسکندر فیلفوس تبیره بزخم آوریدند و کوس. فردوسی. ز ره گرد برخاست وز شهر جوش ز صحرا فغان وز تبیره خروش. اسدی. ز خون پشت صندوق پیلان بنفش شکسته تبیره دریده درفش. اسدی. همچو شمشیر باش جمله هنر چون تبیره مشو همه آواز. سنایی. خروه غنوده فروکوفت بال دهل زن بزد بر تبیره دوال. نظامی. تبیره بغرید چون تندشیر در آمد برقص اژدهای دلیر. نظامی. ایا شاهی که بر درگاه جاهت ز طاس مهر و مه باشد تبیره. شمس فخری. رجوع به تبیر شود ||. بعضی گویند تبیره دهلی است که میان آن باریک و هر دو سرش پهن میباشد. (برهان). رجوع به تبیر در همین لغت نامه شود ||. مجازاً بمعنی صدا و آواز تبیره هم آمده است: تبیره برآمد ز پرده سرای همان ناله کوس با کرنای. فردوسی. چو شب روز شد بامدادان پگاه تبیره برآمد ز درگاه شاه. فردوسی. تبیره برآمد ز درگاه طوس همان ناله بوق و آوای کوس. فردوسی ||. خانه ای که در آن پلیدیها ریزند. (برهان). خانه ای باشد که در آنجا سرگین و پلیدی باشد. (فرهنگ اوبهی). رجوع به تبیر شود.

تبیره زدن.

[ت رَ / رِ ز د] (مص مرکب) طبل زدن. نواختن کوس و دهل و جز آن: پذیره شدن را تبیره زدند سپاه و سپهبد پذیره شدند. فردوسی. تبیره زدندی همی چند جای جهان را نه سر بود پیدا نه پای. فردوسی. رجوع به تبیر و تبیره و دیگر ترکیبهای آندو در همین لغت نامه شود.

تبیّره زن.

[تَ رَ رِ زَا] (نف مرکب) طبال و طبل زن. (ناظم الاطباء): رعد تبیره زن است برق کمندافکن است وقت طرب کردن است، می خور کت نوش باد. منوچهری. تبیره زن بزد طبل نخستین شتربانان همی بندگان محمل. منوچهری. تبیره زن از خارش چرم خام لیشه درافکند شب را بکام. نظامی. رجوع به تبیر و تبیره و دیگر ترکیبهای آندو در همین لغت نامه شود.

تبیّره زنان.

[تَ رَ رِ زَا] (نف مرکب، ق مرکب) در حال طبل زدن. در حال نواختن تبیره: تبیره زنان پیش بردند پیل برآمد یکی گرد چون کوه نیل. فردوسی. تبیره زنان از دو پرده سرای برفتند با پیل و با کرنا. فردوسی. تبیره زنان لشکر آراسته بدشت آمد و گرد شد خاسته. اسدی. تبیره زنان طبل بازی کنند بیانگک دهل زخمه سازی کنند. نظامی.

تبیّزله.

[تُ بَ زَلَا] (ع ص) تَبِیْزَلَه. (منتهی الارب). تَبِیْزَلَه. مرد کوتاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبیّع.

[تَا] (ع ص، ا) ناصر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). مدد کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). کسی که ترا بر وی مال باشد. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج). کسی که شخص را بر وی مال باشد. (ناظم الاطباء). یا کسی که او را بر تو مال باشد. (از قطر المحيط ||). تابع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). پس رو. (منتهی الارب) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). قال الله تعالی: ثم لاتجدوا لکم به علینا تبیعاً (۱)؛ ای ثائراً و لاطالبا (۲). (منتهی الارب) (آندراج ||). گوساله ای که در نخستین سال حیات باشد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گوساله. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مؤنث: تبیعه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج). گاو یکساله. (غیاث اللغات). (۱) - قرآن ۱۷ / ۶۹. (۲) - در ناظم الاطباء: ای ناصرأ و تابعاً.

تبیّع.

[تَا] (ع ا) گوساله را گویند. مؤنث: تبیعه چنانکه در صراح مذکور است و در جامع الرموز در کتاب زکوة گوید: تبیع نرینه بچهء گاو باشد در سن یک سالگی و تبیعه مؤنث آن است. بیرجندی نیز قریب بهمین معنی آورده ولی متذکر شده که سالش تمام و داخل سن دوسالگی گردیده باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون). ج، تباع و تبائع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (۱) (آندراج): بچهء گاو و چون از مادر بزمین آید عجل، پس تبیع تا آنگاه که هشت ماهه شود. (تاریخ قم ص ۱۷۸). از سی گاو، تبیعی یا جزعی یا تبیعه ای یا جزعه ای بدهد... و چون به شصت رسد دو تبیع یا دو جزع یا دو جزعه بدهد. (تاریخ قم ص ۱۷۵ ||). آنکه شاخ و گوش وی برابر باشد. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). (۱) - ناظم الاطباء «أتبعه» را هم جمع این کلمه آورده است، و ظاهراً بر اساسی نیست.

تبیّع.

[ت] [ع مص] مصدر تبع. (اقرّب الموارد).

تبع.

[ت / تُب] [اخ] نام پدر حارث رعینی صحابی است. (منتهی الارب) (آندراج).

تبع.

[تُب] [اخ] نام ابوحمیرین عامر حمیری پسر زن کعب احبار. (منتهی الارب). صاحب اصابه در قسم مخضرمین گفته است: وی زمان جاهلیت را درک کرده است و خلیفه وی را در طبقه نخستین از اهل شام یاد کرده و ابوبکر بغدادی او را در طبقه علیا از اهل حمص که پس از صحابه بوده اند آورده و گفته است: پیغمبر (ص) بر او اسلام عرضه کرد و وی اسلام نیاورد تا پیامبر در گذشت آنگاه در زمان خلافت ابوبکر اسلام آورد و ابن یونس گوید: وی بسال ۱۰۱ هـ ق. در اسکندریه در گذشت. (حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ج ۱ ص ۸۲).

تبع.

[تُب] [اخ] ابن سلیمان ابی العدیس. محدث است. (منتهی الارب).

تیعا.

[اخ] بنا بنقل خواندمیر یکی از دو پسر موسی کلیم الله: در سن سی سالگی باستصواب آسیه جمیله ای را در حباله نکاح در آورده، آن جناب را از آن منکوحه دو پسر در وجود آمد: خرشون و تیعا. (حیب السیر ج ۱ ص ۸۳).

تیعت.

[تَع] [ع مص] همراهی و پیروی. (ناظم الاطباء).

تیعه.

[تَع] [ع ا] مؤنث تبع. گوساله ماده. (ناظم الاطباء). رجوع به تبع شود.

تیغ.

[تَبَّی] [ع مص] تیغ امر بر کسی؛ شوریده شدن کار بر وی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تیغ دم؛ در هیجان آمدن خون. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و غلبه کردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فی الحدیث: علیکم بالحجامه لایتیغ الدم باحدکم فیقتله. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فشار خون غلبه دم. دمش خون ||. تیغ ماء؛ جوش زدن آب در چشمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تیغ لبن بسیار شدن شیر. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیقر.

[تَبَقْ] (ع مص) فراخ و گشاده شدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تب یک بندی.

[تَبِی / یِب] (ترکیب وصفی، امرکب) رجوع به تب و تب بندی و تب لازم شود.

تبیکہ.

[تَکْ / کَ] (ا) تبیله. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ الف). ابزار نانوایی. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ایضاً) (اشتینگاس).

تبیل.

[تَ] (اخ) کفر تبیل؛ قریه ای است در شرق فرات بین رقه و بالس. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۵).

تبیله.

[تَل / ل] (ا) تبیکه. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ الف). رجوع به تبیکه شود.

تبین.

[تَبَّیْ / ی] (ع مص) بجای آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). پیدا و آشکار کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (از ناظم الاطباء). پیدا کردن. (ترجمان علامه جرجانی ||). هویدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیدا و آشکار گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). آشکار شدن. (آنندراج ||). درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی ||). تانی و وقار. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). و منه الحديث: الا ان التین من الله تعالى و العجله من الشيطان. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تبینہ.

[تَن / ن] (ا) عنکبوت. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ الف) (ناظم الاطباء): درون خانه سیم و زر دfine کشیده بر درش پرده تبینہ. میرنظمی (از شعوری ایضاً ||). قی و استفراغ. (انجمن آرا) (آنندراج). قی و آنکه قی میکند. (ناظم الاطباء): دارم ز تبینہء شینہ درد کمر و خراش سینہ. (مؤلف انجمن آرا).

تبیؤ.

[تَبَّیْ / ی] (ع مص) پیدا و آشکار کردن (۱). (ناظم الاطباء ||). قصد کردن. (ناظم الاطباء). (۱) - بییء الشییء تیبیاً (بصیغه های باب تفعیل). تیبئہ و اوضحه. (ذیل اقرب الموارد).

تبیہس.

[تَبَّه] (ع مص) بناز خرامیدن ||. جاء يتبيهس؛ آمد و نیست چیزی با او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبیی.

[تَبَّي ي] (ع مص) پیدا و آشکار کردن. (از قطر المحيط). تبيؤ. (ناظم الاطباء).

تبیی.

[تَبَّي ي] (ع مص) تبييت الشئ؛ قصد کردم آنرا. (منتهی الارب). تعمدته. (قطر المحيط ||). شمشیر در غلاف کردن. (منتهی الارب).

تبییت.

[تَبَّ] (ع مص) شبيخون کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی). شبيخون بر آوردن بر کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب ||) بشب کاری ساختن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان علامه جرجانی) (آندراج). بشب کاری کردن. (زوزنی) (دهار). اراده کاری کردن در شب و تدبیر آن نمودن. (اقرب الموارد). تدبیر کاری کردن در شب. (قطر المحيط). اراده کاری کردن در شب و تدبیر آن نمودن و اندازه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قال الله تعالى: اذ يبيتون ما لا يرضى من القول؛ (۱) ای يدبرون و يقدرون. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). بشب انداختن کاری را. (اقرب الموارد) (منتهی الارب): كان لا يبيت ما ولا يقتله؛ ای اذا جاءه مال لا يمسكه الى الليل ولا الى القائله بل يعجل قسمته. (اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). پیراستن و خشاره کردن خرمان را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). از حال بگردانیدن چیزی. (تاج المصادر بیهقی نسخه کتابخانه سازمان ص ۱۸۹). (۱) - قرآن ۴ / ۱۰۸.

تبییح.

[تَبَّ] (ع مص) به پنهان آگاهانیدن کسی را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب ||). بریدن گوشت و قسمت کردن آن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تبییش.

[تَبَّ] (ع مص) بیش الله وجهه؛ سپید و نیکو گرداند خدا روی او را. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبیيض.

[تَبَّ] (ع مص) سپید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). ضد سیاه کردن. (تاج العروس ج ۵ ص ۱۳) (منتهی الارب). سپید گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب ||). مشک از آب و انا از شیر پر کردن. (تاج المصادر بیهقی). بنا بنقل صاغانی و جوهری مجازاً تبييض مشک؛ پر کردن آن از آب و شیر. (تاج العروس ایضاً ص ۱۴) (از ذیل اقرب الموارد ||). صاغانی و صاحب اللسان آورده اند که تبييض بمعنی خالی کردن چیزی است و این معنی هم مجازی است و ضد است. (تاج العروس ایضاً ص ۱۴). خالی نمودن چیزی را و از لغات اضداد است. (از ذیل اقرب الموارد). پر گردانیدن و خالی نمودن

چیزی را و از لغات اضداد است. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نصال افکندن بهمی. (قطر المحيط). نصال افکندن گیاه بهمی و آن پیکان مانند است که بر برگ آن ظاهر میشود و می افتد ||. جامهء سپید پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء):

تبیغ.

[تَب] (ع مص) فروماندن در راه بسببی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء): بیغ به تبیغاً؛ انقطع به. (قطر المحيط).

تبین.

[تَب] (ع مص) هویدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیدا شدن. (ترجمان علامهء جرجانی). پیدا و آشکار شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و منه فی المثل: و قد بین الصبح لذی عینین. (اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). هویدا بکردن. (تاج المصادر بیهقی). هویدا کردن. (زوزنی). پیدا کردن. (ترجمان علامهء جرجانی). پیدا و آشکار کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیان کردن و آشکارا ساختن. (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام): ائمه را از برای تعلیم فرایض دین و سنن اسلام و تبیین و تعیین حلال و حرام نصب کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱۲۷۲ هـ. ق. تهران ص ۲۸۸ ||). (مص) بیان و تفسیر. (ناظم الاطباء ||). وضوح و آشکارایی و پیدایی. (ناظم الاطباء ||). (مص) شوی دادن دختر را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). کدخدا کردن دختر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رویدن درخت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بر آمدن شاخ گاو. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بر آمدن شاخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - تبیین و تفسیر؛ آن است که شاعر چند صفت مجمل برشمارد، آنگه در بیت دیگر یا در مصراع دیگر بیان آن بیارد و تفسیر آن بکند، چنانکه عصری گفته است: یا ببندد یا گشاید یا ستاند یا دهد تا جهان بر پای باشد شاه را این باد کار آنچه بستاند ولایت، آنچه بدهد خواسته آنچه بندد پای دشمن، آنچه بگشاید حصار. و معزی گفته است و تفسیر کرده: در معرکه بستاند و در بزم ببخشد ملکی بسواری و جهانی بسؤال. و ازرقی گفته است و بیان کرده: با هیبت تو بریزد اندر گه جنگ تیزی ز سنان زه ز کمان بر ز خدنگ با جود توی کف تو دارد آهنگ پیروزه ز کان در ز صدف لعل ز سنگ. و معزی گفته است و تفسیر کرده: اندرین مدت که بودستم ز دیدار تو دور جفت بودم با رباب و با کباب و با شراب بود اشکم چون شراب لعل در زرین قده ناله چون زیر رباب و دل بر آتش چون کباب. و همو گفته است و بیان کرده: مخالفان ترا از چهار گوهر هست چهار طبع نصیب چهار چیز مدام ز نار گرمی جسم و ز باد سردی دم ز آب تری چشم و ز خاک خشکی کام. و متکلفی گفته است: اندر برم و بزیرم ای طرفهء ری در خانه ترا و در قده پیش تو می بیرون کشم و پاک کنم اندر پی از پای تو موزه وز بنا گوش تو خوی. (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ ۱۳۱۴ صص ۲۷۴ - ۲۷۵).

تپ.

[ت] (فعل امر) فعل امر از مصدر تپیدن. (فرهنگ نظام): فراغت بین که در بنیاد کار است متپ کین کارساز استاد کار است. عطار (از فرهنگ جهانگیری ||). (مص) اسم مصدر تپیدن (۱). (فرهنگ نظام). تپاک. تپیدن. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). اضطراب و بی آرامی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). اضطراب و بیقراری و بی آرامی. (برهان). اضطراب و بیقراری. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ نظام). اضطراب و التهاب و بی قراری و بی آرامی. (ناظم الاطباء). تپیدن مصدر آن است چنانکه تپش و بر این قیاس تپیدن و تپش معرب آن است. (انجمن آرا) (آندراج ||). غلبهء تب و گرمی قلب.

(انجمن آرا) (آندراج). گرمی. (فرهنگ نظام). گرمی و حرارت. (ناظم الاطباء). در اوستا تپ و مشتقات آن تفته (۲) (تبدار) و تفنو (۳) (تب) بسیار است. در فارسی ناخوشی تب و جزء دوم واژه «آفتاب» و [جزء اول] تابه و تابش و تافته و تفسیدن و تفتیدن و جز اینها از همین بنیاد است. (فرهنگ ایران باستان ص ۹۰). (۱) - اسم مصدر و حاصل مصدر «تپش» از آن ساخته میشود. (۲) - tafnu - (۳) tafta.

تپ.

[ت / ت / ت] [ا صوت] صدای افتادن چیزی.

تپاسی.

[ت] (۱) (۱) پارسی ریاضت است و تپاسی یعنی ریاضت کش (۲) و رنج و کم خوابی و کم خواری بر خود نهادن و تپاشید... ریاضت کشنده و مجاهدت کننده و آن را «هرتاسب» نیز گویند و «سرداسب» نیز خداجویی است که بی کم خوابی و کم خواری و جز تنهایی گزینی برهرهای خردپسند یعنی دلایل عقلی خدای را جوید و نهان چیز آشکارا کند و گروه اول اهل ریاضت و مجاهده میباشند و آنها را پرتوی گویند که صاحب صفای دل شده اند و گروه دویم را رهبری خوانند که بدلیل عقل معرفت یافته اند و به اصطلاح این عهد گروه اول صوفیه اند و ثانی حکمای مشائیه اند. این لغت از فرهنگ دساتیر نقل شده است. (انجمن آرا) (آندراج). ریاضت و رنج کم خواری و کم خوابی و ایذای نفس. (ناظم الاطباء). (۱) - از بر ساخته های فرقه آذرکیوان است. (۲) - ظ: ریاضت کشی.

تپاسبید.

[ت ب] (ص) (۱) ریاضت کشنده و مرتاض و مجاهدت کننده. (ناظم الاطباء). رجوع به تپاس شود. (۱) - از برساخته های فرقه آذرکیوان است.

تپاسی.

[ت] (ص نسبی) (۱) منسوب به تپاس. ریاضت کش. (ناظم الاطباء). رجوع به تپاس شود. (۱) - از برساخته های فرقه آذرکیوان است.

تپاک.

[ت] (۱) (۱) تپ. تپیدن. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). بمعنی تپ است که اضطراب و بیقراری باشد. (برهان) (آندراج) (از فرهنگ نظام). اضطراب و بی قراری و بی آرامی. (ناظم الاطباء): بیا ساقی آن شیره جان بیار همان حاصل عمر دهقان بیار خون جوشیده در بار تاک که از تن برد رنج و از دل تپاک. فخرالدین گرگانی (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - شکل قدیم نعت فاعلی (صفت مشبهه). (حاشیه برهان چ معین).

تپاله.

[تَل / ل] (ا) سرگین و فضلهء گاو. (فرهنگ نظام). سرگین گاو. (ناظم الاطباء). افکندهء گاو. مدفوع گاو. آنگاه که بسرشند و خشک کنند باندازه های معلوم سوختن را ||. تفاله و ثفل کنجد و جز آن. (ناظم الاطباء).

تپاله برچین.

[تَل / ل ب] (نف مرکب) که تپاله جمع کند. جمع کننده تپاله. تپاله ورچین. رجوع به تپاله شود.

تپاله بستن.

[تَل / ل ب ت] (مص مرکب) تپاله زدن. سرشتن تپاله. رجوع به تپاله شود.

تپاله بند.

[تَل / ل ب] (نف مرکب) که تپاله را سرشد. تپاله زن. رجوع به تپاله شود.

تپاله بندی.

[تَل / ل ب] (حامص مرکب) سرشتن تپاله. تپاله بستن. رجوع به تپاله شود.

تپاله بینی.

[تَل / ل] (ص مرکب) که بینی او پهن و بزرگ باشد: قزوینی تپاله بینی.

تپاله زدن.

[تَل / ل ز د] (حامص مرکب). تپاله بستن. سرشتن تپاله. رجوع به تپاله شود.

تپاله زن.

[تَل / ل ز] (نف مرکب) تپاله بند. که تپاله را سرشد.

تپالهء گاو.

[تَل / ل ی] (ترکیب اضافی، مرکب) سرگین گاو. رجوع به سرگین گاو و تپاله شود ||. مجازاً نمونهء چیزی بی اثر و خاصیت را گویند. -امثال: تپالهء گاو است، نه بو دارد نه خاصیت. (یا) نه بو دارد نه سو، نظیر: ما انت بحیهء ولاسیه. ما انت بلحمهء ولاستاه. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۱).

تپاله ورچین.

[تَل / ل و] (نف مرکب) تپاله برچین. رجوع به تپاله برچین شود.

تپان.

[ت] (نف) لرزان. مضطرب. بی آرام: ز نعره تپان گشت بر چرخ هور بدینگر جهان جنبش افتاد و شور. اسدی (گرساسنامہ ||). تپانندہ (||. ا) چکشی کہ بدان کلوخ را خرد میکنند. (ناظم الاطباء). رجوع بہ فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب) شود.

تپان.

[ت] (اخ) دہی از دہستان باباجانی است کہ در بخش ثلاث شہرستان کرمانشاہان و در ۵۰ ہزار گزی جنوب خاوری دہ شیخ و ۲ ہزار گزی قلعہ میرآباد واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۱۵۰ تن سکنہ دارد. آب آن از چشمہ و محصول آن غلات و حبوبات و توتون و لبنیات است شغل اہالی زراعت و گلہ داریست راہ مالرو دارد و ساکنان آن از طایفہ باباجانی ہستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپانانیدن.

[ت] د [م] (مص مرکب) تپانیدن فرمودن ||. لرزانیدن. (ناظم الاطباء).

تپانچہ.

[ت] [چ / چ] (۱) تپانچہ. (برہان) (انجمن آرا) (آندراج). بہ عربی لطمہ خوانند. (برہان) (انجمن آرا) (آندراج). و آن دست زدن بر صورت است در ہنگام دلتنگی و عزانہ بمعنی سیلی است و در جای خود مرقوم خواہد شد. (انجمن آرا) (آندراج). زدن با دست خود بر صورت در ہنگام مصیبت و دلتنگی. (ناظم الاطباء). زدن با دست بر رخسار. (فرہنگ نظام). تپنچہ و تپانچہ نیز گویند. (فرہنگ خطی کتابخانہ سازمان ||). سیلی و کاج نیز نامند. (فرہنگ خطی کتابخانہ سازمان). تپانچہ و لطمہ و سیلی (۱). (ناظم الاطباء). چک. کشیدہ: بیکی زخم تپانچہ کہ بدان روی کڑت (۲) بزدم چنگ چہ سازی چہ کنی بانگ زغار (۳). بوالمثل. با درفش ار تپانچہ خواہی زد باز گردد بتو ہر آینہ بد. عنصری. بسم دزد خواندند و کردند خوار فراوان تپانچہ زدند استوار. شمسی (یوسف و زلیخا). نباید تپانچہ زدن با درفش. انوری. کسی کزو ہنر و عیب بازخواہی جست بہانہ ساز و بگفتارش اندر آر نخست سفال را بتپانچہ زدن بیانگ آرند بیانگ گردد پیدا شکستگی ز درست. رشیدی سمرقندی. کجا آن تیغ کآتش در جہان زد تپانچہ بر درفش کاویان زد. نظامی. شب بخفت و دید او یک شیر مرد زد تپانچہ ہر دو چشمش کور کرد. مولوی. سیلی کہ زند تپانچہ بر سنگ خود نالہ کنان رود بہ فرسنگ. امیر خسرو. ولی دو مہرہ چو ہم پشت یکدگر کردند دگر تپانچہ دشمن بھیچ رو نخورند. ابن یمین. چو ماندی پس از آن دہ سخت پنچہ تپانچہ کردیش رخسار رنجہ. جامی. - امثال: سگ سیلی میخورد، گربہ تپانچہ، نظیر: سگ صاحبش را نمی شناسد؛ ازدحام مردم در آنجا بسیار است. (امثال و حکم دہخدا ج ۲ ص ۹۸۵). - با تپانچہ روی خود را سرخ کردن؛ کنایہ از حفظ کردن آبرو و پنهان ساختن سختی ہا است ||. کوهہ و موجہ دریا را نیز گویند و معرب آن طبانچہ است با با و جیم ابجد. (برہان) (از انجمن آرا) (از آندراج). کوهہ و موجہ دریا. (ناظم الاطباء ||). تفنگ کوچک را ہم تپانچہ میگویند کہ در واقع غلط مشہور است چہ صحیح: تفنچہ، مخفف تفنگچہ است (۴). (فرہنگ نظام). پیشتاب. پیش تو. رولور. پیستولہ. بہمہ معانی رجوع بہ تپانچہ شود. (۱) - در معنی اول سیلی زدن با دست خویش، و در معنی دوم سیلی یا لطمہ ایست کہ شخص بشخص یا چیز دیگر زند. (۲) - ن ل: کرہ. (۳) - ن ل: ژغار. (۴) - ظ. درست نمینماید.

تپانچہ خوردن.

[تَ چَ / چِ خَوْزُ / خُرْدَ] (مص مرکب) سیلی خوردن. لطمه خوردن. رجوع به طپانچه خوردن شود.

تپانچه خوری.

[تَ چَ / چِ خَوَ / خُ] (مص مرکب) سیلی خوردن. رجوع به طپانچه و تپانچه شود.

تپانچه زدن.

[تَ چَ / چِ زَدَ] (مص مرکب) سیلی زدن. چک زدن. کشیده زدن. طپانچه زدن: وز تپانچه زدن این دو رخ زرانندوم آسمانگون شد و اشکم شده چون پروینا. عروضی. زخم چندان تپانچه بر سر و روی که یارب یاربی خیزد ز هر سوی. نظامی. تپانچه زد برخ خویش زال و من حیران بسان رستم وقتی که زخم زد به پسر. (نقل از انجمن آرا). - تپانچه بر چراغ زدن؛ کنایه از خاموش کردن چراغ کسی است: شد چشم زده بهار باغش زد باد تپانچه بر چراغش. نظامی. رجوع به طپانچه زدن شود.

تپانچه زنان.

[تَ چَ / چِ زَا] (نصف مرکب، ق مرکب) در حال تپانچه زدن: بفریاد از ایشان برآمد خروش تپانچه زنان بر سر و روی و گوش. (بوستان). رجوع به طپانچه زنان شود.

تپانچه کردن.

[تَ چَ / چِ کَدَا] (مص مرکب) رجوع به طپانچه کردن شود.

تپاندن.

[تَدَا] (مص) تپاندن. چیزی را بزور در ظرفی جادادن. (فرهنگ نظام). مصدر منحوت از تَپَمَکِ ترکی. بفشار جای دادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بسیار خوردن. (یادداشت ایضاً).

تپاندنی.

[تَدَا] (ص لیاقت) (از: تپاندن + یای لیاقت). قابل فروکردن. قابل جای دادن.

تپانده.

[تَدَا / دَا] (ن مف) فروبرده. داخل شده.

تپاننده.

[تَنُّنُ دَا / دَا] (ن ف) فروبرنده. بزور داخل کننده.

تپانی.

[ت] (اخ) دهی از دهستان ذهاب است که در بخش سر پل ذهاب شهرستان قصر شیرین و در هفده هزار گزی شمال سر پل ذهاب و دو هزار گزی خاور راه فرعی به اویسی واقع است. دشتی است گرمسیر و مالاریائی و ۱۵۰ تن سکنه دارد آب آن از رودخانه دله شیر و محصول آن غلات دیم و لبنیات و شغل اهالی آن زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپانیدن.

[تَد] (مص مرکب) تپیدن کنانیدن. (ناظم الاطباء).

تپانیده.

[تَد / د] (ن مف) فرو شده. بزور داخل شده.

تپ تپ.

[تُ ت / تِ ت] (ا صوت) حکایت صوت تپش دل بر اثر ترس یا جز آن آواز حرکت قلب. با زدن کردن صرف شود: دلم تپ تپ میزد. میترسیدم و دلم تپ تپ میکرد ||. آواز افتادن انجیر رسیده از درخت و جز آن یکی پس از دیگری.

تپ تپ.

[تَت] (ا صوت) آواز چیزی که بر چیز نرم خورد مانند دست زدن بخروار پنبه و امثال آن. (لغت محلی شوشتر ||). مالیدن کوران بچیزی یا به جستن راه و بتاریکی جستجو کردن مطلقاً. (لغت محلی شوشتر ||). آواز پای جمعی را گویند که با هم راه روند یا دوند اعم از انسان و حیوان. (لغت محلی شوشتر).

تپ تپو.

[تَت] (ا) بیماری است که در خواب از گرانی غذا حاصل شود و به عربی کابوس گویند. (لغت محلی شوشتر ||). نان تنکی را که بر تاوه پزند. (لغت محلی شوشتر).

تپتک.

[تَ پُ] (ا) باقیماندهء ساقهء خشک که از اطراف تنه از پایین تا بالا قرار گرفته و بکمک آنها بالای نخل میروند. (لغت بلوچ «نیک شهر»).

تپیر.

[تَ پ] (اخ) رایینو در سفرنامهء مازندران و استرآباد آن را جزو نقاطی آورده که شناخته نشده و جز ظهیرالدین کسی دیگر از آن نامی نبرده است. رجوع به بخش انگلیسی همین کتاب ص ۱۳۲ و ترجمهء وحید ص ۱۷۶ شود.

تپراقله.

[تُ قَ عَ] (اِخ) محلی است که هیئت آلمانی یکی از کتیبه های دولت «وان» را در آنجا کشف کرده اند. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۱۷۲ شود.

تیره.

[تَ رَ] (اِخ) ایالتی در هندوستان. (ناظم الاطباء).

تیره زن.

[تَ رَ / رَ] (نِف مَرکَب) طبل زن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیره زن شود.

تپز.

[تُ پُ] (اِ) این کلمه فصیح نیست ولی بعید نیست اصل کلمه، دبوس عربی باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مؤلف فرهنگ نظام این کلمه را بفتح پ آورده و بدینسان معنی کرده: گرز که سلاحی است از چوب یا آهن. لفظ مذکور را در تکلم بیشتر با ضم پ خوانند که غلط مشهور است چه در ترکی نیز با ضم پ بمعنی گوی چوگان و تپانچه است نه گرز. -انتهی.

تپزی.

[تُ پُ] (ص نَسِی) (خال...) در تداول خال پیک ورق بازی را گویند.

تپش.

[تَ پِ] (اِمص) پهلوی تپشن (۱). اسم مصدر از تپیدن. (حاشیه برهان چ معین). بر وزن و معنی طبش است که اضطراب و حرکت از گرمی و حرارت باشد، و طبش معرب آن است با بای ابجد. (برهان). تپش. (انجمن آرا) (آندراج). ضعف و بی حالی از گرما. (ناظم الاطباء ||). بیقراری و اضطراب مثل تپش قلب. (فرهنگ نظام). تپش قلب؛ ضربان و بی آرامی قلب و خلجان و خفقان آن. (ناظم الاطباء). اسم مصدر تپیدن: لاله ز تعجیل که بشتافته از تپش دل خفقان یافته. نظامی ||. گرمی و حرارت مثل تپش آفتاب (فرهنگ نظام). مخفف تابش. حرارت. گرمی. تیزی حرارت: دهانشان چو شیر از تپش مانده باز به آب و به آسایش آمد نیاز. فردوسی. از فراوان تپش غم که مرا در دل بود گفتمی اندر دل من ساخته اند آتشگاه. فرخی. گویند کز آتش تپش و گرمی باشد پس چون که من از آتش غم با دم سردم. فرخی. بر روز فضل روز به اعراض است از نور و ظلمت و تپش و سرما. ناصر خسرو. جان عطارد از تپش خاطر وحید چونان بسوخت کز فلک آبی نماندش. خاقانی. روی سرخ شده بود از تپش گرمابه. (تاریخ بخارا ||). مدهوشی و بیهوشی. (ناظم الاطباء). رجوع به طبش شود. (۱) - tapishn.

تپشی.

[تِ] (اِ) بلوشه در تعلیقات جامع التواریخ رشیدی آن را لغت مغولی تپشی (۱) دانسته که در زبان اویغوری دخیل شده بمعنی بشقاب گود: دیگر در دیار قراقوروم میگذشت [قآن]، نظرش در دکانی پر عتاب افتاد و طبعش بر آن مایل شد چون فرود آمد دانشمند حاجب را فرمود تا بیالشی از آن دکان عتاب خرد، او برفت و تپشی عتاب آورد. (جامع التواریخ رشیدی چ بلوشه ص ۷۲). رجوع به

بخش فرانسهء کتاب ص ۲۹ و رجوع به تبسی و تبشی (۲) شود. (۱) - (۲) - **tebshi** - بنابراین «تبسی» و «تبشی» هم از این ماده هستند.

تیغ زدن.

[تُ پُ زَدَ] (مص مرکب) رجوع به تیق زدن و تبق زدن و طبق زدن شود.

تپ فر.

[تُ فِ] (اخ) (۱) رودولف. داستان سرای صحنه پرداز سویسی که در ۱۷۹۷ م. در ژنو متولد شد و بسال ۱۸۴۶ م. در همانجا درگذشت. آثار او سرشار از لطافت و ذوق و مطایبه است. از جملهء تصنیفات او است: زنان جدید ژنو (۲). سفرهای پریچ و خم (۳). (۱) - (۳) - **Les voyages en zigzag** - (۳) - **Les nouvelles Genevoises**. (۲) - **Rodolphe Tapffer**.

تیق.

[تُ پُ] (ترکی، ا) استخوان شتالنگ. (فرهنگ نظام). لفظ مذکور با مصدر زدن (تبق زدن) استعمال میشود. (فرهنگ نظام). رجوع به تیق زدن شود.

تیق زدن.

[تُ پُ زَدَ] (مص مرکب) داعی الاسلام در ذیل «تیق» آرد: بند شدن سر سم چهارپا بزمین هنگام رفتن بطوری که نزدیک به افتادن شود. (فرهنگ نظام). از کلمهء ترکی تیق، بمعنی غوزک پا. از اشتالنگ لنگیدن. تیق زدن پای آدمی یا ستور؛ از میچ و مفصل اشتالنگ خم شدن. لنگیدن دفعی و ناگهانی از اشتالنگ. از غوزک پا لنگیدن یا لغزیدن. پیچ خوردن میچ پای و فروافتادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تیق زدن زبان؛ چیزی جز مراد و مقصود از زبان جاری شدن. بی اراده بیرون شدن کلمه از زبان. (یادداشت ایضاً ||). تیق زدن زبان؛ لکنت آن. شکوختن زبان. بعضی حرف را بدل بعض دیگر آوردن مانند راء بجای لام: لغتم، بجای رفتم. (یادداشت ایضاً). رجوع به تیق و طبق زدن شود.

تپک.

[تَ پَ] (ا) لطف و مهربانی و دوستی || چکش (۱) ||. تفنگ. (اشتنگاس) (ناظم الاطباء). (۱) - اشتنگاس این معنی را با تردید ذکر کرده و مرحوم ناظم الاطباء بدان توجه نداشته است. ظ. این کلمه مصحف پُتک است.

تپکا.

[تُ پَ] (اخ) (۱) یکی از شهرهای ممالک متحدهء امریکای شمالی و پایتخت ایالت کانزاس (۲) است. دارای کارخانه های چوب بری و تصفیه و استخراج فلزات و تهیهء لوازم راه آهن و چایخانه است و ۷۹۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - (۲) - **Topeka**. **Kansas**

تپکچی.

[تُ پَ] (ص نسب) تفنگچی. (اشتینگاس) (ناظم الاطباء).

تپکچی.

[تُ پَ] (ص نسب) سرمحاسب. رئیس حسابداری. (اشتینگاس).

تپ گرفته.

[تَ گَ رِ تَ / تَ] (ن مف مرکب) محموم. (اشتینگاس). تب گرفته. که به بیماری تب مبتلی باشد. رجوع به تب و دیگر ترکیب های آن شود.

تپکلو.

[تَ پَ] (اخ) دهی از دهستان آجرلو است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه و ۶۸ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۳۷ هزارگزی شمال خاوری شوسه شاهین دژ به میاندوآب واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۴۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و نخود و بزرک و بادام است و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنها جاجیم بافی است راه مالرو دارد. (این ده را «پنکلو» نیز گویند). (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپل.

[تُ پُ] (ص) گرد و فربه.

تپل مپل.

[تُ پُ مُ پُ] (ص مرکب، از اتباع) از اتباع. رجوع به تپل شود.

تپلوک.

[تَ پُ] (اخ) (۱) آسمان ششم است بر طبق آدت پران و باج پران و بشن پران. (ماللهند بیرونی ص ۱۱۵). (سانسکریت) (۱) - tapoloka

تپله.

[تَ پَ لَ / لَ] (ا) تپاله. رجوع به تپاله در همین لغت نامه شود.

تپله.

[تَ پَ لَ / لَ] (اخ) سعدآباد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵). رجوع به سعدآباد شود.

تپلینز.

[ت] [اخ] (۱) تلفظ آلمانی تپلیتسه. یکی از شهرهای چکسلواکی (بوهم) است. دارای آبهای معدنی و کارخانه های شیشه سازی و نساجی و چینی سازی است و ۴۵۲۰۰ تن سکنه دارد. (۱) Teplitz -

تپلیتسه.

[ت س] [اخ] (۱) تپلیتز. رجوع به تپلیتز شود. [Teplice - (۱) Teplitse]

تپلیس.

[ت] [اخ] پایتخت گرجستان. تفلیس (بافتح و قیل بالكسر) معرب آن. (فرهنگ رشیدی). نام شهر است که پایتخت گرجستان است... و معرب تپلیس تفلیس است. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تفلیس شود.

تپناک.

[ت] [ص مرکب] جائی که تولید تب کند. (اشتینگاس) (ناظم الاطباء). تپناک. جایی که مورث تب شود. (ناظم الاطباء).

تپنچه.

[ت پ ج / ج / چ] (۱) مخفف تپانچه (۱) است که به عربی لطمه خوانند. (برهان) (آندراج). تپانچه. (ناظم الاطباء): ز گفتار هر دو پشیمان شدند تپنچه برخسارگان برزدند. فردوسی. رجوع به تپنچه شود. (۱) - در آندراج: «تپانچه».

تپندگی.

[ت پ د / د] (حامص) رجوع به تپندگی شود.

تپنده.

[ت پ د / د] (نف) از تپیدن. رجوع به تپنده و تپیدن شود.

تپنک.

[ت پ] (۱) (۱) تپنک و دریچه زرگری. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ. تپنک و تپنک است و این بیت عنصری هم دلیل آن: تپنک ار کژ نهد کسی بی شک ریخته کژ برآید از تپنک. رجوع به تپنک و تپنک در همین لغت نامه شود.

تپنگوز.

[ت پ] [ص] (۱) احمق و ابله و گول. (ناظم الاطباء). احمق و بی خرد و نادان. (آندراج): تپنگوزی بود زال زمانه که دایم میکند ناز خرانه. ملا فوقی یزدی (از آندراج). رجوع به تپنگوز شود ||. در بیت ذیل ظاهراً قوی هیکل. بزرگ جثه: به پیش جثه من مو بود تپنگوزی ز بس که گشته تن زارم از ضعیفی قاق. ملا فوقی (ایضاً ||). بی حس. (ناظم الاطباء). (۱) - داعی الاسلام این کلمه را تپنگوز ضبط کرده رجوع به تپنگوز شود.

تینگ.

[تَ پَ] (۱) طبق چوبین بقالان و میوه فروشان باشد به این معنی با بای ابجد هم گفته اند. (برهان). در گیلکی تبجه (۱). طبقی چوبین که در آن برنج ریزند و پاک کنند. (حاشیه برهان چ معین). تینگ. (ناظم الاطباء). (۱) - tabaija.

تینگ.

[تُ نَ] (۱) قالبی که زرگران و صفاران چیزها در آن ریزند و به این معنی به تقدیم نون بر حرف ثانی هم آمده است. (برهان). رجوع به تینگ شود.

تینگو.

[تَ پَ] (۱) ظرفی که اصناف محترفه زرفروخت اسباب و اجناس در آن ریزند. (برهان). صندوق حلوائیان و بقالان و سایر محترفه، که در آن زر گذارند. (فرهنگ رشیدی). تینگو. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی ||). جؤنه و دریچه زرگری. (ناظم الاطباء ||). زنبیل || سبد ||. کیسه حجام و عطار. به عربی جونه گویند. (برهان). رجوع به تینگو شود.

تینگوز.

[تَ پَ] (ص) (۱) آدم نادان و احمق که اکنون در تکلم دبنگوز گویند. (فرهنگ نظام). (۱) - ناظم الاطباء و صاحب آنندراج این کلمه را با کاف تازی آورده اند. رجوع به تینگوز شود.

تینگوی.

[تَ پَ] (۱) تینگو. تینگوی. تینگو. رجوع بهمین کلمات شود.

تپو.

[تَ] (۱) مخفف لفظ تاپو است که بمعنی خمره گلی است. (فرهنگ نظام): گرچه بخروار مرا هست فضل نیست ز دانگانه مرا یک تپو. کمال اسماعیل (از فرهنگ نظام).

تپورستان.

[تَ رَ / رَ] (اخ) تپورستان. تپورستان. رجوع به تبرستان و طبرستان. در همین لغت نامه و ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۷۹ و ۱۵۰۸ و ۱۶۴۰ و ۱۶۴۱ شود.

تپوریاها.

[تَ] (ص نسبی، ۱) ساکنان تپورستان، طبرستان، تبرستان. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۸۶، ۱۵۰۸، ۱۶۴۴، ۱۶۴۶، ۱۶۴۷، و ج ۳ ص ۱۹۲۵ و ۲۰۹۵ شود.

تپوز.

[تپ پو] (۱) دبوس. گرز. رجوع به تپز شود.

تپومورت.

[ت] (۱) نام بنات النعش در «دَتُّ» نزد هندوان. یازدهمین «منتر». (ماللهند ص ۱۹۷). رجوع به منتر شود. (سانسکریت) (۱) - tapomurti

تپه.

[تپ پ / پ] (۱) کوه پست و پشته بلند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). آن را به فارسی دری تیره، تبرک و گر بکاف فارسی نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). هر جای از زمین که برآمده و گرد باشد. (ناظم الاطباء). در ترکی تپه (بفتح اول و دوم بمعنی قله و بالای سر است). (حاشیه برهان چ معین). - امثال: تپه ای پاک نگذاشته است، دره ای پاک نگذاشته است؛ کنایه از خرابکاری همه جانبه است ||. و کلاه زنان را نیز گفته اند و آن چیزی باشد محرابی که زنان از گلابتون و مروارید دوزند و از طلا و جواهر نیز سازند و بر پیشانی نصب کنند. (برهان) (از ناظم الاطباء). و کله و کلاه را که از ماهوت یا شال پشمینه باشد نیز تپه کلاه گویند بجهت برآمدگی. (انجمن آرا) (آندراج ||). جای مدور که از خاک کود و نرم کنند برای کاشتن گلها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). مجازاً چیزی برآمده را گویند چون: یک تپه ریش داشتن، تپه پلیدی. پلیدی بسیار کود شده. گرد شده و فراهم شده ||. مزید مؤخر امکانه: آل تپه، الباس تپه، امام تقی تپه، ایلغار تپه، باج تپه، بنفشه تپه، ترنگ تپه، تقر تپه، تیکان تپه، دوشان تپه، دیم تپه، سالیان تپه، سنگ تپه، شالی تپه، شغال تپه، شهرستان تپه، قرا تپه، فراوای تپه، قلی تپه، گل تپه، گمش تپه، گندل تپه، مراد تپه، یارم تپه ||. مزید مقدم امکانه. رجوع به تپه... شود.

تپه.

[تپ پ] (اخ) دهی از دهستان گاودول است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه و در ۳۷ هزارگزی جنوب باختری مراغه و دو هزارگزی باختر شوسهء مراغه به میاندوآب واقع است جلگه ای است معتدل و مالاریائی و ۴۸۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانهء مردی و چاه و محصول آن غلات و کشمش و چغندر است و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تپه.

[تپ پ] (اخ) دهی جزء دهستان اجارود است که در بخش گرمی، شهرستان اردبیل و در ۹ هزارگزی جنوب خاوری گرمی و ۹ هزارگزی شوسهء گرمی به بيله سوار واقع است جلگه ای گرمسیر است و ۲۷۸ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی آنجا گله داری و زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴)

تپه.

[تپ پ] (اخ) دهی از بخش نمین است که در شهرستان اردبیل و ۱۵ هزارگزی شمال اردبیل و ۱۵ هزارگزی شوسهء اردبیل به

آستارا واقع است. جلگه ای معتدل است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و شغل اهالی آن زراعت و گلّه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه.

[تپ پ] (اخ) دهی جزء دهستان مرکزی شهرستان لنگرود است که در ۹ هزارگزی خاور لنگرود متصل به راه فرعی لنگرود به چمخاله واقع است. جلگه ای معتدل و مرطوب است و ۲۳۵ تن سکنه دارد آب آن از چاه است و از آب رودخانه هم با تلمبهء برقی استفاده میکنند و محصول آن ابریشم و برنج و کنف، صیفی کاری و لبنیات است. شغل اهالی آن زراعت و گلّه داری است. خربزه این قریه بخوبی معروف است ولی با بکار افتادن تلمبهء برقی مزارع صیفی و توت زارهای ابریشم به مزارع برنج کاری تبدیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تپه.

[ت پ] (اخ) قریه ای است تابع سنجاغ از میر از ولایت آیدین که در قضای اوده مش قرار دارد. در اطراف این قریه یک رشته خرابه ها و آثار عتیقه وجود دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

تپه اسماعیل.

[تپ پ ا] (اخ) دهی از دهستان ییلوار است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان و در بیست و هفت هزارگزی شمال خاوری دزگران و دو هزارگزی شمال ویژه واقع است. دشتی است سردسیر و ۳۶۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه ویژه و محصول آن غلات و حبوبات و لبنیات و توتون است. شغل اهالی آنجا زراعت و صنایع دستی آنان قالیچه و جاجیم و گلیم بافی است. راه مالرو دارد و در تابستانها از راه سنقر و آگاه میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه افشار.

[تپ پ ا] (اخ) دهی از دهستان میان دربند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان و در سی و پنج هزارگزی شمال باختری کرمانشاهان و یکهزار و پانصدگزی باختری شوسهء سنندج واقع است. دشتی است سردسیر و ۲۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمهء سرابله و محصول آن غلات و حبوبات دیم و چغندر قند و توتون است و شغل اهالی آنجا زراعت و راه آن شوسه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه باشی.

[تپ پ] (اخ) دهی از دهستان فرورق است که در بخش حومهء شهرستان خوی و در یازده هزارگزی باختری خوی و یکهزار و پانصدگزی جنوب شوسهء خوی به سیه چشمه واقع است. جلگه ای است معتدل مالاریایی و ۴۳۱ تن سکنه دارد. آب آن از رود الند، و چشمه و محصول آن غلات و کرچک و توتون و زردآلو و شغل اهالی آنجا زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. در تابستانها از راه ارابه رو خوی میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه باشی.

[تَبْ پَ] (اخ) دهی جزء دهستان اجارود است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل و در چهارده هزار گزی شوسه گرمی به بیله سوار واقع است. جلگه ای گرمسیر است و ۳۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل مردم آنجا زراعت و گلّه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه باشی پورناک.

[تَبْ پَ] (اخ) دهی از دهستان چای باسار است که در بخش پلدشت شهرستان ماکو و دوازده هزار گزی جنوب باختری پلدشت و پنج هزار گزی جنوب شوسه پلدشت به ماکو واقع است. جلگه ای معتدل و مالاریایی است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و زنگبار و محصول آن غلات و کنجد و کرچک و بزرک و برنج است و شغل اهالی زراعت و گلّه داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است راه ارابه رو دارد که میتوان از پورناک اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه برنگ.

[تَبْ پَ بَ رَ] (اخ) دهی از بخش پشت آب شهرستان زابل است که در سی و شش هزار گزی شمال بنجار کنار مرز افغان واقع است. جلگه ای گرم و معتدل است و ۵۰۷ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی آنجا زراعت و گلّه داری و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تپه بور.

[تَبْ پَ] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش تکاب است که در شهرستان مراغه و ده هزار و پانصد گزی باختری تکاب و پنج هزار گزی شمال راه ارابه رو تکاب به میرانشاه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۱۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و کرچک و حبوبات است. شغل اهالی آنجا زراعت و گلّه داری و صنایع دستی آنان گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه بور.

[تَبْ پَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان جوانرود است که در بخش پاوه شهرستان سنندج و در پنجاه هزار گزی جنوب راه اتومبیل رو کرمانشاه به پاوه واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه ترکمان.

[تَبْ پَ تَ کَ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای است که در بخش حومه شهرستان ارومیه و در بیست و یک هزار گزی جنوب خاوری ارومیه و در مسیر راه ارابه رو ترکمان واقع است. جلگه ای معتدل و سالم است. و ۷۵ تن سکنه دارد. آب آن از رود باراندوز و محصول آن غلات و توتون و حبوبات است و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه ترینا.

[تَبَّ پَ / پَ تِ / ت] (ص مرکب، از اتباع). در تداول خانگی، آدمی فربه و تنبل و آسایش جوی که هیچ کار نداند و نکند و دائم بر یک جای نشسته بود. فربهی و نرم و کاهل و سست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تپه جیک.

[تَبَّ پَ] (اخ) دهی از دهستان طاغنکوه است که در بخش فدیشه شهرستان نیشابور و در سی هزارگزی شمال باختری فدیشه واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۹۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تپه حسین خان.

[تَبَّ پَ حُ س] (اخ) دهی از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاهان است که در هفت هزارگزی شمال کوزران و یک هزارگزی خاور راه فرعی کوزران به ثلاث واقع است دشتی سردسیر است و ۶۰ تن سکنه دارد، آب آن از سراب قره دانه و محصول آنجا غلات و حبوبات، لبنیات و جزئی توتون و چغندر قند است و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه حصار.

[تَبَّ پَ ح] (اخ) تپه ای است به هشت میلی جنوب دامغان که عده ای از مستشرقین از آن جمله هوتوم شنیدلر و ویلیام جکن عقیده داشتند که محل شهر صدروازه در آنجا است و در سالهای ۱۹۳۱ - ۱۹۳۳ م. دکتر شمیدت بخرج دانشگاه فیلادلفیا در آنجا کاوشهایی کرد و نتیجه ای نگرفت ولی اشیاء زیادی از اسلحه و ادوات بدست آورد. رجوع به ایران باستان ج ۲ صص ۱۶۲۱ و ج ۳ صص ۲۶۴۵ - ۲۶۴۶ شود.

تپه خرس.

[تَبَّ پَ خ] (اخ) دهی از دهستان چمچال بخش صحنه شهرستان کرمانشاهان است که در بیست و پنج هزارگزی باختر صحنه و چهار هزارگزی خاور شوسه کرمانشاه به سنقر قرار دارد. دشتی سردسیر و معتدل است و ۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه دینور و محصول آن غلات و برنج است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه خرگوشان.

[تَبَّ پَ خ] (اخ) دهی از دهستان باباجانی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان است که در چهل و چهار هزارگزی جنوب خاوری دوشیخ و چهار هزارگزی قلعه میرآباد واقع است کوهستانی و سردسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و نهر قلعه میرآباد و محصول آنجا غلات و حبوبات و توتون و لبنیات و صیفی است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد و ساکنین از طایفه باباجانی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه خلج.

[تَپَ پَخَ ل] (اخ) دهی جزء دهستان سفلی شهرستان اراک است که در سی هزارگزی جنوب باختر آستانه و شش هزارگزی راه عمومی واقع است کوهستانی و سردسیر است و ۱۸۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه سار است و محصول آنجا غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تپه داراب خان.

[تَپَ پَا] (اخ) دهی از دهستان ذهاب بخش سرپل ذهاب شهرستان قصرشیرین است که در شانزده هزارگزی شمال باختری سرپل ذهاب و سه هزارگزی باختر راه فرعی به اویسی و چهار هزارگزی مرز ایران و عراق واقع است، دشتی گرمسیر و مالاریائی است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از زهاب رودخانه و برف و باران و دله شیر است و محصول آنجا غلات دیم و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه دز.

[تَپَ پَدِ د] (اخ) دهی از بخش پشت آب شهرستان زابل است که در پنج هزارگزی جنوب خاوری بنجار کنار راه فرعی بند کهک به زابل واقع است جلگه ای گرم و معتدل است و ۴۴۷ تن سکنه دارد. آب آن از رود هیرمند و محصول آنجا غلات و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و قالیچه و گلیم و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تپه دلن.

[تَپَ پَدِ ل] (اخ) قصبه ای به آلبانی. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تپه دلنلی شود.

تپه دلنلی.

[تَپَ پَدِ ل] (اخ) (علی پاشا...) یکی از وزرای مقتدر زمان سلطان سلیم خان ثالث و مصطفی خان رابع و محمودخان ثانی. او از قصبه تپه دلن واقع در آلبانی است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۴ ص ۳۱۹۰ (علی پاشا) و تپه لنی شود.

تپه دیبی.

[تَپَ پَا] (اخ) دهی از دهستان سردرود بخش رزن شهرستان همدان است که در چهل هزارگزی باختر رزن و چهارده هزارگزی باختر دمی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۴۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه رش.

[تَپَ پَرَا] (اخ) دهی از دهستان مرحمت آباد است که در بخش میاندوآب شهرستان مراغه و در سی هزارگزی شمال باختری میاندوآب و بیست هزارگزی شمال باختری شوسه میاندوآب به مهاباد واقع است. جلگه ای معتدل است و ۴۱۸ تن سکنه دارد آب آن از سیمینه رود و محصول آن غلات و چغندر و حبوبات است و شغل اهالی آنجا زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه رش.

[تپ پ ر] (اخ) دهی از دهستان قلعه (گرمسیر ولدییگی) بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان است که در سه هزارگزی شمال باختری سرقلعه و کنار راه فرعی سرپل ذهاب به اویسی و پنج هزارگزی مرز ایران و عراق واقع است. دشتی گرمسیر است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از سراب قلعه و چاه و محصول آنجا غلات و حبوبات و برنج و لبنیات است، شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه رش.

[تپ پ ر] (اخ) دهی از دهستان قلعه کری بخش سنقر کلیائی شهرستان کرمانشاهان است که در بیست و یک هزار و پانصد گزی خاور سنقر و کنار راه فرعی سنقر به اسدآباد واقع است کوهستانی و سردسیر است و ۲۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه است و محصول آنجا غلات و حبوبات و دیمی و کتیرا است و شغل اهالی زراعت و قالیچه و جاجیم و پلاس بافی است. راه فرعی بسنقر دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه رش.

[تپ پ ر] (اخ) دهی از دهستان ذهاب بخش سرپل ذهاب شهرستان قصر شیرین است که در شش هزارگزی شمال سرپل ذهاب و دو هزارگزی سراپله واقع است دشتی گرمسیر و مالاریائی است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از نهر ولاش و محصول آنجا غلات و برنج و صیفی و لبنیات و توتون است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه رش.

[تپ پ ر] (اخ) دهی از دهستان روانسر شهرستان سنندج است که در چهارده هزارگزی جنوب روانسر و یک هزارگزی باختر راه اتومبیل رو کرمانشاه به روانسر واقع است. دشتی سردسیر و معتدل است و ۱۰۷ تن سکنه دارد آب آن از رودخانه قره سو و محصول آنجا غلات و حبوبات و لبنیات و چغندر قند است و شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری است. راه اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه زرد.

[تپ پ ز] (اخ) دهی از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاهان است که در هیجده هزارگزی شمال خاوری کوزران و دو هزارگزی رودخانه قره سو واقع است. سردسیر است و ۹۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آنجا غلات و حبوبات و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه سبز.

[تپ پ س] (اخ) دهی از دهستان میان دربند، بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان است که در سی و سه هزارگزی شمال باختری کرمانشاه از طریق سراب خشکه و دو هزارگزی احمدآباد واقع است دشتی سردسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد، آب آن از چاه و

محصول آنجا غلات و حبوبات دیمی است و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه سر.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) دهی از دهستان شیرگاه بخش سواد کوه شهرستان شاهی است که در چهار هزار و پانصد گزی شمال شیرگاه و بر کنار شوسه و راه آهن واقع است کوهستانی و معتدل و مرطوب است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه گسلیان و محصول آن برنج و غلات و شغل اهالی آنجا زراعت است. آب انباری دارد که میگویند از بناهای دوره صفویه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تپه سر.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) دهی از دهستان کلباد بخش بهشهر شهرستان ساری است که در بیست و پنج هزار و پانصد گزی خاور بهشهر و یکهزار و پانصد گزی جنوب شوسه بهشهر بگرگان واقع است. کوهستانی و جنگلی و معتدل و مرطوب است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آن برنج و غلات و مرکبات و توتون و سیگار و صیفی است و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تپه سرخ.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) دهی از بخش پشت آب شهرستان زابل است که در هفتاد و چهار هزار گزی شمال بنجار و شش هزار گزی باختری راه مالرو شغالک به زابل واقع است. جلگه ای گرم و معتدل است و ۲۰۵ تن سکنه دارد آب آن از رود هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات و چرم گاو است و شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری و گلیم و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تپه سرو.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) در قسمت سفلی معبر قزلق جزو کوهستانها و ییلاقهای شاه کوه و ساور. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷ و ترجمه وحید ص ۱۶۹ شود.

تپه سفید.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) تپه سیف. رجوع به تپه سیف شود.

تپه سفید.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) رجوع به پیک خور شود.

تپه سفید.

[تَپْ پَ سَ] (اخ) نام ایستگاه راه آهن نزدیک پهن ده که بنام آن موسوم است.

تپه سی دلیک.

[تپ پ د] (اخ) دهی از دهستان گلچرت بخش پلدشت شهرستان ماکو است که در سی و شش هزار و پانصد گزی جنوب خاوری پلدشت واقع است. دامنه ای معتدل است و ۱۷۴ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه و محصول آن غلات و پنبه و شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری است صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و تا ناریک راه ارابه رو دارد و در تابستان میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه سیف.

[تپ پ س] (اخ) دهی جزء دهستان غار است که در بخش ری شهرستان تهران و دوازده هزار گزی شمال باختری شهر ری سر راه عمومی رباط کریم به ایستگاه راه آهن واقع است. جلگه ای معتدل است و ۱۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و صیفی و چغندر قند و شغل اهالی آنجا زراعت است. راه شوسه دارد و تپه ای قدیمی در آنجاست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱). این ده را تپه سفید هم گویند.

تپه شارک.

[تپ پ ر] (اخ) دهی از دهستان فارسینج بخش اسدآباد شهرستان همدان است که در بیست و هشت هزار گزی فارسینج واقع است. کوهستانی و سردسیر است ۶۲ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گله داری است و صنایع دستی زنان قالی بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه شاه طوطیان.

[تپ پ] (اخ) دهی از دهستان ذهاب بخش سر پل ذهاب شهرستان قصرشیرین است که در بیست و یک هزار گزی شمال سرپل ذهاب و یک هزار گزی راه فرعی به اویسی واقع است دشتی گرمسیر و مالاریائی است و ۱۰۰ تن سکنه دارد آب آن از سراب دیزگه و محصول آنجا غلات و لبنیات است شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه شعبان.

[تپ پ ش] (اخ) دهی از دهستان دروفرمان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان است که در سی و پنج هزار گزی سلیمانیه و کنار رودخانه گاماسیاب واقع است دشتی سردسیر است و ۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از گاماسیاب و محصول آنجا غلات دیم و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه شیرخان.

[تپ پ] (اخ) دهی از دهستان آبسرد است که در بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد و بیست و یک هزار گزی شمال خاوری چقلوندی کنار باختری راه فرعی چقلوندی به بروجرد واقع است دامنه ای سردسیر است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از سراب میریگ و محصول آن غلات و لبنیات و پشم است. شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری است صنایع دستی زنان قالی و سیاه چادر بافی است. راه اتومبیل رو دارد و ساکنان آنجا از طایفه بورتاری میباشند و در خانه و سیاه چادر سکونت دارند و برای تعلیف

احشام به قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تپه صارمی.

[تَپَ پَ رَ] (اخ) دهی از دهستان مرحمت آباد است که در بخش میاندوآب شهرستان مراغه و در بیست و سه هزار و پانصد گزی شمال باختری میاندوآب و نوزده هزار گزی شمال باختری شوسه میاندوآب به مهاباد واقع است. جلگه ای معتدل است و ۱۷۳ تن سکنه دارد. آب آن از سیمین رود و چاه و محصول آن غلات و شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری است و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تپه طاق.

[تَپَ پَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان یخاب است که در بخش طبس شهرستان فردوس و در صد و هفتاد و سه هزار گزی شمال خاوری طبس واقع است. کوهستانی و معتدل است. و ۱۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تپه عرب.

[تَپَ پَ عَ رَ] (اخ) دهی از دهستان شهرکی است که در بخش شیب آب زابل و هیجده هزار گزی شمال خاوری سکوه و هیجده هزار گزی خاور شوسه زاهدان به زابل واقع است. جلگه ای گرم و معتدل است و ۱۵۲ تن سکنه دارد. آب آن از رود هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات است و شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تپه علی.

[تَپَ پَ عَ] (اخ) دهی از دهستان سلگی شهرستان نهاوند است که در سی و دو هزار گزی باختر شهر نهاوند و چهارده هزار گزی جنوب باختری شهرک واقع است کوهستانی و سردسیر است و ۶۸ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آنجا لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گوسفندداری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه قشلاق.

[تَپَ پَ قَ] (اخ) دهی جزء دهستان حومه بخش کرج است که در شهرستان تهران و هشت هزار گزی جنوب باختری کرج و یک هزار گزی باختر راه کرج به اشتهارد واقع است جلگه ای معتدل است و ۱۰۵ تن سکنه دارد آب آن از قنات و رود کرج و محصول آن غلات و چغندر قند و بنشن و صیفی و شغل اهالی زراعت است. ایل میش مست در بهار به این ده می آیند. راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تپه کبود.

[تَپَ پَ کَ] (اخ) دهی از دهستان خرم رود شهرستان تویسرکان است که در سی و شش هزار گزی باختر تویسرکان و چهار هزار گزی شمال راه شوسه تویسرکان به کرمانشاه واقع است دشتی سردسیر است و ۹۳ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه خرم رود و قره چای است و محصول آنجا غلات و حبوبات و صیفی و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری

است و صنایع دستی قالی بافی است. راه مالرو دارد و تابستان از ولاشجرد اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه کیود.

[تپ پَک] (اخ) دهی از دهستان خالصهء بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان است که در بیست و چهار هزار گزی شمال باختری کرمانشاه و کنار شوسهء روانسر و رودخانه قره سو قرار دارد دامنه ای سردسیر است و ۹۱ تن سکنه دارد. آب آن از قره سو و محصول آنجا غلات و حبوبات دیمی و لبنیات است و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه کخا.

[تپ پَک] (اخ) دهی از دهستان بخش میان کنگی شهرستان زابل است. که در بیست و چهار هزار گزی شمال باختری ده دوست محمد و پانزده هزار گزی راه مالرو ده دوست محمد به تخت شاه واقع است. جلگه ای گرم و معتدل است و ۶۵۶ تن سکنه دارد. آب آن از رود هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات و صیفی است شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری و قالیچه و گلیم و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تپه کل.

[تپ پَک] (اخ) دهی از دهستان سنجابی شهرستان کرمانشاهان است که در دوازده هزار گزی شمال خاوری کوزران و کنار رودخانه کهناب واقع است دشتی سردسیر است و ۱۷۵ تن سکنه دارد. آب آن از سراب سلطان حاجی و محصول آنجا غلات و صیفی و توتون و حبوبات و لبنیات و میوه است و سیب آن بخوبی در سنجابی مشهور است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد. در زمستان گله داران آنجا به گرمسیر حدود قصر شیرین میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه کویک.

[تپ پَی] (اخ) دهی از بخش روانسر شهرستان سنندج است که در هفده هزار گزی جنوب روانسر و یکهزار گزی باختر راه اتومبیل رو کرمانشاه به روانسر، واقع است. جلگه ای سردسیر است و ۱۳۷ تن سکنه دارد. آب آن از سراب روانسر. محصول آنجا غلات و حبوبات و برنج و صیفی است و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تپه گچی.

[تپ پَگ] (اخ) دهی از دهستان بابالی، بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد است که در دو هزار گزی شمال باختری چقلوندی و یکهزار گزی باختر راه فرعی چقلوندی به بروجرد واقع است. جلگه ای سردسیر و مالاریائی است و ۴۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه بابالی و محصول آن غلات و لبنیات و صیفی است و شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان چادربافی است و راه مالرو دارد. ساکنان آن از طایفه پیرداده بیرالوند بوده و در خانه سکونت دارند و برای تعلیف احشام به قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تپہ گلہ.

[تپ پ گُ...] (اخ) دھی از بخش کرند شهرستان شاه آباد است کہ در یازده ہزارگری جنوب خاور گھوارہ و سہ ہزارگری راہ فرعی گھوارہ بہ شاہ آباد واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۲۰ تن سکنہ دارد. آب آن از چشمہ و محصول آنجا غلات و حبوبات و لبنیات و توتون و صیفی است. شغل اہالی زراعت و گلہ داری است و از تیرہء گھوارہ ای ہستند و راہ مالرو دارد. (از فرہنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپہ لری.

[تپ پ ل] (اخ) دھی از بخش روانسر شهرستان سنندج است کہ در نوزده ہزارگری جنوب خاوری روانسر و یکہزارگری باختر راہ اتومبیل رو کرمانشاہ بہ روانسر واقع است، دشتی سردسیر است و ۱۶۹ تن سکنہ دارد. آب آن از رودخانہء قرہ سو و محصول آنجا غلات و صیفی است و شغل اہالی زراعت است. راہ اتومبیل رو دارد. (از فرہنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپہ لری.

[تپ پ ل] (اخ) دھی از دہستان خالصہء بخش مرکزی شهرستان کرمانشاہان است کہ در بیست و نہ ہزارگری شمال باختری کرمانشاہ واقع است. دشتی سردسیر است و ۴۱ تن سکنہ دارد آب آن از رودخانہء رازآور و محصول آن غلات و حبوبات دیمی و برنج و لبنیات است و شغل اہالی زراعت است و راہ مالرو دارد. در فصل خشکی میتوان اتومبیل برد. (از فرہنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپہ للہ.

[تپ پ ل ل] (اخ) دھی از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاہان است کہ در دو ہزارگری جنوب خاوری کوزران و کنار راہ فرعی کوزران بہ چہار زبر واقع است. دشتی سردسیر است و ۱۸۰ تن سکنہ دارد. آب آن از چاہ و محصول آنجا غلات و حبوبات دیم و لبنیات است و شغل اہالی زراعت و گلہ داری است. راہ مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد و در زمستان اکثر سکنہء آنجا بہ گرمسیر حدود مرز ایران و عراق میروند. (از فرہنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپہ لنی.

[تپ پ ل] (اخ) (۱) شہری بہ آلبانی کہ بر کنار رود «ویوزا» (۲) واقع است و ۲۰۰۰ تن سکنہ دارد و موطن علی پاشا است. سامی بیک نام این شہر را «تپہ دلن» و ضبط فرنگی آن را «تپہ لن» (۳) آورده و افزاید: قصبہ ای است در آلبانی در خطہء «طوسقہ لق» و این قصبہ حاکم نشین سنجاچ «ارگری» از ولایت یانپہ (۴) است و در شمال ارگری بفاصلہء ۲۷ ہزار گز و در شمال غربی نہر یانپہ بفاصلہء صدہزار گز و در ساحل غربی نہر «ویوسہ» (۵) قرار دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tepeleni ' Tebelin, (۲) - Viosa. (۳) - Tepelen. (۴) - Janina. (۵) - Viosa.

تپہ محمدی.

[تپ پ م م] (اخ) دہ کوچکی از دہستان نجف آباد شہرستان بیجار است کہ در دہ ہزارگری شمال خاوری نجف آباد و کنار

شوسه بیجار به سندج واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپه مرجان.

[تَپَ پَ مَ] (اخ) دهی جزء دهستان بهنام عرب است که در بخش ورامین شهرستان تهران و بیست و پنج هزارگزی جنوب ورامین کنار راه شوسه دوازده امام واقع است. جلگه ای معتدل است و ۶۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و صیفی و شغل اهالی آنجا زراعت است. راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

تپه مکی.

[تَپَ پَ مَ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای است که در بخش حومه شهرستان ارومیه و در بیست و شش هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و یکهزار و پانصد گزی خاور شوسه مهاباد به ارومیه واقع است. جلگه ای معتدل و سالم است و ۳۶۹ تن سکنه دارد. آب آن از درین قلعه و محصول آن غلات و توتون و انگور و حبوبات و چغندر است شغل اهالی آنجا زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. راه ارا به رو دارد و از شوسه مهاباد میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تپه مورندین.

[تَپَ پَ رَ] (اخ) نام تپه ای به «ولاشت» از دهات ساری. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۲ و ترجمه وحید ص ۱۶۴ شود.

تپه مولا.

[تَپَ پَ مَ] (اخ) دهی از دهستان در کوه است که در بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد و در نه هزارگزی خاور چقلوندی و نه هزارگزی جنوب راه شوسه فرعی خرم آباد به چقلوندی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۹۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و صیفی و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است صنایع دستی زنان فرش و سیاه چادر بافی است. راه مالرو دارد و ساکنان از طایفه بیرالونداد و در خانه و چادر بسر میبرند و برای تعلیف احشام به قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تپه مولا.

[تَپَ پَ مَ] (اخ) دهی از دهستان کمازان شهرستان ملایر است که در سی و سه هزارگزی جنوب شهر ملایر و هیجده هزارگزی جنوب راه شوسه ملایر به اراک واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۷۶۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و صیفی است و شغل اهالی زراعت است و صنایع دستی زنان قالی بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تپه میراحمد.

[تَپَ پَ مَ] (اخ) دهی از دهستان کند کلی بخش سرخس شهرستان مشهد است که در هشت هزارگزی شمال باختری سرخس واقع

است. جلگه ای گرمسیر است و ۱۱۰۰ تن سکنه دارد آب آن از قنات و هریرود و محصول آن غلات و پنبه است. شغل اهالی آنجا زراعت و مالداری و قالیچه و شال بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تپه نادر.

[تَپَ پَد] (اخ) دهی از دهستان پائین ولایت است که در بخش فریمان شهرستان مشهد و در شصت و چهار هزار گزی خاوری فریمان و چهار هزار گزی باختر راه مالرو عمومی شاهین گرماب به خارزار واقع است کوهستانی و معتدل است و ۱۱۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تپهنده.

[] (اخ) قلعه ای بهند از نواحی دهلی. رجوع به تبرمانده و تاریخ حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۶۲۰ شود.

تپه نوشیروان.

[تَپَ پَ] (اخ) دهی از دهستان ذهاب شهرستان قصر شیرین است که در چهارده هزار گزی شمال سرپل ذهاب و کنار راه فرعی به اویسی واقع است، دشتی گرمسیر و مالاریائی است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از نهر ولانش و محصول آنجا غلات و لبنیات و برنج و توتون و صیفی است و شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تپه یزدان.

[تَپَ پَ یَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان خزل شهرستان نهاوند است که در سی و شش هزار گزی شمال باختری شهر نهاوند واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج).

تپیدگی.

[تَ دَ / دَ] (حامص) تپیدن. رجوع به تپیدگی و تپیدن شود.

تپیدن.

[تَ دَ] (مص). تپیدن. به طای خطی نوشتن رسم متأخرین است. (غیاث اللغات). معرب آن تپیدن باشد با بای ابجد. (برهان). بیقراری و اضطراب نمودن. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام). اضطراب و بیقراری. (غیاث اللغات از بهار عجم ||). از جای برجپیدن. (از صحاح الفرس). از جای جستن و لرزیدن. (برهان) (از فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). جنپیدن و لرزیدن. (شرفنامه منیری). لرزیدن باشد مشروط به بیم. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). حرکت از روی عدم اختیار نمودن ||. تپیدن دل و رگ؛ ضربان نمودن آنها. (ناظم الاطباء) : چو آواز پای ستوران شنید فلاطوس را دل یکی برتپید. عنصری (از صحاح الفرس یادداشت بخط مؤلف). رزبان آمد و حلقوم همه بازبرید قطره ای خون بمثل از گلوی کس نچکید نه بنالید از ایشان کس، نه کسی بتپید بازآمد همگان را سوی چرخشت کشید. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۳۱). ز تپیدن دل خود شب هجر در عذابم که

درو نمی تواند که غمت قرار گیرد. ولی دشت بیاضی (از فرهنگ جهانگیری). دل می تپدم مدام کایا چه شود دوریت مباد هرچه بادابادا؟ (از انجمن آرا). از پریدنهای رنگ و از تپیدنهای دل عاشق بیچاره هر جا هست رسوا میشود. ؟ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). گرم شدن. (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام). در اوستا تَب و در سنسکریت تَب و در پهلوی تپستن موجود است بمعنی گرم شدن و روشن شدن. (فرهنگ نظام ||). بمعنی کمین کردن هم آمده است. (برهان). کمین کردن و دام نهادن. (ناظم الاطباء). رجوع به تپ و تپاک و تپش و تپیدن شود.

تپیدن.

[تَدَ] (مص) (منحوت از تیمق ترکی) متعدی آن تپاندن. به فشار جای گرفتن: زنها و بچه ها بدیدن امنیه همگی تپیدند توی آغل هاشان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تپیدنی.

[تَدَ] (ص لیاقت) (از: تپیدن + «ی») لیاقت. رجوع به تپیدنی و تپیدن شود.

تپیده.

[تَدَ / دَ] (ن مف) از تپیدن. رجوع به تپیدن شود.

تپی نامبوس.

[تُ] (اخ) (۱) قبیله ای از بومیان برزیل. (۱) - Topinambous.

تت.

[تِ] (اخ) (۱) (عید...) یکی از مراسم مذهبی است که بوسیلهء مردم «آنام» رسمیت یافت. این عید در اولین روز سال چینیان (بین بیستم ژانویه و نوزدهم فوریه) برگزار میگردد. (۱) - Tet.

تت.

[تِ] (اخ) (۱) شط کوچکی است در جنوب فرانسه که از پیرنه شرقی سرچشمه گرفته وارد دریای مدیترانه میشود و صد و بیست هزار گز طول دارد. (۱) - Tet.

تت.

[تُ] (اخ) (۱) مرکز بخشی در شهرستان «دیپ» (۲) است که در ایالت «سن مارتیم» (۳) و بر کنار راه آهن «رون» (۴) به «دیپ» واقع است و ۷۲۰ تن سکنه دارد. (۱) - Rouen - (۴) - Seine - Maritime. (۳) - Dieppe. (۲) - Totes.

تنا.

[ت] (اخ) شهرکی است بمصر از جانب فرودین آن و آن را «کوره تُمی» و «تتا» گویند. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۶).

تتاءن.

[تء] (ع مص) حيله و فریب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تتاءن صید؛ خدعه و فریب دادن آن چنانکه آمدن شکارچی گاه از این طرف و گاه از آن طرف. (قطر المحيط) (از اقرب الموارد). آمدن شکار را گاه از چپ و گاه از راست آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تتاءن شود.

تتائی.

[ت] (اخ) شمس الدین محمد بن ابراهیم مکنی به ابو عبدالله تتائی مالکی. وی قاضی القضاء مصر و مردی خویشتن دار و فاضل و عقیف و متدین بود. مدتی بکار قضا مشغول شد و سپس آن را ترک گفت و به تدریس و تصنیف پرداخت و در فرایض یدی طولی داشت و پس از سال ۹۴۰ ه. ق. درگذشت. (از معجم المطبوعات ج ۲ ستون ۱۶۲۵). در هدیه العارفین وی را محمد بن ابراهیم بن خلیل شمس الدین مالکی قاضی ضبط کرده و نویسد در ۹۴۲ ه. ق. درگذشت. او راست: البهجة السنیة. تنویرالمقاله فی شرح الرسالة. جواهرالدرر فی حل الفاظ المختصر. خطط السداد و الرشد فی الفروع. فتح الجلیل فی شرح الفاظ الشیخ خلیل. و جز آن. (هدیه العارفین ج ۲ ص ۲۳۶). رجوع به اعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۴۳ شود.

تتائی.

[ت] (اخ) یوسف بن حسن. او راست «الرساله» که محمد بن ابراهیم آن را بنام «تنویرالمقاله» شرح کرده است. (هدیه العارفین ج ۲ ص ۲۳۶).

تتابع.

[ت ب] (ع مص) پیایی درافتادن. (زوزنی). پیایی شدن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان علامه جرجانی) (غیاث اللغات) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توالی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). توالی و پشت هم درآمدن. (فرهنگ نظام): تتابعت الاخبار اذا جاء بعضها فی اثر بعض. (اقرب الموارد ||). با یکدیگر پس روی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). متناسب و مشابه بودن. (ناظم الاطباء).

تتاتس.

[ت ت] (اخ) (۱) خدای اعظم از خدایان مشترک همه مردم گل (۲). (۱) – Les Gaulois – (۲) Teutates.

تتار.

[ت] (اخ) تتار است که آن ولایتی باشد از ترکستان که مشک خوب از آنجا آورند. (برهان). تتار و تتر همان تتار و تتری منسوب بدان. (فرهنگ رشیدی). مخفف تتار است. (فرهنگ نظام). تتار. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج): نوک سر کلک او قبله در عدن خاک سم اسب او کعبه مشک تتار. خاقانی. آهو از سنبل تتار چرید نه به مشک است زنده نام تتار. خاقانی. تتار را موضع

اقامت... واد غیرذی زرع است با طول و عرض. دور آن زیادت از هفت هشت ماهه راه است. طرف شرقی با ولایت خطای دارد و طرف غربی با ولایت ایغور و شمال با قرقیز و سلنکای و جنوب با جانب تنکت و تبت. (جهانگشای جوینی). هیچ شک می نکنم کاهوی مشکین تتر شرم دارد ز تو مشکین خط آهوگردن. سعدی ||. ترکان آنجا را (تاتار را) نیز تتر خوانند. (از برهان). مردم تاتار. (ناظم الاطباء): تو گفستی که در خطه زنگبار ز یک گوشه ناگه درآمد تتر. (بوستان). که در سینه پیکان تیر تتر بسی بهتر از قوت ناسازگار. (بوستان). همین دیدم از پاسبان تتر دل مرده و چشم شب زنده دار. (بوستان). بهمه معانی رجوع به تاتار و تتر شود.

تتار.

[ت] (اخ) از امرای دولت سلطان غیاث الدین، مسعود بن محمد سلجوقی است که وی را صاحب بزرگ میگفتند و بسال ۵۴۳ ه. ق. به قتل رسید. رجوع شود به اخبارالدوله السلجوقیه ص ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۰.

تتارچه.

[ت] [چ / چ] (۱) نوعی از تیر باشد و پیکان خاصی هم دارد. (برهان). نوعی از تیر. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). نوعی از اسامی تیرها به اعتبار پیکان. (شرفنامه منیری).

تتارک.

[ت] [ر] (ع مص) با یکدیگر دست بداشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تتارک الامر بینهم؛ ترکوه. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تتاری.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تتار. (ناظم الاطباء). تتاری. تتری. که از سرزمین تاتار و یا تتار و تتر باشد. مردم تاتار و یا هرچیز منسوب بدان: گل بهاری بت تتاری نبیذ روشن چرا نیاری؟ رودکی (از احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۲ ص ۵۴۴). دل باز ده بخوشی (۱) ورنه ز درگه شه فردات خیلتاشی ترک آورم تتاری. منوچهری. در قطره باران بهاری چه توان گفت در نافه آهوی تتاری چه توان گفت. سعدی. چه باد خوش نفس بود اینکه بشکست به یک دم قیمت مشک تتاری. ابن یمین. رجوع به تاتار و تتار و تتر شود. (۱) - ن ل: بخوبی.

تتافل.

[ت] [ف] (ع) ج تَنْفُل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تنفل شود.

تتال.

[ت] (اخ) دهی جزء دهستان قشلات افشار بخش قیدار شهرستان زنجان است که در سی و هشت هزارگری جنوب باختری قیدار و بیست و شش هزارگری راه عمومی واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۵۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و قالیچه و گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تتالع.

[تَ لَ] (ع مص) گردن ستيخ کردن و سربلند کردن در رفتار. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تالی.

[تَ] (ع مص) در پی یکدیگر شدن امور. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آمدن سواران پی در پی. (از ناظم الاطباء): جاءت الخيل تتالیا؛ ای متتابعه. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

تالیان.

[تَ] (اخ) (۱) قومی که پسر پادشاه آن، ارشک بزرگ، بر آن تیوخوس شورید و پارتها را از قید حکومت مقدونیه خلاص کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۵۹۵ و ۲۵۹۷ شود. (۱) - Totaliens.

تتام.

[تَ تام م] (ع مص) آمدن همه قوم و تمام شدن آنها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). آمدن همه آنها و تمام شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). منه الحديث: فتتامت الیه قریش؛ ای جاءته متوافرة متتابعة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتاون.

[تَ وُ] (ع مص) تتأون. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): هو يتتاون للصيد اذا جاءه مرة عن يمينه و مرة عن شماله. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تتامن شود.

تتابع.

[تَ ی] (ع مص) اقدام کردن در امری برخلاف مردم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). بر روی درافتادن و تمادی و سرعت نمودن در شر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بر روی درافتادن در بدی و سرعت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ستهیدن در چیزی. (از قطر المحيط). ستهیدن و خودرایی نمودن ||. ایستاده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تتابع للقيام؛ استقل له. (قطر المحيط ||). جنبانیدن شتر کتفهای خود را در رفتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیایی درفتادن ||. ازدحام نمودن ||. خویشن را سست انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گذشتن باد بر برگ. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ناوانیدن باد سر گیاه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتأم.

[تَ ءَ] (ع مص) تتم. همزاد. (منتهی الارب).

تتبرگ.

[تَ ب] (اخ) (جنگل ...) (۱) سلسله تپه های پردرختی در آلمان که بر جلگه های وستفالی (۲) مشرف است. لژیونهای واروس (۳) بسال نهم میلادی در آنجای منهدم گشت. (۱) - - (۲) Teutberg (foret de..) ou Teutoburger wald.

Westphalie. (۳) - Varus

تبع.

[تَ تَبُّ بٌ] (ع مص) از پی فراشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیروی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). پیروی و متابعت. (فرهنگ نظام ||). پی در پی طلب کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). طلب کردن کسی را برفتن در پی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در پی چیزی رفتن بطلب آن. (غیاث اللغات) (آندراج). با جد و جهد چیزی را طلب کردن. (ناظم الاطباء). تفحص و تلاش. (غیاث اللغات) (آندراج) (المنجد) (ناظم الاطباء). کوشش. (ناظم الاطباء). جستجو و تفحص. (فرهنگ نظام): تا همت بتحصول علم و تتبع اصول و فروع آن مصروف گردانید. (کلیله و دمنه). از سمرقند بر عزیمت تتبع ایشان بر راه بخارا بجانب جند رفت. (جهانگشای جوینی).

تبعات.

[تَ تَبُّ بٌ] (ع ا) تفحصات و تجسسات. (ناظم الاطباء). ج تتبع. رجوع به تتبع شود.

تبع کردن.

[تَ تَبُّ بٌ كَ دَ] (مص مرکب) پژوهش. پی جوئی. طلب کردن. تفحص کردن: و گفت تتبع میکن تا این کیست که میگویند پیغمبر خواهد بود. (فارسانامه ابن البلخی ص ۹۷). روی بحضرت نهاد و جانیان را (۱) تتبع کرد و بعضی را بدست آورد و مثله کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۷۷). و طایفه ایشان را تتبع کرد تا همه را نیست گردانید و سیاست فرمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۹۹). این رئیس جماعت متأکله را تتبع کرد و هرچه در ایام فتنه برشوت گرفته بودند از ایشان بستد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۷ ||). پیروی کردن. متابعت: تتبع سخن کس نکرده ام هرگز کسی نکرده بمن فن شعر را تلقین. صائب. (۱) - ن: خائنان را.

تیبیب.

[تَ] (ع مص) هلاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (صراح). هلاک کردن کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب ||). زیان و هلاکی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبا لک گفتن کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط): تباً تیبیباً بطریق مبالغه است؛ یعنی بسیار هلاکی باد او را. (منتهی الارب).

تبیر.

[تَ] (ع مص) هلاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان علامه جرجانی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکستن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تبع.

[تَ] (ع مص) از پی فرا شدن. (زوزنی). طلب چیزی کردن؛ برفتن در پی آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَبِيل.

[ت] (ع مص) تابل ریختن در دیک. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دیک افزار ریختن در دیک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَبِين.

[ت] (ع مص) باریک کردن. (تاج المصادر بیهقی نسخه خطی کتابخانه سازمان ورق ۱۸۰ ب). باریک بینی کردن. (قطر المحيط). ریزه کاری و باریک بینی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تاج العروس ج ۹ ص ۱۵۲ شود. || کاه در کاهدان گذاشتن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تَجِج الحَجْرِي.

[ت] (اخ) مکنی به ابوالفتح. وی در جمادی الاولی سال ۳۱۴ ه. ق. به اتفاق برادر خود ابوالفوارس مشترکاً عهددار شحنگی قسمت شرقی بغداد شدند و در ذی الحجه همان سال از این شغل معزول گردیدند. رجوع به الاوراق ص ۸۲ و ۸۵ شود.

تَتْر.

[ت] (اخ) بمعنی تاتار است که ولایتی باشد مشک خیز. (برهان). مخفف تاتار که شهری است در ترکستان. (غیاث اللغات) (آندراج). مخفف لفظ تاتار است. (فرهنگ نظام). تاتار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). تاتار. تاتار. (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). منسوب به آنجا را تتری گویند. (برهان) (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تاتار و تاتار شود. || گروهی از مردم که جایگاه آنان میان بحر خزر و چین و هندوستان است. (از المنجد). تاتاری. (ناظم الاطباء). تتر و تاتار، شعبه ای از ترکان دشت قبیچاق. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). قوم مغول. رجوع بتاریخ ابن اثیر ج ۱۲ صص ۱۶۴ - ۱۸۲ و ص ۲۲۹ شود: بخندید کز روز جنگ تتر بدر کردم آن جنگجویی بدر. (بوستان). گفت ای خداوند زمین لایق قدر بزرگوار پادشه نباشد دست همت به مال چو من گدا آلوده کردن که جو جو بگدائی فراهم آورده ام، گفت که بتتر میدهم. (گلستان).

تَتْر.

[ت] (ع ا) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل تَتْرِي و بمعنی چاپار و قاصد (۱) آورده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۱). (۱) Courier -

تَتْرَاکِن.

[ت] (ک) (۱) (۱) چهار فندقه: در نباتات تیره گاوزبان و نعنا از دو حجره تشکیل یافته و هر حجره آن حاوی دو تخمک یا دو دانه میباشد. پس از رسیدن میوه، در جدار تخمدان چین خوردگی ظاهر شده و هر حجره آن بدو حجره منقسم میگردد و بدین طریق در داخل کاسه آن چهارآکن که هر یک از آنها از نیم کارپل بوجود آمده و در داخل هر یک، یک دانه قرار گرفته است دیده میشود. این میوه ها را تترآکن مینامند. (گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۵۲۱). (۱) - Tetrakene.

تَتْرَا.

[ت] (هزوارش، ا) بلغت زند و پازند تابستان را گویند که در مقابل زمستان است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). هزوارش «ترا» (۱) پهلوی همین (۲) تابستان. (حاشیه برهان چ معین). (۱) - Hamin - Tat(a)ra. (۲)

ترا.

[ت] (۱) (۱) خروس کولی، بدنوس. (فرهنگ فرانسه به فارسی سعید نفیسی) نوعی مرغ از خانواده گالی ناسه (۲) که آن را بزبان عامیانه خروس کولی (۳) گویند. از پرندگان نسبتاً بزرگ و قوی است با رنگی سیاه که سینه اش سبز زنگاری و شکمش سفید است. این مرغ در جنگلهای کوهستانی زندگی میکند و گوشت آن بسیار مطبوع است. رجوع به خروس کولی شود. (۱) - Tetras - Coq de bruyere - Gallinaces. (۳) - (۲) - (tra).

ترا.

[ت] (یونانی، پیشوند) (۱) مأخوذ از «تسارا» (۲) و «تتارا» (۳) یونانی بمعنی چهار و پیشاوندی است که با بسیاری از کلمات ترکیب میگردد و بیشتر در اصطلاحات علمی و بمعنی چهارتائی متداول است. چنانکه در شیمی برای نامگذاری ترکیبات چهارظرفیتی بکار میرود. مثلاً کربن که عنصری است چهارظرفیتی در ترکیب با کلر بصورت تتراکلرور کربن ظاهر میشود و در کلماتی چون «تتراکورد» بمعنی نوعی از چنگک های قدیم که دارای چهار سیم بود و «تتراداکتیل» چهارانگشتی و «تترادر» چهاروجهی و «تتراسیلاب»، چهارسیلابی و «تتراپود» چهارپا و غیره آشکار میشود. رجوع به ترکیب های ترا شود. (۱) - Tetra. (۲) - Tettara - Tessara. (۳)

ترا استات سرب.

[ت] ا س ت س [ترکیب اضافی، مرکب] (۱) یکی از ترکیبات سرب که آن را میتوان بجای بی اکسید سرب بمصرف رسانید. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۱۶۸ شود. (۱) - (۴) pd) (CH₃COO).

ترا بروموفلوئورسئین.

[ت] ر م ء ر س [مرکب] (۱) یکی از ترکیبات هالوژن دار که بعنوان مواد رنگین بمصرف میرسد. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۲۴۷ شود. (۱) - Tetrabromofluoreseine.

ترا بروموفنل فتالین.

[ت] ر م ف ن ف ل ف [مرکب] (۱) این ترکیب را برای امتحان درمانگاهی کیسه صفرا بکار می برند. برای این منظور ۰۶/۰ - ۰۸/۰ گرم از محلول ۵ درصد آن را برای هر کیلوگرم وزن بدن در ورید تزریق می کنند. امروزه بعلت عدم تحمل دارویی که تولید میکند تقریباً متروک شده است. (از درماتشناسی احمد عطائی ص ۳۴۱). (۱) - Tetrabromophenol Phetaleine.

ترا برومیت دوکائوچو.

[ت] ر د [از ترکیب کائوچو با برم] (۱) بوجود می آید. رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص ۱۸۳ شود. (۱) - C₁₀H₁₆Br₄.

تراپلوئید.

[ت ل] (۱) یکی از اشکال کروموزومی موجود زنده است. رجوع به جانورشناسی عمومی دکتر فاطمی ج ۱ ص ۱۶ و بیولوژی وراثت دکتر خبیری ص ۱۸۶ شود.

تراپول.

[ت] [اخ] (چهار قصبه) این اسم از طرف یونانیهای قدیم بعض نواحی اطلاق میشد که شامل چهار قصبه باشد. مشهورترین آنها محلی بود در سوریه شامل قصبه های آنطاکیه، لاقیه، افامیه، سلفکیه و در یونان جز اینها بهمین نام نواحی دیگری نیز وجود داشت. (قاموس الاعلام ترکی).

تراد.

[ت] (۱) گونه ای کروموزوم در وهله «دیپلوتن» (۲) که در این مرحله دو شکاف در طول کروموزومهای هر زوجی ظاهر شده بقسمی که چهار عنصر کروموزومی نمایان میگردد. رجوع به جانورشناسی عمومی دکتر فاطمی ص ۳۵ و گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۴۶۳ شود. (۱) - Diplotene - (۲) Tetrads.

ترادینام.

[ت] (۱) چهار پرچم طویل از شش پرچم تیره کلم را نامند: نباتات تیره کلم دارای شش پرچم اند و چهار پرچم آنها طویلتر از دو پرچم میباشد و ترادینام نامیده میشود. (گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۴۱۳). (۱) - Tetradyname.

ترارم.

[ت ر] (۱) از اصطلاحات نظامی و بحریمائی یونان: کشتی های جنگی که چهار صف پاروزن داشت و در چهار طبقه جامیگرفتند بعکس تررم که دارای سه طبقه بود. (ایران باستان ج ۳ ص ۱۹۷۷ ح). (۱) - Tetraremes.

ترارنکیده آ.

[ت د] (۱) یکی از راسته های رده فرعی از رده اصلی سستدها یا کرمهای نواری است. جانوران این راسته دارای چهار خرطوم میباشد و انگل ماهیان هستند. رجوع به جانورشناسی سیستماتیک دکتر آزر م ص ۱۶۹ شود. (۱) - Tetrarhynchidea.

ترافیلیده آ.

[ت د] (۱) یکی از راسته های رده فرعی از رده اصلی سستدها (۲) یا کرمهای نواری میباشد. جانوران این راسته انگل مهره داران خون سردند. رجوع به جانورشناسی سیستماتیک دکتر آزر م ص ۱۶۹ شود. (۱) - Cestodes - (۲) Tetrphyllidea.

تراکلر اتان.

[ت ک ل] (۱) یکی از مشتقات هالوژن دار که در زمره حلالهای گرانبها بشمار می آید و در عین حال جزو کاتالیزرهای

کلروراسیون میباشد. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۲۴۷ و ۲۵۶ شود.

تتراکلور اتیلن.

[ت لِ ر ا ل] (۱) (۱) مایعی است که در ۱۲۱ درجه حرارت بجوش می آید. خاصیت سمی و درجه جذب شدن آن از تتراکلور دوکربن کمتر است و در کرمهای پرندگان مخصوصاً «هتراکیس» (۲) کبوتر بمقدار ۱/۰ - ۲/۰ سانتی متر مکعب برای هر کیلو گرم وزن حیوان بسیار مؤثر و بعلاوه در مورد آسکاریس و «ان سینر» (۳) سگ و گربه و سایر کرمهای مدور حیوانات نیز تأثیر دارد. (از درمانشناسی احمد عطایی ص ۴۱۸). رجوع به تتراکلور دوکربن شود. (۱) - - (۲) Tetrachlorure ethylene. Heterakis. (۳) - Uncinaires

تتراکلور پلاتین.

[ت ر پ ل] (۱) (۱) از ترکیب های طلای سفید است که توسط فرمل در محلول قلیایی احیاء میشود و «سیاه طلای سفید» (۲) به دست می آید. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۲۱۳ شود. (۱) - Noir de - (۲) Tetrachlorure platine. platine

تتراکلور دوکربن.

[ت ل د ک ب] (۱) (۱) خواص فیزیکی و شیمیایی: مایعی است بی رنگ، خنثی، قابل اشتعال با طعمی لب گز و شیرین و سنگین تر از آب (وزن مخصوص آن ۶۲/۱ میباشد). با بوئی نزدیک بوی اتر یا بوی کلروفرم تقریباً در آب غیر محلول میباشد. مواد چربی و ید و کافور و اسانس ها و موم ها و لسیتین ها (۲) و اغلب اجسام آلی را حل میکند این جسم برای خاموش کردن حریق ها بکار میرود و در نتیجه احتراق آن گازهای سمی و محرک تولید میشود. خواص فیزیولوژیکی: تتراکلور دوکربن مانند کلروفرم یک عنصر بیهوشی میباشد ولی بعلت خطرناک بودنش مورد استعمالی ندارد زیرا موجب ضعف و بی حالی زیاد و اختلالات دستگاه گوارش میگردد. اگر مقدار زیاد آن را در داخل بدن تجویز کنند موجب آثار و علائمی میگردد که نظیر علائم و تأثیرات کلروفرم میباشد یعنی موجب ضعف اعمال سلسله اعصاب مرکزی شده و پس از مدتی باعث مسمومیت مزمن و بروز یرقان میگردد. جذب تتراکلور دوکربن بیشتر در مجاورت مخاط روده های کوچک صورت میگیرد و وجود الکل و اجسام چربی در روده ها جذب آن را آسان میکند، از این جهت در موقع تجویز آن باید از مصرف الکل و اجسام چربی دار خودداری کرد. جذب املاح کالسیم از خاصیت سمی تتراکلور دوکربن می کاهد. باید دانست که دفع تتراکلور دوکربن بیشتر از راه ریه صورت میگیرد. تتراکلور دوکربن دارای خاصیت ضد عفونی و خاصیت انگل کش (انگل های خارجی) میباشد و آن را برای ضد عفونی کردن زخمها توصیه میکنند. بعلاوه شپش و رشک را نیز از بین میبرد. در بیماریها و اختلالات پوستی نیز از آن استفاده میکنند... تتراکلور دوکربن از جمله داروهای ضد کرم مؤثر میباشد و مخصوصاً در کرمهای گرد از قبیل «آنکی لوستوم» (۳) و آسکاریس و استرونگل تأثیر کرده و برای کشتن لاروهای «استر» (۴) است و برای دفع زالوی کبدی گوسفند و بز و گاو و بالاخره برای دفع «هامن شوس» (۵) اسب آن را بکار میبرند. اشکال دارویی: تتراکلور دوکربن را مخلوط با آب آشامیدنی یا شیر یا قدری روغن (یک در پنج) یا بطور خالص بشکل کاپسول ژلاتینی و غیره میدهند. بهتر است حیوانات را در حالت ناشتا گذارده و سپس دارو را تجویز کنند معمواً مسهل را توأم با دارو و یا بعد از آن میدهند. نوع مسهل باید نمکی باشد. در انسان سولفات دو مانیزی را تجویز میکنند در مورد «آنکی لوستوم دندنا لیس» (۶) بهتر است روغن کنوپود را به نسبت یک پنجم و تتراکلور دوکربن را به نسبت چهار پنجم

مخلوط کنند. مقداری برای کپلک: گاو مسن ۱۰ سانتیمتر مکعب یا ۱۶ گرم. گوساله بیش از یکسال ۱۰ سانتیمتر مکعب یا ۱۶ گرم. گوساله یکساله و کمتر از یکسال ۵ سانتیمتر مکعب یا ۸ گرم. گوسفند و بز ۱ سانتیمتر مکعب یا ۶/۱ گرم. مقدار دفع برای کرهها: اسب ۵۰ - ۶۰ سانتی متر مکعب یعنی ۸۰ - ۱۰۰ گرم برای هر کیلوگرم وزن. کره اسب ۲۰ - ۳۰ سانتی متر مکعب یا ۳۰ - ۵۰ گرم. گوسفند ۱ - ۵ سانتی متر مکعب. در انسان ۴٪ - ۸٪ سانتی متر مکعب برای هر کیلوگرم وزن بدن یعنی مجموعاً ۵/۲ - ۵ سانتی متر مکعب برای انسان بزرگ. تتراکلور دوکربن از جمله سموم کبد میباشد و هر قدر جراحات و بثورات کبدی شدیدتر باشد خاصیت سمی آن نیز بیشتر ظاهر میگردد. در انسان و حیوانات مقادیر زیاد آن موجب تشنج و تقلیل قند خون میگردد. در حیوانات باید ابتدا با تجویز مقادیر کم حساسیت دامها را مورد دقت قرار داد و حتماً اجسام خالص را تجویز نمود. موارد منع شده: بجز در حیوانات مبتلا به کپلک باید از تجویز تتراکلور دوکربن در حیوانات مبتلا به بثورات و جراحات کبدی و کلیوی و در بیماری سگ جوان و اختلالات معدی و معوی در حیوانات بسیار جوان یا خیلی پیر و گاوهای شیرده خودداری نمود. اخیراً در آمریکا و اروپا و در اغلب ممالک دنیا و ایران اجسامی را که دارای خواص تتراکلور دوکربن میباشد و عاری از معایب آن است برای دفع کرمهای گرد و زالوی کبدی بکار برده اند از این جمله تتراکلور اتیلن است. (از درمانشناسی احمد عطائی صص ۴۱۶ - ۴۱۸). رجوع به تتراکلور اتیلن شود. (۱) - Ankylostome. (۲) - Lecithines. (۳) - Tetrachlorure. (۴) - Oestre. (۵) - Haemonchus. (۶) - Ankylostome dundenalis.

تتراگالاکتورونیک.

[ت ت] (۱)(۱) (اسید...) یکی از ترکیبات گالاکتوز است که از هیدرولیز اسیدپکتیک پولی هولوزیدی که در غشاء چغندر وجود دارد بدست می آید. رجوع به گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۴۴ شود. (۱) - Tetragalactorunique.

تترالین.

[ت ت] (۱) از ترکیبهای شیمیائی. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۳۳۲ شود.

تترالین سولفات دوسدیم.

[ت ت] (۱) از ترکیبهای شیمیائی. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۳۳۲ شود.

تترالین سولفونیک.

[ت ت] (۱) از ترکیبهای شیمیائی. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۳۳۳ شود.

تترامر.

[ت م] (۱)(۱) گللهایی که پیرامون آنها چهارقطعه ای باشد: نباتات یک لپه ای غالباً دارای گللهای تریمر میباشد یعنی هر پیرامون آنها دارای سه قطعه است. بعضی نباتات تترامر و بعضی (گیاه شناسی حبیب الله ثابتی ص ۴۳۵). (۱) - Tetramere.

تت رام نس.

[ت ن] (اخ) (۱) (... صیدایی). یکی از اشخاص معروف بحریه خشایارشا در جنگ با یونان که پس از فرماندهان بحری قرار داشت. وی پسر آنیسوس (۲) بود. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۴۷۱ شود. (۱) - Anysus - Tetramnes. (۲)

تترانی.

[ت] (اخ) (۱) یکی از ولایات آسیای صغیر در زمان پادشاهی اردشیر دوم. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۹۹ شود. (۱) - Teutranie

تترانیترو دی متیل آنیلین.

[ت ر م] (۱) از اجسام آلی. رجوع به روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۱۴۳ شود.

تتراهیبریدیسیم.

[ت] (۱) اصطلاح بیولوژی. رجوع به بیولوژی وراثت دکتر خبیری ص ۵۲ شود.

تترب.

[ت ت ز ر] (ع مص) خاک آلوده شدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (المنجد ||). خاک گشتن. خاک شدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد).

تتربو.

[ت ر / ت ت] (۱) تتربوه. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). تتره. (انجمن آرا) (آندراج). ظرافت و سخره و لاغ. (فرهنگ جهانگیری). ظرافت و لاغ و مسخرگی. (برهان) (فرهنگ نظام) (آندراج) (انجمن آرا). ظرافت و لاغ. (فرهنگ رشیدی). سخره و لاغ. (شرفنامه منیری). لاغ و تمسخر. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۸۹ ب). ظرافت و زیبائی و لطافت و لاغ و مسخرگی. (فرهنگ نظام): لیکن نه باز گردم از شر دشمنان کاندرا خور تماخره و تتربو شوم. سوزنی. رجوع به تتربوه و تتره شود.

تتربوه.

[ت ر] (۱) تتربو. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). ظرافت و لاغ و مسخرگی. (برهان). لاغ و تمسخر و مضحکه مجلس شدن. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ الف): گشت آنکه شد همیشه پی هزل و تتربوه از که سبکتر ارچه گران بود همچو کوه. شهاب. رجوع به تتربو و تتره شود.

تترتر.

[ت ت ت] (ع مص) تزلزل و تقلقل. (اقرب الموارد). جنیدن و اضطرب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزلزل. (المنجد): الم تعلمی انی اذا الدهر مستی بنائیه زلت و لم اتترتر. (اقرب الموارد).

تتوج.

[تَ تَوْرُ] (ع مص) اندوهگین شدن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتودن.

[تَ رُدْ] (ا) (۱) نوعی ماهی که شکم آن برجسته و متورم است و در آبهای گرم زندگی میکند. (۱) - Tetrodon.

تتوس.

[تَ تَوْرُ] (ع مص) سپردار شدن (۱). (زوزنی) (دهار) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). تتیس؛ سپر پیش داشتن. (منتهی الارب) (آندراج): تسترت بک من الحدثان و تترت من نبال الزمان. (اقراب الموارد). رجوع به تتیس شود. (۱) - در نسخه بسیار کهن تاج المصادر بیهقی متعلق بکتابخانه سازمان ص ۲۴۹ «تبرس» بدین معنی «سپردار شدن» آمده است. ولی بظن قوی مصحف است.

تتستاق.

[تَ رُ] (اخ) یکی از دهستانهای بیلاقی بخش نور شهرستان آمل است. این دهستان در ۲۴ هزارگزی خاور بلده واقع است و هوای آن سرد و آب آن از چشمه سار و محصول عمده آنجا غلات و لبنیات است. این دهستان از سه آبادی بنام رزن، تتستاق و کرسی تشکیل شده و ۸۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تتوع.

[تَ تَوْرُ] (ع مص) شتافتن. (تاج المصادر بیهقی). بشتافتن. (زوزنی). ببدی شتافتن بکسی. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در قاموس بمعنی نزاع آمده است. (از اقراب الموارد).

تتوف.

[تَ تَوْرُ] (ع مص) تنعم. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). بناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تترونتن.

[تَ نَ تَ] (هزوارش، مص) به لغت زند و یازند بمعنی باریدن باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آراء) (از آندراج). هزوارش «تترونتن» (۱) پهلوی «واریتن» (۲)، باریدن. (حاشیه برهان چ معین). (۱) - Varitan - (۲) - T(a)tron(i)tan.

تترونیوم.

[تَ رُ] (اخ) (۱) شهری به یونان که در لشکرکشی خشیارشا بتصرف لشکر ایران درآمد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۷۹۸ شود. (۱) - Tetronium.

تتروه.

[تَ رِ] (۱) بمعنی مسخرگی و لاغ باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). ظرافت و لاغ و مسخرگی که الفاظ دیگرش تریبو و تریبوه هم هست. (فرهنگ نظام): لیکن کنم بار دگر کدبانوئیها بیشتر گه زیر باشم گه زیر بی ریشخند و تتره ای. سوزنی (از فرهنگ نظام). رجوع به تریبو و تریبوه شود.

تری.

[تَ رِ] (ع ص، ق) پیایی. (ترجمان علامه جرجانی). متواتر و متفرق و پریشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و مذکور است در «وت ر». (منتهی الارب). اصل آن «وتری» و معنی آن آمدن یکی پس دیگری است. (المنجد). یک یک پس یکدیگر. در اصل وتری بود مأخوذ از «وتر» است. (آندراج): ثم ارسلنا رسلنا تتری. (قرآن ۲۳ / ۴۴). و منه الحدیث: لا بأس بقضاء رمضان تتری. (منتهی الارب). جاءوا تتری؛ یک یک پس یکدیگر آمدند یا متفرق و پریشان آمدند. (ناظم الاطباء). و تترى نیز آمده است. (المنجد).

تری.

[تَ / تْ] سماق بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲۱). سماق باشد که از آن آش پزند. (صحاح الفرس). سماق. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (دهار) (زمخشری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (الفاظ الادویه ص ۷۲). سماق باشد. (فرهنگ جهانگیری). سماق را گویند و آن چیزی باشد ترش که در آشها و طعامها کنند (۱) و بعضی به این معنی بجای حرف ثانی بای ابجد نوشته اند. (برهان). سماق که ثمر ترش است. (فرهنگ نظام): خار مدرو تا نگردد دست و انگشتان فگار کز نهال و تخم تتری کی شکر خواهی چشید. ناصر خسرو. در بساتین ز لطف لهجه او شاید ار قند آید از تتری. شمس فخری. رجوع به سماق شود. ||. خشخاش را نیز گفته اند. (برهان). خشخاش. (ناظم الاطباء). (۱) - *Rhus coriara*. (گیاه شناسی ثابتی ص ۱۷۲).

تری.

[تَ تَ] (ص نسبی، ا) (۱) منسوب به تر را گویند. (فرهنگ جهانگیری). منسوب به تر باشد که ولایت تاتار است. (برهان). منسوب به تر که مخفف تاتار است و آن ملکی است از ترکستان که ساکنان آنجا در سابق کافر بودند. (غیاث اللغات) (آندراج). تتری منسوب به تر و تاتار و تاتار. (از فرهنگ رشیدی). منسوب به تر یعنی تاتار. (ناظم الاطباء): تتری گر کشد مخنث را تتری را دگر نباید کشت. (گلستان). گویند که دوش شحنگان تتری دزدی بگرفتند بصد حيله گری. سعدی. رجوع به تاتار و تار و تتر شود. (۱) - از «تتر» (اسم) + «ی» (علامت نسبت).

تری.

[تَ تَ] (ع ا) تتر. چاپار. (دزی ج ۱ ص ۱۴۱).

تریب.

[تَ] (ع مص) خاک آلود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (صراح اللغة) (اقراب الموارد) (آندراج). خاک افشاندن بر چیزی و خاک آلود کردن آنرا. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خاک ساختن چیزی را. (قطر المحيط ||). پوشاندن سقف یا جز آن را بخاک. (قطر المحيط ||). بسیار مال گردیدن و بی نیاز شدن مرد چنانکه گوئی مال او بقدر خاک

است. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بسیار مال گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کم مال شدن و فقیر گردیدن چنانکه از شدت فقر خاک نشین شدن و از لغات اصداد است. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). کم شدن مال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتری با.

[ت] (ا مرکب) سماقیه. (دهار). آس سماق. رجوع به تتری شود.

تتریج.

[ت] (ع مص) اندوهگین کردن. (تاج المصادر بیهقی). اندوهگین کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتریس.

[ت] (ع مص) با سپر کردن مرد را. (زوزنی). واداشتن او را به سپر گرفتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||) پوشاندن مرد خود را به سپر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). سپر پیش داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سپر بخشیدن بکسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تتریص.

[ت] (ع مص) استوار کردن چیزی را. (از اقرب الموارد). محکم کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استوار کردن (آندراج ||). راست گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ترص المیزان؛ راست و متعادل ساخت ترازو را. (قطر المحيط).

تتریج.

[ت] (ع مص) بستن در را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتریف.

[ت] (ع مص) به نعمت پروردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتریک.

[ت] (ا) به هندی سماق. (الفاظ الادویه). رجوع به تتری شود.

تتریه.

[ت ت ی ی] (ع ا) قبایی که بطریق تاتار و از ابریشم یکدست تهیه کنند و حاشیه آن را با پارچه زرین تزیین نمایند. (دزی ج ۱

ص (۱۴۱).

تتزل.

[تِ زِ] (اخ) (۱) یوهانس. کشیش و راهب آلمانی که در حدود سال ۱۴۶۵ م. در پیرنا (۲) متولد شد و بسال ۱۵۱۹ م. درگذشت. مواعظ او در مورد بخشایش و اغماض گناهان یکی از علل بروز اعتراض لوتر (۳) و هیجان اصلاحات مذهبی، و بالاخره پیدایش مذهب پرتستان در دین مسیح بود. (۱) - Luther - (۳) - Pirna. (۲) - Tetzl Johannes.

تتزه.

[تِ زِ] (اخ) ناحیتی به یونان. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۲۸ شود.

تتش.

[تُ تْ] (اخ) ابن ارسلان بن داود بن میکائیل بن سلجوق بن دقاق سلجوقی ملقب به تاج الدوله و مکنی به ابوسعید. برادر ملکشاه سلجوقی نخستین از سلاجقه‌ها شام که در سال ۴۸۸ ه. ق. در جنگ با برکیارق، برادرزاده وی، به حدود ری کشته شد. رجوع به مجمل التواریخ و القصص چ بهار صص ۴۰۸ - ۴۰۹ و غزالی نامه تألیف جلال همایی صص ۱۲ و ۱۶ و قاموس الاعلام ترکی و رجوع به تاج الدوله تتش بن ارسلان... و رجوع به ماده بعد شود.

تنشی.

[تُ تْ] (ص نسبی، ا) منسوب به تتش. رجوع بماده ذیل شود.

تنشی.

[تُ تْ] (اخ) بیمارستانی به باب الازج بغداد منسوب به خمارتگین، یکی از غلامان تاج الدوله تتش بن ارسلان بن داود بن سلجوق است. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۶ ||). عقارالتنشی؛ بازاری است نزدیک مدرسه نظامیه بغداد منسوب به خمارتگین. (از معجم البلدان ایضاً).

تنشیه.

[تُ تْ یِ] (اخ) مدرسه ای نزدیک به عقارالتنشی، اصحاب ابوحنیفه را. منسوب به خمارتگین. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۶). رجوع به تتش و تنشی شود.

تتتع.

[تَ تَ تْ] (ع مص) بی آرام و تفته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تردد در قرائت و بلید بودن زبان در آن. فی الحدیث: یقرء القرآن و یتتتع فیه؛ ای یتردد فی القراءه و یتبلد فیه لسانه. (منتهی الارب).

تنغ.

[تُتُ] (ا) تتق. پرده که پارچه‌های حایل باشد و با لفظ کشیدن و بستن استعمال میشود. (فرهنگ نظام). رجوع به تتق شود.

تتفل.

[تَفُّ] (ع ا ج) تتافل. روباه یا روباه بچه. و در آن لغات است: تَفَّل، تَفُّفَل، تَتَفَّل، تَتَفَّل، تَتَفَّل، تَتَفَّل، تَتَفَّل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). مؤنث آن تتفلة. (منتهی الارب) (آندراج ||). گیاه خشک یا درختی است یا نباتی است سبز تیره رنگ مایل بسرخ زردی آمیخته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتفله.

[تَفَلُّ / تَفَلُّ / تَفَلُّ / تَفَلُّ / تَفَلُّ / تَفَلُّ] (ع ا) روباه ماده و یا روباه بچه ماده. (ناظم الاطباء). رجوع به تتفل شود.

تتفورد.

[تَفُّ] (اخ) (۱) شهری است به انگلستان که در کنت نشین «نورفولک» (۲) واقع است و ۴۸۰۰ تن سکنه دارد. این شهر در دوران کشورگشائی رومیان و ایران و منکوب گردید و در قرون وسطی از مراکز مذهبی مهم بشمار می آمد و بقایای صومعه ها و دیرهای کهن در آنجا فراوان است. تجارت غله و صنعت پارچه بافی آن بارونق است. (۱) - Norfolk - Thetford. (۲)

تتفوز.

[تَفُّوز] (ع مص) تتفوز. (ناظم الاطباء). رجوع به تتفوز شود.

تتفیف.

[تَفْفِيف] (ع مص) گفتن کسی را تَفْفِيفاً لک. (از اقراب الموارد)؛ یعنی پلیدی و دوری باد ترا. (از قطر المحيط). گفتن کسی را تَفْفِيفاً لک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتق.

[تُتُق] (ا) تتقق بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۹). ططق بود. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). چادر و پرده بزرگ. (برهان) (ناظم الاطباء). سرپرده. (غیاث اللغات). پرده. (شرفنامه منیری) (اوبهی) (دهار). صاحب کشف نوشته که این لفظ عربی نیست. (غیاث اللغات). تتق. (فرهنگ نظام). و با لفظ زدن و آویختن و بستن و کشیدن و برانداختن مستعمل. (آندراج). این لفظ عربی نیست و در هیچ کتاب لغت عربی ضبط نشده ترکی هم نیست و فارسی هم نمیتواند باشد برای اینکه حرف قاف دارد که در فارسی نیست پس باقی میماند این احتمال که اصل کلمه فارسی تتق با غین بوده و اشتهاً با قاف نوشته میشود از این قبیل کلمات بسیار است که فارسی و با حروف مخصوصه عربی نوشته میشود مثل غوری که ظرف چینی ساخته غور افغانستان بوده و اکنون غلط مشهور با قاف، قوری نوشته میشود و مخصوص ظرفی که در آن چای دم کنند چه از گل باشد چه از فلز. (فرهنگ نظام) : بر سر بیرق به لاف پرچم گوید منم تق تق (۱) خاتون صبح بر تتق روزگار. عماد عزیزی (از لغت فرس چ اقبال ص ۲۴۹). از سیاست آسمان بندد تتق گرچه از اندیشه سازی بارگاه. انوری (از آندراج). دل خانه فروش نام و ننگم زو دلبر ز تتق بدر نمیآید. انوری. ز

اول که داشت در تتق صنع منزوی ارواح را مشیت و اشباح را گهر. انوری. مخدرات سماوی تتق براندازند بجای ماند این هفت قلعهء مدهون. جمال الدین عبدالرزاق. بر ضمیر غیب گوی تو براندازد تتق بس که تشویش عروس کلهء خضرا دهد. جمال الدین عبدالرزاق (از آنندراج). حبشی زلف و یمانی رخ و زنگی خالست که چو ترکانش تتق رومی و خضرا بینند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۹۲). اکنون بنام در تتق خلد پیش تو خندیده گل قنینهء حمرا گریسته. خاقانی (ایضاً ص ۵۴۵). خونین تتق از پی خجالت بر چشم خیال بازبستیم. خاقانی. فراست تو چو افکنند نور در عالم نماند در تتق غیب هیچ سر مسطور. ظهیر (از شرفنامهء منیری). که مرد در تتق کبریا نیابد راه مگر که لشکر حرص و هوی کند مقهور. ظهیر. واجب آمد این بکر دوشیزه در تتق معانی و سراق الفضا جلوه کردن و بی نقاب و حجاب به عالمیان نمودن. (سندبادنامه ص ۳۰). تا کرمش در تتق نور بود خار ز گل نی ز شکر دور بود. نظامی. چون جمشید خورشید در تتق اغباش محتجب شد بر مرکب اکهب شب روی بمر و آورد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ ص ۲۲۰). دو شاهنامه خوان پس تتق به نوبت تا روز به آواز خوش شاهنامه میخواندند. (تاریخ طبرستان). چون تتق از روی آن شمع جهان برداشتند همچو پروانه جهانی دل ز جان برداشتند. عطار. ناگاه آفتاب رخت تیغ برکشید بس تیغ تیز در تتق مشک ناب بست. عطار. بهشت آراسته در برگشاده تتق آویخته مسند نهاده. عطار (اسرار نامه). می پرد چون آفتاب اندر افق با عروس صدق و صفوت بر تتق. (مثنوی چ کلالهء خاور ص ۱۹۴). فرش کشیدند و تتق برزدند پردهء دهلیز بر اختر زدند. امیر خسرو (از آنندراج). تخت زدند و تتق آویختند عرش دگر بر زمی انگیختند. امیر خسرو (ایضاً). خلوت حسن ترا حاحبهء شمس نام بانوی این نه سرا در تتق چارمین. سلمان ساوجی. سر خدا که در تتق غیب منزویست مستانه اش نقاب ز رخسار برکشیم. حافظ. ای صفات تو نهان در تتق وحدت ذات جلوه گر ذات تو از پردهء اسماء و صفات. جامی. منشور خرگه و تتق و چتر و سایبان بر کندلان چرخ مدور نوشته اند. نظام قاری (دیوان ص ۲۴). بگرد رایت خورشید بود این مسطور که خرگه و تتق و چتر جم نخواهد ماند. نظام قاری (دیوان ص ۶۱). ترکیب ها و کنایه ها: - تتق باف؛ تتق بند. تتق سپهرگون. تتق کشیدن. تتق نیلی. رجوع به همین کلمه ها شود ||. و نیز آنچه پیش تخت عروس وقت جلوه باشد. (آنندراج). پرده که در جلوه گاه عروس بندند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پشه دان. (ناظم الاطباء ||). پرده های پیاز. (ناظم الاطباء). (۱) - در حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی: طرهء.

تتق باف.

[تُتُّ] (نَف مرکب) تتق بافنده. که پرده بافد: خرد کاری بین که در مشرق تتق بافان شب دق مصری را نورد ذیل اکسون کرده اند. مجیر بیلقانی. رجوع به تتق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تتق بند.

[تُتُّ بَ] (نَف مرکب) که تتق بندد. که پرده کشد: گهربخشندهء ابر تتق بند درافشانندهء صبح شکرخند. خواجو. گاه نقش آرای آرایش به انگیز خیال گاه در حجله تتق بند عروسان بوده ام. نظام قاری (دیوان ص ۹۷). رجوع به تتق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تتقتق.

[تَتُّ تَ] (ع مص) بیفتادن از کوه ||. فرو شدن چشم بمغاک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تتق سپهرگون.

[تُتُّ قِ سِ پِ] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از چادر و پردهء کبود است. (برهان) (آنندراج). پردهء کبود. (فرهنگ رشیدی)

(ناظم الاطباء ||). پیاله کبودی را نیز گویند که از مینا سازند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (آندراج). رجوع به تتق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تق کشیدن.

[تُتُّ كُ / كِ د] (مص مرکب) پرده کشیدن. (ناظم الاطباء): ظلمت به پیش چشمه حیوان تتق کشید رفتیم و ذوق چشمه حیوان گذاشتیم. وحشی. رجوع به تتق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تق نیلی.

[تُتُّ قِ] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از آسمان است. (برهان) (آندراج). آسمان. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). ابر سیاه. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تتق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تتقین.

[ت] (ع مص) آبیاری کردن زمین را با آب دفزک تیره تا خوب رویاند. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتلع.

[تَ تَلُّ لُ] (ع مص) گردن یازیدن از بهر برخاستن و در پیش شدن. (تاج المصادر بیهقی). تتالع فی مشیه اذا مد عنقه و رفع رأسه و كذلك تتلع. (تاج العروس ج ۵ ص ۲۹۹).

تتلمذ.

[تَ تَمُّ مٌ] (ع مص) تلمیذ کسی شدن. (اقرب الموارد).

تتلی.

[تَ تِ] (هندی، ا) هندی چوچی. (الفاظ الادویه ص ۷۲). نوعی سداب که در دفع نوبه بکار میبرند. (ناظم الاطباء).

تتلی.

[تَ تَلُّ لِ] (ع مص) تتبع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). در پی چیزی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تتلیت حقی؛ ای تتبعته حتی استوفیته. (اقرب الموارد). تتلیت حقی حتی استوفیته؛ ای تتبعته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتلیب.

[ت] (ع مص) پر کردن و لبریز نمودن (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد و قطر المحيط و منتهی الارب و اشتینگاس دیده نشد و مشکوک بنظر میرسد.

تالیب.

[ت] (ع مص) جمع کردن مال و بازداشتن آن را از دیگری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گرد آوردن و بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تالیص.

[ت] (ع مص) نرم و هموار گردانیدن چیزی. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تالیة.

[ت ل ی] (ع مص) در پی کسی رفتن ||. نزدیک بگردن رسیدن ||. نماز نوافل را تابع فرائض ساختن ||. ادا کردن نذر خود را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتم.

[ت تُ] (ا) بمعنی سماق است که در آش و طعام کنند. (برهان). سماق. (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آندراج). ترشاه ای است که آن را ترشی نیز خوانند. بتازیش سماق گویند. (شرفنامه منیری). سماق که ثمر ترش مأكول است. (فرهنگ نظام). بفتح اول و ضم ثانی [تُتم] نیز همین معنی دارد و بضم اول و سکون ثانی [تُتم] هم بنظر آمده است. (برهان). رجوع به تتماج و سماق شود.

تتم.

[ت تُ] (ا) (ا) رجوع به توتم شود. (ا) - Totem.

تتما.

[ت] (ا) بلغت زند و پازند خرس و دب. (ناظم الاطباء). ظاهراً مصحف تتما. رجوع به تتما شود.

تتمات.

[ت ت م] (ع ا) ج تتمه. ضمیمه ها. (ناظم الاطباء). رجوع به تتمه شود.

تتماج.

[ت] (ترکی، ا) قسمی از آش است در ترکی. (غیاث اللغات). خوراک معروف ترکان. (کاشغری ج ۱ ص ۳۷۸، از حاشیه برهان چ معین). آشی است که از سماق پزند. (انجمن آرا) (از فرهنگ نظام) (آندراج). و به اصل تتم آش بوده و بعضی آن را ترکی دانند و چنین است. (انجمن آرا) (آندراج). شاید لفظ مذکور مرکب است از تتم ترکی بمعنی سماق و لفظ آج مبدل آش فارسی. (فرهنگ نظام). فروزانفر در تعلیقات کتاب فیه مافیه آرد: تتماج بضم اول لفظی است ترکی و آن نوعی از آش خمیر است که با دوغ یا کشک سازند و گفته مولانا در مثنوی: نه چنان بازیست کو از شه گریخت سوی آن کمپیر کو می آرد بیخت تا که

تتماجی پزد اولاد را دید آن باز خوش خوش زاد را. این معنی را تأیید میکند... احمدبن منوچهر شست کله از شعرای قرن ششم قصیده ای در وصف تتماج گفته است که به قصیده تتماجیه شهرت دارد و تا حدی طرز ساختن آن را روشن میسازد و مطلعش این است: چو رایت صبح شد درفشان شد خیل ستارگان پریشان. و این قصیده را در مونس الاحرار نسخه عکسی متعلق بکتابخانه ملی توان یافت و در دیوان خاقانی چاپ هند نیز به وی نسبت داده اند. رجوع بکتاب فیه مافیه ص ۲۴۲ شود: در جمله سبب تولد سنگ امتلاست و رطوبتهای لزج که از طعامهای غلیظ تولد کند چون گوشت گاو... و تتماج و رشته (۱) و کرنج و... (ذخیره خوارزمشاهی). چشم اعدای تو خلیده بخار هم بر آنسان که سیخ در تتماج سوزنی. نی چون تو کسی که آب تتماج خورد در مصطبه ها بغل زند کاج خورد. سوزنی. همه ترکان فلک را پس از این خلق تتماجی ایشان شمرند. خاقانی. آری آن را که در شکم دهل است برگ تتماج به ز برگ گل است. نظامی. خار کر نخل دور شد تاجش به که سازند سیخ تتماجش. نظامی. آب تتماج است آب روی عام که سگ شیطان از او یابد طعام. مولوی. ز آب تتماجی که دادش ترکمان آنچنان وافی شده ست و پاسبان. مولوی. رزق ما از کاس زرین شد عقار وان سگان را آب تتماج از تغار. مولوی. در منزل شیخ شادی تتماج می پختند... بعضی درویشان تتماج را بغلت در دیگ می انداختند. خواجه ما قدس روحه از قصر عارفان رسیدند... شما تتماج را بغلت می اندازید... آن تتماج انگوربا شده بود... (انیس الطالین). در دست هر یکی کاسه تتماجی پیدا شد در خاطر من گذشت چه بودی اگر سیخی بود. (انیس الطالین). نام تتماج بر زبان راندم ماست را آب در دهان آمد. بسحاق اطعمه. جانم از کاجی و تتماج زمستان سیر شد استخوانهای قدیم در نظر شمشیر شد. بسحاق اطعمه. وصف تتماج پر از قلیه چه شاید کردن که بهر برگ نبشته ست هزاران اسرار. بسحاق اطعمه ||. قطعه های باریک و نازک و بلند از خمیر که رشته (۲) نیز گویند. (ناظم الاطباء). (۱) - و این عبارت نشان میدهد که تتماج جز رشته است. (۲) - چنانکه در عبارت ذخیره گذشت ظاهراً تتماج جز رشته است.

تتمتا.

[تَم] (هزوارش، ا) (۱) به لغت زند و پازند خرس را گویند و آن جانوری باشد صحرائی که آن را گرفته دست آموز کنند. (برهان). (۱) - هزوارش, t(a)tmata پهلوی ars. (حاشیه برهان...).

تتماج.

[ت] (اخ) دهی از دهستان برزورد بخش نظنز شهرستان کاشان است که در ۴۵ هزارگزی شمال باختری نظنز و ۱۵ هزارگزی باختر شوسه نظنز به کاشان قرار دارد آب آن از چشمه و نه رشته قنات است محصول آنجا غلات و حبوبات و میوه و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. مزرعه هوی مری جزء این ده میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تتمن.

[تَم ت] (هزوارش، ا) شغال را گویند که برادر روباه است به لغت زند و پازند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: هزوارش تتمن (۱)، شغال... پس تتمن مصحف تتمن است. (برهان ج ۱ حاشیه ۸ ص ۴۷۱). (۱) - هزوارش. tatmeman.

تتمم.

[تَم م] (ع مص) شکافته شدن بی آنکه جدا گردد یا شکافته از هم جدا گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تتمم الشیء؛

شکافته شد بی آنکه آشکار گردد شکستگی آن. یا شکافته شد و سپس آشکارا گردید. (از قطر المحيط). تمیمی شدن در هوا یا رأی یا محل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صاد هواه او رأیه او محلته تمیماً. (قطر المحيط ||). راه رفتن مرد با شکستی که بدوست و سپس جدا شدن آن: تتمم الرجل؛ کان به کسر یمشی به ثم اَبَتْ. (قطر المحيط). در شرح قاموس آرد: متمم بصیغه اسم فاعل از باب تفعّل کسی است که به او شکستگی هست، میرود به آن شکست، پس آماده شده است و تمام کرده شده است آن شکست را. (شرح قاموس ص ۹۳۰).

تتمه.

[تَ تَمَّ مَ] (ع ا) تمام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمامی چیز. (ناظم الاطباء). بقیه و آخر هر چیز. (غیاث اللغات) (آندراج). ضمیمه و ذیل. (ناظم الاطباء). التتمه؛ مایتم به الشیء. (المنجد): تتمه حال ایشان در موضع خویش گفته شود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۳۵). تتمه کفایت و معیشت در خواه کردند. (تاریخ قم ص ۲۵۲ ||). مص) تتمیم. رجوع به تتمیم شود.

تتمه دور زمان.

[تَ تَمَّ مَ ی دَر زَا] (اخ) حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و سلم. (آندراج): رحمت عالمیان و صفوت آدمیان و تتمه دور زمان. (گلستان).

تتمیر.

[تَ] (ع مص) بحد خرما رسیدن رطب. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خشک کردن خرما. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشک کردن چیزی. (از قطر المحيط ||). خشک کردن گوشت. (تاج المصادر بیهقی). گوشت را پاره پاره کرده خشک گردانیدن. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تتمیم.

[تَ] (ع مص) تتمه. تمام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). تمام کردن چیزی را و استمرار نمودن بر وی. تمّه و علیه تمیماً و تتیه ||. دادن قوم را حصه تیر قمار خود ||. هلاک کردن چیزی را ||. تمیمه (تعویذ) کردن در گلوی کودک ||. خسته را کشتن. يقال: تمم علی الجریح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکافته شدن بی آنکه جدا گردد. یا شکافته از هم جدا گردیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). گردیدن کسی تمیمی الهواء او لرأی او لمحلّه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اصطلاح علم بدیع) نوعی از اطناب است و آن آوردن زیادتی است در کلام بخاطر نکته ای چنانکه موهم خلاف مقصود نباشد مانند: و يطعمون الطعام علی حبه؛ ای یطمعونه مع حبه و الاحتیاج الیه. (از تعریفات جرجانی).

تن.

[تُ تٌ] (ترکی، ا) در ترکی تنباکو را گویند. (غیاث اللغات). در ترکی تمباکو را گویند. (آندراج). تیغ، و معناه بالترکیه دخان. (المنجد). دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل توتون (۱) آورده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۴۱ شود: اول مظهر شرب التتن و التباک و اخترع اساس الشطب و القلیان کان فی سنه اثنتی عشره و الف، سنه استیلاء الشاه عباس الاول علی التبریز. (روضات در آخر ترجمه ظالم ابوالاسود دوئلی). رجوع به توتون شود. (۱) - Tabac.

تتای.

[[(اخ) والی ایران در فلسطین. پیرنیا در تاریخ ایران باستان آرد: پس از آن داریوش فرمانی صادر کرد، بدین مضمون: «پس حال ای تتای والی ماورای نهر شتر بوزنای و رفقای شما... که آن طرف نهر میباشید از آن دور شوید و بکار این خانه خدا متعرض نباشید اما حاکم یهود و مشایخ یهودیان این خانه خدا را در جایش بنا کنند و فرمانی نیز از من صادر شده که شما با این مشایخ یهود برای بنا کردن این خانه خدا چگونه رفتار کنید...» (ایران باستان ج ۲ ص ۹۸۸). رجوع به تتای بخشش شود.

تتای بخش.

[[(اخ) یکی از حکام فرس بود در فلسطین، کتاب عزرا ۳۴۵ و ۶: ۶ و ۶: ۱۳. (قاموس کتاب مقدس). رجوع به تتای شود.

تن تن.

[تَ تَ تَ] (ا صوت) نوعی از موازین قدما در تقطیع شعر، بجای تقطیع آن به ارکان عروض معمولی: بر بحر مضارعست شعرش طوق طاق تن تن تناطق. ناصر خسرو.

تتنک.

[تَ نَ] (ا) بمعنی تنک مرقوم یعنی قالب ریخته. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱ ب). بوته و دریچه زرگری. (ناظم الاطباء).

تتنک.

[[(اخ) ده کوچکی از دهستان وشتابی بخش بوئین شهرستان قزوین است و ۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تتنم.

[تُ نَ] (اخ) (۱) شهری است به حومه لندن و ۱۲۶ هزار تن سکنه دارد. (۱) - Tottenham {totn(e)m}.

تتنن.

[تَ تَنُّ] (ع مص) دوستان را گذاشتن و با اغیار پیوستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تتنه؛ یکی مصحف دیگر است. (قطر المحيط). رجوع به تتنه شود.

تتنیت.

[تَ] (ع مص) نیکو بافتن. (ناظم الاطباء). تتنی (بصیغه امر مؤنث)؛ یعنی نیکو بیاف. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتنیخ.

[تَ] (ع مص) مقیم شدن در جایی. (منتهی الارب) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تتو.

[ت] (ع ا) تتوالقلنسوه؛ هر دو گیسوی کلاه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). ذؤابۀ و منه تتوالقلنسوه؛ ای ذؤابتاها.

تتو.

[ت ت] (ا) رجوع به تاتو شود.

تتو.

[ت و] (ا) (۱) در هندی نام بیست و پنج قوه است که از لوازم حیوان است. رجوع به آثارالباقیه بیرونی ص ۲۲ و ۸۸ شود. (سانسکریت) (۱) - tattwa

تتوان.

[ت ت] (ا) (خ) (۱) یا تطوان. مرکز مراکش اسپانیا است و ۹۳۷۰۰ تن سکنه دارد. سامی بیگ در ذیل تتوان آرد: قصبه ای است که در مغرب اقصا و چهار هزار و پانصد گزی جنوب شرقی طنجه و در سه هزار گزی ساحل بحر ایض قرار دارد. دارای جوامع شریف متعدد است و در سال ۱۸۶۰ م. بوسیله اسپانیاییها تصرف شد و پس از یک سال اعاده گردید. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). (۱) - Tetouan, en esp Tetuan {touan -

تتوان.

[ت] (ا) (خ) (۱) یکی از نقاشان معروف اسپانیاست. رجوع به الحلل السندسیه ج ۱ ص ۳۱۲ شود. (۱) - Tetuan

تتوبه.

[ت و ب] (ع مص) از گناه بازگشتن. (تاج المصادر بیهقی). بازگشتن از گناه ||. باز مهربان شدن خدا بر کسی. توفیق توبه دادن کسی را خدای ||. آسان گردانیدن خدای دشواری کسی را. (منتھی الارب). رجوع به توبه شود.

تت و پت.

[ت ت پ] (ا) مرکب، از اتباع) تته پته. رجوع به تت و پت افتادن و تت و پت کردن و لکنت پیدا کردن شود.

تت و پت افتادن.

[ت ت پ ا د] (مص مرکب) لکنت پیدا کردن. تت و پت کردن.

تت و پت کردن.

[ت ت پ ک د] (مص مرکب) چون طفل نو زبان باز کرده سخن گفتن. شکسته سخن گفتن چنانکه اطفال. شکسته چنان سخن گفتن که بیشتر حروف به «ت» و «پ» بدل گردد. با زبانی گرفته چون اطفال سخن گفتن. رجوع به تت و پت و تت و پت افتادن و

تته پته شود.

تتوج.

[تَ تَوُ] (ع مص) تاج برهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). افسر پوشیدن. (منتھی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). تاج بر سر نهادن. (آندراج). تاج بر سر گذاشتن. (ناظم الاطباء).

تتوق.

[تَ تَوُ] (ع مص) آرزومندی نمودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تتویب.

[تَ] (ع مص) ذکر خدا کردن پیش کسی تا توبه کند. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تتویج.

[تَ] (ع مص) تاج بر سر کسی نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی). افسر پوشانیدن کسی را. (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تتویہ.

[تَ یَ] (ع مص) هلاک گردانیدن کسی را. (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). سرگردان ساختن کسی را. (منتھی الارب). سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی).

تته.

[تَ تَ] (اخ) نام شهری است از بلاد سند که به هاء هندی تهته گویند و از جمله شهر تته یکی دیول است که حکیم دیولی شاعر از آنجا بوده و دیبل معرب دیول است باری منسوب به آن شهر را تتوی گویند و از آنجا بوده رشیدالدین صاحب کتاب منتخب اللغه و فرهنگ رشیدی. امیر خسرو دهلوی گفته: سروی چو قدت در چمن تته نباشد گل همچو رخ خوب تو البته نباشد. (انجمن آرا) (آندراج). نام یکی از بلاد هند است که در خود هند تهته با های مخفی است. (فرهنگ نظام). تته شهر معروف سند باشد... قریب چهل فرسخ در جنوب مولتان و تقریباً در مصب رود سند واقع است. (تاریخ جهانگشای جوینی چ فروینی ص ۱۱۲ ح شماره ۵). رجوع به تاریخ شاهی ص ۱۱۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۸، ۲۴۰ شود.

تته.

[تَ تَ] (اخ) (۱) قصبه ای در افریقای جنوبی جزو مستعمرات پرتقال است که بر ساحل خلیج زامبز قرار دارد و مرکز بازرگانی پرتقالها در داخل افریقا است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tete.

تت ها.

[ت] (اخ) (۱) قانونگذار معروف آتن مردم آن شهر را بموجب دارایی آنان بر چهار طبقه تقسیم کرده که طبقه آخرین تها یعنی مزدوران بودند. افراد این طبقه بنا بر قانون سلن به مقامات حکومت و فرماندهی سپاه و سایر مشاغل نائل نمیتوانستند شد. (تاریخ قدیم فوستل دوکلانتر). (۱) - Les Thetes.

تته پته.

[ت ت پ ت] (ا مرکب، از اتباع) ت و پت. لکنت. با کردن و افتادن مستعمل: تته پته کردن. تته پته افتادن. رجوع به ت و پت شود.

تته پته افتادن.

[ت ت پ ت ا د] (مص مرکب) تته پته کردن. از نادانی یا ترس بیان مقصود را بخوبی نتوانستن. ت و پت کردن. رجوع به ت و پت و تته و پته و دیگر ترکیبهای آن دو شود.

تته پته کردن.

[ت ت پ ت ک د] (مص مرکب) به تته پته افتادن. لکنت بیان. رجوع به ماده قبل شود.

تته رستاق.

[ت ت ر] (اخ) از توابع نور است. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۳۲ و ۱۱۱ و ترجمه وحید ص ۵۶ و ۱۵۰ شود.

تتهوم.

[ت ت ه] (ع مص) به تهامه درآمدن و فروکش شدن در آن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتی.

[ت] (ا) صورتهایی باشد که بجهت بازی کردن و مشغول شدن اطفال از خمیر نان سازند و پزند. (برهان) (ناظم الاطباء). مخفف تی تی یعنی صورت آدم و سایر حیوانات که برای بازی طفلان از گل و آرد سازند. (فرهنگ رشیدی). صورتی که برای اطفال از گل و آرد سازند و رنگین کنند و آنان با آن بازی کنند. (انجمن آرا) (آندراج): طفل چون زهر مار کم داند نقش آن را تی تی خواند. سنائی (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). رجوع به فرهنگ نظام شود (|| ا صوت) کلمه ای هم باشد که مرغان را بدان طلبند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی). کلمه ای که بدان مرغان را برای دانه دادن بخوانند تا جمع شوند. (انجمن آرا) (آندراج). در گیلکی تی تی، تی تی گویند. (حاشیه برهان چ معین): فخر رازی علم را لیتی کند پیش مرغان ریزد و تی تی کند. مولوی (از انجمن آرا).

تتیز.

[ت ت ی] (ع مص) برکنده شدن در رفتار خود ||. برجستن بسوی کسی. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیس.

[ت] (اخ) (۱) سیاره تلسکوپی شماره ۱۷ که سال ۱۸۵۲ م. بوسیله لوتر (۲) کشف گردید. (۱) - Luther - (۲) Thetis.

تیس.

[ت] (اخ) دریای بزرگی که در عهد دوم معرفه الارضی سرزمین ایران را فرا گرفته بود. رجوع به جغرافیای تاریخی غرب ایران ص ۱۱ و ۱۲ شود.

تیس.

[ت] (۱) الهه دریا و دختر اورانوس (۲) و گا (۳) است وی تجسمی از نیروی بارآوری آب است. بر اثر ازدواج وی با اوکه آنوس (۴) نه ره (۵) و اوسه آئید (۶) بوجود آمدند. این الهه را نباید با نوه اش تیس (۷) اشتباه کرد. رجوع بماده بعد شود. سامی بیگ آرد: بزرگترین الهه دریا در اساطیر یونانی است یونانیها او را دختر زمین و آسمان میپنداشتند گویا با برادرش اقیانوس (اوکه آنوس) ازدواج کرده سه هزار پری بنام اقیانیده (اوسه آئید) و سه هزار دیگر بنا نهر (نره) تولید کرده است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tethys (۲) - Ouranos. (۳) - Gaa. (۴) - Okeanos. (۵) - Neree. (۶) - Oceanides. (۷) - Thetis

تیس.

[ت] (اخ) (۱) در افسانه های باستانی یونان، ربه النوع دریا و دختر «نره» (۲) و «دوریس» (۳) است. «ژئوس» (۴) و «پوزیدون» (۵) هر دو خواهان ازدواج با وی شدند. ولی «تمیس» (۶) پیشگویی کرد، پسری که از تیس بدنیآ آید از پدرش بزرگتر و قوی تر خواهد بود. آنگاه خدایان مصمم شدند که تیس با انسانی بنام «پله» (۷) پادشاه «فتی» (۸) ازدواج کند. ولی تیس از پذیرفتن این زناشویی سرباز زد و بصورتهای شیر و مار و آتش و آب درمی آمد و سعی میکرد که پله به او دسترسی پیدا نکند. ولی پله بکمک اسب افسانه ای شیرون (۹) علیرغم تغییر شکلهایی که تیس بخود میداد، او را تسلیم ساخت و کامیاب گردید. جشن عروسی آنان در غار شیرون برگزار گردید و خدایان در آنجا حاضر شدند و برای عروس و داماد هدایای فراوانی آوردند. از این ازدواج آشیل بدنیآ آمد. وی پاشنه پای پسر خود را گرفت و برای مصون ساختن او از جراحات، در شط «ستیکس» (۱۰) فرو برد. رجوع به آشیل و تیس (۱۱) و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ایران باستان ج ۱ ص ۷۷۴ شود. (۱) - Zeus. (۲) - Neree. (۳) - Doris. (۴) - Thetis. (۵) - Poseidon. (۶) - Themis. (۷) Pelee. (۸) Phthie. (۹) - Centaure Chiron. (۱۰) - Styx. (۱۱) - Tethys

تبع.

[ت تئ ی] (ع مص) ستهیدن و خودرانی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). لجاج ورزیدن. (از قطر المحيط ||). بر روی درافتادن در بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بر روی درافتادن در بدی و شتاب نمودن بدان. (از قطر المحيط).

تیل.

[ت] (اخ) (۱) وی از ۵۴۱ تا ۵۵۲ م. پادشاه «اوسترو گوها» (۲) ای ایتالیا بود و بدست «نارسس» (۳) سردار ژوستینین منهزم و کشته شد.

(۱) - Narses - (۳) Ostrogoths - (۲) Totila.

تتیس.

[ت] (ع مص) رام و منقاد گردانیدن اسب را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتبع.

[ت] (ع مص) بپاره نان برداشتن روغن را. (ناظم الاطباء). تبع السمن؛ بمعنی تاع السمن است. (منتهی الارب) (قطر المحيط).

تتیم.

[ت] (ع مص) بعشق بنده کردن. (تاج المصادر بیهقی). بندهء خود کردن عشق کسی را و رام و منقاد گردانیدن او را. (از منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء) بعشق بنده گردانیدن و رام و منقاد نمودن. (آندراج).

تتیه.

[ت] (ع مص) ضایع و سرگردان کردن کسی را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تتابر.

[ت ب] (ع مص) برجهیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثاقف.

[ت ق] (ع مص) (۱) خصومت کردن و غلبه کردن بر یکدیگر در حذاقت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - در آندراج بمعنی راست کردن نیزه بر یکدیگر آمده و در کتب لغت دیگر این معنی دیده نشد.

تثاقل.

[ت ق] (ع مص) گرانی کردن. (زوزنی) (ترجمان عادل بن علی). گرانی خاطر. (غیاث اللغات) (آندراج). کاهلی کردن و پس ماندن از آن و خویشتن را گران ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تثاقل عنه ثقل و تباطأ. (قطر المحيط). گرانی نمودن. (از اقرب الموارد ||). چیزی را با سنگینی لگدمال کردن. (از اقرب الموارد ||). بددلی کردن قوم در جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرانی کردن قوم هنگام یاری خواستن از ایشان. (از قطر المحيط ||). گرانبار شدن. (غیاث اللغات). (۱) (۱) - این معنی در اقرب الموارد و قطر المحيط و منتهی الارب دیده نشد.

تثاؤب.

[ت ء] (ع مص) خمیازه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و این بر وزن تفاعل است و ثاؤب با واو، گفته نمیشود. (منتهی الارب). فاژیدن.

تثاوب.

[تَ وَ] (ع مص) آسا کشیدن. (تاج المصادر بیهقی). فاژه کردن. (دهار). فاژه کشیدن. حرکت طبیعی است که بجهت دفع بخارات دهن باز میگردد. به فارسی فاژه و بهندی جماهی نامند. (غیاث اللغات) (آندراج). دهن باز کردن و کشیدن باشد چنانکه مردم را خواب آلود و ملول کند. (ذخیره خوارزمشاهی). دهن دره و خمیازه و افزا و فنجا. (ناظم الاطباء). دهن دره. فاژ. فاژه. پاسک. پاسک. دهان دره. خمیازه. خامیازه. آسا. اسا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تثاؤب شود.

تثاؤن.

[تَ ءَ] (ع مص) تثاؤن و تئان. (قطر المحيط). تثاؤن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تئان و تثاؤن شود || آمدن شکار را از چپ و راست. (از قطر المحيط) (آندراج). رجوع به تثاؤن و تئان شود.

تثاؤن.

[تَ وَ] (ع مص) حیلہ کردن و فریب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حیلہ و خدعه. (قطر المحيط). تثاؤن. رجوع به تثاؤن شود.

تثاؤ.

[تَ] (ع ۱) پست (قاوت) مقل || پوست بر خرما. (منتهی الارب) (قطر المحيط).

تثاؤؤ.

[تَ ثَ ءَ ثَ ءَ] (ع مص) مقام نمودن بعد از آنکه اراده سفر داشت. (از منتهی الارب). مقام نمودن پس از اراده سفر داشتن. (ناظم الاطباء ||). ترسیدن از کسی || بر آبشخور وارد شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تثأل.

[تَ ثَ ءَ لُ] (ع مص) آرخ ناک گردیدن جسم. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). پر زگیل شدن تن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تثاق.

[تَ] (ع مص) بسیار آب و تیزرو گردیدن جوی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تثبت.

[تَ ثَبُّ بُ] (ع مص) تانی و شتاب نکردن در امری و در رأیی. (از تاج العروس ج ۱ ص ۵۳۴). تانی در امری. (از قطر المحيط). درنگ. (دهار) (ترجمان عادل بن علی) (کنز اللغات) (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تانی و مشاورت و فحص کردن در امر و رأیی. (از المنجد): آن همه وزر و وبال به بوالحسن عراقی و دیگران بازگشت اما هم بایستی که

امیر رضی الله عنه در چنین ابواب تثبت فرمودی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۰). پادشاه را در همه معانی... تأمل و تثبت لازم است. (کلیله و دمنه). آخر مرد صیقل به تثبت و تأنی از جوهر آهن ظلمانی بروزی چند آینه میکند. (سندبادنامه ص ۵۲). در این سیاست تأخیر کن تا من بحضرت شاه روم و مذمت تعجیل در سیاست و محمدمت تأخیر و تأنی و تثبت باز نمایم. (سندبادنامه ص ۱۴۶). در باب مصالح ممالک تأمل نموده شرایط تثبت و تدبر تقدم یافت. (جهانگشای جوینی). عقال تثبت از دست اختیار ایشان برود. (جهانگشای جوینی ||). بجای آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (کنز اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برقرار ماندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برقرار بودن. (فرهنگ نظام): که چون سلطان گذشته شد امیر محمد جای وی نتواند داشت و از وی تثبتی نیاید. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۳۷ و چ ادیب ص ۱۳۱).

تثبج.

[تَ ثَبُّ بٌ] (ع مص) تثبج الراعی بالعصاء؛ گذاشتن راعی عصا را بر پشت و هر دو دست را بدان بند کردن و آویختن. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثبط.

[تَ ثَبُّ بٌ] (ع مص) درنگی شدن. (تاج المصادر بیهقی). تثبط از امری؛ بازایستادن از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازایستادن. (آندراج). تثبت ||. تثبط بر امری؛ واقف شدن بر آن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثبن.

[تَ ثَبُّ بٌ] (ع مص) در دامن چیزی کرده دربر گرفتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دامن بر چیزی درپیچیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برداشتن چیزی را در ثبان (دامن). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دامن جامه را دوتا کرده آن را دوختن. (از قطر المحيط).

تثبیت.

[تَ] (ع مص) بر جای بداشتن. (تاج المصادر بیهقی). بر جای داشتن. (ترجمان عادل بن علی) (مجمل اللغة). ثابت گردانیدن و برجای داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برقرار داشتن و ثابت گردیدن. (آندراج). چیزی را ثابت قرار دادن. (از قطر المحيط): عهدنامه نبستم بدین تثبیت و قاعده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۲ ||). نیک شناختن چیزی را. (از قطر المحيط).

تثبج.

[تَ] (ع مص) فعلی مشوش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج). کاری مشوش کردن. (ناظم الاطباء). مشوش کردن فعلی. (زوزنی ||). تعمیه نمودن در سخن و خط، و بیان ناکردن آن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گذاشتن شبان عصا را بر پشت و هر دو دست را بدان بند کردن و آویختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تثبج شود.

تثبیر.

[ت] (ع مص) بازداشتن از حاجت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). حبس کردن چیزی بر کسی. (از قطر المحيط). حبس کردن. (شرح قاموس). حبس کردن چیزی را. (تاج العروس ج ۳ ص ۷۲).

تشیط.

[ت] (ع مص) درنگی کردن. (ترجمان عادل بن علی). بازداشتن کسی را از کاری و بر تأخیر و درنگ داشتن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): مشغول کردن و بازداشتن کسی را از کاری و بر تأخیر و درنگ داشتن او را. (از قطر المحيط) (آندراج).

تثیبه.

[تَبِی] (ع مص) گرد آوردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در زندگانی کسی [را] درود و ثنا گفتن. (تاج المصادر بیهقی). مدح کردن کسی را و ثنا گفتن بر او در زندگی وی. (از قطر المحيط). ثنا گفتن بر مرد در زندگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اصلاح کردن چیزی. (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). افزودن ||. تمام کردن ||. بزرگ داشتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکایت از حال و نیاز خود کردن. (شرح قاموس). شکایت حال و حاجت خود پیش کسی بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر خوی پدر رفتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دوام کردن بر چیزی. (تاج المصادر بیهقی). پیوسته بودن در کاری. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). یاری خواستن. (منتهی الارب) (شرح قاموس) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بدی کردن. (از قطر المحيط) (از شرح قاموس) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نیکوئی کردن. (از قطر المحيط) (از شرح قاموس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از لغات اضداد است. (قطر المحيط) (شرح قاموس) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثیم.

[تَثْتُ] (ع مص) سخن زشت گفتن گرفتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره شدن جامه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مهرا گردیدن گوشت. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). منهدم شدن حسی. (قطر المحيط). منهدم گردیدن حسی و آن چاه خرد است که به آب نزدیک باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثجج.

[تَثَثُ] (ع مص) روان شدن آب. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثجیر.

[ت] (ع مص) گشاده و پهناور کردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). روان کردن آب را (||. امص) نرمی و فروهستگی، يقال: فی لحمه تثجیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثدین.

[ت] [ع مص] بسیار گوشت و گران گوشت گردیدن. (از قطر المحيط). بسیار گوشت گران گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثدیة.

[ت د ی] [ع مص] تغذیه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به تغذیه شود.

تثریا وفت.

[ت و] [اخ] تثریه و نت. از قبیلہ خون بشمار میرفته و پیردیویسنا بود و در اوستا از او نام برده میشود و بدست گشتاسب مغلوب گردید. رجوع به مزدیسنا ص ۳۴۵، ۳۵۶ و ۳۵۹ شود.

تثریب.

[ت] [ع مص] سرزنش و نکوهیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از دهار). سرزنش کردن. (ترجمان عادل بن علی) (مجمل اللغه) (صراح اللغه) (فرهنگ نظام). نکوهیدن. (مجمل اللغه). سخت نکوهیدن. (صراح اللغه). سرزنش و ملامت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). سرزنش کردن و سخت نکوهیدن کسی را بر گناه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): لا تثریب علیکم الیوم. (قرآن ۱۲ / ۹۲). حقوقی که مرا و پدرم را در خدمت تخت سلطنت ثابتست بتضریب اولیاء و بتثریب (۱) اعداء ضایع نباید کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۰۱ ||). درنوشتن و طی کردن. (منتهی الارب ||). درنوردیدن جامه را. (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). تقبیح کردن کار کسی را. (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). افساد کردن کسی را. (ناظم الاطباء). (۱) - در نسخه خطی کتابخانه سازمان ص ۱۶۴: بتضریب و تثریب اعدا..

تثرید.

[ت] [ع مص] شکستن در کشتن بیش از آنکه سرد شود. (تاج المصادر بیهقی). شکست کردن مذبوح را پیش از آنکه سرد شود و هو منهی عنه. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کسی را از معرکه خسته و مجروح برداشتن که هنوز زنده باشد. (از قطر المحيط) (آندراج ||). کشتن ذبیحه را بی آنکه رگهای آن را ببرد. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). (۱) اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): اصاب الارض تثرید من مطر؛ یعنی اندک از باران. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء)؛ رسید زمین را اندکی از باران.

تثریر.

[ت] [ع مص] تر و نمناک گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثریة.

[ت ر ی] [ع مص] تر کردن. (تاج المصادر بیهقی). تر کردن خاک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). آزدن مکان را. آب ریختن و لت کردن قروت را || دست را بر خاک نهادن چنانکه نماز گزار گاه سجده. (از منتهی الارب) (قطر

المحیط) (ناظم الاطباء).

تثریه ونت.

[تَ رَیَ وَ] (اخ) تثریاونت. رجوع به تثریاونت شود.

تثطعم.

[تَ ثَعُ] (ع مص) (۱) فایق برآمدن یاران را در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بلندی جستن بر یاران بسخن. (شرح قاموس). رجوع به تاج العروس ج ۸ ص ۲۱۷ و ذیل اقرب الموارد ص ۷۴ شود. (۱) - در قطر المحيط و شرح قاموس این کلمه تثطعم آمده است.

تثطعم.

[تَ ثَعُ] (ع مص) تثطعم. رجوع به تثطعم شود.

تثطیع.

[تَ] (ع مص) شکستن. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثعم.

[تَ ثَعُ] (ع مص) بشگفتی آوردن. (از قطر المحيط): تثعمتی ارض؛ در شگفت آورد مرا فلان زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوش آمد مرا. (شرح قاموس). رجوع به ذیل اقرب الموارد ص ۷۵ شود.

تثعیط.

[تَ] (ع مص) کوفتن و شکستن. (شرح قاموس). کوفتن (۱) و ریزه ریزه کردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چاپ اول تهران بجای کوفتن گرفتن آمده و در ناظم الاطباء هم این اشتباه بهمین صورت تکرار گردید.

تثعب.

[تَ ثَعُ] (ع مص) روان شدن خون از لته (۱). (تاج العروس ج ۱ ص ۱۶۶) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). (۱) - در منتهی الارب و ناظم الاطباء بمعنی روان شدن خون از سر سینه معنی شده است و ظاهراً تصحیفی روی داده است.

تثفرق.

[تَ ثَرُ] (ع مص) ماست شدن (۱) شیر. (شرح قاموس). ناخفته ماندن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ماست نشدن شیر. (از قطر المحيط). (۱) - ظ: نشدن.

تثفل.

[تَ ثَفُّ فُ] (ع مص) کوتاهی کردن با کسی از نیکوئیها. (شرح قاموس). کوتاهی کردن از مکارم. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثفی.

[تَ ثَفَّ فِی] (ع مص) کوتاهی کردن از مکارم. (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). واوی و یایی است. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تثفل.

تثفید.

[تَ] (ع مص) بطانه کردن زره را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج).

تثفیر.

[تَ] (ع مص) از پس راندن خر و استر و جز آنرا. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تثفیل.

[تَ] (ع مص) خوردن طعام را با شیر. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). ثفال گسترده آسیا را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تثفیه.

[تَ] (ع مص) دیگ بر دیگپایه نهادن. (تاج المصادر بیهقی). دیگ را بر سه پایه نهادن. (قطر المحيط). بر سه پایه نهادن دیگ. تأثیف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تثقب.

[تَ ثَقُّ قُ] (ع مص) سوراخ دار گردیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوراخ شدن. (آندراج ||). سوراخ دار کردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوراخ کردن (آندراج). لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). || برافروختن آتش را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نوعی تباه شدن پوست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثقر.

[تَ ثَقُّ قُ] (ع مص) تردد و ناشکیبائی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثقیب.

[ت] [ع مص] سوراخ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (قطر المحيط) (زوزنی) (دهار) (صراح اللغه) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آتش افروختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). برافروختن آتش. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). آمیختن سپیدی با محاسن. (تاج المصادر بیهقی). پیر شدن. (قطر المحيط). ظاهر شدن پیری در کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). تثقیب عود عرفج؛ باران خوردن و نرم شدن: ثقب عودالعرفج اذا مطر ولأن عودهُ فاذا اسود شيئاً قبل قد قمل فاذا راد قلی قبل قد ادبی و هو حیثئذ یصلح ان یوکل فاذا نمت خوصته قبل قد احوص. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثقیف.

[ت] [ع مص] راست کردن نیزه. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج). راست کردن نیزه را به ثقاف. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تعلیم و تهذیب و تلطیف کودک را. (قطر المحيط).

تثقیل.

[ت] [ع مص] گران گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (قطر المحيط). گران سنگ گردانیدن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و این خصومت و مجادلت در هم پیوست و به تطویل و تثقیل ادا کرد (یعنی گرایید). (سندبادنامه ص ۳۰۵ ||). گرانبار گردانیدن کسی. (از قطر المحيط). گرانبار گردانیدن. (آندراج ||). مشدد ساختن حرفی. (قطر المحيط). صاحب کشف اصطلاحات الفنون آرد: عبارتست از مشدد ساختن حرف و ان مثقله و نون ثقیله نیز از این ماده است و گاه اطلاق میشود بر ضم. در فتح الباری شرح صحیح بخاری در باب ماجاء فی صفة الجنه من کتاب بدء الخلق المراد بالتثقیل هاهنا الضم و بالتخفیف الاسکان - انتهى. (کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۱۹۴).

تث.

[ت] [ع] نوعی از بوی خوش. (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثث.

[ت] [ل] (اخ) نام محلی است. (مراصدالاطلاع) (از معجم البلدان).

تثلی.

[ت] [ل] [ع مص] ویران گردیدن خانه. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثلم.

[ت] [ل] [ع مص] رخنه دار گردیدن. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رخنه شدن. (زوزنی).

تثلیب.

[ت] [ع مص] شکسته شدن دندان اشتر از پیری و ریخته شدن موی دنبال وی. (تاج المصادر بیهقی). ثلب گردیدن شتر. (از قطر

المحیط) (منتهی الارب) (آندراج). و ثلب؛ شتر پیر دندان و موی دم ریخته. (از آندراج).

تثلیث.

[ت] [ع مص] سه گوشه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمّل اللغه) (قطر المحیط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام ||). سیکی کردن چنانکه دو برخ بشود و سه یکی بماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمّل اللغه). سه یکی کردن. (کنز اللغات ||). طبخ کردن شراب چنانکه ثلث آن بشود. (از قطر المحیط ||). نوعی از عطر ساختن که آن را مثلث گویند. (تاج المصادر بیهقی) (مجمّل اللغه). معجون از عطر کردن که آن را تثلیث گویند. (کنز اللغات ||). سه بخش کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (کشاف اصطلاحات الفنون ||). سه کردن. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (کشاف اصطلاحات الفنون ||). خدای عز و جل را سه دانستن چنانکه مذهب ترسایان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). -اصحاب تثلیث؛ ترسایان. مسیحیان. قائلین به اقا نیم. -اهل تثلیث؛ نصاری، که قائل به سه مبدأ و اقنوم پدر و پسر و روح القدس هستند. (فرهنگ نظام). سه گفتن. (شرح قاموس ||). سه خلف اشتر بیستن. (تاج المصادر بیهقی). ثلث بناخته اذا صر منها ثلاثة اخلاف. (منتهی الارب) (از قطر المحیط) (از ناظم الاطباء ||). تثلیث بُسر؛ رسیدن و پختن سوم حصه خرما. (از قطر المحیط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تثلیث فرس؛ بعد مصلی آمدن اسب. (از قطر المحیط) (منتهی الارب). بعد مصلی آمدن اسب رهان. (ناظم الاطباء ||). به سه حرکت آمدن حرفی چون قاف در قدوه [ق / ق / ق] [||]. اصطلاح نجوم) واقع شدن ستاره ای است بچهارم برج که ثلث فلک است از ستاره دیگر و آن نظر سعد است. (منتهی الارب). واقع شدن ستاره ای بچهارم برج که ثلث فلک است از ستاره دیگر. (ناظم الاطباء). در علم احکام نجوم واقع شدن دو ستاره بطوریکه چهار برج میان آنها فاصله باشد و آن را نظر تثلیثی گویند و سعد شمارند. (فرهنگ نظام). بودن قمر با سعدی بمفاصله پنج برج یا نه برج چنانچه قمر در حمل باشد و مشتری در اسد یا آنکه مشتری در قوس باشد در این صورت از حمل تا اسد پنج خانه است و از حمل تا قوس نه خانه و این نظر تمام دوستی باشد و این ستاره سعد ناظر و خادم باشد قمر را و این را تثلیث از آن گویند که میان قمر و سعد بحساب درجات سوم حصه فلک باشد و آن چهار برج بود به این طور که سه برج سالم و بقدر یک برج از جمع کردن درجات برج قمر و برج سعد حاصل آنکه میان قمر و سعد مفاصله یکصد و بیست درجه حائل باشد و اگر مفاصله سه برج یا یازده برج باشد و این را نظر تسدیس گویند و این نیم دوستی باشد و اگر بمفاصله چهار برج یا ده برج باشد این تربیع است نظر نیم دشمنی دارد و اگر مفاصله یک برج یا هفت برج باشد این را مقابله گویند این نظر تمام دشمنی است و اگر دو کوکب در یک برج باشد آن را قران گویند بنظر تربیع در جمیع کار بد گیرند مگر بتربیع ماه با مشتری بر ابنای مسجد و کندن چاه و جوی بهتر و تربیع ماه با عطارد برای تعلیم خوب بود. (از شرح قران السعدین و مؤید و مدار و دیگر رسائل) (غیاث اللغات) (آندراج): پس در آن مجمر که در تربیع منقل کرده اند اولین تثلیث مشک و عود و بان افشاندند. خاقانی. به تثلیث بروج و ماه و انجم به تربیع و به تسدیس ثلاثا. خاقانی. و علامات درج و دقایق و ثوانی و... تثلیث و تربیع و تسدیس بنوشت. (سندبادنامه ص ۶۴). ز تربیع و تثلیث گوهر فشان مربع نشین و مثلث نشان. نظامی. ز ثورش زهره وز خرچنگ بر جیس سعادت داده از تثلیث و تسدیس. نظامی. چون به تثلیث مشتری و زحل شاه انجم ز حوت شد به حمل. نظامی. و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و التفهیم بیرونی چ جلال همائی ص ۳۴۶ و ۳۴۷ و کلمه نظر شود.

تثلیث.

[ت] [اخ] نام جایی. (منتهی الارب). موضعی است به حجاز نزدیک مکه. (از معجم البلدان ||). یوم تثلیث؛ از ایام عرب است که

در آن جنگی بین بنی سلیم و مراد بود. (از معجم البلدان).

تثلیخ.

[ت] [ع مص] آلوده گردانیدن. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تثلیم.

[ت] [ع مص] بسیار رخنه درافکندن. (تاج المصادر بیهقی). رخنه کردن. (آندراج). رخنه کردن در آوند و شمشیر. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب). رخنه کردن در آوند. (ناظم الاطباء).

تثمنم.

[ت ت ث] [ع مص] متوقف شدن و بازایستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگ کردن. (شرح قاموس). توقف. (از قطر المحيط) (تاج العروس ج ۸ ص ۳۱۹ ||). سخن گفتن. تکلم. (تاج العروس ایضاً). تکلم. (قطر المحيط).

تثمل.

[ت ث م] [ع مص] تثمل ما فی الاناء؛ آشامیدن آنچه را که در خنور است. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تثمید.

[ت] [ع مص] برکشیدن زنان همهء آب وی را از کثرت جماع (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - در قطر المحيط و منتهی الارب و شرح قاموس و اقرب الموارد و تاج العروس بدین معنی در آن وزن نیامده است.

تثمیر.

[ت] [ع مص] بسیار کردن مال. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء). افزودن و بسیار کردن. (زوزنی): هر که... مال بدست آورد و در تثمیر آن غفلت ورزد زود درویش شود. (کلیله و دمنه ||). میوه چیدن و بمعنی نفع یافتن. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). به ثمر آوردن. (فرهنگ نظام ||). مسکه برآوردن شیر. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). دانه بستن کشت. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (آندراج).

تثمیغ.

[ت] [ع مص] پوشیدن سر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غلاف کردن سر را. (قطر المحيط).

تثمیل.

[ت] [ع مص] باقی گذاشتن چیزی را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). حرکت دادن مایعی را تا کف کند. (قطر المحيط).

تثمیم.

[ت] [ع مص] پا سپر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). جدا کردن استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (قطر المحيط): ثمت العظیم تثمیماً؛ جدا کردم استخوان شکسته جوش خورده را. (ناظم الاطباء).

تثمین.

[ت] [ع مص] هشت گوشه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). هشت و هشت رخ کردن. (فرهنگ نظام ||). قیمت گذاشتن بر کالا. (از قطر المحيط). بحدس و تخمین قیمت کردن کالا. (از ناظم الاطباء).

تثنی.

[ت ثن نی] [ع مص] دوتاه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج). دوتا شدن. (زوزنی) (ناظم الاطباء). بدو درآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). گردیده شدن. (شرح قاموس). بازگردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). انصراف. (قطر المحيط ||). خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج): تثنی فلان فی مشیته؛ تمایل.

تثیث.

[ت] [اخ] موضعی است بسراه از اقامت گاههای ازدشوء. (از معجم البلدان).

تثیة.

[ت ن ی] [ع مص] بدو کردن. (تاج المصادر بیهقی). دو تا کردن. (زوزنی) (آندراج). دو گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تثیة عنق؛ خم کردن گردن را ||. بدو نسبت کردن ||. دوم گردانیدن ||. ثنا کردن بر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). || بسبب پیری اراده ایستادن کردن و نتوانستن نه در اول مرتبه و نه در دوم و نه در سوم: فی المثل هو لا-یثنی و لا-یثلث. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بار دیگر کاری کردن. (یادداشت بخط مؤلف ||). اصطلاح صرف) و آن را مثنی نیز نامند و آن اسمی است که آخر آن الف یا یاء ماقبل مفتوح و نون مکسور شود تا دلالت کند بر دو فرد از یک جنس چون رَجُلَانِ و رَجُلَیْنِ. صیغه ای از صیغ زبان عرب که در آن دو بودن نیز اراده شود چون ریتین، کعبتین و حرمین... تثیة در فارسی نیست چه جمع فارسی جمع منطقی است یعنی از دو ببالا اطلاق شود برخلاف عربی که جمع آن جمع صرفی است. و از سه ببالا را شامل است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). (ا) دو تایی و عدد دوم از چیزی. (ناظم الاطباء).

تثیة.

[ت ن ی] [اخ] اسم پنجمین عهد عتیق است و چون شریعت موسوی مجدداً در آنجا ذکر میشود بدون واسطه آن را تثیة گفتند غالباً گمان دارند که مصنف آن موسی بوده. (قاموس کتاب مقدس).

تثوب.

[تَ ثَاءٌ] (ع مص) خمیازه کردن (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دهان دره کردن از فرط کسالت. (از قطر المحيط). دهان دره. دهن دره. ثوباء. خمیازه. آسا. ثائب. فاژیدن. خمیازه کشیدن. آسا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تئوب خبر؛ تجسس کردن آن. (منتهی الارب). پژوهش و تجسس خبر کردن.

تئوب.

[تَ ثَوُّ] (ع مص) نوافل خواندن بعد از فریضه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کسب ثواب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تئور.

[تَ ثَوُّ] (ع مص) برانگیخته شدن. (قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): ثارت بینهم الفتنه. (اقرب الموارد ||). برخاستن و برآمدن گرد و دود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برجستن سنگخوار و ملخ (۱). (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). بهم برآمدن نفس از ترس یا اندوه. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). بهیجان آمدن دل ||. برآمدن آب و روان گردیدن آن. (منتهی الارب ||). جهیدن بر کسی. جهیدن بر کسی و حمله آوردن بر او. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). ظاهر شدن خون. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). برآمدن حصبه بر اندام. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). برآمدن تبخاله از دهن تب دار. (از اقرب الموارد). بهمه معانی رجوع به ثوران و ثور شود. (۱) - در اقرب الموارد: برجستن سنگخوار از نشستگاه خود، و آشکار شدن ملخ.

تئول.

[تَ ثَوُّ] (ع مص) فروگرفتن کسی را بدشنام و قهر و زدن ||. گردآمدن زنبوران عسل و انبوه شدن آنان. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تئوی.

[تَ ثَوُّی] (ع مص) مهمان کسی شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): تئویته؛ مهمان او شدم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تئویب.

[تَ] (ع مص) بازگشتن بعد از آنکه رفته بود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازگردیدن. (آندراج). برگشتن است که بعد از رفتن باشد. (شرح قاموس ||). ایستادن در نماز. (شرح قاموس ||). پاداش دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (مجمل اللغة) (از اقرب الموارد) (ترجمان عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مزد دادن. (آندراج): ثوب الله زیداً مثوبه؛ پاداش داد او را. (اقرب الموارد). ثوبه الله مثوبه. پاداش دهد او را خدا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ثوبه مثوبه؛ یعنی داد خدای تعالی او را مثوبه و پاداش بندگی. (شرح قاموس ||). بدل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعویض. (تاج العروس ج ۱ ص ۱۶۹) (اقرب الموارد) عوض دادن. (شرح قاموس). در قطر المحيط تعریض آمده و ظاهراً خطای مطبوعه است ||. تئویب این است که بگوید بعد از اذان صبح و بامگاه الصلوة خیر من النوم دو مرتبه در حالتی که برگردیدن از او ابتدا کردن باشد به او یعنی برگردد بهمان که ابتدا به او کرده و بحث می آید که لفظ مرتین معنی از این عبارتست و این

عبارت را درست از هری ذکر نموده چه در معنی تثویب گفته که تثویب مؤذن آن است که بعد از اذان گفتن میگوید الصلوة رحمکم الله الصلوة پس میخواند مردم را بنماز عوداً بعد بدء. (شرح قاموس). اذان گفتن و بعد اذان بار دیگر خواندن بهر نماز بکلمه الصلوة رحمکم الله یا بکلمه قامت قامت والصلوة خیر من النوم دوبار گفتن در اذان فجر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در بانگ صبح دو بار الصلوة خیر من النوم گفتن. (آندراج). در اذان فجر الصلوة خیر من النوم را دوبار گفتن. (قطر المحيط). در محیط مذکور است. که در زمان پیغمبر صلوة الله و سلامه علیه مرسوم بود که [در] اذان صبح یا بعد از آن دو نوبت میگفتند «الصلوة خیر من النوم» سپس تابعین و اهل کوفه جمله مذکوره را به حی علی الصلوة و حی علی الفلاح تبدیل نمودند و آن را دو مرتبه بین اذنین تکرار میکردند. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). دعوت کردن مؤذن مردمان را بنماز با گفتن حی علی الصلوة. (قطر المحيط). دعوت بنماز. (تاج العروس ج ۱ ص ۱۶۹). دعوت بسوی نماز. (شرح قاموس). دوبار گفتن دعا را. (قطر المحيط). برخی گفته اند تثویب تکرار دعا باشد. (کشف اصطلاحات الفنون). در جامع الرموز گوید: تثویب در لغت مکرر ساختن دعا است. (کشف اصطلاحات الفنون ||). دوبار خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوبار خواندن است. (شرح قاموس ||). بجامه خود اشارت کردن فریاد خواستن را. (قطر المحيط). نمایانیدن جامه خود را تا دیده شود فریاد خواستن را. (اقرب الموارد). بانگ کنان چادر بر سر کاشتن برای خواندن کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تثویب دعاء است و این کلمه مأخوذ از ثوب میباشد چه آدمی در حال استغاثه جامه خود بجنش درآورد و دستها بلند کند تا کسی که بسوی او فریاد می فرستد او را ببیند و این عمل کیفیت حال داعی باشد و از کثرت هر دعائی را هم تثویب نامیدند. (کشف اصطلاحات الفنون ||). نافله خواندن بعد فریضه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). نماز بعد از نماز واجبی هم هست. (شرح قاموس ||). پیاپی خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان عادل بن علی ||). اقامت گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (قطر المحيط) (تاج العروس ج ۱ ص ۱۶۹).

تثویر.

[ت] [ع مص] بحث کردن از علم قرآن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حجت کردن از علم و احکام قرآن. (آندراج): تثویر کتاب؛ بحث کردن در معانی آن و منه: من اراد العلم فلیثور القرآن. (اقرب الموارد ||). برانگیختن کسی یا چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن گردد. برانگیختن فتنه و جنگ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). شورانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تثویه.

[ت و ی] [ع مص] مقیم گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مقیم گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج ||). مردن: ثوی؛ بمرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثی.

[ت] [ع ا] پست مقل. (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). پوست بر خرما. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثیب.

[ت ثی ی] [ع مص] ثیب [بی شوی] گردیدن زن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تثیل.

[تَثَاتُ] (ع مص) ابله نمودن خود را بی آنکه باشد، بعد تعاقل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحامق پس از تعاقل. (از اقرب الموارد).

تثیب.

[تَثِيبٌ] (ع مص) کالم شدن. (تاج المصادر بیهقی). کالمه شدن زن. (مجل اللغه). ثیب گردیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ثیب شدن زن. (آندراج). جدا شدن زن از شوی بسبب مرگ یا طلاق. (از اقرب الموارد). رجوع به تثیب شود ||. کلانسال شدن ناقه. (منتهی الارب).

تج.

[ت] (ا) به هندی، دارچینی را گویند. (از مهذب الاسماء). تج بهندی دارچینی است. (تحفه حکیم مؤمن). تج دارچینی است. (فیروز اللغات).

تج.

[ت] (اخ) ده کوچکی از دهستان انگهران بخش کهنوج شهرستان جیرفت است که در صد و پنجاه و پنج هزار گزی جنوب کهنوج و شش هزار گزی باختر راه مالرو مارز-انگهران قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تجا.

[ت] (ص) تند و تیز. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). برنده. (ناظم الاطباء). تجا و تجار و تجاره هر سه لغت بالفتح؛ تند و تیز. (فرهنگ رشیدی). در طبری؛ تج (۱) (تند و تیز). «نصاب طبری» مازندرانی کنونی تیج (۲) هم‌ریشه تیز «واژنامه ۱۹۹» گیلکی تیج. (حاشیه برهان چ معین ||). نف) تند و تیز رونده. (فرهنگ نظام). در فرهنگ از زند بمعنی رونده آورده. (فرهنگ رشیدی): بر در بارگه رفعت او بدر منیر یک الاغیست که از راه تجا می آید. شرف سفروه (از فرهنگ رشیدی ||). ا) در اکثر فرهنگها کره اسبی که زین نکرده باشند و ستاغ نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). کره اسبی که هنوز زین نشده. لفظ مذکور مخفف تجار است. (فرهنگ نظام). ریشه این لفظ در سانسکریت تج موجود است و در زبان ولایتی مازندران هم لفظ بهمان معنی هست. (فرهنگ نظام). رجوع به تجار و تجاره شود. (۱) - tij - (۲) - tej.

تجاب.

[ت] (ع ا) ج تجابه. سنگریزه های سیم که یکبار گداخته باشند و هنوز سیم در آن باقی باشد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجاب.

[تَ جَاب ب] (ع مص) نکاح کردن دو مرد خواهر یکدیگر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجابه.

[ت ب] (ع ا) یکی تَجَاب . (منتهی الارب). واحد تجاب. (ناظم الاطباء). رجوع به تجاب شود.

تجائی.

[ت] (ع مص) بر زانو نشستن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجاحد.

[ت ح] (ع مص) با هم انکار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاحف.

[ت ح] (ع مص) بشمشیر و عصا فرا گرفتن بعضی ایشان مر بعض را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بشمشیر و عصا فرا گرفتن یکدیگر را. (آندراج). ریودن گوی را به چوگان (||. منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تجادع.

[ت د] (ع مص) با هم دشنام دادن و خصومت کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): ترکت البلاد تجادع افاعیها؛ ای تتآکل اشراؤها و تعدادی. (از اقرب الموارد)؛ ای تأکل بعضها بعضاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجادل.

[ت د] (ع مص) با یکدیگر جدل کردن. (زوزنی). با هم خصومت کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر جدال کردن. (آندراج) (فرهنگ نظام). با هم گشتن در حرب.

تجاذب.

[ت د] (ع مص) از یکدیگر در کشیدن. (زوزنی). کشیده شدن و برگردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با هم کشیدن و تنازع نمودن. (منتهی الارب). تنازع. (اقرب الموارد). تجاذب الرجلان الشیء حواله عن موضعه و تنازعا فیه. (قطر المحيط). جذب کردن و کشیدن همدیگر. (فرهنگ نظام).

تجادل.

[ت د] (ع مص) با هم کینه داشتن و دشمنی نمودن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجادی.

[ت] [ع مص] (از: «ج ذو») زور آزمایی کردن با هم در رفع سنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (||). (از: «ج ذی») بیرون آمدن. (از اقرب الموارد). بیرون آمدن شمشیر. (از قطر المحيط). بیرون رفتن از میان چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجار.

[ت] [ص] تجا. (فرهنگ رشیدی). تجاره. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). در کتاب زند بمعنی رونده مرقوم است مثل نوند. (فرهنگ جهانگیری). بلغت زند و پازند رونده باشد. (برهان). بلغت زند و پازند رونده. (انجمن آرا) (آندراج). بلغت زند و پازند رونده و مسافر و مسافرت. (ناظم الاطباء). تند و تیز رونده. (فرهنگ نظام) (||). (ا) در فرهنگها نوشته اند که کره اسبی را گویند که زین نکرده باشند و آن را ستاغ نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). کره اسبی را گویند که هنوز او را زین نکرده باشند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). کره اسبی که زین نشده باشد. این لفظ مخفف تجاره است یا تجاره مزیدفیه آن. (فرهنگ نظام). رجوع به تجا و تجاره شود.

تجار.

[ت] [ع ا] تُجَار. تُجْر. تُجْر. ج تاجر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازرگان. (منتهی الارب): بدان ره اندر معروف شهرهایی بود تهی ز مردم و انباشته ز مال تجار. فرخی (دیوان ص ۶۳ ||). می فروش. (منتهی الارب) (مهدب الاسماء). رجوع به تجر و ماده بعد و تاجر شود.

تجار.

[تُج ج] [ع ا] ج تاجر، بازرگان. (منتهی الارب). سوداگران و این جمع تاجر است. (غیاث اللغات) (آندراج). بازرگان و بازرگانان و در زبان فارسی کلمه تجار، گاه بمعنی بازرگان استعمال میکنند و نوعاً بیشتر اوقات جمعهای تازی را مانند اسم عام استعمال مینمایند. (ناظم الاطباء ||). می فروش. (منتهی الارب) (مهدب الاسماء). رجوع به ماده قبل و تجر و تاجر شود.

تجار.

[ت] [ع ا] ج تجرِبَه. (از غیاث اللغات) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تجارب جمع تجربه که اغلب بضم راء تلفظ میشود، بکسر آن است و این اشتباه شاید از نزدیکی وزن این کلمه بوزن مصدر تفاعل رخ داده باشد. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲): ایشان مرا تجارب کردند بی محابا دیدند قدرت من دیدند کامگاری. منوچهری. این طیبیان را داروهاست و آن خرد است و تجارب پسندیده. (تاریخ بیهقی). و هر که از فیوض آسمانی و عقل غریزی بهره مند است... و در تجارب متقدمان تأمل عاقلانه واجب دید آرزوهای دنیا بیابد و در آخرت نیکبخت گردد. (کلیله و دمنه). تا چنانکه خواص مردمان برای شناختن تجارب بدان مایل باشند عوام بسبب هزل هم بخوانند. (کلیله و دمنه). لیکن از وجه قیاس آن نیکوتر که زیان دیگران را دیده باشد و سود تجارب ایشان برداشته. (کلیله و دمنه).

تجارت.

[ت] [ع مص] تجاره. سوداگری و بازرگانی. (ناظم الاطباء). بازرگانی کردن. (آندراج). بازرگانی و خرید و فروش. (فرهنگ

نظام). بده بستان معامله. بازار گانی. داد و ستد. ستد و داد. سودا. سوداگری. بیع و شری: تاجران و تجار کتاب اشعیا ۲۳: ۲. پرواضح است که در زمان قدیم متاعهای شهری را بواسطه کاروان بشهر دیگر میبردند چنانکه الآن هم در ایران و بعضی از ممالک شرقی معمول است و در کتاب مقدس نیز مذکور است که یوسف را به قافله ای از تجار فروختند. اول تجارتی که گوشزد ما میشود تجارت اعراب بود که با بلاد هند داشته متاع خود را بواسطه قافله ها بدانجا میفرستادند و از آنجا نیز بهمانطور به بلاد خود می آوردند. البته واضح است که وسایط دیگر مثل دریاها و رود میان مردم این شهر و شهر دیگر بود لکن اسباب تردد هنوز بدان درجه نرسیده بود که بکمال سهولت از آب گذرند و دایره تجارت را وسعت دهند و اول طایفه ای که بواسطه تجارت شهرت یافت فینیقیان بودند که صیدون بندر گاهش بود و هر گاه کسی مایل بدانستن وضع تجارت فینیقیان باشد رجوع به صحیفه حزقیل نبی ۲۷ و ۲۸ نماید. (ملاحظه در سفر). و باید دانست که مصریان در تجارت ید طولانی داشتند و متاعهای هند را ببلاد خود و متاعهای خود را ببلاد هند و سایر شهرهایی که مجاور دریای متوسط بودند میفرستادند و یعقوب رسول نیز اشاره به تاجران آن زمان مینماید که شهر به شهر برای جلب منفعت گردش میکنند. رساله یعقوب ۴: ۱۳ (ملاحظه در فینیقیه). و چون طوایف زمین مختلف گردیدند ناچار معیشت اهالی هر شهری وابسته به فلاحان و متاعهای اجنبیان گردید چنانکه این مطلب بطور وضوح از زمان ابراهیم خلیل و حکایت یوسف و قحطی مصر معلوم میگردد. اما یهودیان بواسطه آنکه دست در کشتی سازی نداشتند عمل تجارت ایشان با سایر امم بسیار مشکل بود چنانکه کارها و مساعی که یهوشافاط برای احداث اسباب تجارت نمود همگی به هدر رفت. اول پادشاهان ۲۲: ۴۸ و ۴۹. لکن میدانیم که متاعهای اجنبیان را میخریدند. کتاب عزرا ۳: ۷ کتاب نحما ۱۳: ۲ و ۲۱ و متاعهای خرد را نیز بسایر ممالک مثل فینیقیه و غیره میفرستادند. اول پادشاهان ۵: ۱۱ کتاب حزقیال ۲۷: ۱۷ کتاب اعمال رسولان ۲۰: ۱۲. و یافانیز بواسطه تجارتش مشهور بود زیرا که کشتیهای زیاد از آنجا حرکت کرده بجاهای دیگر میرفت کتاب یونس ۱: ۳. اما تجارتی که یهود با خود و در میان شهرهای خود داشتند در زمان وقوع عید و سایر مراسم ایشان بود که در آن وقت حیوانات را برای قربانی میخریدند و پولهای زیاد در هیکل صرف میکردند چنانکه این مطلب باعث آن شد که عیسی مسیح منجی ما کرسی صرافان و تجارت کنندگان را زیر و زبر کرد. انجیل متی ۲۱: ۱۲ انجیل یوحنا ۲: ۱۴. (قاموس کتاب مقدس صص ۲۴۰ - ۲۴۱): برادر مهتر ایشان روی به تجارت آورده سفری دوردست اختیار کرد. (کلبله و دمنه). مال بی تجارت پایدار نباشد. (کلبله و دمنه). عابدان جزای طاعت خواهند و بازرگانان بهای بضاعت. من بنده امید آورده ام، نه طاعت. و بدریوزه آمده ام، نه به تجارت. (گلستان). ورت مال و جاه است و زرع و تجارت. (گلستان). دلم ز حلقه زلفش بجان خرید آشوب چه سود دید ندانم که این تجارت کرد. حافظ. بهای باده چون لعل چیست جوهر عقل بیا که سود کسی برد کاین تجارت کرد. حافظ (از آندراج). رجوع به بازرگانی و تجاره شود.

تجارخانه.

[تِ رَنْ / نِ] (اِ مرکب) جائیکه در آن عهد داد و ستد متمرکز میگردد. مکانی که بازرگانی در آن صورت میگیرد.

تجارت کردن.

[تِ رَکْ دَا] (مص مرکب) سوداگری کردن. (ناظم الاطباء). بازرگانی. اتجار. تجاره. رجوع به تجارت و تجاره در همین لغت نامه شود.

تجارنگاه.

[تِ رَ] (اِ مرکب) محل تجارت و بازرگانی. (ناظم الاطباء).

تجارتی.

[تِ رَ] (ص نسبیه) منسوب به تجارت. کالای تجارتی || بازاری. (ناظم الاطباء).

تجارز.

[تِ رُ] (ع مص) با هم دشنام دادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجازر || با یکدیگر بدی کردن بقول و فعل. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاره.

[تِ رَ] (ع مص) بازرگانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی). بازرگانی نمودن. تجراً و تجارَةً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به کسر مبادله مال به مال است. مانند وجهی که بر اثر خریداری جنسی مقابل ارزش جنس پردازند. و در جامع الرموز در کتاب زکوة گفته است: تجارت تصرف کردن در مالی باشد بمنظور بردن سود. و گفته اند که در ریشه زبان تازی جز در لفظ تجارت هیچ لغت و کلمه یافت نشود که بعد از تاء جیم واقع گردد. چنانچه در کتاب المغرب ذکر شده. (کشاف اصطلاحات الفنون). عبارة عن شراء شىء یبیع بالربح. (تعريفات). رجوع به تجارت شود (||. امص) بازرگانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاره.

[تِ رَ] (ص، ا) در کتاب زند بمعنی رونده مرقوم است مثل نوند. (فرهنگ جهانگیری). بلغت زند و پازند رونده را گویند. (برهان) (آندراج). تند و تیز رونده. (فرهنگ نظام): صاحب سید آفتاب کفات خواجه بوالقاسم احمد بن حسن آنکه تدبیر او سواری کرد بر جهان تجاره توسن فرخی. پیام آور فرود آمد ز باره نه باره بلکه پیلی بد تجاره. فخرالدین گرگانی ||. در شعر ذیل معنی رفتار میدهد: برفت از شهر گرگان یک سواره بزیرش تازی اسبی خوش تجاره. فخرالدین گرگانی ||. بلغت زند و پازند، مسافر. (ناظم الاطباء). در فرهنگها نوشته اند که کره اسبی را گویند که زین نکرده باشند و آن را ستاغ نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). بمعنی تجار است که کره اسب زین نکرده باشد. (برهان) (آندراج). کره اسبی که زین بر آن نگذاشته باشند. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام): تو هیدخی و همی نهی مخ بر کره توسن تجاره. منجیک. صد اسب تازی و سیصد تجاره ز گوهر همچو گردون بر ستاره. فخرالدین گرگانی. تجاره مادیانان تکاور همیدون گوسفند و گاو بی مر. فخرالدین گرگانی. و آن مصحف «تخار» و «تخاره» است. رجوع به تجار و تجا شود.

تجاری.

[تُجِ جَا] (ص نسبیه) (۱) منسوب به تاجر و بازرگان. (ناظم الاطباء). (۱) Commercial - تجاری.

تجاری.

[تِ رِی] (ع ص نسبی) منسوب به تجارت. رجوع به تجارت و تجارۃ شود.

تجاری.

[ت] (ع مص) (از: «ج ری») با هم رفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مناظره کردن در سخن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): تجاروا فی الحدیث. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاریب.

[ت] (ع ا) ج تجربه. تجارب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تجریب و تجارب شود.

تجارید.

[ت] (ع ا) دسته ای از سپاهیان بجایی فرستاده شده. (ناظم الاطباء).

تجازر.

[ت] (ع مص) با هم دشنام دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دشنام دادن یکدیگر را. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). تجارز.

تجازی.

[ت] (ع مص) تجازی دین بر کسی؛ تقاضای وام خود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تقاضای وام کردن. (آنندراج): و كذلك تجازی بدینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاداش عمل خواستن. (آنندراج).

تجاسب کلا.

[ت] (ع ص ک) (اخ) دهی از دهستان میانرود سفلی است که در بخش نور شهرستان آمل و در یازده هزارگزی باختر آمل و پانصد گزی راه قدیم فرعی نور قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و مالاریائی و ۵۵ تن سکنه دارد و آب آن از چشمه و محصول آن برنج و مختصری غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

تجاسر.

[ت] (ع مص) گردنکشی نمودن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خیرگی نمودن. (مجمل اللغه ||). دلیر شدن بر کسی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). دلیری کردن و شوخی و گستاخی کردن. (غیاث اللغات). دلیری کردن بر چیزی. (فرهنگ نظام): چون تجاسر کرد خاطر مختصر کردم سخن کاین تجاسر سمع اعلا برنتابد بیش از این. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۵۲). بفرمود تا آن غلام را از سر تا پای پوست بیرون کشیدند تا دیگران اعتبار گیرند و بر قتل ملوک تجاسر نمایند. (ترجمه تاریخ یمنی چ تهران ص ۳۱۴). بار دیگر اقرار کرد و از تجاسر استغفار. (گلستان ||). جنبش نمودن بهر کسی بعضا. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجاسر لفلان بالعصا؛ تحرک له بها. (اقرب الموارد ||). بلند کردن سر خود را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تجاشع.

[تَشُع] (ع مص) با هم تنگی نمودن در آب و تشنه ماندن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاعل.

[تَعَل] (ع مص) چیزی را در میان خودها گرفتن. (منتهی الارب). چیزی را در میان خود گرفتن. (ناظم الاطباء). گرفتن چیزی میان خودشان. (قطر المحيط).

تجافی.

[تَ] (ع مص) قرار ناگرفتن بر جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر جای خود باقی نماندن و از جانبی بجانب دیگر میل کردن. (از قطر المحيط): تتجافی جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفاً و طمعاً و مما رزقناهم ينفقون. (قرآن ۱۶ / ۳۲). یکسو شدن. (ترجمان عادل بن علی). بیک سو شدن. (فرهنگ نظام ||). دور شدن. (ترجمان عادل بن علی) (فرهنگ نظام). دوری: و از هر آنچه به خلل خانه و نقصان جاه و غضاضت ملک و شماتت اعداء بازگردد تجافی نمایند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۹۰). تبرا از موقف تهمت و تفادی از سمت طغیان و تجافی از معرض بغی و عدوان. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۰۷). از حرکات و سکنات او تبرا نمود و از معرض عصیان و موقف کفران تجافی جست. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۴۳). برداشته شدن چیزی از جای. (منتهی الارب) (آندراج). بلند شدن از جای. (ناظم الاطباء ||). برآمدن زین از پشت اسب. (از قطر المحيط).

تجافیف.

[تَ] (ع ا) جِ تَجَافِيف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برگستوان و خفتان ها. (از آندراج): چهل مربط فیل در محاذات مجلس او بداشتند با تجافیف مُشهر. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ ص ۳۳۳).

تجال.

[تَ] (ع مص) (از: ج ل ل) گرفتن بهتر چیزی را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بزرگی نمودن. تجال عنه؛ ای تعاضم ||. و فی الحدیث جابر رضی الله عنه: تزوجت امرءة تجالت؛ ای اسنت و کبرت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجالد.

[تَل] (ع مص) بیکدیگر شمشیر زدن. (دهار). بشمشیر زدن بعض ایشان مر بعض را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر شمشیر زدن. (آندراج).

تجالس.

[تَل] (ع مص) همنشین شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بهم (با هم) نشستن. (زوزنی). با هم محاکمه کردن. محاوره کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از المنجد).

تجالی.

[ت] [ع مص] هویدا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تجالینا؛ ای انکشف حال کل منا لصاحبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجالیا تجالیا؛ انکشف حال کل منهما لصاحبه؛ آشکارا شدن حال هر یک مردوست خود را. (از قطر المحيط). هویدا شدن هر کس مردوست خود را. (از اقرب الموارد).

تجالید.

[ت] [ع ا] تن مردم و کالبد وی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): فلان عظیم الاجلاد و التجالید؛ اذا كان ضخماً قوی الاعضاء. (اقرب الموارد).

تجان.

[ت] [جان ن] [ع مص] دیوانه گردیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجانن. (قطر المحيط) (اقرب الموارد) ||). خود را دیوانه وانمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دیوانگی از خود نشان دادن. (از اقرب الموارد).

تجانب.

[ت] [ع مص] دور شدن از کسی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجنب. (زوزنی). دور شدن. (آندراج) (فرهنگ نظام): بعد از الحاح و تجانب، اوکتای نیز امثال فرمان پدر و اشارت برادران و عمال را التزام واجب شمرد. (جهانگشای جوینی ||). جنب شدن. (فرهنگ نظام).

تجانس.

[ت] [ع مص] اتحاد در جنس (اقرب الموارد) (قطر المحيط): و مع التجانس التانس. (اقرب الموارد). همجنس بودن. (فرهنگ نظام). مجانست. همانندی ||). اصطلاح علم کلام) تجانس و مجانست هر دو در اصطلاح علم کلام در مورد اتحاد جنس استعمال میشود. مانند: انسان و فرس که هر دو از اقسام وحدت میباشند. چنانکه در شرح مواقف و اطول بیان شده است و از استعمالات حکما استنباط شده معلوم گردیده است که حکما نیز تجانس را در مورد اتحاد جنس استعمال میکنند. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تجانف.

[ت] [ع مص] میل کردن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ترجمان عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بچسپیدن و میل کردن. (آندراج): غیرمتجانف لاثم. (منتهی الارب) (آندراج). ماتجانفنا لاثم؛ ای لم ننحرف الیه و لم نمل. (اقرب الموارد).

تجانن.

[ت] [ع مص] تجان. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). خود را دیوانه وانمودن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||). دیوانه گردیدن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء).

تجانؤ.

[تَ نَؤ] (ع مص) بر روی افتادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تجانی.

[تَ] (اخ) شیخ احمد. رجوع به تیجانی شود.

تجاوب.

[تَ وُ] (ع مص) یکدیگر را جواب دادن. (زوزنی). تحاور. (زوزنی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). با یکدیگر جواب دادن. (دهار). جواب گفتن بعضی مر بعض را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و از آن وقت باز، دواعی ادبار تجاوب نمود و قوافل حرمان و خذلان تناوب کرد. (جهانگشای جوینی ||). تناسق. نظم: کلام فلان متناسب متجاوب و لایتجاوب اول کلامک و آخره. (اقرب الموارد).

تجاود.

[تَ وُ] (ع مص) تجاود القوم؛ نگریستن که کدام یک از اینها حجت نیکو دارد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاور.

[تَ وُ] (ع مص) همسایگی کردن. (زوزنی) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر همسایگی کردن. (دهار) (ترجمان عادل بن علی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آندراج). با یکدیگر همسایه بودن. (فرهنگ نظام ||). در زنهار یکدیگر درآمدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در پناه هم درآمدن. (فرهنگ نظام).

تجاوز.

[تَ وُ] (ع مص) عفو کردن گناه کسی. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). درگذشتن از گناه. (ترجمان عادل بن علی) (آندراج): سزاوار عاطفت خداوند عالم سلطان بزرگ... که آنچه به اول رفته از بندگان تجاوز فرمایند. (تاریخ بیہقی). هر کار بقصد نقض عهد منسوب نباشد مجال تجاوز... فراختر باشد. (کلیله و دمنه). رسولان بشفاعت تجاوز از زلات اخلاطیان چند نوبت بفرستادند. (جهانگشای جوینی ||). چشم پوشیدن و اغماض کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از حد درگذشتن در آن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). از حد درگذشتن. (آندراج). افراط. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). درگذشتن. (دهار) (آندراج) (فرهنگ نظام). از حد درگذشتگی و ریژک. (ناظم الاطباء). بگذشتن از چیزی. (ترجمان عادل بن علی). تخطی. تعدی. بیرون شدن از حد و حق و عدل.

تجاوزکار.

[تَ وُ] (نف مرکب) که تجاوز کند. تجاوزکننده. متجاوز. متعدی. تعدی کننده. که از حد و حق و عدل بیرون شود.

تجاوز کارانه.

[تَ وَ نُ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب) رجوع به تجاوز و تجاوز کار شود.

تجاوز کاری.

[تَ وَ] (حامص مرکب) تجاوز کردن. رجوع به تجاوز کار شود.

تجاوز کردن.

[تَ وَ كَ دَ] (مص مرکب) درگذشتن و از حد خود درگذشتن. (ناظم الاطباء ||). تعدی کردن. بگذشتن. پای بیرون نهادن از... بهمهء معانی رجوع به تجاوز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تجاول.

[تَ وَ] (ع مص) با یکدیگر بگشتن در حرب. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجاولوا؛ اذا جال بعضهم على بعض في الحرب. (منتهی الارب). والخيل تعلم انا في تجاولنا يوم الحفاظ اولو بوسی و انعام. (اقرب الموارد).

تجاوید.

[تَ] (ع ا) بارانهای نیکو و نافع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بارانها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مفرد ندارند مانند تعاشیب. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). واحد آن نیامده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجاویز.

[تَ] (ع ا) جِ تجواز. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تجاوز شود.

تجاویف.

[تَ] (ع ا) تقاعیر. (قطر المحيط). جمع تجویف. (ناظم الاطباء ||). کاواکها و مغازه ها و جوفها. (ناظم الاطباء ||). تجاویف انف؛ سوراخهای بینی. (ناظم الاطباء).

تجاه.

[تَ / تِ / تٌ] (ع ا، ق) (از: «وج ه») اصل آن وجاه [وَ / وَ / وَ] که واو آن به «ت» تبدیل شده و این بیش از اصل مورد استعمال دارد. (قطر المحيط). روبروی. (منتهی الارب) (از قطر المحيط). طرف رو و جانب وجه. (آندراج). مقابل. روبروی. (ناظم الاطباء): قعدت تجاهك. (منتهی الارب).

تجاهد.

[تَه] (ع مص) بسیار کوشش کردن و قدرت و توانایی را کار بستن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء). اجتهاد. (زوزنی ||). تکلیف در مجهود. (قطر المحيط).

تجاهر.

[تَه] (ع مص) تظاهر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). خود را به چیزی آشکار کردن. (فرهنگ نظام): تجاهر بفسق؛ تظاهر بدان ||. ظاهر و آشکار شدن در محضر عام. (ناظم الاطباء).

تجاهل.

[تَه] (ع مص) نادانی نمودن. (زوزنی) (دهار). با وجود دانستن خود را نادان و نادانسته وانمودن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (غیاث اللغات) (آندراج). خویشتن را نادان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خود را نادان در امری نشان دادن. (فرهنگ نظام ||). نادانی را بهانه کردن و ساده دلی را وانمودن. (ناظم الاطباء).

تجاهل العارف.

[تَه لُر] (ع مرکب) با وجود علمی در امری اظهار جهل کردن و مقولات کثیره از روی استفهام بر زبان آوردن: سرو گلزار ارم یا قامت دلجوست این زلف مشکین یا کمند گردن آهوست این اختر صبح سعادت مرکز پرگار عشق تخم آه آتشین یا خال عنبربوست این موج آب زندگی یا جوهر تیغ قضا سرنوشت عاشقان یا پیچ و تاب موست این. صائب (از آندراج). نام یکی از صنایع معنویه در علم بدیع است که متکلم در نثر یا شعر خود را جاهل به امری نشان دهد که عالم در آن است برای تأکید مقصود خود. (فرهنگ نظام). این صنعت چنان باشد که شاعر در نثر یا نظم چیزی را بگیرد و گوید ندانم که چنین است یا چنان، هر چند داند اما خویشتن را نادان سازد و در قرآن عظیم این اسلوب هست: و انا أو ایاکم لعلی هدی أو فی ضلال مبین. (قرآن ۳۴ / ۲۴). مثالش در نثر تازی: لا ادری ابدر زاهر، ام جبینه و بحر زاخر ام یمینه. دیگر پارسی در تعارف مردمان است که گوید: فلان آدمیست یا فرشته. قیس مجنون گوید: بالله یا ظیبات القاع قلن لنا لیلای منکن ام لیلی من البشر. دیگر زهیر گوید: و مادری و سوف اخال ادری اقوم آل حصن ام نساء. نصرین الحسن گوید: احلم ما اری منهنم ام الاخوان خوان. دیگر متنی راست: اریقک ام ماء الغمامه ام خمر بفی برود و هو فی کبدی جمر. عنصری گوید: در زیر امر اوست جهان و جهان خود اوست یارب خدایگان جهانست یا جهان. مراسم: ز ابر تیره همچون ظلمت مشک همه عالم پر از نور یقین است زمین است این ندانم یا سپهر است سپهر است آن ندانم یا زمین است. (حدایق السحر فی دقایق الشعر و طواط). نزد اهل بدیع از محسنات معنویه بشمار رود. سکاکی نام این صنعت را سوق المعلوم مساق غیره نهاده و گفته است دوست ندارم نام صنعتی را که در کلام ایزدی وارد شده بتجاهل تعبیر کنم. علیهذا نام او را «سوق المعلوم مساق غیره لنکتة» میگذارم. و اما قید نکته. مانند تحقیر در این آیه شریفه حکایت از کفار: هل ندلکم علی رجل ینبئکم اذا مزقتم کل ممزق. (قرآن ۳۴ / ۷). منظور کفار حضرت ختمی مرتبت بوده که گویا او (ص) را نمیشناختند. یا اگر می شناختند مردی عادی تصور میکردند. در صورتیکه بجمیع خصایص ظاهریه و باطنیه آن حضرت چون آفتاب نیمه روز آشنا بودند. و یا برای تعریض. مانند: و انا أو ایاکم لعلی هدی أو فی ضلال مبین. (قرآن ۳۴ / ۲۴). و مانند غیر آنچه ذکر شد از اعتبارات. چنانچه در مطول ذکر شده. و مثال این صنعت در اشعار پارسی مانند این بیت: روزگار آشفته تر یا زلف تو یا کار من ذره کمتر یا دهانت یا دل غمخوار من؟ (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به تعریفات جرجانی شود.

تجاهل عارف.

[تَهْ ل] (ترکیب اضافی، مرکب) تجاهل العارف. رجوع به مادهء پیشین شود.

تجاهل کردن.

[تَهْ كَدْ] (مص مرکب) تجاهل. خود را بنادانی زدن. رجوع به تجاهل شود.

تجأؤ.

[تَجَّءُ] (ع مص) (از: «جأأ») بازایستادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): رایتک لاتجأؤ عن حماها. (اقرب الموارد ||). ترسیدن از چیزی یا کسی. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجئف.

[ت] (ع مص) ترسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجباب.

[ت] (ع ا) خطی از نقره که بر روی معدن دیده شود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). خط سیم در سنگ معدن. (منتهی الارب). سیم در سنگ معدن. (آندراج). رگ سیم در سنگ معدن. (ناظم الاطباء).

تجبار.

[ت] (ع ا) کبر و سرکشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غرور. (ناظم الاطباء).

تججب.

[تَجَّجُ] (ع مص) قدید کردن. (زوزنی). توشه گرفتن مرد و شقیه را و آن گوشتی است که آن را یک جوش داده قدید سازند تا دیر ماند. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج): تججب الرجل؛ قدد اللحم و شقیه. (قطر المحيط). اذا عرضت منها کهاء سمینه فلا تهد منها و اتشق و تججب. (اقرب الموارد).

تجبر.

[تَجْبُ] (ع مص) گردنکشی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (غیاث اللغات). تکبر کردن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکبر و خود را بزرگ شمردن. (فرهنگ نظام): تهور و تجبر او [شیر] میشناختم. (کلیله و دمنه). هرگز مقود انقیاد بکس نداده بود و جز تعزز و تجبر نشناخته. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۱۶ ||). رستن نبات پس از خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رستن گیاه بعد از چریدن. (آندراج ||). سبز و با برگ شدن درخت. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). التیام یافتن استخوان پس از شکستن ||. بازگشتن چیزی که از دست کسی رفته باشد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بازیافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازیافتن چیزی که رفته باشد از کسی. (آندراج ||). بحال آمدن بیمار. (از قطر المحيط) (منتهی

الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). درست و نیکو حال گردیدن ||. توانگر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجیس.

[تَ جَبُّ بٌ] (ع مص) تجتر در رفتار. (اقرب الموارد). خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خرامان براه رفتن. (آندراج).

تجیل.

[تَ جَبُّ بٌ] (ع مص) بکوه در آمدن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داخل شدن در کوه. (شرح قاموس ||). جمع شدن خاک. (از قطر المحيط ||). تمام گرفتن آنچه نزد کسی بود. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجین.

[تَ جَبُّ بٌ] (ع مص) تجین شیر. پنیر شدن و یا مانند پنیر منجمد شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). خفته گردیدن شیر و سطر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تجین مرد؛ سطر گردیدن او. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). زفت شدن. (تاج المصادر بیهقی).

تجیب.

[ت] (ع مص) تا بزانو رسیدن سپیدی دست و پای ستور. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رمیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (شرح قاموس ||). از جنگ بگریختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گریختن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج). گریختن از جنگ. (شرح قاموس) (ناظم الاطباء ||). سیراب کردن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سیراب کردن مواسی. (شرح قاموس).

تجیر.

[ت] (ع مص) شکسته وادربستن. (تاج المصادر بیهقی). شکسته بستن. (منتهی الارب) (آندراج). بستن شکسته را. (ناظم الاطباء). التیام یافتن استخوان شکسته. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نیکو کردن حال کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکو گردانیدن و نیکو حال شدن. (آندراج ||). توانگر گردانیدن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نیکو شدن حال فقیر و مستغنی شدن او پس از تنگدستی. (از قطر المحيط ||). جَبَّرَ اللهُ يُتَمِّمُهُ. (اقرب الموارد).

تجیع.

[ت] (ع مص) متغیر گردیدن سرین کسی از لاغری. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجیل.

[ت] (ع مص) پاره پاره کردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجبین.

[ت] [ع مص] بددل خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بددل گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). منسوب کردن کسی را به بددلی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). بددل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ترسانیدن کسی را ||. ترسو یافتن کسی را. (از قطر المحيط).

تجبيه.

[ت] [ع مص] (از: «ج ب ه») سرنگون کردن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). نوعی از تشهير و آن چنان باشد که روی هر دو زانی را سرخ یا سیاه کرده بر شتر یا خر سوار کنند بطرزی که روی یکی مخالف روی دیگری باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).

تجبيہ.

[تَبِ يَ] [ع مص] (از: «ج ب ی») بر هیأت راکعان باستاندن. (تاج المصادر بیهقی). پشت خم کرده استادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نهادن هر دو دست بر دو زانوی خود. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نهادن هر دو دست بر دو زانوی خود بحالت ایستاده. (اقرب الموارد ||). نهادن هر دو دست بر زمین. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بر روی افتادن. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسجده درافتادن. (اقرب الموارد).

تجثجث.

[تَجَّ جُ] [ع مص] بسیار شدن موی ||. بیفشاندن مرغ پر خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجثم.

[تَجَثُّ ثُ] [ع مص] بزیر سینه گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجثیم.

[ت] [ع مص] بر سینه بخوابانیدن. (زوزنی). بر سینه نشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نشانه گردانیدن جانور را برای کشتن. (زوزنی). بستن جانور و با تیر و مانند آن او را نشانه کردن کشتن را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تجحدر.

[تَجَّ دُ] [ع مص] جنبیدن و پریدن پرنده. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب). در ناظم الاطباء: «جنبید پر آن مرغ» آمده و ظاهراً غلط چاپی است.

تجحدل.

[تَجَّ دُ] [ع مص] غلطان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجر.

[تَجْرَحُ ح] (ع مص) در سوراخ درآمدن سوسمار. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در چشم خانه رفتن چشم. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجفل.

[تَجَفُّوْا ف] (ع مص) مجتمع شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تجهم.

[تَجْهَمُ ح] (ع مص) سوختن از حرص و بخل. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دلتنگ گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تنگ گردیدن جا. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجیظ.

[تَجِیْظُ ت] (ع مص) تیز کردن نظر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجیل.

[تَجِیْلُ ت] (ع مص) بر زمین زدن کسی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجیم.

[تَجِیْمُ ت] (ع مص) تیز در کسی نگرستن. (تاج المصادر بیهقی). تیز نگرستن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). نگرستن و چشم وانگرفتن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجین.

[تَجِیْنُ ت] (ع مص) تنگ گرفتن بر عیال خود از فقر یا بخل. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجیح.

[تَجِیْحُ ج] (ع مص) دراز کشیدن با تمکن و استرخا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سست شدن مرد. (از قطر المحيط ||). جماع کردن با جاریه خود. (از قطر المحيط) (منتهی الارب). گاییدن کنیزك خود را. (ناظم الاطباء ||). فروهستن شب تاریکی خود را. (از قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجر.

[تَجْرَحُ ح] (ع مص) خشک شدن و شق گردیدن گل حوض و روان شدن آب آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء)

(الاطباء).

تجخی.

[تَجَّخَى] (ع مص) تجخی بر مجمره؛ بخور کردن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).
|| سرنگون گردیدن کوزه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجخیر.

[تَجَّخِرَ] (ع مص) فراخ کردن سر چاه را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجخیة.

[تَجَّخِيَّةٌ] (ع مص) بلند کردن نماز گزار شکم را و گشاده داشتن هر دو بازو در سجده. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). میل کردن شب. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میل کردن: و منه الحديث: كالکوز مجخّية، ای مائلا- لانه اذا مال انصب ما فيه. (اقرب الموارد ||). پشت خم کردن پیر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجدانو.

[تَجْدَانُو] (اخ) ده کوچکی از دهستان منوجان بخش کهنوج شهرستان جیرفت است که در دویت و نود و چهار هزارگری کهنوج و چهار هزارگری خاور راه مالروی انگهران به کهنوج قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و خرما است. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تجدب.

[تَجْدُبُ] (ع مص) ناگوار شمردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عیب ناک داشتن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نرسیدن باران زمین را و خشکسالی رسیدن آنرا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجدد.

[تَجْدُدُ] (ع مص) نو شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (آندراج). نو گردیدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شیر بشدن از پستان. (تاج المصادر بیهقی). خشک گردیدن شیر پستان. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تجددخواه.

[تَجْدُدُ خَوَا / خَا] (نف مرکب) مقابل کهنه پرست. که نوی خواهد. که نوظللی کند. که رسم کهن را زیر پا گذارد. رجوع به تجدد و متجدد شود.

تجدد.

[تَدَد] (اخ) ده کوچکی از دهستان گل فریز بخش خوسف شهرستان بیرجند است که در سی و هفت هزارگری شمال گل فریز قرار دارد. دامنه ای است معتدل و ۱۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجدل.

[تَجْدُل] (ع مص) بزمین افتادن ||. بر زمین زدن کسی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجدیح.

[ت] (ع مص) نیک تر کردن پست و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). شورانیدن پست و آمیختن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آمیختن. (اقرب الموارد ||). تلطیح. (قصر المحيط).

تجدید.

[ت] (ع مص) نو کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). نو کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تازه و جدید کردن. (فرهنگ نظام). از سر کردن. (زوزنی). از سر نو ساختن. (غیاث اللغات). عوض و تبدیل نمودن. (فرهنگ نظام). از سر نو ساختگی و نوکردگی و نو و تازگی. (ناظم الاطباء). و با فعل شدن و کردن و گردیدن مستعمل است ||. بریدن پستان شتر. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پستان شتر بریدن. (آندراج). - تجدید بشره؛ پوست دادن بشره. (ناظم الاطباء). بر جای پوست فرسوده بدن پوست تازه ای بوجود آمدن. - تجدید بنا؛ دوباره ساختن آن. بنای کهنی را با تغییراتی تازه کردن و یا بر جای آن ساختمان جدیدی بنا کردن - تجدید شباب؛ بازیافتن جوانی. جوانی را از سر گرفتن. خود را جوان نشان دادن. بار دیگر به نیروی جوانی رسیدن. - تجدید عهد؛ تازه کردن پیمان. عهد گذشته را مستحکم ساختن و آن را نافذ کردن: انفاذالرسول فی هذه الوقت الی قدرخان لتجدید العهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۳). چون به بست رسید بمطالعه اعمال و تجدید عهد احوال رعیت مشغول شد تا باری تعالی اسباب وصول بمقر عز و مکان ملک میسر گرداند. (ترجمه تاریخ یمینی چ سنگی ۴۰۷). - تجدید فراش؛ زن تازه گرفتن و نکاح نو کردن. (فرهنگ نظام). کنایه از بار دیگر زن گرفتن. دوباره زن کردن. - تجدید مرض؛ عود مرض. (ناظم الاطباء). بازگشت بیماری. - تجدید میثاق و منشور؛ تازه کردن آن: حق طاعت و ضراعت او بتیسیر امل و تقریر عمل بادا رسانید و بتجدید منشور ایالت او مثال داد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ ص ۳۳۷). - تجدید نظر؛ بازاندیشیدن. دوباره تعمق کردن در کاری یا چیزی. - تجدید وضو؛ تازه کردن وضو. بار دیگر وضو گرفتن: در محضر عام آمد و تجدید وضو کرد آنسان که بود قاعده در مذهب جعفر قآنی. - تجدید هوا؛ هوای اطاقی یا جایی را عوض کردن. - عید تجدید؛ یکدفعه در انجیل یوحنا ۱۰: ۲۲ مذکور است و وضع تأسیس این عید برای یادگاری تقدیس هیکل و بنای مذبح بود بعد از آنکه یهودای مکابی سورین را از آنجا اخراج نمود. امکابیان ۴: ۵۲ - ۵۹. و این مطلب در سال ۱۶۴ ق.م. واقع شد و مدت زمان این عید هشت روز بود لکن واجب نبود که هر مردی به اورشلیم حاضر شود و نگه داشتن این عید هم مثل سایرینها بوده از ۲۵ کانون اول یعنی آن روزی که انطیوخس ابی فانوس در ۱۶۷ ق.م. هیکل را نجس و چرک نمود شروع میشد. (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۲).

تجدید.

[ت] (ا) معاد. در انجیل متی ۱۹: ۲۸ و در رساله تیطس ۳: ۵ یاد شده است. و در خصوص تفسیر این دو آیه مباحثات بسیار اتفاق افتاده است و قصد از لفظی که در انجیل متی یافت میشود یا تولد ثانی میباشد که متابعین مسیح خواهند یافت و یا برطرف شدن جمیع مطالب و تجدید یافتن آنها است در زمان مراجعت مسیح بدین دنیا یعنی در وقتیکه آسمان و زمین نو شوند؛ و تفسیر آخری بصواب نزدیک تر میباشد. اما غسل تولد نو و تجدید روح القدس که در آیه دوم مذکور است قصد از آن فرمایشی است که مسیح به نيقوديموس فرموده: «اگر کسی از سر نو مولود نشود ملکوت خدا را نمیتواند دید» انجیل یوحنا ۳: ۳ و مسیحیان فرزندان خدا خوانده شده اند. انجیل یوحنا ۱: ۱۲ و ۱۳ و ایوب ۲: ۲۹ و ۵: ۱ و ۴ و نیز رساله یعقوب ۱: ۱۸ و رساله اول پطرس ۳: ۱ و ۲۳ وارد است که ایشان یعنی مسیحیان از خدا و یا بکلمه خدا مولود شدند و این معنی در رساله دوم قرنیتیان ۵: ۱۷ بخلقت جدید و در رساله رومیان ۱۲: ۲ بتازگی ذهن که همان تولد نو و تجدید روح القدس میباشد تفسیر گشته و در رساله افسسیان ۲: ۶ بقیامت از موت و در رساله افسسیان ۲: ۱ و ۵ بزنده شدن با مسیح معنی شده است، لهذا تازگی آن است که شجر زندگی روحانی بمساعدت روح القدس و کلمه خدا در نفس که بواسطه ارتکاب گناهان مهجور گشته غرس شود تا بدان وسیله قادر بر ادراک امورات روحیه شده بطور تازه بر آنها معتقد گردد و پس از آن در ارتکاب امورات عدالت و مقاصد خیر شروع نماید. پس نفس توبه کار را ناچار است که نتایج تجدید و خوشحالی را که از معرفت الله حاصل میشود دریابد و میل و محبت او نسبت بجمیع بنی نوع بشر تازه گردد. علی الخصوص میل و محبت ورزیدن نسبت برئیس ایمان بدین جهت هر آن نفسی که بمرتبه تجدید نایل گردید نمیتواند میل و محبت نسبت بسایر تجدید یافتگان بنی نوع خود ظاهر ننماید زیرا که همگی، ثانیاً به کلمه خدا مولود گردیده اند. (قاموس کتاب مقدس صص ۲۴۱ - ۲۴۲). با رجعت در مذهب شیعه مقایسه شود.

تجدید روح القدس.

[ت د حُلْ قُ د] (ترکیب اضافی، امرکب) تولد نو؛ اصطلاحی است مسیحیان را. رجوع به تجدید (معاد) شود.

تجدید شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) تازه شدن. نو گردیدن ||. در تداول امروز بیشتر درباره شاگردان مدارس گفته شود که در امتحان خرداد در چند درس و یا همه درسا پذیرفته نمی شوند و باید بار دیگر در شهریور امتحان دهند. رجوع به تجدیدی شود.

تجدید کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) تازه کردن. نو کردن. رجوع بتجدید و دیگر ترکیب های آن شود.

تجدید گردیدن.

[ت گ گ د] (مص مرکب) تجدید شدن. رجوع به تجدید و دیگر ترکیب های آن شود.

تجدیدی.

[ت] (ص نسبی) منسوب بتجدید. آنکه در امتحان تجدید شده باشد. رجوع بتجدید شدن و تجدید و دیگر ترکیب های آن شود.

تجدیر.

[ت] [ع مص] سزاوار گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اندودن دیوار از گل و گچ و مانند آن. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آبله نشان شدن. (تاج المصادر بیهقی). چیچک بر آوردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بر آمدن بر درخت برابر نخود. (منتهی الارب). بر آمدن بار آن درخت باندازه نخود. (ناظم الاطباء). || نمودار شدن سرهای گیاه مانند جدری. (منتهی الارب). نمودار شدن سرهای گیاه مانند چیچک. (ناظم الاطباء).

تجدیع.

[ت] [ع مص] بدخوار گردانیدن مادر کودک را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). هر دو گوش خر بریدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جدعاً لك گفتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب). و آن دعائی است و معنی آن اینست که خداوند او را گرفتار جدع کند یعنی خیر را از او قطع نماید و او را ناقص و معیوب سازد ||. پژمرده کردن قحط گیاه را بسبب انقطاع باران. (اقرب الموارد). پژمرده کردن قحط گیاه را. (منتهی الارب) (از قطر المحيط): و غیث مریع لم یجدع نباته ولته افانین السماکین اهللب. ابن مقبل (از اقرب الموارد ||). سخت بریدن لب یا گوش یا بینی. (آنندراج ||). حبس کردن. (آنندراج).

تجدیف.

[ت] [ع مص] ناسپاسی کردن نعمت را و کم شمردن و گفتن که نیست مرا و نیست نزد من. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کافرنعمتی کردن و اندک شمردن نعمتی که خدای تعالی داده باشد. (آنندراج). کفران نعمت کردن. واموی گفت: کم شمردن است چیزی را که خدا به او عطا نموده است. و در حدیث: لاتجدفوا بنعم الله. (از اقرب الموارد ||). راندن ملاح کشتی را با پارو. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجدیل.

[ت] [ع مص] بر زمین او کسندن (افکندن) (زوزنی). بر زمین زدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): طعنه فجده. (اقرب الموارد ||). تافتن موی را. (زوزنی). بافتن موی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجذب.

[ت] [ع مص] جذب. (تاج المصادر بیهقی). آشامیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجذب لبن؛ نوشیدن آنرا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجذم.

[ت] [ع مص] بریده گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجذی.

[ت] [ع مص] دم کشان بانگ کردن کبوتر، ماده را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجدید.

[ت] [ع مص] پاره پاره کردن. (زوزنی ||). تبعیت خواستن از قوم و ناکردن ایشان. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجدیر.

[ت] [ع مص] از بن برکندن. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بریدن و از بیخ کنندن. (ناظم الاطباء ||). تجذیر عددی؛ بدست آوردن جذر آن (۱). (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به جذر شود. (۱) - در ناظم الاطباء: ضرب کردن عددی را در نفس خود «؟»

تجدیم.

[ت] [ع مص] مبالغهء جزم. (تاج المصادر بیهقی). بریدن چیزی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تجر.

[ت ج] (۱) خانهء زمستانی را گویند که در آن تنور و بخاری باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). خانهء زمستانی که بخاری و تنور داشته باشد و تابخانه نیز گویند. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). اطاق زمستانی. (فرهنگ نظام).... لیکن در قاموس تزر (برای فارسی) بمعنی خانهء تابستانی گفته «طرز» معرب آن و زای فارسی بسیار به جیم بدل کنند. (فرهنگ رشیدی). تزر. بهمین معنی می آید پس یکی از این دو مبدل دیگری است. (فرهنگ نظام). دکتر معین در حاشیهء برهان آرد: پارسی باستان «تَجْرَه» (۱) بارتولمبه ۶۲۹، ارمنی «تَجْرَه» (۲) (خانه، معبد) در پهلوی اوزدس چار (۳) بمعنی معبد بتان (نیبرگ ۲۳۰) در پارسی تجر و تزر. اصلاً بکاخ زمستانی اطلاق میشده. در تخت جمشید، کاخ کوچک داریوش بزرگ که در ضلع شمالی صحن صدستون پیا شده به تجره موسوم است (۴) و سطح قصر مربع مستطیلی است که بطول قرار گرفته است. (ایران باستان ج ۲ صص ۱۵۸۹ - ۱۵۹۰). همین تزر «طرز» است که در کتب لغت عرب مقولاً طرز آمده. مؤلف تاج العروس ذیل «طرز» در مستدرک آرد: «الطرز بیت الی الطول، فارسی معرب، و قیل هوالبیت الصیفی. قال الازهری اراه معرباً و اصله ترز». پیداست که هم در تقدیم راء تصحیف شده و هم در معنی خانهء زمستانی بتابستانی تبدیل یافته و شکی نیست که اصل همان تجر و تزر است و اینکه گوید: «بیت الی الطول» درست با تجرهء داریوش تطبیق میکنند. در دواوین شعرا نیز «طرز» را «طرز» نوشته اند بدو راء مهمله. رجوع به طرز شود. پوردادود در فرهنگ ایران باستان آرد: اما طرز را که یاقوت بنقل از لیث و ابومنصور آن را معرب از تزر فارسی دانسته و بمعنی خانهء تابستانی گرفته چنین تعریف کرده است: شهری است از ناحیهء مرج القلعه و یک منزل از راه بزرگ خراسان مسافت دارد و در میان دشتی واقع است. قصر یزید را جغرافیائوسان طرز هم خوانده اند یعنی یک شهر را بدو نام یاد کرده اند و این طرز معرب از تزر بیشک همان واژهء فرس هخامنشی تَجْرَه میباشد که بمعنی کوشک (= قصر) است. در زبان ارمنی تجر بمعنی سرای و پرستشگاه از زبان ایرانی گرفته شده است و همین واژه است که در فارسی تجر شده... (فرهنگ ایران باستان ص ۲۹۴). رجوع به طرز شود: میان این تجر و گنبد فلک فرق است که هست این به ثبات آن نباشد آرامش چو تاب آتش می در هوای آن پیچد بتافت خانه از آن تابخانه شد نامش. نزاری قهستانی ||. بزبان قزوینی گنجینه و مخزن را نامند. (برهان). مردم قزوین گنجینه را گویند. (فرهنگ رشیدی). بلغت اهل قزوین گنجینه و مخزن. (ناظم الاطباء). (۱ - ۴) - car. - uzdes - (۳) - tacar. - (۲) - tacara. - رجوع به تجر و تجره (اخ) شود.

تجر.

[ت] [ع مص] بازرگانی کردن. (زوزنی) (ترجمان عادل بن علی) (آندراج). بازرگانی نمودن. (منتهی الارب).

تجر.

[ت ج] [ع ا] ج تاجر. رجوع به تاجر شود.

تجر.

[ت ج] [ع ا] ج تاجر. رجوع به تاجر شود.

تجر.

[ت ج] [اخ] تجر. تجره. تزر. طزر: قصر کوچک داریوش [تخت جمشید] که در ضلع شمالی صحن پیا شده بنا بر کتیبه های بالای دو جرز رواق به تجر موسوم است. لفظ تجر، تجر، یا طزر پارسی جدید، اصلاً بمعنی قصر زمستانی است فی الحقیقه در میان تمام ابنیه صفه تنها این بنا رو بجنوب میباشد و این کیفیت در چنین آب و هوایی پر معنی است. سطح قصر مربع مستطیلی است که بطول قرار گرفته و کف آن صحن است. دو پله کوچک برواقی می رود که دارای دو ردیف چهار ستونی است. سه جدار رواق مزین بدر و پنجره و طاقچه های متعددی است که حجاریها و کتیبه های فراوان بر آنها است و گویا سنگهای تراشیده آنها اص صیقلی بوده. بهمین جهت این قصر را به اصطلاح جدید «آینه خانه» نامیده اند. در عقب رواق طالار مرکزی است، که بر حسب عادت مربع است، اما سه ردیف ستون دارد که در هر ردیف چهارتا است. بنابراین فاصله میان ستونهای ردیف های عمودی کمتر از فاصله میان ردیفهای افقی است. نقشه بطور کلی بطرح هیدش شبیه است و دو طالار اصلی را از سه طرف اطاقهای کوچک احاطه دارد. گرمابه و مستراح در اینجا در دو زاویه شمالی قصر واقع است ستونها از چوب بوده و در کلیه ساختمان نهایت ظرافت بکار رفته. بعض حجاریها که جواهرنشان یا زرنشان بوده داریوش را مینماید، در حالی که از قصر بیرون می آید یا بطالار درونی می رود، یا با شیر پیکار میکند و یا با گاو پنجه درافکننده، و نیز چاکران و پاسبانان را می نماید که بخدمت مشغولند. روی جدار درها و پنجره ها کتیبه هایی زیاد از زمانهای بعد هست. این کتیبه ها از دو کتیبه پهلوی از زمان شاهپور دوم (۳۰۹ - ۳۷۹ م.) شروع میشود، سپس کتیبه هایی به عربی تا قرن نهم هجری و به فارسی تا عصر جدید موجود است. فضائی که بین دیوار غربی صحن تجر از یکطرف و حصار صفه از طرف دیگر واقع است شامل باقیمانده ابنیه بی اهمیتی است. اردشیر پله کان قشنگی مزین بنقش سان طوایف باجگذار بر جبهه غربی قصر تجر افزوده. تمامی این فضا که میان بنای سه دری و حصار غربی واقع است، اندرونی را تشکیل میداده. (تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۱۵۸۹ - ۱۵۹۰). عمارت دیگر تجر است و آن کاخ کوچکتري بوده است در ضلع شمالی صفه تخت جمشید که آن را قصر زمستانی یا «آفتاب-کده» پنداشته اند... و این بنا رو به آفتاب ساخته شده است و امروز این کاخ را آینه خانه گویند و دو کتیبه از سکانشاه پهلوی و یک کتیبه از عضدالدوله فنا خسرو دیلمی بخط کوفی و چند کتیبه دیگر از آل مظفر و تیموریان در آنجا هست. (سبک شناسی ج ۱ ص ۳۳). رجوع به تجر (ا) و تجره شود.

تجر.

[] [اخ] بیست و سیمین خان خیره از جانب نادرشاه افشار در ۱۱۴۵. (طبقات سلاطین اسلام ص ۲۵۰).

تجر.

[تَجَّ] (اخ) یکی از گردنه های عمده راه بین بندر گز و استرآباد. رجوع به سفرنامه رابینو بخش انگلیسی ص ۷۹ شود.

تجر.

[تَجَّ] (اخ) دهی از دهستان ارومه بخش طرهبه شهرستان مشهد است که در بیست و یک هزارگزی جنوب خاوری طرهبه و هیجده هزارگزی شمال شوسه عمومی مشهد به نیشابور واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۳۳۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا بنشن و میوه و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجرء.

[تَجْرُءٌ] (ع مص) اجترء. دلیر گردیدن بر کسی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تجرؤ؛ جرأت کردن و دلیر شدن. این لفظ بطور غلط مشهور تجری با یاء آخر استعمال میشود. (فرهنگ نظام). رجوع به تجرئ و تجرؤ شود.

تجرئ.

[تَجْرِءٌ] (ع مص) دلیر کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). مصدر قیاسی از باب تفعیل، دلیر کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دلیر گردانیدن. (ناظم الاطباء).

تجرب.

[تَجْرِبٌ] (مص) ج، تجارب. تجربه. تجربه. آزمایش. ارونند. آزمودن: تجربت کردم و دانا شدم از کار تو من تا مجرب نشود مردم دانا نشود. منوچهری. ترکان گرد چنین مردمان گردند و عاقبت ننگرند تا ناچار خلل بیفتد چه ایشان را تجربتی نباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۸). دیگر تا مقرر شود حال هر شغلی که بروزگار گذشته بوده است و خوانندگان این تاریخ را تجربتی و عبرتی حاصل شود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۵) ایاز از بس بناز و عزیز برآمده است هر چند عطسه پدر ما است و از سرای دور نبوده است و گرم و سرد نچشیده و هیچ تجربت نیفتاده است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۶۵). کون بی تجربت فساد بود تجربت عقل مستفاد بود. سنائی. آنکه حزمی داشت و ... بر بساط خرد و تجربت ثابت قدم شده سبک روی بکار آورد. (کلیله و دمنه). داروی تجربت مردم را از هلاک کج جهل برهاند. (کلیله و دمنه). حرمان آن است که... [شاه] اهل رای و تجربت خوار بگذارد. (کلیله و دمنه). تجربتش کرد چنین چند بار قاعده مرد نگشت از قرار نظامی. پسر گفت ای پدر فواید سفر بسیار است. از نزهت خاطر... و تفرج بلدان... و معرفت یاران و تجربت روزگاران. (گلستان). عقل کو را آبگینه ریزه در پای اوفتاده بس که سنگ تجربت بر طاق مینائی زدم. سعدی. شبی پروانه ای با شمع شد جفت چو آتش درفتادش، خویش را گفت که پیش از تجربت چون دوست گیری بنه گردن که پیش دوست میری. اوحلدی. این تجربت است، آنکه نه زر دارد خوار است. قآنی. رجوع به تجارب و تجربه و تجربه شود ||. قاروره ای که نزد طبیبان برند تجربت را: کسی تجربتی پیش او [طیب] نیاورد و معالجتی نخواست. (گلستان).

تجربت کوفته.

[تَجْرِبَاتٌ] (ن مف مرکب) که بسیار تجربت کرده باشد. آنکه از بسیاری تجربت کردن فرسوده بود. در این بیت مسعود سعد

بمعنی مجرب، آزموده آمده است: تجربت کوفته دلیست مرا نه خطایی درو نه طغیانست. مسعودسعد.

تجربه.

[تَ رِبَ] (ع مص) آزمودن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجرب. آگاهی یافتن و آزمودن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به تجربت و تجربه شود.

تجربه.

[تَ رِبَ] (مص) آزمودن. (فرهنگ نظام). تجربه. رجوع به تجربه شود.

تجربه.

[تَ رِبَ / رِبَ] (ازع، امص، ا) آزمایش و امتحان. (ناظم الاطباء). آزمایش. و با لفظ گرفتن و کردن مستعمل است. (غیاث اللغات): بروز تجربه روزگار بهره بگیر که بهر دفع حوادث ترا بکار آید. (منسوب به رودکی از کتاب احوال و اشعار رودکی). زیرا که به ز تجربه آموزگار نیست. مسعودسعد. این همه هست و سبکی عمر من رفت و مرا تجربه ها اوفتاد. خاقانی. مرد خردمند هنرپیشه را عمر دو بایست درین روزگار تا یکی تجربه آموختن با دگری تجربه بردن بکار. سعدی. خوش بود گر محک تجربه آید بمیان تا سیه روی شود هر که در او غش باشد. حافظ. -امثال: هر تجربه عقلی زیاده کند. ترکیبها: - باتجربه؛ بی تجربه. کم تجربه. پرتجربه. تجربه دار. تجربه داری. کم تجربگی. پرتجربگی. رجوع به تجربت و تجربیات و تجربه شود ||. این کلمه در انجیل متی ۲۲: ۱۸ انجیل لوقا ۱۳: ۴ آمده و در کتاب مقدس نیز بسیار وارد گشته است. معانی مختلفه می بخشد و اکثر اوقات قصد از جری شدن بگناه و ارتکاب آن است لهذا شیطان دشمن بنی نوع بشر خوانده شده است. انجیل متی ۴: ۳. گاهی قصد از امتحان ایمان و اطاعت شخص است چنانکه در رساله یعقوب ۱: ۲ و ۳ وارد است. و یا قصد از تجربه صبر خداوندی می باشد چنانکه در سفر خروج ۱۷: ۲، رساله اول قرنیتان ۹: ۱۰ وارد است. اما باید دانست که قصد از کلامی که در دعای ربانی وارد است که «ما را در آزمایش می آورد»، این نیست که خداوند تجربه کننده ما است. رساله یعقوب ۱۳: ۱ و ۱۴. بلکه مقصود اینست که خداوند ما را از افتادن در تجربه نگاه دارد. اما «تجربه می کند او را یا تا تجربه کند او را» که در انجیل متی ۱۶: ۱ و ۱۹: ۳ و انجیل مرقس ۱۰: ۲ و انجیل لوقا ۱۰: ۲۵ وارد است قصد آنست که ایشان بسیار کوشش نمودند که او را در دامهای خود گرفتار سازند یا او را بگناه کردن وادارند و پرواضح است که مسیح چون در زمین آمده شروع بخدمت خود نمود شیطان خواست که وی را امتحان نماید لهذا اول حیلۀ او این بود که او را در صورتی که چهل شب روزه داشته بود بخوراک وادارد و دوم اینکه او را در امر دین و تقوی و پرهیز بتکبر وادارد، لهذا او را گفت از کنگره هیکل بزیر انداخته بخداوند متوکل شود و سومی محض آوازه و نیکنامی و جمع بود پس پرواضح است در تجربه نخستین اول نظر شیطان به بشریت مسیح بود که مثل سایر بنی نوع بشر گرسنه و تشنه میشود و در تجربه دوم نظرش به پرهیز و تقدس و دینداری او و در تجربه سوم نظرش بر این بود که او یهودی است و اعتقاد یهود هم بر آنست که چون مسیح آید سلطنت خواهد کرد. اما با وجود همه اینها مسیح بر او غالب آمده ویرا از حضور خود راند پس بدینطور آدم دوم بر قوات جهنم ظفر یافت. (قاموس کتاب مقدس ص ۲۴۶).

تجربه کار.

[تَ رِبَ / رِبَ] (نف مرکب) ج، تجربه کاران. شخص آزموده و دانا. (فرهنگ نظام). مردم کارافتاده و کارآزموده. (آندراج).

عالم به شغل و عامل با تجربه. (ناظم الاطباء). مجرب. بازل: مرا ز تجربه کاران نصیحتی یاد است که توبه نامه بخط شکسته می باید. صائب (از آندراج). یکی ز تجربه کاران بصید گاه ملالم رمیده بلبلم از آرزوی انجمن گل. محمد سعید اشرف (ایضاً). تجربه کاران روزگار؛ آزمودگان کارهای دنیا. (ناظم الاطباء).

تجربه کاری.

[تَ رِ / رُبَ / ب] (حامص مرکب) آزمایش و عمل و مشق. (ناظم الاطباء).

تجربی.

[تَ رِ / رُ] (ص نسبی) آزمایشی. منسوب به تجربه. رجوع به تجربه شود (||). اصطلاح فلسفه قضایای تجربی؛ قضایایی است که عقل بجهت احساس متکرر بدان حکم کند بی آنکه سبب آن را دریابد مانند آنکه سقمونیا مسهل صفر است. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تجریتم.

[تَ جَ ثُ] (ع مص) افتادن از بالا به نشیب. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فراهم آمدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). لازم گرفتن جای را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گرفتن بهتر چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). انقباض توأم با لرزه. (قطر المحيط).

تجری.

[تَ جَ آ] (ع مص) برآمدن جرثمه (نای. گلو) و یا آماس کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجری تجریاً؛ نتأت جرثمه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجرجر.

[تَ جَ جُ] (ع مص) (از: «ج ر») ریختن آب را در حلق. (از الغریبین ابو عبید هروی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جرعه نوشیدن آب. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). گرداندن شیر بانگ خود را در گلو گامش. (قطر المحيط).

تجرجم.

[تَ جَ جُ] (ع مص) افتادن مرد. (اقرب الموارد). افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بچاه فروافتادن چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بچاه فرورفتن ||. شکسته و ویران گردیدن. به آخر رسیدن شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در آمدن وحشی در جای باش خود و فراهم گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بسیار نوشیدن و خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجرخیل.

[تَجْرُ] (اخ) دهی از دهستان هزارگریب بخش چهاردانگه شهرستان ساری است که در ۵۰ هزارگزی شمال خاوری کیاسر قرار دارد. کوهستانی سردسیر است و ۱۰۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و ارزن و شغل اهالی زراعت است صنایع دستی زنان شال و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تجرد.

[تَجْرُ] (ع مص) برهنه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (فرهنگ نظام). برهنه گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برهنه شدن و برهنگی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). کوشش کردن در کارها. (تاج المصادر بیهقی). کوشش کردن در کار و از هر چیز فارغ شدن و بدانکار پرداختن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجرد للعبادة اذا انقطع لها. (اقرب الموارد ||). مجازاً بمعنی ترک دنیا و قطع علائق. (غیاث اللغات) (آندراج). تنها بودن و گوشه نشین شدن و زن نگرفتن. (فرهنگ نظام): خاقانیا ز جیب تجرد بر آرز سر روز روزگار دامن همت فرو نشان. خاقانی ||. فرونشستن جوش عصیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). برآمدن خوشه از غلاف. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). همچون حاجیان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط): منه حدیث عمر: تجردوا بالحج و ان لم تحرموا؛ ای تشبهوا بالحاج و ان لم تکنوا حجاجاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). حج افراد بجا آوردن. يقال: فلان تجرد بالحج اذا افرد و لم یقرن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اصطلاح فلسفه غیرمادی بودن و وجود مثل وجود خدا و عقول. (فرهنگ نظام). در لغت تهی بودن و نزد حکما عبارت است از بودن شیء بحیثیتی که نه ماده و نه مقارن ماده باشد مانند مقارنه صور و اعراض. کذا فی شرح التجرید. (کشاف اصطلاحات الفنون). - تجردگزین؛ برگزیننده تنهائی و گوشه نشینی و تارک علائق دنیوی. (ناظم الاطباء). - حالت تجرد؛ حالت تنهائی و گوشه نشینی. (ناظم الاطباء). - عالم تجرد؛ عالم انقطاع از ما سوی الله. (ناظم الاطباء).

تجرد.

[تَجْرُ] (اخ) سیدعبدالله لاهوری، که علوم رسمیه را در برهان پور از مولوی غلام محمد، یکی از تلامذه ملا نظام الدین قدس سره خوانده و از آنجا به جذبه ربانی رکاب عزیمت حجاز رانده، بعد استسعاد حج و زیارات به بندر سورت مراجعت کرد و بتکمیل بقیه علوم روی ارادات پیش علمای آن شهر آورد. از اوست: جز زلف تو جانان که سرش بر قدم تست آشفته که ایام بکام است کدام است؟ (از صبح گلشن).

تجرد.

[تَجْرُ] (اخ) شیخ محمدعلی. از شاگردان شیخ خیرالله فداگجراتی و هم زمان نورالعین واقف بود و خودش لاهوری المولد و اصولش در ملتانیان معدود، اکثر اوقات مجردانه در کوهستان جنبو میگذرانید و در سنه ۱۱۷۹ ه. ق. در زاویه مرقد خزید از اوست: ای زلیخا تا توانی طالب دیدار باش عاشق فرزند پیغمبر شدی هشیار باش. جزای تست زلیخا که روز بد دیدی قیامت است پسر از پدر جدا کردن. (از صبح گلشن).

تجرس.

[تَ جَزُ رُ] (ع مص) سخن گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکلم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). بنگمت گفتن. (تاج المصادر بیهقی). تنغم. (اقرب الموارد). ترنم کردن ||. بناز و نعمت زیستن. (آندراج).

تجرع.

[تَ جَزُ رُ] (ع مص) فرو خوردن خشم و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان عادل بن علی). فرو خوردن خشم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جرعه جرعه خوردن آب و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جرعه جرعه نوشیدن و اندک اندک نوشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). جرعه جرعه نوشیدن. (از اقرب الموارد) (بحر الجواهر) (فرهنگ نظام). معنی جرعه یکبار نوشیدن است. (فرهنگ نظام): يتجرعه و لا یکاد یسیغه. (قرآن ۱۴ / ۱۷). هر گاه ملوک را لازم گیرد... و از تجرع شربتهای تلخ تجنب ننماید... هر آینه مراد خویش... او را استقبال واجب بیند. (کلیله و دمنه).

تجرع افتادن.

[تَ جَزُ رُ أَد] (مص مرکب) نوشیده شدن. جرعه جرعه در گلو فرورفتن: چندانکه شربت مرگ تجرع افتد... (کلیله و دمنه)... و شربتهای تلخ که آنروز تجرع افتد واجب کند که محبت دنیا را بر دلها سرد کند. (کلیله و دمنه).

تجرع کردن.

[تَ جَزُ رُ كَد] (مص مرکب) جرعه جرعه نوشیدن. (ناظم الاطباء): و خود از آب چشمه شربتی تجرع کرد. (سندبادنامه). چون مهرب و ملجا دیگر نبود بدست خود داروئی مهلك تجرع کرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به تجرع و تجرع افتادن شود.

تجرِف.

[تَ جَزُ رُ] (ع مص) به بیل فارفتن گل. (زوزنی). به بیل برکندن گل را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کاویدن توجیه زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجرِق.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان دیزجرود بخش عجب شیر شهرستان مراغه است که در بیست و یک هزار و پانصد گزی خاور عجب شیر و ۱۴ هزار گزی شمال شوسهء مراغه به آذرشهر قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۳۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و حبوبات است شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تجرِق.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان گرم بخش ترک شهرستان مراغه است که در ۳۰ هزار گزی شمال خاوری بخش و ۳۹ هزار گزی شوسهء میانه به خلخال قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۲۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و نخود و عدس و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تجرِق.

[تَ رَ] (اخ) دهی جزء دهستان نیر بخش مرکزی شهرستان اردبیل است که در ۳۵ هزارگزی باختر اردبیل و یکهزارگزی شوسهء تبریز به اردبیل قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۳۸ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴)

تجرگ.

[تَ جَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان رقه بخش بشرویه شهرستان فردوس است که در ۲۸ هزارگزی باختر بشرویه و ۲۰ هزارگزی شمال راه مالرو بشرویه به طبس قرار دارد. کوهستانی و خشک و گرم سیر است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجرم.

[تَ جَ رُ] (ع مص) تمام شدن سال. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). گذشتن سال. (اقراب الموارد). گذشتن سال و تمام شدن آن. (قطر المحيط): دمن تجرم بعد عهد انیسها حجج خلون حلالها و حرامها. لید (از اقراب الموارد ||). گذشتن شب و تمام گردیدن و كذلك: تجرم النهار و غیره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمام شدن و گذشتن شب. (آندراج). گذشتن شب و تمام گردیدن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). گناه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کسی را جرمی نهادن. (تاج المصادر بیهقی). دعوی گناه کردن بر کسی که نکرده است. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خرما ریخته را برچیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجرمز.

[تَ جَ مْ] (ع مص) فراهم آمدن. (اقراب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جمع شدن. (آندراج ||). افتادن بر چیزی. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). افتادن چیزی بر کسی. (آندراج ||). گذشتن و سپری شدن شب. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء). رفتن شب. (آندراج): لما رایت اللیل تجرمز. (اقراب الموارد).

تجرمه.

[تَ جَ مَ] (اخ) پدر هایکانا اولین کس از نژاد ارامنه: ارامنه نژاد خود را بشخصی میرسانند که هایکانا نام داشته و گویند که او پسر همان کس بود که در تورات او را ترجمه نامیده اند. (کتاب پیدایش باب دهم) (تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۶۸).

تجرؤ.

[تَ جَ رُ] (ع مص) دلیر کردن و دلیر شدن. (از زوزنی). رجوع به تجرء و تجرؤء شود.

تجرود.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان پایین ولایت بخش حومه شهرستان تربت حیدریه است که در ۱۸ هزارگزی جنوب باختری تربت حیدریه و ۵ هزارگزی خاور شوسهء عمومی تربت حیدریه به زاهدان قرار دارد. جلگه ای است معتدل و ۲۷۱ تن سکنه دارد آب آن

از قنات و محصولش غلات و تریاک و پنبه است و شغل اهالی زراعت و گله داری و کرباس بافی است. راه اتومبیل رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجرود.

[ت] (اخ) دهی از دهستان تکاب بخش ریوش شهرستان کاشمر است که در ۱۸ هزارگزی باختر ریوش و ۲ هزارگزی شمال مالرو عمومی ریوش به بردسکن قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۱۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه و محصول آن غلات و میوه و ابریشم است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجره.

[تَجْرُ] (ع مص) منکشف و آشکار گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجره.

[تَجْرَه] (اخ) دهی جزء دهستان بهنام عرب بخش ورامین شهرستان تهران است که در ۱۶ هزارگزی جنوب خاور ورامین و سر راه نیمه شوسه حصار حسن بک قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۵۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا صیفی و شغل اهالی زراعت است. راه ماشین رو دارد. و بنای امامزاده عون از آثار قدیمی آنجاست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تجره.

[تَجْرَه] (اخ) دهی جزء دهستان کوهپایه بخش نوبران شهرستان ساوه است که در ۱۲ هزارگزی شمال نوبران و ۱۲ هزارگزی راه عمومی واقع است و ۴۲۲ تن سکنه دارد. کوهستانی و سردسیر است و آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و بنشن و لبنیات و انگور و بادام و گردو است و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد و بر بالای کوه تجره بنای امامزاده ای بنام شاهزاده مسلم از آثار قدیمی آنجا است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تجره.

[تَجْرَه] (اخ) دهی جزء دهستان کزاز علیا بخش سربند شهرستان اراک است که در ۲۰ هزارگزی شمال خاور آستانه و ۱۲ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۵۳۱ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هفته و محصول آنجا غلات و انگور و چغندر قند و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالی بافی است. راه مالرو دارد و اتومبیل هم میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تجره.

[تَجْرَه] (اخ) دهی از دهستان جوشقان بخش میمه شهرستان کاشان است که در ۳۳ هزارگزی شمال میمه و ۹ هزارگزی خاور شوسه اصفهان به تهران قرار دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و سیب زمینی و بادام و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تجره.

[تَجَر] (اخ) دهی از دهستان ده پیر بخش حومه شهرستان خرم آباد است که در ۱۲ هزارگزی خاور خرم آباد و بر کنار جنوبی راه خرم آباد به بروجرد واقع است. جلگه ای است معتدل و ۹۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه آبستان و محصول آن غلات و صیفی و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. صنایع دستی زنان آنان فرش و سیاه چادر بافی است. راه اتومبیل رو دارد و ساکنان آن از طایفه سادات سیه و نندند و برای تعلیف احشام به بیلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تجره.

[تَجَر] (اخ) دهی از دهستان عربستان شهرستان گلپایگان است که در ۳۱ هزارگزی جنوب خاوری گلپایگان و بر کنار راه مالرو نیشان به رحمت آباد قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۷۶۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و لبنیات و شغل مردم زراعت و گلخانه داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تجره.

[تَجَر] (اخ) دهی از دهستان گرمسیر شهرستان اردستان است که در ۷ هزارگزی شمال اردستان و یکهزار گزی خاور شوسه اردستان به کاشان قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۱۰۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و پنبه و شغل مردم زراعت است. راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تجره رود.

[تَجَر] (اخ) دهی جزء دهستان تیرچایی بخش ترکمان شهرستان میانه است که در بیست و پنج هزارگزی شمال خاوری بخش ترکمان و دوازده هزارگزی شوسه میانه به تبریز قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از رود النجارق و محصول آنجا غلات و نخود سیاه و بزرگ و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تجری.

[تَجْرِي] (ع مص) (از: «ج رو») بچه گرفتن جرو را (بچه درندگان). (منتهی الارب). -امثال: من تجری جرو سوء اكله؛ در حق کسی گویند که در غیر محل نیکی کند یا از پرورده خود بدی بیند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجری.

[تَجْرِي] (ع مص) جرئت و دلیری. (ناظم الاطباء). اصل آن تجره است. رجوع بهمین کلمه شود.

تجری.

[تَجْرِي] (اخ) بنا بگفته راینو شهری در سه فرسخی بارفروش بوده که اکنون ویران است و آثار آن در مشهد سبز مشاهده شده است. رجوع به تجری اسپ شورپی شود.

تجری ۶.

[ت] [ع مص] (از: «ج رء») دلیر گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تجری اسپ شوری.

[ت] [ا] [اخ] یکی از دهات بارفروش. رابینو آرد: تجری اسپ شوری یا کاردگر نماور، در نزدیکی آن مشهد سبز در سه فرسخی (۱۲ میلی) شهر بارفروش، سر راه آمل واقع است. در آن حدود آثار دیوار و خانه‌هایی پوشیده از علف و بیشه هست که نشانی از شهر تجری سابق است که طول محیط آن یک فرسخ (۴ میل) بوده. درن مینویسد: آن شهر در پی پی واقع و در آنجا مقبره نو امام است. (مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۸ و ترجمه وحید ص ۱۵۹).

تجریب.

[ت] [ع مص] آزمودن. (دهار) (تاج المصادر بیهقی). اختبار و امتحان کردن از کسی یا چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از المنجد). آزمودن. (از آندراج). آزمایش و امتحان ||. گرفتن عیار. (ناظم الاطباء).

تجریج.

[ت] [ع مص] موی سر ستردن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جنبان و فراخ ساختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجریح.

[ت] [ع مص] خسته کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجرید.

[ت] [ع مص] برهنه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). برهنه کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برهنه کردن چیزی را از زوایدی که بر آن باشد. (از غیاث اللغات) (از آندراج). در لغت برهنه کردن. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ج ۱ ص ۲۱۳ ||). پیراستن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیراستن و اصلاح نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). بریدن شاخهای درخت. (کشاف اصطلاحات الفنون ایضاً ||). باز کردن پوست چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجرید چوب؛ کندن پوست آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). برکندن موی را از پوست. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سؤال کردن از قوم و ندادن آنان یا دادن آنان بناخوشی. (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سؤال کردن چیزی از کسی و ندادن یا دادن بکراهت. (آندراج ||). پنبه بیرون کردن از پنبه دانه. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برکشیدن شمشیر را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شمشیر از نیام بیرون کشیدن. (آندراج ||). ضبط نکردن اعراب و نقاط کتاب را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بی قران گزاردن حج را. (از قطر المحيط) (منتهی الارب). بتنهایی و بی عمره گذراندن حج را. (ناظم الاطباء ||). برهنه کردن زمین را از نبات و جز آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب ||). جامه کهنه

پوشیدن. (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بمعنی مجرد و برهنه مجاز است. (آندراج ||). اصطلاح تصوف) در اصطلاح صوفیه تجرید از خلایق و علایق و عوایق و تفرید از خودی. کما فی کشف اللغات. و در لطائف اللغات میگوید: تجرید بمعنی قطع تعلقات ظاهریست و تفرید قطع تعلقات باطنی. (کشاف اصطلاحات الفنون): از کجا برداشته اول ز بغداد طلب در کجا در وادی تجرید امکان دیده اند. خاقانی. اولاً- تجرید شو از هر چه هست وانگهی از خود بشو یکبار دست. اسیری لاهیجی (از آندراج). تجرید عبارتست از ترک اغراض دنیوی ظاهراً و نفی اغراض اخروی و دنیوی باطناً و مجرد حقیقی کسی بود که بر تجرد از دنیا طالب عوضی نباشد بلکه باعث بر آن تقرب به حضرت باری بود. هر که بظاهر غرض دنیا را بگذارد و بیاطن بدان عوضی در آجل یا عاجل طمع دارد بحقیقت مجرد نگشته باشد و در معرض معاوضه و متاخره بود. (از نفائس الفنون ||). اصطلاح بدیع) به اصطلاح شعرا صنعتی است و آن چنانست که از امری که دو صفت خیزد انتزاع امری دیگر مثل او کند و در آن مبالغه کمال باشد مثلاً گویند: بزم تو چون باغ لیکن چنان باغی که صد بهشت از او نمایان باشد. بزمگاهت از نضارت هست بستانی ولیک بوستانی کاندرو هر سو نماید صد ارم. این اصطلاح اهل صنایع است و الاتجرید در لغت با آنکه مجرد کردن است انداختن یک جزو معنی است از لفظی که معنیش دو جزو داشته باشد مثلاً: اسری بعبده لی (قرآن ۱۷ / ۱)؛ قید شب مجرد شد از اسری که سیر کردن است در شب و لیلا منزل گشت... (آندراج ||). و دیگر از معانی تجرید چیزیست که مصطلح در علم بدیع است. گویند از محسنات معنویه یکی تجرید است. و آن عبارتست از اینکه انتزاع شود از امر ذی صفتی امر دیگری مانند آن در این صفت، تا در تمامیت آن صفت در آن امر مبالغه شده باشد. یعنی برای مبالغه در تمامیت آن صفت، در این امر ذی صفت تا آن حد که آن امر برسد از اتصاف به این صفت بجائی که بتوان انتزاع نمود از آن امر موصوف دیگری را با این صفت. تجرید بهمین معنی در زبان پارسی نیز مستعمل باشد. و مثال آن بنابر آنچه در جامع الصنایع آورده این شعر باشد: حسن جانت از نضارت هست بستانی ولیک بوستانی کاندرو او هر سو نماید صد ارم. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت صص ۲۱۳ - ۲۱۵ ||). و در نزد علماء عربیت بر معانی چند اطلاق شود: یکی تجرید لفظی است که دلالت بر معنی مستقلی کند و از آن بعضی و جزوی از آن معنی خواهند، چنانچه اسراء را از معنی شب برهنه کرده. و از آن مطلق بردن خواسته اند، نه بردن در شب را در این آیت از کلام الله که: سبحان الذی اسری بعبده لیلا (قرآن ۱۷ / ۱). دیگر از معانی تجرید عطف خاص بر عام باشد. و وجه تسمیه آن برای آنست که خاص را از عام جدا و برهنه کرده باشند. و برای فضیلت و رجحان معنی خاص آن را با افراد ذکر مخصوص دارند. مانند این آیت از فرموده ایزدی: حافظوا علی الصلوٰه و الصلوٰه الوسطی. (قرآن ۲ / ۲۳۸). و در ضمن معنی لفظ عطف زیادت توضیحی در این خصوص داده شود ||. دیگر از معانی تجرید تهی بودن بیت شعر است از ردف و تأسیس. و قافیه ای را که مشتمل بر تجرید باشد مجرده خوانند. و این معنی فقط در علم قافیت استعمال گردد ||. دیگر از معانی تجرید ذکر آن چیزی است که ملایم مستعارله باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون ایضاً ||). اصطلاح روانشناسی) تجرید به آن عمل ذهن گویند که یک صفت از صفات چیزی یا یک جزء از اجزاء معنایی را بنظر آورده سبب میشود که سایر صفات و اجزاء مورد غفلت قرار گیرند. در صورتی که آن جزء یا آن صفت به تنهایی و مستقلاً نمیتواند وجود داشته باشد. مثلاً تصور شکل یا قطر یا رنگ یا وزن... کتاب، قطع نظر از سایر صفات و خصوصیات آن، تجرید خواهد بود اقسام تجرید: تجرید ارادی است یا غیرارادی. تجرید غیرارادی آن است که توسط حواس صورت میگیرد زیرا هر یک از آنها در ضمن عمل طبیعی خود واسطه انتزاع و احساس صفتی از صفات اشیاء بوده از وجود صفات دیگر بکلی غفلت دارد. چنانکه با حس باصره فقط نور و رنگ، با سامعه فقط صوت، با شامه فقط بو... ادراک میشود. و از همین روست که یکی از حکما بدن را «ماشین تجرید» خوانده است. تجرید ارادی - آن است که مستلزم توجه و عمل مخصوص نفس بوده تصور معانی مجرده را مانند کم و کیف و اضافه میسر میسازد. شخص میتواند از تمام اجزاء و صفاتی که مثلاً «کتابی» را تشکیل میدهند تنها بشمارهء صفحات یا به حجم آن توجه کند (کم) یا فقط رنگ جلد یا مرغوبی کاغذ یا زیبایی طبع آن را در نظر آورد (کیف)

یا آنکه وضع آن را روی میز و نسبت مکانیش را با سایر کتابها و اشیاء تصور کند (اضافه) و بر همین قیاس. درجات تجرید: برای تجرید درجاتی قائل شده اند زیرا از تصور صفتی از صفات امری محسوس و جزئی گرفته تا ادراک کلی ترین مفاهیم و همچنین معانی دیگری که میان این دو طرف نهایی قرار دارند، همه را تجرید دانسته اند. مثلاً تصور سفیدی فلان تکه کاغذ معین، درجه اول تجرید و تصور سفیدی بطور کلی (یعنی قطع نظر از کاغذ مزبور و از هر چیز دیگر)، درجه دوم تجرید و تصور رنگ، درجه سوم تجرید و تصور کیف، درجه چهارم تجرید خواهد بود. چنانکه تصور شماره صفحات فلان کتاب معین (۴۰۰ صفحه) درجه اول و تصور همان شماره بی قید صفحه یا چیز دیگر، درجه دوم و تصور عدد درجه سوم و تصور کم درجه چهارم تجرید می باشد. و بر همین قیاس... تحدید معنی تجرید - اما جمعی از روانشناسان معنی تجرید را محدود کرده میگویند تصور صفتی از صفات محسوسه اشیاء - مثلاً تصور سفیدی فلان کاغذ، تجرید حقیقی نیست بلکه نوعی دقت است، زیرا سفیدی آن کاغذ از سایر خصوصیات این چیز، «بر طبق قانون کلی مجاورت» جدا نشدنی می باشد. ذهن در صورتی بمقام تجرید حقیقی نائل میشود که سفیدی مطلق را - یعنی با چشم پوشی از اشیاء معین - تصور نماید. تجرید به این معنی بکار تشکیل مفاهیم کلیه میرود و از تعمیم تفکیک نشدنی خواهد بود. (علم النفس یا روانشناسی تألیف دکتر سیاسی صص ۲۱۹ - ۲۲۱).

تجرید.

[ت] (اخ) نامش میرحیدر و از شعرای متأخر هند است. ابتدا در خدمت قمرالدین اعتمادالدوله بود و سپس به بنگاله رفت و در سال ۱۱۵۰ ه. ق. درگذشت. از اوست: بوی رحمی چشم نتوان داشت اینجا از گلی در فرنگستان حسن او مسلمانی کجاست. (از قاموس الاعلام ترکی).

تجریر.

[ت] (ع مص) نیک بکشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). نیک کشیدن و بسیار کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجریس.

[ت] (ع مص) محکم رای گردانیدن. (زوزنی). محکم رای کردن || آزمودن || آزموده کاری ||. حاکم گردانیدن کسی را در مال خویش. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). آواز در دادن کسی را. (از اقرب الموارد ||). شنوایدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برداشتن گمنامی از کسی و منتشر کردن ذکر وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مشهور ساختن عیب و نقص کسی را. (از قطر المحيط).

تجریش.

[ت] (اخ) مرکز بخش شمیران شهرستان تهران است که در چهارده هزار گزی شمال تهران قرار دارد. دامنه ای است سردسیر و ده هزار تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و بنشن و صیفی و انواع میوه و شغل اهالی زراعت و باغداری است در حدود ۸۰۰ باب دکان و مغازه دارد و در تابستان در حدود ۲ الی ۳ هزار خانوار برای هواخوری و استفاده از هوای خوب آنجا از تهران به تجریش میروند و پس از سرد شدن هوا مجدداً بتهران باز میگردند بعلاوه روزهای تعطیل موقتاً جمعیت زیادی بدانجا روی می آورند و در حقیقت یکی از گردشگاههای ییلاقی تهران است و بوسیله دو راه شوسه به تهران متصل میگردد. دبستان و

دیرستان و کودکستان و بخشداری و شهربانی و شهرداری و دارایی و آمار و ثبت اسناد و محضر رسمی و کارخانه برق و اداره بهداشتی دارد. امامزاده صالح تجریش از ابنیه قدیمی است. عمارت باغ فردوس از بناهای دوره قاجاریه است. سفارتخانه بیلاقی آلمان و ترکیه در این قصبه واقع است. پست و تلگراف و تلفن دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تجریج.

[ت] [ع مص] فروخورانیدن خشم و جز آن. (بحر الجواهر) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). فرو خورانیدن آب کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نوشانیدن کسی را جرعه جرعه. (از قطر المحيط ||). ریختن آشامیدنی در حلق کسی به اکراه. (از قطر المحيط).

تجریف.

[ت] [ع مص] نیک فراندیدن (زوزنی). به بیل برکندن گل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). نیک ریزیدن و تمام بدر بردن و به بیل برکندن گل را. (آندراج). نیک برنیدن ||. کاویدن سیل زمین را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجریم.

[ت] [ع مص] تمام شدن سال. (تاج المصادر بیهقی). تمام کردن سال. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیرون آمدن از چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نسبت دادن جرم بکسی. (از اقرب الموارد).

تجریه.

[ت] [ع مص] وکیل کردن. (تاج المصادر بیهقی). وکیل گرفتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). واگذاشتن آب و جز آن را تا جاری شود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجریه.

[ت] [ع مص] آشکارا کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجزئه.

[ت] [ع مص] پاره پاره کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قسمت کردن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بسنده کنانیدن از چیزی به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجزر.

[ت] [ع مص] تجزروا فی القتال؛ بمعنی اجترروا فی القتال است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر

المحیط). کشتن در رزمگاه و پاره پاره نهادن کشته را برای درندگان.

تجزع.

[تَ جَزُ زُ] (ع مص) قسمت کردن چیزی را. (اقرّب الموارد). بخش کرده گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): فترق الناس عنه الى غنيمه فتجزعوها؛ ای اقتسموها. (اقرّب الموارد). شکسته گردیدن عصا. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره و متفرق شدن چیزی. (از اقرّب الموارد): قال الراعي: رُمحهُ في الدارعين تجزعاً. (اقرّب الموارد).

تجزف.

[تَ جَزُ زُ] (ع مص) در آمدن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجزم.

[تَ جَزُ زُ] (ع مص) شکافته گردیدن عصا. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجزؤ.

[تَ جَزُ زُ] (ع مص) پاره پاره شدن. (زوزنی). پاره پاره کردن. (دهار). پاره پاره گردیدن چیزی. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بسنده کردن به چیزی. (دهار) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تجزی شود.

تجزی.

[تَ جَزُ زُ] (ع مص) جزء جزء شدن و قبول تجزیه کردن. (فرهنگ نظام). تجزی که در میان فقها بیا معمول است و گویند تجزی در اجتهاد ممکن است یا نه در اصل تجزؤ به همزه است. (خیام پور. نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲ ||). (اصطلاح علم اصول) تجزی در اصطلاح علمای اصول آنست که کسی در یک یا چند باب از مسائل فقه بمرحله اجتهاد رسیده باشد، نه در تمام ابواب فقه و تجزی نزد اصولیان محل خلاف است و بر فرض امکان متجزی میتواند در مسائلی که در آن مجتهد است بعلم خود عمل کند و در مسائل دیگر محتاج به تقلید است.

تجزیت.

[تَ ی] (ع مص) تجزیه: هیچ صاحب حزم و صافی عزم، بتفرقت ارواح و تجزیت ابدان و اشباح راضی نشود و با خصم جان بجان بکوشد. (سندبادنامه چ احمد آتش ص ۳۲۴). رجوع به تجزیه شود.

تجزیع.

[تَ] (ع مص) پخته شدن گوشت و خرما. (زوزنی). نیمه پخته شدن و رسیده گردیدن غوره خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رسیدن نصف یا ثلث غوره خرما. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط ||). کم آب ماندن حوض. (از اقرّب الموارد) (از

قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دور کردن ناشکیبایی کسی را و تسلی دادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن گوشت. (آندراج).

تجزیه.

[ت] [ع مص] بددلی کردن از چیزی و عاجز گشتن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). عاجز گشتن از چیزی. (اقرب الموارد ||). سکوت ورزیدن ||. پر کردن مشک. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تجزیه.

[ت ی] [ع مص] پاره پاره کردن و تقسیم کردن چیزی را. (غیاث اللغات) (آندراج). جزء جزء کردن چیزی را. (ناظم الاطباء). جزء جزء و پاره پاره کردن. (فرهنگ نظام). تجزئه؛ بخش بخش کردن. حدیث: لا تعضیه فی المیراث الا فیما حمل القسم؛ ای لا تجزیه فی شیء كالحبة من الجوهر و لكنه یباع فیقسم ثمنه. (منتهی الارب). رجوع به تجزئه شود ||. در اصطلاح صرف، بیان کردن خصوصیت هر یک از مفردات جمله، از لحاظ نوع کلمه، صیغه، افراد، تشبیه، جمع، تذکیر و تأنیث و غیره می باشد ||. تجزیه عبارت از انحلال مرکبی است به عناصر تشکیل دهنده آن، مقابل ترکیب. تجزیه در هر زمینه علمی و تحقیقی وجود دارد و اهمیت و نقش آن بر حسب مواردی که بکار می‌رود و همچنین بر حسب مسأله مورد تحقیق متفاوت است. اینک بحث تجزیه را در «فلسفه» و «ریاضی» و «شیمی» مورد توجه قرار می‌دهیم: ۱- تجزیه در اصطلاح فلسفه: این نوع تجزیه را گاهی تجزیه منطقی نیز مینامند و از قدیم یکی از کارهای اولیه هر فیلسوف بوده است. کانت میگوید: «تجزیه عبارت از بیان صریح و روشن محتویات دقیق و سر بسته ذهن ما است». فلاسفه قرن بیستم معتقدند که تجزیه کار فلسفه است (حتی در زمینه های غیر فلسفی). و غرض از آن بسط دادن و روشن کردن معلومات انسانی است. یعنی تجزیه آنچه را که میدانیم از زیر پرده های ابهام و سر بستگی های ناشی از فهم غلط و فرضیات ناهنجار (نه ناشی از جهل ما) خارج می‌کند. از آنجا که حقایق همواره قابل تجزیه و تبدیل به عناصر اولیه خود هستند، کار تجزیه یافتن این عناصر است و گاه ممکن است بوسیله عمل تجزیه عناصری که مفهوم پیچیده ای را تشکیل میدهند دریافت و از مجموع آن عناصر ترکیب دقیق تری را بوجود آورد. این نکته را نیز باید گفت که در تجزیه فلسفی کار ما تعقیب یک سلسله اعمالی است که بر اثر آنها مبهمات ذهنی و فرو بستگیهای مغزی منحل میگردد و بهیچوجه در این مورد با حل مسائل متافیزیکی کار نداریم. البته باز باید بگوئیم که ما واجد فن خاصی بنام فن تجزیه نیستیم و هر گونه قاعده و فنی در این زمینه قابل طرد و نفی است و همین امر موجب شده که بعضی از فلاسفه بگویند این قول که تجزیه کار فلسفه است قولی است که فقط صرف خبر بوده یعنی نه قابل قبول و نه قابل رد میباشد. ولی اگر خواسته شود که تجزیه در طبقه مطالب فلسفی قرار گیرد باید برای موضوع مطالب فلسفی یک امر عام و کلی فرض کرد و در این وقت بسیاری از امور تحت مطالب فلسفی قرار میگیرند. ۲- تجزیه در ریاضیات. لغت تجزیه در ریاضی بوسیله یونانیان بکار رفته و مقصود از آن روشی است که هر قضیه را بقضایای ساده تر، که یا قبلاً ثابت شده و یا از بدیهیاتند، منحل میکند. گاهی بر اثر عمل تجزیه غموضت مسأله با رسانیدن آن بقضایای ساده تر برطرف و امر راجع بحل یک مسأله بسیار ساده میشود. پاپوس (۱) (ریاضیدان معروف در ۲۷۵ ق.م). تعریف زیرا درباره تجزیه میکند: تجزیه عبارت از روشی است که ابتداء مجهول معلوم، یا امری که باید ثابت شود ثابت شده فرض میشود و سپس با گذشت از آن و فحص در نتایج مختلف آن بنتیجه ای که مقصود واقعی مسأله است میرسیم. این عمل از دیرباز بین فیثاغورثیان (قرن پنجم قبل از میلاد) وجود داشته و حتی در مکتب افلاطونیان نیز تدریس میشده است. پاپوس میگوید بحث معروف افلاطون با لئوداماس (۲) خود نوعی از تجزیه است که

بر اثر آن لئوداماس بیک کشف بزرگ هندسی رسید. در رنسانس روش تجزیه ریاضی یکی از طرق حل مسائل بوسیله معادلات شد چنانکه در هندسه تحلیلی نمودار کاملی از آن دیده میشود و امروزه هم در زمینه‌های مختلف ریاضی مورد استفاده میباشد. تجزیه غیرمعین در ریاضی (۳) این تجزیه که بنام تجزیه دیوفانت (۴) معروف است عبارت از حل یک دستگاه معادلات جبری که در آنها تعداد معادلات کمتر از تعداد مجهولات میباشد. ۳ - تجزیه در شیمی: تجزیه شیمیایی یا کیفی و یا کمی است. کیفی (۵) است وقتی که مقصود تعیین هویت و طبیعت ماده مورد نظر باشد. کمی (۶) است وقتی که منظور تعیین کمیت و نسبت عناصر مشکله باشد. در تجزیه مواد غیرآلی اطلاعات زیادی بر حسب وضع ترکیب و اکسیداسیون عناصر برای ما حاصل میشود و نیز در وقت تجزیه یک ماده غیرآلی میتوان آن ماده را در محلولهای آبگونه قرار داد و با استفاده از معرفهای شیمیایی و بکار بردن روشهای مختلف تجزیه، تغییرات خاص و عکس العمل‌های حاصله را مورد دقت قرار داد تا شیء مجهول شناخته شود زیرا عکس العملهای شیمیایی چنین موادی غالباً موجب پدید آمدن «ین» (۷)ها میگردد که ذات و طبیعت این «ین»ها بر حسب وضع و اکسیداسیونهای عناصر در ترکیبات مختلف فرق میکنند. تجزیه کیفی یا با روش «تر» است و یا با روش «خشک». ۱ - روش تر: تجزیه‌هایی که با طریق محلول‌های شیمیایی بعمل می‌آید بنام «روش تر» موسوم است و این روش کاملاً از روش خشک که ذیلاً در آن بحث میکنیم متمایز است. ۲ - روش خشک: در این روش برای تجزیه شیء مورد نظر از محلولهای شیمیایی استفاده نمیشود و وسیله آزمایش گاه حرارت دادن خود شیء است و گاه همراه کردن شیء با یک معرف صلب و حرارت بالنسبه کافی دادن آن دواست تا با ذوب شدن آنها خصوصیات شیء مجهول بدست آید. البته غیر از حرارت دادن اعمال فیزیکی دیگری نیز وجود دارد که غالباً در لابراتوارها از آن استفاده میشود. روش تجزیه کمی: تجزیه کمی بوسیله امور زیر بعمل می‌آید: ۱ - توزینی (۸) - در این روش عنصری را که باید وزنش معین شود ابتداء در محلولی قرار میدهند و سپس آن را از سایر عناصر جدا کرده وزن یابی میکنند. البته گاهی ممکن است شیء مجهول را با ترکیباتی که عناصر مرکبه آن کاملاً شناخته شده توزین کرد و پس از کسر وزن آن عناصر وزن شیء مجهول را بدست آورد. در این روش اگر برای جدایی شیء مورد نظر از سایر مواد از ورود جریان الکتریکی در محلول استفاده شود بنام روش الکترولیتیک موسوم است. ۲ - حجمی (۹). در این طریق از معرف استفاده میشود که حجمش کاملاً مشخص است یعنی ابتداء شیء مجهول را به این معرف ترکیب میکنند و سپس عکس العمل‌ها را اندازه‌گیری مینمایند و سرانجام به نتیجه مطلوب میرسند. ۳ - اندازه‌گیری با وسایل دیگر: درین طریق از بعضی خواص فیزیکی موادی که همراه ماده مورد نظر است استفاده میشود یعنی با وسایل خاص آنها را می‌سنجند و از نتیجه آنها مجهول را درمیابند. این خواص و وسایل اندازه‌گیری آنها بسیار زیاد و مستعمل است از آن جمله رنگ و وزن مخصوص و وسایل اندازه‌گیری آن دو میباشد. (۱) - Pappus. (۲) - Leodamas. (۳) - Analyse indeterminee. (۴) - Diophante. (۵) - Qualitative. (۶) - Volumetric. (۷) - Qantitative. (۸) - Gravimetric. (۹) - Ion.

تجسد.

[تَجَسُّسٌ] (ع مص) تناورشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجسس.

[تَجَسُّسٌ] (ع مص) خبر جستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (اقرب الموارد) (از قطر المحيط). خبر خواستن. (ترجمان عادل بن علی). خبر پرسیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). خبر جستن و بیشتر در بدی باشد و در حدیث است: لا تجسسوا ولا تجسسوا؛ یعنی

بگیرید آنچه را آشکار است و واگذارید آنچه را پوشیده است خداوند عز و جل جستجو میکند و از باطن کار... و گفته اند تجسس جستن است برای جز خود و تحسس جستن است برای خود... (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تجسس در بواطن امور؛ بحث کردن در آنها. (اقرب الموارد). جستجو کردن. (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام) (آندراج). جستجو و تفحص و تفتیس و پژوهش. (ناظم الاطباء): از بیم تجسس رقیبان سازنده ز دور چون غریبان. نظامی. شخصی را به تجسس ایشان برگماشتند. (گلستان). از حال ایلک خان و برادرش طغانخان تجسس و تفحص فرمود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۳۱).

تجسس کردن.

[تَجَسُّسٌ سٌ كٌ دٌ] (مص مرکب) بازجستن. تفتیش کردن. پژوهش کردن. کاویدن. تفحص کردن: و کس ندانست که آن تیر از کجا آمد، هر چند تجسس کردند پدید نیامد. (نوروزنامه). تجسس کرد شاپور آن زمین را بدست آورد فرهاد گزین را. نظامی. سلطان جاسوسان برگماشت و از مواضع و مجامع ایشان تجسس کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۹۸).

تجسس گری.

[تَجَسُّسٌ سٌ كٌ] (حامص مرکب) عمل تجسس. خبر جستن و خبر خواستن و خبر پرسیدن: تجسس گری شرط این کوی نیست درین پرده جز خامشی روی نیست. نظامی. رجوع به تجسس و تجسس کردن شود.

تجسس نمودن.

[تَجَسُّسٌ سٌ نٌ / نٌ / نٌ دٌ] (مص مرکب) تجسس کردن: و از موجب ذبول و نحول او تجسسی نمود. (سندبادنامه ص ۱۸۹). رجوع به تجسس کردن شود.

تجسس.

[تَجَسُّسٌ سٌ] (ع مص) تناور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام ||). کار بهین فرایش گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بر کاری بزرگ شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بکار بزرگ شدن. (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام) (آندراج ||). بر بلندی ریگ یا کوه بر شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). متوجه زمینی شدن و اراده وی نمودن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). برگزیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگزیدن کسی را از میان قوم. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): تجسمته من بینهن بمرهف. (اقرب الموارد). تجسموا من بین العشیره رجلا فارسوله. (اقرب الموارد ||). به اصطلاح اهل فلسفه جسم و بدن گرفتن وجود غیرمادی. (فرهنگ نظام ||). در تداول فارسی امروز، در نظر آوردن، خیالی را واقعیت دادن.

تجسیر.

[تَجَسِيرٌ] (ع مص) دلاور گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجسیم.

[ت] [ع مص] تناور کردن. (زوزنی). چیزی را بزرگ کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). قرار دادن و گردانیدن آن را صاحب جسم و کلان تن ساختن آنرا. (ناظم الاطباء ||). به جسم نسبت کردن و جسم گردانیدن چیزی را. (آندراج). به جسم نسبت دادن. (فرهنگ نظام). قائل شدن جسم و جوهر برای خدا چنانکه فرقه کرامیه و مجسمه قائل بودند. این فرق عقیده داشتند که خداوند جسم است و از گوشت و خون ترکیب یافته چنانکه مقاتل بن سلیمان و جز او گویند که خدا نوری است مانند نقره سپید و طول او باندازه هفت وجب خود اوست. برخی پای فراتر گذاشتند و گفتند که خدا بصورت انسان است و چون جوان بی مویی است که موی زلفانش پر جعد و شکن است و یا گویند که چون پیرمردی است با محاسن و موی سری سپید و سیاه‌رنگ. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ص ۲۸۷ به اختصار): استاد ابوبکر در حضرت بود سخن کرامیان بمیان افتاد و اعتقاد ایشان در تجسیم و تشبیه و اغالیط آن گروه در آیات و اخبار متشابه و مزلت قدم ایشان در اغترار بظواهر نصوص بر رای سلطان معروف شد... و غیظ و غصه تجسیم و حوالت تشبیه در سینه استاد ابوبکر موج میزد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران صص ۴۳۱ - ۴۳۲). با تمام این نهی شدید باز جماعتی از متکلمین در تأویل آیات قرآنی و بیان صفات و ذات خداوند تعالی کلماتی استعمال کردند که از آن رایحه تشبیه و تجسیم استشمام شد و فرقه مزبور که مشبه و مجسمه خوانده شدند مورد اعتراض عامه مسلمین و ارباب نظر و استدلال قرار گرفتند. (خاندان نوبختی تألیف اقبال ص ۴۰). رجوع به مجسمه و کرامیه شود.

تجشئه.

[ت ش] [ع مص] به آروغ آوردن. (زوزنی). آروغ دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تجشع.

[ت جش ش] [ع مص] سخت حریص شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرص. (اقرب الموارد).

تجشم.

[ت جش ش] [ع مص] رنج چیزی بکشیدن. (تاج المصادر بیهقی). تکلف. (زوزنی). رنج کشیدن. (مقدمه لغت میر سید شریف جرجانی). بتکلف کار کردن و رنج آن کشیدن. (منتهی الارب). رنج بردن. (فرهنگ نظام). رنج و مشقت کشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج): بی تجشمی زیادت بر زمین توان انداخت [سنگ را]. (کلیله و دمنه). چون برادر مهین را بدید پیاده شد و رکاب او بوسه داد و گفت امیر را این تجشم نبایست فرمود. (تاریخ بیهقی ص ۶۸). خواست که اطراف آنکار فراهم گیرد و اولیاء حشم خویش را از تجشم اعیاء مکاوحات ترفیه دهد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۷). امیر المؤمنین الطایع در حراقه در روی دجله بتعزیت او تجشم فرمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۱۱). گفت روحم بهر تو خود روح چیست هین بفرما کاین تجشم بهر کیست؟ مولوی. آتش نمرود را گر چشم نیست با خلیلش چون تجشم کرد نیست. مولوی. هر دو تجشم نمودند و به خبیص شدند و بیمن قدم و دم بزرگان، عباس را کاری رفت و آن فتح برآمد. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۱۸). خدم را حرکت و تجشم این پادشاه بزرگوار دریغ است. (ایضاً ص ۳۷).

تجشؤ.

[ت جش ش] [ع مص] به آروغ شدن. (زوزنی). آروغ دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). آروغ زدن. (اقرب الموارد): الا طعاناً الا فرسان عادیه الا تجشؤ کم حول التانیر. (اقرب الموارد).

تجشیر.

[ت] (ع مص) خالی کردن آوند را ||. به چرا گذاشتن ستور را شباروز و ترک کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجسیم.

[ت] (ع مص) برنجانیدن و تکلیف کردن. (زوزنی). تکلیف کردن بر کسی در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رنجانیدن و تکلیف کردن کسی را در کاری. (آندراج).

تجشیه.

[ت ی] (ع مص) به آروغ آوردن. (تاج المصادر بیهقی). تجشئه. رجوع به تجشئه و تجشؤ شود.

تجصیص.

[ت] (ع مص) به گچ کردن. (تاج المصادر بیهقی). به گچ کردن بناء. (زوزنی). به گچ اندودن بناء را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از قطر المحيط ||). پر کردن آوند را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). ظاهر شدن آنچه اول از درخت ظاهر می شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): جصص الشجر؛ بدا اول مایخرج. (قطر المحيط). جصص العنقود؛ هم بالخروج. (اقرب الموارد ||). حمله آوردن بر دشمن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). چشم باز کردن سگ بجهه نوزاده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجضم.

[ت ج ض ض] (ع مص) بدهان گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجضیض.

[ت] (ع مص) آهنگ کردن به جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): جضض علیه بالسيف؛ با چابکی و جلدی حمله ور شدن. (از قطر المحيط ||). سخت دويدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): جضض البعير تجضیضاً؛ دويد، دويدنی سخت. (از قطر المحيط).

تجعب.

[ت ج ع ع] (ع مص) اوفتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تجعب الجعبه؛ تیردان ساختن و بکار بردن تیردان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجعی.

[تَجَّ بَأ] (ع مص) افتادن. (منتهی الارب). افکنده شدن. (ناظم الاطباء): جمعیتہ فتجعی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). افکندم آن را پس افکنده شد. (ناظم الاطباء ||). افتادن بعض لشکر بر بعضی دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجعم.

[تَجَّ ثُ] (ع مص) ترنجیدن و درهم کشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فشرده شدن و داخل شدن بعضی در بعض دیگر. تجعثن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تجعثن شود.

تجغن.

[تَجَّ ثُ] (ع مص) مانند تجعثم بمعنی در گرفته و فشرده شدن و فراهم آمدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ترنجیده و درهم کشیده شدن و فراهم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجعج.

[تَجَّ جُ] (ع مص) (از: «ج ع ع») خود را بر زمین زدن از دردی که رسیده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تجعد.

[تَجَّ عُ] (ع مص) در کشیده شدن و ترنجیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). جعد شدن. (تاج المصادر بیهقی). جعد شدن موی. (زوزنی) (آندراج) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بُشک شدن موی. (مجمل اللغه) پیچان گردیدن موی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجعر.

[تَجَّ عُ] (ع مص) رسن در میان بستن در وقت بچاه فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). بر میان بستن رسن جعار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر میان بستن بچاه رونده جعار را تا در چاه نیفتد. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بر میان بستن رسن جعار را و جعار رسی که آب کش یک سر آن بمیخ استوار کرده، دیگر آن را بر میان خود بندد وقت فرو شدن در چاه. (آندراج).

تجس.

[تَجَّ عُ] (ع مص) پلیدی کردن ||. فحش گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجعم.

[تَجَّ عُ] (ع مص) آواز دادن عود (شتر کلان). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). طمع کردن در چیزی. (اقرب الموارد). طمع کردن. (منتهی الارب).

تَجِيبُ.

[ت] [ع مص] افکندن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). تیردان ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تجعب شود.

تَجْعِيدُ.

[ت] [ع مص] بُشک کردن موی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمّل اللغه) (دهار). ترجیل. (مجمّل اللغه). مرغول کردن موی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). جعد کردن موی. (آندراج): بفاحم زینّه التجعید. (اقرب الموارد).

تَجْفَافُ.

[ت] [ع مص] خشک کردن چیزی را. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تَجْفَافُ.

[ت] [ع ا ج]، تجافیف؛ برگستوان. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (مهدب الاسماء) (آندراج). خفتان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). جوالیقی آرد: تجفاف فارسی معرب و اصل آن به فارسی «تن باه» یعنی حارس بدن است. و فی الحدیث: قال ابوفرقد: و رایت علی تجافیف ابی موسی الدیباج. (المعرب ص ۹۱).

تَجْفَجْفُ.

[ت] [ع مص] خشک شدن. (زوزنی). نیم خشک گردیدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تجفجف الثوب ابتل ثم جف و فیه ندی فان یبس کل الیسس قیل قف. (اقرب الموارد). تر شد جامه پس خشکید و در او نمی هست. (شرح قاموس). || پر باد گردیدن پرنده. (منتهی الارب). انتفاش. (اقرب الموارد ||). فرو گرفتن بیضه ها را زیر پره‌های خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حرکت کردن پرنده بالای تخم و پوشیدن آن را با دو بال خود. (اقرب الموارد).

تَجْفَرُ.

[ت] [ع مص] بزرگ شدن بچه گوسفند و بزرگ شکم شدن آن. (اقرب الموارد ||). چهارماهه شدن بچه گوسفند و از شیر بازماندن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). چهارماهه شدن و از شیر بازماندن بزغاله. (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). وقتی که گوشت بچه منتفخ شود و بخوردن درآید. (شرح قاموس).

تَجْفَفُ.

[ت] [ع مص] خشک شدن جامه. (قطر المحيط) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تَجْفَلُ.

[ت] [ع مص] خیزانیدن خروس پره‌های گردن را از برای جنگ. (شرح قاموس). دروا کردن خروس پره‌های گردن را.

(منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تجفؤ.

[تَ جَفُ فُءٌ] (ع مص) بی خیر گردیدن بلاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد): و لما رأت ان اللاد تجفأت تشکت الینا عیشها أم حنبل. (اقرب الموارد).

تجفیر.

[تَ] (ع مص) بازماندن فعل از گشنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).

تجفیف.

[تَ] (ع مص) خشک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام). خشک کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). برگستوان پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برگستوان پوشانیدن اسب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). بر پشت اسب انداختن نمد زین و برگستوان و آنچه خوی اسب را بدان پاک کنند. (آندراج).

تجفیل.

[تَ] (ع مص) پوست باز کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). به بیل برکندن گل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). واداشتن اسب را برگریختن (از بیم). (از قطر المحيط).

تجفین.

[تَ] (ع مص) بسیار جماع کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اطعام کردن در جفان. (منتهی الارب ||). اطعام کردن در کاسه های بزرگ. (ناظم الاطباء).

تجک.

[تَ جَ] (اخ) دهی از دهستان انگهران بخش کهنوج شهرستان جیرفت است که در دویت و نود و چهار هزار گزی جنوب کهنوج و چهار هزار گزی خاور راه مالرو انگهران به کهنوج قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غلات و خرما است. شغل اهالی زراعت و مکاری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تجکنار.

[تَ کَ] (اخ) دهی از دهستان اهلیم رستان بخش مرکزی شهرستان آمل است که در نوزده هزار گزی شمال باختری آمل و پنج هزار گزی جنوب شوسه کناره قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و ۱۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از نهر لکونی هراز و فاضل آب بونده است محصول آنجا برنج و مختصری کنف و غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی

ایران ج ۳).

تجلاط فلصر.

[تَفَلَّصَ] (اخ) تیگلات پیلسر. دومین حکمدار در دومین دولت آشوریهها که از تاریخ ۷۴۲ تا ۷۲۴ ق.م. در نینوا حکمرانی میکرده با حکومت های همجوار نبرد کرده و بر آنها پیروز شده است در جنگی که باتفاق حاکم یهودی سوریه (آخاز) کرده قسمتی از سوریه و فلسطین را بضبط خود در آورده است. (از قاموس الاعلام ترکی).

تجلاط فلصر.

[تَفَلَّصَ] (اخ) سامی بیک در ذیل ماده قبل آرد: با توجه به آثاری که از خرابه های نینوا بدست آمده است به شخص دیگری بهمین نام که از ۱۱۳۰ یا ۱۱۲۰ ق.م. حکومت میکرده و بدست حکمدار بابل (مردوک آدانهی) مغلوب شده است، برمیخوریم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تجلب.

[تَجَلَّبُ] (ع مص) جلباب پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به جلباب شود.

تجلجل.

[تَجَجَّجُ] (ع مص) بزمین فروشدن. (زوزنی). فرورفتن بزمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): و فی الحدیث: ان قارون خرج علی قومه یتبختر فی حله له فامر الله الارض فاخذته یتجلجل فیها الی یوم القیامه. (اقرب الموارد ||). جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): تجلجلت قواعد البیت؛ ای تضععت. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). تجلجل امر؛ خطر و اختلاج آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجلد.

[تَجَلَّدُ] (ع مص) به تکلف چابکی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جلدی و چالاکی نمودن در مقابله دشمن. (غیاث اللغات). تکلف الجلاذه. (تاج المصادیر بیهقی) (قطر المحيط). جلدی کردن. (زوزنی). تکلف جلاذت. (مجمل اللغة). تکلف جلاذت و ظاهر نمودن آن. (از اقرب الموارد). اظهار قوت و شدت کردن. (فرهنگ نظام): وی سخت نوید گشت و بدست و پای بمرد اما تجلدی تمام نمود تا بجای نیاورند که وی از جای بشده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۷). هر چند ناتوانیم از این علت از تجلد چاره نیست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۱۷). و تجلدی للشامتین اریهم انی لریب الدهر لاتضعضع. (اقرب الموارد).

تجلس.

[تَجَلَّسُ] (ع مص) به تکلف جلوس کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). نشستن قاضی در مجلس قضاوت. (ناظم الاطباء).

تجلق.

[تَجَلُّ لٌ] (ع مص) نیک خندیدن تا آنکه اقصای دندانها نمایان شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلل.

[تَجَلَّلُ لٌ] (ع مص) برستور نشستن. (زوزنی). برآمدن بر چیزی ||. گرفتن معظم چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). پوشیدن لباس را. (اقرب الموارد).

تجله.

[تَجَلَّلُ لٌ] (ع حاصص) بزرگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). فعله من تجلتك؛ کرد آن را از بهر تو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلی.

[تَجَلَّى لِي] (ع مص) (از: «ج ل و») ظاهر و منکشف شدن. (قطر المحيط) (اقرب الموارد) (از تاج العروس ج ۱۰ ص ۷۵). منکشف شدن کار و هویدا گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هویدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیدا شدن. (مجمل اللغة) (ترجمان عادل بن علی). روشن شدن. (مجمل اللغة). آشکارا شدن و روشن و آشکارا کردن و جلوه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). روشنی و تابداری و تابش و رونق و هویدایی و جلوه و نمایش. (ناظم الاطباء). روشن و آشکارا شدن و جلوه کردن. (فرهنگ نظام). به استعمال فارسیان کنایه از غلبه نور الهی که موسی علیه السلام را بر طور ظاهر شده بود و موسی علیه السلام از آن بیهوش شدند. پس تجلی بلفظ داشتن و شکستن و تراویدن و دمیدن و کردن مستعمل. و گاهی فارسیان تجلی را تجلا میخوانند. اگرچه یای ماقبل مکسور را الف خواندن خلاف قاعده عربی است لیکن این تصرف نوعی از تفرس است چنانکه تمنی را تمنا و تماشای را تماشا میخوانند. (غیاث اللغات) (آندراج). آنچه هویدا شود دلها را از انوار غیب و امهات غیب که تجلیات از بطون آن آشکارا شود هفت است: غیب الحق و حقائقه و غیب الخفا المنفصل من الغیب المطلق بالتمییز الـاخفی فی حضره او ادنی و غیب السر المنفصل من الغیب الالهی بالتمییز الـاخفی فی حضره قاب قوسین و غیب الروح و هو حضره السر الوجودی المنفصل بالتمییز الـاخفی و الـخفی فی التابع الامری و غیب القلب و هو موقع تعاقب الروح و النفس و محل استیلا الوجود و منصه استجلائه فی کسوه احدیه جمع الکمال و غیب النفس و هو انس المناظره و غیب اللطائف البدنیة و هی مطارح انظار الکشف ما یحق له جمعا و تفصیلا. (از تعریفات). رجوع به تجلی ذاتی شود. در کشف اصطلاحات الفنون آرد: در مجمع السلوک گوید: تجلی عبارتست از ظهور ذات و صفات الوهیت و روح را نیز تجلی بود. گاه باشد که صفات روح با ذات روح تجلی کند. سالک پندارد که این تجلی حق است. درین محل مرشد باید تا از هلاکت خلاصی یابد. و فرق میان تجلی روحانی و ربانی آنست که از تجلی روحانی آرام دل پدید آید. و از شوائب شک و ریب خلاصی نیابد. و ذوق معرفت تمام ندهد. و تجلی حق سبحانه و تعالی بخلاف این باشد و دیگر آنکه از تجلی روحانی غرور و پندار آید. و در او طلب و نیاز نقصان پذیرد. و از تجلی ربانی برخلاف آن ظاهر آید، هستی به نیستی بدل شود. و درو طلب و نیاز بیفزاید. و تجلی ربانی بر دو نوع است. تجلی ذات و تجلی صفات. و هر یک از دو متنوع است. در کتب سلوک مثل مرصادالعباد و اساس الطریقه بشریح مذکور است. پیر دستگیر شیخ مینا میفرماید که میان مشاهده و مکاشفه و تجلی فرق سخت باریک است. هر سالکی نتواند که فرق کند. اما آنکه در مرصادالعباد میگوید که مشاهده با تجلی و بی تجلی باشد و تجلی بی مشاهده و با مشاهده باشد چون تجلی از صفات جمال باشد با مشاهده بود. و چون از صفات جلال باشد بی

مشاهده بود. که مشاهده از باب مفاعله است. اثبیت را می‌خواهد. و تجلی صفات جلال رفع اثبیت را اقتضا کند و اثبات وحدت. اما مشاهده و تجلی بی مکاشفه نبود. و مکاشفه باشد که بی مشاهده و تجلی بود. تم کلامه. نیک میگوید لکن نزد من بودن مشاهده بی تجلی مشکل مینماید. چه تجلی عبارت از ظهور ذات و صفات الوهیت است. پس لاجرم مشاهده بی تجلی نبود. (از کشف اصطلاحات الفنون). مؤلف نفائس الفنون آرد: و تجلی انکشاف شمس حقیقت حق است تعالی و تقدس از عیوب غیوم صفات بشری به غیبت از دو استتار احتجاب نور حق است بظهور صفات بشری و تراکم ظلمات آن و تجلی سه قسم است یکی تجلی ذات دوم تجلی صفات سیم تجلی افعال و اول تجلی که بر سالک آید در مقامات سلوک تجلی افعال بود و آنگاه تجلی صفات و بعد از آن تجلی ذات زیرا که افعال آثار صفاتند و صفات مندرج در تحت ذات پس افعال بخلق نزدیکتر از صفات بود و صفات نزدیکتر از ذات و شهود تجلی افعال را محاضره خوانند و شهود تجلی صفات را مکاشفه و شهود تجلی ذات را مشاهده. (نفائس الفنون چ ۱ تهران ص ۱۷۱): و لما جاء موسی لمیقاتنا و کلمه ربه قال رب ارنی انظر الیک قال لن ترانی و لکن انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا و خر موسی صعقاً. (قرآن ۷ / ۱۴۳). زمین امشب تو گویی کوه طور است کز او نور تجلی آشکار است. عنصری. از تجلی چرا نصیب نیست که همه عمر جای من طور است. مسعود سعد. قصور عقل تصور کند جلالت تو اساس طور تحمل کند تجلی را. انوری. موسی استاده و گم کرده ز دهشت نعلین ارنی گفتنش از نور تجلی شنوند. خاقانی. از تیغ نورافزای تو وز رخس صور آوای تو بر گرز طور آسای تو نور تجلی ریخته. خاقانی. نشگفت اگر ز هوش شود موسی آن زمان کایزد به طور نور تجلی برافکند. خاقانی. کمال ذات شریفش ز شرح مستغنی است به ماهتاب چه حاجت شب تجلی را. ظهیر. اگر یک سر موی برتر پرم فروغ تجلی بسوزد پرم. (بوستان). بیخود از شعشعه پرتو ذاتم کردند باده از جام تجلی صفاتم دادند. حافظ. یار بی پرده از در و دیوار در تجلیست یا اولی الابصار. هاتف ||. سر برداشتن باز و به تأمل نگرستن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). دور شدن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجلی.

[تَجَلَّى لِي] (ع مص) (از: «ج ل ی») بالایی چیزی بر آمدن. (از تاج العروس ج ۱۰ ص ۷۷) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). نگرستن بسوی چیزی. (منتهی الارب) (از تاج العروس ایضاً). نگرستن بسوی چیزی در حال اشراف بدان. (از قطر المحيط).

تجلی.

[تَجَلَّى لِي] (اخ) دهی است از دهستان گوکلان بخش مرکزی شهرستان گنبد قابوس که در سیزده هزار گزی خاور کلاله قرار دارد کوهستانی و جنگل و معتدل است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه تنگ راه و محصول آنجا برنج و غلات و حبوبات و صیفی است. شغل اهالی زراعت و گل داری است صنایع دستی زنان آنجا بافتن مختصر پارچه های ابریشمی است. راه مالرو دارد و در جنگلهای اطراف آن انواع شکارهای فراوان وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تجلی.

[تَجَلَّى لِي] (اخ) سامی بیک آرد: محمدحسین، از اهالی کاشان است که به هندوستان مهاجرت کرد و مدتی در گجرات اقامت نمود و با مولانا نظیری مشاعره داشت و در سال ۱۰۴۱ ه. ق. در گذشت و از اشعار اوست: بر مزار ما شهیدان نی چراغی نی گلی هر طرف پروانه بر طوفست و هر سو بلبل. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به آتشکده آذر شود.

تجلی.

[تَجَلُّ لِي] (اِخ) آذر بیگدلی آرد: نامش میرزاعلی رضا اصلش از فارس و پدرش از دهاقین آنجا بوده نظر بفطرات اصلی در اوایل حال به اصفهان خاصه در خدمت آقا حسین خونساری کسب کمالات کرده بعد بهندوستان رفته آخر الامر مراجعت کرد و در ایران به نشر علوم پرداخت و بین الانام محترم بوده شعری از ایشان ملاحظه نشد که بکار کسی آید اگرچه در آن عهد از مشاهیر شعرا بوده چند بیتی از مثنوی که در وصف سراپای معشوق گفته در این کتاب ثبت افتاد. مثنوی (۱): یاد زلفی سوخت خون در پیکرم بوی عنبر میدهد خاکسترم گردش چشمی چو دور روزگار صد هزاران فتنه اش در هر کنار زلف و کاکل سنبل گلزار طور ساق و ساعد ماهی دریای نور صاف مروارید مه را بیختند طرح لوح سینه اش را ریختند. (از آتشکده آذر). در قاموس الاعلام ترکی تاریخ وفات وی بسال ۱۰۸۸ ه. ق. آمده است. (۱) - سامی بیک نام این مثنوی را منظومه معراج الخیال ذکر کرده است.

تجلی.

[تَجَلُّ لِي] (اِخ) (ملا...) از اهل بخارا و در آخر عمر در بلخ فوت شده این شعر از اوست: هنوز لب بدعا ناگشوده از صد جا رسید مژده که درهای آسمان بستند. (آتشکده آذر). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تجلیات.

[تَجَلُّ لِيَا] (ع ا) ج تجلی. رجوع به تجلی شود.

تجلی الرومی.

[تَجَلُّ لِزُرُو] (اِخ) ذوالفقارین عبداللهالكاتب البرزینی الرومی متخلص به تجلی. متوفی بسال ۱۱۰۰ در صوفیه. او را دیوان شعری به ترکی است. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۳۴۴).

تجلی اول.

[تَجَلُّ لِي أَوْ] (اِخ) کنایه از سرور عالم صلی الله علیه و آله و سلم. (آندراج از مظهر العجایب).

تجلیب.

[ت] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج ||). بانگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). زجر کردن اسب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). باز داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). پستان ناقه به پشم و گل اندودن تا بچه شیر نخورد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلیح.

[ت] (ع مص) اقدام شدید. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). پیش آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). بقوت گذشتن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). حمله کردن

ددان. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلید.

[ت] [ع مص] پوست باز کردن اشتر. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). پوست وا کردن اشتر. (زوزنی). پوست باز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): جلد الجزور؛ كما يقال سلخ الشاء و قل ما يقال سلخ الجزور. (منتهی الارب ||). پوست پوشانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام ||). کتاب را پشت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). کتاب را جلد کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از فرهنگ نظام).

تجلی داشتن.

[ت] [ج ل ی ت] [ع مص مرکب] جلوه داشتن. تجلی کردن. ظهور: در دل هر ذره چون دارد تجلی حسن او ترسم اندازد هوایش بر در دلها مرا. اثر (از آندراج). شب که در گلشن تجلی آن قیامت پیشه داشت از شراب رنگ گل شبنم پری در شیشه داشت. بیخود جامی (از آندراج). رجوع به تجلی شود.

تجلی ذاتی.

[ت] [ج ل ی ل ی] [ترکیب وصفی، مرکب] تجلی است که مبدأ آن ذات بود بی اعتبار صفتی از صفات، هر چند که این تجلی جز بواسطه اسماء و صفات حاصل نمیشود. چه حق تعالی از حیث ذات بر موجودات تجلی نکند و تجلی او از وراء حجابی از حجابهای اسم بود. (از تعریفات). و رجوع به تجلی شود.

تجلیز.

[ت] [ع مص] تمام تیر کشیدن کمان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نور دیدن ||. پیچیدن ||. کشیدن ||. تیز رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پی پیچیدن بر تیر و تازیانه و دسته شمشیر و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجلی زار.

[ت] [ج ل ی ل ی] [ع مرکب] جایی که نور و روشنایی در آن فراوان باشد. جلوگاه نور. آنجا که در فروغ و روشنی همچون کوه طور بود هنگام تجلی نور الهی بر آن: غنچه سان از دست برده غمزه خوبان مرا هر تجلی زار چاک سینه صبح محشر است. ملا- بیخود جامی (از آندراج). صفحه را کلکم تجلی زار کرد از مطلعی گر فروغش مطلع خورشید باشد چون سها. شفیع اثر (ایضاً).

تجلی شهودی.

[ت] [ج ل ی ل ی ش] [ترکیب اضافی، مرکب] عبارت است از ظهور وجودی که با اسم النور مسمی است. و آن ظهور حق باشد بصور اسماء خود در اکوان، آنچنانی که خود صور اوست و این ظهور به نفس الرحمن تعبیر میشود که همه موجودات از فیض وجود او جامه هستی در بر کنند. چنانکه در اصطلاحات الصوفیه بیان کرده است. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به آندراج و رجوع

به تجلی شود.

تجلی صفاتی.

[تَجَلُّ لِي ص] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مقابل تجلی ذاتی. جرجانی آرد: تجلی الصفاتی؛ مایکون مبدؤه صفة من الصفات من حيث تعینها و امتیازها عن الذات. (تعریفات). و رجوع به تجلی و تجلی ذاتی شود.

تجلیف.

[ت] (ع مص) هلاک کردن سال قحط مالها را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلیق.

[ت] (ع مص) بمنجنیق انداختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجلی قیامت.

[تَجَلُّ لِي م] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) از اسماء محبوب. (آندراج). معشوقه ای که در تابداری و رونق فایق بر دیگران باشد. (ناظم الاطباء): در آتشم نشاند تجلی قیامتی پهلو بشمع طور زند عکس من در آب. ملا بیخود جامی (از آندراج).

تجلی کده.

[تَجَلُّ لِي كَ دَا] (اِ مرکب) تجلی گاه. (ناظم الاطباء). جایی که نور و روشنایی فراوان باشد. (ناظم الاطباء). آنجا که نور در آن تجلی کند: تا دلم گشته تجلی کده حسن چو شمع آرزو جز قدم سجده گهی نیست مرا. خان آرزو (از آندراج). و رجوع به تجلی گاه شود.

تجلی کردن.

[تَجَلُّ لِي كَ دَا] (مص مرکب) ظاهر و آشکار شدن. جلوه کردن: گفت از دریچه چشم مجنون باید در جمال لیلی نظر کردن تا سر مشاهده او بر تو تجلی کند. (گلستان باب پنجم). ماه و پروین از خجالت رخ فروپوشند اگر آفتاب آسا کند در شب تجلی روی تو. سعدی. بدون پرده تجلی چو کرد حضرت حسن به کفر کفر نیامیخت دین به دین نشست. واله هروی (از آندراج). مهر رخت تجلی چون کرد بهر اظهار مجلای حسن او شد ذرات کون یکسر. اسیری لاهیجی (ایضاً). در شبستان محبت جانفشان پروانه ام هر کجا حسنی برافروزد تجلی می کنم. علی خراسانی (ایضاً).

تجلی گاه.

[تَجَلُّ لِي لِي] (اِ مرکب) تجلی کده. (ناظم الاطباء): هوای تاخت بر جان آه گردید ولی چون شد تجلی گاه گردید. محمد زمان راسخ (از آندراج). طپیدن ره ندارد در تجلی گاه حیرانی توان گر پای تا سر اشک شد نتوان چکید اینجا. بیدل (ایضاً). و رجوع به تجلی کده شود.

تجلیل.

[تَ] [ع مص] فرا گرفتن. (صحاح جوهری) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). همه را فرارسیدن و پوشانیدن چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). فراز گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشانیدن چیزی و فراز گرفتن. (آندراج): جمل المطر الارض؛ اذا عمها و طبقها فلم يدع شيئاً الا- غطی عليه. (اقرب الموارد ||). جل بر ستور افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (صحاح جوهری) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج). پوشانیدن اسب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بزرگ داشتن مرد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بزرگ گردانیدن. (فرهنگ نظام) (المنجد). تعظیم و تکریم کردن. بزرگ خواندن. بزرگ داشتن. بزرگداشت.

تجلیه.

[تَ ی] [ع مص] (از: «ج ل و») روشن و هویدا کردن کار را بر کسی. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). هویدا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمّل اللغه). پیدا کردن. (ترجمان عادل بن علی) (مجمّل اللغه). روشن کردن. (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زدودن و مجلی و روشن و آشکار کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). جلا دادن و روشن کردن. (فرهنگ نظام ||). دادن عروس را، شوی وی کنیز یا غیر آن وقت جلوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کنیزی که شوی دهد عروس خود را وقت زفاف. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تیز نگرستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برداشتن باز سر را و بتأمل نگرستن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). چشم انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). چشم انداختن به چیزی چنانکه شاهین شکار خود را نگرد. لید گوید: فانفضلنا وابن سلمی قاعد کعتیق الطیر یغضی و یجل. ای و یجلی فحذف الیا کما فی نحو اذا بلغت الروح التراق؛ ای التراقی. (اقرب الموارد ||). تعبیر ضمیر خود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجلیه.

[تَ ی] [ع مص] (از: «ج ل ی») آشکار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): ان الله یجلی الساعة؛ ای یظهرها. (اقرب الموارد). خداوند آشکار می کند قیامت را. (ناظم الاطباء ||). پیشی گرفتن در حله. (اقرب الموارد).

تجماً.

[تَ جَمُّ] [ع مص] ترنجیدن و فراهم آمدن در جامهء خود ||. فراهم آمدن قوم از هر جا ||. گرفتن و پنهان ساختن چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): والظلم یتجمأ علی بیضه. (اقرب الموارد).

تجمجم.

[تَ جَ جُ] [ع مص] سخن ناپیدا گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (از قطر المحيط) (اقرب الموارد). سخن ناهویدا گفتن. (زوزنی). || اقدام نکردن بر کاری. (اقرب الموارد).

تجمر.

[تَجْمُمٌ] (ع مص) فراهم آمدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن مردم. (آندراج ||). واداشته شدن لشکر در ثغر. (تاج المصادر بیهقی). مقیم گردیدن لشکر به دارالحرب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تجمیر الجیش حبس فی الارض العدو و لم یقفل. (منتهی الارب) (قطر المحيط ||). بخور دادن با مجمره. (از قطر المحيط).

تجمش.

[تَجْمُمٌ] (ع مص) از جمش که به فتح است و در منتخب نوشته که جمش بالفتح، ستردن مو ||. بازی و عشق ورزیدن به کسی. (غیاث اللغات) (آندراج). فعل منحوت از جماشی، یعنی کنغالگی. دلربائی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز آن بلاها بر عزیزان بیش بود کآن تجمش یار با خوبان فرود. مولوی. آن مهابت قسمت بیگانگان و آن تجمش دوستان را رایگان. مولوی. همینکه مرد با او تکرش و تجمش آغاز کرد زن بر فور گفت نخست مادر را بفرست تا در آرایش و تصنع من دست حلیت و زینت یازد. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۱۲ ||). آواز باریک. (غیاث اللغات) (آندراج).

تجمع.

[تَجْمُمٌ] (ع مص) گرد آمدن از هر جای. (تاج المصادر بیهقی). گرد آمدن مردم از هر جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گرد آمدن. (زوزنی). فراهم آمدن. ضد تفرق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از قطر المحيط). فراهم آمدن و جمع شدن. (فرهنگ نظام). تجمع متفرق؛ بهم پیوستن و فراهم آمدن. (از اقرب الموارد).

تجمع کردن.

[تَجْمُمٌ] (ع مص) گرد آمدن. رجوع به تجمع شود.

تجمل.

[تَجْمُمٌ] (ع مص) نکوحالی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). آراسته شدن و جمال و نیکویی روی را بر خود بستن. (شرح قاموس). خود را زینت دادن و آراسته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شأن و شکوه و جمال و آرایش خود نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). آراستن و نیک ساختن خود را. (از اقرب الموارد). خود را زیبا نمایاندن به آراستن و تکلف در گفتار. (قطر المحيط). آرایش نمودن. (فرهنگ نظام ||). آنچه آراستن را بکار آید. وسایل زینت و آرایش. آنچه موجب نشان دادن شکوه و خودنمایی باشد: پار از ده اندر آمد چون مفلسی غریب بی فرش و بی تجمل و بی رنگ و بی نگار. فرخی. صواب چنان نمود ما را که فرزند امیر سعید را با تو بفرستیم، ساخته با تجملی بسزا. (تاریخ بیهقی). آنچه رسم است که اولیاء عهد را دهند از غلام و تجمل و آلت... ما را فرمود. (تاریخ بیهقی). بی اندازه مال... بیش از حد و از هر چیزی که از زینت و تجمل پادشاهی بود. (تاریخ بیهقی). چونکه نیندیشی از سرایی کآنجا با تو نیاید سرای و مال و تجمل. ناصر خسرو. نامه ای فرمود نوشتن به والی بلخ تا برمک را به دمشق فرستد و اگر صد هزار دینار در برگ راه و تجمل او را بکار آید بدهد. (تاریخ بخارا). به اختیار به قلعه غزنه رفت و به حبس رضا داد و اسباب تجمل تفصیل کرد و به سلطان فرستاد. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۳۶۰). سلطان از جهت رفع درجت و اعلائی مرتبت پسر، هرات به او داد با اموال بسیار و تجمل فراوان و زینت و ساز پادشاهانه. (ایضاً ص ۳۹۶ ||). مص) خود را مسکین و مستمند نشان ندادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): و اذا تصبک خصاصه فتجمل. (اقرب الموارد ||). پیه گذاخته خوردن. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج) (ناظم الاطباء): تجملی و تعفقی؛ یعنی پیه گذاخته

بخور و مانده شیر را که از پستانست بیاشام. (ا قرب الموارد ||). به اشتر نشست. شترسواری: لک التسع من الثمن و بالکل تحکمت (۱) تجملت تبغلت و ان عشت تفیلت. صقر البصری در حق عائشه (از منتهی الامال ص ۱۷۱). (۱) - ن ل: تصرف.

تجمل.

[تَ جَمُّمٌ] (اخ) حکیم سیدعظیم الدین حسین. از مردم لکهنوست (۱)، فکرش بلند و طبعش نیکو. از وطن مألوف رخت به شهر مدرس کشید و در آنجا به کسب علوم از بحر العلوم ملک العلماء شیخ عبدالعلی لکهنوی کوشید و از طرف سرکار انگریزی بعهدہ افتای دائر و سائر شهر ترچناپلی مضاف به ملک مدرس مأمور گردید. در علم طب مهارت کامل داشت و در ۱۲۲۰ ه. ق. جهان گذران را گذاشت. بسکه لبریز اناالحق بود اندیشه ما خون منصور تراود ز رگ و ریشه ما. جلوه گه سہی قدان محشر فتنه ها شود چون تو به جلوه آوری قامت فتنه زای را. (صبح گلشن). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - در تداول فارسی: لکنہو.

تجملات.

[تَ جَمُّمٌ] (ع ا) جِ تجمل. آنچه آراستن را بکار آید. وسایل زینت و آرایش. آنچه موجب نشان دادن شأن و شکوه و زیبایی باشد. وسایل خودآرایی و خودنمایی. رجوع به تجمل شود.

تجمم.

[تَ جَمُّمٌ] (ع مص) انبوه گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (ا قرب الموارد) (قطر المحيط ||). (۱) متعہ زن طلاق یافته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجمہر.

[تَ جَہٌ] (ع مص) درازدستی نمودن بر کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). تطاول. (ا قرب الموارد ||). فراہم آمدن قوم. (از قطر المحيط).

تجمی.

[تَ جَمُّمِی] (ع مص) مجتمع شدن قوم با هم. (منتهی الارب) (از ا قرب الموارد) (از قطر المحيط). مجتمع شدن آن گروه با هم. (ناظم الاطباء).

تجمید.

[تَ] (ع مص) خواستن که بسته و فرسوده شود. (شرح قاموس). فسردن و بسته شدن گرفتن. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). جَمَدَ الماء؛ حَاوَلَ ان یجمد ||. جمد الهواء الماء؛ جعله یجمد. (ا قرب الموارد) (قطر المحيط). بسته و منجمد کردن چیزی. (فرهنگ نظام).

تجمیر.

[ت] [ع مص] فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). گره زدن زن گیسوان را پس قفا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). موی بر قفا و گره بر زدن. (تاج المصادر بیهقی). موی سر را جمع کردن زن و بر پس سر بستن. (آنندراج ||). دل خرما بریدن. (تاج المصادر بیهقی). بریدن پیه خرما بن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). لشکر در ثغر فرو گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی). داشتن سپاه در برابر دشمن روزگاری دراز. (مفاتیح). مقیم گردانیدن لشکر را به دارالحرب و بازنگردانیدن آنها را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لشکر را دلیر داشتن بر جای دشمن. (آنندراج). حبس کردن لشکر در زمین دشمن و بازنگردانیدن آنان از ثغر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): لا تجمروا الجیش ففتنوهم. (حدیث) (اقرب الموارد ||). خوشبوی گردانیدن به بخور. (تاج المصادر بیهقی). بخور دادن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سنگ جمار انداختن. (تاج المصادر بیهقی). سنگ ریزه انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). گرد آمدن قوم بر کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجمیش.

[ت] [ع مص] بازی کردن و سخن با زنان گفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). با جاریه مغازه و ملاعبه کردن. (از قطر المحيط ||). مساعدت و معاضدت کردن کسی را. (از قطر المحيط).

تجمع.

[ت] [ع مص] به یک جا گرد کردن. (زوزنی). گرد کردن. (ترجمان عادل بن علی). فراهم آوردن. (دهار). بسیار گرد آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیک جمع کردن. (آنندراج). مبالغه کردن در فراهم آوردن قوم. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). || فراگرفتن ماکیان بیضه ها را در زیر شکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). به نماز جمعه حاضر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به نماز جمعه رفتن. (آنندراج). در جمعه و جماعت حاضر شدن و نماز گزاردن. (از قطر المحيط). به نماز آدینه آمدن. (زوزنی).

تجمیل.

[ت] [ع مص] نیکو کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). زینت دادن و آراستن و نیکو کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زینت دادن. (اقرب الموارد). زینت دادن و نیکو کردن. (از قطر المحيط): جملک الله و جمل الله علیک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). تا دیر مقیم داشتن لشکر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). || پیه گداخته را خوردن. (اقرب الموارد).

تجمیم.

[ت] [ع مص] انبوه گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). پیمودن پیمانہ سربر آورده را بعد پری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیمانہ را لبریز گذاشتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجن.

[ت] [ج] [ا] قسمی از نی میان پر است که در سواحل بحر خزر میروید. در سنسکریت هم لفظ تجنه بمعنی خیزران موجود است.

(فرهنگ نظام).

تجن.

[تَجَّ] (اخ) دهی از دهستان بهنام پازکی بخش ورامین شهرستان تهران است که در بیست و چهار هزار گزی شمال ورامین و سه هزار گزی راه خراسان قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۷۲ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه جاجرود و محصول آنجا صیفی و چغندر قند است و شغل اهالی زراعت است و راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تجن.

[تَجَّ] (اخ) دهیست جزء دهستان لقمجان در بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در هفت هزار گزی باختر لاهیجان و در کنار راه فرعی کیسم قرار دارد. جلگه ای معتدل و مرطوب است و ۲۰۱ تن سکنه دارد. آب آن از نهر کیاچو منشعب از سفیدرود است و محصول آنجا برنج و ابریشم و چای و صیفی و کنف است و شغل اهالی زراعت و حصیربافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲). نام ناحیتی از هفت ناحیت «از این سوی رودیان» است. (حدود العالم ص ۸۷).

تجن.

[تَجَّ] (اخ) دهی از دهستان پسکوه در بخش قاین شهرستان بیرجند است که در سی و پنج هزار گزی باختر قاین قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زعفران و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجن.

[تَجَّ] (اخ) (رود...) رود تجن از کوه نیزآباد (در دهستان پشتکوه، بخش دودانگه) سرچشمه میگیرد و رودهای مشهوری که به آن می پیوندند عبارتند از: لاجیم رود، رود فریم، زارمرو، گرمابرو و از جنوب بشمال جریان دارد و در هشت هزار گزی جنوب ساری از کوهستان خارج شده و از خاورشهر گذشته در فرح آباد به دریای خزر میریزد و طول آن در حدود ۱۲۰ هزار گز است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رابینو در سفرنامه مازندران و استرآباد آرد: از رودخانه تجن عبور کردیم زیرا دو تا از هفده طاق پل بزرگی را که آغامحمدخان قاجار در نیم فرسخی ساری بر تجن ساخته بود بهار سال قبل سیل برده بود. تجن رودخانه زیبایی است، بستر آن سنگ و ریگ فراوان دارد. این رودخانه از کوههای بین پلور و فولادمحله سرچشمه میگیرد. ابتدا دشت هزارجریب را مشروب ساخته در یک فرسخی شهر وارد جلگه ساری و در ۱۸ میلی ساری در فرح آباد به دریای خزر وارد میشود. روی هم رفته تقریباً ۱۸ فرسخ طول آنست. در کنار پل کنونی آثار پایه های پل قدیمی هست که میگویند شاه عباس ساخته بود. این پل در نزدیکی رودخانه ده آزاد گله واقع است. (سفرنامه رابینو ترجمه وحید ص ۸۶). و رجوع به جغرافیای طبیعی کیهان ص ۷۱ و سفرنامه استرآباد رابینو ترجمه وحید ص ۲۴ و ۷۴ و ۷۶ و ۸۳ و ۸۴ و ۱۶۴ شود.

تجن.

[تَجَّ] (اخ) هریرود پس از عبور از سرحد شرقی ایران، تجن نامیده میشود و وارد ریگزار خوارزم میگردد. قاموس الاعلام ترکی در ذیل کلمه تجند آرد: از رودهای آسیای میانه که چون از هرات میگذرد هریرود نام دارد، آنگاه با چند رود دیگر می پیوندد و از

سرحد ایران و افغانستان میگذرد و سپس به صحرای خوارزم که اکنون در دست روسیه است وارد می شود و در ریگزار ناپدید میشود. طولش چهارصد هزار گز است. رجوع به جغرافیای طبیعی کیهان ص ۹۶ و تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۴۷ و ج ۳ ص ۲۱۸۸ و تاریخ مغول عباس اقبال ص ۵ شود.

تجنب.

[تَجَنُّنٌ] (ع مص) اجتناب. (تاج المصادر بیهقی). به یک سو شدن. (دهار). دور شدن. (ترجمان عادل بن علی). دور شدن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دور شدن و یک سو شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). اجتناب و دوری کردن. (فرهنگ نظام): و در عموم احوال از غفلت و کاهلی تجنب واجب شناسد. (کلیله و دمنه). خردمندان... از جنگ عزلت گرفته اند و از بیدار کردن فتنه... تجنب واجب دیده اند. (کلیله و دمنه). از دریا و آتش تحرز و تجنب ممکن است و از خشم پادشاه ناممکن و متعذر. (سندبادنامه ص ۷۲ ||). جنب شدن. (تاج المصادر بیهقی). جنب گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجنب کردن.

[تَجَنُّنٌ كَدًا] (مص مرکب) پرهیز کردن. پرهیزیدن: از این خیال محال تجنب کن. (گلستان). و رجوع به تجنب نمودن شود.

تجنب نمودن.

[تَجَنُّنٌ نُّ / ن / نَدًا] (مص مرکب) تجنب کردن. پرهیزیدن. پرهیز کردن: هر که در گاه ملوک را لازم گیرد و از تحمل رنجهای صعب... تجنب ننماید... هر آینه مراد خویش... او را استقبال نماید. (کلیله و دمنه). و رجوع به تجنب و تجنب کردن شود.

تجنبش.

[تَجَنُّنٌ] (ع مص) نسبت دادن خود را بسوی غیر اصل خود ||. دروا کردن مرغ بازوی [بال] خود را و نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). به خود پنهان ساختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). مهربان شدن بر کسی و دوست داشتن او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجن جار.

[تَجَّجًا] (اخ) دهی از دهستان پایین خیابان بخش مرکزی شهرستان آمل است که در سه هزارگزی باختر آمل قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و ۴۵ تن سکنه دارد. آب آن از لگونی و تجرود هراز و محصول آن برنج و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). در سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو، در بلوک لیت کوه، یکی از بلوک هشتگانه آمل دو قریه بنام تجن جار و تجن جار لاریجان ذکر گردیده است. رجوع به بخش انگلیسی این کتاب ص ۱۱۳ و ترجمه وحید ص ۱۵۳ شود.

تجنج.

[تَجْنُ ن] (ع مص) اعتماد کردن بر دو کف دست در سجده و گشاده داشتن هر دو بازو را. (منتهی العرب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (آندراج). اجتناح.

تجند.

[تَجْنُ ن] (ع مص) لشکری شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). فارغ شدن از کاری. (از اقرب الموارد). با فراغت آماده شدن برای کاری. (از قطر المحيط ||). لشکری گرفتن. (از اقرب الموارد).

تجنس.

[تَجَّ ا] (اخ) سامی بیک این کلمه را بجای تجن آورده است. رجوع به تجن (دنباله هریرود) و قاموس الاعلام ترکی شود.

تجنس.

[تَجْنُ ن] (ع مص) همجنس بودن (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - در شرح قاموس و اقرب الموارد و قطر المحيط و تاج العروس این معنی در این وزن نیامده است.

تجنک.

[تَجَّ ن] (اخ) دهی از دهستان اهلمرستاق در بخش مرکزی شهرستان آمل است که در پنج هزاروپانصدگزی باختر آمل و سه هزاروپانصدگزی باختر شوسه آمل به محمودآباد قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و ۱۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه آغوزکتی و نهر لکونی و محصول آنجا برنج و کنف و مختصری غلات است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ترجمه و حید ص ۱۵۱ شود.

تجنک.

[تَجَّ ن] (اخ) دهی از دهستان جلال از رک در بخش نور شهرستان بابل است که در سیزده هزاروپانصدگزی باختر بابل قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۴۹۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کاری و محصول آنجا برنج و صیفی کاری و کنف و مختصری غلات و نیشکر و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ترجمه و حید ص ۱۶۰ شود.

تجنک.

[تَجَّ ن] (اخ) دهی از دهستان شهرخواست در بخش مرکزی شهرستان ساری است که در هفت هزاروپانصدگزی شمال ساری و چهارهزارگزی باختر شوسه قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و ۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن برنج و غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ترجمه و حید ص ۱۶۱ شود.

تجن گوکه.

[تَجَ كِ] (اخ) دهی جزء دهستان حومه بخش آستانه شهرستان لاهیجان است که در شش هزارگزی باختر آستانه واقع است. جلگه ای معتدل و مرطوب است و ۱۱۸۱ تن سکنه دارد. آب آن از نهر کیاجو و استخر است و محصول آن برنج و ابریشم و چای و شغل اهالی زراعت و زنبیل و حصیر بافی است. راه مالرو دارد. بنای بقعه امیرسلطان از ابنیه قدیمی آنجا است و سه باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ترجمه وحید ص ۳۷ و ۲۲۶ شود.

تجنن.

[تَجَنُّنٌ] (ع مص) خویشتن فاساختن به دیوانگی. (تاج المصادر بیهقی). خود را دیوانه وانمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). دیوانه گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). || شکوفه آوردن گیاه زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رویدن گل و شکوفه از زمین. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجنود.

[تَجَا] (اخ) دهی از دهستان زیرکوه در بخش قاین شهرستان بیرجند است که در ۱۵۲ هزارگزی خاور قاین و ۳۷ هزارگزی جنوب شاهرخت قرار دارد. دامنه ای گرمسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن، غلات و برنج و شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تجنی.

[تَجَنِّي] (ع مص) جنایت نهادن. (تاج المصادر بیهقی). منسوب کردن کسی را به گناهی که نکرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گناه بر کسی بستن. (غیاث اللغات) (آندراج): او از سر دالت و انبساط به جواب موحش قیام می نمود و بر دیگری تجنی مینهاد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۵۹ ||). چیدن میوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجنیب.

[تَجْنِبُ] (ع مص) دور کردن کسی را از چیزی. (شرح قاموس). دور کردن. (ترجمان عادل بن علی). دور داشتن کسی را از چیزی ||. دور داشتن گوسپندان و شتران را از فحل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). نفرستادن نر در شتر و گوسفندان. (شرح قاموس ||). دور شدن از چیزی ||. تجنیب قوم؛ بریده و منقطع شدن شیرهای ایشان. (شرح قاموس) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): جنب القوم؛ اذا انقطعت البانهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). (مص) گوژی ساقهای اسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کجی و پیچیدگی در پای اسب و این مستحب و دوست داشته شده است. (شرح قاموس).

تجنیح.

[تَجْنِجُ] (ع مص) میل دادن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اعتماد کردن بر دو کف دست و استاده و گشاده داشتن هر دو بازو در سجده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قرار دادن مر او را بالای ||. نسبت دادن کسی را به گناه. (از اقرب

الموارد) (از قطر المحيط).

تجنید.

[ت] [ع مص] لشکر کردن. (تاج المصادر بیهقی). لشکر گرد کردن. (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). لشکر جمع کردن. (آندراج).

تجنیز.

[ت] [ع مص] مرده را بر تخت نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). نماز گزاردن کاهن مرده را. (از اقرب الموارد).

تجنیس.

[ت] [ع مص] رسیده گردیدن همهء رطب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جنس به جنس فراهم آوردن. (منتهی الارب ||). با چیزی مانند شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). همجنس و مشابه قرار دادن. (فرهنگ نظام). مانند شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). مانند بودن. (آندراج ||). اصطلاح ریاضی) در اصطلاح حساب، متحد کردن مخرجهای کسور مختلف الصورة و مختلف المخرج را. (ناظم الاطباء). اما تجنیس نزد محاسبان قرار دادن کسور است از جنس کسر معین. و این عمل را بسط نیز نامند. و عدد حاصل از تجنیس را مجنس و مبسوط نام نهند. مثلاً خواستیم عدد ۲ و ۲ حاصل هشت ثلث بدست آید، پس هشت سوم را مجنس و مبسوط نام گذاریم. و طریقهء عمل در کتب حساب معروف میباشد. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ص ۲۵۲). این آن است که درست و شکسته واری از مخرجی آنگاه آن درستها را به مخرج ضرب کنی و آنچه گرد آید بر کسر بفزایی تا جمله از یکی جنس گردند. (التفهیم). هر گاه عدد جزو صحیح یک عدد کسری را در جزو کسری آن داخل نمایند این عمل را تجنیس نامند. قاعده برای تجنیس عدد کسری آنست که قسمت صحیح آنرا در مخرج ضرب کرده حاصل را با صورت کسر جمع میکنیم و عدد حاصل را صورت قرار داده همان مخرج سابق را زیر آن مینویسیم. مثال: میخواهیم عدد کسری ۲ کنیم ۶ را در ۷ ضرب می کنیم حاصل میشود ۴۲ سپس این ۴۲ را با دو جمع کرده صورت قرار میدهیم و مخرج همان مخرج سابق است، پس: ۴۴۷۶. رجوع به حساب اول صفاری - قربانی ص ۶۶ شود ||. اصطلاح علم بدیع) در اصطلاح اهل بلاغت، آوردن دو کلمهء متفق اللفظ و مختلف المعنی است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). در اصطلاح علم بدیع، مشابهت دو لفظ است در تلفظ با مغایرت در معنی، مثل خوار (ذلیل) و خوار (خورنده) و این صنعت لفظیه جناس هم نامیده میشود. (فرهنگ نظام). در اصطلاح، آوردن دو لفظ است یا زیاده که در صورت متجانس باشند و در معنی متباین و این صنعت بر چند نوع است. (آندراج). الفاظ یکدیگر مانند استعمال کردن است و آن چند نوع باشد: تام و ناقص و زاید و مرکب و مزدوج و مطرف و تجنیس خط و همه پسندیده و مستحسن باشد در نظم و نثر و رونق سخن بیفزاید و آنرا دلیل فصاحت و گواه اقتدار شمارند بر تنسیق سخن ولکن بشرط آنکه بسیار نگردد و بر هم افتاده نباشد و در بیتی دو لفظ یا چهار لفظ بیش نیاید بتقسیمی مستوی. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ج ۱۳۱۴ هـ . ش. چ مدرس رضوی ص ۲۵۱). این صنعت چنان باشد که کلماتی باشند مانند یکدیگر به گفتن یا نشستن، در نثر یا در نظم و این هفت قسم است: تجنیس تام، تجنیس ناقص، تجنیس زاید، تجنیس مرکب، تجنیس مکرر، تجنیس مطرف، تجنیس خط. (حدایق السحر فی دقائق الشعر وطواط). رجوع به انواع تجنیس در همین لغت نامه شود.

تجنیس التحریف.

[تَ سْتْ] [ع ا مرکب] آنست که اختلاف دو کلمه در هیأت بود، چون بَرَد و بُرَد. (از تعریفات جرجانی ص ۳۶). شمس قیس و وطواط این گونه تجنیس را تجنیس ناقص نامیده اند. رجوع به تجنیس ناقص شود.

تجنیس التصحیف.

[تَ سْتْ] [ع ا مرکب] جرجانی گوید: آنست که در نقطه دو کلمه اختلاف باشد، مانند: انقی و اتقی. (از تعریفات جرجانی ص ۳۶). شمس قیس و وطواط این گونه تجنیس را تجنیس خط خوانده اند.

تجنیس التصریف.

[تَ سْتْ] [ع ا مرکب] اختلاف دو کلمه است به ابدال حرفی به حرف دیگر، خواه آن دو حرف هم مخرج باشند، مانند کلام خدا: و هم ینهون عنهُ و ینأون عنه (۱). و خواه قریب المخرج، مانند: مفیح و مییح. (از تعریفات جرجانی ص ۳۶). (۱) - قرآن ۶/۲۶.

تجنیس المضارع.

[تَ سَلْ مُ ر] [ع ا مرکب] آنست که دو کلمه را جز در حرف متقارب اختلافی نباشد، مانند داری و باری. (از تعریفات جرجانی ص ۴۵). و صاحب آندراج برای تجنیس مضارع تعریفی یاد کرده است که صاحب المعجم و حدایق السحر آنرا برای تجنیس مطرف یاد کرده اند. او گوید: تجنیس مضارع و آن چنانست که در همهء حروف مجانست باشد جز در حرف آخر، چنانکه آزاد و آزار. ظهوری گوید: بی فاخته ماند سرو در باغ زین سرو که از سرا برآمد. (آندراج).

تجنیس بالتخلیه.

[تَ بْتْ تَ ی] [ع ا مرکب] دو کلمه که مشابهت داشته باشند جز در حرف اول یا وسط یا آخر. صاحب آندراج گوید: نوع ششم تجنیس بالتخلیه یعنی تجانس تخلیه و آن سه گونه است: اول مضارع، دوم مزیل، سوم مطرف. (از آندراج). رجوع به تجنیس مضارع و تجنیس مزیل و تجنیس مطرف شود.

تجنیس تام.

[تَ سِ تام م] [ترکیب وصفی، ا مرکب] آنست که دو کلمهء متفق اللفظ مختلف المعنی بکار دارد، چنانکه خاقانی گفته است: مفخر خاقانی است مدح تو تا در جهان صبح برد آب ماه میوه برد ماه آب. و دیگری گفته است: ایا غزال سرای و غزل سرای بدیع بگير چنگک به چنگک اندر و غزل بسرای. و در این بیت هم تجنیس تام است و هم تجنیس زاید. و دیگری گفته است: به یمین تو چرخ داده یسار به یسار تو ملک خورده یمین. و در این بیت صنعتی دیگر است که آنرا «ردالصدر الی العجز» خوانند... (المعجم فی معاییر اشعارالعجم ص ۲۵۲). این صنعت چنان بود که در سخن دو کلمه یا بیشتر آورده شود که در گفتن و نبستن یکسان بود و در معنی مختلف، و در ایشان ترکیب و اختلاف حرکات و تفاوت زیادت و نقصان نباشد، مثالش: زایرالسلطان کزایرالیث الزایر. دیگر: المرأة السلیطه حیة تسعی مادامت حیة تسعی. پارسی: چندان خور، کت زیان دارد. چندان مخور کت زیان دارد. مثالش بوالفتح بستی گوید: سمی و حمی بنی سام و حام فلیس کمثله سام و حام. من گویم: ای چراغ همه بتان خطا دور بودن ز روی تست خطا.

وطواط (حدایق السحر). ... نوع اول [از اقسام تجنیس] بسیط موافق که آنرا تجنیس تام گویند و این دو طریق دارد، یکی آنکه آن دو لفظ یا زیاده در عدد حروف و حرکات و صورت و تلفظ متوافق باشند و در معنی متباین، مثاله سعید اشرف: اشرف تو کمیت نکته رانی اسرار رموز جاودانی دانی هرچند که مانند نداری در خط در شیوه تصویر به مانی مانی. اسماعیل: اظهار عرض علم به طول کلام نیست باشی نفس دراز به چون و چرا چرا؟ این تجنیس را تصریح نیز گویند. طریق دوم که بسیط مختلف نامند چنانکه حرکات الفاظ متجانس متغایر باشند. مثال از اهلی شیرازی: پیرو ایشان شود در آن جهان رخس دل اندر صف مردان جهان. جهان در مصرع اول بفتح جیم و در مصرع ثانی بکسر آن. (آندراج). صاحب ترجمان البلاغه در ذیل تجنیس مطلق آرد: مجانس از الفاظ نامی بود گردنده میان چیزهای مختلف بمعنی، چون بیتی بود بدو اندر دو یا سه لفظ بحروف و اعراب و نقط یکسان گردنده هر لفظی از آن لفظها بمیان چیزهای مختلف بمعنی، آن بیت را مجانس خوانند و بعضی پارسی گویان متشابه... (خفیف): بر همه نیکوان شهر شهی نیست با دو لبانت شهد شهی. شاعر گوید (هزج): از بکتورم بر آل مرو آن آمد کز بومسلم بر آل مروان آمد. عنصری گوید (رمل): آن چه رویست آن شکفته گردش اندر گلستان و آن چه جراره ست خفته سال و مه بر گل ستان. ذوقی گوید (مقارب): کجا نام اصحاب دانش برند ابوالفتح بستی سر دفتر است هر آن کو نیاید بفضلش مقرر بدانم که او را سر دف تر است. ربیعی گوید (مضارع): نام نکو بمان تو بهر برزن تا فضل تو پدید شود بر زن. سؤال و جواب (مضارع): گویند هفت مرد است در پنجهیرید ز آن هفت دو مسلمان و آن پنج هیرید من پنجهیرید دیدم و آن پنج هیرید از پنج هیرید نشود پنجهیرید بد. (هزل) بستی گوید اندر آن وقت که دختر آورد و آن دختر بمرمد (مقارب): چو دختر بیامد من اندر هزیمت گه آمل گزیدم گه از شرم ساری برفت آخر آن مصلحت بر طریقی که رست او ز طعنه من از شرمساری. (ترجمان البلاغه چ احمد آتش صص ۱۱ - ۱۲).

تجنیس خط.

[تَسْخَطُ / خ] (ترکیب اضافی، مرکب) این صنعت را مضارعه و مشاکله نیز خوانند و این چنان باشد که دو لفظ آورده باشد که در خط متشابه یکدیگر باشند و در نطق مخالف، مثالش از قرآن: وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صِينَةً (۱). دیگر: وَالذِي هُوَ يُطْعَمُنِي وَيَسْقِينِي. وَإِذَا مَرَضْتُ فَهَوَّ يَشْفِينِي (۲). دیگر از کلام نبوی: إِيَّاكُمْ وَالْمُشَارَةَ فَأَنَّهَا تُمِيتُ الْعُرَّةَ وَتُحْيِي الْعُرَّةَ. و در کتاب شهاب این خبر چنین است: إِيَّاكُمْ وَمُشَارَةَ النَّاسِ فَأَنَّهَا تَدْفِنُ الْغُرَّةَ وَتُظْهِرُ الْغُرَّةَ. و دیگر پیغامبر گوید: عَلَيْكَ بِالْيَأْسِ مِنَ النَّاسِ. و از سخن امیرالمؤمنین علی قال فی الجراد: كَلُّهُ وَكُلُّهُ. و از سخن فصحا و بغایت نیکو است و بعضی با امیرالمؤمنین نسبت میکنند: عَرَكَ عَزَكَ فَصَارَ قِصَارٌ ذَلِكَ ذَلِكَ فَأَخَشَ فَأَخَشَ فِعْلَكَ فَعَلَّكَ تُهْدَا بَهْدَا. و دیگر من گویم: رَبُّ رَبِّ غَنِيٌّ عَيْبِي سَيْرَتُهُ شِرَّتُهُ فَجَاءَهُ فَجَاءَهُ بَعْدَ بَعْدٍ عَشْرَتِهِ عُسْرَتُهُ. دیگر: نِعَمَ النَّسْبِ النَّشْبُ. دیگر: الْمَجَالِسُ أَحْلَاهَا أَحْلَاهَا. دیگر: كُلُّ مَلْهُوفٍ إِلَيْهِ قَرَارُهُ وَ لَدَيْهِ قَرَارُهُ. پارسی: شب تاریک و راه باریک. شعر تازی: نصر بن الحسن گوید: يَا حُسْنَ دَارٍ تَعَفْتُ وَ طِيبَ تَلْكَ الْمَغَانِي كَأَنَّهَا هُنَّ لَفْظٌ وَ مَا لَهَا مِنْ مَعَانِي. مراست: به عَادَ أَعْلَامًا لِعُلُومِ عَوَالِيَا وَ اصْبَحَ أَثْمَانًا لِثَنَاءِ عَوَالِيَا. دیگر: لِقَطْبِ الْمَلُوكِ تَذَلُّ الرِّقَابِ وَ نَحْوُ هَوَاهُ تَمِيلُ النُّفُوسُ عَوَاطِفُهُ سَابِغَاتُ الظَّلَالِ وَ أَنْعَمُهُ سَائِغَاتُ الْكُؤُسِ. مثالش از شعر پارسی من گویم: در خدمت تو اسب معالی بتاختم وز نعمت تو نرد امانی بباختم. دیگر: همان خوشتر که نوشی اندرین مدت می صافی همان بهتر که پوشی اندرین موسم خزا دکن. مثال دیگر: تو مشکین خال و من چنین مسکین حال. (حدایق السحر چ اقبال صص ۱۰ - ۱۲). و رجوع به المعجم چ مدرس رضوی چ ۱۳۱۴ ه. ش. ص ۲۵۵ شود. و صاحب آندراج آرد: نوع هفتم [از انواع تجنیس]، تجنیس خط، الفاظی در کلام آرند که در کتابت مانند باشند و در تلفظ متغایر: خوبان که گرد لب خط مشکین کشیده اند خط بر حیات عاشق مسکین کشیده اند. مراد مشکین بشین معجمه و مسکین بسین مهمله است. مثال تجنیس خط در نثر: پوشیده و پوشیده و نوشیده و جامه و خامه... (آندراج). صاحب آندراج علاوه بر اینکه تجنیس خط را نوع هفتم از انواع تجنیس قرار داده در نوع سوم نیز نظیر همین تعریف را آورده و بی آنکه نامی برای آن ذکر کند

گوید: نوع سوم متحدالکتابه و متخالف النقط و الحركات. مثال ابراهیم حسین نصیری: خمار آلودگان را مژده باد ای دل که آن ساقی گوارا باده چون خون دشمن در سبو دارد. واله هروی: سراید ثنا جز تو گر دیگر کند در دهانم زبانی زبانی. در شعر اول، چون و خون و در دوم، زبانی و زبانی متجانس. (آندراج). جرجانی این گونه تجنیس را تجنیس التصحیف خوانده است. رجوع به تجنیس التصحیف شود. (۱) - قرآن ۱۸/۱۰۴. (۲) - قرآن ۲۶/۷۹ و ۸۰.

تجنیس زاید.

[تَسِی] (ترکیب وصفی، مرکب) و مذیل نیز خوانند و آن چنان باشد که هر دو کلمه متجانس بحروف و حرکات متفق باشند اما در آخر یک کلمه حرفی زیادت بود، مثال: هو حامٍ حاملٍ لاعباء الامور و کافٍ کافلٍ لمصالح الجمهور. دیگر: انا من زمانی زمانه و من اخوانی فی حنانه. پارسی: مو سیاه تر از شب و شبه. نصر بن الحسن المرغینانی گوید: فدیناه من خل موافٍ موافق و من صاحب وافٍ مصافٍ مصافق. من گویم: در حسرت رخسار تو ای زیباروی از ناله چون ناله گشتم از مویه چو موی. وطواط (حدایق السحر). آنست که کلمه متجانس از دیگری بحرفی زیادت باشد. (المعجم ص ۲۵۲). و یکی از اقسام بلاغت آنست که دبیر و شاعر دو لفظ به یک معنی بیارند و به آخر لفظ آخرین یک حرف زیادت کنند، چون نام و نامه و این قسم بتازی ستوده اند تا بغایت، چنانکه عنصری گوید (مضارع): آبست و زعفران حسد تو که حاسدت بر چشم چشمه دارد و بر چهره زعفران. مراد چشم و چشمه است. شاعر گوید (هزج): از جام بجامه چه شبانگاه وز جامه بجام چه تو شبگیر شیر است غذای کودک خرد شیره ست غذای مردم پیر. عسجدی گوید (هزج): تا پیل چو یک فریشم پیل اندر نشود بچشمه سوزن شاها تو بزیر فریزدان بدخواه تو زیر دست اهرمن. دهقان فوزی گوید (مضارع): تا پیل مر سپه را بر تود توده کرد بنگر که زود مر همه را پاک زوده کرد بخش زمانه بد علم جان جلیل را ببرید تار و پود همه پاک پوده کرد این پادشا بتاختن سود رفته بود مر تازنده را طمع سود سوده کرد. عنصری گوید (مجتث): شده ست کام تو بر کامه عطا صورت شده ست نام تو بر نامه ظفر عنوان. محمد عبده گوید (مقارب): سهی سرورم از ناله چون ناله گشته سها مانده از غم سهیل یمانی. مراد سها و سهیل و ناله و نالست. (ترجمان البلاغه ج احمد آتش صص ۱۴ - ۱۵). صاحب آندراج در تعریف تجنیس زاید شرطی افزوده گوید: تجنیس زاید و ناقص و آن چنانست که لفظ دوم متجانس در عدد حروف کم یا بیش باشد، اگر اول است ناقص والا زاید، مثال ناقص: در فرقت روی خوب آن طرفه پسر از ناله چو ناله هستم از مویه چو موی. موی ناقص از مویه. مثال زاید: باری نظری ز مردمی کن کز هجر تو چشم چشمه گشته ست. چشمه زاید از چشم است. (آندراج).

تجنیس مذیل.

[تَسِی] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تجنیس زاید شود.

تجنیس مردد.

[تَسِی] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تجنیس مزدوج شود.

تجنیس مرکب.

[تَسِی] (ترکیب وصفی، مرکب) چنان بود که دو لفظ متجانس یکی یا هر دو مرکب بود و این دو نوع است، یکی آنکه در لفظ و خط متشابه باشند و دیگر آنکه در لفظ متشابه و در خط مختلف، این بازپسین را علی الخصوص تجنیس مفروق

خوانند، مثال هر دو نوع از نثر تازی: ان علثُ دولۃً اوغادِ فِصْنَعُاللهِ رائح او غادِ. دیگر: کنتُ اطمع فی تجریبک و مطایبالجہل تجری بک. مثال دیگر از نثر پارسی: تا زنده ام در راه مهر تو تازنده ام. من مرده نیم ولکن مردنیم. مثال هر دو گونه از شعر تازی: جعلتُ ہدیتی لکم سواکا و لم أقصد بہ احداً سواکا بعثت الیک عوداً من اراک رجاء ان اعود و ان اراکا. دیگر مفروق: کلکم قد اخذ الجام و لا جام لنا ما الذی ضر مدیرالجام لو جاملنا. قطران گوید در دو نوع: من اندر غم وعده دیدن تو کنم با دل خویش دایم شمارا تو از مهر من یک زمان یاد ناری مگر مہربانی نباشد شما را. دیگر مفروق: سروبالایی کہ دارد بر سر سرو آفتاب آفت دلہاست و اندر دیدگان ز آن آفت آب. وطواط (حدایق السحر). آنست کہ الفاظ متجانس یک کلمتی مفرد باشد و دیگری از دو کلمہ مرکب بود، چنانکہ شاعر گفته است: خورشید کہ نور دیدہ آفاق است تا بندہ نشد پیش تو تابندہ نشد. و دیگری گفته است: در راه تو تازندہ ام بر بوی تو تازندہ ام. (المعجم ص ۲۵۳). نوع دوم مرکب تام و آن آوردن لفظ قلیل الحروف در مقابل لفظ کثیرالحروف است و این ہم دو طریق دارد، یکی مرکب تام متفق است کہ یکی بسبب ترکیب متجانس شدہ و در ہمہ ارکان موافق گشتہ. مثال از مثنوی اہلی شیرازی: بر لب بحر از ہمہ سو فارغم رستہ ام از ناوک و سوفار غم. زکی مراغہ ای: من کردہ دعا گفتہ فلک آمینا تا بہ شود آن دو چشم بادامینا از دیدہ بدخواہ ترا چشم رسید در دیدہ بدخواہ تو باد آمینا. دوم مرکب تام مختلف است و این بر دو گونه است، اول آنکہ ارکان متجانسین متفق باشد و رای حرکات. مثال از اہلی شیرازی: میل تو گر شد سوی دارالسلام من شدم اینک سوی دار السلام. رای دارالسلام در مصرع اول مضموم و در مصرع دوم ساکن است. دوم آنکہ در کتابت مختلف باشند و در تلفظ موافق و آنرا تجنیس مفروق نامند. ظہوری: شب بہ گلگشت آمد از مہ تاب برد صبحی از ہر جلوه اش مہتاب برد. (آندراج).

تجنیس مزدوج.

[تَسْمُ دَو] (ترکیب وصفی، مرکب) تجنیس مکرر. صاحب حدایق السحر در ذیل تجنیس مکرر آرد: و این تجنیس را مردد و مزدوج نیز خوانند. و این صنعت چنان باشد کہ دبیر یا شاعر در آخر اسجاع یا در آخر ابیات دو لفظ متجانس پہلوی یکدیگر بیارد، اگر در صدر لفظ اول زیادتی باشد روا بود. مثالش: النبیذُ بغیرالغم غم و بغیرالدسم سم. دیگر: من طلب شیناً و جدَّ و جدَّ. دیگر: من قرع باباً و لَمَّجَّ و لَمَّجَّ. پارسی: فلان با سرود و رودست. یا فلان زار و نزار است. مثالش بوالفتح بستی گوید شعر: اباالعباس لاتحسب بانی لشیء عن حلّی الاشعارِ عارِ فلی طبع کسلسال معین زلالٍ من ذری الاحجارِ جارِ اذا ما اکبتِ الادواؤُ زناداً فلی زند علی الادوارِ وار. شعر پارسی: افتاد مرا با دل مکار تو کار وافکنند درین دلم دو گلنار تو نار من مانده خجل بہ پیش گلزار تو زار با این ہمہ در دو چشم خونخوار تو خوار. و قطران را قصیدہ ای است ترجیع تا آخر قصیدہ این صنعت بکار داشته است و مطلع آن قصیدہ اینست: یافت زی دریا دگر بار ابر گوہر بار بار باغ و بستان یافت گویی زابر گوہر بار بار. منوچہری گوید: با رخت ای دلبر عیار یار نیست مرا نیز بہ گل کار کار تا رخ گلنار تو رخشندہ گشت بر دل من ریختہ گلنار نار. (حدایق السحر). و صاحب ترجمان البلاغہ آنرا بعنوان تجنیس مردد آورده گوید: و یکی از اقسام صناعت آنست کہ پیوستہ قافیت کلمہ ای مانند وی بیاری و صورت و اعراب و معنی مختلف، چنانکہ یزدانی گوید (مقارِب): شہی وقف کردہ بر آمال مال چون او نی بمردی کسی ز آل زال. غضاری گوید (رمل): این غم دل برد یک رہ چون ہزیمت گشت برد فرخجستہ فر فروردین پدید آورد ورد. کسایبی گوید (مضارع): دانم کہ ہیچکس نکند مرثیت مرا دانم کہ مرده بر دل میراث خوار خوار. فرخی گفته (مضارع): جایی کہ برکشند مصاف از پس مصاف و آہن سلب شوند یلان از پس یلان چون برکشیدہ تیغ تو پیدا شود ز دور از ہر تنی شود سوی گردون روان روان. ہم در این شعر گوید (مضارع): روزی درخش تیغ تو بر آتش اوفتاد آتش ز بیم گشت بسنگ اندرون نہان اکنون چو آہنی بسر سنگ برزنی آسیمہ گردد و شود اندر جہان جہان. (ترجمان البلاغہ چ احمد آتش صص ۱۲ - ۱۴). شمس قیس شرط در قافیہ یا سجع بودن را نیاورده ولیکن ہمہء مثالها کہ آورده برخلاف صاحب آندراج دربارہء تجنیس مزدوج در قافیہ مییاشد. او گوید: تجنیس مزدوج

آنست که کلمات متجانس مترادف یکدیگر افتد، چنانکه معزی گفته: سال سرتاسر چو گلزار است خرم عارضت چون دل من صد دل اندر عشق آن گلزار زار نیمهء دینار ماند آن دهان تنگ تو در دل تنگم فکند آن نیمهء دینار نار ای بت شیرین لبان تا چند از این گفتار تلخ روز من چون شب مدار از تلخی گفتار تار دوستی و مهربانی کار تو پنداشتم کی گمان بردم که داری کینه و پیکار کار. و باشد که متواتر باشد، چنانکه بیت: افتاد مرا با دل مکار تو کار وافکند درین دلم دو گلزار تو نار. و معزی گفته است: ای گوی زنج سخن ز گویت گویم وی موی میان ز عشق مویم گر آب شوم گذر به جویت جویم و سر و شوم به پیش رویت رویم. و دیگری گفته است: از خاک کسی عنبر خوش بوی نبوید وز خارخسک لالهء خودروی نروید. و این جنس را مکرر و مردد خوانند. (المعجم صص ۲۵۳ - ۲۵۴). صاحب آندراج نیز شرط قافیه بودن را برداشته گوید: نوع چهارم از انواع تجنيس، تجنيس مزدوج متصل و منفصل، و این چنان است که لفظی آورده شود و در مقابل لفظی متصل یا منفصل و آن مقابل یک حرف و یا چند حرف کمترین. مثال متصل، ظهوری گوید: یک دیدن است خلقی تقسیم بایدش کرد از غیر اگر نگاهی گاهی زیاد باشد. گاهی از نگاهی یک حرف کم است. مثال منفصل، نجیب خالص استرآبادی گوید، در تعریف اسب: بادپا، آتش عنان، صحراگذر، دریاگذار. مراد گذر و گذار است که اول یک حرف از دوم کم است و دریا فاصل است بینهما. (آندراج).

تجنيس مزيل.

[تَسْمُ زَيْ] (ترکیب وصفی، مرکب) دوم [از نوع ششم، تجنيس بالتخليه [مزيل، که آن در حرف اول متغایر و در بواقی متوافق باشد، چنانکه اشارت و بشارت و دام و رام. عرب ناصح گوید: صوفی که قول او همه رمز است و محض خیر چون گویدت میار بیار ای پسر بیار. میار و بیار مختلفه اولند. (آندراج).

تجنيس مطرف.

[تَسْمُ طَرْ] (ترکیب وصفی، مرکب) چنان بود که دو لفظ متجانس را همهء حروف متفق بود مگر حرف آخر، مثال از سخن نبوی: الخيل معقودٌ بنواصيها الخير الى يوم القيامة. دیگر: الخائنُ خائفٌ. دیگر: دل کریم از آزار آزاد باشد. ابوبکر قهستانی گوید: تمتع بیوم مسعدالنجاح مسعف و دع قول لاح معنت النصح معنف. و این قصیده از اول تا آخر آراسته است بدین صنعت و صنعتهای خوب دیگر. معزی گوید: از شرار تیغ بودی بادساران را شراب وز طعان رمح بودی خاکساران را طعام. (حدایق السحر ص ۱۰). تجنيس مطرف آنست که متجانسان در جملهء حروف متفق باشند الا- در حرف طرف یعنی حرف آخرین... و چون هر دو کلمه متقارب باشد در ترکیب آنرا اشتقاق و اقتضاب خوانند، چنانکه گفته اند: نوای تو ای خوب چهر نوآیین در آورد در کار من بی نوایی رهی گوی خوش ورنه بر راهوی زن که هرگز مبادم ز عشقت رهایی ز وصف رسیده ست شاعر به شغری ز نعت گرفته ست راوی روایی. (المعجم چ ۱ مدرس رضوی ص ۲۵۵). و صاحب آندراج این تعریف را برای تجنيس مضارع آورده است. رجوع به تجنيس مضارع شود. و نیز صاحب آندراج برای این اصطلاح معنی دیگر آورده گوید: سوم [از نوع ششم، تجنيس بالتخليه [مطرف یعنی متحد بودن اطراف دو لفظ و تباین در اواسط، چنانکه ظهوری گوید: از آن عارض لطافت می تراود از آن قامت قیامت می تراود. مقصود قامت و قیامت است. (از آندراج).

تجنيس مطلق.

[تَسْمُ ل] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تجنيس تام شود.

تجنیس مفروق.

[ت س م] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رجوع به تجنیس مرکب شود.

تجنیس مکرر.

[ت س م کز ر] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رجوع به تجنیس مزدوج شود.

تجنیس ناقص.

[ت س ق] (ترکیب وصفی، ا مرکب) آنست که کلمات متجانس در حروف متفق باشند و در حرکات مختلف، چنانکه قطران گفته است: پیاده شود دشمن از اسب دولت چو باشی بر اسب سعادت سوار بر اسب سعادت سواری و داری بدست اندرون از سعادت سوار. (المعجم ص ۲۵۳). این همچو تجنیس تام در اتفاق حروف ولکن بحرکت مختلف باشند. مثالش: جبه البرد جنه البرد، و غرض لفظ بُود و بُوَد است که حرکت یکی ضم است و یکی فتح و ناقص از این جهت خوانند و اگر بحرکت متفق بودند چنانکه بحروف اند خود تجنیس تام بودی و در سخن نبوی است: اللهم حسن خلقی فحسن خلقی. و معاذ جبل گوید: الدین یهدم الدین. و یکی از فصحا گوید: الجود محتکر بز لا محتکر بز. و ثعالبی گوید: الصدیق الصدوق اول العقد و واسطه العقد و در عربیت بسیار است. پارسی: ای بلا گزیده و پشت دست گزیده. دیگر: راه کُشنده و گرمای کُشنده. شعر تازی من گویم: لمولانا کمال الدین مجد اشم و منصب عال و عزه یحب جواره زهر المعالی کحب کثیر اطلال عزه. (حدایق السحر و طواط صص ۶ - ۸). جرجانی این تجنیس را تجنیس بالتحریف خوانده. رجوع به تجنیس التحریف شود || صاحب آندراج برای اصطلاح «تجنیس ناقص» معنی دیگری نیز آورده و آنرا برابر تجنیس زاید قرار داده است. رجوع به تجنیس زاید بتعریف آندراج شود.

تجنیس.

[ت] (ع مص) مردن || گریختن از بیم || تیز نگرستن || گشادن چشم از بیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).
|| ریخ زدن. (منتهی الارب): جنص بسلحه؛ رمی به. (قطر المحيط).

تجنیق.

[ت] (ع مص) سنگ انداختن به منجنیق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجنین.

[ت] (ع مص) دیوانه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از قطر المحيط) (ناظم الاطباء) || قوافی التجنین؛ ابیاتی که برای جن سروده شود، مانند: ألا یا طیب الجن هل لك حيلة فان طیب الانس اعیاء دائیا. (اقرب الموارد).

تجنیه.

[ت جُن ی] (اخ) شهری است در اندلس. (مراصد) (معجم البلدان).

تجواب.

[تَج] (ع مص) مسافت بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). سیر کردن در شب. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گریبان کردن پیراهن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجاوز.

[تَج] (ع ا ج، تجاوز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). نوعی از چادر منقش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بُرد منقش. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجوال.

[تَج] (ع مص) گشتن. (تاج المصادر بیهقی). گرد برآمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد چیزی گردیدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به تجویل شود.

تجوب.

[ت] (اخ) قبیله ایست از حَمَیر. و از آن قبیله است ابن ملجم تجوبی قاتل امیرالمؤمنین علی (ع) و در این شعر ولید بن عقبه: الا-ان خیر الناس بعد ثلاثة قتیل التجیبی الذی جاء من مصر. جوهری لفظ «تجیبی» را تصحیف کرده «تجوبی» خوانده بگمان اینکه از لفظ ثلاثة خلفای ثلاثة مراد است و مجدالدین گوید که مراد از آن آن حضرت صلی الله علیه و سلم و عمرین است و لفظ تجیبی است و مقتول آن عثمان رضی الله عنه. (منتهی الارب).

تجوبی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به قبیله تجوب. رجوع به ماده قبل و ماده بعد شود.

تجوبی.

[ت] (اخ) ابن ملجم تجوبی قاتل امیرالمؤمنین علی علیه السلام. رجوع به تجوب شود.

تجوخ.

[تَجَوْ] (ع مص) ریزیده شدن چاه. (تاج المصادر بیهقی). ریخته شدن کناره های چاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). کفیدن و جاری گردیدن ریم قرحه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). منفجر شدن قرحه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجود.

[تَجَوْ] (ع مص) جَیِد اختیار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تأنق در صنعت. (اقرب الموارد).

تجوده.

[تَدَّ] (اخ) موضعی است به بلاد تمیم. (منتهی الارب). چنین است در منتهی الارب چ تهران و صحیح «يجوده» است. در تاج العروس آمده: «يجوده بفتح التحتیه و ضم الجیم؛ ع [موضع] ببلاد تمیم».

تجور.

[تَجْوُ] (ع مص) افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). سقوط. (فرهنگ نظام ||). منهدم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). انهدام. (فرهنگ نظام ||). بر پهلو خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجورب.

[تَجْرَبُ] (ع مص) پایتاه پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). جوراب پوشیدن. (از قطر المحيط).

تجوز.

[تَجْوُ] (ع مص) آسان فاگرفتن. (تاج المصادر بیهقی). آسان فراگرفتن. (زوزنی). آسان فراگرفتن چیزی را و چشم پوشی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). عفو کردن گناه کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). قبول کردن درم های مغشوش. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). سبک گزاردن نماز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). و در حدیث: اسمع بکاء الصبی فاتجوز فی صلاتی. (اقرب الموارد ||). سخن بمجاز گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجوزاً.

[تَجْوُ وَ زَنْ] (ع ق) مجازاً. توسعاً. وسعت دادن مفهومی را چنانکه بر مصادیق دیگری نیز که جز مصادیق مندرج در تحت آن مفهوم است و نحو مناسبتی با آن دارد اطلاق شود: يقال العلم تجوزاً علی الاعتقاد کیف کان ولو ظناً.

تجوش.

[تَجْوُ] (ع مص) گذشتن بهره ای از شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). فرورفتن به زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط).

تجوظ.

[تَجْوُ] (ع مص) سعی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجوع.

[تَجَوُّو] (ع مص) گرسنه گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). گرسنگی: نیز جوع و حاجتم از حد گذشت صبر و عقلم از تجوع یاوه گشت. مولوی (مثنوی). گفت دانم کز تجوع وز خلا جمع آمد رنجتان زین کربلا. مولوی (مثنوی ||). خویشتن را گرسنه داشتن. (زوزنی). خود را گرسنه داشتن بقصد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجوف.

[تَجَوُّو] (ع مص) در میان چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در میان چیزی درشدن. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). به اندرون وی در آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): اجتاف الوحشی کناسه و تجوفه. (اقرب الموارد ||). تجوفت الخرصه العرفج و ذلك قبل ان تخرج من جوفه. (قطر المحيط ||). اجوف شدن چیزی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجوق.

[تَجَوُّو] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجون.

[تَجَوُّو] (ع مص) سپید کردن دروازه عروس ||. سیاه کردن دروازه میت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجوهر.

[تَجَاهُ] (ع مص) جوهر شدن. (قطر المحيط). کلمه تجوهر بمعنای جوهریت و حقیقت جوهری اشیاء است. و اراده میکنند ذاتیات و حقایق جوهری اشیاء را و در حقیقت آنچه جوهریت جوهر به آن بستگی دارد... (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی). رجوع به جوهر شود.

تجویب.

[تَجَّ] (ع مص) گریبان کردن پیراهن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). جَوَّبَ الشیء؛ قطع وسطه و فی حدیث علی: اخذتُ إهاباً معطوناً فجوبتُ وسطه و ادخلته فی عنقی. (ذیل اقرب الموارد).

تجویح.

[تَجَّ] (ع مص) پوشیدن پای را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تجویخ.

[تَجَّ] (ع مص) بر زمین انداختن چیزی را ||. کندن سیل کناره رود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تجوید.

[تَجْوِد] (ع مص) سره کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). نیکو کردن و سره کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). نیکو کردن. (فرهنگ نظام). تجوید گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکو کردن و تجوید گردانیدن چیزی را. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد): لا-تطلب سرعة العمل و اطلب تجویده... (عیون الانباء ||). رعایت کردن قاری تجوید را در قرائت خود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). حرف به مخارج ادا کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). نیک گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). علم ادای حروف از مخارج. (ناظم الاطباء). علمی که در آن کیفیت نیکو خواندن قرآن و امور متعلق به آن ذکر میشود. (از فرهنگ نظام). (در اصطلاح قراء) تلاوت کلام الله است بنحوی که حق هر حرفی از مخرجش اداء و صفتی را که مخصوص اداء هر حرفی است مراعات کنند، از قبیل: همس و جهر و شدت و رخاوت و مانند آن. و ادا کردن حق هر حرفی از آنچه که سزاوار است در موارد بخصوص که باید بجای آورند، مانند: ترقیق مستقل و تفخیم مستعلی و امثال آنها و باز گردانیدن هر حرفی را بسوی اصلش بدون تکلف. و طریق عمل بدین علم آن است که از دهان شیوخ و استادان این فن بشنوند، مخصوصاً کسانی که عارف باشند به طریق اداء تلاوت کلام الله و بدانچه که قاری از مخارج حروف و صفات آنها و وقف و ابتداء و رسم بدان نیازمند است معرفت کامل پیدا کرده باشند. و مراتب تجوید سه است: ترتیل و تدویر و حدر. و تدویر بر حدر و ترتیل بر هر دو مقدم است و ترتیل عبارت از آرامی است به مذهب ورش و عاصم و حمزه و حدر سرعت باشد به مذهب ابن کثیر و ابی عمرو و قالون و تدویر میانه روی بین آندو است به مذهب ابن عامر و کسائی و این ترتیب روش غالب اوقات قارئان مذکور است و الا هر یک از آنان یکی از مراتب مسطوره را جائز دانسته اند. در ترتیل مراعات تمطیط از لوازم است و در حدر اندماج از لوازم باشد، زیرا قرائت مانند رنگ سپیدی است که اگر کم باشد به گندم گونی متمایل شود و اگر از حد زیاد گردد منجر به برص شود. در اتقان گفته است که ترتیل مرادف تحقیق است و کیفیت قرائت بر سه نوع است: اول تحقیق. و آن اعطاء هر حرفی راست حقش را از اشباع مد و تحقیق همزه و اتمام حرکات و اعتماد اظهار و تشدیدات و بیان حروف و تفکیک حروف و اخراج حروف بعضی را از بعضی، بوسیله سکت و ترتیل و توده و ملاحظه جایزات وقفها بدون قصر و اختلاس و اسکان متحرک و ادغام و ترتیل برای ورزش زبان و تقویم الفاظ باشد و يستحب الاخذ به علی المتعلمین من غیر ان يتجاوز فيه الی حد الافراط بتولید الحروف من الحركات و تکریر الرءاء و تحریک السواکن و تطنین النونات بالمبالغة فی الغنات و نحو ذلك و هذا النوع من القرائة مذهب حمزة و ورش. دوم حدر بفتح حاء و سکون دال است و آن ادراج قرائت بسرعت و تخفیف قرائت است بوسیله قصر و تسکین و اختلاس و بدل و ادغام کبیر و تخفیف همزه و مانند آنها از آنچه بروایت صحیح رسیده با مراعات برپا داشتن اعراب و تقویم اللفظ و تمکن حروف بدون بتر حروف مد و اختلاس اکثر حرکات و این ترتیب از اکثر پیشوایان این فن از کسانی که منفصل را ممدود ساخته اند و به حد اشباع نرسیده اند. و آن مذهب سائر قراء است و مختار نزد اکثر اهل تجوید باشد. سپس صاحب اتقان گوید فرق بین ترتیل و تحقیق آنست که تحقیق برای ورزش و تعلیم و تمرین و ترتیل برای تدبر و تفکر و استنباط باشد. پس هر ترتیلی تحقیق باشد ولی هر تحقیقی ترتیل نیست. فائده - در شرح مذهب آمده که علماء تجوید اتفاق کرده اند که افراط در اسراع مکروه است و گفته اند تلاوت قرآن یک جزء آن با ترتیل بر دو جزء بدون ترتیل رجحان دارد و استحباب ترتیل برای تدبر است و برای آنست که به بزرگداشت و توقیر کلام ایزدی نزدیکتر و تأثیر معانی در قلب قاری بیشتر خواهد بود و بهمین جهت است که برای کسانی که به زبان تازی آشنا نیستند و از کلام ایزدی بهره ای نمیبرند، تلاوت با ترتیل معهدا استحباب دارد. و در نشر گفته است که اختلاف شده است در اینکه آیا مراعات ترتیل با قلت قرائت افضل است یا ترک ترتیل با کثرت قرائت. و بعضی از پیشوایان ما در پاسخ این پرسش نیکو قضاوتی کرده و ثواب قرائت با مراعات ترتیل از حیث قدر و منزلت پیش است و ثواب کثرت قرائت از حیث شماره افزون باشد، زیرا در ازاء هر حرفی ده حسنه برای قاری منظور است و در برهان زرکشی گوید تمامیت ترتیل بزرگ داشتن الفاظ و

روشن ادا کردن حروف و ادغام نکردن حرفی در حرف دیگر باشد و این حداقل تمامیت ترتیل است و حداکثر آن آنست که منزلت هر لفظی را کما هو حقہ بشناسد و ادا کند، چنانکه اگر بلفظی رسید که مبنی بر تهدید بود مانند لفظ متهدد تلفظ کند، همچنان اگر بلفظی مصادف شد که حاکی از تعظیم بود، آن را با تعظیم ادا کند، چنانکه در اتقانست. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به کشف الظنون ذیل علم تجوید شود ||. نیکورو گردیدن اسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجویر.

[تَجْ] (ع مص) بیو کردن. (تاج المصادر بیهقی). بیفکندن. (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). انداختن کسی را به زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به جور منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نسبت دادن کسی را به جور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). برگردانیدن بنا را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): جَوَّرَ البناء؛ قلبه و قعره. (قطر المحيط). برگرداندن و واژگون کردن بنا. (از اقرب الموارد).

تجویر.

[تَجْ] (ع مص) روا داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (آندراج). روا داشتن رای کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انفاذ. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). روا داشتن امری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روا کردن و گذراندن و مجاز قرار دادن امری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). روا داشتن و جایز گردانیدن. (فرهنگ نظام ||). روا دیدن حکمی. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). آب دادن شتران خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). کشیدن شتران را یکان یکان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). روا گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روان یا رایج قرار دادن دراهم را. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تجویر کردن.

[تَجْ كَدَ] (مص مرکب) اندر کردن ||. آزمایش کردن ||. فتوی دادن و اذن دادن و روا گردانیدن و حکم کردن و رای دادن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تجویر.

[تَجْ] (ع مص) سعی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). اندک صبر شدن ||. اندوهگین شدن. ملول شدن. (از قطر المحيط).

تجویر.

[تَجْ] (ع مص) گرسنه کردن کسی را و گرسنه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرسنه کردن. (زوزنی). گرسنه داشتن. (دهار). گرسنه داشتن بقصد. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). إجاعة.

تجویر.

[تَج] (ع مص) کاواک و میان تهی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میان تهی کردن. (دهار). خالی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام). جوف قرار دادن چیزی را ||. خارج کردن آنچه که در جوف آن بود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (||). (ا) در محاوره، آنچه که در میان چیزی خالی باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). جوف و کاواک و مغاره. (ناظم الاطباء). نزد اطبا فضایی که در باطن عضو باشد. (فرهنگ نظام) (از کشاف اصطلاحات الفنون): و اگر اندر تجویفها و منفذها دماغ باشد [ماده نزله] بسیار باشد که سکتہ آرد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تجویفات.

[تَج] (ع ا) جوفها و مغاره ها. (ناظم الاطباء). ج تجویف. رجوع به تجویف شود.

تجویق.

[تَج] (ع مص) جمع کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (آندراج ||). بانگ زدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجویل.

[تَج] (ع مص) بسی فاواگردیدن. (تاج المصادر بیهقی). گرد بر آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بسی واگردانیدن. (زوزنی). بسیار گردانیدن. (آندراج). در تاج العروس آرد: و جَوَّلَ تجوا، عن سیویہ قال و التفعال بناء موضوع للكثرة كفعلت فی فعلت و فی العباب جال تجوالاً و فی التهذیب جَوَّلَ البلاد تجویلاً؛ ای جال فیها کثیراً... (تاج العروس ج ۷ ص ۲۶۶).

تجویه.

[تَج ی] (ع مص) (از «ج و و») وُزْنُک در مشک دادن. (تاج المصادر بیهقی). پیوند کردن خیک را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رقعہ زدن خیک را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجه.

[تَجْه] (ع مص) روی فرا کاری کردن. (تاج المصادر بیهقی). متوجه شدن چیزی را. (منتهی الارب). لغتی است در اتجاه. (قطر المحيط). رجوع به اتجاه شود.

تجهجه.

[تَجْجْه] (ع مص) بازماندن. (از منتهی الارب) (آندراج). کَفَّ. امتناع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجهز.

[تَجْه ه] (ع مص) ساختن. (تاج المصادر بیهقی). آماده شدن کار را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). آماده شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). ساخته شدن جهاز عروس و لشکر و مرده و مسافر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

الاطباء). آماده شدن مسافر به سفر. (اقراب الموارد) (قطر المحيط): ثم تجهز الناس بعد ذلك الى هذا الجبل [جبل الفضه] فلم يعرفوه. (اخبار الصين و الهند ص ۵).

تجهضم.

[ت ج ض] (ع مص) بزرگی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعظم. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). تکبر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغطرس. (۱) (اقراب الموارد ||). تجهضم الفحل على اقرانه؛ ای علاهم بکلکله. (منتهی الارب) (قطر المحيط). بلند شدن فحل بر کلکل ماده. (۱) - در قطر المحيط تغطرس آمده و ظاهراً مصحف است.

تجهم.

[ت ج ه] (ع مص) روی ترش کردن. (تاج المصادر بیهقی). ناخوش آمدن. (زوزنی). ترشروی کردن با کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناخوش کردن و ترشروی کردن با کسی. (آندراج): تجهمه و تجهم له؛ استقبله بوجه کریه. (قطر المحيط) (اقراب الموارد): الدهر يتجهم الكرام ||. به آرزوی خود نرسیدن. (اقراب الموارد).

تجهيز.

[ت] (ع مص) دوانیدن اسب را بروی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ساختن جهاز عروس و لشکر و مرده و مسافر و غازی و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (از غیاث اللغات) (از فرهنگ نظام) : و لما جَهَّزَهُمْ بِجِهَازِهِمْ قَالَ اِثْنُونِي بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اِيكُمْ. (قرآن ۱۲/۵۹).

تجهيزات.

[ت] (ع ا) ج تجهيز. ساز و برگ. جهاز. اسباب کار. ساز جنگ. وسایل کار و کارزار.

تجهيز کردن.

[ت ك د] (مص مرکب) ساز دادن. باساز کردن. بر ساختن. ساختن.

تجهيل.

[ت] (ع مص) به جهل منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به نادانی منسوب کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تجهية.

[ت ی] (ع مص) (از «ج ه و») فراخ گردانیدن زخم سر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراخ گردانیدن جراحت و شکستگی سر را. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تجيب.

[تُ] (اخ) بطنی است از کنده و از آنست کنانه بن بشر تجیبی، قاتل عثمان رضی الله عنه. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). و رجوع به مراد الاطلاع و معجم البلدان و حلال السندسیه ج ۱ ص ۲۹۷، و رجوع به تجوب شود.

تجیب.

[تُ] (اخ) نام دختر ثوبان بن سلیم است. (منتهی الارب). رجوع به معجم البلدان و انساب سمعانی شود.

تجیبی.

[تُ] (ص نسبی) منسوب است به تجیب که قبیله ایست. (انساب سمعانی). رجوع به تجیب و تجیبی (اخ) شود.

تجیبی.

[تُ] (اخ) (امرای ...) تجیبی یکی از طوایف عرب بودند که بر سرقسطه (۱) از بلاد مشهور اندلس حکومت کردند و از آن سلسله اند: منذر بن یحیی تجیبی، المنصور (۴۱۰ هـ. ق. / ۱۰۱۹ م.)، یحیی بن منذر، المظفر (۴۱۴ هـ. ق. / ۱۰۲۳ م.)، منذر بن یحیی (۴۲۰ هـ. ق. / ۱۰۲۹ م.). رجوع به طبقات سلاطین اسلام ترجمه عباس اقبال صص ۲۲ - ۲۳ و معجم الانساب ج ۱ صص ۹۰ - ۹۱ و حلال السندسیه ج ۲ صص ۱۲۳ - ۱۲۴ و دایره المعارف اسلام ج ۴ صص ۸۶۲ - ۸۶۳ شود. (۱) - Zaragoza. Saragosse.

تجیبی.

[تُ] (اخ) مکنی به ابوبکر. شعر بعرابی میگفته. دیوان او صد ورقه است. (ابن الندیم، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تجیبی.

[تُ] (اخ) ابوالحسن علی بن قاسم التجیبی مشهور به زقاق. او راست: لامیه الزقاق، منظومه ای در فقه مالک و اول آن: ثنایی علی المولی اقدم اولاً. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۹۷۰).

تجیبی.

[تُ] (اخ) ابوالعباس احمد بن معد بن عیسی یا معدان بن عیسی بن وکیل التجیبی الاندلسی. رجوع به احمد بن معدان... در همین لغت نامه و معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۲۸ - ۶۲۹ شود.

تجیبی.

[تُ] (اخ) ابو عمر محمد بن یوسف بن یعقوب الکندی المصری التجیبی. رجوع به محمد ... شود.

تجیبی.

[تُ] (اخ) حرمله بن یحیی. (اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۲). رجوع به حرمله شود.

تجیبی.

[ت] (اخ) عبدالرحمن بن عبدالعزیز التجیبی. رئیس طایفه تجیبی است که امیر محمد الاموی برای مطیع ساختن بنی قصبی از این طایفه کمک گرفت و در سال ۸۶۰ م. عبدالرحمن التجیبی را بر ثغراعلی بولایت گماشت. رجوع به حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۲۳ و دایرة المعارف اسلام ج ۴ ص ۸۶۲ شود.

تجیبی.

[ت] (اخ) عتیق بن خلف التجیبی، مکنی به ابوبکر. واعظ و مورخ مالکی و ساکن قیروان بود و از ابی زید و تیان و غیرهم کسب علم نموده و در جمادی الآخر سنه ۴۲۲ ه. ق. درگذشت. او راست: کتاب الافتخار و کتاب الطبقات. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۶۵۱).

تجیبی.

[ت] (اخ) علی بن احمد بن الحسن بن احمد بن ابراهیم الحرالی التجیبی المالکی الاندلسی، مکنی به ابوالحسن. وی در شام سکونت داشت و در سنه ۶۳۷ ه. ق. درگذشت. او راست: اصلاح العمل لانتظارالاجل. الالماع بطرف من الانتفاع فی علم الحروف. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۰۷).

تجیبی.

[ت] (اخ) محمد بن عبدالرحمن التجیبی، ملقب به اتقر که در سال ۸۸۸ م. بدست عبدالله الاموی به ولایت سرقسطه رسید. وی محمد بن لب زعیم بنی قصبی را مقتول ساخت و امارت را در خاندان خود موروثی ساخت. رجوع به حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۲۳ شود.

تجیبی.

[ت] (اخ) محمد بن هاشم تجیبی. یکی از امرای سرقسطه که در سال ۹۳۴ م. سر از طاعت خلیفه عبدالرحمن الناصر باززد و خلیفه سرقسطه را محاصره کرد و محمد در فشار افتاد و از خلیفه بخشایش خواست و مورد عفو قرار گرفت.

تجیبی.

[ت] (اخ) یحیی بن احمد اندلسی مالکی ادیب، مکنی به ابوزکریا. وی بسال ۷۵۳ ه. ق. درگذشت و دیوان شعر دارد. (هدیه العارفین ج ۲ ص ۵۲۷).

تجیبی.

[ت] (اخ) یحیی بن محمد بن هاشم تجیبی. وی پس از پدر به امارت رسید و در زمره سرداران خلیفه عبدالرحمن الناصر و فرزندش الحکم المستنصر درآمد و در سال ۹۷۵ م. به ولایت سرقسطه رسید. رجوع به حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۲۴ شود.

تجیبی.

[ت] (اخ) یمن بن احمد بن یمن طلیطلی اندلسی مالکی، مکنی به ابوموسی. در قرطبه بسال ۳۹۰ ه. ق. درگذشت. او راست: برالوالدین در پنج جلد. (هدیه العارفين ج ۲ ص ۵۴۸).

تجیر.

[ت] (ع ا) ثفل که بفارسی کنجاره باشد، لغت عامی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجیر. رجوع به تجیر و المعرب جوالیقی ص ۹۳ شود.

تجیر.

[ت] (ا) دیوار کرباسی خانه خانه دار. (ناظم الاطباء). پرده کلفت کرباسی که عموماً در سفر با چادر استعمال میشود. مثال: من در سفر، جلوی چادر تجیر میکشیدم و یک حیاط درست میکردم. (فرهنگ نظام). پرده ضخیم که آویخته نیست و بر ستونهای چوبین استوار است || پرده و حجاب. (ناظم الاطباء).

تجیش.

[ت] جئ ی [ع مص] جمع شدن لشکر. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط). گرد آمدن و جمع شدن. (آندراج ||). شوریدن دل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تجیف.

[ت] جئ ی [ع مص] مردار شدن و بوی گرفتن مردار. (آندراج) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء).

تجیه.

[ت] (اخ) تلفظ ترکی تزه (۱) شهر باستانی یونان. رجوع به تزه در همین لغت نامه و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tegee.

تجیی ۶.

[تج] (ع مص) دوختن مشک را. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تجیب.

[تج] (ع مص) گریبان کردن پیراهن را. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تجیش.

[تج] (ع مص) گرد آوردن لشکر. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تجیض.

[تَج] (ع مص) برگشتن از چیزی و میل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگشتن از چیزی. (آندراج). میل کردن و انحراف و عدول ترس را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجیف.

[تَج] (ع مص) مردار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بوی گرفتن مردار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). زدن کسی را ||. ترسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تجیم.

[تَج] (ع مص) جیم نوشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تجر.

[تَج] (اخ) تجر. تجره. نام یکی از قصور استخر فارس. رجوع به تجر شود.

تجره.

[تَج] (اخ) (۱) تجر. قصر کوچک داریوش. رجوع به تجر و ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۸۸ و ۱۵۹۸ شود. (۱) - Tacara.

تجین آباد.

[تَج] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش اشنویه شهرستان ارومیه است که در دوهزارگزی جنوب خاوری اشنویه در مسیر راه ارابه رو نرژآباد واقع است. جلگه ای است معتدل و ۱۱۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه اشنویه و محصول آن غلات و حبوبات و توتون است. شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه ارابه رو دارد و در تابستان از راه ارابه رو نرژآباد اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تجیه.

[تَج] (ی) (اخ) ده کوچکی است از دهستان ده ملبخش هندیجان شهرستان خرمشهر که در سی و سه هزارگزی شمال خاوری هندیجان و پنج هزارگزی جنوب راه اتومبیل رو بهبهان به بندر معشور واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تحائف.

[تَج] (ع) (۱) ج تحفه. (آندراج). تحفه ها و هدیه ها و ارمغانها. (ناظم الاطباء).

تحائی.

[ت] [اخ] هقعه است که یکی از منازل قمر باشد و بعضی گویند که جز هقعه است. رجوع به آثارالباقیه ابوریحان چ لیپزیک ص ۳۴۲ و ۳۵۱ و تحایی و هقعه و هنعه شود.

تخاب.

[ت حاب ب] [ع مص] یکدیگر را دوست داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخاب.

[ت ب] [ع مص] یکدیگر را دوست گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحات.

[ت حات ت] [ع مص] پوست بازکننده شدن ||. خراشیده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فروریختن و پاشیده شدن برگ از شاخه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تحت دندانها؛ تأکل آنها. (از اقرب الموارد). فروریختن و کرم خوردگی دندانها. و رجوع به تحاتت شود.

تحات.

[ت ت] [ع مص] فروریختن برگ از درخت. و منه الحدیث: تحاتت عنه ذنوبه؛ ای تساقطت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحاتت دندانها؛ تأکل آنها. (از قطر المحيط). فروریختن و کرم خوردگی دندانها. و رجوع به تحاتت شود.

تخان.

[ت ت] [ع مص] برابر و مساوی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحات.

[ت حات ث] [ع مص] برانگیخته شدن گروهی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): و لاتحاثون علی طعام المسکین؛ ای لاتحاضون. (منتهی الارب) (آندراج ||). برانگیختن بعضی مر بعضی را بر کاری. (ناظم الاطباء) (۱). (۱) - این معنی بصورت متعدی در دیگر فرهنگهایی که در دسترس ما بود دیده نشد.

تجاج.

[ت حجاج ج] [ع مص] با هم خصومت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). حجت آوردن و حجت گرفتن. (آندراج). با یکدیگر حجت آوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تجاجز.

[ت ج] [ع مص] از یکدیگر باز شدن دو گروه در حرب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر صلح کردن و از یکدیگر باز

شدن دو گروه در حرب. (آندراج). تمنع. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). با یکدیگر صلح کردن. (زوزنی).

تجاجی.

[ت] (ع مص) با هم چیستان گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد).

تجاد.

[ت حادد] (ع مص) با یکدیگر مخالفت کردن و بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر یکدیگر خشم گرفتن و با هم دشمنی کردن و بمخالفت برخاستن. (از قطر المحيط). بر یکدیگر خشم گرفتن و با هم دشمنی کردن. (از اقراب الموارد).

تجادب.

[ت د] (ع مص) گوژپشت شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد).

تجادث.

[ت د] (ع مص) با هم سخن گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر حدیث گفتن. (آندراج) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد). با یکدیگر حدیث کردن. (زوزنی).

تجادر.

[ت د] (ع مص) ریختن و افتادن. (منتهی الارب) (از اقراب الموارد) (ناظم الاطباء): رأیت المطر يتحادر علی لحيته؛ ای یزول و یقطر. (منتهی الارب) (اقراب الموارد).

تجادل.

[ت د] (ع مص) با هم جور کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کژ شدن بر کمان وقت تیر زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کژ شدن بر کمان. (قطر المحيط) (اقراب الموارد).

تجادی.

[ت] (ع مص) راندن بعض شتر مر بعض را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد).

تجادی.

[ت] (ع مص) تقابل. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). بخش کردن میان خود. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): بنوفلان يتحاذون الماء؛ ای یقتسمونه بالسویة. (قطر المحيط) (اقراب الموارد).

تجارب.

[ت ر] (ع مص) احتراب. (زوزنی). محاربه. با یکدیگر جنگ کردن. (منتهی الارب) (از غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از آندراج).
|| آتش جنگ را برافروختن. (اقرب الموارد). جنگ را برپای ساختن. (قطر المحيط).

تحریر.

[ت] (ع ا) ج تحریر. (آندراج) (ناظم الاطباء).

توازن.

[ت ز] (ع مص) اندوهگین شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحاسد.

[ت س] (ع مص) یکدیگر را حسد کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر یکدیگر رشک بردن. (آندراج). حسد ورزیدن بعضی مر بعض را. (از قطر المحيط).

تحاسی.

[ت] (ع مص) با هم آشامیدن. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحاسین.

[ت] (ع ا) ج تحسین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). کتاب التحاسین؛ ضد مشق. (منتهی الارب).
آنست که با تانی و مراعات نظام و قاعده نوشته شده باشد، برخلاف مشق. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحاسد.

[ت ش] (ع مص) گرد آمدن قوم برای معاونت ||. فی الفور حاضر آمدن قوم بر آواز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مجتمع شدن قوم بر کاری واحد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحاشی.

[ت] (ع مص) به یک سو شدن. (دهار) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). تنزه از چیزی.
(اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). حاشا گفتن و ابا و امتناع و انکار و عدم قبول. (ناظم الاطباء ||). کناره کردن از چیزی با ترس.
مثال: فلان از من تحاشی میکند. این معنی مخصوص فارسی است. (فرهنگ نظام): رعیت کرمان از شکایت امیر فخرالدین عباس،
تحاشی می نمودند. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۳۵). - سخن یا دشنام بی تحاشی؛ سخن یا دشنام بی پروا: طایفه رندان
بخلاف درویشی بدرآمدند و سخنان بی تحاشی گفتند و بزدند. (گلستان). دشنام بی تحاشی دادن گرفت. (گلستان).

تحاشی کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) انکار کردن و قبول نکردن و نپذیرفتن و امتناع نمودن و به یک سو رفتن. کبییدن. (ناظم الاطباء).

تخاص.

[تَ حَاصِ ص] (ع مص) قسمت کردن و امخوahan مال را میان خود. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخاصب.

[تَ صُ] (ع مص) به یکدیگر سنگریزه انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): و فی فتنه عثمان تحاصبوا فی المسجد حتی ما أبصر ادیم السماء. (اقرب الموارد).

تخاصص.

[تَ صُ] (ع مص) تحاصص. (ناظم الاطباء). رجوع به تحاصص شود.

تحاض.

[تَ حَاضِ ض] (ع مص) برانگیخته شدن گروهی. (منتهی الارب) (آندراج). برانگیختن بعضی مر بعضی را. (ناظم الاطباء). (۱) تَحَاضُّ. (قطر المحيط) (اقرب الموارد). و منه قراءة بعضهم: و لاتحاضون علی طعام المسکین. (قرآن ۸۹/۱۸). (اقرب الموارد). (۱) - معلوم نیست چرا ناظم الاطباء مصدر متعدی آورده است.

تحافی.

[تَ] (ع مص) قضیه پیش حاکم بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترفع نزد سلطان بردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): تحافینا الی السلطان؛ ای ترفعنا. (منتهی الارب ||). نیکو شدن ||. جدا شدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تحاق.

[تَ حَاقِ ق] (ع مص) با هم خصومت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). با هم دشمنی کردن. (آندراج ||). ترفع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحاقر.

[تَ قُ] (ع مص) خوار نمودن نفس خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصاغر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحاک.

[تَ حَاکِ ک] (ع مص) خریدن و سودن یکی مر دیگری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحاکم.

[تَ كُ] (ع مص) بهم [با هم] به حاکم شدن. (زوزنی). با خصم نزدیک حاکم شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). نزدیک حاکم شدن. (آندراج). ترفع.

تخالز.

[تَ لُ] (ع مص) با هم بسخن در پیوستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحالف.

[تَ لُ] (ع مص) با هم عهد و پیمان بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بهم [با هم] سوگند خوردن. (زوزنی). سوگند خوردن با یکدیگر. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تحالق.

[تَ لُ] (ع مص) سر تراشیدن یکی دیگری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحالق.

[تَ لُ] (اخ) (یوم ال...) و یوم تحلاق اللحم نیز گویند و جنگ مزبور را از این رو بدین نام خوانند که یکی از دو گروه سرهای خویش را تراشیدند تا نشانهء میان ایشان باشد و آن جنگ میان بکر و تغلب روی داد. (از مجمع الامثال میدانی ص ۷۴۶). و رجوع به تحلاق و یوم شود.

تحال.

[تَ لُ] (ع مص) با هم فرود آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحالم.

[تَ لُ] (ع مص) حلم نمودن بی حلم. (زوزنی) (آندراج). حلم نمودن از خود که نباشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). خواب جعل کردن. (ناظم الاطباء).

تحالم.

[تَ لُ] (ع ص، ا) جِ تَحْلِمَةٌ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تحلمه شود.

تحالی.

[تَ] (ع مص) (از «ح ل و») شگفتی و زیبایی نمودن کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تحالی تحالیاً؛ اظهر حلاوةً و عجباً. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تحالت المرأة؛ اذا اظهرت حلاوةً و عجباً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحاليل.

[ت] [ع] (ع) ج تحليل. (ناظم الاطباء).

تحامق.

[ت] [م] (ع) مص) حمق نمودن بی حمقی. (زوزنی). خویشتن را گول ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحامل.

[ت] [م] (ع) مص) تحامل در امر و به امر؛ بخود گرفتن کار را بمشقت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): عوام از تحامل فضول در ابواب تعامل دست برداشتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۳۹). تحامل بر کسی؛ چسبیدن در خصومت و آنچه بدان ماند. (زوزنی). کار فرمودن کسی را فوق طاقت وی و ستم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ستم و جور و بیعدالتی کردن بر کسی و واداشتن او را به کاری که توانائی آنرا نداشته باشد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بار کردن بر کسی آنچه توانایی او را ندارد. (شرح قاموس). تحامل زمان از کسی؛ اعراض کردن زمان از وی و ربودن مال وی. (اقرب الموارد). تحامل به کسی؛ روی آوردن به وی به دولتی. گران رفتن شیخ در رفتار خود. چیزی را بمشقت بر نفس خود تحمیل کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بخود گرفتن بار را به اجرت: انطلق احدنا الى السوق فتحامل. (از اقرب الموارد). (ع) امص، مشقت. سختی: قدام چون تیر بود و چفته کمان کرد تیر مرا، تیر و دی برنج و تحامل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۵۸).

تحامی.

[ت] (ع) مص) نگاهداری مردم خویشتن را از کسی و پرهیز کردن از وی. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تحامی مردم کسی را؛ نگاه داشتن خود را از وی و اجتناب کردن و دوری جستن از او. (از قطر المحيط): تحاماه الناس تحامياً؛ نگاه داشتند خویش را از وی و پرهیز جستنند او را. و منه: يتحامي كما يتحامي الاجرب. (از اقرب الموارد).

تحان.

[ت] حان ن] (ع) مص) نیک طرب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحان به کسی؛ اشتیاق داشتن به وی. (از اقرب الموارد): تحان اليه تحاناً؛ اشتاق. (قطر المحيط).

تحانی.

[ت] (ع) مص) به یک سو خمیدن. (ناظم الاطباء).

تحاور.

[ت] [و] (ع) مص) تجاوب. (زوزنی). یکدیگر را جواب دادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با یکدیگر سخن گفتن.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر گفتگو کردن و جواب گفتن. (آندراج). تحاور قوم؛ تجاوب و رد و بدل شدن سخن میان ایشان. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجاوز.

[تَ وَ] (ع مص) به کرانه شدن دو گروه از یکدیگر. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تجاوز دو فریق؛ عدول کردن آنان از یکدیگر. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تعاوش.

[تَ وَ] (ع مص) تعاوش بر کسی؛ در میان گرفتن وی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخاوص.

[تَ وَ] (ع مص) خود را اَخْوَص و انمودن. (منتهی الارب). خود را اَخْوَص و انمودن کسی، و اَخْوَص مردی که دنباله چشم وی تنگ باشد. (آندراج).

تحاویل.

[تَ] (ع ا) تحاویل الارض؛ زمین هایی است که خطا می کند در سالی و صواب می کند در سالی در دادن حاصل. (شرح قاموس). خطا کردن یک سال در زراعت و سال دیگر بصواب آن رسیدن. (تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و در قطر المحيط چنین آمده: تحاویل الارض؛ خطا کردن سالی و درست بهره دادن زمین در سال دیگر، یعنی یک سال کاشته شود و سال دیگر کاشته نشود تا زمین از این راه استراحت کند و بدان قوت یابد. و مفرد آن تحویل است. (از قطر المحيط). اما در اقرب الموارد این معنی چنین آمده است که زمین خطا کند سالی و سالی دیگر بصواب رسد. (اقرب الموارد از قاموس). سپس افزایش: «هذه امرأة لا تضع الا تحاویل»؛ سالی زاید و سالی نزیاید. و از آنست: تحاویل الارض و تحویلاتها که سالی کاشته شود و سالی کاشته نشود برای تقویت. (اقرب الموارد از اساس). و چنانکه ملاحظه میشود صاحب اقرب الموارد دو معنی مختلف برای تحاویل آورده، یکی بنقل از اساس و دیگری از قاموس.

تحایا.

[تَ] (ع ا) ج تحیه و تحیت. (اقرب الموارد) (قطر المحيط): ان السائرين الذين يقرعون ابواب غرفات النور مخلصين صابرين يتلقاهم ملائكة الله، مشرقين يحيونهم بتحایا الملوك... (حکمت اشراق صص ۲۴۴ - ۲۴۵). و رجوع به تحیه شود.

تحایی.

[تَ] (اخ) تحائی. یکی از منازل ماه و آن سه ستاره است محاذی هنعۀ. یکی آن تحیاه است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام صورتیست از صور فلکی دارای سه ستاره که هر یک را تحیاه گویند و آن روبروی هنعۀ است میان مجره و توابع عیوق و گویند در

آن ناحیه منزل قمر هنعۀ نیست بلکه منزل تحایی است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سه ستاره اند در مقابل هنعۀ، واحد آن تحیاء است. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). و رجوع به تحائی و هنعۀ و هقعۀ شود.

تحبب.

[تَ حَبُّ بٌ] (ع مص) دوستی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). سیراب شدن. (تاج المصادر بیهقی). سیرابی. (منتهی الارب). سیراب شدن شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تحبب الحمار؛ امتلا من الماء. يقال: شرب حتى تحبب؛ ای انتفخ كالحب. (اقرّب الموارد) (از قطر المحيط ||). (ع مص) اول سیرابی. (قطر المحيط).

تحبجر.

[تَ حَ جُّ] (ع مص) پیچیدگی روده های شکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط).

تحبس.

[تَ حَبُّ بٌ] (ع مص) وایستادن. (زوزنی). فایستادن. (تاج المصادر بیهقی). خود را در بند داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرّب الموارد ||). توقف در کلام. (اقرّب الموارد).

تحبش.

[تَ حَبُّ بٌ] (ع مص) گردآمدن. (منتهی الارب) (آندراج). تجمع قوم. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). گردآوردن مرد چیزی را. (اقرّب الموارد).

تحبک.

[تَ حَبُّ بٌ] (ع مص) ازار بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). کمر بند بستن زن بر خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تحبک مرأه بنطاق. (منتهی الارب ||). چست و آماده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تلبب. دامن چیدن و آماده کار شدن. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط).

تحبکر.

[تَ حَ كٌ] (ع مص) سرگشته گردیدن. (منتهی الارب) (قطر المحيط). در زمین و راه سرگردان شدن. (اقرّب الموارد).

تحبل.

[تَ حَبُّ بٌ] (ع مص) شکار کردن به دام. (منتهی الارب). گرفته شدن صید در دام. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). فرورفتن دست و پای ستور در رسن. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط).

تحبیب.

[ت] [ع مص] دوست گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دوست و حیب گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). دوست شدگی. دوستی آوردن میان دو نفر و زیادت‌تر و دفع دشمنی و مخاصمت نمودن از میان آنها. (ناظم الاطباء). دوستی آوردن. بدوستی داشتن. دوستی افکندن.

تجیذ.

[ت] [ع مص] حبذا گفتن کسی را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): لاتجیذنی تجیذاً؛ مگو مرا حبذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخبیر.

[ت] [ع مص] نیکو کردن. (تاج المصادر بیهقی). نیکو کردن و آراستن چیزی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و منه حدیث ابی موسی: لو علمت انک تسمع لقراءتی لخبرتها لک تخبیراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نیکو نوشتن خط و آراستن سخن و شعر و غیر آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). نیکو و مزین کردن کلام و خط و شعر. (فرهنگ نظام ||). قرار دادن جبر در دوات. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحبیس.

[ت] [ع مص] بر روی فراش کشیدن محبیس را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراش را با محبیس [مقرمه. پرده] پر نقش و نگار پوشانیدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). اصل چیزی را در ملک خود داشتن و ثمره آن را در راه خدا وقف کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تحبیس؛ عمل حبس. و حبس در اصطلاح فقهی و حقوقی عبارتست از اینکه حق انتفاع مالی (منقول یا غیرمنقول) برای اعمال بریه با اشخاص معینی واگذار شود و آن اقسامی دارد بدین قرار: وقف، عمری، سکنی، رقبی، و حبس به دو قسم مطلق و مؤبد تقسیم میشود و مراد از مطلق معنای عام کلمه ای است که شامل تمام انواع حقوق انتفاعی است و مراد از حبس مؤبد، معنای خاص کلمه یعنی واگذاری منافع مالی برای امور خاص یا افراد معین بدون اینکه عین ملک از ملکیت شخص خارج شود. این عمل حقوقی از جهت تسبیل منافع همانند وقف است و از این جهت عین مال از ملکیت حابس خارج نمیشود و با وقف امتیاز پیدا میکند. تمام اقسام مذکور در فوق تحت حق انتفاع بمعنی عام قرار دارند. رجوع به قانون مدنی مبحث وقف و حق انتفاع و حقوق مدنی تألیف امامی ج ۱ ص ۵۹ بعد و حبس شود ||. بند کردن و بازداشتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تحبیس.

[ت] [ع مص] گردآوردن چیزی، کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد). گردآوردن. (آنندراج ||). کسب کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تحبیض.

[ت] [ع مص] سبک گردانیدن: حبض الله عنه تحبیضاً؛ سبک گرداند خدا از وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط)

(اقرب الموارد).

تحقیق.

[ت] [ع مص] جمع کردن متاع و محکم کردن کار آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تحبیک.

[ت] [ع مص] استوار گردانیدن || پیچ و تاب دادن || خط کشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحبیل.

[ت] [ع مص] انداختن بعض زراعت را بر بعض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) ||. آبستن گردانیدن زن را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحبیه.

[ت] [ع مص] حمایت کردن و بازداشتن چیزی یا کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حمایت و منع کردن چیزی یا کسی را. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحت.

[ت] [ع مص] نشستن مردی فرومایه در جایگاهی حقیر. (از قطر المحيط).

تحت.

[ت] [ع ا، ق] زیر. ضد فوق. ظرف آید و اسم. و چون اسم باشد مبنی بر ضم بود، گویند: مِنْ تَحْتُ. ج، تحوت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). نام یکی از جهات ششگانه است، نقیض فوق. (از قطر المحيط). زیر. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جهت زیر. مقابل فوق. (فرهنگ نظام). گاه ظرف است، چنانکه گویند: هذا تحت هذا و گاه اسم باشد و آنگاه مبنی بر ضم است و گویند: مِنْ تَحْتُ. (از قطر المحيط). و صاحب اقرب الموارد گوید: چون از اضافه فك شود مبنی بر ضم باشد: لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا وَ مَا تَحْتَالْتَرَى. (قرآن ۲۰/۶). يَوْمَ يَغْشِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَ يَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ. (قرآن ۲۹/۵۵). نور او در یمن و یسر و تحت و فوق بر سر و بر گردنم مانند طوق. مولوی (مثنوی).

تحتانی.

[ت] [نی ی] [ع ص نسبی] منسوب به تحت یا آنچه در تحت باشد. (از المنجد). منسوب به تحت. زیرین و زیری. (ناظم الاطباء). چیزی که نسبت به چیزی دیگر در زیر واقع شده و عموماً در عمارت استعمال کنند. (فرهنگ نظام). فرودین. مقابل زیرین و فوقانی.

- طبقهء تحتانی؛ مقابل فوقانی. بنای زیرین. اشکوب زیرین || حرفی که دارای یک یا چند نقطه در زیر باشد، چون با و یا، مقابل فوقانی که دارای یک یا چند نقطه بر بالاست، مانند تا و خا.

تحتانیه.

[تَ نَ ی] (ع ص نسبی) تأنیث تحتانی. رجوع به ماده قبل شود.

تحت الارض.

[تَ تَلْ / تُلْ أ] (ازع، ا مرکب) زیر زمین.

تحت الارضی.

[تَ تَلْ / تُلْ أ] (ازع، ص نسبی) منسوب به تحت الارض. زیرزمینی. معدنی. که زیر زمین باشد: آبهای تحت الارضی. دریاچه های تحت الارضی. ذخایر تحت الارضی.

تحت البحری.

[تَ تَلْ / تُلْ ب] (ازع، ص نسبی) (۱) که در زیر آب دریاها باشد، چون نباتات و کوههای آتش فشان || ا مرکب) اختصاصاً به نوعی کشتی جنگی اطلاق شود که هم بر روی آب حرکت تواند کرد و هم در اعماق دریا. بجای این کلمه در فرهنگستان ایران «زیردریایی» پذیرفته شده است: عوض کشتی و طیاره و تحت البحری حجله و مشعل و نخل و کتل آید بیرون. روحانی (فکاهیات). و رجوع به زیردریایی شود. (۱) - Sous-marin.

تحت التراب.

[تَ تَثْ / تُتْ ت] (ازع، ا مرکب) زیر خاک ||. کنایه از قبر: زآنک این مشتی دغل باز سیه گر، تا نه دیر همچو بید پوده میریزند در تحت التراب. عطار (دیوان چ نفیسی ص ۳۲۶).

تحت الثری.

[تَ تَثْ / تُتْ ثَ رَا] (ازع، ا مرکب) عبارت از زیر زمین، چه ثری بفتح اول و ثانی خاک نمناک را گویند. (غیاث اللغات) (آندراج): سخن کآن از دماغ هوشمند است گر از تحت الثری آید بلند است. نظامی.

تحت الحفظ.

[تَ تَلْ / تُلْ ح] (ازع، ق مرکب) مقید، چنانکه مجرمی یا متهمی را که بیم فرارش باشد و بخواهند از جایی به جایی برند، او را با مأموران انتظامی اعم از مسلح و غیرمسلح حرکت دهند و این حالت را تحت الحفظ گویند: فلان مقصر را تحت الحفظ از زنجان به تهران آوردند.

تحت الحمايه.

[تَ تَلْ / تُلْ حِ یَ / یِ] (ازع، ص مرکب) (۱) سلطنتی که در حمایت و تابع سلطنت دیگر باشد. (فرهنگ نظام). حمایت شده. که در حمایت و زیر نفوذ دیگری باشد. بطور اخص به کشور و دولتی اطلاق گردد که زیر نفوذ دولت دیگری قرار گرفته باشد و مخصوصاً هر گونه روابط خارجی این کشور زیر نظر آن دولت قرار میگیرد، فی المثل تونس از سال ۱۸۸۱ تا ۱۹۵۶ م. تحت الحمايهء فرانسه بود. (۱) - Protectorat.

تحت الحنک.

[تَ تَلْ / تُلْ حَ نَ] (ازع، ا مرکب) معمول زهاد است که یک پیچ عمامه از تحت حنک گذرانده به سر پیچند. (غیاث اللغات). نوعی از بندش دستار و آن چنان است که زهاد در اثنای بستن عمامه یک پیچ را از زیر زنج میگذرانند و این در بعضی از مذاهب مسنون است. (آندراج). یک پیچ از عمامه که از زیر زنج گذرانیده به سر پیچند. (ناظم الاطباء). حصه ای از عمامه که آویخته است و گاهی زیر حنک (زنج) بسته میشود. (فرهنگ نظام). دنباله عمامه که از یک سوی بزر حنک گذرانند و از دیگر سوی به دوش افکنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کبک چون طالب علم است و در این نیست شکی مسأله خواند تا بگذرد از شب سه یکی بسته زیر گلو از غالیه تحت الحنکی پیرهن دارد زین طالب علمانه یکی. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۵۳). هیچکس منکر تحت الحنک واعظ نیست این قدر هست که چسپان تر از این میباید. صائب (از آندراج). هرگز نشدم بسوزنی یار کسی وین دیده ندوخت چشم بر تار کسی صد شکر که در جهان نبستم هرگز تحت الحنکی بقصد دستار کسی. رُکنای کاشی (از آندراج).

تحت السلاح.

[تَ تَسْ / تُسْ سِ] (ازع، ص مرکب، ا مرکب) زیر اسلحه. سپاهی حاضر خدمت. سپاهی مشغول خدمت نظام. در تداول ارتش، زیر پرچم. - دوره خدمت تحت السلاح؛ دوره خدمت زیر پرچم. مدتی که سرباز به فراگرفتن آموزشهای سربازی مشغول است و دوره آن دو سال است.

تحت الشعاع.

[تَ تَشْ / تُشْ شِ] (ازع، ص مرکب، ا مرکب) کنایه از دو روز یا سه روز که در آخر هر ماه میباشند که جرم قمر در آن ایام از غایت باریکی از باعث قرب شمس بزیر شعاع و روشنی شمس از نظر معدوم میگردد و آن ایام منحوس است. (غیاث اللغات) (آندراج). دو یا سه روز از آخر هر ماه قمری که در آن ایام جرم قمر ناپدید میگردد. (ناظم الاطباء). زیر شعاع آفتاب رفتن قمر در دو سه روز آخر ماه که از جهت نزدیکی به آفتاب جرمش دیده نمیشود. کسانی که اعتقاد به احکام نجوم دارند تحت الشعاع را منحوس میدانند. (فرهنگ نظام). چون میان کوکبی با آفتاب بقدر نصف جرمین فاصله باشد گویند کوکب در تحت الشعاع آفتاب است. بودن کوکب است با آفتاب پیش از احتراق یا بعد آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گردون و هفت اجرام او تحت الشعاع جام او فوق الصفه زاکرام او دین مجد والا داشته. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۹۹). - تحت الشعاع بودن؛ در تداول معاصر، از خود اثری نداشتن. تحت تأثیر و اراده دیگری قرار داشتن. زیر نفوذ و تحت تأثیر افکار و اعمال دیگری بودن. - تحت الشعاع قرار دادن؛ زیر نفوذ گرفتن کسی یا چیزی. سلب اثر و شخصیت از کسی یا چیزی کردن. اراده و افکار دیگران را تحت تأثیر افکار و اراده خود قرار دادن. اثر و نفوذ و اراده و فکری را تابع چیز دیگری قرار دادن. - تحت الشعاع واقع شدن؛ در جایی افتادن که قدر او چنانکه باید پیدا نباشد. تحت تأثیر کسی یا چیزی، قدر و شخصیت خود را از دست دادن و بی اثر واقع شدن.

تحت القهوه.

[تَ تَلْ / تُلْ قَ وَ / و] (از ع، ا مرکب) قدری از طعام که پیش از خوردن قهوه خورند، از عالم ناشتاشکنی. (آندراج). غذای اندکی که پیش از نوشیدن قهوه میخورند. (ناظم الاطباء). ناشتاشکنی که صبح قبل از خوردن قهوه میخورند... ایرانیان در سابق قهوه خیلی میخورند، اما حالا چای میخورند، از این جهت لفظ مذکور متروک شده است. (فرهنگ نظام): ز تحت القهوه، خوانها آنچنان پر که نتوان کرد مافوقش تصور. محمدسعید اشرف (از آندراج). ز نامردی چسان مافوق این چشم عطا دارم که می باشد ز هم از چرخ تحت القهوه بنیادش. میرزا عبدالغنی قبول (ایضاً ||). خوردن طعام مذکور را نیز گویند، چنانکه گویند: شما تحت القهوه کرده اید. (آندراج).

تحت اللفظ.

[تَ تَلْ / تُلْ لَ] (از ع، ص مرکب، ق مرکب) تحت اللفظی. در تداول فارسی زبانان آنست که لفظ به لفظ عبارتی را از زبانی دیگر ترجمه کنند. ترجمه تحت اللفظ مقابل ترجمه بمعنی است: فلان این قطعه را تحت اللفظ ترجمه کرد.

تحت اللفظی.

[تَ تَلْ / تُلْ لَ] (از ع، ص نسبی) رجوع به تحت اللفظ شود.

تحت الید.

[تَ تَلْ / تُلْ یَ] (از ع، ص مرکب، ا مرکب) آنچه را که مالک باشند و هم کنایه از زبردستان. (انجمن آرا).

تحت جلدی.

[تَ تَ جَ] (ص نسبی) زیر جلدی. زیر پوست: تزریق تحت جلدی؛ که مایع را زیر پوست بیمار دوانند.

تحت جلگه.

[تَ تَ جُ گَ] (اخ) یکی از دهستانهای بخش فدیشه شهرستان نیشابور. این دهستان در باختر بخش حومه جنوب شوسه عمومی مشهد - تهران و شمال جاده قدیمی نیشابور به سبزوار قرار دارد و از ۵۷ آبادی تشکیل یافته و در حدود ۱۲۹۴۴ تن سکنه دارد. بزرگترین دیه های این دهستان عبارتند از: توزنده جان با ۵۹۳ تن سکنه، سعیدآباد با ۵۴۰ تن سکنه و بازوبند با ۵۹۲ تن سکنه. کلیه ساکنان این دهستان از طوایف عرب، قاضی و غضنفری میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تحتحت.

[تَ حَ حُ] (ع مص) ریختن برگ از درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحت حنک.

[تَ تَ حَ نَ] (ترکیب اضافی، ا مرکب) تحت الحنک. رجوع به همین کلمه شود.

تحتجئه.

[تَ تَ حَ] (ع ا) آواز رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آواز حرکت دوال پوستی. (قطر المحيط) (از المنجد ||). (مص) جنبیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حرکت. (قطر المحيط) (المنجد) (اقرب الموارد): هو ما یتحتج من مکانه؛ یعنی او نمی جنبد از مکان خود. (منتهی الارب).

تحترش.

[تَ حَ رُ] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن قوم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). (تحترشوا) علیه فلم یدر کوه؛ شتافتند بر وی تا بگیر آورند او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تحترف.

[تَ حَ رُ] (ع مص) پریشان و متفرق شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تبدد. گویند: تحترف من یدی؛ پراکنده شد از دستم. (از اقرب الموارد).

تحتک.

[تَ حَ تُ] (ع مص) شتاب رفتن و گام خرد نهادن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). تحتک شتر مرغ ریگ را؛ تفحص آن. (از قطر المحيط).

تحتم.

[تَ حَ تُ] (ع مص) نیکویی خواستن برای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آرزوی خیر و نیکویی کردن برای کسی. (آندراج) (از قطر المحيط ||). واجب کردن. (منتهی الارب). چیزی را بر خود واجب کردن. (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). واجب شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). واجب شدن امری به نحوی که اسقاط آن ممکن نباشد. (از اقرب الموارد). واجب و لازم شدن. (فرهنگ نظام ||). فال نیک زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). فال خیر زدن. (آندراج ||). شادمانی و سبکی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نشاط و شادمانی؛ هو ذوتحتم؛ ای ذو نشاط و ارتیاح. (ناظم الاطباء ||). نان ریزه خوردن. (تاج المصادر بیهقی). خوردن نان ریزه و دیگر ریزه های خون. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). خوردن چیزی ریزه و نرم. (ناظم الاطباء). خوردن چیزی که گوارا شود در دهان. (آندراج) (از قطر المحيط ||). ریختن نان ریزه و جز آن از خون. (آندراج).

تحتم.

[تَ تَ] (اخ) شهری است به یمن. لید گوید: و هل یشاق مثلک من دیار دوارس بین تحتم فالخلال. (از منجم العمران).

تحت منظر.

[تَ تَ مَ ظَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان مازول بخش حومه شهرستان نیشابور که در دوازده هزار گزی شمال خاوری

نیشابور قرار دارد. دامنه معتدل است و ۲۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گل‌داری است. راه مالرو دارد و از نزدیکی تقی آباد اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تحت نظر.

[تَ تَ نَ ظَ] (ترکیب اضافی، ص مرکب) زیر نظر و مراقبت. مورد مراقبت و نگرانی: اشخاصی که مورد سوءظن باشند تحت نظر قرار میگیرند.

تحتی.

[تَ تَ یَ] (ع ص نسبی) (۱) منسوب به تحت. (ناظم الاطباء). رجوع به تحتیه شود. (۱) - در اقرب الموارد و تاج العروس و قطر المحيط و المنجد «تحتانی» منسوب به تحت آمده است.

تحتیث.

[تَ] (ع مص) شکستگی و ناتوانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحتید.

[تَ] (ع مص) برگزیدن چیزی را برای خالص و نفیس بودن آن. (منتهی الارب). اختیار کردن چیزی برای خلوص و برتری آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحتیر.

[تَ] (ع مص) مهمانی بنا کردن. (تاج المصادر بیهقی). مهمانی خانه نو دادن. (منتهی الارب). فراهم ساختن و کیره. يقال: حتر لنا؛ ای و کر لنا. (اقرب الموارد ||). تحتیر بیت؛ حتر برای خانه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به حتر شود.

تحتیش.

[تَ] (ع مص) بر یکدیگر آغالیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحتیم.

[تَ] (اخ) رجوع به تحتیم حدشی شود.

تحتیم الی حدشی.

[تَ مَ ا حُ] (اخ) رجوع به تحتیم حدشی شود.

تحتیم حدشی.

[تَ م حُ] (اخ) (۱) یا تحتیم الی حدشی. مستر هاکس امریکائی در قاموس کتاب مقدس، ذیل کلمه «تحتیم الی حدشی» آرد: شهری است که یوآب در زمان تعداد بنی اسرائیل بدانجا شد (کتاب دوم سموئیل فصل ۲۴ آیه ۶) و نویسندگان در اصل این لغت اختلاف کرده اند، بعضی تمام آن را علم دانسته اند، و بعضی دیگر حدشی را اسم دانسته باقی را ترجمه میکنند. اما در خصوص تعیین محل آن پورتر گوید که همان زمین حوله است که در قسمت بالایی وادی اردن در دامنه غربی کوه حرمون واقع است، لکن مرل گوید که در طرف جنوبی دریای جلیل بوده است. (قاموس کتاب مقدس صص ۲۴۶ - ۲۴۷). (۱) - این کلمه در نسخه فارسی در کتاب مقدس چ لندن ۱۸۵۶ م. ص ۶۲۸ «تحتیم حدشی» و در نسخه عربی چ بیروت ۱۸۸۷ م. ص ۵۲۶ «تحتیم الی حدشی» آمده است.

تحتیه.

[تَ تی ی] (ع ص نسبی) تأیث تحتی || هر حرفی که در زیر آن نقطه باشد چون یاء (حرف آخر حروف تهجی). تحتانی. رجوع به تحتی و تحتانی شود.

تحناء.

[تَ] (ع مص) خاک پاشیدن. (تاج المصاادر بیهقی). خاک پاشیدن بر چیزی. (منتهی الارب) (از قطر المحيط ||). ریخته و پاشیده شدن || عطای اندک دادن کسی را. (منتهی الارب) (از قطر المحيط).

تحتش.

[تَ حَ ثُ] (ع مص) برانگیختن. (آندراج).

تحتیث.

[تَ] (ع مص) برافزولیدن کسی را بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برانگیختن کسی را بر امری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحتیر.

[تَ] (ع مص) حب بستن دوا را. (منتهی الارب). حب ساختن دارویی را. (ناظم الاطباء). حب کردن دواپی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجنب.

[تَ حَ جُ] (ع مص) در پرده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تجبر.

[تَ حَ جُ] (ع مص) تجبر گل؛ مثل سنگ سخت شدن آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). مثل سنگ سخت گردیدن چیزی.

(غیاث اللغات) (آندراج). سخت شدن چیزی مثل سنگ. (فرهنگ نظام ||). در علم طب، جمع شدن مادهء سخت در پلک چشم. (فرهنگ نظام). ورم صغیر یدمی و يتحجر فی الجفن. (مقالهء ثالته از کتاب ثالث قانون بوعلی ص ۶۹). ورمی است کوچک که منجمد و متحجر میشود در چشم، چنانکه در بحر الجواهر گفته است. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). تحجر مفاصل؛ خشک شدن و تصلب مفاصل: چون تحجر مفاصل که عضوی را از حرکت طبیعی بازدارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). تحجر جرح؛ ریمناک و سخت گردیدن جراحت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تحجر جرح للبرء؛ جمع شدن و التیام یافتن و بهم نزدیک شدن قسمتهای زخم. (از اقرب الموارد): لما تحجر جرحه للبرء انفجر؛ ای اجتمع و التأم و قرب بعضه من بعض. (تاج العروس ||). تنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی). تحجر بر کسی؛ تنگ گرفتن بر او. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). و گویند: تحجر ما وسعہ الله تعالی؛ اذا ضیقہ علی نفسہ و حرمہ. (قطر المحيط ||). حجره ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحجز.

[تَ حِجُّ جُ] (ع مص) بر میان بستن ازار. و منه الحدیث: رأى رجلاً متحجزاً بحبل و هو محرم؛ ای مشدودالوسط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحجل.

[تَ حَجُّ] (اخ) بقولی همان حَجَلی که نام اسبی است، و یا نام اسبی دیگر. (از منتهی الارب).

تحجم.

[تَ حِجُّ جُ] (ع مص) صاحب غیاث اللغات بنقل از «منتخب» آرد: بیرون برآمدگی از هر چیز ||. حجامت نمودن ||. مکیدن ||. بازداشتن ||. برآمدن پستان (۱). (۱) - این کلمه و معانی آن فقط در آندراج نقل شده، ولی در تاج العروس و اقرب الموارد و قطر المحيط و منتهی الارب این معانی در این وزن نیامده است.

تحجن.

[تَ حِجُّ جُ] (ع مص) کژی و کژ شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحجو.

[تَ حِجُّ جُ] (ع مص) لازم گرفتن چیزی ||. چنگ درزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). شاد گردیدن ||. بخیلی کردن به کسی یا چیزی ||. مولع و حریص شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحجی.

[تَ حِجُّ جِی] (ع مص) زمزمه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). مقیم شدن در مکانی. يقال: تحجیت بهذا المكان؛ ای سبقتکم الیه و لزمتہ قبلکم ||. قصد کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

|| تحجی به چیزی؛ حریص شدن بدان و لازم گرفتن آنرا. (اقراب الموارد).

تحجیب.

[ت] (ع مص) در پرده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحجیر.

[ت] (ع مص) خرمن کردن ماه یا گرد شدن ماه به خطی باریک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خطی گرد ماه برآمده شدن و خرمن کردن ماه. (آندراج). گرد شدن ماه به خطی باریک و با شاد فروشدن در میغ. (تاج المصادر بیهقی). گرد شدن ماه (احاطه شدن) به خط باریکی که در آن غلظت نباشد و یا در پیرامون آن دایره ای از ابر پدید آید. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). هاله برآمدن بر گرد ماه ||. داغ کردن گرداگرد چشم شتر به آهن مدور. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط): حجت عین البعیر؛ اذا وسمت حولها بمیسم مستدیر. (منتهی الارب ||). تحجیر گل؛ تحجر آن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). اصطلاح فقه و حقوق) بمعنی سنگ چین کردنست چنانکه در ماده ۱۴۲ قانون مدنی است: «شروع در احیاء از قبیل سنگ چین اطراف زمین یا کندن چاه و غیره تحجیر است و موجب مالکیت نمیشود ولی برای تحجیرکننده ایجاد حق اولویت در احیاء می نماید». قانون مدنی برای تحجیر دو مثال بیان نموده و به کلمه غیره از ذکر اقسام دیگر تحجیر از قبیل دیوار کشیدن و نهر کندن و درخت در دور زمین کاشتن صرف نظر کرده است. منظور ماده از کندن چاه، چاهی است که هنوز به نتیجه مطلوب نرسیده باشد، چنانکه هرگاه چاه برای آب است به آب نرسیده باشد و پس از رسیدن به آب احیاء محسوب میگردد. ماده ۱۶۰ قانون مدنی به این امر تصریح مینماید: «هر کس در زمین خود یا در اراضی مباحه، بقصد تملک، قنات یا چاهی بکند تا به آب برسد یا چشمه ای جاری کند، مالک آب آن میشود و در اراضی مباحه، مادامی که به آب نرسیده تحجیر محسوب است». و همچنین است کندن نهر، چنانکه ماده ۱۴۹ قانون مدنی میگوید: «هر کس در زمین مباح نهری بکند و متصل کند به رودخانه، آن نهر را احیاء کرده و مالک آن نهر میشود، ولی مادامی که متصل به رودخانه نشده است تحجیر محسوب است». تحجیری که ایجاد حق اولویت در اراضی موات مینماید دارای شرایط خاصی است که در حقوق مدنی یاد شده است. رجوع به حقوق مدنی تألیف امامی ج ۱ صص ۱۳۱ - ۱۳۵ و فرهنگ حقوقی جعفری شود.

تحجیل.

[ت] (ع مص) به گو فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). فرورفتن چشم به مغاک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گود افتادن چشم. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط ||). رنگ کردن سرهای انگشتان را به خضاب ||. حجله ساختن برای عروس و در آوردن عروس را در حجله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد ||). دست و پای اسب سپید کردن (بودن). (تاج المصادر بیهقی). دست و پای سپید کردن اسب. (زوزنی): حُجِّلَ الفَرَسُ؛ در چهار دست و پای آن سپیدی بود. (از اقراب الموارد ||). تحجیل المَقْرَى؛ اندک شیر در کاسه بزرگ ریخته از آب پر کردن و آن در خشک سال و قلت شیر کردند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط): قراهم بتحجیل المَقْرَى. (اقراب الموارد ||). (ع مص، ا) سپیدی دست و پای اسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). سپیدی در همه دست و پای اسب. (از اقراب الموارد) (قطر المحيط). سپیدی است در چهار دست و پای اسب یا در دو پا و یک دست است یا در دو پا فقط یا در یک پا و تحجیل در دو دست تنها نیست مگر آنکه با دو پا همراه باشد و همچنین تنها در یک دست بدون دست دیگر نمیشود مگر بهمراهی دو پا. (از

اقرب الموارد). و رجوع به منتهی الارب شود. گاهی در دو پا و یک دست و گاهی تنها در دو پا، گاهی تنها در یک پا. (از قطر المحيط ||). داغ سپیدی بر پستانهای ناقه از پستان بند ||. داغی است مرشتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجیم.

[ت] [ع مص] تیز نگریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تیز نگریستن بسوی کسی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تجین.

[ت] [ع مص] خمائیدن چوب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). داغ کج. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). داغ کژی بر شتر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحدب.

[تَ حِدُّ دُ] [ع مص] برآمدن پشت و فرورفتن سینه و شکم. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گوژپستی و برآمدگی. (ناظم الاطباء). گوژپشت شدن. کوزی ||. برآمده بودن. (ناظم الاطباء ||). آویختن به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). مهربانی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ناکدخدا ماندن زن و نامهربان (۱) شدن بر فرزندان خویش. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). ناکدخدا ماندن زن و مهربان شدن بر فرزندان خویش. (قطر المحيط) (از اقرب الموارد). (۱) - ظ. خطای کاتب است. صحیح: مهربان.

تحدث.

[تَ حَدُّ دُ] [ع مص] سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). سخن گفتن و خبر دادن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحدّر.

[تَ حِدُّ دُ] [ع مص] به نشیب فرود آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرود آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحدّر از کوه؛ فرود آمدن از آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحدّر اشک از چشم؛ فرود دیدن آن. (از منتهی الارب): اری ام عمرو دمعها قد تحدراً؛ ای تنزل. (اقرب الموارد ||). ریختن باران از ابر. (از منتهی الارب).

تحدس.

[تَ حَدُّ دُ] [ع مص] خبر خواستن در خفیه. (تاج المصادر بیهقی). تحدس اخبار یا تحدس از اخبار؛ تفحص آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء)؛ تخبر آن. (قطر المحيط). اراده دانستن چیزی کردن از راهی که بدان راه نبرند. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحدی.

[تَ حَیْذُ دِی] (ع مص) قصد و آهنگ چیزی کردن ||. برابری کردن در کاری و پیش خواندن خصم را و غلبه جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). از کسی درخواستن تا با تو برابری کند در کاری تا عجز او ظاهر شود و برابری در نبرد کردن. (تاج المصادر بیهقی). از کسی درخواستن تا با تو برابری کند. (زوزنی). معارضه کردن و پیش خواندن خصم را و غلبه جستن بر او. (آندراج) (فرهنگ نظام).

تحدیب.

[ت] (ع مص) برآمده گردانیدن. ضد تقعیر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). قوسی ساختن پشت چیزی. (فرهنگ نظام).

تحدیث.

[ت] (ع مص) حدیث کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحدیث کسی چیزی را یا به چیزی؛ خبر دادن او را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحدیث فلان از فلان؛ روایت کردن از او. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحدیث در لغت بمعنی اخبار است. و نزد محدثان اخبار است بمعنی خاص، یعنی اخبار به حدیثی که راوی بلفظ شیخ از او شنیده و این معنی نزد محدثان مشرق و پیروان آنان شایع بود، اما محدثان مغرب را چنین اصطلاحی نیست بلکه نزد آنان اخبار و تحدیث را یک معنی است و بنابر آنچه شایع است تحدیث شیخ شنیدن حدیث است از شیخ و اخبار، خواندن حدیث بود بر شیخ. و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. تحدیث نفس به چیزی؛ امر کردن بدان. (از منتهی الارب): حدثه نفسه بكذا؛ یعنی امر کرد او را نفس وی به این کار. (ناظم الاطباء).

تحدیح.

[ت] (ع مص) تیز نگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحدیق. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحدید.

[ت] (ع مص) حد چیزی پدید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). تحدید خانه و زمین؛ حدود آنرا تعیین کردن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). حدهای چیزی پدید کردن. (زوزنی): چو در تحدید جنبش را همی فعل و مکان گویی و یا گردید از حالی به حالی دون یا والا. ناصر خسرو ||. تیز کردن کارد را بسنگ یا بسوهان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیز کردن کارد. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج) (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام ||). قصد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تیز نگریستن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحدید فلان بر کسی؛ غضب کردن بر وی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). به دیر برآمدن زراعت بجهت درنگی باران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحدیر.

[ت] (ع مص) آماس کردن اندام از زخم چوب ||. به شتاب بانگ نماز گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به شتاب قرائت

کردن. (قطر المحيط ||). به شتاب راه رفتن. (قطر المحيط).

تحديق.

[ت] (ع مص) تیز نگرستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به تحدیج شود ||. گرد کسی درآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحذر.

[ت حذ ذ] (ع مص) تحرز. (اقرب الموارد). پرهیز کردن. (قطر المحيط). رجوع به تحرز شود.

تحذق.

[ت حذ ذ] (ع مص) خود را حاذق و زیرک نمودن بی آنکه باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحذل.

[ت حذ ذ] (ع مص) تحذل بر کسی؛ مهربان گردیدن بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ترسیدن برای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحذلق.

[ت ح ل] (ع مص) حذاقت خود را ظاهر کردن و لاف زدن در حذاقت و حاذق نبودن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). اظهار حذاقت نمودن و یا ادعا کردن بیش از آنچه دارد. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد): ان فلاناً لیتحذلق علینا و فیه حذلقه و تحذلق و هو من المتحذلقین. (اقرب الموارد).

تحذلم.

[ت ح ل] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): و مر یتحذلم؛ ای مر کأنه یتدحرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ادب پذیرفتن و دانا گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحذیر.

[ت] (ع مص) ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحریر و تنبیه. (قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). اصطلاح نحو) تحذیر آنست که مخاطب را به امری که احتراز از آن واجب است متوجه کنند. احکام تحذیر: تحذیر یا با «ایاک» و فروع آنست و یا بدون آن. هر گاه با «ایاک» باشد محذرمه پس از آن، بحال عطف یا غیر عطف آید و منصوب باشد و یا آنکه بوسیله «من» مجرور گردد و در هر سه حالت، فعل ناصب و جوباً مقدر میشود، مانند: ایاک والشّر، ایاک الشرّ، ایاک من الشر. و تقدیر در نخستین و دوم اینست: احذرک و احذر الشر، و در سوم: احذرک من الشر. و اگر بی ایاک باشد یا محذرمه مکرر میشود بحال غیر عطف یا آنکه بصورت مفرد

میماند و در هر حال محذرمه منصوب است، مانند: الشَّرُّ الشَّرُّ، الشَّرُّ والشَّرُّ، الكَذِبُ. و تقدیر در آنها چنین است: إِحْذِرِ الشَّرَّ یا إِحْذِرِ الكَذِبَ. و در صورت تکرار و عطف، فعل ناصب و جوباً حذف میشود و در باقی حذف بطور جواز است. هر گاه «ایاک» بر فعل درآید واجب است که پس از آن «مِنْ» (حرف جر) مقدر گردد و فعل با «أَنْ» مصدری مقرون باشد، مانند: ایاک أَنْ تَفْعَلَ هَذَا؛ یعنی: ایاک مِنْ فَعَلَ هَذَا. (از القواعد الجلیه ج ۳ ص ۱۹۳). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تحذیر کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) ترسانیدن: و ایشان را از عاقبت شکستن آن عهد بسی تحذیر کرد. (تاریخ قم ص ۲۵۴).

تحذیف.

[تَ] (ع مص) راست بکردن. (زوزنی). آماده و نیکو کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). شاعر در صفت اسب گوید: لها جبهه كسراة المجن حذفه الصانع المقتدر. (از اقرب الموارد ||). تحذیف شعر؛ تطریر موی و تسویه آن. پیراستن موی و گرفتن از نواحی آن تا برابر شود. (از منتهی الارب). حَذَفَ شَعْرَهُ؛ سواه و هو ان يأخذ من نواحیه حتی یستوی. (قطر المحيط) (از اقرب الموارد). و كل شیء اخذت من نواحیه حتی سويته و صنعته و هیأته فقد حذف تحذیفاً. (ناظم الاطباء). تحذیف سر چنانکه معمول زنان تازی است عبارتست از اینکه یک سو میکنند آن قدری از مویها را که در پیش سر واقع شده و نصف آنرا بر بالای گوش برده و نصف دیگر را در گوشه ابرو می چسبانند. (ناظم الاطباء).

تحرش.

[تَ] (ع مص) صید کردن سوسمار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخرج.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) از گناه به یک سو شدن. (تاج المصادر بیهقی). پرهیز کردن از گناه و توبه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأثم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و حقیقت آن دور شدن از حَزَج است. (اقرب الموارد) تأثم. خارج شدن از حرج و گناه... (تاج العروس ج ۲ ص ۲۱). و رجوع به تأثم شود ||. برآمدن از تنگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خارج شدن از تنگی. (تاج العروس ایضاً ||). بزهمند شدن. (۱) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - این معنی در تاج العروس و اقرب الموارد و قطر المحيط و المنجد نیامده و ظاهراً معنی تأثم، صاحب منتهی الارب و تابعان او را به اشتباه انداخته است.

تحدرد.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) پاکیزه شدن پوست از مویها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). منفرد و به یک سو شدن از شتران دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحرر.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) آزاد گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرر بنده؛ آزاد گردیدن او. (اقرب الموارد) (قطر

المحیط).

تحرز.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) خویشتن را نگاه داشتن. (دهار). تحرز از چیزی؛ پرهیز کردن و خویشتن را نگاه داشتن از آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آندراج). توقی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). احتراز و پرهیز. (فرهنگ نظام): آن دیگری که تحرزی داشت... با خود گفت غفلت کردم. (کلیله و دمنه). خردمندان... از جنگ عزلت گرفته اند و از بیدار کردن فتنه... تحرز... واجب دیده. (کلیله و دمنه). دمنه... با دل قوی، بی تردد و تحرز، با وی [گاو] سخن گفت. (کلیله و دمنه). از دریا و آتش تحرز و تجنب ممکن است و از خشم پادشاه ناممکن و متعذر. (سندبادنامه ص ۷۲).

تحرس.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) احتراس. خویشتن را از چیزی نگاه داشتن. (زوزنی). تحرس از چیزی؛ خود را پاس داشتن از آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). خود را از چیزی نگاه داشتن. (آندراج). تحفظ. (قطر المحيط). احتراس. توقی و تحفظ. (اقرب الموارد).

تحرص.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) هنگام جُستن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): انه لیتحرص غدائهم و عشاءهم؛ انتظار وقت ناشتا و طعام شام آنها میکند. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). تکلف حرص کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحرّف.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) بگردیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). میل کردن و برگشتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحرصف.

[تَ حَ فُ] (ع مص) ترنجیده گردیدن و درکشیده شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تقبض. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحرق.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) سوخته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در آتش افتادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحرک.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) جنبیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جنبیدن و حرکت کردن. (فرهنگ نظام). ضد سکون. (اقرب الموارد) (قطر المحيط): گام بگام او چه تحرک نمود میل بمیلش به تبرک ربود. نظامی.

|| تحرک شظاء؛ از عیبهایی است که برای اسب پدید می آید و شظاء، استخوانی است چسبیده به ذراع. و این عیب بر اسب دشوارتر از عیب انتشار (باد گرفتن پی ستور) است. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۲۷).

تحرک کردن.

[تَ حَزُّ رُكَّ د] (مص مرکب) جنبیدن. حرکت کردن. از جایی به جایی دیگر شدن: سرو اگر نیز تحرک کند از جای به جای نتوان گفت که نیکوتر از این میگذرد. سعدی.

تحریم.

[تَ حَزُّ رُ] (ع مص) حرمت جستن به صحبت کسی. (تاج المصادر بیهقی). حرمت صحبت با کسی جستن. (زوزنی): تحریم منه بحرمته؛ حرمت جستن به صحبت وی و پناه گرفت. (منتهی الارب). تمنع و تحمی بذمه. (قطر المحيط) (اقرب الموارد). و در اساس آرد: تحریم فلان بفلان؛ با وی معاشرت کرد و احترام میان ایشان محکم شد. (از اقرب الموارد).

تحرمز.

[تَ حَ م] (ع مص) ذکی گردیدن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). ذکاوت داشتن و زیرک بودن. (فرهنگ نظام ||). حرام زادگی کردن و گویند این لفظ را فارسیان وضع کرده اند، و از حرامزاده مشتق است. (برهان). حرامزادگی کردن و این موضوع فارسیان است، مشتق از حرامزاده. (شرفنامه منیری). حرام زاده و مکار بودن... در این صورت مصدر جعلی است از لفظ حرامزاده. (فرهنگ نظام): کذب و تزویر را وعظ و تذکیر دانند و تحرمز و نیمیت را صرامت و شهامت نام کنند. (جهانگشای جوینی). و بواسطه تحرمز و مکیدت او امور ممالکی که به کور کوز مفوض شده است... (جهانگشای جوینی). زیرکی در تحرمز ابلهی در تبرز. (جهانگشای جوینی).

تحری.

[تَ حَزُّ رِ] (ع مص) قصد کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (فرهنگ نظام). توخی و تعهد. (منتهی الارب). و منه قوله تعالی: فاولئك تحروا رشداً. (قرآن ۷۲/۱۴). (اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). قصد کردن بسوی قبله. (غیاث اللغات) (آندراج): از تیمم و ارهاند جمله را وز تحری طالبان قبله را. مولوی (مثنوی). همچو قومی که تحری می کنند بر خیال قبله هر سو می تنند. مولوی (مثنوی). چون تحری در دل شب قبله را قبله نی و آن نماز او را روا. مولوی (مثنوی ||). صواب ترین جستن. (تاج المصادر بیهقی). صواب جستن. (زوزنی) (ترجمان علامه جرجانی ترتیب عادل بن علی). صواب جستن و سزاوار و بهترین جستن. (غیاث اللغات) (آندراج). رأی صواب ترین جستن. (منتهی الارب). طلب چیزی که در غالب گمان درخور استعمال باشد و یا طلب شایسته ترین دو امر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). طلب احدی الامرین و اولاهما. (تعریفات جرجانی). چیز شایسته و صواب جستن. (فرهنگ نظام): گفت دلچک من نمیگویم گذار لیک میگویم تحری پیش آر. مولوی (مثنوی). بی تحری و اجتهادات هدی هر که بدعت پیش گیرد از هوی. مولوی (مثنوی ||). اصطلاح فقه) تحری در شرع طلب چیزی است از عبادات به حقیقت گونه هنگامی که دانستن حقیقت آن متعذر باشد و این تحقیق گونه را در معاملات توخی گویند و در عبادت تحری... و تحری جز شک و ظن است، چه شک حالت مساوی بودن دو طرف علم و جهل است نسبت به چیزی و ظن ترجیح یکی از دو جانب است بدون دلیل، لیکن تحری ترجیح یکی از دو جانب است بخاطر دلیلی که بدان بطرف علم راه برده شود هر چند بدان به

حقیقت علم نرسند. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). جستجو کردن. جستن. طلبیدن: تا این غایت هر کار که از عزم ماضی او به امضا رسیده... رعایت رضای ایزد سبحانه و تعالی و تحری مرضات او در آن مضمون و مدعی بوده است. (سندبادنامه ص ۲۱۷). و مرا ایشار رضا و تحری فراغ بر جمله مهمات و معضلات مقدم باشد. (سندبادنامه). و طاعت و مطاوعت ایشان با تحری رضای خویش و انبیا که نواب مطلق اند برابر داشت. (سندبادنامه). و بشرایط مرافقت و مصادقت در تحری مرضی و توخی مطالب و مباغی آن حضرت قیام نمودی. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران صص ۴۶ - ۴۷). و پسر خواهرزاده را در التزام خدمت و تحری مرضی و توخی مباغی او مثال داد. (ایضاً ص ۲۲۹ ||). درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی). تحری به مکانی؛ درنگ کردن در جایی. (منتهی الارب). درنگ کردن به جایی. (غیاث اللغات) (آندراج). تمکث به مکانی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحری افتادن.

[تَ حَزْرِي أُدَا] (مص مرکب) طلب کرده شدن: اگر در معالجت ایشان برای حسبت سعی پیوسته آید و صحت و ... ایشان تحری افتد اندازه خیرات و ثوبات آن که تواند شناخت؟ (کلیله و دمنه).

تحریب.

[تَ] (ع مص) به خشم آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). به خشم آوردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تیز کردن سنان. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). شکوفه خرما خوراندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). بر آغالانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحریش. (قطر المحيط). رجوع به تحریش شود.

تحریج.

[تَ] (ع مص) تنگنا گرفتن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی). تنگ کردن و تنگ گرفتن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنگ فراگرفتن بر کسی. (آندراج). تضییق. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). سوگند غلیظ خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تحریج در امری؛ مبالغت در اصرار بر چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). حرام کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تحریج سگ؛ بستن گردن آن به ریسمانها. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحرید.

[تَ] (ع مص) بازداشتن ||. تحرید جبل؛ تافتن رسن تا گرد شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). تحرید چیزی؛ کز کردن و خمانیدن آن به هیئت طاق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (قطر المحيط ||). پناه گرفتن به وردوک خمیده کز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): حرد زید؛ آوی الی کوخ مسنم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحرید حظیره؛ دسته نی بر دیوار حظیره بستن برای زینت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تحرید موی؛ تک روئیدن آن. (از اقرب الموارد).

تحریر.

[تَ] (ع مص) آزاد بکردن. (تاج المصادر بیهقی). آزاد کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تحریر رقبه؛ آزاد

کردن بنده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آزاد کردن غلام و کنیزک. (غیاث اللغات) (آندراج) (از فرهنگ نظام). آزاد گردانیدن بنده. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): او تحریر رقبه فمّن لم یجد فصیام ثلثه ایام ذلک کفاره ایمانکم اذا حلفتم و احفظوا ایمانکم کذلک ینبئ الله لکم آیاته لعلکم تشکرون. (قرآن ۵/۸۹). بخشیدن گوهرش به کیل است تحریر غلام خیل خیل است. نظامی. رسم است که مالکان تحریر آزاد کنند بنده پیر. سعدی (گلستان ||). نوشتن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). نوشتن و کتابت کردن، با لفظ کردن و نمودن استعمال میشود. (فرهنگ نظام): به تحریر الفاظ من فخر کرد همی کاغذ از دست من بر حریر. ناصر خسرو. لیکن مینماید که مراد ایشان تقریر سمر و تحریر حکایت بوده است. (کلیله و دمنه). از پس تحریر نامه کرده ام مبدأ بشعر معجز آوردن به مبدا برنتابد بیش از این. خاقانی. به یار نامه فرستاده ام به این مضمون چنین به خون دل و دیده کرده ام تحریر. سنجر کاشی (از آندراج ||). بمعنی خط های باریک که از موقلم بر نقوش و تصاویر کشند. (غیاث اللغات). خطوطی که بر گرد کاغذ خطوط و تصاویر کشند، و با لفظ کشیدن و کردن و یافتن و شدن مستعمل. (آندراج). خطوطی که نقاش دور تصویر میکشد. (فرهنگ نظام): افسوس که شد دلبر و در دیده گریان تحریر خیال خط او نقش بر آبست. حافظ. بیا که پرده گلریز هفت خانه چشم کشیده ایم به تحریر کارگاه خیال. حافظ (از مجله یادگار شماره چهارم سال دوم ص ۳۹). مانی از شرم رخت تصویر نتواند کشید و کشد همچون خت تحریر نتواند کشید. سالک یزدی (از آندراج). تا خط یافته تحریر، رخ ساده رخان پیش رخسار تو نقشی است که بی تحریر است. سنجر کاشی (از آندراج ||). مهذب کردن سخن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پاکیزه کردن سخن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کلام را از حشو و زواید پاک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). پاکیزه گفتن. (غیاث اللغات). پاکیزه گفتن و خوش نوشتن. (فرهنگ نظام ||). تحریر کتاب و جز آن؛ راست گردانیدن و زیبا ساختن و خالص کردن آن با اصلاح حروف و افتادگیهای آن ||. تحریر وزن؛ ضبط کردن آن با دقت ||. تحریر معنی؛ استخلاص آن بطور مجرد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). نوعی از نغمه که به پیچیدگی آواز باشد، بهندی کنگری گویند. (غیاث اللغات) (آندراج). نوعی از نغمه که عبارت از پیچیدگی آواز باشد. (ناظم الاطباء). پیچیدن صدای آوازه خوان که از اصول موسیقی است. (فرهنگ نظام): از نغمه شاه زهره گیج افتاده ست اینجا نغمات همه هیچ افتاده ست مرغوله شود صدا ز تحریراتش ز آن رو ره گوش پیچ پیچ افتاده ست. ظهوری (از آندراج). رجوع به تحریر صوت و تحریر دادن شود ||. فرزند را نامزد خدمت مسجد و طاعت خدای عزوجل گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از آندراج): رب انی نذرت لک ما فی بطنی محرراً. (قرآن ۳/۳۵ ||). برداشتن خراج و جبايت و انواع آن از زمین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تحریر.

[ت] (اخ) نام کتاب در علم اشکال هندسه از اقلیدس. (غیاث اللغات) (آندراج). تحریر اقلیدس؛ کتابی در اشکال هندسی، از اقلیدس. (ناظم الاطباء). رجوع به اقلیدس شود.

تحریراً.

[ت رن] (ع ق) وقت تحریر و هنگام تحریر. (ناظم الاطباء). نوع نوشتنی.

تحریرات.

[ت] (ع ا) ج تحریر. مکتوبات و نوشتجات. (ناظم الاطباء).

تحریرانه.

[تَ نَ / نِ] (ص نسبیه، ق مرکب) بطور تحریر و هنگام تحریر. (ناظم الاطباء).

تحریر دادن.

[تَدَا] (مص مرکب) پیچیدگی در آواز دادن. (ناظم الاطباء). غلط دادن آواز. تحریر صوت. رجوع به تحریر شود.

تحریر صوت.

[تَ رِ رِ صَ / صُ] (ترکیب اضافی، امص مرکب) غلط، یا غلت دادن آواز. پیچیدگی در آواز دادن. تحریر دادن. رجوع به تحریر شود.

تحریر کردن.

[تَ كَ دَا] (مص مرکب) نوشتن. (ناظم الاطباء): و آنرا من تحریر کردم که بوالفضل. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۶). استاد من مشور با کالنجار تحریر کرد. (ایضاً ص ۳۴۵). من که بوالفضل این ملطفه خرد و نامه بزرگ تحریر کردم. (ایضاً ص ۴۰۵). پادشا را دبیر چیست زبان که سخنهایش را کند تحریر. ناصر خسرو. آنچه در مدت هجر تو کشیدم هیئات در یکی نامه محال است که تحریر کنم. حافظ.

تحریر کش.

[تَ كَ / كِ] (نف مرکب) نویسنده و کاتب. (ناظم الاطباء).

تحریری.

[تَ] (ص نسبیه) منسوب به تحریر. (ناظم الاطباء). رجوع به تحریر شود.

تحریر.

[تَ] (ع مص) بسیار نگه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). ممانعت و نگاهداری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). پناه دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). استوار گردانیدن جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحریش.

[تَ] (ع مص) بر یکدیگر برآغالیدن شکره. (زوزنی). برافزولیدن قوم و سگ بر یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحریش میان قوم یا سگان؛ برانگیختن آنان به یکدیگر. (از قطر المحيط). تحریش میان قوم؛ برانگیختن و دشمنی افکندن میان آنان و همچنین است میان سگان. (از اقرب الموارد). برغلانیدن و فساد انداختن میان مردم و در هم انداختن سگان را. (آندراج).

تحریرص.

[ت] [ع مص] آزمند و راغب گردانیدن کسی را بر چیزی. (از اقرب الموارد). آزمند گردانیدن کسی را بر چیزی. (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). در شغف و آز انداختن. (آندراج). ترغیب و تحریک و ورغلائیدگی. (ناظم الاطباء). به حرص و آز انداختن. (فرهنگ نظام). رجوع به تحریرص کردن و تحریرص نمودن شود.

تحریرص کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) ترغیب کردن. حریرص گردانیدن. آزمند ساختن. در شغف انداختن: و همه را بر عداوت تو تحریرص کرده است. (کلیله و دمنه). رجوع به تحریرص شود.

تحریرص نمودن.

[ت ن / ن / ن د] (مص مرکب) ترغیب نمودن. حریرص گردانیدن. آزمند نمودن. در شغف انداختن: و چون سال عمر به هفت رسید مرا بر خواندن علم طب تحریرص نمودند. (کلیله و دمنه). رجوع به تحریرص شود.

تحریرص.

[ت] [ع مص] براوژولیدن. (زوزنی). برانگیختن. (دهار). برانگیختن بر کاری. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کسی را بر جنگ برانگیختن. (غیاث اللغات). برآغلانیدن و گرم گردانیدن کسی را بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). برانگیختن کسی را بر چیزی. (اقرب الموارد). گرم کردن و به شوق انداختن کسی را برای چیزی. (فرهنگ نظام): فقاتل فی سبیل الله لا تکلف الا نفسک و حرّض المؤمنین... (قرآن ۴/۸۴). وزیر... پادشاه را بر جنگ تحریرص نماید. (کلیله و دمنه). هر که ملک را بر غدر تحریرص نماید... یاران و دوستان را در منجنیق بلا- نهاده باشد. (کلیله و دمنه). اگر زن حجام بر فساد ناشایست تحریرص و معاونت روا نداشتی مثله نشدی. (کلیله و دمنه). اما پادشاه عادل بر تحریرص و تحریک ساعی نام... انصاف من نمی فرماید. (سندبادنامه ص ۱۳۴). بهر تحریرص است بر اخلاص و جد کاندرا آن خدمت فزون شو مستعد. مولوی (مثنوی). نهی بر اهل تقی تبعیض شد لیک بر اهل هوی تحریرص شد. مولوی (مثنوی ||). اشنان خریدن بهمگی بضاعت خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). رنگ کردن جامه به گل کاجیره یعنی گل رنگ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رنگ کردن جامه در گل عصفرو. (ناظم الاطباء ||). کهنه و پوسیده گردیدن کرانه جامه و طره آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). زایل شدن حرّض از کسی ||. خداوند حرّضه [امین قماربازان] اشدن. (از اقرب الموارد).

تحریرصات.

[ت] [ع ا] ج تحریرص. تحریکات و ورغلائیدگیها. (ناظم الاطباء). رجوع به تحریرص شود.

تحریرص دادن.

[ت د] (مص مرکب) تحریرص کردن: و همه را به تشریفات گرنامه‌ی و مزید اقطاع موعود گردانید و بر قمع و قهر آن مخاذیل تحریرص و تحریرص داد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۱). و اولیای دولت را بر اقتصاص و اقتناص او تحریرص داد. (ایضاً

ص ۴۱۸.

تحریر کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) گرم کردن. تشویق کردن. راغب کردن کسی را برای کاری: یکدیگر را بر عرفان قدر و خانه کریم و کرم عمیم او تحریر و تحریر کردند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۲۶). رجوع به تحریر و تحریر شدن.

تحریر.

[تَ] (ع مص) بگردانیدن سخن. (تاج المصداق بیهقی) (زوزنی). گردانیدن سخن از جای وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گردانیدن سخن و چیزی را از وضع و حالت خود. (غیاث اللغات) (آندراج). بر گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بگردانیدن. (دهار) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تغییر هر چیز عموماً و تغییر کتاب خصوصاً. (فرهنگ نظام). تغییر اللفظ دون المعنی. (تعریفات). تغییر الشیء عن موضعه. (کشاف اصطلاحات الفنون). تغییر، تبدیل، انقلاب، سرنگونی و واژگونی و انحراف سخن و یا چیزی دیگر از حالت و وضع خود و قلب. (ناظم الاطباء): گفت درخواستم تا مردی مسلمان در میان کار من باشد که دروغ نگوید و سخن تحریف نکند. (تاریخ بیهقی). روا نیست در تاریخ تحریف و تغییر و تبدیل کردن. (تاریخ بیهقی ||). قط محرف زدن قلم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). کج تراشیدن سر قلم. (فرهنگ نظام): خرد از بیخبران آموز ای شاه خرد که بتحریر قلم گشت خط مرد قویم. ابوحنیفه اسکافی ||. تحریف چیزی؛ حَرْف قرار دادن برای آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). میل دادن چیزی را و قرار دادن چیزی را بر جانب و طرفی. (قطر المحيط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و طاعون یحرف القلوب؛ ای یُمیلها و یجعلها علی حرف، ای جانب و طرف. (منتهی الارب ||). در اصطلاح محدثان، عبارتست از تصحیف یعنی تغییر حدیث و برخی بین تحریف و تصحیف فرق نهند. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). در اصطلاح قراء، تغییر دادن الفاظ قرآن است برای مراعات آواز. در اتقان گوید: و از جمله بدعتهایی که جماعت قاریان نهاده اند آن است که در یک جای جمع شوند و همگی با یک آهنگ قرآن خوانند و مثلاً در جمله «افلاتعقلون» الف را حذف کنند و حرفی را که مد آن سزا نیست ممدود سازند تا آن راهی را که در فن تجوید برای خود برگزیده اند مستقیم کنند. و این عمل را سزاوار است تحریف نامند - انتهی. و در دقایق محکمه گفته است بعد از بیان مخارج حروف، که تحریف آن است که قاریان گرد هم آیند و همه به یک آواز خواندن آغاز کنند، یکی از آنان جزئی از کلمه ای را قرائت کند، و دیگری جزء دیگر همان کلمه را قرائت و به انجام رساند. و این عمل را بالخاصه برای محافظت و مراعات آواز خود انجام میدهند. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت صص ۳۵۷ - ۳۵۸ ||). در اصطلاح اهل جفر، تحریف عبارتست از تکسیر زمام. در رساله مسمی به انواع البسط میگوید: تکسیر زمام، یعنی تحریف حروف زمام بدین طریق بود که چون تکسیر نمایند حرف آخر زمام را در اول سطر بنویسند. و حرف اول زمام را بجای حرف دوم. و حرف ماقبل آخر زمام را بجای حرف دوم. و این آخر زمام را بجای حرف سوم اول سطر بنویسند. و حرف دوم اول زمام را بجای حرف چهارم. و بهمین قاعده تمام کنند. و این تحریف را در هر سطر نمایند. تا آنکه زمام با ترتیب زمام اول باز آید. و علامت او آنست که چون حرف اول زمام اول در آخر زمام آید و حرف دوم زمام اول در اول زمام آید تکسیر تمام شده باشد. و اگر سطر دیگر خواسته باشند، همان سطر زمام اول خواهد آمد. و در جمیع انواع بسط مادامی تحریف کنند که به زمام اول باز گردد، الا در بسط تمازج که در آن عمل نظر میکنند که حروف مطلوب چند است و بتعداد حروف مطلوب تحریف نمایند. اگر حروف مطلوب پنج حرف باشند تا پنج سطر تحریف، و اگر هفت باشد تا هفت سطر تحریف نمایند، و بر این قیاس. و در بعضی از صور در تحریف ابتدا از حرف اولین کنند یعنی حرف اول

زمام را در اول سطر دوم نویسند. و حرف آخرین را در دوم سطر دوم و همچنین عمل را پایان رسانند. (از کشف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ص ۳۵۸ ||). در اصطلاح اهل لغت، تشابه حروف کلماتست بعضی دیگر را در نوع و شکل و عدد و ترتیب و اختلاف آنها در حرکات یا حرکت و سکون، بخلاف تصحیف که آن اختلافست در نقطه‌ها. رجوع به نشوء اللغه ص ۲۹ به بعد شود.

تحریفات.

[ت] [ع] ج تحریف. تغییرات و انقلابات. (ناظم الاطباء).

تحریف کردن.

[ت] [ک] د [م] (مص مرکب) تبدیل کردن. بگردانیدن سخن یا چیزی. رجوع به تحریف شود.

تحریق.

[ت] [ع] (مص) نیک سوزانیدن. (تاج المصادر بیهقی). نیک بسوختن. (زوزنی). سوختن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نیک سوختن و سوزانیدن. (آندراج). نیک سوزانیدن چیزی را به آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): و آن خیالی باشد و ابریق نی قصد آن دلاله جز تحریق نی. مولوی (مثنوی ||). تشنه کردن چراگاه، شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تحریق در این مصراع: «و ان تكن الحوادث حرقنتی» بمعنی اصابت است. (از اقرب الموارد).

تحریک.

[ت] [ع] (مص) جنبانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). جنبانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جنبانیدن و به حرکت در آوردن. (فرهنگ نظام). حرکت دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). ضد تسکین. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). جنبش و حرکت و هیجان و اضطراب. (ناظم الاطباء): تو نبینی برگها با شاخها کف زنان رقصان ز تحریک صبا. مولوی (مثنوی). (|| اصطلاح فلسفه) مرادف فعل، چون فعل و انفعال بحسب اشتقاق از حرکت اعتبار کنند تحریک و تحریک گویند. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۵۲). در اصطلاح فلسفه اشراق، امر دائم التجددی است در انوار مدبره که موجب حرکات فلکیه میشود تا از انوار قاهره کسب فیض کرده و به کمالات نوری خود برسند. بنابراین تحریک علت معده اشراق در متحرک است و بعکس گاهی اشراق موجب تحریک است و تحریک منبعث از اشراق از لحاظ عدد غیر از تحریکی است که معد همان اشراق بوده است. و بهمین جهت این امر مستلزم دور نیست، زیرا متوقف و متوقف علیه متغایر هستند. رجوع به حکمت الاشراق و شرح آن شود ||. گاهی مجازاً بمعنی رغبت دادن و ورغلانیدن آید. (غیاث اللغات) (آندراج). اغوا کردن و ترغیب دادن کسی را به ضد دیگری. (فرهنگ نظام). تحریص و ورغلانیدگی و برانگیختن و اغوا و ترغیب. (ناظم الاطباء): اما پادشاه به تحریص و تحریک سعی تمام انصاف من نمی فرماید. (سندبادنامه ص ۱۳۴). -بالتحریک؛ در اصطلاح لغت نویسان، به فتح همه حروف متحرک کلمه مگر حرف آخر. محرکة: التَّحْمَةُ، بالتحریک؛ البرود المخططة بالصفرة. (قاموس).

تحریک آمیز.

[ت] (ن مف مرکب) مهیج. که با هیجان و تحریک آمیخته باشد. که موجب برانگیختگی و هیجان باشد. تهییج کننده، و معمولاً تهییجی که مخالف آرامش و نظم اجتماع باشد: فلان، نطقی تحریک آمیز کرد. سخنان تحریک آمیز او مرا بر آن کار واداشت.

تحریکات.

[ت] (ع ا) ج تحریک. رجوع به تحریک شود.

تحریک کردن.

[ت] (ک د) [مص مرکب] برانگیختن. اغوا کردن. ترغیب. رجوع به تحریک شود.

تحریم.

[ت] (ع مص) حرام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (آندراج). حرام گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). حرام کردن و ناجایز قرار دادن. (فرهنگ نظام). مقابل تحلیل: کای عجب نهی از پی تحریم بود یا بتأویلی بد و توهیم بود. مولوی (مثنوی). - تحریم الجمع؛ حرام بودن جمع میان دو خواهر در نزد یک شوهر. - تحریم العین؛ حرام بودن عین مال بر کسی بعلتی، در مقابل تحریم المنفعه که حرام بودن منافع آنست بر وی. - تحریم بالرضاع؛ حرام شدن زن به مرد در اثر شیرخوارگی و همشیرگی. - تحریم بالزنا؛ حرام شدن زن به مرد در اثر یک زنا، مانند آنکه اگر مردی با زنی زنا کند ازدواج با دختر آن زن برای آن مرد حرام است. - تحریم بالكفر؛ حرام شدن مرد به زن بعلت کافر شدن مرد. هر گاه مرد کافر شود زوجه وی بدو حرام میگردد. - تحریم باللعان؛ حرام شدن مرد بر زوجه خود پس از اجرای تشریفات لعان. هر گاه مردی به زوجه خود نسبت زنا دهد و شاهد نداشته باشد تشریفات لعان را انجام میدهد و زن بدو حرام میگردد. رجوع به لعان شود. - تحریم بالمصاهره؛ حرام شدن مردی بر زنی بعلت پیدایش یک مصاهره و ازدواج میان دو کس دیگر، مانند آنکه هر گاه مردی با زنی ازدواج کند، ازدواج او با دختر آن زن ابداً حرام میشود و ازدواج پدر داماد با عروس نیز همین گونه حرام است. - تحریم بالنسب؛ حرام بودن زنی به مردی در اثر خویشاوندی نسبی، مانند آنکه فرزندان برادر بر برادر حرام هستند. - تحریم بالوطی؛ حرام شدن زنی بر مردی بعلت انجام عمل شنیع وطی میان دو مرد چنانکه هر گاه مردی دیگر را وطی کند وطی کننده حق ازدواج با خواهران مرد وطی شده را ندارد. - تحریم ما یجب علی الانسان فعله؛ حرام کردن عملی که بر انسان واجب بوده است بوسیله نذر و مانند آن. البته این گونه نذرها در شرع مجاز نیست تحقق نییابد ||. تکبیر در اول نماز (مفاتیح ||). در حرم درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). احرام بستن. (آندراج): چون همی خواستی گرفت احرام چه نیت کردی اندر آن تحریم. ناصر خسرو ||. در ماه حرام داخل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). ناپیراستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ناپیراستن پوست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمام دباغت ناکردن پوست. (آندراج ||). ریاضت تمام نیافتن ستور. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکوه مند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). شکوه مند گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تحریم فلان؛ غلبه کردن بر وی در قمار و جز آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). با حرمتی شدن که هتک آن روا نباشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحریم.

[ت] (اخ) سوره شصت و ششمین از قرآن، مدنیّه و آن دوازده آیت است، پس از طلاق و پیش از ملک.

تحریم شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) حرام گشتن. منع شدن. ناجایز شدن. حرام شدن. رجوع به تحریم شود.

تحریم کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) حرام کردن. منع کردن. حرام گردانیدن. رجوع به تحریم شود.

تحریمه.

[ت م] (ع ۱) آنچه که موجب حرام گشتن شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت ص ۴۰۵ ||). تکبیر اولی یعنی تکبیری که بعد نیت نماز گویند و این تکبیر از همه تکبیرات نماز اول میباشد و معنی اصلی این حرام گردانیدن بر خود کلام دنیا و دیگر حرکات و معاملات را. (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء). الله اکبر اول نماز بعد از نیت که نام دیگرش تکبیره الاحرام است. (فرهنگ نظام). در شرع، نام تکبیره الاحرام است در هنگام قرائت اذان. و بدین نام خوانده شده است بجهت آنکه پاره ای از امور مباح را پیش از شروع به نماز گفتن تکبیره الاحرام حرام میسازد و تائی که در آخر این کلمه واقع شده تاء وحدتست، و بعضی گفته اند این تاء برای نقل کلمه از وصفیت به اسمیت باشد، و برخی گفته اند تاء مبالغه است، همچنانکه در کلمه علامه، و قول اول روشتر است چنانکه در بیرجندی در فصل صفت نماز گفته است. (از کشاف اصطلاحات الفنون ایضاً): یکی تحریمه عشا بسته و دیگری منتظر عشا نشسته. (گلستان). بطرف چپ محراب مسجد در وقت تحریمه متوجه می باید شد. (انیس الطالبین بخاری). بعد از تکبیر تحریمه فرصتی گذشت. (انیس الطالبین بخاری). چنانکه می باید که در زمان تحریمه اکبریت حضرت حق در وجود نماز گزارنده حال شود. (انیس الطالبین بخاری). و رجوع به تکبیر شود.

تحریمی.

[ت] (ص نسبی) هر چیز غیر مشروع که شرع آنرا نهی کرده باشد. (ناظم الاطباء).

ت حزب.

[ت ح ز] (ع مص) گرد آمدن و گروه گروه شدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

ت ح ز.

[ت ح ز] (ع مص) پاره پاره شدن. (تاج المصادر بیهقی). بریده شدن. (منتهی الارب) (شرح قاموس). تقطع. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

ت ح ز فر.

[ت ح ف] (ع مص) بزرگی نمودن از خود: يقول الناس للمتکبر هو يتحزفر علينا؛ ای يتعظم كأنه من آل ذی حزفر ||. گردنکشی

کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَحْرِقُ.

[تَحْرِقُ زُ] (ع مص) سخت بخیل شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تقبض. (اقرب الموارد).

تَحْزَمُ.

[تَحْزَمُ زُ] (ع مص) تنگ بسته شدن بر اسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). میان در بستن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تلب. میان در بستن به ریسمان و آماده کاری شدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تَحْزَنُ.

[تَحْزَنُ زُ] (ع مص) اندوهگین شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). اندوه نمودن بر کسی و بخشودن او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحزن بر چیزی و برای امری؛ توجع [رثا گفتن] بر آن. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تَحْزُو.

[تَحْزُو زُو] (ع مص) فال گویی کردن و خبر دادن از غیب. (ناظم الاطباء). تحزی. رجوع به تحزی شود.

تَحْزِي.

[تَحْزِي زِي] (ع مص) فال گویی کردن و خبر از غیب دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اندازه گرفتن (خَرَص) خرما ||. تحزی السرابُ الشخصُ؛ رفعه. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تَحْزِيبُ.

[تَحْزِيبُ] (ع مص) گرد آوردن گروهها را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). ورد کردن قرآن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقسیم کردن قرآن به احزاب.

تَحْزِيرُ.

[تَحْزِيرُ] (ع مص) واداشتن کسی را برای تخمین زدن. (از قطر المحيط).

تَحْزِيرُ.

[تَحْزِيرُ] (ع مص) رخنه کردن سر دندان، چنانکه سر دندان جوانان باشد. (تاج المصادر بیهقی). تیز کردن سر دندان را، چنانکه دندان جوانان باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیز کردن دندان را. (آندراج). تیز کردن اطراف دندان. (المنجد). قرار دادن اُشَر در دندان. (از اقرب الموارد) (قطر المحيط). يقال: فی اسنانه تحزیر؛ ای اشر. (منتهی الارب). تحزیر از باب تفعیل؛ یعنی در دندانهای او

تیزکردنی هست و قد حرزها از باب مذکور؛ یعنی به تحقیق که تیز کردند دندانها را. (شرح قاموس). خوبی و تیزی دندان. (ناظم الاطباء). اشر در دندان. (قطر المحيط). اثر الحز. (از اقرب الموارد). فرجه تنگی دندان. (بحر الجواهر). تنگی دندان. (مهذب الاسماء). و رجوع به اشر شود ||. بر هم سودن دندان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با هم سودن دندان را. (آندراج ||). اندازه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحزین.

[ت] [ع مص] اندوهگین کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). آواز زار گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بگردانیدن آواز. (منتهی الارب). به آواز نرم حزین خواندن. (آندراج). رقیق کردن قاری صوت خود را در قرائت. (قطر المحيط) (اقرب الموارد). باریکی آواز. (ناظم الاطباء). ترقیق الصوت فی القراءة. (قطر المحيط): هو یقرأ بالتحزین؛ ای یرقق صوته. (ناظم الاطباء). با زای معجمه، نزد بعضی از متأخرین قارئان عبارتست از اینکه شخص هنگام تلاوت و خواندن کلام مجید الهی ترک عادت و با خوی عادی خود مخالفت کند و خواندن را بنحوی دیگر انجام دهد، به این معنی که گویی شخص تلاوت کننده اندوهناک است و از کثرت اندوه که در نتیجه خوف عذاب خداوندی و فروتنی در برابر عظمت الهی او را دست داده در حال گریه مییاشد. و این عمل بمناسبت آنکه رایحه ریا از آن استشمام میشود، منهی عنه است، چنانکه در دقائق الحکمه بیان کرده است. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تحس.

[ت] [ا] دل پر غصه و اندوه. (اشتینگاس) (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۸ ب): طالع بد در جهان برعکس بود در همه عمری نصیب تحس بود. ابوالمعالی (از شعوری ایضاً). رجوع به تحس شود.

تحسب.

[ت] [حس س] [ع مص] بالش کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تفحص اخبار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). جستن و صواب جستن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحسحس.

[ت] [ح ح] [ع مص] جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرک برای ایستادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). افتادن پشمهای شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن کرکهای شتر. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تحسر.

[ت] [حس س] [ع مص] آرمان خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). دریغ خوردن. (شرح قاموس) (منتهی الارب). افسوس خوردن. (آندراج). تلهف. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). افسوس و حسرت خوردن. (فرهنگ نظام): و از سر تأسف و تحسر گفت. (سندبادنامه ص ۱۵۳). طوطیان در شکرستان کامرانی میکنند در تحسر دست بر سر میزند مسکین مگس. حافظ ||. آکنده گوشت شدن جاریه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهم رسیدن گوشت در مواضع بدن کنیزک. (شرح قاموس) (قطر

المحیط ||). فربه گردانیدن ربیع شتر را به حدی که بسیار شود پیه در بدن او و بلند شدن کوهان وی، پس سواری کرده شدن چند روز و پس رفتن جنبش و فروهستگی گوشت وی و سخت شدن گوشت وی که متفرق بوده در جاهای آن. (شرح قاموس) (قطر المحیط). رفتن آکندگی گوشت شتر و پیه ناکی وی بسواری چندروزه که از خوردن علف بهار بهم رسیده بود و سخت گردیدن بجای خویش، گوشتهای فروهشته آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). لاغر شدن ستور. (زوزنی ||). مانده شدن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). مانده گردیدن. (ناظم الاطباء). مانده شدن. (آنندراج ||). برهنه روی شدن زن ||. ریختن پره‌های کهن مرغ و برآوردن پره‌های نو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ریختن پر مرغ. (اقراب الموارد ||). بیفتیدن پشم شتر. (تاج المصادر بیهقی). ریختن پشم شتر از ماندگی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحیط). ریختن پشم شتر و موی حمار. (اقراب الموارد). افتادن پشم شتر از ماندگی. (شرح قاموس).

تحسر خوردن.

[تَ حَسُّ سٌ خَوْزٌ / حَزْدٌ] (مص مرکب) آرمان خوردن. دریغ خوردن : و تحسر میخورد بر آنچه از او برداشتند بی رضا و ارادت او. (تاریخ قم ص ۱۶۱).

تحسی.

[تَ حَسُّ سٌ] (ع مص) شنیدن سخن قوم و پرسیدن خبر و جستن آن برای نیکی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحیط). و گفته شده است که تحسس مانند تسمع و تبصر است. يقال: اخرج فتحسس لنا. و با جیم (تحسس) در شر استعمال شود و ابو عبید گوید: تحسست الخبر و تحسیت [یکی است]. (اقراب الموارد ||). تحسس از چیزی؛ خبر یافتن از آن. (اقراب الموارد). تعریف و تطلب آن با حواس. (قطر المحیط ||). جستجو کردن و خبر کردن و خبر پرسیدن. (آنندراج). تحسس از؛ آگهی یافتن از خبر آن. (قطر المحیط). خبر خواستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): یا بنی اذهبوا فتحسسوا من یوسف و اخیه. (قرآن ۱۲/۸۷). و تحسس در آیه فوق بهمهء معانی یاد شده تفسیر گردیده است. (اقراب الموارد).

تحسف.

[تَ حَسُّ سٌ] (ع مص) تحسفف اوبار؛ افتادن پشمهای شتر و پریدن آنها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحیط). رجوع به تحسر شود ||. تحسفف جلد؛ باز شدن آن: لقد رأیت جلده یتحسفف تحسفف جلد الحیه؛ ای یتقشر. (اقراب الموارد).

تحسن.

[تَ حَسُّ سٌ] (ع مص) نیکو شدن. (اقراب الموارد) (قطر المحیط). زینت دادن و آراستن و نیکو کردن. (ناظم الاطباء). زینت گرفتن: هو یتحسن و یتجمل بكذا. (اقراب الموارد ||). موی ستردن: دخل الحمام فتحسن؛ ای احتلق. (اقراب الموارد).

تحسی.

[تَ حَسُّ سٌ] (ع مص) (از «ح س و») آشامیدن بدرنگ. (تاج المصادر بیهقی). تحسی مرق؛ آشامیدن شوربا را اندک اندک بمهلت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آشامیدن اندک اندک بمهلت. (آنندراج) (اقراب الموارد) (قطر المحیط): و هی [لحوم

حمیرالوحش [تنفع اذا طبخت بماء... و تحسی امرقها... (ابن البیطار ||)]. در جمله زیر بمعنی تنفس و به ریه فروبردن آمده و لکلرک نیز آنرا «آسپیره» (۱) ترجمه کرده است: یتبخر بها فی الیوم ثلاث مرات و یتحسی العلیل دخانها فانه عجیب فی نفعه من السعال و قروح الریه. (ابن البیطار). (۱) - Aspirer

تحسب.

[ت] [ع مص] سیر خوراندن و سیر نوشاندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||)]. کسی را چندان عطا دادن تا خوشنود شود. (تاج المصادر بیهقی). دادن آنچه شخص بدان خوشنود شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دادن کسی را چیزی که بدان خوشنود شود. (آندراج ||)]. چیزی را بالش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توسد. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||)]. بر بالش نشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بر بالش نشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||)]. مرده را در کفن پیچیده در گور کردن، یا دفن کردن در سنگستان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دفن کردن میت را در سنگ یا دفن کردن او را با کفن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحسید.

[ت] [ع مص] حسد بردن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): ان العرائن تلقاها محسدةً و لن تری للثام الناس حسادا. (اقرب الموارد).

تحسیر.

[ت] [ع مص] مانده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||)]. آرمان خوراندن. (تاج المصادر بیهقی). دریغ خوراندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به حسرت واداشتن کسی را. (از اقرب الموارد). کسی را در حسرت افکندن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||)]. حقیر داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحقیر کردن کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||)]. آزرده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||)]. پر بیوفتیدن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). افتادن پر مرغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحسیس.

[ت] [ع مص] به حسّ واداشتن کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد ||)]. احساس کردن ||]. ملاحظه کردن ||]. یافتن. ||ریختن آتش بر روی خمیر جهت پختن ||]. پختن گوشت بر روی خاکستر گرم. (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - پنج معنی اخیر که ناظم الاطباء در ذیل تحسیس آورده، در تاج العروس و جمهره و کشف اللغات و منتخب اللغات و اقرب الموارد و قطر المحيط و المنجد و شرح قاموس و منتهی الارب نیامده است.

تحسیف.

[ت] [ع مص] تحسیف تمر؛ جدا کردن آن از حُسافه [خرمای تباه و فاسد]. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||)]. تحسیف شارب؛ ستردن موی بروت. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ستردن شارب. (قطر المحيط).

تحسین.

[ت] (ع مص) تقصیر کردن ||. به پستی واداشتن نفس خود را. (اقراب الموارد) (قَطْر المَحِيط).

تحسین.

[ت] (ع مص) نیکو کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آراستن و نیکو کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). به نیکویی نسبت دادن کسی را. (منتھی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تعریف و تمجید و پسندگی و آفرین. (ناظم الاطباء). نیکو شمردن و تعریف کردن... با لفظ کردن و نمودن استعمال میشود. (فرهنگ نظام): ابر تخت زرینش بنشست شاه به تحسین بر او لشکری و سپاه. فردوسی. لشکری که دل‌های ایشان بشده بود و مرده، به تحسین پادشاهانه همه را زنده و یکدل و یکدست کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۵). و این سحرها که بیدپای برهنه کرده است در فراهم آوردن این مجموعات... از آن ظاهرتر است... در آن باب به تحسین و تزکیت حاجت افتد. (کليلة و دمنه). و در تحسین سخن بزرجمهر مبالغت نمودند. (کليلة و دمنه). بنده خاقانی و نعت سر بالین رسول تاش تحسین ز ملک در صف اعلی شنوند. خاقانی. نامه ز منقار مرغ بستد و برخواند نعرهء تحسین ز خاص و عام برآمد. خاقانی. جمعی از اصحاب ابوعلی در تحسین این رای و تزین این اندیشه و تصویب این حرکت مبالغت میکردند و در وی می‌دیدند که دولت آل سامان به آخر رسیده است. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۱۸). زبانها به تحسین عبارات و تزین اشارات او روان گشت. (ایضاً ص ۳۶۷). سزاوار تصدیق و تحسین بود. سعدی (گلستان). مشوغره بر حسن گفتار خویش به تحسین نادان و پندار خویش. سعدی (گلستان). بعین عنایت نظر کرده و تحسین بلیغ فرموده. (گلستان). در صورت و معنی که تو داری چه توان گفت حسن تو ز تحسین تو بسته ست زبان را. سعدی (بدایع). تا مرا عشق تو تعلیم سخن گفتن کرد خلق را ورد زبان، مدحت و تحسین من است. حافظ.

تحسین.

[ت] (ع ا) ج، تحاسین. نیکویی. (از قَطْر المَحِيط) (اقراب الموارد). نیکویی و زیبایی. (ناظم الاطباء).

تحسین.

[ت] (اخ) نام وی عبدالعظیم و از شعرای لاهور و از شاگردان شاه فقیرالله آفرین بوده. از اوست: تحسین، بهار آن گل خورشیدرو بین تا وانشد نقاب رخ او سحر نشد. (از صبح گلشن).

تحسین.

[ت] (اخ) پانی پتی حافظ قرآن قاضی عبدالرحمن و از اولاد قاضی ثناءالله پانی پتی بود. وی در شاه جهان آباد هند به تحصیل پرداخت و مردی درستکار و پاکدامن بود و شاعری را نزد اسداللهخان غالب دهلوی آموخت و در سال ۱۲۹۴ ه. ق. به بیماری ذات الریه درگذشت. از اوست: مزاج دهر چنان گرم شد به کینه ما که سوخت باده ز گرمی در آبگینه ما ز خشکی ره صحرا به تشنگی مردیم به موج ریگ روان غرق شد سفینه ما. (از صبح گلشن).

تحسین.

[ت] [اخ] (خواجه حسن... افندی) از دانشمندان متأخر عثمانی و جامع علوم معقول و منقول بود. وی به زبانهای شرق و غرب و فنون جدید نیز آشنایی داشت. در یکی از قرای آلبانی به دنیا آمد و برای تحصیل زبانها و فنون از طرف رشیدپاشا به پاریس رفت و در علوم فنی و مخصوصاً در حکمت طبیعی، شیمی، هیئت، زمین شناسی و دیگر دانشها تخصص یافت. پس از مدتی به «در سعادت» آمد و مدیر دارالفنون گردید. وی بسال ۱۲۹۷ ه. ق. درگذشت. از آثار او ترجمهء بعض کتابهای علمی و فنی و کتابهایی دربارهء حکمت و فلسفه است، ولی هیچیک چاپ نشده است. وی اشعاری فصیح نیز میسرود. (از قاموس الاعلام ترکی).

تحسین.

[ت] [اخ] عبدالعلی کشمیری. دخترزاده میرزا داراب جویاست. وی در زمرهء ملازمان نواب برهان الملک سعادت خان بود و در لکهنو درگذشت. از اوست: این شیوه که نامش آشنایی است در مذهب ما سر جدایی است در پرده برنگ شمع فانوس کار تو همیشه خودنمایی است تحسین ز غمت هلاک گردید من بعد تخلصش فدایی است. (از صبح گلشن).

تحسین.

[ت] [اخ] میر عطا حسین خان مرصع رقم، خلف میر محمدباقرخان شوق. از سادات رضویه هند بود. او راست: ضوابط انگلیسی. تواریخ قاسمی. انشاء تحسین نو طرز مرصع. از اوست: ای بخت به کربلا وطن میخوام آغشته به خاک و خون کفن میخوام از بهر نثار تربت پاک حسین یک جان دگر قرض حسن میخوام. وی بسال ۱۲۰۰ ه. ق. درگذشت. (از صبح گلشن) (از قاموس الاعلام ترکی).

تحسینات.

[ت] [ع] [ج] تحسین: آنچه توابع خطابت بود که آنرا تحسینات و تزینات خوانند سه صنف بود. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۵۷۴). رجوع به تحسین شود.

تحسین بک.

[ت] [ب] [اخ] (حاج حسن...) از مردم قبرس بود. وی بسال ۱۲۳۹ ه. ق. به مکه رفت و به در سعادت رفت و در آنجا به تدریس پرداخت و به عضویت مجلس والا- رسید و در سال ۱۲۶۹ به قاضی عسکری رسید. و به ترکی شعر میگفت. (از قاموس الاعلام ترکی).

تحسین بک.

[ت] [ب] [اخ] از شعرای متأخر عثمانی و چند گاهی منشی صدراعظم بود و بسال ۱۲۲۳ ه. ق. کشته شد. و به ترکی شعر میگفت. (از قاموس الاعلام ترکی).

تحسین کردن.

[ت] [ک] [د] (مص مرکب) آفرین گفتن. آفرین کردن. به زیبایی ستودن: ای خداوندی که چون احسنت گوئی بنده را شعر آنرا

مشری بر آسمان تحسین کند. امیر معزی (از بهار عجم). طاووس را به نقش و نگاری که هست، خلق تحسین کنند و او خجل از پای زشت خویش. سعدی (گلستان). صلح با دشمن اگر خواهی هر گه که ترا در قفا عیب کند در نظرش تحسین کن. سعدی (گلستان). کاش باری باغ و بوستان را که تحسین میکنند بلبلی بودی چو سعدی یا گلی چون روی دوست. سعدی. رتبهء فکر ترا صائب عروجی دیگر است میکند تحسین خود هر کس کند تحسین تو. صائب (از بهار عجم).

تحسیه.

[تَی] (ع مص) خوراندن شوربا کسی را اندک اندک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). آشاماندن به کسی شوربا را اندک اندک. (ناظم الاطباء). رجوع به تحسی شود.

تحشش.

[تَ حَ حُ] (ع مص) پراکنده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد). جنیدن (||). منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جنبش برای برخاستن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): فلما رأیناه تحششنا؛ ای تحرکنا. (اقرب الموارد).

تحشد.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) فاهم آمدن. (زوزنی). گرد آمدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج).

تحشف.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) جامهء کهنه پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). افتادن و پریدن پشمهای شتر. (اقرب الموارد). تحسف || خشک و ترنجیده شدن گوش و پستان. (۱) (قطر المحيط). (۱) - در اقرب الموارد این معنی خاص استحشاف است.

تحشل.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) بد شدن چیزی. (تاج المصادر بیهقی).

تحشم.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) ننگ داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تذمم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). شرم داشتن [استحیا]. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). غضب نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). صاحب چاکران و خدمتکاران شدن. (غیاث اللغات) (آندراج): حُساد تو پیش تو ذلیل و متحیر تو با شرف و حشمت و با جاه و تحشم. سوزنی.

تحشن.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) ورزیدن و کسب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اکتساب. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحشی.

[تَ حَشْ شِی] (ع مص) استثناء کردن کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد). گفتن حاشا فلان. (شرح قاموس) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). ننگ داشتن از کسی. (شرح قاموس) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تدمم. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحشید.

[ت] (ع مص) گرد آوردن قوم را. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحشیر.

[ت] (ع مص) تنگ داشتن نفقه بر اهل و عیال. (غیاث اللغات از لطایف) (آندراج). (۱) (۱) - در این وزن و معنی، در شرح قاموس و منتهی الارب و اقرب الموارد و قطر المحيط ملاحظه نشد و ظاهراً تصحیفی در این ضبط روی داده است (ظ: تفتیر).

تحشیف.

[ت] (ع مص) تحشیف عین؛ پلکهای چشم بر هم نهاده از رخنه های مژگان دیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تحشیم.

[ت] (ع مص) به خشم آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به غضب آوردن کسی را. (قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). تکلیف. (تاج المصادر بیهقی ||). آزار رسانیدن کسی را ||. شرمنده گردانیدن کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحشیه.

[تَ شِی] (ع مص) (از «ح ش ی») دَمَا بر کسی افکندن. (تاج المصادر بیهقی). تاسه برافتادن و سبب تاسه برافتادن شدن. (ناظم الاطباء ||). حاشیه بر جامه قرار دادن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). آرایش کردن کنار جامه را با طراز و جز آن. (ناظم الاطباء). || حاشیه کردن و حاشیه نوشتن. (آندراج). نوشتن حاشیه بر کتاب. (ناظم الاطباء). تعلیق حاشیه بر کتاب. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحصب.

[تَ حَصْ صُ] (ع مص) برآمدن کبوتر بسوی صحرا در طلب دانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تححص.

[تَ حَ حُ] (ع مص) برجسفیدن به زمین و مستوی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحصص.

[تَ حَضُّ صُ] (ع مص) فروریختن موی شتر و حمار. (اقراب الموارد).

تحصل.

[تَ حَضُّ صُ] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تجمع چیزی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). ثابت گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ثابت شدن چیزی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). تحصل از مسأله ای؛ رهایی جُسته شدن از آن: تحصل من المسئله كذا؛ استخلص. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحصن.

[تَ حَضُّ صُ] (ع مص) حصار گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در حصن شدن. (منتهی الارب). در حصار شدن. (غیاث اللغات). در حصن داخل شدن. (ناظم الاطباء). حصن گرفتن مرد برای خود. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). به جایی که مورد احترام است پناه جستن، مانند مزار ائمه یا خانه شاه یا وزیری یا عالمی. بست نشستن ||. حصان گردیدن. (منتهی الارب). حصان گردیدن اسب. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). شایسته و حصان یعنی فحل نجیب گردیدن اسب. (ناظم الاطباء ||). عفت نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (مجمل اللغة). حصان گردیدن زن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). پارسا گردیدن یا شوهر کردن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحصی.

[تَ حَضُّ صِ] (ع مص) توقی. (منتهی الارب) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). نگاه داشته شدن و پناه داده شدن. (ناظم الاطباء).

تحصیب.

[تَ] (ع مص) ریگ درافکندن و سنگ انداختن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج ||). سنگ ریزه گسترده در مکان. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء ||). ساعتی به شب خفتن در مُحَصَّب که مابین مکه و منی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد): ان عُمَرَ کان یری التحصیب سُنَّهً. (اقراب الموارد).

تحصید.

[تَ] (ع مص) مبالغت کردن حَصْد. (تاج المصادر بیهقی).

تحصیص.

[تَ] (ع مص) هویدا شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیدا و آشکار شدن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تحصیص کردن شود.

تحصیص کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) هویدا و آشکار کردن: و آفتاب ودایع اسرار دوستان را در کسوف حروف بنگذارد و بتمام انجلاء آنرا

تخصیص (۱) کند. (تاریخ بیهق چ بهمینار ص ۹ ||). در شواهد ذیل ظاهراً بمعنی حصه حصه کردن و تقسیم کردن میان افراد است، ولی بدین معنی در کتب لغت دیده نشده: پادشاه جهان ولایات را بر تمام اقربا و برادران تخصیص فرمود. (جهانگشای جوینی). اما زنان و فرزندان و حواشی و مواشی و صامت و ناطق را تخصیص کردند. (جهانگشای جوینی). صدقات فرستادی و به مساکین و فقراى مسلمانان تخصیص کردند. (جهانگشای جوینی). (۱) - مرحوم بهمینار در ذیل این کلمه آرد: این کلمه بمعنی روشن و آشکار شدن است و مؤلف آنرا بمعنی متعدی استعمال کرده و محتمل است تحضیض باشد نه تخصیص.

تخصیل.

[ت] [ع مص] غوره کردن خرما بن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). شکوفه زرد آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). بر آوردن زر از کان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رد کردن کلام به محصول آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). گرد کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تحصیل دین؛ جمع آوری آن. (قطر المحيط). ستاندن و جمع نمودن. (فرهنگ نظام). تحصیل علم و چیزی؛ بدست آوردن آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). کسب و اکتساب. (ناظم الاطباء). در لغت، گرد آوردن و در عرف عام گرد آوردن دانشها است مطلقاً. (از کشف اصطلاحات الفنون): تا در تحصیل فضل و ادب همتی بلند و رغبتی صادق نباشد... این منزلت نتوان یافت. (کلیله و دمنه). و احداث متعلمان بطریق تحصیل علم و موعظت نگرند. (کلیله و دمنه). همت به تحصیل علم و به تبع اصول و فروع آن مصروف گردانید. (کلیله و دمنه). پس از تحصیل دین از هفت مردان پس از تنزیل وحی از هفت قُرّاء خاقانی. سعدی جفا نبرده چه دانی تو قدر یار تحصیل کام دل به تکاپوی خوشتر است. سعدی. تحصیل جاه و ادب و مزید مال و مکتب. (گلستان ||). خلاصه چیزی آوردن. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تمییز. (تاج المصادر بیهقی). پیدا کردن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (فرهنگ نظام). تمییز فلان، آنچه را حاصل کرده است. (از قطر المحيط). - تحصیل حاصل؛ کنایه از دریافت در یافته بود. (انجمن آرا): این تحصیل حاصل است؛ در مواردی که مورد طلب موجود باشد. تحصیل حاصل محال است؛ چنانکه بر کردن ظرف پر محال است: ما پی تحصیل یار و یار در دل بوده است حاصل تحصیل ما تحصیل حاصل بوده است. شبستری. بود در ذات حق اندیشه باطل محال محض دان تحصیل حاصل. شبستری. گفتن دعای زلف تو تحصیل حاصل است با خضر کس نگفت که عمرت دراز باد. الهی. نظیر: کی توان کرد ظرف پُر را پُر سنایی. انایی که پُر شد دگر کی پرد. سعدی (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۱ ||). اصطلاح فن معمی) در نزد اهل معمی عبارت از تحصیل حروف اسم است. رجوع به معمی و کشف اصطلاحات الفنون شود (||). اصطلاح منطق) نزد منطقیان عبارت از قرار دادن قضیه محصله و آن قضیه حملیه است که هر یک از موضوع و محمول آن وجودی باشند و سلب نیز از آن خارج باشد یعنی هم از موضوع و هم از محمول، خواه قضیه موجه باشد، مانند: زید کاتب، و خواه سالبه باشد، مانند: زید لیس بکاتب. و بنام محصله آنرا نامیده اند برای آنکه هر یک از طرفین قضیه وجودی و تحصیل شده میباشند. و بسا باشد که نام محصله را به قضیه موجه و نام بسیطه را به قضیه سالبه تخصیص دهند. زیرا بسیط شیئی را نامند که آنرا جزئی نباشد. و حرف سلب هر چند در قضیه موجودیت دارد لکن جزء هیچیک از طرفین قضیه محسوب نشود. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تخصیلات.

[ت] [ع ا] ج تحصیل. اکتسابات و محصولات. (ناظم الاطباء ||). در تداول امروز، درسهایی که در مدارس خوانند و بیشتر در مورد مدارس عالی گفته میشود: تخصیلاتش را در دانشکده... پایان داده است. تخصیلاتم تمام شد.

تحصیلدار.

[ت] (نف مرکب) جمع کننده مالیات. (ناظم الاطباء). نوکر مخصوص اداره مالیه که مالیات وصول میکند. این لفظ جدید الاستعمال است و در زمان مشروطه ایران پیدا شده (۱). (فرهنگ نظام): اسناد خرج دفتری و مفاصای صاحب جمعان و تحویلداران و تحصیلداران و تعلیقات مناصب جزو و کل به مهر وزراء اعظم رسیده. (تذکره الملوک چ ۲ ص ۷). (۱) - چنانکه از شاهد معنی پیدا است این کلمه در دوره صفویه مستعمل بوده و کتاب تذکره الملوک بین سالهای ۱۱۳۷ تا ۱۱۴۲ ه. ق. تألیف شده است.

تحصیلداری.

[ت] (حامص مرکب) شغل تحصیلدار. (ناظم الاطباء). عمل تحصیلدار. وصول مالیات و عوارض و امثال آن.

تحصیل ضابطه.

[ت ل ب ط / ط] (ترکیب اضافی، مرکب) به اصطلاح اهالی هند، حسابی که در آن عمل مالیات به سرکار نموده شود. (ناظم الاطباء).

تحصیل کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) فراهم آوردن و جمع کردن و اندوختن و بدست آوردن و حاصل کردن و کسب کردن. (ناظم الاطباء): نینی که به اندک مایه رنجی که بر دم چه مقدار تحصیل راحت کردم؟ (گلستان ||). جمع کردن مالیات ||. کسب علم و دانش کردن. (ناظم الاطباء).

تحصیل کرده.

[ت ک د / د] (ن مف مرکب) شخص عالم و با قاعده درس خوانده. (فرهنگ نظام).

تحصین.

[ت] (ع مص) استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (قطر المحيط) (اقرب الموارد). استوار گردانیدن. (ناظم الاطباء). مستحکم کردن. (فرهنگ نظام ||). در حصن کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نهفته گردانیدن شوهر، زن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گرداگرد شهر را بر آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باره بر آوردن گرد شهر. (آندراج) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). باره ساختن برای شهر. (فرهنگ نظام ||). نجات اسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تحصیه.

[ت ی] (ع مص) حفظ و نگاه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). پناه دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحضب.

[تَ حَضُّ ضُ] (ع مص) گرفتن راه سنگ ناک دشوار گذار که نزدیک بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحضرو.

[تَ حَضُّ ضُ] (ع مص) حاضر آمدن. (تاج المصادر بیهقی). حاضر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).
|| ویتعدی. (منتهی الارب). حاضر کردن. (ناظم الاطباء): تحضره الهم. (منتهی الارب). تحضر فلان و تحضره. (ناظم الاطباء).

تحضیح.

[تَ] (ع مص) کوتاهی در سخن. (منتهی الارب). کوتاهی کردن در سخن. (ناظم الاطباء). کوتاهی کردن در کلام. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحضیض.

[تَ] (ع مص) برافزولیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برافزولیدن یعنی بارغت کردن. (دهار). برانگیختن کسی را بر جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن و برغلانیدن. (آندراج ||). اصطلاح نحو) در اصطلاح علم نحو، طلبیدن چیزیست به تحریک و طلب شدید. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به حرف تحضیض شود.

تحطم.

[تَ حِطُّ طُ] (ع مص) شکسته شدن. (زوزنی). شکسته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). بسوختن از خشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحطیط.

[تَ] (ع مص) خوردن طعام را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحطیط در طعام؛ خوردن آن منحطاً. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).
|| تحطیط حمل؛ فرود آوردن آن. (قطر المحيط).

تحطیم.

[تَ] (ع مص) نیک شکستن. (تاج المصادر بیهقی). بسیار شکستن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار شکستن (آندراج). شکستن و گفته اند در مورد اشیاء خشک بکار رود. (اقراب الموارد).

تحظرب.

[تَ حَ رُ] (ع مص) پُر گردیدن مشک ||. پُر شدن مرد از دشمنی یا طعام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (از اقراب

الموارد).

تحظیر.

[ت] [ع مص] مبالغت در حَظَر [منع کردن و بازداشتن]. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). - زمن التحظیر؛ کنایه از آن زمان است که عمر رضی الله عنه وادی القری را پس از بدر کردن یهودان میان مسلمانان و بنی عذره تقسیم کرد. و این چون تاریخی است نزد آنان. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تحف.

[ت ح] [ع ا] ج تحفه. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرّب الموارد) (فرهنگ نظام) : حتی يتلقا الملائكة مبشرة بالغفران و موصلة اليه كرائم التحف و الرضوان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۱). هرچه بر لفظ پسندیده او رفت و رود پادشاهان جهان را به از آن نیست تحف. سوزنی. روز نثار و تحف است این و خلق سیم و زر آرند نثار و تحف. سوزنی. و تحف و مبار بسیار چنانکه لایق علو همت و شرف ابوت او بود به حضرت سلطان فرستاد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۱۹). اما فارسیان این لفظ را که جمع است بمعنی مفرد آورند (۱) : هر تحفی کز کرم غیب یافت دامن بر جانب امت شتافت. امیر خسرو (از آندراج). (۱) - این توهّم برای مؤلف آندراج از آن جهت دست داده است که «تحف» پس از کلمه «هر» واقع شده، چون معمولاً پس از «هر»، اسم مفرد استعمال میشود، «تحف» را مفرد فرض کرده، اما نیازی بدین تکلف نیست و پس از «هر»، جمع نیز استعمال میشود: از هر صنایعی که بخواهی در او اثر و هر بدایعی که بجویی در او نشان. فرخی. رجوع به مفرد و جمع تألیف محمد معین چ دانشگاه صص ۱۶۱ - ۱۶۵ شود.

تحفایه.

[ت ی] [ع مص] حفاوه. (ناظم الاطباء). مبالغه کردن در مهربانی و نوازش کسی. (منتهی الارب). تطف به کسی. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). مبالغه کردن در اکرام کسی. (تاج العروس) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). فرحت و سرور ظاهر نمودن. (منتهی الارب). ظاهر کردن فرح و سرور به کسی یا چیزی. (تاج العروس) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). بسیار پرسیدن از حال کسی (۱). (منتهی الارب). (۱) - این معنی در تاج العروس و اقرّب الموارد و قطر المحيط نیامده است.

تحفز.

[ت ح ف] [ع مص] بر سر پای نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). و فی الحدیث: کان یوسع لمن اتاه فاذا لم یجد متسعاً تحفز له تحفزاً. (اقرّب الموارد).

تحفش.

[ت ح ف] [ع مص] پیوسته بودن در خانه کوچک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرّب الموارد). ملازم شدن زن خانه خود را. (اقرّب الموارد ||). گرد آمدن ||. تحفش زن مرد را؛ دوستی ظاهر کردن زن برای مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحفش زن بر شوی یا اولاد خود؛ پیوسته مواظب و ملازم بودن آنان را. (اقرّب الموارد).

تحفظ.

[تَ حَيْفُ فُ] (ع مص) پرهیز کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). احتراز. (اقراب الموارد). احتراز و تصون. (قصر المحيط): عليك بالتحفظ من الناس؛ ای بالتوقی. (اقراب الموارد). خود را نگہ داشتن. (فرهنگ نظام): و بدین تحفظ و تیقت، اعتقاد من در موالات و مؤاخات تو صافی تر شد. (کلیلہ و دمنہ ||). ہشیار و بیدار بودن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (صریح اللغۃ ||). عنایت بہ حفظ چیزی داشتن. (از اقراب الموارد): راز با مرد سادہ دل و بسیار گوی و میخوارہ و پراکنده صحبت مگوی کہ این طایفہ از مردم بر تحفظ و کتمان آن قادر نباشند. (مرزبان نامہ ||). یک یک یاد گرفتن. (منتہی الارب) (صریح اللغۃ) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحفظ کتاب؛ یک یک یاد گرفتن آن. (اقراب الموارد). یاد گرفتن. (فرهنگ نظام ||). نوع ششم از انواع ہفت گانہ تحت جنس حکمت و آن عبارت از آنکہ نفس صوری کہ عقل یا وہم بقوت تفکر یا تخیل مخلص و مستخلص گردانده باشد نیک نگاہ دارد و ضبط کند. (نفائس الفنون، حکمت عملی ||). خلق وسط است میان عنایتی زائد بضبط آنچه ضبطش بی فائدہ عقلی بود و میان غفلتی از استنباط صور کہ مؤدی بہ اعراض از آنچه حفظش مہم باشد. (نفائس الفنون).

تحفل.

[تَ حَفُ فُ] (ع مص) زدودہ شدن. (تاج المصادر بیہقی ||). زینت گرفتن و آراستہ شدن. (منتہی الارب). آراستہ شدن. (اقراب الموارد) (قصر المحيط ||). تحفل آب و لبن؛ گرد آمدن آن. (منتہی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تحفل آب؛ تجمع آن. (قصر المحيط). تحفل شیر؛ جمع شدن آن. (اقراب الموارد ||). تحفل مجلس؛ پر گردیدن آن از مردم. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قصر المحيط).

تحفنیس.

□ (اخ) تحفنیس. رجوع بہ مادہء بعد شود.

تحفنیس.

□ (اخ) (سر دنیا) زوجہء فرعون شہریار مصر کہ ہدد خواہرش را تزویج نمود (کتاب اول پادشاہان ۱۱: ۱۸ - ۲۰) و شوہرش از نسل طبقہء ۲۲ ملوک مصر بود ||. شہری کہ در مصر تحتانی بر یکی از جداول رود نیل واقع بودہ و تحفنیس (کتاب ارمیا ۲: ۱۶) یا تحفنیس خواندہ شدہ است (کتاب ارمیا ۷: ۴۳ و ۸ و ۹ و ۱۴: ۴۴ و ۱۴: ۴۶، کتاب حزقیال ۳۰: ۴) و بعد از آنکہ جدلیا کشتہ شد ارمیا را بدین شہر آوردند و فرعون نیز قصری از خشت در آنجا بساخت. اما بنی نوف و تحفنیس کہ در کتاب ارمیا ۲: ۱۶ مذکور است قصد از عموم اہالی مصر میباشد و یونانیان آنرا دفنہ گویند و گمان میرود کہ موقعش همان تل دفنہ باشد کہ در نزدیکی زان است. (قاموس کتاب مقدس).

تحفۃ.

[تُ فَا / تُ حَا فَا] (ع ا) ج، تُحِف. (منتہی الارب) (اقراب الموارد) (قصر المحيط). ج، تحائف. (قصر المحيط). ہدیہ و ارمغان. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). ہدیہ. (اقراب الموارد) (قصر المحيط). ترفہ. (قصر المحيط). تحفہ: تا آنکہ ملائکہ ملاقات نمایند با آن امام در حالتی کہ دہند بشارۃ او را بہ آموزش و واصل گردانند بہ او تحفہ ہای کرامت را کہ فرمودہ است تبارک و تعالی. (تاریخ

بیهقی چ ادیب ص ۳۱۱). به چند دفعه بوعلی رسولدار به خدمت نزدیک وی رفتی و هر باری کرامتی و تحفه ای بردی بفرمان عالی. (ایضاً ص ۵۰۳). این را در سر نزدیک خاقان فرستاد با جواهر و تحفه های بسیار. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۰۲). گفت هُما این دانه ها را به ما به تحفه آورده است. (نوروزنامه). امسال به مکافات آن بازآمده است و ما را تحفه آورده. (نوروزنامه). تحفه چگونه آرم نزدیک تو سخن آب حیات تحفه که آرد بسوی جان.؟ (از کلیله و دمنه). نسختی از کلیله و دمنه تحفه آورد. (کلیله و دمنه). کفشگر... بینی زن جمام بپرید و بر دست او نهاد که بنزدیک معشوق تحفه فرست. (کلیله و دمنه). هدیه بر دل رسان تحفه سوی لب فرست قول سبکروح راست رطل گران پشت خم. خاقانی. خیز به شمشیر صبح سر بیر این مرغ را تحفه نوروز ساز پیش شه کامیاب. خاقانی. جان تحفه او کردم، هم نیست سزای او زین روی سر از خجالت افکنده همی دارم. خاقانی. ابوجعفر عتبی او را لایق امیر سدید منصوربن نوح دید و به تحفه پیش وی برد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۵۱)... و انواع و اجناس اسلحه با حلای زر و سیم و امثال آن بدو تحفه کرد. (ایضاً ص ۹۴). منتظر بنشسته ام تا تحفه آری زود زود سربمهرم یک شکر از لعل جان افزای تو. عطار. ورنسوزی تا سحر هر شب چو شمع تحفه کی نقد سحر گاهت دهند. عطار. در این بوستان که بودی ما را چه تحفه آوردی؟ (گلستان). سخن به نزد سخندان ادا مکن حافظ که تحفه کس دُر و گوهر به بحر و کان نبرد. حافظ. - تحفه طراز؛ نفائسی که از طراز آرند. قیاس شود با تحفه نطنز و طرفه بغداد: ای خاطر مسعودسعد شاید که بجان تحفه طرازی. مسعودسعد. - تحفه نطنز؛ به طنز، چیزی بس نفیس، نظیر طرفه بغداد || بز و لطف. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). ما اتحف به الرجل من البر. (تعریفات جرجانی). اصل آن وحفه و در «وح ف» مذکور است. (منتهی الارب). اصل آن وحفه و معنی آن قرب و نزدیکی است. (قطر المحيط).

تحفه.

[تُ ف] [اخ] زنی از اولیات بود. در آغاز کنیز و نوازنده عود بود، پس از آن عاشق پیشه شد و او را بگمان اینکه دیوانه شده است به تیمارستان بردند. سری سقطی از حال وی آگاه گشت و او را از تیمارستان رها نمود و آزاد کرد. وی طبع شعر نیز داشت. دو بیت زیر از ابیاتی است که در تیمارستان درباره وضع خود سرود: معشر الناس ماجنت ولكن انا سكر الله و قلبی صاح اغلتم یدی و لم آت ذنباً غیر جهدی فی جدی و افتضاحی. (از قاموس الاعلام ترکی).

تحفی.

[تَ حَفُ فِی] [ع مص] مبالغت کردن در گرامی کردن و پرسیدن از حال کسی. (تاج المصادر بیهقی). مهربانی نمودن و از حال کسی پرسیدن. (زوزنی). مهربانی نمودن و مبالغه نمودن در اکرام کسی و از حال کسی پرسیدن و فرحت و سرور ظاهر نمودن به کسی. (آندراج). نوازش فراوان کردن به کسی و فرحت و سرور ظاهر نمودن به وی و بسیار پرسیدن از حال وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تطف و مبالغه نمودن در اکرام: هو حَسَّالُتحفی بقومه. (از اقراب الموارد ||). کوشیدن در کسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحفی در کاری؛ کوشیدن در آن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). اهتبال. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به اهتبال شود.

تحفیش.

[ت] [ع مص] پیوسته بودن در خانه کوچک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحفیض.

[ت] [ع مص] انداختن چیزی را از دست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). پراکندن تخم را و انداختن از دست. (آنندراج): و حُفِضَتِ النَّدور و اردفتم فضول الله و انتهت القسوم. امیة بن ابی الصلت (در صفت بهشت). یقول اذا انتهوا الى الجنة تسقط عنهم النذور. (اقرب الموارد ||). سپس انداختن || خشک گردانیدن زمین را ||. تخفیف کردن خدای تعالی از کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تحفیظ.

[ت] [ع مص] یاد دادن کتاب و جز آن کسی را. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). یاد دادن کتاب کسی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). یاد دادن کتاب و جز آنرا. (صراح اللغة ||). کسی را بر حفظ چیزی داشتن. (مجمل اللغة). واداشتن کسی را بر حفظ کتاب. (اقرب الموارد).

تحفیف.

[ت] [ع مص] طواف کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). گرداگرد چیزی یا کسی بر آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پوشیدن چیزی را به جامه و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بافتن پارچه را با حَفّ. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). سخت عیش و کم مال شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحفیل.

[ت] [ع مص] گرد کردن آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جمع کردن چیزی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). زینت دادن و آراستن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زینت دادن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). چند گاه نادوشیدن گوسفند را به جهت فروختن تا بزرگ پستان و پرشیر نماید. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). چند گاه نادوشیدن شتر یا گاو یا گوسفند تا شیر در پستان آن جمع گردد و مشتری بدان مغرور شود. (اقرب الموارد). بستن پستان ناقه. (قطر المحيط).

تحقد.

[ت حَقُّ قُ] [ع مص] کینه گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحقق.

[ت حَقُّ قُ] [ع مص] درست شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). صحیح و درست شدن خبر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). درست و ثابت شدن خبر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). درست بدانستن. (تاج المصادر بیهقی). درست بدانستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیقن در امری و ثابت و لازم قرار دادن آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ثابت بودن و یقین کردن چیزی. (فرهنگ نظام ||). اصطلاح علم کلام) نزد اشاعره مرادف ثبوت و کون و وجود است و نزد معتزله مرادف ثبوت و اعم از کون و وجود بود. و تحقق را دو قسم است: ۱ - اصلی و آن تحقیقی است

که حاصل شود شیئی را فی نفسه و قائم بود بدو. ۲- تبعی و آن تحقیقی است که برای متعلق بدان حاصل شود بقیاس حرکت ذاتی و تبعی. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تحقیق.

[تَحَقُّقٌ] (ص نسبی) (۱) (فلسفه...) فلسفه ای مبتنی بر امور ثابت. در لسان فلسفه اصطلاح تحقیقی در دو معنی عام و خاص اطلاق میشود: ۱- معنی عام. معنی عام این کلمه به عصر تجربه میرسد، به عصری که بهیچوجه تفکر ماوراءالطبیعی مورد توجه قرار نمیگیرد. فلسفه تحقیقی به این معنی قابل انطباق بر همه افکار فیلسوفان تجربی است، البته با غمض و توسعی در کلام، چه جان لاک (۲) و دیوید هیوم (۳) بزرگان اصحاب تجربه، قائل به مباحث ریاضی بوده اند و جرج بارکلی (۴) توجه به خدا و روح داشته است که در زمینه های تجربی قابل ورود نیستند. فلسفه تجربی جان استوارت میل (۵) بوجهی فلسفه تحقیقی است. باری اصحاب تحقق میگویند مباحث خداشناسی و ماوراءالطبیعی گرچه همواره موجودند ولی هیچگاه با وسایل موجود در دست بشر قابل جوابگویی نبوده و نمیباشند، البته بین آنها دسته هایی نیز وجود دارند که بالمره قابل بچنین مباحثی نیستند و اینگونه بحثها را مطالب فاقد معنی میدانند. در جزو این دسته اند پیروان مکتب تحقق منطقی (۶) و اصحاب عمل (۷). در فلسفه تحقیقی تأکید زیاد بر پیشرفتهای علمی شده است، ولی همواره کمیت آنها در مسائل منبعث علمی که راه حلهای تجربی ندارند لنگ مییابد. ارنست ماخ (۸) سعی کرد که روشی در زمینه اینگونه مسائل نظری علوم به وجود آورد یعنی روشهای تجربی بیابد که بر مباحث نظری قابل انطباق باشد. کارهای او بسیار دقیق و قابل تأمل است. ۲- معنی خاص. اصطلاح تحقیقی بدین معنی مبین فلسفه آگوست کنت است. کنت قایل بود که تفکر بشر از مرحله ربانی حرکت کرده و با گذشت از مرحله ماوراءالطبیعی فعلاً وارد مرحله علمی یا تحقیقی شده است و آنچه امروز بشر به آن رسیده حجیت و اهمیت دارد. او ضمناً میگفت که انگیزه های مذهبی در بشر همواره موجب احیاء آن فساد می شود که بر اثر ادیان پیغمبران برای بشر به وجود آمده است، لذا او دین انسانی خود را اعلام کرد و برای آن دیر و تقویم و نظاماتی تأسیس نمود. در انگلیس نیز دیر کنت تشکیل گردید ولی میل که از طرفداران و متمایلین به این مذهب بود بر تشکیلات دیر کنت خرده گرفت و آنرا نفی کرد. مرحوم فروغی در سیر حکمت آرد: آگوست کنت فلسفه را به سه قسمت یا سه مرحله تقسیم میکند: مرحله ربانی یا تخیلی، مرحله فلسفی که تعقلی است، مرحله علمی که تحقیقی است. در این مرحله تخیل و تعقل هر دو تابع مشاهده و تجربه میشوند. آنچه معتبر است امر محسوس مشهود است و مراد از این سخن این نیست که علم فقط بر جزئیات تعلق میگیرد، زیرا میدانیم که ادراک جزئیات علم نیست و علم آنست که جزئیات را تحت کلیات درآورد، ولیکن مرحله علمی به امور مطلق نمیپردازد چون آن امور به مشاهده و تجربه در نمی آیند و فقط به تخیل و توهم و تعقل در آنها بحث میشود و تخیل و تعقلی که مبنی بر مشاهده و تجربه نباشد در علم معتبر و مسلم نیست و تجربه و مشاهده ادراک امور مطلق را نمیکند فقط امور نسبی و اضافی را معلوم میسازد. آنچه بطور مطلق میتوان حکم کرد اینست که بهیچ امر مطلق نمیتوانیم معرفت پیدا کنیم، تنها روابط و مناسبات امور را به یکدیگر میتوانیم بسنجیم، حتی اینکه رابطه علیت و معلولیت حقیقی را نمیتوانیم دریابیم و تنها مناسباتی که مابین امور میتوانیم درک بکنیم مناسبت همبودی (مقارنه) در مکان و پیاپی بودن (تعاقب) در زمان است و این مناسبات است که به قواعد کلی درمی آوریم و علم را میسازیم. از جواهر و امور مطلق مانند جان و روان و عقل و ماده و علت نخستین که به ادراک آنها نایل نمیشویم میگذریم و عارضه ها و خاصیتها را که میتوانیم ببینیم و بسنجیم و اندازه بگیریم مورد توجه ساخته قواعد و ضوابط آنها را معلوم میکنیم و محقق میسازیم و از این روست که این مرحله را مرحله تحقیقی میخوانیم. (از سیر حکمت در اروپا ج ۳ صص ۷-۸). (۱) -- (۴) -- David Hume. (۳) -- John Lock. (۲) -- Philosophie positivisme. (۵) -- George Berkeley. (۶) -- Logical positivism. (۷) -- Pragmatisme. (۸) -- John Stuart Mill.

Ernest Mach

تحقیر.

[ت] [ع مص] تصغیر. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خوار کردن. (دهار). خرد و خوار داشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زبون و خوار کردن. (آندراج). خرد و خوار داشتن. (اقرب الموارد). خوار داشتن. (قطر المحيط). ذلیل کردن. (فرهنگ نظام). خرد و حقیر شمردن سخن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط): هر که دشمن را خوار دارد... پشیمان گردد چنانکه وکیل دریا گشت از تحقیر طیطوی. (کلیله و دمنه). مروارید و یاقوت را در سرب و ارزین نشانند در آن تحقیر جواهر نباشد. (کلیله و دمنه). توقیر من به تحقیر و تعظیم به توهین بدل گردد. (سندبادنامه ص ۷۲).

تحقیراً.

[ت رن] [ع ق] بطور خواری و بطور اهانت و کوچکی و حقارت. (ناظم الاطباء). با تحقیر.

تحقیرانه.

[ت ن / ن] [ص نسبی، ق مرکب] بطور حقارت و کوچکی و خواری. (ناظم الاطباء).

تحقیق.

[ت] [ع مص] حقیقت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). درست کردن. (دهار). درست و راست کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رسیدگی و واریسی کردن. (ناظم الاطباء). به کینه مطلب رسیدن و واقع چیزی را بدست آوردن. (فرهنگ نظام ||). بدانستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درست بدانستن. (دهار). بدانستن و تصدیق کردن قولی را. (منتهی الارب). تصدیق کردن قول یا گمانی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط): تحقیق سخنگوی نخیزد ز سخن دزد کف بر سر بحر آید پیدا نه به پایاب. خاقانی. این شرط مهربانی و تحقیق دوستی است کز بهر دوستان بری از دشمنان جفا. سعدی ||. واجب کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). واجب کردن و تأکید و اثبات کردن چیزی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). اثبات المسئلة بدلیلها. (تعریفات). در عرف اهل علم، اثبات مسأله به دلیل است، چنانکه تدقیق اثبات دلیل است به دلیل. (کشاف اصطلاحات الفنون) (از فرهنگ نظام ||). تحقق بخشیدن. بر آوردن. روا کردن: سلطان ایشان را با تحقیق امانی و انجام مباحی و تشریفات گرانمایه پادشاهانه بازگردانید. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۳۵ ||). تعمق کردن در علوم و ادبیات: با او مناظره کرد، لفظ او را بر محک امتحان عیاری نیافت و سخن او را در تحقیق اعتباری ندید. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۰۰ ||). در نزد قراء، اعطاء حق هر حرفی است بدان. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). در نزد صوفیه، ظهور حق است در صور اسماء الهی. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). [ع مص، ا] حکمت و عرفان: نه تحقیق گفت و نه وعظ و نه زهد که حرفی ندانست از آن عنصری. خاقانی. گشادند از درون جان در تحقیق سعدی را چو اندر قفل گردون زد کلید صبح دندان. سعدی. - از روی تحقیق؛ براستی. بدون تردید و شک. بی گمان. به تحقیق: نه مرد است آن به نزدیک خردمند که با پیل دمان پیکار جوید بلی مرد آن کس است از روی تحقیق که چون خشم آیدش باطل نگوید. سعدی (گلستان). - اهل تحقیق؛ فیلسوفان و مجتهدین. (ناظم الاطباء). اهل حقیقت و راستی و درستی. مردمی که جویای حقیقت و راستی باشند. فرزنانگان و آزادگان. اهل حکمت و عرفان: تا به حلقه اهل تحقیق در آمد. (گلستان). - به تحقیق؛ بدون شک. بی گمان. براستی. از روی تحقیق: آسیایی راستست این کآبش از بیرون اوست من

شنیدستم به تحقیق این سخن از راستی. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۴۰). شیرین زمان تویی به تحقیق من بنده، خسرو زمانم. سعدی. شیرین جهان تویی به تحقیق بگذار حدیث ماتقدم. سعدی. و گر چل ساله را عقل و ادب نیست به تحقیقش نشاید آدمی خواند. سعدی (گلستان). - تحقیق تر؛ صحیح تر و بشرح. خالی از خطا. بدرستی: من که بوالفضلم کشتن قاید منجوق را تحقیق تر از خواجه احمد عبدالصمد شنودم در آن سال که امیر مودود به دینور رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۶). - عالم تحقیق؛ عالم حق و حقیقت. جهان راستی و وارستگی. عالم روحانی و معنوی. مقابل عالم صوری و نفسانی: در نگارستان صورت ترک حظ نفس کن تا شوی در عالم تحقیق برخوردار دل. سعدی.

تحقیقات.

[ت] [ع ا] واریسیها و تفتیشها. (ناظم الاطباء).

تحقیقانه.

[ت ن / ن] (ص نسبی، ق مرکب) بطور تحقیق و از روی واقعیت و حقیقت. (ناظم الاطباء).

تحقیقاً.

[ت قن] [ع ق] بطور راستی و حقیقت و یقیناً و بدون شبهه. (ناظم الاطباء).

تحقیق شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) محقق گردیدن. بی گمان شدن. آشکارا شدن و به حقیقت پیوستن: تحقیق شد که ناصر خسرو غلام اوست آنکو بگویدش که دو گوهر چه گوهرند. ناصر خسرو.

تحقیق ماللهند.

[ت قی ق] [ل ه] [اخ] (۱) یکی از تألیفات گرانبهای ابوریحان محمد بن احمد بیرونی خوارزمی (۳۶۲ - ۴۴۰ ه. ق.). بزرگترین دانشمند و ریاضی دان مشرق است. این کتاب را ابوریحان ظاهراً در غزنه بسال ۴۲۳ ه. ق. بنام عبدالمنعم بن علی بن نوح تفلیسی شروع کرده و در سال ۴۲۳ در غزنه پایان رسانید. مطالب این کتاب در ذکر عقاید و آراء هندوان در باب مسائل فلسفه و نجوم و هیئت و عقاید و قوانین دینی و اجتماعی است که استاد از معاشرت با علمای هند و ترجمهء کتابهای آن دیار فراهم آورده است. رجوع به مقدمهء کتاب التفهیم چ همایی و تاریخ ادبیات تألیف ذبیح الله صفا ج ۱ ص ۲۸۷ و رجوع به ابوریحان در همین لغت نامه شود. (۱) - تحقیق ماللهند من مقوله مقبوله فی العقل او مردوله.

تحقیقی.

[ت] [ص نسبی] حتمی و یقینی و بدون شبهه. (ناظم الاطباء). و رجوع به تحقیقی شود.

تحکر.

[تَ حَكْ كُ] (ع مص) احتکار. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). احتکار کردن. (ناظم الاطباء). نگاه داشتن غله برای فروختن و گرانی. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). افسوس خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): و انه ليتحكر عليه؛ ای يتحسر. قال رؤبه: و ان لوی لحييه بالتحكر. (اقرب الموارد).

تحكك.

[تَ حَكْ كُ] (ع مص) تحكك به چیزی؛ وادوسیدن. و به «با» متعدی شود. (تاج المصادر بیهقی). با کسی واکاویدن. (زوزنی). واکاویدن. تمرس. (منتهی الارب). واکاویدن. (ناظم الاطباء ||). پیش آمدن کسی را به بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعرض به شر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط): فلائذ يتحكك بك؛ ای يتحشر بك و يتعرض لشرك. (اقرب الموارد ||). تحكك عقرب به افعی؛ مثلی است درباره کسی که با قوی تراز خود ستیزه کند. (از اقرب الموارد).

تحكل.

[تَ حَكْ كُ] (ع مص) ستهیدن به جهل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تحكم.

[تَ حَكْ كُ] (ع مص) فرمان بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در خیابان نوشته که تحکم خواه نخواه حکم کسی قبول کردن. (غیاث اللغات ||). تحکم در امری؛ فرمان روا شدن در آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). حکم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). داوری و حکم و فرمان ||. قضاوت عادلانه ||. فتوای شرعی و قضاوت، خواه از روی میل محکوم باشد و یا عدم میل آن. (ناظم الاطباء ||). حکومت نمودن بر کسی. (آندراج). غلبه کردن و حکومت نمودن به زور. (غیاث اللغات). حکومت و فرمانروائی و غلبه کردن. جور و تعدی کردن. (ناظم الاطباء). حکومت نمودن بر کسی و عموماً در حکومت بیجا استعمال میشود. (فرهنگ نظام): وزیر را گفت این تحکم و تسط و اقتراح این قوم از حد بگذشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۴). روم ناقوس بوسم زین تحکم شوم زنار بندم زین تعدی. خاقانی. برد آن برات و باز گرفت این غرامت است داد آن غلام و بازستد آن تحکم است. خاقانی. خاقانی از تحکم شمشیر حادثات اندر پناه همت شمشیر دین گریخت. خاقانی. گاه گاه از انواع تحکم آن حضرت متبرم شدی. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۷). از این تحکمه‌های نالایق که بر ما می کند. (ایضاً ص ۴۸). شار از سر ضجرت و تحکم و تأنف از بی مبالاتی غلام طیره شد (۱). (ایضاً ص ۳۴۵). زین جور و تحکمت غرض چیست بنیاد وجود ما کن و رو. سعدی. تحکم کند سیر بر بوی گل فروماند آواز چنگ از دهل. سعدی ||. دعوی کردن. (غیاث اللغات). تحکم در مسأله؛ حکم کردن در آن به خودکامی بی آنکه سبب حکم را آشکار کند. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). سفسطه. (مفاتیح ||). لا- حکم الا لله گفتن بعقیده حروریه. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آندراج ||). کردن آنچه که دریابد. (اقرب الموارد). کردن آنچه که اراده کند. (از قطر المحيط): تحکم فالحسن قد اعطا کا. (اقرب الموارد). (۱) - ن ل: تیره شد.

تحکومات.

[تَ حَكْ كُ] (ع ا) ج تحکم. تعدیات و حکمهای بی جا و حکمهای زور. (ناظم الاطباء).

تحکم بردن.

[تَ حَرَكُ كُ بُ دَا] (مص مرکب) فرمان بردن : سخت است پس از جاه تحکم بردن خو کرده به ناز، جور مردم بردن. سعدی (گلستان).

تحکم کردن.

[تَ حَرَكُ كُ كُ دَا] (مص مرکب) حکم کردن. فرمان دادن. تعدی کردن. فرمانروایی کردن به زور. رجوع به تحکم شود.

تحکیم.

[تَ] (ع مص) نیک بخاریدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نیک خاریدن. (منتهی الارب) (آندراج).

تحکیم.

[تَ] (ع مص) حاکم گردانیدن کسی را در مال خویش. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). حاکم گردانیدن کسی را در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حاکم گردانیدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). تحکیم در امری؛ فرمان دادن تا در آن حکم کند. (قطر المحيط) (اقرب الموارد): حکموا فلاناً؛ اذا جعلوه حَکَمًا. (اقرب الموارد). حَکَمَ کردن کسی را در خصومتی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). حَکَمَ قرار دادن کسی را در میان دو خصم. (فرهنگ نظام). - تحکیم الحروریه؛ قول گروه حروریه یعنی گروهی که بر امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام خروج کرده و گفتند لاحکم الا لله. (ناظم الاطباء). و این در مورد حکم شدن عمرو عاص از جانب شامیان و ابوموسی اشعری از سوی عراقیان بود پس از جنگ صفین، در مورد خلاف بین علی علیه السلام و معاویه ||. در تداول، مرادف احکام. استوار ساختن: تحکیم روابط دوستانه ||. بازداشتن کسی را از آنچه میخواست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). بازداشتن کسی را از فساد و آنچه میخواست. (از قطر المحيط ||). اصلاح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحلابه.

[تَ بَا] (ع ص) گوسپندی که پیش از گشنی از پستانش اندکی شیر برآید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تحلبه.

تحلاق.

[تَ] (ع مص) ستردن موی سر خود را. (ناظم الاطباء). موی از بیخ سر ستردن با تیغ. (از قطر المحيط). ستردن موی، و جوهری گوید: حَلَقَ مَعَزَه و لایقال جزه الا فی الضأن. و ابوزید گوید: عنز مخلوقه و شعر حلیق و لحيه حلیق. (اقرب الموارد).

تحلاق.

[تَ] (اخ) یومٌ تَحَلُّقِ اللَّمَمِ؛ روز جنگ قبیله تغلب با بکرین وائل، چه در این روز حلق شعار آنان بود. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). از ایام بکر و تغلب در جنگ بسوس که جحدر البکری بسبب آن کشته شد. (اقرب الموارد). رجوع به تحالق و یوم شود.

تحلئه.

[ت ل ِ ء] [ع ا] موی روی پوست و سیاهی آن (|| ص) رجل تحلئة؛ مردی که به مردم اندوه رساند به آمیزش. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلئة.

[ت ل ِ ء] [ع مص] از آب وارائیدن. (تاج المصادر بیهقی). از آب وارندن. (زوزنی). بازداشتن کسی را از آب و نوشیدن ندادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط): حَلَاءٌ عَنِ الْمَاءِ تَحْلِيئًا وَ تَحْلِيئَةً. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). حَلَاءٌ الْاَبْلِ وَ غَيْرَهَا عَنِ الْمَاءِ تَحْلِيئًا وَ تَحْلِيئَةً؛ طردها و منعها عن وروده. (قطر المحيط ||). تحلئة درهم؛ درم دادن کسی را ||. تحلئة سويق؛ شیرین ساختن پست را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بهمهء معانی رجوع به تحلی ء شود.

تحلب.

[ت ح ل ِ ل] [ع مص] دوشش دادن. (تاج المصادر بیهقی ||). تحلب عَرَق؛ روان شدن خوی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): تحلب بدنه عَرَقًا؛ جاری گردید خوی بدن وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). روان شدن آب دهن ||. روان شدن اشک چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلبه.

[ت ل ِ ب / ت ل ِ ب / ت ل ِ ب / ت ل ِ ب] [ع ص] تحلابه. گوسپندی که از پستانش اندکی شیر برآید پیش از گشنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلج.

[ت ح ل ِ ل] [ع مص] جنبیدن ابر و درخشیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). خلیدن چیزی در دل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در دل شک کردن. تحلج. (از اقرب الموارد). حدیث: لا یتحلجن فی صدرک طعام ضارعت فیہ النصرانیة؛ ای لایدخلن فی قلبک منه شی ء فانه نظیف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دع ما تحلج فی صدرک؛ ترک کن آنچه در دل تو خلید و شک کردی در آن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تحلجل.

[ت ح ح ُ] [ع مص] جنبیدن. (زوزنی). جنبیدن از جای ||. دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). رفتن ||. اقامت کردن و نجبیدن. (اقرب الموارد).

تحلز.

[ت ح ل ِ ل] [ع مص] باقی ماندن چیزی ||. دردناک شدن دل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (قطر المحيط) (اقرب الموارد). و آن همچون فشرده گی در دل است. (از اقرب الموارد ||). دامن به کمر زدن کاری را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تهلز. (اقرب الموارد): یرفعن للحاوی اذا تحلزا هاماً اذا هزرته تهززا. راجز (از اقرب

الموارد).

تجلس.

[تَ حَيْلٌ لُّ] (ع مص) طواف کردن و گرد برآمدن ||. مقیم شدن به مکانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تحلق.

[تَ حَيْلٌ لُّ] (ع مص) حلقه بنشستن مردمان. (تاج المصادر بیهقی). حلقه حلقه شدن مردمان. (زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرب الموارد ||). هاله نمودن ماه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هاله گرفتن اطراف ماه. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحلل.

[تَ حَيْلٌ لُّ] (ع مص) استثنا کردن در سوگند. (تاج المصادر بیهقی). تحلل در یمین؛ استثنا کردن در سوگند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحلل از یمین؛ بیرون آمدن از قسم به کفاره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): و آلت حلفه لم تحلل؛ ای حلفت یمیناً مرسله عن القید و الاستثناء. (اقرب الموارد ||). بحلی خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیمار شدن مسافر پس از بازگشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). نزد اطباء، استفراغی است غیر محسوس و آنرا تحلیل نیز نامند. کذا فی بحر الجواهر. و نیز تحلل را در بحران آنچنانی که در مدتی دراز بسوی تندرستی میرود اطلاق کنند. (کشاف اصطلاحات الفنون چ احمد جودت). رجوع به تحلیل شود.

تحلم.

[تَ حَيْلٌ لُّ] (ع مص) حلم نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به تکلف بردباری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). آکنده و فربه شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). تحلم مال؛ فربه شدن شتران ||. تحلم ضب و صبی و جراد؛ پیه ناک شدن سوسمار و کودک و ملخ. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). فربه شدن سوسمار و جز آن. (آندراج ||). تحلم حلم؛ دعوی دیدن خواب کردن و ندیده بودن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تحلم فلان؛ دعوی خواب دیدن بدروغ کردن. حدیث: من تحلم کلف ان یقعد بین سعیرین. (اقرب الموارد ||). تحلم حلم؛ استعمال آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). بکاشتن خواب را. (شرح قاموس ||). خواب دیدن، در خوابیدن. (شرح قاموس). خواب دیدن. (آندراج).

تحلمة.

[تَ لِمَ] (ع ص) ج، تحالم. عناقی تحلمة؛ بزغاله بسیار کنه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار کنه. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلۃ.

[تَ حَل لَ] (ع مص) سوگند راست کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تحلۃ یمین؛ تحلیل یمین. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). گشادن سوگند را به استثناء یا به کفاره یا کفاره سوگند دادن. (منتھی الارب). راست کردن سوگند. (آندراج). کفاره سوگند را دادن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). حلال کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رجوع به تحلیل شود.

تحلۃ.

[تَ حَل لَ] (ع ا) کفاره سوگند یا استثنای آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کفاره سوگند یا آنچه بدان عقد سوگند را گشایند. (قطر المحيط). کفاره سوگند. (اقرب الموارد): قد فرض الله لكم تحلۃ ایمانکم. (قرآن ۶۶/۲ ||). مدت کوتاه. زمان اندک: لایموت لمؤمن ثلاثۃ اولاد و تمسۃ النار الا تحلۃ القسم؛ و المعنی الا مسۃ سیرۃ مثل تحلۃ قسم الحالف. (اقرب الموارد). تحلۃ القسم والیمین؛ اندک، و منها فتمسه النار الا تحلۃ القسم؛ ای مسۃ سیرۃ. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تحلی.

[تَ حَل لَ] (ع مص) (از «ح ل ی») پیرایه برکردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از دهار). زیور پوشیدن و آراسته شدن. (آندراج). بازیور شدن زن و مستفید گردیدن به آن و پوشیدن زیور و آراسته شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحلی.

[تَ حَل لَ] (ع مص) (از «ح ل و») شیرین دریافتن چیزی را. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). شیرین دانستن چیزی را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلی ء.

[تَ حَل لَ] (ع ا) (از «ح ل ء») موی روی پوست و چرک و سیاهی آن ||. پوست کاردرسیده و زخم شده وقت باز کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلی ء.

[تَ] (ع مص) (از «ح ل ء») تحلۃ. بازداشتن کسی را از آب و نوشیدن ندادن ||. درهمی به کسی دادن ||. شیرین ساختن پست را. (منتھی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلیت.

[تَ] (ا) شعوری بنقل مجمع الفرس، این کلمه را مرادف تنبلیت بمعنی بار اندک آورده و بدون تردید تصحیف تنبلیت و یا تملیت است. رجوع به این دو کلمه در همین لغت نامه و لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۲ ب شود.

تحلیف.

[ت] [ع مص] سوگند دادن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج) (فرهنگ نظام). سوگند دادن کسی را. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحلیف.

[ت] [ع مص] بسیار ستردن سر. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). موی بستردن. (زوزنی). سر ستردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نیک ستردن موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (از قطر المحيط ||). انداختن چیزی بسوی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (از قطر المحيط ||). به شکل حلقه داغ کردن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قرار دادن چیزی را بشکل حلقه، و در حدیث است: و حلق باصبعة الابهام و التی تلیها و عقد عشرًا ای جعل اصبعیه کالحلقه و عقد العشره ان يجعل رأس السبابة فی وسط الابهام و هو من مواضع الحساب. (اقراب الموارد ||). دور به هوا بردن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). بلندتر رفتن مرغ در هوا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دور بهوا شدن مرغ و گرد گردیدن آن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط): اذاما التقی الجمعان حلق فوقهم عصائب طیر تهتدی بعصائب. نابغه (از اقراب الموارد). || تحلیف بئر؛ پخته گردیدن دو ثلث غوره خرما. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). تحلیف ضرع ناقه؛ بلند شدن شیر پستان ناقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). تحلیف عیون ابل؛ فرورفتن چشمهای شتران به مفاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گود افتادن چشم شتران. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). تحلیف قمر؛ هاله بستن ماه ||. تحلیف نجم؛ بلند شدن ستاره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط): رُب منهل طاو و ردت و قد خوی نجم و حلق فی السماء نجوم. (اقراب الموارد ||). نفخ آوردن شکم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقراب الموارد): شربت صواحاً فحلق بی؛ نوشیدم شیر که آب در آن غالب بود، پس نفخ کرد شکم من ||. برداشتن چشم بسوی آسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحلیف ظرف از آشامیدنی؛ پر شدن آن از شراب، چنانکه قسمت کمی از آن باقی ماند که گویی آب به حلق ظرف رسیده است. (اقراب الموارد).

تحلیل.

[ت] [ع مص] بسی به جای فروآمدن. (تاج المصادر بیهقی). فرود آمدن در جایی. (زوزنی). تحلیل به مکانی؛ فرود آوردن به جایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). به جایی فرود آمدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). تحلیل عقده؛ نیک گشادن گره را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از هم گشادن چیزی را. (غیاث اللغات) (آندراج ||). حلال بکردن. (تاج المصادر بیهقی). حلال کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). حلال گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). حلال گردانیدن خدای تعالی چیزی را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). حلال کردن. (از غیاث اللغات) (آندراج ||). سوگند راست کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تحلیل یمین؛ گشادن سوگند به استثناء یا به کفاره یا کفاره سوگند دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). تَحْلَةُ. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب ||). تحلیل کسی؛ کسی را حلال کردن به او چیزی را که میان آن دو است. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). فانی کردن چیزی را به گداختن. (غیاث اللغات) (آندراج). گداز و گداختگی. (ناظم الاطباء ||). انحلال و هضم و انهضام. (ناظم الاطباء). هضم شدن و تبدیل به خون شدن غذا. (فرهنگ نظام ||). التحلل و التحلیل؛ هو استفراغ غیر محسوس. (بحر الجواهر). - تحلیل بردن؛ هضم نمودن غذا یا

چیزی. - تحلیل پذیرفتن؛ هضم شدن. خرج شدن: تا بدین سبب مایه هاء خام اندر تن ایشان [زنان] بیشتر گرد آید و کمتر تحلیل پذیرد، یعنی کمتر خرج شود. (ذخیره خوارزمشاهی). - تحلیل دادن؛ هضم کردن. گذراندن. - تحلیل رفتن؛ هضم شدن. گذشتن. - تحلیل کردن؛ گواریدن: اسباب زکام و نزله... دو نوعست یکی آنست که هر گاه که اندر دماغ سوء المزاج گرم پدید آید یعنی هر گاه که دماغ گرم شود، تری ها را به خویشتن کشد فزون از آنکه بتواند گواریدن و تحلیل کردن. (ذخیره خوارزمشاهی ||). تسلیم در نماز. (مفاتیح). سلام نماز گفتن: وقت تحلیل نماز ای بانمک زآن سلام آورد باید بر ملک. مولوی (مثنوی ||). ناپدید کردگی. (ناظم الاطباء ||). آنچه در آن مبالغه کرده نشود. يقال: ضربه ضرباً تحلیلاً؛ یعنی زد او را اندک بقدر تعذیر و ادب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (از قطر المحيط ||). نزد اطباء همان تحلل است، و نزد محاسبان عبارتست از عکس، و نزد ارباب منطق عبارتست از حذف آنچه که دلالت کند بر علاقه بین دو طرف قضیه از نسبت حکمیة یعنی حذف حرفی که دلالت بر ربط بین دو طرف کند خواه ربط حملی و خواه ربط شرطی باشد ||. نزد ارباب معمی اسم است مر عمل از اعمال تسهیلیه را. مولوی جامی در رساله مؤلفه خود میفرماید: تحلیل عبارتست از آنکه به اعتبار معنی شعری مفرد باشد، و به اعتبار معنای مرکب از دو چیز یا بیشتر. مثاله، شعر: ز روی عربده تا ما جدال میگردیم ز جهل سرزنش اهل حال میگردیم. از این بیت اسم عماد برمیخیزد، یعنی چون از روی لفظ عربده عین گرفته شود، با لفظ ما و با حرف دال که از لفظ جدال بعد انداختن سر او که حرف جیم است ترکیب کنند عماد حاصل شود. (کشاف اصطلاحات الفنون). صاحب غیاث اللغات آرد: به اصطلاح معما، دو بخش کردن لفظی را یا زیاده و از هر بخش معنی علیحده گرفتن و بعضی را بحال خود گذاشتن، چنانکه معمای اسم اسد. لفظ اسباب به تحلیل دو جزو کردند: یکی «اس»، دوم «باب» و هر دو لفظ مرادند نه معنی ایشان، چرا که لفظ «اس» بحال خود ماند و از لفظ باب مرادف او که «در» است خواسته شد، و از لفظ «در» حرف را بعمل اسقاط که کلمه لانهایت اشارت است بدان حذف نمودند، پس لفظ «اس» را به دال که از کلمه «در» باقیمانده ملحق کردند اسم اسد حاصل شد. (غیاث اللغات) (آندراج). به اصطلاح معما، دو بخش کردن لفظی را و یا زیاده و از هر بخش معنی علیحده گرفتن و بعضی را بحال خود گذاشتن. (ناظم الاطباء).

تحلیل.

[ت] [ع] [ج]، تحالیل. سوراخ نره و سوراخ پستان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). احلیل به ابدال. (قطر المحيط).

تحلیل عقلی.

[ت] [ل] [ع] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) تجزیه عقلی را تحلیل عقلی نامیده اند. اجزاء عقلی یعنی همان اجزاء تحلیلی است که به عمل و تجزیه عقلی حاصل میشود. (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی). تجرید. انتزاع عقلی. التجرید فی الوهم. (۱) - Abstraction.

تحلیل قیاس.

[ت] [ل] [ل] (ترکیب اضافی، مرکب) آنالوئیکای اول (۱). خواجه نصیر طوسی در اساس الاقتباس آرد: قیاساتی که در علوم و اثناء محاورات از جهت اثبات و ابطال مطالب ایراد کنند بیشتر آن بود که از ترتیبا تحریف یافته باشد. و باشد که مقارن چیزهایی بود که بمشابهت حشو بود یا بر نوعی اضممار مشتمل بود. پس چون خواهند که حال قیاس و مقدمات استکشاف کنند لامحاله آنرا به تحلیل یا به ترتیب طبیعی باید برد. و چون خواهند که تحلیل کنند اول مطلوب را از حشو و زواید ملخص باید کرد و حدودش از یکدیگر متمیز، تا کیف و کم تصور کرد. و اگر بعضی حدود مقید بود به قیدهای بسیار یا الفاظ بسیار بود مؤلف به تألیف تقییدی،

اولی آن بود که لفظی مفرد بجای آن بنهند تا از تشویشی که فکر را بسبب تکثیر معانی و لواحق لازم آید ایمن باشند. بعد از آن در اجزای قیاس نظر باید کرد و اجزاء اول قیاس مقدمات بود و اجزاء دوم حدود. و طلب مقدمات بر طلب حدود تقدیم باید کرد، چه عدد مقدمات کمتر بود، پس یافتنش آسان تر بود، و چون مقدمات یافته شود و از تلخیص اجزاء آن چنانکه در مطلوب گفتیم، حدود یافته شود بی زیادت و کلفتی اما اگر اول حدود طلبیم عدد حدود بیشتر بود تجشم طلب زیادت بود و چون حدود یافته شود در ترکیب مقدمات از آن بر هیأتی که مؤدی بود به مطلوب، به نظرهای مستأنف احتیاج افتد، چه ترکیب مقدمات از حدود بحسب اختلاف کیفی و کمی و وضع هر حدی در موضع محکومعلیه یا محکومبه، و همچنین هیأت مقدمات بحسب اشکال چهارگانه و ضروب منتج و عقیم هر یک محتمل وجوه بسیار تواند بود، پس طریق تحلیل دراز و دشوار گردد و چون یک مقدمه یافته شود نگاه باید کرد تا با مطلوب هیچ اشتراک دارد یا نه. اگر اشتراک داشته باشد و بهر دو جزو مطلوب بود آن مقدمه شرطی تواند بود و قیاس استثنائی باشد. و دیگر مقدمه را با مقدمه اول اشتراک در آن جزو بود که در مطلوب مفقود بود و آن استثنا بود پس از حال مقدمه و کیفیت اشتراک با مطلوب که بعین جزو یا نقیضش بود، و از حال استثناء معلوم باید کرد که متصله است یا منفصله و کدام ضرب است. و اما اگر اشتراک آن مقدمه که یافته باشیم با مطلوب در یک جزو بود قیاس اقترانی بود. پس نگاه کنیم اگر اشتراک در محکومعلیه مطلوب بود آن مقدمه صغری بود و کبری مؤلف از دو جزو باقی باشد از هر دو و اگر اشتراک در محکومبه بود آن مقدمه کبری بود و صغری مؤلف از دو جزو باقی باشد از هر دو، و بعد از وجود هر دو مقدمه حال شکل و ضرب به آسانی معلوم شود. و اگر دو مقدمه، یافته شود یا از تألیف آن دو مقدمه مطلوب حاصل تواند آمد یا نتواند آمد. و بر تقدیر اول یکی از آن دو مقدمه شرطی بود و دیگر استثنایی، اگر قیاس استثنایی بود و یا هر دو مقدمه را با یکدیگر اشتراک بود به جزوی و با مطلوب به جزوی دیگر اگر قیاس اقترانی بود. و اگر از تألیف آن دو مقدمه مطلوب حاصل نتواند بود و آن دو مقدمه ضروری بود در مطلوب قیاس مرکب باشد و چون که مقدمه را با مطلوب از سه اشتراک چاره نیست تا منتج باشد: یکی اشتراک صغری با مطلوب در اصغر، و دیگری اشتراک کبری با او در اکبر، و سیم اشتراک هر دو مقدمه با یکدیگر در اوسط، پس هر گاه که دو مقدمه مفید این سه اشتراک باشد مطلوب از آن دو مقدمه حاصل آید اگر بر هیأت ضریبی منتج بود و آن قیاس لامحاله بسیط بود، چنانکه گفته آمد. اما اگر مفید این سه اشتراک نبود حال آن دو مقدمه با مطلوب خالی نبود از آنکه: یا مفید دو اشتراک باشد یا مفید یک اشتراک تنها، یا مفید هیچ اشتراک نباشد. و قسم اول دو گونه بود: یکی آنکه اشتراک میان یک مقدمه و مطلوب بود، و دیگر میان هر دو مقدمه. و دوم آنکه هر دو اشتراک میان یک مقدمه و مطلوب بود، و هر دو مقدمه را با یکدیگر اشتراک نبود. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی صص ۳۰۲ - ۳۰۴). (۱) - Les premiers analytiques.

تحلیلی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تحلیل. انتزاعی. مجرد، چون هندسهء تحلیلی، احکام تحلیلی. - احکام تحلیلی؛ اصطلاحی است در تقسیم تصدیقات منسوب به کانت و بر طبق این تقسیم احکام بر دو گونه خواهند بود: تحلیلی و ترکیبی. احکام ترکیبی (۱) آنهایی هستند که در آنها محکومبه بطور ضمنی در محکوم علیه موجود است. مثال: تمام اشعهء دایره با هم مساوی هستند. مثال دیگر: جسم دارای سه بعد است. (از روانشناسی تربیتی تألیف علی اکبر سیاسی صص ۲۴۰ - ۲۴۱). - هندسهء تحلیلی؛ اساس این هندسه بر مبنای مطالعهء هندسی بوسیلهء روشهای جبری قرار دارد که آنرا آنالیز گویند و این گونه تحقیق عبارت از تعیین نقطه و اشکال هندسی و منحنیهای گوناگون بوسیلهء اعداد جبری و دستگاه مختصات است. و رجوع به دایرهء المعارف وان نوسترانس ص ۸۶ شود.

(۱) Jugements analytiques

تحلیم.

[ت] [ع مص] بردباری کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). بردبار گردانیدن کسی را و فرمودن کسی را به حلم کردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (قطر المحيط). بردبار گردانیدن کسی را. (اقرب الموارد ||). به حلم منسوب کردن کسی را. (آندراج ||). تحلیم بعیر؛ دور کردن کنه از شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحلیم جلد؛ جدا کردن کنه از پوست. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلیه.

[ت ی] [ع مص] (از «ح ل و») شیرین بکردن طعام. (تاج المصادر بیهقی). شیرین کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). شیرین گردانیدن پست را و به این معنی مهموز گفتن خلاف قیاس است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). || چیزی بر چشم کسی شیرین کردن. (تاج المصادر بیهقی). به چشم کسی خوش نمودن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحلیه.

[ت ی] [ع مص] (از «ح ل ی») بازبور کردن. (تاج المصادر بیهقی). زیور بکردن. (زوزنی). زیور بستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات). زن را زیور پوشانیدن و زیور برای وی ساختن. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). کسی را صفت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات). صفت حلیه کسی کردن. (زوزنی). وصف حلیه زن کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). وصف حلیه زن کردن و نعت او. (از قطر المحيط ||). نشان کسی بدادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). در نشان کسی تأمل کردن. (تاج المصادر بیهقی). تأمل کردن در نشان زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحیم.

[ت] [ع مص] نگار کردن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحمال.

[ت ح م] [ع مص] برداشتن بار را و بر خود گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تَحْمَلُ الْحَمَالَةُ تَحْمُلًا وَتِحْمَالًا. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تحمل شود.

تحمت.

[ت ح م] [ع مص] خالص گردیدن رنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تححم.

[ت ح ح] [ع مص] آخم شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن اسب آهسته تر از سهیل ||. بانگ اسب تاتاری وقت

جو خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). حَمَحَمَةٌ. (زوزنی). رجوع به حمحه شود.

تحمدا.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) منت بر نهادن. (تاج المصادر بیهقی). تمدح. (زوزنی). تمدح و منت نهادن. (آندراج). تحمد بر کسی؛ منت نهادن بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخمرا.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) در فربهی چون حمار کودن شدن. (۱) (تاج العروس ج ۳ ص ۱۵۷). (۱) - ناظم الاطباء معنی این کلمه را «گفتن به کسی یا حمار و تکلم کردن بزبان حَمَیری» آورده، در صورتی که در کتابهای لغت عربی این معانی برای تَحْمِیر بر وزن تفعیل و تَحْمِیر بر وزن تَدَخْرُج آمده است. رجوع به این دو کلمه شود.

تحمس.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) تشدد. (تاج المصادر بیهقی). سخت و درشت شدن در دین. (منتهی الارب) (آندراج). سختی کردن. سخت گردیدن کاری و جز آن. (از ناظم الاطباء).

تحمش.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) برافروختن از خشم. (منتهی الارب). برافروختن از خشم و غضب. (ناظم الاطباء). خشمگین شدن. (شرح قاموس) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحمص.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) ترنجیدن و گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحمص مرد؛ تقبض او. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تحمص لحم؛ خشک شدن گوشت و ترنجیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحمض.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) شوره خوردن. (تاج المصادر بیهقی).

تحملا.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) از منزل برداشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تحمل قوم؛ کوچ کردن آنان و قرار دادن بارهای خود بر شتران بقصد رحیل. (قطر المحيط) (از اقرب الموارد). ارتحال. (منتهی الارب). کوچ کردن. (ناظم الاطباء). بار برداشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). از جای برداشتن چیزی را و بار برداشتن. (آندراج): زنان باردار ای مرد هشیار اگر وقت تحمل مار زایند... سعدی (گلستان). بر خود گرفتن امری را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). برداشتن بار کار را و بر خود گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحمل الحماله (۱)؛ ای حملها. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (منتهی الارب). بر خود رنج و

مشقت نهادن. (آندراج). رنج و مشقت و آزار به خود برداشتن و با لفظ کردن و نمودن استعمال میشود. (فرهنگ نظام). قبول رنج و مشقت. (ناظم الاطباء): آنکه سنگ در کیسه کند از تحمل آن رنجور گردد. (کلیله و دمنه). سعدی همیشه بار فراق احتمال داشت این نوبتش ز دست تحمل عنان گرفت. سعدی || سپاس گفتن صناعت را ||. به گردن گرفتن صناعت را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). نقل شهادت کسی را کردن بخاطر ادای آن شهادت بجای وی ||. تحمل لفظ ضمیر را؛ در برداشتن ضمیر را. (قطر المحيط). دارای ضمیر بودن لفظ ||. تجلد. (قطر المحيط). به تکلف جلادت نمودن ||. فروتنی و خضوع. (ناظم الاطباء ||). سکوت ||. بردباری و شکیبائی و صبر و شکیب و حلم و طاقت و طاقت بسیار. (ناظم الاطباء): گرد مثل مگرد که علم او از طاقت و تحمل بیرون است. ناصر خسرو. رنج تعلم هر چند فراوانتر تحمل نیفتد، در سخن که شرف آدمی بر دیگر جانوران بدان است این منزلت نتوان یافت. (کلیله و دمنه). هر که درگاه ملوک را لازم گیرد و از تحمل رنجهای صعب... تجنب نماید... هر آینه مراد خویش... او را استقبال واجب بیند. (کلیله و دمنه). سنگی گران را به تحمل مشقت فراوان از زمین بر کتف توان نهاد. (کلیله و دمنه). اصحاب از تعنت او شکسته خاطر میماندند و جز از تحمل چاره ای نبود. (گلستان). پای مسکین پیاده چند رود کز تحمل ستوه شد بُختی. سعدی (گلستان). یکی گفتش آخر نه مردی تو نیز تحمل دریغ است از آن بی تمیز. سعدی. - با تحمل بودن؛ با صبر و شکیبایی بودن. با طاقت بودن. (ناظم الاطباء). - بی تحمل؛ بی صبر و بی طاقت. (ناظم الاطباء). بی صبر و ناشکیبا. ناتوان و بی طاقت. - تحمل پذیر؛ قابل صبر و شکیبائی. (ناظم الاطباء). - تحمل کن؛ بردبار. شکیبا. صبور: تحمل کنان را نخوانند مرد که بیچاره از بیم سر برنکرد. سعدی (بوستان). - تحمل کنان؛ در حالت بردباری. با صبر و شکیبائی: شب سردشان دیده نابرده خواب چو حربا تحمل کنان ز آفتاب. سعدی (بوستان). - تحمل گداز؛ بیشتر از توانایی و طاقت. (ناظم الاطباء). که تحمل را ببرد. که از تحمل برون باشد. فوق تحمل. (۱) - حَمَالَةٌ؛ کفاله. ضمان.

تحمل کردن.

[تَ حِمُّ مٌ كَدْ] (مص مرکب) صبر کردن و طاقت آوردن. (ناظم الاطباء). تاب آوردن. بردباری کردن. برتابیدن: با این همه تحملهای پادشاهانه میکرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۰). و آنگاه بر زبان راند که اگر من در این خدمت مشقتی تحمل کردم... به امید طلب رضا و فراغ ملک بر من سهل و آسان میگذشت. (کلیله و دمنه). ترا تحمل امثال ما بیاید کرد که هیچکس نزند بر درخت بی بر سنگ. سعدی (گلستان). سپر صبر تحمل نکند تیر فراق با کمان ابرو اگر جنگ نیغازی به. سعدی. آرزومند کعبه را شرطست که تحمل کند نشیب و فراز. سعدی ||. بر خود رنج و مشقت آوردن و رنج کشیدن. (ناظم الاطباء).

تحمّم.

[تَ حَمُّ مٌ] (ع مص) در گرمابه رفتن. (تاج المصادر بیهقی). در گرمابه شدن ||. اَحَمَّ گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سیاه شدن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحموت.

[تَ] (ع ا) خیک روغن که در آن رُب انداخته باشند (|| ص) تمر تحموت؛ خرما نیک شیرین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحمة.

[تُم] [عِ اِص] سخت سیاهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط).

تحمه.

[تَحَم] [عِ اِ] چادرهایی که بر آن خطوط زرد باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحمه.

[تَحِم م] [عِ اِ] ثياب تحمه؛ جامه‌ها که طلاق دهنده زن را در متعه وی دهد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه طلاق دهنده زن را در تمتع وی پوشاند. ثياب التحمه؛ ما یلبس المطلق امرأته اذا متعها. (اقراب الموارد).

تحمی.

[تَحَم می] [عِ مِص] پرهیز کردن بیمار از مضرات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خویشتن داری کردن. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تحمیح.

[ت] [عِ مِص] چشم در گوافتیدن. (تاج المصادر بیهقی). فروشدن چشم به مغاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به گودی فروشدن چشم. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). به گوی فرورفتن چشم. (آندراج ||). نیز نگرستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (قطر المحيط). نیز نگرستن به کسی چنانکه گویی مبهوت است. (اقراب الموارد ||). در چیزی خرد نگرستن ||. تغییر چهره از خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). تغییر چهره از خشم و جز آن. (اقراب الموارد ||). چشم را گشاده پیوسته نگرستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). چشم را گشاده نگرستن. (اقراب الموارد ||). گردانیدن حدقه چشم از بیم و وعید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). || لاغری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لاغر شدن مرد. (قطر المحيط).

تحمید.

[ت] [عِ مِص] مبالغت کردن. (تاج المصادر بیهقی). مبالغه حمد. (زوزنی). نیک ستودن. (دهار). نیک ستودن و پی در پی ستایش کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). نیک ستودن و پی در پی ستودن. (فرهنگ نظام): از سخای تو زبان همه کس بر تو جاری به ثنا و تحمید. سوزنی. چو دولت بایدم، تحمید ذات مصطفی گویم که در در یوزه صوفی گرد اصحاب کرم گردد. سعدی ||. بسیار حمد گفتن خدا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ثنا گفتن خدای را پیایی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط): همیشه تا بسر خطبه‌ها بود تحمید همیشه تا زبر نامه‌ها بود عنوان فرخی ||. الحمد لله گفتن. (قطر المحيط).

تحمیر.

[ت] [عِ مِص] سرخ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سرخ رنگ کردن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). گفتن کسی را ای حمار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (تاج العروس ج ۳ ص ۱۵۷).

گفتن مر او را یا حمار. (شرح قاموس). حمار خواندن کسی را. (آندراج ||). سخن گفتن بزبان حَمِیریه، مثل تَحْمِیر. (شرح قاموس). سخن گفتن بزبان حَمِیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). بزبان حَمِیریه سخن گفتن و آن در بیشتر الفاظ با زبان سایر عرب مخالف است. (اقراب الموارد). و رجوع به تَحْمِیر شود ||. بریدن بر هیئت شافهء کتان و آن چیزی است که از کتان بافند مانند پشم. (شرح قاموس). بریدن پاره پاره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر هیئت هبر بریدن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). پیراستن پوست به دباغت ردی. (منتهی الارب) (قطر المحيط). پیراستن پوست به دباغت بد. (ناظم الاطباء). پوست را بد دباغت کردن. (اقراب الموارد). دباغت کردن پوست است به دباغت زبون. (شرح قاموس ||). بر مُحَمَّر [ناچه که بچه در شکم دارد] سوار شدن. (اقراب الموارد).

تحمیر.

[ت ح ی] (ع مص) بزبان حَمِیرِی سخن گفتن. (تاج العروس ج ۳ ص ۱۵۷) (شرح قاموس) (ناظم الاطباء ||). بدخلق شدن. (شرح قاموس). بدخوی گردیدن. (ناظم الاطباء). در منتهی الارب چ تهران تحمیر بدین معانی آمده و ظاهراً تصحیفی است.

تحمیس.

[ت] (ع مص) احساس. به خشم آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). برانگیختن کسی را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). اندکی از دوا و جز آن بر آتش گذاشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). سخت و درشت گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحمیش.

[ت] (ع مص) فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جمع آوری چیزی را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (تاج العروس) (شرح قاموس ||). به خشم آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برانگیختن و غضبناک ساختن کسی را. (اقراب الموارد) (المنجد ||). گداختن پیه را تا حدی که نزدیک سوختن باشد. (المنجد ||). فراوان کردن آتش دیگ را تا به جوش آید ||. تیز کردن آتش با هیزم تا شعله ور گردد ||. تحمیش قوم؛ تحریض آنان. (اقراب الموارد).

تحمیص.

[ت] (ع مص) صید کردن آهوان را در نیمروز. (منتهی الارب) (آندراج) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). بریان کردن نخود و غیر آن. (آندراج). بریان و برشته کردن دانه. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد). جوشاندن است و این کلمه در مورد تخم و دانه نباتات استعمال شود مانند شونیز و امثال آن. و طریق این عمل آنست که تخم نباتات را در دیگی بنهند و در زیر دیگ آتش بیفروزند تا زمانی که بوی آنچه در دیگ است بیرون آید. چنانچه از بحر الجواهر و اقسرای مستفاد میگردد. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تحمیض.

[ت] (ع مص) اندک کردن از چیز است. (شرح قاموس). اندک کردن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): حمض لنا فی القرى؛ ای اقل منه. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد ||). تفخیز در جماع. (منتهی الارب). هم زانو شدن در جماع.

(آندراج) (ناظم الاطباء ||). خوردن شتران از علف شور و تلخ. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد ||). حمض چرانیدن فلان، شتران را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). تلخ و شور قرار دادن چیزی را. (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد). تلخ و شور گردانیدن چیزی ||. تلخ و شور شدن چیزی. (اقراب الموارد) (المنجد ||). خوشمزگی. مزاح. بیان کلمه ای و قصد معنی زشتی از آن کردن. رجوع به شرح حال احمد بن حسین بدیع الزمان همدانی شود.

تحمیط.

[ت] (ع مص) مائل کردن درختی بر انگور تا از آفتاب در پناه باشد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). قرار دادن درختی بر انگور تا آفتاب بر آن نتابد. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). خوار کردن. (منتهی الارب) (آندراج). تصغیر چیزی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). زدن کسی را بی مبالغه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط): اذا ضربت فلاتحمط؛ ای فبالغ فی الضرب لان التحمیط لا یؤدّب. (اقراب الموارد).

تحمیق.

[ت] (ع مص) احمق خواندن. (زوزنی) (دهار) (فرهنگ نظام). به حماقت نسبت کردن کسی را. (منتهی الارب). نسبت حماقت به کسی دادن. (ناظم الاطباء). کسی را احمق خواندن و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). کسی را به حق نسبت دادن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط): به خنده گفت که حافظ غلام طبع توام بین که تا به چه حدم همی کند تحمیق. حافظ (از آندراج).

تحمیل.

[ت] (ع مص) بار بر نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). چیزی را بر دیگری حمل کردن. (فرهنگ نظام). بار نهادگی و زیرباربردگی. (ناظم الاطباء ||). فرمودن کسی را به برداشتن و کردن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). کسی را برداشتن فرمودن. (آندراج). کسی را واداشتن بر چیزی. (فرهنگ نظام ||). شغلی از کسی درخواستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تحمیل حاجت؛ بر آوردن نیاز خویشتن از کسی خواستن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): چون به خدمت سلطان رسید و آن تحمیلات را ادا کرد استاد بوبکر در حضرت بود. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۳۱).

تحمیلات.

[ت] (ع ا) ج تحمیل. تحمیلهها. (فرهنگ نظام). رجوع به تحمیل شود.

تحمیل واقع.

[ت] (ل ق) (ترکیب اضافی، امص مرکب) نزد بلغا عبارتست از آنکه وجود عینی را در وقوع حالی حملی لطیف پیدا کند، و سببی در بیان آورد که آن چیز از آن غرض پدید آمده است. و آن حال از این معنی حاصل شده. مثال در صفت ستون سنگین، شعر: چو نزدیک ستون شه بار آورد ستون پیشش به یک پای ایستاده. کذا فی جامع الصنایع. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تحمیم.

[ت] [ع مص] تحمیم ماء؛ گرم کردن آب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). سیاه کردن روی کسی به انگشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). سیاه کردن روی کسی به زغال. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). برآوردن زمین نباتهای سبز مایل بسیاهی ||. تحمیم فَرخ؛ پر برآوردن جوجه ||. متعه دادن زن مطلقه را ||. تحمیم غلام؛ برآمدن ریش او ||. برآمدن موی سر بعد از سردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحنئه.

[ت ن ء] [ع مص] خضاب کردن به حنا. (تاج المصادر بیهقی). رنگ کردن چیزی را به حنا. (منتهی الارب) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رنگ کردن چیزی را به حنا و خضاب کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تحنؤ و تحنی ء شود.

تحنب.

[ت ح ن] [ع مص] گوژ گردیدن از پیری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خمیده و کمانی شدن پیر. (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). مهربان گردیدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تحنن بر کسی، و این مجاز است. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحنبل.

[ت ح م ب] [ع مص] سر پست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط).

تحنث.

[ت ح ن] [ع مص] عبادت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عبادت کردن شبهای چند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). تعبد. (اقراب الموارد). مثل تحنف. (اقراب الموارد) (قطر المحيط). حدیث: کان یخلو بغار حراء فیتحنث فیه ||. از گناه حذر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). انداختن گناه را از خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). ابن سیده آرد: بعقیده من تحنث در اینجا مبنی بر سلب است چنانکه گویی گناه را از خود نفی می کند، نظیر تهجد که مقصود خواب از چشم بیرون کردنست و چنین است تأثم و تحوب و باب تفاعل بمعنی دور کردن چیزی از خود در شش مورد است: تحنث و تأثم و تحوب و تنجس و تخرج و تهجد. (اقراب الموارد ||). گوشه گرفتن از پرستش بتان ||. تحنث از فعل؛ توبه کردن از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحنس.

[ت ح د] [ع مص] تاریک شدن شب ||. افتادن و ضعیف شدن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحنط.

[ت ح ن] [ع مص] حنوط بر خویشتن بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خوش بوی شدن مرده به حنوط. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). تَحَنَطُ؛ جُعِلَ علیه الحنوط و منه؛ و قد حسر عن فخذیه و هو یتحنط؛ ای یستعمل الحنوط فی

ثیابه عند خروجه الی القتال اشاره الی الاستعداد للموت. (اقرّب الموارد).

تحنطر.

[تَ حَ طُ] (ع مص) تردد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تردد. (اقرّب الموارد ||). گرد گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استدارة. (اقرّب الموارد).

تحنف.

[تَ حَ نٌ] (ع مص) تحنف به...؛ میل کردن بسوی وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). خود را ختنه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (قطر المحيط ||). کناره گرفتن از پرستش بتان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). || حنیف گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دین حنیف برزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دین حنیف اختیار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعمال حنیف را کردن یا به مذهب حنیف درآمدن. (قطر المحيط). اعمال حنیف را کردن. يقال: شافعی تحنف. (اقرّب الموارد ||). تعبد. (قطر المحيط) (اقرّب الموارد): اقام الصلوٰۃ العابد المتحنف. (اقرّب الموارد ||). راست ترین راه رفتن ||. به راست ترین دین میل کردن ||. بهترین دین ورزیدن. (آندراج).

تحنک.

[تَ حَ نٌ] (ع مص) عمامه زیر زنج در آوردن. (تاج المصادر بیهقی). عمامه از زیر زنج بر آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تلحی. (قطر المحيط). گذراندن عمامه در زیر حنک. تلحی. (اقرّب الموارد). تحت الحنک انداختن. (ناظم الاطباء ||). در ابن بیطار بمعنی کردن و مالیدن دارویی در گلو و حنک و کام: و اذا خلط [الحلثیت] بالعسل و تحنک به حلل ورم اللهاة. (ابن بیطار). و قد يقال أنها اذا جففت و خلطت بالعسل و تحنک بها نفعت من الخناق. (ابن بیطار). و اذا تحنک به او تغرغر به ابراً اورام الحلق. (ابن بیطار). و اذا تحنک به [بالحضض] وافق ورم الحلق. (ابن بیطار در کلمه حضض).

تحن.

[تَ حَ نٌ] (ع مص) مهربانی کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). مهربانی نمودن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترحم. (قطر المحيط) (اقرّب الموارد). بخشودن و به علی متعدی شود. (تاج المصادر بیهقی).

تحنؤ.

[تَ حَ نٌ] (ع مص) رنگین شدن به حنا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به تحنی ء و تحنئہ شود.

تحنی.

[تَ حَ نٌ] (ع مص) خمیده و کج گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). خمیده شدن و پیچیدن دست را. (آندراج ||). مهربانی کردن و بدو درآمدن. (تاج المصادر بیهقی). مهربان شدن بر کسی. (منتهی الارب) (اقرّب الموارد)

(قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). تحنن: تحنی علیک النفس. (اقراب الموارد).

تحنیء

[ت] (ع مص) تحنئة. رجوع به تحنئة و تحنؤ شود.

تحنپ

[ت] (ع مص) سر فروافکندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نگونسار گردانیدن کلانسالی کسی را. (اقراب الموارد) (از قطر المحيط ||). بنا کردن عمارت را طولانی محکم پس خمیده کردن او را. (شرح قاموس). سیغ را استوار بنا کرده کج و مایل گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). محکم بنا کردن قصر را پس کج و مایل ساختن آنرا. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). || کجی در لنگ و پشت اسب است. (شرح قاموس). گوژی پشت و دستهای اسب. (منتهی الارب) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط). کجی و گوژی در دستهای اسب و پشت آن. (ناظم الاطباء).

تحنیط

[ت] (ع مص) حنوط پاشیدن بر مرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). حنوط کردن مرده را. با چیز خوشبو معطر کردن. (فرهنگ نظام). بر مرده حنوط نهادن. (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط): بعد از تحنیط و تکفین با جمعی از اصحاب اهل ثقه و اعتماد او را برداشت. (تاریخ قم ص ۲۹۷ ||). تحنیط رمث؛ سفید شدن و رسیدن و پخته گردیدن گیاه رمث. (از منتهی الارب). سپید گردیدن و رسیدن گیاه رمث. (ناظم الاطباء).

تحنیف

[ت] (ع مص) احنف کردن. (تاج المصادر بیهقی). احنف گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به احنف شود.

تحنیق

[ت] (ع مص) از غلاف برآمدن و منتشر شدن خارهای خوشه زراعت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تحنیک

[ت] (ع مص) استوارخرد گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). تحنیک سن کسی را؛ استوارخرد گردانیدن تجربه ها او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقراب الموارد). استوارعقل گردانیدن. (آنندراج ||). مذهب ساختن کودک را. (اقراب الموارد ||). مالیدن حنک کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقراب الموارد ||). لبیسه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). باز گردانیدن کسی را. (اقراب الموارد ||). تحنیک صبی؛ خرما و غیر آن خائیدن و کام کودک مالیدن. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). کام کودک مالیدن. (آنندراج). کام برداشتن. سغ برداشتن. (یادداشت بخط

مرحوم دهنخدا): عبدالله زبیر اول مولودی بود که در اسلام بعد از هجرت خیرالانام به مدینه متولد شد و رسول (ص) او را تحنیک فرمود. (حبیب السیر ج ۱ تهران جزء ۲ از ج ۲ ||). تحنیک میت؛ برآوردن خرقة از زیر زنج مرده. (منتھی الارب) (آندراج).

تحنن.

[ت] [ع مص] گُل آوردن درخت ||. بازپس گشتن و بددلی کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط).
یقال: حمل فحنن؛ ای هلال و کذب، ای رجع و جبن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (اقرّب الموارد).

تحنیة.

[تَی] [ع مص] (از «ح ن ی») پیچیدن دست کسی را. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). خم دادن چوب را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). خراشیدن و پوست باز کردن چوب. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). دو تا کردن پشت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط).

تحنیة.

[تَی] [ع مص] (از «ح ن و») مهربان کردن. (تاج المصادر بیهقی).

تحوب.

[تَ حَوْ] [ع مص] توبه کردن از گناه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اجتناب کردن مرد از گناه. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). دردمندی نمودن و نالیدن از اندوه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (قطر المحيط ||). بانگ کردن شغال. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). با جزع و بانگ گریستن ||. تضرع کردن در دعا. (اقرّب الموارد).

تحوت.

[تُ] [ع ص، ا] ج تحت. فرومایگان. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). اراذل سفله. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). مقابل اعالی و اشراف. (قطر المحيط). و منه: لاتقوم الساعة حتى تظهر التحوت و تهلك الوعول؛ ای الاشراف. قال ابن الاثیر: جعل التحوت الذی هو ظرف اسماً فادخل علیه لام التعریف و جمعه. (اقرّب الموارد).

تحوج.

[تَ حَوْ] [ع مص] حاجت خواستن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). طلب حاجت. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط): خرج فلان یتحوج؛ ای یطلب ما یحتاج الیه من معیشته. (اقرّب الموارد).

تحوز.

[تَ حَوْ] [ع مص] فاهم آمدن و بر خویشتن پیچیدن. (تاج المصادر بیهقی). با هم آمدن و بر خویشتن پیچیدن. (زوزنی). بر خویشتن پیچیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بر خود پیچیدن مار. (قطر المحيط) (اقرّب الموارد). و برخی آنرا مطلق

گرفته اند و مخصوص مار ندانسته اند. (اقرَب الموارِد ||). از آن سوی که باشی بر دیگر سوی گردیدن در جنگ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). یک سو رفتن و گوشه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنحی مرد. (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط): دخل علیه فماتحوز له عن فراشه؛ ای ماتنحی. (اقرَب الموارِد).

تحوس.

[تَ حَوْ وُ] (ع مص) دلیری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشجع. (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط): فجعل رجل منهم يتحوس فی كلامه؛ ای تشجع. (اقرَب الموارِد ||). اقامت کردن به جایی بعزیمت سفر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط). چنانکه گویی اراده سفر دارد ولی اشتغالات متواتر او را از این کار بازدارد: سِرْ قَد انی لک ایها المتحوس. (از اقرَب الموارِد ||). اندوهگین شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحوس در کلام؛ آماده شدن برای آن. (اقرَب الموارِد ||). نالیدن برای چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط).

تحوش.

[تَ حَوْ وُ] (ع مص) گوشه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تنحی. (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط ||). بیهوش گردیدن زن از شوی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأیم زن. (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط ||). شرم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط).

تحوط.

[تَ حَوْ وُ] (ع مص) نگاه داشتن و پاس داشتن و تعهد کسی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). نگاه داشتن و تعهد کسی کردن: فلان يتحوط اخاه حیطةً حسنة؛ ای يتعاهد و یهتم باموره. (اقرَب الموارِد).

تحوط.

[تَ] (ع ا) سال سخت که فراگیرد شتران و گوسفندان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). علم است برای سالی خشک که مالها را فراگیرد و آنها را به هلاکت رساند. (از قطر المحيط). اسم است برای سالی سخت. (از اقرَب الموارِد). رجوع به تحیط و تحیط و تحیط و تحیط شود. تحوط و تحیط با الف و لام آید. (منتهی الارب) (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط).

تحوف.

[تَ حَوْ وُ] (ع مص) از کناره چیزی بکاستن. (تاج المصادر بیهقی). از کناره چیزی کم کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنقص چیزی. (اقرَب الموارِد) (قطر المحيط).

تحول.

[تَ حَوْ وُ] (ع مص) تحویل. (قطر المحيط) (منتهی الارب). از جای به جای شدن. (تاج المصادر بیهقی). از جایی به جایی شدن. (دهار). برگشتن از جایی به جای دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). انتقال از جایی به جایی دیگر. (اقرَب الموارِد)

(قطر المحيط). منتقل شدن و برگشتن از جایی به جایی. (فرهنگ نظام): یعنی خلاف رای خداوند حکمتست امروز خانه کردن و فردا تحولی. سعدی. بالای خاک هیچ عمارت نکرده اند کز وی به دیر و زود نباشد تحولی. سعدی ||. برگشتن از حالی به حالی دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)، تغیر. بگشتن. انقلاب ||. پشتواره برگرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). پشتواره برداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). حیلہ کردن به احوال کسی. (تاج المصادر بیهقی). حیلہ کردن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). برگشتن از چیزی بسوی دیگر. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد): تحول عنه تحولاً و تحيلاً.. (قطر المحيط). رجوع به تحیل شود ||. تحول کساء؛ چیزی در چادر نهادن و بر پشت برداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). طلب کردن. (تاج المصادر بیهقی). طلب کردن آن حال وی که در آن حال به خوشی پندار قبول کند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط). تحول به نصیحت و وصیت و موعظه؛ خواستن حالی که در آن نشاط قبول باشد: کان الرسول يتحولنا بالموعظة. (اقرب الموارد ||). برنشستن بر پشت اسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فراست خیر بردن در کسی. (تاج المصادر بیهقی ||). حذاقت و جودت نظر و قدرت بر تصرف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحیل مثل آن. (منتهی الارب). رجوع به تحیل شود.

تحوّن.

[تَ حَوُّ و] (ع مص) خواری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ذلیل شدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). هلاکی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هلاک شدن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحوّی.

[تَ حَوُّ و] (ع مص) حلقه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). انقباض و استدارهء چیزی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحوی مار؛ جمع شدن و چنبره زدن و حلقه زدن آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). گرد آمدن و فراهم آمدن. (تاج المصادر بیهقی). گرد شدن. (زوزنی). گردگی هر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). تحوی چیزی؛ گرفتن آن لازم و متعدی است. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحوّیب.

[تَحَّو] (ع مص) زجر کردن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). زجر کردن شتر نر را به کلمهء حوب. (منتهی الارب) (آندراج). زجر کردن جمل و حوب گفتن آنرا. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحوّیج.

[تَحَّو] (ع مص) کج گردانیدن کسی را از راه ||. گذاشتن طریق خود در هوای وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحوّیر.

[تَحَّو] (ع مص) سپید کردن جامه و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). سپید کردن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). گرد کردن نان در وقت پختن و داغ کردن. (تاج المصادر بیهقی). پهن و گرد ساختن نان را برای پختن. (منتهی الارب)

الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). خائب و خاسر گردانیدن خدا کسی را ||. داغ کردن گرداگرد چشم شتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). برگردانیدن چیزی را و گرد ساختن آنرا. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحویز.

[تَح] (ع مص) اشتر به آب بردن. (تاج المصادر بیهقی). به نرمی و سبکی راندن اشتران را سوی آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): حَوَّزَ الْاِبْلَ تحویزاً؛ وجهها الی الماء لیلئ الحوز. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). در حوزہ چیزی آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحویش.

[تَح] (ع مص) بسیار گرد آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جمع کردن چیزی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحویص.

[تَح] (ع مص) دوختن در جاهای جامه. (منتهی الارب). دوختن جاهای مختلف جامه را. (ناظم الاطباء ||). تضییق. تنگ کردن بین دو چیز: و یحسن فی البغال الخصى، و فی البغلات التحویص (۱). (صبح الاعشی ج ۲ ص ۳۲). (۱) - التحویص؛ التضییق بین شیین... و الحائص فی النوق کالرتقاء فی النساء. (قاموس).

تحویش.

[تَح] (ع مص) حوض کردن. (تاج المصادر بیهقی) (آنندراج). حوض ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). محوض ساختن برای درخت خرما ||. تحویص بر چیزی؛ راغب و طالب شدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گرداگرد امری گشتن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تحویط. (اقرب الموارد). گرد چیزی برگشتن. (آنندراج): انا احوض لك هذا الامر؛ یعنی گرد آن کار می‌گردم برای تو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحویط.

[تَح] (ع مص) دیواربست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجلد اللغة) (آنندراج). دیوار کردن. (زوزنی) (آنندراج). دیوار ساختن. دیواربست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دیوار ساختن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). دیوار ساختن گرداگرد. (صراح) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). پاس داشتن و تعهد کردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). گرداگرد چیزی برآمدن. (صراح) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرداگرد چیزی گردیدن. (آنندراج). گرداگرد امری گشتن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحویف.

[تَح] (ع مص) گردانیدن چیزی را بر کناره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر حافه [گاو خرمن کوبی که بر کناره باشد] قرار دادن

چیزی را. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). تحویف و سومی مکان را؛ گرد گرفتن علف و سومی جای را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تغییر دادن چنانکه آمده است: و سلط علیهم طاعون یُحَوِّف القلوب؛ ای غیرها عن التوکل و یدعوها الی الہرب منه. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و یروی یحوف کیقول. (منتھی الارب).

تحویق.

[تَحْ] [ع مص] کج کردن سخن را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تعویج کلام بر کسی. (قطر المحيط): حوق علیه؛ عرقل علیه کلامه [معوج ساخت آنرا]؛ و معناه جعله مثل الحواقہ فی اختلاطه. (اقرب الموارد ||). و فی الحدیث: ستجدون اقواماً محوقه رؤوسهم؛ یعنی میان سر را تراشیده اند و این عمل را به روفتن تشبیه کرده است. (اقرب الموارد).

تحویل.

[تَحْ] [ع مص] مُحال گردانیدن چیزی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). بگردانیدن. (تاج المصادر بیہقی) (دہار). بر گردانیدن. (منتھی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرہنگ نظام). تحویل چیزی به کسی؛ برگرداندن آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). تغییر و تبدیل. (ناظم الاطباء): قل ادعوا الذین زعمتم من دونہ فلا یملکون کشف الضر عنکم و لا تحویلاً. (قرآن ۱۷/۵۶). سنہ من قد ارسلنا قبلك من رسلنا و لاتجد لسننتنا تحویلاً. (قرآن ۱۷/۷۷). و لن تجد لسنہ اللہ تحویلاً. (قرآن ۳۵/۴۳ ||). تغییر شکل و صورت. (ناظم الاطباء ||). نقل کردن چیزی از جایی به جایی دیگر. (اقرب الموارد). انتقال. (ناظم الاطباء): دیگران در تحویل تعجیل و مسارعت می نمودند. (کلیله و دمنہ). نہ خاقانیم گر ہمی عزم تحویل مصمم از این کلبہ غم ندارم. خاقانی. چون سکندر من و تحویل به ظلمات عراق کہ سوی چشمہ حیوان شدنم نگذارند. خاقانی ||. (اصطلاح دیوان جیش) نقل نام و رزق سپاہی از جریدہ ای بہ جریدہ دیگر. (از مفاتیح ||). (اصطلاح موسیقی) پردہ شکستن رجوع بہ تحویلات شود ||. نزد محاسبان، صرف کسر است از مخرجی بہ مخرج دیگر. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). گفته اند نزد محدثان انتقال است از اسنادی بہ اسناد دیگر. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). قلب کردن. از الہ کردن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). سپردن. (غیاث اللغات) (آندراج). سپردگی. (ناظم الاطباء). تسلیم کردن چیزی بہ کسی. (فرہنگ نظام ||). حوالہ نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). حوالہ. (ناظم الاطباء). در علم استیفا، حوالہ کردن. (نفایس الفنون قسم اول ص ۱۰۵ ||). تحویل عین؛ حوالہ گردانیدن چشم کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). برگردیدن. (تاج المصادر بیہقی). برگردیدن و برگشتن. (غیاث اللغات) (آندراج). برگشتن بسوی چیزی (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). بازگشتن. (ناظم الاطباء ||). تحویل ناقہ؛ آبستن نشدن شتر مادہ از گشن دادن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). تحویل زمین؛ خطا کردن آن یک سال در زراعت و بہ صواب رسیدن در سال دیگر. (از منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). و قول اہل بلادنا: حول التوت؛ اذا ترک اغصانہ ہو من ہذا. (اقرب الموارد ||). تحویل چیزی؛ منتقل شدن آن. (اقرب الموارد). تحول آن. (قطر المحيط ||). داخل شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). (اصطلاح نجوم) توجہ کوبی است از آخر برج بہ اول برج دیگر، مانند انتقال شمس از درجہ اخیر حوت بہ درجہ اولی از حمل. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در علم ہیئت، منتقل شدن کوبی از آخر برجی بہ اول برج و تحویل قمر را انتقال گویند. (فرہنگ نظام). انتقال خورشید از برج حوت بہ برج حمل و یا از برجی بہ برج دیگر و یا انتقال ہر یک از سیارات از برجی بہ برجی دیگر. (ناظم الاطباء). در اصطلاح نجومی، انتقال کوبی بر توالی از آخر برجی بہ اول برج دیگر، مانند انتقال آفتاب از حوت بہ حمل و آنرا حلول نیز نامند. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا). - تحویل حَمَل؛ رجوع بہ تحویل (اصطلاح نجوم) و تحویل سال شود. - تحویل مجرہ؛ گردیدن

کَهکشان در وسط آسمان و آن در موسم گرما باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گردیدن مجره در وسط آسمان و این در تابستان باشد. (اقرب الموارد) (از قطر المحيط). - ساعت تحویل؛ هنگامی که خورشید از محاذات برج حوت خارج شده و محاذی برج حمل واقع میگردد که اول سال ما فارسیان است. (ناظم الاطباء). رجوع به تحویل (اصطلاح نجوم) و تحویل سال شود.

تحویلات.

[تَح] [ع ا] ج تحویل. انقلابات و تغییرات و تبدیلات. (ناظم الاطباء ||). اجناسی که در انبار سپرده میشوند: و قیمت را از قرار قیمت نامچئه مذکوره از بابت تحویلات خود مهمسازی صاحب مال نمایند. (تذکره الملوک ج ۲ ص ۱۰ ||). ابوابجمعی ها: در ذکر تحویلات فراشباشی مشعلدارباشی. (تذکره الملوک ایضاً ص ۳۱ ||). اصطلاح موسیقی) تحویلات را بفرانسه مدولاسیون (۱) گویند و در کتب قدما در عنوان تقدیمات و تأخیرات بحثی مذکور است بدون اشاره به منظوری و متأخرین سربسته، شکستن پرده تعبیر کرده اند. دوایر لین قوی، و قوی لین نشان میدهد که زمینه های لین و قوی را در هم توان آمیخت و باز از زمینه لین به قوی و از قوی به لین تحویل توان کرد. طبع لطیف از توقف در یک زمینه خسته میشود و چیز تازه می خواهد و در موسیقی این مقصود صرف نظر از ترصیعات و توسل به گوشه ها و نغمه ها به تحویلات صورت بندد، اعم از اینکه تحویلات به طبقات باشد یا از زمینه قوی به زمینه لین و برعکس تحویل از طبقه ای به طبقه ای بکمک ذوالخمسات یا ذوالاربعات شود یا خود ذوالثلاثات... در تحویل از طبقه ای به طبقه اشتراک نغمات دایره مؤثر است و هرچه بیشتر باشد تحویل اسهل است. (از مجمع الادوار هدایت نوبت سوم صص ۷۲ - ۷۳). و رجوع به همان کتاب، نوبت دوم ص ۱۲۲ (انتقالات) و نوبت سوم صص ۷۲ - ۸۱ شود. (۱) - Modulations.

تحویل افتادن.

[تَح ا د] (مص مرکب) انتقال یافتن. جای بجای شدن. تغییر مکان یافتن: با خود گفت اگر نقل این به ذات خویش تکفل کنم عمری دراز در آن بشود و اندک چیزی تحویل افتد. (کلیله و دمنه).

تحویل دادن.

[تَح د] (مص مرکب) چیزی را به کسی سپردن و دادن. (ناظم الاطباء). مقابل تحویل گرفتن.

تحویلدار.

[تَح] (نف مرکب) آنکه چیزی به تحویل او کنند. (آندراج). کسی که نقد و یا جنسی را به وی سپرده و بعد به او حواله کنند. (ناظم الاطباء ||). خزانه دار. (ناظم الاطباء).

تحویلداری.

[تَح] (حامص مرکب) شغل کسی که نقد و یا جنس به او سپرده شده است. (ناظم الاطباء). عمل تحویلدار ||. خزانه داری. (ناظم الاطباء).

تحویل سال.

[تَحْلُ ل] (ترکیب اضافی، امص مرکب) تحویل سنه. سال گردش. حلول. داخل شدن در دقیقه اول سال نو به نوروز. تحویل شدن سال. بیرونی در تحویل سالها آمد: سال آن مدت است که آفتاب بدو یک بار همهء فلک بروج را بگردد و بدانجای باز آید کجا به اول بود. و سال عالم بحسب اتفاق احکامیان از رسیدن آفتاب بسر حمل [است]. (التفهیم چ همائی ص ۲۰۷): آنچه من دیدم در این تحویل سال از جود تو نی بهار از ابر دیده ست و نه از خورشید کان. فرخی. نابریده عشرت عید تو از تحویل سال ناگسسته بزم نوروزت ز جشن مهرگان. فرخی.

تحویل شدن.

[تَحْ شُ د] (مص مرکب) واقع شدن خورشید در محاذات حمل. (ناظم الاطباء). تحویل سال. انتقال آفتاب به حمل. رجوع به تحویل سال شود || سپرده شدن. (ناظم الاطباء).

تحویل کردن.

[تَحْ كَ د] (مص مرکب) منتقل شدن. نقل مکان کردن. حرکت کردن. از جایی به جایی دیگر شدن: اگر بدان [آبگیر] تحویل توانید کرد، در امن و راحت... افتید. (کلیله و دمنه). شبانگاه که سیمرخ مشرق به نشیمن مغرب رسید، زن به خانه تحویل کرد. (سندبادنامه ص ۲۴۳). از عرصهء ملک خراسان برخاست و بر جانب قهستان تحویل کرد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۵۹). تدبیر موافق تقدیر نیامد و ناصرالدین پیش از عود رسول به سرای خلد تحویل کرد. (ایضاً ص ۲۵۹). تا در سنهء احدی و اربعمائه (۴۰۱ ه. ق.) از دار دنیا به دار عقبی تحویل کرد. (ایضاً ص ۳۰۶ ||). سپردن. (آندراج) (ناظم الاطباء): شرف خاندان دولت و ملک خانه تحویل کرد و خرقة بدل. سعدی. صحت ذات ترا بهر تصدق هر روز خازن مهر به خورشید کند زر تحویل. ملاسخی کرمانی (از آندراج ||). دادن ||. حواله نمودن. (ناظم الاطباء ||). بمعنی اظهار کردن مجاز است. (آندراج).

تحویم.

[تَحْ ع مص] تحویم در امری؛ همیشگی کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشتن در اطراف کاری و مداومت در آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحویه.

[تَحْ ی ع مص] گرد کوهان شتر گلیم نهادن نشستن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). مجتمع گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). مستدیر کردن ||. حلقه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تحیات.

[تَحْ حِ یَا] [ع ا] ج تحیه. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (ناظم الاطباء). درودها و شادباش ها: درود و سلام و تحیات و صلوات ایزدی بر ذات معظم و روح مقدس مصطفی و اهل بیت... او باد. (کلیله و دمنه). گوش در آن نامه تحیت رسان دیده در آن سجده تحیات خوان. نظامی. رجوع به تحیت و تحیه شود.

تحیاء.

[تَح] (اخ) یکی از سه ستارهء تحایی است. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تحایی شود.

تحیت.

[تُح] (ع مصغر، ق مصغر) مصغر تحت، یعنی تقریباً پایین. (ناظم الاطباء).

تحیت.

[تَ حِ ی] (ع مص، ا) تحیه. سلام گفتن. (غیاث اللغات). درود و سلام و دعا و نیایش. (از ناظم الاطباء): و پدر ما امیر ماضی... ویرا سخت نیکو و عزیز داشتی... و امروز ما را بکار آمده تر یاد گاریست و حال مناصحت و کفایت وی ظاهر گشته است. به رسولی فرستاده آمد تا سلام و تحیت ما را... به خان رساند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۹). هزاران درود و دو چندان تحیت ز ایزد بر آن جودت روح پرور. ناصر خسرو. ای نسیم صبا تحیت من برسان نزد خواجه ابراهیم. مسعود سعد. برای رنج دل و عیش بد گووارم ساخت جوارشی ز تحیت مفرحی ز ثنا. خاقانی. دارالسلام اهل هدی باد صدر او ز ایزد بر او تحیت و از عرشیان سلام. خاقانی. گوش در آن نامه تحیت رسان دیده در آن سجده تحیات خوان. نظامی. نظری به دوستان کن که هزار بار از آن به که تحیتی نویسی و هدیتی فرستی. سعدی. و تحیت و سلام او را بجا آورد و اعتکاف تمام در تربت وی گذارد [گزارد] و اعتذار از طول مدت همی خواهد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۵۴). دیر ماندن ||. پادشاهی و مُلک. (غیاث اللغات). و رجوع به تحیه شود.

تحیر.

[تَ حِ ی] (ع مص) سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج) (فرهنگ نظام). سرگشته شدن و در حیرت افتادن. (از قطر المحيط). در حیرت افتادن. (اقرب الموارد). تحیر به چیزی؛ دیده سرگشته شدن و بیرون شد کار ندانستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حیرت و سرگردانی و سرگستگی و آشفتگی. دهشت و تعجب و شگفتی. (ناظم الاطباء): چون واقف گشتم گفتی طشتی بر سر من ریختند پر از آتش و نیک بترسیدم از سطوت محمودی و خشک بماندم. وی اثر آن تحیر در من بدید، گفت چیست که فروماندی و سخن نمیگویی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۰). و اگر مسئلتی افتد مشکلت که ترا در آن تحیری افزایش و از ما در آن باب مثالی نیافته باشی استطلاع رای ما کنی و نامه ها فرستی با قاصدان مسرع. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۱). تحیر و تردد بدو [شیر] راه یافته است. (کليلة و دمنه). چون خوابی نیکو که دیده آید بی شک دل بگشاید اما پس از بیداری بجز تحیر و تأسف نباشد. (کليلة و دمنه). تو در چاه تحیر مانده وز بهر خلاص تو خیال او رسن در دست بر بالای چاه اینک. خاقانی. مردی غریق گشته بحر تحیرم رندی غریب مانده به کوی قلندر. خاقانی. تو خود نهان نباشی کاندن نهان مائی خاقانی از تحیر پرسان که تو کجائی. خاقانی. واصفان حلیهء جمالش به تحیر منسوب. (گلستان). و دست تحیر به دندان گزیدن گرفت. (گلستان). || تحیر ماء؛ گرد برگشتن آب ||. تحیر مکان به ماء؛ پر شدن جای به آب ||. تحیر شباب؛ رسیدن جوانی به جمیع اعضاء بدن ||. تحیر سحاب؛ متوجه نشدن ابر به سمتی ||. تحیر جفنه؛ پر شدن کاسه از طعام و چربش گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحیز.

[تَ حِ ی] (ع مص) بر خویشتن پیچیدن. (تاج المصادر بیهقی). فراهم آمدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تحیز حیه؛ بر خویشتن پیچیدن مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تحیز مرد؛ رسیدن در مکان. (از

اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). حیز و جا گرفتن. (فرهنگ نظام ||). مستولی شدن بر بلدی و ضبط کردن آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). حصول در مکان. حصول در حیز. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تحیش.

[تَ حَیْ یُ] (ع مص) رمیدن و ترسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحیض.

[تَ حَیْ یُ] (ع مص) حایض شدن زن. (تاج المصادر بیهقی). بازماندن زن از نماز در ایام حیض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بازماندن زن از نماز و انجام دادن کاری که زنان حائض میکنند. (از قطر المحيط). بمعنی حیض. خارج شدن چیزی مانند خون از زن. (ذیل اقرب الموارد).

تحیط.

[تَ] (ع ا) قحط سال. (ناظم الاطباء). رجوع به تحوط شود.

تحیط.

[تَ] (ع ا) رجوع به تحیط و تحوط شود.

تحیط.

[تَ] (ع ا) رجوع به تحیط و تحیط و تحوط شود.

تحیف.

[تَ حَیْ یُ] (ع مص) تحوف. (قطر المحيط). کم کردن چیزی از کرانه چیزی. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تحیفس.

[تَ حَ فُ] (ع مص) جنبیدن بر بستر و بی قرار بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غلطیدن بر خوابگاه. تحلل. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تحیل.

[تَ حَیْ یُ] (ع مص) حذاقت و جودت نظر و قدرت بر تصرف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). انصراف از چیزی و برگشتن بسوی غیر آن. (از قطر المحيط). رجوع به تحول شود.

تحین.

[ت] [ع، ا، ق] هنگام و حین. (ناظم الاطباء). اصل آن حین و تا بر آن افزایند چنانکه در تلائن افزایند. (از منتهی الارب). و ربما ادخلوا علیه التاء. قال ابو جرة السعدی: العاطفون تحین ما من عاطف والمطعمون زمان این المطعم. (اقرّب الموارد). و گاه بر آن [حین] تا زیاده کنند و گویند تحین. (منتهی الارب).

تحین.

[ت حئی] [ع مص] دوشیدن ناچه را در وقت معین. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). قرار دادن وقتی در تمام شب و روز برای دوشیدن شیر از ناچه. (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). تحیین. (اقرّب الموارد). هنگام جستن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مترصد شدن طفیلی وقت طعام. يقال: هو يتحین طعام الناس. (اقرّب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مترصد وقت غفلت بودن. محروم شدن از توفیق و رشاد. (اقرّب الموارد) (قطر المحيط). يقال: حینه الله فتحین. (قطر المحيط). هلاک گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تحوی.

[ت ی] [اخ] علی بن محمد بن عمر، معروف به صاحب و ملقب به موفق الدین. مؤید رسولی ویرا بسال ۶۹۶ ه. ق. وزارت داد و عزل و نصب قضات را نیز بدو سپرد. وی تا پایان عمر به کار وزارت اشتغال داشت و او را اخباری است. و بسال ۷۱۲ ه. ق. / ۱۳۱۲ م. درگذشت. (از اعلام زرکلی چ ۱ ج ۲ ص ۶۹۵).

تحیة.

[ت حی ی] [ع مص] سلام کردن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سلام فرستادن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). سلام گفتن. (آندراج): فسلموا علی انفسکم تحیة من عند الله مبارکة طیبة. (قرآن ۲۴/۶۱). یلقون فیها تحیة و سلاماً. (قرآن ۲۵/۷۵). گفتن به کسی حیاک الله، یعنی طولانی باد عمر او. (اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). دعا و نیایش. (ناظم الاطباء). زندگانی دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات). باقی گذاشتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دیرگاه ماندن. (آندراج). نزدیک پنجاه رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از قطر المحيط). مالک گردانیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پادشاه گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ج، تحایا، تحیات. سلام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سلام و درود. (غیاث اللغات) (فرهنگ نظام). درود. (دهار). تحیت و درود. (از ناظم الاطباء). تحیة المسجد، یا صلوة تحیة المسجد؛ دو رکعت نماز مستحب است که در مسجد خوانند هنگام درآمدن بدان مسجد را. تهنیت و مبارکبادی. (ناظم الاطباء). ملک و پادشاهی. (غیاث اللغات). ملک. بقا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تحیت و تحیه شود.

تحیة.

[ت حی ی] [اخ] بنت سلیمان. محدثه است. (منتهی الارب) (قاموس الاعلام ترکی).

تحیة.

[تَ حِیَ یَ] (اخ) راسیئہ. محدثہ است. (منتہی الارب) (قاموس الاعلام ترکی).

تحیہ.

[تَ حِیَ یَ / ی] (ازع، امص، ا) تحیت. تحیہ. سلام و تعظیم و تواضع. (ناظم الاطباء): محمد ابن اسماعیل کاهلی چو ہمنامان بہ تحمید و تحیہ. سوزنی. رجوع بہ تحیت و تحیہ شود.

تحیید.

[تَحْ] (ع مص) بریدن دوال را بندی دار. يقال: قد السیر فحیدہ. (منتہی الارب). برجستہ کردن و گرہ دار نمودن: قد السیر فحیدہ تحییداً؛ اذا جعل فیہ حیوداً؛ یعنی بنددار برید دوال را. (از ناظم الاطباء). تحیید سیر؛ بریدن و قرار دادن گرہ ہا در آن. (از قطر المحيط)؛ بریدن آنرا. (از اقرب الموارد). تحیید الشیء؛ جعلہ علی حیدہ؛ بنددار یا گرہ دار کردن آنرا. (از اقرب الموارد). (۱) (۱) - چنانکہ ملاحظہ میشود صاحب اقرب الموارد دو معنی جداگانہ برای این کلمہ آورده است، ولی در تاج العروس آمدہ: و يقال: قد فلان السیر فحیدہ و حرده؛ اذا جعل فیہ حیوداً و يقال: فی هذا العود حیود و حرود؛ ای عجر. (تاج العروس ج ۲ ص ۳۴۳).

تحیر.

[تَحْ] (ع مص) سرگشتہ کردن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی) (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افکندن کسی را در حیرت. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تحیس.

[تَحْ] (ع مص) حیس ساختن. (منتہی الارب). طعام حیس ساختن. (ناظم الاطباء). رجوع بہ حیس شود.

تحیض.

[تَحْ] (ع مص) روان گردانیدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). تحیض آب؛ روان کردن آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). جماع کردن در حیض. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). آمیختن با زن، هنگامی کہ حائض بود. (قطر المحيط).

تحین.

[تَحْ] (ع مص) تحین چیزی؛ گردانیدن برای وی وقت. (منتہی الارب). قرار دادن از برای آن وقتی. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). در یک وقت دوشیدن اشتر. (تاج المصادر بیہقی) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). قرار دادن وقتی برای دوشیدن شتر در تمام شب و روز ||. موفق نساختن خدا کسی را بہ رستگاری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). توفیق رشاد ندادن خدا کسی را. (ناظم الاطباء ||). ہلاک کردن. (تاج المصادر بیہقی). ہلاک گردانیدن خدا کسی را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع بہ تحین شود.

تخ.

[ت] (ا) ثفل کنجد روغن کشیده. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تَخّ شود.

تخ.

[ت / ت] (صوت) کلمه ایست که به شیرخوارگان گویند تا چیزی را که در دهان دارد بیفکند.

تخ.

[تَخّ خ] (ع ا) عصاره کنجد. رجوع به تَخّ شود ||. خمیر ترش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) ||. دُزی در ذیل قوامیس عرب، معنی این کلمه را بزبان بربر، پوسیدن چوب و غیره آورده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۴۲ شود.

تخاتج.

[ت ت] (ع ا) ج تختج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تختج شود.

تخائل.

[ت ت] (ع مص) یکدیگر را فریفتن. (زوزنی) (آندراج). فریفته شدن با یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخاتن.

[ت ت] (ع مص) ختن شدن بعضی مر بعضی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ختن شود.

تخاجؤ.

[ت ج] (ع مص) آهسته روی. (منتهی الارب) (آندراج). آهسته روی کردن. (ناظم الاطباء). تباطؤ. (قطر المحيط) ||. دبر را پر باد کرده بر آوردن مؤخر آنرا بسوی ماوراء. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ورم کردن دبر و بیرون شدن مؤخر آن به ماوراء. (قطر المحيط) (تاج العروس ج ۱ ص ۶۰).

تخادش.

[ت د] (ع مص) رجوع به تخارش شود.

تخادع.

[ت د] (ع مص) فریبش نمودن. (دهار). خود را فریب خورده وانمود کردن و فریب خورده نبودن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) ||. فریفتن بعضی مر بعضی را. (از منتهی الارب) (از آندراج). تخاتل.

تخادن.

[تَدْ] (ع مص) با یکدیگر راست شدن در دوستی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تخاذل.

[تَدْ] (ع مص) ضعیف شدن. (زوزنی). ضعیف شدن پاها. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).
 || واپس شدن. (زوزنی): و نسبتی دیگر در هزیمت نیشابور از پیش امیر نصر بدو کردند که از سر منافست و محاسدت به ابوالقاسم سیمجور و آن در آن مصاف جدی نموده و راه اتخاذل پیش گرفت و این نسبت مدد آن وحشت شد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۲۴ ||). فرو گذاشتن یکدیگر را و بریدن از یکدیگر. (از منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). یکدیگر را فرو گذاشتن. (زوزنی ||). مقیم گردیدن ماده آهو برای بچه خود. (از منتھی الارب) (از ناظم الاطباء). اقامت وحشیه بخاطر بچه خود. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). اخذال. (قطر المحيط).

تخار.

[تُ] (اخ) نام پادشاه دهستان، که بلخ و بامیان باشد و از مبارزان لشکر کیخسرو بود. (انجمن آرا) (آندراج).

تخاران.

[تُ] (اخ) کوچه ایست در مرو و بعضی آنرا به طای مؤلف نوشته اند و نیز برخی آنرا تخاران ساد (سار) میخوانند. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۱۹). رجوع به تخاران به شود.

تخاران به.

[تُ] (اخ) یا قوت آرد: تخاران به کوچه ای به مرو بود بر سر ماجان که آنرا به این صورت طخاران به نیز نویسند و هم اکنون آنرا طخاران ساد گویند. (معجم البلدان). رجوع به تخاری و تخاران شود.

تخاران ساد.

[تُ] (اخ) رجوع به تخاران و تخاران به شود.

تخارج.

[تُ] (ع مص) نفقه بیرون کردن هر یک را از همراهان و یاران بقدر یکدیگر. (آندراج). تنهاهد. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).
 || گرفتن بعضی شرکاء خانه مبنی را و بعضی شرکاء زمین را. (منتھی الارب) (آندراج). گرفتن بعضی شریکها خانه بنا شده را و بعضی دیگر زمین را. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). قسمت کردن و گرفتن بعضی از شریکان خانه را و بعضی زمین را و بعضی پول را و بعضی دیگر عقارات را. و آنرا اقسام به تخارج نیز گویند. (قطر المحيط ||). دو گروه روبروی جنگ کردن. (آندراج).
 || فی اللغة، تفاعل من الخروج و فی الاصطلاح، مصالحه الورثة علی اخراج بعض منهم بشیء معین من التركة. (تعريفات جرجانی).

تخارستان.

[تُر] (اخ) طخارستان معرب تخارستان است. تخارستان علیا و سفلی دارد. در جانب شرقی بلخ و غربی جیحون است و از تخارستان علیا تا بلخ سی فرسنگ است مسافت آن و تخارستان سفلی در شرقی تخارستان علیا ایضاً در غربی جیحون است. پایتخت تخارستان سفلی شهر طالقان است و بدیگری اندر آب و سمنگان میباشد و حد شرقی آن به بدخشان متصل میشود و قهندز نام شهر کهنه آن بوده که کهن دژ را معرب کرده قهندز گویند. (انجمن آرا) (آندراج): هرگز دوست دشمن نشود. با وی نیز عهدی و مقاربتی باید هر چند بر آن اعتماد نباشد ناچار کردنیست و چون کرده آمد نواحی تخارستان و بلخ و چغانیان و قبادیان و ختلان به مردم آکنده باید کرد که هر کجا خالی یافت و فرصت دید غارت کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۵). گفت عیدالله زین پیش چه شغل داشت؟ گفتم صاحب بریدی سرخس و بوالفتح صاحب بریدی تخارستان. گفت بازگرد. (ایضاً ص ۱۴۰). پس بوالفتح حاتمی را آواز داد. پیش آمد. امیر گفت مشرفی میباشد بلخ و تخارستان را وافی و کافی و ترا اختیار کرده ایم و عبدوس از فرمان ما آنچه باید گفت با تو بگوید. (ایضاً ص ۱۴۱). و در شهر [شهر تون] درخت پسته بسیار بود در سرایها و مردم بلخ و تخارستان پندارند که پسته جز بر کوه نروید و نباشد. (سفرنامه ناصر خسرو چ برلن ص ۱۴۱). رجوع به تخارها و طخارستان و تخاری شود.

تخارستانی.

[تُر] (ص نسبی) منسوب به تخارستان. رجوع به همین کلمه شود.

تخارش.

[تُر] (ع مص) برانگیخته شدن سگان برای جنگ با یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخارش. (قطر المحيط). تخارش کلاب و سنانیر؛ تخادش (۱) و تمزیق بعض آنان مر بعض دیگر را. (اقرب الموارد). (۱) - صاحب اقرب الموارد تخادش را معادل تخارش گرفته، ولی در «خ دش» تخادش را نیاورده و دیگر لغت نویسان از آن جمله صاحب تاج العروس و قطر المحيط و منتهی الارب هم آنرا ذکر نکرده اند.

تخارها.

[تُر] (اخ) طایفه ای از ایرانیان بودند که در قرون قدیمه و قبل از مهاجمات هونها و ترکان آلتایی به ماوراءالنهر، در حدود مرزهای ایران و تبت ساکن بودند و زبان آنان شاخه ای از زبان ایران بود و مانی پسر فدیک در میان آن جماعت میزیسته و از این رو او را چینی نامیده اند و پس از هجوم مردم آلتایی به حدود مذکور که از آن پس به ترکستان موسوم گردید تخارها کوچ کرده به داخل ایران آمدند و در حدود بلخ و بدخشان و غور سکنی گزیدند و نام تخارستان را از خود به آن نواحی دادند. (سبک شناسی بهارج ۱ ص ۲۵). رجوع به تخارستان و تخاری شود.

تخاری.

[تُر] (ص نسبی) منسوب است به تخار که طخارستان باشد و «ط» را بدل «ت» کرده اند. (انساب سمعانی). رجوع به طخاری و تخارستان و طخارستان شود.

تخاری.

[تُر] (ص نسبی، ا) طخاری. یکی از زبانهای کهن ایرانی که در تخارستان رایج بود. رجوع به تخارستان و تخارها و طخاری شود.

|| از مردم تخارستان ||. نام قومی از ایرانیان باستان که در حدود تخارستان میزیسته اند. رجوع به طخار و طخاری شود.

تخاری.

[ت] (اخ) حمادبن احمدبن حمادبن رجاء العطاردي التخاري که در کوی تخاران به سکونت داشت. (معجم البلدان). رجوع به تخاران به شود.

تخاری.

[ت] (اخ) محمد بن علی بن الحسین. محدث است که از مدائنی روایت کند و از وی دارقطنی. (منتهی الارب).

تخاریب.

[ت] (ع ۱) ج تُخْرُوب. (قطر المحيط). سوراخها مانند خانه های زنبوران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط ||). سوراخ که در آن مگس انگبین نهد. (منتهی الارب) (اقراب الموارد) (قطر المحيط) (از ناظم الاطباء). بمعنی نخاریب به نون که تا بجای نون آمده است. (از قطر المحيط). صاحب نشوء اللغه آرد: النخاریب و التخاریب؛ خروق کبیوت الزنابیر و الثقب التي یمج النحل العسل فیها. (نشوء اللغه ص ۲۳).

تخاریب.

[ت] (ع ۱) ج تخریب. ویران کردن ها: و تعبیه لشکرها و تخاریب بلاد و شهرها بر آن شیوه پیش گیرند. (جهانگشای جوینی).

تخاریص.

[ت] (ع ص، ۱) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: این کلمه را بارعلی (ابن علی) در فرهنگ سریانی - عربی چ هوفمن چ کیل ۱۸۷۴ م. ج ۱ شماره ۴۲۴۲ بجای دخاریص (کاردانان) آورده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۴۲ و دخاریص شود.

تخازر.

[ت] (ع مص) تنگ کردن یک چشم را (۱) تا نگاه تیز شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنگ کردن پلک چشم را تا نگاه تیز شود. (اقراب الموارد) (آندراج). تنگ کردن پلک چشم و بهم آوردن، تیز نگریستن را. (قطر المحيط). به گوشه چشم نگریستن. تنگ چشم نشان دادن خود را. (قطر المحيط). (۱) - ظ: پلک چشم را.

تخازن.

[ت] (ع ۱) خیار و تخلان. (شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب از محمودی). خیار تر. (مؤید الفضلا ص ۲۶۹ ذیل لغات ترکی) (آندراج). خیار. (ناظم الاطباء).

تخاس.

[تَ حَاسِ س] (ع مص) گرفتن چیزی را یک بار این و یک بار آن و شتافتن بسوی آن چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخاس چیز؛ تداول و تبادل آن. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخاسؤ.

[تَ سْءُ] (ع مص) محاسأة. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). با هم سنگ اندازی کردن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). رجوع به تخاسی شود.

تخاسی.

[تَ] (ع مص) با هم سنگ اندازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سنگ ریزه بهم انداختن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). رجوع به تخاسؤ شود.

تخاشع.

[تَ شْ] (ع مص) تخشع. (قطر المحيط). فروتنی کردن. (دهار) (ناظم الاطباء). خود را فروتن نمایاندن. (از قطر المحيط).

تخاصر.

[تَ صْ] (ع مص) دست یکدیگر بگرفتن در رفتن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گرفتن بعضی دست بعضی دیگر را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). يقال: ذهب القوم متخاصرین. (اقرب الموارد).

تخالص.

[تَ صْ] (ع مص) گرو بستن بر تیراندازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). گرو بستن یکدیگر بر تیراندازی. (آندراج).

تخاصم.

[تَ صْ] (ع مص) خصومت کردن. (زوزنی). با یکدیگر خصومت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تجادل و تنازع. (قطر المحيط) (اقرب الموارد): انّ ذلك لحق تخصم اهل النار. (قرآن ۳۸/۶۴).

تخاطب.

[تَ طْ] (ع مص) با یکدیگر در روی سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکالم و تراجع کلام. (قطر المحيط).

تخاطر.

[تَ طْ] (ع مص) با هم گرو بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تراهن. (قطر المحيط): همّ الجبل الاعلی اذا ما تناكرت ملوك الرجال او تخاطرت البزل. (از اقرب الموارد ||). بلند کردن گشن دم خود را برای حمله ور شدن هنگام هیجان. (اقرب الموارد).

تخاطف.

[تَطُّ] (ع مص) از یکدیگر ربودن. (ناظم الاطباء).

تخاطؤ.

[تَطُّ] (ع مص) اخطاء. (تاج العروس) (شرح قاموس ترکی) (صحاح جوهری) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). به خطا افکندن. (شرح قاموس ترکی) (المنجد ||). تخاطؤ نبل؛ تجاوز تیر از چیزی. (صحاح جوهری) (تاج العروس) (اقراب الموارد): الأَبْلَغَا خُلْتِي جابراً بان خلیلک لم يُقتلِ تخاطأتِ النبلِ أحشاءهُ و أخر یومی فلم یعجل. (صحاح جوهری ||). تخطؤ. (منتهی الارب) (المنجد). خطا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). از خویشتن نمودن که من بر خطام و بر خطا نباشی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تخاطیط.

[تَطِّ] (ع ا) در شاهد زیر بمعنی خطوط چهره (۱) آمده است: و کان [هرمس] رجلاً آدم اللون، تام القامة، اجلح، حسن الوجه، کث اللحية، ملیح التخاطیط (۲). (عیون الانباء ج ۱ ص ۱۶). (۱) - Qui a des traits fins - (۲). Les traits du visage.

تخاف.

[تَخَافُ ف] (ع مص) ضد تناقل. (تاج العروس ج ۶ ص ۹۳) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). (۱) و منه حدیث مجاهد و قد سأله حبيب بن ابي ثابت: انی اخاف ان یؤثر السجود جبهتی. فقال اذا سجدت فتخاف؛ ای ضع جبهتک علی الارض وضعاً خفیفاً. (تاج العروس ایضاً). (۱) - صاحب منتهی الارب و ناظم الاطباء تخائف آورده و چنین معنی کرده اند. رجوع به تخائف شود.

تخافت.

[تَخَافُ ف] (ع مص) پنهانی گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پنهانی و آرام سخن گفتن. (از قطر المحيط) (اقراب الموارد): فانطلقوا و هم یتخافتون. (قرآن ۶۸/۲۳).

تخائف.

[تَخَافُ ف] (ع مص) سبک شدن. نقیض تناقل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - در اقراب الموارد و قطر المحيط و تاج العروس تخاف آمده. رجوع بهمین کلمه شود.

تخاقوئیل.

[تَخَاقِوِئِیل] (ترکی، مرکب) سال مرغ، چه تخاقو در ترکی بمعنی مرغ و ئیل بمعنی سال، چنانکه دوره دوازده ماه را سال باشد. همچنین ترکان را دوره دوازده سال نیز مقرر است و هر سال را نامی علیحده به اسم جانوری است پس تخاقوئیل نام سال دهم است از جمله دوازده سال و کسانی که نام ماه نهند غلط است. (غیاث اللغات) (آندراج). سال مرغ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تخاقوی شود.

تخاقوی.

[ت] [ترکی، ا] بمعنی مرغ و این ترکی است. (غیاث اللغات). مرغ. (آندراج). و رجوع به تخاقوئیل شود.

تخاک.

[ت] [ا] نوعی از مرغ ماهیخوار. (ناظم الاطباء).

تخال.

[ت] [خال ل] [ع مص] با هم دوستی کردن. (منتھی الارب). تصادق. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخالج.

[ت] [ل] [ع مص] و سواس در دل آمدن. (غیاث اللغات). خلیدن چیزی در دل. (منتھی الارب). خلیدن: تخالج فی صدری؛ خلید در دل من. (ناظم الاطباء). شک کردن در چیزی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تجاذب شوق یا اندوه کسی را. (اقرب الموارد).

تخالس.

[ت] [ل] [ع مص] از یکدیگر ربودن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با یکدیگر ربودن. (شرح قاموس). تسالب. (تاج العروس ج ۴ ص ۱۳۸) (صحاح جوهری) (لسان العرب) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد). تخالس دو تن یکدیگر را؛ خواستن ایشان کشتن یا ربودن همدیگر را. (از تاج العروس ایضاً) (از اقرب الموارد) (از المنجد): فتخالسا نفسیهما بنوافذ کنوافذ العبط التي لاترقع. ابو ذؤیب (از تاج العروس ایضاً).

تخالص.

[ت] [ل] [ع مص] با یکدیگر دوستی ویژه داشتن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). یکدلی و خلوص دو تن با یکدیگر. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از المنجد).

تخالط.

[ت] [ل] [ع مص] آمیختن با هم به معاشرت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). اشتباک. (المنجد).

تخالع.

[ت] [ل] [ع مص] سوگند شکستن میان یکدیگر. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد). یله و رها کردن زن و شوی یکدیگر را. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (المنجد). جدایی کردن زن و شوی از هم بر مالی. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به خلع شود.

تخالف.

[تَلُّ] (ع مص) با یکدیگر خلاف کردن. (زوزنی) (دهار) (ناظم الاطباء) (از آندراج). مخالفت و دگرگونی. (غیاث اللغات). ضد توافق. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تخالل.

[تَلُّ] (ع مص) با هم دوستی کردن. (آندراج). صحیح تخال است. رجوع به تخال شود.

تخامص.

[تَمُّ] (ع مص) برداشته شدن از چیزی و یک سو گردیدن. (منتهی الارب). تجافی. (اقراب الموارد) (قطر المحيط): تخامص لفلان عن حقه و تجاف له عنه؛ ای اعطه اياه و تقول مسسته بیدی و هی بارده فتخامص عن بردیدی؛ ای تجافی. (اقراب الموارد ||). دادن حق کسی را. (از منتهی الارب): تخامص عن حقه علی الامر؛ بده حق او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تنک شدن تاریکی شب نزدیک سحر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط): الیها و لیلی قد تخامص آخره. فرزدق (از اقراب الموارد).

تخان.

[تِ] (اخ) دهی از دهستان اورامان در بخش رزاب شهرستان سنندج است که در پانزده هزار گزی شمال باختر رزاب و سه هزار گزی خاور راه اتومبیل رو مریوان به رزاب قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۷۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و توتون است. شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخاو.

[تِ] (اخ) سمعانی در الانساب چنین ضبط کرده و قریه ای از داروم غزه شام دانسته، ولی یاقوت در معجم البلدان تخاوه آورده است. رجوع به تخاوه شود.

تخاوذ.

[تَوُّ] (ع مص) با هم عهد و پیمان بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاهد. (قطر المحيط) (اقراب الموارد).

تخاوص.

[تَوُّ] (ع مص) بمعنی مخاوصه. (منتهی الارب). به دنبال چشم نگرستن. (آندراج). چشم خوابانیده تیز نگرستن بسوی چیزی، چنانکه هنگام راست کردن تیر و دیدن در جرم آفتاب. (از قطر المحيط).

تخاوض.

[تَوُّ] (ع مص) به سخن درپیوستن با هم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر مشورت کردن و به سخن درپیوستن با هم.

(آندراج). تفاوض در حدیث. (قطر المحيط) (اقرب الموارد).

تخاوف.

[تَوُّ] (ع مص) با همدیگر خوف نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تخاوه.

[تَوُّ / تَوْ] (اخ) قریه ای است از داروم غزه شام. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

تخاوی.

[تَوُّ / تَوْ] (ص نسبی) منسوب به قریهء تخاوه. رجوع به تخاوه شود.

تخاوی.

[تَوُّ / تَوْ] (اخ) یاقوت از قول امیر ابن ماکولا آرد: ابوعلی الحسن بن ابی طاهر عبدالاعلی بن احمد السعدی سعد بن مالک التخاوی، منسوب به قریهء داروم غزه شام است. وی شاعری امی بود و من او را در محلتی از ریف مصر ملاقات کردم و سریع الخاطر... و مرتجل الشعر بود. (معجم البلدان). رجوع به تخاوه شود.

تخایل.

[تَوُّ / تَوْ] (ع مص) تکبر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکبر و تبختر. (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخبئة.

[تَبَّءَ] (ع مص) پنهان داشتن و در پرده داشتن زن. (تاج المصادر بیهقی). پنهان داشتن و در پرده داشتن. (زوزنی). پنهان کردن چیزی را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بخوبی حفظ کردن چیزی را. (ناظم الاطباء).

تخبث.

[تَخَبَّبُ] (ع مص) خبیث شدن و پلید بودن. (ناظم الاطباء). تکلف کردن به خبث. (از اقرب الموارد).

تخبخب.

[تَخَّخُ] (ع مص) فروهشته و نرم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ارتخاء. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). لاغر شدن بدن بعد فربهی ||. فرونشستن سختی گرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). فرونشستن مقداری از سختی گرما. (نشوء اللغه ص ۱۴).

تخبر.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) خیر خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خیر پرسیدن از کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). گوسپندی را بشراکت خریدن و ذبح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خریدن قوم گوسپندی را و سپس ذبح کردن و تقسیم کردن گوشت آن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). آگاهی به چیزی و باخبر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دانستن حقیقت امری. (از اقرب الموارد). دانستن کنه و حقیقت امری. (از قطر المحيط).

تخبس.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) غنیمت یافتن. (آندراج) (ناظم الاطباء). اغتنام. (قطر المحيط). گرفتن و غنیمت یافتن. (از اقرب الموارد): ماتخبست من شیء؛ غنیمت نیافتم از چیزی. (منتهی الارب).

تخبش.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) جمع کردن و گرفتن اشیاء. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): تخبش الاشیاء من ههنا و ههنا؛ جمع کرد و بگیر آورد این چیزها را از آنجا و اینجا. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

تخبص.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) افروشه پختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خبیص ساختن. (از اقرب الموارد). خبیص [نوعی حلوا] ساختن. (از قطر المحيط). رجوع به خبیص شود.

تخبط.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) زدن شتر دست را بر زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به شدت زدن کسی یا چیزی را. يقال: تخبط البعیر بیده الارض؛ اذا ضربها. (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). تباه و ناقص عقل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تباه کردن. ناقص کردن. دیوانه کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دیوانه کردن دیو مردم را. (آندراج). به دیوانگی داشتن دیو کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مس کردن آزارآمیز و زدن شیطان کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): كما يقوم الذی یتخبطه الشیطان من المس. (قرآن ۲/۲۷۵)؛ ای کما يقوم المجنون فی حال جنونه اذا صرع فسقط. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)؛ او یتخبطه؛ ای یفسده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بی بصیرت فارفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بر گزاف و بیراه رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخبق.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) بلند گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند گردیدن و برآمدن. (از قطر المحيط).

تخل.

[تَخَبُّبُ] (ع مص) تباه و خشک شدن دست. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخبی.

[تَ حَبَّ بِي] (ع مص) خِبا ساختن. (تاج المصادر بیهقی). إخباء. (منتهی الارب). خِبا زدن، و خِباء، خرگاه را گویند. (آندراج). خِبا ساختن و خِبا افراختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخبیب.

[ت] (ع مص) فریفتن کسی را و خیانت کردن و گریزی نمودن با وی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). فریفتن کسی را و خیانت کردن و افساد با وی. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). بندهء کسی را تباه کردن. (آندراج).

تخبیث.

[ت] (ع مص) خبیث گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخبیر.

[ت] (ع مص) خبر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی). خبر دادن و آگاه کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخبیص.

[ت] (ع مص) افروشه پختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خبیص (۱) ساختن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - نوعی حلوا که از خرما و روغن سازند و بفارسی افروشه گویند. رجوع به خبیص شود.

تخبیط.

[ت] (ع مص) خبط و خطا و اشتباه. (ناظم الاطباء).

تخبیل.

[ت] (ع مص) دیوانه گردانیدن حزن کسی را. (منتهی الارب). دیوانه گردانیدن اندوه کسی را. (از ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد ||). تباه خرد کردن کسی را. (منتهی الارب). تباه خرد گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). کم خرد گردانیدن. (زوزنی) (آندراج). فاسد عقل کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). تباه اعضا گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). ناقص اعضا کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). تباه کردن. (زوزنی ||). فرومایه کردن. (ناظم الاطباء).

تخبیة.

[تَ ی] (ع مص) خِبا کردن. (تاج المصادر بیهقی). خیمه برافراشتن و خیمه ساختن. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تخت.

[ت] (ا) اریکه و بدین معنی مشترک است در عربی و فارسی. (از آندراج) (از غیاث اللغات بنقل بهار عجم). محل جلوس پادشاه در هنگام سلام. سریر. اورنگ. جرد. اریکه. (ناظم الاطباء). تخت معمولی از چوب و جز آن مخصوص تخت سلطان نیست بلکه بر اثر کثرت استعمال بر آن غلبه کرده است. (از اقرب الموارد): ای زین خوب، زینی یا تخت بهمنی ای باره همایون، شبدیز یا رشی. دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۲۳). چو از شاه شد تخت شاهی تهی نه خورشید بادا نه سرو سهی. فردوسی. به تختش یکی مهره عاج بود پر از رنگ و پیکر دگر ساج بود. فردوسی. بخواست آتش و آن کند را بکند و بسوخت نه کاخ ماند و نه تخت و نه تاج و نه کاخال. بهرامی. رسول برخاست و نامه در خریطه دیبای سیاه پیش تخت برد و به دست امیر داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۱). تختی همه از زر سرخ بود و تمثالها و صورتها چون شاخه های نبات از وی برانگیخته. (ایضاً ص ۵۵۰). براندند تا آنجا که این حال افتاده بود خیمه زدند و تخت بنهادند و طغرل بر تخت بنشست و همه اعیان بیامدند و به امیری خراسان بر وی سلام کردند. (ایضاً ص ۶۴۲). به من تاج و تخت شهی چون دهی؟ که هست از تو خود تخت شاهی تهی. اسدی. چنان کن که همواره بر تخت خویش اگر تیغ اگر گرز باشدت پیش. اسدی. و چون تو جسم نیست چه باید همیشه تخت معنی تخت و عرش یکی باشد و سریر. ناصر خسرو. این بسر گنج بر آورده تخت و آن به یکی کنج درون بینواست. ناصر خسرو. زخمه گشتاسب در کین سیاوش نقش سحر پیش تخت شاه کیخسرو مکان انگیزته. خاقانی. هم بر این ایوان نو بر تخت خویش تاجدار و مجلس آرا دیده ام. خاقانی. جان در این ره نعل کفش آمد بیندازش ز پای کی توان با نعل پیش تخت سلطان آمدن. خاقانی. پسر او شاه شار به خدمت تخت سلطان آمد و از تقریب و ترحیب بهره تمام یافت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۴۰). و مکاتبه شاه شار از سر گرفت و او را پیش تخت خواند. (ایضاً ص ۳۴۱). چون نگنجید در جهان تاجش تخت بر عرش بست معراجش. نظامی. مملکتش رخت به صحرا نهاد تخت برین تخته مینا نهاد. نظامی. - تخت آراسته؛ سریر. (دهار). تخت مزین. (ناظم الاطباء). اریکه. - تخت خاورخدای؛ خاورخدای، کنایه از خورشید و تخت خاورخدای، آسمان و نیز تابش خورشید. (لغت شاهنامه ||). - کنایه است از پادشاه روم: به نخجیر دارد همه روز رای نیندیشد از تخت خاورخدای. فردوسی. - تخت خدای؛ خدای تخت. مالک تخت. پادشاه و صاحب تخت: تاجور جهان چو جم تخت خدای مملکت خاتم دیوبند او بندگشای مملکت. خاقانی. - تخت خورشید بر سر ضرغام؛ کنایه از بودن آفتاب در برج اسد. (ناظم الاطباء). - تخت زرین؛ اریکه یا اورنگی که از زر میساختند پادشاهان را: هنوز تخت زرین و تاج و مجلس خانه راست نشده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۰). تخت زرین و بساط و مجلس خانه که امیر فرموده بود و سه سال بدان مشغول بودند از پیش این روز راست شده بود. (ایضاً ص ۵۵۰). از تخت محمودی بر این کوشک نو باز آمد و در صفا بر تخت زرین بنشست. (ایضاً ص ۵۵۱). - تخت شاهی؛ اریکه. سریر: یوسف آسا چون به دلو از چاه رست تخت شاهی را مکان کرد آفتاب. خاقانی. - تخت ملک؛ سلطنت: چون خدای عز و جل بدان آسانی تخت ملک به ما داد اختیار آنست که عذر گناهکاران بپذیریم. (تاریخ بیهقی). خویشان و اولیاء حشم را سوگند دادند... که اگر او را قضای مرگ فرارسید تخت ملک ما را باشد. (تاریخ بیهقی ||). منبر. جایگاه واعظان و خطیبان: بلبل چو مذکر شود و قمری مقری محراب چمن، تخت سمن، فاخته خاطب. سوزنی. پس من بر تخت برآمدم... بو حفص گفت یا کذاب انزل من المنبر. (تذکره الاولیاء عطار ||). کنایه از حوضه پیل و عماری. (آندراج ||). زین ||. نشیمنگاهی چوبین یا آهنین و دارای چار پایه که بروی آن استراحت کرده میخوابند. خوابگاه. (ناظم الاطباء): شاه دیگر روز باغ آراست خوب تختها بنهاد و برگسترده بوب. رودکی. از قضای آمده بیفتاد هم بر جانب افکار، و دستش بشکست. پوشیده او را در سرای پرده بردند به خرگاه و بر تخت بخوابانیدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۴). دختر تختی داشت، گفتی بوستانی بود، در جمله جهیز این دختر آورده بودند. (ایضاً ص ۴۰۳). اگر گوید حقیقت تخت چیست؟ گویم چوبست با صورت تخت یکی شده. (جامع الحکمتین ناصر خسرو). - تخت خواب؛ تخت که بر وی توشک و لحاف و بالش است، خفتن را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تخت روان؛ تخت رونده. تختی که در سواری پادشاهان باشد و در هندوستان کهاران بر دوش

بردارند و در ولایات بر دو شتر راهوار هموار تعبیه کنند. (آندراج). تختی محمل مانند و دارای چهار دسته که بر دو قاطر آنرا بار کرده و مسافر در آن نشیند. (ناظم الاطباء). مرکب سرپوشیده ای است مثل هودج که اشخاص را بواسطه آن حمل و نقل می نمودند و فعلاً هم در شام معمول و فیما بین دو اسب یا دو شتر بسته میشود. (قاموس کتاب مقدس): وقت سحر فراش آمد و مرا بخواند. برفتم. آغاجی مرا پیش برد. امیر بر تخت روان بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۵). رقعہ بنمودم... امیر... مرا پیش تخت روان خواند و رقعته به من انداخت. (تاریخ بیهقی). شه اقلیم فقرم بیخودی تخت روان من نه چون فرهاد مزدورم نه چون مجنون زمیندارم. معز فطرت (از آندراج). خبر دوری راه از دگران می شنود هر که چون بیخبری تخت روانی دارد. صائب (ایضاً)). - کنایه از آسمان باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): بدین تخت روان با جام جمشید به سلطانی برآمد نام خورشید. نظامی. جرعه جام بر این تخت روان افشانم غلغل چنگ در این گنبد مینا فکنم. حافظ ||. - تخت حضرت سلیمان را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). - کنایه از اسب رونده خوشراه هم هست. (برهان) (از ناظم الاطباء). مرکب خوشرفتار. (فرهنگ رشیدی). کنایه از اسب و مرکوب خوشرفتار باشد. (انجمن آرا). اسب. (از آندراج). - تخت رونده؛ به معنی تخت روان است. (برهان) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء): به فیروززایی شه نیک بخت به تخت رونده برآمد ز تخت. نظامی. رجوع به تخت روان شود. - تخت عروس؛ حجله گاه. تختی پر زینت و آذین که عروس را بر آن نشانند: ز بَر او و عطاهاى او همیشه بود چو تختهای عروسان سرای مدح سرای. فرخی. - تخت مرده؛ تخته. کنایه از تابوت است. رجوع به تخته شود. - تخت نیل؛ نیلگون تخت ماتم است. (حاشیه وحید بر نظامی). تخت نیلگون و تخت نیل، تخت ماتم است: اگر صد تخت خود بر پشت پیل است چو بی نقش تو باشد تخت نیل است. نظامی ||. هر جای مرتفعی از زمین که در آن می نشینند و می خوابند و تکیه می کنند. (ناظم الاطباء). هر جای بر آورده، بلندتر از سایر سطح خانه یا میدان و امثال آن، مانند تخت تکیه، تخت آشپزخانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تخت مهتابی؛ چپو تره که برای سیر مهتاب سازند و تنها مهتابی و ماهتابی نیز گویند. (بهار عجم) (آندراج): تخت مهتابی حوضش که مربع شده است ربع مسکون زمین را خلف اولاد است. میر صیدی (از بهار عجم) (از آندراج ||). دکانه. سکویی که از هیچ طرف به دیوار متصل نباشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). جلوخان. پیش خان. - تخت بازرگان؛ جلوخان وی: به کلبه چمن از رنگ و بوی باز کنند هزار طبله عطار و تخت بازرگان. سعدی. - تخت بزاز؛ پیش خانی که بزازان اجناس خود را بر آن می نهادند جلب توجه مشتریان را: باغ همچون تخت بزازان پر از دیبا شود باد همچون طبل عطاران پر از عنبر بود. عنصری. این جهان را کند از بوی چو طبل عطار وین زمین را کند از رنگ چو تخت بزاز. امیر معزی. - تخت جوهری؛ تخت گوهر فروش. پیشخان گوهر فروش. - تخت گوهر فروش؛ سکویی که گوهر فروشان متاع خود را بر آن عرضه میکردند: همان نکته از روی فرهنگ و هوش بیاراست چون تخت گوهر فروش. اسدی (گرشاسبنامه ||). صفحه. لوح. تخته. چوب به پهنا بریده که قطر آن کم و طول و عرض آن بسیار باشد. - تخت حاسبان؛ تخت میل. تخته ای را گویند که محاسبان خاک بر آن ریخته به میل آهنین یا چوبی حساب بر آن نویسند. (آندراج): ز خاک پای مردان کن چو تخت حاسبان تاجت و گر تاج سرت (۱) بخشند سر در دزد و مستانش. خاقانی. - تخت حساب؛ منجمان را تخته حساب میباشد که بر آن خاک انداخته نقوش حساب طالع درست کنند. (غیاث اللغات) (آندراج). به اصطلاح نجوم، تخته ای که بر آن خاک نرم ریخته و نقوش حساب طالع را بر آن رسم کنند. (ناظم الاطباء): تخت حساب شد عدد کرده ز خاک تاج سر چهره چو تاج خسروان دیده چو تخت جوهری. خاقانی. - تخت شطرنج؛ تخته شطرنج. صفحه شطرنج. صفحه ای مربع که در آن ۶۴ خانه مربع سفید و سیاه به تساوی رسم کرده اند که با سی و دو مهره سفید و سیاه بازی کنند: یکی تخت شطرنج کرده برنج تهی کرده از رنج شطرنج گنج. فردوسی. کسی کو به دانش برد رنج بیش بفرمای تا تخت شطرنج پیش. فردوسی. همان تخت شطرنج و پیغام رای شنیدیم و فرمانش آمد بجای. فردوسی. رجوع به شطرنج شود. - تخت محاسبان؛ تخته محاسبان. تخت حاسبان. تخت

میل. رجوع به تخته محاسبان و تخت حسابان و تخت حساب و تخت میل شود. - تخت محاسب شدن؛ تخت محاسبان شدن. گردآلوده گردیدن. در مؤید الفضلاء ذیل «تخت محاسبان» آمده: ای خاک بر سر افتد و گردآلود گردد: در تب ربع اوفتد سبع شداد از نهیب تخت محاسبان شود قبه چرخ از غبار. خاقانی. - تخت میل؛ تخت حسابان. (از آندراج). رجوع به تخت حسابان و تخت حساب و تخت محاسبان و تخته و تخته حساب شود. - تخت نرد؛ صفحه ای چوبین بشکل مستطیل که در هر یک از دو عرض آن ده خانه تعبیه شده و با سی مهره سیاه و سپید بطور تساوی و دو کعبتین بازی کنند: ابا بار و با نامه و تخت نرد دلش پر ز بازار ننگ و نبرد. فردوسی. نه نرد و نه تخت نرد پیش ما نه محضر و نه قباله و بنچه. منوچهری. فلک همچو پیروزه گون تخت نردی ز مرجانش مهره ز لؤلوش خصلی. منوچهری. زین دو تا مهره سفید و سیاه که بر این سبز تخت نرد گذشت. خاقانی. تخت نرد ملک را ز آنسو که بدخواهان اوست هفت نراد فلک خانه مششدر ساختند. خاقانی. تا گشاده ششدر سی مهره ماه صیام غلغلی زین هفت رقعہ باستان انگیکته لعبتان چشمها حیران که ما بر تخت نرد چشمها از لعبتان استخوان انگیکته رقعہ همچون قطب وز شش چار و دو بر کعبتین از سه سو پروین و نعش و فرقدان انگیکته کعبتین بر روی رقعہ قرعہ شادی شده از یکی تا شش بر او ابجد نشان انگیکته. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۰۲). رجوع به نرد شود. - تخت نرد آبنوسی؛ یعنی فلک. (فرهنگ رشیدی). - تخت و میل؛ یا تخت حسابان. تخت حساب و میل آن. در تعلیم علوم نجوم برای متعلم، تخته و میل آهنین کوچکی که بمنزله خامه بوده، ضرورت داشته... (حاشیه وحید دستگردی بر هفت پیکر ص ۶۶): تخت و میلش نهاد پیش بمهر در وی آموخت رازهای سپهر. نظامی. باز چون تخت و میل بنهادی گره از کار چرخ بگشادی. نظامی. رجوع به تخت میل و تخت حسابان و تخت حساب شود ||. زیره کفش. تخت کفش. زیره گیوه. مقابل رویه، در گیوه و کفش: گیوه تخت نازک، کفش تخت لاستیکی. - تخت نازک؛ قسمی گیوه نازک زیره و لطیف رویه. قسمی گیوه که زیره آن چرم است. (یادداشت بنخط مرحوم دهخدا ||). هر جای مسطح و برابر و هموار. (ناظم الاطباء). - تخت خاک؛ هموار. با خاک یکسان: تخت شاه افسر سماک شده ست سر خصمائش تخت خاک شده ست. خاقانی ||. مجازاً، سلطنت. شاهی. پادشاهی. حکومت: چو گشتاسب را داد لهراسب تخت فرود آمد از تخت و بر بست رخت. دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۲). چو یک ماه بگذشت بر تخت او به خاک اندر آمد سر بخت او. فردوسی. چون تخت به خداوند سلطان اعظم ابراهیم رسید... از ابوحنیفه پرسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۷). امروز چون تخت به ما رسید... جهد کرده آید تا بناهای افراشته در دوستی را افراشته تر کرده آید. (تاریخ بیهقی). به یک تاجور تخت باشد بلند چو افزون شود ملک یابد گزند. نظامی. هیچ یوسف دیده ای کز تخت مصر چون دلش بگرفت در زندان نشست. عطار ||. ایالت. حکمرانی: مصلحت وقت آنست که به ری روی... و منوچهر را در خدمت رایت تو بفرستم، چه تخت مملکت ری عاقل است و کار آن نواحی مترزل. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۲۱ ||). شهر و مقرر سلطنت. (ناظم الاطباء). پایتخت: بدان گه که گرد جهاندار نیو از ایران بیاید سرفراز گیو مر او را سوی تخت ایران برد بر نامداران و شیران برد. فردوسی. گرفتش به بر شهریار زمین ز شادی بر او بر گرفت آفرین ز ایران پرسید و از تخت شاه ز گودرز وز رستم کینه خواه. فردوسی. چون پدر ما رحمه الله علیه گذشته شد ما غایب بودیم از تخت ملک، ششصد هفتصد فرسنگ. (تاریخ بیهقی ||). مخفف تخته که شالها و دیباها و امثال آن در آن نهاده اطراف آنرا به طناب محکم بر بندند تا از وصمت چین و شکنج محفوظ باشد. (آندراج). توپ پارچه. بقچه پارچه. صندوق پارچه. جامه دان: ابر بهاری جز آب تیره نبارد او همه دیبا به تخت و زر به انبان. رودکی. یکی تخت جامه بفرمود شاه که آنجا بیارند پیش سپاه. فردوسی. همان جامه و تخت و اسب و ستام ز پوشیدنیها که بردند نام ببخشد بر فیلسوفان روم برفتند شادان از آن مرز و بوم. فردوسی. چه عنبر چه عود و چه مشک و عبیر چه دیبا چه از تخت های حریر. فردوسی. بخرد جامه بسیار به تخت و چو خرید نام زوار زند زود بر آن تخت رقم. فرخی. زائر کز آنجا باز گردد برد دیبا به تخت و رزمه و زر به من. فرخی. در تخت بنام ادبا دارد اثواب در بدره بنام شعرا دارد دینار. فرخی. پنج اشتر و هزار دینار و ده تخت جامه. (تاریخ سیستان). ده پاره یاقوت

سرخ و ده تخت جامه... نزدیک وی فرستاد. (تاریخ سیستان). به دیباها و زیورهای بسیار ز تخت و طبل بزازان و عطار. (ویس و رامین). و منجوق و علامات و بدره های سیم و تخت های جامه در میان باغ بداشته بودند. (تاریخ بیهقی). ز دیبای رنگین صدویست تخت ز مرجان چهل مهد و پنجه درخت. اسدی. ابوغالب بی اندازه مال و نعمت... برگرفت از زرینه و سیمینه و تخت های جامه. (مجممل التواریخ). ابر بفشاند همی از شاخها گنج درم باد بگشاید همی در باغها تخت حریر. امیر معزی (از آندراج). او را دویست هزار درم فرمود... و ده تخت جامهء مرتفع از هر لونی. (تاریخ بخارا). باغ پر تخت های سقلاطون راغ پر فرشهای بوقلمون. سنایی. پنجاه تخت جامهء ملون از جامه های تستری و سقلاطون عضدی. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۲۱). جواهر به خروار و دیبا به تخت پلنگینه خرگاه و زرینه تخت. نظامی. و از جمله آن غنایم سیصد تخت برد بخزان شاه رسید. (جهانگشای جوینی). -تخت بتخت؛ توپ توپ. بسته بسته. انبوه انبوه. دسته دسته: در سرایی فرو نهادم رخت بر نهادم ز جامه تخت بتخت. نظامی. تاک بر تاک شاخهای درخت بسته برواج کله، تخت بتخت. نظامی ||. قطعه ای از پارچه. هر یک از قطعات جامه یا پرده و امثال آن از سوی پهنا: رخانش تخت دیبای ششتر لبانش تنگ شکرهای عسکر. (ویس و رامین ||). چاق شدن دماغ از نشأه. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تخت شدن شود (||. ص، ق) بی کم و بیش. تمام. کامل: یک سال تخت؛ یعنی بی یک روز کم. هزار تومان تخت. حوض تخت است؛ یعنی لبالب آب دارد. یک ساعت تخت داریم به غروب؛ یعنی بی کم و زیاده. تخت خوابید تا صبح؛ یعنی کاملاً. علوفه یا پوشاک او تخت است؛ یعنی تمام و کامل است. این گلبن تخت است؛ یعنی غنچه ناشکفته ندارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در دندان اسب، کنایه از هموار شدن تضریس عاجهای دندان است بر اثر پیری. و چون اسب به ده سالگی رسد برجستگی های دنداننش که وسیلهء اصلی جویدن است از بین رود و سطح آن هموار گردد و تعلیف زمستانی وی سخت گردد: این اسب پیر است و دندانهایش تخت شده است. رجوع به تخت شدن شود. (۱) - ن ل: تاج زرت. (دیوان چ سجادی ص ۲۱۲)

تخت.

[ت] (معرب، ا) ج، تُخوت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). جامه دان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظرفی که در آن رخت نگاه دارند. (آندراج). تپنگو و صندوق و جامه دان. (ناظم الاطباء). ظرفی که در آن جامه ها را نگه دارند. (اقراب الموارد). ظرفی از چوب... که جامه در آن نگاه دارند. (از قطر المحيط ||). تخت از وسایل پادشاهی است و آن سریر است که پادشاهان در تشریفات بر آن نشینند و در قدیم و جدید رسم چنانست که پادشاه به مکانی برتر نشیند تا همنشینانش با وی در نشستن برابر نباشند. و خدای تعالی در قرآن کریم میفرماید که سلیمان را کرسی بود... و من در بعضی تاریخها دیده ام که او را تختی از عاج بود به زر پوشیده و این سریرها به اختلاف حال پادشاهان گونه گون بود، برخی از مرمر و مانند آن ساخته است و برخی از چوب و پاره ای از بالش های پر شده برهم نشسته. گفته اند که پادشاهان ایران را تختی از زر بود که بر آن می نشستند و عمرو عاص امیر مصر با قوم خود بر زمین می نشست و چون مقوقس نزد او می آمد تختی از زر همراه او می آوردند و عمرو عاص او را از این کار منع نمی کرد، چه قرارداد چنان بود که وی در کار ملک به عادت پیشین خود رفتار کند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۱۲۶). - تخت الملک؛ تخت او و عرش او. (قطر المحيط). اریکه و سریر. (ناظم الاطباء ||). چوب تختخواب. بستر. تختخواب چوبی. تختخواب کوچک. (دزی ج ۱ ص ۱۴۲ ||). صفحه چوبی برای تماشاچیان ||. لوحه. صفحه: تخت رمل یا تخت الرمل؛ لوحهء رمل گیران و فال گیران. گویند: ضرب لفلان تخت رمل؛ یعنی برای کسی تفأل زدن (||. ص) ضخیم. بزرگ: رجل تخت؛ مرد بزرگ. (دزی ایضاً).

تخت.

[ت] (ا) بمعنی دُخت که اختصار لفظ دختر است. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۳ الف). دخت و دختر. (ناظم الاطباء).

تخت.

[ت] (ا) بمعنی ششصد درهم نیز آمده است. (شعوری ج ۱ ورق ۳۰۳ الف). وزنه ای معادل ۶۰۰ یا ۴۰۰ درم. (ناظم الاطباء). اوقیه را نیز تخت خوانند. (شعوری ایضاً).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بزینه رود در بخش قیدار شهرستان زنجان است که در هفتاد هزار گزی جنوب خاوری قیدار و شش هزار گزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۷۳۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار، محصول آن غلات و انگور و میوه است. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان قالیچه، گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از بخش مینودشت شهرستان گرگان است که در ده هزار گزی جنوب خاوری مینودشت واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق در بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در بیست و چهار هزار گزی خاور قره آغاج و سی و یک هزار گزی جنوب شوسه مراغه به میانه قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۳۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و نخود و بزرک و زردآلو است. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. این ده از دو محل نزدیک بهم تشکیل یافته که بنام تخت بالا و تخت پایین مشهورند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان پیرتاج در شهرستان بیجار است که در دوهزار گزی شمال خاوری بیجار و کنار شوسه بیجار به زنجان قرار دارد. دامنه و سردسیر است و ۲۴۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است و فرودگاه شهرستان بیجار در آن واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان تیلکوه در بخش دیواندره شهرستان سنندج است که در شصت و یک هزار گزی باختر دیواندره و شش هزار گزی جنوب شوسه دیواندره به سقز قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون و روغن و پشم و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو و دبستان دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان شمیل در بخش مرکزی شهرستان بندرعباس است که در پنجاه و پنج هزارگزی خاور بندرعباس و بر سر راه مالرو کشکوه به بندرعباس قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۱۷۴ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن خرما و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تخت.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بنت در بخش نیک شهر شهرستان چاه بهار است که در سی و هفت هزارگزی شمال باختری نیک شهر و بر کنار راه مالرو بیجان به بنت قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه، محصول آن غلات و برنج و خرما و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تخت آبنوسی.

[ت] (ت ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از شب است که بعربی لیل خوانند. (برهان). کنایه از شب باشد. (انجمن آرا) (از آندراج). شب. (فرهنگ رشیدی).

تخت آرای.

[ت] (نمف مرکب) آرایش دهندهء تخت. که تخت آرایید. که موجب زینت تخت شاهی شود: چو تخت آرای شد طرف کلاهدش ز شادی تاج سر میخواند شاهش. نظامی.

تخت آزمای.

[ت] (نمف مرکب) مرحوم وحید دستگردی در هفت پیکر ص ۹۶ این ترکیب را بمعنی پادشاه گرفته است: پیر تخت آزمای تاج پرست تاج بنهاد و زیر تخت نشست. نظامی.

تخت آویز.

[ت] (نمف مرکب) که بر تخت آویخته شود، چون افسر شاهان کهن که بر تخت می آویختند تا بزرگی و سنگینی تاج بر تاجدار گران نیاید: به پیروزی و بهروزی همی زی با دل افروزی به دولتهای ملک انگیز و تخت آویز افسرها. منوچهری.

تختاخ.

[ت] (ع ص) مردی که در زبانش لکنت باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تختخانی. الکن. (اقراب الموارد) (قطر المحيط).

تختاخ اینجو.

[ت] (اخ) امیر فارس که در دوران وزارت رشیدالدین فضل الله (نیمه اول قرن هشتم) بر آن ولایت حکومت می کرد. رجوع به کتاب «از سعدی تا جامی» برون ترجمه علی اصغر حکمت ص ۱۰۱ شود.

تختار.

[ت] (ا مرکب) جامه سیاه یا سفید که در تخت (تخت جامه) صیانت می شود. رجوع به دخدار شود. (یادداشت بخط دهخدا). جوالیقی در ذیل «دخدار» آرد: الدخدار؛ الثوب (۱). و هو بالفارسیه تخت دار؛ ای یمسکه التخت (۲). (المعرب ص ۱۴۱). رجوع به تخت دار شود. (۱) - الدخدار، بفتح الدال و سکون الخاء المعجمه. و فسره فی اللسان بالثوب الابيض المصون و بأنه ضرب من الثياب نفیس و فی القاموس: «ثوب ابيض او اسود». (۲) - فی المعیار: «تخت دار؛ ای ممسک التخت، او ذوتخت». و فی اللسان: «الاصل فيه: تختار؛ ای صین فی التخت». و عند ادی شیر: «فارسیه: دخدار، و معناه: ذو حسن و جمال».

تختامیش.

[ت] (اخ) طایفه ای از طوایف ترکمن ایران و مرکب از ۱۵۰ خانوار است. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۰۴ شود.

تختان.

[ت] (اخ) دهی از بخش زرین آباد شهرستان ایلام است که در بیست و چهار هزار گزی خاور پهله و یک هزار گزی شمال راه مالرو آبدانان قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از سراب تختان و محصول آن غلات و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت اردشیر.

[ت] ت ا د [ترکیب اضافی، مرکب) نام نوایی است از موسیقی. (جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): بر بید عندلیب زند تخت شهریار بر سرو زندواف زند تخت اردشیر. منوچهری. مطربان ساعت بساعت بر نوای زیر و بم گاه سروستان زند امروز و گاهی اشکنه گاه زیر قیصران و گاه تخت اردشیر گاه نوروز بزرگ و گاه نوای بسکنه. منوچهری. چون مطربان زند نوا تخت اردشیر گاه مهرگان خردک و گاهی سپهدان. منوچهری. فریاد درای خوش صفیر است تاج سر تخت اردشیر است. خاقانی (از رشیدی).

تخت اره.

[ت] ا ز ر [(اخ) دهی از دهستان یعقوبوندپای، در بخش الوار گرمسیری شهرستان خرم آباد است که در پنجاه و پنج هزار گزی خاور حسینیه و پنجاه و یک هزار گزی خاور راه خرم آباد به اندیمشک قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۵۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه تخت اره و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی زنان آنجا فرش بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت بخت.

[تَبْ] (اِ مرکب) اقبال و دولت. (ناظم الاطباء). - تخت بخت مملکت؛ حکومت و فرمانروایی: دختر بهمن اسفندیار که پیش از آمدن اسکندر بدان حدود بر، تخت بخت مملکت در تحت تصرف و فرمان او بود اساس و بنای آنرا فرمود. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۶).

تخت بر.

[تَبْ] (نِف مرکب) برنده تخت. تخت گیر. که تخت رباید و گیرد: تخت بر، آن سر که بر او پای تست بختور، آن دل که در او جای تست. نظامی.

تخت بند.

[تَبْ] (اِ مرکب) چون کسی را حبس کنند گویند تخته بند کرده اند. (انجمن آرا). لیکن از شاهد‌های ذیل چنین استفاده میشود که تخت بند نوعی پای بند است شبه عقاب و کند: و برادر او را با هفصد کس از وجوه افراد... بگرفتند پیش سلطان آوردند. سلطان بفرمود تا از شمشیر هر یک تخت بندی ساختند و بر کعب هر یک نهادند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۹۶). و چون او را به معتمد سلطان سپردند او را با تخت بندی که داشت به جانب غزنه بردند... شار را با تخت بند پیش خویش خواند و تکلیف کرد... (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ||). کنایه از آنست که چون دست کسی شکسته شود تخته ها را بر او نصب کنند تا دست او کج نشود. (انجمن آرا). به هر دو معنی رجوع به تخته بند شود.

تخت بند.

[تَبْ] (اِخ) از محلات آمل. رجوع به سفرنامه مازندران راینو بخش انگلیسی ص ۱۱۴ و ترجمه وحید ص ۱۵۳ شود.

تختبوش.

[تَبْ] (مِ مرکب) معرب تخت پوش است ||. دزی در ذیل قوامیس عرب، ذیل «تختبوش» آرد: فارسی است و در مصر بمعنی یکی از اطاقهای همسطح کوچه و خیابان است که مورد استفاده مردان است. (دزی ج ۱ ص ۱۳۲).

تخت پایه.

[تَبْ] (اِ مرکب) پایه تخت. زیر تخت: همه در زیر تخت پایه شاه صف کشیدند چون ستاره و ماه. نظامی. پایه بر پایه، برودید به بام رفت تا تخت پایه بهرام. نظامی. گفتمش همسر تو سایه تست تاج من خاک تخت پایه تست. نظامی.

تخت پل.

[تَبْ] (اِخ) دهی از بخش میان کنگی در شهرستان زابل است که در شش هزار گزی باختر ده دوست محمد و دوهزار گزی راه مالرو تخت شاه به ده دوست محمد قرار دارد. جلگه ای گرم و معتدل است و ۱۱۲ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هیرمند و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تخت پوش.

[ت] (ا) مرکب) پوشش باشد از اقمشه. (آندراج). پوشش تخت. (ناظم الاطباء): تختی از تخته زر آوردند تخت پوشی ز گوهر آوردند. نظامی. تخت پوش سبز بر صحن چمن گسترده اند چارطاق لاله بر مینای اخضر بسته اند. (از ترجمه محاسن اصفهان). سبزه در اطراف مرزار تخت پوش زمردین بر رواق انداخته و لاله در اکناف جویبار بر چرخ اخضر چهارطاق ساخته. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۰۰).

تختج.

[ت ت] (معرب، ا) معرب تخته. (منتهی الارب). مأخوذ از تخته فارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء). معرب تخته فارسی. (دزی ج ۱ ص ۱۴۲) (قطر المحيط). ج، تختج. (منتهی الارب) (دزی) (ناظم الاطباء). رجوع به تخته شود.

تختجر.

[ت ج] (اخ) دهی از دهستان القورات در بخش حومه شهرستان بیرجند است که در بیست و چهار هزار گزی شمال خاوری بیرجند قرار دارد. دامنه ای معتدل است و ۵۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و میوجات و شغل اهالی آنجا زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تخت جمشید.

[ت ت ج] (اخ) تخت جمشید آثار باقیمانده ارک و کاخ داریوش اول هخامنشی است، که پس از گذشتن ۱۸۹ سال از آغاز بنای آن، اسکندر مقدونی ساختمان های آن را در سال ۳۳۱ ق. م. سوزانده است. تخت جمشید در ۵۶ کیلومتری شمال شرقی شیراز و ۶ کیلومتری استخر، در جلگه مرودشت واقع است. تخت جمشید طبق دو کتیبه ای که در بالای دیوار جنوبی آن کنده شده، از بناهایی است که به فرمان داریوش اول هخامنشی، در حدود سال ۵۲۰ ق. م. ساخته شده است. پلکان بزرگ: راهی که به بالای تخت یا صفه راهنمایی مینماید، دو پلکانی است که در دو طرف، روبروی هم ساخته شده و شماره هر یک از پلکانها از پائین تا بالای تخت ۱۱۰ و درازای هر یک ۹۰/۶ متر و پهنایش ۳۸ سانتیمتر و بلندی ۱۰ سانتیمتر میباشد. سردر بزرگ یا مدخل: برای وارد شدن به درون ارک تخت جمشید، پس از پلکانهای شرح داده شده، تنها راه، سردر بزرگ بوده و آن ساختمانی است چهار گوشه که در بالای پلکانهای نامبرده واقع گردیده است. این مدخل دارای ۴ ستون و سردر غربی و شرقی و جنوبی بوده است، که چهار جرز دو درگاه آن، با دو تا از ستونهایش، هنوز برجا و باقی میباشد. درگاه غربی مدخل: در ورودی بزرگ نامبرده، که در خارجی بوده، رو به مغرب و متوجه پلکان بزرگ میباشد. در طرفین درونی جرزهای درگاه غربی، تقریباً در بلندی دو متر از کف، دو پیکر حیوان بزرگ که بدن و دستهای آنها شبیه به اعضای گاو و سرشان مانند سر شیر میباشد، حجاری شده است. درگاه شرقی: درگاه دومی که درونی بوده بطرف شرق واقع است. جرزهای این درگاه دارای دو گاو بالدار با سر انسان است و تاجی هم بر سر دارند. این نقوش بالدار تقلیدی است از مجسمه های دروازه پایتختی که سارگن، پادشاه آشور، در حدود ۷۱۲ ق. م. پس از ترک نینوا، پایتخت قدیم آشور، در ۱۵ میلی شرقی شهر موصل ساخته است. آپادانه (آپادانا) یا بارگاه: در جنوب سردر بزرگ، بفاصله ۵۰ متر، ساختمان ستون داری آشکار و نمایان است که موسوم به کاخ آپادانه یعنی کاخ بار عام میباشد. تمام ساختمان بار عام نامبرده، اکنون دارای ۱۳ ستون میباشد، و بوسیله دو پلکان دوطرفی شمالی و شرقی، به آن وارد میشوند. دو پلکان نامبرده، یکی پلکان کهنه است که بسمت شمال متوجه میباشد، دیگری پلکان نوپیدایش است که در سوی خاوری (شرقی) ساختمان واقع است و شرح آن زیر عنوان «پلکان نوپیدایش» بیاید. دیوار پیش بست پلکان کهنه، به نقوش چندین تن از نمایندگان ملل مختلف، مزین و آراسته

میباشد. ساختمان آپادانه عبارت بوده از یک تالار چهار گوشه مرکزی، و چهار ایوان بشکل راست گوشه که هر یکی از ایوانها ۱۲ ستون و خود تالار مرکزی ۳۶ ستون، در ۶ ردیف داشته است. ستونهای بارگاه آپادانه (آپادانا): بلندی ستونهای آپادانه نزدیک به ۱۸ متر و قطر پای آنها دو متر است. قسمت بالای ستونها مرکب از سه جزء است: اول سرستون اصلی، دوم قسمت مارپیچ دو گانه، سیم تنه دو گاوی که پشت به پشت داده اند. در بالای تمام ستون های تالار مرکزی، همین نوع مجسمه گاو بوده ولی روی ستون های ایوان شرقی مجسمه دو شیر و در بالای ستون های ایوان غربی، مجسمه دو گاو بدون قسمت مارپیچ دو گانه و سرستون اصلی بوده است. در ماه شهریور ۱۳۱۲ ه. ش.، چهار لوح زرین و سیمین از گوشه های شمال شرقی و جنوب شرقی تالار مرکزی آپادانه به دست آمده است که روی همه آنها عبارتی به یک مضمون، به سه خط میخی پارسی و عیلامی و بابلی نقر گردیده و ترجمه آنها بدین قرار است: ترجمه لوحها: داریوش، شاه بزرگ، شاه شاهان، شاه کشورها، پسر وشتاسپ هخامنشی. داریوش شاه گوید: این است کشوری که من دارم، از سکستان آن طرف سغد، از آنجا تا کوشا (حبشه)، از هندوستان تا سارد (لیدی)، که اهورمزدا، بزرگترین خدایان، به من داده است. اهورمزدا مرا و خاندان مرا نگهداری کند. پلکان نوپیدایش: در جانب شرقی ایوان شرقی کاخ آپادانه، باز دو پلکان دوطرفی نمودار و مشهور به پلکان نو میباشد که در آبان ماه ۱۳۱۱ ه. ش. کشف گردیده است. دور دیوار پلکان ردیف جلو، صورت ۸ تن سرباز نیزه دار پارسی و مدی، نقش گردیده و پشت سر آنها، در هر دو سوی، صورت شیری که گاوی را میدرد با یک ردیف درخت سرو دیده میشود. در سمت راست دیوار پیش پلکان ردیف دوم چندین تن از سران سپاه و بزرگان لشکر و سربازان ویژه شاهی، و کماندار و نیزه دار نمایان است. در قسمت چپ دیوار پیش بست پلکان نوپیدایش، در ۲۳ مجلس پیکر و تصویر نمایندگان ملت های تابعه خشیارشا نقش گردیده است. این نقوش صورت ملل باجگذاری هستند که در عید نوروز، باج و پیشکشهای خود را آورده میخواهند به پیشگاه اعلیحضرت خشیارشا، شاه توانای آن زمان که سرور ۳۱ کشور باجگذار بوده تقدیم نمایند. پلکان نوپیدایش قرینه آن که در سمت شمال بارگاه آپادانه واقع است، طبق کتیبه ای که در دیوار پیش بست آن نقر گردیده از بناهای خشیارشا میباشد. تا پیش از پیدایش لوحهای زرین و سیمین نامبرده در بالا، بارگاه آپادانه به کاخ خشیارشا مشهور بود، ولی سپس ثابت گردید که فقط پلکانهای دو سمت بارگاه بفرمان خشیارشا ساخته شده و خود کاخ از بناهای داریوش بزرگ بوده است. رجوع به کاخ آپادانا شود. بارگاه صدستون: در مشرق کاخ آپادانه ساختمانی موجود است بنام کاخ صدستون که دومین کاخ بار، و عبارت است از یک تالار و یک ایوان در شمال آن. در این ساختمان هیچ کتیبه ای دیده نمیشود، ولی بنای آن از خشیارشا بوده است و طبق کتیبه خط بابلی، اتمام و به پایان رسیدن آن توسط اردشیر اول هخامنشی پسر خشیارشا بوده است. ساختمان تالار صدستون: این تالار بشکل چهار گوشه و دارای یک صد ستون تمام سنگی در ده ردیف بوده و اکنون پاستونهایش بجای خود باقی میباشد. در چهار دیوار تالار صدستون هشت در و ۳۶ پنجره و طاقچه سنگی دارد، و بین آنها دیوارهای آجری بوده که فعلاً خراب شده است. در گاههای شمالی صدستون: در چهار جرز دو درگاه شمالی آن، چهار بار مجلس بار شاهی را نشان میدهد، در بخش بالا شاهنشاه روی کرسی شاهانه نشسته و در جلو او دو عودسوز گذارده شده، پس از آن یکی از بزرگان کشور ایستاده گزارش میدهد. زیر کرسی شاه پنجاه تن از نگهبانان پارسی و مدی هم ایستاده اند. در گاههای شرقی: در درون دو جرز یکی از دو درگاه شرقی، شاه با گاو کوهی، و در درگاه دیگر با شیر بالمداری که پنجه عقاب و دم عقرب و یک شاخ نیز دارد، در جدال میباشد. این جانور را میتوان به خدای بدی یعنی اهریمن تعبیر نمود که شاه از طرف اهورمزدا با او میجنگد. در گاههای جنوبی: در داخل هر یک از چهار جرز این دو درگاه باز چهار مجلس بار دیده میشود، یعنی شاه با عصای سلطنت روی کرسی نشسته است. در اینجا کرسی شاهانه روی تختی قرار دارد. در پائین کرسی شاه پیکر ۱۴ تن از نمایندگان ملت های تابع ایران در سه ردیف ایستاده اند. در بالای تخت پشت کرسی، یک تن از بزرگان کشور نمایان و چتری بالای سر شاه نگه داشته است. در بالای سر شاه نیز یک ردیف شیر و دو فروهر بزرگتری بوده و اکنون به زمین افتاده است. در گاههای غربی: جرزهای دو درگاه

غربی شاه را نشان می‌دهد که با دیو بالرداری که دارای سر شیر و یک شاخ است می‌جنگد. ایوان کاخ صدستون: این ایوان که تاریخ پیدایش جدید آن مهرماه ۱۳۱۵ ه. ش. بوده در امتداد شمالی کاخ نامبرده واقع و شکل راستگوشه را دارد. در سمت شرق و غرب این ایوان، دو بدنه سنگی که مرکب از سنگهای سیاه صیقلی است موجود، و روی هر یک گاو بزرگی ایستاده و سر و تنه آن شکسته و به زمین افتاده است. ایوان شمالی نامبرده دارای ۱۶ ستون مانند ستون های خود تالار بوده است. قسمت بالای ستون ها مرکب بوده از سرستون و قسمت مارپیچ دوگانه و دو حیوان نشسته پشت به پشت داده که دارای تنه گاو و سر انسان با ریش دراز میباشند. نیمی از سرستون شبیه به ستونهای نامبرده که در کاخ سه دروازه به دست آمده برای نمایش آثار دوران هخامنشی به موزه ایران باستان در تهران برده شده است. مدخل دوم: در جلوی ایوان کاخ صدستون ساختمان سنگی مختصری نمایان است که دارای تنه ستونهای بزرگی میباشد. یکی از سرستونهای آن که عبارت از دو گاو نشسته پشت به پشت داده است موجود و بزرگی و طرز ساختمان آن باعث بسی حیرت و شگفتی انگیز میباشد. سرستون نامبرده در سال ۱۳۱۵ ه. ش. بهمت آقای دکتر «اریک اشمیت» به یکی از تالارهای بزرگ تخت جمشید حمل و برای حفاظت و نمایش در آنجا گذارده شده است. رجوع به کاخ صدستون شود. کاخ سه دروازه: در جنوب شرقی کاخ بار عام داریوش (آپادانه) ساختمان تقریباً چهار گوشه ای پدیدار است. در شمال و جنوب آن دو ایوان و چند اطاق بنا شده است. ساختمان مرکزی کاخ سه دروازه مربع و دارای چهار ستون بوده و هر یک از ایوانها دو ستون داشته و کف این کاخ پست تر از کف آپادانه و تا زاویه جنوب شرقی ساختمان هدیش امتداد دارد. هرچند در کاخ سه دروازه کتیبه ای دیده نشده ولی از طرز ساختمان آن معلوم میشود که از بناهای داریوش اول و در حدود ۵۱۵ - ۵۱۲ ق. م. ساخته شده است. پلکان دوطرفی کاخ سه دروازه: در سمت شمال این کاخ دو پلکان در راست و چپ ساخته شده و شماره هر یک ۳۰ دانه و در بالای دیوار پیش بست آنها نرده سنگی با کنگره های خیلی زیبا وجود دارد. در بخشهای خارجی نرده های پلکانها سه نیزه دار پارسی و مدی و سپس شیری که گاوی را میدرد نمایان است. دیوار پیش بست ایوان شمالی این کاخ در هر دو طرف آراسته به چهار تن نیزه دار و کماندار میباشد. در دو سمت نیزه داران مجدداً شیری گاوی را میدرد و در بالای اینها نقوش سربازان دیده میشود. ایوان شمالی سه دروازه: این ایوان بشکل راستگوشه و دارای دو ستون تمام سنگی است که پا و سرستون یکی از آنها هنوز باقیست. در جلوی این ایوان نرده ای با کنگره های سنگی موجود است و در هر طرف آن نقوش سربازان پارسی حجاری شده است. تالار مرکزی کاخ سه دروازه: پشت ایوان شمالی، تالاری است چهار گوشه و سقف آن روی چهار ستون برقرار بوده است. این تالار در شمالی و شرقی و غربی داشته است. در دو جانب درونی جرزهای درگاه شرقی تالار، داریوش اول روی سریر نشسته و خشیارشا ولیعهدش در پشت سر او ایستاده است. سریر شاه روی تختی قرار دارد که ۲۸ تن از نمایندگان ملتهای مختلف پائین تخت را روی دو دست نگه داشته اند. جرزهای دو درگاه شرقی و جنوبی تالار مرکزی نامبرده آراسته به نقش داریوش اول میباشد و دو تن از غلامان هم در دنبال او روانند. و در بخش بالای درگاه نیز نقش فروهر که در حالت پرواز دیده میشود حجاری شده است. ایوان جنوبی کاخ سه دروازه: در جنوب تالار مرکزی، ایوانی است چهار گوشه و دارای دو ستون سنگی مانند ستون های کاخ صدستون کمی کوچکتر بوده و اکنون پاستونهای آن ها بر جای خود باقی است. در سمت جنوب ایوان، پلکان کوچک و ظریفی از سنگ سیاه وجود دارد که ظرافت حجاری آن، توجه عموم جهانگردان را به خود جلب نموده است. در طرف خارج نرده های کنار پلکان، سربازان نیزه دار پارسی منقوش گردیده و در طرفین درونی این نرده ها، مستخدمین و غیره از پلکان بالا میروند. پلکان نامبرده برای نمایش صنایع دوره هخامنشی به تهران برده شده است. رجوع به کاخ سه دروازه شود. عمارت آئینه یا کاخ تجرا: پس از گذشتن از سمت جنوب کاخ آپادانه، از جانب جنوبی آن و جنوب غربی کاخ سه دروازه، ساختمان سنگی تقریباً سیاه رنگی نمودار است و اکنون مشهور به تالار آئینه میباشد و کف آن به اندازه سه متر از کف بارگاه داریوش بلندتر است. نام حقیقی کاخ آئینه بموجب کتیبه ای که در جرزهای درگاه جنوبی تالار مرکزی آن نقر گردیده تجرا یعنی قصر زمستانی بوده است، بعلت آنکه

در سه سوی در و پنجره دارد و از بامداد تا شام آفتاب از سه طرف در آن می‌تابد. ساختمان تچرا طبق دو کتیبه موجود در آن از بناهای داریوش بزرگ می‌باشد. پلکان غربی کاخ تچرا: در سمت غرب این کاخ، پلکانی است دوطرفی که در دو طرف داخل و خارج نرده های کنار آن، باز نمایندگان ملتهای باجگذار، تحف و پیشکش های خود را آورده، با راهنمایی دربانان پارسی و مدی از پلکان بالا- میروند. بنای این پلکان طبق کتیبه ای که در وسط دیوار پیش بست پلکان دیده میشود از اردشیر سوم هخامنشی می‌باشد. تالار شمالی کاخ تچرا: این تالار بشکل چهار گوشه و دارای چهار ستون بوده است. در جلو یکی از درگاههای آن سنگی بشکل مکعب راستگوشه برپاست و روی آن غلامی نقش گردیده که در یک دست هوله و در دست دیگر عطردان دارد. تالار مرکزی تچرا: تالار مرکزی همانند تالارهای دیگر چهار گوشه و دوازده ستون در سه ردیف داشته و در چهار دیوار ۶ در و ۸ طاقچه و ۴ پنجره سنگی دارد و دور گیلوئی هر پنجره و طاقچه کتیبه ای به سه خط میخی پارسی و عیلامی و بابلی نوشته شده و ترجمه آنها از این قرار است: این گیلوئی سنگی پنجره در خانه شاهی داریوش ساخته شده است. ایوان جنوبی: در امتداد جنوبی تالار مرکزی ایوانی است بشکل راستگوشه و شماره ستونهای آن ۸ و در دو ردیف کار گذارده شده بوده است. ایوان نامبرده تا دو طاقچه شرقی و غربی آن بنابر کتیبه ای که دور آنهاست از بناهای داریوش اول می‌باشد، سپس خشیارشا دو پایه سنگی که یکی از آنها شکسته و به زمین افتاده، بر دو گوشه جنوب شرقی و جنوب غربی ایوان افزوده است. رجوع به کاخ تچر شود. تپه مرکزی: در طرف غرب ساختمان سه دروازه و مشرق کاخ تچرا تپه بلند و مرتفعی پدیدار است که سطح آن از تمام نقاط روی تخت بلندتر است. سطح این تپه تقریباً چهار گوش و به ویرانه های برجهای بابل مانند است. احتمال قوی میرود که تپه نامبرده خرابه بنای مخصوص عبادت و پرستش ساکنین صفا تخت باشد. در جنوب تپه مرکزی فضای مسطحی است که از مشرق و مغرب منتهی میشود. جرز و پلکان دوطرفی دارای حجاریهای زیبا و این دو پلکان طبق کتیبه ای که در دیوار آن است از بناهای خشیارشا می‌باشد. کاخ کوچک خشیارشا یا هدیش: هدیش یا عمارت نشیمن واقع است در جنوب شرقی تچرا و جنوب تپه مرکزی. ساختمان هدیش مرکب است از یک ایوان شمالی و تالار مرکزی و دو تالار شرقی و غربی. هر یک از این دو تالار ۴ ستون داشته و پاستونهای آن هنوز سر جای خود باقیست و اطقاهائی نیز در راست و چپ این دو تالار ساخته شده و شماره هر یک سه می‌باشد. کاخ کوچک خشیارشا و تمام منضمات آن بر حسب کتیبه هائی که روی پایه های مکعب شکل ایوان و در جرزهای درگاههای شمالی و شرقی و غربی نقر گردیده از بناهای خشیارشا پسر داریوش اول است و نامش در کتیبه های نامبرده «هدیش» یعنی جای نشیمن گفته شده است و گمان میرود در حدود ۴۷۵ ق. م. بنا شده باشد. ایوان شمالی هدیش: در تمام امتداد شمالی کاخ کوچک خشیارشا ایوانی ساخته شده است بشکل راستگوشه که دارای ۱۲ ستون در دو ردیف بوده است. در دو گوشه شمال شرقی و جنوب غربی این ایوان، دو پایه سنگی برپا است و در روی هر یک کتیبه ای به سه زبان پارسی و عیلامی و بابلی بفرمان خشیارشا نوشته شده است. تالار مرکزی کاخ کوچک خشیارشا: از جای ستونهای که در تخته سنگهای کف تالار نمایان است معلوم میشود این تالار ۳۶ ستون در شش ردیف داشته و تماماً در هنگام آتش سوزی (حریق) از طرف اسکندر مقدونی تبدیل به آهک شده و بتدریج ریخته است. در چهار دیوار این تالار ۵ در و قریب ۲۰ طاقچه و پنجره بوده است. در داخل پنجره ها صورت کارکنانی که هر یک به کاری مشغولند حجاری شده است. از بودن این نقوش میتوان پی برد که این عمارت حرمرسرای خشیارشا بوده است. دو در تالار مرکزی به ایوان شمالی باز میشود و در جرزهای آنها خشیارشا با دو غلام که چتری بالای سر شاه نگه داشته اند از تالار بیرون می آیند. دو در تالار به اطقاهای شرقی و غربی و یک در آن هم به مهتابی جنوبی باز میشود و جرزهای این دو در باز مزین به نقوش شاه و دو غلام است، اما در این جا هر سه داخل تالار میشوند. رجوع به کاخ هدش شود. بنای اردشیر سوم: بنائی در مغرب ساختمان هدیش و جنوب حیاط جنوبی کاخ آئینه دیده میشود که فقط دارای چند تنه ستون سنگی و یک دیوار شمالی تقریباً بلندی ۲ متر می‌باشد و دو پلکان کوچک هم در دو انتهای دیوار وجود دارد. دیوار شمالی نامبرده، مزین و آراسته است به نقوش

سربازان و پاسبانان پارس و سرلوحه به یک خط و زبان که مضمون هر سه آنها یکی است و از مفاد آنها چنین معلوم میشود که این بنا و دو پلکان کوچک، از بناهای اردشیر سوم میباشد. عمارت جنوب شرقی یا حرمسرای خشیارشا: برابر گوشه جنوب غربی بارگاه صدستون، و جنوب شرقی کاخ سه دروازه، ساختمانی در پست ترین سطح صفا نمایان است که مشهور به کاخ جنوب شرقی میباشد، در سال ۱۳۱۱ ه. ش.، از طرف آقای پرفسور «ارنست هرتسفلد» نماینده دانشگاه شرقی شیکاگو، از روی نقشه پیشین در روی پیه‌های اولیه بنا شده است. ساختمان نامبرده که نیز معروف به حرمسرای خشیارشا میباشد، از بناهای داریوش بزرگ بوده است و بعداً خشیارشا آن را از طرف شمال و مغرب وسعت داده و سرسرای بین اطاقهای طرفین را وسیع تر کرده است، چنانچه این تغییرات از دو جور بودن کف سرسرا و ایوان و اطاقهای مسکونی بانوان و خانواده سلطنت معلوم میگردد. ایوان شمالی کاخ جنوب شرقی: در بخش شمالی حرمسرای یادشده ایوانی است بشکل راستگوشه و دارای ۸ پاستون از سنگ سیاه رنگ شفاف میباشد و روی آنها از قرار معلوم ستونهای چوبی نصب بوده است. تالار بزرگ حرمسرا: پشت ایوان شمالی تالار بزرگی واقع است و شکل راستگوشه را دارد. این تالار دارای ۱۲ پاستون از سنگ سیاه و صیقلی میباشد و در سال ۱۳۱۲ ه. ش. نیز، هنگام تعمیر آن تنه و سرستون های آنرا بدستور آقای پرفسور هرتسفلد مانند ستون های زمان خشیارشا از چوب ساخته اند. در جزهای درگاههای شمالی و جنوبی تالار بزرگ، صورت شاه با دو غلام حجاری شده است و چنین مینماید که شاه و غلامان از درگاه جنوبی وارد، و در درگاه شمالی از تالار خارج شده از اندرون بطرف کاخ بار میروند. در درگاههای شرقی و غربی، خشیارشا بسمت نمایندگی از طرف اهورمزدا با دو اهریمن که، در یک درگاه، هیکل شیر بالدار با اعضای مختلف و در درگاه دیگر، بشکل شیر است در جدال میباشد. در جنوب تالار مذکور، حیاط خیلی کوچکی دیده میشود و این حیاط باقی عمارت حرمسرا را از تالار بزرگ و ایوان شمالی جدا میکند. در کاخ جنوب شرقی هیچگونه کتیبه ای دیده نمیشود، ولی در سال ۱۳۱۱ ه. ش.، هنگام برداشتن خاکهای درون آن، لوح سنگی از زیر خاک آوار به دست آمده که خشیارشا خود را معرفی کرده و خلاصه ای از کرده های خود را نوشته است. نویافته ها: از سال ۱۳۱۴ ه. ش. در جنوب شرقی صفا تخت، از طرف آقای دکتر هاریک اشमित، کاوش و خاکبرداری شده و در نتیجه آن ساختمان های زیادی با دیوارهای خشتی و پاستونهای سنگی و حجاریهای ظریف و ممتاز کشف گردیده، و بنام ساختمان های خزانه مشهور گشته است، از آن جمله حیاطی است که در اطراف آن، تالارهای بسیار و راهروهای دیده میشود. حیاط نوپیدایش: این حیاط در میان ساختمانها واقع و در چهار طرف آن ۴ ایوان ساخته شده است. در دو ایوان شرقی و جنوبی حیاط نامبرده، دو مجلس حجاری برجسته باشکوهی بدرزای ۲۹/۶ متر و به بلندی ۷۰/۲ متر به دیوارهای آنها نصب است. در هر یک از حجاریها در میان، داریوش بزرگ هخامنشی، روی تخت نشسته، و در پشت سر او پسرش خشیارشا ایستاده است و در عقب او رئیس کیش و آئین آن زمان و اسلحه دارباشی داریوش، و بعد دو تن از نگهبانان پارس ایستاده اند. در جلوی تخت شاه یک تن از بزرگان کشور، مشغول عرض گزارش و در پایان این مجلس باز دو تن از نگهبانان با تجهیزات دیده میشوند. تالار صدستون نویافته: یکی از تالارهایی که در نزدیکی حیاط نویافته نامبرده کشف شده و بزرگی آن شگفت انگیز میباشد، تالاری است راستگوشه که دارای ۱۰۰ ستون در دو ردیف پنج در بیست بوده و پاستونهایش مرکب از دو سنگ چهار گوشه و گرد است و فعلاً وجود دارند. از توی این تالار، دو وزنه از سنگ مرمر سیاه به دست آمده و روی هر یک از آنها کتیبه ای به سه خط میخی پارسی، عیلامی و بابلی کنده شده و ترجمه آن بدین قرار است: داریوش شاه بزرگ، شاه شاهان، شاه کشورها، شاه این زمین، پسر گشتاسب هخامنشی. گمان میرود این دو وزنه سنگی از وزنه های واحد مقیاس بوده و در خزانه دولتی هخامنشی بایگانی میشده است، مانند متری که امروز در کشور فرانسه در «آرشو ناسیونال» ضبط است. تالار ۹۹ ستون: در جنوب کاخ صدستون و تالار صدستون نوپیدایش، تالار دیگری پیدا شده که دارای ۹۹ ستون در دو ردیف ۱۱ در ۹ بوده و پاستونهای آنها که از دو سنگ روی هم تشکیل یافته است، هنوز بر جای خود باقی میباشد. آب انبار سنگی: در مشرق صفا تخت قدری بالاتر از ابنیه نویافته، در پای

کوه کنده شده است. چون در بالای تخت، آب به اندازه کافی نبوده، ناگزیر این آب انبار را در آنجا درست کرده و آنرا از آبهای حاصله از برف و باران جریان یافته از همان کوه، پر مینموده اند و در بیشتر مدت سال آب آن را به مصرف میرسانیده اند. راه آبی نیز در بالای کوه در سنگ کنده شده است که آب مختصری از دره پلواررود، نزدیک استخر آمده، بوسیله همین مجرا بر روی صفحه تخت میرسیده است. دخمه‌ها (مقبره‌ها): در بالای کوهی که تخت جمشید در دامنه آن واقع است مقبره‌هایی برای آخرین شاهان هخامنشی، در سینه کوه ساخته شده است که معروف به دخمه میباشند. یکی از دخمه‌ها در شمال و دیگری در جنوب کوه و یکی هم در جنوب تخت جمشید در پیش آمدگی همان کوه است که ناتمام میباشد. نمای دخمه‌ها از دو بخش روی یکدیگر تشکیل یافته است: پائین نما شکل ایوانی را مینماید که سقف آن روی چهار ستون قرار گرفته است، بالای سقف ایوان تختی دیده میشود که ۲۸ تن از نمایندگان ملت‌های باجگذار، در دو ردیف افقی آن را روی دو دست نگه داشته اند و روی تخت سریر سه پله‌ای و یک آتشدان موجود است و شاه روی سریر ایستاده و دست راست خود را بسمت آتشدان دراز کرده مشغول عبادت میباشد. دخمه شمالی متعلق به اردشیر دوم هخامنشی، و دخمه جنوب شرقی به اردشیر سوم، و دخمه جنوبی کوه که ناتمام مانده، متعلق به داریوش سیم آخرین پادشاه هخامنشی است که پیش از اتمام آن مغلوب اسکندر گردید. برج و بارو: طرف شرق صفحه تخت جمشید، که چسبیده به کوه است، دو دیوار داشته، یکی در پای کوه و قدری پائین تر از آب انبار، و دیگری دیواری بوده که دور کوه می‌گشته است. میان این دو دیوار فضای خیلی بزرگ سرایشی دیده میشود، بهمین جهت بنائی غیر از چند برج و پاسدارخانه در آنجا ساخته نشده است. مدت آبادی تخت جمشید: برای تمام مدت آبادی تخت جمشید نمیتوان مدت معینی را قائل شد، بعلاوه آنکه چهار تن از شاهان هخامنشی، مانند داریوش بزرگ و خشایارشا و اردشیر اول و اردشیر سوم، هر کدام یک یا چند ساختمانی را بنا نهاده اند. همین قدر میتوان گفت که در مدت ۱۸۹ سال یعنی از آغاز بنای آن که توسط داریوش بزرگ در ۵۲۰ ق. م. بوده، تا سوزاندنش در سال ۳۳۱ ق. م. که به دست اسکندر مقدونی انجام گرفته، آباد بوده است. شهری در جلو تخت جمشید بوده و نام آن پارس و به یونانی پرس پلیس یعنی ایرانشهر بوده است. در برزن شمالی شهر، یعنی در دره شمالی پائین تخت، درگاه سنگی دیده میشود که در جرزهای آن، صورت دو چاکر حجاری شده است. در سمت غرب برزن شمالی شهر، در جلگه زیر راه شوسه، یک آستانه در و دو جرز سنگی درگاه و چند ساختمان و پاستون پدیدار است. در جرز این درگاه صورت یک مرد و یک زن در حال عبادت نقش گردیده است. در جنوب و جنوب غربی پائین تخت ساختمان‌های زیاد و پاستونهای بزرگ، مانند پاستونهای روی تخت، به انضمام آستانه‌های سنگی کشف گردیده است. احتمال دارد ساختمان‌های نامبرده متعلق به درباریان و بزرگان پارس بوده باشد. (نقل از خلاصه کتاب راهنمای تخت جمشید تألیف حسین بصیری صص ۸۰ - ۹۷).

تخت جمشید.

[تَج] (اخ) دهی از دهستان مرودشت در بخش زرقان شهرستان شیراز است که در سی هزار گزی شمال خاور زرقان و در کنار شوسه اصفهان به شیراز قرار دارد. دامنه‌ای معتدل است. ۵۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه سیوند و محصول آن غلات و حبوبات و چغندر و شغل اهالی زراعت است. این قریه دارای دبستان و پاسگاه ژاندارمری و تلگراف خانه است. و بناهای تاریخی تخت جمشید و قصر خشایارشا که معروف به آپادانا است در نزدیکی آن قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تخت چمن.

[تَجَم] (اخ) ده کوچکی از دهستان احمدآباد در بخش مرکزی شهرستان آواده است که در شصت و پنج هزار گزی جنوب اقلید و

در کنار راه فرعی ده بید به اقلید و احمدآباد واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تخت حاجی بیک.

[ت ت ب] (اخ) قرارگاهی در هرات: هشتم ماه مبارک رمضان سنه ۸۷۳ ه. ق. موبک همایون خاقان منصور بخت و دولت همعنان اقبال و نصرت در رکاب به شمال کوه بولیکا رسید. سادات و قضات... زبان به دعا و ثنا گشودند و تخت حاجی بیک از فر نزول همایون رشک افزای سپهر بوقلمون گشت. روز پنجشنبه نهم ماه مذکور امیر مبارزالدین ولی بیک از جانب مشهد مقدسه رسید و به سعادت زمین بوس مشرف گردید و روز جمعه عاشر در مسجد جامع دارالسلطنه هرات خطبه به نام و القاب خاقان کامیاب ترین پذیرفته. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۳۴). روز جمعه از تخت حاجی بیک به باغ زاغان تشریف برده قدم بر سریر جهانبانی نهاد و تختگاه خاقان سعید مغفرت پناه از یمن مقدم آن پادشاه... از فلک هفتم درگذشت. چنانکه از مشهد مقدسه در عرض سه روز به دارالسلطنه هرات، در تخت حاجی بیک نزول نمود. (حبیب السیر ایضاً ص ۱۴۲).

تخت حیران.

[ت ت ح] (اخ) نام کوهی است در حوالی تفت که جایی است در یزد. (بهار عجم) (آندراج): از لاله و گل چو طفل معجم بابا خندان همیشه خرم قرص مه و خور که برتر آمد از کوه تنور او برآمد هر جا جلی است تا بدخشان از حیرتیان تخت حیران. محسن تأثیر (از بهار عجم).

تخ تخ.

[ت ت] (صوت) در زبان شیرخوارگان، از دهان بیرون کن! از دهان بیرون کن! آوازیست که به شیرخوارگان بیرون کردن چیزی را از دهان خواهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخ تخ.

[ت ت] (ع صوت) کلمه ای است که ماکیان را بدان زجر کنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تخت خانه.

[ت ن / ن] (ا مرکب) مقرر سلطنت و پایتخت. (ناظم الاطباء). تختگاه. (آندراج): سوی تخت خانه زمین درنوشت به بالا- شدن ز آسمان برگذشت. نظامی (از آندراج). رجوع به تخت و تختگاه شود.

تختخانی.

[ت ت نی ی] (ع ص) مردی که در زبانش لکنت باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تختاخ. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تختاخ شود.

تخت خسرو.

[تَ تِ خُ رَ / رُو] (اخ) نام تخت خسرو پرویز که طاق مانند بود و مانند آسمان صور بروج و کواکب در آن نقش یافته بود... (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تخت طاقدیس شود.

تخت خسرو.

[تَ تِ خُ رَ / رُو] (اخ) خرابه ای در جنگل زیارت خواسته رود، از دهات استرآباد رستاق. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۸ و ترجمه وحید ص ۱۷۱ شود.

تختخه.

[تَ تِ خَ] (ع امص) لکنت زبان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (قطر المحيط). رجوع به تختاخ و تختخانی شود (||. ا) حکایت آواز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تخت دار.

[ت] (ا مرکب) جامه سیاه و سفید را گویند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). جامه سیاه و سفید که پادشاهان ایران ویژه دارا بر روی تخت خود می گسترانید. (ناظم الاطباء ||). جامه خواب را نیز گفته اند و معرب آن دَخْدَار است. (برهان) (انجمن آرا). جامه خواب باشد که بر بالای تخت بگسترانند و معرب آن دخدار است. (فرهنگ جهانگیری) (از آندراج). جامه خواب. (ناظم الاطباء). جامه خواب که بالای تخت گسترانند، دخدار معرب آن و در قاموس: دخدار؛ جامه سفید یا سیاه، معرب تخت دار. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تختار شود.

تخت دار.

[ت] (نف مرکب) تاجور. پادشاه. دارنده اریکه و صاحب سریر سلطنتی: و ذکر محامد اخلاق این پادشاه خوب سیرت و این تخت دار جوانبخت همه کس بخواند. (راحة الصدور راوندی).

تخت داود.

[تَ تِ وِ] (اخ) نام کوهی در حوالی تفت که جایی است در یزد. (بهار عجم) (از آندراج ذیل تخت حیران): نه منظر اختران مسعود اورنگ نشین تخت داود. محسن تأثیر (از بهار عجم).

تخت دیکا.

[تَ تِ] (اخ) خرابه ای در جنگل زیارت خواسته رود، از دهات استرآباد رستاق. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۸ شود. (۱) (۱) - در بخش فارسی «دیکا» و در بخش انگلیسی کتاب رابینو Dika ولی در ترجمه وحید «تخت دکه» آمده است.

تختر.

[تُتْ] (ا) دختر. (ناظم الاطباء).

تختر.

[تَحْتُ تْ] (ع مص) سستی آوردن و مسترخی گردیدن و کاهل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفت و استرخاء. (اقرب الموارد) (قطر المحيط). کسالت. (قطر المحيط ||). تب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط ||). پراکنده شدن ذهن از خوردن شیر و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (قطر المحيط) (از ناظم الاطباء): شرب اللبن حتی تختر. (اقرب الموارد). || سستی بدن از مرض یا جز آن. (از اقرب الموارد ||). به رفتار کاهلان رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (قطر المحيط) (آندراج).

تخت راک.

[تْ] (اخ) ده کوچکی از دهستان بهمنی گرمسیر در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان است که در سی و شش هزارگزی لک لک، مرکز دهستان، واقع است و ۱۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تخت رحمت.

[تَتْ رَمْ] (ترکیب اضافی، مرکب) سرپوش صندوق عهد بود. این لفظ در زبان عبری بمعنی سرپوش و کنایه از پوشیدن و عفو گناه می باشد. (قاموس کتاب مقدس).

تخت رستم.

[تَتْ رُتْ] (اخ) تپه ای نزدیک نکا میان کوه آسیمان و نیلاکوه، از کوههای رامیان. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ترجمه و وحید ص ۸۷ و ۱۷۲ شود.

تخت روان.

[تْ رَا] (اخ) دهی از دهستان چالدران بخش سیه چشمه در شهرستان ماکو است که در هشت هزارگزی باختر سیه چشمه و سه هزارگزی باختر شوسه سیه چشمه به کلیساکندی قرار دارد. دامنه ای است سردسیر و ۷۹ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه ارابه رو دارد. از راه ارابه رو زیوه بالا، به سعدل اتومبیل می توان برد. این ده از دو محل تشکیل یافته که پانصد گز با یکدیگر فاصله دارند و به تخت روان بالا و تخت روان پایین مشهورند و سکنه تخت روان پایین ۴۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخت رود.

[تْ] (اخ) در چهارفرسخی میانه جنوب و مشرق آباد است. (از فارسنامه ناصری).

تخت زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) تخت گسترده. (آندراج). نصب کردن تخت. تخت را برپا داشتن نشستن را: فرش انداختند و تخت زدند راه صبرم زدند و سخت زدند. نظامی. مرا اقبال داد این مژده بخت زدم اندیشه را بر آسمان تخت. امیرخسرو (از آندراج). عشق جایی که تخت قدر زند عقل را پایه تعقل نیست. ظهوری (ایضاً).

تخت زمین.

[تَ زَا] (اخ) ده کوچکی از بخش رامیان شهرستان گرگان است که در بیست و هفت هزار گزی خاور رامیان و دوهزار گزی باختر شوسه گرگان - شاهرود واقع است و ۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تخت زنگی.

[تَ زَا] (اخ) دهی از دهستان بیلوار در بخش کامیاران شهرستان سندج است که در هیجده هزار گزی شمال باختری کامیاران و سه هزار گزی لونه کون قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت سبز.

[تَ سَا] (اخ) دهی از دهستان ایوه در بخش ایزه شهرستان اهواز است که در پنجاه و هشت هزار گزی خاور ایزه قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تخت ستانی.

[تَ سَا / سِ] (حامص مرکب) پیروزی بر پادشاهی. غلبه کردن بر سلطانی. ستاندن تخت از پادشاهی و تصرف کردن کشور او: چون خلفا گنج فشانی کنی تاج دهی، تخت ستانی کنی. نظامی.

تخت سراج.

[تَ تِ سَا] (اخ) نام مدرسه شیخ ابواسحاق کازرونی است (۱). گویند شیخ در آن مدرسه چراغی به دست خود روشن کرده اند و اکنون چهارصد سال زیاده باشد، آن چراغ همچنان افروخته است. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری) (از آندراج). مدرسه شیخ ابواسحاق کازرونی. (ناظم الاطباء). (۱) - شیخ ابواسحاق ابراهیم بن شهریار کازرونی معروف به «شیخ مرشد»، از مشاهیر مشایخ فارس، متوفی بسال ۴۲۶ ه. ق. و مدفون به کازرون. (شدالازار ص ۴۹ از حاشیه برهان چ معین).

تخت سفر.

[تَ تِ سَا] (اخ) جایگاهی در حدود مرو: از راه سرخس متوجه مرو گشتند محمد قاسم و ... در شهر توقف کرده ریات ظفرپیکر، روز جمعه هفتم از تخت سفر به سر کوچه ساقسلماق رفت و سه چهار روز در آن مرحله اقامت نموده... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۲۴۰).

تخت سلیمان.

[تَتِ سُلْ] (اِخ) تخت منسوب به حضرت سلیمان: مگر تخت سلیمانست کز دریا سحرگهان نباشد زی که و هامون مگر بر باد جولانش. ناصر خسرو. بر دل پاکش غباری بیگناه از من چراست دیو بی انصاف بر تخت سلیمان چون نشست. خاقانی. و رجوع به تخت سلیمانی شود.

تخت سلیمان.

[تَتِ سُلْ] (اِخ) آثار مخروبه ای است در بیست و پنج فرسخی دریاچه ارومیه بطرف شرقی که عده ای از مورخین آنرا پایتخت آذربایجان در زمان پارتیها دانسته و معتقد بودند که آتشکده آذرگشسب هم در آنجا بوده است. پایتخت آذربایجان را در زمان پارتیها یعنی زمان لشکرکشی آن تونیوس سردار رومی به این صفحه، مورخین رومی پَرشِپه می نامند. محل آنرا در تخت سلیمان کنونی یعنی در بیست و پنج فرسنگی دریاچه ارومیه از طرف جنوب شرقی باید جستجو کرد. (راولین سن، ششمین دولت بزرگ مشرق ص ۲۰۱ از ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۲۴). و رجوع به همان کتاب ج ۱ صص ۱۷۸ - ۱۷۹ و ج ۳ صص ۲۳۵۴ و ۲۳۷۳ و ۲۳۷۴ شود. آقای دکتر معین آرد: کریستنسن در تاریخ ایران در زمان ساسانیان آورده: جکسن (۱) گوید این آتشکده [آتشکده آذرگشسب] در جایی برپا بود که اکنون خرابه های تخت سلیمان معروف هست و فاصله آن از ارومیه و همدان یکی است. این اشتباه نخست از راولنسن (۲) سرزده، چه او خرابه های تخت سلیمان را در آذربایجان (که در شمال آن محلی است که اکنون به گنج آباد موسوم است) شهر قدیم شیز تصور کرده. پس از وی یوستی (۳) پیروی او کرد و جکسن عقیده او را تأیید و تقویت نمود، ولی استاد مارکوارت (۴) در این باب به آقای پورداود نوشته اند: گنجشک یا الشیز، اقامتگاه تابستانی خسرو پرویز، اما اقامتگاه زمستانی شهریاران سابق، «اترپات» بود. اقامتگاه تابستانی این شهریاران اخیر موسوم بوده به فرازه اسپ یعنی اسب خیز، که در کوهی واقع بوده و امروزه این محل تخت سلیمان نامیده میشود برخلاف گنجشک یا الشیز، بنابر آنچه در سیاحت نامه ها مندرج است باید در نواحی دریاچه ارومیه، سر راه مراغه و تبریز، در نزدیک لیلان باشد. نظر به تعریف مفصلی که معربن المهلهل کرده در نزدیک آن معدن ها و چشمه های نفتی بوده که آتشکده آذرگشسب بواسطه آن روشن بوده است... (مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی ص ۲۰۲). و رجوع به آذرگشسب و شیز و صاین قلعه شود. (۱) -- (۴) - Justi. (۳) - Rawlinson. (۲) - Jackson. Marquart.

تخت سلیمان.

[تَتِ سُلْ] (اِخ) نام کوهی است در وسط کشمیر که تخت حضرت سلیمان علیه السلام در آنجا فرود آمده و الحال مردم برای زیارت آن می روند. (آندراج). مقامی است در کشمیر. (غیاث اللغات). در جهت شرقی افغانستان و نزدیک سرحد هندوستان و در میانه کوه سلیمان قرار دارد که از شمال به جنوب ممتد است و بلندترین قله تخت سلیمان ۱۱۰۰۰ پا بلندی دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

تخت سلیمان.

[تَتِ سُلْ] (اِخ) در یکی از بلندیها که در سر راه شیراز و اصفهان واقع است خرابه های درهم و برهمی دیده میشود و چنین به نظر می آید که آثار شهری است. در اینجا چیزی که مخصوصاً جالب توجه می باشد بنایی است از سنگهای تراشیده به ارتفاع ۱۲

متر و سه ربع (در جایی که ارتفاع محفوظ مانده). این بنای سنگی را اهل محل تخت سلیمان نامند و تصور می رود پایهء ارگ یا قلعه ای بوده. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۶۷).

تخت سلیمان.

[تَ تِ سِ لُ] (اخ) از کوههای دوهزار. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۵۳ و ترجمهء وحید ص ۲۰۴ شود.

تخت سلیمان.

[تَ تِ سِ لُ] (اخ) آثار قلعه ای است که در نزدیکی اشاقی قرار دارد. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۶۱ و ترجمهء وحید ص ۲۱۷ شود.

تخت سلیمانی.

[تَ تِ سِ لُ] (اخ) تختی که حضرت سلیمان علیه السلام بر آن نشسته در هوا می رفتند. (آندراج). در اساطیر آورده اند که تخت سلیمان بر باد حرکت می کرد. (حاشیهء برهان چ معین ذیل تخت روان). تخت سلیمان: از هجوم مرغ دلها نیست ره در کوی عشق آخر این صیاد بر تخت سلیمانی نشست. سلیم (از بهار عجم) (از آندراج).

تخت سمن بر.

[تَ تِ سِ مَمَ بَ] (اخ) تخت صنم بر. کوهی نزدیک شمس آباد چهارمحال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخت شاه.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان کلیایی در بخش اسدآباد شهرستان همدان است که در سی و سه هزارگزی جنوب هوله قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۱۸ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات و لبنیات و صیفی و انگور است و شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان قالی بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت شاه.

[تَ] (اخ) دهی از بخش میان کنگی در شهرستان زابل است که در بیست و چهار هزارگزی شمال ده دوست محمد و نزدیک مرز افغانستان قرار دارد. جلگه ای گرم و معتدل است و ۸۹۸ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هیرمند و محصول آن غلات و صیفی و پنبه و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و قالیچه و گلیم و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تخت شاهی.

[تَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان رمشک در بخش کهنوج شهرستان جیرفت است که در صد و هشتاد و چهار هزارگزی جنوب خاوری کهنوج و هفت هزارگزی باختر راه مالرو رمشک به گابریک واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

.۸

تخت شدن.

[تَ شُ دَ] (مص مرکب) هموار و مساوی شدن و در دندانهای اسب علامت پیری است اسب را. رجوع به تخت شود ||. در افیون و تریاک، کنایه از کمال نشئه مند شدن. (از آندراج): از محتسب نداریم مانند می کشان باک داریم پادشاهی چون تخت گشت تریاک. اسماعیل (از آندراج). - تخت شدن دماغ؛ چاق شدن دماغ از نشاء و مطلق رسیدن دماغ. (آندراج). تخت شدن افیون. (مجموعه مترادفات): نوشم تا شراب از عیش دوران بی نصیبم من دماغم تخت در وقتی که شد اورنگ زیم من. قبول (از آندراج). چو نیست تخت دماغت سخن مگو تأثیر که شاه بیت بلند تو باب اورنگ است. تأثیر (از آندراج).

تخت شیراز.

[تَ تَ] (ترکیب اضافی، مرکب) در گناباد خراسان، نام صندوقی که در آن ماست و پنیر و نان و دیگر خوردنی ها نهند. رجوع به شیراز شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخت شیرین.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان چمچال در بخش صحنه شهرستان کرمانشاهان است که در نوزده هزارگزی جنوب باختری صحنه و سه هزارگزی جنوب شوسه کرمانشاه به همدان قرار دارد. دشتی است سردسیر و ۲۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه گاماسیاب و محصول آن غلات و حبوبات و توتون و پنبه و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد و در تابستان از راه فراش اتومبیل می توان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخت صادق.

[تَ دَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان ورکوه در بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد است که در هیجده هزارگزی شمال خاوری چقلوندی و دوهزارگزی شمال خاوری راه شوسه خرم آباد به بروجرد واقع است و ۴۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵ و ۶).

تخت صنم بر.

[تَ تَ صَ نَ بَ] (اخ) تخت سمن بر. رجوع به همین کلمه شود.

تخت طاقدیس.

[تَ تَ] (اخ) نام نوایی از نواهای باربد. (فرهنگ رشیدی) (آندراج). لحن پنجم از سی لحن باربد. (ناظم الاطباء ||). ترکیب اضافی، مرکب) نوایی از موسیقی. (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به تخت طاقدیس شود.

تخت طاقدیس.

[تَ تِ] (اِخ) تخت کیخسرو و پرویز که به صور بروج کواکب منقش بود. (آنندراج) (از فرهنگ رشیدی). تختی دارای چندین طبقه که صور همه بروج و کواکب بر آن نقش بود و از فریدون به خسرو پرویز رسید. (ناظم الاطباء). صاحب انجمن آرا در ذیل تخت خسرو آرد: ... و در مثنوی بکتاش نامه در مدح خسرو عهد گفته ام: بر تخت چو تخت طاقدیسش دو صد خسرو چو خسرو خاک لیسش. و دیس بمعنی مانند است و چون این تخت به ایوان و طاق میماند به این نام موسوم شد. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به تخت خسرو شود. آقای دکتر معین در حاشیه برهان ذیل تخت طاقدیسی آرد: ثعالبی چنین توصیف کرده: از عجایب مزبور (عجایب عهد خسرو پرویز) تخت طاقدیس است که مرکب از عاج و ساج بود و صفحه‌ها و نرده‌ها آنرا از زر و سیم ساخته بودند. طول آن ۱۸۰ ذراع و عرض ۱۳۰ ذراع و ارتفاع آن ۱۵ ذراع بود، و پله‌هایی از چوب سیاه و آبنوس با قاب زرین داشت. تخت را طاقی از طلا- و لا-جورد بود که صور فلکی و ستارگان و بروج و اقلیم‌های هفتگانه و صورت پادشاهان و حالات مختلف ایشان در مجالس بزم و رزم و شکار و غیره بر آن نقش شده بود و آلتی در آن تعبیه کرده بودند که ساعت‌های مختلف روز را تعیین می‌کرد. تخت چهار قطعه فرش زربفت مزین به مروارید و یاقوت داشته است که هر یک معرف یکی از چهار فصل (سال) بوده. (غرر اخبار ملوک الفرس ص ۶۹۸ به بعد). کریستن سن نام این تخت را تخت تاکدس (۱) نوشته و گوید معرب آن طاقدیس است. هر تسفلد تحقیقی عالی در باب طاقدیس دارد بنام «تخت خسرو». رجوع به کریستن سن ص ۴۶۶ بیعد شود: بزیر تخت خواهد بود جایم اگر سلطان تخت طاقدیسم. سوزنی (از آنندراج). (۱) - Takht i takdes.

تخت طاقدیسی.

[تَ تِ] (اِخ) تختی بوده است چند طبقه که صور جمیع بروج و کواکب را بر آن نقش نموده بوده اند و آن از فریدون به خسرو پرویز رسیده بود. گویند تمام عساکر خسرو در طبقات آن جا می‌شده اند. (برهان ||). نام لحن پنجم است از سی لحن باربد. (برهان): چو تخت طاقدیسی ساز کردی بهشت از طاقها در باز کردی. (از آنندراج ||). ترکیب وصفی، مرکب) نام نوایی هم هست از موسیقی. (برهان). نام نوایی و لحنی. (شرفنامه منیری). به همه معانی رجوع به تخت طاقدیس شود.

تخت طاوس.

[تَ تِ] (وِ) (اِخ) در نزدیکی قبر کورش، آثار دو آتشکده دیده می‌شود. در اینجا دو سنگ یک پارچه مکعبی هست که موسوم به تخت طاوس است. درون این سنگها را خالی کرده اند. بزرگتر، که یکی از اضلاع قاعده اش دو متر و دوازده سانتی متر است و ارتفاعش دو متر و ربع، از جلو پلکانی دارد، که در سنگ ساخته و آنرا به این سنگ چسبانده اند. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۶۶).

تخت طاوس.

[تَ تِ] (وِ) (اِخ) تخت مرصع به جواهری بود در دوره قاجاریه و صاحب تاریخ عضدی گوید در اول آن تخت را تخت خورشید می‌گفتند و در شب زفاف با تاج الدوله که نامش طاوس خانم بوده چون آن تخت را برای فتحعلیشاه زده بودند بعدها آنرا بنام تخت طاوس نامیدند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخت طاوس.

[تَ تِ] (وِ) (اِخ) یک فرسخ و نیم پیشتر مشرقی فتح آباد است. نام محلی کنار راه آباده و شیراز میان باغ لردی و تخت جمشید در هشتصد و سی و یک هزار و هفتصد گزی تهران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخت طاوس.

[تَ تِ وِو] (اِخ) تختی که نادر از سفر هند آورده و تا اوایل قاجاریه در ایران بوده است.

تخت طاوسی.

[تَ تِ وِو] (اِخ) نام تختی که به امر صاحبقران ثانی شهاب‌الدین محمد شاه جهان پادشاه غازی انار الله برهانه مرتب شد و صورت طاوس مرصع به جواهر بر آن تعبیه بوده و بتاريخ هفتم ماه سال ۱۱۵۱ ه. ق. شاه شاهان نادرشاه که از ایران به غصب هند آمده بود و از قلعه دارالخلافة شاه جهان آباد بر سایر تخت‌ها و جواهر و خزاین و نفایس و تحایف این دیار متصرف شد، چنانچه عبارت «غصب هند» ماده تاریخ این قضیه است: دگر چه حاجت کیخسروی و کاوسی است که عشق را دل پرداغ تخت طاوسی است. خان آرزو (از آندراج). تخت طاوسی را غالباً بغلط تخت طاوس نویسند و نیز با تخت فعلی که در قصر گلستانست اشتباه شده. برای شرح بیشتر رجوع به مجله نقش و نگار شماره هفتم دوره سوم و مقاله آقای حکمت در فرهنگ ایران زمین ج ۲ شود.

تخت عاج.

[تَ تِ] (ترکیب اضافی، مرکب) تخت دندان پیل. (آندراج). اریکه و اورنگی که از دندان پیلان سازند پادشاهان را: چو بر پشت پیلان نهم تخت عاج ز هندوستان آورندم خراج. نظامی (از آندراج). کنایه از روز است ||. عبارت از سرین و شرمگاه نیز کنند. (آندراج).

تخت عمر.

[تَ تِ عُم] (اِخ) از آبادیهای زیارت خواسته رود. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۸ و ترجمه وحید ص ۱۷۱ شود.

تخت فولاد.

[تَ] (اِخ) دهی از دهستان برز رود در بخش حومه شهرستان اصفهان است که در سه هزار گزی جنوب اصفهان و متصل به راه فرودگاه قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۲۶۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از زاینده رود و چاه، محصول آن غلات، انگور، سیب زمینی، سردرختی و صیفی است و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان قالی بافی است و در حدود ۲۰ باب دکان دارد و فرودگاه هواپیماهای لشکری و کشوری در زمینهای نزدیک به این آبادی واقع شده و گورستان عمومی جنوب خاوری شهر اصفهان در این محل قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تخت فیروزه.

[تَ تِ زَ / زِ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آسمان است. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). (اِخ) تخت کیخسرو را نیز گویند. (برهان). کنایه از تخت کیخسرو باشد. (انجمن آرا). تخت کیخسرو. (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تخت طاقدیس شود.

تخت قراچه.

[تَ تَ قَ چَ] (اخ) کوشکی در جعفرآباد شیراز: ... چهارم، اتابک قراچه و او در شیراز مدرسه ای ساخته اسباب و املاک فراوان بر آن وقف نمود و در جعفرآباد کوشکی و تختی بر قلعه کوهی ساخت و آن عمارت به تخت قراچه مشهور است. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۵۹). و رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۳۸۵ شود.

تختک.

[تَ تَ] (اخ) دهی از دهستان جاوید در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون است که در شانزده هزارگری خاور فهلیان و چهارهزارگری شوسه کازرون به بهبهان قرار دارد. دامنه ای گرمسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و برنج و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تخت کاشان.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان سوسن در بخش ایزه شهرستان اهواز است که در سی و شش هزارگری شمال خاوری ایزه قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تخت کبود.

[تَ کَ] (اخ) گودنرگسی. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). رجوع به گودنرگسی شود.

تخت کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) هموار کردن. تسطیح. مسطح کردن || پر کردن. لبالب کردن. کامل کردن.

تخت کش.

[تَ کَ / کَ] (نف مرکب) آنکه زیره گیوه سازد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخت کلاه.

[تَ کَ] (ا مرکب) کلاهی چوبین که بر سر مجرمین و گناهکاران نهند. (ناظم الاطباء).

تخت کیخسرو.

[تَ تَ کَ / کَ خُ رَ / رُو] (ترکیب اضافی، ا مرکب) تختهء مینا. آسمان. (فرهنگ رشیدی (||). اخ) تخت طاقدیس. رجوع به تخت طاقدیس شود.

تختگاه.

[ت] (ا مرکب) تخت خانه. (آندراج). محل تخت و محل جلوس پادشاه. (ناظم الاطباء). دربار. جایی که شاهان بر تخت نشینند اداره کشور را. مکانی که تخت شاهی در آن قرار دارد: نبینی ز شاهان که بر تختگاه ز داندگان بازجویند راه. ابوشکور. کبی وار بنشست بر تختگاه بیاسود یک چند خود با سپاه. دقیقی. چو بنشست بر تختگاه پدر جهان را همی داشت با زیب و فر. فردوسی. بیامد نشست از بر تختگاه بسر بر نهاد آن کیانی کلاه. فردوسی. آن عاقلان که مر سر دین را به علم خویش بر تختگاه عقل و بصر تاج و افسرند. ناصر خسرو. سرافکنده و برکشیده کلاه درآمد به پایین آن تختگاه. نظامی. برابر در ایوان آن تختگاه نهادند زیر زمین تخت شاه. نظامی. شهر، پایتخت و مقر پادشاه که تزر نیز گویند. (ناظم الاطباء). پایتخت. کرسی. عاصمه. قاعده. مستقر: تلمسان؛ تختگاهی است به مغرب... تونس؛ تختگاه بلاد افریقیه... (منتھی الارب). و گر او شود کشته بر دست شاه به توران نماند سر و تختگاه. فردوسی. شد آن تخت شاهی و آن دستگاه ربودش زمانه از آن تختگاه. فردوسی. آن بارگاه ملت و آن تختگاه دولت آن روی هفت عالم و آن چشم هفت کشور. شرف الدین شفروه (در صفت اصفهان). پایگه جوی تخت شاه شدند وز یمن سوی تختگاه شدند. نظامی. به هر تختگاهی که بنهاد پی نگه داشت آیین شاهان کی. نظامی. و از تختگاه فارس... به ناحیت شهر بابک... آمد. (سمط العلی ص ۱۲). فرمان روان کرد به حکیم رومی در اختیار شهری از شهرها جهت تختگاه معتدل هوا در فصول چهارگانه و در مزاج و طبایع به حال میانه. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۲۰). تختگاه و محط دولت بود مهبط و بارگاه ایمان شد. (از ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۰۰).

تختگاه جهان بخش.

[ت] ج هاء ب [اخ] دهی از بخش گوران در شهرستان اسلام آباد غرب است که در بیست هزار گزی شمال گهواره و در کنار راه فرعی تفنگچی به سنجابی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، صیفی و توتون است. شغل اهالی آنجا زراعت و گلخانه داری است. و از تیره دانیالی هستند. ده کوچک تختگاه درویش نزدیک به این آبادی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تختگاه حسین سلطان.

[ت] ح س س [اخ] دهی از بخش گوران در شهرستان اسلام آباد غرب است که در هیجده هزار گزی شمال گهواره و چهار هزار گزی تختگاه جهان بخش قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۵۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات، صیفی، توتون و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه فرعی تفنگچی به سنجابی از کنار این آبادی می گذرد و مردم آنجا از تیره دانیالی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تختگاه درویش.

[ت] د ر [اخ] ده کوچکی است نزدیک تختگاه جهان بخش. رجوع به تختگاه جهان بخش شود.

تخت گذاشتن.

[ت] گ گ [اص مرکب] مردن. درگذشتن. سقوط کردن از سلطنت: جوزا گریست خون که عطارد بیست نطق عنقا بریخت پر که سلیمان گذاشت تخت. خاقانی.

تخت گرفتن.

[تَگِ رِ تَ] (مص مرکب) تخت گیری. عمل تخت گیر. رجوع به تخت گیر و تخت گیری شود.

تختگاه.

[تَگَ] (ا مرکب) مخفف تختگاه. محل تخت شاهی: چو شاه جهان ره بدان جام یافت در آن تختگاه لختی آرام یافت. خاقانی ||. پایتخت: سریری خبر یافت کآن تاجدار بر آن تختگاه کرد خواهد گذار. نظامی. رجوع به تختگاه شود.

تخت گیر.

[تَ] (نف مرکب) کنایه از پادشاه. پادشاه قادر و توانا. (ناظم الاطباء). که تخت گیرد و پادشاهی کند. پادشاه فاتح و پیروز: سپه راند از آنجا به تخت سریر که تا بیند آن تخت را تخت گیر. نظامی. به آیین کیخسرو تخت گیر که برد از جهان تخت خود بر سریر. نظامی. کلاه از کیومرث، آن تخت گیر ز جمشید تیغ، از فریدون سریر. نظامی. گرچه به شمشیر صلابت پذیر تاج ستان آمدی و تخت گیر. نظامی.

تخت گیری.

[تَ] (حامص مرکب) تخت گرفتن. پیروزی یافتن بر پادشاهی. عمل تخت گیر. پیروزی بر سلطانی: جمشید یکم به تخت گیری خورشید دوم به بی نظیری. نظامی.

تختله.

[تَ تَ لَ / لَ] (ا) کفش و عصای گردش. (ناظم الاطباء).

تختم.

[تَ خَتْ تَ] (ع مص) انگشتی در کردن. (تاج المصا‌دیر بیهقی). انگشتی در انگشت کردن. (زوزنی) (آندراج) (اقرب الموارد) (قطر المحيط). انگشتی در دست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بر سر عمامه بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعمم: تختم بالعمامة. (اقرب الموارد ||). پنهان کردن چیزی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط ||). علامه الحق علی القلب من العارفين. (تعريفات جرجانی در اصطلاحات صوفیه ||). تغافل کردن از چیزی و خاموش گشتن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (قطر المحيط).

تختم.

[تُ تَ / تَ] (اخ) نام کوهی است در مدینه و نصر گوید: «تخنم» با نون کوهی است در بلاد بلحرث بن کعب و گفته اند به مدینه... طفیل بن الحارث گوید: قرحُ رواحاً من أیاءِ عشیةٍ الی ان طرقت الحی فی رأسِ تختم. (از معجم البلدان).

تخت مرمر.

[تَ تِ مَ مَ] (اِخ) تختی منسوب به کریمخان. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۸۴ شود.

تختمش.

[تُ تِ مَ] (اِخ) دهی از دهستان مانه در بخش مانه شهرستان بجنورد است که در هشت هزارگزی شمال خاوری مانه و دوهزارگزی خاور راه مالرو شعبان به محمدآباد قرار دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و پنبه و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تخت مشک.

[تَ تِ مَ] (اِخ) دهی از دهستان بارمعدن در بخش سرولایت شهرستان نیشابور است که در دوهزارگزی جنوب باختری چکنه بالا قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و مالداری و ابریشم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تختشلو.

[تَ تِ مَ] (اِخ) دهی از دهستان کاغذکنان در بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد است که در ۵۵۰۰گزی شمال آغ کند و ۲۰۵۰۰گزی شوسهء میانه - زنجان قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۳۵۲ تن سکنه دارد. آب آن از سه رشته چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و میوه است و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم و گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخت ملک.

[تَ تِ مَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نیکشهر شهرستان چابهار که در سی هزارگزی شمال باختری نیکشهر و بر کنار راه شوسهء چابهار به ایران شهر واقع است و ۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تختهء.

[تَ تِ مَ] (عِ اِص) عمامه بندی، اسم است تَخْتُم را. (منتهی الارب) (از قطر المحيط). عمامه بندی. (ناظم الاطباء ||). تغافل ||. سکوت و خاموشی ||. پنهانی. (ناظم الاطباء).

تخت میل.

[تَ] (اِخ) از کوهستانها و ییلاقهای شاه کوه و ساور. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷ و ترجمهء وحید ص ۱۵۹ شود.

تخت نشان.

[تَ نِ] (نِ فِ مرکب) بخشنده تخت. (ناظم الاطباء): خسرو تاجبخش و تخت نشان بر سر تاج و تخت گنج فشان. نظامی.

تخت نشین.

[تَنْ] (نَف مرکب) پادشاهی که دارای تخت و تاج باشد. (ناظم الاطباء). از عالم مسندنشین. (آندراج): هر که شد تاجدار و تخت نشین تاج او آسمان و تخت زمین. نظامی. کآن تخت نشین که اوج سای است خرد است ولی بزرگ رای است. نظامی. تاج بخش شهان تخت نشین مشرق و مغربش بزیر نگین.؟ (حیب السیر جزو ۴ از ج ۳ ص ۳۲۲). و رجوع به ماده بعد شود.

تخت نشینان خاک.

[تَنْ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از پادشاهانست. (برهان). پادشاهان. (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). ارواح. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). ارواح گذشتگان. (فرهنگ رشیدی ||). اهل سلوک. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). درویشان. (آندراج ||). ساکنان زمین. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخت نشینی.

[تَنْ] (حامص مرکب) سلطنت و پادشاهی. (ناظم الاطباء).

تخت نوروز.

[تَنْ] (اخ) ده کوچکی از دهستان پایین ولایت در بخش فریمان شهرستان مشهد است که در هفتاد و هفت هزار گزی شمال خاوری فریمان و بیست هزار گزی خاور شوسه عمومی سرخس به مشهد قرار دارد. دامنه ای معتدل است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تختنوس.

[تَنْ] (اخ) (به فارسی: دخت نوش) وی دختر لقیط بن زواره بود و پدرش او را به اسم دختر کسری نامید و در تعریب، شین به سین بدل شد و معنی آن دختر نوش است. (از المعرب جوالیقی ص ۱۴۲).

تخت نه.

[تَنْه] (نَف مرکب) در بیت زیر معادل تخت نشان آمده است: وی بصدای صریر خامه جان بخش تو تاج ده اردشیر، تخت نه اردوان. خاقانی. رجوع به تخت نشان شود.

تخت و تاج.

[تَنْت] (ترکیب عطفی، مرکب) سلطنت و پادشاهی. تاج و تخت. فرمان روایی: مخالف خرش برد و سلطان خراج چه اقبال بینی در آن تخت و تاج. سعدی (بوستان).

تخت و تبارک.

[تَنْت رَا] (ق مرکب، از اتباع) با تمام استراحت خیال. آسوده و بری از تشویش: درویش سبحان دو دست را از پشت روی هم

زیر سر گذاشت و تخت و تبارک خوابید. (سر و ته یک کرباس جمال زاده ج ۱ ص ۱۷۹). فلان تخت و تبارک نشسته بود. شب به خانه رفت و تخت و تبارک خوابید.

تخت ور.

[تَ وَ] (ص مرکب) پادشاه. دارنده اورنگ پادشاهی: چو دیدم کزین حلقه هفت جوش بر آن تخت ور شد جهان تخته پوش. نظامی.

تخته.

[تَ تَ / تَ] (ا) پارچه چوب. (آندراج). قطعه چوب پهن و صاف و مسطح که چندان ستبر نباشد. (ناظم الاطباء). تختج معرب آن. (از منتهی الارب). چوب به پهنا بریده مسطح و عریض، ساختن کشتی، صندوق، کرسی، تخت، در، تابوت، پوشش سقف گور، جعبه و جز اینها را. چوب پاره بریده ای که قطر آن کم و طول و عرض آن بسیار باشد: در این ورطه کشتی فرود شد هزار که پیدا نشد تخته ای بر کنار. سعدی (بوستان). ز روی عداوت به بازوی زور یکی تخته بر کندش از روی گور. سعدی (بوستان). بگفتم تخته ای بر کن ز گوری بین تا پادشاه یا پاسبانند بگفتا تخته بر کنند چه حاجت که میدانم که مثنی استخوانند. سعدی. - تخته حمام؛ تخته سنگی که در حمام برای نماز گذارند، از اهل زبان به تحقیق پیوسته است. (آندراج): هر چناری را که عادت کرده با سوز جگر تخته اش جز تخته حمام (۱) نتواند شدن. تأثیر (از آندراج ||). - تخته ایست که با آن کثافت های روی آب خزانه را از اطراف فراهم کنند و در یک جا جمع سازند، سپس با ظرفی بیرون ریزند. این تخته همیشه در گوشه حمام های خزانه ای موجود است. - تخته در؛ قطعه چوب پهن و مسطح که در میان لنگه در قرار دهند. (ناظم الاطباء). - تخته قیمه؛ تخته چوبی که گوشت را بر آن ببرند و قیمه کنند. (آندراج): دلم دایم از وی سراسیمه است از او سینه ام تخته قیمه است. وحید (از آندراج). - تخته کشتی؛ سطح کشتی. (ناظم الاطباء). - تخته گور؛ پاره چوبهایی که بدان سقف گور را پوشند و سپس با خاک و سنگ محکم سازند: نبیند مگر تخته گور تخت گر آویخته سر ز شاخ درخت. فردوسی. خروشی بر آید که بر بند رخت نیابی جز از تخته گور تخت. فردوسی. - تخته نرد؛ اسباب بازی نرد. (ناظم الاطباء). رجوع به تخت و تخته نرد شود. - امثال: یک تخته اش کم است؛ کنایه از سبکی عقل کسی آید ||. صفحه ای که در روی آن بدن مرده را غسل داده کفن می کنند. (ناظم الاطباء). چوب که مرده بر آن شویند. لوحی از چوب و جز آن که مرده را بر آن نهاده شویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تختی که مرده را بر آن خوابانند غسل دادن را: رفتم خانه برارم چنگی روغن بیارم زنکه زن برارم کردش به زهر مارم زنکه به تخته بفتی به شوی اخته بفتی. (یادداشت ایضاً). - تخته شور کردن؛ مرده شور کردن. نفرین کردن کسی را که بمیرد. یا گفتن به تخته بیفتی و مرده شورت ببرد. - تخته شوی کردن؛ مرده شوی کردن. رجوع به تخته شور کردن شود. - تخته غسل؛ تخته مرده شورخانه: نتراشند جز به یک منوال تخت مردان و تخته غسل. اوحدی. - تخته مرده شورخانه؛ تخته غسل ||. جنازه و تابوت و عماری. (ناظم الاطباء). تابوت. تخته پوش. تخته تابوت. تخته مردگان. تخته مرده کشان: بدو گفت کای ترک بر گشته بخت همین دم ببندمت بر تخته رخت. فردوسی. ز زابل شه اختر، بپردخت بخت بدو تخته داد و به شیدوش تخت. اسدی. یکی جفت تخته یکی جفت تخت یکی تیره روز و یکی نیک بخت. اسدی. - از تخت به تخته افتادن؛ کنایه از مردن پس از پادشاهی است. مردن صاحب اورنگی. - تخته تابوت؛ تخته مردگان. تخته مرده کشان: ترا به تخته تابوت هم کشد روزی اگر خزانه و لشکر هزار خواهد بود. سعدی (از آندراج). - تخته مردگان؛ تابوت. - تخته مرده کشان؛ تابوت: تخته مرده کشان بفراشتند بر کتف بوبکر را برداشتند. مولوی ||. قطعه چوب. کنده خرد. پاره چوب. - تخته آسیا؛ چوب پهنی که گاواهن را جهت شیار کردن زمین بدان نصب کنند. (ناظم

(الاطباء). - تخته‌آسترش؛ تخته‌چوبی که گاوآهن را بدان محکم کنند. (ناظم الاطباء). آلتی است چوبی برزیگری که هندش هل نامند و استرش، پهل را گویند. (آندراج). - تخته‌کفشگر؛ کنده‌ای که کفشگر بر روی آن چرم را می‌برد. تخته‌کفشگران. کنده موزه دوزان. کالبد کفشگران که بر آن کفش اندازه نمایند. فُوزوم. فُوزوم. جَبْأه. (از منتهی‌الارب). - تخته‌گازر؛ مَقْصِرَه. (منتهی‌الارب). پاره‌چوبی که گازران با آن بر پارچه کوبند تا رنگ بر جسم پارچه نشیند. - تخته‌گوی؛ تخته‌گوی بازی. طباطب. (منتهی‌الارب). چوگانی که سرش مانند چمچه باشد و بدان گوی بازی کنند و به تازی طباطب گویند. (ناظم الاطباء ||). لوح. (آندراج) (زمخشری) (دهار). لوح و صفحه. (ناظم الاطباء): جنگجویی که چو در جنگ شود، لشکرها خشک بر جای بمانند چو بر تخته‌صُور. فرخی. بر تخته‌عمر او نوشته چندانکه ورا هوا بود عام. فرخی. و آن خال بر آن عارض چون ماهی شیم همچون نقطی ز مشک بر تخته‌سیم. مسعود رازی. از سر مکرمت و جود همی نام نیاز خامه‌ای او کند از تخته‌تقدیر تباہ. سنایی. نقش کز محو کن ز تخته‌دل تا شود بر تو کشف هر مشکل. سنایی. همچو مردان در آی در تک و پوی تخته‌گفت را ز آب بشوی. سنایی. که خواند تخته‌عصیان تو که در رفتاد ز تخت پنجه پایه به چاه پنجه باز. سوزنی. به عشق طره‌ای برهم گسسته‌ای خط تست که ماه تخته‌سیمین کند ز پیشانی. اخیسکتی. ای نیزه‌ی شاه‌ای قلم تخته‌نصرت از نقطه‌ی دولت الف عز و جلالی. خاقانی. بر تخته‌صدق بودی آحاد ز آن اول اولیات جویم. خاقانی. و ملوک آفاق تخته‌مکارم اخلاق در جناب منبع... او میخواند: خوانده عدل تو در همه آفاق تخته‌های مکارم اخلاق؟ (از سندبادنامه). و بدان که همه چیزها بر تخته‌جهان حساب می‌کنند. (کتاب المعارف). شناسایی که انجم را رصد راند از آن تخت آسمان را تخته‌برخواند. نظامی. فکند از هیئت نه حرف افلاک رقوم هندسی بر تخته‌خاک. نظامی. - تخته‌اول؛ کنایه از لوح محفوظ است. (برهان) (آندراج). لوح محفوظ. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء): تخته‌اول که الف نقش بست بر در محجوبه‌ی (۲) احمد نشست. نظامی ||. - تخته‌اطفال را نیز گویند که در آن الف، با، تا نویسند. (برهان). تخته‌ای که در آن الف، با، تا نویسند و به اطفال دهند برای آموختن ایشان. (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). لوحی که اطفال بر روی آن الف با نویسند. (ناظم الاطباء ||). یک ورق از کاغذ. (ناظم الاطباء ||). لوح کودکان دبستان. تخته‌تعلیم مشق: خواجه بوطاهر مهین پسر شیخ ما کودک بود به دبیرستان میرفت. یک روز کودکان تخته‌ای او را به خانه‌ی شیخ باز آوردند. (اسرار التوحید). طفلان چرخ تخته‌مینا بزیر کش ماه دوتا چو پیر معلم در آن میان. اخیسکتی. از یکی تخته‌حرف خواندندی در یکی بزم دُر فشاندندی. نظامی. اگرچه تخته‌را بشویند بار دیگر استاد تواند نبشتن. (کتاب المعارف). مریدی شیخ را دید که می‌لرزید. گفت یا شیخ این حرکت تو از چیست؟ شیخ گفت سی سال در راه صدق قدم باید زد و خاک مزابل به محاسن باید رُفت و سر به زانوی اندوه باید نهاد تا تحرک مردان بدانی. به یک دو روز که از پس تخته‌برخواستی می‌خواهی که به اسرار مردان واقف شوی. (تذکره‌الاولیاء عطار). - تخته‌آداب؛ لوح دبستان. تخته‌تعلیم: به مهر مام و دو پستان و زقه‌ی خرما به جان باب و دبستان و تخته‌آداب. خاقانی. - تخته‌آموختن؛ تخته‌تعلیم. تخته‌مشق و تخته‌تعلیم گرفتن است، چه کودکان قدیم بر تخته‌مشق و درس می‌خواندند. - تخته‌ابجد؛ لوحی کودکان را در تعلیم الفبا: ضمیر خرده‌شناسی به خشم گفت خرد را هنوز حفظ نکردی حروف تخته‌ابجد. شمس طبسی. - تخته‌از سر گرفتن؛ آغاز کاری کردن. ترک کردن خطاهای گذشته را و شروع به کار درستی کردن: نقل ارواح گشته نقل از تو تخته‌از سر گرفته عقل از تو. سنایی. خورشید گرفته تخته‌از سر بر سر چو قلم دهنده‌ی تو. عطار. - تخته‌بر سر استاد زدن؛ تخته‌بر سر شکستن. (آندراج): لوح قبرم که می‌کند فرهاد میزند تخته‌بر سر استاد. آصف (از آندراج). رجوع به تخته‌بر سر شکستن شود. - تخته‌تعلیم؛ تخته‌مشق. لوحی که اطفال بر آن مشق کنند، و پسین به اضافت و بی‌اضافت نیز آید. (از آندراج). تخته‌آموختن: زاستاد ازل عشق بتان یاد گرفتم انگشت چو بر تخته‌تعلیم نهادم. امیر شاهی سبزواری (از آندراج). - تخته‌حساب؛ تخته‌شناسان، ای آن تخته‌حساب که آنرا تخته‌خاک می‌خوانند. (آندراج). - تخته‌خاک؛ سطح زمین. (ناظم الاطباء). زمین. (آندراج): تا تخته‌خاک است حصارش فضلا را سر

تخته خاک آمد و دل خانه دشمن. خاقانی ||. - تخته محاسبان. (آندراج). در نسخه شرفنامه در متن معنی نشده ولی در حاشیه بخطی غیر از خط متن می نویسد: یعنی تخته محاسبان که در آن قدری خاک اندازند و بنویسند، باز هموار کنند و رقم دیگر بنویسند: همه جاسوس نجم و افلاکند همه با میل و تخته خاکند. سنایی. بدخواه تو بر سکنه این تخته خاکی صفریست که بیشی ندهد هیچ رقم را. انوری (از شرفنامه منیری). خاک بر سر می کند گردون ز دستش گو چرا تخته خاک از سر کیوان نسازد هر زمان. خاقانی. - تخته رقوم؛ لوح رمال و منجم. (ناظم الاطباء). - تخته سالخورد؛ کنایه از حکایات گذشته باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). حکایات گذشته. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء): گزارنده تخته سالخورد چنان در کشد نقش بر لاجورد (۳). نظامی (از انجمن آرا). - تخته قسمت تقدیر؛ همان لوح تقدیر و سرنوشت: خاطری داری و فهمی که به یک لحظه کند تخته قسمت تقدیر خداوند از بر. سنایی. - تخته محاسبان؛ زمین. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). - در اصل بمعنی تخته ای است که محاسبان خاک بر آن گذارند و به میل آهنین حساب بر آن نویسند و آنرا تخت حسابان و تخت میل نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). تخته حساب: ای رفته آفتاب شما در کسوف خاک چون تخته محاسب از آن خاک برسند. خاقانی. - تخته محاسبان شدن؛ خاک بر سر و گرد آلود شدن. (از ناظم الاطباء). - صد تخته به پهلوی کسی یا استاد زده - بودن؛ از استاد یا کسی بمراتب در گذشته بودن. بسی از او برتر بودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). هر چیز مسطح و صاف و پهن. (ناظم الاطباء). هر قطعه پهن از چیزی: دگر چارصد تخته از عود تر که مهر اندرو گیرد اورنگ زر. فردوسی. هر تخته ای از او [باغ] چو سپهر است بیکران هر رسته ای از او چو بهشت است بی کنار. فرخی. چون آب خواهند داد [نیش را. مبضع را] تخته ای بگیرند از آهن و روی آنرا نرم بغایت کنند... (ذخیره خوارزمشاهی). - تخته پشت؛ کنایه از اندام پشت آدمی است که از عضلات و استخوانهای نسبتاً پهن تشکیل یافته است: تمام این تخته پشتم درد می کند. - تخته پهن؛ یعنی سرگین اسب که بستر در زیر او گسترند تا جایگاه او بگاه نشستن نرم باشد. پهن که در زمین پاگاه گسترند نرم بودن جایگاه اسب را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تخته زر؛ قطعه زر: دوستی فاضل از آن وی، تخته زر داشت. (کلیله و دمنه). تختی از تخته زر آوردند تخت پوشی ز گوهر آوردند. نظامی. - تخته زرنیخ؛ کنایه از انگشت و زغال افروخته باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). - تخته سنگ؛ پاره های بزرگ هموار از سنگ: بکار بردند از هر سویی تقرب را چو تخته سنگ بر آن خانه، تخته تخته زر. فرخی. و سر چاه را حظیره کرده اند از تخته های رخام سپید. (تاریخ سیستان). - تخته شطرنج؛ صفحه ای که در روی آن شطرنج بازی کنند. (ناظم الاطباء). - تخته عاج؛ تختی که از دندان فیل سازند ||. - کنایه از روز ||. - کنایه از سرین بلورین. (ناظم الاطباء): غلط گفتم نمودش تخته عاج که شه را نیز باید تخت با تاج. نظامی. - تخته مینا؛ کنایه از آسمان است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): مملکتش رخت به صحرا نهاد تخت بر این تخته مینا نهاد. نظامی. - تخته یخ؛ پارچه یخ که از کمال برودت هوا در حوض ها و رودها می بندد و بغایت شفاف می باشد مانند آینه قدی. (آندراج): وه چه رخ است این که چو در تاب شد آینه چون تخته یخ آب شد. یحیی شیرازی (از آندراج ||). هر یک از قطعات جامه یا پرده و امثال آن از سوی پهنا: این پرده را چهار تخته بریده اند. - تخته جامه؛ هر یک از تاهای نابریده جامه. یکی تا، یا یکی لا از جامه نابریده ||. تخت. توپ پارچه. قواره پارچه: ز دیبا و خز چارصد تخته نیز همه تخته ها کرده از چوب شیز. فردوسی. بیاورد صد تخته دیبای روم همه پیکرش گوهر و زرش بوم. فردوسی. ز لعل و ز فیروزه چندین نگین یکی اسپ و ده تخته دیبای چین. فردوسی. رجوع به تخت شود ||. عدد. تا: یک تخته قالی. دو تخته زیلو ||. تخته جامه؛ اتو و قید بزرگ و قیدی که بدان پارچه را فشار داده و هموار نمایند. (ناظم الاطباء ||). پیشخان. سکویی که سوداگران اجناس خود بر آن گذارند تا خریداران مشاهده کنند. - تخته جوهری؛ پیشخان گوهر فروش. تخته گوهری. سکو یا پیشخانی که جوهر فروش جواهر خود بر آن گذارد ||. - رنگ سرخ و کبود. هر چیز رنگارنگ. (ناظم الاطباء). - تخته قناد؛ تخته ای که قناد و حلوایی، شیرینی ها را بر آن چیند. (آندراج): گلرخ غنچه دهان من به گل شد خنده زن از شکرریزی چمن را تخته

قناد کرد. نصیرای بدخشانی (از آندراج ||). آلتی بوده است از آلات شکنجه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آلت شکنجه که بسان اسب ساخته باشند. (ناظم الاطباء): برند کیفر از چاه و بند و تخته و او مخالفان خداوند تاج و تخت و نگین. سوزنی. به همء معانی رجوع به تخت شود. (۱) - بعید نیست چوب تون تابی حمام منظور باشد. (۲) - صاحب آندراج «محبوبه» آورده و افزایش: محبوبه احمد کنایه از الف احمد است، چه محبوبه بینی دراز را گویند. این است در فرهنگها لکن هنوز معنی بیت هیچ مفهوم نشد. (۳) - ن ل: نقش را لاجورد.

تخته.

[تُتَ / تِ] (ن مف) مخفف توخته است که بمعنی ادا کرده و گزارده باشد، اعم از قرض و دین و امانت و نماز. (برهان).

تخته.

[تَ تِ] (اخ) دهی از دهستان خنج در بخش مرکزی شهرستان لار است که در ۱۲۶ هزارگزی شمال باختری لار و در دامنه شمالی ارتفاعات لیتو قرار دارد. گرمسیر است و ۷۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصولش غلات و خرما و پیاز و شغل اهالی آنجا زراعت است و راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تخته.

[تَ تِ] (اخ) دهی از دهستان شاهرود در بخش حومه شهرستان سنندج است که در بیست و یک هزارگزی جنوب باختری سنندج و پنج هزارگزی جنوب باختری زندان قرار دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تخته.

[تَ تِ] (اخ) دهی جزء دهستان بشاریات در بخش آب یک شهرستان قزوین است که در بیست و چهار هزارگزی باختر آب یک و نه هزارگزی راه عمومی قرار دارد. جلگه ای معتدل است. آب آن از قنات و چاه و محصولش غلات و هندوانه است و شغل اهالی زراعت و گلیم و جاجیم و جوال بافی است. راه مالرو دارد و از مقبره می توان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تخته.

[تَ تِ] (اخ) قریه ای است هفت فرسنگ میانه شمال و مغرب خنج. (فارسنامه ناصری).

تختها.

[تَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان سیاهرود در بخش افجه شهرستان تهران است و ۲۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تخته بازی.

[تَ تَ / تَ] (حامص مرکب) بازی نرد. بازی تخته نرد. رجوع به تخته نرد و نرد شود.

تخته بان.

[تَ تَ] (اخ) قریه ای از خرهء شاخن در قاینات. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخته بر تخته.

[تَ تَ / تَ بَ تَ / تَ] (ق مرکب) صفحه بصفحه. ورق ورق بر روی هم. پاره پاره. لخته لخته. تخته تخته انباشته: زیباییهای آبگینهء آب تخته بر تخته گشته نقرهء ناب. نظامی.

تخته برداشتن.

[تَ تَ / تَ بَ تَ] (مص مرکب) باز کردن در صندوق و تابوت و جز آن: ز تابوت زر تخته برداشتنند که گفتار او خیره پنداشتنند. فردوسی. - تخته برداشتن از دکان؛ واکردن دکان: تو بزم ساز بعشرت که صبح باده فروش پی صبح تو این تخته از دکان برداشت. حسین ثنائی (از آندراج).

تخته بردوختن.

[تَ تَ / تَ بَ تَ] (مص مرکب) کنایه از ترک کردن است: به آزادی جهان را تخته بردوخت. نظامی (از گنجینهء گنجوی). ز ظلمات، مشعل برافروختیم به ظلم جهان تخته بردوختیم. نظامی. - تختهء وقف بردوختن (دوختن)؛ ثابت ماندن. باقی ماندن. پایدار ماندن: و هنوز تختهء وقف هیچکس بر سقف گیتی ندوخته اند. (سندبادنامه چ احمد آتش ص ۱۷).

تخته بر سر شکستن.

[تَ تَ / تَ بَ سَ شَ کَ تَ] (مص مرکب) تخته بر سر کسی زدن. خراب و رسوا کردن. (آندراج) (غیاث اللغات): خرد مشمار که ما قطرهء طوفان زاییم تخته بر سر شکند شورش ما دریا را. سالک یزدی. هر جا کرشمه شیوهء تعلیم سر کند شاگرد تخته بر سر استاد بشکند. سلیم (از آندراج).

تخته بند.

[تَ تَ / تَ بَ] (ا مرکب) پارچه ای را گویند که چون کسی را دست بشکند یا از جا بدر رود تخته ها بر آن نصب کنند و آن پارچه را بر آن تخته ها و دست شکسته پیچند. (برهان). جامه ای که بر استخوانهای شکسته بندند. هندش پتی نامند. (شرفنامهء منیری). پارچه را گویند که چون دست کسی شکسته باشد تخته ها بر آن بندند تا دست درست شود و کج نگردهد و آن پارچه را بالای آن تخته ها پیچند و آنرا خسته بند و تربند نیز گویند و در عربی جیره خوانند. (آندراج). پارچه ای که در شکسته بندی بکار برند و در روی تخته ها پیچند. (ناظم الاطباء ||). بمعنی چوبهای کوچک که بر دست و پای شکسته بندند ||. حبس و قید. (غیاث اللغات). کنده و زنجیر: تخته بند آهین افکند دی بر پای آب چون ز شیدائی همی بگذشت زنجیر غدیر. اثر اخسیکتی. غیر هفتادودو ملت کیش او تخت شاهان تخته بندی پیش او. مولوی. تخته بند است آنکه تختش خوانده ای صدر پنداری و بر در مانده

ای. مولوی (|| نف مرکب) شکسته بند. استخوان بند. آرو بند. مجبّر (|| ن مف مرکب) دست شکسته که به تخته بندند تا کج نشود. (فرهنگ رشیدی). بمعنی دست و پای شکسته که بر آن چوبها بسته باشند نیز آمده است. (غیاث اللغات). تخته بسته ||. محبوس و در بند افتاده را نیز گفته اند. (برهان). محبوس و قیدی. (غیاث اللغات). محبوس. (فرهنگ رشیدی). کسی که او را بر تخته ها کشیده باشند. (آندراج). محبوس و در بند افتاده و گرفتار. (ناظم الاطباء): نعل بینی باژگونه در جهان تخته بندان را لقب آمد شهان بس طناب اندر گلو و تاج دار بر وی انبوهی که اینک تاجدار. مولوی. چو شد باغ روحانیان مسکنم در اینجا چرا تخته بند تنم. حافظ. چگونه طوف کنم در فضای عالم قدس که در سراچهء ترکیب تخته بند تنم. حافظ. تا چند در سفینه توان بود تخته بند چون موج یک سراسر عمانم آرزوست. صائب (از آندراج).

تخته بند شدن.

[ت ت / ت ب ش د] (مص مرکب) بسته شدن، چنانکه در دکان و جز آن || خشک شدن از سرما خوردگی. سخت سرما خوردن که پشت و سینه سخت درد کند. اثر سرمای سخت به سینه و پشت که حرکت آن مشکل کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخته بند کردن.

[ت ت / ت ب ک د] (مص مرکب) زندانی کردن. در قید و بند انداختن: در احسان، کنون که بگشاید؟ بوالحسن را چو تخته بند کنند. انوری.

تخته بندی.

[ت ت / ت ب ا] (حامص مرکب) جیره ای که در شکسته بندی با تخته کنند. (ناظم الاطباء ||). تختهء بزرگ از دو سوی بر سقف با طناب یا زنجیری آویختن و بر آن خوردنیها نهادن تا از تجاوز گربه و غیره مصون ماند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخته بید.

[ت ت / ت ا] (ا مرکب) ساس. (ناظم الاطباء).

تخته پاره.

[ت ت / ت ر ا] (ا مرکب) تخته های جدا شده از کشتی شکسته و جز آن: صحبت غنیمت است بهم چون رسیده ایم تا کی دگر بهم رسد این تخته پاره ها. صائب. شکستگان ز حوادث غمی نمی دارند که تخته پاره ز طوفان نمی کند پروا. وحید. خردی گزین که خردی ز آفت مسلم است کشتی چو بشکند چه زیان تخته پاره را. وحید.

تخته پاک کن.

[ت ت / ت پاک، ک] (ا مرکب) قطعه ای از اسفنج یا نمد و جز آن که تخته سیاه مدرسه ها را با آن پاک کنند.

تخته پل.

[تَ تَ / تِ پُ] (اِ مرکب) جسر و معبر چوبی. (ناظم الاطباء). پلی که از تخته‌ها بر خندق قلعه سازند تا در قلعه آمد و رفت واقع شود. (آنندراج). پلی از تخته. پل تخته‌ای: قلعه قهقهه دهان کرده تخته پل بر درش زبان کرده. زلالی (از آنندراج).

تخته پوست.

[تَ تَ / تِ] (اِ مرکب) همان پوست تخته. (آنندراج). پاره پوستی که درویشان و جز آنان با خود دارند زیرانداز را. تخته‌ای از پوست گوسفند که بر آن نشینند و خوابند: با کلاه نمده تخته پوست شهریاریم و تاج و تخت این است. نصیرای بدخشانی (از آنندراج). -تخته پوست انداختن؛ کنایه از مقیم شدن به جایی است.

تخته پوش.

[تَ تَ / تِ] (نِ مف مرکب) پوشیده شده با تخته‌های چوبین. (ناظم الاطباء). به تخته پوشیده: سقف تخته پوش (|| اِ مرکب) تابوت: آخر نه بر سکندر شد تخته پوش عالم بی یار ماند تختش در تخت بار ششتر. خاقانی. چون گریزد دل از بلا که جهان بر دلم تخته پوش می بشود. خاقانی. چو دیدم کزین حلقه هفت جوش بر آن تختور شد جهان تخته پوش. نظامی.

تخته پوش کردن.

[تَ تَ / تِ کَ دَ] (مص مرکب) پوشانیدن سقف و جز آن را با تخته.

تخته تخته.

[تَ تَ تَ / تِ تَ تَ] (اِ مرکب، قِ مرکب) قطعه قطعه. پارچه پارچه. (ناظم الاطباء). لخت لخت: چو تخته سنگ بر آن خانه تخته تخته زر. فرخی. گهی چون تخته تخته ساده سیم اندر هوا بر هم گهی چون توده توده سوده کافورست بر بالا. مسعود سعد.

تخته جان.

[تَ تَ] (اِخ) دهی است از دهستان شاخات در بخش درمیان شهرستان بیرجند که در پنجاه و هشت هزارگزی شمال درمیان و هفده هزارگزی خاور شوسه عمومی قاین به درج قرار دارد. جلگه‌ای گرمسیر است و ۶۲۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصولش غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تخته چوب.

[تَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان پشتکوه در بخش اردل شهرستان شهرکرد است که در سیزده هزارگزی جنوب اردل و سه هزارگزی راه دوپلان قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و از جنگل بلوط تشکیل یافته و دارای ۳۷۰ تن سکنه است. آب آن از چشمه و محصولش غلات و حبوبات و بادام و گردو و انگور است. شغل اهالی زراعت است و دارای زیارتگاهی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تخته دوزی.

[تَ تَ] (اخ) دهی از دهستان قلعه دره سی در بخش حومه شهرستان ماکو که در ۸۵۰۰ گزی باختر ماکو و پنج هزار گزی خاور شوسه ماکو به بازرگان قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه ساری سو و محصولش غلات است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخته زدن.

[تَ تَ / تَ زَ دَ] (مص مرکب) تخته نرد بازی کردن. نرد باختن: یک دست تخته زدیم. رجوع به تخته نرد و نرد شود.

تخته زدن.

[تَ تَ / تَ زَ دَ] (مص مرکب) کنایه از پنبه را حلاجی کردن باشد. (برهان). بمعنی پنبه زدن نوشته اند و ظاهراً تصحیف پخته زدن به بای فارسی است، چرا که پخته بمعنی پنبه آمده است. (آندراج ||). رسم نصاری است که هنگام پرستش به ضرب و اصول تخته بر تخته زنند. (غیاث اللغات از شرح گل کشتی). تخته زدن ترسا؛ آنست که ترسایان وقت سحر در معبد خود تخته بر تخته می زنند. (آندراج): هست آواز شلنگ تو به این زیبایی که زند تخته بهنگام سحر ترسایی. میرنجات (از آندراج ||). تخته زدن دکان؛ بند کردن دکان. (آندراج). بستن دکان: صرفه نتوان برد از کاری که شد بسیار دست تخته زد زاهد دکان شید در ماه صیام. مخلص کاشی (از آندراج).

تخته سنگ.

[تَ تَ سَ] (اخ) دهی از دهستان بیضا در بخش اردکان شهرستان شیراز است که در هفتادویکم هزار گزی جنوب خاوری اردکان و دوهزار گزی راه فرعی زرقان به بیضا قرار دارد. دامنه ای معتدل است و ۱۶۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصولش غلات و چغندر است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تخته سیاه.

[تَ تَ / تَ] (ا مرکب) صفحه بزرگی از چوب یا جز آن که سیاه رنگ زند و بر دیوار مقابل نشیمن گاه شاگردان نصب نمایند و هر بار چیزی خواهند بر آن نویسند و سپس پاک کنند.

تخته شدن.

[تَ تَ / تَ شُ دَ] (مص مرکب) مسطح و هموار شدن. تخته شدن یاقوت؛ مسطح و هموار شدن یاقوت. (آندراج): مفتون راه و رسم هنرور نمیشود یاقوت اگرچه تخته شود در نمیشود. تأثیر (از آندراج).

تخته شلنگ.

[تَ تَ / تَ شَ / شَ لَ] (ا مرکب) ورزش کشتی گیران است که هفت هشت تخته به دیوار قائم کرده و زنگها بسته بوضع معهود بر آن شلنگ زنند. (غیاث اللغات). تخته شلنگ زدن، شلنگ تخته زدن؛ نوعی از ریاضت کشتی گیران و آن چنانست که تخته را به دیوار می گذارند و از آن جا برمیجهند و یکبار به زور بر آن تخته می زنند. (آندراج): دل دگر گرم تپیدن شده در سینه تنگ

می زند آن بت طنز دگر تخته شلنگ. میرنجات (از آندراج). در مصطلحات مقررہء کشتی گیران است که هفت هشت تخته به دیوار قائم کرده و زنگها بسته بوضع معهود بر آن شلنگ زند و شلنگ جستن و پافشاندن شاطران و کشتی گیران را گویند. (آندراج): چنین گر بر در مردم شلنگ تخته خواهی زد ترقی گر کنی آخر تو کشتی گیر خواهی شد. خان خالص (از آندراج).

تخته قاپو.

[تَ تَ / تِ] (ص مرکب) دهقان. که در خانه زندگی کند. شهری. روستایی. روستانشین. حضری. قراری. شهرنشین. ساکن حضر. ساکن شهر. شهرباش. مدّری، مقابل بدوی و بادی و بادیه نشین.

تخته قاپو کردن.

[تَ تَ / تِ] (ص مرکب) چادرنشینی را در مسکنی جای دادن و او را از بادیه گردی و جای بجای شدن به حضارت کشیدن.

تخته قماش.

[تَ تَ / تِ] (ترکیب اضافی، مرکب) آنچه از دو تخته چوب سازند و در آن قماش ها را نگاه دارند و باز به طناب محکم بندند. (آندراج): افتاده ام به بند نگهداری عیال چون تخته قماش که بندند با طناب. تأثیر (از آندراج).

تخته کردن.

[تَ تَ / تِ] (ص مرکب) بند کردن دکان. (آندراج). بستن دکان. - دکان خود را تخته کردن؛ از دعاوی علمی و ارشادی خود دست برداشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - دکان کسی را تخته کردن؛ وی را بی اعتبار کردن. دعاوی علمی کسی را باطل ساختن. او را در انظار بی ارزش و نادرست نمودن.

تخته کشیده.

[تَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) گسترده شده از تخته. (ناظم الاطباء).

تخته کلاه.

[تَ تَ / تِ] (مرکب) کلاه چوبینی که زنگها را بدان بندند و بر سر مجرمان گذارند و رسوا کنند و کلاه تخته و کلاه زنگله نیز گویند. (آندراج). قسمی از سیاست که کلاه کاغذی زنگوله داری بر سر مجرم گذاشته و بر خر سوار کرده، گرد شهر می گردانند و گاه میزدندش تا برقصد. (از ناظم الاطباء): از که آموختی این عدل که از اسپ کسان تو کنی نعل و مرا تخته کله فرمایی. ملا شریف (از آندراج). نازند شهان اگرچه بر تخت و کلاه در مذهب ما تخته کلاه است اینجا. اشرف (از آندراج). کیفر موسوم به تخته کلاه را شاردن نیز در ج ۶ ص ۱۲۹ ذکر میکنند و میگوید: «نوعی تنبیه و کیفر است که در مورد کسبه ای که در مقیاسها تقلب کنند معمول میگردد». گردن او را از یک صفحهء چوبی بزرگ که شبیه خاموت است میگذرانند و این تخته روی شانه های متهم قرار میگیرد و در جلوی آن زنگوله ای آویزان است و روی سر او کلاهی بلند از جنسی کم بها می گذارند و در

محلّه خود وی میگردانند و مردم بی سروپا با بانگ و فریاد و آواز بلند او را مورد ملامت و شماتت قرار میدهند. (سازمان اداری حکومت صفوی صص ۱۵۴ - ۱۵۵). و رجوع به تخت کلاه و تخته کلاه کردن و تذکره الملوک چ دبیرسیاقی ص ۴۹ شود.

تخته کلاه کردن.

[تَ تَ / تَ كُ كُ دَ] (مص مرکب) چون کسی را خواهند که تمسخر کنند مثنی از عبیر بر روی حضار مجلس ریزند تا چون نوبت او رسد انگشت سیاهی بر رویش کشند یا قدری از دوده بر رویش مالند تا مردم او را به آن حالت دیده بخندند و گویند تخته کلاهش کردند. (آندراج).

تخته کوب.

[تَ تَ / تَ (ن مف مرکب) که با تخته ساخته شده باشد، چون سقفی یا کف اطاقی: بیشتر سقف اطاقهای گیلان و مازندران را تخته کوب کنند.

تخته گردن.

[تَ تَ / تَ گَ دَ] (ص مرکب) مرکب سخت عنان که عنان را برنتابد. (آندراج ||). آنکه دارای گردن پهن و کلفت و راست باشد. (ناظم الاطباء).

تخت هلاکو.

[تَ تَ هَ] (اخ) در عهد سلاطین مغول، تخت هلاکو اسم ولایتی بوده میان دربند و بغداد و همدان و آسیای صغیر. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۱۹). عبارتست از دربند بادکوبه تا بغداد و از همدان تا سرحد روم و در حقیقت بایستی مراغه را به این نام خوانند، زیرا که تختگاه هلاکوخان بوده و در آنجا رحلت نمود و قبرش در میان دو آب معروف است. (انجمن آرا) (آندراج).

تخته لنگر.

[تَ تَ لَ گَ] (اخ) نام محلی کنار راه مشهد به تربت حیدریه، میان شریف آباد و شاه تقی است و در ۴۲۳۵۰ گزی مشهد قرار دارد.

تخته مرغ.

[تَ تَ / تَ مَ] (ا مرکب) دارکوب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخته مشق.

[تَ تَ / تَ مَ] (ا مرکب) تخته مشق. لوحی که کودکان بر روی آن مشق خط کنند. (ناظم الاطباء). بی اضافت و با اضافت، تختهء تعلیم. (آندراج ||). هر چیزی که بسیار به استعمال آید. (از آندراج): لوح دلی که آینهء راز عالم است حیف است حیف، تختهء مشق هوس کنی. صائب (از آندراج).

تخته نرد.

[تَ تَ / تَ نَ] (اِ مرکب) تخته که بر آن بازی نرد بازند. (غیاث اللغات) (آندراج). اسباب بازی نرد. (ناظم الاطباء). ظاهراً درست آن تخت نرد، چنانکه در نسخ قدیمی منوچهری نیز همین گونه آمده است: نه نرد و نه تخت نرد پیش ما نه محضر و نه قباله و بنچه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فلک همچو پیروزگون تخته نردی ز مرجانش مهره ز لؤلوش خصلی. منوچهری. منه مهره کز راست بازان معنی در این تخته نرد آشنایی نیابی. خاقانی. در تخته نرد عشق فتادم به دستخون مهره بدست و خانه مششدر نکوتر است. خاقانی. ز لعل و زمرد یکی تخته نرد بساطی ز یاقوت و زر سرخ و زرد. نظامی. خیز و بساط فلکی درنورد ز آنک و فانیست در این تخته نرد. نظامی. رجوع به تخت و تخته و نرد شود.

تخته نرد آبنوسی.

[تَ تَ / تَ نَ دَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از فلک. (انجمن آرا). فلک. (فرهنگ رشیدی). فلک البروج. (ناظم الاطباء): بزیر تخته نرد آبنوسی نهان شد کعبتین سندروسی. نظامی.

تخته یورد.

[تَ تَ] (اِخ) دهی جزء دهستان اوریاد در بخش ماه نشان شهرستان زنجان است که در چهل و دوهزارگزی شمال باختری ماه نشان و هیجده هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۳۴۳ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه محلی و محصولش غلات و بنشن و یونجه است. شغل اهالی آنجا زراعت و گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تختی.

[تَ] (ص نسب) منسوب به تخت (||. ا. ||) لوحی که کودکان بروی آن علم و عمل خط می آموزند ||. خاتم سنگی ||. صدر. سینه. (ناظم الاطباء).

تختیر.

[تَ] (ع مص) تباه کردن شراب، ذهن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خراب کردن شراب، کسی را. (قطر المحيط). تباه کردن شراب، کسی را و او را به حال سستی انداختن. (اقراب الموارد).

تخت یره.

[تَ یَ رِ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک در شهرستان دزفول است که در هفت هزارگزی شمال خاوری اندیمشک و هشت هزارگزی شمال خاوری راه شوسهء خرم آباد به اندیمشک قرار دارد. کوهستانی و گرم است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصولش غلات و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان قالی بافی است. راه مالرو دارد و مردم آنجا از طایفه لر هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تختیم.

[ت] [ع مص] نیک مهر کردن، شدد للمبالغة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ختم. ختام. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). رجوع به ختم و ختام شود ||. انگشتی در انگشت کردن. (از متن اللغه) (از المنجد ||). تختیم کتاب؛ به پایان رسانیدن آن. (از متن اللغه).

تخت ییلاق.

[تَ یَ] [اخ] دهی جزء دهستان خرقان شرقی در بخش آوج شهرستان قزوین است که در بیست هزار گزی خاور آوج و بیست هزار گزی راه عمومی در کوهپایه قرار دارد. سردسیر است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصولش غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. مردم آنجا از ایل بغدادی هستند و در تابستان برای تعلیف گوسفند به کوه آق داق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تختر.

[تَ حَثْ ثُ] [ع مص] سطر و سخت شدن شیر. (اقرب الموارد) (المنجد). خاثر شدن. (از المنجد). ناظم الاطباء این کلمه را «سطبری» معنی کرده است.

تختیث.

[ت] [ع مص] گردآوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جمع کردن چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). مرمت کردن چیزی. (ناظم الاطباء). ترمیم کردن چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخیر.

[ت] [ع مص] سطر و چغرات گردانیدن شیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غلیظ گردانیدن شیر را. (اقرب الموارد).

تخیم.

[ت] [ع مص] پهناور گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد) (آندراج).

تخج.

[] (۱) صاحب منتهی الارب در شرح «ازبئرا» آرد: برخاستن موی بر اندام و تخج برآوردن سگ. و این ترجمه عبارت ذیل است: *إِزْبَاءُ الْكَلْبِ إِزْبَاءٌ؛* تنفس حتی ظهرت اصول من وبر شعره. و این کلمه در جایی یافت نشد، ولی چون صاحب منتهی الارب، چنانکه در همه جا دیده میشود، لغت های مترجم قدیمی را در دست داشته که در دست ما نیست، ظاهراً چیزی شبیه به این کلمه وجود دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به ازبئرا شود.

تخجم.

[تَ جُ] [ع ص] حریص و خداوند شره. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق

۲۸۵). رشیدی آرد: بفتحتین و ضم جیم تازی مشدد(۱)؛ حریص و خداوند شره. خاقانی گوید بیت: نامم همای دولت و شهباز حضرت است نه کرکس فرخج(۲) و نه زاغ تخجم است. و له بیت: پیش دلشان(۳) سپهر و انجم این بوده ورخج و آن تخجم. و در فرهنگ بفتح اول و سکون دوم و ضم جیم آورده و مصرع خاقانی را چنین نقل کرده: «نه کرکس فرخجه و نه زاغ تخجم است» و بیت دیگر را ملا-حظه نکرده - انتهی. صاحب انجمن آرا و آندراج آرند: بر وزن تحکم؛ بمعنی حریص و خداوند شره و در فرهنگها، خاصه جهانگیری، مختلف و غلط آورده اند و عربی است نه پارسی و با حای مهمله صحیح نه به حای معجمه - انتهی. در برهان گوید تخجم بر وزن انجم؛ بمعنی حریص و خداوند شره باشد. ولی از بیت خاقانی بقرینهء فرخج این معنی درست در نمی آید، خاصه که انجم را به صفت آز و شره صفت نکرده اند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - این کلمه در کتابهای لغت عرب مشاهده نشده و اگر یقین کنیم که این شکل در اشعار خاقانی و بر وزن تفاعل آمده است، ناگزیر باید قبول کرد که مصحف تججم است. رجوع به همین کلمه شود. (۲) - در دیوان خاقانی چ عبدالرسولی و چ سجادی «فرخجی» آمده است. (۳) - مرحوم دهخدا در یادداشتی، «پیش درشان» ضبط کرده اند.

تخجیل.

[ت] [ع مص] خجل کردن. (تاج المصادر بیهقی). خجل کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شرمنده ساختن کسی را. (اقرّب الموارد) (المنجد): در شریعت مروت و طریقت فتوت تخجیل را که ازین تعجیل رفت دافعی نخواهد بود. (سندبادنامه ص ۱۵۳).

تخدب.

[ت] [ع مص] [ت] [ع مص] راه رفتن نه بزودی و نه بدرنگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راه رفتن نه سریع و نه آهسته. (المنجد). راه رفتنی میانه چنانکه نه سریع باشد و نه بطی. (از اقرّب الموارد).

تخدد.

[ت] [ع مص] [ت] [ع مص] تخدد لحم؛ تخدید آن. (منتهی الارب). لاغر شدن و کم گردیدن گوشت کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). انجوغ گرفتن و لاغر شدن. (منتهی الارب). در هم کشیده شدن و لاغر شدن اندام. (آندراج). در کشیدگی و ترنجیدگی گوشت. (اقرّب الموارد) (المنجد). متشنج شدن و لاغر شدن. (ناظم الاطباء). فروهشته شدن گوشت کسی از لاغری. || پراکنده شدن قوم. (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخدر.

[ت] [ع مص] [ت] [ع مص] تخدر؛ تخدید آن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اختدار. (اقرّب الموارد) (المنجد) (منتهی الارب). پنهان گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج). پوشیده گردیدن و در پرده شدن. استتار. (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخدع.

[ت] [ع مص] [ت] [ع مص] تخدع؛ تخدید آن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اختدار. (اقرّب الموارد) (المنجد). بتکلف فریفتن و خدعه کردن. (ناظم الاطباء).

تخدید.

[ت] [ع مص] انجوغ گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). لاغر شدن و کم گشتن گوشت کسی. (منتھی الارب). لاغر شدن و کم گردیدن و درکشیده شدن و ترنجیدن گوشت کسی. (اقرب الموارد) (از المنجد). لاغر شدن. (ناظم الاطباء) (المنجد ||). لاغر گردانیدن. لازم و متعدی است. (اقرب الموارد) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکافتن چیزی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تخدیر.

[ت] [ع مص] پردگی گردانیدن زن. (تاج المصادر بیهقی). پردگی گردانیدن. (زوزنی). پردگی گردانیدن دختر. (از اقرب الموارد) (از المنجد). مقیم بودن دختر در خدر. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سست گرداندن عضوی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). بی حسی و خدارت و سستی اندام. (ناظم الاطباء). مقابل لذع و آن تبرید است مر عضو را بحیثیتی که جوهر روحی را که حامل حس و حرکت است خنک و سرد گرداند در مزاج و در جوهر خویش غلیظ گردد. و قوای نفسانیه نباید آنرا استعمال کند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به لذع شود ||. پنهان کردن ماده آهو بجهه خود را در زیر درخت و گودالی ||. سست گردیدن پا بر اثر نشستن بر نشیمن ها. (اقرب الموارد).

تخدیر کردن.

[ت ک د] [ع مص مرکب] بی حس نمودن و سست کردن اندام و جز آن. (ناظم الاطباء).

تخدیش.

[ت] [ع مص] مبالغه خدش. (زوزنی) (اقرب الموارد). خراشیدن چیزی را و تشدید آن [به باب تفعیل رفتن] بخاطر مبالغه است. (از منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج ||). وقع فی الارض تخدیش؛ اندکی باران به زمین افتاد. (اقرب الموارد).

تخدیع.

[ت] [ع مص] زدن غیرنافذ نابرنده. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تخدیع به شمشیر؛ زدن زدنی غیرنافذ و نابرنده. (از اقرب الموارد ||). فریفتن. (مؤید الفضلاء) (آندراج).

تخدیم.

[ت] [ع مص] پای ورنجن در پای کسی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خلخال پوشانیدن مرد، زن خود را. (از المنجد ||). بسیار خدمت کردن. (زوزنی ||). سپیدی گرداگرد خرده گاه اسب. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). خُدَمَ الْفَرَسُ؛ قصر بیاض تحجیله عن الوظیف فاستدار بارساغ رجليه دون یدیه فوق الاشاعر، فهو مُخَدَّمٌ، فان كان برجل واحدة فهو اَرْجَل. (اقرب الموارد).

تخذ.

[ت] [ع مص] فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گرفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (اقرب الموارد) (المنجد): لو شِئْتُ لَتَحَدَّتْ عَلَيْهِ اجْرًا (۱). و این مبنی بر آنست که تاء در اتخاذ اصلی باشد. (اقرب الموارد). (۱) - لو شِئْتُ لَتَحَدَّتْ عَلَيْهِ اجْرًا.

(قرآن ۱۸/۷۷).

تخذرف.

[تَ خَرُ] (ع مص) انداختن هسته های خرما را به کسی. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره شدن جامه. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تخرق در همین لغت نامه شود ||. انداختن شتران سنگریزه ها را با سپل خود از شتاب روی. (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - در این وزن بدین معنی در کتب لغت دیده نشد.

تخدم.

[تَ خَدُّ] (ع مص) بریده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بریدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به تکلف بریدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخذیع.

[تَ] (ع مص) پاره پاره کردن و بریدن بداندان که جدا نگردد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از المنجد). پاره پاره کردن به شمشیر. (اقرب الموارد ||). زدن به شمشیر چنانکه نافذ و کارگر نشود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخذیل.

[تَ] (ع مص) بر خذلان گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوار گردانیدن و بر خواری گذاشتن. (آندراج ||). خذل عنه اصحابه؛ حملهم علی خذلانه ||. به بددلی و ترک قتال واداشتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخذیم.

[تَ] (ع مص) مبالغهء تخدم. (زوزنی). بریدن و پاره پاره کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقطیع. (اقرب الموارد). سرعت بریدن چیزی را. (المنجد).

تخرب.

[تَ خَرُ] (ع مص) خوردن کرم چوبخوار، درخت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). سوراخ کردن کرم، درخت را. (المنجد).

تخربوب.

[تَ رَ] (ع ص) ناقهء نجیب. (منتهی الارب) (آندراج).

تخرج.

[تَ خَزْرُ] (ع مص) به علم رسیدن. (تاج المصادر بیهقی). به علم رسیدن و ادب یافتن. (آنندراج). فرا راه افتادن در علم و ادب و برساخته شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تدریس در علم و تعلم آن. (اقراب الموارد) (المنجد): تخرج علیه فی الفقه خلق کثیر. (اقراب الموارد). رجوع به تخریج شود.

تخرخر.

[تَ خَ خُ] (امص جعلی) منحوت از خر فارسی بمعنی حمار. بمزاح یا بقصد، خود را به نادانی (خری) زدن. خری نمودن. خویشتن را خر و نادان نمودن. وانمودن که نادان است و نباشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخرخر.

[تَ خَ خُ] (ع مص) بجنیبیدن شکم بزرگ. (زوزنی) (از اقراب الموارد) (از المنجد). جنبان شدن شکم کسی از کلانی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تخرد.

[تَ خَزْرُ] (ع مص) خریدۀ گشتن زن. (منتھی الارب) (اقراب الموارد) (المنجد). شرمندۀ گشتن و ساکت شدن از ترس و پست آواز گشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به خرید و خریدۀ شود.

تخرس.

[تَ خَزْرُ] (ع مص) طعام ولادت خود پختن زن. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء). طعام ساختن زانو برای خویشتن. (از اقراب الموارد) (از المنجد). فی المثل: تخرسی یا نفسی لأمخرسة لك؛ برای مردی مثل زنند که خود به کار خویش پردازد، آنگاه که کسی را نیابد که بدان کار پردازد. (اقراب الموارد).

تخرص.

[تَ خَزْرُ] (ع مص) دروغ گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). افترا کردن بر کسی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). دروغ گفتن و افترا کردن. (آنندراج) (اقراب الموارد) (المنجد). قال ابو تمام: تخرصاً واحاديثاً مَلْفَقَةً لیست بنع اذا عدت ولا غَرَب. (اقراب الموارد).

تخرص.

[تَ رِ] (معرب، ا) یکی تخریص. (المعرب جوالیقی). رجوع به تخریص شود.

تخرصة.

[تَ رِ صَ] (معرب، ا) تخرص. یکی تخریص. (المعرب جوالیقی). رجوع به تخریص شود.

تخرط.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) به دُمَغَزَه گرفتن روغن از روغن دان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تَحْرَطَ الطائِرُ، از باب تفاعل؛ یعنی گرفت پرنده روغن را از روغن دان به بزدم خود. (شرح قاموس). تخرط الطائرُ (۱) تخرطاً؛ اذا اخذ الدهن من مدنه بزماکاه، کذا نص الصاغانی و الذی فی اللسان: اخذ الدهن من زمکاه. (تاج العروس ج ۵ ص ۱۲۸). (۱) - این معنی در صحاح و زوزنی و لسان العرب نیامده و مرحوم دهخدا در حاشیه منتهی الارب ذیل این کلمه چنین یادداشت کرده است: این مورد هم ترجمه ای به فارسی بوده و عربی که تعریب کرده فارسی را غلط خوانده و اصل این بوده است: «تخرط؛ گرفت روغن را بدمگاه از روغن دان» و مترجم عرب بدمگاه را که بمعنی نوک مطلق هر چیز است نفهمیده و بزماکاه خوانده و عربی فرض کرده و چون در بزماکاه به یقین بوده افزودن طایر را پشت کلمه تخرط جایز بلکه برای روشن شدن مطلب واجب شمرده است و سپس مترجم دیگری که همین را ترجمه فارسی کرده و خود را در فارسی محل میدانسته در ترجمه آن به فارسی دمگاه را به دمغزه که بمعنی زمکی است ترجمه کرده است و گمان برده چون لفظ طائر هست دمغزه انساب از دمگاه است.

تخرق.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) دروغ فرابافتن. (تاج المصادر بیهقی). دروغ بریافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). تخرق کذب؛ اختلاف آن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). دریده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دریده شدن و پاره پاره شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شدت وزش باد. (المنجد ||). فراخ دستی کردن در عطا. (تاج المصادر بیهقی). فراخی کردن در عطا. (زوزنی). فراخ دستی کردن در سخاوت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد): فتی ان هو استغنی تخرق فی الغنی و ان عض دهر لم یضع متنه الفقر. (اقرب الموارد).

تخرم.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) از بن بکندن. (از تاج المصادر بیهقی). از بیخ برکندن منیه [مرگ] قوم را و بریدن. (منتهی الارب). ریشه کن کردن مرگ قومی را و از بن بکندن آنان را: فَتُخْرَمُوا و لکل جنب مصرع. (اقرب الموارد ||). باز گردیدن درز. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد) (آنندراج ||). بریده شدن تیزی بینی کسی. (از المنجد). سوراخ شدن مروارید و مهره و یا پرده بینی. (ناظم الاطباء ||). شکافته گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خشم بنشستن. (از تاج المصادر بیهقی). ساکن شدن غضب. (منتهی الارب). ساکن شدن غضب و آرام گشتن خشم کسی. (ناظم الاطباء). فرونشستن خشم کسی. (اقرب الموارد). || معتقد دین خرمی گشتن. (از تاج المصادر بیهقی). معتقد دین خرمی گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). گرویدن به فرقه خرمیه. رجوع به خرمیه شود ||. پیش آمدن کسی، دیگر را به ستم و حماقت (۱). (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چ تهران «به ستم و حماقت» آمده و ظاهراً تصحیفی روی داده است. رجوع به اقرب الموارد شود.

تخرمل.

[تَ حَزْرُ] (ع مص) پاره پاره گردیدن جامه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخرور.

[تَ حَزْرُ] (ع ص) مرد متوسط میان چالاکی و سستی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخریب.

[ت] [ع مص] ناآباد کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ویران کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خراب کردن. (آندراج). ویرانی و خرابی و پایمالی و پاسپردگی و انهدام. (ناظم الاطباء). ویران گردانیدن. (۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد): چون بواسطه دیار هند رسید لشکر به تخریب دیار... دست برگشاد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۲۱). صحت این حس ز معموری تن صحت آن حس ز تخریب بدن. مولوی ||. تخریب مزاده؛ خُزْبَةُ قرار دادن توشه دان را. (اقرب الموارد) (المنجد). (۱) - در اقرب الموارد آرد: خَرَبَ الجدارَ؛ ضد هدمه.

تخریب کردن.

[ت ک د] [ع مص] مرکب ویران کردن. خراب کردن. هدم.

تخریج.

[ت] [ع مص] بیرون آوردن چیزی را. (منتهی الارب). بیرون آوردن. (غیاث اللغات) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تخریج چیزی از جایی؛ خارج کردن آن از آن جای. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرا راه افکندن شاگرد را. (از تاج المصادر بیهقی). شاگرد را فرا راه او کندن. (زوزنی). فرا راه افکندن کسی را در علم و ادب و بر ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ادب دادن بر نیکی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). نوشتن بعض لوح را و گذاشتن بعض آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بر انواع و اقسام گردانیدن عمل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر انواع گرداندن عمل چنانکه بعض آن مخالف بعض دیگر باشد. (اقرب الموارد) (المنجد ||). چریدن مواشی بعض جای چراگاه را و گذاشتن بعض جای آن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). تقویم زمین و تعیین کردن مالیات آن. (از اقرب الموارد). وضع مالیات زمین. (از المنجد ||). توجیه مسئله یا آشکار کردن گونه های آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تخریج کتابی؛ به رده افکندن و تنظیم و ترتیب کردن مواد و یادداشتهای مهیا شده تألیف مؤلفی بدست خود یا دیگری. یادداشتهای مهیا شده کتابی را بصورت کتابی منظم و مبوب و مدون در آوردن. مواد گرد کرده کتابی را به باب ها و فصل های آنها نهاده، ترتیب و تنظیم کردن. پاکنویس کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تخریج مناط؛ نزد علماء علم اصول بمعنی اخالّه و مناسبت است. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به اخالّه و مناسبت شود ||. عام فیه تخریج؛ سالی که در وی فراخی و تنگی است. (منتهی الارب). فراخی در جایی و تنگی در جایی دیگر. (ناظم الاطباء ||). (۱) در حاشیه مثنوی چ علاءالدوله، گریزگاه عمارت معنی شده و نیکلسن در شرح این لغت آورده است: صاحب فاتح الابیات آنرا نوعی ایوان و بالاخانه یا شاه نشین معنی کرده و کنایه از سر و گوشها و دستها و پاها یا اعضای خارجی بدن دانسته است، ولی من (نیکلسن) این معنی را دور از ذهن میدانم و تخریج در این بیت باید معنی مخرج بدهد یعنی سوراخ، دهانه، گذرگاه، دررو و گذر. (از فرهنگ لغات و تعبیرات مثنوی): در میان قصرها تخریجها از سوی این سوی آن صهریجها. مولوی.

تخریجات.

[ت] [ع ا] ج تخریج: و چون آن نوع کلمات را به مواعظ و نکت متصوفه آمیخته بود و از تخریجات خویش بحث در این اقاول ریخته. (جهانگشای جوینی). رجوع به تخریج شود.

تخریس.

[ت] [ع مص] زن زاج را طعام ساختن. (زوزنی). برای زنی که زائیده باشد طعام ساختن. (آندراج). طعام مهمانی ولادت پختن برای زن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). زن زاج را طعام پختن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخریش.

[ت] [ع مص] برآمدن سر خوشه زراعت. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خراشیدن چیزی را. بسوی خود کشیدن شاخه درخت را با عصای سرکج. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخریص.

[ت] [ع مص] (معرب، ا) خشتک پیراهن و جز آن، معرب تیریز. (منتھی الارب) (آندراج).

تخریصه.

[ت ص] [ع مص] (معرب، ا) تخریص. خشتک پیراهن و جز آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تخریط.

[ت] [ع مص] راندن دوا شکم کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخریف.

[ت] [ع مص] خرف خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیر فاسد عقل و فرتوت خواندن. (آندراج). خرف خواندن کسی را. (منتھی الارب). نسبت دادن کسی را به تباه خردی از کلانسالی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخریق.

[ت] [ع مص] نیک بدیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دریدن و پاره پاره کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). پاره کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد): مدح تعریف است و تخریق حجاب فارغ است از مدح و تعریف آفتاب. مولوی. بسی دروغ گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بسیار دروغ گفتن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخریم.

[ت] [ع مص] پاره ای از چیزی بریدن. (زوزنی). تخریم خَرَزَه؛ باز کردن درز را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخزب.

[تَخَزُزُ] (ع مص) تخزب جلد؛ تهبج [آماس] کردن پوست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ورم کردن پوست بدون درد. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تخزب ضرع ناقه؛ آماس کردن پستان ماده شتر. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تخزبز.

[تَخَبُّ] (ع مص) بزرگی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعظم. (اقرب الموارد ||). روی ترش کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعبس. (اقرب الموارد ||). بدست زدن شتر، هر آنرا که یافت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخزع.

[تَخَزُزُ] (ع مص) واپس استیدن. (تاج المصادر بیهقی). تخلف کردن از قوم خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). پاره گوشت جدا کردن از جزور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بخش بخش کردن مردم چیزی را و گرفتن آن را میان خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطعه قطعه کردن و میان خود قسمت کردن چیزی را. || گرفتن چیزی را. (اقرب الموارد).

تخل.

[تَخَزُزُ] (ع مص) آمدن بعض ابر بر بعض دیگر از گرانی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رفتن به گرانباری و سستی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخلج.

[تَخَلُّ] (ع مص) شتاب کردن در مشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتافتن در رفتن. (اقرب الموارد).

تخزم.

[تَخَزُزُ] (ع مص) خلیدن خار در پای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد).

تخزیر.

[ت] (ع مص) تنگ کردن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). تنگ کردن و بهم کشیدن. (ناظم الاطباء).

تخزيع.

[ت] (ع مص) بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). خزع فلاناً ظلع فی رجله؛ بازداشت او را از رفتار. (اقرب الموارد ||). تقسیم کردن. (المنجد).

تخزیم.

[ت] [ع مص] خزامه [حلقهء مویین] در بینی شتر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخس.

[تَخَّ / تَخَّ] (ا) تافتن دل باشد از غم و الم و به این معنی بجای حرف اول، بای ابجد نیز آورده اند. (از برهان) (انجمن آرا) (آندراج). تافتن دل از غم و الم. (ناظم الاطباء). بمعنی تحس. از غم و غصه دلگیر و متغیرالاحوال شدن. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۸ ب). بَخَس. پَخَس. و رجوع به بخشیدن و پخشیدن شود.

تخس.

[تُ] (ص) بچهء شرور و شیطان. (فرهنگ نظام). در تداول عوام و زنان، صفت کودکان بی آرام و شیطان. سخت مولع به بازی و بهانه گرفتن و اذیت کردن کسان و این صفت را برای کودکان تا چهارده و شانزده سالگی آرند. سخت شیر و شوخ. گمان می کنم این کلمه از تخشا بمعنی کوشنده و سعی کننده مانده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخس.

[تُخَّ] (ع ا) دلفین و آن جانوری است دریایی که غریق را به پشت خود یاری دهد تا غرق نشود. (منتهی الارب). دلفین که نوعی از جانوران دریائی باشد. (ناظم الاطباء). جانوری دریایی معروف به دلفین. (اقرب الموارد). دُخَس. رجوع به دلفین شود.

تخس.

[ت] (اخ) مشرق وی حدود چگل است و جنوب وی خلخ است و کوهستانهای خلخ، و مغرب وی گروهی از فرخیزیانند و شمال وی چگل است. و این ناحیتی است بسیار بانعمت تر از چگل و از آنجا مشک و مویهای گوناگون خیزد و خواسته شان اسب است و گوسپند و موی و خرگاه و خیمه و گردنده اند به زمستان و تابستان بر چراگاه و گیاخوار و مرغزارها. لازنه و فراخیه، دو قوم اند از تخس و هر یکی را از ایشان ناحیتی خرد است و دو ده است که بدین دو قوم بازخوانند. سویاب، دهیست بزرگ و از او بیست هزار مرد بیرون آید. بیکلیغ، دهیست بزرگ و بزبان سغدی این ده را سمکنا خوانند و دهگان او را ینالبرکین خوانند و با او سه هزار مرد برنشینند. اورکث، میان دو ده است از تخس و اندر او مردم اندک و بانعمت و مردمان توانگر. (حدود العالم).

تخس.

[تَخَّ] (اخ) (۱) کوهی مقدس در ولایت گیم نیاس (۲) مشرف بر دریای سیاه: روز پنجم یونانیها به کوه مقدس رسیدند. نام این کوه تخس است. وقتی که یونانیهای دسته اول از کوه بالا رفتند به قله ای رسیدند و دریا را مشاهده کردند [مقصود دریای سیاه است]. فریاد بر آوردند دریا، دریا! (ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۸۶). (۱) - Gimnias - (۲) - Theches.

تخسانجکث.

[تَكَ] (اخ) از قرای سغد سمرقند است و ابوجعفر محمد التخسانجکثی از آنجا است. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۸).

تخسانجکثی.

[تَ كَ] (ص نسبی) منسوب به تخسانجکث. (معجم البلدان).

تخسانجکثی.

[تَ كَ] (اخ) ابوجعفر محمد التخسانجکثی. از مردم تخسانجکث است. وی از ابونصر منصور بن شهرزاد مروزی و از وی زاهر بن عبدالله سغدی روایت کرده. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۶۸).

تخس کردن.

[تُ كَدَ] (مص مرکب) در تداول عوام، تقسیم کردن. بخش بخش به کسان مختلف دادن، چنانکه پولی را بقرض دادن به چندین کس. توزیع کردن. پراکندن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخسیم.

[تَ سَ] (اخ) دهی جزء بخش مرکزی شهرستان رشت که در نه هزارگری جنوب رشت و سه هزارگری لاهان قرار دارد. جلگه ای مرطوب است و ۲۴۸ تن سکنه دارد. آب آن از استخر و چاه و محصول آن برنج و چای و شغل مردم زراعت و مکاری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تخس و پخس.

[تُ سُ پُ] (ص مرکب، از اتباع) پراکنده. متفرق، و با کردن صرف شود. - تخس و پخس کردن؛ به قسمت های نامتناسب و دور از هم و نابجا قسمت و بخش کردن. به اشخاص مختلف بوام دادن وجهی را و به کارهای مختلف بکار انداختن مالی را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخسی.

[تُ] (حامص) در تداول، سخت بی آرامی طفل. شیطنت کودک.

تخسیج.

[تَ] (اخ) قریه ای است در پنج فرسخی سمرقند. (از انساب سمعانی) (مراصد) (معجم البلدان).

تخسیجی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب است به تخسیج. (انساب سمعانی). رجوع به تخسیج شود.

تخسیجی.

[تَ] (اخ) ابویزید خالد بن کرده السمرقندی التخسیجی. وی از تخسیج و مردی عالم و حافظ بود و از عبدالرحمن بن حبیب بغدادی و از وی حسین بن یوسف بن الخضر الطواوسی روایت کرده است، و گوید که خالد بن کرده او را حدیث گفته است. (از معجم

البلدان ج ۲ ص ۳۶۸.

تخسیر.

[ت] [ع مص] هلاک کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد) (آندراج): خسره سوء عملہ؛ ای اهلکة. (اقرّب الموارد ||). زیانکار گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرّب الموارد ||). به زیان نسبت دادن کسی را. (اقرّب الموارد ||). ضرر و زیان: ... فماتیدوننی غیر تخسیر. (قرآن ۱۱/۶۳). در عطای ما نه تخسیر و نه کم نه پشیمانی نه حسرت نه ندم. مولوی ||. کمی. (غیاث اللغات) (آندراج): تو مبین تخسیر روزی و معاش تو مبین این قحط و خوف و ارتعاش. مولوی.

تخسیرات.

[ت] [ع ا] ج تخسیر: وز بخیلان و ز تخسیراتشان از برای خنده داد او هم نشان. مولوی. رجوع به تخسیر شود.

تخسیه.

[ت ی] [ع مص] (از «خ س و») طاق و جفت بازیدن به گردکان. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخش.

[ت] [ا] بالا و صدر مجلس. (برهان) (انجمن آرا) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نوعی از تیر. (برهان) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). ولف در فهرست شاهنامه از قول نلدکه و پاول هرن این کلمه را بمعنی تیر یاد کرده است. (از حاشیہ برهان چ معین ||). تیر آتشبازی را نیز گفته اند. (برهان) (انجمن آرا). تیر آتشبازی را گویند، چون تخشیدن بمعنی بالا نشستن است تیر آتشبازی را بهمین سبب تخش نامند که در هوا بسیار بلند میرود. (غیاث اللغات). تیر آتشبازی. (ناظم الاطباء). بعضی گویند تیر تخش به آن که در جنگ های هند سر دهند و آن آهنی باشد مجوف که از باروت پر کرده آتش در آن زنند جانب خصم به هوا اندازند، گویند. صاحب برهان قاطع نیز بر این است. مع ذلك اشعار استادان اشعاری بدان دارد. (آندراج): تو گوئی چو شد تیر تخشش بلند که کرده ست این ریشه در کاربند. وحید (از آندراج). از بسکه گرم سوی عدویت روان شود چون تیر تخش ناوک آتش فشان شود. اشرف (ایضاً ||). بعضی گویند تخش نوعی از کمان است که تیر بسیار کوچکی دارد. (برهان). نوعی از کمان که تیر کوچک دارد. (غیاث اللغات). نوعی از کمان که تیر از آن به تعبیه اندازند. (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). نوعی از کمان که تیر بسیار کوچکی دارد. (ناظم الاطباء). نوعی از کمان است. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). کمان تیر ناوک. (غیاث اللغات). ولف در فهرست شاهنامه تخش را بمعنی کمان، قوس نوشته و بدین بیت شاهنامه ارجاع کرده: همه بنده در پیش رخس منند جگرخسته تیغ و تخش منند. (از حاشیہ برهان قاطع چ معین): کمان تخش از هر سوی میدان لب زه می گرفت از کین به دندان. وحشی (از آندراج). به عطری که عطار گیسو دهد به تیری که از تخش ابرو دهد. ظهوری (ایضاً). ز هر سو دواندند پرندہ رخس بدانسان که تیر از کمانهای تخش. وحید هاتفی (ایضاً ||). لغتی است در تخس: گشایم در گنجهای کهن که ایدر فکندم به شمشیر بن... بخواه آنچه خواهی و دیگر ببخش مکن بر دل ما چنین روز تخس. فردوسی. رجوع به تخس شود.

تخشا.

[ت] (نَف) کوشنده و ساعی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). سعی کننده و کوشنده. (برهان) (ناظم الاطباء). نعت فاعلی (صفت مشبیه) از تخشیدن. پهلوی «توخشاک» (۱)، پازند «توخشا» (۲). (حاشیه برهان چ معین). دیگر اینکه حرف «ته» اوستایی... به تاء و سین تغییر می یابد، چنانکه «تَهَوُخْش» در فارسی تخشا (کوشا) و تهری در فارسی سه شده. (فرهنگ ایران باستان ص ۳): بکو تخشا به کاری گرفته پیوست (۳) همی باشید میدارید پیوست. زراتشت بهرام (از فرهنگ جهانگیری). (۱ - ۳) tuxsha. (۲) tuxshak. - در نسخه چاپی ص ۲۷۵ این شاهد نیامده ولی در یکی از نسخ خطی کتابخانه سازمان چنین آمده، و شاید: مشو تخشا به کاری گر پیوست.

تخشائی ارتش.

[تُ یِ اَتِ] (ترکیب اضافی، مرکب) فرهنگستان این کلمه را بجای «صناعت ارتش» پذیرفته است.

تخشب.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) خوردن شتران چوب یا گیاه خشک را. (منتهی الارب) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد): تتخشب الابلُ عیداً نالشجر؛ ای تناول اغصانه. (اقرب الموارد).

تخشخش.

[تَ خَ خُ] (ع مص) آواز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شنیده شدن آواز بهم خوردن زیور یا سلاح یا هر چیز خشک که به یکدیگر خورد. گویند: سمعت خشخشه السلاح و الحلی؛ ای صوته. (از اقرب الموارد). شنیدن صدای برخورد شمشیر یا گیاه خشک. (از المنجد ||). در آمدن در درختها و غایب شدن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داخل شدن در میان مردم یا درخت. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخشع.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) فروتنی نمودن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضرع. (اقرب الموارد) (از قاموس). تکلف خشوع. (اقرب الموارد). فروتنی و عجز کردن. (غیاث اللغات). تخشع و تخشاع؛ تکلف خشوع. (المنجد). تضرع کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تضرع. (المنجد): فلاتحسبی انی تخشعت بعدکم. (اقرب الموارد): پس بزبان تضرع و بیان تخشع گفت. (سندبادنامه ص ۵۹). طریق کار جز زاری و تضرع و لابه و تخشع نمی دید. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۴۴).

تخشل.

[تَ حَشْ شُ] (ع مص) فروتنی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||) خوار گشتن. (تاج العروس) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذلیل شدن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). تطامن. (تاج العروس) (اقرب الموارد) (المنجد). افتاده شدن و به نشیب افتادن. انخفاض ||. تباه و بکار نیامدنی شدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخشیم.

[تَ خَشْ شُ] (ع مص) بوی گرفتن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بوی بد گرفتن گوشت. (المنجد). تغییر رایحه گوشت. (اقرب الموارد).

تخشن.

[تَ خَشْ شُ] (ع مص) درشت گردیدن و سخت شدن خشونت کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). شدت یافتن خشونت کسی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). زیستن به زندگانی سخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). پوشیدن لباس درشت غیراملس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لباس خشن پوشیدن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). سخن درشت گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخشی.

[تَ خَشْ شِ] (ع مص) ترسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخشیدن.

[تَ دَ] (مص) بالا-نشستن. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). صدر مجلس نشستن. (ناظم الاطباء). قیاس شود با: پارسی باستان «همتخشی» (۱)، «همتخشتا» (۲)، ریشه اوستائی «توخش» (۳)، «توخش» (۴)، غیور، باهمت، «توخشه» (۵)، «توخشیشْت» (۶)، پهلوی «توخشیتن» (۷)، هندی باستانی «تواکشس» (۸)، قوه، نیرو. (حاشیه برهان چ معین). تخشید، یعنی بالا نشست، چه تخش بمعنی بالا و صدر مجلس هم آمده است. (برهان). کسی که بالا نشست گویند تخشید. (فرهنگ رشیدی ||). آقای دکتر معین در مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی ذیل کلمه «هوتخش» آرد: هوتخش مرکبست از دو جزء، جزء اول بمعنی خوبست و جزء دوم از توخشیتن، تخشیدن بمعنی کوشیدن و ورزیدن است. هوتخش یعنی خوب ورزنده، نیکو کوشنده و مراد از آن طبقه صنعتگر است... (مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی ص ۴۰۸). و رجوع به تخشا و تخشائی ارتش شود. (۱) - - (۲). hamataxshaiy. (۳) - thwaxsh. (۴) - thwaxsha. (۵) - thwaxshah. (۶) - thwaxshishta. (۷) - tvakshas. (۸) - tuxshitan.

تخشیف.

[تَ] (ع مص) راهبری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راهنمایی کردن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخشیم.

[تَ] (ع مص) بوی شراب در خیشوم کسی رسیدن و مست گردانیدن او را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). دگرگون شدن بوی گوشت. (اقرب الموارد).

تخشی محله.

[تَ مَ حَلْ لَ] (اخ) دهی از دهستان سدن رستاق در بخش مرکزی شهرستان گرگان است که در دوازده هزار گزی باختر گرگان و

در کنار شوسه قرار دارد. دشتی است معتدل و ۱۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن برنج و غلات و توتون و سیگار است. شغل اهالی زراعت و گل‌داری است و صنایع دستی زنان آنجا بافتن پارچه‌های ابریشمی و کرباس است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامه‌های مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۲۶ شود.

تخسین.

[ت] [ع مص] درشت کردن. (زوزنی) (آندراج). خشن کردن چیزی را. (اقراب الموارد) (المنجد ||). بخشم آوردن و کینه ور گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پر کردن سینه کسی را از خشم و کینه و برافروختن او از خشم. (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تخشیة.

[ت ی] [ع مص] ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی). ترسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): خَشْ ذُوَالهٗ بِالْحَبَالهٗ؛ یعنی بترسان گرگ را به مصیده. (اقراب الموارد).

تخصر.

[ت حَصْ صُ] [ع مص] دست بر تهیگاه نهادن ||. مَحْصِرَةٌ (۱) بدست گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از المنجد). فی الحدیث: المتخصرون یوم القیامه علی وجوههم النور؛ ای المصلون باللیل، از آن رو که چون خفته شوند دست‌های خود بر تهیگاه خویش نهند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - تازیانه مانند. یا آنچه بر آن تکیه کنند. آنچه پادشاه یا خطیب بدست گیرد و بدان اشاره کند گاه سخن گفتن.

تخصص.

[ت حَصْ صُ] [ع مص] خاص گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد ||). یگانه شدن به چیزی. (اقراب الموارد) (المنجد ||). اصطلاح علم اصول) قسیم تخصیص. خروج شیء از حکم بطبیعت و ذات نه بواسطه تخصیص لفظی. مث اگر گویند «دانشمندان پرهیزکار را اکرام کنید»، دو گروه از این حکم خارج اند: دانشمندان ناپرهیزکار که با قید لفظی «پرهیزکار» خارج شدند و آنرا تخصیص گویند، مردم نادان که بذاته از تحت حکم خارجند و آنرا تخصیص گویند و بعبارت دیگر تخصیص را خروج بواسطه دلیل لفظی و تخصیص را خروج بواسطه دلیل لبی گویند. رجوع به کتابهای اصول فقه شود.

تخصص یافتن.

[ت حَصْ صُ] [ع مص] (مرب) کاردان و ماهر شدن در کاری یا دانش و یا هنری. رجوع به متخصص شود.

تخصه.

[ت حَصْ صُ] [ع مص] تفضیل دادن چیزی را به چیز دیگر و خاص کردن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تخصیر.

[ت] [ع مص] باریک میان گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). باریک میان کردن. (زوزنی ||). باریک کردن. (اقراب الموارد ||). قرار دادن کمر برای چیزی: كَشَّحَ مُخَصَّر. رجلٌ مُخَصَّرُ الْقَدَمَيْنِ؛ ای قدمه تمس الارض من مقدمها و عقبها و يُخَوِّى اُخْمَصَهَا مع دقة فیه و ... (از اقراب الموارد). و رجوع به مُخَصَّر شود.

تخصیص.

[ت] [ع مص] خاص کردن. (زوزنی). خاص کردن. ضد تعمیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خاص گردانیدن. (آندراج). تخصیص چیزی؛ ضد تعمیم آن. (اقراب الموارد) (المنجد). تخصیص به چیزی؛ تفضیل دادن آن. (از المنجد). یکی از رسومات دینیه است که شخص یا مکانی یا شیئی را برای عمل مقدس معین کنند. (قاموس کتاب مقدس): و فایده در تخصیص عدل و سیاست و ترجیح آن بر دیگر اخلاق ملوک آنست که تمامی ابواب مکارم و انواع عواطف را بی شک نهایی است. (کلیله و دمنه ||). بر سر و دوش گردانیدن کودک، نی را که در سر آن آتش گرفته باشد از بازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). (اصطلاح علم معانی) تخصیص مسند برای اتمیت یا تمامیت فایده است، و تخصیص یا به اضافه است، چون قول سعدی: زبان در دهان ای خردمند چیست؟ کلید در گنج صاحب هنر! و چون قول مولوی: اولیا اطفال حقد ای پسر غائبی و حاضری بس باخبر. یا به توصیف است، مثل قول حافظ: رنگ تزویر پیش ما نبود شیر سرخیم و افعی سیهیم. (هنجار گفتار ص ۷۷ ||). (اصطلاح علم اصول) تخصیص علت؛ تخلف حکم از وصف است در بعضی صورتها بسبب مانعی. (از تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون). هرگاه علت حکمی در موضوعی یافت شود لیکن آن حکم بر آن موضوع بخاطر مانعی تعلق نیابد، آنرا تخصیص علت نامند، چه مقتضی طبیعت علت تعلق آن حکم است بر آن موضوع، لکن دلیل دیگری درباره آن موضوع آن حکم را از آن برداشته است ||. در لغت اختصاص دادن بخشی از جمله است به حکمی. و در اصطلاح نحویان، اشتراک نکره ها است و تقلیل اشتراک در معرفه ها توضیح نام دارد. بلکه توضیح در نظر نحویان رفع احتمالی است که در معرفه حاصل است و از آنکه گویند وصف گاه برای تخصیص است و گاه برای توضیح مقصود نهی معنی است که گفته شده و گاه تخصیص بر چیزی اطلاق شود که شامل تقلیل اشتراک و رفع احتمال باشد، مثلاً «رجل» در «رجل عالم» بعنوان بدلیت، احتمال شمول جمیع افرادش را داراست و با ذکر «عالم» این احتمال از میان میرود زیرا دانسته میشود که غیر «عالم» مقصود نیست ولی احتمال نسبت به افراد (مردان عالم) باقی میماند. اما «زید» در «زید تاجر» مشترک است میان تاجر و جز آن و محتمل است نسبت بهر دو و با ذکر صفت «تاجر» این احتمال زایل میشود. و باید دانست که اشتراک و احتمال یا معنوی است یعنی ناشی از معنی است چنانکه در نکرات است و یا لفظی یعنی ناشی از لفظ است. || و تخصیص در اصطلاح اهل معانی قصر است ||. و در اصطلاح اصولیان بر چند معنی اطلاق شود: ۱ - منحصر شدن عموم بر بعضی از افراد آن و این اصطلاح شافعی و مالکی است. ۲ - منحصر شدن عام بر بعضی افراد آن به کلامی مستقل و متصل یعنی بدون فاصله و این اصطلاح حنفیان است و بقید کلام مخصص غیر کلامی خارج میشود که آن تخصیص اصطلاحی نیست و بقید مستقل، غیر مستقل خارج شود و بقید مقترن و متصل نسخ خارج گردد زیرا در نظر حنفی دلیل تخصیص اگر متراضی باشد نسخ خوانده میشود نه تخصیص. ۳ - انحصار عام است به برخی از افراد بدلیل مستقل. ۴ - انحصار لفظ است بر برخی از افراد اگرچه آن لفظ عام نباشد و این اعم است از معنی نخست، چنانکه گویند عشره عام است به اعتبار آحاد آن با قطع به اینکه آحاد آن از مسمیات عشره نیستند. و هرگاه عشره را با استثناء به خمسه اختصاص دهند گویند تخصیص داده شده است و همچنین است «مسلمون» که مراد از آن افراد معهودی باشند، در این صورت اگر بگوئی جائنی المسلمون فاكرمت المسلمین الا زیداً استثنای از آن

اصطلاحاً تخصیص نامیده میشود. و نیز باید دانست که تخصیص همانگونه که بر قول و کلام اطلاق میشود در فعل نیز مجازاً گفته آید و همچنین است نسخ، و عضدی در مباحث سنت بدان تصریح کرده است و تخصیص را (بمعنی اول آن) به چند قسم منقسم کرده اند: مخصص یا متصل است یا منفصل زیرا یا خود فی حد ذاته مستقل است یا نیست و مخصص متصل پنج قسم است: استثناء، شرط، صفت، غایت، بدل بعض، و مخصص منفصل یا کلام است یا غیر کلام چون عقل و نحو آن و تخصیص به مستقل تخصیص است به اتفاق مذاهب، بخلاف تخصیص به غیرمستقل که مورد اختلاف است. (تلخیص از کشف اصطلاحات الفنون). و رجوع به کتاب اصول و معانی بیان و تعریفات جرجانی شود.

تخصیصات.

[ت] [ع] ج تخصیص: و اسم توزیعات و علاوات و سمت توجیهاات و محالات و رسم تخصیصات و حوالات حذف و محو کنند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۱۴۰). رجوع به تخصیص شود.

تخصیص دادن.

[ت] [د] (مص مرکب) خاص کردن. (ناظم الاطباء). مخصوص گردانیدن چیزی را برای امری: فلان سرمایه اش را برای توسعهء فرهنگ تخصیص داد.

تخصیف.

[ت] [ع] (مص) برابر شدن سپیدی پیری به سیاهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برابر شدن سپیدی پیری و سیاهی. (آندراج). سپید شدن نیمی از موی کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بدخویی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدخو شدن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). کوشیدن در تکلف به آنچه ندارد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخصیل.

[ت] [ع] (مص) پاره پاره گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد ||). پیراستن درخت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بریدن برای شتر خصله را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخضب.

[ت] [خض ض] (ع مص) اختضاب. رنگ کردن با حنا و مانند آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخضج.

[ت] [خض ض] (ع مص) لنگ گردیدن گوسپند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (آندراج).

تخضض.

[تَخَّخُ] (ع مص) جنبیدن آب و آنچه بدان مانند. (زوزنی) (از آندراج). جنبیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تخضد.

[تَخَضُّضُ] (ع مص) خمیده گردیدن چوب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکسته شدن چوب. (اقراب الموارد) (المنجد).

تخضع.

[تَخَضُّضُ] (ع مص) فروتنی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). فروتنی نمودن. (زوزنی). بر خود بستن فروتنی را. (ناظم الاطباء). به تکلف فروتنی نمودن. (اقراب الموارد) (المنجد). زاری نمودن. (ناظم الاطباء).

تخضعب.

[تَخَعُّعُ] (ع مص) درهم و برهم شدن کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تخضلب.

[تَخَلُّلُ] (ع مص) ضعیف شدن کار کسی و برهم و درهم گردیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضعیف شدن کار و گفته اند اختلاط کار. (اقراب الموارد).

تخضور.

[تَخْضُورُ] (ع ص) سبز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یخضور. تخضیر.

تخضیب.

[تَخْضِيبُ] (ع مص) خضاب کردن. (تاج المصادر بیهقی). رنگ کردن چیزی را. (منتهی الارب). رنگ کردن چیزی را. و تشدید بخاطر مبالغت بود. (اقراب الموارد) (المنجد). رنگ کردن. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخضید.

[تَخْضِیدُ] (ع مص) مبالغهء خَضُّد. (زوزنی). بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تخضیر.

[تَخْضِیرُ] (ع مص) سبز گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). سبز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد). || برکت داده شدن کسی در چیزی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تخضیر.

[ت] [ع ص] تخضور. سبز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخضیض.

[ت] [ع مص] آراستن کسی را به مهره های خَضَّض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آراستن کسی را به مهره های خرد و سفید که کودکان پوشند. (از اقرب الموارد) (المنجد).

تخضیع.

[ت] [ع مص] فروتن گردانیدن. (زوزنی) (اقرب الموارد) (المنجد ||). پاره پاره بریدن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن گوشت. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخطئه.

[ت ط ء] [ع مص] به خطا منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (اقرب الموارد) (المنجد). خطا گرفتن در کار کسی. (غیاث اللغات از کتزی). گفتن کسی را که تو خطا کردی. (منتهی الارب). تخطی ء. (ناظم الاطباء). خطا گرفتن در کار کسی و نسبت خطا به کسی دادن. (ناظم الاطباء ||). بدی از کسی دور کردن. يقال: خُطِيَءَ عَنْهُ السوء. (منتهی الارب).

تخطئه کردن.

[ت ط ء] [ع مص] خطا گرفتن در کار از کسی. نسبت خطا به کسی دادن. بدگویی کردن از کسی. کسی را به بدی منسوب کردن.

تخطر.

[ت حَط ط] [ع مص] گذشتن و تجاوز کردن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخطره شر فلان؛ یعنی گذشت از شر او. چنین است در نسخ و صحیح تخطراه است چنانکه در گفتهء عدی بن زید آمده: و بعینیک کل ذاک تخطرا- ک و تمضیک نبلهم فی النبال. گفته اند: تخطراک و تخطاک به یک معنی است و ابوسعید صورت دوم یعنی تخطاک را روایت کرده و تخطراک را رد کرده است و دیگری گفته: تخطرانی شر فلان و تخطانی؛ یعنی شر او از من گذشت. (از تاج العروس ج ۳ ص ۱۸۵). تخطر؛ از خطر گذشتن. گویند: تخطر شر فلان؛ یعنی از شر او گذشت. و در بعضی از نسخ بصورت تخطری آمده است. (از شرح قاموس ترکی). و رجوع به اقرب الموارد و المنجد شود.

تخطرب.

[ت خ ر] [ع مص] افترا کردن و دروغ گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقول و گفتن چیزی را که واقع نشده باشد. (از اقرب الموارد).

تخطرف.

[تَخَرُّ] (ع مص) بشتاب رفتن و گام فراخ نهادن، یا دو گام را یک گردانیدن به تیزروی. (منتهی الارب) (آندراج). بشتاب رفتن و گام فراخ نهادن و در تیزروی، دو گام را یک گردانیدن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تندی در رفتار. (المنجد ||). مسترخی گردیدن پوست زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). به شمشیر زدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تخطفات.

[تَخَرُّ] (ع ا) جِ تخطف (بمعنی اول): اما چون متحرکات متوالی پنج شد و تجاوز آن از حد اعتدال در گذشت... از تخطفات شعراست و آنرا اعتباری نباشد. (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی ص ۲۹). رجوع به ماده قبل شود.

تخطروان.

[تَطَرًا] (معرب، مرکب) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بجای تخت روان آورده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۲).

تخطف.

[تَخَطُّ طُ] (ع مص) درر بودن. (تاج المصادر بیهقی). ربودن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انتزاع. اجتناب. (اقرب الموارد) (المنجد ||). استلاب. (اقرب الموارد) (المنجد). استراق. گذشتن بر وی بسرعت. (اقرب الموارد).

تخطل.

[تَخَطُّ طُ] (ع مص) خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبختر و تلوی در رفتن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخطؤ.

[تَخَطُّ طُ] (ع مص) اخطاء. (اقرب الموارد). نسبت دادن کسی را به خطا. (منتهی الارب). بخطا درافکندن کسی را. (اقرب الموارد ||). تخطؤ سهم؛ گذشتن تیر از صید و تجاوز کردن از آن ||. درصدد خطا گرفتن از کسی در مسئله ای برآمدن. (اقرب الموارد).

تخطی.

[تَخَطُّ طُ] (ع مص) (از «خ ط ء») خطا کردن ||. نسبت دادن کسی را به خطا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تخطؤ شود.

تخطی.

[تَخَطُّ طُ] (ع مص) فاگذشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در گذشتن. (آندراج). تخطی ناس؛ تخطی رقاب مردم کردن و گذشتن از آنها. چون واوی باشد مسلط شدن بر مردم و گذشتن از آنها. (ناظم الاطباء). اخطاء. (اقرب الموارد) (المنجد). تجاوز و

در گذشتن. (از المنجد). مسلط شدن بر مردم و تجاوز از آنان. (اقرّب الموارد (||). اصطلاح ریاضی) بیرونی در التفهیم آرد: تخطی چیست؟ این آنست که به جذر بیرون آوردن یک مرتبه یا بیشتر، دست بازداری و بگویی در جذر بیرون آوردن یکون لایکون یکون و به کعب بیرون آوردن یکون لایکون و لایکون یکون. و گروهی بجای یکون یعی گویند و مراد آنست تا مرتبه دهنده آخرین دانسته آید. (التفهیم چ همایی ص ۴۳).

تخطیء.

[ت] [ع مص] (از «خ ط ء») گفتن کسی را که تو خطا کردی. (ناظم الاطباء). تخطئة. نسبت دادن کسی را به خطا. (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخطیط.

[ت] [ع مص] مخطط یافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اندک خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندک خوردن مرد. (اقرّب الموارد ||). خط دار کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). قرار دادن خطوط و حدود برای بلاد. (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخطیف.

[ت] [ع مص] ربودن. (اقرّب الموارد) (المنجد) (آندراج).

تخطی کردن.

[ت] [ع مص] طی کد [ع مص] مرکب) تجاوز کردن و گذشتن از حد.

تخطیم.

[ت] [ع مص] مبالغهء خطم. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). مهار در بینی شتر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد).

تخطیة.

[ت] [ع مص] دور کرده شدن بدی از کسی. (ناظم الاطباء). رجوع به تخطئة شود.

تخطیة.

[ت] [ع مص] اخطاء. سطر و درشت گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخفج.

[ت] [ع مص] [ع مص] میل کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد).

تخفر.

[تَ حَفُّ فُ] (ع مص) شرم داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخت شرمگین شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). پناه خواستن از کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). در زینهار کسی شدن. (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بازداشتن و پناه دادن و ایمن ساختن. (اقرب الموارد ||). بدرقه خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خواستن از کسی تا بدرقه وی گردد. (اقرب الموارد) (المنجد ||). بدرقه و نگاهبان شدن کسی را و نگاه داشتن ||. (مص) شرم سخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخفس.

[تَ حَفُّ فُ] (ع مص) بر زمین افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بر پهلو خفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخفف.

[تَ حَفُّ فُ] (ع مص) موزه پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخفی.

[تَ حَفُّ فِی] (ع مص) نهان و پوشیده گردیدن چیزی. (ناظم الاطباء). پوشیده شدن ||. به تکلف پوشیده و پنهان شدن. (اقرب الموارد).

تخفیر.

[تَ] (ع مص) زینهار دادن. (تاج المصادر بیهقی). بدرقه و نگاهبان شدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در زینهار قرار دادن کسی را و در ایمنی گذاشتن او را و حمایت کردن از وی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تسویر. (اقرب الموارد) (المنجد ||). شرم زده کردن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به تخفر شود.

تخفیس.

[تَ] (ع مص) اندک یا بسیار آب ریختن در شراب. (منتهی الارب). آب ریختن در شراب. (آندراج) (ناظم الاطباء). حَفَّسَ مِنَ الْمَاءِ وَ أَخْفَسَ؛ اقل او اکثر من شربه. (اقرب الموارد).

تخفیش.

[تَ] (ع مص) ویران کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). ویران کردن بنا را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). بر زمین افکندن کسی را و پاسپر کردن او ||. ضعیف شدن بدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد). || چسبیدن به زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخفیف.

[ت] [ع مص] آهسته گفتن سخن. (اقرّب الموارد) (ناظم الاطباء): حَفَّضَ القول یا فلان؛ آهسته بگو ای فلان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آسان و سبک کردن کار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد). سبک کردن. (المنجد). فرو گذاشتن و آسان کردن. (آنندراج): حَفَّضَ عنک؛ ای هیوؤ علیک. (اقرّب الموارد). تخفیف چیزی؛ آسان گردانیدن آن. نرم گردانیدن. (المنجد ||). کشیدن سر شتر را بسوی زمین برای سوار شدن بر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد).

تخفیف.

[ت] [ع مص] سبک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد). با لفظ دادن و کردن مستعمل است. (از آنندراج). سبکی و سبک کردگی. ملایمت و تسکین و کمی و کم کردگی و کاستگی. (ناظم الاطباء). آسان گرفتن. فی الحدیث: حَفَّفُوا الخَرْصَ؛ ای لاتستقصوا علیهم فیه. (اقرّب الموارد). گفتند [حصیری و پسرش] فرمانبرداریم بهره فرماید [خواجه احمد] اما مهلتی و تخفیفی ارزانی دارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۰). و رعایا را به عدل و تخفیف مخصوص دارم و اگر بخلاف این روم از پادشاهی و ملک بیزار شوم. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۶). در دامن امن و فراغت اعتیاد و عادت گرفته اند و با تخفیف و ترخیه الف یافته. (سندبادنامه ص ۴۰ ||). اختصار کلمه برای سهولت تلفظ و برداشتن تنوین و تشدید از آن. (ناظم الاطباء). تخفیف حرف؛ خلاف تشدید آن. (اقرّب الموارد) (المنجد). ضد تشدید است. و ان مخففه و نون مخففه نیز از این ماده است. و گاه اطلاق میشود بر ساکن ساختن حرف. چنانچه در فتح الباری گفته. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). تخفیف همزه در نزد صرفیان اطلاق میشود بر تغییر همزه بقلب یا حذف یا اسکان. و همزه مخففه را همزه بین بین نامیده اند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). تخفیف جامه؛ نازک گردانیدن آن. (المنجد ||). اصطلاح علم استیفاء) آنچه وضع کنند بر استمرار. (نفایس الفنون قسم اول ص ۱۰۵). - تخفیف تصدیع؛ کاستن دردسر و مزاحمت. - تخفیف دردسر؛ رفع زحمت و کاستن رنج و سختی. - تخفیف زحمت کردن؛ کاستن رنج و سختی. رفع زحمت کردن: خاک کویت برتابد زحمت ما بیش ازین لطفها کردی بتا تخفیف زحمت میکنم. حافظ.

تخفیف دادن.

[ت] [د] [ع مص] آرام دادن. کم کردن. کاستن. (ناظم الاطباء). سبک ساختن. کاستن رنج: حدیث عشق دراز است و یار نازک طبع دماغ دردسرش نیست میدهم تخفیف. طالب آملی (از آنندراج).

تخفیف کردن.

[ت] [ک] [د] [ع مص] سبک کردن. تخفیف دادن. تسکین دادن. آرام کردن: در هر آن مجلس که برخیزد نسیم خلق تو شاید آنجا می کند تخفیف دردسر گلاب. جمال الدین سلمان (از آنندراج).

تخفیفه.

[ت] [ف] [ف] [ع] [از] [ع] [ا] تخفیفه. دستار کوچکی که هنگام خواب و خلوت بسر پیچند، نسبت به عمامه سبک میباشد. (آنندراج). عمامه کوچکی که در هنگام خوابیدن و یا در رفتن بیت الخلاء بر سر می گذارند. (ناظم الاطباء): علی رأسه کوفیه و تخفیفه

صغیره. (عیون الانباء ج ۲ ص ۱۷۷). بر سر بجای طاقیه ام هست کله پوش تخفیفه را جنبیهء دستار می کنم. نظام قاری. تخفیفهء فراخ بر سرفراز من کوتاه کرد قصهء عمر دراز من. نظام قاری. به گازر از جهت عید داده شد دستار به ماتم رمضان بسته اند تخفیفه. نظام قاری. اگر خفت نمی آرد بسر ترک ادب کردن چرا بر سر نهد تخفیفه هر کس بی تکلف شد. تأثیر (از آندراج). کجاست راحت تخفیفه و سبک روحی علاقه نیست به دستار اعتبار مرا. مخلص کاشی (ایضاً).

تخفیه.

[تَی] (ع مص) إخفاء. پوشیدن و پنهان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخقین.

[تَ] (ع مص) پادشاه و سردار کردن قوم کسی را بر خود. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پادشاه و رئیس کردن ترکان کسی را بر خود. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخ کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) در زبان کودکان، بیرون کردن چیزی را که در دهان دارد: تخ کن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخکلوز.

[تَ کَ] (ا) تخکلول. تخکلون. نخکله. پوست کلفت. (ناظم الاطباء). رجوع به تخکلول و تخکلون شود.

تخکلول.

[تَ کَ] (ا) گردوی سخت که تخکلوز و تخکلون هم گویند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۴ ب). رجوع به تخکلوز و تخکلون شود.

تخکلون.

[تَ کَ] (ا) گردوی سختی که مغز آن از پوست خارج نشود. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۶ ب): مشو ممسک مال و سخت درون نیاید بکار کسی تخکلون. میر نظمی (از شعوری ایضاً). و رجوع به تخکلول و تخکلوز و نخکله شود.

تخگم.

[تَ گَ] (ا) خانهء تابستانی. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۸۵ الف).

تخگم.

[تَ گَ] (اخ) نام ولایتی در ترکستان. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۸۵ الف).

تخلج.

[تَخَلُّلٌ] (ع مص) جنبیدن و لرزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اضطراب و تحرك. (اقراب الموارد) (المنجد ||). تفكك و پیچ پیچان راه رفتن مفلوج. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پیچ پیچان راه رفتن مفلوج چنانکه به چپ و گاهی بر راست کشیده شود. (اقراب الموارد). تمایل. (المنجد).

تخلخل.

[تَخَخُّ] (ع مص) خلخال در پای کردن. (منتهی الارب). خلخال در پای زن کردن. (از ناظم الاطباء ||). خلخال در پای کرده شدن ||. ضد تکائف. (ناظم الاطباء). جدا شدن اجزای چیزی از یکدیگر. ضد تکائف. (غیاث اللغات) (آندراج). زیاد شدن حجم بدون آنکه چیزی از خارج بر آن ضمیمه شود و ضد آن تکائف است. (تعریفات جرجانی). ازدیاد اجزاء جسم است بر نسبت طبیعی بدون آنکه چیزی از خارج بدان منضم شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون). تخلخل اصطلاحاً بمعنای ازدیاد حجم است بدون آنکه جسمی دیگر به آن ضمیمه شود و بعبارت دیگر تخلخل عبارت از ازدیاد حجم و تکائف که مقابل آن است بمعنای نقصان در حجم است بدون آنکه در قسم اول یعنی تخلخل به جوهر آن چیزی افزوده و در قسم دوم یعنی تکائف چیزی از جوهر آن کاسته شود. بعضی می گویند تخلخل عبارت از انبساط ماده است در کم. بعضی دیگر مانند شیخ اشراق می گویند چون وجود خلا محال است بنابراین تخلخل حقیقی هم محال است و آنچه را تخلخل و تکائف پندارند عبارت از دخول جسمی (در تخلخل) و خروج جسمی دیگر (در تکائف) می باشد. قطب الدین گوید تخلخل با تباعد اجسام باشد بعضی از بعضی، یا آنکه متخلخل شود میان اجزاء اجسامی از آن که مناسب آن اجزاء می باشد کل المناسبه، یا زیادت مقدار جسم بود نه به انضیاف ماده دیگر به او، بل به جهت آنکه ماده را مقداری نیست در حد ذات خود. و گاه تخلخل اطلاق میشود بر انتفاش و آن عبارت از تباعد اجزاء و دخول اجزاء مابین در میان فواصل اجزاء آن میباشد. (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی صص ۷۷ - ۷۸) : ز جنبش نمودن به جایی رسیدن کزو آتشی در تخلخل دمید. نظامی.

تخلس.

[تَخَلُّلٌ] (ع مص) اختلاس. (زوزنی). ربودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تخلص.

[تَخَلُّلٌ] (ع مص) رهایی یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رهایی یافتن و انفصال و تجرد. (اقراب الموارد) (از المنجد): تخلصت قائبه من قوب؛ ای بیضه من فرخ؛ برای کسی مثل زنند که از صاحب خویش جدا شده است. (اقراب الموارد ||). انتقال از این بدان. (المنجد ||). جدا کردن، چنانکه در رشته های پشم هر گاه به یکدیگر تابند. (اقراب الموارد ||). در اصطلاح شعرا نام ممدوح آوردن است، چنانکه در جامع الصنایع آمده، ولی در اساس الفضلا که تصنیف قاضی شهاب الدین است مندرج است که حسن تخلص است که خروج از غزل و دخول در مدح به احسن وجه باشد و در این معنی لغوی مرعی می شود زیرا چه رستن از غزل است. (آندراج ||). (ا) نامی که شاعر برای خود مقرر کند و بدان مشهور گردد، مانند فردوسی و سعدی و حافظ و جز آنها. || هر بیتی که شاعر تخلص خود را در آن آورد. (ناظم الاطباء). بهر سه معنی اخیر رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تخلص کردن.

[تَ خَلُّ لُ كَدْ] (مص مرکب) ذکر نمودن شاعر تخلص خود را در شعر. (ناظم الاطباء). رجوع به تخلص شود.

تخلع.

[تَ خَلُّ لُ] (ع مص) منهمک شدن در نوشیدن شراب و لازم گرفتن آنرا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فراخ رفتن و پاهای را در رفتار از هم جدا نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفکک. (اقرب الموارد) (المنجد ||). پنهان بیرون شدن و گذشتن. (از اقرب الموارد).

تخلف.

[تَ خَلُّ لُ] (ع مص) واپس ایستادن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). باز ایستادن. (زوزنی). سپس ماندن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در عقب ماندگی و درنگی و توقف. (ناظم الاطباء). تأخر. (اقرب الموارد) (المنجد). باز پس ایستادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سپس ماندن از کسی و واپس ایستادن. (آندراج ||). خلف و خلاف وعده و عهد و پیمان کردن. (از ناظم الاطباء). خلاف کردن در وعده. (غیاث اللغات) : و گرد تخلف و تقاعد بر آمد. (کلیله و دمنه ||). وا گذاشتن قوم را و گذشتن از آنان. (ذیل اقرب الموارد). - تخلف علت از معلول محال است؛ قاعده فلسفی است که گوید معلول همیشه متلازم با علت است. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۲).

تخلف افتادن.

[تَ خَلُّ لُ اُدْ] (مص مرکب) خلاف وعده و عهد واقع شدن امری. در این بیت، خطا بودن، تفسیر بخطا کردن، تعبیر نادرست و مانند آنها معنی میدهد : بود این نکته پر روشن که در باب جناب تو تخلف تا ابد افتاده در اقوال انسانی. علی خراسانی (از آندراج).

تخلف کردن.

[تَ خَلُّ لُ كَدْ] (مص مرکب) خلاف کردن. باز پس ایستادن از وعده و عهد و امری : بر چهره ما خاک در دوست گواه است کز طاعت میخانه نکردیم تخلف. علی خراسانی (از آندراج). رجوع به تخلف شود.

تخلق.

[تَ خَلُّ لُ] (ع مص) دروغ فریاد کردن. (تاج المصادر بیهقی). دروغ گفتن. (زوزنی). بر یافتن دروغ را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خلوق بر خویشتن کردن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خود را به خلوق خوشبوی گردانیدن. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). خوی کسی گرفتن. (منتهی الارب). خلق گرفتن و خو کردن و خوش خو شدن. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). تخلق به اخلاق دیگری؛ تکلف در آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). خویی به خود گرفتن که فطری نباشد و به تکلف خود را بر آن دارد. (از اقرب الموارد) (از المنجد): لیس التخلق بالاخلاق كالخلق. لا-تتخلق باخلاق السفیه. (از اقرب الموارد).

تخلل.

[تَ خَلَّ لُ] (ع مص) به میان گروهی در شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در آمدن در میان کسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). در میان قوم شدن. (آندراج). در آمدن در میان کسان یا در خلال خانه های آنان. (از اقرب الموارد ||). در آمدن در حوالی قوم ||. سپری شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سپری شدن چیزی. (آندراج ||). به یکی از جای مخصوص باریدن باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باران به یک جایی مخصوص باریدن. (آندراج). باریدن باران در جایی مخصوص، نه همه جا. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جستن رطب را در میان شاخه ها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخلل الرطب؛ طلبه خلالاً لیسع بعد انقضاء الصرام. (اقرب الموارد ||). سوراخ نافذ کردن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفوذ کردن چیزی در چیزی: تخلل الشیء فیه؛ نفذ. (اقرب الموارد) (المنجد ||). زدن کسی را پیایی به نیزه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). خلال کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خلال کردن در دندان. (منتهی الارب). خلال کردن دندان. (آندراج) (ناظم الاطباء). پاک کردن آنچه در میان دندانها است. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). انگشتان در میان یکدیگر آوردن در وضو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تخله.

[تَ لَ / ل] (ا) نعلین باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۲۸) (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). عصا و نعلین. (شرفنامه منیری) (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). نعلین و کفش. عصا و چوبدستی. (فرهنگ نظام): اندر فضائل تو عدم (۱) گویی چون تخله (۲) کلیم پیمبر شد. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال). ایا شاهی که هر سایل که آید به درگاه تو بی دستار و تخله ز جود و بخشش تو باز گردد ز زر پر کرده صاع و کیل و پله. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). در لغتنامه اسدی گوید: تخله نعلین باشد و بیت منجیک را شاهد آورد... و در لغت نامه های دیگر در معنی این کلمه عصا را هم افزوده اند، لیکن هم لفظ و هم معنی غلط است. تخله در زبان ایرانی بسیار سنگین است و نعلین موسی جز امر خلع آن چیزی از فضائل ندارد بلکه بعکس چون چیزی مکروه و پلید بود خدای تعالی امر به کنند آن فرموده است و اگر معنی کلمه، هم نعلین و هم عصا باشد آن دیگر غریب تر است. بی شک این کلمه نخله است و مراد از آن نخلهء طور و نخلهء موسی است که گویا شد و کلام خدای را به موسی رسانید، یعنی «أئی أنا ربک فاخلع نعلیک...» (قرآن ۲۰/۱۲) را. و مراد شاعر اینست که چون وصف فضائل تو کردم قلم من مانند آن نخله به زبان آمد و مرا در مدح تو کاری نماند، چه خود قلم فضائل تو می شمرد و بیان میکند. شعرای ما درخت موسی را در وادی ایمن طوعاً نخله میدانند و صائب تبریزی هم نظر به همین بیت منجیک داشته و مضمون را از منجیک گرفته، آنجا که گوید: جای حیرت نیست گر کاغذ ید بیضا شود کلک صائب زین غزل گردید نخل ایمنی. یعنی نخل وادی ایمنی. مضحک اینست که شمس فخری صاحب معیارالجمالی که معتمد فرهنگهای پس از خویش است همین اشتباه را از روی فرهنگ اسدی کرده و قطعه ای هم ساخته است... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ریزهء هر چیز. (فرهنگ جهانگیری). ریزه و خردهء هر چیز. (برهان) (فرهنگ نظام). تراشه و خرده و ریزهء از هر چیز. (ناظم الاطباء). (۱) - در نسخهء چ اقبال و حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی و هرن «عدم»، ولی در فرهنگ رشیدی و سروری «قلم» و مرحوم دهخدا قلم را صحیح دانسته اند. ضبط هرن و فرهنگ اسدی و... «عدم» هم معنای محصلی دارد که اشاره به «فاخلع نعلیک...» (قرآن ۲۰/۱۲) باشد، یعنی در فضایل تو عدم راه ندارد... (۲) - چنین است در همهء فرهنگها و مرحوم دهخدا آنرا نخله دانسته اند.

تخلی.

[تَ خَلَّ لُ] (ع مص) خالی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خالی شدن از چیزی.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خالی شدن و فارغ شدن. (آندراج ||). به خلوت نشستن به تنهایی. (المنجد ||). تفرغ برای چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). گذاشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترک کردن چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). (اصطلاح صوفیه) اختیار الخلوۃ و الاعراض عن کل ما یشغل عن الحق. (تعریفات جرجانی ||). برای خویشتن خلیه گرفتن. (المنجد).

تخلی ء .

[تَ لَءُ / تَ لَءُ] (ع ۱) دنیا ||. آب و دانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شراب و طعام. (اقرب الموارد).

تخلی چاق.

[تُ] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق در بخش قره آغاج شهرستان مراغه است که در بیست و هشت هزار گزی جنوب قره آغاج و پنجاه و پنج هزار گزی جنوب شوسهء مراغه به میانه قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۴ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه آیدوغموش و محصول آن غلات و نخود و بزرک و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخلید.

[ت] (ع مص) جاویدان کردن. (تاج المصادر بیهقی). جاودانه کردن. (دهار). جاوید کردن. (زمخشری). همیشه داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جاودانه کردن خدای تعالی کسی را. (اقرب الموارد) (از المنجد): خلد الله تعالی فلاناً؛ جعله خالداً. (اقرب الموارد ||). به ودیعت نهادن. اهدا کردن: و سلم [احمد بن علی بن خیران المصری... للمستنصر] الی ابی منصور بن الشیرازی جزئین من شعره و رسائله... ليعرضهما علی الشریف المرتضی ابی القاسم... و یستشیر فی تخلیدهما دارالعلم... (معجم الادباء یاقوت چ مارگلیوٹ ج ۱ ص ۲۴۲ ||). مقیم گردیدن در جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اقامت در مکانی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دست ورنجن در دست کسی کردن ||. گوشواره در گوش کسی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تخلیص.

[ت] (ع مص) ویژه کردن. (زوزنی) (دهار). ویژه و بی آمیغ کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصفیه و جدا کردن چیزی از غیر آن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). برهانیدن. (زوزنی) (دهار). رهانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاک کردن و رهانیدن. (آندراج). نجات دادن. (اقرب الموارد) (المنجد): که اگر حسودان بغرض گویند شتر است و گرفتار آیم کرا غم تخلیص من باشد و تفتیش حال من کند. (گلستان ||). گداخته زر و جز آن دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعطای خلاص و آن مانند چیزی است. (اقرب الموارد) (المنجد). و در حدیث شریح است که: انه قضی فی قوس کسرھا رجل بالخلاص؛ ای بمثلها؛ یعنی شریح در قضاوت حکم به مثل کرد. (از اقرب الموارد ||). خلاصه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گرفتن خلاصه. (اقرب الموارد) (المنجد): و زر از آنجا استخراج کرده به دارالضرب فرستاد. بعد از سَبْک و تخلیص مقدار هزار دینار حاصل شد. (از ترجمهء محاسن اصفهان).

تخلیط.

[ت] [ع مص] برآمیختن. (دهار). آمیخته کردن. (زوزنی) (آندراج). آمیختن. (غیاث اللغات). آمیختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد ||). آمیختن بعض کار را با بعض و فساد افکندن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). افساد. (از المنجد): همان که داشت برادرت را بر آن تخلیط همو بیست برادرت را به صد مسمار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۷۶). چنین تخلیط ها کرد به اول که به درگاه آمد، او را متربد گونه باز باید گشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۱). چون مقرر گشت... که بوسهل خیانتی کرده است... تا بدان جایگاه که در باب پیری محتشم چون خوارزمشاه چنین تخلیط ها کرد... (تاریخ بیهقی). و سبب و هن کار دارا تخلیط آن وزیر بود. (فارسانامه ابن البلخی ص ۵۵). سال سی و یک، یزدجرد شهریار کشته شد، به مرو اندر بر دست آسیابانی، بعد از غدر کردن ماهوی، سپاهسالارش و تخلیط او. (مجمل التواریخ). و سلطان محمود از خواجه منتها داشت، اما خواجه بزرگ منازعان داشت که پیوسته خاک تخلیط در قدح جاه او همی انداختند. (چهارمقاله چ معین ص ۷۸). پیش از آنک تضریب و تخلیط او در دل و طبع شاه جای گیرد. (سندبادنامه ص ۷۳). کرا زهره ز حملان راهش که تخلیطی کند در بارگاهش. نظامی. گفت دوام درویشی با تخلیط دوست تر دارم از آنکه دوام صفا با عجب. (تذکره الاولیاء عطار). خانه معمور و سقفش بس بلند معتدل ارکان و بی تخلیط و بند. مولوی ||. آمیزش کردن باطل در کلام. (غیاث اللغات). هذیان گفتن. (اقرب الموارد) (المنجد). بهم آمیختن حکم و سخن و پریشان گویی: چونکه مغز من ز عقل و هش تهی است پس گناه من در این تخلیط چیست. مولوی. باز گفتمی دور از آن خوی و خصال اینچنین تخلیط ژاژ است و خیال. مولوی ||. خوردن مریض چیزهایی که وی را زیان دارد. (اقرب الموارد) (از المنجد). جمع میان اطعمهء مختلفه. (یادداشت بخط مؤلف). و منه قول الاطباء: الجُمیة للصحیح کالتخلیط للمریض. (اقرب الموارد).

تخلیط کردن.

[ت ک د] [ع مص مرکب] افساد. فتنه کردن. دوبهم زنی. مُضَرَّبِي. تضریب کردن: هر چند اگر تخلیطی کند پنهان نماند. (مجالس سعدی). چون بر مضمون وقوف یافت بدانست که غلام تخلیطی کرده. (مجالس سعدی). رجوع به تخلیط شود.

تخلیج.

[ت] [ع مص] رها کردن ستور از قید آن. (ذیل اقرب الموارد ||). رفتار مرد مُخَلَّع الایتین. (منتهی الارب) (آندراج). رفتار مرد مُخَلَّع الایتین یعنی آنکه هر دو سرینش از هم جدا بود. (ناظم الاطباء ||). تفکیک. (اقرب الموارد) (المنجد ||). نوعی از تصرفات عروض است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ... چون خَبْن و قَطْع در مستفعلن جمع شود مُفْتَعِل بماند، فعولن بجای آن بنهند، و این زحاف را تخلیج خوانند و فعولن چون از مستفعلن خیزد آنرا مخلع خوانند یعنی دست بریده. (المعجم چ قزوینی و مدرس رضوی ص ۴۰).

تخلیف.

[ت] [ع مص] واپس گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بازپس گذاشتن. (دهار). سپس انداختن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). حدیث: حتی ان الطائر لیمر بجنباتهم فمایلخلفهم؛ ای یتقدم علیهم و یتراکمهم وراءه. (اقرب الموارد ||). گذاشتن ائقال را پس پشت. (منتهی الارب). گذاشتن بارهای خود را پس پشت. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). یک خُلْف بیستن. (تاج المصادر بیهقی). بستن یک سر پستان ناقه را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خلیفه گردانیدن کسی را بجای خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خلیفه گردانیدن کسی را. (آندراج) (اقرب

الموارد) (المنجد).

تخلیق.

[ت] [ع مص] به خلوق اندودن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). طلا- کردن کسی را به بوی خوش و زعفران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). معطر گردانیدن چیزی را به بوی خوش. (اقرب الموارد) (المنجد ||). تمام خلق گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). تمام خلق کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تمام خلقت گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). هموار و برابر کردن تیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نرم گردانیدن تیر را. (اقرب الموارد) (المنجد). نسو کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). برابر کردن چوب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخلیل.

[ت] [ع مص] خلال کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خلال کردن دندان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سرکه شدن. (زوزنی). سرکه گردیدن عصیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). ترش و تباه شدن می و جز آن از اشربه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد). ترش و تباه شدن عصیر. (المنجد ||). سرکه گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سرکه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از المنجد ||). سرکه گردانیدن می را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). غوره خرما را در آفتاب نهادن و سرکه در آن پاشیده در خم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). انگشتان در میان یکدیگر برآوردن بوقت وضو تا آب در آن رسد ||. انگشتان در میان محاسن کردن برای رسانیدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). دو کناره گلیم را به میل چوبین یا آهنین بهم دوختن بر بدن تا از باد نپرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تخصیص کردن کسی در دعای خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخلیم.

[ت] [ع مص] برگزیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخلیه.

[ت] [ع مص] گذاشتن کار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دست برداشتن و راه وادادن. (تاج المصادر بیهقی). رها کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رها کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رها کردن اسیر. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرید و وحید قرار دادن چیزی را ||. ترک کردن کسی و متعرض وی نشدن ||. تخلیه فروشنده بین مشتری و جنس را؛ یعنی تسلیم کردن جنس به او ||. ترک کردن کسی، دو تن را که با یکدیگر نهند. خلی بینهما؛ ترکهما مجتمعا. (اقرب الموارد) (المنجد): و خلینا بین الشیخین. (حریری، از اقرب الموارد ||). خالی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). فارغ شدن و خالی شدن از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تخلیه مکان؛ گذشتن از آن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). تخلیه شکم؛ کار کردن شکم و خالی شدن و تهی گشتن آن. (ناظم الاطباء) || مردن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخلیه شدن.

[تَی / یِ شُ دَ] (مص مرکب) خالی شدن. (ناظم الاطباء).

تخلیه کردن.

[تَی / یِ کَ دَ] (مص مرکب) خالی کردن. (ناظم الاطباء).

تخم.

[تُ] (۱) دانه. (برهان). تخم درخت و غله. (فرهنگ رشیدی). تخم غله و درخت، چون تخم کدو و تخم ریحان و تخم گل و تخم سنبل و امثال آن. (آندراج). دانه و بزر هر چیز. (ناظم الاطباء). پهلوی «توهم» (۱) و «تم» (۲) (بذر، تخم) و «توخم» (۳)، «توهم» شکل تلفظ شمال غربی از ایرانی باستان «تخمن» (۴)، اوستایی «تخمن» (۵) و «توم» (۶)، از پارسی باستان «تما» (۷)، از «تهما» (۸) از «تخما» (۹) تلفظ جنوب غربی است. در ارمنی «تهم» (۱۰)، در پازند «توخم» (۱۱)، هندی باستان «توخمن» (۱۲)، کردی «توم» (۱۳)، وخی «تغم» (۱۴)، سریکلی «تغم» (۱۵)، یودغا «توغوم» (۱۶)... طبری «تیم» (۱۷) (تخم، بذر)... (حاشیاء برهان چ معین). با لفظ کاشتن و افکندن و پریشان کردن و بر خاک افشاندن و ریختن و در خاک کردن و فرو کردن و در زمین کردن... همه اینها به یک معنی مستعمل و با لفظ دمیدن و بالیدن و سبز شدن مشهور است... (آندراج): ندانم یک تن از [جمع یا جمله] خلائق که در دل تخم مهر تو نکته. (از صحاح الفرس). کسی را کجا تخم یا چارپای بهنگام ورزش نبودی بجای فردوسی. اگر بودن ایدر دراز آیدت به تخم گیاهان نیاز آیدت. فردوسی. ز گنج جهاندار دینارخواه همان تخم و گاو و خر و بارخواه. فردوسی. این پسر چون پدر آمد به سرشت و به نهاد تخم چون نیک بود نیک پدید آید بر. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۲۳). به صد جای (۱۸) تخم اندرافکند بخت بتندید شاخ بر آور درخت. عنصری. نعت گویی جز بنام او سخن ضایع شود تخم چون در شوره کاری ضایع و بی بر شود. عنصری (از امثال و حکم دهخدا). چه آن پندی که من بر تو بخوانم چه آن تخمی که در شوره فشانم. (ویس و رامین). یکایک را به دیوان برد و بنواخت بدادش تخم و گاو و کار او ساخت. (ویس و رامین). تا فرزندان... بر آن تخمها که ایشان کاشتند بردارند. (تاریخ بیهقی). بر این جهان مردم آمد درست چنان دان که تخمش همین بد نخست. اسدی. نگر کآن چه تخمست کامروز کاری همی بایدت خورد فردا از آن بر. ناصر خسرو. تخم اگر جو بود جو آرد بر بچه سنجاب زاید از سنجاب. ناصر خسرو. تا بدانی که تو باری و جهان تخمست کیست دهقان تو و تخم تو جز یزدان. ناصر خسرو. دو سه دانه دیدند آنجا نهاده، برداشتند و پیش شاه شمیران آوردند... شاه تخم را به باغبان خویش داد و گفت در گوشه ای بکار. (نوروزنامه منسوب به خیام). یک چندی برآمد، شاخکی از این تخمها [تخم انگور] برجست. (نوروزنامه). و آن باغ که در او تخم انگور بکشتند هنوز برجاست. (نوروزنامه). تخم تا در زمین نمآند سه ماه بر از او کی خوری به خرمنگاه. سنائی (از امثال و حکم دهخدا). هر که خدمت و نصیحت کسی را کند که قدر آن نداند همچنان آن کس است که به امید زرع در شورستان تخم پراکند. (کلیله و دمنه). از آفتاب و هوا دان که تخم یابد بالش ز بزرگر چه برآید جز آنکه تخم فشاند. خاقانی. شوره خاکی را کز تخم تهی است فتح باب از نم مژگان چه کنم. خاقانی. زیر خاک آساید آن کز تخم ماست تخم اندر زیر خاک آسود و بس. خاقانی. نروید هیچ تخمی تا نگردد نه کاری برگشاید تا نبندد. نظامی. تخم خرما به یمن تربیتش نخل باسق شده. (گلستان). هر که علم خواند و عمل نکند بدان ماند که گاو راند و تخم نیفشاند. (گلستان). گنج خواهی در طلب رنجی ببر خرمنی میبایدت تخمی بکار. سعدی. یکی گفت ضایع چرا میکنی عمر چگونه کسی تخم در شوره کارد. ابن یمین (از امثال و حکم دهخدا). بد شد آخر چو اصل او بد بود تخم بد در زمین نیک چه

سود. مکتبی. جز پریشانی نمی‌روید ازو چیزی دگر عقده زلف تو پندارم که تخم سنبل است. شوکت (از آندراج). تخم مهری که به امید وفا کاشته ایم بسر دوست که ناکاشته انگاشته ایم. طالب آملی (از آندراج). دهقان بهر زمین که نشاند نهال تاک من هم ز خاک تخم کدویی فروکنم. کلیم (از آندراج). چنین که تخم بتعجیل میدمد از خاک فریب دانه در این دامگه نخورده شکار. کلیم (ایضاً). درگذر زین عالم پر شور و شر صائب که تخم در زمین شور بالیدن نمیداند که چیست. صائب (از آندراج). هر کسی تخمی به خاک افشانند و ما دیوانگان دانه زنجیر در دامان صحرا کاشتیم. صائب (از آندراج). این تخم توبه را که تو در خاک کرده ای موقوف آبیاری اشک ندامت است. صائب (از آندراج). شد بهار و رنگ دیگر گردش افلاک ریخت دانه های اشک بلبل تخم گل بر خاک ریخت. دانش (از آندراج). نکو کاری است هر سو تخم نیکی در زمین کردن پریشان دانه چندی بنام خوشه چین کردن. دانش (از آندراج). بسکه با من سازگاری کرد من از درد خویش تخم خواب اندر دماغ پاسبان افکنده ام. حسین ثنائی (از آندراج). غنچه گشتن حاصل جمعیت این باغ بود ناله بلبل عبث تخم پریشان کرد و رفت. میرزا بیدل (از آندراج). - تخم اسپست؛ بز الرطبه. (الفاظ الادویه). - تخم اسپغول؛ بزرقطونا. تخم اسپرزه. - تخم انار کوهی؛ حب القلقل. اناردانه دشتی. رجوع به حب القلقل شود. - تخم بلسان؛ حب البلسان. تخم بلسان مصری. رجوع به حب البلسان شود. - تخم بنگ؛ آنست که بعربی بذربنج خوانند و آنرا خَدَاع الرجال نیز گویند و آن سه نوع میباشد: سفید و سیاه و سرخ. بهترین آن سفید است، بعد از آن سرخ، و سیاه آن کشنده میباشد، سرد و خشک است در سوم. (برهان). بذربنج. (ناظم الاطباء). بذربنج. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به بذربنج شود. - تخم بنگ دیوانه؛ نام هندی دارویی است که به خراسانی اجوین گویند. (از الفاظ الادویه). - تخم پنج انگشت؛ رجوع به حب الفقد شود. - تخم ترشه؛ بزر حماض است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم تورک؛ دارویی که به عربی بزراخرفه نامند. (از الفاظ الادویه). - تخم تیرماهی؛ دارویی که به فارسی زردک و به هندی مالکنگی نامند. (از الفاظ الادویه). - تخم جارو؛ نام گیاهی است و از آن جارو کنند برای باغها و حیاط ها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تخم جاروب؛ دارویی است که آنرا برومی آطریلال خوانند. (برهان). تخم خلال. آطریلال. (فرهنگ رشیدی). دارویی است. (ناظم الاطباء). به فارسی تخم خلال و مشهور آطریلال و به هندی کاکجنکی و مسی. در سوم گرم و خشک است. (از الفاظ الادویه). رجوع به تخم خلال شود. - تخم حماض؛ به هندی چوکی کی پیچ. (الفاظ الادویه). - تخم خُرفه؛ دارویی که به هندی لویناکی پیچ نامند. (الفاظ الادویه). دندانسا و بعربی بقله المبارکه خوانند. (از برهان). - تخم خلال؛ بمعنی تخم جاروب است که آطریلال باشد. (برهان). تخم خلیل. دارویی است که به رومی آطریلال و به تازی رجل الغراب گویند. (ناظم الاطباء). مشهور به آطریلال. (الفاظ الادویه). رجوع به آطریلال و تخم جاروب و تخم خلیل شود. - تخم خلیل؛ تخمی است بمقدار تخم کرفس و شکل و اندام زیره دارد و کبودرنگ میباشد و در غایت تلخی بود، و نبات آنرا بعربی رجل الغراب و حرز الشیاطین خوانند. (برهان). تخم خلال. (ناظم الاطباء). رجوع به تخم جاروب و تخم خلال و آطریلال شود. - تخم خیری؛ فارسی زراوشان است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم ریحان؛ یعنی امثال الاجی و ایلدانه را نامند و تخم کیا نیز گویندش. (شرفنامه منیری). بعربی بزراریحان گویند. دوی است محلل جمیع اورام. (آندراج): طین مختوم و تخم ریحان بس مار و مرغم که خاک و دانه خورم. خاقانی. - تخم زرداب؛ ثومون. تخمی است شبیه به خُبه و به ترکی صفراودی نامند. منبت گیاه او امکانه سایه ناک و او شبیه به سداب، برگش درازتر و گلش سفید و تخمش تلخ و تند و ریزه. گویند تربد زرد بیخ اوست و در افعال مشابه خربق، در سیم گرم و خشک و منقی و مسهل اخلاط غلیظه و اقسام کرم شکم و مخرج جنین و مدر بول و حیض و محلل اورام بارده و قدر شربتش نیم درهم و مصلحش کتیرا است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم زردک بری؛ دوقو است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم سپندان؛ به هندی اسپند است. (الفاظ الادویه). حب الرشاد. مقلیثا. کثاه. سپید اسپند. خردل سپید. ثفاء. ثالیسقیس. سفید اسفند. سفید اسپند. رجوع به حب الرشاد شود. - تخم شاهسفرم؛ بزراریحان. (الفاظ الادویه). - تخم شربتی؛ تخمی است از قسم ریحان لیک بسیار کوچک از اوست. (الفاظ

الادویه). آقای گل گلاب آرد: ریحان کوهی که دانه های سیاه آن بنام تخم شربتی یا بادروج ایض مشهور است. (گیاه شناسی ص ۲۴۹). رجوع به ریحان جبلی شود. - تخم عروس، تخم عروس در پرده؛ حب النوم. حب الکاکنج. حب اللهو. رجوع به حب الکاکنج شود. - تخم قنب؛ بفارسی شهدانج است. رجوع به حب القنب شود. - تخم قنبیل؛ کاکنج. - تخم قند؛ قسمی خربزه. (یادداشت مؤلف). - تخم کاج؛ بفارسی حب السنوبر صغار را گویند. (از تحفه حکیم مؤمن). رجوع به حب السنوبر شود. - تخم کاجیره؛ تخم کافشه. قرطم است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به حب العصفور و قرطم شود. - تخم کافشه؛ تخم کاجیره. قرطم. رجوع به تخم کاجیره شود. - تخم کتان؛ به هندی السی و نیسی. (الفاظ الادویه). نباتی است که در دواها بکار برند و اسپرزه گویند و عرب آنرا معرب کرده بذرقطونا خوانند و قطن پنبه است بنابراین آن جامه از پنبه می بافته اند قطن می نامیده اند. گویند درست و نشکسته این نبات نافع و شکسته آن سم مهلک است. شاعری گفته: مثل بذرقطوناست دل درویشان تا درست است دوا چون شکنی سم باشد. (انجمن آرا) (آندراج). - تخم کدو؛ دانه و هسته کدو که استعمال دارویی دارد. تخم کدوی معمولی و یا تخم کدوی تنبل و همچنین سایر گیاهان کوکوروبیتاسه (۱۹) که قشر چوبی آنرا برداشته باشند دارای طعم شیرین و چرب میباشد و از آن جسم مؤثری بنام په پورزین (۲۰) و یا پی په ری زین (۲۱) استخراج میکنند. از خیلی قدیم تخم کدو را بعنوان جوهر کرم بکار برده اند. در موقع تجویز آن، مغز کدو را بحالت آرد درآورده با شیر یا یک جسم صمغی مخلوط میکنند. در سگ بمقدار ۵۰ گرم و در انسان از ۳۰ الی ۶۰ گرم توصیه میشود. بعد از تجویز آن یک مسهل سبک میدهند. (از درمانشناسی تألیف عطائی ص ۴۰۹). - تخم کرفس کوهی؛ فطراسالیون است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم کنب؛ (۲۲) شهدانج. (تحفه حکیم مؤمن). کنب دانه. - تخم کنگر؛ حب الزلم. رجوع به حب الزلم شود. - تخم کوکنار؛ خشخاش. دانه گیاهی است که از آن تریاک گیرند و استعمال دارویی دارد. - تخم کونجه؛ (۲۳) باقلای مصری است. (تحفه حکیم مؤمن). - تخم گل؛ زردی میانه گل. (الفاظ الادویه). گرهی باشد سرخ رنگ که بعد از برطرف شدن گل بر درخت گل پیدا میشود. (غیاث اللغات). - تخم نیلوفر؛ حب النیل است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به حب النیل شود. - امثال: بار مانند تخم خویش بود؛ نظیر: از مار نزاید جز ماربچه. (امثال و حکم ص ۱۴۶ و ۳۵۹). تخم بد در شوره افشاندن؛ رنجی نه در جای خویش بردن. (امثال و حکم ج ۱ ص ۵۴۲). نظیر: تخم چون در شوره کاری... چگونه کسی تخم در شوره... چه آن تخمی که در شوره... اصل و مایه هر جانور اعم از انسان و غیره. بیولوژی تخم: (۲۴) تخم سلول کاملی است که از آمیختگی یک سلول نر و یک سلول ماده بوجود می آید و منشأ تشکیل همه جانوران پرسلولی است. سلول تخم از غشایی به نام غشاء ویتلین (۲۵) پوشیده شده است و سیتوپلاسمی دارد که محتوی مقدار کم یا زیاد از ماده ای غده ای بنام لسیت (۲۶) است. در هسته تخم تعدادی کروموزوم (۲۷) و مقدار معینی کروماتین (۲۸) برای هر نوع جاندار وجود دارد. از تقسیم تخم و تقسیم سلولهای حاصل از تخم، پوستهای جنینی (برون پوست، میان پوست، درون پوست) به وجود می آیند. بتناسب وضع سلولهای دارای لسیت، گاهی تخمها را به سانترولسیت و تولوسیت و غیره تقسیم و دسته بندی میکنند. (از لاروس قرن بیستم). تولید جنسی در حیوانات و نباتات کاملاً شبیه یکدیگر و عبارت است از آمیزش دو یاختهء موسوم به گامت که هر یک از آنها به تنهایی قابل زیست نیستند و نمی توانند تقسیم شوند، ولی همین که با یکدیگر بیامیزند یاخته ای می سازند که آنرا تخم می گویند و قابل تقسیم شدن و ساختن یاخته های جدید است. این عمل را گشن گیری گویند. گامت ها پیش از آنکه با یکدیگر بیامیزند اگرچه چند کروموزوم دارند ولی شماره آنها نصف عدء کروموزومهای یاخته های رویشی گیاه است. پس معلوم میشود قبل از آنکه گامتی ساخته شود تغییری در آن روی داده که شماره کروموزومها را نصف کرده است. این تغییر را کاهش کروموزومی گویند. برای آنکه شماره کروموزومها بحالت اصلی باشد و زیاد نشود کاهش کروموزومی لازم است، زیرا اگر کاهش انجام نگیرد پس از آمیزش دو گامت شماره آنها دو برابر شده و از حالت طبیعی خود خارج میشوند. در گیاهان پست که یاخته های آنها با یکدیگر اختلافی ندارند، گامت ها همان سلولهای معمولی هستند، ولی در گیاهان عالی، یاخته ها در قسمتهای معینی پس از مقدماتی

کاهش کروموزومی یافته، گامت‌ها را تشکیل می‌دهند. (از تشریح و فیزیولوژی گیاهی تألیف گل گلاب و ... ص ۷۹). تخم سلول بزرگی است که مالک تمام قدرت و قوه گونه (۲۹) است که به آن تعلق دارد. و در آن تمام مواد لازم حیاتی جمع است. در پرتوپلاسم مواد ذخیره ای به اسم ویتلوس (۳۰) موجود بوده که مقدار آن در وضع نمو رویانی مؤثر است. این قسمت از پرتوپلاسم با ویتلوس را دوتوپلاسم (۳۱) گویند، در صورتی که بخشی از پرتوپلاسم را که بدون ویتلوس است پلاسمای فعال (۳۲) نامند. بر حسب مقدار ویتلوس سه نوع تخم می‌شناسیم: ۱ - تخم های آلسیت (۳۳): مقدار ویتلوس آن کم و در تمام پرتوپلاسم به یک نحو پخش است، مانند تخم بیشتر اسفنجها و کیسه تنان و خارپوستان و تمام پستانداران. ۲ - تخم های هترولسیت (۳۴): ویتلوس آن فراوان بوده و در یکی از دو قطب تخم که به اسم قطب رستنی نامیده میشود جمع گردیده است، در صورتی که قطب دیگر که آن را قطب حیوانی گویند بواسطه هسته و سیتوپلاسم اشغال شده است، مثل تخم شکمپایان و کرمهای حلقوی و بیشتر ماهیان تلستوشن (۳۵) و دوزیستان و غیره. ۳ - تخم های تولسیت (۳۶): ویتلوس در آن فوق العاده زیاد است و پرتوپلاسم و هسته در بالای تخم در محلی که به اسم قرص زاینده یا سیکاتریکول (۳۷) مینامند رانده شده اند. اندازه این قبیل تخمها بزرگ و مخصوص سرپایان و ماهیان سلاسین (۳۸) و خزندگان و پرندگان میباشد. تمام تخمهای حیوانات مختلف را میتوان در جزء سه نوع مذکور قرار داد، تنها تخم بندپایان که از نوع هترولسیت میباشد بواسطه وضع مخصوص خود از تخمهای دیگر ممتاز است، یعنی هسته در مرکز تخم قرار داشته و دور آنرا پرتوپلاسم بدون ذخیره احاطه مینماید. در بیرون تخم نیز طبقه پرتوپلاسمی عاری از ویتلوس موجود بوده فقط بین آنها دوتوپلاسم قرار دارد. بعلاوه رشته های پرتوپلاسمی که از دوتوپلاسم عبور میکند باعث ارتباط دو منطقه پرتوپلاسم میشود. این قبیل تخم ها را ساترولسیت (۳۹) نامند. (از جانورشناسی تألیف فاطمی صص ۱۴۴ - ۱۴۵). منشأ تشکیل بدن انسان و کلیه جانوران پرسلولی از یک سلول اصلی بنام سلول تخم است. تعریف سلول تخم: سلول تخم، سلولی است که از ترکیب دو سلول نر و ماده به وجود می آید. در هسته آن تعداد ۲۲ کروموزوم وجود دارد. (انسان دارای $48 = 24 \times 2$ کروموزوم است). سلول تخم در صورتی که در محیط مساعد قرار گیرد، بزودی نمو کرده تقسیم میشود. سلول نر بنام اسپرماتوزوئید (۴۰) و سلول ماده بنام اوول (۴۱)، هیچیک بطور جداگانه قادر به ادامه حیات نیست، بلکه اتحاد آنها که منجر به تشکیل سلول تخم میشود، امری لازم برای ادامه حیات آنها است. تعریف و مشخصات سلول نر: اسپرماتوزوئید انسان، سلول طویلی بطول قریب ۲۰۰ میکرون است. در آن سه قسمت سر، گردن و دم تمیز داده میشود. در هسته آن ۲۴ کروموزوم وجود دارد. سر: بخش اصلی است و قسمت اعظم آنرا هسته پر کرده و کمی سیتوپلاسم آنرا پوشانده است. گردن: بخش سیتوپلاسمی و شامل دو ساتروزوم است. دم: زائده طویلی است که بکمک آن اسپرماتوزوئید بسرعت حرکت میکند. اسپرماتوزوئید بوسیله دم مواج خود جنبش دارد و بر اثر حرارت، آب سرد، اسیدها و غیره فلج می شود. تعریف و مشخصات سلول ماده: اوول انسان، سلولی است کروی بقطر ۲/۰ میلیمتر که در هسته آن ۲۴ کروموزوم وجود دارد. اوول دارای هسته درشت ولی فاقد ساتروزوم است. سیتوپلاسم آن محتوی مقدار مختصر ماده ذخیره ای است. اطراف اوول را پرده ضخیم شفاف پیوندی پوشانیده است. اوول تمام جانوران پرسلولی، مانند اوول انسان کم ذخیره نیست، بلکه در جانوران دو نوع اوول پرذخیره دیده میشود: ۱ - اوولهای هترولسیت (۴۲) که ذخائر فراوان آن بصورت کرات ریز منتشر در سیتوپلاسم، قسمت اعظم سلول را پر ساخته است و هسته و کمی سیتوپلاسم نیز در قطبی جای گرفته است، مثل اوول دوزیستان. ۲ - اوولهای تولسیت (۴۳) که ذخائر فراوان دارند. هسته و سیتوپلاسم بصورت لکه کوچکی در یک قطب سلول قرار گرفته و بقیه سلول را ویتلوس (۴۴) پر ساخته، مثل اوول پرندگان. طرز تشکیل اسپرماتوزوئید و اوول: اسپرماتوزوئیدها و اوول ها از تقسیم سلولهای ۴۸ کروموزومی بنام سلولهای ژرمینال نتیجه میشوند. سلولهای مولد اسپرماتوزوئید را اسپرماتوگنی (۴۵) و سلولهای مولد اوولها را اوگنی (۴۶) می گویند. اسپرماتوگنی و اوگنی طی مراحل چند به سلولهای نر و ماده تبدیل می شوند. در طی این مراحل نصف کروموزومهای خود را از دست میدهند و هر یک دارای ۲۴ کروموزوم می شود. عمل

لقاح: ترکیب سلول نر و سلول ماده را که منجر به تشکیل سلول تخم می‌گردد لقاح می‌گویند. مراحل لقاح: جریان لقاح بدین قرار است که اسپرماتوزوئیدها بطرف اوول حرکت میکنند و آنرا دربرمی‌گیرند. در این موقع اوول با ایجاد برآمدگی بنام مخروطه جذبیه در سطح خود، یکی از اسپرماتوزوئیدها را بطرف خود جلب می‌کند. بمحض برخورد اسپرماتوزوئید به اوول، سر اسپرماتوزوئید وارد شده و دم جدا میگردد. غشاء اوول از این پس غیرقابل نفوذ می‌شود و دیگر هیچ اسپرماتوزوئیدی نمی‌تواند وارد آن شود. هسته اوول و هسته اسپرماتوزوئید بطرف هم پیش میروند و در مرکز بهم چسبیده و ترکیب میشوند و یک هسته کامل ۲ن کروموزومی ایجاد میکنند. در این موقع اوول تبدیل به سلول تخم شده و آماده برای نمو بهتر می‌شود. تک سلولی و پرسلولی: تک سلولی‌ها به موجوداتی گفته می‌شود که پیکرشان تنها از یک سلول درست شده باشد و وقتی که تقسیم می‌شوند سلولهای حاصل، جداگانه به زندگی خود ادامه می‌دهند. پرسلولی‌ها به موجوداتی گفته می‌شود که پیکرشان از اجتماع سلولهای بسیاری تشکیل گردیده است. منشأ این موجودات همان سلول تخم است. سلول تخم پس از تشکیل ابتدا به دو سلول تبدیل میگردد. منتهی دو سلول مزبور بخلاف آنچه در تک سلولها ذکر شد، از یکدیگر جدا نشده بلکه بهم چسبیده باقی میمانند. پس از چند تقسیم متوالی سرانجام مجموعه ای از سلولها بوجود می‌آید که کاملاً به یکدیگر پیوستگی دارند و بتدریج تغییر شکل و تغییر ساختمان حاصل کرده بافتها و اعضا و دستگاههای جانور کامل را به وجود می‌آورند. نمو سلول تخم: مراحل جنینی در موجود پرسلولی - سلول تخم برای آنکه بصورت جاندار کاملی درآید، تغییرات بسیاری را متحمل میگردد. مراحل تغییرات در یک تخم کم اندوخته بقرار زیر است: مرحله اول - تشکیل مرولا (۴۷): ابتدا سلول تخم بروش تقسیم غیرمستقیم از طول به دو سلول و سپس به چهار سلول و بعداً به هشت سلول تقسیم می‌گردد. این عمل همچنان ادامه مییابد تا تعداد کثیری سلولهای کوچک ایجاد شود. چون در اینجا اجتماع سلولها منظره «توت» را دارند این مرحله را مرولا - گویند. مرحله دوم - تشکیل بلاستولا (۴۸): بتدریج سلولهای وسطی بطرف کناره متوجه شده در وسط حفره ای بنام حفره تقسیم به وجود می‌آید که مملو از مایعی است. این مرحله را بلاستولا نامند. از این مرحله حجم مجموعه سلولها از حجم اولیه سلول تخم تجاوز نمی‌کند. مرحله سوم - گاسترولا (۴۹): کم کم در یکی از نقاط بلاستولا فرورفتگی پیدا شده بطرف حفره تقسیم پیش میرود. در این موقع جنین شبیه کیسه ای دوجداره است که جداره خارجی را برون پوست و جداره داخلی را درون پوست نامند. تمام سلولها در این مرحله همچنان بهم شبیه اند. تمام جانوران پرسلولی مرحله گاسترولا - یی را طی می‌کنند، منتها بعضی از آنها مانند مرجانها تا خاتمه عمر در این مرحله باقی می‌مانند و در سلولهای آنها تکامل و تنوعی حاصل نمیکردد. مرحله چهارم - تشکیل مزودرم: در جانوران عالی، بین برون پوست و درون پوست بر اثر تقسیم سلولهای درون پوست، پوست سومی بنام میان پوست به وجود می‌آید. تقسیم کار و عمل بافتها: تا تشکیل میان پوست، تمام سلولهای حاصله ظاهراً به یکدیگر شبیه میباشند و امتیازی ندارند. ولی از این به بعد در سلولها و پوستهای سه گانه تغییراتی روی میدهد، یعنی متناسب با کاری که باید انجام دهند شکل مخصوصی پیدا می‌کنند و بافتهای مختلف را به وجود می‌آورند. در واقع با تغییر شکل سلولها تقسیم کار در آنها عملی می‌شود. برون پوست که مجاورت مستقیم با خارج دارد، قسمتهای بشره، پوشش داخلی دهان و بینی، غدد چربی، غدد مولد عرق، پستانها، سلسله اعصاب و اندامهای حسی را ایجاد می‌نماید. میان پوست بافت پیوندی، استخوانها، غضروفها، ماهیچه‌ها، خون و لنف، کلیه‌ها و مجاری ادرار، غدد تناسلی و بعضی از غدد داخلی مانند غده فوق کلیه را به وجود می‌آورد. درون پوست دستگاه تنفس، جگر و پانکراس، پوشش درونی لوله گوارش و بعضی از غدد داخلی مانند تیروئید را به وجود می‌آورد. در خاتمه، از اجتماع بافتهای مختلف، اعضا دستگاههای بدن تشکیل میگردد. (از بیولوژی حیوانی تألیف بهزاد و ... صص ۵۱ - ۵۹). و رجوع به تخمک شود || اصل هر چیز. (برهان). اصل و نژاد. (فرهنگ رشیدی) (آندراج). اصل و نسب و نژاد. (ناظم الاطباء). اصل و نسبت و نژاد. (برهان). قوم. نسل. تبار. گوهر: آن سنگ ملعون برفت این سند را از خویشتن تخم را مانند پاشنگ ایدرش بر جای ماند. منجیک. گوی بود از تخم جمشیدشاه سزاوار

شاهی و تخت و کلاه. فردوسی. که از تخم ایرج یکی نامور بنیم ابر کینه بسته کمر. فردوسی. یکی نیکمرد اندر آن روزگار ز تخم فریدون آموزگار. فردوسی. فلقرط نام از در مهتری هم از تخم آقوس بن مشتری. عنصری. تا اصل مردم علوی باشد از علی تا تخم احمد قرشی باشد از قصی. منوچهری. و محمد حمدون نبیره مرزبان بود که بروزگار جاهلیت سیستان ایشان را بود و ایشان از تخم رستم دستان بودند. (تاریخ سیستان). کنون گر تو نباشی جفت و یارم نیارائی بشادی روزگارم ز تخم خویش یک دختر به من ده به کام دل صنم را بر شمن ده. (ویس و رامین). بدارم نیز و پرو را چو فرزند کنم او را ز تخم خویش پیوند. (ویس و رامین). به جمشید ماند به چهر و به پوست گواهی دهم من که از تخم اوست. اسدی. خوی هر کس از تخمش آید بیار ز گل بوی باشد، خلیدن ز خار. اسدی. و چون طبع هر مز در قتالی شناخت از آن نفور گشت و بزرگان را گفت این مرد تخم همگان بخواهد بریدن. (فارسنامه ابن البلخی). میخوام که همگان را بکشم تا تخم ایشان بریده شود. (فارسنامه ابن البلخی). و آفریدون از تخم جمشید بود. (نوروزنامه منسوب به خیام). ملکان... همه فرزندان آفریدون اند و جهانیان را واجب است آئین پادشاهان بجای آوردن از بهر آنکه از تخم ویند. (نوروزنامه). مهتران گفتند این نه از تخم پادشاهان است و گفتار او بفال بد داشته و برانندش. (مجمل التواریخ). بخویش آسمان خورشید خوانده زمین را تخمی از جمشید مانده. نظامی. هر آن کره کز آن تخمش بود بار ز دوران تک برد وز باد رفتار. نظامی. به قروین رفت تا مصلحت بنین و بنات و اخوان و اخوات او هر کس که از تخم و قوم او بود... (جهانگشای جوینی). در عقل نمی گنجد در وهم نمی آید کز تخم بنی آدم فرزند پری زاید. سعدی. و رجوع به تخمه شود. - تخم جهود؛ کنایه از پراکنده و پریشان است. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی پریشان و پراکنده نوشته اند لیکن وجهش بر فقیر مؤلف معلوم نیست. (آندراج از بهار عجم). پریشان و پراکنده. (فرهنگ رشیدی). - تخم چیزی برافتادن؛ کنایه از نابودن و معدوم شدن آن. (غیاث اللغات). نیست و نابود شدن آن به حیثیتی که نام و نشان از آن نماند. (آندراج): تا کف گشودیم بر شاخ عشرت شد قحطی گل تخمش برافتاد. ملاطرا (از آندراج). - تخم حرام؛ ولدالزنا و حرامزاده. (آندراج): با دختر رز منشین کافتی تو ز نام آخر گیرد دل و دین از تو این تخم حرام آخر. تأثیر (آندراج) (از بهار عجم). - تخم سگ؛ زاده سگ. از نژاد و نسل سگ. این دشنامی است که در تداول امروز بکار برند ||. بمعنی منی و آب پشت هم هست که ماده وجود حیوانات است. (برهان). نطفه. (آندراج). آب پشت و منی. (ناظم الاطباء ||). مطلق بیضه را نیز گفته اند اعم از ماکیان و غیر ماکیان. (برهان). تخم مرغ. (فرهنگ رشیدی). بیضه مرغ. (آندراج). بیضه ماکیان و سایر پرنده ها. (ناظم الاطباء). فریزندی و یرنی و نظری «تخم» (۵۰) (تخم مرغ)، سرخه ای و شه میرزادی نیز «تخم» (۵۱). (حاشیه برهان چ معین). - تخم ابلیس؛ خصی ابلیس. بندق هندی (۵۲). رجوع به بندق هندی شود. - تخم سگ ماهی؛ خاویار. تخم تاس ماهی. رجوع به خاویار و تاس ماهی شود. - تخم ماهی؛ بیضه السمکه. ستره. در گیلان آن را اَشْطَل یا اَشْطَل یا اَشْطَل نامند. - تخم مرغ؛ یعنی بیضه مرغ که آنرا آستینه و آستینه نیز گویند. (شرفنامه منیری). مرغانه. خایه مرغ. بیضه. چوزی: باور مکن بوعده و زنهار، دل مده از ماکیان نسیه به این تخم مرغ نقد. ابوالمعالی. هر کس که دید کوفته های به تخم مرغ این کندهای قلیه به چشمش حقیر شد. بسحاق اطعمه. - تخم مرغ خوری؛ تخم خوری. رجوع به تخم خوری شود. - تخم نوغان؛ تخم پروانه ای که از پیله ابریشم برآید و از آن تخم کرم ابریشم به وجود آید و آنرا چون پرورند و به کمال رشد رسد بر اطراف خود می تند و پیله ابریشم به وجود آورد. کرم مذکور پس از تنیدن اطراف خود در داخل پیله تغییر شکل و رنگ دهد و اگر جانور را بطریق مصنوعی (خفه کردن با حرارت شدید) نکشند پس از مدتی پروانه های نر یا ماده از پیله ها بیرون آیند و ماده ها پس از جفت گیری شروع به تخم گذاری نمایند و سپس می میرند. پرورش دهندگان کرم ابریشم تخم ها را جمع کنند و در جای بسیار سردی نگه دارند تا بهار سال بعد و چون برگ توت سبز شود و هوا به گرمی گراید تخم ها را از سردخانه ها بیرون آورند و در هوای ملایم یا اطاق هایی که دارای حرارتی معتدل است، دو سه روز گذارند. در این مدت رنگ تخمها تغییر کرده به نیلی می گراید که کشاورزان گیلان این حالت را کاس شدن تخم نوغان گویند و سپس بتدریج کرم های

ابریشم از تخم‌ها درآیند و مانند مورچگان خرد حرکت کنند. چون همه تخمها به یکباره حاصل ندهند، از جهت جلوگیری از اختلاف رشد، کرمها را که بتدریج از تخم درآیند جدا سازند و در گیلان در ظرفهایی که از سرگین گاو میسازند و آنرا «خاس» نامند گذارند و در چند روز اول برگهای خُردشده توت بر آنها ریزند و سپس برگها و شاخ برگهای تازه رس برای خورد کرمها در آن ظرفها نهند. چون کرمها به حد رشد نخستین رسند با توجه به اختلاف رشد، آنها را از خانه به باغهای توت برند و در تلمبار جای دهند و شاخهای پربرگ و لطیف توت را با داس‌ها بریده در تلمبارها بر روی کرم‌های ابریشم قرار دهند و کرمها با تغذیه برگها برومند گردند و زمانی فرامی‌رسد که دیگر از خوردن بازمانند و به تنیدن پيله ابریشم پردازند. - امثال: از تخم گلین چوزه (جوجه) نزاید. (امثال و حکم دهخدا). تخم دزد شتردزد میشود؛ پسری در خردسالی تخم مرغی دزدیده به مادر آورد. مادر او را بنواخت و کرده او را بستود. پسر چون به حد رشد و مردی رسید شتری بسرقت برد. عوانان شحنه او را بگرفتند و پادشاه امر به کشتن او فرمود. پسر هنگام مرگ از جلاد التماس دیدار مادر کرد تا وداع بازپسین بجای آرد. مادر را بیاوردند. پسر به مادر گفت آرزوی من آنست که زبان تو را ببوسم. زال زبان بیرون کرد و پسر زبان او با دندان از بن بکند و گفت... (امثال و حکم دهخدا). تخم دوزرده می‌کند؟ (یا) تخم دوزرده نمی‌کند؛ بسیار عزیز و باارز نیست. (امثال و حکم دهخدا). - تخم زرین؛ تخم طلا. خایه طلا || - کنایه از هر چیز گرانبها و کمیاب || - کنایه از چیز کم یاب که به آسانی حاصل آید و بر اثر شدت آزدارنده آن از دست بشود، چنانکه: شخصی را مرغی بدست آمد که هر روز یک بیضه زرین می‌نهاد و او از آن تخم‌ها بهره‌برمیداشت، ولی روزی بطمع آن که از اندرون مرغ زر بیشتری فرا چنگ آرد مرغ را بکشت ولی چیزی نیافت و نادم گشت و مثل مرغی که تخم زرین می‌نهاد کنایه از این است: «مرغی که تخم زرین میکرد بمرد. فیلیپوس پدر اسکندر مقدونی هر سال صد هزار خایه زر به دارا برسم باژ می‌فرستاد. چون وی بمرد و اسکندر بر اریکه‌ه ملک نشست این پیغام به دارا داد...». (از امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص ۱۵۳۰). تخم لغ در دهان کسی شکستن؛ به نویدگونه ای کسی را به طمع خام انداختن. (امثال و حکم ایضاً). تخم مرغش زرده ندارد؛ مرد شید و دغل و تزویر است. (امثال و حکم ایضاً). تخم نکرد روزی هم که کرد در کاهدان؛ نظیر: احمدک استاد نرفت، روزی که رفت آدینه رفت. (از امثال و حکم ایضاً ||). تخم چشم؛ کنایه از مجموع سپیدی و سیاهی و مردمک آن. حدقه. - مثل تخم چشم، کسی را عزیز داشتن؛ محافظت کردن و دوست داشتن او. (۱) -- (۲) tohm. (۳) tom. (۴) toxm. (۵) tauxman. (۶) tauxma. (۷) tohm. (۸) tauma. (۹) tauhma. (۱۰) tohm. (۱۱) - tim. (۱۲) tugum. (۱۳) taghm. (۱۴) tom. (۱۵) toxman. (۱۶) tohm. (۱۷) - ن ل: به شدکار. (۱۸) - (۱۹) - (۲۰) Cucurbitacees. (۲۱) - Peporesine. (۲۲) - Piperisine. (۲۳) - در نسخه چاپی: تخم کریخه. (۲۴) - (۲۵) Membrane vitelline. (۲۶) - Lecithe. (۲۷) - (۲۸) Chromosome. (۲۹) - Chromatine. (۳۰) - Potentialite. (۳۱) - Vitellus. (۳۲) - Deutoplasme. (۳۳) - Plasma formatif. (۳۴) - Alecithes. (۳۵) - Heterolecithes. (۳۶) - Teleosteens. (۳۷) - Telolecithes. (۳۸) - Cicatricule. (۳۹) - Selaciens. (۴۰) - Centrolecithes. (۴۱) - Spermatozoide. (۴۲) - Ovule. (۴۳) - Heterolecithe. (۴۴) - Telolecithe. (۴۵) - Vitellus. (۴۶) - Spermatozonie. (۴۷) - Ovogonie. (۴۸) - Morula. (۴۹) - Blastula. (۵۰) - Gastrula. (۵۱) - tohm. (۵۲) - Caesal .Pinia Bonducella

تخم.

[تَم] (اوستایی، ص) در فرس هخامنشی و گات‌ها و سایر قسمت‌های اوستا بمعنی دلیر و پهلوان است. این کلمه به این معنی خود

جداگانه مکرراً در اوستا استعمال شده است. در پهلوی و فارسی تهم شده... یکی از سرداران داریوش بزرگ که در کتیبه بیستون از او اسم برده شده موسوم بوده به تخم سپاد، یعنی دارنده سپاه دلیر. در تفسیر پهلوی اوستا تخم به تگ ترجمه شده است. (یشتها ج ۲ ص ۱۳۹). رجوع به تخمسپاد شود.

تخم.

[تُخ] (ا) چادری را نامند که نثارچینان بر سر دو چوب بندند و بدان نثار از هوا بگیرند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ اوبھی) (از ناظم الاطباء). چادر نثارچینان و صحیح پخم است بیای فارسی... و فخم نیز آمده... (فرهنگ رشیدی).

تخم.

[ت] (ع مص) تخمه زده گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). اصل آن وخم است بمعنی تُخمه شدن. يقال: تَخَمَ الرجل و تَخَمَ تخماً از باب دوم و چهارم؛ بمعنی اتخام است. (از شرح قاموس ترکی). دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: موجب تخمه یا سوء هضم شدن (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۴۲ ||). تعیین حدود زمین یا راهی. (دزی ایضاً). (۱) - Causer une indigestion.

تخم.

[تُخ] (ع ا) ج تخوم، بمعنی حد فاصل میان دو زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تخوم و تخم [ت / ت] و تخومه شود.

تخم.

[ت / ت] (ع ا) واحد تُخْم و تخوم است. (منتهی الارب). نشان و حد فاصل میان دو زمین. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). حد. (المنجد). ج، تخوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). ابن اعرابی و ابن السکیت گویند: واحد آن تَخوم و جمع تُخْم است، مثل رسول و رُسل. (اقرب الموارد). رجوع به تُخْم و تخوم و تخومه شود. جوالیقی در المعرب آرد: ابوبکر گوید: گروهی بر آنند که تخم واحد است و آن حدود زمین بود و عربی صحیح است و این شعر را از زنی بشاهد آرد: یا بنی التخوم لاتظلموها ان ظلمت التخوم ذوعقال. گروهی دیگر پذیرند و گویند تخم معرب است و گفته نخست برتر و فصیح تر بود. و کسایی و ابن اعرابی گفته اند تَخوم بفتح تاء و جمع آن تُخْم است. فراء آرد: واحد آن تَخْم است. ابو عبید گوید: اصحاب عربیه بر آنند که آن تَخوم به فتح تاء است و آنرا مفرد گیرند و شامیان گویند آن تُخوم بضم تاء است و جمع است و مفرد آن تَخْم بود. گویند: هذه القرية تتاخم ارض كذا و كذا؛ ای تحادها. (المعرب صص ۸۷ - ۸۸).

تخم.

[تُخ] (ع ا) ج تُخْمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). رجوع به تخمه شود.

تخمت.

[تُخ] [ع] جِ تُخْمَةٌ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). رجوع به تخمه شود.

تخمار.

[ت] (ا) تیری که پیکان ندارد و بجای پیکان گرهی دارد. (برهان). تیر بی پیکان و بی پر که تُکمار و تُکه گویند. (فرهنگ رشیدی). تیری که بجای پیکان گرهی داشته باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تکمار و تُکه شود.

تخمار.

[ت] (اخ) دهی از دهستان جابلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد است که در چهل ونه هزار گزی شمال الیگودرز و کنار راه مالرو چهارشنبه به آب باریک قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۳۶۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چاه و محصول آنجا غلات و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی زنان آن کرباس بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تخماق.

[ت] (ترکی، ا) میخ کوب و آن چوبی باشد که بدان میخهای خیمه کوبند. این لفظ ترکی است. (غیاث اللغات از مصطلحات و لغات ترکی). صحیح بهر دو قاف (تخماق)، افزار چوبی که بر سر میخ زنند تا میخ در زمین خوب فرورود و استوار باشد. (آندراج از بهار عجم). مأخوذ از ترکی، میخکوب و کرتک. (ناظم الاطباء). اصل کلمه دقماق ترکی است. چوبی یا سنگی بر دسته چوبین استوار کرده که بدان گچ کوبند. کلوخ کوب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخماق کوب کردن.

[تُ كَدْ] (مص مرکب) کوبیدن و له کردن. تخماقی کردن: سرفلان را تخماق کوب کرد؛ یعنی سر او را به تخماق له کرد. رجوع به تخماق و تخماقی کردن شود.

تخماقلو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان کرچمبو در بخش داران شهرستان فریدن است که در سی و یک هزار گزی شمال باختری داران و ده هزار گزی راه ازنا به اصفهان قرار دارد. جلگه ای سردسیر است و ۱۲۲۷ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و قنات و چشمه است و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی آنان جاجیم و قالی بافی است. راه ماشین رو و دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تخماقی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تخماق. مانند تخماق (||. ا) حال پیک ورق بازی را در تداول تخماقی نیز گویند. رجوع به تخماق شود.

تخماقی کردن.

[تُ كَدَ] (مص مرکب) تخماق کوب کردن. کوبیدن و له کردن: سرش را تخماقی کردن؛ سر او را با تخماق له کردن. رجوع به تخماق و تخماق کوب کردن شود.

تخم افشان.

[تُ أ] (نف مرکب) که تخم افشانند. تخم افشاننده. تخم ریز. تخم پاش (||. ن مف مرکب) محلی که تخم در آن افشانده شده باشد. محل زراعت. تخم افشانده. تخم انداخته.

تخم افشاندن.

[تُ أَدَ] (مص مرکب) تخم ریختن. تخم انداختن. تخم در زمین افکندن.

تخم افشانی.

[تُ أ] (حامص مرکب) تخم ریزی. تخم پاشی. کاشتن تخم نبات در زمین.

تخم بازی.

[تُ] (حامص مرکب) تخم مرغ بازی. بازی کردن اطفال به بیضه، در روز عید و نوروز. (آندراج). روز نوروز عید، کودکان به بیضه های رنگین بازی کنند. (غیاث اللغات). قسمی بازی کودکان که با تخم ماکیان بازی می کنند. (ناظم الاطباء): خوش است بر سر کو تخم مرغ بازی یار نشسته هر طرفی عاشقان قطار قطار. سیفی (از آندراج) (از بهار عجم).

تخم بهار.

[تُ م بَ] (اخ) در بیت ذیل مراد برج حَمَل است: چرا کواکب را اول از زحل گفتند بطبع آتش از بهر چیست تخم بهار. در جامع الحکمتین آرد: ... اما جواب آنچه همی گوید که چرا تخم بهار بطبع آتش است آنست که گوئیم: غرضش آنست از این سؤال که همی پرسد که چرا برج حمل که از برجهای بهاریست، آتشی است و ما گوئیم: از دوازده برج که جملگی فلک بدان منقسم است سه برج آتشی است و سه برج خاکی... آتشی حمل و اسد و قوس است... و چو آفتاب که سلطانی بر افلاک طبایع مر او راست به برج حمل آید نباتها همی به جنبش افتد... دانستیم که این برج را کز آفتاب این فعل همی اندرو تازه شود طبعی آتشی است. (از جامع الحکمتین ناصر خسرو صص ۲۷۱ - ۲۷۳).

تخم پاش.

[تُ] (نف مرکب) که تخم پاشد. که تخم افشانند. تخم پاشنده. تخم افشان.

تخم پاشی.

[تُ] (حامص مرکب) تخم افشانی. رجوع به همین کلمه شود.

تخم پاشیدن.

تُدْ (مص مرکب) بزر افشاندن. تخم افشاندن. تخم افشانی کردن.

تخمچه.

تُجَّ / چُجَّ (اِ مصغر) سلول ماده که پس از آمیختن با اسپرماتوزوئید تشکیل تخم می‌دهند. اوول (۱). رجوع به تخم و تخمدان شود.
(۱) - Ovule.

تخم خوری.

تُخَوِّ / خُحُّ (اِ مرکب) (۱) تخم مرغ خوری. ظرفی که تخم مرغ نیم پخته و یا خام را در آن گذارند. (۱) - Coquetier.

تخمدان.

تُ (اِ مرکب) زمینی را گویند که در آن شاخهای درختان فروبرده باشند، یا چیزی کاشته باشند که بعد از سبز شدن به جای دیگر نقل کنند. (برهان). جایی که نهالان در آن کارند و بعد از سبز شدن از آنجا کنند و به جای دیگر نشانند و این زبان اهل شیراز است و در هند کهیته نامند. (آندراج) (بهار عجم). زمینی که در آن تخم گیاهها و درختان را میکارند و یا شاخه های درخت را فرومیرند و پس از چندی به جای دیگر نقل کرده غرس میکنند. (ناظم الاطباء): ز جمع مال ممسک چون زمین تخمدان باشد که یک جا مال او آخر نصیب دیگران باشد. تأثیر (از آندراج). صاحب انجمن آرا در ذیل کلمه تخمگان آرد: و زمینی که در آن تخمها کارند و بعد از روئیدن سبز شود و به جای دیگر نقل کنند تخمدان گویند. (انجمن آرا ||). به اصطلاح تشریح، آلتی در دو طرف زهدان حیوانات پستاندار که تخم در آن تولید می گردد و به تازی میبضه گویند. (از ناظم الاطباء). غده های تناسلی جنس ماده جانوران را گویند. تخمدان سلولهای مخصوصی بنام سلولهای ماده تولید می نماید و شماره تخمدان در انسان و بسیاری از جانوران دو است. سطح خارجی آن پیش از بلوغ در انسان صاف است ولی پس از بلوغ دارای برجستگی هایی بنام فولیکولهای دودگراف (۱) می شود و در هر ۲۸ روز یک بار از یکی از فولیکولها یک سلول ماده آزاد میشود. در سن یائسگی حجم تخمدانها تقلیل می یابد و سطح آنها صاف می گردد. در کالبدشناسی انسان آمده: تخمدانها (۲) غده های تناسلی زن میباشند که دارای دو ترشح خارجی و داخلی هستند، نتیجه ترشح خارجی تخمچه (۳) می باشد. تخمدانها دو عددند: راست و چپ، که روی جدار طرفی حفره لگنی و در عقب رباط های پهن (۴) قرار دارند. هر یک از تخمدانها بشکل تخم مرغی است که از خارج به داخل مسطح شده است بطوری که محور اطول آن در نازا (۵) تقریباً عمودی است. این عضو دارای دو سطح خارجی و داخلی و دو کنار قدامی و خلفی و دو انتهای فوقانی و تحتانی می باشد. منظره خارجی تخمدان صاف است ولی پس از بلوغ کم کم غیر منظم میشود زیرا بعداً برجستگیهایی به اسم فولیکول گراف روی سطح آن به وجود می آید که هر ماه قبل از دوره قاعدگی یکی از آنها پاره میشود و تخمچه به خارج میریزد، و پس از پاره شدن التیام می یابد و بجای آن ها جسم زرد رنگ یا لوتئین (۶) ظاهر میشود. پس از یائسه شدن یا قطع قاعدگی، حجم تخمدانها کوچک میشود و برجستگیها از بین میرود و آثار التیامها کمی باقی می ماند. ارتفاع هر یک از تخمدانها ۵/۳ سانتیمتر و عرض آن ۲ سانتیمتر و ضخامت آن یک سانتیمتر می باشد. رنگ تخمدانها در بچه ها سفید صورتی و در اشخاص بالغ قرمز و هنگام قاعدگی رنگ آن تیره میشود. وزن هر یک از تخمدانها ۶ تا ۸ گرم است و پس از قطع قاعدگی ممکن است از یک گرم کمتر باشد. تخمدان تقریباً در حفره لگنی آزاد است و به استثنای کنار قدامی و انتهایش که از یک طرف توسط بند کوتاهی به رباط پهن و از طرف دیگر توسط رباط هائی که بوسیله صفاق پوشیده شده اند

به شیپور رحمی متصل می‌گردد... سطح خارجی تخمدان - در زنان نازا تخمدان بطور قائم قرار گرفته و در روی صفاق جدار حفره لگنی تکیه می‌نماید. تخمدان ناحیه ای را به اسم حفره تخمدانی (۷) اشغال می‌کند که حدود آن عبارتست از رباط پهن رحمی در پائین و جلو، عروق خاصه ای خارجی در بالا، و عروق هیپوگاستریک و حالب در عقب. در این حفره تخمدان با شریان نافی و عروق و عصب سدادی که از زیر صفاق عبور می‌کنند مجاورت دارد. شریان رحمی پس از آنکه از جدار لگن دور می‌گردد انتهای تحتانی حفره تخمدان را تقاطع می‌کند و متوجه قاعده رباط پهن می‌گردد. در زنان چندزا تخمدان کمی پائین تر قرار گرفته و محور اطول آن بطور مایل بطرف پائین و داخل کشیده می‌شود، بطوری که سطح خارجی آن تحتانی خارجی می‌گردد و در حفره کلودیوس (۸) که در زیر و عقب حفره فوق الذکر است قرار می‌گیرد. عناصری که این حفره را محدود می‌کنند عبارتند از چین صفاقی که توسط حالب بوجود آمده است (در جلو)، جدار خلفی لگن در عقب، چین رحمی - خاجی (۹) در پایین و داخل. در اطفال و زنهایی که دستگاه تناسلی آنان بحالت طفولیت باقی مانده است تخمدان بالاتر از حفره سابق الذکر قرار گرفته و ممکن است در روی تنگه فوقانی و یا روی عضله پسواس قرار گیرد. سطح داخلی - محدب است و توسط لاله شیپور رحمی (۱۰) و بند شیپوری رحمی (۱۱) پوشیده شده است. کنار قدامی - این کنار تقریباً مستقیم میباشد و به آن بند تخمدان (۱۲) می‌چسبد که تخمدان را به رباط پهن مربوط می‌کند. بند تخمدان از یک انتها تا انتهای دیگر تخمدان کشیده شده و در روی این عضو بشکل خط پیچ داری به اسم خط فار (۱۳) متصل می‌شود. در طول این خط صفاق متوقف می‌گردد و بجای آن اپتیلیوم تخمدانی ظاهر میشود که تمام وسعت تخمدان را می‌پوشاند. بند تخمدان در طول کنار قدامی تخمدان فضای باریکی را به اسم ناف تخمدان (۱۴) محدود می‌سازد که از آن عروق و اعصاب وارد تخمدان میشوند. در طول و جلو و کنار تخمدان حباب شیپور رحمی (۱۵) بطرف بالا می‌رود. کنار خلفی آزاد و محدب ضخیمتر از کنار قدامی می‌باشد و در زنان نازا این کنار در خلفی حفره تخمدانی یعنی مجاور عروق هیپوگاستریک و حالب می‌باشد و در چندزا با جدار خلفی لگنی مجاورت دارد. انتهای فوقانی یا قطب فوقانی تخمدان مدور است و در نازا در زیر عروق خاصه خارجی واقع و روی این انتها رباط کمری - تخمدانی (۱۶) و لوله ای - تخمدانی (۱۷) می‌چسبد و شیپور رحمی و بند شیپور رحمی آنرا می‌پوشاند. انتهای تحتانی ضخامتش از انتهای فوقانی کمتر است و به آن رباط رحمی - تخمدانی (۱۸) می‌چسبد. تخمدان توسط رباطهای ذیل: ۱ - بند تخمدان ۲ - رباط کمری - تخمدانی ۳ - لوله ای - تخمدانی ۴ - رحمی - تخمدانی، در جای خود نگاه داشته میشود. ۱ - بند تخمدان کوتاه است و تخمدان در روی آن می‌تواند حرکات لولالی انجام دهد. ۲ - رباط کمری - تخمدانی یا رباط آویزان کننده از نزدیکی مبدأ عروق رحمی - تخمدانی شروع و به انتهای فوقانی و قسمتی از کنار قدامی تخمدان ختم میشود و در طی مسیرش با عروق خاصه ای خارجی تقاطع میکند و در زیر صفاق برجسته و چینی را تشکیل میدهد. ۳ - رباط لوله ای - تخمدانی رشته ملتحمه و عضلانی صافی است که انتهای فوقانی تخمدان را به سطح خارجی لاله شیپور رحمی مربوط میکند. بدین ترتیب این رباط از انتهای شرابه تخمدانی تا رأس لاله شیپور کشیده شده است. ۴ - رباط رحمی - تخمدانی بشکل طنابی است که از الیاف عضلانی صاف و چین صفاقی تشکیل یافته و از انتهای تحتانی تخمدان تا زاویه طرفی فوقانی رحم، در زیر محل اتصال شیپورها کشیده شده است. از مجموع رباط های فوق الذکر فقط بند تخمدان و رباط کمری - تخمدانی کاملاً باعث نصب تخمدان می‌گردند و دو رباط دیگر در نگاهداری تخمدان چندان دخالتی ندارند زیرا رباطهای رحمی - تخمدانی و شیپوری - تخمدانی باعث اتصال تخمدان به اعضای است که خود آنها متحرکند. (از کتاب کالبدشناسی انسان تألیف حکیم و گنج بخش صص ۴۴۵ - ۴۴۸ (||)). اصطلاح گیاه شناسی) در گیاه شناسی، قسمت تحتانی گل را گویند. در داخل تخمدان گیاهان پُریاخته، یک یا چند تخمک جای می‌گیرد و از نمو تخمدان، میوه حاصل میشود و تخمکهای درون تخمدان دانه های میوه را تشکیل میدهند. رجوع به تخمک و تخم شود. (۱) - Follicules de Degraaf. (۲) - Ovaire. (۳) - Ovule. (۴) - Ligaments larges. (۵) - Nullipare. (۶) - Luteine. (۷) -

Fossette ovarienne. (۸) – Fossette de Claudius. (۹) – Utero-sacre. (۱۰) – Pavillon. (۱۱) – Mesosalpinx. (۱۲) – Meso-ovarium. (۱۳) – Ligne de Farre. (۱۴) – Hile de l'ovaire. (۱۵) – Ampoule tubaire. (۱۶) – Lig. lombo-ovarier. (۱۷) – Lig. tubo-ovarier. (۱۸) – Lig. utero-ovarier

تخم دل.

[تُخُ دِ] (اخ) دهی از دهستان اوزومدل در بخش ورزقان شهرستان اهر است که در ۹ هزار گزی شمال خاوری ورزقان و هفت هزار گزی شوسه تبریز به اهر قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۴۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و حبوبات و سیب زمینی است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخممر.

[تَ تخم م] (ع مص) تخممر براوکنندن [برافکنندن]. (زوزنی). معجر پوشیدن. (منتهی الارب). مقنعه برافکنندن و گفته اند معجر برافکنندن. (از آندراج).

تخممر.

[تَم م] (ع ا) از اعلام زنان است. (منتهی الارب).

تخم ریز.

[تُ] (نف مرکب) زراعت کننده. (برهان). تخم افشان (|| ن مف مرکب، ا مرکب) محل زراعت. (برهان). جایی که تخم در آن افشاندن شود. تخم افشان ||. خاکینه را نیز گفته اند. (برهان). خاکینه. (فرهنگ رشیدی). خاکینه که از تخم مرغ سازند. (آندراج). || قیمة ای که در وقت بریان کردن تخم مرغ بر آن ریزند و بر هم زنند تا همه یکی شود و با نان خورند، و سنبوسه هم از آن سازند. قوت باه دهد. (برهان).

تخم ریزی.

[تُ] (حامص مرکب) عمل تخم فراوان آوردن، مانند تخم ریزی ماهیان در وقت معین از سال یا تخم ریزی حشرات چون مگس و امثال آن.

تخم زا.

[تُ] (نف مرکب) که تخم زاید. زاینده تخم. تخم دهنده: دوم بستوهای ماده (در فوکوس ها) که در آنها نیز رشته های زیاست. در سررشته های زیای آنها یاخته درشتی است که به هشت قسمت تقسیم میشود و هر یک از آنها را یک تخمه می گویند و مجموعه هشت یاخته را که پوسته ضخیمی دارد، تخمزا می گویند. هر تخمزا پس از رسیدن شکافته شده و هشت یاخته بهم چسبیده از آن بیرون می آید... (گیاه شناسی گل گلاب صص ۱۵۴ - ۱۵۵).

تخمس.

[اِخ] نام کوهی است که یکی از دو شعبه آب شاهرود از آن خیزد. حمدالله مستوفی آرد: آب شاهرود به رودبار قزوین دو شعبه است یکی از کوه طالقان قزوین برمیخیزد و دیگری از کوه نسر و تخمس و بر ولایت رودبار الموت بگذرد و در ولایت و ناحیت بره طارمین با سفیدرود جمع شود. (نزهة القلوب ج ۳ صص ۲۱۷ - ۲۱۸).

تخمسپاد.

[تَمَدَا] (اِخ) یکی از سرداران داریوش اول که در کتیبه بیستون بند چهاردهم نام وی آمده است: مردی چیترتخم نام ساگارتی به من یاغی شد و به مردم گفت من شاه ساگارت و از دودمان هووخشر هستم. فوراً من لشکری از پارسیها و مادیها بقصد او فرستادم. مردی تخمسپاد نام را که مطیع من است رئیس قشون کرده گفتم بروید و این قشون را که از من برگشته اند و خود را سپاهیان من میدانند در هم شکنید. پس از آن تخمسپاد با قشونی حرکت کرد و با چیترتخم جنگید... به اراده اهورمزد قشون من بر قشونی که از من برگشته بود فایق آمد... (ایران باستان ج ۱ ص ۵۴۴).

تخم شکستن.

[تُشِ كَت] (مص مرکب) شکستن تخم. خُرد کردن تخم ||. عملی که زنان برای رفع اثر چشم زخم کنند و آن چنانست که تخم مرغی را میان دو کف دست گیرند و فشار دهند و نام یک یک کسان و خویشان و همسایگان و آشنایان برند و در بردن آن نام که تخم بشکند، چشم زننده اوست که با شکستن تخم اثر و زهر چشم نابود شود و به چشم زخم زننده باز گردد. (از یادداشت های مرحوم دهخدا).

تخم شل.

[تُم شَا] (اِخ) دهی جزء بخش مرکزی شهرستان لاهیجان است که در هشت هزارگری جنوب باختری لاهیجان قرار دارد. جلگه ای مرطوب است و ۷۴۱ تن سکنه دارد. آب آن از استخر و رودخانه و محصول آنجا برنج و ابریشم و چای است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تخمط.

[تَخْمُ م] (ع مص) بانگ کردن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). بانگ کردن فحل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). آشوب کردن دریا. (تاج المصادر بیهقی). موج زدن دریا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). تکبر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). گردن کشی کردن. (آندراج ||). خشم گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غضب کردن. (اقرب الموارد) (المنجد) (آندراج ||). تخمط دندانهای نیش بعیر؛ ظاهر شدن و بلند گردیدن آنها. اوس گوید: تخمط فینا نابُ آخر مقرم. (اقرب الموارد).

تخم فشاندن.

[تُفَا / فِدَا] (مص مرکب) تخم افشانیدن: تو از فشاندن تخم امید، دست مدار که در کرم نکند اشک نوبهار امساک. صائب.

رجوع به تخم افشاندن شود.

تخمک.

[تُم] (اِ مصغر) مصغر تخم. رجوع به تخمه شود (||. اصطلاح گیاه شناسی) در گیاه شناسی، دانه های کوچکی است که درون تخمدان به وجود می آید و بر اثر رشد به دانه تبدیل می گردد. آقای گل گلاب آرد: اگر در داخل تخمدان برشی داده شود در داخل آن اجسامی بنام تخمک یافت میشود که بوسیله رشته ای به دیواره درونی تخمدان اتصال دارند. طرز اتصال تخمکها به دیواره تخمدان، در گیاهان اختلاف کلی دارد. چون اجتماع برچه ها برای تشکیل تخمدان نیز به اشکال گوناگون است وضع قرار گرفتن تخمک ها به چندین شکل دیده میشود... هر برچه را می توان برگی دانست که در یک طرف یا دو طرف آن تاخوردگی پدید آمده و تخمکی ساخته است... مهمترین قسمتهای برچه تخمک و پیدایش آن چنین است که در سطح داخلی پوسته جفت درونی تخمدان یک برآمدگی کوچک پدید آمده اطراف آن یک حلقه و پس از آن دو حلقه تشکیل می یابد که پوشش داخلی و خارجی را میسازند. تکمه نخستین که از زنبوریهای غذایی تشکیل یافته بود، دارای یاخته هایی است که سرعت تقسیم می شوند. قسمتی از آنها توده غذایی بنام خورش می سازند و یکی از آنها که در داخل خورش قرار گرفته کاهش رنگی یافته بندریج دو، و چهار، و هشت هسته یافته، کیسه رویانی تشکیل میدهند که سه یاخته در بالا و سه یاخته در پایین دارد و از بهم پیوستن دو هسته دیگر، هسته دومین بزرگی در وسط آن کیسه دیده میشود. مهمترین یاخته های کیسه رویانی یاخته ای است که در بالا و در وسط قرار گرفته، و آنرا تخمه می گویند. پس در هر تخمک کامل می توان قسمتهای ذیل را تشخیص داد: ۱- دو پوسته داخلی خارجی. ۲- سوراخی در بالای آن که سُفْت (۱) نامیده میشود. ۳- توده بزرگی در وسط که قسمت اعظم ماده غذایی است و خورش نامیده میشود. ۴- کیسه رویانی که در داخل آن تخمه و یاخته های در حال کاهش رنگی قرار گرفته است. ۵- بند یا رشته ای که تخمک را به دیواره درونی تخمدان متصل میسازد و اتصال این بند به دیواره تخمدان ممکن است تخمک را مستقیم یا معکوس یا مورب قرار دهد... همینکه دانه گرده ای بر روی کلایه قرار گیرد ناهمواری سطح آن به ناهمواری های چسبنده کلایه می چسبد. رطوبت و ماده غذایی و لعابی کلایه در داخل گرده اثر کرده لوله گرده ساخته می شود. این لوله گرده در بافت مرکزی خامه فرو میرود، یعنی بوسیله ترشح دیاستازها، یاخته های آن را حل کرده راهی باز میکند و به تخمدان میرسد و از راه سُفْت به دهانه یکی از تخمک ها راه یافته داخل خورش میگردد. در مدتی که این لوله پیش میرود و در راه است هسته رویا پیشاپیش میرود و هسته زایا که در پی آن است به دو قسمت تقسیم می شود و هر یک از آنها یک انترزوئید (بسا که) می سازد. چون لوله به کیسه رویان برسد، دیواره سلولزی آنرا حل میکند، یکی از بساک ها از میان یاخته ها گذشته به هسته دومین میرسد و با آن می آمیزد و هسته ای در وسط کیسه رویان میسازد و بساکه دیگر داخل تخمه شده با هسته آن می آمیزد و تخم را تشکیل میدهد. آمیزش بساکه ها با هسته هایی که در کیسه رویان است هسته هایی میسازد که ۲۲ کروموزوم دارند... در کیسه رویانی دو تخم ساخته شده، یکی تخمی که از آمیزش بساکه و تخمه ساخته شده است و دیگری تخمی که از آمیزش بساکه با هسته دومین تشکیل یافته و شماره کروموزوم های آن از ۲۲ بیشتر است. تخمه های آمیزش یافته مبدل به دانه میشوند و هسته دومین که آمیزش یافته، مبدلاً بافت مخصوصی است که آنرا آلبومن می گویند. دیواره تخمدان هم در این موقع تغییر شکل یافته ضخیم میشود و مواد غذایی در خود اندوخته میکند و تبدیل به میوه می گردد. پس در هر میوه دو قسمت موجود است: یکی هسته ها یعنی تخمکهای گشاینده و دیگری فرابر که از هر طرف هسته ها را فرا گرفته است. پس از آمیزش تغییراتی در تخمک روی میدهد که خلاصه آنها از این قرار است: ۱- سه یاخته ای که در مقابل تخمه قرار گرفته و دو یاخته طرفین آن مبدل به لعاب شده به مصرف غذای تخم در هنگام تقسیم میرسند. ۲- یاخته و تخم بلافاصله تقسیم شده در کیسه جنینی تشکیل جنین میدهند. (در

بعضی گیاهان تقسیم آن مدتی پس از تشکیل شروع میشود). بدین طریق که نخست به دو قسمت بالا و پایین تقسیم میشود، آنکه نزدیکتر به سِفْت است فقط از طرف درازی تقسیم شده بند را تشکیل میدهد که وسیله اتصال جنین به دیواره کیسه است. آنکه دورتر از سِفْت است از جهات مختلف تقسیم شده توده ای از یاخته های بهم چسبیده را تشکیل میدهد که بتدریج شماره آنها زیادتر شده کم کم تمام فضای درونی کیسه جنینی را پر میکنند... ۳ - در ضمنی که این تغییرات در یاخته تخم روی میدهد هسته دوم که آمیزش یافته تقسیمات متوالی می یابد و بافتی می سازد که آنرا آلبومن می گویند. یاخته های آلبومن بتدریج مواد اندوخته خورش را هضم کرده آنها را به مواد آرتی و قطرات چربی و نشاسته تبدیل میکنند که اندوخته برای جنین است... ۴ - دو پوسته تخمک نیز تغییراتی کرده پوست هسته را تشکیل میدهند. پس از این تغییرات تخمک مبدل به هسته یا دانه شده است که دارای یک یا دو پوسته و یک توده مرکزی مرکب از لبه ها و گیاهیکی کوچک می باشد. (از گیاه شناسی گل گلاب صص ۱۸۰ - ۱۸۶ ||). در جانورشناسی، آنرا اوول (۲) گویند که پس از ترکیب با اسپرماتوزوئید هسته اولیه جنین تشکیل می گردد. آقای دکتر فاطمی آرد: در متازوئرها تولید مثل جنسی بوسیله سلولهای مخصوصی صورت می گیرد که معرف دو جنس مختلفند. این سلولها که به اسم گامت (۳) موسومند بواسطه اعضای مخصوص یا غدد تناسلی به وجود می آیند و از اتحاد و ترکیب این دو سلول یعنی گامت نر یا اسپرماتوزوئید با گامت ماده یا تخمک است که فرد جدیدی که تمام صفات گونه را دربردارد تولید میشود. حیوانی که مولد اسپرماتوزوئید است حیوان نر و تولیدکننده تخمک را حیوان ماده گویند. (جانورشناسی عمومی تألیف مصطفی فاطمی صص ۲۷). رجوع به تخم و تخمدان شود. (۱) - Gametes - (۳) - Ovule. (۲) - Micropyle.

تخم کار.

[ت] (نف مرکب) که تخم کارد. کارنده تخم. برزگر. که تخم افشانند. تخم کارنده: این عهدشکن که روزگار است چون برزگران تخمکار است. نظامی. دل تخمکاران بود رنج کش چو خرمن برآید بخندند (۱) خوش. سعدی (بوستان). (۱) - ن ل: بخسبند.

تخمکاری.

[ت] (حامص مرکب) کاشتن تخم. تخم کاشتن. زراعت. تخم افشانی. برزگری: کس بر این تخمه آفرین نکند تخمکاری در این زمین نکند. نظامی.

تخم کاشتن.

[ت] (مص مرکب) تخمکاری. کاشتن تخم. تخم افشانی. تخم کاشتن. زراعت: هر دم از شاخ زبانم میوه تر می رسد بوستانها رسته ز آن تخم که در دل کاشتی. سعدی.

تخمکان.

[ت] (ا) بمعنی همان تخم ریحان است. (شرفنامه منیری): بر سر کاجی که دایم میزدم تشنیع و طعن این زمان بر عذرخواهی تخمکان خواهم فشانند. بسحاق اطعمه. کتاب نان بگشا تا جواب برخوانی خطی که بر ورقش شد ز تخمکان مسطور. بسحاق اطعمه.

تخم کردن.

[تُ كَ دَ] (مص مرکب) بیضه دادن. (آنندراج از بهار عجم). دادن تخم: این مرغ یک روز در میان تخم میکند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخم کشتن.

[تُ كَ تَ] (مص مرکب) تخم کاشتن. رجوع به همین کلمه شود.

تخم کشی.

[تُ كَ / كَ] (حامص مرکب) اصطلاحی است برای گشن گیری چارپایان و مواشی، که نران فحل و برگزیده را در میان مادگان اندازند جفت گیری را.

تخم کشیدن.

[تُ كَ / كَ دَ] (مص مرکب) اخته کردن. از مردی انداختن.

تخم کشی کردن.

[تُ كَ / كَ دَ] (مص مرکب) تخم کشی. رجوع به تخم کشی شود.

تخمگان.

[تُ مَ] (۱) بیضه های آدمی را گویند. (برهان) (انجمن آرا). و عبری خصیتین خوانند. (برهان). خصیتین که بیضه های آدمی باشد. || تخم روئیدنیها را گویند عموماً و تخم خرفه را گویند خصوصاً. (برهان). تخم روئیدنیها را نیز گفته اند. (انجمن آرا). تخم روئیدنی و تخم خرفه خصوصاً. (ناظم الاطباء).

تخم گذار.

[تُ گُ] (نف مرکب) که تخم نهد. مقابل زاینده. صفت جانورانی که تخم گذارند. مقابل زنده زا: [گویچه های سرخ خون] در مهره داران تخم گذار (۱)، بیضی شکل و دارای هسته اند. (جانورشناسی عمومی تألیف فاطمی ص ۱۸۸). (۱) - Ovipares.

تخم گذاری.

[تُ گُ] (حامص مرکب) عمل تخم گذاشتن مرغان و حشرات و ماهیان و دیگر جانوران تخم گذار: هنوز فصل تخم گذاری مرغان آبی فرانسیده است.

تخم گذاشتن.

[تُ گُ تَ] (مص مرکب) تخم گذاری. بیضه نهادن مرغان و دیگر جانوران تخم گذار. رجوع به تخم گذار و تخم گذاری شود.

تخم گیری.

[ت] (حامص مرکب) تخم کشی. تخم گرفتن از حیوان نر. رجوع به تخم کشی شود.

تخمم.

[تَ خَمُّ م] (ع مص) خوردن ریزه های طعام را که بر خوان باقی ماند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخم مرز.

[تَ مَرَزُ] (اخ) دهی از دهستان میان ولایت در بخش حومه شهرستان مشهد است که در ۱۳ هزار گزی شمال باختری مشهد و دوهزار گزی شمال شوسه عمومی مشهد به قوچان قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و مالداری است و راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تخم مرغی.

[تُ م م] (ص نسبی) بیضی. بشکل تخم مرغ. چون تخم مرغ از حیث شکل: کلاه تخم مرغی ||. در تداول به فروشنده تخم مرغ هم اطلاق میشود.

تخم نهادن.

[تُ ن / ن دَا] (مص مرکب) تخم کردن. تخم گذاشتن جانوران اعم از ماکیان و جز آن: خود هیچ کرم بید شنیده ست هیچکس کو تار بست و تخم نهاد و حصار کرد. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۵۲).

تخم اوروپ.

[تَ مَ او پ] (اخ) (۱) رجوع به تخموروب و فرهنگ ایران باستان ص ۳۳ شود. (۱) - Takhmo-urupa.

تخم و ترکه.

[تُ م تَ رَ کَ / ک] (ا مرکب، از اتباع) در تداول با تحقیر بمعنی اولاد و احفاد، زاد و رود آرند: از تخم و ترکهء فلان؛ از نسل او. از اولاد او.

تخموروب.

[ت] (اخ) (۱) پادشاه افسانه ای ایران که جمشید جانشین وی گردید. کریستنسن در شرح سه آتشکده نامی ایران آرد: بموجب داستان کهنی که در کتاب بندهشن مذکور است در زمان پادشاه داستانی تخموروب (طهمورث) نام، جماعتی سوار گاو داستانی موسوم به سَرَسَوُغ شده از کشور خونیرس (۲) به شش کشور دیگر سفر کردند و از نوع بشر جز به این وسیله کسی نمی توانست به آن شش اقلیم برود. شبی در میان اقیانوس چنین اتفاق افتاد که باد سه آتشی را که بر پشت گاو روشن بود به آب افکند. اما آتשהا مانند موجود زنده در مکان سابق خود بر پشت گاو مجدداً رویدند و هوا را روشن کردند. یم (۳) (جم) که جانشین تخموروب شد بر فراز کوه خورومند (۴) در خوارزم آتشکده بنا کرد و آتش فرنیغ را در آن جای داد... (ایران در زمان ساسانیان صص ۱۸۷ - ۱۸۸).

(۱) - در فرهنگ ایران باستان Takhmo-urupa، در مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی Taxmorubh و در متن کتاب ایران در زمان ساسانیان کریستنسن Takhmorubh و در فهرست نامهای همان کتاب Takhmorobh (طهمورث) آمده است.
(۲) - Khvarromand - Yim. (۴) - Keshvar Khvaniras. (۳)

تخمه.

[تُخَمَ / تُمَ] [ع ۱] ناگوارد. (دهار) (منتهی الارب) (زمخشری). ناگوار. (صحاح الفرس) (ربنجی) (زمخشری). ناگواره. (زمخشری). در عربی بمعنی بدهضمی طعام که از ابتلای معده پیدا شود. (غیاث اللغات) (آندراج). ناگواری و ناگوار شدن طعام و در شعر حرف ثانی که خای معجمه است ساکن هم می آید. (آندراج). ناگوارد و فساد غذا در معده که خلاشمه نیز گویند. (ناظم الاطباء). ثقل غذا. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). ج، تُخَم، تُخَمَات. (منتهی الارب) (آندراج). بضم تاء دونقطه در بالا و خاء منقوטה مفتوحه، ناگوار شدن طعام و جز آن. و در اصل وخمه بوده و آنرا قلب به تا کرده اند و آن در اصطلاح پزشکان عبارتست از تباه شدن خوراک در معده و استحاله خوراک به کیفیتی غیر صالحه. کما فی بحرالجمهر. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تخمه شود.

تخمه.

[تُ مَ / مَ] [ا] اصل و نژاد. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آندراج). اصل. نسل و بدین معنی تخم هم آمده است. (شرفنامه منیری). از: تخم + ه (نسبت). پهلوی تخمک (۱). (حاشیه برهان چ معین). تخم. دوده. تیره. خاندان. ریشه. سلسله: بخوردند سوگند یکسر سپاه کزین تخمه کس را نخواهیم شاه. فردوسی. هشیوار و از تخمه گیوکان که بر درد و سختی نگردد ژکان. فردوسی. سرافراز وز تخمه کعباد ز مادر سوی تور دارد نژاد. فردوسی. کشم هرچه زین تخمه آرم بدست اگر خود بر شاه دارد نشست. (گرشاسب نامه). بریدم پی و تخمه اژدها جهان گشت از جادوئیها رها. (گرشاسب نامه). بت زابلی گفت از این چهار نیم من جز از تخمه شهریار. (گرشاسب نامه). چنان زندگانی کن که سزاوار تخمه پاک تست و بدان ای پسر که ترا تخمه و تیره بزرگست و شریف، و از هر دو جانب کریم الطرفین. (منتخب قابوسنامه ص ۳). سوم آنکه بر خاندان و تخمه ما جز آزادگان فرس را ولی نگردانی. (فارسنامه ابن البلخی ص ۵۷). در این میانه بهرام هفت کس از پادشاهزادگان که از تخمه او بودند و به مردانگی معروف، اختیار کرد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۹). پس به بغداد آمد [مأمون] با رایت و علامات سبز، پس آل عباس درخواستند... و طاهر بن الحسین شفاعت کرد و گفت این [رنگ سیاه] لونی مبارک است بر این تخمه [بر آل عباس یا بنی عباس]. (مجمل التواریخ). و سلمان فارسی را برادرزاده ای بود نام او مادر بن فروخ بن بدخشان و تخمه ایشان به شیراز است و عهدی دارند از پیغامبر. (مجمل التواریخ). و بعد از این نام کس بر نیاید از این تخمه. (مجمل التواریخ). از نسل حسین بن علی شاه شهیدی نز تخمه جمشیدی، نز گوهر مهراج. سوزنی. ثنا و مدح تو بر سوزنی فریضه شده ست ز اتحاد تو با فخر تخمه نبوی. سوزنی. تو از نژاد و تخمه سگبان قیصری من از نژاد سلمان یار پیمبرم. سوزنی. یک تخم به خسروی نشانده وز تخمه کعباد مانده. نظامی. تخمه بهمنی و دارایی از تو می باید آشکارایی. نظامی. به گیتی چنین بود بنیادشان که تخمه به گیتی برافتادشان. نظامی. تاج شاهی طلبی گوهر ذاتی بنمای و خود از تخمه جمشید و فریدون باشی. حافظ. - سر تخمه؛ سرسلسله خاندان نخستین کسی از خاندان. بزرگ خانواده: گرازه سر تخمه گیوکان زواره نگهبان تخت کیان. فردوسی. دریغ آن سر تخمه اردشیر دریغ آن جوان و سوار هژیر. فردوسی. که آمد ز توران سپهدار شاد سر تخمه نامور کعباد. فردوسی. - کیان تخمه؛ تخمه کیان. نسل کیان. نژاد کیان. خاندان کیان: چو سالار چین دید نستور را کیان تخمه و پهلوان پور را. فردوسی. || مرضی است که آدمی و

حیوانات دیگر را از چیزی خوردن بسیار بهم میرسد، خصوصاً کبوتر را و بعبری هیضه خوانند. (برهان). نوعی از بیماری باشد، که انواع مرغان را بهم رسد خصوصاً کبوتر را... ناگواریدن طعام باشد و بتازی هیضه خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). لیکن بتازی به فتح خا است و در اصل وخمه بوده مأخوذ از وخامت. (فرهنگ رشیدی): تخمه چون هاضمه تباه شود معده پژمرده و تباه شود. سنایی (از فرهنگ جهانگیری). سگ کلوچه کوفتی در زیر پا تخمه بودی گرگ صحرا از نوا. مولوی. از ضعیفی چون نتاند راه رفت خلق گوید تخمه است از لوت زفت. مولوی. کم خوری خوی بد و خشکی و دق پر خوری شد تخمه را تن مستحق. مولوی. رجوع به تخمه شود ||. علتی است که اسبان را شود. (شرفنامه منیری ||). بیماری که باقی و اسهال همراه است و اکنون به اسم وبا شهرت دارد. (ناظم الاطباء ||). تخمهای معطری که بروی نان در وقت پختن پاشند، مانند سیاهدانه و زینیان و نانخواه و تخم خشخاش. (ناظم الاطباء): بقول روات ثقات هر روزه موازی بیست و یک خروار تخمه بر روی نان می کرده اند. (تاریخ نگارستان ||). تخم هندوانه و خربزه و کدو و جز آن ها که بو داده و مغز کرده مانند تنقل خورند. (ناظم الاطباء) (از حاشیه برهان چ معین). - تخمه بو دادن برای کسی؛ تملق او کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - امثال: مشت های بی پول تخمه سیری سه پول؛ نظیر: شتر آمد به یک قاز، کویک قاز ||؟ مهمترین یاخته های کیسه رویانی یاخته ایست که در بالا و در وسط قرار گرفته و آنرا تخمه می گویند. (گیاه شناسی گل گلاب ص ۱۸۲). رجوع به تخمک شود. (۱) - toxmak.

تخمه زده.

[تُ مَ / مَ زَدَ / دِ] (ن مف مرکب) کسی که مبتلی به بیماری تخمه شده باشد. (ناظم الاطباء): مَدِيقَةٌ؛ گوسپند بیمار و تخمه زده. (منتهی الارب ||). نانی دارای تخمه. (ناظم الاطباء).

تخمه شکستن.

[تُ مَ / مَ شِ كَ تَ] (مص مرکب) بیرون کردن مغز تخمه با دندان.

تخمه فروش.

[تُ مَ / مَ فُ] (نف مرکب) کسی که کنجد و سیاهدانه و مصالح نان بفروشد. (آندراج) (بهار عجم). فروشنده تخمه. که تخم کدو و هندوانه و جز آن فروشد: چه گویم ز بیداد تخمه فروش که در سینه ام سوخت دل را ز جوش. وحید (از آندراج).

تخمی.

[تُ] (ص نسبی) که تخم گذارد: مرغ تخمی ||. که برای کاشتن تخمهایش گذارند تا سخت درشت و رسیده شود: خیار تخمی. بادنجان تخمی. کدوی تخمی ||. که برای فصل دادن به ماده نگاه دارند. که از او ماده آبستن کنند. مقابل اخته: اسب تخمی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخمیانه.

[تُنَ / نِ] (ا مرکب) بزر. (ربنجنی). هر گونه تخم که باشد، چون دانه گندم و جو و تخم دیگر سبزیها و الحاصل هر دانه ای که قابل کشت در زمین باشد. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۹ ورق الف). حبوباتی که برای تخم کاشتن نگاه میدارند. (فرهنگ نظام از مهذب الاسماء).

تخمیر.

[ت] [ع مص] پوشانیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشانیدن روی. (اقراب الموارد) (المنجد ||). مایه کردن در خمیر و گذاشتن آرد و گل و مانند آن را تا خمیر شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). مایه کردن در خمیر. (از المنجد ||). مطرزی در المغرب آرد: و اما حَمَّرَت العَصِير فتخمر فمما لم اجدُهُ. (اقراب الموارد ||). در خانه ماندن: خمر بیته؛ لزمه. (از المنجد). || شراب نوشانیدن ||. سرشتن. (آندراج). سرشته و سرشتگی. (ناظم الاطباء): چون شوم نابود از غم باز بهر سوختن عشق از آب و گل پروانه تخمیرم کند. منیر (از آندراج) (از بهار عجم). - تخمیر اربعین؛ کنایه از مدت خلقت آدم است. (انجمن آرا). مأخوذ است از حدیث: خمرت طینه آدم بیدی اربعین صباحاً. (احادیث مثنوی ص ۱۹۸) (۱). - ضمیر محبت تخمیر؛ دلی که با محبت سرشته شده باشد. (ناظم الاطباء ||). شرم داشتن. (آندراج از منتخب اللغات ||). اصطلاح بیوشیمی) بعضی از یاخته ها در محللهایی زندگی می کنند که اکسیژن به آنها نمیرسد یا بمقدار بسیار کم میرسد و آنها را «بی هوازی» (۲) نامند. در تجزیه غذاها به مولکولهای ساده، اکسیژن هوای آزاد مداخله ندارد ولی تجزیه صورت می گیرد و گازهایی خارج می شود که یکی از آنها گاز کربنیک است. مجموع این اعمال را تخمیر (۳) می گویند. پس یاخته های بی هوازی موجب تخمیر می شوند... تنفس و تخمیر از نظر شیمیایی اعمالی هستند که گرما خارج میکنند و آنها را گرماده (۴) گویند و از نظر فیزیولوژی اعمالی هستند که انرژی لازم را در دسترس یاخته ها میگذارند. (از گیاه شناسی گل گلاب ص ۴۶). تقریباً تمام فنومن های حیاتی به تخمیرات بستگی دارند. ممکن است این مواد تخمیری نتیجه دفع عمل تغذیه ای ماده زنده باشد و یا آنکه مواد دفعی، برای تبدیل عناصر مواد غذایی محیط ماده زنده، به مواد قابل جذب مفید واقع شود. عمل هضم در همه موارد عبارت از نتیجه تخمیر است که غذا را قابل جذب و سپس قابل تحلیل می سازد. حتی عمل تنفس یک نوع تخمیر است که بوسیله یک اکسی داز (۵)، آهن هموگلوبینی (۶) و غیره حاصل می شود. بسیاری از یاخته ها عامل تخمیرند زیرا که آنها در پروتوپلاسم خود، مایه تخمیر را که جاذب شیره غذایی محیط است به وجود می آورند. بدین طریق است وضع باکتری ها. ولی باکتری ها مایع تخمیری را که به وجود می آورند مربوط به طبیعت آنهاست، ولی اگر انگل موجود زنده ای شوند نتیجه عمل تخمیر آنها به صور مختلف است که گاهی به زندگی آن موجود لطمه ای نمیزنند و زمانی مناسب با آن موجودات زنده هستند و گاهی هم موجب ایجاد بیماریهای عفونی در موجود زنده می گردند که این حالت اخیر را تخمیر غیرعادی (تخمیر مرضی) و حالت پیشین را تخمیر عادی گویند، چنانکه اغلب در لوله های گوارشی تخمیرهای عادی نقش خاصی برای پیش گیری از حملات میکروبهای پاتوژن دارند. ولی در عفونت ها این تخمیرات غیرعادی می توانند در جایهای دیگری از نسج های مخاطی، نسج های عضلانی، نسج های غده ای و غیره را اشغال کنند و این جذب زیان آور مواد تخمیری علائم عمومی امراض عفونی است. (در شیمی) عمل تخمیر واکنش شیمیایی تحریکی موجودات زنده (مخمرها) می باشد. نمونه بارز آن تخمیر الکلی است که شامل تجزیه قندها در الکل و گاز کربنیک طبق فرمول (۷) است. این فعل و انفعال که موجد حرارت است بطور کلی محصول «لوورها» (۸) بوده و در حدود ۱۶۸۰ م. این موجودات زنده ذره بینی بوسیله له ون هوک (۹) کشف گردید و «شون دو کانیار-لاتور» (۱۰) در ۱۸۳۵ م. این موجودات را مانند قارچ وصف نمود و مشخص ترین آنها مخمر آب جو است. پاستور در تعیین شکل یافتن شراب ثابت کرد که در پوست انگور مقداری از مواد تخمیری وجود دارد. انواع دیگری از مواد تخمیری وجود دارند که چنین به نظر می آید در بوی مایعات الکلی مؤثرند. لوور ممکن است هوازی و بی هوازی در مجاورت هوا و برخورد با مایع قندی گیاه مذکور با مصرف کردن قند مایع بدون تشکیل الکل تولید شود و برعکس در یک محیط دور از هوا بسط مختصری پیدا کرده و موجب تخمیر گردد. برادران «بوکنر» (۱۱) در سال ۱۸۹۰ م. ثابت کردند که لوور جز بوسیله دیاستازها یا آنزیم هائی که وی ترشح می کند فعالیتی ندارد، این دیاستازها با نبودن سلولهای زنده

عامل تخمیر می‌گردند. این‌ها جوهر ناشناخته‌ترکیبی هستند که نقش کاتالیزور را در این فعل و انفعال بعهد دارند. دیاستازهای اصلی که بوسیله‌ی لوور ترشح می‌شود عبارتند از: زیماز (۱۲) که گلوکز را تجزیه می‌کند. انورتین یا سوکراز (۱۳) که ساکاروز را هیدرولیز می‌نماید. دیاستازها در عین حال، مایه‌ی تخمیری قابل حل (۱۴) یا بی شکل (۱۵) نامیده می‌شوند، در مقابل مایه‌های تخمیری شکل دار که موجودات زنده‌اند. (از لاروس قرن بیستم). پل کاره (۱۶) در کتاب شیمی آلی خود آرد: تخمیر الکلی از نظر اقتصاد نقش مهمی دارد و یکی از پدیده‌های جالب شیمیایی است. با وجود اینکه چندین ده سال است که روی این موضوع مطالعات فراوان انجام یافته هنوز هم تمام مراحل آن بخوبی شناخته نشده است. محلول رقیق بعضی از قندهای طبیعی مانند گلوکز و فروکتوز که در عصاره‌ی بسیاری از میوه‌ها وجود دارند بر اثر فعالیت قارچهای مخمر، به الکل اتیلیک و گاز کربنیک تجزیه می‌شود. (۱۷) این فعل و انفعال تقریباً در اواخر قرن هیجدهم میلادی شناخته شد و بعدها پاستور نشان داد که قارچ‌های مخمر که عمل تخمیر را انجام می‌دهند بوسیله‌ی هوا حمل می‌شود و قندهای استریلیزه و دور از قارچ تخمیر نمی‌شوند یعنی عمل تخمیر ارتباط محدود با مخمر دارد. مدت‌ها تصور می‌کردند که فاکتور عمل تجزیه‌ی قند به الکل اتیلیک و اسید کربنیک مربوط به عمل حیاتی مخمر است و روی این اصل به آن «فیگوره» یا «ارگانیزه» (۱۸) می‌گفتند. ولی پس از مطالعات دانشمندان در سال ۱۸۹۷ م. بوکنر (۱۹) توانست عضو سلولها را بوسیله‌ی کوارتر پاره کرده و تحت فشار زیاد شیره‌ای به دست آورد که عمل تخمیر را در خارج از خود سلول انجام دهد. این کشف ثابت کرد که عمل تخمیر می‌تواند با نبودن سلول زنده انجام شود و از این روی یک اهمیت اساسی در تغییر مکانیسم تخمیر به وجود آورد و فرضیه‌ی تخمیر فیگوره یا ارگانیزه را متزلزل ساخت و ثابت نمود که در علم قندها باید به کاتالیزر توجه شود نه به موجود زنده. این شیره و شیرهای مشابه، فرمانت محلول یا «فرمانت بی شکل» (۲۰) و بالاخره، دیاستاز (۲۱) و یا انزیم (۲۲) نامیده شدند. بوکنر مخمر الکلی را زیماز (۲۳) نامیده است. زیماز خاصیت ضد عفونی محسوسی ندارد و می‌توان آنرا خشک کرد بدون آنکه تجزیه شود و اثرش را از دست بدهد. (شیمی آلی صص ۸۶ - ۸۷). - تخمیر آمونیاکی (۲۴)؛ این تخمیر بواسطه‌ی باکتری مخصوصی بنام میکروکوک شراب که الکل اتیلیک را به اسید استیک تبدیل می‌کند، مایه‌های تخمیری نیتروز و نیتریک که بوسیله‌ی نمک‌های آمونیاک، که در حال نترات در خاک وجود دارد، تغییر شکل می‌یابد. این‌ها را اکسیداسیون بوسیله‌ی اکسیژن هوا گویند. (از لاروس قرن بیستم). رجوع به تخمیر سرکه‌ای شود. - تخمیر الکلی؛ تخمیرهای الکلی همراه با تعامل ثانوی محتوی تقریبی چهار درصد قند است. ابتدا پاستور و سپس بسیاری از دانشمندان وجود گلیسرین و اسید سوکسینیک و الکل سوپه ریور (فوزل) (۲۶) و بالاخره اسید استیک و غیره را در خارج از الکل کشف کردند. (از لاروس قرن بیستم). - تخمیر سرکه‌ای (۲۷)؛ عبارتست از تبدیل الکل اتیلیک به اسید استیک، بواسطه‌ی تأثیر باکتری مخصوصی بنام میکروکوک آستی (۲۸). بطور کلی تمام مایعات الکلی که دارای اندک مواد غذایی باشند چون در هوای آزاد قرار گیرند، ترش می‌شوند، زیرا که الکل آنها به جوهر سرکه بدل می‌گردد. باکتریهای سرکه به ابعاد یک میکرون، در هوا پراکنده‌اند، همین که بر روی مایع الکلی بیفتند تکثیر یافته پرده‌ی نازکی بروی آن تشکیل می‌دهند و چون هوازی هستند قسمتی از اکسیژن هوا را گرفته با الکل ترکیب می‌کنند و آنرا مبدل به سرکه مینمایند (۲۹). باکتریهای سرکه در مجاورت هوا با چنان سرعتی زیاد می‌شوند که پس از چند ماه می‌توانند در سطح مایع الکلی ورقه‌ی ژلاتینی ضخیمی بسازند که یک جا از روی سرکه برداشته شود و همین ورقه است که بچه سرکه نامیده می‌شود. شرابهائی که در شیشه‌ها و بطریها باقی می‌مانند بهمین طریق مبدل به سرکه می‌گردند. برای تهیه‌ی سرکه باید ابتدا سعی کرد که میکروکوک‌ها پرورش یابند و چون فسفات‌های قلیایی بمقدار کم ممکن است بمصرف غذای آنها برسد از این جهت اندکی از این مواد باید اضافه کرد، ولی اگر زیاد شد سرعت تکثیر در میکروکوک‌ها بحدی خواهد شد که نه تنها الکل را اکسید کرده مبدل به سرکه می‌سازند بلکه خود اسید استیک را نیز اکسید کرده مبدل به آب و انیدرید کربنیک می‌

کنند (۳۰). و در این حالت می گویند سرکه برگشته است. ساختن سرکه غالباً ممکن است بواسطه پیدایش مایه های شراب ساز که از گروه قارچها هستند و بر روی مایه سرکه اثر میکنند متوقف شود. این قارچ که پرده نازکی بر روی شراب تشکیل میدهد برنگ سفید است و هم اسید استیک و هم الکل را اکسید و مبدل به آب می کند. (از گیاه شناسی گل گلاب صص ۱۳۵ - ۱۳۶). - تخمیر شیری (۳۱)؛ باکتری های مخصوصی در شیر اثر نموده ابتدا لاکتر آنرا هیدرولیز کرده مبدل به گلوکز و گالاکتز می کند و این هکروزها به دو ملکول اسید لاکتیک تبدیل می شوند، بی آنکه هیچ گازی از آنها خارج شود. بعضی مواد دیگر بمقدار بسیار کم نیز ساخته می شوند از قبیل اسید استیک و اسید فرمیک. همینکه اسید لاکتیک در شیر ساخته شد کازئین شیر را منعقد می کند و مانع پرورش باکتری می شود. برای آنکه اثر اسید خنثی شود کافی است اندکی مواد آهکی به آن اضافه کنند تا گاز کربنیک خارج شود و تخمیر ادامه یابد. شماره باکتریهای تخمیر شیری بسیار زیاد و متفاوت است و در تهیه نوشابه هایی که از شیر ساخته می شود هر یک از آنها جداگانه یا با یکدیگر اثر می کنند. تأثیر باکتریهای شیری در اسید ساختن محیط های قندی موجب گندزدایی امعاء و جهاز گوارش میشود زیرا که باکتریهای گندزا در محیط های قلیایی رشدشان سریع تر است و اسید لاکتیک یکی از مواد گندزدا است و ضد عفونی می نماید. (از گیاه شناسی گل گلاب صص ۱۳۶ - ۱۳۷). (۱) - خلقت آدم چرا چل صبح بود اندر آن گل اندک اندک مینمود. مولوی. (۲) - - (۵) - Catabolisme. (۴) - Fermentation. (۳) - Anaerobie. (۶) - Oxydase. hemoglobinique. (۷) - Fer. (۸) - C₆H₁₂O₆ u ۲C₂H₆O + ۲CO₂ (۹) - Levures. (۱۰) - Schwaun, de Cagniard-Latour. (۱۱) - Buchner. (۱۲) - Zymase. (۱۳) - Invertine ou sucrase. (۱۴) - Ferments solubles. (۱۵) - Non figures. (۱۶) - Paul Karrer. (۱۷) - C₆H₁₂O₆ u ۲C₂H₆O + ۲CO₂. (۱۸) - Ferment figure ou organise. (۱۹) - Buchner. (۲۰) - Ferment non figure. (۲۱) - Diastase. (۲۲) - Enzyme. (۲۳) - Zymase. (۲۴) - F. ammoniacale. (۲۵) - M. uraei (۲۶) - Fusel. (۲۷) - F. acetique. (۲۸) - M. aceti. (۲۹) - ۲O+C₂H₆O+m.a.u C₂H₄O₂+H₂O. (۳۰) - C₂H₄O₂+۴O u ۲CO₂+۲H₂O (۳۱) - F. lactique

تخمیر.

[ت] [ع] ا) سطحی از گل و گچ کرده و خطوطی به اقتضای حال بر آن کشیده که پاره آجرهای خرد و درشت تراشیده ای بر آن خطوط نهند و با گچ آن آجرها را بهم استوار کنند و مجموع را چون گلی در نماها نهند زینت را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تخمیس.

[ت] [ع] (مص) پنج گوشه گردانیدن. (زوزنی) (متهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). پنج رکن گردانیدن || در نزد شاعران، افزودن سه مصراع است به یک بیت، که جمعاً پنج مصراع باشد. (از اقراب الموارد) (از المنجد). شعر مخمس گفتن. رجوع به مخمس شود.

تخمیش.

[ت] [ع] (مص) بمعنی خُمش است یعنی خراشیدن صورت و یا خراشیدن سایر جاهای بدن. رجوع به لسان العرب و خُمش شود.

تخمیل.

[ت] (ا) باطل و بیهوده. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۴ ب): پشیمانی شود در کار تحصیل که گفتارش شود هذیان و تخمیل. (شعوری ایضاً).

تخمیل.

[ت] (ع مص) پست کردن. ناچیز ساختن: به استصفا و استقصاء امور... تجمیل ابرار و تخمیل اشرار... پرداخته. (دره نادره چ شهیدی ص ۲۴۲).

تخم بله.

[ت ی ل / ل] (ا مرکب) دارویی که به هندی پلاس پاپرا نامند. (از الفاظ الادویه).

تخمین.

[ت] (ع مص) به گمان سخن گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ناظم الاطباء). گفتن در چیزی به گمان و قیاس. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). گفتن در چیزی به حدس. (از اقرب الموارد) (از المنجد). به گمان و قیاس سخن گفتن. (آندراج) (از فرهنگ نظام): تو چون موری و این راه است همچون موی تو تازی مرو زنهار بر تقلید و بر تخمین و بر عمیا. سنایی. حافظا محض حقیقت گوی یعنی سر عشق غیر از این دیگر خیالاتی به تخمین بسته اند (۱). حافظ. آنچنان مبذول بوده لطف و احسان عام را در دل شاعر ننگجد هیچ تخمین و قیاس. ابوالمعانی (از لسان العجم شعوری ||). اندازه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). تعیین کردن مقدار و ارزش چیزی بحسب گمان. (از اقرب الموارد). تثمین و تقدیر. (المنجد). تقدیر و اندازه بطور حدس و گمان. (ناظم الاطباء). اندازه گرفتن. (فرهنگ نظام ||). (مص) گمان. (شرفنامه منیری). حدس و قیاس و گمان. (ناظم الاطباء). (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۷ الف). از «خمانا»ی فارسی که بمعنی شک و ظن است مأخوذ است. (مفاتیح العلوم). و «خمانا» به احتمال قوی همان «گمان» فارسی است. رجوع به گمان شود. (۱) - در حافظ چ قزوینی - غنی نیامده، ولی در حافظ چ پژمان ص ۱۱۲ آمده است.

تخمینانه.

[ت ن / ن] (ص نسبی، ق مرکب) تخمیناً. (ناظم الاطباء). رجوع به تخمین و تخمیناً شود.

تخمیناً.

[ت ن ن] (ع ق) بطور حدس و گمان. نقیض یقیناً. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). کمابیش. بیش و کم. نزدیک. رجوع به تخمین شود.

تخمین زدن.

[ت ز د] (مص مرکب) برآورد کردن. دید زدن در اندازه. رجوع به تخمین و تخمیناً شود.

تخمینی.

[ت] [ع مص] بدو در آوردن. (تاج المصادر بیهقی). خم دادن و دوتا گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).
و منه سمی المخنث. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دوتا کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): خنث فلاناً؛ عطفه. (از اقرب الموارد)
(ناظم الاطباء ||). نرم و شکسته گردانیدن. (المنجد ||). نرم گردانیدن سخن. (اقرب الموارد). رجوع به تخنث شود.

تخنج.

[ت] [ع مص] بریدن به تبر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تخنیق.

[ت] [ع مص] خبه کردن کسی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). فشردن حلق کسی تا بمیرد. يقال: خنقته العبرة؛ ای
غص بالبكاء حتی كأن الدموع أخذت بمخنقه. (اقرب الموارد) (المنجد)؛ سخت به گریه افتاد چنانکه گویی گریه گلوی او را گرفته
است ||. پر کردن خنور را ||. نزدیک شدن سراب که بیوشد سرهای کوهها را ||. نزدیک شدن به چهل سال. (منتهی الارب)
(ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). اصطلاح عروض) تخنیق هم خزم است الا آنکه در اشعار عرب این زحاف جز در اول
بیت جایز نمی دارند و چون عجم در سایر اجزاء بیت نیز روا میدارند آنرا در غیر صدور نامی دیگر نهاده اند و به گلو باز گرفتن
تشبیه کرده و مفعولن چون در حشو بیت افتد و از مفاعیلن منشعب باشد آنرا مخنق خوانند. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۳۶).
رجوع به خزم شود.

تخوار.

[تُ خوا / خا] [اخ] پادشاه دهستان در عهد کیخسرو. (فهرست ولف). نام پادشاه دهستان است که از مبارزان لشکر کیخسرو بود.
(برهان) (ناظم الاطباء). نام پادشاه دهستان است که مبارز و سرلشکر کیخسروشاه بن سیاوش بود. (آندراج). پادشاه دهستان که
ملک بامیان باشد و مبارز کیخسرو، و آن ملک را تخوارستان نیز گویند، طخارستان معرب آن. (فرهنگ رشیدی). نام پادشاه
دهستان در زمان کیخسرو. (لغت شاهنامه). آقای دکتر معین در حاشیه برهان آرد: این نام در کتب قدیم نخوار با نون ضبط شده و
تخوار غلط است. (یوستی. نام نامه) (فرهنگ شاهنامه). رجوع به مادهء بعد شود: ابا شاه شهر دهستان، تخوار که در چشم او بد
بداندیش خوار. فردوسی.

تخوار.

[تُ خوا / خا] [اخ] یکی از نجبای توران که رفیق فرود بود. (فهرست ولف). نام یکی از اعیان توران که همدست فرود بود. (لغت
شاهنامه): تو ز ایدر برو بی سپه با تخوار مدار این سخن بر دل خویش خوار. فردوسی.

تخوار.

[تُ خوا / خا] [اخ] سردار سپاه خسرو پرویز. (فهرست ولف). نام سردار خسرو پرویز. (لغت شاهنامه): تخوار آن زمان پیش خسرو
رسید که گنج و بنه سوی آن یل کشید. فردوسی.

تخواره.

[تُ خَوَا / خَا رَا] (اخ) تُخَوَار. (فهرست ولف): تخواره بدو گفت کای نوجوان تو گر می ندانی سخن، می بدان. فردوسی. رجوع به تخوار شود.

تخواره.

[(اخ) از نسل جمشید و فرزند زواره. صاحب مجمل التواریخ والقصص در شرح حال جمشید آرد: ... و از زواره فرهاد و تخواره، (۱) و بعد از این نام کس برنیامد از این تخمه و دیگر فرزندان بوده اند جمشید را ولیکن ذکری نگفتست. (مجمل التواریخ چ بهار ص ۲۵). (۱) - در ص ۹۲ مجمل التواریخ چ بهار این نام تخاره آمده: و پسران زواره: فرهاد و تخاره و دختران رستم... ولی در فهرست اعلام تخواره آمده و به ص ۲۵ و ۹۲ ارجاع شده است.

تخوت.

[تُ] (ع ا) جِ تَخْت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). جِ تَخْت، بمعنی جامه دان. (آندراج). رجوع به تخت شود.

تخوت.

[تَ خَوُو] (ع مص) کم کردن. (تاج المصادر بیهقی). کم و اندک گردانیدن مال || گرفتن و به یاد آوردن حدیث قوم ||. بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). شکسته شدن و گذاشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخوت.

[تُ خَوْخَا] (ع مص) ترش گردیدن خمیر. (آندراج). رجوع به تخوخه شود.

تخوخه.

[تُ خَا] (ع مص) ترش شدن خمیر. (تاج المصادر بیهقی). ترش گردیدن خمیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد).

تخود.

[تَ خَوُو] (ع مص) دوتا شدن شاخه درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخوش.

[تَ خَوُو] (ع مص) کم و اندک کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). لاغر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لاغر شدن بعد چاقی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخوص.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) گرفتن عطیه کسی را اگر چه قلیل باشد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).
بخشیده را واستاندن. (آندراج ||). گرفتن از کسی چیزی پس چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از ناظم الاطباء).

تخوض.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) به تکلف خوض کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخوط.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) آمدن کسی را وقتی بعد وقتی. (منتهی الارب). آمدن وقتی بعد وقتی مر کسی را. (ناظم الاطباء). آمدن وقتی بعد وقتی. (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد).

تخوع.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) آب بینی بیرون انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنخم. (اقرب الموارد ||). کم و اندک کردن چیزی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). قی کردن به تکلف و به این معنی لغت بغدادی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخوف.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) بترسیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). ترسیدن بر وی چیزی را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ترسیدن. (آندراج): او يأخذهم علی تخوف فان ربکم لرؤف رحیم. (قرآن ۱۶/۴۷).
|| کم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کم و اندک گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنقص چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد). کم و اندک کردن. (آندراج). تنقص و کمی. (ناظم الاطباء ||). تهضم حق. (المنجد). تخوف حقه؛ تهضمه اياه ||. هو يأخذهم علی تخوف؛ ای یصابون فی اطراف قراهم بالشر حتی یأتی ذلک علیهم. (اقرب الموارد).

تخوق.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) دور شدن از یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباعد از. (اقرب الموارد) (المنجد ||). فراخ گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اتساع. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخول.

[تَ خَوْ وُ] (ع مص) خال [دایی] ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). چنانکه گویند تَعَمَّم عَمًّا. (از اقرب الموارد ||). تعهد کردن. (زوزنی). تعهد کسی کردن و تیمار داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعهد کسی کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و منه الحدیث: کان النبی (ص) یتخولنا بالموعظه؛ ای یتعهدنا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).
|| به فراست دریافتن در کسی خیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخوم.

[ت] [ع ۱] واحد تخوم. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). رجوع به تخوم شود.

تخوم.

[ت] [ع ۱] نشان و حد فاصل میان دو زمین. (منتهی الارب). حد. (المنجد). ج تخم و تخم. فواصل میان دو زمین از نشانه‌ها و حدود. (از اقرب الموارد). نشان‌ها و حدود میان دو زمین. (غیاث اللغات) (آندراج). مؤنث است. ج، تخوم (علی اللفظ)، تخم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). یا تخم و تخم و تخوم و تخومه، واحد تخوم است. (منتهی الارب). ج تخم و تخم. (المنجد) (اقرب الموارد). ابن اعرابی و ابن السکیت گویند واحد تخوم و جمع تخم، مثل رسول، رسل. (اقرب الموارد). رجوع به تخم و ماده قبل و المعرب جوالیقی شود: چون بهرام گور بجانب بلاد ارمنیه میرفت اتفاقاً رهگذر او بر دیهی بود از تخوم ساوه که آنرا طخورد میگویند، بدین دیه آتشکده بنا نهاد... (تاریخ قم ص ۲۳). از نزدیک تخوم موصل است. (تاریخ قم ص ۱۸۱ ||). فلان طیب التخوم؛ ای طیب العروق ||. جعلت سترک علی تخوم قلبی؛ ای لااغفله. (اقرب الموارد ||). حالی که اراده آن را دارند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تخوم. (ناظم الاطباء).

تخومه.

[ت م] [ع ۱] واحد تخوم. (منتهی الارب). نشان و حد فاصل میان دو زمین. (ناظم الاطباء). رجوع به تخم و تخوم شود.

تخون.

[ت خ و] [ع مص] کم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کم کردن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). کم کردن حق کسی. (آندراج): تخونی فلان حق؛ ای تنقصنی منه. (اقرب الموارد ||). تعهد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (المنجد) (اقرب الموارد). تیمار داشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیمار داشتن. (آندراج): کان یتخونهم بالموعظه. (اقرب الموارد ||). بوقت آمدن تب، کسی را. (اقرب الموارد ||). تغییر حال دادن زمانه از راحتی به سختی و شدت. (المنجد).

تخویج.

[تخ] [ع ۱] دهی از دهستان مؤمن آباد در بخش درمیان شهرستان بیرجند است که در دوازده هزارگزی شمال باختری درمیان، بر سر راه بیرجند به درمیان قرار دارد. دامنه‌ای معتدل است و ۹۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و شلغم و چغندر و شغل اهالی زراعت است. راه اتومبیل رو دارد. در اطراف این ده شوره‌باروت یافت می‌شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تخوید.

[تخ] [ع مص] به شتاب رفتن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد). سریع رفتن. (المنجد) (اقرب الموارد ||). نایل شدن به چیزی از طعام. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). یافتن اندکی از طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فرستادن فحل را در شتران ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخویر.

[تَخُّ] (ع مص) ضعیف و منکر شدن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). ضعیف و سست شدن. (از المنجد). ضعیف شدن مرد. (اقرب الموارد ||). سست شدن زمین از کثرت باران و جاری شدن آب بر آن. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). نسبت دادن کسی را به سستی. (از المنجد).

تخویس.

[تَخُّ] (ع مص) فرستادن شتران را یک‌یکان بیکان بسوی آب و یکباره رها نکردن تا ازدحام نشود. (از منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد ||). کاستن چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تخویش شود.

تخویش.

[تَخُّ] (ع مص) کم و اندک کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تخویص.

[تَخُّ] (ع مص) آغاز کردن به اکرام کریمان، بعد از آن به اکرام لثیمان. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). || هویدا شدن پیری در کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد ||). فراگرفتن چیزی اگرچه اندک باشد. (تاج المصادر بیهقی). گرفتن عطیه کسی اگرچه قلیل باشد ||. آراستن تاج به صفحه های زر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد): مَثَلُ الْمَرْأَةِ الصَّالِحَةِ مَثَلُ التَّاجِ الْمَخْوُصِّ بِالذَّهَبِ. (اقرب الموارد ||). جدا ساختن گزیده از مواشی و روان ساختن بسوی آب و حبس کردن جلااد و شرار از آنان. (از اقرب الموارد). رجوع به تخوص شود.

تخویض.

[تَخُّ] (ع مص) بسیار در چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی). خوض کردن. (زوزنی ||). در آمدن به آب. (از منتهی الارب). در آمدن در آب. (آندراج) (ناظم الاطباء). داخل شدن در آب. (المنجد) (اقرب الموارد).

تخویع.

[تَخُّ] (ع مص) کم و اندک کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). شکسته و سست گردانیدن کسی را به زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکستن توجه پهلوهای وادی را ||. ادا کردن وام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تخویف.

[تَخُّ] (ع مص) ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). ترسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): ... فظلموا بها و مانرسلُ بِالْآيَاتِ الْاِتْخْوِيْفًا. (قرآن ۱۷/۵۹ ||). گردانیدن کسی را به حالی که مردم از وی می ترسند. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ترسناک گردانیدن کسی را. (المنجد). حَوْفَهُ؛ جَعَلَهُ يَخَافُ و قِيلَ

صیره بحال یخافه الناس... (اقرّب الموارد ||). راه را چنان کردن که مردم از آن بترسند. (از المنجد): ماکان الطریق مَخَوْفًا فَخَوْفَهُ السَّبْعُ او العَدُوُّ ||. فرستادن گوسفندان را دسته دسته. (اقرّب الموارد).

تخویق.

[تَخَّ] (ع مص) فراخ گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توسیع. (المنجد) (اقرّب الموارد).

تخویل.

[تَخَّ] (ع مص) پادشاه گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). خداوند چیزی گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دادن و ملک گردانیدن خداوند برای کسی مال را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): خَوْلَهُ اللَّهُ مَالًا؛ اعطاهُ اِيَاهُ مُتَفَضِّلًا و مَلَكَهُ اِيَاهُ. (اقرّب الموارد) (از المنجد).

تخوین.

[تَخَّ] (ع مص) خائن خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به خیانت منسوب کردن کسی را ||. کم و اندک کردن چیزی را ||. تیمار داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد). رجوع به تخون شود.

تخویه.

[تَخَّ ي] (ع مص) کشیدن ستاره از بهر فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). بی باران شدن ستاره ها و نیز میل کردن به فروشدن و غروب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکم از زمین برداشتن اشتر در حال فروخفتن و مردان در حال سجده و بال فرو گذاشتن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). شکم بر ران نهادن در خفتن بر روی. (زوزنی). از زمین دور و اماندن شکم شتر چون خسبد و مرد چون سجده کند و مرغ چون بال فرو گذارد ||. به نهایت فربهی رسیدن شتران و گوسفندان. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (اقرّب الموارد ||). کندن گودالی خُرد، زن را و آتش در آن افروختن و زن بر شاره آن نشانیدن بخاطر بیماری که او را بود. (اقرّب الموارد). خَوَّيْتَهَا؛ اذا حَفَرْتَ حَفِيرَةً فَاقْدَتِ فِيهَا ثُمَّ اقْعَدْتَهَا فِيهَا لِدَاءِ بِهَا. (منتهی الارب ||). ساختن برای زن خَوَّيَه (۱) را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). (۱) - طعامی که زائو خورد.

تخبیب.

[تَخَّيَ] (ع مص) ظفر نیافتن به آنچه مطلوب بود. (از اقرّب الموارد) (از المنجد).

تخبیب.

[تَخَّيَ ي / تَخَّيَ ي] (ع ا) وقع فی وادی تخبیب؛ یعنی افتاد در باطل. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). و آن غیر منصرف است بخاطر علمیت و وزن فعل. (اقرّب الموارد).

تختیه.

[تُخِی] (اخ) دهی از دهستان نهر هاشم بخش مرکزی شهرستان اهواز، که در ۲۲ هزارگزی جنوب باختری اهواز و ۲ هزارگزی خاوری راه آهن اهواز به خرم شهر قرار دارد. دشتی گرمسیر است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از چاه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. در تابستان راه اتومبیل رو دارد و ساکنین آنجا از طایفه بنی تمیم هستند. این آبادی از دو محل بنام تخیته یک و تخیته دو بفاصله دو هزار گز دور از هم قرار گرفته اند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تخیدن.

[تِ د] (مص) مصدر منحوت از تخمق یا تخمگ ترکی، خوردن (اهریمنی). نفرین گونه ایست چون زهر مار کردن، کوفت کردن: بَیخ؛ کوفت کن. زهر مار کن. تخید؛ زهر مار کرد. کوفت کرد. (یادداشت بخط مؤلف).

تخیر.

[تَخِی] (ع مص) برگزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تخیط.

[تَخِی] (ع مص) آمیختن سپیدی موی با سیاهی، یا مانند خیوط گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آمیختن سپیدی موی با سیاهی. (آندراج). پدید شدن موی سپید در سر همچون خیط. (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تخیل.

[تَخَع] (ع مص) خَیَل پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تخیف.

[تَخِی] (ع مص) متغیر شدن رنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). تغیر و تنوع رنگ چیزی. (المنجد).

تخیل.

[تَخِی] (ع مص) خیال بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). صورت بستن چیزی مر کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در خیال آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج). کسی را خیال نمودن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقراب الموارد): یکی را تخیل گویند، نخستین درجه که چیزها را بتواند دید و شنید. (تاریخ بیهقی). گفتم که بر تخیل دل، حسیه چه کرد گفتا که پنج حاس نهاده ست پنج در. ناصر خسرو (دیوان ص ۱۸۹). و آلهای حفظ و ذکر و تخیل و توهم و تعقل و تذکر و تصور موجود کرد. (سندبادنامه ص ۳۱۵ ||). به گمان افکندن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): آتسز را تخیل کردند که وطواط از حال کمال الدین واقف بوده است. (جهانگشای جوینی ||). متوجه کردن تهمت را بسوی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به فراست دریافتن در کسی خیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). تفرس خیر در کسی کردن ||. اختیار

کردن کسی را و تفرس خیر در او کردن. (اقرّب الموارد ||). سزاوار شدن آسمان به باریدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آماده باریدن گردیدن آسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ابرناک شدن آسمان برای باران. (آندراج). آشکار شدن ابر که دلائل باران در آن بود. (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). تکبر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد).

(|| اصطلاح فلسفه) نزد حکما ادراک حس مشترک است صور را. و نیز آن را به حرکت نفس در محسوسات، بواسطه قوه متصرفه تعریف کرده اند. (کشاف اصطلاحات الفنون). حرکت نفس را در محسوسات تخیل و در معقولات تفکر میگویند. قطب الدین گوید: تخیل تجرید صورت منتزع از ماده بود، تجریدی بیشتر، چه خیال او را از ماده فرامیگیرد بر وجهی که محتاج نمیشود به وجود ماده بلکه چون ماده باطل میشود یا غایب شود صورت ثابت باشد در او ولکن غیر مجرد است از لواحق مادی، و از این است که صور در خیال بر حسب صور محسوسه است از تقدیری و تکلیفی و وضعی، و هیچ فرق نیست میان ایشان الا عدم احتیاج به حضور ماده لاغیر. (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی ||). اصطلاح بدیع) نزد شعرا آنست که شاعر چیزی را در ذهن تخیل کند بسبب تعقل بعضی اوصاف آن که در آن صورت بندد و این را تصور نیز گویند. مثال شعر: چو در پیش ستون شه بار داده ستون پیشش به یک پا ایستاده. کذا فی جامع الصنایع. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تخیلات.

[تَخَيُّي] (ع ا) ج تخیل. در نفایس الفنون آرد: و آن قضایایی بود که تأثیر کنند در نفس یا انبساطی یا انقباضی یا تسهیل امری یا تهویل یا تعظیم یا تحقیر آن (که مبادی شعر است). رجوع به شعر شود ||. موهومات و چیزهای موهومی و خیالی و توهمی. (ناظم الاطباء).

تخیل کردن.

[تَخَيُّ كَدْ] (مص مرکب) صورت بستن. در خیال آوردن: هر که با دوست چو سعدی نفسی خوش دریافت بجز او در نظرش یار تخیل نکند. سعدی. رجوع به تخیل شود.

تخیم.

[تَخَيُّي] (ع مص) تخیمه زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). تخیمه زدن در جایی ||. خوش بوی کردن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از المنجد).

تخیب.

[تَخَيُّ] (ع مص) نومید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). خائب گردانیدن. (زوزنی). ناامید گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد): حَيِّبُ اللَّهِ؛ ناامید گردانید او را خدای. (منتهی الارب).

تخیث.

[تَخَيُّ] (ع مص) کلانی شکم و استرخای آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (متن اللغة).

تخییر.

[تَخُّ] (ع مص) برگزین کردن. (تاج المصادر بیهقی). برگزیدن. (دهار). تفضیل دادن کسی را بر غیر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). اختیار کردن. (آندراج ||). مخیر کردن. (زوزنی). اختیار دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تخییری.

[تَخُّ] (ص نسبی) منسوب به تخییر. - واجب تخییری؛ رجوع به واجب شود.

تخیسی.

[تَخُّ] (ع مص) رام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). رام کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد): سار معهُ علی جمل قد نَوَّقَهُ وَ حَيَّسَهُ؛ ای راضه و ذلله بالر کوب ||. بند کردن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تخییط.

[تَخُّ] (ع مص) سپیدی در سر پدید آمدن. (تاج المصادر بیهقی). آمیختن سپیدی موی با سیاهی، مانند خیوط گشتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (آندراج).

تخییف.

[تَخُّ] (ع مص) فرود آمدن در منزلی ||. بددلی کردن و روی گردانیدن از کارزار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). متفرق و پراکنده شدن گوشت لثه مابین دندانها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). آخیا [برادران مادری] (۱) آوردن زن. (المنجد) (اقرب الموارد ||). تقسیم کرده شدن کار میان آنها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقسیم شدن مال میان آنها. (از اقرب الموارد). (۱) - إخوة آخیا؛ برادرانی که مادر آنان یکی است و پدرها مختلف. (از اقرب الموارد).

تخییل.

[تَخُّ] (ع مص) کسی را به خیالی و ظنی افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). کسی را در خیال انداختن. (غیاث اللغات) (آندراج): عین آن تخییل را حکمت کند عین آن زهراب را شربت کند. مولوی (||. اصطلاح بدیع) تصور وقوع نسبت و لاقوع آن بدون تردد در قسمتی از استعاره. در جامع الصنایع گوید: تخییل آنست که لفظ مشترک مشتمل معانی آورده شود، چنانکه سیاق ترکیب بر یک معنی تام حاکی بود. و مراعات نظیر کرده آید. و بسبب طوق نظیر گمان بر معنی دوم رود. و آن معنی تام نباشد. و این صنعت نزدیک ایهام و خیال است. و فرق آنست که در خیال یک معنی که مجاز و مصطلح و لطیفه آمیز و یا ضرب المثل مراد باشد و بر معنی حقیقی خیال رود. و در ایهام هر دو معنی تام باشد، لکن یک قریب، دوم بعید. و بعید بسبب سیاق ترکیب باشد. و مراد معنی بعید بود و اینجا همان یک معنی تام بود. الا آنکه بسبب طوق نظیر گمان بر معنی دوم رود. و ثابت نباشد و این صنعت در غایت دلاویزی است. مثاله شعر: کوب از نور ماه پاره از او دف خورشید در حراره از او. لفظ حراره دو معنی دارد، یکی گرمی، دوم دف زدن معروف که در شادیهها رسم باشد. و اینجا مراد معنی اول است. در همین معنی تام است، ولکن

بسیب ذکر دف، گمان بر حواره می‌رود. و آن معنی تام نیست و بسبب طوق نظیر دلاویز است. مثال دیگر شعر: صد گره طول صفش از مردم لیک در عرض بیشتر زانجم. لفظ عرض دو معنی دارد، یکی مناسب طول، دوم لشکر. و این معنی دوم که تمامست مراد است و بمعنی اول که مناسب طول است مراد نیست. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). متوجه کردن تهمت را بسوی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). حَيْلٌ عَلَيْهِ تَخِيلاً وَ تَخِيلاً وَ هُوَ مُصَدِّرٌ ثَانٍ شَاذٌ وَ جِهَ التَّهْمَةُ إِلَيْهِ. (اقرّب الموارد): و بر تعجیلی که از تسویل شیطان و تخییل بهتان رفته بود تأسفها خورد. (سندبادنامه ص ۱۵۳ ||). تفرس کردن در کسی خیر را. (منتهی الارب) (از المنجد) (از اقرّب الموارد ||). خیال نهادن بهر بجهه ناقه تا گرگ از آن بترسد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد ||). باران ناک شدن آسمان. (تاج المصادر بیهقی). آماده باران گردیدن آسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رعد و برق زدن ابر و آماده باران شدن. (از المنجد) (از اقرّب الموارد ||). خیال کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بازاستادن و بددل شدن از قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرّب الموارد).

تخیلات.

[تَخ] [ع ۱] ج تخیل: از این تخیلات و توهمات بر خاطرش میگذشت. (سندبادنامه ص ۲۴۰). رجوع به تخیل شود.

تخیلی.

[تَخ] [ص نسبی] تصویری و توهمی و خیالی. (ناظم الاطباء).

تخیم.

[تَخ] [ع مص] داخل شدن در خیمه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرّب الموارد). نصب کردن خیمه و اقامت در آن. (از المنجد). نصب کردن خیم را نیز گفته اند. (اقرّب الموارد ||). مقیم شدن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). مقیم گردیدن در جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد ||). پیوسته مقیم شدن گاو در آغل. (اقرّب الموارد) (المنجد ||). چون خیمه شدن تاک. (المنجد ||). چون خیمه کردن چیزی را. (تاج المصادر بیهقی). چیزی را چون خیمه کردن. (آندراج ||). پوشیدن آنرا به چیزی و چون خیمه کردن تا بوی خوش گیرد. (منتهی الارب). پوشانیدن آنرا به چیزی تا در آن اقامت کند. (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد). پوشانیدن عطر را با پوشش تا اینکه بوی خوش آن بماند.

تخیم.

[تَخ] [اخ] ناحیه ای به یمامه. (معجم البلدان) (مراصداطلاع).

تد.

[تَد] [ع ۱] دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: پستان حیوانات (۱). ج، تدود. (۲) (دزی ج ۱ ص ۱۴۲). (۱) - ظ. مصحفی از ثدی است. رجوع به ثدی شود. (۲) - Mamelle.

تدائم.

[تَءْ] (ع مص) انبوهی کردن کاری بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انبوهی کردن غصه و کار بر کسی. (از المنجد). انبوهی کردن کار بر کسی و زحمت رساندن بر وی. (از اقرب الموارد).

تدابیر.

[تَبُّ] (ع مص) بریده شدن از همدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بریده شدن دوستان از همدیگر. (اقرب الموارد). اختلاف قوم و بریده شدن آنان از یکدیگر. (المنجد ||). پشت بر یکدیگر گردانیدن. (زوزنی) (آندراج). مخالفت و دشمنی کردن قوم. (اقرب الموارد) (از المنجد).

تدابیر.

[تَ] (ع ا) ج تدبیر. تدبیرها و بندوبست و صلاح دید. (ناظم الاطباء): و انواع تدابیر موافق انوار تقادیر نمی آید. (سندبادنامه ص ۵۵). رجوع به تدبیر شود.

تدائیر.

[تَ ثُ] (ع مص) کهنه گردیدن رسم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کهنه گردیدن و ناپدید شدن رسم. (اقرب الموارد) (از آندراج) (المنجد).

تداجو.

[تُ] (اخ) توداجو. یکی از امرای دوران بایدو خان و منازع امیر طغاچار: امیر طغاچار بسبب آنکه تداجو با او به قوت و استظهار بایدو، مخالفت و منازعت میکرد از دولت بایدو ملول و نفور شده بود. (تاریخ غازان ص ۸۰).

تداخل.

[تَخُ] (ع مص) بهم درشدن. (زوزنی). بهم درشدن در یکدیگر. (غیاث اللغات) (آندراج). در آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داخل شدن و مخلوط شدن با چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد): تداخله منه شیء؛ دخله و خامره. (اقرب الموارد). داخل شدن چیزی در چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). عبارت از دخول چیزی است در دیگری بدون آنکه بر حجم و مقدار آن بیفزاید. (تعریفات جرجانی). در عرف حکما عبارت از نفوذ و دخول اشیاء و اجزاء در یکدیگر می باشد بنحوی که در وضع و حجم متحد گردند و بعبارت دیگر داخل شدن چیزی دیگر بدون آنکه به مدخول فیه از لحاظ حجم و مقدار چیزی افزوده شود و بدیهی است که تداخل به این معنی در جوهر محال است، زیرا لازمهء امکان و وقوع این نوع تداخل این است که تمام جهان جسمانی در یک جزء جای گیرد و به حجم و مقدار آن افزوده نشود و چنین امری محال است. (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی ص ۷۸): حزم دو جهان را به یکی دانه دهد جای با آنکه در اجسام روا نیست تداخل. قآنی ||. اصطلاح منطقی) تداخل اتفاق دو قضیه بود در موضوع و محمول و دیگر لواحق و عوارض... و در کیفیت با اختلاف در کمیت، یعنی یکی کلی بود و دیگر جزوی و لامحاله جزوی در کلی لازم آید، ولیکن این دخول و لزوم منعکس نشود. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۹۷ ||). (اصطلاح ریاضی) تداخل دو عدد آنست که عدد بیشتر، عدد کمتر را عاد شود، مانند ۳ و ۹. (تعریفات جرجانی ||). تشابه و التباس امور. (اقرب الموارد ||). به اصطلاح اطباء، در غذای منهضم، غیر منهضم را آمیختن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَدَادُؤُ.

[تَدَادُؤُ] (ع مص) پنهان شدن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشیده شدن به چیزی. (اقرب الموارد ||). آواز گردانیدن شتران در جوف ||. درنگ کردن خبر در رسیدن ||. خمیدن و کج گردیدن بار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). خمیدن و خرامان راه رفتن ||. برگشتن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). غلطیدن و در گردیدن از جایی بسوی چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سقوط از اسب. (المنجد). منه الحدیث: فتدأدأ عن فرسه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تدرج سنگ ||. تراحم قوم ||. جنیدن ||. ساکن گردیدن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تَدَارِج.

[تَدَارِج] (ع ا) ج تَدْرُج. (المنجد). رجوع به تَدْرُج و تدر و شود.

تَدَارِس.

[تَدَارِس] (ع مص) با هم درس خواندن. (زوزنی). با هم درس خواندن کتاب: تدارسوه حتی حفظوه. تدارس الكتاب و اِدَارِسُه؛ ای درس و فی الحدیث: «تدارسوا القرآن»؛ ای اقرأوه و تعهدوه لثلاثنسوه. (اقرب الموارد ||). سبق گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تَدَارِق.

[تَدَارِق] (اخ) برادر قیصر روم که با سپاه اسلام در دوران خلافت ابوبکر محاربه نمود. رجوع به حیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۴۶۰ شود.

تَدَارِك.

[تَدَارِك] (ع مص) در رسیدن آخر ایشان اول ایشان را. تلاحق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). يقال: تدارکوا؛ ای تلاحقوا. (منتهی الارب). به همدیگر رسیدن. (غیاث اللغات). و منه قوله تعالی: حتی اذا اذاکوا فیها جمیعاً. (قرآن ۷/۳۸). اصله تدارکوا، ادغمت التاء فی الدال و اجتلبت الهمزة لبقی السکون. (منتهی الارب ||). قوله تعالی: بل اذاک علمهم فی الآخرة. (قرآن ۲۷/۶۶)؛ یعنی بلکه به کمال رسید دانش آنها در آخرت. (تفسیر ابوالفتوح رازی). در همین تفسیر در شرح آیه چنین آمده است: بعضی ... گفتند «بَلْ» بمعنی «أَمْ» است و عرب هر یک از این دو کلمه بجای یکدیگر بنهند، کقوله: و ارسلاہ الی ماء الف او یزیدون (قرآن ۳۷/۱۴۷)؛ یعنی بل یزیدون... و معنی کلام آنست که بل متابع استفهامی است متضمن جحد یعنی لم یتدارک، علم ایشان به آخرت متدارک شود و متتابع، و در آخرت بدانند آنچه امروز نمیدانند و مورد آیه تهدید و وعید باشد و بر این قول، ماضی بمعنی مستقبل بود... و بعضی دیگر گفتند: معنی «اذا راک علمهم» آنست که علم ایشان مستوی شود در آخرت، اگرچه امروز مختلف است علمهای ایشان، بعضی شاک اند، و بعضی مقلند. بر این قول، لفظ علم مجاز باشد برای آنکه تقلید علم نباشد، و ملخص این قول آنست که آنچه ایشان علم می پندارند از شک و تقلید، اینجا مختلف است، فردا متابع و متدارک شوند یعنی متفق شوند ||... رسیدن چیزی به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در رسیدن خاک نم باران، خاک نم زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رساندن خدا به کسی رحمت خود را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). طلب کردن و نگه داشتن مافات. (اقرب الموارد). دریافتن چیزی که فوت شده باشد. (غیاث اللغات ||). دریافتن قوم. (لسان العرب) (اقرب

الموارد) (المنجد). دریافتن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دریافتن و به دست آوردن. (آنندراج). عین استدراک است. (کشاف اصطلاحات الفنون): تدارک‌ت‌ما عَبَسًا و ذِبْيَانً بعدما تَفَانُوا و دَقُّوا بَيْنَهُمْ عِطْرَ مَنْشَمٍ. زهیر (از لسان العرب) (از اقرب الموارد ||). رای خطا را به صواب جبران کردن. تدارکُ الخَطَأُ بالصواب؛ اتبعه. (از اقرب الموارد) (از المنجد). چاره و تلافی و مرمت و تدبیر. (ناظم الاطباء): وزیر چون پادشاه را تحریض نماید در کاری که برفق... تدارک پذیرد برهان حمق... خویش نموده باشد. (کلیده و دمنه). مادام که سخن گفته نیامده است محل اختیار باقی است و پس از اظهار تدارک ممکن نگردد. هر چه به زرق... ساخته شود... دست تدارک از آن قاصر... باشد. (کلیده و دمنه). و از حضرت بخارا حسام الدوله تاش را بازخواندند تا تلافی آن خلل و تدارک آن حال بکنند... تا مهم آن طرف به آخر رساند و خللی که بتازگی حادث شده است تدارک کند و بادغیس و کنج رستاق بزیادت در اعتدال او فرمود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران صص ۷۷ - ۷۸). از سر هفوات و عشرات ما برخیزد و با سر عاطفت و رحمت آید تا بندگان سرگشته خدمت آیند و تقصیرهای گذشته را بخدمت پسندیده تدارک کنند. (ایضاً ص ۱۵۶). فوایت ارواح را تدارک نباشد. (ایضاً ص ۳۶۹). و به قوانین مملکت و امور رعیت اخلال لاحق شدی چنانک تدارک و تلافی آن محال بودی. (جهانگشای جوینی). گفت استیلای مرض از آن گذشت که بواسطه معالجت تدارک آن توان نمود. (جهانگشای جوینی). مصلحتی فوت شود که تدارک آن ممتنع بود. (گلستان). بعد از مجازا طریق مدارا گرفتیم و سر به تدارک در قدم یکدیگر نهادیم و بوسه بر سر و روی هم دادیم. (گلستان). دارالشفاء توبه نبسته ست در هنوز تا درد معصیت به تدارک دوا کنیم. سعدی ||. تهیه اسباب حراست از بدی و آفت و یا حصول سعادت. (ناظم الاطباء ||). تهیه کردن. آماده کردن: در تدارک کار ایشان رسوم لشکرکشی و آداب سپاهداری از نوعی تقدیم فرمود که روزنامه سعادت به اسم و صیت او مورخ گشت. (کلیده و دمنه). اگر... در تدارک این کار پشت در پشت نیارید و کیل دریا را جرئت افزایش. (کلیده و دمنه). امروز تدبیر از تدارک آن قاصر است. (کلیده و دمنه). تصدیع در تدارک هر ماحضر مکش داری چو سرکه و نمکی در دسر مکش. مخلص کاشی (از آنندراج ||). ذخیره و توشه و بسیج و جمع آوری ||. دوربینی و عاقبت اندیشی ||. پاداش و سزا و عقوبت. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح بدیع) آنست که معنی از معانی به نفس مطلق یا به اثبات صریح مخصوص گرداند آنگه آنرا بوجهی از وجوه تدارک کند و شرطی در میان آرد که آن صفت بدان شرط متبدل تواند شد، چنانکه شاعر گفته است: کجا توانم مالید کعبتین عدو بلی اگر تو دهی مرا بحق یاری. و دیگری گفته است: وای، دریغا که مردم از غم تو من مگر که وصلت مرا ز غم برهاند. و نزدیک به همین معنی آنست که شاعر در مدح خویش حرفی از حروف استثناء بیارد چنان که مردم پندارند که بعد از آن ذمی خواهد کرد و آنگه صفتی دیگر مدحی بگوید آنرا. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۸۲).

تدارکات.

[تَ رُ] (ع ا) ج تدارک. بسیجها و تهیه ها. (ناظم الاطباء). - اداره تدارکات؛ اداره ای است که احتیاجات وزارتخانه ها و دیگر بنگاههای دولتی را برمی آورد؛ اداره تدارکات آرتش. اداره تدارکات وزارت دارائی.

تدارؤ.

[تَ رُ] (ع مص) با یکدیگر خلاف کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). همدیگر را دفع نمودن در خصومت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). و اِدَارَاتِم، اصله تداراتم؛ ای اختلافتم و تدافعتم. ادغمت التاء فی الدال و اجتلبت الالف لیصح الابتداء بها. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تداری.

[ت] [ع مص] دفع کردن در خصومت. (منتهی الارب). تدافع در خصومت و اختلاف قوم. (اقرب الموارد ||). حفاظت نمودن از خود. (ناظم الاطباء).

تداعب.

[ت ع] [ع مص] با هم مزاح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمازح. (اقرب الموارد) (المنجد): انه ليتداعب على الناس؛ ای یرکبهم بمزاح و خُیلاء و یغمّمهم و لایسبّهم. (اقرب الموارد).

تداعک.

[ت ع] [ع مص] سوده و خاریده شدن در کارزار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). تمارس در جنگ. (المنجد ||). شدت یافتن خصومت میان قوم. (اقرب الموارد) (المنجد).

تداعه.

[ت ع] [ع امص] آرامش و آسودگی و راحت. (ناظم الاطباء) (از المنجد).

تداعی.

[ت] [ع مص] پیش آمدن دشمن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد ||). جمع شدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جمع شدن قوم بر کسی و به دشمنی برخاستن با وی ||. لاغر شدن یا مردن شتر فلان ||. محاجّه کردن. (اقرب الموارد ||). چیستان گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خواستن چیزی را. (اقرب الموارد ||). شکسته شدن و ویران گردیدن دیوار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). تَدَاعَتِ الْجُدْرَانُ؛ انْقَضَتْ وَ تَهَادَمَتْ وَ قِيلَ بَلِيَتْ وَ تَصَدَعَتْ مِنْ غَيْرِ ان تَسْقَطُ. (اقرب الموارد ||). یکدیگر را خواندن. (آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به تداعی معانی شود ||. ویران کردن: تداعینا علیهم الحیطان من جوانبها؛ یعنی دیوارها را از اطراف، به روی ایشان ویران کردیم. (از اقرب الموارد).

تداعی معانی.

[ت ی م] (ترکیب اضافی، امص مرکب) یکی از اعمال نفس، که بدان تصور یک معنی، معنی دیگر را به خاطر آرد. آقای دکتر سیاسی آرند: ... این طور برمی آید که بعضی نفسانیات با روابطی مخصوص چنان پیوستگی بهم پیدا میکند که هرگاه یکی از آنها در صحنه وجدان نمایان گردد، فوراً دیگران را در آنجا حاضر میکند. این کیفیت، تداعی معانی نام دارد. در کتب عربی جدید، لفظ اروپایی تداعی معانی (۱) را به کلمات «اشتراک افکار»، «اشتراک خواطر»، «تسلسل خواطر یا افکار» و نظایر آن نیز ترجمه کرده اند، غافل از اینکه خود اصطلاح اروپایی «آسوسیاسیون دزیده» (۲) از رساندن معنی عاجز و مورد انتقاد حکمای مغرب است. زیرا «آسوسیاسیون» یا اشتراک، بطور ضمنی میرساند که میان دو امر، روابط منطقی ادراک شده است، در صورتی که میان اموری که یکدیگر را به خاطر می آورند شاید هیچگونه رابطه منطقی و معقول موجود نباشد و اگر هم باشد ذهن بی توجه به آن رابطه از بعضی منتقل به بعض دیگر بشود. لفظ افکار هم نمیتواند بر تمام مقصود دلالت کند، زیرا تنها افکار نیستند که متداعی میشوند،

بلکه تمام نفسانیات از احساسات و صور گرفته تا انفعالات و افعال همگی دارای این خاصیت میباشند. کلمهء تسلسل نیز این عیب را دارد که دعوت دوجانبهء نفسانیات را نمیرساند. از این رو کلمهء تداعی معانی مناسب به نظر آمده انتخاب گردید، چه اولاً معنی لفظی عام است و ثانیاً تداعی بخوبی میرساند که دعوت و احضار از دو طرف صورت میگیرد، یعنی همچنانکه مثلاً به خاطر آوردن پاره ای اشعار شاهنامه ما را به عظمت ایران باستان و دوره های پهلوانی و آیین زرتشت توجه میدهد، تصور یکی از کیفیات نیز میتواند اشعار فردوسی را به یاد بیاورد و بر همین قیاس. روابط [نفسانیات] را معمولاً عبارت از مجاورت و مشابهت و تضاد دانسته و در نتیجه کیفیت تداعی و توالی نفسانیات را تابع اصول سه گانهء مجاورت و مشابهت و تضاد ذکر کرده اند. ۱- اصل مجاورت: اینست که هر گاه دو امر با هم یا در پی هم ذهن را عارض شوند، بعدها بازگشت یکی از آنها در نفس سبب بازگشت دیگری میشود. مثالی که در بالا آورده شده مؤید این اصل هستند... باید دانست که او مجاورت اعم از آنست که مکانی باشد یا زمانی. مجاورت زمانی، مانند نزدیکی انوشیروان و بزرگمهر، فردوسی و محمود غزنوی که از به خاطر آمدن یکی از این دو نام، دیگری نیز به یاد می آید. ثانیاً مجاورت باید ذهنی باشد یعنی ذهن آنرا ادراک کرده باشد تا تداعی ممکن شود، چنانکه مثلاً اگر کسی به تهران آمده و میدان سپه را دیده لیکن متوجه بانک... که در ضلع شرقی آنست نشده باشد، با وجود مجاورت واقعی میدان با مؤسسهء مزبور، تصور آن باعث تصور این نخواهد شد... ۲- اصل مشابهت: اموری که ذهن میان آنها مشابهتی تشخیص داده باشد متداعی میشوند، یعنی حضور یکی از آنها در نفس، دیگری را در آنجا حاضر میکند، چنانکه عکس، صاحب عکس را، و پسر، پدر را و بهار، جوانی را و خزان، پیری را... به یاد می آورند. هر اندازه مشابهت بیشتر باشد میل به تداعی زیادتر خواهد بود. لیکن گاهی مشابهتی اندک هم موجب تداعی میشود، چنانکه شاید ما از دیدن شخصی به یاد شخصی دیگر بیفتیم فقط برای اینکه آهنگ صدا یا لبخند آنها به هم شبیه است. دو نویسنده شاید از حیث افکار و عقاید با یکدیگر فرق کلی داشته باشند، لیکن اندک مشابهت در شیوهء چیزنویسی و انشاء کافیتست که ذهن ما از یکی به دیگری منتقل بشود. ۳- اصل تضاد: امور متضاد، یکدیگر را در ذهن احیاء میکنند، چنانکه سفیدی، سیاهی را و پیری، جوانی را به خاطر می آورد. قانون کلی مجاورت: تحویل مشابهت و تضاد به مجاورت: از آنجا که مشابهت و تضاد قابل تحویل به مجاورت هستند میتوان صورت گرفتن تداعی معانی را بر طبق قانون کلی مجاورت و متناسب با تعلق خاطر یا زمینهء انفعالی دانست. اما تحویل تضاد به مجاورت چنین است که دو امر متضاد غالباً تشکیل یک مجموعه را میدهند که هر لحظه در زبان و ذهن با هم مجاورت و اتحاد دارند، چنانکه گفته میشود: بزرگ و کوچک، پست و بلند... این اتحاد به اندازه ای است که یکی از دو امر، شخص را بی اختیار به یاد دیگری می اندازد، بی آنکه توجهی به تضاد آنها داشته باشد. از همین روست که جنبهء خودبخودی تداعیهای بواسطهء تضاد، از سایر تداعی ها غالباً زیادتر است. بیان تحویل مشابهت به مجاورت این است که متداعی شدن دو امر متشابه، بواسطهء وجه شبه، یعنی خصوصیتی است که در آنها مشترک است و آن دو امر با آن دارای مجاورت هستند. پس تداعی بواسطهء مشابهت در واقع تداعی بواسطهء مجاورت مضاعفی خواهد بود. ویلیم جیمس در تأیید همین نظر میگوید: «مشابهت را نباید عامل مستقیم تداعی پنداشت، زیرا تا دو امر قبلاً با هم در ذهن پیدا نشوند نمیتوان میان آنها مشابهتی دریافت نمود. مشابهت رابطه ای است که مانند مناسباتی دیگر از قبیل برتری و فاصله و علیت... بعداً در آنها ملحوظ می افتد... تمام این مناسبات در صورتی میان دو امر ادراک میشوند که آنها قبلاً بواسطهء تداعی با هم به ذهن آمده باشند». تحویل تضاد و مشابهت به مجاورت با بیان فوق قابل قبول است، بشرط آنکه از مجاورت معنی محدودی که تداعی مذهبان به آن داده اند خواسته نشود، زیرا از پاره ای تداعیهایی که از دو امر تشکیل یافته و کام جنبهء خودبخود دارند، مانند تداعیهای بواسطهء تضاد، که بگذریم، دیگران را دارای پیچیدگی زیادتری خواهیم یافت. علت این جمله آنست که زندگی نفسانی در یک سطح معین جریان ندارد و نفسانیات مانند حلقه های یک زنجیر پهلوی هم ردیف نشده اند، بلکه در جهات مختلف سیر میکنند و آنچه یک حالت نفسانی خوانده میشود، در واقع مجموعه و ترکیبی است از عناصر مختلف و متنوع ادراکی و انفعالی و

تحریکی که زمان حالش بر گذشته اتکاء دارد و زیر جریان سطحی وجدانیات صریحه مقداری از عناصر وجدانی ضعیف و مغفول در سیر و حرکت میباشند. باری مفهوم حقیقی مجاورت عبارت از مجموع مناسباتی است که یک جزء از اجزاء حالت نفسانی با سایر اجزاء آن حالت دارا میباشند و بنابراین قانون کلی مجاورت که آنرا بهمین لحاظ «قانون بازگشت کل گذشته» (۳) نیز خوانده اند چنین بیان خواهد شد: هر عنصر نفسانی که به قسمت روشن وجدان بازگردد میل دارد کل حالت نفسانی را که خود جزء آن بوده است در آنجا احیاء نماید، چنانکه مثلاً از تصور قیافه دوست اروپائی که در اصفهان با وی ملاقات شده، ممکن است تمام حالات نفسانی دیگری... که با رؤیت مسجد شاه و ... همراه بوده و با احساس آن قیافه با هم ذهن را عارض شده اند همگی به قسمت روشن وجدان بیایند. در اینجا این اشکال به نظر میرسد که قانون کلی مجاورت لازمه اش اینست که گذشته با تمام خصوصیات و جزئیاتش احیاء گردد، در صورتی که این امر روی نمیدهد مگر برای بعضی کسانی که دچار اختلال دماغ یا ضعف نفس هستند. اینگونه از مریضها نمیتوانند کوچکترین چیزی را یاد کرده بر زبان آورند مگر آنکه همه خیالات و افکار و انفعالات و حرکاتی را که با آن همراه بوده است نیز به خاطر آورده بیان کنند. این ضعف ذهن بدرجه سبکتر در پیرزنان پرگو و مردهای سبک مغز که در ضمن گفتگو از ذکر جزئیات امور چشم نمیپوشند و صبر و حوصله مخاطبان خود را معروض آزمایشی سخت قرار میدهند، نیز ملاحظه میشود. لیکن این موارد استثنایی است و اشخاص سالم که قوای دماغیشان حالت اعتدال دارد هیچگاه تا این درجه مشمول قانون «بازگشت کل گذشته» نیستند، چنانکه مثلاً هر یک از این کلمات، اسب، باغ، کتاب... در ذهن ما با بسیاری الفاظ و معانی مختلف بستگی و ارتباط دارد و قانون کلی مجاورت یا «بازگشت کل گذشته» ایجاب میکند که شنیدن یا خواندن یا تصور آن کلمه همه الفاظ و معانی مربوط را به خاطر آورد و حال اینکه چنین نیست و فقط معدودی از آنها نفس را عارض میگردد. پس ناچار باید قائل به وجود موجباتی شویم که امر تذکر را محدود میسازند و میان نفسانیات احیاءشدنی، به انتخاب میپردازند. این انتخاب را تا حدی میتوان با قوانین ذیل توجیه نمود: الف - شیوع یا تکرار. هر اندازه که شیوع یا تکرار یا استمرار مجاورت ذهنی دو امر بیشتر باشد میل آنها به تداعی یکدیگر زیادتر خواهد بود، چنانکه مثلاً هر قدر شماره دفعاتی که حسن و تقی را با هم دیده ایم زیادتر باشد رؤیت یا تصور یکی از این دو نفر آسانتر ما را به یاد دیگری می اندازد. ب - شدت تأثیر. از تمام نفسانیاتی که ممکن است بواسطه امری معین احیاء گردند، آنها که تأثیرشان در شخص بیشتر بوده است زیادتر میل به خودنمایی خواهند داشت، مثلاً شنیدن لفظ «دندان» میتواند بسیاری چیزها، از قبیل خمیرهای مختلف دندان، مسواک و قیافه دکترهای دندانساز... را به خاطر بیاورد، لیکن از میان همه آنها مجلس دندانکشی زودتر به یاد می آید زیرا تأثیرش زیادتر بوده است. ج - قرب تحصیل. امری که جدیداً با هم در ذهن پیوستگی حاصل کرده اند معمولاً زودتر از امری که ارتباط قدیمی تری دارند تداعی واقع میشوند، مثلاً چنانچه داستان رستم و سهراب را بتازگی خوانده باشیم، اگر گفتگو از شاهنامه به میان آید فوراً به یاد این داستان می افتیم، نه به یاد قسمتهای دیگر شاهنامه، هر چند که آنها بیشتر معروف ما باشند. د - فقدان یا ضعف تداعیهای مخالف. یک تداعی به همان اندازه بیشتر مایل است صورت بپذیرد که تداعیهای دیگری که یک جزء آنرا دارا هستند با آن کمتر معارضه نمایند، مثلاً چنانچه در آستانه ورودی دانشکده همیشه شخص معینی را مشغول درباری دیده باشیم از تصور آستانه ورودی، صورت آن شخص آسانتر به یاد می آید تا اگر درباریهای دیگری نیز گاه بگاه در آنجا دیده شده باشند. قانون تعلق خاطر یا زمینه انفعالی: اصولی که یاد گردید البته تا اندازه ای کیفیت انتخاب نفسانیات را بیان میکنند، لیکن ما را از جنبه خودبخودی تداعی بیرون نمیرند و معلوم نمیدارند چرا شما مثلاً از تصور دکان سمساری که دیروز با دوست خود به آنجا رفته بودید به یاد میز و صندلی و فلان قسمت از بیانات سمسار می افتید، در صورتی که دوست شما چیزهای دیگر آن دکان، مثلاً گلدانها و چراغهای مختلف... و قسمتی دیگر از اظهارات سمسار را از خاطر می گذرانند. بعبارت دیگر اصول مذکور از توجیه کامل انتخابی که میان نفسانیات احیاءشدنی بعمل می آید عاجز می باشند. این توجیه ناچار باید از قانون تعلق خاطر و یا زمینه انفعالی خواسته شود. این

قانون که مکمل کلی مجاورت است چنین خلاصه میشود: میان تمام نفسانیاتی که ممکن است بواسطه حالتی احیاء گردند، آنهایی آسانتر احیاء میشوند که با زمینه انفعالی نفس موافقت دارند، یعنی بمناسبتی تعلق خاطر به آنها بیشتر است. زمینه انفعالی یا دائم است یا موقت: ۱- زمینه انفعالی موقت: آرزوها و تمایلات گذران و حالت مزاجی هر کس زمینه انفعالی موقت او را تشکیل میدهند و آن در چگونگی تداعی و توالی نفسانیات دخیل و مؤثر است. ... پاره ای از رؤیایها را میتوان با همین قانون زمینه انفعالی موقت توجیه نمود... ۲- زمینه انفعالی دائم: تمایلات همیشگی و آمال و هدف هایی که در زندگی تعقیب میشوند و همچنین سن و شغل و حرفه و ساختمان بدنی و کیفیت مزاجی، زمینه انفعالی دائم هر کسی را تشکیل میدهند. از این رو است که اشخاص مالیخولیایی غالباً خیالات و افکار حزین را دنبال میکنند و بدین ها فقط تاریکی ها و بدیها را می بینند. فعالیت ابداعی ذهن: از این تحقیقات این نتیجه گرفته میشود که ذهن در عمل تداعی معانی، برخلاف قول تداعی مذهبان به احیاء سلسله نفسانیات گذشته قناعت نکرده از خود فعالیت ابداعی نیز نشان میدهد و معانی تازه و نو میسازد. یعنی یک عنصر نفسانی فقط میان عناصر دیگر یک کیفیت یا واحد نفسانی (۴) قرار ندارد بلکه در چندین کیفیت یا واحد نفسانی دیگر نیز وارد است. بدین جهت همه آنها بر طبق قانون کلی مجاورت یا بازگشت به کل گذشته، توسط آن عنصر قابل تداعی یعنی احیاء شدنی هستند، لیکن عنصر نفسانی مزبور از میان همه این نفسانیات فقط آنها را بیدار کرده به یاد می آورد که با زمینه انفعالی موقت یا دائم ذهن دارای مناسبت و موافقتی هستند و از این رو است که در تداعیها جنبه ابداع و ابتکار ملاحظه میشود و پاره ای از آنها بسیار تازگی دارند. اهمیت و تأثیر تداعی معانی - مذهب تداعی: تداعی معانی در تمام اعمال نفسانی، از ادراک حسی گرفته تا حکم و استدلال، دارای دخالت و تأثیر است. توجه به این نکته بعضی حکما را بر آن داشته است که درباره اهمیت این عمل ذهن غلو کرده اعمال دیگر نفس را به آن تحویل کنند، یعنی برای توجیه تمام استعدادهای نفسانی حتی عالیترین آنها، مانند قیاس عقلی آنها کافی بدانند. این مذهب را «مذهب تداعی» (۵) میخوانند و آنرا در واقع پیروان مذهب اتمی نفسانی (۶) در تکمیل این مذهب و برای توجیه چگونگی ترکیب ذرات یا اتمهای مجرد با یکدیگر آورده اند. اتمی نفسانی اجما آنست که حیات نفسانی را تحلیل کرده به اجزایی میرساند، یا بعبارت دیگر نفس را مرکب از عناصری مجرد ممتاز از یکدیگر میداند که فقط بر روی هم سوار شده باشند، عیناً مانند تیکه های کاشی یا آئینه که در کاشیهای معرق و در آئینه کاریها پهلوی هم گذاشته میشوند. «لک»، «دیوید هیوم»، «اسپنسر» انگلیسی، «کندیاک» و «تین» فرانسوی از پیروان مذهب اتمی نفسانی میباشند. پیروان مذهب جدید یعنی تداعی مذهبان، توالی نفسانیات و جریان افکار و بدیع ترین ترکیبات ذهنی را عبارت از تداعی میدانند و این عمل را هم فقط تابع قانون مجاورت ذکر میکنند و اجما میگویند: علت ترتیب مخصوص توالی نفسانیات را تنها باید در مقدمات خارجی آنها جستجو نمود، یعنی اگر دیدیم فلان امر بدنبال فلان امر دیگر به خاطر آمدن نباید قائل به دخالت و تصرف ذهن شویم بلکه باید بدانیم که علت این توالی آنست که آن دو امر در خارج توأم یا در پی یکدیگر وقوع یافته اند. پیشوایان این مذهب مانند هیوم و ستوارت میل قانون تداعی را در عالم نفسانی به قانون تجاذب در عالم فلکی مانند کرده اند و آنرا دارای همان آثار اعجازانگیز تجاذب یا جاذبیت عمومی پنداشته اند. باری بنابر مذهب تداعی، فکر جنبه رمزآسایی خود را از دست میدهد و عبارت میشود از انعکاس ذهنی تجربی که هر کس در محیط خارج حاصل کرده است. البته این نظر مبالغه آمیز نمیتواند کاملاً مورد قبول باشد، زیرا تبدیل و تحویل فکر منطقی و معقول به توالی خودبخودی نفسانیات ممتنع است... اینک دخالت واقعی تداعی در سایر کیفیات نفسانی و استعدادهای ذهنی بیان میشود: الف - ادراک حسی: چنانکه میدانیم ادراک حسی عبارت از معرفت به اشیاء خارجی است. این معرفت را اگر تحلیل کنیم آنرا مرکب از احساسات و صورتی چند خواهیم یافت. هر گاه که یکی از این احساسات و صورتهای ذهنی، مث رؤیت یا تصور، چیزی در ذهن پیدا شود، سایرین را بر طبق قانون تداعی به یاد می آورد و بدین طریق از شیء مزبور ادراک حسی حاصل میشود. ب - عمل حافظه نیز بی یاری تداعی نمیتواند مفید واقع شود زیرا اگر نگاهداری امور در ذهن و به یاد آمدن آنها با عمل تداعی توأم نباشند، امور مزبور با یکدیگر ارتباطی نخواهند داشت

و ممکن نخواهد بود که ذهن از یک امر منتقل به امر دیگر شود، مثلاً از رنگ گل، بوی آن و از فلان لفظ خارجی، کلمه فارسی معادل آن و از فلان کلمه فارسی، معنی آن... به یاد آید. ج - اندکی تأمل و تحقیق معلوم می‌دارد که تداعی معانی در سایر اعمال نفسانی (انتباه، تخیل، تجرید و تعمیم...) هم کم و بیش، دخالت و تأثیر دارد. د - از اینها گذشته، تداعی معانی بطور کلی در چگونگی افکار و عقاید و افعال و عواطف مردمان دارای تأثیر کلی است و در واقع صحت و سقم هر ذهنی را میتوان وابسته به چگونگی تداعیهای آن، یعنی ترتیب توالی و ارتباطی که نفسانیات با هم پیدا کرده اند دانست. ذهن صحیح آنست که نفسانیات را حتی الامکان بر طبق روابط معقول به هم پیوستگی داده باشد و ذهن سقیم عکس آن خواهد بود. تأثیر تداعی در افکار و عقاید: بسیاری از احکام غلط که نسبت به اشخاص و اشیاء صادر میکنیم و بسیاری از خرافات و اوهامی که ذهنمان را فرا گرفته، نتیجه پیوستگی و ارتباط نامعقولی است که نفسانیات ما با هم پیدا کرده اند، مثلاً چون فلان روز سیزده نفر سر سفره حاضر بودند و در همان ماه یا سال یکی از آنها وفات کرد، پس عدد سیزده را نحس میدانند... تأثیر تداعی در عواطف: بسیاری از حب و بغضهای ما در نتیجه تصادفات مجاورت و مشابهت ایجاد میشود. محبت یا نفرت ما نسبت به بعضی اشخاص یا به پاره ای اشیاء، برای مصاحبت یا مشابهت آنها با اشخاص یا اشیائی است که مورد محبت یا نفرت ما بوده اند. اشیائی را ما محترم و مقدس می‌شماریم، برای اینکه با اشخاص محترم و مقدس، مجاورت داشته اند. تأثیر تداعی در اقوال و افعال: ما از کودکی عادت کرده ایم به اینکه دنبال فلان فکر یا عاطفه، فلان حرکت یا فلان سخن را بیاوریم. این نزدیکی و مجاورت باعث میشود که بعدها هر گاه آن فکر یا آن عاطفه پیدا شود، حرکت یا سخن مربوط فوراً دنبالش بیاید... حس خشم که در کسی معمولاً با ادای الفاظ خشن و رکیک و با حرکاتی زشت همراه بوده است، همواره آن الفاظ و حرکات را به دنبال می آورد. همچنین است فرار که با ترس، و خم شدن که با حس احترام... توأم است و بر همین قیاس حرکات کودکان و اعمال زشت و ظالمانه ای که تحت تأثیر تداعیهای نامناسب یعنی خرافات و زعوم باطل صورت گرفته و میگیرند بشمار هستند و هر کس میتواند در تاریخ اقوام و ملل، و در زندگی روزانه از مطالعه هموعان خود نمونه های برجسته آنها را ملاحظه نماید... (نقل به اختصار و با تصرف از کتاب روانشناسی از لحاظ تربیت تألیف علی اکبر سیاسی صص ۱۵۶ - ۱۶۹). (۱) - La loi de - Association des idées. (۲) - Association des idées. (۳) - redintegration. (۴) - مراد از واحد نفسانی، یک ادراک حسی، یک تصور، یک حکم... است (مانند رؤیت یک منظره، تصور آن منظره، مقایسه آن با مناظر دیگر) که خود از چندین حالت نفسانی جزء (یا عنصرهای نفسانی) تشکیل شده است. (۵) - L'Atomisme psychologique. (۶) - L'Associationnisme.

تداغش.

[ت غ] (ع مص) در آمیختن با همدیگر در کارزار یا در بانگ و فریاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تداف.

[ت داف ف] (ع مص) بر یکدیگر نشستن. (منتهی الارب) (اقراب الموارد) (المنجد).

تدافع.

[ت ف] (ع مص) یکدیگر را دفع کردن. (زوزنی). یکدیگر را دور کردن در کارزار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). تدافع دو مسئله؛ تناقض آنها. (از اقراب الموارد ||). دفع نمودن با همدیگر چیزی را و حواله کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تدافع چند تن چیزی را؛ دفع کردن آنها هر یک از آنان به دیگری. گویند: ضیف یتدافعه الحی؛

یعنی حواله میکند و دفع میکند مهمان را هر یک به دیگری. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تدافعی.

[تَ فُ] (ص نسبی) منسوب به تدافع. - حمله تدافعی؛ مقابل حمله تهاجمی.

تداف.

[تَ فُ] (ع مص) بر یکدیگر نشستن. (ناظم الاطباء). رجوع به تداف شود.

تدافن.

[تَ فُ] (ع مص) یکدیگر را دفن کردن. (زوزنی). پنهان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکاتم قوم. (اقرب الموارد) (المنجد): لو تکاشفتم لمتدافتم؛ ای لو تکشف بعضکم لبعض. (منتهی الارب).

تدافی.

[تَ] (ع مص) بنوبت گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گشاده رفتن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). دریافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدارک چیزی را. (اقرب الموارد) (المنجد).

تداق.

[تَ داق ق] (ع مص) با همدیگر دقت کردن. (منتهی الارب) (آندراج). تعارض در دقت. (اقرب الموارد). تعارض و تغالب دو مرد در دقت. (المنجد).

تداقی.

[تَ قُ] (ع مص) همدیگر را دقت کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تداق شود.

تداک.

[تَ داک ک] (ع مص) تداک بر چیزی؛ ازدحام بر آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و در مستدرک تاج العروس آمده است: فی حدیث علی رضی الله عنه: ثم تداککت علی تداکک الابل الهمیم علی حیاضها؛ ای ازدحمتم. (تاج العروس ج ۷ ص ۱۳۰).

تداکم.

[تَ کُ] (ع مص) همدیگر را راندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدافع قوم. (اقرب الموارد) (المنجد).

تداکؤ.

[تَ کُ] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ازدحام. (تاج العروس ||). زحمت دادن ||. راندن. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء). تدافع. (تاج العروس): و قربوا كلَّ صِهْمِيمٍ مَنَکِبَهُ اِذَا تَدَاكَأَ مِنْهُ دَفْعُهُ شَنْفًا. ابن مقبل (از تاج العروس).

تدالِح.

[تَلُّ] (ع مص) چیزی بهم به چوبی برداشتن. (زوزنی). برداشتن چیزی را بر چوب میان خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برداشتن دو تن چیزی را بر چوبی. (اقرَب الموارِد) (از المنجد). حدیث: ان سلمان و ابالدرداء اشتریا لحمًا فتدالِحا بینهما علی عود؛ ای طرحاه علی عود و احتمالاً آخذین بطرفیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدالِح عِکْم؛ داخل کردن چوب در گوشه جوال و گرفتن طرفین چوب و حمل کردن آن. (اقرَب الموارِد).

تدْأَم.

[تَدَّءٌ] (ع مص) فروگرفتن چیزی را آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراگرفتن و بالا آمدن آب بر چیزی. (اقرَب الموارِد) (از المنجد). بر جستن گشن بر ناقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر آمدن فحل بر ناقه. (ذیل اقرَب الموارِد). بر جستن و سوار شدن کسی بر کسی. (از ذیل اقرَب الموارِد).

تدَامِج.

[تَمُّ] (ع مص) یکدیگر را یاری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تعاون قوم. (اقرَب الموارِد) (المنجد). تدامِج قوم بر فلان؛ تألب آنان. (اقرَب الموارِد). تدامِج بر چیزی؛ اجتماع بر آن. (اقرَب الموارِد) (از المنجد).

تدَامِل.

[تَمُّ] (ع مص) با همدیگر صلح نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصالِح قوم. (اقرَب الموارِد) (المنجد).

تدَامِیر.

[ت] (ع ا) جِ تدمیر. (ناظم الاطباء). جِ تدمیر. هلاکی ها. (آندراج). رجوع به تدمیر شود.

تدَانِی.

[ت] (ع مص) به یکدیگر نزدیک شدن. (زوزنی). با همدیگر نزدیک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نزدیک شدن بعض قوم به بعضی دیگر. (اقرَب الموارِد) (المنجد). اصطلاح صوفیه) معراج مقربانست و معراج عالی آنان بالاصاله یعنی بدون وراثت به حضرت قاب قوسین منتهی شود و بحکم وراثت محمدیه به «حضرت او ادنی» رسد... (تعریفات جرجانی). قلیل و ضعیف شدن شتر کسی. (از ذیل اقرَب الموارِد) (از المنجد).

تداوِک.

[تَوُّ] (ع مص) با هم تنگ شدن در خصومت و شر، یا در حرب و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضایق در شر و خصومت. (اقرَب الموارِد) (المنجد).

تداول.

[تَ وُ] (ع مص) فراگرفتن چیزی را نوبت به نوبت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از یکدیگر دست بدست فراگرفتن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). از یکدیگر فراگرفتن نیزه در حرب. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). بنوبت گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات) (از آندراج). تداولته الایدی؛ تعاقبته؛ ای اخذته هذه مرهً و هذه مرهً و منه قولهم: تداولوا الشیءَ بینهم؛ ای تناقلوه و قلبوه بین ایدیهیم و تناوبوه. (المنجد) (از اقرب الموارد ||). دست بدست گشتن. از زبانی به زبانی رفتن. رواج یافتن کلمه یا کلامی در زبانی.

تداوم.

[تَ وُ] (ع مص) انبوهی کردن کار بر کسی. (تاج المصادر بیهقی). تداوم. رجوع به تداوم شود.

تداوم.

[تَ وُ] (ع مص) گرد برگشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تداوم مرغ در هوا؛ تحلیق آن. (ذیل اقرب الموارد از الاساس).

تداوی.

[تَ] (ع مص) خویشتن را به چیزی دارو کردن. (زوزنی). خویشتن را دارو کردن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دوا کردن و درمان نمودن. (غیاث اللغات). خود را به چیزی دارو کردن. (آندراج). خود را علاج کردن. (المنجد): اگر سنبل از ضعف دل شد سقیم تداوی به عنبر کند از شمیم. ملاطغرا (از آندراج).

تداویر.

[تَ] (ع ا) جِ تدویر. (ناظم الاطباء): اجسام ز اجرام و لطافت ز کثافت تدویر زمین را و تداویر زمان را. ناصر خسرو. رجوع به تدویر شود.

تداین.

[تَ یُ] (ع مص) به وام با یکدیگر فروختن. (زوزنی). به یکدیگر فروختن به وام. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به نسیه و وام خرید و فروخت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبایع به قرض ||. وام گرفتن بعضی از بعضی دیگر. (اقرب الموارد) (المنجد): یا ایها الذین آمنوا اذا تداینتم بدین الی اجل مسمی فاکتوبه... (قرآن ۲/۲۸۲).

تدبر.

[تَ دَبُّ] (ع مص) به اندیشه از پی کاری فراشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بیندیشیدن. (دهار). پس کار اندیشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). اندیشه کردن و حقیقت چیزی دریافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به عاقبت کار نگرستن و تفکر کردن در آن. (از المنجد) (از اقرب الموارد). تبصر و تأمل و تفهم در امری. (از اقرب

الموارد): أفلا يتدبرون القرآن و لو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً. (قرآن ۴/۸۲). أفلم يدبروا القول ام جاءهم ما لم يأت آباءهم الاولين. (قرآن ۲۳/۶۸). و اصل يدبروا، يتدبروا است. (اقرّب الموارد). عبارتست از نگرستن در پایان کارها و این نزدیک به تفکر است الا-اینکه تفکر تصرف قلب است با نگرستن در دلیل و تدبر تصرف آنست با نگرستن در عواقب. (از تعریفات جرجانی): ... او را پیش خواند و فرمود که پس از تأمل بسیار و استخارت و تدبر و مشاورت، ترا به مهمی بزرگ اختیار کردیم. (کلیده و دمنه). شیر... پس از... تدبر... او [گاو] را مکان اعتماد داد. (کلیده و دمنه).

تدبِق.

[تَ دَبُّ بٌ] (ع مص) شکار شدن بر سریشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکار شدن مرغ با دِبُّق. (اقرّب الموارد) (المنجد ||). تدبِق چیزی؛ تلزج آن. (المنجد).

تدبِی ء.

[تَ] (ع مص) (از «دب ء») پوشیدن چیزی را و پنهان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (از المنجد).

تدبیب.

[تَ] (ع مص) نشافتن در رفتن. (زوزنی). به آرامی راه رفتن. (متن اللغه). نیک نرم رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدبِیح.

[تَ] (ع مص) مزین ساختن باران زمین را به نبات. (متن اللغه) (از اقرّب الموارد ||). آراسته و نیکو ساختن چیزی را. (اقرّب الموارد) (از المنجد ||). مزین ساختن اطراف جامه به دیبا. (متن اللغه). مزین ساختن طیلسان به دیبا. (اقرّب الموارد ||). تحبیر شاعر قصیده را. (از متن اللغه). و آن عبارتست از اینکه در مدح یا ذم یا غیر اینها الوان را ذکر نمایند و معنی حقیقی آنها مراد نباشد... چنانکه در شعر خاقانی: دندان نکنی سفید تا لب از تب نکنم کبود هر دم. دندان سفید کردن کنایه از خندیدن و لب کبود کردن کنایه از شدت تب نمودن است. چنانکه در ابیات مسعود سعد: فلک در سندس نیلی، هوا در چادر کحلی زمین در فرش زنگاری، که اندر حُلّه خضرا زمین خشک شد سیراب و باغ زرد شد اخضر هوای تیره شد روشن، جهان پیر شد برنا. و در ابیات رودکی: همیشه تا بود از لاله کوه شنگرفی همیشه تا بود از سبزه باغ زنگاری سر تو بادا چون مورد برگ باسبزی رخ تو بادا چون لاله برگ کهنساری. (هنجار گفتار صص ۲۳۲ - ۲۳۳). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تدبِیح.

[تَ] (ع مص) سر فرود آوردن در رکوع. (زوزنی). گستردن پشت را و سر پست فرود آوردن در رکوع و جز آن ||. لازم گرفتن خانه را و جدا نشدن از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). منتفخ شدن زمین از سماروغ و هنوز برنیامدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از متن اللغه) (از اقرّب الموارد ||). ذلیل و خوار شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوار شدن مرد. (اقرّب الموارد ||). سوار شدن بر حمار زخم دار که از تألم آن دست و پایش سست گردد و خم کردن حیوان پس و پشت خود را از درد ||. نوعی بازی که کودکی پشت خود خم کند و دیگری از دور بر آن می جهد و سوارش میگردد. (از متن اللغه).

تدبیح.

[ت] (ع مص) گوژ کردن پشت را و سر پست فرود آوردن و سرین بیرون کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدبیح. (المنجد). پشت خم دادن و سر زیر افکندن. مرادف تدبیح است. (آندراج) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تدبیر.

[ت] (ع مص) اندیشه کردن در عاقبت کار. (تاج المصادر بیهقی). پایان کار نگرستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در پس کاری درآمدن و در عقب کاری غور کردن. پایان کاری نگرستن. (غیاث اللغات). نیکو اندیشیدن، و خصم بند ولایت گشای از صفات اوست و با لفظ آوردن و دادن و کردن و ساختن مستعمل. (آندراج). پایان کار را نگرستن و اندیشیدن و توجه کردن و نظم و ترتیب دادن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تأمل و تفکر و اندیشه. (ناظم الاطباء). چاره جویی. معالجه. مداوا. جستن راه علاج و چاره. راه بردن به رفع مشکلات. حل مسائل غامض. بکار بردن رای است در کار سخت، و گفته اند تدبیر نگرستن در پایان است به شناخت خیر، و باز گفته اند تدبیر اجرای امور است بر علم عواقب، و این درباره خدای تعالی حقیقت است و برای بنده مجاز. (تعریفات): چه سازیم و تدبیر این کار چیست در اندیشه با ما در این یار کیست؟ فردوسی. که شه کرد در کوه شنگان درنگ هم از بهر تدبیر و پیکار و جنگ. فردوسی. چو سه روز بگذشت افراسیاب همی زد بتدبیر در آتش آب. فردوسی. از بزرگان و ز تدبیر گران پیشدست است به تدبیر و به رای. فرخی. ولیکن اتفاق آسمانی کند تدبیرهای مرد باطل. منوچهری. رزبان گفت چه رایست و چه تدبیر همی مادر، این بچگکان را ندهد شیر همی. منوچهری. پانصد سال ملک یونان که در امان بماند در روی زمین از یک تدبیر راست بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۱). ایشان را تجربتی نباشد هر چند بتن خویش، کاری و سخی باشند و تجمل و آلت دارند اما در تدبیر راه نبرند، امروز از فردا ندانند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۱۸). اکنون با این جمله نگذارند تدبیری راست برود و این سلجوقیان را بشورانند و توان دانست که آنگاه چه تولد شود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۷۹). جوان کینه را شاید و جنگ را کهن پیر تدبیر و فرهنگ را. اسدی. و اکنون تدبیر چیست تام نیاید بد چو برون بایدم همی شد از این دار. ناصر خسرو. به تقدیر باید که راضی شوی که کار خدایی نه تدبیر ماست. ناصر خسرو. از اول و آخرش بپرسیدم و آنگاه از علت تدبیر که هست اصل مدبر. ناصر خسرو. چند روز بدین تدبیر مشغول باید بود تا ایمن شود که حمی یوم، جنسی دیگر از جنسهای تبها نخواهد شد. (ذخیره خوارزمشاهی)... که این علامت ها پدید آید، طبیعت را به تدبیرهای پزاننده یاری باید داد. (ذخیره خوارزمشاهی). و اگر [دایه] آبتن شود تدبیر دایه دیگر باید کرد. (ذخیره خوارزمشاهی). آنگاه بنای کارهای خویش در تدبیر معاش و معاد، بر قضیت آن نهد. (کلیله و دمنه). از فرایض احکام جهاننداری آنست که... تدبیر کارها بر قضیت سیاست فرموده آید. (کلیله و دمنه). تدبیر آنست که ما همه بر شتر فراهم آیم. (کلیله و دمنه). تدبیر کرای خر ره می کن هم با سبکی هم به تازه روحی. سوزنی. گفتی که بجوی تا بیابی جستیم و نیافتیم تدبیر. خاقانی. هم به تیر و هم به تدبیر ار بخواهد هر زمان بر سر خوان بچه سیمرخ بریان آورد. خاقانی. ای بر قرار خوبی با تو قرار من چه از سکه گشت کارم، تدبیر کار من چه؟ خاقانی. تدبیر موافق تقدیر نیامد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۵۹). خواست تا ناحیت غرستان را بتدبیر خویش گیرد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۳۸). به حسن تدبیر و لطف رعایت مالی فراوان حاصل کرد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۵۹). زمانی بود و گفت ای مرد هشیار چه میدانی کنون تدبیر این کار؟ نظامی. در آن غم که تدبیر چون آورد کر آن سایه خود را برون آورد. نظامی (از آندراج). شاه گفت اکنون بگو تدبیر چیست در چنین غم موجب تأخیر چیست؟ مولوی. گفت تدبیر آن بود کآن مرد را حاضر آریم از پی این درد را. مولوی. هین چه سازم مرا تدبیر چیست زین سپس من چون توانم بی تو زیست؟ مولوی. ملک گفتا هر آینه ما را خردمندی باید تا تدبیر

مملکت را بشاید. (گلستان). تدبیر صواب از دل خوش باید جست سرمایه عافیت کفافست نخست شمشیر قوی نیاید از بازوی سست یعنی ز دل شکسته تدبیر درست. سعدی. آنرا که عقل و همت و تدبیر و رای نیست خوش گفت پرده دار که کس در سرای نیست. سعدی. شب سه ساعت به امر حق کن صرف سه حساب و کتاب و دفتر و حرف سه به تدبیر ملک و رای صواب سه به آسایش و تنعم و خواب. اوحدی. بس سراسیمه بُود از دم تیغ شه دین دشمنش را ندهد حادثه تدبیر فرار. علی قلی بیگ (از آندراج (||)). اصطلاح پزشکی قدیم) تصرف در اسباب و اختیار سببی که میبایست بکار رود (از جهت نوع و مقدار و قیمت ||). تصرف در غذا از جهت لطافت و غلظت و قلت و کثرت ||. حقه ||. اصطلاح فلسفه) اصلاح جوهر روح به ترویج و تنقیه. (کشاف اصطلاحات الفنون). - بی تدبیر؛ بی فکر. سست اندیشه: با جوانی سر خوشست این پیر بی تدبیر را جهل باشد با جوانان پنجه کردن پیر را. سعدی. - تدبیرالمدینه (علم تدبیرالمدینه)؛ آن سیاست است... که یکی از سه قسم حکمت عملی است. (کشف الظنون). رجوع به سیاست و تدبیر شهر شود. - تدبیرالمنزل؛ تدبیر منزل. تدبیر خانه. صاحب کشف الظنون آرد: یکی از سه قسمت حکمت عملی است و آن علم اعتدال احوال مشترک میان انسان و زن و فرزند و خدمتکاران و علاج کردن امور خارج از اعتدال است و موضوع آن احوال اشخاص مذکور است از حیث انتظام بمصالح جمعی که در منزل با یکدیگر شریک اند. و فایده آن شناخت چگونگی مشارکت اهل منزل است. و مقصود از منزل خانه ای نیست که از سنگ و چوب ساخته باشد بلکه مقصود سازواری مخصوصی است که بین شوهر و زن و پدر و فرزندان و خادم و مخدوم و صاحب مال و مال وجود دارد اعم از اینکه شهرنشین باشند و یا بادیه گرد. - تدبیر خانه؛ تدبیر منزل. یکی از سه قسم حکمت عملی است. بوعلی سینا آرد: و اما علم دیگر، علم تدبیر خانه است تا آن انبازی که اندر یک خانه افتد، زن و شوی را و پدر و فرزند را و خداوند و رهی را، برنظام بود. (دانشنامه علائی چ خراسانی ص ۶۹). رجوع به تدبیرالمنزل شود. - تدبیر خود؛ (علم تدبیر خود): سوم علم تدبیر خود است که مردم بنفس خویش چگونه باید که بود. (از دانشنامه علائی ص ۶۹). - تدبیر سلطان؛ پولتیک و علم سیاست. (ناظم الاطباء). - تدبیر شهر؛ تدبیرالمدینه. سیاست. علم تدبیر عام. یکی از سه قسم حکمت عملی. علم عملی سه گونه است، یکی علم تدبیر عام مردم تا آن انبازی که ایشان را بدو نیاز است برنظام بود و این دو گونه است: یکی علم چگونگی شرایع و دوم چگونگی سیاسات و نخستین اصلست و دوم شاخه و خلیفه. (دانشنامه علائی چ خراسانی صص ۶۸ - ۶۹): لاجرم علم عملی سه گونه بود: یکی علم تدبیر شهر، ... (دانشنامه علائی چ خراسانی ص ۶۹). رجوع به تدبیرالمدینه و سیاست شود. - تدبیر غذا؛ ترتیب غذا و پرهیز. (ناظم الاطباء). - تدبیر کار؛ انتظام کار و بند و بست آن. (ناظم الاطباء). - تدبیر معاش؛ تدبیر منزل. خانه داری. (ناظم الاطباء). رجوع به تدبیر منزل و تدبیرالمنزل شود. - تدبیر منزل؛ از اقسام حکمت عملیه و بنام «علم تدبیر منزل» و «حکمت منزلیه» مشهور است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تدبیر خانه و تدبیرالمنزل شود. - نیک تدبیر؛ خوش فکر. عاقبت اندیش. ضد بی تدبیر: الا ای نیک رای نیک تدبیر جوانمرد جهان طبع و جهانگیر. سعدی ||. پند و نصیحت ||. پیشدل ||. کنگاش ||. جدگاره. جگاره. جلکاره ||. مشورت و رأی و تصور و تجویز. شرط و بند و بست ||. هنر و زیرکی و هشیاری. (ناظم الاطباء ||). پس از مرگ بنده را آزاد کردن. (تاج المصادر بیهقی). بنده را آزاد گردانیدن. (زوزنی). آزاد کردن بنده پس از مرگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعلیق العتق بالموت. (تعریفات جرجانی). آزاد ساختن مملوک پس از مرگ، تعلیق، آزاد شدن وی بمردن مالک. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). از کسی چیزی روایت کردن. (تاج المصادر بیهقی). روایت کردن حدیث از دیگری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). حيله و کوشش کردن در هلاک کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نیک داشتن والی سیاست اقطاع خود را. (از اقرب الموارد).

[ت] [ع] ج تدبیر، بمعنی اندیشه و رای و حسن ترتیب. (از ناظم الاطباء).

تدبیر ساختن.

[ت ت] (مص مرکب) تدبیر کردن. اندیشیدن. چاره کردن: اگر صواب بیند به بهانهء شکار برنشینند... تا وی با ابو عبدالله و غلامی چند نزدیک ایشان آید و این کار را تدبیری سازند. (تاریخ بیہقی چ ادیب ص ۲۲۰). برحسب آنچه خوانیم تدبیر دیگر میسازیم. (تاریخ بیہقی ایضاً ص ۳۲۶). تدبیر کدخدایی دیگر باید ساخت. (تاریخ بیہقی ایضاً ص ۳۹۴). چه تدبیر سازم چه درمان کنم که از غم بفرسود جان در تنم. سعدی (از آندراج).

تدبیر ساز.

[ت] (نف مرکب) مدبّر. چاره جو. متفکر. عاقبت اندیش: ندید او همی مردم رای ساز رسیدش به تدبیرسازان نیاز فردوسی. سقراط هفت سیر نهاد این را تدبیرساز و کارکن و رهبر. ناصر خسرو.

تدبیر شناسی.

[ت ش] (نف مرکب) زیرک و دانا و هوشیار. (ناظم الاطباء) (آندراج). صاحب آندراج ذیل «تدبیرشناسندگان» آرد: ای عاقلان و حکیمان - انتھی.

تدبیر کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) وضع کردن و اندازه گرفتن. (ناظم الاطباء ||). تدبیر ساختن. اندیشیدن. چاره جویی کردن. عاقبت اندیشی: ایشان تدبیر کردند که سوی خاقان، رسول فرستند و هدیه و ساو و باج پذیرند تا او باز گردد و در مملکت ایشان فساد نکند. (ترجمه طبری بلعمی). و محمد بن علی اندر شهر آمد روز آدینه، و بر مردمان تدبیر کرد که چه باید کرد. (تاریخ سیستان). جواب داد که نه وقت عتابست قضا کار کرده است تدبیر تلافی باید کرد. (تاریخ بیہقی چ ادیب ص ۱۶۳). بوسهل نیکو نکرد و حق نعمت خداوند را نشناخت بدین تدبیر خطا که کرد. (تاریخ بیہقی ایضاً ص ۳۲۵). روزی چند بیاسود با لشکرها پس تدبیر کرد که لشکرها به اطراف فرستد. (تاریخ بیہقی ایضاً ص ۶۰۲). تدبیر آن همی کنم اکنون که برشوم زین چاه زشت و ژرف، برین بی قرار بام. ناصر خسرو. تدبیر بکن مباش عاجز سر خیره مپیچ بر قژ آگند. ناصر خسرو. گر می بکرد خواهی تدبیر کار خویش بس باشد ای بصیر خردمند را وزیر. ناصر خسرو. نامه ای نبشت با پرویز که لشکر روم بسیارند بدین قدر لشکر تدبیر ایشان نتوان کرد. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۰۵). زاد ره هیچ نداریم چه تدبیر کنیم سفری دور و دراز است ولی بی خبریم. خاقانی. هر دو تشویر کار او خوردند باز تدبیر کار او کردند. نظامی. چه تدبیر، از پی تدبیر کردن نخواهم خویشان را پیر کردن. نظامی. بدینسان روزها تدبیر کردند گهی عشرت گهی نخجیر کردند. نظامی. هر که بی مشورت کند تدبیر غالبش بر هدف نیاید تیر. سعدی. گفتا بجرم آنکه به هفتادسالگی تدبیر سور می کنی و وقت ماتم است. سعدی. گیرم که ز دشمنان بنالی بر دوست چون دوست جفا کند چه تدبیر کنی؟ سعدی.

تدبیر گر.

[ت گ] (ص مرکب) نیکواندیش. (آندراج). تدبیرساز: از بزرگان و ز تدبیرگران پیشدست است به تدبیر و به رای. فرخی. مردم از ترکیب نیکو خود جهان دیگر است مختصر لیکن سخنگویست و هم تدبیر گر. ناصر خسرو. سپس من نتوانند که آیند هگرز چون

خرد باشد، تدبیرگر و پیشروم. ناصر خسرو. آباد بر آن کلکت کز بخت لقب دارد تدبیرگر دولت تصویرگر دوران. امیر معزی (از آندراج).

تدبیرگری.

[تَگَ] (حامص مرکب) تدبیر کردن. عمل تدبیرگر: پایگاه وزرا یافته نزدیک ملک از نکورایی و دانایی و تدبیرگری. فرخی.

تدبیس.

[تَ] (ع مص) پوشیدن چیزی را و پوشیده شدن، لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مخفی شدن و مخفی کردن. (از المنجد ||). موزه خود را زدن بر چیزی تا آواز برآید از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شدت یافتن شیرینی انگور چنانکه همانند عسل گردد ||. دبس. شیره شدن عصیر جوشیده ||. شیره ساختن مرد عصیر را. (از المنجد).

تدبِق.

[تَ] (ع مص) به سریش استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکار کردن به سریشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکار کردن با دِق. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تدبِق شود.

تدبیل.

[تَ] (ع مص) گرد کردن چیزی. (تاج المصادر بیهقی). گرد کردن و جمع کردن چیزی، چنانکه لقمه را با انگشتان جمع کنند. (از المنجد). پپچیدن و بزرگ کردن لقمه را برای فروبردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بزرگ کردن لقمه. (از المنجد).

تدبیه.

[تَی] (ع مص) کاریگری. (منتهی الارب). صنعت. (تاج العروس). تدبیه چیزی؛ ساختن آنرا. (از اقرب الموارد). صنعت و کاریگری ||. تجارت کردن. کسب و تجارت. (از ناظم الاطباء).

تدبیه.

[تَی] (ع مص) در ریگستان افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). در دبه [د / د / دُبْ ب / ب] یعنی در جای پررمیل افتادن. (متن اللغه ||). اختیار کردن راه نیک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لازم گرفتن راه خیر را. (اقرب الموارد) (متن اللغه).

تدثر.

[تَ دَثْ] (ع مص) جامه بخویشتن در گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جامه بخویشتن فاگرفتن. (زوزنی). پوشیدن جامه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پوشیدن دثار. (منتهی الارب)

الارب) (ناظم الاطباء). پوشیدن دثار یعنی جامهء بالا. (آندراج ||). بر ستور نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برجستن مرد بر پشت اسب و برنشستن. (منتھی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). برجستن مرد بر پشت اسب. (آندراج). برجستن مرد بر پشت اسب و سوار شدن بر آن. (ناظم الاطباء ||). بر شدن ستور بر ستور. (تاج المصادر بیهقی). بر آمدن گشن بر ماده. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). بر آمدن نر بر ماده. (آندراج).

تدثیر.

[ت] (ع مص) آشیان نیکو بکردن مرغ. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). درست ساختن مرغ آشیانه خود را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برهم نهاده شدن سنگها بر قتیل. (منتھی الارب). سنگ نهادن بر روی کشته. (ناظم الاطباء ||). پوشانیدن به دثار. (المنجد). پوشانیدن خفته به روی پوش. (اقرب الموارد). جامه در کسی پوشاندن. (دهار ||). کشتن کسی را. (المنجد). کشتن قوم یکدیگر را. (اقرب الموارد).

تدین.

[ت] (ع مص) پریدن و بشتاب فرود آمدن مرغ جای متقارب. (منتھی الارب). پریدن مرغ و بشتاب فرود آمدن جای جای نزدیک بهم. (ناظم الاطباء ||). آشیان گرفتن مرغ در درخت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تدجج.

[ت] دَجُّ جُ (ع مص) درپوشیدن تمام سلاح. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). ابرناک گردیدن آسمان. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تدجج.

[ت] دَدُّ (ع مص) تاریک شدن شب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدجی.

[ت] دَجُّ جِی (ع مص) تاریک گردیدن شب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تدجج.

[ت] (ع مص) ابرناک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ابرناک گردیدن آسمان. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد ||). پوشانیدن سلاح. (تاج المصادر بیهقی). پوشانیدن به سلاح. (زوزنی). مسلح ساختن کسی را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). پوشیدن سلاح. (زوزنی).

تدجیل.

[ت] (ع مص) پوشیدن به چیزی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پوشیدن چیزی را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). زرانود

کردن شمشیر. (تاج المصادر بیهقی). زرانود کردن برای فریب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زرانود کردن ظرف. (اقرب الموارد). دَجَلُ الاناء طلاه بالدَجَال؛ ای ماء الذهب و به شبه الدجال لانه يظهر خلاف ما یطن. (المنجد ||). جملهء اعضاء به قطران بیالودن. (تاج المصادر بیهقی). همهء اندام شتر را قطران مالیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). ابو عبید گوید: اذا هنیء جسد البعیر اجمع فذلک التدجیل، و اذا جعلته علی المشاعر فذلک الدس. (اقرب الموارد ||). نیکو کردن زمین را با سرگین. (از المنجد) (ذیل اقرب الموارد) (از تاج العروس ||). اقامت کردن در مکان. (از المنجد).

تدجیه.

[ت] [ع مص] خفتن در کازه صیاد. (منتهی الارب) (آندراج) (از متن اللغة). خفتن مرد در کازه صیاد. (از اقرب الموارد). خفتن صیاد در دجیه، یعنی در کازه. (از ناظم الاطباء).

تدحدر.

[ت د د] [ع مص] غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تدحرج. (متن اللغة) (اقرب الموارد). رجوع به تدحرج شود.

تدحرج.

[ت د ر] [ع مص] در گردیدن. (مجمل اللغة). گرد گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تدحدر شود.

تدحی.

[ت د ح ح] [ع مص] (از «دح ی») وارفتن بهر طرف. (منتهی الارب). تبسط. (المنجد) (اقرب الموارد) (متن اللغة) (تاج العروس). يقال: نام فلان فتدحی؛ ای اضطجع فی سعة من الارض. (تاج العروس). (۱) (۱) - ناظم الاطباء چنین آورده: چون واوی باشد گسترده شدن و غلطیدن، يقال: دحا الله الارض فتدحت؛ گسترانید خدا زمین را پس گسترده شد، و چون یایی بود وارفتن بهر طرف - انتهى. ولی در منتهی الارب و المنجد و اقرب الموارد و متن اللغة و تاج العروس تدحی از «دح و» (واوی) نیامده است.

تدخدخ.

[ت د د] [ع مص] منقبض و گرفته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گرفته شدن مرد. (المنجد) (اقرب الموارد) (متن اللغة). لغت متروک شده است ||. اختلاط تاریکی شب. (متن اللغة).

تدخل.

[ت د خ خ] [ع مص] درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد خروج. (المنجد) (اقرب الموارد ||). اندر آمدن اندک اندک. (تاج المصادر بیهقی). اندک اندک درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). داخل شدن چیزی اندک اندک. (المنجد) (اقرب الموارد).

تدخن.

[تَ دَخُّ] (ع مص) دود کند شدن. (تاج المصادر بیهقی). بوی دود گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دود آگین شدن روی چیزی. (المنجد). دود آگین شدن دیگ. (اقراب الموارد).

تدخیل.

[ت] (ع مص) در آوردن. داخل ساختن. (از المنجد) (اقراب الموارد).

تدخین.

[ت] (ع مص) دود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). دود بر آمدن از آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بلند شدن دود آتش. (اقراب الموارد). تدخّن. (المنجد). دود آگین ساختن چیزی را. (اقراب الموارد).

تدرأ.

[تُ رَأَ] (ع ص) تُدْرَأُ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): رجل ذوتدرأ؛ یعنی دفع کننده خصم است با قوت و شوکت، و چنین است پادشاه که صاحب ساز و برگ جنگ و نیرو باشد در دفع دشمنان. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مدافع با شوکت و قدرت. (از المنجد) (اقراب الموارد). رجل تدرأ و تدرأه؛ ای ذوعزه و منعه و قوه، و التاء زیدت فيه علی حد زیادتها فی ترتیب و تنضب. (اقراب الموارد). و التاء زائده کما زیدت فی ترتب و تنضب و تتفل. (منتهی الارب). قوت و توانایی تمام. (آندراج).

تدرأه.

[تُ رَأَ] (ع ص) رجوع به تُدْرَأُ شود.

تدرب.

[تَ دَرُّ] (ع مص) خو کردن و حریص گردیدن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عادت کردن و مواظب شدن بر کاری. (آندراج). عادت کردن به چیزی. (المنجد) (اقراب الموارد) (از متن اللغه): تدرب بالامر؛ ضری به و اعتاده. تهدأ. (متن اللغه).

تدریس.

[تَ دَبُّ] (ع مص) پیش گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقدم. (اقراب الموارد) (متن اللغه).

تدریؤ.

[تَ دَبُّ] (ع مص) غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقراب الموارد) (از متن اللغه). گرد گردیدن چیزی و غلطیدن آن. (ناظم الاطباء).

تدرج.

[تَ رُ] (معرب، ا) تَدْرُج. ج، تَدَارِج. پرنده ای خوش نقش و نگار و بلنددم. (المنجد). دراج، فارسی است که معرب شده و اصل آن تَدْرُو است. (از المعرب جوالیقی ص ۹۱). معرب از تَدْرُو فارسی است، و بترکی قرقاول و در تنکابن و مازندران تورنگ نامند. در دوم گرم و در اول خشک و به غایت لطیف و سریع الهضم و مولد خون، صالح و مقوی فهم و دماغ و رافع وسواس و اکتحال. زهره و خون او جهت بیاض و نزول آب، و ذرور استخوان او جهت رفع قروح مجرب و طلای سرگین او جهت بهق و برص و کلف و اصلاح بشره زنان حامله نافع و سعوط زهره او مفتوح سده دماغی و در رفع نسیان مفید و اکثار او مصدع و مولد مره الصفرا در محرومین و مصلحش سکنجبین است. (تحفه حکیم مؤمن). و آنرا در نزد ما و در مصر سمان گویند و این اسم بزبان عراقی است و پرنده ایست بزرگتر از گنجشک و کوچکتر از کبوتر و در ماههای تشرین (پائیز) در حدود ما فراوان گردند و بیشتر بر روی زمین مانند جمل راه روند و چون آواز جنس خود شنوند جمع گردند و در عراق تخم گذارند و نقاط سرد را دوست دارند. و نیکوتر آنها آن است که پرگوشت و ملون باشد. در دوم گرم است. غذایی مقوی است و خون خوب تولید کند و چون خون او را در حال گرم بودن در چشم بچکانند سفیدی آن روشن میشود و خوردن آن دماغ بارد را نیک سازد و نسیان را از بین می برد. و همچنین اگر کیسه صفرا او را در بینی بریزند دماغ را اصلاح و فراموشی را زایل میکند. و اگر سرمه کنند سفیدی چشم و آب آنرا جلا دهد. و استخوان آنرا بکوبند و مانند سرمه نمایند و روی زخم ریزند بهبودی دهد و خاکستر پر او موی را دراز کند لیک سبب سرعت پیری گردد. و سرگین او بهق و برص و لکه های زنان حامله را برطرف میکند و زیاده روی در استعمال آن سبب سردرد و اخلاط صفراوی در محرومین میشود، و مصلح آن سکنجبین است. (تذکره ضریر انطاکی ص ۹۳). و رجوع به تَدْرُو شود.

تدرج.

[تَ دَرُ] (ع مص) اندک اندک قریب گردیدن. (منتهی الارب). اندک اندک نزدیک گردیدن. به تدریج پیش آمدن. (ناظم الاطباء). مرتبه مرتبه سوی چیزی پیش رفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پایه پایه بالا رفتن. (ناظم الاطباء).

تدردر.

[تَ دَدُ] (ع مص) تحرك چیزی. (متن اللغه). بحرکت آمدن لحيه. (منتهی الارب). جنبیدن و لرزیدن عضله. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تدرس السنقل.

[] (اخ) از مترجمین کتب حکمت و طب از زبان یونانی عبری در زمان خلفای عباسی. ذبیح الله صفا آرد: ضبط اسم تدرس (تدرس) السنقل بدرستی بر من معلوم نیست. شاید تدرس (تدرس) و تذاری و ثادری الاسقف همه یکی و هم ریشه با کلمه ثیادورس یا ثیادورس باشد. در آغاز نسخه خطی ترجمه انالوطیقا الاولى... اسم ناقل تذاری آمده و بنابراین تذاری و ثیادورس (اسم ناقل همین کتاب در الفهرست) یکی است و از کجاست که این مرد همان نباشد که یک بار دیگر در الفهرست و طبقات الاطبا بشکل تدرس السنقل آمده و ترجمه هایی از کتب حکمت بدو نسبت داده شده. اشکال این تطبیق در اینجاست که ابن الندیم با چند کلمه فاصله تدرس السنقل و تذاری را چون دو تن آورده است و اگر یکی از این دو، تکراری نباشد که بوسیله نُسَاح... صورت گرفته باشد باید آن دو اسم را از یک شخص یعنی از ثیادورس بدانیم که از تصحیف تَدْرُس پدید آمده باشد و برای من تقریباً در این که تدرس و ثادری و تذاری و ثیادورس هم صورتهای مختلفی از اسم عربی شده ثودورس هستند تردیدی نیست. راجع به السنقل فعلاً اظهاری نمی توانم کرد. (تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ص ۳۶۲). رجوع به عیون الانباء ص ۲۰۴ و قاموس

الاعلام ترکی شود.

تدرع.

[تَدْرُءُ] (ع مص) زره پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی). زره و مانند آن در پوشیدن. (زوزنی). زره پوشانیدن. (دهار). پوشیدن مرد زره آهن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درع پوشیدن. (از المنجد): تدرع الدرع و بها؛ لبسها، و كذلك المدرعة و ربما قالوا تدرع المدرعة كما قالوا تمنطق و تمسکن و تمسلم تحملوا ما فی تبقیة الزائد مع الاصل فی حال الاشتقاق توفیة للمعنی و حراسه له و دلالة علیه. (اقرب الموارد |). شبی پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی). پوشیدن زن پیراهن را و پوشیدن مرد دراعه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدرک صویبی.

[] [اخ] نهر کوچکی است بر ساحل اناطولی. (از قاموس الاعلام ترکی).

تدرؤ.

[تَدْرُءُ] (ع مص) پنهان شدن از چیزی جهت فریب دادن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنهان شدن از صیدی برای فریفتن آن. (از اقرب الموارد). پنهان شدن صیاد از صید برای فریب دادن آن. (المنجد |). دست ظلم دراز کردن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تطاول و تجبر بر کسی. (المنجد). تطاول و تجبر و تکبر بر کسی. (اقرب الموارد).

تدرو.

[تَدْرُ] (ا) تدرج. (دهار). نام مرغی است صحرائی شبیه به خروس، در نهایت خوش روشی و خوش رفتاری، و آن را تدرو نیز گویند و معرب آن تدرج است و به تدرو معروف است، گویند با درخت سرو رغبتی دارد... و آن را به دری تورنگ گویند. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تدرو و تورنگ و تدرج شود. - تدرو بهاری؛ از اسمای معشوق است. (آندراج).

تدرویه.

[تَدْرُی] [اخ] دهی از دهستان گوده، در بخش بستک شهرستان لار است که در چهل هزارگزی شمال خاوری بستک و ۲۶ هزارگزی خاور شوسه لار به بستک قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۸۲۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه شور و چاه و باران است و محصول آنجا غلات و خرما و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تدره.

[تَدْرَه] (ع امص) دفع و مدافعه. (المنجد) (اقرب الموارد). يقال: هو ذو تدره القوم؛ ای الدافع عنهم. (اقرب الموارد). هو ذو تدره؛ اذا كان هجماً علی اعدائه من حیث لایشعرون. (المنجد). هو ذو تدرههم؛ یعنی او راننده و دورکننده است از آنها و حمایت کننده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدره.

[تَ دَرَّ رَا] (ع ا) شیر بسیار. (منتهی الارب) (المنجد) (اقرب الموارد).

تدری.

[تَ دَرَّ رَا] (ع مص) فریفتن. (تاج المصادر بیهقی). فریب دادن صید را. (منتهی الارب) (آندراج) (المنجد) (اقرب الموارد). فریب دادن شکار را. (ناظم الاطباء ||). موی فرو کردن زن. (تاج المصادر بیهقی). شانه کردن زن موی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدریب.

[تَ] (ع مص) تدریب به چیزی (بر چیزی، در چیزی)؛ خوگر گردانیدن کسی را بر آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). يقال: درّبه الشدائد حتی قوی و مرن علیها. (منتهی الارب ||). شکیبائی نمودن در کارزار، وقت شدت و فرار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد): صاروا الی التدریب وقف الحرب. (اقرب الموارد ||). مواظبت کردن کسی را بر کاری. (آندراج ||). بر آغالانیدن و حریص ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). يقال: درّبت البازی علی الصید؛ یعنی بر آغالانیدم باز را بر شکار. (ناظم الاطباء).

تدریج.

[تَ] (ع مص) درنوردیدن. (دهار). درنوردیدن نامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). پله قرار دادن بنا را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). بر کاری داشتن اندک اندک. (تاج المصادر بیهقی). قریب گردانیدن کسی را بسوی چیزی بتدریج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). پایه پایه چیزی را بسوی چیزی بردن. (آندراج). درجه به درجه و پایه پایه چیزی را بسوی چیزی بردن یعنی آهسته آهسته کار کردن. (غیاث اللغات ||). تنگ روزی و بی طاقت گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). - بتدریج؛ کم کم. خردخرد. اندک اندک. بمرور. متدرجاً: تا هر کس که خرد دارد... و پادشاهی وی را برکشد حیل سازد تا بتکلیف و تدریج و ترتیب جاه خویش را زیاد کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳). و بگوی صلاح تو آنست که یکچند پیش ما نباشی و بغربت مقام کنی که چنین خطایی رفت تا بتدریج و ترتیب این نام زشت از تو بیفتد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۵). نشاطی نیم رغبت می نمودند بتدریج اندک اندک می فرودند. نظامی. تأمل در آینه دل کنی صفایی بتدریج حاصل کنی. سعدی (بوستان). ولیکن بتدریج تا انجمن بسستی نهند بر رای من. سعدی (بوستان). مایه عیش آدمی شکم است تا بتدریج میرود چه غم است؟ سعدی (گلستان). رجوع به تدریجاً و متدرجاً شود.

تدریجاً.

[تَ جَنُّ] (ع ق) متدرجاً و بطور تدریج و آهستگی. (ناظم الاطباء). به تدریج. خردخرد. کم کم. رفته رفته.

تدریجی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب به تدریج. - تدریجی کردن کاری را؛ عملی را به آهستگی و دوام انجام دادن. - عمل تدریجی؛ کاری که

به آرامی و آهستگی و کم کم اجرا شود. (ناظم الاطباء). مقابل دفعی.

تدریس.

[ت] [ع مص] سبق گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سبق دادن. (آندراج) (غیاث اللغات). درس دادن کتاب. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تعلیم و گفتن درس و سَبَق. (ناظم الاطباء): و با بوضادق در نشابور گفته که مدرسه ای خواهد کرد سخت به تکلف به سر کوی زنبیل بافان تا وی را آنجا بنشانند آید تدریس را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۶). منصب تدریس خون گرید بدانک (۱) فر عزالدین بو عمران نماند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۷۶). منصب تدریس و تربیت فتوای دارالملک غزنه بدو آراسته بود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۳۲). (۱) - ن ل: از آنک.

تدریس کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) تعلیم دادن. درس دادن: فلان در دانشگاه تدریس میکند.

تدریح.

[ت] [ع مص] زره پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و نیز مدرعه و دراعه پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب ||). پیراهن پوشانیدن زن را ||. پیش برآمدن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خبه کردن. (منتهی الارب) (آندراج). خفه کردن فلان را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ظاهر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد). ظاهر نمودن آن چیز را. (ناظم الاطباء).

تدریق.

[ت] [ع مص] نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد): ملسنی الرجل بلسانه و ملقنی و درقنی؛ ای لینی و اصلح منی. (اقرب الموارد).

تدریک.

[ت] [ع مص] پیایی باریدن باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). شدد للمبالغه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدریم.

[ت] [ع مص] برابر و هموار گردیدن ناخنها بعد بریدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تدریه.

[ت] [ع مص] زیاده کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). دگرگون و ناشناخت ساختن خود را برای کسی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناشناخت ساختن خود را برای کسی. (اقرب الموارد).

تدسیس.

[تَ دَسُّ سٌ] (ع مص) مخفی شدن و مخفی کردن خود را. (ناظم الاطباء). حيله و مکر ساختن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): تدسس به الی اعدائه؛ ای دَسُّ علیه. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تدسیس شود.

تدسکو.

[تَ / تَ دِ كٌ] (اخ) (۱) زبان شناسی که اختلاف پهلوی ساسانی و پهلوی اشکانی را مورد شرح و تفصیل و تأیید قرار داد. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ص ۶۳ شود. (۱) - در متن: P. Tedesco و در فهرست اعلام: Tadseco

تدسیس.

[تَ] (ع مص) پنهان کردن و در زیر خاک دفن کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). شدد للمبالغة، فيقال دسی كما قيل تظنی فی تظنن و فی القرآن و قد خاب من دساها؛ (۱) ای دسها مع الصالحین. (اقرب الموارد ||). مبالغه نکردن در قطران مالیدن شتر. (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۹۱ / ۱۰.

تدسیم.

[تَ] (ع مص) چرب کردن. (زوزنی). چرب دادن. (مجمل اللغة). برون تر کردن ||. تر گردانیدن باران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سیاه کردن کومان زنج بچه را تا چشم زخم به وی نرسد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سیاه کردن. (اقرب الموارد) (المنجد): دسموا نونهُ الصبی. (اقرب الموارد ||). چرب شدن. (مجمل اللغة). چربش دادن. (زوزنی).

تدسیه.

[تَ ی] (ع مص) (از «دس س») پنهان کردن و بی نام کردن. (تاج المصادر بیهقی). پنهان کردن. (دهار). پنهان و گمنام کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پوشانیدن و گم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و قد خاب من دسیها (۱)؛ ای دسها، فأبدل من احدی السنین یاء کتظنیت فی تظنتت لان البخیل یخفی منزله و ماله او معناه دس نفسه مع الصالحین و لیس منهم او خاب نفس دساها الله. (منتهی الارب). رجوع به تدسیس شود. (۱) - قرآن ۹۱/۱۰.

تدسیه.

[تَ ی] (ع مص) (از «دس ی») ورغلائیدن کسی را و تباه کردن وی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباه کردن و گمراه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برداشتن حدیث را از کسی و نقل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تدسیه نفس؛ ضد تزکیه آن. تدسیس آن. (از اقرب الموارد). گمنام و بی قدر ساختن آن. (از المنجد). رجوع به تدسیس شود.

تدشن.

[تَدَشُ شُ] (ع مص) گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (المنجد). گرفتن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تدعال.

[] (اخ) (پسر بزرگ) یکی از پادشاهانی است که با کدر لاعمرا همعهد شد. (سفر پیدایش ۱۴: ۱ - ۹) (قاموس کتاب مقدس).

تدعب.

[تَدَعُ ع] (ع مص) ناز کردن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). ناز کردن. (آندراج).

تدعث.

[تَدَعُ ع] (ع مص) پر از کینه شدن سینه کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تدعدع.

[تَدَدُ] (ع مص) رفتار پیر کلانسال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). راه رفتن به رفتار پیر کلانسال که مستقیم راه نرود. (اقرب الموارد ||). پر کردن چیزی را. (المنجد) (اقرب الموارد).

تدعر.

[تَدَعُ ع] (ع مص) زشت گون و پیسه گردیدن روی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). خبیث و ناپاک شدن. (از المنجد) (از اقرب الموارد): اخالد هلا اذ سفهت عشیره کففت لسان السوء ان يتدعرا. (از اقرب الموارد).

تدعص.

[تَدَعُ ع] (ع مص) تباہ و ریزه ریزه گردیدن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تدعکس.

[تَدَدُ كُ] (ع مص) دستبند بازیدن. (از منتهی الارب) (آندراج). بازی دعوکسه کردن و آن بازی مجوسان است. (از اقرب الموارد). بازی دستبند بازیدن یعنی دست یکدیگر را گرفته رقص کردن. (ناظم الاطباء).

تدعه.

[تُدَعُ / تَدَعُ] (ع ا) تن آسانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آسایش. (المنجد ||). فراخی عیش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدعیس.

[ت] (ع مص) نشان کردن و نیزه در زدن بجائی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیزه زدن بجائی. (المنجد ||). تذلیل زن. (المنجد).

تدفق.

[تَدَفُّ] (ع مص) ریخته شدن آب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (المنجد) (اقراب الموارد). ریخته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به شتاب رفتن چارپا. (المنجد) (از اقراب الموارد). يقال: فلان يتدفق في الباطل؛ اذا كان يسارع. (اقراب الموارد) (المنجد).

تدفن.

[تَدَفُّ] (ع مص) پنهان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استتار و توری. (المنجد) (اقراب الموارد ||). شتاب کردن شتر در رفتار. (از المنجد) (از اقراب الموارد).

تدفؤ.

[تَدَفُّ] (ع مص) جامه گرم پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقراب الموارد).

تدفیف.

[تَدَفَّف] (ع مص) زود بکشتن خسته. (زوزنی). شتاب کردن در کشتن خسته ||. شتاب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقراب الموارد ||). دف زدن مرد. (المنجد).

تدقیق.

[تَدَقَّق] (ع مص) نیک ریختن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). نیک بریختن. (زوزنی). سخت ریخته شدن آب. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بسیار ریختن هر دو دست کسی عطا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ریختن بر دستهای کسی عطا را. (از المنجد) (از اقراب الموارد). شدد للمبالغه. (اقراب الموارد).

تدفین.

[تَدْفِن] (ع مص) مرده را در گور کردن: در فرزند نیشابور قرب صد هزار آدمی هلاک شد و کس به تغسیل و تکفین و تدفین ایشان فرامی رسید و همه را با آن جامه که داشتند در زیر خاک میکردند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۲۶).

تدقیق.

[تَدَقَّق] (ع مص) نیک بکوفتن. (زوزنی). نیک کوفتن. (غیاث اللغات) (آندراج). نیکو بکوفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقراب الموارد ||). باریک کردن. (زوزنی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). باریک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دقیق گردانیدن چیزی را. (از المنجد) (از اقراب الموارد ||). تدقیق در چیزی؛ بکار بردن دقت در آن. (از اقراب الموارد). تدقیق در حساب و غیره؛ دقت نظر در آن بکار بردن. (از المنجد). باریکی و دقت و غوررسی کردن. (ناظم الاطباء). اثبات المسئلة بدلیل دق طریقه لناظریه. (تعریفات جرجانی). اثبات دلیل باشد بوسیله دلیل، چنانکه تحقیق اثبات موضوع باشد بوسیله دلیل، چنانکه صادق حلوانی در حاشیه بدیع المیزان ذکر کرده ||. نرم کردن آرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). و مدقق در اصطلاح

صوفیان، کاملیست که حقایق اشیاء کمابینگی بر او ظاهر گشته باشد. و این معنی کسی را میسر است که از حجت و برهان گذشته و بمرتبہ کشف الهی رسیده باشد و بعین العیان مشاهده نموده که حقیقت همه اشیاء حق است و بغير از وجود واحد مطلق موجود دیگر نیست. و موجود به اشیاء دیگر مجرد اضافت بیش نه، کذا فی لطایف اللغات. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تدقیق کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) پایان کار را نیک نگریستن و باریک بین شدن و غوررسی کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تدقیق شود.

تدک.

[تَدَّ] (ا) مرغی که آنرا دراج گویند: باز قهرش که بال بگشاید خصم در پیش چون تدک آید. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱ ب).

تدکدک.

[تَدَّ دُ] (ع مص) دکاوات شدن کوهها. (منتهی الارب). از هم پاشیدن کوهها و نرم شدن خاک و هموار شدن زمین. (از ناظم الاطباء). تهدم کوهها. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدکل.

[تَدَّ كُ] (ع مص) ناز نمودن بر کسی || گستاخی کردن || خود را برداشتن و بزرگ پنداشتن و عزت گرفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد). تکبر کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) ||. درنگی نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تدکیک.

[تَدَّ] (ع مص) آمیختن حنظل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدکیک حنظل با تمر؛ مخلوط کردن آن، يقال: دککوا لنا. (اقرب الموارد). تدکیک چیزی به چیزی؛ مخلوط کردن آن. (المنجد).

تدکیل.

[تَدَّ] (ع مص) در خاک غلطانیدن دابه را. (منتهی الارب). در خاک غلطانیدن ستور را. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). در خاک غلطانیدن اسب را. (آنندراج).

تدکیم.

[تَدَّ] (ع مص) در آوردن چیزی را در چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد) ||. سر خود در خشکنای فلان زدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سر خود را در وسط حنجره کسی زدن. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تدکین.

[تَ] [ع مص] بر هم نهادن رخت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر هم نهادن متاع را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). ساختن دکان را. (المنجد).

تدگوئیہ.

[تِ ئی ی] [اخ] ده کوچکی است از دهستان بهر آسمان در بخش ساردوئیہ شهرستان جیرفت که در ۲۷ هزار گزی جنوب ساردوئیہ و ۱۲ هزار گزی راه مالرو بافت به ساردوئیہ واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تدلث.

[تَ دَلْ لُ] [ع مص] در آمدن و بر روی افتادن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تقحم. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدلدل.

[تَ دَدْ دُ] [ع مص] فروهشته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهدل. (المنجد) (اقرب الموارد ||). آویزان جنیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). دودله و مضطرب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اضطراب. (اقرب الموارد). اهتراز و اضطراب. (المنجد).

تدلس.

[تَ دَلْ لُ] [ع مص] پوشیده داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکتلم. (اقرب الموارد) (المنجد). اختفاء. (المنجد ||). اندک اندک گرفتن طعام ||. لیسیدن شتران بزبان، اندک چیز را در چراگاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). در تاریکی فرود آمدن قوم. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تدلف.

[تَ دَلْ لُ] [ع مص] رفتن و نزدیک شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تدلق.

[تَ دَلْ لُ] [ع مص] بیکبار رسیدن سیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بناگاه رسیدن سیل. (از المنجد) (از اقرب الموارد): تدلق السیل علیہ؛ اندفع. (اقرب الموارد).

تدلک.

[تَ دَلْ لُ] [ع مص] خویشان بمالیدن. (تاج المصادر بیهقی). خود را مالیدن. (آندراج). خویشان مالیدن بوقت شستن اندام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). دلوک مالیدن بدن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بوی خوش مالیدن بخود. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدل.

[تَدَلُّ] (ع مص) ناز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج). ناز کردن بر کسی و گستاخی نمودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): افاطم مهلاً بعض هذا التدلل. امرؤ القیس (از اقرب الموارد).

تدلمز.

[تَدَمُّ] (ع مص) آهنگ کردن بر کاری. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تدلص.

[تَدَمُّ] (ع مص) موی پیش سر افتادن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد).

تدله.

[تَدَلُّ لَهْ] (ع مص) بیخود و دل ربوده و عقل رفته گردیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تدلی.

[تَدَلُّ لِي] (ع مص) (از «دل و») فروآویخته شدن. (تاج المصادر بیهقی). فروهسته شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). آویخته شدن از درخت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تعلق و فروهسته شدن میوه از درخت. (از اقرب الموارد) (المنجد ||). سخت نزدیک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). قریب گردیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). فرود آمدن از بالا به نشیب. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). فرود آمدن. (از المنجد).

تدلی.

[تَدَلُّ لِي] (ع مص) (از «دل ی») نزدیک شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد): ثم دنی فتدلی. (قرآن ۵۳ / ۸ ||). فروتنی نمودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تواضع. (از اقرب الموارد) (المنجد ||). تدلل، یعنی خرامیدن. بمعنی تدلل است یعنی خرامیدن، مانند تمطی که بمعنی تمطط است. (ناظم الاطباء). معنی آن تدلل است مانند: ثم ذهب الی اهله يتمطی (۱)؛ ای يتمطط. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح عرفان) در اصطلاح عرفا، عبارت از نزول وجود مقربین است از مقام بیخودی و فناء در جبروت الهی به مرتبت هوشیاری که بعد از ارتقاء به نهایت مقام و مرتبت خود است و عبارت دیگر صحو بعد از محو و هشیاری از بیخودی است و این خود نزول است از مقام فناء فی صفات الله و سفر از حق بخلق است و گاه در مقابل نزول تجلیات حق است از مقام قدس ذات خود (که هر کس را بدانجا راهی نیست و لایمسه الا-المطهرون (۲)) بمراتب نازله و جودی بر حسب استعدادات وجود در کسب فیض و تجلی. (از تعریفات جرجانی ||). نزول مقربین است و اطلاق شود در مقابل نزول حق بمقربین در مقام قرب و نزدیکی مقربین به او. (از تعریفات جرجانی ||). در آویختن بدرخت و جز آن. (آندراج). (۱) - قرآن ۷۵/۳۳. (۲) - قرآن ۵۶/۷۹.

تدلیس.

[ت] (ع مص) پنهان کردن عیب متاع بر خریدار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشیدن عیب کالا بر خریدار. (آندراج). کتمان عیب کالا- بر مشتری. (از اقرب الموارد) (المنجد). کتمان عیب کالا ||. پنهان کردن. (متن اللغه ||). اصطلاح فقه (عیب متاعی را پوشاندن چنانکه بایع متوجه نشود مانند تدلیس ماشطه که زن زشت را زیبا نمایند تا شوی راغب شود. (از شرایع ص ۸۴). و آن چنان است که عاقد نسبت بمورد عقد صفت کمالی را اظهار کند که در آن نباشد. (فرهنگ اصطلاحات حقوقی). ماده ۴۳۸ قانون مدنی می گوید: «عبارتست از عملیاتی که موجب فریب طرف معامله شود». اصطلاح حقوقی از معنی لغوی دور نیفتاده است زیرا بر اثر تدلیس حقیقت امر را می پوشانند تا غیر از آنچه هست او را بنمایانند. رجوع به حقوق مدنی تألیف امامی ج ۱ صص ۵۱۳ - ۵۱۶ و شرح تبصره علامه ج ۱ ص ۳۶۴ شود ||. پنهان کردن اسناد حدیث. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تدلیس در اسناد آنست که از شیخ بزرگ حدیث حالی که خود او ندیده باشد و از کسی حدیث شنیده باشد که در مرتبه مادون اوست یا از کسی شنیده باشد که او از آن شیخ شنیده باشد، و جمعی از ثقات چنین کرده اند. (منتهی الارب). نزد محدثان آنست که راوی اسناد حدیث را بیندازد و این اسقاط چنان ناآشکار باشد که جز کسانی که بر طرق حدیث مطلعند آنرا در نیابند. و چنین حدیثی را مدلس بفتح لام و فاعل این فعل را مدلس بکسر لام خوانند. و مدلس بر سه گونه است: نخست آنکه شیخ خویش را که این حدیث از او شنیده است بیندازد و نام شیخ شیخ، یا آنکه در مرتبه مقدم بر اوست ذکر کند و لفظ را چنان آورد که مقتضی اتصال نباشد و موهم آن بود، چنانکه اخیراً یا امثال آن ذکر نکند بلکه بگوید از فلان یا بگوید فلان گفت و چنان نمایاند که روایت را از کسی که از آن شیخ حدیث شنیده است نقل می کند. و در تدلیس شرط است که مدلس هم عصر کسی باشد که از او حدیث کند یا او را دیده باشد اما حدیث او نشنیده باشد یا جز او شنیده باشد. دوم تدلیس شویه است چنانکه راوی ضعیف را از سلسله حدیث اسقاط کند، چنانکه مثلاً راوی حدیثی را از شیخی ثقه نقل کند و آن ثقه حدیث را از راوی ضعیف شنیده باشد آنگاه مدلس نام ضعیف را از سلسله سند حذف کند و حدیث را به ثقه دیگری که قبل از آن ضعیف است اسناد دهد. سوم تدلیس شیوخ است چنانکه مدلس شیخ خود را که حدیث از او شنیده است بنامی جز آنچه بدان معروفست بنامد چنانکه شناخته نشود و آن بخاطر انتباه طالب حدیث و اختبار او بخاطر بحث از رواه جائز است. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). نزد اسماعیلیان، یکی از مراحل دعوت است و آن دعوی موافقت بزرگان دین و دنیا است با ایشان تا آنکه میل مدعو را بسیار سازند. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). اصطلاح عرفان) در لباس صلاح فساد کردن باشد و در زیر جبهه عبادت شرک ورزیدن. (فرهنگ علوم عقلی ||). رسیدن شتر به گیاه قلیل. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه).

تدلیس.

[ت] (اخ) شهری بمغرب اقصی، بر کنار بحر محیط. (معجم البلدان).

تدلیص.

[ت] (ع مص) نرم و تابان گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تملیس و تفریق چیزی. (اقرب الموارد). تملیس چیزی. (المنجد): دلص السیل الحجر؛ اذا ملسه، كقوله صفاً دلصته السیل اخلق. (اقرب الموارد ||). نرم گردانیدن زره. (المنجد) (اقرب الموارد). نرم و تابان گردانیدن زره. (متن اللغه). درفشان گردانیدن زره. (زوزنی). درخشان و مذهب ساختن زره. (از متن اللغه ||). بر کندن موی پیشانی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). گاییدن بیرون کس. (منتهی الارب) (آندراج). گاییدن بیرون کس و درمالی کردن. (ناظم الاطباء).

تدلیل.

[ت] [ع مص] مرفه ساختن کسی را. (اقراب الموارد ||). جدا کردن و دور ساختن گیاه از هم و پراکنده کردن آنرا، از لغات دخیل سریانی است. (متن اللغه).

تدلیه.

[ت ی] [ع مص] کسی را در کاری افکندن به حیلتی. (تاج المصادر بیهقی). کسی را بحیلت در کاری افکندن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). انداختن یا نزدیک کردن کسی را بغرور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): فدلیهما بغرور. (قرآن ۷/۲۲)؛ یعنی نزدیک ساخت آنان را بنافرمانی، یا نزدیک ساخت آنان را از بهشت بزمین یا جرأت داد آنان را بر خوردن. از دل، و دالّه، یعنی جرأت. (از منتهی الارب ||). چیزی بجای فرو گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تدلیه.

[ت] [ع مص] ربودن عشق دل کسی را. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) در حیرت و دل ربودگی افکندن عشق کسی را. (اقراب الموارد) (المنجد) (متن اللغه): اسفی علی اسفی الذی دلهنتی عن علمه فیہ علی خفاء. متنبی (از اقراب الموارد ||). در حیرت افتادن زن بسبب از دست دادن فرزند. (از متن اللغه) (۱). (۱) - در لسان العرب این معنی در تدلّه آمده است. رجوع به تدلّه شود.

تدمر.

[ت م] [ا خ] نام دختر حسان بن اذینه است. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تدمر.

[ت م] [ا خ] (۱) پالمیر (۲). شهری به شمال شرقی دمشق در واحهء بادیه الشام که پایتخت ملکه زینب و محل تجارت و راه بازرگانی بود. امپراطور اورلیانوس بسال ۲۷۲ م. آنرا گشود و ویرانیها و ستم های زیادی بر آن دیار و مردمش روا داشت و تا سال ۶۳۳ م. که عرب بدست خالدبن ولید آنرا گشود در تحت حکومت رومیان بود. (از المنجد). شهری است بشام که بنام تدمر دختر حسان بن اذینه که بانیه آن است نامیده شده. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نخل. شهر بسیار قدیمی است که از نیکوترین شهرهای دنیا بوده است. گویند سلیمان حکیم بانی آن میباشد و بمسافت یکصد میل بشمال شرقی دمشق و شصت میل بغربی فرات و یکصدویست میل بجنوب حلب واقع است. موضع شهر شبیه به جزیره ای است که در دشت واقع شود و دشت از هر طرف آنرا احاطه نموده است. چون اسکندر ذوالقرنین بر این شهر دست یافت اسمش را به پالمیرا یعنی شهر نخل مبدل کرد زیرا درختان نخل تناور بسیاری بر آن سایه افکنده بود، و کوه و دشت این شهر بواسطهء عظمت و نیکویی و آثار قدیم و ستونهای عظیم قابل ذکر است، از جمله ردیفی از ستونهای عظیم شهر را از مشرق بمغرب قطع میکنند و ردیف دیگری نیز ردیف فوق را تقاطع کرده است. بسیاری از ستونهای این دو ردیف تا بحال هم برپا میباشد و در یک طرف از دو ردیف هلالی از سنگهای منقوش بنا شده است و در محل اتصال و تقاطع این دو ردیف که چهار زاویه تشکیل مییابد چهار ستون از سنگ سماق دارد که دو تای آن افتاده و دو تا

برپا می‌باشد و علاوه بر اینها ستونهای بسیار و آثار هیكل ها و قبرهای مزین و هیكل آفتاب نیز در آنجا موجود است و قریهء تدمر اکنون در میان دیوارهای یادشده واقع است. خلاصه در نیکویی و آثار قدیمی و جلال و رونق جز بعلبک هیچ شهری در تمام سوریه با آن برابری نتواند نمود. قناتهای قدیمی در این شهر بسیار و بزرگترین منبع های آن قنات طبیعی است که از زیر کوه جنوبی شهر خارج میشود، و درجهء حرارت آبهای گوگرددار این شهر ۸۸ درجهء فارنهایت میباشد. اکثر قبرهای این شهر در خارج واقع و در نهایت استحکام است و بعضی از آنها را در سنگهای زیر زمین تراشیده اند و بعضی دیگر را مثل برجها و دخمه ها بنا کرده اند و در میان آنها تمثالهای منقوش و اجساد مومیایی بسیار است. نظر بوقوع تدمر در میانهء سوریه و الجزیره معلوم میشود که قبل از زمان سلیمان دایرهء تجارتش وسیع بوده بحدی که خود سلیمان هم بهمین قصد آنرا تعمیر کرد (اول پادشاهان ۹:۱۸ و دوم تواریخ ۸:۴)، و زنوبیا یعنی زینب ملکه آنرا پایتخت مملکت خود قرار داد و لیکن ادریلینانس آنرا در ۲۷۳ ق.م. خراب کرد. (از قاموس کتاب مقدس). رجوع به معجم البلدان و التفهیم و تاریخ اسلام و نزهة القلوب و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۱۲ و ۲۷۲۱ و پالمیر شود.

(۱) - Palmyre - (۲) Tadmor.

تدمری.

[تَمُّ] (اخ) منسوباً، نام اسب بنی ثعلبه بن سعد است. (منتهی الارب). اسبی است. (اقرب الموارد).

تدمری.

[تَمُّ] (ص نسبی) منسوبست به تدمر که شهریست در طرف بری شام. (انساب سمعانی). رجوع به تدمر شود.

تدمری.

[تَمُّ رِی] (ع ص) مرد ناکس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لئیم. (المنجد) (اقرب الموارد ||). یربوع تدمری؛ کلاکموش خرد و کوتاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). ما بالدار تدمری، و یضم؛ نیست در خانه کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). و گویند مرزن حسناء را: مارأیت تدمریاً احسن منها؛ یعنی ندیدم کسی را نیکوتر از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سگ تدمری؛ از سگها، سگی که نه سلوقی (شکاری) باشد و نه کدری. (اقرب الموارد).

تدمری زاده.

[تَمُّ دَا] (اخ) محمد درویش (نقیب الاشراف بلاد روم). از علمای قرن چهاردهم هجری است. او راست: الاسعاف لنقیب السادة الاشراف (رساله ای در نحو) که بسال ۱۲۹۹ ه. ق. از تألیف آن فراغت یافت و بسال ۱۳۱۲ ه. ق. در مطبعهء علمیه به طبع رسیده. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۶۲۹).

تدمریه.

[تَمُّ رِی] (ع ص) اذن تدمریه؛ گوش خُرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (ربنجی).

تدمس.

[تَدَمُّمٌ] (ع مص) آلوده گردیدن زن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). آلوده گردیدن. (المنجد).

تدمشق.

[تَدَشُّمٌ] (ع مص) محاصره کردن دمشق (۱). (ناظم الاطباء ||). بدمشق درآمدن. (المنجد) (ذیل اقراب الموارد). (۱) - در تاج العروس و لسان العرب دیده نشد.

تدمل.

[تَدَمُّمٌ] (ع مص) صالح گردیدن زمین و نیرو یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). صالح گردیدن زمین با کود. (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تدملک.

[تَدَلُّمٌ] (ع مص) گرد تابان گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نرم و تابان گردیدن. (المنجد). نرم و تابان و گرد گردیدن. (متن اللغه). مدملک شدن. (اقراب الموارد ||). گرد شدن و برآمدن پستان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (متن اللغه) (اقراب الموارد).

تدمن.

[تَدَمُّمٌ] (ع مص) پرسرگین شدن آب و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). پرسرگین شدن زمین و آب و جز آن. (از اقراب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغه).

تدمیث.

[تَدْمِثٌ] (ع مص) نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نرم گردانیدن خوابگاه. (المنجد) (اقراب الموارد): دمث لجنبک قبل النوم مضجعاً؛ یعنی بگستران و آماده و مهیا ساز آنرا. (اقراب الموارد). نرم و آسان گردانیدن مکان. (المنجد ||). ذکر کردن حدیث. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد): دمث لی ذلک الحدیث حتی اطعن فی خوضه؛ ای اذکر لی اوله حتی اعرف وجهه فاعلم کیف آخذ فیہ و هو قریب من التمهید. (اقراب الموارد). ذکر کردن حدیث یا تمهید آن. (المنجد).

تدمیح.

[تَدْمِیحٌ] (ع مص) فرودآوردن و پست نمودن سر خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). فرودآوردن سر و پشت خود را. (متن اللغه). رجوع به مزاد (۱) شود. (۱) - بازی است از بازیها.

تدمیر.

[تَدْمِیرٌ] (ع مص) هلاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). هلاک کردن و هلاکی افکندن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقراب الموارد) (از غیث اللغات) (از المنجد): و اذا اردنا ان

نهلك قریه امرنا مترفیهاففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیراً. (قرآن ۱۷/۱۶). ... فدمرناهم تدمیراً. (قرآن ۲۵/۳۶). بدعت فاضلان منحوس است این صنعت برای هر تدمیر. خاقانی ||. پشم دود کردن صیاد کازه را تا صید بوی وی در نیابد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تدمیر.

[ت] (اخ) یکی از نواحی اندلس و بر مشرق قرطبه و دارای قراء و قلاع فراوان و مسقط الرأس بسیاری از مشاهیر اسلامی است. رجوع به الحلل السندیه و معجم البلدان و قاموس الاعلام ترکی شود.

تدمیری.

[ت] (ص نسبی) منسوبست به تدمیر که از بلاد اندلس می باشد. (انساب سمعانی).

تدمیری.

[ت] (اخ) ابراهیم بن موسی بن جمیل تدمیری. رجوع به ابراهیم شود.

تدمیری.

[ت] (اخ) ابوالقاسم طیب بن هارون بن عبدالرحمن التدمیری الکتانی. بسال ۳۲۸ ه. ق. در اندلس درگذشت. (از معجم البلدان).

تدمیس.

[ت] (ع مص) پنهان کردن چیزی در خاک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پنهان کردن. (المنجد). دفن کردن. (المنجد). پنهان کردن چیزی را. (اقرب الموارد ||). در خمره را برای شراب. بستن. (از اقرب الموارد).

تدمیح.

[ت] (ع مص) سخت رفتن اشک از چشم. (آندراج) (از مؤید الفضلا).

تدمیح.

[ت] (ع مص) نرم کردن اشکنه را به چرب. (منتهی الارب) (آندراج). نرم گردانیدن اشکنه را به چربی. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). چربی در طعام کردن. (از المنجد).

تدمیق.

[ت] (ع مص) پوشیدن خمیر را به آرد تا خمیر در دست نجسید ||. در آوردن چیزی را در چیزی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تدمیم.

[ت] [ع مص] طلا کردن دِمَام را بر چشم خانه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): دَمَم العین الوجیعۃ؛ دمها. (متن اللغه). طلا کردن ظاهر چشم را به دَمَام. (اقرَب الموارِد). مالیدن ظاهر چشم را بچیزهای مالیدنی مثل دممه، از باب تفعیل. (شرح قاموس).

تدمیم.

[ت] [ع مص] (از «دم و») خون آلوده گردانیدن کسی را (۱ ||). آسان کردن برای کسی راه را ||. دادن کسی راهی ||. ساختن برای کسی راه را ||. نزدیک گردانیدن راه را برای کسی، یا عام است. حیاك الله و قرب دارك گفتن مر کسی را ||. ظاهر شدن برای کسی و بلاعوض دادن کسی را از مال خود. (منتهی الارب). (۱) - ظ. به این معنی مصحف تدمیه است.

تدمین.

[ت] [ع مص] سرگین در زمین زدن. (تاج المصادر بیهقی). سرگین ناک گردانیدن ماشیه مکان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (اقرَب الموارِد) (المنجد). و کذا دمن القوم الدار و دمن الشاء الماء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دستوری دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرَب الموارِد) (از المنجد ||). لازم گرفتن در خانه کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرَب الموارِد) (المنجد).

تدمیه.

[ت ی] [ع مص] خون آلود کردن کسی را. (شرح قاموس) (ناظم الاطباء). بیرون آمدن خون از زخم. (از اقرَب الموارِد). خارج کردن خون از کسی بضره. (از متن اللغه ||). آسان گردانیدن از برای کسی راهی. (شرح قاموس). آسان کردن راه را برای کسی. (از اقرَب الموارِد) (از متن اللغه) (از ناظم الاطباء ||). راه دادن کسی را. (از ناظم الاطباء). راه قرار دادن برای کسی. (از اقرَب الموارِد) (از ناظم الاطباء ||). نزدیک گردانیدن برای کسی. ظاهر شدن برای کسی. (از متن اللغه) (از اقرَب الموارِد) (از شرح قاموس) (از ناظم الاطباء ||). بلاعوض کسی را از مال خود دادن. (۱) (ناظم الاطباء ||). فربه ساختن شبان ماشیه را بچرا. (از متن اللغه). (۱) - منتهی الارب این معانی را در تدمیم (دمیته تدمیماً) آورده و بدون شک تصحیفی روی داده است.

تدن.

[ت د] [ع مص] تنیدن (۱): وسواس بدسگال تو گشته کفن بر او چون تار کرم پيله که بر خود ز خود تده. نزاری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - ظ. لهجه محلی است.

تدن.

[] (اخ) لقب عام ملوک شاش (چاچ). (آثار الباقیه)... شماره این خانواده های محلی در ماوراءالنهر که پس از تجزیه دولت ساسانی رایت استقلال افراشته اند به شماره نواحی مهم بوده است و هر خاندانی لقبی و عنوان سلطنتی داشته که تمام افراد آن خاندان بدان مشهور بوده اند چنانکه... پادشاهان شاش یا چاچ «تدن»... نامیده می شدند. (رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۱ ص ۱۷۶).

تدنس.

[تَدَنَّ] (ع مص) شوخگن شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ریمناک گردیدن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چرکین شدن. (آندراج). ریمناک و شوخگین شدن جامه. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). زشت و معیوب گردیدن عرض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تدنیق.

[تَدَنَّ] (ع مص) در شاهد ذیل ظاهراً تدنیق و بمعنی دقت نظر در معاملات و نفقات آمده است: با غلامان ترک و معارف لشکر در مواجب و جامگیات و اقطاعات طریق شطط و مناقشت و تدنیق پیش گرفت لا-جرم روزی بر دست دو سه غلام کشته شد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۹۹). رجوع به تدنیق و مدنیق شود.

تدنؤ.

[تَدَنَّ] (ع مص) برانگیختن کسی را بر فرومایگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): نفس فلان تتدناؤه. (اقرب الموارد).

تدنی.

[تَدَنَّ] (ع مص) نزدیک درآمدن اندک اندک. (تاج المصادر بیهقی). نزدیک آمدن. (زوزنی). اندک اندک نزدیک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). بعید یتدنی خیر من قریب یتبعد. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدنیج.

[تَدَنَّ] (ع مص) رام گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سر فرود آوردن و رام گردیدن. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تدنیخ.

[تَدَنَّ] (ع مص) فروتنی کردن ||. رام گردیدن ||. پست نمودن سر خود را ||. ملازم خانه گردیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). نشیب و فراز پذیرفتن خربزه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دَنَخَت البطحه؛ انهمز بعضها و خرج بعضها، کفوله و ان رآنی الشعراء دنخوا. (اقرب الموارد ||). مشرف شدن قَمَحْدوهء کسی بر بلندی پس هر دو گوش و درآمدن پس هر دو گوش. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بلند گردیدن قَمَحْدوهء کسی بلندی پس هر دو گوش را و درآمدن پس بلندی پس هر دو گوش. (منتهی الارب).

تدنیر.

[تَدَنَّ] (ع مص) درخشیدن روی کسی. (ناظم الاطباء). درخشیدن روی کسی مانند دینار. (اقرب الموارد) (المنجد ||). صاحب دینار گردیدن کسی. (ناظم الاطباء). بسیار دینار شدن مرد ||. دینار سکه زدن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدنیس.

[ت] [ع مص] شوخگن گردانیدن. (زوزنی). بچرك آلودن. (غیاث اللغات) (آندراج) (المنجد). ریمناک گردانیدن جامه کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). معیوب و زشت کردن آبروی کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). کاری کردن که آبرو و اخلاق را زشت کند. (المنجد ||). زشت ساختن سوء خلق، کسی را. یقال: دنسه سوء خلقه؛ ای عابه. (اقراب الموارد).

تدنیق.

[ت] [ع مص] استقصا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (اقراب الموارد) (المنجد). نیک نگریستن در کاری و استقصا کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قال الحسن: لاتدنقوا فیدنق علیکم. (اقراب الموارد ||). بدانگ شماره کردن. (زوزنی نسخه خطی کتابخانه سازمان ص ۲۶ ||). نزدیک گشتن. (تاج المصادر بیهقی). نزدیک شدن خورشید به فروشدن. (زوزنی). نزدیک شدن آفتاب به فروشدن. (منتھی الارب). نزدیک شدن آفتاب بغروب. (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد ||). نزدیک شدن بمرگ. (المنجد) (اقراب الموارد). فی الحدیث لا بأس للاسیر اذ خاف به ان یدنق للموت؛ ای یظهر الاشفاء علی الموت فراراً من ان یمثل به. (اقراب الموارد ||). چشم بگود فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). فروشدن چشم بمغاک و سست نگریستن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بمغاک فروشدن چشم. (اقراب الموارد) (المنجد ||). پیوسته سوی چیزی نگریستن. (تاج المصادر بیهقی). همواره نگریستن در چیزی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). ظاهر شدن در وجه کسی لاغری از رنج یا مرض. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (از اقراب الموارد).

تدنیم.

[ت] [ع ا] فرومایگی ||. آواز کمان. آواز طشت، مانند ترنیم به راء مهمله. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تدنین.

[ت] [ع مص] بانگ کردن مگس. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تدنیة.

[ت ی] [ع مص] ضعیف شدن و در کار خسیس فروشدن. (تاج المصادر بیهقی ||). جستجو کردن هر کار خرد و بزرگ را ||. نزدیک گردانیدن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تدو.

(۱) [ت] (۱) جانوری باشد سرخ رنگ که بیشتر در حمامها پیدا شود. (فرهنگ جهانگیری). کرم سرخ رنگ که بیشتر در حمامها باشد. (فرهنگ رشیدی). جانوری است سرخ رنگ و پردار که اغلب در حمامها مییابد و آنرا عبری ابن وردان گویند. (انجمن آرا) (آندراج). سوسک قرمز که بیشتر در حمامها پیدا شود. (فرهنگ نظام). جانوری که در حمامها متکون شود، و تاتو نیز گویند. (ناظم الاطباء ||). نام مرغی است صحرائی شبیه بخروس در نهایت خوشرویی و خوشرفتاری. (برهان). تدرؤ. (ناظم الاطباء). رجوع

به تذرو شود. (۱) - در برهان تذو ضبط شده. رجوع به تذو شود.

تدوار.

[تَدَّ] (ع مص) دور گردانیدن: و عرف الخزامی و عرف الندامی و تدوار خمر و انوار جمر.؟ (از سندبادنامه ص ۲۲).

تدوح.

[تَدَّوْ] (ع مص) نفخ آوردن و فروافتادن شکم از چاقی یا مرض. (از اقرب الموارد). انتفاخ و تدلی بطن. (المنجد).

تدور.

[تَدَّوْ] (ع مص) مدور بودن چیزی. (اقرب الموارد). مدور بودن. (المنجد).

تدوره.

[تَدَّوْ] (ع ا) ریگ گرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ما استدار من الرمل. (اقرب الموارد).

تدوره.

[تَدَّوْ] (ع ا) سرایی است میان کوهها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دارة بین جبال ببلاد العرب. (اقرب الموارد).

تدوم.

[تَدَّوْ] (ع مص) انتظار نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انتظار کشیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تدون.

[تَدَّوْ] (ع مص) استغنای تام و کامل یافتن مرد. (اقرب الموارد) (المنجد). غنای تام و کامل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تدون الرجل؛ استغنی استغناء تاماً. (اقرب الموارد).

تدوه.

[تَدَّوْ] (ع مص) متغیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). سطر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بی اندیشه بکاری درشدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تدویح.

[تَدَّ] (ع مص) پراکنده نمودن شتران خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پراکنده کردن مال خود را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نفخ آوردن شکم و فروافتادن آن. (المنجد).

تدویخ.

[تَدُّ] (ع مص) خوار کردن کسی. (تاج المصادر بیهقی). رام گردانیدن کسی را. (اقرب الموارد) (المنجد) (از آندراج ||). راست گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در شهرها گردیدن. (زوزنی). گشتن در شهرها و شناختن آن و دانستن راههای آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). چیره شدن بر بلاد و دست یافتن بر اهل آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). گنج ساختن درد سر کسی را. (اقرب الموارد) (از المنجد). بسرگیجه افتادن، و ضعیف کردن گرما کسی را. (اقرب الموارد).

تدوید.

[تَدُّ] (ع مص) گرم درافتادن طعام. (تاج المصادر بیهقی). گرم در طعام افتادن. (زوزنی). گرم ناک شدن طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بر بانوج نشستن و بر هوا آمد و رفت نمودن غلام. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (ذیل اقرب الموارد).

تدویر.

[تَدُّ] (ع مص) گرد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). گرد و مدور گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد گردانیدن چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد ||). گردانیدن چیزی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). دور گردانیدن چیزی را و طواف دادن آنرا. (از ناظم الاطباء ||). اصطلاح ادب) پارسی گردانیدن بود و شعرا، مدور بینی را گویند که از هر طرف که آغاز کنی بتوان خواندن و این بازی کودکان بود، مثالش اینست که نموده شد: (از حدائق السحر فی دقایق الشعر ||). (۱) مأخوذ از تازی، گردی و دور. (ناظم الاطباء): تدویر آن از مقوس فلک حکایت می کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۱ ||). انقلاب و گردش، و به اصطلاح هیئت، فلک کوچکی که در میان فلک بزرگتر واقع باشد. (ناظم الاطباء). به اصطلاح علم هیئت فلک کوچک که میان فلک دیگر باشد: بدانکه هر فلکی از افلاک هفتگانه مرکب است از چند افلاک یعنی از چند اجزای مدور و همهء اسمای اجزا این است: ممثل و مائل و جوزهر و مدیر و خارج المركز و حامل و تدویر. پس در حامل و خارج المركز تفاوت همین است که در فلک شمس خارج المركز نامند و در افلاک دیگر حامل گویند و ممثل و مائل و مدیر هر سه بر یک شکل باشند یعنی هر یکی از این هر سه بعد مرکوز شدن حامل آنچه باقی ماند بدو متمم مختلف الثخن تمامیت میگیرد و یکی حاوی بحامل و دیگر محوی حامل و رقت حاوی و غلط محوی بجانب اوج و بسوی حسیض همچنین برخلاف یکدیگر. بدان که فلک قمر مرکب است از چهار اجزا، یکی مائل دوم حامل سوم تدویر چهارم جوزهر که محیط هر سه اجزای مذکورهء اوست و فلک عطارد مرکب از چهار فلک یکی ممثل دوم مدیر سوم حامل چهارم تدویر و فلک شمس مرکب از دو فلک یکی ممثل دوم خارج المركز و تدویر ندارد و شمس در ثخن خارج المركز خود بجای تدویر مرکوز است و فلک زهره و مریخ و مشتری و زحل هر یکی از اینها مرکب است از سه فلک یکی ممثل دوم حامل سوم تدویر و سوی شمس هر یکی از سیاره در کنارهء تدویر خویش مرکوز است و تدویر در ثخن حامل خود در اینجا شکل فلک قمر نوشته میشود که از آن سوی فلک عطارد شکل پنج فلک دیگر بقیاس آورد چون از جوزهر قطع نظر کنند صورت فلک زهره و مریخ و مشتری و زحل مشخص می شود و چون جوزهر و تدویر هر دو را از نظر اندازند شکل فلک شمس ظاهر میگردد. (آندراج) (غیاث اللغات). رجوع به کشف اصطلاحات الفنون ذیل تدویر و فلک شود: باد بر رای تو تدویر فلک بر همین باد ملک را تقدیر. سوزنی. تا که باشد فلک بر شده را از بر خاک مسطح تدویر. سوزنی. تاج تو تدویر چرخ تخت تو تریع عرش در تو به تلیث ذات صولت و عدل و حکم. خاقانی. جانم بزبان عذر

گویا کای عکس نمای چرخ تدویر. اثر اخسیکتی. همت او که با فلک تدویر و چرخ اثر برابری می کرد بدست تقدیر زیون گشت. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۹۲ (||)). اصطلاح علم قرائت و تجوید) توسط میان ترتیل و حدر. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تجوید و ترتیل و حدر شود.

تدویر خوردن.

[تَدْ خَوَزُ / خُوَزُ د] (مص مرکب) چرخ زدن. (آنندراج): فلک ز شکل دواتش همی خورد تدویر قمر ز رفتن کلکش نمی بود (۱) سیار. امیر معزی (از آنندراج). (۱) - در دیوان (چ عباس اقبال ص ۴۰۰): همی بَرَد تدویر - ... همی شود سیار.

تدویص.

[تَدْ] (ع مص) فرود آمدن از بالا به نشیب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تدویم.

[تَدْ] (ع مص) پیوسته باریدن آسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد ||). دور رفتن و دور دویدن سگان. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). سخت گریختن سگ. (آنندراج ||). استادن آفتاب در میان آسمان. (تاج المصادر بیهقی). برگردیدن آفتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد برآمدن آفتاب در آسمان. (از آنندراج). گردیدن آفتاب در میانه آسمان. (اقرب الموارد) (المنجد): الشمس خیری لها فی الجو تدویم. (اقرب الموارد ||). دور زدن حدقهء چشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). نیک برآمدن مرغ در هوا یا پریدن و هر دو بال را حرکت ندادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد برآمدن مرغ در هوا و پریدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نیک برآمدن و چرخ زدن مرغ در هوا. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بازی کردن به دوامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). گرد برگشتن و همیشه بودن بر جایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیچیدن عمامه در سر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (ذیل اقرب الموارد). || بسیار کردن در شوربا چربش گوشت را تا آنکه بگردد چربش بالای شوربا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). تر کردن چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). زعفران در آب سودن. (تاج المصادر بیهقی) (المنجد) (اقرب الموارد). سودن زعفران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جوش دیگ به آب بنشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). فرو نشانیدن جوشش دیگ به آب سرد یا شکستن جوشش دیگ را به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد) (از آنندراج). و گفته اند نشانیدن جوشش دیگ را بچیزی. (اقرب الموارد ||). ساکن گردانیدن. (آنندراج). || مست کردن می و سر برگشتن از مستی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسرگیجه در آوردن شراب مرد را. (آنندراج) (از اقرب الموارد) (المنجد ||). زبان بر گرد دهن بر آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زبان گرد دهن گردانیدن شتر تا آب دهن آن خشک نشود. (اقرب الموارد) (از آنندراج).

تدوین.

[تَدْ] (ع مص) در دیوان نبشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). نام کسی را در دیوان سپاهیان نوشتن. (اقرب الموارد ||). ترتیب دادن دیوان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراهم آوردن دیوان را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). ترتیب و تألیف و فراهم آوردگی. (ناظم الاطباء). جمع نمودن و تألیف کردن. (آنندراج) (غیاث اللغات): اجسام ز اجرام و لطافت ز کثافت تدوین زمین را

و تداویر زمان را. ناصر خسرو.

تدویء.

[تَدَى] (ع مص) (از «دوی») با پوست شدن شیر. (تاج المصادر بیهقی). پوستکی سبک فاسر شیر آوردن. (زوزنی). سر بستن جغرات و شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد). سر بستن جغرات و شیر و دادن سرشیر. (آندراج ||). نیک دویدن سگ در زمین و گرد چیزی برگشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دویدن سگ در زمین، چنانکه تدویم پریدن مرغ است در هوا و تدویم در زمین نیست چنانکه تدویه در آسمان نیست. (اقرب الموارد). رجوع به تدویم شود ||. بالای آب چیزی نمودار شدن که باد آن را ببرد. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شنیده شدن بانگ هدیر فحل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تدویء.

[تَدَى] (ع مص) (از «دوو») در بیابان در آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بسوی بیابان رفتن و اقامت نمودن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بیابانی گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تدویه.

[تَدَى] (ع مص) شتر را بسوی بچه خواندن بلفظ داه، بالكسر یا به تسکین یا بلفظ دُهِدُء. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تده.

[تَدَى] (ن مف) بمعنی تنیده باشد که از تنیدن مشتق است. (برهان). بمعنی تنیده باشد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). بمعنی تنیده آمده. (آندراج). تنیده و بافته و پارچه. (ناظم الاطباء). رجوع به تدن و تنیدن شود ||. خانه عنکبوت. (آندراج).

تدهء.

[تَدَى] (ع مص) (از «وت د») کوفتن میخ. (منتهی الارب). استوار کردن میخ را. (از المنجد) (اقرب الموارد). رجوع به وتد شود.

تدهدم.

[تَدَى] (ع مص) بیفتادن. (منتهی الارب) (آندراج). افتادن و ساقط شدن. (ناظم الاطباء) (المنجد). ساقط شدن بنا و جز آن. (اقرب الموارد).

تدهده.

[تَدَى] (ع مص) در گردیدن. (زوزنی). غلطیدن سنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تدهدی.

[تَدَدِی] (ع مص) غلطیدن سنگ و جز آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و قد تبدل من الهاء یاء فیقال تدهدی الحجر و غیره تدهدیاً، و دهدیته دهدهاً و دهدهاء. (منتهی الارب).

تدهقن.

[تَدَقُّ] (ع مص) کشاورزی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دهقان شدن. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به دهقان شود.

تدهکر.

[تَدَكُّ] (ع مص) غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غلطیدن سنگ. (اقرب الموارد ||). مستولی شدن بر چیزی و شتافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جنبیدن و لرزیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لرزیدن و اضطراب زن. (اقرب الموارد).

تدهکم.

[تَدَكُّ] (ع مص) بناخواست در آمدن در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در کار سخت در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). خلاف نمودن و گردنکشی نمودن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تدهن.

[تَدَهَّه] (ع مص) خویش چرب کردن بروغن. (تاج المصنوع بیهقی). بروغن خویشتن چرب کردن. (زوزنی). چرب شدن و طلا کردن روغن بر خود. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). روغن بر خود مالیدن. (اقرب الموارد) (المنجد).

تدهور.

[تَدَوُّ] (ع مص) بآخر رسیدن شب و پشت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تدهی.

[تَدَهَّه] (ع مص) «از دهی» کار مردمان زیرک و تیزهوش کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تدهیش.

[تَدَهَّش] (ع مص) در حیرت انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مدهوش ساختن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تدهیم.

[تَدَهَّی] (ع مص) سیاه کردن آتش دیگ را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تدھین.

[ت] (ع مص) چرب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). تر کردن چیزی را. (از المنجد) (اقراب الموارد). روغن مالیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). چرب کردن بروغن و روغن مالی. (از ناظم الاطباء).

تدھیة.

[ت ی] (ع مص) زیرک گفتن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). عیب و نقص کردن کسی را. || آفت رسانیدن بکسی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سختی و بلا رسانیدن بکسی. (اقراب الموارد).

تدی.

[ا] (اخ) (سینه) لقب یهودای حواریست (انجیل مرقس ۳:۱۸). در بعضی از نسخه های قدیمی متی تدیوس و یکی لباوس و دیگری «لبیوس که اسم دیگرش تدیوس است» می نویسد. لوقا در هر دو نسب نامه اش او را یهودا خطاب میکند. (انجیل لوقا ۶:۱۶ کتاب اعمال رسولان ۱:۱۳). رجوع به یهودا شود. (از قاموس کتاب مقدس).

تدیانه.

[تَدَن] (اخ) قریه ای از قرای نسف. (سمعانی).

تدیانی.

[تَدَنی ی] (ص نسبی) منسوب است به تدیانه. (سمعانی).

تدیث.

[تَدَی ی] (ع مص) زن جلبی نمودن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدیور.

[تَدَی ی] (ع مص) سرای گرفتن. (تاج المصادر بیهقی نسخه خطی کتابخانه سازمان، ورق ۲۶۱ ب) (متن اللغه): تدیر البقعة؛ خانه گرفت آنرا. (اقراب الموارد) : و معاویة (الاصفر) اول من تدیر کوفن و هی قصبه بین نسا و ابیورد. (معجم الادباء چ مارگلیوٹ ج ۶ ص ۳۴۲).

تدیل.

[ت] (اخ) پسر حشم است از قبیلہ جذام. (منتھی الارب).

تدین.

[تَدَىٰ] (ع مص) دیندار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (غیاث اللغات) (اقرّب الموارد) (المنجد). دین دار شدن و راستکار شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). دین داری و درستکاری. (ناظم الاطباء ||). وام خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تدیوس.

[اخ] رجوع به تدی شود.

تدیہ.

[تُدِی] (فرانسوی، ا) (۱) نوعی مرغ در جزایر آنتیل که با چنگال از درخت بالا رود. (۱) - Todier.

تدیث.

[تَدُّ] (ع مص) رام کردن. (تاج المصادر بیهقی). رام و نرم گردانیدن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد ||). مجرب ساختن روزگار کسی را. (المنجد ||). دیوث گفتن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدیخ.

[تَدُّ] (ع مص) خوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (المنجد). تذلیل. لغتی است در «دوخ»، و اصمعی گوید: دِیْخُه؛ دِیْثُه؛ ای ذلله. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء ||). چیره شدن در بلاد و دست یافتن بر اهل آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدید.

[تَدُّ] (ع مص) گرم افتادن در طعام. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تدییم.

[تَدُّ] (ع مص) پیوسته شدن باران. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیوسته باریدن آسمان. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیوسته کردن عطا. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تدین.

[تَدُّ] (ع مص) کسی را وادین او گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی). بر دین خود گذاشتن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (از اقرّب الموارد ||). مالک شدن امر کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). مالک کردن کسی را چیزی را. (المنجد).

تذاب.

[تَ دَءٌ] (ع مص) همچو گرگ شدن در خبث و دها. (منتهی الارب). همچو گرگ شدن در خبث. (از المنجد) (از اقرب الموارد).
 || همچو گرگ ساختن مرد خود را بلباس و پوشیده شده ترسانیدن ناچه را تا بر بچه غیر مهربان گردد. (منتهی الارب) (از اقرب
 الموارد) (از المنجد ||). از این سو و از آن سو جستن باد. (زوزنی) (از المنجد) (از اقرب الموارد). نرم و مختلف وزیدن باد. (منتهی
 الارب) (از المنجد ||). گرفتن چیزی بنوبت. (منتهی الارب) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). ترساندن جن کسی را. (المنجد).
 رجوع به تداؤب شود.

تذابح.

[تَبُّ] (ع مص) گلوی یکدیگر را بریدن. (زوزنی). همدیگر را ذبح نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب
 الموارد). یکدیگر را گلو بریدن. (آندراج).

تذأؤ.

[تَ دَءٌ] (ع مص) بازداشتن و نهی کردن ||. دست اندازان راه رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مضطرب راه رفتن. (اقرب
 الموارد).

تذاری.

[] [اخ] یکی از مترجمین و نقله کتب از زبانهای دیگر به زبان عربی. رجوع به فهرست ابن الندیم چ مصر ص ۳۴۱ و رجوع به
 تدرس در همین لغت نامه شود.

تذاکر.

[تَ كُ] (ع مص) بهم یاد گرفتن. (زوزنی). بهم یاد کردن. (آندراج). بیاد یکدیگر آوردن. (ناظم الاطباء). یاد آوردن چیزی.
 (المنجد ||). تفاوض در امری. (المنجد) (اقرب الموارد).

تذامر.

[تَمُّ] (ع مص) یکدیگر را برانگیختن بر جنگ و برانگیخته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). یکدیگر را برانگیختن
 بر قتال. (از المنجد ||). تلاوم. (المنجد). رجوع به تذمر شود.

تذامم.

[تَمُّ] (ع مص) همدیگر را نکوهیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد) (المنجد).

تداؤب.

[تَءٌ] (ع مص) بلباس مانند گرگ شده پوشیدن، برای ناچه تا بر بچه غیر مهربان گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد)
 (اقرب الموارد ||). نرم و مختلف وزیدن باد ||. گرفتن چیزی بنوبت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تداؤب شود.

تذوق.

[تَ وَ] (ع مص) همدیگر فرا گرفتن نیزه ها را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تناول نیزه ها. (المنجد) (از اقرب الموارد ||). چشیدن چیزی. (المنجد). چشیدن متاع را. (اقرب الموارد).

تذوُل.

[تَءْ] (ع مص) خرد و حقیر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصاغر. (المنجد) (اقرب الموارد).

تذاوُن.

[تَءْ] (ع مص) گیاه ذؤنون چیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تذیب.

[تَ] (ع مص) گیسو ساختن برای غلام. (منتهی الارب). گیسو ساختن برای کودک. (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد ||). ذُبَّه ساختن برای پالان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). تفزيع. (المنجد).

تذایل.

[تَیْ] (ع مص) فروتر گردیدن حال: تذایلت حاله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد).

تذبال.

[تَ] (ع مص) پژمردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و اما الزهر فیجب ان یجتنی بعد الفقح التام قبل التذبال و السقوط. (کتاب دوم قانون ابوعلی سینا ص ۱۵۲ س ۱۲). و کلمات الاصول اقل تذبالاً... فهو فاضل جداً. (همان کتاب ص ۱۵۲ س ۲۳).

تذذب.

[تَ ذَ ذُ] (ع مص) جنبیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرك. (اقرب الموارد) (المنجد). جنبیدن چیزی که به هوا آویخته باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). جنبیدن و متحرک شدن. (ناظم الاطباء ||). دودله شدن و متردد بودن. (غیاث اللغات) (آندراج). متردد بودن میان دو کار. (ناظم الاطباء).

تذبل.

[تَ ذَبْ بْ] (ع مص) رفتار مردان رفتن زن با آنکه باریک بدن است. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تبختر و تفت در راه رفتن. (المنجد) (اقرب الموارد).

تذبیت.

[تَ] (ع مص) خشک شدن لب کسی از تشنگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بسیار دفع

کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تذیح.

[ت] [ع مص] بسیار کُشتن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (المنجد) (اقرب الموارد). بسیار کشتن حیوانات را. (آندراج). گستردن پشت و پست نمودن سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تذیر.

[ت] [ع مص] نبشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نوشتن کتاب را. (المنجد) (اقرب الموارد).

تذلم.

[ت ذل] [ع مص] فراهم آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تذرو.

[ت ذ] [اخ] دهی است از دهستان سنخواست، در بخش اسفراین شهرستان بجنورد که در ۵۰ هزارگزی باختر اسفراین و بر سر راه مالرو عمومی میان آباد به جاجرم قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۸۳ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و قنات و محصول آن غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و مال داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تذراف.

[ت] [۱] [ع مص] رفتن اشک و جز آن. (زوزنی). روان گردیدن سرشک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد) (تاج العروس) (متن اللغة ||). ریختن اشک را. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (متن اللغة) (المنجد) رجوع به تذرفه و تذریف شود. (۱) - در منتهی الارب: تذراف، ولی در کتب دیگر بفتح تاء.

تذرب.

[ت ذ] [اخ] موضعی است. (منتهی الارب) (معجم البلدان).

تذرج.

[ت ذ] [عرب، ا] معرب تذرو است و آن مرغی بود صحرائی شبیه به خروس. (برهان). تَذْرُج. لغتی است در تَذْرُج. (از المنجد). رجوع به تدرج و تذرو و تورنگ و قرقاول شود.

تذرس.

[] [اخ] رجوع به تدرس السنقل و مادهء بعد شود.

تذرس السنقل.

[(اخ) نام یکی از مترجمین و نقله کتب از زبانهای دیگر عبری. رجوع به فهرست ابن النذیم چ مصر ص ۳۴۱ و رجوع به تدریس السنقل در همین لغت نامه شود.

تذرع.

[تَ ذَرُّرٌ] (ع مص) پر گفتن و زیاده کردن کلام ||. پاره پاره شدن چیزی بر قدر ذراع در طول. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (المنجد) (اقراب الموارد ||). تا ذراع در آمدن شتران در آبشخور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). اندازه کردن چیزی را به رش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اندازه کردن چیزی را به ذراع. (المنجد) (اقراب الموارد ||). توسل گرفتن و ذریعت ساختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توسل جستن به وسیله. (اقراب الموارد) (المنجد ||). شکافتن زن برگ درخت خرما را تا از آن بوریابافد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذرفه.

[تَ رِفَ] (ع مص) ریختن اشک را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد) (متن اللغه) (تاج العروس ||). جاری ساختن چشم اشک را. (تاج العروس). رجوع به تدراف و تدریف شود.

تذرق.

[تَ ذَرُّرٌ] (ع مص) سرمه در کشیدن با اسپست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (آندراج).

تذرو.

[تَ ذَرُّو] (ا) مرغی سخت رنگین است. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۲۰) (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). مرغی است رنگین و نیکو. (صحاح الفرس). نام مرغ دشتی باشد. (فرهنگ جهانگیری). تذرج است که مرغ صحرائی شبیه به خروس باشد. (برهان). مرغ معروف خوشرفتار که اکثر در پای سرو گردد، از این جهت عاشق سرو گویند. (فرهنگ رشیدی). بمعنی خروس صحرائی، و بدال مهمله نوشتن و خواندن و بمعنی کبک گفتن خطا است، از جهانگیری و فرهنگ حکیم نورالدین، و در سراج اللغات از فرهنگ قوسی نقل کرده که تذرو بدال معجم مرغی از جنس ماکیان و خروس که در بیشه استرآباد و مازندران بسیار باشد و بغایت خوشرنگ بود و باز سراج الدین علیخان آرزو، قول قوسی را پسند نموده نوشته که مرا اعتماد بر قول قوسی است که صاحب زبان است. (غیاث اللغات). پرنده ای است آتشخوار و خوبرفتار که بکوهپایه بود و آنرا تورنگ و ترنگ و جورپور و کبک نیز گویند. (شرفنامه منیری). تذرو. (انجمن آرا). کبک، و آن جانوری است سرخ فام و خوشرفتار، بعضی گویند پرنده کوهی است که آنرا آتشخوار نامند و قیل دراج و بدال مهمله نیز گویند و معرب آن تذرج است و با درخت سرو رغبتی دارد... و آن را به دری تورنگ گویند. (آندراج). دراج. قرقاول. (زمخشری). مرغ صحرائی شبیه بخروس. نیک خوشروی و خوشرفتار که تذرو و قرقاول و جورپور و جورپور و چورپور و چور نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به تذرج و تذرو و قرقاول و تورنگ و ترنگ شود: تذرو تا همی اندر خرنده خایه نهد گوزن تا همی از شیر پر کند پستان. ابوشکور. بگاه سایه بر او بر تذرو خایه نهد بگاه شیب بدر کمند رستم زال. منجیک. چه نامست این مرد بر سان سرو بسرخ رخنانش چو خون تذرو. فردوسی. چو از آمدنشان شد آگاه سرو بیاراست لشکر چو پز تذرو. فردوسی. برفتم ز درگاه شاهی به مرو بگشتم چو اندر گلستان تذرو. فردوسی. مجلس تو ز نکورویان چون باغ بهار پز تذروان

خرامنده و کبکان دری. فرخی. خرم تر از بهاری زیباتر از نگاری چابک تر از تذروی فرخ تر از همائی. فرخی. کاخ او پر بتان آهو چشم بزم او پرتذرو کبک خرام. فرخی. گشت نگارین تذرو پنهان در مرغزار همچو عروس غریق در بن دریای چین. منوچهری. بر سر سرو زند پرده عشاق تذرو ورشان نای زند بر سر هر مغروسی. منوچهری. پیش او کی شوند باز سپید چون تذروان سرخ و چون سرخاب؟ عسجدی. که جفتی کبوتر چو رنگین تذرو بدیوار بام آمد از شاخ سرو نر و ماده کاوان ابر یکدگر بکششی کرشمه کن و جلوه گر. اسدی (از انجمن آرا). خرامان چو با ماه پیوسته سرو ز گیسو چو در دام مشکین تذرو. (گرشاسبنامه). و اکنون تذرو با من کی سازد کز عارضین نبشته چو شاهینم. ناصر خسرو. بقاش بود نود سال در جهان روزی عقاب مرگ بکند از تذرو عمرش سر. ناصر خسرو. چون نیابد بگه گزسنگی کبک و تذرو چه کند گر نخورد شیر ز مردار کباب؟ ناصر خسرو. و آزمودن دیگر [تریاق] آنست که خروس دشتی را بگیرند یعنی تذروی، و او را شربت تریاق دهند. (ذخیره خوارزمشاهی). کجا تواند دیدن گوزن طلعت شیر چگونه یارد دیدن تذرو چهره باز؟ مسعود سعد (از کلیله و دمنه). همای عدل تو چون پَر و بال باز کند تذرو دانه برون آرد از جلاجل باز. سوزنی. از پی آن تذرو زرین پر آهنین آشیان کنید امروز. خاقانی. ای تذروان من آن طوق ز غنغ ببرد تاج لعل از سر و پیرایه ز بر بگشائید. خاقانی. کو تذروان بزم و کوثر جام کز سمن زار بشکفد گلزار. خاقانی. چنگل دراج بخون تذرو سلسله آویخته در پای سرو. نظامی. گوزن و شیر بازی می نمودند تذرو و باز غارت می ربودند. نظامی. بیژمرد لاله بیفتاد سرو بچنگال شاهین تبه شد تذرو. نظامی. دی تازه تذروی بدم، اندر چمن لطف امروز فرو ریخت همه بال و پر من. عطار. مگر از شوخی تذروان بود که فرودوختند دیده باز. سعدی. داده ام باز نظر را به تذروی پرواز باز خواند مگرش نقش و شکاری بکند. حافظ. تا کی اندر دام وصل آرم تذروی خوش خرام در کمینم و انتظار وقت فرصت می کنم. حافظ. - پَران تذرو؛ تذرو پران. تذرو تیز پرواز: سپاه از بخارا چو پران تذرو بیک هفته آمد سوی شهر مرو. فردوسی. - تذرو رنگین؛ آفتاب، که ترازوی زر و ترنج زر و ترنج مهرگان نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). - تذرو زرنیخ؛ کنایه از انگشت و زغال افروخته باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). - تذرو زرین؛ کنایه از آفتاب است و آنرا ترازوی زرین و ترک نیمروز و ترنج زر و ترنج مهرگان نیز خوانند. (انجمن آرا). - تذرو زرین پر؛ کنایه از آفتاب عالمتاب است. (برهان) (آندراج). آفتاب. (ناظم الاطباء ||). - آتش. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تذروء.

[تَ رِ وَا] (ع مص) برداشتن باد خاک را و پرانیدن و بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذروی.

[تَ ذَرُ] (ص نسبی) منسوب به تذرو. (ناظم الاطباء).

تذروی.

[تَ ذَرُ] (اخ) آذر بیگدلی آرد: همشیره زاده نرگسی است، اصلش از دیار ابهر است... مولانا در اکثر اوقات بهندوستان بوده و هم در آنجا فوت شده و از هر مقوله شعر بسیاری گفته اما دیوانش بنظر نرسید، گویا به ایران نیامده، نظر به این شعر که در وصف طلوع صبح در مثنوی گفته، طبع خوشی داشته است: در پنبه صبح آتش افتاد خاکستر شام رفت بر باد. (از آتشکده آذر چ بمبئی ص ۲۲۴). در قاموس الاعلام ترکی آرد:... اکثر اوقات در هندوستان بسر می برد و بسال ۹۷۵ ه. ق. در اکره درگذشت و علاوه بر سائر اشعار منظومه ای بنام «حسن و یوسف» دارد... (از قاموس الاعلام ترکی).

تذروی کردن.

[تَ ذَرُّكَ دَ] (مص مرکب) رفتار خوش تذرو خرامیدن. (ناظم الاطباء).

تذری.

[تَ ذَرُّرِي] (ع مص) بر ذرو چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی). درآمدن بر بالای ذروه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). از سرمای شمال به صخره و مانند آن پناه بردن. (اقرب الموارد). الشول اذا است بالبرد تذرت بالعضاء. (اقرب الموارد ||). از گاه جدا و پاک گردیدن گندم ||. زن از برتران قبیله خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تذریب.

[تَ] (ع مص) تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی). تیز کردن شمشیر و مانند آن. (اقرب الموارد). تیز کردن شمشیر. (المنجد). تیز کردن سنان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زهر دادن شمشیر و جز آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || برداشته داشتن زن بچه را تا قضای حاجت کند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تذریح.

[تَ] (ع مص) کاغله در طعام کردن. (تاج المصادر بیهقی). ذراح انداختن در طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذراریح که نوعی سم است، در طعام ریختن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اندکی زعفران و جز آن در آب کردن. (تاج المصادر بیهقی). زعفران در آب تر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). گل آلود کردن مطهره چرمین نو را تا بوی خوش گیرد. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). ریختن آب در شیر تا بسیار شود. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تذریح.

[تَ] (ع مص) خبه کردن کسی را به ذراع از پس وی. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد ||). خبر دادن کسی را به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). بستن ذراع شتر را برسن زائد از جهاز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بلند کردن مرد دست را برای ترسانیدن یا مژده دادن. (المنجد) (اقرب الموارد). || افراخ کردن بازو را در شناوری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد) (متن اللغه): ذرع الرجل فی سباحته تذریحاً؛ اتسع و مد ذراعیه. (لسان العرب ||). اقرار نمودن به چیزی. (منتهی الارب) (المنجد) (اقرب الموارد ||). مدد خواستن بدو دست خود و جنبانیدن هر دو دست را در آب کشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دست اندازان رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). بدست اشاره کردن مژده ور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): سوابق خیل لم یذرع بشیرها. (اقرب الموارد). خبر دادن کسی را به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). زیاده روی کردن مژده دهنده در کلام خود. (اقرب الموارد ||). سخت دشنام دادن کسی را مقابل مردمان: ذرعه بیننا؛ ای سبیه. (المنجد).

تذریف.

[ت] [ع مص] افزون شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). فزون آمدن بر صد. (منتهی الارب) (آندراج) (اقراب الموارد) (تاج العروس). فزون آمدن بر پنجاه. (متن اللغه) (المنجد) (منتهی الارب). و منه قول علی رضی اللہ عنہ: قد ذرفت علی الستین (۱) و فی روایة علی الخمسین. (تاج العروس ||). ریختن اشک را. (منتهی الارب) (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد) (متن اللغه ||). آگاهانیدن کسی را بر چیزی. (اقراب الموارد ||). مشرف گردانیدن کسی را بر مرگ. (منتهی الارب) (اقراب الموارد) (متن اللغه) (تاج العروس). نزدیک ساختن کسی را بر مرگ. (المنجد). رجوع به تذراف و تذرغه شود. (۱) - ها انا الآن قد ذرُفْتُ علی الخمسین. (اقراب الموارد).

تذریة.

[ت ی] [ع مص] برداشتن باد خاک را و پرانیدن و بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد ||). بر باد دادن خاک کان را، بطلب زر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). جستن زر از خاک معدن. (از متن اللغه ||). بر باد کردن خرمن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (متن اللغه) (المنجد ||). فریز کردن گوسپند و ماندن پاره ای از پشم بر گوسپند جهت نشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از متن اللغه) (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). ستودن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (متن اللغه ||). حسب خویش را ستودن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). ستودن حسب خود را و برداشتن خود را. (از آندراج). ستودن حسب خود را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تذعب.

[ت ذع ع] [ع مص] ترسانیدن پری، کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تذذع.

[ت ذ ذ] [ع مص] پراکنده و جدا گردیدن مال و جز آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (اقراب الموارد) (از المنجد).

تذعر.

[ت ذع ع] [ع مص] ترسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تذلب.

[ت ذ ل] [ع مص] پنهان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). بر پهلو خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). جامهء سبک پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذفیف.

[ت] [ع مص] زود و سبک بکشتن خسته. (تاج المصادر بیهقی) (از آندراج) (المنجد ||). سبک گردانیدن رخت و بار اشتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقراب الموارد ||). به شتاب رفتن اسب. (اقراب الموارد).

تذق.

[تَذَقُّ] (ع مص) متهم کردن کسی را بگناهی که او مرتکب آن نشده است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذقط.

[تَذَقُّ] (ع مص) گرفتن چیزی را اندک اندک. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذقین.

[ت] (ع مص) نهادن زنج خود را بر دست یا بر عصای خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تذکار.

[ت] (ع مص) یاد کردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نگه داشتن چیزی در ذهن. (تاج العروس) (اقراب الموارد) (المنجد ||). ذکر نمودن، و بکسر خطاست، چرا که سوای تیان و تلقای، هیچ مصدری بر وزن تفعال بکسر نیامده مگر اسم جنس و صفات، برین وزن اکثر می آید چنانکه تمثال و تمساح و تلعب بمعنی بسیار بازی کننده. (غیاث اللغات) (آندراج).

تذکاریای خاتون.

[] (اخ) زن ملک ظاهر بیبرس بندقدار که یکی از ممالیک بحریه مصر بود. وی خانقاه «رباط بغدادیه» را در قاهره بسال ۶۸۴ ه. ق. تأسیس کرد. این خانقاه تنها عبادت اختصاص نداشت بلکه زنی که بعنوان شیخه تعیین میشد میبایست به تدریس علوم متنوع قادر باشد. از شیخه های معروف این خانقاه «ام زینب فاطمه بغدادیه» بود که بعلم و زهد شهرت داشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

تذکر.

[تَذَكُّ كُ] (ع مص) یاد کردن و با یاد آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از غیاث اللغات). یاد کردن. (دهار). با یاد آوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یاد آوردن و ذکر کردن. (آندراج) یاد کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و آلت‌های حفظ و ذکر و تخیل و وهم و تعقل و تذکر و تصور موجود کرد. (سندبادنامه ص ۳۱۵ ||). اصطلاح فلسفه) این اصطلاح هم اخلاقی و هم فلسفی و عرفانی است. تذکر بمعنی یادآوری است و در اصطلاح صوفیان ذکر خدا گفتن و بیاد خدا بودن و از خلق بریدن و بدو پیوستن است و آن برتر از تفکر است... و از لحاظ اخلاقی یکی از انواع فضایل تحت حکمت بود. خواهجاء طوسی گوید: اما تذکر وسط بود میان فرط استعراض که اقتضای تزییع روزگار و کلاله آلت کند و میان نسیانی که از اهمال آنچه مراعات او واجب بود لازم آید و هم بر این نسق در انواع دیگر اجناس میباید گفت. و در جای دیگر گوید: و اما تذکر، آن بود که نفس را ملاحظه صور محفوظه بهر وقت که خواهد بآسانی دست دهد از جهت ملکه ای که اکتساب کرده باشد... (فرهنگ علوم عقلی صص ۱۵۳ - ۱۵۴). هفتم تذکر و آن عبارتست از آنکه نفس را ملاحظه صور محفوظ بهر وقت که خواهد بآسانی دست دهد از جهت ملکه ای که اکتساب کرده باشد. (نفائس الفنون قسم دوم، در علوم اوائل، مقاله اولی در حکمت). شیخ اشراق گوید: هرگاه انسان چیزی را فراموش کند چه بسا یادآوری آن برایش دشوار باشد حتی با جهد و کوشش زیاد نیز نتواند بیاد آورد لکن شده است که برحسب اتفاق همان امر بیادش آید بدون سعی و کوشش در این صورت آن امری که او بیاد

آورده است در یکی از قوای بدن او نبوده است و گرنه از نفس ناطقه او بعد از کوشش دریافتن آن غایب نمی ماند. یعنی اگر در قوای بدنش ثابت بوده و یا اثری از آن بود هر موقع که میخواست بیادش می آمد و چنین نیست که گفته شده اثر آن در یکی از قوای بدن او هست و لکن مانعی از یادآوری آن جلوگیری کرده است و نتوان این ایراد را کرد زیرا جوینده نفس ناطقه است و آن امر مجرد است و برای او مانعی نمی تواند باشد و بنابراین تذکر از عالم نفوس مجرد فلکیه است. (از شرح حکمت اشراق ||). نگه داشتن چیز را در ذهن. (اقرّب الموارد) (المنجد ||). پند گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مذكر شدن کلمه ای که مؤنث باشد. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تذکره.

[تَکِرَ] (ع مص) بیاد آوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یاد آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پند دادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تذکر شود (|| ا). یادگار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): در بوستان جاه تو شد بنده سوزنی با ده زبان چو سوسن آزاد مدح خوان تا نام وی بتذکره مدحت تو در روی آشنا شود چو طفیلی بمیهمان سوزنی. نقل کردند از خدمت خواجه محمد حافظی بخاری که اروع الزمان و تذکره خانواده خواجهگان. (انیس الطالبین ص ۱۲۴ ||). یادداشت. (غیاث اللغات) (آندراج). آنچه بحاکم نویسند تا جواب بستانند. (نفائس الفنون قسم اول، در علم استیفا ص ۱۰۴): رسول گفت این سخنها همه حقیقت، تذکره ای باید نبشت تا مرا حجت باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۴). گفت ناچار بونصر نامه ای نویسد و تذکره و پیغامها، و بر رای عالی عرضه کند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۵). تذکره ای نبشته آمد و خواجه بونصر بر وزیر عرضه کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۷). تذکره ای که شیخ ابوالحسین فرا من داده بود مشتمل بر ملتمساتی معین به وی دادم. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۸). گفت تذکره ای که داشتی مثال دادیم تا به اتمام رسانند و نخواستیم که بدین قدر شیخ ابوالحسین را غباری بخاطر رسد و وحشتی به اندرون او راه یابد. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۴۹). || آنچه بدان حاجت بیاد آید. (منتهی الارب) (المنجد) (اقرّب الموارد). آنچه بدان حاجت بیاد آید و یاد کرده شود حاجت. (ناظم الاطباء ||). نزد مولدین، شهادت سفر. ج، تذاکیر. (المنجد). اندامه. چک مسافر. (ناظم الاطباء). گذرنامه. پاسپورت ||. کتابی که در آن خصوصاً احوال شعرا نوشته شده باشد. (ناظم الاطباء): تذکره الاولیاء عطار. تذکره الشعراى دولتشاه سمرقندی.

تذکیر.

[تَکِرَ] (ع مص) با یاد دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بیاد آوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یاددهی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). یاد دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در خاطر داشتن چیزی را. (اقرّب الموارد) (المنجد): چون بتذکیر و بنسیان قادرند بر همه دل‌های خلقان قادرند. مولوی ||. پند دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). پند کردن و نصیحت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد). موعظت. ارشاد گمراهان: فذکر فما انت بنعمه ربک بکاهن و لا مجنون. (قرآن ۵۲ / ۲۹). فذکر انما انت مذکر. (قرآن ۸۸ / ۲۱). سالها آنجا بماند در نیکوداشتی هرچه نیکوتر که مرد یگانه روزگار بود در علم و تذکیر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۰۶). نوح نهصد سال در راه سوی بود هر روزیش تذکیر نوی. مولوی. شیر و آهو جمع گردد آن زمان سوی تذکیرش مغفل این از آن. مولوی. گفت ز آن فصلی حدیفه با حسن تا بدان شد وعظ و تذکیرش حسن. مولوی ||. حروف را مذكر کردن. (تاج المصادر بیهقی). مذكر گردانیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). به نری منسوب کردن. خلاف تأنیث. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضد تأنیث. (اقرّب

الموارد). مذکر گردانیدن کلمه. (المنجد ||). پولاد نهادن بر سر تیر و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد).

تذکبة.

[تَی] (ع مص) تیز کردن آتش. (زوزنی) (آندراج). برافروختن آتش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).
|| گلو بریدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گلو بریدن گوسپند و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم
الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). اصطلاح فقه ذبح شرعی است و آن رفتن خون متعارف است از حیوان بسبب قطع اوداج
اربعه در حیوانی که او را نفس سانکه بود. رجوع به ذبح شود ||. برافروخته شدن آتش جنگ. (المنجد ||). کلانسال گردیدن
مرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کلانسال و تناور گردیدن مرد. (اقرب الموارد) (المنجد).

تذذل.

[تَ ذَ ذُ] (ع مص) مضطرب شدن و فروهسته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد) (آندراج). جنیدن
چیزی که آویخته باشد. (آندراج ||). فروتنی نمودن ||. زاری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تذلل.

[تَ ذَلُّ لُ] (ع مص) فروتنی کردن و نمودن. (تاج المصادر بیهقی). فروتنی و تواضع نمودن. (اقرب الموارد) (المنجد). فروتنی
نمودن و عجز کردن و خود را خوار داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج). فروتنی نمودن و خود را خوار داشتن. عجز و درخواست
کردن. (ناظم الاطباء): او را دیدند قطرات حسرات بر رخساره با تملل و تذلل و توجع و تفجع. (تاریخ بیهق ص ۱۷۴). تو آن
کمند نداری که من خلاص بیابم اسیر ماندم و درمان تحملست و تذلل. سعدی ||. رام شدن. (زوزنی).

تذلی.

[تَ ذَلُّ لِی] (ع مص) فروتنی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تواضع. (اقرب الموارد) (المنجد).

تذلیق.

[تَ] (ع مص) تیز کردن کناره چیز. (تاج المصادر بیهقی). تیز کردن. (زوزنی). تیز کردن کارد را. (منتهی الارب) (آندراج)
(ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). لاغر گردانیدن اسب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد ||).
آب ریختن در سوراخ سوسمار تا بیرون آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تذلیل.

[تَ] (ع مص) خوار کردن. (تاج المصادر بیهقی). رام کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خوار پنداشتن
کسی را و نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). خوار کردن کسی را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). نهادن
شدن خوشه های خرما بن بر شاخ بی برگ آن تا بردارد آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||).
آویخته و قریب یا برابر و هموار کرده شدن خوشه های انگور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد): و دانیة

علیہم ظلالہا و ذللت قطوفہا تذلیلاً. (قرآن ۷۶ / ۱۴).

تذمر.

[تَ ذَمُّ م] (ع مص) افزولیدہ شدن. (تاج المصادر بیہقی). اوڑولیدہ شدن. (زوزنی ||). خویشتن را ملامت کردن. (تاج المصادر بیہقی). نکوہش کردن نفس خود را بر غضب یا بر چیزی کہ فوت کرد ||. دیگرگون و نا آشنا گردیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). خشم گرفتن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغضب. (اقراب الموارد) (المنجد): کان یتذمر علی ربہ؛ یعنی دلیری میکرد بر وی و بر میداشت آواز خود را در عتاب او. (اقراب الموارد) (المنجد ||). ترسانیدن و وعدہ بد کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). تهدید. (المنجد ||). برانگیختن بر قتال. (اقراب الموارد).

تذمم.

[تَ ذَمُّ م] (ع مص) ننگ داشتن. (تاج المصادر بیہقی). عیب کردن و ننگ داشتن از کسی. (منتہی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). استتکاف و استحیا از کسی. (اقراب الموارد) (المنجد): تذمم الرجل؛ استتکف. لو لم اترك الكذب تأثماً ترکتہ تذمماً؛ ای مجانہ للذم. (اقراب الموارد).

تذمیر.

[تَ] (ع مص) اندازہ کردن کار. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). اندازہ کردن چیزی. (المنجد ||). دست در فرج اشتر کردن تا بیچہ نر است یا مادہ. (تاج المصادر بیہقی) (از منتہی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). لمس کردن مذمرہ (۱). (اقراب الموارد) (المنجد). رجوع بہ مذمر شود. (۱) - مذمرہ؛ دوش، گردن و آنچه پیرامون آن است.

تذمیل.

[تَ] (ع مص) برانگیختن کسی را بر رفتار نرم. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). برانگیختن اشتر را بر رفتار نرم. (المنجد).

تذمیم.

[تَ] (ع مص) مبالغہ ذم. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی) (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد ||). ذم. ضد مدح. (اقراب الموارد).

تذنب.

[تَ ذَنْ ن] (ع مص) گرفتن راہ را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد) (از متن اللغہ ||). سر عمامہ فرو گذاشتن. (تاج المصادر بیہقی). دنبالہ گذاشتن عمامہ خود را. (منتہی الارب). دنبالہ دستار گذاشتن. (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد) (متن اللغہ ||). تعدی و تجنی بر کسی. (المنجد). تجنی و تجرم بر کسی. (اقراب الموارد). تجرم و تجنی بر کسی. (متن اللغہ ||). آمدن وادی را از جانب آخر آن. (اقراب الموارد).

تذنوب.

[ت / ت] [ع ا] غوره خرما نیم رس که از دنباله، رسیدن آغاز کرده باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذنوبه.

[ت / ت] [ب ا] یکی تذنوب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). واحد تذنوب. (اقراب الموارد). رجوع به تذنوب شود.

تذنیب.

[ت] [ع مص] دنبال ساختن. (تاج المصادر بیهقی). دنبال کردن. (زوزنی). دنباله دار کردن. (زوزنی). دنباله دار کردن عمامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دنباله پیدا کردن چیزی را. (غیاث اللغات) (آندراج). رها کردن یک سر عمامه و مانند دم ساختن آنرا. (اقراب الموارد) (از المنجد ||). دم فروبردن ملخ در زمین برای تخم گذاری. (از اقراب الموارد) (المنجد ||). بیرون نهادن سوسمار دم خود را در حالی که سر آن در داخل شکاف سنگ باشد. (از المنجد ||). دم سوسمار گرفتن. (المنجد ||). پختگی پدید آمدن در خرما از جهت دنبال. (تاج المصادر بیهقی) (از اقراب الموارد). پدید آمدن پختگی خرما از سوی دنبال. (زوزنی). رطب شدن گرفتن غوره خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نزد شعرا آنست که در لفظی حرفی زیاده کنند تا وزن شعر درست گردد، چون حرف واو در لفظ «سخن» درین شعر: بودنی بود می بیار کنون رطل پر کن بگو به پیش سخون. و این از قبیل الف اشباع است که در آخر بعضی کلمات زیاده کنند، چون لفظ «کاخا» در این بیت: بسا کاخا که محمودش بنا کرد که از رفعت همین نامه مرا کرد کذا فی مجمع الصنایع. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). قرار دادن چیزی را دنبال چیز دیگر بخاطر مناسبتی که بین آن دو جزء است بی احتیاج یکی از دو طرف. (تعریفات جرجانی).

تذنین.

[ت] [ع مص] روان شدن آب بینی. (اقراب الموارد) (المنجد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تذو.

[ت] [ذ / ذو] (ا) جانوریست سرخ رنگ و پردار که بیشتر در حمامها و متوضا مییاشد و او را بعربی ابن وردان گویند. (برهان) (آندراج). ابن وردان، که جانوریست سرخ رنگ و پردار و بیشتر در گرمابه ها مییاشد. (ناظم الاطباء). سوسک سرخ که بیشتر در حمامها و در بالوعه ها باشد. سنگم. (مهدب الاسماء). سوسکه. (خلاص نظنری) (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تدو و ابن وردان شود.

تذوق.

[ت] [ذو و] [ع مص] چشیدن. (زوزنی). پاره پاره چشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): تذوقت طعم فراقه. (اقراب الموارد).

تذون.

[تَ ذَوْوُ] (ع مص) صاحب ثروت و نعمت بودن. (اقرّب الموارد). توانگری و نعمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تذوّن.

[تَ ذَءٌ] (ع مص) گیاه ذؤنون چیدن. (منتهی الارب). رجوع به تذاؤن شود.

تذویب.

[تَذُّ] (ع مص) بگدازانیدن. (تاج المصادر بیهقی). گدازانیدن (۱). (زوزنی) (منتهی الارب). گداختن روغن را. (المنجد) (اقرّب الموارد) (||). ذؤابه ساختن برای کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گیسو ساختن برای کودک. (المنجد) (اقرّب الموارد). والاصل ذأب، فابدلت الهمزة واواً علی غیر القیاس، و کان یذوب امه؛ ای یضفر ذؤابته. (اقرّب الموارد). (۱) - در آندراج و ناظم الاطباء «گذرانیدن» آمده و بدون شک ناصوابست.

تذویح.

[تَذُّ] (ع مص) پراکنده کردن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرّب الموارد) (||). پریشان و متفرق گردانیدن مال را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): کل ما فرقه فقد ذوّحه. (اقرّب الموارد).

تذوید.

[تَذُّ] (ع مص) مبالغهء ذود. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). راندن و دور کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از المنجد).

تذویل.

[تَذُّ] (ع مص) نوشتن ذال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد).

تذهیب.

[تَ] (ع مص) زرانود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد) (المنجد) (غیاث اللغات): تذهیب و تزویق آن بجایی رسانید که صنعت صنایع رصافه به اضافت تصنع و تنوق نقاشان آن روزگار در مقابله آن ناچیز شد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۲۱).

تذهیبی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب به تذهیب. رجوع به تذهیب شود.

تذهیبی.

[تَ] (اخ) (مولانا...) از اصفهان است. شخصی است درویش نهاد و مصاحب و شوخ طبع در کار تذهیب و جدول کشی و افشان و

کاغذ الوان و ابری سازی مهارت دارد. موقعی که حقیر به اصفهان رفتم بمناسبت همکاری ملاقات واقع شد. در مدت چند روز که آنجا بودم یک ساعت از احوال من غفلت نکرد و مساعدت از من دریغ نداشت، در واقع مصاحب خوبی است. این رباعی از اوست: ای آتش عشق در دل فروختگان وی خرمن عافیت ز غم سوختگان دانید که همت ز کیان باید خواست از بسته لبان و از نظردوختگان. (از تذکرهء مجمع الخواص ص ۲۴۰).

تذیل.

[تَ ذَىٰ یُ] (ع مص) خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). گستاخی کردن و میل نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گستاخی کردن در کلام بدون احتشام. (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). سایه افکندن شاخ. (منتهی الارب) (آندراج ||). حرکت دادن دابه دُم را. (اقراب الموارد). حرکت دادن اسب دم خود را از روی نشاط و در حال توسنی. (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تذیؤ.

[تَ ذَىٰ یُء] (ع مص) پاره پاره و تباه شدن جراحت یا جدا شدن گوشت از استخوان بفساد خون و جز آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). آماسیدن روی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تذیی ء.

[تَذُ] (ع مص) پختن گوشت را چنانکه بریان و نیک پخته شود یا از استخوان جدا گردد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تذییخ.

[تَذُ] (ع مص) رام گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تذلیل کسی. (اقراب الموارد ||). قبول نکردن نخله گشن را. (منتهی الارب) (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد).

تذیر.

[تَذُ] (ع مص) لویشه بر سر ستور کردن. (تاج المصادر بیهقی). (۱ ||) بستن پستان ناقه را بپارچه تا از چوب پاره ها که بر پستان بندند آسیبی نرسد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آلودن سر پستان ناقه را به سرگین. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). سر پستان شتر به سرگین آلودن تا بچه شیر نخورد. (از اقراب الموارد) (از آندراج ||). سیاه کردنِ علث دندان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). (۱) - چنین است در تاج المصادر، ولی لویشه بمعنی پوزه بند است.

تذیل.

[تَذُ] (ع مص) درازدامن کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقراب الموارد) (از المنجد). چیزی را دامن چیزی کردن. (آندراج ||). نوشتن در ذیل صحیفه علاوه بر آنچه در آن هست. (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). (۱) آنچه پس از تمام کردن

کتابی در تکمیل یا توضیح آن نویسند. ذیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ضمیمه. (ناظم الاطباء (||). مص) (اصطلاح معانی) تعقیب جمله ای است بجمله دیگر که مشتمل باشد بر معنی جمله اولی برای تأکید منطوق یا مفهوم آن، اول چنانکه در آیه شریفه: و قل جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقاً (۱). جمله اخیره بمعنی جمله ماقبلش و تأکید منطوق آن است، چنانکه در بیت ناصر خسرو علوی: باز جهان تیزبَر و خلق شکار است باز جهان را بجز شکار چه کار است؟ دوم چنانکه در قول نابغه ذبیانی: و لست بمستقبِّ اِخاً لا تلمَّه علی شعث ای الرجال المهذب. جمله اولی دلالت می کند از روی مفهوم بر اینکه برادر مهذب نیست. و از قبیل اول است این شعر: مریز خون من ای بت بروزگار خزان مساعدت کن با من بریز خون رزان چو هست خون رزان قصد خون من چه کنی که غم فراید از این و طرب فراید از آن. و از قبیل دوم است قول مولوی: پس بد مطلق نباشد در جهان بد بنسبت باشد این را هم بدان. (از هنجار گفتار صص ۱۳۵ - ۱۳۶). و رجوع به تعریفات جرجانی و کشاف اصطلاحات الفنون شود. (۱) - قرآن ۱۷ / ۸۱.

تر.

[ت] (ص) نقیض خشک باشد. (برهان). آب رسیده. (فرهنگ رشیدی). ضد خشک. (انجمن آرا). آبدار. (آندراج). چیزی که دارای بَلت باشد. مقابل خشک. نمدار و مرطوب. (ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان آرد: گورانی تر (۱)، خیس. فریزندی و نطنزی و یرنی، تر (۲). سمنانی و سنگسری و لاسگردی و شه میرزادی و سرخه ای، تر. دزفولی تر، خیس، مرطوب: گذاره شد از خسروی جوشنش بخون تر شد آن شهر یاری تنش. دقیقی. تر است زمین ز دیدگان من چون پی بنهم همی فولغزم. آغاجی. چنان تنگ شد روزگار نبرد گل تر بخوردن گرفت اسب و مرد. فردوسی. ز بویش جهانی پر از مشک شد دو دیده مرا تر و لب خشک شد. فردوسی. تا نکردی خاک را با آب تر چون نهی فلغند بر دیوار بر؟ طیان. گهی ز نوک قلم گنج کن ز خواسته پر گهی به تیغ زمین کن ز خون دشمن تر. فرخی. دریاب که تر میکنند از خون جگر هجران تو از هر مژه دستار چه ای. ابراهیم بن حسین نسفی. مرد چون پیر شد جبان گردد تیر چون تر شود کمان گردد. سنائی. دود تیره ز چوب تر باشد. سنائی. خط دبیر تر بود خاک کنند بر سرش خصم تو شد چو آب تر خاک بسر بر آن تری. خاقانی. هر کس را جام درخورش ده از سوخته فرق کن تران را. خاقانی. از طمطراق این کره تر مترس از آنک باد است کو دهل زن خیل سحاب شد. خاقانی. گبر زشت و از گدایان زشت تر روز سرد و برف و آنکه جامه تر. مولوی. هر که بگوش قبول دفتر سعدی شنید دفتر وعظش همه همچو دف تر شود. سعدی. - چشم تر؛ چشم گریان: از درون سوزناک و چشم تر نیمه ای در آتشم نیمی در آب. سعدی. - ناخن تر نشدن؛ مجازاً در بیت ذیل، چیزی نکاستن. بحساب نیوردن و ارزش بمال بخشیده نهادن: ببخشد دست او صد بحر گوهر که در بخشش نگرده ناخنش تر. نظامی ||. بسیار مرطوب. آغشته (بخون و آب): ز خون دلیران شده خاک تر بسی کشته افکنده بی پا و سر. فردوسی (||). اصطلاح پزشکی قدیم ضد خشک، و آن بر دو قسم است: تر بالقوه و تر بالفعل. تر بالقوه آنست که هرگاه از حرارت غریزی منفعل شود تری را در بدن بوجود آرد که نبوده است، و تر بالفعل آنست که تری آن بلمس دریافته شود: در ایشان گرم و خشک و سرد و تر هست چنان چون سردتر و خشک تر هست. ناصر خسرو. ترمزاجی مگرد در سقلاب خشک مغزی مپوی در تاتار. سنائی ||. کنایه از بحر، مقابل بَر. دریاها: ز بازارگانان که بر تر و خشک درم دارد و در و خوشاب و مشک. فردوسی. کسی کو بَرَد بر تر و خشک رنج ز ماهی درم خواهد از گاو گنج. نظامی ||. تازه و آبدار. (غیاث اللغات) (آندراج). (۳) هر چیز تازه و آبدار و تازه و سبز و نرم و هر چیز که پلاسیده و پژمرده نشده باشد، مانند گیاه تر و میوه تر و جز آن. (از ناظم الاطباء). تازه و نورس. که تازه از درخت چیده باشند و هنوز خشک نشده باشد. شاداب و پرطراوت: بادام تر و سیکی و بهمان و باستار ای خواجه این همه که تو بر میدهی شمار (۴). رودکی. و اندر وی خرما تر باشد سخت نیکو. (حدود العالم). خواهی تا توبه کرده رطل بگیرد زخمه غوش ترا به فندق تر

گیر. عماره. سرو را سبز قبایی بمیان در بندند بر سر نرگس تر، سازند از زر کلاه. منوچهری. نرگس همی در باغ در، چون صورتی در سیم و زر و آن شاخهای موزد تر، چون گیسوی پرغالیه. منوچهری. بر برگ سپید یاسمین تر بر ریخت قرابه می حمری. منوچهری. نرم و تر گردد و خوشخوار و گوارنده خار بیطعم چو در کام حمار آید. ناصر خسرو. یا گشنیز تر اندر هاون بمالند تا چون مرهم شود. (ذخیره خوارزمشاهی). و هر بامدادی سی در مسنگ آب کدوی تر. (ذخیره خوارزمشاهی). گلبن مهر تو در باغ دل است آب از آن گلبن تر باز مگیر. خاقانی. گر بهاران شکوفه میوه کند من شکوفه کنم ز میوه تر. خاقانی. باد مشک آلود گویی سبب تر بر آتش است کاندرو قدری گلاب اصفهان افشاندند. خاقانی. اگر چه طبع جوید میوه تر اگر چه میل دارد دل بشکر. نظامی. بسا گل را که نغز و تر گرفتند بیفکنند چون بو بر گرفتند. نظامی. در آن گلشن چو سرو آزاد میباش چو شاخ میوه تر شاد میباش. نظامی. عاشقی زین هر دو حالت برتر است بی بهار و بی خزان سبز و تر است. مولوی. هر دم از شاخ زبانم میوه تر می رسد بوستانها رسته ز آن تخمم که در دل کاشتی. سعدی. ورق کز آن سعدی سخنی بدو نویسی ورق درخت طوبی است چگونه تر نباشد؟ سعدی. چوب تر را چنانکه خواهی پیچ نشود خشک جز به آتش راست. سعدی. کسی کز حلاوت ندارد خبر هلیله نهد نام خرما تر. امیر خسرو. - تر دادن بر ستور؛ علف تازه بجای گاه به ستور دادن ||. آبدار: کبابی تر بخوردی اول روز بر او سوده یکی در شب افروز نظامی. کباب تر به اخگر آنچنان هرگز نمی چسبد که می چسبد ز خون گرمی بدلها لعل خونخوارت. صائب (از آندراج ||). صاف و پاکیزه. (غیاث اللغات). تازه و لطیف و خرم و ناب و بی غش و دلپسند، از هر جنسی: فراوان بیار اندرون سیم و زر چه از مشک و از عنبر و عود تر. فردوسی. از بوی بدیع و از نسیم خوش چون نافه مشک و عنبر تری. منوچهری. رخ او هست همچو آتش خشک لب او هست همچو شکر تر. امیر معزی (از آندراج). جگرم خشک شد از بس سخن تر زادن سخن تر چه کنم زر تر م بایستی. خاقانی. طبق های کافور با بوی مشک ز کافور تر بیشتر عود خشک. نظامی (از آندراج). گرفته در حریرش دایه چون مشک چو مروارید تر در پنبه خشک. نظامی. باغ دل را سبز و تر و تازه بین پر ز غنچه ورد و سرو و یاسمین. مولوی. چشم او را سرمه ناز آهوی مشکین کند ابروش را و سمه تر مصرع رنگین کند. ملا مفید بلخی (از آندراج ||). جوان. نوجوان. تازه جوان. محمد معین در حاشیه برهان آرد: اوستایی تورونه (۵)، جوان. هندی باستان تارونه (۶)، جوان. یونانی ترن (۷)، استی تارین (۸)، پسر بچه. فارسی تر و تازه. پهلوی تر (۹). از همین ریشه است، ترانه فارسی (جوان خوش روی و دوبیتی و سرود) و توله فارسی (بچه سگ) و توره (شغال). (حاشیه برهان): دست و کف پای تران پر کلخج ریش پیران زرد از بس دود نخج. طیان. حاسدم گوید که ما پیریم و تو برنای تر نیست با پیران بدانش مردم برنا قرین. منوچهری. پادشاه تازه و تر و جوان همچو شاخ ارغوان بدرود باد. خاقانی. عدلش بدل کینه و گرگ ستمگر در پرورش بره تر، مهر شبان داد. ابن یمن ||. در فن بلاغت، شعر سلیس را گویند که در وی تعقید نباشد، و مقابل اوست خشک که منافی فصاحت و سلاست بود... (کشاف اصطلاحات الفنون). فصیح. شیوا. نغز. لطیف. دلچسب و تازه و آبدار: اگر نیامد تر شعر من رواست از آنک نماند آب سخن را چو رانی از پی نان. سنایی. ... شعر خوش گفتمی و چنگ تر زدی. (چهارمقاله). فرخی را شعری دید تر و عذب. (چهارمقاله). جگرم خشک شد از بس سخن تر زادن سخن تر چکنم زر تر م بایستی. خاقانی. ای عندلیب جانها طاوس بسته زیور بگشای غنچه لب بسرای غنه تر. خاقانی. شعر تر خاقانی چون در لب آویزد گویی که همی آتش با آب در آمیزی. خاقانی. چون رسول روم این الفاظ تر در سماع آورد شد مشتاقتر. مولوی. از هوای سر زلف تو در آویخته بود از سر شاخ زبان برگ سخنهای تر م. سعدی. گیرم که حال غرقه ندانند دوستان آخر درین سفینه نبینند تر سخن. سعدی. سخن این است گو بگوی جواب هر که را اندرین سخن نظر است کج نشین راست گو بده انصاف با جزالت نگر چگونه تر است. ابن یمن. کی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد یک نکته از این دفتر گفتیم و همین باشد. حافظ (از آندراج ||). خوش و دلنشین و شیرین: چو بر چرم آهو براندود مشک نوایی تر انگیخت از رود خشک. نظامی. به بریط چون سر زخمه در آورد ز رود خشک بانگ تر در آورد. نظامی ||. لطیف. سلیم: ز طبع تر گشاده چشمه نوش بزهد خشک بسته بار بر

دوش. نظامی ||. خشمگین. ناراضی: هست بابات اسپ و ماما خر تو مشو تر چو خوانمت استر. سنائی. به ره چو پیش تو باز آیم و سلام کنم به خشک پاسخ گویی علیک و تر گردی. (۱۰) خاقانی || کنایه از شخصی است که به اندک چیزی از جا در آید. (برهان). کنایه از اشخاص سبکسار که به اندک چیزی از جای در آیند. (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). شخصی که در قمار منازعت کند یا آنچه باخته باشد پس گیرد. (برهان). شخصی که در قمار منازعت کند تا آنچه باخته باشد باز گیرد. (آندراج). کسی که در قمار منازعت کند و یا کسی که باخته خود را پس گیرد. (ناظم الاطباء ||). کنایه از مردم ملوث و مردار و فاسق هم هست. (برهان). مردم ملوث و ناپاک و بی شرم و مردم فاسق. (ناظم الاطباء): یاقوتی جولاهه بمرد و دو پسر ماند یک تا بچه غر ماند و دگر تا بچه تر ماند. سوزنی. در عشق تو تر نیامدن شرط است کآینه سیه شود چو تر گردد. خاقانی. در خدمت تو تر نتوان آمدن از آنک گردد سیاه روی چو گردد تر آینه. خاقانی. این دو سه یاری که تو داری ترند خشک تر از حلقه در بر درند. نظامی. || بمعنی خجل و منفعل و ناخوش و بیدماغ، و این مجاز است، و با لفظ آمدن بمعنی خجالت کشیدن، چه در وقت انفعال عرق می آید و با لفظ شدن و کردن نیز مستعمل. تر آوردن متعدی آن. (آندراج). نادم و شرمنده. (غیاث اللغات ||). (۱) بمعنی توهین و تحقیر. رجوع به ترمشت شود. (حاشیه برهان چ معین). (۱) - (۳) - tar. (۲) - tar. (۳) - صاحب آندراج، ابر تر و بوسه تر و شعر تر و شربت تر و شکر تر و کباب تر و نغمه تر و ناله تر و کافور تر و وسمه تر را شاهد این معنی آورده است. رجوع بمعانی بعدی شود. (۴) - ن ل: ای خواجه کن همین و همی بر رهی شمار. (۵) - tarin. (۸) - Teren. (۷) - taruna. (۶) - tauruna. (۱۰) - tarr. (۹) - کذا در دیوان چ سجادی ص ۶۷۰، ولی در نسخه عبدالرسولی: به تلخ پاسخ گویی علیک و بر گردی.

ترو.

[ت] (۱) مرغی است کوچک و کم سکون و خوش آواز که بعربی صعوه خوانندش، و به این معنی با زای نقطه دار هم آمده است. (برهان). مرغی است کوچک و کم سکون که بعربی صعوه خوانند. (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

ترو.

[ت] (۱) میخ. و تد. (ناظم الاطباء).

ترو.

[ت] (پسوند) باید دانست که کلمه تر که تفضیل است در فارسی با کلمه ای که ملحق او شود در صورت ترکیب افاده معنی مبالغه کند چون بهتر و بهترین و خوشتر و خوشترین و نوآیین ترین و مانند آن و بتوسط کلمه «از» در میان او و مفضلعلیه افاده معنی تفضیل کند، چون فلانی بهتر از فلانی است و در اولتر و اهمتر و امثال آن محض زایده است چرا که مایلحق خود اسم تفضیل است لیکن چون فارسیان را اعتنا به اصل وضع او نیست بطور کلمات خود کلمه ای بدان ملحق نموده بمعنی مذکور استعمال کنند و این نوعی از تصرفات ایشان بود. (آندراج). برای تفضیل آمده چون خوشتر و بهتر و بی کلمه ای دیگر مستعمل نشود. (از فرهنگ رشیدی). یکی از حروف اسمی که همیشه در آخر کلمات درمی آید و معنی اکثریت و افضلیت به آنها میدهد مانند سرخ تر یعنی بسیار سرخ و داناتر یعنی بیش از همه دانا و بزرگتر یعنی بسیار بزرگ، و این کلمه از علامات ممیزه صفت است از اسم یعنی چون در آخر کلمه ای در آید که دارای معنی اسمی و صفتی هر دو باشد آنرا مخصوص بمعنی صفتی میکنند یعنی عالم که در اسم و صفت هر دو استعمال میشود ولی چون گوئیم عالمتر تنها دارای معنی صفتی خواهد بود. (ناظم الاطباء). نشانه صیغه تفضیلی. در پارسی باستان تره (۱) (در اپترة) (۲)، اوستایی و هندی باستانی تره (۳)، پهلوی تر (۴)، کردی تر (۵)، استی در (۶) و در (۷)، گیلکی

تر (۸). (حاشیہ برهان چ معین): چرا عمر کرکس دوصد سال و یحک نماند ز سالی فزونتر پرستو؟ رود کی. ای کار تو ز کار زمانه نمونه تر او باشگونه و تو از او باشگونه تر. شهید بلخی. که از ما هر آنکس که جنگی تر است بهنگام سختی درنگی تر است. فردوسی. بدارم ترا هم بسان پدر وز آن نیز نامی تر و خوبتر. فردوسی. بدین منزلت کار دشوارتر گراینده تر باش و بیدارتر. فردوسی. زو دوست ترم هیچکسی نیست و گر هست آنم که همی گویم پازند قران است. فرخی. اگرچند از نامورتر تباری و گرچند کز بهترین خاندانی. فرخی. از مار کینه ورت ناسازتر چه باشد گفتار چربش آرد بیرون ز آشیانه. لیبی. زرد و درازتر شد از غاوشوی خام نه سبز چون خیار و نه شیرین چو خربوزه. لیبی. تا دولت ما به رأی و تدبیر وی آراسته تر گردد. (تاریخ بیهقی). بهره چه که بیایست که باشد پادشاهان بزرگ را از آن زیادت تر بود. (تاریخ بیهقی). از عراق گروهی را با خویشتن بیاورده بودند... که ایشان فاضلترند. (تاریخ بیهقی). خاصه تر این گروه، کز دل پاک شیعت مرتضای کرارند. ناصر خسرو. خرد ز آتش طبعی آتش تر است که مر مردم خام را او یزد. ناصر خسرو. گفت ای ملعون ندانی که خدا بسیار مثل ترا هلاک کرده از تو بقوت تر و بمال از تو بیشتر؟ (قصص ص ۱۱۶). اگرچه در کتاب نخستین... فصلی گفته آمده است اینجا بشرح تر یاد کرده آید. (ذخیره خوارزمشاهی). اما هیچکس بشعر دوستی تر از طغانشاه بن الب ارسالان نبود. (چهارمقاله). سرهای سراندازان در پای تو اولیتر در سینه جانبازان سودای تو اولیتر. خاقانی. نیست بر مردم صاحب نظر خدمتی از عهد پسندیده تر. نظامی. نخواهم شدن زو جهانگیر تر نه زو نیز با رای و تدبیر تر. نظامی. هرکه او بیدارتر پردردتر هرکه او آگاه تر رخ زرد تر. مولوی. روان تشنه بر آساید از کنار فرات مرا فرات ز سر برگذشت و تشنه ترم. سعدی. پای بر دیده سعدی نه اگر بخرامی که بصد منزلت از خاک درت خاکتر است. سعدی. کس ندیده ست آدمیزاد از تو شیرین تر سخن شکر از پستان مادر خورده ای یا شیر را؟ سعدی ||. گاه صفات بی علامت «تر» بهمین معنی آیند، چون: مِه، کِه، بِه و کم بجای مهتر و کھتر و بهتر و کمتر: مریدان بقوت ز طفلان کم اند مشایخ چو دیوار مستحکم اند. سعدی. || گاه زاید آید: چنین چیزها از وی آموختند که مہذب تر و مهتر تر روزگار بود. (تاریخ بیهقی). (۱) - apatara - (۲) - tara. tar - (۸) - dar. (۷) - der. (۶) - ter. (۵) - tar. (۴) - tara. (۳).

تر.

[تَر] (ع ۱) (۱) ناحیہ بین قبل و دبر: بین التروالفر. (۲) (دزی ج ۱ ص ۱۴۲). (فرانسوی) (۱) - Espace - (۲) Perinee
naturelle. (فرانسوی) entre l'anus et les parties

تر.

[تَر] (ع ۱) اسب تاتاری تیزرو. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اسب متناسب الاعضا و جفاکش. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تر.

[تُر] (ع ۱) اصل. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد ||). رشته راز. (منتھی الارب) (آنندراج). رشته راز که گلکاران بدان اندازه گیرند. (ناظم الاطباء). الخیط الذی یمد علی البناء فیبنی علیہ، فارسی معرب، و هو بالعربیۃ الامام. (اقرب الموارد) (از المعرب جو الیقوی) (از المنجد ||). در حال غضب گویند: لاقیمنک (۱) علی التری. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتھی الارب چ تهران: لایتمنک.

تُر.

[تُر] (ع مص) بریده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بریدن چیزی را، لازم است و متعدی. (منتهی الارب) (آندراج ||). بیرون افتادن استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انقطاع استخوان و هر عضوی. (اقرب الموارد). انقطاع و ساقط شدن استخوان. (المنجد). ساقط شدن دست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تر الوظیف و ساقها؛ ای سقط. (اقرب الموارد ||). دور افتادن از شهر خویش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). تنها و دور شدن از قوم خویش. (المنجد ||). بیرون افتادن هسته از کوبه. (اقرب الموارد ||). انداختن شتر مرغ مافی البطن خود را ||. فربه و باگوش شدن جسم کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تُر آمدن.

[تَم دَ] (مص مرکب) خجل شدن. (آندراج). خجالت کشیدن، چه در وقت انفعال عرق می آید. (آندراج در ذیل کلمه تر): شوخی که گشته خون دلم از نیمرنگیش گل در چمن تر آمده از شوخ و شنگیش. تأثیر (از آندراج ||). آزرده شدن. (آندراج): چو پیش صبح روشن شد که حال مهر گردان چیست تر آمد خنده خوش بر غرور کامکاران زد. حافظ (از آندراج). ای آزرده دل شده چنین و چنان کرد، و بعضی درین شعر بر آمد خوانده اند و در تحیر در آمده اند. (از غوامض) (آندراج). تر آمد باز از سیل سرشکم من ندانستم که خواهد ساخت جام خونفشانم ماجرا امشب. زکی ندیم (از آندراج در ذیل کلمه تر).

تُرَا.

[تَا] (ا) دیوار بلند و رفیع را گویند، مانند دیوار خانه پادشاهان و دیوار قلعه و کاروانسرا. (برهان) (از ناظم الاطباء). دیوار بس رفیع و بلند را گویند مانند دیوار خانه پادشاهان و دیوار کاروانسرا و حصار قلعه و امثال آن. (فرهنگ جهانگیری). دیواری بزرگ و سخت باشد که بسیار بلند و عظیم بود و در پیش چیزی یا کسی بکشند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۴). دیوار بلند مانند دیوار خانه پادشاهان و کاروانسرا و قلعه، و تری به اماله نیز آمده. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). دیواری بود یگانه سخت عظیم و بلند که پیش کسی یا چیزی کشند. (اوبهی). سدی و دیواری را گفته اند که در پیش چیزی بکشند، و دیواری که با کاهگل و گلابه استوار کرده باشند. (از برهان). دیواری بکاه سخت کرده، با گلابه استوار کرده. (شرفنامه منیری): صف دشمن تُرا ناستد پیش ور همه آهینن تُرا باشد. شهید (از لغت فرس اسدی). ز بیم تیغ جهانگیر همچو خورشیدش همیشه ماه تُرا بسته باشد از خرمن. رضی الدین نیشابوری. محیط مرکز دولت جمال دنیی و دین که سد عدلش یا جوج فتنه راست تُرا. شمس فخری.

تُرَا.

[تُ] (ضمیر + حرف اضافه) (از «تُ»، مخفف «تو» + «را») ترکیبی باشد از «تو» و «را» که در محاورات و کتابت «واو» را می اندازند. (برهان). کلمه خطاب. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا). کلمه خطاب بمفعول... بهر تقدیر مرکب است از لفظ تو و کلمه را، و لفظ تو اکثر به واو اشمام خوانده میشود و آن حکم ضمه دارد که در تقطیع واجب الحذف است بلکه در خواندن نیاید، و این واو را بحالت ترکیب ننویسند مگر در صورتی که کلمه را از لفظ تو جدا واقع شود. (آندراج). در اصل «تو را» بود. (شرفنامه منیری): ترا در دو گیتی بر آورده اند بچندین میانجی پیورده اند. فردوسی. گفت بر من فروش باغ ترا (۱) تا دهم روشنی چراغ ترا. نظامی (از شرفنامه منیری). جسم ترا (۲) پاک تر از جان کنی چونکه چهل روز بزدان کنی. نظامی. من ای گل دوست میدارم ترا کز بوی

مشکینت چنان مستم که گویی بوی یار مهربان آید. سعدی ||. بمعنی خود را هم هست. (برهان). بمعنی خود را نیز آمده. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (از شرفنامه منیری). بمعنی خود را نیز تأویل میتوان کرد. (آندراج): خواهی تا توبه کرده رطل بگیرد زخمه غوش ترا بفندق تر گیر. عماره. گر بیارند و بسوزند و دهندت بر باد تو بسنگ تکزئی نان ندهی باب ترا. لیبی ||. گاهی بمعنی مضاف الیه نیز آید، در این صورت کلمه «را» بمعنی «برای» باشد. (آندراج): قسمی که ترا نیافریدند گر سعی کنی میسرت نیست. سعدی ||. بتو. با تو: آنچه بخروار ترا داده اند با تو به پیمانماند و قفیز. کسائی. (۱) - و ظاهراً که بدین معنی باغت را و جسمت را باید خواند که در کلام قدما بسیار آمده است. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا). (۲) - و ظاهراً که بدین معنی باغت را و جسمت را باید خواند که در کلام قدما بسیار آمده است. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا).

ترا.

[ت] (اخ) دهی از دهستان امیری بخش لاریجان است که در شهرستان آمل و هیجده هزارگری شمال خاوری رینه قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آنجا غلات و لبنیات و گردو است. راه مالرو و زیارتگاهی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترا.

[ت] (اخ) (۱) ربّه النوع هندی، زوجه «بری هرپتی» (۲) خدای ستاره مشتری است. (۱) - Briharapati - Tara. (۲).

ترا.

[ت] (اخ) (۱) از جزایر یونان است که شهر سیرنا از جمله بلاد آن بود. این جزیره اکنون سانتورن (۲) نام دارد. (تاریخ قدیم فوستل دو کولانژ). (۱) - Santorin - Thera. (۲).

ترا.

[ت] (اخ) (۱) یکی از شهرهای اتحاد جماهیر شوروی سابق در سیریه آسیا است که بر ساحل ایرتیش (۲)، یکی از شعب رود اوبی (۳) واقع است و ۸۶۵۰ تن سکنه دارد. (۱) - obi - Irtych. (۳) - Tara. (۲).

ترائب.

[ت] (ع) (۱) استخوانهای سینه، (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استخوانهای سینه، و این جمع تریبه است و مجازاً بمعنی سینه آید. (غیاث اللغات). ج تریبه. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (اقرب الموارد) (دهار) (المنجد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): یخرج من بین الصلب و الترائب. (قرآن ۸۶ / ۷). معبر ذوائب معقد عقائص مسلسل عذایر سجنجل ترائب. نصرالله غزنوی. از ترائب و بطن فاطمه زهرا (ع) امام حسن و امام حسین (ع) و محسن سقط و زینب کبری و ام کلثوم کبری. (تاریخ قم ص ۱۹۸ ||). جای قلاده از سینه، یا آنچه نزدیک دو ترقوه بود از آن، یا مابین دو پستان و دو ترقوه، یا چهار دنده است از جانب راست سینه و چهار دنده از جانب چپ آن، یا دو دست و دو پا و دو چشم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

ترائق.

(۱) [تَء] [عِا] جِ ترقوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در اقرب الموارد و المنجد و متن اللغه، ترايق جمع ترقوه آمده. رجوع به ترايق و تراقی و ترقوه شود.

ترايك.

[تَء] [عِا] جِ تريکه. رجوع به تريکه شود.

ترائی.

[ت] [ع مص] يکديگر را دیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آنندراج). دیدن بعض آنها مر بعض را، کذا تراء الجمعان؛ یعنی دچار شدند آن دو جمعیت بهم. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دیدن بعض قوم بعض دیگر را. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). خود را در آینه دیدن. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). نمودار شدن چیزی و پیش آمدن کسی را از پریان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خود را نمایاندن بکسی. (المنجد): و لما تراءت عند مرو منیتی؛ یعنی هنگامی که در نزدیک مرو مرگ خود را بمن نمایاند. (از اقرب الموارد). نمودار شدن چیزی. (آنندراج): ترائی لی؛ ظاهر شد تا که دیدم یا پیش آمد بینم او را ||. سرخ و زرد شدن غوره خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظاهر شدن رنگهای غوره خرما. (اقرب الموارد ||). نگرستن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). در برابر یکدیگر افتادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی): دارهما چتراءیان؛ ای تقابلان. (اقرب الموارد). فی الحدیث: لاترائی ناراهما؛ یعنی لازم است مسلم را که همسایگی نکند با مشرک و خانه خود را از خانه مشرک دور دارد بحدی که اگر برافروزد آتش را نبیند آنرا آتش مشرک، و اصل آن تترائی است و یکی از دو «ت» برای تخفیف حذف شده است. (از منتهی الارب ||). مایل شدن به رأی کسی و اقتدا بدو کردن. (المنجد ||). نمودار و ظاهر شدن کیفیت کار: تراءى لی ان الامر کیت و کیت؛ ای ظهر لی. (المنجد ||). بزحمت هلال را نگرستن که دیده می شود یا نه. (المنجد).

تراب.

[ت] [امص، ا] ترشح بود از آب و روغن که اندک اندک از کوزه و غیره پالایش گیرد و بترابد بیرون. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۲). ترابیدن آب بود. (حاشیه همان کتاب). پالائیدن آب بود از جائی. (ایضاً حاشیه همان کتاب). فروچکیدن روغن بود از ظرف چنانکه بوطاهر خسروانی گفته: از شیشه همان برون ترابد که دروست. (ایضاً حاشیه همان کتاب). ترشح و چکیدن آب و شراب و روغن و امثال آن باشد از مشک و سبو و مانند آن. (فرهنگ جهانگیری). ترشح و تراویدن و کم کم چکیدن آب و شراب و روغن و امثال آن باشد از کوزه و سبو و مشک و مانند آن. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چکه آب و تراوش آن. (ناظم الاطباء). ترابیدن و تراویدن مصدر آنست. (آنندراج). رشحه و چکه آب و شراب و روغن و مانند آن، و ترابیدن و تراویدن مصدر آن. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). رفتن روغن از آوند پالایش. (شرفنامه منیری). آبی یا روغنی باشد که به پالایش از کوزه یا از خم اندک اندک میچکد. (اوبهی): اگر تراب ز دست تو آیدی بزمین بجای سبزه زبرجد برویدی ز تراب. امیرمعزی. خموش آب نگه دار همچو مشک درست ور از شکاف بریزی تراب، معیوبی. مولوی (از فرهنگ جهانگیری و رشیدی ||). بعضی گویند شمشیر باشد، چون گویی این شمشیر تراب است یعنی آب دارد و روشنست. (اوبهی ||). بمعنی حيله و زبان آوری هم بنظر آمده است. (برهان).

تراب.

[ت] (ع ۱) خاک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء). بعربی خاک را گویند. (برهان) (جهانگیری). خاک خشک. (غیاث اللغات). زمین نرم. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ج، اتربه، تربان، و در آن ده لغت دیگر است: ترب، تربه، تَرباء، تَرباء، تیرب، تیراب، تورب، توراب، تَرب و تَرب (۱). (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به همین کلمات شود. بفارسی خاک نامند و آن عبارتست از آنچه از زمین بسبب آفتاب و صدمات نرم شده باشد سرد باعتدال و خشک مخفف و رادع است. (تحفه حکیم مؤمن): ... فمثله کمثل صفوان علیه تراب فأصابه وابل... (قرآن ۲ / ۲۶۴). ان مثل عیسی عند الله کمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له کن فیکون. (قرآن ۳ / ۵۹). جان و تن حجت تو مر ترا باد تراب قدم ای بوتراب. ناصر خسرو. که شود سخت زود دیو لعین زیر نعلین بوتراب تراب. ناصر خسرو. سر یافته ست نرمترین بالش از حجر تن یافته ست پاک ترین بستر از تراب. مسعود سعد. اگر تراب ز دست تو آیدی بزمین بجای سبزه زبرجد برویدی ز تراب. امیر معزی. زهره اعدا شکافت چون جگر صبحدم تا جگر ابر را سده بیست از تراب. خاقانی. ای ذوالفقار دست هدی زنگ گیر زنگ کآن بوتراب علم به زیر تراب شد. خاقانی. (۱) - و «تَرب».

تراب.

[ت] (ع ۱) بن دست گوسپند. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). منه حدیث علی علیه السلام: لئن ولیت بنی امیه لانفضهم القصاب التراب الودمه. (منتهی الارب ||). آن یا جمع تَرب بالفتح است مخفف تَرب یا صواب الودام التربه است و آن ودام (روده و شکنبه ها) است که بخاک افتاده باشد. (منتهی الارب).

تراب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان شاه آباد (اسلام آباد غرب) است که در دوازده هزار گزی جنوب باختری شاه آباد و یکهزار گزی شمال شوسه شاه آباد به ایلام قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات دیم و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و تهیه ذغال و هیزم است و در زمستان عموماً به گرمسیر دیره گیلان غرب میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

تراب.

[ت] (اخ) ابن عمر بن عبید کاتب مصری، مکنی به ابوالنعمان. از ابواحمد بن الناصح روایت کند. او در ذی قعدة ۴۲۷ ه. ق. سن ۸۵ سالگی درگذشت. (حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ص ۱۷۱).

تراب آباد.

[ت] (اخ) دهی از دهستان انار است که در شهرستان رفسنجان و هشتاد و سه هزار گزی شمال باختری رفسنجان و چهار هزار گزی شوسه رفسنجان به یزد قرار دارد. جلگه ای سردسیر است و ۷۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و پنبه، شغل اهالی زراعت است و راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تراب آلوده.

[تُدْ دِ] (ن مف مرکب) خاک آلوده. (آنندراج) (ناظم الاطباء): پاک و صافی شو و از چاه طبیعت بدرآی که صفایی ندهد آب تراب آلوده. حافظ. بوسه از تشنه لبی سینه گذارد بر خاک تا شد از خط، لب لعل تو تراب آلوده. صائب (از آنندراج).

ترابانیدن.

[تَدْ دِ] (مص مرکب) تراوانیدن: و آن را که همه تن و همه رگها پر ز خون باشد طبیعت اندر دفع خون همی کوشد تا بدان طریق که نزدیکتر و آسانتر باشد دفع کند، اما از رگ برون تراباند، یا رگی را بشکافد، یا بوجهی دیگر دفع کند چنانکه خون حیض و بواسیر و مانند آن. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به تراوانیدن شود.

تراب الشارده.

[تُبُّشْ شَارِدِ] [ع ا مرکب] (۱) خاک جزیره ایست. (الفاظ الادویه). جزیره ایست در روم که در آنجا هوام متکون نمی گردد و خاک او جهت اسقاط زلویی که در حلق چسبیده باشد آزموده است حتی گندم و جو مزروع آنجا همین خاصیت دارد. (تحفه حکیم مؤمن). Terre de Charda - (۱) Formantera. (جزیره فرمانترا)

تراب الصیدا.

[تُبُّصْ صَا] [ع ا مرکب] (۱) خاک مغاره صیدا است که در بلاد شام است و خوردن یک مثقال آنرا با تخم نیمبرشت جهت التیام استخوان شکسته مجرب دانسته اند. (تحفه حکیم مؤمن). (۱) - Terre de sidon.

تراب الطرف.

[تُبُّطْ طَرَا] [ع ا مرکب] خاکی که از چهارراه برگیرند. (آنندراج).

تراب الفار.

[تُبُّلْ] [ع ا مرکب] تراب الهالك. اسم سم الفار است. (تحفه حکیم مؤمن).

تراب القی.

[تُبُّلْ قَا] [ع ا مرکب] کنگرزد است. (تحفه حکیم مؤمن). صمغ الحرف (۱). (فرانسوی) (۱) - Gomme d'artichaut

تراب المربعات.

[تُبُّلْمُ رَبَّابَا] [ع ا مرکب] خاک چهارراه است و از تراب الطرق که خاک راههای غیر چهارراه باشد لطف و اعدل است و بسبب مصادمات مختلفه بغایت مجفف و منقی جراحات چرک دار و باعث التیام او، و جهت استحکام اعضای مسترخیه نافع و جزو بعضی از معاجین قدیمیه است، و از خواص اوست که چون قبل از طلوع آفتاب روز شنبه بدست چپ بردارند و در خرقة کبود بسته تعلیق کند سحر را باطل نماید و چون در ساعت سیم از روز چهارشنبه بردارند جهت رفع عداوت و تفریق مؤثر است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به تراب الطرف شود.

تراب الهالك.

[تَبُّلٌ هَالٍ] (ع ا مرکب) تراب الفار. سم الفار است. (تحفه حکیم مؤمن). مرگ موش. شُك. رهج الفار: و به انفاس ممسك الارواح از تراب الهالك حافظ الاجساد برانگیزد. (دره نادره چ شهیدی ص ۹۱)

ترابخان چگنی.

[تَنْ جِ كِ] (اخ) از سرکردگان سپاه کریمخان زند. رجوع به مجمل التواریخ ص ۳۳۹ و ۳۵۷ شود.

تراب خان نهاوندی.

[تَنْ نَ وَ] (اخ) در ابتدا با کریمخان زند مودت و اخلاص داشت و سپس به دشمن او علیمرادخان پیوست. رجوع به مجمل التواریخ ص ۱۶۸ و ۲۲۱ - ۲۲۳ شود.

ترابل.

[تَبُّ] (ع مص) شیری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). هجوم کردن بر مردم و شیری نمودن. (از المنجد). يقال: هو یترابل؛ یعنی او شیری می نماید (منتهی الارب)، مانند شیر می گردد. (ناظم الاطباء).

ترابل.

[تَرَّ بُّ] (ع مص) دزد شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تلصص. (اقراب الموارد) (المنجد ||). بی سردار و حاکم کارزار کردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). شیری نمودن و مانند شیر غریدن. (از المنجد). رجوع به ترابل شود.

ترابنده.

[تَبَّ دَ / د] (نف) تراوش کننده. آنکه تراوش کند: و زمینها ترابنده که بزبان خوارزم زناف گویند و بخار و پالیزها تره. (ذخیره خوارزمشاهی). و سوزش شیرینه بیشتر از سوزش سعه باشد و ترابنده تر از سعه بود. (ذخیره خوارزمشاهی). - بافتهای ترابنده؛ در قسمتهای مختلف رستنی بافتهائی است که از پرتوپلاسم آنها موادی ترشح میشود و در نقاط مخصوصی جمع میشود... (گیاه شناسی گل گلاب ص ۴۴). - بشره ترابنده؛ بسیاری از شیرها دارای اسانسهایی هستند که پیوسته ساخته و تبخیر شده، موجب پراکنده شدن بوهای مختلف در هوا می شود... (گیاه شناسی گل گلاب ۴۴). - پرده ترابنده؛ رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۴۳ شود. - کیسه ها و آوندهای ترابنده؛ رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۴۳ شود. - یاخته های ترابنده؛ رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۴۳، و ترابیدن و تراویدن شود.

ترابه.

[تَبَّ / ب] (ا) طعامی که آب بیش از حد در آن کرده باشند. با آبی بسیار، در حالی که کمی آب مطلوب است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترابہ.

[تُ] (اخ) موضعی است به یمن. (منتهی الارب). شهری به یمن، و خازرنجی گوید وادی است. (معجم البلدان).

ترْبَةُ.

[تَ] (ع مص) (از «رب» بردن و دور گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج). اذهاب. (اقرب الموارد) (المنجد).

تراب هالك.

[تُ] (ل) (ترکیب وصفی، مرکب) هالوک. رھج الفار. سم الفار. مرگ موش. شُک. رجوع به تراب الهالك شود.

ترابی.

[تُ] (ص نسبی) در زمان بنی امیه دوستان حضرت علی بن ابیطالب را ترابی می گفتند. (اللباب فی تہذیب الانساب ص ۱۷۱).

ترابی.

[تُ] (ص نسبی) جمعی در مرو به این نسبت انتساب کنند و بداد و ستد حبوبات اشتغال دارند. (انساب سمعانی).

ترابی.

[تُ] (اخ) از اهالی قسطمون و از شعرای قرن دهم هجری است و بوعظ و تدریس اشتغال داشت. اشعار او عارفانه است. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترابی.

[تُ] (اخ) تقی الدین بن اسماعیل بن یوسف السنندی حصکفی الشافعی، مکنی به ابوبکر، مشهور به ترابی. بسال ۹۲۰ ه. ق. در عمادیه در گذشت. او راست: شرح القصاری فی التصریف. (از اسماء المؤلفین ص ۲۳۸).

ترابی.

[تُ] (اخ) زاهد نخشی، ابن احمد. محدث است. (منتهی الارب).

ترابی.

[تُ] (اخ) عبدالکریم بن عبدالرحمن. محدث است. (منتهی الارب).

ترابی.

[تُ] (اخ) محمد بن ابی الہیثم. محدث است. (منتهی الارب). ابوبکر بن ابی الہیثم محمد بن عبدالصمد ترابی. ابن ماکولا گوید وی ابوبکر محمد بن ابی الہیثم عبدالصمد الترابی مروزی است. از ابومجد عبدالله بن احمد بن حمویہ السرخسی روایت کند و از او

حسین بن مجد الفراء البغوی و ابوالمظفر سمعانی کہ ہر دو تن شافعی اند و جز آن دو روایت دارند. وی در ماہ رمضان ۴۶۳ ہ. ق. در سن ۹۶ سالگی در گذشت. (اللباب فی تہذیب الانساب ص ۱۷۱).

ترابی.

[ت] (اخ) محمد بن مروزی، ابن احمد. محدث است. (منتہی الارب).

ترابی.

[ت] (اخ) مصطفی افندی. از شعرا عثمانی در قرن دہم ہجری و از اہالی کلیل است. دارای اشعار لطیف است و در ذکر تاریخ مہارتی دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترابی.

[ت] (اخ) نصر بن یوسف. محدث است. (منتہی الارب).

ترابیدن.

[ت] د [مص] رفتن آب بیالایش، اندک اندک. و روغن نیز کہ از انا پالایش گیرد. (حاشیہ فرهنگ اسدی نخجوانی). چکیدن آب از کوزه بود. (اوبھی). تراویدن و ترشح کردن باشد مطلقاً، اعم از آب و شراب و روغن و امثال آن از ظروف. (برہان) (آندراج). چکیدن آب از ظروف. (فرہنگ خطی کتابخانہ سازمان). تراویدن و ترشح کردن و تراوش کردن و بطور رشحات کوچک خارج شدن مایعی از سطح ظرفی کہ متداخل باشد. (ناظم الاطباء). رفتن آب بیالایش اندک اندک و چکیدن بنرمی و آہستگی. (شرفنامہ منیری). زہیدن آب و روغن از مسام و سوراخہای خرد، از سفالینہ و چرمینہ و مانند آن. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا): بخل ہمیشہ چنان ترابد از آن روی کآب چنان از سفال نو نترابد (۱). ابوطاہر خسروانی. از کوزه همان برون ترابد کہ در اوست. ابوطاہر خسروانی. از جام انگین نترابد جز انگین از نفس او نیاید الا لطف کنی. منوچہری. اندر سفال نو کردن [آب را] تا از او بترابد، مضر تہاء آب ببرد. (ذخیرہ خوارزمشاهی). رگہا بدان سبب سست و... گردد و خون از رگہا ترابیدن گیرد. (ذخیرہ خوارزمشاهی). و آنچه از سعفہ ترابد، ریمی غلیظ و لزج باشد کہ قوام آن همچون انگین بودہ باشد. (ذخیرہ خوارزمشاهی). حوضی کہ پیوستہ آب در وی می آید و آنرا بر اندازہ مدخل، مخرجی نباشد لاجرم از جوانب راہ جوید و بترابد. (کلیلہ و دمنہ). از مسام ابر نترابد بجز آب حیات بس کہ می گردد ز بحر دست رادش شرمسار. ابن یمین ||. مجازاً، پدید آمدن از آشکار شدن از : ہر کہ پنج قدح شراب ناب بخورد آنچه اندر اوست از نیک و بد، از او بترابد و گوہر خویش پدید کند. (نوروزنامہ منسوب بہ خیام). رجوع بہ تراویدن و تراوش شود. (۱) - ن ل: بترابد.

ترابیزہ.

[ت] ز [ع] (ع) در تداول مردم مصر میز را گویند. (نشوء اللغہ ص ۹۵).

ترابیه.

[تُ بی یَ / ی] (ص نسبی) (حروف...) مقابل حروف آتشین است و آنرا حروف خاکی و ارضیه نیز گویند و عبارت از: د، ح، ل، ع، ر، خ، ش میباشد. رجوع به حروف آتشین شود.

تراپ.

[تُرا / ت] (اخ) (۱) بلوکی از ایالت «سین اواز» (۲) در ولایت ورسای (۳) است. ۴۹۵۰ تن سکنه دارد و راه آهن از این نقطه می‌گذرد. (۱) - Versailles - (۲) - Seine - et - Oise. (۳) - Trappes.

تراپانی.

[تُرا / ت] (اخ) (۱) شهر و بندری است در جزیره سیسیل. نام باستانی آن «دُریان» (۲) بود. ۷۳۳۰۰ تن سکنه دارد و معادن نمک و سنگ مرمر آن معروف است. قاموس الاعلام ترکی آرد: در هشتاد هزار گزی مغرب ایالت پالرم واقع است. دارای ابنیه زیبا و تجارت پر رونق است. محصولات مرجانی و عاجی و مخصوصاً لیمو و شراب آنجا مشهور است و معبد کهن و ویرانی دارد که به زهره، خداوند جمال منسوب است. (۱) - Drepane - (۲) - Trapani.

تراتر.

[تَ ت] (ع ا) کارهای بزرگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شدائد. (اقرب الموارد) (المنجد): ان اصل الحرب فیها التراتر. (اقرب الموارد).

تراتی.

[تُ تی] (اخ) ده کوچکی است از دهستان بنت، در بخش نیکشهر شهرستان چاه بهار. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

تراتیر.

[تَ تی] (ع ا) دختران خویله. (منتهی الارب) (آندراج). جاریه های رعناء. (تاج العروس).

ترانیزک.

[تَ تی ز] (ا) سبزی است که به تره تیزک اشتهار دارد و ترندنکس نیز گویند، و عبری جرجیر خوانند. (برهان). تره تیزک. جرجیر. (ناظم الاطباء). سبزی است که عبری جرجیر گویند، و اصل آن تره تیزک است. (انجمن آرا) (آندراج). تر تیزک. تره تندک. شاهی. انداو. تره میره. تره اسپندین (در بندر پهلوی (۱)). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - بندر انزلی.

تراث.

[تُ] (ع ا) میراث. (آندراج) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آنچه از مرده بکسی رسد. (منتهی الارب) (المنجد) (ناظم الاطباء). و اصل التاء فیه واو. (منتهی الارب). ترکهه میت. مرده ریگ.

تراج.

تُرّاج [ا] دُرّاج است و آن پرنده‌ای باشد صحرایی و آنرا شکار کنند و خورند. (برهان). دراج است و آن مرغی است که شکار کند و گوشتی نیکو دارد. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به دُرّاج شود.

تراج.

[ت] (صوت) ترجمه لفظ آمین است که بعد از دعا بجهت استجابت گویند. (از آندراج). کلمه‌ای که جهت استجابت بعد از ختم دعا گویند مانند کلمه آمین، و تراج باد یعنی آمین باد. (ناظم الاطباء).

تراجز.

[تَجُ] (ع مص) خصومت کردن با هم در شعر خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تناشد رجز بین یکدیگر. (اقرّب الموارد) (المنجد).

تراجع.

[تَجُ] (ع مص) بهم بازگشتن. (زوزنی). با یکدیگر واپس آمدن. (دهار). بیکدیگر بازگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سپسایگی بازگشتن و از همدیگر بازستدن هر دو خلیط تا آنچه عامل گرفته است میان هر دو برابر گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازگشتن و منقلب شدن و با یکدیگر رجوع کردن. (غیاث اللغات) (آندراج): خاصه در این روزگار تیره که خیرات بر اطلاق روی بتراجع نهاده است. (کلیله و دمنه). چون کار او در علو شأن و نفاذ فرمان و کمال اقبال و حصول آمال بغایت رسید روی در تراجع نهاد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۷۲). و چون هنگام کار و تراجع روزگار آن طایفه آمد. (جهانگشای جوینی ||). رجعت کردن کواکب از حرکات اکثری خود که از مغرب بسوی مشرق میباشد. (غیاث اللغات) (آندراج).

تراجم.

[تَجُ] (ع مص) با یکدیگر سنگ انداختن. (زوزنی). سنگ اندازی کردن با هم. (منتهی الارب) (از آندراج) (اقرّب الموارد) (المنجد): تراجموا بالحجاره؛ سنگ اندازی کردند با هم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تراجم.

[تَجُ] (ع ا) جِ تَرْجُمان و تَرْجُمان و تَرْجُمَةٌ. (از منتهی الارب). جِ ترجمان که به ترکی قبلماچی باشد. (آندراج). جِ تَرْجُمان و تَرْجُمان و تَرْجُمَةٌ. (از ناظم الاطباء).

تراجمه.

[تَجُ م] (ع ا) تراجم. جِ تَرْجُمان و تَرْجُمان. (المنجد).

تراجی.

[ت] [ع مص] با هم مراد داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تراجی کلا.

[ت ک] [اخ] دهی از دهستان بیشه است که در بخش مرکزی شهرستان بابل و در دوازده هزارگزی جنوب خاوری بابل قرار دارد. دشت و جنگل مرطوب است و ۵۵ تن سکنه دارد. آب آن از فاضلاب چشمه جنید است. محصول آنجا برنج و صیفی و پنبه و کنف و مختصری غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تراجیل.

[ت] [ع ا] کرفس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تراخم.

[ت ح] [ع مص] با یکدیگر ببخشودن. (زوزنی). بر یکدیگر بخشودن. (دهار). بیکدیگر مهربانی کردن. (منتهی الارب). یکدیگر را مهربانی کردن. (ناظم الاطباء). با یکدیگر رحم کردن. (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد).

تراختن.

[ت ت / ت ت] [مص] شتابی بسیار کردن. (ناظم الاطباء) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۱ الف): اگر نیاز وفا میکنند از آن خونی بقتل عاشق نالان تراختن گیرد. ابوالمعالی (از شعوری ایضاً)

تراخم.

[ترا / ت خ] (از فرانسوی، ا) (۱) مرضی است مسری و مزمن که در همجو، مخصوصاً در قسمت لاپلکی آن دانه هایی تولید می کند که کم کم به قسمت همجوی بن کیسی و حتی روی یامه (قرنیه) رسیده و بالاخره منجر به پژمردگی همجو میگردد که بشکل نوارهای التیامی در پشت پلک دیده میشود. نشانه ها: مانند اغلب امراض مزمن شروع تراخم نیز بی سروصدا و مخفی است، بطوری که غالباً ممکن است شخص ماهها و سالها مبتلا به تراخم باشد بدون این که مختصر توجهی به کسالت خود نموده باشد. به این ترتیب ابتدای این کسالت را غالباً هنگام معاینه بچه ها قبل از ورود به کودکان یا دبستان و یا معاینه سربازان میشود دید. گاهی نیز برحسب اتفاق در موقعی که شخص برای چیز دیگر مثلاً ضربه چشم یا همجوئید حاد مراجعه می کند، پزشک به تراخم او پی میبرد، و اگر از این بیماران که در روی همجوی پلکی آنان پر از دانه های تراخمی است تحقیقاتی از سابقه چشم آنها بعمل آید معمولاً اظهار میدارند که تاکنون چشم درد نکشیده اند. فقط گاهی برخی از اشخاص خیلی حساس برای سنگینی پلکها و تاب ترسی (خوف النور) رجوع کرده و اظهار میدارند که صبحها خیلی بزحمت چشمها را باز می کنند، یا در موقع کار چشمهایشان آب ریزش دارد بنابراین نشانه های نهستی (۲) در ابتداء همان آبریزش و تاب ترسی و سنگینی و خستگی چشمهاست. علایمی که چشم پزشک می تواند ببیند، در دوره سیر تراخم متفاوت است و بهمین جهت دانشمندان تراخم را به حالت های مختلف تقسیم کرده و دوره دوم را که دوره تراخم کامل است برحسب اینکه با همجوئید فصلی یا همجوئید سوزاکی توأم باشد بدسته های فرعی منقسم نموده اند. در اینجا برای سهولت امر از دسته های فرعی صرفنظر میشود و برای اینکه علائم تراخم را در حالات و دوره های مختلف آن شرح دهیم آنرا بشرح زیر تقسیم می کنیم: ۱- تراخم اولیه یا مشکوک. ۲- تراخم عمومی یا قطعی. ۳- تراخم التیامی.

تراخم اولیه: این دوره از تراخم را چون هیچ نوع نشانهء خارجی ندارد بیشتر در هنگام معاینهء دانش آموزان دبستانها می توان دید، در این حال اگر پلکهای کودک مبتلا را برگردانده دقت کنیم دانه های بقطر چهار تا هشت دهم میلیمتر در روی همجوی لاپلکی (ملتحمهء ظفره) مخصوصاً در کنار بالایی آن خواهیم دید و چون در کودکان لئفاوی مزاج نیز دانه های شبیه بدانه های نامبرده منتها قدری کوچکتر دیده میشود و این خود باعث اشتباه در تشخیص است، به این مناسبت این حالت از تراخم را برخی از دانشمندان تراخم مشکوک نامیده اند. فرق میان دانه های تراخمی و دانه های طبیعی در این است که دانه های تراخمی را همیشه رگهای کوچک احاطه کرده اند و مختصری هم از دانه های طبیعی بزرگتر میباشند و از طرف دیگر عدهء دانه های طبیعی شش تا هشت عدد بیشتر نبوده و معمولاً در ثلث داخلی و خارجی کنار بالائی لاپلک (غضروف ظفره ای) جا دارند، در صورتی که عدهء دانه های تراخمی بزودی زیاد شده و تمام کنار بالایی لاپلک را میگیرد. دانه های داخلی غالباً بهم چسبیده و تودهء بزرگی را درست می کنند، در صورتی که دانه های خارجی مدتها از یکدیگر جدا هستند. این حالت از تراخم ممکن است ماهها و سالها بدون تغییر مانده و بیمار از وجود آن آگاه نشود، فقط اشخاص حساس مختصر سنگینی در چشم خود احساس خواهند کرد. تراخم عمومی: چنانکه اشاره شد ممکن است تراخم مدتها بحالت اول مانده و دانه ها از یک رج زیادتر نشوند ولی اغلب اوقات بیماری پیشرفت کرده و رجهای دوم و سوم از دانه های تراخمی پیدا شده و کم کم این دانه ها گوشتک (لحمهء دمعیه) و چینهای نیم هلالی و زاویهء داخلی چشم را احاطه کرده و سطح همجوی لاپلکی (ملتحمهء ظفری) را نیز پوشانیده و از آنجا هم گذشته به همجوی بن کیسی بالایی رسیده و حتی به قسمت بالایی سطح قرنیه نیز میرسد. در این هنگام اگر تصادفاً پلک شخص مبتلا را برگردانند روی مخاط گلی رنگ، دانه های رنگ پریده ای که همان دانه های تراخمی هستند دیده میشوند و اگر به آنها همجوئیدهای دیگر ضمیمه نشده باشند ممکن است دانه ها را شمرد که گاهی در حدود سی دانه میشوند. در همین موقع غالباً دانه های تراخمی به همجوی پلکی تحتانی هم رسیده و بشکل دو رج دانه، یکی بلافاصله زیر کنار آزاد پلک و دیگری در ته بن کیسی همجو دیده می شوند. در معالجهء تراخم باید همیشه این دانه ها را در نظر داشت. در هنگامی که دانه ها به همجوی پلک پائینی رسیده اند دانه های همجوی پلک بالایی کاملاً رسیده و شباهت زیادی به تخم ماهی و خاویار دارند و غالباً در موقع برگردانیدن پلک و یا در تحت مختصر فشار انگشت این دانه ها ترکیده و مایع لزج خون آلودی از آنها بیرون می آید. این مایع مخصوص تراخم بوده و در سایر همجوئیدها دیده نمی شود. علایم شخصی بیمار (نشانه های نهستی) نیز در این موقع شدت یافته و سنگینی پلک زیادتر شده و گاهی یک نوع افتادگی پیدا می کند که اگر تراخم یکطرفی باشد از دور بهترین مشخص مرض خواهد بود. با همه این احوال همجو (ملتحمه) تحریکات زیادی نداشته ترشحات آن منحصر به اشک ریزی خیلی کم و ترشح مختصری که صبحها در گوشه های چشم منعقد شده است می باشد... این بود نشانه های معمولی تراخم، ولی باید دانست که در اینجا مثل اغلب بیماریها که علائم همواره یکسان نبوده و برحسب مزاج و اشخاص تغییر می کند. مثلاً بعضی اوقات سطح همجو کاملاً قرمز رنگ بوده و در روی آن عدهء زیادی برجستگیهای سرخ رنگ دیده میشوند که به آن منظرهء مخملی یا توت فرنگی میدهند، گاهی این دانه ها در بن کیسی همجو خیلی بزرگتر از معمول شده و برجستگیهای بزرگی درست می کنند که ممکن است با همجوئید بهاری اشتباه گردد... بعضی اوقات در همجو اصلاً دانه ای دیده نمی شود، فقط یک نوع سرخی و کلفتی مخصوص در آن یافت میشود که با دواهای معمولی همجوئیدها اورام (ملتحمه) بهبودی نمی یابد و در این حال تنها دلیل وجود تراخم، فراهم بودن وسایل سرایت یعنی وجود تراخم در نزد معاشرین و نزدیکان بیمار میباشد. حالت التیامی: موقعی است که دانه های تراخمی از بین رفته و نسج التیامی جای آنرا می گیرد، در همجوی پلکی مخصوصاً در قسمت لاپلکی آن خطوط سفیدرنگی نازک دیده میشود که بطور نامرتب یکدیگر را قطع کرده اند ولی با این حال بنظر می آید که غالباً همه بطرف یک مرکز التیامی که کمی پائین تر از وسط لاپلک (غضروف ظفره ای) قرار دارد متوجه میباشند. معمولاً وقتی که سیر تراخم نزدیک به تمام شدن است این مرکز بزرگتر شده

و یک ناحیه کوچک التیامی درست می کند که کمی فرورفتگی داشته و شیار درازی نیز در وسط که به آن خط التیامی آرلت (۳) می گویند، در این محل همجو بقدری نازک شده است که بنظر می آید لاپلک (تارس) از چیزی پوشیده نیست. همجو در این حالت کاملاً به لاپلک چسبیده و شفافیت خود را از دست داده است بطوری که جوزه های میومیوس دیگر دیده نمیشوند مگر وقتی که خراب شده و بشکل دانه های زردرنگی در روی همجوی گلی رنگ (رنگ گل هلو) دیده شود، این حالت التیامی در همجوی بن کیسی نیز اثر کرده و گاهی آنرا بقدری جمع میکند که برگردانیدن پلکها را مشکل می سازد. این حالت آخرین مرحله تراخم و گاهی دلیل بر بهبودی کامل است و منظره آن بقدری ثابت و مشخص مرض است که غالباً آنرا جزء تعریف این بیماری بیان می کنند. مهمترین و خطرناکترین عوارض تراخم ترکیبات یامهء (قرنیه) آن هستند که ممکن است گاهی به کوری انجامد. (از چشم و بیماریهای آن دکتر باستان ج ۱ صص ۱۵۹ - ۱۶۵). و رجوع به همان کتاب صص ۱۶۵ و ۱۸۳ شود. [(۱)] kom Trachome - (فرانسوی) (۲) - Arlt - (۳) Subjectifs.

تراخمی.

[تَخُّ] (ص نسبی) بیماری که دیدگانش علت تراخم داشته باشد. که چشمش تراخم گرفته باشد.

تراخور.

[(ع ۱) نوعی ماهی. (دزی ج ۱ ص ۱۴۳).]

تراخونیتس.

[(اخ) (زمین سنگلاخ) (لوقا ۱:۳). شهر کوهستانی پرسنگی است که در طرف شرقی اردن واقع است و فعلاً آن را با قدری از کوه دروزالجاه گویند. رجوع به ارجوب شود. و اغسطس امپراطور، این شهر را به هیروودیس کبیر داد بشرط آنکه نسل دزدان و راهزنان را از آنجا قطع کند و چون هیروودیس درگذشت در تحت تسلط پسرش فیلیپس درآمد. (قاموس کتاب مقدس).

تراخی.

[ت] (ع مص) تقصیر کردن. (دهار). کاهلی و تقصیر نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). درنگی و سستی و درنگ کردن، يقال: تراخی السماء؛ ای ابطأت. (منتهی الارب). درنگی و سستی و درنگی کردن: تراخی السماء؛ درنگی کرد آسمان و نبارید. (ناظم الاطباء). تأخیر کردن. (غیاث اللغات). تأخیر کردن و دیر باریدن باران. (آندراج). تأخر. (آندراج) (المنجد). تباطؤ. (المنجد). تقاعس. (اقراب الموارد): تراخت السماء؛ ای ابطأ المطر. (المنجد ||). بطول انجامیدن و به تعویق افتادن کاری. (المنجد): هر کاری را غایتی است و هر مبدأی را نهایی که تراخی و تأخیر در توهم نمی گنجد. (جهانگشای جوینی). و چون مدتی از موعد بگذشت و در وصول تراخی تمام افتاد. (جهانگشای جوینی). و در آن چند روز خیر مغول تراخی گرفته بود. (جهانگشای جوینی ||). سستی اسب در تاختن. (المنجد ||). تباعد. (اقراب الموارد) (المنجد ||). اصطلاح اصول) واپس انداختن عمل از اول وقت آن، تا گاهی که ظن فوت آن رود. و تراخی ضد فور است. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تراخی.

[ت] (اخ) قریه ای به بخارا. (اللباب فی تهذیب الانساب ص ۱۷۱).

تراخی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تراخی. رجوع به ماده قبل شود.

تراخی.

[ت] (اخ) محمد بن موسی بن حلیم بن عطیه بن عبدالرحمن تراخی بخاری، مکنی به ابوعبدالله. از ابوسعیب حرانی و جز او روایت کند در سلخ ذی الحجه سال ۳۵۰ ه. ق. در گذشت. (اللباب فی تهذیب الانساب ص ۱۷۱).

تراخیس.

[ترا / ت] (اخ) (۱) ناحیتی به یونان. رجوع به ایران باستان ص ۷۷۷ شود. (۱) - Trachis.

تراخی نه.

[ترا / ت ن] (اخ) (۱) ناحیتی در یونان که در جنوب شرقی تسالی قرار دارد. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۷۶۹ و ۷۹۸ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Trachinee.

تراخینی.

[ترا / ت] (اخ) ناحیتی است به یونان. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۷۷ شود.

تراد.

[ت رادد] (ع مص) از یکدیگر رد کردن. (آندراج). فسخ معاهده کردن و بر هم زدن معاهده. (ناظم الاطباء). فسخ کردن بیعی با رضایت طرفین. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نزاع کردن و مجادله کردن. (ناظم الاطباء). شکوختن زبان در جواب. (اقرب الموارد ||). بازگشتن آب از مجرای خود به حاجزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترادف.

[ت د] (ع مص) یار یکدیگر و پی یکدیگر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعاون. (اقرب الموارد) (المنجد ||). مناکحت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تزویج هر یک از دو دوست زنی را از کسان خود بدیگری. (از اقرب الموارد ||). پیایی شدن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تتابع. (اقرب الموارد) (المنجد ||). در پس یکدیگر نشستن. (آندراج). در پس یکدیگر سوار شدن. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). یک چیز را دو اسم بودن، و این لغت مولده است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در اصطلاح عبارت است از اتحاد در مفهوم، و گفته اند توالی الفاظ است که دلالت آنها مفرد بود، بر شیء واحد به اعتبار واحد. (تعریفات جرجانی ||). به اصطلاح، آوردن دو لفظ مترادف در کلام و آن بقول رشیدالدین وطواط دو قسم است یکی هنر و دوم عیب، هنر آنست که میان مترادفین در استعمالات تفاوت مائی باشد. مثالش از شیخ شیراز: دریاب دمی صحبت یاری که دگر بار چون رفت نیاید بکمند آن دم و ساعت. و از این قبیل است وعد و وعید که با وصف ترادف تخالف استعمال دارد

و عیب آنست که میان هر دو مترادف فرقی نباشد چون حرص و آز و جام و ساغر، لیکن آنچه به تتبع معلوم شد در متأخرین بلکه در قدما هم استعمال چنین مترادفات عیب نیست. کمال اسماعیل گوید: حرامزاده و عیار را نداری دوست مکارم تو از آن ترک جام و ساغر کرد. ظهوری گوید: چمن چمن سمن از باغ و بوستان بدن دهند جلوه و در تنگی قبا دزدند. بدیعی سمرقندی که اشعار او را صاحب رشیدی بمثل آورده: شکر خدا که نیست چو ارباب حرص و آز گاهی هوای بیدر و گه فکر ساغرم. (از مطلع السعدین) (از غیاث اللغات از آندراج). رجوع به مترادف شود.

تراده.

[تَرَا دَ / دِ] (ا) قایق و کرجی و گمی. (ناظم الاطباء). رجوع به طراده شود.

ترادیف.

[ت] (ع) (ا) قرینه‌ها، یعنی دو چیز یا بیشتر که با هم مشابه باشند. (غیاث اللغات) (آندراج).

ترادی لاورو.

[تَرَا وُ / وُ] (اخ) یکی از ایالات جنوبی ایتالیا در شمال غربی ناپولی و از ناحیه کامپانیه (کامپانیا) است. از شمال به آبروجه، از شمال شرقی به سانویو و از مشرق به پرنچیپاتو اولتریوره و از جنوب به ایالت‌های پرنچیپاتو چیتریوره و ناپولی و از مغرب به دریاچه تیرن و از شمال غربی نیز به رم محدود است. طول آن ۱۴۰ هزار گز و عرض آن ۶۵ هزار گز است و سکنه آن ۶۹۷۵۰۰ تن اند. مرکز آن فازرته و اسکله درجه اول آن غائته (گائته) است. زمینهای آن حاصلخیز و جوبات گوناگون دارد و محصول آن کتان، کنویر، زیتون، توت و جز آن می باشد. (از قاموس الاعلام ترکی).

تراره.

[تَ رَا] (ع مص) پرگوش شدن. (زوزنی). فربه و باگوش شدن جسم کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد): فی بدنه تراره؛ ای سمن و بضاضه و امتلاء. (اقرب الموارد). تارّ نعت است از آن. (آندراج). تترراً و تروراً و تراره. (ناظم الاطباء). رجوع به تارّ شود.

تراره.

[تَ رَا / رَا] (ص، ا) ترس و ترسو و جبان || مزبله. (ناظم الاطباء) (استینگاس).

تراربه.

[ت] (ع) (ا) جِ تَرُّهه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به ترهه و ترهات شود.

تراز.

[تَ / تَ] (ا) رشته ریسمان خام. (برهان) (فرهنگ جهانی) (فرهنگ رشیدی). رشته ریسمان خام و تار ابریشم. (انجمن آرا)

(آندراج). ابریشم خام. (ناظم الاطباء): به جهد گر بجهانی ز سر کوه بکوه به دود گر بدوانی ز بر تار تراز. منوچهری. بچپ و راست مدو، راست برو بر ره دین ره دین راست است ای پسر از تار تراز. ناصر خسرو. و رجوع به تار تراز شود ||. جمال و زیبایی. (ناظم الاطباء). علم جامه. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). بمعنی علم و جامه خصوصاً. (انجمن آرا) (آندراج). نقوش جامه. (غیاث اللغات): تراز زرین بر جامه ملوک بود که ماند او را زرین تراز بر دیوار. عنصری (از انجمن آرا ||). بمناسبت علم جامه، مطلق زینت و آرایش را نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). زینت و آرایش عموماً. (انجمن آرا) (آندراج). مجازاً، زینت و آرایش. (غیاث اللغات). زینت و آرایش. (ناظم الاطباء): غزلی خوان چو حله ای که بود نام خسرو برو بجای تراز. فرخی ||. سجاف جامه و طراز آستین و گریبان و زینتی است که قبل از این می کردند. رجوع به طراز شود ||. درخت صنوبر. (جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). مرحوم دهخدا در این بیت، برابری و تعادل معنی کرده اند: کرد از گل تراز را پاسنگ تا شکر بدهدش برابر سنگ. سنائی. -هم تراز؛ برابر. همشان. دو کس که در مقام و منزلت یا قدرت و قوت برابر باشند، همپایه و هم قوت. رجوع به ترازو (هم ترازو)، و بهمه معانی رجوع به طراز شود.

تراز.

[ت] (نف مرخم) مخفف ترازنده. زیبا و نیکو کننده. زینت و جمال دهنده. سازنده و کارساز: هیچ شه را چنین وزیر نبود مملکت دار و کار ملک تراز. فرخی. -درع تراز؛ سازنده درع و جوشن: ز چین زلف مه نیکوان چین و تراز (۱) همیشه سلسله ساز است باد و درع تراز. قطران (از انجمن آرا). - سپاه تراز؛ سپاهسالار. نگهدارنده و سازمان دهنده سپاه. فرمانده سپاه و لشکر: ندیده هیچ حصاری چو تو حصار گشای ندیده هیچ سپاهی چو تو سپاه تراز. قطران. -نقش تراز؛ سازنده نقش و نگار. نقاش: چو آهوان ختن آن چراست مشک فشان چو بت گران تراز (۲) این چراست نقش تراز؟ قطران (از انجمن آرا). (۱) - رجوع به تراز (اخ) شود. (۲) - رجوع به تراز (اخ) شود.

تراز.

[ت] (۱) (اصطلاح فیزیکی) اسبابی است که بوسیله آن سطوح افقی را می توان تشخیص داد، برای تعیین اختلاف ارتفاع دو نقطه نیز بکار میرود. از اقسام آن تراز آبی، تراز هوایی و تراز بنائی است. تراز آبی از دو لوله تشکیل یافته که بیکدیگر مربوطند و داخل آنها مملو از آب میباشد، سطح آب در هر لوله بواسطه خاصیت ظروف مرتبطه در روی یک سطح افقی است. تراز هوایی لوله خمیده ایست که در داخل آن مایع سریع حرکتی ریخته اند و حباب هوایی نیز در داخل مایع در حرکت است، چون آلت را بر روی سطح افقی قرار دهند در منتهی حد انحنا که علامتی دارد میایستد. تراز بنائی مثلی است متساوی الساقین که از رأس آن شاقولی آویخته شده که چون قاعدهء مثلث بر سطح افقی قرار گیرد انتهای شاقول بر وسط قاعده واقع میگردد.

تراز.

[ت] (۱) حاصل جنسی که از گاو و گوسفند و بز و گاو میش ماده، عاید صاحب آن شود، چنانکه به تراز دادن گاو و گوسفند و غیره، دادن آنها بکسی، با شرط آنکه او سالی فلان مقدار روغن و غیره بصاحب آن بپردازد. دندانی دادن.

تراز.

[ت] (ع ۱) بیماری گوسفند که در حال گشدد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). موت ناگهانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)

(المنجد).

تراز.

[ت / ت] (اخ) شهری است در ترکستان که منسوب است بخوبان، و معرب آن طراز باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). شهری است از ترکستان نزدیک اسپجانب. (فرهنگ رشیدی). شهری است از ترکستان. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). شهری است از ترکستان که اهل آن بکمال حسن شهره آفاق اند. (غیاث اللغات): یاد باد آن شب کآن شمسه خوبان تراز بطرب داشت مرا تا بگه بانگ نماز فرخی. همچنین عید بشادی صد دیگر بگذار با بتان چگل و غالیه زلفان تراز فرخی. اگر نگشت هوا جای آهوان ختن و گر نگشت زمین جای بتگران تراز. قطران (از انجمن آرا). چو آهوان ختن آن چراست مشک فشان چو بتگران تراز این چراست نقش تراز؟ قطران (از انجمن آرا). ز چین زلف مه نیکوان چین و تراز همیشه سلسله ساز است باد و درع تراز. قطران (از انجمن آرا). سخنم ریخت آب دیو لعین به بدخشان و جام و تون و تراز. ناصر خسرو. رجوع به طراز شود.

تراز.

[ت] (ا) اختلاف دارایی و بدهی در حساب. بالانس (۱). (فرهنگستان). (۱) - Balance.

ترازده.

[ت ده] (اخ) از دهات هزار جریب و دودانگه. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۲ و ترجمه وحید ص ۱۶۴ شود.

ترازس منتس.

[ز مُ ت] (اخ) (۱) یکی از ولایات قدیمی پرتقال که در شمال شرقی این کشور قرار دارد. (۱) - Traz - os - Montes.

ترازک.

[ت ز] (اخ) دهی است از دهستان کاکاوند در بخش دلفان شهرستان خرم آباد. در ۲۴ هزار گزی باختر نورآباد و ۴ هزار گزی باختر راه خرم آباد به کرمانشاه قرار دارد. تپه ماهور و سردسیر است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات و لبنیات، شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. ساکنین آن از طایفه دلآوند میباشند و در ساختمان و سیاه چادر سکونت دارند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

تراز کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) هموار و مستوی کردن چیزی ||. قرار دادن تراز در آخر حساب. بالانسه (۱). (فرهنگستان). معادل کردن دو ستون دخل و خرج در دفاتر حساب، اعم از دفاتر بانکی یا بازرگانی ||. نقش و نگار کردن: گهی ز میغ زند بر مه دوهفته رقم گهی ز مشک کند بر گل بنفشه تراز. قطران (از انجمن آرا). (فرانسوی) (۱) - Balancer

ترازمند.

[تَمَّ] (ص) فرهنگستان ایران این کلمه را بجای متعادل (۱) گرفته است. صفت جسمی که در حالت تعادل باشد. (فرانسوی) (۱) -
equilibre

ترازن.

[تَزَّ] (ع مص) با همدیگر مقابل و برابر شدن، يقال: الجبلان یترازنان؛ ای یتناوحان. (متهی الارب) (ناظم الاطباء). تقابل. (المنجد). تناوح و تقابل دو کوه. (اقرّب الموارد).

ترازنامه.

[تَمَّ / م] (ا مرکب) صورتی که خلاصه دارایی و بدهی در آن نوشته شده باشد. فرهنگستان ایران این کلمه را بجای بیلان (۱) اختلاف دارایی و بدهی قبول کرده است. (فرانسوی) (۱) - Bilan

ترازنده.

[تَزَدَ / د] (نف) سازنده. کارساز. زیبا و نیکو کننده. زینت و جمال دهنده. آرایش کننده. رجوع به تراز (مخفف ترازنده) و ترازیدن شود.

ترازو.

[ت] (ا) آلتی باشد که چیزها را بدان وزن کنند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). آلتی که بدان وزن چیزها را معین کنند، و بتازی میزان گویند. (ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان آرد: پهلوی «ترازوک» (۱)، ایرانی باستان «ترازو» (۲)، «تره - آزو» (۳)، «تره» (۴) از سانسکریت «تولتی» (۵)، «تولیه» (۶) و «آز» (۷)، از «از»، (۸) سانسکریت «اج» (۹) (راهنمایی کردن، راندن، پیش بردن) - انتهی. بدان که چون مردمان قدیم از سکه خبری نداشتند لهذا لابد بودند که در تجارت خود نقره و طلا را وزن کنند، چنانکه در سفر پیدایش ۲۳:۱۶ وارد است که ابراهیم خلیل برای بنی حث چهارصد مثقال نقره برای قسمت مغاره مکفیله رد نمود. و تجار را عادت این بود که ترازو را با خود حمل کنند و نیز محک و عیار را همراه خود داشته باشند و موسی هم امر فرمود که ترازو و سنگ و «ایفه» و «هین» باید حق باشد. (سفر لاویان ۱۹:۳۶). اما بسا میشد که تجار ترازوی ناراست و کیسه سنگهای مغشوش میداشتند. (کتاب هوشع ۱۲:۷، کتاب میکاه ۶:۱۱). و فعلاً صورت ترازوها در دیوارهای هیاکل مصر موجود است. (قاموس کتاب مقدس): جز برتری ندانی گویی که آتشی جز راستی نجویی مانا ترازوی. رودکی (از دیوان فرخی چ دبیرسیاقی ص ۴۰۱). شنگینه برمدار ز چاکر تا راست ماند (۱۰) او چو ترازو لبیبی. نارنج چو دو کفّه سیمین ترازو هر دو ز زر سرخ طلی کرده برون سو. منوچهری. چنان دو کفّه سیمین ترازو که این کفّه شود ز آن کفّه مایل. منوچهری. هر کس.... مرکب است از چهار چیز... و هرگاه یک چیز از آنرا خلل افتد ترازوی راست نهاده بگشت. (تاریخ بیهقی). چون حجت گویم به ترازوی من اندر گر پنج هزارید پیشیزی نگرانید. ناصر خسرو. کار بی دانش مکن چون خرمنه در ترازو بارت اندر یک پله. ناصر خسرو. بنزد عقل حکمت را ترازوست ز یک من تا هزاران بار صد من. ناصر خسرو. گفته اند عدل ترازوی خداست در زمین. (عقد العلی). زر به ترازو بخواه از من و با من مشو گاهی چون زر دوروی گه چو ترازو دوسر. مجیر بیلقانی. آویخته کی بدی ترازو گر ز آنکه زبان بریده بودی؟ خاقانی. بوسه ای کردم آرزو، گفتمی که ترازو بیار و زر برکش. خاقانی. اگر صد گنج زر دارد چه حاصل که سختن را ترازوئی ندارد. خاقانی. جمله

نفسهای تو ای بادسنج کیل زیانست و ترازوی رنج. نظامی. مانده ترازوی تو بی سنگ و در کیل تهی گشته و پیمانہ پر. نظامی. دین که قوی دارد بازوت را راست کند عدل، ترازوت را. نظامی. و ترازو نیست گر افزون دهیش از قسم راضی نگردد زابلهیش. مولوی. من ترازویی که میخواهم بده خویشتن را کر مکن هر سو مچه. مولوی. هر که را زر در ترازوست، زور در بازوست. (گلستان). همه جان خواهد از عشاق مشتاق ندارد سنگ کوچک در ترازو. سعدی. نقد هر عمر که در کیسه پندارم بود کمتر از هیچ برآمد به ترازوی توأم. سعدی. ترازو در کف بقال و من در صورتش حیران بیا ای مشتری بنگر قمر در خانه میزان. وحشی. - ترازو برافراختن؛ ترازو روان کردن. ترازو نهادن. کنایه از ترازو نصب کردن. (آندراج): به سیر سپهر انجمن ساختن ترازوی انجم برافراختن. نظامی (از آندراج). و رجوع به ترازو نهادن شود. - ترازو بر سنگ زدن؛ ظاهراً بمعنی ترازو بر زمین زدن است. (آندراج): فلک یک شه برون ناورد همسنگش بموزونی مگر زهره کنون بر سنگ خواهد زد ترازو را؟ میرحسن دهلوی (از آندراج): - ترازو به (بر) زمین زدن؛ کنایه از ابرام و سماجت طلب شدن. در حق معشوق عاشق کش می گویند. (از آندراج): بدور او فلک خودفروش چند زند ز مهر و ماه عبث بر زمین ترازو را؟ محمد قلی سلیم (از آندراج). - ترازو چشمه داشتن؛ کنایه از زیادتی و سنگینی یک پله ترازوست از پله دیگر. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). عرب گوید یقال فیه عین. (آندراج) (فرهنگ رشیدی): چو غرنجی بمحشر زنده گردد بسنجد طاعتش ایزد بمیزان کم آید طاعتش گوید خدایا ترازو چشمه دارد سر بگردان.؟ (از انجمن آرا). - ترازو روان کردن؛ ترازو نهادن. ترازو برافراختن. کنایه از ترازو نصب کردن. (آندراج): ترازوی همت روان میکنم سبک سنگی خسروان میکنم. نظامی (از آندراج). و رجوع به ترازو نهادن شود. - ترازوی آسمان سنجی؛ ترازوی انجم. اصطراب: در ترازوی آسمان سنجی بازجستند سیم ده پنجمی. نظامی. و رجوع به ترازوی انجم شود. - ترازوی آهنین دوش؛ یعنی آن ترازو که دسته وی آهنین باشد. (آندراج). - ترازوی انجم؛ کنایه از اصطراب. (آندراج) (ناظم الاطباء): بسیر سپهر انجمن ساختند ترازوی انجم برافراختند. نظامی. - ترازوی پولادسنجان؛ کنایه از نیزه و سنان مبارزان است. (برهان) (ناظم الاطباء). نیزه مبارزان. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). مزید علیه ترازوی پولادسنج که ترکیب توصیفی است، و ترازو کنایه از نیزه که صورت ترازو دارد در حق آنکه در وسط آن جای قبض میباشد و هر دو طرف آنرا که یکی را بزبان هندی پهل خوانند و دوم را بوری نامند، بدو کفه ترازو مناسب است، و می توان گفت که الف و نون در این ترکیب علامت جمع است و پولادسنج کنایه از مردم مباشر به اسلحه، و بر این تقدیر ترازوی پولادسنجان کنایه از نیزه مبارزان بود: ترازوی پولادسنجان به میل (۱۱) ز کفه بکفه همی راند سیل. نظامی (از فرهنگ رشیدی). - ترازوی دوسر؛ ترازوی قلب. ترازوی خلاف عدل: گر زآنکه چون ترازوی دونان دوسر نئی زآن شیرزاد سنبه بالا- چه خواستی؟ خاقانی. و رجوع به ترازوی عدل و ترازوی سنگ زن شود. - ترازوی راستانه؛ ترازو که در هر دو کفه آن کمی و بیشی نباشد. ترازوی عدل: این عالم سنگ است و آن دگر زر عقل است ترازوی راستانه. ناصر خسرو. و رجوع به ترازوی عدل شود. - ترازوی زر؛ کنایه از آفتاب عالمتاب است. (برهان). کنایه از آفتاب، و ترک چین و ترک نیمروز و ترنج زر و ترنج مهرگان مترادف آنست. (آندراج). ترک چین و ترک نیمروز و ترنج زر و ترنج مهرگان کنایه از آفتاب است. (انجمن آرا). آفتاب. (ناظم الاطباء). - ترازوی سخن؛ وسیله سنجش سخن. دانش و علمی که سخن صواب را از ناصواب بازشناسد. منطوق. علم میزان: آنکه ترازوی سخن سخته کرد بختوران را بسخن پخته کرد. نظامی. - ترازوی سنگ زن؛ ترازو که یک پله آن زیاد باشد و دیگر کم. (غیاث اللغات). مثل ترازوی قلب، و آنرا تنها سنگ زن نیز گویند. (آندراج): زنان را ترازو بود سنگ زن بود سنگ مردان ترازوشکن. (۱۲) نظامی (از آندراج). - ترازوی شرع؛ میزان دین. محک شرع. اصولی که به آن وسیله در شرع صواب را از ناصواب بازشناسد. حکم شرعی. حکم خدایی. دین: در ترازوی شرع و رشته عقل فلسفه فلس دان و شعر شعیر. خاقانی. - ترازوی عاشقی؛ محک عاشقی. وسیله آزمایش عاشق: اینجا و در دمشق ترازوی عاشقی است لاف از دمشق بس که ترازوت بی زر است.

خاقانی. - ترازوی عدل؛ ترازو که به سنجیدن در هر دو پله آن کمی و بیشی نباشد بلکه برابر باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به ترازوی راستانه شود. - ترازوی قلب؛ ترازوی که یک طرفش کم بود و طرف دیگر زیاده. (آندراج): ای کرده ترازو نمایان میزان و حمل دو کفّه آن سنجیده دغل همیشه بازوت قلب است بهر دو سر ترازوت. واله هروی (خطاب به آفتاب، از آندراج). - ترازوی قیامت؛ ترازوی که روز قیامت اعمال مردم بدان بسنجند. (آندراج). ترازوی محشر. ترازوی یوم الحساب. میزان: تا چو عمل سنج سلامت شوی چرب ترازوی قیامت شوی. نظامی. در ترازوی قیامت نیست صائب سنگ کم عشق در یک پله دارد کعبه و بتخانه را. صائب. مهیا شو دلا در عشق انواع ملامت را که سنگ کم نمی باشد ترازوی قیامت را. صائب (از آندراج). - ترازوی کلام؛ میزان شعر. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترازوی نظم شود. - ترازوی محشر؛ ترازوی قیامت. میزان: سنگی است حلم او که نگردد ز سیل خشم آن سنگ در ترازوی محشر نکوتر است. خاقانی. و رجوع به ترازوی قیامت شود. - ترازوی نارنج؛ اطفال جهت بازی از پوست ترنج و لیمو و غیره میسازند: بر مه آن روز ترنج ذقش می چربید که ببازبچه نارنج ترازو میساخت. جامی (از آندراج). - ترازوی نظم؛ کنایه از علم عروض که اوزان و بحور شعر بدان معلوم میشود. (آندراج). و رجوع به ترازوی کلام شود. - ترازوی یوم الحساب؛ ترازوی محشر. ترازوی قیامت. میزان: جانشان گران چو خاک و سر بادسنجشان بی سنگ چون ترازوی یوم الحسابشان. خاقانی. و رجوع به ترازوی قیامت شود. - علم ترازو؛ علم منطق: یکی علم منطق که او علم ترازوست. (دانشنامه علائی). رجوع به منطق شود. - کج ترازو؛ آنکه ترازویش کج و ناراست باشد. آنکه ترازوی او دوسر و قلب باشد: سوم کج ترازوی ناراست خوی ز فعل بدش هرچه خواهی بگویی. سعدی (بوستان ||). نام برج میزان هم هست که از جمله دوازده برج فلکی است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). برج هفتم از دوازده برج فلکی که بتازی میزان گویند و چون خورشید در مقابل آن درآید اول فصل پائیز و استوای لیل و نهار بود. (ناظم الاطباء). خوارزمی، ترازک. (از حاشیه برهان چ معین): چو کیهان ببرج ترازو شود جهان زیر نیروی بازو شود. فردوسی. ز برج بره تا ترازو جهان دمی تیرگی دارد اندر نهران. فردوسی. باز دویبکر و ترازو و دول ز هوا یافت بهره بیش ممول. سنائی. گوئی بهای باده عیدی است آفتاب ز آن رفت در ترازو و سختند چون زرش. خاقانی. فلک طفل خوبی است، کاندرا ترازو ز خورشید نارنج گیلان نماید. خاقانی. چون زر سرخ سپهر، سوی ترازو رسید راست برابر بداشت کفّه لیل و نهار. خاقانی. چو زهره برگشاده دست و بازو بهای خویش دیده در ترازو. نظامی (خسرو و شیرین چ وحید ص ۱۰۶). تا شب او را چقدر قدر هست زهره شب سنج ترازو بدست. نظامی. کنون که خور به ترازو رسید و آمد تیر شدند راست شب و روز چون ترازو و تیر.؟ (از سندبادنامه ص ۱۶۳). - ترازوی چرخ؛ برج میزان باشد. (آندراج) (ناظم الاطباء). - ترازوی فلک؛ برج میزان. (آندراج). ترازوی چرخ. (ناظم الاطباء): گر بهمه ترازویی زر خلاص در خورد خور به ترازوی فلک هست چو زر به درخوری. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۴۲۹). باز چو زر خالصش سخت ترازوی فلک تا حلی خزان کند صنعت باد آذری. خاقانی. بخت بر زرهای انجم در ترازوی فلک نقش نام اخستان کامران انگیخته. خاقانی ||. قوت و پایه. (ناظم الاطباء). - همترازو؛ هم قوت و همپایه. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): سیه کوله گردبازو منم گران کوه را همترازو منم. نظامی. بداد و دهش چیره بازو بود جهانبخش بی همترازو بود. نظامی. بکوشید با همترازوی خویش. نظامی ||. سقوط ||. قلع و قمع ||. فرار از جنگ. (ناظم الاطباء ||). ادراک و درک. (برهان). عقل. (انجمن آرا) (آندراج). فهم و دریافت. (ناظم الاطباء ||). عدل و عدالت. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). عدل و عدالت و اعتدال. (ناظم الاطباء). بهمه معانی رجوع به میزان شود. (۱) - aj. (۲) - az. (۳) - tara. (۴) - tarazu. (۵) - tulati. (۶) - tulya. (۷) - az. (۸) - az. (۹) - aj. (۱۰) - ن ل: باشد. (۱۱) - در آندراج: به کیل. (۱۲) - محققین بر آنند که در این بیت بمعنی مذکور نیست زیرا که در مصرع دوم بیان زور و دلیری است، پس معنی بیت آن باشد که ترازو زنان را سنگ زن است یعنی زنان همین قدر زور دارند که ترازو بردارند و ترازو اینها را سنگ میزند و سنگ و قدر مردان چنانست که ترازو را میسکنند. یعنی زن چنان باید و مرد چنین. پس این انشائی

است در صورت اخبار. (آندراج).

ترازوبره.

[تَبَر] (اخ) دهی از دهستان دینور است که در بخش صحنه شهرستان کرمانشاه و ۵۰ هزارگزی شمال باختری صحنه و چهارهزارگزی جنوب کندوله قرار دارد. دامنه‌ای سردسیر است و ۳۲۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و توتون است. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد و در تابستان اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

ترازوج.

[ت] (اخ) دهی از دهستان خورش رستم بخش شاهرود است که در شهرستان هروآباد و در ۱۶ هزاروپانصدگزی شمال هشجین و ۸ هزاروپانصدگزی شوسه هروآباد قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۳۵۴ تن سکنه دارد. آب آن از دو رشته چشمه و محصول آنجا غلات و سردرختی است. شغل اهالی گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

ترازوخانه.

[تَن / ن] (ا مرکب) قاب ترازو. پله ترازو. کفه ترازو. (یادداشت بخط مؤلف): و از وی [از آمل طبرستان] آلاتهای چوبین خیزد چون کفچه و شانه و شانه نیام و ترازوخانه و کاسه و طینوری... (حدود العالم).

ترازودار.

[ت] (نف مرکب) وزان. سنجنده. وزن کننده. آنکه دارای ترازوست و اشیاء را سنجد و وزن کند. آنکه چیزها را در ترازو کشد و تعیین وزن آنها کند. ترازوسنج: سرم زآن جفت زانو شد که از تن حلقه ای سازم در آن حلقه ترازودار، بیاعان روحانی. خاقانی. فرستم تا ترازودار شاهان جوی چندم فرستد عذرخواهان. نظامی. سنگ کم گر نزدی ماه ترازودارم بار دل همچو ترازو نشدی بسیارم. (۱) سیفی (از آندراج). (۱) - ترازو برج میزان را هم گویند، از این جهت با لفظ ماه طرف ایهام پیدا کرده است. (آندراج).

ترازوداری.

[ت] (حامص مرکب) عمل ترازودار. شغل کسی که در دکانها و کاروانسراها و جز آنها کار توزین اشیاء را بعهده دارد: نسیمش در بها همسنگ جان بود ترازوداری زلفش بدان بود. نظامی.

ترازودان.

[ت] (ا مرکب) کپه ترازو. (ناظم الاطباء ||). غلاف ترازو. غلاف میزان. طرازدان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترازوزدن.

[تَ زَو زَد] (مص مرکب) چون روستائی در شهر وارد شود بازاریان ترازوی مس یا برنج بردارند و در قفای او روان شده آن ترازو

را بهم زند تا آوازی از آن برآید و مردم شهر مطلع شده هنگامه ریشخند گرم کنند. (آندراج): از پی عقل، جنون گرم ترازو زدن است شهر دیوانه کند مردم صحرائی را. ملا سالک قزوینی (از آندراج).

ترازو ساختن.

[ت ت] (مص مرکب) ترازو کردن. ساختن و درست کردن ترازو: ز نارنج اگر طفل سازد ترازو که نارنج و زر هر دو یکسان نماید. خاقانی. رجوع به ترازو کردن شود.

ترازوسنج.

[ت س] (نف مرکب) سنجنده ترازو. وزان. ترازودار: دست کیوان شده ترازوسنج سخته از خاک تا به کیوان گنج. نظامی.

ترازوشدن.

[ت ش د] (مص مرکب) کنایه از برابر شدن دو غنیم باشد در شجاعت و زور. (برهان). برابر و مقابل شدن دو غنیم چنانکه هیچ یک بر دیگری غلبه نکند و ظفر نیابد. (فرهنگ رشیدی). کنایه از برابر شدن دو غنیم باشد چنانکه هیچکدام بر دیگری غلبه نتواند کرد و ظفر و نصرت نتواند یافت. (انجمن آرا). مقابل شدن و برابر شدن. (غیاث اللغات). کنایه از برابر شدن دو فوج چنانکه هیچکدام بر دیگری غلبه نتواند کرد و ظفر نتواند یافت. (آندراج). برابر شدن دو غنیم در شجاعت و زور با هم. (ناظم الاطباء ||). در بعضی از فرهنگها بمعنی افتادن و پیچیدن و گریختن از جنگ مرقوم است. (انجمن آرا ||). یک سر تیر و نیزه از چیزی گذشتن و ماندن نصفی از آن بطرف کماندار. (غیاث اللغات). صاحب آندراج در ذیل «ترازو شدن تیر از چیزی» آرد: بیرون رفتن و گذشتن یک نصف تیر از نشانه، و بر این قیاس ترازو شدن شاخ و مژگان و مانند آن: تا اشارت کرده ای دل صید ابرو میشود این کمال را تا کشی تیرت ترازو میشود. اشرف (از آندراج). چون کمان هر چند مشت استخوانی گشته ایم می شود از جوشن گردون ترازو تیر ما. صائب (ایضاً). کشیده ز هر سو بچرخ برین ترازو شده شاخ گاو زمین. میرزا طاهر وحید (در تعریف منار، ایضاً). -ترازو شدن کمان؛ محض ادعا است، مثل مادر بختن، و حال آنکه مادر بختا لفظی است مشهور و این نوعی از تفنن بود: نه خال است آنکه ظاهر از میان آن دو ابرو شد ز شوخی این کمان بیش از خلدنگ از دل ترازو شد. سید عبدالله حالی (از آندراج).

ترازوشکن.

[ت ش ک] (نف مرکب) شکنده ترازو. وزنه و باری که در سنجش ترازو را شکند. سنگین. وزین: زنان را ترازو بود سنگ زن بود سنگ مردان ترازوشکن. نظامی.

ترازو کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) ترازو ساختن. ترازو درست کردن: بس طفل کارزوی ترازوی زر کند نارنج از آن خرد که ترازو کند ز پوست. خاقانی. گرچه ز نارنج پوست طفل ترازو کند لیک نسنجد بدان زیرک زر عیار. خاقانی. صاحب آندراج در ذیل «ترازو کردن تیر» آرد: متعدی ترازو شدن تیر: در همان گرمی کشد بر سیخ تا نخجیر را ناوکش را شصت صاف او، ترازو کرده است. معز فطرت (از آندراج). رجوع به ترازو شدن شود ||. در تداول عامه، وزن کردن. سختن و سنجیدن. - دل را ترازو کردن؛ کنایه از قضاوت صحیح کردن و درست اندیشیدن: بیایم و دل را ترازو کنیم بسنجیم و نیرو ببازو کنیم. فردوسی.

ترازو گشتن.

[تَگَت] (مص مرکب) ترازو شدن: نیم آگاه از زلف بلندش اینقدر دانم که از دلها ترازو گشت مژگان رسای او. صائب (از بهار عجم و آندراج). و رجوع به ترازو شدن شود.

ترازوله.

[تَل] (اخ) دهی از دهستان سورسور است که در بخش کامیاران شهرستان سنندج و در ۳۲ هزارگزی شمال خاوری کامیاران و کنار رودخانه گاورد قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۴۰۳ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و رودخانه گاورد و محصول آنجا غلات و لبنیات است و شغل اهالی زراعت و گله داریست. راه مال رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

ترازومثقال.

[تَم] (ا مرکب) ترازویی خرد در جعبه چوبین که در آن سنگهای فلزین با جاهای مخصوص تعبیه کنند و وزنه‌ها غالباً دوازده مثقال تا ربع مثقال باشد، و نیز در درون آن جعبه برای قرار دادن نخود و جو و غیره جهت کشیدن جواهر و طلا و داروهای سمی و مانند آن جایی باشد.

ترازو نهادن.

[تَن / نَدَا] (مص مرکب) ترازو برافراختن. ترازو روان کردن. کنایه از ترازو نصب کردن. (آندراج): بزرگان ایران بفرهنگ او ترازو نهادند بر سنگ او. نظامی (از آندراج). و جناب خیرالمدققین در شرح بیت... می فرماید یعنی ترازو نصب کردند به امید سنگ و وقر او، یعنی خواستند که موازن و مقلد او شوند و عقل و فراستی که او دارد ایشان را هم حاصل باشد یا آنکه ترازوی امتحان در دست داشتند و سنگ خرد هر یکی را امتحان می نمودند چون نوبت بعقل وی رسید و آن را زبردست خردهای خویش یافتند دانستند که ترازوی قیاس ما تحمل آن نمی تواند کرد و خواهد شکست، ترازو ز دست افکندند و از آن اندیشه بازآمدند. (آندراج).

ترازه آس.

[ثَرَا / تَزَا] (اخ) (۱) یکی از سناتورهای روم که علیه نرون برخاست و محکوم بمرگ شد و در سال ۶۶ م. اعدام گردید. (۱) - Thrasesas

ترازی بول.

[ثَرَا / ت] (اخ) (۱) ژنرال آتنی که سی تن از حکام خودسر آتن را برانداخت و رژیم دموکراسی را در آتن برقرار ساخت و در سال ۳۸۸ ق.م. کشته شد. (۱) - Thrasybule

ترازیدن.

[تَد] (مص) ساختن و آراستن. (آنندراج). ساختن و زینت دادن و آرایش کردن. (ناظم الاطباء). نیکو کردن، و طراز نیز گویند. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۴۸ ذیل تراز، فعل امر از ترازیدن). چنانکه میدانیم در رسم الخط متأخرین به طاء مهمله می نویسند. (آنندراج): مجلس نزهت بسیج و چهرهء معشوق بین خامهء رامش تراز و فرش دولت گستران.؟ (از لغت فرس اسدی ایضاً ||). زردوزی نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به طرازیدن شود.

ترازان.

[ترا / ت] (اخ) (۱) مارکوس اولپیوس تراژانوس کرینیتوس (۲). یکی از امپراتوران بزرگ روم است که بسال ۵۲ م. در ایتالیکا (۳) (اسپانیا) متولد شد. پدرش مردی نوحاسته بود و مورد حمایت امپراتور وسپازین (۴) قرار گرفت و بمقام کنسولی رسید. تراژان ابتدا در خدمت سپاهی پدر قرار داشت و سپس او هم بمقام کنسولی و بفرماندهی سپاه رسید، آنگاه امپراتور نروا (۵) او را بجانشینی خود برگزید. وی پس از درگذشت نروا بسال ۹۸ م. به امپراتوری روم رسید. او با کارهای مفیدی که انجام میداد سنای روم را بشدت پیرو خویش ساخت و مانند امپراتور نروا به حمایت کودکان فقیر همت گماشت. وی در پیشرفت امور کشاورزی کوشش فراوان کرد و نسبت به تفرقه اندازان بی رحمانه رفتار می کرد. مردی زیرک و کاردان و بلندپرواز بود و از مکاتبات او برمی آید که در فراگرفتن مطالب، جدی بلیغ داشت. تراژان نسبت به مسیحیان ظلم و بیدادگری فراوان کرد. وی در ساختن ابنیه علاقهء فراوان داشت و در عین حال تشکیلات دهندهء قابل توجه و سرداری کم نظیر بشمار می آمد. او بماوراء دانوب حمله برد و داکای ها یا داس ها (۶) را شکست داد و بسال ۱۱۴ م. بطرف مشرق حمله برد و ارمنستان را بتصرف درآورد و مقدمات جنگ بزرگی را با خسرو (اشک بیست و چهارم) فراهم ساخت و در سال ۱۱۶ م. پارتها را شکست داد و از دجله گذشت و شهر تیسفون را تصرف کرد. خسرو اشکانی با خانواده و خزانه از شهر گریخت زیرا صلاح نمیدید که در دشت با قشون روم درآویزد. در آخر سال ۱۱۶ م. طغیان مردم ایران بر ضد لشکریان تراژان شروع شد و کوشش های امپراتور روم مفید واقع نگردید و ناگزیر به عقب نشینی گشت و هنوز کار بسامان نرسیده بود که تراژان در سال ۱۱۷ م. درگذشت و آن همه کوشش های امپراتور بلندپرواز روم که می خواست مانند اسکندر جهانگشایی کند بی نتیجه ماند. و رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۳ صص ۲۴۶۹ - ۲۴۸۷ شود. (۱) - (۲) Trajan. Marcus Ulpius Trajanus Crinitus. (۳) - Italica. (۴) - Vespasien. (۵) - Nerva. (۶) - Daces

تراژدی.

[ترا / تِ ر] (فرانسوی، ا) (۱) واقعهء هلاکت و حادثه ای که آخرش مصیبت سخت است. (فرهنگ نظام). مأخوذ از «تراگوئیدیا» (۲) یونانی است، و آن اشعار حزن انگیزی است که بطور کلی اساس داستان آن بر افسانه ها، یا حوادث تاریخی قرار دارد. قهرمانان داستان های مذکور از اشخاص نامدار و مشهور انتخاب می شوند و حادثهء مهمی ابداع می گردد که آن حادثه اعم از این که عشقی یا جنگی باشد غالباً دارای نتایج تأثرانگیز و دردناکی است و صحنه های داستان بنحوی طراحی می شود که انعکاس بدبختی ها و رنج های آن، روح خواننده را بشدت منقلب می سازد. داستانهای غم انگیز و غم انجام. تراژدی نخست بوسیلهء مردم یونان پس از حماسه سرائی و اشعار غنایی بوجود آمد، و بطور قطع می توان گفت که تراژدی در دوران جنگهای مدیک (۳) گسترش یافت و در قرن پنجم ق.م. عالیترین آثار آن بوجود آمد و سپس در قرن چهارم ق.م. دورهء زوال و اضمحلال آن در یونان شروع شد. اصولاً تراژدی از مراسم مذهبی دیونیسوس (۴) (ذینوسس) ناشی گشت، زیرا نیایش و پرستش خدا در این مذهب چنان بود که مطالب و شیوه های تازه و جالبی در اشعار غنائی وارد می شد که از آن جمله است ستایش و تهییج احساسات و تناوب در ناله ها و آوازهای سرورانگیز. همچنین نیایش در این مذهب با بیان حالات عاطفی و بوسیلهء حرکات چهره و اندام

انجام می گرفت. رجوع به اسخیلوس در همین لغت نامه شود. تراژدی روم چندانی نداشت و در پایان قرن سوم ق.م. جلوه ای کرد و خاموش گشت. آنگاه در دوره رنسانس (۵) تراژدی در فرانسه و آلمان و ایتالیا و اسپانیا و انگلستان بار دیگر وارد میدان هنر گشت و آثار درخشانی پدید آمد. (۱) - Tragedie, (یونانی) (۲) - Tragoidia. (لاتینی). (۳) - Tragadia Renaissance - (۵) - Dionysos. (۴).

تراس.

[ت] [ع] ج تراس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تراس شود.

تراس.

[ت راس س] [ع مص] با یکدیگر راز گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تراس.

[تُر] [ع ص] سپرساز. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). سپردوز. (مهدب الاسماء) (خداوند سپر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقرب الموارد). سپردار. (مهدب الاسماء).

تراس.

[تُر] [ع ص] (۱) قسمت شمالی یونان قدیم که امروز در قسمت جنوب بلغارستان قرار دارد، و آن قسمت از تراس که اکنون در یونان واقع است ناحیه ایست که بلغارستان را از دریای مدیترانه جدا می سازد و ۳۳۶۷۰۰ تن سکنه دارد. نصرالله فلسفی در تاریخ قدیم فوستل دو کولانژ آرد: تراس یا تراسا (۲) و یا تراکس (۳) یکی از نواحی یونان قدیم بود که امروز بلغارستان و روملی «؟» (۴) از آن تشکیل یافته است. یونانیان قدیم زمانی تمام سرزمین اروپا را که در شمال یونان واقع بود تراس می گفتند. رجوع به تراکیا شود. (۱) - Thrace. (۲) - ظ: تراسیا. (۳) - Thrax. (۴) - ظ: رومانی.

تراسل.

[ت س] [ع مص] بیکدیگر پیغام و رسول فرستادن. (زوزنی). همدیگر نامه فرستادن و جز آن، يقال تراسلوا؛ اذ ارسل بعضهم الی بعض. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). همدیگر فرستادن نامه و جز آن. (آندراج): تراسل القوم؛ ارسل بعضهم الی بعض و فعل مثلما يفعل الآخر علی وجه التتابع. (اقرب الموارد) (المنجد).

تراسنی.

[] (۱) از اسماء هور است بشب. رجوع به ماللهند بیرونی ص ۱۷۴ شود.

تراسه.

[ت س] [ع] سپرسازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تراسی.

[تُر را] (ص نسبی) منسوب به ترسه، که سپرفروش و سپرسازی را افاده می‌کند. (سمعانی).

تراسیا.

[تُر ا / ت] (اخ) رجوع به تراس (اخ) و تراکیا شود.

تراسی بول.

[تُر ا / ت] (اخ) (۱) از بزرگان آتن در دوران اسکندر مقدونی و طرفدار ایرانیها بود. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۷۱ و ترازی بول (۲) و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thrasybule - (۲) - Thracybule.

تراش.

[ت] (امص، ا) طمع و توقع. (برهان) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی). کنایه از طمع باشد. (انجمن آرا): همه یار تو از بهر تراشند پی لقمه هوادار تو باشند. ناصر خسرو. در تراش اهل طمع (۱) خوش دل خراش افتاده اند میکنم هموار (۲) خود را در تراش دیگرم. ظهوری (از فرهنگ رشیدی) (از آنندراج ||). شکل تراشیدن. شکل تراشیدگی. طرز تراشیدن چیزی، چون تراش قلم و تراش الماس و تراش شانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و بزمین عراق دوازده قلم است هر یکی را قد و اندام و تراشی دیگر. (نوروزنامه منسوب به خیام ||). تراشیدن چیزی. (آنندراج). اسم مصدر از تراشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نف مرخم) تراشیده. (بهار عجم) (آنندراج). تراشنده، و همیشه بطور ترکیب استعمال می‌شود. (ناظم الاطباء). - اشکال تراش؛ کسی که کاری را بر دیگران سخت و مشکل سازد و مانع پیشرفت کاری گردد. - الماس تراش؛ آلت یا کسی که الماس را تراش دهد. تراشنده الماس. - بت تراش؛ کسی که بت سازد. بتگر. سازنده صنم: آزر بت تراش که جواب حجت پسر نداشت بجنگش برخاست. (گلستان). - بهانه تراش؛ بهانه گیر. کسی که بهانه گیرد: جنون بهانه تراش است و شوق طفل مزاج زرقص ذره مرا وجد و حال می‌گیرد. صائب (از بهار عجم). - پنیتر تراش؛ آلتی برای تراشیدن پنیر از خیک. - پیکر تراش؛ مجسمه ساز. بتگر. - خارات تراش؛ که سنگ خارا تراشد و هموار سازد: ز خارات تراشان احکام کار که بر کوه دانند بستن حصار. نظامی. - خاصه تراش؛ دلاک مخصوص شاه یا امیر یا حاکم. رجوع به خاصه تراش شود. - خود تراش؛ آلتی که تیغه نازک و خردی در آن تعبیه کنند، تراشیدن موی صورت یا جز آن را. - ریش تراش؛ تراشنده ریش ||. - تیغ و جز آن که موی صورت را بدان تراشند. - سخن تراش؛ شاعر. (ناظم الاطباء). سخن پرداز. - سر تراش؛ سلمانی. کسی که سر دیگران را تراشد. - شم تراش؛ تیغه آهنی با دسته بلند که نعلبندان سم ستوران را بدان تراشند و هموار سازند. - سنگ تراش؛ حجار. کسی که سنگ را به شکل های مختلف تراشد و هموار سازد. - شانه تراش؛ کسی که شانه چوبین سازد. - قاشق تراش؛ سازنده قاشق چوبین. - قلم تراش؛ چاقویی خرد که بدان قلم را تراشند. - مضمون تراش؛ کسی که معنی را از پیش خود گوید و جعل کند. (ناظم الاطباء). - هنر تراش؛ در بیت زیر بمعنی ضعیف کننده و ناچیز گیرنده هنر است: به حسن و قبح جهانیت چه کار افتاده ست به عیب خلق مبین و هنر تراش مباح. سالک یزدی (از بهار عجم). - یخ تراش؛ آلتی که برای تراشیدن یخ پالوده بکار رود (||. ن مف مرخم) تراشیده را گویند. (برهان). تراشیده شده. (ناظم الاطباء). - آجر تراش؛ آجری که صیقلی شده باشد. - الماس تراش؛ الماسی که آنرا تراش داده باشند. - پاتراش؛ که کاملاً تراشیده شده باشد، چون سر و روئی که موهای آن از بن تراشیده شده باشد. - ناتراش؛ ناتراشیده.

کنایه از بی ادب و ناهموار. (آندراج (||). ۱) زائدی که هنگام آراستن چیزی برزده و تراشیده جدا کرده باشند، و آنرا تراشه و خراش و خراشه نیز گویند. (شرفنامه منیری): عرش او بود محمد که شنودند از او سخنش را دگران هیزم بودند و تراش (۳). ناصر خسرو (||. افتخار ||. نفع. (غیاث اللغات): تیغ بلاړك ارچه ز گوهر توانگر است پیوسته هم ز پهلوی تیغت کند تراش. سپاهانی (از شرفنامه منیری (||. میل ||. تیغ دلاکی و چاقو ||. حک و محکوک. (ناظم الاطباء (||. آرایش. (غیاث اللغات). (۱) - در انجمن آرا: در تراش اهل دل. (۲) - در انجمن آرا: همواره. (۳) - مرحوم دهخدا در حاشیه دیوان این کلمه را بدینصورت: «هیزم پوده ند و تراش» تصحیح کرده اند.

تراش خراش.

[تَخ] (ص مرکب) خوش شکل و خوش نما. (ناظم الاطباء).

تراش دادن.

[تَد] (مص مرکب) تراشیدن (||. بریدن شاخهای زاید و کوچک درخت را تا شکلی بهتر گیرد. (یادداشت مؤلف).

تراش زدن.

[تَزَد] (مص مرکب) تراشیدن و ستردن موی. (آندراج): خط را زدی تراش و جهان در ندامت است مصحف سپید گشت نشان قیامت است. عبدالرزاق فیاض (از آندراج).

تراشش.

[تَش] (امص) تراشیدن (||. ۱) صورت حکاکی شده (||. قطعه ای از حجاری (||. تراشه هر چیز و ستردگی. (ناظم الاطباء): سیم و سنگ است پیش دیده آنک هر تراشش ز کلک او گهر است. خاقانی.

تراشش قلم.

[تَشِشِ قَل] (ترکیب اضافی، مرکب) میدان قلم. جلفه.

تراشکار.

[ت] (ص مرکب، مرکب) آنکه در کارخانه متصدی تراشیدن آهن و فولاد است.

تراشکاری.

[ت] (حامص مرکب) عمل تراشکار، چون خواهند ابزاری سازند و یا قطعه فرسوده ماشینی را عوض کنند قطعه آهن یا فولادی را در ماشین های مخصوصی قرار دهند و با دقت کافی و تراشیدن آن قطعه از آهن و فولاد ابزار مورد نظر را سازند. رجوع به تراشکار شود.

تراش کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) عبارت از آن است که مانند چیزی که خواسته باشند بسازند و آن چیز که ساخته شود، بعینه مانند منقول عنه گردد. (آنندراج ||). تراش کردن درخت؛ بریدن شاخه های زاید آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تراشیدن ریش. (ایضاً ||). تراشیدن. برداشتن از روی چیزی با آلتی بُرنده. (ایضاً): بقوت تو من از جمله بنی آدم تراش کردم چیزی چو کفشگر ز ادیم. سوزنی.

تراشنده.

[تَ شَ دَ / دَ] (نف) حلاق. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی). سر تراش. سلمانی: مگر کآن غلام از جهان در گذشت بدیگر تراشنده محتاج گشت. نظامی. تراشنده استادی آمد فراز پوشیدگی موی او کرد باز. نظامی. تراشنده کاین داستان را شنید به از راست گفتن جوابی ندید. نظامی ||. تراش دهنده، چون تیشه سنگتراشان، یا درودگران و جز آنها: هم طبع او چو تیشه تراشنده هم خوی او برنده چو منشارش. خاقانی.

تراشه.

[تَ شَ / شَ] (ا) (از: تراش + ه، پسوند نسبت) تراشیده شده و آنچه از تراش برآمده باشد. (از برهان). آنچه از تراشیدن چیزی بهم رسد چون تراشه چوب و تراشه قلم و تراشه خربزه و مانند آن. (آنندراج). آنچه هنگام تراشیدن چوب و قلم ریزد. (فرهنگ رشیدی). آنچه از تراشیدن چوب و جز آن فروریزد. (ناظم الاطباء). تراش. (شرفنامه منیری). آنچه هنگام تراشیدن قلم و چوب فروریزد. (انجمن آرا): قَلَامُهُ؛ تراشه و چیده ناخن. نُحَاتُهُ؛ تراشه. (منتهی الارب). حکیم الملک محمد حسن شهرت بدین معنی تراشیده بسته، چنانکه گوید: مه نو که بر آسمان جای اوست تراشیده ناخن پای اوست و در این تأمل است، چه آنچه از ناخن گیرند آنرا تراشه خوانند و تراشیده صفت ناخن و سم و امثال آن واقع میشود، و حیدر در تعریف نعلبند: مه بدر تا دید از آن ماه رو تراشیده شد چون سم اسپ ازو. (از آنندراج). کمتر تراشه قلم او عطارد است زشت آید از عطارد کیهان شناسمش. خاقانی. هر تراشه (۱) کز سر اقلام او انداخت تیغ سربهای تاجداران نسبییش یافتم. خاقانی. گفت هر دینی که درو بنفس غریزی تراشه قلم زر شود آن دین باطل نبود، ایمان آورد و قبیله ایمان آورند. (تذکره الاولیاء عطارد). گر ابن مقله دگر باره در جهان آید تراشه قلمت را بدیده بزیاید.؟ (از انجمن آرا). چنان خطی که اگر ابن مقله زنده شود تراشه قلمت را به مقله بردارد.؟ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). هلال واری از خربزه و هندوانه را نیز گویند. (برهان) در گیلکی تریشه (۲). (حاشیه برهان چ معین). هلال واری که از خربزه و هندوانه جدا کنند. (ناظم الاطباء): بگیرند تراشه کدو، تراشه خیار و شکوفه بید و برگ خبازی همه را بکوبند. (ذخیره خوارزمشاهی ||). آلتی است آهنی که ازو سنگ را می تراشند. (غیاث اللغات). قیاساً از این کلمه که مرکب از تراش مفرد امر حاضر تراشیدن و «ه» علامت اسم آلت است چون کلمه مناسب بر سر آن در آرند اسم آلت توان ساخت. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - ن ل: هر تراشش. (۲) - tarisha.

تراشه.

[تَ رَا / تَ شَ] (فرانسوی، ا) (۱) آلت تنفس حیوانات. این کلمه در بعضی کتب علمی زبان فارسی آمده: و دیگری کشتن لارو است و چون در این مرحله تنفس بواسطه تراشه هائی که بتوسط سوراخها در سطح بدن باز میشوند و مستقیماً مجاور هوای خارج هستند هرگاه بطریقه ای مانع دم نوزاد شوند حشره دیگر نمی تواند زندگی کند. (از جانورشناسی عمومی ج ۱ ص ۱۳۲). (۱) -

.Trachee

تراشه چین.

[تَ شَ / شِ] (نف مرکب) ریزه چین. (آندراج). خوشه چین. (ناظم الاطباء). ریزه خوار: تراشه چین سخایش سپهر بی سروپای نواله خوار نوالش جهان بی بن و بار. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). خورشید رخس بخواب دیدم صد همچو قمر تراشه چین داشت. طالب آملی (از آندراج). دلش چو بحر، دو صد ابر را نواله دهد کفش هزار چو دریا تراشه چین دارد. نجیب الدین جرفادقانی (از آندراج ||). آنکه تراشه چوب برمی چیند. (ناظم الاطباء).

تراشیدن.

[تَدَ] (مص) ستردن موی و جز آن. (ناظم الاطباء). از تراش + یدن (مصدری)، پهلوی «تاشیتن» (۱)... سغدی «تس» (۲) (بریدن)... گورانی «تاشن» (۳)، گیلکی «بتاشتن» (۴)، طبری «بتاشین» (۵). ستردن موی و جز آن. (حاشیه برهان چ معین): ز شوخی و مردم خراشیدنش فرج دید در سر تراشیدنش. (بوستان ||). رندیدن. (ناظم الاطباء) (لغت محلی شوشتر). رنده کردن. (حاشیه برهان چ معین). خراشیدن. خراطی کردن. (ناظم الاطباء): تیر را تا تراشی نشود راست همی سرو را تا که نپیرائی والا نشود. منوچهری ||. با آلتی از روی جسمی جزء جزء برگرفتن چنانکه با رنده از روی چوب یا با کمچه از روی خیار و هندوانه و جز آنها. (یادداشت بخط مؤلف): از زمی این پشته گل بر تراش قالب یک خشت زمین گو مباح. نظامی. همه در بند کار خویش باشند همه در کار خون دل تراشند. نظامی ||. حک کردن. (حاشیه برهان چ معین) (ناظم الاطباء ||). محو کردن. (ناظم الاطباء). ستردن چنانکه گل خشک شده را از جامه با کاردی یا تخته لبه تیز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چو گاو ریخن آلوده، طبع او در شعر همی تراشد آرایش از سرین و شیرو. سوزنی ||. درست کردن. (ناظم الاطباء): کمال، وصف میانش اگر کنی تحریر قلم بیاید باریکتر تراشیدن. کمال خجندی ||. ساختن و ایجاد کردن. (آندراج). با آلتی بصورت مقصود در آوردن جسمی را چنانکه خراط قلیان را و بت گر و بت تراش بت را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تراشید تابوتش از عود خام بدو بر زده بند زرین ستام. فردوسی. در حال نجاری طلب کرد تا صندوق بتراشد. (قصص ص ۹۰). ز چوب خشک خوبان می تراشند آشنا قدسی مگر چون زلفشان از شانہ هر سو محرمی دارد. (از آندراج). از سخن حاصل او آینه سان دست تهی است ساده لوحی که تراشد سخن از روی سخن. محسن تأثیر (از آندراج ||). جعل کردن و بر ساختن. ایجاد کردن و به تصنع ساختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بهانه تراشیدن؛ ایجاد کردن دلیل و علتی که نبوده است. - دروغ تراشیدن؛ ساختن و جعل کردن خبری. - سخن تراشیدن؛ صاحب انجمن آرا آرد: و سخنگوئی و شاعری را نیز سخن تراشی گویند چنانکه خاقانی گفته: ختم است برغم چند تاشی بر خاقانی سخن تراشی. - انتهی. رجوع به تراش (ترکیب سخن تراش) شود. - سرخر تراشیدن؛ بحیلت کسی را موجب زحمت و از کار بازداشتن کسی دیگر کردن. ایجاد مزاحم کردن برای کسی. - مدعی تراشیدن؛ بحیله ایجاد کردن مدعی برای کسی. (۱) -- (۳). tash. (۲) - tashitan. ba - ashian - ba - tashtan. (۵) - ba - tashin. (۴) ?)

تراشیدنی.

[تَدَ] (ص لیاقت) لایق و قابل تراشیدن. آنچه باید تراشیده شود. رجوع به تراشیدن شود.

تراشیده.

[تَدَ / دَ] (ن مف) سترده و خراشیده و رندیده. (ناظم الاطباء ||). آنچه پس از تراشیدن بحاصل آید: چوب تراشیده، ریش تراشیده، سنگ تراشیده؛ صاف و هموار. - ناتراشیده؛ خشن. ناهموار. نادرست. خلاف عقل و ادب: بیک ناتراشیده در مجلسی برنجد دل هوشمندان بسی. (گلستان).

تراشیده شدن.

[تَدَ / دَ] (مص مرکب) لاغر شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تراص.

[تَ راص ص] (ع مص) چفسیدن و ملصق شدن مردم یکدیگر را. (ناظم الاطباء). رجوع به تراصص شود.

تراصد.

[تَ ص] (ع مص) نگهبانی کردن دو تن مر یکدیگر را. (المنجد) (از اقرب الموارد).

تراصص.

[تَ ص] (ع مص) مر یکدیگر چفسیدن مردم در صف، يقال: تراصوا فی الصف؛ اذا تلاصقوا و انضموا. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). ملصق شدن و پیوستن قوم بیکدیگر. (المنجد). ملحق شدن و پیوستن قوم بیکدیگر در صف. (اقرب الموارد). رجوع به تراصص شود.

تراصع.

[تَ ص] (ع مص) برجستن گنجشک نر بر ماده، يقال: تراصعت العصافیر؛ اذا تسافتت. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). برجستن گنجشک نر بر ماده. (آندراج) (اقرب الموارد).

تراصف.

[تَ ص] (ع مص) تنگ بر یکدیگر آمدن. (زوزنی). با یکدیگر نزدیک ایستادن قوم در صف. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد). يقال: تراصفوا فی الصف؛ یعنی بر یکدیگر چفسیدند قوم در صف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تراصه.

[تَ ص] (ع مص) محکم و استوار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (از اقرب الموارد). فهو تریص؛ ای محکم شدید. (المنجد) (از اقرب الموارد).

تراض.

[تَ] (ع مص) با یکدیگر راضی شدن، و در اصل تراضی بود، یاء بجهت تخفیف حذف شده است. (غیاث اللغات) (آندراج).

مأخوذ از تازی، خشنودی و رضامندی. (ناظم الاطباء). رجوع به تراضی شود.

تراضخ.

[تَ ضُ] (ع مص) همدیگر را سنگ و جز آن انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد). يقال: تراضخنا، ای ترامینا. (منتهی الارب). تیر انداختن قوم بیکدیگر. (اقراب الموارد).

تراضی.

[تَ] (ع مص) از یکدیگر خشنود شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از همدیگر رضامند و خوشنود شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). از یکدیگر راضی شدن. (اقراب الموارد) (المنجد) (||). (ع مص) يقال: وقع به التراضی. (منتهی الارب).

تراطن.

[تَ طُ] (ع مص) لوترا (۱) گفتن نه به لغت عرب. (زوزنی). همدیگر سخن بزبان عجم گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقراب الموارد). يقال: رأیت اعجمین یتراطنان. (اقراب الموارد). (۱) - رجوع به لوترا شود.

تراغ.

[تَ رَا] (ع ا) دربان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بَوَاب. (المنجد) (اقراب الموارد) (||). سیلی که وادی را پر گرداند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (اقراب الموارد).

تراعیه.

[تَ عِ یَ] (ع ا) ترعی. ترعیه. ترعایه. (منتهی الارب) (اقراب الموارد). مرد نیکو چراننده و نیکو سیاست کننده شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد) (||). مردی که شتربانی پیشه او و پیشه پدران او باشد. (منتهی الارب).

تراغ.

[تَ] (ا صوت) تراق. آواز بلندی که از شکستن یا شکافتن یا افتادن یا بهم زدن دو چیز سخت برآید. مجازاً، صدای رعد و امثال آنها. مثل: صدای تراغ از صحن شنیدم و از اطاق بیرون رفته دیدم کوزه از دریچه افتاده و شکسته است. این لفظ در قدیم تراک بوده و در تکلم حال مبدل به تراغ شده، چون زبان علمی ایرانیان بعد از اسلام تا چند سال قبل عربی بوده بسیاری از الفاظ فارسی را با حروف عربی مینوشتند از جمله این لفظ را هم «طراق» مینوشتند و تراق هم با قاف آخر، لیکن این لفظ عربی نیست باید تراغ نوشته شود. (فرهنگ نظام).

تراغای.

[] (اخ) پدر امیر تیمور گورکانی. رجوع به تاریخ ادبیات برون (از سعدی تا جامی) ص ۲۰۸ شود.

تراغم.

[تَغ] (اخ) مالک بن معاویہ بن ثعلبہ بن عقبہ بن سکون، از کندہ. (اللباب ج ۱ ص ۱۷۲).

تراغمی.

[تَغ] (ص نسبی) منسوب به تراغم که بطنی از سکون است. رجوع به تراغم شود. (اللباب ج ۱ ص ۱۷۲).

تراغمی.

[تَغ] (اخ) سلمه بن نفیل السکونی التراغمی. در شام سکونت داشت و او را با پیامبر (ص) صحبتی بوده. (اللباب ج ۱ ص ۱۷۲).

تراغی.

[تَغ] (ع مص) با یکدیگر بانگ و فریاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تراغوا؛ اذا رغا واحد هینا و واحد هیننا. (منتهی الارب).

تراغیف.

[تَغ] (ع ۱) ج رغیف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به رغیف شود.

ترافالگار.

[تُرا / تَغ] (اخ) (۱) شهری در جنوب غربی اسپانیا بر ساحل اقیانوس اطلس که در ساحل ۱۸۰۵ ناوگان جنگی انگلستان به فرماندهی نلسون کشتی های فرانسه و اسپانیا را که متحداً وارد جنگ شده بودند شکست داد، و مدتی انگلستان بر آن حوالی حکومت کرد. (۱) - Trafalgar.

ترافد.

[تَف] (ع مص) یکدیگر را یاری دادن. (زوزنی). همدیگر را یاری دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاون. (اقرب الموارد) (المنجد ||). یخنی نهادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترافض.

[تَف] (ع مص) با هم نوبت کردن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد). با هم به تناوب برداشتن آب. (از اقرب الموارد): ترافضوا الماء؛ اذا تناوبوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترافع.

[تَف] (ع مص) بهم چیزی برداشتن. (زوزنی) (آندراج) (المنجد). بلند کردن چیزی را بواسطه اتفاق در جهد و کوشش دو نفر. (ناظم الاطباء ||). با هم عرض کردن چیزی را پیش حاکم. (آندراج). رجوع مدعی و مدعی علیه به قاضی مَرْضِیَّالطرفین. (از ناظم الاطباء). قصه برداشتن خصمین بداور. (المنجد). ترافعا الی الحاکم؛ تحاکما. (اقرب الموارد).

ترافق.

[تَ فُ] (ع مص) همراهی کردن. (زوزنی) (دهار) (آندراج). بهم یار بودن. (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از آندراج). همدیگر همراه شدن در سفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به اصطلاح، گفتن شعر است بر وجهی که هر مصرع او را با مصرع بی‌تی از آن شعر که منضم سازند معنی تمام و قافیه در ردیف مستقل باشد. (آندراج). نزد شعرا عبارتست از انشاء شعر بر وجهی که اگر هر مصرع اول را با مصرع دیگر ضم کنند بی‌تی مستقیم باشد از همان شعر و در لفظ و معنی و قافیه هیچ خلل نیفتد. (مجمع الصنایع از کشاف اصطلاحات الفنون). مانند: دجله صفت دو چشم خونین من است آتشکده وصف دل غمگین من است جانم تف و تب بستر و بالین من است غرقه شدن و سوختن آیین من است. امیر معزی (از آندراج). از زلف برون کنی اگر تاب شوم بر لب نهی اگر می ناب شوم در چشم نیاوری اگر خواب شوم از دست بریزیم اگر آب شوم. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

ترافؤ.

[تَ فُء] (ع مص) یکدیگر موافقت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توافق قوم. (اقرب الموارد). توافق قوم بر چیزی. (المنجد ||). قوت دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تظاهر قوم. (اقرب الموارد). تعاون قوم بر چیزی. (المنجد): ترافؤ؛ اذا توافقوا و تظاهروا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترافیم.

[] (۱) (خوشبختان) لفظ عبری است که گاهی بدون ترجمه وارد شده است چنانکه در کتاب داود ۱۷:۵ و اول سموئیل ۱۵:۲۳ و ۱۹:۱۶ مذکور است و گاهی بلفظ بت ترجمه می شود. (کتاب پیدایش ۳۱:۱۹ و ۳۴ و ۳۵). و ظاهراً قصد از بت ها و خدایان صاحب خانه می باشد مثل الپلناتیس که خدای رومیان بوده و از آیه ای که در اول سموئیل ۱۹:۱۳ واقع است یعنی که میکائیل شاول را فریب داده ترافیم را در رختخواب داود گذارد معلوم می شود که ترافیم بهیئت آدم بوده است و چون غیر از بت پرستان در نزد سایرین هم یافت می شد می توان گفت که اشاره به بعضی از آلات یا مطالب نجوم فلکی می باشد. و از آیه ای که هوشیع نبی در ۳:۴ از صحیفه خود می فرماید معلوم می شود که بنی اسرائیل بطوری در حالت کفر و دریای ضلالت غرق می شوند که نه تنها عبادت خدا بلکه تمامی عبادات را فراموش می نمایند. (قاموس کتاب مقدس).

تراق.

[تَ] (ا صوت) تراغ. رجوع به تراغ و ترغ و تراقی شود.

تراقه.

[تَ قِ] (اخ) دهی از دهستان ایل تیمور است که در بخش حومه شهرستان مهاباد و ۳۸ هزارگزی خاور مهاباد و ۲۳ هزارگزی باختر شوسه بوکان به میاندوآب قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۲۳ تن سکنه دارد. آب آن از دره و محصول آن غلات و توتون و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

ترافی.

[ت] (ا صوت) صدای برخورد دو چیز و یا شکستن چیزی سخت: آورده اند که روزی جبرئیل بخدمت مصطفی آمد و این آیه را آورد و قوله تعالی: فخلف من بعدهم خلف اضعوا الصلوة و اتبعوا الشهوات (۱). زمین بجنیبد و کوهها بلرزید و تراقی برآمد چنانکه رنگ از روی حضرت پرید. (قصص ص ۷). حق تعالی یک ذره تجلی بکوه افکند، تراقی صدایی از کوه برآمد و ذره ذره شد. (قصص ص ۱۱۱). (۱) - قرآن ۱۹ / ۵۹.

ترافی.

[ت] (ع ا) ج ترقوه. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). ج ترقوه، بمعنی چنبره گردن. (از آندراج). و قيل التراقی اعالی الصدر حیثما یترقی فیہ النفس. (اقرب الموارد): کلا اذا بلغت التراقی. (قرآن ۷۵ / ۲۶). رجوع به ترائق و ترائق و ترقوه شود.

تراک.

[ت] (ا صوت، ا) چاک و شکاف. (برهان). شکاف، که الحال طراق گویند. (فرهنگ رشیدی). شکاف. (فرهنگ جهانگیری). مصدرش ترکیدن بود. (از انجمن آرا) (از آندراج). چاک و شکاف و شقاق. (ناظم الاطباء). چاک و شکاف در جسم سخت که در تکلم ترک است. (فرهنگ نظام): از دل و پشت مبارز می برآید صد تراک کز زه عالی کمان خسرو آید یک ترنگ. عسجدی. ... و تراکی که بر اندام پدید آید از سرما. (الابنیه عن حقایق الادویه). و بیاید دانست که کمترین شکستگی استخوان آنست که اندر وی تراکی پدید آید که دیگر روی استخوان درست مانده باشد و تراک بدو نارسیده، و بتازی آنرا صدع گویند. (ذخیره خوارزمشاهی). بر دل شیر و پلنگ افتد آنگاه تراک که به شست تو برآید ز کمان تو ترنگ. خاقانی (از فرهنگ نظام ||). طراق بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۹۵) (اوبهی). آوازی را گویند که از شکستن یا شکافته شدن چیزی بگوش رسد. (برهان) (از ناظم الاطباء). آواز ترکیدن است. (انجمن آرا) (آندراج). آواز شکستن و شکافتن چیزی. (فرهنگ رشیدی). آوازی باشد که از شکستن یا شکافته شدن بگوش رسد. (فرهنگ جهانگیری). آواز بلندی که از شکافتن یا شکستن چیزی بگوش رسد که مبدلش تراغ است. (فرهنگ نظام): و آن شب تیره کآن ستاره برفت و آمد از آسمان بگوش تراک. خسروی (از لغت فرس اسدی). همانگه بفرمان یزدان پاک از آن باره دژ برآمد تراک. فردوسی. تراک دل شنود خصم تو ز سینه خویش چو از کمان تو آید بگوش خصم، ترنگ. فرخی. که و دشت و دریا بلرزید پاک درافتاد بر چرخ گردون تراک. شمس (یوسف و زلیخا ||). صدای رعد را نیز گفته اند. (برهان). صدای رعد. (ناظم الاطباء). مجازاً، آواز رعد و امثال آن. (فرهنگ نظام). طراق معرب آنست. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج). کاف را قاف کرده اند چنانکه حکیم سنائی گفته: چوب را بشکنی طراق کند آن طراق از سر فراق کند. مولوی گفته: تو ناز کنی و یار تو ناز چون ناز دو شد طلاق خیزد یار است نه چوب مشکن او را گر بشکنیش طراق خیزد. و چون در فارسی غین و قاف بیکدیگر تبدیل یابند ترکیده را ترغیده نیز گویند. (انجمن آرا).

تراک.

[ت ک] (ع ا فعل) اسم فعل است، بمعنی بگذار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسم فعل است و معنی آن یعنی ترک کن، چنانکه شاعر گوید: تراکها من ابل تراکها اما تری الموت لدی ادراکها. ؟ (از اقرب الموارد).

تراک.

[تُرَا] (ع ص) بسیار ترک کننده. (المنجد).

تراکاستن.

[تَاتَ] (مص) چکیدن و تقطیر شدن ||. عرق کردن و خوی نمودن. (ناظم الاطباء).

تراکب.

[تَکُ] (ع مص) بر هم نشستن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج) (ناظم الاطباء). تراکم. (اقراب الموارد) (منتهی الارب). مطاوعهء راکب و راکبه فتراکب. (اقراب الموارد ||). استوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تراکتور.

[تُرَا / تِ تُرُ] (فرانسوی، ا) (۱) ماشین کشش. نوعی اتومبیل با چرخهای بزرگ و ضخیم و قدرت کشش فراوان که در راهسازی و کشاورزی و جز آن ها بکار رود. (۱) - Tracteur.

تراکس.

[تُ] (اخ) (۱) پسر آله آس (۲) و از اشخاص بنام لاریس (۳) که با مردونیه فرمانده قشون خشایارشا در جنگ با یونان همکاری کرد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۸۵۴ شود. (۱) - Larisse - Aleas. (۳) - Thoraxe. (۲)

تراکس.

[تُرَا / تِ] (اخ) رجوع به تراس شود.

تراکض.

[تَکُ] (ع مص) بهم ستور دوانیدن. (زوزنی). دوانیدن اسبان را بسوی چیزی: تراکضوا الیه خیلهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسب دوانیدن قوم با یکدیگر. (اقراب الموارد) (المنجد).

تراکل.

[تَکُ] (ع مص) پای بیکدیگر زدن. (زوزنی). جنگ لگد کردن با یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پای بیکدیگر زدن قوم: تراکل القوم؛ رکل بعضهم بعضاً بالارجل. (از اقراب الموارد) (المنجد).

تراکل.

[تَکُ] (ا) (۱) دزی در ذیل قومیس عرب آرد: قوش، از نوع پرندگان بسیار بزرگ. و تراکل (۲) و عارم، مادهء ارکک (۳) طوغان، نوعی از باز. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۳). (۱) - Laneret - Terakell. (۳) - Terakel. (۲)

تراکم.

[تَ كُ] (ع مص) بر هم نشستن. (زوزنی) (دهار). گرد آمدن و بر هم نشستن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). ارتکام. فراهم آمدن با ازدحام و کثرت ||. چاق و فربه شدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مجازاً بمعنی هجوم و انبوه. (غیاث اللغات) (آندراج). هجوم و انبوهی و تکاثف و هنگفتی. (ناظم الاطباء).

تراکمه.

[تَ كِ مَ / م] (ازع، ص، ا) ج ترکمان. (ناظم الاطباء). طایفه ای از ترکان که در حدود مرزهای شمال شرقی ایران سکونت دارند. رجوع به ترکمان شود.

تراکمه.

[تَ كِ مَ] (اخ) یکی از دهستان های ۹ گانه بخش کنگان، در شهرستان بوشهر است که از جنوب به دهستان حومهء گاوبندی و از شمال به دهستان علامرودشت و از خاور به دهستان بیرم و از باختر به دهستان آل حرم و ثلاث محدود است. این دهستان در جنوب خاوری بخش واقع و هوای آن گرم است. آب آن از چشمه و قنات است و محصول آن عبارتست از غلات، خرما، تنباکو و پیاز. شغل اهالی زراعت است و از ۴۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و در حدود ۷۲۰۰ تن سکنه دارد. قراء مهم آن عبارتند از: لامرد، که مرکز دهستان است، زنگنه، تل خندق، تراکمهء بالا و تراکمهء پائین. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تراکمهء بالا.

[تَ كِ مِ ي] (اخ) دهی از دهستان تراکمه در بخش کنگان شهرستان بوشهر است که در ۱۸۹ هزار گزی جنوب خاوری کنگان و در کنار راه فرعی گله دار به لار قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن جا غلات و پیاز و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تراکمهء پائین.

[تَ كِ مِ ي] (اخ) دهی از دهستان تراکمه، در بخش کنگان شهرستان بوشهر است که در ۱۲۳ هزار گزی جنوب خاوری کنگان و بر کنار راه فرعی لار به گله دار واقع است. جلگه ای گرمسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آنجا غلات، خرما، تنباکو و پیاز است و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تراکومدوز.

[تَ رَا / تِ م] (فرانسوی، ا) (۱) پنجمین راسته از ردهء ئیدرزترها و نمونهء این جانوران پرسا (۲) و تراکی منا (۳) میباشند. رجوع به جانورشناسی تألیف آزرم ص ۱۲۴ شود. (۱) - Trachymena - (۲) - Persa. (۳) - Trachomedusae.

تراکه.

[تَ كِ / كِ] (ازع، ا) ارث و میراث و ترکه. (ناظم الاطباء).

ترکی.

[[(اخ) تلفظ ترکی تراس (۱). رجوع به تراس و تراکیا و تراکیه و ثراقیه شود. (۱) - Thrace.

تراکیا.

[[(اخ) تراس (۱). تراکی. تراکیه. ثراقیه. از کشورهای قدیمی ناحیه بالکان و در قسمت جنوب شرقی بالکان واقع است، و در آغاز حدود شمالی آن به طوفه منتهی میشد ولی بعد سلسله‌های بالکان حدود آن شناخته شد. سرزمینی که در شمال تراکیا، روبروی صربستان قرار داشت «مسیا» نامیده میشد. از مشرق بدریای سیاه، از جنوب به بسفور و داردانل و مرمره، از مغرب به ماکدونیا (مقدونیه) محدود بوده است. در زمان فیلیپ و اسکندر قسمت غربی تراکیا به مقدونیه الحاق شد... در هر حال ناحیه تراکیا عبارت بوده است از ولایت ادرنهء حالیه و روم ایلی شرقی. «در سعادت» نیز جزء این خطه بشمار می آید. سکنهء قدیمی آن از اقوام «پلاسج» بودند و با سایر اقوام پلاسجی که در نواحی غربی آناتولی ساکن بودند مناسبات و قرابت داشتند. مردمی شجاع بودند و از راه چوپانی زندگی می کردند، با این همه تمدن آنان از یونانیان قدیمتر بنظر میرسد زیرا یونانیان خود معتقدند که شعر و موسیقی و بعضی چیزهای دیگر در آغاز در تراکیا بوجود آمده است. عقاید ایشان مانند عقاید سایر پلاسجیان و یونانیان بوده، و بزرگترین معبود آنان بندیس (کنایه از قمر) و قوتینو بوده است و رب النوعی نیز بنام سباز که رب النوع جنگ بوده، داشتند. در سواحل تراکیا قصبه‌ها و اسکله‌های بسیاری توسط یونانیان بنا شده بود که بعضی از آنها از مستعمرات یونانیان بود و بعضی بطور مستقل اداره میشد. تراکیا بنواحی کوچک بسیار تقسیم شده بود و همچنین در زمان قدیم بین قبایل مستقل بسیاری منقسم گردیده بود. در قرن پنجم ق.م. تحت حکومت ایرانیان اداره می شد، حکمرانان ایرانی بسیاری که تابع ایران بودند بظهور رسیده بودند. در عهد فیلیپ و اسکندر تراکیا بمنزله ایالتی تابع دولت مقدونیه بشمار می آمد و پس از مرگ اسکندر جزء حصهء لیسیماکوس گردید و این شخص در ۳۰۷ ق.م. عنوان حکمدار تراکیا را گرفت و پس از آن در ۲۷۲ ق.م. بدست سلفقوس شکست دهندهء لیسیماکوس و در ۲۸۱ ق.م. بدست بطلمیوس کراونوس افتاد، و مدتی نیز گروهی از حکمرانان بر آنجا تسلط داشتند تا در ۴۶ م. بتصرف رومیان درآمد و یکی از ایالات روم محسوب گردید و در تقسیم دولت روم بالطبع جزو امپراطوری شرق قرار گرفت و بعد جزء دولت عثمانی شد. از این پس نام «تراکیا» متروک شده و قسمت شرقی روم ایلی را تشکیل میداد و از زمان قدیم یونانیان که بسواحل تراکیا نزدیک شده اند و پس از ایشان رومیان و بلغاریان و اسلاوها که از شمال شرقی به این ناحیه آمده اند بتدریج اهالی قدیمی تراکیا از میان رفته اند. سکنهء امروز آن را ترکان، بلغاریان، رومیان و جز آنان تشکیل میدهند. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تراس شود. (۱) - Thrace.

تراکیب.

[[ت] (ع) ج ترکیب. (آندراج) (ناظم الاطباء): زین است تراکیب نبات و حیوان پاک بی حاصل همچون پدر خویش و چو مادر. ناصر خسرو. رجوع به ترکیب شود.

تراکیدن.

[[ت] د] (مص) شکافتن و شکافته شدن || صدا کردن در شکافتن. (ناظم الاطباء).

تراکی منا.

[تِرا / تِ نِ] (فرانسوی، ا) (۱) نمونه ای از راستهء تراکومدوز. رجوع به تراکومدوز شود. (۱) - Trachymena.

تراکیه.

[تِ یِ] (اخ) تراکی. تراکیا. ثراقیه. تراس. رجوع به تراکیا و تراس شود.

تراگل.

[تُ گِ] (اخ) از دهات مجاور بارفروش است. رجوع به سفرنامهء مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۹ و ترجمهء وحید ص ۱۶۰ شود.

ترال.

[تِرا / تِ] (اخ) (۱) از شهرهای لیدی است. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۰۷، ۱۱۰۲، ۱۲۶۲ و ج ۳ ص ۲۳۲۵ و ترالی شود. (۱) - Tralles.

ترالس.

[تِرا / تِ رالِ لِ] (اخ) ترال. رجوع به ترال شود.

تراله.

[تِرا / تِ رالِ لِ] (اخ) (جرعه نوشیدن) یکی از شهرهای بن یامین است که در میانهء یرفئیل و صیلع واقع میباشد. (صحیفهء یوشع ۱۸:۲۷) (قاموس کتاب مقدس).

ترالی.

[تِرا / تِ] (اخ) (۱) یکی از شهرهای ناحیهء قدیمی لیدیا از آناتولی است که در حوالی رودخانهء میاندر (مندر) قرار دارد و اکنون بنام سلطان حصاری معروف است. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به ترال شود. (۱) - Talles. Tralli.

ترالیه.

[] (اخ) تلفظ ترکی تره لی. (۱) رجوع به تره لی و قاموس الاعلام ترکی شود. [Tralee - (۱)] treli

ترالیی.

[] (اخ) الکساندرنام، طیب معروفی است از شهر ترالی. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به ترالی شود.

ترام.

[ت] [ع ا] این کلمه بعلت مهجور بودن وزن و الفاظ کلمه «تراموای» در زبان عرب، در فرهنگستان پادشاهی مصر بجای تراموای پذیرفته شده است. رجوع به نشوء اللغه و رجوع به تراموای شود.

ترامبلاد.

[ترا / ت] [اخ] (۱) مرکز بخشی در ناحیه روشه فور (۲) واقع در مغرب ایالت شارانت ماریتیم (۳) فرانسه است. (۱) -
Tremblade. (۲) - Rochefort. (۳) - Charente - Maritime

ترامبله - له - گونس.

[ترا / ت ل ل گ ن] [اخ] (۱) بلوکی است در ناحیه پونتواز (۲) واقع در شمال ایالت «سین اواز» (۳) فرانسه با ۹۵۰۰۰ تن سکنه. (۱) -
Tremblay - les - Gonesse. (۲) - Pontoise. (۳) - Seine - et - Oise -

ترامبلی.

[ترا / ت] [اخ] (۱) یکی از مشاهیر علوم طبیعی است که در سال ۱۷۸۴ م. در شهر ژن ایتالیا در گذشت. وی در تاریخ طبیعی اثر چندی تدوین کرد و در این فن به کشفیات متعددی موفق گردید. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Trembley

ترامز.

[ت م] [ع مص] ایما و اشاره کردن گروهی بیکدیگر: دخلت علیهم فتغامزوا و ترامزوا. (اقرّب الموارد) (المنجد).

ترامز.

[ت م] [ع ص] شتری که قوتش بتمام و کمال رسیده باشد. (منتهی الارب) (المنجد ||). یا آنکه وقت خوردن سرش بلرزد. (منتهی الارب).

ترامز.

[ت م] [ع ص، ا] توانا و سخت که توانائی او به انتها رسیده باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرّب الموارد).

ترامس.

[ت م] [ع ا] مهره های سیمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترامن.

[ت م] [اخ] (۱) یکی از افراد سیاسی و مشهور آتن در قرن پنجم ق.م. است و در محاصره آتن بوسیله اسپارتهای وی مأمور مذاکره صلح شد و سپس در واژگون ساختن رژیم دمکراتیک بسال ۴۱۱ ق.م. شرکت نمود و در ردیف مردان سی گانه درآمد. قاموس الاعلام ترکی آرد: وی یکی از مشهورترین ناطقین و سرداران آتن بود و در ۴۰۰ ق.م. می زیست. و رجوع به ایران باستان ج ۲

ص ۹۸۴ و ۹۸۵ شود. (۱) - Theramene.

ترامنس.

[ت م ن] (اخ) یکی از رجال لاسدمونیا است که مأمور تنظیم صلحنامه ای از طرف لاسدمونیا و متحدین آنان با تیسافرن فرمانده داریوش شاه گردید. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۹۶۷ شود.

ترامو.

[ت م] (اخ) (۱) یکی از ولایات مرکزی ایتالیا که در ایالت آبروز اولتریور (۲) و در حدود سواحل دریای آدریاتیک و شمال شرقی روم قرار دارد. سرزمینی کوهستانی و مردم آن بکار کشاورزی و تربیت مواشی اشتغال دارند، کارخانه های پارچه بافی و چرمسازی آن قابل توجه است. این قصبه یکی از نواحی پررونق دوران باستانی روم بود و اکنون در حدود ۱۹۰۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز این ولایت شهر ترامو است. (۱) - Abruzzes ulterieure - (۲) - Teramo.

ترامو.

[ت م] (اخ) شهری در ایالت آبروز و مرکز ولایت ترامو است و ۲۵۰۰۰ تن سکنه دارد. درین شهر کلیسای بزرگی از دوره روم بر جای است. رجوع به ماده قبل شود.

تراموای.

[ترام / ت رام] (انگلیسی، ا) (۱) بطور اعم بمعنی راه آهن است و واگنی برقی یا جز آن از روی آن عبور می کند و مسافری را از نقطه ای به نقطه دیگر شهری می رساند. واگون برقی. واگون شهری. خط آهن شهری. صاحب فرهنگ نظام در ذیل تراموای آرد: ارابه اسبی یا آتشی یا برقی که روی خط آهن راه می رود. لفظ مذکور انگلیسی است. در ابتدا که در تهران راه مذکور را ساختند آنرا تراموای و تراموه می گفتند و اکنون واگون گویند که آن هم از زبان انگلیسی است. رجوع به ماده بعد شود. (۱) - Tramway.

تراموای برقی.

[ترام / ت رام ی ب] (ترکیب وصفی، مرکب) (۱) نوعی از واگونهای شهری است که بوسیله نیروی برق و بر روی ریلهای آهن حرکت کند و در اغلب شهرهای بزرگ دنیا یکی از وسائل مهم رفت و آمد مردم است. رجوع به ماده قبل شود. (فرانسوی) (۱) - Tramway electrique -

تراموی.

[ترام / ت رام و] (انگلیسی، ا) رجوع به تراموای شود.

ترامه.

[تَرا / تِ م] (اخ) (۱) مرکز بلوکی است در ناحیهء ماکون (۲) از ایالت سائون - ۱ - لوار (۳) فرانسه. [(۲) Tramayes - (۱) me]
- Macon. (۳) - Saone - et - Loire

ترامی.

[ت] (ع مص) همدیگر را تیر انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیر انداختن قوم یکدیگر را و سنگ انداختن آنان بیکدیگر. (اقرب الموارد) (المنجد ||). اندوخته شدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیرون شدن از وطن، و به «ب» متعدی شود، يقال: ترامی به البلاد؛ ای خرجه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیرون شدن از بلاد. (اقرب الموارد) (المنجد ||). درنگ کردن کار ||. مایل گردیدن بسوی پیروزی و بسوی هزیمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد): ترامی امره الی الظفر او الخذلان. (منتهی الارب ||). تباه گردیدن زخم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیوستن بعضی ابر با بعضی و فراهم آمدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). تتابع، يقال: مازال الشر یترامی بینهم؛ ای یتتابع. (المنجد ||). تیر انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تران.

[ت] (اخ) ده کوچکی است از دهستان کنارک در شهرستان چاه بهار که در ۷۲ هزارگزی شمال باختری چاه بهار و هفت هزارگزی شمال راه مالرو چاه بهار به جاسک واقع است و ۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترانبلاد.

[تَرام] / تِ رامْ / بلا / ب] (اخ) (۱) مرکز بخشی از ولایت روزه فور (۲) است که در ایالت شارانت ماریتیم (۳) فرانسه واقع است و ۴۳۵۰ تن سکنه دارد. (۱) - Charente - Maritime - Rochefort. (۲) - (۳) Trenblade (La).

ترانبوک.

[تِ رام] (اخ) دهی از دهستان کنارک است که در شهرستان چاه بهار و هشتاد هزارگزی شمال باختری چاه بهار و بر کنار راه مالرو بیر به بنت واقع است. جلگه ای گرمسیر است و ۸۵ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و باران و محصول آنجا غلات و ذرت و خرماس است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترانت.

[ت] (اخ) (۱) رجوع به تارانت و فرهنگ ایران باستان ص ۱۴۹ شود. (۱) - Tarente.

ترانت.

[تَرا / تِ] (اخ) (۱) ترنت. رودی به انگلستان که با اوز (۲) می پیوندد و هامبر (۳) را تشکیل می دهد. (۱) - Ouse. (۲) - Trent. (۳) - Humber.

ترانت.

[تُرَا / ت] (اخ) (۱) شهری است در ایتالیا که ۶۳۰۰۰ تن سکنه دارد. در قرن ۱۶ م. اصلاحات و برقراری انضباط های جالبی در مذهب کاتولیک در این شهر پی ریزی گردید. (۱) - Trente.

ترانتن.

[تُرَا / ت] (اخ) (۱) ترنتینو. یکی از ولایات شمالی ایتالیا است که در سال ۱۹۱۹ م. از امپراطوری اتریش جدا گردید و ۳۹۴۷۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Trentin.

ترانچه.

[تُج] (اخ) دهی است از دهستان دیگله، در بخش هوراند شهرستان اهر که در ۲۶ هزار گزی جنوب هوراند و ۱۰ هزار گزی شوسهء اهر به کلیبر واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۱۵۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و سردرختی است. شغل اهالی گله داری و زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترانز آتلانتیک.

[تُرَا / ت] (فرانسوی، ص) (۱) ماوراء آتلانتیک. ماوراء اقیانوس اطلس، مانند کشورهایی که در آن طرف اقیانوس اطلس قرار دارند. || نوعی کشتی که بین دنیای قدیم (اروپا) و دنیای جدید (امریکا)، از راه اقیانوس اطلس رفت و آمد میکند. (۱) - [Transatlantique] zat.

ترانزیت.

[تُرَا / ت] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از لاتینی، بمعنی عبور کالا از کشوری به کشور دیگر بدون پرداخت حقوق عبور. صاحب فرهنگ نظام آرد: عبور مال التجاره از مملکتی برای مملکت دیگر، مثال: دولت روس برای مال التجارهء ایران در مملکت خود ترانزیت قبول کرده است. (فرانسوی و انگلیسی) (۱) - Transit.

ترانس.

[ت] (اخ) (۱) یکی از شعرای فکاهی سرای (۲) لاتینی که در سال ۱۹۰ ق.م. در کارتاژ متولد شد. وی ابتدا برده ای بیش نبود و سپس آزاد گشت. او هم مانند پلوت (۳) از نویسندگان یونان، خصوصاً از مناندر (۴) پیروی میکرد. شش اثر کمدی که از وی باقی مانده عبارتند از: لاندین (۵)، لونوک (۶)، لسیر (۷)، لوتونتی موروموس (۸)، لو فورمیون (۹)، لژادلف. (۱۰) در این نمایشنامه ها آثار مضحکه و استهزاء بر مراتب کمتر از نمایشنامه های پلوت است. داستانهای ترانس بسیار معتدل ولی بعلت تصویرهای زیبا و ظریفی که از شخصیت های داستان بدست میدهد، آنها را ارزنده و جالب ساخته است. بطور کلی آثار این شاعر قصه پرداز، محتوی ادب و نزاکت و علاقهء شدیدی به اخلاق است. (۱) - Terence. (فرانسوی) (۲) - - (۴) - Plaute. (۳) - Poete comique Menandre. (۵) - L'Andrienne. (۶) - L'Eunuque. (۷) - L'Hecyre. (۸) - L'Heautontimoroumenos. (۹) - Le Phormion. (۱۰) - Les Adelfes.

ترانسبايقال.

[] (اخ) (۱) تلفظ ترکی ترانسبایکالی است. رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Transbaikal.

ترانسبایکالی.

[تُرَا / تِ] (اخ) (۱) یکی از ولایات امپراطوری روس است و چنانکه از نامش پیداست در ماوراء دریاچه آدریاتیک قرار دارد و بوسیله رودهای سلنگا (۲) و آنگارای (۳) علیا که وارد دریاچه بایکال میگردند آبیاری میشود. این ولایت وسیع دارای معادن فراوانی از طلا و سرب و نقره و جز این هاست و در این سرزمین شکار حیوانات رایج است و چند کارخانه ذوب فلزات هم در این ولایت وجود دارد. پس از برقرار شدن دولت اتحاد جماهیر شوروی سابق بسال ۱۹۲۲ م. به جمهوری مغولستان پیوست. وسعت این سرزمین ۲۹۶۴۳۰ کیلومتر مربع است و ۵۲۵۲۴۰ تن سکنه دارد و مرکز این ولایت چیتا (۴) است و در سال ۱۹۲۶ م. این ولایت در قلمرو خاور دور قرار گرفت. (از لاروس کبیر). قاموس الاعلام ترکی در ذیل «ترانسبایکال» آرد: یعنی ماوراء بایقال (بایکال) یکی از سه ایالت شرق سیبری است که در مشرق دریاچه بایکال و در حدود شمالی کشور چین و مغرب ایالت آمور واقع است. مساحت آن ۶۲۳۵۹۶ کیلومتر مربع است و ۵۰۹۶۳۳ تن سکنه دارد و رود آمور از میان این ولایت میگذرد و قصبه کاخته مرکز آن است و نیز سه قصبه دیگر بنامهای ترچینسک، سلینکسک و چیته دارد. (۱) - Angara. - (۳) - Selenga. (۲) - Transbaikalie. Tchita - (۴).

ترانستامار.

[تُرَا / تِ] (اخ) (۱) هانری دو. رجوع به هانری دوم پادشاه کاستیل (۲) شود. (۱) - - (۲) - Henri de Transtamare. Castille.

ترانسلوکاسیون.

[تُرَا / تِ لُ سِیْنُ] (فرانسوی، ا) (۱) تعویض. جابجا شدن: مولروپنتر (۱۹۲۹ م.) از راه سیتولوژی و ژنتیک کیفیت تعویض و جابجا شدن (ترانسلوکاسیون) را در کروموزومها مورد مطالعه قرار داده نتایجی که حاصل کرده اند بر تمرکز فاکتورها گواهی میدهد. (از بیولوژی وراثت خبیری ص ۱۷۵). رجوع به ص ۱۵۱ همان کتاب شود. (فرانسوی و انگلیسی) (۱) - Translocation

ترانس لیتانی.

[تُرَا / تِ] (اخ) (۱) نامی است که در دوران امپراتوری «اتریش - هنگری» (۲) به هنگری اطلاق می گردید و اتریش را سیسلیتانی (۳) می نامیدند. لیتا (۴) رودی است که در آن دوران بعنوان مرز بین این دو کشور متحد که امپراتوری بزرگی را تشکیل داده بودند، قبول شده بود. (۱) - Leitha - (۴) - Cisleithanie. (۳) - Autriche - Hongrie. (۲) - Transleithanie.

ترانسموتاتور.

[تُرَا / تِ تُزُ] (فرانسوی، ص، ا) (۱) از ترانسموتاسیون (۲) فرانسوی. دگرگون کننده: فاکتورهای ترانسموتاتور از فاکتورهایی هستند که در بروز یا عدم بروز صفتی مداخله ندارند ولی می توانند صفت بارزی را تغییر دهند. این دسته فاکتورها را فاکتورهای دگرگون کننده (ترانسموتاتور) می نامند. (از بیولوژی وراثت خبیری ص ۹۱). (فرانسوی) (۱) - Transmutateurs.

Transmutation - (۲) (فرانسوی و انگلیسی)

ترانسوال.

[تِرا / تِ س] (اخ) (۱) مملکتی است در جنوب آفریقا. (فرهنگ نظام). نام کشوری است در جنوب آفریقا دارای معادن طلا و الماس. جمعیت آن متجاوز از دو میلیون نفر است و پایتختش شهر پرتوریا. این کشور سابقاً مستقل بوده ولی اکنون جزو اتحادیه جنوب آفریقا یعنی از دمنیون های انگلیسی می باشد. (ناظم الاطباء). یکی از ایالات متحده آفریقای جنوبی است که ۲۸۶۰۵۲ کیلومتر مربع وسعت و ۴۸۰۲۰۰۰ تن سکنه دارد. اهالی این سرزمین از بوئرها (۲) هستند و مرکز این ایالت پرتوریا (۳) و شهر عمده آن ژوهانسبورگ (۴) است. معادن طلا و الماس و نفت این ناحیه معروف است. در ابتدای سال ۱۸۳۶ م. جزو مستعمرات هلند قرار گرفت و در سال ۱۸۴۹ جمهوری آفریقای جنوبی را تشکیل داد و دولت انگلیس در سال ۱۸۵۲ آن را برسمیت شناخت و از سال ۱۸۷۷ تا ۱۸۸۱ تحت حمایت بریتانیای کبیر بود و بسال ۱۸۸۱ مستقل گردید ولی جزو خراج دهندگان انگلستان بشمار می آمد. در سال ۱۸۸۴ که معادن طلای این سرزمین کشف گردید گروه بی شماری به آنجا روی آوردند و تقاضاهای مهاجرین تازه وارد که مورد حمایت دولت انگلستان نیز بودند هیجانانگیز شدیدی را بسال ۱۸۹۵ در آن سرزمین بوجود آورد. تحریکات پی در پی دولت انگلستان کروگر (۵) رئیس جمهوری ترانسوال را ناگزیر ساخت که وضع کشور خود را با امپراطوری انگلستان یکسره سازد، از این روی با دولت اراثر متحد شد و بدولت انگلستان یکسره اعلان جنگ داد و بالغ بر دو سال و نیم این جنگ طول کشید. در سال ۱۹۰۲ بدون آنکه ترانسوال شکست خورده باشد از جنگ خسته شد و ناگزیر به قبول خراج پردازی بدولت انگلستان گردید. در سال ۱۹۱۰ این کشور مانند ایالتی وارد جرگه اتحادیه آفریقای جنوبی گردید. در قاموس الاعلام ترکی آمده: ... ترانسوال میان رودخانه وال و لیپوپو ممتد گردیده است... و از جنوب به اراثر و ناتال و از مشرق به زولو و موزامبیک و از شمال و مغرب به پچوانه محدود است... رودهای متعددی دارد که بیشتر آنها به خلیج لیپوپو میریزد. بزرگترین آنها رودخانه اولیفانت است... (۱) - Kruger (Johannesburg) - (۲) - Pretoria. (۳) - Boers. (۴) - Transvaal. (۵) - Kruger

ترانسیلوانی.

[تِرا / تِ سیل] (اخ) (۱) یکی از ولایات کشور رومانی که بین سلسله جبال کارپات و آلپ واقع است و ۳۴۲۰۹۰۰ تن سکنه دارد. این ولایت را بزبان مردم رومانی آردآل (۲) نامند و مرکز آن کلوز (۳) است. این ولایت در قرن یازدهم م. جزو قلمرو هنگری قرار داشت و از سال ۱۵۲۶ تا ۱۶۸۶ م. جزو یکی از شاهزاده نشین های مستقل درآمد و در این سال به سلطه هابسبورگ درآمد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Cluj - (۲) - Ardeal. (۳) - Transylvanie.

ترانکبار.

[تِرا / تِ ک] (اخ) (۱) شهریست در ساحل شرقی هندوستان، که در ایالت تانجور و ۲۲۵ هزار گزی جنوب غربی مدرس و در مصب یکی از شعب رودخانه کاوری واقع است. ۲۶۰۰۰ تن سکنه دارد و تجارت آنجا رایج و پررونق است. بسال ۱۶۱۶ م. دانمارکیها این شهر را از راجه تانجور خریداری کردند و بسال ۱۸۴۵ م. به انگلیسیها فروختند. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tranquebar.

ترانگین.

[تَ أَكْ] (۱) ترنگین. دارویی باشد شیرین، گویند مانند شبنم بر خارشتر می نشیند و بعربی مَن خوانند و ترنجبین معرب آنست. گویند روزی دم صبحی بود که از آسمان مانند برف بر قوم موسی علیه السلام بارید. (برهان). دارویی است که طعم آن شیرین باشد و آن چنان بود که شبنم بر خارشتر نشیند و ترنگین شود، و آنرا بتازی مَن خوانند و معرب آن ترنجبین است. (فرهنگ جهانگیری). دوائی است شیرین مثل شکر که مانند شبنم بر درختی خاص که خاردار می باشد منجمد می گردد. (غیاث اللغات). شیره ای که از خار بدرآید مانند شهد، کذا فی الشرفنامه. و در مدارک مذکور است که آسمان همچو برف می بارید بر قوم موسی علیه السلام وقت صبح، و آنرا بتازی مَن می گویند. (آندراج). ترنجبین است و آن شبنمی است که بر خارشتر نشیند و شیرین باشد... و آنرا بعربی مَن گویند. (آندراج). شیره ای که از خار شترخوار بدرآید. (شرفنامه منیری). شبنمی که بر خارشتر نشیند و مانند انگین تازه باشد و بعربی مَن گویند و ترنجبین معرب آن. (فرهنگ رشیدی). دوائی است شیرین که صمغ گیاهی است و معربش ترنجبین است. (فرهنگ نظام). طرانجبین. (دهار). مَن. (بحر الجواهر). فرازی گوید او را بعربی ترنجبین و طلنجبین گویند و اگر به طاء گویند مرکب از طل و انگین خواهد بود. و زه گوید اشترخار را در خراسان تو گویند و به فرغانه تونی و بفارسی آر و به اصفهان اشترخار گویند. و بنفسه گوید ترنجبین را از یک نوع از انواع خار حاصل کنند و بدین سبب در میان ترنجبین چوب و خار بینند. [دیگری] گوید معتدلست در گرمی و سردی تراست، در اول شکم نرم کند و سرفه را سود دارد و تب گرم را منفعت کند. (از ترجمه صیدنه): موسی علیه السلام دعای کرد، خدای عزوجل دعای او مستجاب کرد و بر سر هر خاری ترانگین بار آورد و ایشان، آن همی خوردند. (ترجمه طبری بلعمی). و از او [شهر کش] استران نیک خیزد و ترانگین و نمک سرخ که بهمه جهان ببرند. (حدود العالم). بطعم شکر بودم بطبع ماذریون چنان شدم که ندانم ترانگین از ماز. مجلدی. صد خروار برنج و صد خروار خرما و صد خروار عسل و ناردان و چندین هزار مرغ سمن و چندین مغز بادام و ترانگین و کشمش همه بر شتران بار کرد. (اسکندرنامه نسخه سعید نفیسی). و مَن و سَلْمُوی از برای ایشان بخواست، و آن ترانگین است و سمانه. (مجمل التواریخ). با خار خشک خاطر آرد ترانگین بادی که بزوزد زنی عسکر سخاش. خاقانی. که گر ز شکر و گل با تو تلختر گوید نهد زمانه بسان ترانگینش و خار. ظهیر فاریابی. خارکان انگین بر او رانند زیر کانش ترانگین خوانند. نظامی. اندر بلا چو نیشکر اندر رجا، نبات تلخی برای تست چو خار ترنگین. مولوی (از آندراج). ترانگین وصالم بده که شربت هجر نمی کند خفقان فؤاد را تسکین. سعدی (از آندراج). بنده ای از بندگان خاص حق را ترانگین می باید تا چندان که ترانگین خریدم... (انیس الطالین بخاری ص ۸۸).

ترانلو.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان پیچرانلو که در بخش باجگیران شهرستان قوچان و ۱۲ هزار گزی جنوب باختری باجگیران و ۱۰ هزار گزی باختر شوسه قوچان به باجگیران واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۵۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و بافتن قالیچه و گلیم و جوراب است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تران نن.

[ترا / ت نُن] (اخ) (۱) ولایتی است در لائوس که ۸۴۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن گزیانگ - کوآننگ (۲) است. (۱) -- Tran - Ninh. (۲) - Xieng - Kouang.

ترانوا.

[تِزْرَان] (اخ) (۱) قصبه ایست در خطهء قلابره از ایتالیا، و در ۲۲ هزار گزی شمال غربی جراچه واقع است. بسال ۱۷۸۳ م. بر اثر زلزله خراب شد و امروزه فقط ۵۰۰ سکنه دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Terranova.

ترانوا.

[تِ] (اخ) قصبه ایست در ایالت قلاتانیسته (۱) از سیسیل که در جنوب غربی قتانه (۲) بفاصله ۵۵ هزار گز واقع است. سکنه آن ۱۰۰۰۰ تن هستند. قلعه ای و تجارتی رایج دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (کالتانیستا) (۱) - Caltanissetta. (کاتان، کاتانیا) (۲) - Catane.

ترانوا.

[تِ] (اخ) قصبهء کوچکی است در جزیرهء ساردنی. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترانوه.

[] (اخ) تلفظ ترکی ترانوا. رجوع به ترانوا شود.

ترانه.

[تَنْ / ن] (۱) جوان خوش صورت و شاهد تر و تازه و صاحب جمال. (برهان) (ناظم الاطباء). جوان خوش صورت و صاحب کمال. (فرهنگ جهانگیری). جوان خوش صورت و شاهد تر و تازه. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). شاهدان تر و تازه. (شرفنامه منیری) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). جوان خوشگل و شاهد تر و تازه. (فرهنگ نظام). از ریشه اوستائی «تورونه» (۱) بمعنی خرد، تر و تازه. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تر، توره و توله شود: هر نسفته دُری، دُری می سفت هر ترانه ترانه ای می گفت. نظامی ||. دوبیتی. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۹۷) (برهان) (صحاح الفرس) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). رباعی. (غیاث اللغات). دوبیتی یعنی رباعی. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوبیتی که نام دیگرش رباعی است و از اقسام شعر است که دارای چهار مصرع است. در مصرع اول و دوم و چهارم قافیه است و در سوم لازم نیست، بعضی گویند در مصرع سوم هم باید قافیه باشد و الا همان دوبیتی و رباعی است. (فرهنگ نظام). اهل دانش ملحونات این وزن [رباعی] را ترانه نام کردند. (از المعجم فی معایر اشعار العجم): از دلارامی و نغزی چون غزلهای شهید وز دلاویزی و خوبی چون ترانه بوظب. فرخی. و یکی بود از ندیمان این پادشاه [امیر محمد] شعر و ترانه خوش گفتمی. (تاریخ بیهقی). حکمت نتوانی شوند از ایرافتنهء غزل نغزی و ترانه. ناصر خسرو. چون آتش خاطر مرا شاه بدید از خاک مرا بر زیر ماه کشید چون آب یکی ترانه از من بشنید چون باد یکی مرکب خاصم بخشید. امیر معزی. - ترانه های خزانگی؛ مراد از ترانه های عمده و ترانه هایی که پادشاه یا امیری تصنیف کرده باشد. (غیاث اللغات) (آندراج ||). نقش ||. صوت. (برهان ||). به اصطلاح اهل نغمه، تصنیفی است که آن سه گوشه داشته باشد هر کدام بطرزی: یکی بیتی و دیگر مدح و یکی دیگر تلا- و تلالا- (برهان) (آندراج). در موسیقی یک قسمت از چهار قسمت نوبت مرتب یعنی تألیف کامل است و آن چهار قسمت قول است و ترانه و فروداشت ||. نغمه. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). سرود. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان) (برهان). نغمه و خوانندگی و سرود. (ناظم

الاطباء). سرود و نغمه و نوعی از سرود. (غیاث اللغات). نغمه و خوانندگی. (انجمن آرا) (آندراج). نغمه و نوا. (فرهنگ نظام). سرود و اشعار ملی و وطنی، مثال: هر مملکتی ترانه ای ملی دارد. (فرهنگ نظام). موج از تشبیهات اوست و با لفظ گفتن و زدن و بستن و سرودن و سنجیدن و بلند کردن مستعمل. (آندراج). نوعی از اجناس سرود. (شرفنامه منیری): خوانی نهادند سخت نیکو با تکلف بسیار و ندیماننش [طاهر دبیر] بیامدند و مطربان ترانه زنان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۲). بدانی چو درمانی آنجا کز آنجا نه بریط رهاند ترا، نه ترانه. ناصر خسرو. کاج صمصام را سزد بریال سوزنی را ترانه بر ره چاچ. سوزنی. جز بنده که در ترانه مدحت دارد صفت رباب رامشگر. اثر اخسیکتی. هر نسفته دُری، دُری می سفت هر ترانه، ترانه‌های می گفت. نظامی. در پرده این ترانه تنگ خارج بود از ندانی آهنگ. نظامی. خیز ای رفیق خفته که صوت نشیدمان آتش فکند بر شتران از ترانه ای. اوحدی. بلند آواز شد موج ترانه مبارک باد کوس و شادیانه. محمدخان راسخ (از آندراج). لبم به عشق نسجد ترانه اظهار ولی ز اشک من این مدعا برون آمد. طالب آملی (از آندراج ||). بمعنی دهن خوانی و طنز و خوش طبعی نیز هست. (برهان). دهن خوانی و خوش طبعی ||. بذله و طعنه. (ناظم الاطباء ||). بدخویی. (برهان) حيله وری. (برهان). حيله گری. (ناظم الاطباء ||). بدخویی. (برهان) (ناظم الاطباء ||). بعضی این لغت را بضم اول مخفف تورانه دانند یعنی خوبان منسوب به توران. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - tauruna

ترانه برداشتن.

[تَنْ / نِبَات] (مص مرکب) رسا ساختن و بلند کردن سرود و نغمه و ترانه. بلند کردن: نشسته شاه عالم مهترانه شکر برداشته چون مه ترانه. نظامی.

ترانه بستن.

[تَنْ / نِبَات] (مص مرکب) سرود و نغمه ساختن. نغمه سرایی و سرود گویی کردن: ز گل به سینه بلبل هزار خار شکست کنون ترانه بوصف بهار می بندد. محمدحسن خان حسن (از بهار عجم) (از آندراج) (از ارمغان آصفی).

ترانه بلند کردن.

[تَنْ / نِبَات] (مص مرکب) ترانه برداشتن. رسا و بلند کردن سرود و نغمه: مطرب بیا بلند کن امشب ترانه را آتش فکن ز شعله آواز خانه را. میرزا عبدالغنی (از بهار عجم) (از آندراج).

ترانه پرداز.

[تَنْ / نِبَات] (نص مرکب) ترکیب کننده آواها. (ناظم الاطباء).

ترانه تراش.

[تَنْ / نِبَات] (نص مرکب) ترانه ساز. آهنگ ساز: خرک ترانه تراش است و من خراخه تراش خراخه هاست که در خر همی کنم انشاء. سوزنی.

ترانه زدن.

[تَ نَ / نِ زَ دَ] (مص مرکب) نغمه سرایی کردن : سودای زهد خشکم بر باد داده حاصل مطرب بزن ترانه ساقی بیار باده. جمال الدین سلمان (از آندراج). آتش ز دم زبانه می زد شوق از قلم ترانه می زد. فیضی (از آندراج).

ترانه زن.

[تَ نَ / نِ زَا] (نف مرکب) مغنی. (ناظم الاطباء). ج، ترانه زنان : از نوای ترانه زنان هر دو تن خاستند نازکنان. امیر خسرو (از بهار عجم).

ترانه ساختن.

[تَ نَ / نِ تَا] (مص مرکب) آهنگ ساختن : خونم ز دیده مطرب امشب روانه ساخت یا رب چه درد داشت کسی کآن ترانه ساخت؟ باقر کاشی (از ارمغان آصفی).

ترانه ساز.

[تَ نَ / نِ نَا] (نف مرکب) ترانه سرای. نغمه سرای و سرود گوی. (ناظم الاطباء) : چون به هوای مدحت زهره شود ترانه ساز حاسدت از سماع آن محرم آه و ناله باد. حافظ.

ترانه سرای.

[تَ نَ / نِ سَا] (نف مرکب) ترانه ساز (از ناظم الاطباء) : شراب خوار و ترانه سرای و نادره گوی شگرف و چابک و خرم خرام خدمتگار. مختاری غزنوی (از ارمغان آصفی).

ترانه سراییدن.

[تَ نَ / نِ سَا دَا] (مص مرکب) آهنگ ساختن. آواز خواندن. نغمه برداشتن. رجوع به ترانه سرای شود.

ترانه سنج.

[تَ نَ / نِ سَا] (نف مرکب) کسی که عالم به چگونگی نغمه ها و سرودها باشد. (ناظم الاطباء).

ترانه سنجیدن.

[تَ نَ / نِ سَا دَا] (مص مرکب) سرود گفتن. نغمه سراییدن : لبم بعشق نسنجد ترانه زنهار ولی ز اشک من این مدعا برون آید. طالب آملی (از ارمغان آصفی).

ترانه شدن.

[تَ نَ / نِ شُ دَا] (مص مرکب) بجای افسانه شدن که عبارت از کمال شهرت گرفتن است. (بهار عجم) (آندراج). رجوع به ترانه گشتن شود.

ترانه گشتن.

[تَ نَ / نِ گَ تَ] (مص مرکب) کمال شهرت یافتن. (ارمغان آصفی). افسانه شدن. به کمال شهرت رسیدن. رجوع به ترانه شدن شود: در کسوت اغیار چو بنمود رخ، آن یار این قصه در آفاق جهان گشت ترانه. اسیری لاهیجی (از بهار عجم) (از آندراج).

ترانه گفتن.

[تَ نَ / نِ گَ تَ] (مص مرکب) نغمه ساختن. سرود گفتن: هر نسفته دُری می سفت هر ترانه ترانه ای می گفت. نظامی.

ترانه گوی.

[تَ نَ / نِ] (نف مرکب) ترانه ساز. نغمه پرداز. سرود گوی.

ترانی.

[تَ رَا / تِ] (اخ) (۱) شهری است در ایتالیا بر ساحل دریای آدریاتیک و ۳۴۰۰۰ تن سکنه دارد. محصول آن پنبه است. (۱) - Trani.

ترانیدن.

[تَ دَ] (مص) تراکاستن و خوی نمودن و چکیدن. (ناظم الاطباء).

تراو.

[تَ] (۱) بمعنی تراوش است که از تراویدن و ترشح کردن باشد. (برهان). ترشح و تراوش. (ناظم الاطباء). رجوع به تراوش و تراویدن و تراب شود.

تراو.

[تَ رَا / تِ وِ] (اخ) (۱) رودی در شمال آلمان که از لوبک (۲) می گذرد و وارد دریای بالتیک می شود و ۱۱۲ هزار گز طول دارد. (۱) - Trave. (۲) - Lubeck.

تراوا.

[تَ] (نف) (۱) تراوش کننده، چون: پرده های تراوا و پرده های نیم تراوا. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب صص ۴۹ - ۵۰ شود. (۱) - Permeable (فرانسوی) (۱) -

تراوان.

[تَ] (نف، ق) در حال تراویدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تراوانگر - کشن.

[تَرا / تَ كُ كُ ش] (اخ) (۱) ایالتی در جنوب غربی هند است که ۹۲۶۵۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن تریواندروم (۲) است. رجوع به تراونکور شود. (۱) - Trivandrum - (۲) - Travancore - Cochin.

تراوانیدن.

[تَد] (مص) روان کنانیدن ||. تراوش کنانیدن. (ناظم الاطباء).

تراوجه.

[تَچ] (اخ) از روستاهای بخارا: و از آن جمله [روستاها] یکی نور بود و خرقان رود و وردانه و تراوجه. (تاریخ بخارا ص ۵). در آن زمان هنوز شهر بخارا نبود ولی روستاهای آن آباد بود مانند... و تراوجه. (خزاین العلوم از احوال و اشعار رودکی ص ۶۲).

تراوح.

[تَو] (ع مص) بنوبت کاری را کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بهر دو دست بخشش کردن، يقال: یداه تراوحان بالمعروف؛ یعنی گاهی از این دست می بخشد و گاهی از آن دست. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد).

تراورس.

[تَرا / تَو] (فرانسوی، ا) (۱) چوبها و تخته هائی که در راه آهن زیر خطوط آهن در عرض می گذارند. لفظ مذکور فرانسوی است و جزء زبان فارسی نشده است. (فرهنگ نظام). اما امروزه در فارسی به کار می رود. (فرانسوی و انگلیسی) (۱) - Traverse

تراوس.

[] (اخ) از مردم تراکیه: مردمان تراکیه اسامی مختلف دارند و باستانی گت ها و تراوس و تراکیها که بالاتر از کرس تن یانها سکنی گزیده اند باقی مردمان تراکیه همه دارای یک نوع عادات و اخلاق می باشند... اخلاق تراوس ها مانند اخلاق تراکیها است باستانی این دو مورد: وقتی که طفلی بدنیا می آید دور او جمع شده نوحه خوانی کرده یک یک بیگ مشقات و بلیاتی را که در این دنیا باید تحمل کند می گویند و تأسف از زادن او می کنند، بعکس، وقتی که کسی می میرد شادی می کنند از این که متوفی از چه بلیاتی رسته و حالا در چه احوال خوشی است. (ایران باستان ج ۱ ص ۶۱۹). رجوع به تراس و تراکیه شود.

تراوش.

[تَو] (مص) تراویدن. (ناظم الاطباء). چکیدن. با لفظ کردن مستعمل. (آنندراج ||). ترشح و تقطیر. (ناظم الاطباء). رجوع به تراوش کردن و تراوش نمودن شود.

تراوش کردن.

[تَو كُ د] (مص مرکب) چکیدن. تراویدن: نیست در دست سبوی من عنان اختیار راز عشق از دل تراوش گر کند معذور دار.

صائب (از بهار عجم) (از آندراج). از خرامت بس که کیفیت تراوش می کند نقش با رطل گران می گردد از رفتار تو. صائب (ایضاً).

تراوش نمودن.

[تَ وَ نَ / نِ / نِ دَ] (مص مرکب) تراویدن. تراوش کردن: تو بدسگالی و نیکی طمع کنی، هیهات ز خیر خیر تراوش نماید از شر شر. قاآنی.

تراوض.

[تَ وَ] (ع مص) تراوض در کالا؛ اختلاف و خصومت در آن. (اقراب الموارد). تراوض در بیع و شری؛ تجاذب و کشمکش در آن، و آن چنانست که بین دو معامله گر در امر فزونی و کمی جاری میشود. (المنجد). تجاذب در بیع زیادتی و نقصان. (متن اللغه ||). تناظر گروهی در کاری. (المنجد ||). مشق تعلیم و تربیت. (ناظم الاطباء). (۱) (۱) - در مأخذ دیگری یافت نشد.

تراوغ.

[تَ وَ] (ع مص) همدیگر کشتی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصارع. (اقراب الموارد) (المنجد ||). داستان آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخادع. (المنجد).

تراول.

[تَ وَ] (ا) برگ گیاهی است نامعلوم. (برهان). برگ گیاه، و در زفان گویا با زای تازی مرقوم است. (شرفنامه منیری). برگ گیاه، در این زمان بدین معنی با زای تازی نیز آمده است. (آندراج). برگ و شاخه یک قسم گیاهی. (ناظم الاطباء).

تراونکور.

[تَ وَ] (اِخ) نام امارتی است در جنوب هندوستان. (فرهنگ نظام). رجوع به تراوانکر کشن شود.

تراوو.

[تَ وَ] (اِخ) (۱) پیر. ژنرال فرانسوی که بسال ۱۷۶۷ م. در پولینی (۲) متولد شد و در جنگ واند (۳) معروف گشت و در سال ۱۸۳۶ درگذشت. (۱) - Vendee - Poligny - (۲) - Travot, Pierre. (۳)

تراوی.

[تَ] (ع ا) (۱) بیست و دو (؟) رکعت نماز نافله در شبهای ماه رمضان معمول عامه که تراویح و ترویحه نیز گویند. (ناظم الاطباء). (۱) - مصحف تراویح. رجوع به تراویح شود.

تراویح.

[ت] [ع] جِ ترویحه، و آن در اصل اسم است مر یک جلسه مطلق را، و جلسه ای را که بعد از رکعت چهارم در شبهای ماه مبارک رمضان بر سبیل استراحت میگذرانند نیز ترویحه گویند، چه در آن جلسه استراحت میکنند. سپس هر چهار رکعت نماز را مجازاً ترویحه گفتند، چه در پایان هر چهار رکعت نماز اندک استراحتی کنند. (کشاف اصطلاحات الفنون از درر). و در شرع اسم چهار رکعت نماز نافله ای که در شبهای ماه رمضان میگذرانند و آن از سنن مؤکده است، و تراویح بصیغه جمع اسم است هر مجموع بیست رکعت نماز را در لیالی ماه رمضان. (از همان کتاب از بیرجندی). جِ ترویح، و بیست رکعت نماز نفل که در شبهای ماه رمضان گزارند. آنرا ترویح بهمین سبب گویند که بعد از هر چهار رکعت خود را راحت و آرام میدهند. (غیاث اللغات) (آندراج). بیست و دو (؟) رکعت نماز نافله که در شبهای ماه رمضان معمول عامه است، و آنرا تراویح بدان جهت گویند که بعد از هر چهار رکعت خود را راحت و آرام میدهند... (ناظم الاطباء): بردم این ماه به تسیح و تراویح بسر من و سیکو و سماع خوش، آن ماه دگر. فرخی.

تراوید.

[ت] (ا) (۱) عصیر و شیره جاری شده از چیزی. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ. ن مف مرخم است. رجوع به تراویده شود.

تراویدن.

[ت] د [مص] چکیدن. (جهانگیری). چکیدن و تراوش کردن آب و امثال آن باشد. (برهان). رفتن آب به بالا- اندک اندک و چکیدن بنرمی و آهستگی. (آندراج). چکیدن و تراوش کردن و ترشح نمودن و رشحه رشحه خارج شدن آب و شراب و جز آن. (ناظم الاطباء). ترشیح. (مجمل اللغه). ترشح. (دهار). تراویدن. زهیدن. پالائیدن: چه خوش بزمی که باشد جلوه گر آن رشک ماه آنجا تراود آفتاب از سایه برق نگاه آنجا. ملا حاجی (از آندراج). آب می گردد دل سنگین خصم از عجز من می تراود آتش از انگشت زهارم چو شمع. صائب (از آندراج). نه ز کم ظرفیست گر رازم تراوید از درون خس برون افتد چو آید قلزم اندر اضطراب. قاتنی.

تراویده.

[ت] د [د] (ن مف / نف) چکیده. تراوش کرده: جمه السفینه؛ جایی از کشتی که آب تراویده درزها در آن جمع شود. (منتهی الارب).

تراهات.

[تُر] [ع] (ا) در بیت ذیل بجای تُرّهات جِ تُرّهه آمده است بمعنی باطل و سخن بی فایده: خاص در بند لذت و شهوات عام در بند هزل و تراهات. سنائی. رجوع به ترهات و ترهه شود.

تراهص.

[ت] ه [ع] (مص) بر هم نشستن و محکم و استوار شدن سنگها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تراصف ثابت صخره ها. (المنجد).

تراهن.

[تَهْ] (ع مص) با هم گرو کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخاطر قوم. (المنجد) (اقرّب الموارد). رجوع به تخاطر شود.

تراهی.

[تَ] (ص، ا) نوباوه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). میوه نوباوه و نورسیده را گویند. (برهان). میوه نوباوه و نوبر است. (انجمن آرا) (آندراج). نوباوه و میوه نورسیده. (غیاث اللغات): برد بوستانبان به ایوان شاه تراهی (۱) ولی هم ز بستان شاه. سعدی. (۱) - لیکن این مصرع چنین مشهور است: به تحفه ثمر هم ز بستان شاه. (فرهنگ رشیدی). آنانکه گفته اند: بتحفه ثمر هم... خواسته اند که «تراهی» غیرمعروف بمعروف تبدیل کرده شود. (انجمن آرا) (آندراج).

تراهی.

[تَ] (ع مص) همدیگر صلح نمودن و آرمیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توادع، و آن از معنی وداعه است. (اقرّب الموارد). رفتار قوم به آرامش و رفق با یکدیگر. (از المنجد): تراهی القوم؛ تعاملوا برفق و وداعه. (المنجد).

ترأی.

[تَ رَئِی] (ع مص) دیدن در آینه. (منتهی الارب) (اقرّب الموارد) (المنجد). پیش آمدن کسی تا دیده شود. (از منتهی الارب) (از اقرّب الموارد) (از المنجد). پیش آمدن کسی را تا ببیند او را. مایل شدن به رأی کسی: هو یتراى برأى فلان. (اقرّب الموارد). مایل شدن به رأی کسی و اقتدا کردن به آن. (المنجد).

ترایان.

[تَ] (نف، ق) در حال ترایدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ترایدن شود.

ترایان.

[] (اخ) تلفظ ترکی تراژان. رجوع به تراژان و قاموس الاعلام ترکی شود.

ترئیس.

[تَ] (ع مص) مهتر کردن. (زوزنی). مهتر گردانیدن کسی را بر قومی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رئیس گردانیدن. (اقرّب الموارد) (المنجد).

ترایق.

[تَ ی] (ع ا) ج ترقوه. (اقرّب الموارد) (المنجد) (متن اللغه). رجوع به ترائق شود.

ترئیکا.

[تُر / تُر] (روسی، ا) (۱) قسمی ارباه بزرگ که آنرا سه اسب موازی کشند. (۱) - Troika.

ترایمان.

[ت] (۱) نام مرض اسهال است. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترئیه.

[تَی] (ع مص) بنمودن کسی را خلاف اعتقاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). پیش کردن کسی را آینه، یا پیش داشتن او را تا بیند در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). (مص) خوبی (||). (۱) دیدار خوب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترایدن.

[تَد] (مص) تراویدن و تراوش کردن. (برهان) (ناظم الاطباء). ترشح نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به ترایدن و تراویدن شود.

ترب.

[ت] (۱) حیل و زباندانی. (صحاح الفرس). مکر و حیل و زرق و تزویر و گزاف و زبان آوری. (برهان). مکر و حیل و گزاف و تزویر. (فرهنگ جهانگیری). حیل و مکر و فریب و تزویر و فصاحت و زبان آوری. (ناظم الاطباء). حیل و زبان آوری. (انجمن آرا) (آندراج). زرق و حیل و مکر و گزاف و محال و تزویر و هرزه. تند و ترکند و ترقند و تروند و دستان مترادف این اند. (شرفنامه منیری). مکر و حیل. (فرهنگ رشیدی). حیل و زبان دانی. (حاشیه لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۸ ||). گردن را پیچ دادن بود بکین یا بعجب. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۸): اندر آمد مرد با زن چرب چرب گنده پیر از خانه بیرون شد به ترب. رودکی (از لغت فرس اسدی ایضاً ||). چون شکنجه و قنچ (کذا) بود در رفتن به تیزی. (فرهنگ اسدی نخجوانی) (حاشیه لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۸). شکنجه و رفتار تند و شتاب. (ناظم الاطباء ||). کشک سیاه که بترکی قراقرت گویند. و با را با فا تبدیل کرده ترف و ترفه گویند. (انجمن آرا) (آندراج). کشک سیاه باشد، و آنرا ترف نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به ترف شود.

ترب.

[تُ / تُر] (۱) (۱) معروف است که عربان فجل خوانند. (برهان). ریشه گیاهی از طایفه خاجی شکل مأکول و تند و تیز، و بتازی فجل گویند. (ناظم الاطباء). از تیره چلیپائیان که ریشه ضخیم آن خوراکی و خرچینک آن بندبند است. (از گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۰۸): چون در حکایت آید بانگ شتر کند و آروغها زند چو خورد ترب و گندنا. لیبی. بی تو همه ظریفان بی ترب و تره اند تو همچو ترب غاتفری زینت تره. سوزنی. ممدوح را به ترب صفت هیچکس نکرد چون من که شاعر سخن آرایم و سره. سوزنی. از دکانی گر کسی تربی برد کاین ز حکم ایزد است ای باخرد. مولوی. در افواه افتاده بود که در مشرق پادشاهی از نسل مغول نشسته است که ترب و تبر نزد او یکسان است. (جهانگشای جوینی). سینه فلان زمین بلند است، آنرا می باید هموار کرد تا آب خورد و ترب کشته شود و بی کشت نماند. (انیس الطالین بخاری ص ۱۹۴). گزر و شلغم و چندر، کلم و ترب و کدو تره ها رسته تر و سبز بسان زنگار. بسحاق اطعمه. (۱) - Raphanus.

ترب.

[تَ رَبَ] (ع مص) خاک آلوده شدن. (زوزنی). بسیار خاک شدن و خاک آلوده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خاک رسیدن بر چیزی. (اقرب الموارد) (المنجد). خاک آلوده شدن. (آندراج ||). زیان کار شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درویش شدن. (زوزنی). محتاج گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فقیر شدن، گویی که خاک نشین شده است. (اقرب الموارد) (المنجد). بلغت بربر، عزلت گزیدن و خاک نشین شدن. (دزی ج ۱ ص ۱۴۳ ||). تربت یداه؛ یعنی او بخیر نرسد. و این کلمه ایست که عربان گاه در مدح و گاه در ذم آرند، مانند لا اب لك و لا ام لك و لا ارض لك و نحو آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صاحب اقرب الموارد گوید این از سخنانی است که عرب آن را بصورت دعا استعمال کنند ولی مرادشان دعا نیست بلکه تحریک و تشویق است و گویند: فعلیک بذات الدین تربت یداک. و در صحاح آمده که این جمله دعائیه است یعنی بخیر نرسی، ولی معنی اول صحیح است - انتهی ||. تعب و رنجور شدن. (زوزنی ||). دوسیدن بخاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خاک بر چیزی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گل و آهک بر چیزی یا دیواری مالیدن. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۳).

ترب.

[تُ رَبَ] (ع ا) خاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (المنجد) (اقرب الموارد). تُرب. (اقرب الموارد) (المنجد). ج، اتربه، تربان. (اقرب الموارد) (المنجد) (آندراج).

ترب.

[تَ رَبَ] (ع ا) تُراب. تُرب. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تُراب و تُرب شود.

ترب.

[تَ رَبَ] (ع ص، ا) همزاد و همسن و توأم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). هم عمر که بفارسی همزاد گویند. (غیاث اللغات). همزاد. (زمخشری) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). غالباً در مؤنث استعمال شود. (اقرب الموارد) (المنجد). يقال: هذه ترب فلانة؛ یعنی این زن همسال فلان زن است. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب). ج، اتراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به اتراب شود.

ترب.

[تَ رَبَ] (ع ص) محتاج. (از منتهی الارب). محتاج و فقیر. (ناظم الاطباء). فقیر. (اقرب الموارد) (المنجد). یکی آن تَربَة است. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). ریح ترب؛ بادی که خاک را برانگیزد. (المنجد ||). لحم ترب؛ گوشت خاک آلوده ||. مکان ترب؛ جای بسیارخاک (|| ا). گیاهی است. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترب.

[] (اخ) حمدالله مستوفی در ذکر بلاد خوزستان آرد: ترب از اقلیم سیم است و شهر کوچک است و گرمسیر، بر کنار دریا افتاده است چنانکه جزر و مد ماهیان را در خشکی اندازد و قوت ایشان از آن بود و مردمش قوی هیکل و درازبالا و صاحب قوت و سیاه

چهره باشند. باغستان بسیار دارد، نارنج و ترنج و لیمو و خرماى خوب در او بسیار بود. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۱۱۰).

ترب.

[ت] (اخ) نام کوهی است. (معجم البلدان).

ترباء.

[ت] (ع ا) خاک. تراب. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) تراب. (اقرب الموارد) (المنجد): لا ضربنه حتى يعضّ بالترباء. (اقرب الموارد). زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفس زمین: بینهما مابین الجرباء الترباء؛ ای مابین السماء و الارض. (از اقرب الموارد) (المنجد ||). یک نوع گیاهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سرانگشتان. (ناظم الاطباء). (۱) - در شرح قاموس و منتهی الارب تَرْبَاء هم بهمین معنی آمده است. ولی در تاج العروس و اقرب الموارد و المنجد و متن اللغه تَرْبَاء ضبط گردیده است.

تربابان.

[ت] (ا) یونانی غافث. (الفاظ الادویه).

تربات.

[ت] ر [ع ا] ج تَرْبَةٌ. سرانگشتان. (از منتهی الارب). سرانگشتان. (المنجد).

ترباض.

[ت] (ع ا) عصفرو. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). کافشه و عصفرو. (ناظم الاطباء).

ترباغ.

[ت] (اخ) نام جایی است، و بعضی ترنان (به نون) گفته اند. رجوع به معجم البلدان ج ۲ شود.

ترباغة.

[ت] غ [ع ا] کفش تابستانی مسافرین، و آن از پوست گاو یا شتر تهیه می شود که بوسیله چهار یا پنج بند بر پا گره می خورد و استوار میگردد. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۳).

تربالی.

[ت] (ا) نام عمارتی است بسیار عالی بناکرده اردشیر بابکان در شرق شهر گون (۱) که از شهرهای فارس است و چون (۲) معرب آن است. گویند که بر سر آن بنا آتشکده ای ساخته بودند و در برابر شهر کوهی است و از آن کوه آبی به آن آتشکده می آمده. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی). عمارتی عالی از بناهای اردشیر بابکان. (ناظم الاطباء). آنچه در این لغت

مرقوم شد از فرهنگها نقل افتاد و در آن چند خطاست، اول آنکه طربال به طای مؤلف عربی و بمعنی عمارت عالی که بنا کنند یعنی هر کوه و سنگ و هر پاره ای از کوه و سنگ بلند و بزرگ که از کوه پیش و برآمده باشد و دیوار دراز و بلند و چینه‌بالاتین دیوار است. طراییل الشام. صومعه‌های ملک شام، و اینکه نوشته اند نام شهر گون است هم خطا است، جور است و آن نام قدیم شهر فیروزآباد بوده و در جور مرقوم خواهد شد. (انجمن آرا) (آندراج). تربال مساوی با طربال، همان فیروزآباد یا گور (جور) است. شکل آن مدور است چنانکه دایره‌پرگار باشد و در میان شهر آنجا که مثلاً نقطه‌پرگار باشد دکه ای انباشته برآورده است [اردشیرین بابک] نام آن ایران کرده و عرب آنرا طربال گویند و بر سر آن دکه سایه‌ها ساخته و در میان گاه آن گنبدی عظیم برآورده و آن را گنبد کیرمان گویند. (فارسانه از حاشیه برهان چ معین). (۱) - گور صحیح است. (حاشیه برهان چ معین). (۲) - جور صحیح است. (حاشیه برهان ایضاً).

تربامان.

[ت] (ا) بیونانی نام گلی است لا-جوردی و برگهای آن دراز می باشد و گل و شاخ و برگ آن همه تلخ است، و آن را غافت بر وزن آفت نیز گویند، و بجای بای ابجد یای حطی هم آمده است. (برهان) (آندراج). گیاهی است که بتازی غافت گویند. (ناظم الاطباء). اغافت را گویند و رازی گوید بر سر نبات گلی است که به بنفشه ماند و از آن بزرگتر است و بمزه تلخ بود و در حرف الف گفته است. (ترجمه صیدنه).

تربان.

[ت] (ع) جِ تُراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تُراب شود.

تربان.

[ت] (اخ) قریه ای به پنج فرسخی سمرقند. (از معجم البلدان).

تربان.

[ت] (اخ) نام وادی است میان ذات الجیش و مَلَل و السیالَه، آبهای فراوانی دارد. رسول خدا در غزوه بدر بدانجا فرود آمد و منزل عروه بن اذینه شاعر کلابی بدانجا بود. کثیر راست: ... و قد مرت علی تربان تحدی بها بالجزع من مَلَل و سیج. و شارح ابیات آرد: تربان قریه ای است از ملل بمسافت یک شب از مدینه... (از معجم البلدان). و استقبال طلحه و سعید بن زید رسول الله صلی الله علیه وسلم بتربان (فیما بین ملل و السیالَه) و هو منحدر من بدر یرید المدینه. (متاع ص ۹۹). و رجوع به ص ۶۵ همان کتاب شود.

تربان.

[ت] (اخ) این نام در شعر متنبی آمده، شارحان دیوان نویسند: جایی است در عراق، و این قول اشتباه است و صحیح این است که نام نقبی است پیش از حسمی از جانب مصر، و نصر گوید ناحیتی است بین سماوه کلب و شام. (از معجم البلدان).

تربانتن.

[ت ر ت] (فرانسوی، ا) (۱) جوهر تربانتین. هیدروکربور از اسانس تربانتین. رجوع به تربانتین و هیدروکربور شود. (۱) -
Terebenthene.

تربانتین.

[ت ر] (فرانسوی، ا) (۱) در زبان فرانسه عصیر سقزی طیاری را گویند که بخودی خود و یا به اعانت شکافهای مصنوعی از اشجار مختلف الطایفه اخذ می کنند و در طب استعمال می نمایند و بفارسی آنرا زنگباری می نامند. (ناظم الاطباء). صمغ البطم. تربنتین. سقز نیمه مایعی که از ساقه درخت بَطْم (۲) یا درختان دیگر که از طایفه کاج و تربنتاسه (۳) باشند جاری می گردد. تربانتین دارویی است که چون بر عضوی دردناک مالند بر اثر قدرت تحریکی درد را دور گرداند. - اسانس تربانتین؛ اسانسی است که از تقطیر تربانتین بدست آید و برای محلول ساختن چربیها و پیه ها و ساختن رنگهای روغنی و روغن جلا و جز آن بکار می رود. رجوع به صمغ البطم شود. (۱) - Terebenthine. (فرانسوی) (۲) - Terebinthe. (فرانسوی) (۳) -
Terebinthacees

تربانی.

[ت] (ص نسبی) منسوب است به تربان که قریه ای از قراء فرمک در پنج فرسخی سمرقند در سغد. (انساب سمعانی).

تربانی.

[ت] (اخ) محمد بن یوسف بن ابراهیم تربانی، مکنی به ابوعلی، از قریه تربان سمرقند. فقیه و محدث است. از محمد بن اسحاق سمعانی الصغانی روایت دارد و به سال ۳۲۳ ه. ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

تربای.

[ت] (اخ) تربای تقشی. از امراء چنگیزخان که به تعاقب سلطان جلال الدین منکبرنی مأمور شد. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۳۳، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۳۰، ۱۳۱ شود.

تربئه.

[ت ب ء] (ع مص) بردن کسی را و دور گردانیدن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بردن و دور گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترب.

[ت ر ب] (ع مص) پروردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آنندراج): ترب کودک؛ پرورد کردن او را تا بالغ شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد ||). فاهم آمدن. (تاج المصادر بیهقی). گرد آمدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). گرد آمدن قوم. (المنجد ||). خواهانی چیزی نمودن: ترب الارض؛ یعنی دعوی کرد که او مالک آنست، و کذا ترب العبد و نحوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به ارتباب شود.

تربت.

[تُ بَ] (ع ا) خاک. (شرفنامه منیری) (غیاث اللغات) (آندراج). مطلق خاک. (فرهنگ نظام). تربۀ: بر آن تربت که بارد خشم ایزد بلا روید نبات از خاک مسنون ناصر خسرو ||. خاکی که از حوالی مرقد مطهر حضرت سیدالشهدا صلوات الله علیه می آورند، و هر خاک مقدس مطهری. (ناظم الاطباء). خاک قبر حسین بن علی علیه السلام که شیعه بخوردن آن استشفا کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خاک اطراف قبر امام حسین (ع) که برای شفای بیمار و مهر نماز استعمال می شود، و این معنی مأخوذ از معنی اول است. (فرهنگ نظام) - تربت خوردن بیمار؛ آنست که چون بیماری از دوا زائل نشود خاک تربت امام علیه السلام به نیت شفا میخورانند، و خاک شفا عبارت از آنست. (آندراج). مجازاً، خوردن خاک گور را به نیت شفا از هر که باشد: نه گرد سر مه باشد جلوه گر آن نرگس جادو ز خاک تیره بختان خورده تربت چشم بیمارش. تأثیر (از آندراج ||). مجازاً بمعنی قبر. (غیاث اللغات). بمعنی گور مجاز است. (آندراج). گور. (شرفنامه منیری). گور و مقبره و مرقد. (ناظم الاطباء). مجازاً، گور. (فرهنگ نظام): و تربت شقیق بلخی (۱) رحمه الله علیه آنجاست [یعنی به شهر ویشگرد]. (حدود العالم). و تربت محمد بن الحسن الفقیه و کسائی مقری و فراخری هم از آنجاست [یعنی از ری] (حدود العالم)... وی پیر شده است و از وی کاری نمی آید، مراد وی آن است که از لشکری توبه کند و به تربت امیر ماضی بنشیند. (تاریخ بیهقی). تربت پدر را زیارت کرد و بگریست و آن قوم را که بر سر تربت بودند به بیست هزار درم فرمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۷). اولیا و حشم و بزرگان همراه وی به افغان شال درآمد و به تربت امیر عادل سبکتکین ... فرود آمد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۷). روزی بسر تربت ابراهیم و اسحاق رفت. (قصص ص ۸۶). آن جماعت فرشتگان بودند بر وی نماز کردند و تربت وی را با زمین هموار کردند. (قصص ص ۱۲۸). به سر آیم بسوی تربت تو زین سپس رشک میبرد پایم. مسعود سعد. بهر طرف که تو از حمله گرز بگذاری بخیزد احسنت از تربت نبیره سام. مسعود سعد. تربتهای ملوک و سلاطین سامانیان بیشتر بماوراءالنهر خراسان است. (مجمل التواریخ). سلطان طغرل بیک را بشهر ری وفات رسید و تربتش آنجا برجاست. (از مجمل التواریخ). و تربتهای همه به اصفهان و همدانست. (مجمل التواریخ). بر تربتش که تبت چین شد چو بگذری از بوی نافه عطسهء مشکین زند مشام. خاقانی. در ره دمی به تربت بسطام برزنم وز طوس و روضه آرزوی جان برآورم. خاقانی. بر تربت هر دو زار نالید در مشهد هر دو روی مالید. نظامی. که حَسین باشد مرید و اتمم درس گیرد هر صباح از تربتم. مولوی. ثنا گفت بر سعد زنگی کسی که بر تربتش باد رحمت بسی. (بوستان). بر بالین تربت یحیی پیغمبر (ع) معتکف بودم. (گلستان). مهربانی ز من آموز گرم عمر نمائد بر سر تربت سعدی بطلب مهرگیا را. سعدی. چنین که در دل من داغ زلف سرکش تست بنفشه زار شود تربتم چو در گذرم. حافظ. بگشای تربتم را بعد از وفات و بنگر کز آتش درونم دود از کفن برآید. حافظ. نسیم زلف تو چون بگذرد بتربت حافظ ز خاک کالبدش صد هزار لاله برآید. حافظ. بر سر تربت ما چون گذری همت خواه که زیارتگه زندان جهان خواهد بود. حافظ. بعد مردن تربت ما را عمارت گو مباح بر سر قبر شهیدان گنبد گردون بس است. مراد بافقی. - تربت اولیاء؛ کنایه از مقابر آنان است. (انجمن آرا). (۱) - ن ل: شمس بلخی.

تربت جام.

[تُ بَ ت] (اخ) نام یکی از بخشهای هفت گانه شهرستان مشهد است. از طرف خاور محدود است برودخانه هریرود که مرز ایران و افغانستان را تشکیل میدهد، از باختر به بخش طیبات و فریمان، از شمال به بخش جنت آباد و فریمان، از جنوب بمرز ایران و افغانستان و دهستان یوسف آباد از بخش طیبات محدود می باشد. تربت جام در یک دهلیز بین کوههای شاه نشین و کجروود و کوه بزک واقع شده. هوای آن گرم و در نزدیکی پل جام و قلعه حمام، سوزان و غیرقابل تحمل است. از طرفی بخواف باختر اتصال

داشته، بادهای سختی جریان داشته تولید گرد و غبار نموده به این جهت نودوپنج درصد اهالی مبتلا به تراخم هستند. این بخش از رودخانه، چشمه سار و قنوات مشروب میشود. آب مشروبی شهر از دو رشته قنات که از شمال باختری بطرف جنوب جریان دارد فراهم می گردد و در سالهای خشکسالی آب بقدری کم است که در هر ۱۵ روز یک مرتبه بشهر آب داده میشود. بین بخش تربت جام و جنت آباد رشته‌ای ارتفاعاتی است که از شمال باختری بطرف جنوب خاوری امتداد داشته که قله آن معروف به کوه شاه نشین است و ۲۰۸۰ متر ارتفاع دارد، عرض این کوه ۴۸ هزار متر و دارای دره‌های متعددی است که بهم اتصال دارد و قابل عبور است. کوه بیزک که دنباله کوههای بینالود می باشد و در باختر تربت جام واقع است جلگه باختر را از جلگه جام جدا می کند. قرائی که در دامنه این کوه قرار دارند دارای هوای سالم و آب شیرین می باشند. جام رود که در شمال بند فریمان و بالا جام و میان جام سرچشمه گرفته پس از مشروب نمودن جلگه جام از شمال خاوری جام عبور نموده در نزدیکی پل جام رود (دوآب) بهریرود متصل می گردد. آب این رود در قسمت بالا جام فقط در ماه اول سال جریان داشته لیکن در قسمت پائین جام همیشه آب جریان دارد. هریرود که مرز ایران و افغانستان و شوروی سابق را تشکیل می دهد از خاور این بخش جریان دارد. بخش تربت جام از سه دهستان بنام بالا جام و میان جام و پائین جام تشکیل یافته است. دارای ۱۵۴ آبادی بزرگ و کوچک است. جمعیت آن در حدود ۶۲۳۳۵ نفر است. طوایفی که در حدود این بخش سکنی دارند عبارتند از طایفه کودانی، کریم دادی، طاهری، قوری، مخته باز، باطوری، سنگچولی، ترکمن، بربری، مریدار، خلیلی، علی خوجه، قلعه گاهی، میش مست، محمددرویش، بریز، قرائی، سیستانی، بلوچ، زوری، کرد، یعقوبخانی، عرب، شیخی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تربت جام.

[تُ بَ تِ] (اخ) شهر کوچک و مرکز بخش تربت جام شهرستان مشهد است که در ۱۴۴ هزارگزی مشهد و ۶۶ هزارگزی مرز ایران و افغانستان و بر سر راه شوسه عمومی مشهد و هرات واقع است. جلگه ای گرمسیر است و ۶۰۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه جام و قنات است و محصول عمده آن غلات و بنشن و زیره و انواع میوه جات است. اهالی آنجا بکسب و تجارت و زراعت اشتغال دارند و در حدود ۱۲۰ باب مغازه مختلف در آنجا دایر است و دارای دو خیابان است که هم دیگر را در فلکه قطع می نمایند. ادارات دولتی آنجا عبارتند از: تیپ جام، بخشداری، آمار، ثبت املاک، پست و تلگراف، کشاورزی، دارائی، بهداشتی، فرهنگ، ژاندارمری، شهربانی و بانک ملی. و از ابنیه قدیمی مقبره شیخ جام است که بدستور سلطان سنجر ساخته شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تربت حیدریه.

[تُ بَ تِ حِ دَ رِ یِ] (اخ) شهرستان تربت حیدریه یکی از شهرستانهای استان نهم کشور است که از طرف خاور به خط مرزی ایران و افغانستان (که از ۷ هزارگزی شمال خاوری خوشابه بطرف جنوب امتداد پیدا می کند) محدود می باشد و از طرف شمال به ارتفاعات جنوبی تربت جام و از قریه چهار تکاب تا نزدیکی سنگ نگر و گردنه پاقلعه و کوههای چاردخت امتداد دارد و حد فاصل بین دهستان مرکزی فریمان و دهستان زاوه است و از آن به بعد کوههای کم ارتفاع سرجام تا رباط سفید، جلگه رخ را از دهستان احمدآباد و سرجام جدا می کند و سپس مسیل رود کالشور تا مدخل اصلی کالشور جلگه رخ را از نیشابور جدا مینماید. از شمال باختری به شهرستان نیشابور و از باختر شهرستان کاشمر و از جنوب به بخش قاین از شهرستان بیرجند و شهرستان گناباد محدود می باشد. شهرستان تربت حیدریه نسبت به وسعت خاک و تعداد بخشها و کوهپایه و جلگه های وسیع اختلاف زیادی در فصول چهارگانه با هم دارند، ناچار وضعیت طبیعی هر محلی جداگانه ذکر می شود: الف - بخش کدکن، در سراسر شمال

شهرستان تربت حیدریه واقع و نسبت به تمام بخشها و دهستانها سردسیر است. ب - جلگه زاوه و دهستان بالا ولایت و حومه شهر که هوای آنها معتدل است و انواع میوه جات در آنها بعمل می آید و بیلاقیهای بسیار خوبی دارند و پائین ولایت نسبتاً گرمسیر است.

ج - بخش رشخوار که شامل دهستان رشخوار و سنگان است و بواسطه نزدیکی با خواف و گودی اراضی از جلگه زاوه گرمسیرتر است. د - جلگه محولات (بخش فیض آباد و محولات)، تمام منطقه گرمسیر است، محصول و میوه جات آن یک ماه زودتر از سایر مناطق تربت میرسد. انار و انجیر در تمام دهات محولات بعمل می آید، آبهای تربت عموماً شیرین و گوار است، فقط در قسمت رشخوار قسمتی از آبادیها که آب آنها شور و غیرقابل شرب میباشد. رشته ارتفاعات بزرگ که از ۴۰ هزار گزی جنوب باختری تربت جام شروع می شود و جلگه جام را از جلگه طیبات جدا نموده تا دهانه سنگ نگر و قریه چهار تکاب در یک رشته امتداد پیدا میکند ازین به بعد بدو رشته شمالی و جنوبی تقسیم میشوند: ۱ - رشته شمالی از قریه چهار تکاب تا آبادی قرقناتوییک به تپه ماهورهای مختلف تقسیم میشود و از این به بعد رشته اصلی سرجام را تشکیل می دهد و در نتیجه جلگه رخ را از دهستان سرجام و پیوه ژن جدا میکند، این کوه دنباله کوههای نیشابور و شاه جهان است. ۲ - رشته جنوبی، که از دهانه سنگ نگر شروع میشود در شمال دولت آباد معروف بکوه جام و بالاخره دنباله این کوه بسرخ کوه و کوه میش که در جنوب سبزوار است اتصال پیدا میکند. کوههای خاور و جنوب خاوری که از چاه قلعه نزدیکی هشتادان شروع میشود پس از طی ۱۶۸ هزار گز در جنوب بوری آباد و ۸ هزار گزی جنوب باختری تربت جام خاتمه پیدا میکند. این کوه در جنوب خاوری تربت جام بین بخش خواف و بخش طیبات باخرز واقع است که امتداد آن جلگه رشخوار و جلگه سنگان را از جلگه تربت جدا نموده در هر محلی اسم مخصوصی دارد. در جنوب رشخوار بکوه منرو در جنوب جنگل معروف بکوه شتران میباشد. در شمال خاوری جلگه رخ یک سلسله تپه ماهورهائی از گردنه یاقوت (بالابند فریمان) شروع میشود. بدو تپه ماهورهای خاکی است و در ۷ هزار گزی خاور آق کمر کوه سنگی را تشکیل داده تا گردنه محمد میرزا و شکته علاقه و شکته سیاه در جلگه رخ امتداد دارد. معادن: معادن سنگ مرمر در ۲۴ هزار گزی خاور تربت حیدریه در جلگه زاوه دامنه کوه سرخ واقع است که اغلب سنگ آنرا به تهران حمل می نمایند. معدن مس در کوه جعفر مشهدی در جنوب خاوری تربت حیدریه واقع است. معدن ذغال سنگ در کوه ساق که در ۶۶ هزار گزی تربت است و راه آن صعب العبور میباشد و معدن زاج سیاه بین محولات و ازغند قرار دارد. رودها: رودخانه معروف به کال سالار از ۲۴ هزار گزی شمال تربت حیدریه از گذار سرخ بالای کامه بالا، سرچشمه گرفته پس از مشروب کردن کامه بالا و پائین و ترسک، رودخانه کسگک داخل این رودخانه میشود. پل آجری در روی آن ساخته شده و قابل عبور ماشین است. در ۱۸ هزار گزی شمال خاوری تربت رودخانه ای است موسوم به صبی که از خاور به باختر جاری است و از شمال شیخ آباد در جلگه زاوه سرچشمه گرفته پس از مشروب ساختن قسمتی از جلگه زاوه داخل رودخانه سالار میشود و آبادیهائی را که در اطراف آن واقعند مشروب ساخته بطرف جنگل سرازیر می گردد و قسمت عمده ناحیه جنگل از این آب مشروب میشود. رود مهجن یا رود معجن معروف به رود ازغند در ۵۴ هزار گزی شمال باختری تربت از چشمه زندگی سرچشمه گرفته از باختر بطرف خاور جریان پیدا کرده و در ۴ هزار گزی آبادی رود مهجن در مسیر خود آبخاری را تشکیل میدهد که ۲۸ گز ارتفاع دارد و این رودخانه آبادیهائی مسیر خود را مشروب می سازد و در ۴ هزار گزی جنوب رود مهجن داخل رودخانه حصارچه میشود که هر دو بطرف جنوب جریان پیدا کرده به کال ازغند معروف می شود. رودخانه سرخ آباد، سرچشمه آن از ۱۴ هزار گزی باختری تربت و دوهزار گزی جنوب بایک میباشد که بطرف شادمهر جریان دارد. رودخانه قلعه جق در ۲۴ هزار گزی شمال باختری تربت از کوههای بایک و ۲ هزار گزی جنوب فدیه سرچشمه گرفته بطرف جنوب سرازیر میشود و پس از مشروب کردن زرمهر و خوشدره، در پائین ظهیر آباد داخل رودخانه سرخ آباد شده بطرف محولات جریان پیدا میکند. رودخانه شصت دره از ۱۲ هزار گزی شمال باختری تربت سرچشمه گرفته بطرف جنوب سرازیر می گردد، و پس از گذشتن از کوههای شصت دره آب آن بواسطه بسته شدن بجویبارها کم شده

ولی در بهار و پائیز سیل زیادی از آن جاری میشود، بطوری که معروف است در سابق سدی در کوههای شصت دره جلو این رودخانه بسته شده بود، الحال آثاری از آن وجود ندارد ولی در دهنه رودخانه در پانصدگزی شمال باختری آبادی صنوبر محل بسیار مناسبی جهت بستن سد دیده میشود. سازمان اداری: شهرستان تربت حیدریه از ۵ بخش بنام حومهء خواف، رشخوار، کدکن، فیض آباد و محولات تشکیل می گردد و مجموع آبادیهای شهرستان ۵۴۲ عدد است و در حدود ۱۹۷۰۲۷ تن سکنه دارد. جمعیت شهر تربت ۲۳۸۱۶ نفر است. بطوری که مطلعین محل اظهار میدارند در زمان نادرشاه افشار شش هزار خانوار از طوایف بلوچ و چهارهزار خانوار از طوایف قراتاتار و یکهزار خانوار عرب و بعضی طوایف مختلف بنواحی تربت کوچانده شده با طوایفی که قبلاً در اطراف تربت سکونت داشتند مخلوط شدند لیکن زبان خود را حفظ کرده بزبانهای فارسی، بلوچی، عرب افغانی و ترکی تکلم می نمایند. محصولات عمده شهرستان تربت عبارتست از غلات دیمی و آبی، پنبه، زیره سبز و انواع میوه جات سردسیری و گرمسیری و بادام و گردو و انار و ریواس بحد وفور دارد و محصولات دامی و روغن و پنیر و پشم و غیره در آنجا بدست می آید. راه: ۱- راه شوسهء مشهد به زاهدان از گردنه محمد میرزا از شمال تربت حیدریه تا گال شور، بین رباط کسائی و عمرانی که آخرین حد تربت است استان نهم را بزاهدان اتصال میدهد. ۲- جاده اتومبیل رو از طرف تربت بخواف از دهنه درپال، ۱۸ هزارگزی جنوب خاوری تربت حیدریه گذشته از جلگه رشخوار و سنگان عبور کرده از خوشابه، نزدیک مرز ایران گذشته، بمرز افغانستان اتصال پیدا میکند. دیگر جادهء شوسهء تربت بکاشمر است که از ۴۸ هزارگزی منطقهء تربت عبور مینماید. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تربت حیدریه.

[تُ بَ تِ حِ دَ رِ یِ] (اخ) شهر تربت حیدریه در ۱۸۵ هزارگزی مرکز استان مشهد و ۹۰۰ هزارگزی زاهدان بر سر راه شوسهء تجارتی جنوب خاوری کشور ایران قرار دارد. مختصات جغرافیائی آن بشرح زیر است: ۳۶ درجه و ۱۳ دقیقه طول، ۵۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض نسبت به گرینویچ. هوای شهر تربت معتدل و مرطوب مالاریائی است، بیشتر آب آن بواسطهء املاح گچی سنگین است و فقط قناتی در ۴ هزارگزی شمال باختری شهر وجود دارد که آبش گواراست و نظر به دوری راه برای همه مقدور نیست که برای شرب از آن استفاده کنند. شهر تربت حیدریه یکی از شهرهای قدیمی است که در سال ۱۲۱۱ ه. ق. اسحاق خان قراتاتار، به امر نجفعلیخان رئیس طایفه تاتار در جنب مقبرهء قطب الدین حیدر بنا نموده و خندقی دور آن کشیده، چون بنای تربت در جوار قطب الدین حیدر ساخته شده بود به اسم تربت حیدریه نامیده شد و بواسطهء این که در سر راه هندوستان واقع شده، بسرعت ترقی کرده کوچها و بازاری به آن اضافه گردید و بصورت شهر درآمد. در زمان سلطنت رضاشاه یک خیابان شمال - جنوبی که از وسط شهر عبور میکند احداث شد و یک خیابان از باختر بخاور کشیده شده که بیابغ ملی منتهی میشود. شهر تربت بواسطهء نزدیکی بکوه و باغات زیادی که در اطراف آن است از زیباترین شهرهای ایران است، مخصوصاً احداث باغ ملی در روی تپه بزبائی شهر افزوده است. این شهر در حدود ۲۵۰ باب مغازه و ۴ باب گاراژ دارد. آب مشروب شهر از چند رشته قنات است ولی چون کفایت شهر را نمی کند از آب چاه و آب انبار استفاده میکنند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تربت حیدریه.

[تُ بَ تِ حِ دَ رِ یِ] (اخ) بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه است که از ۶ دهستان تشکیل میشود و حدود آن بشرح زیر است: از شمال به بخش کدکن و بخش فریمان از شهرستان مشهد و از خاور به بخش خواف و دهستان شهرنو از بخش طبیات و بخش رشخوار و از جنوب به بخش رشخوار و فیض آباد محولات و از طرف باختر به بخش فیض آباد محولات و کدکن محدود است.

موقعیت طبیعی: بخش حومه، در شمال خاوری تا اندازه ای کوهستانی و هوای آن معتدل می باشد. محصول عمده آن غلات و بنشن و انواع میوه جات و پنبه و ابریشم است. جمع قراء بخش ۱۸۵ آبادی بزرگ و کوچک است و جمعیت آن در حدود ۱۰۹۶۲۴ نفر است. راه شوسهء تجارتی مشهد بزاهدان ازین بخش عبور میکند. دهستان حومهء شهر تربت حیدریه دارای ۹ آبادی و ۵۲۳۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تربت خانه.

[تُ بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) مقبره. (آندراج). تربت. گور: ایاز از شب‌نم مژگان وضو کرد به تربت خانه محمود رو کرد. حکیم زلالی (از آندراج).

تربتیر.

[تَبِ تَ] (ص مرکب) بسیار تر و کاملاً مرطوب و نمدار. (ناظم الاطباء). کاملاً مرطوب. (استینگاس).

تربت شیخ جام.

[تُ بَ تَ شِ خِ] (اِخ) رجوع به تربت جام شود.

تربتی.

[تُ بَ] (ص نسبی) منسوب به شهر تربت. (ناظم الاطباء). که از تربت حیدریه یا از تربت جام باشد || منسوب به مرقد. (ناظم الاطباء).

تربتی.

[تُ بَ] (ص نسبی) خاکی و منسوب به مقبره. (ناظم الاطباء).

تربتی.

[تُ بَ] (اِخ) رجوع به مجالس النفائس ص ۱۰۲ شود.

تربت.

[تَ رَبُّ بُ] (ع مص) درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگ کردن و بازایستادن. (آندراج). تمکث. (اقراب الموارد). تمکث و تباطؤ. (المنجد): خدیو گیتی ستان را در اوقات تلبث در آن کشور و تربت در آن بوم و بر، هر روز سالی و هر ماه نو گزنده تر از هلالی می نمود. (دره نادره چ شهیدی ص ۴۸۶).

تربج.

[تَ رَبُّ بُ] (ع مص) مهربان شدن بر بچهء خود: تَرَبَّجْتُ عَلی ولدها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مهربان شدن ناقه بر بچهء خود.

(اقرَب الموارِد). (|| ۱) تبدل. (اقرَب الموارِد) (المنجد ||). کند شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). تحیر. (اقرَب الموارِد) (المنجد). (۱) صاحب آندراج این کلمه را به تصحیف خوانده و چنین آورده: تریح به حای حطی...؛ مهربان شدن زن بر بچه خود.

تریچه.

[تُ رُج / چ] (اِ مصغر) ترب از قسم خرد گونه، و از آن پاره ای سپید و برخی سرخ باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تریح.

[تَ رَبُّ ب] (ع مص) سرگشته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحیر. (اقرَب الموارِد ||). طلب ربح کردن. (از اقرَب الموارِد) (از المنجد): هو یتربح و یترقح. (اقرَب الموارِد).

تریخ.

[تَ رَبُّ ب] (ع مص) نرم و فروهسته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرَب الموارِد) (از المنجد): مشی حتی تریخ؛ ای استرخی. (منتهی الارب) (از اقرَب الموارِد).

ترید.

[تَ رَبُّ ب] (ع مص) روی ترش کردن. (تاج المصادر بیهقی). متغیر گردیدن روی کسی از غضب و ترش رو شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از غضب ترش رو شدن. (آندراج). تعبس. (اقرَب الموارِد) (المنجد): ترید وجه فلان. (منتهی الارب ||). میغ ناک شدن. (تاج المصادر بیهقی). میغناک شدن آسمان. (زوزنی). ابرناک گردیدن آسمان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرَب الموارِد) (المنجد): تربدت السماء. (منتهی الارب ||). تغییر یافتن رنگ. (اقرَب الموارِد) (المنجد ||). دیدن در پستانهای مواشی نقطه های سیاه و سفیدی که پیش از زادن پدید آید. (از اقرَب الموارِد) (از المنجد).

ترید.

[تَ ب] (اخ) نام شهری است غیر معلوم. (برهان). نام شهری. (ناظم الاطباء). صاحب برهان گوید نام شهری است غیر معلوم. فقیر گوید همانا ترمذ را به تصحیف ترید خوانده اند در این صورت معلوم است که شهر غیر معلوم خواهد شد، ترمذ شهرست مشهور و معروف در ماوراءالنهر.... (انجمن آرا). ظاهراً مصحف ترمذ. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به ترمذ شود.

ترید.

[تُ ب / تَ ب] (ا) دوائی است معروف که اسهال آورد. (برهان). نام دوائی مسهل، بهندی نسوت گویند. (غیاث اللغات) (آندراج). دوائیست که اسهال آورد، و آن را تربد مجوف خوانند. (انجمن آرا). ریشه مسهل که از هند آورند. (ناظم الاطباء). بهترین آن چینی بود و میبض مدور مصمغ مجوف و در سودن مفیدتر گردد و زود کوفته و بر سرهای صمغ بود و کهن و باریک نبود و بسطبری میان خنصر و بنصر بود و چون بکوبند و بپزند هیچ ریشه بر سر پرویزن نماند و تنک سوراخ بود و باید که بوقت خرج کردن اول بخراشند و بروغن بادام چرب کنند آنگاه بکوبند. طبیعت وی گرم و خشکست در سیم، نافع بود جهت مرضهای

عصبانی و مسهل بلغم بود تمام و اندکی از خلط سوخته از هر دو ورک، و ماسرجویه گوید مسهل اخلاط غلیظ و لزج بود و اصح آنست که تنها مسهل بلغم رقیق بود و اگر تقویت کند مسهل بلغم غلیظ بود و استعمال کردن بیوست و صفاف در بدن پیدا کند و مضر بود به امعاء و مصلح بود در آنکه خراشیده باشند و بروغن بادام چرب کرده و کثیرا اضافه کنند و اگر تحویت وی بزنجبیل کنند مسهل بلغم غلیظ و خام بود اما تنها مسهل غلیظ نبود. و تربد زرد و سیاه زهر بود مانند خربق سیاه و غاریقون سیاه و مداوات کسی که آن خورده باشد مانند کسی که خربق سیاه خورده باشد کنند و همان تدبیر کنند، و تربد سفید مجوف چنانکه وصف کرده شد نافع بود جهت درد مفاصل که بلغمی بود و رحم را پاک گرداند تنقیه تمام و حقه کردن نافع بود جهت درد آن نزدیک حیض آمدن و نافع بود جهت درد پشت و دماغ را پاک کند در بلغم لزج و مفلوج و مصروع را نافع بود و سرفه را که از رطوبات فم معده بود سود دهد، و علامات این زحمت آن بود چندانکه سرفه بیاید تا قی کند یا خلطی لزج بیرون آید بعد از آن ساکن شود و اگر با هلیله کابلی خلط کنند دمای نافع بود مصروع را و بدل آن نیم وزن آن غاریقون و دانگ نیم آن صبر و دانگ نیم آن حنظل، و گویند بدل آن ترمس است، و صاحب جامع در مفرد آورده است که بدل آن پوست درخت توت است بوزن آن، و شربت از تربد از نیم درم تا یک درم بود. (از اختیارات بدیعی). او را بلغت رومی البیون گویند و بعضی الطریون و سندریون هم گویند و بسریانی طربل گویند و طونید نیز گویند و پیاری توبل و بهندی تریح و بسندی تروج گویند و آن چوب پاره ها بود مجوف خاک فام و نیکوتر انواع آن سفید است که آنرا تربد نایژه گویند و بدان اسم بدان خوانند که در وقت تری میان او را بیرون کرده باشند و پوست باز کرده و بر جرم او... و صمغ بود و این نوع را از نهر واله به اطراف هند و غیر آن برند، و نوعی دیگر ازو هست که سفید است و منبت او هم در هند است اما مجوف باشد و چوب او را صمغ نبود و این نوع سطرتر بود و آسان شکسته شود، و آورده اند که در کوههای نوزاد تربدی هست که در منفعت کم از نوع اول نیست، و نوعی دیگر ازو آنست که لون او زرد است و جرم او پهن و مجوف نبود و این نوع بیخ نبات... و او را در ادویه قی استعمال کنند. و ابن ماسویه گوید نیکوترین انواع آن آنست که میانه او سفید باشد و بیرون او هموار و چرب بود و بر بعضی مواضع او صمغ باشد و بر پوست او کرم خوردگی نباشد. در جرم او رشته ها نبود و چوب او تنک باشد و توبرتو نبود و زود شکسته شود و بتحقیق او سفید بود و چون مدتی بر او بگذرد خورده شود و آنچه ازو نیک بود چون به این صفت نباشد منفعت او باطل بود. و ارجانی گوید گرمست در دوم و بلغم را دفع کند و فالج و لقوه و برص و بهق را سود دارد و اگر او را همچنان استعمال کنند اسهال بلغم کند و اندک خلط سوخته نیز دفع کند، و نیکوترین انواع او آنست که لوله ای و سفید بود و مجوف بود بشکل نی باریک و آنچه از او خورده شده باشد و سوراخها شده قوت او اندک باشد. (از ترجمه صیدنه). تربد (۱) که از تیره پیچکیان است (۲)، ریشه های ضخیم آن مسهل است. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۴۱ و کارآموزی داروسازی ص ۱۸۴ و دزی ج ۱ ص ۱۴۳ و تذکره ضریر انطاکی ص ۹۴ و فهرست مخزن الادویه ص ۱۷۱ و الفاظ الادویه ص ۷۳ و تحفه حکیم مؤمن شود: جستی بسی زبهر تن جاهل سمقونیا و تربد و افسنتین ناصر خسرو. چون غازیقون کریه و منکر وز تربد هم میان تهی تر. خاقانی (تحفه العراقین ص ۲۱۰). ورنه در عالم کرا زهره بدی کو ربودی از ضعیفی تربدی. مولوی ||. چوب و نی میان خالی را نیز گویند. (برهان). نی میان کاواک. (ناظم الاطباء). (۱) -

Convolvulus turpethum . (فرانسوی) (۲) - Convolvullacees

تربد زرد.

[ت ب / ت ب د ز] (ترکیب وصفی، مرکب) تخم گیاهی خاردار که جیر آهنگ گویند. (ناظم الاطباء).

تربو.

[تَبُّ] (نَف مَرکَب) تربرنده، و قسمی اَره که بدان درختان تر برند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||)). ن مَف مَرکَب) غله ای که پیش از زرد شدن و رسیدن، برای آفتی چون زنگ و ملخ و جز آن درو شده باشد. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تربر کردن شود.

تربر.

[تَبُّ] (اِخ) تیره ای از شعبه جباره ایل عرب از ایلات خمسه فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۷). رجوع به جباره شود.

تربر بالا.

[تَبُّ] (اِخ) دهی است از دهستان دودج و داریان در بخش مرکزی شهرستان شیراز و ۲۸ هزار گزی خاور شیراز و ۳ هزار گزی راه فرعی بردج به خرامه. جلگه ای است معتدل و ۳۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آن غلات و حبوبات و سیب زمینی است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تربر پائین.

[تَبُّ] (اِخ) دهی است از دهستان دودج و داریان در بخش مرکزی شهرستان شیراز و ۳۲ هزار گزی شیراز و ۶ هزار گزی راه فرعی شیراز به خرامه. جلگه ای معتدل است و ۴۰۸ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آن غلات و سیب زمینی است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تربر سادات.

[تَبُّ] (اِخ) دهی است از دهستان دودج و داریان در بخش مرکزی شیراز و ۳۰ هزار گزی خاور شیراز و ۳ هزار گزی راه بردج به خرامه. دامنه ای است معتدل و ۲۰۲ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آن غلات و چغندر و سیب زمینی است. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تربرش.

[تَبُّ] (اِخ) (۱) ژرار (تربورگ، تربورخ). (۲) نقاش هلندی که در رنگ آمیزی هم آهنگ و نقاشی ظریف دست داشت. وی بسال ۱۶۰۸ م. در زوول (۳) بدنیا آمد و بسال ۱۶۸۱ درگذشت. (۱) - (۳) Gerard Terborch (Terburg). (۲) - Terborch. Zwolle -.

تربر کردن.

[تَبُّ] (مَص مَرکَب) حصاد زرع پیش از کمال آن بعلت آفتی چون ملخ و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تربر شود.

تربره.

[تَبَر / ر] (ا) نوعی از انگور است. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (ناظم الاطباء). نوعی از انگور است، و آنرا تُربک با اول مضموم نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). تُربک. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تربک شود. در گناباد خراسان تُربزه به انگوری گویند که در فصل پائیز میرسد و رنگ دانه های آن برخی سرخ مایل بسیاهی و پاره ای سفید مایل به سرخی، یعنی دانه های آن دورنگه است.

تربزه.

[تَبُّ] (ا) تربزه. هندوانه. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): بود تخم دنیا و دین کاشتن دو تربز بیک دست برداشتن. طغرا (از آندراج ||). بادرنگ ||. خیار. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رجوع به تربزه شود.

تربزه.

[تَبُّ / ب] (ا) ترب را گویند و عبری فجل خوانند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). با ضم اول و کسر ثالث، مخفف تربزه است که بمعنی ترب کوچک است. رجوع به ترب و تربزه و تربزه شود.

تربزه.

[تَبُّ ز / ز] (ا) تربزه. هندوانه. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). میوه شیرین مبردی که بقدر خربزه و نام دیگر تکلمیش هندوانه است. این لفظ در سنسکریت ترموجم است. در هندوستان این میوه را تُربوز گویند. (فرهنگ نظام). -امثال: تربزه خور را به جالیز چه کار، نظیر: به خوان کسان کدخدایی مکن. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۳ ||). بادرنگ ||. خیار ||. ترب. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). تربز. تربیز. (فرهنگ نظام): آنچه نبینید نمودن که چه تربزه بی مزه بودن که چه؟ ضیاء بخشی (از انجمن آرا). رجوع به ترب و تربز و تربزه شود.

تربسه.

[تَبَّ / س] (ا) قوس قزح. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). تُرسه. (فرهنگ رشیدی). کمان ماندی که بعد از باران از اثر شعاع آفتاب در آسمان پیدا می شود، و نامهای دیگرش قوس قزح و کمان مرتضی علی و کمان رستم است. جهانگیری و رشیدی گوید با ضم اول هم صحیح است. (فرهنگ نظام).

تربص.

[تَبُّ / ب] (ع مص) چشم داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). چشم داشتن و انتظار چیزی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انتظار. (اقراب الموارد) (المنجد): للذین یؤلون من نسائهم تربص اربعه اشهر... (قرآن ۲ / ۲۲۶). قل کلُّ متربص فتربصوا فسیتعلمون من اصحاب الصراط السوی و من اهتدی. (قرآن ۲۰ / ۱۳۵ ||). درنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توقف کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). درنگ کردن در مکانی. (اقراب الموارد) (المنجد ||). بند کردن غله به انتظار گرانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غله نگاه داشتن برای فروختن. (غیاث اللغات) (آندراج). نگه داشتن متاع برای گرانی ||. بازایستادن در کاری. (اقراب الموارد) (المنجد).

تربض.

[تَ رَبُّ بٌ] (ع مص) اندک اندک روزگار گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی ||). برخاستن مرد از جای خود و بعثت ضعف بی حرکت ماندن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). اشکنه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تربیع.

[تَ رَبُّ بٌ] (ع مص) مربع بنشستن. (زوزنی). به چهارزانو نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوتا کردن قدمها را بزیر ران مخالف یکدیگر. (اقرب الموارد) (المنجد ||). کوهان دراز برآوردن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برپا شدن و درست گردیدن کاری. (از اقرب الموارد): تربعت بهم الامور فی ظلّ سلطان قاهر. (حضرت علی (ع)، از اقرب الموارد ||). بهاران جایی بودن. (زوزنی). بهاران جای بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). اقامت کردن بمکانی در بهار. (اقرب الموارد ||). بهار بخوردن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). خوردن شتر علف بهاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). برداشتن سنگ را. (اقرب الموارد ||). بریدن شاخه های درخت خرما و چیدن آن: تربع النخیل؛ خُرفت و صُرمت. (اقرب الموارد).

تربقی.

[تَ رَبُّ بٌ] (ع مص) درآویختن چیزی را بگردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). معلق ساختن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تربقان.

[تُ بٌ] (اخ) دهی از دهستان بالاولایت در بخش حومه شهرستان کاشمر است که در ۱۲ هزارگزی جنوب خاوری کاشمر بر سر راه مالرو عمومی کاشمر قرار دارد. آب آن از قنات و محصولش غلات و میوه جات و انگور و پنبه و زیره است و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است و راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

تربک.

[تُ بٌ] (ا) نوعی از انگور است. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). تربره. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تربره شود.

تربک.

[تُ بٌ] (ا) تربه و ترف. کشک سیاه را گویند که بترکی قراقروت و آنرا ترف نیز گویند، و معرب تربه طریق است. (۱) (انجمن آرا). ترب و تربه و ترف. کشک سیاه که بترکی قراقروت و بتازی مصل گویند، تربک معرب آن. (فرهنگ رشیدی): چو نوشیدم ز تماغش فرو کوبید چون سیرم چو تربک رو ترش کردم کز آن شیرین بریدستم مولوی (از انجمن آرا و فرهنگ رشیدی). (۱) - در برهان تربک به این معنی آمده. رجوع به تربک شود.

ترب کندن.

[تُ كَ دَ] (مص مرکب) کنایه از جماع کردن. (آندراج): چه تربها که نکندم بطرز خود که فلک ز یمن هزل بمن داد خط ترخانی. ملا فوقی ((از آندراج ||)). در بیت زیر از گلستان بمعنی رفع زحمت کردن و نظایر آن آمده: امروز دو مرده پیش گیرد مؤکن فردا گوید تربی از اینجا برکن. سعدی (گلستان چ فروغی ص ۱۹۴).

تربل.

[تَ رَبُّ بٌ] (ع مص) خوردن گیاه ربل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد). خوردن آهو گیاه ربل را. (منتهی الارب ||). چرا کنانیدن نبات ربل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): خرجوا یتربلون. (اقراب الموارد ||). شکار کردن و تفحص و جستجوی نبات ربل نمودن، یا عام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصید. (المنجد) (اقراب الموارد): خرجوا یتربلون؛ ای یتربلون؛ پی جوئی مرد گیاه ربل را. (اقراب الموارد ||). سبز شدن نبات پس از خشکی. (تاج المصادر بیهقی). برگ بر آوردن و سبز گردیدن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). سبز شدن زمین پس از خشکی، هنگام آمدن پائیز. (اقراب الموارد) (المنجد). نبات آوردن و سبز گردیدن زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فربه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). پر گوشت شدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد ||). نزد پزشکان، نفخیست که عارض اطراف و غیر آن شود و سبب آن ریختن بلغم رقیق است بر اثر ضعف هاضمه چنانکه در استقساء رخ دهد، میگویند: تربلت المرأة؛ اذا کثر لحمها. (کشاف اصطلاحات الفنون از بحر الجواهر). در علم طب، ورم کردن اطراف بدن یعنی دست و پا و غیر آنست. (فرهنگ نظام).

تربل.

[تُ بٌ] (ا) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: تورم، باد کردگی اعضاء و اطراف بدن بدنبال سوء هاضمه و استسقا و جز آن. (دزی ج ۱ ص ۱۴۳). رجوع به بماده قبل شود.

تربل.

[تَ بَ / تِ بَ / تُ بٌ] (اخ) موضعی است. (منتهی الارب) (معجم البلدان) (مراصد).

تربلیوس.

[تُرِّ / تِ رِبِّ / تُ رِبُّ] (اخ) (۱) ... پولیو. نویسنده تاریخ قیصران روم که در عهد دیوکلسمین میزیسته است. رجوع به ایران در زمان ساسانیان کریستن سن شود. (۱) - Trebellius Pollio.

تربن.

[تَ بٌ] (ا) زمین بسیار سخت. (برهان) (ناظم الاطباء). زمین سخت. (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری) (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (انجمن آرا).

تربن.

[تَ رَبُّ بٌ] (ع مص) روان کردن کشتی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رُیَان شدن. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به رُیَان شود.

تربنت.

[تَ رَبِّ] (ا) نام گیاهی: برای مراسم تاجگذاری اردشیر دوم مغ ها دعوت شده بودند و گیاهی که پلوتارک آنرا تربنت می نامد استعمال میشد (ظن قوی این است که این گیاه همان هئومه بوده که در قرون بعد در موقع مراسم مذهبی استعمال میکردند). تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۲۷.

تربتین.

[تَ بٍ] (ا) تربتینا. دزی در ذیل قوامیس عرب این دو کلمه را معادل تربتین آورده است. رجوع به تربتین شود.

تربتینا.

[تَ بٍ] (ا) تربتین. رجوع به ماده قبل و تربتین شود.

تربند.

[تَ بٍ] (ا) پارچه ای باشد که آنرا تر کنند و بر زخم کارد و شمشیر و امثال آن بندند. (برهان) (از ناظم الاطباء). پارچه ای باشد که آنرا تر کنند و بر زخم کارد و شمشیر و مثال آن بندند تا خون بایستد. (انجمن آرا) (آندراج).

تربنج.

[تَ بٍ] (اخ) (۱) تربنیتس. مرکز قضای قصبه ای است در سیلزیای پروس که در ۲۵ هزارگزی شمال شرقی بروسلا واقع است و ۱۴۵۰۰ تن سکنه دارد و کلیسای بزرگی در آنجا وجود دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Terbnitz.

تربو.

[تَ] (ا) پارچه سفید و سفت و باریک را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). جامه باریک سفت. (شرفنامه منیری) (آندراج). جامه باریک سفت. (فرهنگ رشیدی). جامه باریک سفته را خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا).

تربو.

[تَ] (ا) تربزه. (ناظم الاطباء). رجوع به تربزه شود.

تربوت.

[تَ رَ] (ع ص) شتر رام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهدب الاسماء). یتوی فیہ المذکر و المؤنث. (منتهی الارب). مذکر و مؤنث در آن کلمه یکسان است، یقال: جمل تربوت و ناقه تربوت. (ناظم الاطباء) (مهدب الاسماء).

تربورغ.

[ت] (اِخ) تلفظ ترکی تربورگ، نقاش آلمانی. رجوع به تربرش و قاموس الاعلام ترکی شود.

تربورگ.

[ت] (اِخ) رجوع به تربرش (۱) شود. (۱) - Terborch.

تربول.

[تُر / تِر] (اِخ) (۱) بلوکی است در ایالت فی نیستر (۲) فرانسه که در مشرق فرانسه و بر ساحل دریا قرار دارد و محل حمام دریایی است. (۱) - Finistere - (۲) - Treboul.

تربوله.

[تَل] (اِخ) قلعه ای در جزیره صقلیه (سیسیل). (از معجم البلدان) (از قاموس الاعلام ترکی).

تربه.

[تَب / ب] (ا) تَرَب و تَرْبَك و تَرْف. کشک سیاه. (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). رجوع به تَرَبَك و تَرْبَك و تَرْبَه شود.

تربه.

[تَرَب] (ع مص) پروردن کودک را تا بالغ شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تربه.

[تُرب] (ع ا) لغتی است در تُراب. (منتهی الارب). خاک و تراب. (ناظم الاطباء). تراب. (اقرب الموارد) (المنجد). مقبره. ج، تَرْب. (اقرب الموارد) (المنجد) (ناظم الاطباء): تربة الانسان؛ رمسه. (المنجد). رجوع به تراب و تربت شود.

تربه.

[تَرِب] (ع ا) سرانگشت. ج، تَرِبَات ||. ریح تربه؛ باد گردناک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). رجوع به تَرِب شود.

تربه.

[تَر / ر] (ع ا) گیاهی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). ج، تَرِب. (المنجد).

تربه.

[تَب] (ع، اِص) ضعیفی. (منتهی الارب). ضعف و ذلت. (ناظم الاطباء).

تربه.

[تُ رَبَّ] (اخ) وادی است بر دو منزل از مکه که آبش در بستان ابی عامر میریزد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یاقوت آرد: عرام گوید وادی است نزدیک مکه بفاصله دو روز از آن که در بستان ابن عامر منتهی شود (۱) و بنی هلال در آن سکونت دارند و کوههای سرآه و یسوم و فرقد در اطراف آن قرار دارند و دارای معدن برم است. در اخبار عمر (رض) آمده است که هنگامی که رسول خدا او را به غزا فرستاد وی به تربه رفت. اصمعی گوید تربه وادی است به ضباب و طول آن سه شب است و در آن نخل و زرع و درختان میوه است و هلال و عامرین ربیع در آن شرکت داشتند. احمدین محمد همدانی گوید: تربه و زیئه و بیشه سه وادی بزرگ اند، مسیر هر یک از آنها بیست روز است، پائین آنها نجد و بالای آنها سرآه است. هشام گوید: تربه وادی است از سرآه شروع میشود و به نجران پایان می یابد، و باز گوید: خثعم مابین بیشه و تربه فرود آمدند و هنوز مستقر نشده بودند که اسلام ظهور کرد. مردی از ساکنان جبلین گفته که تربه آبی است در جانب غربی سلمی. (از معجم البلدان). (۱) - عبارت معجم البلدان و مراد این است: واد... یصیب فی بستان بنی عامر.

تربه بر.

[تُ بَب] (اخ) دهی جزء دهستان چهارفریضه است که در بخش مرکزی شهرستان بندر انزلی و ۲۵ هزار گزی بندر انزلی بر کنار مرداب واقع شده است. جلگه ای مرطوب است و ۳۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه اوویلا و محصول آن توتون سیگار و ابریشم و صیفی و شغل اهالی زراعت و صیادی و حصیربافی است. راه مالرو دارد و با قایق هم میتوان به بندر انزلی رفت. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

تربی.

[تُ رَبُّ بِي] (ع مص) پروردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آنندراج). غذا دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غذا دادن کودک را تا رشد کند ||. تهذیب کودک. (المنجد).

تربی.

[تُ رَبِّي] (اخ) حسین بن مقبل که از روایت حدیث است، چون بر تربت امیر قیروان مقیم بود بدان لقب ملقب گردید. (منتهی الارب).

تربی.

[تُرِبَاتِ رِ] (اخ) (۱) تریبا. رودیست در ایتالیا که وارد شط پو (۲) می شود و آنیبال (۳) در آنجا بر سمپرونیوس (۴) قنصل روم بسال ۲۱۸ ق.م. پیروز گردید و سوؤزف (۵) سردار روسی بسال ۱۷۹۹ م. ماکدونالد (۶) را در آنجا شکست داد. (۱) - (۲) Trebie. (۳) - Po. (۴) - Annibal. (۵) - Sempronius. (۶) - Souvorov.

تربیا.

[تُرِبَاتِ رِ] (اخ) (۱) تربی. رجوع به تربی و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Trebia.

تربیت.

[ت] (ع مص) پروردن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). پروردن کودک را تا بالغ گردد ||. خوشبو کردن روغن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تربیت.

[ت] (ع مص) پروردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): چون بقدرت بیچون ترتیب تربیت و تربیت و تزئینت عالم امکان بدرجهء رابع رسند. (درهء نادره چ شهیدی ص ۱۲ ||). دست نرم بر انزلی بچه زدن تا بخواب رود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تربیت.

[ت] (از ع، مص) تربیه. پروراندن. (تاج المصادر بیهقی). پروردن. (دهار) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). پروردن و آموختن، و با لفظ دادن و کردن مستعمل. (آندراج): بی تربیت طیب رنجورم بی تقویت علاج بیمارم. مسعود سعد... و بمزیت تربیت و ترشیح مخصوص شدم. (کلیله و دمنه). یزدانش ز لعنت آفریده وز تربیتش جهان پشیمان. خاقانی. خاک را زنده کند تربیت باد بهار سنگ باشد که دلش زنده نگردد به نسیم. سعدی. دریغ آدمم تربیت ستوران و آینه داری در محلت کوران. (گلستان). تربیت یکسان است ولیکن طبایع مختلف. (گلستان). فی الجملة پسر در قوت و صنعت سر آمد... تا بحدی که پیش ملک آن روزگار گفته بود استاد فضیلتی که بر من دارد از روی بزرگیست و حق تربیت، و گرنه بقوت ازو کمتر نیستم. (گلستان). حقوق تربیت را که در ترقی باد زبان کجاست که در حضرتت فروخوانم؟ صائب. - با تربیت؛ با ادب و بادانش. (ناظم الاطباء). - بی تربیت؛ بی ادب. بی دانش. (ناظم الاطباء). - تعلیم و تربیت؛ آموزش و پرورش ||. تأدیب و سیاست. (ناظم الاطباء): اگر از سختی ایام شود آدم نرم روی من تربیت سیلی استاد کند. صائب. رجوع به تربیه و «تعلیم و تربیت» شود ||. ترقی و برتری. (ناظم الاطباء ||). احسان و تفقد نسبت به شاعر و دیگر زبردستان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): امیر [مسعود] وی [خواجه احمدحسن] را گرم پرسید و تربیت ارزانی داشت و به زبان نیکوئی گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۴). تا حضرت خلافت با وی [فضل بن ربیع] بسر رضا آمد... و امیدوار تربیت و اصطناع فرمود. (تاریخ بیهقی). و این تشریف که خلیفه فرمود بدو رسانید... و امیدوار دیگر تربیت ها گرداند. (تاریخ بیهقی). با آنکه ملک عادل انوشیروان کسری بن قباد را سعادت ذات... و تربیت خدمتکاران حاصل است می بینیم که کارهای زمانه میل به ادبار دارد. (کلیله و دمنه). هر که هست بر اندازه تربیت ملک از او فایده بر تواند داشت. (کلیله و دمنه). تربیت پادشاه بر قدر منفعت باید. (کلیله و دمنه). گر یابد از تو تربیتی کان خاطرش خندد ز قدر گوهر نظمش بر آفتاب. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۶۰ ||). غذا و روزی دادن. (ناظم الاطباء).

تربیت.

[ت] (اخ) میرزا محمد علیخان تبریزی (۱۲۵۶ - ۱۳۱۸ ه. ش.). مردی فاضل و متبع بود و کتابخانه مفصل معتبری از کتب خطی و چاپی فراهم کرده... در اثناء جنگ جهانگیر اول ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م. آن مرحوم با جمعی ایرانیان مهاجر دیگر به برلین آمده بودند و راقم این سطور نیز در آن اوقات در آنجا بود و مدت سه چهار سال با هم معاشر بودیم، تولدش در ششم خرداد ۱۲۵۶ ه. ش. در تبریز اتفاق افتاد و در بیست و ششم یا بیست و یکم یا بیست و هفتم دیماه سنه ۱۳۱۸ ه. ش. مطابق بیست و یکم یا بیست و دوم

جمادی الآخر سنه ۱۳۵۸ ه. ق. در تهران فوت کرد. (از وفیات معاصرین بقلم محمد قزوینی، مجله یادگار سال ۳ شماره ۴).

تربیت بدنی.

[تَی تَبَدَّ] (ترکیب وصفی، مرکب) پرورش جسمی. آنچه مربوط به تربیت تن باشد، چون بازیها و اقسام ورزش (||). (اخ) نام سازمان بزرگی است در ایران که امور ورزش را اداره میکند و از جهت اداری زیر نظر وزرات فرهنگ قرار دارد.

تربیت پذیر.

[تَی پَ] (نصف مرکب) قابل تعلیم. (ناظم الاطباء). مستعد تربیت و تعلیم. قابل پرورش.

تربیت دادن.

[تَی دَا] (مص مرکب) پرورش دادن. آموختن. پروردن: تا طفل رضیع را که رشک گل ربیع بود چون صبا تربیت میداد. (سندبادنامه ص ۱۵۱ ||). تفقد کردن. برتری دادن: اگر مسعود ناصر تربیت (۱) داد عیاضی را به خلعتهای فاخر. انوری. (۱) - ن ل: مرتبت.

تربیت روانی.

[تَی تَ رَا] (ترکیب وصفی، مرکب) تربیت روحی. پرورش روانی. آنچه مربوط به تربیت روان باشد. اصولی که بر اساس آن می توان روان کودکان را تا سرحد کمال از انحراف و گرفتار شدن به عقده های روانی و جز آن بازداشت و استعدادهای مختلف آنان را در جهت صحیح هدایت کرد.

تربیت روحی.

[تَی تَ] (ترکیب وصفی، مرکب) تربیت روانی. رجوع به همین کلمه شود.

تربیت شدن.

[تَی شُ دَا] (مص مرکب) پرورده شدن. (ناظم الاطباء). بار آمدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). با علم و ادب شدن. (ناظم الاطباء).

تربیت کاری.

[تَی] (حامص مرکب) تفقد و بزرگداشت: نصرت این را به تربیت کاری فلک آن را به تقویت داری. نظامی.

تربیت کردن.

[تَی کَ دَا] (مص مرکب) پرورش دادن و کردن و تعلیم کردن. (ناظم الاطباء). پروردن. پروریدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تربیت و تعلیم شود: یکی از وزرا پسری کودن داشت، پیش دانشمندی فرستاد که مر این را تربیت کن مگر عاقل

شود. (گلستان). گر تقویت کنی ز ملک بگذرد بشر ور تربیت کنی به ثریا رسد ثری. سعدی ||. آموختن و درس و سبق دادن. ادب آموختن. (ناظم الاطباء): این فرزند را چنان تربیت کن که یکی از فرزندان خویش را. (گلستان). و آدمی را که تربیت نکنند تا بصدسالگی خری باشد. سعدی. نفس را عقل تربیت می کرد کز طبیعت عنان بگردانی. سعدی. رجوع به تعلیم شود ||. به منصب رسانیدن. (ناظم الاطباء). بر آوردن. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). بر کشیدن و به ترقی و کمال رسانیدن. تفقد و بزرگداشت و برتری دادن: مرا حق از پی مدح تو در وجود آورد تو نیز تربیتی کن که دارم استحقاق. خاقانی ||. سرشتن. (ناظم الاطباء). بهمهء معانی رجوع به تربیت شود.

تربیتی.

[تَی] (ص نسبی) منسوب به تربیت. پرورشی. - علوم تربیتی؛ پداگوژی (۱). علمی که مربوط به آموزش و پرورش باشد. هنر آموزش و پرورش اطفال. رجوع به «تعلیم و تربیت» شود. (فرانسوی) (۱) - **Pedagogie**

تربیت یافتن.

[تَی تَ] (مص مرکب) پرورده شدن. تعلیم گرفتن: ولیکن اگر در سلک صحبت اینان تربیت یافتی طبیعت ایشان گرفتی. (گلستان ||). تفقد و بزرگداشت دیدن. توجه و مرحمت و لطف و اکرام یافتن: گر این دشمنان تربیت یافتند سر از حکم و رایت نه برتافتند. (بوستان).

تربیت یافته.

[تَی یات / ت] (ن مف مرکب) پرورده. تعلیم گرفته: تربیت یافتگان مهد امکان و گذشتگان بنی نوع انسان. (حیب السیرج ۳ ص ۱).

تربیت.

[ت] (ع مص) درنگی کردن. (تاج المصادر بیهقی). درنگی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگی. (آندراج ||). بازداشتن کسی را از حاجت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بازداشتن کسی را. (المنجد). بازداشتن کسی را از چیزی. (اقراب الموارد) (المنجد).

تربیح.

[ت] (ع مص) جای دادن کسی را. (منتهی الارب). جای دادن زُبَّاح را که کپی باشد در منزل خود. (از ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). به سود رسانیدن کسی را. (اقراب الموارد) (المنجد).

تربید.

[ت] (ع مص) پستان کردن گوسپند و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج). لغتی است در ترمید. (منتهی الارب). پدید گشتن پستان گوسپند پیش از نتاج و مشاهده شدن لمع سیاه و سفید در پستان آن. (از اقراب الموارد) (از المنجد). ترمید. (اقراب الموارد) (منتهی

الارب). رجوع به ترمید شود.

تربیز.

[ت] [ع مص] پر کردن مشک را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): و تبریزی شاعر در مقام تبریز هنر تربیز ساغری نتواند نمود. (درهء نادره چ شهیدی ص ۷۰). و از کف بلور مانند سقاۀ لعلی شفاه تبریزی تبریز ساغر یاقوت فام و تربیز معنی خون آشامی نموده. (درهء نادره چ شهیدی ص ۶۵۷). و رجوع به تربیس شود.

تربیزه.

[ت ز / ز ا] (ا) در جنوب ایران تربچه را گویند و در زبان فارسی لفظ «یزه» هم مثل لفظ «چه» علامت تصغیر است، و تربزه مخفف تربیزه است. (از فرهنگ نظام). رجوع به ترب و تربز و تربزه شود.

تربیس.

[ت] [ع مص] در آکندن مشک و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پر کردن مشک. (اقراب الموارد) (المنجد). و رجوع به تربیز شود.

تربیس.

[ت] [ع مص] جای دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برقرار کردن. (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). آنقدر آب در مشک کردن که قعر آن را بپوشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد).

تربیع.

[ت] [ع مص] چهارسوی کردن. (زوزنی). چیزی را چهارسو ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چهار گوشه کردن چیزی را. (غیاث اللغات) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). چهار گوشه ساختن چیزی را. (فرهنگ نظام). مربع ساختن خانه یا حوض را. (المنجد). مربع ساختن حوض را. (اقراب الموارد): کعبه در تربیع همچون تخت نرد مهره باز کعبتین جانها و نژاد انسی و جان آمده. خاقانی. پس بر آن مجمر که در تربیع منقل کرده اند اولین تثلیث مشک و عود و بان افشاندند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۱۴). تاج تو تدویر چرخ تخت تو تربیع عرش در تو به تثلیث ذات صولت و عدل و حکم. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۶۷). تقطیع و توسیع عرصهء جامع تعیین رفته بود و تأسیس و تربیع آن تمام گشته. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۰ ||). اصطلاح نجوم) بیرونی آرد: نیم برید آنست که قمر بچهارم برج باشد از برج آفتاب و درجات قمر چند درجات او و این را تربیع اول خوانند و به شب هفتم بود به تقریب از ماه. (التفهیم چ همایی ص ۲۱۰). ... و چون قمر نیز ببرد دهم باشد از برج آفتاب و درجه های هر دو نیمبرید نام کردند که نور قمر اندر این دو وقت به نیمه آنچه دیده آید از تن وی راست باشد، پنداری که بدو نیم بریده است و این دو تربیع [تربیع اول و تربیع دوم] را هم جزو دوم طالع بیرون آورده اند همچنانکه اجتماع و استقبال را. (التفهیم چ همایی ص ۲۱۰ ||). اصطلاح نجوم) از چهارمین خانه نظر کردن کواکب بیکدیگر. (منتهی الارب). به اصطلاح نجوم، از چهارمین خانه نظر کردن کواکب از برج سوم که ربع فلک است بکواکب دیگر. (غیاث اللغات) (آنندراج). در علم نجوم، بودن دو کواکب است بطوری که ربع منطقه البروج یعنی سه برج میان آنها فاصله باشد و آن را نظر تربیعی نیز گویند. (فرهنگ نظام). رجوع به نظر شود.

در میان قمر و ستاره دیگر تفاوت چهار برج یا ده برج باشد، مثلاً اگر قمر در حَمَل باشد و زهره در سرطان و یا قمر در جوزا باشد و زهره در حوت این نظر دلیل دشمنی است از مدار، و این را تربیع از آن گویند که در میان قمر و کوکب دیگر بحساب درجات مفاصله نود درجه که چهارم حصه فلک بود و آن سه برج باشد به اینطور که دو برج سالم و بقدر یک برج از جمع کردن درجات برج قمر و برج دیگر کوکب. (غیاث اللغات) (آندراج): به تثلیث بروج و ماه و انجم بتربیع و به تسدیس ثلاثاً. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۸). و علامات درج و دقایق و ثوانی و... تربیع و تسدیس بنوشت. (سندبادنامه ص ۶۴). جز کسی کاندرا قضا اندر گریخت خون او را هیچ تربیعی نریخت. مولوی. سخت میتولی ز تربیعات آن (۱) وز وبال (۲) و کینه و آفات آن. مولوی. (۱) - در چ نیکلسن دفتر ششم ص ۳۷۱: او (ردیف). (۲) - در چ نیکلسن ایضاً: دلال.

تربیع.

[ت] [ع مص] بزغالگان را رسن ها ساختن که در گردن ایشان کنند. (زوزنی) (آندراج). در ربقه استوار کردن. (المنجد). در ربقه استوار کردن سر بز یا گوسفند را. (اقرب الموارد ||). آرایش سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). تلفیق کلام. (اقرب الموارد) (المنجد): و فصاحت تلویح و براءت ترتیب... و متانت تربیع و رزانت ترمیق... (دره نادره چ شهیدی ص ۳۲ ||). آماده کردن حلقه های ریسمان را برای بستن بزغاله ها. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تربیع.

[ت] (۱) [ع ا] رشته ای که بدان گوسپندان را بندند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (متن اللغة) (لسان العرب). (۱) - در منتهی الارب و ناظم الاطباء بکسر تا آمده.

ترین.

[تُر / تِ ر] [اخ] (۱) قصبه ایست مرکز قضای ترین، واقع در هرسک در ۸۰ هزارگزی جنوب غربی موستار و ۱۵ هزارگزی شمال شرقی راگوزه (۲) و در ساحل رود کوچکی بهمان نام قرار دارد. سکنه آن ۱۰۰۰ تن است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). (۱) - Ragusa - Trebigne. (۲)

ترین.

[تِ ر] [اخ] قضائی است میان قره طاغ و دالماسی. زمینهای آن سنگستان است و ۲۰۰۰ تن سکنه دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

تربیه.

[تِ ی] [ع مص] غذا دادن و پروردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تربیت شود ||. تهذیب کسی. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تربیت شود ||. قوام آوردن ترنج را با عسل و گل و شکر. (از اقرب الموارد). قوام آوردن سیب را بشکر. (المنجد ||). آسایش دادن و خلاص بخشیدن کسی را از خبه گلو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تربیه.

[تَی / ی] (ازع، ص) در بیت زیر بمعنی مربی، یعنی پرورده: تربیه آن آفتاب روشنیم ربی الاعلی از آن رو می زنیم (۱). مولوی.
(۱) - ن ل: از آن بر میزنیم.

تربیه.

[تُ رَبِی] (ع ا) گندمی است سرخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و التریه، حنطه حمراء و سنبلها ایضاً احمر ناصع الحمرة، و هی رقیقه تنتشر مع الدنی برد او ریح... (لسان العرب).

ترپ.

[ت] (ا) کشک سیاه را گویند و به ترکی قراقروت خوانند. (برهان). ترپک و ترپه و ترف. کشک سیاه که بترکی قراقروت گویند، به تازی مصل گویند. (از فرهنگ رشیدی). تَرْپَر. تَرْپَک. کشک سیاه و قراقروت و ترف. (ناظم الاطباء). قروت سیاه که آنرا به ترکی قراقروت گویند. (آنندراج). ماده ای است ترش که از آب دوغ گرفته می شود و نام ترکیش قراقروت است و در تهران بهمان نام ترکی گفته می شود و در اصفهان مخفف آن قارا گفته میشود. در کتب طب نام این ماده مصل است، ترپ ضبط نشده است. (فرهنگ نظام): از او دید چون آب لب نوشخند سیه پوش چون ترپ گردید قند. وحید (از آنندراج). رجوع به ترپک و ترپه و ترف شود.

ترپاخلو.

[ت] (اخ) دهی است جزء دهستان خدابنده لو در بخش قیدار شهرستان زنجان که در ۱۸ هزار گزی جنوب قیدار و ۳ هزار گزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۷۹ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و بافتن قالیچه و گلیم است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

ترپاندر.

[ت] (اخ) (۱) شاعر و موسیقی دان یونانی است که در لس بس (۲) یکی از جزایر بحرالروم متولد شد و در حدود سال ۶۷۵ ق.م. می زیست. وی ابداع کننده اصطلاحات مربوط به چنگ است. (۱) - Lesbos - (۲) Terpandre.

ترپسیخوره.

[ت] [؟] (اخ) تلفظ ترکی ترپسی کور. رجوع به همین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود.

ترپسی کور.

[ت] [کُ] (اخ) (۱) رب النوع رقص و آواز یونان قدیم که با چنگی کهن نمایش داده می شود. (۱) - [Terpsichor] kor.

ترپک.

[تَ پَ] (۱) کشک سیاه را گویند و به ترکی قراقروت خوانند و معرب آن طریق باشد. (برهان). ترپ. ترپه. ترف. کشک سیاه... طریق معرب آن. (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). کشک سیاه و قراقروت و ترف. (ناظم الاطباء): چو نوشیدم ز تمازش فرو گویند چون سیرم چو تربک رو ترش کردم کز آن شیرین بریدستم. مولوی (از آندراج). رجوع به ترپ و ترپه شود.

ترپن.

[تَ پَ] (فرانسوی، ۱) (۱) نام عمومی هیدروکربورهای تربانتین و کامفن (۲) و جز آنهاست: اترهای گزانتوزنی مخصوصاً در سری ترپن ها نتایج قابلی دارند. (روش تهیه مواد آلی ص ۳۹۳). (۱) - Terpenes. (فرانسوی) (۲) - Camphene

ترپو.

[تَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان اشکور علیا، در بخش رودسر شهرستان لاهیجان که ۳۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

ترپو.

[تُر / تَ رُ پُ] (اخ) (۱) نام آلمانی اپاوا (۲)، یکی از شهرهای چکسلواکی ||. کنگرهء ترپو، که از ۲۰ اکتبر تا ۲۰ دسامبر ۱۸۲۰ م. با حضور پادشاه پروس و امپراطور اتریش، روسیه، انگلستان و فرانسه تشکیل گردید و در مسائل ایتالیا و مخصوصاً ناپل که مردم آن ناحیه علیه پادشاه خود فردیناند پنجم قیام کرده بودند رسیدگی کرد. (۱) - Opava - (۲) - Troppau.

ترپه.

[تَ پَ / پَ] (۱) بمعنی ترپک است که کشک سیاه و قراقروت باشد. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). رجوع به ترپ و ترپک و ترف شود.

ترپهلا.

[تَ پَ] (هندی، ۱) لفظی است هندی که معرب او اطرینفل است و آن عبارت از ترکیب هلیله و آمله است. (الفاظ الادویه). رجوع به اطرینفل شود.

ترپی.

[تَ] (فرانسوی، ۱) (۱) قسمی از ماهی که تازیان فتر و فتره گویند و رعا نیز گویند. (ناظم الاطباء). نام ایتالیائی آن ترپیلا و نوعی ماهی پهن است که به سفره ماهی شباهت تام دارد و در انتهای سر این جانور عضوی وجود دارد که بوسیله آن امواج الکتریکی انتشار می یابد و اگر حیوان در معرض خطر قرار گیرد بکمک امواج الکتریکی از خود دفاع میکند ||. نوعی از در خودرو، یا موشک است که بوسیله هواپیماها و زیردریایی ها در نبردهای دریایی بکار میرود. (۱) - [Torpille] piy.

ترپیلا.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) رجوع به تریبی شود. (۱) - Torpilla.

ترت.

[ت] (ص) پریشان، و مرت متتابع این است، مثل دغل مغل و قریش و دریش مترادف این است. (شرفنامه منیری) (آنندراج). پراکنده. (اوبهی). مغشوش و مخلوط. ممزوج. (ناظم الاطباء). بزبان آمده باشد یعنی تباه. (اوبهی). رجوع به ترت و مرت شود.

ترت.

[ت] (ا) گیاه گاوزبان است و آنرا چون دیگر سبزیهای خوردنی صحرایی در بهار، در آشها و خورشها ریزند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترت.

[تِر / تِر] (اخ) (۱) مرکز بخشی است در شهرستان اکس (۲) واقع در ایالت بوش - د - رن (۳) فرانسه که ۲۶۵۰ تن سکنه دارد و سرزمین فلاحی است. (۱) - Aix - Bouches - du - Rhone - (۲) - Trets.

ترتاب.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان ابوالفارس در بخش رامهرمز شهرستان اهواز که در ۳۳ هزارگزی جنوب خاوری رامهرمز و ۱۵ هزارگزی جنوب خاوری شوسهء ماماتین به هفتگل قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه ابوالفارس و محصول آن غلات و لبنیات و برنج است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترتاک.

[] (اخ) (خداوند تاریکی) نام یکی از خدایان عمونیان است، شلمناسر ایشان را به سامره آورد تا عوض بنی اسرائیل در آن جا سکونت ورزند. (کتاب دوم پادشاهان ۱۷:۳۱) (از قاموس کتاب مقدس).

ترتان.

[] (ا) اسمی است که در کتاب دوم پادشاهان (۱۷:۱۸) دلالت بر رئیس لشکر می نمود. (از قاموس کتاب مقدس).

ترتب.

[تَ رَت ت] (ع مص) بر جای ایستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بر جای ایستادن و بی حرکت بودن. (از المنجد ||). راست و درست شدن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). (اصطلاح فقه) آنست که در آن واحد طلب نسبت بدو شیئی که با هم تضاد دارند فعلیت پیدا کند، به این صورت که فعلیت طلب نیست بمهم، مشروط و مترتب بر عصیان امر به اهم یا مترتب بر بناء بر عصیان امر به اهم باشد. بعبارت دیگر تعلق طلب بالفعل بدو امر از قبیل ازالهء نجاست از مسجد و اقامهء صلوة در یک زمان

که اصطلاحاً از الهه نجاست را اهم و اقامه صلوات را مهم گویند، در صورتی معقول و متصور است که امر کردن بمهم مشروط باشد به این که امر به اهم عصیان شده باشد و چون امر بمهم مشروط و مترتب بر عصیان امر اهم است آنرا ترتب گویند. در مباحث فقه مواردی یافت میشود که در یک زمان بدو خیر امر شده است که انجام هر دو غیرممکن است، مثلاً جائی که عده ای در حال غرق شدن یا سوخته شدن هستند مکلف مأمور است همه کسانی را که در خطر مرگ هستند نجات دهد، در صورتی که در آن واحد نمیتوان بیش از یک تن را نجات داد و امر بغیر مقدور هم عقلاً محال است. برای رفع اشکال فرضهائی تصویر شده است که یکی از آنها فرض ترتب است، به این تقریب که طلب نسبت بهر دو مأموریه فعلیت دارد لیکن نه در عرض هم بلکه نسبت بیکی از دو مأموریه اطلاق دارد و آنرا مأموریه اهم گوئیم و بدیگری که آنرا مأموریه مهم گوئیم مشروط است و اطلاق ندارد بلکه امر به مهم مشروط و مترتب است بر عصیان کردن یا بنا بر عصیان گذاشتن امر با هم، و به این ترتیب امر بمهم در عرض امر با هم نیست بلکه بیک مرتبه یا دو مرتبه متأخر است و آنچه عقلاً محال است این است که طلب نسبت بهر دو ضد فعلیت داشته باشد. فرض ترتب را میرزای بزرگ شیرازی و برخی از متأخران معقول و متصور دانسته اند ولی مرحوم انصاری و صاحب کفایه آنرا غیر معقول و متصور میدانند، و راه دیگری غیر از فرض ترتب برای رفع اشکال مزبور اندیشیده اند. (از کفایه و تقریرات مرحوم نائینی و حاشیه سید محسن حکیم بر کفایه).

ترتب.

[تُتْ] (ع ص، ا) رجوع به تُؤْتَبُ شود || همیشه. (منتهی الارب). همیشگی. (ناظم الاطباء). ابد. (اقرب الموارد ||). روزگار. (منتهی الارب ||). بنده بد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). خاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترتب.

[تُتْ] (ع ص، ا) ثابت و پای برجای. (ناظم الاطباء). مقیم و ثابت. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). خاک. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد ||). جاؤوا ترتباً؛ ای جمعاً (اقرب الموارد) یعنی همه آمدند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ابد. (المنجد ||). بنده که سه کس پی در پی او را به ارث برند بخاطر ثبات او در بندگی و اقامت وی در آن، او را بدین نام خوانند. (المنجد). و رجوع به ماده قبل شود.

ترتبه.

[تُتْبَ] (ع ا) راه مانندی کوفته و پاسپرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راه مانندی که مرد آنرا پیماید. (اقرب الموارد) (المنجد). يقال: اتخذ ترتبه؛ ای شبه طریق یتاه. (منتهی الارب).

ترتیدن.

[تُتْ دَا] (مص مرکب) مرتعش شدن و لرزیدن. (ناظم الاطباء) (استنگاس). رجوع به تپیدن شود.

ترتیبک.

[تُتْ] (ع ا) ابزاری برای تراشیدن سنگها. (دزی ج ۱ ص ۱۴۳).

ترتو.

[تِ تِ] (اِ صوت) نام آواز بیرون شدن فضول، چنانکه از مسهل خورده یا بیمار اسهال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترتو.

[] (اخ) رودی است در بردع. رجوع به نزهة القلوب ص ۱۰۵ شود. پورداد آرد: یکی از شهرهای بزرگ و معروف اران که امروزه دهی است در میان خرابه، در کنار رود ترتر موسوم است به بردع (برذعه، بردعه)، این اسم معرب پرتو می باشد... (یسناج ۱ ص ۴۱).

ترترک.

[تِ تِ رِ] (ا) مرغکی که آنرا در ماوراءالنهر دختر صوفی میگویند و بعربی صعوه می خوانند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). مرغکی سرخ که در ماوراءالنهر دختر صوفی و بتازی صعوه گویند. (ناظم الاطباء). همان ترندک یعنی صعوه. (فرهنگ رشیدی). پرنده ای است سپید و سبز و نوک دراز. ترندک و سریچه نیز گویندش، به تازیش صعوه نامند و هند مموله. (شرفنامه منیری).

ترترک.

[تِ تِ رِ] (ص، ا) مردم سبک و بی تمکین. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترترک.

[تِ تِ رِ] (اخ) در کوه باباکوهی شیراز جایی ساخته اند که در روزهای سیر مردم به آنجا روند و سنگی در زیر نهاده از بالا لغزیده به پائین آیند. (فرهنگ جهانگیری). جایی است در کوه چل مقام شیراز که به آنجا روند و سنگی در زیر خود نهاده از بالا لغزیده به پائین آیند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی). در فرهنگ و برهان آمده که در کوه چل مقام شیراز که روزهای سیر مردم بدانجا میروند، جوانان بر کمر آن کوه رفته سنگی در زیر خود نهاده بر آن نشسته پاها دراز کنند و چون آن محل از کثرت این عمل سوده و صاف شده بسهولت از آن بالا بزیز آیند و بزمین رسند و دیگر باره بیلا شوند و چنین کنند و فقیر مؤلف در ایام سکونت شیراز آنجاها را دیده ولی نام آن کوه را چل مقام نشنیده ام. کوهی است قریب به باغ دلگشا که مرقد شیخ مصلح الدین سعدی در آن واقع شده، و آن را سرسرک گویند و بجای تا، سین آورند چه بلفظ شیرازی سریدن بمعنی لغزیدن است. (انجمن آرا) (آندراج).

ترتره.

[تِ تِ رِ] (ع مص) جنبانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقراب الموارد) (المنجد): ترترهوا السكران؛ جنبانیدن مست را و حرکت دادند تا هه کند و بوی دهان آن معلوم نمایند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): ترتره؛ ای حرکوه و زعزوه و استهنکوه حتی توجد منه الريح. (اقراب الموارد). رجوع به ترتر شود ||. بسیار گویی. (منتهی الارب) (آندراج). بسیار سخن گفتن. (ناظم الاطباء). بسیار سخن گفتن. (اقراب الموارد). بسیار سخن گفتن و شتاب کردن در گفتار. (از المنجد ||). سستی گوشت بدن.

(منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سستی در بدن. (المنجد) (اقرب الموارد ||). سستی سخن. (منتهی الارب) (آندراج).
كذلك الكلام ترتره، فی كلامه ترتره؛ در سخن او استرخا و سستی است. (ناظم الاطباء). سستی در كلام. (المنجد) (اقرب الموارد).

ترتری.

[تُ] (اخ) (۱) بلوکی است در ناحیه پرون (۲) در ایالت سوم (۳) فرانسه. در این نقطه پین هریستال (۴) بر تیری (۵) سوم پادشاه
نستری (۶) پیروز شد. (۱) - (۶) - Thierry. (۵) - Pepin d'Heristal. (۴) - Somme. (۳) - Peronne. (۲) - Tertry.
- Neustrie.

ترتسا.

[تُ] (اخ) (۱) شهری است به اسپانیا بر کنار رود ابره که و ۴۵۷۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به طروشه شود. (۱) - Tortosa
- [tossa].

ترتقی.

[تُ] (ترکی، ص، ا) اسپ گام رو. (مؤید الفضلا) (آندراج).

ترنگ.

(۱) [تُ] (ا) کبک را گویند و آن پرنده ای است که او را مرغ آتشخواره هم می گویند، و بعضی گفته اند تذرو است که
خروس صحرائی باشد، و به این معنی بجای حرف ثانی زای نقطه دار نیز آمده است. (برهان). کبک را نامند، و آنرا مرغ آتشخواره
نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). کبک، و صحیح ترنگ است که مخفف تورنگ است. (فرهنگ رشیدی). جانوری است خوب
رفتار آتشخوار و اندک پرد. در کوههای نواحی هند بود، و آنرا ترنگ و تورنگ و تذرو و چورچور و چور و کبک نیز گویند.
(شرفنامه منیری). تذرو و قرقاول و کبک. (ناظم الاطباء). رجوع به ترنگ شود. (۱) - کذا، و ظ: ترنگ.

ترتل.

[تَ رَتُّ] (ع مص) آهسته خواندن کلام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترسل در کلام. (اقرب الموارد) (از
المنجد).

ترتلس.

[اخ] (تصغیر ترتلیوس است. (کتاب اعمال رسولان ۱: ۲۴). شخصی بود که یهود بواسطه جهالت و بی خبری از قوانین رومیان، از
جانب خود فرستادند تا شکایت پولس را بحضور فیلکس برد. (قاموس کتاب مقدس).

ترتم.

[تَ رَتُّ] (ع مص) ارتتام. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). بسته شدن رشته ای بر انگشت جهت یادداشت. (ناظم

الاطباء). بسته شدن رتیمه، و رتیمه رشته ای باشد که بر انگشت بندند جهت یاد دادن چیزی که گفته باشند. (آندراج). رتیمه بر انگشت بستن. (از اقرب الموارد). رتّمه بستن مرد بر انگشت خود. (از المنجد).

ترتم.

[تُتُ / ت] (ع ص) شرُّ تُرْتُم (تُرْتُم)؛ شرُّ ثابت و دائم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دائم. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترتمیز.

[تُتُ / ت] (ص مرکب، از اتباع) (از: تر، تازه + تمیز، پاک) با بودن و کردن و شدن صرف شود. رجوع به «تر و تمیز» شود.

ترتنا.

[تُتُ / ت] (اخ) (۱) شهری بر شمال غربی ایتالیا که مرکز فلاحتی است. در این شهر کلیسایی از دوره ارمن و کاخی از قرون وسطی وجود دارد. (۱) - Tortona.

ترتند.

[تُتُ / ت] (ص) بیهوده و بی فایده و بی مصرف. (ناظم الاطباء). و رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۷۵ شود. ظاهراً مصحف ترفند است. رجوع به ترفند شود.

ترتنی.

[تُتُ / ت] (ع ص) کنیز و زن فاجره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تُرُنّی شود.

ترت و پرت.

[تُتُ / ت] (ا مرکب، از اتباع) هذیان. پرت و پلا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||)). ص مرکب، از اتباع) تار و مار. ترت و مرت. پخش و پلا. (یادداشت ایضاً).

ترت و پرت شدن.

[تُتُ / ت] پَشُ دَ (مص مرکب) پرت و پلا شدن. پریشان شدن. پراکنده شدن.

ترت و پرت کردن.

[تُتُ / ت] پَشُ دَ (مص مرکب) پراکندن. پرت و پلا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به «ترت و پرت» و «ترت و مرت» شود.

ترت و پرت گفتن.

[ت ت پ گت] (مص مرکب) هذیان گفتن. پرت و پلا- گفتن. بیهوده گفتن در اثر بیماری یا مستی یا جنون. پراکنده گفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترتور.

[ت] (ع ا) پایکار و دامن بردار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جلواز. (تاج العروس) (متن اللغة ||). پیاده سلطان که بی وظیفه همراه باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مرغی است. (منتهی الارب). فاخته و قمری. (ناظم الاطباء). صاحب نشوء اللغة آرد: ترتور که بمعنی جلوآز است و بصورت‌های ثرور و ثورور و یورور و اتور آمده است از ماده یونانی ترکور (۱) مأخوذ است و ترتور که نوشته اند مرغی است، ظاهراً اسمی است حکایت آواز مرغ را و آن همان است که در فارسی صلصل نامند... (نشوء اللغة صص ۱۳۶ - ۱۳۷). (۱) - Torquere.

ترتولیان.

[ت] (اخ) (۱) ترتولیانوس (۲). ستایشگر مسیحی که حدود سالهای ۱۵۵ - ۲۲۰ م. متولد شد. نابغه ای توانا و خودسر و سخت گیر بود، معذک این مدیحه سرای بارزش بوسیله مونتائوس (۳) متهم به کفر و بدین وسیله لکه دار گردید. آثار فراوانی از وی باقی ماند و نوشته های او شاهکار فصاحت و بلاغت زبان لاتینی است. قاموس الاعلام ترکی آرد: از پیشوایان قدیم نصاری که به سال ۱۶۰ م. در قارتاح (کارتاژ، تونس قدیم) بدنیا آمد و بسال ۲۴۵ م. درگذشت. وی کتابی در دفاع از مسیحیت و چند رساله تألیف کرد و به روم سفر نمود و پس از بازگشت به آفریقا گوشه نشین شد، و مذهبی مخصوص بخود تأسیس کرده. (۱) - Tertullien. Tertulianus. (۳) - Montanus. (۲).

ترتولیانوس.

[ت] (اخ) رجوع به ترتولیان شود.

ترت و مرت.

[ت ت م] (ص مرکب، از اتباع) تبه و تبست باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۱). این لغت از اتباع است بمعنی تاخت و تاراج و زیر و زبر و پراکنده و پریشان و بزبان رفته و نقصان آمده و ازهم افتاده. (برهان) (از ناظم الاطباء). زیر و زبر، مرادف تار و مار. (فرهنگ رشیدی). تاخت و تاراج و زیر زبر باشد و آنرا تار و مار نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از آنجمن آرا) (از آندراج). زیر و زبر. (غیاث اللغات). پراکنده و بزبان آمده. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان): آن مال و نعمتش همه گردید ترت و مرت آن خیل و آن حشم همه گشتند زاروار. خجسته (از لغت فرس اسدی). زین یکی ناصر عبادالله خلقی ترت و مرت از دگر حافظ بلادالله جهانی تار و مار. سنایی (دیوان چ مصفا ص ۱۰۹). ای بسا باد و بوش تکسینان ترت و مرت از دعای مسکینان. سنایی (حدیقه، از آنجمن آرا). و خیل قفچاق را بشکست و لشکر ایشان را ترت و مرت کرد. (راحة الصدور راوندی). در زمانیشان بسازد ترت و مرت کس نیارد گفتنش از راه پرت. مولوی.

ترتة.

[ت] (ع ا) گرفتگی زبان، و آن عیب است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترتیب.

[ت] (ع مص) ثابت و استوار گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد): و بحضرت سلطان رفت و سلطان در ترتیب و تبجیل قدر و تمشیت کار و تمهید رونق او بهمه غایتی برسد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۳۸).
یک از پس از دیگر فراکردن. (تاج المصادر بیهقی). از پس یکدیگر واکردن. (زوزنی). راست کردن درجات هر چیزی. (منتهی الارب) (صریح) (ناظم الاطباء). راست کردن درجه هر چیز و نهادن چند چیز را بمقام و مرتبه خود. (غیاث اللغات). یکی از پس دیگری فراکردن. (مجمل اللغه). نهادن چیزی بر موضع آن چیز، و با لفظ کردن و دادن مستعمل. (از المنجد) (آندراج). قرار دادن چیزی در مرتبه خود. (اقرب الموارد) (آندراج). رتب الطلائع فی المراقب و المراتب. (اقرب الموارد). قرار دادن هر چیزی است در مرتبه آن، و اصطلاحاً قرار دادن چیزهای بسیار است بدان گونه که بر همه آنها یک اسم اطلاق شود. و بعضی اجزاء آنرا نسبتی باشد با بعضی دیگر بسبب تقدم و تأخر. (تعریفات جرجانی): لوا بدست سواری و منشور و نامه در دیبای سیاه پیچیده بدست سواری دیگر در پیش رسول به ترتیب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۶). و بترتیب اسباب حرکت مشغول گشت و از اصناف ترک و خلع و هند و افغانی و حشم غز لشکری فراوان فراهم کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۹۷). بماند سالها این نظم و ترتیب. (گلستان ||). درجه و مقام. (ناظم الاطباء): چون حرمت بارگاه بیابد با خلعت و نواخت و قاعده و ترتیب، بخوارزم بازگردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۶). کافه مردم را بر ترتیب و تقریب و نواخت بر اندازه بداشت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۵). ترتیب عناصر را بشناس که دانی اندازه هر چیز مکین را و مکان را. ناصر خسرو ||. رسم و طور و طریق. (ناظم الاطباء): بر این ترتیب بمسجد جامع آمد [مسعود] سخت آهسته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۲). اگر خداوند سلطان بیند، این ولایت را بر کالنجار بدارد که بروزگار منوچهر کارها همه او راندی ترتیبی بجایگاه باشد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۵). خواجگی سخت بزرگ بودی در روزگار، اکنون خواجگی طرح شده است و این ترتیب گذشته است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۶۳). و بزرجمهر این باب بر آن ترتیب که مثال یافته بود پرداخت. (کلیله و دمنه). کس این رسم و ترتیب و آیین ندید. (بوستان). سعید آورد قول سعدی بجای که ترتیب ملکست و تدبیر و رای. (بوستان). - به ترتیب؛ پایه به پایه. اندک اندک. خرد خرد: صلاح تو [غازی] آنست که یک چند پیش ما نباشی و به غزنین مقام کنی... تا به تدریج و ترتیب این نام زشت از تو بیفتد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۵). اصحاب سلطان به تدریج و ترتیب و جد و جهد آن درجات یافته اند. (کلیله و دمنه).

ترتیبات.

[ت] (ع ا) ج ترتیب. رجوع به ترتیب شود.

ترتیب دادن.

[ت] د [مص مرکب] راست کردن و آراسته کردن. (ناظم الاطباء): تا مصارعت کردند و مقامی منیع ترتیب دادند. (گلستان). آنچه بر شاهدان حسن رواست جمله ترتیب داده بر اندام. سنجر کاشی (از آندراج ||). هر چیزی را در جای و مقام خود نهادن و نظم دادن ||. تسویه کردن ||. استوار کردن. (ناظم الاطباء).

ترتیب داده.

[ت] د [د] (ن مف مرکب) منظم و نیوراد داده. (ناظم الاطباء). مرتب. ترتیب داده شده. (فرهنگ نظام).

ترتیب کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) ترتیب دادن. (ناظم الاطباء ||). در شواهد زیر بمعنی فراهم کردن، گرد آوردن و نظم دادن آمده است: و چون ملوک طوایف را ترتیب کرد بابل و پارس و قهستان خاص را بازگرفت. (فارسنامه ابن البلخی ص ۵۸). و قومی را از اهل علم و حکمت ترتیب کنی که هر روز بنوبت آیند و ندیمی من کنند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۰۰). و خلا-یق را ترتیب کرد تا چون سولاخ شود آن نیل را زود برکشند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۳۸). پدر ترتیب کرد آموزگارش که تا ضایع نگردد روزگارش. نظامی ||. راست کردن: چنان ترتیب کرد از سنگ جویی که در درزش نمی گنجید مویی. نظامی. شبی خانه از عود پرطیب کرد یکی بزم شاهانه ترتیب کرد. نظامی. سلاحی ملک وار ترتیب کرد به جوشن بر از تیغ ترکیب کرد. نظامی (از آندراج). بفرمود ترتیب کردند خوان نشستند بر هر طرف میهمان. (بوستان). محضری ترتیب کرده پیش ملک آورد. (گلستان). نی کاروان برفت تو خواهی مقیم ماند ترتیب کرده اند ترا نیز محملی. سعدی ||. منظم کردن و هر چیزی را در جای و مقام خود نهادن: شاه که ترتیب ولایت کند حکم رعیت برعایت کند. نظامی ||. آراسته کردن: و چون جمع شدند لشکر را عرض داد و ترتیبها کرد و گودرز را با سه تن از مقدمان و اصفهبدان لشکر خواند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۴۵).

ترتیب نهادن.

[تَ نَ / نَ دَ] (مص مرکب) نظام نهادن. رسم گذاردن و انجام دادن کاری بر آئین نظم: خواجه احمد بدیوان آمد و بنشست و شغل وزارت سخت نیکو پیش گرفت و ترتیبی و نظامی نهاد که سخت کافی و شایسته و آهسته و ادیب و فاضل و معاملت دان بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۲).

ترتیب وار.

[تَ] (ص مرکب) مرتب و باترتیب. (ناظم الاطباء).

ترتیبی.

[تَ] (ص نسبی) مرتب و منظم و باترتیب ||. ابتدایی. (ناظم الاطباء). - اعداد ترتیبی؛ اعدادی که مرتبه را بیان کنند چون نخستین، دوم، سوم، چهارم و جز اینها. - غسل ترتیبی؛ مقابل غسل ارتماسی. غسلی که نخست سر و گردن و آنگاه جانب راست و سپس جانب چپ را بدان دستور که در شرع آمده است شویند.

ترتیزک.

[تَ زَ] (ا مرکب) مخفف تره تیزک. (آندراج). قسمی از بقولات خوردنی است که مزه اش تیزی کمی دارد، از این جهت به تره (سبزی) تیزک، نامیده شد و در اصفهان آن را شاهی گویند و در عربی جرجیر. این لفظ مخفف تیره تیزک است. (فرهنگ نظام). تره تیزک. جرجیر. (ناظم الاطباء). تره تندک. خردل بری. شاه تره. کوله تر. خصه تره. رشاد. و رجوع به تره تیزک و جرجیر شود: سخن ترتیزک بستان فکر است سخن طوطی هندستان فکر است. ملا فوقی یزدی (از آندراج).

ترتیزه.

[تَ زَ / زِ] (اِ مرکب) ترتیزک : ترتیزه تیز و برگ قجی تیز و سرکه تیز بریان ستیزه چند کنی با چنین سه تیز؟ بسحاق اطعمه. رجوع به ترتیزک و تره تیزک شود.

ترتیل.

[ت] (ع مص) هویدا کردن. (تاج المصادر بیهقی). هویدا کردن سخن. (زوزنی) (دهار). پیدا کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نیکو کردن تألیف کلام را و هویدا کردن آنرا بی تکلف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکو کردن تألیف کلام. (اقرب الموارد) (المنجد ||). هموار و آرمیده و پیدا خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشاده خواندن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در عبارت زیر بمعنی بدقت فرا گرفتن آمده است : طلبه علم روی بدان نهادند و بتحصیل و ترتیل علم مشغول شدند. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۴۲۲ ||). قرائت قرآن به ادای مخارج حروف به آهستگی و آرامیدگی. (غیاث اللغات) (آندراج). تأنق در تلاوت قرآن. (اقرب الموارد) (المنجد ||). رعایت مخارج حروف و حفظ وقف ها، و گفته اند پست کردن صدا و غم انگیز کردن و با حزن قرائت کردن است. (تعریفات جرجانی) : او زد علیه و رتل القرآن ترتیلا. (قرآن ۷۳ / ۴). مراد از نزول قرآن تحصیل سیرت خوبست نه ترتیل سورت مکتوب. (گلستان ||). رعایت موالات حروف مرکب. (تعریفات جرجانی ||). فرستادن آیات از پی یکدیگر. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از مجمل اللغه) : كذلك لثبت به فؤادك و رتلناه ترتیلا. (قرآن ۲۵ / ۳۲).

ترتین.

[ت] (ع مص) پیه آکندن. (تاج المصادر بیهقی).

ترتیوس.

[] (اخ) (سوم) شخصی بود که به امر پولس رساله رومانیان را نوشت. (رساله رومیان ۱۶:۲۲) (قاموس کتاب مقدس).

ترتیه.

[] (اخ) یکی از امرای سلطان محمد خوارزمشاه که با گورخان برخلاف سلطان هم عهد شده در جنگ سلطان با گورخان از سلطان محمد برگشت. جوینی آرد : و ترتیه که امیری بود از اقربای مادر سلطان به نیابت خود با سلطان سمرقند نامزد کرد. (جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۷۶). و ترتیه را که امیری بود از جمله اقارب ترکان خاتون به شحنگی سمرقند نامزد فرمود و سلطان متوجه خوارزم گشت. (جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۸۱). اصفهبد و ترتیه... با یکدیگر برخلاف سلطان هم عهد شدند و نزدیک گورخان در خفیه رسولی فرستادند که ما با لشکر، روز مصاف از سلطان برگردیم بقرار آنک چون غالب شود خوارزم، ترتیه را مسلم باشد و خراسان اصفهبد را. گورخان نیز به اضعاف آن ایشان را موعود گردانید... (جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۸۴).

ترثن.

[تَ رَثْ ثُ] (ع مص) طلا کردن روی را به غُمره که نوعی از طلا است که زنان بر روی مالند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طلا کردن زن روی را به غمره. (از لسان العرب).

ترثی.

[تَ رَثْ ثی] (ع مص) ستودن میت را و گریستن بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به ترثیه شود.

ترثین.

[تَ] (ع مص) نیک باریدن باران و تر کردن زمین را. (منتهی الارب) (آندراج). شدد للمبالغة. (منتهی الارب).

ترثیه.

[تَ ی] (ع مص) ستودن میت را و گریستن بر وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به ترثی شود.

ترج.

[تَ] (ع مص) پنهان شدن. (منتهی الارب) (المنجد) (ناظم الاطباء). استتار. (ذیل اقرب الموارد).

ترج.

[تَ رَ] (ع مص) مشتبه شدن بر کسی چیزی از علم و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترج.

[تَ] (اخ) بیشه ای است شیرناک در یمن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مأسده. (از اقرب الموارد). يقال فی المثل: هو اجراً من الماشی بترج. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام کوهی است در حجاز، شیران بسیار دارد. ابواسامه هولی گوید: الا یا بؤس للدهر الشعوب لقد اعیاء علی الصنع الطیب یحط الصخر من ارکان ترج و ینشعب المحب من الحیب. بعضی گفته اند: ترج و «بیشه» دو قریهء متقابل در وادی میان مکه و مدینه اند. اوس بن مدرک گوید: یحدث من لاقیت انک قاتلی قراقر اعلى بطن امک اعلم تباله و العرضان ترج و بیشه و قومى تیم اللات و الاسم خثعم. و گفته اند: ترج وادی است در کنار «تباله» بر طریق یمن. (از معجم البلدان): خشخاش بغداد که اجراً من الماشی به ترج بودند از شوق دانه ارزن طالب «ارزنه الروم» و از کمال توحش متوحش و متجاشی گشتند... (درهء نادره چ شهیدی ص ۳۱۰).

ترج.

[تَ] (اخ) (یوم...) یومی مشهور از ایام عرب است و در آن لقیط بن زراره بدست کمیت بن حنظله اسیر گردید. (از معجم البلدان).

ترجاله.

[تَ لَ] (اخ) شهرست اندر اندلس سردسیر، قدیم تر جایی است اندر این ناحیت. (حدود العالم). قصبه ایست در حدود اندلس، منصور از ملوک اندلس آنجا را فتح کرد و بجای اهالی اصلی که مهاجرت کرده بودند مسلمانان را در آنجا سکونت داد. این قصبه موطن ابوجعفر بن هارون ترجالی است. و در معجم البلدان بصورت ترجیله آمده است. قصبه تروکسیلو، یا تروجیلو، واقع در

استرومادوره، همین ترجاله یا ترجیله است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). و رجوع به ترجیله و عیون الانباء فی طبقات الاطباء ج ۲ ص ۷۵ شود.

ترجالی.

[] (اخ) ابوجعفر بن هارون. رجوع به ابوجعفر در این لغت نامه و عیون الانباء ج ۲ ص ۷۵ و قاموس الاعلام ترکی شود.

ترجان.

[ت] (اخ) خره ای از مهاباد آذربایجان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۴۲۵ و ۴۶۹ و تورجان شود.

ترجان.

[ت] (اخ) قضایی است تابع ارضروم «ارزنه الروم»، و این نام را بمناسبت رودخانه ترجان که در آن جاری است بدان داده اند. مرکز آن قریه ماماخاتون است که از ارضروم ۱۴ ساعت فاصله دارد. محصول آن حیویات مختلف و بعضی از میوه ها و سزیهاست. سکنه آن ۲۴۳۶۸ تن، مرکب از مسلمان و ارمنی است. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به همان کتاب شود.

ترجان.

[ت] (اخ) نام رودی است در ارضروم «ارزنه الروم» که از قضای ترجان میگذرد و سرانجام به رود فرات میریزد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترجج.

[ت رَجُجُ] (ع مص) بگراییدن. (تاج المصادر بیهقی). گراییدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مایل شدن چیزی بطرفی، و بوسیلهء باء جر متعدی شده معنی مایل گردانیدن دهد چنانکه گویند: ترججت الارجوحه بالغلام؛ تاب کودک را مایل گردانید. (از شرح قاموس ترکی). در اقرب الموارد: ترججت الارجوحه بالغلام، و ارجوحه را مرفوع ضبط کرده است؛ یعنی تاب بسبب کودک متمایل شد ||. جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تذبذب. (از اقرب الموارد ||). آمد و شد چیز آویزان. (از شرح قاموس ترکی ||). راجح شدن رأی بر دیگر رأیها. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترجوج.

[ت رَرُ] (ع مص) لرزیدن و جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اضطراب. (اقرب الموارد) (المنجد ||). طپیدن و جنیدن. (از اقرب الموارد). تحرک. (المنجد ||). آمدن و رفتن چیزی. (منتهی الارب): ترجج الشیء؛ اذا جاء و ذهب. (منتهی الارب).

ترجز.

[ت رَجُجُ] (ع مص) آواز کردن تندر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پشت هم غریدن رعد. (از اقرب الموارد). پی در پی

شنیده شدن صدای رعد. (از المنجد ||). جنیدن ابر به آهستگی و درنگ جهت کثرت آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). حُدی کردن حادی به رجز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برخواندن شعری از بحر رجز. (المنجد).

ترجع.

[تَ رَجُ جُ] (ع مص) فروختن ناقه و بیهای آن دیگری خریدن مثل آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): ترجع الناقه؛ اشتریها بثمان اخری مثلها. (منتهی الارب) (المنجد ||). انا لله و انا الیه راجعون گفتن در مصیبت. (از المنجد ||). آمد و شد کردن (آواز). (از المنجد). رجوع به ترجیع شود.

ترجل.

[تَ رَجُ جُ] (ع مص) پیاده شدن. (تاج المصادر بیهقی). پیاده رفتن. (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیاده شدن از ستور و پیاده رفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). روز بفرآخ چاشتگاه رسیدن. (تاج المصادر بیهقی). برآمدن و بلند شدن روز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند شدن روز و خورشید. (از منتهی الارب). بلند شدن خورشید. (از المنجد): و هاج به لما ترجلت الضحی. (اقرب الموارد ||). سوده پاگردیدن از پیاده رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بند دست در زیر هر دو پا گذاشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). در چاه فرود آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد). کذا ترجل فی البئر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فرود آمدن در چاه بی آنکه آویزان کرده شود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). همچو مرد گردیدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). موی بشانه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترجله.

[تَ جَ لَ] (اخ) قریه مشهوری است بین اربل و موصل و از اعمال موصل است و در آنجا بسال ۵۰۸ ه. ق. میان لشکر زین الدین مسعود بن زنگی بن اقسنقر و یوسف بن علی کوچک صاحب اربل جنگی اتفاق افتاد که در آن یوسف پیروز گردید. و در این قریه چشمهء پرآبی است. (از معجم البلدان).

ترجمان.

[تَ جُ / تَ جُ / تَ جُ] (ع ص، ا) شخصی را گویند که لغتی را بزبان دیگر تقریر نماید. (فرهنگ جهانگیری) (برهان). بیان کننده زبانی بزبانی، بفتح و ضم یکم و بضم و فتح سوم، پس دو در دو چهار بود و این محقق است از دیوان ادب، و پارسیان پچواک و ترزفان نیز گویندش. (شرفنامه منیری). تعریب ترزفان است، و در وی سه لغت است... (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بمعنی تاجران است. (فرهنگ جهانگیری). کسی را گویند که لغتی را از زبانی بزبان دیگر ترجمه کند، و این لفظ عربی است و اصل آن در فارسی ترزبان بوده آنرا نیز معرب کرده اند ترزفان گفته اند ولی در پارسی باء و فا تبدیل می یابد... (انجمن آرا). کسی که داننده دو زبان باشد. که صاحب یک زبان را بصاحب دیگر زبان بفهماند، و این معرب ترزبان است و ضم جیم از آنست که زبان بضم اول است و بفتح نیز آمده و بعد معرب کردن این لفظ، مصدر و افعال و اسماء از آن اخذ کردند چون ترجم یترجم ترجمه فهو مترجم چون دحرج یدحرج دحرجه فهو مدحرج. از رسالهء معربات ملا عبدالرشید صاحب رشیدی و در کشف و مدار و

منتخب نیز بضم و بفتح جیم است و در مؤید بفتح جیم و در صراح بضم و فتح جیم بمعنی تیلماچی. (غیاث اللغات) (آندراج). تیلماچی. (منتهی الارب). دیلماچی و پچواک و تاجران و ترزفان و دیلماج و تیلماچی، یعنی آنکه زبانی را بزبان دیگر بیان کند. (ناظم الاطباء). ج، تراجم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در گمان (۲) فرانسه از این کلمه مأخوذ است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از ترگمانا (۳) ی سریانی و آن هم از ترگومانو (۴) ی آکادی است و فعل آرامی ترگم (۵) است (از بروکلمان، لکسیکون سیریاکوم) (۶)، از کلمه آرامی ترگوم (۷)، ترگومین (۸). تصور می‌رود ترجمان مأخوذ از آرامی یا ترگمان را بصورت ترژمان و ترزمان نقل کرده اند و بعد کاتبان بشباهت لفظی و معنوی کلمه ترزبان و ترزفان خوانده اند و فرهنگ نویسان هر دو صورت اخیر و مخفف و مبدل آن ترزفان را ضبط کرده اند. (تعلیقات معین بر برهان قاطع ج ۵ ص ۱۲۰ و یادداشت های ایشان): یکی ترجمان را ز لشکر بچست که گفتار ترکان بدانند درست. فردوسی. بترسید و پرسید از این ترجمان که ای مرد بیدار نیکی گمان. فردوسی. پرسید از آن ترجمان پادشا که ای مرد روشندل پارسا. فردوسی. ملک زنگیان به زبان ترجمان، مرا دلخوشی داد. (مجمل التواریخ والقصص). چنین گفت با رای زن ترجمان که در سایه شاه دایم بمان. نظامی (از آندراج). تو نیز آنچه گویی به رومی زبان بدانند نیشنده بی ترجمان. نظامی. چون طمع یک سو نهادم پایمردی گو مخیز چون زبان اندر کشیدم ترجمانی گو مباش. سعدی. - ترجمان بودن؛ ترجمانی کردن. مترجم بودن. تقریر بیان دیگری کردن: اگر هارون ز موسی ترجمان بود که حجت گفت بر فرعون و هامان؟ ناصر خسرو. رجوع به ترجمان شود || فصیح و تیز زبان و خوش تقریر. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). این کلمه را تازیان از ترزبان فارسی گرفته اند. (ناظم الاطباء). مفسر. شارح. سخنگو. بیان کننده: علی را ترجمان وحی پندار هم آن معنی هم این معنی در او دان. ناصر خسرو. بازیست پیش، حکمت یونانم زیرا که ترجمان طواسینم. ناصر خسرو. ترجمان دلست نطق و زبان مرزبان تن است سود و زیان. سنائی. وصف تو آنست کز زبان تو گفتم من بمیان ترجمان راست بیانم. سوزنی. اهل زبان را به زبان خرد از ملکوت و ملکم ترجمان. خاقانی. عمر ابد را شده، مدت او پیشکار سرّ ازل را شده، خامه او ترجمان. خاقانی. ترجمان یوسف غیب است آن مصری قلم کآب نیل از تارک آن ترجمان افشاندند. خاقانی. زن بر قاضی برآمد با زنان مرزنی را کرد آن زن ترجمان. مولوی. ترجمان هر چه ما را در دل است دستگیر هر که پایش در گل است. مولوی. غیر نطق و غیر ایما و سجل صد هزاران ترجمان خیزد ز دل. مولوی. طوطی من مرغ زیرک سار من ترجمان فکرت و اسرار من. مولوی || خبر دهنده. منهی: تیغ تو ترجمان اجل گشت خصم را خصمت سخن ز حلق نیوشد بترجمان. فرخی. تیغ او ترجمان فیروزیست نوک پیکان او زبان ظفر. فرخی. و گفت رسول ترجمان ضمیر و عنوان سریرت مرسل باشد و رسولی که بدینجا سفیر بود رسید و امارت نفاق و علامات شقاق او ظاهر گشت. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۷۵ ||). بمجاز، رسول. واسطه: زبان را او می گرداند بدانچه خواهد و من در میان ترجمانی ام، گوینده بحقیقت اوست نه منم. (تذکره الاولیاء عطار). سخن سربمهر دوست بدوست حیف باشد به ترجمان گفتن. سعدی || بمعنی تاوان نیز آمده است چنانکه در بهار عجم یافته شد. (غیاث اللغات) (آندراج ||). نیازی را گویند که از گناه و تقصیر گذرانند. (برهان). درین ایام بمعنی نیاز و تحفه هر که بعد از گناهی گذرانند استعمال می شود. (آندراج). با لفظ کردن مستعمل است. (آندراج). (۱) - فیه ثلاث لغات، قال الجوهری مثل زعفران ای [ت ج] و کعنفوان ای [ت ج] و مثل ریهقان ای [ت ج]... (از تاج العروس). (۲) - targem. (۳) - targ(u)manu. (۴) - targmana. (۵) - Drogman. (۶) - targum. (۷) - targumin. (۸) - Brockelmann: Lexicon Syriacum. -

ترجمان.

[ت ج] (اخ) المیورقی. رجوع به ترجمان تونسسی شود.

ترجمان.

[تَجُّ] (اخ) محمد بن ینال. از امرای دولت عباسی بود و چندی شحنگی بغداد را داشت. رجوع به الاوراق شود.

ترجمان الاسرار.

[تَجُّ نُلْ] (اخ) لقب حافظ، خواجه شمس الدین محمد شیرازی شاعر معروف ایران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به حافظ شیرازی شود.

ترجمان تونس.

[تَجُّ نِ نِ / نُنْ] (اخ) صاحب معجم المطبوعات آرد: المیورقی (عبدالله بن عبدالله) از فضلی قرن هفتم هجری است. او راست تحفه الاریب فی الرد علی اهل الصلیب... و صاحب اسماء المؤلفین آرد: وی نصرانی بود و سپس اسلام آورد و بسال ۸۲۳ ه. ق. از نوشتن کتاب تحفه الاریب... فارغ گشت. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۶۸).

ترجمان دادن.

[تَجُّ د] (مص مرکب) تاوان دادن: گفتمش افراسیاب تیغ و گشتم منفعل خواندمش نوشیروان عدل و دادم ترجمان. ظهوری (از آنندراج).

ترجمان داشتن.

[تَجُّ ت] (مص مرکب) تاوان داشتن: کار بر قانون ساقی کن در ایام بهار ترجمان داری، نهی گر بر زمین پیمانه را. سلیم (از آنندراج).

ترجمان شدن.

[تَجُّ شُ د] (مص مرکب) مقرر شدن. مفسر شدن. شارح شدن. بیان کننده شدن: جهان چو مادر گنگ است خلق را و تو باز بیند و حکمت از این گنگ ترجمان شده ای. ناصر خسرو.

ترجمان کشیدن.

[تَجُّ کَ / کِ د] (مص مرکب) تاوان کشیدن: عشقم دلیر ساخته در شکوه اینچنین لطف تو هم مگر بکشد ترجمان من. ظهوری (از آنندراج).

ترجمان گرفتن.

[تَجُّ گِ رِ ت] (مص مرکب) تاوان گرفتن: بر مسندش اگر نشاند گل نشاط گیرد صبا ز بلبل تصویر ترجمان. ملا- طغرا (از آنندراج).

ترجمانی.

[تَجُّ] (حامص) ترجمه و تفسیر و تعبیر. (ناظم الاطباء). سخن گزاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به معانی ترجمان شود.

ترجمانی.

[تَجُّ] (اخ) محمد بن محمود بن محمد بن حسن خوارزمی، علاءالدین حنفی (۵۹۳ - ۶۵۵ ه. ق.). او راست «یتیمه الدهر فی فتاوی اهل العصر». (هدیه العارفین ج ۲ ص ۱۲۵). در اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۵۶۰ نام مؤلف کتاب مذکور عبدالرحیم بن عبدالله، و مرگ وی بسال ۶۴۵ ه. ق. آمده است.

ترجمانی کردن.

[تَجُّ كَدَ] (مص مرکب) سخن را از لغتی به لغت دیگر گرداندن. بیان کردن سخن کسی را بزبانی دیگر: امیر دانشمندی را برسولی آنجا فرستاد با دو مرد غوری... تا ترجمانی کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۱). ماجرای دل نمی گفتم بکس آب چشمم ترجمانی میکنند. سعدی. و رجوع به ترجمان شود.

ترجمانیة.

[تَجُّ نِی] (اخ) محله ای است بمغرب بغداد متصل به مراوزه، و به ترجمان بن صالح منسوب است. (از معجم البلدان).

ترجمت.

[تَجُّ جُم] (ع مص) ترجمه: آن لغت دل که بیان دل است ترجمتش هم بزبان دل است. نظامی. رجوع به ترجمه و ترجمه شود.

ترجمه.

[تَجُّ م] (ع مص) تفسیر کردن زبانی را بزبان دیگر. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بیان کردن سخن کسی را بزبان دیگر. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): ترجم کلامه و عن کلامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفسیر کتابی به لغت دیگر. (از اقرب الموارد): ترجمه بالترکیه؛ ای نقله الی اللسان ترکی. (المنجد). بیان کردن مطالب زبانی بزبان دیگر، و مأخذ این ترجمان است که معرب ترزبان باشد و ترجمان بمعنی کسی که کلام دو شخص متغایر اللسان را بیکدیگر بفهماند چون عربان ترزبان را معرب کرده (۱) ترجمان ساختند پس از آن مصدر و افعال و اسماء اشتقاق کردند چون ترجم یترجم ترجمه فهو مترجم چون دحرج یدحرج دحرجه فهو مدحرج. اگرچه در لفظ ترجمان بفتح و ضم جیم بعضی اختلاف کرده اند چنانچه منتخب و صراح مگر در لفظ ترجمه بحرکت جیم اختلاف نباید کرد چرا که بر وزن دحرج است، سوی این بحر الجواهر و کشف و منتخب و کنز و مزیل الاغلاط همه بفتح جیم ثابت میکنند. (غیاث اللغات). لغتی را بلغت دیگر آوردن مثلاً تازی را بفارسی یا پارسی را بتازی ترجمه کنند. (آندراج). بیان کردن زبانی است بزبان دیگر. (کشاف اصطلاحات الفنون از صراح و کنز اللغات ||). یاد کردن شرح حال کسی. (از اقرب الموارد). ذکر سیرت مردی. (از المنجد). ذکر سیرت و اخلاق و نسب شخص. ج، تراجم. (اقرب الموارد) (المنجد ||). (مص) تعبیر و تفسیر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): رساله ناظر بدین ترجمه و

بیان است. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۴۲ (|||)). اول نامه: ترجمه کتاب؛ فاتحته. (اقرّب الموارد) (المنجد). چند سطری که در بالای نامه نوشته میشود و شامل نام کسی است که نامه را نوشته است، و همچنین نام کسی که نامه را دریافت می‌دارد. (دزی ج ۱ ص ۱۴۴). عنوان نوشتن بر سر نامه که شامل نام نویسنده و مخاطب نامه است: من حسن بن علی الی معاویه بن ابی سفیان |||. رقعۀ غیر مترجمه؛ نامه ای که نویسنده آن معلوم نشده باشد. بدون امضاء: و اکتب معها رقعۀ غیر مترجمه و قال فیها... (معجم الادباء چ مارگلیوٹ ج ۱ ص ۲۳۵ س ۱۵). (۱) - رجوع به ترجمان شود.

ترجمه.

[تَجَّ / جُ م / م] (ازع، امص، ا) (۱) بیان کلامی از زبانی بزبان دیگر. (ناظم الاطباء): فرمانها بخواسته و فرونگریسته و ترجمه های آن راست کرده... بازفرستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳). امیر خواجه بونصر را آواز داد پیش تخت شد و نامه بستد... و خریطه بگشاد و نامه بخواند، چون پایان آمد امیر گفت ترجمه اش بخوان تا همگان را مقرر گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۱). نسخت بیعت و سوگندنامه را استاد پارسی کرده بود ترجمه ای راست چون دیبا. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۵). - ترجمه آزاد؛ آن است که مترجم معنی را در نظر گیرد و بیان کند و از ترجمه کلمه بکلمه چشم پوشد و نیز اگر نقصی بیند رفع و اگر فضولی یابد حذف کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا |||). سرگذشت. تاریخ حیات کسی. کارنامه. شرح حال کسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا |||). نام گذاری. تسمیه. نامیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا |||). رمز. معما: حکیم [ارسطو] نامه ای بخط خویش به ترجمه ای که میان او و اسکندر بود بنوشت، چنانکه هیچکس نتوانستی خواندن، الا شاه و حکیم. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی |||). اصطلاح بیان) در اصطلاح بلغاء عبارت از آن است که معنی بیت عربی را به فارسی نظم کنند، یا بالعکس. یعنی بیت پارسی را به تازی نظم کنند. (از کشف اصطلاحات الفنون). این صنعت چنان باشد که شاعر معنی بیت تازی را پارسی نظم کند یا پارسی را بتازی، مثالش ناصر خسرو گوید: کردم بسی ملامت مر دهر خویش را بر فعل بد ولیک ملامت نداشت سود دارد زمانه تنگ دل من ز دانشش خرم دلا که دانشش اندر میان نبود و ترجمه این مراست بتازی: عدلت زمانی مدۀ فی فعاله ولکن زمانی لیس یردعه العدل یضیق صدری الدهر بغضاً لفضله فطوبی لصدر لیس فی ضمنه فضل. قاضی یحیی بن صاعد گوید از شعر تازی: اقول کما یقول حمار سوء و قد ساموه حملاً لا یطیق سأسبر و الامور لها اتساع کما ان الامور لها مضیق فاما ان اموت او المکاری و اما ینتهی هذا الطریق و ترجمه این مراست پارسی: من همان گویم کآن لاشه خرک گفت و می کُند بسختی جانی چه کنم بار کشم راه برم که مرا نیست جز این درمانی یا بمیرم من یا خربنده یا بود راه مرا پایانی. وطواط (حدایق السحر فی دقایق الشعر ص ۶۹). و رجوع به مترجم شود. (۱) - ناظم الاطباء کلمه های چم و پای خوان و پچوه و نوزند و همراز را معادل این کلمه آورده است.

ترجمه کردن.

[تَجَّ / جُ م / م ک د] (مص مرکب) گفتاری یا نوشته ای را، از زبانی بزبانی دیگر برگرداندن. بیان کردن کلامی یا عبارتی را از زبانی بزبان دیگر: پس دوات خاصه آوردند و در زیر آن بخط خویش، تازی و فارسی عهدنامه چه ای که از بغداد آورده بودند و آنچه استادم ترجمه کرده بود نشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۵). تذکره نبشته آمد و خواجه ابونصر بر وزیر عرضه کرد و آنگاه هر دو را ترجمه کرد به پارسی و تازی بمجلس سلطان هر دو بخواند سخت پسند آمد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۷). بونصر مشکان نامه بخواند و به پارسی ترجمه کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۸). بفرمود تا فیلسوفان همه کنند آنچه دانش بود ترجمه. نظامی.

ترجمه نویسی.

[تَجَّ / جُمَّ / مَن] (نف مرکب) مترجم و آنکه ترجمه چیز را می نویسد. (ناظم الاطباء).

ترجهاره.

[تَجَّ رَ / رِ] (ا) ترجمه‌ها. رجوع به ترجمه‌ها شود.

ترجهاله.

[تَجَّ لَ / لِ] (ا) قیف، تکاو، تکاب، تکاه، بتو، راحتی. ترجمه‌ها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ترجمه‌ها و ترجمه‌ها شود.

ترجهالی.

[تَجَّ] (ص نسبی) منسوب به ترجمه‌ها. قیفی. حلقوی: غضروف ترجمه‌ها که آنرا غضروف حلقوی نیز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ترجمه‌ها شود.

ترجی.

[تَجَّ جِ] (ع مص) امید داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). امید داشتن بچیزی که ممکن باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). امید داشتن به چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). اظهار خواستن چیزی ممکن یا کراهت از آن. (از تعریفات جرجانی). امید داشتن به چیزی که حصول آن اطمینان نبود، و فرق ترجی با تمنی آنست که در تمنی گاه آنچه مورد تمنا بود محالست چون لیت الشباب يعود (کاش جوانی باز می‌گشت) لیکن در ترجی آنچه مورد رجاء است ممکن باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

ترجیب.

[] (اخ) شهرکیست آبادان و قدیمترین شهریست اندر طبرستان. (حدود العالم چ ستوده ص ۱۴۵).

ترجیب.

[ت] (ع مص) بزرگ داشتن. (تاج المصادر بیهقی). بزرگ و باشکوه داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). تعظیم. (غیاث اللغات). بزرگ داشتن و شکوه داشتن. (آندراج ||). چیزی فرازیر درخت نهادن تا نشکند از بسیاری بار. (تاج المصادر بیهقی). ستون نهادن درخت پربار را، و گاه باشد که بر آن دیواری بنا نمایند تا بر آن دیوار اعتماد نماید و این از جهت ضعف درخت و کثرت بار آن است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بنا کردن دکان و دیوار یا ستون نهادن زیر درخت پربار تا نیفتد و این از جهت ضعف درخت و کثرت بار آن است. (آندراج). ساختن دکانی در زیر نخله تا بر آن اعتماد نماید از جهت ضعف. (از اقرب الموارد) (از المنجد). منه المثل: انا جذیلها المحکک و عذیقها المرجب؛ یعنی من رجه ایشانم که بعقل و فکر من تقویت حاصل می نمایند و از مکروهات نجات می یابند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خوشه های خرمابن را یا شاخه های وی به برگهای آن بستن تا باد خوشه ها را نریزند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). در حوالی خرمابن خار نهادن تا دست کسی بدان نرسد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از المنجد ||). شاخه های انگور را برابر و هموار کرده

بجای آن گذاشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ترجیب العتیره؛ ذبح کردن قربان است در ماه رجب. (منتهی الارب). کشتن قربانی در ماه رجب. (آندراج) (از المنجد). ذبح کردن گوسفند قربانی در ماه رجب که در جاهلیت معمول بود. (ناظم الاطباء).

ترجیح.

[ت] (ع مص) افزونی دادن. (تاج المصادر بیهقی). افزونی نهادن. (مصادر زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (آندراج). دادن کسی را راجح و مائل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): از حقوق رعیت بر پادشاه آنست که... کسانی را که در کارها عاطل... باشند بر کافیان هنرمند... ترجیح و تفضیل روا ندارد. (کلیله و دمنه). هر طایفه ای که دیدم در ترجیح دین... خویش سخن می گفتند. (کلیله و دمنه). و فایده در تخصیص عدل و سیاست و ترجیح آن بر دیگر اخلاق ملوک آن است که تمامی ابواب مکارم و انواع عواطف را بیشک نهایی است. (کلیله و دمنه ||). راجح قرار دادن کسی را. (از اقرب الموارد). افزونی نهادن و غالب شدن. (غیاث اللغات). افزونی کردن، و با لفظ داشتن و دادن و کردن و نهادن به صله «بر» مستعمل. (آندراج ||). اصطلاح اصول) زیادتی یکی از دو مثل متعارض بر دیگری از جهت وصف. (از کشاف اصطلاحات الفنون). اثبات رجحانی در یکی از دو دلیل بر دیگری. در اصطلاح اصول فقه، رجحان دادن یکی از چند دلیل متعارض بر بقیه بموجب مرجحاتی که در اخبار و روایات ذکر شده است. توضیح آن که هر گاه میان چند دلیل بحسب مدلول یا در مرحله اثبات تنافی و تضاد باشد و جمع میان آن ادله از نظر عرف و اصطلاح میسر نباشد، بموجب قواعد کلی طرفین متعارض از حجیت میافتند لیکن در اخبار و روایات برای رجحان یکی از متعارضان بر دیگری مرجحاتی ذکر شده که در صورت وجود یکی از مرجحات مزبور آن دلیلی که خصوصیت مرجح دارد بر دلیل دیگر مقدم داشته میشود و این عمل را ترجیح نامند و تنها در مورد تراحم ادله بقواعد دیگری عمل میشود. (از کفایة الاصول ملا کاظم خراسانی و تقریرات میرزا حسین نائینی). - ترجیح بلا مرجح؛ چیزی را برتری و فضیلت دادن که سزاوار نباشد. (ناظم الاطباء). مقدم داشتن شخصی یا چیزی یا حکمی را بر دیگری بدون هیچگونه رجحان و برتری.

ترجیح دادن.

[ت] د[(مص مرکب) رجحان و برتری و فزونی و فضیلت دادن کسی یا چیزی را بر دیگری. سبقت و تقدم بچیزی یا بکسی دادن: ترجیح میدهد پدیر اوستاد را هر کس شناخته ست بیاض و سواد را. صائب.

ترجیح یافتن.

[ت] ت[(مص مرکب) رجحان و فزونی و فضیلت بدست آوردن: هم ز حق ترجیح یابد یک طرف ز آن دو یک را برگزیند ز آن کنف. مولوی. در دلش تأویل چون ترجیح یافت طبع در حیرت سوی گندم شتافت. مولوی.

ترجید.

[ت] (ع مص) لرزیدن. رُجِدَ ترجیداً (مجهو)، شدد للمبالغه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ارتعاش. (از المنجد).

ترجیز.

[ت] (ع مص) ارجوزه خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد) (آندراج). و ارجوزه قصیده مانندی از

بحر رجز است. (آندراج).

ترجیع.

[ت] (ع مص) انا لله و انا اليه راجعون گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در مصیبت انا لله و انا اليه راجعون گفتن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). گام زدن ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). خط کردن زن و اشمه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند گفتن شهادتین را و بعد آهسته گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تعریفات جرجانی). شهادتین در بانگ نماز دوباره گفتن چنانکه مذهب شافعی است. (آندراج). اعاده و تکرار شاهد ان لاله الا الله و شاهد ان محمداً رسول الله در اذان، و آن مذهب اصحاب حدیث است. (مفاتیح ||). نغمه گردانیدن. (زوزنی). بگردانیدن آواز. نغمه زدن در آواز. (زمخشری). باز گردانیدن آواز در حلق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آواز گردانیدن در حلق. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). باز گردانیدن ستور دستها را در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). نگار را دوباره تازه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). داده را باز گرفتن. (آندراج ||). باز گردانیدن. (آندراج ||). باز گردیدن. (غیاث اللغات). رجعت و بازگشت. (ناظم الاطباء ||). ۱) ترجیع بند: بر جناب او و بر اهل جهان فرخنده باد رجعت نوروژ ترجیع من و تقویم او. خاقانی. رجوع به ترجیع بند شود.

ترجیع بند.

[ت ب] (ا مرکب) معنی این در لغت برگردانیدن بند است و در اصطلاح آن که شاعر چند بند در بحر موافق و بقوافی مختلف تصنیف نماید و بعد هر بند، یک بیت معینی را که متفق الوزن و مختلف بقوافی هر دو بند باشد باربار بیارد بشرطی که آن بیت مکرر بمضمون بیت آخر هر بند مربوط باشد. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). پارسی نغمت گردانیدن است، و شعرا ترجیع شعری را گویند که خانه خانه بود و هر خانه ای پنج بیت یا زیادت ده بیت و قافیت هر خانه مخالف قافیه خانه دیگر بود و هر خانه ای که تمام شود بیتی بیگانه بیارند آنگاه بخانه دیگر شوند، و این بیت بیگانه را ترجیع خوانند و این بیت بیگانه بر سه نوع بود بعینه که در آخر خانه همان را باز آرند یا بیت های مختلف بود هر یکی بر قافیتی خاص یا بیتهایی بود بر یک قافیت بعدد ابیات خانه ترجیع چنانکه چون این ابیات را جمع کنند خانه ای دیگر گردد. (حدایق السحر فی دقائق الشعر ص ۸۵). شمس قیس رازی آرد: ترجیع آنست که قصیده را بر چند قطعه تقسیم کنند، همه در وزن متفق و در قوافی مختلف و شعرا هر قطعه را از آن خانه ای خوانند آنگاه فاصله میان دو خانه بیتی مفرد سازد و آن بیت را ترجیع بند خوانند پس اگر خواهد همان بیت را ترجیع بند همه خانه ها سازد و در آخر هر قطعه و اول مابعد آن بنویسد و اگر خواهد هر خانه را ترجیع بندی علیحده گوید و اگر خواهد ترجیع بندها بر یک قافیت [بنا] نهد تا قطعه ای مفرد باشد، و جمال الدین محمد عبدالرزاق را در نعت پیغامبر صلوات الله علیه و آله قصیده ای ترجیع هست و الحق سخت نیکو آمده است و بیشتر ابیات آن لفظاً و معنأً عذب و مطبوع افتاده... ای از بر سدره شاهرهت وی قبه عرش تکیه گاهت ای طاق نهم رواق بالا بشکسته ز گوشه کلاهد هم عقل دویده در رکابت هم شرع خزیده در پناهت این چرخ کبود ژنده دلقی در گردن پیر خانقاهت مه طاسک گردن سمندت شب طرهء پرچم سپاهت چرخ ارچه رفیع، خاک پایت عقل ارچه بزرگ، طفل راهت جبریل مقیم آستانت و افلاک حریم بارگاهت خورده ست قمدار، ز روی تعظیم سوگند بروی همچو ماهت ایزد که رقیب جان خرد کرد نام تو ردیف نام خود کرد. * ای نام تو دستگیر آدم وی خُلق تو پامرد عالم فراش درت کلیم عمران چاوش رهن مسیح مریم از نام محمد است میمی حلقه شده این بلند طارم تو در عدم و گرفته قدرت اقطاع وجود زیر خاتم در خدمت انبیا مشرف وز حرمت آدمی مکرم از سعی مبارک تو رفته هم با سر حرفهء خود آدم نابوده بوقت خلوت تو نه عرش و نه

جبرئیل محرم نایافته عز التفاتی پیش تو زمین و آسمان هم کونین نواله ای ز جودت افلاک طفیلی وجودت. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم چ دانشگاه صص ۲۹۵-۲۹۶). و رجوع به نفائس الفنون ص ۴۹ و مرآت الخیال ص ۱۱۰ و کشاف اصطلاحات الفنون شود.

ترجیل.

[ت] [ع مص] جعد کردن موی و فرو کردن موی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بشک کردن. تجعید. (مجمل اللغة). فروهشته گردانیدن موی را یا میان فروهشته و مرغول گردانیدن آنرا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تسریح کردن موی: رَجَلْ جعدها ماشطه الصبا. (از اقرب الموارد ||). قوی گردانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (ا) سیدی که در یک پای ستور باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

ترجیله.

[ت] [ل] [اخ] شهری به اسپانیا، و نسبت بدان ترجیلی باشد. رجوع به ترجاله و اسپانی و حلل السندسیه ص ۵۳ و ۱۰۰ و مراصد الاطلاع شود.

ترجیم.

[ت] [ع مص] سنگ بر سر گور نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رُجْمَةٌ بر گور نهادن. (از المنجد ||). به پنداشت سخن گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): رجم بالغیب؛ ای تکلم بما لایعلمه. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترجین.

[ت] [ا] گالی. رجوع به گالی شود.

ترجیه.

[ت] [ع مص] بازداشتن ستور را در منزل بر علف. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بازداشتن ستور را در خانه جهت علف. (ناظم الاطباء). بازداشتن ستور از علف و نفرستادن آن به چراگاه. (از شرح قاموس ترکی). بازداشتن چهارپا را از علف. (متن اللغة).

ترجیه.

[ت] [ی] [ع مص] امید داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد): و در ترجمه این امنیت و تعلیل به ادراک این مُتِیت روزگار می گذاشتم. (سندبادنامه ص ۲۰ ||). کسی را امید افکندن. (تاج المصادر بیهقی). کسی را امید دادن. (زوزنی) (از المنجد). امیدوار گردانیدن. (دهار).

ترچلو.

[تَ جَ لَ / لُو] (اِ مرکب) چلوی روغنا ب داده و بی خورش که بیشتر بیماران را پزند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترچین کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) زودتر چیدن و درو کردن زراعت بسبب آفتی که رسیده است چون ملخ و جز آن. گندم و جو و حبوب دیگر را برای آفتی، زودتر از وقت چیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترچینویه.

[تَ ئِ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند در بخش مرکزی شهرستان کرمان که در ۷۰ هزار گزی شمال کرمان و بر سر راه مالرو کرمان به راور واقع است و ۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترج.

[تَ رَ] (ع مص) اندوه گین شدن. (از تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). محزون گشتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرود آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترج.

[تَ رَ] (ع ا) اندوه. ضد فرح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندوه و غم که ضد فرح است. (غیاث اللغات) (آندراج). حزن و غم. (المنجد). غم. (اقرب الموارد): ما الدنيا الا فرح و ترج؛ ای سرور و غم. (اقرب الموارد). ج، اتراح. (المنجد): گه شرف گاهی سعود و گه فرح گه وبال و گه هبوط و گه ترج. مولوی. ما التصوف قال وجدان الفرح فی الفؤاد عند اتیان الترح. مولوی. و زمانی مزدوج به فرح و ساعتی منزله از برح و ترج نیز برج سعادت با زهره زهرا اقران یافت. (دره نادره چ شهیدی ص ۲۵۶).

ترج.

[تَ] (ع ا) فقر و درویشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج): و از حصول آن استعداد، فرحی بی برح و فرجی بی ترج... دریابند. (دره نادره چ شهیدی ص ۱۳).

ترج.

[تَ رَ] (ع ص) کم خیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). بسیار اندوه. (از المنجد).

ترحاب.

[تَ] (ع مص) دعای نیک و خوش. (از اقرب الموارد) (از المنجد): الدعاء الی الرحب. (اقرب الموارد). مرحبا گفتن. (ناظم الاطباء): من نیز بدین بشارت استبشار نمودم و مقدم او را به ترحاب و اهتزاز جواب دادم. (سندبادنامه ص ۲۰). از بادرآت افادات سردش «مبرد» بترحاب خود را خنک گوید. (دره نادره چ شهیدی ص ۶۳).

ترحال.

[ت] [ع مص] کوچ کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). سفر و کوچ و رحلت. (ناظم الاطباء): و امن و امان بر سیل ترحال در حال کمر بست. (جهانگشای جوینی). در نزدیکی شهر نزول کردند مترددحال میان اقامت و ترحال. (جهانگشای جوینی). که بگوید گر بخواهد حال طفل او بداند منزل و ترحال طفل. مولوی. از شدت تهطال شد رحال و حل و ترحال در آن وحل... تعسر یافت. (درهء نادره چ شهیدی ص ۴۹۳).

ترحب.

[ت] [ع مص] [رَحْ حُ] (ع مص) مرحبا گفتن. (غیاث اللغات) (از آندراج). خوش آمد گفتن و مرحبا گفتن. (ناظم الاطباء): ترحب به؛ دعاه الی الرحب و السعة؛ قال له مرحبا. (متن اللغة). رجوع به ترحاب شود.

ترحرج.

[ت] [ع مص] [رَ رَأُ] (ع مص) فراخ کردن اسب پایها را تا کمیز اندازد. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترحل.

[ت] [ع مص] [رَحْ حُ] (ع مص) کوچ کردن. (متن اللغة) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انتقال قوم از مکانی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سوار شدن ستور را ||. پیش آمدن کسی را به ناپسند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): ترحل فلاناً؛ رکه بمکروه. (اقرب الموارد) (متن اللغة) (المنجد).

ترحلوا.

[ت] [ع مص] [رَحْ حُ] (ع مص) [ا] (مرکب) تَرَکْ حلوا که از آرد برنج و شکر و روغن درست کنند: چون کارد زینش آنگه پیش تو بیفتد مانند دو کاسه که بود پر ترحلوا. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۹۹).

ترحم.

[ت] [ع مص] [رَحْ حُ] (ع مص) بخشودن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). ببخشودن. (زوزنی). بخشودن و مهربان شدن، و با لفظ کردن و آمدن و فرستادن به صله «بر» مستعمل. (آندراج). مهربانی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رحم و شفقت و نرم دلی و مهربانی و ملاطفت و خاطرنازی. (ناظم الاطباء): و در حلم و ترحم بمنزلی بود چنانکه یک سال بغزین آمد از فراشان تقصیرها پیدا آمد... امیر حاجب سرای را گفت این فراشان را بیست تنند فرموده ایم بیست چوب می باید زد... حاجب پنداشت که هر یکی از بیستگان چوب فرموده است. یکی را بیرون خانه فرو گرفتند و چون سه چوب بر آن بزدند بانگ بر آورد امیر گفت هر یکی را یک چوب فرموده بودیم بیست تنند و آن نیز بخشیدیم مزیند. (تاریخ بیهقی چ ادیب صص ۱۲۵ - ۱۲۶). نالم و ترسم که او باور کند وز ترحم جور را کمتر کند. مولوی. فقیرم بجرم گناهم مگیر غنی را ترحم بود بر فقیر. (بوستان). ترحم بر پلنگ تیزدندان ستمکاری بود بر گوسفندان. (گلستان). آخر بترحم سر موئی نگر آن را کاهی بُودش تعبیه در هر بن موئی. سعدی. اگر به پرسشم آن بیوفا نمی آید ترحمش ز چه بر حال ما نمی آید؟ مخلص کاشی (از آندراج). - بی ترحم؛ بی رحم. سنگدل. ظالم: این گُرسنه گرگ بی ترحم خود سیر نمی شود ز مردم. سعدی ||. رحمک الله گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد)

(المنجد). و این معنی در ترجمه بیشتر است. (منتهی الارب) (آندراج): هارون پوشیده کسان گماشته بود که تا هر کس زیر دار جعفر گشتی و تندمی و توجعی نمودی و ترجمی، بگرفتندی... و عقوبت کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۰). بر خاک از حواری و حورا ترجم است خاکش بهشت هشتم و چرخ چهارم است. خاقانی.

ترجم فرستادن.

[تَ رَحُّ حُ فِ رِدْ] (مص مرکب) طلب آموزش کردن. رحمک الله گفتن کسی را: شو ترجم فرست خاقانی خاصه کو عالم ترجم شد. خاقانی. چو نوبت رسد زین جهان غربتش ترجم فرستند بر تربتش. (بوستان). و رجوع به ترجم شود.

ترجم کردن.

[تَ رَحُّ حُ كَدَا] (مص مرکب) رحم کردن. بخشیدن و مرحمت نمودن. (ناظم الاطباء). رحم آوردن. شفقت کردن. دلسوزی کردن : حکایت امیر عادل سبکتکین با آهو ماده و بچه او و ترجم کردن بر ایشان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۹). این بخشایش و ترجم کردن بس نیکوست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۰۱). هر چند در ازل رفته بود که وی پیغمبری خواهد بود، بدین ترجم که بکرد نبوت وی مستحکم تر شد. (تاریخ بیهقی ایضاً). خبیثی که بر کس ترجم نکرد ببخشد بر وی دل نیکمرد. (بوستان). ای کاش زخم سینه ما واکند کسی شاید ترجمی بدل ما کند کسی. سلیم (از آندراج). دزد را دار کند راست ترجم بکنید که عصا را ز کف کور گرفتن ستم است. صائب (ایضاً). زانتظار وعده و صلی توان کشتن مرا آه، آن بی رحم با من این ترجم هم نکرد. میریحی شیرازی (ایضاً). بسیار مخور که نان هراسان از تست بر خویش ترجمی کن این جان از تست. میرالهی همدانی.

ترحه.

[تَ حَ] (ع ا) غم. (از اقرب الموارد): و ما من فرحه الا و بعدها ترحه. (اقرب الموارد): ابدأ یولد ترحه من فرحه و یصب غماً منتهاه سرور. (سندبادنامه ص ۳۲). رجوع به ترح شود.

ترحی.

[تَ رَحُّ حِ] (ع مص) گرد شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). گرد شدن مار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترحیب.

[تَ] (ع مص) مرحبا گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). مرحبا گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) ... دید بناوخت و تقریب و تحریب ارزانی داشت. (سندبادنامه ص ۲۹۸). اگر این عزیمت بنفاز رسانی... هر آنچه توقع افتد از ترتیب و تحریب و اکرام و انعام... درباره تو به اتمام رسد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۶۴). پسر او شاه شار بخدمت تخت سلطان آمد و از تقریب و تحریب بهره تمام یافت. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۴۰). پس سلامش کرد گرم آن اوستاد جست از جا، لب بترحیش گشاد. مولوی ||. فراخ گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): رحب بالرجل ترحیباً؛ قال له مرحبا. رحب به؛ دعاة الی الرحب و السعة. (لسان العرب ||). فراخ گردانیدن مکان را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خواندن کسی را به سوی فراخی. (شرح قاموس) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از

المنجد).

ترحیب کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) خوش آمدگویی کردن. گرم پرسیدن. برخورد خوش کردن: چون مرا بدید حالی از اسب پیاده شد و ترحیبی کرد و اهتزازی تمام بمشاهده من اظهار نمود. (جهانگشای جوینی). و بتخصیص سلطان عثمان را ترحیب بسیار کرد. (جهانگشای جوینی). چون مرا دیدند ترحیب تمام کردند و در آن مشاورت مرا امین ساختند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۷۵).

ترحیب نمودن.

[تَ نَ / نَ / نَ دَ] (مص مرکب) گرم پرسیدن. برخورد خوش نمودن: دمنه بدید که شیر در تقرب گاو... ترحیب می نماید. (کلیله و دمنه). شتر به ترحیبی تمام نمود. (کلیله و دمنه).

ترحیل.

[تَ] (ع مص) روان کردن کسی از جای خویش. (تاج المصادر بیهقی). کوچ فرمودن کسی را. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). بیرون کردن کسی را از بلد خویش و از جای برکندن و بی آرام ساختن وی را برای کوچ. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برداشتن بر کسی شمشیر را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نگار کردن جامه را. (ذیل اقرب الموارد ||). (۱) سپیدی سیاهی آمیخته یا سرخی بر هر دو شانه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سفیدی غالب یا سرخیست در شانه. (شرح قاموس). شبهه او حمرة علی الکتفین موضع ما یقع علیه الرحل. (متن اللغة).

ترحیم.

[تَ] (ع مص) مهربانی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء ||). رحمک الله گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ترحم. (المنجد) (اقرب الموارد). طلب آمرزش کردن بر کسی، و ترحیم در این مورد فصیح تر از ترحم است. (از اقرب الموارد). و رجوع به ترحم شود. - مجلس ترحیم؛ در تداول فارسی امروز بمعنی مجلس سوگواری، عزاخانه، مجلس ختم و پرسه است.

ترخ.

[تَ] (۱) گیاهی است، و در بعضی از فرهنگها بمعنی ترنج نیز مسطور است. (فرهنگ جهانگیری). گیاهی است غیر معلوم، و ترنج را نیز گویند و آن میوه ایست معلوم که پوست آنرا مریا کنند. (برهان) (آنندراج). گیاهی است، و بعضی بمعنی ترنج گفته اند. (فرهنگ رشیدی). نام گیاهی، و قیل ترنج لغة فیه. (شرفنامه منیری). طرخون و ترنج و نارنج. (ناظم الاطباء).

ترخ.

[تَ] (ع مص) اندک نشتر زدن حجام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (۱) اندک نشان حجامت که

بر پوست باشد. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترخاص.

[ت] [اخ] دهی از دهستان اربقایی است که در بخش سرولایت شهرستان نیشابور و ۱۴ هزارگزی جنوب باختری چکنه بالا- واقع است. جلگه ای است معتدل و ۱۷۴ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصولش غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترخاله.

[ت ل] [اخ] ترجیله. رجوع به ترجیله شود.

ترخان.

[ت] (ا) شخصی که پادشاهان قلم تکلیف از او بردارند و هر تقصیر و گناهی که کند مؤاخذه نکنند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات). لقبی است از القاب که سلاطین ترکستان که ایشان را خان گویند به کسی دهند که هر وقت خواهد بحضور پادشاه رود و اگر تقصیری و خطایی کند او را بمؤاخذه نگیرند. (انجمن آرا) (آندراج). و مجاز باشد هر گاه که بخواهد بنزد سلطان رود، و به این معنی ترکی است و معرب آن ترخان. (حاشیه برهان چ معین). کسی را گویند که از جمیع تکالیف دیوانی معاف و مسلم باشد و آنچه در معارک از غنایم بدست او افتد، بر وی مقرر دارند و بدون رخصت بارگاه پادشاه درآید و تا نه گناه از او صادر نشود پرسش ننمایند... و وجه تسمیه آن است که وقتی اونک خان به تحریک سنکون پسر خود به گرفتن چنگیزخان مصمم گشته اراده کرد که سحرگاه بر سر او رفته او را از میان بردارد، یکی از امرا صورت واقعه را نزد خاتون خود تقریر میکرد. در آن زمان دو کودک که از گله شیر آورده بودند از بیرون خرگاه این سخن را شنیده متوجه اردوی چنگیزخان گشته او را از این مواضع مطلع ساختند و چنگیزخان آن دو کودک را که خبر قصد اونک خان آورده بودند تا نه بطن ترخان ساخت، و طایفه ترخان که خان در ولایت ماوراءالنهر خراسانند از نسل ایشانند. (سنگلاخ ص ۱۵۵): ترخان آن بود که از همه مؤنات معاف بود و در پهر لشکر که باشد هر غنیمت که یابند ایشان را مسلم باشد و هرگاه که خواهند در بارگاه بی اذن و دستوری درآیند. (جهانگشای جوینی). و کسک را ترخان کرد و از اموال چندان فرمود. (جهانگشای جوینی). ملک خان و میان و بدر و ترخان به رهواران تازی بر سوارند. سعدی. شیبک او را [مغول عبدالوهاب را] تربیت کرده منصب شغاولی بدو ارزانی داشته ترخان ساخت. (مجالس النفاوس ||). بزبان خراسان رئیس و شریف را گویند، و ترخان معرب آن. (فرهنگ رشیدی). رئیس و شریف را نیز گویند. (غیاث اللغات ||). در تداول شوستر بمعنی رئیس و اداره کننده بازیهای کودکان و جوانان است. رجوع به لغت محلی شوستر نسخه خطی ذیل «دول گرش»، نوعی بازی شود ||. در منتخب اللغه که ترجمه قاموس است گفته ترخان لغت خراسان است و عرب آنرا معرب کرده و طراخه جمع بسته اند، بلی چنین است ولی لغت ترکی مغولی است نه خراسانی، و بمعنی بی باک و دزد و اوباش نیز در فرهنگ و برهان آورده اند. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به ترخان شود ||. مأخوذ از یونانی، سردار پنجهزار لشکر ||. مسخره. (ناظم الاطباء). در سراج اللغات نوشته که ترخان بمجاز در عرف حال بمعنی مسخره نیز مستعمل میشود. (غیاث اللغات ||). نوعی از سبزی باشد که با طعام و غیر طعام خورند. (برهان). نوعی از سبزی بود که آنرا مانند پودنه و نعنای با نان و طعام بخورند. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات) (از شرفنامه منیری). سبزی معروف که طرخون گویند. (ناظم الاطباء). و اصل آن چنانست که سپند را در سرکه تیز

بیاغارند تا طبع وی بگردد آنگاه بکارند، ترخون روید (؟). (انجمن آرا) (آندراج). این لفظ در برهان ترخون آمده. (شرفنامه منیری). و ترخوان با واو معدوله در اصل تره خون بوده و عاقرقرحا بیخ ترخوان کوهی است، و ترخوان را ترخون و ترخونی نیز گویند و ترخون معرب آنست. (انجمن آرا) (آندراج): بوی بریان میرسد ترخان بدان خواهم فشاند بر مزعفر حلقه چی در دور نان خواهم فشاند. بسحاق اطعمه. می نهم از شاخ ترخان زلف بر روی پنیر می کشم از برگ نعن و سمه بر ابروی نان. بسحاق اطعمه (از جهانگیری (||)). (اخ) قومی باشند از ترکان جغتایی. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). نام طایفه ای از ترکان. (ناظم الاطباء). نام طایفه ای است از اعظام اولوس جغتای. (سنگلاخ ص ۱۵۵).

ترخان.

[ت] (اخ) لقب معلم ثانی ابونصر فارابی. (انجمن آرا) (آندراج). لقب ابونصر فارابی. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). نام پدر حکیم بزرگوار ابونصر فارابی. (ناظم الاطباء). نام ابونصر فارابی. (۱) (برهان) (فرهنگ جهانگیری). (۱) - نام جد ابونصر فارابی (نه فارابی)، چه نسبت او چنین است: ابونصر مهربن اورغ بن ترخان. (عیون الانباء از حاشیه برهان چ معین).

ترخان.

[ت] (اخ) ناحیتی در اقلیم هفتم. خواندمیر آرد: الاقلیم السابع. این اقلیم که به قمر منسوب است و... از آنجا بیلاد یاجوج و مأجوج گذرد پس بر بلاد کیماک و شمال بلاد خلیج و جنوب بلدان ترخان گذرد... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۶۵۹).

ترخان.

[ت] (اخ) (امیر...) از امرای دوره مغول و معاصر شاهرخ و سلطان ابوسعید. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۶۱۸ و ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۱۴۱ شود.

ترخان.

[ت] (اخ) خدیجه سلطان. از زنان سلطان ابراهیم خان و مادر سلطان محمدخان چهارم بود. بنای «یکی جامع = نینی جامع یعنی جامع نو» و کتابخانه و مدرسه و سایر مؤسسات مربوط بدان جامع بدست او اتمام پذیرفت. وی بسال ۱۰۹۴ ه. ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترخان آباد.

[ت] (اخ) دهی از دهستان اورامان است که در بخش رزاب شهرستان سنندج و ۶۸ هزارگزی شمال رزاب و ۲ هزارگزی خاور راه اتومبیل رو مریوان به رزاب واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و لبنیات و توتون است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

ترخان بیگم.

[ت] ب گئ] (اخ) یکی از شش زن سلطان احمد میرزا بود و نسبش به امرای ترخانی میرسید. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص

۹۶ شود.

ترخان فرمودن.

[تَ فَ دَ] (مص مرکب) بمنصب ترخانی رسانیدن: و اتفاقی را که دلالت امیر ایتقول کرده بود و آن جماعت را می شناخت، او را ترخان فرمود و یرلیغ فرمود تا همواره به تفحص مشغول باشد. (تاریخ غازانی ص ۲۸۰). و رجوع به ترخان کردن و ترخان و ترخانی شود.

ترخان کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) ترخان فرمودن. بمنصب ترخانی رسانیدن: به شکر آن دو هفته ماه تابان سپه را کرد چندین سال ترخان. یحیی بن سبیک نیشابوری. و رجوع به ترخان فرمودن و ترخان و ترخانی شود.

ترخانلار.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان آتش بیگ است که در بخش سراسکند شهرستان تبریز و در ۳۰ هزار گزی جنوب باختری سراسکند و ۱۸ هزار گزی شوسه سراسکند به سیاه چمن و ۱۵ هزار گزی راه آهن میانه به مراغه قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۳۰۳ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

ترخانه.

[تَ نَ / نَ] (ا) ترخنه. (زمخشری). ترخینه. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به ترخینه و ترخنه شود.

ترخانی.

[تَ] (حامص) منصبی در دربار پادشاهان که صاحبش از همه تکالیف و ادای باج و خراج معاف باشد. (ناظم الاطباء). منصبی بود در عهد سلاطین ترک که صاحب آن منصب را تقصیرات معاف بود مگر معدود یا مخصوص. (آندراج). منصب مقرر پیش سلاطین ترکستان که صاحبش از جمیع تکالیف نوکری معاف باشد. (غیاث اللغات). ریاست. مطلق العنانی: اگر صد خون بیگ غمزه بریزی کس نمی پرسد مگر یرلیغ ترخانی ز سلطان ایلخان داری. نزاری (جهانگیری). رجوع به ترخان شود ||. مجازاً بمعنی مسخرگی نیز آمده است. (غیاث اللغات). بمعنی طنز و تسخر، مجاز است. (آندراج). مسخرگی. (ناظم الاطباء): کار بر ترخانی و طنز و مزاح افتاده است خدمت صدساله و فضل و هنر منظور نیست. تأثیر (از آندراج).

ترخانی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب بحکام ترخان: ندانی ای بعقل اندر خر کبجه بنادانی که با نر شیر برناید سترون (۱) گاو ترخانی. غضایری رازی (از لغت فرس ص ۵۱۰). بنابر آن امیر شیرحاجی و امیر نظام الدین احمد فیروزشاه... و امراء ترخانی طریق مشورت مسلوک داشته. (حبیب السیر چ خیام ص ۶۴). عرض نمود که امیر مشارالیه می گوید که با وجود قتل امراء ترخانی مادام که گوهرشادآغا در

سلک احیا انتظام داشته باشد من به ملازمت نمی توانم رسید. (حبیب السیر ایضاً ص ۶۸). و رجوع به همان کتاب ص ۷۴ و ۲۲۳ و ۲۲۴ شود... بسیاری از سکنه قزوین و همچنین عده کثیری از ایلات... ساروقی، ترخانی (اعقاب حکام ترخانی) و میران را به ری و شهریار کوچ دادند. (سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۵۲ و ترجمه وحید ص ۲۰۲). (۱) - شیروزن. (تصحیح مؤلف لغت نامه).

ترخانی.

[ت] [اخ] نام طایفه ای از ایلات کرد است که در حدود راوند مسکن دارند. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۵۷ شود.

ترخانی.

[ت] [اخ] (مولانا...) بصورت سپاهی بود و به سیرت نیکو، شهرت داشت و این مطلع مولانا جامی را بیتی گفته، مطلع: ای ز مشکین طره ات بر هر دلی بندی دگر رشته جان را بهر موی تو پیوندی دگر. جامی. مرغ دل پر کندم و از سینه بریان ساختم تا کشم پیش سگت هر لحظه بر کندی دگر. (از مجالس النفائس ص ۴۱ و ۲۱۴).

ترخته.

[ت ر ت] [ت] (۱) نوعی از ماهی بغایت عریض و پهنادار را گویند. این ماهی در رودخانه اندلس مییابد و آن شهرست در حدود مغرب. (برهان) (آندراج).

ترخجه.

[ت ج ج] [ج] (۱) هسته انگور که تکاک هم گویند. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ ب).

ترخرو.

[ت ر خ] [ا] نوعی از بدران باشد که ترب صحرائی است و تخم آنرا به یونانی قردمانا و قرطمانا گویند. (برهان) (آندراج). رشاد بزّی. خردل صحرائی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به رشاد بری شود.

ترخرانه.

[ت خ ن] [ن] (۱) شعوری این کلمه را معادل ترخینه آورده است. رجوع به لسان العجم ج ۱ ورق ۲۹۲ ب شود.

ترخشی.

[ت ر خ] [ع] (مص) جنبیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترخص.

[ت ر خ] [ع] (مص) آسان فرا گرفتن. (تاج المصاادر بیهقی) (از دهار) (از زوزنی). آسان گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

آسانی گرفتن و رخصت یافتن. (آندراج): رخص له ترخیصاً فترخص؛ ای لم یستقص. (منتهی الارب). - حد ترخص؛ در تداول فقه، مسافتی که چون مسافر از آن بگذرد روزه از او بیوفتد و نماز کوتاه گردد. رجوع به حد شود.

ترخفج.

[تَخَفَ] (ا) مصحف برخفج، خواب سنگین که بعربی کابوس گویند. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۳ ب). رجوع به برخفج شود.

ترخل.

[تَرَخُ] (ع مص) صاحب بز ماده شدن. (تاج المصادر بیهقی).

ترخم.

[تُخُ / تُخُ / تَخُ] (ع ا) یقال مادری ای ترخم هو؛ یعنی نمی دانم که کدام کس است آن. (منتهی الارب). رجوع به ترخمه شود.

ترخم.

[تَخُ / تَخُ] (اخ) وادی است به یمن. (معجم البلدان ||). قبیله ایست از حَمِیر. (منتهی الارب). ترخم بالضم، قبیله ای است از حمیر. و حافظ گوید بطنی است از یحصب. ابن سمعانی آنرا بفتح تا و ضم خا ضبط کرده است. اعشی راست: عجت لال الحرفین کأنما رأونی نفیا من ایاد و ترخم. (تاج العروس).

ترخمه.

[تَخُمَ / تَخُمَ / تَخُمَ] (ع ا) مادری ای ترخمه هو؛ یعنی نمی دانم که کدام کس است آن. (منتهی الارب). رجوع به ترخم شود.

ترخنده.

[تَخَدَ / د] (ا) طعنه و طنز و بیهوده و مکر و حيله باشد، و به این معنی بجای خای ثخذ «ف» و «ق» هر دو نیز آمده است. (برهان). در برهان قاطع بمعنی طعنه و طنز و بیهوده و مکر و حيله آورده، همانا ترفند و ترفنده را تبدیل و تصحیف کرده، در ترفند با شاهد بیاید. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به ترفند و ترقند شود.

ترخنه.

[تَخَنَ / ن] (ا) ترخانه. (زمخشری). ترخنه دوغ؛ آب کشک. ترخینه. رجوع به ترخینه و ترخوانه شود.

ترخوان.

[تَ خَوَا / خَا] (۱) ترخان. رجوع به ترخان و ترخون شود.

ترخوانه.

[تَ خَوَا / خَا نَ / نِ] (۱) نوعی از طعام باشد که مردم فقیر و نامراد بجهت زمستان سازند و آن چنانست که گندم را بلغور کنند و با داروهای گرم در آب بجوشانند تا نیک پزد و قوام گیرد و قدری آب غوره در آن ریزند و اگر میسر نباشد شیر گوسفند و آنرا گلوله‌ها سازند و خشک کنند و بوقت حاجت قدری از آن بجوشانند و بخورند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). و آنرا ترخینه خوانند و بحذف خا ترینه نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). نام دیگرش ترخینه است. (فرهنگ نظام). رجوع به ترخانه و ترخنه و ترخینه شود. نوعی از طعام بوده که فقرا از بلغور و شیر و چیزهای دیگر پخته و قوام آورده می‌خشکانند برای زمستان. (فرهنگ نظام): عاشق نامم اگر ترخوانه نبود گو مباش بلکه با نان نیز اگر بریان نباشد گو مباش. بسحاق اطعمه.

ترخوران.

[تَ] (اخ) دهی جزء بخش دستجرد، در شهرستان قم است که در ۲۲ هزارگزی شمال دستجرد و ۱۱ هزارگزی طغرود که راه فرعی به قم دارد واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۵۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و بنشن و انار و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد و از طغرود میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

ترخوم.

[تَ] (ع ۱) کرگس نر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

ترخون.

[تَ] (۱) مردم خونی و تونی و بیباک و دزد و اوباش را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری): تو ترخان و ترخون (۱) ز جور تو خواجو دل از غم چو خانی و رخ زرّ خانی. خواجوی کرمانی (از آندراج). ||چوب بقم را نیز گفته اند و آن چوبی باشد که چیزها بدان رنگ کنند. (برهان). بقم. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): گیاهها بد از خون و ترخون شده (۲) دل خاره زیر و زبر خون شده. (۳) اسدی (از فرهنگ جهانگیری ||). نام داروییست که آنرا کلکرا نیز خوانند و بتازی عاقرقرا گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی). گیاهی است که اگر گره گویند و عاقرقرا معرب آن است. (انجمن آرا) (آندراج ||). سبزی ایست معروف که آنرا با طعام و حاضری خورند. گویند چون تخم سپند را در سرکهء کهنه بیاغارند مدتی، تا طبع و مزاج آن بگیرد بعد از آنکه بکارند ترخون برآید (؟)، معرب آن ترخون است. قوت باه را نقصان دارد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). و رجوع به ترخان و ترخان و ترخون و تبرخون و گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۶۶ شود. (۱) - تو ترخون و ترخان (؟). (۲) - در گرشاسب نامه اسدی ص ۴۰۶: از خون تبرخون شده. (۳) - ایضاً: زیر تبرخون شده.

ترخیص.

[تَ] (ع مص) رخصت دادن (زوزنی) (دهار). رخصت دادن مر کسی را در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رخصت کردن و اجازت دادن. (غیاث اللغات) (آندراج).

ترخیم.

[ت] [ع مص] نرم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). نرم گردانیدن. (غیاث اللغات). نرم کردن آوا. نازک کردن آواز. ترفیق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بیفکندن. (از تاج المصادر بیهقی) (دهار). آخر اسم را بیفکندن در ندا. (از زوزنی). انداختن حرف آخر کلمه در ندا و در غیر آن بضرورت لانه تسهیل للنطق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). انداختن حرف آخر از کلمه منادی و غیر منادی. (غیاث اللغات). حذف آخر اسم برای تخفیف. (از تعریفات جرجانی). در لغت بمعنی بریدن دم باشد و نزد علمای نحو، حذف آخر اسم است برای تخفیف و بس، بدون هیچ علت دیگری. و این حذف جائز است در منادی و غیر منادی آنهم بر حسب ضرورت و با شرطهای معین، و آن شرطها بدین تفصیل است: منادی مضاف و شبه مضاف نباشد، مستغاث و مندوب نباشد، جمله نباشد، منادی علمای زیاد بر سه حرف باشد یا با تاء تأنیث باشد. مانند: یا حار، در یا حارث و یا مرو، در یا مروان. و تصغیر ترخیم آن است که حروف زائد از حروف اصلی کلمه را حذف و آن کلمه را بصیغه تصغیر تبدیل میکنند، مانند: حَمید در تصغیر احمد، کذا فی الضوء و العباب و غیرهما. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به الموشح ص ۹۷ و ۹۸ شود ||. بیضه را در زیر بال ماکیان دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترخین آباد.

[ت] [اخ] دهی از دهستان افشار است که در بخش اسدآباد شهرستان همدان و ۵ هزار گزی شمال قصبه اسدآباد و ۵ هزار گزی شوسه اسدآباد به همدان قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۷۸۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و رودخانه محلی و محصول آنجا غلات و لبنیات و انگور زیاد و گردو و فندق و دیگر میوه‌ها و عسل است. شغل اهالی زراعت و گل‌داری و صنایع دستی آنان قالی بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترخینه.

[ت] [ن / ن] [ا] طرخانه. (برهان) (آندراج). ترخانه. ترخوانه. (از فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). ترینه. (انجمن آرا). نوعی از طعام محضری باشد که مردم فقیر نامراد بجهت زمستان بسازند، و آن چنان بود که گندم را بلغور نمایند و با ادویه حاره در آب بیندازند تا نیک فرغار شود و ترش گردد و آنگاه گلوله‌ها سازند و در آفتاب خشک نمایند و در هنگام حاجت قدری از آن بپزند و بکار برند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی).

ترد.

[ت] [ص] شکنده و نازک و رقیق و بی دوام. (ناظم الاطباء). زودشکن. شکنده. سست. مقابل چغره.

ترداد.

[ت] [ع مص] بازگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). بسیار گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || دودله نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به ردّ و تردید شود.

تردادن.

[تَدَ] (مص مرکب) به قصیل بستن مویشی را. سبز دادن چارپا را.

تر داشتن.

[تَت] (مص مرکب) تازه و آبدار کردن. -تر داشتن زبان؛ رطب اللسان: تا زبان دارم زبید که زبان به ثنا گفتن او دارم تر. فرخی. روز و شب پیش همه خلق زبان به ثنا گفتن او دارد تر. فرخی. فرخی، زبید و واجب بود و هست سزا که همه سال بدین شکر زبان داری تر. فرخی. و رجوع به تر شود.

تردامن.

[تَم] (ص مرکب) کنایه از فاسق و فاجر و بدگمان و عاصی و مجرم و گناهکار و آلوده معصیت و ملوث باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). کنایه از فاسق و فاجر. (غیاث اللغات) (آندراج). فاسق. (فرهنگ رشیدی). آلوده معصیت. (اوبهی) (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان). گناهکار و معیوب و ملوث در چیزی. (شرفنامه منیری). کنایه از فاسق و عاصی و گناهکار بود. (انجمن آرا): در کله مصاف پیوستن... کار لنگان و لوکان و بی فرهنگانست و کار تردامنان و نامردان. (مقامات حمیدی). تردامنی که ننگ وجود است گوهرش دریا نشسته خشک لب از دامن ترش. مجیر بیلقانی (از آندراج). تردامنان چو سر بگریبان فروبرند سحر آورند و من ید بیضا بر آورم. خاقانی. ملکت گرفته رهنان برده بکین اهریمنان دین نزد این تردامنان نه جا نه ملجا داشته. خاقانی. آتشین داری زبان ز آن دل سیاهی چون چراغ گرد خود گردی از آن تردامنی چون آسیا. خاقانی. عقل را تدبیر باید عشق را تدبیر نیست عاشقان را عقل تردامن گریبانگیر نیست. نظامی (از انجمن آرا). بود تردامن در اول چون زنان و آخر اندر کار تو مردانه شد. عطار. چه خیر آید از نفس تردامنش که صحبت بود با مسیح و منش؟ (بوستان). برآمد خروش از هوادار چست که تردامنان را بود عهد سست. (بوستان). چرا دامن آلوده را حد زخم خود را شناسم که تردامنم؟ سعدی. در درون ریاض او نرود هیچ تردامنی جز آب زلال. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۹). و تردامنی سبک سر در ایام بهار بهر سوی روان و دوان. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۲). سر سودای تو در دیده بماندی پنهان چشم تردامن اگر فاش نکردی رازم. حافظ. هر دوست که دم زد ز وفا دشمن شد هر پاکروی که بود تردامن شد. حافظ. منزل تردامنان نبود حریم کوی دوست هر که نَبُود پاکدامن در حرم نامحرم است. فیض دکنی.

تردامنی.

[تَم] (حامص مرکب) ملوثی. گناهکاری. معیوبی. (شرفنامه منیری). گناهکاری و فاسقی. (غیاث اللغات) (آندراج). گناهکاری و فاسقی و فسق و زناکاری. (ناظم الاطباء): و آنجا که نور عارض او پرده بر گرفت تردامنی بود که دم از صبحدم زند. خاقانی. بر پی دونان شوی از پی دون همتی باز مرا ذم کنی از سر تردامنی. خاقانی. چه عذر آرم از ننگ تردامنی مگر عجز پیش آورم کای غنی. (بوستان).

تردامنی کردن.

[تَم كَدَ] (مص مرکب) تردامنی: پلی را که جهت عبور لشکر بر آب بسته بودند، فرمود تا فرا آب دادند، تا لشکر دل در آب گذارند و تردامنی نکنند و آب از کار نبرند و آب اسلام که از مدتی باز از جویبار آن دیار انداخته بودند باز آرند. (جهانگشای جوینبی چ قزوینی ج ۲ ص ۷۷). و رجوع به تردامن و تردامنی شود.

تردان.

[ت] (اخ) دهی جزء دهستان کزاز سفلی است که در بخش سرپند شهرستان اراک و ۱۲ هزارگزی شمال خاور آستانه و ۷ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۵۶۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و انگور و چغندر قند است. شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیبافی است. راه مالرو دارد و اتومبیل بسختی میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تردب.

[تَ رَدُّ دُ] (ع مص) مهربانی و نرمی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مهربانی و تلافی کردن. (از اقرب الموارد). ملاطفت کردن بکسی. (از المنجد).

تردد.

[تَ رَدُّ دُ] (ع مص) شد و آمد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب). آمد و شد کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). گردیدن و رفتن و آمد و شد کردن. (غیاث اللغات) (آندراج): جز به تردد سر و کاریت نیست بر سر یک رشته قرایت نیست. نظامی. چون مسافت از رودبار الموت به اردوی پادشاه نزدیک بود بردوام ایلیچیان تردد می داشتند. (جهانگشای جوینی). مریدی گفت پیری را، چه کنم کز خلاق به رنج اندرم از بس که به زیارت همی آیند و اوقات مرا از تردد ایشان تشویش همی باشد. (گلستان ||). دودله شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بی قراری و بی ثباتی و عدم ثبات در رای و توقف در حکم و فتوا و تشویش و پریشانی و اضطراب و اختلال خاطر. (ناظم الاطباء): تحیر و تردد بدو [شیر] راه یافته است. (کلیله و دمنه). با این فکرت در بیابان تردد و حسرت یک چندی بگشتم. (کلیله و دمنه). تویی رایت از نصرت آراسته تردد ز رای تو برخاسته. نظامی. وفای وعده خود امکان ندارد اما او در انتظار و تردد فتد مهی سه چهار. کمال اسماعیل. در تردد مانده ام اندر دو کار این تردد کی بود بی اختیار؟ مولوی. این تردد هست که موصل روم یا برای سحر تا بابل روم. مولوی. گر نخواهی در تردد هوش جان کم فشار این پنبه اندر گوش جان. مولوی. بی تردد و تحرز؛ بدون پروا و دودلی: دمنه... با دل قوی، بی تردد و تحرز با وی [گاو] سخن گفت. (کلیله و دمنه). بی تردد و تکلف؛ بدون شبهه و ریا. (ناظم الاطباء ||). (امص) انکار و امتناع ||. اعتراض و تعرض ||. مزاحمت ||. عدم قبول ||. نزاع ||. سعی و کوشش و جهد ||. محنت. || ترقی و ازدیاد ||. آمد و شد ||. اسهال. (ناظم الاطباء ||). مجازاً، بمعنی فکر و اندیشه. (غیاث اللغات) (آندراج). تدبیر. (ناظم الاطباء).

ترددات.

[تَ رَدُّ دُ] (ع ا) کوشش و زحمات. (ناظم الاطباء). -ترددات دنیویه؛ مشاغل دنیوی. (ناظم الاطباء).

تردد ضابطه.

[تَ رَدُّ دُ] (ع ا) [ط / ط] (ترکیب اضافی، مرکب) به اصطلاح اهالی هند، دفتر و یا حسابی که مینماید اقسام و حالات بذری که کاشته شده و حد زمینی که کاشته شده و آنچه بی کشت باقی مانده. (ناظم الاطباء).

تردس.

[تَ رَدُّ دُ] (ع مص) فروافتادن از مکان خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تردست.

[تَ دَ] (ص مرکب) مردم جلد و چست و چابک را گویند. (برهان). چست و چابک. (فرهنگ رشیدی). کنایه از چست و چالاک و چابک بود. (انجمن آرا). جلد و چابک و چالاک و ماهر. (ناظم الاطباء). چست و چالاک. (غیاث اللغات). در این ترکیب لفظ تر بمعنی چست و چالاک است. (آندراج ||). غایتش کنایه از کسی هست که عمل بدست کند چون نقاش و مصور و امثال آن. (آندراج). بعضی از محققان نوشته اند که بمعنی مَشَاق و کامل هنر و مستعمل در کاری که بدست تعلق دارد، و در سراج اللغات بمعنی چالاک دست، و اطلاق این لفظ بر کسانی کنند که عمل بدست نمایند چنانکه نقاش و کاتب. (غیاث اللغات ||). شعبده باز که با سرعت عمل، حقیقت را از بیننده منع کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). که با سرعت رباید، بی آنکه کسی آگاه شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کشتزار ایزد است این خلق و این تردست مرگ داس این کشت ای برادر همچنین باشد سزا. ناصر خسرو. رجوع به تردستی شود ||. ترصدا. ترنغمه. خوش نوا. (مجموعه مترادفات ص ۱۵۲). رجوع به ماده بعد شود.

تردستان.

[تَ دَ] (ص مرکب) خوش آهنگ. خوش نغمه: گل سر پستان بنموده در آن بستان چیست این نواهای خوش بلبل تردستان چیست؟ منوچهری. و رجوع به تردست شود.

تردستی.

[تَ دَ] (حامص مرکب) جلدی و چابکی. (برهان). جلدی و چالاک و چابکی. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). ماهری. (ناظم الاطباء): بی باده از این سمند سرمستی بین وز کوه به جنب رفعتش پستی بین از بحر کند به خشک لعلی معبر در فن سبک رویش تردستی بین. (ظهوری) (از آندراج). زاهدان خشک می ترسند از برق فنا ما بر این آتش ز تردستی کباب افکنده ایم. صائب (از آندراج ||). شعبده یا قسمتی از آن، و عرب آنرا خِفَّةً گوید و عامل مهم در آن چستی و جلدی کار مشعبد است که با سرعت عمل حقیقت را از بیننده منع کنند. شعبده بازی. چشم بندی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تردست شود.

ترد شدن.

[تَ شُ دَ] (مص مرکب) لطیف و نرم شدن، چنانکه گوشت را در برف یا پیاز و انجیر رنده شده خوابانند تا نرم و ترد شود و از حالت چغری بیرون آید. رجوع به ترد شود.

تردک.

[تَ دَ] (ا) کرم گندم خوار را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). و به این معنی با زای فارسی هم آمده است. (برهان). رجوع به تَرْدَک شود. بعضی بیای عجمی و زای منقوله گفته اند. (فرهنگ رشیدی). رجوع به پزدک و تزدک شود.

تردلا.

تردنشا.

[تُدْ] (ا) (۱) تردله. رجوع به تردله و ترده شود. (۱) - Tordencha.

تردو.

[تُدْ] (ا) (۱) به اسپانیائی تُرده است. رجوع به تُرده شود. (۱) - Tordo.

تردوفو.

[تُدْ فُ] (ا) (خ) یا مجمع الجزایر ماژلان. چند جزیره نزدیک بهم می باشند که در منتهی الیه جنوبی آمریکای جنوبی قرار دارند. این جزایر بر اثر تغییرات معرفه الارضی از قسمت جنوبی آمریکای جنوبی که اکنون بنام ماژلان نامیده می شود جدا شده اند و در حدود ۲۵۰۰ تن سکنه دارند. (۱) - Terre de feu.

تردون.

[تِرْدُنْ] (ا) (خ) شهری در کلدیه قدیم که بر مصب غربی رود فرات و در حوالی بصره قرار داشت، و بضبط یونانی تیری دوتیس (۲) آمده. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Tiridotis - (۲) - Teredon.

ترده.

[تَدْ / دِ] (ا) قباله باغ باشد، آنرا ترزده و چک نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). قباله باغ و خانه و امثال آن را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). قباله و چک. (فرهنگ رشیدی). پیارسی چک خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). ترزده. رجوع به ترزده شود ||. مزد راست کردن آسیا بود. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (انجمن آرا) (آندراج). اجرت آسیا کردن گندم و مزد آسیا تیز کردن هم هست. (برهان). مزد و اجرت آسیا کردن گندم، و ترزه و ترده نیز گویند. (ناظم الاطباء). به این معنی با زای نقطه دار نیز آمده است. (برهان). به زای تازی نیز لغت است. (شرفنامه منیری).

ترده.

[تُدْ] (ع) (ا) به اسپانیایی تردو، نوعی مرغ که آنرا باسترک (۱) گویند: و فتح الجاب فأخرج منه منديلا فيه اثنتا عشر ترده مارأيت مثل بياض شحومها و هي مسلوقة. در این عبارت ترده برابر با زرزور ایض است. و الکالا (۲) تردو را زرزور میدانند. رجوع به تردله شود. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۴). و رجوع به تردلا و تردنشا شود. (فرانسوی) (۱) - Pedro de Alcala - (۲) - Grive.

تردی.

[تَرْدِي] (ع) (مص) از جای درافتادن و یا در چاهی افتادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درافتادن در چاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المنجد). از جایی درافتادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). از جای بلند افتادن. (آندراج). به گودی درافتادن. (از اقرب الموارد ||). هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). مردن. (از لسان العرب ||). و در آیه شریفه ذیل مفسران این معانی را آورده اند، قوله تعالی: و ما یغنی عنه ماله اذا تردی. (قرآن

۹۲ / ۱۱)؛ گفت مال او از او غنا نکند چون افتاده باشد، مجاهد گفت چون بمیرد، قتاده و ابوصالح گفتند چون بدوزخ فرو شود. (تفسیر ابوالفتوح ||). ردا برافکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آراستن جاریه خود را به حمایل و چادر برافکندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ردا بر دوش افکندن. (آندراج). ردا پوشیدن جاریه. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تردی.

[ت] [اخ] تیره ای از طایفه عالی و جمالی هفت لنگ. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۵).

تردید.

[ت] [ع مص] بسی واگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بسیار گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) باز گردانیدن و باز آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به ردّ و مردّ و مردود و ردیدی شود ||. تردید قول؛ تکرار آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نزد اصولیان و منطقیان، همان سبر و تقسیم است یعنی ایراد اوصاف مقیس علیه و ابطال بعض آن اوصاف تا باقی اوصاف در علت بودن متعین شود چنانکه گویند: علت حدوث خانه یا فراهم آمدن [اجزاء آنست با یکدیگر] و یا امکان، اما امکان نمیتواند علت حدوث باشد بدلیل خلف زیرا صفات واجب الوجود، بذاتها ممکن است و در واجب الوجود حادث نیست، پس چون امکان، علت حدوث نیست متعین است که فراهم آمدن [اجزاء] علت حدوث خانه است. و نیز گویند، علت حرمت خمر یا صفت مست کنندگی آنست یا آب انگور بودن آن یا هر دو و چون عنوان غیرماء و غیرمسکر بودن چنان نیست که علت اسکار را باطل سازد، پس مسکر بودن در علت متعین میشود ||. اصطلاح بدیع) عبارت است از این که لفظی را مکرر نمایند و معانی متعدده از آن قصد کنند چنانکه در این ابیات شیخ صفی الدین الحلّی (ره): له السلام من الله السلام و فی دارالسلام تراه شافع الامم. جز غم بجهان هیچ نداریم ولیکن گر هیچ نداریم غم هیچ نداریم. زین دست که دیدار تو دل می برد از دست ترسم نیرم عاقبت از دست تو جان را. (از هنجار گفتار ص ۲۵۷ ||). دودله نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زبون و فاسد گردانیدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). عدم موافقت و تعرض و مخالفت. (ناظم الاطباء ||). امص) شک و دودلی: و بی تردید نباید دانست که اگر کسی امام اعظم را خلافی اندیشد، خلل آن به اطراف و نواحی مملکت او باز گردد. (کلّیله و دمنه). -امثال: تردید بین نفی و اثبات شق ثالث ندارد؛ چون گویی یا این باشد یا غیر این، سیمی در میان نتواند بود. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۴).

تردید کردن.

[ت] [ک د] (مص مرکب) موافقت نکردن و دودله شدن. (ناظم الاطباء).

تردیف.

[ت] [ع مص] از پس در آوردن. (تاج المصادر بیهقی). از پی در آوردن. (زوزنی). پس خود سوار کردن کسی را. (آندراج). از پی در آمدن. (دهار).

تردیم.

[ت] [ع مص] جامه را وژنگ دادن. (تاج المصادر بیهقی). پاره در دادن جامه. (زوزنی). وصله کردن جامه. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مهربانی نمودن و مایل گشتن بر فرزند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). مهربانی نمودن و مایل گشتن ناقه

بر بجهء خود. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تردین.

[ت] [ع مص] جامه را بن آستین کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ردن ساختن برای پیراهن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (المنجد). تریز ساختن برای پیراهن. (ناظم الاطباء).

تردینة.

[ت ی ن] [اخ] تاردیانتہ. رجوع به همین کلمه شود.

تردیة.

[ت ی] [ع مص] ردا برافکندن کسی را. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از ذیل اقرب الموارد از تاج العروس ||). در چاه انداختن کسی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تردک.

[ت ذ] [ا] تردک. کرم گندم خوار. (ناظم الاطباء). رجوع به تردک شود.

ترده.

[ت ذ / ذ] [ا] همان تردهء مرقوم است. (شرفنامهء منیری). رجوع به ترده شود.

ترز.

[ت] [ع مص] تارز (۱) گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج). سخت و صلب گردیدن. (ناظم الاطباء). خشک و سخت و صلب گردیدن چیزی. (از المنجد). غلیظ و خشک و سخت شدن. (از اقرب الموارد ||). بر زمین افکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). خوردن گوسپند گیاه تر و منقطع گردیدن بدان اجواف آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). افتادن موی دم شتر از بیماری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تَرز شود (||. امص) (گرسنگی). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - تارز؛ سخت و صلب.

ترز.

[ت ر] [ع مص] گرسنگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بر زمین افکندن. (منتهی الارب ||). خوردن گوسپند گیاه تر و منقطع گردیدن بدان اجواف آن. (منتهی الارب ||). افتادن موی دم شتر از بیماری. (منتهی الارب). و رجوع به تَرز شود ||. بسته شدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد) (از ذیل اقرب الموارد).

ترز.

[تِ رِ] (اِخ) نام زنی از شاهزادگان اسپانیایی و دختر آلفونس ششم که سفیه و حيله گر بود. وی پس از جنگ و جدال با هانری و آلفونس هشتم و پس از آن با پسرش آلفونس، مغلوب و اسیر شد و بسال ۱۱۳۰ م. در زندان درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترز.

[تِ رِ] (اِخ) (۱) دآویلا (سنت...) (۱۵۱۵ - ۱۵۸۲ م.). زنی عارف و اصلاح کننده وضع کارمل فلسطین که در ویلای اسپانیا متولد شد. وی بسال ۱۵۳۳ م. از ویلا- به کارمل رفت و ۱۷ دیر برای زنان و ۱۵ دیر برای مردان در آنجا تأسیس کرد. نوشته های او در میان شاهکارهای زبان اسپانیایی همانقدر مطلوب است که آثار مذهبی و عرفانیش در میان مسیحیان. ذکران وی ۱۵ اکتبر است. (۱) - Therese d'Avila (Sainte).

ترز.

[تِ رِ] (اِخ) (۱) (۱۸۷۳ - ۱۸۹۷ م.). وی از زنان مذهبی دین مسیح در لیزیو (۲) بود و بسال ۱۹۲۵ م. در شمار مقدسان درآمد. ذکران وی سوم اکتبر است. (۱) - Lisieux - (۲) Therese Martin (Sainte) [Therese de L'enfant Jesus].

ترزاده.

[تِ دَ / دِ] (ص مرکب) جدیدالولاده. نوزاد... آواز باریک باشد و لرزان چون آواز سگ بچه ترزاده. (ذخیره خوارزمشاهی).

ترزئه.

(۱) [تِ زَ] (ع مص) بسی زیان کردن. (مصادر زوزنی). مصدر رزه از باب تفعیل است ولی در فرهنگهای معتبر عربی دیده نشد، جز این که المرزؤون (اسم مفعول از ترزئه) بمعنی «کریمان یا مردمی که برگزیدگانشان مرده باشند» آمده است. (۱) - در تاج المصادر بیهقی (نسخه قدیمی کتابخانه سازمان ورق ۱۹۳ ب)، بصورت ترزیه و متعدی آمده و بسی زیان رسانیدن معنی کرده است.

ترزبان.

[تِ زَ] (ص مرکب) ترزبان. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). زبان آور و شخصی که گرم گفتگو شود و سخنهاى تر و تازه بگوید. (برهان). کنایه از خوش بیان. (از انجمن آرا). ناطق و به فصاحت سخن گوینده. (غیاث اللغات). خوش زبان. (فرهنگ رشیدی). زبان آور و کسی که سخنان تر و تازه گوید. فصیح. (ناظم الاطباء). خوش زبان، و در این ترکیب لفظ تر بمعنی چالاک و چست، بلکه بدین معنی مرکب نیز آمده، غایتش کنایه از کسی که سخن با آب و تاب گوید. (آندراج): امیرالمؤمنین در نعمت و راحت ترزبان است بشکر الهی. (تاریخ بیهقی ج ادیب ص ۳۰۸). بمعنی ترجمان هم هست، یعنی شخصی که لغتی را از زبانی به زبان دیگر تقریر کند. (برهان). ترجمان. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). کسی که زبانی را بزبان دیگر بگرداند. ترجمان معرب آنست. (آندراج). و رجوع به ترزبان و ترجمان شود.

ترزبان شدن.

[تَ زَشُ دَا] (مص مرکب) رَطْبُ اللسان گردیدن. خوش بیان شدن. زبان آور و فصیح شدن. رجوع به ترزبان شود.

ترزبان گردیدن.

[تَ زَ گَ دِ دَا] (مص مرکب) رَطْبُ اللسان شدن. خوش بیان گردیدن. زبان آور گردیدن: سرداران قلعه همگی در یک جا جمع شده بذکر... با یکدیگر ترزبان گردیدند. (تاریخ گلستانه). فرستادگان عبدالعلیخان ترزبان گردیده بعرض مطالب پرداخته. (تاریخ گلستانه).

ترزبانی.

[تَ زَا] (حامص مرکب) شیرین زبانی. خوش بیانی: بگو قاصد ار دانی این ترزبانی زلال وصال از خبر می تراود. ظهوری (از آندراج). رجوع به ترزبان شود.

ترزده.

[تَ زَدَا / دَا / تَرَدَا / دَا] (ا) قبالة خانه و باغ باشد. (برهان). قبالة و چک. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). قبالة. (صحاح الفرس) (اوبهی) (شرفنامه منیری). حالا ترده گویند بحذف رای مهمله. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (از اوبهی). درین ایام او را ترده گویند بحذف زای هوز. (آندراج): قاضی گردون چو دیده عدل و ملک و رای او مملکت را تا ابد بسته بنامش ترزده. شمس فخری. و رجوع به ترده و ترده شود.

ترزفان.

[تَ زَا] (ص مرکب) ترجمان، یعنی شخصی که لغتی را از زبانی بزبان دیگر بیان کند. (برهان). ترجمان. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). ترزبان. (ناظم الاطباء). کسی که لغتی را به لغتی دیگر تقریر نماید برای فهمانیدن کسی، و بعربی ترجمان (ج، تراجمه) گویند و ترزبان نیز گویند و تحقیق آنست که ترجمان معرب ترزبان است و اصل عربی نیست. و بعد از آن از او اشتقاق کردند مترجم و ترجمه و سایر صیغ. (از فرهنگ رشیدی). همان ترجمان مرقوم. (شرفنامه منیری): ز لشکر یکی ترزفان برگزید که گفتار ایشان بدانند شنید. فردوسی. وصف تو آنست کز زبان تو گفتم من بمیان راست ترزفان بیانم. سوزنی. رجوع به ترجمان شود ||. ترزبان را نیز گویند و آن شخصی باشد که سخنهاى تر و تازه نقل کند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). و رجوع به ترزبان شود (||. ا) تاوان و جریمانه ||. رشوه و پاره. (ناظم الاطباء).

ترزل.

[تَرِ / تَرِ / زَا] (اخ) (۱) کامیل. ژرنال فرانسوی که بسال ۱۷۸۰ م. در پاریس متولد شد و در سال ۱۸۴۷ به وزارت جنگ فرانسه رسید و بسال ۱۸۶۰ درگذشت. (۱) - Trezel, Camille.

ترزن.

[تَ رَزُ زَا] (ع مص) وقار پیدا کردن در چیزی و ثبات ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تروزن.

[تَ رِ زِ نَ] (اخ) (۱) از شهرهای یونان قدیم واقع در ساحل شرقی شبه جزیره پلوپونز (۲) بر جنوب یونان. و رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۰۱ و اعلام تاریخ تمدن قدیم فوستل دو کولانژ ترجمه نصرالله فلسفی شود. (۱) - - (۲) Trezene. Peloponnese.

تروزنق.

[تَ زَ نَ] (اخ) دهی جزء دهستان خان اندبیل است که در بخش مرکزی شهرستان هروآباد و در ۹۵۰۰ گزی جنوب باختری هروآباد و دوهزارگزی شوسه هروآباد به میانه قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۳۵۳ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گل‌داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تروزه.

[تَ زَ] (اخ) قریه ای است کوچک در کوه فیما بین بسطام دامغان، و در آنجا مدفونند بیست و یک کس از اولاد عمادالدین عبدالوهاب بارسینی که بعقیده شیخ علاءالدوله سمنانی از اولیای آن عهد بوده و هفتادوشش سال عمر نموده... (انجمن آرا).

تروزه.

[تَ زَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان موگویی در بخش آخوره شهرستان فریدن که در ۲۷ هزارگزی باختر آخوره و متصل به راه مالرو کمران واقع است و ۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

ترزیانوپول.

[تَ رِ نُ پُ لَ] (اخ) (۱) شهری است در مجارستان که ۵۷۰۰ تن سکنه دارد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Theresianopol.

تروزیج.

[تَ] (ع مص) لاغر کردن ستور. (تاج المصادر بیهقی) لاغر و نزار گردانیدن شتر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). لاغر کردن ناقه. (از اقرب الموارد) (المنجد).

تروزیز.

[تَ] (ع مص) آسان و بمراد کردن کار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). آسان و آماده کردن کار را. (از اقرب الموارد) (از المنجد): رزوت ذلک الامر تروزیزاً؛ اذا وطأته و مهدته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آهار دادن و مهره زدن کاغذ. (تاج المصادر بیهقی). مهره و آهار کردن کاغذ را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صیقل کردن کاغذ را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). بر کاغذ مهره کردن و چیزی را صیقل زدن. (آنندراج).

توزیف.

[ت] [ع مص] پیش درآمدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بانگ کردن شتر. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). شتاب کردن شتر. (از متن اللغة) (از المنجد).

توزیم.

[ت] [ع مص] پرونده بستن. (تاج المصادر بیهقی). پرونده کردن جامه‌ها. (زوزنی). پشتواره بستن جامه‌ها ||. بر زمین زدن خود را و دوسیدن بزمین و از جای نرفتن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

توزین.

[ت] [ع مص] آرامیده گردانیدن. (آندراج ||). تعظیم و تفخیم. (از متن اللغة). باوقار گردانیدن و محجوب نمودن و قابل احترام کردن. (ناظم الاطباء).

توزیه.

[ت] [ع مص] رجوع به ترزئه شود.

توزا.

[تُر / تِ رُ] (اخ) (۱) تروا (۲). تریا. یکی از شهرهای آسیای صغیر نزدیک ساحل داردانل بود که نخست آنرا «پرگاما» می‌گفتند. نام سلاطین این شهر از ۱۶۱۴ سال ق.م. در آثار قدیم یونان ذکر شده است. در زمانی که پریاموس پادشاه ترزا بود، پاریس پسر او، هلنوس، زن منلاس پادشاه اسپارتا را بر بود. و بدین واسطه مردم یونان همگی به سرداری آگاممنن تسخیر ترزا را کمر بستند و شهر مزبور پس از ده سال محاصره مفتوح و ویران گشت (۱۲۷۰ یا ۱۱۸۳ ق.م.). امروس (هومر) (۳) شرح محاصره ترزا را در کتاب ایلیاس (۴) به تفصیل سروده است. یکی از تجار آلمانی موسوم به «شلی مان» از سال ۱۸۷۱ تا ۱۸۸۳ م. در محل ترزا کشفیاتی کرد و آثار قدیمی گرانبهایی بدست آورد. (از اعلام تاریخ تمدن قدیم فوستل دو کولانژ). (۱) - - (۳) . Troie - Troja. (۲) - Troja. (۴) - Iliad - Homere.

ترس.

[ت] (۱) پارسی باستان و اوستایی ترس (۱)، اشکاشمی تراس (۲)، گورانی ترس (۳)، گلیکی ترس (۴) (حاشیه برهان چ معین). خوف و بیم. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). بیم و هراس. (فرهنگ رشیدی) (آندراج). مصدر آن ترسیدن است و اسم (۵) آن ترسا و ترسان. (انجمن آرا) (آندراج). با کردن و خوردن مستعمل. (آندراج): بیامد دوان پهلوان سپاه پر از ترس و امید نزدیک شاه فردوسی. بدو گفت سهراب کاندرا گذشت ز من ترس و تیمار سوی تو گشت. فردوسی. روم من بمیدان کینه، دلیر که از ترس من افکند چنگ شیر فردوسی. ایا کرده در بینی ات حرص ورس از ایزد نیایدت یک ذره ترس؟ لیبی. با طاعت و ترس باش همواره تا از تو به دل حسد برد ترسا. ناصر خسرو. سخن بسیار باشد جرأت نیست نفس از ترس نتوانم کشیدن. ناصر خسرو. می فروش اندر خرابات ایمنست امروز و من پیش محراب اندرم با بیم و ترس و با هرب. ناصر خسرو. ای شاه دو معنی را ماند بتو خاقانی کاندرا دل

از آن هر دو، ترس است که جان کاهد. خاقانی. لیکن بدان دیار نیامیم ز ترس آنک پر آبهاست دره و من سگ گزیده ام. خاقانی. - با ترس و باک، با ترس و بیم؛ ترسان و متوحش: چو یک هفته در پیش یزدان پاک همی بود گشتاسب با ترس و باک. فردوسی. از او پاک یزدان چو شد خشمناک بدانست و شد شاه با ترس و باک. فردوسی. - با ترس و بیم؛ ترسان و متوحش. نگران و ناآرام. مضطرب و پریشان: دل مادر از درد گشته دونیم همه شب همی بود با ترس و بیم. فردوسی. - بی ترس و باک؛ پردل و باجرات. جسور و باشهامت. قوی دل و بی اضطراب: بیامد سیه دیو بی ترس و باک همی با آسمان بر پراکند خاک. فردوسی. تویی آفریننده آب و خاک برین نزه دیوان بی ترس و باک. فردوسی. - پیش ترس؛ مدافع. بلا-گردان: به عنکبوت و کبوتر که پیش ترس شدند همای بیضه دین را ز بیضه خوار غراب. خاقانی. - ترس و باک؛ خوف و هراس. وحشت و نگرانی. ترس و بیم: بد و نیک داند ز یزدان پاک وز او دارد اندر جهان ترس و باک. فردوسی. بزور جهاندار یزدان پاک بیفکندم از دل همه ترس و باک. فردوسی. بیک روی بر نام یزدان پاک کزویست امید و هم ترس و باک. فردوسی. - خداترس؛ ترسنده از خدا. آنکه در اعمال و رفتارش خدا را ناظر و حاضر قرار دهد. کسی که بر شریعت و عدالت باشد. خلاف ناخداترس: خداترس را بر رعیت گمار. (بوستان). - ناخداترس؛ بی باک از خدا. آنکه از غضب خدا نهراسد و هر عملی را مرتکب شود. کسی که از شریعت و عدالت عدول کند. گناهکار: طلب کردم از پیش و پس چوب و سنگ بر آن ناخداترس بی نام و ننگ. سعدی (بوستان). سیاحان (۶) براندند کشتی چو دود که آن ناخدا ناخداترس بود. سعدی (بوستان). - امثال: ترس برادر مرگ است، نظیر: از بند گیرد بداندیش پند. لایقوم الناس الا بالسیف. (امثال و حکم دهخدا). (۱) - tars. (۲) - tras. (۳) - tars. (۴) - tars. (۵) - (۶) - ن ل: سیاهان.

ترس.

[ت] [ع ۱] دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بند و مانع (۱) در معنی کرده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۴ ||). یکی از سه غضروف بالای حنجره ... و اوله رأس الحنجره من ثلاث غضاريف، احدها الترس. (از تذکره داود ضریر انطاکی ج ۲ ص ۸۵). (فرانسوی) Barre d'une porte - (۱)

ترس.

[ت] [ص] سخت و محکم. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). چیز سخت. (غیاث اللغات). سخت. (فرهنگ جهانگیری): بر و سینه ای همچو پولاد ترس حدیث تنومندی آن می‌رس. نظامی (از جهانگیری). آنچه صاحب جهانگیری بضم اول بمعنی سخت آورده و شعر نظامی را شاهد کرده، در پولاد ترس معنی اضافی را بوصفی قلب نموده اند، دال را کسره داده اند و پولاد سخت فهمیده اند و حال آنکه «پولادسپر» مراد نظامی بوده، یعنی بر و سینه مانند سپر پولادین. (انجمن آرا) (آندراج ||). زمین سخت. (برهان) (شرفنامه منیری). زمین سخت که کلند بر آن کار نکند. (فرهنگ رشیدی). زمین درشت. (منتهی الارب) (آندراج). زمین سخت و درشت. (ناظم الاطباء).

ترس.

[ت] [ع ۱] سپر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). صفحه فولاد مستدیری که برای نگاهداری از آسیب شمشیر و جز آن بردارند. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ج، آتراس، تُراس، تُرسه، تُروس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). سپر را گویند که ترکان قلقان خوانند. (برهان). سپر. (غیاث اللغات) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). فرق آن با حجف و درق این است که درق و حجف از پوست است که در آن چوب نیست و ترس اعم است. (یادداشت بخط مرحوم

دهخدا). آلتی است که بدان ضرب و تیر را دفع کنند، و آنرا جُنه نامند مأخوذ از اجتنان بمعنی اختفا. و گاه حَجْفَه گویند و آن گاه از چوب بود و گاه از آهن و گاه چوبها با نخ پنبه بیکدیگر بافند و اگر از پوست بود آنرا درقه خوانند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۱۳۶). - ترس الغدر؛ (سپر حيله) نوعی سپر است که جنگاور بگردن اندازد و با سوراخی که در وسط آن تعبیه شده است می تواند تیراندازی کند. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۴ ||). - سنگر سبک جهت حفاظت مستحفظان قلعه، و آن نوعی ماشین است که با الوار سازند و در پشت آن تیر و سنگ قرار دهند و در پناه آن جنگ کنند. (از دزی ایضاً). - سمک الترس؛ ماهی است دریایی و پهن. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۴ ||). قرص خورشید، يقال: غاب ترس الشمس. (از المنجد).

ترس.

[ت ر] (اخ) دهی در مازندران در حوالی بارفروش یا مشهدسر. و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۹ و ترجمه وحید ص ۱۶۰ شود.

ترس.

[تُر ر] (اخ) (۱) (تنگه... بغازی است در اقیانوس هند، میان استرالیا و گینه جدید. (۱) - Torres.

ترس.

[تُر ر] (اخ) (۱) لوئیس وائز د. دریانورد اسپانیولی در قرن هفدهم م. که دریاهاى جنوب را کشف کرده است. (۱) - Torres, Luis Vaez de ..

ترس آباد.

[ت] (اخ) دهی از دهستان قطور است که در بخش حومه شهرستان خوی و ۵۸۵ هزار گزی جنوب باختری خوی و ۱۰ هزار گزی جنوب راه اراکه رو قطور به خوی قرار دارد. دره ای است سردسیر و ۴۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد و ساکنان آن از ایل شکاکند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). ترساباد، نام محلی است و از آنجاست ابومحمد ترسابادی نحوی معاصر زجاج و ابن کیسان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترس آقان.

[اخ] رودی است در سیواس از ولایت آماسیه آسیای صغیر که طول مجرای آن ۷۰ هزار گز است و به یشیل ایرماغ (رود سبز) میریزد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). و رجوع به آماسیه شود.

ترسا.

[ت] (نف / ص، ا) ترسنده و بیم برنده و واهمه کننده را گویند. (برهان). ترسنده. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج ||). نصرانی. (برهان) (دهار). عابد نصاری که بتازی راهب گویند. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). پهلوی ترساک. لغة

بمعنی ترسنده و خائف از خدا و مجازاً به مسیحیان اطلاق شده، چنانکه راهب نیز در عربی بهمین معنی است و در فارسی ترسکار نیز بهمین معنی آمده. استاد هنینگ ترسا را ترجمه از سریانی داند. (حاشیه برهان چ محمد معین): جهودان و ترسایان ندانستند که آن چه چیز بود که مریم از آن بار گرفت و قدرت خدای بحقیقت نشناختند. (ترجمه طبری بلعمی). ترسایان امروز آن شب را بزرگ دارند که عیسی اندر آن شب از آسمان فرود آمد و باز به آسمان شد و آن شب عید کنند. (ترجمه طبری بلعمی). [و اندر شهر دون] ترسایان بسیارند. (حدود العالم). و اندر وی [دهای بکتکین] ترسایان و گبرکان و صابیان نشینند. (حدود العالم). و این [مردم ناحیت مرو] مردمانند ترسا و بدو زبان سخن گویند، به تازی و رومی. (حدود العالم). جمال گوهر آگین است چون زی (۱) قبله ترسا میان زر گهر اندر چنانکه کوکب رخشا. (۲) دقیقی (از فرهنگ اسدی). امروز بامداد مرا ترسا بگشود باسلیق به نشگرده. کسائی. چو بر جامه ما چلیپا بود نشست اندر آئین ترسا بود. فردوسی. جهودان و ترسا ترا دشمنند دو رویند و با کیش اهریمنند. فردوسی. هر آنکس که ترساست با لشکرش همی از پی کیش پیچد سرش. فردوسی. فضل تو چیست بنگر بر ترسا از سر هوس برون کن و سودا را تو مؤمنی گرفته محمد را او کافر و گرفته مسیحا را ایشان پیمبران و رفیقانند چون دشمنی تو بیهده ترسا را؟ ناصر خسرو. گری تو قول ترسا مجهول است معروف نیست قول تو زی ترسا. ناصر خسرو. ترسا، پسر خدای گفت او را از بی خردی خویش و نادانی. ناصر خسرو. نخستین پادشاهی که دین ترسایان گرفت از روم، وی بود و رعیت را به ترسایی بازخواند. (مجموع التواریخ و القصص). گوید کز نسبت سامانیم سامان ترسا بده باشد مگر سوزنی. دم عیسوی جوی کاسب جان را ز داروی ترسا شفایی نیابی. خاقانی. چون موی خوک در زن ترسا بود چرا تار ردای روح پدرزن در آورم؟ خاقانی. ترسا صنما همدم عیسی است دمت روح القدسی چگونه خوانم صنمت؟ خاقانی. خدا را که مانند و انباز و جفت ندارد، شنیدی که ترسا چه گفت؟ (بوستان). ای کریمی که از خزانه غیب گبر و ترسا وظیفه خور داری. (گلستان). من آنرا آدمی دانم که دارد سیرت نیکو مرا چه مصلحت با آن که این گبر است و آن ترسا. سلمان. این حدیثم چه خوش آمد که سحرگه می گفت بر در میکده ای با دف و نی ترسایی. حافظ. - جامه ترسا؛ چادر ترسا: از برف نو بنفشه گر ایمن گشت ایدون چرا چو جامه ترسا شد؟ ناصر خسرو. رجوع به ترکیب بعد و ترسا جامه شود. - چادر ترسا؛ جامه زرد و کبود درهم بافته. (ناظم الاطباء ||). - آفتاب و شفق و روشنایی آفتاب. (ناظم الاطباء): از پشت کوه چادر احرام بر کشید بر کتف ابر چادر ترسا برافکند. خاقانی. صبح که رهبان این کبود کلیسا بر سر گیتی کشید چادر ترسا. وصال شیرازی (از انجمن آرا). و رجوع به ترسا جامه شود. - خط ترسا؛ خط یونانی است که از چپ بر است نوشته میشود. (تعلیقات ضیاء الدین سجادی بر دیوان خاقانی از ترجمه رساله مینورسکی در فرهنگ ایران زمین). خطی که باژگونه نوشته شود: مسیح وار پی راستی گرفت آن دل که باژگونه روی داشت چون خط ترسا. خاقانی. کز رشک سحرهاش ز حیرت رود به عجز رای مسیح چون خط ترسا ز کجروی. خاقانی. فلک کژرتر است از خط ترسا مرا دارد مسلسل راهب آسا. خاقانی ||. آتش پرست. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (غیاث اللغات). طایفه آتش پرست که در دین حضرت عیسی علیه السلام اند. بتازیش نصرانی خوانند و جمع این ترسایان که با یاء مینویسند غلط است (۳) بلکه ترسان بهمزه باید نبشت و یک نسخه جمال حسینی برین نمط کتابت دیده شده است. (شرفنامه منیری). صاحب جهانگیری بمعنی آتش پرست نوشته و آن خطا است زیرا که ترسا پیروان حضرت مسیح را گویند و آتش پرست را گبر خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). بمعنی آتش پرست در کلام فصحا دیده نشد. (حاشیه برهان چ معین ||). بمعنی مطلق کافر بلکه بت پرست استعمال کرده اند. (آندراج): نتوان کم ز پیر ترسا بود میرد از کف صنم برون ندهد. نظیری (از آندراج ||). اصطلاح صوفیان) نزد صوفیه مرد روحانی را گویند که صفات ذمیمه نفس اماره او متبدل شده باشد و بصفات حمیده گراییده گردد. و نیز ترسا بمعنی مرد موحد آمده است. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). پیاله شراب. (مجموعه مترادفات). (۱) - ن ل: جمال گوهر آگینت چو زرین. (۲) - ن ل: گهر بمیان زر اندر چنان چون زر بود رخشا. (۳) - غلط بودن ترسایان مورد تردید است، چه آوردن «ی» هنگام جمع بستن کلمه های مختوم به الف و «و»

(مصوت) قاعده مطردی در زبان فارسی است.

ترسائی.

[ت] (حامص) مسیحیت. عیسویت. نصرانیت: و اندر روم ملکی بود نام او یانوس و از اهل قسطنطنین بود بر دین ترسائی و دین خویش را دست بازداشت. (ترجمه طبری بلعمی). و آن ملوک روم بر دین عیسی بودند و ترسائی همی کردند و شریعت انجیل پیای همی داشتند. (ترجمه طبری بلعمی). و دین عرب رها کرده بود و دین ترسائی گرفته. (ترجمه طبری بلعمی). تأویل در سیه شب ترسائی شمع و چراغ عیسی و شمعونست. ناصر خسرو. و این یوسانوس چون باز با قسطنطنیه رسید کیش ترسائی تازه گردانید. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۱). به آگاهی مرد یزدانشناس به ترسائی عقل صاحب قیاس. نظامی (|| ص نسبی) منسوب به ترسا. (ناظم الاطباء).

ترسابادی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به ترس آباد. رجوع به ترس آباد شود.

ترسابادی.

[ت] (اخ) ابو محمد. رجوع به ابو محمد... شود.

ترسابچه.

[تَبَّجَ / ج] (ا مرکب) طفل نصرانی. (ناظم الاطباء). پسر نصرانی که آتش پرست اند (؟) و دین عیسی. (آندراج). بچه ترسا: نغز گفت آن بت ترسابچه باده پرست شادی روی کسی خور که صفایی دارد. حافظ. و رجوع به ترسازاده شود (|| اصطلاح صوفیان) نزد صوفیه وارد غیبی را گویند که بر دل سالک فرود آید. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در اصطلاح سالکان، ترسابچه، مرشد کامل و پیر مکمل را گویند و وجه تسمیه مرشد کامل به ترسابچه به آن معنی که در ولادت معنی نسبت کامل او بکامل دیگر که متصف بصف ترسایی و تجرد و انقطاع بوده باشد میرسد و آن کامل را باز بکاملی دیگر بطناً عن بطن که طریق اولیاء الله تا سلسله منتهی بحضرت رسالت پناه محمد مصطفی علیه الصلوة والسلام می شود علم وراثت جز به این طریق میسر نمی گردد. (آندراج). جاذبه ربانی و جالبه روحانی را ترسابچه خوانند. بعضی واردی را که از عالم ارواح بقلوب و نفوس بطریق غلبه و استیلا فائض گردد و همه را مشغول سازد و از تفرقه نفوذ خلاصی دهد ترسابچه گویند. شاعر گوید: ترسابچه ای دیدم ز نار کمر کرده صد معجزه عیسی بیدرس ز بر کرده ترسابچه ام افکند از زهد به ترسایی زین پس من و زناری در دیر به تنهایی. و بعضی گویند ترسابچه عبارت از وارد غیبی است که بر دل سالک فرود آید، و بمعنی مرد موحد نیز آید. فرخی گوید: (۱) ترسابچه ای کز می جامش خیرم نیست خواهم که برم نام، ولی آن جگرم نیست. عطار گوید: ترسابچه ای ناگه قصد دل و جانم کرد سودای سر زلفش رسوای جهانم کرد زو هر که نشان دارد دل بر سر و جان دارد ترسابچه آن دارد، دیوانه از آنم کرد... (از فرهنگ مصطلحات عرفا ص ۱۰۸). (۱) - تصور نمی رود ترسابچه در شعر فرخی معنی عرفانی داشته باشد.

ترسابلاغ.

[تَبُّ] (اخ) دهی است از دهستان دشت بیل که در بخش اشنویه شهرستان ارومیه و ۱۹ هزار گزی خاوری اشنویه و هزار گزی

خاور راه ارابه رو آغ بلاغ قرار دارد. دامنه و سردسیر است و ۱۰۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و توتون و شغل اهالی زراعت و گلہ داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترساجامہ.

[تَمَّ مَ / م] (ا مرکب) جامهء ترسا. چادر ترسا. جامهء زرد و کبود: نوک پیکانها چو در ہم خانه عیسی رسید چرخ ترساجامہ را دجال اعور ساختند. خاقانی. و رجوع به جامهء ترسا و چادر ترسا ذیل ترکیبات «ترسا» شود.

ترسازادہ.

[تَدَّ دَ / د] (ص مرکب، ا مرکب) ترسابچہ. (آندراج): حریف آن مسیحامشر بم کز ساغر عشرت به ترسازادہ ای نوشد شراب پرتگالی را. فیضی (از آندراج). و رجوع به ترسابچہ شود.

ترسا شدن.

[تَشُّ دَ] (مص مرکب) نصرانی شدن. به دین مسیح درآمدن. تنصر: چون بهرام بن هرمز به پادشاهی بنشست همه عمال هرمز را بجای گذاشت و نعمان بن منذر را بملک عرب دست بازداشت و نعمان ترسا شده بود. (ترجمه طبری بلعمی). و گر پوشم این نامداران همه بگویند کاین شهریار رمہ نگر کز پی چیز ترسا شده ست کہ اندر میان چلیپا شده ست. فردوسی. دگر گفت کاین شهریار جهان همانا کہ ترسا شد اندر نہان. فردوسی. مبادا کسی از نیاکان خویش گزیده نیاکان و پاکان خویش گذارم به دین مسیحا شوم نگیرم بخوان باز و ترسا شوم. فردوسی.

ترسا گردانیدن.

[تَگَّ دَ] (مص مرکب) مسیحی گردانیدن کسی را. کسی را به کیش نصاری درآوردن.

ترسان.

[تَ] (نف، ق) خائف. (ناظم الاطباء). ترسنده. در حال ترسیدن. بیم زده. هراسان: مباحثید ترسان ز تخت و کلاه گشاده ست بر هر کسی بارگاه. فردوسی. نشست از بر تازی اسب سمنند همی تاخت ترسان ز بیم گزند. فردوسی. شنیدم سخنهای ناسودمند دلم نیست ترسان ز بیم گزند. فردوسی. دژم و ترسان کی بودی آن چشمک تو گر نکردیش بدان زلفک چون زنگی بیم. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۹). در حالتی کہ خواهان است چیزی را کہ نزد او است از ثواب و ترسانست از بدی حساب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۲). خواجه بونصر مشکان سخت ترسان می بود. (تاریخ بیهقی). از آن ترس کو از تو ترسان بود. اسدی. گر مار نہ ای، مردمی، از بهر چراند مؤمن ز تو نایمن و ترسان ز تو ترسا؟ ناصر خسرو. موسی ترسان از پیش مادر بیرون آمد. (قصص ص ۹۲). چو پیوسته ترسان بود و از هر چیزی گریزان. (نوروزنامه منسوب به خیام). عجب ترسانم از هر ماده طبعی اگر چه مبدع فحلیم درین فن. خاقانی. نیک ترسانم از فساد جهان مهر کار از صلاح بفرستد. خاقانی. گرگ ظلم از عدل او ترسان چو مار از چوب از آنک عدل او ماری ز چوب سرشبان انگیخته. خاقانی. ز غم ترسان به هشیاری و مستی چو مار از سنگ و گرگ از چوبدستی. نظامی. یکی از وزرا پیش ذوالنون مصری رفت و همت خواست کہ روز و شب بخدمت سلطان مشغولم و هنوز از عقوبتش ترسان. (گلستان). دلش داد گوینده راه بین کہ ترسان بود مرد کوتاه بین. امیر خسرو. آنچه فخرالدوله از آن خائف و ترسان بود از او

بکفایت کرد. (تاریخ قم ص ۸).

ترسان.

[تَ رَ] (اخ) رجوع به ترسانی شود.

ترسان.

[تَ رَ / تَ رِ] (اخ) (۱) نویسنده فرانسوی که به سال ۱۷۰۵ م. در مان (۲) متولد شد و داستانهای فراوانی از قرون وسطی به رشته تحریر در آورد و بعضویت آکادمی فرانسه نائل گشت و به سال ۱۷۸۳ درگذشت. (۱) - Tressan, Louis de La Vergne - Mans (۲). (comte de).

ترساندر.

[تَ] (اخ) (۱) یکی از اشخاص عمده ولایت ارخمن (۲) یونان که معاصر هردوت بود و تاریخ نویس یونانی مطالبی از وی نقل کرده است. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۳۹ شود. (۱) - [Thersandre. (۲) - Orchomene] ko.

ترسان دل.

[تَدَ] (ص مرکب) هراسان. بیم زده. خائف. آنکه دلش ترسیده باشد: چو از خنجر روز بگذشت شب همی تاخت ترسان دل و خشک لب. فردوسی.

ترساندن.

[تَدَ] (مص) ترسانیدن. تهدید. ارباب. بیم دادن: به لشکر بترسان بدانندیش را به ژرفی نگه کن پس و پیش را. فردوسی. همی کودکی بی خرد داندم بگرز و بشمشیر ترساندم. فردوسی. کردند وعدهء دیگری زین به نیامد باورش از غدر ترساند همی پرغدر دهر کافرش. ناصر خسرو. از کرم دان آنکه میترساندت تا بملک ایمنی بنشاندت. مولوی. نصیحتگوی را از من بگو ای خواجه دم درکش که سیل از سر گذشت آن را که می ترسانی از باران. سعدی. از ملامت چه غم خورد سعدی مرده از نیشتر مترسانش. سعدی.

ترسان شدن.

[تَشُ دَ] (مص مرکب) بیمناک شدن. خائف شدن: کودکان اول بیانگ زندگان ترسان شوند چون برآید روزگاری طبع در هیجا شود. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۱۳۲).

ترسانک.

[تَنَ] (ا مرکب) مَتَرَسِ خرمین و مزرعه و باغ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مَتَرَسَک.

ترسان گشتن.

[تَ كَغَت] (مص مرکب) خائف شدن. ترسیدن. مرعوب گشتن. ترسان شدن: زهر دو غریوی برآمد که کوه بدرید و گشتند ترسان گروه فردوسی.

ترساننده.

[تَنْ دَ / دِ] (نِف) بیم کننده. دامر. متهدد. موحش. ترس آور. رعب انگیز ||. نذیر: برانگیخت او را در حالی که بود چراغ نوردهنده و بشارت دهنده و ترساننده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۸).

ترسان و لرزان.

[تَنْ لَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) مرعوب. وحشت زده و مضطرب. بیمناک. خائف.

ترسانه.

[تَنْ] (معرب، ا) معرب دارسنا (۱) ای ایتالیایی است که آن هم از دارالصناعه گرفته شده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). ترسخانه. مستودع الذخائر و ادوات الحرب. (المنجد). معمل المراكب (دخیله). (المنجد). جرجی زیدان آرد: دارالصناعه آنرا گویند که ما امروز ترسانه یا ترسخانه گوئیم و ترسانه یا ترسخانه از این کلمه نقل شده است. هنگامی که فرنگیان، بلاد عرب را گشودند از جمله چیزها که از آنان اقتباس کردند کشتی سازی بود، چنانکه عربها نیز آنرا از اسلاف آنان اقتباس کردند و اسپانیائیه دارالصناعه را «دارسنه» (۲) نامیدند و دیگر اروپائیان آنرا از ایشان گرفتند تا آنکه این کلمه بصورت منحوت «آرسنال» (۳) درآمد، سپس عرب آنرا از طریق ترکیه از اسپانیائیه گرفته و آنرا ترکی پنداشته و به ترسخانه یا ترسانه (۴) معرب کردند، و بهتر است دارالصناعه خوانده شود. (از تاریخ تمدن اسلام ص ۱۶۱). و رجوع به ترسخانه شود. (۱) – (۲) – (۳) – (۴) Arsenal. – Darcinah. – (۲) Darsena. Tarsanah.

ترسانی.

[تَ رَ] (ص نسبی) منسوب است به ترسان که بگمان من قریه ای است از قرای حمص. (سمعی).

ترسانیدن.

[تَدَ] (مص) خائف کردن و سبب ترسیدن شدن. وعدهء بد دادن و خوف و بیم وارد آوردن. (ناظم الاطباء). ترساندن. تهدید کردن. بیم کردن. تحذیر. هراسانیدن. اخافه. ارهاب. اذعار. تهدید. تهدد. ترهیب. بیم دادن. تخویف. تهویل: زن در حال رقعتی نبشت و حال بازنمود و کنیزک با غازی بگفت و آتش در غزی افتاد که کسان دیگر بترسانیده بودند وی را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۱). و امیر خالی کرد با عبدوس گفت نیک جهد کردی تا آلتونتاش را در توانستیم یافت که وی را نیک ترسانیده بودند... اما بدان نامه بیارمید. (تاریخ بیهقی).

ترسانیده.

[تَدَ / دِ] (ن مف) مرعوب.

ترسایان.

[ت] [ا] ج ترسا. مسیحیان. پیروان دین مسیح: یکی گروه آنند که گویند صانع یکی بیشست، چون ترسایان. (جامع الحکمتین ناصرخسرو ص ۳۱). و دیگر صنف ترسایان اند که گویند که خدا سه است و هر سه یکی است. (جامع الحکمتین ص ۳۲). هر گروهی به پیغامبری بیستادندی چنین که ایستاده اند که ترسایان بر پنج روز ایستاده اند. (جامع الحکمتین ص ۱۶۵). اهل الکتاب؛ جهودان و ترسایان. (ترجمان القرآن).

ترسایی.

[ت] [حامص] رجوع به ترسائی شود.

ترس استودان.

[ت] [ا] مرکب) دعا و زند و پازند خواندن فارسیان است سه روز بر سر دخمه میت، بواسطه آنکه گویند چون روح از قالب مفارقت نماید سه شبان روز ترس و بیم بسیار است. لهذا در این سه شبانه روز بر سر دخمه او نسک خوانند تا روح او از آن ایمن گردد. و معنی ترکیبی این لغت خوف قبر است، چه ترس بمعنی خوف و بیم باشد، و استودان دخمه و مقبره را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). خواندن دعا و زند و پازند تا سه روز پس از مرگ کسی بر سر دخمه گور آن. (ناظم الاطباء). و ستودان نیز آمده، اصلش استخوان دان است. (انجمن آرا) (آندراج). در بندهش (فصل ۲۸ بند ۱۸) آمده: «در روزها و شبهایی که هنوز روح در زمین بسر می برد و بواسطه دیو ویزرش (در اوستا ویزرش) (۱) در بیم و هراس و معذب است، دیو ویزرش بر در دوزخ آرام دارد. این روزها و شبها عبارتست از سه روز و سه شب که بنابه آیین مزدیسنا روان پس از فوت در سر بالین مرده می ماند و در روز چهارم از جسد مرده جدا شود. (حاشیه برهان چ معین از یشتها ج ۲ ص ۱۶۲). (۱) - Vizaresha.

ترسبزه.

[ت] س ز / ز [ا] مرکب) سبزه تر. قصیل: چون اسب ترا سخره گرفتند یکی دان خشک آخر و ترسبزه چو (۱) در بند چرایی. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۴۳۵). (۱) - ن ل: چه.

ترست.

[ت] ر [ا] یک نوع اندازه ای. (از ناظم الاطباء) (اشتینگاس ||). عدد سیصد. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس) (شعوری ج ۱ ورق ۲۹۷ ب ||). نورد جولاهگان. (ناظم الاطباء).

ترستنسون.

[ت] ت سِن [ا] (خ) (۱) لنارت. ژنرال سوئدی که به سال ۱۶۰۳ م. در تُرْسِتِنَا متولد شد و با فتوحاتی که در جنگهای سی ساله کرد مشهور گشت و به سال ۱۶۵۱ درگذشت. [Lennart. Tenson] (۱) - Torstensson

ترستوج.

[تَ رِ] (۱) مولوس بارباتوس (۱). نوعی ماهی. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). طرستوج. طریغلا- رجوع به طرستوج شود. (۱) - Mullus barbatus.

ترسخ.

[تَ سْ] (اخ) قریه ای است بین باکسایا و بندنجین و از اعمال بندنجین است و در آنجا نمکزار وسیعی است. بیشتر نمک بغداد از آن جاست. (از معجم البلدان).

ترسخانه.

[تَ نْ] (مغرب، ا) مصریان درسای ایتالیایی را که آن هم از دارالصناعه، یعنی زرادخانه گرفته شده است، تغییر داده ترسخانه درست کرده اند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). و رجوع به ترسانه شود.

ترسخن.

[تَ سْ خْ] (ص مرکب) خوش بیان. شیرین زبان. فصیح. ترزبان: ای ترسخن چرب زبان ز آتش عشقت من آب شدم آب ز روغن چه نویسد؟ خاقانی. رجوع به تر و ترزبان و ترزفان شود.

ترس خوردن.

[تَ خَوْزُ / خُزْ دْ] (مص مرکب) بیم داشتن. هراسان شدن. ترسان بودن: سپهدار بد آنقدر ترس خورد که پیش از عنان تافتن جان سپرد. ملاطغرا (از آندراج).

ترسخی.

[تَ سْ] (ص نسبی) منسوب به ترسخ که قریه ای است از نواحی بغداد. رجوع به ترسخ و مادهء بعد شود.

ترسخی.

[تَ سْ] (اخ) عنان بن مردک الترسخی، مکنی به ابو عبدالله. وی در بغداد اقامت جست و بدانجا مؤذن بود و از ابوبکر احمد بن علی الطریثی و ابومنصور محمد بن احمد بن علی الخیاط المقری روایت کند و ابوسعید از وی حدیث نوشت. وی پس از سال ۵۳۷ ه. ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

ترس دادن.

[تَ دْ] (مص مرکب) بیم دادن. متوحش ساختن. ترساندن. ترسانیدن. رجوع به ترس و دیگر ترکیبات آن شود.

ترس داشتن.

[تَ تْ] (مص مرکب) بیم داشتن. هراسناک بودن. وحشت داشتن: ترس چاه و غم جان دارم و زین هر دو سبب بخراسان سوی

اخوان شدنم نگذارند. خاقانی. ندارم ز کس ترس در هیچ کار مگر ز آن کسی، کو بود ترسکار. نظامی.

ترسک.

[ت س] (۱) سنگ ریزه در گل که در میان نهر آب و اطراف نهر بسیار صلب و محکم شده که با کلنگ فولاد آنرا می شکنند و بعضی از آن را سنگ آسیا می سازند و بسیار دوام می کند، و آنچه بسیار صلب و محکم نشده و زود می شکند آنرا شُکج گویند. (انجمن آرا) (آندراج).

ترسکار.

[ت] (ص مرکب) کسی که از خدا می ترسد. مقدس و پارسا. (ناظم الاطباء). خاشع. متقی. ترسنده از خدا. ترسکار: یکی جامه ترسکاران بخواست بیامد سوی داور داد راست نیایش همی کرد خود با پدر بدان آفریننده داد گرفت. دگر آنکه گفتی تو ای دلربای که من ترسکارم ز کیهان خدای که گفتت که من نیستم ترسکار نیم از گنه عاجز و شرمسار؟ فردوسی. تا غمگن و شادان بود ز آن ترسکاران پارسا. ناصر خسرو. ندارم ز کس ترس در هیچ کار مگر ز آن کسی کو بود ترسکار. نظامی. و گفت مردمان تا ترسکار باشند بر راه باشند و چون ترس از دل ایشان برفت گمراه گردند. (تذکره الاولیاء عطار). گفتند چونست که ما هیچ ترسنده نمی بینیم؟ گفت اگر شما ترسنده بودی ترسکاران از شما پوشیده نبودی که ترسنده را نبیند مگر ترسنده و ماتم زده، ماتمزدگان را تواند دید. (تذکره الاولیاء عطار). یکی گفت در گوشه ای نشینم در کسب کردن چه گوئی؟ گفت از خدای بترس که هیچ ترسکار را ندیدم که بکسب محتاج شده. (تذکره الاولیاء عطار). همه جا ترس خویش یارم دار بر در خویش ترسکارم دار. امیر خسرو (از آندراج ||). خائف. ترسنده. ترسو: چنان چون بود مردم ترسکار بر آید بکام دل مرد کار. فردوسی. از آن گریه و زاری شهریار شدند آن همه لشکرش ترسکار. فردوسی. گرفتند لختی در آنجا قرار ز میل محیطی همه ترسکار. نظامی.

ترسکاری.

[ت] (حامص مرکب) ترس از خدا و تقوی و پرهیزگاری. (ناظم الاطباء): گه از آزمودن سخن گستری گه از ترسکاری حدیث آوری. شمسی (یوسف و زلیخا). سر از عالم ترسکاری بر آرت ترس از کسی کو نشد ترسکار. نظامی. فضایل پسندیده و سیرت عادلانه و پرهیزکاری و ترسکاری شعار و دثار او بود. (تاریخ قم ص ۶). بعلم و ورع و ترسکاری و... راجح آمده. (تاریخ قم ص ۱۱۹). رهبانیت. (مذهب الاسماء).

ترس کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) بیم کردن. وحشت کردن: نه خوفی از اثر آه خسته ای خوردی نه ترسی از گذر اشک سایلی کردی. عماد فقیه (از آندراج).

ترس کوودو.

[تُر ر کو و د] (اخ) (۱) لئوناردو. ریاضی دان و مهندس اسپانیولی که بسال ۱۸۵۲ م. در سانتا کروز (۲) بدنیا آمد و در تهیه ماشین حساب و ماشین خودکار حساب نتایج درخشانی بدست آورد و در سال ۱۹۳۶ درگذشت. (۱) - - (۲) Torres Quevedo. Santa Cruz.

ترسگار.

[ت] (ص مرکب) ترسگار. رجوع به ترسگار شود.

ترسگاری.

[ت] (حامص مرکب) ترسگاری. رجوع به ترسگاری شود.

ترسگین.

[ت] (ص مرکب) خائف از خدا. متقی. زاهد || خائف. ترسنده. بیم زده. وحشت زده: کی مار ترسگین شود و گریه مهربان گر موش، ماژوموژ کند گاه درهمی. (منسوب به رودکی).

ترسل.

[تَ رَسُّ سٌ] (ع مص) به آهستگی خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آهسته و پیدا خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به آهستگی سخن گفتن. (از اقرب الموارد ||). آهستگی و گرانباری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترفق و تمهل. (اقرب الموارد) (المنجد ||). گشادن دو پای خویش بر ستور هنگام سواری و افکندن جامه‌ها بر پاهای خود ||. مربع نشستن و افکندن جامه بر روی پاها و پیرامون خود. (از المنجد ||). رسالتها انشا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). انشاء کردن. (دهار). نامه و رسالت ساختن از خود. (منتهی الارب). انشاء رساله. (از المنجد ||). دعوی رسالت کردن. (از المنجد) (آندراج). || از فروع علم انشاء است، و آن علمی است که در آن نکات احوال نویسندۀ نامه و گیرندۀ آن ذکر شود از جهت ادب و اصطلاحات مخصوص و مناسب هر طایفه، و از جهت عباراتی که باید از آنها احتراز کرد مانند احتراز از دعای زنان بدین جمله: ادامه الله سبحانه و تعالی حراستها، بعلت بودن لفظ «حر» و «است» و نیز احتراز از ذکر لفظ قیام در این ترکیب: الی قیام الساعة، و امثال اینها. (از کشف الظنون). و رجوع به انشاء و نامه نگاری شود: مردی سخت فاضل و ادیب بود و نیکو سخن و ترسل ولیکن سخت بی ادب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۸۳). مردی فاضل است در نجوم و طب و ترسل. (چهارمقاله). چون بحتری و اصمعی و جاحظ و صابی هر یک که شعر و ادب و فضل و ترسل. عبدالواسع جبلی (دیوان ص ۲۴۶ ||). (۱) بهار عجم نوشته که ترسل مکاتیب که برای اطفال بهم چسپانده دهند تا سواد روشن گردد. (آندراج). کتاب نظم و نثر که بخطوط مختلف نوشته شده به اطفال دبستان تعلیم کنند تا از هر قسم خط مطلع گردند. (ناظم الاطباء): رحل خطش را ز دور چهره مصحف در کنار وز سر زلف خم اندر خم ترسل در بغل. اشرف (از آندراج).

ترسم.

[تَ رَسُّ سٌ] (ع مص) نشان چیزی بنگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). نشان سرای جستن و نظر کردن بسوی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به سرای درنگریستن و نشانهای آنرا نظر کردن. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). نظر کردن. بنا کننده و کننده که کجا بنا یا کنده شود. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). درس دادن و بیاد آوردن: ترسم هذه القصیده؛ یعنی درس بگو آنرا و بیاد آر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تذکر چیزی. (از المنجد).

ترسم.

[تُسْ] (ع ۱) ترشم. نام مسهلی است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵).

ترسناک.

[تْ] (ص مرکب) مخوف و خوفناک و خطرناک و هولناک. (ناظم الاطباء ||). بیمناک. هراسناک. وحشتناک. خائف: و پارسیان از وی سخت ترسناک بودند و هرگاه رجوع به بهرام کردند و شکایتی نمودندی ایشان را تسکین دادی. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۸). پیل شاهی است لیک باهیت همه کس ترسناک از این صولت سنائی. بدل گفت آن به که شیری کنم در این ترسناکان دلیری کنم. نظامی. توانگر که باشد زرش زیر خاک ز دزدان بود روز و شب ترسناک. نظامی. برآسود بر خاک از آن ترس و باک غم و درد برد از دل ترسناک. نظامی. نه ایم از هجوم عرب ترسناک ز بسیاری وحش صحرا چه باک؟ هاتفی (از آندراج). و رجوع به ترس و ترسناکی شود.

ترسناکی.

[تْ] (حامص مرکب) خوف و بیم و ترس و خطرناکی و وحشت. (ناظم الاطباء): سه ماه از ترسناکی بود بیمار نخفتی هیچ شب زانده و تیمار. نظامی.

ترسناکی کردن.

[تْ کی کْ دْ] (مص مرکب) وحشت کردن. بیمناک شدن: بدرگاه من پای خاکی کنی ز جوشیدنم ترسناکی کنی. نظامی.

ترسندگی.

[تْ سَ دَ / دْ] (حامص) توهم و تخوف و وحشت. (ناظم الاطباء).

ترسنده.

[تْ سَ دَ / دْ] (نف) آنکه ترس و خوف دارد. (از ناظم الاطباء). خائف. ترسکار: گفتند چونست که ما هیچ ترسنده نمی بینیم، گفت اگر شما ترسنده بودی... (تذکره الاولیاء عطار ||). جبان و کم جرئت. (ناظم الاطباء): ز دانا بود شاه با ترس و باک ز ترسنده مردم برآید هلاک. فردوسی. بترسید شیروی و ترسنده بود که در چنگ ایشان یکی بنده بود. فردوسی. کند هر یک آیین ترس آشکار نیاید ز ترسندگان هیچ کار. نظامی.

ترسنده شدن.

[تْ سَ دَ / دْ شْ دْ] (مص مرکب) بیمناک شدن. وحشت زده شدن. خائف شدن: ترسنده از آن شدم که ناگاه ز جان بی وصل لبث کنیم قالب خالی. سعدی. - ترسنده دل شدن؛ متوحش شدن: لشکر شاه از آن زنگیان ترسنده دل شدند و همچنان جنگ میکردند. (اسکندرنامه نسخه سعید نفیسی). و رجوع به ترسنده شود.

ترسو.

[ت] (ص نسبی) (از: «ترس» + «و»، ظاهراً علامت کثرت) جبان و صاحب جبن و کم جرئت. (ناظم الاطباء). پرترس. بسیار ترس. در تداول عوام، بزدل آنکه از هر چیزی کوچک و مختصر ترسد.

ترسو.

[ت] (اخ) دهی در کلارستاق. رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۸ و ترجمه وحید ص ۱۴۶ شود.

ترس و باک.

[ت س] (ترکیب عطفی، مرکب) وحشت. بیم. خوف. - بی ترس و باک؛ بی ترس و بی باک. خالی از وحشت و بیم: که تا گیتی از هر بدی پاک کرد جهان جمله بی ترس و بی باک کرد. فردوسی.

ترس و بیم.

[ت س] (ترکیب عطفی، مرکب) ترس و باک. خوف و هراس. و رجوع به ترس و «ترس و باک» شود.

ترس و دراس.

[تُر و] (اخ) (۱) شهری است در پرتغال که بر شمال لیسبون واقع است و ۸۶۰۰ تن سکنه دارد. ولینگتون (۲) در سال ۱۸۱۰ م. برای تصرف لیسبون آنرا تبدیل به قلعه نظامی کرد. (۱) - Wellington - (۲) - Torres Vedras.

ترسوس.

[ت] (اخ) نام باستانی تونس. (از فهرست نخبه الدهر دمشقی).

ترسوس.

[] (اخ) ناحیه ای در سیلیسیای صغیر، نزدیک آدنه. رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۲۷۷ و یشتها ج ۱ ص ۴۰۹ و طرسوس شود.

ترس و لرز.

[ت س ل] (ترکیب عطفی، مرکب) خوف و هراس. اضطراب و بیم: با هزار ترس و لرز آن شب را در مقابل گلوله توپ دشمن صبح کردیم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترسه.

[ت س / س] (ا) قوت و اهمه. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترسه.

[تُ سَ / سِ] (ا) قوس قزح. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (اوبهی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). (ناظم الاطباء). آنرا تربسه و تربسه و سرویسه نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج).

ترسه.

[تِ رَسَ] (ع) (ا) جِ تُرْس، بمعنی سپر. (از منتهی الارب) (آندراج) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترسه.

[تِ سِ] (ع) (ا) لاک پشت. (دزی ج ۱ ص ۱۴۴ ||). نوعی ماهی پهن و شبیه سپر که کروکودیل‌های کوچک را میخورد. (دزی ایضاً).

ترسه.

[تُرَ رَسَ] (اِخ) از قریه های الش است از توابع طلیطله در اندلس. (مراصد) (از معجم البلدان).

ترسه.

[تِ سِ] (اِخ) دهی از دهستان کوهسارات است که در بخش مینودشت شهرستان گرگان و در ۲۷ هزارگزی جنوب خاوری مینودشت و ۳ هزارگزی دوزین قرار دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و ارزن و لبنیات و حبوب و ابریشم است. شغل مردم آنجا زراعت و گل‌داری است. صنایع دستی آنان بافتن پارچه های ابریشمی و شال است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۹ (۱) و ترجمه وحید ص ۱۷۲ شود. (۱) - رابینو این کلمه را بفتح تا و سین آورده است.

ترسی.

[تِ] (ا) ترسا. مؤلف انجمن آرا آرد: بعضی لغات را که مختوم به الف است اماله نموده با قوافی یایی قافیه کرده اند و بالعکس چنانکه بنت کعب رابعه فزداری که از متقدمین شعرا و معاصر رودکی بخارایی است ترسا را ترسی ساخته و با مأوی و مانی قافیه کرده چنانکه گوید: ز بس گل که در باغ مأوی گرفت زمین رنگ ارتنگ مانی گرفت چو رهبان شد اندر لباس کیود بنفشه مگر دین ترسی گرفت. (از انجمن آرا) (از آندراج). و رجوع به ترسا شود.

ترسی.

[تِ] (ص نسبی) هر چیز که بصورت سپر مشابه باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). منسوب به ترس که سپر باشد و سپرمانند. (ناظم الاطباء ||). (ا) نام غصروفی باشد از غصروفهای حنجره که به لمس در زیر زنخدان پیدا باشد، و آنرا درقی نیز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تُراس شود.

ترسی.

[تَرْسَى ی] (ع ص نسبی) منسوب به تَرْسَهُ. (از معجم البلدان). و رجوع به ماده بعد و تَرْسَهُ شود.

ترسی.

[تَرْسَى ی] (اخ) رجوع به ابن قطاع و معجم البلدان ذیل تَرْسَهُ شود.

ترسی.

[ت] (اخ) (۱) از رجال سیاسی و دولتی فرانسه بود که در سال ۱۶۶۵ م. در پاریس متولد شد و در جنگ جانشینی اسپانیا و قرارداد با اتریش موقع خاصی بدست آورد. به سال ۱۷۴۶ در گذشت. (۱) - Torcy.

ترسی.

[] (اخ) شیخ عبدالرحیم الترسی قادری. از خلفای اشرف زاده رومی است که به سال ۹۱۶ ه. ق. در گذشت. او راست دیوان الالهیات ترکی. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۵۶۳).

ترسی.

[] (اخ) عبداللطیف بن ابی طاهر احمد بن محمد بن هبه الله الهاشمی الصوفی بغدادی، معروف به ترسی. پس از سال ۶۱۵ ه. ق. در اشبیلیه در گذشت. از تصانیف اوست: ۱ - الدلیل فی الطریق من اقاویل اهل التحقیق. ۲ - نزهة الناظر فی مناقب الشیخ عبدالقادر گیلانی. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۶۱۴).

ترسیاب.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان اهلمرستاق که در بخش مرکزی شهرستان آمل و در ۱۵ هزارگزی باختر آمل و هزارگزی باختر شوسه آمل به محمودآباد قرار دارد. دشتی است معتدل و مرطوب و ۴۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هراز و فاضل آب طالش پل و محصول آن برنج و کنف و مختصری غلات است. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رایینو بخش انگلیسی ص ۱۱۲ شود.

ترسیان.

[] (اخ) ترسیان و ایغور، از اقلیم ششم و پنجم و در نصف شرقیه قرار دارند. و رجوع به نزهة القلوب ج ۳ ص ۲۵۶ شود.

ترسیپ.

[ت] (اخ) (۱) یکی از رسولان اسکندر به داریوش. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ شود. (۱) - Thersippe.

ترسیدن.

[تَد] (مص) خوف داشتن و خوف کردن و بیم داشتن و بیم کردن و جرئت نکردن و جبن کردن. (ناظم الاطباء). وجل. تهیب. بیم

کردن. هراسیدن. اندیشیدن. باک داشتن: بنا، نگارا، از چشم بد بترس و مکن (۱) چرا نداری با خود همیشه چشم پنام؟ شهید. یشک نهنگ دارد، دل را همی شخاید ترسم که ناگوارد، کایدون نه خرد خایید. رود کی. کسی کاندر آبست و آب آشناست از آب ار چو آتش بترسد سزاست. ابوشکور. فاش شد نام من بگیتی فاش من نترسم ز جنگ و از پرخاش. طاهر بن فضل چغانی. تو چه پنداریا که من ملخم که بترسم ز بانگ سینی و تشت. خسروی. ساده دل کودکا، مترس اکنون نریک آسیب خر فگانه کند. ابوالعباس. که شیری نترسد ز یک دشت گور ستاره هزاران نتابد چو هور. فردوسی. سپاهش بترسید از بیم شاه گرفتند ترکان همه کوه و راه. فردوسی. از آن راز بیرون نیارم همی که بر جان بترسم که آرم غمی. فردوسی. چو او را برزم اندرون دیدمی همیشه ازین روز ترسیدمی. فردوسی. ای بچه حمدونه غلیواژ، غلیواژ ترسم بر بایدت بطاق اندرجه. (۲) لیبی. ترسی که کسی نیز دل من بر باید کس دل نریاید به ستم چون تو ربایی. منوچهری. چو باز دانا، کو گیرد از حباری سر بگرد دم بنگردد (۳) بترسد از پیخال. زینی. از آن ترسم که فردا رخ خراشی که چون من عاشقی را کشته باشی. (ویس و رامین). از پادشاهان ترسیدن همی صورت نبندد. (کلیله و دمنه). یا دینداری بود که از عذاب بترسید یا کریمی که از عار اندیشید. (کلیله و دمنه). ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی کاین ره که تو میروی بترکستان است. سعدی. از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم و گر با چو او صد بر آیی بجنگ. سعدی. نالم و ترسم که او باور کند از ترحم جور را کمتر کند. مولوی. ترسم که صرفه ای نبرد روز بازخواست نان حلال شیخ ز آب حرام ما. حافظ (از آندراج). ترسم که اشک در غم ما پرده در شود وین راز سر نهفته بعالم سمر شود. حافظ (ایضاً). کند پوشیده رخ مه را نظاره که ترسد بیندش چشم ستاره. جامی. - ترسیدن چشم و دیده از چیزی؛ نفرت کردن چشم از دیدن وی. (آندراج). (۱) - ن ل: بترس و بترس. (۲) - ن ل: ای بچه حمدونه بترسم که غلیواج ناگه بر بایدت، درین خانه نهان شو. (۳) - ن ل: بگرد دنب نگرده.

ترسیدنی.

[تَدَ] (ص لیاقت) وحشتناک. رعب انگیز. ترس آور.

ترسیده.

[تَدَ / دِ] (ن مف / نف) مرعوب. وحشت زده: چونست زهره، چون رخ ترسیده مریخ همچو دیده شیر نر. ناصر خسرو.

ترسیده کار.

[تَدَ / دِ] (ص مرکب) ترسیده گار. کسی که بترساند و ترس دهنده. (ناظم الاطباء).

ترسیده گار.

[تَدَ / دِ] (ص مرکب) رجوع به ترسیده کار شود.

ترسیرا.

[تِ] (اخ) (۱) ترسیره. جزیره ای در مجمع الجزایر آسور (۲) است که ۹۴۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن آنگارا (۳) است. و شراب و میوه محصول آنجاست. و رجوع به ترسیره و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Angara - (۲) - Acores. (۳) - Terceira.

ترسیره.

[ت سی ر] (اخ) ترسیرا. رجوع به ترسیرا شود.

ترسیع.

[ت] (ع مص) تباه شدن چشم. (زوزنی). دردمندی نیام چشم و برچفسیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباه شدن کنج چشم. (از اقرب الموارد). بهم چسبیدن پلکهای چشم. (از المنجد ||). دوال را شکافته و در آن دوال دیگر داخل کردن جهت بندش چیزی، چنانکه در مصاحف مییاشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اقامت کردن مرد در منزل و خارج نشدن از آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مهره بستن به پا یا دست کودک جهت دفع چشم ||. فاسد شدن اندام و استرخاء آن. (از المنجد).

ترسیغ.

[ت] (ع مص) فراخ گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراخ گردانیدن زندگی. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). دو سخن را بهم آوردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تلفیق بین کلام. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تر کردن باران زمین را تا به رسغ رسیدن آب باران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تر کردن باران زمین را و آنقدر زیاد شدن که تا به رسغ چهارپا برسد. (از المنجد).

ترسیل.

[ت] (ع مص) بسیارشیر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیاررشل گردیدن قوم. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه). یعنی شیر مواشی آنان (قوم) فراوان شدن. (از متن اللغه ||). هموار و آرمیده و پیدا خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه). ترتیل و تائی در قرائت. رجوع به ترتیل شود ||. شیر دادن شتر بچگان را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغه). شیر دادن. (ناظم الاطباء).

ترسیم.

[ت] (ع ا) ملازمان تمغدار، یا عام است. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

ترسیم.

[ت] (ع مص) جامه بخط کردن. (از تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از المنجد). جامه را مخطط کردن. (آندراج). مبالغه رسم. (زوزنی ||). نشانه کردن و نیک نوشتن. (آندراج). نشان گذاشتن و نقش کردن. (فرهنگ نظام ||). گماشتن ناقه را چنانکه بر زمین اثری بگذارد. (از اقرب الموارد ||). گماشتن ترسیم را، لغت مغربی است. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). خطوط خفیه کشیدن. (از متن اللغه).

ترسیم.

[ت] (ص نسبی) (۱) منسوب به رسم و ترسیم. تشریحی. توصیفی. رجوع به رسم و ترسیم و ترکیب زیر شود. - هندسه ترسیم؛ (۲)

یکی از فصول علم هندسه، و واضح آن مونژ (۳) است. و مقصود از این هندسه مشخص کردن شکل فضائی است با تصویرهای آن در روی سطح مستوی یا صفحه. برای این کار دستگاه دو صفحه عمود بیکدیگر را بکار می‌برند یکی از این دو صفحه افقی است که معمولاً بموازات صفحه افق فرض میشود. دیگری قائم که عمود بر صفحه اول است و آنها را صفحات تصویر گویند. در این دستگاه هر نقطه بوسیله دو تصویر افقی و قائم نمایش داده می‌شود، و سایر اشکال هندسه با تصویرهای افقی و قائم آنها مشخص خواهد شد. از این جهت هر شکل دارای دو تصویر افقی و قائم خواهد بود. محل برخورد دو صفحه افقی و قائم یاد شده را خط الارض گویند. در این هندسه ارتفاع هر نقطه فضائی، فاصله تصویر قائم آن تا خط الارض میباشد و بعد نقطه، فاصله تصویر افقی تا خط زمین است. چنانکه در شکل ۱ H نماینده صفحه افقی و V نماینده صفحه قائم و XY همان خط زمین یا خط الارض است و نقطه فضائی A در روی این دو صفحه دارای تصاویر a و a خواهد بود. اگر صفحه V در حول XY در جهت خلاف گردش ساعت (جهت مثلثاتی) ۹۰ درجه دوران دهیم سطح V بر سطح H منطبق میگردد و این عمل را تسطیح صفحه قائم روی صفحه افقی می‌گویند. در این صورت میتوان تصویری را که روی دو صفحه داشتیم بر روی یک صفحه نشان دهیم. چنانکه در شکل دو XY نمایش خط الارض و $a a = Aa$ ارتفاع نقطه و $a a =$ بعد نقطه از صفحه قائم است، نقطه حاصل روی صفحه افق (که همان صفحه کاغذ است) عبارتست از تصویر افقی و خط الارض و تصویر قائم «اپور» یا ملخص جسم تصویر شده نامند. این هندسه در صنعت برای مشخص کردن اشیاء بوسیله مقاطع قائم و افقی و در نجاری، معماری و حجاری و کارهای نظامی و مهندسی و عموم کارهای مکانیکی مورد استفاده قرار میگیرد. (از لاروس قرن بیستم) (از هندسه ترسیمی تألیف عصار) (از دیکسیونر فرانسه ایلوستره دوپینی دو ورپیر). (۴). (فرانسوی) (۱) - Descriptif. (فرانسوی) (۲) - Geometrie descriptive. (۳) - Monge. (۴) - Dictionnaire Fraincais illustre Dupiney de Vorpierre

ترش.

[تُ / تْ رُ] (ص) مزه معروف که بعربی حامض گویند. (غیاث اللغات). طعم معروف. (آندراج). حامض و هر چیز که حموضت داشته باشد و دارای مزه نامطبوع بود. (ناظم الاطباء). محمد معین در حاشیه برهان آرد:.... پهلوی ترش (۱)، کردی ترش (۲)، بلوچی ترشپ (۳)، ترپش (۴)، وخی ترشپ، (۵) سریکلی توخب (۶)، یودغا تریشپ، (۷) افغانی تریو (۸) (ترش). حامض. هر چیز که حموضت داشته باشد. ضد شیرین: آن کودکی چو انگبین شد و آمد پیری ترش چو رخبین. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۱۲). کز خاک دو تخم می پدید آید این خوش خرما و آن ترش لیمو. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۸۰). شراب تلخ و تیره [را] ... به آب ممزوج و با طعامهای ترش خورند و نقل میوه های ترش کنند تا زیان ندارد. (نوروزنامه منسوب به خیام). هر کسی در بهانه تیزهش است کس نگوید که دوغ من تُرش است. نظامی ||. زمخت و تند و تیز. (ناظم الاطباء ||). درشت و سخت رو. زشت و زشت رو. (ناظم الاطباء). زشت و زمخت و تلخ: بس تُرش و تنگ جایست این ازیرا مر ترا خُم سر که ست این جهان بنگر بعقل ای بی بصر. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۶۱ ||). بمجاز، غمگین و افسرده، و اغلب با بودن آید. - ترش بودن؛ غمگین و افسرده و گرفته بودن. عبوس بودن. آزرده بودن: رخ ترش داری که من خوبم شکر شیرین کنی چون ترش باشی بتو شیرین روان خواهم فشاند. خاقانی. ترش نباشم اگر صد جواب تلخ دهی که از دهان تو شیرین و دلنواز آید. سعدی (کلیات چ مظاهر مصفا ص ۴۶۶ ||). - ناگوار بودن. زشت و قبیح بودن: ترش بود پس هفتاد شرک استغفار. مختاری. - روی ترش بودن؛ گرفته و غمگین بودن. ترش روی بودن: جهانسوز و بیرحمت و خیره کش ز تلخیش روی جهانی ترش. (بوستان). گهش جنگ با عالم خیره کش گه از بخت شوریده رویش ترش. (بوستان). رجوع به ترش روی شود ||. به اصطلاح قهوه خانه ها، لیمو یا تمر دم کرده. (فرهنگ نظام). در تداول عوام، لیموی ترش و گل گاوزبان دم کرده چون چای را ترش گویند. چای مانندی که از مغز لیموی عمانی کنند آشامیدن را. (یادداشت

[تُ] (اخ) دهی از دهستان عربخانه است که در بخش خوسف شهرستان بیرجند و ۵۹ هزارگزی شمال باختری خوسف و ۱۲ هزارگزی شمال خاوری کسلان قرار دارد. دره ای معتدل است و ۲۱۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترش آب.

[تُ] (اخ) دهی است از دهستان گل فریز که در بخش خوسف شهرستان بیرجند و ۲۵ هزارگزی جنوب خاوری خوسف قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۸۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و پنبه و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترش آب بالا.

[تُ ب] (اخ) دهی از دهستان شهاباد است که در بخش حومه شهرستان بیرجند قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۶۴ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و میوه و عناب است. شغل اهالی زراعت و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترش آب پائین.

[تُ ب] (اخ) ده کوچکی است از دهستان شهاباد که در بخش حومه شهرستان بیرجند و ۲۴ هزارگزی جنوب خاوری بیرجند قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و میوه و شغل اهالی زراعت و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. دو مزرعه و چشمه یعقوبعلی و ترش آب جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترش آبه.

[تُ / تُ رُب / ب] (ا مرکب) آبی که بصورت قی برآید با طعم ترش. لعابی ترش که از دهان سرازیر شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشاء.

[ت] (ع ا) رسن دلو، و مذکور است در «رش و». (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). ریسمان دلو. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترشائی.

[تُ / تُ رُ] (حامص) حموضت ||. گستاخی و درشتی. (ناظم الاطباء).

ترشاب.

[تُ / تُ رُ] (ا) بمعنی مرکبات است که عبارت از نارنج و ترنج و نارنگی و پرتقال و بالنگ و توسرخ و سلطان مرکبات و لیموی

ترش و لیموی شیرین و لیموی عمانی و فتاوی و دارابی و امثال آنها باشد. و این کلمه فارسی در هندوستان معمول و گاه ترشه گویند و همین معنی اراده کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشاب.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان بریاجی که در بخش سردشت شهرستان مهاباد و ۴ هزار گزی جنوب سردشت و ۳ هزار گزی شوسه سردشت به مهاباد قرار دارد. کوهستانی و جنگلی و معتدل است و ۷۸ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه سردشت و محصول آنجا غلات و توتون و مازوج و کتیراست. شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

ترشاب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان گلچرات است که در بخش پلدشت شهرستان ماکو و ۳۹ هزار گزی جنوب خاوری پلدشت و پانصد گزی شمال راه ارابه رو نازیک قرار دارد. دامنه ای معتدل است و ۵۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و پنبه است. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی جاجیم بافی است. این قریه آب معدنی دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

ترشاب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش مشیز است که در شهرستان سیرجان و ۱۲ هزار گزی جنوب مشیز بر سر راه فرعی مشیز به بافت قرار دارد. جلگه ای سردسیر است و ۲۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و حبوب و شغل اهالی زراعت است. راه فرعی دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

ترشاب.

[ت] (اخ) آبی در راه قزوین و رشت که طعمی نزدیک به ترشی دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشابه.

[ت] / ت رُب / ب] (ا مرکب) ترشاه. سماق را گویند و آن معروف است و از آن آش پزند و خورند و آن آش را تتماج گویند، و تتم ترکی است. (انجمن آرا).

ترشانا.

(۱) [ت] (اخ) (۲) (آقای ولایت) لقب حکام فرس بود. (کتاب عزرا ۲:۶۳، کتاب نحیما ۷:۶۵ و ۷۰ و ۸:۹ و ۱۰:۱) (قاموس کتاب مقدس). (۱) - در قاموس کتاب مقدس «ترشانا» آمده است. (۲) - به احتمال قوی عبری شده کلمه پارسی باستان «خشره پاون» (شهربان) است که در یونانی ساتراپس گردیده.

ترشاش.

[ت] (ع مص) چکیدن آب و خون و اشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترشاف.

[ت] (ع مص) مصدر بمعنی رشف. (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به رشف شود.

ترشاله.

[ت] / ت ر ل / ل [ا مرکب] زردآلویی که هسته آنرا بیرون آورده خشک کرده باشند. (فرهنگ نظام). برگه زردآلو، از جنس بد و نامرغوب که کمی مزه ترش دارد. آلوانک. زردآلوی نارس. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشان.

[ت] [ا] قسمی بادام به جهرم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشاندن.

[ت] / ت ر د [مص] ترشاندن. احماض. ترش کردن چیزی را. رجوع به ترش شود.

ترشاندین.

[ت] / ت ر د [مص] ترش کردن چیزی را. (ناظم الاطباء). ترشاندن. احماض. تحمیض. رجوع به ترش شود.

ترشاوه.

[ت] / ت ر و / و [ا مرکب] سماق. (فرهنگ رشیدی). ترشابه. و رجوع به ترشابه شود.

ترشایه.

[ت] [ی] [اخ] دهی است از دهستان حومه بخش رودسر، در شهرستان لاهیجان که در ۵۵۰۰ گزی جنوب خاوری رودسر و ۲۵۰۰ گزی جنوب شوسه رودسر به تنکابن واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه پلرود و محصول آنجا برنج است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

ترش انبه.

[ت] [ا] [ب] [اخ] قریه ای نزدیک فیروزبهرام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشبا.

[ت] / ت ر [ا] مرکب) ترش با. آش ترش و بلغور ترش. (ناظم الاطباء): من سپاناخ توام هر چم پزی یا ترش با یا که شیرین می سزی. مولوی.

ترشبالا.

[تُ / تُرُ] (ا مرکب) ترشبالا. ابزاری فلزی و سوراخ سوراخ جهت پالایش پالوده و صاف کردن برنج پلاو و سایر چیزها. (ناظم الاطباء).

ترشبالا.

[تُ / تُرُ] (ا مرکب) ترشبالا. (ناظم الاطباء). رجوع به ترشبالا و ترشی پالا شود.

ترشت.

[تُ رُ / تِ رِ] (ا) بیل و ابزاری که باغبانان بدان شاخه های درخت را می برند. (ناظم الاطباء).

ترشت.

[تَ رَ] (اخ) درشت. دهی است نزدیک شهر طهران. (ناظم الاطباء). اکنون یکی از محلات جنوب غربی و متصل به تهران شده است. رجوع به طرشت شود.

ترشترشیم.

[تُرُ / تُرُ شُ] (اخ) (۱) مرکز بخشی است در ایالت با-رن (۲) فرانسه که بر شمال غربی استراسبورگ (۳) واقع است و ۶۹۰ تن سکنه دارد. (۱) - Strasbourg - (۲) - Bas - Rhin. (۳) - Truchtersheim.

ترشح.

[تَ رَشُ شُ] (ع مص) قوت رفتار گرفتن شتربچه با مادر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): ترشح الفصیل؛ اذا قوی علی المشی مع امه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (||). جاری شدن آب از میان سنگها. (از المنجد). تراویدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج) (غیاث اللغات). تراوش و تراویدگی. (ناظم الاطباء). تراویدن آب. (زوزنی) (||). لیسیدن مادر رطوبت بچه را پس از تولد. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (||). شایسته شدن مرد بکاری. (از المنجد) (||). و نیز ترشح در همه معانی ترشیح بطور مطاوعت استعمال می گردد. رجوع به ترشیح شود. (ناظم الاطباء) (||). (ا) رطوبت. نم: لب از ترشح می پاک کن برای خدا که خاطر من به هزاران گنه مؤشوس شد. حافظ (||). مجازاً بمعنی اندک بارش. (غیاث اللغات) (آندراج). باران اندک. (ناظم الاطباء) (||). (مص) خوی کردگی. (ناظم الاطباء) (||). اصطلاح طب) خارج شدن هر مظروف مایعی از جدار ظرف خود بطور قطره های بسیار کوچک، مانند ترشح خون و ترشح صفرا و جز آن. (ناظم الاطباء).

ترشحات.

[تَ رَشُ شُ] (ع ا) ج ترشح. تراوشها. (ناظم الاطباء). رجوع به ترشح شود.

ترش خاستن.

[تُ / ت رُت] (مص مرکب) ترش برخاستن. عبوس از خواب برخاستن، چنانکه کودکان: صفرا همه به ترش نشانند و من ز خواب چون طفل ترش خیزم و صفرا بر آورم. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۵۰).

تر شدن.

[ت شُ د] (مص مرکب) نمدار شدن. (ناظم الاطباء). مرطوب شدن. خیس گشتن: گذاره شد از خسروی جوشنش بخون تر شد آن شهر یاری تنش. دقیقی. اگر آب بودی مگر تر شدی همی بر تنش جامه بی بر شدی. فردوسی. چه جویی آب ز دلوی که آب نیست در او چگونه تر شود از نیستش بر آب گذر؟ مسعود سعد. بر دریای مغرب برفتی و قدمت تر نشدی. (گلستان). سگ بدریای هفتگانه بشوی چونکه تر شد پلیدتر باشد. (گلستان). ز آب دیده من فرش خاک تر می شد ز بانگ نوحهء من گوش چرخ کر می گشت. سعدی. و رجوع به تر شود ||. کنایه از اعراضی شدن و آزرده گردیدن باشد به سبب ظرافت کسی. (برهان) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). شرمنده و منفعل شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). اعراض که به سبب شرمندگی از ظرافت و هزل روی دهد. (فرهنگ رشیدی): هست مامات اسب و بابا خر تو مشو تر چو خوانمت استر. خاقانی. در چمن با چشم گریان وصف بالای ترا آنقدر کردم که قمری تر شد از بالای سرو. میرزا صادق دست غیب (از آندراج). رجوع به تر شود.

تر شدن سخن.

[ت شُ د ن سُ خ] (مص مرکب) رَطْبُ اللسان شدن. شیرین و شیوا شدن سخن: آب شوق از چشم سعدی می رود بر دست و خط لاجرم چون شعر می آید سخن تر می شود. سعدی. و رجوع به تر و ترکیبات آن شود.

ترش رخساره.

[تُ / ت رُ رُ ر] (ص مرکب) ترشرو. (مجموعه مترادفات). ترشروی: ملک را بود زنگی پاسبانی ترش رخساره ای کج میج زبانی. امیر خسرو (از آندراج). و رجوع به ترشرو و ترشروی شود.

ترشرش.

[ت رَ ر] (ع ا) نوعی درخت خاردار. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵).

ترشرو.

[تُ / ت رُ رو] (ص مرکب) آنکه دارای روی درهم کشیده بود. (ناظم الاطباء). ترش رخساره. (مجموعه مترادفات): ترشروئی، ابوالعباس نامی نشسته بر بساط آل عباس. سوزنی. چو مرد ترشروی تلخ گفتار دم شیرین ز شیرین دید در کار. نظامی. می دود بی دهشت و گستاخ او خشمگین و تند و تیز و ترشرو. مولوی. زین ترشرو خاک صورتها کنیم خنده پنهانش را پیدا کنیم. مولوی. - ترشرو بودن؛ بدخلق بودن. روی در هم کشیده بودن: گر ترشرو بودن آمد شکر و بس همچو سرکه شکر گوئی نیست کس. مولوی.

ترشروئی.

[تُ / ت رُ رو] (حامص مرکب) ترشرویی. رجوع به همین کلمه شود.

ترشرو شدن.

[تُ / تُ رُوشُ دُ] (مص مرکب) بدخلق شدن. گرفته روی شدن. خشمگین شدن. آزرده و اندوهگین شدن: همنشینی کو ترشرو شد ز من هست خوشتر از جبین او قفا. مولوی.

ترشروی.

[تُ / تُ رُرو] (ص مرکب) ترش رخساره، کنایه از ناخوش و بیدماغ. (آندراج). ترشرو. عبوس: ما سیکی خوار نیک، تازه رخ و صلحجوی تو سیکی خوار بد، جنگ کن و ترشروی. منوچهری. مدبرروی و پلیدجامه و ترشروی مباش. (منتخب قابوسنامه ص ۲۱۶). و خداوند قطرب... ترش روی و گرفته و اندوهمند باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). و خداوند علت [آماس سپرز] ترشروی و باغم و وسواس و اندیشه های بد بود. (ذخیره خوارزمشاهی). اگر حنظل خوری از دست خوشخوی به از شیرینی از دست ترشروی. (گلستان). ز دست ترش روی خوردن تبرزد چنان تلخ باشد که گویی تبرزد. سعدی (کلیات چ مظاهر مصفا ص ۸۱۷). گو ترش روی باش و تلخ سخن زهر شیرین لبان شکر باشد. سعدی (کلیات چ مظاهر مصفا ص ۴۲۴). و رجوع به ترش و ترشرو شود. - ترشروی نشستن؛ ترش نشستن. کج خلق و گرفته در مجلس بودن. گرفته و عبوس نشستن: ای دل تو شاد باش که آن یار تندخو بسیار ترشروی نشیند ز بخت خویش. سعدی (از آندراج).

ترشروی.

[تُ / تُ رُرو] (حامص مرکب) درهم کشیدگی روی و درشتی. (ناظم الاطباء). ترشروئی. بداخمی: نه بس شیرین شد این تلخ دوتا پشت چه شیرین کز ترشروی مرا کشت. نظامی. از آن آتش که بر خاطر گذر کرد ترشروی به شیرین در اثر کرد. نظامی. همان ساعت که ایشان پبای قلعه رسیدند، روز از ترشروی نقاب سحاب فرو گذاشت. (جهانگشای جوینی). از ترشروی دشمن در جواب تلخ دوست کم نگردد شورش طبع سخن شیرین من. سعدی. مهر محکم شود ز خوشخویی دوستی کم کند ترشروی. اوحدی. ترشروی های صبرم تلخی حسرت فرود غالباً امداد صفرا می کند لیموی من. طالب آملی (از آندراج).

ترشروی کردن.

[تُ / تُ رُرو کُ دُ] (مص مرکب) بدخلقی کردن. درهم کشیدگی روی نمودن. تعییس. لبها و ابروان در هم کشیدن، چندانکه صورت خشن و هولناک گردد: یکی چون ترشی آن غوره خوردی چو غوره ز آن ترشروی نکردی. نظامی. ز شورش کردن آن تلخ گفتار ترشروی نکردم هیچ در کار. نظامی. با شراب تازه زاهد ترشروی می کند کو جوانمردی که سازد کار این بی پیر را. صائب.

ترش سر.

[تُ شِ سِ] (ا مرکب) در طوالش، از گیل. رجوع به از گیل شود.

ترشش.

[تُ رَشُ شُ] (ع مص) ورچکیدن و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). چکیدن آب و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترشش آب و خون بر چیزی؛ تفرق آن. (از اقرب الموارد). چکیدن و جاری شدن آب. (از المنجد). برچکیدن آب یا گل تر یا مثل آن. (آندراج).

ترش شدن.

[تُ / تُ رُ شُ دُ] (مص مرکب) ترشیدن. حموضت. مزهء ترش گرفتن. ترش گشتن ||. فاسد شدن با گرفتن بوی یا طعم ترش ||. خشمگین شدن: کسان که تلخی زهر طلب نمیدانند ترش شوند و بتابند روز اهل سؤال ترا که می شنوی طاعت شنیدن نیست مرا که می طلبم خود چگونه باشد حال؟ رودکی (از احوال و اشعار ج ۳ ص ۱۰۰۶). و رجوع به ترش شود.

ترش شیرین.

[تُ شُ شُ / تُ رُ شُ] (ص مرکب) طعمی که از امتزاج ترشی و شیرینی بهم رسد و آن را میخوش و بتازی مُر خوانند. (از آندراج). میخوش و نیم ترش. (ناظم الاطباء). ترش و شیرین. مَلَس ||. مجازاً، دارای خشونت آمیخته با خوش طبعی. بظاهر خشمناک و بیاطن شادمان: آن شاهدهی و خشم گرفتن بینش و آن عقده بر ابروی ترش شیرینش. (گلستان). در تبسم به جبینش چین است حسن شوخش چه تُرُش شیرین است. امام الدین ریاضی (از آندراج). و رجوع به ترش و شیرین شود.

ترش طبع.

[تُ / تُ رُ طُ] (ص مرکب) ترش خو و گستاخ و سخت. (ناظم الاطباء). بدخوی و گرفته روی.

ترش طعم.

[تُ / تُ رُ طُ] (ص مرکب) که طعم ترش دارد. ترش مزه. نامطبوع: انگور نوآورده ترش طعم بود روزی دو سه صبر کن که شیرین گردد. (گلستان).

ترشف.

[تُ رُ شُ] (ع مص) مکیدن. (زوزنی). مکیدن آب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بسیار مکیدن آب. (از اقرب الموارد) (المنجد).

ترشک.

[تُ شُ] (۱) پرنده ای سبزرنگ. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برگ گیاهی است ترش مزه. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). و آنرا ترش گیاه نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). گیاهی که بتازی حماض گویند. (ناظم الاطباء). قسمی سبزی صحرائی بهاره خوردنی با طعمی نزدیک به ترش که در آشها کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ترشه (از ترش)، طبری تَرُشه. (حاشیه برهان قاطع چ معین). ترشک، رومکس (۱)، از انواع تیره ترشکها (۲) که بحالت خودرو در نقاط مرطوب بسیار دیده میشود و برگهای آن دارای اکسالات دو کلسیم زیاد است. انواع دیگر تیره ترشکها عبارتند از گندم سیاه و ریوند. و رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۷۲ و ۲۷۳ شود: سا حاجی که خود را زاشتر انداخت که تلخک را ز ترشک بازشناخت. نظامی. (لاتینی)

Rumex - (۱) . (فرانسوی) (۲) - Polygonees

ترشک.

[تُشْ] (اخ) دهی است از دهستان کوهپایه بخش نوبران که در شهرستان ساوه و ۳۲ هزارگزی شمال خاوری نوبران و ۱۸ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۳۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و محصول آنجا غلات و بنشن و بادام و شغل اهالی زراعت و گله داری و بافتن قالیچه و جاجیم است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

ترشک.

[تُشْ] (اخ) دهی است از دهستان سوسن که در بخش ایزه شهرستان اهواز و در ۴۲ هزارگزی شمال خاوری ایزه قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترش کردن.

[تُ / تُ رُكْ دَا] (مص مرکب) چیزی را با چیزی ترش مخلوط کردن. طعم ترش بچیزی دادن. ترشی به طعام آمیختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). قوی شدن ماده حموضت در معده و طعم ترش گرفتن غذا در آنجا. ترشی در معده پدید آمدن و ناراحت شدن شخص از آن. ترش شدن غذا در معده که نوعی از سوءهاضمه است. (یادداشت ایضاً ||). مکدر ساختن. ملول ساختن. افسرده کردن: فرهاد را از آن چه که شیرین ترش کند این را شکیب نیست گر آنرا ملالتست. سعدی (کلیات چ مظاهر مصفا ص ۳۶۶). - ابرو ترش کردن؛ گره بر ابروان افکندن. ابروان را بعلاقت خشم در هم کشیدن. خشمگین شدن: وز آن نیمه عابد سری پرغرور ترش کرده بر فاسق ابرو ز دور. (بوستان). تفاوتی نکند گر ترش کنی ابرو هزار تلخ بگویی هنوز شیرینی. سعدی. من از تو سیر نگردم و گر ترش کنی ابرو جواب تلخ ز شیرین مقابل شکر آید. سعدی. - رو ترش کردن؛ روی ترش کردن. مجازاً، در هم شدن. تیره و تار شدن: نه چو ابری که در زمستانها رو کند ترش وقت بارانها. مکتبی. - روی ترش کردن؛ روی را بعلاقت خشم در هم کشیدن. تعبس. با ملامح و جنات خشم نمودن. چین بر ابرو افکندن. اخم کردن. روی فراهم کشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): روی ترش کرد و سر بجنبانید. (منتخب قابوسنامه ص ۴۶). شربتی از این [از آب انگور مخمر] بخونی دادند چون بخورد اندکی روی ترش کرد. (نوروزنامهء منسوب به خیام). چون سوی عبدالله خطیب آمد او را ملامت نمود و روی ترش کرد و گفت اگر نه آنستی که تو هنوز خردی.... ترا امروز مالشی دادمی. (نوروزنامه ایضاً). یکی تیزتیز در وی نگریست، پس روی ترش کرد و بخشم گفت برخیز از پیش من. (تاریخ بخارا). مکن روی بر مردم ای زن ترش تو گفتمی که زنبور مسکین مکش. (بوستان). تیغ جفا گر زنی ضرب تو آسایش است روی ترش گر کنی تلخ تو شیرین گوار. سعدی. کسان که تلخی حاجت نیازمودستند ترش کنند و بتابند روی زاهل سؤال. سعدی. تا آنگاه که به عمد و قصد اظهار ملامت کرد و روی بر ایشان ترش کرد و جوال جوز آنجا بریخت. (تاریخ قم ص ۷۲). رو ترش کرد از سؤال بوسه و لب پیش داد داد شفتالو چو دندانم ز آلو کند شد. سنجر کاشی (از آندراج). رجوع به ترشو و ترش شود.

ترش کلی.

[تُ كْ] (اخ) ده مخروبه ای است از بخش اترک شهرستان گنبدقابوس که در ۶ هزارگزی شمال داشلی برون و بر کنار رودخانه

اترک، نزدیک مرز ایران و شوروی سابق قرار دارد. قبل از وقایع شهریور عده ای در آنجا ساکن بودند و فعلاً در نواحی مختلف دشت متفرقند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترش کنس.

[تُ كُنْ] (ا مرکب) از گیل وحشی (در رامسر و تنکابن و بعضی از نقاط گیلان). رجوع به از گیل، و جنگل شناسی ساعی ص ۲۳۴ شود.

ترشکوه.

[تُ] (اخ) دهی است از دهستان رحیم آباد که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان و در ۱۳ هزارگزی جنوب رودسر قرار دارد و متصل به رحیم آباد است و ۹۵ تن سکنه دارد. آب آن از پل رود و نهر برزه رود است و محصول آنجا برنج و چای و لبنیات و شغل مردم کشاورزی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

ترشکوه.

[تُ] (اخ) دهی است از دهستان شیرامین که در بخش دهخوارقان شهرستان تبریز و در ۸ هزارگزی جنوب بخش دهخوارقان و ۵ هزارگزی شوسه آذرشهر به مراغه قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۶۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترش گردیدن.

[تُ / تُ رُ گَ دِ] (مص مرکب) ترش گشتن. ترش شدن. حموضت پیدا کردن شیر و شراب و جز آنها.

ترش گشتن.

[تُ / تُ رُ گَ تَ] (مص مرکب) حموضت پیدا کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترش گردیدن شود.

ترش گفتن.

[تُ / تُ رُ گَ تَ] (مص مرکب) سخن ناخوش آیند گفتن: ور کست شیرین بگوید یا ترش بر لب انگشتی نهی یعنی خمش. مولوی.

ترش گیا.

[تُ / تُ رُ] (ا مرکب) ترش گیا. گیاهی است ترش خصوصاً و هر گیاه ترش را توان گفت عموماً. (برهان). حماض بری و هر گیاه ترش. (ناظم الاطباء).

ترش گیاه.

[تُ / تُرُ] (ا مرکب) ترش گیا. رجوع به همین کلمه شود.

ترش لگام.

[تُ / تُرُ ل] (ص مرکب) بدلگام و سرکش. رجوع به ترش لگامی و ترش لگامی کردن شود.

ترش لگامی.

[تُ / تُرُ ل] (حامص مرکب) بدلگامی. توسنی. سرکشی کردن اسب.

ترش لگامی کردن.

[تُ / تُرُ ل ک د] (مص مرکب) توسنی کردن. بدلگامی کردن. سرکشی کردن: با وی [اسب] به چربی گوی و رخساره او بمال تا بر دست تو خو کند، آنگه پاره ای نمک اندر دست بده تا بخورد و مزه یابد و خو کند و ترش لگامی نکند. (فرسنامه).

ترشم.

[تُ ش] (ع ا) ترسم. رجوع به تُشُم شود.

ترش مازو.

[تُ / تُرُ ر] (ا مرکب) نامی است که در کتول گرگان به اوری دهند. رجوع به اوری شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترش مزاج.

[تُ / تُرُ م] (ص مرکب) گستاخ و ترشخو و سخت. (ناظم الاطباء).

ترش مزگی.

[تُ / تُرُ م ز / ز] (حامص مرکب) ترشی و حموضت. (ناظم الاطباء).

ترش مزه.

[تُ / تُرُ م ز / ز] (ص مرکب) چیزی که ذائقه احساس ترشی از آن کند. (ناظم الاطباء). لب ترش.

ترشنبه.

[(اخ) دهی است جزء دهستان غار، در بخش شهرری شهرستان تهران که در ۱۶ هزارگزی باختر شهرری و ۳ هزارگزی شمال راه رباط کریم قرار دارد. جلگه ای است معتدل و ۱۸۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رود کرج و محصول آنجا غلات و صیفی و چغندرقد و شغل اهالی کشاورزی است. راه مالرو دارد و از فیروزبهرام راه ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

ترش نشستن.

[تُ / تُرُنْ شَت] (مص مرکب) ترشروی کردن و زشت نشستن. (ناظم الاطباء). گرفته و روی درهم کشیده در مجلسی حاضر شدن: چون کشیدندش به شه بی اختیار شست (۱) در مجلس ترش چون زهر مار. مولوی. لعبت شیرین اگر ترش ننشیند مدعیانش طمع کنند بخلوا. سعدی (کلیات چ مظاهر مصفا ص ۳۴۲). قضا به تلخی و شیرینی ای پسر رفته ست تو گر ترش بنشینی قضا چه غم دارد؟ سعدی (ایضاً ص ۴۱۵). ترش بنشین و تیزی کن که ما را تلخ نماید چه میگوئی چنین شیرین، که شوری در من افکندی. سعدی (ایضاً ص ۵۸۳). (۱) - شَسْتَن، شَسْتَن؛ نشستن.

ترشو.

[تُرُ / تُرْ رَا] (اخ) (۱) لوئی ژول (۱۸۱۵ - ۱۸۹۶ م.). ژنرال فرانسوی که به سال ۱۸۷۰ به ریاست دولت دفاع ملی رسید و چندی در پاریس فرمانروایی کرد و پیش از کاپیتولاسیون استعفا داد. (۱) Trochu, Louis - Jules.

ترش و شیرین.

[تُ / تُرْ شُ شِی] (ص مرکب) ترش شیرین. میخوش. مَلَس: و نیشو اندر سردی بیش از همه است و ترش و شیرین او طبع را نرم کند. (ذخیره خوارزمشاهی). و رجوع به ترش شیرین شود.

ترشه.

[تُ / تُرْ شُ / شِ] (ا) نام میوه ای است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). رستنی باشد که تخم آنرا بعبری بزرالحماض و حب الرشاد خوانند. اگر قدری از آن تخم در خرقة بندگان، و زن بر بازوی چپ بندد مادام که با خود دارد آبستن نشود. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). و آنرا ترشینک نیز نوشته اند. (انجمن آرا) (آندراج). گیاهی است که گل سرخ دارد، برگش مانند برگ کاسنی، قسمی ترش و قسمی تلخ، و هر دو مسکن تشنگی و صفرا و غثیان و خفقان و حار و درد دندان و یرقان است. و عرب آنرا حماض و شکوفه آنرا ثابِر گوید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). خمیرمایه. ترشه خمیر. مایه. ترش خمیر. خمیر ترش. فُتاق. (یادداشت ایضاً). بهمهء معانی رجوع به ترش و ترشک شود.

ترش هلو.

[تُ / تُرْ هُ] (ا مرکب) نامی است که در رامسر به برقوق دهند. رجوع به برقوق شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترشه واش.

[تُ / تُرْ شُ / شِ] (ا مرکب) به لغت تنکابن حماض است. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به ترشه و حماض شود.

ترشی.

[تُ / تُرْ] (حامص) حموضت. (ناظم الاطباء). مقابل شیرینی: بزرگوارا دانی کز آفت نقرس ز جملهء ترشیا همی پرهیزم. انوری. یکی چون ترشی آن غوره خوردی چو غوره ز آن ترشروی نکردی. نظامی. همه کس را دندان به ترشی گُند شود مگر قاضی را که به شیرینی. (گلستان). - ترشی دل؛ ترش شدگی معده و دل سوخته. (ناظم الاطباء). رجوع به ترش کردن شود ||. سختی و

ترشروی. (ناظم الاطباء): از شیر شتر خوشی نجویم چون ترشی ترکمان بینم. خاقانی. نه کمال حسن باشد ترشی و روی شیرین همه بد مکن که مردم همه نیکخواه داری. سعدی ||. حزن و اندوه. (ناظم الاطباء ||). | آچار و مخلل و چیزی که در سرکه حفظ کنند و با غذا جهت گوارد و تحریک اشتها تناول نمایند، مانند ترشی بادنجان و ترشی لیمو و ترشی انبه، و هر چیزی که ترش باشد. (ناظم الاطباء): هر دوستی که خوانش من اندر نهم به پیش شیرینیش مدیح بود ترشیش هجا. سوزنی.

ترشی.

[تَ رَشُ شِی] (ع مص) نرمی کردن با یکدیگر. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نرمی کردن. (از اقرب الموارد) (المنجد).

ترشی آلات.

[تُ / تُ رُ] (ا مرکب) مخلات و آچارها. (ناظم الاطباء). بغلط بمعنی انواع ترشی. ترشیها.

ترشی انداختن.

[تُ / تُ رَات] (مص مرکب) ترشی گذاشتن. آچار ساختن. پروردن آنچه از میوه ها در سرکه آچار طعام را. آچار کردن سرکه با سبزیها و میوه ها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - دختر را ترشی انداختن؛ بمزاح، بشوی ندادن و در خانه داشتن او را. (یادداشت ایضاً).

ترشی بادی.

[تُ / تُ رُ] (ص مرکب) هر چیز ترشی و هر چیز نفاخی. (ناظم الاطباء).

ترشی پالا.

[تُ / تُ رُ] (ا مرکب) ترشی پالان. ترش پالا. (ناظم الاطباء). زازل. (جهانگیری). آبکش. پرویزن. رجوع به ترشپالا شود.

ترشجات.

[تُ / تُ رُ] (ا مرکب) در تداول عوام، ج ترشی. رجوع به «مفرد و جمع» محمد معین چ دانشگاه صص ۱۰۰ - ۱۰۱ شود.

ترشیج.

[ت] (ع مص) تربیت و نیکو سیاست شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). نیک مراقبت کردن مال را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اصلاح نمودن درخت تا بار آورد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): و درختان را که از سالهای دراز و مدتهای مدید ترتیب و ترشیج کرده بودند. (جهانگشای جوینی ||). لیسیدن آهوماده چرک و ریم بچه نوزاد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اندک اندک شیر دادن مادر فرزند را تا آنگاه که بمکیدن قوت یابد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پروردن و کاری را فابر آوردن. (تاج المصادر بیهقی).

پروردن و ادب دادن: و هو یرشح للوزارة او الملك؛ ای یربی و یؤدب و یؤهل. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): و به مزیت تربیت و ترشیح مخصوص شدم. (کلیله و دمنه)... و به تأدیب و تهذیب و ترشیح خواجه خویش مذهب الاخلاق گشته. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۵۱). و امیر سدید، منصور بن نوح، در ترشیح و ترجیح او بر دیگر خدمتکاران مبالغتها نمود. (ایضاً ص ۵۷). چکانیدن. (دهار). آب دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). نام صنعتی است. (اقرب الموارد) (آندراج). (اصطلاح بیان) بر چند معنی است، یکی ترشیح تشبیه است و آن ذکر چیزی است که با مشبه به ملائم باشد مانند انشاب در گفتار فصحا که در مورد چنگال مرگ نسبت به آدمی استعمال کرده اند، که تشبیه نموده اند آنرا به درنده ای که در حال استیلاء بر شکار خود چنگالها را برای دریدن شکار بیرون آورده باشد. دیگر ترشیح تخیل است و آن ثابت کردن چیزی است که ملازم درنده است برای مشبه که مرگ می باشد. و دیگر ترشیح مجاز لغوی است و آن عبارت است از ذکر چیزی که ملائم معنی حقیقی باشد، مانند کلمه «اطولکن» در این حدیث: اسرعکن لحوقاً بی اطولکن یداً، که لفظ اطولکن ترشیح است مر مجازی را که لفظ ید باشد، که مجاز در مورد نعمت استعمال کنند. و نیز ترشیح مجاز عقلی است و آن «ملائم ما هو له» است، مانند این بیت: و اذا المنیة انشبت اظفارها لاصبت کل تمیمة لا تنفع. که ذکر «انشبت» در این بیت ترشیح است مر اثبات چنگال را برای مرگ. دیگر ترشیح استعاره مصرحه است و آن عبارت است از ذکر چیزی که ملائم مستعارمنه باشد و در این مورد واجب باشد شیء ملائم مستعارمنه مقرون باشد بلفظ مشبه به. و همچنین ترشیح استعاره به کنایت، چه آن نیز ذکر چیزی است که ملائم باشد با مستعارمنه، چه انشاب در بیت مذکور ترشیح است مر استعاره بالکنایه را. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به استعاره مرشح در همین لغت نامه و کشاف اصطلاحات الفنون شود.

ترشی خوری.

[تُ / تٌ رُ خَوْ / خُ] (ا مرکب) کاسه کوچک تر از مرباخوری. کاسه خرد چینی و غیره، برای نهادن ترشی بر خوان.

ترشیدن.

[تُ / تٌ رُدُ] (مص) ترش شدن و انقلاب و حالت تخمیر در چیزی ظاهر شدن. (ناظم الاطباء): اگر آن طعام نترشیدی و قی نکردی جزو آدمی خواست شدن. (فیه مافیه).

ترشیده.

[تُ / تٌ رُدُ / دِ] (ن مف / نف) ترش شده. دختر ترشیده؛ در تداول عامه، دختری که بسیار سال شده و هنوز به شوهر نرفته است.

ترشیز.

[تُ] (اخ) طریث. (سمعانی). شهرکی است از حدود کوهستان و نشابور با کشت و برز بسیار. (حدود العالم). معرب آن طریث یا ترشیش. قصبه کوچکی است که در خراسان و نزدیک نیشابور واقع است و موطن بعضی از شعرا می باشد. (از قاموس الاعلام ترکی). طریث بضم اول و فتح دوم و کسر چهارم، نام ترشیز است و ترشیز را یاقوت در معجم البلدان ترشیش ضبط کرده و آنرا تحریفی از طریث دانسته است، و طریث در عربی مصغر طرثوث بر وزن عصفور، و آن نباتی است شبیه به قارچ. (تعلیقات بهمینار بر تاریخ بیهق ص ۳۴۰). شهرست مشهور از بلاد خراسان مشتمل بر دهات و قری و قصبات، پای تخت آنرا سلطانیه گویند که حاکم نشین آنجاست. سمت شرقی آن ارض اقدس و مشهد مقدس حضرت سلطان خراسان صلوات الله علیه است. جنوب آن ولایت طیس

کیلک است. غربی آن پائین ولایت تربت حیدریه و سمت قبله آن سبزوار. شمال آن ولایت نیشابور است، و شهر ترشیز واقع است در اواسط شهرهای خراسان، اتفاق غریبی است که قرب و بُعد آن نسبت بهمه شهرهای آنجا تساوی دارد، قنوات و میاه جاریه و دهات بسیار دارد و بسیار خوش آب و هواست. میوه های آن ولایت به آن لطافت و خوبی، هیچ جای دیگر نیست. چنان معلوم می شود که پادشاهان ایران آنجا را تختگاه کرده بودند و گشتاسب در آنجا با زردشت ملاقات نموده و سرو کشمیری را در آنجا کشته بود، چنانکه گفته است: یکی شاخ سرو آورید از بهشت به پیش در شهر کشمیر بکشت. گویند ترشیز از بناهای گشتاسب بن لهراسب است. (از انجمن آرا) (از آندراج). ولایت کوچکی از ولایت خراسان و حاکم نشین آنجا موسوم به سلطانیه است. (ناظم الاطباء). کاشمر. رجوع به کاشمر و ترشیش و مزدینا چ ۱ ص ۱۸۸،۳۴۰ و مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۲۱ و جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۴۶ و ۴۷ و ۷۰ و ۷۱ و لباب الالباب ج ۲ ص ۴۹ و التفهیم بیرونی ص ۱۴۸ و ۴۵۷ و مجمل التواریخ ص ۱۰۹ و ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۸۶ و تاریخ سیستان ص ۱۵۴، ۲۳۴، ۲۹۲، ۴۰۷ و مجالس النفائس ص ۱۷، ۶۴، ۶۷، ۸۰، ۹۸، ۲۰۴، ۲۳۷ و نزهة القلوب ص ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۷۸ و تاریخ گزیده ص ۵۱۸ و تذکره الملوک ص ۸۰ و حبیب السیر و سبک شناسی بهار و تاریخ مغول و تاریخ ادبیات برون و تاریخ عصر حافظ، و طریث در همین لغت نامه شود.

ترشی زدن.

[تُ / تُ رُ زْدَ] (مص مرکب) طعام یا جز آن را با ترشی آمیختن.

ترشیزوک.

[تُ] (اخ) دهی است از دهستان مهوید که در بخش حومه شهرستان فردوس و ۲۷ هزار گزی شمال خاوری فردوس و ۳ هزار گزی شمال راه مالرو عمومی گناباد به فردوس قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۱۵۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و زیره و میوه و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. مزارع سنگ آوا، خندان، سنگ سیاه کوهی، خانیک محمد، بیلکی و گروشک جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترشیش.

[تُ] (ا) یک نوع سنگ قیمتی. (ناظم الاطباء).

ترشیش.

[تُ] (اخ) یاقوت آرد: ناحیه ای از اعمال نیشابور است که اکنون در دست ملاحظه قرار دارد، و آنرا در ماده طریث یاد کرده ام. (معجم البلدان). ترشیز. (قاموس الاعلام ترکی). رجوع به طریث و ترشیز شود.

ترشیش.

[تُ] (اخ) در بعضی از کتب و اشعار عرب، این نام به شهر تونس داده شده است. (از قاموس الاعلام ترکی). نام شهر تونس است در افریقا. ابوالحسن بن رشیق گوید نام شهر تونس است در رمیتا. (از معجم البلدان). رجوع به تونس شود.

ترشیش.

[ت] [اخ] (زمین سنگلاخ) اول: در کتاب مقدس مذکور است که کشتیهای سلیمان و حیرام هر سه سال یک بار بمکانی که ترشیش نام داشت و در ساحل شرقی افریقا یا در بندر جنوبی آسیا واقع بوده می آمدند و از آنجا طلا و نقره و عاج و میمونها و طاوس ها را می آوردند. (اول پادشاهان ۱۰:۲۲ و دوم تواریخ ۹:۲۱). و چون سه سال برای رفتن و آمدن کشتیها لازم بود می توان گفت که احتمال می رود که ترشیش از زمین یهودا دور بوده و یا این که کشتیها بعد از رسیدن بدانجا، بجای دیگر رفته بعد از اتمام شغل به ترشیش می آمدند. و لفظ ترشیش نیز دلالت بر شهر و بندر معروف می نمود که در جنوب اسپانیا واقع بود، و هم اسم نهری است. خلاصه در وجه تسمیه آن آراء مختلف است و ترجمه هفتگانه آن را فرطجته نامیده است... وقایعی که در کتاب مقدس درباره ترشیش مذکور است یکی این است که یونس پیغمبر بدانجا وارد می شد و بسیاری از اوقات باد شرقی به آن دریا وزیده کشتیهای ترشیش را که دارای امتعه نفیسه و گرانها بود در امواج آبهای دریای روم در هم می شکست. (کتاب مزامیر ۷:۴۸، کتاب حزقیال ۲۷:۲۶) و ترشیش را معادن زیاد از قبیل نقره و آهن و حلبی و قلع بسیار بوده. (کتاب حزقیال ۱۲:۲۷). و نویسندگان قدیم در خصوص دولت و مکتب ترشیش گفتگوها بسیار نموده اند، چنانکه گویند در زمان سلطنت رومیان چهار هزار کس معدنچی داشته و بیست و پنج هزار درهم به رومیان میدادند و چون از جغرافیای آن زمان اطلاعی نداریم نمی توانیم در میان این دو قول ذیل ربط دهیم زیرا در اول پادشاهان (۲۲:۴۸) می گوید یهوشافاط کشتیهای ترشیش را در بحر قلزم ساخت تا به اوفر روند، و در دوم تواریخ (۲:۳۶) می گوید که آن کشتیها ساخته شدند تا به ترشیش روند، و بهیچوجه ذکر اوفر را نمی نماید. (مقابل اول پادشاهان ۹:۲۸ و دوم تواریخ ۹:۲۱). لهذا تأویلات زیاد نموده اند بلکه در میان دو قول فوق ربط و علاقه دهند، منجمه می گویند کشتیهای ترشیش یعنی کشتیهای بزرگ... دوم: یعنی قلعه و او مردی از بن یامینیان بوده. (اول تواریخ ۷:۱). سوم: یکی از رؤسای هفتگانه فارس و مادی. (کتاب استر ۱:۱۴) (از قاموس کتاب مقدس).

ترشیف.

[ت] [ع مص] مکیدن آب و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مکیدن آب. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترشی فروش.

[ت] / ت رُفُ [نف مرکب] فروشنده ترشی.

ترشی فروشی.

[ت] / ت رُفُ [حامص مرکب] عمل ترشی فروش ||. کنایه از اخم کردن ||. ا مرکب) دکان ترشی فروشی.

ترشیق.

[ت] [ع مص] تیز نگرستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

ترشیم.

[ت] [ع مص] نبشتن و نگار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نوشتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترشینک.

[تُ / تُ رُنْ] (ا) رستنی باشد بوستانی که به عربی حماض گویند و تخم آن را بذرالحماض خوانند. (برهان). حماض بوستانی. (ناظم الاطباء). رجوع به ترشک و ترشه شود.

ترصاه.

[ت] (اخ) (۱) (شادی) اول: یکی از شهرهای کنعانیان بود که یوشع متصرف شده به اسباط بنی اسرائیل داد (صحیفه یوشع ۱۲:۲۴) و تا پنجاه سال پایتخت مملکت شمالی ایشان بود. وقتی که عمری سامره را بنا نمود (اول پادشاهان ۱۴:۱۷ و ۱۵:۲۱ - ۲۳ و ۶:۲۳) و در زمان سلطنت منحیم (۷۷۲ ق.م.) نیز مذکور است. (دوم پادشاهان ۱۵:۱۶). ترصه در نهایت نیکویی و رونق بود. (غزلهای سلیمان ۶:۴). بعضی بر آنند که ترصه همان تلوزه می باشد و آن بر تلی که به شمال شرقی کوه عیبال دو میل مسافت دارد واقع است و درختان زیتون زیادی بر اطراف آن می باشد لیکن «کاندر» و «ولسون» بر ضد این رای هستند و گمان می برند که موقع آن نیز تپاسیر می باشد و آن به راهی که در میانه نابلس یعنی شکیم و بیسان یعنی بیت شان می باشد واقع است و در اطراف شمالی این قریه مغاره و قبرهای چندی هست که گمان می برند قبر چهار پادشاه اول اسرائیل است. (اول پادشاهان ۱۶:۶). دوم: اسم دختر کهتر صلفحاد است. (سفر اعداد ۲۶:۳۳ و ۲۷:۱ و ۳۶:۱۱، صحیفه یوشع ۱۷:۳) (از قاموس کتاب مقدس). (۱) - در قاموس کتاب مقدس «ترصه» آمده است.

ترصد.

[تَ رَصُ صُ] (ع مص) چشم داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد). ترقب. (المنجد). چشم داشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترصدا.

[تَ صَ / صِ] (ص مرکب) ترنغمه. کسی که صدا و نغمه سیراب داشته باشد. (آندراج). خوش صدا. کسی که صدای دلنشین و گیرا داشته باشد. خوش لحن: به ترنغمگی در چمن آبخار نمی افتد از پایه اعتبار شده خطبه خوان بلبل ترصدا گرفته بمنقار در کف عصا. ملا طغرا (از آندراج).

ترصع.

[تَ رَصُ صُ] (ع مص) نشاط و خوشدلی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نشاط کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترصه.

[] (اخ) ترصاه. رجوع به ترصاه شود.

ترصیص.

[ت] (ع مص) استوار کردن بنا و منضم ساختن بعض آن ببعض دیگر. (از متن اللغة). استوار کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم

(الاطباء). استوار کردن چیزی به وجه کمال. (غیاث اللغات) (از آندراج). ملصق و منضم ساختن بیکدیگر. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نقاب تنگ در بستن زن، چنانکه جز چشم باز نتوان دید. (تاج المصادر بیهقی). روی بنده را نزدیک چشم نهادن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تنگ بستن زن نقاب را، چنانکه جز دیدگان وی دیده نشود. (از متن اللغه ||). به ارزیابی بندودن. (تاج المصادر بیهقی). به قلعی و ارزیابی در گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به ارزیابی گرفتن چیزی را. (از متن اللغه) (غیاث اللغات) (اقرب الموارد) (از المنجد) (آندراج ||). الحاح مرد در پرسش. (از متن اللغه) (از المنجد).

ترصیع.

[ت] [ع مص] جواهر در نشانیدن. (دهار). در نشانیدن جواهر در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جواهر نشانیدن در چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). جواهر در زر نشانیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برشته در آوردن گوهر در گردن بند. (از اقرب الموارد) (از المنجد). گوهر به رشته کردن. (ترجمان البلاغه رادویانی ||). به ترتیب نیک درست در نشانیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهم بافتن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد): رصع الطائر عشه بالقضبان؛ نزدیک هم قرار داد و بهم بافت شاخه های لانه را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اندازه کردن و یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندازه کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شادمانی و خوشدلی کردن (اصطلاح بدیع) سخن را بخش بخش کردن هر کلمه ای بمقابل خود و وزن و روی یکسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در سخن مقابله هر لفظ، لفظی دیگر آوردن که قافیه به آن تواند شد. و بعضی محققان چنین نوشته اند... و به اصطلاح، شاعر یا منشی در برابر هر کلمه، کلمه ای دیگر بیارد که متفق الوزن و موافق القوافی باشد... (از غیاث اللغات) (از آندراج). مثال از نظم، شاعر گوید: ای مصور ز تو کمال وفا وی منور ز تو جمال صفا. اهلی شیرازی: گوهر او یافته درج شرف اختر او یافته برج شرف. در این شعر با وصف ترصیع، تجنیس هم یافته میشود، والا گوهر و اختر متجانس نیست. مثال نثر مرصع از اعجاز خسروی: امام معظم اعظم همام مکرم اکرم خیر ادیس عمل منیر برجیس محل حاکم والامقام حاتم دریاعلام شهاب المله الظاهره نصاب الدوله القاهره مرجع الفحول والاجله منبع العقول والادله ... (از آندراج). آن است که الفاظ در وزن مساوی و در عجزها متفق باشند مانند قول خدای تعالی: ان الینا ایا بهم. ثم ان الینا حسابهم (۱). (از تعریفات جرجانی)... آن است که دبیر و شاعر اندر نظم و نثر بخشهای سخن خانه خانه آرند چنانکه هر کلمه برابر بوده و متفق بوزن و حرفی از اول وی هم همچون آخر بوده. همچنانکه ابوطیب مصعبی گفت (هزج): شکرشکنست یا سخنگوی منست عنبرذقنست یا سمنبوی منست. اندر این بیت هر دو کلمه برابر افتادند و یکسان به وزن چون شکر با عنبر و شکن با ذقن و سخن با سمن و گوی با بوی. و چون اقسام سخن بدین مثال بود که یاد کردم آن را ترصیع خوانند، و این قسم را اندر بلاغت درجه ای بلند است و منزلتی شریف، زیرا که بدام هر خطری اندر نیاید و دست هر خردی به وی نرسد. مثال دیگر عنصری گوید (مُجْتَث): گره گذاشته از قیر بر صحیفه سیم زره نگاشته از مشک بر گل بادام. رودکی گوید (رمل): کس فرستاد به سز اندر عیار مرا که مکن یاد به شعر اندر بسیار مرا. عبدالجبار زینبی گفت (رمل): روز بزم نامدارا فاخته انباز باز روز رزم کامکارا شیر شاگرد شبان. عنصری گوید (مقارِب): بدیدار ماهی بگردار شاهمی بفرهنگ پیری بدولت جوانی بفرمان قضایی بمیدان بلایی بنعمت زمینی بقدر آسمانی. بیتی سراسر مرصع بر سیل دعای پایان قصیده، قمری جرجانی گوید (هزج): علو تخت کفو بخت فری کارت پری یارت کزین (؟) مشکین گزین مسکن قرین خوبان معین یزدان. عنصری گوید (هزج): بایسته یمین دول آن قاعده ملک شایسته امین ملل آن خسرو دنیا. منجیک گفت (قریب): نگذاشت چو تو هیچ رزم رستم ناراست چو تو هیچ بزم دارا. هم منجیک گوید (مجث): بروی شمع فروزی مرا بگرد سرای بموی عنبر سوزی ز فرق تا بدم. (از ترجمان البلاغه رادویانی). رجوع به المعجم فی معاییر اشعار العجم چ دانشگاه ص ۲۵۰ و کشاف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی و مرآة الخیال ص ۱۱۵ و نفایس الفنون ص ۴۶ و اساس الاقتباس ص ۵۹۷ و حدائق

السحر چ اقبال صص ۳ - ۵ و ترصیع مع التجنیس و مرصع شود. (۱) - قرآن ۸۸ / ۲۵ و ۲۶.

ترصیع مع التجنیس.

[تَعَمَّ عَتْ ت] [ع ا مرکب] آن است که کلام مرصع و متجانس باشد، مثال از سعید اشرف: عالم از من شد تو تا از من شدی عالم از من شد تو تا از من شدی. یکی از قدما هم دارد: چون از او گشتی همه چیز از تو گشت چون از او گشتی همه چیز از تو گشت. ملا عبدالمحسن کاشی: با من بودی منت نمی دانستم با من بودی منت نمی دانستم... نورالعین واقف: از سر ما چرا نمی گذری از سر ما چرا نمی گذری؟ (از مطلع السعدین از آندراج). و ترصیع مع التجنیس، مثاله (شعر): من نیازم ار تو آزاری من نیاز آرم ار تو ناز آری. هکذا فی مجمع الصنایع مثاله ایضاً (شعر): چون از او گشتی همه چیز از تو گشت چون از او گشتی همه چیز از تو گشت. (از کشاف اصطلاحات الفنون). وطواط آرد: هر چند صنعت ترصیع بزرگست چون با او عملی دیگر مثل تجنیس و غیر آن یار شود بلندتر گردد، مثالش تازی: قد وطئت الدهماء اعقابهم و خشیت الاعداء اعقابهم. دیگر: الکوس فی الراحة و النفوس فی الراحة. پارسی: یار سرگشته و کار برگشته. شعر تازی، مؤملی کاتب گوید: لم نزل نحن فی سداد ثغور اصطلام الابطال من وسط لام واقتحام الاهوال من وقت حام واقتسام الاموال من وقت سام. مرست: جلالک یا خیر الملوک مساعیاً علی منبر المجد المؤئل خاطب فللخطة النکراء سبیک دافع و للخطه العذراء سبیک خاطب. و متکلفان گفته اند: بیمارم و کار زار و تو درمانی بیم آرم و کارزار و تو درمانی. گویم که بر آتشم همی گردانی گویم که بر آتشم همی گردانی. دیگر: فغان من همه زآن زلف و غمزگان که همی بدین زره بیری و بدان زره بیری. (حدایق السحر چ اقبال ص ۵). و رجوع به ترجمان البلاغه رادویانی چ احمد آتش ص ۱۰ شود.

ترصیف.

[ت] [ع مص] مبالغه رصف. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بخوبی بهم ملصق کردن سنگها را در سنگفرش. (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح علم خط) آن است که نسبت هر حرفی را با حرف دیگر در وضع رعایت کنند. (نفایس الفنون ||). بستن پی نازک به اطراف سر تیر. (ناظم الاطباء). رجوع به رصف شود.

ترصین.

[ت] [ع مص] چیره شدن به شناخت چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد): رصن لی هذا النجر؛ ای حقه. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترضب.

[ت] [ع مص] مکیدن آب دهن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترضح.

[ت] [ع مص] کوفته شدن. (تاج المصادر بیهقی). ریزه ریزه شدن سفال خرما و جز آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تکسر. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترضخ.

[تَ رَضُ ضُ] (ع مص) شکسته شدن سنگ ریزه. (از المنجد ||). ریزه ریزه کردن نان و خوردن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شنیدن خبری که باور ندارند آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترضی.

[تَ رَرُ] (ع مص) شکسته و ریزه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکسته شدن سنگ. (از اقرب الموارد) (از المنجد): الحجاره ترضض علی وجه الارض؛ ای تکسر. (منتهی الارب ||). جنیدن بی درنگ کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترضض.

[تَ رَضُ ضُ] (ع مص) کوفتن و شکستن چیزی. (از اقرب الموارد). رجوع به ترضیض شود.

ترضی.

[تَ رَضُ ضِی] (ع مص) خشنودی کردن پس از جهد. (تاج المصادر بیهقی). خشنود شدن. (زوزنی). خشنود کردن. (آندراج). خواستن خشنودی کسی را و خشنود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خواستن رضای کسی را. (از المنجد) (از اقرب الموارد). و در اساس: «ترضیته بمال»؛ اذا طلبت رضاه بجهد منك. (اقرب الموارد).

ترضیض.

[ت] (ع مص) نیک خورد کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد). شکستن به قطعات بزرگ. (ناظم الاطباء).

ترضیه.

[تَ یَ / ی] (از ع، مص) خشنود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (مجمل اللغه) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشنودی و طلب رضا و خشنودی و معذرت. (از ناظم الاطباء). - ترضیه خاطر؛ خشنودی خاطر. (ناظم الاطباء).

ترضیه خواستن.

[تَ یَ / یِ / خَا / خَات] (مص مرکب) طلب رضا و خشنودی کردن و معذرت خواستن. (ناظم الاطباء).

ترطب.

[تَ رَطُ طُ] (ع مص) بسیار مرطوب و نم‌دار شدن. (ناظم الاطباء). تر شدن، و منه: ترطب لسانی بذکرک. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترطم.

[تَ رَطُ طُ] (ع مص) بازداشتن پلیدی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بازداشتن سَلَح را. (از اقرب الموارد)

(المنجد).

ترطيب.

[ت] [ع مص] تر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تر کردن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تر کردن و تری در مزاج آوردن. (غیاث اللغات) (از آندراج). و من المجاز: و ما رطب لسانی بذکرک الا ما بللتنی به من برک. (اقرب الموارد ||). رُطِبَ دادن. (تاج المصادر بیهقی). رطب خورائیدن قوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رطب گردیدن بُسْر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترطیل.

[ت] [ع مص] چرب کردن موی را به روغن. (تاج المصادر بیهقی). نرم گردانیدن مو به روغن و شکستن و فروهستن و گذاشتن آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). نرم کردن موی به روغن و گذاشتن و شانه زدن و فروهستن آن. (از المنجد). نرم گردانیدن موی به روغن و شکستن و شانه زدن آن. (از اقرب الموارد): ما به الا- تعدید الثوب و ترطیل الشَّعر. (اقرب الموارد ||). وزن کردن به رطل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترع.

[ت] [ع مص] بازگردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترع.

[ت] [ع مص] انداختن خود را در کارهای بزرگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پر شدن. (تاج المصادر بیهقی). پر شدن خنور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پر شدن ظرف. (از اقرب الموارد). پر شدن کوزه یا حوض. (از المنجد ||). شتافتن به بدی و غضب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتافتن به شر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترع.

[ت] [ع ص] حوض ترع، کوز ترع؛ حوض پر آب. کوزه پر آب. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترع.

[ت] [ع ص] شتابنده به بدی و خشم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر و مملو. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نعت است از مصدر ترع. (از منتهی الارب).

ترع.

[ت] [ع] [ع] ج تَرَعَة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بمعنی سبزه زار (از شرح نصاب)، و در کنز اللغات نوشته که ترع بوستانها و درجه ها، و این جمع ترعه است که بالضم باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تَرَعَة شود.

ترعاب.

[ت] [ع مص] ترعیب. ترسانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به ترعیب شود.

ترعابۀ.

[ت ب] [ع ص] بسیار ترسنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هو فی السلم تلعبه و فی الحرب ترعابه. (اقرب الموارد).

ترعات.

[ت ر] [ع ا] ج تُرَعَة. (ناظم الاطباء).

ترعایه.

[ت / ت ی] [ع ص] تَرَعِيَّةٌ (۱). (منتهی الارب) (اقرب الموارد). مرد نیکو چراننده و نیکو سیاست کننده شتران، و آن که شتربانی پیشه او و پیشه پدران او باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به ترعیه شود. (۱) - در منتهی الارب به تثلیث تاء و در اقرب الموارد بفتح تاء و جواز تخفیف یاء ضبط شده است.

ترعب.

[ت ع] [اخ] موضعی است. (منتهی الارب). نام محلی است. (مراصد الاطلاع) (معجم البلدان).

ترعبل.

[ت ر ب] [ع مص] پاره گردیدن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کهنه شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترعث.

[ت ر ع] [ع مص] گوشوار در کردن. (تاج المصادر بیهقی). گوشوار در گوش کردن. (زوزنی) (آندراج). باگوشواره شدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد). تقرط. (اقرب الموارد).

ترعد.

[ت ر ع] [ع مص] جنبیدن و لرزیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترجرج. (المنجد) (اقرب الموارد): ترعدت الالیة؛ اذا ترجرجت. (منتهی الارب).

ترعوع.

[ت ر ر] [ع مص] بربالیدن کودک. (زوزنی) (دهار). بالیدن کودک و نشو و نما گرفتن. (غیاث اللغات) (آندراج). جنبیدن و

بربالیدن کودك. (منتهی الارب). جوان شدن کودك. (از اقرب الموارد). بالیدن و جوان شدن کودك. (از المنجد). يقال: اذا ترعرع الولد، ترعزع الولد. (اقرب الموارد): و حال کودك که از سالهای کودکی بسالهای ترعرع و جوانی رسد. (ذخیره خوارزمشاهی). گفت عمر من در سن ترعرع به ماهقی نزدیک بود. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۹۴ ||). جنیدن و حرکت یافتن دندان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقلقل و تحرك دندان. (از اقرب الموارد) (از المنجد): ترعرت السن و ترعزت السن بمعنى واحد. (نشوء اللغه ||). گویند ترعرع السراب، بنابر همانند کردن آن به آب. (از اقرب الموارد).

ترعظ.

[تَ رَعُظٌ] (ع مص) برابر کردن خواستن بار شتر تا تیز رود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترع عوز.

[تَ رَعُ عَوْ] (اخ) نام قریه ای بزرگ نزدیک حران. (ابن الندیم). دهی است به حران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یاقوت آرد: قریه مشهوری است به حران، از بنای صبیان است که آن را بدانجا هیکلی بود و صبیان هیکل ها را بنام ستارگان می ساختند و هیکلی که در این قریه بود بنام زهره بود و معنی ترع عوز به لغت صبیان باب الزهره است و مردم حران در عصر ما این قریه را ترعوز می نامند و نوعی خیار را بدان نسبت دهند که در آنجا کاشته می شود و از آب باران سیراب می گردد. (از معجم البلدان).

ترعوزی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب است به ترع عوز. (منتهی الارب) رجوع به همین کلمه شود.

ترعه.

[تَ رَعٌ] (ع ا) به سریانی بمعنی در. (از المعرب جوالیقی). از الفاظ دخیل است. (نشوء اللغه ص ۹۱). در. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). باب. (ناظم الاطباء): فتح ترعه الدار؛ ای بابها. (اقرب الموارد) (از المنجد). قال رسول الله (ص): بین بیتی و منبری روضه من ریاض الجنة و منبری علی ترعه من ترع الجنة، قیل له (ص) و ما الترعه، قال الباب. ج، تُرَع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به نشوء اللغه ص ۱۲۳ شود ||. روی. (۱) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). صورت. (ناظم الاطباء ||). آبشخور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). راه گذر آب سوی نشیب. (دهار). دهانه حوض و استخر و دهانه جوی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گشادن گاه آب به حوض یا زمین یا جدول از نهر. (از اقرب الموارد). مسیل آب بباغ. (از المنجد ||). نهر عمیق و مصنوعی که بین دو نهر یا بین دو دریا یا بین دو آب قرار داده باشند. (از المنجد) (از فرهنگ نظام). نهر عمیق و نسبه وسیعی که میان دو دریا و یا میان دو رود قرار دهند تا کشتی های کوچک و بزرگ از آن بگذرند، مانند ترعه سوئز بین بحر الروم و دریای احمر و یا ترعه شاهی که معروفترین ترعه هایی بود که میان دجله و فرات احداث کرده بودند. رجوع به ترعه و کانال شود ||. پایه های منبر. (منتهی الارب) (آندراج). پایه منبر. (ناظم الاطباء). پلکان منبر. (از تاج العروس ||). پایه نردبان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مرغزار در زمین بلند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - در این معنی مؤلف منتهی الارب را خطایی دست داده است و مؤلف آندراج و ناظم الاطباء هم نادانسته آن خطا را نقل کرده اند. مؤلف تاج العروس در شرح این کلمه (الوجه) آرد: شارح آن را از معانی ترعه گرفته است و آن خطاست و این مأخوذ از قول ابوعبید است در تفسیر راوی حدیث که گوید «و هو الوجه عندنا» و معنی آن توضیح تفسیر راوی است ولی مصنف

پنداشته است که آن از معانی وجه است.

ترعه.

[تُعَ] (اخ) دهی است بشام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نصر گوید: موضعی است به شام، بعضی روات بدان منسوبند. (معجم البلدان).

ترعه.

[تُعَ] (اخ) دهی است به صعید اعلی که صبر از آنجا آرند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترعه عامر. (معجم البلدان). رجوع به ترعه عامر شود.

ترعه آتس.

[تُعَ] (اخ) ترعه ای است که در حدود سال ۴۸۱ ق.م. بوسیله خشایارشا بین دریای مغرب و بحر احمر در دامنه کوه آتس حفر گردید و این عمل یکی از تدارکات لشکرکشی بزرگ خشایارشا بشمار آمد. و رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۷۱۴ و ۷۱۵ شود.

ترعه سوئز.

[تُعَ] (اخ) قنأه السویس. (المنجد). ترعه ای که بحر احمر را به دریای متوسط متصل میکند و طول آن ۱۶۸ هزار گز است و به سال ۱۸۶۹ م. از بورسعید (پورت سعید) تا بندر سوئز حفر گردید. (از المنجد). ترعه سوئز بوسیله «فردینان دو لسپس» (۱) سیاستمدار معروف فرانسوی پایه گذار حفر ترعه پاناما احداث شد. این ترعه فاصله بین لندن تا بندر بمبئی را چهل درصد کوتاه کرده در سال ۱۸۷۵ انگلستان توانست با خرید مقداری از سهام این ترعه، خود را در اداره و نظارت ترعه سوئز سهیم سازد. پس از جنگ دوم جهانی و کشمکش های طولانی در سال ۱۹۴۵ دولت بریتانیا ناگزیر گردید که نیروی نظامی خود را از ترعه سوئز خارج نماید. با آنکه قرارداد بهره برداری از این ترعه تا سال ۱۹۶۸ معتبر بود، پس از روی کار آمدن سرهنگ عبدالناصر و بدست گرفتن تمام قدرت در مصر (۱۹۵۴)، در ۱۹۵۶ ملی شدن ترعه سوئز را اعلام و از کمپانی ترعه سوئز خلع ید کرد و اداره ترعه را دولت مصر در دست گرفت. با آنکه دولتهای فرانسه و انگلیس برای حفظ منافع خود و جلوگیری از ملی شدن این ترعه مداخله نظامی کردند و مدتی هم بین نیروهای مصر و انگلیس و فرانسه تصادفات شدیدی روی داد، بر اثر دخالت مجددانه دولت امریکا و مخصوصاً سازمان ملل متحد قوای فرانسه و انگلیس خاک مصر را ترک گفتند و در سال ۱۹۵۸ بین دولت مصر (جمهوری متحد عرب) و کمپانی سابق ترعه سوئز موافقت نامه ای امضا شد که بر طبق آن قرار شد که دولت مصر مبلغ ۲۳ میلیون لیره بمدت پنج سال از بابت جبران خسارت به سهامداران ترعه سوئز بپردازد. (۱) - Ferdinand de Lesseps.

ترعه عامر.

[تُعَ] (اخ) ترعه عامر. جایی است در صعید بالا، بر کنار نیل. در آنجا یک قسم ماهی کوچکی که آن را صرایری نامند بحد فراوان یافت می شود و این ماهی خار (تیغ) زیادی در داخل ندارد. (از معجم البلدان). رجوع به ترعه شود.

ترعی.

[تَ رَعَى] (ع مص) چریدن ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ترعت الماشیه و ارتعت ترعیاً و ارتعاء. (از اقرب الموارد).

ترعی.

[تِ عِی] (ع ص) مرد نیکو چراننده و نیکو سیاست کننده شتران. یا آن که شتربانی پیشه او و پیشه پدران اوست. (منتهی الارب). رجل ترعیه. (ناظم الاطباء). ترعیه. تراعیه [ت / تِ ی]. نیکو چراننده شتر. (از اقرب الموارد). و رجوع به ترعیه و ترعیه شود.

ترعیب.

[ت] (ع مص) ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد): رعبه ترعیاً فرعب رعباً. یعنی ترسانیدم او را پس ترسید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بریدن کوهان و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). راست و نیکو کردن جای پیکان نشانیدن تیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بانگ بلند کردن کبوتر. (از اقرب الموارد): عندی حمام له تطریب و الترعیب؛ ای هدیر شدید. (اقرب الموارد ||). پر کردن ظرف. (از المنجد).

ترعیب.

[ت] (ع ا) ج ترعیه. (۱) (تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به ترعیه شود. (۱) - در اقرب الموارد و المنجد «تراعب» جمع ترعیه آمده است.

ترعیبه.

[ت ب] (۱) (ع ا) پاره ای از کوهان. (از تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ج، ترعیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تراعیب. (اقرب الموارد) (المنجد). و رجوع به ترعیب شود. (۱) - در المنجد ترعیبه آمده است.

ترعید.

[ت] (ع مص) در اصطلاح قاریان، مرتعش کردن صدا هنگام تلاوت قرآن کریم. صاحب کشف اصطلاحات الفنون آرد: نزد پاره ای از متأخران قاریان آن است که قاری در حین تلاوت کلام الله آواز خود را بنحوی از حنجره خود بیرون آورد که گویی از فرط سرما یا شدت درد صدای او مرتعش می‌باشد و این صفت در موقع تلاوت کلام الله زشت و منهی عنها است، کذا فی الاتقان. (از کشف اصطلاحات الفنون).

ترعیش.

[ت] (ع مص) لرزاندن. (زوزنی ||). لرزیدن. (آندراج). ارعاد. (ذیل اقرب الموارد).

ترعیظ.

[ت] [ع مص] سست گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برانگیختن و شتابانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتابانیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). از اصداد است. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). جنبانیدن میخ تا برکنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جنبانیدن انگشتان تا درد آن معلوم شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حرکت دادن انگشتان تا ببینند آیا باکی دارد یا نه. (از اقرب الموارد).

ترعیف.

[ت] [ع مص] خون انداختن. به رعاف آوردن. (۱) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - این کلمه بدین معنی در تاج العروس، لسان العرب، اقرب الموارد و منتهی الارب دیده نشد لکن مولف آن را با علامت «م» که اختصار مسلم است ضبط کرده است.

ترعیم.

[ت] [ع مص] آب از بینی گوسپند پاک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترعیة.

[ت] [ت / ت / ت / ع ی] [ع ص] ترعی. رجوع به ترعی شود.

ترغ.

[ت] [ر] [ا صوت] مخفف تراغ. آوازی که از شکستن یا افتادن چیز سخت یا بهم خوردن دو چیز سخت یا مانند آنها پیدا شود... وقتی که صدا مکرر باشد ترغ یا ترغ و تروغ می گویند و لفظ تروغ بدون ترغ استعمال نمیشود... این لفظ را با قاف (ترق) هم می نویسند که حرف عربی است لیکن صحیح همان با غین است. (فرهنگ نظام).

ترغ.

[ت] [ر] [ا] اسبی باشد سرخ رنگ که آن را کهر خوانند. (برهان) (انجمن آرا). برهان چنین نوشته و در فرهنگها نیافتیم. (انجمن آرا). اسب کمیت. (آندراج). اسب کهر که سرخ رنگ است. (ناظم الاطباء).

ترغازه.

[ت] [ز / ز] [ص] غالب و سرکش. (فرهنگ جهانگیری) (از ناظم الاطباء). غالب و صاحب حکم و سرکش. (برهان): همی کوشم به خاموشی ولیکن زین شکرنوشی شدم همخوی آن غمزه که آن غمزه ست غمازه بهل می را به میخواران بهل بت را به بت خواهان که این را جملگی نقش است و آن را جمله آوازه که کترأ کنت مخفياً فأحببت بأن اعرف برای جان مشتاقان برغم نفس ترغازه. مولوی (از آندراج ||). کسی که حکمها از روی غلبه و سرکشی کند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج ||). (ا) حکمی که از روی تغلب و تسلط و سرکشی شود. (ناظم الاطباء ||). سرکشی کردن را نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء).

ترغاق.

[ت / ت] (ا) پاس داشتن و خبردار بودن. (برهان). پاسبانی و نگهبانی. (غیاث اللغات) (آنندراج). پاس داری در شب برای رفع دشمن یا دزد. (ناظم الاطباء). صاحب سنگلاخ در ذیل تورغاق آرد: بدو معنی آمده اول پاسبان و نگهبان و کشیکچی را گویند و بمعنی پاسبانی و حراست هم باشد چنانکه شاعر بفارسی گفته: بر در گه میمون تو در نوبت تورغاق (۱) میران و مهان بر عدد ریگ بر آری ||؟ دویم نام طایفه ایست از اوزبک، و مؤلف فرهنگ جهانگیری و صاحب برهان قاطع این لفظ را به فتح تا نیز بر وزن چخماق خوانده و فارسی تصور کرده و به این معنی نوشته اند. (سنگلاخ ص ۱۷۲). و رجوع به ترغاک شود. (۱) - مرحوم دهخدا این بیت را از لغت نامه یوسف ضیاءالدین نقل کرده و شاعر آن را مظهر شیرازی و کلمه تورغاق را «ترغاق» ضبط کرده اند.

ترغاک.

[ت] (ا) پاسبان و پاسداری شب. (غیاث اللغات) (آنندراج). این لفظ ترکی است. (غیاث اللغات). پاسی که در شب دارند تا دزد دست نیابد. مظهر گوید... و ترغاق نیز آمده لیکن این لغت فارسی است پس قاف از استعمال متأخرتر است چه قاف در اصل فرس نیامده. (فرهنگ رشیدی). رجوع به ترغاق شود.

ترغامیشی.

[ت] (ترکی، ا) تورغامیشی. اخراج و دور کردن باشد. چنانکه در جلد خامس تاریخ و صاف مذکور است اگر یسور سیورغامیشی کند و اندیشه‌های دور از خاطرش تورغامیشی. (سنگلاخ ص ۱۷۲): بر این موجب معین فرموده ترغامیشی کردند والسلام. (تاریخ غازانی ص ۱۴۰).

ترغان.

[ت] (ا) دلیل و رهبر و آنکه راه را هویدا می کند. (ناظم الاطباء). رهبر که بعربی دلیل باشد. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۷ ب ||). باج و خراج. (ناظم الاطباء). باج. (لسان العجم ایضاً).

ترغای.

[ت / ت] (ترکی، ا) ترکی است. صاحب سنگلاخ در ذیل «تورغای» آرد: پرنده ای از گنجشک بزرگتر که آن را به فارسی شانہ بسر و بعربی هدهد گویند... (سنگلاخ ص ۱۷۲). و رجوع به ترغی شود.

ترغای.

[ت / ت] (اخ) (امیر...) ابن امیر برکل. از سرداران مغول و پدر امیر تیمور گورکان بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۳۹۳ شود. صاحب سنگلاخ در ذیل «تورغای» آرد:... و نیز نام پدر امیر تیمور گورکانست، و بفتح راء هم مستعملست... (سنگلاخ ص ۱۷۲).

ترغچی.

[ت ر] (ترکی، ص مرکب، امرکب) به ترکی، کشاورز. (مؤید الفضلاء). کشاورز. (آندراج).

ترغده.

[ت ر] (ت ر) [ت ر] (ص) گرفته شده و ترنجیده. (برهان). کوفته شده و ترنجیده. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هر عضوی و بندی و مفصلی که بسبب دردمندی و آزار آن حرکت نتوان کرد، گویند «ترغده شده است». (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از شرفنامه منیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): ز بس کوب از زمانه یافت دشمن همه اعضای او گشته ترغده. منجیک (از فرهنگ جهانگیری ||). افاده معنی ترکیده میکند. (انجمن آرا) (آندراج).

ترغده شدن.

[ت ر] (ت ر) [ت ر] (ص) (مص مرکب) رجوع به ترغده شود.

ترغش.

[ت ر] (ا) نوعی از زردآلو و قیسی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). و قیسی باشد به دهی از نواحی مشهد. (انجمن آرا) (آندراج ||). قسمی از خرما خشک. (ناظم الاطباء).

ترغل.

[ت ر] (ع) (ا) دُرُغُل. ترغله. قمری. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵ ||). کبوتر وحشی. (دزی ایضاً). و رجوع به تِرُغَلَه شود.

ترغلو.

[ت] (ا) (خ) (۱) ترگلو. کوهی است در سلسله جبال جولیانه (۲) آلپ که در ایالت لایباخ (۳) اتریش (۴) قرار دارد و ۳۳۹۸ گز بلندی آن است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - (۴) Laybach. (۳) - Les Juliennes. (۲) - Terglou. - شهری است در یوگسلاوی.

ترغله.

[ت ر] (ل) (ع) (ا) کبوتر دشتی. (از المنجد).

ترغم.

[ت ر] (ع) (م) (ص) خشم گرفتن. (زوزنی) (آندراج). خشم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغضب بر کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ترغم کسی دیگری را؛ انجام دادن کاری نسبت به وی که از آن اکراه داشته باشد. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترغند.

[تَغْ] (ص) عضو یا مفصل که بر اثر غلبه بلغم یا رطوبت از حرکت بازماند، و عبری فلج گویند و نتیجه یک علت مزمن است. (از لسان العجم شعوری ورق ۲۷۴ ب). فالج و مفصل عاری از حرکت. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترغده شود.

ترغو.

[ت] (مغولی، ا) نوعی از بافته ابریشمی سرخ رنگ باشد. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). صاحب سنگلاخ در ذیل تورغو آرد: حریر نفیس و بافته ابریشمی را گویند... و مجازاً قماش را نامند که بر سر احکام و ارقام چسبانند... مؤلف برهان قاطع ترغو به فتح تا خوانده و فارسی تصور کرده و بمعنی حریر نازک نوشته. (سنگلاخ ص ۱۷۹): از قماشات قلب مثل کمخا و صوف و کتان و ترغو و قیفک، امید ثبات و توقع دوام مدارید. (البسه نظام قاری). گه حصیری گشاد و صندل باف گاه ترغو و قیف و لاکمخا. نظام قاری. چو ترغو و چون قیفک و تافته از آنان که قلبند و وربافته. نظام قاری.

ترغو.

[ت] (مغولی، ا) طعام و شراب. (ناظم الاطباء). کلمه مغولی، بمعنی نزل. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): که بوقت توجه به جانب مشتاه و مراجعت گذر بر آن باشد تا بدان موضع از شهر نزل آرند که آنرا ترغو گویند، و آن موضع را ترغوبالغ نام نهاده اند. (جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۷۰). چون چنگیز خان برسید بخدمت استقبال قیام نمودند و درخور ترغو و نزل پیش بردند. (جهانگشای جوینی). پیش آمدند و اظهار ایلی و بندگی کردند و انواع ترغو و پیش کش پیش کشیدند. (جهانگشای جوینی). عزیمت شکار فرمود. خانه صاحب یلواج بر ممر او افتاد ترغویی پیش آوردند. (جهانگشای جوینی). به دامغان نزول فرمود هیچ آفریده ای پیش نیامدند و ساوری و علوفه و ترغو ترتیب نکرده بودند، غازان خان غضب فرمود. (تاریخ غازان ص ۳۰). بامداد بایدو، پسر خود قچاق را با جماعتی امرا به بندگی حضرت فرستاد با آش و ترغو. (تاریخ غازان ص ۷۱). در این چند سال هرگز دانگی زر و یک تگار و خرواری گاه و گوسفندی و یک من شراب و مرغی بزوائد و نماری و یام و ساوری و ترغو و علفه و علوفه و غیره بر هیچ ولایت حواله نرفته و نستده اند. (تاریخ غازان ص ۲۵۵). خواتین امیر ارغون و خواجه عزالدین طاهر آنجا ترغو داشتند. (ذیل جامع التواریخ رشیدی). سنداغو ترغو بخورد و او را پیش خود راه نداد. (ذیل جامع التواریخ رشیدی ||). آذوقه و ذخیره. (ناظم الاطباء).

ترغوبالغ.

[ت] (اخ) (دیه نزل) قصبه ای است به دوفرسنگی قراقورم. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): دیگر به دوفرسنگی قراقورم بر جانب مشرق بر گوشه پشته ای کوشکی ساخته اند که بوقت توجه به جانب مشتاه و مراجعت گذر بر آن باشد... و آن موضع را ترغوبالغ نام نهاده اند. (جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۷۰). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۳ شود.

ترغود.

[تُر / تَر] (اخ) (۱) یکی از سرکردگان عثمانی که طرابلس را در ۹۵۹ ه. ق. تسخیر کرد. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Tragute.

ترغویشته.

[] [اِخ] قضایی است در ترکیه که از شمال به «یکی بازار» (ینی بازار = بازار نو)، از مغرب به برانه و از جنوب غربی به ایپک و از مشرق به متروجه محدود است. این قضا شامل ۶۲ قریه است. چراگاههای بسیار دارد. سکنه آن ۲۵۰۰۰ تن است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترغوبشته.

[] [اِخ] قصبه ای کوچک است در سنجاغ ایپک از ولایت قوصوه. سکنه آن ۳۰۰ تن است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترغه.

[تُغْ / غِ] (ا) پرنده ایست از گنجشک بزرگتر و مثل بلبل آواز میخواند. (فرهنگ نظام). رجوع به ترقه شود.

ترغه.

[تَ رَغْ / غِ] (ا) آتشبازی کوچک است که از زدن بر زمین یا آتش دادن فتیله آن منفجر شده صدا می کند. وجه تسمیه صدای ترغ آن است. پس باید با غین نوشته شود نه قاف که اکنون معمول است. (فرهنگ نظام). و رجوع به ترغ و ترقه شود.

ترغه شدن.

[تَ رَغْ / غِ] (مص مرکب) ناگهان به غضب آمدن. (فرهنگ نظام). و رجوع به ترقه شود.

ترغی.

[تُ] (ترکی، ا) بترکی، گنجشک. (مؤید الفضلا). گنجشک. (آندراج). رجوع به ترغای شود.

ترغیب.

[ت] (ع مص) راغب گردانیدن و رغبت نمودن. (تاج المصادر بیهقی). رغبت نمودن. (زوزنی). خواهانی نمودن. (دهار). راغب کردن کسی را و خواهان گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در رغبت و خواهش انداختن کسی را. (آندراج). برانگیختگی و تحریض و تحریک و اغوا. (ناظم الاطباء ||). اعطای چیزی به کسی که خواهان آن است. (از المنجد).

ترغیب کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) برآغالانیدن. (ناظم الاطباء).

ترغیف.

[ت] (ع مص) کماج ساختن. (ناظم الاطباء).

ترغیم.

[ت] [ع مص] گفتن کسی را رغماً رغماً. (منتهی الارب) (آندراج). خوار ساختن و گفتن کسی را رغماً رغماً. (از اقرب الموارد) (از المنجد). اذلال و خواری. (ناظم الاطباء). حدیث: سجدتئی السهو کانتا ترغیماً للشیطان؛ ای اغاظه له و اذلالاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ترغیم انف کسی؛ چسباندن آنرا به رغام ||. خوار ساختن کسی ||. خاضع شدن. (از المنجد).

ترغیان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان جوخواه بخش طبس است که در شهرستان فردوس و ۱۷ هزار گزی شمال باختری طبس، بر سر راه شوسه عمومی طبس به یزد قرار دارد. جلگه ای گرمسیر است و ۱۵۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غله و خرما و گاورس و پنبه است و راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترغیة.

[ت] [ع مص] کفک برآوردن شیر. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): رعی اللبن ترغیة، و یقال: امست ابلهم ترغی و تنشف؛ ای بها نشافه و رغوہ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بخشم آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترف.

[ت] [ا] کشک سیاه باشد، و آن را بترکی قراقروت نامند. (فرهنگ جهانگیری). کشک سیاه را گویند، و آن را بعربی مصل و بترکی قراقروت خوانند. (برهان). همان کشک سیاه که از دوغ ترش حاصل کنند و بعربی مصل و بترکی قراقروت خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). نوعی از ترشی که از دوغ جوشانیده و خشک کرده راست کنند تا هنگام حاجت حل کرده پزند. (شرفنامه منیری). ماده ترشی که از شیر می گیرند و سیاه و سفید می باشد و سفید آن سبک و متخلخل و مخصوص بکرمان و در آنجا به ترف کرمانی و یا ترف گل سرخی معروف است. (ناظم الاطباء). و این غیر رخبین است، چه السامی فی الاسامی رخبین را کبج ترجمه میکند و مصل را ترف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و از وی [خوارزم] روی مخده و قرآکند و کرباس و نمد و ترف و رخبین خیزد. (حدود العالم). هیچ ندانم بچه شغل اندری ترف همی غنچه کنی یا شکر. ابوالعباس عباسی. و دوش نامه رسیدم یکی ز خواجه نصیر میان نامه همه ترف و غوره و غنجال. ابوالعباس عباسی. جز از ترف و شیرین بودی خورش فزونیش روغن بدی پرورش. فردوسی. ز شیراز (۱) و از ترف سیصد هزار شتروار بود اندر آن کوهسار. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص ۲۱۸۳). ترف از دست مده بر طمع قند کسان ترف خود خوش خور و از طمع مبر گاز به قند. ناصر خسرو. و نوشادر سوده، گر با رخبین، گر با ترف بسرشند و اندر بن زفان، همی مالند. (ذخیره خوارزمشاهی). ما و همین دوغبا و ترف و ترینه پخته امروز یا ز باقی دینه. (اسرار التوحید). تشبیب این قصیده ترفند و ترف طعم مخلص به مدح او شد و شد طعم ترف قند. سوزنی (از انجمن آرا). بشعر ترفند از ترف بودم و رخبین بپند و حکمت اکنون چو شکر و قندم. سوزنی. - ترش نشدن ترف کسی؛ تعبیری یا مثلی است بمعنی به مراد نرسیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ترف عدو ترش نشود زآنکه بخت او گاوایست نیک شیر ولیکن لگدزنت. انوری ||. کشک سفید و پنیر خشک را نیز گویند. (برهان). پنیر و جغرات خشک... صاحب برهان قاطع نوشته که نان خورشی است که از جغرات می پزند. (غیاث اللغات). و رجوع به ترف و تربک و تره شود. (۱) - شیراز؛ نوعی خوردنی است. و رجوع به شیراز شود.

ترف.

[ت] (ا) تَرَب و فِجَل. (ناظم الاطباء). و رجوع به تَرَب شود.

ترف.

[ت ر] (ع مص) بنعمت و آسایش زندگانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنعم. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترف.

[ت ر] (ع ص) بنعمت و آسایش زندگانی کننده. نعت است از تَرَف. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترف.

[ت ر] (ا) (اخ) کوهی است یا موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام کوهی است از آن قبیله بنی اسد... و اصمعی بفتح اول و ثانی (۱) ضبط کرده است. (معجم البلدان). (۱) - منتهی الارب هم بفتح اول و ثانی آورده است.

ترفاس.

[ت] (ا) نوعی از کمات است، و آن را هکل نیز گویند و آن رستنی باشد که از زیر خمها و جاهای نمناک روید. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). قارچ و سماروغ که در جای نمناک روید. (ناظم الاطباء). دزی در ذیل قوامیس عرب به فتح و ضم و کسر تا ضبط کرده و آنرا دنبلان (۱) و ریشهء این کلمه را بربری میدانند. و رجوع به همان کتاب ج ۱ ص ۱۴۵ شود. (فرانسوی) (۱) - Truffes

ترفان.

[ت] (ص مرکب) مخفف ترزفان است که ترجمان و شخص زبان آور باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (آندراج). ترزفان و فصیح و طلیق اللسان و نطق و ترزبان. (ناظم الاطباء). رجوع به ترزبان و ترجمان شود.

ترفئه.

[ت ف] (ع مص) ترفئه بالرفاء و البنین؛ گفتن بوجه دعا در زناشویی؛ یعنی مجتمع و برجسبان و با آرام و طمانیت (کذا) باشند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فاکسی [بکسی] گفتن بالرفاء و البنین در وقت نکاح. (از زوزنی). گفتن «بالرفاء و البنین» برای کسی؛ یعنی اتفاق و یگانگی را خواستن برای او و آرزو کردن این که وی فرزندان داشته باشد، و این دعایی است که برای متأهل کنند، و تقدیر «بالرفاء» «لیکن الامر بالرفاء» است و رفاء یعنی اتحاد و یگانگی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترفئه.

[ت ف] (اخ) سنه الترفئه؛ نام سال چهارم از هجرت بزمان رسول (ص). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترفبا.

[ت] (ا مرکب) آشی را گویند که قاتق آن از قراقروت باشد، چه ترف بمعنی قراقروت و با به معنی آتش باشد. (برهان). آشی که از قراقروت درست کنند چنانکه سکا آشی است که از سرکه سازند، و سک مخفف سرکه است. (انجمن آرا) (آنندراج). آتش کشک. (ذخیره خوارزمشاهی). آتش ترف. (ناظم الاطباء).

ترف.

[ت رَفْ فُ] (ع مص) شکسته گردیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

ترفد.

[ت فُ] (ا) مرغی خرد و کوچک. (ناظم الاطباء).

ترفرف.

[ت رَرُ] (ع مص) بال گسترده پرندگان: مرغان بسیار بر شکل پرستو و بر بالای آن معلق جمع شوند و محاذی آن همیشه بطیران و ترفرف بر سر آن آب مشغول. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۴).

ترفروش.

[ت فُ] (نف مرکب) کنایه از کسی است که بظاهر خود را خوب وانماید و بیاطن بد باشد. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (ناظم الاطباء): کم شنیدم چو تولتنبانی ترفروشی و خشک جنبانی. سنائی ||. ریاکار و منافق و محیل و مکار و غدار و شیر ||. خودبین. (از ناظم الاطباء).

ترفس.

[ت رَفْ فُ] (ع مص) به افراط خوردن. پرخوری کردن و بحد افراط چاق گردیدن. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۵).

ترف سیاه.

[ت فُ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رخبین. قره قروت. کبج. (زمخشری).

ترفض.

[ت رَفْ فُ] (ع مص) برشاشیده و پریشان شدن. (منتھی الارب). پراکنده و پریشان شدن. (از ناظم الاطباء ||). تفرق و جاری شدن اشک. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رفتن ||. شکسته گردیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تکسر و تبدد. (اقرب الموارد) (المنجد).

ترفع.

[ت رَفْ فُ] (ع مص) برتری نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برتری کردن. (دهار). بلندی گرفتن و بالا شدن. (از اقرب

الموارد) (از المنجد). بلندی جُستن و کنایه از غرور و تکبر. (غیاث اللغات) (آندراج): ترفعت بی همتی عن کذا. (از المنجد): تا کار وی [بوسهل] بدان درجه رسید که از وزارت ترفع می نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴). و اوج دولت آن خاندان ایام ملک او [نصرین احمد سامانی] بود و اسباب تمنع و علل ترفع در غایت ساختگی. (چهارمقاله ص ۳۱). این فروع است و اصولش آن بود که ترفع شرکت یزدان بود. مولوی. پس اعوذ از بهر چه باشد چو سگ گشته باشد از ترفع تیزتگ. مولوی ||. بلند کردن مرد چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترفع.

[تَ رَفُّ فُ] (ع مص) فراخ زیستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فراخی نمودن در عیش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). میان هر دو ران زن نشستن جهت جماع، يقال: ترفع المرأة؛ اذا قعد بین فخذیها لیطئها. (منتهی الارب) (از آندراج) (از منتهی الارب ||). پیچاندن دو پای بر شکم شتر از ترس افتادن. (از اقرب الموارد). جمع کردن سوار دو پای خود را نزدیک منتهای ران شتر از ترس افتادن: ترفع الرجل فوق البعیر؛ لف رجله عند رفعی فخذیه خشیه ان یرمی به. (از متن اللغة). ترفع فلان فوق البعیر؛ ای خشی ان یرمی به خلف (۱) رجله عند ثبله. (۲) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب تاج العروس آرد: ترفع فلان علی فوق البعیر؛ یعنی ترسید که شتر او را پشت دو پایش (نزدیک نرینه اش) بیفکند. در همه نسخه های قاموس «خلف رجلیه» آمده و همچنین در نسخ عباب و تکمله. و این غلط تصحیف است و صواب «لف رجلیه» است. (۲) - صواب «ثبله» است بمعنی غلاف نره شتر و نره آن.

ترف فور.

[تَ رِ / تِ رِ فُ] (اخ) (۱) مرکز بخشی است در شمال ناحیه بورگ (۲) واقع در ایالت آن (۳) فرانسه که ۱۱۳۰ تن سکنه دارد. (۱) - Ain - Bourg. (۲) - Treffort.

ترفی.

[تَ رَفُّ فُ] (ع مص) رفق کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مهربانی کردن. (دهار). مهربانی کردن و نرمی نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). نرمی کردن با کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). متکی شدن بر کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترفل.

[تَ رَفُّ فُ] (ع مص) تسود و تملک. (متن اللغة). (۱) تسود و ترأس. (ذیل اقرب الموارد از لسان العرب). (۱) - آندراج و ناظم الاطباء معنی تَرَفْلَةً (به تکبیر خرامیدن) را در ذیل این لغت آورده اند ولی در تاج العروس و اقرب الموارد و منتهی الارب و المنجد «ترفل تَرَفْلَةً» بمعنی تَبَخَّرَ کبراً آمده است. و رجوع به ترفله شود.

ترفل.

[تَ رَفُّ فُ] (۱) (اخ) ابن داود. محدث است. (از تاج العروس) (منتهی الارب). (۱) - در عباب به ضم تا آمده است. (تاج العروس).

ترفل.

[تَ فُ] (۱) (اخ) ابن عبدالکریم. محدث است. (تاج العروس) (منتهی الارب). (۱) - در عباب به ضم تا آمده است. (تاج العروس).

ترفلان.

[تَ فُ] (اخ) موضعی است بشام در شعر نعمان بن بشیر انصاری که گوید: یا خلیلی ودعا دار لیلی لیس مثلی یحل دارالهوان ان قینه تحل حفیراً و محباً فجنتی ترفلان... (از معجم البلدان).

ترفله.

[تَ فَ لَ] (ع مص) به تکبر خرامیدن: ترفل ترفله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد) (از متن اللغة).

ترفنج.

[تَ فَ] (ص) راه باریک و دشوار باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۶۹) (فرهنگ اسدی نخجوانی) (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری) (اوبهی) (فرهنگ رشیدی). باریک و دشوار. (انجمن آرا) (آندراج): راهی کو راستست بگزین ای دوست دور شو از راه بی کرانه و ترفنج. رودکی (از لغت فرس اسدی ایضاً). ره دوزخ خوش و نغز و وسیع است ره مینوست بس دشوار و ترفنج. شیخ روزبهان بقلی (از انجمن آرا).

ترفند.

[تَ فَ] (۱) محمد معین در حاشیه برهان آرد: از اوستایی ترپ، ترفیات (۱) (دزدیدن، با ثقلب سرقت کردن)، پهلوی ترفتینتن (۲) (به حیله ربودن)، هندی باستان ترپ -، تراپته (۳) (انتقال یافتن، تغییر دادن)، قیاس کنید با تره پو (۴) ی یونانی، در فارسی ترپ (حیله و مکر) - انتهی. دروغ و تزویر و مکر و حیله باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزویر و دروغ و مکر بود. (فرهنگ جهانگیری). تزویر و مکر و حیله و زرق. (اوبهی). دروغ. (صحاح الفرس). زرق. (فرهنگ اسدی نخجوانی): این چه ترفند است ای بت که همی گوید خلق که سقر باشد فرجام ترا مستقرا. خسروانی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۸۸). ای آنکه جز از شعر و غزل هیچ نخوانی هرگز نکنی سیر دل از تنبل و ترفند. کسائی. مر مرا ای دروغگوی سترگ تالواسه گرفت از این ترفند. خفاف. یکی مهره باز است گیتی که دیو ندارد به ترفند او هیچ تیو. عنصری. مکر و ترفندت کنون از حد گذشت شرم دار اکنون از این ترفند چند. ناصر خسرو. چون خود نکنی چنانکه گویی پند تو بود دروغ و ترفند. ناصر خسرو. نخستین پند خود گیر از دل خویش و گرنه نیست پندت جز که ترفند. ناصر خسرو. گر اهل عهد و پیمانی از اهل خاندانی تو و گر زین خانه بیرونی بر افسونی و ترفندی. ناصر خسرو. پس چه کفارت این چه کفر بود یا چه بیهوده باشد و ترفند؟ انوری (از شرفنامه منیری). به تلبیس دست ابلیس فروبستی و به ترفند پای دیو در بند کردی. (سندبادنامه ص ۲۳۸ ||). محال. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۸۸) (اوبهی) (صحاح الفرس) (فرهنگ اسدی نخجوانی ||). ترفنده. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری). سخن بیهوده. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۸۸). بیهوده. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ جهانگیری): با هنر او همه هنرها یافه با سخن او همه سخنها ترفند. فرخی (۵) (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۸۸). آری چو سخنها جفای تو شنودم در گوش نگیرم سخن یافه و ترفند. امیر معزی (۶). نزد من قبله دوست، عقل و وفاست (۷) هرچه زین بگذری همه ترفند. سنایی. جز مدح تو ترفند بود هرچه نویسم کردم قلم

از نامهء ترفند شکسته. سوزنی. بشعر ترفند از ترف بودم و رخیین به پند و حکمت اکنون چو شکر و قندم. سوزنی. به پند و حکمت پیرانه سر بدولت تو بود که محو شود شعرهای ترفندم. سوزنی. نبود در کلام تو جز عدل نرود بر زبان تو ترفند. فخری. ترفنده نیز بهمین معنی است. ترونده تبدیل فا و واو است و ترکند و ترکنده نیز از تبدیلات فا و کاف است. (انجمن آرا) (آندراج). ترفنده و ترکند و ترکنده. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به همین کلمات شود. (۱) - tra-, (۳) - tarftinitan. (۲) - trap, terefyat. (۵) - trepo. (۴) - trapate) - رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۹۹۰ شود. (۶) - رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۲۹۵ شود. (۷) - در جهانگیری و انجمن آرا: عقل و هوا.

ترفند کردن.

[تَ فَ كَدَ د] (مص مرکب) مکر و حيله کردن. زرق و داستان کردن. تزویر کردن: بسی چاره ها جست و ترفند کرد سرانجام پنهان یکی بند کرد. (گرشاسبنامه). و رجوع به ترفند و ترفنده شود.

ترفنده.

[تَ فَ دَ / د] (ا) بمعنی ترفند است که دروغ و بیهوده و تزویر و مکر و حيله باشد و به این معنی بجای حرف ثالث، قاف هم بنظر آمده است. (برهان). بیهوده باشد. (اوبهی). همان ترفند مذکور. (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). و رجوع به ترفند و ترقند و ترکند و ترکنده شود || بمعنی ترس و بیم هم هست. (برهان) (ناظم الاطباء) (از شرفنامه منیری).

ترفنیوس.

[تُرُ / تَ رُ فُ یُس] (اخ) (۱) معمار لایق و سازنده معبد دلف. (۲) مدخلی که محل آمد و رفت او بود بر اثر معجزاتش مشهور گردید. کسانی که ترفنیوس را ملاقات میکردند در تمام عمر افسرده و غمگین می شدند. (۱) - - (۲) Trophonios. Delphes.

ترفوا.

[تَرَفُ] (ا مرکب) ترفبا و آش ترف. (ناظم الاطباء).

ترفه.

[تَ فُ] (ع ا) تازگی از نعمت و آسایش. (منتهی الارب) (آندراج). نعمت. (اقرب الموارد). نعمت و فراخی عیش. (از المنجد ||). طعام خوشمزه || تحفه و ارمغان. (منتهی الارب) (آندراج ||). تحفه و چیز تازه. (منتهی الارب ||). تندی میانه لب برین. (منتهی الارب) (آندراج) (بحر الجواهر) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معجم، بخوردان، عطر سوز (۱) معنی کرده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). (فرانسوی) (۱) - Cassolette

ترفه.

[تَ رَ فُ هُ] (ع مص) آسودگی و دولتمندی. (غیاث اللغات) (آندراج). بر آسوده و تن آسان شدن. (ناظم الاطباء). استراحت و

تنعم. (از اقرب الموارد) (از المنجد): و تمتع و ترفه بغایت کشیده و راهها ایمن و فتنه ساکن شده. (جهانگشای جوینی).

ترفی.

[تَ رَفُ فِی] (ع مص) ترفیة. (منتهی الارب). بالرفاء و البنین گفتن بطور دعا در زناشویی. (از ناظم الاطباء). رجوع به ترفیة و ترفئة و ترفی شود.

ترفیء.

[تَ] (ع مص) ترفیة. (منتهی الارب). بالرفاء و البنین گفتن به آنکه زن گرفته بود: رَفًا المتزوج ترفئةً و ترفیئًا. (ناظم الاطباء). تهنیت گفتن بکسی. (المنجد): هَتَاءُ فقال له بالرفاء و البنین؛ ای بالالتئام و الاتفاق و استیلاذ البنین، و هو دعاء للمتأهل. (المنجد) (اقرب الموارد). و رجوع به ترفی و ترفئة و ترفیة شود.

ترفیج.

[تَ] (ع مص) بالرفاء و البنین گفتن کسی را، و همزه به حا قلب شده است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بمعنی ترفیة است. (از المنجد). و رجوع به ترفی و ترفیء و ترفیة شود.

ترفید.

[تَ] (ع مص) مهتر و بزرگ گردانیدن و بزرگ داشتن، يقال: رُفِدَ فلان (مجهولاً)؛ ای سؤد و عظم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نوعی از رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نوعی از رفتار شبیه هزولة. (از اقرب الموارد).

ترفیش.

[تَ] (ع مص) ترفیش ریش؛ شانه کردن آن را و راست نمودن، چنانکه به بیل ماند. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترفیض.

[تَ] (ع مص) واداشتن آب اندک در مشک. (زوزنی). باقی گذاشتن آب اندک را در مشک: رفض فی القریة ترفیضاً. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ترفیض وادی؛ اتساع آن. (از اقرب الموارد ||). ترفیض شتر؛ بچرا گذاشتن شتران را تا متفرق چرند در چراگاه در نظر گله بان. (از اقرب الموارد ||). برآوردن نره را اسب تا برجهد و محکم نشدن انعاظ آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترفیج.

[تَ] (ع مص) برداشتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دور شدن و دور

نمودن، يقال: رفعهم؛ ای باعدهم فی الحرب. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مختلف دویدن خر، يقال: رفع الحمار؛ اذا عدا عدواً بعضه ارفع من بعض. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک راندن شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکایت بردن پیش حاکم و نزدیک آن شدن با خصم: رفعه الی الحاکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در تداول امروز رتبه و درجه بالاتری که به کارمندان کشوری و لشکری دهند. ج، ترفیعات.

ترفع دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) در تداول امروز، رتبه و درجه دادن.

ترفیل.

[ت] (ع مص) پر کردن چاه را از آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): رفل الرکیه ترفیلاً. (منتهی الارب). || بزرگ داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). خوار و حقیر نمودن (از اضداد است). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مالک چیزی گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد ||). مهتر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فروهستن ازار را و خرامیدن در آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اصطلاح عروض) زیاده نمودن در بحر کامل سبب را بر مُتفاعِلن پس مُتفاعِلاتن گردد. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). افزودن سبب خفیف است، چنانکه متفاعِلن پس از آنکه نون آنرا به الف تبدیل کنند، تن بر آن افزایند تا متفاعِلاتن شود، و آن را مرفَل نامند. (از تعریفات جرجانی). زیادت کردن سببی است بر وتد مُشْتَفَعِلن تا مُشْتَفَعِلاتن شود و آن را مرفل خوانند یعنی دامن دراز کرده، و با خبن مفاعِلاتن شود، و با طی مُفْتَعِلاتن شود. و ترفیل در اشعار عرب خوش آیندتر بود اگرچه بعضی عروضیان عجم بر ترفیل حرفی زیادت کرده اند در شعر پارسی و آنرا تطویل نام نهاده اند و مستفعِلاتن را مُشْتَفَعِلاتن کرده و آن را ضرب مطوّل خوانده... (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ دانشگاه ص ۴۱). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود (|| ص) مرد خرامان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و این وصف بمصدر است. (از اقرب الموارد).

ترفینه.

[تَن / ن] (ص نسبی، امرکب) (از: ترف + ینه، پسوند نسبت) آشی را گویند که قاتق آن را قراقروت کرده باشند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). آشی است که قاتق آن از تَوْف کنند. (فرهنگ رشیدی). آش قراقروت. (انجمن آرا) (از آندراج). آش تَوْف و تَوْفا. (ناظم الاطباء): من مست ابد باشم نی مست ز باغ رز من لقمه جان خوردم نه لقمه ترفینه. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). و رجوع به ترف و ترفبا شود.

ترفیه.

[تَی] (ع مص) با کسی گفتن بالرفاء و البنین در وقت نکاح. (از تاج المصادر بیهقی). بالرفاء و البنین گفتن به وجه دعا در زناشویی یعنی مجتمع و برجسبان و با آرام و طمانیت (کذا) باشند. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). بالرفاء و البنین گفتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به ترفی و ترفی و ترفیه و ترفیه شود.

ترفیه.

[ت] [ع مص] آسان گردانیدن کار بر کسی. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). آسوده داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رهایش دادن از غم و اندوه و آسایش دادن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). آسودگی و آسایش دادن و خوشوقت گردانیدن. (غیاث اللغات) (از آندراج). يقال: رفه عنی ترفیهاً؛ ای نَفَسَ تنفیساً. (منتهی الارب): و غصه صدر اظهارتها فرفت حزازه حرفی الجوانح و الصدر. (از اقرب الموارد). و ترفیه درویشان و تمهید اسباب معیشت... بعدل متعلق است. (کلیله و دمنه). ما را نظر بر ترفیه احوال رعایاست نه بر توفیر اموال خزاین. (جهانگشای جوینی). بر کنار رودخانه قم سراها و کوشکها بودند که به جهت نزهت و تفرج و ترفیه خاطر در آن می نشستند. (تاریخ قم ص ۳۵ ||). رفههم الله ترفیهاً؛ بر آسوده و تن آسان دارد ایشان را خدای ||. بر آب آوردن شتران را هرگاه که خواهند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترق.

[ت ر] [ا صوت] ترغ. رجوع به تراغ و ترغ شود.

ترقاء.

[ت] [ع مص] زدن ترقوه کسی را: ترقیته ترقاءً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترقب.

[ت ر ق] [ع مص] گوش داشتن. (تاج المصادر بیهقی). چشم داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). چشم داشت. (غیاث اللغات) (آندراج). انتظار داشتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد): از آب برآمدند و در بارگاه افتادند و او از ترقب و ترصد حساد مکار غافل. (جهانگشای جوینی).

ترقبه.

[ت ق ب] [ا صوت] رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۲۳ و طریقه در همین لغت نامه شود.

ترق ترق.

[ت ر ت ر] [ا صوت] حکایت آواز تیر سقف آنگاه که شروع به شکستن کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). حکایت آواز برخورد دو چیز عموماً.

ترقح.

[ت ر ق] [ع مص] کسب کردن. (تاج المصادر بیهقی) ورزیدن و فراهم آوردن برای عیال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کسب کردن برای عیال. (از اقرب الموارد) (از المنجد): هو یترقح لعیاله؛ یکتسب لهم. (اقرب الموارد).

ترقدر.

[تَ رَدَا] (اخ) دهی است از دهستان طرهبه که در بخش طرهبه شهرستان مشهد و یکهزارگری جنوب باختری طرهبه، بر سر راه مالرو عمومی نیشابور واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۳۳۸ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غلات و خشکبار و بنشن و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترقرق.

[تَ رَرُ] (ع مص) جنبیدن چیزی || درخشیدن || آمدن و رفتن (۱ ||). برگشتن آب در چشم و بهر سو رفتن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گردیدن اشک در چشم خانه. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). اشک ریختن چشم. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). گردان معلوم شدن آفتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). صارت کأنها تدور. (اقرب الموارد) (المنجد). خیل آنها تدور. (متن اللغة). (۱) - در اقرب الموارد و المنجد بدینسان آمده: ترقرق الشیء؛ جرى جریاً سهلاً و تلالاً؛ ای جاء و ذهب. و در متن اللغة آمد: ترقرق الماء؛ تحرك و جاء و ذهب. و ترقرق الشراب؛ تلالاً و لمع. و ترقرق فلان؛ جاء و ذهب.

ترقس.

[تَ رَقُ قُ] (ع مص) زینت دادن و آراستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

ترقص.

[تَ رَقُ قُ] (ع مص) بلند شدن و برآمدن و پست گردیدن و فروشدن (ضد). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند شدن و پست گردیدن. (از اقرب الموارد). بلند شدن و پست گردیدن بسرعت. (از المنجد): اذا ترقصت المفازة غادرت؛ ای ارتفعت و انخفضت و انما يفعل بها ذلك السراب. (اقرب الموارد).

ترقس.

[تَ رَقُ قُ] (ع ۱) مأخوذ از تازی، رقصندگی. (ناظم الاطباء).

ترقط.

[تَ رَقُ قُ] (ع مص) چکیدن بر جامهء کسی خجکهای سیاه یا مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترقع.

[تَ رَقُ قُ] (ع مص) ورزیدن و فراهم آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کسب کردن در بلاد یا کسب کردن در فراوانی نعمت. (از متن اللغة) (از المنجد). تکسب. (از اقرب الموارد).

ترقف.

[تَ قُ] (اخ) نام زنی یا شهری است که از آن شهر است عباس بن ولید. (منتهی الارب) نام زن اود(۱)، و از اوست عباس بن ولید ترقفی. و در تکمله ازهری موافق نیست که آن اسم زنی باشد. (از تاج العروس). بگمان من از اعمال واسط است. (سمعانی). ازهری گوید: شهری است و من گمان دارم از نواحی بندنجین است از بلاد عراق، و ابومحمد عباس بن عبدالله بن ابی عیسی ترقفی الباکسائی بدان نسبت دارد. و گفته اند ترقف نام زنی است که این شهر بدان نسبت دارد. (از معجم البلدان). و رجوع به ترقفی شود. (۱) - اسم امرأة اود، و منه...

ترقفی.

[تَ قُ] (ص نسبی) منسوب است به ترقف که بگمان من از اعمال واسط میباشد. (انساب سماعی). و رجوع به ترقف شود.

ترقفی.

[تَ قُ] (اخ) عباس بن عبدالله بن ابی عیسی الترقفی الباکسائی، مکنی به ابومحمد. یکی از ائمه اعیان و از مکثرین است و از مجتهدان کثیرالحدیث و واسع الروایة و ثقہ و صدوق و حافظ است. بطلب حدیث به شام رفت و از گروهی حدیث شنید، از آن جمله محمد بن یوسف الفریابی است و از وی ابوبکر بن ابی الدنیا و اسماعیل بن محمد الصفار نحوی روایت دارند. او در سال ۲۶۸ یا ۲۶۷ ه. ق. در گذشت. و گفته اند ترقف اسم زنی است که این بدان نسبت دارد. (از معجم البلدان). و رجوع به ترقف شود.

ترقی.

[تَ رَقُ] (ع مص) مهربانی نمودن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رقیق شدن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تنگدل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مفتون کردن زن زیبا کسی را چنانکه سست و بی تاب گردد. (از اقرب الموارد).

ترقن.

[تَ رَقُ] (ع مص) خضاب کردن به حنا یا بزعفران. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خضاب کردن با رقان... که زعفران یا حنا باشد. (از المنجد). و فی الحدیث: ثلاثة لا تقر بهم الملئكة المترقن؛ ای المتلطح بالزعفران. (منتهی الارب).

ترقنج.

[تَ قُ] (ا) آماس بیضه و فتق. (ناظم الاطباء). بادخایه یعنی دبه که غر و تنج نیز گویند، حکیم سوزنی: عجب آید مرا ز تو که همی چون کشی بادخایه و ترقنج. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۳ ب).

ترقند.

[تَ قُ] (ا) بیهوده و بی معنی. (ناظم الاطباء). ترفند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۴ ب): طبع پسر مسعود از گفتن ترقند چون طبع پدر گشت به اشعار طرف بود. سوزنی (از لسان العجم ایضاً ||). دروغ و مکر و فریب و حیل و تزویر. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترفند شود.

ترقنده.

[تَ قَ دَ / دِ] (۱) هرزه. بیهوده. || دروغ و محال. || مکر و حيله. (برهان). ترفنده. و رجوع به ترفنده شود.

ترقو.

[تَ] (مغولی، ۱) بافتهه ابریشمی سرخ رنگ. (ناظم الاطباء): بستد زبرای قدم خسرو خاور بر بام افق شکل سراپردهه ترقو. آزی (از لسان العجم شعوری ورق ۲۸۹ ب). رجوع به ترغو شود.

ترقوس.

[تَ] (اخ) دریاچه ای است در نزدیکی ساحل دریای سیاه که قریه ترقوس در ساحل جنوبی آن قرار دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترقوس.

[تَ] (اخ) ناحیه ای است در شمال شرقی چتالجه از کشور ترکیه که در ساحل دریای سیاه واقع است و ۱۹ قریه دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترقوس.

[تَ] (اخ) قریه ای است و مرکز ناحیه ای در سنجاق چتالجه از ترکیه، که در شمال غربی در سعادت بفاصله ۴۲ هزار گزی واقع است. (از قاموس الاعلام ترکی).

ترقوه.

[تَ قُ وَ] (ع ۱) (۱) چنبر گردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استخوانی است مابین ثغره النحر و عاتق. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ج، تراقی، ترائق. (۲) (منتهی الارب). مأخوذ از تازی، استخوان چنبر گردن. جناغ سینه. چاهک. (ناظم الاطباء). ترقوه یا چنبر، یک جفت استخوان باریک و نسبتاً بلندی است که دو سر هر یک دارای انحناى مخالفی است (۳) و در بالای قفسه سینه در هر طرف بدن بطور افقی قرار دارند که از یک سر به کتف و از سر دیگر به استخوان جناغ متصل می شوند. صاحب برهان، آخر و آخور و آخرک را معادل ترقوه آورده است. و رجوع به همین کلمات شود. (فرانسوی) (۱) - (۲) Clavicule - در اقرب الموارد و المنجد: ترائق. (۳) - کمی شبیه به حرف S.

ترقوی.

[تَ قُ وِ ی] (ع ص نسبی) منسوب به ترقوه: شریان تحت ترقوی. رجوع به تشریح میرزا علی ص ۴۰۸ شود.

ترقه.

[تَ قُ / قِ] (۱) طرفه. مرغی است سیاه رنگ. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترغه شود.

ترقه.

[تَ رَقَّ قَ / قِ] (۱) کاغذی به چند تایی مثلث تا شده در میان آن باروت سیاه و در شکم آن سوراخی و در سوراخ، فتیله ای بیاروت آلوده تعبیه کنند و چون آن فتیله را آتش دهند کاغذ بترکد و آوازی سخت برآرد، و این نوعی آتش بازی است، و ترقه فرنگی نوعی از آن است که استوانه ایست و فتیله ای بر سر دارد. (یادداشت بخط مؤلف). - ترقه شدن؛ خشمگین شدن. در ساعت از جا در رفتن. - مثل ترقه، مثل ترقه فرنگی؛ بخشم و غضب و حدّتی بسیار از جای جستن. - مثل ترقه از جا در رفتن؛ به فور سخت خشمگین شدن. و رجوع به ترغه و ترغه شدن شود.

ترقی.

[تَ رَقَّ قِ] (ع مص) بیالا- بر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). بلند شدن. (آندراج ||). بر آمدن بر نردبان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر آمدن بر نردبان پله پله ||. بالا رفتن بر کوه. (از اقرب الموارد) (از المنجد). گاهی با الی و گاهی با فی متعدی میشود، فیقال: ترقی و ارتقی الی الجبال و فیه. (از اقرب الموارد ||). رسیدن به غایت کاری: ترقی به الامر؛ بلغ غایت. (از اقرب الموارد) (المنجد). یقال: مازال فلان یترقی به الامر حتی بلغ غایت مازال یتنقل به من حال الی حال. (از المنجد ||). مأخوذ از تازی، ارتفاع و بالارفتگی ||. برتری و سرافرازی و سربلندی. پیش رفتگی و ازدیاد و افزونی و چمک و رسیدن به درجات بلند. (ناظم الاطباء). پیشرفت. مقابل تنزل. پیش رفتن: و همچنین نجم سعادتش در ترقی بود. (گلستان). حقوق تربیت را که در ترقی باد زبان کجاست که در حضرتت فروخوانم؟ صائب. مرا همیشه مربی چو طالع دون بود ترقیم چه عجب گر چو شمع واژون بود. ابوطالب کلیم (از آندراج). - ترقی خواستن؛ میل به پیشرفت داشتن: دل عاشق ترقی در دیار عشق میخواهد عقیق ما امید نیکنمایی از یمن دارد. تأثیر (از آندراج). - ترقی داشتن: گهر را در صدف نشو و نما تأثیر، می باشد اگر دارد ترقی پاک طینت در وطن دارد. تأثیر (از آندراج). - ترقی معکوس؛ تنزل ||. هنرمندی. (ناظم الاطباء). درجه درجه در علم بالا شدن: ترقی فی العلم؛ ای رقی فیه درجه درجه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). اصطلاح صوفیه) تنقل در احوال و مقامات و معارف. (تعریفات جرجانی ||). آسیب دیدن ترقوه کسی. (از المنجد).

ترقی.

[ت] (اخ) دهی از دهستان پایین رخ است که در بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه و بر ۱۲ هزار گزی شمال کدکن و ۶ هزار گزی شمال جاده ماشین رو کدکن به رباط سنگ قرار دارد. تپه ماهوری سردسیر است و ۲۹۳ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و جالیزکاری و شغل اهالی زراعت و گله داری و کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترقیات.

[تَ رَقَّ قِ] (ع ۱) ج ترقی. مأخوذ از تازی، سربلندیها و سرافرازیها و ترقیها. (ناظم الاطباء).

ترقیح.

[ت] (ع مص) اصلاح کردن مال را، یقال: فلان یرقیح ماله و عیشه؛ ای یصلحه. (از اقرب الموارد). نیکویی سیاست و تیمار داشتن

شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). به اصلاح آوردن معیشت. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

ترقیخواه.

[تَ رَقَى قَى / خوا / خا] (نف مرکب) خواهندهء ترقی. کسی که دارای فکر بلند اجتماعی باشد. کسی که با عقب ماندگی اجتماع مبارزه کند. کسی که موجب پیشرفت اجتماع باشد.

ترقید.

[تَ] (ع مص) تخم بر زیر مرغ گذاشتن برای بدست آوردن جوجه. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نوعی از رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترقی دادن.

[تَ رَقَى قَى دَ] (مص مرکب) بالا بردن و بدرجات عالی رسانیدن و سرافراز کردن. (از ناظم الاطباء). و رجوع به ترقی شود.

ترقیدن.

[تَ رَدَّ] (مص) شکافته شدن و ترکیدن. (ناظم الاطباء). شکافته شدن و ترکیدن، و این مبدل ترکیدن است. (غیاث اللغات) (آندراج).

ترقیش.

[تَ] (ع مص) بیاراستن. (از زوزنی). آراستن سخن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سخن چینی کردن. (زوزنی). بر بستن و سخن چینی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخن چینی کردن، زیرا نام کلام خود را آرایش دهد. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نوشتن سخن را ||. نوشتن صحیفه را ||. عتاب کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترقیص.

[تَ] (ع مص) برجهانیدن مادر کودک را و جز آن. (زوزنی). برجهانیدن و بیازی داشتن کودک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برجهانیدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). برقص واداشتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نزد متأخران از قاریان، قصد سکوت است بر سکون و سپس اعراض از آن با حرکت دادن حرف به شتاب، و آن منهی عنه است زیرا از بدعتهایی است که قاریان نهاده اند، چنانکه در دقائق المحکمۀ و اتقان بیان شده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

ترقیط.

[تَ] (ع مص) آب پاشیدن بر جامه، چنانکه نقطه ها از آب بر آن پدید آید. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح بدیع) صاحب نفائس

الفنون در فصاحت لفظی آرد: ... هفدهم، ترقیط، و این عبارت است از آنکه کلماتی بیارند که یک حرف از آن منقوط باشد و یکی عاطل، و آن کلمات را رقطا خوانند چنانکه حریری گفته... و از پارسی: غمزه شوخ آن صنم خسته بهزل جان من. (مقاله اولی در علوم ادبی ص ۴۶).

ترقی طلب.

[تَ رَقَّ قَى طَلَّ] (نف مرکب) ترقیخواه. رجوع به ترقیخواه شود.

ترقیع.

[تَ] (ع مص) پاره در جامه دادن. (زوزنی). در پی نهادن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد). و منه و يقال: رقع دنیا باخرته. (اقرب الموارد). پینه زدن جامه را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). جاهای گری شتر را به قطران مالیدن. (از اقرب الموارد ||). تیمار کردن شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). ترقیح. (اقرب الموارد).

ترقیق.

[تَ] (ع مص) تُنَّك کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تنک گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) ضد تغلیظ. (اقرب الموارد) (المنجد ||). نیکو کردن سخن را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کنایه کردن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ترقیق لفظ؛ ضد تفخیم آن ||. افساد میان قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آسان رفتن. (از اقرب الموارد). (۱) - آندراج و ناظم الاطباء بتصحیف «تنک» خوانده اند.

ترقی کردن.

[تَ رَقَّ قَى كَدَّ] (مص مرکب) بدرجات عالی رسیدن و سرفراز گردیدن. بلند و بزرگ شدن: فلک سرسبزت ار سازد، مرید بید مجنون شو که هر چند او ترقی می کند سر بر زمین دارد. محمودبیک فدائی (از آندراج).

ترقیم.

[تَ] (ع مص) مخطط بافتن جامه را و خط دار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کتابت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نوشتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آراستن خط و نقطه نهادن تا واضح گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نزدیک با هم نمودن سطور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). داغ کردن شتر را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترقین.

[تَ] (ع مص) خضاب کردن. (تاج المصادر بیهقی). خضاب کردن ریش را به حنا یا زعفران ||. نزدیک با هم کردن سطور را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ترقیم ||. رقم زدن و نوشتن. (از اقرب الموارد) (از

المنجد): العلم درس و تلقین لا- طرس و ترقین. (از اقرب الموارد). ترقیم ||. نقطه زدن خط را تا واضح گردد. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ترقیم ||. آراستن و زینت دادن خط را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زینت دادن و نیکو کردن کتاب را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). آرایش دادن کتاب را. (آنندراج ||). در افراد حساب سیاه کردن مواضع آن باشد تا توهم نشود که کجای خالی و سپید است تا در آن حساب واقع شود. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). سیاه کردن موضعی و دفتر حساب تا گمان نشود که این جا را سفید گذاشته اند برای نوشتن حساب. (آنندراج). سیاه کردن موضعی را بفرد حساب بخط زایده تا گمان نشود که اینجا را برای نوشتن سفید گذاشته اند. (غیاث اللغات). ترقیم. (اقرب الموارد ||). باطل کردن عبارتی از دفتر حساب دیوانی. (برهان) (ناظم الاطباء). صاحب نفایس الفنون گوید: خط کشیدن بر حساب نوشته تا ظاهر شود که آن نوشته در حساب آمده بود، بعد از آن گردانیده شد... (آنندراج ||). (۱) در حساب، نشان و علامتیست مر اهل دیوان خراج را که بر رفاع و توقیعات و در افراد حساب کنند تا گمان نباشد که جای سپید و خالی است که در آن حساب واقع شود. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): مسند تست بحق بارز مجموع وجود و آن دگرها همه ترقین عدم را تفضیل. انوری (از شرفنامه منیری). ور قلم در جهان کشد قهرش بارز کون را دهد ترقین. انوری. کرده ترجیع حشو اشعارت بارز صیت دیگران ترقین. انوری. بر اهل عقل چو کردند عرض دفتر تو بنور بارز اعداد تو مگر ترقین. محمد عوفی صاحب لباب. گر کند آن زلف مشکین بارز مجموع حسن صفحهء ارژنگ را در حشو ترقین آورد. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). و بر بارز روایات سلف که سربسر سهو بوده ترقین می نهاد. (جهانگشای جوینی). منم ز جمع محبان تو فذلک و تو کشیده بر سر من بی سبب خط ترقین. ابن یمین. رای او چون بارز مجموع انوار آمده ست خط ترقین بهر آن بر روی ماه انور است. ابن یمین. دفتر فضل ترا تیر است یک ترقین طراز مجلس عیش ترا ناهید یک رامش گزین. مفید بلخی (از آنندراج ||). (۱) به لغت نبطی، خطی است که محرران در بعضی محل میان دو حرف بی مد کشند. (برهان) (ناظم الاطباء). خطی که محرران در بعضی محل میان دو حرف دراز کشند، و این لغت نبطی است. (شرفنامه منیری).

ترقیه.

[تَی] (ع مص) بلند گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برداشتن کلام از کسی و نقل نمودن و برخواندن پیش وی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رقی علیه کلاماً؛ رفع. (اقرب الموارد).

ترک.

[تُ] (ص، ۱) نقیض تازی که باشد. گویند ترکان از اولاد یافث بن نوح اند. (برهان). نام طایفه ای است در ترکستان که تاتار و مغول و سایر اتراک از آن طایفه اند و زبان ایشان معین است. (انجمن آرا) (آنندراج). گروهی از اولاد یافث بن نوح. (ناظم الاطباء). نام قومی منسوب به ترک که مردی بود از فرزندان نوح علیه السلام. (غیاث اللغات). ج، اتراک. (ناظم الاطباء). نقیض تازی که طایفه بزرگی از طوایف انسانی را گویند. ج، ترکان. (ناظم الاطباء). نام ترک بعنوان قومی بدوی نخستین بار در قرن ششم میلادی دیده میشود. در همان قرن ترکان دولتی نیرومند و بدوی تأسیس کردند که از مغولستان و سرحد شمالی چین تا بحر اسود امتداد داشته است. مؤسس حکومت مزبور که چینیان او را «تومن» (۱) نامند. در کتیبه های ترکی بومن (۲) در سال ۵۵۲ م. درگذشت و برادرش «ایستامی» (۳) (در طبری ج ۱ ص ۸۹۵ و ۸۹۶: سنجوقاقان) که در مغرب فتوحاتی کرده، ظاهراً تا سال ۵۷۶ م. زیسته است این دو برادر گویا از آغاز مستقل از یکدیگر حکومت می کردند. چینیان از دولت مزبور بنام امپراطوری ترکان شمال و مشرق یاد کرده اند. در سال ۵۸۱ م. تحت نفوذ سلسله چینی «سویی» (۴) این دو امپراطوری بطور قطع از یکدیگر جدا شدند و بعدها هر دو تابع

سلسله چینی «تانگ» (۵) (۶۱۸ - ۹۰۷ م.) گردیدند. در حدود سال ۶۸۲ م. ترکان شمال موفق شدند استقلال خود را بدست آورند. درباره روابط این ترکان قدیم و اخلاق آنان بحث های بسیار شده است... برای اطلاع بیشتر رجوع به دائرة المعارف اسلام ذیل ترک (۶) شود. سلسله های ترک که در ایران دوره اسلامی سلطنت کرده اند غزنویان (۳۵۱ - ۵۵۵ ه. ق.) سلجوقیان (۴۲۹ ه. ق. - اواخر قرن ششم) خوارزمشاهیان (۴۷۰ - ۶۲۸ ه. ق.) (از حاشیه برهان چ معین): کسی را ز ترکان نباشد خرد (۷) کز اندیشه خویش رامش برد. فردوسی. بخندید و آنگه بافسوس گفت که ترکان ز ایران نیابند جفت. فردوسی. که ترکان بدیدن پریچهره اند بچنگ اندرون پاک بی بهره اند. فردوسی. میغ چون ترکی آشفته، که تیر اندازد برق تیر است مر او را مگرو رخس کمان. (از لغت فرس ص ۲۱۵). کیست از تازک و از ترک در این صدر بزرگ که نه اندر دل وی دوستتری از زر و سیم. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی). چون شراب نیرو گزفتی ترکان این دو سالار را به ترکی ستودندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۰). کسان گماریم تا تضریبها می سازند و آنچه ترکان و این دو سالار گویند فراختر زیادتیا می کنند و بازمی نمایند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۲۱). و این ترک ابله [طغرل، حاجب امیر یوسف] این چربک بخورد و ندانست که کفران نعمت شوم باشد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۰). وفا ناید از ترک هرگز پدید وز ایرانیان جز وفا کس ندید. (گرشاسبنامه). ترکان رهی و بندهء من بودند من تن چگونه بندهء ترکان کنم. ناصر خسرو. عشق آمد و عقل کرد غارت ای دل تو بجان بر این بشارت ترکی عجب است عشق، دانی کز ترک عجیب نیست غارت. خواجه عبدالله انصاری. ما خود ز تو این چشم نداریم از ایراک ترکی تو و هرگز نبود ترک وفادار. سنایی. و شاه ندانست که ترکان را وفا نباشد. (اسکندر نامه قدیم نسخه سعید نفیسی). رسم ترکان است خون خوردن ز روی دوستی خون من خورد و ندید از دوستی در روی من. خاقانی. خونم همی خوری که ترا دوستم بلی ترک این چنین کند که خورد خون بدوستی. خاقانی. ترک چون هست به انداختن زوین جلد چه زیان دارد اگر مولد او دیلم نیست. خاقانی. صواب آن است که آن را بعبارتی که به افهام نزدیک باشد و ترک و تازی را در آن ادراک افتد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۴). و از خوف مضرت ترکان غز از آمل کوچ کرد، به در مرو رفت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۲۸). غارتی از ترک نبرده ست کس رخت به هندو نسپرده ست کس. نظامی. چونکه تو بیدادگری پروری ترک نه ای هندوی غارتگری. نظامی. ز بس کآورده ام در چشمها نور ز ترکان تنگ چشمی کرده ام دور. نظامی. روی ترکان هست نازیبا و گست زرد و پرچین چون ترنج آبخست. فرقدی. آن کیست کاندرا رفتنش صبر از دل ما می برد ترک از خراسان آمده ست از پارس یغما میبرد. سعدی. نگفتمت که به ترکان نگه مکن سعدی چو ترک ترک نگفتی تحملت باید. سعدی. و آنگه تو محصلی فرستی ترکی که ازو بتر نباشد. سعدی ||. کنایه از مطلوب و معشوق و غلام باشد. (برهان). مجازاً معشوقان را ترک گویند. (از انجمن آرا) (از آندراج) مجازاً بمعنی معشوق. (غیاث اللغات). معشوق. (ناظم الاطباء). معشوق بی باک و نامهربان. (فرهنگ رشیدی). غلامان و کنیزان ترک نژاد زیبا بودند بدین مناسبت ترک بمعنی معشوق زیاروی بکار رفته است. (حاشیه برهان چ معین). کنیزی یا غلامی جمیل از ترکان: نورد بودم تا نورد من مورد بود برای ورد مرا ترک من همی پرورد کنون گران شدم و سرد و نانورد شدم از آن سبب که بخیری همی پوشم ورد. کسایی. بنشان به تارم اندر مر ترک خویش را با چنگ سغدیانه و با یالغ و کدو. عماره. ترک من بر دل من کامروا گشت و رواست از همه ترکان چون ترک من امروز کجاست. فرخی (دیوان ص ۲۱). گر چون تو بترکستان ای ترک نگاری است هر روز بترکستان عیدی و بهاری است. فرخی. ای ترک به حرمت مسلمانی کم بیش بوعده ها نپخشانی. معروفی. ای ترک من امروز نگویی بکجایی تا کس بفرستیم و بخوانیم و بیایی. منوچهری. گویی برخ کس منگر جز به رخ من ای ترک چنین شیفته خویش چرایی. منوچهری. ترک چو تو ترک نبود آسان ترکی تو نه دوغ ترکمانی. سنائی. یکی ترک تازی زبان آمدستم بمهمان پی عشرت و زیج (۸) و بازی. سوزنی (از یادداشت دهخدا). بسیم و بمی کرد خواهم من امشب بر آن ترک تازی زبان ترک تازی. سوزنی. تو ترک سیه چشمی، هندوی سپیدت من خواهی کلهم سازی خواهی کمرم بخشی. خاقانی. ترک من کآفتاب هندوی تست عید جانها هلال ابروی تست. خاقانی.

جهان پرشور از آن دارد لب شیرین ترک من که ترکان دوست میدارند دایم شور و غوغا را. مغربی (از امثال و حکم دهخدا). تماشای ترکش چنان خوش فتاد که هندوی مسکین برفتش زیاد. (بوستان). سعدی از پرده عشاق چه خوش می نالید (۹) ترک من پرده برانداز که هندوی توام. سعدی. - ترکان چرخ؛ کنایه از سبعة سیاره که زحل و مشتری و مریخ و آفتاب و زهره و عطارد و ماه باشد. (برهان) (آندراج). هفت ستاره سیاره. (ناظم الاطباء): شب که ترکان چرخ کوچ کنند کاروان حیات بر حذر است. خاقانی. - ترک آشقر؛ مریخ. (ناظم الاطباء). - ترک بدخواه؛ از اسمای محبوب است. (آندراج). - ترک پنجم حصار؛ رجوع به ماده بعد شود. - ترک پنجمین؛ ترک پنجم حصار. مریخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گر شود ناظر به سقف نیم ترک آسمان بر زمین افتد کلاه از فرق ترک پنجمین. سلمان ساوجی. - ترک جفاگر؛ ترک بدخواه. از اسمای محبوب است. (آندراج). - ترک چین؛ کنایه از آفتاب عالمتاب است. (برهان). کنایه از آفتاب. (غیاث اللغات) (آندراج). آفتاب. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). - ترک چینی طراز؛ زیارویی که در زی و هیأت چینیان باشد: دخت سقلاب شاه نسرین نوش ترک چینی طراز رومی پوش. نظامی. - ترک حصار؛ کنایه از ماه است و آفتاب را نیز گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). ماه و آفتاب. (ناظم الاطباء). آفتاب. (مجموعه مترادفات). قمر. (مجموعه مترادفات): چو ترک حصار ز کار او فتاد عروس جهان در حصار او فتاد. نظامی. - ترک خرگاهی؛ کنایه از معشوق. از این روی که کار ترکان یعنی سپاهیان نیزه بازی و تیراندازی در میدان جنگ است و محبوبان، آن سپاهیان اند که به تیر مژه و کمان ابرو و شمشیر غمزه با شیفته خود در عین خرگاه جنگ می اندازند و مظفر و منصور می شوند. (بهار عجم) (آندراج): در آن ترک خرگاهی آورد دست شکنج نقابش ز رخ بر شکست. (۱۰) نظامی (شرفنامه ص ۴۶۷). - ترک خطای؛ از اسمای محبوب است. (آندراج). و رجوع به ترک بدخواه و ترک جفاگر شود. - ترک خو؛ کنایه از بدخو. بی وفا و بدعهد است: گشاد این ترک خو چرخ کیانی ز هندوی دو چشمش پاسبانی. نظامی. - ترک دلستان؛ ترک خطای. از اسمای محبوب است. (آندراج): ای ترک دلستان ز شبستان کیستی خوش دلبری ندانم جانان کیستی. خاقانی. - ترک دلکش؛ ترک دلستان از اسمای محبوب است. (آندراج). و رجوع به ترک ظلم پیشه و ترک طنز و ترک هندو حال شود. - ترک روستایان؛ کنایه از سیر برادر پیاز است که به عربی ثوم و فوم خوانند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء) - ترک زاد؛ ترک زاده که زنی ترک او را زاده باشد. فرزند ترک: بدو گفت بهرام ای ترک زاد به خون ریختن تا نباشی تو شاد. فردوسی. و بمنتصف ماه جمیدی الاخرة سنه ثلاثین پسر دیگر آورد هم ترک زاد. ابومنصور بویه نام کردش. (مجله التواریخ و القصص). و رجوع به ترک و ترک زاده (اخ) شود. - ترک زاده؛ ترک زاد. ابن ترک. فرزند ترک: که این ترک زاده سزاوار نیست کس او را بشاهی خریدار نیست. فردوسی. یکی ترک زاده چو زاغ سیاه برین کوه بگرفت راه سپاه. فردوسی. و رجوع به ترک و ترک زاد شود. - ترک زرد کلاه؛ آفتاب. (مجموعه مترادفات). - ترک سلطان شکوه؛ آفتاب. (ناظم الاطباء). - ترک سنان گذار؛ آفتاب. (مجموعه مترادفات). - ترک شیرازی؛ ترکی که در شیراز بسر برد و گویا مانند ترک خطایی از نامهای محبوب است: ز دست ترک خطایی کسی جفا چندین نمی برد که من از دست ترک شیرازی. سعدی. اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را بخال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را حافظ. - ترک طنز؛ از اسمای محبوب است. (آندراج). رجوع به ترک بدخواه و ترک دلکش شود. - ترک ظلم پیشه؛ از اسمای محبوب است. (آندراج). و رجوع به ترک خطای و ترک دلکش و ترک هندو حال شود. - ترک فلک؛ کنایه از کوکب مریخ است و آفتاب را هم گفته اند. (برهان) (از غیاث اللغات). مریخ و آفتاب. (ناظم الاطباء): بیا که ترک فلک (۱۱) خوان روزه غارت کرد هلال عید بدور قدح اشارت کرد. حافظ. - ترک گردون؛ کنایه از مریخ است. (آندراج). - ترک معرید؛ بمعنی ترک فلک است که کنایه از کوکب مریخ باشد. (برهان). مریخ. (آندراج) (ناظم الاطباء). ترک فلک. (فرهنگ رشیدی). - ترک نشین؛ جایی که ترکان سکونت کنند، چون دیهی ترک نشین یا محلی ترک نشین، یا قرای ترک نشین. - ترک نیمروز؛ کنایه از آفتاب جهان آراست. (برهان). ترک چین، کنایه از آفتاب است. (آندراج). آفتاب. (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). - ترک وار؛ ترک مانند،

مثل ترک: تهمن یکی جامه ترک وار پیوشید و آمد نهران تا حصار فردوسی. - ترک هندوخال؛ از اسمای محبوب است. (آندراج). و رجوع به ترک طناز و ترک خطای و ترک دلستان شود. - رخ ترک؛ رخ زیبا و دل انگیز: هندوی چشم میناد رخ ترک تو باز گر به چین سر زلفت به خطا مینگرم. سعدی ||. در فهرست ولف اشعار زیر از فردوسی بمعنی غلام (۱۲) آمده است: چو زان سو پرستندگان دید زال کمان خواست از ترک و بفراخت یال به ترک آنگهی گفت زان سو گذر بیاور تو آن مرغ افکنده پر بکشتی گذر کرد ترک سترک خرامید نزد پرستنده ترک. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۱۷۵). ورا پنج ترک پرستنده بود پرستنده و مهربان بنده بود. فردوسی. - ترک دواتدار؛ غلامی که دوات و قلم منشیان درباری را حمل کند: و بونصر ترجمه معما به ترک دواتدار داد، امیر بخواند و بنوشتند و به بونصر باز دادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۴۵ ||). مجازاً بمعنی سپاهی. (غیاث اللغات ||). در ترکی بمعنی شجاع و دلیر و سخت... در چینی تو کو (۱۳) در یونانی تورخویی. (۱۴) (حاشیه برهان چ معین): دل بازده بخوشی ورنه ز درگه شه فردات خیلناشی ترک آورم تناری. منوچهری. (۱) - - (۳) - Bumen. (۲) - Tu - men. (۷) - Turks. (۶) - T'ang. (۵) - Sui. (۴) - Istami. - مرحوم دهخدا در امثال و حکم ذیل اترک التروک پس از ذکر علل و جهات تاریخی بیزاری و نفرت ایرانیان و گویندگان پارسی زبان از ترکان آرد:... این نیز ناگفته نماند که نظر شعرا و عامه ایرانی در نظایر این امثال و تعبیرات به ترکان نژاد است، نه همشهریان زردشت و فرزندان قطران و حسین خلف و نه به قسمت عمده قفقاز و بخشی بزرگ از ترکستان امروزی که زبان ترکی را آموخته اند و به شهادت دقیقترین تجسسه‌های تاریخی و بگواهی دانش نژاد شناسی، خالص ترین ایرانیان و بلکه خود اصل و ریشه تمام نژاد آریایی می باشند. (۸) - عیش. سوزنی چ شاه حسینی ص ۴۸۶. (۹) - ن: ل: چه خوش می گوید: (کلیات چ مصفا ص ۵۰۳). (۱۰) - در بهار عجم سلاح نقابش و در آندراج صلاح نقابش. (۱۱) - و ممکن است از ترک فلک مراد شاعر خود فلک باشد. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). در این صورت ترک فلک اضافه مشبه به است بمشبه. (۱۲) - Tourxoi - (۱۴) - Tu - Kue. (۱۳) - Cklave.

ترک.

[ت] (ع ۱) حلقه ای که در گوش کنند و قسمت داخلی آن با قلم زنی تزیین شده باشد ج، تراک. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۵).

ترک.

[ت] (۱) کلاه خود. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). خود آهنی. (غیاث اللغات). کلاه خود باشد یعنی کلاه آهنی که در روزهای جنگ بر سر نهند و بعربی مغفر خوانند. (برهان) (از شرفنامه منیری). و آنرا خود و خوی و سرپایان و کبر و لیرت نیز گویند. (شرفنامه منیری). کلاه خود و مغفر که در روز جنگ بر سر نهند. (ناظم الاطباء). فارسیان برای معنی خود آهنی در بعض محل بکاف فارسی نیز استعمال کرده اند. (غیاث اللغات). و رجوع به ترک شود: برافکنند پر مایه برگستوان ابا جوشن و تیغ و ترک گوان. فردوسی. چو روزش فراز آمد و بخت شوم شد آن ترک پولاد برسان موم. فردوسی. که جز ترک رومی نبیند سرم مگر کین بهرام باز آورم. فردوسی. این بدرد ترک روین را چو هیزم را تبر وان شود در سینه جنگی چو در سوراخ مار. منوچهری. جرس مانده دو ترک زرین معلق هر دو تا زانوی بازل. منوچهری. پدر شادمان شد گرفتش بیر زره خواست با ترک و زرین سپر. (گرشاسبنامه). بروز جنگ ز یک میل ترک دشمن تو دو نیمه گردد و باز اوفتد بصورت دال. ازرقی (از فرهنگ رشیدی). در آن ره رفتن از تشویق تاراج به ترک تاج کرده ترک را تاج. نظامی. - نیم ترک؛ کلاه خود را گویند و آن کلاهی باشد از آهن که در روزهای جنگ بر سر نهند. (برهان) و رجوع به معنی بعد و ترکیب آن شود ||. سوزه کلاه و خیمه. (فرهنگ جهانگیری) بخشها و سوزه های کلاه و خیمه و امثال آن را نیز گفته اند. (برهان). سوزه کلاه. (شرفنامه منیری). بخش و

سوزه کلاه و خیمه و مانند آن همچو کلاه سه ترک و چهار ترک. (ناظم الاطباء). و ترک ترک قطعه قطعه کلاه و عرقچین را گویند چنانکه چهار ترک و دوازده ترک در عرقچین و کلاه درویشی متداول بوده چه شاه اسماعیل صفوی مروج طریقه شیعه اثنا عشری برای تمیز این طبقه از دیگران از ماهوت سرخ کلاه های دوازده ترک درویشانه دوختن فرموده بود و هر ترکی نام یکی از ائمه اثنا عشر دوخته و این اعلا-خلعتی و افسری بود که به بزرگان شیعی داده میشد و به جهت این کلاه سرخ لقب آن طایفه قزلباش باش گردید.... (انجمن آرا) (آندراج): که این هفت اختر تابان مطیعند کلاهی را که ترک او چهار است. مسعود سعد. در کلاه فقر می باشد سه ترک ترک دنیا ترک عقبی ترک ترک. عطار. شکل هلال هر سر مه میدهد نشان از افسر سیامک و ترک کلاه زو. حافظ. طریق کام بخشی چیست ترک کام خود کردن کلاه سروری آن است کز این ترک بردوزی. حافظ. خیمه نه ترک گردون سایبان جاه تو کلامی (از یوسف ضیاءالدین در لغت نامه فارسی به ترکی). - نیم ترک؛ در تاریخ بیهقی (چ فیاض ص ۲۴) آمده: «و دیگر روز چون بار بگسست و اعیان ری به جمله آمده بودند بخدمت [مسعود] با این مقدمان، و افزون از ده هزار زن و مرد به نظاره ایستاده و اعیان را به نیم ترک بنشانند». محشی در ذیل همان صفحه گوید: نیم ترک نوعی بوده از خیمه، و بنابه حاشیه یب (ادیب پیشاوری) نوعی از خیمه کوچک بوده و در هر حال بفتح تا و سکون است، و کاف آن تازی یا فارسی هر دو محتمل است چه اگر کلمه مستعار از نیم ترک بمعنی کلاه خود باشد چنانکه در برهان قاطع است قاعده با کاف فارسی است (چون ترک با مرگ قافیه شده است) و اگر از ترک بمعنی قطعه های کلاه و خیمه باشد با کاف تازی است بنا بتلفظ جاری. (حاشیه برهان چ معین ج ۴ ص ۲۲۳۳): و دیران بر این جمله بنسختندی وی در طارم آمد و بر دست راست خواجه بونصر بنسخت در نیمترک چنانکه در میانه هر دو مهتر افتاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۹). و حاجب بزرگ بلکاتکین ایشان را به نیم ترک پیش خویش بنشانند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۰). و رجوع به ترک و ترگ و معنی پیشین و ترکیب آن شود ||. کله کلاه و خیمه و امثال آن. (انجمن آرا) (آندراج). کلاه و گوشه کلاه. (غیاث اللغات): نجم کلاه دوز که ترک کلاه او بر تارک غلام نهی شه شود غلام سوزنی. بدو چگونه کسوتی که از شرفش کلاه گوشه عرش است ترک شب پوشم. انوری. سبکشان همه در بند گیش بسته کمر ولی ز ترک کله چتر بر سحاب زده. حافظ ||. میان بند عمامه ||. آن جای از پشت ستور سواری که در خلف سوار واقع شود و آنچه سوار در خلف خود از بار و اسباب سفر می بندد. (ناظم الاطباء). آنجای از پشت ستور که ردیف نشیند. - ترک بند؛ خرجین یا ابزاری که به ترک مرکب بندند. بند و دوالی که بر پشت زین است تا اشیایی را که حمل آن خواهند، بر ترک استوار کنند. - ترک نشستن؛ بر پشت سوار بر نشستن. - ترک نشین؛ ردیف. مرتدف. آنکه بر پشت سوار نشیند.

ترک.

[ت ر] (۱) خندقی را گویند که بر دور حصار و باغ و قلعه و امثال آن بکنند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): قدرت تست باغبان ربیع زمینش مزرعی فیض بحور سبعه را ساخته گرد او ترک. خواجه عمید لویکی (از فرهنگ جهانگیری ||). بمعنی رخنه و تراک باشد. (برهان). رخنه و شکاف. (ناظم الاطباء). شکستگی بی انفصال در چینی و شیشه و دیوار و سقف و جز اینها و با خوردن و برداشتن صرف شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - امثال: کاسه آسمان ترک دارد؛ کنایه از آن است که هیچکس و هیچ چیز، مزه و بی عیب مطلق نیست، نظیر: همه حمال عیب خویشتنیم طعنه بر عیب دیگران چه زنی. سعدی. و رجوع به امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص ۱۱۸۳ و ج ۴ ص ۱۹۹۶ شود. - ترک خوردگی؛ ترک و شکاف برداشتن چیزی. - ترک خوردن؛ شکاف و شکستگی بی انفصال برداشتن. شکافته شدن سقف یا دیوار یا ظرفی سفالین. - ترک خورده؛ که شکاف و ترک برداشته باشد. که شکستگی بی انفصال در آن پدید آمده باشد. - ترک دادن؛ شکاف دادن. شکافی بی انفصال. - ترک دار؛ ترک خورده. که ترک خوردگی داشته باشد چون کاسه ای یا دیواری ترک دار. - ترک

داشتن؛ شکاف و ترک خوردگی داشتن: در زمانه مجوی مرد درست کاسه آسمان ترک دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - زهره ترک شدن؛ کنایه از شدت ترس و به شدت ترسیدن. ناگهان مردن بسبب بیم بسیار. از شدت ترس مردن: زهره اش ترکید و بمرد ||. صدای رعد و هر صدا و آوازی که از شکستن و ترکیدن چیزی آید. (برهان). تراک و صدا و آوازی که از شکستن و ترکیدن چیزی آید و صدای رعد. (ناظم الاطباء). اسم صوت از ترکیدن. (حاشیه برهان قاطع چ معین ||). حلوایی که از قند و نشاسته و تخم ریحان پزند. (برهان) (از شرفنامه منیری) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). از تر + ک (پسوند پدید آورنده اسم از صفت) ترحوایی در آذربایجان. (ارمغان سال ۱۲ شماره ۷ «کاف» بقلم کسروی). و در گیلان هم معمول است. (حاشیه برهان چ معین). ترحوا، قسمی حلوا که آنرا از آرد برنج و زعفران و شکر کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تخم ریحان این ترک برده ست از دلم غصه خط دلبر. بسحاق اطعمه. از مشک و قند و روغن و بادام و تخمکان این رمز بر ترک بخطی تر نوشته اند. بسحاق اطعمه ||. مصغرتر هم هست که نقیض خشک است (برهان). مصغرتر، نقیض خشک یعنی کمی تر. (ناظم الاطباء ||). دختر بکر و دوشیزه را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). دوشیزه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). دختر دوشیزه. (انجمن آرا) (آندراج).

ترک.

[ت] (ع مص) دست بداشتن. (تاج المصا‌دربیهقی). گذاشتن چیزی یا کسی را. (منتهی الارب). گذاشتن. (آندراج). رها کردن، خلاء و منه: ترک فلان مالاً و عیالاً. (از اقرب الموارد) واگذار کردن چیزی را و رها کردن آن را. (از ناظم الاطباء). رها کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با لفظ گرفتن و کردن و دادن و گفتن مستعمل. (آندراج). فرو گذاشتن: و هر گاه که متقی در کار این جهان گذرنده تأملی کند، هر آینه مقابح آن را بنظر بصیرت بیند و به ترک حسد بکوشد تا در دلها محبوب گردد. (کلیله و دمنه). به ترک شر و باتیان خیردارم امر همه مخالف امر است ترک و اتیانم. سوزنی. ترک احسان خواجه اولیتر کاحتمال جفای بوابان. سعدی. تمنا کند عارف پاکباز به دریوزه از خویشتن ترک آز. سعدی (بوستان). - امثال: ترک الرأی بالری؛ مثلی است در مورد ابومسلم مروزی: آنکه می انداخت سر چون خیمه بر گردن به ری شد اسیر خواری و مستوجب چندین عذاب کرد رو بر آسمان کای آسمان تدبیر چیست آسمان گفتش ترک الرأی بالری در جواب سلمان ساوجی. و اشاره است بدین داستان که منصور، ابومسلم را از مرو به بغداد طلبید و او نرفت منصور سوگندها خورد و عهدها گرفت که او را آزاری نرساند و از مرو به نیشابور و از آنجا به ری شد مؤلف مجمل التواریخ نویسد «چون به ری رسید، رأی و خرد آنجا بگذاشت و به همدان شد» و سرانجام به بغداد رفت و به امر منصور کشته شد. ترک عادت موجب مرض است؛ نظیر: باشیر اندرون شده با جان بدر شود. و رجوع بامثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۲۵۷ شود. - بترک فرمودن؛ بازداشتن. پرهیز دادن کسی از چیزی. منع فرمودن کسی از کاری: چندان که مرا... بترک سماع فرمودی. (گلستان چ یوسفی ص ۹۴). - بترک گفتن؛ رها ساختن. ترک گفتن. گذاشتن و درگذشتن از چیزی. دست بداشتن از خود یا چیزی یا کسی رجوع به ترک کردن و ترک گرفتن و ترک گفتن شود. - ترک اولی؛ گناه پیغمبران در مذهب شیعه. گناه معصومین. چون انبیاء باید معصوم باشند از اینرو خطاهای آنان را گناه نمیگویند و ترک اولی می نامند مثلاً- خطئه آدم و ذوالنون و امثال آن همه ترک اولی باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترک تکبیر؛ کنایه از چهار تکبیر نماز جنایز است. اشاره بفنای آثاری و افعالی و صفاتی و ذاتی. (انجمن آرا). - ترک جان دادن؛ دست از جان بشتستن. رها ساختن جان: تو برو مصلحت خویش نگهدار که من ترک جان دادم از آن پیش که دل بسپردم. سعدی. و رجوع به ترک دادن شود. - ترک دنیا؛ زهد. زهدات. رهبه. رهبانیت. دست از علایق دنیا بداشتن. از دنیا و نعمات آن دست کشیدن: ترک دنیا به مردم آموزند خویشتن سیم و غله اندوزند. (گلستان ||). (اصطلاح عرفانی)... خلاصی از تعلقات جسمانی و خواهش نفسانی و گشتن از

ماسوی الله بجدبات حقانی و ترک به این معنی عربی هم هست. (برهان). از عربی وارد فارسی شده. (حاشیه برهان چ معین). بمعنی جذبه الهی است که سبب کشش و کشش (؟) می گردد و موجب رفع دوئیت و جدایی و ایقاز از خواب غفلت گردد: معنی الترك راحت گوش کن بعد از آن جام بلا را نوش کن. مولوی ||. کردن کاری، از لغات اضداد است. يقال ترکت الحبل شدیداً؛ ای جعلته. (منتهی الارب). و نیز بمعنی جعل کردن کاری، يقال ترکت الحبل شدیداً ای جعلته و قوله تعالی و ترکنا علیه فی الآخرین (قرآن ۳۷/۱۰۷)؛ ای اجرینا. (ناظم الاطباء). ابقای چیزی. (از اقرب الموارد ||). بمعنی آنچه از راه سهو مانده باشد و بر کنار صفحه نویسند مجاز است. (آندراج): گم گشته ز تنگی دهنش همچو میانش ترکیست از آن مصحف رخسار دهانش. محسن تأثیر (از آندراج).

ترک.

[تَ رَ] (ع مص) در نکاح آوردن زن تریکه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). (۱) - در اقرب الموارد ترک آمده است.

ترک.

[تَ] (ع ا) جِ تَرَكَةٌ. (منتهی الارب). واحد ترکه. (از متن اللغة). تخمهای شترمرغ که جوجه از آنها درآید و در بیابان ترک شود. (از متن اللغة). و رجوع به ترکه و تریکه شود.

ترک.

[تَ] (اخ) ترکستان بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۹۸). ولایت ترکستان را نیز بطریق مجاز ترک می گویند. (برهان). ترکستان. (ناظم الاطباء): اکنون فکنده بینی، از ترک تا یمن یک چندگاه زیر پی آهوان سمن. دقیقی. که شد ترک و چین شاه را یکسره به آبشخور آمد پلنگ و بره. فردوسی. بدانکه که بهرام شد جنگجوی از ایران سوی ترک بنهاد روی. فردوسی. چه از روم و از چین و از ترک و هند جهان شد مر او را چو رومی پرند. فردوسی. آنگاه کوههای سردسیر با برفها که میان هندوستان اند و میان زمین ترک. (التفهیم چ همائی ص ۱۹۴). افریدون که از جباران پارسیان بوده است. زمین را بخشش به سه قسم کرده است... پاره مشرقی که اندر او ترک و چین است پسرش را داد تور... (التفهیم ایضاً). همی نگون شود از بس نهیب هیبت تو بترک، خانه خان و به هند، رایت رای. عنصری. گر روم بدو سپاری و گر ترک شاهنشه ری کنی غلامش را. ناصر خسرو. در هری این ساحری دیدی به ترک و روم شو تا چلیپا سوختن بینی تو در چین و خزر. سنایی. کانعام شه که باج ستاند ز ترک و هند بخشد هم اسب ترکی و هم فیل هندویی. خاقانی. رجوع به ترکستان شود.

ترک.

[تَ رَ] (اخ) (۱) نام رودخانه ای است نزدیک دربند شروان. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رود بزرگی است که از ارتفاع چهار هزار گزی کوههای قفقاز سرچشمه گرفته از چرکستان و قبرطای می گذرد و وارد دره وسیع و عمیقی می گردد آنگاه چند رود بآن می پیوندند و پس از عبور از نواحی مختلف منجمله از قصبه موزدوق و قیزلر، بسوی شرق جاری می گردد سپس دو شعبه شده با تشکیل دلتایی وارد دریای خزر می گردد. طول این رود، ۵۹۲ هزار گز است و یزبان ارمنی این رود را ترخ (۲) نامند. (از لاروس کبیر و قاموس الاعلام ترکی): ... این عده (لشکر برکای) از دربند

قفقازیه گذشته بطرف شروان سرازیر گردیدند هولاکو هم در شوال ۶۶۰ ه. ق. بشماخی آمد و قشون برکای را منهزم نمود ولی برکای باز تهیه جمعیتی دیده در حوالی نهر ترک بر لشکر اباقاخان (پسر هلاکو) زد و ایشان را در جمادی الاولی ۶۶۱ ه. ق. در هم شکست و اباقاخان بداغستان برگشت و هولاکو به تبریز آمد. (تاریخ مغول اقبال ص ۱۹۷). (۱) - در لاروس کبیر به کسر اول و دوم (Terek) آمده است. (۲) - Terkh.

ترک.

[ت ر] (اخ) رودی است در ترکستان که وارد سیحون می گردد. لسترنج در شرح آن آرد: رودخانه ترک که امروز به رودخانه چرچک موسوم است و از جنوب خاوری چاچ میگذرد چنانکه ابن حوقل گوید از کوههای جدغل در شمال رودخانه نرین و از منطقه ترک نشین خرلخ که آنرا بسکام نیز می نامند برمیخیزد. در جنوب این رودخانه، رودخانه دیگری کم و بیش به موازات آن می گذشت و موسوم بود به رودخانه ایلاق امروز. (ترجمه سرزمینهای خلافت شرقی ص ۵۱۳). و رجوع به همین کتاب ص ۵۰۷ شود: چو باشد مناره به پیش ترک بزرگان به پیش من آرند (۱) چک. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص ۲۲۷۰). بگویش که تا پیش رود ترک شما را فرستاد بهرام جک. فردوسی (ایضاً ص ۲۲۷۱). چو بگذشت خاقان ز رود ترک تو گفستی همی تیغ بارد فلک فردوسی (ایضاً ص ۲۴۱۴). (۱) - در جهانگیری: بزرگان ز ترکان ستانند چک.

ترک.

[ت ر] (اخ) سرزمین ترک یکی از ایالات قدیمی روسیه است که شامل آووه و دره رود ترک می باشد و مساحت این سرزمین ۶۹۴۶۷ هزار گز مربع است که ۹۳۳۰۰۰ تن سکنه دارد این سرزمین در شمال غربی داغستان واقع است و مرکز آن (۱) ولادی قفقاز (۲) است در سال ۱۹۲۰ م. ایالت مستقلی بهمین نام تشکیل یافت و سپس در سال ۱۹۲۴ م. جزء قفقاز شمالی گردید. (از لاروس کبیر و قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به ترک (رود) شود. (۱) - در قاموس الاعلام ترکی «قیزلر». (۲) - Vladikaukaz.

ترک.

[ت ر] (اخ) نام یکی از بخشهای سه گانه شهرستان میانه است که در شمال خاوری شهرستان مزبور قرار دارد. این بخش از شمال به شهرستان سراب و از جنوب و خاور به شهرستان خلخال و از باختر به بخش ترکمان محدود است. آب و هوای این بخش بواسطه کوهستانی بودن، بیلاقی و سردسیر است و آب قسمتی از دهات بخش از رودخانه گرم و رود ترک و سفیدرود تأمین میشود. محصول عمده آنجا غله و حبوبات و درختان بی میوه مانند تبریزی، چنار و قره آغاج و مختصری پنبه و بزرک است. و تمام راههای روستاهای بخش بجز ترک که مرکز بخش است و تا میانه ۲۴ هزار گز است و راه ماشین رو دارد سایرین دارای راه مالرو است. تقسیمات اداری بخش عبارتست از: دهستان گرم با ۵۸ آبادی و ۱۶۴۸۰ تن سکنه. کندوان با ۳۲ آبادی و ۱۴۱۹۱ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترک.

[ت ر] (اخ) نام قصبه ای است از مضافات آذربایجان. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). قصبه ای است از دهستان کندوان که در بخش ترک شهرستان میانه و ۲۳ هزار گزی شمال میانه و ۱۴ هزار گزی

شوسهء میانه به تبریز قرار دارد. این قصبه مرکز بخش ترک و دارای اداره پست و بهداری و دبستان و چند دکان است. مختصات جغرافیایی آن بشرح زیر است: طول ۴۷ درجه و ۴۶ دقیقه. عرض ۳۷ درجه و ۳۷ دقیقه و ۵۰ ثانیه. ارتفاع از سطح دریا تقریباً ۱۴۵۰ متر و اختلاف ساعت آنجا با تهران ۱۴ دقیقه و ۳۲ ثانیه است یعنی ساعت ۱۲ در قصبه ترک، ساعت ۱۲ و ۱۴ دقیقه و ۳۲ ثانیه تهران است. کوهستانی و معتدل است و ۲۸۹۹ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و رود ترک و محصول آنجا غلات، عدس، نخود، و بزرک است و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترک.

[ت] (اخ) دهی جزء دهستان خان اندیل است که در بخش مرکزی شهرستان هروآباد و در ۶ هزار و ۵۰۰ گزی جنوب باختری هروآباد و دو هزارگزی شوسهء هروآباد به میانه قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۲۲۶ تن سکنه دارد آب آن از سه رشته چشمه است و محصول آنجا غلات و سردرختی است شغل مردم زراعت و گلخانه داری و کارگری است راه ارا به رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترک.

[ت] (اخ) یکی از دهستانهای پنجگانه شهرستان ملایر است که در شمال شهرستان ملایر قرار دارد و از شمال و شمال باختر به شهرستان همدان و از جنوب به دهستانهای حومه و آور زمان و از خاور به بخش شرا شهرستان اراک و از باختر به شهرستان تویسرکان محدود است. قسمت عمده دهستان کوهستانی است و قریه های آن در دره های خاوری کوه الوند واقع است و آب و هوای آن خوش و دارای تابستان معتدلی است. راه شوسهء ملایر به همدان تقریباً از وسط دهستان می گذرد و از اکثر قریه های مهم آن اتومبیل میتوان برد. آب قریه های دهستان از قنات ها و چشمه سارهای کوهستانی تأمین میشود. محصول عمده آنجا غلات دیمی و آبی و لبنیات و مختصری انگور و دیگر میوه ها است. بافتن قالیچه و جاجیم بین زنان دهستان مرسوم و قالیچهء بافت قریهء قوزان بهتر از سایر قریه های دهستان است. سنگ سفید که در بلورسازی مصرف دارد در زمینهای ازندریان استخراج میگردد. در ۵۰ آبادی تشکیل دهنده این دهستان ۳۲ هزار تن سکونت دارند. مرکز دهستان علی آباد دمق و قریه های مهم آن بشرح زیر است: ازندریان، ازمنگاوی، کمری، کردخورد، قوزان، اشاق قلعه علوی، طاسبندی، طجر علوی، دهنوعلی آباد، دهنهء اسداللهخان، ارزانفوت. الفاوت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترک.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان تکمران در بخش شیروان شهرستان قوچان که در ۱۷ هزارگزی شمال باختری شیروان و بر سر راه مالرو عمومی زیارت به فوری دربند قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۳۰۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و مالداری و بافتن قالیچه و گلیم است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترک.

[ت] (اخ) بگفتهء برخی از نسابان از فرزندان یافث بن نوح و جد اقوام تورانی است، و ظاهراً دو مرد بنام مغول و تاتار که دو قوم نیز بهمین نام شهرت یافته اند از احفاد وی هستند ولی این قول محل تأمل است (۱). (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). (۱) - بر اساسی نیست.

ترک.

[تَ رَ] (اخ) نام کوهی است میان ترکستان شوروی و ترکستان شرقی متعلق به چین. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

ترک آباد.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان پشت رود است که در بخش فهرج شهرستان بم و در ۱۸ هزارگزی باختر فهرج و ۲ هزارگزی راه شوسه بم به زاهدان است جلگه و گرمسیر است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا خرما، حنا و لبنیات است شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترک آباد.

[تَ] (اخ) دهی است از دهستان حومه بخش اردکان شهرستان یزد که در ۴ هزارگزی شمال باختری اردکان و متصل به جاده یزد قرار دارد. جلگه ای گرمسیر و معتدل است و ۱۱۳۲ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن پسته و غلات و کنجد و شغل مردم زراعت است و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. راه ارابه رو و دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

ترک آباد.

[] (اخ) از دیهائی است که امیر مبارزالدین و فرزندان او در سالهای ۷۳۴ - ۷۳۶ ه. ق. در یزد احداث کرده بودند. و رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۷۳ شود.

ترک آباد.

[] (اخ) از دیهائی وازکرد قم، و يقال، مزرعه مبارک آباد. (تاریخ قم ص ۱۳۷).

ترکات.

[تَ رَ] (ع ا) جِ تَرَكَةُ. (ناظم الاطباء): سلطان مثال داد تا ترکات او به پسر او، امیر ابو حفص سپردند. (ترجمه تاریخ یمینی نسخه خطی کتابخانه سازمان) (۱). (۱) - در نسخه چاپ سنگی (ص ۲۲۵) متروکات و بالای کلمه متروکات ترکات ضبط شده است.

ترکاترک.

[تَ تَ] (ا صوت) صدای برخورد دو چیز سخت. آواز شکستن و ترکیدن چیزی. صداهای موحش چون رعد: جهان پر بانگ و آواز شد و ترکاترک بخواست (تاریخ بیهقی). و رجوع به تَرَك شود.

ترکاتوس.

[تَ] (اخ) مانلیوس... (۱) در سال ۳۵۳ ق. م. فرمانروای مطلق روم بود و بسال ۳۴۹ ق. م. سه بار به سمت کنسولی رسید و در سال ۳۴۰ ق. م. بر لاتینی ها پیروز گشت. (۱) - Torquatus (manlius).

ترکاتوس.

[ت] (اخ) مانلیوس... (۱) در سال ۲۳۵ ق. م. کنسول روم بود. وی ساردنی را (۲) بتصرف خود درآورد. (۱) – Torquatus – Sardaigne – (۲) (manlius).

ترکادرو.

[رُد رُ] (اخ) (۱) بندر نظامی اسپانیا بر ساحل اقیانوس اطلس که بسال ۱۸۲۳ م. بر اثر هجوم قوای فرانسه سقوط کرد. (۱) – Trocadero.

ترکادرو.

[رُد رُ] (اخ) (قصر...) بنای عظیمی است که در ارتفاعات پاسی (۱) در سال ۱۸۷۸ م. برای نمایشگاه ساخته شد و سپس بسال ۱۹۳۷ م. تجدید بنا گردید و بنام قصر شایبو (۲) مشهور است. (۱) – Chaillot – (۲) Passy.

ترکاری.

[ت] (حامص مرکب) بزبان مردم هند باغبانی. (ناظم الاطباء).

ترکاش.

[ت] (ع ۱) به فارسی ترکش ج، تراکیش، تیردان: بالقسی و التراکیش. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۵). مأخوذ از ترکش فارسی و به معنی آن. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترکش شود.

ترکاشه.

[ت / ش] (اخ) دهی است از دهستان بهی در بخش بوکان شهرستان مهاباد که در ۲۶ هزارگزی خاور بوکان و ۲۶ هزارگزی خاور شوسه بوکان به میان دو آب قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۵۰۱ تن سکنه دارد. آب آن از زرینه رود و محصول آن غله و چغندر و توتون و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و گل‌داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترکالکی.

[ت ل] (اخ) دهی است از دهستان عقیلی در بخش عقیلی شهرستان شوشتر که در ۶ هزارگزی شمال باختری سماله و ۲۵ هزارگزی شمال باختری راه شوسه شوشتر به مسجد سلیمان قرار دارد. کوهستانی و گرم سیر است و ۱۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کارون و چاه و محصول آن غله و پنبه است. شغل مردم آنجا زراعت و صنایع دستی آنان قالی بافی است. راه مالرو و دبستان دارد و ساکنین آن از طایفه بختیاری می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترکام.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان پشتکوه سورتیجی در بخش چهاردانگه شهرستان ساری که در ۷ هزارگزی خاوری کیاسر قرار

دارد. کوهستانی و معتدل است و ۱۸۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و رودخانه عالیکا و محصول آن غلات و مختصری برنج است و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۴ شود.

ترکان.

[ت] (ع مص) گذاشتن. (منتهی الارب) (آندراج). ترک. (ناظم الاطباء). وا گذاشتن. (از اقرب الموارد ||). ترک کردن (از اضداد). (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به ترک شود.

ترکان.

[ت] (ا) لقب زنان از عالم بی بی و بیگمه. (غیاث اللغات) (آندراج): کار ترکانست نی ترکان برو جای ترکان خانه باشد، خانه شو. مولوی ||. ملکه یا از نزدیکان زنانه شاه از مادر و جز آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱ ||) از القاب سلاطین ماوراءالنهر بوده اعم از مرد یا زن. (یادداشت ایضاً). (۱) - در نسخه خطی فرهنگ اوبهی ترکان (بفتح تاء) را بمعنی گدایان نوشته است و بر اساسی نیست.

ترکان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان الموت که در بخش معلم کلاویه شهرستان قزوین و در ۹ هزارگزی جنوب خاوری معلم کلاویه و ۴۶ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۶۹ تن سکنه دارد آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و شغل مردم آنجا زراعت است. راه مالرو صعب العبوری دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

ترکان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان شیراز که در ۱۲ هزارگزی جنوب خاوری شیراز و ۲ هزارگزی شوسه شیراز به جهرم و فیروزآباد واقع است. جلگه ای معتدل است و ۱۴۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غله و صیفی کاری است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

ترکان.

[ت] (اخ) دیهی معروف به مرو. (از معجم البلدان).

ترکان.

[ت] (اخ) قریه ای است به یک فرسنگی میانه جنوب و مشرق شیراز. (از فارسنامه ناصری).

ترکان.

[ت] (اخ) رجوع به ابی صالح ترکان شود.

ترکان.

[ت] (اخ) (بی بی...). رجوع به بی بی ترکان شود.

ترکان.

[ت] (اخ) ترک، ترکستان: گر ایدونکه گویی که ترکان و چین... بگیرم زخم آسمان بر زمین میندار کین نیز نابودنیست نشاید کسی کو نفرمودنیست. فردوسی. رجوع به ترکستان شود.

ترکان آباد.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان حومه غربی شهرستان رفسنجان که در ۸ هزار گزی شمال باختری رفسنجان و ۷ هزار گزی شمال شوسه رفسنجان به یزد قرار دارد. جلگه ای سردسیر است و ۹۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و پنبه و پسته و شغل مردم آنجا زراعت است. و راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) بنت طغماج خان بن بوغراخان و زوجهء ملکشاه سلجوقی بود. چون وی خواهان آن بود که فرزندش محمود با وجود صغر سن به ولایت عهدی ملکشاه برگزیده شود و خواجه نظام الملک وزیر به فرزند دیگر ملکشاه، برکیارق نظر داشت غبار کدورت و نزاع میان خواجه و ترکان خاتون برخاست. وی زبان به سعایت و بدگویی از خواجه بگشاد و در ملکشاه مؤثر افتاد تا آنکه تاج الملک ابوالغنائیم قمی را که صاحب دیوان ترکان خاتون بود بجای نظام الملک برگماشت و ترکان خاتون بسال ۴۸۰ ه. ق. همراه دخترش که بعقد مقتدی خلیفهء عباسی درآمده بود به بغداد رفت و خلیفه او را با اعزاز و اکرام بسیار پذیرفت و چون ملکشاه سلجوقی درگذشت برکیارق در اصفهان افسر پادشاهی بر سر نهاد. اما ترکان خاتون از خلیفه التماس نمود که محمود فرزندش را قایم مقام پدر گرداند. نخست خلیفه بسبب صغر سن از این کار اعراض نمود ولی بالاخره اصرار و الحاح ترکان خاتون مؤثر شد ترکان خاتون سرهنگی باصفهان روان کرد برکیارق به ری گریخت و چون ترکان خاتون این خبر بشنید به اصفهان شتافت و محمود را به سلطنت رسانید. برکیارق پس از چندی باصفهان حمله برد و ترکان خاتون پانصد هزار دینار از متروکات ملکشاه بوی تسلیم کرد که دست از محاصره و جدال بردارد. ترکان خاتون در حدود سنه ۴۸۶ ه. ق. درگذشت. و رجوع به حبیب السیر ج ۲ ص ۳۱۴، ۴۹۳ و ۵۰۱. و تاریخ الخلفا ص ۲۸۲ شود.

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) دختر ارسلان خان و زوجهء سلطان سنجرین ملکشاه سلجوقی بود که بسال ۵۳۵ ه. ق. پس از استیلای گورخان پادشاه قراختای بر سنجر، باسارت گورخان درآمد و گورخان او را حریف مجلس بزم خویش ساخت وی بسال ۵۵۱ ه. ق. در اسارت ترکان درگذشت. و رجوع به حبیب السیر ج ۲ ص ۵۰۹ و ۵۱۲. و اخبار دولت سلجوقی ص ۹۲ و ۹۴ شود.

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) مادر سلطان محمد خوارزمشاه دختر یکی از امرای ترک بود و چون قبول همسری سلطان نکش نمود کسان و نزدیکان

خود را در کارهای دولتی دخالت داد و هر ناحیه ای که بدست تکش یا سلطان محمد گشوده می شد، یکی از خواص ترکان خاتون بحکومت آن منسوب می گشت. این زن با آنکه از کفایت و تدبیر بهره کافی داشت بواسطه قرابت با ترکان قنقلی و دخالت دادن ایشان در امور مملکت و استبداد رای و علاقه ای که به خونریزی و عیاشی داشت موجبات زوال دولت سلطان محمد خوارزمشاه را فراهم می ساخت. خاصه آنکه غایرخان که گویا برادرزاده ترکان خاتون و از نزدیکان وی بود بکمک عمه خود تجار مغول را بکشت و اموال آنان را تصرف کرد و موجب شعله ور ساختن آتش جنگ چنگیزخان در ایران گردید و هم این زن خونریز و خودخواه و اقارب وی بودند که اسباب عمده شکست کار خوارزمشاه را فراهم ساختند و ترکان خاتون پس از انهزام سلطان محمد و فرار وی به جزیره آبسکون از خوارزم حرکت کرده به خراسان و سپس به مازندران گریخت و در قلعه ایلال از قلاع ولایت لاریجان متحصن گردید. مغول این قلعه را در سال ۶۱۷ ه. ق. محاصره کرد و پس از چهار سال ترکان خاتون تسلیم گردید و باسارت لشکریان چنگیزخان درآمد و بامر چنگیزخان به قراقرم گسیل گردید و در آن شهر بسال ۶۳۰ ه. ق. درگذشت. و رجوع به تاریخ مغول اقبال و حبیب السیر ج ۲ ص ۶۵۰، ۶۵۲، ۶۵۳ و ج ۳ ص ۴۵ شود.

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) خواهر اتابک یزد علاءالدین و زوجه اتابک محمد بن سعد بن ابی بکر (۶۵۸ - ۶۶۰ ه. ق.) بود چون ابوسعید درگذشت پسر صغیرش محمد نامزد اتابکی شد و بعلت خردسال بودن مادر او ترکان خاتون بتدبیر ملک قیام کرد و با کفایت بسیار زمام امور مملکت اتابکان سلغوری را در دست گرفت و به هلاکوخان مغول اظهار خدمت نمود و هلاکو هم فرمان حکومت فارس را بنام پسرش محمد صادر کرد ولی محمد بعد از دو سال درگذشت ترکان خاتون و امرای دولت محمد بن سلغورین سعد زنگی را به اتابکی برداشتند و چون دست به ستم و لهو و لعب گشاد ترکان خاتون با آنکه دختر خود را بعقد وی درآورده بود با امرای قوم همدست شد و محمد را دستگیر کرد و بخدمت هلاکو فرستاد و امرای او را به آوردن سلجوقشاه که در قلعه اصطخر محبوس بود گسیل داشت سلجوقشاه با احترام به شیراز آمد و بر کرسی اتابکی نشست و ترکان خاتون را بزوجیت گرفت و بهنگام مستی غلامی را به کشتن ترکان خاتون که خیال نفاق در سر داشت مأمور کرد و غلام هم ترکان خاتون را بقتل رسانید. و رجوع به تاریخ مغول اقبال و حبیب السیر ج ۲ ص ۵۶۴ - ۵۶۷ شود.

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) دختر سلطان جلال الدین منکبرنی بود که هلاکوخان مغول در سال ۶۵۶ ه. ق. پیاس خدمات الملک الصالح پسر بدرالدین لؤلؤ یکی از ملوک ایوبی، او را بزوجیت به الملک الصالح داد. هنگامی که قویلائی قاآن بر تخت خانی مغول جلوس کرد و سلطنت ممالک بین جیحون و شام و مصر را به هلاکوخان سپرد، هلاکوخان حکومت کرمان را به ترکان خاتون داد. و رجوع به تاریخ مغول اقبال و حبیب السیر ج ۳ ص ۹۷ شود.

ترکان خاتون.

[ت] (اخ) قتلق ترکان (۱)، دختر براق حاجب و زوجه قطب الدین سلطان بود و پس از درگذشت شوهرش قطب الدین محمد سلطان بن حمیر تاینکو بامر هلاکو تاج ایالت کرمان را به فرزند خود حجاج سلطان تفویض کرد و خود به ضبط امور ملک و مال پرداخت تا آنکه که حجاج سلطان نسبت به ترکان خاتون بی حرمتی آغاز نهاد ترکان خاتون متوجه اردو گشت و حجاج سلطان متوحش و متواری شد و به هند روی آورد و با سپاهی از هندیان متوجه کرمان گشت و در بین راه درگذشت و ترکان خاتون

نزدیک بیست و شش سال حکومت کرمان را در دست داشت. (۶۵۶ - ۶۸۲ ه. ق.). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۶۸ - ۲۶۹ و قتلق ترکان و جهانگشای جوینی ج ۲ شود. (۱) - علامه محمد قزوینی در حاشیه شد الازار ۱۲۱ و ۱۹۰ نام وی را چنین آورد: عصمه‌الدین قتلغ ترکان خاتون از ملوک قراختای کرمان (۶۵۵ - ۶۸۰ ه. ق.).

ترکان خدیو.

[تُخ] (ا مرکب) خدیو ترکان. شاه ترکان. امیر قوم ترک. فرمانروای ترکستان: چو ارجاسب بشنید گفتار دیو فرود آمد از گاه ترکان خدیو. دقیقاً.

ترکاندن.

[تَرَد / تَدَا] (مص) کافتیدن. شکافتن. کفتن. کافتن. غاچ دادن. ترکانیدن. ترک دادن. شکاف دادن.

ترکانده.

[تُدَا] (اخ) دهی از دهستان سلطانیه است که در بخش حومه شهرستان زنجان و ۵۴ هزار گزی زنجان و ۱۲ هزار گزی راه قیدار به سلطانیه قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است. و ۶۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه سار و رودخانه محلی است. محصول آنجا غله و بنشن و انگور است و شغل مردم آنجا زراعت و بافتن گلیم و قالیچه است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

ترکان رود.

[تُ] (اخ) رودی است که از کوههای خرقان برمی خیزد و بولایت قزوین می ریزد. و رجوع به نزهة القلوب ج ۳ ص ۲۲۲ شود.

ترکانشاه.

[ت] (اخ) ابن طغرل شاه بن محمدشاه که بدست برادر بهرامشاه کشته شد. و رجوع به تاریخ افضل ص ۳۱ و ۳۳ و ۴۱ و ۴۳ شود.

ترکانشاه.

[ت] (اخ) دوازدهمین از سلاجقهء کرمان (۵۵۱ - ۵۶۳ ه. ق.). و رجوع به طبقات سلاطین اسلام ص ۱۳۶.

ترکانه.

[تُن / ن] (ص مرکب) منسوب به ترک || ترک و مانند ترک. (ناظم الاطباء): پیچیده یکی لاکی میراند بسر در بر بسته یکی گزلیک ترکانه کمر بر سوزنی. بر شکن کاکل ترکانه که در طالع تست بخشش و کوشش خاقانی و چنگزخانی. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۳۳۳ ||). سریع و تند و خشونت آمیز و بیرحمانه و خلاف ادب. خارج از لطافت: ترکانه یکی آتش از لطف برافروز در بنگه ما زن نه گنه مان نه گنهکار. سنائی. خون خوری ترکانه کاین از دوستی است خون مخور ترکی مکن تازان مشو. خاقانی. خرگاه عیش در شکنید و به تف آه ترکانه آتش از در خرگه بر آورید. خاقانی. نان ترکان مخور و بر سر خوان به ادب نان خور و ترکانه مخور. خاقانی. ترکی صفتی وفای ما نیست ترکانه سخن سزای ما نیست. نظامی. ترکانه ز خانه رخت بر بست در کوچگه

رحیل بنشست. نظامی.

ترکان هرابرجان.

[ت هَبَ] (اخ) دهی است از دهستان بوانات بخش بوانات و سرچهان شهرستان آواده که در ۶۰ هزارگزی جنوب خاوری سوریان و ۵۴ هزارگزی شوسه شیراز به اصفهان واقع است. جلگه ای معتدل است و ۶۲۷ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و پنبه و میوه است. شغل مردم آنجا زراعت و باغداری و کرباس بافی و تربیت کرم ابریشم است. دبستان و پاسگاه ژاندارمری و راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

ترکانی.

[تُ] (ص نسبی) پاپوشی را گویند از جنس فرجی که زنان ترک پوشند. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): چون رفت خیر سوی ملکشاه حالی ز طرب کفن ببخشید ترکان (۱) بموافقت درآمد ترکانی و پیرهن ببخشید. شرف سفروه (از انجمن آرا). (۱) - ترکان خاتون نام زن او (ملکشاه) بود. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به ترکان خاتون شود.

ترکانی.

[تُ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان شهاباد شهرستان بیرجند که در ۳۰ هزارگزی جنوب خاوری بیرجند قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ترکانیدن.

[ت رَ / تَدَ] (مص) ترکاندن. کفتن. کافتن. شکافتن. غاچ دادن. - لب ترکانیدن؛ اندک سخنی گفتن.

ترکانیده.

[ت رَ / تَدَ] (ن مف) ترک خورده. کفته. شکافته. ترکیده. غاچ خورده.

ترکایش.

[تَی] (اخ) دهی است از دهستان خانمرو در بخش هریس شهرستان اهر که در سه هزار و پانصدگزی شوسه تبریز قرار دارد. جلگه و معتدل است و ۳۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه قوری چای و چشمه و محصول آن غله و حبوبات و میوه است. شغل آنان فرش بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترک الله.

[تَ رَ کُلُ لاه] (اخ) از القاب امیر خسرو دهلوی. رجوع به فهرست کتابخانه سپهسالار ج ۲ ص ۵۱۷ شود.

ترکب.

[تَ رَکْ کُ] (ع مص) بر هم نشستن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مطاوعه ترکیب. (اقرب الموارد) (المنجد): چو فراشی و کناسی است، که هر امتزاجی که میان اجزاء امهات افتد بر آن قدر کز آن امتزاج آید، چیزی بسازد نباتی یا حیوانی، بدان مرین سرای را پاک همی دارد و طینتها را از بهر آنک تا ازو ترکب مردم آید. (جامع الحکمتین ناصر خسرو ص ۱۳۰ ||). استوار شدن بر چیزی. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). استوار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به ترکیب شود.

ترکتا.

[تَ رَکْ کُ] (ا) لفظی است هندی که ترکیبی از زنجبیل و فلفل گرد، سازند. (از الفاظ الادویه ص ۷۳).

ترکتا.

[ت] (اخ) از دیه های سدن رستاق مازندران. و رجوع به مازندران راینو بخش انگلیسی ص ۱۲۶ و ترجمهء وحید ص ۱۶۹ شود.

ترکتاز.

[ت] (امص مرکب) ترکتازی. (آندراج) (ناظم الاطباء). مطلق تاختن. (غیاث اللغات) (از آندراج). تاخت آوردن بیخبر و ناگاه بر سیل تاراج بود و غارت. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (از غیاث اللغات) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). مثل تاخت ترکان. (فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات) (از انجمن آرا) (آندراج). تاخت کردن. (اوبهی). و با لفظ آوردن و زدن و برداشتن و کردن مستعمل است. (آندراج). تاخت و تاراج سپاه بطور تعجیل و شتاب و بی خبر و ناگاه و جولان. (ناظم الاطباء): ز باران هوا خشک شد هفت سال دگر گونه شد بخت و برگشت حال شد از رنج و تنگی جهان پر نیاز همی بود از هر سویی ترکتاز. فردوسی. چون موی زنگیم سیه و کوته است روز از ترکتاز هندوی آشوب گسترش. خاقانی. جان از پی گرد مرکب تو بر شه ره ترکتاز بستیم. خاقانی. در ترکتاز فتنه ز عکس خیال خون کیوان بشکل هندوی اطلس نقاب شد. خاقانی. موی بمویت ز حبش تا طراز تازی و ترک آمده در ترکتاز. نظامی. سوی خانه خود بیک ترکتاز بچشم فرو بستش آورد باز. نظامی. روز قیامت ز من این ترکتاز باز پیرسند و پیرسند باز. نظامی. هر کجا در هر دو گیتی فتنه ایست ترکتاز طرهء هندوی تست. عطار. هندوی یکسواره کلکت چو برنشست بر خیل خانه قدرش ترکتاز باد. کمال اسماعیل (دیوان ص ۱۸۵). شرط تسلیم است نی کار دراز سود ندهد در ضلالت ترکتاز. مولوی. و رجوع به ترکتازی شود. - از ترکتاز افتادن؛ از حرکت و تاختن باز ماندن: هم رفیقش ز ترکتاز افتاد هم براقش ز پویه باز افتاد. نظامی. - ترکتاز آوردن؛ ترکتازی آوردن. ترکتازی کردن. حمله آوردن. هجوم کردن: چون به جمعه می شد او وقت نماز تا نیارد گرگ آنجا ترکتاز. مولوی. سپهدار غمش در سینه ام زان ترکتاز آرد که تسخیر بلاد، آیین بود لشکرپناهان را. طالب آملی (از آندراج). - ترکتاز برداشتن؛ ترکتازی کردن حمله و هجوم آوردن: عشق چون ترکتاز بردارد نی سوارند، آسمان فرسان. ملاسالک قزوینی (از آندراج). و رجوع به ترکتاز شود. - ترکتاز داشتن؛ در حال ترکتازی بودن حمله و هجوم کردن. تاخت کردن: وقتها خواهیم که گویم با تو راز تو درون آب داری ترکتاز. مولوی. - ترکتاز زدن؛ تاخت آوردن. یغماگری حمله و هجوم ناگهانی کردن: بهر دایره کوزده ترکتاز ز پرگار خطش گره کرده باز. نظامی (از آندراج). قربان آن زمان که نگاهش به تیغ ناز بر قلب عاشقان زند از عشوہ ترکتاز. مخلص (از آندراج). - ترکتاز ساختن؛ تاختن به ناگاه: گر گشاید دل سر انبان راز جان بسوی عرش سازد ترکتاز. مولوی. - ترکتاز کردن؛ ترک تازی کردن. حمله و غارت و هجوم کردن: اصحاب فیل بین که به پیرامن حرم

کردند ترکتاز و نه درخورد کرده اند. خاقانی. و باز سوار شدند و بر ایشان ترکتاز کردند و از چاشت تا شب جنگ بود. (تاریخ غازان ص ۱۲۸).

ترکتاز.

[ت] (نف مرکب) ترکتازنده. غارتگر. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات): دل ترکتازان در آن دار و گیر بر آورد از نای ترکی نفیر. نظامی (از آندراج). زنگی بچه کدام سازی هندوی کدام ترکتازی. نظامی. ترکتازی تن گذاری بی حیا در بلا چون سنگ زیر آسیا. مولوی ||. کنایه از جور و غارت باشد. (انجمن آرا). حمله و هجوم: آنچه از آن چاره نیست آنرا باش بر سرت گرچه ترکتاز رسد. انوری. ترکتاز غمزه تو غارت جان در گرفت رای قربان کرد و اول زخم زایمان در گرفت. خاقانی. گرد راهش به ترکتاز سپهر تاج زرین نهاد بر سر مهر. نظامی (||. ا مرکب) کرشمه از روی شهوت. (ناظم الاطباء ||). مرد سپاهی. (غیاث اللغات). مردم چالاک و مبارز. (آندراج). و به همه معانی رجوع به ترکتازی شود.

ترکتازه.

[ت ز / ز] (ا مرکب) ترکتاز و ترکتازی. (از ناظم الاطباء). رجوع به ترکتاز و ترک تازی شود.

ترک تاز.

[] (ا مرکب) نزد صوفیه جذبه الهی را گویند که سالک مجاهده و رنج بسیار می کشد و گشادگی نمی یابد. ناگاه جذبه الهی در رسد و او را به مقصود رساند. (کشاف اصطلاحات الفنون ج ۲ ص ۱۵۵۵).

ترکتازی.

[ت] (حامص مرکب) ترکتاز. (ناظم الاطباء) (آندراج). تاخت آوردن به شتاب و تعجیل و بی خبر و ناگاه باشد بر سیل تاراج و غارت نمودن. (برهان). غارتگری. (فرهنگ رشیدی). تاختن آوردن. (صحاح الفرس). بمعنی ناگاه تاختن بر سیل غارت مثل تاختن ترکان. (غیاث اللغات): ز زلفت بس نبود این ترکتازی که هندوی دگر را بر کشیدی. خاقانی. بر آن شیشه دلان از ترکتازی فلک را پیشه گشته شیشه بازی. نظامی. گفت ای پسر این چه ترکتازی است بازی است چه جای عشق بازی است. نظامی. چه فرزندی تو با این ترکتازی که هندوی پدرکش را نوازی. نظامی. - ترکتازی آوردن؛ حمله و هجوم آوردن. بر سیل یغما و غارت: یکچند دلم به هجر آموخته بود وز ذوق وصال دیده بر دوخته بود. یاد تو شبانه ترکتازی آورد بر باد بداد آنچه اندوخته بود. خان هندی (از انجمن آرا). - ترکتازی کردن؛ حمله و هجوم ناگهانی. بر سیل غارت و یغماگری. غارتگری و تجاوز کردن به ناگاه: ترکتازی کنیم و برشکنیم نفس زنگی مزاج را بازار. سنایی. به سیم و بمی کرد خوام من امشب بر آن ترکتازی زبان ترکتازی. سوزنی. گاه بر بیر ترکتازی کرد گاه با شیر شرزه، بازی کرد. نظامی. بر آن مه ترکتازی کرد نتوان که بر مه دست یازی کرد نتوان. نظامی. می کرد بوقت غمزه بازی بر تازی و ترک، ترکتازی. نظامی. ترکتازی کن بتا بر جان و دل تا زجان و دل شوم هندوی تو. عطار. هنگام فصل خریف بود، یزک وی ترکتازی کرد. (جهانگشای جوینی). عبیر آموده دیدم جیب و دامان گل و سنبل حیاخوش ترکتازی کرده است امروز بر رویت. میرزا صادق (آندراج ||). جولان کردن. (برهان). مطلق تاخت. (غیاث اللغات) (آندراج): لیکن به گرد عسجدی او از کجا رسد چون هست ترکتازی او با خران لنگ. سوزنی. رجوع به ترکتاز شود (||. ا مرکب) مرد چالاک و سپاهی و به این معنی یای نسبت باشد. (غیاث اللغات).

ترک جوش.

[ت] (ا مرکب) گوشت نیم پخته. (برهان) (ناظم الاطباء). لحم نیم خام چه ترکان نیم خام گذارند و می گویند گوشت مهرا قوت نمی باشد. (فرهنگ رشیدی) (از آندراج). کنایه از یخنی نیم خام است. چه ترکان گوشت را نیم خام خورند و نمی گذارند که مهرا سازند و می گویند گوشت مهرا شده را قوت نمی باشد. (انجمن آرا): ترک جوشی کرده ام من نیم خام از حکیم غزنوی بشنو تمام. مولوی. بس بجوشیدی در این عهد مدید ترک جوشی هم نکردی ای قدید. مولوی.

ترک چال.

[ت] (اخ) از کوهستانها و بیلاقهای شاه کوه و ساور است. رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷ شود.

ترک چشم.

[تُ چ / چ] (ص مرکب) چشم گیرا. (ناظم الاطباء). زیباچشم. دارای چشم جذاب. که چشم او بیننده را بخود کشد: کرد را بود دختری بجمال لعبتی، ترک چشم و هندو خال. نظامی.

ترکچه.

[تُ چ / چ] (ص مرکب) ترکی و مانند ترک. (ناظم الاطباء) (اشتنگاس).

ترکج.

[تَ رَکْ کُ] (ع مص) فراخ شدن و فراخ نشستن در مجلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست در کاری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درنگ نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تصرف کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اخطار خطیر و اغنام کثیر... بحیطه ترکج درآمده اکراد... مطیع امر گردون مطاع گشتند. (دره نادره چ شهیدی ص ۳۳۴).

ترک دادن.

[تَ دَ] (مص مرکب) قطع کردن. پایان دادن. خاموش ساختن. رها کردن: سنت عشق سعدیا ترک نمیدهی بلی کی ز دلم بدر رود خوی سرشته در گلم. سعدی. باک مدار سعدیا گر به فدا رود سری هر که به معظمی رسد ترک دهد محقری. سعدی. نشست شعله آواز بلبلان صائب برای خاطر گل ترک آه و ناله بده. صاحب (از آندراج).

ترکدار.

[ت] (نف مرکب) کسی که خود بر سر نهاده باشد. (ناظم الاطباء). دارنده ترک. خود پوشیده: بریده زهر سو سر ترکدار پراکنده خفتان همه دشت و غار. فردوسی. به هر گام بی تن سری ترکدار بد افکنده چون مجمر زرنگار. (گرشاسب نامه). چو جنگی سواران فزون از شمار زره پوش و جوشن ور و ترکدار. (گرشاسب نامه).

ترک دره.

[تُ دَرِ] (اخ) دهی است از دهستان گوی آغاج که، در بخش شاهین دژ شهرستان مراغه و بر سی و هشت هزار و پانصد گزی جنوب خاوری شاهین دژ و یکهزار گزی شمال راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب قرار دارد. دره ای معتدل و سالم است و ۱۵۱ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غله و کرچک و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

ترک دشت.

[تُ دَ] (اخ) از دهات هزار جریب است. رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۴ و ترجمه وحید ص ۱۶۶ شود.

ترک ده.

[تُ دِ] (اخ) از دیهای کجور است. رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۹ و ترجمه وحید ص ۱۴۷ شود.

ترکران.

[تُ کَ] (اخ) از محلات ناحیه آمل است. رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۴ شود.

ترک رخساره.

[تُ رُ رِ / رِ] (ص مرکب) خوبروی: مهی ترک رخساره هندو سرشت ز هندوستان داده شه را بهشت. نظامی.

تر کردن.

[تُ کَ دَ] (مص مرکب) خیسانیدن و سرشتن چیزی به چیزی. (آندراج). نم کردن و خیساندن و آب دادن. (ناظم الاطباء): و سماق و عدس و گل سرخ اندر گلاب تر کنند و بدان گلاب مضمضه کنند. (ذخیره خوارزمشاهی). همه را یک شبانه روز اندر آب باران تر کنند. پس به آتش نرم بپزند تا یک نیمه آب برود. (ذخیره خوارزمشاهی). بگیرند مویز منقی دانه بیرون کرده، صد درم سنگ و به جلاب پخته تر کنند، یک شبانروز. (ذخیره خوارزمشاهی ||). مرطوب و نمदार کردن: وز سر سوزن همی جوید سرش وور نیابد می کند بال لب ترش. مولوی. - تر کردن پوز؛ تر کردن لب. رفع عطش کردن: ترک این شرب ار بگویی یک دو روز تر کنی اندر شراب خلد پوز. مولوی. و رجوع به تر کردن لب شود - تر کردن چهره؛ در بیت زیر مجازاً تر کردن چهره جگر کنایه از گریستن بدرد و رنج کشیدن و رشک بردن است: آندم که باد صبح بزلفت گذر کند مشک ختن بخون جگر چهره تر کند. سلمان (از آندراج). - تر کردن دماغ؛ سر خوش شدن با قلیلی شراب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کمی شراب نوشیدن. (ایضاً). سرمست و شادمان کردن خاطر. فارغ داشتن مغز از گرفتگی ها. خرم شدن. شاد خاطر گشتن و شاد گرداندن: اگر فقیه نصیحت کند که عشق مبارز پیاله ای بدش گو دماغ را تر کن. حافظ. لب پیاله بیوس انگهی بمستان ده بدین دقیقه دماغ معاشران تر کن. حافظ. - تر کردن دهان؛ تر کردن لب. رفع عطش کردن با آب و می و جز اینها: جوانشیری برآمد تشنه از راه بدان چشمه دهان تر کرد ناگاه. نظامی ||. جرعه ای بلب رساندن: مگر چون بدان می دهان تر کنم بدو بخت خود را جوانتر کنم. نظامی. - تر کردن لب؛ جرعه ای بلب رساندن رفع تشنگی را. در بیت زیر مجازاً آب خوردن. سیراب شدن: چنان آسمان بر زمین شد بخیل

که لب تر نکردند زرع و نخیل. (بوستان ||). کنایه از شرمسار کردن و عرق آوردن به خجالت: زاهد که کسب کرده همه عمر زهد خشک نامردم ار به یک سخنش تر نمی کنم. باقر کاشی (از آندراج). منم آنکه چون هرزه سرمی کنم فلک را ز یک حرف تر می کنم. سلیم (از آندراج). شوخ چشمی های خوبان هم بلاست خنده گل ابر را تر کرده است. سلیم (ایضاً). و رجوع به تر شود. || بمعنی تر کردن ذکر به آب دهن و جز آن، برای دخول مجاز است. (آندراج): از منتر اگر مار ز سوراخ کشند من تر کنم و مار بسوراخ کنم. اشرف (از آندراج).

ترکک.

[تَ رَ رُ] (ع مص) جنبانیدن مشک شیر و مسکه آن گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال ترکک السقاء، ای تمخضه بالزبد. (منتهی الارب).

ترک رود.

[تُ] (اخ) رودی است در مازندران و ظاهراً دیهی هم بوده است بهمین نام در حوالی رامسر و آخوند محله کنونی. چه رایینو پس از ذکر نام رودخانه های مازندران (ص ۶) بشرح سفر خویش می پردازد و آرد: ده دریا پشته داری سی خانه و یک مسجد... است بعد از عبور از ترک رود از میان آخوند محله که... داشت گذشتیم. (ص ۱۸) و در ۱۰۶ در ذکر نام دیهای تنکابن (بخش e) سختسر (۱) از ترک رود بمانند دیه یاد میکند از این روی ممکن است نام رودخانه یاد شده و دیه مذکور بسبب مجاورت یکی شده باشد. (۱) - رامسر کنونی.

ترکز.

[تَ کَ] (ا) مزرعه کاشته و درو شده و شخم و یا چین دویم ||. زمین بایر ||. زمین شخم شده. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترکز شود.

ترکزاد.

[تُ] (ن مف مرکب) زاده ترک. ترک زاده. فرزند ترک. ابن ترک. که زنی ترک او را زاده باشد: سخن بس کن از هرمز ترکزاد که اندر زمانه مباد آن نژاد فردوسی. بدو گفت بهرام ای ترکزاد به خون ریختن تا نباشی تو شاد. فردوسی. و به سنه ثلاثین پسر دیگر آورد هم ترکزاد. (مجمل التواریخ). رجوع به ترک زاده شود.

ترکزاد.

[تُ] (اخ) لقب هرمزبن انوشیروان، چه مادر او دختر خاقان ترک بود. (مفاتیح). هرمزبن نوشیروان ملقب به ترک زاد بود... (حیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۴۴): سخن بس کن از هرمز ترکزاد که اندر زمانه مباد آن نژاد. فردوسی.

ترک زاده.

[تُ دَ / دِ] (ا مرکب) فرزند ترک. ترک زاد. که زنی ترک او را زاده باشد: که این ترک زاد سزاوار نیست کس او را به شاهی

خریدار نیست. فردوسی. یکی ترک زاده چو زاغ سیاه برین کوه بگرفت راه سپاه. فردوسی. رجوع به ترک زاد شود.

ترکز.

[تَ كَ] (ا) تخم و بزر. (ناظم الاطباء). تخم که در عربی بذر گویند. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۸ الف ||). مزرعه ای که برای کشتن آماده شده باشد. (ناظم الاطباء). در بعضی از نسخه ها مزرعه ای که برای کشت آماده شده باشد و بعربی فلحان گویند. (از لسان العجم ایضاً) و رجوع به ترکز شود.

ترکستان.

[تَ كَ] (اِخ) سرزمین ترکان. جایگاه قوم ترک. این نام اصولاً به سرزمینی اطلاق میشده که مسکن اصلی قوم ترک در آنجا بوده و تقریباً ایالت سین کیانک یا ترکستان چین کنونی است ولی بر اثر مهاجرت مستمر این قوم بطرف شرق و غرب (۱) رفته رفته قسمت اعظم آسیای مرکزی نام ترکستان بخود گرفت چنانکه دامنه های جبال تیانشان و دره های علیای جیحون و سیحون یعنی حوضه دریایچه های بالخاش و قره گول و ایسی گول و دره وانهار ایلی و چوو قزلسو که در عهد باستان توران می گفتند (۲) بتدریج ترکستان نامیده شده و هم اکنون ترکستان غربی یا ترکستان روس نام دارد. رجوع به ترکستان شرقی و ترکستان غربی و تاریخ مغول اقبال و حماسه سرایی در ایران شود: و ملوک همه ترکستان اندر قدیم از تغزغز بودندی. (حدود العالم). گر چون تو به ترکستان ای ترک نگاریست هر روز بترکستان عیدی و بهاریست. فرخی. و گر خان را بترکستان فرستد مهر گنجوری پیاده از بلا ساغون دوان آید به ایلاقش. منوچهری. و از آن خانان ترکستان و ملوک اطراف بر خط من رفتی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۶). بغراتکین که پسر بزرگتر بود و ولیعهد، بخانی ترکستان بنشست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۳۲). بر اثر شما لشکری دیگر فرستیم با سالاران و خود بر اثر آیم با خان ترکستان. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۴۳). اینست همان درگه کور از شهان بودی دیلم ملک بایل هندو، شه ترکستان. خاقانی. بترکستان اصلی شو برای مردم معنی به چین صورتی تا کی پی مردم گیا رفتن. خاقانی. از چنین گوهر زکاتی داد نتوان بهر آنک باج ترکستان نه باج ترکمان آورده ام. خاقانی. و او را اسیر بترکستان بردند ملک بخارا از نظام بیفتاد و وهنی فاحش ظاهر شد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۱۵). و معالجت خویش جز هوای ترکستان نشناخت او را در عماری بر صوب ترکستان بردند. (ایضاً ص ۱۲۱). ابوجعفر ذوالقرنین را بدین سفارت تعیین فرمود و بر دست او حملی از تحف خراسان و مجلوباب ترکستان به فخرالدوله فرستاد. (ایضاً ص ۱۲۹). ترسم نرسی به کعبه ای اعرابی این ره که تو میروی به ترکستان است. (گلستان). - ترکستان روی؛ به حالت اضافی کنایه از روی زیبا و دل انگیز: غریبی سخت مطبوع اوفتاده ست به ترکستان رویش خال هندو. سعدی. - ترکستان شاه؛ ایضاً کنایه از کاخ و جایگاه زیبا و عالی. قصر شاه: وزان چون هندوان بردن ز راهش فرستادن به ترکستان شاهش. نظامی. - ترکستان طبع؛ ایضاً کنایه از فسحت و وسعت میدان طبع باشد. پهنه و وسیع طبع: چون تویی خاقان ترکستان طبع مه رخی با مهر عذرای فرست. خاقانی. - ترکستان عارض؛ ایضاً ترکستان روی. کنایه از روی زیبا و گیرا. چهره خوش و دلنشین: گرد ترکستان عارض صف زده آن سپاه هندوان بدرود باد. خاقانی. - ترکستان فضل؛ ایضاً کنایه از وسعت دانش: زمین تا آسمان خورشید تا ماه به ترکستان فضلش هندوی راه. نظامی. (۱) - وجود نجد وسیع و مرتفع و جبال عظیم هیمالیا مانع نفوذ ترکان بطرف جنوب گردید. (۲) - رجوع به توران شود.

ترکستان چین.

[تَ كَ ن] (اِخ) رجوع به ترکستان شرقی شود.

ترکستان روس.

[تُك نِ] (اخ) رجوع به ترکستان غربی شود.

ترکستان شرقی.

[تُك نِ شِ] (اخ) ترکستان چین سرزمین وسیعی است که در مغرب چین قرار دارد و سلسله جبال تیانشان آنرا دو قسمت کرده است. رود تاریم از آن می‌گذرد و وارد دریاچه لُب نُر می‌گردد. شهرهای معروف آن کاشغر و یارکند و زونگاری است. این ناحیه که ایالت سین کیانگ چین را تشکیل می‌دهد باندازه خاک ایران وسعت دارد و در قسمت زونگاری معادن نفت و آهن دارد. این ناحیه در پیش مسلمین با اسم کاشغر و ختن معروف است. و رجوع به سین کیانگ شود.

ترکستان غربی.

[تُك نِ غِ] (اخ) ترکستان روس. قسمت اعظم این منطقه در قدیم بنام سرزمین تور، توران و خوارزم معروف بود که امروز بین افغانستان و شمال شرقی ایران و قزاقستان روس و ترکستان شرقی و مغولستان خارجی قرار دارد. و جمهوریهای ترکمنستان و ازبکستان در این ناحیه است. رود سیحون و جیحون در آن جاری است و در حقیقت می‌توان آنرا حوضه دریاچه ارال و دو رود یاد شده دانست. قسمت شمال غربی این سرزمین را پیش از مغول ترکستان و قسمت جنوب شرقی آنرا فرغانه می‌نامیدند. و رجوع به توران و ترکستان و تاریخ مغول اقبال و حماسه سرایی در ایران شود.

ترک سلویه.

[تُ سِ یِ] (اخ) دهی از دهستان میمند در بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد و ۴۹ هزارگزی شمال خاوری فیروزآباد و نزدیک راه عمومی میمند به سیمکان قرار دارد... کوهستانی و معتدل است و ۶۲۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا روغن و پشم و پوست و کمی غله و شغل اهالی گله داری و زراعت و باغداری و صنعت دستی زنان گلیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

ترک سوار.

[تُ سِ] (ص مرکب) فارس و اسب سوار. (ناظم الاطباء).

ترکش.

[تُ كِ] (ا مرکب) تیردان. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۱۸). مخفف تیرکش است که تیردان باشد. (برهان). در اصل تیرکش بود بمعنی جای تیرکشیدن بجهت کثرت استعمال کسره برای تخفیف بفتح بدل شده و یا را حذف کردند. (غیاث اللغات) (آندراج). بمعنی تیردان است و آن را مخفف تیرکش دانسته اند و آنرا شغاوشگا، به کاف فارسی نیز گفته اند. (انجمن آرا). تیردان و تیرکش. (ناظم الاطباء). ظرفی است که تیرها و پیکانها را در آن گذارند. (قاموس کتاب مقدس). کیش. فضه. جعبه. خوله : گر کوک ترکشت ریخته شد من دیده بترکشت برنشانم. عماره. بفرمای تا اسب و زین آورند کمان و کمند گزین آورند همان نیزه و خود و خفتان جنگ یکی ترکش آگنده تیر خدنگ. فردوسی. پیاده بکردار آتش بدند سپردار با تیرو ترکش بدند. فردوسی.

کماندار با تیر و ترکش هزار بیاورد با خویشتن شهریار. فردوسی. کوب ترکش کنند از گوهر تاج ملوک و شکسته دست بت، بر دست بت رویان سوار. فرخی. گر ملک تیر و کمان در خور بازو کندی بر سر که بردی ترکش او ترکشگر از بر و بازوی او چشم همی خیره شود چشم بد دور کند ایزد از آن بازو و بر. فرخی. ترکش ای ترک بیکسو فکن و جامهء جنگ چنگ برگیر و بنه درعه و شمشیر از چنگ. فرخی. هوا رزمگه کوهش این ابرش است درخشش کمان آسمان ترکش است. اسدی. چنان دست زی تیغ و ترکش کشید که یارد بنزدیک تیغش چخید. اسدی. از بر جود تو پر تیری که بر آرد زمانه از ترکش. سوزنی. امیدم باندازه دل رسیده ست خدنگم (۱) بیلای ترکش فتاده ست. خاقانی. وز فم الحوت نهادی دندان بر سر ترکش ترکان اسد. خاقانی. ترکش خیری تهی از تیر خار گاه سپر خواسته گه زینهار. نظامی. تیر اندازد بسوی سایه او ترکشش خالی شود در جستجو. مولوی. چون به ترکش بنگرید آن بی نظیر دید کم از ترکشش یک چوب تیر. مولوی. ترکش عمرش تهی شد عمر رفت از دویدن در شکار سایه تفت. مولوی. - آخرین تیر ترکش؛ آخرین چاره. آخرین وسیله. - ترکش انداختن؛ دو وجه می تواند باشد یا از جهت خالی شدن ترکش از تیر بسبب تیراندازی یا از جهت حمله بر دشمن زیرا که وقت جنگ هر چه بدست آید بر دشمن انداخته شود. (از آندراج). حمله کردن از روی خشم. (ناظم الاطباء): سواران همه تیر پرداخته گهی تیر و گه ترکش انداخته. نظامی ||. - احتمال دارد که ترکش انداختن بمعنی انداختن کیش فدا بود و آن چنانست که امرا و سلاطین ترکش مرصعی با خود دارند تا اگر حریف قصد ایشان بکند و ایشان بر او دست نیابند و بگریزند ترکش مزبور را در راه بیندازند تا دشمن مشغول گرفتن آن شود و آنها در این فرصت از چنگ دشمن رهایی یابند. (از آندراج). - ترکش بستن؛ آماده جنگ و خونریزی شدن: ندیدمش روزی که ترکش بست ز پولاد پیکانش آتش نجست. (بوستان ||). - فارغ شدن از جنگ و پیکار. (ناظم الاطباء ||). - بیزار شدن از زندگانی. (از ناظم الاطباء). - ترکش جوزا؛ ستاره هایی را گویند در برج جوزا که بصورت ترکش واقع شده اند. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): ز کیش ماست که پر تیر ترکش جوزاست ز آس ماست که شد آسمان بمه انور. نظام قاری ||. - تارهای روی سازها را نیز گفته اند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). - ترکش دوز؛ آنکه ترکش می سازد و ترکش مرمت می کند. (ناظم الاطباء): ماه ترکش دوز قربان شد دل زارم از او سینه همچون ترکش قیمه است افکارم از او. سیفی (از آندراج). - ترکش ریختن؛ مغلوب گشتن و تسلیم شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیر ترکش ریختن در پایان این ترکیبها شود. - ترکش سهم الغیب؛ آفت ناگهان. (ناظم الاطباء). کنایه از بلای ناگهانی. (آندراج): کیست کز غمزه تو تیر نهانی نخورد صف مژگان کجست ترکش سهم الغیب است. تأثیر (از آندراج). و رجوع به سهم الغیب شود. - ترکش کش؛ کسی که ترکش می بندد. (ناظم الاطباء ||). - کسی که ترکش پر تیر را با امیران و سواران و دلیران برد تا در هنگام حاجت بدان دسترسی یابند: چو گیرد تک باد و ابر، ابرشم سزد گر شود ماه ترکش کشم. (گرشاسب نامه). یلان کماندار نخجیرزن غلامان ترکش کش و تیرزن. (بوستان). - ترکشگر؛ که ترکش همراه سرداران و شاهان برد: گر ملک تیر و کمان درخور بازو کندی بر سر که بردی ترکش او ترکشگر از برو بازوی او چشم همی خیره شود چشم بد دور کند ایزد از آن بازو و بر. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۵۰). - ترکش نهادن؛ گذاشتن ترکش را از پیش خود باراده، آنکه من بعد جنگ نکنند. (آندراج). پرهیز کردن از جنگی که پس از این واقع گردد. (ناظم الاطباء). تسلیم شدن. دست از جنگ کشیدن: بینداخت شمشیر و ترکش نهاد چو بیچارگان دست بر کش نهاد. (بوستان). - تیر ترکش ریختن؛ تسلیم شدن. دست از مبارزه برداشتن. مغلوب شدن. غلبهء خصم را بر خود پذیرفتن: چو دانست کز خصم نتوان گریخت همان جایگه تیر ترکش بریخت. (بوستان). و رجوع به ترکش انداختن و ترکش ریختن شود. (۱) - ن ل: خدنگی.

ترکش.

[تَک] [اخ] دهی است از دهستان منگور واقع در بخش حومه شهرستان مهاباد و ۵۴ هزار گزی جنوب باختری مهاباد و چهل و

پنج هزار و پانصدگزی باختر شوسهء مهاباد به سردشت. کوهستانی و سردسیر است و ۲۲۲ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه بادین آباد و چشمه است. محصول آنجا غله و توتون و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکشیه.

[تُ شِیْ] (اخ) دمشقی از قول صاحب کتاب نزهة المشتاق این کلمه را نام یکی از قبایل ترک آورده است. و رجوع به نخبه الدهر ص ۲۶۳ شود.

ترکضاء.

[تَ كِ] (ع ۱) رکض و بقولی راه رفتنی که در آن تبختر باشد. (از اقرب الموارد). التَّرْکُضِ زمانی که مقصور باشد مفتوح است و چون ممدود شود مکسور باشد. راه رفتنی که در آن ترفل و تبختر باشد. (از متن اللغة). صاحب منتهی الارب (۱) نویسد: بنظر من بمعنی رکض است. (۱) - در منتهی الارب بفتح تا و ضم کاف هم آمده است.

ترکضی.

[تَ كِ] (ع ۱) ترکضاء. رجوع به همین کلمه شود.

ترکک.

[تَ كِ] (اخ) دهی است از دهستان طیبی سرحدی بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان که در ۸ هزار گزی جنوب خاوری قلعه رئیسی مرکز دهستان قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۷۵ تن سکنه دارد آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و پشم و لبنیات است شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است و صنایع دستی زنان قالیچه و پارچه بافی برای چادر است و مردم آنجا از طایفه بهمنی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترک کردن.

[تَ كِ دَ] (مص مرکب) بهشتن. رها کردن. هشتن. واگذاشتن. یله کردن. بگذاشتن. بینداختن و گذاشتن از چیزی. صرف نظر کردن از هر چه موجود است. (از یادداشت های دهخدا). هجران: هر چیز که هست ترک می باید کرد و ترک اساس برگ می باید کرد. خواجه عبدالله انصاری. صورتگر زیبای چین، گو صورت و رویش بین یا صورتی برکش چین، یا ترک کن صورتگری (۱) سعدی جمله مرغان ترک کرده جیک جیک با سلیمان گشته افصح من اخیک. مولوی. یک دو روز چه که دنیا ساعتی است. هر که ترکش کرد اندر راحتی است. مولوی یار جسمانی بود رویش چو مرگ صحبتش شوم است باید کرد ترک. مولوی - ترک آزار کردن؛ نرنجانیدن. آزار نرساندن. کسی را آزرده نکردن: بگفت ای فلان ترک آزار کن یک امشب به نزد من افطار کن. سعدی (بوستان). - ترک پارسائی کردن؛ از زهد کناره گرفتن. بی پروائی کردن در ناشایستها. - ترک تصابی کردن؛ دست برداشتن از لهُو و لعب: چندان که ملامت دیدی و غرامت کشیدی ترک تصابی نکردی. (گلستان). - ترک خط نفس کردن؛ ترک کامروائی. ترک هوی و هوس. دست برداشتن از لذت نفسانی: در نگارستان صورت ترک خط نفس کن تا شوی در عالم تحقیق برخوردار دل. سعدی (خواتیم) - ترک خدمت کردن؛ دست کشیدن از خدمت. رها کردن وظیفه: و گر ترک خدمت کند لشکری شود شاه

لشکرکش از وی بری. (بوستان). - ترک دنیا کردن؛ دست از دنیا کشیدن. رهبانیت: ترک دنیا هر که کرد از زهد خویش پیش آمد پیش او دنیا و بیش. مولوی. - ترک رضا کردن؛ ایشار. از خودگذشتگی. ترکِ علائق و هوی کردن. ترک کام کردن. ترک حظ نفس کردن: یار آن بود که صبر کند بر جفای یار ترکِ رضای خویش کند در رضای یار. سعدی - ترک سفر کردن؛ از رفتن به سفر چشم پوشیدن. خودداری ورزیدن از سفر: پس از آن ترکِ سفر کنم و به دکانی بنشینم. (گلستان). - ترک صحبت کردن؛ ترک یاری و مصاحبت کردن. ترک دوستی و معاشرت نمودن: ما همانیم که بودیم و محبت باقی ترک صحبت نکند دل که به مهر آکنند. سعدی (خواتیم) - ترک صفت کردن؛ رها کردن نام و نشان. اعتنا نکردن به رنگ و صفت: هر کس صفتی دارد و رنگی و نشانی تو ترک صفت کن که ازین به صفتی نیست. سعدی (طیبات) - ترکِ مبالغه کردن؛ در کار و سخن زیاده روی نکردن. تلهوق. لهوقه. (منتهی الارب). - ترک کام کردن؛ ترک هوی و هوس کردن. از خودگذشتگی. دیگران را بر خود مقدم داشتن. از امیال خود دست کشیدن: طریق کام بخشی چیست ترک کام خود کردن کلاه سروری آنست کز این ترک بردوزی. حافظ - ترک محال کردن؛ ترک کردن کاری که نتیجه آن محال و ناشدنی و ناممکن و ممتنع باشد. (از یادداشت های دهخدا) - ترک مستوری کردن؛ از شرم و حیا دست برداشتن. آبروریزی: هر که با مستان نشیند ترک مستوری کند آبروی نیکامان در خرابات آب جوست. سعدی (طیبات). - ترک مناصحت کردن؛ دست از نصیحت برداشتن. پند بازگرفتن: ترک مناصحت کردم و روی از مصاحبت بگردانیدم. (گلستان) - ترک نکاح کردن؛ دست از مزاجت برداشتن ||. - چون رهبانان از زناشویی پرهیز کردن و خود را برای خدا وقف کردن. تَبْتُلُّ ||: انداختن. بینداختن چیزی را ||. ماندن. بجای ماندن ||. بریدن از کسی ||. فراموش کردن. (از یادداشت های دهخدا). و رجوع شود به: از دست نهادن. دست بازداشتن. سردادن. ول کردن. (۱) - ن ل: صورتگر دیبا... یا توبه کن... (کلیات چ مصفا ص ۵۸۴). و در این صورت شاهد ترک کردن نیست.

ترک کشی ایلاقی.

[(اِخ) مراد از ترک کشی... همان شاعریست که ترک یا ترکی کشی ایلاقی نام داشته و از شاعران زمان سامانیان بوده است. (احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۱۳۸). دکتر صفا آرد: عوفی نام او را ترکی کشی ایلاقی (۱) آورده و هیچگونه اطلاعی از حال او در دست نیست (۲) شاید بود ترک کشی که منوچهری در قصیده خود با او اشاره کرده است (۳) همین شاعر باشد. و نیز شاید حسین ایلاقی که رادویانی به نام و شعر او اشاره کرده است (۴) همین ایلاقی منسوب به ایلاق، نزدیک چاچ در ماوراءالنهر باشد. این ابیات از اوست: امروز اگر مراد تو برناید فردا رسی به دولت آبا بر چندین هزار امید بنی آدم طوقی شده بگردن فردا بر. رادمردی (۵) مرد دانی چیست با هنر ترز خلق گویم کیست. آنکه با دوستان بدانند (۶) ساخت و آنکه با دشمنان بدانند (۷) زیست. و رجوع به تاریخ ادبیات ایران دکتر صفا ج ۱ صص ۴۰۸ - ۴۰۹ شود. (۱) - در مجمع الفصحا ص ۱۷۶: «ترک کشی ایلاقی» آمده است. (۲) - عوفی آرد: ترکی کشی ایلاقی، که شراب فضل را ساقی بود می گوید... (باب الالباب ج ۲ ص ۲۶). (۳) - منوچهری در قصیده معروف خود در ستایش عنصری بدین مطلع: ای نهاده بر میان فرق جان خویشتن جسم ما زنده بجان و جان تو زنده بتن. چنین آرد: از خراسان بو شعیب و بوذر آن ترک کشی و آن صبور پارسی و ان لوکری چنگک زن. (۴) - ترجمان البلاغه ص ۱۰۸ - ۱۰۹. (۵) - در مجمع الفصحا ص ۱۷۶: رادمردی بدهر و در لباب الالباب ج ۲ ص ۶۲ رادمردی و مرد. (۶) - در مجمع الفصحا ایضاً: تواند... (۷) - در مجمع الفصحا ایضاً: تواند...

ترک کلا.

[تُكْ] (اِخ) دهی است از دهستان دشت سر که در بخش مرکزی شهرستان آمل و ۴ هزارگزی خاور آمل قرار دارد. دشتی است

معتدل و مرطوب و ۳۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه هراز و محصول آنجا برنج و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۳ شود.

ترکی.

[تُكْ] (اخ) دهی است از دهستان شبانکاره که در بخش برازجان شهرستان بوشهر و ۲۱ هزار گزی شمال باختری برازجان و ۶ هزار گزی رودخانه شاپور قرار دارد. جلگه و گرمسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آنجا غله و تنباکو و صیفی و شغل اهالی زراعت است و راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). قریه ای است دو فرسنگ و نیمی کمتر جنوب ده کهنه. (فارسانامه ناصری).

ترک گرفتن.

[تَگِ رِتْ] (مص مرکب). رها ساختن. دست برداشتن. هشتن. دست بشستن از چیزی: خوشا آن کس که پیش از مرگ میرد دل و جان هرچه باشد ترک گیرد. عطار. دلی گر بدست آیدت دلپذیر به اندک دل آزار ترکش مگیر. سعدی (بوستان). -به ترک کسی گرفتن؛ از او جدا شدن و دور شدن. او را رها کردن. از او دست برداشتن: گفتی که ترک من کن و آزاد شو ز غم آسان به ترک همچو توئی کی توان گرفت. امیر خسرو (از آندراج). -ترک آسایش گرفتن؛ از آسودگی و راحت اعراض کردن. تن به سختی دادن. با رنج و سختی ساختن. دل به سختی و رنج خوش داشتن: رنجهای بردیم و آسایش نبود اندر وجود ترک آسایش گرفتیم این زمان آسوده ایم. سعدی (بدایع). -ترک آشنائی گرفتن؛ بیگانه شدن. بریدن از آشنایان: تا ترک آشنائی عالم گرفته ایم عالم تمام معنی بیگانه من است. صائب (از آندراج). -ترک جان گرفتن؛ از جان گذاشتن. دست از جان کشیدن: سعدیا گر به جان خطاب کند ترک جان گیر و دل بدست آرش. سعدی (طیبات). دلم بردی و ترک جان گرفتم جفاها کردی و آسان گرفتم. مجد (از آندراج). -ترک خویش گرفتن؛ ترک خویش گفتن. خود را نادیده انگاشتن. به هستی خود بی اعتنا بودن: جفا و جور توانی بکن که سعدی را چو ترک خویش گرفت از جفا چه غم دارد؟ سعدی (خواتیم). -ترک کسی گرفتن؛ او را رها کردن و از او دور شدن، روی از مصاحبت او برتافتن: درین ره جان بده یا ترک ما گیر بدین در سر بنه یا غیر ما جوی. سعدی (طیبات). ترک مراد گرفتن؛ از آرزوی خود چشم پوشیدن. بدنبال مراد خود نرفتن. از هوای دل اعراض کردن: آن را که مراد دوست باید گو ترک مراد خویشتن گیر. سعدی (طیبات)

ترک گفتن.

[تَگُتْ] (مص مرکب). رها کردن. دست برداشتن. افکندن. ترک کردن. چشم پوشیدن. (از یادداشت های دهخدا) -بترک گفتن؛ رها کردن. روی برتافتن: من آن بدیع صفت را بترک چون گویم که دل ببرد به چوگان زلف چون گویم. سعدی (خواتیم). -بترک جان گفتن؛ از جان گذاشتن. دست از جان شستن: سهل باشد بترک جان گفتن ترک جانان نمی توان گفتن. سعدی (طیبات از شرفنامه منیری). -بترک جور گفتن؛ دست از جور برداشتن. جور نوزیدن: یا بترک جور گو ای سرکش نامهربان بر اسیران رحمت آور یا بترک من بگوی. سعدی (طیبات). -بترک خویش گفتن؛ خود را نادیده انگاشتن. بترک خود گفتن. به هستی خود بی اعتنا بودن: دلی دو دوست نگیرد دو مهر دل نپذیرد اگر موافق اوئی بترک خویش بگوئی. سعدی (طیبات). -بترک دین و دنیا گفتن؛ از هر تعلق آزاد شدن. از همه چیز اعراض کردن: بترک دین و دنیا بایدت گفت اگر خواهی که گردی محرم راز. اسیری لاهیجی (از آندراج). -بترک سخن گفتن؛ خاموشی گزیدن. ساکت ماندن: بترک سخن گفت خاقانی ایرا طراز سخن را

بس آبی نبیند. خاقانی - بترک سر گفتن؛ از جان گذشتن. دست از زندگی شستن: بسم از قبول عامی و صلاح نیکنامی چو بترک سر بگفتم چه غم از کلاه دارم. سعدی (کلیات چ مصفا ص ۵۱۶). - بترک صحبت گفتن؛ ترک مصاحبت کردن. از یاری بریدن: فغان که آن مه نامهربان دشمن دوست بترک صحبت یاران خود چه آسان گفت. حافظ - بترک کسی یا چیزی گفتن؛ از او دست برداشتن. آن را ترک کردن: ترک من گفت و بترکش نتوانم که بگویم چه کنم نیست دلی چون دل او ز آهن و رویم. سعدی - بترک همگی گفتن؛ از دنیا و مافیها درگذشتن. از همه چیز دست برداشتن: خیز نظامی نه گه خفتن است وقت بترک همگی گفتن است. نظامی. - ترک ترک گفتن؛ ترک یار گفتن. از محبوب دست برداشتن: گویند بگوی ترک ترک تا بازری ز پاسبانی ترک چو تو ترک نبود آسان ترکی تو نه دوغ ترکمانی سنائی (از امثال و حکم دهخدا). - ترک جان گفتن؛ چشم پوشیدن از جان. دست از جان کشیدن: یکی تیغ زد بر سر ترگ او که او ترک جان گفت و جان ترک او. فردوسی. خوش است زیر مغیلان به راه بادیه خفت شب رحیل ولی ترک جان بیايد گفت. سعدی یکی را دل از دست رفته بود و ترک جان گفته. (گلستان). ای دل ر بوده از بر من حکم از آن تست گر نیز گوئیم بمثل ترک جان بگوی. سعدی. - ترک جانان گفتن؛ از محبوب دست برداشتن. از مصاحبت یار روی برتافتن: سهل باشد بترک جان گفتن ترک جانان نمی توان گفتن. سعدی (طیبات) - ترک جهان گفتن؛ دست از جهان برداشتن: کمتر از آن موبد هندو مباش ترک جهان گوی و جهان گو مباش. نظامی. حافظا ترک جهان گفتن طریق خوشدلی است تا نپنداری که احوال جهانداران خوش است. حافظ. - ترک درمان گفتن؛ رها کردن درمان. با درد ساختن. از علاج درد چشم پوشیدن: من و مقام رضا بعد از این و شکر رقیب که دل به درد تو خو کرد و ترک درمان گفت. حافظ - ترک دستان گفتن؛ زرق و حيله و مکر را رها ساختن: به مهلتی (۱) که سپهرت دهد ز راه مرو ترا که گفت که این زال ترک دستان گفت. حافظ - ترک دوست گفتن؛ دوست را رها کردن. ترک دوستی: محال است اینکه ترک دوست هرگز بگوید سعدی، ای دشمن تو می گوی. سعدی. - ترک سر گفتن؛ از جان گذشتن. دست از جان شستن: ترک سر گفتم از آن پیش که بنهادم پای نه به زرق آمده ام تا به ملامت بروم. سعدی. - ترک صحبت گفتن؛ ترک یاری و مصاحبت کردن. ترک دوستی و معاشرت نمودن. انزوا و گوشه گیری. بریدن از مردم: خوی بهائم گرفتی و ترک صحبت مردم گفتی. (گلستان). - ترک عشق گفتن؛ دست از محبت کشیدن. ترک عاشقی کردن: به تیغ می زد و می رفت و باز می نگرید که ترک عشق نگفتی سزای خود دیدی. سعدی. دگر مگوی که من ترک عشق خواهم گفت که قاضی از پس اقرار نشنود انکار. سعدی. - ترک عمل گفتن؛ دست از کار کشیدن. منصب و شغلی را رها کردن: ترک عمل بگفتم و ایمن شدم ز عزلت بی چیز را نباشد اندیشه از حرامی. سعدی. - ترک وصال گفتن؛ در انتظار وصال نبودن. دست از امید وصل کشیدن. ترک مصاحبت و همنشینی کردن: من ترک وصال تو نگویم الا به فراق جسم و جانم. سعدی. - ترک وصل گفتن؛ ترک مصاحبت کردن. قطع امید کردن از وصال: گر مراد خویش خواهی ترک وصل ما بگو و مرا خواهی رها کن اختیار خویش را. سعدی (خواتیم). - ترک هستی گفتن؛ از خود گذشتن. دست از هستی کشیدن: سعدی چو ترک هستی گفتی ز خلق رستی از سنگ غم نباشد بعد از شکسته جامی. سعدی. (۱) - ن ل: به عشوه ای...

ترک کل.

[تَ رَکْ کُ] (ع مص) پای بر بیل نهادن تا بزمین فرو شود. (تاج المصادر بیهقی) لگد زدن بر بیل تا فرو رود بر زمین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (ناظم الاطباء ||). کنده شدن زمین با سمهای چارپایان. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترک مادا.

[تُ کُ] (اخ) (۱) توماس دو. از معروفترین تفتیش کنندگان عقاید در اسپانیا بود، که بسال ۱۴۲۰ م. در والا دولید (۲) متولد شد و بر

اثر اعمال ضد بشری شهرت فراوان یافت چنانکه نام وی با تفتیش عقاید یکی گردید. وی در سال ۱۴۹۸ م. درگذشت. [(۱) - Torquemada - Valladolid - Valladolid] (۲) - Thomas de . ke]

ترکمان.

[ت] (نف مرکب) بمعنی ترک مانند است. (برهان). ترک مانند و مانا ترک. (ناظم الاطباء). و رجوع به کلمه بعد شود.

ترکمان.

[تُكْ] (اخ) لقب طایفه ای هم هست از ترکان بی اعتدال. گویند این طایفه از اولاد یافث بن نوح نیستند. (برهان). نام طایفه ای است معروف و مشهور از گرگان استرآباد تا خوارزم و از آنجا تا بلخ و بخارا و سمرقند و مرو و سرخس. ایلات ایشان صحرائشینی کنند و به خیمه و خرگاه و الاچیق، بیلاق و قشلاق گزینند و چندین طایفه اند و بعضی از ایشان در آذربایجان سالها سلطنت داشتند و در تواریخ مسطور است. (از انجمن آرا) (آندراج). لقب طایفه ای معروف که در پایه فروتر از ترکان اند. (آندراج) (بهار عجم). نام قومی از ترک... و در سراج نوشته که چون اینها از ترکان پایه کمتر دارند چنین موسوم شدند یعنی مانند ترکان و بعضی نوشته که مرکب نیست. (غیاث اللغات). اصلی است ترکان را به غایت نامردم و ناداشتنند و قیل به فتح تا. (شرفنامه منیری). طایفه ای از ترکان صحرائشین که اکنون مطیع و منقاد و محکوم دولت روس اند و در ترکستان متفرق باشد. (ناظم الاطباء). ترکمان یا ترکمن نام قومی است ترک در آسیای مرکزی. این نام از قرن پنجم هجری (یازدهم میلادی) نخست به شکل جمع فارسی «ترکمانان» توسط نویسندگان ایرانی مانند گردیزی و ابوالفضل بیهقی استعمال شده و بهمان معنی که اغز در ترکی و غز در عربی و فارسی بکار رفته. میدانیم که غزان نخست در مغولستان سکونت داشتند و در کتیبه های ارخون (۱) متعلق به قرن هشتم میلادی، ذکر ایشان در مغولستان رفته. اغزان مزبور را ترک محسوب داشته اند نه ترکمان، ترکمانان، را فقط در جانب مغرب یاد کرده اند، نخست با تلفظ «تو کو مونگ» (۲) در دایرة المعارف چینی قرن هشتم میلادی (تونگ تین (۳) فصل ۱۹۳). بقول تونگ تین، کلمه تو کومنگ نام دیگریست که بکشور سوک تاك (۴) یعنی کشور آلانان اطلاق شده و اینان در آغاز تاریخ میلادی در مشرق تا مسیر سفلی سیردریا مستقر بودند و آنجا در قرن چهارم ه. ق. (دهم میلادی) مقر اصلی اغزان بود. در کتب جغرافیایی عرب، ترکمان (الترکمان یا الترکمانیون) فقط توسط مقدسی (۵) در شرح چند شهر واقع در شمال و شمال غربی «اریبج» یا «سیرام» که موقع آن درست معلوم نیست، آمده در باب اصل کلمه ترکمان در قرن پنجم اطلاعی نداشته و اینکه آن را از ترکیب فارسی «ترک مانند» گرفته اند. (محمد کاشغری ج ۳ ص ۳۰۷). وجه اشتقاقی عامیانه است (همین وجه اشتقاق در متن برهان نقل شده است). بعلت مهاجرت های ترکمانان بسوی مغرب، زبان و قیافه آنان تعدیل شد، بقسمی که بین ایشان و بقیه ترکمانان فقط شباهتی مختصر باقی ماند. امروزه ترکمانان در آسیای مرکزی و شمال گرگان و خراسان سکونت دارند. (۶) سلسله های ترکمان که در ایران دوره اسلامی حکومت کرده اند: قراقوینلو (۷۸۰ - ۸۷۴ ه. ق.)، آق قوینلو (۷۸۰ - ۹۸۰ ه. ق.)، قاجاریه (۲۱۰ - ه. ق. ۱۳۰۴ ه. ق.). (حاشیه برهان چ معین). ج، تراکمه: ... را فرموده ایم با جمله ترکمانان نیشابور نزدیک تو آیند... و ترکمانانرا دل گرم کرده. بخمارتاش سپرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۷). از خراسان به حدیث ترکمانان و آمدن ایشان به حدود مرو و سرخس و بادغیس و باورد و فسادهای بافراط که می‌رود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۴۰). و دو سالار محتشم نیز با لشکرها به بلخ و تخارستان اند. چگونه ممکن گردد ترکمانان رودبار را قصد مرو کردن و از بیابان برآمدن. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۵۳). مر طغرل ترکمان و جغری را با بخت نبود و با مهی کاری. ناصر خسرو. از شیر شتر خوشی نجویم چون ترشی ترکمان بینم. خاقانی. و تاختن ترک و ترکمان از دیگر جانب و آنچه یافتندی به غارت بردندی. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۳۳). مشتری را ماهنی صید و کمانی زیر دست آفت تیر از

کمان ترکمان انگیخته. خاقانی. ترکمان را گر سگی باشد بدر بر درش بنهاده باشد رو و سر. مولوی. بر در خرگه سگان ترکمان چاپلوسی کرده پیش میهمان. مولوی. تا نشان پای اسبت گم کنند ترکمانا نعل را وارونه زن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ترکمانی نام جنت می شنید گفت آنجا غارت و تاراج هست. (یادداشت مرحوم دهخدا). خطهء ایران زمین را چون سلیمان زمان یافت در زیر نگین آمد خطاب از آسمان کاین زمان شمشیر کین بر ترک ترکان آزمای در دیار ترکمان نه ترک مان نه ترکمان (۷). سلمان (از شرفنامهء منیری). (۱) - Suk - - (۴) - T'ung - Tien. (۳) - T'o-ku- mong. (۲) - Orkhon. Tak. (۵) - (۶) BGA, III - رجوع شود به دایرة المعارف اسلام: Turkmenes بقلم (۷) W. Barthold - صاحب شرفنامه افزایش: و چون بهر سه محل بضم تا بخوانند آن هنگام برین نمط کتابت باشد: در دیار ترکمان نه ترک مان. پس معنی چنان باشد: در دیار ترکباش نه ترکمان و نه ترک را بگذار. و معنی ترکیب ترک را بگذار و گذارنده ترک و ترک باش است. و بالفتح خود را بگذار و گذارنده خود بود.

ترکمان.

[تُكْ] (اخ) یکی از بخشهای سه گانهء شهرستان میانه که از شمال محدود است به شهرستان سراب و از جنوب به بخش مرکزی و از خاور به بخش ترک و بستان آباد شهرستان تبریز. این بخش عموماً کوهستانی و سردسیر و دارای آب و هوای سالم است. قراء آن همه در دره های ارتفاعات بزرگش واقع است و آب این بخش از رودخانه های کوچک محلی بزرلیق، ایشلیق و النجارق تأمین میگردد. راه شوسهء تبریز از دهستان تیرچایی و بروانان این بخش میگذرد و غیر از دهات ایشلیق کلالة، خواجه ده، اونلیق و ترکمان که دارای راه ماشین رو تسطیح شده می باشند و دیگر آبادیهای واقع در کنار شوسه، بقیه دهات آن دارای راه مالرو است و خط آهن میانه به مراغه از جنوب دهستان اوچ تپهء بخش عبور می نماید. جمع ۱۲۰ آبادی با ۵۹۰۸۹ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکمان.

[تُكْ] (اخ) قصبه ای از دهستان بروانان است که در بخش ترکمان شهرستان میانه و ۳۳ هزار گزی شمال باختری میانه و ۳ هزار گزی شوسهء میانه تبریز قرار دارد. مرکز بخش دارای پست بهداری، شعبهء تلفن و دبستان است و مختصات جغرافیایی آن بقرار زیر است: عرض ۳۷ درجه و ۳۴ دقیقه و ۴۱ ثانیه. ارتفاع از سطح دریا تقریباً ۱۶۰۰ گز و اختلاف ساعت آن با تهران ۲۰ دقیقه یعنی ساعت ۱۲ در ترکمان برابر با ساعت ۱۲ و ۲۰ دقیقه تهران است. عهدنامهء مشهور ترکمان چای بین ایران و روس در این محل بسته شد. کوهستانی و معتدل است و ۲۷۵۱ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و رود ترکمان (۱) و محصول آنجا غله و نخود سیاه و شغل اهالی زراعت و گلخانه داری است. راه شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). و رجوع به ترکمان چای شود. (۱) - ترکمانچای.

ترکمان.

[تُكْ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای است که در بخش حومهء شهرستان ارومیه و ۲۰ هزار گزی جنوب خاوری ارومیه قرار دارد. جلگه و معتدل است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از باراندوزچای و محصول آنجا غله و توتون و برنج و انگور و دیگر حبوبات و چغندر است شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. راه ارابه رو دارد، که اتومبیل هم میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکمان چای.

[تُ كَ] (اخ) قریه ای از اعمال تبریز. (مرآت البلدان). قصبه ای است در مغرب میانه بر سر راه زنجان به تبریز. رجوع به ترکمان (قصبه ترکمان) و کلمه بعد شود.

ترکمانچای.

[تُ كَ] (اخ) (عهدنامه... در اواخر سال ۱۲۴۱ ه. ق. .. (۱۸۲۸ م.) قشون دولت روس علی رغم عهدنامه گلستان که بر اساس آن پیش از نیمی از سرزمین قفقاز را در تصرف خود در آورده بود با حمله ناگهانی بطرف ایران سرازیر شدند و لشکریان ایران با همه کوشش عباس میرزای نایب السلطنه نتوانست در مقابل هجوم اشغالگران پایداری نماید و بشکست مجدد ایران و انعقاد عهدنامه ای که سنگین تر از عهدنامه گلستان بود منجر گردید. این عهدنامه که در قریه ترکمان چای منعقد گردید. بهمین نام معروف شد و بموجب آن بقیه خاک قفقاز تا ساحل رود ارس به دولت روس تسلیم گردید. بموجب همین عهدنامه انحصار کشتی رانی در دریای مازندران و حق قضاوت کنسولی در داخل ایران بدولت روس تفویض شد و تحمیلات سنگین دیگری بر دولت وارد گردید. و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۱۰ و عهدنامه ترکمانچای شود.

ترکمانستان.

[تُ كَ ن] (اخ) مملکت ترکمان نشین. (ناظم الاطباء). ترکمنستان و رجوع بهمین کلمه شود.

ترکمان کندی.

[تُ كَ كَ] (اخ) دهی از دهستان بهی است که در بخش بوکان شهرستان مهاباد و ۸ هزار گزی خاور بوکان و هفت هزار و پانصد گزی شوسه بوکان به میاندوآب قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۳۳۸ تن سکنه دارد آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و چغندر و توتون و حبوبات است شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکمانی.

[تُ كَ] (ص نسبی) منسوب به ترکمان. (ناظم الاطباء). چون اسب ترکمانی، دوغ ترکمانی و جز اینها: یکی زیغ دیدم فکنده در او نمد پاره ترکمانی سیاه. معروفی.

ترکمانی.

[تُ كَ] (اخ) قاسم بن محمد ترکمانی الدمشقی ملقب به زین الدین الحنفی. بسال ۸۸۸ ه. ق. درگذشت. او راست «مختصرالضوء من شروح السراجیه فی الفرائض». (اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۸۳۱).

ترکمانی.

[تُ كَ] (اخ) محمد بن احمد بن عثمان بن ابراهیم بن مصطفی ماردینی جلال الدین ترکمانی حنفی متولد ۷۱۴ ه. ق. او راست

«الجنان فی مختصر وفيات الاعیان» و «کشف الکاشف» در شرح معنی خبازی در اصول. (از هدیة العارفین ج ۲ ص ۱۵۷).

ترکمانیه.

[تُ كَ نِی] (ع ا) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: نوعی لباس زنان است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). ظاهراً لباسی منسوب به ترکمان و این کلمه شکل عربی ترکمانی است. و رجوع به ترکمانی شود.

ترکمانیه.

[تُ كَ نِی] (اِخ) شکل عربی ترکمانان: و قاجاریه استرآباد با ترکمانیه متفق شده سرکشی آغاز نمودند. (مجممل التواریخ گلستانه ص ۸). از انتشارات اخبار سرکشی جماعت اکراد و ترکمانیه و قاجار و ... کشتی حوصله اش بگرداب بلا... افتاده. (مجممل التواریخ ایضاً ص ۱۰). و رجوع به ترکمان و اخبار دولت سلجوقیه شود.

ترکمبور.

[تُ كَ] (اِخ) (ترکان بر) دهی از دهستان مهرانروز است که در بخش بستان آباد شهرستان تبریز و پانزده هزارگری شمال بستان آباد و ۵ هزارگری شوسه اردبیل به تبریز قرار دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و یونجه و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترک محله.

[تُ مَ حِلْ ل] (اِخ) دهی از دهستان جلال ازرگه است که در بخش مرکزی شهرستان بابل و در ۴ هزارگری باختری بابل و کنار شوسه بابل به آمل قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۲۴۰ تن سکنه دارد آب آن از رودخانه کاری و کلارود و خران و محصول آنجا برنج و پنبه و غله و کنف و صیفی و سبزی و شغل اهالی زراعت است. مرتع کوه دشت جزء این ده است که در زمستان عده ای از گله داران بند پی برای تعلیف باین محل می آیند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳) و رجوع به مازندران رابینو شود.

ترک محله.

[تُ مَ حِلْ ل] (اِخ) دهی از دهستان گیلخواران است که در بخش مرکزی شهرستان ساری و ۸ هزارگری شمال خاوری جویبار، بر کنار رودخانه سیاهرود قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از سیاهرود و چاه و محصول آنجا برنج و پنبه و غله و کنجد و صیفی است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رابینو شود.

ترک مزاج.

[تُ م] (ص مرکب) شرور و محیل و فریب دهنده. (ناظم الاطباء).

ترکمن.

[تُ كَمَ] (اخ) ترکمان. رجوع به ترکمان شود.

ترکمن خیل.

[تُ كَمَ] (اخ) دهی از دهستان بالا-تجن است که در بخش مرکزی شهرستان شاهی و ۶ هزارگزی باختر شاهی قرار دارد. آب آن از نهر حبیب الله و رودخانه تالار و محصول آنجا برنج و غله و پنبه و صیفی و نیشکر است. شغل مردم آن زراعت است و راه مالرو دارد. از مراتع این دیه گله داران بیلاقی استفاده میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترکمنستان.

[تُ كَمَ] (اخ) یکی از جمهوریهای دولت اتحاد جماهیر شوروی که در ترکستان غربی و بر کنار دریای مازندران و شمال گرگان و خراسان و قسمتی از مرز شمالی افغانستان قرار دارد. وسعت خاکش در حدود ۴۹۱۰۰۰ مترمربع است و بالغ بر یک میلیون تن سکنه دارد و پایتخت آن عشق آباد است که نزدیک مرز ایران واقع است. (۱) (۱) - پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، ترکمنستان به عنوان یکی از جمهوری های مستقل شناخته شده است.

ترکمنی.

[تُ كَمَ] (ص نسبی) منسوب به ترکمن، ترکمانی. چون قالیچه ترکمنی، اسب ترکمنی و جز این ها. و رجوع به ترکمان و ترکمانی و ترکمن شود.

ترکمنی.

[تُ كَمَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان سیرچ است که در بخش شهداد شهرستان کرمان و ۵۴ هزارگزی باختر شهداد بر سر راه مالرو سیرچ به کرمان است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترک میدان.

[تُ كَمَ] (اخ) از کوههای شاهکوه و ساور که ۶۸۰۰ پا بلندی دارد و در ۲۵ میلی چارده و ۱۱ میلی زیارت قرار دارد. (از مازندران رایینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷).

ترکن.

[تَ رَکُ کُ] (ع مص) استوار گردیدن و صاحب وقار شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترکند.

[تَ کَ] (ص، ا) دروغ و تزویر و مکر و حيله و فریب باشد. (برهان) (آندراج). بیهوده و بی معنی و مکر و حيله و فریب. (ناظم الاطباء). ترفند. و رجوع به ترفند و ترفنده و ترکنده شود.

ترکنده.

[تَ كَ دَ / دِ] (ص، ا) بمعنی ترکند است که مکر و حيله و فریب و تزویر و دروغ باشد. (برهان) (آندراج). گول و سبک و صحبت بیهوده و فریب. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترفند و ترفنده و ترفند شود.

ترک نشستن.

[تَ نِ شَ تَ] (مص مرکب) پشت سر کسی بر مرکبی سوار شدن. دو پشته سوار مرکبی شدن: ردف؛ از پی کسی بر مرکبی درنشستن.

ترک نوییه.

[تَ كَ نَ وِ یِ] (اخ) ده کوچکی از دهستان حرجند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمان و ۵۰ هزارگزی شمال کرمان و ۷ هزارگزی راه فرعی کرمان به راور واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترک نیقولا.

[تُ] (اخ) رجوع به ترکی نیقولا شود.

ترکو.

[تُ] (اخ) ده کوچکی از دهستان رود زرد است که در بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز و ۲۰ هزارگزی باختر باغ و ملک و ۴ هزارگزی شمال راه اتومبیل رو باغ ملک به هفتگل واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترکو.

[] (اخ) بدیع الدین سجزی. رجوع به بدیع الدین شود.

ترکوب کردن.

[تَ] (مص مرکب) هنوز بحد سزاوار خشک نشده، حبوبات را کوفتن در خرمن تا دانه از کاه جدا شود. و اینکار را در سالهای قحط کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترکون.

[تَ] (ا) رجوع به ترگون شود.

ترکونه.

[تَ رَ رَ نَ] (اخ) رجوع به تاراگون (۱) و ترکونه و نخبۀ الدهر دمشقی ص ۲۴۵ شود. (۱) - Taragone.

ترک ویران.

[ت] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش شاهین دژ است که در شهرستان مراغه و پانزده هزار و پانصد گزی جنوب خاوری شاهین دژ و ۳ هزار گزی خاور راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۱۵۲ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و کرچک و بادام و حبوبات است. شغل مردم آنجا کشاورزی و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکوبی.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان کنارک که در شهرستان چاه بهار و ۴۲ هزار گزی شمال باختری چابهار به ایرانشهر و ۱۳ هزار گزی باختر شوسه چابهار به ایرانشهر قرار دارد. جلگه و گرمسیر است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه باران و محصول آنجا غله و لبنیات و خرماست. و شغل مردم آنجا کشاورزی و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترکه.

[تَک] (ع ا) خود آهنین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خود آهنین. (از اقرب الموارد). خود آهنین که جنگجویان بر سر نهند. (از المنجد ||). بیضه شتر مرغ که گذاشته باشد. (منتهی الارب) (آندراج). بیضه شتر مرغ و یا هر مرغی که جوجه از آن بیرون آمده باشد. (ناظم الاطباء). بیضه بعد از خارج شدن جوجه. (از اقرب الموارد). تریکه؛ بیضه متروکه شتر مرغ و بیضه بعد از خارج شدن جوجه (از المنجد). ج، تَرک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زن میانه قد. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). زن بیوه ای که در خانه پدرش بماند و کسی با وی ازدواج ننماید. (از المنجد). و رجوع به تریکه شود ||. و در حدیث است: جاء الخلیل الی مکة یتالع ترکته، یعنی هاجر و اسماعیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و اگر بکسر راء روایت شود. آنرا وجهی است، بمعنی شیء متروک. (منتهی الارب). چیزی که شخص آنرا ترک کند و باقی گذارد. (از تعریفات جرجانی). در اصطلاح بمعنی تَرکة آمده و رجوع به تعریفات جرجانی و ترکه شود.

ترکه.

[تَ رِک] (ع ا) میراث مرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه مال و متاع از مرده ماند. (غیاث اللغات) (آندراج). میراث. (آندراج)... و تَرکة الشیء المتروک و منه: ترکه المیت. (اقرب الموارد) (المنجد). آنچه را که آدمی در این جهان می نهد و خود بسرای دیگر رود. (از کشاف اصطلاحات الفنون). ج، تَرکات. (ناظم الاطباء). متروکه میت. (از تعریفات جرجانی ||). در اصطلاح مالی را گویند که از تعلق حق دیگران بعین آن مال صافی باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون): و فی الاصطلاح التَرکه ماترک الانسان صافياً و خالیاً عن حق الغير. (تعریفات جرجانی).

ترکه.

[تَ رِک] (۱) (ع ا) مأخوذ از ترکه تازی، میراث و آنچه از شخص متوفی باقی ماند. پس نهاد. (ناظم الاطباء). مرده ریگ: پارسازاده ای را نعمت بیکران از ترکه عمان بدست افتاد. (گلستان). چون از آن آگاهی یافتند به قم آمدند و ترکه او برداشتند. (تاریخ قم ص ۲۱۶). و رجوع به تَرکة شود. - ترکه خانه؛ اثاث البیت. (ناظم الاطباء). (۱) - در تداول فارسی تَرکة تلفظ میشود.

ترکه.

[تَ كَ / كِ] (ا) شاخه بلند و باریک و سبز از هر درختی مانند ترکهء انار و ترکهء بید. (ناظم الاطباء). شاخ تر و باریک درخت. شاخ باریک و لمس بی گره، یکساله یا دو ساله درختی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): که ایشان را مثل زدند و تشبیه کردند در این کتابها به زرعی و کشتی (اخراج شطاه) که ترکه برآرد. (ابوالفتوح ج ۹ ص ۷۶۹ ذیل تفسیر کزرع اخراج شَطَّاهُ سوره ۴۸ آیه ۲۹).

ترکه.

[تُ كِ] (اخ) دهی است از دهستان جوانرود که در بخش پاوه شهرستان سنندج و ۴۹ هزارگزی جنوب خاوری و ۷ هزارگزی جنوب راه اتومبیل رو کرمانشاه به پاوه و ۴ هزارگزی جنوب قلعهء جوانرود قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غله و توتون و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترکه.

[تُ كِ] (اخ) ده کوچکی از بخش گوران شهرستان کرمانشاه است که نزدیک آبادی علیکه واقع است و ۵۰ تن سکنه دارد که از تیره تفنگچی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترکه.

[تُ كِ] (اخ) صابن الدین علی بن محمد بن محمد ترکه. رجوع به صائن اصفهانی شود.

ترکهار.

[تَ كِ] (ا) تَرِكِهَارَن. تَرِكِهَارَن. ظرفی که در آن دوغ را سفت می کنند. (ناظم الاطباء).

ترکه بالا.

[تَ كِ] (اخ) ده مخروبه ای از بخش حومهء شهرستان ناین است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

ترکه پائین.

[تَ كِ] (اخ) ده کوچکی است که در بخش حومهء شهرستان ناین و ۳۰ هزارگزی جنوب ناین و ۱۰ هزارگزی راه هاشم آباد به ناین قرار دارد. کوهستانی و معتدل است. ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و میوه و حبوبات و شغل مردم کشاورزی است. راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

ترکه پان.

[تُ كِ] (اخ) دهی از دهستان جوانرود است که در بخش پاوه شهر سنندج و ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری پاوه و ۳ هزارگزی جنوب راه اتومبیل رو کرمانشاه به پاوه قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۶۱ تن سکنه دارد آب آن از چشمه و محصول آنجا

غله و توتون و لبنیات و شغل مردم کشاورزی و گله داری است راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترکه داری.

[تْ كَ] (اخ) دهی است از دهستان مهرانرود است که در بخش بستان آباد شهرستان تبریز و ۲۸ هزارگزی شمال باختری بستان آباد و ۱۳ هزارگزی شوسه تهران به بستان آباد قرار دارد. جلگه و سردسیر است و ۵۷۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و یونجه و شغل مردم زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترکه دز.

[تْ كَ دِ] (اخ) نام یکی از دهستانهای بخش مسجد سلیمان شهرستان اهواز است. این دهستان از شمال به دهستان حومه ذیلائی از خاور به بخش قلعه زراس و از جنوب به دهستان حومه بخش مسجد سلیمان و از باختر به شهرستان شوشتر محدود است این دهستان کوهستانی و گرمسیر و از ۱۴ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و در حدود ۱۷۰۰ تن سکنه دارد آب آن از چشمه و محصول عمده آن غله و شغل اهالی زراعت و گله داری است و عمده دیگر کارگر شرکت نفت می باشند. راه های دهستان اتومبیل رو و قراء مهم آن عبارتند از چم آسیاب (سیف آباد) قبیله، دره گورو، و ساکنین آن از طایفه بختیاری می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترکه مرکه.

[تْ كَ / كَ مَ كَ / كَ] (ا مرکب، از اتباع) زنی لاغر و نیکو قامت. با قدی باریک و بلند. با بالایی باریک و موزون و ظریف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترکه ویس.

[تْ كَ] (اخ) دهی است از دهستان قلعه شاهین است که در بخش سرپل ذهاب شهرستان قصر شیرین و ۸ هزارگزی جنوب خاوری سرپل ذهاب و بر کنار راه فرعی کلاوه قرار دارد. دشتی گرمسیر است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از سراب قلعه شاهین و محصول آنجا غله و برنج و توتون و پنبه و لبنیات و شغل مردم زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترکی.

[تْ] (ص نسبی) منسوب است به ترک. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (شرفنامه منیری). منسوب به ترک که طایفه مشرقی و از کفار می باشند و جمعی از آنها اسلام پذیرفته اند. (انساب سمعانی): سپاهش همه تیغ هندی بدست زره ترکی و زین سغدی نشست. فردوسی. دیبای رومی و ترکی و دیداری و دیگر اجناس. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۴). نه ترکی وشاقی، نه تازی براقی نه رومی بساطی، نه مصری شرعی. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۵۴). (ص نسبی) زشت. خشن: با این همه ما را به از این داشت توانی پنهان ز خوی ترکی ما را به از این دار. سنائی ||. زبانی که ترکان بدان تکلم کنند. زبان ترک. دکتر معین در حاشیه برهان آرد: زبانهای ترکی طبق خصایص صوتی عمومی بدو دسته عمده تقسیم میشوند: زبانهای «ر» (تخر جدید) (۱) و زبانهای «ز» (تغز جدید) (۲) بین زبانهای قدیم در دسته اول بلغاری یا یکی از لهجه های آن وجود داشته و بین زبانهای جدید فقط «چووش» (۳) را جزو این دسته باید بشمار آورد. همه در زبانهای دیگر ترکی قدیم و جدید از جمله «یاکوت» (۴) به دسته دوم «ز» تعلق دارد.

زبانهای دسته «ز» سابقاً در نواحی مغولستان سیبری جنوبی و استپ‌های آلتایی کنونی و در مسکن کلیه قبایل ترک از دریای اختسک (۵) تا بحرالروم - باستانهای ناحیه چووش، تکلم می شده اند. هر یک از این دسته‌ها نیز به لهجه‌هایی فرعی تقسیم می شوند: زبان ترکی عثمانی که امروز زبان رایج و رسمی کشور ترکیه است، در پایان قرن چهاردهم میلادی (هشتم هجری) بصورت زبانی ادبی و فرهنگی درآمد و در ظرف چهار قرن ثبات و استقرار یافت. تکامل و توسعه آن وابستگی کامل به توسعه سیاسی و فرهنگی دولت عثمانی داشته است و بهمین واسطه زبانی عمده در عالم اسلامی شناخته شد و آن از فارسی و عربی اقتباس فراوان کرده است. برای اطلاع بیشتر، رجوع به مقاله ترک در دایرة المعارف اسلام شود و بجهت اطلاع از ترکی آذری (ترکی معمول در آذربایجان ایران) بمقاله «آذری» در دائرة المعارف مزبور رجوع شود: زبان را به ترکی بیاراستی ز کیخسرو از وی نشان خواستی. فردوسی. زبانها نه تازی و نه خسروی نه رومی نه ترکی و نه پهلوی. فردوسی. ترکان این دو سالار را بترکی ستودندی و حاجب بزرگ بلکاتکین را مخنث خواندندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۰). امیر به ترکی مرا گفت زه کمان جدا کن و بر پیل رو و از آنجا بر درخت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۵۸ ||). اسب. (آندراج) (شرفنامه منیری). برزون، اسب ترکی. (زمخشری). نوعی اسب: عماری از بر ترکی تو گفتی که طاوسیست بر پشت حواصل. منوچهری. چهار هزار اسب گرانبها، آن روز بدست آمد یعقوب را دون اشتر و استر و خر و اسبان پالانی و ترکی. (تاریخ سیستان). شرط آن است که از زرادخانه پنجهزار شتر بار سلاح و بیست هزار اسب از مرکب و ترکی نزدیک ما فرستاده آید. (تاریخ بیهقی). روز هیجا که ترکان کردند زیر ران مبارزان تازی. انوری (از شرفنامه منیری ||). حاشیه ماهوت و جز آن، نه برنگ متن. حاشیه دو طرف درازای جامه که بشکل دیگر بافند، جز شکل زمینه. حاشیه باریکی نه با بافت متن در قماشها، چون ماهوت و فاستونی و دبیت و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترکی دوزی؛ قسمی دوختن. بی برگرداندن لب جامه، طرف ریش آنرا (جانبی را که ترکی ندارد) به دوختن محکم کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آهنی نازک مربع مستطیل که سوراخی در میان دارد و ریسمان شاقول از آن گذرد. (یادداشت ایضاً ||). قسمی نمک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). حامص (خسونت و جور و ستم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ای به ترک دین بگفته از سر ترکی و خشم دل بسان چشم ترکان کرده از گندآوری. سنائی. چو ترکان گشته سوی کوچ محتاج به ترکی داده رختم را بتاراج. نظامی. بدین هندو که رخت را گرفته ست به ترکی تاج و تخت را گرفته ست. نظامی. بدان غمگین که ملک از دست رفته به ترکی هندویی ملکش گرفته. نظامی. - ترکی تاز کردن؛ ترک تازی کردن. با سرعت و شدت حرکت کردن. جولان کردن: طوطی مرده چنان پرواز کرد کافتاب از چرخ ترکی تاز کرد. مولوی. و رجوع به ترک تاز کردن و ترک تازی کردن شود. - ترکی تمام شدن؛ غرور کسی آخر شدن. (غیاث اللغات). کنایه از غرور کسی آخر شدن و ظاهر گشتن عجز در فنی که دعوی کند و کاری که در پیش صاحب آن کار عظمتی و وقعی داشته باشد. (از آندراج): چو در ترک تازی کنند اهتمام شود ترکی ترک گردون تمام ظهوری (از آندراج). ... و بر این قیاس ترکی تمام کردن. (آندراج). - ترکی تمام کردن؛ پایان دادن غرور. و رجوع به ترکی تمام شدن شود. - ترکی خواندن؛ دعویهای مخالف و ناحق کردن. در گذاردن حقی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترکی رفتن؛ قتل و غارت رفتن. تاراج رفتن: کس نداند تا چه ترکی می رود با جهان از طره هندوی تو. اثیر اخصیکتی. - ترکی صفتی؛ بدعهدی. خسونت: ترکی صفتی وفای ما نیست ترکانه سخن سزای ما نیست. نظامی. - ترکی ضرب؛ نوعی از اصول نواختن سازها. (غیاث اللغات) (آندراج). - ترکی کردن؛ اشتلم. (فرهنگ رشیدی). کنایه از اشتلم باشد. (انجمن آرا). ظلم و اشتلم کردن. (غیاث اللغات). کنایه از عنف و اشتلم کردن. (آندراج). جور و خسونت کردن. زمختی و اعتساف. ستم کردن (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یک زمان با عاشق خود می خور و دلشاد زی ترکی و مستی مکن، چندانکه خواهی ناز کن. سنایی. می نبیند آن سفیهانی که ترکی کرده اند همچو چشم تنگ ترکان گور ایشان تنگ باد. سنایی. از چشمم ار بر آن چچک تو چکد سرشک ترکی مکن بکشتن من بر مکش نجک. سوزنی. حلقه زلف مجنبان جز بانگشت ادب هان و هان ترکی مکن با طره هندوی او.

شرف الدین شفروه. مکن ترکی ای ترک چینی نگار بیا ساعتی چین در ابرو میار. نظامی. مکن ترکی ای میل من سوی تو که ترک توام بلکه هندوی تو. نظامی ||. - سخت وزیدن. تند وزیدن. شتاب کردن: ز ترکی کردن باد جهنده به ترکستان فتاد آن نیم زنده (۶). عطار ||. نادانی. جهل. سادگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در بیت زیر به معنی زیبایی آمده است: مگر دید شب ترکی روی من که چون حال من گشت هندوی من. نظامی. ترکیم را در این حبش نخرند لا-جرم دوغبای خوش نخورند. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۴۶). (۱) R - (تخر Takhar جدید). (۲) Z - (تغز Tokoz جدید). (۳) Yakut. - (۴) Cuwash. (۶) Okhotsk. - (۵) - ن ل: آن ترک زنده.

ترکی.

[ت] (ا) خارانداز را گویند و آن جانوری است از خزندگان «؟» (آندراج بنقل از هفت قلم). خارپشت تیرانداز. (ناظم الاطباء).

ترکی.

[ت] ر [ص] ترک دار: حاجت به کلاه ترکی داشتنت نیست. (گلستان). با دلق کبود و با کلاه ترکی پیوسته کلاه ترکی بی برکی دعوی چه کنی که رهروی چالا-کم نه غلطی ز راه آن سو ترکی. بابا افضل. ظاهراً صورتی از ترک. رجوع به ترک در همین لغت نامه شود.

ترکی.

[ت] (ا) ده کوچکی از دهستان بازفت است که در بخش اردل شهرستان شهر کرد و ۸ هزار گزی شمال باختری اردل واقع است و ۷۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

ترکی.

[ت] (ا) بکمش بن عبدالله. مکنی به ابوالحسن. بسال ۲۲۶ ه. ق. درگذشت. او راست: مطیة الفرق. (از هدیة العارفین ج ۱ ص ۲۴۳).

ترکی.

[ت] (ا) (۱) ساتلین بن ارسلان الترقی مکنی به ابومنصور، نحوی مالکی و مقیم در قدس بود و بسال ۴۸۷ ه. ق. درگذشت. او راست: مقدمه ای در نحو. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۳۸۰). (۱) - ضبط کلمه در متن نبود و ظاهراً بضم تا باید باشد.

ترکی.

[ت] (ا) محمد معاویة بن محمود بن محمد بن مصطفی بن حسین بن بابا محمد تونسی حنفی رئیس العلماء بتونس بود. مردی عالم و متکلم متوفی ۱۲۹۴ ه. ق. اوراست. «نزهة الفکر فی اسرار فواتح السور» در شرح راسله ابن ملوکه. (هدیة العارفین ۲: ۳۸۱).

ترکی.

[(ا)خ] علی بن بکمش فخرالدین ابوالحسن التركي. وی سال ۶۲۲ ه. ق. درگذشت. او راست: تحفه العشاق. غایه اللذات فی شرح الهوی. مختارالقلوب. منی القلوب نزهة الناظر. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۰۶). (۱) - ظ. بضم تا.

ترکی سعودی.

[تُیس سَی ی] (ا)خ ترکی بن عبدالله بن محمد بن سعود امامی از امرای نجد است و پس از کشته شدن پسرعمویش «مشاری بن سعود» ولایت نجد یافت. وی از ترکان و عمال والی مصر (محمدعلی) در «خرج» از ایالت نجد در حج در حال فرار میبود سپس دانست که یکی از آل معمر پسرعمویش مشاری را گرفته و به ترکان سپرده است و ترکان او را کشته اند. ترکی از پناهگاه خود بیرون شد به «عارض» درآمد و مدتی با «ابن معمر» بجنگید و او را بخون پسرعم خود بکشت و حکومت را بدست گرفت و با حکومت او زمامداری آل سعود از سلاله عبدالعزیزبن محمد به سلاله برادرش عبدالله بن محمد منتقل گشت که هنوز هم ادامه دارد. وی مردی شجاع بود و اخراج ترکان و مصریان را از بلاد خود بر عهده گرفت. پس «احساء» و «قطیف» را بازگردانید و با «امیر حائل» صلح کرد و نفوذ خود را در «قصیم» گسترش داد. آنگاه پسرعمویش «مشاری بن عبدالرحمن بن سعود» (؟) وی را ناگهان بکشت و قتل او در نوع خود نخستین جریمه در آل سعود بود... وی در سال ۱۲۴۹ ه. ق. (۱۸۳۳ م) درگذشت از اعلام زرکلی چ ۲ جزء ۲ ص ۶۶).

ترکیب.

[ت] (ع مص) چیزی اندر چیزی اندر جای نشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). چیزی در جایی نشانیدن. (زوزنی). چیزی اندر چیزی نشانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بر هم نشانیدن. (منتهی الارب). قرار دادن بعض چیز را بر بعضی دیگر. (اقرب الموارد) (از المنجد). برهم نشانیدن چیزی را بر بعضی و منضم کردن آن چیز را بسوی غیر آن. (ناظم الاطباء). پیوستگی و برنشانیدن چیزی در چیزی و با لفظ گرفتن و دادن و کردن و مستعمل. (آندراج): رکه ترکیباً؛ یقام ركب الفص فی الخاتم و النصل فی السهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، ترکیبات ||. ترکیب در لغت بمعنی جمع است و در عرف تألیف بود، و آن قرار دادن اشیاء متعدد است، بدانسان که بتوان نام واحدی را بر آن اطلاق کرد و در مفهوم ترکیب نسبت بخاطر تقدیم و تأخیر و مناسبت اجزا معتبر نیست و چنانکه در مفهوم ترتیب حفظ مرتبه از لحاظ تقدیم و تأخیر لازم است و نیز در تألیف باید که بین اجزاء مناسبت بود. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به مرکب شود (|| ا مص) آمیزش و آمیختگی و اختلاط و امتزاج. (ناظم الاطباء): عقل در ترکیب مردم بافرینش حاکم است گرنه عقلستی ترانه چون و نه ایراستی. ناصر خسرو. از آغاز چون بود ترکیب عالم چه چیز است بیرون از این چرخ گردان. ناصر خسرو. اگر سازنده ایشانند مر ترکیب انسان را چرا هر چار را با هم عدوی کینه ور دارد. ناصر خسرو. همه ترکیب عمرش در فنا یافت همه بنیاد سودش بر زیان دید. مسعود سعد. نه روح را پس ترکیب صورت است نزول نه شمس را ز پس صبح صادق است ضیاء. خاقانی. در ساحت زمانه ز راحت نشان مخواه ترکیب عافیت ز مزاج جهان مخواه. خاقانی. گر نبات از دست راد او نما یابد همی ز آب حیوان مایه در ترکیب حیوان آورد. خاقانی. همانا که بر جای ترکیب خاک ز ترکیب گوگرد بود آن مگاک. نظامی پیشروان پرده برانداختند پرده ترکیب درانداختند. نظامی. - ترکیب پذیر؛ که قابلیت آمیختن با دیگری را داشته باشد. اختلاط یافتنی. ممزوج شدنی: یک جوهر ترکیب دهنده ست و مصور یک جوهر ترکیب پذیر است و مصور. ناصر خسرو. - ترکیب پذیرفتن؛ مرکب شدن. اختلاط یافتن. ممزوج شدن. بهم آمیختن دو یا چند چیز ||. - جای گرفتن چیزی بر چیزی: چنانکه بتی زرین که به یک میخ ترکیب پذیرفته باشد. (کلیله و دمنه). - ترکیب دادن؛ بهم آمیختن. پیوستن دو یا چند چیز بیکدیگر: چو از دوران این نیلی دوائر زمانه داد ترکیب عناصر... اگر نه برج ثور و شاخ انگور دو موجودند از یک مایه صادر چرا

پس خوشه‌انگور و پروین یکی صورت پذیرفت از مصور. انوری (از آندراج). - ترکیب دهنده؛ که بهم ترکیب کند. که چند چیز را با هم آمیزد: یک جوهر ترکیب دهنده ست و مصور یک جوهر ترکیب پذیر است و مصور. ناصر خسرو. - ترکیب کردن؛ ترکیب دادن. بهم پیوستن و آمیختن چیزها: روی و ریش و گردنش گفتی برای خنده را در بیابان زافه ای ترکیب کردی با کشف. (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی ||). - چیزی را بجایی اندر نشانیدن: ترکیب آسمان و طلوع ستارگان از بهر عبرت نظر هوشیار کرد. سعدی ||. - در اصطلاح نحویان، معلوم کردن حال یک یک کلمات عبارتی که فعل است یا فاعل یا مفعول. مبتدا یا خبر. مضاف یا مضاف الیه و غیرها. چنانکه در عبارت «ضرب زید عمرواً فی یوم الجمعة» ضرب، مفرد غایب مذکر از ثلاثی مجرد. زید، فاعل. عمرواً، مفعول. فی، حرف جر. یوم اسم مضاف. ال، حرف تعریف. جمعه، مضاف الیه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترکیب گرفتن؛ شکل گرفتن: بگو جام را لاله بیجا گرفت که هر سبزه ترکیب مینا گرفت. ملاطغرا (از آندراج). - ترکیب نسبت؛ رجوع به نسبت و التفهیم بیرونی ص ۲۰ شود. - ترکیبی؛ منسوب به ترکیب. (ناظم الاطباء ||). - مصنوعی و عملی. (ناظم الاطباء ||). اسب را بر نصف غنیمت عاریت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بعاریت دادن اسب برای جنگ که نصف غنیمت از آن وی باشد. (از اقرب الموارد ||). سوار گردانیدن. (از المنجد ||). برکندن و بردن مرد فسیل نخل را تا در جای دیگر آنرا غرس کند. (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح کیمیا دو ماده و یا زیادتر را که از حیث صورت و طبیعت مختلف باشند با هم آمیختن تا ماده دیگری تولید گردد که از هیچ جهت با مواد اصلی مشابهتی نداشته باشد مانند جوهر گوگرد و براده آهن که چون این دو را مخلوط کرده ترکیب نمایند جسم دیگری تولید گردد که زاج سبز گویند و از حیث صورت و طبیعت مشابهتی با دو ماده اصلی ندارد. (ناظم الاطباء ||). در اصطلاح نحویان جمع کردن کلمه است چنانکه بین آنها اسنادی بود. رجوع به مرکب شود ||. لغت. ساختن یک کلمه از اجزاء دو یا چند کلمه دیگر. از دو کلمه یا بیشتر جزئی گرفتن و یک لغت ساختن. و رجوع به نشوء اللغه ص ۱۵۹ شود ||. نزد صرفیان جمع کردن یک حرف یا حروفی است چنانکه کلمه بر آن اطلاق شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). ماده. ریشه لغت. اب انستاس گوید: هر کلمه دو حرفی را که دارای یک هجاء (سیلاب) بود و افاده معنی کند، ماده یا ترکیب، یا اصل یا ترجمه نام دهند و همچنین است اگر هجاء کلمه از یکی تجاوز کند. (از نشوء اللغه ص ۳ ||). نهاد. (السامی فی الاسامی) (مهدب الاسماء): عذاب و رنج به ترکیب دشمنانش درند چو حرص و زهر به ترکیب مور و مار اندر. ادیب صابر ||. هیئت و شکل و صورت. (ناظم الاطباء). هیکل و اندام: و مردمان [به خراسان] با ترکیب قوی و تندرست. (حدود العالم). زن کنیزکان داشت... یکی... قوی ترکیب. (کلیله و دمنه). گمان می برم که قوت و ترکیب صاحب آن فراخور آواز باشد. (کلیله و دمنه). شمایل که در اوصاف حسن و ترکیبش مجال نطق نباشد زبان گویا را. سعدی. - خوش ترکیب؛ خوش شکل. (ناظم الاطباء). خوش اندام. که هیکلی زیبا داشته باشد. - بد ترکیب؛ بد شکل. (ناظم الاطباء). زشت هیکل. که اندامی ناموزون داشته باشد.

ترکیبات.

[ت] [ع] [ا] ج ترکیب. ترکیبها و امتزاجها. (ناظم الاطباء). رجوع به ترکیب و ترکیبها شود.

ترکیب بند.

[ت] [ب] [ا] مرکب) آنکه شاعر چند بند به بحر موافق و به قوافی مختلف تصنیف نماید و مابین هر بیتی علیحده غیر مکرر متفق الوزن و مختلف القوافی حایل کند. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). قسمتی است از اقسام ترجیع بند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به ترجیع بند شود.

ترکی بن سعید.

[تُی نِ سِ] (اخ) (... - ۱۳۰۵ ه. ق.)... بن سلطان حاکم عمان بود و در زمان امارت برادرزاده اش سالم بن ثوینی از عمان برفت و در هند اقامت کرد و چون حکومت به عزان بن قیس رسید به مسقط بازگشت و گروهی از مردم نجد که در آن جا بودند از او پیروی کردند آنگاه عزان به قتل رسید و او بر اکثر مملکت عمان مستولی شد و مابقی در دست کسانی که پیش از عزان ریاست داشتند باقی ماند. (از اعلام زرکلی چ ۲ جزء ۲ ص ۶۵).

ترکیها.

[ت] (ا) ترکیات. ج ترکیب. رجوع به ترکیب و ترکیبات شود. در اصطلاح این لغت نامه ترکیها یا مرکبات عبارت از اسم یا مصدری است که با مزید مؤخر یا مزید مقدم مرکب شود و معنی جداگانه دهد جز معنی اصل یکایک دو یا چند کلمه ترکیب. این گونه ترکیها با علامت - (تیره) از یکدیگر ممیز می شوند: - بد ترکیب؛ بد شکل.

ترکی تونسسی.

[تُی نِ] (اخ) شیخ محمد معاویة بن محمود بن محمد بن مصطفی بن حسن بن بابا محمد تونسسی رئیس العلما متکلم، متوفی بسال ۱۲۹۴ ه. ق. اوراست «نزهة الفکر فی اسرار فواتح السور» که شرح رساله ابن ملوکه میباشد. (از هدیة العارفین ج ۲ ص ۲۸۱).

ترکیدگی.

[تَ رَدَ / د] (حامص) شکافتگی و ترک داری. (ناظم الاطباء). ترک. کفتگی. کافتگی. غاچ. شکاف. شکافتگی: ترکیدگی لب، شقاق الشفه. ترکیدگی مقعد، شقاق المقعد. و رجوع به ترکیدن شود.

ترکیدن.

[تَ رَدَ] (مص) کفیدن. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). شکاف و ترک وارد آمدن و شکافته شدن. (ناظم الاطباء). کفتن. ترک برداشتن. شکاف برداشتن. منشق شدن: تو گفتی همی آسمان بترکد ز خورشید خون بر هوا برچکد. فردوسی. بس شکفتی نیست گر چون آبگینه بترکد هر دلی کز شاه ایران اندر آن بغض است و کین. فرخی. بترکد جسم (۱) پلنگ و بفسرد خون نهنگ بشکند چنگ هزبر و بگسلد بال عقاب. عبدالواسع جبلی ||. شکافتن شکم و مانند آن از پری و انباشتگی. بترکی [ب ت ر] نفرین است آنرا که بسیار خورد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترکیدن دل؛ کفتن دل. تپیدن شدید دل از ترس یا غصه و رنج. - ترکیدنی؛ که قابل ترک برداشتن باشد - ترکیده؛ شقاق برداشته، ترک خورده، شکافته، کفیده چون لب و کاسه و آینه و جز اینها ||. - ترکیده را ترغیده نیز گویند و مخفف آن ترغده آمده... بمعنی درد کردن عضوی است. اصل آن ترغیدن استخوان اعضاء بوده اکنون درد را ترغده گویند. (انجمن آرا) (آندراج). و رجوع به ترغده شود ||. آهریمنی زائیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). قضاء حاجت. (یادداشت ایضاً). قضاء حاجت کسی را، دشنام گونه بیان کردن. (۱) - ن ل: چشم.

ترکیز.

[ت] (ع مص) سپوختن نیزه را در زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترکیک.

[ت] [ع مص] باران ریزه باریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ملزم کردن کسی را بکاری. (از اقرب الموارد).

ترکی کشی ایلاقی.

[تُك] [اخ] ترک کشی ایلاقی. رجوع به همین کلمه شود.

ترکیل.

[ت] [ع مص] به سمها یا پایها کوفتن. (تاج المصادر بیهقی). کوبیدن اسبان زمین را به سمهای خود. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ||بمعنی رکل، یعنی با یک پای زدن بر اسب تا تاختن گیرد. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترکی نيقولا.

[ت] [اخ] یا «ترک نيقولا(۱)» (۱۷۶۳ م - ۱۸۳۸ م) نيقولا الترك بن يوسف اسطنبولی یا نيقولا بن يوسف الترك یا نقولا التركي. پدر وی از قسطنطنیه بود سپس در دیرالقدر سکونت جست نيقولا به ادبیات علاقه وافر داشت تا آنکه از نظم و نثر بهره فراوان یافت و جودت قریحه و نبوغ قابل ملاحظه ای در شعر از وی پدید گشت لیکن چون نزد استاد تحصیل نکرده بود اشعارش از نظر صنایع ادبی ضعیفی داشت مدتی دراز در خدمت امیر بشیر شهابی زیست و در مدح او قصائد فراوانی گفت. سپس بمصر شد و با گروهی از سوریها از جمله میخائیل صباغ و غیره مأمور تدوین تاریخ حمله فرانسویها در ایام کشور گشایی ناپلئون اول در نواحی مصر گردید او را مصنفاتی است از آن جمله تاریخ امپراطور ناپلئون اول و دیگری تاریخی است خطی که ضمن آن اخبار احمدالجزار را آورده است. نسخه ای از دیوان اشعارش که خطی است در کتابخانه شرقیه نزد اباء الیسوعین در بیروت است. و نسخه دیگر با یازده مقاله در خزانه تیموریه مانده است و همچنین قسمتی از مزامیر داود نبی را بشعر در آورده که نسخه آن در خزانه ادیب قبلان عبدالله کرامه در قاهره است. استاد هوار در کتاب خود (الاداب العربیه ص ۴۰۶) آورده: نقولا در اواخر عمر کور شد و اشعار را که می سرود دختر وی «ورده» تحریر میکرد و در دیرالقدر در گذشت. او راست: ۱ - تملک جمهور الفرانسویة الاقطار المصریة و البلاد الشامیة. ۲ - مجموع حوادث العرب. (از معجم المطبوعات ص ۶۳۰ - ۶۳۱). (۱) - نيقولا معرب نیکلا است.

ترکیه.

[تُكی ی] [ع] تأنیث ترکی از مردم ترک. ترکیه: گفت که کنیزکی داشتم ترکیه، دو سال است که از من غایب شده است. (انیس الطالین بخاری).

ترکیه.

[تُكی ی] [اخ] کشور عثمانی سابق، کشوری در آسیای صغیر و شبه جزیره بالکان، مساحت آن ۷۶۲۷۳۶ هزار گز مربع و جمعیت آن ۱۷۰۰۰۰۰۰ تن و پایتخت آن آنکارا (آنقره = انگوریه) (۱) شهرهای عمده: استانبول (قسطنطنیه قدیم) از میر، ادرنه، بروسه و قونیه. مملکت عثمانی سابق شامل ممالک بالکان و هنگری در اروپا و سوریه و فلسطین و عربستان در آسیا و مصر و

طرابلس در افریقا بود. پس از جنگ جهانگیر اول از متصرفات اروپایی فقط ناحیه تراکیه شرقی تا ماریتزا (۲) و ادرنه باقی ماند و از متصرفات آسیایی فقط آسیای صغیر یا اناتولی که از شمال محدود بدریای سیاه و دریای مرمره، از مغرب بدریای اژه، از جنوب به بحرالروم، سوریه و عراق از مشرق به ایران و قفقازیه روس محدود است. روده‌های عمده عبارتست از: ایزل ایرماق (۳) و قزل ایرماق (۴) ساکاریه، مندرس (۵) سیحون و منبع دجله و فرات در ترکیه است. محصولات فلاحتی آنجا غلات، توتون، میوه‌ها، پنبه، کنجد، پشم و غیره. معادن آن زغال سنباده، کف دریا. صنایع نساجی آن پنبه، ابریشم، قالی و چرمسازی. حکومت سابقاً در دست سلطان عثمانی بود. و او خلیفه مسلمین نیز شناخته می‌شد. ولی از سال ۱۹۲۳ م. جمهوری اعلام گردید و مؤسس جمهوریت و نخستین رئیس جمهوری مصطفی کمال پاشا ملقب به آتاترک (پدر ترک) (۱۹۲۳ - ۱۹۳۸ م) است. و رجوع به مقاله دکتر شفق در مجله دانشکده ادبیات شماره ۱ سال ۱۱، مهر ۴۲ صص ۱ - ۱۵ شود. (۱) - آنکارا بضبط قدیم Ancyra که بهمان مناسبت در کتب ما بشکل انقوره = انکوره = انکوریه آمده، یکی از قدیمترین شهرهای اناتولی یا آسیای صغیر است و در حدود ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد مرکز یکی از نواحی دولت هیتی معدود می‌شد. سپس به تناوب دولتها فریگیه و لیدیه و دولت شاهنشاهی کوروش کبیر در آنجا فرمانروایی داشت تا آنکه در قرن سوم پیش از میلاد اقوام «گل» از مغرب اروپا بآنجا مهاجرت کردند و بهمان جهت غلاطیه Galatia نامیده شد... آثار باستانی در این شهر خوش هوا... نظیر قلعه قدیم معبد امپراطور آوگوستوس و برج یولیانوس و خرابه های حمامهای رومی و مساجدی مانند علاءالدین حاجی بایرام و موزه هیتی به ارزش تاریخی آن می‌افزاید. (از مقاله دکتر شفق در مجله دانشکده ادبیات شماره مسلسل ۴۱ ص ۳). (۲) - Meandre - (۵) - Halys. (۴) - Iris. (۳) - Maritza.

ترک.

[ت] (۱) همان ترک با کاف تازی است که گذشت. (شرفنامه منیری). ترک و خود و مغفر: (ناظم الاطباء): خدنگی که پیکانش بد بیدبرگ فرو دوخت بر تارک ترک ترک. فردوسی. چه افسر نهی بر سرت بر، چه ترک بر او بگذرد چنگ و دندان مرگ. فردوسی. که تا کی بود در جهان مرگ اوی کجا تیره گردد سر و ترک اوی. فردوسی. به شمشیر شیران پر از ماز ترک ز گرز دلیران به پرواز مرگ. اسدی. ز مرگ ار بترسی بنه تیغ و ترک که جنگ او کند، کو نترسد ز مرگ. اسدی. بهم بر شده خاک و خون، خود و ترک بکف تیغشان گشته منشور مرگ. اسدی. نه چندان تیر شد بر ترک ریزان که ریزد برگ وقت برگ ریزان. نظامی. شود مرگ بر فرق خصم تو ترک که در رزم تو نیستش ساز و برگ. مؤلف شرفنامه منیری. - ترگدار؛ ترگدار. سلحشور و رزم آور که ترک بر سر نهد. دارنده خود: بریده ز هر سو، سر ترگدار پراکنده خفتان همه دشت و غار. فردوسی. - تیره ترک؛ کلاه خود سیاه ||. - کنایه از خاک تیره. خاک گور: بر او تاختن کرد ناگاه مرگ بسر بر نهادش یکی تیره ترک. فردوسی. و رجوع به ترک در همین لغت نامه شود.

ترگائو.

[ت] (۱) (اخ) شهری است در قسمت [۲۸۰] (gaou) «ساکس» آلمان و بر کنار الب (۳) ۱۷۷۰۰ تن سکنه و کارخانه ماشینهای کشاورزی و کاغذسازی دارد. در آوریل سال ۱۹۴۵ م. آرتش روس و امریکا در این شهر با یکدیگر ملاقات کردند. [gaou] Torgau - Elbe (۲) - (۱).

ترگ پمبه.

[ت] رُ پُ پ [(اخ) (۱) تاریخ نویس لا-تینی در زمان اگوست بودن (۲) است که در «گل» (۳) متولد شد. وی نویسنده «تاریخ

عمومی» (۴) است و خلاصه ای از آن که بوسیله ژوستن تهیه شده بود باقی مانده است. (از لاروس قرن بیستم). و رجوع به اشعار و احوال رودکی ج ۱ ص ۱۷۴ شود. (۱) - Histoire - Gaule. (۳) - Auguste. (۲) - Trogue - Pompee. universelle.

ترگره.

[(ا) بادرنجبویه. (الفاظ الادویه). رجوع به بادرنجبویه و بادرنگ بویه شود.

ترگردیدن.

[تَگَد] (مص مرکب) لطیف و تازه شدن : نرم و تر گردد و خوشخوار و گوارنده خار بی طعم که در کام حمار آید. ناصر خسرو. || مرطوب و نمدار شدن. و رجوع به تر و تر گشتن و ترکیبهای آن شود.

ترگز.

[تَگ] (ا) تاغ. رجوع به تاغ شود.

ترگستن.

[تَگَت] (مص مرکب) مرطوب و نمدار شدن : سراپرده و خیمه ها گشت تر ز سرما کسی را نبد پای و پرفردوسی. چو ابر زلف تو پیرامن قمر می گشت ز ابر دیده کنارم به اشک تر می گشت. سعدی. خم می به ناشستن آسوده تر که هر چند تر گردد آلوده تر. امیر خسرو.

ترگل و رگل.

[تَگُ و گُ] (ص مرکب، از اتباع) در تداول عامه تر و تازه. تر و تمیز. خوش و خرم

ترگمان.

[تَگ] (ا) ترجمان. رجوع به ترجمان شود.

ترگور.

[تَگ و] (اخ) نام یکی از دهستانهای سه گانه بخش سلوانای شهرستان ارومیه است. این دهستان در قسمت شمالی بخش واقع و هوای آن سردسیر و کوهستانی است. از شمال بدهستان برادوست، از جنوب به دشت، از خاور به روضه چای و از باختر به مرز ایران و ترکیه محدود است. رودخانه نازلوچای از کوههای مرزی این دهستان سرچشمه گرفته پس از مشروب ساختن زمینهای زراعتی به دهستان نازلو سرازیر می شود. آب مزروعی این منطقه بوسیله رودخانه یاد شده و چشمه سارها تأمین میگردد. دهستان ترگو از ۲۱ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۳۴۷۰ تن و قراء مهم آن بشرح زیر است. موانا، تولی، انبی، بالولان، خانکاه. محصول عمده آن غله و توتون و محصولهای دامی است. شغل اهالی کشاورزی و گله داری است این

دهستان فقط یک راه نیمه شوسه به ارومیه دارد و مابقی راههای این منطقه مالرو است. ساکنین دهستان در فصل تابستان احشام خود را به کوههای مرزی جهت بیلاق می برند. مرکز دهستان موانا می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). یکی از بلوک دوازده گانه ارومیه. (از جغرافی غرب ایران). خره ای از ارومیه است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تذکره الملوک ص ۷۸ و جغرافی غرب ایران ص ۶۶، ۱۳۶، ۱۴۸، و ۱۵۰ شود.

ترگون.

[ت] (ا) دوال فتراک. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۷۸) (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (صحاح الفرس) (برهان) (فرهنگ رشیدی). فتراک. (فرهنگ جهانگیری). دوال و فتراک. (آندراج) (ناظم الاطباء). و به ترکی قنجه گویند. (برهان). منسکی از فرهنگ شعوری نقل کرده که این لغت تاتاری است و آنرا قنوجوغه به زیادت واو قبل از غین نیز نویسند. (حاشیه برهان چ معین): تا بدر پادشاه عادل رفتند بسته به ترگون درون، فضول و خطا را. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۷۸).

ترگونه.

[ت ن / ن] (ص مرکب) اندکی مرطوب. کمی نمدار: روز شنبه نهم ماه رجب میان دو نماز بارانکی خرد خرد می بارید چنانکه زمین ترگونه می گردید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۱) و رجوع به تر شود.

ترگوی.

[ت] (نف مرکب) شیرین بیان. شیرین سخن. رطب اللسان: شاعر ترگوی شدم لاجرم تری شعرم به جهان شد سمر. سوزنی. و رجوع به تر شود.

ترگویست.

[ت گ] (اخ) (۱) قصبه ای است در شمال غربی «بکرش» واقع در رومانی که از شهر بکرش ۸۰ هزار گز فاصله و ۶۰۰۰ تن سکنه دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳). (۱) - Tergovist.

ترلال.

[ت] (اخ) بلوکی است که بر جانب جنوب شهر کشمیر افتاده و اصل آن تین لال بوده زیرا که از قیمت سه لعل آنجا آباد شده و بلغت کشمیری تین، سه را گویند و لال نام پارسی اصل لعل است و لعل معرب لال است و این لغت از لغت کشمیری و پارسی مرکب شده و این بلوک مشتمل بر چهل پاره قریه و مزرعه خوب و دلگشا است خاصه قریه شیخ زین الدین که مرقد شیخ مذکور مغفور است. (انجمن آرا) (آندراج).

ترلان.

[ت] (ا) مرغی از جنس باز شکاری است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترلب.

[(۱) مرکب) دنبه بریان شده. (۱) و در فهرست لغات دیوان بسحاق اطعمه چنین آمده است: تزلق ترلب، دنبه بریان شده که بروی آتش آرد ریزند. (دیوان بسحاق ص ۱۷۶ ||). روغن داغ. (همان مأخذ و همان صفحه): دوغش خوش و روغش مروق سیر اندک و ترلبش فراوان. فخرالدین منوچهر. (۱) - از فیشهای بی مأخذ.

ترلب.

[تُر لُ لُ] (اخ) (۱) (آتوننی). نویسنده انگلیسی که بسال ۱۸۱۵ م. در لندن متولد شد و بسال ۱۸۸۲ م. درگذشت. وی داستان نویس بود و بیشتر اساس داستانهای خود را بر زندگی ولایتی ها تنظیم میکرد. (۱) - (Trollope Anthony).

ترلغ.

[تَل] (ترکی، ا) در ترکی، کشاورزی. (مؤیدالفضلا). کشاورزی. (آنندراج).

ترلک.

[تَل] (۱) (۱) جامه آستین کوتاه پیش واز. (برهان) (ناظم الاطباء). قبا و جامه آستین کوتاه را گویند و چون این لغت در فرهنگها نیست و در برهان آورده ظن غالب این است که پارسی نباشد و ترکی باشد. اما چند بیت در جهانگیری یافته شد و نگاشته میشود و گفته که باول مکسور است و لام مکسور. (انجمن آرا) (آنندراج): ترک تیلی قبای ترلک پوش آفتابی است مشتری در گوش. ابن یمین (از آنندراج). گشتم چنان ضعیف که خیاط روزگار. از بند ترلک تو بدوزد قبای ما (از آنندراج). دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: ترلک یا ترلیک (فارسی) جمع ترالیک. در سوریه جردقه (۲) یا لباس زنانه کوتاه آستین دار (۳) یل، شکم بند آستین دارد. (۴ ||) در مصر کفش ساغری، بدون پاشنه. گیوه از پوست (۵) و رجوع به ترمیک شود. (دزی ج ۱ ص ۱۴۵). (۱) - دزی به فتح تا آورده است. (۲) - - (۵) - Corset a manches. (۴) - Camisole a manches. (۳) - Gilet. Chausson en peau

ترلنگان.

[تَل] (۱) درخواست عمر و زندگی از خدا. (ناظم الاطباء ||). زنده کننده و پدیدآورنده همه تعالی و تقدس؛ یعنی محیی و خالق. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۱ ب از شرفنامه).

ترلوه.

[تَل و / و] (۱) راهی که گاه مرتفع و گاه مایل باشد. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ ب).

ترلیزی.

[تَل] (اخ) (۱) شهری در ایتالیا است که ۲۲۶۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Terlizzi.

ترلیک.

[ت] (ع ا) ترم. رجوع به ترم و ترمه (نشیمنگاه) شود.

ترم.

[ت] (ا) آن بخار که مانند ابر بود لکن بیشتر به زمین نزدیک باشد و آن مثل دود است که هوا را تاریک گرداند و آنرا ترم تڑ و تروتڑ نیز گویند. به تازیش ضباب خوانند. (شرفنامه منیری). بخار و نژم. (ناظم الاطباء). مصحف نزم و نژم. (برهان قاطع چ معین). رجوع به نزم و نژم شود. در تداول گناباد خراسان نیز کلمه نژم بهمین معنی بکار رود.

ترم.

[] (ا) نوعی است از انواع تره ها و از سیسنبر تیزتر است. (از ترجمه صیدنه).

ترم.

[ت] ر [ا] ظاهراً لقبی عام است چون قاآن و ایلخان و اتابیک، نوعی از شاهان و امرای ترک را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خطاب به عنوانی است برای تگینان و فرزندان افراسیاب از خاتونان و جز ایشان و بر غیر پادشاهان خاقانیه اطلاق نکنند. (دیوان لغات ترک چ استانبول ص ۳۳۱). ز سرسنی (۱) و طراز است مادر و پدرت مگر نبیره خان و نواده ترمی. حقوری. (۱) - این کلمه در بیتی از حقوری در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۰۵ شاهد کلمه نواشه به صورت سرستی آمده است. متن از معجم البلدان تصحیح شد.

ترم.

[ت] (اخ) نصر گوید نام قدیمی اوال است به بحرین. (از معجم البلدان).

ترم.

[ت] (اخ) (۱) یکی از خدایان اساطیری روم و محافظ مرزها است و آنرا با مجسمه نیم تنه ای که غالباً بی دست بود بر بالای ستونی از سنگ نشان میدادند. (۱) - Terme.

ترم.

[ت] (اخ) (۱) نام باستانی سالونیک امروزی. رجوع به سالونیک و ایران باستان ج ۱ ص ۷۱۵، ۷۵۲ و ۷۷۰ شود. (۱) - Therme.

ترم.

[ت] (اخ) (۱) صاحب منصب نظامی فرانسه که بسال ۱۴۸۲ م. در «کوزران» متولد شد و در سال ۱۵۵۴ م. از «پارم» در مقابل قشون امپراطوری آلمان دفاع کرد و در سال ۱۵۶۲ م. درگذشت. (۱) - Thermes (Paul de la Barth Seigneur de).

ترم.

[ر] (۱) (اخ) دریانورد هلندی است که بسال ۱۵۹۷ م. در بریل (۲) متولد شد و در ۱۶۳۹ م. اسپانیولی ها را در جنگ دون (۳) شکست

داد و بسال ۱۶۵۳ درگذشت. (۱) - Dunes - Brille. (۳) - Tromp. (martin). (۲).

ترم.

[ر] (اخ) (۱) فرزند مارتین ترم دریانورد سابق الذکر که به سال ۱۶۲۹ م. متولد شد و با انگلیسیها و اسپانیولیها جنگید و پیروز شد.
(۱) - Tromp (Cornelis).

ترم.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان کلیجان رستاق که در بخش مرکزی شهرستان ساری و ۱۰ هزارگزی جنوب خاوری ساری و یکهزار گزی باختر راه عمومی ساری به دو دانگه قرار دارد کوهستانی و معتدل و مرطوب است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رود تجن و چشمه و محصول آنجا برنج و غله و پنبه و میوه و عسل است و شغل مردم زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترم.

[ت] (اخ) طرم. نامی است که اهل محل به ناحیه کبیره ای در جبال مشرف بر قزوین در بلاد دیلم دهند. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به طرم شود.

ترما.

[ت] (ع) این کلمه را همیشه مرکب با «لا» استعمال کرده «لاترما» گویند یعنی لاسیما. (ناظم الاطباء). و رجوع به لاترما شود.

ترما.

[ت] (ع) شاله ترما و بقچه ترما، شال کشمیر. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶) رجوع به ترمه شود.

ترماء.

[ت] (ع مص) تیر انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیر انداختن یکی دیگری را. (اقراب الموارد).

ترمائیک.

[ت] (اخ) (۱) (خلیج...) نام باستانی خلیج سالونیک. رجوع به ترم و سالونیک شود. (۱) - Thermaïque (golfe).

ترماتود.

[ر] (فرانسوی) (۱) رماتودها نوعی کرم باشند که بشکل انگل در بدن حیوانات ذی فقار زندگی می کنند و از تیره متازوئرها می باشند. و رجوع به جانورشناسی دکتر فاطمی ج ۱ ص ۶۱ و ۶۳ و بیولوژی دکتر جنیدی ج ص ۲۸۱ شود. (۱) - Trematodes.

ترمان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان تراکمه که در بخش کنگان شهرستان بوشهر و ۱۱۷ هزار گزی شمال راه فرعی لار به گله دار قرار دارد. جلگه و گرمسیر است و ۱۱۷ تن سکنه دارد آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و خرما و پیاز است. شغل مردم آنجا کشاورزی است. و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

ترمانیدن.

[ت د] (مص مرکب) افکندن فرمودن و افکندن کنانیدن. (ناظم الاطباء).

ترمایق.

[ت] (اخ) تلفظ ترکی ترمائیک. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ترمائیک شود.

ترمبه.

[ت رُب / ب] (ع ا) ایتالیایی «ترمبا» (۱) بمعنی پمپ. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). تلمبه. رجوع به پمپ و تلمبه شود. (۱) - Tromba.

ترمیت.

[رُپ] (ا) (۱) شیپور. سازی است بادی که در قدیم از شاخ گاو و دیگر حیوانات میساختند و در معابد و کنیسه ها و شکارگاهها و میدانهای جنگ از آن استفاده میکردند. سپس آنرا از فلز ساخته. و بر دو گونه است یکی مخصوص سوار نظام و نظامیان و شکارچیان و دیگری که دارای اجزاء و ترکیبات مفصل تری است مخصوص نوازندگان موسیقی است. این سازها عموماً دارای صدای بلند و مهیج است. (۱) - Trompette.

ترمپیل.

[ت م] (اخ) رجوع به ترموپیل شود.

ترمتاز.

[اخ] از امرای زمان الجایتو بود که روحانیان و کشیش های مغول را به قبول طریقه امامیه تشویق کرد. و رجوع به تاریخ ادبیات برون ج ۳ ص ۵۵ شود.

ترمتای.

[ت / ت م] (ا) پرنده ای است شکاری بمقدار پیغو از جنس سیاه چشم. (برهان). مرغی شکاری از جنس سیاه چشم. (ناظم الاطباء). جانوری است شکاری در جثه بمقدار بیغو اما ظن غالب این است که این لغت ترکی باشد که صاحب جهانگیری پارسی گمان کرده چه رشیدی ننگاشته. (انجمن آرا) (آندراج): نزد سیمرخ جلال رفعت نسر طایر کمتر است از ترمتای. نزاری قهستانی (۱) (از انجمن آرا). (۱) - نزاری بنقل یوسف ضیاءالدین در لغت نامه فارسی بترکی. لیکن شعر به اشعار فخری شبیه است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترمنای.

[اِخ] از امرای دوران منکوقاآن است که بفرمان منکوقاآن به نوکاری امیر ارغون منصوب گشت. و رجوع به جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۵۵ و ۲۵۸ شود.

ترمد.

[تَم] [اِخ] موضعی است در بلاد بنی اسد که پیغمبر (ص) آنرا به حصین بن نضلّه الاسدی به اقطاع واگذار فرمود... محمد بن موسی آمد: و صحیح این کلمه تَرَمَداء است. سپس یاقوت گوید: بنظر من ترمد جز ترمداء است چه ترمداء آبی است بنی سعدبن زید مناه بن تمیم را در ستارین و دیگری در یمامه و ترمد آبی است بنی اسد را. (معجم البلدان).

ترمد.

[تَم] [اِخ] ترمذ. نام شهری است مشهور به خراسان از جمله ولایات چغانیان از بلاد ماوراءالنهر که قاعده ولایات چغانیان و حاکم نشین آن بلاد است... (انجمن آرا) (آندراج). نام شهری. (ناظم الاطباء). یاقوت نویسد: در ضبط این نسبت باختلاف سخن گفته اند بعضی بفتح تا، و بعضی بضم تا، گویند و بعضی بکسر تا گویند و متداول بر زبان مردم این شهر فتح تا و کسر میم است و ما در قدیم آنرا بکسر تاء و میم میدانستیم و اهل دقت و معرفت آنرا بضم تا، و میم دانند و هر کدام برای این نام بر حسب آنچه تلفظ میکنند معنی آرند. شهری معروف از شهرهای بزرگ است بر کنار نهر جیحون از جانب شرقی آن و عمل آن به صغانیان متصل است و آنرا کهندژی است و دیواری گرداگرد آن شهر است که بارویی آنرا فرامیگیرد و بازارهای آن باجر فرش شده است... (معجم البلدان): به بلخ آمدم شاد و پیروز بخت بفر جهاندار با تاج و تخت سه روز اندر آن جنگ شد روزگار چهارم ببخشود پروردگار سپهرم به ترمذ شد و بارمان بکردار ناوک بجست از کمان کنون تا به جیحون سپاه منست جهان زیر فر کلاه منست. (شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۳ ص ۵۶۱). و اگر قصد بلخ و تخارستان نکند باشد که سوی ختلان و چغانیان و ترمذ آید و فساد انگیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۴). سمرقند یثرب شد و مکه ترمذ ز مکه به یثرب خرامیدسید. سوزنی. گفتم ای بخت بهشت است سواد ترمذ گفت راضی مشو از روضه رضوان به گیاه. انوری (از آندراج). و در تهنیت قدوم بر دست او مثالی اصدار کرد و بلخ و هرات و ترمذ و بست بر اعتداد او تقریر کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۰۱). چون بحر مواج و ابر ثجاج بلخ آمد و جعفر تکین چون دیو از لاجول گریزان بجانب ترمذ بیرون شد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۹۴) و رجوع به ترمذ شود. سنجر تدبیر کرد... و بر سیل شکار بکنار جیحون رفت امیر احمد قماج صاحب ترمذ کشتیها ترتیب کرد. (تاریخ گزیده ص ۴۶۲). امیر شیخ علی قوشچی را با لشکر گران به انتقام فرستاد ایرانیان از جیحون بگذشتند و در ترمذ و ماوراءالنهر خرابی عام کردند. (تاریخ گزیده ص ۵۹۸).

ترمدن.

[تَم] [دُ] [اِخ] (۱) رودی در شمال شرقی آسیای صغیر. و این نام قدیمی ترمه چایی بود. رجوع به ترمه چایی و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thermodon.

ترمد.

[ت م] (اخ) ترمذ. شهری است به خراسان. (منتهی الارب). نام شهری که سادات آنجا بالاتفاق صحیح‌النسبند. (شرفنامه منیری). صاحب حدود العالم آرد: ترمذ شهری است خرم و بر لب جیحون افتاده و او را قهندزیست بر لب رود، این شهر بارگه ختلان و چغانیان است و از وی صابون نیک و بوریای سبز و بادبیزن خیزد. (حدود العالم چ ستوده ص ۱۰۹): ز ختلان و از ترمذ و ویسه گرد زهر سو سپاه اندر آورد گرد. فردوسی. که باشد مرا ترمذ و ویسه گرد که خود عهد این دارم از یزد گرد. فردوسی. چو آمد به ترمذ در و بام و کوی بسان بهاران پر از رنگ و بوی. فردوسی. و ایشان را سوی غزنین بردند چنانکه باز نمودم نشاط شراب و صید کرد بر جانب ترمذ بر عادات پدرش سلطان محمود... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۹). امیر به شراب بنشست و کوتوال ترمذ و سرهنگان در رسیدند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۰). دیگر باره قصد چغانیان و ترمذ خواستند کنند و دو سه منزل از سمرقند برفته بودند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۰۱). و آب نیل چون زیادت می شود دو بار چندان می شود که جیحون به ترمذ. (سفرنامه ناصر خسرو ص ۴۸). و اصحاب و احزاب او را بانواع قتل... هلاک کردند و فائق چون بشط جیحون رسید کشتی نیافت و بحیلتی خود را از مخلب اجل بیرون انداخت... و بعد از چند روز به ترمذ رفت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۱۴). و رجوع به ترمذ شود.

ترمذی.

[ت م] (ص نسبی) یا ترمذی به حرکات ثلاثه و کسر سیم یا ضم آن دو قول و ذال معجمه، منسوب به شهر ترمذ که آن طرف جیحون است. (غیاث اللغات) (آندراج). منسوب است به ترمذ که شهری است در ساحل نهر بلخ که جیحونش خوانند جمعی کثیر از علما و مشایخ و فضلا از این سرزمین ظهور کرده. (از سمعانی). از ترمذ یا ترمذ: جاجم ترمذی است لایق وقت من در این باب دارم استادی. سوزنی

ترمذی.

[ت م] (اخ) احمد بن الحسن بن جُنید مکنی به ابوالحسن از حفاظ بود بشام و عراق سفر کرد و در مصر از سعید بن حکیم بن ابی مریم و کثیر بن عفیر و در شام از آدم بن ابی ایاس و در عراق از ابانعم و احمد بن حنبل و کسانی که در طبقه آنان بودند حدیث شنید... بخاری در صحیح و ترمذی در جامع و ابوبکر بن خزیمه و دیگران از وی روایت کرده اند. (از معجم البلدان ج ۲ ص ۳۸۳).

ترمذی.

[] (اخ) محمد بن احمد بن نصر الترمذی مکنی به ابوجعفر از فقهای شافعی بود که در زمان خویش از فقهای شافعی کسی در دیانت و ورع و زهد بمانند او نبود. در بغداد اقامت داشت و در آنجا از یحیی بن بکیر المصری و یوسف بن عدی و کثیر بن یحیی و جز آنها حدیث گفت و از وی احمد بن کامل القاضی و عبدالباقی بن قانع و دیگران روایت کرده اند... بسال ۲۰۰ یا ۲۱۰ ه. ق. متولد شد و در ۱۱ محرم ۲۹۵ ه. ق. درگذشت. (وفیات الاعیان ج ۳ ص ۳۳۴).

ترمذی.

[ت ر] (اخ) محمد بن اسماعیل بن یوسف سلمی مکنی بابواسماعیل ترمذی متوفی ۲۷۰ ه. ق. و ابن اثیر در «الکامل» او را صاحب تصانیف شمرده است. (از هدیه العارفين ۲:۲۰).

ترمذی.

[تَمَّ] (اِخ) محمد بن علی بن حسن (یا حسین) بن شیرالمؤذن الحکیم الترمذی الصوفی مکنی به ابو عبدالله از بزرگان مشایخ خراسان است از پدر خود و از قتیبه بن سعید و صالح و جز آنان روایت کند و در خراسان و عراق و دیگر نواحی بسیار کس از او حدیث شنیدند. ابو عبدالرحمان سلمی گوید وی را از ترمذ بیرون کردند و بر کفر او شهادت دادند. کتابی که بنام ختم الولاية و کتابی بنام علل الشریعه تصنیف کرد... سپس به بلخ شد و چون با مذهب مردم بلخ موافقت داشت او را پذیرفتند. از اوست: کتاب الفروق. کتاب غرس الموحدین و کتب دیگر. (از معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۳۳).

ترمذی.

[تَمَّ] (اِخ) محمد بن عیسی بن سوره بن موسی بن ضحاک سلمی ضریر بوغی ترمذی، حافظ مشهور، مکنی بابی عیسی. یکی از امامانی است که در علم حدیث به آنان اقتدا کنند. کتاب جامع و علل را در نهایت اتقان تصنیف کرد چنانکه بدو مثل زنند. وی شاگرد بخاری است و نزد بعضی از شیوخ او نیز تلمذ کرد. در سیزدهم رجب سال ۲۷۹ ه. ق. به ترمذ درگذشت. سمعانی گوید مرگ او در قریه بوغ بود بسال ۲۷۵ ه. ق. نام او را در الانساب ذیل نسبت بوغی آورده است. (وفیات الاعیان). اوراست: ۱ - جامع صحیح یا جامع ترمذی. ۲ - شمائل النبویه و الخصال المصطفویه. (از معجم المطبوعات). و رجوع به تاریخ گزیده ص ۷۶۰ و هدیه العارفین ص ۲:۱۹ و الاعلام زر کلی ج ۳ ص ۱۶۲ شود.

ترموا.

[تَمَّ] (اِ) در هندی جرجیر را گویند. رجوع به الفاظ الادویه و جرجیر شود.

ترموم.

[تَمَّ] (ع مص) جنبانیدن لبها بجهت سخن و گویند ترموموا یعنی جنبیدند برای گفتار اما دم نزدند. (منتهی الارب) (از آندراج). جنبانیدن لبها جهت تکلم. (ناظم الاطباء). حرکت دادن لبان برای سخن گفتن و تکلم نکردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترمه.

[تَمَّ] (ر / ر) (ا) ترموره، تاب. ارجوحه. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ ب).

ترمز.

[تَمَّ] (ع مص) اضطراب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جنبیدن. (تاج المصادر بیهقی). يقال ترمز القوم فی مجالسهم؛ جنبیدند جهت برخاستن یا برای خصومت ||. آماده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سخت تیز دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترمز.

[تَمَّ] (روسی، ا) (ا) آلتی است در ماشین که هر وقت بخواهند با آن ماشین را نگه میدارند گویا لفظ مذکور ماخوذ از زبان روسی

است. (فرهنگ نظام). مأخوذ از روسی، آلتی است در اتومبیل و دوچرخه و موتورسیکلت و بعضی از ماشین‌های دیگر که با فشار دادن آن حرکت ماشین را کند و یا آنرا بکلی متوقف می‌سازند. و بر چند قسم است و بیشتر بوسیله هوا یا آب و یا روغن کار می‌کند، ترمزهای روغنی که بیشتر در اتومبیل‌ها بکار می‌برند، هنگامی که راننده پای خود را روی اهرم بگذارد و فشار دهد روغن از لوله‌های مخصوصی وارد استوانه می‌شود و بوسیله فنر صفحه‌ای را به پیش می‌راند و چرخ‌ها را از حرکت باز می‌دارد و یا آنکه حرکت چرخ‌ها را کند می‌سازد. (از فرهنگ عمید). - ترمز کردن؛ متوقف کردن. ماشین را از حرکت بازداشتن ||. - باسته‌ز، ترمز کن، از خشم باز آی. بسیار دعوی دروغین و بی‌جا مکن. بسیار مگوی. - ترمز نداشتن؛ در تداول عامه فاقد نیروی خویشتن داری بودن. فلانی ترمز ندارد در مورد کسی گویند که نتواند هیجان و خشم خود را بضرورت فرونشاند. (۱) - Frein.

ترمزد.

[تَمُّمٌ] (اخ) دیهی از دهستان مشک آباد است که در بخش فرمهین شهرستان اراک و ۳۸ هزارگزی جنوب فرمهین قرار دارد. دشتی سردسیر است و ۷۷۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و ارزن و چغندر قند و بنشن و انگور و لبنیات است. شغل مردم آنجا زراعت و گله داری است و صنایع دستی آنان قالی بافی است راه شوسه به اراک دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

ترمزدن.

[تَمَّ دَا] (مص) ساکت شدن. (ناظم الاطباء) (از استینگاس).

ترمزی.

[۱] (بهار عجم و آنندراج بیت زیر را از سیفی شاهد این کلمه آورده اند بدون معنی کردن کلمه، و ظاهراً آوندی است شراب را: یک ترمزی شراب که خوردم حکیم وار آمد بجوش بحر دل و در فغان شدم.

ترمس.

[تَمُّمٌ] (اخ) گیاهی ترش مزه که در آش‌ها کنند. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء).

ترمس.

[تَمُّمٌ] (ع ۱) بار درختی است که دانه آن پهلودار با رخنه باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). خرنوب. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۵).

ترمس.

[تَمُّمٌ / تَمُّمٌ] (۱) (۱) باقلای مصری و باقلای شامی را نیز گفته اند گرم و خشک است در اول و دوم. اگر قدری از آن بجوشانند و آب آنرا با عسل بخور دهند گرمهای کوچک و بزرگ که در معده است بیرون آورد و بهق و برص را نیز نافع باشد. (برهان). باقلای مصری و شامی را نیز گفته اند که گرم معده را آب مطبوخ آن بکشد و بهق و برص را سود دارد و آن را ترمش نیز گویند.

(انجمن آرا). باقلای مصری (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام دارویی است. (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۷۹). بفارسی باقلی مصری نامند و از باقلی کوچکتتر و سفید و اندک فرو رفته و مایل به زردی و بری او ریزه تر و زردتر و تلخ تر، در دویم گرم و در آخر آن خشک. و بستانی در آخر اول گرم است مدر بول و حیض و جالی و مفتوح و محلل و مسقط جنین و کشنده اقسام کرم شکم و ضماد او جهت بهق و عرق النساء و ورک و آثار ضربه و سقطه، و با آرد جو آب و سرکه جهت تسکین اوجاع حاره و مطبوخ آن در سرکه و آب خاکستر جهت اورام بارده و تهیج بلغمی و مفاصل، و باقلمونیا جهت ثلیل و بروز مقعد و شقاق او و قطع دانه بواسیر، و آب طیبخ او با حنظل قاتل کیک و پشه و مجربست و غسل بشره باو باعث سرخی لون و تنقیه او ساخ و مصلح احوال موی، و خوردن او صباح و مساجهت قوه باصره و قطع صداع مزمن و امان از نزول آب، و با غسل جهت ضیق النفس و سرفه مزمن و استسقاء و تقویت سپرز و مثانه و رفع حصاة و حمول او به امر ساقط جنین و اکثار او باعث زردی رخسار و ردی الغذاء و دیر هضم است و مصلحش شیرینیا و قدر شربتش با ادویه از سه درهم تا پنج درهم و مفرد آن تا پنج مثقال و بدلش در جلای روی ده وزن آن با باقلی و تخم خربزه، و در دفع کرم بوزن آن درمنه ترکی و در سایر افعال افسنتین است. و مشهور است که چون ترمس را مقشر کرده در ظرف مس با شیر بقدر پوشیدن آن بجوشانند تا شیر را جذب کند، پس با دو وزن آن روغن گاو بجوشانند تا منعقد گردد و بهمان گرمی بر کنج ران ضماد کنند اسهال صفرانماید و بر بالای ناف اسهال سودا و بر ورکین و تهیگاه اسهال بلغم کند و هرگاه موضع را به آب سرد بشویند قطع اسهال شود و ترمس بری در جمیع افعال قویتر از بستانی است. (تحفه حکیم مؤمن).

شلیمر در ذیل ترمس (۲)، باقلای مصری آرد: این دارو که امروز (۳) در اروپا نامستعمل است در طب عملی ایران موارد استعمال کلی دارد. در طب ایران نظر بر این است که این باقلی مدر طمث، سقط کننده جنین، مدر و قویاً کشنده کرمهای معده و روده است. ضمادهای آرد ترمس که با غسل یا با شراب ترکیب یافته باشد در کچلی و گال و در قرحه های بسیار سخت و قرحه های دیگر و تصلب نسج ها و آماس ها مورد ستایش است. محلول خاکستر ترمس اگر با مطبوخ حنظل ترکیب شود از بین برنده دانه های بواسیری است. آب خاکستر ترمس کشنده کیک و پشه ها است اندازه آن در مصرف خوراکی ۲ تا ۵ درهم (۶ تا ۱۵ گرم) و مخلوط شده با غسل است. ایرانیان ترمس را برای مداوای آسم و سرفه و استسقاء بکار می برند. (از فرهنگ لغات طبی شلیمر چ دانشگاه ص ۳۵۰): و خداوند یرقان طحالی را یک ترمس در طیبخ اسارون دهند. (ذخیره خوارزمشاهی). و خداوند تب بلغمی را یک ترمس در سه اوقیه شراب دهند. (ذخیره خوارزمشاهی). و خداوند ضیق النفس را یک ترمس در یک اوقیه سکنگین... دهند. (ذخیره خوارزمشاهی). و رجوع به مفردات ابن البیطار و ترجمه فرانسه این کتاب ج ۱ ص ۳۰۴ و ترجمه صیدنه و تذکره ضریر انطاکی ص ۹۳ و باقلای مصری و ترمس شود. (۱) - (۳) Lupin = Lupinus Albus. (۲) - Lupin. - چاپ فرهنگ شلیمر به سال ۱۸۷۴ م. بوده است.

ترمس.

[ت م] (اِخ) (۱) از شهرهای باستانی پیسیدیه است. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۹۹۵ و ۱۹۹۶ شود. (۱) - Termesse.

ترمس.

[ت / ت م] (اِخ) آبی است از آن بنی اسد. (منتهی الارب) (آنندراج). موضعی است نزدیک قنات از ارض نجد. نصر گوید آبی است از آن بنی اسد. (از معجم البلدان).

ترمساری.

[تُ م] (اِخ) دهی است به حمص. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ابوسعد گوید بگمان من از قراء حمص است. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

ترمسو.

[تُ رُ س] (اِخ) (۱) شهری است به نروژ که شمالی ترین بنادر این کشور را تشکیل میدهد و ۲۹۹۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tromso.

ترمسۀ.

[تَمَّ سَ] (ع مص) غایب شدن از جنگ یا از شور و شغب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترمسۀ.

[تَمَّ سَ / سِ] (ا) وزنی معادل دو قیراط. (مفاتیح). وزنه ای که معادل هشت گندم و یا دو نخود باشد. (ناظم الاطباء). نصف دانگ که دو قیراط می شود. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ ب).

ترمسۀ.

[تَمَّ سَ] (ع ا) سردابه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)، يقال: حفر ترمسۀ تحت الارض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حفر ترمسۀ؛ ای سرداباً. و در تاج العروس نویسد تاء زائد است. چه آن از رَمَسَالِشِ ء است؛ پوشانید آنرا... (از اقرب الموارد).

ترمش.

[تَم] (ا) غلاف باقلا و خرنوب. (ناظم الاطباء). و رجوع به تُرْمَسُ شود.

ترمش.

[تَم] (ا) بمعنی... ترمس است که گیاهی باشد ترش مزه که در آشها کنند. (از برهان) (از آندراج). گیاهی ترش مزه که ترمس نیز گویند. (ناظم الاطباء).

ترمش.

[تَم / تَم] (ا) باقلای مصری. (از انجمن آرا). باقلای قبطی. باقلای نبطی. باقلای شامی. باقلای مصری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ترمس [تَم / تَم] شود.

ترمشیر.

[تَم] (ا) گویند که دارویی است از اجزای اکسیر. (فرهنگ جهانگیری). دارویی است از اجزای اکسیر و کیمیا. (برهان) (از

فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). دارویی که از آن اکسیر خالص سازند. (شرفنامه منیری). اقسام الکسیر (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - ظ: اقسام الاکسیر.

ترمشیرین.

[ت] [اخ] ترمه شیرین. رجوع به همین کلمه شود.

ترمض.

[ت رَم م] [ع مص] شوریدن دل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آهو گرفتن در گرما. (تاج المصادر بیهقی). صید کردن آهو بوقت گرمگاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکار آهو کردن در وقت تابش آفتاب. (آندراج). شکار کردن صیاد آهو را در شدت گرما. (از اقرب الموارد) (از المنجد): گویند خرج یترمض الطباء یعنی آهوان را در گرما راند تا آنکه سم آنها برفتاد و پراکنده شد سپس آنها را گرفت. (از اقرب الموارد).

ترمع.

[ت رَم م] [ع مص] جنبیدن یا تهدید کردن از خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جنبیدن یا لرزیدن از خشم. (از اقرب الموارد) (از المنجد). جنبیدن از خشم. (از متن اللغة). لرزیدن از شدت غضب. (از متن اللغة): رأیته كأنه یرعد من شدة الغضب. (از متن اللغة ||). حیران و سرگشته شدن در گمراهی: دعه یترمع فی طُمته؛ یعنی بگذار او را تا حیران و سرگشته باشد در گمراهیهای خود و یا آلوده در پیخال خویش. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

ترمغز گشتن.

[ت م گ ک ت] [ا مرکب] آب به بینی افتادن. تر شدن بینی چنانکه به عطسه افتد: از گرد راهش آسمان ترمغز گشته آنچنان کز عطسه مغزش جهان پر مشک تاتار آمده. خاقانی.

ترمق.

[ت رَم م] [ع مص] خوردن شیر را اندک اندک. و نیز ترمق آشامیدن آب و جز آن و يقال: ترمق الماء اذا حساه حسوه بعد حسوه. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترمک.

[ت م] [ا] بمعنی قساوت باشد و آن آن است که چون زحمتی بدیگری برسد بر او آسان گذرد و در او رحم و شفقت نباشد. (برهان). قساوت و سخت دلی و عدم رحم و شفقت. (ناظم الاطباء).

ترمکچی.

[ت م] [اخ] دهی از دهستان گوی آغاچ است که در بخش شاهین دژ شهرستان مراغه و در ۴۹ هزارگزی جنوب خاور راه ارابه رو

شاهین دژ و یکهزار گزی خاوری راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب قرار دارد. دره و معتدل است و ۲۶۶ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و بادام و نخود و کرچک است. شغل مردم آنجا زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترمکان.

[تَم] (اخ) (کاروانسرای سنگی) ده کوچکی است از بخش ماهان شهرستان کرمان که در ۳۰ هزار گزی جنوب ماهان و ۲۵ هزار گزی شوسه کرمان به بم واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترمل.

[تَرَم] (ع مص) آلوده شدن به خون. (تاج المصادر بیهقی) (از المنجد) (از اقرب الموارد). آلوده و حقیر گردیدن. (منتهی الارب). خاک آلوده شدن و حقیر گردیدن. (آندراج).

ترمم.

[تَرَم] (ع مص) متفرق و پراکنده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). اصلاح کردن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (تغرق). (اقرب الموارد) جدا کردن گوشت را از استخوان. (از المنجد).

ترمنان.

[] (۱) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل اوپاتوار (۱) فرانسه آورده است که گیاهی از نوع کمپوزاسه (۲) و از رستهء شاهدانه آبی (۳) است. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۶). (۱) - Chanvre d'eau - (۳) - Composacees. (۲) - Eupatoire.

ترمنتی.

[] (اخ) جعفر بن یحیی بن جعفر المخزومی المصری ظهیرالدین الترمتی الشافعی که بسال ۶۸۲ ه. ق. درگذشت. او راست: شرح الوسائل للغزالی فی الفروع. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۵۴).

ترمنتین.

[تَرَم] (۱) ترمانتین. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). رجوع به ترمانتین (۱) شود. (۱) - Terebenthine.

ترمند.

[تَم / تِم] (اخ) نام شهری است. (ناظم الاطباء).

ترمنش.

[تَمَن] (امص) ترمنشت. (حاشیه برهان چ معین). و رجوع به ترمنشت شود.

ترمنشت.

[تَمَن] (امص) بدکرداری را گویند. (برهان) (آندراج). بدی و بدکرداری. (ناظم الاطباء). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: در پازند ترمنیشن (۱) برابر است با ترومتی (۲) اوستایی بمعنی بادسری و خیره سری و ناسازگاری و برتی و و سرکشی، مقابل آرمتی (۳) (فروتنی و بردباری) (جزء دوم کلمه متی (۴) از مصدر من (۵) اوستایی بمعنی اندیشیدن است). در اوستا و نوشته های دینی پهلوی ترومتی دیوی است رقیب آرمتی. و رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۸۳ شود. (۱) - - (۳) taromati. (۲) - tar manishn. (۴) - armati. (۵) - man

ترمنی.

[تَم] (اخ) دهی است از دهستان برگشلو است که در بخش حومه شهرستان ارومیه و ۷ هزارگری شمال راه ارابه رو امامزاده به ارومیه قرار دارد جلگه و معتدل است و ۱۱۵ تن سکنه دارد که عده ای از آنها ارامنه و آسوری می باشند. آب آن از شهر چای و چشمه و محصول آنجا غله و انگور و توتون و چغندر و حبوبات است. شغل مردم آنجا زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. راه ارابه رو دارد و تابستان از آن راه می توان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

ترموپیل.

[تَم] (اخ) (۱) (بنادر گرم (۲)) تنگه ای است در تسالی (۳) بین کوه آنوپه (۴) و خلیج مالیاک (۵) که قریب یک فرسنگ طول آن و ده ذرع عرض آن است و در این محل لئونیداس (۶) پادشاه اسپارت با سیصد تن از سپاهیان خود و چهار یا پنج هزار نفر یونانی با سپاهیان خشایار شا مصاف داده بیست هزار نفر از لشکریان ایران را به هلاکت رسانید و خود نیز بقتل رسید. (۴۸۰ ق. م.)... تنگه ترموپیل امروز به لیس کُش تُمس یا بوکادی لوپو (۷) معروف است. (از اعلام تاریخ قدیم فوستل دو کلانتر ترجمه نصرالله فلسفی). ترموپیل محلی است که بین کوهی بلند و غیرقابل عبور از طرف مغرب و دریا و باتلاقها از طرف مشرق واقع شده. این محل چشمه های آب گرم دارد و در معبری واقع است که از تراخی نه (۸) به یونان وسطی می رود و پنجاه پا عرض آن است ولی در پس و پیش ترموپیل معبر مزبور تنگ می شد تا حدی که فقط یک ارابه از آن می توانست بگذرد... (تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۷۶۹). و رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۸۰، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۸۰۳، ۸۰۷، ۸۶۰، ۸۷۷، ۸۸۳، ۸۸۵، و ج ۲ ص ۱۱۱۷، ۱۲۲۵، ۱۲۳۱، ۱۴۱۸، ۱۶۴۸، و ج ۳ ص ۱۹۷۷، ۲۰۲۳، ۲۰۲۷، ۲۰۴۷، ۲۰۶۷، ۲۶۵۸ و قاموس الاعلام ترکی و فرهنگ ایران باستان ص ۲۹۲ شود. (۱) - - (۵) Anopee. (۴) - Thessalie. (۳) - Les portes - chaudes. (۲) - Thermopyles. (۶) - Maliaque. (۷) - Bocca di lupo. (۸) - Trachinee

ترموره.

[تَر / ر] (ا) ترموره. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۲ ب). بادپیچی که دارای تختهء جنبان باشد و رجوع به ترمه شود.

ترموزا.

[] (اخ) موزا یا ترموزا، مادر فرهاد پنجم پادشاه اشکانی که با پسرش بر تخت نشسته و زمام امور مملکت را بدست گرفت. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۶۱ و ۲۶۸۰ شود.

ترموس.

[ت] (اخ) نام شهری در یونان قدیم که مرکز اتولیا بود و مجلس عمومی حکومت‌های متفق اتولیا در این شهر منعقد میشد. (از قاموس اعلام ترکی ج ۳).

ترموش.

[ت] (ا) درختی ترش مزه که ترمش نیز گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۹ ب شود.

ترمومتر.

[ت م م] (فرانسوی، ا) میزان الحرارة که سرما و گرما را نشان میدهد، این لفظ فرانسوی است (۱) و در فارسی مستعمل است لیکن هنوز جزء زبان نشده است. (فرهنگ نظام). مأخوذ از ترموس (۲) بمعنی گرما و مترون (۳) بمعنی اندازه یونانی و آلتی است که از روی آن میزان گرما اندازه گیری میشود و معمولا از یک لوله شیشه ای که دو طرف آن بسته و در قسمت پایین آن مخزنی پر از جیوه یا الکل تعبیه شده است تشکیل می گردد و برای مدرج ساختن آن، ترمومترهای جیوه ای را در ظرف بخار آبی که در حال جوش است (کنار دریا) قرار میدهند، جیوه بر اساس خاصیت انبساط اجسام در مقابل حرارت در لوله بالا میرود و در نقطه ای که توقف می کند آن نقطه را با عدد ۱۰۰ علامت می گذارند. سپس مخزن جیوه را در خرد یخ در حال گداز می گذارند. جیوه از لوله پائین می آید و در نقطه ای متوقف می شود که آن را، نقطه صفر میزان الحرارة فرض می کنند و در حقیقت نقطه انجماد آب یا نقطه ذوب یخ است. آنگاه میان این دو رقم را با اعداد علامت گذاری نموده که هر قسمت را یک درجه نامند. و اینگونه ترمومترها که بصد درجه تقسیم شده اند ترمومتر سانتی گراد می نامند. چه غیر از این درجه بندی انواع دیگری نیز وجود دارد که از آنجمله است ترمومتر رئومور (۴) و ترمومتر فارنهایت (۵). ترمومتر رئومور - در این گرماسنج نقطه یخ یا صفر درجه سانتی گراد برابر است ولی نقطه غلیان آب در این گرماسنج ۸۰ درجه است چه دانشمند فرانسوی در گرماسنج خود بین نقطه انجماد آب یا ذوب یخ و نقطه غلیان آب را ۸۰ درجه تقسیم کرده و بالنتیجه ۸۰ درجه ترمومتر رئومور برابر با صد درجه ترمتر سانتیگراد می باشد. ترمومتر پزشکی، این گرماسنج جهت اندازه گرفتن حرارت بدن بکار می رود و چون حد متوسط حرارت بدن انسان ۳۷ درجه سانتی گراد (۵/۹۸ درجه فارنهایت) است در ترمومترهای پزشکی بر اساس سانتیگراد بین ۳۳ تا ۴۲ درجه بندی می شود. و برای اینکه بمجرد جدا شدن ترمومتر از بدن انسان (زیر زبان - زیر بغل - داخل مقعد...) و برخورد با حرارت یا برودت محیط، جیوه داخل ترمومتر تغییر مکان پیدا نکند، خمیدگی مخصوصی در انتهای لوله ترمومتر نزدیک مخزن جیوه قرار میدهند و هر بار که بخواهند آنرا بکار برند چندین بار ترمومتر را بطرف مخزن تکان شدید میدهند تا جیوه داخل لوله از خمیدگی بگذرد و کاملا وارد مخزن گردد. ترمومتر ثابت، که تغییرات حرارت را بر روی صفحه کاغذ ثبت می کند. ترمومتر ماگزیمما که حداکثر حرارت محیط را در زمان معینی نشان میدهد. ترمومتر منیما که حداقل حرارت را در زمان محدودی نشان میدهد. باید توجه داشت که با ترمومترهای جیوه ای نمی توان سرماهای کمتر از ۳۵ درجه زیر صفر را اندازه گیری کرد زیرا جیوه در ۳۹ - درجه سانتی گراد منجمد میشود. از این روی برای اندازه گیری سرماهای شدید از ترمومترهای الکلی استفاده می کنند زیرا الکل در ۱۲۰ درجه سانتی گراد مایع است و بالعکس در ۷۸ درجه سانتی گراد بجوش می آید از این روی ترمومتر ماگزیمما و منیما را بطور مرکب بکار می برند که از الکل و جیوه تشکیل می یابد این نوع میزان الحرارة می تواند حداکثر درجه حرارت و حداقل آنرا در مدت معینی مثلا یک شبانه روز تعیین کند و از یک میزان الحرارة الکلی دراز تشکیل شده است و برای اینکه جای زیاد نگیرد ساقه آنرا دو

مرتب‌ه خم کرده اند و در قسمت خمیده آن که بشکل «ایو»ی فرانسه می باشد جیوه ریخته شده و بدین ترتیب الکل به دو قسمت تقسیم می شود: یک قسمت در طرف راست لوله باقی می ماند که بالای آن حباب خالی از هواست کمی الکل در آن بخار می شود و طرف چپ آن منتهی به مخزن الکل است. در بالای دو طرف جیوه دو سوزن فولادی موسوم به نشانه قرار دارد. طرز عمل - وقتی هوا گرم میشود الکل مخزن وسطی منبسط می گردد و جیوه را در شاخه چپ بطرف پائین میراند و در نتیجه جیوه در شاخه دومی بالا می رود و نشانه را همراه می برد. وقتی هوا سرد میشود الکل منقبض می شود و بجای خود برمی گردد. ولی نشانه طرف راست بکنار لوله می چسبد و پائین نمی آید. در صورتی که جیوه در طرف چپ، نشانه را بالا می برد و اگر دو مرتبه هوا گرم شود این نشانه به کنار لوله می چسبد و این عمل در مدت معینی چندین بار ممکن است تکرار شود. هنگام بازدید ترمومتر نشانه طرف راست حداکثر درجه حرارت و نشانه طرف چپ حداقل آن را نشان میدهد در صورتی که سطح جیوه در این موقع در هر شاخه را که بگیریم درجه حرارت همان زمان را تعیین میکند. مثلاً در حداعلاهی درجه حرارت $5/21 +$ و حداقل آن $5/10 -$ و درجه حرارت موقع بازدید ۱۲ درجه است و برای باز گرداندن نشانه های آهنی تا سطح جیوه از یک آهن ربای نعلی شکل استفاده میشود. ترمومتر دیگری در صنایع بکار میرود بنام: پیرومتر یا ترموالکتریک - اساس این ترمومتر بر این خاصیت است که اگر فصل مشترک دو سیم فلزی مختلف را حرارت دهیم جریان برق در آنها برقرار میشود و بوسیله یک «میلی آمپر متر» دقیق میتوان ثابت کرد که هرچه درجه حرارت زیادتر شود شدت جریان حاصل نیز بیشتر خواهد شد و با اندازه گرفتن شدت جریان درجه حرارت را معلوم میسازند. باید دانست که اختراع ترمومتر را به بسیاری از دانشمندان نسبت میدهند ولی حقیقت آن است که گالیه دانشمند ایتالیایی پیش از سال ۱۵۹۷ م. این ابزار را اختراع کرده و سپس تکامل یافته است. (از لاروس قرن بیستم و کتاب فیزیک تألیف رهنما). و رجوع به گرماسنج و میزان الحراره شود. (۱) - Reaumur. (۴) - Metron. (۳) - Thermos. (۲) - Thermometre. Fahrenheit - (۵).

ترمومطر.

[ت م] (فرانسوی) مأخوذ از یونانی، افزاری که در تعیین تغییرات درجه حرارت استعمال میگردد. (ناظم الاطباء). ترمومتر. و رجوع به ترمومتر و میزان الحراره شود.

ترموند.

[ت م] (اخ) (۱) شهری است در بلژیک و ۹۳۰۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا کابل و پارچه های نخی است. (۱) - Termonde.

ترمه.

[ت / ت م] (۱) نمد زین را گویند که تکتو باشد. (برهان). دو پاره نمد باشد که در زیر زین بدوزند و آنرا ادرم و ادرمه نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج). تکتو که نمد زین باشد. (ناظم الاطباء). دوپاره نمد که در زیر زین دوزند و صحیح آترمه است مرادف آدرمه. (فرهنگ رشیدی). رشیدی این لفظ را غلط گفته و صحیح آترمه بمعنی ادرمه دانسته شاید مقصودش این است که لفظ مذکور لغت علیحده ای نیست بلکه مخفف آترمه است... (فرهنگ نظام): زیر باترمه (۱) نگه کن چو خوهی گشت سوار تا نیفتی چو شوی حمله برو حمله پذیر. سوزنی (از فرهنگ جهانگیری و انجمن آرا ||). ترب را هم گفته اند که از بقول است. (برهان). ترب. (ناظم الاطباء). (۱) - در دیوان چ شاه حسینی: زیر پا تیزنگه کن....

ترمه.

[ت م / م] (ا) تیرمه و پارچه نفیسی که از کرک بافند. (ناظم الاطباء). قسمی پارچه سطر ابریشمین. شال کشمیری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پارچه پشمی که قسمی از شال است و دارای رنگ‌های متعدد و گل و بوته است. (فرهنگ نظام). و رجوع به ترما شود. || کاغذ ترمه؛ قسمی کاغذ آهاردار زرافشان گرانبهای مشرقی شفاف و گاهی با خالهای زرین خرد که قباله‌ها بر آن نوشتندی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترمه.

[ت م] (ع ا) رجوع به ترم و دزی ج ۱ ص ۱۴۸ شود.

ترمه.

[ت م] (ا خ) دهی است از دهستان و بخش سیمکان در شهرستان جهرم است که بر ۷ هزار گزی شمال باختری کلاکلی و یکهزار و پانصد گزی باختر راه عمومی سیمکان به خفر قرار دارد. دامنه‌ای گرمسیر است و ۸۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن غله و برنج و خرما و مرکبات است. شغل مردم آنجا زراعت و باغداری و صنعت دستی آنان گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

ترمه.

[ت م] (ا خ) قصبه‌ای است در ولایت طربزون از کشور ترکیه واقع در ساحل رود ترمه. سکنه آن ۴۰۰۰ تن است. رجوع به قاموس اعلام ترکی ج ۳ شود.

ترمه چای.

[ت م] (ا خ) نام رودی است در سنجاغ جانیک از ولایت طربزون (ترکیه) مجرای تقریبی آن ۸۰ هزار گز است و به دریای سیاه میریزد. نام قدیمی آن ترمودون بود و از شهر تمیسکور که بقول مورخان قدیم یونان مرکز حکومت آمازونها بوده میگذشته است. (از قاموس اعلام ترکی ج ۳).

ترمه زر.

[ت م ز] (ا خ) از دیه‌های نور مازندران است. رجوع به مازندران راینو بخش انگلیسی ص ۱۱ و ترجمه وحید ص ۱۵۰ شود.

ترمه شیرین.

[ت م] (ا خ) ترمشیرین. پسر دواخان بن براق بن یسوخان از امرای مغول که پس از ایلجیکتای به پادشاهی رسید و مسلمان گشت و اکثر قوم او به تبعیت او باسلام روی آوردند و کار دین اسلام در ولایت ماوراءالنهر و بعضی از نواحی خوارزم و بلاد ایغور قوت تمام گرفت. هنگامی که امیر چوپان به خراسان رسید پسر مهتر خود حسن را بولایت زابل و کابل به جنگ ترمه شیرین فرستاد ترمه شیرین از او منهزم شد. (از تاریخ گزیده ص ۵۷۷ و ۶۰۷). و رجوع به ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۱۲۱ و ۱۲۲ و حبیب السیر چ

خیام ج ۳ ص ۹۰، ۹۱ و ۲۱۰ شود.

ترمی.

[تَ رَمِّ مِ] (ع مص) تیر در نشانه و جز آن انداختن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): يقال خرجت اترمی اذا خرجت ترمی فی الاغراض و فی اصول الشجر. (منتهی الارب). خرج یترمی، ای یرمی القنص و فی الاساس، یرمی فی الاغراض. (اقرب الموارد).

ترمیا.

[تَ] (اخ) (۱) جزیره ای از مجمع الجزایر سیکلاد (۲) یونان در ولایت تزیا (۳) است که ۷۵ هزار گز مربع وسعت و ۳۲۰۰ تن سکنه دارد. این جزیره دارای آبهای معدنی و گرم است و محصول آن شراب و ابریشم و پارچه های کتانی است. (۱) - (۲) Thermia. Cyclades. (۳) - Tzia.

ترمیانک.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان خرمود شهرستان تویسرکان است که بر ۳۰ هزار گزی شمال باختری شهر تویسرکان و ۹ هزار گزی خاور شوسهء کرمانشاه به همدان قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۸۲ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه خرمود و قنات و محصول آنجا غلات و صیفی و توتون و لبنیات و قلمستان است. شغل مردم آن زراعت و گله داری و صنایع دستی قالیبافی است. راه مالرو دارد و در تابستان از الاشجرد اتومبیل میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترمیث.

[تَ] (ع مص) ارمات. (تاج المصادر بیهقی). باقی گذاشتن در پستان ناقه شیر را ||. زیاده شدن بر پنجاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زیاده شدن بر صد. (از المنجد).

ترمیج.

[تَ] (ع مص) کشه کردن سطور بعد نوشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباه کردن نویسنده سطرهای خود را پس از نوشتن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترمید.

[تَ] (ع مص) خاکستر آلود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). در خاکستر کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (اقرب الموارد). و منه المثل: شوی اخوک حتی اذا انضج رمد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در خاکستر بریان کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پستان کردن شتر ماده و کذا رمدت الضان والبقر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترمیدن.

[تَد] (مص) تیرانداختن و افگندن. (ناظم الاطباء). بمعنی تیرانداختن، کذا در فرهنگ جهانگیری. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۷ ب).

ترمیم.

[ت] (ع مص) چرانیدن گوسپندان را در زمین تفسیده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ماشیه را در رمضاء چرانیدن. (از اقرب الموارد ||). نیت روزه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اندک انتظار کرده رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): اتیت فلاناً فلم اجده فُرمضتُهُ. (از اقرب الموارد).

ترمیخ.

[ت] (ع مص) زرد شدن روی زن از بیماری فرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بجهه ناتمام افکندن ماده. (منتهی الارب) (آندراج). بجهه ناتمام افکندن سباع. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترمیخ.

[ت] (ع مص) بهم آوردن سخن بر لب یا باطل گفتن و بریافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلفیق کلام. (اقرب الموارد ||). سر را به روغن نیک تر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نیک تر کردن طعام را به نان خورش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترمیق.

[ت] (ع مص) دایم نگرستن. (تاج المصادر بیهقی). پیوسته نگرستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مانند ترنیق. (از اقرب الموارد): رمقه ترمیقاً و گویند رمدهت المعزی فرمق رمق بالامر ای اشرب لبها قليلا قليلا لانها تصنع بعد مدء و رجوع به تریق شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رمدهت الابل فرمق رمق ای در لبها قبل التاج فاشرب منه قليلا قليلا لانها توضع بعد مدء. (از اقرب الموارد ||). کار را نیکو محکم ناکردن که کافی و پسند(۱) باشد ||. بهم آوردن سخن و بریستن دروغ و باطل گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلفیق کلام. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱) - ظ: بسند.

ترمیل.

[ت] (ع مص) بافتن یا باریک بافتن بوریا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باریک بافتن بافته را. (اقرب الموارد) (المنجد ||). خون آلود کردن. (تاج المصادر بیهقی). زبون و آلوده و آلوده بخون و ناچیز گردانیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). || ناسره کردن سخن را. (از المنجد). تزییف کلام. (اقرب الموارد ||). رمل بر خط پاشیدن. (از المنجد). ریگ پاشیدن نویسنده بر نوشته خود تا مرکب آن خشک شود. و این از لغات مولده است. (از اقرب الموارد ||). آلوده شدن تیر به خون. (از اقرب الموارد). آلوده شدن جامه به خون. (از المنجد ||). ارمله گردیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بی شوی شدن زن با مرگ شوهر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترمیل.

[ت] [اخ] (۱) نام قدیمی مردم کی لیکه که اص از جزیره کریت بودند. و رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۷۴۰ و ۷۴۱ ولیکیها و هی پاخیان شود. (۱) - Termiles.

ترمیم.

[ت] [ع مص] اصلاح کردن چیزی را. (از اقرب الموارد). اصلاح کردن بنا را. (از المنجد). مرمت کردن چیزی را. (آنندراج): رمم الحائط ترمیم؛ اصلاح کرد آن دیوار را. (ناظم الاطباء).

ترمینوس.

[ت] [اخ] (۱) ترم (۲). رجوع به قاموس اعلام و ترم در همین لغت نامه شود. (۱) - Terme - (۲) - Terminus.

ترمینی.

[ت] [اخ] (۱) شهر و بندریست در ایالت پالرم در جزیره سیسیل که ۱۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Termini.

ترن.

[ت] [ا] (۱) گل نسرین باشد. (فرهنگ جهانگیری) (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی). گل نسرین و نسترن باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). در جهانگیری و رشیدی بمعنی گل نسرین آورده اند و ظن فقیر آن است که مخفف نسترن باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). نام گلی است منسوب به رخ خوبان و شاهدان و آنرا نسترون و نسترن نیز گویند و تازیش نسرین است. (شرفنامه مینری ||). در بعضی فرهنگها بمعنی دشت و بیابان است. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آنندراج) بمعنی دشت و بیابان هم آمده است. (برهان) (از ناظم الاطباء).

ترن.

[ت] [ا] (۱) قطار راه آهن. (از ناظم الاطباء). قطار اطاقهای ماشین که بر راه آهن می‌رود لفظ مذکور انگلیسی و در فارسی مستعمل است لیکن هنوز جزء زبان نشده است. (فرهنگ نظام). مجموع چند واگون اعم از باری و سواری با لوکوموتیو که بر روی خط آهن حرکت میکند. قطار. (۱) - Train.

ترن.

[ت] [ا] (اخ) موضعی است به یمن. (منتهی الارب). ناحیه ای است بین مکه و عدن که پس از آن موزع قرار دارد و آن منزل پنجم است برای حاجیان عدن. (از معجم البلدان).

ترن.

[ت] [ا] (اخ) (۱) برادر هامیلکار (۲) پادشاه قرطاجنه (کارتاژ) و معاصر خشایارشا. و رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۷۶۶ شود. (۱) - Theron. (۲) - Hamilcar.

ترن.

[تْ رُ] (اخ) (۱) یکی از سرداران اسکندر که در حمله به ایران شرکت داشت. و رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۱۱ شود. (۱) - Tauron.

ترن.

[رَ] (اخ) (۱) مرکز بخشی در ولایت ارژانتان (۲) است که در ایالت اورن (۳) فرانسه واقع است و ۱۳۴۰ تن سکنه دارد. (۱) - Trun. Orne - Argentan. (۳) - (۲).

ترن.

[تْ رَ] (اخ) (۱) رودی است در فرانسه که از سن ماریتیم سرچشمه میگیرد و نواحی بووه (۲) را مشروب میسازد. (۱) - Therain. Beauvais - (۲).

ترن.

[تْ رَ] (اخ) دهی از دهستان ایوان است که در بخش گیلان شهرستان شاه آباد، و در ۲۴ هزارگزی شمال باختری جوی زر و ۹ هزارگزی باختر شوسه شاه آباد به ایلام قرار دارد. دامنه ای معتدل است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از نهر چشمه و محصول آنجا غله و برنج و حبوبات و توتون و لبنیات است شغل مردم آن دیه که چادرنشین هم هستند، زراعت و گلخانه داری است و زمستانها به گرمسیر غربی ایوان و حدود سومای میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

ترنا.

[تْ] (ا) جامه بهم تافته و مانند طناب کرده که چون تر کنند و بدان زنند، سخت مولم بود و گمان می کنم از کلمه دُرّه تازی آید ||. ترنا بازی، بازی از آن کودکان که بازنده را با آن زنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترناب.

[تْ] (اخ) دهی از دهستان بهمئی گرمسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان و در ۲۱ هزارگزی شمال باختری لک لک، مرکز دهستان قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است. و ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه ترناب و محصول آنجا غله و پشم و لبنیات است. شغل مردم آن دیه که از طایفه بهمئی میباشند زراعت و گلخانه داری است و صنایع دستی آنان بافتن قالیچه و جاجیم و پارچه است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). ترناس. [تْ] (ا صوت) صدایی را گویند که هنگام تیرانداختن از چله کمان برآید. (فرهنگ جهانگیری). (فرهنگ رشیدی). صدا و آوازی باشد که بوقت تیرانداختن از چله کمان برآید. (برهان) (ناظم الاطباء). صدای انداختن تیر از چله کمان را گویند. (انجمن آرا) (آندراج). اما در شعر فردوسی و اسدی که شاهد آورده اند سرپاس دیده شده به معنی گرز و الله اعلم. (فرهنگ رشیدی): دل سرکشان پر ز سواس بود همه دشت پر بانگ ترناس (۱) بود. فردوسی (فرهنگ جهانگیری). کمان ابر و بارانش الماس بود همه کوه پر بانگ ترناس بود. اسدی (ایضاً). (۱) - در فهرست ولف این کلمه نیامده است.

ترانه.

[تَنْ / نِ] (ا مرکب) نانخورش را گویند و آنرا به تازی ادم خوانند. (فرهنگ جهانگیری). نان خورش را گویند یعنی هر چیز که آن را با نان توان خورد همچو ماست و پنیر و دوشاب و مانند آن و به عربی ادم خوانند. (برهان). ادم و نانخورش. (ناظم الاطباء). بمعنی نانخورش است یعنی چیزی که نان را تر کند و بعربی ادم خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). نان با نانخورش. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). ضد خشکنانه. (فرهنگ رشیدی): سائلی آمد بسوی خانه ای خشک نانی خواست با ترانه ای. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). چون روز گردد می رود از بهر کسب و بهر کد تا خشکنانه او شود از مشتری ترانه ای. مولوی (از فرهنگ رشیدی).

ترناوڈ.

[تُ وَا] (اِخ) (۱) یکی از قراء بخارا است. (از معجم البلدان). و رجوع به ترناوڈی شود. (۱) - در انساب سمعانی ترناوڈ آمده است.

ترناوڈی.

[تُ وَا] (ص نسبی) منسوب است به ترناوڈ (۱) که قریه ای است از قراء بخارا. (از سمعانی). (۱) - در معجم البلدان ترناوڈ آمده است.

ترناوڈی.

[تُ وَا] (اِخ) احمد بن عیسی المؤدب مکنی به ابو حامد. از ابی الیث نصر بن الحسین و محمد بن المهلب و یحیی بن جعفر روایت دارد و ابو محمد عبدالله بن عامر بن اسدالمستملی از او روایت کرده است. (از معجم البلدان).

ترناولی.

[تُ وَا] (اِخ) ده کوچکی از بخش مراوه تپه است که در شهرستان گنبد قابوس و ۱۱ هزار گزی خاور مراوه تپه و در کنار رودخانه اترک قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

ترنبرغ.

[تُ بَا] (اِخ) صورت عربی ترنبرگ است. رجوع به ترنبرگ شود.

ترنبرگ.

[تُ بَا] (اِخ) (۱) مستشرق سوئدی (۱۸۰۷ - ۱۸۷۸ م) که کتابهای ذیل را منتشر کرده است: ۱ - جزء من کتاب المحاضره از سیوطی. ۲ - الانیس المعرب فی اخبار المغرب از ابن ابی زرع الفاسی. ۳ - فهرست تاریخ الکامل ابن اثیر. ۴ - خریدة العجائب و فريدة الغرائب از ابن الوردی. (از معجم المطبوعات). (۱) - (Tornberg Carl John).

ترنت.

[[(اخ) شهری به ایتالیا. رجوع به ترانت شود.

ترنت.

[ر] (اخ) (۱) رودی است در انگلستان که پس از بهم پیوستن با رود اوز (۲) رود هومبر (۳) را تشکیل می‌دهد. طول مجرای آن ۲۴۰ هزار گز است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ترانت شود. (۱) – Humber – Ouse. (۳) – Trent (en,t). (۲)

ترنتن.

[ر ت] (اخ) (۱) یکی از شهرهای صنعتی ممالک متحده امریکای شمالی و مرکز نیوجرسی (۲) است. که بر کنار رود دلاوار (۳) واقع است و ۱۲۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) – Delaware – New Jersey. (۳) – Trenton (Tren'ten). (۲)

ترنتو.

[ت ر] (اخ) (۱) شهری است در کانادا که مرکز ولایت حاصلخیز اونتاریو (۲) است که بر کنار دریاچه ای به همین نام قرار دارد و یکی از شهرهای صنعتی کانادا است و ۱۱۷۳۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) – Ontario (۲) – Toronto.

ترنتیوس.

[ت ر] (۱) ترانس (۲). رجوع به ترانس و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) – Terence – Terentius. (۲)

ترنج.

[ت ر] (ا) تنج باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال). بمعنی فراهم نشانیدن. (برهان). فراهم نشاننده. (ناظم الاطباء). و رجوع به تنجیدن و ترنجیدن و ترنجیده شود ||. معبر تنگ و راه دشوار. (از ناظم الاطباء). و رجوع به تنجیدن، ترنجیدن و ترنجیده شود.

ترنج.

[ت ر] (ا) چین و شکنج باشد... (فرهنگ جهانی) (از برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). چین و شکنج و امر بدین معنی. (فرهنگ رشیدی ||). سخت درهم فشرده و درهم کشیده باشد و امر به این معنی هم هست. (برهان). محکم بستن میان و تنگ برکشیدن کمر بند و امر بدین معنی نیز است. (انجمن آرا) (آندراج). خشک و درهم کشیده و درهم فشرده و چین دار. (ناظم الاطباء ||). سخت و درشت. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترنجیدن و ترنجیده شود ||. بونه کلان که بر هر چهار گوشه چادر و دوشاله و بعضی از جاهای قبا و غیره از گلابتون و ابریشم الوان نقش کنند. (غیاث اللغات ||). نقش گل بزرگی مدور یا چند گوش که در میان قالی بافند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترنج.

[ت ر] (ا) میوه ای است معروف که پوست آنرا مریبا سازند و بعربی تفاح مائی خوانند. (برهان). میوه ای است معروف و مشهور. همانا که بواسطه کثرت چین و شکنج باشد که در پوست آن است که به این اسم موسوم است. (فرهنگ جهانی) (از فرهنگ

رشیدی). میوه ای است معروف و مشهور از نارنج بزرگتر و همانا برای کثرت چین و شکنجی که بر روی آن است بدین اسم موسوم شده. (انجمن آرا) (آندراج). میوه ای از جنس مرکبات و بسیار معطر که دبال و دباله و متک نیز گویند. (ناظم الاطباء). میوه ای است معروف به تازیش متکاء خوانند. (شرفنامه منیری). میوه ای است از جنس لیمو و آنرا اُترج هم نامند و عامه آنرا کباد خوانند. (از المنجد). ترش آن مسکن شهوت زنان و جالی لون و دافع کلف و داشتن پوست آن در جامه ها مانع کرم است. (منتهی الارب). در لغت فرس اسدی هورن ص ۷۶ بادرنگ را ترنج معنی کرده ولی امروز بادرنگ جز ترنج است. ترنج متک نیست. متک جنس سپرغمهای بریدنی است چون خربزه و امرود و سیب و جز آن و ترنج نوعی از آن است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و از بلخ ترنج و نارنج و نیشکر و نیلوفر خیزد. (حدود العالم). سکندر پیامد ترنجی بدست ز ایوان سالار چین نیم مست فردوسی. اگر تند بادی برآید ز کنج (۱) به خاک افکند نارسیده ترنج فردوسی. پیامد بر آن کرسی زر نشست پر از خشم و بویا ترنجی بدست فردوسی. ترنجیده رویش بسان ترنج دراز است و باریک قد چون زونج. طیان. گه ترنجی در بنان و گه کمانی بر کتف گاه زوبینی بدست و گاه رطلی بر دهان. فرخی. مجلسی سازم با بربط و با چنگ و رباب با ترنج و بهی و نرگس و با نقل و کباب. منوچهری. هر آنگاه که آن محدث را بسوی گرگان فرستادی [مسعود] بهانه آوردی که در آنجا سپرغم و ترنج و طبقها و دیگر چیزها آورده می آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۹). و ما به بلخ بودیم بچند وقت مجزمان رسیدند از قصدار سه و چهار و پنج و نامه های یوسف آوردند و ترنج و انار و نیشکر نیکو. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۱). وقت ترنج و نارنج بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۶۱). چمن در چمن دید سرو سهی گرانبار شاخ ترنج و بهی. اسدی (گرشاسب نامه). بیاورد پس کاردها با ترنج بر هر زنی کش بود لطف و غنج. شمس (یوسف زلیخا). چو میخواست هر کس بریدن ترنج یکی کارد بگرفته با ناز و غنج. شمس (یوسف و زلیخا). خرما و ترنج و بهی و لوز بسی هست این سبز درختان نه همه بید و چنارند. ناصر خسرو. درخت ترنج از بر و برگ رنگین حکایت کند کلهه قیصری را. ناصر خسرو. مباش مادح خویش و مگوی خیره مرا که من ترنج لطیف و خوشم تو بیمزه تود. ناصر خسرو. در هر باغی درخت گوز و ترنج و نارنج و ... بهم باشد. (فارسانمه ابن البلخی ص ۱۳۰). درختان میوه دار و نهال آنها ترنج و نارنج و بادرنگ و لیمو و گل بنفشه و نرگس و نیلوفر و مانند این در بوستان آورد. (نوروزنامه منسوب به خیام). ای تو تبتی مشک و، حسودت زرغنج با بور تو رخس پوردستان خرمنج بادا رخ حاسلدت ترنجیده و زرد سر بر طبقی نهاده پیشت چو ترنج سوزنی. جهان نسیم ترنج حدیث من بگرفت که نخل زار معانی به بوستان من است. خاقانی. از اشکشان چو سیب گذرها منقش وز بوسه چون ترنج، حجرها مجدرش. خاقانی. تا که ترنج را خزان شکل جذام داد بر در یرقان شده ست رز همچو ترنج از صفری. خاقانی. برگ نارنج و شاخ تازه ترنج نخلبندی نشانده بر هر کنج نظامی. سبزر از برگ ترنج آسمان آمده نارنج بدست آن زمان نظامی. رسم ترنج است که در روزگار پیش دهد میوه پس آرد بهار نظامی. ز بسکه دیده عشاق بر تو حیرانست ترنج و دست بیکبار می بُرد سکین سعدی. اگر بینی و دست از ترنج بشناسی روا بود که ملامت کنی زلیخا را سعدی. کاش آنانکه عیب من گفتند رویت ای دلستان بدیدندی تا بجای ترنج در نظرت بی خبر دستها بریدندی. (گلستان). به شیخ و، سیب مفتی و، ریواس محتسب بالننگ شد کلو و، ترنجش ظهیر گشت. بسحق (دیوان ص ۴۳). - ترنج آسا؛ مانند ترنج: کسی کو با ترنجم کار دارد ترنج آسا قدم بر خار دارد. نظامی. - ترنج افشار؛ آلتی بلورین که با آن آب مرکبات، مانند پرتقال و جز آن را گیرند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ترنج بازی؛ ظاهراً بازی با ترنج که بشکل گوی است. ترنج زدن. و رجوع به ترنج زدن شود. بلبل ز سر ترنج بازی کردی ز دو رخ ترنج سازی. نظامی. لیلی ز سر ترنج بازی کردی ز زرخ ترنج سازی. نظامی. - ترنج بویی؛ خوشبویی. عطر پراکنی. مهربانی. لطف: ترشی کند از ترنج خویی اما نکند ترنج بویی. نظامی. - ترنج پیکر؛ به شکل و هیئت ترنج. مانند ترنج، مدور. ترنج دیس: کردی (۲) فلک ترنج پیکر ریحانی او ترنجی از زر. نظامی. - ترنج جلد کتاب؛ صورت ترنج که بر روی مقوا و جلد کتاب، از طلاء محلول بر قالب زنند. (آندراج): وفا ز قید علائق فتاده چشم مدار ترنج جلد کتاب است بو نمی دارد. محسن

تأثیر (از آندراج). - ترنج خوبی؛ بدخویی. ترشروی: ترشی کند از ترنج خوبی اما نکند ترنج بویی. نظامی - ترنج دست انبوی؛ ظاهراً همان ترنج شمامه باشد که صاحب حدود العالم در شرح محصول عام خوزستان یاد کرده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): شوش شهری است [از خوزستان]، توانگر و جای بازرگانان و بارکده خوزستان است و از وی جامه و عمامه خز خیزد و ترنج دست انبوی. (حدود العالم). رجوع به ترنج شمامه شود. - ترنج دیس؛ چون ترنج و ترنج پیکر. - ترنج ذقن؛ ذقن خوبان را به ترنج هم تشبیه میدهند مثل سیب ذقن. (از آندراج): صائب گزیده ای شود از میوه بهشت دستی که با ترنج ذقن آشنا شود. (از آندراج). - ترنج زدن؛ صاحب آندراج در ذیل ترنج و نارنج زدن عروس بر داماد آرد: رسم است در ولایت، که چون داماد عروس را بخانه خواهد که بیاورد بر سر دروازه که میرسد داماد بر عروس و عروس بر داماد ترنج میزند چنانکه از مردم ایران به تحقیق رسیده و این ترنج را از طلا میسازند... در هندوستان زدن ثمرها مثل این، روز چهارم بعد عروسی است و در قدیم ایام رسم بوده که دختر پادشاهی چون به سن تمیز میرسد بر لب بامی برمی آمد و پادشاهزاده هایی که از اطراف به خواستگاری می آمدند پای دیوار حلقه می بستند، هر کرا خوش میکرد ترنج طلا. از بالای بام بر سرش میزد، بهمان جوان عقد او می بستند و صاحب نگارستان مینویسد که گشتاسب از پدرش رنجیده در لباس مجهول به روم شتافت در آن وقت توره سلاطین آنجا آن بود که چون دختر را وقت شوهر شدی هجوم خلائیق را جمع آوردندی تا دختر یکی را منظور ساخته ترنج طلا به جانب او انداختی قضا را در آن ایام همین هجوم بود. دختر قیصر واله جمال گشتاسب شده ترنج بر او انداخت: نشان سنگ جفا سازدش ز محرم راز عروس دهر به هر کس که زد به مهر ترنج. باباغانی (از آندراج). ای آفتاب دم، شب وصل از وفا مزین زنه‌ار این ترنج طلا را به ما مزین. محسن تأثیر (ایضاً). - ترنج زر؛ کنایه از آفتاب عالمتاب است. (برهان). ترنج طلا. (مجموعه مترادفات). ترنج زر و ترنج طلا، کنایه از آفتاب عالمتاب. (آندراج). ترنج مهرگان. آفتاب. (ناظم الاطباء). ترنج زرین ||. - گویند پرویز ترنجی از زر دست افشار ساخته بود که هر گاه میخواست باندک زور دست چون موم نرم میشد. (آندراج): کسری و ترنج زر، پرویز و تره زرین بر باد شده یکسر، با خاک شده یکسان. خاقانی. زمانه گفت تو پرویز و من ترنج زرم بکام خود بطرازم چنانکه میدانی. عرفی (از آندراج). - ترنج سازی (۳): بلبل ز سر ترنج بازی کردی ز دو رخ ترنج سازی. نظامی. لیلی ز سر ترنج بازی کردی ز زرخ ترنج سازی. نظامی. - ترنج سر تابوت: بر ترنج سر تابوت تو خون می گریم تا ش چون سیب به بیجاده مگر در گریم. خاقانی. - ترنج سلطانی؛ نوعی از این میوه (ترنج) ترنج سلطانی نام دارد. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). - ترنج شمامه؛ من در بغداد میوه ای از نوع مرکبات دیده ام، چند نارنجی کلان، اندکی خفته و به شلغم ماننده، به پوست املس، سخت خوشبوی. و مردم بغداد آنرا چون عطری در جامه دانه‌نهادندی تا جامه ها بوی خوش گیرند و هم در بغل داشتندی، بردن بوی عرق را. و آنرا ترنج خواندندی مطلق، و گمان برم که ترنج دست انبوی و ترنج شمامه همین ترنج است والله اعلم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و از وی (خوزستان) شکر و جامه های گوناگون و پرده ها و سوزن کرده ها و شلواریند و ترنج شمامه و خرما خیزد. (حدود العالم). و رجوع به ترنج دست انبوی شود. - ترنج منبر؛ شکلی که بر منبر بصورت ترنج سازند. (آندراج): الحق ترنج و سیبی بی چاشنی و لذت چون سیب نخلبدان یا چون ترنج منبر. خاقانی (از آندراج). چون ترنج منبر از لذت ندارد بهره ای و عظم من بشنو مچین بیهوده زین بستان انار. ملاطغرا (از آندراج). - ترنج مهرگان؛ بمعنی ترنج زر است که کنایه از آفتاب جهانتاب باشد. (برهان) (آندراج). آفتاب. (ناظم الاطباء): من سپهرم گر بهار باغ شب گم کرده ام روز را بین کاین ترنج مهرگان آورده ام. خاقانی. - ترنج و نارنج در سمور پنهان شدن؛ نهایت خوبی سمور است که ترنج و نارنج در تیغه سمور پنهان شود... (آندراج): سمور خط مشکینش چنان خوش تیغه افتاده که می گردد ترنج غبغب او در میانش گم. اشرف (از آندراج). - ترنجی؛ به رنگ ترنج. (ناظم الاطباء). و آن غیر نارنجی است: چون قاروره صبح نارنج بوی ترنجی شد از آب این سبز جوی. نظامی (اقبالنامه چ وحید ص ۱۸۹ ||). - بشکل ترنج؛ ترنج دیس. ترنج پیکر: در او قرصه خور ز چرخ ترنجی چو نارنج در شیشه بینی مصور. خاقانی. چرخ ترنجی به صبح ساخته نارنج زر از پی دست ملک مالک

رق و رقاب. خاقانی ||. - با شکل ترنج که شکل ترنج بر آن نقش کرده اند. یا برنگ ترنجی: و هر همچو خز و بز بیوشدت گلیمی خزت چه همی باید و دیبای ترنجی. ناصر خسرو. - زرین ترنج؛ ترنج زر: زرین ترنج خیمه افلاک میخ وار در خاک باد کوفته سر کر تو بازماند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۵۴۲). رجوع به ترنج زر شود. (۱) - در فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۹۵ کنج را بمعنی زاویه گرفته و همین شعر را شاهد آورده است از این روی ترنج به ضم اول و دوم هم هست. (۲) - ن ل: گرد فلک... (۳) - رجوع شود به یادداشت مرحوم وحید ذیل ص ۶۲ لیلی و مجنون.

ترنجان.

[تُر رُ / رُ] (۱) معرب ترنگان است که بادرنجبویه (۱) باشد که آنهم بادرنگبویه است. (برهان) (آندراج). ترنگان و بادرنجبویه. (ناظم الاطباء). در کتب طبی بادرنجبویه هم میگویند و عوام آنرا گیاه قوان نامند، رایحه ای خوش و قریب به ترنج دارد. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۳۰۸ الف) از اقسام ریحان و گیاه خوشبویی است و بادرنجبویه و بادرنبویه و بادرنبویه هم میگویند چنین است در اختیارات بدیعی. (شعوری ایضاً ج ۱ ورق ۲۸۷ ب). نوعی از بادرنجبویه است که بجای سبزی میخورند. (تحفه حکیم مؤمن). بقلهء اترجیه. (تحفه حکیم مؤمن). نام عامیانه بادرنجبویه است. (لکلرک ج ۱ ص ۱۸۴). و رجوع به بادرنجبویه و لکلرک ج ۱ ص ۱۸۳ و ۳۱۰ شود ||. کرفس. (ناظم الاطباء). (۱) - Melisse.

ترنجانی.

[تُر رُ] (ص نسبی) صفت ترنجان است که بادرنجبویه باشد: حبق الترنجانی. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶).

ترنجانیدن.

[تُر رُ د] (مص) درهم کشیدن. بخسانیدن. متعدی ترنجیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به ترنجیدن شود.

ترنجیل.

[ع ا] گل طاوسی. رتم. رتمه. لزان. و زال. دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: گل طاوس اسپانی (۱) با گل های زرد و معطر. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). (۱) - Genet d'Espagne.

ترنجین.

[تُر رَج / جُ / ج] (معرب، مرکب) معرب ترانگین یا ترنگین است. ترشحات و شیرابه های برگ و ساقه های گیاه خارشتر که از لحاظ شیمیایی نوعی از «من» (۱) میباشد. در ترکیب ترنجین ساکارز (۲) و ملزیتوز (۳) موجود است و آن در تداوی به عنوان ملین استعمال میشود. (فرهنگ فارسی معین): ترنجین و صالم بده که شربت صبر نمی دهد خفقان فؤاد را تسکین. سعدی. من ترنجین بود و سلوی مرغ بریان بود. (قصص الانبیاء ص ۱۲۳). و رجوع به ترانگین و ترنگین شود. (۱) - - (۲) - Alhagi Camelerum. Saccharose. (۳) - Melezitose.

ترنج.

[تَ رَجُ] (ع مص) برگردانیدن سخن. (منتهی الارب) (شرح قاموس) (ناظم الاطباء). ترنجج الرجل؛ أدا زالکلام فی فیه. (اقرّب الموارد).

ترنجک.

[تَ رِجِ] (ا) به ترکی چادر. (مؤیدالفضلا) (از آندراج).

ترنجۀ.

[تَ رُجِ] (ع ا) تُرْجِج. معرب از ترنج فارسی است. (منتهی الارب). یک دانه ترنج. (ناظم الاطباء ||). و در ترجمه صیدنه بصورت ترنجۀ (۱) و بمعنی بادرنجبویه آمده است و مؤلف گوید آنرا مفرحۀ القلب گویند رجوع به ترجمه صیدنه و بادرنجبویه و بادرنجبویه و ترنجان شود. (۱) - [تلا رُجَ] بی نقطه آخر که گویا مأخوذ از ترنجۀ یا لهجه ای در ترنج است.

ترنجۀ.

[تَ رُجِ] (اخ) شهرکی است میانه آمل و ساری از نواحی طبرستان. (مرآة البلدان ج ۱ ص ۴۲۶) (مراصد الاطلاع) (از معجم البلدان).

ترنجی.

[تَ رَ / تَ رُ] (حامص) نشکنج و فشردگی با نوک انگشتان موضعی از بدن را. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۱۰ ب). نشگون. وشگون. نیشگون. - ترنجی کردن؛ نشگون گرفتن: رفیق سگ صفت در بزم دلدار ترنجی میکند پنهان که برخیز. ابوالمعانی (از شعوری ایضاً ||). اثری که از آن (ترنجی) باقی ماند. (ناظم الاطباء).

ترنجی.

[تَ رُ] (ص نسبی) به رنگ ترنج. (ناظم الاطباء). به رنگ و هیأت ترنج. - ترنجی نمای؛ مانند ترنج. ترنجی. بگونه و شکل ترنج: ز پیروزه جامی ترنجی نمای که یک نیمه نارنج را بود جای نظامی.

ترنجیدگی.

[تَ رُ دَ / دِ] (حامص) اسم مصدر از ترنجیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سخت درهم کشیدگی و فشرده شدگی. (ناظم الاطباء). مرحوم دهخدا آرد: این کلمه را صاحب ذخیره خوارزمشاهی همه جا با طاء مؤلف نویسد: و تمدد را بیارسی طرنجیدگی گویند. (ذخیره خوارزمشاهی ||). درشت گشتگی و دارای چین. (ناظم الاطباء).

ترنجیدن.

[تَ رُ / تَ رَدَ] (مص) از ترنج (۱) + یدن، پسوند مصدری. (حاشیه برهان چ معین). سخت درهم کشیده و کوفته شدن و چین بهم رسانیدن. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی سخت و درهم کشیدن و تنگ گرفتن و کوفته شدن و چین بهم رسانیدن. (انجمن آرا)

(آندراج). انقباض. درهم آمدن. فراهم فشرده شدن. تنخیدن: جان ترنجید از غم هجران مرا از نسیم وصل کن درمان مرا. ابوالعباس. ترنجیده رویش بسان ترنج دراز است و باریک قد چون ترنج. طیان. بتنجد عذرا چو مردان جنگ ترنجید بر بارگی تنگ تنگ (۲) عنصری (از لغت فرس اسدی، چ اقبال ص ۶۹). لختی بترنج از قبل دینت (۳) میان سخت از بهر تن ای (۴) سست میان چند ترنجی. ناصر خسرو. شده بر آتش پیکار گوشت پخته و تف و لیک باز ترنجیده پوست بر تن خام. مسعود سعد. سبب بگفت ای ترنج از چه ترنجیده ای گفت من از چشم بد می نشوم خود جدا. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). و رجوع به ترنجیدن شود ||. درشت گردیدن. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). و رجوع به ترنجیده و ترنج شود. (۱) - درهم فشرده. (۲) - رجوع به ترنجیده شود. (۳) - ن: ل: جانت. (۴) - ن: ل: این.

ترنجیده.

[تُ / تَرُ / رَدَ / دِ] (ن مف) اسم مفعول از ترنجیدن. (حاشیه برهان چ معین). چین و آژنگ و انجوخ گرفته را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). چین و شکن بهم رسانیده. (برهان) (ناظم الاطباء). چین و شکن گرفته. (فرهنگ رشیدی) : ای تو تبتی مشک و حسودت زرغنج بایور تو، رخس پور دستان خرمنج بادا رخ حاسدت ترنجیده و زرد سر بر طبقی نهاده پیشت چو ترنج. سوزنی ||. آغالیده و ریشیده، درهم آمده بود چون پیراهن و غیره که بدست جمع کنند و بشکنند چون شسته باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۵۰). بمعنی کشیده است. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). درهم کشیده شده. (برهان) (ناظم الاطباء). در فشار و فشرده. درهم آمده: جان ترنجیده و شکسته دلم گویی از غم همی فروگسلم. رودکی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۵۰). سکنجیده همی داردم بدرد ترنجیده همی داردم برنج. ابوشکور. بیاراست خود را چو مردان جنگ ترنجیده با بارگی (۱) تنگ تنگ (۲). عنصری (از فرهنگ جهانگیری). جهان بر دلم زین ترنجیده شد بگو کز که جان تو رنجیده شد. (گرشاسب نامه). و رجوع به ترنجیدن شود. (۱) - بر بارگی. (فرهنگ رشیدی). (۲) - رجوع به ترنجیدن شود.

ترنجیل.

[تُ رُ] (۱) بادرنجبویه است که ترنجان باشد. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۶). و رجوع به ترنجان و بادرنجبویه شود.

ترنج.

[تَرَنْ] (ع مص) یاویدن از مستی و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). متمایل شدن از مستی و جز آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). میل کردن بر کسی به ترفع و تطاول. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). اندک نوشیدن شراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترنج.

[تَرَنْ] (ع مص) سست و حقیر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چنگ در زدن و در آویختن بکسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمسک و تشبث بچیزی. (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترند.

[تَرَا] (۱) مرغکی است کوچک و کم پرواز و متحرک و خواننده که او را در عربی صعوه خوانند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از

انجمن آراء) (از آندراج). ترندک نیز گویند. ترترک نیز نوشته اند همانا مصحف است. (انجمن آراء) (از آندراج). ترندک و ترندر [ت / ت ر] مرغی است کوچک که بعربی صعوه و در ماوراءالنهر دختر صوفی (۱) گویند. (فرهنگ رشیدی) تُمَرَة یا ابن تَمَرَة که مرغی است کوچکتر از گنجشک. (منتهی الارب). ترندر. (متمم برهان). مرغی است که آنرا فرجان گویند و از گنجشک خردتر است. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۸ الف): لاف دعوی چه کند سرور هند پیش شاهین چه زند بال ترند. میرنظمی (شعوری ایضاً). در نوانال و در ترانه ترند. (از انجمن آراء). -امثال: ترند هفت بچه میگذارد یکی بلبل است ||. بعضی گفته اند نوعی از وطواط است که بعربی وضع گویند. (برهان). بعضی گویند وطواط است. (از انجمن آراء) (آندراج ||). بمعنی گفته اند قسمی است از پرستو و به عربی وضع خوانند. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به ترندر و ترندک و ترترک شود. (۱) - رجوع به ترندک شود.

ترند.

[ت ر] (اخ) دهی از بخش سرباز است که در شهرستان ایرانشهر و ۳۰ هزارگزی خاور سرباز، بر کنار راه مالرو سرباز به آبشار قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا ذرت و خرما و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد و مردم آنجا از طایفه سرباز هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترندجم.

[ت ر] (اخ) (۱) شهر و بندری در نروژ است که بر کنار اقیانوس اطلس قرار دارد و در قدیم نیداروس (۲) نام داشته و ۵۶۷۰۰ تن سکنه دارد. شهری است صنعتی و دارای یک کلیسای بزرگ و کهنی است که از قرن دوازدهم میلادی بر جای مانده است و در قدیم پایتخت پادشاهان نروژ بوده و قشون آلمان در سال ۱۹۴۰ م. برای هجوم به کشور نروژ نخست این شهر را اشغال کرده بود. (۱) - Nidaros - (۲) - Trondhjem.

ترندر.

[ت ر] (۱) بمعنی ترند است که صعوه باشد. (متمم برهان). صعوه را گویند. (آندراج). یکنوع گنجشکی که کله اش سرخ است. (ناظم الاطباء). رجوع به ترند و ترندک. و ترترک شود.

ترندک.

[ت ر] (۱) مرغی است که آنرا در ماوراءالنهر دختر صوفی گویند و عربان صعوه خوانند. (برهان) (آندراج). همان ترترک. (شرفنامه منیری) (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۱ ب). نام جانوری است که آن را ترترک نیز گویند و در ماوراءالنهر دختر صوفی می نامند. (فرهنگ جهانگیری). یکنوع حیوان وحشی. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترند و ترندر شود.

ترسن دوکودری.

[ت ر] (اخ) (۱) وکیل مدافع و سیاستمدار فرانسوی که بسال ۱۷۵۰ م. متولد شد و دفاع ماری آنتوانت ملکه فرانس را بعهده گرفت. آنگاه بوسیله دیرکتوار (۲) به گینه تبعید شد و بسال ۱۷۹۸ م. در آنجا درگذشت. (۱) - Tronson du Coudray. (شورا یا محکمه ای که بامور (۲) - Directoire عمومی میپردازد).

ترنسیا.

[ت ر] (اخ) (۱) زن پول پرست و تندخوی و خودخواه سیسرون که بوسیله وی مطلقه گردید. (۱) - Terentia (sia).

ترنشی.

[ر ت] (اخ) (۱) بلوکی است در حومه شهر گرنوبل (۲) در ایالت ایزر (۳) فرانسه که ۸۳۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - - (۲) Tronche. Grenoble. (۳) - Isere.

ترنشان.

[] (۱) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل گل دکمه (۱) آورده است. و سعید نفیسی در فرهنگ فرانسه بفارسی در ذیل «بلوئه» (۲) آورد: گل دکمه (طهران) بوته نان روغنی (خراسان) حسن بک اودی (خرقان) ترنشان، ترنجان. - انتهی. گیاهی است با گل‌های آبی در میان کشتزارها از خانواده کمپوزاسه (۳). (۱) - - (۲) Aubfoin, Bluet. Bluet ou Bleu. (۳) - Compositae.

ترنشن.

[ت ر ش] (اخ) (۱) ژان روبرت مستشار حقوقی سویسی که بسال ۱۷۱۰ م. در ژنو متولد شد و بعضویت مجمع بزرگ مشاوران قضایی سویس در آمد و نامه هایی در مخالفت با عقاید ژان ژاک روسو نوشت و دانشمند یاد شده در ضمن نامه هایی به وی پاسخ داد. ترونشن در سال ۱۷۸۱ م. درگذشت. (۱) - Tronchin.

ترنشه.

[ت ر ش] (اخ) (۱) حقوقدان فرانسوی که بسال ۱۷۲۶ م. در پاریس متولد شد و در محاکمه لویی شانزدهم پادشاه فرانسه در مقابل کنوانسیون و کالت و دفاع او را بعهدہ گرفت. و پس از چندی در تدوین قوانین مدنی فرانسه وظیفه مهمی برعهده داشت و بسال ۱۸۰۶ م. درگذشت. [(۱) - Tronchet] che

ترنغای.

[ت ر] (اخ) از امرای بزرگ غازان خان و یکی از معتمدانی است که وصول و ایصال موقوفات غازان خان را اداره میکرد. رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۳۰۶ شود.

ترنغمه.

[ت ن م / م] (ص مرکب) ترصدا. (آندراج). آنکه سرود تازه میخواند. (ناظم الاطباء). کسی که صدا و نغمه سیراب داشته باشد. (آندراج): به ترنغمگی در چمن آبشار نمی افتد از پایه اعتبار. ملاطرا (از آندراج). و رجوع به تر و ترکیبهای آن و ترصدا شود.

ترنفسی.

[تَنَفْ] (حامص مرکب) در محاوره مراد ترزبانی. (آندراج). ترزبانی. (مجموعه مترادفات). تازه نفسی و زبان آوری و فصاحت. (ناظم الاطباء). و رجوع به تر و ترکیبهای آن شود.

ترنق.

[تَرَنْ] (ع مص) تیره شدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کدر شدن آب. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترنگ.

[تَنَ] (اخ) شهری است در ناحیه بست و ذکر آن در کتاب فتوح آمده و در کتاب نصر ترنگ و ادی است بین سجستان و بست و به بست نزدیکتر است (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان). تنوخ. (مرآت البلدان).

ترنگر.

[ع مص] دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: به اسپانیولی «اتراکار؟» (۱) بساحل رسیدن سفینه، سوار شدن بر آن به زور و جبر. (۱) - Atracar

ترنکیت.

[تَرِ] (ع ا) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: اسپانیولی «ترینکت» (۱) دگل جلو کشتی. (۱) - Trinquette.

ترنگ.

[تَرِ / رَ / رِ] (ا صوت) بانگ کمان است. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۸۱). صدا و آوازه کمان باشد به وقت تیرانداختن. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). آوازه زه کمان. (انجمن آرا) (آندراج). آواز کمان. (اوبهی). صدا و آواز کمان بوقت تیرانداختن. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات): تراک دل شنود خصم تو ز سینه خویش چو از کمان تو آید بگوش خصم ترنگ. فرخی. از دل و پشت مبارز می برآید صد تراک کز زه عالی کمان خسرو آید یک ترنگ. عسجدی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۸۱). ترنگ تیر و چاکاچاک شمشیر دریده مغز پیل و زهره شیر. نظامی. ترنگ کمانهای بازو شکن بسی خلق را برده از خویشتن. نظامی. ترنگ کمان رفته در مغز کوه فشافش کنان تیر بر هر گروه. نظامی. کمان جفا می کشی سخت و ترسم گریزان شوی چون ترنگی برآید. اوحدی || آواز تار به هنگام نواختن ساز. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). آواز تار و رباب و امثال آن. (انجمن آرا) (آندراج). مرادف درنگ و ترنگیدن و درنگیدن مصدر آن. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به ترنگیدن شود: پیش تو آن راست قدر کو شنوندت پیش ترنگ چغانه لحن ترانه. ناصر خسرو. به هنگام آموختن فتنه بودی تو دیوانه سر بر ترنگ چغانه. ناصر خسرو. نگشاید نیز چشم و گوشم رنگ قدح و ترنگ تنبور. ناصر خسرو. || صدای رسیدن پیکان تیر و خوردن گرز و شمشیر به جایی. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). || صدای شکستن تیغ. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (||). ا) مطلق زخم باشد خواه زخم شمشیر و کارد و خواه دنبل و امثال آن. (برهان) (از ناظم الاطباء): ز زخم تبرزین و از بس ترنگ همی موج خون خاست از دشت جنگ. فردوسی ||. غرقاب. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). و به زبان هندی موج آب را نامند. (برهان) (جهانگیری). غرقاب و

موج. (ناظم الاطباء ||). تارک سر. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). تارک سر و فرق سر و میان سر را هم گویند. (برهان) (ناظم الاطباء): ز تیغ غصه عدوی ترا بریده گلوی ز سنگ حادثه خصم ترا شکسته ترنگ. منصور شیرازی (از فرهنگ جهانگیری ||). انگیز و جست و خیز. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج). ترنگانیدن مصدر آن است... (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). برانگیزنده و همیشه بطور ترکیب استعمال میگردد. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترگانیدن شود.

ترنگ.

[تُ رَ] (ا) مرغ دشتی را گویند و آنرا تورنگ نیز نویسند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). مرغ و خروس صحرائی باشد که آنرا تذرو خوانند. (برهان). تورنگ و تذرو و کبک. (ناظم الاطباء). و رجوع به تورنگ و تذرو شود ||. بمعنی بندی خانه و زندان هم هست. (برهان) (ناظم الاطباء). زندان. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج).

ترنگ.

[تَ رَ] (ص) خوب و خوش و زیبا و نکو را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). خوب و خوش و زیبا. (فرهنگ جهانگیری). خوش و زیبا. (فرهنگ رشیدی). خوب و خوش و زیبا و تر و تازه را گویند. (انجمن آرا) (آندراج): لاجرم چون چنین گران جانم ناخوش و ناترنگ و نادانم. مسعود سعد (از جهانگیری).

ترنگا ترنگ.

[تَ رَ تَ رَ] (ا) صوت مرکب (اسم صوت از ترنگ + الف واسطه + ترنگ). (حاشیه برهان چ معین). صدای انداختن تیرهای پی در پی. (برهان) (ناظم الاطباء) (از شرفنامه منیری ||). آواز چله کمان. (برهان) (ناظم الاطباء). آوازی که از چاشنی دادن کمان خیزد. (شرفنامه منیری ||). آواز تارهای ساز. (برهان) (ناظم الاطباء): ترنگا ترنگی که زد ساز او به از زند زردشت و آواز او. نظامی. و در این بیت بمعنی آواز سنج یا چنگ آمده است: سنج در آمد به ترنگا ترنگ زهره به یکبار فرو ریخت چنگ. مولوی (از انجمن آرا ||). آواز تیغ بوقت زدن بر چیز سخت. (غیاث اللغات) (آندراج): ترنگا ترنگ درخشنده تیغ به مه درقها را بر آورده میغ. نظامی ||. در شاهد زیر بمعنی مطلق آواز و صدا آمده است: بمغز اندر افتد ترنگا ترنگ هوا پر کند ناله بور و خنگ. دقیقی.

ترنگان.

[تُ رُ / رَ] (ا) بادرنگبویه و بالنگبویه باشد و ترنگان معرب آن است. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). و آن را به عربی مفرح القلب المحزون خوانند. (برهان). و رجوع به ترنگان شود.

ترنگانیدن.

[تُ رُ / رَ دَ] (مص) مصدر ترنگ است و بمعنی بصدای آوردن چله کمان باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ترنگ کردن و برانگیزانیدن و جهانیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترنگ شود: باز شعریش بر ترنگانی (۱) به تقاضا قدم بلنگانی. اوحدی (از فرهنگ رشیدی). (۱) - در انجمن آرا: بر تلنگانی آمده و توضیح داده است که «را» با «لام» تبدیل می یابد.

ترنجبین.

[تَ رَ كَ] (ا) ترنجبین. (ناظم الاطباء). بر وزن و معنی ترنجبین است: و آنرا به عربی من گویند و معرب آن ترنجبین است. (از انجمن آرا). و رجوع به ترانگبین و ترنجبین شود.

ترنگ نپه.

[تُ رَ تَ پِ] (اخ) دهی از دهستان استرآباد رستاق است که در بخش مرکزی شهرستان گرگان و ۲۰ هزار گزی شمال خاوری گرگان قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا برنج و غله و توتون سیگار است. شغل اهالی زراعت و گلخانه داری و صنایع دستی زنان بافتن پارچه های ابریشمی و کرباس است. راه مالرو دارد. از طرف دانشگاه پنسیلوانی و موزه کانسپستی، در بهار و پاییز سال ۱۹۳۱ م. و بوسیله آقای ولسن باستانشناس امریکا حفریاتی در نزدیک تپه بعمل آمده و اشیاء مکشوفه آن متعلق به ۲ و ۳ هزار سال قبل از میلاد بوده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷ و ترجمه وحید ص ۱۷۰ شود.

ترنگ سر.

[تُ رَ سِ] (اخ) نام کوهی به مازندران. و رجوع بمازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۵۳ و ترجمه وحید ص ۲۰۴ شود.

ترنگیدن.

[تُ رُ / رَد] (مص) صدا و آواز کردن چله کمان و شمشیر و گرز و مانند آن. (ناظم الاطباء). صدای رسیدن گرز و شمشیر و جز آن به چیزی: ز کوب گرز و ترنگیدن حسام بود فضای معرکه همچون دکان آهنگر. اثیرالدین امانی (از فرهنگ جهانگیری ||). ترنم. (ناظم الاطباء).

ترنلی.

[تُ نِ] (ا) (۱) نوعی از گیاهان پر شاخ و برگ در امریکای استوایی این گیاه مطبوع و زیبا تا ۸ گز ارتفاع دارد و میوه آن بسیار خوشبو و خوراکی است. (۱) - Tornelie.

ترنم.

[تَ رَ نِ] (ع مص) سرآیدن. (دهار) (مجمل اللغه). سرآیدن و برگردانیدن آواز. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). سرآیدن و سرود. (غیاث اللغات) (آندراج). و با لفظ رستن مستعمل. (آندراج). غنا، خواندن نیکو و خوش گردانیدن صدا. (از اقرب الموارد) (از المنجد): ما لاح برق او ترنم طائر. متنبی (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن کمان در کشیدن و جز آن، يقال: ترنم الحمام یعنی بانگ کرد کبوتر و كذلك الجندب و القوس و کل ما استلذ صوته. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). نیکو کردن آواز در تلاوت قرآن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترنم.

[تَ رَنْ نُ] (ع ا) آواز نیکو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سرود و نغمه و ترانه و خوش خوانی. (ناظم الاطباء): ترنشان خمار از گوش میبرد یکی دل داد و دیگر هوش میبرد. نظامی. از تنعم نخفتی و به ترنم گفتی. (گلستان). تنعم روید از کام و زبانی که با آه و فغانی همدم افتد. ظهوری (از آندراج ||). مطلق آواز: به ترنم هجای من خوانی سرد و ناخوش بود ترنم خر. سوزنی ||. مطلق آهنگ: و هر قومی را نوعی است از موسیقی، کودکان را جدا و زنان را جدا و مردان را جدا. چون ترنم کودکان را و نوحه زنان را و سرود مردان را و ویله دیلمان را و دست بند عراقیان را. (مجمل الحکمه ||). نام یکی از چهار قطعه تألیفات موسیقی. و رجوع به مجمع الادوار نوبت سوم ص ۸۱ شود

ترنم سرای.

[تَ رَنْ نُ س] (نف مرکب) سرود گوی. مغنی. سراینده: ترنم سرای تهی مایگان پیام آور دیگ همسایگان. نظامی.

ترنم شناس.

[تَ رَنْ نُ ش] (نف مرکب) دوستدار سرود و نغمه. عالم و علاقمند به سرود و موسیقی: موسیقیدان. آهنگ شناس که در نغمات بصیرتی دارد: ترنمشناسان دستان نیوش ز بانگ مغنی گرفتند گوش. نظامی.

ترنم فشان.

[تَ رَنْ نُ ف / ف] (نف مرکب) مغنی و سرود گوی. (ناظم الاطباء). کنایه از بسیار سراینده. (آندراج): صنم پیکران از لباس زری ترنم فشان وقت جولانگری. ملاطرا در تعریف رفاصان (از آندراج).

ترنم کردن.

[تَ رَنْ نُ کَ د] (مص مرکب) سرود گفتن: اگر در ریاض نعم ایشان [آل سامان و آل بویه] چون عندلیب نوای خوش میزدند و یا چون سار بر گلزار ترنمی به نوا می کردند بدیع نبود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۷).

ترنم گری.

[تَ رَنْ نُ گَ] (حامص مرکب) آوازخوانی و سرود گویی و نغمه پردازی. (ناظم الاطباء). سرود کردن. (آندراج). ترنم کردن: چکاوک ز حسن ترنم گری ز منقار خود میستاند پری. طغرا (از آندراج).

ترنموت.

[تَ رَ] (ع ص، ا) بمعنی ترنم کردن. (منتهی الارب) (آندراج). ترنم. (ناظم الاطباء): له رنمه حسنه؛ ای ترنم حسن. (اقراب الموارد). || قوس ترنموت، کمان که بانگ کند در کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقراب الموارد). «ت» را در اول آن افزایند چنانکه در تذنوب افزایند و «واو» و تا را ایضاً در آخر اضافه کنند چنانکه در ملکوت اضافه میکنند. (از اقراب الموارد).

ترنند.

[تَ نَ] (ا) تموج و موج‌دگی و لطمه‌داریا. (ناظم الاطباء).

ترنؤ.

[تَ نَ] (اخ) (۱) بارون گیوم. کارخانه دار و مرد سیاسی فرانسه که بسال ۱۷۶۳ م. در سدان (۲) متولد شد و نخستین کسی است که دستگاه بافندگی شال کشمیری را در فرانسه تأسیس کرد و بسال ۱۸۳۳ م. درگذشت. (۱) Ternaux (baron - Sedan - (۲). Guillaume).

ترنؤ.

[تَ رَنَ نُءُ] (ع مص) رنگ کردن با حنا و جز آن. (ناظم الاطباء).

ترنواز.

[تَ نَ] (نف مرکب) مطرب تردست، خوش‌خوان: نغمه دلکش نیست تا مطرب نباشد ترنواز. مخلص کاشی (از آندراج). و رجوع به تر و ترنوازی شود.

ترنوازی.

[تَ نَ] (حامص مرکب) خوش‌خوانی مطرب. (غیاث اللغات). خوشخوانی و نیز بمعنی خوش‌زبانی از اهل زبان به تحقیق پیوسته که عبارت از کار خوب کردن است اما بیشتر استعمال ترنواز بمعنی مطرب تردست بود. (از آندراج): زدی رود روان در پرده سازی به گوش خشک مغزان ترنوازی. زلالی (از آندراج). و رجوع به تر و ترنواز شود.

ترنوط.

[تَ] (اخ) قریه بزرگ و آبادانی است بین مصر و اسکندریه که در ایام فتوح بین عمرو بن عاص و روم بدانجا جنگی در گرفت. بر ساحل نیل واقع است و در آنجا بازارها و مسجد جامع و کنیسه خراب بزرگی است که کتنامه و قاسم بن عبیدالله آن را خراب کردند. در آن قریه دستگاه شیره‌گیری نیشکر و بستانهای میوه است و بیشتر میوه‌های اسکندریه از آنجا است و گویند: لانتطول الاعمار کما تطول بترنوط و فرغانه. (از معجم البلدان ج ۲ جزوه ۵ ص ۲۷).

ترنوق.

[تَ / تُ] (ع ا) گل تنک وقتی که آب نهر یا آب آبرو فرو شود در زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترنوق [تَ / تُ] و تُرنوقا، گل در نهرها. (اقرب الموارد ||). مسیل گاهی که آب آن فرونشیند. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به ترنوقا شود.

ترنوقاء.

[تَ] (ع ا) ترنوق. رجوع به همین کلمه شود.

ترنوک.

[ت] [ع ص] حقیر و لاغر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترنومه.

[ت / تُم] [ع ا] آواز نیکو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ترنه.

[تُن / ن] [ا] کلنگ. (آندراج از مؤید الفضلا).

ترنهادگی.

[تَن / نَدَا / د] [حامص مرکب] خيساندي: لُخاء، ترنهادگی نان. (منتهی الارب). بِلت و نقوع آغشتگی در آب. (ناظم الاطباء).

ترنهادن.

[تَن / نَدَا / د] [مص مرکب] آغشتن و خيسانيدن. (ناظم الاطباء). آغوندن. خيساندن. خيس کردن. نقوع. (يادداشت بخط مرحوم دهخدا): نَقَع الدَّوَاءِ فِي الْمَاءِ؛ ترنهاد دوا را در آب. (منتهی الارب).

ترنهاده.

[تَن / نَدَا / د] [ن مف مرکب] خيسيده شده و مرطوب شده و آغشته شده. (ناظم الاطباء).

ترنی.

[تَرَنُ / نِي] [ع مص] پيوسته نگرستن به سوی محبوب خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترنی.

[تُنَا] [ع ا] کنیز و زن فاجر و حرامکار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ابن ترنی؛ لثيم و ناکس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يقال؛ ترنی و ابن ترنی، ولد البغی. (تاج العروس). زن فاجره، زن زناکار؛ ابن ترنی؛ فرزند زن زناکار که پدرش معلوم نباشد. (از متن اللغه ج ۱ ص ۳۹۵).

ترنی.

[ت] [اخ] (۱) شهر و مرکز ولایتی است در ایالت اومبری (۲) ایتالیا که ۸۴۴۰۰ تن سکنه دارد. این شهر در حوالی آبشار ولینو (۳) واقع است و دارای کارخانه تصفیه فلزات میباشد. (۱) - Velino - (۳) - Ombrie. (۲) - Terni.

ترینان.

[ت] (ا) مصحف ترینان. (حاشیه برهان چ معین). طبقی باشد که از شاخهای بید بیافند و آنرا جهیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). سبدی و طبقی باشد پهن که از چوب شاخهای بید بیافند. (برهان) (از انجمن آراء) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). و به تقدیم تحتانی بر نون هم بنظر آمده است که بر وزن نریمان باشد. (برهان) (از انجمن آراء) (از آندراج). و رجوع به ترینان شود.

ترینب.

[ت] (ا) گل سرخ پژمرده. (ناظم الاطباء).

ترینب.

[ت] (ا) خاک انداز آهنین. (ناظم الاطباء).

ترینج.

[ت] (ع مص) بیهوش شدن (۱) یقال رنج (مجهو) اذا غشى عليه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ناو ناوان رفتن از سستی استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). عارض شدن سستی در استخوانها و ناتوانی در جسم هنگام گریختن یا فرغ و بسا که این حالت بسبب اندوه بود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سستی و مست کردن شراب و مانند آن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ناتوان ساختن و زایل کردن قوت کسی را. (اقرب الموارد ||). مایل ساختن باد شاخه را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱) - در تاج المصادر بیهقی و المصادر زوزنی متعدی آمده: بیهوش گردانیدن و سرگشته. (تاج المصادر بیهقی). بیهوش گردانیدن. سرگشته گردانیدن. (زوزنی).

ترینج.

[ت] (ع مص) خوار و ذلیل گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذلیل گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترینج.

[ت] (ع مص) سر جنبانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حرکت دادن سر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترینق.

[ت] (ع مص) تیره کردن آب را ||. صاف کردن آب را. از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). حرکت دادن لواء برای حمله. (از المنجد ||). سستی تن و بینایی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و منه لقیق فلاناً مرنقه عیناه؛ ای منکسر الطرف من جوع و غیره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سست کار و شوریده رأی شدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیوسته نگرستن در چیزی و انتظار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): و منه قولهم رمدت المعزی فرنق رنق؛ ای انتظارالولاده.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکستن بازوی مرغ به تیر یا به بیماری، چندانکه بیفتد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). واداشتن و بال جنبان و ثابت ماندن مرغ در هوا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): يقال: رنق الطائر اذا حقق بجناحیه فی الهواء و ثبت و لم یطر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آرامیدن به جایی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اقامت کردن قوم به جایی و احتباس بدان. (از اقرب الموارد) (از المنجد): يقال رنق و لاتعجل؛ ای توقف و انتظار. (المنجد ||). خواب در چشم رفتن کسی را. (از اقرب الموارد ||). حرکت کردن لواء. (از المنجد ||). به دور خود گشتن سفینه و براه نیفتادن آن. (از المنجد).

ترینک.

[ت] (اخ) دهی از دهستان جعفرآباد فاروج است که در بخش حومه شهرستان قوچان و ۲۴ هزارگزی شمال باختری قوچان و ۳ هزارگزی شمال شوسه عمومی قوچان به شیروان قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۳۱۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و انگور و شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

ترینیم.

[ت] (ع مص) آواز گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ترنم. آواز گردانیدن. (بحر الجواهر). کشیدن و نیکو کردن و برگردانیدن آواز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن کبوتر و ملخ و کمان و آنچه که آوازش لذیذ و خوش آید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به ترنم شود.

ترینین.

[ت] (ع مص) به بانگ آوردن. (تاج المصادر بیهقی). به جرست آوردن کمان و جز آن. (زوزنی). به بانگ آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج).

ترینیه.

[ت] (ع مص) سرود کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). (۱) سرود. ناله. شادمانی (ناظم الاطباء ||). ناله کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). شادمان کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بر پیوسته نگریستن داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج). شگفت آوردن کسی را حسن کسی و پیوسته نگریستن داشتن او را. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترینیه.

[ت] (ع مص) (۱) بلوکی در ولایت لان (۲) فرانسه که بر کنار کانال سن کانتن (۳) واقع است و دارای کارخانه قند و ۵۹۰۰ تن سکنه است. (۱) - Saint - Quentin - Laon. (۲) - Tergnier. (۳) -

ترو.

[ت] (ص) شکننده و باریک و دقیق و نازک و تنک. (ناظم الاطباء).

ترو.

[ت ر و] (اخ) (۱) به آلمانی تریر. (۲) رجوع به تریر شود. (۱) – Trier – (۲) Treves.

ترو.

[ت ر و] (اخ) (۱) مرکز بخشی در ولایت و یگان واقع در ایالت گارد فرانسه است. (۱) – Treves.

تروآد.

[ت ر] (اخ) (۱) خره باستانی در آسیای مرکزی که بوسیله رودهای سکاماندر (۲) و سیموایس (۳) مشروب میگردد و مرکز آن تروای سابق الذکر بود. و در سال ۳۳۵ ق. م. قشون مقدونیه به سرداری کالاس در این شهر از ایرانیان شکست خوردند. و رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۶۹۲ – ۷۲۳، ۸۷۶ و ج ۲ ص ۱۲۴۲ و ۱۲۴۳ و ماده قبل شود. (۱) – (۲) Troade. Scamandre. (۳) – Simois.

تروآده.

[ت ر د] (اخ) تلفظ ترکی تروآد. رجوع به تروآد و قاموس اعلام ترکی شود.

تروآرن.

[ت ر] (اخ) (۱) مرکز بخشی از ولایت کان (۲) است که در ایالت کالوادو (۳) واقع است و در سال ۱۹۴۴ م. جنگ سختی در آنجا روی داد. (۱) – Calvados – (۲) Caen. (۳) Troarn.

تروآس.

[ت ر] (اخ) (۱) شهری است که از توابع میسیه میباشد که در ساحل روم واقع است و موقعش در نزد تروبا بود که در تاریخ یونانیان مذکور است و پولس رسول چند دفعه بدانجا رفت. کتاب اعمال رسولان ۵: ۲۰ – ۱۲ و دوم قرنتیان ۱۶: ۲ و دوم تیموتاوس ۴: ۱۳. (قاموس کتاب مقدس): یک وزنه ایرانی که به شکل شیر ساخته شده در ابیدس (۲) در سرزمین ترواس نزدیک داردانل پیدا شده و خط و زبان آرامی در آن کنده گری شده است. (فرهنگ ایران باستان ص ۱۵۸). (۱) – Abydos – (۲) Troas.

تروا.

[ت] (اخ) (۱) شهری در آسیای صغیر که آنرا ایلون (۲) و پرگام (۳) نیز می نامیدند. یونانیان ده سال این شهر را محاصره کردند و در آخر پس از تسخیر آن را آتش زدند. این جنگهای ده ساله موضوع داستانهایی شد که همر شاعر معروف یونان آنها را سرود و ایلیاد و اودیسه دو شاهکار او شرح همین جنگها است و نام این شهر بوسیله همر جاودانی گردید. شلیمان (۴) معتقد است که آثار و بقایای این شهر کهن را در حوالی حصار لیتق کشف کرده است. و رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۱۹ و ص ۷۲۳ شود. (۱) –

Troie. (۲) – Ilion. (۳) – Pergame. (۴) – Schliemann

تروال.

[ت] (ا) برگ گیاه باشد و در فرهنگ زمان گویا بجای را، زای منقوطة مرقوم است. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). برگ گیاه را گویند و با زای نقطه دار هم باین معنی آمده است. (انجمن آرا) (آندراج). برگ گیاه را گویند و با زای نقطه دار و زای فارسی هم باین معنی آمده است. (برهان). شاخه های نازک و باریک. (ناظم الاطباء). و رجوع به تروال و تروال و تروال شود.

تروئل.

[ت] [ا] (ا) (ا) شهری است در ایالت اراگون (۲) اسپانی که ۲۱۰۰۰ تن سکنه دارد. کلیسای سان پدرو [پ] در آنجاست و در دوران جنگهای داخلی اسپانیا (۱۹۳۶ - ۱۹۳۹ م.) این شهر نقش مؤثری داشت و جنگهای شدیدی در آنجا روی داد. (۱) - Teruel. (۲) – Aragon

تروئل.

[ت] [ا] (ا) یکی از ولایات ایالت اراگون اسپانی که مساحت آن ۱۴۸۱۸ هزار گز مربع است و ۲۵۴۹۱ تن سکنه دارد. و مرکز آن شهر تروئل است. و رجوع به حلال السندهیه ج ۲ ۶۹ و ۱۰۰ و قاموس اعلام ترکی شود.

تروالدسن.

[ت] [س] (ا) (ا) پیکرتراش دانمارکی که بسال ۱۷۷۰ م. متولد شد. وی مبتکر ایجاد نقوش برجسته در دکورسازی است و اثر معروفش شیر لوسرن (۲) است وی سالها در روم توقف کرد و در ۱۸۴۴ م. درگذشت. (۱) - - (۲) Thorvaldsen (Bertel). Lion de Lucerne

تروانکر کوشن.

[ت] رَکُ کُ شَ [ا] (ا) یکی از نواحی جنوب غربی هند که حاکم نشین آن تری و اندروم است و ۹۲۶۵۰۰۰ تن سکنه دارد و گروهی از عیسویان نسطوری در این ناحیه سکونت دارند. و رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۱۶۷ شود. (۱) - - Travancore. cochin

تروئه.

[ت] [و] [ع] (مص) رجوع به تروی ء شود.

تروب.

[ت] [ع] (ص) مستمند و فقیر، چنانکه گویی به خاک چسبیده است. (از المنجد).

تروپاکو کائین.

[تَ رُ كُ] (۱) (۱) این جسم الکلوتید کوکائین زاوه است و از نظر شیمیایی همشکل تروپین (۲) یا پسودوتروپانول (۳) می باشد. خاصیت بی حسی موضعی آن از کوکائین زیادتر است و موجب اتساع مردمک چشم نمی شود. بشکل ملح کلریدرات و به غلظت کمی کمتر از کوکائین آنرا بکار می برند. (درمان شناسی عطایی ج ۲ ص ۸۱۲). و رجوع به درمان شناسی سپهر ص ۱۱۲ شود. (۱) - Pseudotropinol - Tropine. (۳) - Tropacocaine. (۲)

تر و تازه.

[تَ رُ زَ / زِ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) ضد پژمرده. شاداب. سبز و خرم. خوش: روزگاری چنین تر و تازه نوبهاری چنین خوش و خرم. مسعود سعد. گر همی خواهی ترانخلی کنند شرقی و غربی ز تو میوه چنند یا در آن عالم حقت سروی کند تا تر و تازه بمانی تا ابد. مولوی. و رجوع به تر و تازه کردن شود.

تر و تازه کردن.

[تَ رُ زَ / زِ كَ دَ] (مص مرکب) سرد کردن. (ناظم الاطباء ||). آراستن و پیراستن و به صفا و جلوه آوردن. خوش و شاداب کردن. رجوع به تر و تازه و تر شود.

تروتسکی.

[تَ رُ] (اخ) (۱) لیا برونستن (۲) که لودا ویدوویچ (۳) هم گفته اند. انقلابی روسی که بسال ۱۸۷۹ م. در ایانوکا (۴) متولد شد و بسال ۱۹۴۰ م. در مکزیک بوسیله تروریست های روسی کشته شد. وی از همکاران لنین بود و در جنگهای داخلی (۱۹۱۸ - ۱۹۲۵ م.) ریاست کمیساریای جنگ روسیه را داشت و از پایه گذاران ارتش سرخ بشمار می آید و به امر استالین در سال ۱۹۲۹ م. تبعید گردید تروتسکی واضع تئوری انقلاب مسلح بود. (۱) - Lev - (۳) - Leiba Bronstein. (۲) - Trotsky. (۴) - Ianovka - Davidovitch.

تر و تمیز.

[تَ رُ تَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) در تداول عوام پاک و پاکیزه. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا).

تر و نیل.

[تَ رُ] (ص مرکب، از اتباع) خیس و تر شده بر اثر آب یا باران: همچو قبطی بر کشیده ز نیل سر و تن خیس خورده و تر و نیل. دهخدا (دیوان ص ۲۷)

تروج.

[تَ رُ وُ] (ع مص) روایی یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گرد چیزی گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرد حوض گردیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تروجن.

[تُج] (اخ) دهی از دهستان قره طقان است که در بخش بهشهر شهرستان ساری و پنج هزار گزی باختر بهشهر بر کنار شوسهء بهشهر به ساری قرار دارد. دامنه ای معتدل و مرطوب است و ۱۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و قنات و محصول آنجا برنج و غله و پنبه و مختصر ابریشم و صیفی و مرکبات است شغل مردم زراعت و عده ای کارگر کارخانه بهشهر می باشند تپه ای از ابنیهء قدیمی و معدن سنگ ساختمانی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۶۲ و ۱۲۵ شود.

تروجۀ.

[تَج] (اخ) قریه ای است به مصر از کورهء بحیره، از اعمال اسکندریه که بیشتر در آن «کمون» زراعت می شود و آنرا ترنجه گویند. (از معجم البلدان). نام قریه ای بفاصلهء شش ساعت از اسکندریه. (ابن بطوطه). رجوع به مرصداطلاع شود.

تروجی.

[ت] (اخ) عبدالکریم بن احمد بن فراج التروجی مکنی به ابو محمد از قریهء تروجه مصر از محدثان است و از سلفی حدیث شنید و در معجم خود گوید: شیخ اجل او ابوبکر بن محمد بن ابراهیم بن الحسین الرازی حنفی است و افتخار او بدو بود. (از معجم البلدان).

تروجلیونه.

[] (اخ) قصبه ای است که در ایونیا، نزدیک کوه میکالی و روبروی ساموس واقع است و پولس حواری وقتی که از تراوس به ملیتس می رفت یکشب در آنجا توقف کرد. (از قاموس کتاب مقدس).

تروچپال.

[ت] (اخ) یکی از پادشاهان و امیران هند بود که از سلطان محمود غزنوی شکست خورد و متواری شد. در الجماهر ص ۵۵ تروچپال شاه آمده است: تروچپال سپه را بشب گذاشته بود به پیل از آب و از آن سو گرفته راه گذار. فرخی.

تروچسب.

[ت رُج] (ص مرکب، از اتباع) فرزند. چابک. چالاک. سریع. و بی تأمل.

تروچنال.

[ت] [؟] (اخ) تروچنال. رجوع به همین کلمه شود.

تروح.

[ت رُو] (ع مص) شبانگاه رفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).
 || شبانگاه آمدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شبانگاه سیر کردن یا کاری کردن و راحت یافتن. (آندراج ||). بوی چیزی گرفتن آب از جهت قرب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). آب بوی چیزی فراگرفتن ||.

برگ بیاوردن درخت در خریف و دراز شدن گیاه. (تاج المصادر بیهقی). دوباره برگ در آوردن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوباره برگ باز کردن درخت بعد از ادبار تابستان. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). به مروحه باد زدن. (تاج المصادر بیهقی). به مروحه باد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تروخ.

[تَ رَوُّ وُ] (ع مص) در گل و لای افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تر و خشک.

[تَ رُ خٌ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) نمدار و بی نم. (ناظم الاطباء): بیابان همه آتش افروختند تر و خشک میزم همی سوختند. فردوسی ||. بسیار و اندک. (ناظم الاطباء): بسوختی تر و خشک و مرا پیاسخ سرد که دید هرگز سوزنده ای بدین سردی. خاقانی. از تر و خشک هر چه داشت وزیر گفت با زاهد آن تست بگیر. نظامی ||. بی گناه و گناهکار. در مثل گوید: تر و خشک با هم میسوزند.

تر و خشک کردن.

[تَ رُ خٌ كَ دٌ] (مص مرکب) در تداول عامه کودک یا بیماری را پرستاری کردن.

ترؤد.

[تَ رَ ءٌ] (ع مص) بحرکت آمدن و وزیدن باد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بحرکت آمدن باد و به چپ و راست متمایل شدن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برخاستن، پس لرزه گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سایه افکندن و میل کردن شاخ درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میل کردن شاخ درخت. (منتهی الارب) (المنجد ||). پیچیده شدن گردن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد ||). شادمانی نمودن از نعمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). در چاشت بودن: ترأد الضحی؛ کان فی الرأد. (اقرب الموارد) (المنجد).

تروده.

[تَ دَ / دِ] (ا) توده و پشته و تپه. (ناظم الاطباء ||). جفت و زوج و دوگانه. (ناظم الاطباء). مصحف ترووه است. رجوع به همین کلمه شود.

تروده.

[تَ دَ / دِ] (اخ) نام مزرعه ای در نزدیکی شهر کرمان. (ناظم الاطباء).

ترور.

[تُ] (ع مص) بریده شدن و بریدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج). لازم است و متعدی. (آندراج ||). دور افتادن از شهر

خویش || بیرون افتادن استخوان. (منتهی الارب) (آندراج ||). ساقط شدن دست. (منتهی الارب ||). فربه و با گوشت شدن. (آندراج). به همهء معانی. رجوع به تر [ت ر ر] شود.

ترور.

[ت رُ، رُ] (فرانسوی، ا) مأخوذ از فرانسه (۱) و بمعنی قتل سیاسی بوسیلهء اسلحه در فارسی متداول شده است. تازیان معاصر اِهراق را بجای ترور بکار برند و این کلمه در فرانسه بمعنی وحشت و خوف آمده و حکومت ترور هم اصول حکومت انقلابی است که پس از سقوط ژیروندنها (از ۳۱ مه ۱۷۹۳ تا ۱۷۹۴ م.) در فرانسه مستقر گردید و اعدامهای سیاسی فراوانی را متضمن بود. رجوع به تروریست شود. (۱) - Terreur.

ترور کردن.

[ت رُ رُ کَ دَ] (مص مرکب) قتل سیاسی با اسلحه. و رجوع به ترور شود.

تروریست.

[ت رُ ری] (فرانسوی، ص، ا) (۱) مأخوذ از ترور (۲) فرانسه، کسی که طرفدار اصول تشدد باشد. طرفدار شدت عمل و ایجاد رعب و ترس. این کلمه در زبان فارسی متداول به شخصی اطلاق میشود که با اسلحه مرتکب قتل سیاسی شود. و رجوع به ترور و تروریسم شود. (۱) - Terreur - (۲) - Terroriste.

تروریسم.

[ت رُ ری] (فرانسوی، ا) (۱) اصل حکومت وحشت و فشار ||. اصول حکومتی که در فرانسه از ۱۷۹۳ تا ۱۷۹۴ م. مستقر بود ||. در زبان فارسی این کلمه باصلی اطلاق می شود که در آن از قتل‌های سیاسی و ترور دفاع گردد. و رجوع به ترور و تروریست شود. (۱) - Terrorisme.

ترور.

[تُ] (ع مص) سخت شدن. (تاج المصادر بیهقی). سخت شدن گوشت. (منتهی الارب). سخت گردیدن و هنگفت شدن چیزی. (ناظم الاطباء). خشک شدن و سخت و محکم شدن چیزی. (از المنجد). غلیظ و سخت شدن چیزی. (از اقرب الموارد). يقال: ترز اللحم تروزا؛ صلب. (اقرب الموارد ||). بسته شدن آب. (از المنجد ||). افتادن موهای دم شتر بر اثر بیماری. (از اقرب الموارد).

تروژیلو.

[تروژیلو لُ] (اخ) (۱) شهری است در پرو که ۶۲۲۰۰ تن سکنه و معادن مس و کارخانه های دباغی دارد. (۱) - Trujillo.

ترؤس.

[ت رَءْءُ] (ع مص) رئیس شدن. (زوزنی) (اقرب الموارد) (المنجد). مهتر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تروس.

[ت] (ع ا) جِ تُّوس بمعنى سپر. (منتهی الارب) (آندراج). و رجوع به تُّوس شود.

تروس.

[ت] (اخ) (۱) رشته کوهی است در ترکیه که بدریای روم مشرف است. این رشته کوهها که قسمت جنوبی ساتراپی کاپادس را تشکیل می داده (آسیای صغیر)، ایالت سوریه از شمال باین کوهها محدود بوده است. (۱) - Taurus.

تروسک.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان بالا ولایت بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه که در ۲۲ هزارگزی شمال شوسهء مشهد به تربت حیدریه واقع است دامنه ای معتدل و ۶۴ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و میوه و بنشن و شغل اهالی زراعت و گل داری و کرباس بافی است. راه ماشین رو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تروسو.

[ت س] (اخ) (۱) آرماند. طبیب فرانسوی که بسال ۱۸۰۱ م. در درتور بدنیا آمد و در سال ۱۸۶۷ م. درگذشت وی کتاب در تراپوتیک (۲) تدوین کرد که مدتهای درازی از کتابهای کلاسی دانشکده های پزشکی بود. (۱) - (Trousseau (Armand).
Traite de Therapeutique - (۲).

تروش.

[ت] (ص) حامض. (ملخص اللغات). تُرش و تُّرش لهجه ای است که در جنوب خراسان بهمین صورت متداول است. رجوع به ترش شود.

تروع.

[ت ر و] (ع مص) ترسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفرع. (اقراب الموارد) (المنجد).

تروغ.

[ت ر و] (ع مص) غلطیدن ستور در خاک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمرغ. (اقراب الموارد) (المنجد).

تروغ.

[ت] (اخ) رجوع به تروق شود.

تروغد.

[ت ب] (اخ) قریه ای به چهار فرسنگی طوس. جمعی از زهاد و محدثان از این مکان برخاسته اند. (از سمعانی) (از معجم البلدان).

هم اکنون قریه مزبور را طرّبه یا ترغبه نامند و رجوع به طرّبه در فرهنگ جغرافیایی ایران و همین لغت نامه و تروغبدی شود.

تروغبدی.

[تُ بَ] (ص نسب) منسوب به تروغبد. رجوع به ترغبد شود.

تروغبدی.

[تُ بَ] (اخ) محمد بن محمد بن حسین، مکنی به ابو عبدالله. یکی از شیوخ تصوف و معاصر المتقی المستکفی و المطیع و امیر نوح سامانی بود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تروغبدی.

[تُ بَ] (اخ) نعمان بن محمد بن احمد بن الحسین بن النعمان طوسی مکنی به ابوالحسن که از محمد بن اسحاق خزیمه استماع کرد و از وی الحاکم ابو عبدالله روایت کرد. وی از مکرترین (فزون حدیثان) است و پیش از سال ۳۵۰ ه. ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

تروغلودیت.

[تُ رُلُ] (ا) تلفظ ترکی تروغلودیت است. و رجوع به همین کلمه شود.

ترو فرز.

[تُ رُفِ] (ترکیب عطفی، ا و ص مرکب) به چابکی. به چالاکی. به تندی. بی فاصله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تروفونوس.

[تُ رُفِی] (اخ) (۱) معمار یونانی و سازنده معبد «دلف» (۲). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - (۲) Trophonios. - Delphes.

تروفیم.

[تُ رُ] (اخ) (۱) تروفیموس. و رجوع به ماده بعد و قاموس اعلام ترکی شود. (۱) - St. Trophime.

تروفیموس.

[تُ رُ] (اخ) مردی است از اهالی افسس کتاب اعمال رسولان ۴:۲۰ و ۲۹:۲۱ که گمان می برند به دست پولس ایمان آورده رفیق و مساعد پولس شد رساله دوم تیموتاوس ۴:۲۰. (قاموس کتاب مقدس) و رجوع به تروفیم شود.

تروق.

[ت] (اخ) پشته ای است. (منتهی الارب) (معجم البلدان). در کتب جغرافی عرب نام تروق یافت نشد. احتمال قوی می رود، دشت تروق همان موضع است که اکنون قریه طُرق واقع است و آن قریه ای است معتبر، صاحب پانصد خانوار بر دو فرسنگی مشهد رضا علیه السلام و یکی از منازل راه تهران به مشهد است این نام را بصورت تروغ هم نوشته اند. عباس اقبال درباره اسم مذکور چنین توضیح داده اند. همان منزلی که امروزه مردم به املائی طرق میگویند و می نویسند واقع در هفت کیلومتری جنوب شهر مشهد بر کنار جاده مشهد به نیشابور و راه عمومی مشهد بتهران، جزء بلوک تبادگان و از فرای حومه مشهد. (تعلیقات چهار مقاله نظامی چ معین ص ۱۹۴): ... پادشاه اسلام سنجر بن ملکشاه... بحد طوس به دشت تروق بهار داد. و دو ماه آنجا مقام کرد. (چهار مقاله نظامی عروضی ص ۶۵). و رجوع به طرق شود.

تروک.

[ت] (ا) در مثل عامیانه ذیل جمع ترک آمده است و جمع ترک اتراک است: اترک التروک و لوکان ابوک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تروگ پومپه.

[] (اخ) مورخی از اهالی گل، فرانسه کنونی و معاصر او گوست امپراتور روم بود (۳۱ ق. م. - ۱۴ م.). ولی کتابهای خود را بزبان لاتین نوشت. او خواست تاریخ عمومی بنویسد و از زمان نینوس پادشاه داستانی آسور شروع کرده سپس به تاریخ ماد و پارس پرداخت ولی معلوم است که مهمترین کتابهای او راجع به دولت مقدونیه بوده، زیرا تاریخ عمومی خود را «فیلیپیک» نامیده. از ۴۴ کتاب او فقط مقدمه ای باقی مانده و سایر کتابها گم شده و از فهرستی که در مقدمه ذکر کرده، مندرجات کتابهای او معلوم است. و بعلاوه «ژوستن» مورخ رومی اقتباساتی از او کرده که تا زمان ما باقی است. (از تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۷۹). و رجوع بهمین کتاب ج ۱ ص ۴۷۰ و ج ۳ ص ۲۰۵۳، ۲۰۷۱، ۲۱۷۴، ۲۱۷۵، ۲۱۹۲، ۲۲۰۹، ۲۲۴۷، ۲۲۵۷، ۲۲۷۶ شود.

تروکلو.

[] (اخ) محلی است در کنار دریای احمر. (از تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۰۷۴).

تروگلودیت.

[ت] رُل [(ا) (۱) نامی است که به انسانهای غارنشین پیش از تاریخ و دوران تاریخی اطلاق میکنند. (۱) - Troglodytes.

ترول.

[ت] (اخ) تروئل. رجوع به همین کلمه و الحلل السندسیه ج ۲ ص ۶۹ و ۱۰۰ شود.

تروپ.

[ت] رُل [(ا) (اخ) تروپ. رجوع بهمین کلمه و قاموس اعلام ترکی شود.

تروم.

[تَ رَاءُ] (ع مص) بخشودن و مهربان شدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترحم بر کسی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). ناله کردن و آرزومند شدن ناقه به بیچه. (از اقرب الموارد ||). مشتاق شدن به چیزی. (از المنجد).

تروم.

[تَ رَوُّ وُ م] (ع مص) سخریه کردن به کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترومپت.

[تَ رُ پ] (ا) ترنپت. رجوع به همین کلمه شود.

ترومتی.

[تَ رُ م] (ا مص) ترمشت. مقابل آرمی. بادسری و خیره سری و ناسازگاری و برتنی و سرکشی. رجوع به ترمشت و فرهنگ ایران باستان ص ۸۳ شود.

ترومسو.

[رُ س] (اخ) ترومسو. رجوع به همین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود.

ترومیده.

[تَ / تَ دَ / د] (۱) (ن مف) ترومیده. (فرهنگ رشیدی). آمیخته ||. اندوخته. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ورزیده. (ناظم الاطباء). (۱) - مرحوم دهخدا ترومیده و ترومیده را مصحف پژوهیده میدانسته است. رجوع به ترومیدن و ترومیده شود.

ترون.

[تَ] (اخ) (۱) شهری است در لهستان که ۱۰۴۸۰۰ تن سکنه دارد. این شهر مرکز مهم تغییرات اساسی لهستان قرار داشت. (۱) - Torun.

ترون.

[تَ رُ] (اخ) (۱) حکمران هی مر که در مقابل حمله آمیلکار سردار مشهور قرطاجنه (کارتاژ) از گُلن جبار سیسیل کمک خواست و پس از آتش زدن کشتی های آمیلکار و شکست لشکر او در حدود ۱۵۰ هزار تن از افراد سپاه کرتاژ کشته شد. رجوع به ایران باستان ص ۸۷۸ و ۸۷۹ شود. (۱) - Theron.

ترونده.

[تَ وَا] (ا) ترونده. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). میوه نارس و نوباوه را گویند. (برهان) (ناظم

الاطباء). میوه ای را گویند که نخست رسیده باشد و آنرا نوباوه نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). نوباوه. (فرهنگ رشیدی). میوه رسیده که آنرا نوبر و نوباوه نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج ||). بمعنی ترفنده است. (فرهنگ جهانگیری). مرادف ترفند و ترفنده نیز گفته اند. (فرهنگ رشیدی). ترب. (شرفنامه منیری). بمعنی مکر و حيله و تزویر و دروغ و فریب باشد. (برهان). مکر و حيله و تزویر ||. فسانه ||. محال ||. بیهوده و وعده دروغ و شکستن عهد. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترونده شود.

ترونده.

[تَ وَ دَ / دَ] (۱) تروند. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). میوه نارس و نوباوه. (ناظم الاطباء): ترونده پالیز جان هر گاو و خر را کی رسد زان میوه های نادره زیرک دل و گریز خورد. مولوی (کلیات شمس چ فروزانفر ج ۲ ص ۴). میوه شیرین بکام دوستان زان تازه شاخ از پی تلخی عیش دشمنان آمد پدید زان چنان آزاده شاخی این چنین ترونده ای هم ز بخت خسرو خسرو نشان آمد پدید. ابن یمن (از فرهنگ جهانگیری ||). مکر و حيله و دروغ و فریب. (ناظم الاطباء ||). تجدد و نورسیدگی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تروند شود.

تروو.

[تَ رِ] (اخ) (۱) مرکز شاهزاده نشین قدیمی دمب (۲) و اکنون مرکز بلوکی در ولایت بورگ است که در ایالت ان (۳) فرانسه واقع است و ۳۹۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Ain - (۳) - Dombes. (۲) - Trevoux.

ترووا.

[اخ] (۱) تروا. رجوع به همین کلمه و ایران باستان ج ۱ ص ۳۴۲، ۶۶۰، ۶۶۱، ۷۲۳، ۷۶۵ و ج ۲ ص ۱۰۹۲، ۱۲۱۳، ۱۲۴۶، ۱۳۵۱، ۱۷۵۵، ۱۹۴۸ و ج ۳ ص ۲۰۶۳ و ۲۰۹۶ شود. (۱) - Troie.

ترووه.

[تَ / تَ وَ / وَ] (۱) جفت را گویند و به عربی زوج خوانند. (برهان) (از آندراج). زوج و جفت و دوگانه و دوتایی. (ناظم الاطباء ||). فرد و یکتا. (ناظم الاطباء). رجوع به تروه در همین لغت نامه شود. (۱) - در ناظم الاطباء بگونه های: [تَ وَ] و [تَ وَ وَ] و [تَ وَ وَ] و [تَ وَ] آمده است.

تروویل - سور - مر.

[تَ م] (اخ) (۱) مرکز بخشی است در ولایت لیزیو واقع در ایالت کالوادوس فرانسه که ۶۸۰۰ تن سکنه دارد. بندر کوچکی که مرکز فروش موز می باشد. (۱) - Trouville - sur - mer.

تروه.

[تَ وَ / تَ وَ] (۱) بمعنی ترووه است که جفت باشد. (برهان) (آندراج). و رجوع به ترووه شود.

تروه.

[تَ رِ وِ] (۱) معبر تنگ و راه دشوار گذار. (ناظم الاطباء).

تروهیدن.

[تَدَ] (مص) ... من گمان میکنم تروهیدن و ترومیدن مجعول است. اصل پژوهیدن بوده در هر دو بیت عنصری (۱) و بدر جاجرمی ... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هر که را باز تروهی (۲) تو دشمن گیری که بگیتی همه خائن تن و با نقصان است. بدر جاجرمی (از شعوری). رجوع به تروهیده شود. (۱) - رجوع به تروهیده شود. (۲) - به عقیده مرحوم دهخدا: باز پژوهشی.

تروهیده.

[تَ / تِ دَ / دِ] (ن مف) بمعنی اندوخته و آمیخته باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). بر وزن ترومیده که سابقاً مرقوم شد و بهمان معنی آمده بدر جاجرمی گفته... (۱) (انجمن آرا) (آندراج). محشی فرهنگ اسدی نخجوانی که تحفه هم از او نقل میکند می نویسد: تروهیده (و) ترومیده آموخته و اندوخته بود. عنصری گوید: مرگ فرهنگ از تروهیده است. تیز مغزی از او نکوهیده است. (۲) و شعوری می نویسد: ترومیده، آمیخته و اندوخته (۳) و سپس در کلمه تروهیده می گوید این تروهیده مذکور است یعنی آمیخته. بدر جاجرمی گوید (۴) ... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تروهیدن و ترومیده و پژوهیدن شود. (۱) - در شاهد تروهیدن آمده است. صاحب انجمن آرا پس از نقل آن بیت آرد: در این بیت مرا تأمل است چه «پژوهی» بمعنی تفحص نیز توان خواند. (۲) - مرحوم دهخدا این بیت را بدینسان تصحیح کرده اند: هر که فرهنگ او پژوهیده است تیز مغزی از او نکوهیده است. ولی در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۵۶ این بیت عنصری شاهد فروهیده بمعنی پسندیده بدینصورت آمده است: هر که فرهنگ از او فروهیده است تیز مغزی از او نکوهیده است. (۳) - البته آموخته به تصحیف آمیخته شده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۴) - در شاهد تروهیدن نقل شده است.

تروی.

[تَ رِ وِ] (ع مص) سیراب شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سیراب شدن و تازه گردیدن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سیراب شدن درخت. (از المنجد). سیراب شدن و تازه گردیدن مرد یا درخت. (از اقرب الموارد). اندیشیدن در کار. معتدل و سطر و درشت گردیدن بندی مرد يقال: تروت مفاصله اذا اعتدلت و غلظت. باز گفتن سخن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به ترویة شود.

تروی.

[تَ رِ] (اخ) (۱) پایتخت قدیمی شامپانی (۲) و مرکز کنونی ایالت اوب (۳) است که بر کنار سن و ۱۵۸ هزار گزی جنوب شرقی پاریس واقع است و ۶۸۹۰۰ تن سکنه دارد کلیسای بزرگ سن پیر و سن پل که در قرنهای ۱۳ - ۱۷ میلادی ساخته شده است در این شهر واقع است و نیز کلیساهای سن مادلین و سن ژان و سن اوربن که متعلق بقرن ۱۳ میلادی است در این شهر قرار دارد. این شهر یکی از مراکز صنعتی و فلاحتی است در سال ۱۴۲۰ م. در این شهر قراردادی امضا گردید که نیابت سلطنت هانری پنجم پادشاه انگلستان در فرانسه شناخته شد و در سال ۱۴۲۹ م. ژاندارک قهرمان ملی فرانسه این شهر را از اشغال خارجیان رها ساخت. رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - Aube - (۲) - Champagne. (۳) - Troyes.

تروی.

[تْ رُ] (اخ) ولایتی است در شامپانی (ایالت کنونی اوب) که شهر تروی سابق الذکر در آن واقع است. این ولایت دارای ۱۶ بخش و ۲۵۴ بلوک است و ۱۷۵۴۰۰ تن سکنه دارد. و رجوع به ماده قبل شود.

ترویا.

[تْ رُ] (اخ) (۱) تروا. رجوع به همین کلمه و فرهنگ ایران باستان ص ۲۴۰ و یسنا ص ۹۲، ۹۳، ۹۴ و ۱۰۶ شود. (۱) - Troia. Troia = Troie.

ترویء.

[تَرْءْ] (ع مص) اندیشیدن در کار و نگرستن پایان آن و در جواب تعجیل نکردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نگرستن در کار و اندیشیدن در ظروف و پایان آن. (از المنجد). رجوع به تروئه شود.

ترویب.

[تَرْءْ] (ع مص) ماست گردانیدن (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جغرات ساختن شیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). عاجز و مانده گردانیدن ||. مست کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترویت.

[تْ رِ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان اسفندقه در بخش ساردوئیئه شهرستان جیرفت که در ۱۱۵ هزارگزی جنوب ساردوئیئه و ده هزارگزی شمال راه فرعی جیرفت به بافت واقع است و سه تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

ترویج.

[تَرْءْ] (ع مص) رایج کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). روان کردن. (تاج المصادر بیهقی). روایی دادن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (غیاث اللغات). رواج دادن کالا. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آرایش دادن کلام و مبهم ساختن آن چنانکه حقیقت آن درک نشود. (از المنجد ||). تعجیل کردن چیزی را. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). دوام یافتن غبار بر سر شتر. (از اقرب الموارد).

ترویج.

[تَرْءْ] (ع مص) راحت دادن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). راحت دادن و منه: ترویجه شهر رمضان سمیت بها لاستراحة بعد كل اربع ركعات. (منتهی الارب ||). بجماعت نماز تراویح را خواندن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خوشبوی کردن. (تاج المصادر بیهقی). خوشبوی گردانیدن. (زوزنی) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوشبو دار کردن. (غیاث اللغات). خوشبوی کردن روغن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). با مأوی کردن چهار پای را شبانگه. (تاج المصادر بیهقی). به خوابگاه باز آوردن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از

المنجد ||). خوش ساختن دل کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و از این معنی است قول فارض: «روح القلب بذکر المنحنی». (اقرب الموارد ||). شبانگاه رفتن نزد کسان. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). || با بادزن خود را باد زدن. (المنجد).

ترویحه.

[تَوْح] (ع ا) ج، تراویح. رجوع به همین کلمه شود: به جملهء مملکت نامه ها رفت در معنی ترویحهء مساجد و عرض مجالس. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۳). و رجوع به الجماهر بیرونی ص ۴، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰ و رجوع به تراوی و ترویح در همین لغت نامه شود.

تروید.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چنانه است در بخش شوش شهرستان دزفول و در ۱۴ هزارگزی جنوب باختری شوش و ۱۶ هزارگزی باختر راه شوسهء دزفول به اهواز قرار دارد. دشتی است گرم و ۳۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه و محصول آنجا غله و برنج و کنجد است و شغل اهالی زراعت است و راه آن در تابستان قابل اتومبیل رانی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

ترویز.

[تَو] (ع مص) قصد کردن چیزی را بعد چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأمل کردن کلام یا رأی را اندک اندک تا نیکو کند تقدیر او را. (از المنجد). رَوَزَ رأیه و کلامه؛ هم بشیء منه بعد شیء. (اقرب الموارد).

ترویز.

[ر] (اخ) (۱) شهری است در ایتالیا و بر کنار رود سیل واقع است. ۶۳۰۰۰ تن سکنه و کارخانه های فلزات و چینی سازی دارد. (۱) - Trevice.

ترويض.

[تَو] (ع مص) نیک رام کردن ستور. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ریاضت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مرغزار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مرغزار ساختن زمین را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مانند روضه ساختن باران، زمین را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). روضه ساختن زمین بی آب و گیاه را. (از اقرب الموارد ||). لازم گرفتن مرغزار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترویح.

[تَو] (ع مص) ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی). ترسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نیک سیراب کردن نان را به روغن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). نیک آمیخته کردن نان را به روغن. (ناظم الاطباء). رجوع به ترویغ شود.

تروغ.

[تَرْ] (ع مص) چرب کردن لقمه. (تاج المصادر بیهقی). نیک تر کردن ترید را به روغن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به تروغ شود.

ترویق.

[تَرْ] (ع مص) صافی کردن شراب. (تاج المصادر بیهقی). صافی گردانیدن شراب. (دهار). پالودن و روشن و صاف کردن شراب و جز آن ||. فروختن چیزی و خریدن بهتر از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بالا کردن در قیمت چیزی و نخواستن آن را ||. فروهستن شب تاریکی را ||. کمیز کردن مست در جامهء خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترویل.

[تَرْ] (ع مص) نیک بمالیدن نان به روغن. (تاج المصادر بیهقی). پیه گداخته نانخورش ساختن یا چرب کردن نان را به روغن و یا سخت و بسیار تر کردن آن را به روغن و یا سخت و بسیار تر کردن آن را به روغن یا به مسکه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سخت مالیدن نان را به روغن. (از المنجد ||). بر آوردن اسب نره را تا کمیز اندازد یا ایستاده کردن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فرو گذاشتن اسب اندام را از بهر بول. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). فرو گذاشتن اسب آب دهن در توبره. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). || انزال کردن مرد پیش از رسیدن به زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترویم.

[تَرْ] (ع مص) درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جویان گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). طالب و جوینده چیزی گردانیدن کسی را ||. اراده چیزی نمودن بعد از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترویة.

[تَرْ] (ع مص) سیراب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). سیراب گردانیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). کسی را بر روایت شعر داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بر روایت شعر داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). در کاری اندیشه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). اندیشه کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد). اندیشیدن در کار و نگریستن پایان آن را و تعجیل نکردن در جواب. (منتهی الارب). و رجوع به تروی شود.

ترویة.

[تَرْ] (ع ا) یوم الترویة، روز هشتم از ماه ذیحجه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لانهم كانوا یرتوون فیه من الماء لما بعد

اولاد ابراهیم (ع) کان یتروی و یتفکر فی رؤیاه فیہ و فی التاسع عرف و فی العاشر استعمل. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء): وان نارها بین ده رده بر نارون گرد آمده چون حاجیان گرد آمده در روزگار ترویہ. منوچهری. بوجعفر منصور فرمان یافت روز سه شنبه پیش از ترویہ به روزی. (تاریخ سیستان).

تره.

[تَ رَ رَ / تَ رَ / رَ] (ا) از «تر» + «ه» (پسوند پدید آورنده اسم از صفت) پهلوی ترک (۱) معرب آن ترج و طرح در شاهترج. (حاشیہ برهان چ معین). هر سبزی که با طعام خورند عموماً و گندنا را گویند خصوصاً. (برهان). سبزی باشد که آن را با خوردنیها بخورند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). هر سبزی بستانی عموماً و چغندر و اسفناج و جرجیر و کرفس و گندنا خصوصاً. (ناظم الاطباء). تره در تهران نوعی از سبزیهای خوردنی است... معروف است و در مصر بسیار مشهور بود. (سفر اعداد ۵: ۱۱) لکن لفظی که در عبرانی به تره ترجمه شده است بیست و دوبار در عهد قدیم ذکر شده است و در سایر جاها به سبزی ترجمه شده است لهذا بعضی برآند که در اینجا هم قصد از سبزی هایی است که خورده میشود که تره نیز به همان معنی است. (از قاموس کتاب مقدس). گیاهی است از تیره سوسنیها جزو دسته گل سوسن که گیاهی است دو ساله و در اروپا و آسیا و افریقا می روید ارتفاعش در بعضی گونه ها ممکن است تا ۶۰ سانتی متر برسد. ساقه گلدارش منفرد است. گل آذینش چتری است و گلها به شکل کره ای در انتهای ساقه قرار دارند. برگهای این گیاه جزو سبزیهای خوردنی مصرف می شود، گندنا، بقل. (فرهنگ فارسی معین): بیاورد خوانی بر شهریار برو خایه و تره جو بیار. فردوسی. بیاورد زن خوان و بنهاد راست برو تره و سرکه و نان و ماست. فردوسی. بفرمود تا آب نار آورند همان تره جو بیار آورند. فردوسی. ای حجت، پند نشنود جاهل چون سبزی کنی به پیش او تره؟ ناصر خسرو. چه کنی دنیا بی دین و خرد زیراک خوش نباشد بی نان تره و آویشن. ناصر خسرو. تره و سرکه هست و نانت نیست قامت کوتاه است و جاه طویل. ناصر خسرو. و بخار پالیزهای تره چون کرنب و کیکر و سیر و باقلی و مانند آن. (ذخیره خوارزمشاهی). و طعامهای سنگین و گوشت جانوران بزرگ و ... جمله تره ها زیان دارد. (ذخیره خوارزمشاهی). ابلهی کن برو که تره فروش تره نفروشدت به عقل و تمیز. مسعود سعد. بی تو همه ظریفان بی آب و تره اند تو همچو ترب غاتفری زینت تره. سوزنی. بجای میوه همی میخورم زقوم و حمیم بجای تره و گل مار باشد و خارم. سوزنی. به نان نارسیده مرا تره پس او عزیز می دگر نیز مهمان فرستد. انوری. خوش نمکی شد لبش، تره تر عارضش بر نمک و تره بین، دلها مهمان او. خاقانی. همچون فلک که بر سر خان قبول و رد آن را همی که تره دهی نان نمیدهی. خاقانی. نه هر زن زن بود هر زاده فرزند بود تره به تخم خویش مانند نظامی. گرچه در خدمت صدر تو هنرمندانند وین رهی بار دل و زحمت خاطر باشد لیک رسم است که بر خوان ملوک ایام تره اول بود و حلوا آخر باشد. کمال اسماعیل (از فرهنگ جهانگیری). مرغ بریان به چشم مردم سیر کمتر از برگ تره بر خوان است. سعدی (گلستان). سرکه از دسترنج خویش و تره بهتر از نان ده خدا و بره. (گلستان). ولیک با همه جرم امید مغفرت است که تره نیز بود در مواید سلطان. سعدی. شاعری نیست پیشه ای که از آن رسد نان به تره، تره به دوغ. ابن یمین. بهای تره یکروزه خوان همت اوست هر آن ذخیره که در بحر و کان بود مخزن. ابن یمین (از فرهنگ جهانگیری). عدوی بی کرشم گرس و گرس نیست بهیچ تره نشاید نهاد بر خوانش. سلمان ساوجی (کلیات چ رشید یاسمی ص ۱۴۵). به هر جریب از بقول و... پیاز و سیر و تره و دیگر خضریات. (تاریخ قم ص ۱۱۲). تره ها و خیارزارها و جالیزها... و سایر خضریات. (تاریخ قم ص ۱۲۱). کزر و شلغم و چندر، کلم و ترب و کدو تره ها رسته ترو سبز، بسان زنگار. بسحاق اطعمه. باشند خورند گانش فارغ از زحمت تره و نمکدان. فخرالدین منوچهر. - تره زرین؛ زرین تره: کسری و ترنج زر پرویز و تره زرین بر باد شده یکسر با خاک شده یکسان پرویز کنون گم شد زان گمشده کمتر گو زرین تره کو بر خوان رو کم ترکوا بر خوان. خاقانی. - امثال: تره در کوه بریان است، در جایی که چیزی خوردنی

یافت نشود هر طعام سهل حکم بریان دارد چون تره که صورت بره پیدا می کند. (آندراج). تره به تخمش می رود، حسنی به باباش. (۱) - Tarak.

تره.

[تُرَ] (ع ص، ا) ج، تراریه. (اقرَب الموارِد) (المنجد) (ناظم الاطباء). باطل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرَب الموارِد) (المنجد). ناس تره؛ مردم باطل. (ناظم الاطباء). و رجوع به تُرَّهه و تُرَّهات شود: چون زین زمانه کوفت یالت را کمتر کنی این دویدن تره. ناصر خسرو.

تره.

[تَ] (ا) دندانه‌های کلید را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). گیاه تیزی را نیز گفته اند که بر سرهای دانه های جو و گندم در خوشه می‌باشد. و باین دو معنی با زای فارسی هم آمده است. (برهان). موه‌های تیزی که در خوشه بر سر دانه های جو و گندم است. (ناظم الاطباء). و رجوع به تزه شود.

تره.

[تُرَ] (ص، ا) زن حسین خویله. (منتهی الارب). زن صاحب جمال رعنا. (ناظم الاطباء). التره، الجاریه الحسناء الرعنا. (تاج العروس).

تره.

[تَ] (ع مص) کینه ور کردن کسی را. (شرح قاموس). نستیدن کینه را (؟). (منتهی الارب). کینه یا ستم رسانیدن به کسی. (از اقرَب الموارِد ||). ترسانیدن ||. مکروه و بدی رسانیدن ||. کم کردن مال و حق کسی را. (منتهی الارب) (اقرَب الموارِد).

تره.

[تَ رَهَ] (ع مص) در ترهات افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (ذیل اقرَب الموارِد).

ترهات.

[تُرَ] (ع ا) ج تُرَّهه. (۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخن های باطل لهو آمیز. ج ترهت که بمعنی باطل است. (غیاث اللغات) (از آندراج). سخنان بیهوده و خرافات. (شرفنامه منیری). ج ترهه. اباطیل و دواهی. (المنجد). فارسی معرب است آنگاه به باطل استعاره شد پس گویند الترهات البسابس و الترهات الصحاصح و از اسمای باطل است: تطاول لیلی و اعترتی وساوسی لاتی اتی بالترهات البسابس. (از اقرَب الموارِد). و ربما جاء مضافاً یقال: اخذ فی ترهات البسابس. (اقرَب الموارِد). بمعنی بیهوده و هرزه و خرافات و مهملات باشد. گویند عربی است. (برهان). ترهه بر وزن قبره بمعنی ناچیز و باطل است... و جمع آن ترهات بالف و تاو تراریه بر وزن قنادیل می آید و سنایی آنرا تراهاات آورده و شمس قیس بر او اعتراض کرده است: خاص در بند لذت و شهوات عام در بند هزل و تراهاات (۲) (حاشیه برهان چ معین). زین چنین ترهات دست بدار کار کن بگذر از ره گفتار سنایی. زاهد گفت اگر مرا آرزوی مرید بسیار... نبودی... به ترهات دزد فریفته نگشتمی. (کلیله و دمنه). مشنو ترهات او که بیمار پر گوید و هرزه روز

بحران. خاقانی. چندین هذیان‌ات و ترهات که مردود عقل و نامقبول خرد است ایراد کردم. (سندبادنامه ص ۷۱). ترا خدای گزید از جهان و شاهی داد حدیث خصم فسانه ست و ترهات محال. ظهیری (از شرفنامه منیری). این همه ترهات میدانم من برای تو تو برای منی. عطار. عقل شیدا شد چه خوانی ترهات راه پیدا شد چه پای بی ثبات. مولوی. نخوت و دعوی و کبر و ترهات دور کن از دل که تا یابی نجات. مولوی. بر سرت چندان زعیم ای بد صفات تا بگویی ترک شید و ترهات. مولوی. اما آنچه گفته است که «پیش از قیامت یزید و... را زنده کنند و بکشند» اصلی ندارد و از جمله خرافات و ترهات باشد. (کتاب النقص ص ۳۰۶ ||). راه خرد که از راه بزرگ منشعب شود واحد آن ترهه است. (از اقرب الموارد). راه های کوچک. (از المنجد). و رجوع به ترهه شود. (۱) - راه های کوچک و فرعی که از راه اصلی و بزرگ منشعب شود. (۲) - سنایی در این بیت نظر باصل کلمه داشته است و رجوع به حاشیه ج ۱ الف ص ۴ شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترهافه.

[[(اخ) سومین و آخرین پادشاه سلسله بیست و پنج مصر که معروف به سلسله حبشی هستند. هم خودش و هم اسم خانواده اش حبشی است. وقتی که سناخریب پادشاه آشور برای تصرف فلسطین در قلب آن مملکت بطرف مصر در ۷۰۱ ق. م. حرکت میکرد شنید ترهافه پادشاه حبشی برای مقابله او می آید (دوم پادشاهان ۱۹:۱۹) سناخریب در شرح کارهای خود بدون ذکر نام پادشاهان چنین می گوید که: «پادشاهان مصر و اسبان جنگی پادشاه حبشه در جنگ التکه حاضر شدند». (قاموس کتاب مقدس).

ترهب.

[تَ رَهْ هُ] (ع مص) راهب شدن. (تاج المصادر بیهقی) (غیاث اللغات) (آندراج). راهب گردیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): وان دگر بهر ترهب در کنشت وان یکی بهر حریصی سوی کشت. مولوی ||. پرستش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعبد کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). وعدهء بد کردن کسی را و ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توعده. (اقرب الموارد) (از المنجد).

تره بار.

[تَر / ر] (ا مرکب) مقابل خشکبار میوه های تازه و احرارالبقول مانند: خربزه، هندوانه، خیار، گرمک، طالبی، گیلاس، زردآلو، کاهو و سبزیهای خوردنی و جز اینها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تره بارفروش.

[تَ رَ / رِفْ] (نف مرکب) فروشندهء تره بار که بقول فروشد.

تره بارفروشی.

[تَ رَ / رِفْ] (حامص مرکب) عمل تره بارفروش. دادوستد تره بار ||. (ا مرکب) محل داد و ستد تره بار. جایی که در آن تره بار داد و ستد کنند.

تره باغی.

[ت ر] (ا مرکب) گندنا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تره شود.

ترهبل.

[ت ر ب] (ع مص) به روش رهبله رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به روش رهبله رفتن. و رهبله نوعی از رفتار است. (آندراج) (از اقرب الموارد). به روش رهبله رفتن و آن نوعی رفتار است مانند هرولة. (از المنجد).

ترهبن.

[ت ر ب] (ع مص جعلی) رهبانیت گرفتن: الا ان یذکر عن عباد بنی اسرائیل ما حملوا علی انفسهم من التشدید او عن عیسی علیه السلام و اصحابه ما یقتضیه الترهبن. (صفه الصفوه ابن جوزی). رجوع به ترهه و رهبانیه شود.

تره پور.

[ر پ] (اخ) (۱) بلوکی است در ولایت دیپ (۲) که در ایالت سن ماریتیم (۳) فرانسه و بر کنار دریای مانس واقع شده است و ۵۴۰۰ تن سکنه دارد. و توقفگاه حمام دریایی است. (۱) – Seine – Maritime – Dieppe. (۲) – Treport. (۳).

تره تن.

[] (اخ) ده کوچکی است از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان قزوین که ۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تره تندک.

[ت ر / ر ت د] (ا مرکب) تره تیزک را گویند و آن سبزه یی باشد که به عربی جیرجیر خوانند. (برهان) (آندراج). تره تیزک. جیرجیر. (ناظم الاطباء). و رجوع به تره تیزک و شاهی شود.

تره توت.

[ت ر] (ا مرکب) در بیت ذیل ظاهراً به معنی برگ درخت توت یا میوه تر آن آمده است: عاشقی کز عشق یزدان خورد قوت صد بدن پیشش نیرزد تره توت. مولوی. و رجوع به تره شود.

تره تیزک.

[ت ر / ر ز] (ا مرکب) از تره + تیز + ک (پسوند) ترتیزک یا شاهی (۱) گیاهی است از تیره چلیپانیان (۲). (حاشیه برهان چ معین). یعنی سبزه ای که تخمش به هند، هالم و جندمور نام دارد. (شرفنامه منیری). و رجوع به ترتیزک و تره تندک و شاهی و گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۰۸ شود. (۱) – Cruciferes – Lepidium. (۲).

تره تیزک.

[تَ رِ زَا] (اخ) دهی است جزء دهستان گنجگاه در بخش سنجد شهرستان هروآباد که در ۱۲ هزارگزی باختر مرکز بخش گیوی و ۳ هزارگزی شوسه اردبیل به هروآباد واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۴۱۴ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آن حبوبات و غلات و شغل مردم زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تره حویجک.

[تَ رَ / رِ حَ جَ] (ا مرکب) گیاهی خودرو دشتی است که برگ آن به برگ حویج (زردک) ماند و در آنها کنند و این نام در کرج معمول است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تره خراسانی.

[تَ رَ / رِ خَ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) رستنی باشد ترش مزه و آنرا در خراسان ساق ترشک خوانند، چه ساق آن بسیار ترش می‌باشد و در عربی حامضه گویند. سرد و خشک است و قابض. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). ساق ترشک و مرزه. (ناظم الاطباء).

تره خرد نکردن.

[تَ رَ / رِ خُ نَ كَ دَ] (مص مرکب) در تداول مردم، بی اعتنایی کامل. کمترین ارزشی برای کسی قایل نبودن: فلان برای توتره خرد نمی‌کند، یعنی کمترین اعتنایی به تو نمی‌کند.

تره دان.

[تَ رَ] (اخ) دهی است از دهستان نودان در بخش کوهمره نودان شهرستان کازرون، که در ۷ هزارگزی شمال نودان، در دامنه شمالی کوه تل مرگ و رودخانه شاپور قرار دارد. دامنه و معتدل است و ۱۰۵ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه شاپور و محصول آنجا غلات و برنج است. شغل مردم آنجا زراعت و قالی و گلیم بافی است. راه فرعی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تره دوغ.

[تَ رَ / رِ] (ا مرکب) سبزی که در دوغ ریزند. (ناظم الاطباء).

تره ره.

[تَ رَ رَ] (ع مص) سرخ و سپید شدن تن کسی از نعمت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سپید شدن تن کسی از نعمت. (از اقرب الموارد). سپید و نرم و لطیف شدن تن کسی از آسایش زندگی. (از المنجد). پی هم درخشیدن سراب. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تره زار.

[تَر / ر / ا / تَر / ر] (ا مرکب) بستانی که همه جور تره در آن کارند و سبزی زار. (ناظم الاطباء). آنجا که بقولات کاشته اند. آنجا که صیفی کارند [|]. آنجا که تره یعنی گندنا کارند: خواجه در تره زار انسانی هست از روی ناخوشش کسنی خانه ای کو بود در او تنها خانه ای باشد اندر او کس نی. ابوبکر خال.

ترهس.

[تَرَهْ ه] (ع مص) جنبیدن و حرکت نمودن و مضطرب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرك و اضطراب. (المنجد). تمخض و تحرك و اضطراب. (اقرب الموارد).

ترهستن.

[تَه ت] (مص مرکب) خشمناک شدن و قهر کردن. (ناظم الاطباء).

ترهء شیر.

[تَر ر / ر ی] (ترکیب اضافی، ا مرکب) تره ای است که بغایت تلخ بود. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). تره ای باشد شبیه تبرخون (تبرخون) لیکن به غایت تلخ است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترهء صحرائی.

[تَر ر / ر ی ص] (ترکیب وصفی، ا مرکب) ترهء کوهی. گندناى بری. گندناى صحرائی. رجوع به تره و ترهء کوهی و طيطان شود.

تره غیه.

[ر ی] [اخ] (۱) مرکز بخشی است در ولایت لانیون (۲) واقع در ایالت کوت دونور (۳) که چندان از ساحل دریای مانس دور نیست و ۳۶۰۰ تن سکنه و یک کلیسای بزرگ دارد که متعلق به قرنهای ۱۴ - ۱۵ میلادی است. موطن ارنست رنان (۴) نویسندهء معروف فرانسه در اینجاست. [Ernest Renan - (۴) - Cotes - du - Nord. (۳) - Lannion. (۲) - Treguier - (۱) - ghie].

تره فروش.

[تَرَز / رِفُ / ا / تَر / رِفُ] (نف مرکب) سبزی فروش. (ناظم الاطباء). فروشندهء تره. فروشندهء گندنا. بقال: ابلهی کن برو که تره فروش تره نفروشدت به عقل و تمیز. چیز باید که کار در عالم چیز دارد که خاک بر سر چیز. مسعود سعد. و رجوع به تره شود.

ترهء کوهی.

[تَر / ر ی] (ترکیب وصفی، ا مرکب) طيطان. طيطانه. گندناى بری. گندناى جبلی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به طيطان و طيطانه و ترهء صحرائی شود.

ترهء گربه.

[تَر / رِ گُ ت / ب] (ترکیب اضافی، مرکب) بادرنجبویه را گویند و آن تره ای باشد که گربه را بآن محبت بسیار باشد. (فرهنگ جهانگیری). بادرنجبویه است، و گربه را باین تره محبت بسیار است. (برهان). بادرنجبویه زیرا که گربه آنرا بسیار دوست میدارد. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). بادرنجبویه. (ناظم الاطباء). سنبل الطیب. و اینکه در جهانگیری به آن معنی بادرنجبویه داده اند غلط است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تره گز.

[تَر / رِ گُ] (مرکب) در مازندران حشره ای است شبیه به مورچه با شکمی دراز و چوب خوار و گزیدگی آن آماس آرد و تا قریب یکماه بپاید و آزار دهد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ترهل.

[تَرَه] (ع مص) نرم گوشت شدن و نرم شدن عضو. (از کنز). و در منتخب بمعنی سست شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). سست و جنبان شدن. (ناظم الاطباء). سست و جنبان گوشت شدن اسب و مرد. (از اقرب الموارد). رَهْل (سست و جنبان گوشت) شدن. (از المنجد). رخاوت و استرخاء گوشت. (بحر الجواهر). و رجوع به ترهیل شود.

ترهلا.

[تَه] (ا) ترهلان. طَباق. طَباقه. قونیزا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به طباق و طباقه و ترهلان شود.

تره لازه.

[تَر ز] (اخ) (۱) بلوکی است در ولایت آنژر (۲) فرانسه که ۹۶۰۰ تن سکنه دارد. و مهمترین معادن سنگ فرانسه در آن واقع است. (۱) - Angers - (۲) Trelaze.

ترهلان.

[تَه] (ا) (۱) قونیزه. قونیزا. طَباق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). این نامی است که مردم بربر به گیاهی اطلاق کنند که به یونانی قونیزه (۲) گویند. (از لکلرک ج ۱ ص ۳۱۰). ترهلان و ترهلا- اسم بربری گیاهی است که به یونانی فوئیرا گویند و آن را به عربی طباق گویند. (از مفردات ابن الیطار ص ۱۳۸). و رجوع به ترهلا- و طباق و طباقه شود. (۱) - لکلرک [تَه], Conyza, Terhelan ضبط کرده است. (۲) - Kouniza.

تره لن.

[تَر ل] (اخ) (۱) مرکز بخشی است در ولایت آوسن (۲) فرانسه که ۳۳۵۰ تن سکنه و کارخانه بافندگی دارد. (۱) - Trelon. (۲) - Avesnes.

ترهله.

[تَ لَ] (۱) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: گیاهی است که آنرا در مغرب بجای غافت (۱) بکار برند پیش از آنکه این گیاه اخیر شناخته شده باشد. ولی مستعینی نام بربری غافت (۲) را ترملان یا ترهلان آورده است. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). و رجوع به ترهلان شود. (۱) - غافت. (۲) - غافت.

تره لی.

[تَ رَ] (اخ) (۱) شهر و مرکز ناحیه ای است در ایالت کیوی و در قلمرو دولت آزاد ایرلند قرار دارد. صاحب قاموس اعلام ترکی در ذیل ترالیه آرد: قصبه ای است در ناحیهء مونستر از ایرلند که در ساحل رود لبه قرار دارد و از مصب همین رود که در ساحل اقیانوس اطلس واقع است ۲ هزار گز فاصله دارد. این قصبه مرکز ایالت کیوی است و ۱۲۵۰۰ تن سکنه دارد. [(۱) - Treli]

Tralee

تره میره.

[تَ رَ / رَ / رِ] (ا مرکب) سبزه ای است که آنرا به تازی ایهقان خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری). سبزی و تره ای است که آنرا ایهقان خوانند و آن خردل صحرايي است. (برهان). خردل صحرايي. (ناظم الاطباء). تره ای است که بتازی ایهقان گویند و آن تره ای است که دراز میشود و شکوفهء سرخ دارد و برگش پهن است و خورده میشود. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). رجوع به ایهقان شود.

ترهنده.

[تَ هَ دَ / دَ] (ص، ا) چیزی آراسته و با طراوت را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). آراسته و منظم و با طراوت و ظرافت. (ناظم الاطباء): شد ز یمن مقدمت آراسته ترهنده باز چون ز خیل (۱) خسرو سیارگان روی فلک. عمید لوبکی (از فرهنگ جهانگیری). این بیت را در فرهنگ جهانگیری و رشیدی از خواجه عمید شاهد آورده اند... و این لغت در برهان هست ولی از این شعر چنان بخاطر میرسد که صاحب فرهنگ خبط و خطا کرده اند و ترهنده را مرادف آراسته دانسته اند و شاعر گفته باشد در مدح ممدوح: شد ز یمن مقدمت آراسته تر، هند باز چون ز خیل خسرو سیارگان روی فلک. ممدوح به خسرو سیارگان و هند را بفلک تشبیه کرده باشد و اگر غیر این باشد و آراسته و ترهنده مرادف باشد شعر ناقص گردد. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - در انجمن آرا و آندراج دو بار این شعر تکرار شده است نخست: ز سیر خسرو... سپس: ز خیل...

ترهوط.

[تَ] (ع ص، ا) بسیارخوار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مرد بزرگ لقمه و بسیارخوار. (از اقرب الموارد).

ترهوک.

[تَ رَ وُ] (ع مص) جنبان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): مرفلان یترهوک؛ ای کانه یموج فی مشیته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ترهه.

[تُرَّهَ] (ع ا) باطل و سخن بی فایده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). راه خرد که از راه بزرگ بیرون رود ||. بلا ||. باد ||. ابر ||. زمین هموار. (منتهی الارب) (آندراج ||). زمین بی آب و گیاه ||. جانوری است کوچک در ریگستان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ج، ترهات. تراریه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). و رجوع به ترهات و تراریه در همین لغت نامه شود.

ترهیب.

[ت] (ع مص) ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج ||). بد حال شدن ناچه از رفتن بعد از آن بحال آمدن آن از خوردن علف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ترهید.

[ت] (ع مص) سخت نادانی و حماقت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

ترهیط.

[ت] (ع مص) بسیار خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). لقمه را بزرگ گرفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). روی مرکب باقی ماندن و پیاده نشدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). در درون منزل خود ماندن و خارج نشدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

ترهیق.

[ت] (ع مص) تهمت کردن کسی را به بدی. (تاج المصادر بیهقی). متهم داشتن کسی را به بدی و ستمکار گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). متهم به شر کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و فی الحدیث «انه صلی علی امرأه ترهق؛ ای تتهم بشر. (اقرب الموارد ||). بسیار شدن مهمان نزدیک کسی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج).

ترهیل.

[ت] (ع مص) سست گردانیدن گوشت. (تاج المصادر بیهقی). سست و جنبان گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رخوت در انتفاخ. (از المنجد).

ترهیؤ.

[تَ رَیْءٌ] (ع مص) جنییدن و نواناوان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اضطراب و تحرک. (اقرب الموارد) (المنجد ||). آماده باران گردیدن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اراده کاری کردن. سپس از آن بازماندن و اراده کردن داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تری.

[ت / تَری] (حامص) رطوبت را گویند. (برهان) (انجمن آرا). رطوبت و بت. (ناظم الاطباء). مقابل خشکی. (آندراج): نخستین که آتش ز جنبش دمید ز گرمیش پس خشکی آمد پدید وز آن پس ز آرام سردی نمود ز سردی همان باز تری فرود. فردوسی. این را که همی بینی از گرمی و سردی از تری و خشکی و ضعیفی و توان را. ناصر خسرو. می بکار آید هر چیز بجای خویش تری از آب و شخودن ز شخار آید. ناصر خسرو. هر گاه که دماغ گرم شود تریها را به خویشتن کشد... بدین دو وجه تریها فزونی اندر دماغ بسیار گردد... هر تری که بدو رسد سطر گردد و بفسرد... حرکت فزونی به دماغ رسد و رطوبتها که در وی باشد بجنباند. (ذخیره خوارزمشاهی). مزاج مردم... تا روزگار رسیدگی گرم و تر باشد و از نزدیک سالهای رسیدگی تری کمتر می شود. (ذخیره خوارزمشاهی). اندر روزگار کودکی به سبب بسیاری تری آن گرمی چندانکه هست ننماید. (ذخیره خوارزمشاهی). سخای ابر چون بگشاید از بند به صد تری فشاند قطره ای چند. نظامی. ز تری یکی نیمه جنبش پذیر ز خشکی دگر نیمه آرام گیر. نظامی. به تری و خشکی رساند قیاس. نظامی ||. تازگی و طراوت. (ناظم الاطباء). ظرافت. (غیاث اللغات). لطافت: تن خنگ بید ارچه باشد سپید به تری و نرمی نباشد چو بید. رودکی. از دلاویزی و تری چون غزلهای شهید وز غم انجامی و خوشی چون ترانه بوطلب. فرخی. همو به نرمی باد و همو به تری آب همو به جستن آتش همو به هنگ تراب (از لغت نامه اسدی بی نام شاعر). چه عجب زانکه تری لب و گل از لعاب سحاب دیدستند. خاقانی. ز تری که می رفت رود و رباب هوس را همی برد چون رود آب. نظامی. برانگیخت آوازی از خشک رود که از تری آرد فلک را فرود. نظامی. بدین تری که دارد طبع مهتاب نیارد ریختن بر دست من آب. نظامی ||. بیدماغی و ناخوشی و درستی و آزدگی. (غیاث اللغات). کنایه از درستی و سختی و بی دماغی و ناخوشی. (آندراج): ز تحریک ابر طرب پروری فتاده هوا در طلسم تری قرابه سخن سرسری می کند قدح گر بخندد تری می کند. ملاطرا (از آندراج). تلخی عالم ناساز شراب است مرا تری بدگهران عالم آب است مرا. صائب (ایضاً). سر برنیاورم ز تری روز بازخواست از بس که دیده ام تری از آسمان خشک. صائب (ایضاً). با تری های حسودان چرب و نرمی می کنم جامه مومی بود آسیب باران را علاج. محمد سعید اشرف (ایضاً). از تری های جهان است مکدر دل ما همچو آینه که از نم ز صفا می افتد. محمد سعید اشرف (ایضاً). دل بی حوصله را تاب ظرافت نبود از تری داغ شود آینه کز فولاد است. میرالطی همدانی (ایضاً).

تری.

[ت] (ا) با یاء مجهول دیوار بسیار بلند و سدی که در پیش چیزی بکشند. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). بندروغ. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترا شود.

تری.

[تُر] (ع ص، ا) دست بریده. (منتهی الارب). دست بریده شده. (ناظم الاطباء). التری من الایدی؛ المقطوعه. (المنجد).

تری.

[تَری] (ع مص) درنگ نمودن. (منتهی الارب). درنگی نمودن و سستی کردن. (ناظم الاطباء): تری فی الامر؛ تراخی فیه. (المنجد).

تری.

(اخ) (۱) مرکز بخشی است در ولایت تارب (۲) واقع در پیرنهء علیای فرانسه و بر کنار رود بائیز که ۱۱۳۰ تن سکنه دارد و رجوع به تارب شود. (۱) - Tarbes - (۲) - Trie.

تریاده.

[تُ د] (اخ) قریه ای به یمن از مخلاف بعدان. (از معجم البلدان).

تریاز.

[تِز] (۱) ریشهء گیاهی. (ناظم الاطباء). و رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۹۹ شود.

تریاض.

[تِز] (۱) از نامهای زنان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تریاع.

[تِز] (اخ) نام موضعی است. (منتهی الارب) آبی است بنی یربوع را. (از معجم البلدان).

تریاق.

[تَ / تِز] (معرب، ا) معرب تریاک و آن دوایی مرکب است معروف، که چند ادویه را کوفته و بیخته در شهد آمیزند و آن دافع اقسام زهرهای نباتی و حیوانی باشد. (غیاث اللغات). مأخوذ از یونانی، معجونی مرکب از داروهای چند که وقتی آنرا دوا می‌دهند مخصوص همه اقسام سموم حیوانی و لاغ افعی می دانستند و هر بیست نخود آن دارای یک گندم تریاک است. (از ناظم الاطباء). از راه لفظ، اطبا گویا او را تفسیری نکرده اند اما معنی او، از روی تفهیم در روزگار ما آن است که هر دارویی که مضرات زهرها را دفع کند او را تریاق تعریف کنند. (از ترجمهء صیدنه). مرکبی است معروف که تریاق فاروق قسم اعلائی آن است و هر دو کلمه (تریاق و تریاک) یونانی معرب و بمعنی مطلق فادزهر شهرت دارد... (آندراج). معجونی مرکب از داروهای مسکن و مخدر که به عنوان ضد دردها و سموم بکار میرفته و در ترکیب عصاره های گیاهان خانواده شقایق و خشخاش بکار میرفته است، تریاق فاروق، تریاق کبیر. (از فرهنگ فارسی معین). فادزهر. فادزهر. پازهر: می دشمن مست و دوست هشیار است اندک تریاق و بیش زهر مار است. (منسوب به بوعلی سینا). کسی کش مار نیشی بر جگر زد ورا تریاق سازد نی طبرزد. فخرالدین گرگانی (از کشف الاسرار). ترا که مار گزیده ست حيله تریاق است ز ما بخواه، گمان چون بری که ما ماریم. ناصر خسرو. اگر داد و بیداد داور شوند بود داد تریاق و بیداد سم. ناصر خسرو. گر زهر موافقت کند تریاق است و نوش مخالفت کند نیش من است. خیام. شاه طیب عدلی، بیمار ظلم، گیتی تسکین علتش را تریاق عدل درخور. خاقانی. آن جام جم پرورد کو، آن شاهد رخ زرد کو آن عیسی هر درد کو، تریاق بیمار آمده. خاقانی. شهنشهی که به صحرا نسیم انصافش ز زهر در دم افعی عیان کند تریاق. خاقانی. کشت زهر عشق تو عطار را وقت اگر آمد دم از تریاق زن. عطار. همچو نی زهری و تریاقی که دید همچو نی دمساز و مشتاقی که دید. مولوی. تشریف ده عشاق را پر نور کن آفاق را بر زهر زن تریاق را چیزی بده درویش را. مولوی. تا تریاق از عراق آرند مار گزیده مرده باشد. (گلستان). گفت چندان مبالغه در وصف ایشان بکردی و سخنه‌های پریشان بگفتی که وهم تصور کند که تریاقند یا کلید خزانه ارزاق.

(گلستان). هر غمی را فرحی هست ولیکن ترسم پیش از آنم بکشد زهر که تریاق آمد. سعدی. و رجوع به تریاک و ترجمه صیدنه و تذکره ضریر انطاکی و فرهنگ لغات و تعبیرات مثنوی گوهرین ج ۳ صص ۹۹ - ۱۱۳ و ترکیبهای این کلمه شود ||. می. (منتهی الارب). می و شراب و داروی اکبر. (ناظم الاطباء): تریاق بزرگ است و شفای همه غمها نزدیک خردمندان می را لقب این است. منوچهری. و رجوع به تریاقه شود

تریاق.

[تَز] (اخ) دهی است به هرات. (منتهی الارب) (از معجم البلدان). و رجوع به تریاقی شود.

تریاقات.

[تَ / تَز] (ع ا) تریاق، فادزهرها و داروهای دافع سم: زهرها هر چند زهری می کنند زود تریاقاتشان برمی کنند. مولوی.

تریاق اربعه.

[تَ / تَز قِ اَبَ عَ / ع] (ترکیب وصفی، مرکب) معجونی است دافع زهرها و مفید صرع و لقوه. اجزایش چهار است: جنطیانا، حب الفار، زراوند، مر. (غیاث اللغات) (آندراج). بگیرند زراوند طویل و جنطیانا و حب الفار و مر، از هر یکی راستا راست بکوبند و بپزند و با انگبین مصفی بسرشدن شربت یک مثقال. (ذخیره خوارزمشاهی).

تریاق اکبر.

[تَ / تَز قِ اَبَ] (ترکیب وصفی، مرکب) تریاق فاروق، تریاق الافاعی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دارویی که از گوشت افعی ها بدست آرند. (ابن بیطار ج ۱ ص ۴۸). و رجوع به تریاق و تریاق فاروق و تریاق کبیر شود.

تریاق الافاعی.

[تَ / تَز قُلْ اَ] (ع ا مرکب) تریاق الافاعی لمثروید یطوس (۱) تریاق اکبر. تریاق فاروق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تریاق فاروق و تریاق شود. (۱) - La theriaque a la vipere de Mithridate.

تریاق الثمانیه.

[تَ / تَز قُثْ ثَ ی ی] (ع ا مرکب) تریاق ثمانیه رجوع به همین کلمه شود.

تریاق الجبل.

[تَ / تَز قُلْ جَ بَ] (ع ا مرکب) تریاق جبلی. مخلصه. نوش گیاه. کتان بری. محاجم. ابوقالس. ابوقادوس... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تریاق الحیه.

[تَ / تَزْقُلُ حَ یَ یِ] (عِ اِ مرکب) در کنج چشم گاو کوهی و در بز کوهی نیز باشد. و از آن گاو کوهی نیکو بود و به شیرازی آنرا ارس بران خوانند. (اختیارات بدیعی).

تریاق الطین.

[تَ / تَزْقُطُ ط] (عِ اِ مرکب) بگیرند گِلِ مختوم و حب الفار راستا راست بکوبند و به روغن گاو بمالند و چرب کنند و به انگبین برسند. (ذخیره خوارزمشاهی).

تریاق المجانین.

[تَ / تَزْقُلُ مَ] (عِ اِ مرکب) از گوشت خارپشت است و بیماران صرع و مالیخولیا را سود دهد. (از بحر الجواهر).

تریاق بزرگ.

[تَ / تَزْقُ بَ زُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) ظاهراً همان تریاق اکبر یا تریاق کبیر است: و بهترین چیزی مردم پیر را تریاق بزرگ است خاصه به سبب سده. (ذخیره خوارزمشاهی).

تریاق بوشنجه.

[تَ / تَزْقُ شَ جَ / جِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) لبن الیتوع: ولبن الیتوع که آنرا تریاق بوشنجه گویند. (ذخیره خوارزمشاهی).

تریاق پارسی.

[تَ / تَزْقُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به تریاق فارسی شود.

تریاق تبه.

[تَزْتَبُ پَ] (اخ) دهی است از بخش شهریار شهرستان تهران که در ۱۱ هزارگزی جنوب باختری شهریار و ۱۱ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. جلگه ای است معتدل و ۱۸۲ تن سکنه دارد. محصول آنجا غله و بنشن و چغندر و انگور است. شغل مردم زراعت است و راه مالرو دارد. و از رباط کریم میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تریاق ترکی.

[تَ / تَزْقُ تَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مومیایی را گویند و آن انسانی و کانی هر دو میباشد. (برهان) (آندراج). مومیایی. (ناظم الاطباء).

تریاق ثمانیه.

[تَ / تَزْقُ ثَ یَ / یِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) تریاقی که از اختلاط و اخلاط (مرکبات) هشت گانه سازند و سود آن بیشتر از تریاق اربع است. (از بحر الجواهر). تریاقی که از هشت خلط کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زراوند طویل، ریوند چینی،

پوست بیخ کبر، حب الفار، مر، جنطیانا، قسط مر، عروق. از هر یکی راستا راست همه را بکوبند و بزنند و به انگبین مصفی بسرشند. شربت یک مثقال و در بیماری صرع سود دارد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تریاقدار.

[ت / تَز] (نف مرکب) دارنده تریاق: هم در او افعی گوزن آسا شده تریاقدار هم گوزنانش چو افعی مهردار اندر قفا. خاقانی. و رجوع به تریاق الحیه شود.

تریاق روستایی.

[ت / تَزِق] (ترکیب وصفی، مرکب) سیر برادر پیاز را گویند و به عربی ثوم و فوم خوانند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تریاق زار.

[ت / تَز] (مرکب) محل تریاق. آنجا که پادزهر بسیار باشد. (فرهنگ فارسی معین): کوه اگر پر مار شد باکی مدار کو بود در اندرون تریاق زار. مولوی.

تریاق طبیعی.

[ت / تَزِق ط] (ترکیب وصفی، مرکب) تریاق فارسی و تریاق طبیعی پادزهر است. (تحفه حکیم مؤمن). و رجوع به تریاق و تریاق فارسی شود.

تریاق فارسی.

[ت / تَزِق] (ترکیب وصفی، مرکب) پادزهر را گویند و به عربی حجرالتیس خوانند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). پادزهر. (تحفه حکیم مؤمن). حجرالتیس. (اختیارات بدیعی). و رجوع حجرالتیس شود.

تریاق فاروق.

[ت / تَزِق] (ترکیب اضافی، مرکب) همین معجون تریاق است که مذکور شد. (ناظم الاطباء). شریف ترین انواع آن تریاق فاروق است که او را به لغت یونانی مشرودیطوس (۱) گویند و در ترکیب قرص افعی و امثال آن بکار برند و معنی فاروق در این موضع جداکننده... و نجات دهنده تن از مضرت زهر. و امتحان او طرق مختلف گفته اند و یکی از آن طرق آن است که اگر کسی سیر خورده باشد و تریاق بعد از آن بخورد رایحه او را دفع کند... دیگر آنکه قی و اسهال را که از سقمونیا باشد قطع کند. (از ترجمه صیدنه): از آن بر خویشتن زهر آزمودی که صد تریاق فاروقیش بودی. عطار. زان نشد فاروق را زهری گزند که بد آن تریاق فاروقیش قند. مولوی. و رجوع به تریاق و تریاق اکبر و تریاق کبیر و تریاق الافاعی و ترجمه صیدنه و تذکره ضریر انطاکی و فرهنگ لغات و تعیرات مثنوی ج ۳ صص ۱۰۵ - ۱۱۰ و تریاک شود. (۱) - Mithridate.

تریاق کبیر.

[تَ / تِزِقِ كَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) معجونی است مرکب از هفتاد ادویه و این را تریاق فاروق نیز گویند. دافع جمیع زهرها و مقوی دل و دماغ. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به تریاق و تریاق فاروق و تریاق اکبر شود.

تریاق کوهی.

[تَ / تِزِقِ كَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مخلصه. نوش گیاه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به نوش گیاه و تریاق الجبل شود.

تریاق لان.

[تَ / تِزِقِ كَ] (اِ مرکب) محل تریاق. مکان پادزهر. (فرهنگ فارسی معین): سروری زهر است جز آن روح را که بود تریاق لانی ز ابتدا. مولوی. و رجوع به فرهنگ لغات و تعبیحات مثنوی ج ۳ صص ۱۱۰ - ۱۱۳ و لان و ماده بعد شود.

تریاق لانی.

[تَ / تِزِقِ كَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) پادزهر لان و لان نام کوهی است. (غیاث اللغات) (آندراج) (از بهار عجم). و رجوع به ماده قبل شود.

تریاقه.

[تِزِقِ كَ] (ع ا) می. (منتهی الارب). شراب و می. (ناظم الاطباء). و رجوع به تریاق شود.

تریاق هروی.

[تَ / تِزِقِ هَ رَا] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نباتی است در نواحی هری و برگ او به برگ سوسن مشابهت دارد و گل او چون گل سوسن است و بوی او به ابرسا ماند. خاصیت وی آن است که زهر افعی دفع کند... (از ترجمه صیدنه). و رجوع به تریاق شود.

تریاقی.

[تِزِقِ كَ] (ص نسبی) منسوب است به تریاق که قریه ای است از قرای هرات. (سمعانی). و رجوع به تریاق و ماده بعد شود.

تریاقی.

[تِزِقِ كَ] (اخ) عبدالعزیز بن محمد بن ثمامه التریاقی مکنی به ابونصر از ابی محمد عبدالجبار بن محمد بن عبدالله الجراحی المروزی و ابی القاسم ابراهیم بن علی و دیگر هریان روایت دارد. و از وی ابوالفتح عبدالملک بن عبدالله کروخی (و این آخرین کسی است که از وی در بغداد حدیث کرد) و ابوجعفر حنبل بن علی بن الحسین صوفی سنجرى و غیره روایت کرده اند. تریاقی در ماه رمضان ۴۸۳ ه. ق. در هرات درگذشت و در باب خشک دفن شد. (از معجم البلدان). و رجوع به ماده قبل شود.

تریاق.

[ت / تیز] (۱) بمعنی پادزهر است. (فرهنگ جهانگیری). معجونی است که معربش تریاق است. و مطلق پازهر را گویند. (فرهنگ رشیدی). پازهر را گویند و معرب آن تریاق است. (برهان). پازهر بتنازیش تریاق و دریاق گویند. (شرفنامه منیری). معجونی معروف که دفع زهر کند... و مطلق پادزهر را تریاک گویند و تریاق معرب آن است. (انجمن آرا). مطلق پادزهر و پازهر بزی که حجرالتیس باشد. (ناظم الاطباء) : و اندر بوشنگ [بخراسان] گیاهی است که شیر او تریاک است زهر مار و کژدم را. (حدود العالم). که این آشتی جستن از بهر چیست نگه کن که تریاک این زهر چیست. فردوسی. نه از تخم ایرج زمین پاک شد نه زهر گزاینده تریاک شد. فردوسی. سرانجام بستر جز از خاک نیست از او بهره زهر است و تریاک نیست. فردوسی. اگر چند از مار گیرند زهر هم از وی توان یافت تریاک بهر. (گرشاسبنامه). ز تریاک لختی ز بیم گزند بخورد و گره کرد بر زین کمند. (گرشاسبنامه). مسخره ای بود که او را متوکل پیوسته عذاب داشتی و مار بیابوردندی تا او را بزدی و تریاک دادی تا بخوردی و شیر را بیابوردندی تا او را عذاب دادی و متوکل از آن خندیدی. (از مجمل التواریخ). یک جهان زیر گنبد افلاک کام پر زهر و خانه پر تریاک. سنائی. اگر چه با همه خارم، ترا شدم تریاک. سوزنی. مهره افعی است آن لب، زهر افعی باک نیست ای گوزن آسا، نه من فرزند تریاک توام. خاقانی. ندانی که تریاک چشم گوزنان ز دندان هیچ اژدهائی نیاید. خاقانی. هست تریاک رضاش از دم فردوس چنانک زهر چشمش ز سموم سقر آمیخته اند. خاقانی. چو تو در گوهر خود پاک باشی بجای زهر او تریاک باشی. نظامی. نوش گیا پخت و بدو در نشست رهگذر زهر به تریاک بست. نظامی. گوزن از حسرت این چشم چالاک ز مژگان زهر پالاید ز تریاک. نظامی. زهر و تریاک هر دو از یک معدن می آید. (مرزبان نامه). بدو گفتم آخر ترا باک نیست کشد زهر جایی که تریاک نیست. (بوستان). تریاک در دهان رسول آفرید حق صدیق را چه غم بود از زهر جانگزا. سعدی. اگر تو زخم زنی به که دیگری مرهم و گر تو زهر دهی به که دیگری تریاک. حافظ. دل ما را که ز مار سر زلف تو بخت از لب خود به شفاخانه تریاک انداز. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۱۷۹). گرت یکدم نبینم می دهم جان بلی افیونیم تریاکم اینست. باقر کاشی (از آندراج). و رجوع به تریاق شود ||. و در این روزگار افیون را گویند. (فرهنگ جهانگیری). و افیون را نیز تریاک خوانند. (برهان). بمعنی افیون مستحدث است و در قدیم نبود. (فرهنگ رشیدی). و معنی افیون لغتی است مستحدث و آن خود زهر و نام پارسی آن «؟» هیپون (۱) است... (انجمن آرا). بمعنی افیون اصطلاح جدید افیونیان است که شهرت گرفته. (غیاث اللغات). مهابل و اپیون (۲). (ناظم الاطباء). تریاک یا افیون را از خیلی قدیم می شناخته اند بقراط و معاصرین او ذکر از آن نموده و پزشکان یونانی و رومی آن را بکار می برده اند ابوعلی سینا و رازی اولین پزشکانی هستند که افعال و خواص تریاک را بوجه کاملی تعریف و تفسیر نموده و این دارو را وارد «تراپوتیک» نموده اند و در تمام کتب طب قدیم ایران فصول جامعی از خواص تراپوتیکی و فرمول معجونهای گوناگون این دارو می توان یافت که بعنوان مسکن قوی بکار می رفته است. معجون برشعسا را قدما بعنوان آرام کننده درد و دافع سرعت انزال بکار می برده اند از این معجون ترکیبی است از فلفل سفید و بزرالبنج (۳) هر کدام ۲۰ قسمت، تریاک ۱۰ قسمت، زعفران ۵ قسمت فریون (۴) و سنبل الطیب و عاقرقراها (۵) از هر کدام یک قسمت، عسل ۱۵۰ قسمت. مقدار خوراک این معجون ۲۰ تا ۶۰ سانتی گرم (۱ - ۳ نخود) است. تریاک شیره ای است که در پوست کونار (۶) وجود دارد. در آخرین روزهایی که هنوز این پوست سبز و تازه است به آن تیغ می زنند، تریاک بصورت شیره سیال که سفید مایل به زرد است از آن خارج شده و پس از اینکه مدتی در هوا ماند منعقد و تیره رنگ می گردد. ارزش دارویی تریاک بسته به میزان مرفین آن است. تریاک افسینال (۷) تریاک از میر است که ۱۰ - ۱۲ درصد مرفین دارد. میزان مرفین تریاک سایر نقاط آسیای صغیر و اسلامبول بین ۷ - ۱۲ درصد است. تریاک مصر ۶ - ۷ درصد مرفین دارد... ترکیب شیمیایی تریاک بسیار غامض و در حدود ۱۸ آلکالوئید از آن بدست آمده و از آنها خواص و آثار الکلوئیدهای زیر کاملاً شناخته شده است: مرفین ۲۱۰ - ۱ درصد. نارکوتین ۶ - ۷ درصد. پاپاورین ۱ درصد. تبائین ۱۵ - ۵/۰ درصد. کدئین ۷/۰ - ۵۰/۰ درصد. نارستین ۱۰ - ۵۰/۰ درصد. آثار و خواص این آلکالوئیدها با یکدیگر مختلف است ولی چون مقدار مرفین از همه بیشتر

است تریاک نیز از حیث خواص با آن مشابه یعنی آرام کننده درد و خواب آور است. با وجود این همیشه نمی توان مرفین و تریاک را بجای یکدیگر بکار برد مگر اثر مرفین در اسهال به هیچوجه قابل مقایسه با آثار جالب توجه تریاک نیست. جذب و دفع تریاک بسهولت از راههای معدی و معوی و زیر جلدی جذب می شود ولی از راه جلد جذب آن بمقدار بسیار ناچیز و با نهایت اشکال صورت می گیرد. تریاک در درجه اول بوسیله مدفوع و ادرار و تا اندازه ای هم از راه تنفس و شیر دفع میشود. و رجوع به درمان شناسی دکتر غربی ج ۱ صص ۷۵ - ۱۰۱ شود. (۱) - یونانی opion و به فرانسه (۲) opium.. - یونانی opion و به فرانسه (۳) opium.. - Pyrethre. (۴) - Eup horbe. (۵) - Jusquame. (۶) - Papaver Somniferum. (۷) - (۳) - (۴) - (۵) - (۶) - (۷) ترکیبی که در داروخانه ها ساخته و حاضر است، Officinol.

تریاک.

[تَ] (اخ) ده کوچکی از دهستان همای جان است که در بخش اردکان شهرستان شیراز و ۱۱ هزارگزی خاور اردکان و هزارگزی شوسه اردکان به شیراز واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی تریاق ایران ج ۷).

تریاک اکبر.

[تَ / تَ] (ترکیب وصفی، مرکب) پازهر بری. (ناظم الاطباء). تریاق اکبر. تریاق کبیر: کلکت طیب انس و جان تریاک اکبر در زبان صفراویی لیک از دهان قی کرده سودا ریخته. خاقانی. ز دشمن جفا بردی از بهر دوست که تریاک اکبر بود زهر دوست. (بوستان). و رجوع به تریاق و ترکیبهای آن شود.

تریاک برگردان.

[تَ / تَ] (نف مرکب) برگراننده تریاک. داروها که تریاک خورده را دهند تا تریاک خورده را قی کند. فادزهر و تریاق تریاک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تریاک بریدن.

[تَ / تَ] (مص مرکب) نشأه افیون زایل شدن. (از آندراج). خنثی شدن حالت تخدیری تریاک بر اثر خوردن چیز ناموافق. و این حالت در کسانی که معتاد بدان هستند رنج آمیز است: یاران نکشید تیغ بیباکی را مهجور مسازید من خاکی را دشوارتر از بریدن شاهرگ است تریاک اگر برید تریاکی را. شرف (از آندراج). بریدن از تو برنگ بریدن تریاک رساننده است بلب جان ناتوان مرا. شفیع اثر (از آندراج ||). تریاک گذاشتن. (آندراج). ترک کردن استعمال تریاک: یک لطف نمایان تو در حق من این بود کز وعده تریاک تو تریاک بریدم. عشرتی (از آندراج).

تریاک بزرگ.

[تَ / تَ] (ترکیب وصفی، مرکب) تریاک اکبر. تریاک کبیر: ... و بعلم طب نیز رنج برد و تریاک بزرگ او بدست آورد. (ترجمه طبری بلعمی). و رجوع به تریاق و ترکیبهای آن شود.

تریاق خوردن.

[تَ / تَزْ / خُوَزْ / خُوَزْ دَ] (مص مرکب) در هلاک خود کوشیدن. (آندراج). خود را بتریاک مسموم کردن: بمن گفستی ای آفتاب غلام که افیون حلال است و صهبا حرام چنانم حدیث تو از کار برد که خواهم از این قصه تریاک خورد. طاهر وحید (از آندراج). محبت کرد از بس تلخ بر من زندگانی را اگر زهرم نمیداد آسمان تریاک میخورد. سلیم (از آندراج).

تریاکدار.

[تَ / تَزْ] (نف مرکب) دارنده تریاک بمعنی پادزهر. کسی که تریاق دارد: بدین بنده پاسخ چنین داد شاه ز تریاک دار و ز تریاک خواه که گر مار گشته بمیرد بزهر نیابد از آن مرد تریاک بهر. (شاهنامه ج ۴ ص ۱۹۹۵). چنین داد پاسخ ورا شهریار که خونست آن مرد تریاکدار. فردوسی (شاهنامه ج ۴ ص ۱۹۹۴).

تریاک ده.

[تَ / تَزْ دَه] (نف مرکب) تریاک دهنده. دارودهنده. شفا دهنده: تریاک ده اوست مشک ده او چون چشم گوزن و ناف آهو. (از ص ۱۱ ترجمه محاسن اصفهان). رجوع به تریاک شود.

تریاک رسیدن.

[تَ / تَزْ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) متکیف شدن به تریاک. (آندراج). سرایت کردن نشاء تریاک در کسی.

تریاک روستا.

[تَ / تَزْ کِ] (ترکیب اضافی، مرکب) تریاق روستا. رجوع به همین کلمه شود.

تریاک زن.

[تَ / تَزْ زَ] (نف مرکب) آنکه خشخاش را تیغ زند تا تریاک آن را بگیرند. خشن زن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تریاک سای.

[تَ / تَزْ] (نف مرکب) تریاک مال. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین کلمه شود.

تریاکسوز.

[تَ / تَزْ] (نف مرکب) از بین برنده و خنثی کننده پادزهر. زایل کننده و سوزاننده تریاق و اثر آن: به رزم اندرون زهر تریاکسوز به بزم اندرون ماه گیتی فروز. فردوسی.

تریاک کاری.

[تَ / تَزْ] (حامص مرکب) کشت خشخاش برای تریاک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تریاک مال.

[ت / تِز] (نف مرکب) تریاک سای. کسی که تریاک را لوله می کند برای فروش. (ناظم الاطباء).

تریاکن تر.

[ت / تِزْکُت] (۱) (۱) کشتی سی پارویی. (ایران باستان ج ۳ ص ۱۸۱۹). (۱) - Triacontere.

تریاکی.

[ت / تِز] (ص نسبی) افیونی را تریاک می خوانند. (فرهنگ جهانگیری). کسی که به افیون خوردن عادت دارد. (غیاث اللغات) (آندراج). افیونی است. (برهان). آنکه مبتلا به خوردن یا کشیدن تریاک است. تریاک کش. وافوری (||. اصطلاح) تریاک چیزی شدن و کردن، کنایه از مألوف و معتاد چیزی شدن و کردن. (آندراج). تریاک چیزی بودن، سخت بدان معتاد بودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): شقایق از آن بر لب جو شده که تریاک صحت او شده. ملا طغرا (در تعریف گل کوکنار از آندراج). در مذاقم سخن تلخ گوارا گردید تا لب لعل تو تریاک دشنامم کرد. معز فطرت (از آندراج ||). به رنگ تریاک، قهوه ای.

تریاکی.

[تِز] (اخ) ده کوچکی است از دهستان انگوران در بخش ماه نشان شهرستان زنجان و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تریال.

[ت] (ع ۱) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: دف دورویه (۱). و م. سیمونه (۲) می اندیشد این کلمه بمعنای زنگهایی که بتوالی و طبق موازین و آهنگ نواخته شود. این اسم را از جهت صداهای متوالی و زنگوله یی با دف دورویه تطبیق کرده اند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). (۱) - M. Simonet - (۲) - Tambour de basque.

تریامان.

[ت] (۱) غافث است. (تحفه حکیم مؤمن). نام گلی است. (ناظم الاطباء). و رجوع به غافث شود.

تریاملون.

[] (۱) حلفا است. (تحفه حکیم مؤمن). و رجوع به حلفا شود.

تریان.

[ت / ت] (۱) طبقی بود که از بید بافند بر مثال سله. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۷). چیزی باشد از شاخ بید بافته بر مثال طبقی. (حاشیه همین کتاب). چینی باشد بر مثال طبقی از بید. (فرهنگ اسدی نخجوانی). طبقی بافته که از شاخ بید بافند. (صحاح الفرس). تریان. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). طبقی را نیز گویند که از شاخ بید بافند. (برهان). طبقی که از شاخه های بید بافند. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (آندراج). و چین نیز گویند. (فرهنگ رشیدی).

چیزی باشد مثال طبقی از شاخ درخت بافند. (اوبهی). سبدی که از شاخه های بید سازند. (ناظم الاطباء). ترینان. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): بیرون شد پیرزن سوی سبزه و آورد پزند چیده (۱) بر ترینان. اسماعیل رشیدی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۷). برای مطبخت از کشتزار چرخ آرند بقول بر طبق مه بصورت ترینان. فخری (از انجمن آرا ||). طبق چوبین. (برهان) (ناظم الاطباء). و رجوع به ترینان و ترینان شود. (۱) - در حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی: چند.

تریان.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چهار اویماق است که در بخش قره آغاج و شهرستان مراغه و ۳۸ هزار گزی قره آغاج و ۲۷ هزار گزی جنوب شوسهء مراغه به میانه قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۱۱۳ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غله است. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تریئه.

[تَیْء] (ع مص) رهانیدن کسی را از خبه. (منتهی الارب). رهانیدن کسی را از خفگی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندیشیدن در کار و فکر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تریب.

[تَریْی] (ع مص) تریب بکسی، دیدن از وی چیزی که به شک اندازد وی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تریب از کسی یا چیزی، ترسیدن از آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تریب.

[ت] (ع ص) درویش، چنانکه به خاک زمین چسبیده است. (از المنجد). در اصطلاح فارسی خاک نشین. محتاج.

تریب.

[ت / تِی] (ع ا) لغتی در تراب. (از تاج العروس) (منتهی الارب). تراب و خاک. (ناظم الاطباء). خاک و زمین. (از اقرب الموارد).

تریب.

[ت] (ع ا) سینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تریبال ها.

[ت] (اخ) (۱) نام قومی کهن که در تراکیای قدیم، مشرق بلغارستان کنونی سکونت داشته و بوسیله فیلیپ دوم حکمران مقدونیه مغلوب شدند و سرزمین آنان مضبوط قشون مهاجم شد. (از قاموس الاعلام ترکی). یکی از اقوام کوچک و آزادی بودند که در تراکیا می زیستند و پادشاه آنان سیرموس (۲) بود که از اسکندر منهزم گردید. و رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۴۷، ۱۲۳۰، ۱۲۲۸ و ۱۶۳۸، ۱۸۰۷ و تراکیا شود. (۱) - Syrmos - (۲) - Triballes.

تریبون.

[ت] (فرانسوی، ۱) (۱) مؤلف فرهنگ نظام در ذیل کلمه «تریبون» (۲) آرد: این لفظ فرانسوی است لیکن در خود فرانسه بمعنی سکو و منبر است نه میز خطابه. (فرهنگ نظام ج ۲). مأموری که حفظ حقوق مردم را بر عهده داشت. (ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۹۷). این کلمه از تریبونوس (۲) لاتینی اخذ شده و در روم قدیم به صاحب منصب قضایی اطلاق می شده که وظیفه او دفاع از حقوق و منافع ملت بود. و شاید بهمین جهت و بطور اخص در ایران به میز خطابه مجلس شورای ملی اطلاق گردید و رفته رفته به میز خطابه و سخنرانی هم گفته اند. و رجوع به تریبونوس شود. (۱) – Tribunus – (۲) – Tribun.

تریوناتوس.

[ت] (۱) مقام تریبونوس. (از اعلام تمدن قدیم ترجمه نصرالله فلسفی). و رجوع به ماده بعد شود.

تریونوس.

[ت] (۱) فلسفی در اعلام تمدن قدیم آرد: نامی بود که رومیان قدیم بر جمعی از صاحبمنصبان لشکری یا کشوری اطلاق میکردند. صاحبمنصبان لشکری را «تریونوس سپاهی» می خواندند و صاحبمنصبان کشوری را نیز بنا بر وظایف مختلف آنان عناوینی مانند «تریونوس ملی»، «تریونوس طرب» بود. تریونوس سپاهی به رؤسای لژیون های روم اطلاق می شد. و هر لژیونی را نخست سه تریونوس بود ولی در سال ۳۴۵ ق. م. پیش از میلاد برای هر لژیونی شش تریونوس تعیین کردند. تریونوس کنسولی فقط از سال ۴۴۴ ق. م. تا ۳۶۶ ق. م. وجود داشت و این مقام بواسطه تمایل طبقه عوام به احراز مقام کنسولی پدید آمد. تریونوس های مزبور شش نفر بودند و اختیارات آنان با کنسولان روم برابر بود. لیکن چون افراد طبقه «پلیس» بمقام کنسولی نایل آمدند تریوناتوس کنسولی برافتاد. تریوناتوس خزانه، به صاحبمنصبانی گفته میشد که مأمور مالیه عمومی بودند و تاریخ ایجاد این مقام معلوم نیست. سپاهی را در موقع انجام وظیفه لباس مخصوصی بود و همگی مطیع فرمان سپهسالار بودند. در دوره سلطنت روم معمولاً تریونوس های سپاه را سلاطین انتخاب می کردند لیکن در زمان جمهوری انتخاب آنان از جانب کنسولان انجام می یافت. احراز مقام تریونوس سپاه بر کسانی میسر بود که پنجسال در سپاه خدمت کرده یا در ده جنگ شرکت نموده باشند. تریونوس طرب، بر کسانی اطلاق می شد که مأمور مراقبت و ترتیب بازیها و اعیاد ملی و عمومی بودند و این مقام اهمیت بسیار داشت. در باب تریونوس ملی یا تریونوس پلیس و طرز انتخاب آنان که بوسیله مردم و با تشریف خاصی انجام می شد: رجوع به کتاب تمدن قدیم فستل دو کلانتر ترجمه نصرالله فلسفی ص ۳۰۸ – ۳۱۲ شود.

تری بونوس.

[ت] (اخ) بنقل پروکپوس طبیبی معروف که طبابت دربار روم میکرد. پس از شکست رومیان از نوشیروان، پادشاه ایران، برای متارکه موقت پانصد سنتناری و طبیب مذکور را مطالبه کرد. رومیان آن مبلغ و طبیب را بخدمت نوشیروان گسیل داشتند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تری بونین.

[ت] بُ ن ی [اخ] (۱) مستشار حقوقی روم در قرن ششم میلادی بود که بدست ژوستینین اول بریاست دیوان ایالتی روم رسید و در

تدوین مجموعهء تصمیمات معروفترین علمای حقوق روم و همچنین تدوین اصول حقوق، بر هیئت مأمور این کار سمت ریاست را داشت. (۱) - Tribonien.

تربیّه.

[تَبْ] (ع ا) واحد ترائب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استخوان سینه. (زمخشری) (از المنجد) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). واحد ترائب و آن استخوان سینه است. (از اقرب الموارد). و رجوع به ترائب شود.

تربیّه.

[تُ رَبْ] (اخ) موضعی است به یمن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صاحب تاج العروس آرد: قریه ای است نزدیک زبید در یمن و در آن آرامگاه ولی مشهور طلحه بن عیسی بن اقبال که به هتار معروف میباشد و من آن را چندین بار زیارت کردم و او را کرامات معروفی است. (از تاج العروس).

تری پارادیزوم.

[تُ] (اخ) (۱) سرزمینی است واقع در سوریه علیا. پس از آنکه نیابت سلطنت به آن تی پاتر خواهرزادهء اسکندر متوفی رسید وی وارد این سرزمین شد و او ری دیس را که بر ضد او مشغول دسایس بود گرفته توقیف کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ شود. (۱) - Triparadisium.

تریپ تولم.

[تُ تُل] (اخ) (۱) پادشاه افسانهء الوزی (۲) (سرزمینی در آتیک). که گاواهن را اختراع کرده و کشاورزی را به مردم آتیک یاد داد. (۱) - Eleusis - (۲) - Triptoleme.

تریپولی.

[تُ پُ] (اخ) شهر و بندری در شمال لبنان است که ۱۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد و یکی از بنادر نفتی است.

تریپولی.

[تُ پُ] (اخ) طرابلس شرق. طرابلس شام. کنت نشینی در سوریه که در دوران جنگهای صلیبی بوسیله کنت های تولوز ایجاد گردید. آقای پیرنیا آرد: در فینقیه شهری بود که یونانیها آنرا تریپولیس (۱) یعنی سه شهر می نامیدند این شهر به قول دیودور ترکیب شده بود از آراد (آرود: تورات کتاب حزقیال باب ۲۷)، صیدا و صور که هر یک بمساحت یک استاد (۸۵ متر) از دیگری واقع بود. عبارت دیودور قاصر است و از آن چنین استنباط می شود که از شهر مزبور یک شهر تشکیل شده و مسافت بین آنها این اندازه بوده ولی مقصود او چنین نبوده و میخواست بگوید شهری بنا شده بود که اهالی آراد و صیدا و صور بدانجا رفته و هر کدام محله ای تأسیس کرده و دور آن دیواری کشیده مجزا از یکدیگر زندگانی می کردند و مسافت این محله از یکدیگر باین اندازه بود زیرا این نظر موافق اطلاعات جغرافیایی و تاریخی است. تریپولیس نزدیک جبل لبنان و در مصب رودی واقع است که به دریای مغرب می

ریزد. بعدها شهر مزبور در موقع جنگهای صلیب بدست فرانکها افتاد و پس از آن مسلمین شهری در نزدیکی تریپولیس قدری دورتر از دریا ساخته که موسوم به طرابلس شرق گردید. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۱۶۷ - ۱۱۶۸). و رجوع به طرابلس شام شود. (۱) - Tripolis.

تریپولی.

[تْ پُ] (اخ) (۱) طرابلس غرب، پایتخت کشور لیبی است که در کنار دریای مدیترانه واقع است و ۱۸۴۰۰۰ تن سکنه دارد. این شهر مرکز امور اداری و تجارت است و در سال ۱۹۱۱ م. دولت ایتالیا آنرا از تصرف ترکهای عثمانی بدر آورد و سپس در سال ۱۹۴۳ م. دولت انگلیس آنرا اشغال کرد. و رجوع به طرابلس غرب و تریپولیتن شود. (۱) - Tripoli.

تریپولیتن.

[تْ پُ تِ] (اخ) (۱) سرزمینی است در افریقای شمالی و بر کنار دریای مدیترانه و ۲۱۵۰۰۰ کیلومتر مربع و ۸۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد این سرزمین یکی از نایب السلطنه نشین های ترکان عثمانی بود که با قرارداد اوشی در سال ۱۹۱۲ م. تسلیم ایتالیا گردید. و در سال ۱۹۳۴ م. با سیرنائیک متحد شد و لیبی ایتالیا را تشکیل داد و پس از جنگ جهانی دوم و استقلال لیبی یکی از استانهای لیبی بشمار آمد مرکز آن تریپولی است که پایتخت این کشور هم هست. در سال های ۱۹۴۱ - ۱۹۴۳ م. جنگهای سختی بین ارتش انگلستان از طرفی و ارتش متحد ایتالیا و آلمان از طرف دیگر در این سرزمین روی داد که به پیروزی ارتش انگلیس منجر گردید. و رجوع به تریپولی و طرابلس غرب شود. (۱) - Tripolitaine.

تریپولیس.

[تْ پُ] (اخ) (۱) نام قدیمی تریپولیترا (۲) و یکی از مراکز ارکادی قدیم است که ۱۷۶۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - - (۲) Tripolis. Tripolitza.

تریت.

[تَ / تْ] (۱) ریزه کردن نان باشد در میان دوغ و شیر و شربت و آبگوشت و مانند آن. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). نان ریزه شده در میان آبگوشت و شیر و دوغ و کشک و مانند آن جهت تناول کردن. (ناظم الاطباء). ترید و آن را اشکنه نیز گویند. (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) که بتازی ترید گویند. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). نان ریزه کردن در میان دوغ و شیر و شربت و آبگوشت و آنرا به پارسی اشکنه و به تازی ترید را ترید گویند. (انجمن آرا) (آندراج): بس کن و این سر تنور بنه تا که نانها را ترید کنند. مولوی (از جهانگیری و انجمن آرا). روغنی کز پاچه جمع آورد پیر کله پز کفچه کفچه بر ترید شیردان خواهم فشاند. بسحاق اطعمه (از جهانگیری و انجمن آرا). اگر چه مطبخیت انتظار مهمان داد تو از ترید سردیگ عذر خواهی کن. بسحاق اطعمه (ایضاً). و رجوع به ترید و ترید شود.

ترینا.

[تْ] (اخ) (۱) در سانسکریت نام فریدون است و رجوع به فریدون ویسنا ج ۱ ص ۵۷ و تری تنه شود. (۱) - Trita.

تری تان تخم.

[تُ تَ] (اخ) (۱) پسر اردوان و یکی از فرماندهان بزرگ خشایارشا است که مخالف جنگ با یونان بود. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۷۳۸، ۷۵۱ و ۷۶۷ شود. (۱) - Tritantaechme.

تری تخم.

[تُ تَ] (اخ) (۱) پسرویدرن و برادر استاتیرا (زن اردشیر پسر داریوش دوم). که آمس تریس دختر داریوش را بزنی گرفت و چون پدرش درگذشت به جای او والی شد و عاشق خواهر خود زُکسانه گردید و در صدد قتل آمس تریس برآمد ولی توطئه او کشف شد و داریوش یکی از ندیمان وی را مأمور نجات آمس تریس کرد. تری تخم بدست وی کشته شد. و رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۹۶۱ و تریتن تخمس شود. (۱) - Tritantaechme.

تریت شک.

[تُ رَک] (اخ) (۱) یکی از تاریخ نویس های مشهور آلمان است که بسال ۱۸۳۴ م. در درسد (۲) متولد شد و تاریخ قابل توجهی بنام «تاریخ آلمان در قرن نوزدهم» نوشت و در سال ۱۸۹۶ م. درگذشت. (۱) - (۲) - Treitschke (Heinrich von). Dresde.

تریت قشلاقی.

[تُ ق] (اخ) دهی است از دهستان خروسلو در بخش گرمی اردبیل که ۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تریتن تخمس.

[تُ تَ تَم] (اخ) (۱) پورداد آرد: تریتن تخمس در فرس هخامنشی چیتهرن تخم (۲) این نام در سنگ نبشته بهستان نیز آمده و نام یکی از سرکشان بوده که به داریوش بشورید و لفظاً یعنی تهم چهر یا دلیر. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۰۹). ظاهراً این همان کسی باید باشد که پیرنیا در ایران باستان او را تری تخم ضبط کرده، نه تری تان تخم که یکی از فرماندهان خشایارشا بود. (۱) - Tritantakhmes. (۲) - Cithran Takhma.

تری تنه.

[تُ تَن] (اخ) (۱) در افسانه نزع با مار سه سر که در اوستا بصورت «ثره اته اونه» (۲) یعنی فریدون آمده است. و رجوع به مزدیسنا ص ۳۶ و تریتا و فریدون شود. (۱) - Thraetaona. (۲) - Traitana.

تریتون.

[تُ تَ] (اخ) (۱) یکی از خدایان دریا، در اساطیر یونان قدیم است. وی پسر پزئیدون (۲) و امفی تریت (۳) بود. (۱) - (۲) - Triton. Poseidon. (۳) - Amphitrite.

تریث.

[تَ رَیْ یُ] (ع مص) درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تریج.

[تَ] (ع ص) ریح تریج؛ باد تند. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باد شدید. (از المنجد ||). رجل تریج؛ مرد سخت اعصاب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شدید الاعصاب. (اقرب الموارد) (المنجد).

تریج.

[تَ] (ا) تریز. تریز: به تریج قبای کسی بر خوردن، بصورت استهزاء؛ کمترین بی حرمتی شدن به کسی که حرمتی ندارد. (یادداشت بخط مرحوم دھندا). و رجوع به تریز و تریز شود.

تریجلی.

[تُ جَ] (اخ) (۱) دانشمند معروف ایتالیایی که مخترع بارومتر است. تولدش در شهر فائینزا در سال ۱۰۱۷ و وفاتش ۱۰۵۷. ه. ق. (از ناظم الاطباء). فیزیکدان ایتالیایی و یکی از شاگردان گالیله بود که به سال ۱۶۰۸ م. در فائینزا (۲) متولد شد و در سال ۱۶۴۳ م. موفق به اختراع بارومتر گردید و اندازه گیری فشار جو را بدست آورد. و در سال ۱۶۴۷ م. در جوانی درگذشت. و رجوع به بارومتر شود. (۱) - Faenza - (۲) .Torricelli (Evangelista).

تریچی.

[تَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان میان آب در بلوک البروايه بخش مرکزی شهرستان اهواز و ۳۰ هزار گزی شمال اهواز به اندیشک واقع است و ۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تریچیناپالی.

[تَ] (اخ) تریچینوپولی. رجوع به همین کلمه شود.

تریچینوپولی.

[تَ نُ پُ] (اخ) (۱) امروز آنرا تیروچیراپالی (۲) نامند. شهری است به جنوب هندوستان و ولایت دکن، در ایالت مدرس واقع است و ۲۵۰۰۰۰ تن سکنه و کارخانه بافندگی و توتون سازی دارد. صاحب قاموس الاعلام ترکی در ذیل تریچیناپالی (۳) آرد: شهری است که در خطه کرنه و اداره مدرس هندوستان و ساحل راست رود کوری و ۱۵۰ هزار گزی مغرب تانجاور قرار دارد زمانی یکی از راجه نشین های مستقل هند بود و دارای بتخانه ای است. (۱) - - (۳) - Tiruchirapalli. (۲) - TrichinoPoly. Trichinapali.

ترید.

[تَ / تْ] (ا) تریث است که ریزه کردن نان باشد در شیر و دوغ و غیره. و آن را به عربی ثرید گویند با تای مثلثه. (برهان). تریث. (ناظم الاطباء): هاشم عمرو نام داشت و عبدمناف او را از همه دوستتر داشتی و هاشم او را از پس پدر نام کرد که رسم تریث اندر رفاده او آورد. (ترجمه طبری بلعمی). عبدمناف هر مردی را چهارنان و عصاره خوردنی و یک لخت گوشت بدادی و هاشم تریث بیفزود تا نان بیشتر شد و او را بدین سبب هاشم نام کردند لانه هشم التریث. (ترجمه طبری بلعمی). و به شرح سیدی آگاهی از سر خدای آب حنا بر تریث و سنگ بر رخسار کو. سنایی. بر در آن منعمان چرب دیک می دوی بهر تریث مرده ریگ. مولوی. گفتند اگر میخواهی درد ساکن شود آن سگ را تریث بخوران. (منتخب لطایف عیید زاکانی ص ۱۶۶ چاپ برلن). کشکبا گرچه غلیظ است تریثش باید پند ما گوش کن و در عمل آور زنهار. بسحاق اطعمه. و رجوع به تریث شود.

تریث.

[تَ] (اخ) صاحب تاج العروس آرد: در نسخ چنین است و اکثر لغویان آنرا فرو گذاشته اند و آنچه را که شیخ ما بنقل از صاحب قاموس تصحیح کرده این است که کلمه تَرْمِید و آن جایگاهی است در دیار بنی اسد... و من میگویم این کلمه در اللسان و نهایت در ترمذ ضبط شده و نام آن در حدیثی هم آمده است که پیامبر به حصین بن نضله نوشت که او را ترمذ است و شارحان کلمه را چنین تفسیر کرده اند که موضعی در دیار بنی اسد است و ترمذ لغتی در آن است. (از تاج العروس).

تری داشتن.

[تَ تْ] (مص مرکب) رطوبتی بودن. رطوبت مزاج بودن: شراب نو، نشاید مردمانی را که تری دارند و باد بر ایشان غلبه دارد. (نوروزنامه منسوب به خیام)

تری درا.

[دِ] (اخ) (۱) رودی در شمال غربی روسیه است که کورلاند (۲) و لیونی (۳) را مشروب میسازد و ۱۵۰ هزار گز طول دارد و در خلیج لیونی میریزد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Livonie - (۳) - Courlande. (۲) - Aa - Treider.

تری کردن.

[تَ / تْ] کَدَ [د] (مص مرکب) اشکنه کردن. شکستن نان را در طعام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تریث و تریث شود.

تری دن.

[تَ دَ] (مص) بیرون کشیدن. (فرهنگ جهانگیری). کشیدن و بیرون آوردن. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). کشیدن. (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی). تزییدن. (برهان). و اصح بمعنی کشیدن، تزییدن باشد. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به تزییدن شود.

تری دن.

[تَ دَ] (مص) رمیدن. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (غیاث اللغات) (انجمن آرا) (آندراج). رمیدن و گریختن. (ناظم الاطباء).

رمیدن و شوریدن، مرادف توریدن. (فرهنگ رشیدی).

تری‌دی.

[ت] (اخ) منسوب به ترید عمروبن محمد (در همهء نسخ قاموس چنین است). وی شاعر بود و آنچه بیشتر به گمان من رسد وی تریدی است منسوب به شهری در یمن که در آنجا پارچه های راه راه می بافند. و شاعر منسوب به ترید عمروبن مالک گوینده این شعر است: و لیتها بآمد لم نمها کلیتنا بمیافارقینا. (از تاج العروس).

تریرو.

[ت] (ص) ترساننده را گویند. به عربی نذیر خوانند با نون و دال نقطه دار. (برهان). ترساننده که به تازی نذیر گویند. (ناظم الاطباء). خود کلمه هم مصحف نذیر است. (حاشیه برهان چ معین). و رجوع به نذیر شود.

تریرو.

[ت] ی [اخ] (۱) ترو (۲). شهری است در آلمان، بر کنار رود موزل که ۸۱۷۰۰ تن سکنه دارد. در این شهر آثاری از ساختمانهای مخروب دوره تسلط روم متعلق به قرن اول و کلیسای بزرگی متعلق به قرن ۱۴ - ۱۱ م. وجود دارد. این شهر در قرون وسطا مرکز یک مطران انتخابی بوده است. و رجوع به ترو شود. (۱) - Treves - (۲) Trier.

تری رم.

[ت] ر [ا] (۱) در آن زمان (زمان داریوش بزرگ) کشتی بزرگی بود که پاروینهای آن به سه صف در سه طبقه جا میگرفتند (ایران باستان ج ۱ ص ۵۶۱). و رجوع به همین کتاب ج ۱ ص ۶۶۸، ۷۴۰ و ج ۲ ص ۹۲۶، ۱۰۰۶، ۱۱۱۲، ۱۱۳۵، ۱۱۷۴، ۱۲۴۲، ۱۴۸۵، ۱۹۲۳ و ج ۳ ص ۱۹۷۱، ۱۹۷۶، ۱۹۷۸، ۲۰۰۶ شود. (۱) - Triremes.

تریز.

[ت] (ا) شاخ جامه و قبا را گویند و آن دو مثلث باشد از دو طرف دامن جامه. (برهان). قطعه ای از جامه و قبا و آن مثلث باشد. (غیاث اللغات). شاخ جامه و قبا یعنی دو مثلث واقع در هر طرف دامن آن. (ناظم الاطباء). شاخ جامه که تیریز گویند. (فرهنگ رشیدی). صاحب انجمن آرا در ذیل تریر آرد: بر وزن حریر، شاخ جامه باشد و آن دو مثلث است از دو طرف دامن جامه و آنرا تیریز نیز گویند... و اینکه برهان تریر بر وزن حریر گفته (۱) و من نیز چنان نوشته ام خطاست و تریز است با زاء نقطه دار در آخر و آن مخفف تیریز است... (انجمن آرا) (آندراج): زین خام که دارد جگر پخته تریزش پرزی به هزار اطلس معلم نفروشم. خاقانی. ای ازل بر قد تو جست قباى ابدت دامن کشان بر پای هفته ات هفت بند از چپ و راست شش تریزت ز شش جهت پیر است. ملا ملک قمی (از انجمن آرا ||). بال و پر مرغان را نیز گفته اند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). بال مرغ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تیریز و تریج شود. (۱) - ظ: بر اساسی نیست.

تریست.

[تُرِی] (اخ) (۱) شهر و بندری است در ایتالیا و بر کنار دریای آدریاتیک، در خلیجی به همین نام واقع است و ۲۷۳۰۰۰ تن سکنه دارد. یکی از مراکز پر فعالیت تجارتمی و دارای پالایشگاه نفت است. این بندر پیش از سال ۱۹۱۸ م. تحت تسلط دولت اتریش بود و پس از پایان جنگ جهانی ضمیمه ایتالیا گردید و در سالهای ۱۹۴۷ م. و ۱۹۵۴ م. با وسعت ۷۰۰ کیلومتر مربع و ۴۰۰۰۰۰ تن سکنه بشکل شهر و بندری آزاد درآمد و سپس مجدداً به ایتالیا پیوست. (۱) - Trieste.

تریستام.

[تْ] (اخ) (۱) دریانورد پرتغالی قرن پانزدهم م. که سه مسافرت کامل و موفقیت آمیز به آفریقا کرده بود. (۱) - Tristam - (Nuno).

تریستان داکنها.

[تْ کُ] (اخ) (۱) گروهی از جزایر انگلستان است که در اقیانوس اطلس و در مغرب دماغه امیدواری قرار دارد. در این جزایر کارخانه های کنسروسازی از ملخ دریایی تأسیس یافته و جمعاً ۲۷۵ تن سکنه دارد که کار اکثر آنان تولید همین کنسرو است. (۱) - Tristan Da Cunha.

تریستان لرمیت.

[تْ ل] (اخ) (۱) از مارشالهای فرانسه و از افسران دربار شارل هفتم و لویی یازدهم و از مردان بی رحم بود که به قوانین و عدالت اعتنایی نداشت. هنگامی که بی نظمی های شدیدی بر اثر جنگهای صد ساله در فرانسه روی داد او کمترین اقدامی در ایجاد آرامش از خود نشان نداد وی کتابی بنام دانستنی های ضروری پلیس تدوین کرد. (۱) - Tristan L'Hermite.

تریسلی.

[تْ س] (اخ) (۱) تریچلی رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Torricelli.

تریسینو.

[تْ] (اخ) (۱) شاعر ایتالیایی که در سال ۱۴۷۸ م. در ویسانس متولد شد و بسال ۱۵۵۰ م. در گذشت وی از نخستین نویسندگان تراژدی است که آثار او به سوفونیسب (۲) معروف است. (۱) - Sophonisbe - (۲) - Trissino.

تریش.

[تْ / ت] (۱) پاره بلند کم عرض که از پارچه یا پوست یا امثال آنها جدا کنند. (فرهنگ نظام). قطعه ای از پارچه و یا پوست و جز آن که بلند و باریک باشد. (ناظم الاطباء). تریشه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). و رجوع به تریشه شود.

تریش.

[تْ] (۱) خدمت. (آنندراج). به ترکی (۱) خدمت. (مؤیدالفضلا). (۱) - در قاموس عثمانی این کلمه نیامده است.

تَرِيش.

[تَیْ یُ] (ع مص) به نیکی رسیدن و بدنبال آن، اثر آن بروی دیده شدن. (از اقرب الموارد). ارتیاش. (اقرب الموارد). رجوع به همین کلمه شود || ابوالفتوح در تفسیر خود کلمه «ریشا» را به نقل از عبدالله عباس، مجاهد و ضحاک و سدی به مال (۱) تفسیر کرده و اضافه میکند: یقول اعرب، تریش الرجل اذا تمول. (تفسیر ابوالفتوح چ ۲ ج ۴ ص ۳۵۶). (۱) - ریش در عربی بمعنی مال است و تریش بمعنی تمول. شباهت آن با کلمهء Reiche آلمانی که اصل کلمهء Richesse, Riche فرانسوی است غریب است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تَرِيشه.

[تَ / تِ شَ / شِ / شِ] (۱) تریش. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام): جلدی به تن خسته این زار نمانده ست سراج غمت بسکه کشیده ست تریشه. سلیم (از فرهنگ نظام). و رجوع به تریش شود || تراشه و خرده (۱) که از تراشیدن چوب بیرون می آید. (از فرهنگ نظام). چوب خرد نوک تیز که گاه شکستن هیزم، از هیمه جدا شود. چوب نسبتاً خرد که از شکستن چوبهای خشک پیدا آید با نوک و اطرافی خلنده و برنده: تریشهء اجاق گیرانهء خویست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در متن خورده است!

تَرِیص.

[تَ] (ع ص) محکم و استوار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). میزان التریص، ترازوی راست و محکم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). میزان تریص و مُترَص ترازوی برابر و همسان چنانکه نتوان از هیچ پله آن چیزی کاست یا بر آن افزود. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تَرِیع.

[تَ] (ع ص) خود را در کارهای بزرگ اندازنده، نعت است از تَرَع مصدر. (از منتهی الارب). کسی که خود را در کارهای بزرگ اندازد. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَرِیع.

[تَ رِ یُ] (ع مص) درنگ کردن و توقف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مکث و توقف. (از المنجد) (از اقرب الموارد) (۱) (از تاج العروس از عباب). مکث و درنگ یا توقف. (از متن اللغة) (از تاج العروس از لسان). درنگ کردن و ایستادن. (شرح قاموس ||). نمایان شدن و ناپدید شدن سراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از تاج العروس ||). سرگشته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحیر. (اقرب الموارد) (المنجد) (تاج العروس ||). فراهم آمدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اجتماع قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از تاج العروس ||). جنیدن و درخشیدن روغن بر سر طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جاری شدن چربی و روغن در طعام هنگامی که مقدار زیادی در غذا ریخته شود. (از اقرب الموارد ||). جاری شدن آب || دست پر برکت و بخشنده داشتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱) - صاحب اقرب الموارد درنگ کردن و توقف کردن را بصورت دو معنی آورده است.

تَرِیع.

[تَ رَیْ یُ] (ع مص) تر گردیدن ترید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تر گردیدن ترید به نان خورش. (از اقرب الموارد). تروغ. (اقرب الموارد). رجوع به مصدر مزبور شود.

تریف.

[تَ رَیْ یُ] (ع مص) به زمین علفناک رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (آندراج).

تریف.

[تَ] (ع ص) تَرِف. (المنجد). و رجوع به ترف شود.

تری فزای.

[تَ فَ] (نف مرکب) که در مزاج تری افزایش : و غذاهای لطیف زود گوار و تری فزای باید داد. (ذخیره خوارزمشاهی). و طعامهای تری فزای باید خورد چون شوربای گوشت بره و گوشت مرغ و مانند آن. (ذخیره خوارزمشاهی). و رجوع به تر و تری شود.

تری فون.

[تَ فُ] (اخ) (۱) مرحوم پیرنیا در ایران باستان ج ۳ از دو نفر بنام تری فون ذکر میکند یکی در ص ۲۰۸۹ در شرح سلسله سلوکی های سوریه که او را تری فون یادبودت (۱۴۲ - ۱۳۸ ق. م.) ذکر کرده و در حاشیه آورده: (که بعضی «فیلوپاتر» نوشته اند) این تری فون پس از آن تیوخوس سوم نهمین پادشاه سلوکیه است که در سوریه سلطنت کرده است (پس از آن تیوخوس ششم و پیش از آن تیوخوس هفتم). و رجوع به ماده بعد و ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۶۹ و ۲۲۲۹ شود. (۱) - Triphon.

تری فون.

[فُ] (اخ) (۱) پیرنیا در شرح حال بطالسه آرد: پس از بطلمیوس سوم بطلمیوس چهارم، فیلوپاتر به تخت نشست (۲۲۱ - ۲۰۴ ق. م) ... فیلوپاتر پادشاهی بود سخت عیاش و دائم الخمر... از این جهت او را تری فون نامیده اند که بمعنی سست یا گرم و نرم است. در زمان او معشوقه اش آگاتوکلله، نفوذ زیادی در امور دولتی داشت. از کارهای او معبدی است که برای هومر شاعر حماسی معروف یونان ساخت. (ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۵۵). و رجوع بماده قبل شود. (۱) - Tryphone.

تریق.

[تَ رَیْ یُ] (ع مص) نمایان شدن و درخشیدن سراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روان شدن و جنبیدن و درخشیدن سراب روی زمین. (از اقرب الموارد). روان شدن و جنبیدن سراب روی زمین. (از المنجد).

تریق.

[تَ] (ع ا) خوشه انگور که دانه آنرا خورده باشند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خوشه خرما یا خوشه انگوری که هر چه در آن بوده خورده باشند یا چیز کمی از آن باقیمانده باشد. (از المنجد). خرمایی که بار آنرا گرفته

باشند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوشه خرمائی که فروشانده شده باشد، هر چه در آن بوده. عذق یا خوشه خرما از نخل مثل عنقود است از انگور. (از اقرب الموارد).

تریکه.

[ت] [ع] (ا) ج تریکه. رجوع به تریکه شود.

تریکه.

[ت] [اخ] مرغزاری است به یمن. (منتهی الارب). موضعی است در پایین یمن که در آنجا رودخانه ها و آبگیرها و باغی وجود دارد. (از معجم البلدان).

تریکه.

[ت] [ر] (ا) مصغر) مصغر ترک است. (سمعانی). و رجوع به تریکی شود.

تریکه.

[ت] [ر] (اخ) طرابلسی محدث است. (منتهی الارب). وی یکی از شیوخ ابن جمعی غسانی بود و او از طرابلس شام است. در معجم شیوخ ابو عتبّه چنین دیدم که تریکه از وی حدیث کرده است. (از تاج العروس).

تریکه.

[ت] [اخ] پدر محسن که از محدثان است. (منتهی الارب).

تریکوپیس.

[ت] [اخ] (۱) از نویسندگان و اعضای دولت یونان است (۱۷۸۸ - ۱۸۷۳ م). وی کتابی در تاریخ انقلاب یونان نوشت. و پسرش از رجال سیاسی یونان بود. و رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - (Tricoupis Spyridon).

تریکوپیس.

[ت] [اخ] (۱) فرزند سابق الذکر است که از رجال سیاسی یونان بشمار می آید. وی در سال ۱۸۳۲ م. در نوپلی (۲) متولد شد و در سال ۱۸۸۵ م. در گذشت. او رئیس حزب لیبرال یونان بود. و رجوع به مادهء قبل شود. (۱) - (۲) - (Tricoupis charilaos). Nauplie.

تریکه.

[ت] [ک] [ع] ص، (ا) زنی که مانده باشد و کسی او را نخواهد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زنی که فرو گذاشته شود و هیچکس با او زناشویی نکند. (از اقرب الموارد) (از المنجد). زنی که شوهر نکند. (آندراج ||). مرغزاری که ناچریده مانده باشد. (منتهی

الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آبی که از سیل باقیمانده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیضه ای که بچه از آن برآمده یا بیضه شتر مرغ که گذاشته باشد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بیضه متروک شتر مرغ، بیضه ای که جوجه از آن خارج شده باشد. (از المنجد). بیضه ای که جوجه از آن خارج شده باشد و بقولی بیضه شتر مرغ بخصوص. (از اقرب الموارد ||). خود آهنین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خود آهنینی که در جنگها بر سر نهند. (از المنجد): اقتحم فی المعرکه و علی رأسه تریکه. (اقرب الموارد). ج، ترائک و تریک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تریک و ترائک شود.

تریکی.

[تُ رَیْ] (ص نسبی) منسوب است به تریک که مصغر ترک میباشد. (سمعانی).

ترلیون.

[تُ رَیْنُ] (فرانسوی، عدد) ترلیون. رجوع به همین کلمه شود.

تریم.

[ت] (ع ص، ا) فروتنی نماینده برای خدا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مرد ملوث به معایب یا ملوث به چرک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تریم.

[ت] (اخ) شهری است به حضرموت. (منتهی الارب) (از متن اللغه). نام یکی از دو شهر حضرموت است زیرا حضرموت اسم تمام ناحیه ای است که دو شهر شبام و تریم در آن قرار دارد و در هر یک قبیله ای است که هر شهر بنام همان قبیله نامیده میشود. (از معجم البلدان).

تریم.

[ت ی] (اخ) موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام وادی است میان مضایق و وادی یبع... این السکیت گوید نزدیک مدین است. (از معجم البلدان).

تری مورتی.

[ت] (اخ) (۱) تثلیث هندو، که مرکب است از «برهما»، بعنوان خدای خالق، «ویشنو» خدای حافظ و نگهبان و «سیوا» خدای ویران کننده و از بین برنده. و این معرف سه نیروی ابدی طبیعت است. (۱) - Trimourti.

تریمی.

[] (اخ) عبدالله بن عبدالرحمن بن ابی عبیدالتریمی الحضرمی الیمنی. در سال ۶۱۳ م. درگذشت. او راست کتاب الاکمال. (از

اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۵۹.

ترین.

[ت] (مزید مؤخر = تر، تفضیلی + این نسبت) علامت صفت عالی. پساوندی است که چون بر صفتی افزون گردد آنرا ممتاز سازد. چون بد + ترین = بدترین. به + ترین = بهترین. بزرگ + ترین = بزرگ ترین: از عباد ملک العرش نکو کارترین خوشخویی، خوش سخنی، خوش منشی، خوش حسبی. منوچهری. چنان دان که نادان ترین کس تویی اگر پند دانندگان نشنوی. (از سندبادنامه ص ۲۳۴). تازه ترین سنبل صحرای ناز خاصه ترین گوهر دریای راز. نظامی. مبارکتر شب و خرمترین روز که دوشم قدر بود، امروز نوروز. سعدی. و رجوع به صفت شود.

ترینا قریبا.

[] (اخ) تریناگری. رجوع به همین کلمه و قاموس الاعلام ترکی شود.

تریناگری.

[ت] (اخ) (۱) نام باستانی جزیره سیسیل که تازیان آن را صقلیه میخوانند. رجوع به سیسیل و صقلیه شود. (۱) - Trinacrie.

ترینان.

[ت] (ا) طبق پهن چوبین باشد. (برهان) (آندراج). طبقی است. (شرفنامه منیری). طبق چوبین. (ناظم الاطباء ||). و طبق و سبد پهنی را نیز گویند که از شاخهای باریک چوب بید بیافند. (برهان) (آندراج). سبیدی است که از بید بیافند. (شرفنامه منیری). سبیدی که از شاخه های باریک بید سازند. (ناظم الاطباء). و بکسر تحتانی هم آمده است که بر وزن سختیان باشد. (برهان) (آندراج). و رجوع به تریان و ترینان شود.

ترینه.

[ت ن / ن] (ا مرکب) نوعی از قاتق باشد که مردم نامراد و فقیر در آشهای آرد کنند و طریق ساختنش آن است که نان نیم پخته را ریزه ریزه کرده با فلفل و زیره و سیاه دانه، نیم کوفته، و سبزیهای ریزه کرده مانند شلغم و چغندر و گندنا و پودینه و امثال آن، مجموع را در تغاری کنند و سرکه و دوشاب بر بالای آن ریزند و مشت بسیاری بزنند تا خوب خمیر شود، و در آفتاب نهند، و همچنین تا چهل روز بدین دستور هر روز سرکه و دوشاب بر آن ریزند و بر هم زنند و در آفتاب نهند تا بقوام آید، و بعد از چهل روز قرصها از آن سازند و خشک کنند و در وقت احتیاج قرصی از آن در آب گرم اندازند تا نرم شود، قاتق آش کنند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). نوعی از قاتق که مردم نامراد و درویش در آشها کنند. (ناظم الاطباء). مخفف تربا بود. (فرهنگ خطی کتابخانه سازمان لغتنامه). صاحب آندراج در ذیل ترخوانه آرد: ... و آنرا بحذف خا، ترینه نیز گویند: شمس دنیا تو فخر دین منی فخر دنیا تو شمس دین منی گر همه نیکوان (۱) ترینه شوند تو کبیتای کنجدین منی. طیان. شکر چه نهی به خوان بر چون نداری به نطع اندر مگر سرکه و ترینه. ناصر خسرو. ترینه گر نخورد مرد سفله پیش از مرگ پس از وفات چه لذت ز تره (۲) و حلواش. سنایی. ما و همین دوغبا و ترف و ترینه پخته امروز یا ز باقی دینه. (از اسرار التوحید ص ۲۷۶). و رجوع به ترخوانه شود ||. اقسام سبزیها را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). انواع سبزی ها را نامند مانند تره بادام و تره

تیزک و بادرنجبویه و ترب و گندنا و امثالهم. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی): دیگر آنکه بیشتر خوردنی‌ها پوسانند، پس میخورند چون ترینه و چغندر آب و شلغم آب؟ و غیر آن. (ذخیره خوارزمشاهی ||). و طعامی باشد که آنرا با گوشت و گندم و سرکه بپزند و آنرا بعربی عویشه (۳) خوانند با عین بی نقطه، بر وزن همیشه. (برهان). نان خورش که به تازی عویشه گویند. (ناظم الاطباء). جنسی از طعام که به تازیش عویشه خوانند. (شرفنامه منیری). (۱) - ن ل: ریدکان. (۲) - ن ل: زبره. ز زیره. (۳) - عویشه در منتهی الارب. اقرب الموارد و تاج العروس و لسان العرب و محیط المحيط دیده نشد.

ترینه با.

[تَ نَ / نِ] (ا مرکب) (۱) آش ترینه. صاحب ذخیره خوارزمشاهی این کلمه را آورده است و گوید: ترف با و ترینه با هر دو همچون دوغ با باشند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ترینه وا شود. (۱) - از ترینه + با، بمعنی آش.

ترینه وا.

[تَ نَ / نِ] (ا مرکب) ترینه با: شیخ را گفتند باران نمی بارد، دعا کن تا باران بارد. آن شب برفی بزرگ بارید روزی دیگر گفتند چه کردی گفت ترینه وا خوردم یعنی که من قطبم چون من خنک شدم همه جهان که بر من میگردد خنک شد. (تذکره الاولیاء عطار). رجوع به ترینه با شود.

ترینیاک.

[تَ] (اِخ) (۱) بلوکی است در ولایت سن نازر (۲) که در ایالت لوار اتلانتیک (۳) فرانسه واقع است ۶۹۰۰ تن سکنه و کارخانه استخراج فلزات دارد. (۱) - Loire - Atlantique - Saint - Nazaire. (۳) - Trignac. (۲).

ترینینه.

[تَ تَ] (اِخ) (۱) یکی از جزایر آنتیل است که ۴۸۲۲ کیلومتر مربع وسعت و ۷۹۲۰۰۰ تن سکنه دارد. مرکز آن «پورت آف اسپین» (۲) است. در این جزیره زراعت نیشکر و کاکائو و مرکبات رواج کامل دارد معدن نفت و قیر آن قابل توجه است. این جزیره با جزیره توباگو (۳) یکی از دولتهای مشترک المنافع بریتانیای کبیر را تشکیل میدهند. (۱) - - (۳) - Port of Spain. (۲) - Trinite. Tobago.

ترینیداد.

[تَ] (اِخ) (۱) شهری است در ساحل جنوبی جزیره کوبا که ۱۵۰۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مرکز تجارت کشور کوبا است. (۱) - Trinidad.

تریو.

[تَ] (اِ) با واو مجهول پارچه و جامه سفید باریک را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (از آندراج). پارچه و جامه سبک نازک. (ناظم الاطباء).

تری و اندروم.

[(اخ) حاکم نشین تروانکر - کوشن (یکی از نواحی جنوبی هند) است. و رجوع به تروانکر - کوشن در همین لغت نامه شود.

تریولت.

[ت ی] (اخ) (۱) والی پاراپامیز که اسکندر او را معزول کرد. و کنت کورث گوید که اسکندر این والی خارجی را از جهت تعدیاتی که کرده بود کشت. و رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۸۴۲ شود. (۱) - Teriolte.

تریون.

[(ا)] به یونانی دلفی است. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به دلفی و خرزهره شود.

تریوه.

[ت و] (ا) راهی بود بر شبه پشته (۱). (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۸۲). راه پشته پشتهء ناهموار پست و بلند را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). راه پشته پشته بود. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (شرفنامهء منیری). راهی پشته پشته. (صحاح الفرس): بر که و بالا چو جه؟ همچون عقاب اندر هوا بر تریوه راه چون جه؟ همچو بر صحرا شمال. شهید (از لغت فرس اسدی). چون باز پرنده بر گریوه چون باد رونده بر تریوه. لطیفی. (۱) - ن ل: راهی بود پشته پشته.

تریه.

[ت ر ی] (ع ا) از: «وری» آنچه حائض وقت اغتسال بیند از زردی اندک و خفی. (منتهی الارب). آنچه حائض بیند بهنگام غسل کردن و آن چیزی است خفی و اندک و کمتر از زردی و تیرگی و اصل آن وریه است. (از محیط المحيط).

تریه.

[ت ر ی] (ع مص) شد و آمد کردن میغ و کوراب. (تاج المصادر بیهقی). درخشیدن و ناپدید شدن سراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نمایان و ناپدید شدن سراب. (از اقرب الموارد).

تریه.

[ت ی] (اخ) (۱) از نویسندگان خوش طبع و شیرین بیان فرانسوی است. وی بسال ۱۸۲۳ م. متولد شد و در سال ۱۹۰۷ م. درگذشت. او راست رایمند. (۲) و سوواژئون (۳) وی به عضویت آکادمی فرانسه نایل آمد. (۱) -- (۲) Theuriet (Andre). Raymonde. (۳) - Sauvageonne.

تری یاریوس.

[(اخ) (۱) یکی از سرداران مجرب رومی و رئیس ساخلو قشون روم در پنت بود که از مهرداد ششم پادشاه پنت شکست خورد و فراری شد. و رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۱۴۳ و ۲۱۴۷ شود. (۱) - Triarius.

تربیت.

[ت] [ع مص] نرم گردانیدن ||. عاجز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بطی ء گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تربیح.

[ت] [ع مص] سست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سست و ضعیف کردن. (از المنجد).

تربیر.

[ت] [ع مص] غالب شدن فربهی بر قوم ||. با ارزانی و فراخ سالی شدن شهرها ||. فربه شدن شتربچگان بحدی که از جنبش عاجز گردند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فربه شدن و غالب شدن فربهی بر قوم ||. در ارزانی و فراخی رسیدن قوم (مجهولا). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تربیس.

[ت] [ع مص] مهتر گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به رئیس شود.

تربیش.

[ت] [ع مص] پرنهادن تیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ضعیف کردن بیماری کسیرا. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تربیع.

[ت] [ع مص] فراهم آمدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاکیزه و افزون شدن طعام و جز آن ||. پاکیزه و افزون گردانیدن طعام و جز آن. (از اقرب الموارد).

تربیغ.

[ت] [ع مص] تر کردن ترید را بروغن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تربیم.

[ت] [ع مص] مکان کردن جایی. (تاج المصادر بیهقی). مقیم بودن به جایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پیوسته شدن باران. (تاج المصادر بیهقی ||). تیره بودن و مقیم بودن ابر بی باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیوسته بودن ابر و از جای نرفتن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). افزون شدن بر چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزو.

[ت] (ا) مرغکی بود کوچک و لونها خشینه بود و نیک نتواند پریدن و در گلستانها بیشتر بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۷۰). نام مرغی بود که بیشتر در بوستانها بود و نیکو نتواند پرید و آوازک حزین داشته باشد. و در جثه و لون مانند خشینه بود. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). نام مرغکی است خوش آواز و کم سکون و بیشتر در گلستانها می باشد و آنرا به عربی صعوه میگویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). مرغکی است خوش آواز در بوستان آوازی حزین دارد. (انجمن آرا) (آندراج). مرغکی باشد کوچک و بانگی برنگ گنجشک کند و برهنده و نیک نتواند پرید و نشاطی بود و در گلستانها بیشتر بود و نوای خوش زند و در بعضی مواضع آنرا توذ گویند و به زبان اصفهانی ترمذ گویندش. (فرهنگ اوبهی): چون (۱) لطیف آید (۲) بگاه (۳) نوبهار به بانگ رود و بانگ کبک و بانگ تز. رودکی (از لغت فرس ||). کل و کچل را گویند یعنی سری که زخم یا جای زخم در آن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). کچل. (فرهنگ رشیدی). کل و کچل. (ناظم الاطباء). ریختگی موی سر از ضعف یا پیری... و امروز تاس گویند با تبدیل فتحه به الف و زاء به سین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نخواهم مغز گوز از بهر آنرا که مغز گوز خوردن سر کند تز. سوزنی ||. دندانء کلید را نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ اوبهی). بمعنی دندانء کلید به نون و زای فارسی است. (فرهنگ رشیدی). دانهء کلید که در برهان آورده غلط است به نون و زای فارسی است یعنی نژ... (انجمن آرا) (آندراج): دهکار بی دهست و شتربان بی شتر پالان بی خر است و کلیدی تهی ز تز. (از فرهنگ اوبهی). و رجوع به تز و تزه و تزه و نژ شود ||. برگ نوبر را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). برگ نو برآمده از درخت را هم گفته اند. (برهان). بمعنی برگ نو برآمده در برهان است، در رشیدی نیست. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - ن ل: بس. (۲) - ن ل: آمد. (۳) - ن ل: بوقت.

تزو.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از یونانی (۲) بمعنی پیشنهاد، تکلیف، موضوع و مسئله، مطلب، مبحث، موضوع بحث ||. موضوعی که کسی برای اثبات آن کتباً یا شفاهاً بکوشد. (فرهنگ فارسی معین). موضوعی که در ملاء عام در مدارس و مدارس عالییه طرح کنند و به ثبوت آن پردازند. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی ||). رساله ای که دانشجو پس از فراغ تحصیل تألیف کند و از مطالب آن در جلسه ای دفاع نماید. پایان نامه. رسالهء دکتری. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Thesis - (۲) - These.

تزار.

[تَز] (ع مص) بانگ کردن شیر. (از محیط المحيط) (از اقرب الموارد). غریدن شیر. (ناظم الاطباء).

تزاءک.

[تَء] (ع مص) شرم داشتن. (منتهی الارب). رجوع به تراؤک شود.

تزابی.

[ت] (ع مص) تکبر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نوعی از رفتار آهسته با تکبر و ناز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): يقال هو يتزابی؛ ای میشی فی تمدد و بطء. (اقرب الموارد).

تزاجر.

[تَج] (ع مص) زجر کردن بعضی مر بعضی را از منکر. (ناظم الاطباء). بازداشتن بعضی مر بعضی را از منکر. (از اقرب الموارد). بازداشتن گروهی مر گروهی را از شر. (از المنجد ||). یکدیگر را به هیجان آوردن لشکریان. (ناظم الاطباء).

تِزاحف.

[تَح] (ع مص) با یکدیگر نزدیک گردیدن در جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تِزاحک.

[تَح] (ع مص) بهم‌دیگر نزدیک شدن و دور گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). از لغات اضداد است.

تِزاحم.

[تَح] (ع مص) انبوهی کردن. (زوزنی) انبوهی نمودن قوم بر چیزی و گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انبوهی و انبوهی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). تنگ گردیدن قوم. (از المنجد): و در دفع تراکم حوادث و تراحم افواج خصوم و تلاطم امواج هموم تغافل و تخاذل پیشه ساخت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۵۸). و از اثار غبار و تراحم امطار متسوقه و اهل معاملات متأذی میشدند. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۹ ||). تدافع قوم. (از المنجد ||). تلاطم امواج. (از المنجد ||). اصطلاح اصول فقهی). علماء اصول فقه را در باب تراحم دو اصطلاح است، عام و خاص اول - منافات میان دو حکم یا دو دلیل است بطور مطلق. بنابراین اصطلاح تراحم مرادف تعارض است و امتیازی با آن ندارد. دوم - آن است که دو حکم در اصل با یکدیگر منافات نداشته باشند و هر دو دارای مصلحت و علت تشریح باشند اما انجام دادن آن دو دستور با هم در برخی از موارد غیرممکن یا غیرمشروع گردد. بر طبق اصطلاح خاص این دو حکم را در مورد مذکور متراحم و نسبت میان آن دو را تراحم گویند. در مقابل تعارض که منافات دو حکم است در اصل، بدینگونه که تنها یکی از آنها دارای اقسامی جداگانه، ترجیح یکی از دو حکم متراحم بوسیله مرجحاتی ویژه است که در باب تعارض بکار نمی‌رود. تراحم بمعنی خاص از مباحث جالب و دقیق اصول فقه است که در قرن اخیر ابتکار شده است. رجوع به اجودالتقریرات سیدابوالقاسم خوبی (مبحث اجتماع امر و نهی) و مبحث تعادل و تراجیح از کتاب فوائدالاصول شیخ محمدعلی کاظمینی شود.

تِزاحی.

[تَح] (اخ) از قراء بخاراست. (از معجم البلدان).

تِزار.

[تَح] (اخ) تسار(۱). کلمه روسی مشتق از سزار لاتینی. عنوان امپراتوران روسیه. (۱) - Tsar.

تِزأر.

[تَزْء] (ع مص) بانگ کردن شیر و غریدن. (منتهی الارب) (از المنجد) (از اقرب الموارد). بانگ کردن و غریدن شتر(۱). (ناظم

الاطباء). و رجوع به تزار شود. (۱) - ظ: شیر.

تزارا.

□ (اخ) (۱) شاعر روسی که بسال ۱۸۹۶ م. در موانست (۲) متولد شد. وی پایه گذار مکتب دادائیسم (۳) بود. (۱) - Tzara - Dadaisme - Moinest. (۳) - (۲) - (Tristant).

تزارید.

[ت] (ع ۱) چین ها و شکن ها که مشابه بافتن زره باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). غصون الدماغ لان نظمها يشبه نظم زردالجوشن. لکن زردالمقدم اکثر افراداً من زردالمؤخر. (بحر الجواهر). (۱) (۱) - این کلمه در لسان العرب و تاج العروس و متن اللغه و اقرب الموارد و دیگر کتب لغت عرب که در دسترس بود ملاحظه نشد.

تزارؤ.

[تَ زَؤ] (ع مص) جنبیدن و از جای رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرك و تززعع. (متن اللغه) (المنجد). تززعع. (اقرب الموارد ||). سرین جنبان رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اطراف جنبان رفتن. (از المنجد). اطراف جنبان رفتن به هیئت قصار. (از اقرب الموارد). پنهان گردیدن و اطراف جنبان رفتن به هیئت قصار. (از متن اللغه ||). ترسیدن و پنهان شدن. (زوزنی) (از المنجد) (از اقرب الموارد). ترسیدن و پوشیده گردیدن ||. خرد نمودن خود را از ترس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خود را جمع و کوچک کردن و دور شدن. (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه).

تزاعم.

[تَ ع] (ع مص) با همدیگر سخن ناموثوق بگفتن و اختلاف نمودن. (منتهی الارب). با همدیگر سخن غیر موثق گفتن و اختلاف کردن. (ناظم الاطباء). با یکدیگر سخن غیر موثق گفتن. (از المنجد) (از متن اللغه ||). تضاfer در کاری. (از المنجد) (از متن اللغه): تزاعموا، تضاferوا، ان كان بعضهم لبعض زعیماً. (متن اللغه). رجوع به تضاfer شود.

تزانط.

[تَ ن] (ع مص) انبوهی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تزاحم قوم. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه).

تزاو.

[ت] (اخ) نام مبارزی بوده تورانی داماد افراسیاب و گیو او را زنده گرفت و به انتقام برادرش بقتل آورد و با زای فارسی هم آمده است. (برهان). نام یکی از پهلوانان تورانی است که داماد افراسیاب بوده و گیو او را زنده بکمند گرفته و بخون برادرش بهرام به قتل رسانید و آن با زای فارسی نیز آمده. (انجمن آرا) (آندراج). مبارزی تورانی که داماد افراسیاب بود. (ناظم الاطباء): چنین گفت با گیو جنگی تزاو که تو چون عقابی و من چون چکاو. فردوسی (از انجمن آرا). و رجوع به تزاو شود.

تزاوج.

[تَ وُ] (ع مص) با یکدیگر جفت شدن. (زوزنی). با یکدیگر جفت کردن. (دهار). جفت و قرین شدن با هم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تشابه سخن بیکدیگر در سجع و وزن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزاور.

[تَ وُ] (ع مص) یکدیگر را زیارت کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برگشتن از چیزی و مایل شدن از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). میل کردن و انحراف نمودن. (آندراج).

تزاوف.

[تَ وُ] (ع مص) بازی کردن کودکان بیازی مخصوص. (ناظم الاطباء). آمدن یکی از کودکان است بپایه دکان و گذاشتن دست خود بر تیزی آن و گستردن بدن خویش را و چرخیدن در هوا، تا بجای نخستین بازگردد و آن تمرینی است ورزشی. (از اقرب الموارد). ممارست کردن در پاره ای از حرکات بدنی برای تمرین اعضا و چابک گشتن. (از المنجد).

تزاؤک.

[تَ ءُ] (ع مص) شرم داشتن. (از المنجد) (از اقرب الموارد). رجوع به تزاء ک شود.

تزاول.

[تَ وُ] (ع مص) اشتغال نمودن در کاری و با هم واکوئیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعالج قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تعالج و تحاول. (از متن اللغه).

تزاویق.

[تَ] (ع ا) ج تزویق. (ناظم الاطباء): و رنگهای گوناگون آمیخت از بهر تزاویق دیوارهای سارها. (فارسنامه ابن بلخی ص ۳۲). رجوع به تزویق شود.

تزاهد.

[تَ هُ] (ع مص) حقیر شمردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزايد.

[تَ یُ] (ع مص) افزون شدن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). افزونی و ازدیاد و زیادتی. (ناظم الاطباء ||). به تکلف افزودن در سخن و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تزید در سخن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). افزودن قیمت کالا هر یک مقابل دیگری تا به نهایت رسد. (از المنجد). مزایده. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). (اصطلاح پزشکی) افزایش بیماری و گذشتن مرض از دوران ابتدایی: چون نفثی اندک همی باشد نشان آن بود که طبیعت آغاز

پزاینیدن علت کرده است و بیماری از ابتدا، در گذشته است، و هنوز اندر فزونیت و طیبیان این وقت را تزاید گویند. (ذخیره خوارزمشاهی).

تزیغ.

[تَیْ] (ع مص) بچسبیدن. (زوزنی). سوی یکدیگر کنبائیدن و تمایل کردن. (ناظم الاطباء). سوی یکدیگر کنبائیدن، و کنبائیدن بمعنی بر جهانیدن و کشانیدن باشد. (آندراج). تمایل. (متن اللغة) (المنجد) (اقرب الموارد): تزیغ اسنانه؛ ای تمایلت. (اقرب الموارد).

تزیل.

[تَیْ] (ع مص) پراکنده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (اقرب الموارد ||). جدایی و جدا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شرم داشتن از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزییم.

[تَیْ] (ع مص) ترسانیدن کسی را (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تزیب.

[تَیْبُ] (ع مص) با کف شدن دهن وقت سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تزیب در کلام. (از اقرب الموارد). خارج شدن کف از گوشه دهان در کثرت سخن. (از المنجد ||). مویز شدن انگور. (از اقرب الموارد) (از المنجد): لقد تزیبت لکن فاتک العنب. (اقرب الموارد ||). پر خشم شدن مرد. (از المنجد).

تزیتر.

[تَیْتُ] (ع مص) تکبیر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تزیتر علیهم تکبیر. (متن اللغة).

تزیب.

[تَیْبُ] (ع مص) فرو بردن مسکه (کره) را یا خلاصه آن گرفتن (||. مص ل) شتابی نمودن در سوگند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). با کف شدن دهن. (تاج المصادر بیهقی). کفک بر آوردن دهن کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). خشمناک شدن مرد و ظاهر شدن کفک از گوشه لبان وی. (از متن اللغة ||). خشمناک شدن مرد و ترسانیدن. (از المنجد).

تزیبر.

[تَیْبُ] (ع مص) لرزیدن از خشم. (از متن اللغة ||). خود را به زیر منسوب کردن. (از متن اللغة).

تزرِبْءٌ.

[تَ زَبِ رَ] (ع ا) خط. (منتهی الارب). خط و کتابت. (اقرَب الموارِد) (متن اللغه). اصمعی گوید: سمعت اعرابياً يقول انا اعرف تزرِبتی؛ ای خطی و کتابتی. (اقرَب الموارِد). نبشته و خط. (ناظم الاطباء ||). (مص) نبشتن. (منتهی الارب). نوشتن. (ناظم الاطباء). زبره. تزرِبْءٌ. (ناظم الاطباء).

تَزْبِج.

[تَ زَبْ بٌ] (ع مص) خشمگین شدن || بدخلقی نمودن ||. عربده نمودن. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرَب الموارِد) (از المنجد) (از متن اللغه ||). اذیت رسانیدن بمردم و آزردهن آنان. (از متن اللغه ||). سخن درشت و رنجش و رنج گفتن گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج). مداومت داشتن بر سخن رنج آمیز و مستقیم نشدن. (از اقرَب الموارِد) (از متن اللغه). سخن درشت و رنجش آمیز گفتن گرفتن. (ناظم الاطباء ||). براه راست و نیکو اخلاق نرفتن. (منتهی الارب) (آندراج). براه راست نرفتن و نیکو اخلاق نبودن. (ناظم الاطباء ||). متغیر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَزْبِی.

[تَ زَبْ بِی] (ع مص) کوی ساختن صیاد خویشتن را تا در آنجا پنهان شود. (تاج المصادر بیهقی). خانه ساختن صیاد خویشتن را تا در آنجا پنهان شود. (زوزنی). زیبه ساختن برای شکار دده. (منتهی الارب) (آندراج). زیبه ساختن برای شکار حیوانات سبع. (ناظم الاطباء). و زیبه مغاکی جهت شکار شیر و دده. (آندراج). کندن مغاک جهت شکار شیر و حیوانات سبع. (از متن اللغه) (از المنجد) (از اقرَب الموارِد ||). پنهان شدن در زیبه برای صید. (از المنجد).

تَزْبِیْب.

[تَ] (ع مص) قریب به فروشدن گردیدن آفتاب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). میل کردن و نزدیک شدن آفتاب به غروب. (از اقرَب الموارِد) (از المنجد) (از متن اللغه ||). با کف شدن دهن. (تاج المصادر بیهقی). کف بر دهن آوردن. (زوزنی): تکلم فلان حتی زبب شدقاء؛ یعنی کفک بر آوردن دو کنج دهن او. (منتهی الارب) (آندراج). خارج شدن کف از دو گوشه دهان مرد از پرحرفی. (از اقرَب الموارِد) (از المنجد) (از متن اللغه ||). مویز شدن و مویز کردن. (تاج المصادر بیهقی). مویز شدن انگور. (زوزنی). مویز گردانیدن انگور را. (منتهی الارب) (آندراج) (از متن اللغه) (ناظم الاطباء). خشک و مویز گردانیدن انگور. (از المنجد). مویز گردانیدن انگور و انجیر. (از اقرَب الموارِد).

تَزْبِیْد.

[تَ] (ع مص) واچیدن پنبه. (تاج المصادر بیهقی). پنبه زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). واچیدن و از هم جدا کردن پنبه تا پاک شود و برای رشتن آماده گردد. (از اقرَب الموارِد) (از المنجد) (از متن اللغه ||). فاکو (۱) شدن دهن. (تاج المصادر بیهقی). کفک بر آوردن کنج دهن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرَب الموارِد) (از المنجد). تزبد؛ کف بر آوردن دو گوشه لب از خشم. (از متن اللغه ||). کف فرا گرفتن شیر. (از متن اللغه) (از اقرَب الموارِد) (از المنجد). (۱) - ظ: فاکف. (با کف).

تزییر.

[ت] [ع مص] (۱) نوشتن. (ناظم الاطباء). (۱) - در اقرب الموارد و محیط المحيط: زبرالکتاب تزییر و در المنجد، زبر و ازدبرالکتاب کتبه.

تزییل.

[ت] [ع مص] بار آوردن زمینی را به کود دادن. (از المنجد) (از متن اللغه). نیرو دادن زمین را به سرگین. (ناظم الاطباء).

تزییه.

[تَبَّی] [ع مص] از پس راندن آنرا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راندن آنرا. (اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغه). گوشت را در زیه گذاشتن جهت شکار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغه).

تزت.

[تَزَتْ] [ع مص] آراسته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آراسته شدن و آراسته شدن عروس. (آندراج). آراستن عروس را. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه): تزت العروس فتزت هی؛ یعنی آرایش کردم عروس را پس آراسته شد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): از لمعه آن دو گوهر گرانبها جراید جواهر مجردات، تزت بزب تکثر یافت. (دره نادره چ شهیدی ص ۲).

تزتک.

[تَتْ] (۱) تفکک دهن را گویند. (فرهنگ جهانگیری). تفکک دهن را گویند و آن چوبی باشد میان خالی به درازی نیزه که با گلوله گل و زور نفس گنجشک و امثال آن را بدان بزنند. (برهان) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء).

تزیت.

[ت] [ع مص] آراستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): چون بقدرت بیچون ترتیب تربیت و تربیت و تزیت عالم امکان بدرجه رابع رسید. (دره نادره چ شهیدی ص ۱۲).

تزجی.

[تَزَجْجی] [ع مص] به اندکی روزگار گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بس کردن و اکتفا نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به چیزی بس کردن. (آندراج). بچیزی اکتفا کردن. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تزج من دنیاک بالبلاغ؛ ای اکتف منها ببلغه العیش. (عدی بن رقاع از اقرب الموارد). کار او بدان رسید که به خفارت کاروانها و تجار باز ایستاد و از جعلات ایشان تزجی میکرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۱۴). و شوهر زن را میکشت و میجوشانید و با اجزا و اعضای او تزجی و تغذی میکرد و مردم را از شوارع درمی ربودند و میکشتند و میخوردند. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۲۷).

تزجیح.

[ت] [ع مص] باریک کردن ابرو. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دراز و باریک گردانیدن ابرو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). راست و برابر کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد): نقر خشبه ثم زجج موضع النقر. (اقرب الموارد) (المنجد).

تزجیه.

[ت] [ع مص] روزگار گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی). به نرمی راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کیف تزجی الایام؛ ای کیف تدفعها. (اقرب الموارد): اگر رغبتی هست تا ساعتی بمانولت آن تزجیه روزگار کنیم. (مرزبان نامه ص ۸۴). رکن الدین چون دید که در دست بجز خسران نخواهد داشت و در این مدت که به سوف و لعل تزجیه وقت می‌کرد. (جهانگشای جوینی).

تزحیر.

[ت] [ع مص] پچاک کردن شکم و دم برآوردن و به بیماری زحیر مبتلا شدن ||. روان شدن شکم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زادن زن بچه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزحزح.

[ت] [ع مص] دور شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزحف.

[ت] [ع مص] رفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از المنجد). به تکلف رفتن بسوی کسی یا عام است. (منتهی الارب). به تکلف رفتن بسوی کسی. (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). با سرین خرامیدن کودک بر زمین پیش از آنکه راه رود. (از ناظم الاطباء).

تزحل.

[ت] [ع مص] دور شدن از جای (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزحلف.

[ت] [ع مص] غلطیدن و دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به تزحلق شود.

تزحلق.

[ت] [ع مص] غلطیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تزحلف. (المنجد). رجوع به تزحلف و تزحلك شود.

تزلک.

[تَ زَلْ] (ع مص) غلطیدن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزلق. (اقرب الموارد). رجوع به تزلق و تزلف شود.

تزحن.

[تَ زَحْ حُ] (ع مص) درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تقبض ||. تحرك از جای. (از المنجد ||). بناپسندی کار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). گویند تزحن الشراب و علیه اذا تکاره علیه بلاشهوۃ؛ یعنی به اکراه و بی خواهش خورد آب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تزحول.

[تَ زَوُ] (ع مص) درگشتن از جای خود و دور گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لغزیدن و دور شدن از جایگاه خود. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تزحیر.

[تَ] (ع مص) سخت پیچان کردن شکم و روان شدن آن و سخت مبتلا گردیدن به علت پیچاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشاده شدن شکم به سختی پیچش شکم چنانکه خون میرفته باشد و سخت مبتلا گردیدن به علت پیچاک. (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مردن بچه ناقه یکماه پیش از ایام ولادت پس گوی را در مخلاه کرده یک شب در شرمگاه او گذارند و بینی وی را بند کنند، سپس آن گوی را... بر آرند و بچه نوزاد دیگری را به وی بنمایند، پس ناقه گمان میبرد که حالا بچه زاده است و بینی آن را بگشایند. پس آن ناقه بوی کند آن بچه را، و مهربان شود پس میدوشند آنرا و این فعل ترحیز است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تزحیل.

[تَ] (ع مص) دور گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزخر.

[تَ زَخْ حُ] (ع مص) پر شدن دریا از آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). پر شدن و بالا آمدن آب دریا و رودخانه. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزخراب.

[تَ خَ] (اخ) دهی است از دهستان روضه چای، در بخش حومه شهرستان ارومیه و ده هزار و پانصدگزی شمال باختری ارومیه و ۲ هزارگزی شمال راه ارابه رو ارومیه به موانا قرار دارد جلگه ای معتدل است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از روضه چای و محصول آنجا غله و چغندر و توتون و انگور و حبوبات است. شغل مردم زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران، ج ۴).

تخراب.

[تِ خِ] (اخ) دهی است از دهستان آجرلو در بخش مرکزی شهرستان مراغه که در ۶۴ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و هشت هزار و پانصدگزی شمال خاوری شوسه شاهین دژ به میاندوآب قرار دارد. دره ای معتدل است و ۲۱۳ تن سکنه دارد. آب آن از دره جان آقا و محصول آنجا غله و حبوبات و بادام و کرچک است. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخراب دهنه.

[تِ خِ دَهَن] (اخ) دهی است از دهستان باراندوزچای در بخش حومه شهرستان ارومیه که در ۲۷ هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و چهار هزار و پانصدگزی شمال شوسه ارومیه به مهاباد قرار دارد جلگه ای معتدل است و ۱۷۲ تن سکنه دارد. آب آن از باراندوزچای و محصول آنجا غله و چغندر و انگور و توتون و حبوبات است. شغل مردم زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تخف.

[تَ زَخُ] (ع مص) نیکو و آراسته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تخور.

[تَ زَوُ] (ع مص) فخر کردن مرد به چیزی که دارد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (تکبر. توعد. (از متن اللغة).

تخیف.

[تَ] (ع مص) بسیار گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (||). به تکلف فصاحت نمودن ||. به انگشتان از کسی گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به انگشتان خود چیزی را از کسی گرفتن بمانند شاهین. (از اقرب الموارد).

تزد.

[تَ زَا] (ا) ملخ سیاه. (ناظم الاطباء). صراراللیل. جزد. (زمخشری، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تزدغ.

[تَ زَدُ] (ع مص) نازبالش گرفتن و نازبالش خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مخده را زیر صدغ گذاشتن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تزده.

[تَدَ] (۱) مطلق اجرت را گویند عموماً. (برهان). مزد. (فرهنگ جهانگیری). تَزده و اجرت. (ناظم الاطباء). عموماً اجرت را گویند. (انجمن آرا). مزد مطلق. (فرهنگ رشیدی ||). اجرت راست کردن آسیا خصوصاً. (برهان) (از ناظم الاطباء). مزد راست کردن آسیا، لکن به رای مهمله نیز گذشت. (فرهنگ رشیدی). خصوصاً اجرت راست کردن آسیا و در نسخهء سروری به زای فارسی است و به رای مهمله غلط است. (انجمن آرا). طسوق. بُرکَه. (السامی فی الاسامی) تَزده. و رجوع به تَزده شود ||. قبالة خانه و باغ و امثال آنرا نیز گفته اند. (برهان). تَزده (۱) و قبالة خانه و باغ و مانند آن. (ناظم الاطباء). (۱) - تَزده باین معنی نیامده است. رجوع به تَزده شود.

تَزِر.

[تَزِ] (۱) خانهء تابستانی و ییلاقی ||. کرسی مملکت و تختگاه. (ناظم الاطباء). و رجوع به تَجِر و طَزِر شود.

تَزِرَج.

[تَزِ] (اخ) دهی است از دهستان رابر، در بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۳۶ هزارگزی خاور بافت و ۲ هزارگزی راه مالرو بافت به رابر قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۴۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غله و حبوبات است شغل مردم آنجا زراعت و از طایفهء فلاحی هستند. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تَزِرَج.

[تَزِ] (اخ) دهی است از دهستان طارم، در بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۳۶ هزارگزی باختری حاجی آباد، بر سر راه مالرو طارم به درگاه قرار دارد. کوهستانی و گرمسیر است و ۳۲۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا خرما و غله و شغل مردم آنجا زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تَزِرَج.

[تَزِ] (اخ) دهی است از دهستان حصن در بخش زرنند شهرستان کرمان که در ۳۰ هزارگزی جنوب باختری زرنند و ۱۰ هزارگزی باختر زرنند رفسنجان قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۱۵۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و حبوبات و پسته و پنبه است. شغل مردم آنجا زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تَزِرَج.

[تَزِ] (اخ) دهی است از دهستان سربنان در بخش زرنند شهرستان کرمان که در ۴۸ هزارگزی خاوری زرنند و ۶ هزارگزی خاور راه مالرو زرنند به راور قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۵۰ تن سکنه دارد آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و حبوبات است شغل مردم آنجا زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تَزِرَج.

[تَزِ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان سبلوئیه در بخش زرنند شهرستان کرمان که در ۳۰ هزارگزی جنوب باختری زرنند و ۱۰

هزارگزی باختر راه مالرو زرنند به رفسنجان واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تزرور.

[تَ زَرُور] (ع مص) گویک بستن پیراهن. (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از ذیل اقرب الموارد (||). مص) استوار کردن گویک پیراهن را. (ذیل اقرب الموارد).

تزرور.

[تَ زَرُور] (ع مص) جنبیدن و متحرک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرك. (متن اللغة) (المنجد) (اقرب الموارد).

تزرع.

[تَ زَرُور] (ع مص) شتافتن به سوی بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تزرک.

[تَ زَرِک] (اخ) قریه ای است در دو فرسنگی شمال طارم، در بلوکات سبعة. (از فارسنامه ناصری).

تزرناق.

[تَ زَن] (ع مص) متغیر و دیگرگون گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پوشیدن جامه و پوشیده شدن در آن ||. و بر زرنوق (نهر کوچک) به اجرت آب کشی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). به سلف خرید کردن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تزرور.

[تَ زُور] (ا) شنجرف. (ناظم الاطباء).

تزرور.

[تَ زَرُور] (ا) تدرور و قرقاول. (ناظم الاطباء).

تزره.

[تَ زَرِ رَا] (ا) محور آهنی سنگ آسیا. (ناظم الاطباء).

تزری.

[تَ زَرِ رِی] (ع مص) عتاب کردن و عیب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزرید.

[ت] (ع مص) تنگ کردن چشم یعنی ترشروی و غضب کردن بر کسی. (از متن اللغة).

تزریف.

[ت] (ع مص) پاک کردن و دور نمودن ||. افزودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||).
زیاده کردن در سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). زیاده کردن در سخن و دروغ گفتن. (از المنجد). و فی الحدیث : كان الکلبی یزرف فی الحدیث. (اقرب الموارد ||). نفوذ کردن تیر در چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرقه فرقه گردانیدن قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزریق.

[ت] (مص) (۱) ریا و نفاق و دروغ و کسی را به ریا و نفاق و دروغ نسبت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). (۱) - در فرهنگهای معتبر عرب از جمله لسان العرب، قطر المحيط، متن اللغة، اقرب الموارد و جز اینها این وزن و معنی نیامده است.

تزریق.

[ت] (مص) (۱) درچکانیدن. داخل کردن داروی مایع در زیر پوست بدن یا در داخل رگ بوسیله سوزن مخصوص آمپول زدن. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - این وزن و معنی در عربی نیامده است.

تزریقات.

[ت] (۱) ج تزریق. درچکانیدنها. و رجوع به تزریق شود.

تزریق بیان.

[ت ب] (ص مرکب) کاذب و دروغگو. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به تزریق شود.

تزریق کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) درچکانیدن داروی مایع در زیر جلد، یا در داخل عضله یا ورید انسان و حیوان بیمار. تزریق. و رجوع به تزریق شود.

تزریم.

[ت] (ع مص) قطع کردن کمیز بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطع کردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): زرمهالدهر؛ ای قطع عنها لخير. (المنجد ||). قطع کردن اشک و سخن و جز آن بر کسی ||. بخیل نمودن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نسبت دادن کسی را به بخل. (از متن اللغة).

تزییة.

[تَ رِی] (ع مص) بسی زیان رسانیدن. (مجمل اللغه). یادداشت بخط مؤلف).

تزی.

[تَ زِ] (اخ) (۱) تزه. رجوع به همین کلمه و فهرست اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلانژ ترجمه نصرالله فلسفی شود. (۱) - Thesee.

تزعب.

[تَ زَعُ] (ع مص) شتافتن. (از متن اللغه ||). شادمان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنشط. (متن اللغه). نشاط داشتن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). خشم گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغیظ. (متن اللغه) (اقرب الموارد) (المنجد ||). در اكل و شرب كثرت كردن و زیادت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در خوردن و آشامیدن زیاده روی کردن. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مال را در خود تقسیم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقسیم کردن مال را در میان خود. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزعزع.

[تَ زَزُ] (ع مص) جنبیدن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج). جنبش. (غیاث اللغات). تحرك و تقلقل چیزی. (از اقرب الموارد) (المنجد). تحرك. (متن اللغه ||). بهم خوردن یا لقی دندانها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). حالتی در دماغ که چنان نماید که حرکت کند با درد. حالتی در مغز که گویی جنبان است با دوار و دردی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تزل.

[تَ زَعُ] (ع مص) شادمان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنشط. (اقرب الموارد) (المنجد). شاد شدن. (از متن اللغه).

تزعیم.

[تَ زَعُ] (ع مص) دروغ بر بستن و کاذب گفتن. (منتهی الارب) (آندراج). تکذب. (اقرب الموارد) (متن اللغه ||). به تکلف زعامت بر خود بستن و خود را زعیم دانستن. (از متن اللغه).

تزعیر.

[تَ] (ع مص) خواندن خر نر را تا بر ماده جهد. (منتهی الارب) (از متن اللغه).

تزعیف.

[تَ] (ع مص) هلاک کردن. (غیاث اللغات نقل از صراح) (آندراج). (۱). (۱) - در غالب کتب لغت عربی چون لسان العجم، متن اللغه، اقرب الموارد، منتهی الارب و المنجد این وزن نیامده ولی این معنی در اوزان دیگر چون ازعاف و ازدعاف و جز اینها آمده است.

تَزَعُ.

[ت] (ا) چوبِ تاغ (۱) را گویند و آن هیزمی است که آتش آن بسیار بماند و بضم اول هم بنظر آمده است. (برهان) (آندراج). در برهان بمعنی چوب تاغ آورده (انجمن آرا). هیزم را گویند. (اوبهی). چوب تاغ که آتشش مدتی میماند. (ناظم الاطباء). رجوع به تاغ و تاق در همین لغت نامه شود. (۱) - ن ل: تاق.

تَزَعُم.

[ت] تَزَعُمُ [ع مص] برگردانیدن شتر بانگ را در گلو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). باز گردانیدن شتر بانگ را در لهازیم خود. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد). (از المنجد ||). سخن گفتن در خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد). چون غضبناک سخن گفتن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). نالیدن شتر بچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آرام نالیدن شتر بچه. (از اقرب الموارد) (|| ع ا) آوازی ضعیف یا بانگ وحدت، یا ناله آرام، مانند ناله بچه شتر. (از متن اللغه).

تَزَعُو.

[ت] (ا) ذخیره و آذوقه (۱) و ترقو. (ناظم الاطباء). بلوشه در شرح لغات و اصطلاحات جامع التواریخ رشیدی این کلمه را معرب توسخوی مغولی و بمعنی نزل آورده است. رجوع به توضیحات بلوشه درج ۲ ص ۲۷ جامع التواریخ رشیدی و ترغو در همین لغت نامه شود. (۱) - صحیح: آذوقه.

تَزَعُوَالِیْق.

[ت] (ا) تَزَعُوَالِیْق. رجوع به ترغو و ترغو و ترغوبالیق شود.

تَزَغِیْب.

[ت] (ع مص) باکنده مویه «؟» شدن. (تاج المصادر بیهقی). موی ریزه زرد بر آوردن چوزه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). موهای زرد بر آوردن جوجه. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تَزَف.

[ت] تَزَفُ [ا] ریچالی باشد که از کشک سازند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به معنی تری و تازگی هم گفته اند ||. نعمت و آسایش را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). باین معنی ظاهراً مصحف ترف عربی بمعنی ناز و نعمت و به ناز زیستن است. (حاشیه برهان چ معین).

تَزَفَان.

[ت] (ا) مخفف ترفان است که ترجمان باشد، و آن شخصی است که لغت زبانی را بزبان دیگر تقریر کند. (برهان) (آندراج). همان ترجمان است. (شرفنامه منیری). ترفان، ترجمان. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترجمان در همین لغت نامه شود.

تَزْفَف.

[تَ زَزْ] (ع مص) سخت جنبیدن از سرما و جز آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تَزْفِي.

[تَ زَفْ فِی] (ع مص) ترسانیدن (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تَزْفِيت.

[تَ] (ع مص) بزفت بیندودن. (تاج المصاادر بیهقی). بزفت اندودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه). بزفت اندودن و زفت بالكسر، قیر که در خنور و کشتی مالند تا آب نهد از وی. (آنندراج). به قیر اندودن کشتی و جز آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تَزَقْف.

[تَ زَقْ قُ] (ع مص) به شتاب ربودن چیزی را و فرو خوردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فرو خوردن چیزی را. (از اقرب الموارد). بلعیدن لقمه را. (از المنجد ||). ربودن گوی بدست از هوا. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). به شتاب ربودن چیزی را. (از متن اللغه) (از المنجد) (از اقرب الموارد). ربودن گوی را به چوگان. (از اقرب الموارد). قال ابوسفیان لبني امیه: تزقفوها تزقف الكرة؛ یعنی الخلفه. (از اقرب الموارد).

تَزَقِم.

[تَ زَقْ قُ] (ع مص) بسیار خوردن و لقمه کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تزقم لقمه، بلعیدن آن و تزقم چیزی تلقم آن. (از متن اللغه). تلقم ||. زقوم خوردن (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). افراط نمودن در شیر نوشیدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زیاده روی در نوشیدن شیر. (از متن اللغه) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تَزَقْو.

[تَ] (ا) ذخیره و آذوقه (۱). (ناظم الاطباء). رجوع به ترغو و ترغو شود. (۱) - صحیح: آزوقه.

تَزْقِيب.

[تَ] (ع مص) در آواز در آوردن مکاء را و آن مرغی است خوش آواز. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء). در آواز در آوردن مکاء و آن پرنده ای است. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تَزْقِيق.

[تَ] (ع مص) موی بریدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ستردن موی پوست را. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از

المنجد ||). پوست کشیدن از جانب سر. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). کندن پوست از جانب سر بطرف پا. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). پوست کندن. (از المنجد).

تزک.

[تَ زُکُ] (ترکی، ا) ترتیب و انتظام و ضابطه لشکر و مجلس و این لفظ ترکی است. گاهی توزک به زیادت و او نویسنده مطابق رسم خط ترکی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). ترکش. (آندراج) (بهارعجم): فوج صد بوالهوس از ناوک آهی شکم ترک سینه پر از ناوک دلدوز من است. سنجر کاشی (از آندراج).

تزکرو.

[تَ زَکُ کُ] (ع مص) فراهم آمدن شراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن شراب در خیک. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). کلان گردیدن شکم کودک و نیکو حال شدن او. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کلان و مانند خیک شدن شکم کودک و نیکو حال شدن وی. (از متن اللغة ||). پر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج ||). پر شدن شکم کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تزکزک.

[تَ زَ زُ] (ع مص) گرفتن ساز و سامان خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرفتن زکّه خود را. (از اقرب الموارد). گرفتن زکه یعنی سلاح خود را. (از المنجد). گرفتن عده خود را. (از متن اللغة).

تزکی.

[تَ زَکُ کُ] (ع مص) گوالیدن و افزون گردیدن. (منتهی الارب) (از المنجد) (از اقرب الموارد). گوالیدن. (آندراج ||). پاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پاک شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). زکی شدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زکوة بدادن. (زوزنی) (آندراج ||). صدقه دادن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). صدقه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزکیت.

[تَ] (ع مص) پر کردن مشک. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از ناظم الاطباء ||). به خشم و غضب آوردن کسی را. (از متن اللغة ||). سخت خشمناک کردن کسی را. (از متن اللغة).

تزکیت.

[تَ یَ] (ع مص) تزکیه، ستودن: و این سحرها که بیدپای برهنه کرده است در فراهم آوردن این مجموعات... از آن ظاهرتر است که در آن باب به تحسین و تزکیت حاجت افتد. (کلیله و دمنه). و یا هیچ تکلف را در تزکیت آن مجال وصفی تواند بود. (کلیله و دمنه). و رجوع به تزکیه در همین لغت نامه شود.

تزکیر.

[ت] [ع مص] پر کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (||). (مص ل) کلان گردیدن شکم کودک و نیکو شدن حال او. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). و رجوع به تزکر در همین لغت نامه شود.

تزکیم.

[ت] [ع مص] پنهان داشتن کار بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج). لغتی است در تزکین. (جوهری از اقرب الموارد). و بعدی بعلى يقال زکم علیه اذا لبس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تزکین شود.

تزکین.

[ت] [ع مص] پوشیده و پنهان داشتن کار بر کسی و مشتبه گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة). تشبیه و تلبیس. (اقرب الموارد ||). جای دادن حدیث نفس را در دل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اندازه کردن و بگمان گفتن چیزی را. (از متن اللغة ||). ع | حدیث نفس. (منتهی الارب) (آندراج). حدیث نفس و وقوع ظن در دل. (ناظم الاطباء). گمانهایی که در نفس ها واقع شوند. (از اقرب الموارد).

تزکیه.

[ت ی] [ع مص] زکات مال بدادن. (زوزنی). زکات دادن از مال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات) (از آندراج) (از مجمل اللغة) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). زکات مال بستدن. (زوزنی). زکات ستدن. (مجمّل اللغة). زکات از کسی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پاک گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (مجمّل اللغة). پاک کردن. (دهار) (آندراج). پاکیزه گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بستودن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). ستودن خود را. (منتهی الارب) (مجمّل اللغة) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تزکیه المرء نفسه قییح ||. گوازانیدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). گوازانیدن و افزون شدن ||. تشنه گردیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). گواهی بر عدالت گواه دادن. (از متن اللغة ||). تزکیه شهود، (در تداول فقه)؛ تعدیل گواهان. در صورتی که عدالت شاهد در نزد حاکم محرز نبود یا جرح شود ممکن است عدالت گواه جرح شده بوسیله گواهی افراد عادل دیگر اثبات گردد و این گواهی دادن بر عدالت گواه جرح شده را در فقه تزکیه گویند: تزکیه باید گواهان را بدان تزکیه اش اخلاص و موقوفی بدان. مولوی ||. ا) پاکیزگی و پاک گردانیدگی. (ناظم الاطباء). بمعنی زکات است. (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به زکات و زکوة شود.

تزلب.

[ت ل] [ا] دنبه برشته شده را گویند که بر روی آشهای آرد ریزند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). فخرالدین منوچهر در صفت لاشه که نوعی از آش آرد است گوید: از چشمهء ماهتاب کن صحن

وز قرصه آفتاب نه خوان. دوغش خوش و روغش مروق سیر اندک و تزلبش فراوان. (فرهنگ جهانگیری). ظاهراً تزلب مصحف این کلمه است و رجوع به تزلب در همین لغت نامه شود.

تزلج.

[تَ زَلُّ] (ع مص) بلغزیدن پای. (تاج المصادر بیهقی). لغزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزلق. (متن اللغة) (اقراب الموارد) (المنجد): تزلج السهم عن القوس؛ یعنی تیر از کمان لغزید و گذشت. (از اقراب الموارد ||). ایستادن و اصرار کردن بر شرب نبید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). الحاح در نوشیدن شراب. (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تزلجب.

[تَ زَجُّ] (ع مص) (۱) لغزیدن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در اقراب الموارد و متن اللغة و قطر المحيط و المنجد: تزلجب نیامده و تزلجب بدین معنی آمده است. رجوع به تزلجب شود.

تزلج.

[تَ زَلُّ] (ع مص) چشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). چشیدن چیزی را. (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تزلجب.

[تَ زَجُّ] (ع مص) لغزیدن از چیزی. (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از قطر المحيط) (از المنجد). در منتهی الارب و ناظم الاطباء این کلمه به تصحیف تزلجب آمده است. رجوع به تزلجب شود.

تزلحف.

[تَ زَحُّ] (ع مص) یکسو گردیدن و دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دور شدن و عقب ماندن. (از متن اللغة). دور شدن. (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تزلخ.

[تَ زَلُّ] (ع مص) لغزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزلق. (اقراب الموارد) (المنجد). و رجوع به تزلق شود.

تزلزل.

[تَ زَزُّ] (ع مص) جنبیدن. (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لرزیدن و جنبیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). اضطراب و تحریک. (از متن اللغة ||). لرزیدن زمین بر اثر زلزله. (از اقراب الموارد) (از المنجد) (از قطر المحيط ||). بازگشتن نفس در سینه هنگام مرگ. (از متن اللغة) (از اقراب الموارد). لرزیدن نفس در سینه هنگام مرگ. (از المنجد ||). (ا). جنبش و اضطراب و آشفتگی و لرزش (ناظم الاطباء): ای دوست دل منه تو در این تنگنای خاک تا ممکن است عافیتی بی تزلزلی. سعدی. بنیاد خاک بر سر آب

است از این قبل (۱) خالی نباشد از خللی یا تزلزلی. سعدی (بوستان). تزلزل در ایوان کسری فتاد. سعدی (بوستان ||). هول و هراس و ترس و وحشت. (ناظم الاطباء ||). آوارگی از راه راست و لغزش. (ناظم الاطباء ||). زمین لرزه و زلزله. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: سبب.

تزلج.

[تَ زَلُّ لُ] (ع مص) شکافته شدن. (تاج المصدا بیهقی). بشکافتن. (زوزنی). کفتن پا و کفتن دست. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تشقق پا. (از متن اللغه). تشقق پوست پا. (از اقرب الموارد). و شکافته شدن ظاهر یا باطن پا. شکافته شدن ظاهر کف دست. (از المنجد ||). شکستن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تکسر. (متن اللغه ||). سوختن پوست به آتش. (از متن اللغه) (از ذیل اقرب الموارد ||). ریختن پر. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فاسد شدن جراحت. (از المنجد).

تزلج.

[تَ زَلُّ لُ] (ع مص) گفته گردیدن پای کسی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). شکافته شدن پای کسی. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). صواب آن است که با عین مهمله باشد. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). افضل آن است که تزلج باشد. (از المنجد). و رجوع به تزلج شود.

تزلف.

[تَ زَلُّ لُ] (ع مص) فرایش شدن. (تاج المصدا بیهقی). پیش در آمدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تقدم. (اقرب الموارد) (متن اللغه) (المنجد ||). تقرب. (متن اللغه) (اقرب الموارد) (المنجد ||). متفرق شدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تزلق.

[تَ زَلُّ لُ] (ع مص) زینت گرفتن و خوش عیش شدن تا آنکه گونه سرخ و سپید و درخشان گردد. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد).

تزلق.

[تَ لُ] (ا) تزلب. تزلب: این تزلق شوربا که باشد با منصب و جاه جوش بره. بسحاق اطعمه. و رجوع به تزلب و تزلب و بسحاق ص ۱۷۶ شود.

تزلقی.

[تَ لُ] (ا) آچار و ترشی آلات. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری).

تزلل.

[تَ زَلْ لُ] (ع مص) لغزش و لغزیدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تزیج.

[ت] (ع مص) بر آوردن سخن را و روان گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیرون کردن سخن و روان گردانیدن آن یعنی افشای آن. (از اقرب الموارد). افشای سخن بین مردم. (از المنجد ||). به اندک چیزی زندگی را بسر بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیخ.

[ت] (ع مص) هموار گردانیدن و تابان کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تملیس چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تملیس در همین لغت نامه شود.

تزیف.

[ت] (ع مص) زیاده کردن در سخن و افزودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زیاده کردن در سخن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). تزیف. (از متن اللغة ||). فرمایش شدن. (مجله اللغة). تقدیم چیزی. (از المنجد). و رجوع به تزیف و تقدیم در همین لغت نامه شود.

تزیق.

[ت] (ع مص) موی ستردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ستردن موی سر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). لغزان گردانیدن جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک آلودن بدن به روغن و مانند آن به حدی که دست را بلغزانند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). لغزانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پیوسته تیز داشتن حدیده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزییم.

[ت] (ع مص) راست تراشیدن و نیکو قد کردن. (تاج المصادر بیهقی). راست و درست گردانیدن تیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راست و برابر گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة ||). نرم و تابان کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نرم گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بگردانیدن آسیا را و گرفتن کنارهای آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بد کردن غذای کسی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). اصلاح کردن سنگ جهت آسیا و هر چیز که کناره های آنرا بگیرند. (از متن اللغة ||). پر کردن ظرف. (از متن اللغة ||). اندک کردن عطاء. (تاج المصادر بیهقی) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزم.

[ت] (ا) میغ را گویند و آن بخاری و ابر تنکی باشد که بر روی زمین پهن شود و آنرا به عربی ضباب خوانند و باین معنی بجای حرف اول نون و بجای حرف ثانی زای فارسی هم آمده است. (برهان) (آندراج). میغ و بخار. (ناظم الاطباء). رجوع به تزم و تزم شود.

تزم.

[ت] ز [ع] (ا) تزمه. دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را معادل بُت (۱) فرانسه آورده و ظاهراً از چزمهء ترکی بمعنی موزه مأخوذ شده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۴۶ شود. (۱) - Bottes.

تزمت.

[ت] تَزَمُّمٌ [ع] (مص) آهسته شدن. (تاج المصادر بیهقی). آهستگی و وقار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توقر. (اقرب الموارد). آهستگی در وقار. (از متن اللغة). سالمند و باوقار بودن. (از المنجد). و رجوع به توقر در همین لغت نامه شود.

تزمجر.

[ت] تَزَجُّجٌ [ع] (مص) غریدن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). آواز برآوردن یا آنکه در آواز خشونت و درشتی داشتن. (از متن اللغة).

تزمخر.

[ت] تَزَخُّخٌ [ع] (مص) در خشم آمدن و بانگ برزدن پلنگ. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). شکوفه آوردن و بلند شدن گیاه. (از متن اللغة ||). امتلاء و اکتھال شباب. (از متن اللغة). انبوه شدن و بهم درپچیدن درخت. (از متن اللغة).

تزمزم.

[ت] تَزَزُّزٌ [ع] (مص) بانگ کردن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). گفتن چیزی را: ماترمزمت به شفتای؛ یعنی نگفتم آنرا. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). زمزمه کردن برسم مجوسان: فجلس ابن المقفع يأكل و یزمزم علی عادة المجوس. فقال له عیسی اترمزم و انت علی عزم الاسلام. فقال اکره ان ابیت علی غیر دین (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تزمل.

[ت] تَزَمُّمٌ [ع] (مص) خویشتن در جامه پچیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خود را در جامه پچیدن. (مجمل اللغة). در پچیده شدن به جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلفف و تدثر. (متن اللغة). پچیده شدن به جامه. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزمنت.

[ت م] (اِخ) قریه ای است از توابع بهنسا در مغرب نیل از صعید. (از معجم البلدان).

تزمه.

[ت م] (ع ا) تزم. رجوع بهمین کلمه شود.

تزمیح.

[ت] (ع مص) کشتن زماح را که مرغی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). رجوع به زماح شود.

تزمیر.

[ت] (ع مص) نای زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). پر کردن مشک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). غل کردن کسی را به جامه. (از متن اللغة).

تزمیع.

[ت] (ع مص) شتابی کردن و تیز رفتن ناقه. (منتهی الارب ||). بجهه ناتمام افکندن ناقه. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد): زَمَعَتِ الناقَةُ؛ القت ولدها. (متن اللغة). زمعت الناقه؛ رَمَعَت. (اقرب الموارد). رجوع به ترمیع شود ||. ترمیع بر کاری، اراده استوار کردن بر آن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بانگ کردن زنبور. (از متن اللغة).

تزمیل.

[ت] (ع مص) در جامه پیچیدن. (تاج المصادر بیهقی). خود را در جامه پیچیدن. (مجمل اللغة). در پیچیدن به جامه و پنهان کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تزمیم.

[ت] (ع مص) بسیار ماهر بر کردن. (تاج المصادر بیهقی). مهار در بینی شتر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تزنئه.

[ت ن ء] (ع مص) تنگ گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تزنیه شود.

تزنبر.

[ت ز ب] (ع مص) تکبر نمودن و گردنکشی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکبر. (اقرب الموارد) (المنجد ||). روی ترش نمودن. تقطیب. (اقرب الموارد) (المنجد).

تزنتر.

[تَ زَتْ] (ع مص) خرامیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبختر. (متن اللغۃ) (اقرب الموارد) (المنجد).

تزنجر.

[تَ زَجْ] (ع مص) از زنگار کلمہ فارسی. زنگار گرفتن. زنگ زدن. زنگاری شدن. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا): و اذا رش عليه الخل تزجر. (ابن البطار ج ۱ ص ۱۴۵ شش سطر باخر مانده). و هو [ای النحاس] يتزجر بالخل و الروسختج المحرق منه بالایقال اوفی اتون الزجاج. (الجماهر فی الجواهر للبیرونی یادداشت ایضاً).

تزنح.

[تَ زَنْ] (ع مص) واگشاده شدن در سخن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغۃ). رجوع به تزنخ شود ||. مره بعد اخری آب خوردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برداشتن و بلند کردن نفس خود را زائد از مرتبه خود و تکبر نمودن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند کردن نفس خود فوق مرتبه خود. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد). رجوع به تزنخ شود ||. تنگ گرفتن بر کسی در داد و ستد یا وامی. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغۃ).

تزنخ.

[تَ زَنْ] (ع مص) واگشوده شدن در سخن ||. تکبر نمودن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزند.

[تَ زَنْ] (ع مص) تنگ آمدن به جواب. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد). عاجز شدن از جواب. (از المنجد): سألتہ مسئلة فتزند؛ ای فتعسرالجواب علیہ. (المنجد ||). تنگ شدن سینه. (از متن اللغۃ). گرفتار شدن در امری و (به تنگ آمدن) و تنگ سینه شدن. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). خشم گرفتن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغضب. (اقرب الموارد) (المنجد). خشم گرفتن و بهم سائیدن دندانها چنانکه آواز برآید. (از متن اللغۃ).

تزندر.

[تَ زَدْ] (ا) مرغکی است که او را به عربی صعوه گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به ترند و تز و صعوه در همین لغت نامه شود

تزندق.

[تَ زَدْ] (ع مص) ملحد شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). زندیق شدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد). یا تخلق به اخلاق زندیق (از اقرب الموارد): من تمنطق تزندق، ای من تعلم علم المنطق

تھور فی الزندقہ لانہ یتورط فی الاقیسۃ و التناج بما یفسد العقاید الدینیۃ الی مارھا علی التسلیم. (المنجد).

تزنو.

[تَ زَنْ نُ] (ع مص) باریک و کوفتہ گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باریک شدن چیزی. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زنار پوشیدن - از لغات مولده است - (از متن اللغه). زنار بر میان بستن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزنف.

[تَ زَنْ نُ] (ع مص) خشمگین گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تزنک.

[تَ زَ] (اخ) دهی است از دهستان حومه بخش سروستان در شهرستان شیراز که در دو هزار گزی جنوب خاوری سروستان، بر کنار شوسه شیراز به فسا قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۱۲۹ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چشمه و محصول آنجا غله و تنباکو و میوه و صیفی است. شغل مردم آنجا زراعت و قالیبافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تزنج.

[تَ] (ع مص) کم دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در ذیل اقرب الموارد نویسد: عطاء مزنج کمعظم، اندک. و در تاج آرد: کسی از ائمه لغت این کلمه را ننوشته و ظاهراً تحریف مزنج است. (ذیل اقرب الموارد).

تزیج.

[تَ] (ع مص) بار بار آب خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیج.

[تَ] (ع مص) برداشتن بزغاله سر خود را وقت شیر مکیدن، از گرفتگی گلو یا خشکی حلق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه ||). در آویختن کنه در آنچه مورد علاقه اوست. (از متن اللغه).

تزیید.

[تَ] (ع مص) دروغ گفتن ||. عذاب کردن زاید از جرم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). || تنگ نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بخل ورزیدن. (از متن اللغه ||). پر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پر کردن مشک را. (از متن اللغه) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). آتش بر آوردن از آتش زنه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد ||). افزودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قالوا: مایزندک و مایزندک و مایزندک احد علی فضل زید ای مایزندک. (متن اللغه) (از المنجد ||). با هم دوختن کناره های فرج ناقه را به میل های خرد وقتی که زهدان آن بعد ولادت بیرون افتاده باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از

اقرب الموارد ||). تنگ گرفتن بر خانواده خود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تنگ شدن سینه در کاری. (از اقرب الموارد) (از المنجد). به تنگ آمدن از آن. و رجوع به تزند شود.

تزیق.

[ت] [ع مص] بر عیال خود در نفقه تنگی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنگ گرفتن بر عیال خود بر اثر بخل یا فقر. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زناق بستن در زیر حنک اسب ||. استر را به پای بند بستن. (از المنجد).

تزیب.

[ت] [ع مص] وکیل مخاصمت فرستادن بسوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کسی را به دشمنی کسی برانگیختن. (از متن اللغة) (المنجد) (اقرب الموارد).

تزین.

[ت] [ع مص] پیوسته ماش خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تزیة.

[ت ی] [ع مص] به زنا منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجله اللغة). به زنا منسوب کردن و زانی خواندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). کار بر کسی تنگ گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). تنگ گرفتن بر کسی. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). و رجوع به تزئنه در همین لغت نامه شود.

تزوج.

[تَزَّ] [ع ا] اتصال و الحاق و مزاجت. (ناظم الاطباء). این کلمه در کتب لغت عربی دیده نشده است.

تزوال.

[تَزَّ] [ا] برگ گیاه را گویند و با زای فارسی هم آمده است. (برهان) (آندراج). برگ و شاخ گیاه. (ناظم الاطباء). و رجوع به تزوال و تزاوّل شود.

تزوج.

[تَ زَوْ وُ] [ع مص] زن کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شوی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نکاح کردن در قومی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). زن گرفتن از قومی. (از المنجد ||). داماد آنان شدن. (از متن اللغة ||). در آمیختن خواب کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد)

(از المنجد).

تزود.

تَزَوُّوُ (ع مص) توشه برداشتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). توشه برگرفتن. (زوزنی) (آندراج). توشه گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). زاد سفر برگرفتن ||. برای آخرت عمل کردن. (از متن اللغة). رسیدن نیزه به پشت گوش کسی: تزود منی طعنه بین اذنیه؛ اصیب بها. (اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). داغ بر میان دو چشم کسی گذاشتن: تزود سمه فاضحه بین عینیه؛ اتسم بها بسعی فیه. (اقرب الموارد ||). بردن نامه از امیر به عامل وی تا باندازه شأن و وظیفه اش برنده نام را یاری دهد: تزود من الامیر کتاباً الی عامله، حملهُ منه الیه لیستعین به علی شأنه. (اقرب الموارد).

تزور.

تَزَوُّوُ (ع مص) بانگ کردن شیر و غریدن. (آندراج). رجوع به تزأر و ترآر در همین لغت نامه شود.

تزور.

تَزَوُّوُ (ع مص) دروغ گفتن. (از متن اللغة) (از المنجد ||). تزویر. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد): تزور الشیء؛ زوره لنفسه. (اقرب الموارد) (المنجد). تزور الکلام؛ زوره لنفسه. (متن اللغة): ابلاغ امیرالمؤمنین رساله تزورتها من محکمات الرسائل. (اقرب الموارد).

تزورق.

تَزَوُّوُ (ع مص) خالی نمودن شکم. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). انداختن آنچه در شکم بود و ریخ زدن. (منتهی الارب).

تزوع.

تَزَوُّوُ (ع مص) دور شدن گوشت از پی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دور گشتن گوشت از عصب. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزول.

تَزَوُّوُ (ع مص) نیک گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به نهایت در زیرکی و ظرافت رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ممتاز شدن ||. نیکو کردن و اصلاح نمودن کسی یا چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عبارت تاج العروس چنین است: و تزوله و زوله اجاده، هکذا فی النسخ والصواب اجاءه و هکذا حکاهاالفارسی عن ابی زید - انتهى. در محیط المحيط، اقرب الموارد، المنجد، معجم متن اللغة نیز اجاءه ضبط شده است. فعل اجاء متعدی است از جاء یعنی آورد آنرا (معنی مناسب با ثلاثی، و جز این معنی معانی دیگر نیز دارد). مؤلف منتهی الارب تنها بقاموس

اعتماد کرده و کلمه را بمعنی اجاد گرفته است و ناظم الاطباء و دیگران نیز از او پیروی کرده اند.

نزوی.

[تَ زَوَوِي] (ع مص) زاویه گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گوشه گرفتن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||).
تقبض. (اقرب الموارد) (المنجد).

نزویج.

[تَ زَوِي] (ع مص) مرد را زن دادن و زن را شوی دادن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از دهار) (منتهی الارب) (از غیث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و زوجناهم بحور عین. (قرآن ۴۴ و ۵۲ / ۲۰ ||). جفت و قرین کردن. (زوزنی) (غیث اللغات) (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چیزی را به چیزی قرین کردن. (از المنجد). فردی را قرین فرد دیگر کردن: خطبه نزویج پراکنده کن دختر خود نامزد بنده کن. نظامی ||. در بیت زیر، ظاهراً بمعنی بهم آمیختن، همبستر شدن: به پاکی مریم از تزویج یوسف به دوری عیسی از پیوند عیسا. خاقانی.

نزوید.

[تَزَوِي] (ع مص) توشه دادن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). عطا کردن زاد. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

نزویر.

[تَزَوِي] (ع مص) بیاراستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آراستن و بر پای داشتن چیزی را و راست و نیکو کردن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیاراستن و نیکو گردانیدن و راست کردن چیزی. (آنندراج از کتر). آراستن و بر پای داشتن چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة). آراستن دروغ را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مکر و فریب کردن و بیاراستن دروغ. (غیث اللغات). تزیین دروغ. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). فهو مزور؛ ای سموه بالكذب. (متن اللغة ||). (ا) فریب و مکر و دروغ و دورویی و نفاق و غدو و حيله و ریو. تلییس. (ناظم الاطباء): تمویه و تزویر آنها مرا در خشم او افکنند. (کليله و دمنه). ترا حرفی به صد تزویر در مشتم منه بر حرف کس بیهوده انگشت. نظامی. زهد پیدا کفر پنهان بود چندین روزگار پرده از سر بر گرفتم اینهمه تزویر را. سعدی. گره بر سر بند احسان مزن که این زرق و شید است و تزویر و فن. (بوستان). از آن تصویر و تزویر استکشاف فرمود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۳۱ ||). اصلاح و نیکو کردن هر چیزی از خیر و شر. (از متن اللغة ||). مایل گردانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (المنجد ||). گرامی داشتن زائر را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (المنجد): استضات بهم فنورونی و زرتهم فنورونی. (اقرب الموارد ||). احسان کردن قوم بصاحب و بزرگ خود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). باطل گردانیدن شهادت را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نشان و علامت کردن به زور و بهتان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): زور نفسه اذا رشحها بالزور. (منتهی الارب ||). دروغ بستن به کسی ||. تهمت زدن بر کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دروغ ظاهر کردن. (آنندراج از منتخب). || آماده کردن کلام را در نفس خود ||. چیزی را بخاطر نیکویی آن خاص خویش کردن. (از اقرب الموارد ||). خوردن مرغ تا

آنجا که چینه دانش برآید. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). تزویر خط، ساختن آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مانند کسی خط نوشتن. خط کسی را تقلید کردن: مزور بحسن خطه علی ابی عبدالله بن مقله تزویراً لایکاد یفطن له. (معجم یاقوت چ مار گلیوت ج ۱ ص ۴۱۱).

تزویرخیز.

[تَزْرَ] (نف مرکب) که بر اساس تزویر و غدر و فریب باشد. که از تزویر خاسته باشد: نباشد چنین نامه تزویرخیز نبشه به چندین قلم های تیز. نظامی. و رجوع به تزویر شود.

تزویر داشتن.

[تَزْرَتْ] (مص مرکب) دورویه بودن و مکر داشتن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تزویر شود.

تزویر کردن.

[تَزْرَكَ دَا] (مص مرکب) دورویگی کردن و نفاق کردن و مکر کردن و فریب دادن و غدر کردن و دروغ گفتن. (ناظم الاطباء). سخن دروغ را آرایش دادن. دروغی را راست نمودن: اینجا بگناه نتوان تزویر شعر کردن افسوس کرد نتوان بر شیر مرغزاری. منوچهری. گفت چه گوئید اندر مردی که نامه مزور از من به عبدالله خزاعی برده است و بر من تزویر کرده از بهر فائده خویش. (تاریخ بخارا): خواهند جماعتی که تزویر کنند از حيله طریق شرع تغییر کنند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۹۰۳). از سر زلف تو، همه هیچ بود هرچه دلم حيله و تزویر کرد. عطار. می خور که شیخ و حافظ و مفتی و محتسب چون نیک بنگری همه تزویر میکنند. حافظ.

تزویر گر.

[تَزْرَكَ] (ص مرکب) مزور. غدار. حيله گر. دروغگو. دروغ پرداز: تزویر گر نیم من، تزویر گر تو باشی زیرا که چون منی را تزویر گر شماری. منوچهری.

تزویط.

[تَزْرَأَ] (ع مص) بزرگ و کلان کردن لقمه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزویع.

[تَزْرَأَ] (ع مص) برگردانیدن شتران را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). پراکنده و متفرق ساختن شتران را. (از المنجد ||). فراهم آوردن باد کاه ریزه را تا بپراند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تزویق.

[تَزْ] (ع مص) آراستن. (دهار). آراستن و درست کردن سخن و کتاب را. (منتهی الارب) (آندراج). آراستن و نیکو گردانیدن. (ناظم الاطباء). آراستن کلام و کتاب. (از متن اللغة). آراستن و نیکو کردن سخن. (از المنجد). تقویم کتاب. (از متن اللغة). نیکو گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). بمعنی نقش کردن مطلق نیز آمده از این جهت هر چیز منقش را مزوق گویند و نقاش را مزوق. (از آندراج). نقش کردن مسجد و خانه. (از اقرب الموارد) (المنجد). نقش کردن و اصل آن از زاووق و آن زئبق (جیوه) است. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). جوهری گوید: قدیقع فی التزویق لانه يجعل مع الذهب علی الحدیده ثم یدخل النار فیذهب منه الزئبق و تبقى الذهب ثم قیل لكل منقش مزوق و ان لم یکن فیہ زئبق. (متن اللغة). تزین با طلا، باینکه طلا را با جیوه مخلوط کرده و بر روی چیزی مالیده سپس آنرا در آتش گذارند تا جیوه فرار کند و طلا باقی ماند. و نیز هر نقش و زینتی را گویند اگرچه جیوه در ساختن آن بکار نرفته باشد و همچنین تصویر و تماشیل زینتی را گویند. ج، تراویق. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). منقش کردن به سیماب. (زوزنی). طلا کردن در هم را به سیماب. (از المنجد ||). نسو کردن. (زوزنی). و رجوع به تراویق شود.

تزویل.

[تَزْ] (ع مص) دور کردن کسی را از جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). دور کردن کسی را. (از متن اللغة) (از المنجد ||). برگردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). || نیکو کردن و اصلاح نمودن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تزه.

[تَ زَ / زَ] (ا) دندان‌ه کلیل بود که از چوب کنند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۴۲). دندان‌ه کلیددان باشد. (صحاح الفرس) تزه و مدننگ دندان‌ه کلیل بود. (نسخه ای از اسدی یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دندان‌ه کلیل باشد. (اوبهی): دهقان بی ده است و شتربان بی شتر پالان بی خر است و کلیدان بی تزه. لیبی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۴۲). و رجوع به تزه، و رجوع به مدننگ و تزه شود.

تزه.

[تَ زَ] (اخ) (۱) یکی از قهرمانان یونان قدیم، پسر اژه (۲) و پادشاه آتن بود که شخصیت نیمه افسانه ای داشت و اعمالش از بعضی جهات به هراکلس (۳) شباهت داشت در لایرننت کورت (۴) دختر مینوس (۵)، بنام آریان (۶) رشته ای به او داد و او را راهنمایی نمود تا وی با مینوتور (۷) دیو آدمخوار جنگید و او را کشت. وی آنگاه شاهزاده خانم مذکور را در جزیره ناکزوس (۸) از دست داد و چون به هادس (۹) خدای دوزخ حمله کرد بدوزخ محکوم گشت که بطور ابدی و نشسته در دوزخ بماند، تاریخ نویسان یونان او را اولین تشکیلات دهنده آتیک و تنظیم کننده قوانین اولیه آتن میدانند و رجوع به ترس شود. (۱) - (۳) - Egee. (۲) - Thesee. (۹) - Naxos. (۸) - Minotaure. (۷) - Ariane. (۶) - Minos. (۵) - Labyrinthe de Crete. (۴) - Heracles. - Hades.

تزهده.

[تَ زَهْ] (ع مص) عبادت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زهد نمودن. (زوزنی). پارسایی کردن. (دهار). زهد نمودن و عبادت کردن. (آندراج). تعبد. (اقرب الموارد). برای عبادت ترک دنیا کردن. (از المنجد): بده جام فرعونیم

کز تزهده چو فرعونیان ز اژدها میگریزم. خاقانی.

تزهف.

[تَزَهْه] (ع مص) روبرو گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روی برگردانیدن و اعراض کردن از کسی. (از المنجد).

تزهج.

[تَزَلْ] (ع مص) درگذشتن نیزه و راست شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تزهلق.

[تَزَلْ] (ع مص) سپید شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). سفید شدن جامه. (از اقرب الموارد ||). صاف و روشن گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فربه گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فربه گشتن حیوان. (از اقرب الموارد).

تزهنج.

[تَزَنْ] (ع مص) لباس پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تزهید.

[تْ] (ع مص) خلاف ترغیب. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بر ناخواهانی برانگیختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اندازه کردن نخل. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کم کردن و کم شمردن چیزی را ||. گرامی داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در بعضی از نسخ قاموس بمعنی تبخیل آمده است. (منتهی الارب). تبخیل. (از اقرب الموارد).

تزهیه.

[تْی] (ع مص) رنگ گرفتن غوره خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). (مص م) به حرکت آوردن بادزن باد را. (از متن اللغة). به حرکت آوردن و برانگیختن بادزن باد را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیب.

[تَزَى] (ع مص) فراهم آمدن و مجتمع گردیدن گوشت کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیخ.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) جدا گردیدن و پراکنده شدن و از جای رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تذلل. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تذلل شود.

تزیید.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) گران شدن نرخ. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دروغ گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). در سخن افزون کردن. (تاج المصادر بیهقی). به تکلف افزودن در سخن و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). یازیدن شیر در بانگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج ||). راه رفتن شتر به تکلف بیشتر از طاقت خود. (از متن اللغة). || گردن کشیدن ناقه و رفتن مافوق رفتار تند. (از اقرب الموارد).

تزیید.

[تَ زَیْ یُ] (ع ا) نوعی از رفتار و آن فوق عَنَق است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة).

تزیید.

[ت] (اخ) تزییدن حلوان پدر قبیله ای است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تزییدی شود.

تزییدن.

[تَدَ دَ] (مص) بیرون کشیدن و برآوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تزییدن شود.

تزییدی.

[ت] (اخ) رجوع به تزییدی و انساب سمعانی شود.

تزییدی.

[تَدَ دَ یُ] (ع ا) چادرهاست با خطوط سرخ منسوب به تزییدن حلوان. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به تزییدن حلوان شود.

تزیغ.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) خود را آراستن زن. (منتهی الارب) (آندراج). خود را آرایش کردن زن. (ناظم الاطباء). تبرج و تزیین. (متن اللغة) (المنجد) (اقرب الموارد ||). تلبس. (اقرب الموارد ||). تمایل دندان: تزیغت اسنانه؛ تمايلت. (متن اللغة). رجوع به تزیغ شود.

تزیف.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) ناروان شدن درهم. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ردی و ناسره گردیدن. (از اقرب الموارد): ثبت ولا-تبغ

ماتریف. (حریری از اقرب الموارد).

تزیق.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) سرمه کردن و آراستن زن خود را. (منتهی الارب) (آندراج). سرمه کردن در چشم و خویشتن را زینت دادن و آراستن. (ناظم الاطباء). تزیین و اکتحال زن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیک.

[تَ] (ص، ا) تازیکی که غیر عرب و ترک باشد. و رجوع به تازیکی و تاجیک و تازی شود.

تزیل.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) پراکنده و متفرق شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تفرق. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزییم.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) متفرق و پراکنده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده گردیدن خیل و شتران و جز اینها. (از اقرب الموارد) (از المنجد). متفرق شدن و سخت آکنده و با هم پیوسته گردیدن گوشت - از لغات اضداد است - (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزین.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) آراسته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خویشتن را بیاراستن. (زوزنی). خویشتن را برآراستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از مجمل اللغة). نیک و آراسته شدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تزیین اصلها و تصون فرعها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۹).

تزیی.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) پوشش گرفتن و آراسته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشش گرفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): تزیای بزی القوم؛ ای لبس کمایلبسون. (از اقرب الموارد). تزیای بزی الصلحا؛ لباس نیکان گرفت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تزییت.

[تَ زَیْ یُ] (ع مص) روغن زیت دادن کسی را. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). روغن زیت توشه دادن. (منتهی الارب) (آندراج). روغن زیتون توشه دادن. (ناظم الاطباء). روغن زیتون را به قوم توشه دادن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). روغن زیتون در چراغ ریختن. (از اقرب الموارد). طلا کردن چیزی را به روغن زیتون. (از اقرب الموارد).

تزیید.

[تَرْ] (ع مص) افزون کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزییر.

[تَرْ] (ع مص) لویشه بر کردن ستور را. (زوزنی). با لویشه استوار کردن بیطار لب ستور را. (از اقرب الموارد). با لواشه بیجانیدن بیطار لب ستور را. (ناظم الاطباء).

تزیغ.

[تَرْ] (ع مص) راست کردن میل کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راست کردن زیغ (میل از حق. شک) کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). راست کردن خمیدگی چوب. (از متن اللغة).

تزیف.

[تَرْ] (ع مص) نبهره کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ناسره و ناروان گردانیدن دراهم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ناسره کردن درم. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): و چون پدرش از این شیوه عاری بود پسر بدین تلیسات و تزیفات در جنب او عالمی متفوق می نمود. (جهانگشای جوینی ||). تحقیر و تصغیر کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بلند و مرتفع ساختن بناء. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تزیل.

[تَرْ] (ع مص) جدا وا کردن. (تاج المصادر بیهقی). جدا وا شدن. (زوزنی). جدا کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جدا کردن و پراکنده نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفریق. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد). جدا کردن. (از متن اللغة): فزیلنا بینهم و قال شرکاؤهم... (قرآن ۱۰/۲۸).

تزیین.

[تَرْ] (ع مص) آراستن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیاراستن. (زوزنی) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). آرایش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ای جان ترا بیاغ دهقان از علم و عمل جمال و تزیین. ناصر خسرو. آنکه زو خاک سیه حورالعین گشت حور ازو یابد بر خلد برین تزیین. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۴۲). زبانها به تحسین عبارات و تزیین اشارات او روان گشت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۶۷). کمال براءت و بلاغت او در تزیین و تحسین مقالات خویش معروف. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۷۴). گازر مباش از پی تزیین دیگری جامه سپید کرد و را رو مسود است. ابن یمن.

تزیینات.

[تَرْ] (ا) ج تزیین. آرایشها. زینتها. و رجوع به تزیین در همین لغت نامه شود.

تزیین دادن.

[تَ زَدْ] (مص مرکب) آراستن. آرایش دادن. زینت دادن: مسافری تو و گرد جهان مسافروار همی شوی و جهان را همی دهی تزین. امیر معزی (از آندراج). ادب ملاحظه می کرده ام که تا غایت نداده ام به ثنای تو شعر را تزین. آصفخان جعفر (از آندراج). و رجوع به تزین در همین لغت نامه شود.

تزین نفس.

[تَزْنِ ن] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از تخلق به اخلاق حمیده است. (انجمن آرا). و رجوع به تزین شود.

تزیه.

[تَزِي ي] (ع مص) چیزی را زی کسی کردن. (تاج المصادر بیهقی). پوشش دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). و يقال: هذه زای فزیها؛ ای اقرها بالزای. (المنجد).

تزه.

[ت] (ا) دندان کلیددان بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۸۰). و رجوع به تز و تزه و تزه در همین لغت نامه شود ||. برگ درخت نوبر آمده و گیاه نورسته را گویند و آن را به عربی حقل بر وزن عقل نامند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). برگ گیاه نوبر آمده بود. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). برگ درخت نوبر آمده. (انجمن آرا). برگ گیاه که از نو برآید. (شرفنامه منیری): الاحقال؛ تزیباوردن کشت. (تاج المصادر بیهقی ||). مرغکی باشد حقیر جثه و آواز حزینی هم دارد و عربان صعوه خوانند. (برهان) (آندراج). مرغکی باشد کوچک جثه. (فرهنگ جهانگیری). صعوه. (انجمن آرا). مرغی کوچک که آواز حزین دارد. (ناظم الاطباء). رجوع به تز شود.

تزآتی.

[تِ زِ] (اخ) ساکنان و مردم تزه. تزه آت (۱): خشایارشا در ولایت ملیان اردو زد و یونانیها تنگه تروموپیل را اشغال کردند... قوه یونانی در اینجا عبارت بوده از سیصد نفر اسپارتی... هزار نفر تزآتی و ... (ایران باستان ج ۱ ص ۷۷۷). رجوع به تزه و تزه آت شود. (۱) - Tegeates.

تزاو.

[ت] (اخ) نام یکی از پهلوانان تورانی است که داماد افراسیاب بود و او بر دو گروه پادشاهی داشته و گیو او را زنده به کمند گرفت و به انتقام برادر خویش بهرام به قتل رسانید. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزاو: چنین گفت با گیو جنگی تزاو که تو چون عقابی و من چون چکاو. فردوسی (شاهنامه ج ۲ ص ۷۶۰). همی کرد خواهش مر او را تزاو همی خواست از کشتن خویش تاو. فردوسی. که تاج تزاو آورد پیش من و یا پیش این نامدار انجمن. فردوسی. و رجوع به تزاو در همین لغت نامه شود.

تزاوول.

[تَ وَ] (۱) بمعنی تراوال است که برگ گیاه باشد. (برهان) (آندراج). برگ و شاخ گیاه. (ناظم الاطباء). برگ گیاه لیکن تراول به رای مهمله و به تقدیم واو بر الف گذشت. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به تراول و تراول و تزوال و تزوال در همین لغت نامه شود.

تُزْبَرِ آوَرْدَن.

[تَبَّ وَ دَ] (مص مرکب) برآمدن برگ تازه از درخت و گیاه و کشت. و رجوع به تُزْشود.

تُزْتُوف.

[تِ زُتْ] (اخ) ویلهلم فُن (۱) آمیرال اتریشی (۱۸۲۷ - ۱۸۷۱ م.) که در نزدیکی لیسا (۲) با نیروی دریایی ایتالیا که به فرماندهی پرسانو بود در سال ۱۸۶۶ م. جنگید. (۱) - Lissa - (۲) - Tegettoff Wilhelm von.

تُزْدَك.

[تَدَ] (۱) کرم گندم خوار باشد. (فرهنگ جهانگیری). کرم گندم ضایع کن را گویند. (برهان) (آندراج). کرم گندم خوار لیکن به رای مهمله گذشت. (فرهنگ رشیدی). کرم گندمخوارک و قیل بازای تازی (شرفنامه منیری). شپشک گندم. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترک و پزدک و تُزْدک شود.

تُزْدَه.

[تَدَ دَ] (۱) مزد گندم آسیا کردن || اجرت آسیا ساختن و تیز نمودن آسیا باشد || دندانهای کلید || غنچه گل || غنچه زدن برگ باشد از درخت یعنی سربر آوردن از درخت. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). و رجوع به ترده و تزده و تُزْدَه شود.

تُزْج.

[تِ] (اخ) دهی از دهستان خوسف در بخش خوسف شهرستان بیرجند است که در ۱۸ هزارگزی شمال باختری خوسف قرار دارد. دامنه ای است معتدل و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصولش پنبه و شغل مردم آنجا زراعت و کرباسبافی است. راه مالرو دارد و اهل محل تجک نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تُزْم.

[تَ / تِ] (۱) میغ را گویند و آن بخاری باشد ملاصق زمین و به کسر اول هم آمده است. (برهان). میغ و ترم و بخار. (ناظم الاطباء). بر وزن عزم که در برهان آورده تصحیف و خطا است و اصل ترم است و خواهد آمد و بمعنی میغ است. (انجمن آرا) (آندراج). و رجوع به ترم و ترم شود.

تُزْن.

[] (اخ) در تاریخ غازان اگر تصحیفی روی نداده باشد نام ناحیه و نام رودی بوده در خراسان، در حوالی خوبشان و رادکان : ... تابستان و پاییز غازان در حدود خوبشان و رادکان به شکار مشغول بوده و امرا بکار لشکر... و ترتیب تغار لشکر و قیشلامیتی در تُزْن

باورد فرمود و بر آبی که آنرا کال تزن می گویند بندی فرمود. (تاریخ مبارک غازانی مصحح کارل یان ص ۲۳).

تزوَال.

[تَزُ] (۱) برگ گیاه را گویند. (برهان). تزوال. (ناظم الاطباء). و رجوع به تزاوَل و تراوَل و تزوَال و تراوَل در همین لغت نامه شود.

تْزِه.

[تَ تَز / ژ] (۱) غنچه گل باشد. (فرهنگ جهانگیری). غنچه درخت و غنچه گل باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی غنچه گل خصوصاً و غنچه هر درخت عموماً. (انجمن آرا) (آندراج). غنچه گل چنانکه در فرهنگ گفته. (فرهنگ رشیدی). غنچه درخت. (شرفنامه منیری ||). دندانۀ کلید را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). دندان کلیددان. (شرفنامه منیری). تزه: دهقان بی ده است و شتران بی شتر پالان بی خر است و کلیدان بی تزه لیبی. و رجوع به تز و تزه و تژده در همین لغت نامه شود ||. و چوب بزرگی را هم گفته اند که اطراف چوبهای سقف خانه را بر آن نهند. (برهان). چوب بزرگی که آن را تیر گویند و اطراف چوبهای سقف خانه را بر آن نهند. (انجمن آرا) (آندراج). چوب بزرگ و حمالی که از اطراف چوبها سقف خانه را بر آن نهند. (ناظم الاطباء). و فی السامی الجایزه، تزه یعنی شاه تیر. (فرهنگ رشیدی ||). و خسهای سر تیزی که بر سر دانه های گندم و جوی که در خوشه است می باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). خسهای سر تیز برنج و جو و گندم که در خوشه باشد ||. حشفه و سرنره ||. چوبی که بدان دوغ را می شورانند جهت گرفتن مسکه. (ناظم الاطباء).

تْزِه.

[تِ ژ] (اخ) (۱) شهری باستانی به یونان که در قسمت شرقی آرکادی قرار دارد و دارای معبد بزرگی است که از آثار باستانی یونان است. و رجوع به تژآتی و تزه آت و ایران باستان ج ۱ ص ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۵۵، ۸۶۰ و ج ۲ ص ۹۴۲ و ج ۳ ص ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ شود. (۱) - Tegee.

تْزِه آت.

[تِ ژ] (۱) (اخ) ساکنان تزه. اهالی تزه. رجوع به تزه آتی و تزه در همین لغت نامه شود. (۱) - Tegeate.

تْسِ.

[تِ] (۱) پس باشد همانا بود. (کذا).. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۰۰) (فرهنگ اسدی نخجوانی). بادی را گویند. که از طرف اسفل بی صدا رها شود. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان). بادی که از مقعد بیصدا برآید. (فرهنگ رشیدی) گوز بیصدا مقابل ضراطه. (آندراج) (از غیاث اللغات). ریح مذموم اسفل که بیصدا باشد. (انجمن آرا). بادی که از راه پایین بیصدا رها شود. (ناظم الاطباء): خواجه یکی غلامک رُس دارد کز ناگوارد خانه چو تس دارد. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۰۰). دستت به خیو تر کن و بر دست تسی ده و آنگه به سر و ریش برادرش همی مال. لامعی. دایم ز پی گنده تر از خویش رود مانند تسی که از پس سنده بود. طغرا (از آندراج). رسیده ست صیت تو تا اندلس که بادا به ریش حسود تو تس. (از مؤلف شرفنامه منیری ||). در عربی آب دهن انداختن به سوی کسی. (فرهنگ جهانگیری). آب دهن به جانب کسی انداختن را نیز گویند و بعضی به این معنی عربی میدانند. (برهان). تفی که به جانب کسی اندازند. (ناظم الاطباء).

تس.

[ت] (ا) طیانچه و سیلی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). طیانچه باشد. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی): رخ اعدات از تس نکبت همچو قیر و شبه سیاه آمد. رودکی (از فرهنگ جهانگیری). اگر تو یادگیری یکی بس و گر با دو کنی یارت بنی کس و گر بی سه کنی بی یار گردی و گر افزون کنی بر سر زنی تس. (یکی از پارسیان از انجمن آرا).

تسأل.

[ت] [ع مص] سأل سؤا و مسألۀ و سألۀ و سألۀ و تسألأ. خواستن. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): قال مؤلف الكتاب ولقد طال تطوافی و کثر تسألی عن العسکریین. (معجم الادباء یاقوت ج ۳ ص ۱۲۶). و رجوع به سؤال شود.

تساءل.

[ت] [ع مص] (۱) یکدیگر را پرسیدن و از یکدیگر خواستن. (زوزنی). از یکدیگر پرسیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). همدیگر خواستن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). از یکدیگر پرسیدن قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱) - در زوزنی و ترجمان القرآن و آندراج تساؤل آمده و رجوع به تساؤل در همین لغت نامه شود.

تساب.

[ت] [ب] [ع مص] از یکدیگر بریدن. (مجمّل اللغة) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقاطع. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (||). یکدیگر را دشنام گفتن. (مجمّل اللغة). یکدیگر را دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشاتم. (اقرب الموارد) (المنجد).

تسابغ.

[ت] [ب] [ع ا] ج تسبغ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). و رجوع به تسبغ شود.

تسابق.

[ت] [ب] [ع مص] بر یکدیگر پیشی گرفتن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از دهام) (از اقرب الموارد) (از المنجد): اصناف خلایق به خدمت او تسابق و تسارع نمودند. (جهانگشای جوینی ||). تناضل در تیراندازی. (از متن اللغة ||). گرو بستن در اسب دوانی. (از متن اللغة).

تسابی.

[ت] [ع مص] بندی کردن بعضی مر بعضی را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسیر کردن بعض قوم مر بعضی را. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). دل بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسیر کردن کسی با محبت (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تسایح.

[ت] [ع ا] ج تسبیح. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تسبیح شود.

تسائل.

[ت ت] [ع مص] پبای شدن. (۱) (زوزنی). یکی بعد دیگر بر آمدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
 || خارج شدن بعض قوم بر اثر بعضی دیگر. (از متن اللغه). خارج شدن قوم متتابع یکدیگر، یکی پس از دیگری. (از المنجد ||).
 قطره قطره جاری شدن اشک. (از متن اللغه) (از المنجد ||). پاره شدن رشته لؤلؤ. (متن اللغه). پراکنده شدن لؤلؤ متتابع یکدیگر. (از المنجد). (۱) - ظ: تصحیف پبایی شدن است.

تساجل.

[ت ج] [ع مص] با یکدیگر فخر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباری. (اقرب الموارد). تباری و تسابق. (المنجد).

تساجم.

[ت ج] [ع مص] روان شدن اشک. (المنجد). تسجیم. (متن اللغه). اسجام. (المنجد).

تساجه.

[ت چ چ] [ع ا] تمساح و نهنگ و دوزن و مگرمج، که بزبان فرانسه کروکودیل و به زبان رومی کروکودیلوس گویند. حیوانی است. ذوالمعاشین، از طایفه لژارد و آنچه از این حیوان در رودخانه های بزرگ آفریقا دیده می شود، از شش تا هشت متر طول دارد و کله آن دارای وضع مخصوصی است که درازایش دو مرتبه زیادتر از پهنای وی می باشد و ۳۸ دندان در بالا و ۳۰ عدد در پایین دارد و پنجه های آن از طرف خلف مانند پنجه اردک می باشد و دم این حیوان پهن و مخصوص به سباحت آن است و این حیوان در روی خاک به اشکال و زحمت حرکت می کند ولی در آب بسیار جسور و متهور است به انسان حمله می نماید و گلوله هایی را که به اطراف آن می اندازند بواسطه پوستش دفع می کند و اهالی مصر در قدیم این حیوان را پرستش می کردند. (ناظم الاطباء). و رجوع به تمساح شود.

تساختن.

[ت] [ع ا] موزه ها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خفاف. (اقرب الموارد) (متن اللغه) (المنجد). کفش راحتی و سبک. صاحب متن اللغه افزایش... واحد آن تسخان یا تسخن است و ابن درید گوید: ولاعرف صحه ذلك ||. قدور. (متن اللغه). مراجل. (اقرب الموارد) (المنجد ||). و چیزی است مانند چادر که علما و دانشمندان آن را بر سر انداختی (کذا) واحد ندارد یا واحد آن تسخن و تسخان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چیزی مانند طیلسان است و واحد ندارد و گویند واحد آن تسخن و تسخان است. (از اقرب الموارد) (از المنجد). چیزی مانند طیلسان است که بدان سر را پوشند و مخصوص دانشمندان و موبدان که آنرا بر سر نهند و تسخان معرب تشکن «؟» است. (از متن اللغه).

تسار.

[تَ رَ] (ع مص) با کسی راز گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با هم راز گفتن. (آنندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). با هم راز گفتن و آگهی یافتن بعض قوم از سرّ بعضی دیگر. (از المنجد ||). لذت بردن از آنچه که تو ناخوش داری آنرا مانند خارانندن و قلقلک دادن قسمتی از بدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تَسَارٌّ زید الی ما تکره، استلذّه و اذا حکک بعض جسده او غمز فاستلذّه قیل هو یَتَسَارُّ الی ذلک. (اقرب الموارد). و رجوع به تسارر شود.

تسار.

[ت] (اخ) تزار. رجوع به تزار در همین لغت نامه شود.

تسار.

[اخ] گای لیسترانج مصحح فارسنامه ابن البلخی این اسم را که در متن فارسنامه مصحح وی آمده تحریفی از سام می داند و در نسخه چاپ سیدجلال الدین تهرانی ص ۴۸ تیسار آمده است. او وزیر اردشیربن بابک است : ... وزیری داشت نام او تسار و پیش از آن از جمله حکیمان بوده و این وزیر با رای صایب و مکر و حيله بسیار بود... (فارسنامه ابن البلخی چاپ گای لیسترانج ص ۶۰)

تسارر.

[تَ رُ] (ع مص) تسار. رجوع به تسارر شود.

تسارس.

[تَ رَ] (اخ) قصری در برقه. و رجوع به معجم البلدان ج ۲ ص ۳۸۶ شود.

تسارکویی - سلو.

[کُ سِ لُ] (اخ) (۱) از شهرهای روسیه که امروز نامش پوشکین است و از ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۷ م. آن رادتسکویی سلو (۲) می نامیدند. این شهر در حوالی لنین گراد واقع است و در گذشته اقامتگاه تابستانی تزارهای روسیه بود و ۵۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tsarskoie - Selo ou Tzarskoie Selo. (۲) - Detskoie - Selo.

تسارع.

[تَ رُ] (ع مص) بهم (با هم) شتافتن. (زوزنی). شتافتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پیشی گرفتن و شتافتن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): اصناف خلایق به خدمت او تسابق و تسارع نمودند. (جهانگشای جوینی).

تساروند.

[تَ وَا] (اخ) تیره ای از طایفه ممزائی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۵).

تساعی.

[تُ ی ی] [ع ص] کامل کننده عدد نه را. (ناظم الاطباء). دارای نه تایی. (از اقرب الموارد) (از المنجد): التساعی ذوالتسعة من کل شیء. (از اقرب الموارد).

تسافح.

[تَ فُ] [ع مص] زنا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسافد.

[تَ فُ] [ع مص] بر یکدیگر گشنی کردن. (زوزنی). برجهیدن دادن. (منتهی الارب). برجهیدن دادن بروی یکدیگر. (ناظم الاطباء). جماع کردن بهائم. (غیاث اللغات) (آندراج). برجستن نر بماده. (از متن اللغة). قدیقال فی غیرالانسان کالنکاح والمباشرة و المجامعة فی الانسان. (بحر الجواهر).

تسافه.

[تَ فُ هُ] [ع مص] نادانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجاهل. (اقرب الموارد) (المنجد).

تساقب.

[تَ قُ] [ع مص] نزدیک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقارب. (از متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تساقط.

[تَ قُ] [ع مص] بیوفتادن (زوزنی). بیفتادن (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پی در پی افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تتابع سقوط چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خود را بر چیزی افکندن (||). آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). افتادن ||. بیفکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تساقی.

[تَ] [ع مص] یکدیگر را شراب دادن. (زوزنی). یکدیگر را آب و جز آن دادن. (مجمل اللغة). یکدیگر را آب خوراندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تساکر.

[تَ کُ] [ع مص] مستی نمودن بی مستی. (زوزنی). مستی نمودن. (دهار). خود را مست و نمودن بغير مستی و نشأه. (غیاث اللغات) (آندراج). مستی نمودن از خود بی مستی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). مستی نمودن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). استعمال سکر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تساکین.

[(اِخ) از دیه های طبرش (۱). (تاریخ قم ص ۱۳۹). (۱) - ظ: تفرش.

تسال.

[(ع) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را سیم آهنی معنی کرده است. رجوع به همین کتاب ج ۱ ص ۱۴۶ شود.

تسالب.

[(ع) مص (تخالس). رجوع به تخالس در همین لغت نامه شود.

تسالف.

[(ع) مص (همدیگر شوی دو خواهر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (متن اللغه). به زنی گرفتن مردی خواهرزن دیگری را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به سلفان شود.

تسالف.

[(ع) مص (با یکدیگر صلح کردن. (زوزنی) (از منتهی الارب) (از غیث اللغات) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). توافق. (المنجد). تصالح. (متن اللغه) (اقرب الموارد) (المنجد): تَسَالَمَا؛ تصالحا. «هو لا يتسالم خيلا»؛ او سخن راست نمیگوید که شنیده شود از وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). با هم رفتن. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد): و اذا تَسَالَمَتِ الخيل تسایرت لایهیج بعضها بعضاً. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسالوس.

[(تس سا) (اِخ) یکی از اطبا و محارم اسکندر که از طرف وی به دربار پیکسودور، پادشاه کاریه رفت تا مانع ازدواج دختر پیکسودور، با برادر اسکندر گردد. و همین امر باعث گردید که فیلیپ وی را زندانی کند. تسالوس تا زمانی که فیلیپ زنده بود در زندان بسر برد و پس از قتل فیلیپ مورد توجه فراوان اسکندر قرار گرفت. (از ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۱۱).

تسالونیک.

[(اِخ) سالونیک (۱) بندری است در مقدونیه یونان که ۳۷۷۰۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مراکز صنعتی و تجارت یونان است. هاکس در قاموس کتاب مقدس، ذیل تسالونیکی آرد: معنی این لفظ غلبه بر تسلی می باشد. آن بندری است از قسمت دوم مقدونیه که در سر خلیج ترمای به مسافت ۲۷ میل از پلاه و ۶۷ میل از امفیولس واقع است. اعمال رسولان ۱: ۱۷. خلیج مسطور بواسطه وجود گرمابهای طبیعی ثرما خوانده شد و چون بر راه کناتیا واقع بود بدان واسطه نیکو گشته بود و راه اتصالی بین شهر رومیه و تمام اطراف شمالی دریای یوجان بود بنابراین برای تجارت خوب و برای انتشار انجیل هم بر خشکی و هم بر دریا خیلی مناسبت داشت و در جذب سلونیان و بلغاریان به دین مسیح اسباب عمده ای بود. کسدر پسر انتی پتر این شهر را تخمیناً در سال ۳۱۵ ق. م. دوباره بنا نمود و آن را به اسم زوجه خود تسلانیکا که خواهر اسکندر کبیر بود موسوم ساخت. در زمانی که امیلیوس پالس بعد از غلبه بر مقدونیه آن سرزمین را به چهار قسمت تقسیم کرد، این شهر حاکم نشین قسمت دوم و پایتخت رومانیان

گردید... پولس فعالیت‌های دینی قابل توجهی در این سامان معمول داشت و چند بار باین شهر رفت. این شهر در سال ۹۰۴ م. بدست قشون اسلام فتح شد و سپس در سال ۱۴۳۹ م. بدست ترکها افتاد و در تمام این ادوار مسکن گروهی از یهودیان و مسیحیان بود. این شهر اکنون دارای ستونهای شکسته از آثار قدیم و قطعات حجاری شده است و مساجدی که اکنون در آنجا یافت میشود قبلا از کلیساهای مسیحیان بوده است. هنگامی که پولس، مقدونیه را بقصد آتن ترک کرد، تیموتیوس (تیموتاوس). رجوع به همین کلمه شود). و سیلاس را در تسالونیک گذاشت تا مؤمنان را در ایمان ثابت و برقرار گردانند و بعد از آن به کلیسای این شهر دو نامه نوشت. اولی بسال ۵۲ - ۵۳ م. در قزنتس نگاشته شد. و رجوع به قاموس کتاب مقدس ص ۲۵۴ و سالونیک و سالونیک شود. (۱) - Thessalonique. Salonique

تسالی.

[ت] (اخ) (۱) از نواحی شمال یونان است. از طرف شمال به اولیمپ و از مغرب به پند و از جنوب به کوه اوتا و از مشرق به اوسا و په لیون محدود است. شهرهای اصلی این ناحیه عبارتند از ولو (۲) و لاریسا (۳). این سرزمین را تسالیا نیز نامند و در حدود پنجاه هزار تن از سکنه آن مسلمانند ناحیه بسیار آبادان و پرمحصول است و عمده محصولات آنجا زیتون و توتون و غله است. در دشتهای سرسبز این سرزمین پرورش مواشی بسیار رایج است. در سال ۱۴۶۰ م. بتصرف ترکهای عثمانی درآمد و سپس بر طبق قرارداد برلن به دولت یونان واگذار گردید. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۶۶۷، ۷۰۴، ۷۴۷، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹، ۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۷، ۱۵۲۸، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۴، ۱۵۳۵، ۱۵۳۶، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۳۹، ۱۵۴۰، ۱۵۴۱، ۱۵۴۲، ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۴۸، ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵، ۱۵۵۶، ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۵۹، ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴، ۱۵۶۵، ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۶۸، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰، ۱۵۷۱، ۱۵۷۲، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴، ۱۵۷۵، ۱۵۷۶، ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۲، ۱۵۸۳، ۱۵۸۴، ۱۵۸۵، ۱۵۸۶، ۱۵۸۷، ۱۵۸۸، ۱۵۸۹، ۱۵۹۰، ۱۵۹۱، ۱۵۹۲، ۱۵۹۳، ۱۵۹۴، ۱۵۹۵، ۱۵۹۶، ۱۵۹۷، ۱۵۹۸، ۱۵۹۹، ۱۶۰۰، ۱۶۰۱، ۱۶۰۲، ۱۶۰۳، ۱۶۰۴، ۱۶۰۵، ۱۶۰۶، ۱۶۰۷، ۱۶۰۸، ۱۶۰۹، ۱۶۱۰، ۱۶۱۱، ۱۶۱۲، ۱۶۱۳، ۱۶۱۴، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۱۷، ۱۶۱۸، ۱۶۱۹، ۱۶۲۰، ۱۶۲۱، ۱۶۲۲، ۱۶۲۳، ۱۶۲۴، ۱۶۲۵، ۱۶۲۶، ۱۶۲۷، ۱۶۲۸، ۱۶۲۹، ۱۶۳۰، ۱۶۳۱، ۱۶۳۲، ۱۶۳۳، ۱۶۳۴، ۱۶۳۵، ۱۶۳۶، ۱۶۳۷، ۱۶۳۸، ۱۶۳۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۱، ۱۶۴۲، ۱۶۴۳، ۱۶۴۴، ۱۶۴۵، ۱۶۴۶، ۱۶۴۷، ۱۶۴۸، ۱۶۴۹، ۱۶۵۰، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳، ۱۶۵۴، ۱۶۵۵، ۱۶۵۶، ۱۶۵۷، ۱۶۵۸، ۱۶۵۹، ۱۶۶۰، ۱۶۶۱، ۱۶۶۲، ۱۶۶۳، ۱۶۶۴، ۱۶۶۵، ۱۶۶۶، ۱۶۶۷، ۱۶۶۸، ۱۶۶۹، ۱۶۷۰، ۱۶۷۱، ۱۶۷۲، ۱۶۷۳، ۱۶۷۴، ۱۶۷۵، ۱۶۷۶، ۱۶۷۷، ۱۶۷۸، ۱۶۷۹، ۱۶۸۰، ۱۶۸۱، ۱۶۸۲، ۱۶۸۳، ۱۶۸۴، ۱۶۸۵، ۱۶۸۶، ۱۶۸۷، ۱۶۸۸، ۱۶۸۹، ۱۶۹۰، ۱۶۹۱، ۱۶۹۲، ۱۶۹۳، ۱۶۹۴، ۱۶۹۵، ۱۶۹۶، ۱۶۹۷، ۱۶۹۸، ۱۶۹۹، ۱۷۰۰، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۳، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۱۷۰۶، ۱۷۰۷، ۱۷۰۸، ۱۷۰۹، ۱۷۱۰، ۱۷۱۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۳، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۱۷۱۶، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۱۷۱۹، ۱۷۲۰، ۱۷۲۱، ۱۷۲۲، ۱۷۲۳، ۱۷۲۴، ۱۷۲۵، ۱۷۲۶، ۱۷۲۷، ۱۷۲۸، ۱۷۲۹، ۱۷۳۰، ۱۷۳۱، ۱۷۳۲، ۱۷۳۳، ۱۷۳۴، ۱۷۳۵، ۱۷۳۶، ۱۷۳۷، ۱۷۳۸، ۱۷۳۹، ۱۷۴۰، ۱۷۴۱، ۱۷۴۲، ۱۷۴۳، ۱۷۴۴، ۱۷۴۵، ۱۷۴۶، ۱۷۴۷، ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰، ۱۷۵۱، ۱۷۵۲، ۱۷۵۳، ۱۷۵۴، ۱۷۵۵، ۱۷۵۶، ۱۷۵۷، ۱۷۵۸، ۱۷۵۹، ۱۷۶۰، ۱۷۶۱، ۱۷۶۲، ۱۷۶۳، ۱۷۶۴، ۱۷۶۵، ۱۷۶۶، ۱۷۶۷، ۱۷۶۸، ۱۷۶۹، ۱۷۷۰، ۱۷۷۱، ۱۷۷۲، ۱۷۷۳، ۱۷۷۴، ۱۷۷۵، ۱۷۷۶، ۱۷۷۷، ۱۷۷۸، ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۱۷۸۱، ۱۷۸۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۴، ۱۷۸۵، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۱۷۸۹، ۱۷۹۰، ۱۷۹۱، ۱۷۹۲، ۱۷۹۳، ۱۷۹۴، ۱۷۹۵، ۱۷۹۶، ۱۷۹۷، ۱۷۹۸، ۱۷۹۹، ۱۸۰۰، ۱۸۰۱، ۱۸۰۲، ۱۸۰۳، ۱۸۰۴، ۱۸۰۵، ۱۸۰۶، ۱۸۰۷، ۱۸۰۸، ۱۸۰۹، ۱۸۱۰، ۱۸۱۱، ۱۸۱۲، ۱۸۱۳، ۱۸۱۴، ۱۸۱۵، ۱۸۱۶، ۱۸۱۷، ۱۸۱۸، ۱۸۱۹، ۱۸۲۰، ۱۸۲۱، ۱۸۲۲، ۱۸۲۳، ۱۸۲۴، ۱۸۲۵، ۱۸۲۶، ۱۸۲۷، ۱۸۲۸، ۱۸۲۹، ۱۸۳۰، ۱۸۳۱، ۱۸۳۲، ۱۸۳۳، ۱۸۳۴، ۱۸۳۵، ۱۸۳۶، ۱۸۳۷، ۱۸۳۸، ۱۸۳۹، ۱۸۴۰، ۱۸۴۱، ۱۸۴۲، ۱۸۴۳، ۱۸۴۴، ۱۸۴۵، ۱۸۴۶، ۱۸۴۷، ۱۸۴۸، ۱۸۴۹، ۱۸۵۰، ۱۸۵۱، ۱۸۵۲، ۱۸۵۳، ۱۸۵۴، ۱۸۵۵، ۱۸۵۶، ۱۸۵۷، ۱۸۵۸، ۱۸۵۹، ۱۸۶۰، ۱۸۶۱، ۱۸۶۲، ۱۸۶۳، ۱۸۶۴، ۱۸۶۵، ۱۸۶۶، ۱۸۶۷، ۱۸۶۸، ۱۸۶۹، ۱۸۷۰، ۱۸۷۱، ۱۸۷۲، ۱۸۷۳، ۱۸۷۴، ۱۸۷۵، ۱۸۷۶، ۱۸۷۷، ۱۸۷۸، ۱۸۷۹، ۱۸۸۰، ۱۸۸۱، ۱۸۸۲، ۱۸۸۳، ۱۸۸۴، ۱۸۸۵، ۱۸۸۶، ۱۸۸۷، ۱۸۸۸، ۱۸۸۹، ۱۸۹۰، ۱۸۹۱، ۱۸۹۲، ۱۸۹۳، ۱۸۹۴، ۱۸۹۵، ۱۸۹۶، ۱۸۹۷، ۱۸۹۸، ۱۸۹۹، ۱۹۰۰، ۱۹۰۱، ۱۹۰۲، ۱۹۰۳، ۱۹۰۴، ۱۹۰۵، ۱۹۰۶، ۱۹۰۷، ۱۹۰۸، ۱۹۰۹، ۱۹۱۰، ۱۹۱۱، ۱۹۱۲، ۱۹۱۳، ۱۹۱۴، ۱۹۱۵، ۱۹۱۶، ۱۹۱۷، ۱۹۱۸، ۱۹۱۹، ۱۹۲۰، ۱۹۲۱، ۱۹۲۲، ۱۹۲۳، ۱۹۲۴، ۱۹۲۵، ۱۹۲۶، ۱۹۲۷، ۱۹۲۸، ۱۹۲۹، ۱۹۳۰، ۱۹۳۱، ۱۹۳۲، ۱۹۳۳، ۱۹۳۴، ۱۹۳۵، ۱۹۳۶، ۱۹۳۷، ۱۹۳۸، ۱۹۳۹، ۱۹۴۰، ۱۹۴۱، ۱۹۴۲، ۱۹۴۳، ۱۹۴۴، ۱۹۴۵، ۱۹۴۶، ۱۹۴۷، ۱۹۴۸، ۱۹۴۹، ۱۹۵۰، ۱۹۵۱، ۱۹۵۲، ۱۹۵۳، ۱۹۵۴، ۱۹۵۵، ۱۹۵۶، ۱۹۵۷، ۱۹۵۸، ۱۹۵۹، ۱۹۶۰، ۱۹۶۱، ۱۹۶۲، ۱۹۶۳، ۱۹۶۴، ۱۹۶۵، ۱۹۶۶، ۱۹۶۷، ۱۹۶۸، ۱۹۶۹، ۱۹۷۰، ۱۹۷۱، ۱۹۷۲، ۱۹۷۳، ۱۹۷۴، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸

[تَمُّ] (ع مص) با یکدیگر آسان فا گرفتن. (زوزنی). همدیگر آسانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آسان گرفتن. (غیاث اللغات) (آندراج). تساهل. (زوزنی) (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد). سهل انگاری و اغماض و چشم پوشی و بی احتیاطی و بی پروایی و بی اهمیتی و نرمی و ملایمت پیاس خاطر کسی. (ناظم الاطباء ||). جوانمردی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). استعمال لفظ در غیر معنی حقیقی آن بدون قصد علاقه مقبوله، و بدون نصب قرینه ای که دلالت بر آن کند. باعتماد بر فهم مخاطب. (چلیبی در حاشیه تلویح). و در اصطلاحات سیدجرجانی: تسامح عبارتست از اینکه غرض از گفتار دانسته نشود، و برای فهم آن نیازمند باشند بتقدیر لفظی دیگر. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تعریفات جرجانی شود.

تسامع.

[تَمُّ] (ع مص) از یکدیگر شنیدن و فاش شدن خبر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مشهور شدن بین مردم و شنیدن بعضی از بعضی دیگر. (از متن اللغة). شنیدن بعضی از بعضی دیگر و تناقل آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). نقل کردن مطلبی از غیر. (از کشاف اصطلاحات الفنون): چون مردم آن ناحیت در بامداد آمدند و به تسامع آنچه در شب رفته بود معلوم کردند. بعضی بر دست عرب مسلمان شدند. (تاریخ قم ص ۲۵۷ ||). عبارت است از اَشهاد و آن چیزی است که بر حسب تواتر یا شهرت یا غیر آن، علم و یقین بدان حاصل شده باشد. چنین است در جامع الرموز، در کتاب الشهاده. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تسامی.

[تَمُّ] (ع مص) با یکدیگر نورد کردن به بزرگی. (زوزنی). با هم نبرد کردن بزرگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفاخر. (المنجد). تباری. (متن اللغة) (اقرب الموارد ||). یکدیگر را به اسم خواندن. (از متن اللغة ||). برنشستن: تساموا علی الخیل؛ رکبوا. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برآمدن و بلند گردیدن مرد. (از متن اللغة) (از المنجد).

تسان.

[تَنُّ] (ع مص) گزیدن فحول یکدیگر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکادم و دندان گرفتن فحول یکدیگر را. (از متن اللغة). تکادم. (اقرب الموارد).

تساند.

[تَنُّ] (ع مص) پشت و گذاشتن. (زوزنی). پشت باز نهادن بسوی آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). اعتماد کردن بر آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). یاری دادن یکدیگر را تحت ریایات مختلف نه آنکه جمع گردند در زیر ریایت امیر واحدی. (از متن اللغة): حرج القوم متساندین علی ریایات شتی؛ لم یكونوا تحت ریایة امیر واحد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). همدیگر را غالب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تساور.

[تَوُّ] (ع مص) ظاهر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خود را بلند نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تساوق.

[تَ وُ] (ع مص) پی همدیگر شدن شتران و رام گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج). تتابع و تقاود شتران. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تساوک.

[تَ وُ] (ع مص) چسبیدن در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سوده شدن بعض استخوانهای دابه به بعض دیگر از لاغری. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). بد رفتن از ناتوانی. نرم و سست رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رفتن به رفتاری ضعیف. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تسروک. (اقرب الموارد). تمایل در رفتار از ضعف و لاغری. (از متن اللغة).

تساؤل.

[تَ ءُ] (ع مص) همدیگر خواستن چیزی را. (آندراج). تساءل. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد). و رجوع به تساءل شود.

تساوم.

[تَ وُ] (ع مص) بها کردن متاع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گفتگو کردن فروشنده و خریدار در بهای کالا و بحد متوسط توافق کردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (المنجد).

تساوی.

[تَ] (ع مص) همدیگر مانند شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تماثل. (متن اللغة) (آندراج) (اقرب الموارد). مستوی و برابر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برابر شدن دو چیز. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع بمساوات شود. - تساوی الطرفین؛ برابر شدن دو طرف. (غیاث اللغات) (آندراج).

تساهل.

[تَ هُ] (ع مص) همدیگر آسان گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسامح. (زوزنی) (متن اللغة). تلاین و تسامح. (اقرب الموارد) (المنجد). تساهل امر بر چیزی ضد تعاسر بر آن است. (از اقرب الموارد). تساهل در عبارت، ادای لفظی است آنچنانکه دلالت صریحی بمقصود نکند. (از تعریفات جرجانی).

تساهم.

[تَ هُ] (ع مص) قرعه زدن. (زوزنی). با یکدیگر قرعه زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقارع. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد). تقسیم کردن چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسایر.

[تَ یُ] (ع مص) با هم رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). زایل شدن خشم از کسی.

(از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسایف.

[تَی] (ع مص) با یکدیگر شمشیر زدن. (زوزنی). با هم شمشیر زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضارب با شمشیر. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسایل.

[تَی] (ع مص) روان شدن مایع. (زوزنی). روان شدن لشکر از هر جهت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روان شدن گروهی از لشکریان یا گروهی از اسبان از هر جهت. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). توارد قوم از هر جهت. (از المنجد).

تسأسؤ.

[تَ سَءُ سَءُ] (ع مص) مختلف شدن کارها و دشوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مختلف شدن کار. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسأسات الامور علی او تسیأت، مختلف. (از متن اللغة).

تسباغه.

[تُغَ] (ترکی، ا) به ترکی سلحفاه است. (تحفه حکیم مؤمن). لاک پشت. و رجوع به لاک پشت و سلحفاه شود.

تسبانیدن.

[تَدَ] (مص) سبب شکافتن لب شدن و تفسانیدن (۱). (ناظم الاطباء ||). گرم کردن (۲). (ناظم الاطباء ||). خبه کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خفه کردن. (ناظم الاطباء): چیزی افتاد میان تلو و خار آن را بتسبانید. (ترجمه دیاتسارون ص ۲۱۳ انجیل لوقا). (۱) - مبدل تفسانیدن است. و این لغت بدین معنی در دیگر کتب لغت دیده نشده است. (۲) - مبدل تفسانیدن است. و این لغت بدین معنی در دیگر کتب لغت دیده نشده است.

تسبب.

[تَ سَبَبُ] (ع مص) سبب قرار دادن. تسبب الیه، جعله الیه سبباً. (از متن اللغة). سبب شدن: تسبب بالامر؛ کان سبباً له. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زحمت کشیدن (ناظم الاطباء ||). خواستن اسباب. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). توسل: تسبب به الیه؛ توسَّل. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسبج.

[تَ سَبَبُ] (ع مص) گلیم سیاه پوشیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): کالجبشی التفت او تسبجا. (عجاج اقرب الموارد).

تسبخ.

[تَ سَبُّ ب] (ع مص) بیارمیدن گرما و سست و ضعیف گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). بیارمیدن و سست و ضعیف گردیدن گرما و خشم. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسبب.

[تَ سَ س] (ع مص) روان و جاری گردیدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). جاری شدن آب. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسبیغ.

[تَبِّ ب / بَ] (ع ا) دامن خود که بر زره نشیند. (منتهی الارب). آنچه که خود بدان با زره متصل می شود و موجب پوشیدن گردن گردد. (از المنجد). ج، تسایغ. (اقرب الموارد). و رجوع به تسبیغ شود.

تسبغ.

[تَبِّ ب / بَ غ] (ع ا) تسبیغ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (المنجد). دامن خود که بر زره نشیند. ج، تسایغ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسبیغ و تسایغ شود.

تسبند.

[تَبِّ ب] (اخ) ده کوچکی است از دهستان فروغق که در بخش ششتمد شهرستان سبزوار و در ۴۲ هزارگزی باختر مشهد قرار دارد. جلگه و گرمسیر است و ۳۳۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آنجا غله و زیره و شغل اهالی زراعت و کرباسبافی است راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تسبیب.

[ت] (ع مص) سبب ساختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجله اللغة) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد): سببها الامر؛ کان سبباً له (المنجد ||). اسباب فراهم آوردن آن. (از المنجد) (از اقرب الموارد): سبب الاسباب؛ وجدها. (اقرب الموارد) (المنجد): شاه با خود گفت شادی را سبب آنچنان غم بود از تسبیب رب (۱). مولوی ||. دشنام دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراوان دشنام دادن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): او را بدین سبب به انواع تعذیب و تسبیب فراگرفتند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۶۰ ||). راست و برابر کردن مجرای آب. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سببها للماء مجری؛ سواؤه. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). در اصطلاح حقوقی آنکه کسی بر اثر ترک یا انجام عملی سبب تلف یا نقصان مالی گردد که این در صورت اول باید مثل یا قیمت مال تلف شده و در صورت دوم باید از عهدهء نقص قیمت آن مال برآید. این اصطلاح با اتلاف از این جهت فرق دارد که در اتلاف فعل مثبت و بلاواسطه موجب تلف است، بخلاف تسبیب که فعل یا ترک و باواسطه سبب تلف مال میشود. (از حقوق مدنی امامی ج ۱ ص ۳۹۲ و ماده ۳۳۱ قانون مدنی ||). مال متعذرالوصولی را چون رزق کسی قرار دادن، تا مرتزق در وصول آن با عامل یاری دهد. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): صواب آن است که از خازنان نسختی خواسته آید به خرجها که کرده اند و آن را به دیوان عرض فرستاده شود و منکه بوسهلم لشکر را بر یکدیگر تسبیب کنم و براتها

بنویسند تا این مال مستغرق شود و بیست گانی نباید داد یکسال، تا مالی به خزانه باز رسد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). من که بونصرم باری هرچه امیر محمد مرا بخشیده است از زر و سیم و جامهء نابریده و قباها و دستارها و جز آن همه معد دارم... و هم امروز به خزانه بازفرستم پیش از آنکه تسبیح کنند و آب بشود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۹). و اتباع خدم را به تسبیح بر سر عمل کرد. (ترجمهء تاریخ یمنی یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - ن ل: غم شود حاصل زهی کار عجب.

تسبیح.

[ت] (ع مص) خدای را به پاکی یاد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به پاکی یاد کردن و صفت کردن خدای را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). به پاکی خدا را یاد کردن. (غیاث اللغات). تنزیه الحق عن نقائص الامکان و الحدود. (تعریفات جرجانی). منزّه داشتن حق جل و علا باشد از نقائص عالم امکان و نشانه های حدوث و از عیوب ذات و صفات همچنانکه تقدیس نیز به همین معنی باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). سبحان الله گفتن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): فسبح بحمد ربک و کن من الساجدین. (قرآن ۱۵ / ۹۸). و رجوع به سوره ۲۰ آیه ۱۳۰ و پنجاه و ششم آیه ۷۳ و ۹۶ و شصت و نهم آیه ۵۲ و صد و دهم آیه ۳ شود. و سبح بالعشی و الابکار. (قرآن ۳/۳۶). و رجوع به سوره بیست و پنجم آیه ۶۰ و چهلم آیه ۵۷ و پنجاهم آیه ۳۸ و پنجاه و دوم آیه ۴۸ شود. بردم این مه به تراویح و به تسبیح (۱) بسر من و سیکی و سماع خوش و آن ماه پسر (۲). فرخی. مونس جان و دل من چیست تسبیح و قران خاک پای خاطر من چیست اشعار و خطب. ناصر خسرو. نیکان ملت را بدین یاد تو تسبیح مهین پیکان نصرت را بکین عزم تو هنجار آمده. خاقانی. حرمتی دارد چنان توییغ او کاندرا بهشت صبح ذلک گشت تسبیح زبان اعتبار. خاقانی. به صد تسلیم گفت ای من غلامت زبانم وقف بر تسبیح نامت. نظامی. پرده سوسن که مصایح تست جمله زبان از پی تسبیح تست. نظامی. خانه پر از دزد، جواهر پوش بادیه پر غول، به تسبیح کوش. نظامی. ای یاد تو یادگار جانان تسبیح زبان بی زبانان. عطار. سعدیا عشق نیامیزد و شهوت با هم پیش تسبیح ملایک نرود دیو رجیم. سعدی. گدایی است تسبیح و ذکر و حضور گدا را نباید که باشد غرور. سعدی (بوستان). دگر دستها را ز مرفق بشوی ز تسبیح و ذکر آنچه دانی بگوی. سعدی (بوستان). اندیشه کردم که مروت نباشد همه در تسبیح و من به غفلت خفته. (گلستان). همه شب نبودش قرار و هجوع ز تسبیح و تهلیل و، ما را ز جوع. سعدی (بوستان ||). نماز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (غیاث اللغات) (از متن اللغة) (اقرب الموارد) (از المنجد) (ناظم الاطباء ||). (۱). صلات و ذکر و تحمید. (متن اللغة). نماز. (منتهی الارب ||). صاحب قاموس مقدس در ذیل تسبیحات آرد: در عهد جدید این لفظ با مزامیر و سرودهای روحانی ذکر گشته است افسسیان ۱۹:۵ کولسیان ۱۶:۳ و چنانکه در کتاب اعمال ۲۵:۱۶ مسطور است که پولس در زندان فیلی پی تسبیح نمود و همچنین منجی ما با شاگردان خود بعد از صرف شام آخرین تسبیح خواند انجیل متی ۲۶:۳۰ ||. مجازاً بمعنی یکصد دانه در رشته کشیده نیز آمده. (غیاث اللغات). سبحة و بلون و دانه های رشته کشیده. (ناظم الاطباء) ... و نیز کلمهء مولدی است بمعنی سبحة، و آن مهره هائی است مدور، به رشته کشیده از گل پخته یا یسر یا چیزی دیگر که بدان شمار تسبیح و دیگر اذکار و اوراد نگاه دارند. و عدد آن مهره ها غالباً صد باشد و کمتر و بیشتر نیز بود، چون تسبیح هزار دانه و غیر آن. و تسبیح جمع آن است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معمولاً استعمال این کلمه را به معنی سبحة یعنی منظومهء مهره های معروف، جزو غلظهای مشهور می شمارند ولی چنانکه علامه محمد قزوینی در مقالهء خود به عنوان «تسبیح به معنی سبحة صحیح و فصیح است» تحقیق فرموده اند (۳) کلمهء تسبیح علاوه بر ادبیات فارسی در ادبیات خود عرب نیز در معنی سبحة استعمال شده است. (نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز سال اول شماره ۲): فلک به گردن خورشید بر شود تسبیح مجره رشتهء تسبیح و مهره هفتورنگ. منشوری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۹۲). باز تسبیح آشکار افکنده ام باز زنار از نهران در بسته

ام.خاقانی. اشک داود چو تسییح برآرید از چشم خوش بنالید که داود نوائید همه.خاقانی. دانه دانه گهر اشک بیارید چنانک گره رشته تسییح ز سر بگشائید.خاقانی. بر شکل زاهده ای تعویذها در گردان افگند، و تسییح بر گرفت و عصا و رکوه به دست کرد. (سندبادنامه ص ۱۹۱). غولی است جهان فرشته پیکر تسییح به دست و تیغ در بر.نظامی. مرغ هوا در دلم آرام کرد دانه تسییح مرا دام کرد.نظامی. ور زلف پریشان را بر هم فکنی حلقه تسییح همه مردان زنار کنی حالی.عطارد. به جای حلقه ابریشمین به کف تسییح به جای زخمه، به دستش دعای تمخیا. کمال اسماعیل (دیوان ص ۲۰۵). ای طبل بلندبانگ در باطن هیچ بی توشه چه تدبیر کنی وقت بسییح روی طمع از خلق بییچ ار مردی تسییح هزار دانه بر دست مییچ.سعدی. عبادت به جز خدمت خلق نیست به تسییح و سجاده و دلوق نیست. سعدی (بوستان). گویهای صدره ات تسییح خیرات حسان گوشه های دامت سجاده روح الامین. سلمان ساوجی. ما قلب را شکسته و پیمان ساخته تسییح را گسسته و زنار کرده ایم. سلمان ساوجی. ز رهم میفکن ای شیخ به دانه های تسییح که چو مرغ زیرک افتد، نفتد به هیچ دامی. حافظ. ترسم که روز حشر عنان بر عنان رود تسییح شیخ و خرقة رند شرابخوار.حافظ. رشته تسییح اگر بگسست معذورم بدار دستم اندر دامن ساقی سیمین ساق بود.حافظ. خطت که بر خط یاقوت می نهم ترجیح نوشته است بر آن لعل لب که آنت ملیح گرفته اند به گردن تعلقی هر کس من آن کمند دلاویز و پارسا تسییح. کمال خجندی. از لب شور ما خوش است آری کل شی من الملیح ملیح زاهد شهر ما عجب مرغی است دام کرده ز دانه تسییح.جامی. چو آبگوش بدوش افکند سجاده نان به گردنش کنم از دانه نخود تسییح. بسحاق اطعمه. منه زنهار دل بر مهلت صد ساله دنیا که آخر می شود چندانکه یک تسییح گردانی. صائب. صد عقده زهد خشک به کارم فکنده بود ذکرش به خیر باد که تسییح می گسیخت. صائب. زاهد چه بلایی تو که این دانه تسییح از دست تو سوراخ بسوراخ گریزد. میرزا ابوالقاسم قائم مقام دوم. طایر قدسی به تسییح فقیه از ره مرو دانه می ریزد اسیر دام میسازد ترا. لسانی شیرازی. - تسییح چشم بلبل؛ سبحة که مهره های آن خالهای گرد، غیر رنگ خود داشته باشد، نزدیک هم. مانند جامه های چشم بلبل که قسمی از پارچه است. (آندراج) (بهار عجم): گریه ام در آستین تسییح چشم بلبل است تا کدامین شاخ گل را دست بر دامن زدم. تأثیر (از آندراج). - تسییح کربلائی؛ سبحة که از خاک کربلائی معلی سازند. (بهار عجم) (آندراج): در کوی بیوفایان دانی شریک من چیست چون پیش اهل کوفه تسییح کربلائی. سلیم (آندراج). (۱) - ن ل: این ماه به تسییح و تراویح بسر. (۲) - ن ل: خوش این ماه دگر. (۳) - مجله یادگار سال دوم شماره پنجم.

تسییحات.

[ت] [ع] ج تسییح. اذکار و اوراد. (ناظم الاطباء): صبر کردن جان تسییحات تست صبر کن کان است تسییح درست.مولوی. رجوع به تسییح شود.

تسییحات اربعه.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ترکیب وصفی، مرکب) عبارت است از: سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر. که در رکعتهای سوم و چهارم از هر نماز سه بار خوانند و سپس به رکوع روند.

تسییح ثریا.

[ت] [ح] [ر] [ی] [ا] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از پروین. عقد ثریا: بشکنند از قدح مه تن گردون زنهار که بدست همه تسییح ثریا بینند.خاقانی.

تسبیح خانه.

[تَ نَ / نِ] (اِ مرکب) عبادتگاه و معبد و نمازگاه. (ناظم الاطباء).

تسبیح خوان.

[تَ خَوَا / خَا] (نَف مرکب) آنکه ذکر خدا را به صوت خوش میخواند. (ناظم الاطباء): بنمایم دوازده صف، راست همه تسبیح خوان بی آواز. ناصر خسرو. اگر مرغ زبان تسبیح خوان است چه تسبیح آرد آن کو، بی زبان است. نظامی. نه بلبل بر گلش تسبیح خوان است که هر خاری به تسبیحش زبان است. (گلستان). گفتم این شرط آدمیت نیست مرغ تسبیح خوان و من خاموش. (گلستان). آنکه نماز برای کسی میکند و اجرت میگیرد. (ناظم الاطباء).

تسبیح ساز.

[تَ] (نَف مرکب) آنکه سبحة را بسازد. (بهار عجم) (آندراج). سازنده سبحة. (ناظم الاطباء): چه گویم من از مهر تسبیح ساز که رویم بود سوی او در نماز. وحید (از آندراج).

تسبیح سال.

[تَ حَ] (تَرْکِیب اضافی، اِ مرکب) رشته سالگره. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء): چه حاجت است به تسبیح سال عمر مرا که میشود به یک انگشت این حساب تمام. صائب (از آندراج).

تسبیح سلیمان.

[تَ حَ سُلْ لَ / لِ ی] (تَرْکِیب اضافی، اِ مرکب) ذکر و اوراد و مناجات حضرت سلیمان. سرودهای حضرت سلیمان. (از قاموس مقدس): بهر تسبیح سلیمان عصمتی اشک داودی ز قرائی فرست. خاقانی. و رجوع به تسبیح شود.

تسبیح شمار.

[تَ شُ] (نَف مرکب) کنایه از زاهد. (آندراج) (بهار عجم) (ناظم الاطباء): غافل مشو از حلقه تسبیح شماران زان دام بیندیش که از دانه گذارند. صائب (از آندراج).

تسبیح کردن.

[تَ کَ دَ] (مَص مرکب) خدا را به پاکی یاد کردن. صلوات و ذکر و تحمید و تقدیس کردن خدا. تنزیه کردن: تسبیح می کنندش پیوسته در زیر این کبود و تنک چادر. ناصر خسرو. و ماهی چهل شبانه روز دهن بر هم نهاد تا نفس یونس را نگیرد و با یونس تسبیح میکرد، از آن تسبیح که پیشتر از آن میکرد. (قصص الانبیاء ص ۱۳۵). سزد گر عیسی اندر بیت معمور کند تسبیح از این ایات غرا. خاقانی. و رجوع به تسبیح شود.

تسبیح گفتن.

[تَ گُتْ] (مص مرکب) تأویب. عبادت خدا. نام خدا را به پاکی بر زبان آوردن: یارب بدست او که قمر زد دو نیم شد تسبیح گفت در کف میمون او حصا. سعدی. و رجوع به تسبیح و دیگر ترکیبات آن شود.

تسبیح گوی.

[ت] (نف مرکب) عابد. کسی که نام خدای تعالی را به پاکی بر زبان آورد. گوینده سبوحان الله: چو بادند پنهان و چالا کپوی چو سنگند خاموش و تسبیح گوی. (بوستان). و رجوع به تسبیح و دیگر ترکیبات آن شود.

تسبیح گویان.

[ت] (نف مرکب، ق مرکب) در حال تسبیح گفتن: بر زمین الحمد لله خون حیوان بسته نقش بر هوا تسبیح گویان جان حیوان آمده. خاقانی. نقش نامت کرده دل محراب تسبیح وجود تا سحر تسبیح گویان روی در محراب داشت. سعدی. و رجوع به تسبیح و دیگر ترکیبات آن شود.

تسبیح.

[ت] (ع مص) سبک گردانیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آرام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). واجیدن پنبه. (تاج المصادر بیهقی). واخیدن پشم و پنبه. (زوزنی). پیچیدن پنبه و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیچیدن پنبه بعد از کمان زدن برای رشتن. (از متن اللغة). تنفیش و توسیع پنبه. (از اقرب الموارد). تنفیش پنبه. (از المنجد ||). سبک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): «اللهم سبخ عنی الحمی والشدة او الاذی؛ ای اکشفه عنی و خففه و اما قوله «فسبخ علیک اللهم»؛ فعلی فیہ بمعنی عن. (اقرب الموارد ||). بیارمیدن رگ از درد و جست (ضربان) درد گین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آرمیدن رگ. (از المنجد): «سمع اعرابی یقول: «الحمد لله علی تسبیخ العرق و اساعه الریق». (اقرب الموارد ||). بیارمیدن و سست گردیدن گرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). آرمیدن و سست شدن گرما و غضب و جز آنها. (از متن اللغة). سست شدن گرما. (تاج المصادر بیهقی ||). نیک خفتن. (تاج المصادر بیهقی). در خواب سنگین و طولانی شدن. (از متن اللغة). بخواب سنگین خفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱ ||) فارغ بودن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۲ ||) تباعد در زمین. (از متن اللغة). (۱) - منتهی الارب و به پیروی آن آندراج و ناظم الاطباء بجای معنی مصدری، معنی اسمی از آن گرفته و خواب سنگین معنی کرده اند. (۲) - در منتهی الارب و آندراج و ناظم الاطباء بمعنی اسمی: فراغ معنی شده است.

تسبید.

[ت] (ع مص) موی ستردن و از بیخ برکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از بیخ برکندن موی چنانکه به پوست بچسبد: سبد شعره؛ استأصله حتی الزقه بالجلد. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). چرب ناکردن سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). چرب ناکردن و شستن سر. (از متن اللغة ||). گشاده و ترها کردن موی سر. (منتهی الارب) (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). شانه کردن مرد سر خود را و رد کردن مویها را و رها کردن آنها را. (از ناظم الاطباء ||). نمایان شدن پرچوزه و موی سر بعد ستردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). نمایان

شدن پرچوزه مرغ و موی سر پس از ستردن. (ناظم الاطباء). بر آمدن موی ریزه زرد جوجه. (از متن اللغة ||). پر در آوردن جوجه و سیخ شدن پر آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رویدن موی پس از تراشیدن و آغاز شدن سیاهی آن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). رویدن موی پس از تراشیدن. (از المنجد ||). نو بر آمدن گیاه نصی در قدیم آن. (منتهی الارب) (آندراج). نو بر آمدن گیاه نصی در ریشه کهنه آن. (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). از نو رویدن گیاه تازه بین قدیم آن. (از المنجد).

تسبیدن.

[تَد] (مص) دارای شکاف و شقاق و بست شدن. (ناظم الاطباء) (از اشتنگاس ||) خفه کردن و خفه شدن. (ناظم الاطباء) (از اشتنگاس) (از شعوری). زیاد گرم شدن. (ناظم الاطباء) (از اشتنگاس ||). تیز گشتن. (ناظم الاطباء).

تسیط.

[ت] (ع مص) باطل کردن ناقه آبستنی خود را و بچه افکندن میش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بچه ناتمام افکندن ناقه و میش. (از متن اللغة). افکندن ناقه و میش بچه را پیش از آنکه (خلقت آن) تمام شود و یا پیش از آنکه خلقت بچه آشکار شده باشد. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تسبیغ شود.

تسبیغ.

[ت] (ع مص) هفت عدد کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). هفت تایی کردن چیزی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (المنجد ||). بر هفت رکن ساختن چیزی را ||. شستن آوند را هفت بار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). وظیفه کردن قرائت قرآن را در هفت شب ||. اقامت نمودن نزد زن خود هفت شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). هفتاد کامل کردن درمهای خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فاذا اردت سبعین قلت كمله سبعین او يقال سبع دراهمه، ای کملها سبعین (مولدة) (متن اللغة ||). هفتصد کس شدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): سَبَّحَ القوم؛ تَمَّوا سبعمائه رجل. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). در هفت ماه زاییدن زن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سبع الله لك، خدای اجر دهد ترا هفت مرتبه و یا هفت ضعف دهد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سبع الله لك، اعطاك اجر ك سبع مرات او سبعة اضعاف و فی اللسان: «سَبَّحَ الله لك رزقك سبعة اولاد و هو على الدعاء». (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تسبیغ.

[ت] (ع مص) بچه افکندن شتر که به زادن نزدیک آمده باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افکندن ناقه بچه ناتمام خود را. (از متن اللغة). بچه انداختن آبستن. (از اقرب الموارد): سبغت الناقه ولدها: القته لغير تمام و قد اشعر فهی مسیغ، و هی مسباغ اذا كان ذلك لها عادة. (متن اللغة). و رجوع به مسیغ و مسباغ و تسبیط شود ||. ا) نوعی از تصرفات عروض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نزد عروضیان افزوده کردن حرف ساکن باشد در سبب خفیفی که در آخر جزء واقع است مانند افزودن الف در لن از مفاعیلن که مفاعیلان شود و مانند فاعلاتن که افزوده شود در آخر آن نون دیگری، بعد از آنکه نون آن تبدیل به الف شده باشد که فاعلاتان گردد و جزئی که عمل تسبیغ در آن بکار برده شده مسیغ نامند و تسبیغ در لغت تمام کردن است پس

از این زیادتی گویا که آن جزء تمام و منقطع می شود از زیادتی دیگر. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تعریفات جرجانی شود.

تسبیق.

(۱) [ت] [ع مص] ناتمام افکندن گوسفند بجهه خود را ||. گرفتن آنچه را که گرو بسته بود و بردوانیدن اسب یا دادن آنرا. از لغات اضداد است. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از المنجد) (از اقرب الموارد) ||. بند پای بر پای مرغ گذاشتن. (از متن اللغه) (اقرب الموارد) (از المنجد) ||. مسابقه گذاشتن بین خیل. (از متن اللغه) ||. بدره گذاشتن میان شعراء تا هر کدام که غالب آیند جایزه را دریافت کنند. (از متن اللغه) (از المنجد). و رجوع به سبق و مسابقه شود. (۱) - باغین مشهورتر است. (از متن اللغه) (از المنجد) و رجوع به تسبیغ شود.

تسیبک.

[ت] [ع مص] گداختن زر و نقره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذوب کردن نقره و جز آن و ریختن در قالب. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد) ||. نیکو کردن ترصیف و تهنیب کلام. (از المنجد).

تسیل.

[ت] [ع مص] سیل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در باختن در راه خدای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). قرار دادن چیزی در راه خیر و در راه خدا. (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه): يقال سبّل ضیعتہ و فی الحدیث: احبس اصلها و سبل ثمرتها. (اقرب الموارد). چنانکه در تعریف وقف گویند. هو حبس العین و تسبیل الثمره. و رجوع به وقف و حبس شود ||. مباح کردن چیزی را چنانکه گویی راهی برای رسیدن بدان قرار داده اند. (متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد) ||. سست کردن جامه. (متن اللغه). افکندن پرده و از آن معنی قول مردم که «سبل شعره» یعنی رها کرد آنرا. (المنجد).

تسپی.

[ت] [اخ] (۱) شهر قدیمی بثوسی (۲) که در دامنه کوه هلیکون (۳) یونان قرار داشت و رجوع به تسپیان و تسپیه شود. (۱) - Helicon - Beotie. (۳) - Thespiens. (۲)

تسپیان.

[ت] [اخ] (۱) ساکنان پسی. گروهی از مردم یونان که با خشیارشا جنگیدند و قشون ایران محل آنها را آتش زدند. و رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۷۵۳، ۷۸۲، ۷۸۴ و ۸۰۲ و تسپی شود. (۱) - Thespiens.

تسپیس.

[ت] [اخ] (۱) شاعر یونان قدیم است که در قرن ششم پیش از میلاد می زیست و او را بوجود آورنده تراژدی یونان می پندارند. و رجوع به تراژدی و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thespis.

تسپیه.

[ت] (اخ) تلفظ ترکی تسپی. رجوع به تسپی و تسپیان شود.

تست.

[ت] (ا) پیاله و مشربه. (ناظم الاطباء). شاید مصحف طست باشد.

تست.

[ت] (انگلیسی، ا) (۱) کلمه ای است انگلیسی که اخیراً در زبان فارسی متداول شده و بمعنی امتحان و آزمایشی است که در مورد شناسائی استعدادهای طبیعی یا اکتسابی افراد بکار برند. و امتحان شونده باید از طریق جستن قرائن و شواهد موجود در تست پرسش ها را تکمیل کند و جواب صحیح بدهد. این نوع امتحان بر مبنای پرسش های کوتاه و فراوان استوار است. (۱) - Test.

تسترو.

[ت س ت] (ع مص) در پرده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پوشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پرهیز کردن ||. دور داشتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسترو.

[ت ت] (اخ) بزرگترین شهر کنونی خوزستان و این معرب شوشتر است... (معجم البلدان). شهری است و آن را ششتر به دو شین گفتن لحن است. گویند نخستین باره ای که بعد طوفان احداث یافته باره آن شهر است. (منتهی الارب). شهری است مشهور از آنجاست سهیل بن عبدالله تستری... و ششتر به هر دو شین خطاست چنانکه صاحب قاموس گفته و می تواند بود که ششتر فارسی باشد و تستر عربی و در فارسی آنرا شوشتر نیز گویند. (آندراج). و رجوع به المعرب جوالیقی ص ۳۸ و ص ۹۱ پ و تاریخ سیستان ص ۷۵، ۱۱۵ و ۲۴۸ و تاریخ گزیده ص ۵۵۴ و نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۸۹، ۲۱۵ و ۲۱۸ و شدالازار ص ۵۳۵ و تاریخ جهانگشای ج ۱ ص ۲۵ و ج ۲ ص ۱۵۳، و ۲۰۴ و رودکی ص ۱۳۱ و تاریخ عصر حافظ ص ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۶، ۴۰۷ و معجم البلدان و قاموس الاعلام ترکی و شوشتر شود.

تستری.

[ت ت] (ص نسبی) منسوب است به تستر که شهری است از کوره اهواز از بلاد خوزستان. (سمعانی) منسوب است به تستر معرب شوشتر. و رجوع به تستر و تستری شود.

تستری.

[ت ت] (اخ) ابوالقاسم هبة الله بن احمد عمرالحریری التستری المقری (منسوب به تستریون بغداد) که از ابوطالب اعشاری و ابواسحاق برمکی و جز آنان حدیث شنید و از وی گروه کثیری روایت کنند که آخرین آنان ابوالیمین الکندی است. (از معجم

البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) احمد بن عیسی بن حسان مکنی به ابو عبدالله المصری، معروف به تستری. گویند وی تجارت لباسهای تستریه (شوشتری) می کرد یا آنکه به تستر مسافرت کرده. از مفضل بن فضاله و مصری و رشید بن سعید المهری حدیث کرد. و از وی مسلم بن حجاج نیشابوری و ابراهیم حربی و ابن ابی الدنیا و عبدالله بن محمد بغدادی روایت کردند و در سامرا بسال ۲۴۳ ه. ق. در گذشت. (معجم البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) برکه بن نزار بن عبدالواحد. مکنی به ابوالحسن که از ابی القاسم حریری و جز وی حدیث کرد و بسال ۶۰۰ ه. ق. در گذشت. (از معجم البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) سهل بن عبدالله بن یونس بن عیسی بن عبدالله بن رفیع، مکنی به ابو محمد رجوع سهل... شود.

تستری.

[تُتْ] (اخ) شجاع بن علی الملاح التستری که از ابی القاسم الحریری حدیث شنید و از وی محمد بن مشق استماع کرد. (از معجم البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) عبدالرزاق بن احمد بن محمد البقال التستری که مردی با ورع و صالح بود و در رمضان سال ۴۶۸ ه. ق. در جوانی در گذشت. (از معجم البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) عبدالواحد بن نزار، برادر برکه بن نزار شبستری مکنی به ابونزار که از عمر بن عبدالله حربی و ابی الحسن علی بن محمد بن ابی عمر بزاز حدیث کرد. و امام حافظ بن نقطه از وی حدیث شنید. (معجم البلدان).

تستری.

[تُتْ] (اخ) محمد بن اسعد بدرالدین التستری الشافعی که در قزوین متولد شد. بمصر سفر کرد آنگاه به بغداد و سپس به همدان رفت. وی شیعی مذهب بود و بسال ۷۳۲ ه. ق. در گذشت. اوراست: تنویرالمطالع یعنی شرح مطالع ارموی، حل عقد مطالع الانوار کذا، کاشف الاسرار شرح طوابع الانوار و محاکمه بین فخرالدین رازی و خواجه نصیر طوسی در شرح اشارات ابن سینا. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۱۴۸).

تسترون.

[تُتَ رِ یو] (ع ص نسبی) جمع تستری. (معجم البلدان). منسوبان به تستر (شوشتر). و رجوع به تستر شود.

تسترون.

[تُتَ رِ یو] (اخ) محله ای به بغداد، در جانب غربی بین دجله و باب البصره بود که در آن اهالی تستر (شوشتر) سکونت داشتند و لباسهای شوشتری درست می کردند. (از معجم البلدان).

تستریه.

[تُتَ رِ ی] (ع ص نسبی) مؤنث تستری (منسوب به تستر) رجوع به دزی ذیل قوامیس عرب شود. (از معجم البلدان). شوشتری. تستری: انه كان يتجر في الثياب التستريه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۸۹ ||). نام گیاهی که آنرا بعربی ظفره نیز گویند. در نسخه ای از ابن بیطار ذیل ظفره (۱) آمده: و تسمى التستريه لانها كثيراً ما توجد ببلاد تستر. (دزی ج ۱ ص ۱۴۶). (۱) - Hieracium Pilosella.

تس تس.

[تِ تِ] (ع ا صوت) کلمه ای است که بدان تکه را زجر کنند تا باز گردد. (منتهی الارب).

تست کردن.

[تِ كَدَ] (مص مرکب) امتحان کردن، آزمایش کردن. رجوع به تست در همین لغت نامه شود.

تستور.

[تُ] (ع ا) (۱) درم نبهره. (منتهی الارب). (۱) - مصحف تستوق است. رجوع به همین کلمه شود.

تستوق.

[تُ] (ع ا) (۱) درم نبهره مغشوش و قلب. (ناظم الاطباء). پول قلب با روکشی از نقره. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب این کلمه تستور آمده و بدون تردید تصحیفی روی داده است.

تستیر.

[تِ] (ع مص) پردگی کردن. (تاج المصادر بیهقی). پردگی گردانیدن. (زوزنی). پردگی کردن دختر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشیده کردن و پرده بستن. (غیاث اللغات) (آندراج). پنهان ساختن. (از متن اللغه). پوشیده کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسجام.

[ت] [ع مص] تسجیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (متن اللغه). روان کردن اشک. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). روان کردن آب. (از المنجد). و رجوع به تسجیم شود.

تسجیح.

[ت] [ع مص] تعریض کردن کسی را بسخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بانگ کردن کبوتر. (از متن اللغه).

تسجیر.

[ت] [ع مص] روان کردن آب را (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پر کردن تنور از هیزم برای گرم کردن آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آتش افروختن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). و در قرآن است: و اذبحار سجرت (قرآن ۸۱/۶). در تفسیر این کلمه بعضی گویند گرم گردید و بعضی گویند پر شد به روان شدن بعضی به بعضی دیگر تا آنکه دریای واحدی تشکیل داد. (از اقرب الموارد ||). منقلب شدن دریا و بلند شدن امواج آن. (از المنجد ||). ناله کردن ناقه. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه). در صدای رعد هم بکار برند. (از متن اللغه).

تسجیس.

[ت] [ع مص] تیره گردانیدن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه ||). بد بو و ضایع شدن آبشخور. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسجیع.

[ت] [ع مص] سخن با سجع گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بانگ کردن کبوتر. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به سجع و مسجع شود.

تسجیف.

[ت] [ع مص] پرده فرو گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرو گذاشتن پرده را بر خانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسجیل.

[ت] [ع مص] سجل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سجل نوشتن. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). قباله و تمسک نوشتن قاضی. (آندراج ||). قضاوت کردن و حکم کردن و اثبات کردن در سجل. (از متن اللغه). تقیید اوراق در محاکم و مجالس. (از المنجد): تسجیل الاوراق لتقییدها فی المحاکم و المجالس. (اقرب الموارد ||). حکم کردن قاضی علیه کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نشان گذاشتن بر چیزی و شهره ساختن آنرا. (از متن اللغه) (از المنجد). || تقریر و تثبیت کردن حق کسی را برای وی. (از المنجد ||). ایستاده کردن نره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انعاظ.

(متن اللغة ||). از بالا بیزیر افکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با تیر از بالا افکندن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و با «با» متعدی شود چنانکه گویند سجل به؛ ای رمی به. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). عهد و پیمان نمودن. || پر کردن حوض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسجیم.

[ت] [ع مص] روان کردن اشک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). روان کردن اشک و آب باران و جز آن. (از متن اللغة) (المنجد). و رجوع به تسجیم شود.

تسجین.

[ت] [ع مص] نیک شکافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). گراد گرد خرمابن گو کندن تا آب در آن ایستد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسجیه.

[ت ی] [ع مص] کسی را در جامه پیچیدن و جامه مرده درکشیدن. (تاج المصادر بیهقی). پوشانیدن مرده را به جامه و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و از این معنی است، سج معایب اخیک، یعنی بیوشان و پرده برافکن آنرا. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسحب.

[ت سَح ح] [ع مص] ناز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (۱) (مجمل اللغة) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و با علی متعدی شود چنانکه گویند: تسحب علیه؛ ای ادل علیه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ناز. (ملخص اللغات حسن خطیب). ناز که معشوقان را به عاشقان باشد. (غیاث اللغات) (آندراج): آن باد که در او شده بود بوسهل از آنجا دور نشد و از تسحب و تبسط باز نایستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴). بوسهل را نیز به شغل عرض مشغول کردیم تا بر یک کار بایستد و مجلس ما از تسحب و تبسط برآساید. (تاریخ بیهقی ایضاً). رسولی فرستادی و عذر خواستی از آن فراخ تسحب ها و تبسط ها که سلطان از او بیازرد. (تاریخ بیهقی). چون لشکر قصور و فتور او بدیدند دامن تحکم و تسحب کشیدن گرفتند و در مراتب و مناصب بیش از مقادیر خویش مطالبت کردند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ۱۸۸). (۱) - در حاشیه تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۳۳۰ این کلمه بدینسان: ناز کردن و دلبری کردن از تاج المصادر، معنی شده است.

تسحج.

[ت سَح ح] [ع مص] بسیار خراشیده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تسحح.

[ت سَح ح] [ع مص] روان شدن آب از بالا. تسحح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روان شدن آب و جز آن. (از متن اللغة). روان

شدن آب و اشک و باران از بالا. (از اقرب الموارد). فراوان روان و جاری شدن. (از المنجد).

تسحر.

[تَ سَ حَ حُ] (ع مص) سحور کردن. (تاج المصادر بیهقی). سحور خوردن. (زوزنی) (دهمار) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). طعام سحری خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسحیح.

[تَ سَ سُ] (ع مص) تسحیح. روان شدن آب از بالا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روان شدن آب و جز آن. (از متن اللغة). و رجوع به تسحیح شود.

تسحن.

[تَ سَ حُ حُ] (ع مص) نیکو دیدن هیئت مال را و نیکو یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نگریستن به هیئت و رنگ و نهاد مال. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد): تسحن المال؛ نظر الی سَحْنائِهِ. (متن اللغة).

تسحیح.

[تَ] (ع مص) خراشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد) ||. بدن‌دان گرفتن گورخر یکدیگر را و نیک خراشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بدن‌دان گرفتن چنانکه تأثیر کند در آن. (از متن اللغة).

تسحیر.

[تَ] (ع مص) محتاج گردانیدن به طعام و شراب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بسی جادویی کردن. (زوزنی) بسیار جادویی کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جادو کردن. (دهمار) (از اقرب الموارد) (از المنجد). جادویی کردن ||. فریفتن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). خدعه کردن. (از متن اللغة ||). مشغول کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). غذا دادن و سرگرم کردن کسی را به طعام و شراب. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سحره بالطعام و الشراب؛ غَدَاهُ و عِلَلُهُ. (از متن اللغة ||). سحری دادن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تسحیم.

[تَ] (ع مص) سیاه گردانیدن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تسحیة.

[تَ یَ] (ع مص) مهر کردن نامه. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (المنجد).

تسخان.

[ت] [ع] ا) واحد تساخین. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). به قولی واحد تساخین است. (از المنجد). و رجوع به تساخین شود.

تسخنه.

[ت] خ [ع] [ع] مص) قرار دادن مخرجی از برای آتش در زیر دیگ. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به سخ ع شود.

تسخر.

[ت] خ [ع] ا) مسخرگی و تمسخر باشد. گویند عربی است. (برهان). مأخوذ از تازی، استهزاء و بذله و مسخرگی و سخریه. (ناظم الاطباء). بمعنی تَسَخَّرُ فارسیان استعمال کرده اند. (شرفنامه منیری): آن دهن کژ کرد و از تسخر بخواند نام احمد را دهانش کژ بماند. مولوی. سالها جستم ندیدم یک نشان جز که طنز و تسخر این سرخوشان. مولوی. گفت رو خواجه مرا غربال نیست گفت میزان ده بر این تسخر مایست. مولوی. تیر را چرخ ار بدورش خواند کاتب باک نیست پیش امی می نهاد آری پی تسخر دوات. کاتبی (از شرفنامه منیری). بر خر همی نشاند خصم ترا به عنف هر روز سخره وار پی تسخر آسمان. (مؤلف شرفنامه منیری). و رجوع به تَسَخَّرُ شود.

تسخر.

[ت] سَخُّ [ع] [ع] مص) به سخره گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرمان بردار کردن دیگری را و رام کردن و بی مزد کاری گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بی مزد کاری را بر دیگری تکلیف کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). چارپای کسی را بدون مزد سوار شدن. (از متن اللغه). استهزاء و ریشخند کردن کسی را: تسخر به و منه؛ هزی ع به. (از المنجد). و رجوع به تَسَخَّرُ شود.

تسخر زدن.

[ت] خ ز [د] [ع] مص) مرکب) ریشخند زدن. استهزاء کردن. تمسخر کردن: پر ز سر تا پای، زشتی و گناه تسخر و خنبک زدن بر اهل راه. مولوی. گفتم ز کجایی تو تسخر زد و گفت ای جان نیمیم ز ترکستان نیمیم ز فرغانه. مولوی (دیوان شمس چ فروزانفر ج ۵ ص ۱۲۰). پرهیز دارید که تسخر زیند بر یک کودک. (دیاتسارون ص ۱۴۰ یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تَسَخَّرُ و تَسَخَّرُ شود.

تسخر کردن.

[ت] خ ک [د] [ع] مص) مرکب) مسخره کردن. استهزاء کردن. (ناظم الاطباء). ریشخند کردن: بر همه ی تسخر کنان اهل خیر بر همه ی کافر دلان اهل دیر. مولوی. و رجوع به تَسَخَّرُ و تَسَخَّرُ در همین لغت نامه شود.

تسخط.

[ت] سَخُّ [ع] [ع] مص) اندک شمردن. (تاج المصادر بیهقی). کم شمردن || بناجایگاه دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

(الاطباء). اندک شمردن و بنا جایگاه دادن عطا. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خشم گرفتن و ناخشنود شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ناخشنود شدن و خشم گرفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). خشم گرفتن. (از متن اللغة). || مکروه و ناخوش داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). ناپسند گردیدن. (از متن اللغة).

تسخیم.

[تَ سَخُّ] (ع مص) کینه گرفتن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغضب. (متن اللغة). تحقد. (اقرب الموارد). کینه و خشم گرفتن بر کسی. (از المنجد ||). روی را سیاه کردن. (از متن اللغة). و رجوع به تسخین و تسحیم شود.

تسخن.

[تَخَّ] (ع ا) واحد تساخین. تسخان. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تساخین شود.

تسخی.

[تَسَخَّ خِ] (ع مص) تکلف کردن در سخاوت. (تاج المصادر بیهقی). سخاوت کردن. (زوزنی). به تکلف جوانمردی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسخی ء.

[تَسَّ ء] (ع مص) تسخنه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تسخنه شود.

تسخیح.

[ت] (ع مص) (۱) دنبال به زمین فرو بردن ملخ. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - در تاج العروس و متن اللغة و اقرب الموارد و منتهی الارب و المنجد در این وزن نیامده است.

تسخید.

[ت] (ع مص) نم گرفتن اوراق و چفسیدن بعض آن بر بعض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نم گرفتن بر گهای درخت و نشستن بعض آنها بر بعض دیگر. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد): سَخِدَ ورق الشجر، بصیغه مجهول؛ ندی و ركب بعضه بعضاً. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تسخیر.

[ت] (ع مص) رام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج) (مجمل اللغة). مطیع و منقاد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). فرمانبردار کردن. (صراح اللغة). رام کردن و فرمانبردار کردن. (غیاث اللغات ||). کسی را کاری بی مزد تکلیف کردن. (تاج المصادر بیهقی). کسی را بر کاری تکلیف

کردن بی مزد. (مجمّل اللغه). تکلیف کردن کاری را بی مزد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بی مزد کار فرمودن. (آندراج): و سخر لکم الشمس و القمر دائین. (قرآن ۱۴/۳) (از اقرب الموارد).

تسخیر کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) رام گردانیدن و بطور قهر و جبر مطیع ساختن. (از ناظم الاطباء): تو کز تفحص عنقا غبار خواهی شد چرا غزال قناعت نمی کنی تسخیر. خاقانی ||. فتح کردن. (ناظم الاطباء). تصرف کردن. مسخر ساختن. گرفتن: چون آفتاب گرچه نداریم لشکری تسخیر عالم از نظر پاک کرده ایم. صائب. به این دماغ که از سایه اجتناب کنیم چه لایق است که تسخیر آفتاب کنیم. ابوطالب کلیم (از آندراج ||). در بیت زیراً مجازاً بمعنی نهفتن، محفوظ کردن چنانکه دیگران بدان دست نیابند: راز ما از پردهء دل عاقبت بیرون فتاد غنچه بوی خویش را تسخیر نتوانست کرد. صائب (از آندراج).

تسخیف.

[تَ] (ع مص) لاغر کردن گرسنگی کسی را. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد ||). سبک کردن چیزی را. (از المنجد).

تسخیل.

[تَ] (ع مص) عیب کردن ||. ضعیف شمردن و به ضعف نسبت کردن کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و این لغت هذیلیه است. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). سست هسته بار آوردن خرمان و صاحب باردانهء سخت ناشده گردیدن و بار آوردن یا بیفگندن بار را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد).

تسخیم.

[تَ] (ع مص) سیاه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). سیاه گردانیدن. (مقدمهء لغت میر سید شریف جرجانی). سیاه گراندیدن و یا به سیاهی دیگ سیاه کردن آنرا. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (از متن اللغه): سخم الله وجهه؛ سوده (اقرب الموارد) (از المنجد ||). به خشم آوردن کسی را. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد ||). گرم کردن آب را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تسخین آب. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). و رجوع به تسخین شود ||. بو گرفتن گوشت. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بوی گرفتن و از حال برگردیدن گوشت. (از متن اللغه).

تسخین.

[تَ] (ع مص) گرم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از المنجد) (از اقرب الموارد). ضد تبرید. (ناظم الاطباء) (از متن اللغه). گرم کردن که مقابل سرد کردن باشد. (غیاث اللغات) (آندراج).

تسخین.

[ت] [ع ا] بمعنی کفش که در پا کنند. (غیاث اللغات) (آندراج). (۱) (۱) - ظ: مصحف تسخن است که جمع آن تساخین می باشد و رجوع به تساخین شود.

تسج.

[ت سَیْدُ دُ] [ع مص] دروغ گفتن و برافتن دروغ را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکذب و تخلق. (متن اللغة) (اقراب الموارد). دروغ گفتن و اباطیل بهم برافتن. (از المنجد).

تسدد.

[ت سَیْدُ دُ] [ع مص] بسته شدن رخنه و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). مطاوعهء تشدید. (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). استقامت یافتن. (از اقراب الموارد).

تسدی.

[ت سَیْدُ دُ] [ع مص] بر زبر چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از المنجد ||). بر ناقهء فراخ گام سوار شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیروی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقراب الموارد ||). غلبه یافتن بر امری. (از متن اللغة ||). بافتن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تسدیح.

[ت] [ع مص] کشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقراب الموارد) (از المنجد).

تسدید.

[ت] [ع مص] توفیق دادن. (تاج المصادر بیهقی). توفیق صواب و سداد دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکو کردن و توفیق صواب و سداد دادن خدا کسی را در قول و عمل. (از متن اللغة). توفیق دادن و ارشاد کردن کسی را بر سداد یا در صواب در کردار و گفتار. (از اقراب الموارد). ارشاد کردن کسی را به صواب. (از المنجد): و از ایزد تعالی امداد توفیق و تسدید خواهیم. (سندبادنامه ص ۳۰ ||). راست گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). راست کردن. (دهار). راست و درست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راست و درست نمودن و استواری. (غیاث اللغات) (آندراج ||). راست کردن نیزه و در طول نهادن آنرا، خلاف تعریض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تسدید رمح؛ تقویم آن. (از متن اللغة) (از المنجد): سَدَدَ الرَّمْحَ وَ نَحْوَهُ؛ قَوْمَهُ وَ هُوَ خِلَافَ عَرْضِهِ. (اقراب الموارد ||). راست کردن تیر را بسوی شکار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). توفیق صواب یافتن و صواب جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طلب سداد کردن کسی در اعمال خود. (از متن اللغة ||). میانه راه رفتن در قول و فعل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آموختن نضال کسی را ||. راندن شتر را به هر جای سبز و خرم و صاف و هموار ||. اصلاح کردن رخنه و تَرَک چیزی ||. نیک عمل کردن در مال خود. (از متن اللغة).

تسدیس.

[ت] [ع مص] شش رکن ساختن چیزی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). چیزی را به شکل شش گوشه ساختن و به شش جزء تقسیم کردن (ناظم الاطباء). شش گوشه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (کشاف اصطلاحات الفنون (||). ع ۱) در اصطلاح منجمان واقع شدن ستاره برج سوم از ستاره دیگر باشد. (منتخب کشاف اصطلاحات الفنون). باصطلاح اهل تنجیم اگر میان دو ستاره تفاوت به سه برج و یا یازده برج باشد، چنانکه قمر در حمل باشد و مشتری در جوزا، و یا آنکه قمر در جوزا باشد و مشتری در حمل و این نیم دوستی است (از مدار) و این را تسدیس از آن گویند که میان قمر و کوکب دیگر مفاصله شصت درجه که سدس یعنی ششم حصه فلک باشد واقع بود. (غیاث اللغات) (آندراج). واقع شدن ستاره ای از برج دویم از برج ستاره دیگر. (ناظم الاطباء). در اصطلاح احکام نجوم یکی از نظرات خمسه است. هرگاه میان دو برج یا دو کوکب سدس فلک یعنی ۶۰ درجه فاصله باشد این حالت را تسدیس خوانند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): مه به تسدیس زحل کرده نظر با آفتاب وصلتی کرده برسم بخردان باستان. انوری. به تثلیث بروج و ماه و انجم به تربیع و به تسدیس ثلاثا. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۲۵). و علامات درج و دقائق و... و تسدیس بنوشت (سندبادنامه ص ۶۴). و رجوع به نظر (اصطلاحات نجوم) شود. زثورش زهره و ز خرچنگ برجیس سعادت داده از تثلیث و تسدیس. نظامی. گفت وقتی چو زهره در تسدیس با سلیمان نشسته بد بلقیس. نظامی.

تسدیک.

[ت] [ع مص] خنورهای خرما را بر همدیگر نهادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر هم نهادن سبدهای خرما. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسدیم.

[ت] [ع مص] دهن اشتر بیستن. (تاج المصادر بیهقی): فنیق مُسَدِّم، کمعظم؛ جعل علی فمه الکعام. (ذیل اقرب الموارد از صحاح). || تغییر یافتن و بدبو شدن آب بسبب دیر ماندن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسدیه.

[ت] [ع مص] بود در دادن چیزی را. (زوزنی). بافتن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نیکویی نمودن به سوی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). || گرفتن معروف را نزد خود، اعمال نیک را پیشه ساختن: سدّی معروفًا؛ اتخذه عنده. (از المنجد). و رجوع به تسدی شود.

تسران دوبر.

[ت] [د ب] [لئون]. (۱) دانشمند آثارجوی (۱۸۵۵ - ۱۹۱۳ م). است وی در پاریس متولد شد و «استراتوسفر» (۲) را کشف کرد و پایه گذار رصدخانه تراپ (۳) بود. (از لاروس). (۱) - - (۳) - Stratosphere. (۲) - Teisserenc de Bort Leon. Trappes.

تسرئه.

[ت] [ع مص] بسیار اولاد گردیدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

|| بیضه نهادن ملخ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). بیضه نهادن ملخ و ماهی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسرب.

[تَ سَیْرُ رُ] (ع مص) در سوراخ درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در سوراخ شدن وحشی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). انسراب (متن اللغة) (اقرب الموارد ||). پر گردیدن آب و شراب. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسربل.

[تَ سَ بَ] (ع مص) پیراهن پوشیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جامه پوشیدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به سربال شود.

تسرح.

[تَ سَیْرُ رُ] (ع مص) گشاده شدن و فروهشته شدن موی (۱). (ناظم الاطباء ||). خارج شدن و رفتن مرد از مکان. (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). تسرح کتان، تخلص بعض آن از بعضی دیگر. (از المنجد ||). زدوده شدن اندوه از کسی. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). (۱) - به این معنی در متن اللغة و اقرب الموارد و منتهی الارب و المنجد در تسریح آمده و رجوع به تسریح در همین لغت نامه شود.

تسرر.

[تَ سَیْرُ رُ] (ع مص) سریه گرفتن کسی را. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسرر فلان؛ اتخذ سریه و يقال تسری ایضاً علی الابدال... (اقرب الموارد ||). بزنی گرفتن مردی مالدار و لثیم دختری را، یا بزنی گرفتن دختری بی چیز را بخاطر شرافت نسب او. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شکافته شدن جامه. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسرر الثوب؛ تشقق.

تسررسر.

[تَ سَ سَ] (ع مص) تنگبافی جامه و به اندک ریسمان بافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تهلل. (اقرب الموارد). تهلل و تشقق. (متن اللغة).

تسرط.

[تَ سَیْرُ رُ] (ع مص) فروبردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) بلعیدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). آسان درحلق فرو بردن. (از متن اللغة).

تسرع.

[تَ سَیْرُ] (ع مص) شتافتن بسوی بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بشتافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج ||). پیشی گرفتن و شتافتن به چیزی. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). شتاب کردن. (از المنجد).

تسرعف.

[تَ سَ عَ] (ع مص) نیکو پرورش یافتن کودک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکو کردن غذاء کودک. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تسرف.

[تَ سَیْرُ] (ع مص) مکیدن و خوردن (۱) (کشف اللغات) (آندراج). اگر درست باشد قلب ترشف است. و یا تصحیف آن. (۱) - این معنی در این وزن در غالب کتب عربی منجمه لسان العرب و قطر المحيط و متن اللغة و اقرب الموارد و منتهی الارب و المنجد دیده نشده است.

تسرق.

[تَ سَیْرُ] (ع مص) اندک اندک دزدی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). دزدیده نگریستن و شنیدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسرم.

[تَ سَ رُ] (ع مص) پاره پاره شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسرمط.

[تَ سَ مَ] (ع مص) اندک و تنک گردیدن موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کم و سبک شدن موی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسروک.

[تَ سَ رُ وُ] (ع مص) (۱) تسروکه. (منتهی الارب). بد روشی و درنگی و سستی در رفتار از لاغری یا ماندگی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسروک فلان و تسروک، مشی مشیه رديه اوبطیه من هزال او اعیاء. (قطر المحيط). (۱) - در متن اللغة: سردک و تسردک و تسارک، آمده و ظاهراً تصحیفی روی داده است.

تسرول.

[تَ سَیْرُ وُ] (ع مص) شلوار پوشیدن. (زوزنی). آزار پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سراویل پوشیدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). سروال پوشیدن. (از المنجد). و رجوع به سروال و شلوار و سراویل شود.

تسرؤه.

[تَ سَیَّرَ رَا] (ع مص) شادمانه کردن. (تاج المصادر بیهقی). شاد کردن کسی را. (منتهی الارب). مسرور ساختن کسی را. (از متن اللغة). خوشحال و شادمان ساختن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسری.

[تَ سَیَّرَ رَا] (ع مص) به تکلف مردمی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). (سریت خریدن. (زوزنی). سریه گرفتن کنیزک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سریه گرفتن. (از المنجد) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). تسور. (متن اللغة) (اقرب الموارد). اعداد الامة ان تكون موطوه بلاعزل. (تعريفات جرجانی ||). سردادن کسی را. (از متن اللغة). زدوده شدن اندوه. (از متن اللغة).

تسریب.

[تَ] (ع مص) گله گله گردانیدن اسب و اشتر. (تاج المصادر بیهقی). گله گردانیدن اسب و اشتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گله فرستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). عطا کردن چیزها را یکی بعد دیگری. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). از این سو و زان سو کردن چاه و جز آن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آب در مشک نو کردن تا طعم آن خوش گردد. (تاج المصادر بیهقی). آب در مشک نو ریختن تا درزها استوار گردند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). آب در قربة ریختن. (از المنجد): و یسرب من یتبعه لکی یجهل مربعه؛ ای یرده فی سربه ای طریقه. (اقرب الموارد ||). در مال کسی تصرف کردن چنانکه خواهی. (تاج المصادر بیهقی ||). روان کردن آب. (از متن اللغة) (از المنجد ||). در اصطلاح عامه، بازگشتن مرد به خانه اش. (از المنجد).

تسریح.

[تَ] (ع مص) موی بافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة ||). نیکو گردانیدن روی و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). زیبا و نیکو گردانیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء). آراستن و نیکو گردانیدن روی را. (از متن اللغة). نیکو کردن چیزی را. (از المنجد): سرج الله امرک؛ ای حسنه و نوره. (اقرب الموارد) (المنجد ||). توفیق یافتن در چیزی. (از متن اللغة). موفق ساختن خدای کسی را. (از المنجد ||). در تداول عامه دور دور بخیه زدن جامه را و صواب تشریح است. (از المنجد). رجوع به تشریح شود ||. به دروغ بافتن حدیث را گویند: «سَرَّجَ عَلَیَّ اسروجهً و انه لیسرج الاحادیث تسریحاً». (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). دروغ گفتن در هر چیز تا بدانجا که هیچ گفته‌ای او را برآست ندارند. (از متن اللغة).

تسریح.

[تَ] (ع مص) رها کردن. (زوزنی). طلاق دادن زن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رهانیدن زن. (آندراج). طلاق دادن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد): الطلاق مرتان فامساک بمعروف او تسریح باحسان... (قرآن ۲/۲۲۹ ||). به چرا گذاشتن ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). چرانیدن. (آندراج). چرانیدن چارپا. (از متن

اللغة ||). آسان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). آسان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). توفیق دادن خدا کسی را در خیری. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و ازهری گوید: که این حرفی غریب است. (از متن اللغة ||). موی فرو کردن. (زوزنی). گشادن موی و فروهستن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). گشادن موی و فروهستن آن پیش از شانه زدن یا بشانه. (از متن اللغة). شانه زدن موی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رسول فرستادن بسوی کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرستادن قوم. (از المنجد): و دیگری را از مصاحبان وزیر به قهستان تسریح دادند به طلب حاکم آنجا. (جهانگشای جوینی). و در تجهیز و تسریح عساکر به قمع و قهر ایشان مبالغت می نمود. (جهانگشای جوینی ||). گشودن و گشایش دادن چیزی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسرید.

[ت] [ع مص] درز دوختن ادیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد). دوختن کفش. (از متن اللغة ||). سوراخ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد ||). نیکو روان و نقل کردن سخن را ||. پی در پی داشتن روزه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). || دارای سراد شدن درخت خرما. (از المنجد). رجوع به سراد شود ||. بافتن زره را و استوار کردن بعض حلقه های آن به بعض دیگر. (از متن اللغة).

تسریور.

[ت] [ع مص] تا به ناف رسیدن آب کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). شادمان کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بزنی دادن سربه را به کسی. (از المنجد).

تسریع.

[ت] [ع مص] تسریع بمعنی شتافتن اصلا در کتب لغت دیده نمی شود، بجای آن اسراع بر وزن اکرام است که سرعت مانند قدرت نیز اسم آن میباشد. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال دوم). شتابانیدن. (دهار ||). مبادرت کردن بسوی چیزی و سرعت کردن. (از متن اللغة ||). و نیز تسریع زادن گوسفند است بچه خود را زنده پیش از تمام شدن وضع. و چنین حمل را سَرَّوَع خوانند. این کلمه را از بعض بادیه نشینان شنیدم و در کلام ائمه لغت ندیدم و چنان می بینم که فصیح است. (از متن اللغة).

تسریق.

[ت] [ع مص] منسوب کردن به دزدی. (تاج المصادر بیهقی). به دزدی منسوب کردن. (زوزنی). به دزدی منسوب کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). دزدی کردن. (بمعنی سرقت) (اقرب الموارد) (از المنجد): «لاتحسبن دراهماً سرقتها». (اقرب الموارد).

تسریم.

[ت] [ع مص] پاره پاره کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسریه.

[تَی] (ع مص) از: «س ری» سریه بر آوردن و سریه فرستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). زدودن اندوه را از کسی. (از متن اللغه).

تسریه.

[تَی] (ع مص) از: «س ر و» افکندن جامه را از خود. (از اقرب الموارد). از خود افکندن چیزی را. (منتهی الارب).

تسی.

[تُ س] (ع ا) اصول ردیه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسی سگ.

[تُ س، س] (ا مرکب) گیاهی است دوایی که آنرا به تازی بنفسج الکلاب خوانند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). گیاهی است دوایی که شباهنگ نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). شباهنگ و به عربی بنفسج الکلاب. (الفاظ الادویه). رجوع به شاهبانگ شود.

تسطح.

[تَ سَطَط] (ع مص) مساوی شدن سطح (مطابقت تسطیح). (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). گسترده شدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرو خفتن ناقه. (از المنجد).

تسطیح.

[ت] (ع مص) پهن کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برابر و هموار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسطیح القبر، خلاف تسنیمه. (منتهی الارب) (از متن اللغه) (ناظم الاطباء). برابر و هموار کردن خانه. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرو خوابانیدن ناقه را. (از المنجد). و رجوع به تسطح شود.

تسطیح کردن.

[تَ کَ د] (مص مرکب) برابر کردن. (ناظم الاطباء). هموار کردن. یکسان کردن. صاف و مسطح کردن زمین و جز آن. و رجوع به تسطیح و تسطح در همین لغت نامه شود ||. علم تسطیح کره. دانستن چگونگی نقل کره است به سطح با حفظ خطها و دایره ها که بر آن رسم شده است و چگونگی نقل این دایره ها از دایره بخط. (از کشف الظنون). رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود. از جمله کتابها که در این علم نوشته شده کتاب تسطیح الکرة منسوب به بطلمیوس است.

تسطیر.

[ت] (ع مص) نوشتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از المنجد ||). فراهم آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تألیف نمودن. (آندراج) (از متن اللغه ||). با هم آوردن چیزی که آنرا اصلی نباشد.

(تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تألیف اساطیر. (المنجد). چیزهای باطل آوردن. (آندراج). سخن های پریشان و بی اصل گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). احادیث شبیه باطل آوردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). گفته ها را برای کسی آراستن و زینت دادن. (از اقرب الموارد ||). برگماشته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تسطیع.

[ت] (ع مص) داغ کردن گردن شتر را در درازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). ساطع کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به سَطَع و سطوع شود.

تسطین.

[ت] (ع مص) استوار کردن و سنگین نمودن چیزی را. (از ناظم الاطباء). (۱) (۱) - این کلمه در اقرب الموارد، متن اللغة، قطر المحيط، منتهی الارب و المنجد و لسان العرب و دیگر کتب لغت دیده نشده.

تسع.

[ت] (ع مص) نه بکردن. (تاج المصادر بیهقی). نه گردانیدن ایشان را به اینکه خود نهم ایشان گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با خود، آنها را نه گردانیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نهم شدن. (زوزنی) (آندراج). نهم ایشان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بمعنی نه برابر کردن آورده است. رجوع به همین کتاب ج ۱ ص ۱۴۷ شود ||. نه یک بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نه یک گرفتن از اموال کسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از آندراج).

تسع.

[ت] (ع عدد، ص، ا) تسع نسوة؛ نه زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). این کلمه همیشه در مؤنث استعمال میشود. (ناظم الاطباء). تسعة برای معدود مذکر و تسع برای معدود مؤنث است چنانکه گویند تسعة اقلام و تسع صحائف و همچنین است در مرکب چنانکه گویند تسعة عشر رجلا و تسع عشرة امرأة. ج، تسعات. (از اقرب الموارد). و رجوع به تسعة شود. - آباء تسع؛ نه فلک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تسع آیات؛ یعنی نه آیات: یکی عصا دوم قحط سیم دریا چهارم ملخ پنجم شپش ششم خون هفتم ید بیضا هشتم غوکان نهم طوفان و شاعری همه را به نظم آورده: عصا سنه بحر جراد و قمل دم و ید بعدالضفادع طوفان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). - تسع مائة؛ [ت ع م ء ت ن] نهصد. (ناظم الاطباء). و رجوع به تب در همین لغت نامه شود ||. مدت تشنگی شتران. (آندراج) (ناظم الاطباء). ظم ء من اظماء الابل و هو ان لا ترد الی تسعة ایام. (از اقرب الموارد). (تسع و مسع از اسماء شمال است). (معجم متن اللغة).

تسع.

[ت] (ع ا) نه یک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). ج، اتساع. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تسع.

[ت س] [ع ا] سه شب از ماه، شب هفتم و هشتم و نهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة).

تسعات.

[ت] [ع ا] ج تِسَع و تِسَعُهُ رجوع به تسع شود.

تسعب.

[ت سَع] [ع مص] دراز شدن مانند رشته از آب لزوج و نحو آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کشیده و دراز شدن. (از متن اللغة) (از المنجد).

تسعد.

[ت سَع] [ع مص] گیاه سعدان جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد ||). ضد تشؤم. (المنجد). و رجوع به تشؤم شود.

تسعر.

[ت سَع] [ع مص] افروخته شدن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). اتقاد. رجوع به همین کلمه شود ||. مشتعل شدن هیزم. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برانگیخته شدن جنگ. (از متن اللغة).

تسعسع.

[ت س س] [ع مص] سپری شد زندگانی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پیر و خرف شدن مرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). بیشتر گذشتن از ماه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیشتر روزهای ماه سپری شدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). نزدیک نهادن پیرمرد گامها را و لرزیدن از پیری. (از متن اللغة). نزدیک نهادن گامها. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برهنه شدن دندان از لب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). فرو افتادن حال کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انحطاط حال کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). بد حال شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دگرگون و فاسد شدن هر چیز. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسعن.

[ت سَع] [ع مص] پر شدن از فربهی یا نیک فربه گردیدن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسعون.

[ت] [ع عدد، ا] نود. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسعہ.

[ت ع] (ع عدد، ا) بمعنی نہ کہ عدد معروف است. (غیاث اللغات) (آندراج). مذکر تسع. (متن اللغۃ). این کلمہ ہمیشہ در مذکر استعمال می شود و تسعۃ رجال، یعنی نہ مرد. (از ناظم الاطباء). و رجوع بہ تسع در ہمین لغت نامہ شود. - تِسْعَةُ عَشْرًا در مذکر استعمال می شود یعنی پانزدہ. (ناظم الاطباء).

تسعیر.

[ت] (ع مص) نرخ نهادن. (تاج المصادر بیہقی) (دہار) (منتہی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). قرار دادن نرخ برای چیزی. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آتش نیک فروختن. (تاج المصادر بیہقی). آتش فروختن. (دہار) (آندراج) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برافروختن آتش. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برانگیختن حرب. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن جنگ. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد ||). متفق شدن گروه بر نرخ. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تعمیم یافتن شر در قومی. (از متن اللغۃ): سعرالقوم شراً؛ عمہم بہ. قال الجوہری: و لا یقال اسعرہم. (متن اللغۃ).

تسعیر.

[ت] (ع ا) فارسیان بمعنی نرخ استعمال کنند. (آندراج). نرخ. (ناظم الاطباء): بازگشت و گفت ہفتم از رجب گفت در ری چیست تسعیر ای عجب. مولوی... چند از مال دیوان کہ تسعیر اندک داشت بہ بہای گران بہ بقالان بہ طرح دادہ بود. (مجالس سعدی). گرز باران می شود تسعیر نازل از چہ رو شد ز اشکم حسن گندمگون جانان قیمتی. (از آندراج ||). تقویم و تعیین نرخ و ارزش و بہاء و قیمت. (ناظم الاطباء). قیمت نهادن و نرخ معین کردن. (فرہنگ نظام): ہر ماہ قیمت آن از قرار تسعیر صاحب نسق و محتسب الممالک و ریش سفیدان صنف کہ بمہر ناظر رسد اتباع شود. (تذکرۃ الملوک چ ۲ ص ۳۱) و رجوع بہ ہمین کتاب ص ۴۷ و ۵۰ شود ||. خراج. (ناظم الاطباء).

تسعیرات.

[ت] (ا) ج تسعیر. مأخوذ از تازی، نرخها و تسعیرها. (ناظم الاطباء): در باب تسعیرات اجناس کہ اصناف بہ مردم شہر می فروشند اگر احدی از اہل حرفہ از قرارداد تخلف نماید او را تخته کلاہ نماید تا موجب عبرت دیگران گردد. (تذکرۃ الملوک چاپ دوم ص ۴۹).

تسعیر نامجات.

[ت م] (امرکب) ج تسعیرنامہ. اوراقی کہ در آنها نرخ های اجناس تعیین و ثبت می گردید: او التزام مزبور را ضبط و از روی آنها تسعیرنامجات نوشتہ بمناسبت بہ ناظر بیوات عرض و بہ حقیقت واقع آن برسد. (تذکرۃ الملوک ص ۱۰). و رجوع بہ تسعیر و تسعیر نامچہ شود.

تسعیر نامچہ.

[تَ چَ / چِ] (اِ مرکب) تسعیرنامه: مشرفان بیوتات موافق اخراجات بعد از وضع باقی صاحبجمعان سند ابتیاع، به انضمام ده نیم رسومات بر ضمن تسعیرنامه قلمی و ناظر مهر نموده به خرج خود مجری دارند. (تذکره الملوک چ ۲ ص ۱۰).

تسعیف.

[تَ] (ع مص) آمیختن مشک و مانند آن به خوشبویهای دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسعین.

[تَ] (ع عدد، ص، ا) نود. (ناظم الاطباء). تسعون ||. مجازاً است. در تداول هجاگویان دُبر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز تسعین خرخمخانه سازم خمرهء مرهم بریزم اندر او سیماب و زرچوبه برون آرم. سوزنی. از در تسعین به جایگاه حجامت. سوزنی. چو من بختم برخاست او به قصد قصاص خیار بر در تسعین من نهاد و فشار. مختاری.

تسغبل.

[تَ سَبُ] (ع مص) پوشیدن زره را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسغسغ.

[تَ سَسُ] (ع مص) در آمدن در خاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داخل شدن در زمین. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد): ان لم یعنى عائق التسغسغ، که مقصود در شدن در زمین است. (لیث از اقرب الموارد ||). جنیدن دندان ثنیه. (منتهی الارب). جنیدن دندان ثنایای کسی. (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). خلاصی یافتن از امری. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسغیم.

[تَ] (ع مص) فروخورانیدن خشم و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فروخورانیدن آب. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تجریع ||. فربه و بناز پرورده کردن کودک. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسفد.

[تَ سَیْفُ فُ] (ع مص) در راه تنگ رفتن. (منتهی الارب ||). تعرقب. (از اقرب الموارد) (متن اللغة) (المنجد). رجوع به تعرقب شود ||. از پس سوار اشتر شدن. (از متن اللغة). استسفاد. (متن اللغة).

تسفر.

[تَ سَفُ فُ] (ع مص) بسفر رفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). میان مغرب و عشا چریدن شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). چریدن در اوائل شب. (از المنجد ||). چریدن شتران بر گهای افتاده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تدارک حاجت کسی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تدارک حاجت کسی نمودن پیش از فوت

آن. (از متن اللغة): تسفّر شيئاً من حاجته؛ تداركه. (اقرّب الموارد ||). طلب کردن انکشاف روی زنان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد): تسفر النساء عن وجوههن، طلب سفورهن ليختار اشرقهن وجهاً وجمالاً. (متن اللغة ||). خواستن از کسی نصف چیزی را که بر طریق تاوان و جرمانه بر ذمه او بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد ||). در سفیده صبح یا سفیده روز یا سفیده عصر آمدن. (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد). در اوائل شب آمدن. (از المنجد ||). مص م پذیرفتن پوست اثر چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد).

تسفسط.

[تَسَسُ] (ع مص) سفسطه. سوسفطایی شدن: این تسفسط نیست تقلیب خداست می نماید که حقیقتها کجاست. مولوی. پس تسفسط آمد این دعوی جبر لاجرم بدتر بود زین هر دو گبر. مولوی. و رجوع به سفسطه و سوسفطایی شود.

تسفت.

[تَسَفُّ] (ع مص) اندک اندک گرفتن و بر خویشتن چیدن آب و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج ||). نوشیدن. (از اقرّب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). آشامیدن همه آنچه در آوند بود. (ناظم الاطباء): تسفتت الدنان الخمر؛ تشربتها. (متن اللغة).

تسفع.

[تَسَفُّ] (ع مص) گرم شدن به آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد): اتيتني في غداة قَرِّه و انا اتسفع بالنار. (اقرّب الموارد).

تسفل.

[تَسِيفُ] (ع مص) به زیر فرو شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرو شدن و پست گردیدن و به نشیب آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). تصوب. (متن اللغة) (اقرّب الموارد). تنزل. (المنجد). به نشیب آمدن. (از متن اللغة).

تسفه.

[تَسِيفُ] (ع مص) سفاهت شنوانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرّب الموارد ||). جنبانیدن باد درخت را. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). کج و سایه دار گردیدن باد شاخها را و جنبانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). زشت گفتن کسی را. (ناظم الاطباء ||). ع مص) کسی را به چیزی فریفتن. (منتهی الارب). فریب دادن از مال. (آندراج). فریفتن کسی را از مال خود. (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). سفاهت کردن. (زوزنی). سفاهت بر خود بستن و اظهار سفاهت کردن. (از ناظم الاطباء). تندی و نادانی کردن. (آندراج).

تسفيح.

[تَسْفِيحُ] (ع مص) کار بیهوده کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد).

تسفيد.

[ت] (ع مص) گوشت را در سیخ در آوردن برای بریان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تسفير.

[ت] (ع مص) به سفر فرستادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||).
 میان مغرب و عشا چرانیدن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). میان دو عشا و سفیدی صبح چرانیدن شتران را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). برافروختن و شعله ناک گردانیدن آتش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سفار بر پشت بینی شتر نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سفار بر پشت بینی شتر نهادن و مهار کردن در بینی شتر. (از متن اللغة). سفار در بینی شتر کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نزدیک شدن آفتاب به غروب و آن محرف تشفیر است. (از متن اللغة). رجوع به تشفیر شود.

تسفیط.

[ت] (ع مص) گل اندودن حوض را و اصلاح کردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). تشریف و اصلاح و گل اندودن (۱) حوض. (از اقرب الموارد). تشریف و اصلاح حوض. (از المنجد). (۱) - در اقرب الموارد آمده: سفت حوضه، شرفه و اصلحه و لاطفه. و این «لاطفه» تصحیف «لاطفه» است. بمعنی گل اندود کردن.

تسفیج.

[ت] (ع مص) سوختن آتش و باد گرم روی را و رنگ گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسفیل.

[ت] (ع مص) به زیر فروردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به نشیب آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصویب چیزی. (از متن اللغة). تصویب چیزی. یعنی به زیر آوردن آن از بالا به پایین. (از اقرب الموارد): (از المنجد). و رجوع به تصویب در همین لغت نامه شود.

تسفیه.

[ت] [ه] (ع مص) سفیه خواندن. (زوزنی). بی خرد خواندن. (مجمل اللغة). نسبت نادانی کردن به سوی کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نادان و سفیه خواندن. (آندراج). به سفاقت منسوب کردن کسی را. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). نادان گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). نادان و سفیه کردن. (آندراج).

تسقط.

[ت] [س] [ق] (ع مص) خطا جستن. (تاج المصادر بیهقی). خطا و لغزش جستن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

خطا و سقوط کسی را خواستن. (از متن اللغة). خواستن، درافتادن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسقط فلاناً؛ تتبع عشرته و ان یندر منه مایؤخذ علیه. (اقرب الموارد ||). اندک اندک گرفتن خبر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). سخن چینی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دروغ بر بستن ||. برانگیختن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسقف.

[تَ سَقُّ قُ] (ع مص) حاکمی ترسایان کردن. (مجمل اللغة). اسقف شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسقی.

[تَ سَقُّ قِ] (ع مص) خوردن شتران حوذان تر را و فربه شدن از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). خون و مانند آن در خویشتن چیدن. (تاج المصادر بیهقی). قبول کردن چیزی آب را و سیر آب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسقی الماء و الصبغ اذا تشرَّبهُ (اقرب الموارد).

تسقید.

[تَ] (ع مص) لاغر گردانیدن اسب را بعد فربه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحمیر (۱) (متن اللغة). تضمیر. (اقرب الموارد) (المنجد). (۱) - صواب تضمیر است و در متن اللغة به تصحیف آمده است.

تسقیح.

[تَ] (ع مص) رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): ما ادری این سَقَّعَ و سَقَّعَ؛ ای این ذهب. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). نمیدانم کجا رفت. (ناظم الاطباء).

تسقیف.

[تَ] (ع مص) خانه سقف کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). خانه پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سقف کردن خانه را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سقف گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به اسقف و تسقف شود.

تسقیم.

[تَ] (ع مص) بیمار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سقیم و مریض کردن کسی را. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تسقیة.

[تَی] (ع مص) بسیار آب دادن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). آب دادن کسی را. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). باران خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). سقاك الله یا سقیاً لك گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چند بار جامه را در صمغ (صیغ؟) فرو بردن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تسک.

[ت] (ا) در تداول عوام به معنی بخش و قسم و سهم خرد و کم باشد و نیز بمعنی صدقه و زکوة: باجی تسکم ده. و گمان میکنم طسق عربی که میگویند معرب از فارسی است از همین کلمه است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). اجرت. خراج کشت و زرع به هر جریبی. (یادداشت ایضاً). و رجوع به طسق شود.

تسکا.

[ت] (ا) (۱) یک قسم درخت جنگلی است در شمال ایران که رنگ برگ و پوستش تار است. (فرهنگ نظام). چوب این درخت کم دوام و غالباً جهت سوخت بکار رود و بیشتر در کنار رودخانه ها و آبگیرها و باتلاقها میروید و در پاره ای از روستاهای گیلان آنرا توسه و توسکا، نامند و رجوع به توسکا و توسه شود. (۱) Subcardata (جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۱۲۷).

تسکا.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان کالج در بخش مرکزی شهرستان نوشهر و دو هزار گزی جنوب المده، بر کنار شوسه المده به گلندرود قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کچ رود و محصول آنجا برنج است و شغل مردم آنجا زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳) و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۹ شود.

تسکا.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان نشتا، که در شهرستان شهنسوار و ۱۸ هزار گزی جنوب خاوری شهنسوار و ۳ هزار گزی شوسه شهنسوار به چالوس قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۵۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کاظم رود و محصول آنجا برنج است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تسکاب.

[ت] (ع مص) ریختن آب را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). ریختن آب و اشک و مانند آن. (از متن اللغة) (از المنجد).

تسکابن.

[ت] (ب) (اخ) دهی است از دهستان بالا-خیابان که در بخش مرکزی شهرستان آمل و ۱۳ هزار گزی شوسه آمل به لاریجان قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است. و ۳۱۵ تن سکنه دارد. آب آن از تجرود هراز و محصول آنجا برنج و مختصری غله و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گل داری و صنایع دستی زنان شال بافی است. راه مالرو دارد و عده ای از سکنه آنجا در تابستان به

ییلاق کمرین میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۴ شود.

تسکاتک.

[تُتْ] (اخ) دهی است از دهستان بلده کجور که در بخش مرکزی شهرستان نوشهر و ۱۵ هزارگزی باختر المده و ۲۷ هزارگزی خاور نوشهر و بر کنار شوسه نوشهر به المده قرار دارد. دشتی معتدل و مرطوب است و ۱۵۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه کلرود و محصول آنجا برنج و شغل مردم زراعت و تهیه زغال است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تسکان.

[تُتْ] (اخ) (۱) مرکز حکومت و قدرت ایتالیای مرکزی بود و در جنوب فلورانس واقع است و ۳۲۶۷۰۰۰ تن سکنه دارد و در سال ۱۸۶۰ م. ضمیمه ایتالیا گردید. (۱) - Toscane.

تسکانینی.

[تُتْ] (اخ) (۱) موسیقی دان و رهبر موسیقی که در سال ۱۸۶۷ م. در پاریس ایتالیا متولد شد. وی رهبری موسیقی میلان و نیویورک را بعهده داشت و در سال ۱۹۵۷ درگذشت. (۱) - Toscanini (Arturo).

تسکسک.

[تَسَسْ] (ع مص) (۱) تضرع. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (قَطْر المَحِيط) (المنجد): تسکسک ایه؛ تضرع. (قَطْر المَحِيط). (۱) - در منتهی الارب و به پیروی آن در ناظم الاطباء به تصحیف تسکک آمده است و رجوع به تسکک شود.

تسکع.

[تَسَكُّ كُ] (ع مص) سرگشته شدن. (زوزنی). سرگشته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سرگشته شدن در کاری. (از اقرب الموارد) (از المنجد). بی راه رفتن. (از متن اللغة ||). بسیار مدت بودن در کار باطل و تمادی نمودن در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمادی در باطل. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). به گوشه ای رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در تاریکی ندیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): الا انه فی غمره یتسکع. (اقرب الموارد ||). در تداول مردم تملق گفتن به کسی و تذلل کردن برای کسی. (از المنجد).

تسکف.

[تَسَيِّكُ كُ] (ع مص) پاشنه در ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پا بر آستانه در گذاشتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): والله لا اتسکف له بیتا؛ ای لا ادخل له بیتا. (اقرب الموارد).

تسکک.

[تَسَيِّكُ كُ] (ع مص) (۱) زاری کردن. (منتهی الارب). زاری کردن و تضرع نمودن. (ناظم الاطباء). (۱) - در متن اللغة و اقرب

الموارد و قطر المحيط و المنجد تسكسك بمعنی تضرع آمده و ظاهر تسكك تصحیف این کلمه است و رجوع به تسكسك شود.

تسكل علف.

[ت ك ع ل] (ا مرکب) گیاهی است در دره کتول، دارای شیره نارنجی رنگ که زگیل را بدان مداوا کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تسكن.

[ت س ك ك] (ع مص) بیچاره شدن. (تاج المصادر بیهقی). درویش شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مسکین شدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). مانند مسکین گشتن: تسکین الرجل؛ اذا تشبه بالمسکین. (منتهی الارب). مانند مسکین گشتن. (از ناظم الاطباء). و رجوع به تمسکن شود ||. مطمئن شدن و وقار یافتن. (از المنجد).

تسكنج.

[ت ك] (ا) بزبان مردم اصفهان، نشکنج. (ناظم الاطباء).

تسكى.

[ت] (ا) (۱) آنچه صاحبخانه را از مال قمار باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در یادداشت دیگر تسگی با گاف فارسی هم به همین معنی آمده است.

تسکیت.

[ت] (ع مص) خاموش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسکیر.

[ت] (ع مص) چشم بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). چشم بستن و مانع دیدن شدن و سرگشته ساختن کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): قوله تعالى، سُبُّكَت ابصارنا (قرآن ۱۵/۱۵)؛ ای مدت و منعت النظر او غشیت او حیرت او لحقها مایلحق شارب المسکر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خوه (خبه، خفه) کردن. (تاج المصادر بیهقی). خبه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خفه کردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بستن در را. (از المنجد ||). مانند شکر شدن چیزی. (از المنجد).

تسکین.

[ت] (ع مص) بیارامیدن. (تاج المصادر بیهقی). آرام دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از کشف اصطلاحات الفنون). ساکن و آرام قرار دادن کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). با لفظ دادن و کردن مستعمل.

(آندراج). سکون و عدم حرکت. آسایش و راحت و آرامی. تسلا و دنوازی و ملایمت. اطمینان و آسایش خاطر. (ناظم الاطباء) برادر ما امیر محمد را... بر تخت ملک نشاندند... و اندر آن تسکین وقت دانستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۳). امیر را تسکین پیدا آمد و آنجا عید کرد و سخت بینوا عیدی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۴۳). کندی مکن، بکن چو خردمندان صفرای جهل را به خرد تسکین. ناصر خسرو. بر امید کز شکر سازد لبش تسکین جان هم گلاب از دیده و هم ناردان افشاندند اند. خاقانی. تیغ تو تسکین ظلم، نزد تکین آب خورد تیر تو طغرای فتح، پیش طغان مغنم. خاقانی. از هیچ کسی به هیچ دردی تسکین سفارسان ندیده ست. خاقانی. درویشی را شنیدم که در آتش فاقه می سوخت و خرقة به خرقة همی دوخت و تسکین خاطر مسکین را همی گفت... (گلستان ||). پیوسته بر خر سریع و تیز سوار شدن ||. راست کردن نیزه را به آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). ساکن گردانیدن حرف. (از المنجد ||). اصطلاح اهل رمل بمعنی جای دادن هر شکل است به ترتیب مخصوص و تسکینات اشکال در علم رمل بسیار است. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تسکین.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان رودبار که در بخش معلم کلاویه شهرستان قزوین و بر ۵۴ هزار گزی باختر معلم کلاویه و ۳۰ هزار گزی راه عمومی قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۵۹ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه فشم و محصول آنجا غله و لبنیات و عسل و انگور است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه صعب دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تسکین.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان طارم علیا که در بخش سیردان شهرستان زنجان و ۳۶ هزار گزی شمال باختری سیردان و سر راه عمومی مالرو طارم بالا به منجیل قرار دارد. کوهستانی و سردسیر است و ۲۶۴ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غله و پنبه است. شغل مردم آنجا زراعت و صنایع دستی آنان گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تسکین بخش.

[ت] (ب) (نف مرکب) آرام کننده ||. نامه تعزیت. (ناظم الاطباء).

تسکین دادن.

[ت] (د) (مص مرکب) آرام دادن. تسلی دادن. ملایم کردن. (ناظم الاطباء): یک چیز مانده است که اگر آن کرده آید به عاجل الحال این کار را لختی تسکین توان داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۹). به ذکا کرد ملک را ثابت به دها داد فتنه را تسکین. مسعود سعد. به وقت آنکه در آغاز فتنه بود جهان که داد جز تو به تدبیر فتنه را تسکین؟ امیر معزی (از آندراج). چند گویی که مهر از او برگیر خویشتن را به صبر ده تسکین. سعدی. ترنجبین و صالم بده که ضربت صبر نمیدهد خفقان فؤاد را تسکین. سعدی. مرا از نامه و پیغام صائب دل نیاساید به حرف و صوت نتوان داد تسکین اضطرابم را. صائب (از آندراج). پیک یار آمد و تسکین دل نالان داد برگ گل در قفس مرغ گرفتارم ریخت. دانش (از آندراج ||). دنوازی کردن. (ناظم الاطباء).

تسکین ساز.

[ت] (نف مرکب) آرام کننده. آسایش رساننده. تسلی دهنده. درمان کننده درد. طیب: در این علت سرای دهر خرسندی طبیعت بس چو تسکین سازت این باشد کند درد تو درمانی. خاقانی.

تسکین فزا.

[ت ف] (نف مرکب) تسلی بخش. افزاینده آرامش: چو تبخال کو تب برد درد دل را به از درد، تسکین فزایی نینم. خاقانی.

تسکین کده.

[ت کی ک د / د] (ا مرکب) آرامگاه. (ناظم الاطباء). از عالم تجلی کده. (آندراج). جای آرامش و آسایش: کعبه تسکین کده و دیر تسلی گاه است ناله سر کن همه جا خانه فریادرس است. دانش (از آندراج).

تسکین کردن.

[ت کی ک د] (مص مرکب) آرام کردن و از حالت هیجان چیزی را انداختن. (ناظم الاطباء): بز نشت ز چشم مست بر شریان تاک دل به این شربت مگر تسکین توان کردن تب ما را. خان واضح (از آندراج).

تسگ.

[ت] (ا) پولی از همه خردتر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). کوچکترین قسمتی از چیزی: باجی تسگی بده، یا باجی تسگم ده؛ تعبیری مثلی است و از آن نکوهش کسی است که آرزوئه خانه ای را یکجا نخرد و به تفاریق و اجزاء خریداری کند. (یادداشت ایضاً).

تسگی.

[ت] (ا) تسگی. رجوع به همین کلمه شود.

تسلا.

[ت سل لا] (ع، ا) دلاسایی و خاطر نوازی. آسایش و اطمینان و خشنودی و شادکامی. (ناظم الاطباء). صاحب آندراج در ذیل تسلی آرد: سنجر کاشی تسلا و همچنین تعدا، هر دو به الف استعمال کرده: گر ز آنکه در این خجسته مطلب اقبال توام دهد تسلا. بنشینم و بر مراد خاطر آسوده ز قیل و قال دنیا. رجوع به تسلی شود.

تسلب.

[ت سل ل] (ع مص) جامهء سوگ پوشیدن زن بر شوی و غیر آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسلج.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) دوام کردن بر خوردن شراب و بسیار خوردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). (بلعیدن طعام بدون دشواری. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسلج.

[تَ سَيْلُ لُ] (ع مص) سلاح پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خوش آمدن شتر حامل سلاح بیدار و چاق نمودن آن در چشم، تسلحت الابل بأسلحتها؛ سمت و حسنت فی عینک. (از متن اللغة).

تسلخ.

[تَ سَيْلُ لُ] (ع مص) خراشیده شدن پوست از بیماری و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). انسلاخ. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به انسلاخ شود.

تسلس.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) سالوسی و مکاری. (لطایف از غیث اللغات) (آندراج). سالوسی کردن: تا به ناموس مسلمانان زیند در تسلس تا ندانی که کیند. مولوی. نور آن گوهر چو بیرون تافته ست زین تسلسها فراغت یافته ست. مولوی.

تسلس کردن.

[تَ سَيْلُ لُ كَ دَا] (مص مرکب) ریا و مکر کردن. سالوس فروشی کردن. سالوسی کردن: او ندارد خود هنر الا همان کو تسلس میکند با مردمان. مولوی. و رجوع به تسلس شود.

تسلسل.

[تَ سَ سُ] (ع مص) پیوسته رفتن آب و آنچه بدان ماند. (زوزنی). در هم پیوسته روان شدن آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). پیوسته شدن و روان شدن. (غیث اللغات) (آندراج ||). اتصال و پیوستگی بهم مانند زنجیر. زنجیربندی و توالی و انتظام و هر امری که وجود آن موقوف به وجود دیگری باشد. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح فلسفه عبارت است از وجود امور غیرمتناهی در یک وقت بر سبیل توقف یکی از آن موقوف بر دیگری باشد و آن دیگری موقوف بر دیگری از آنها، و همچنین الی غیر نهایت. چنانکه مراتب اعداد که غیرمتناهی اند، اگر در یک وقت جمع شوند از جانب انتهای فرضی. (غیث اللغات) (آندراج ||). نزد محدثان عبارت است از توارد رجال حدیث است یکی پس از دیگری بر حالت و صفت واحد، هنگام روایت حدیثی خواه این صفت قولی باشد یا فعلی یا قولی و فعلی هر دو... رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. ... در اصطلاح فلسفه عبارت از ترتب امور غیرمتناهی است به نحوی که مرتب لاحق مترتب بر مرتب سابق و به دنبال آن باشد. و بالاخره اموری که در ترتب وجودی به یکدیگر پیوسته باشند. «و هو وجود علل و معلولات فی سلسله واحده غیرمتناهیة». (کشف المراد ص ۶۷). تسلسل از لحاظ امور متسلسل بر چند نوعند: الف - تسلسل در امور اعتباری که بر حسب اعتبار معتبر و اعتبارکننده است و آن را تسلسل یقفی نامیده اند که با توقف و عدم اعتبارکننده متوقف میشود. این نوع از تسلسل را باطل ندانسته اند چون در حقیقت تسلسل نیست و شخص میتواند هر اندازه که بخواهد اوهام و تخیلات خود را دنبال هم ادامه دهد. ب - تسلسل در حوادث

و زمانیات. این نوع تسلسل نیز باطل نیست زیرا اجزاء آن بطور متدرج موجود و معدوم می شوند و مجتمع در وجود نمی باشند و حوادث زمانی هر یک در ظرف خود موجودند... ج - تسلسل در علل و معلول که عبارت از ترتب امور غیرمتناهی است که هر مرتبتی علت لاحق و معلول سابق خود باشد. صدرا گوید: تسلسل در علل و معلول عبارت از تراقی عروض علیت و معلولیت است الی غیرالنهاییه به آنکه آنچه معروض علیت است معروض معلولیت باشد پس اگر معروضات متناهیة العدد باشند دور است و الا تسلسل است... و رجوع به فرهنگ علوم عقلی تألیف سجادی صص ۱۵۷ - ۱۵۸ شود ||. در پهنا پدید آمدن برق و سحاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). طولانی شدن درخشیدن برق. (از متن اللغة ||). برق زدن شمشیر. (از المنجد ||). تنک شدن جامه از استعمال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (اقرب الموارد) (از المنجد): تسلسل الثوب؛ اذا لبس حتی رق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تسلط.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) گماشته شدن. (تاج المصادر بیهقی). برگماشته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دست یافتن. (زوزنی). بر کسی دست یافتن و غلبه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). غالب گشتن و چیره شدن. (ناظم الاطباء). غالب شدن و دست یافتن بر کسی با قوت و قدرت. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). مسلط شدن بر کسی. (از المنجد): سلطه الله علیهم فتسلط؛ چیره کرد و غالب نمود خدای او را بر ایشان پس چیره شد. غلبه و چیرگی و دست یافتگی. (ناظم الاطباء): تسلط و اقدام شیر مقرر است. (کلیله و دمنه ||). استقلال و تصرف با قدرت و حکومت مستقل. (ناظم الاطباء).

تسلطن.

[تَ سَطُّ طُ] (ع مص) سلطان شدن. (ناظم الاطباء).

تسلع.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). شکافته شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). شکافته شدن پاشنه و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تسلف.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) سلف فاستدن. (تاج المصادر بیهقی). سلف واستدن. (زوزنی). بها پیش گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). وام گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استقراض. (از متن اللغة) (اقرب الموارد). قرض گرفتن. (از المنجد ||). سلفه خوردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسلق.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) به دیوار برشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بالا- رفتن بر دیوار صاف. (از متن اللغة ||). بی آرامی و اضطراب از درد یا اندوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تسلق علی فراشه تقلب ظهراً لبطن قلقاً و هما او وجعاً. (از متن اللغة ||). به پشت خوابیدن. (از المنجد).

تسلل.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) از میان گروهی بدر آمدن. (تاج المصادر بیهقی). بیرون آمدن از میان گروهی. (زوزنی). پنهان بیرون آمدن از میان چیزی یا عام است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به آهستگی و استخفاء از میان ازدحام یا تنگنا بیرون آمدن. (متن اللغة) (اقرّب الموارد) (از المنجد). از میان مردم بیرون آمدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). در پستها پنهان شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). اضطراب. (متن اللغة).

تسلم.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) فاپذیرفتن. (تاج المصادر بیهقی). پذیرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فاستدن. (زوزنی). گرفتن. (از متن اللغة) (از اقرّب الموارد) (از المنجد ||). اسلام آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). داخل شدن در اسلام. (از متن اللغة). اسلام آوردن و مسلمان شدن: تسلّم فلان، اسلم یقال کان «وثناً ثمّ تسلّم»؛ ای صار مسلماً کما یقال کان بدویاً فتحضر. (از اقرّب الموارد). مسلمان شدن. (از المنجد ||). راه سپردن و خطا ناکردن در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تسلّم الطريق؛ اذا ركبهُ و لم یخطی ء. (منتهی الارب ||). تبری کردن. (از المنجد). دور بودن از کسی چنانکه رابطه خیر و شری میان آنان نباشد: تسلّم منه تبرأ لا خیر بینهما و لا شر. (از متن اللغة).

تسلم.

[تَ لَ] (ع ا) کلمه ای است که همیشه مضاف «ذی» واقع شود و معنی آن «به سلامت» می باشد، یقال اذهب بذی تسلّم اذهباً بذی تسلّمان و اذهبوا بذی تسلّمون؛ یعنی بروید به سلامت. و لا بذی تسلّم ماکان کذا و کذا و در مثنی لا بذی تسلّمان و در جمع لا بذی تسلّمون و در مؤنث لا بذی تسلّمین و در جمع لا بذی تسلّمین ای لا والله الذی یسلمت ما کان کذا و کذا و سلامتک ماکان کذا. (از منتهی الارب) (از متن اللغة) (ناظم الاطباء).

تسلی.

[تَ سَلُّ لُ] (ع مص) سلوت افتادن و واشدن اندوه و تاریکی و آنچه بدان ماند. (مجمل اللغة) (سلوف اسلوت؟) افتادن و واشدن انبوه (اندوه؟) و تاریکی و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). واشدن اندوه. (دهار). خورسند و بی غم شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دلخوشی یافتن و خوش عیش شدن. (آندراج). انکشاف هم. (متن اللغة) (اقرّب الموارد) (المنجد): اسلاه عنه فتسلی؛ بی غم کرد او را، پس بی غم گردید. (منتهی الارب ||). به تکلف خود را آرام نمایاندن. (از اقرّب الموارد). و رجوع به تسلا شود.

تسلی.

[تَ سَلُّ لُ] (ع ا) بی غمی و خرسندی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ص) دلخوش و خوش عیش، مجاز است. (آندراج). آسوده. مطمئن. خشنود. شاد کام: مگر نسیم چمن همره آورد، ورنی مشام شوق تسلی به جذب بو نشود. طالب آملی (از آندراج). ز حسن شوخ تسلی مشو به دیدن خشک گلی که میروود از دست ازو گلاب مگیر. صائب (از آندراج). هرگز آهوی نگاه تو نشد رام اسیر دل خود را به چه صیاد تسلی دارد. اسیر (از آندراج). اگر چنانکه تسلی به حرف من نشوی برم ز دست تو افغان به خسرو

آفاق. طاهر وحید (از آندراج). دلم بوصل تسلی نبود زآنکه تمام گل وصال ترا بوی از جدایی بود. علی نقی کمره (از آندراج). و رجوع به تسلا و تسلی و ترکیبات آن شود.

تسلی.

[تَ سَلْ لِي] (اِخ) تخلص ابراهیم شیرازی شاعر متأخر ایران است، وی به هندوستان سفر کرد. از اوست: در پریشانی اگر حالم چنین خواهد گذشت آهم از افلاک و اشکم از زمین خواهد گذشت. (از قاموس اعلام ترکی).
تسلی.

[تَ سَلْ لِي] (اِخ) تخلص میرزا معصوم استرآبادی از شاعران متأخر ایران است. از اوست: آنچه‌ان کز صفر گردد رتبه‌ه اعداد بیش پایه‌ه این ناکسان از هیچ بالا رفته است. (از قاموس اعلام ترکی). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۷۰ شود.
تسلی.

[تَ سَلْ لِي] (اِخ) ابوالحسن پسر میرزا جعفر از سادات شیراز معروف به دست غیب است و تولیت امامزاده محمد بدست نیاکان او بود. ابتدا در شیراز و سپس به اصفهان نزد حکیم هدایت تحصیل کرد و بعراق سفر کرد و با حکیم صدرالدین الهی به حج رفت. و رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۷۰ شود.
تسلیب.

[تَ] (ع مص) سلاب پوشانیدن کسی را. (ناظم الاطباء). لباس عزا پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب). سلاب و جامه‌ه ماتم پوشانیدن کسی را. (ناظم الاطباء). لباس عزا پوشانیدن زن را. (از متن اللغة ||). مردن بچه‌ه زن یا ناقه یا بچه‌ه ناتمام انداختن زن یا ناقه. (از قطرالمحیط) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسلی بخش.

[تَ سَلْ لِي بَ] (نف مرکب) تسلی دهنده. آرام کننده. آرامش دهنده. مسکن. تسکین بخشنده. و رجوع به تسلی و ترکیبات آن شود.

تسلیت.

[تَ يَ] (ع مص) تسلیه. اندوه و ابردن. (مجمل اللغة). مأخوذ از تازی، پند و نصیحتی که در بیرون کردن غم و اندوه از دل کسی گویند، ویژه چون آن کس مصیبت زده باشد. دلاسایی و خاطر نوازی و آسایش. (ناظم الاطباء). دلداری. اندوه بردن. غم زدایی. و رجوع به تسلی و تسلیه و تسلیت کردن شود.

تسلیت دادن.

[تَ يَ دَا] (مص مرکب) تسلیت گفتن. دلداری دادن. سرسلامتی.

تسلیت کردن.

[تَیَ كَدَ] (مص مرکب) آرام کردن و غم و اندوه از دل کسی بیرون نمودن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسلیت و تسلی و تسلیه شود.

تسلیت نامه.

[تَیَ مَ / مَ] (اِ مرکب) سوگت نامه. (یادداشت بخط مرحوم دهمخدا).

تسلیح.

[تَ] (ع مص) رُبُ سُلِح را بر خیک روغن مالیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). شمشیر را سلاح کسی گردانیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغه ||). سلاح پوشانیدن کسی را. (از المنجد ||). به ریخ زدن انداختن گیاه تر، شتر را. (از متن اللغه). به ریستن واداشتن شتر یا حیوان دیگر را. (از متن اللغه) (از المنجد).

تسلیح اخلاقی.

[تَ حَ آ] (اخ) جمعیتی است که اساس آن بر چهار اصل استوار است و آن چهار اصل عبارتند از: ۱ - راستی مطلق. ۲ - پاکیزگی یا صفای مطلق. ۳ - محبت مطلق. ۴ - عدم خودخواهی مطلق. پیروان این عقیده گمان دارند که بشر با قبول این چهار اصل به صلح و صفا و سعادت واقعی خواهد رسید.

تسلیح.

[تَ] (ع مص) پوست کندن. (غیاث اللغات) (آندراج). پوست باز کردن. (از متن اللغه) (از المنجد): سلخ الجرب الجلد؛ قشره. (متن اللغه). سلخ الحر جلده فانسلیخ؛ کشطه. (المنجد). و رجوع به انسلاخ شود.

تسلیح.

[تَ] (ا) سجاده و جانماز را گویند و به این معنی با شین نقطه دار هم آمده است. (برهان) (از ناظم الاطباء). سجاده است که فارسی آن جای نماز است و این لغت چون غیرمشهور است در اشعار به مناسبت تشبیه، تسبیح خوانده اند و مرکز لام را با، تصور کرده اند. شمس فخر اصبهانی در لغت خود که معیار جمالی نام دارد با توییخ و زرنیخ قافیه کرده... و اینکه در شعر خواجه حافظ خوانده اند: «تسبیح و طیلسان به می و میگسار بخش» مصحف شده چه تسبیح بمعنی سبحان الله (۱) گفتن است. چنانکه تکبیر، اللهاکبر و تحمید، الحمد لله گفتن. و آنکه در این ایام به تسبیح مشهور شده سبحة به ضم سین است و سبحات به ضمتین جمع آن است و در قاموس گفته سبحة به ضم، مهره ها که عدد تسبیح به آن گیرند و نماز نافله و ذکر حق تعالی و سبحات به ضمتین مواضع سجود و سبحات وجه الله انوار جلال حق تعالی... علی ای حال تسلیخ در اشعار خواجه نیز اصح و احسن است از تسبیح چنانکه گفته: ترسم که روز حشر عنان بر عنان رود تسبیح شیخ و خرقهء رند شرابخوار. قطع نظر از اینکه تسبیح بمعنی مشهور اطلاق بر آن مهره ها کرده صحیح نیست به حسب معنی نیز سجاده شیخ و خرقهء رند شرابخوار عنان بر عنان روند، مناسبتر است و رب مشهور الاصل له

و در این کتاب غلطهای مشهور بسیار ذکر شده و خواهد شد... و تسلیخ را تسلیخ نیز گفته اند... (انجمن آرا) (آندراج). سجاده و جانماز و تسلیخ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسلیخ شود: تسلیخ چه می باید و سجاده چه باشد بر مرکب بیطاعت تن اینهمه بار است. عمیق. دلقت به چه کار آید و تسلیخ و مرقع خود را ز عملهای نکوهیده بری دار. سعدی. ز بیم محتسب قهر تو نهد زهره بجای چنگ و دف و جام و مصحف و تسلیخ. شمس فخری (از انجمن آرا). ای اشهری، ای به فارسی شهره اندر خور صد هزار توییخی با موی سفید و زردی گونه همچون گچ منتقش به زرنیخی در دست خسان چو سبحة گردانی در زیر مراثیان چو تسلیخی. (یکی از استادان سلف از انجمن آرا). (۱) - بمعنی سبحة هم آمده. و رجوع به تسبیح شود.

تسلی دادن.

[تَ سَلُّ لِي دَا] (مص مرکب) آرامش بخشیدن. دلگرمی دادن. در بیت زیر معنی اقناع کردن، خود را به ندانستگی زدن ظاهر است: به رغم من کند با هر کسی گرمی و من خود را تسلی داده می گویم که استغنا نمی داند. حاجی اسماعیل یحیی (از آندراج).

تسلیس.

[تَ] (ع مص) در نشانیدن جواهر و ترکیب دادن زیور غیر شبه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترصیع و تألیف زیور با جواهر غیر خَرَز. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه). ترصیع زیور. (از متن اللغه). ترصیع زیور با جواهر. (از المنجد).

تسلی شیرازی.

[تَ سَلُّ لِي] (اخ) اسمش آقا رجبعلی و شغلش مذهبی در تذهیب اوراق و تهذیب اخلاق. مقبول و مطبوع اهالی آفاق بوده، گاهی شعری می گفته. از اوست: تسلی گردمی خواهی به کام خویش دوران را ترا افلاک دیگر باید و سیاره دیگر. ترک جان گفتم و فارغ شدم از زاری دل نشد آسانتر از این چاره بیماری دل. (مجمع الفصاح ج ۲ ص ۸۳).

تسلیط.

[تَ] (ع مص) برگماشتن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگماشتن کسی را بر کسی. (آندراج ||). چیره گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). روان کردن حکم و قدرت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قوت و قهر دادن کسی را بر دیگری. (از متن اللغه). قهر و قدرت کسی را بر دیگری روان کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسلیع.

[تَ] (ع مص) شکافتن. (زوزنی) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آویزان کردن سَلْع. (اقرب الموارد) (از المنجد). در منتهی الارب و متن اللغه شرحی در معنی تسلیع آمده است که خلاصه آن چنین است: در جاهلیت به هنگام خشکسالی و قحطی هیزمهایی از درخت سلع و عُشر به پشت و دم گاو می بستند و آتش بر آن میزدند و گاو را به کوه برمیکردند و از این کار باریدن باران می خواستند.

تسلیف.

[ت] [ع مص] پیش فرستادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). نهاری دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ناشتاشکن دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). ناشتا شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ناشتایی خوردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مهیا کردن ناشتایی کسی را. (از اقرب الموارد ||). بها پیش دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قرض دادن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسلیم.

[ت] [ع مص] اسلاک. (متن اللغة ||). داخل شدن در مکان. (از المنجد). پیچاندن رشته را بر مسلکه. (از المنجد).

تسلیم.

[ت] [ع ا]، روانگی ||. درسلک کشیدگی. (ناظم الاطباء).

تسلی کردن.

[ت] سَلِّ لِي كَدَا [مص مرکب] آرامش دادن. آرام کردن: آنچه‌ان عشق تو، بدخوی بر آورد مرا که تسلی به دو عالم نتوان کرد مرا. صائب (از آندراج). اسیر ناز تو گردد اثر بس است تغافل به یک جواب تسلی کند هزار جوابش. شفیع اثر (ایضاً). در قفس دل را به نومیدی تسلی کرده ام بوی گل گر بر مشام میخورد جان میدهم. محسنای شیرازی (ایضاً).

تسلی گاه.

[ت] سَلِّ لِي [ا مرکب] جای دلنوازی و مکان تسلا. (ناظم الاطباء). از عالم تجلی گاه چنانکه در لفظ تسکین کده گذشت. (آندراج). و رجوع به تسکین کده شود.

تسلیم.

[ت] [ع مص] سلام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). سلام دادن. (دهار). سلام و تحیت و تکریم. (ناظم الاطباء). || فاسپردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سپردن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات). سپردن ودیعه را به صاحبش. (ناظم الاطباء). سپرد کردن (کذا) کسی را بسوی چیزی. (منتهی الارب). اعطای چیزی به کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). سپردن، چنانکه گویند فلانی جان به حق تسلیم کرد. (آندراج ||). گردن نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). راضی شدن به چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد): کنون پندار مُردم، آشتی کن که در تسلیم ما چون مرد گانیم. مولوی. سر تسلیم نهادیم به حکم و رایت تا چه اندیشه کند رأی جهان آرایت. سعدی. ناسزایی را که بینی بختیار عاقلان تسلیم کردند اختیار. سعدی ||. رام شدن به کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). توانا کردن اجیر مستأجر را بر نفس خویش. اطاعت و انقیاد و فرمانبرداری. سرسپردگی. (ناظم الاطباء): به صد تسلیم گفت ای من غلامت زبانم وقف بر تسبیح نامت. نظامی ||. با خشنودی به پیشواز قضا رفتن. و گویند تسلیم، پایدار ماندن و دگرگون نگشتن در ظاهر و باطن هنگام نزول بلا.

(از تعریفات جرجانی). الانقیاد لامر الله تعالی و ترك الاعتراض فیما یلائم. (تعریفات جرجانی). عبارت است از آنکه به فعلی که به باری سبحانه و تعالی تعلق داشته باشد یا به کسانی که بر ایشان اعتراض جائز نباشد رضا دهد و به خوش منشی و تازه رویی آنرا تلقی نماید، اگرچه موافق او نبود. (نفایس الفنون). گردن دادن به حکم قضا و راضی بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راضی بودن به حکم خدا. (از متن اللغة). رضای به قضای خدا. (ناظم الاطباء): و اختصه بالطریق الرضیة التی من اوجبها و اولایها و احقها و احراها التسلیم لامر الله تعالی و قضائه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۹۹). از خداوند جهان حکم و زبنده تسلیم. (از تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۹۰). کلکش از بهر شرف محکوم تیغ آمد بلی مرتبت بفزود اسماعیل را تسلیم او. خاقانی. اولش کردم تسلیم به حق باز تسلیم دگرسان چکنم. خاقانی. از سر تسلیم دل پیش عزیزان فقر حلقه بگوش آمدن غاشیه هم داشتن. خاقانی. نیست کسی از توکل خوبتر چیست از تسلیم خود محبوبتر. مولوی. طریق درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ایثار و قناعت و توحید و توکل و تسلیم و تحمل. (گلستان ||). برهانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). رهانیدن کسی را از آفت و بی گزند داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رهانیدن و نجات دادن خدا کسی را از آفتها و عیبها. (از متن اللغة). رهانیدن خدا کسی را از آفت. (از اقرب الموارد) (از المنجد). سلامت دادن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به سلامت داشتن. (غیاث اللغات). سلامت و امنیت و عافیت. (ناظم الاطباء ||). سلم دادن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بها پیش دادن در بیع ||. اعتراف کردن به صحت دعوی. (از متن اللغة). اعتراف و اقرار و پذیرفتاری ||. قبول دین اسلام. (ناظم الاطباء ||). خالص کردن چیزی را برای کسی. (از متن اللغة). خالص کردن چیزی. (از المنجد ||). اصطلاح فقه) گفتن السلام علینا و علی عباد الله الصالحین، یا السلام علیکم و رحمۃ الله و برکاته یا هر دو. که تسلیم آخرین جزء نماز محسوب است و با تلفظ آن نماز خاتمه می یابد که مشهور است ابتداء نماز تکبیر و آخر آن تسلیم است ||. در علم جدل عبارت از این است که امری محال یا منفی یا مشروط به حرف امتناع فرض شود، سپس به قانون جدل این امر مسلم فرض شود آنگاه در صورت تقدیر وقوع این امر عدم فایده آنرا رسانند، مانند قول خدا: ما اتخذ الله من ولد و ماکان معه من اله اذاً لذهب کل اله بما خلق و لعلا بعضهم علی بعض. (قرآن ۲۳/۹۱). که معنی این است: خدا نه فرزندی گرفته و نه جز او خدای دیگری همراه اوست. اگر چنین بود خدایان بعضی بر بعض دیگر برتری می جستند و کار عالم به سامان نمی شد. (از کشاف اصطلاحات الفنون ص ۷۶۹).

تسلیم.

[ت] [اخ] تخلص محمد هاشم شیرازی است که در زمان عالمگیر به هندوستان رفت و در سال ۱۱۰۹ ه. ق. در گذشت. از اوست: غریب کوی توام با وطن چه کار مرا سپرده ام به تو خود را بمن چه کار مرا. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۷۱ شود.

تسلیم.

[ت] [اخ] محمد طاهر شیرازی که به شغل صحافی اشتغال داشت از اوست: از بس ز آشنایی مردم رمیده ام دایم تلاش معنی بیگانه میکنم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تسلیمات.

[ت] [ع] (ا) تحیات و تکریمات. (ناظم الاطباء). ج تسلیم.

تسلیم اصفهانی.

[تَمِ اِفْ] (اخ) حسن صدرالافاضل. شاعری ادیب بود. او راست: رساله صبح صادق و دیوان اشعارش بالغ بر پنجهزار بیت است. (از الذریعه ج ۹ ص ۱۷۰).

تسلیم اصفهانی.

[تَمِ اِفْ] (اخ) میرزا زین العابدین، پسر میرزا معین الدین وزیر بکناش خان حاکم بغداد. وی منشی محمدزمان حاکم کوه کیلویه بود. بیت اول دیوان وی این است: به نامش میکنم اول رقم منشور دیوان را چو (۱) تاج شمع زرین می کنم طغرای عنوان را. (از الذریعه ج ۹ ص ۱۷۱). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - ن ل: چه.

تسلیم اصفهانی.

[تَمِ اِفْ] (اخ) میرزا صادق نام داشته و چندی لوای سیاحت افزاشته ارادت غلام علی شاه هندی را گزیده... گویند مردی صاحب ذوق بود اما به طریق سلسله جلالیه رفتار می نمود ملاقاتش اتفاق نیفتاد. چند سال قبل از این (تاریخ تصنیف کتاب) فوت شد دیوانش به نظر رسید قریب پنجهزار بیت است. این دو بیت از اوست: صوفی که گوید بر ملا روی تو دیدم بارها گر راست میگوید چرا بانگ انالحق میزند. ترا با خلقت اشیا چه کار است همان بهتر که اشیا را ندانی. (ریاض العارفین ص ۲۴۶).

تسلیم خراسانی.

[تَمِ خُ] (اخ) نام وی شاهرضا و مرید میرزا حسین سبزواری بود. (از الذریعه ج ۹ ص ۱۷۱).

تسلیم سهوانی.

[تَمِ سَسْ] (اخ) محمد انوار حسین. اوراست: تاج المدائح فی مدائح کلب علیخان بهادر، حاکم رامپور. (از الذریعه، ج ۹، ص ۱۷۱).

تسلیم شدن.

[تَشْ دَ] (مص مرکب) تن دادن. گردن نهادن. گردن دادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از جمله واجبتر و بهتر و حقتر و سزاوارتر آنهاست تسلیم شدن مر فرمانهای خدا را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۸). سعدیا تسلیم فرمان شو که نیست چاره عاشق بجز بیچارگی. سعدی. تسلیم شو گر اهل تمیزی که عارفان بردند گنج عافیت از کنج صابری. سعدی. هاون از یار جفا بیند و تسلیم شود تو چه یاری که چو دیک از تف دل جوش کنی. سعدی. تسلیم قضا شوم کز این قید کس را به خلاص رهنمون نیست. سعدی. ||به زانو در آمدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دست از جنگ کشیدن و خود را در اختیار دشمن قرار دادن.

تسلیم کردن.

[تَکْ دَ] (مص مرکب) وا گذاشتن. دادن. سپردن. در سپردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و تسلیم کرد مر آنکس را که امر و خلق از اوست باز گردیده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۰). این همه در آن مجلس به من تسلیم کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۷).

کردی از صدق و اعتقاد و یقین خویشی خویش را به حق تسلیم. ناصر خسرو. ای به هر مفخرت که در گیتی است کرده فرزندگان ترا تسلیم. مسعود سعد. به جهد شیشه سیماب گر در او ریزی به شیشه تو کند شوشه های زر تسلیم. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۴۰۱). چون فخرالدوله وفات یافت به قابوس کس فرستاد... و او را بخواند تا ولایت بدو تسلیم کند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران. ص ۲۶۰). مرا تا عشق تو تعلیم کردند دل و جانم به غم تسلیم کردند. نظامی. اگر جرمیست اینک تیغ و گردن ز تو کشتن ز من تسلیم کردن. نظامی. شاه دید او را و بس تعظیم کرد مخزن زر را بدو تسلیم کرد. مولوی. تسلیم مفاتیح قلاع و خزائن بدو کردند. (گلستان چ یوسفی ص ۹۸). این بگفت و نعره بزد و جان به حق تسلیم کرد. (گلستان). من اختیار خود را تسلیم عشق کردم همچون زمام اشتر در دست ساربانان. سعدی. کرد تسلیم به می مسند بی تابی را هر سپندی که در این انجمن از جا برخاست. صائب (از آندراج). بر مهر بت ای برهنه دیگر در دعوی مزین تسبیح را بستان ز من تسلیم کن ز نار را. ظهوری (از آندراج). ز دور می نهد انگشت بر زمین خورشید چو پیش رأی منیر تو میکند تسلیم. ظهوری (ایضاً ||). گردن نهادن. قبول کردن. مسلم داشتن: من آن مثل را تسلیم کردم و گفتم حکیم را ز کریم و کریم را ز حکیم. حکیم وار چو تسلیم کردم و گفتم کریم وار ز من و زین دین کند تسلیم. سوزنی. لطیفه ای بشنو از کمال خود که در آن ملوک نی که ملک هم مرا کند تسلیم. انوری (از آندراج).

تسلیمی.

[ت] (اخ) از سادات آن دیار (کاشان) است. به غیر از این مطلع شعری از او مسموع نشد: گویند بهاری شد و گل آمد و دی رفت ما بی تو ندانیم که کی آمد و کی رفت. (آتشکده آذر چ شهیدی ص ۲۴۸).

تسلیه.

[ت ی] (ع مص) از: («س ل و») اندوه ببردن و سلوت فرمودن. (تاج المصادر بیهقی). سلوة دادن و سلوة فرمودن. (سوزنی). خرسندی و بی پڑمانی دادن. (منتهی الارب). چون واوی باشد خرسندی و بی پڑمانی دادن. (ناظم الاطباء). دور کردن اندوه از کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). تسکین و تسلا و تسلیت. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسلیت شود (||. از سلی) بیرون کشیدن سلاقی ناله را از رحم آن. (منتهی الارب). و چون یایی باشد بیرون کشیدن سلاقی ماده شتر را از رحم آن. (ناظم الاطباء). جدا کردن یارک گوسفند. (از متن اللغة) (از المنجد): سلی الشاء و تسلیه، نزع سلاها. (اقرب الموارد).

تسلیه بخش.

[ت ی ب] (نف مرکب) هر چیز که موجب تسکین و تسلی گردد. (ناظم الاطباء). آرام کننده. تسکین دهنده درد و غم. آرامش دهنده. و رجوع به تسلیت و تسلی و تسلیه شود.

تسلی یاب.

[ت سَل ل ی] (نف مرکب) تسلی یابنده. آرام. آسوده. تسکین یافته: عادلشاه بدین سخنان فریب آمیز تسلی یاب شد (تاریخ شاهی ص ۳۵۴).

تسمالی.

[ت] (اخ) دهی از دهستان برگشلوست که در بخش حومه شهرستان ارومیه و ده هزار و پانصد گزی جنوب خاوری ارومیه و سه

هزار و پانصدگزی شمال خاوری شوسهء ارومیه به مهاباد واقع است. جلگه ای معتدل است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. آب آن از شهر چای و محصول آنجا غله و توتون و انگور و چغندر و حبوبات است. شغل مردم زراعت است و راه ارا به رو و پنج باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تسمت.

[تَ سَمُّ م] (ع مص) میانه راه رفتن و نیکو سیرت شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آهنگ و قصد کردن راهی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمج.

[تَ سَمُّ م] (ع مص) مسامحه و سهل کاری. (فرهنگ نظام). سهل گرفتن در چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمط.

[تَ سَيِّمُ م] (ع مص) آویخته شدن به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعلق به چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تعلق شود.

تسمع.

[تَ سَمُّ م] (ع مص) فانیوشیدن. (زوزنی). گوش دادن. (دهار). شنودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شنیدن صدا یا گفتار کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و گویند «اسمعهُ و اسمع الیه» ای تسمعهُ پس ابدال و ادغام می شود چنانکه در تزیین ازین گویند. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). اندک اندک شنیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة ||). گوش داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گوش نهادن بسوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گوش داشتن سوی کسی تا آنچه را پوشیده گوید بشنود. (المنجد).

تسمعه.

[تَ مَ ع] (ع مص) تسمیع. (منتهی الارب). تشییع (۱) کردن و تشهیر نمودن و منتشر کردن ذکر کسی ||. شنوایدن آواز کسی را ||. برداشتن گمنامی از کسی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسمیع در همین لغت نامه شود ||. ع ا) شنوایی. فعلته تسمعتک و تسمعه لک یعنی کردم آنرا تا بشنوی. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). مردم تسمیعه گویند. (از متن اللغة). فعلته تسمعتک، کردم آنرا برای شنوایی تو یعنی تا بشنوی و کذلک فعلته تسمعه لک. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ: تشییع.

تسلم.

[تَ سَمُّ م] (ع مص) خوردن آب باقیمانده را یا برگرفتن آنرا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). نوشیدن آب قلیل. (از المنجد ||). ستهیدن در نوشیدن نبیذ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پافشاری کردن در نوشیدن شراب. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تسملو.

[(ا)] (نوعی لباس) سلسله دوز و زنجیره ای. (دیوان البسه نظام قاری): چو بنمود در تسملو آن زره گریبان از اوحدی گفت زه. نظام قاری (دیوان البسه ص ۱۸۲). یکی زره ببر از تسملو درافکنده یک از قواره جیش به پیش روی سپر. نظام قاری.

تسمن.

[تَ سَمُّ] (ع مص) فربه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مبالغت کردن شخص در آنچه در او نیست، از خوبی. (از متن اللغة). ادعا کردن شخص آنچه را از خوبی که دارای آن نیست. (از المنجد ||). فراخی دوست داشتن در خوردنی و نوشیدنی. (از متن اللغة).

تسمه.

[تَم] (ترکی، ا) چرم خام و دوال چرمی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). چرم خام و رشته های دراز چرم و دوال چرمی باشد. (آندراج). از ترکی تاسمه و معرب آن طسمه. (حاشیه برهان چ معین): کنون آن باز پریده ست و مانده ست بدستش تسمه ای و جفت زنگی. سلطان ابویزید آل مظفر. چو رگ زن ساعد سیمین او دید به خود چون تسمه زین اندیشه پیچید. شفائی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تسمه ای در سبال او می بست و او را بر بالای مردم در چرخ می آورد. (مزارات کرمان ص ۳۰). - تسمه از گرده کسی کشیدن؛ دوال از پشت کسی برکشیدن. رجوع به دوال شود ||. زغره پوستین و دوال نعلین. (دیوان البسه نظام قاری): پوستین بخیه چو از جیب نماید بندند تسمه از گوز گره بر بن ریشش ناچار. نظام قاری (ایضاً ص ۱۳). بر گرد قاقم تسمه ز قندز چون آبنوس است بر تخته عاج. نظام قاری (ایضاً ص ۵۳). خلیلدان چو در آید به نطق با چمته سلق ز تسمه زند بند بر زبان فصیح. نظام قاری (ایضاً ص ۵۴ ||). دوال نعلین. (البسه نظام قاری ||). موی شانه کرده بالای پیشانی را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). مصحف کسمه. (حاشیه برهان چ معین).

تسمه باز.

[تَم / م] (نف مرکب) کنایه از دغاباز و فریب دهنده. (آندراج): تسمه بازی نیست چون سراج در بازار دهر زین اسپی چون بسازد کم ز پالان خر است. ملا طغرا (از آندراج). و رجوع به تسمه بازی شود.

تسمه بازی.

[تَم / م] (حامص مرکب) دغلی و فریب و نوعی از قمار. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). دغلی از قماربازی که مردم در آن بسیار فریب خورند و ظاهراً دوال بازی همین است. (آندراج). و رجوع به تسمه باز شود.

تسمی.

[تَ سَمِّ] (ع مص) خویشتن را نام کردن یا نام نهادن. (زوزنی). نام نهادن. (دهار). خویشتن را نام نهادن. (آندراج). نامیده شدن به آن ||. منسوب شدن به قومی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمیت.

[تَی] (ع مص) نام خدای گفتن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).
 || دعا کردن کسی را که عطسه زند. (تاج المصادر بیهقی) (یرحمک الله گفتن عطسه دهنده را. (منتهی الارب) (از المنجد)
 (آندراج) (ناظم الاطباء). دعا کردن عطسه کننده را چنانکه گویند: یرحمک الله. ابو عبید گوید تسمیت اعلی است و ثعلب گوید
 اصل تسمیت است. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). و رجوع به تسمیت شود ||. ملازم بودن میانه روی را. (منتهی الارب)
 (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ملازم راه بودن: سمّت فلان؛ لزم السمّت ای الطریق. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تسمیح.

[ت] (ع مص) زشت گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة).

تسمیح.

[ت] (ع مص) نرم رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آسان رفتن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). راست کردن
 نیزه. (تاج المصادر بیهقی). راست کردن نیزه به ثقاف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).
 || اشتابی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسراع. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). گریختن. (منتهی الارب) (ناظم
 الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آسان کردن. (تاج المصادر بیهقی). آسانی کردن با کسی. (منتهی الارب)
 (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). آسانی و نرمی کردن و منه المثل: اذا لم تجد عزاً فسمح؛ ای فکن لیناً و منه، و سمح للقرینه بالقیاد. (از
 اقرب الموارد). آسانی و نرمی کردن. (از المنجد).

تسمید.

[ت] (ع مص) نسبید. (زوزنی). از بن برکندن موی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). از بن برکندن یا
 تراشیدن موی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تسمید شود ||. نیک سرگین در زمین زدن. (تاج المصادر بیهقی). بار
 دادن زمین را به سمد و سمد سرگین خاکستر آمیخته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از
 المنجد ||). به بازی گرفتن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمیر.

[ت] (ع مص) استوار کردن چیزی را. و میخ دوز نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چیزی را به میخ استوار کردن.
 (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). در، یا جز آنرا به میخ استوار کردن. (از المنجد ||). دامن برزدن و رها کردن. (منتهی الارب)
 (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زود رها کردن تیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). تسمیر چیزی یعنی رها
 کردن آن یا رها کردن تیر به شتاب. (از اقرب الموارد). رها کردن تیر. (از المنجد ||). بسیار آب کردن شیر. (تاج المصادر بیهقی).
 تنک کردن شیر به آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنک و رقیق کردن شیر به آب. (آندراج). رقیق کردن شیر را با آب. (از
 اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). نوشیدن خمر را. (از المنجد ||). نوشیدن خمر را. (از المنجد ||). کور کردن چشم
 کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آتش در دیده کشیدن یا کور کردن آن. (از متن اللغة ||). چریدن چارپا نبات
 را. (از المنجد ||). شتابانیدن شتر را. (از متن اللغة). و رجوع به تسمیر شود.

تسمیط.

[ت] [ع مص] رها کردن قرض دار خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). بر فتراک آویختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر فتراک زین چیزی بستن. (آندراج). آویختن چیزی بر پشت اسب خود. (از متن اللغة ||). آویختن به سموط (۱). (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شعر مسمط نظم کردن. (از متن اللغة) (از المنجد): سَمَطُ الشَّاعِرِ، نظم الشعر مسمطاً ای مقسماً علی اجزاء عروضیه مقفاة علی غیر روی القافیة. (اقرب الموارد). آن است که بنای ایات قصیده بر پنج مصراع متفق القوافی نهند و مصراع ششم را قافیه مخالف قوافی اول آرند که بنای شعر بر آن باشد چنانکه منوچهری گفته است: خیزید و خز آرید که هنگام خزانست باد خنک از جانب خوارزم وزانست آن برگ رزان بین که بر آن شاخ رزانست گوئی به مثل پیرهن رنگرزانست دهقان به تعجب سرانگشت گزانست کاندرا چمن و باغ نه گل ماند و نه گلزار. (۲) ... و باشد که در عدد مصاریع بیفزایند چنانکه گفته است: ایا ساقی المدام، مرا باده ده مدام سمن بوی لاله فام، که تا من در این مقام زخم یک نفس بکام، که کس را ز خاص و ز عام در این منزل ای غلام امید قرار نیست و این مسمط را اگر بسبب رعایت قوافی از مربع مضارع دارند بناء آن بر هشت مصراع باشد و اگر از مثنی مسجع نهند بناء آن بر چهار مصراع باشد و آنچه معزی گفته است: ای ساربان منزل مکن جز در دیار یار من تا یک زمان زاری کنم بر ربع و اطلال و دمن ربع از دلم پر خون کنم اطلال را جیحون کنم خاک و دمن گلگون کنم از آب چشم خویشتن. آنرا مسجع خوانند و مسمط جز چنان است که گفتیم و تسمیط در رشته کشیدن مهره ها است و این شعر را از بهر آن مسمط خوانند که چند بیت را در سلک یک قافیت کشیده اند. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۸۷ - ۲۸۸). شعر گفتن بر وجهی که چهار قافیه متمائل در هر بیتی آورده شود چنانکه سعدی گوید: در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن من خود به چشم خویشتن دیدم که جانم می رود. (آندراج ||). ضم کردن شاعر به هر شطر از قصیده شاعر دیگر شطری از خود را چنانکه صدری از شعر خود به عجز شعر او یا عجزی از شعر خود به صدر شعر او ضم کند. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خاموش شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). اسماط. (از المنجد ||). لازم گردیدن: سمطه؛ لزمه. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سوگند یاد کردن کسی بر حقی. (از متن اللغة ||). اصطلاح طبی (التهابی است که در بن درون رانها پدید آید بر اثر ساییده شدن، از بسیار راه رفتن. (از المنجد). (۱) - سموط ج سمط رشتهء مروارید یا شبه و جز آن و گردن بند. و رجوع به همین کلمه شود. (۲) - ن ل: گلنار

تسمیع.

[ت] [ع مص] تشنیع کردن و تشهیر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). افشا و آشکار کردن عیب کسی و مشهور و رسوا کردن او را. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة): و من الحدیث «من سمع بعبدٍ سمع الله به» سمع الله به اسامع خلقه، شهره و شنع علیه. (از متن اللغة ||). منتشر کردن ذکر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زائل ساختن گمنامی از کسی یا پراکنده ساختن ذکر او. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). شنوایدن آواز کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة ||). گفتن «سمع الله لمن حمده». تسمیع پس از رکوع هر نماز مستحب است.

تسمیک.

[] (اخ) نام یکی از طوایف ترکمن ایران و رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۰۳ شود.

تسمیل.

[ت] [ع مص] اندک آب شدن حوض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خارج نشدن از حوض و دلو جز آب کمی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). آب اندک آوردن دلو || گل و لای آوردن دلو از چاه || گل و لای آوردن دلو از چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاک کردن حوض را از گل و لای || نرمی کردن با کسی به سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمیم.

[ت] [ع مص] زینت دادن تنگ اسب یا شتر با شبه های سفید دریایی منظوم. (از متن اللغة). عروه برای آن ساختن. (از متن اللغة). || زهرریختن در چیزی. (از اقرب الموارد). زهرریختن در طعام. (از المنجد ||). در اصطلاح طب سم خوردن (خوراندن؟). (ناظم الاطباء).

تسمین.

[ت] [ع مص] فربه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). چرب کردن طعام را به روغن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درست کردن طعام را با روغن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). روغن دادن. (تاج المصادر بیهقی). روغن توشه دادن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد). روغن به خورد کسی دادن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). سرد کردن. (تاج المصادر بیهقی). خنک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کمی سرد کردن، به زبان مردم طائف و یمن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد): أتى الحجاج الثقفي بسمكة فقال للطباخ سمنها؛ ای بردها و کان من اهل الطائف. (اقرب الموارد ||). بسیار حمد گفتن: و سَمَّنْتُ فى الحمد حتى سَمِن. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). عطای بسیار کسی را دادن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمیة.

[ت] [ع مص] نام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). نامیدن و به نامی خواندن و نام نهادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نام نهادن. (غیاث اللغات) (آندراج). نام گذاشتن برای کسی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بسم الله الرحمن الرحيم گفتن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذکر نام خدا. (از متن اللغة). آوردن شروع کننده کار نام خدا را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسمیه.

[ت] [ع مص] بر سر خود گذاشتن شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسنت.

[ت] [ع مص] خواستن مرد، زن کریمه را به وقت توانگری خود و درویشی زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بزنی خواستن مرد لئیم و مالدار زن گرامی نسب بی چیز را. (از اقرب الموارد). بزنی گرفتن مرد، زنی را از قحط سال بخاطر بی چیزی بودن زن، در حالی که شوی کفو زن نباشد. (از متن اللغة).

تسنج.

[تَ سَنُّ نٌ] (ع مص) باز کاویدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استفحاص چیزی. (از متن اللغة) (از المنجد).
 ||گردیدن در چیزی. (منتهی الارب ||). پشت کردن بباد یا خود را پوشانیدن از آن. (از اقرب الموارد).

تس نفسی.

[تُ نَفَ] (حامص مرکب) هرزه گویی. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسنم.

[تَ سَنُّ نٌ] (ع مص) ناگاه فرو گرفتن کسی را. (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (اقرب الموارد) (از المنجد ||). برآمدن بر چیزی.
 (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برجستن فحل بر ماده شتر ||. رفتن بر دیوار، از
 جانب آن. (از متن اللغة ||). فزون گشتن و منتشر شدن پیری در کسی. (از متن اللغة) (از المنجد ||). نیک باریدن ابر بر زمین. (از
 متن اللغة).

تسنن.

[تَ سَنُّ نٌ] (ع مص) متغیر شدن ||. به راهی درشدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). گذشتن از عدوه. (از متن اللغة).
 ||عمل کردن به سنت. (از المنجد ||). مذهب اهل سنت را در اختیار کردن. (از متن اللغة). سنی گری، سنی شدن. مقابل تشیع.
 چاریاری. - از اهل تسنن؛ از اهل سنت و جماعت، سنی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به سنت شود.

تسنه.

[تَ سَنُّ نُهُ] (ع مص) سال زده شدن و گره گرفتن خوردنی و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). سال زده شدن. (زوزنی). از حال
 بگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گره بستن نان و شراب و جز آن و برگردیدن و تباه شدن و سال زده شدن خرمابن
 و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباه شدن و گره گرفتن یا متعفن شدن نان و شراب و جز اینها. (از اقرب
 الموارد). بوی گرفتن نان. (از المنجد). دگرگون شدن و گره گرفتن و فاسد شدن طعام و نان و جز آن. (از متن اللغة ||). تنگسالی
 کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زیان رسانیدن. تنگسالی نخله را. (از متن اللغة ||). سال کردن، نزدیک کسی.
 (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سال گذرانیدن. (آندراج). یکسال اقامت کردن نزد کسی. (از المنجد) (از متن اللغة). تسنی عنده
 اقام سنین. (متن اللغة ||). سال سال بار نیارودن خرمابن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مهیاشدن. (از اقرب
 الموارد) (از المنجد ||). رواج یافتن طعام. (از اقرب الموارد ||). برشدن بر چیزی. (از متن اللغة) (از المنجد ||). برجهیدن شتر بر
 ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تسنی البعیر الناقه، تسداها لیضربها. (متن اللغة) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم
 الاطباء ||). گشاده شدن قفل. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسنی.

[تَ سَنُّ نِی] (ع مص) برگردیدن. (تاج المصادر بیهقی). از حال بگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برگردیدن و متغیر

شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اصل آن تسنن و یکی از نونها به یاء بدل شده است. مثل تغضی از تغضض. (منتهی الارب). تغیر. (متن اللغة) (المنجد). تغیر و فی الاساس «و لم یسن لم تغیره السنون». (اقرب الموارد ||). آسانی و نرمی کردن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسهّل و تیسر شخص در کار خود. (از اقرب الموارد) (از المنجد). آسان کردن کسی در کار خود. (از متن اللغة ||). افسون کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). خوشنود کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راضی کردن کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تسنی چیزی؛ تیسر آن. (از متن اللغة).

تسیت.

[ت] [ع مص] زیره در دیگ افکندن. (تاج المصادر بیهقی). دیگ افزار در دیگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسیخ.

[ت] [ع مص] جستن چیزی را و خواهانی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خواستن چیزی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تسید.

[ت] [ع مص] چوب فرا دیوار گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). چوب به دیوار اندر وانهادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). چوب را زیر دیوار گذاشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). استوار کردن و راست کردن چیزی را: سند الشیء وثقته و دعمه. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سند بودن کسی را (از متن اللغة ||). پوشانیدن چادر سَنَد را به کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پوشیدن سند. (از متن اللغة) (از المنجد). پوشیدن سند که آن نوعی بُرد است. (از اقرب الموارد).

تسنیم.

[ت] [ع مص] بزرگ کوهان کردن گیاه، شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پر کردن آوند را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پر کردن ظرف. (آندراج). پر کردن ظرف چنانکه از سر آن بگذرد و مانند کوهان برآمده گردد. (از متن اللغة). پر کردن آوند. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پر کردن کیل چنانکه سنامی بر فوق آن درست شود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برآمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برداشتن چیزی را: سنم الشیء؛ رَفَعَهُ. (از متن اللغة ||). چیزی برسان خرپشته کردن. (تاج المصادر بیهقی). خرپشته کردن قبر را، خلاف تسطیح. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسنیم.

[ت] [اخ] چشمه ای است در بهشت. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از زمخشری). آبی است در بهشت که بالای غرفه ها روان است، یا چشمه ای است که بالای اهل جنت برآمده. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). چشمه ای است در بهشت که آب آن

از بلندی فرو ریزد. (از متن اللغه). آبی است در بهشت. (از متن اللغه) (از المنجد): و مزاجه من تسنیم عیناً یشرّب بها المقربون. (قرآن ۸۳ / ۲۷ و ۲۸). شفای تب زدگان بود شربتش گویی که برد شربتش از سلسیل و از تسنیم. سوزنی. بشارتی برساند به گوش مجلسیان ز خمر و حور و قصور و ز کوثر و تسنیم. سوزنی. قره ای پرکن ز تسنیم ضمیر روح را با آن به سقایی فرست. خاقانی.

تسنین.

[ت] [ع مص] تیز و روشن و تابان کردن کارد و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج). تیز کردن کارد و جز آن با سنگساب. (از متن اللغه). تیز کردن و صیقلی دادن کارد را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آراستن و نیکو کردن سخن را ||. راست کردن نیزه را به سوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سنان گذاشتن نیزه را. (از متن اللغه) (از المنجد ||). تسویک دندانها. (از متن اللغه) (از المنجد ||). رستن دندانهای بدنه [شتر یا گاو قربانی که بمکه فرستند]. (از متن اللغه).

تسنیه.

[تَی] [ع مص] واگشادن و آسان کردن. (تاج المصادر بیهقی). آسان کردن چیزی را و بگشادن گره و مانند آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آسان کردن و گشادن چیزی را. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد). سهل و آسان گردانیدن کاری. (از المنجد ||). برنشستن و برآمدن چیزی را. (از متن اللغه ||). خوشنود گردانیدن کسی را. (از متن اللغه).

تسو.

[ت] (۱) پهلوی تسوک (۱) و معرب آن طسوج (محل و ناحیه) یشتهاج ۲ ص ۳۳۰ ح بنقل از ایرانشهر مارکوارت ص ۷۴ (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تسوک شود ||. مقدار و وزن چهار جو باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از شرفنامه منیری ||). قیراط. (مهدب الاسماء). یک حصه از بیست و چهار حصه شبانه روز که عبارت از یک ساعت باشد و یک حصه از بیست و چهار حصه چوب گز استادان خیاط و همچنین یک حصه از بیست و چهار حصه سیر استادان بقال و معرب آن طسوج است. (برهان) (از ناظم الاطباء). حصه ای از بیست و چهار حصه گز باشد. و سیر و روز و شب و غیره را نامند. و مثلاً از بیست و چهار حصه گز یک حصه تسو باشد و سیر را که بیست و چهار توله است یک توله را تسو گویند و معرب آن طسوج باشد. (جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). ربع دانگ. طسوج به فتح و تشدید سین معرب آن و در فرهنگ حصه ای از بیست و چهار حصه گز و سیر و روز و شب. مثلاً از بیست و چهار حصه گز یک حصه تسو باشد و از بیست و چهار توله سیر یک توله و از بیست و چهار ساعت از شب و روز یک ساعت. اما این معانی در فرس دیده نشده. (فرهنگ رشیدی). رشیدی گفته این معانی که صاحب جهانگیری نوشته در فرس دیده نشده و مستعمل هند است و حق با اوست. (انجمن آرا) (آندراج). یک بیست و چهارم حصه هر چیز. (غیاث اللغات): ... از مقدار یک درم که زمین است پنج دانگ و سه تسو گفته اند اهل کفر و شرک و بدعت و ضلالت اند. (کتاب النقص ص ۴۹۲). از اقصی بلاد روم و فرنج و ... تا سد یا جوح و مأجوح و ... سومات یک تسو مسلمان است. (کتاب النقص ص ۴۹۲). با کف درپاش تو هر دم ز ننگ ابر زند بر رخ دریا تفو گرچه به خروار مرا هست فضل نیست ز دانگانه مرا یک تسو. کمال اسماعیل (از فرهنگ جهانگیری ||). ربع دانگ درهم. دو حبه از درهم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نوحه گر کز پی تسو گرید او نه از چشم، کز گلو گرید. سنایی. مزد حق کو مزد آن بی مایه کو این دهد گنجیت مزد و آن تسو. مولوی. هیچکس نسیه بنفروشد بدو قرض ندهد هیچکس او را تسو. مولوی. خواهه فردا و حالی پیش او او نمی بیند ز گنجی جز تسو. مولوی ||. در بیت زیر بمعنی

دیه. حق الرضا. غرامت: گفت صوفی پس روا داری که او سلیم زد بی قصاص و بی تسو. مولوی ||. اندک. ذره: بر خیال و خواب چندین ره کنی نیست عقلت را تسوی روشنی. مولوی. (۱) - Tasuk.

تسوءه.

[تَ وِءَ] (ع مص) تبه کردن چیزی را. (از المنجد ||). عیب کردن کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). عیب کردن و توبیخ کردن کسی را. (از المنجد): اِنْ اَسِيَاْتُ فَسَيُوِي عَلَيَّ؛ ای ان فعلت سوءاً فوبخنی علیه. (اقرب الموارد). و رجوع به تسوی ء و تسویة شود.

تسوج.

[تَ] (ا) اصل آن تسو و فارسی است که تعریب شده و جیم به آخر آن الحاق گشته، و معنی آن نیم دانگ است. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۳ ب): چو دیناریست شش دانگ ای برادر و دانگی چارتسو جست اشهر. (۱) شمس فخری (از شعوری ایضاً). و رجوع به تسو و طسوج شود. (۱) - کذا و در معیار جمالی چ کیا دیده نشد.

تسوج.

[تَ] (اخ) یکی از دهستانهای پنجگانهء بخش شبستر شهرستان تبریز است که در شمال باختری بخش و ساحل دریاچهء ارومیه واقع است. از شمال به شهرستان مرند و از جنوب به دریاچهء ارومیه و از خاور به دهستان شرفخانه و از باختر به ولایان محدود است. قراء ساحلی آن دارای هوای معتدل و مرطوب و راه آن ارابه رو است که میتوان اتومبیل برد. ولی قراء کوهستانی که دارای آب و هوای سالم است راه مالرو دارند. آب این دهستان از چشمه ها و رودخانه های محلی تأمین میشود. و محصول عمده آن غله و حبوبات و زردآلو و سیب میباشد. این دهستان از چهارده آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعاً ۱۳۴۸۰ تن سکنه دارد. و مهمترین قراء آن تسوج که مرکز دهستان است و قره تپه و امستجان می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). و رجوع به مادهء بعد شود.

تسوج.

[تَ] (اخ) قصبه ای از دهستان تسوج در بخش شبستر شهرستان تبریز است که در ۳۳ هزارگزی شمال باختری شبستر در مسیر شوسهء صوفیان به شاهپور قرار دارد. جلگه ای معتدل است و ۴۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و حبوبات است شغل مردم زراعت و گلّه داری است. راه شوسه و فرهنگ و شعبهء آمار و بهداری و پست و دبستان و ۲۵ باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تسوج.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان کوار در بخش سروستان شهرستان شیراز است که در ۹۵ هزارگزی باختر سروستان و ۴ هزارگزی شوسهء شیراز به فیروزآباد واقع است، جلگه ای معتدل است و ۹۴۸ تن سکنه دارد آب آن از رودخانهء قره آغاج، و محصول آنجا غله و چغندر و صیفی است. شغل مردم آنجا زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تسوخ.

[تَسَوُّوُ] (ع مص) در گل و لای افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). در گل افتادن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسود.

[تَسَوُّوُ] (ع مص) نکاح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزوج. (از متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد). مطاوع تسويد. (از المنجد). و رجوع به تسويد شود ||. کارزار کردن قوم: تسودالقوم اقتتلوا. (از متن اللغة).

تسور.

[تَسَاءُ] (ع مص) بقیه نبيذ را خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد): تسأر النبيذ؛ شرب سوره و بقایاه. (متن اللغة).

تسور.

[تَسَوُّوُ] (ع مص) به دیوار بر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بر دیوار بر آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر دیوار بر شدن. و از راه دیوار به خانه شدن. (مجمّل اللغة). بر بالای دیوار شدن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). تسلق. و رجوع به تسلق شود ||. دست آورنجن در دست کردن. (تاج المصادر بیهقی). یاره بر دست خود نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دست برنجن به دست کردن. (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب الموارد). و رجوع به سوار شود.

تسوس.

[تَسَوُّوُ] (ع مص) کرم افتادن در طعام. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط): و اذا عتق السوسن المعروف بالایرس، تسوس و تثقب غیر انه يكون حينئذ اطيب رائحة منه قبل ذلك و قوته مسخنة ملطفه و يصلح للسعال. (ابن البيطار ج ۱ ص ۷۱).

تسوشیما.

(اخ) (۱) مجمع الجزایری در مدخل جنوبی دریای ژاپن و جزء کشور ژاپن است که بین کشور کره و ژاپن واقع است و ۳۸۰۰۰ تن سکنه دارد. و در سال ۱۹۰۵ م. امیرال توگو یکی از فرماندهان نیروی دریایی ژاپن نیروی دریایی روسیه را در سواحل این مجمع الجزایر منهدم ساخت. (۱) - Tsou - Shima.

تسوق.

[تَسَوُّوُ] (ع مص) بازار جستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خرید و فروخت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خرید و فروش کردن قوم. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خود را بازاری نمودن به خرید و فروخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و ممکن است این سخن... در معرض تسوق پیش ضمائر آید. (کلیله چ مینوی ص ۱۷). و اگر این بنده، کتاب از تازی به پارسی برد بدان تسوقی نمی

جوید. (کلیله ایضاً ص ۴۲۱ ||). خریدن کالا از بازار. (از متن اللغة). و رجوع به سوق شود.

تسوک.

[تَ سَوُ وُ] (ع مص) مسواک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسوک.

[تَ] (ا) تسو: ابر شهر، دارای... و چهار طسوج (مغرب از تسوک پهلوی، در فارسی تسو) یعنی محل است. ریوند یکی از آن چهار طسوج است. (یشتهاج ۲ ص ۳۳۰) و رجوع به تسو و تسوج و طسوج شود.

تسول.

[تَ سَوُ وُ] (ع مص) استرخای آن قسمت از شکم که در زیر ناف است. (از متن اللغة). رجوع به تسون شود.

تسوم.

[تَ سَوُ وُ] (ع مص) خویشتن را نشان کردن در جنگ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نشان حرب بستن بر خود. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). علامت جنگ بر خود بستن تا بدان شناخته شود. (از متن اللغة). نشان گرفتن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسومۃ.

[تَمَّ] (ع ا) نعلین. (ناظم الاطباء).

تسون.

[تَ سَوُ وُ] (ع ا) استرخای شکم و آن تسول است بر ابدال. (از متن اللغة). استرخای شکم. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسول شود.

تسوی.

[تَ سَوُ وُ] (ع مص) راست شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برابر شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). مستوی و برابر گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تماثل. (متن اللغة) (از اقرب الموارد). مستوی شدن. (از المنجد ||). هلاک شدن در آن زمین. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تسویۃ شود.

تسویۃ.

[تَ سَوُ وُ] (ع مص) تسوۃ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (المنجد) (اقرب الموارد). عیب کردن کسی را و منسوب به

بدی نمودن و بد گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عیب کردن کسی را (از اقرب الموارد) (از متن اللغة). عیب کردن کسی را بر عملی و تویخ کردن. (از المنجد ||). بدی کردن: ان اسأت فسؤی علی؛ یعنی اگر بد کنم بگو که بد کردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). افساد. (المنجد). و رجوع به تسوئه و تسویه شود.

تسویت.

[تَسْوِی] (ع مص) تسویه: دوازده خانه را تسویت چگونه باید کردن. (التفهیم بیرونی ص ۳۰۹). و رجوع به تسویه و تسویه البیوت (۱) و التفهیم چ جلال همایی صص ۳۰۹ - ۳۱۱ شود. (۱) - در غیث اللغات و به پیروی از او در آندراج به تصحیف تسوید البیوت آمده است.

تسويد.

[تَسْوِی] (ع مص) مهتر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج). مهتر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سید و رئیس کردن کسی را. (از متن اللغة). سید گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سیاه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). سیاه کردن و کنایه از نوشتن. (غیث اللغات) (آندراج). رنگ چیزی را سیاه گردانیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مهتران قومی را کشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بزرگ قومی را کشتن. (از متن اللغة). کشتن بزرگ و مهتری را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کوفتن پلاس کهنه را جهت تداوی پشت ریش شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). دلیر گردانیدن کسی را. (از متن اللغة ||). دلیر شدن. (از اقرب الموارد). (۱) (۱) - در منتهی الارب و به پیروی از آن در آندراج و ناظم الاطباء معنی اسمی از این کلمه گرفته و دلیری معنی کرده اند.

تسوير.

[تَسْوِی] (ع مص) دست ورنجن پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). یاره بر دست کسی نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دست بند پوشیدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بر دیوار برآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). باره بر دیوار قرار دادن. (از متن اللغة). باره بر آوردن بر چیزی. (از اقرب الموارد). || دیوار بر آوردن بر گرد شهر. (از متن اللغة) (از المنجد). و رجوع به تسور و سوار و سور شود.

تسویس.

[تَسْوِی] (ع مص) شیشه در طعام افتادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). سو در افتادن در چیزی ||. آراستن و زینت دادن کاری را برای کسی و مرتکب آن شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسویس فلاخن امری را برای فلاخن آراستن و زینت دادن آن امر. (از متن اللغة). آراستن و زینت دادن امری. (از اقرب الموارد). زینت دادن کاری را برای کسی. (از المنجد ||). سیاست در گردن کسی افکندن. سوس فلاخن امورالناس (مجهولاً)؛ ای صیرملاً. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). پادشاه شدن بر قومی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). رئیس قرار دادن کسی را برای قومی. (از متن اللغة ||). گویند سوس عظمی یعنی از اندوه هلاک شدم. (از متن اللغة).

تسویط.

[تَسْ] (ع مص) بسیار بیامیختن. (تاج المصادر بیهقی). بیامیختن. (از زوزنی). آمیختن چیزی را به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). محتوی دیگ را بهم آمیختن. (از متن اللغة ||). زملوق از شاخ گندنا برآوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سوط الکراث، اخرج سیاطه و هی قضبانہ التي علیہا زمالیقہ و ہی ما یخرج من الزهر فی الرأس القضیب، (متن اللغة ||). خلط کردن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخلیط در کاری. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مباشرت کردن در جنگ. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسویغ.

[تَسْ] (ع مص) روا داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). روا داشتن چیز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجویز چیزی. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). روان کردن و روان نمودن. (غیاث اللغات ||). دادن کسی را چیزی و روا کردن عطا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اعطای مال. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): بعد از آن سعدالملک سعدبن محمدالابی وزیر محترم و مشیر حضرت سلطنت بوده و اصحاب فریقین از علماء و ائمه ایشان و ... از وی صلوات و عطایا و تسویغ و ادرار سنده اند. (نقص الفضائح ص ۲۲۱).

تسویغات.

[تَسْ] (ع ا) ج تسویغ. تسویغات السلاطین، عطایای پادشاهان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لغت مولده است. (منتهی الارب). و رجوع به تسویغ شود.

تسویف.

[تَسْ] (ع مص) کار واپس افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). تأخیر کردن و درنگ انداختن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). در تأخیر انداختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بار بار سوف افعال گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سوف الرجل، اذا قلت له مرة بعد اخرى سوف افعال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وعده های فریب دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). امروز و فردا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فارغ از مرگ و ایمن از تخویف جرم حالی و، توبه در تسویف سنایی. تمامت آنچه اشارت رفت بی تعویق و تسویف بدو دهند. (جهانگشای جوینی). باز اندیشه تعویق و تسویف و انتظار. وقوع... با معاذیر ایلچیان را باز گردانید. (جهانگشای جوینی ||). مالک کار خود گردانیدن کسی را و حاکم گردانیدن او را در آن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسویق.

[تَسْ] (ع مص) تنه دار گردیدن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ساقه دار شدن درخت. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مالک گردانیدن کسی را بر کار خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). راندن چارپا را. (از اقرب الموارد). تحریک کردن چارپا بر عقب رفتن. (از المنجد).

تسویک.

[تَسُوكُ] (ع مص) مسواك كردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مسواك بدنندان مالیدن. (آندراج). مالیدن دهان را با مسواك. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مالیدن و از آن است تسویك دندان به مسواك. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد). تَسُوْكُ. (آندراج).

تسویل.

[تَسْوِيلُ] (ع مص) بیاراستن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آراستن کاری را. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال سولت له نفسه؛ ای زینت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آراستن کاری را در نفس. (از متن اللغة). آراستن و سهل و آسان کردن کاری را در نفس. (از اقرب الموارد) (از المنجد). بیره کردن شیطان کسی را: سول له الشیطان؛ ای اغوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). آراستن شیطان گناهان را در نفس مردم. (غیاث اللغات) (آندراج). گمراه کردن شیطان کسی را: سول له الشیطان، اغواة و سهل له من السؤل؛ ای الاسترخاء. يقال هذا من تسویلات الشیاطین و ما تطلبه و تسأله. (از اقرب الموارد) (از المنجد): و بر تعجیلی که از تسویل شیطان و تخییل بهتان رفته تأسفها خورد. (سندبادنامه ص ۱۵۳). شیطان تسویل دماغ... را به سودای محال آگنده کرد. (جهانگشای جوینی). اهل الهام خدا عین الحیات اهل تسویل هو اسم الممات. مولوی. تا بدیدم روی عزرائیل را باز آوردی فن و تسویل را. مولوی. سؤال کردن و خواستن به زبان. (غیاث اللغات) (آندراج). افترا و سخن آرایی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تسویلات.

[تَسْوِيلَاتُ] (ع ا) ج تسویل. مأخوذ از تازی، فریب و اغوا. (ناظم الاطباء). - تسویلات شیطانی؛ فریب و مکر و اغوای شیطان. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسویل شود.

تسویم.

[تَسْوِيمُ] (ع مص) به چرا گذاشتن ستوران. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). رها کردن اسبان را به چرا. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). رها کردن ستوران و راندن آنها را به چراگاه. (از متن اللغة). گسیل کردن گله. (از اقرب الموارد). گسیل کردن و رها کردن گله به چرا. (از المنجد). با نشان کردن ایشان (ستوران). (تاج المصادر بیهقی). نشان کردن. (زوزنی) (آندراج). نشان و علامت گذاشتن اسب را. علامت گذاشتن اسب را (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). علامت گذاشتن اسب را به چیزی که بدان شناخته شود. (از متن اللغة). داغ کردن. (زوزنی). داغ کردن ستوران. (دهار). غارت کردن بر قومی. (تاج المصادر بیهقی). غارت کردن بر قوم و تباهی رسانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غارت کردن (آندراج). غارت کرن بر قوم و حیرت افکندن در آنان. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سوم علی القوم؛ اغار علیهم و عاث فیهم. (متن اللغة). تکلیف کاری دادن کسی را. و دادن و بر سر خود گذاشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکلیف کردن کاری را بر کسی یا واگذاشتن آنرا بدو. (از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة). گذاشتن کسی را: سوم فلاناً؛ گذاشت آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گذاشتن و رها کردن کسی را بدانچه خواهد کند: سوم فلاناً؛ خلاه و سومه لما یریده. (از اقرب الموارد) (از المنجد). و من امثالهم: «عبد و سوم»؛ ای حُلّی و ما یرید یقولونه فی اللئیم اذا اطلقت یده. (المنجد).

حاکم کردن کسی را در مال خود. (تاج المصادر بیهقی). حاکم گذاشتن کسی را در مال خود تا هرچه باید کند. (منتھی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). حاکم کردن کسی را بر مال خود. (از متن اللغة). حاکم گردانیدن کسی را بر دارایی خود و روان کردن او را بر آن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): سومه فی مایملکه؛ حکمه و صرفه. (المنجد ||). نیکو گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی ||). حلقهء رویین قراردادن بر درع. (از متن اللغة).

تسویۃ.

[تَسْوِیَ] (ع مص) راست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). راست و برابر کردن چیزی را. (منتھی الارب) (از غیاث اللغات) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). برابر کردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): سویت المعوج فما استوی. (از اقرب الموارد) (از المنجد). - تسویۃ البیوت؛ اصطلاح نجومی، صاحب غیاث اللغات و به نقل از او صاحب آنندراج در ذیل تسوید البیوت (۱) آرند: باصطلاح منجمین آن است که شکل دوازده خانهء بروج بر تخته یا کاغذ کشند و مطابق بودن کواکب در برج فلکی در هر خانه آن اسم کواکب نویسند و در آن شکل نظر کرده نحوست و سعادت طالع مولود دریافت نمایند. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به التفهیم بیرونی چ جلال همائی صص ۳۰۹ - ۳۱۱ و تسویت شود ||. برابر کردن و هر دو را بر یک مثل نمودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة). سوی بینهما؛ جعلها مثلین. (متن اللغة). تعدیل کردن میان دو چیز: سواۃ به و سَوِیَ بینهما؛ عدل. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). مثل آن ساختن چیزی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة): سواه به؛ جعله مثلہ (متن اللغة ||). راست ساختن چیزی را. (از اقرب الموارد). راست ساختن چیزی را و همین معنی به مطلق عمل آید چنانکه گویند: الابار یسوی الابیر؛ سوزن ساز سوزن را راست کرد. (از المنجد ||). هلاک شدن در زمینی: سویت علیه الارض (مجهولاً)؛ هلاک شد در آن زمین. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). هلاک شدن در زمین و مدفون شدن در آن. (از المنجد ||). خشک و بی گیاه شدن زمین: سوی ارضهم؛ صارت جدباً ||. معتدل شدن ||. مستقر و مستولی شدن. || پیش آمدن ||. نیکو شدن ||. به منتهای قدرت جوانی رسیدن: سوی فلان؛ بلغ اشدہ و انتھی شبابه. بسوی کسی روی آوردن: سواه قصد قصده. (از متن اللغة). و رجوع به تسوی شود. (۱) - تصحیف تسویۃ البیوت.

تسویۃ.

[تَسْوِیَ] (ع مص) از: «س و ء» عیب کردن کسی را و منسوب به بدی کردن و بد گفتن. (منتھی الارب). و رجوع به تسوۃ و تسوی ء شود.

تسویه.

[تَسْوِیَ] (ع ا) تسویۃ. مأخوذ از عربی، راست کردگی و درست کردگی و برابری. (ناظم الاطباء).

تسویه دادن.

[تَسْوِیَ دَا] (مص مرکب) آراستن و درست کردن و سازمان دادن: سلطان لشکر را تعییه داد و قلب و جناحین را تسویه. (جهانگشای جوینی).

تسه تسه.

[ت س ت س] (۱) (۱) نوعی مگس آفریقایی از جنس گلوسین (۲) که موجب انتشار بیماری خواب میگردند. (۱) - Tse - Tse.
Glossine - (۲).

تسهیر.

[ت سَه ه] (ع مص) بیدار بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تسهل.

[ت سَه ه] (ع مص) آسان شدن. (تاج المصادر بیهقی). آسان و نرم شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آسان شدن کار.
(از اقرب الموارد) (از المنجد) (از متن اللغة): ما تسهل لی ان افعله. (اقرب الموارد) (المنجد).

تسهوک.

[ت س و] (ع مص) آهسته و سبک رفتن ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نرم رفتن. (اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). زشت رفتن ||. تسهوک در رفتن کسی، افتادن وی. (از متن اللغة). ادبار ||. هلاک شدن. (از اقرب الموارد).

تسهید.

[ت] (ع مص) بیخواب گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بیخواب گردانیدن کسی و بیدار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). از بین بردن غم و اندوه خواب کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسهیل.

[ت] (ع مص) آسان گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). نرم و آسان گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). آسان کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج ||). آسان ساختن موضع را: سهل الموضع؛ جعله سهلا. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). تسهیل نزد علماء صرف و تجوید، آن است که همزه را بین آهنگ خود و بین حرف حرکت خود قرائت کنند یعنی همزه را بین همزه و واو اگر همزه مضموم باشد، و بین همزه و الف اگر همزه مفتوح باشد، و بین همزه و یا، اگر همزه مکسور باشد، قرائت کنند این نوع همزه را همزه بین بین نامند و برخی گفته اند: بین بین دو نوع است نوع دوم آن اینکه همزه بین آهنگ خود و بین حرف حرکت ماقبل خود قرائت شود. و در جاربردی گوید: همزه بین بین نزد کوفیان ساکن و نزد ما متحرک باشد. ولی حرکتی سست و ضعیف که بسوی سکون متمایل باشد. و ازینرو: لاتقع الا حیث یجوز وقوع الساکن غالباً. ولاتقع فی اول الکلام ||. از کشاف اصطلاحات الفنون ||). به اصطلاح اهل معما، یکی از اعمال تعمیه است که انواع آن چهار است: انتقاد و تحلیل و ترکیب و تبدیل. انتقاد، اشارت کردن است به بعض حروف چنانچه حرف اول را سر و رخ و لب و تاج و حرف وسط را میان و دل و کمر و حرف آخر را پا و دامن و غیره گفتن. چنانکه برای اسم شمس در این مصراع، مصراع اول شام و میان چمن و دامن نرگس. و تحلیل آنکه لفظ مفرد را دو پاره کرده عمل نمایند یعنی لفظی را که به اعتبار معنی شعری مفرد باشد، به اعتبار معنی معما مرکب دارند به دو جزء یا بیشتر. چنانکه در اسم تقی: چو نبود مهر و مه ای طرفه ساقی بود پیوسته رخسار تو باقی. لفظ باقی را که به اعتبار معنی شعری مفرد است و به اعتبار معنی معمای مرکب داشتند. از لفظ با که برای الصاق وصله می آید و از لفظ قی چون رخساره لفظ تو را که تایی فوقانی باشد با لفظ قی ضم کردند تقی پیدا شد. و ترکیب عبارت از آن است که

دو لفظ را که در معنی شعری هر یکی مستقل باشد یا غیرمستقل برای حصول صورت اسمی آن هر دو لفظ را مرکب کرده یک لفظ فرض نموده معنی آن مراد کنند، چنانکه در اسم عمر: مرغ دل‌های کسان را به پیام آن غمزه صید خود ساخته بیدانه و دام آن غمزه. از ترکیب لفظ دام و لفظ آن دامان مرکب نموده و از دامان به عمل انتقاد حرف آخر غمزه که ها باشد مراد داشته و دانه کنایه از نقطه غین و زای غمزه، پس به نفی نقطه و نفی ها، عمر حاصل شد. تبدیل عبارت است از آنکه بعضی حروف را از کلمه به جهت صورت گرفتن اسم مطلوب به حرف دیگر بدلالتهای لطیف بدل نمایند چنانچه در اسم عوض: بر لب حوض چون دهان شستی چشمه خضر شد کناره حوض. چون کناره لفظ حوض را که حای حطی است به مرادف چشمه که لفظ عین باشد به مناسبت تجانس لفظی به حرف عین بدل سازند، عوض پیدا می‌گردد. (از غیاث اللغات) (از آندراج).

تسهیم.

[ت] [ع مص] بُرد به خط بافتن. (تاج المصادر بیهقی). منقش کردن جامه (||. زوزنی). چادر مخطط بافتن: سهم البرد؛ خططها بصور کالسهم. (از متن اللغة ||). اصطلاح علم بدیع) آن است که شاعر نسق شعر بر وجهی نهد که بعضی از آن بر بعضی دلالت کند و چون صاحب طبعی یک مصراع از آن بشنود بداند که مابعد آن چه تواند بود چنانکه شاعر گفته است: خون عاشق مباح داشت بتم باز وصلش حرام داشت مدام نه مباحست آنچه داشت مباح نه حرامست آنچه کرد حرام. چون شاعر بشنود که: نه مباحست آنچه داشت مباح. هر آینه دریابد که تمامی آن، آن باشد که: نه حرامست آنچه کرد حرام. و همچنین آنچه بر قافیت دلالت کند هم از این قبیل باشد چنانکه عمادی گفته است: در غم یار، یار بایستی یا غم را کنار بایستی. اندرین بوستان که عیش منست گل طمع نیست، خار بایستی. و این صنعت را از آن جهت تسهیم خوانند که شاعر، دیگری را در دانستن بعضی از آنچه نظم خواهد کرد مساهم و مشارک گردانیده است. (از المعجم فی معانی اشعار العجم چ مدرس رضوی چ دانشگاه ص ۳۷۴). و رجوع به ارساد و کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تسی.

[ت] [ا] حقی که قماربازان صاحب خانه را دهند از برده های خویش. و این کلمه با تسو و تسگ از یک اصل است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تسگ و تسو شود.

تسی.

[ت] [ا] تسی و خارپشت. (ناظم الاطباء). و رجوع به تسی شود.

تسی.

[] (اخ) دهی در ناحیه چرام کوه گیلویه است که در هفت فرسخ و نیم مشرق تل گرد واقع است. (از فارسنامه ناصری بخش دوم ص ۲۷۲).

تسیار.

[ت] [ع مص] رفتن. (تاج المصادر بیهقی). سیر. (ناظم الاطباء) (متن اللغة) (از اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به سیر شود.

تسپیی.

[ت] [اخ] تسپی (۱) نصراله فلسفی در فرهنگ اعلام تمدن قدیم فوستل دوکولانژ این کلمه را «تسپیی» ضبط کرده و نوشته است: از بلاد قدیمی بئوسیالبه است که امروز آن را نئوکوریو (۲) یا درمیوکاسترو (۳) مینامند. مردم این شهر در جنگهای ایران و یونان با سپاهیان لئونیداس یاری کردند و بدین واسطه مشهورند. و رجوع به تسپی شود. (۱) – – (۳) Neocorio. (۲) Thespies. Dermio Castro

تسیتسی هار.

[] [اخ] (۱) شهری در شمال شرقی چین است و ۶۶۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) – Tsitsihar.

تسیج.

[ت سئی ی] [ع مص] گرد گرفته شدن. (۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) – این کلمه در لسان العرب، متن اللغه، اقرب الموارد و المنجد نیامده است.

تسیدن.

[ت د] [ع مص] رها کردن حیوان هوای گندهه معده را از فرود سوی با آوازی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گویا لهجه ای در کلمه چسیدن باشد که بی آواز است.

تسیر.

[ت سئی ی] [ع مص] باز شدن پوست کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقشر جلد. (متن اللغه) (اقرب الموارد) (المنجد ||). به روش کسی رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سیر کردن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تسی رانانا.

[] [اخ] فیلی برت (۱) از اعضای دولت ماداگاسکار بود در سال ۱۹۱۲ م. متولد شد و به ریاست جمهوری ماداگاسکار انتخاب گردید. (۱) – (Tsiranana Philibert).

تسیطر.

[ت س ط] [ع مص] برگماشته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مسلط شدن بر چیزی و اشراف داشتن و نگهبانی کردن بر آن و متعهد احوال آن شدن. (از متن اللغه ||). مسلط کردن. (ناظم الاطباء).

تسیطل.

[ت س ط] [ع مص] تنها و بی هیچ چیز بودن: جاء یتسیطل؛ اذا جاء وحده و لیس معه شیء (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد).

تسیع.

[ت] (ع) نه یک. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (مہذب الاسماء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). تُسع. (اقرب الموارد) (المنجد). ج، اتساع (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - اتساع، جمع تُسع است نہ تسیع. رجوع بہ اقرب الموارد و المنجد و قطر المحيط شود.

تسین.

[ت] (اخ) (۱) یکی از بخشهای کشور سویس است کہ ۱۵۷۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن بلنزونا (۲) است. (۱) - - Tessin. Bellinzona.

تسین.

[ت] (اخ) (۱) بہ ایتالیایی تسینو (۲) رودی است بہ سویس و ایتالیا کہ پس از عبور از برکہء ماژور، از پاوی میگذرد و داخل پو میشود و ۲۴۸ ہزار گز طول دارد. آنبیال در سال ۲۱۸ ق. م. پلی بر روی آن ساخت. (۱) - Ticsino - Tessin. (۲).

تسینان.

[ت] (اخ) (۱) شهری در چین و مرکز ولایت شان تونگ (۲) است و ۸۶۲۰۰۰ تن سکنه و کارخانہء بافندگی دارد. (۱) - - Tsi - Chan - tong. Nan. (۲).

تسینگ.

[ت] (اخ) (۱) سلسلہ ای از فرمانروایان چین کہ در سالهای ۱۶۴۴ - ۱۹۱۱ م. حکومت داشته اند. (۱) - Ts'ing.

تسینگ تائو.

[ت] (اخ) (۱) شہر و بندری در شان تونگ است کہ سابقاً در تصرف آلمان بود. این شہر یکی از مراکز صنعتی چین است و ۱۱۲۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tsing - Tao.

تسینگ کیانگ.

[ت] (اخ) (۱) شہری در کیانگ سوی چین است کہ ۱۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tsing - Kiang.

تسینگ ۴۵.

[ت] (اخ) (۱) ولایتی در چین غربی کہ مرکز آن سی نینگ (۲) است و ۲۰۵۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - - Si - Tsing - Hai. ning.

تسیو.

[تَ سَیْ یُءٌ] (ع مص) دوشیدن شیر گردآمده ناقه را. (از متن اللغۃ ||). فرو گذاشتن شتر ماده، شیر را از پستان بدون دوشیدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغۃ) (از المنجد ||). مختلف شدن کارها. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). مختلف شدن کارها بر کسی چنانکہ نداند کدام را دنبال کند: تَسَيَّاتٌ عَلَى فُلَانٍ الامور؛ اختلافت فلایدری ایها یتبع. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اقرار کرن فلان پس از انکار. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). اقرار کردن فلان به حق کسی بعد از انکار: تَسَيَّاتٌ فُلَانٍ بحقی؛ اقرّ به بعد انکار. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسیب.

[تَ سٌ] (ع مص) یله کردن ستور و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). یله کردن گوسفند و آنچه بدان ماند. (زوزنی). گذاشتن ستور را بر سر خود. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تسیب کسی؛ به سر خود رها کردن او را آنچنانکہ هر جا بخواهد برود. (از متن اللغۃ ||). سائبه کردن یا فرو گذاشتن ناقه را. (از متن اللغۃ). و رجوع به سائبه شود.

تسیج.

[تَ سٌ] (ع مص) احاطه کردن باغ را. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سیاج ساختن دیوار را. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد). احاطه کردن مو را. (از المنجد). و رجوع به تَسْجٌ و سیاج شود.

تسیح.

[تَ سٌ] (ع مص) برد بافتن بخط. (تاج المصادر بیهقی). چادر مخطط بافتن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). مخطط بافتن جامه با خطوط مختلف کہ یکسان نباشد. (از متن اللغۃ ||). روان ساختن. (از اقرب الموارد ||). فزونی یافتن کلام کسی. (از متن اللغۃ ||). آراستن کلام کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برآوردن اسب نرہ را بدون استواری انعاظ. (از متن اللغۃ). و رجوع به تسیبی شود.

تسییر.

[تَ سٌ] (ع مص) راندن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان عادل بن علی) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). از شهر بیرون کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتہی الارب) (از غیث اللغات) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). اخراج کردن کسی از شهری به شهری دیگر. (از متن اللغۃ). اخراج و اجلائی کسی از شهری. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جامه مخطط بافتن به خطها چون دوال. (تاج المصادر بیهقی). جامه خط دار بافتن مانند دوال. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). قرار دادن مرد خطهای چون دوال را بر جامه اش. (از متن اللغۃ). قراردادن خطهای چون دوال بر جامه و نیزه. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). جل از پشت ستور باز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). مثل پدید کردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ). روان کردن مثل میان مردم. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). احادیث اوائل آوردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). حنای مخطط بستن زن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). خضاب کردن زن. (از متن اللغۃ ||). روان کردن. (از متن اللغۃ) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). سیر دادن. (غیث اللغات) (آنندراج ||). اصطلاح احکام نجوم) در اصطلاح منجمان تسییر استخراج بعد است از درجه دلیل تا آن درجه کہ مدار حکم بدوست و در بیشتری از تسییرات کہ راند مدت هر درجه ای را سالی شمزند و گاهی ده یا صد یا هزار سال و گاهی یکروز یا کمتر (ح التفهیم. ص ۵۲۵. چ

جلال همایی). تسییر، سیردادن درجه است بمقدار معینی و در احکام نجوم مقرر است که چون درجه طالع مولودی را سیر دهیم و به درجه ای از درجات سهامات یا جایگاه سیارات رسد اثر خاصی بر آن مترتب است. (یادداشت از سیدجلال الدین تهرانی). نزد منجمان نام عملی است و بیانش در لفظ حد بگذشت. (کشاف اصطلاحات الفنون): از طالع میلاد تو دیدند رصدها اختر شمران، رومی و یونانی و مائی تسییر برانندند و براهین بفزودند هیلاج نمودند که جاوید بقائی. خاقانی. هر که را تسییر درجه طالع دولت به جرم قاطع محنت رسید. (جهانگشای جوینی).

تسیع.

[تَسْ] (ع مص) بکاه گل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گل اندودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گل اندودن دیوار. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). آلودن بدن به پیه و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیه مالیدن چیزی را. (از اقرب الموارد). طلا- کردن سفینه به قیر. (از متن اللغة). قیراندودن سفینه یا خیک را. (از اقرب الموارد). روغن یا قیر اندودن چیزی را. (از المنجد).

تسیل.

[تَسْ] (ع مص) روان کردن مایع. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). روان رانیدن آب و آنچه بدان مانند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رانیدن آب و مانند آن. (آندراج). جاری ساختن آب و مانند آن. (از متن اللغة). جاری ساختن. (از اقرب الموارد). جاری ساختن آب. (از المنجد).

تسیبی ۶.

[تَسْ] (ع مص) دوشیدن شیر گردآمده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فرو گذاشتن شتر ماده، شیر را از پستان بدون دوشیدن: سیأت و تسیأت الناقه، ارسلت اللبن من غیر حلب. (از المنجد). و رجوع به تسیؤ شود ||. بر آوردن اسب نره را، بدون استواری انعاظ آن: سیأ الفرس ادلی و لم يستحکم انعاظه. (از متن اللغة).

تش.

[تَش] (ا) آتش را گویند که عربان نار خوانند. (برهان). آتش. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): از آن پس نبد زندگانیش خوش ز تیمار زد بر دل خویش تش. فردوسی. ز رستم دل نامور گشت خوش نزد نیز بر دل ز تیمار تش. فردوسی. موسی اندر درخت هم تش دید سبزتر می شد آن درخت از نار. مولوی (از جهانگیری ||). تیشه ای بزرگ بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۰۷). تیشه ای بزرگی که بدان درخت شکافند. (برهان) (از اوبهی) (ناظم الاطباء). تیشه ای بزرگ که درخت بدان بشکافند و پاره کنند، بیشتر درودگران دارند. (شرفنامه منیری). تیشه. (فرهنگ رشیدی) (از آندراج). مخفف تیشه. (غیاث اللغات). و تیشه درودگری را نیز گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء). اوستائی تیشه (۱)، تبر. (حاشیه برهان چ معین): به هیچ روی تو ای خواجه برقی نه خوشی بگاه نرمی گویی که آبداده تشی. منجیک (از لغت فرس اسدی). از گراز (۲) و تش وانگشته و بهمان و فلاخن تا تبرزین و دبوسی و رکاب و کمری. کسایی. با دوات و قلم و شعر چکار است ترا خیز و بردار تش و دستره و بیل و پشنگ. ابوحنیفه اسکافی. ای سوزنی به سوزن توحید حرب کن کان سوزنی که از تو تبرها کنند و تش. سوزنی (از آندراج). وقتی با محمد زاهد که درویشی صادق بود در صحرا بودیم بکاری بیرون آمده بودیم و تشها با ما بود، حالتی پدید آمد، تشها را

گذاشتیم و روی در بیابان آوردیم. (انیس الطالین بخاری ص ۹۳). شیخ امیرحسین و شیخ محمد نزدیک باغی... ایستاده بودند و تشها و زنبر پیش ایشان بود. (انیس الطالین بخاری ص ۱۶۰). خرم چگونه باشد خصمت که چرخ دارد از بهر حرق و خرقش پیوسته آتش و تش. (شمس فخری). (۱ - ۲) tasha. - ن ل: گواز.

تشی.

[ت] (۱) عطش و تشنگی را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). تشنگی. (جهانگیری) (رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: بمعنی تشنه. اوستا، ترشنه (۱)، تشنگی. پهلوی، تیشن (۲). هندی باستان، ترشنا (۳). ارمنی، ترشامیم (۴)، پژمرده شدن. کردی، تی، تنی (۵) افغانی، تزه ای (۶). بلوچی، توناگ (۷) وخی، تخ تخی (۸). سریکلی، تور، توری (۹). شغنی، تشنه، تشنگی (۱۰). یودغا، تروشنه (۱۱). سانسکریت ترشنا (۱۲) (تشنگی ||). شپش را نیز گفته اند، و آن جانورکی است خونخوار که بیشتر در سرکار کوکناری و تریاکی بهم میرسد. (برهان). شپش. (جهانگیری) (رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - tunnag, tunag. - tazhai. (۷) - ti. 'Teni. (۶) - tarshamim. (۵) - trshna. (۴) - tishn. (۳) - tarshna. (۲) - trushna. (۱۲) - tax' Taxi. (۹) - tur'Turi. (۱۰) - tashna'Tashnagi. (۱۱) - (۸).

تشی.

[ت] (۱) حرارت و اضطرابی باشد که بسبب غم و اندوه عظیم در دل کسی پدید آید. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری) (از ناظم الاطباء). قلق و اضطرابی که از غم در دل پدید آید. (انجمن آرا) (آندراج ||): بمعنی تو او را، مخفف توش، مرکب از لفظ تو به صیغه خطاب و شین. (آندراج): رو به پیش دیگ لیس ای کاسه لیس تش خداوند و ولی نعمت نویس. مولوی. چشم حس افسرد بر نقش ممر تش ممر می بینی و او مستقر. مولوی. بیخودی نامه بخود تش خوانده ای اختیار از خود نشد تش رانده ای. مولوی. اگر در عدم رفته باشد فقیری امید تش از نیمه راه خوانده. خسرو (از آندراج). روزها شد که بنده می آید بر در و، ره نمی دهد چاوش ایمن از عدل تو زمانه چنان که نیابد ضرر ز آتش تش. پور بهای جامی (از آندراج).

تشی.

[ت] (اخ) دهی است از بخش مرکزی شهرستان رشت که در ۱۱ هزار گزی شمال رشت و ۴ هزار گزی شمال خاور پیر بازار واقع است و ۵۳۴ تن سکنه دارد آب آن از تش رود سفید رود و محصول آنجا ابریشم و برنج است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تشی.

[ت] (اخ) (۱) رودی است که از پیرنه سرچشمه میگیرد. و سه ره (۲) را مشروب میسازد و وارد دریای مدیترانه میشود و ۸۲ هزار گز درازا دارد. (۱) - Ceret - (۲) - tech.

تشانئی.

[ت] (ع مص) متفرق و پریشان شدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفرق قوم. (متن اللغة) (اقرّب الموارد) (المنجد ||). تسابق قوم. (متن اللغة) (المنجد ||). باهم دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباعد. (اقرّب الموارد) (المنجد): تشاءى مابینهما؛

تباعدا. (متن اللغة).

تشارب.

[تَبُّ] (ع مص) با یکدیگر نزدیک شدن دو گروه در حرب، گویی میان ایشان اندازه شبری مانده است. (منتهی الارب). نزدیک شدن دو گروه در جنگ چنانکه میان آنان فاصله و جبی باشد. (از اقرب الموارد) (از المنجد). تقارب در جنگ. (از متن اللغة).

تشابک.

[تَبُّ] (ع مص) برجهیدن دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حمله کردن دادن. (از متن اللغة). با هم درآمیختن بیکدیگر و چیزها در یکدیگر آوردن و بهم‌دیگر کردن انگشتان و غیر آن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). درهم و مختلط شدن کارها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اختلاط و تداخل و التباس امور. (از اقرب الموارد) (از المنجد). انبوه و ازدحام چیزها. (غیاث اللغات) (آندراج).

تشابه.

[تَبُّه] (ع مص) بهم مانیدن. (زوزنی) (دهار) (مجمل اللغة). بیکدیگر مانند شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). مانند شدن يقال تشابها یعنی به همدیگر مانند شدند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهم‌دیگر مانند شدن. (آندراج) (از متن اللغة). بیکدیگر مانند شدن به حدی که موجب اشتباه گردد. (از اقرب الموارد). بیکدیگر شبیه بودن. (از المنجد ||). پوشیده شدن. (مجمل اللغة ||). متشابه یعنی غیر محکم شدن کار. (از المنجد ||). نزد متکلمان اتحاد در کیفیت است که آن را مشابَهت نیز گویند همچنین است در شرح مواقف و در طول آمده است که در اصطلاح علم کلام تشابه اتحاد در اعراض است. (از کشف اصطلاحات الفنون). و تشابه اطراف، نزد بلغا قسمتی از تناسب است. (از کشف اصطلاحات الفنون). و رجوع به تناسب شود.

تشانم.

[تَتُّ] (ع مص) یکدیگر را دشنام دادن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). دشنام دادن قوم بیکدیگر. (از المنجد).

تساجب.

[تَجُّ] (ع مص) بهم درشدن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تساجر.

[تَجُّ] (ع مص) با یکدیگر خلاف کردن. (زوزنی) (دهار). منازعت و خلاف کردن دو گروه با هم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نزاع کردن دو کس با هم. (آندراج) (از متن اللغة). تخالف و تنازع قوم. بیکدیگر در آمدن آنان در نزاع بمانند اشتباک درختان. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بر یکدیگر نیزه زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از دهار) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). چریدن ستور تمام گیاه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به خوزدن رسیدن درخت. (منتهی الارب ||). در آمدن

چیزی در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از المنجد).

تشاجی.

[ت] [ع مص] استوار و قوی شدن ||. اندوهگین گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمنع و تحازن. (متن اللغة). تحازن یعنی تظاهر به اندوه. (از المنجد). تشاجی زن بر شوی خود، تمنع و تحازن وی. (از اقرب الموارد ||). گام نزدیک گذاشتن چپار در رفتار، تشاجت الدابه؛ تفرمطت فی مشیها. (از متن اللغة).

تشاچه.

[ت] [چ] [ا] تشاچه و تمساح. (ناظم الاطباء).

تشاح.

[ت] [ح] [ع مص] با همدیگر حریصی کردن بر کاری تا فوت نشود يقال: تشاح الرجلان علی الامر ای لایریدان یفوتهما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنازع دو نفر در کاری که هیچیک نخواهند آنرا از دست بدهند. (از متن اللغة). حریصی کردن قوم بر یکدیگر، در امری و یا بر امری. (از المنجد). حریصی کردن بعضی بر بعضی دیگر در امری و سبقت گرفتن آنان بر یکدیگر چنانکه هیچیک نخواهند آن را از دست بدهند. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). پیش گرفتن قوم بر یکدیگر در مختص ساختن چیزی بخود. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). پیشی گرفتن دو خصم در جدال بخاطر غلبه بر یکدیگر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تساخز.

[ت] [خ] [ع مص] اختلاف و خصومت افتادن میان قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تساخس.

[ت] [خ] [ع مص] پسایش شدن دندانها. (زوزنی). پسایش شدن دندانها و ریخته شدن بعض آن از پیری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). اختلاف و خصومت افتادن میان قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد ||). تباه و پریشان شدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پریشان شدن کار. (از اقرب الموارد ||). دو پاره شدن سر، از ضرب و مایل و کژ شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مایل شدن سر. (از متن اللغة ||). گشادن خر دهان خود را وقت خمیازه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). دوری افتادن بین گروهی و تباه شدن. (از اقرب الموارد ||). پراکنده گردیدن امر قوم. (از اقرب الموارد).

تشار.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان اورامان لهن در بخش پاوه شهرستان سنندج که در ۴۳ هزارگزی شمال باختری پاوه و هزارگزی باختر راه اتومبیل رو پاوه به نوسود قرار دارد. کوهستانی و معتدل است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه محصول آنجا توت

گردو و انار و مختصری غلات است. شغل اهالی مکاری گری و باغبانی و زغال فروشی است. و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تشارس.

[تَ رُ] (ع مص) همدیگر دشمنانگی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج). با همدیگر دشمنانه رفتار نمودن. (ناظم الاطباء). با یکدیگر عداوت و خصومت ورزیدن. (از متن اللغة). با یکدیگر عداوت کردن قوم. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشارک.

[تَ رُ] (ع مص) با یکدیگر انبازی کردن. (دهار). انبازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد).

تشارین.

[تَ] (ع ا) ج تشرین. (المنجد). و رجوع به تشرین شود ||. کلمه ای است که بر فصل خریف (پاییز) دلالت کند. (از المنجد ||). در نزد مردم برگ درخت توت است که در این دو ماه (تشرین اول و تشرین دوم) از درخت چیده و بمصرف تغذیه گاو و غیره رسانند. (از المنجد).

تشارب.

[تَ زُ] (ع مص) چشم داشتن بهره خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چشم داشتن هر یک بهره خود را. (از متن اللغة). تشارب قوم بر آب و جز آن، انتظار داشتن هر کس بهره خود را. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشارز.

[تَ زُ] (ع مص) همدیگر نظر کردن به دنبال چشم. (منتهی الارب) (آندراج). همدیگر را دنبال چشم نظر کردن (ناظم الاطباء). یکدیگر را با نظر عداوت و بغض نگریستن. (از متن اللغة). یکدیگر را با گوشه چشم نگریستن. (از اقرب الموارد). یکدیگر با گوشه چشم با اعراض و غضب نگریستن. (از المنجد).

تساعر.

[تَ عُ] (ع مص) شاعری نمودن کسی که شاعر نباشد. (زوزنی). خود را شاعر وانمودن. (آندراج). ادعای شاعری نمودن و خود را شاعر پنداشتن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تساغل.

[تَ عُ] (ع مص) خویشتن را مشغول کردن از چیزی. (دهار) (زوزنی). تشغل به چیزی. (از المنجد). اشتغال به چیزی. (اقرب الموارد). شغلی بخود بستن و خویشتن را بدان مشغول ساختن. (از متن اللغة).

تشاف.

[تَ فَ ف] (ع مص) همه چیز را گرفتن و استقصای آن کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خوردن همه باقی آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آشامیدن همه آنچه را که در خنور است. (اقرب الموارد ||). بردن فضل و فزونی چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و در مثل گویند: «لیس الری من التشاف» و تشاف آن است که بیاشامد همه آنچه که در خنور است. مأخوذ است از شفافه و آن مانده است و معنی مثل این است که «لیس من لایشتف لایروی» یعنی نه هر که همه آنچه را که در خنور است نیاشامد، سیراب نگردد. چه گاه سیراب شدن بکم از این نیز دست دهد و این مثال را بخاطر قناعت کردن مرد آرند هر گاه به پاره ای از حاجت خود برسد، یعنی چنان نیست که حاجت تو آنگاه روا گردد که به همه آنچه خواهی برسی، بلکه هر گاه نصیب بیشتری از آن یافتی به آن قناعت کن. (مجمع الامثال). و در اقرب الموارد و المنجد مثال به نحو دیگری معنی شده است.

تساکس.

[تَ كُ] (ع مص) با یکدیگر بدخویی کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). با یکدیگر بدخویی کردن و مخالفت نمودن (۱) (آندراج). با یکدیگر تضاد و اختلاف داشتن. (از متن اللغة). تخالف قوم. (اقرب الموارد) (المنجد): اللیل والنهار يتشاکسان؛ ای يتضادان. (اقرب الموارد) (المنجد). (۱) - در منتهی الارب و ناظم الاطباء مخالفت نمودن است و ظاهراً مخالفت نمودن صحیح است و این اشتباه از نسخه چاپ تهران است که ناظم الاطباء هم از آن نقل کرده ولی آندراج از نسخه مصحح دیگری از منتهی الارب «مخالفت نمودن» آورده است.

تساکل.

[تَ كُ ه] (ع مص) با یکدیگر مانیدن. (زوزنی). بهم مانیدن. (دهار). مشابه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهمیدگر مانند شدن. (آندراج) (از متن اللغة). تماثل. (اقرب الموارد) (المنجد ||). موافقت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توافق. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تساکه.

[تَ كُ ه] (ع مص) همیدگر مشابه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): يقال تساکها، اذا تشابها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشابه. (اقرب الموارد) (المنجد).

تساکي.

[تَ] (ع مص) همیدگر را گله کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گله کردن بعض قوم از بعض دیگر. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تسام.

[تَ م م] (ع مص) یکدیگر را بوییدن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (ناظم الاطباء): الارواح تتسام كما تتسام الخيل.

(اقرب الموارد). و رجوع به تشامم و تشمیم شود ||. در نظر حریف آمدن. (ناظم الاطباء). این معنی در متن دیگر دیده نشد.

تسامم.

[تَمُّ] (ع مص) همدیگر را بوییدن ||. نزدیک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تشام و تشمیم شود.

تشان.

[تَن] (ع مص) در آمیخته شدن. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). امتزاج دو چیز. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد) ||. کهنه گردیدن مشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) ||. در کشیده شدن ||. خشک شدن پوست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشک شدن و در کشیده شدن پوست بی آنکه کهنه باشد. (از متن اللغة).

تشان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومه شهرستان بهبهان که در ۲۸ هزار گزی شمال باختری بهبهان و ۲۸ هزار گزی شمال راه اتومبیل رو بهبهان به اهواز واقع است. دامنه ای گرمسیر است و ۱۲۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و برنج و کنجد است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. در این آبادی خرابه هایی از دوره ساسانیان وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تشان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان ریز در بخش خورموج شهرستان بوشهر که در ۱۰۲ هزار گزی جنوب خاور خورموج، در دامنه کوه ریز واقع است. دامنه ای گرمسیر است و ۴۵۰ تن سکنه دارد آب آن از قنات و چاه و محصول آنجا خرما و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تشانؤ.

[تَنْؤ] (ع مص) مثل تباغض. (زوزنی). یکدیگر را دشمن داشتن. يقال: تشانؤا اذا تباغضوا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تباغض. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تشاوس.

[تَو] (ع مص) مشورت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کنکاش کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). (از متن اللغة). با یکدیگر مشاورت کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): ... فان ارادا فصلا عن تراصٍ منهما و تشاورٍ فلا جناح علیهما... (قرآن ۲/۲۳۳).

تساوس.

[تَ وَ] (ع مص) نگرستن بگوشه چشم از تکبر یا غضب و رخساره کژ کردن در آن حال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از گوشه چشم نگرستن از کبر یا غضب. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). کوچک کردن چشم و کشیدن پلکها در نگاه کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): و هو يتشاورس في نظره اذا نظر بمؤخر عينيه و مال بوجهه في شق العين التي ينظر بها. (متن اللغة ||). اظهار تکبر و نخوت کردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). برگردانیدن سر و با یک چشم به آسمان نگرستن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تشاوش.

[تَ وَ] (ع مص) درآمیخته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اختلاط قوم. (از متن اللغة). تشاوش. (اقرب الموارد) (المنجد). صاغانی گوید: که تشاوش مانند تشوش است و ابومنصور گوید آنرا در عرب اصلی نیست و از کلام مولدین است و اصل آن تهویش است بمعنی تخلیط و جوهری گوید تشویش تخلیط است. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشاوش و تشویش شود.

تشاوظ.

[تَ وَ] (ع مص) با هم دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). یکدیگر را دشنام دادن و تشاتم. (از متن اللغة). دشنام دادن به یکدیگر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشاول.

[تَ وَ] (ع مص) به نیزه و جز آن بسوی یکدیگر حمله کردن در جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشاؤم.

[تَ ء] (ع مص) فال بد زدن بچیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطیر و ترقب شر. (از متن اللغة). تطیر و آن ضد تیمن است. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بسوی دست چپ کسی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسوی چپ گرفتن کسی را. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). گرفتن ناحیه شام را. (از المنجد) (از متن اللغة ||). خویشتن را بملک شام نسبت کردن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تشاءم شود.

تشاهد.

[تَ ه] (ع مص) با هم گواهی دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). گواهی دادن با هم. (ناظم الاطباء ||). با هم حاضر شدن و ملاقات کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تساهر.

[تَ ه] (ع مص) کسی را شهره ساختن. (از متن اللغة).

تساهیر.

[ت] [ع] ج تشهیر. (ناظم الاطباء).

تشیخ.

[ت] [ع] (ع مص) خواجه و پیر نمودن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشیظ.

[ت] [ع] (ع مص) همدیگر را دشنام دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشاوظ. (متن اللغة). و رجوع به تشاوظ شود.

تشیع.

[ت] [ع] (ع مص) همدیگر شریک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). همدیگر شریک شدن در خانه ||. توافق بر کاری ||. پراکنده شدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). خود را شیعی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَشَأْوُ.

[ت] [ع] (ع مص) متفرق و پریشان شدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفرق قوم. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). مضطرب و پریشان شدن کار قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پست شدن کار قوم. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). پست شدن کار، تشأشأ امرهم اتضع. (از متن اللغة ||). قبول نکردن نخله لقاح را و نبودن خسته در غوزه آن. (از متن اللغة).

تشبب.

[ت] [ع] (ع مص) غزل گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشبیب. رجوع به تشبیب شود ||. افروخته شدن آتش. سخت در گرفتن جنگ. (از اقرب الموارد) و رجوع به تشبیب شود.

تشبث.

[ت] [ع] (ع مص) چنگ درزدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (غیاث اللغات). در آویختن به چیزی و چنگ درزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). دست درزدن به چیزی و تمسک شدید. (از متن اللغة). دست درزدن به چیزی. (از اقرب الموارد) (از المنجد): بکتوزون روی بدو آورد تا خطه از تشبث (۱) او بیرون کند. (ترجمه تاریخ یمنی نسخه خطی کتابخانه سازمان ص ۱۶۲) روی به نیشابور نهاد تا منصب قدیم خویش نگاهدارد و تشبثی که به نا استحقاق به شغل او حادث گشته است زائل گرداند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۰۳). (۱) - در نسخه چ ۱ تهران ص ۱۹۸ به تصحیف تشبب آمده است.

تشبح.

[ت] [ع] (ع مص) یازیدن آفتاب پرست بر چوب و مانند آن. يقال: تشبح الحرباء علی العود؛ ای امتد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از المنجد).

تشر.

[تَشَبُّبٌ] (ع مص) بزرگ شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مطاوعه تشبیر؛ بمعنی تعظیم. (از متن اللغة). تعظم، يقال: شبَّره فتشَّبر؛ ای عَظَّمَهُ فتعَظَّم. (اقرب الموارد) (از المنجد).

تشبص.

[تَشَبُّبٌ] (ع مص) بهم در شدن درختان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اشتباك درخت و داخل شدن بعض آن در بعض دیگر. (از متن اللغة). اشتباك درخت. (از اقرب الموارد) (از المنجد). رجوع به تشبک و تشابک و اشتباك شود.

تشبع.

[تَشَبُّبٌ] (ع مص) بتكلف سير نمودن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خود را سير نشان دادن بدون سير بودن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) خود را آراستن بچیزی که ندارد و بسیار نمودن. (از متن اللغة ||). افزون شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بار بار خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدنبال هم خوردن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد). بسیار خوردن. (از المنجد ||). ادعا کردن زن بهره ای را نزد شوی خود بیش از آنچه وسنی های او دارند، تا آن را بخشم آورد. (از متن اللغة).

تشبک.

[تَشَبُّبٌ] (ع مص) بیکدیگر درآمدن چیزی و درآویختن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در همدیگر کردن انگشتان و چیزهای طولانی در یکدیگر در آوردن. (غیاث اللغات). مطاوعه شبک؛ درآویخته شدن و درآمدن بعض چیزی در بعض دیگر. (از اقرب الموارد). اشتباك و اختلاط؛ داخل شدن بعض چیزی در بعض دیگر. (از المنجد ||). درهم شدن کارها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اختلاط و تداخل و التباس امور. (از اقرب الموارد). التباس سخن و کارها. (از المنجد). اختلاط. (از متن اللغة).

تشبه.

[تَشَبُّبٌ] (ع مص) مانندگی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغة). مانستن. (بحر الجواهر) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مانند شدن. (آندراج) (از متن اللغة). شبیه گشتن و در عمل همانند شدن: تشبه به، ماثله و جاره فی العمل. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشبی.

[] (اخ) اول پادشاهان، ۱۷:۱، منسوب به تشبه و آن قریه ای بود که ایلای تشبی در آنجا تولد یافت و بعید نیست که همان استیب یالستیت حالیه باشد که بمسافت ۱۲ میل به جنوب دریای جلیل، و ۱۰ میل به شرقی اردن، در وادی که در میان تلهای جلعاد می باشد واقع است. (قاموس کتاب مقدس).

تشبیب.

[ت] [ع مص] صفت جمال زن و حال خود با وی بگفتن. (تاج المصادر بیهقی). وصف جمال زن و حال خود با وی در شعر بگفتن. (زوزنی). غزل گفتن یعنی صورت و جمال زنی و حال خود با وی در عشق گفتن. (منتھی الارب). غزل خواندن به زنان و اظهار تعشق کردن به ایشان. (شرح قاموس). ذکر احوال ایام شباب کردن و صفت معشوق. (غیاث اللغات) (آندراج). غزل گفتن برای فلان زن و به کنایه سخن گفتن در حب آن. (ناظم الاطباء). غزل و نسیب گفتن زن را در شعر و تعریض به دوستی وی کردن. (از متن اللغه). نسیب گفتن شاعر زن را و وصف محاسن وی کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد). ذکر روزگار جوانی و لہو. (از متن اللغه). ذکر ایام شباب و لہو و غزل. (از المنجد) (از اقرب الموارد). در لغت، ذکر ایام شباب و صفت معشوق و شرح حال خویش است. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). به اصطلاح شعرا آنچه در ابتدای قصیده قبل از مدح ممدوح بیتی چند در بیان عشق ذکر کنند، چرا که شاعر بذكر معشوق آتش شوق را اشتعال میدهد. (غیاث اللغات) (آندراج). زینت دادن قصیده خود را به ذکر زنان. (ناظم الاطباء). ایراد کردن در ابتدای قصیده قبل از مدح ممدوح بیتی چند در عشق و حال معشوق. (ناظم الاطباء). تشبیب در شعر، آراستن و نیکو کردن ابتدای آن به ذکر زن و اشتیاق به وی و این از تشبیب آتش و فروختن آن است و مجازاً ابتدای قصاید را بطور مطلق تشبیب می نامند حتی اگر در آن ذکر شباب هم نشده باشد. (از متن اللغه). عادت بر این جاری شده که ابتدای قصائد مدح را تشبیب بگویند و سپس بدان جا کشید که ابتدای هر امری را تشبیب بگویند اگرچه محتوی ذکر شباب نباشد. (از اقرب الموارد) (از المنجد). صفت حال معشوق و حال خویش در عشق او گفتن باشد. و این را نسیب و غزل نیز خوانند اما مشهور مستعمل آن است که در میان مردم صفت هر چه کنند، در اول شعر و هر حالی را که شرح دهند الامدح ممدوح، آن را تشبیب خوانند. (حدایق السحر فی دقایق الشعر وطواط). ... در استعمال شعرا آن است که صفت هر چیز که کند مثل عشق و معشوق و فراق و امثال آن و شرح هر حال که دهد مانند حال مکان معشوق و حال خود و حال زمان و حال زمانیان و نحو آن، تا مدح ممدوح آن را تشبیب گویند. بالجمله ابیاتی که اوائل قصیده باشد تا مدح ممدوح مشتمل بر آنچه خاطر خواهد آن را تشبیب نامند. و هر قصیده که مشتمل باشد بر ابیات تشبیب لازم است که آن را تخلص آورند یعنی گریز و انتقال است از اسلوب تشبیب سوی مدح ممدوح به وجهی مناسب و طرزی لطیف. و هر قصیده ای که تخلص نبود آن را، مقتضب گویند و هر قصیده که از تشبیب خالی بود چنانچه ابتدا بمدح کند، آن را مجدد نامند... و صاحب جامع الصنایع تشبیب را مرادف غزل ساخته و در ... ترجمه صحیح بخاری گفته تشبیب آن را گویند که شاعر پیش از ذکر مدایح ابیاتی می آورد که در آن ذکر حسن و جمال محبوبی کنند و بعضی مطالب می آورد غیر از مدایح. (از کشاف اصطلاحات الفنون): ثنای حران نیکو بسر توانم برد هر آنگهی که تو تشبیب شعر من بویا. آغاجی شاعر (از المعجم ص ۱۸۳). شاعری تشبیب داند، شاعری تشبیه و مدح مطربی قالوس داند، مطربی شکر توین. منوچهری. و رجوع به تاریخ تمدن جرجی زیدان جزء ۵ ص ۶۳ شود ||. آغاز به نوشتن کتاب کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد): فی الحدیث فلما سمع حسان شعر الهاتف، شب بجوابه؛ ای ابتداء فی جوابه. (اقرب الموارد). آغاز کردن در مقصود. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). مقدمه: عهدنامه نبستم بدین تشبیب و قاعده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۲). شرح رموز و اشارات تقدیم نموده آمد و ترجمه و تشبیب آن کرده شد. (کليلة و دمنه چ مینوی ص ۲۵). ایزد تبارک تعالی نهایت همت ملوک عالم را مطلع دولت و تشبیب اقبال و سعادت این پادشاه بنده پرور کناد. (کليلة و دمنه ص ۲۷ ||). برافروختن آتش. (از متن اللغه). در لغت برافروختن آتش. (غیاث اللغات) (آندراج).

تشبیب

[ت] [ع مص] پهن کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از متن اللغه) (از المنجد). پهناور گردانیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بزرگسال شدن، پس یک کالبد را دو دیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغه)

(از اقرب الموارد). پیر شدن و بر اثر ناتوانی چشم، شخصی را دو شخص دیدن. (از المنجد).

تشبیر.

[ت] [ع مص] اندازه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با شبر سنجیدن. (از متن اللغة). تقدیر کردن چیزی. (اقرب الموارد) (از المنجد ||). بزرگ داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). بزرگ داشتن قدر کسی و نزدیک گردانیدن او را. (از متن اللغة).

تشبع.

[ت] [ع مص] سیر شدن. (دهار) نزدیک سیری رسیدن گوسپندان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): شبع غنمه تشبیباً اذا قاربت الشبع و لم تشبع. (منتهی الارب ||). اصطلاح علم بدیع نزد بلغا از محسنات لفظیه است و آن چنان است که لفظ قافیه را ابتداء بیت دوم کنند و اگر در هر مصراع همچنین کنند خوبتر و لطیفتر آید مثاله: ز من دل بریدی و خستی جگر جگر عاشقان را بدین سان نگر نگر کز غمت شد پریشان دلم دلم به چنین زد چو دیدم خطر. و این اعم است از معاد.. (کشاف اصطلاحات الفنون). و به اصطلاح تشبیب چنان است که لفظ قافیه را ابتدای بیت دوم آرند و همچنین اگر در جمیع ابیات آرند بهتر بود.. (آندراج).

تشبیک.

[ت] [ع مص] انگشتان بهم در گذاشتن و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از دهار). در آمیختن و بیکدیگر در آوردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در همدیگر کردن انگشتان و غیر آن. (آندراج). انگشتان در یکدیگر درافکندن. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): ... و مبانی موالات میان هر دو پادشاه مستحکم و مشایخ هر دو دولت در تشبیک اسباب عصمت و توشیح دواعی قربت و ... قواعد الفت بمسامیر مظاهرت... بایستادند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۲۰). || فرو کردن باد اعضاء آنان را در یکدیگر و منقبض ساختن آن همچون شبکه. (از اقرب الموارد ||). به دشمنی ها دست در کردن و فرورفتن در آن. (از متن اللغة).

تشبیم.

[ت] [ع مص] شبام در دهان بزغاله کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به شبام شود.

تشبیه.

[ت] [ع مص] مانند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). مانند او کردن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مانند کردن چیزی را به چیزی و با لفظ کردن و دادن مستعمل. (آندراج). مشابهت و تمثیل و یکسانی و مانندگی. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح علم بیان دیگر از جمله بلاغت تشبیه گفتن است و راست ترین و نیکوترین آن است که چون باشکونه کنیش تباہ نگردهد و نقصان نپذیرد و هر یکی از مانده کردگان بجای یکدیگر بایستد بصورت و بمعنی. تشبیه بر چند گونه است: یکی آن است که چیزی به چیزی مانده کنند به صورت و به هیأت. یا چیزی بر

چیزی مانده کنند به صفتی از صفتها، چون حرکت و سکون و لون و رنگ و شتاب و درنگ، چون اتفاق افتد به چیزی مانده کرده دو معنی یا سه معنی از وصفهای تشبیه، آنگه قوی گردد... و من اکنون بیتهای این باب یاد کنم تا ننگرنده تأمل کند و وی را روشن شود کیفیت انواع این بابها. معروفی گوید (رمل): می بر ساعدش از ساتکنی سایه فگند گفتی از لاله پشیزه ستی بر ماهی شیم. عماره گوید (هزج): جای کمرت شعر عماره ست همانا کز یافتنش خیره شود وهم خردمند. هم عماره گوید (قریب): پیراهنم از خون و آب دیده چون توز کمان گشت و من کمانم. شاعر گوید (هزج): زین آمدن دیرت و غایب شدن زود شادی ز دلم گم شد و اندوه بیفزود چون تشنه مخمور که آب سحری سرد ساقی به بلور اندر بنمودش و بر بود. تشبیه بلیغتر آن بود که چیزی پوشیده ظاهر گردانی به تشبیه چنانکه خسروی گوید (قریب): اندر دل تو زفتی و بخیلی معروفتر از کرده های دیگر. عنصری گوید (هزج): هزیمت رفتگان چونان همی رفتند روی از پس چو اندر رستخیز آن کس کجا گوینده بهتان دو دست اندر عنان چونان چو اندر سلسله دوزخ دو پای اندر رکاب ایدون چو اندر کننده زندان. هم عنصری گوید (مجث): اگرچه باد (۱) ندارد ز نقش و عطر خبر بیابش (۲) اندر نقاش گردد و عطار گهی بگستردهش همچو مشک بر لاله گهیش توده کند چون بنفشه بر گلزار گهش چو سلسله دارد شکسته بر پیوند گهش چو دایره دارد کشیده بر پرگار ازوست رونق آن روی و این چنین نشگفت که ابر تیره بود رونق شکفته بهار. کسای گوید (مجث): دو دیده من و از دیده اشک دیده من میان دیده و مژگان ستاره وار پدید به جزع ماند یک بر دگر، سیاه و سپید به رشته کرده همه گرد جزع مروارید. ابوالحسن عراقی گوید (مضارع): زلفین تو به عاشق تو ماند خو کرده در نگون و نگونساری پنداریا که روز فراقستی آشفته و سیه شده و تاری. شاعر گوید (قریب): ماهی که بدو بنگری تو یک ره آن سال نباشد خسوف مه را چونان که دل من ربود چشمت بیجاده نداند ربود که را. کسای گوید (مجث): میانه دل من صورت تو بیخ زده ست چو مهر کش نتوان باز کردن از دیوار. منجیک گوید (مجث): همی هر آنچه نه آزادگیت پیشه کنی سر تو ازدر آن است که زیر تیشه کنی یکیت رویی بینم چنانکه مرخر را به گاه ناخن برداشتن لویشه کنی. فرخی گفت (رمل): ازدها کردار پیچان در کف رادش کمند چون عصای موسی اندر کف موسی گشته مار همچو زلف نیکوان مورد گیسو تاب خورد همچو عهد دوستان سالخورده استوار. میرعلی پورتنگین گوید (مجث): به پنج حال به عاشق همی بماند شمع که برش مردم هر پنج را بگیر شمار به گونه و به سرشک و گداز و سوزش دل بسان عاشق تا روز هر شبی بیدار. عنصری گوید (هزج): الا تا نرگس خوبان همی بر مشتری تابد بودشان در شکنج زلف رخ چون ماه جوشن ور. فی التشبیه المکنی: و این خوش بود. چون شاعر از چیزی مانده خبر دهد، عبارت کند بنام چیزی مانده کرده بر سبیل کنایت بی ادات تشبیه. و ادات تشبیه چون بود و همچون و گویی و پنداری و حکایت کند آنچه از وی آید به الفاظ تشبیه چنانکه شاعر گوید (رمل): سی و دو قطره سرشک سحری ای عجبی که نهفته ست به دو قطره می قطربلی. ابوالعلاء (مجث): همی گرس و همی نرگسائش لاله گداخت به زیر لاله بگداخته نهفته زیر. فرخی گوید (رمل): چون پرند بیدگون بر روی پوشد مرغزار پرنیان هفت رنگ اندر سر آرد کوهسار. عنصری گوید (رمل): گاه بر ماه دو هفته گرد مشک آری پدید گاه مرخورشید را در غالیه پنهان کنی گاه بی جوش از بر گلبرگ بر جوشی همی گاه بی مشک از بر کافور مشک افشان کنی. منجیک گوید (مضارع): ار انگین لبی سخن تلخ مرچراست ور یاسمن بری تو به دل چون که آهنی منگر به ماه نورش خیره شود ز مشک مگذر باغ سرو سهی پاک بشکنی. چند تصرف نیکو کرده است: یکی لب را به انگین مانند کرده است و برش به یاسمین و دلش به آهن و رویش به یاسمین و دلش به آهن و رویش به ماه و قامت به سرو. فی التشبیه المرجوع عنه: و این چنان بود که شاعر از تشبیه کرده، باز ایستد و باز گرداند و چیزی ثابت کرده را نفی گرداند به قلب، برسبیل مبالغت، چنانکه روی را به ماه قیاس کند، و رخ را به لاله، و آنگه باز گوید ماه را کسوف است و لاله نباید، چنانکه فرخی گوید (مجث): به قد، گویی سروست در میان قبای به روی، گویی ماهست بر نهاده کلاه چو ماه بود و چو سرو نه ماه بود و نه سرو کمر نبندد سرو و کله ندارد ماه. فی التشبیه الشرطی: چون شاعر چیزی را به چیزی تشبیه کند به شرط و گوید ار چنان بودی چنین بودی و مانند وی این عمل را

از جمله بلاغت دارند و منطقیان این قیاس را شرطی خوانند، چنانکه عنصری گوید (مضارع): سروست و بت نگار من آن ماه جانور از سرو سنگدل بود و بت حریر بر. رود کی گوید (مجث): به سرو ماند، گر سرو لاله دار بود به مورد ماند، گر مورد روید از نسرین. فی التشبیه المعکوس: و چون شاعر متضاد را بیکدیگر قیاس کند و صفت آن این را دهد، و صفت این مر آن را، منطقیان این را قیاس عکس خوانند. و این نوع اندر جمله تشبیهات بغایت بدیع است. مثالش چنانکه عنصری گوید (مقارب): ز سم سواران و گرد سپاه زمین ماه روی و زمی روی ماه. شاعر گوید (هزج): ز بس کشته ز بس غرقه ز خیل دشمنان گفتی چه شد هامون چه شد جیحون که این چونین شد آن چونان. فی التشبیه المزدوج: چون شاعر یک صفت از صفات خویش و یک صفت از صفات مقصودش را بهم کند و بر یک چیز قیاس کند اندر یک بیت، آن را از جمله بدیع صنعت شمرند. و بر این حال بیشتر غزل آید چنانکه منطقی گوید (مضارع): یک لفظ ناید از دل من وز دهان تو یک موی ناید از تن من وز میان تو شاید بدن که آید جفتی کمان خوب زین خم گرفته پشت من و ابروان تو شیز و شبه ندیدم مشک سیاه و قیر مانند روزگار من و زلفکان تو مانا عقیق نارد هرگز کس از یمن همرنگ این سرشک من و دو لبان تو. و پیش از آن که این فصل را ختم کنم فرق بگویم میان تشبیه و استعارت. ایرا که هر دو به یکدیگر نزدیکند بمعنی. بدان که استعارت تشبیهی بود بی تحقیق و تشبیه استعارتی بی اضطراب. و اندر جمله بیاید دانستن که تشبیه از استعارت به حروف تشبیه ماننده بود. و حرف تشبیه آن است که یاد کردم. هر که تأمل کند بداند و بشناسد. (ترجمان البلاغه رادویانی چ احمد آتش صص ۴۴ - ۵۴). شمس قیس رازی در المعجم و رشیدالدین وطواط در حدایق السحر و صاحب آندراج بنقل از مطلع السعدین و جواهر الحروف و صاحب مرآت الخیال تشبیه را به هفت قسم منقسم کرده اند بدین سان: تشبیه صریح (مطلق). تشبیه کنایت. تشبیه مشروط. تشبیه معکوس (عکس). تشبیه مضمّر (اضمار). تشبیه تسویت (تسویه). تشبیه تفضیل. و رجوع به المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۶۲ و حدایق السحر و کشاف اصطلاحات الفنون و مرآت الخیال ص ۱۱۶ و الموشح ص ۸۶ و آندراج و تعریفات جرجانی و اساس الاقتباس ص ۱۱ شود: شاعری تشبیب داند شاعری تشبیه و مدح مطربی قالوس داند مطربی شکر تونین. منوچهری ||. طریقت مشبهه. (یادداشت مرحوم دهخدا). طریقه فرقی که در توحید به تشبیه قائل بودند: حکمت از حضرت فرزند نبی باید جست پاک و پاکیزه ز تشبیه و ز تعطیل چو سیم. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۰۰). او تشبیه به من حوالت کرد و من اعتزال بدو. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۴۳۳). و رجوع به مشبهه و خاندان نوبختی چ اقبال شود. || مشکل شدن کار بر کسی: شبهه علیه الامر مجهول. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مشکل شدن و التباس کار بر کسی. (از متن اللغه) (از اقرب الموارد) (از المنجد). (۱) - در متن: یاد، تصحیح از دکتر محمد معین. (۲) - در متن: بتابش، تصحیح از دکتر محمد معین.

تشبیهات.

[ت] (ع) ج تشبیه. رجوع به تشبیه شود.

تشبیه کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) چیزی را به چیزی شبیه و مانند کردن. (ناظم الاطباء): و حکما تن مردم را تشبیه کرده اند به خانه ای که اندر آن خانه مردی و خوکی و شیری باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۶). تا بدان حد که سلاطین روزگار را در نیکوکاری بدو تشبیه کنند. (کلیله و دمنه). تشبیه روی تو نکنم من به آفتاب کاین مدح آفتاب به تعظیم شأن تست. سعدی. تا کرده ام به روی تو تشبیه ماه و خور دارم ز روی تو همه دم انفعالها. اسیر لاهیجی (از آندراج). تشبیه توان کرد به صحن چمنش لیکن چو نظر کنی در اینجا سخن است. ملا نصیرای همدانی (از آندراج). و رجوع به تشبیه شود.

تشبیه گر.

[تَگْ] (ص مرکب) مانند‌کننده چیزی به چیزی دیگر: تشبیه گران سخن آرای به صد قرن شبه تو نیابند ز اقران و ز اشباه. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۳۴۵).

تشبیهی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تشبیه. رجوع به تشبیه و تشبیهی (اخ) شود.

تشبیهی.

[ت] (اخ) از سادات کاشان است و به هند سفر کرد و سالها در آن دیار در سلک فقر می زیست. از او است: دودست این جهان و آن جهان پوچ کیچه (؟) پیش من است این پوچ و آن پوچ. بیدلی کش طعن رسوایی زدم عمری کجاست تا در این رسوایی از من انتقام خود کشد. بهر زیارت آمد بر تربت شهیدان یا رب دگر چه دارد ناآرمیده ای چند. به سگ یار اگر نسبت اغیار کنم این جفایی ست که نسبت به سگ یار کنم. شکر ت ای ضعف چه گویم که در آن کو شها پی آسایش او راه فغانم بستی. یکی بر خود بیال ای خاک گورستان به شادابی که چون من کشته ای زان دست و خنجر در لحد داری. کلید خلد می دادم بهای مژده و وصلش کسی گر میخرد اینجا متاع آن جهانی را. کف پا به هر زمینی که رسد تو نازنین را به لب خیال بوسم همه عمر آن زمین را. به این یک می فروشد عشوه زان یک می خرد حیرت به ذرات جهان خورشید من گرم است بازارش. تا نپرسند ز من واسطه خاموشی به رفیقان بضرورت لب من در سخن است. (از آتشکده آذر) (از مجمع الخواص) (از ریاض العارفین) (از قاموس الاعلام ترکی).

تشت.

[ت] (ا) آوند معروف و طشت معرب آن است. (غیاث اللغات) (از انجمن آرا) (از آندراج). معروف، طشت و تست معرب آن (فرهنگ رشیدی). ظرف فلزی بزرگ و پهن که گودیش کمتر از لگن است و به تازی طشت گویند و نیز لگن و طبق و خوان را گویند. (ناظم الاطباء). معرب آن طشت، اوستا تشته (۱) (ظرف)، پهلوی تشت (۲)، ارمنی تاس، تشتک، (۳) افغانی تشت (۴)، بلوچی تاس (۵)، نیز در عربی طاس از همین ریشه است. ایتالیایی تزه (۶)، فرانسه تاس (۷)... (از حاشیه برهان چ معین): تو چه پنداریا که من ملخم که بترسم ز بانگ سینی و تشت. خسروی. بفرمود تا دردمیدند بوق بیاورد پس تشتهای خلو ق. فردوسی. سر کو ز فدا دریغ باشد شایسته تشت و تیغ باشد. نظامی. تشت طلب کرد و یکی تیغ تیز تشت دگر کرد بر آن گنج ریز. امیر خسرو. و رجوع به طشت و طست و ترکیبهای تشت شود. - تشت از بام افتادن؛ کنایه از رسوا شدن باشد. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). کنایه از فاش شدن راز. (آندراج): بار دگر فتنه را تشت ز بام افتاد خواب مرا باز بست دلبر بیدار من. مولوی (از انجمن آرا). چون بدید او را خلیفه مست گشت پس ز بام افتاد او را نیز تشت. مولوی. چو رازی در دهان عام افتاد مکن پنهان که تشت از بام افتاد. صاحب انجمن آرا. تشت من چون آفتاب از دامن چرخ افتاد ساده لوح آن کس که می خواهد کند رسوا مرا. صائب (از آندراج). - تشت از بام افگندن؛ کنایه از فاش کردن راز. (آندراج): رسوای کوی عشق چو خورشید محشریم از بام آسمان فلک، افگند تشت. سلیم (از آندراج) - تشت و آب خواستن؛ کنایه از سفر باز آمدن. پا از گرد راه شستن. (آندراج): دنیا خراب و دین بخل بود، عدل تو آباد کرد هر دو کنون تشت و آب خواه. انوری (از آندراج). - تشت و سیو؛ طشت و سبو. رجوع به همین کلمه شود. - تشت و طبق؛ طشت و طبق. رجوع به همین کلمه شود. - تشت و طبق چیدن؛ رجوع به طشت و طبق چیدن شود. و رجوع به

تشت آتش، تشت بلند، تشتچه، تشت خان، تشتخانه، تشتخانه، تشتخوان، تشتدار، تشت زدن، تشت زر، تشت زرین، تشت سرنگون، تشت سیمین، تشت نگون، تشت و خایه و تشته شود. (۱) – (۵) – tasht. (۴) – tas, tashtak. (۳) – tasht. (۲) – tashta. (۶) – tazza. (۷) – tasse. tas.

تشت آتش.

[ت ت ت] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از خورشید است. (برهان). آفتاب. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). و رجوع به تشت زر و تشت زرین شود.

تشتاقه.

[ا] در فرهنگ ترکی سنگ پست. (آنندراج) (بهار عجم): چو قریقه (کذا) اکنون صدا میزنی چو تشتاقه این دست و پا میزنی. یحیی کاشی (از آنندراج) (بهار عجم). رجوع به تسباغه شود.

تشت بلند.

[ت ت ب ل] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از آسمان است. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء ||). کنایه از آفتاب هم هست. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء).

تشتت.

[ت ش ت] (ع مص) پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن و پریسانی. (غیاث اللغات) (آنندراج). تفرق. (اقراب الموارد) (متن اللغه) (المنجد). انتشار. (از متن اللغه).

تشتچه.

[ت چ / چ] (اصغر) تشت خرد. ظرفی از برنج که صرافان در آن پول ریزند. (یادداشت مرحوم دهبخدا). و رجوع به طشتچه شود.

تشت خان.

[ت] (مرکب) بمعنی خانی که بر آن طعام و نان نهند. (انجمن آرا) (منتهی الارب).

تشتخانه.

[ت] (مرکب) طشتخانه. رجوع به همین کلمه شود.

تشتخانه.

[ت ن / ن] (مرکب) جامهء خواب را گویند، از توشک و لحاف و نهالی و مانند آن. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). در فرهنگ بمعنی لحاف و نهالی و غیره ... (فرهنگ رشیدی) (آنندراج ||). توشک خانه را هم گفته اند. (برهان). خانه

ای که رختخواب در آن نهند. (ناظم الاطباء). در فرهنگ جهانگیری ... بمعنی توشکخانه گفته و شعر اخسیکتی را شاهد آورده ... (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). لیکن در این بیت معنی اول (آفتابچی خانه، خانه ای که آفتابه و لگن در آن گذارند) مناسبتر است و مبالغه اش بیشتر است. (فرهنگ رشیدی): آنجا که تشت خانه مدحت کنند باز تن در دهد و طای ملایک به مفرشی. اخسیکتی (از فرهنگ جهانگیری ||). خانه ای را نیز گویند که تشت و آفتابه در آن گذارند و آن را آفتابچی خانه نیز میگویند. (برهان). آفتابچی خانه. (فرهنگ رشیدی). آفتابچی خانه یعنی خانه ای که آفتابه لگن در آن گذارند. (ناظم الاطباء). خانه ای که آفتابه و لگن در آن گذارند. (انجمن آرا) (آندراج): شاید که تشت دار سرایش شود خضر زیرا که تشت خانه او چرخ اخضر است. شرف سفروه (از فرهنگ رشیدی ||). گاهی از روی تعظیم بر ادبخانه هم اطلاق کنند که عربان مبرز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). و از روی ادب و کنایه آبخانه را نیز گویند. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). متوضی. (انجمن آرا) (آندراج). در جمع هرزه گویان ار گفت بد چه عیب شرمندگی ندارد در تشتخانه تیز. امیرخسرو (از فرهنگ رشیدی). و رجوع به طشتخانه شود.

تشتخوان.

[ت] (ا مرکب) خانی را گویند که به جهت نان و طعام گذارند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). سینی. مجموعه میز طعام از رخام و مانند آن. (یادداشت مرحوم دهخدا). سینی. (لغت نامه اسدی ذیل کلمه سینی). خوانی که بر آن طعام و نان نهند. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به طشتخوان شود.

تشتدار.

[ت] (نف مرکب) آفتابه چی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). و او را آبدستان دار نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). آفتابچی را گویند یعنی شخصی که طشت و آفتابه را نگاه دارد و پاکیزه سازد. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). پیشخدمت و آفتابه چی. (انجمن آرا) (آندراج). آن کسی که آبدست پیش و پس از خوان می آورده. (یادداشت مرحوم دهخدا): مصطفی استاده خوان سالار و رضوان تشت دار هدیه دندان مزد خاص و عام یکسان آمده. خاقانی. شاید که تشت دار سرایش شود خضر زیرا که تشتخانه او چرخ اخضر است. شرف سفروه (از انجمن آرا). و رجوع به طشتدار شود.

تشترو.

[ت] (اخ) نام میکائیل علیه السلام. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ اوبهی). در فرهنگ اسدی بستر آمده و غلط است و صحیح تشتراست. (یادداشت مرحوم دهخدا). در فرهنگها می نویسند نام میکائیل است... ولی در ترجمه آن به میکائیل تسامح است و تشتراستاره شعری است (۱) و نزد ایرانیان تشتراستاره ایزد باران است. (یادداشت ایضاً). در پهلوی تیشتر (۲)، اوستا تیشتریه (۳)؛ از توصیف اوستا شکی نمی ماند که مراد از تیشتریه، ستاره شعرای یمانی است که در زبانهای اروپایی سیریوس و کانی کولا (۴) گویند. «بارتولمه صص ۶۵۱ - ۶۵۲». فلوطرخس مورخ نویسد: [بر طبق عقیده ایرانیان] هرمزد سیریوس را نگهبان و پاسبان ستارگان قرار داد. در «تیشتریه» بند ۴۴ آمده: «ما ستاره تشتراستاره درخشان و باشکوه را تعظیم می کنیم که اهورمزدا، او را سرور و نگهبان همه ستارگان برگزیده، چنانکه زردتشت را برای مردمان. «تیشترینی» (۵) در اوستا نام جمعی از ستارگان است که در نزدیک تشتراستاره هستند و او را یاری میکنند. هوگ، تشترا با تیر (عطارد) یکی دانسته ولی معلوم نیست که تشترا و تیر هر دو دارای یک ریشه لغوی باشند اگرچه تیشتریه اوستایی در پارسی «تیر» گفته میشود. یشت هشتم (تیشتریه) را معمولاً «تیریه» گویند و

چهارمین ماه سال و سیزدهمین روز هر ماه که بنام فرشته تیشتر است، تیرماه و تیرروز گویند. شایان توجه است که در بندهش، فصل پنج آمده که سبعة سیاره، با سبعة ثابتة در جنگ و ستیز است، «تیر (عطارد) بر ضد تیشتر...». تیشتر در فرهنگها بمعنی فرشته باران ضبط شده و بسا او را با میکائیل تطبیق کرده اند. لابد بمناسبت آنکه تیشتر فرشته باران و بالتیجه ایزد ارزاق است و میکائیل هم فرشته روزی است. (حاشیه برهان چ معین): تیشتر (۶) راد خوانمت پرگست ار چو تو کی بود به گاه عطا. دقیقی. گرچه تیشتر (۷) را عطا باران بود مر ترا درّ و گهر باشد عطا. (از فرهنگ اسدی). و رجوع به یشتها ج ۱ صص ۳۲۴ - ۳۲۵ و مزدیسنا و تأثیر آن در ادب پارسی صص ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳ و ۳۲۹ شود. (۱) - (۵) - Canicula. (۴) - tisharya. (۳) - tishtar. (۲) - Sirius. (۶) - tishtryeni. - در فرهنگ اسدی چ اقبال صص ۱۵۲ بستر. و رجوع به بستر شود.

تیشتر.

[تَ تَ] (اخ) تِستَر. (سمعانی). نام شهر. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تِستَر در همین لغت نامه شود.

تشت زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) کنایه از گرفتن آفتاب و ماه بود. (انجمن آرا). کوفتن مس و جز آن به هنگام گرفتن ماه و آفتاب و این رسم ولایت است و در هندوستان هنگام آبله برآوردن کودک اگر رعد و برق در خروش آید، همین عمل میکنند. (آندراج): روی تو چو ماه است و مرا سینه چو تشت من تشت همی زنم که مه بگرفته. (از انجمن آرا). بر ماه گرفته تشت میزد. زلالی (از آندراج). و رجوع به تشت شود.

تشت زر.

[تَ تَ زَ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آفتاب جهانتاب. (برهان) (آندراج). تشت زرین. آفتاب. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء): مگر روز قیفال او راند خواهد که تشت زر از شرق رخشان نماید. سراج الدین سکزی (از انجمن آرا ||). تشتی از طلا. و رجوع به طشت زر شود.

تشت زرین.

[تَ تَ زَرِ] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از خورشید است. (برهان) (آندراج). تشت زر. آفتاب. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشت زر و تشت آسمان شود.

تشت سرنگون.

[تَ تَ سَرَنِ] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از افلاک و آسمان بود. (انجمن آرا).

تشت سیمین.

[تَ تَ] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از ماه است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). ماه. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء).

تشتک.

[تَ تَ] (اِ مصغر) تشت کوچک. (یادداشت مرحوم دهخدا). ظرفی سخت بزرگ از چوب، شبیه به ناوه که خبازان آرد یک روزه و نیم روزه در آن خمیر کنند. (یادداشت ایضاً). و رجوع به طشتک شود.

تشتکی.

[تَ تَ] (اِ مرکب) رکابی. (آندراج).

تشتگر.

[تَ تَ] (ص مرکب) تشت ساز. (ناظم الاطباء). آنکه تشتها بسازد. (آندراج). طسّاس. (منتهی الارب). و رجوع به طشتگر شود.

تشت نگون.

[تَ تَ نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تشت سرنگون. طشت نگون. رجوع به این دو کلمه شود.

تشت و خایه.

[تَ تَ یِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) آن نوعی بازی است که خایه مرغ را خالی کرده به شبیم پر کنند و راهش ببندند و در هوای گرم در تشت نهند و اگر گرم نباشد در زیر تشت آتش کنند و شبیم مستحیل بهوا شود، بالطبع میل به بالا کند و چندان رود که از چشم غایب شود و بجای شبیم سیماب کنند همین اثر دارد. (برهان) (از انجمن آرا) (از غیث اللغات) (از فرهنگ رشیدی) (آندراج). یک نوع بازی که تخم مرغ آگنده از پاره ای داروها را در میان تشتی در آفتاب گذارند تا بالا رود. (ناظم الاطباء): تشتی است این سپهر و زمین خایه ای در آن گر علم تشت و خایه ندانسته ای بدان. خاقانی (از انجمن آرا ||). نام طلسمی هم بوده است. (برهان). نام طلسمی. (ناظم الاطباء ||). کنایه از زمین و آسمان هم هست چه زمین در میان آسمان است. (برهان) (آندراج). زمین و آسمان. (ناظم الاطباء ||). علم نجوم را نیز علم تشت و خایه میگویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به طشت و خایه شود.

تشته.

[تَ تَ / تَ] (اِ) ناوه. (صحاح الفرس ||). تشتک. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). تشت و طبق و خوانچه. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشتک و طشتک شود.

تشتی.

[تَ شَتُّ تِ] (ع مص) زمستان جای مقام کردن. (تاج المصادر بیهقی). زمستان کردن. (زوزنی). به جایی در زمستان اقامت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از المنجد). اقامت کردن در شهر ایام سرما. (از متن اللغة) (از المنجد ||). در زمستان دامنه کوه را چراگاه کردن. (از متن اللغة). و رجوع به شتا شود.

تشتیت.

[ت] [ع مص] پراگنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفریق. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد): شتته الله؛ فرقه. (متن اللغة): و التماس کردند که نظام الفت و اجتماع کلمت ایشان از تشتیت و تفریق صیانت فرمایند. (ترجمه تاریخ یمنی). تا روزگار که مفرق احباب و ممزق اصحاب است در میان آمد و جمع ایشان به تفریق و تشتیت رسانید. (ترجمه تاریخ یمنی ج اول تهران ص ۳۰۸).

تشتیر.

[ت] [ع مص] تنقیص نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). عیب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عیب کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). عیب کردن و بد گفتن و بد شنوایدن کسی را. (از المنجد). بد گفتن کسی را. (از متن اللغة ||). پلک چشم گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشتیوان.

[ت] [ا] به لغت یونانی بسفایج را گویند و آن دارویی است مسهل سودا و به عربی کثیرالارجل و ثاقب الحجر و اضراص الكلب خوانند. (برهان) (آندراج). گیاهی است دارویی که بسفایج نیز گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۳۱۱ شود.

تشتیه.

[ت ی] [ع مص] اقامت کردن در زمستان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اقامت کردن در شهری به زمستان. (از المنجد). و رجوع به تشتی شود ||. بسنده بودن زمستان را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از المنجد).

تشجب.

[ت شَج ج] [ع مص] اندوهگین شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحزن. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تشجع.

[ت شَج ج] [ع مص] دلیری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تشجیع شود.

تشجن.

[ت شَج ج] [ع مص] به یاد آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). بهم درشدن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهم درآمدن و در یکدیگر شدن شاخه های درخت. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). غمگین شدن بر کسی. (از متن اللغة). اندوهگین شدن. (از المنجد ||). تحرک. (متن اللغة) (المنجد).

تشجیح.

[ت] [ع مص] درگذشتن در عزیمت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصمیم گرفتن بر امری. (از اقرب الموارد). تصمیم. (متن اللغة ||). بسیار سر شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بسیار سر شکستن و مجروح کردن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشجیر.

[ت] [ع مص] منقش کردن به درختان. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نقش کردن به صورت درخت و از اینجا است جامهء مشجر. (آندراج ||). درخت شدن گیاه. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زراعت درخت کردن مکانی را و این مستحدث است. (از المنجد ||). بالای شاخ نهادن خوشهء خرما بن را تا شکسته نگردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشجیع.

[ت] [ع مص] دلیر کردن کسی را. (زوزنی). دلیر کردن و دل دادن کسی را. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دلیر کردن و قوت قلب دادن کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). به شجاعت صفت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). دلیر گردانیدن و پیش فرستادن کسی را بر کاری. (از اقرب الموارد) (از المنجد): شَجَعُهُ عَلَيَّ الْأَمْرُ؛ جَرَأُهُ وَأَقْدَمُهُ. (المنجد).

تشح.

[ت ش] [ع ا] ترس و بیم بمعنی تشحه است. رجل آتشح؛ مرد تشحه ناک. (منتهی الارب). مردی است بددل یا خشمناک یا پلیدنفس و حریص. تشح به تحریک مثل تشحه. (از شرح قاموس ||). جد و حمیت. (آندراج). رجوع به تشحه شود.

تشحاء.

[ت] [ع ص] مؤنث اتشح؛ یعنی زن خبیث النفس و حریص. (ناظم الاطباء). رجوع به تشح و تشحه شود.

تشخذ.

[ت شخ ح] [ع مص] رانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طرد کردن کسی را. (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد): تشخذنی فلاذن و ترعفنی؛ ای طردنی و عنانی. (اقرب الموارد ||). الحاح کردن کسی را در سؤال. (از متن اللغة) (از المنجد).

تشحط.

[ت شخ ح] [ع مص] جنیدن بچه در سلا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد ||). در خون گردیدن. (تاج المصادر بیهقی). طپیدن کشته در خون. (منتهی الارب) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشحہ.

[تُحَّ] [ع ا] جدّ و درستی است که در مقابل هزل و بازی باشد. (شرح قاموس). جدّ و حمیت، در اصل وشحہ بوده. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ننگ و عار داشتن و اصل آن وشحه است... (شرح قاموس ||). بددلی و ترس است. (شرح قاموس) (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترس و بیم. (از ذیل اقرب الموارد ||). خشمناک شدن و پلیدنفس شدن و حریص بودن است. مثل تشح به تحریک در همه اینها که گذشت. (شرح قاموس). خبث نفس و حرص ||. آزاری است که در پایهای شتر عارض شود. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشح شود.

تسحی.

[تَ سَحَّ حی] [ع مص] گشاد و فراخ کردن زبان را در چیزی. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء): تسحی بر کسی؛ فراخ کردن زبان را در آن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).

تشحید.

[تَ] [ع مص] تیز کردن کارد را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). تیز کردن کارد و شمشیر و جز آن. (آندراج) (غیاث اللغات). تیز کردن. جلا- دادن: نه از تأمل اشارات و تجارب این کتاب خاطر انور قاهری را تشحیدی صورت بندد و نه از مطالعه این عبارات، الفاظ درافشان شاهنشاهی را مددی تواند بود. (کلیله و دمنه). و به تعصب و هواداری به فراخان برخاستند و در تصویب رای و تشحید عزم او سعی میکردند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۱۱۳).

تسحیط.

[تَ] [ع مص] در خون طپانیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تسحط شود.

تسحیم.

[تَ] [ع مص] شحم خوراندن قوم را: شَحْم القوم؛ اطعمهم الشحم. (از المنجد).

تسخانه.

[تَ نَ / ن] [ا مرکب] آتشکده. (یادداشت مرحوم دهخدا): حصار بستد و تسخانه را بکند و بسوخت ز شهر و دشتش گلزار کرد آتشدان. مختاری (دیوان چ همایی ص ۳۵۸).

تسخن.

[تَ شَخُّ] [ع مص] جدا و ممتاز شدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). تعین یافتن و معین گردیدن. (غیاث اللغات). تعین یافتن و معین گردیدن و جدا و ممتاز شدن. (آندراج). انفراد و شخصیت و بزرگی و بزرگ منشی. (ناظم الاطباء). مطاوع تشخیص است یقال شخصه و فتشخص. (از اقرب الموارد) (از المنجد). آنچه بدان چیزی از غیر خود ممتاز شود چنانکه چیز دیگر در آن چیز

مشارک آن نباشد. (از تعریفات جرجانی ||). بصورت شخص نمایان شدن خیال چیزی برای کسی. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشخیص.

[ت] (ع مص) رسانیدن. (منتهی الارب). ابلاغ. (متن اللغة) (اقرب الموارد) (المنجد).

تسخیر.

[ت] (ع مص) گلیم از پشت ستور برگرفتن از جهت رحاله. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد).
جل از پشت ستور برگرفتن جهت گذاشتن زین و پالان. (ناظم الاطباء ||). خوشه خرما و مانند آن را بر شاخ نهادن تا شکسته
نگردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تشخیص.

[ت] (ع مص) معین کردن چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). معین کردن و تمیز دادن چیزی از جز آن و از این است تشخیص
امراض در نزد پزشکان. (از اقرب الموارد) (از المنجد). بازشناختن از یکدیگر. (یادداشت مرحوم دهخدا): چون نقش غم ز دور
بینی شراب خواه تشخیص کرده ایم و مداوا مقرر است. حافظ ||. بمعنی اجازه گرفتن نیز مستعمل است. (غیاث اللغات) (آندراج).
و رجوع به تشخیص شود.

تسخیم.

[ت] (ع مص) تباه کردن طعام. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). فاسد کردن طعام را. (از اقرب
الموارد) (از متن اللغة) (از المنجد ||). تغییر کردن رایحه دهان. (از متن اللغة) (از المنجد).

تشدخ.

[ت] شَدُّ دُ [ع مص] شکسته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکسته شدن سر. (از متن اللغة) (از المنجد) (از اقرب
الموارد). انشداخ. (متن اللغة) (المنجد).

تشدد.

[ت] شَدُّ دُ [ع مص] سخت شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخت و دشوار شدن کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم
الاطباء ||). سختی نمودن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سختی کردن در کار. (از المنجد). سختی کردن. (غیاث اللغات)
(آندراج). شدت و قوت آشکار کردن. (از متن اللغة ||). تقوی. (اقرب الموارد) (المنجد ||). (ع مص) درشتی و سختی و تندی و
تعدی و ظلم. سختی در غضب. (ناظم الاطباء): دست رد بر روی التماس سلطان نهاد و راه تمرد و تشدد پیش گرفت. (ترجمه
تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۲۹۰).

تشدد کردن.

[تَ شَدُّ دُكَّ دَ] (مص مرکب) سختی کردن در کار و سخت گرفتن در کار و به سختی تغیر و غضب کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشدد شود.

تشدق.

[تَ شَدُّ دُ] (ع مص) لب پیچیدن در شیوازبانی. (تاج المصادر بیهقی). بتکلف فصاحت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). با کج کردن گوشه دهان مردمان را ریشخند کردن. (از المنجد ||). بدون احتیاط و احتراز گفتار را بسط دادن. (از المنجد ||). چون اشدق سخن گفتن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

تشدیخ.

[تَ] (ع مص) سر شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از المنجد). و رجوع به تشدیخ شود ||. غوره خرما را تر نهادن تا شکسته گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشدید.

[تَ] (ع مص) استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). قوت دادن و گران نمودن، خلاف تخفیف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سختی نهادن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سختی نمودن. (غیاث اللغات). بر کسی سختی کردن. (آندراج). تنگ گرفتن بر کسی. (از اقرب الموارد) (از آندراج): خفت ها و تشدیدها رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۱). از درگاه امیران محمد و مسعود در باب غاشیه و جناغ فرمان رسید و تشدیدها رفت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۶۶). طوطی را به چه تهمت چنین تعذیب و تشدید فرمودی. (سندبادنامه ص ۹۹). و از طرفین تأکید و تشدید در آن یاد کرد. (تاریخ قم ص ۲۵۲ ||). سخت احتراز کردن از کمیز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مشدد کردن حرف. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). حرف را مشدد ساختن. (آندراج). تخفیف ندادن حرف. (از اقرب الموارد). نقیض تخفیف حرف. (از المنجد). نام کیفیتی است که عارض شود حرف را بوسیلهء ادغام و تخفیف مقابل آن است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). حرفی را سخت تلفظ کردن چنانکه دو حرف نماید چون واو در تنوع و دال در عده و لام در علت (یادداشت مرحوم دهخدا). شعرای ما همه جا مطرداً هر تشدید را برای ضرورت مخفف آرند و تقریباً استثنایی در این قاعده نیست. (یادداشت ایضاً). در فارسی بسیاری از کلمات، مشدد و هم مخفف آیند چون امید، دره، زر، پشه: پشه ز چه یک روز زید پیل چه صد سال زیرا ز پشه پیلان با رنج و عنانند. ناصر خسرو. و این قاعده را فارسی زبان در شعر نسبت به کلمات عربی هم معمول میدارد چون حد، مر، حق، رب و...: گر عادل از طاعت بگذار حق رزق بنگر به بصیرت که بران ره بصرااند. ناصر خسرو. آنها که ندانند به طاعت حق روزی بر جور و جفانند نه بر عدل و وفانند. ناصر خسرو. یا رب چه شد این خلق که با آل پیمبر چون کژدم و مارند و چو گرگان فلانند. ناصر خسرو. و رجوع به مادهء بعد شود.

تشدید.

[تَ] (ا) علامتی چون سرسین « » که بر روی حرفی گذارند تا مشدد تلفظ شود. (یادداشت مرحوم دهخدا). نام علامت املائی مانند دندانهای سین که چون آن را بر بالای حرفی گذارند آن حرف دو مرتبه خوانده شود. (ناظم الاطباء). و رجوع به مادهء قبل شود.

تشدب.

[تَ شَدُّ دُ] (ع مص) متفرق و پریشان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفرق قوم. (اقرب الموارد).

تشدرب.

[تَ شَدُّ دُ] (ع مص) جنگ را ساختن. (زوزنی). آماده جنگ شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مهیا شدن برای قتال و حمله. (از اقرب الموارد ||). شادمان شدن ||. سرعت نمودن بسوی کاری ||. جنیدن ||. کج شدن تازیانه ||. پریشان و متفرق شدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از حد در گذشتن در جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطاول قوم در جنگ. (از اقرب الموارد ||). دامن به میان پای گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استتفار. (اقرب الموارد ||). بیم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توعده. (اقرب الموارد ||). تهدید نمودن ||. خشم گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغضب. (اقرب الموارد ||). سر جنبانیدن شتر ماده از نشاط به دیدن علف ||. از پس برنشستن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشدیب.

[ت] (ع مص) باز کردن پوست درخت ||. رانندن و دفع کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درخت پیراستن. (زوزنی). خشاوه کردن درخت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده کردن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفریق و تمزیق مال. (از اقرب الموارد ||). کار و تراش اول در تیر قمار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشدید.

[ت] (ع مص) تنها و نادر کردن آن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تنها و نادر کردن کاری را. (آندراج).

تشر.

[تَ شَ] (ا) عتاب. توپ. پرخاش. گفتاری درشت با آوازی بلند و تهدید کسی را. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تشرآباد.

[تَ شَ] (اخ) ده کوچکی است از دهستان نهارجانان در بخش حومه شهرستان بیرجند. رجوع به فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹ شود.

تشراب.

[ت] (ع مص) نوشیدن آب را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). شرب. (ناظم الاطباء).

تشرب.

[تَشْرُرُ] (ع مص) نوشیدن و آشامیدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). در خویشتن چیدن. (تاج المصادر بیهقی). در خوردن جامه خوی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سرایت کردن و درگذشتن از چیزی بچیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سرایت کردن رنگ در جامه. (از اقرب الموارد).

تشریح.

[تَشْرُرُ] (ع مص) بهم در شدن چیزی به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تشرح اللحم بالشحم؛ یعنی تداخل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشر زدن.

[تَشَزَدُ] (مص مرکب) توپیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). عتاب کردن. پرخاش کردن. و رجوع به تشر شود.

تشر شر.

[تَشَشُ] (معرب، مص) مصدر منحوت عربی از شرشر فارسی. حکایت صوت فروریختن آب. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تشر شر کردن.

[تَشَشُ كَدْ] (مص مرکب) در تداول، بمزاح شاشیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تشرط.

[تَشْرُرُ] (ع مص) نیک نگریستن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأتق در عمل. (از اقرب الموارد ||). بتکلف پذیرفتن شروطی را که زیان او باشد. (از اقرب الموارد).

تشر ف.

[تَشْرُرُ] (ع مص) شرف جستن. (زوزنی). بزرگ پنداشتن و بزرگ منش گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دارای شرف شدن خانه ||. شرف یافتن کسی از غیر خود. (از اقرب الموارد ||). شرف دانستن، يقال: تشر ف بكذا؛ ای عده شرفاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). کشته شدن اشراف قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || دست را بالای ابرو قرار دادن تا بتواند چیزی را ببیند و نیک تشخیص دهد. (از اقرب الموارد ||). بالا برآمدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تشر ف للشیء؛ تطلع الیه. (اقرب الموارد ||). بسوی چیزی نگریستن و چشم آن داشتن و از این معنی است حدیث لا تشر فوا البلاء؛ ای لا تطلعوا الیه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشر ق.

[تَشْرُرُ] (ع مص) در آفتابگاه نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشریح.

[تَ شَرُّرُ] (ع مص) شکافته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشقق. (اقرب الموارد). پاره پاره گردیدن. (از اقرب الموارد).

تشریح.

[تَ شَرُّرُ] (ع مص) خوارج شدن. (تاج المصادر بیهقی). شاری گردیدن یا نسبت کردن خود را بسوی شراه از خوارج. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). از شراه شدن. (از منتهی الارب ||). متفرق و پریشان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشریح.

[تَ] (ع مص) خوراندن ||. در مال کسی تصرف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مشک جدید را گل اندود کردن تا خوش بوی گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشریح.

[تَ] (ع مص) دوختن نه محکم. (تاج المصادر بیهقی). دوردور بخیه زدن جامه را ||. بند بستن خریطه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشریح.

[تَ] (ع مص) نیک شرح کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نیک بیان کردن. (دهار). نیک هویدا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به کمال وضاحت بیان کردن و آشکار کردن. (غیاث اللغات). نیک بیان کردن سخن را. (آندراج). اظهار و آشکار کردن چیزی است. می گویند شرح الغامض؛ یعنی مشکل را تفسیر و روشن ساختم. (از کشاف اصطلاحات الفنون): تشریح نهاد خود در آموز کاین معرفتی است خاطر افروز. نظامی. با فکر او چو سر به گریبان فرو کنم تشریح زلف خم بخمش موبمو کنم. کلیم (از آندراج ||). شرحه کردن گوشت. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کفاندن و پیدا کردن فربهی گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قطع کردن و جدا کردن فربهی بعض چیز از بعض دیگر و از آن است تشریح در نزد اطباء. (از اقرب الموارد ||). (اصطلاح پزشکی) بیان کردن حقایق و اشکال اعضای درونی و برونی و شمار استخوانها و بیان محل و پیوند هر عضو و بیان رگها و عصبها. (غیاث اللغات). به اصطلاح اطباء بیان کردن حقیقت اعضای بدن انسان را علم تشریح گویند. (آندراج). علمی که در آن بحث می کنند از آلات و ادوات بدن حیوانی. (ناظم الاطباء). بر خلاف علم فیزیولوژی که وظایف الاعضا می باشد. تشریح، علم به چگونگی اعضای جسم است. (الموسوعه العربیه). باز شناختن اعضا و جوارح کالبد انسان یا حیوان را از راه شکافتن بدن، تشریح یا کالبدشکافی گویند و این دانش پایه دانش پزشکی جدید را تشکیل میدهد. تشریح از دوران باستانی در میان اقوام ایرانی و هندی و مصری متداول بود و جای جای بر اثر نفوذ مذهبی شدت و ضعف داشته است. امروز در مراکز پزشکی، موضوع تشریح به چند قسمت تقسیم می شود. اگر در بیمارستان و برای تشخیص بیماری مریض، پس از مرگ کالبد را بشکافند تشریح مرضی نامند و اگر متعلق به دانستن کلیات اعضا و نسجهها و عناصر اولیه بدن باشد، آن را تشریح عمومی گویند و اگر برای شناختن جزء جزء اعضا و

اسامی و اشکال آنها و روابطی که با هم دارند و بالاخره ترتیب نسج و ظاهر و باطن و خصوصیات آنها باشد، آن را تشریح تفصیلی خوانند. رجوع به کتاب تشریح میرزاعلی صص ۶ - ۱۷ و مقدمه دکترا میراعلم بر کتاب کالبدشناسی توصیفی (کتاب اول) و کالبدشکافی شود.

تشریح کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) باز نمودن مطلبی. تفسیر کردن. شرح و بیان موضوعی غامض (||. اصطلاح پزشکی) کالبدشکافی. رجوع به تشریح شود.

تشریحی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب و متعلق به علم تشریح. (ناظم الاطباء).

تشرید.

[تَ] (ع مص) رانیدن. (تاج المصادر بیهقی). رمانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رانیدن و پراکنده نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طرد کردن. رمانیدن. تفریق. (از اقرب الموارد ||). شنوایدن عیب کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشرید.

[تَ] (ع مص) راننده و رمیده گردانیدن و پریشان و متفرق ساختن و منه: فشرذبهم من خلفهم فی قراءه الاغمش، و ابن جنی گوید ترکیب «ش ر ذ» را در کتب لغت ندیده و «ذال» باید بدل از «دال» باشد. (منتهی الارب). و رجوع به تشرید شود.

تشریر.

[تَ] (ع مص) به آفتاب خشک کردن. (تاج المصادر بیهقی). به آفتاب نهادن چیزی را تا خشک شود ||. مشهور و معروف کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشریز.

[تَ] (ع مص) عذاب کردن ||. دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشریح.

[تَ] (ع مص) بیان کردن راه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به آبشخور آوردن. (زوزنی). به آب آوردن شتران را که احتیاج به کشیدن دلو و ریختن آن در حوض نباشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرورفتن در آب ||. شرع قرار دادن سفینه را. (از اقرب الموارد ||). در عرف فقیهان و حقوق دانان، قانون نهادن. وضع قانون. قانون گذاری ||. در تداول خاص متشرعه، امر غیر مشروعی را بشرع منسوب داشتن، چنانکه امر غیر محرمی را حرام یا

عمل غیرواجب را واجب شمردن. بدعت نهادن. امر غیردینی را در دین وارد ساختن.

تشریف.

[ت] [ع مص] بزرگوار کردن. بزرگ قدر گردانیدن. (از اقرب الموارد). بزرگداشت. بزرگ داشتن. بزرگوار داشتن. حرمت داشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا): بوبشر تبنای رحمه الله هم امام بزرگ بود و به روزگار سامانیان، و ساخت زر داشت و بدان روزگار این تشریف سخت بزرگ بوده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۵). فرمود تا او را [فضل ربیع را] هم در سرایی که اعیان نشستندی جای معین کردند و امیدوار تربیت و اصطناع. در حال عبدالله طاهر از پیش خلیفه بیرون آمد و این تشریف که خلیفه فرمود بدو رسانید. (تاریخ بیهقی). و وی این تشریف را [نعت حمید امیرالمؤمنین را] در روزگار مبارک امیر مودود یافت. (تاریخ بیهقی). شرف چیز بهنگام پدید آید از او چون پدید آمد تشریف علی روز غدیر. ناصر خسرو. علی آن یافت ز تشریف که در روز غدیر شد چو خورشید درخشنده در آفاق شهیر. ناصر خسرو. از خلیفه اندرخواست که او را گرامی کند و به خانه وی رود به مهمانی ... تا او را اندر میان عرب تشریف بود. خلیفه اجابت کرد. (تاریخ بخارا). اما چون سوگند در میان است از جامه خانه خاص برای تشریف و مباحثات ... برگیرم. (کلیله و دمنه). تشریف ضربت او، ارواح وحشیان را تعلیم شکر دادی، هنگام انفصالش. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۲۹). بر در او چون درش حلقه بگوشی رفته ام تا پی تشریف سر، تاج کیان آورده ام. خاقانی (ایضاً ص ۲۵۷). اگر تشریف شه ما را نوازد کمر بندد رهی، گردن فرازد. نظامی. به تشریف حدیث از گنج میرفت غلام از ده، کنیز از پنج میرفت. نظامی. میم و واو و میم و نون، تشریف نیست لفظ مؤمن جز پی تعریف نیست. مولوی. ملک بهم برآمد و کشف خبر فرمود، قاصد را بگرفتند و رسالت بخواندند. نبشته بود که حسن ظن بزرگان بیش از فضیلت بنده است و تشریف قبولی که فرمودند، بنده را امکان اجابت آن نیست. (گلستان). اجزای خاک مرده به تشریف آفتاب بستان میوه و چمن لاله زار کرد. سعدی. - تشریف آوردن؛ آمدن شخص بزرگ. (ناظم الاطباء). آمدن. (آندراج). - تشریف بردن؛ رفتن. (ناظم الاطباء) (آندراج): شام هجران تو تشریف به هر جا ببرد در پس و پیش هزاران شب یلدا ببرد. ملا وحشی (از آندراج). به روزنم همه ذرات نور در جنگند از آن زمان که از این کلبه برده ای تشریف. طالب آملی (ایضاً). - تشریف دادن؛ بزرگ گردانیدن. بزرگی و فخر دادن. قدر دادن. شأن و مقام دادن کسی را: درخواه کز آن زبان چون قند تشریف دهد به بیتکی چند. نظامی. چون مطلع شد که صفات من در صفات او برسد، از حضرت خود مرا نام نهاد و بخودی خود مرا تشریف داد و یکتایی پدید آمد و دویی برخاست. (تذکره الاولیاء عطار). گر پای بر فرم نهی، تشریف قربت میدهی جز سر نمی دانم نهاد از عذر این اقدام را. سعدی. ز پشت پدر تا به پایان شیب نگر تا چه تشریف دادش ز غیب. (بوستان). هیهات که چون تو شاهبازی تشریف دهد بر آستانم. سعدی. میدهد تشریف غم هر گه که میخواهد به دل هیچ مانع نیست در باز است مهمان آشناست. شاپور طهرانی (از آندراج). و رجوع به تشریف آوردن شود. - تشریف داشتن؛ حضور داشتن. این کلمه را از جهت اکرام و احترام گویند: فلان در آن مجلس تشریف داشتند که این حادثه پیش آمد. || - حرمت داشتن. فخر داشتن. بزرگی داشتن: تشریف شهادت ز دم تیغ تو داریم فرض است در ارواح طواف جسد ما. طالب آملی (از آندراج). - تشریف شریف ارزانی داشتن؛ آمدن شخص بزرگواری بخانه شخصی کوچکتر از خود. (ناظم الاطباء). - تشریف فرما شدن؛ آمدن یا رفتن شخص بزرگ و گرانقدری به جایی. - تشریف فرمایی؛ ورود شخص بزرگ یا سلطانی بجایی. - تشریف فرمودن؛ تشریف دادن: و با فرمانبرداران چه تشریفها فرمود، تا تو زبان را پیوسته به شکر و ثنای خداوند مشغول سازی. (قصص الانبیاء ص ۳). - رئیس تشریفات؛ رسولدار. (یادداشت بخط دهخدا). در خارجه شخصی است که امور مهمانان سیاسی خارجی را از جهت پذیرایی و دید و بازدیدهای رسمی زیر نظر دارد. رجوع به تشریف و تشریف دادن و دیگر ترکیبهای تشریف شود. || بالا برآمدن جای دیده بان. || کنگره ساختن خانه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). ا) فارسیان بمعنی خلعت

آرند که امرا و سلاطین به کسی دهند برای بزرگ گردانیدن او و لفظ تشریف به لفظ پوشیدن و داشتن، و برای رفتن به لفظ بردن و دادن و آوردن و فرمودن مستعمل. (غیاث اللغات). و فارسیان به معنی خلعت با لفظ پوشیدن و در بر افکندن و داشتن و خواستن و به معنی رفتن با لفظ بردن و به معنی آمدن با لفظ دادن و آوردن و فرمودن استعمال نمایند. (آنندراج). خلعت و پایزه و پوششی که امرا و پادشاهان برای بزرگ گردانیدن کسی به وی دهند. (ناظم الاطباء). تشریف بمعنی خلعت، با لفظ پوشیدن و در بر افکندن و داشتن و خواستن و به معنی رفتن با لفظ بردن و به معنی آمدن با لفظ دادن و آوردن و فرمودن استعمال نمایند. (آنندراج). خلعت و بجز انواع جامه بر همه بخشش‌ها، چون اسب و غلام و کنیز و حتی ملک و امثال اینها اطلاق می‌شده و هر طبقه یا گروهی خلعتی خاص داشتند چون خلعت وزیران یا خلعت قضات یا خلعت دبیران و جز اینها: پس چون پیغمبر صلی الله علیه وسلم به خانه اندر دلتنگ شدی به کوه حرا رفتی و همی گشتی و به شب به خانه آمدی دل تافته و از این حال خدیجه سخت اندوهگین بودی تا آن روزی که خدای عزوجل خواست که او را تشریف رسالت پوشد. (ترجمه طبری بلعمی). خجسته بادت تشریف و خلعت سلطان فزونت بادا هر روز خلعت و ایجاب. مسعود سعد. امیر علی گفت پسر برهانی در این تشریفی که خداوند جهان فرمود [مراد اسبی است که سلطان سنجر به معزی بخشیده است] هیچ نگفتی. حالی دو بیتی بگوی. (چهارمقاله نظامی). نیست بر رای تو پوشیده که من خدمت تو از برای تو کنم، نزی تشریف و نواز. انوری. مرا مشرف دارد به خلعت و تشریف چو آستانش بیوسم به حرمت و تعظیم. سوزنی. دارد سر و تنم سر و پای و دل هوات تشریف تو، سلاح تن و سر، نکوتر است. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۷۶). دستار خز و جبهه خارا نکوست، لیک تشریف وعده دادن استر نکوتر است. خاقانی (ایضاً ص ۷۷). از حضرت بخارا تشریفی و خلعتی چنانکه به رسم اصحاب جیوش معتاد بود روانه کردند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۱۰۹). امیر المؤمنین القادر بالله خلعتی نفیس و تشریفی گرنامه به سلطان فرستاد که در هیچ عهد، هیچ کس را از ملوک و سلاطین، مثل آن... مشرف نگردانیده بود. (ترجمه تاریخ یمینی ص ۱۷۶). سلطان او را با تشریف لایق و خلعت گرنامه گسیل کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۴۱). به تشریف حدیث از گنج میرفت غلام از ده، کنیز از پنج میرفت. نظامی. پس آن گه داد با تشریف و منشور همه ملک مهین بانو به شاپور. نظامی. درم داد و تشریف و بناختش به قدر هنر مرتبت ساختش. (بوستان). نکونام را جاه و تشریف و مال بیفزود و، بدگوی را گوشمال. (بوستان). چه خوب است تشریف شاه ختن وزان خوبتر ژنده (۱) خویشتن. (بوستان). به طهارت گذران منزل پیری و مکن خلعت شیب چو تشریف شباب آلوده. حافظ. هرچه هست از قامت ناساز بی اندام ماست ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست. حافظ. از سپهر سفله تشریف تن آسانی مخواه پیرهن از چاه دارد یوسف کنعان درو. صائب (از آنندراج). گردد چو غنچه تنگ برش چتر سبز چرخ تشریف جاهت ار فکند در بر آفتاب. حسین ثنائی (از آنندراج). چرا نپوشد تشریف امتیاز از حق برهنه نیست به عهدش مگر که تیغ جهاد. کلیم (ایضاً). - تشریف بخشیدن؛ اهدا کردن خلعت: اگر بیگانگان تشریف بخشند هنوز از دوستان خوشتر گدایی. سعدی. - تشریف پوشیدن؛ خلعت و پایزه پوشیدن. (ناظم الاطباء). - تشریف دادن؛ خلعت دادن. (یادداشت مرحوم دهخدا). دادن پوششی به کسی بزرگداشت را: دادن تشریف تو از پی تعریف شاه بر سر ابنای عصر کرد مرا نامدار. خاقانی. ملک تشریف خاص خویش دادش ز دیگر وقتها دل بیش دادش. نظامی. قد چون سروش از دیوان شاهی به گلبن داده تشریف سپاهی. نظامی. - تشریف فرستادن؛ خلعت فرستادن. دادن پوشش و جز آن به کسی بزرگداشت را: خواجه تشریف فرستادی ز مال مالت افزون باد و خصمت پایمال. سعدی. (۱) - ن: ل: جامه.

تشریفات.

[ت] (ع) آرایش و زینتی که جهت پذیرائی میهمان محترم در خانه دهند و آنچه از مأكول و مشروب برای وی حاضر نمایند. (ناظم الاطباء). تکلفی که میزبان جهت خوشگذرانی میهمان کند.

تشریفاتچی.

[ت] (ا مرکب) کسی که برای پذیرایی میهمان محترم می‌گمارند. (ناظم الاطباء). مهماندار.

تشریق.

[ت] (ع مص) گوشت قدید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قدید کردن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قدید کردن گوشت در آفتاب. (از اقرب الموارد ||). بسوی مشرق شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سوی مشرق شدن و روی به مشرق کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نماز عید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): لانتشریق الافی مصر جامع. (منتهی الارب ||). خوبی و درخشش روی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). زیبا و تابان روی بودن ||. اندودن بنا با شارق (ساروج). (از اقرب الموارد ||). (ا) ایام تشریق سه روز است بعد از روز نحر. و یا این ایام را بدان جهت تشریق گویند که تا آفتاب تابان نشود، قربانی را نحر نکنند. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از آندراج). ایام تشریق سه روز بعد از عید اضحی است و ایام نحر سه روز است از عید اضحی و ک چهار روز شود که اول آن نحر است و لاغیر و آخر آن تشریق است نه جز آن و دو روز میانگین را نحر و تشریق نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون نقل از هدایه ||). (اصطلاح نجومی) اما ستارگان علوی دوری ایشان را از آفتاب هیچ حدی نیست و لکن آفتاب از ایشان سبکتر است و بر ایشان بگذرد و از ایشان دور شود تا ستاره علوی از زیر شعاع او بیرون آید و بامدادان بمشرق دیده آید و آن را تشریق خوانند. (التفهیم همایی ص ۸۱).

تشریک.

[ت] (ع مص) شراک در نعلین کردن. (تاج المصادر بیهقی). نعلین را شراک کردن. (زوزنی). شراک ساختن برای نعلین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شراک بستن نعلین را. (آندراج). بند انداختن کفش را. (از اقرب الموارد ||). فروختن بعض خریده را به قیمت خریده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هنباز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). انباز کردن کسی را. (آندراج). چون بسیاری از کتب لغت این کلمه را به شراک قرار دادن یعنی بند کفش انداختن تفسیر کرده و متعرض معنی دیگری برای آن نشده اند از اینجا تصور شده است که استعمال آن در معنی شریک ساختن مانند تشریک مساعی و امثال آن جزو غلطهای مشهور است ولی حقیقت آن است که در بعضی لغتها برای کلمه مزبور این معنی نیز قید شده است چنانکه فیومی در المصباح المنیر گوید: «و شرکت بینهما فی المال تشریکاً». بنابراین امثال تشریک مساعی را نمیتوان جزو غلطهای مشهور شمرد. (دکتر خیام پور، نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲).

تشریم.

[ت] (ع مص) شکافتن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). شکافتن چیزی. (از اقرب الموارد ||). خسته رمیدن صید. (منتهی الارب) (آندراج). نجات یافتن شکار زخم‌دار. (از اقرب الموارد).

تشرین.

[ت] (اخ) نام ماه رومی از ماههای پاییز. (از تاج العروس). نام دو ماه است از ماههای رومی. (منتهی الارب). دو ماه خریفی اند که

ترکان یکی را تشرین الاول و دیگری را تشرین الاخر گویند. (شرفنامه منیری). نام دو ماه در زبان رومی یکی را تشرین اولی گویند و آن را به هندی تقریباً کاتک گویند و دیگر را تشرین آخری نامند و آن را به هندی تقریباً آگهن خوانند. (غیاث اللغات) (آندراج). نام دو شهر است بین ایلول و کانون اول و آن دهمین ماه است و شماره روزهایش ۳۱ است و تشرین دوم و آن ماه یازدهم است و عده ایامش ۳۰ روز است. ج، تشارین. (از المنجد). تشرین اول، ماه اول از سال رومی و تشرین دوم ماه دوم آن. (ناظم الاطباء): تا چون مه آبان نباشد مه آذار تا چون مه آذار نباشد مه تشرین فرخی. بسیار شمرد بر تو گردون آذار و دی و تموز و تشرین. ناصر خسرو. - تشرین آخر؛ عقرب. (بحرالجمهر). ماه سوم پاییز. (السامی فی الاسامی). یا تشرین ثانی، اول آن مطابق است تقریباً با غره نوامبر قیصری و آدوکنیش ایرانی باستانی و بیست و هشتم آبانماه جلالی. (یادداشت مرحوم دهخدا). - تشرینان؛ مثنای تشرین. تشرین الاول و تشرین الثانی هی قبل الکانونین. (از تاج العروس). - تشرین اول؛ میزان. (بحرالجمهر). ماه دوم پاییز. (السامی فی الاسامی). غره آن مطابق است با نوزده درجه و چهل و هشت دقیقه میزان و بیست و هفتم مهرماه جلالی و سیزدهم اکتبر و باغیادیش ایرانی باستانی. و در توقیعات تقاویم این روز را روز جستن باد جنوب نویسند. (یادداشت مرحوم دهخدا). تشرین اول برابر است با ماه اکتوبر. (فرهنگ فارسی معین).

تشرز.

[تَ شَرَزُ] (ع مص) خشم گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده شدن برای جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آماده قتال شدن. (از اقرب الموارد).

تشن.

[تَ شَرَزُ] (ع مص) سخت شدن و درشت گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اشتداد. (اقرب الموارد ||). راست درایستادن با کسی در خصومت و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). برپا و آماده شدن برای کسی جهت خصومت و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مهیا شدن برای سجود: تشن للسجود؛ ای تهیا. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). آماده سفر شدن. (از اقرب الموارد ||). بر زمین زدن صاحب خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || دشوار و سخت گردیدن چیزی بر کسی. (از اقرب الموارد ||). خوابانیدن گوسفند برای ذبح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشریب.

[تَ] (ع مص) باریک و پژمرده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوار و باریک ساختن اسب. (از اقرب الموارد).

تشرین.

[تَ] (ع مص) بر زمین زدن: شزن صاحبه تشریناً؛ بر زمین زد او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تشن شود.

تشیع.

[تَ] (ع مص) نعلین را شیع کردن. (زوزنی). دوال ساختن برای نعل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشصیر.

[ت] [ع مص] چوب شصار در بینی نافه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشطیء.

[تء] [ع مص] روان شدن هر دو کرانهء رودبار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشطیب.

[ت] [ع مص] بریدن پوست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و كذلك السنام. (منتهی الارب) (آندراج).

تشطیح.

[ت] [ع مص] بی حیایی کردن ||. به اصطلاح صوفیه کلمات مخالف ظاهر شرع گفتن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تشطیر.

[ت] [ع مص] مال را به دو نیمه کردن با کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نصف کردن چیزی. (از اقرب الموارد ||).
 یک نیمهء پستان دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دو خلف اشتر بستن. (تاج المصادر بیهقی). دو پستان نافه را بستن و دو دیگر گذاشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اصطلاح بدیع) افزودن بر کل شطری از شعر، شطر دیگری (مولده). (از اقرب الموارد). قسمی از سجع است و آن قرار دادن هر یک از دو نیمهء شعر است مسجع به سجعی مخالف سجع نیمهء آخر. و این که در این تعریف قید شده است که هر یک از نیمهء شعر دارای سجعی باشد مخالف سجع دیگر برای آن است که جایز است هر دو نیمه را مسجع خوانند. از قبیل تسمیهء جزء به اسم کل مانند این بیت شعر: تدبیر معتصم بالله منتقم لله مرتغب فی الله مرتقب. مرتغب یعنی راغب در آنچه وسیلهء نزدیکی برضای حق باشد و مرتقب یعنی انتظاردارندهء ثواب یا بیمناک از عقاب حق که در سجع اول مسجع میمی و در ثانی مسجع بایی آورده. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تشطیط.

[ت] [ع مص] درگذشتن از حد و اندازه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشطیة.

[ت ی] [ع مص] پوست از شتر باز کردن و جدا کردن گوشت آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||).
 کم کردن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشطی.

[ت شَطْطی] [ع مص] توتو از هم برخاستن نی و آنچه بدان ماند چون بشکند. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). انشقاق پی: «کالدترین تشطی عنهما الصدف». (از اقرب الموارد). گفتن پی. (منتهی الارب)

(آندراج) (ناظم الاطباء ||). برجستن پارهء چوب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده شدن قوم. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشظیظ شود.

تشظیظ.

[ت] (ع مص) پریشان و متفرق ساختن قوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشظی و تشظیة شود.

تشظیة.

[ت ی] (ع مص) پریشان و متفرق کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشعب.

[ت شَعُّع] (ع مص) پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شاخ شاخ گردیدن راه و درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشعث شود ||. شاخ در شاخ شدن و گروه در گروه شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). همدیگر دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباعد از چیزی. (از اقرب الموارد ||). نیکو گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انصلاح چیزی. (از اقرب الموارد ||). مردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشعث.

[ت ش عُّع] (ع مص) پراکنده شدن و شاخ شاخ شدن. (تاج المصادر بیهقی). پراکنده و پریشان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفرق قوم. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشعب شود ||. بر همدیگر نشستن موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تشعث ماله؛ اخذه و منه: تشعث الدهر فلاناً. (اقرب الموارد ||). کم خوردن طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). داخل کردن تشعیث در شعر. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشعیث شود.

تشعر.

[ت شَعُّع] (ع مص) باموی گشتن. (تاج المصادر بیهقی). موی بر آوردن بچه در شکم و باموی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). موی بر آوردن جنین. (از اقرب الموارد).

تشعشع.

[ت ش ش] (ع مص) اندک ماندن از ماه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سپری شدن روزهای ماه جز مقدار کمی از آن: تشعشع الشهر تقضی الاقله. (از اقرب الموارد ||). شعاع انداختن. پرتو افکندن. پرتو افکنی. درخشندگی. ج، تشعشعات. (فرهنگ فارسی معین ||). اصطلاح فیزیکی) در فیزیک تشعشع بمجموعهء عناصری اطلاق میشود که همواره ایجاد موجی می کنند و با موج در فضا انتقال می یابند. توضیح: از آنجا که اساس تشعشع بر موج است، همواره دو تشعشع از یکدیگر - بر اثر فرکانسی که امواج آنها

ایجاد می کنند - متمایز می گردند. اگر سرعت انتشار موج تشعشعی «V» و طول موج آن «λ» و فرکانس آن F باشد این رابطه بین آنها برقرار است: $V = F \cdot \lambda$ در این رابطه λ طول موج است و V بر حسب آن و F تغییر می کند. در تلفنهای بی سیم تشعشعات هرترزی ای(۱) بکار می رود که با طول موجهای متغیر از چند دسیمتر تا دوهزار متر اندازه آن تغییر می کند و سرعت انتشار نور و تشعشعات الکترومغناطیسی با طول موج بلند سیصد هزار کیلومتر در ثانیه است و این سرعت برای اشعه a صادر از پاره ای از اجسام رادیواکتیو در حدود بیست هزار کیلومتر در ثانیه می باشد و از آن اشعه " که معمولاً بیشتر است و اشعه کاتودیک(۲) از ۲۲۰۰۰ کیلومتر تا ۵۰۰۰۰ کیلومتر در ثانیه تغییر می کند. همواره می توان با استفاده از منشوری بوسیله انکسار یا انحرافی در یک شبکه طیفی از یک دسته شعاعی نورانی(۳) که نور آن مونوکروماتیک(۴) نباشد بوجود آورد و وضع آن دسته شعاعی نو را مطالعه نمود و بهمین طریق ممکن است در سایر تشعشعات عمل کرد یعنی با استفاده از منشورهایی که جنس اجسام سازنده آن بخاصیتی است که کمتر تشعشعات آن را بخود می گیرد و یا با به کار بردن شبکه هایی بسیار ظریف و متناسب با طول موج تشعشع طیف تشعشع بوجود آورد و در آن مطالعه کرد. این عمل که اساس اسپکتروسکوپی(۵) نور است بتازگی برای تبیین وضع ساختمانی کریستالهایی بکار می رود که از آن اشعه ای با طول موج بسیار کوتاه می گذرانند. میدانهای الکتریکی و مغناطیسی بر تشعشعات اثر می گذارند و موجب میشوند که بتوانیم از آن بوسیله ثبت عکاسی طیفهایی بدست آوریم از روی کیفیت یک تشعشع همواره می توان شدت آن را ملاحظه کرد و این شدت بطریق فوتومتری - مستقیم و یا غیرمستقیم - قابل اندازه گیری است. (۱) - Hertzienne. (۲) - Rayons cathodiques. (۳) - Faisceau de lumiere. (۴) - Monochromatique. (۵) - Spectroscopie.

تشعشعی.

[ت ش ش] (ص نسبی) منسوب به تشعشع. - حرارت تشعشعی؛ حرارتی است که بر اثر تشعشع از جایی به جای دیگر منتقل می گردد مانند دستگاههای حرارتی تشعشعی که با نصب لوله های مخصوص در جدار ساختمان و گذراندن آب یا هوای گرم از آنها موجب گرم شدن اتاقهای ساختمان می شود. و رجوع به کتاب علم و زندگی صص ۱۶۷ - ۱۶۹ و تشعشع شود.

تشعیب.

[ت] (ع مص) جدا و متفرق کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). متفرق کردن چنانکه قابل بازگشت نباشد. (از اقرب الموارد ||). کاسه وابستن. (تاج المصادر بیهقی). کاسه وا در بستن. (زوزنی). در بستن کاسهء شکسته را (از لغات اضداد است). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشعیث.

[ت] (ع مص) پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). پریشان کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور کردن و دفع نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دفع کردن و راندن از کسی. (از اقرب الموارد ||). نکوهیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به نیکی رسانیدن کسی را || خوردن مقدار کمی از طعام ||. آوردن شاعر تشعیث را در شعر خود. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح عروض) آن است که فاعلاتن را مفعولن کنند و در این تغییر عروضیان را اختلاف است. بعضی گفتند که عین انداخته اند فالاتن مانده است مفعولن بجای آن نهاده اند و بعضی گفته اند لام انداخته اند فاعلاتن مانده است مفعولن به جای آن نهاده اند. زجاج که یکی از ائمهء نحو و لغت بوده است می گوید: پیش من

بصواب نزدیکتر آن است که گوئیم فاعلاتن را خبن کرده اند فاعلاتن بمانده است آنکه عین را ساکن گردانیده اند فع لائن شده است، مفعولن بجای آن نهاده اند ازبهر آن که ما را در بحر کامل تسکین متحرک دومین از فاصله، معهود است و هیچ جایگاه خرم و تد در میان جزوی نداریم و مفعولن چون از فاعلاتن خیزد آن را مشعت خوانند یعنی ژولیده و آشفته گردانیده. (المعجم فی معائیر اشعار العجم چ مدرس رضوی ص ۳۸). و رجوع به تعریفات جرجانی شود.

تسعیر.

[ت] [ع مص] موی بر آوردن بچه در شکم. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). موی بر آوردن جنین. (از اقرب الموارد ||). موی را داخل موزه کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آستر کردن موزه به موی. (از اقرب الموارد).

تسعیل.

[ت] [ع مص] برافروختن آتش را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسغیر.

[ت شَعْبُ] [ع مص] پیچان وزیدن باد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تشغزب شود.

تسغیر.

[ت شَعْبُ] [ع مص] بحد نهایت رسیدن در بدی ||. بغایت جهد و امکان رفتن شتر و سخت دویدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسغزب.

[ت شَعْبُ] [ع مص] پیچان وزیدن باد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تشغیر شود.

تسغیب.

[ت] [ع مص] شغب کردن. (تاج المصادر بیهقی). برانگیختن فتنه و بدی و تباهی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسغیة.

[ت ی] [ع مص] قطره قطره چکانیدن کمیز را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). قطره قطره بول کردن مرد. (از اقرب الموارد).

تسفع.

[ت شَفُ] [ع مص] شفاعت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شفاعت خواستن. (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). در جمله زیر به معنی درخواست و خواهش کردن آمده است: و از من اندرخواست به

وجه تشفع و تضرع و تقرب ... و نرم تر قولی التماس کرد تا سؤالاتی که اندر آن قصیده است، به نام او حل کرده شود. (جامع الحکمتین ناصر خسرو چ معین ص ۱۷).

تشفی.

[تَ شَفَّ فِی] (ع مص) شفا جستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). شفا یافتن: تشفی بکذا و اشتفی به اشتفاء؛ نال به الشفاء. (از اقرب الموارد ||). شفا یافتن از خشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بری شدن از خشم. (از اقرب الموارد). از غضب و کینه رستن. (آندراج): علی رايض حسنک را به بند می برد و استخفاف می کرد و تشفی و تعصب و انتقام می بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۷). چون بازجستی نبود کار او را و حال او را [حسنک را] انتقامها و تشفی ها رفت. (تاریخ بیهقی ایضاً). و تشفی و تلافی خلل جز بمظاهرت و مضافرت آن دولت ممکن نگردد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۶۸). جز به عبدهء نار و عندهء کفار و تشفی به درک ثار راضی نشدند و سه روز متواتر در پی ایشان می رفتند. (ترجمهء تاریخ یمینی ایضاً ص ۴۱۸). - تشفی جستن؛ شفا یافتن. تسکین و آرامش یافتن از درد و خشم و جز آنها: از درد آن تشفی جوید و هر یک را از آن زمره مکافاتی واجب دارد. (جهانگشای جوینی). - تشفی خاطر؛ آسایش خاطر از غیظ و خشم. (ناظم الاطباء). - تشفی دادن؛ تسکین دادن. شفا دادن. آرام کردن کینه و خشم و جز آنها: و کینهء قدیم را که در دل داشت تشفی داده. (جهانگشای جوینی).

تشفیر.

[ت] (ع مص) کم و قلیل شدن مال و رفتن آن. (از اقرب الموارد ||). نزدیک فروشدن گردیدن آفتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به غروب نزدیک شدن خورشید. (از اقرب الموارد ||). اطلاع یافتن مرد بر کاری و آگاه شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). اشراف مرد بر امری. (از اقرب الموارد ||). گاییدن زن را بر کنارهء فرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشفیح.

[ت] (ع ص) شفاعت کسی بدادن. (زوزنی). شفاعت دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: شفح شفاعة فشفعته؛ ای طلب المعاونة قبلت شفاعته ای طلبه و اعطيته الشفاعه. (اقرب الموارد ||). شفح یا جفت چیزی گردانیدن. (از اقرب الموارد).

تشفیف.

[ت] (ع مص) سودمند شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). افزون گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سست و ضعیف گردیدن اندوه. (از اقرب الموارد).

تشفیق.

[ت] (ع مص) کم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کم کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). بد یافتن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشفیه.

[تَی] (ع مص) سودمند گردیدن || افزون شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تَشَقُّقٌ.

[تَ شَقُّ قُ] (ع مص) شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شکافته شدن هیزم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مطاوعهء تشقیق؛ شکافته شدن هیزم. (از اقرب الموارد): و حال زهره فی تشقیقه کحال السوسن فی اول انفتاحه. (ابن الیطار). حجر خزفی، حجر شبیه بالخزف، سریع التشقیق. (ابن الیطار). ثم یتشق وجهه و یفور منه الماء. (نخبة الدهر دمشقی ||). نیک پیدا گردیدن برق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). لاغر گردیدن اسب. (از اقرب الموارد).

تَشْقِیح.

[ت] (ع مص) رنگ برآوردن غوره خرما. (زوزنی). رنگ کردن غوره خرما و سرخ گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَشْقِیص.

[ت] (ع مص) اعضای ذبیحه را جدا کرده در میان شرکاء بخشهای برابر کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جدا کردن اعضای ذبیحه بخش کردن آن بین شرکا به بخش های مساوی ||. پاره پاره کردن گوشت را برای فروختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تَشْقِیق.

[ت] (ع مص) نیک بشکافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکافتن هیزم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هیزم و جز آن شکافتن. (آنندراج ||). سخن را به نیکوروش بیرون آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخن را نیکو بیرون آوردن. (آنندراج). سخن را به نیکوترین مخرج بیرون آوردن و در حدیث «تشقیق الکلام علیکم شدید»؛ ای التطلب فیہ لیخرجه احسن مخرج. (از اقرب الموارد).

تَشْقِیة.

[تَی] (ع مص) رنگ کردن غوره خرما. يقال: شقه النخل تشقیها؛ ای شقحها. رنگ گرفتن غوره خرما. يقال: شقه النخل تشقیها؛ ای شقحها. (منتهی الارب). رنگ گرفتن غوره خرما بن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشقیح شود.

تَشْک.

[ت] (ا) طسق معرب تشک فارسی است و معنی آن وظیفه ای است که بر اصناف زروع نهند بر هر جریبی و آن را به فارسی تشک گویند، یعنی اجرت. (مفاتیح خوارزمی). و رجوع به طسق شود.

تَشْک.

[ت ش] (۱) دوشک و نهالی و بستر و فراش. (ناظم الاطباء). و رجوع به توشک شود.

تشر.

[ت شَكْ كُ] (ع مص) سپاس داری نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سپاس داری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). با لام متعدی شود. يقال: تشکر له بلائه؛ ای شکر له بلاء. (منتهی الارب). سپاسگزاری کردن.

تشک.

[ت شَكْ كُ] (ع مص) بگمان افتادن. (تاج المصادر بیهقی). گمان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در شک افتادن. (تاج المصادر بیهقی). گمان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در شک افتادن. (غیاث اللغات) (آندراج). شک کردن در امری. (از اقرب الموارد).

تشکل.

[ت شَكْ كُ] (ع مص) صورت گرفتن چیزی. (ناظم الاطباء). (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد). بعضی از میوه پخته شدن. (تاج المصادر بیهقی). به پختن در آمدن انگور و رسیده شدن بعض آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نیم رس شدن انگور. (آندراج).

تشکن.

[ت كْ] (اخ) دهی از دهستان سماق، بخش چگنی شهرستان خرم آباد. کوهستانی و معتدل است و ۴۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از سراب رفسنجان و محصول آنجا غلات و لبنیات است و مردم آنجا به زراعت و گلخانه داری اشتغال دارند. و در چادر و خانه ساکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تشکی.

[ت شَكْ کِی] (ع مص) گله کردن. (تاج المصادر بیهقی). گله کردن از کسی. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکوه کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد). شکوه (۱) ساختن زن تا دوغ زند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - شکوه بفتح اول و سوم و سکون دوم پوست بره شیرخوار که در وی شیر و آب نهند. (منتهی الارب).

تشکی.

[ت ش] (اخ) دهی از دهستان سرطا، بخش رامهرمز شهرستان اهواز. ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه رامهرمز و محصول آنجا غلات و برنج است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تشکید.

[ت] (ع مص) دادن و بخشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشکیدزه.

[تُ دَر] (اخ) از قریه های سمرقند است که احمدبن محمد تشکیدزی از آن جا است. (از معجم البلدان).

تشکیدزی.

[تُ دَر] (اخ) احمدبن محمد از مردم تشکیدزه سمرقند است که از وی امام السعید ابوالمظفر بن ابی اسعد حدیث کرد. (از معجم البلدان).

تشکیر.

[ت] (ع مص) سپاس داری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشکر شود.

تشکیک.

[ت] (ع مص) به شک افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در گمان افکندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در شک افکندن کسی را. (غیاث اللغات). در شک انداختن. (آندراج (||)). اصطلاح منطق) تشکیک در لغت به معنی شک و تردید است و به این معنی است که یک لفظ دارای مفهوم واحدی باشد ولیکن اموری که آن مفهوم شامل آن میشود، متفاوت می باشند به تقدیم و تأخر و بالجمله کلی را مشکک می گویند در صورتی که افراد و مصادیق آن به یکی از جهات با یکدیگر مختلف باشند به نحوی که اطلاق آن بر هر فرد به یکی از جهات اولویت داشته باشد تا اطلاق آن بر فردی دیگر چنانکه اطلاق مفهوم نور بر نور قوی و شدید، مقدم است تا اطلاق آن بر نور ضعیف و اطلاق آب، بر آب دریا، مقدم است، تا اطلاق آن بر آب موجود در ظرف کوچک. و اطلاق عالم، بر شخصی که جامع علوم باشد اولویت و تقدم دارد تا اطلاق آن بر کسی که یک مسأله از علوم را بداند. و بهمین طریق تمام موجودات از لحاظ مراتب وجودی یکسان نمی باشند و هر یک در مرتبت خاصی قرار گرفته اند که از لحاظ شدت و ضعف متفاوتند. بعضی از لحاظ وجودی مقدم و بعضی مؤخر و همین طور از لحاظ کمی و کیفی و غیره متفاوتند. در هر حال تمام موجودات عالم، وجوه مشترکی دارند و وجوه امتیازی و همان مابه الامتیاز است که در انواع و افراد، نوعی و صنفی موجب تشکیک است. و هر فردی از نوعی را موجود جدا از سایر افراد همونوع خود نشان میدهد. و تشکیک به همین اعتبار گفته می شود. (فرهنگ علوم عقلی). و رجوع به اسفار ج ۲ ص ۱ شود. - تشکیک اتفاقی؛ این اصطلاح را آخوند ملاصدرا در مواردی بکار برده است و ظاهراً مراد او از این نوع تشکیک نحوه تشکیک خاص است که در وجوه قائل است. که نه از قبیل تشکیک عامی است و نه خاصی. و شاید نظر او این باشد که وجود با آنکه در حقیقت نوعیه یکسانند در مراتب مشککند و در عین اتحاد در نوع به کمال و نقص میکنند و تشکیک آنها در مراتب است. و آن مراتب هم امور عدمی هستند و بنابراین در عین اتفاق در نوع، مشکک می باشند. (از اسفار ج ۱ ص ۱۴). - تشکیک خاص؛ تشکیک را در موردی خاص گویند که مابه الاختلاف در آن عین مابه الاتحاد باشد نه به امور زائده بر ذات. (فرهنگ علوم عقلی). - تشکیک عامی؛ تشکیک را در موردی عامی گویند که مابه الاختلاف در آن غیر مابه الاتحاد باشد. و در حقیقت تشکیک به امور زائده بر ذات باشد از قبیل عوارض و قوایل. (فرهنگ علوم عقلی دکتر سجادی صص ۱۶۱ - ۱۶۲). و رجوع به تعریفات جرجانی و کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تشکیل.

[ت] [ع مص] صورت کردن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صورت دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). تصویر چیزی. (از اقرب الموارد). شکل کشیدن. (غیاث اللغات ||). ساختگی و صورت بستگی و انتظام و ترتیب. (ناظم الاطباء ||). موی پیش سر را در حوصله بافتن زن، چپ و راست. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). بافتن زن موی پیش سر را که مجتمع کرده باشد بچپ و راست. (از ناظم الاطباء ||). به پای بند بستن پای ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مشتهبه گردیدن کار و پوشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). التباس کاری. (از اقرب الموارد ||). رسیدن انگور یا به رسیدن در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ا. هیكل. کالبد. (ناظم الاطباء). - تشکیلات؛ سازمان (۱). (فرهنگستان). - تشکیل دادن؛ صورت دادن. شکل دادن. سازمان دادن. - تشکیل شدن؛ صورت گرفتن. شکل گرفتن. سازمان گرفتن. و رجوع به سازمان شود. (۱) - Organisation.

تشکیه.

[تَی] [ع مص] شکوه ساختن زن تا دوغ زند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکوه ساختن برای دوغ زدن. (آندراج) (از اقرب الموارد). و رجوع به تشکی شود.

تشلسل.

[تَ شَ شُ] [ع مص] چکانیدن و ریختن شمشیر خون را: تشلسل السیف بالدم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). حدیث: یتشلسل دماً؛ ای یتقاطر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ریختن و چکانیدن کمیز. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تسلیخ.

[ت] [ع مص] برهنه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسلیخ.

[ت] [ا] سجاده بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۷۷) (اوبهی). سجاده و جای نماز باشد. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی). سجاده و مصلی. (شرفنامه منیری). همان تسلیخ که سجاده باشد. (انجمن آرا) (آندراج). دکتر محمد معین در حاشیه برهان آرد: در سه نسخه از لغت فرس اسدی هم کلمه تسلیخ بمعنی سجاده آمده و بیتی نامفهوم از ابوالعباس شاهد آمده، بگمان ما این هیأت غریب، که هیچ شباهتی با وزن و هیأت معهوده کلمات فارسی و قیافه آنها ندارد یا محتملاً از یکی از السنهء سامی و آرامی از قدیم الایام در زبان فارسی داخل شده بوده است و بعدها مهجور و متروک شده یا آنکه صاف و ساده تصحیف کلمه تسبیح بوده است که کسی در عبارتی بواسطه کم و زیادبود نقاط آن این کلمه را بد خوانده و به تسلیخ یا تسلیخ تصحیف کرده بوده و از پیش و پس عبارت هم معنی سجاده برای آن حدس زده بوده است. در هر حال صحت و اصالت این کلمه تا درجهء زیادی قرین شک و تردید در ذهن انسان جلوه گر می شود. (نقل به اختصار از مقالهء علامهء مرحوم قزوینی بعنوان «تسبیح بمعنی سبحة صحیح و فصیح است» در مجلهء یادگار سال ۲ شماره ۵): این سلب من در ماه دی دیده چون تسلیخ در کیشان (؟) ابوالعباس (از لغت فرس اسدی). و رجوع به تسبیح و تسلیخ شود.

تشمّت.

[تَ شَمُّ مٌ] (ع مص) خائب بازگردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خائب و بدون غنیمت بازگشتن قوم. (از اقرب الموارد).

تشمّر.

[تَ شَمُّ مٌ] (ع مص) خرامیدن در رفتن یا به سرعت رفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکرده شدن. (تاج المصادر بیهقی). آماده شدن کار را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). اراده کردن و مهیا شدن برای کاری. (از اقرب الموارد): شیر تشمر او [شتر به] را مشاهدهت کرد. (کلیله و دمنه). ابوعلی به مرو رفت و بحضرت بخارا کس فرستاد و بحقوق اسلاف و توفیر بر شرایط عبودیت و تشمر بر لوازم خدمت و تکاثر به اقارب و موالی خویش توسل ساخت. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۱۱۰ ||). بشتاب رفتن اسب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشمیر شود.

تشمز.

[تَ شَمُّ مٌ] (ع مص) برگردیدن گونه‌ه روی کسی و ترنجیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمعر و تقبض روی. (از اقرب الموارد).

تشمس.

[تَ شَمُّ مٌ] (ع مص) در آفتاب ایستادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در آفتاب نشستن و ایستادن. (از اقرب الموارد ||). بخل ورزیدن بر کسی. (از اقرب الموارد).

تشمس.

[تَ شَمُّ مٌ] (اخ) شهری است قدیمی در مغرب و بارهء کهنی در آنجا باقی است ... (از معجم البلدان). صاحب الحلل السندسیه میم را مکسور ضبط کرده و نویسد: شهر بزرگی بود. باره ای از سنگ دارد که بر نهر سفدر مشرف است و بین آن تا دریا قریب یک میل فاصله است. این شهر قراء آبادی دارد که بربرها در آن زندگی می کنند، بر اثر فتنه ها و جنگ های متوالی ویران گردید. (از حلل السندسیه ج ۱ ص ۴۵).

تشمص.

[تَ شَمُّ مٌ] (ع مص) ترنجیده و در گرفته شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشمعل.

[تَ شَعُّ عٌ] (ع مص) متفرق شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تفرق قوم. (از اقرب الموارد).

تشمق.

[تَ شَمُّ م] (ع مص) شادمان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنشط مرد. (از اقرب الموارد ||). غیرت و رشک خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تشمق الرجل اذا تنشط و غار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشمُل.

[تَ شَمُّ م] (ع مص) چادر مشمل پوشیدن و صاحب آن شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشمم.

[تَ شَمُّ م] (ع مص) بوییدن بدرنگ. (تاج المصادر بیهقی). بوییدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بوییدن و گویند بوییدن به آهستگی. (از اقرب الموارد).

تشمیت.

[ت] (ع مص) دعا کردن کسی را که عطسه زند. (دهار). دعای عطسه گفتن یا عام است و منه حدیث: زواج فاطمه علیها الصلوٰة و السلام فاتهما فدعا لهما و شمت علیهما ثم خرج. و دعای عطسه مسنون است نزد شافعی و دیگران مر شونده را و مشهور از مالکیه و جوب آن است. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دعا کردن عطسه کننده را. (از اقرب الموارد ||). خائب و خاسر گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراهم آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشمیر.

[ت] (ا) دوايي است که آن را بسفایج خوانند و به این معنی با فوقانی مابین شین و میم هم بنظر آمده است که تشمیر باشد. (برهان آندراج). بسفایج. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسفایج و بسپایه شود.

تشمیر.

[ت] (ع مص) جامه فراهم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). جامه فاهم گرفتن. (زوزنی). جامه را فراهم گرفتن. (دهار). برداشتن جامه را و برچیدن: شمر الثوب عن ساقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دامن بر میان زدن. (آندراج ||). درایستادن در. (تاج المصادر بیهقی). عزیمت کاری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خرامیدن در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شتابانیدن کسی را در راه رفتن. (از اقرب الموارد ||). کوشیدن و سرعت نمودن در رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کوشیدن در رفتن. (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سبکی و شتابی کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سبکی کردن در کار. (از اقرب الموارد). مجازاً چستی و چالاکی. (غیاث اللغات). چست شدن در کاری. (آندراج ||). رها کردن کشتی و جز آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کشتی و غیر آن روان کردن. (آندراج). ارسال کشتی و جز آن. (از اقرب الموارد ||). اراده کردن کاری را. (از اقرب الموارد).

تشمیز.

[تَ زَ] (۱) چشمیزک است که شیرازیان چشم خوانند و آن تخمی است سیاه و املس که با نبات ساینند و در چشم کشند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). معرب از فارسی، دانه های سیاهی است که در یمن برآید و آن را در شفای بیماریهای چشم بکار برند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۷). معرب از چشمیزک فارسی است و او را چشمک و چشم نامند. دانه ای است بقدر به دانه مثلث و سیاه و براق در آخر دویم گرم و خشک و جالی و با اندک حدت و بغایت قابض و محلل و مقوی باصره و جهت دمه و غشاه و جراحت قضیب و اعضای عصبانی نافع و چون در جوف پیاز یا خمیر گذاشته در زیر آتش پخته پس مقشر کرده با نبات و زعفران و مامیران کحل ترتیب دهند در اکثر امراض چشم قوی الاثر است. (تحفه حکیم مؤمن).

تشمیس.

[تَ] (ع مص) چیزی را به آفتاب سوختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در آفتاب گستردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آفتاب دادن و به آفتاب خشک کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا): و یشمس [عصاره الحصرم] فی اناء من نحاس. (ابن البیطار). اذا اغرقت [ذرایح] فی دهن و شمست فیہ اسبوعاً. (ابن البیطار ||). پرستیدن آفتاب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شماس شدن و ممارست کردن در عمل شمامسه. (از اقرب الموارد). و رجوع به شماس شود ||. تنفر داشتن: الا ان تشمس من ظلم؛ ای تنفر. (از اقرب الموارد).

تشمیص.

[تَ] (ع مص) بدرستی راندن ستور را یا عام است: شمس الدواب تشمیصاً (۱ ||). درخستن ستور را به چوب تا شتاب رود. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چ تهران و به تقلید آن در ناظم الاطباء بدرستی راندن آمده ولی صحیح بدرستی است چنانکه در اقرب الموارد آمده است: شمس الدواب؛ طرفها طرداً عنیفاً.

تشمیع.

[تَ] (ع مص) بر بازی انگیختن کسی را و بازی کنانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر بازی برانگیختن کسی را. (از اقرب الموارد ||). غوطه دادن جامه را در موم گذاخته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشمیل.

[تَ] (ع مص) دامن برچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). صاحب چادر مشمل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به شمله پیچیدن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تشمیم.

[تَ] (ع مص) بویدن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشن.

[تَ / تِ شَ] (۱) جاکشو است و آن دانه باشد نرم و سیاه و لغزنده از عدس بزرگتر که در داروهای چشم بکار برند. (برهان)

(آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء).

تشن.

[تَشَنُ] (اخ) (۱) شهری در سیلزی که در سال ۱۷۷۹ م. در این شهر قرارداد صلحی بین فردریک دوم پادشاه پروس و ماری ترز ملکه اتریش منعقد گردید و جنگ بر سر باویر خاتمه یافت. این شهر در سال ۱۹۲۰ م. به دو قسمت تقسیم شد. قسمتی با ۳۴۹۰۰ تن سکنه به چکسلواکی و قسمت دیگر با ۲۰۰۰۰ تن سکنه به لهستان واگذار شد. (۱) - Teschen.

تشنج.

[تَشَنُ] (ع مص) انجوغ گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). در کشیدگی و ترنجیدگی پوست. يقال: تشنج جلد؛ ای تقبض. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کشیده شدن عضو که از حرکت انبساطی بازماند، خواه از برودت، خواه از یبوست. (غیاث اللغات) (آندراج). بهم باز آمدن و کوتاه شدن عضله‌ها و عصب‌ها باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). تقلصی است که بر عصب عارض گردد و مانع انبساط اعضاء شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از بحر الجواهر): بود کمپیری نودساله کلان پرتشنج روی و رنگش زعفران. مولوی. از تشنج رو چو پشت سوسمار رفته نطق و طعم دندانها ز کار. مولوی. برف گشته موی همچون پَر زاغ وز تشنج روی گشته داغ داغ. مولوی ||. لرزیدن. (فرهنگ فارسی معین ||). در فارسی معاصر بهم ریختگی، هیجان و آشوب را گویند: بازار متشنج است. اوضاع متشنج است. اوضاع دچار تشنج شده. و رجوع به متشنج شود.

تشنج.

[تَشَنُ] (ع مص) کوشیدن ستور و جز آن در رفتن: تشنج البعیر اذا عدا عدواً شدید. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). آماده شدن جنگ را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آماده شدن برای کاری. (از اقرب الموارد). || سلاح درپوشیدن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (منتھی الارب ||). غارت پراکنده کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده کردن غارت. (از اقرب الموارد ||). کهنه و پاره شدن جامه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکافته شدن جامه. (از اقرب الموارد ||). زشت گردیدن حال قومی بر اثر اختلاف و پریشانی رأی آنان ||. اراده کاری شنیع کردن. (از اقرب الموارد).

تشنف.

[تَشَنُ] (ع مص) با برگوشی شدن. (تاج المصادر بیهقی). ورگوشی در گوش کردن. (زوزنی). با ورگوش شدن. (دهار). گوشواره نهادن خود را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشنک.

[تَشَنُ] (۱) از پیش سر، جایی را گویند که در کودکی نرم و جهنده می‌باشد و آن را به عربی یافوخ خوانند. (برهان) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). و جاندا نه نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به یافوخ و جاندا نه شود.

تشنک.

[تَشَنَ] (۱) (۱) سواک النبى. ناعمه. ابوشوشه. قویسه. مریمیه. سلبيه. مریم گلی. (۲) و امروز باغبانهای ما سلبی گویند. (یادداشت مرحوم دهخدا). (۱) - (۲) Sauge) - سعید نفیسی در کتاب لغت فرانسه ذیل «سوژ» آرد: گیاه تشنک. مریم گلی. بهمن. بهمن احمر. بهمن سرخ. بیریمیه. بهمنان. شالیبه. قویسه. ناعمه - انتهی. لا-تینی «سالویا» نوعی از این گیاه که دارای گل‌های سرخ رنگ است جهت زینت بکار آید. نوع دارویی آن دارای گل‌های بنفش است و از خانواده لابیاسه (Labiacees) می باشد. (از لاروس). و رجوع به واژه نامه گیاهی دکتر زاهدی صص ۱۶۲ - ۱۶۳ شود.

تشنگی.

[تَن / ن] (حامص) عطش. (آندراج). پهلوی تیشنه کیک (۱) حاصل مصدر از تشنه. عطش. (حاشیه برهان چ معین). عطش و آب طلبیدن طبیعت. میل به نوشیدن آب داشتن. (ناظم الاطباء): ز بس تشنگی چاک گشته زبان پر از خاک آورد گشته دهان. فردوسی. شد از رنج و از تشنگی شاه مات چنین یافت از چرخ گردان برات. فردوسی. تن از خوی پر آب و دهان پر ز خاک زبان گشته از تشنگی چاک چاک. فردوسی. نه همه تشنگی و گرسنگی باید خورد نوبت گرسنگی خوردن بردیم بسر. فرخی. چو بسپردم من اندر تشنگی جان مباد اندر جهان یک قطره باران. (ویس و رامین). شور است آب او نشانند تشنگی گر نیستی ستور مخور آب تلخ و شور. ناصر خسرو. وز بیم تشنگی قیامت همیشه تو در آرزوی قطرگیکی آب زمزمی. ناصر خسرو. تشنگی، آب شور نشانند مخور آن، کت از او شکم راند. سنایی. آب کم جو تشنگی آور به دست تا بجوشد آبت از بالا و پست. مولوی. از غایت تشنگی که بردم در حلق نمیرو ز لالم. سعدی. (۱) - tishnakik.

تشنگی.

[تَشَأ] (۱) علتی است (در کودکان) که زنان او را تشنگی گویند و آن آماسی باشد گرم که اندر غشاء مغز پدید آید و نشان این علت آن است که جایگاه مغز فرونشسته تر شود و درد به چشم و حلق فرومی آید و چشم و همه تن زرد شود. باید که کدوی تر بتراشند و خیار و به آب عنب الثعلب و آب بقله الحمقاء و آب گشنیز تر و روغن گل و سرکه چند قطره و بهم زنند و بر سر او می نهند و اگر این چیزها نباشد، سپیده خایه مرغ با روغن گل بهم بزند و ضماد کنند نافع بود. (ذخیره خوارزمشاهی) (یادداشت مرحوم دهخدا).

تشنن.

[تَشَنُن] (ع مص) درکشیده و ترنجیده شدن ||. کهنه گردیدن مشک. (متهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یرا گرفتن و خشک شدن اندام بر استخوان از پیری. (متهی الارب) (آندراج). ترنجیده شدن پوست انسان از پیری. (از اقرب الموارد).

تشنه.

[تَن / ن] (۱) ترجمه عطشان. (آندراج). کسی که میل و خواهش نوشیدن آب را دارد و عطشان. (ناظم الاطباء) ... پهلوی تیشنک (۱) از تیشن (۲) از تریشن (۳)، اوستایی ترشنه (۴)، سانسکریت ترشنه (۵)، اورامانی تشنه (۶)، گیلکی تشنه (۷)، فریزندی و یرنی تجنا (۸)، نظری تاشنا (۹)، سمنانی تشون (۱۰)، سنگسری تششون (۱۱)، سرخه ای تشند (۱۲)، لاسگردی تشن (۱۳)، شه میرزادی

تاشنه (۱۴)، عطشان، که تشنگی دارد ... (از حاشیه برهان چ معین). ج، تشنگان: تشنه چون بود سنگدل دلبنده خواست آب آن زمان به خدا خند داد در دست او مرنده آب خورد آب از مرند او بشتاب. منجیک. ز ترکان کس از بیم افراسیاب لب تشنه نگذاشتندی بر آب. فردوسی. بدان گونه شادم که تشنه به آب دگر سبزه از تابش آفتاب. فردوسی. بیفکند بس گور جنگی ز تیر دل تشنه هامون ز خون کرده سیر. فردوسی. هر که مر این آب را ندید در این خاک تشنه چو هاروت ماند و غرقه چو ذوالنون. ناصر خسرو. یارانش تشنه یکسر، وز دوستی ی ریاست هر یک همی به حیلت دعوی کند سقائی. ناصر خسرو (دیوان چ مینوی ص ۳۳۲). ای تشنه ترا من رهی نمودم گر مست نیی راست زی لب یم. ناصر خسرو. چند در این بادیه خوب و زشت تشنه بتازی به امید سراب. ناصر خسرو. تشنه است خاک او ز سرچشمه جگر خون سوی حوض دیده به کاریز میبیرد. خاقانی. تشنه بمانده مسیح شرط حواری بود لاشه خر ز آب خضر سیرشکم داشتن. خاقانی. امروز که تشنه زیر خاکی فیض از کرم خدات جویم. خاقانی. همیشه با دل تشنه در آن غم که گر آبی خورم دریا شود کم. عطار. چشمه آب حیات بی لب سیراب تو تشنه دایم شده خشک دهان آمده. عطار. تشنه می نالد که کو آب گوار آب می گوید که کو آن آبخوار. مولوی. تشنه را گر ذوق آید از سراب چون رسد در وی گریزد جوی آب. مولوی. تشنگان گر آب جویند از جهان آب هم جوید به عالم تشنگان. مولوی. تشنه سوخته بر چشمه حیوان چو رسید تو مپندار که از پیل دمان اندیشد. سعدی. تشنه را دل نخواهد آب زلال کوزه بگذشته بر دهان سکنج. سعدی. آب از پی مرگ تشنه جستن هم کار آید ولی بشستن. امیر خسرو دهلوی. بر آن تشنه بیاید زار بگریست که بر کف آب و باید تشنه اش زیست. جامی ||. بمعنی آرزومند مجاز است. (آندراج). - به خون یا بر خون کسی تشنه بودن؛ خواهان مرگ کسی بودن: به چنگ اندرش آنگون دشنه بود به خون پریچهرگان تشنه بود. فردوسی. گرفتم که بر خون این مرد [حسنک]، تشنه ای، مجلس وزیر ما را حرمت و حشمت بایستی داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۸۲). گفت بوبکر دبیر به سلامت رفت ... دلم از جهت وی مشغول بود، فارغ شد و به دست این بی حرمتان نیفتاد، خاصه بوسهل زوزنی که بخون وی تشنه است. (تاریخ بیهقی). ... مهتر لشکر کجاست و بخون خوارزمشاه تشنه است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۰). - تشنه بودن؛ میل به آب کردن و عطش داشتن. (ناظم الاطباء): هر که باشد تشنه و چشمه نیابد هیچ جای بی گمان راضی بیابد آب کند. شهید بلخی. کنون بی گمان تشنه باشد ستور بدین ده بود آب یک روی شور. فردوسی. دل گرسنه است، قوت فرماید روح تشنه است، راح بفرستد. خاقانی ||. - میل به هر چیزی از روی شوق نمودن. (ناظم الاطباء). - تشنه چیزی بودن؛ کنایه از اشتیاق هر چیز است. (برهان). اشتیاق به چیزی داشتن. (ناظم الاطباء ||). بمعنی تشنگی آمده است چنانکه گرسنه بمعنی گرسنگی و آلوده بمعنی آلودگی. (یادداشت مرحوم دهخدا): ز پات اسب کنی چونت راه باید رفت به گاه تشنه کف دست جام باید کرد. ناصر خسرو. خوردن بی تشنه نخواهم ز آب بی سفرم نیست بکار اسب و زین. ناصر خسرو. کجاست خسته که آماده گشت مرهم جود کراست تشنه که آب کرم زلال شده است. رضی الدین نیشابوری. (۱) - - (۷) - taeshnae. (۶) - trshna. (۵) - tarshna. (۴) - trishn. (۳) - tishn. (۲) - tishnak. (۱۳) - tashand. (۱۲) - tashshon. (۱۱) - tashun. (۱۰) - tashna. (۹) - tajna. (۸) - taeshnae. (۱۴) - tashna

تشنه آب زا.

[ت ن / ن ی] (ترکیب وصفی، مرکب) بمعنی مستسقی است که هرچه آب خورد رفع تشنگی او نشود و زرداب در شکمش افزایش و این لغت در فرهنگ و لغت ها نبود. از این شعر عنصری بدست آمد. (انجمن آرا) (از آندراج): چو تشنه آب زا از بیم و از رنج هلاک خویش را گشته خریدار. عنصری (از انجمن آرا).

تشنه اشک.

[ت ن / ن ا] (ص مرکب) اشک خواه: بیش از این کاوش مکن با دل که چشم تشنه اشک از برای گریه کردن آب از گوهر گرفت. صائب (از آندراج).

تشنه جگر.

[ت ن / ن ج گ] (ص مرکب) کنایه از اشتیاق باشد. (برهان). کسی که اشتیاق چیزی را داشته باشد. (ناظم الاطباء). تشنه دل. کنایه از مشتاق است. (انجمن آرا): تشنه جگر و غریق آیم شب کور و ندیم آفتابیم. نظامی. ای که از آب عقیق تو فلک سرسبز است نیست انصاف بر این تشنه جگر خندیدن. صائب (از آندراج). صبر کن بر نفس گرم خود ای تشنه جگر که چو دل آب شود، چشمه حیوان گردد. صائب (ایضاً).

تشنه چشم.

[ت ن / ن چ / چ] (ص مرکب) حریص. آزمند: تشنه چشم افتاده است آینه اسکندری ورنه آب زندگانی دل سیاهی بیش نیست. صائب (از آندراج).

تشنه خوار.

[ت ن / ن خا / خوا] (نف مرکب) که تشنگان را کشد. که تشنگان را در خود فروبرد. تشنه کش. بسیار سوزان: خاصه در این بادیه دیوسار دوزخ محروم کش تشنه خوار. نظامی. و رجوع به تشنه کش شود.

تشنه خون.

[ت ن / ن] (ص مرکب) خونخوار. (ناظم الاطباء). تشنه بخون.

تشنه دل.

[ت ن / ن د] (ص مرکب) بمعنی تشنه جگر است که کنایه از اشتیاق باشد. (برهان). تشنه جگر. (مجموعه مترادفات) (ناظم الاطباء): خاقانیا نه تشنه دلانند زیر خاک کاریز دیده بی نم خونین چه مانده ای. خاقانی. به شیران (۱) مده نوشداروی معنی ز تشنه دلان ناشتایی طلب کن. خاقانی. از تو نشاید که بدین سان روم تشنه دل از چشمه حیوان روم. امیر خسرو (از آندراج). (۱) - ن ل: به شیران.

تشنه دلی.

[ت ن / ن د] (حامص مرکب) آرزومندی. اشتیاق داشتن: چه اسائن ز من آمد که بدین تشنه دلی به سوی مشرب احسان شدنم نگذارند. خاقانی.

تشنه زبان.

[تِ نَ / نِ زَا] (ص مرکب) تشنه لب. عطشان: آب روان بود فرود آمدم تشنه زبان بر لب رود آمدم. نظامی. و رجوع به تشنه لب شود.

تشنه زده.

[تِ نَ / نِ زَدَا] (نص مرکب) عطشان. مشتاق آب: زمین شور را مانی که پاره ای آب شور می داری تا مرغان کور تشنه زده گرد تو درآمده اند. (کتاب المعارف).

تشنه شدن.

[تِ نَ / نِ شُدَا] (مص مرکب) عطشان شدن. خواهان نوشیدن شدن: چون تشنه شوم به رشتهء جان آبی ز جگر کشیدم. خواهم. خاقانی ||. سخت خواهان و آرزومند شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا): مستمع چون تشنه و جوینده شد واعظ ار مرده بود گوینده شد. مولوی.

تشنه کام.

[تِ نَ / نِ کَام] (ص مرکب) کسی که کام وی از تشنگی خشک شده باشد. (ناظم الاطباء). سخت تشنه. تشنه لب ||. آرزومند. خواهان چیزی: ز فیض باده جوش گل بباد است چراغان تشنه کام یک چراغ است. محمد زمان راسخ (از آندراج).

تشنه کامی.

[تِ نَ / نِ کَامِی] (حامص مرکب) آرزومندی. خواهان چیزی بودن: دگر از تشنه کامی های مشتاقان چه می پرسی به رنگ لاله تنها جام می نوشد نبیذ اینجا. ناصرعلی (از آندراج). رجوع به تشنه کام شود.

تشنه کش.

[تِ نَ / نِ کُشَا] (نص مرکب) کشندهء خواهان آب. که تشنگان را کشد. که تشنه را بفریبد بطلب آب و بکشد: زین سراب تشنه کش پرهیز کن تشنگان بسیار کشته ست این سراب. ناصر خسرو.

تشنه گشتن.

[تِ نَ / نِ گَشْتَا] (مص مرکب) عطشان شدن. خواهان نوشیدن آب شدن. طالب شدن: کار بوسه، چو آب خوردن شور بخوری بیش، تشنه تر گردی. رودکی (یادداشت مرحوم دهخدا با تردید).

تشنه لب.

[تِ نَ / نِ لَبَا] (ص مرکب) عطشان و سوخته لب. (ناظم الاطباء): دوستان تشنه لب را زیر خاک از نسیم جرعه دان یاد آورید. خاقانی. من گل خون به دهان آمده و تشنه لبم بر گل تشنه، گه ژاله هوایید همه. خاقانی. تشنه لب بر در دریا چو صدف سر و تن بی سپری خواهم داشت. خاقانی. رطب بر خوان رطب خواری نه بر خوان سکندر تشنه لب بر آب حیوان. نظامی. من آن تشنه لب غمناک اویم که او آب من و من خاک اویم. نظامی. بدو گفت نابالغی کای عجب چو مردی، چه سیراب و چه تشنه لب.

(بوستان). رندان تشنه لب را آبی نمی دهد کس گویی ولی شناسان رفتند از این ولایت. حافظ. شاید که به آبی فلکت دست نگیرد
گر تشنه لب از چشمه حیوان به در آیی. حافظ. زینهار از آب آن عارض که شیران را از آن تشنه لب کردی و گردان را در آب
انداختی. حافظ.

تشنیا.

[ت ن / ت] (ا) تشنگی : یکی از انبیا بیست سال به گرسنیا و تشنیا و برهنیا و بلا... بسیار مبتلا بود. (کیمیای سعادت). تا بیم آن بود
که از گرسنیا و تشنیا بمیرد. (کیمیای سعادت). گفت از دنیا سه چیز دوست دارم: شبهای دراز و تشنیا در روزهای دراز و نشستن با
قومی که سخن ایشان همه گزیده و حکمت بود. (کیمیای سعادت).

تشنیح.

[ت] (ع مص) بانجوغ کردن. (تاج المصادر بیهقی). ترنجیده ساختن پوست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقیض.
(اقرب الموارد).

تشنیح.

[ت] (ع مص) زشت گفتن بکسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشنیح. (اقرب الموارد). و رجوع به تشنیح شود.

تشنیح.

[ت] (ع مص) خرمابن را از خار آن صاف و پاکیزه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشنیر.

[ت] (ع مص) عیب کردن. (زوزنی). عیب کردن کسی را یا شنوایدن عیب او را و رسوا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از
آندراج) (از اقرب الموارد).

تشنیز.

[ت] (اخ) دهی از دهستان کیار، بخش بروجن شهرستان شهرکرد. ۱۲۱۴ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غله و
برنج و حبوب و انگور و زردآلو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تشنیط.

[ت] (ع مص) بریان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشنیع.

[ت] (ع مص) نیک زشت کردن و زشت گفتن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زشت گفتن به کسی و ملامت کردن کسی

را. (غیاث اللغات). زشت گفتن به کسی. (آندراج). بسیار سرزنش و بدگویی کردن کسی را: شنع فلاناً؛ کثر علیه الشناعة. (از اقرب الموارد): همانا خروس است غماز مستان که تشنیع او را، ز ایشان نماید. خاقانی. شاه تشنیع ترک خود بشناخت هندوی کرد پیش او در تاخت. نظامی. زمانه ایمن از غوغا و فریاد زمین آسوده از تشنیع و بیداد. نظامی. نبودش ز تشنیع یاران خبر که غرقه ندارد ز باران خبر. (بوستان). به تشنیع و دشنام و آشوب و زجر سفید از سیه فرق کردم چو فجر. (بوستان). و گر قانع و خویشتن دار گشت به تشنیع خلقی گرفتار گشت. (بوستان). و غلبه و آواز برداشتند و تشنیع آغاز نهادند. (جهانگشای جوینی). کش کشانش آوریدند آن طرف او فغان برداشت بر تشنیع و تف. مولوی. من نیم در امر و فرمان نیم خام تا بیندیشم من از تشنیع عام. مولوی ||. زشت شمردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آشکارا نمودن ||. خویشتن درچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به ستوه آمدن. (منتهی الارب) (آندراج ||). کوشیدن و سرعت نمودن در رفتار. (از اقرب الموارد ||). کوشیدن ستور و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج). انکماش و کوشش بعیر در رفتار. (از اقرب الموارد). کوشیدن در رفتار و شتابی کردن. (ناظم الاطباء ||). خرامیدن ماده شتر در رفتار. (ناظم الاطباء).

تشنیع زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) زشت گفتن. (آندراج): ای تو قدیم میکده، هم مستی و هم می زده تشنیع های بیهده چون می زنی ای بدگهر. مولوی (از آندراج). چون جری کم آمدش در وقت چاشت زد بسی تشنیع او، سودی نداشت. مولوی. همچنین این ماجراها بازرفت باز زد آن مدعی تشنیع زفت. مولوی. دشنام دهد دشمن تشنیع زند دوست چندان شنوم از که و چندین به که گویم. میرخسرو (از آندراج).

تشنیع زن.

[تَ زَا] (نف مرکب) بدگویی. سرزنش کننده. ملامت گر: مرغ سحر تشنیع زن، بر قتل مرغ بابزن مرغ صراحی در دهن تریاق غمها داشته. خاقانی. و رجوع به تشنیع و تشنیع زدن شود.

تشنیف.

[تَ] (ع مص) گوشواره در گوش کسی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). ورگوشی در گوش کسی کردن. (زوزنی). گوشواره نهادن زن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آرایش کردن کلام را. (از اقرب الموارد).

تشنیق.

[تَ] (ع مص) چوب شنیق در خانه کبت انگبین کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تقطیع بالطول. (تاج المصادر بیهقی). پاره پاره نمودن و آراستن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). در معنی این مصدر در کتب لغت اختلافی بدین سان دیده میشود: در ترجمه فارسی قاموس آمده تشنیق پاره پاره کردن و آراستن. و در معنی اسم مفعول آن (مشنق) آمده خمیری است که پاره پاره کرده شده است در روغن زیتون. صاحب منتهی الارب در ذیل مشنق آرد: گوشت پاره پاره و خمیر مقطع مالیده بازیت است. صاحب تاج العروس آرد: التشنیق التقطیع و ایضاً التزین و در ذیل مشنق عیناً مطالب صحاح را در این باره نقل کرده است. در صحاح تشنیق آورده نشده است ولی در ذیل مشنق آرد: قال الکسائی لحم مشنق؛ ای مقطع و هو مأخوذ من اشناق الدبیه و قال الاموی للعجین الذی یقطع و یعمل بالزیت مشنق. در اقرب الموارد ذیل مصدر چنین آرد: شنق الشیء

قطعه و زیتہ و در ذیل مشتق آرد: المقطع و العجین المقطع المعمول بالزیت. از این روی تنها در اقرب الموارد معنی اسم مفعول با مصدر ہم آہنگی دارد.

تسوخ.

[] (اخ) شہرکی است (بہ ماوراءالنہر) از فرغانہ. و از وی سیماب خیزد. (حدود العالم چ سیدجلال الدین تہرانی ص ۶۸). در چ دانشگاہ ص ۱۱۲ «بیتموخ» و ذیل صفحہ «شوخ؟» و در متن انگلیسی ص ۱۱۶ شمارہ ۴۹ «شوح (?)» آمدہ است.

تسود.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) برآمدن آفتاب یا بلند شدن آن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). تسوید. برآمدن آفتاب و ابومنصور گوید کہ صواب با ذال است. (از اقرب الموارد).

تسوذ.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) عمامہ در سر بستن. (تاج المصادر بیہقی). عمامہ بر سر بستن خویش را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تسور.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) تسویر خوردن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). شرمندہ شدن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). شوریدہ شدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع بہ تسویر شود.

تسوش.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) شولیدہ شدن. (مجمل اللغۃ). شوریدہ شدن کار. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسوط.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) نیک راندن اسب را. (منتہی الارب) (آندراج). نیک راندن اسب را تا ماندہ شود. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسوف.

[تَشَوُّوْ] (ع مص) خویشتن را آراستن. (تاج المصادر بیہقی). خود را آراستن دختر. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزین. (اقرب الموارد ||). برآمدن بر چیزی تا بنگرد. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چشم داشتن. (تاج المصادر بیہقی). انتظار خبری کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سر بیفراشتن از برای نگریستن. (زوزنی). سر دروا نگریستن چیزی را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: النساء يتشوفن من السطوح؛ ای ينظرن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تشوق.

[تَشَوُّوُ] (ع مص) آرزومند شدن و آرزومندی نمودن. (تاج المصادر بیهقی). آرزومندی نمودن. (زوزنی) (از غیاث اللغات). ظاهر کردن شوق را و بتکلف آرزومندی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آرزومندی نمودن و ظاهر کردن شوق را بتکلف. (آندراج). بتکلف اظهار شوق کردن. (از اقرب الموارد).

تشؤک.

[تَشَّءُءُ] (ع مص) باخار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). رجوع به تشویک شود.

تشؤم.

[تَشَّءُءُ] (ع مص) خویشتن را به شام نسبت کردن ||. بسوی چپ گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. بسوی دست چپ کسی شدن ||. فال بد زدن بچیزی و یعدی بالباء. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضدتیمن. (اقرب الموارد).

تشون.

[تَشَوُّوُ] (ع مص) سبکی عقل و رای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سبک شدن عقل کسی. (از اقرب الموارد).

تشوه.

[تَشَوُّوُ] (ع مص) گوسفند صید کردن. (تاج المصادر بیهقی). شکار کردن شاه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. ناشناس کردن خود را برای کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنکر و تغول برای کسی: اتشوهت علی قومی ان هداهم الله؛ ای اتنکرت و تقبحت لهم. (از اقرب الموارد) ||. زشت شدن. (آندراج). مطاوعه تشویه. (از اقرب الموارد).

تشویب.

[تَشَّ] (ع مص) نرم راندن ||. دفع کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): شوب عنه؛ دافع و نضح عنه فلم یبالغ. (اقرب الموارد).

تشویح.

[تَشَّ] (ع مص) ناشناختن و انکار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناشناختن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تشوید.

[تَشَّ] (ع مص) برآمدن آفتاب و بلند شدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشود. برآمدن آفتاب. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشود شود.

تسویذ.

[تَشْ] (ع مص) مایل به غروب شدن آفتاب || در گرفتن ابر آفتاب را و پوشش مانند تنک و بی آب گرداگرد آن شدن ||. عمامه بر سر بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تسویر.

[تَشْ] (ع مص) ریاضت دادن اسب را یا سوار شدن بر آن و برگردانیدن در وقت عرض بیع تا بنگرند روش و حسن و نجابت آن را. || با کسی کاری کردن که موجب شرم باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. خجل کردن. (دهار) (از اقرب الموارد). خجل و شرمگین کردن. (ناظم الاطباء). شرمنده کردن. (آندراج) ||. خجلت و شرمساری. (غیاث اللغات). خجلت و شرمساری کشیدن. (ناظم الاطباء). شرمنده شدن. (آندراج). خجالت و انفعال. (آندراج): پرآژنگ و تسویر شد مادرش ز گفتن پشیمانی آمد برش. فردوسی. سکندر به رخ رنگ تسویر یافت ز گفتار او بر جگر تیر یافت. فردوسی. بدو آسیابان بتسویر گفت که جز تنگدستی مرا نیست جفت. فردوسی. خواست که از تسویر و رسوایی ... هلاک شود. (کیمیای سعادت). شد ز تسویر ماه رویش سرخ در غم جامه گشت چشمش تر. مسعود سعد. بتسویر گفتم که از بی ستوری به بیگانگی می کشد آشنایی. انوری. تسویر بتان از رخ رخشان تو خاست تسکین روان از لب خندان تو خاست. خاقانی. جام خم کن جرعه بر خامان بریز عذر تسویر از پشیمانی بخواه. خاقانی. هم در تو به صد هزار تسویر دارد رقم هزار تقصیر. نظامی. و اگر در این باب با ما مفاوضتی رفتی پیش از نفاذ تدبیر بدین تسویر و تقصیر مأخوذ نگشتی. (سندبادنامه ص ۱۲۷). و اگر این خدمت در معرض تقصیر و تسویر جلوه کرده ست و در بارگاه اعلا، اعلاه الله شرف ملاحظتی و استماعی یابد. (سندبادنامه ص ۳۴۳). از خواب و خور خویش چه گویم که نمانده جز حسرت و تسویر ز خواب و ز خور من. عطار. زهی ماه در مهر سرو بلندت شکر در گذارد ز تسویر قندت. عطار. جوان گفت (۱) از میان موج تسویر مرا بگذار و دست یار من گیر. (گلستان). باقی اسیران سر در پیش انداختند و از تسویر و خجالت جواب ندادند. (ترجمه تاریخ یمنی ج اول تهران ص ۴۰۶) ||. پریشانی و آشفتگی ||. شرم. (ناظم الاطباء) ||. اشارت کردن بدست سوی کسی. (تاج المصاغر بیهقی). اشارت کردن. (زوزنی). اشارت کردن به سوی چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بدست و چشم و ابرو و جز اینها اشارت کردن. (از اقرب الموارد). اشاره کردن. (غیاث اللغات) ||. بلند کردن آتش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. برهنه نمودن عورت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - ن ل: همی گفت.

تسویر.

[تَشْ] (اخ) دهی از دهستان طارم علیا بخش سیردان شهرستان زنجان. دارای ۳۹۲ تن سکنه. آب آن از رودخانه لهینه محصول آن غله و پنبه و انگور و گردو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تسویر خوردن.

[تَ حَوْزُ / خُرْد] (مص مرکب) تسویر کشیدن. آشفته شدن و مضطرب شدن ||. خجلت و شرمساری کشیدن. (ناظم الاطباء): خورشید که برزند سر از کوه آن به که خورد ز جام تسویر. جنیدی. فروماند کاوس و تسویر خورد از آن نامداران و مردان مرد. فردوسی. سپهسالار ایران کز کمانش خورد تسویرها برج دویبکر. عنصری. جمله اندر شأن وی [ذوالنون] متحیر بودند و به

روزگارش منکر ... چون وفات یافت بر پیشانی وی نبشته یافتند که: «هذا حبیب الله مات فی حب الله ...» چون اهل مصر بدیدند جمله تشویر خوردند و توبه کردند از آن جفائی که بر وی کرده بودند. (کشف المحجوب هجویری). ... و فضیحتی از معده و بول و قضاء حاجت خویش می بیند و تشویر می خورد و پشیمان همی شود که لذت گذشت و فضیحتی بماند. (کیمیای سعادت). روی تو ماه زمین است و نباشد بس عجب گر ز نور او خورد تشویر ماه آسمان. امیرمعزی (از آندراج). گر پای سگ کویش بر دیده ما آید زین مرتبه بر دیده تشویر توان خوردن. خاقانی. هر دو تشویر کار او خوردند باز تدبیر کار او کردند. نظامی. نقل است که چون شیخ به در مسجدی رسیدی ساعتی بایستادی و بگریستی. پرسیدند که این چه حال است؟ گفتم: خویشتن را چون زنی مستحاضه می یابم که تشویر می خورد که به مسجد دررود و مسجد بیالاید. (تذکره الاولیاء عطار). اهل مصر که آن حالت بدیدند جمله تشویر خوردند و گفتند توبه کردیم از جفاها که با وی کرده بودند و کارها کردند بر سر خاک او که صفت نتوان کرد. (تذکره الاولیاء عطار). زهی ز رفعت تو خورده آسمان تشویر زهی ندید ترا چشم روزگار نظیر. کمال اسماعیل (از آندراج). فریادکنان غمین، غمین شد ز برت تشویرخوران، خجل خجل باز آمد. (از بدایع الازمان فی وقایع کرمان ||). اشارت کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشویر شود.

تشویر دادن.

[تَشْ دَ] (مص مرکب) شرمگین کردن. خجل کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا): کند لطائف طبع تو بحر را حیران دهد شمائل حلم تو کوه را تشویر. انوری (از آندراج). ز مکر طاعن طاعون گرفته ایمن باش که بانگ سگ ندهد نور ماه را تشویر. بدر جاجرمی. و رجوع به تشویر شود.

تشویر کردن.

[تَشْ كَ دَ] (مص مرکب) خجل و شرمگین نمودن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشویر شود.

تشویر کشیدن.

[تَشْ كَ دَ] (مص مرکب) خجلت کشیدن. شرمساری بردن: در خلقتم اوستاد تقدیر جز کن نکشید هیچ تشویر. واله هروی (از آندراج) (از بهار عجم). و رجوع به تشویر شود.

تشویش.

[تَشْ] (ع مص) شوریده گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). شوریده بکردن. (زوزنی) (دهار). شوریده کردن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پریشان کردن. (غیاث اللغات). در قاموس آمده است که تشویش و مشوش و تشوش همگی لحن اند و صواب تهویش و تهوش و مهوش است. (از منتهی الارب). و این عربی الاصل نیست و فارسیان بمعنی رنج و محنت با لفظ داشتن و خوردن و کشیدن و دادن و کردن استعمال می نمایند. (آندراج ||). (مص) پریشانی و آشفتگی و اضطراب و بی آرامی و وحشت و هراس و حیرت و شوریدگی خاطر. (ناظم الاطباء): ... فوجی قوی از هندوان و از هر دستی پیش کنم و راه سیستان گیرم ... تا ایمن باشیم اما تشویش این خاندان بنشیند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹). چون بنشست تشویشی دید، بد گمان گشت بترسید، در ساعت بند آوردند و وی را بیستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۵۵). چون خبر بشهر افتاد که هارون رفت تشویشی بزرگ پیا شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۷۰۰). چرا بایست از هول قیامت چنین تشویشها بر دل

کشیدن. ناصر خسرو. معلف اسبان تازی را خران بگرفته اند در چنین تشویش ملک ای زیرکان افسار کو. سنایی. خار فتنه مادت تشویش ملک و دولت باشد. (سندبادنامه ص ۲۰۳). سلطان از جهت وفات پدر و تشویش حال غزنه از آن مهم بازماند. (ترجمه تاریخ یمنی ص ۲۱۶). در آن ره رفتن از تشویش و تاراج به ترک تاج کرده ترک را تاج. نظامی. تا نظر بر جهت نقاب نبست دل ز تشویش و اضطراب نرس. نظامی. چون حاجتش برآمد و تشویش خاطرش برفت، وفاء ندرش به وجود شرط لازم آمد. (گلستان). مریدی گفت پیری را چه کنم کز خلاق به رنج اندرم از بس که بزیارتم همی آیند و اوقات مرا از تردد ایشان تشویش همی باشد. (گلستان). یا به تشویش و غصه راضی شو یا جگر بند پیش زاغ بنه. (گلستان). باز رستم من ز تشویش و عذاب دوش خوش خفتم در آن بی خوف خواب. مولوی. ای ز دلها برده صد تشویش را نوبت تو شد بجناب ریش را. مولوی. شب را چون گذرانید با تشویش آوازهای قوالان و غلبه آن جمع که رقص میکردند. (انیس الطالین بخاری ص ۱۴۱).

تشویش داشتن.

[تَشُّت] (مص مرکب) شوریده خاطر بودن و مضطرب بودن و بی قرار بودن و آزرده بودن. (ناظم الاطباء): گفت ای یار عزیز آنگه که تو دیدی غم نانی داشتم و امروز تشویش جهانی. (گلستان).

تشویش کردن.

[تَشُّ كَد] (مص مرکب) مضطرب شدن و بهم برآمدن و بی آرام شدن و آزرده شدن. (ناظم الاطباء): اگر عیاذ بالله شغبی و تشویشی کنیدی پیداست که عدد شما چند است این شش هزار سوار و حاشیت یک ساعت دمار از شما برآرند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۹). مضطرب کردن پریشان و آزرده کردن: چند بار پیش راه مرا گرفت و همچنان مرا تشویش کرد. (انیس الطالین بخاری ص ۳۴). در این اثنا مرا میل اهل و اولاد تشویش کرد. (انیس الطالین ص ۷۹). و مبلغ هزار دینار از من طلب داشتند و تشویش بسیار کردند. (انیس الطالین ص ۱۷۷). در این بیت بوستان بمعنی از پیش خود راندن و سرزنش کردن. (آندراج): بداندیش را زجر و تشویش کرد پشیمانی از گفته خویش خورد. سعدی.

تشویش.

[تَشُّ] (ع مص) دندان مالیدن به مسواک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تشویط.

[تَشُّ] (ع مص) دراز شدن سفر || جوش دادن دیگ را || نیک پختن گوشت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) || راندن اسب را بحدی که مانده گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) || چیزی با آتش داشتن تا موی بسوزد. (تاج المصادر بیهقی). سوختن پشک گیاه را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشویع.

[تَشُّ] (ع مص) فراهم آوردن قوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشویف.

[تَشُّ] (ع مص) مبالغه الشوف. (تاج المصادر بیهقی). آراستن جاریه را. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشوف شود.

تشویق.

[تَشُّ] (ع مص) آرزومند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغه) (دهار). آرزومند گردانیدن. (زوزنی). به آرزو آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). برانگیختن یا بشوق آوردن کسی را: شوقه الیه؛ هیجه؛ ای حمله علی الشوق. (از اقرب الموارد).

تشویق کردن.

[تَشُّ كَ د] (مص مرکب) شایق کردن و راغب نمودن. (ناظم الاطباء). به شوق آوردن. خواهان و آرزومند ساختن.

تشویک.

[تَشُّ] (ع مص) سپید شدن کشت پیش از آنکه پراکنده گردد ||. باخار گشتن. (زوزنی). خار بر آوردن و خارناک شدن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خار بر دیوار نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دندان اشتر بر آمدن. (تاج المصادر بیهقی). دندان نشتر شتر بر آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پستان از جای برخاستن. (تاج المصادر بیهقی). پستان دختر برخاستن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سیخ پر شدن چوزه و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باموی شدن چوزه. (تاج المصادر بیهقی). سر برزدن پرهای جوجه. (از اقرب الموارد ||). سخت شدن سبلیت کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشن شدن شارب غلام. (از اقرب الموارد ||). موی بر آمدن بعد از ستردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر آمدن موی سر پس از تراشیدن. (از اقرب الموارد).

تشویل.

[تَشُّ] (ع مص) کم شدن شیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کم شدن شیر ماده شتر. (از اقرب الموارد). اندک شیر گردیدن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). خشک شدن شیر ناقه و شائله گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشک شدن شیر شتران ماده و در اللسان کم شدن: شول النوق؛ جفت البانها بالجیم و فی اللسان «خفت البانها و قلت بالحاء». (از اقرب الموارد). || کم گردیدن آب توشه دان ||. اندک باقی گذاشتن در توشه دان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || کم شدن آب دلو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کم شدن آب و کم شدن آب دلو. (از اقرب الموارد ||). دوسیده شدن شکم شتر به پشت. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فروهشته و سست شدن نره در وقت ارادهء مجامعت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشوین.

[تَشُّ] (ع مص) (۱) جدا و متفرق نمودن و وا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: هو یشون (۲) الرؤس؛ ای یفرج شونها. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). او وا می کند درزهای کاسه سرها را. (ناظم الاطباء). (۱) - در اقرب الموارد و قطر المحيط

و تاج العروس و لسان العرب در این وزن نیامده است. (۲) - در تاج العروس و لسان العرب و اقرب الموارد ثلاثی مجرد آن بدین معنی آمده است.

تشویء.

[تَشَى] (ع مص) بریانی دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بریانی خوراندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج ||). بریان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (غیاث اللغات). بریانی کردن (زوزنی ||). دادن گوشت کسان را تا بریان کنند. (منتهی الارب). دادن گوشت برای بریان کردن. (آندراج).

تشویء.

[تَشَى] (ع مص) زشت خلق کردن. (تاج المصادر بیهقی). زشت خلق گردانیدن. (زوزنی). زشت گردانیدن روی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زشت کردن روی و جز آن. (آندراج ||). چشم بد رسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تشه.

[تَشَّ / ش] (ا) پیمانۀ روغن. (برهان) (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). پیمانۀ روغن که بدان روغن در چراغ اندازند. (غیاث اللغات) (آندراج).

تشهاق.

[ت] (ع مص) گردانیدن گریه را در سینه خود. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). رسیدن کسی را چشم زخم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن خر. (از اقرب الموارد ||). ع | بانگ خر و گویند تشهاق، آخر بانگ خر و زفیر اول آن است. (منتهی الارب). بانگ خر و یا آخر بانگ آن. (ناظم الاطباء). شهیق. (اقرب الموارد ||). ارتفاع کوه و جز آن. (از اقرب الموارد).

تشهبج.

[تَشَجُ] (ع مص) درهم شدن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشهد.

[تَشَهُ] (ع مص) به تحیات نشستن و شهادت آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تحیات خواندن در نماز. (زمخشری). اشهد ان لا اله الا الله گفتن در نماز و نشستن تا آنجا و فی الحدیث: یعلمنا التشهد كما یعلمنا السورة؛ ای التحیات الله. (منتهی الارب). گفتن تحیات در نماز. (از اقرب الموارد). کلمه شهادت خواندن و اشهد ان لا اله الا الله گفتن. (غیاث اللغات). گفتن شهادت در نشست پس از رکعت دوم هر نماز و نیز در نشستن پس از رکعت چهارم در نمازهای ظهر، عصر، عشاء، و رکعت سوم در نماز مغرب به این عبارت: اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمداً عبده و رسوله: از سجودش به تشهد برو آنکه به سلام زو سلامی و درودی ز تو بر جمع کرام. منوچهری. زو دید آن نماز که قائم بود الف راکع بماند دال و تشهد نمود لام. خاقانی ||. خواستن

شهادت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تشهل.

[تَ شَهْ هُ] (ع مص) رفتن آب روی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تشهل الرجل؛ ذهب ماء وجهه. (اقرب الموارد).

تشی.

[تَ شَهْ هِ] (ع مص) آرزو کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خواهانی چیزی کردن و آرزومند وی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آرزو کردن و آرزومند چیزی شدن. (آنندراج ||). خواهانی کردن بعد خواهانی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشهب.

[تَ] (ع مص) سوختن کسی را گرمی و برگردانیدن گونه‌ء او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دیگرگون کردن گرما رنگ کسی را. (از اقرب الموارد).

تشهید.

[تَ] (ع مص) مزی آوردن مرد. (منتهی الارب). برآمدن آب مرد در وقت ملاعبت. (از قطرالمحیط).

تشییر.

[تَ] (ع مص) آشکارا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رسوا کردن کسی را. (از اقرب الموارد). شهرت دادن رسوایی کسی را چنانکه کسی را بر خر سوار کرده بشهر گردانیدن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). شمشیر برکشیدن از نیام و برداشتن آن بر مردم یا عام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شمشیر از نیام برکشیدن. (آنندراج). برکشیدن شمشیر و برداشتن آن بر مردم. (از اقرب الموارد).

تشییزج.

[تَ زِ] (ا) تشمییزج. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین کلمه شود.

تشیهة.

[تَ یَ] (ع مص) کسی را گفتن چه آرزو کند تا ترا بدهم. (تاج المصادر بیهقی). فا کسی گفتن ترا چه آرزو می باشد تا ترا آن بدهم. (زوزنی). بر خواهانی چیزی انگیختن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشی.

[ت] (ا) (۱) خارپشت کلان را گویند که خارهای خود را مانند تیر اندازد و بعضی گویند به این معنی عربی است. (برهان). خارپشت بزرگ را گویند که خارهای ابلق سیاه و سفید دارد و چون کسی را بیند خود را حرکتی دهد، خارهای خود را مانند تیر پراند و فرورود و آن را چوله نیز گویند و صاحب برهان گفته بعضی گویند تشی عربی است و خطا کرده و فارسی دری است و در کل تبرستان این لغت و نام شایع است. (انجمن آرا) (آندراج). خارپشت کلان تیرانداز. (ناظم الاطباء). بمعنی سغر است. (اوبهی). همان اسغر یعنی خارپشت که خارهای ابلق دارد و چون تیر بسوی مردم اندازد. (فرهنگ رشیدی). جانوری است ... که در پشتش مانند دوک خارهای سرتیزند. چون کسی قصدش کند خود را بیفشاند، خارها چون تیر جهند و در اندام قاصد نشینند و آن را جبروز و جزک و چیزو و چکاشه و ریکاشه و ریکاسه و زکاسه و سغر و سفر و سیخول و سغرته و سکاشه و سکر و سکرته و روباه ترکی نیز گویند. بتازیش قنفذ ... نامند. (شرفنامه منیری). اسدی در لغت فرس در ذیل «سکنه» آرد: خارپشت بود و داروا (۲) نیز گویندش و تشی و مرنگو و جخو و بیهن و کوله نیز گویندش. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۰۶): زهر جانور کان شناسد کسی نبد چیز الا تشی بد بسی. (گرساسنامه). تو این را سوی پارسی چون کشی یکی شکنه خوانند و دیگر تشی همه مرزهای خراسان تمام مرنگوش خوانند و بیهن تمام اسدی. (۱ - ۲) (Porc - epic) - راورا. (تصحیح در حاشیه کتاب بخط مرحوم دهخدا).

تشیاً

[ت شئی یء] (ع مص) تشیؤ. رجوع به همین کلمه شود.

تشیئه

[ت شئی یء] (ع مص) برانگیختن کسی را بر کاری ||. زشت گردانیدن خدای روی کسی را. (ناظم الاطباء). و رجوع به تشییء شود.

تشیخ

[ت شئی ی] (ع مص) خواجه و پیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیر شدن. (از اقرب الموارد ||). پیری نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (مجمل اللغة): شیئان عجیبان هما ابرد من یخ شیخ یتصبی و صبئی یتشیخ. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تشیید

[ت شئی ی] (ع مص) پوست را خوشبوی مالیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تشیید شود.

تشیرو

[ت] (ا) سایه گاهی که در آن کسی راحت کند. (ناظم الاطباء). سایه گاه. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۷۷ الف). سایه گاهی برای استراحت. (از اشتینگاس).

تشیروه

[ت ر / ر] (ا) گلوله ای را گویند که از سنگهای الوان و سخت سازند و بدان بازی کنند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از

آندراج). و آن را تیره با یای مجهول نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج).

تشیط.

[تَشَىٰ] (ع مص) سوخته شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). احتراق. (اقرّب الموارد). لاغر و نزار گردیدن از بسیاری جماع. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تشیطن.

[تَشَىٰ طُ] (ع مص) دیو شدن و نافرمان و سرکش گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کار شیطان کردن. (از اقرّب الموارد).

تشیظم.

[تَشَىٰ ظُ] (ع مص) شتاب کردن بر کسی در سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد): تشیظم علیه بالكلام؛ تخرطف. (از اقرّب الموارد).

تشیع.

[تَشَىٰ یُ] (ع مص) دعوی شیعت کردن. (تاج المصادر بیهقی). دعوی مذهب شیعت کردن. (زوزنی). دعوی مذهب شیعه کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). خود را شیعه نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). دعوی شیعت کردن. و خود را شیعی نمودن. (منتهی الارب): تشیع الرجل؛ ادعی دعوی الشیعۃ. (اقرّب الموارد). پراکنده شدن قطره های شیر در آب ||. هلاک شدن در هوای چیزی ||. سبک عقل و برافروخته کردن خشم کسی را ||. پراکنده شدن [آثار] پیری در کسی. (از اقرّب الموارد).

تشیع.

[تَشَىٰ یُ] (از ع، ا) مذهب شیعه. (ناظم الاطباء). و رجوع به شیعه شود.

تشییم.

[تَشَىٰ یُ] (ع مص) در چیزی در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). داخل شدن چیزی در چیزی دیگر و از این معنی است: «تشییم الحریق القصب». (از اقرّب الموارد). آتش بجایی در شدن. (تاج المصادر بیهقی). در آمدن پیری. (از منتهی الارب) (آندراج). بر آمدن پیری بر کسی. (از اقرّب الموارد) (از منتهی الارب). مانند پدر شدن در خوی و طبیعت و در شکل و روش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تشیؤ.

[تَشَىٰ یُ] (ع مص) ساکن شدن خشم کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد) (از آندراج).

تشیبی ۶.

[تَشُّ] (ع مص) برانگیختن کسی را بر کاری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). نفرین کردن کسی را که خدا زشت گرداند روی او را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تشیب.

[تَشُّ] (ع مص) سپیدموی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سپید کردن اندوه سر کسی را ||. پیر کردن اندوه کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشیخ.

[تَشُّ] (ع مص) ترسانیدن ||. بنظر مضایقه نگریستن خصم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشیخ.

[تَشُّ] (ع مص) پیر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خواجه و پیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کسی را پیر خواندن از بهر تجلیل. (تاج المصادر بیهقی). خواجه و پیر خواندن کسی را ببزرگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عیب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و با علی متعدی شود. (منتهی الارب ||). رسوا نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): شیخ به؛ ای فضحه. (منتهی الارب).

تشیید.

[تَشُّ] (ع مص) بلند کردن بنا. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برافراشتن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برافراشتن بنا. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). مجازاً بمعنی استوار و محکم کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). استواری و افراختگی. (ناظم الاطباء): و در تشیید آن معانی قاعده ای ممهّد گردانید. (جهانگشای جوینی). و اتباع سرگردان او از غایت شقاوت و جهالت، تشیید آن اساس و اتمام آن ابتدا نکردند. (جهانگشای جوینی ||). شیداندود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انداییدن دیوار با آهک و گچ و جز آن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بوی خوش به تن مالیدن. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشیید شود.

تشییز.

[تَشُّ] (ع مص) چادر مخطط به خطوط (۱) سرخ بافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برد مخطط به خطوط قرمز بافتن. (از اقرب الموارد). (۱) - در نسخه چاپ تهران: بخطوطهای.

تشییص.

[تَشُّ] (ع مص) رنج و اذیت دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکنجه دادن قوم با رنج و اذیت. (از اقرب الموارد).

تشیط.

[تَشُّ] (ع مص) سر و پاچهء گوسفند سوختن و پاک کردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در شعلهء آتش گرفتن کله پز سر و پاچهء گوسفند را تا هرچه موی و پشم در آن است سوخته شود. (از اقرب الموارد ||). گوشت را بر آتش انداختن تا بسوزد و گند و بوی کند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گوشت به آتش قرار دادن تا از آن دود برآید و قسمتی بسوزد ولی پخته نشود. (از اقرب الموارد ||). سوزانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). جوش دادن دیگ را مانند تشویط آن. (از اقرب الموارد). تشویط. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به تشویط شود ||. برگردانیدن شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بانگ کردن شبان شتران را تا برگردند. (از اقرب الموارد ||). روزه داشتن بعد رمضان شش روز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شش روز بعد از رمضان روزه داشتن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). تابع و پیرو کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دمیدن شبان، نی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشیع.

[تَشُّ] (ع مص) از پی مسافر و جنازه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برآمدن با کسی تا وداع کند او را و برساند او را بمنزل و گسیل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پس مسافر و جنازه رفتن. (آندراج). خارج شدن با کسی تا با وی وداع کند و او را بمنزلش برساند. (از اقرب الموارد ||). دلیر گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). شجاع و دلیر گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آتش به هیمة ریزه تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برافروختن آتش را به هیزم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فروزانیدن آتش را. (آندراج ||). به آتش سوختن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). سوختن چیزی را به آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آشکارا کردن. (دهار ||). چیزی را به چیزی نیرو دادن ||. دعوی شیعه بودن کردن. (از اقرب الموارد).

تشیع کردن.

[تَشُّ كَد] (مص مرکب) مشایعت و بدرقه کردن جنازه یا مسافر را: و آن روز که خواست که به سند رود از برادر اندرخواست که مردمان را گویند تا مرا تشیع کنند. پس ... فرمان داد تا منادی کرد که باید با برادر امیر مشایعت کنند که او به ولایت سند همی رود. (تاریخ سیستان). و رجوع به مشایعت شود.

تشیف.

[تَشُّ] (ع مص) دوا را شیاف ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تشییم.

[تَشُّ] (ع مص) اندازه کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دست خود را بر سر یا جامه کسی زده کشتن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرفتن سر یا جامه کسی را برای کشتن وی. (از اقرب الموارد ||). درآمدن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تشیین.

[تَشْ] [ع مص] نوشتن «شین» نیکو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصائی.

[تْ] [ع مص] بانگ کردن و آواز نمودن چوزه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تصئی شود.

تصاب.

[تَبْ] [ع مص] باقی آب خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زیستن بقیه عمر: لقوم تصابیت المعیشه بعدهم اعز علی من عفاء تغیرا. ای فقدهم اشد علی من الشیب. (از اقرب الموارد).

تصایح.

[تَبْ] [ع مص] به سختی خود را زیبا نمودن. فیقال: فلان يتصایح و تتحاسن. (از اقرب الموارد).

تصابر.

[تَبْ] [ع مص] با یکدیگر صبر کردن دو گروه در جنگ. (زوزنی) (یادداشت مرحوم دهخدا).

تصابی.

[تْ] [ع مص] فریب دادن کسی را و مقتول ساختن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). میل کردن بسوی کودکی و بازی و لهو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). امردپرستی. (غیاث اللغات) (آندراج). مأخوذ از تازی، امردپرستی و بچه بازی. (ناظم الاطباء ||). عشق ورزیدن. عشق بازی کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا): پارسایی را دیدم به محبت شخصی گرفتار نه طاقت صبر، نه یارای گفتار. چندان که ملامت دیدی و غرامت کشیدی، ترک تصابی نگفتی. (گلستان).

تصات.

[تْصات] [ع مص] همدیگر جنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصاحب.

[تَحْ] [ازع، مص] مالکیت و صاحب شدگی. (ناظم الاطباء). صاحب و مالک شمردن و شدن... این لفظ که به شکل عربی است در عربی استعمال نشده و جعل فارسی زبانان است از لفظ صاحب. (فرهنگ نظام). در لغت بمعنی مصاحبت و دوستی (۱) است ولی معمولاً آن را از کلمه صاحب بمعنی مالک میگیرند و بجای تملک استعمال می کنند. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲). (۱) - المنجد.

تصاحب کردن.

[ت ح ك د] (مص مرکب) مالک شدن. در تصرف خود در آوردن. (ناظم الاطباء): فلان زمین مرا تصاحب کرده است. (فرهنگ نظام). و رجوع به تصاحب شود.

تصاحب.

[ت خ] (ع مص) همدیگر فریاد کردن و همدیگر را زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصادف.

[ت د] (ع مص) مقابل و روبرو شدن بدون قصد. (فرهنگ نظام). باز خوردن. برخوردن. برخورد. (یادداشت مرحوم دهخدا). تقابل. (اقرب الموارد) (||). (مص) سانحه. حادثه. ج، تصادفات ||. در تداول امروز مرگ یا جراحت ناشی از واژگون شدن یا بهم خوردن وسایط نقلیه تندرو مانند هواپیما، اتومبیل و جز اینها.

تصادفاً.

[ت د ف ن] (ع ق) ناگهان. (یادداشت مرحوم دهخدا). بناگاه.

تصادفی.

[ت د] (ص نسبی، ق) ناگهانی. اتفاقی.

تصادق.

[ت د] (ع مص) با یکدیگر راست گفتن. (زوزنی). با یکدیگر راست شدن در دوستی و سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). با یکدیگر راستی نمودن در دوستی و سخن. (غیاث اللغات ||). با یکدیگر دوستی داشتن. (زوزنی). با هم دوستی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصادم.

[ت د] (ع مص) بهم واكوفتن. (زوزنی). برهم زدن و با هم كوفتن و انبوهی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهم واكوفته شدن. (مجمّل اللغه). بهم واكوفتن. و گاهی مراد از آن انبوه باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). خود را بیکدیگر زدن سواران و انبوهی کردن. (از اقرب الموارد): تصادم الجیشان و اصطداما. (اقرب الموارد ||). تصادف. رجوع بهمین کلمه شود.

تصادم کردن.

[ت د ك د] (مص مرکب) بهم برخوردن و دوچار شدن. (ناظم الاطباء).

تصادع.

[ت] (ع ا) زحمات و دردها. (ناظم الاطباء). ج تصدیع.

تصارخ.

[تَ رُ] (ع مص) با هم بانگ و فریاد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تصارع.

[تَ رُ] (ع مص) کشتی گرفتن: تصارع الرجلان و اصطرعا؛ حاولا ایهما یصرع صاحبه. (از اقرب الموارد).

تصارف.

[تَ رُ] (ع مص) داد و ستد کردن. مبادله کردن: و کانت دنانیر الفرس و دراهمهم بین ایدیهم یردونها فی معاملتهم الی الوزن و یتصارفون (۱) بها بینهم الی ... (نقود العربیة ص ۱۰۴). (۱) - در کتب لغت تصارف وجود ندارد لکن از افعالی است که بر قیاس گرفته شده است. (از حاشیه همین کتاب).

تصارف.

[تَ رُ] (از ع، ا) احکام و اوامر خودسرانه، با قدرت کامله و اوامر پادشاهی. ج، تصارفات. (ناظم الاطباء).

تصارم.

[تَ رُ] (ع مص) از یکدیگر بریدن. (زوزنی). با هم بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقاطع. (اقرب الموارد).

تصاریف.

[تَ] [ع ا] ج تصریف. احکام و اوامر خودسرانه. (ناظم الاطباء ||). تبدیلات و انقلابات و حوادث زمانه. (ناظم الاطباء). گردانیدن و گذشتن ها و برگشتن ها. (غیاث اللغات) (آندراج). تصاریف دهر؛ نواب آن. حدثان آن. (یادداشت مرحوم دهخدا): بر این فن متبحر و ریان گشته و بر تصاریف احداث واقف شده و رای او به ممارست این فن متانت یافته. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۲۰). گمان بسته که مجال حوادث ایام در آن محال محال باشد و دست تصاریف روزگار بدامن دولت او نرسد. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۳). تا مگرث... و انقیاد و طواعیت را از تصاریف زمان سایه بان سازد. (جهانگشای جویینی).

تصاعد.

[تَ ع] (ع مص) دشوار شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیابا برشدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). بالا برآمدن بر جای بلند. (غیاث اللغات) (آندراج ||). (مص) بالاروی و بالارفتگی و صعود. (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح ریاضی) تصاعد در علم ریاضی بر دو قسم است: الف - تصاعد حسابی: هر گاه سلسله ای از اعداد پیاپی یکدیگر نوشته شده باشد هر یک از آنها مساوی باشد با عدد ماقبل با اضافه یک مقدار ثابت گویند که این اعداد یک «تصاعد حسابی» را تشکیل میدهند و در این صورت مقدار ثابت مزبور را قدر نسبت تصاعد حسابی و هر یک از اعداد مزبور را یک جمله از تصاعد حسابی مینامند. مثال اول: در سلسله اعداد ... و ۱۵ و ۱۱ و ۷ و ۳ هر عدد مساوی است با جمله سمت راست خود به اضافه عدد ثابت «۴» (قدر نسبت). مثال دوم: در سلسله اعداد ... و ۱۰- و ۴- و ۲ و ۸ هر جمله برابر است با جمله سمت راست خود به اضافه عدد

ثابت «۶-». پس قدر نسبت این تصاعد «۶-» می‌باشد. ... و $X_8 + a^3$ و $X_5 + a^3$ و $X_2 + a^3$ هر جمله برابر است با جمله سمت راست خود به اضافه مقدار ثابت X^3 (قدر نسبت تصاعد). هر گاه در یک تصاعد حسابی قدر نسبت عددی مثبت باشد آن تصاعد را «صعودی» گویند و هر گاه قدر نسبت تصاعد عدد منفی باشد تصاعد مزبور را «نزولی» می‌نامند. ب - تصاعد هندسی: هر گاه سلسله‌ای از اعداد پیاپی یکدیگر نوشته شده باشند بطوری که هر یک از این اعداد مساوی باشد با عدد مابعد خود ضرب در یک عدد ثابت، گویند این اعداد یک «تصاعد هندسی» را تشکیل داده‌اند و در این صورت مقدار ثابت مزبور را «قدر نسبت» تصاعد هندسی، و هر یک از اعداد مزبور را یک جمله از تصاعد می‌نامند. مثال اول: در سلسله اعداد ... و ۱۰۸ و ۳۶ و ۱۲ و ۴ هر عددی مساوی است با عدد سمت راست خود ضرب در عدد ثابت «۳» (قدر نسبت تصاعد هندسی مفروض). مثال دوم: در سلسله اعداد ... ۲ هر جمله مساوی است با حاصل ضرب جمله سمت راست خود در عدد ثابت ۳ - (قدر نسبت تصاعد هندسی). جمله‌های هر تصاعد را میتوان از راست و چپ هر قدر که بخواهند ادامه دهند. لیکن هر گاه جمله‌های تصاعد را از راست و چپ محدود کنند، تصاعدی بدست می‌آید که دارای یک جمله اول و یک جمله آخر می‌باشد و چنین تصاعدی را محدود می‌نامند. غالباً قدر نسبت تصاعد هندسی را با علامت «r» و در تصاعد هندسی محدود، جمله اول را «a» و آخر را «I» و عده جمله‌ها را با علامت «n» نمایش می‌دهند. محاسبه جمله nام تصاعد هندسی محدود اگر جمله اول a باشد جمله دوم ar و جمله سوم ar² و جمله دهم ar⁹ است و بهمین ترتیب معلوم میشود که جمله nام عبارت است از «I = arⁿ⁻¹». و رجوع به کتاب متمم حساب تألیف قربانی و صفاری شود.

تصاعدی.

[تَ عَ] (ص نسبی) منسوب به تصاعد. رجوع به تصاعد شود. - مالیات تصاعدی؛ از انواع مالیات مستقیم است که بر اساس افزایش سود مقدار مالیات افزایش می‌یابد.

تصاغر.

[تَ عَ] (ع مص) خرد نمودن بخویشتن. (منتهی الارب) (آندراج). خویشتن را خوار نمودن. (ناظم الاطباء). تحاقر. (اقرب الموارد). || حقیر آمدن بچشم کسی. (زوزنی). خوار شدن و حقیر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصاف.

[تَ صَ ف] (ع مص) همدیگر صف بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تصاف القوم؛ اجتماعاً صفاً مثل تساطروا. (اقرب الموارد ||). دو رسته گردیدن با هم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصافح.

[تَ صَ فُ] (ع مص) یکدیگر را دست گرفتن. (زوزنی). همدیگر دست گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دست یکدیگر گرفتن و این قائم مقام معانقه است. (غیاث اللغات) (آندراج). گرفتن هر یک دست یار خود را و گذاشتن کف دست خود بر کف دست دیگری چنانکه در ملاقات و تسلیم عمل کنند. (از قطر المحيط ||). بهم آمدن بعض مژگان بر بعضی دیگر. (از اقرب الموارد).

تصافق.

[تَ فُ] (ع مص) با یکدیگر بیعت کردن. (زوزنی). همدیگر دست زدن در بیع و بیعت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).
تبايع قوم. (اقرب الموارد).

تصافن.

[تَ فُ] (ع مص) بخش بخش کردن آب را. (منتهی الارب) (آندراج). بخش بخش کردن آب را به حصه ها؛ چنانکه ریگی در ته
آوند افکنند و آب بر آن ریزند چندانکه ریگ را بپوشاند، آنگاه یکی آن را بیاشامد و همچنین تا همگی آب نوشند و این کار را
در هنگام تنگ آبی کنند. (از اقرب الموارد).

تصافی.

[تَ] (ع مص) با یکدیگر دوستی ویژه داشتن. (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). همدیگر را صادقانه کار کردن. (ناظم الاطباء) (از
اقرب الموارد).

تصالح.

[تَ لُ] (ع مص) با هم کُری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به تصالح شود.

تصالح.

[تَ لُ] (ع مص) اصطلاح. (زوزنی). با یکدیگر صلح کردن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با هم آشتی کردن و
نیکویی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خلاف تخاصم و اختصام. (اقرب الموارد).

تصالح کردن.

[تَ لُ كَ دَا] (مص مرکب) آشتی کردن: چون ... از مجاورت ایشان و بازگشتن از این سخن و تصالح کردن از جهت ایشان نومید
شد و هیچ حیلت نماند ایشان را گفت ... (تاریخ قم ص ۲۵۵).

تصالح.

[تَ لُ] (ع مص) خویشان را کر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). و رجوع به تصالح شود.

تصالیب.

[تَ] (ع ا) ج تصلیب. (ناظم الاطباء). نقوش صلیب و نقش هر صورتی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تصلیب شود.

تصامم.

[تَ مَ] (ع مص) خویشان را کر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تصام فلان عن الحدیث؛ اری
من نفسه انه اصم. (منتهی الارب) (اقرب الموارد): و عبدالله بن عزیز راه تغافل و تصامم از آن معاذیر و اعراض از مضمون آن

طوایر پیش گرفت. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۸۹). و از دعوت مرگ تغافل و تصامم میسازیم تا کمند قضا در گردن افتد و بند اجل محکم گردد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۱۸۰). محمد امین حماد را گفت شنیدی تصامم نمود. (جهانگشای جوینی).

تصانیف.

[ت] [ع] [ج] تصنیف. (اقراب الموارد) (ناظم الاطباء). آنچه از کتابها تصنیف میشود. (از اقراب الموارد). جمع تصنیف است بمعنی کتاب. (فرهنگ نظام). آثار و نوشته ها: بنام قیصران سازم تصانیف به از ارتنگ چین تنکلو شاخاقانی. در تصانیف حکما آورده اند که کژدم را ولادت معهود نیست. (گلستان). و رجوع به تصنیف شود ||. مأخوذ از عربی، کلمات انشایی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تصنیف شود.

تصاویر.

[ت] [و] [ع] مص) بر یکدیگر حمله بردن. (زوزنی). بیکدیگر حمله نمودن و برجستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تواب. (اقراب الموارد).

تصاویر.

[ت] [ع] [ج] تصویر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). صورتهای برانگیخته از چوب و گل و جز آن. (منتهی الارب). تمایل. (اقراب الموارد). نگارها و صورتها و نقشها و تصویرها. (ناظم الاطباء): و گر آذر بدانستی تصاویرش نگاریدن نه ابراهیم از آن بدعت بری گشتی نه اسحاقش. منوچهری. و مبارات بر عمارات بازارها خرج کردند. و چنان معمور شد که چشم از تصاویر و تعاریج آن سیر نگشتی. (ترجمه تاریخ یمنی چاپ اول تهران ص ۴۳۹). ز یک عکس شمشیرش این هفت رقعہ تصاویر این هفت ایوان نماید. خاقانی. روی گندم گون او بوده تصاویر بهشت آدم از سودای گندم زان پریشان آمده. خاقانی. در همه گیتی نگاه کردم و باز آدم صورت کس خوب نیست پیش تصاویر او. سعدی. نقاش که صورتش ببیند از دست بیفکند تصاویر. سعدی. بسان بتکده شد باغ و راغ کانون گشت در آن ز نور تصاویر و اندرین از نار. حکیم غمناک. و رجوع به تصویر شود.

تصاویرخانه.

[ت] [ن] [ا] مرکب) خانه تصاویر. جایی که در آن تصاویر نهند: دل تصاویرخانه نظر است شهدالله نوشته گرد عذار. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۹۷).

تصایح.

[ت] [ی] [ع] مص) بر یکدیگر بانگ زدن. (زوزنی). یکدیگر را آواز دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). کفتن نیام شمشیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشقق غلاف شمشیر. (از اقراب الموارد).

تصاؤو.

[تَ صَبَّ صُءٌ] (ع مص) ترسیدن از کسی ||. رام گردیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تصنی.

[تَ صَبَّ صُءٌ] (ع مص) بانگ و آواز کردن جوجه. (از اقرب الموارد). و رجوع به تصائی شود.

تصب.

[تَ صَبَّ بُ] (ع مص) ریخته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ریخته شدن و فرود آمدن آب از بالا به نشیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فرود آمدن آب از کوه. (از اقرب الموارد). تحدر. رجوع به همین کلمه شود.

تصبح.

[تَ صَبَّ بُ] (ع مص) بامداد خفتن. (تاج المصادر بیهقی). پگاه خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شراب بامداد خوردن. (تاج المصادر بیهقی ||). در آن وقت (پگاه) به چیزی تعلل کردن و خوردن. (منتهی الارب). تعلل بچیزی به بامداد یعنی چیز کمی خوردن تا آنکه طعام آماده شود. (از اقرب الموارد). خوردن چاشت.

تصبر.

[تَ صَبَّ بُ] (ع مص) شکیبایی کردن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خود را بستم بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بتکلف صبر کردن. (از اقرب الموارد): و تصبر و اصطبار می برزیدند و بر چندان تعذیب و تشدید صبر و جلادت مینمودند. (سندبادنامه ص ۳۲۹).

تصبصب.

[تَ صَبَّ صُ] (ع مص) پریشان و نیست گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): صبصبه فتصبصب؛ ای فرقه و محقه فترق و انمحق. (اقرب الموارد ||). رفتن اکثر شب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شدت دلیری و خلاف و نزاع. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). شدت گرمی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تصبغ.

[تَ صَبَّ بُ] (ع مص) در دین و ملت در آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در دین در آمدن کسی و نیکو شدن دین او. (از اقرب الموارد).

تصبی.

[تَ صَبَّ بِي] (ع مص) فریفتن مرد زن را و در فتنه انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دل بردن. (تاج المصادر بیهقی ||). خواندن زن کسی را به سوی بازی (صبا) و مشتاق گردانیدن وی را آن زن. (از ناظم الاطباء).

تصبیح.

[ت] (ع مص) بامداد نزدیک کسی آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). بامداد آمدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آمدن کسی را در بامداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). صبحی دادن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). نوشانیدن صبح که شراب بامدادی باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صبح نوشانیدن قوم را. (از اقرب الموارد). صبحی دادن که شراب بامدادی است. (آندراج ||). گفتن کسی را عم صباحاً. (منتهی الارب). صباح بخیر گفتن. (آندراج). صبحک الله بخیر گفتن فلان مر فلان را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). درود گفتن کسی را به صبح. (یادداشت مرحوم دهخدا). در دعا گویند صبحک الله بخیر؛ یعنی صبح با خیر دارد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سیر کنانیدن قوم را تا این که صبح کنند بر آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ع (ع) طعام چاشت، اسم است بر تفعیل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کان یقرب الی الصیوان تصیحهم فیختلسون. (اقرب الموارد).

تصیر.

[ت] (ع مص) شکیبایی فرمودن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). امر کردن کسی را به شکیبایی. (از اقرب الموارد). خواستن از کسی شکیبایی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکیبایی خواستن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بدون وزن و کیل گرفتن طعام را. (از اقرب الموارد). و رجوع به صبره شود ||. تصیر میت؛ قرار دادن صبر در بطن آن برای جلوگیری از سرعت بوی گرفتن جسد و تاکنون دیده نشده. (از اقرب الموارد). مومیایی کردن اجساد مردگان را چنانکه در مصر قدیم. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تصبیح.

[ت] (ع مص) انداختن ناقه بچه موی برآورده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). غوره خرمان به پختن در آمدن و از دنباله رنگ برآوردن گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مبالغه صبیح. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). رنگ کردن جامه را شدد للمبالغه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به صبیح شود.

تصبین.

[ت] (ع مص) مالیدن با صابون و صابون زدن. (ناظم الاطباء).

تصنع.

[ت] صَتْ (ع مص) دودله شدن در کاری یا تنها آمدن یا بدون چیزی دیگر و یا برهنه آمدن یا آمدن و رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جاء فلان یتصنع الینا و علینا. (اقرب الموارد).

تصتم.

[ت] صَتْ (ع مص) سخت دویدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصتیم.

[ت] [ع مص] تمام کردن و استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی). تمام کردن چیزی و استوار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکمیل کردن چیزی. (از اقرب الموارد).

تصتیه.

[ت] [ع مص] خوار و حقیر گردانیدن کسی را و رام گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصحب.

[ت] [ع مص] شرم داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد): هو يتصحب من مجالستنا؛ ای یستحیی. (اقرب الموارد). و رجوع به ماده بعد شود.

تصحت.

[ت] [ع مص] شرم داشتن و شرمناک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): تصحت الرجل عن مجالستنا تصحاً؛ استحی کتصحب. (اقرب الموارد). رجوع به تصحب شود.

تصحف.

[ت] [ع مص] بخطا خواندن نبشته را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خطا کردن قاری در خواندن. (از اقرب الموارد).

تصحن.

[ت] [ع مص] خواستن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصحیح.

[ت] [ع مص] از بین بردن بیماری مریض. (یادداشت مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد). در لغت از بین بردن بیماری از مریض است. (از تعریفات جرجانی). مصدر باب تفعیل و مشتق از لفظ صحت است که بمعنی ضد بیماری از بدن بیمار است. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). درست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). راست و درست کردن. (غیاث اللغات): به تصرف صاحب‌دیوان رقعہ‌ها عرض دادند و سلطان به تصحیح آن حال مثال فرمود. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۶۶ ||). غلط گرفتن. غلط گیری کردن. غلط گیری در مطبعه. (یادداشت مرحوم دهخدا): تصحیح کتاب؛ از بین بردن افتاده‌های آن. (از اقرب الموارد ||). درست گفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در اصطلاح از بین بردن کسور واقعہ بین سهام و افراد (وارث) است. (از تعریفات جرجانی). نزد علمای علم فرائض، عبارت است از این که سهام ورثه را از کمترین عددی که ممکن باشد گیرند بنحوی که کسری به هیچیک از وارثان نیفتد. (شریفی از کشف اصطلاحات الفنون). || نزد محدثان عبارت است از نوشتن کلمه «صح» بر کلامی که احتمال شک در آن رود. مانند آن که لفظی تکرار شود و حذف آن مکرر، اخلاقی در آن کلام نرساند. (کشف اصطلاحات الفنون).

تصحیح دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) درست کردن. تصحیح کردن: نهاده بر رخ گل نقطه های شک شبم بیاغ رو کن و تصحیح این رساله بده. صائب (از آندراج). بس که دارد خط تو اصلاح او را در نظر در میان خواب هم تصحیح قرآن میدهم. صائب (از آندراج). و رجوع به تصحیح کردن شود.

تصحیح کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) اصلاح کردن و درست نمودن. (ناظم الاطباء). درست کردن || غلط گیری کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تصحیح شود.

تصحیح.

[تَ حَ / حَ] (ا) نظر و ملاحظه و تفتیش. (ناظم الاطباء). - داغ تصحیح؛ جایی که اسبهای سپاهی را داغ کنند. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

تصحیف.

[تَ] (ع مص) خطا کردن در صحیفه یعنی خطا کردن در کتاب. (مجمل اللغة یادداشت مرحوم دهخدا). خطا در نوشته. (منتهی الارب) (بحر الجواهر) (ناظم الاطباء). خطا کردن در کتابت. (غیاث اللغات) (از آندراج): صحفه تصحیفاً فتصحف؛ تغییر داد آن را بنحوی که مشتبّه گردید پس تغییر داده شد. (ناظم الاطباء ||). خطا کردن در قرائت. (زوزنی). خطا کردن در قرائت کلمه و روایت آن در کتاب و گویند تحریف کلمه است از وضع آن و در مصباح آمده که تصحیف، دگرگونی لفظ است بدان گونه که معنی مراد تغییر کند و اصل آن خطاست. (از اقرب الموارد). قرائت چیزی است برخلاف آنچه که کاتب آن اراده داشته است و یا برخلاف آن که بر آن اصطلاح کرده اند. (از تعریفات جرجانی). و تصحیف در احادیث فراوان وارد شده است خواه در متن و خواه در سند و کتابها در این فن نوشته اند که از آن جمله است: التصحیف تألیف حسن بن عبدالله بن سعید عسکری متوفی بسال ۳۸۲ هـ. ق ||. به اصطلاح معما تغییر کردن در نقاط و حروف به اثبات یا به محو کردن و بعضی چنین تصریح کرده که تصحیف به اصطلاح معما لفظی را به بردن نقطه، یا به آوردن نقطه یا به نقل نقطه، لفظی دیگر مقرر گرداند چنانکه بوسه را به تغییر نقاط توشه گرداند. (غیاث اللغات) (آندراج). در مطلع السعدین نوشته که تصحیف آن است که بر تبدیل نقاط الفاظ مصرع یا فقره از مدح به ذم کشد. شاعر گفته: به کویت ناگهان گیری در آمد زدی تیری که بشکست آن سر گیر. (از آندراج). که هرگاه لفظ کویت و گیر و تیر را تصحیف کنند شعر از مدح به هجو کشیده میشود: همچو تصحیف قبا باد و چو مقلوب کلاه دشمنت اعنی هلاک و حاسدت اعنی فنا. سنائی. آن روز رفت آب غلامی که یوسفی تصحیف عید شد ببهای محقرش. خاقانی. با هر که انس گیری از او سوخته شوی بنگر که انس نیز به تصحیف آتش است. خاقانی. مجلس انس حریفان را هم از تصحیف انس در تنور آن کیمیای جان جان افشانده اند. خاقانی. و از آن جایگاه بگذشت بر عزم قنوج، و به تصحیف آن (فتوح) فال گرفت. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۴۱۳). مرا بوسه گفتا به تصحیف ده که درویش را توشه از بوسه به. (بوستان).

تصحیف خوانی.

[تَ خَوَا / خَا] (حامص مرکب) بد خواندن کلمه ای بنحوی که معنی آن تغییر پذیرد. (ناظم الاطباء).

تسخیر.

[تَ] (م مص) فرمانبردار کردن دیگری را و رام کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تسخیر کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تصدئه.

[تَ دَءَ] (ع مص) زنگ زدودن زن آئینه را تا بدان چشم را بصرمه کشد. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). زنگ زدودن آینه را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تصدد.

[تَ صَدَّدُ] (ع مص) پیش آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعرض. (اقرب الموارد).

تصدر.

[تَ صَدَّدُ] (ع مص) سینه راست کرده نشستن در مجلس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در پیشگاه نشستن. (تاج المصادر بیهقی). در صدر نشستن. (زوزنی). در صدر جای نشستن از مجلس. (منتهی الارب) (آندراج). در صدر مجلس نشستن. (ناظم الاطباء). نشستن در صدر مجلس که اول قوم باشد. (از اقرب الموارد ||). در گذشتن اسب به دویدن از اسبان دیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصدع.

[تَ صَدَّدُ] (ع مص) پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). متفرق و پریشان گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گریخته غایب شدن در زمین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن و پاره پاره شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شکافته شدن چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تصدف.

[تَ صَدَّدُ] (ع مص) رو برگردانیدن از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعراض از کسی. (از اقرب الموارد).

تصدق.

[تَ صَدَّدُ] (ع مص) صدقه دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). صدقه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخشیدن صدقه بر مسکینان: تصدق و لو بظلف محرق؛ ای اعط صدقه و لو خسیسه کالظلف المحرق و لاترد السائل. (از اقرب الموارد): از ملک من بیرون است و تصدق است بر مسکینان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۸ ||). مأخوذ از تازی صدقه و خیرات و هر چیز که دفع بلا- کند و بلا- گرداند. (ناظم الاطباء). ج، تصدقات: وجوه برّ و تصدقات را پادشاه نزد او می فرستاد که به مستحقین رساند. (تذکره الملوک چ دبیرسیاقی ص ۲). زکوة و خمس و تصدق و

روشنایی مسجد ... (تذکره الملوک ایضاً ص ۹۶). - وجه تصدق؛ خیرات دفع بلا: ملخص این که برسانیدن وجه تصدق خسوف و کسوف در روز مولود به جماعت مستحقین به منجم باشی یا ملاباشی بی نسبت نیست. (تذکره الملوک ایضاً ص ۲۰).

تصدق دادن.

[تَ صَدَّدُ دَ] (مص مرکب) صدقه دادن. (ناظم الاطباء). رجوع به تصدق شود.

تصدق شدن.

[تَ صَدَّدُ دُ شُ دَ] (مص مرکب) بلاگردان شدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تصدق شود.

تصدق فرمودن.

[تَ صَدَّدُ دُ فَ دَ] (مص مرکب) تصدق کردن و رجوع به مادهء بعد شود.

تصدق کردن.

[تَ صَيَّدُ دُ كَ دَ] (مص مرکب) صدقه دادن و خیرات کردن || عفو فرمودن و بخشیدن. (ناظم الاطباء). عفو کردن، چنانکه دیهء قاتل را اولیای مقتول. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تصدق و ترکیبات آن شود.

تصدقی.

[تَ صَدَّدُ دُ] (ص نسبی) منسوب به تصدق. - وجوه تصدقی؛ پولهای دفع بلا. پولهای صدقه: و روز مولود سلاطین وجوه تصدقی که قورچی باشیان بنظر آفتاب اثر می رسانیده اند ... به مستحقین تقسیم می نمودند. (تذکره الملوک ص ۲۰). و رجوع به تصدق و ترکیبات آن شود.

تصدؤ.

[تَ صَدَّدُ دُ] (ع مص) پیش آمدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعرض به کسی. (از اقرب الموارد).

تصدی.

[تَ صَيَّدُ دُ] (ع مص) پیش آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). پیش باز آمدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پیش آمدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و چون خبر واقعه او به سلطان غیاث الدین رسید، تفکر و تحیر به احوال او تهدی کرد و عجز و ضعف تصدی نمود. (جهانگشای جوینی ||). تعرض نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعرض نمودن به چیزی و آن استشراف بر آن است تا ناظر بر آن چیز باشد. (از اقرب الموارد ||). سر به سوی کاری برداشتن. (از اقرب الموارد). تصدی کاری؛ مباشرت آن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تصدید.

[ت] (ع مص) دست بر دست زدن چندان که آواز آید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دست بر دست زدن. (از اقرب الموارد). و رجوع به تصدیق و تصفیق شود ||. ریمناک گردیدن جراحت. (از اقرب الموارد).

تصدیر.

[ت] (ع مص) نوشتن عنوان و صدر نامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دیباچه نوشتن. (غیاث اللغات). سر نامه نوشتن. (آندراج). نوشتن مؤلف صدر یعنی دیباچه کتاب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). ظاهر کردن اسب سر خود را و درگذشتن و پیشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازگردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). واگردانیدن. (زوزنی ||). درگذشتن اسب در دویدن از اسبان دیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در پیشگاه نشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اول گردانیدن. (دهار). مقدم گردانیدن. (آندراج) (غیاث اللغات ||). افتتاح کردن به عبارتی. (از اقرب الموارد ||). پیشگاه نشستن. (دهار ||). آن رسن که بر سینه اشتر بندند. (مهدب الاسماء ||). نزد علمای فن بدیع از محسنات شعر است و ردالعجز الی الصدر نیز نامیده میشود و آن در نثر چنان است که قرار داده شود یکی از دو لفظ مکرر یا متجانس یا ملحق به هر دو در اول فقره و لفظ دیگر در آخر فقره. (از کشف اصطلاحات الفنون). و رجوع به همین کتاب و ردالعجز الی الصدر شود.

تصدیع.

[ت] (ع مص) پراکنده کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جدا جدا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکافتن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد ||). در دسر رسانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در دسر دادن. (دهار) (آندراج) (غیاث اللغات). و به لفظ دادن و کشیدن مستعمل. (غیاث اللغات) (آندراج): مجتمع گشتند مر توزیع را بهر دفع زحمت و تصدیع را. مولوی. شوق تصدیع عرض حالی داد تا ز ناگفته گفت واله بس. واله هروی (از آندراج). تصدیع در تدارک بر ماحضر مکش داری چو سرکه با نمکی در دسر مکش. مخلص کاشی (ایضاً ||). در دمندسر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (مص) در دسر و آزر دگی خاطر. مزاحمت و آزار. و رنج و محنت و اضطراب. (ناظم الاطباء). - تصدیع خاطر؛ آزر دگی خاطر. (ناظم الاطباء).

تصدیع دادن.

[ت] د[(مص مرکب) در دسر دادن: دادمش تصدیع نثر و میدهم ابرام نظم دانم ابرام مثنا برنتابد بیش از این. خاقانی.

تصدیع ده.

[ت] د[(نف مرکب) رنج و محنت رساننده. دلآزار و زحمت دهنده. (ناظم الاطباء).

تصدیعه.

[ت] ع[(از ع، ا) مأخوذ از تازی تصدیع. رجوع به تصدیع شود. (ناظم الاطباء). زیادت «ها» در آخر این لفظ غلط است و صحیح تصدیع است بدون «ها». (بهار عجم از غیاث اللغات و آندراج). فقیر مؤلف گوید که اگر در آخر لفظ تصدیعه تایی فوقانی که از جهت وقف «ها» شده است برای مره قرار دهند و بمعنی یک بار در دسر دادن ای یک بار تکلیف دادن مستعمل نمایند، درست است

و این مستفاد است از فصول اکبری. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به تصدیع شود.

تصدیع.

[ت] (ع مص) بر صدغ شتر داغ و نشان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تصدیق.

[ت] (ع مص) راستگوی داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راستگو داشتن و راست پنداشتن. (غیاث اللغات). راست گردانیدن و باور داشتن و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). ضد تکذیب. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اگر کسی از آن اعلام دهد بضرورت او را بر آن تصدیق باید داشت. (کلیله و دمنه). و آن این است که یاد کرده می آید، ضایع گردانیدن فرصت ... و تصدیق اخباری که محتمل صدق و کذب باشد. (کلیله و دمنه). سزاوار تصدیق و تحسین بود. (گلستان). عیسی نتوان گشت به تصدیق خری چند. صائب (||. ا) گواهی و جوازی که دلیل مهارت و خبرگی و یا آمادگی و عدم آمادگی شخصی در انجام کاری باشد از مرجع صلاحیتدار. - تصدیق رانندگی؛ تصدیقنامه یا گواهی نامه ای که شخص را در رانندگی اتومبیل، موتوسیكلت و جز آن مجاز میسازد و مرجع رسمی صدور آن اداره راهنمایی و رانندگی است و اشخاص واجد شرایط پس از گذراندن امتحانات لازم بدریافت آن نائل میگردند. - تصدیق شش ابتدایی؛ گواهینامه خاتمه تحصیل شش ساله ابتدایی است. و رجوع به تصدیقنامه شود. - تصدیق طیب؛ شهادت طیب. (ناظم الاطباء). گواهی و یا تصدیقنامه ای است مشعر بر بیماری و یا صحت و سلامت شخص. چنانکه پیش از ازدواج زن و شوی باید هر یک از طیب جواز یا تصدیق صحت مزاج و آمادگی برای این عمل را دریافت دارند و گرنه محاضر رسمی از جاری ساختن صیغه نکاح خودداری خواهند کرد. و یا اگر شخصی مکلف باشد در وقتی معین در محکمه یا مرجع دیگری مانند جلسه امتحان حاضر گردد و به علت بیماری قادر به حضور در آن محکمه یا مرجع رسمی نباشد، باید طیب معتمدی بیمار بودن و عدم آمادگی او را در حضور در آن محکمه تصدیق نماید. و ارائه این تصدیق طیب از وی رفع مسئولیت خواهد کرد. - تصدیق متوسطه؛ گواهینامه گذراندن و خاتمه دادن به تحصیلات شش ساله متوسطه است. دیپلم متوسطه. و رجوع به دیپلم و تصدیقنامه شود. - تصدیق مدرسی؛ تصدیقی است که صلاحیت دارنده تصدیق را در تدریس علوم معقول و منقول و مقدمات آن از ادبیات (صرف، نحو، معانی بیان و منطق) را گواهی میکند و مرجع صدور این تصدیق وزارت آموزش و پرورش است. و رجوع به تصدیقنامه شود (||. مص) دویدن وحشی و التفات نا کردن آن وقتی که حمله آورند بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زکوة گوسفند و جز آن به صدقه شدن. (تاج المصادر بیهقی). صدقه بستدن. (زوزنی). صدقات گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صدقه گرفتن، مصدق کمحدث صدقات گیرنده نعت است از آن. (آندراج ||. امص) (اصطلاح منطق) در علم منطق تصور با حکم باشد، چنانکه گویی زید نویسنده است یا نویسنده نیست. (غیاث اللغات) (از آندراج). عبارت است از صورت حاصل در ذهن با حکم. (یادداشت مرحوم دهخدا). تصدیق عبارت از اذعان به نسبت میان امور است و در هر تصدیقی بنابر مشهور سه تصور لازم است: ۱- تصور موضوع. ۲- تصور محمول. ۳- تصور نسبت میان موضوع و محمول. بعضی از محققان متعلق اذعان را نسبت حکمیه نمی دانند بلکه «وقوع و لاوقوع» میدانند و بنابر آن تصدیق را مرکب از چهار جزء میدانند و در این که این اجزاء شرط تصدیق میباشند یا شطر، نیز اختلاف است، بعضی تصدیق را امری بسیط میدانند و آن همان حکم بوقوع و لاوقوع است و اجزاء را شرط حصول اذعان به وقوع و لاوقوع میدانند. و بعضی دیگر میگویند اجزاء شطرنده و تصدیق مرکب از آن اجزاء است. (فرهنگ علوم عقلی تألیف دکتر سجادی ص ۱۶۳). و رجوع به اساس الاقتباس چ مدرس رضوی صص ۲۴۰ - ۳۴۴ و کشاف اصطلاحات

الفنون شود.

تصدیق کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) اقرار به راستی کردن. (ناظم الاطباء). راست شمردن. راستگویی شمردن. راست داشتن. راستگویی داشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا): به هر پیام که آورد کرده ام تصدیق به هر چه از تو رسیده است گفته ام صدق. انوری. نرسد نامه سعدی به کسی در همه عالم که نه تصدیق کند کز سر دردی است (۱) فغانش. سعدی. و آن که او را نبود از اسرار داد کی کند تصدیق او ناله جماد. مولوی. تصدیق مهربانی ما جمله کرده اند انکار تا کی از دل نامهربان پیرس. ظهوری (از آندراج). (۱) - ن ل: درد است.

تصدیقنامه.

[تَ مَ / مَ] (ا مرکب) گواهی نامه تعلیم در دروس ابتدائی و متوسطه. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تصدیم.

[تَ] (ع مص) مبالغه صدم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). رجوع به صدم شود.

تصدیه.

[تَصْ یَ] (ع مص) (از «ص دی») دست بر هم زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دست بر دست زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). از «ص د د» پیش آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصرخ.

[تَ صَیْرُ رُ] (ع مص) آواز برداشتن در عطسه دادن. (تاج المصادر بیهقی). تکلف کردن در فریاد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): التصرخ بالعطاس حمق. (بحر الجواهر) (منتهی الارب).

تصرف.

[تَ صَیْرُ رُ] (ع مص) دست در کاری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دست در کاری زدن. (آندراج (||)). برگردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دگرگون شدن روزگار بر کسی (||). حيله و تقلب کردن در کاری. (از اقرب الموارد (||)). به اصطلاح تصرف آن است که مثلاً شاعری شعری منظوم ساخته و معنی مقصود را به لطافتی که می باید ادا نکرده، دیگری به قوت طبع دخلی در آن بکار برد و به تغییر الفاظ، معنی را لطیف سازد یا مصرع دیگر مناسب تر از مصرع اول موزون نماید مثال تغییر لفظ تصرف خان سراج المحققین است در دو شعر طاهر وحید. اول: اعتبارات جهان رفته است پیش از آمدن نامها در وقت کندن از نگین افتاده است. تصرف: نامها در کندن، از چشم نگین افتاده است. دوم: مستحق را زین بخیلان چشم احسان داشتن همچو خون کم کردن فصاد از روین تن است. لفظ «ریزش» بجای «احسان» تصرف است. مثال تبدیل مصرع، قاسم مشهدی: به دیر و کعبه میرقصند سرمستان

آزادی که روز جمعه بازی گاه طفلان است مکتبها. شاه ناصرعلی مصرع اول را چنین گفته: چو خواندی درس آزادی گلستان میشود زندان. تصرفی که شاه صفی در شعر آصفی نموده مثل ندارد، شعر این است: می توانی که دهی اشک مرا حسن قبول. شاه صفی بجای «می توانی» چشم دارم تصرف نمود. (از مطلع السعدین بنقل آندراج). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. توجه و تملک و ضبط و قبض. (ناظم الاطباء): آگاه نئی کزین تصرف بر سود منم تو بر زیانی. ناصر خسرو. اگر مثال باشد تا عمل بعضی را در قبض و تصرف خود گیرند. (کلیله و دمنه). اول آنکه در سخن مجال تصرف یافتند. (کلیله و دمنه). دست تصرف قلم اینجا شکست کین همه گنجینه در این پرده هست. نظامی. و من متحیر بودم که به چه کیفیت این حال مرا میگیرند. خواجه فرمودند که من متصرفم، اگر میخواهم میدهم و اگر میخواهم می گیرم و این حال ترا به جذب پیدا شده است. از آن جهت محل تصرف است و حالی که به متابعت سلوک می بود هر صاحب تصرفی آن را نمی تواند تصرف نمود. (انیس الطالبین بخاری ص ۲۱۹). تا ملک از تصرف او به در رفت و بر آنان مقرر شد. (گلستان). برخی از بلاد از قبضه تصرف او به در رفت. (گلستان). چنان روزگارش به کنجی نشاند که بر یک پیشیش تصرف نماند. (بوستان). از خدا دان خلاف دشمن و دوست که دل هر دو در تصرف اوست. سعدی. و او مملکت خویش به حکم استحقاق و وصایت و ممالک برادران به حق وراثت با تصرف گرفت. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۸۵). و کلیدهای خزاین از او بستد و ذخایر و دفاين قلعه به تصرف گرفت. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۰۱). لشکر او را بفریفت و روی به ولایت او نهاد تا بتصرف (۱) خویش گیرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۶۴). با لشکر بسیار از ترک و عرب و دیلم روی به جرجان نهاد، هر کجا رسید از ولایت قابوس خراب کرد و عمل خویش را بر سر ولایت فرستاد و با تصرف گرفت. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۶۶). حکومت و اختیار و قدرت و اقتدار و توانایی فوق العاده. (ناظم الاطباء): آن گنج و خزینه و تجمل و پادشاهی و تصرف و ولایت و خدم و حشم و لشکر و فرمانروایی که امروز مراست در همه جهان کراست. (تاریخ بخارا). ربودگی بکارت دختر. (ناظم الاطباء). در تداول بکارت دختر را برداشتن: دختر را تصرف کرد. || ایراد گرفتن. اعتراض کردن: چو ظاهر به عفت بیاراستم تصرف مکن در کژ و کاستم. (بوستان). || تأثیر. دخالت. نفوذ: و من بعد هرگز نتوانست بطریق گذشته در من تصرف کند. (انیس الطالبین بخاری ص ۱۲۰). خواجه فرمود باغ شما این است حال عجیبی در من تصرف کرده بود. (انیس الطالبین بخاری ص ۲۴۲). (۱) - ن ل: با تصرف.

تصرفات.

[تَ صَرَّرُ] (ازع، ا) معامله جات و تملکات و اموال و جمع کل اخراجات. (ناظم الاطباء).

تصرف داشتن.

[تَ صَرَّرْتُ] (مص مرکب) مالک بودن. بدست آوردن. قدرت داشتن. (ناظم الاطباء): تصرف در مزاج عالم از فیض سخن دارم چراغی کرده ام روشن که در هر انجمن دارم. ناصرعلی (از آندراج).

تصرف کردن.

[تَ صَرَّرْتُكَ] (مص مرکب) مالک شدن و دخالت کردن. (ناظم الاطباء). اکتساب. (تاج المصادر بیهقی). به تملک در آوردن.

تصریم.

[تَ صَرَّرْتُ] (ع مص) جلدی کردن. (تاج المصادر بیهقی). چابکی کردن و نیک رسا شدن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

الاطباء). تجلد. (اقرب الموارد ||). پاره پاره شدن. (تاج المصادر بیهقی). بریده گردیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تقطع. (اقرب الموارد ||). سپری شدن سال ||. انقطاع و سکون جنگ. (از اقرب الموارد).

تصریح.

[ت] (ع مص) صمغ سرخ را خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صمغ خوردن. (از اقرب الموارد ||). شیر ترش نوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصریح.

[ت] (ع مص) به صاروج کردن. (تاج المصادر بیهقی). صاروج اندودن حوض را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصریح.

[ت] (ع مص) هویدا گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغة). آشکار گفتن. (دهار). گشاده و روشن گفتن، خلاف تعریض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خالص و روشن گفتن. (آندراج): و حسن از اینها همه (۱) گفته است، چه بتعریض و چه بتصریح. (جهانگشای جوینی). وقت وقت بتعریض و گه گاه بتصریح چنان فرامودی. (جهانگشای جوینی ||). هویدا کردن. (زوزنی). پیدا و آشکار کردن کار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج ||). هویدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیدا و آشکار شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ظاهر و آشکار کردن چیزی را که در دل داشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آشکار کردن حق، لازم و متعدی است. (از اقرب الموارد ||). ویژه شدن شراب پس از کف انداختن. (تاج المصادر بیهقی). رفتن کفک شراب و روشن و پاکیزه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رفتن کفک شراب. (از اقرب الموارد ||). خطا کردن تیرانداز و نرسیدن تیر او به هدف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک سخت شدن سال قحط و صریح و خالص گردیدن در شدت و تنگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - ن ل: جایها.

تصریح.

[ت] (ع مص) اندک کردن. (زوزنی). کم کردن عطا. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). کم از سیرابی آب دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بریدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). قطع کردن چیزی را: سرد شربه؛ اذا قطعه. (از اقرب الموارد ||). پیدا شدن دانه گندم و جو پیش از خوشه. (یادداشت مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

تصریح.

[ت] (ع مص) پیش گرفتن ناقه در رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). راست کردن گوش برای شنیدن. (از اقرب الموارد).

تصریح.

[ت] (ع مص) افکندن کسی را ||. قافیه آوردن در مصراع اول از بیت ||. بیت را صاحب دو مصراع گردانیدن ||. دو در ساختن مر باب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصریف.

[ت] (ع مص) گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (معجم اللغة) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برگردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دگرگون ساختن و تشدید برای مبالغه است. (از اقرب الموارد ||). تصرف دادن کسی را در کار. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). هویدا کردن. (تاج المصادر بیهقی). بیان و واضح گردانیدن آیات را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). روان و رایج گردانیدن دراهم و متاع و کالای فروختنی را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و تصریف زر به نقره بازگردانیدن آن است. (نفایس الفنون قسم اول ص ۱۰۵ ||). برگردیدن باد از طرفی به طرفی یا برگردانیدن آن است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برگردانیدن باد از سویی به سوی دیگر. (از اقرب الموارد ||). خمر صرف خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شراب ساده خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برآوردن بعض کلام را از بعض دیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). اشتقاق بعض کلام از بعضی دیگر. (از اقرب الموارد). تحویل اصل واحد است به امثلهء مختلف تا معنی مقصود که جز بدان تعبیر حاصل نشود بدست آید. (از تعریفات جرجانی). علم به اصولی است که بدان بنای کلمه شناخته شود. (از تعریفات ایضاً). گردانیدن یک لفظ بسوی صیغه های مختلف تا از آن معنی متفاوت حاصل شود و آن را صرف نیز نامند: منم دانسته در پرگار عالم بتصریف و به نحو اسرار عالم. نظامی. و رجوع به صرف و اشتقاق شود.

تصریم.

[ت] (ع مص) منقطع کردن شیر به علاج. (تاج المصادر بیهقی). سر پستان ناقه بریدن تا شیر منقطع و خشک گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از بن بریدن درخت را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن رسن و جز آن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصریة.

[ت ی] (ع مص) گوسفند را نادوشیدن تا پستان وی پرشیر شود از بهر بیع. (تاج المصادر بیهقی). نادوشیدن گوسفند و جز آن را تا شیر جمع شود در پستان. (منتهی الارب) (آندراج) (از المنجد) (از اقرب الموارد).

تصاق.

[ت] (ع مص) صعق، بیهوش گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج).

تصعب.

[ت صَعُع] (ع مص) دشوار گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دشوار گردانیدن کاری را. (از اقرب الموارد ||). دشوار شدن کار. (از اقرب الموارد).

تصعد.

[تَصَعُّعٌ] (ع مصص) دشوار آمدن و شاق گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دشوار آمدن چیزی. (آندراج ||). برنجانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بر شدن. (تاج المصادر بیهقی). به بالا بر شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بالا رفتن. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تصعر.

[تَصَعَّرُ] (ع مصص) کژ کردن روی یا کژ کردن رخسار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کج کردن روی از خودپسندی. (از اقرب الموارد).

تصعرر.

[تَصَعَّرُ] (ع مصص) گرد شدن از درد و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصعصع.

[تَصَعَّصَعُ] (ع مصص) جنینیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده شدن. (زوزنی). متفرق و پراکنده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بددل و خوار و ذلیل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروتنی کردن ||. زوال پذیرفتن صفهای قوم از جایی که بودند ||. تصعصع به کسان؛ متفرق و پراکنده کردن زمانه آنها را. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تصعفر.

[تَصَعَّفُ] (ع مصص) پیچیده شدن گردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصعلک.

[تَصَعَّلُ] (ع مصص) درویشی نمودن. (زوزنی). درویش و محتاج گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): بلینا زماناً بالتصعلک و الغنی. (اقرب الموارد). و ذوبان العرب لصوصهم و صعاليکهم ... الذین يتلصصون و يتصعلکون. (تاج العروس در ماده ذئب). و رجوع به صعلوک شود ||. انداختن شتران پشمها را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصعیب.

[تَصْعِيبٌ] (ع مصص) دشوار گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تصعید.

[تَصْعِیدٌ] (ع مصص) بر کوه شدن. (تاج المصادر بیهقی). بر آمدن. (بحر الجواهر). بر آمدن بر کوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد). بر آمدن بر جای بلند. (غیاث اللغات) (آندراج ||). فرود آمدن در وادی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در وادی رفتن. (تاج المصادر بیهقی ||). گذرانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح اطباء و مهوسان (کیمیاگران) اجزای لطیف بعض ادویه بتأیید آتش از میان دیگ و غیره بسروش آن منجمد ساختن، چنانکه نوشادر و کافور و غیره را کنند. (غیاث اللغات) (آندراج). گداختگی و ذوب و تقطیر و به اصطلاح کیمیا اجزای لطیف و قابل تبخیر داروها را به تابیدن آتش از میان دیگ و یا قرع به سرپوش آن رسانیدن و منجمد ساختن. (ناظم الاطباء). یک قسم کشتن سیماب است که سیماب را در آوندی دارند و یک آوند بالای او پوشند و هر دو آوند را، دهن متصل داشته در زیر وی آتش کنند، سیماب از آوند زیرین جسته به آوند بالاین چسبیده کشته گردد: چون روغن طلق است طل، بحر دمان زیبق عمل خورشید در تصعید و حل، آتش در اعضا داشته. خاقانی.

تصغیر.

[ت] [ع مص] روی بگردانیدن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کژ کردن رخسار از کبر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و لا تُصَيِّرُ خَدَكَ لِلنَّاسِ. (قرآن ۳۱ / ۱۸)؛ ای لا تملءه عنهم كما يفعل المتكبرون. (از اقرب الموارد ||). و گاهی این میلان و کژی رخسار خلقی باشد نه از ساختگی و اختیار. (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصغیر.

[ت] [ع مص] خرد گردانیدن چیز یا کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کوچک کردن. (آندراج). خرد کردن. (دهار). تحقیر. (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد ||). در تداول علم صرف جاری کردن اسم را بر فَعِيل و نحو آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مصغر ساختن کلمه یعنی حرف اول را ضم دادن و دوم را فتح و بعد از حرف دوم «یا» در آوردن چون «رجیل» بالضم و الفتح. تصغیر رجل و کلمه مصغر را نیز تصغیر گویند و این نوع در کلام است و در فارسی کاف در آخر آوردن چون مامک تصغیر مام یا جیم و ها در آخر آوردن چون کوهچه و باغچه. (آندراج). کوچک کردن. خرد کردن. علامت تصغیر کلمه در فارسی «اک» است یعنی کاف ماقبل مفتوح و چون در آخر کلمه درآید، نشانه کوچککی و خردی است چون پسرک، موشک. و «هائ» تصغیر که باز نشانه کوچککی است چون پسر و «چه» نیز علامت تصغیر است چون باغچه، ایچه، سرایچه، دریچه و بنیچه و «واو» مضموم در بعضی از لهجه ها همین معنی دهد: پسر و دختر و. (یادداشت مرحوم دهخدا). مادر این بچگان را ندهد شیر همی. منوچهری. شررکهای دود مشعل فکر گهرکهای دانه دانه ماست. علی نقی کمره (از آندراج). ز بس کوچک دلم از خیل طفلان یارکی دارم ز معشوقی و عاشق بیخبر دلدار کی دارم نه شادم می توان گفتن ز شادی نی ز غم غمگین که با سود و زیان نا آشنا غمخوار کی دارم. شهرت (از آندراج). علامت تصغیر گاهی افاده گزیدگی و محبوبیت کند. (یادداشت مرحوم دهخدا): و آنگاه یکی زرگرک زیرک جادو باآزیر بهم باز نهاده لب هر دو. منوچهری. آن غلامک را چو دید اهل ذکا آن دگر را کرد اشارت که بیا. کاف رحمت گفتمش تصغیر نیست جد چو گوید طفلکم تحقیر نیست. (مثنوی چ خاور ص ۹۲ س ۲۵).

تصفت.

[ت] صَفُّ فُ [ع مص] چالاک و توانا شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصفت.

[تَصَوَّتْ] (ع مص) چالاک و توانا شدن. (منتهی الارب). بمعنی تصفت است که توانا و چالاک گردیدن باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به ماده قبل شود.

تصفح.

[تَصَفُّ فُ] (ع مص) چیزی باستقصا بنگریستن. (زوزنی). نگریستن چیزی باستقصا. (تاج المصادر بیهقی). نظر کردن در ظاهر کار و جستجوی آن نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در کاری به خوب وجه نظر کردن و حاصل این تلاش تفحص و جستجو است. (غیاث اللغات) (آندراج ||). صفحه صفحه نگریستن. (غیاث اللغات) (آندراج). تأمل کردن در چیزی و نگریستن در صفحات آن. (از اقرب الموارد ||). ورقه ورقه شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا): و هو [ای الطلق] يتصفح اذا دق صفائح بيض دقاق. (ابن بیطار).

تصفق.

[تَصَفَّقَ فُ] (ع مص) دودله شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تردد. (اقرب الموارد ||). پیش آمدن و متعرض شدن کار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برگردیدن ناقه بر شکم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پشت بر شکم گردیدن ناقه هنگام زاییدن. (از اقرب الموارد).

تصفیح.

[تَصْفَحَ] (ع مص) پهن کردن چیزی. (تاج المصادر بیهقی). پهن گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرش کردن مکانی با سنگ های پهن. (از اقرب الموارد ||). دست بر هم زدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تصفیح. چپک. چپه. چپه زدن. چپک زدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تصفیح شود.

تصفید.

[تَصْفِدَ] (ع مص) بند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نیک بند کردن و محکم ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصفیر.

[تَصْفِيرَ] (ع مص) زردرنگ کردن چیزی را. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رنگ زرد کردن جامه را. (از اقرب الموارد ||). خالی کردن خانه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ و فریاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). صدا کردن ستور را با دو لب. (از اقرب الموارد ||). خواندن خر را به سوی آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصفیف.

[ت] [ع مص] رسته کردن. (تاج المصادر بیهقی). به صف ایستادن و ایستاده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به صف شود.

تصنیق.

[ت] [ع مص] پر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آمیختن شراب با آب. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی ||). شراب از انایی به انایی بردن. (تاج المصادر بیهقی) (از غیث اللغات) (از آندراج). شراب را یا شراب ممزوج را از خنوری به خنور دیگر کردن تا صاف گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست بر هم زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). دست بر دست زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زدن دو دست بر یکدیگر چنانکه آواز برآید. (از اقرب الموارد ||). به کف دست بر دست دیگر زدن. (از اقرب الموارد ||). اشتر از چراگاهی به چراگاهی بردن. (تاج المصادر بیهقی). ستور را از چراگاه به چراگاه دیگر گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اشتر را از جای چریده به جای ناچریده بردن. (از اقرب الموارد). رفتن ||. گرد چیزی گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنبانیدن باد درخت را. (آندراج ||). بهم زدن مرغ بالهای خود را چنانکه صدا دهد. (از اقرب الموارد).

تصفین.

[ت] [ع مص] ترتیب دادن زنبور خانه خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصفیه.

[ت ی] [ع مص] صافی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). روشن و صافی کردن. (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). روشن کردن. (منتهی الارب) (دهار) (ناظم الاطباء). صاف کردن و پاک نمودن. (غیث اللغات). روشن کردن و پاک نمودن. (آندراج). پالودن. پالایش. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). (مص) در تداول فارسی صافی و روشن. (از ناظم الاطباء ||). پاک و پاکیزگی ||. صلح و آشتی ||. بند و بست ||. ترتیب و انتظام و آرایش. (ناظم الاطباء). و با کردن و شدن و نمودن بکار رود. - تصفیه ادارات یا سازمانها؛ اعضای ناصالح را معزول کردن و کسان شایسته بجای آنان آوردن.

تصفیه خانه.

[ت ی ن / ن] (ا مرکب) پالایشگاه. جایی که نفت یا جز آن را صاف کنند.

تصفیه کردن.

[ت ی ک د] (مص مرکب) صاف کردن و روشن و پاکیزه نمودن. (ناظم الاطباء). پالودن ||. مأخوذ از تازی و در تداول امروز اصلاح سازمانها از نظر اعضای صالح و ناصالح.

تصقر.

[ت ص ق] [ع مص] درنگ کردن ||. افروخته شدن آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکار کردن به

چرخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکار کردن با مرغ شکاری. (از اقرب الموارد).

تصغیر.

[ت] [ع مص] افروختن آتش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصغیر.

[ت] [ع مص] سوگند خوردن برای کسی به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلب.

[ت] صَلَّ لُ [ع مص] سختی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت و محکم شدن. (آندراج). سخت شدن. (از اقرب الموارد). - تصلب شرایین؛ سخت شدن شریانها که نوعی بیماری است.

تصلل.

[ت] صَّ صُ [ع مص] بازگردانیدن آواز را در حلق ||. خشک شدن گل و لای غدیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن زیور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). صدا کردن زیور. (از اقرب الموارد).

تصلع.

[ت] صَلَّ لُ [ع مص] بالا- برآمدن آفتاب، یا در وسط آسمان رسیدن یا از ابر بیرون آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). انصلاع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). برطرف شدن ابر آسمان. (از اقرب الموارد).

تصلف.

[ت] صَلَّ لُ [ع مص] لاف زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد). لاف زنی نمودن و چاپلوسی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تملق. (اقرب الموارد): آفت عقل تصلف است ... و آفت دل ضعیف، آواز قوی. (کلیله و دمنه). و ممکن است که این سخن در لباس تصلف بخاطر گذرد. (کلیله و دمنه). مرد صوفی تصلفی بنمود خود تصوف تکلفی بنمود. سنائی. از تکلف و تصلف تجنب نمایی. (ترجمه تاریخ یمنی ||). ملول شدن شتر از علف شیرین و میل نمودن بسوی شوره گیاه ||. در زمین درشت افتادن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلق.

[ت] صَلَّ لُ [ع مص] فریاد کردن زن از درد زه. (تاج المصادر بیهقی). بانگ کردن زن از درد زه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در خاک غلطیدن ستور و جز آن از مشقت و اندوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پهلو به پهلو شدن هر دردمند از درد. (از اقرب الموارد) (آندراج ||). آمد و شد در آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گردیدن و تاب خوردن ماهی در آب. (از اقرب الموارد).

تصلی.

[تَ صَلَّ لِي] (ع مص) گرم شدن به آتش. (تاج المصادر بیهقی). کشیدن گرمی آتش را و تابیدن به آتش ||. راست کردن عصا را بر آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلیب.

[تَ] (ع مص) بر دار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (آندراج). بر دار کشیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). صلیب ساختن مسیحی با دست بر خود. (از اقرب الموارد). چلیپا ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). صلیب گرفتن رهبان. (از اقرب الموارد ||). به نگار چلیپا نگارین کردن جامه و جز آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت محکم گردیدن. سخت و محکم گردانیدن لازم و متعدی است ||. خشک شدن خرمای تر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چربش گرفتن از گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هیئت خمار که پوششش است مر زنان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). ج، تصالیب. فی الحدیث: لم یکن فیہ تصالیب الا بفضة و هی جمع تصلیب و هو تصویر الصلیب و المراد الصور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تصلیح.

[تَ] (ع مص) نیکو کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تصلید.

[تَ] (ع مص) نیک بخیل گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلیط.

[تَ] (ع مص) برگماشتن. لغتی است در تسلیط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلیح.

[تَ] (ع مص) عذر آوردن ||. ظاهر شدن حبه و نبودن خاک بر آن ||. هر دو دست را برابر بر زمین گسترده ریخ زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روشن و تابان شدن آفتاب. (از اقرب الموارد ||). پهن و گشاده کردن پوست را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تصلیک.

[تَ] (ع مص) بستن سر پستان ناقه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصلیل.

[ت] [ع مص] نیک گندا شدن گوشت. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بانگ کردن لگام و مانند آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصلیم.

[ت] [ع مص] از بن بریدن گوش. (تاج المصادر بیهقی). از بن بریدن گوش و بینی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن و گفته اند بریدن گوش و بینی از بن. (از اقرب الموارد).

تصلیة.

[ت ی] [ع مص] (از «ص ل و») دوم آمدن اسب در سبق. (تاج المصادر بیهقی). دوم اسب رھان گردیدن یعنی تالی شدن سابق را. || راندن خر ماده را و در آوردن بر راه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نماز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دھار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نماز گزاردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). || درود دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درود فرستادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). درود گفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از «ص ل ی» در آتش افکندن و سوختن. (تاج المصادر بیهقی). در آتش در آوردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به آتش در انداختن و به آتش در آوردن و مقیم گردانیدن در آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و تصلیة جحیم. (قرآن ۵۶ / ۹۴ ||). راست کردن چوب به آتش. (تاج المصادر بیهقی). راست کردن عصا و چوب را به آتش. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصمع.

[ت ص م] [ع مص] خون آلود شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصمیت.

[ت] [ع مص] خاموش کردن. (تاج المصادر بیهقی). خاموش بودن و خاموش گردانیدن. لازم و متعدی است. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصمید.

[ت] [ع مص] استوار و آگنده کردن. (تاج المصادر بیهقی). آگنده کردن. (زوزنی ||). سربند پیچیدن ||. آهنگ کردن. (از اقرب الموارد).

تصمیر.

[ت] [ع مص] بخل کردن و منع نمودن ||. در وقت غروب آفتاب در آمدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصمیخ.

[ت] (ع مص) برگزیدن بر عزیمت خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر آوردن سر اشکنه را و باریک کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصمغ.

[ت] (ع مص) داخل کردن صمغ در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). صمغ به سر مالیدن تا موی بسته گردد. (از اقرب الموارد).

تصمیم.

[ت] (ع مص) کر گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). گزیدن کسی را و دندان فرو بردن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بگذشتن شمشیر و تیر از آن چیز که بر آن آید. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در گذشتن شمشیر از استخوان و آهن و جز آن از آنچه بر وی آید یا رسیدن پیوندها را و بریدن ||. قادر کردن مرد اسپ را بر گیاه، پس فربه و کلان شکم گردیدن ||. بیاد کسی دادن سخن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خالص کردن و استوار کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بگذشتن در رفتن و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). بگذشتن در کاری. (زوزنی). گذشتن در کار و در عزیمت. (از منتهی الارب). برای خود در کاری رفتن و عزم بر آن کردن. (از قطر المحيط ||). (مص) مأخوذ از تازی در فارسی امروز بمعنی اراده، عزم، قصد و بیشتر با داشتن و گرفتن استعمال شود (||. اصطلاح نجوم) در اصطلاح احکامیان دوری کوكب از آفتاب بمقدار شانزده درجه و نیم. (یادداشت مرحوم دهخدا). تصمیم آن است که ستاره با آفتاب باشد و یا بمقارنه او کمتر از شانزده دقیقه مانده بود و یا بمقارنه بر او گذشته بود به کمتر از شانزده دقیقه. (التفهیم بیرونی چ همایی ص ۴۶۱).

تصمیم داشتن.

[ت ت] (مص مرکب) عزم داشتن. اراده داشتن. قصد داشتن: او تصمیم دارد که این کار را بکند.

تصمیم گرفتن.

[ت گ ر ت] (مص مرکب) اتخاذ تصمیم. اراده کردن. قصد نمودن: مگر تصمیم نگرفته اند که نژاد بشر نابود شود؟ (سایه روشن هدایت ص ۱۹).

تصنل.

[ت ص د] (ع مص) سخن گفتن با زنان و عشقبازی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغزل با زنان. (از قطر المحيط).

تصنع.

[ت ص ن] (ع مص) خویشان بر آراستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آراستن خویشان. (دهار). روش نیکو نهادن از خود و خویشان را آراستن و بتکلف نیکوسیرتی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). روش نیکو نمودن از خود. (غیاث اللغات) (آندراج): شکر نعمت بزرگان واجب است و ذکر جمیل و دعای خیر و ادای چنین خدمتی در غیبت اولیتر است از

حضور. که آن به تصنع نزدیک است و این از تکلف دور. (گلستان ||). آراستن زن حسن خود را. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). خوش آمد و چاپلوسی نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تصنعی.

[تَ صَنُّ نٌ] (ص نسی) ساختگی. (یادداشت مرحوم دهخدا). خلاف حقیقی. و رجوع به تصنع شود.

تصنف.

[تَ صَنُّ نٌ] (ع مص) خراشیدن و پوست کنده شدن لب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن ساق. (از اقرب الموارد ||). آماده شدن گیاه و درخت برگ آوردن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصنی.

[تَ صَنُّ نِی] (ع مص) نشستن نزدیکی دیگ بحرص که گوشت را کفانیده کباب سازد و بریانی کند بحدی که خاکستر بدو رسد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصنیع.

[تَ] (ع مص) نیکو تربیت یافتن جاریه تا فربه شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و از این معنی است: تصنیع الشیء لتحسینه و تزیننه بالصناعه. (اقرب الموارد).

تصنیف.

[تَ] (ع مص) گونه گونه ساختن چیزی را و جدا کردن بعضی آن را از بعضی و تمیز دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). صنف صنف کردن و نوع نوع گردانیدن و جدا ساختن بعضی نوع را از بعضی. و در بعضی کتب چنین نوشته که تصنیف نوع نوع گرفتن و جمع کردن. مأخوذ از صنف که بالكسر است. (غیاث اللغات) (آندراج). تصنیف کتاب از آن است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). کتابی را از خود نوشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). برگ بر آوردن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در اساس آمده: «صنف النبات و الشجر و تصنف؛ صار اصنافاً». (از اقرب الموارد ||). نوع نوع کردن مطالب و جمع آوری آنها (||). ایجاد و اختراع و انشاء مباحث علمی. ج، تصانیف. (از ناظم الاطباء). کتاب. نامه، که باب باب و فصل فصل کرده اند مطالب آن را. ج، تصانیف و تصنیفات. (یادداشت مرحوم دهخدا): در تاریخی که می‌کنم سخنی نرانم که آن به تعصبی و میلی کشد و خوانندگان این تصنیف گویند شرم باد این پیر را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۵). پس از یک چند رسولان ... بخوبی باز گردانیدند سوی ترکستان سخت خوشنود و نامه ها برفت در این باب سخت نیکو و همه در رساله ای که تصنیف من است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۳۴). در این تصنیف مردان کار بر چه جمله فرمود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۶۲). خراسان چو بازار چین کرده ام من به تصنیفهای چو دیبای چینی. ناصر خسرو. مرا جز به تأیید آل رسول نه تصنیف بود و نه قیل و نه قال. ناصر خسرو. و او را [انوشیروان را] خود تصنیفات و صیایست که تأمل آن سخت مفید باشد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹). زیشان شنو دقیقه فقر از برای آنک تصنیف را مصنف بهتر کند بیان. خاقانی ||. ترکیب و ترتیب نواهای موسیقی. (ناظم الاطباء). در

تداول امروزین، قول. حراره. کخ کخ. حال. کاری. موالیا. قوما. کان و کان. عروض البلد. ملعبه. زجل. موشح. موشحه. شرقی. سرود. ملمع. (یادداشت مرحوم دهخدا): حافظ شربتی در علم موسیقی علم بوده و نقش‌ها و تصنیف‌های او در میان مردم مشهور است. (مجالس النفاث ص ۲۶۷).

تصنیف ساز.

[ت] (نف مرکب) کارسرای. حراره گوی. وشاح. زاجل. زجال. موشح. (یادداشت مرحوم دهخدا). سازنده سرود و تصنیف. که تصنیف و نواهای موسیقی سازد: تو شاعر نیستی تصنیف سازی. ایرج میرزا. و رجوع به تصنیف شود.

تصنیف کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) نوشتن کتابی را: کتاب گلستانی تصنیف توانم کرد. (گلستان). و رجوع به تصنیف شود.

تصنیم.

[ت] (ع مص) تصویر کردن و نقش بستن. (منتهی الارب) (از شرح قاموس) (آندراج) (ناظم الاطباء) (۱ ||). آواز کردن مرد. (از تاج العروس) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد) (از معجم متن اللغة ||). به هر دو نوبت یک بار دوشیدن شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - در تاج العروس و قطر المحيط و اقرب الموارد و متن اللغة به این معنی نیامده است.

تصوب.

[ت ص و] (ع مص) به نشیب فروشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرود آمدن از بالا به نشیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فروشدن، ضد برآمدن. (از اقرب الموارد ||). فرود آوردن باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فرود آمدن باران. (آندراج).

تصوح.

[ت ص و] (ع مص) شکافته شدن موی و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). شکافته شدن و پراکنده گردیدن موی. (از اقرب الموارد). کفیدگی و پراکندگی موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خشک شدن گیاه. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خشک شدن تره از سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصور.

[ت ص و] (ع مص) صورت شدن. (تاج المصادر بیهقی). صورت و پیکر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). افتادن: ضربه فتصور؛ زد او را پس بیفتاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نزدیک شدن به افتادن: و طعنه فتصور؛ ای مال الی السقوط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). صورت کردن با خویشتن. (تاج المصادر بیهقی). با خود صورت کردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). صورت بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار)

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در دل خود صورت چیزی بستن. (غیاث اللغات) (آنندراج). پنداشتن. انگاشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا (||)). ا) پندار و گمان و خیال وهم و فکر و قیاس و اندیشه و تفکر و تأمل و دریافت و فهم و ادراک. (ناظم الاطباء): و آلهای حفظ و ذکر و تخیل و توهم و تعقل و تذکر و تصور موجود کرد. (سندبادنامه ص ۳۱۵). گفتم اگر نبینمت مهر فرامشم شود میروی و مقابلی، غایب و در تصویری. سعدی. گفتم تصور مرگ از خیال به در کن و وهم بر طبیعت مستولی مگردان. (گلستان). آنچه من دیدم تصور بود آیا در خیال وین که می بینم به بیداری است یارب یا بخواب. سلمان ساوجی ||. (اصطلاح منطق) حصول صورت چیزی در عقل. (از تعریفات جرجانی). به اصطلاح اهل منطق حصول صورت شیء در عقل بغیر حکم چنانکه تصور زید و عمرو و بکر و تصور غلام زید. (غیاث اللغات). ادراک ماهیت چیزی است بدون آنکه حکمی به نفی یا اثبات بر آن صادر شده باشد. (از تعریفات جرجانی). هر علمی و ادراکی که چون آن را اعتبار کنند، مجرد یابند از حکم، چه به اثبات و چه به نفی. مثال: حیوان ناطق. (از اساس الاقتباس).

تصور بستن.

[تَ صَوُّ وَبَت] (مص مرکب) تصور کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تصور و تصور کردن شود.

تصور کردن.

[تَ صَوُّ وَكَد] (مص مرکب) خیال کردن و توهم کردن. (از ناظم الاطباء). پنداشتن. گمان بردن. (یادداشت مرحوم دهخدا): نه سخن گفتن نباشد هرچه آن را نشنوی این چنین در دل تصور مردم شیدا کند. ناصر خسرو. تا نه تصور کنی که بی تو صبورم هر نفسی میزنم ز بازپسین است. سعدی. چند خرامی و تکبر کنی دولت پارینه تصور کنی. (گلستان). دور نباشد که خلق روز تصور کنند گر بنمایی بشب طلعت خورشیدوار. سعدی.

تصوری.

[تَ صَوُّ وَ] (ص نسبی) منسوب به تصور. خیالی. وهمی. (ناظم الاطباء ||). مقابل تصدیقی. رجوع به تصور (اصطلاح منطق) شود.

تصوریدن.

[تَ صَوُّ وَدَا] (مص جعلی) پنداشتن و اندیشیدن. (ناظم الاطباء).

تصوع.

[تَ صَوُّ وَ] (ع مص) خشک شدن گیاه. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده و پریشان شدن موی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شکافته و ترنجیده و درکشیده شدن موی و گویند پراکنده شدن و ریختن آن. (از اقرب الموارد). پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی). همدیگر دور و متفرق شدن قوم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصوف.

[تَ صَوُّو] (ع مص) به مذهب صوفیه در آمدن مرد. (ناظم الاطباء). صوفی شدن مرد. (از اقرب الموارد ||). خوی صوفیه گرفتن و متصوف شدن. (از اقرب الموارد ||). پشمینه پوشیدن. مأخوذ از صوف بالضم که بمعنی پشم و نوعی از پشمینه و به اصطلاح از خواهش نفسانی پاک شدن و اشیاء عالم را مظهر حق دانستن. (غیاث اللغات) (آندراج). نام مذهب طایفه ای از اهل حقیقت که از خواهش های نفسانی پاک شده و اشیای عالم را مظهر حق میدانند و گویند در زمان سابق این طایفه صوف میپوشیدند لهذا کلمهء تصوف را بر افعال و اعمال آنان اطلاق نموده اند و یا آنکه آن کلمه میتواند مشتق از صوف باشد که بمعنی یک سو شدن و رو گردانیدن است چه آنان از ماسوی الله یک سو شده و رو گردانیده اند. (ناظم الاطباء). رجوع به صوفیه شود: یکی را از مشایخ پرسیدند که حقیقت تصوف چیست؟ گفت پیش از این طایفه ای بودند در جهان بصورت پراکنده و بمعنی جمع و امروز طایفه ای اند بصورت جمع و بمعنی پراکنده. (گلستان). گر دیگر آن نگار قباپوش بگذرد ما نیز جامه های تصوف قبا کنیم. سعدی. او را در زی تصوف ریاستی بتمکین و حکمی به اعلاء علیین راست شد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۴۲۹). - اهل تصوف؛ صوفیه. (ناظم الاطباء). - علم تصوف؛ علمی که در آن بحث میشود از اعراض از ماسوی الله و وصول به حق. (ناظم الاطباء).

تصوق.

[تَ صَوُّو] (ع مص) آلوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تصوق بعدرته؛ یعنی آلوده گردید به پلیدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصوک.

[تَ صَوُّو] (ع مص) آلوده شدن به سرگین خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصون.

[تَ صَوُّو] (ع مص) خویشتن صیانت کردن. (تاج المصادر بیهقی). خود را از معایب حفظ کردن. (از اقرب الموارد): گلشن معانی را از خار و خاشاک خلاف توقی و تصون واجب بیند. (سندبادنامه ص ۶۳). و پشت پای به روی تصون و تدین زد. (سندبادنامه ص ۲۱۷). و هرآینه هر کس که شروعی پیوندد، از بیم صولت او احتراس و تصون کند و آتش بلا به نفس خود نکشد. (جهانگشای جوینی). و هرچه موجبات نقصان و مادهء خسران او خواهد بود در دنیا و دین تحرز و تصون از آن واجب داند. (جهانگشای جوینی).

تصویب.

[تَصُّو] (ع مص) کسی را در کاری به صواب منصوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). راستگوی دانستن کسی را و راستگوی شمردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). راست و درست داشتن و راستی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به نشیب فرود آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فرود آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پست داشتن سر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مایل گردانیدن آوند را بسوی فرودین تا آنچه درون آن است روان گردد. (از اقرب الموارد ||). رها کردن اسب را تا تیزتر رود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). راست کردن تیر بسوی نشانه. (از اقرب الموارد ||). (ا) در فارسی امروزی صواب دید و صواب شمردگی و راست و درست شمردگی. (از ناظم الاطباء). با «کردن و شدن و گردیدن» صرف شود.

تصویب شدن.

[تَصُ شُ د] (مص مرکب) تصویب گردیدن. روایی یافتن. مورد قبول اکثریت مراجع قانون گذاری واقع شدن امری به منع یا ایجاب.

تصویب کردن.

[تَصُ كَ د] (مص مرکب) روا کردن. صَیْح گذاشتن. صواب شمردن. پسندیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). رأی دادن اکثریتی از مراجع اداری یا قانونگذاری چون مجلس شورا یا در اجرا یا عدم اجرای امری.

تصویبنامه.

[تَصُ مَ / م] (ا مرکب) صورت نوشته شده امری که در هیأت دولت با رأی اکثریت اعضای دولت مورد قبول قرار گرفته و ظاهراً بشکل قانون درآمده باشد.

تصویت.

[تَصُ] [ع مص] آواز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصویح.

[تَصُ] [ع مص] خشک گردانیدن آفتاب نبات را. (تاج المصادر بیهقی). خشک گردانیدن نبات را. (زوزنی). خشک ساختن گیاه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشک گردانیدن آفتاب و باد چیزی را. (از اقرب الموارد): صوحته الريح؛ اذا بیسه. (منتهی الارب ||). خشک شدن به گرما. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خشک شدن. لازم است و متعدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصوید.

[تَصُ] [ع مص] نوشتن صاد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصویر.

[تَصُ] [ع مص] صورت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی). صورت کردن چیزی را و آفریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). صورت کردن و این مصدر بمعنی اسم مفعول مستعمل است. (غیاث اللغات). صورت و شکل قرار دادن چیزی را و نقش کردن و رسم نمودن. (از اقرب الموارد): کین محال است و فریب است و غرور زآنکه تصویری ندارد وهم کور. مولوی. || صورت کردن جنین در رحم مادر: جانی ز تو بستند و دادند فرزند ترا بگاہ تصویر. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۷۷۷) (||). (ا) صورت برانگیخته از چوب و گل و جز آن. (منتهی الارب). صورتی که از چوب و گل و امثال آن سازند یا بر دیوار و غیر آن نگارند و این مجاز است و با لفظ کشیدن و کردن مستعمل. (آندراج). صورت و نقش و رسم و شبیه و پیکر و نگار و بت و شکل و صورت کشیده شده ای بر روی صفحه کاغذ و یا پرده نقش شده. تندیس و تندسه و تندس. (ناظم الاطباء). ج، تصاویر. (منتهی

الارب) (آندراج) (اقرب الموارد): بسان فالگویانند مرغان بر درختان بر نهاده پیش خویش اندر پر از تصویر دفترها. منوچهری. نوروز برنگاشت به صحرا به مشک و می تمثیل های عزه و تصویرهای می. منوچهری. به دمه‌های سنجاب نقاش آبان به زرنیخ تصویر بستان نماید. خاقانی ||. در بیت زیر بمعنی نظر، حکم، کیفر، امر آمده است: دار کی ماند بدزدی لیک آن هست تصویر خدای غیب دان. مولوی.

تصویرات.

[تَص] [ع، ا] در فارسی امروزی تصویرها. صورتها. شکلها. بت ها و تندیسها. (از ناظم الاطباء). و رجوع به تصاویر و تصویر شود.

تصویرخانه.

[تَص ن / ن] [ا مرکب] اطاقی که در آن پرده های نقاشی صورت دار باشد. (ناظم الاطباء).

تصویر سایه دار.

[تَص رِی] (ترکیب اضافی، ا مرکب) بتی که از سنگ و جز آن باشد. (ناظم الاطباء). صورتی که سایه اش افتد. مثل تصویر سنگ و آهن و طلا و غیره و این بمذهب امامیه شکستنی است بخلاف تصویر رنگ و ته نشان. (آندراج). بت که از سنگ و آهن و غیره باشد و در مذهب شیعه شکستن آن واجب است بخلاف تصویر رنگ. (غیاث اللغات): شد ز یمن سایه لطفش هما مردود خلق در جهان مانند تصویری که باشد سایه دار. اثر (از آندراج). هر کس به سایه دگری از درش رود می بایدش شکست چو تصویر سایه دار. شفیع اثر (از آندراج).

تصویر کردن.

[تَص کَ دَا] (مص مرکب) صورت کشیدن و نقش کردن. (ناظم الاطباء): شمس در خارج اگرچه هست فرد مثل او هم می توان تصویر کرد. مولوی. خیال قد تو در آبگیر دیده من بجای هر مژه سروی همی کند تصویر. نجیب الدین جربادقانی (از آندراج). آن زمان کارزوی دیدن جانم باشد در نظر نقش رخ خوب تو تصویر کنم. حافظ. مصوری که شبیه ترا کند تصویر ز خامه اش سرانگشت در دهان ماند. صائب (از آندراج ||). به خیال آوردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). تصور کردن: بجز این هرچه کیمیا گویند آن سخن مشنو و مکن تصویر. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۸۸). گر کام دل از زمانه تصویر کنی بیفایده خود را ز غمان سیر کنی. سعدی.

تصویر کش.

[تَص کَ / ک] (نف مرکب) تصویر گر. مصور. (آندراج). صورتگر. نگارنده صورت، که صورت کشد و شکل چیزی را نگارد: شوخ تصویر کشم جلوه رنگین دارد نقش پایش چو قلم صورت گلچین دارد. مفید بلخی (از آندراج).

تصویر کشیدن.

[تَص کَ / ک] [دَا] (مص مرکب) صورت کردن. رسم کردن صورت چیزی: اگر میدید با هم اتحاد بلبل و گل را مصور میکشید از

رنگ گل تصویر بلبل را. غنی (از آندراج). در چشم مور جلوه ندارم ز لاغری تصویر من به موی میانی کشیده اند. قاسم مشهدی (از آندراج).

تصویر گر.

[تَصْ گَ] (ص مرکب) تصویر کش. مصور. (آندراج). و رجوع به تصویر کش و تصویر شود.

تصویح.

[تَصْ] (ع مص) تصویح. (زوزنی). خشک کردن باد نبات را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تصویح شود ||. تیز کردن سر چیزی را و گرد ساختن از اطراف و جوانب آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر راه فرود آوردن خر ماده خر را و چپ و راست وی رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده کردن زن جایی را برای پنبه زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). حرکت دادن پرنده سر خود را ||. سرکشی کردن اسب. (از اقرب الموارد).

تصویغ.

[تَصْ] (ع مص) مبالغهء صوغ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تصویل.

[تَصْ] (ع مص) بر آوردن چیزی را به آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شستن و آب سایي کردن جواهر. (بحرالجمهر) (یادداشت مرحوم دهخدا). شستن داروها به آب بطریقی خاص. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به ذخیرهء خوارزمشاهی باب پنجم از جزو نخستین از گفتار دوم از کتاب ششم شود: و تدبیر بعض سنگهای دیگر چون اقلیمیا و زاجات آن است که نخست آن را بسوزند، پس تصویل کنند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). روغن اطراف خرمن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سوختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تصویم.

[تَصْ] (ع مص) روزه گرفتن داشتن کسی را. (از اقرب الموارد).

تصویة.

[تَصْ ی] (ع مص) خشک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشک کردن پستان ناقه ز بهر فربهی. (تاج المصادر بیهقی). شیر نادوشیدن ناقه و مانند آن را تا فربه شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بار ناکردن شتر را و بمراد او گذاشتن تا گشن قوی گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شتر برای گشنی پروردن. (زوزنی).

تصهال.

[ت] (ع مص) بانگ کردن اسب. (تاج المصادر بیهقی).

تصهم.

[ت ص م] (ع مص) کار صهمیم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). رجوع به صهمیم شود.

تصینة.

[ت ء] (ع مص) تصیؤ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به همین کلمه شود.

تصیح.

[ت ص ی ی] (ع مص) خشک شدن گرفتن تره از سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصوح تره. (از اقراب الموارد). و رجوع به تصوح شود.

تصیح.

[ت ص ی ی] (ع مص) (از «ص وح») پراکندگی موی و پریشانی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لغتی است در تصوح. (منتهی الارب). و رجوع به تصوح شود.

تصید.

[ت ص ی ی] (ع مص) شکار جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). صید کردن. (تاج المصادر بیهقی نسخه خطی کتابخانه سازمان ص ۲۶۱ ورق ب). و رجوع به تصید شود.

تصیر.

[ت ص ی ی] (ع مص) به پدر خود مانا شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تصیطر.

[ت ص ی ط] (ع مص) برگماشته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تسیطر. (از اقراب الموارد). رجوع به تسیطر شود.

تصیع.

[ت ص ی ی] (ع مص) جنیدن آب بر زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). خشک شدن گیاه. (تاج المصادر بیهقی) (از اقراب الموارد).

تصیف.

[ت ص ی ی] (ع مص) تابستان جایی مقام کردن. (تاج المصادر بیهقی). بمعنی اصطیاف است. (منتهی الارب). تابستان به جایی

اقامت نمودن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ییلاق کردن. (یادداشت مرحوم دہخدا). و رجوع به تصیف شود.

تصیؤ.

[تَصَيُّؤٌ] (ع مص) درشوراندن سر را به شستن چنانکہ چرک از وی پاک نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تصییء.

[تَصْيِئٌ] (ع مص) اندک تر کردن سر را یا نیکو نشستن آن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از متن اللغۃ). (۱) سرخ شدن گرفتن غورہء خرما. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از متن اللغۃ). (۱) - منتهی الارب این کلمہ را ذیل «صوء» و اقرب الموارد در «صیاً» ضبط کرده است.

تصیح.

[تَصْحٌ] (ع مص) خشک گردانیدن آفتاب گیاه را. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). خشک گردانیدن باد و آفتاب گیاه را. تصویح. (از اقرب الموارد). و رجوع به تصویح شود ||. مبالغہ کردن در صیاح. (از اقرب الموارد). رجوع به صیاح شود ||. شکستن و شکافتن چیزی. (از اقرب الموارد).

تصيد.

[تَصَيْدٌ] (ع مص) صید کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به تصید شود.

تصیر.

[تَصِيرٌ] (ع مص) گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). میل دادن و باز گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گردانیدن و تغییر دادن از صورتی یا حالتی به صورت یا حالت دیگر. (از اقرب الموارد).

تصیص.

[تَصِصٌ] (ع مص) بلائہ بار آوردن خرما بن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصیغ.

[تَصْيِغٌ] (ع مص) طعام را در نان خورش تر کردن و چرب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تصیف.

[تَصْفٌ] (ع مص) بسندہ بودن تابستان را. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گویند هذا الطعام یصیفنی؛ یعنی برای تابستان مرا بسندہ است ||. تابستان به جایی اقامت کردن. (از اقرب الموارد). و رجوع به تصیف شود.

تضاجر.

[تَجُّ] (ع مص) اندوهناک نمودن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضاجع.

[تَجُّ] (ع مص) همدیگر پهلو بر زمین نهادن و بر پهلو خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تغافل از امری. (از اقرب الموارد).

تضاجم.

[تَجُّ] (ع مص) اختلاف کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضاحک.

[تَحُّ] (ع مص) خندیدن. (زوزنی). خندیدن و با هم خندیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بتکلف خندیدن قوم. || یکدیگر را خندانیدن. (از اقرب الموارد).

تضاد.

[تَدَد] (ع مص) با یکدیگر دشمنی کردن. (زوزنی). با یکدیگر مخالفت کردن. (از اقرب الموارد). با همدیگر ضد بودن و با همدیگر دشمنی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). مخالف یکدیگر بودن و با هم خصومت کردن. (ناظم الاطباء ||). ناهمتایی کردن. (زوزنی). ناهمتا شدن و بی همتایی کردن. (دهار ||). (مص) در فارسی امروزی، تناقض و تخالف و عدم توافق و ضدیت و ناسازگاری. (از ناظم الاطباء). دشمنی. مخالفت: سگ صیاد بر سیبل عادت راسو مشاهده کرد، تضاد طبیعی و خلاف صنیعی در وی بجنید درجست و راسوی را بکشت. (سندبادنامه ص ۲۰۲). و تضاد و تنافی از مزاج طبایع اربعه برخیزد و دور نبود که عقرب سان نیفکند و خارپشت تیر نیندازد. (سندبادنامه ص ۳۴۳ ||). (اصطلاح منطق) و تضاد آن بود با وجود تقابل اجتماع ایشان بر صدق محال بود، اما بر کذب ممکن بود. چه ضدان جمع نیایند اما مرتفع شوند. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۹۷). و رجوع به همین کتاب ص ۵۶ و ۵۸ و تقابل شود ||. یکی از صنایع معنوی و آن جمع بین ضدین یا اضداد است و این صنعت را مطابقه و طباق و تکافؤ نیز نامیده اند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به متضاد شود.

تضارب.

[تَرُّ] (ع مص) با یکدیگر شمشیر زدن از نیرومندی. تجالد. (زوزنی). با هم خصومت نمودن و جنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجالد و زدن بعضی بعض دیگر را. (از اقرب الموارد).

تضارس.

[تَرُّ] (ع مص) ناهموار آمدن بنا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با یکدیگر خصومت ورزیدن و جنگ کردن قوم. (از اقرب الموارد).

تضازن.

[تَ زُ] (ع مص) فراگرفتن با هم و همدیگر غلبه نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تضازنا؛ تعاطیا فتغالباً. (اقرب الموارد).

تضاعف.

[تَ عُ] (ع مص) دوچند شدن آنچه کسی را بود و دوچندان کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوچندان شدن چیزی که از پیش بود. (از اقرب الموارد).

تضاعیف.

[تَ] (ع ا) ج تضعیف. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تضعیف الشیء؛ ماضعف منه و لیس له واحد و تضاعیف الکتاب؛ اضعافه. (یادداشت مرحوم دهخدا). تضعیف چیزی؛ اثناء آن. مطاوی آن. (یادداشت ایضاً): در تضعیف این مکاتیب از مجاری احوال خویش و کید حساد و اهمال حقوق ... بندی ایراد کرد. (ترجمه تاریخ یمینی). چون مأمون طاهر بن الحسین و علی بن عیسی را به محاربه برادر خود محمد امین به بغداد فرستاد، در تضعیف آن، محمد امین حماد راویه را که از ندمای او بود میگوید که امروز تماشا کنیم و بنشاط شراب مشغول شویم. (جهانگشای جوینی). در تضعیف این حالات هنوز کیوک باز نرسیده بود. (جهانگشای جوینی).

تضاعط.

[تَ عُ] (ع مص) فراهم آمدن و انبوهی کردن و فشردن همدیگر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تراحم. (اقرب الموارد).

تضاعن.

[تَ عُ] (ع مص) بر یکدیگر کین گرفتن. (زوزنی). با هم کینه ورزیدن و پنهان داشتن کینه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضاعی.

[تَ] (ع مص) گریستن. (یادداشت مرحوم دهخدا). گریستن و ناله کردن از ضرب یا از آزار. (از اقرب الموارد ||). بانگ و فریاد کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). گریستن و بانگ و فریاد کردن از گرسنگی. (از اقرب الموارد).

تضاف.

[تَ فَ] (ع مص) (از «ض ف ف») انبوهی کردن و گرد آمدن بر آب و جز آن وقت سبک گردیدن حال آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سبک گردیدن احوال (۱) قوم و انبوهی کردن و گرد آمدن آنها بر آب. (از قطر المحيط). (۱) - در اقرب الموارد «اموال» آمده است. در محیط المحيط نویسد: تضاف القوم خفت احوالهم (او الصواب اموالهم).

تضافر.

[تَ فُ] (ع مص) با هم مدد کردن و یاری نمودن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هم پشت شدن و یکدیگر را یاری دادن. (آندراج). با هم مدد و یاری کردن در کار. (از اقرب الموارد): عجب من تضافرهم علی باطلهم و فسلکم عن حکم. (اقرب الموارد). بهم رسیدند و در تظاهر و تظافر مجتمع و متفق شدند. (ترجمه تاریخ یمنی ج اول تهران ص ۶۸).

تضافط.

[تَ فُ] (ع مص) پر گردیدن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضافن.

[تَ فُ] (ع مص) با هم مدد کردن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تعاون بر چیزی. (از اقرب الموارد).

تضال.

[تَ ل ل] (ع مص) عذر گم کردن راه آوردن. (ناظم الاطباء). ادعای ضلال کردن. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد).

تضام.

[تَ م م] (ع مص) فراهم شدن قوم. (منتهی الارب) (۱) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن. (آندراج). فراهم شدن بعض قوم بر بعضی دیگر. (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد): تضاموا حتی تماموا مائة رجل. (اقرب الموارد ||). کشیده شدن به سوی چیزی و فراهم آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب تضام ضبط شده ولی در تاج العروس و لسان العرب و اقرب الموارد و متن اللغة تضام آمده و در قطر المحيط تضام القوم تضاماً ضبط شده است.

تضامم.

[تَ م م] (ع مص) تضام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فاهم آمدن. (مجمل اللغة) (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تضام شود.

تضامن.

[تَ م م] (ع مص) در اصطلاح فارسی امروزی، ضامن یکدیگر شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). تضامن در «شرکت تضامنی» و امثال آن از کلمات مجعول است. در کتب لغت بجای آن تضمین و تضمن را قید کرده اند. (نشریه دانشکده ادبیات سال اول شماره ۲ ||). اصطلاح حقوقی) نوعی از تعهد است که: ۱ - در صورت تعدد طلبکاران هر یک از آنان حق دریافت تمام طلب را از بدهکاران داشته باشند و این تضامن مثبت نامند. این نوع تضامن عملاً کم اتفاق می افتد. ۲ - در صورت تعدد بدهکاران هر یک از آنان مسؤول پرداخت تمام دین باشند و این را تضامن منفی نامند. (از فرهنگ حقوقی تألیف جعفری لنگرودی).

تضامنی.

[تَ م م] (ص نسبی) منسوب به تضامن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - شرکت تضامنی؛ نوعی شرکت تجاری است که هر یک از شرکاء مسؤول تمام بدهی شرکت در مقابل طلبکاران است و عبارت دیگر طلبکار حق دارد تمام طلب خود را از هر یک از شرکاء

مطالبه نماید. مقابل شرکتهای غیر تضامنی که شرکاء بنسبت سهم الشرکه خود در مقابل دیون شرکت مسؤولیت دارند. و رجوع به تضامن شود.

تضاول.

[تَءٌ] (ع مص) نزار شدن. (تاج المصادر بیهقی). نزار و حقیر و خرد و باریک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خرد شدن. (از اقرب الموارد ||). پوشیدن شخص خود را به نشستن و حقیر و خرد نمودن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنهان ساختن خود به نشستن و خرد و حقیر نمودن از ترس. (از اقرب الموارد).

تضایف.

[تَیْ] (ع مص) تنگ شدن رودبار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اذا تضایفن علیه انسلا؛ ای اذا صرن قریباً منه الی جنبه. (اقرب الموارد ||). از دو جانب آمدن قوم رودبار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از دو جانب آمدن سگان شکار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اصطلاح فلسفه) بودن دو چیز چنانکه تعقل یکی از آن دو جز بقیاس با دیگران ممکن نباشد. (کشاف از مطول). و گفته اند بودن دو چیز چنانکه تعلق یکی از آن دو سبب تعلق دیگری بدو باشد مانند ابوت و نبوت. (از تعریفات جرجانی). و رجوع به اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۵۸ شود.

تضایق.

[تَیْ] (ع مص) تنگ شدن. (زوزنی). تنگ گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضد اتساع. (اقرب الموارد) (قطرالمحیط): و عرصه جولان بر سلطان تضایق میگرفت. (جهانگشای جوینی ||). با همدیگر تنگ شدن و در یک جا ننگجیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). ننگجیدن قوم در مکانی یا با هم تنگ شدن در اخلاق: تضایق القوم لم يتسعوا فی خلق او مکان. (از قطرالمحیط) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب).

تضیب.

[تَضَبُّبٌ] (ع مص) فربه گردیدن کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فربه شدن کودک و گشاده گردیدن بغلهای او و کوتاه شدن گردن او و در اساس آمده که تضیب کودک شروع بفربه شدن اوست. (از اقرب الموارد).

تضبط.

[تَضَبُّبٌ] (ع مص) به قهر و بندی گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج). گرفتن کسی را به حبس و قهر. (از اقرب الموارد). به قهر و اسیری گرفتن کسی را. (ناظم الاطباء ||). به پاره گیاه رسیدن گوسپندان و شتابی کردن آنان در چرا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قوی و توانا گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توانا و فربه گردیدن. (از اقرب الموارد).

تضیب.

[ت] [ع مص] ضبیه (۱) خوراندن کودک را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ضبیه ساختن برای کودک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). فراگرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ضباب ساختن برای در. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - ضبیه، مسکه و آنچه از مسکه سازند برای خوردن کودک. (آندراج).

تضبید.

[ت] [ع مص] بیاد کسی چیزی را دادن که موجب غضب او باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضبیر.

[ت] [ع مص] فراهم آوردن. (منتهی الارب) (از قطر المحيط) (از ناظم الاطباء ||). سخت استواری استخوانها و پری گوشت و گرد اندامی. (منتهی الارب). سخت استوار شدن استخوانها و گرد آمدن گوشت مرد. (از قطر المحيط).

تضبیح.

[ت] [ع مص] بددل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترسیدن. (از اقرب الموارد ||). یازیدن ستور بازوها را در رفتن ||. حائل گشتن میان کسی و میان آن چیزی که او قصد رمی او کرده بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تضجر.

[ت] [ع مص] نالیدن و بی قراری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دلنگی و بی آرام شدن. (غیاث اللغات).

تضجع.

[ت] [ع مص] در کاری تقصیر کردن. (زوزنی). فروایستادن از کار. (منتهی الارب). استادن از کاری. (آندراج). فروایستادن از کار و اقامت نکردن در آن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اقامت کردن بجایی. (منتهی الارب). مقیم بودن بجای. (آندراج ||). پیوسته بودن ابر در جایی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضجیح.

[ت] [ع مص] رفتن و مایل گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رفتن و بقولی مایل گردیدن. (از اقرب الموارد ||). سم دادن پرنده یا درنده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر بانگ و فریاد انگیختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تضجیح.

[ت] [ع مص] تقصیر کردن. (تاج المصادر بیهقی). کوتاهی نمودن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد ||). نزدیک به غروب شدن آفتاب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضخضج.

[تَضَضْ] (ع مص) جنیدن سراب و درخشیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترقوق سراب. (از اقرب الموارد).

تضحک.

[تَضَحُّحُ] (ع مص) خندیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضحی.

[تَضَحُّحِی] (ع مص) چاشت خوردن. (تاج المصادر بیهقی). خوردن وقت چاشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قربانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نماز چاشت گزاردن ||. در چاشت چریدن گرفتن شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضحیک.

[ت] (ع مص) خندانیدن. (ناظم الاطباء).

تضحیه.

[تَی] (ع مص) در وقت چاشت خوراندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قربان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ذبح کردن گوسفند در چاشتگاه روز اضحی سپس از کثرت استعمال به ذبح کردن در روز اضحی گفته اند حتی اگر چه در آخر روز باشد. (از اقرب الموارد). ذبح کردن گوسفند را وقت چاشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چرانیدن گوسفند در چاشتگاه. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). چرانیدن مواشی و جز آن را در چاشتگاه. (از اقرب الموارد ||). رفق کردن. (تاج المصادر بیهقی). شتاب نکردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ضح رویداً؛ یعنی شتاب مکن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضحیم.

[ت] (ع مص) کلان و بزرگ کنانیدن. (ناظم الاطباء). سطر و کلان گردانیدن. (از اقرب الموارد).

تضرب.

[تَضْرِبُ] (ع مص) جنبش نمودن و حرکت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضرج.

[تَضْرِبُ] (ع مص) خون آلود شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آلوده شدن جامه و جز آن به

خون. (از اقرب الموارد ||). آراستن زن خود را ||. شکفته شدن شکوفه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). منتشر درخشیدن برق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی). شکافته شدن جامه و برق. (از اقرب الموارد ||). سرخ گردیدن رخسار و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضرر.

[تَضَرُّرٌ] (ع مص) رنجور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج ||). گزند یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گزند و آسیب یافتن. (آندراج).

تضرع.

[تَضَرُّعٌ] (ع مص) زاری کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). زاری نمودن به سوی خدا و عجز و خواری کردن و حاجت خواستن از وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): خود را اندرافکن و به خواهش و تضرع و زاری پیش این کار شو. (تاریخ بیهقی). بسیار تضرع نمودند [ماهیا]. (کلیله و دمنه). آنگه به نوحه باز پس آید پیش حق بهر بقای شاه تضرع برآورد. خاقانی. چپال جز به معاودت و مراجعت رسول و تضرع و زاری چاره ای ندید. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۷). رسولان فرستادند و زنهار خواستند و در مصالحه تضرعی تمام پیش گرفتند. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۰۷). به وقت حاجت پیرامن آن طوف کرده و تضرع و زاری نموده و معظم آن قوم از خوف لشکر سلطان اوطان باز گذاشته بودند. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۱۵). زان که خواهی کز بلایش و آخری جان او را در تضرع آوری. مولوی. دگر بارش بتضرع و زاری بخواند. (گلستان). دست تضرع چه سود بنده محتاج را وقت دعا بر خدا وقت کرم در بغل. (گلستان ||). برآمدن سایه و برگردیدن ||. قریب به پویه دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضرع کردن.

[تَضَرُّعٌ رُكُّ دَا] (مص مرکب) نالیدن. زاری کردن. به خدای بنالیدن: در آن حالت به سه حاجت سبک مؤنت بدیشان تضرع کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۲۰۵). تضرع کنان را به دعوت مجیب. (بوستان). گر تضرع کنی و گر فریاد دزد زر بازپس نخواهد داد. (گلستان). من و اهل بیت من سر بر زمین نهادیم و تضرع و زاری کردیم. (انیس الطالبین بخاری ص ۱۰۴).

تضرع کنان.

[تَضَرُّعٌ رُكُّ] (ق مرکب) در حال تضرع: بدان تا ز باغ تو یابد بری تضرع کنان هر کسی بر دری. نظامی. زبان آوران رفته از هر مکان تضرع کنان پیش آن بی زبان. (بوستان).

تضرع غم.

[تَضَرُّعٌ] (ع مص) شیری کردن دلاوران و شیر شدن آنان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضرع فط.

[تَ ضَ فُ] (ع مص) نشستن بر پشت کسی و برآوردن هر دو پای را از زیر بغل او و نهادن آنها را بر گردش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر پشت کسی نشستن یا خارج کردن هر دو پای را از زیر بغل وی و نهادن آنها را بر گردش او. (از اقرب الموارد ||). محکم و استوار شدن چیزی به ریسمان مطاوع ظرفه. (از اقرب الموارد).

تضرم.

[تَ ضَ رُ] (ع مص) زبانه زدن آتش. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). افروخته شدن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برافروخته شدن از خشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خشم گرفتن. (آندراج). برافروخته شدن از خشم بر کسی. (از اقرب الموارد).

تضرة.

[تَ ضَ / ضَ رُ] (ع ا) تنگی و بدحالی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بدی حال. (از اقرب الموارد). تنگ و کمی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نقصان و کمی که در چیزی درمی آید. (شرح قاموس).

تضریب.

[تَ] (ع مص) زدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوشیدن شیر دوشیده بعد (۱) آبستن. (منتهی الارب) ||). نوشیدن شیر آمیخته شده از شیر چند شتر. (ناظم الاطباء). شرب الضریب، و الضریب اللبن یحلب من عدة لقاخ فی انا. (اقرب الموارد ||). فرورفتن چشم کسی به مگاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). آمیختن چیزی به چیزی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نکنده زدن. (تاج المصادر بیهقی). نکنده زدن جامه را. (منتهی الارب). بخیه زدن جامه را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). میان قومی بهم برآوردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمعل اللغة). برآغلانیدن و سخن چینی کردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برانگیختن و برغلانیدن. (آندراج). برانگیختن و دشمنی انداختن میان دو کس. (از اقرب الموارد): بوسهل زوزنی ... فسادی کرده بود در باب خوارزمشاه آلتونتا، و تضریبی قوی رانده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۹). در این باب دو نامه نبشت یکی بدست قاصد و یکی بر دست سوار سلطان که آنچه نبشته بوده است آن، تضریبی بوده که ابوالفتح میان دو مهتر ساخته. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۲۲). دست وی را از شغل عرض کوتاه کرده او را نشانند تا تضریب و فساد وی از ملک و خدمتکاران دور شود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۱) به تضریب تمام خاین بنای آن [دوستی] خلل پذیرد. (کلیله و دمنه). آنچه شیر برای تو میسگالد از آن معانی که برشمردی، چون تضریب خصوم نیست. (کلیله و دمنه). پیش از آن که تضریب و تخلیط او در دل و طبع شاه جای گیرد. (سندبادنامه ص ۷۳). تا ابنای دولت و انشاء حضرت زبان وقیعت دراز کردند و در تثریب و تضریب مجال فسیح یافتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۵۷). چون این مثال به تاش رسید بدانست که حاسدان مجال تضریب یافته اند و مکیدت خصمان به نفاذ رسیده است. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۸۱ ||). برانگیختن دلاور را در جنگ. (از اقرب الموارد). (۱) - در متن چنین است و ظاهراً چند آبستن.

تضریب کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) تفتین کردن. دشمنی انداختن. سخن چینی کردن: همیشه چشم نهاده بود [بوسهل زوزنی] تا پادشاهی بزرگ و جبار بر چاکری خشم گرفتی و آن چاکر را لت زدی و فروگرفتی این مرد... و تضریب کردی و المی بزرگ بدین چاکر

رسانیدی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۶). چون به غزنی بودند بوسهل زوزنی در باب خوارزمشاه آلتونتاش حیلتی ساخته بود و تضریبی کرده بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۸۷). و میان بوسهل و عبدوس بد است و این سگک چنین تضریبی کرده است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۲۲). و رجوع به تضریب شود.

تضریح.

[ت] [ع مص] فراخ و فروهشته کردن گریبان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت دوانیدن شتران را در غارت ||. آراستن سخن و زینت دادن آن را ||. رنگ سرخ کردن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خون آلود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). خون آلود کردن بینی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضریس.

[ت] [ع مص] مجرب و آزموده نمودن و استوار و محکم ساختن جنگ کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت گرفتن زمانه مردمان را. (از اقرب الموارد ||). دندان دندانه کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) (فرهنگ فارسی معین ||). بدنندان گزیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). دندان‌های در یاقوت یا لؤلؤ یا چوب، گویند فی الیاقوتة تضریس. (از المنجد).

تضریط.

[ت] [ع مص] بانگ تیز برآوردن از دهن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بانگ گوز از دهن برآوردن. شیشکی بستن. (یادداشت مرحوم دهخدا). شرطه دادن با دهن. (از اقرب الموارد ||). افسوس کردن به کسی. (منتهی الارب) (آندراج). استهزاء کردن کسی را. (از اقرب الموارد ||). گوز کنانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تضریح.

[ت] [ع مص] نزدیک گشتن آفتاب به فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). غروب کردن یا نزدیک به غروب رسیدن آفتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوب ناپختن شیره را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). وقت فرودآوردن از دیگدان رسیدن دیگ را ||. قریب به پویه دویدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضریم.

[ت] [ع مص] نیک برافروختن آتش. (تاج المصادر بیهقی). آتش برافروختن. (زوزنی). برفروزانیدن آتش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شعله ور ساختن و برفروزانیدن آتش را. (از اقرب الموارد). افروختن. (آندراج).

تضریه.

[ت] [ع مص] برآغالانیدن کسی را به چیزی و حریص کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تافتن کناره.

جوال یا خرجین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تضع.

[تُ / تُضُ] (ع مص) (از «وض ع») در آخر پاکی آبستن شدن. (تاج المصادر بیهقی). در آخر طهر و ابتدای حیض آبستن گردیدن زن. يقال: ما حملته امه وضعاً و تضعاً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضعع.

[تَضَعُضُ] (ع مص) فروتنی کردن و عاجز گردیدن و نیازمند شدن بسوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فروتنی کردن و خوار و نیازمند شدن ||. ضعیف و نزار شدن جسم کسی از بیماری و اندوه ||. کم شدن مال کسی. (از اقرب الموارد ||). فرونشستن بنا و افتادن و جنیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضعف.

[تَضَعُفُ] (ع مص) ضعیف شمردن و سست پنداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوار شمردن کسی را و بد کردن بدو. (از اقرب الموارد ||). خوار و گمنام شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضعیف.

[تَضَعِيفُ] (ع مص) سست و ناتوان پنداشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضعیف شمردن کسی را. (از اقرب الموارد). و رجوع به تضعف شود ||. ضعیف خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به سستی و ضعف منسوب کردن حدیث را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). منسوب به ناتوانی کردن. (آندراج). به ضعف منسوب کردن حدیثی را. (از اقرب الموارد ||). ضعیف کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء). ناتوان کردن. (دهار ||). ناتوان ساختن سفر کسی را. (از اقرب الموارد ||). افزون کردن. (زوزنی) (دهار) (تاج المصادر بیهقی). یک چیز را دوچندان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دوچندان کردن و افزون کردن. (آندراج). دوچندان کردن چیزی. (از اقرب الموارد). دوچند گردانیدن. (غیاث اللغات ||). نزد محاسبان، افزودن عددی باشد بر خودش مانند افزودن چهار بر چهار که حاصل عمل هشت باشد. و چنین عددی را مضعف نامند و حاصل عمل را تضعیف خوانند. مانند هشت در مثال مذکور، و گاه تضعیف را بمعنی ضرب استعمال کنند. چنانکه در پاره ای از حواشی تحریر اقلیدس بیان شده. (از کشف اصطلاحات الفنون). -تضعیف بیوت شطرنج؛ دو چندان گردانیدن خانه های شطرنج یعنی در هر خانه شطرنج دوچند کردن اعداد چیزی از اعداد خانه ای که بالای اوست مثلاً اگر در خانه اول یک برنج نهند در خانه دوم دو برنج نهند و در خانه سوم چهار برنج و در خانه چهارم هشت برنج ... و علی هذا القیاس تا خانه شصت و چهارم ... (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به غیاث اللغات شود: لعب دهر است چو تضعیف حساب شطرنج گرچه پایان طلبندش نه همانا بینند. خاقانی (||). ا) غش کیمیا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). غش و فساد کیمیا. (ناظم الاطباء).

تضعیث.

[تَضَعِیْثُ] (ع مص) تر کردن باران زمین و گیاه را. (از منتهی الارب). تر کردن باران. (ناظم الاطباء). نمودار کردن گیاه را جعله اضغاثاً (۱). (از اقرب الموارد ||). ا) زمین و گیاه تر از باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه از باران زمین و گیاه را نمناک

سازد. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - الضغث؛ قبضه حشیش مختلطه الرطب بالیابس. (اقرب الموارد).

تضفیت.

[تَی] [ع ا] (اصطلاح عروض) مأخوذ از ضفو یعنی تمام. شمس قیس رازی آرد: و همان عروضی متکلف بجای فاع، متحرکی و دو ساکن بر فاعلاتن افزوده است و آن را فاعلیاتان کرده و این تغییر را تضفیت نام نهاده و اصل آن ضفو است به ضاد معجمه و گویند درع ضاف یعنی زرهی تمام و این متکلف از این فعل بناء تفعیلی بکرده است ... (المعجم فی معاییر اشعارالعجم ص ۳۹).

تضفیر.

[ت] [ع مص] موی بافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بهم بافتن موی. (از اقرب الموارد).

تضکضک.

[تَ ضَ ضُ] [ع مص] گشاده روی و شادمان گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انبساط و ابتهاج. (اقرب الموارد).

تضلال.

[ت] [ع مص] منسوب کردن کسی را به ضلالت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بگمراهی درانداختن کسی را ||. راه نیافتن بمکان شتر عقال کرده خویش. (از اقرب الموارد). و رجوع به تضلیل شود (||. ا) ضل بتضلال؛ ای باطل. (منتهی الارب). باطل را گویند. (ناظم الاطباء). باطل. (از اقرب الموارد). وادی تضلل و وادی تضلال؛ الباطل. (اقرب الموارد).

تضلع.

[تَ ضَلُّ لُ] [ع مص] سیر بخوردن. (زوزنی). پرشکم شدن از سیری یا سیراب گردیدن تا آنکه به اضلاع رسد آب و یا عام است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کان يتضلع من زمزم. (اقرب الموارد).

تضلل.

[تُ ضُلُّ لُ / تُ ضَلُّ لُ] [ع ا] باطل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). و رجوع به تضلال شود.

تضلی.

[تَ ضَلُّ لُ] [ع مص] لازم گرفتن گمراهان و اختیار کردن صحبت آنان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تضلیع.

[ت] [ع مص] بر هیئت پهلو نقش کردن جامه. (تاج المصادر بیهقی). نگارین کردن جامه را به شکل اضلاع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). اصطلاح علم ریاضی و نجوم) پهلو کردن است و معنی او آن است که مکعب داری و همی خواهی که آن عدد دانی که از او بجای آمد چون او به دو بار به دو درزند همچون آن مکعب (۳ × ۳ × ۳) که بیست و هفت است که ضلع او سه

است کہ از وی آمد چون دو بار بر سہ زدہ آمد و گاہگاہ این ضلع را کعب خوانند. (التفہیم بیرونی چ ہمایی ص ۴۳). و رجوع بہ تکعب شود.

تضلیل.

[ت] [ع مص] تضلیل. (اقرب الموارد). بی راہ خواندن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). منسوب کردن کسی را بہ ضلالت. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بیراہ گردانیدن. (دہار). ضایع گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). و رجوع بہ تضلیل شود ||. گمراہی: الم يجعل کیدہم فی تضلیل. (قرآن ۱۰۵ / ۲)؛ آیا نگردانید حیلہ ایشان را در گمراہی. (تفسیر ابوالفتوح ج ۱۰ ص ۳۷۵).

تضمخ.

[تَ ضَمَّ م] [ع مص] بوی خوش بر خویشتن آلودن. (تاج المصادر بیہقی) (از اقرب الموارد). آلودہ شدن بیوی خوش. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تضمد.

[تَ ضَمَّ م] [ع مص] مرہم بر جراحت خویش بستن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). ضمادبستہ شدن جراحت. (منتہی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضمیر.

[تَ ضَمَّ م] [ع مص] چفسیدن و ترنجیدہ شدن پوست کسی از لاغری. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضمن.

[تَ ضَمَّ م] [ع مص] پذیرفتن چیزی را. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از تاج المصادر بیہقی) (از دہار ||). لازم گرفتن چیزی را از کسی. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در میان خویش آوردن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). میان اندر گرفتن. (دہار). فراہم گرفتن چیزی را و مشتمل گردیدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). مشتمل گردیدن بر چیزی. (از اقرب الموارد ||). فراہم گرفتن مکتوب و لفظ و معنی را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). فراہم گرفتن لفظ معنی را و چیزی را در ضمن گرفتن. (آنندراج ||). اصطلاح منطوق) دلالت تضمنی، دلالت لفظ است بر جزء موضوع لہ چنانکہ از لفظ انسان کہ برای حیوان ناطق وضع شدہ، حیوان خواهند. (از اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۷).

تضمنی.

[تَ ضَمَّ م] [ص نسبی] مقدر و محذوف. (ناظم الاطباء).

تضمیخ.

[ت] [ع مص] بیوی خوش آلودن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). آلودن بدن را به بوی خوش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضمید.

[ت] [ع مص] جز از دستار چیزی در سر بستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). عصابه بستن سر را جز عمامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر جراحت ضماد بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضماد بر جراحت و خستگی کردن. (از اقرب الموارد ||). آلودن چیزی را به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضمیر.

[ت] [ع مص] لاغر کردن فربه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لاغر گردانیدن. (از اقرب الموارد ||). اندک علف دادن اسبان را بعد فربهی. (منتهی الارب). اسبان را در رباط جای دادن و آب و علف آنها را افزودن تا فربه شوند و سپس آب و علف را بمدتی کاستن و تاختن آنها را تا لاغر گردند و مدت تضمیر در نزد عرب چهل روز است. (از اقرب الموارد).

تضمین.

[ت] [ع مص] خاموش گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تضمین.

[ت] [ع مص] چیزی را به پایندانی (۱) فرا کسی دادن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). چیزی را به ضمان دادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). پذیرانیدن و تاوان دادن او را آن چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پذیرانیدن و ضمان گردانیدن کسی را. (غیاث اللغات) (آندراج). غرامت دادن کسی چیزی را. (از اقرب الموارد ||). در پناه و جای آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در پناه خود در آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). در میان چیزی نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در ظرف قرار دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در ظرف قرار دادن چیزی را. (از اقرب الموارد). چیزی در میان چیزی نهادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). چیزی را در میان نهادن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). اصطلاح قافیه) در فن عروض وابسته بودن قافیه بیت است به مابعد خود بدان سان که بیت بالاستقلال فایده (معنی) نکند و آن عیب است. (از اقرب الموارد). نوع اول آن است که تمام معنی بیت اول به بیت دوم متعلق باشد و بر آن موقوف. و آن بیت را مضمن خوانند و ضمان مال در شریعت آن است که کسی ذمت خویش را در تعلق دین با ذمت مدیون پیوندد و گویند در ضمان خدا باش یعنی به حفظ و کلائت خدا پیوسته باش و بحکم آنکه استادان صنعت گفته اند که شعر چنان میباید که هر بیت بنفس خویش مستقل باشد و جز در ترتیب معانی و تنسیق سخن بیکدیگر محتاج نباشد، بدین جهت تضمین را عیب شمرده اند. پس هر چند این احتیاج و تعلق بیشتر بود، بیت معیب تر باشد و فی الجمله این معنی در اشعار عرب بیشتر تواند بود برای آن که در شعر تازی می افتد که از یک کلمه بعضی قافیت مصراع اول میشود و بعضی اول مصراع دوم چنانکه گفته اند: لم ابک للاطعان ولت ام لرس م مقفر او حش منهم و درس. کلمه لرس را دو نیمه کرده است و رس را قافیه درس ساخته و میم را از آخر اسم به اول مصراع دوم برده. و شک نیست که این جنس مضمن قبیح باشد اما چون در اشعار پارسی این جنس تفریقات الا در نظمی که بر سیل هزل و ظرافت گویند نیفتد چنانکه سوزنی گفته است: شادمان باد مجلس مستوفی مشرق حمید دین الجوهری آن صدر کز جواهرالفاظ او اهل دین و دانش و دولت تفاخر کنند و

جای تفاخر بود زانک از آن جواهر طوق مرصع شود بگردن اب نای ارباب فر و زینت و رونق آن طوق هر که یافت براصحاب دیوان و دین بود مستولی به اقبال و جاه و مجلس می مون او زانک کلک اوست صنو بر بستان نظم و نثر و معاشرت ملک و دین و از هر نوعی که جویی دروست جمله و با ز به آنست مثل او مستوفی زهی خط و خامه تو مسل سل و مشکین چو زلف لعبت نو شاد و نوشاد شد بو دی وان شاه نو اینت شادی نو. توقیف معانی ابیات بر یکدیگر چندان قبیح نباشد که آن را در معایب شعر باید آورد بلکه از این جنس افتد که سخت بدیع و نادر باشد چنانکه مسعود سعد گفته است: جواد کفی عادل دلی که در قسمت ز ظلم و بخل نیامد نصیب او الا که جام باده به ساقی دهد ز دست تهی به تیغ سر بزند کلک را نکرده خطا. و دیگری گفته است: راست گویی که در دل شعرا راست گویی که در دو چشم بشر از پی مدحت تو رست زبان وز پی دیدن تو خاست بصر. و از جنس مضمّنات آنچه متکلفان شعرای متقدم فراهم نهاده اند و آن را استدراک نام کرده سخت قبیح است هم از روی تضمین و هم از وجه استدراک چنانکه متکلفی گفته است: نخواهم که باشد ترا خان و مان نه نیزت که باشد دیه و دودمان جز آگنده از نعمت و سیم و زر جز آراسته از کهان و مهان (||. اصطلاح بدیع) در آوردن بیت دیگران در شعر خویش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تضمین کردن شاعر در شعر خود. (از اقرب الموارد). در آوردن شعر مشهور دیگری را در شعر خود. (غیاث اللغات) (آندراج). و نوع دوم از تضمین آن است که بیتی یا مصرعی از شعر دیگران در شعر خویش درج کند و این نوع اگر در موضع خویش متمکن باشد و در عذوبت و رونق ماقبل بیفزاید آن را پسندیده دارند چنانکه رشید گفته است و مصراع عنصری را تضمین کرده: نمود تیغ تو آثار فتح و گفت فلک چنین نماید شمشیر خسروان آثار. و باشد که شاعر تنبیه کند در بیت خویش که در این شعر چیزی از گفته دیگران تضمین میکنم چنانکه انوری گفته است: در این مقابله یک بیت ازرقی بشنو نه از طریق تنحل بوجه استدلال زمرد و گیه سبز هر دو همرنگند و لیک زین به نگین دان کشند و زان بجوال. و همو گفته است و هم شعر خویش تضمین کرده: از گفته های خویش سه بیت از قصیده ای کانیجا نه معتبر بود اینجا نه مستعار آورده ام بصورت تضمین درین مدیح ز بهر آنک بر سختم نیست اقتدار لکن چو سنتی است قدیمی، روا بود احیاء سنت شعرای بزرگوار ای فکرت تو مشکل امروز دیده، دی وی همت تو حاصل امسال داده پار قادر به حکم بر همه کس آسمان صفت فایض به جود بر همه کس آفتاب وار در ابر اگر ز دست تو یک خاصیت نهند دست تهی برون ندمد هرگز از چنار. و اگر مثلی سایر در شعر خویش تضمین کند آن را ارسال المثل خوانند چنانکه بلمعالی رازی گفته است: نادیده روزگارم، از آن رسم دان نیم آری بروزگار شود مرد رسم دان. و چنانکه عنصری گفته است: چنین نماید شمشیر خسروان آثار چنین کنند بزرگان چو کرد باید کار. و همو گفته است و بیشتر مصاریع امثال است: فعل آلوده گوهر آلاید از خم سرکه سرکه پالاید هر کجا گوهری بدست بدی ست بد گهر نیک چون تواند زیست بد ز بد گوهران پدید آید هر کسی آن کند کزو زاید. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی صص ۲۱۸ - ۲۲۲): و شرایط سخن آرایبی در تضمین امثال و تلیق آیات ... تقدیم نموده آید. (کلیله و دمنه). آورده ام سه بیت به تضمین ز شعر خویش در مرثیه بنام نریمان برآمده. خاقانی. این قطعه کنم بمدح تضمین کاستاد منم سخنوران را. خاقانی. ز گفته قدما بیتی از رهی بشنو که هست تضمین بر آستین شعر طراز. کمال اسماعیل. و رجوع به ترجمان البلاغه چ آتش ص ۱۰۳ و حدایق السحر چ مرحوم اقبال ص ۷۲ و مرآت الخیال و آندراج شود. (۱) - ضمانت. رهن. گرو.

تضمین مزدوج.

[تَن مَدُ وَا] (ترکیب وصفی، مرکب) این صنعت چنان بود که دبیر یا شاعر بعد از آن که حدود اسجاع و قوافی نگاه داشته باشد و شرایط آن بجای آورده، در اثنای ابیات دو لفظ مزدوج یا بیشتر بکار بندد. مثال از قرآن: وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَّأٍ مَبْنُوءٍ بِئَابِئِ يَمِينٍ. (قرآن ۲۷/۲۲). از قول نبوی: المؤمنون هینون لینون. دیگر: المؤمن دعب لعب. از سخن بلغا: فلان زین بعلمه الجم و مجده الاشم زمانه وفاق

بفضله الباهر و حسب الزاهر اقرانه. در این دو قرین زمانه و اقرانه که به آخر هر یک افتاده اند سجعند و اعتماد قرینه ها بر آن است که آن لفظها متفق الاواخر که در اثنای هر قرینه ای افتاده است چون علمه الجم و مجده الاشم و فضله الباهر و حسب الظاهر مزدوجند و این مزدوج آوردن از جهت زیادت آرایش است و در حدود اسجاع اصلی بدان حاجت نیست. پارسی: فلان به سیرت گزیده و عادت پسندیده معروف است و به خدمتکاری دولت و طاعتداری حضرت موصوف. مثال در مرثیه اسماعیل عباد گفته اند: مَضَى الصَّاحِبُ الكَافِي و لم يَبْقَ بَعْدَهُ كَرِيمٌ يَرُوى الارضَ فيضُ عَمَامَةٍ فَقَدْنَاهُ لِمَاتِمٍ و اعْتَمَ بِالْعَلِيِّ كَذَاكَ خَسُوفُ البَدْرِ عَنهُ تَمَامُهُ. غرض لفظ تم و اعتم است از این قطعه که مزدوجند. مثال دیگر مرآت: تعود رسم الوهب و النهب في العلى و هذان وقت اللطف و العنف دابه ففي اللطف ارزاق العفاه هباته و في العنف اعمار العداة نهابة. غرض از این بیتها وهب و نهب و لطف و عنف است که مزدوجند. فرخی گوید: چو چین قرطه بهم برشکسته جعد گشن چو حقله های زره بر گره دو زلف دوتاه. دیگر شاعر گوید: هزاران چنبر از عنبر به روی روز بر بندی. مثال دیگر: ز دینار گون بید و ابر سپید زمین گشته زرین و سیمین سما. غرض از این بیتها زره و گره و چنبر و عنبر و سپید و بید است که مزدوجند. در اثنای ابیات افتاده است. (از حدائق السحر چ اقبال صص ۲۷ - ۲۸).

تضوء.

[تَ ضَوْ وُ] (ع مص) ایستادن در تاریکی تا ببیند در روشنی آتش اهل آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضوءة.

[تَ وَّ ءَ] (ع مص) روشن کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روشن کردن. (آندراج). روشن کردن خانه را. (از اقرب الموارد ||). میل کردن از کاری و برگردیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد). مایل گردیدن و میل کردن از کاری. (ناظم الاطباء).

تضوج.

[تَ ضَوْ وُ] (ع مص) بسیار گردیدن خمهای رودبار. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تضور.

[تَ ضَوْ وُ] (ع مص) آماده گریستن شدن ||. فریاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فریاد کردن از درد ضرب یا از گرسنگی. (از اقرب الموارد ||). بر خویشتن پیچیدن از گرسنگی یا از زخم. (تاج المصادر بیهقی). بر خویشتن پیچیدن. (زوزنی). در پیچیدن و غلطیدن بر پشت و شکم، از گرسنگی و اندوه و الم و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و منه الحدیث: دخل علی امرء و هی تتصور من شدة الحمی. (منتهی الارب ||). بانگ کردن گرگ و سگ و شیر و روباه از گرسنگی. (از اقرب الموارد ||). گشادن چوزه هر دو بازو را پیش مادر تا خورش دهد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تضیر شود.

تضوع.

[تَ ضَوْ وُ] (ع مص) جنبیدن نافه و دمیدن بوی آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده گریستن گشتن کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گشادن چوزه هر دو بازو را پیش مادر تا خورش دهد او را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن ضوع. (اقرب الموارد).

تضوک.

[تَ ضَوْوُ] (ع مص) آلوده شدن در پلیدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضوڪع.

[تَ ضَ كُ] (ع مص) گران گردیدن از بی کفشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضون.

[تَ ضَوْوُ] (ع مص) بسیاربچه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضویح.

[تَضُ] (ع مص) نوشانیدن کسی را شیر تنک به آب آمیخته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آمیختن شیر را با آب. (از اقرب الموارد). و رجوع به توضیح شود.

تضویط.

[تَضُ] (ع مص) اندوختن و فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضویة.

[تَضُ ی] (ع مص) مایل کردن چیزی را به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تضہیب.

[ت] (ع مص) نیک بریان ناکردن بریانی. (تاج المصادر بیهقی). بر سنگ تفسان بریان کردن گوشت را یا نیم پخته کردن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کمان و نیزه را آتش دادن. (تاج المصادر بیهقی). در آتش داشتن کمان و نیزه و مانند آن را وقت راست کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به آتش داشتن کمان را برای راست کردن آن. (از اقرب الموارد).

تضہیہ.

[ت] (ع مص) مشابه گردیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضیئة.

[تَ ی ء] (ع مص) بسیاربچه شدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تضون شود.

تضیح.

[تَ ضَیْ یُ] (ع مص) تنک گردیدن شیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رقیق شدن شیر آب آمیخته. (منتهی الارب ||). نوشیدن شیر آب آمیخته را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضیر.

[تَ ضَیْ یُ] (ع مص) بانگ کردن گرگ و سگ و شیر ||. فریاد کردن روباه از گرسنگی ||. فریاد کردن و در پیچیدن و طپیدن از گرسنگی و الم و آزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تصور شود.

تضیع.

[تَ ضَیْ یُ] (ع مص) جنبیدن نافه و دمیدن بوی آن و پراکنده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضوع. (زوزنی) (اقرب الموارد). و رجوع به تضوع شود.

تضیف.

[تَ ضَیْ یُ] (ع مص) مهمان شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مهمان گردیدن نزدیک کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بمهمانی آمدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). خواستن از کسی تا او را مهمان کند. (از اقرب الموارد ||). به غروب نزدیک شدن آفتاب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خمیدن و میل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تضیق.

[تَ ضَیْ یُ] (ع مص) تنگ شدن. (زوزنی) (آندراج). تنگ گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضد اتساع. (اقرب الموارد).

تضییح.

[تَضُّ] (ع مص) شیر به آب آمیخته کسی را دادن. (تاج المصادر بیهقی). نوشانیدن کسی را شیر تنک آب آمیخته. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). شیر تنک آب آمیخته نوشانیدن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). شیر به آب آمیختن. (از زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). آب آمیختن شیر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آمیختن شیر به آب. (از اقرب الموارد).

تضییح.

[تَضُّ] (ع مص) ضایع کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). مهمل و هیچکاره گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ضایع کردگی و اتلاف. (ناظم الاطباء): و هیچ خردمند تضییح عمر در طلب آن جایز نشمرد. (کلیله و دمنه). و تضییح منفعتی از آن جهت. (کلیله و دمنه). تضییح نفایس اموال و احتمال تحکمت فاسد لشکر بر تحفظ خانه و موافقت برادر و رعایت مصلحت کلی راجح دید. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۱۹۰ ||). بی تیمار گذاشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در مثل: الصیف ضیعت اللبن، بکسر تاء اگرچه بدان به مذکر و جمع خطاب کنند. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و در مجمع الامثال، فی الصیف ضیعت اللبن نیز روایت شده، برای کسی مثل زنند که خود فرصتی مناسب را از

دست داده است، سپس در پی بدست آوردن آن برمی آید.

تضییق.

[تَضُّ] (ع مص) مهمان فرود آوردن و مهمانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). مهمان را فرود آوردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). مهمانی کردن. (دهار). مهمان داشتن کسی را ||. به فروشدن نزدیک گشتن آفتاب ||. میل دادن چیزی را به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تضییق.

[تَضُّ] (ع مص) تنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد توسیع. (اقرب الموارد ||). کار تنگ فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی). کار تنگ گرفتن. (از زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تنگ گرفتن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تضییقات.

[تَضُّ] (ع ا) ج تضییق. در فارسی امروزین سخت گیری ها. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تطابق.

[تَابُ] (ع مص) اتفاق کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ائتلاف و اتفاق و تساوی. (اقرب الموارد). مطابقه و موافقت و اتفاق و اتحاد و یک جهتی و برابری و یکسانی و مشابهت و پیوستگی. (ناظم الاطباء).

تطارد.

[تَارُ] (ع مص) بر یکدیگر حمله آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطارش.

[تَارُ] (ع مص) خود را کر نمودن و بتکلف کر ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطارق.

[تَارُ] (ع مص) در پی یکدیگر رفتن شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تطاریف.

[تَارُ] (ع ا) ج تطریف. اطراف و جوانب انگشتان: اختضبت المرأة تطاریفها؛ ای اطراف اصابعها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطاعم.

[تَ عَ] (ع مص) داخل کردن کیوتر نر دهن را در دهن کیوتر ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطاعن.

[تَ عَ] (ع مص) با یکدیگر نیزه زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطال.

[تَ لُ] (ع مص) گردن دراز کردن تا دور نگرده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تطاول شود.

تطاوح.

[تَ وُ] (ع مص) دور انداختن آنها را جدایی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تطاوحت بهم النوی. (منتهی الارب). بینداختن. (آندراج ||). منازعت کردن. (از اقرب الموارد).

تطاوع.

[تَ وُ] (ع مص) نرم گردنی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) فرمانبرداری نمودن و نرم گردنی نمودن. (ناظم الاطباء). تطاوحت لهذا الامر حتی یستطیعهُ؛ تکلف استطاعته. (اقرب الموارد).

تطاول.

[تَ وُ] (ع مص) گردن دراز کردن بوقت نگریستن به چیزی. (منتهی الارب). کشیده ایستادن مرد برای نگریستن دور. (از اقرب الموارد ||). گردن کشی کردن. (دهار) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). گردنکشی و تکبر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات). و مراداً بمعنی ظلم مستعمل میشود و در خیابان نوشته که تطاول بمعنی درازدستی و کنایه از ظلم و تعدی. (غیاث اللغات). تکبر و خودبینی و غرور و گستاخی و درشتی و بی شرمی و ظلم و جور و تعدی و زبردستی و دستبرد و درازدستی و تصرف ناحق. (ناظم الاطباء). فارسیان بمعنی ظلم و بیداد با لفظ کردن و کشیدن استعمال نمایند. (آندراج): و چون حال چنین بودی دستهای تطاول کوتاه بودی و عمال بر هیچ کس ستم نیارستندی کردن. (نوروزنامه منسوب به خیام). به تغلب و تطاول شهر بدست گرفتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۷۱). یکی را از ملوک عجم حکایت کنند که دست تطاول بمال رعیت دراز کرده بود. (گلستان). قومی که از دست تطاول این بجان آمده بودند و پریشان شده بر ایشان گرد آمدند. (گلستان). تا تطاول نپسندی و تکبر نکنی که خدا را چو تو در ملک بسی جانورند. سعدی. گفت در خدمت پادشاه اشتهاری یافته ام و کسی بر من تطاول نموده. (جهانگشای جوینی). نی من تنها کشم تطاول زلفت کیست که او داغ آن سیاه ندارد. حافظ. گذار کن چو صبا بر بنفشه زار و بین که از تطاول زلفت چه بی قرارانند. حافظ. این لطایف کز لب لعل تو من گفتم که گفت وین تطاول کز سر زلف تو من دیدم که دید. حافظ ||. بلند گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || افزون شدن ||. فخر نمودن در درازی بنا و بلندی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطاول پیشه.

[تَ وُشَ / شِ] (ص مرکب) جابر و متعدی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تطاول شود.

تطاول کردن.

[تَ وُكَّ دَا] (مص مرکب) ظلم و جور کردن. معامله کردن با درستی و گستاخی. (ناظم الاطباء). تجاوز و تعدی: پسندیده کاران جاویدنام تطاول نکردند بر مال عام. (بوستان). تطاول که تو کردی به دوستی با من من آن بدشمن خونخوار خویش نپسندم. سعدی. چو از زلفش بدین روز اوفتادم بمن ای شب مکن چندین تطاول. امیرخسرو (از آندراج). و رجوع به تطاول شود.

تطاوین.

[تَا] (اخ) رجوع به تتوان و اعلام المنجد شود.

تطایر.

[تَا یُ] (ع مص) پراکنده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفرق چیزی. (از اقرب الموارد ||). دراز گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و فی الحدیث «خذ ما تطاول من شعرك»؛ ای طال. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). در گرفتن ابر همه آسمان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطایؤ.

[تَا یُء] (ع مص) (از «ط وء») گران گردیدن نرخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطأطؤ.

[تَا طَاءُ طَاءُ] (ع مص) سر فروداشتن. (زوزنی). پست کردن سر را و فرود افگندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تطأطأت لهم تطأطؤ الدلاء؛ ای خففت لهم نفسی کتطأمن الدلاء. و دلاء جمع دال است و آن از دلو گرفته شده است. (از اقرب الموارد).

تطبب.

[تَا طَبُّ بٌ] (ع مص) پزشکی نمودن. (زوزنی). طبابت و پزشکی کردن کسی که علم طب نمیداند. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). علاج کردن ||. پزشک خواستن برای کسی. (از اقرب الموارد).

تطبج.

[تَا طَبُّ بٌ] (ع مص) سخنها گوناگون و رنگارنگ گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفنن و تنوع در کلام. (از اقرب الموارد).

تطبطب.

[تَطَطُّ] (ع مص) بانگ کردن آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطبع.

[تَطَبُّ ب] (ع مص) خوی کسی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر کردن مشک و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). پر گردیدن آوند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطبع النهر كذلك. (منتهی الارب). پر گردیدن نهر. (از اقرب الموارد ||). بتکلف و بخلاف طبع کردن کار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و يقال: الطبع يغلب التطبع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطبق.

[تَطَبُّ ب] (ع مص) با پوشش شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). تو بر تو پوشیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج ||). برابر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): «اطبقه فتطبق و طبقه فانطبق»؛ ای جعله مطبقاً فصار كذلك. (اقرب الموارد).

تطیب.

[ت] (ع مص) مشک را به چوب خانه آویختن و دوغ زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیفه (۱) بر دیبا دوختن تا فراخ شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طبابه یا بنیقه افزودن خیاط بر جامه جهت فراخ شدن. (از اقرب الموارد ||). درز مشک را به دوال دوختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - صحیح بنیقه است.

تطبخ.

[ت] (ع مص) بیختن. (یادداشت مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد ||). جنیدن و بالیدن کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترعرع و عقل یافتن کودک. (از اقرب الموارد ||). پیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بزرگ شدن بچه سوسمار. (از اقرب الموارد).

تطیس.

[ت] (ع مص) گل اندود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطبع.

[ت] (ع مص) پر کردن مشک و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). پر کردن مشک و دلو را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پر کردن دلو. (از اقرب الموارد ||). پلید گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نجس کردن ظرف را. (از اقرب الموارد).

تطبق.

[ت] [ع مص] در گرفتن تمامه چیزی را و شامل گشتن || پوشیدن ابر هوا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روی زمین فرا گرفتن باران. (تاج المصادر بیهقی). فرو گرفتن آب زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). همه جا رسانیدن ابر باران را و همهء زمین فرو گرفتن آب باران. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). هر دو دست در میان ران نهادن در رکوع. (تاج المصادر بیهقی). دست میان دو ران نهادن در رکوع. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر بندگاه آمدن شمشیر یا جدا کردن عضو. (تاج المصادر بیهقی). رسیدن شمشیر بر پیوند وقت زدن و جدا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): یصمم احياناً و حيناً يطبق، و قولهم للرجل اذا اصاب الحجة انه يطبق المفصل. (اقرب الموارد ||). هر دو دست معاً برداشتن و نهادن اسب در دویدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تقریب. (از اقرب الموارد ||). سم بر سم نهادن در رفتن و دویدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برابر کردن و موافق نمودن. (منتهی الارب). مطابقه و مقابله و موافقت و برابر کردن دو چیز با هم. (ناظم الاطباء). موافق گردانیدن چیزی با چیزی و با لفظ دادن مستعمل. (آندراج ||). طباق. مطابقه. (تعريفات جرجانی) (كشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به طباق شود ||. ایراد دلیل بر وجه مدعی. (از كشاف اصطلاحات الفنون).

تطیل.

[ت] [ع مص] دهل نواختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). طبل زدن. (از اقرب الموارد).

تطجین.

[ت] [ع مص] سرخ کردن در روغن بر تابه پس از آب پز کردن چنانکه مرغ را. و اصل این کلمه عربی نباشد چه «ط» و «ج» در یک کلمهء عرب جمع نشود. (یادداشت مرحوم دهخدا): قلیهٌ مُطَجَّنه؛ بریان شده با طاجن. (از ذیل اقرب الموارد).

تطحین.

[ت] [ع مص] آرد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطریئه.

[ت] [ع مص] تازه کردن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). و رجوع به تطریئه شود.

تطرب.

[ت] [ع مص] به طرب آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). سرود گفتن و در طرب آوردن و شادمان کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطرتم.

[ت] [ع مص] آلوده به گل گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در اقرب الموارد تطریم ضبط شده است.

تطرتت.

[تَطَ ثُ] (ع مص) گیاه طرثوث چیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطرح.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) مشی متطرحاً؛ به رفتار ماندگان رفت. (منتهی الارب). متساقطاً. (از اقرب الموارد) (متن اللغة).

تطرز.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) نگارین شدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مُعَلَم شدن جامه. (از اقرب الموارد).

تطرس.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) چیزی پاک و نفیس خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): هویتطرز فی اللباس و يتطرس فی المطعم؛ ای یتنوق فلا یلبس الا فاخراً و لایأکل الا طیباً. (از اقرب الموارد ||). بری گردیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). پرهیز کردن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطرش.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آوردن و بردن چارپایان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اختلاف و اختلاط شتر با چارپایان. (از اقرب الموارد).

تطرف.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) نو گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). گزیدن چیزی را. (از ذیل اقرب الموارد ||). در اطراف چراگاه چریدن ناقه و نیامیختن با دیگران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از حد اعتدال گذشتن در مسأله ای ||. آمدن به طرف ||. گرفتن از اطراف چیزی. تحیف ||. غارت بردن. (از اقرب الموارد).

تطرق.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) راه کردن و راه یافتن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). سیر کردن بسوی کسی و رسیدن بدو ||. راه خواستن برای امری. (از اقرب الموارد ||). عبور کردن از یکدیگر در راه و مزاحم شدن و اذیت کردن ||. مسافرت نمودن. منشعب شدن و جدا شدن. (ناظم الاطباء ||). شکسته شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). مقابلی و جدایی و بی قراری و مقابلی الفاظ مترادف. (ناظم الاطباء).

تطرم.

[تَطْرُ رُ] (ع مص) خفی و نهان گفتن سخن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). التیث در سخن. (از اقرب الموارد).

تطرب.

[ت] [ع مص] آواز خوش گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از دهار) (مجمّل اللغه). نیکو کردن آواز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باز گردانیدن و کشیدن و نیکو کردن آواز. (از اقرب الموارد). کشیدن و نیکو کردن آواز. (صراح ||). در طرب آوردن ||. سرود گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغنی. (اقرب الموارد ||). کشیدن بجانب چیزی. دراز کردن آواز و قرائت. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). استعمال قاری تطریب را در قرائت خود. (از اقرب الموارد ||). نزد متأخران قراء، با آواز قرائت کردن قرآن است بنحوی که در غیر مورد، مقصور را ممدود خواند یا ممدود را به قسمی طولانی سازد که قانون قرائت آن را جائز شمارد. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). بانگ کردن مرغی که طوق دارد. (تاج المصادر بیهقی).

تطریح.

[ت] [ع مص] بسیار اوکندن. (تاج المصادر بیهقی). بسیار بیوکندن. (زوزنی). افکندن و دور کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند کردن بنا. (تاج المصادر بیهقی). طویل و دراز ساختن بنا را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطرید.

[ت] [ع مص] دراز کشیدن تازیانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور کردن فرمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطریز.

[ت] [ع مص] بر جامه طراز کردن. (زوزنی). طراز کردن جامه. (دهار). نگارین کردن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطریس.

[ت] [ع مص] سیاه کردن باب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازنوشتن بر نوشته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعاده کتابت بر مکتوب. (یادداشت مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد). نوشتن کتابتی نیمه زدوده بر جای آن. (یادداشت ایضاً) (از اقرب الموارد ||). مبالغت نمودن در زدودن نوشته. (از اقرب الموارد).

تطریف.

[ت] [ع مص] کارزار کردن بر گرد لشکر. (تاج المصادر بیهقی). بر کرانه لشکر زدن و برگردانیدن خصم را در حرب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جنگ کردن در کرانه لشکر ||. قرار دادن کسی یا چیزی را در کرانه. (از اقرب الموارد ||). افتادن دندان اشتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باز گردانیدن شتران و جز آن را بر کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باز گردانیدن اوایل خیل را بر اواخر آن. (از اقرب الموارد ||). خضاب کردن زن سر انگشتان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نگار و نگارین کردن زن سر انگشتان را به حنا و جز آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تطریق.

[ت] [ع مص] وقت کفانیدن بیضه سنگ خوار رسیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رسیدن وقت کفانیدن بیضه سنگ خوار. (آنندراج). نزدیک شدن خروج بیضه قَطاء. (از اقرب الموارد). هذا الفعل خاص لها ولا يقال لغيرها. (منتهی الارب ||). بچه در شکم شتر و زن گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). دشوار گردیدن زاییدن بچه، ناقه را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و همچنین است برای زن. (از منتهی الارب). بسته شدن شکم ناقه و زن و هر بارداری، و دشوار گردیدن خروج بچه از شکم. (از اقرب الموارد ||). انکار کردن حقی را و سپس اقرار نمودن به آن. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازداشتن اشتر از گیاه و جز آن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). راه بازدادن. (تاج المصادر بیهقی). راه ساختن برای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راه قرار دادن برای شتر. (از اقرب الموارد ||). کشیدن حدیده را به مطرقة (شُدُّد للمبالغة). (ناظم الاطباء). کشیدن و نازک کردن زر گر زر را. (از اقرب الموارد).

تطریه.

[ت ی] [ع مص] تازه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (مجمل اللغة). تر و تازه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نم کردن جامه را. (صراح) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بگشادن بوی خوش را و آمیختن به چیز دیگر تا معطر گرداند آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و چنین است طری الطعام. و طری الغسل؛ پروردن دست شستنی را به بوی خوش و همچنین است طری العود؛ ای رباة بالطیب لیتبخر به. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). و رجوع به تطرئة شود.

تطسیس.

[ت] [ع مص] رفتن در جهان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: مادری این طسس هو؛ ای ذهب. (منتهی الارب)؛ نمیدانم به کجا رفته است او. (ناظم الاطباء).

تطعم.

[ت] [ع مص] چشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آنندراج). چشیدن. يقال: تطعم تطعم؛ یعنی بچش تا اشتها پیدا شود، پس بخور. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تطعمیم.

[ت] [ع مص] شاخی را به شاخ درخت دیگر پیوند دادن ||. پرمغز گردیدن استخوان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطعم.

[ت] [ع مص] خویشتن را نادان نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تجاهل. (اقرب الموارد).

تطفئة.

[تَ فِءَ] (ع مص) فرونشاندن آتش را. (ناظم الاطباء). میراندن و سرد کردن آتش. (غیاث اللغات) (آندراج). فرونشاندن چنانکه تشنگی را. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به اطفاء شود.

تطفش.

[تَ طَفُّ فُ] (ع مص) پلیدی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطفل.

[تَ طَفُّ فُ] (ع مص) طفیلی کردن. (تاج المصادر بیهقی). ناخوانده به مهمانی آمدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طفیلی شدن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). خوی کودکان گرفتن مرد. (از اقرب الموارد).

تطفیح.

[تَ] (ع مص) پر کردن حوض. (تاج المصادر بیهقی). پر کردن. (زوزنی). لبریز گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطفیر.

[تَ] (ع مص) کفک بر آوردن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برجهانیدن اسب از نهر. (از اقرب الموارد).

تطفیف.

[تَ] (ع مص) کم پیمودن کیل. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کم پیمودن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کم پیمودن پیمانه را و آن تال پیمانه باشد نه با طفافه ||. گسترده مرغ هر دو بازو را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برجستن اسب یا قریب شدن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تنگ گرفتن نفقه بر عیال ||. باز دادن کمترین آن را که از وی گرفته بود ||. نزدیک به غروب شدن خورشید. (از اقرب الموارد).

تطفیل.

[تَ] (ع مص) بچسبیدن آفتاب به فروشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به غروب میل کردن آفتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میل کردن آفتاب به غروب. (آندراج). نزدیک شدن خورشید به غروب. (از اقرب الموارد ||). نزدیک شدن شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). روی فرا کردن تاریکی شب. (تاج المصادر بیهقی). پیش آمدن تاریکی شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نزدیک شدن شب و پیش آمدن با تاریکی خود. (از اقرب الموارد ||). اندیشه کردن و دریافتن حقیقت کلام را ||. خاک آلوده گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیکو اصلاح و پرورش کردن ناقه بچه را ||. شتر بابچه را آهسته و نرم راندن تا بچه از مادر جدا و دور نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نرم راندن شتربان چنانکه بچه ها جدا نشوند. (از اقرب الموارد ||). طفیلی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). ناخوانده بر مهمانی آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طفیلی گردانیدن. (آندراج).

تطلب.

[ت] (ع مص) تفتیش و تجسس و تفحص. (ناظم الاطباء).

تطلب.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) پیایی جستن یا جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیایی و با تکلف جستن. (از اقرب الموارد).

تطلس.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) پاک و محو شدن نبشته. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). طیلسان پوشیدن خود را. (تاج المصادر بیهقی) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). خرج متقلسا متطلساً. (اقرب الموارد).

تطلع.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) چشم داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پیوسته در چیزی نگریستن و انتظار کردن ||. واقف و آگاه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). با اندام فروهشته راه رفتن. (از اقرب الموارد ||). پر شدن پیمانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چیره شدن مرد ||. در رسیدن کسی را. (از اقرب الموارد).

تطلق.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) بگذشتن. (تاج المصادر بیهقی). به سرعت گذشتن آهو و روی نگردانیدن آهو ||. شاشیدن اسب پس از رفتار ||. گشاده رویی کردن در روی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج). خلاف تقبض. (از اقرب الموارد).

تطلوس.

[ع ا] ج، تطلسات. طیطلوس. احکام و دستورهای کلیسا. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۷ و ج ۲ ص ۸۱).

تطله.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) مختلف شدن. (منتهی الارب).

تطلی.

[تَ طَلُّ لُ] (ع مص) لازم کردن بازی و شادمانی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندوده شدن. (تاج المصادر بیهقی). قطران مالیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطران به خویشتن مالیدن. (از اقرب الموارد).

تطلیب.

[ت] [ع مص] به مهلت خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطیث.

[ت] [ع مص] افزودن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطیح.

[ت] [ع مص] ستهیدن بر آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مانده گردانیدن شتر مرد را. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). مانده گردانیدن شتر را و هلاک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تطیس.

[ت] [ع مص] محو کردن نوشته را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تطیح.

[ت] [ع مص] برآمدن غوره خرمابن ||. پر کردن پیمانه را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تطیف.

[ت] [ع مص] افزودن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطیق.

[ت] [ع مص] گشنی دادن خرمابن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازگردیدن روح مارگزیده در بدن او و سلامت یافتن و آرمیدن درد او. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). طلاق دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رها کردن زن. (آندراج) (از اقرب الموارد): پس دوستی به وی نامه نوشت و از وی استفسار حال کرد و تعجب نمود از تطیق وی آن زن را بحکم جانبی که او را با آن زن بوده بود. (تاریخ بیهق چ بهمینار ص ۱۶۷ ||). مفارقت کردن از شهر ||. ترک کردن قوم را. (از اقرب الموارد).

تطییم.

[ت] [ع مص] دست زدن بر نان تا برابر و پهن گردد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاک کردن با حوله و دستمال و جز آن عرق و مانند آن را. (یادداشت مرحوم دهخدا). پاک کردن عرق از پیشانی. (از اقرب الموارد).

تطیئة.

[ت] [ع مص] قطران مالیدن شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). طلا کردن و روغن مالیدن.

(ناظم الاطباء ||). بیماروانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بیماررداری کردن و تیمار نمودن ||. سرود گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دشنام دادن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء).

تطمس.

[تَطْمُ] (ع مص) پوشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سترده شدن. (تاج المصادر بیهقی). محو و ناپدید شدن خط و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). محو و ناپدید گردیدن چیزی. انطماس. (از اقرب الموارد).

تطمع.

[تَطْمُع] (ع مص) آرزومند و حریص شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تطمل.

[تَطْمَل] (ع مص) آلوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطمیح.

[تَطْمِیْح] (ع مص) برداشتن اسب هر دو دست را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بلند انداختن کمیز را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). انداختن. (از اقرب الموارد).

تطمیر.

[تَطْمِیْر] (ع مص) نوردیدن و فروهستن پرده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوردیدن و درنوشتن چیزی. (از اقرب الموارد) (آندراج).

تطمیع.

[تَطْمِیْع] (ع مص) طمع افکندن. (تاج المصادر بیهقی). امیدوار کردن و آرزومند گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به طمع آوردن کسی را. (از ذیل اقرب الموارد). ترغیب و تحریض. (ناظم الاطباء): بوسهل زوزنی در باب خوارزمشاه آلتوتناش حیلتی ساخته بود و تضربی کرده بود و تطمیعی نموده بود ... آلتوتناش در سر آن شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۷). بوسهل زوزنی فسادی کرده بود در باب خوارزمشاه آلتوتناش و تضریبی قوی رانده بود و تطمیعی نموده. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۹).

تطمیم.

[تَطْمِیْم] (ع مص) فرود آمدن مرغ بر شاخ درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطنثر.

[تَطْثُ] (ع مص) گران شدن جسم از بسیار خوردن پیه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطف.

[تَ طُنُّ نٌ] (ع مص) آگاه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). انتظار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط ||). پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آمدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطنی.

[تَ طُنُّ نِی] (ع مص) داغ کردن در پهلو شتر خود. (ناظم الاطباء).

تطنیب.

[تَ] (ع مص) به طناب محکم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). کشیدن چیزی را به طناب و بستن به آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بجایی مقام کردن. (تاج المصادر بیهقی). اقامت نمودن در جایی ||. آواز برآوردن گرگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). درازپشت شدن اسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). استوار کردن خانه را با طناب. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط ||). دوختن مشک را به دوال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تطنیخ.

[تَ] (ع مص) بناگوارد آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): طنخه اذا تخمه. (منتهی الارب).

تطنیف.

[تَ] (ع مص) با آرز و حرص قریب کردن نفس خود را ||. تهمت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خار و خشک بر دیوار نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطنین.

[تَ] (ع مص) بیانگ درآوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آواز کردن. (از اقرب الموارد).

تطنیه.

[تَ ی] (ع مص) علاج کردن از طنا. (تاج المصادر بیهقی). علاج طنی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). داغ کردن در پهلو شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطو.

[تَطُو] (ع مص) ستم کردن و جور نمودن. (منتهی الارب).

تطواف.

[ت] [ع مص] گرد چیزی گردیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تطواف.

[ت / ت] [ع ا] جامه ای که در آن طواف کنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطوان.

[ت] [اخ] تطاوین. تطوان رجوع به تطوان شود.

تطوح.

[تَطَوْ وُ] [ع مص] سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سرگردان گردیدن در جهان و اینجا و آنجا انداختن خود را و آمدن و رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). فروافتادن در چاه. (از اقرب الموارد).

تطود.

[تَطَوْ وُ] [ع مص] گرد گردیدن و رفتن در جهان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطویف. تطوید. (اقرب الموارد). و رجوع به این دو کلمه شود.

تطور.

[تَطَوْ وُ] [ع مص] تنوع و قسم قسم بودن. این لفظ در کتب لغت معتبر عربی نیست لیکن در عربی جدید «؟» استعمال شده و در فارسی هم استعمال گشته. (فرهنگ نظام).

تطوس.

[تَطَوْ وُ] [ع مص] آراستن زن خود را و زینت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خود را چون طاووس آراستن زن. (از اقرب الموارد).

تطوس.

[] [اخ] پسر اشغانوس ملک روم. وی چهل سال پس از ارتفاع مسیح (ع) به ایلیاء رفت و کشتار کرد و ویران نمود و اسیران فراوان گرفت. (از ایران باستان ج ۳ ص ۲۵۵۱).

تطوع.

[تَطَوْ وُ] [ع مص] چیزی که فریضه نباشد بکردن. (تاج المصادر بیهقی). چیزی که نه فریضه باشد و نه سنت، کردن. (زوزنی)

(مقدمه لغت میرسید شریف جرجانی). عبادتی نه فریضه کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). طاعت که نه فریضه بود و نه سنت. (مهدب الاسماء). فرمان بردن و آنچه بر خود لازم نباشد بجا آوردن یعنی مستحبات و نوافل. (غیاث اللغات) (آندراج). آنچه نه فریضه باشد آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکلف طاعت. (از اقرب الموارد): هر ساعت به طاعت مشغول شدی و نافله ای و تطوعی بر آوردی. (سندبادنامه ص ۱۹۱). یکی در مسجد سنجار به تطوع بانگ نماز گفتی. (گلستان). - صلوة التطوع؛ نماز نافله. (منتهی الارب). نماز نافله و هر چیز که فریضه نباشد. (ناظم الاطباء ||). توانایی نمودن از خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطوف.

[تَطَوْ وُ] (ع مص) گرد بر آمدن. (تاج المصادر بیهقی). گردیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گرد چیزی گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطوق.

[تَطَوْ وُ] (ع مص) طوق در گردن خویش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از آندراج). گردن بند پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مانند گردن بند شدن مار بر گردن کسی. (از اقرب الموارد).

تطول.

[تَطَوْ وُ] (ع مص) منت نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فضل و فزونی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فضل کردن. (زوزنی).

تطول.

[تِ وَا] (ع ا) رسن دراز که ستور را را به علف بندند و رسن که بدان پای ستوران بندند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تطوی.

[تَطَوْ وِی] (ع مص) حلقه زدن مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تحوی شود.

تطویح.

[تَطُ] (ع مص) انداختن کسی را در هوا و هوس ||. سرگشته و پریشان نمودن و آواره کردن در جهان و پریشان نمودن و آواره کردن و اینجا و آنجا بردن ||. هلاک ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به عصا زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). با عصا زدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). فرستادن بجائی که از آن آمدن نتواند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطوید.

[تَطُّ] (ع مص) بسی فاوا گشتن در کوهها و خفتن و مست گردانیدن شراب. (تاج المصادر بیهقی). سرگردان گردیدن و رفتن و درآمدن در کوهها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطود. تطویف. (اقرب الموارد).

تطویس.

[تَطُّ] (ع مص) رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ما ادری این طوس به؛ ای این ذهب به. (منتهی الارب). نمی دانم کجا برد او را. (ناظم الاطباء ||). طاوس کشیدن نقاش ||. پیکر بکردن. (تاج المصادر بیهقی ||). آراستن چیزی و این معنی اخیر در کتابهای لغت نیست ولیکن در کلام بعضی مولدین وارد شده است. (از اقرب الموارد ||). رنگ طاوس گرفتن. رنگ پر طاوس گرفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا): و بعضی وسمهء تنها برنهند و رنگ او طاوسی آید و رنگ وسمهء هندی زودتر گیرد و تمامتر آید لکن طاوسی تر آید و رنگ وسمهء کرمانی دیرتر گیرد ولکن سیاه تر بود و تطویس او کمتر بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

تطویس.

[تَطُّ] (ع مص) امروز و فردا کردن غریم خود را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از بیخ بریدن شرم مرد. (یادداشت مرحوم دهخدا): طوش الذکر؛ خصاه. (اقرب الموارد).

تطویع.

[تَطُّ] (ع مص) فرمانبردار گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آسان کردن کار بر کسی و توانا کردن بر کاری. منه قوله تعالی: فطوعت له نفسه قتل اخیه (قرآن ۵ / ۳۰)؛ یعنی آسان کرد و توانا نمود و یا پیرو او گشت و فرمانبرداری نمود و یا دلیر کرد او را و اعانت کرد و پذیرفت حکم وی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آسان کردن کاری را و توانا کردن کسی را بر کاری. (آندراج ||). سزاوار گردانیدن چیزی را. (زوزنی).

تطویف.

[تَطُّ] (ع مص) بسی فاوا گشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گرد چیزی گردیدن (شُدُّ للمبالغه). (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). طواف کردن چیزی. (از اقرب الموارد). تطواف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به این کلمه شود ||. پر کردن ملخ و مردم زمین را چون طوفان. (از اقرب الموارد).

تطویق.

[تَطُّ] (ع مص) توانا گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). توانا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): طوقنی الله اداء حقه؛ توانا کند مرا خدای بر ادای حق او و یا توانا کرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). راضی شدن و اجازت دادن و آسان نمودن، لغتی است در تطویع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تکلیف دادن کسی را بر چیزی که فوق طاقت وی باشد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تکلیف کردن به چیزی. (آندراج). تکلیف کردن ایشان را. (از اقرب الموارد). مکلف به فوق طاقت کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). طوق دار گردانیدن. (زوزنی). در گردن کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گردن بند پوشانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). طوق در گردن کسی کردن.

(آندراج ||). والی گردانیدن و امین ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فرمانبردار گردانیدن. (آندراج).

تطویل.

[تَطُّ] (ع مص) دراز و فروهشته کردن رسن ستور را در چراگاه و چنین است «طول فرسه». (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دراز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). دراز نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): قصه کوتاه بهست از تطویل. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۸). و سرگذشت او بسیار است و در این کتاب بیش از این تطویل نتوان کردن. (فارسنامه ابن البلخی ص ۸۳). و تطویل از حد می گذرد. (کلیله و دمنه ||). زمان دادن. (تاج المصادر بیهقی). مهلت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اصطلاح عروض) بعضی عروضیان عجم بر ترفیل حرفی زیادت کرده اند در شعر پارسی و آن را تطویل نام نهاده و مستفعلان کرده ... (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی ص ۴۱). (|| اصطلاح معانی بیان) زائد بودن لفظ است بر اصل مقصود. (از تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تطهر.

[تَطَّهَ] (ع مص) سر و تن شستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پاک شدن و غسل آوردن زن از خون و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاک شدن و سر و تن شستن. (آندراج). پاک شدن از ریم و آلودگی و غسل کردن زن. (از اقرب الموارد ||). پرهیز کردن از گناه و از هر زشتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خود را بازداشتن از گناه. (آندراج). خودداری کردن از گناه. (از اقرب الموارد).

تطهل.

[تَطَّهَ] (ع مص) برگردیدن رنگ و مزه آب. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). فاسد شدن و برگشتن بوی آب. (از اقرب الموارد).

تطهم.

[تَطَّهَ] (ع مص) کراهیت داشتن طعام. (تاج المصادر بیهقی). ناخوش داشتن طعام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اندوهگین گردیدن از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ناخوش داشتن صحبت کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلان یتطهم عنا؛ ای یستوحش. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تطهمل.

[تَطَّم] (ع مص) بی هیچ چیز رفتن ||. حيله انگيختن برای گرفتن چیزی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطهیر.

[تَطَّهَ] (ع مص) پاک کردن. (منتهی الارب) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). پاک گردانیدن و از همین است تطهیر ختان ||. ختنه کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا): کار او و تو تا گه تطهیر کار طفل است و آن حجامش شکرش در دهان نهد و آنگه ببرد پاره ای

ز اندامش. خاقانی. و رجوع به تطهیر کردن شود ||. شستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غسل دادن چیزی به آب. (از اقرب الموارد). پاک کردن از معصیت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - تطهیر سرائر؛ عبارت است از لبّ لباب و غایت علم سلوک. (کشاف اصطلاحات الفنون). - تطهیر قلب؛ راه ندادن خیالات فاسد در دل. (انجمن آرا).

تطهیر دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) غسل دادن. پاک کردن. آب کشیدن: بس که آلودهء عصیان شده دل تا محشر دامنش را نتوان داد به زمزم تطهیر. علی خراسانی (از آندراج). و رجوع به تطهیر شود.

تطهیر کردن.

[تَكَدَ] (مص مرکب) پاک کردن. شستن ||. ختنه کردن: مثال داد تا کوشک کهن محمودی زاولی بیاراستند تا از امیران، فرزندان چند تن تطهیر کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۶). و رجوع به تطهیر شود.

تطهیر گرفتن.

[تَكِّ رِ تَ] (مص مرکب) تطهیر یافتن. پاک شدن. طهارت یافتن: صادق آن مهبط اسرار لدنی که گرفت دامن شرع ز سرچشمهء علمش تطهیر. علی خراسانی (از آندراج). و رجوع به تطهیر شود.

تطهیر یافتن.

[تَتَ] (مص مرکب) پاک شدن. تطهیر گرفتن. طهارت یافتن: پیش از این بود پر از لوث خطا چون زمزم یافت از آب کف شرع پیمبر تطهیر. علی خراسانی (از آندراج). و رجوع به تطهیر و ترکیبات آن شود.

تطهیم.

[تَ] (ع مص) رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). همه یک بار فراهم آمدن به کاری ||. کلان و پرگوشت گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطیب.

[تَ] (ع مص) خوش شدن و خوشبوی شدن و پاکیزه شدن. (تاج المصادر بیهقی). خوشمزه و پاک و پاکیزه گردیدن و حلال شدن. || گیاه ناک گردیدن زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوش کردن و پاک و پاکیزه ساختن نفس و جز آن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). خوش و گشاده کردن نفس را به چیزی. (از اقرب الموارد). و رجوع به طیب شود.

تطیب.

[تَطَّيْتُ] (ع مص) خود را خوشبوی کردن. (تاج المصادر بیهقی). خویشتن را خوشبوی کردن. (زوزنی). آلودن خود را به بوی خوش و خود را خوشبوی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خوشبودار کردن و خوشبودار شدن. (غیاث

اللغات) (آندراج).

تطیح.

[تَطَّيْتُ] (ع مص) آلوده شدن. (تاج المصادر بیهقی). به زشتی آلوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطیر.

[تَطَّيْتُ] (ع مص) فال بد گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فال بد زدن به چیزی. (از اقرب الموارد). و در اصل فال گرفتن به مرغ است و آن را عرب به فال بد می داند. (آندراج): و در سرایی که شب وصول نزول کرد، سر سرای فرود آمد. سلطان از آن تطیر کرد و دانست که علامتی است. (جهانگشای جوینی).

تطيلة.

[تَطَّلَ] (اخ) (۱) شهری بر ساحل رود ابره، در اسپانیا. و رجوع به معجم البلدان و الحلل السندسیه و عقدالفريد و نزهة القلوب و اعلام المنجد شود. (۱) - Tudela.

تطین.

[تَطَّيْتُ] (ع مص) بگل کردن. (تاج المصادر بیهقی). آلوده گردیدن به گل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به گل آلودن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تطیب.

[تَطَّبَ] (ع مص) خوش کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). خوش گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاک و پاکیزه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پاک کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پاک یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوشبوی کردن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج): بازرگانی بوده است که در تطیب اطعمه و ترتیب اغذیه مبالغتها نمودی. (سندبادنامه ص ۲۰۵ ||). بخشیدن نیمی از وام را به وام دار ||. آسوده ساختن والی خاطر کسی را. (از اقرب الموارد).

تطیح.

[تَطَّيْتُ] (ع مص) انداختن جامه را جایی که ضایع و تباه شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ضایع گردانیدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). سرگشته کردن. (تاج المصادر بیهقی). حیران گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هلاک و تباه کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تطیح.

[تَطُّ] (ع مص) پر کردن کسی را به پیه و گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاییدن و مداومت کردن عذاب بر کسی چندان که او را بکشت و هلاک کرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاییدن و مداومت کردن شکنجه کسی را تا هلاک وی. (از اقرب الموارد ||). آلوده کردن کسی را به قولی یا به فعلی زشت. (تاج المصادر بیهقی). بکار زشت آلودن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دشنام دادن و ستیهیدن. (از اقرب الموارد).

تطیر.

[تَطُّ] (ع مص) پیرانیدن. (زوزنی). پرانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بخش بخش کردن چیزی را ||. باردار کردن گشن همه مادیان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تطیف.

[تَطُّ] (ع مص) بسیار طواف کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تطین.

[تَطُّ] (ع مص) بگل کردن. (زوزنی). بگل اندودن بام و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بگل اندودن. (آندراج) (از اقرب الموارد): هر آن پادشاهی که بیت المال خود به مال رعایا که به جور و ظلم و غیر راستی از ایشان ستنده باشد و گرفته پر کند و معمور سازد حال او همچو حال کسی باشد که گل از ستونهای سرای و بنیاد خانه بکند و بدان سقف و طرح آن را تطین کند. (تاریخ قم ص ۱۴۸).

تظارف.

[تَ رُ] (ع مص) خود را بتکلف ظریف نمودن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بتکلف زیرکی نمودن. تظرف. (از اقرب الموارد).

تظافر.

[تَ فُ] (ع مص) هم پشت شدن. تظاهر. (زوزنی). تظافر. تعاون. (ذیل اقرب الموارد).

تظالم.

[تَ لُ] (ع مص) مظلومی نمودن بی مظلومی. (زوزنی) (یادداشت مرحوم دهخدا ||). همدیگر را ستم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شاخ زدن بزها یکدیگر را از نشاط: وجدنا ارضاً تظالم مغراها. (از اقرب الموارد).

تظاهر.

[تَ هُ] (ع مص) هم پشت شدن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یارمند شدن با هم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یکدیگر را یاری نمودن. مددگاری و با هم پشت دادگی. (ناظم الاطباء). با هم پشتی دادن و مددگاری کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به پشت درآوردن (از لغات اضداد است). (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). نمودن. (زوزنی). وانمود

کردن. وانمودن. نمودن چیزی را بی آنکه او را اصلی باشد. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تظاهرات.

[تَه] (ازع، ا) ج تظاهر. نمایشها. این کلمه بیشتر در مورد تجمع و حرکت سیاسی مردم در خیابانها و میدانهای شهر اطلاق می شود.

تظاهر نمودن.

[تَه نُ / ن / نَدَا] (مص مرکب) هم پستی کردن. یاری نمودن. مددکاری نمودن: ابوعلی همچنان به شعار دعوت نوح تظاهر می نمود و در ولایات خویش خطبه و سکه بنام او می کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۱۱۲). مشایخ بخارا بر عقب او بفرستاد و تضرعها بسیار نمود و او را با مقر ملک خویش خواند و به طاعت و متابعت او تظاهر نمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۱۸۵). به طاعت او تظاهر نمود و از صدق موالات در انتظار وصول رایات او اعلام داد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۶۲). در اصطلاح امروز ظاهرسازی کردن. نمودن چیزی را بی آنکه او را اصلی باشد. و رجوع به تظاهر شود.

تظلب.

[تَظْظُ] (ع مص) اندک اثر کردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تظلب الشیء کان له وقع یسیر. (اقرب الموارد).

تظرف.

[تَظُورُ] (ع مص) ظرافت نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بتکلف زیرکی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زیرکی نمودن. (آندراج). تظارف. (از اقرب الموارد). و رجوع به تظارف شود.

تظرمط.

[تَظْمُ] (ع مص) در گل ولای افتادن و آلوده گردیدن در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در گل افتادن. (از اقرب الموارد).

تظریب.

[تَ] (ع مص) سخت و درشت گردیدن سم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تظفیر.

[تَ] (ع مص) خوشبوی کردن جامه را به ظفار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیروزی دادن و پیروزمند ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیروز گردانیدن خداوند کسی را بر دشمن وی. (از اقرب الموارد). ظفرک الله گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دعا کردن کسی را به پیروزی. (از اقرب الموارد). ناخن فروبردن در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فروبردن ناخن در روی کسی. فروکردن ناخن در سیب و مانند آن. (از

اقرب الموارد ||). بقدر ناخن برآمدن عرفج. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر آوردن زمین گیاه را چندان که به انگشت کنده شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مالیدن پوست را تا اظفار آن تابان گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مالیدن و نرم و تابان کردن پوست. (از اقرب الموارد).

تظلل.

[تَظَلُّ لُ] (ع مص) سایه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تظلم.

[تَظَلُّ لُ] (ع مص) از بیدادی کسی بنالیدن. (تاج المصادر بیهقی). بنالیدن از بیدادی کسی. (زوزنی) (دهار). شکایت نمودن از ظلم کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فریاد کردن و نالیدن از بیداد کسی. (غیاث اللغات) (آندراج). و با لفظ کردن و زدن و بر آوردن مستعمل. (آندراج). شکایت از ظلم و ستم و دادخواهی. (از ناظم الاطباء). از بیداد کسی نالیدن. (مقدمه لغت میرسید شریف جرجانی): اگر به تظلم پیش تو آیند حواله بمن باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۸). شبروان بار ز منزل به سحر بر بندند من سربار تظلم به سحر باز کنم. خاقانی. تا کی از هجر او تظلم ما عمر ما در سر تظلم شد. خاقانی. شد زبانم موی و شد مویم زبان از تظلم این چه بیداد است باز. خاقانی. داد کن از همت مردم بترس نیمشب از تیر تظلم بترس. نظامی. و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود ||. کم کردن حق کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). حواله کردن ظلم را بر خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). احاله کردن ظلم بر نفس خود. (از اقرب الموارد).

تظلم آوردن.

[تَظَلُّ لُ وَ دَا] (مص مرکب) تظلم بر آوردن. داد خواستن. دادخواهی کردن: بترس ز آه دل بینوا که روز جزا تظلم آورد و از تو داد بستاند. سعدی.

تظلم بر آوردن.

[تَظَلُّ لُ بَ وَ دَا] (مص مرکب) تظلم آوردن: چون شاه حبش دم تظلم پیش قزل ارسلان بر آورد. خاقانی. تظلم بر آورد و فریاد خواند که شفقت بر افتاد و رحمت نماند. (بوستان). و رجوع به تظلم و ماده پیش شود.

تظلم بردن.

[تَظَلُّ لُ بَ دَا] (مص مرکب) دادخواهی. شکایت پیش بزرگی بردن. از بزرگی داد خواستن: خط سیه کرده تظلم به در چرخ برید که شما در خط این سبزو طائید همه. خاقانی. و رجوع به تظلم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تظلم دار.

[تَظَلُّ لُ] (نف مرکب) دادخواه: چون رباب است دست بر سر عقل از دم وصل تو تظلم دار. خاقانی.

تظلم زدن.

[تَ ظَلُّ لُ زَدْ] (مص مرکب) شکایت کردن از ظلم و تعدی کسی. داد خواستن. دادخواهی کردن: دل شد از دست نه جای سخن است. نز توام جای تظلم زدن است. خاقانی. ور در عذاب خشم تو دل زد تظلمی بس بادش این عذاب دگر کز تو بازماند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۵۳۲). تظلم زنانند بر شاه روم که بر مصریان تنگ شد مرزبوم. نظامی (از آندراج). زخم چندان تظلم در زمانه که هم تیری نشانم بر نشانه. نظامی.

تظلم کردن.

[تَ ظَلُّ لُ كَدْ] (مص مرکب) شکایت نمودن از تعدی و ظلم و ستم و زیان. (ناظم الاطباء). دادخواهی کردن. داد خواستن: کار بدان منزلت رسید که رشید سوگند خورد که هر کس که از علی تظلم کند آن کس را نزد وی فرستد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۳). مرا ز انصاف یاران نیست یاری تظلم کردنم زان نیست یارا. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۵). بر در آن کسی تظلم کن که فلک شکل حلقه در اوست. خاقانی. هم ز عذر خود تظلم کرد چرخ کان تظلم گوش من بشنود بس. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۰۹). گفته ای شاهی برین در کیست با چندین فغان داد خواهم بر در سلطان تظلم می کنم. امیرشاهی سبزواری (از آندراج). و رجوع به تظلم و ترکیبهای آن شود.

تظلم کنان.

[تَ ظَلُّ لُ كُ] (ق مرکب) در حال دادخواهی. در حال تظلم. دادخواهانه: تظلم کنان سوی راه آمدند عنانگیر انصاف شاه آمدند. نظامی. تظلم کنان رفته زین مرز و بوم مروت به یونان و مردی به روم. نظامی. و رجوع به تظلم و ترکیبهای آن شود.

تظلمگاه.

[تَ ظَلُّ لُ] (ا مرکب) جایی که در آن دادخواهی کنند. محل تظلم و دادخواهی: زو مظالم توز و ظالم سوزتر، شاهی نبود تا تظلمگاه این میدان اغیر ساختند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۱۴). وز پی آنکه در تظلمگاه این تظلم نیاورم بر شاه. نظامی. و رجوع به تظلم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تظلی.

[تَ ظَلُّ لُ] (ع مص) لازم گرفتن سایه و تن آسانی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تظلل شود.

تظلیف.

[ت] (ع مص) افزون نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تظلیل.

[ت] (ع مص) سایه وان کردن و در سایه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از روزنی). سایبان کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سایه انداختن و سایه داری. (غیاث اللغات) (آندراج). پوشاندن و در سایه افکندن. (از اقرب الموارد). ترسانیدن به تازیانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تظلم.

[ت] [ع مص] ظالم خواندن. (تاج المصادر بیهقی). به ظلم نسبت کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تظمئة.

[ت م ء] [ع مص] تشنه کردن ||. لاغر کردن اسب فربه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تضمیر اسب. (از اقرب الموارد). و رجوع به تضمیر شود.

تظنن.

[ت ظن ن] [ع مص] گمان بردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تظنی شود.

تظنی.

[ت ظن نی] [ع مص] گمان بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اصل آن تظنن است و یکی از نونها تبدیل به یاء شده. (از منتهی الارب). و رجوع به ماده قبل شود.

تظؤر.

[ت ظ ء ء] [ع مص] دایگی کردن و مهربان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تظهر.

[ت ظ ه ء] [ع مص] در نیمروز بجایی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ظهار کردن از زن. (تاج المصادر بیهقی). انت علی کظهر امی گفتن مرد زن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ای انت علی حرام کظهر امی فکنی بالظهر عن البطن تأدبا و عدی بمن لتضمن معنی التجنب لاجتناب اهل الجاهلیة عن المرأة المظاهر منها اذ الظهار طلاق عندهم. (اقرب الموارد).

تظهير.

[ت] [ع مص] فراموش کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراموش کردن حاجت. (از اقرب الموارد ||). به وقت ظهیره در آمدن و در آن وقت به جایی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در ظهیره بجایی شدن قوم ||. بر بلندی شدن. (از اقرب الموارد ||). مرد، مر زن خود را انت علی کظهر امی گفتن و یعدی بمن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به ماده قبل شود ||. اصطلاح قافیه) نزد شعرا تکرار حرفی است که پیش از حرف اعتاب باشد. مثال: خان اعظم ستوده آنکه بشر از کرمهای اوست مستبشر. راء روی است و شین اعتاب و باء تظهير. (از جامع الصنایع بنقل کشف اصطلاحات الفنون).

تظییء .

[تَظْ] (ع مص) اندوهگین گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تع.

[ت] (علامت اختصاری) بجای تعالی نویسند. (ناظم الاطباء). رمز است از تعالی. و رجوع به همین کلمه شود.

تع.

[تَع] (ع مص) درماندن در سخن || درشکوخیدن ستور در ریگ || سست شدن و فروهشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سست شدن. (از اقرب الموارد ||). قی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعابی.

[ت] (ع مص) میل کردن یکی به جانب قومی و دیگری به جانب قومی دیگر و این وقتی باشد که هر دو قوم برای هر یکی از آن هر دو طعامی خیار کرده باشند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). علمی است که از آن کیفیت ترتیب سپاهیان در جنگ، و چگونگی صف بندی آنان معلوم میشود. (از کشف الظنون ذیل علم التعابی).

تعابیر.

[ت] (ع ا) در تداول فارسی، ج تعبیر. و رجوع به تعبیر شود.

تعاب.

[تَ تْ] (ع مص) با یکدیگر عتاب کردن. (زوزنی). با یکدیگر خشم گرفتن و همدیگر خشمگینی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعانع.

[تَ تِ] (ع ا) اخبار دروغ بیمناک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اراجیف و تخلیط. (اقرب الموارد ||). شوریدگی کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تعاث.

[تَ تْ] (ع مص) سخت راندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاجل.

[تَجْ] (ع مص) همدیگر شتافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعاجیب.

[ت] [ع] (ا) شگفتی ها، و آن را واحد از لفظ خود نباشد. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاد.

[ت] [ع] [ع] (ع مص) زائد از هزار بودن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). تعدد. (اقرب الموارد): القوم يتعادون علی الف؛ یعنی آنها زائدند از هزار. (منتهی الارب). و رجوع به تعدد شود.

تعادل.

[ت] [د] [ع] (ع مص) با یکدیگر راست آمدن. (زوزنی، یادداشت مرحوم دهخدا). با یکدیگر برابر شدن. (آندراج). هم سنگی. با یکدیگر راحت شدن. با هم برابر شدن. با هم راست شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا (||)). اصطلاح فیزیکی) حالت سکون جسمی را تعادل گویند که تحت تأثیر چند قوه واقع شده باشد که یکدیگر را خنثی کنند. شرط تعادل در اجسام متکیه آن است که خط قائم مار بر مرکز ثقل در درون یا بر محیط کثیرالاضلاع اتکاء واقع شود و در اجسام معلقه آن است که خط قائم مار بر مرکز ثقل بر محور تعلیق بگذرد. - تعادل بی تفاوت؛ آن است که جسم را به هر وضع که قرار دهیم دارای تعادل باشد. - تعادل پایدار؛ تعادلی است که چون جسم اندکی از حال تعادل خارج شود مجدداً بوسیله حرکات نوسانی بصورت اول درآید. - تعادل ناپایدار؛ در موقعی است که چون جسم را از حال تعادل خارج کنیم بوضع تعادل پایدار درآید. و رجوع به مقاومت مصالح ص ۱ و فیزیک اردلان شود.

تعادی.

[ت] [ع] (ع مص) دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد (||)). همدیگر دشمنی کردن (||). اختلاف گردیدن میان کسان (||). مردن یکی بعد دیگری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). پیاپی شدن نواب. (از اقرب الموارد (||)). برابر ناشدن جای (||). با هم دویدن و نبرد کردن در دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). (ا) جایهای ناهموار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). تباهی (||). دوری (||). فساد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعار.

[ت] [ع] [ع] (ع مص) بیدار ماندن و پهلو به پهلو گردیدن بر بستر در شب با بانگ و آواز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بیداری و عبارت اساس «برخاستن از خواب است با گفتاری». (از اقرب الموارد).

تعار.

[ت] [ع] [ع] (ع) زخمی که خون آن منقطع نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعار.

[ت] [ع] [ع] (ع) کوهی است به بلاد قیس. (منتهی الارب). نام کوهی است. (ناظم الاطباء). و رجوع به عقدالفرید ج ۱ ص ۲۸۸ و معجم

البلدان شود.

تعارج.

[تَ رُ] (ع مص) لنگان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بتکلف لنگ نمودن خود را بی آنکه لنگ باشد. (از اقرب الموارد).

تعارز.

[تَ رُ] (ع مص) منقبض و ترنجیده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعارض.

[تَ رُ] (ع مص) یکدیگر را پیش آمدن. (زوزنی). خلاف یکدیگر آمدن خبر و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). معارضه کردن یکی با دیگری. (از اقرب الموارد): کفشگر در معرض تعارض درحال سر تفکر به گریبان حیرت فرورد. (ترجمه محاسن اصفهان (||)). (اصطلاح اصول) هرگاه یکی از دو دلیل حکمی را اثبات کند و دیگری نفی آن را به طوری که جمع بین مدلول آن دو دلیل ممکن نباشد گویند بین آن دو دلیل تعارض است و آن دو را نسبت به یکدیگر متعارض گویند. چنانکه یکی از دو دلیل وجوب و دیگری حرمت عملی خاص را بیان کند. بنابراین هرگاه بتوان بین مدلول دو دلیل بنحوی سازواری داد چنانکه مثلاً مدلول یکی از دو دلیل عام و دیگری خاص باشد یا مدلول دیگری حاکم بر مدلول دیگری یا رافع آن بود بین آنها تعارضی نیست.

تعارف.

[تَ رُ] (ع مص) یکدیگر را شناختن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). همدیگر را شناختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط). شناختن دو نفر یکدیگر را. (فرهنگ نظام ||). در تداول امروزی، خوش آمد گفتن در اول ملاقات، پس از درود. (یادداشت مرحوم دهخدا). اظهار آشنایی و احوالپرسی. (ناظم الاطباء). احوالپرسی کردن از یکدیگر. (فرهنگ نظام): در ادب ایران به دوست باید سلام و تعارف کرد. (فرهنگ نظام ||). تکلف و اسباب ضیافت فراهم کردن: فلان با مهمان خیلی تعارف میکند. (فرهنگ نظام ||). کسی را به مهمانی یا گرفتن چیزی خواندن. (فرهنگ نظام): هرچه تعارف کردم فلان ناهار نخورد. (فرهنگ نظام). دعوت کردن به ضیافتی یا گرفتن چیزی و تحفه ای (||). تحفه و هدیه که به کسی داده می شود. (فرهنگ نظام). هدیه و پیشکش. (ناظم الاطباء). معنی دوم و سوم و چهارم و پنجم محدث است در فارسی و در عربی نیست. (فرهنگ نظام). - امثال: تعارف آب حمام؛ تعارف شاه عبدالعظیمی. (امثال و حکم دهخدا)؛ دعوت کردن کسی را به چیزی بی ارزش چون آب خزینة حمام را به تازه وارد اهداء کردن. تعارف آمد و نیامد دارد؛ اگر گمان کرده بودید که او احسان شما را نمی پذیرد بر خلاف پذیرفت. (امثال و حکم دهخدا). و این مثل را در موردی زنند که خواننده و دعوت کننده بدروغ و ریا چیزی را به اصرار هدیه میکنند یا دعوتی را پیشنهاد می نماید بگمان آن که دعوت شونده از قبول آن سر باز خواهد زد ولی در عمل خلاف این فکر پیش آید. تعارف شاه عبدالعظیمی است؛ این که بزبان گوید بمنزل من آید یا فلان متاع از شما باشد و از دل راضی نیست. (امثال و حکم دهخدا). تعارف کم کن و بر مبلغ افزای؛ نظیر از بارک الله قبای کسی رنگین نشود. و نشود بز به پیچ پچی فریه. (از امثال و حکم دهخدا).

تعارف دادن.

[تَ رُدْ] (مص مرکب) تعارف فرستادن. هدیه و پیشکش فرستادن و دادن. (ناظم الاطباء).

تعارف فرستادن.

[تَ رُفِ رِدْ] (مص مرکب) تعارف دادن. رجوع به همین کلمه شود.

تعارف کردن.

[تَ رُكَّ دْ] (مص مرکب) کسی را به مهمانی یا گرفتن چیزی خواندن. و رجوع به تعارف شود.

تعارف.

[تَ] (ع ا) نوعی موزائیک. (دزی). قسمی تزیین در بنا: چنان معمور شد که چشم از تصاویر و تعاریج آن سیر نگشتی. (ترجمهء تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۴۳۹). نواری از پارچهء چین دار. (دزی). از عبارتی که دزی نقل کرده است، نوعی دالان پیچ در پیچ || پیچ خوردن روده ها بر یکدیگر. (از بحر الجواهر). رجوع به تعریف شود.

تعازل.

[تَ زُ] (ع مص) از همدیگر گوشه گرفتن و به یک سو دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعازی.

[تَ] (ع مص) همدیگر را بصیر فرمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. ا) ج تعزیه: از قضای حقوق و قیام به مراسم تهانی و تعازی دامن در کشید. (ترجمهء تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۴۳۴). رجوع به تعزیه شود.

تعاسر.

[تَ سْ] (ع مص) سخت و استوار گردیدن || دشوار شدن || ملتوی گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. با یکدیگر دشوار گرفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با هم دشواری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||. عدم توافق خریدار و فروشنده و یا زن و شوی ||. به بدبیه سخن گفتن بی آنکه قبلاً آن را آماده ساخته باشد. (از اقرب الموارد).

تعاسیف.

[تَ] (ع ا) در مصباح آرد: گویا ج تعساف است. بر وزن تفعال که در ثلاثی مجرد مطرد است. (از اقرب الموارد). يقال: «عسفت الطريق»؛ اذا اسلکته علی غیر قصد و «هو راکب التعاسیف»؛ یعنی بدون قصد راه پیمایند است. (ناظم الاطباء).

تعاشر.

[تَشُّ] (ع مص) آمیختن همدیگر را آن گروه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخالط و تصاحب قوم. (از اقرب الموارد).

تعاشق.

[تَشُّ] (ع مص) با همدیگر عشق نمودن. (منتهی الارب). با همدیگر عشق نمودن و عشق ورزیدن. (ناظم الاطباء).

تعاشی.

[ت] (ع مص) شبکوری نمودن. (زوزنی). شب کوری نمودن از خود. (منتهی الارب) (آندراج). شب کوری نمودن و شب کوری بر خود بستن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تجاهل. (اقرب الموارد).

تعاشیب.

[ت] (ع ا) پاره های متفرق زمین گیاهناک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يقال: ارض فیها تعاشیب؛ ای عشب. و آن جمعی است بی واحد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاض.

[تَ عاض ض] (ع مص) یکدیگر را گزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاضد.

[تَ ض] (ع مص) یاری نمودن همدیگر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاون و تناصر. (اقرب الموارد).

تعاطس.

[تَطُّ] (ع مص) بتکلف عطسه دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعاطف.

[تَطُّ] (ع مص) بر یکدیگر مهربانی کردن. (زوزنی) (از دهار). بر همدیگر مهربانی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). سر جنبانیدن در رفتار و نرم رفتن و خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاطی.

[ت] (ع مص) بدست گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گرفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تناول. (اقرب الموارد ||). بناحق گرفتن چیزی را ||. همدیگر نبرد کردن در گرفتن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر سر انگشتان پای استاده دست بسوی چیزی دراز کردن ||. خوض کردن در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دلیری کردن ||. مرتکب کاری شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کار نیکو و

گزیده کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مأخوذ از عربی، سپردن بیکدیگر و به همدیگر دادن و عطا کردن. (ناظم الاطباء). بیکدیگر دادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): تعاطی افکار. تعاطی اقداح.

تعاضل.

[تَظُّ] (ع مص) در پی ماده بر زبر بیکدیگر رفتن سگان و ملخ و جز آن به گشنی. (منتہی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تعاضم.

[تَظُّ] (ع مص) بزرگی نمودن. (زوزنی). تکبر. (اقرب الموارد). بزرگ شدن بر کسی: تعاضمه؛ بزرگ شد بر وی، و يقال: امر لایتعاضمه شیء؛ یعنی کاری است که چیزی نسبت به آن بزرگ نیست. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعافر.

[تَفُّ] (ع مص) سپید گردانیدن ترید را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعافس.

[تَفُّ] (ع مص) کشتی گرفتن. يقال: تعافسوا اذا تعالجوا فی الصراع. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کشتی گرفتن و آلوده گردیدن به خاک. (آندراج).

تعاف.

[تَفُّ] (ع مص) دوا کردن بیمار: تعاف یا مریض؛ یعنی دوا بکن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوشیدن ناقه را بعد اول. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تعاف ناقتک؛ یعنی بدوش ناقه خود را بعد دوشیدن اول. (منتہی الارب).

تعافی.

[تَفُّ] (ع مص) صحت یافتن. (ناظم الاطباء). به عافیت رسیدن. (از اقرب الموارد ||). ترک کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). ترک کردن چیزی. (از اقرب الموارد).

تعاقب.

[تَقُّ] (ع مص) پیروی کردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). از پس بیکدیگر در آمدن. (زوزنی) (از دهار) (از آندراج): لایتعاقب علیه اللیل و النهار. (تاریخ بیہقی چ ادیب ص ۲۹۸). تعاقب هر دو [شب و روز] بر فانی گردانیدن جان مصروف است. (کلیلہ و دمنہ ||). در پس گریخته دویدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعاقد.

[تَ قُ] (ع مص) تعاهد. (زوزنی) (اقرّب الموارد). با یکدیگر عهد بستن. (زوزنی). با همدیگر عهد و پیمان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر گره بستن و پیمان بستن. (آندراج ||). در زیر یکدیگر رفتن سگان در پی ماده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعافر.

[تَ قُ] (ع مص) با هم پی زدن ستور را جهت آزمایش پی زنی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بمبارت کشتن شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). يقال: تعافرا؛ ای عقرا ابلهما لیری ایها اعقر لها. و منه الحدیث: تأكلوا من تعافر الاعراب فانی لا آمن من ان یکون مما اهل به لغير الله. (منتهی الارب).

تعافل.

[تَ قُ] (ع مص) خردمندی نمودن بی خردمندی. (زوزنی) (از اقرّب الموارد). خردمندی نمودن بی خرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دیت را میان همدیگر قسمت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تعاقم.

[تَ قُ] (ع مص) پیروی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاقب. (اقرّب الموارد).

تعاکر.

[تَ كُ] (ع مص) بر یکدیگر نیزه زدن قوم در پیکار و با هم در آمیختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اختلاط و تشاجر قوم در خصومت. (از اقرّب الموارد).

تعاکس.

[تَ كُ] (ع مص) نزد محاسبان مترادف با معنی عکس است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به عکس شود.

تعاکظ.

[تَ كُ] (ع مص) با هم پیکار کردن و حجت آوردن ||. با هم نازیدن و فخر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرّب الموارد).

تعال.

[تَ لَ] (ع اِ فَعْل) فعل امر است (۱) از تعالی یعنی بیا. (از منتهی الارب). کلمه امر مشتق از تعالی یعنی بیا. (آندراج). فعل امر از تعالی و اصل آن در موردی است که مردی در بالا باشد و کسی را که در پایین است بخواند پس گوید تعال. و بر اثر کثرت استعمال معنی بیا به خود گرفته بی آنکه موضع دعوت شونده مورد توجه باشد، پائین یا بالا و یا مساوی ... (از اقرّب الموارد): بل چو هزیمت شدم از پیش دیو گفت مرا بختم از اینجا تعال. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۵۲). به عالی فلک بر کند سر سخن ز بس فخر

چون منش گویم تعال. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۵۶). هین رها کن بدگمانی و ضلال سر قدم کن چون که فرمودت تعال. مولوی. بانگشان در میرسد زان خوش خصال کای ز ما غافل هلا زوتر تعال. مولوی. یا برید الحمی حماک الله مرحبا تعال تعال. حافظ. رجوع به تعالی شود. (۱) - در فارسی و شعر به سکون هم آمده است. و صاحب اقرب الموارد می نویسد: و ضمائر بدان می پیوندند و بر فتح باقی میماند چنانکه گویند: تعال یا رجل و تعالیا یا رجلان و تعالوا یا رجال و تعالی یا امرأه و تعالیا یا امرأتان و تعالین یا نساء و چه بسا که لام را در جمع مذکر ضمه دهند تعالوا و در جمع مؤنث کسره، تعالی.

تعالج.

[تَلَّ] (ع مص) عمل کردن و مشغول شدن به چیزی. (ناظم الاطباء ||). یکدیگر را علاج کردن. تعاطی علاج. (از اقرب الموارد).
|| با هم کوشش کردن. (ناظم الاطباء ||). تعالج دو مرد؛ تزاو و تقاتل آنها. (از اقرب الموارد).

تعال.

[تَلَّ] (ع مص) پاک گردیدن زن از نفاس ||. تا غایت رفتار راندن ناقه را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). مکیدن کودک شیری را که در پستان مادر بود. (از اقرب الموارد).

تعال.

[تَلَّ] (ع مص) بهم دانستن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دانستن. يقال: تعالمه الجميع؛ یعنی دانستند آن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تعالی.

[تَلَّ] (ع مص) بلند شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بس بلند شدن و برآمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ارتفاع (برآمدن). (از اقرب الموارد). و رجوع به تعال شود.

تعالی.

[تَلَّ] (ع فعل ماضی) (۱) صیغه ماضی معلوم است از باب تفاعل که اکثر اسم الهی را حال (۲) واقع می شود چنانکه خدای تعالی و حق تعالی؛ یعنی برتر است خدا. (غیاث اللغات) (آنندراج). کلمه فعل مأخوذ از تازی یعنی بلند شد و اگرچه صیغه ماضی است ولی بیشتر حال واقع میشود مر اسم الهی را مانند الله تعالی و حق تعالی؛ یعنی برتر است خدا و همچنین تعالی الله؛ یعنی برتر است خدا و تعالی شأنه؛ برتر است شأن او. (ناظم الاطباء): حاسدان را هرگز آسایش نباشد که با تقدیر خدای تعالی دایم بجنگ باشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۹). ششم آنکه از خداوند سبحانه و تعالی نومید نیستم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۱). هرون سخت خویشان دار است ان شاء الله تعالی که در غیبت بنده همچنین بماند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۹). دو مفتی اند که فتوای امر و نهی دهند قضا و رأی تو ملک تعالی را. انوری. و بعد از آن به قدرت ایزد تعالی، آن فر و اقبال پرویز و پارسیان نقصان گرفت. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۰۴). و اول نعمتی که خدای تعالی بر من تازه گردانید دوستی پدر و مادر بود. (کلیله و دمنه). و بیاید دانست که ایزد تعالی هر کاری را سببی نهاده است. (کلیله و دمنه). ایزد تبارک و تعالی به کمال قدرت و حکمت عالم را بیافرید. (کلیله و دمنه). سرمه دیده ز خاک در احمد سازند تا لقای ملک العرش تعالی بینند. خاقانی. عالم به اقطاع آن او

نزل بقا بر خوان او فیض رضا بر جان او ایزد تعالی ریخته. خاقانی. ما همه فانی و بقا بس تراست ملک تعالی و تقدس تراست. نظامی. ایزد تعالی در وی نظر نکند. (گلستان). او خدایست تعالی ملک الملک قدیم که تغیر نکند ملکت جاویدانش. سعدی. گر خداوند تعالی به گناهیت بگیرد گو بیامرز، که من حامل اوزار تو باشم. سعدی. - تعالی الله؛ (۳) وه وه. خه خه. زه زه. به به. بخ بخ. تبارک الله. ماشاء الله. بنام ایزد. بارک الله. زه زهی. احسنت. (یادداشت مرحوم دهخدا): رویست بنام ایزد یا ماه تمام است آن زلفست تعالی الله یا تافته دام است آن. خاقانی. تعالی الله چه روی است این که گویی آفتابستی و گر مه را حیا بودی، ز حسنش در نقابستی. سعدی. تعالی الله چه دولت دارم امشب که آمد ناگهان دلدارم امشب. (منسوب به حافظ، یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||) - برتر است خدا. (ناظم الاطباء): تعالی الله یکی بی مثل و مانند که خوانندش خداوندان خداوند. نظامی. گفتم تعالی الله دوران باخبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور. (سعدی، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - ناظم الاطباء تعالی به کسر لام ضبط کرده است. (۲) - کلمهء حال نوعی مسامحه است و صحیح «صفت» است و در ترکیب حق تعالی جزء دوم صفت مرکب و در تعالی الله صوت است. (۳) - در اینجا و در معنی بعد کلمه در فارسی به صورت صوت تحسین و تعجب بکار رود.

تعالیق.

[ت] [ع] ج تعلیق. تعلیقات. رجوع به تعلیق شود.

تعالیم.

[ت] [ع] ج تعلیم. تعلیمات. رجوع به تعلیم شود.

تعامس.

[ت] [ع] مص) بقصد غافل نمودن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مشتبه گذاشتن بر دیگران کار خود را و نادانسته آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعامش.

[ت] [ع] مص) تغافل ورزیدن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). و رجوع به ماده قبل شود.

تعامل.

[ت] [ع] مص) با یکدیگر داد و ستد کردن. (از اقرب الموارد): فی سنه ۸۰۰، ابتدای ضرب النحاس و التعامل به. (نقودالعربیه ص ۷۱). عوام از تعامل فضول در ابواب تعامل دست برداشتند. (ترجمهء تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۴۹).

تعامه.

[ت] [ع] مص) سرگشته و متردد شدن در گمراهی و منازعت و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعامی.

[ت] [ع مص] خویشن را کور ساختن. (زوزنی). کوری نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خود را کور نمودن. (آندراج). کوری را بخود بستن. (ناظم الاطباء).

تعاند.

[ت ن] [ع مص] با یکدیگر عناد داشتن. (از اقرب الموارد (||)). اصطلاح فلسفه) نزد حکما عبارت است از تقابل بین دو امر وجودی، بنحوی که تعقل یکی از آن دو امر، موقوف به تعقل امر دیگر نباشد و بین آن دو امر نیز اختلاف و تباعد بسیار وجود نداشته باشد و در این حال این دو امر بنام متعاندین نامیده می شوند. مانند سرخی و زردی که هر دو را نسبت به یکدیگر متعاندین خوانند. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تعانق.

[ت ن] [ع مص] دست در گردن یکدیگر افکندن در محبت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بغلگیر شدن. (غیاث اللغات) (آندراج): تعانقوا عند الوداع. (از اقرب الموارد).

تعانق.

[ت] [ع مص] ج تعنوق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). و رجوع به تعنوق شود.

تعاود.

[ت و] [ع مص] بر یکدیگر برگردیدن هر فریق در جنگ و جز آن و میل نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاوذ.

[ت و] [ع مص] بهمدیگر پناه بردن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): اعتماد کردن قوم به یکدیگر و پناه بردن بعضی بر بعضی دیگر. (از اقرب الموارد).

تعاور.

[ت و] [ع مص] دست به دست گردانیدن چیزی را و به نوبت گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاوک.

[ت و] [ع مص] با هم کارزار کردن و کشش نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اقتتال. کارزار کردن قوم. (از اقرب الموارد).

تعاون.

[تَ وُ] (ع مص) هم پشت شدن. (زوزنی). یکدیگر را یاری کردن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یاری کردن بعض قوم بعضی دیگر را. (از اقرب الموارد). با هم مددکاری یکدیگر کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) : از خار و خاشاک و شاخ و بال بیشه ای که در آن حوالی بود دستهای فراوان به تعاون دستها فراهم آوردند و غور آن خندق بیناشتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۲۵۰).

تعاونی.

[تَ وُ] (ص نسبی) منسوب به تعاون. - شرکت تعاونی؛ رجوع به شرکت شود.

تعاوی.

[تَ] (ع مص) گرد آمدن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاوید.

[تَ] (ع ا) ج تعوید. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعاهد.

[تَ هُ] (ع مص) تیمار داشتن و نگاهداشت امور نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفقد و تحفظ. (اقرب الموارد ||). با یکدیگر عقد بستن. (زوزنی). با یکدیگر عهد کردن. (دهار). تعاهد. (زوزنی). و عهد نو بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجدید عهد کردن. (از اقرب الموارد). با همدیگر عهد کردن و ضامن شدن. (آندراج).

تعاير.

[تَ یُ] (ع مص) یکدیگر را عیب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبیح کردن و منسوب به ننگ نمودن یکدیگر را و در اساس بمعنی تعاتب آمده است. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعاتب شود.

تعايش.

[تَ یُ] (ع مص) با یکدیگر زیستن. (زوزنی). با همدیگر زیست کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر دوستی و یگانگی با یکدیگر زندگی کردن. (از اقرب الموارد).

تعايي.

[تَ] (ع مص) درماندن در کار و عاجز گشتن ||. نیکو و استوار نتوانستن کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دشوار شدن کار بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعيب.

[تَ عَ] (ع مص) مانده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). (ا) ماندگی و مشقت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رنج و ماندگی. (غیاث اللغات) (آندراج). رنج و محنت و زحمت و سختی و ماندگی. (ناظم الاطباء): به رنج و غم و درد و سوز تعب بردند آن روز دیگر به شب. فردوسی. وز آن روی وز مارها در تعب که ناخورده چیزی سه روز و سه شب. فردوسی. تهمتن به کشتی دو روز و دو شب همی بود با ککک به رنج و تعب. فردوسی. دشمن و دوست به کام دل این خسرو باد مرساناد خداوند به رویش تعبی. منوچهری. ای طلبکار طربها مطربی را عمروار (۱) چند جویی در سرای رنج و تیمار و تعب. ناصر خسرو. در این مقام طرب بی تعب نخواهد دید که جای نیک و بد است این سرای پاک و پلید. سنائی. و خردمند چگونه آرزوی چیزی کند که رنج و تعب آن بسیار باشد. (کلیله و دمنه). فایده آن [شهد] اندک است و رنج و تعب آن بسیار باشد. (کلیله و دمنه). بس تاریک است روز خاقانی تا کی ز تعب همی به شب دارد. خاقانی. باش همراه من اندر روز و شب تا نیند از عطش لشکر، تعب. مولوی. هر خری کز کاروان تنها رود بر وی آن راه از تعب صدتو شود. مولوی. (۱) - مرحوم دهخدا مصرع اول را چنین تصحیح کرده اند: ای طلبکار طربها مر طرب را غمروار.

تعب.

[تَ عَ] (ع ص) مانده. نعت است از تعب بمعنی مانده گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). و رجوع به تعب شود.

تعبئه.

[تَبَّ] (ع ص) آماده و ساخته کردن سامان لشکر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آماده و ساخته کردن متاع و کار و لشکر و جز آن را و یونس آرد عبیت الجیش تعبئه و بلاهمزه. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعبئه شود.

تعیب.

[تَ عَبُّ] (ع مص) ستهیدن در خوردن نیبذ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). الحاح در نوشیدن شراب. (از اقرب الموارد): ترکته یتعیب النیبذ؛ ای یتجرعه بکثرة. (اقرب الموارد).

تعبد.

[تَ عَبُّ] (ع مص) عبادت کردن. (تاج المصادر بیهقی). بندگی کردن. (دهار). پرستش کردن خدای را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بندگی کردن و عبادت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). پرستیدن و یگانه شدن در عبادت. (از اقرب الموارد): آنجا شوند با نبید و رود و سرود و پای کوفتن و آنجا حاجتها خواهند از خدای و آن را چون تعبدی دارند. (حدود العالم). تعبد و تعفف در دفع شر، جوشنی عظیم است. (کلیله و دمنه). جوابش نگفتم و سر از زانوی تعبد برنگرفتم. (گلستان). منشور در نواحی و مشهور در جهان آوازه تعبد و خوف و رجای تو. سعدی ||. تکلف در عبادت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به طاعت خواندن کسی را. (از اقرب الموارد ||). به بندگی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بنده خود ساختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به بندگی گرفتن و خوار کردن. (آندراج ||). سرکشی کردن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باز ایستادن و سرکشی کردن شتر. (از اقرب الموارد ||). راندن شتر را چندانکه عاجز و مانده گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعبداً.

[تَعَبٌ بَدْنٌ] (ع ق) از روی تعبد و بندگی و بطور بندگی و اجبار، نه بطور آزادی و خواهش. (ناظم الاطباء). بی دلیل و بی پرسش از چون و چرا. از راه بندگی. به امر. چون بندگان. (یادداشت به خط مرحوم دھندا). و رجوع به تعبد شود.

تعب دادن.

[تَعَدَّ دَا] (مص مرکب) آزرده و مانده کردن و خسته نمودن. (ناظم الاطباء): مثال گزسنه چشمان شکم پرست مباح که میدهد تعب آن پیرهن که دارد آس. اسماعیل ایما (از آندراج).

تعبس.

[تَعَبْتُ بَأ] (ع مص) روی ترش کردن. (تاج المصادر بیهقی ||). رام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ناخوش و ترشروی گردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجم و تقطب. (اقراب الموارد).

تعبش.

[تَعَبْتُ بَأ] (ع مص) دعوی باطل کردن بر کسی: تعبشنی بدعوی باطل؛ ادعاها علی. (اقراب الموارد).

تعبشم.

[تَعَّ شَأ] (ع مص) عبشمی شدن. (منتھی الارب). عبشمی یعنی از طایفه عبدشمس شدن. (ناظم الاطباء).

تععب.

[تَعَّ عَأ] (ع مص) هلاک کردن کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). تععب فلان الشیء؛ اتی علیه کله. (اقراب الموارد).

تعب فروش.

[تَعَّ فَأ] (نف مرکب) «؟» فروشنده تعب. آنکه تعب دهد. رنج و سختی محنت و زحمت دهنده: آنکه که روز خویش ببیند تعب فروش نه رحم یادش آید و نه لهو و نه طرب. ناصر خسرو (دیوان ص ۴۳۳). و رجوع به تعب شود.

تعبسی.

[تَعَّ قَأ] (ع مص) عبسی یعنی از طایفه عبدالقیس شدن و ادعای خویشی و قرابت کردن. (ناظم الاطباء).

تعب کاه.

[تَعَّ كَأ] (نف مرکب) کاهنده و کم کننده رنج و سختی. آنکه زحمت و محنت مشقت را میکاهد: هستند به بزم تو کمر بسته قلم وار بیجاده لبان طرب افزای تعب کاه. سوزنی.

تعَب کشیدن.

[تَ عَ كَ / كَ د] (مص مرکب) رنج بردن. درد کشیدن. سختی و محنت کشیدن: کو صبح که بار شب کشیدم در راه بلا تعب کشیدم. خاقانی. تو از گرانی خود می کشی تعب صائب ز خار باد صبا ایمن از سبکیاری است. صائب (از آندراج). گیز است حاصلی که ز خرمن گذشته است کی مور خواهشم تعب دانه می کشد. اسیر (از آندراج). باقی به عبث تو زحمت خویش مکش پیوسته تعب ز صحبت خویش مکش. ملاعبدالباقی (از آندراج).

تعبی.

[تَ عَبُّ بِي] (ع مص) آراستن و آماده کردن لشکر و سامان آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تعبیه شود.

تعبی ۶.

[تَ] (ع مص) تعبئه. (منتهی الارب). آماده و ساخته کردن سامان لشکر را. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعبئه و تعبیه شود.

تعبید.

[تَ] (ع مص) رمیدن و گریختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دیری نکردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتافتن. (از اقرب الموارد ||). به بندگی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به بندگی گرفتن و بنده قرار دادن. (از اقرب الموارد) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خوار داشتن کسی چندانکه کار بندگان را کند. (از اقرب الموارد ||). خوار داشتن راه و جز آن را. (از اقرب الموارد ||). گرامی کردن. (تاج المصادر بیهقی). گرامی داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به قطران آلودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). به قیر اندودن کشتی و جز آن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

تعبیر.

[تَ] (ع مص) بیان کردن خواب را و آگاه کردن از انجام کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیان کردن و بیان نمودن معنی خواب و به لفظ کردن و نهادن و راندن و رفتن و زدن مستعمل. (غیاث اللغات). بیان خواب کردن و خبر دادن از مراد آن. (آندراج). خواب گزاردن. (دهار). خواب گزاری کردن. (نفایس الفنون). ظاهر کردن معنای حقیقی رؤیاهای فوق الطبیعه. (سفر پیدایش ۴۱ کتاب دانیال ۲:۳) (قاموس کتاب مقدس ||). علم تعبیر رؤیا، علمی است که از آن مناسبت بین تخیلات نفسانی و امور غیبی شناخته شود تا از نخستین به دومین انتقال یابند و بدان بر احوال نفسانی در خارج یا بر احوال خارجی در آفاق و منفعت بشری و انذار استدلال کنند بسبب آنچه در خواب دیده شده است. (از کشف الظنون). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود: ببینید گفتا که تعبیر چیست چه سازیم او را و تدبیر چیست. فردوسی. بخواب دیدمی که من به زمین غور بودمی... و ایشان [طاوس و خروس] در زیر قبای من همی پریدندی... و تو هر چیز بدانی تعبیر این چیست؟ (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۸). پریشان می شوی حال دل عاشق چه میرسی نمی داند اجل تعبیر یک خواب پریشانش. خاقانی. الوداع ای کعبه کاینک هفته ای در خدمت عیش خوابی بوده و تعبیرش احزان آمده. خاقانی. همهء حکما از تعبیر آن [خواب] فروماندند مگر درویشی. (گلستان ||). تفسیر

کردن سخن را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معنی را بگونه‌ای الفاظ در آوردن. (نفایس الفنون). تفسیر و تأویل و بیان و توصیف و گزاره و گزارش. (ناظم الاطباء): و جده ای بود مرا زنی پارسا و خویشتن دار و قرآن خوان و نبشتن دانست و تفسیر قرآن و تعبیر اخبار پیغامبر صلی الله علیه و اله و سلم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۶). کما شاهد فی الالواح العالیه صریحاً فلا یحتاج الی تأویل و تعبیر. (حکمت اشراق ص ۲۳۷ ||). سخن از کسی یا از دل خود گفتن ||. نمودن آنچه در دل باشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). استفسار نمودن غیری پس بیان کردن از او ||. در گذشتن از آب و در گذرانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در گذشتن از آب. (از اقرب الموارد). گذرانیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا): پرس پرسان کین به چند و آن به چند از پی تعبیر وقت و ریشخند. مولوی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). نمودن کسی را گرمی چشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دشوار شدن کار بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به اندیشه خواندن نامه را بی آواز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). هلاک گردانیدن کسی را ||. به یک بار سنجیدن درم بعد از آنکه به تفاریق سنجیده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیمودن گندم و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعبیر رفتن.

[تَ رَتَ] (مص مرکب) تعبیر شدن: دیدم بخواب خوش که بدستم پیاله بود تعبیر رفت و کار به دولت حواله بود. حافظ.

تعبیر زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) تعبیر کردن: تعبیر خواب بر که زخم هر شبی ز تو خوابی دروغ راست کنم بهر جان خویش. امیر خسرو (از آندراج).

تعبیر کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) بیان کردن به عبارت دیگر که واضح تر باشد. (از ناظم الاطباء). تأویل و تفسیر و شرح و بیان ||. بیان کردن خواب. تفسیر کردن خواب. شرح رؤیا و خواب و خبر دادن از مراد آن: خیال دولت تو هر که بیند اندر خواب معبرش همه نیک اختری کند تعبیر. امیر معزی (از آندراج). در خواب شوم روی تو تصویر کنم بیدار شوم وصل تو تعبیر کنم. خاقانی. گر ندانید که تعبیر کنید آتش و آب رمز تعبیر ز آیات و سور بگشائید. خاقانی. هر که سر زلف تو در خواب دید کافریش زلف تو تعبیر کرد. عطار. با دل بی خبر اظهار ندامت ز گناه همچو خوابی است که در خواب کنی تعبیرش. صائب (از آندراج). من یکی خواب پریشانم ولی ناگفتنی جز خموشی کس نمی یابم که تعبیرم کند. منیر (از آندراج).

تعبیر گو.

[تَ] (نف مرکب) معبر. (آندراج). معبر و آنکه تعبیر خواب بیان کند. گزارشگر و گزارش کن. (ناظم الاطباء). خوابگزار. و رجوع به تعبیر شود.

تعبیر نامج.

[تَ مَ] (ا مرکب) تعبیر نامه. خواب نامه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تعبیر نامه شود.

تعبیر نامه.

[تَمَّ مَ / م] (اِ مرکب) کتابی که در آن تعبیر خوابها را نوشته اند ||. گزارش نامه و گزارنامه. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعبیر شود.

تعیس.

[ت] (ع مص) مبالغه عبوس. (زوزنی). ترشروی کردن، شدد للمبالغه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). ترشروئی کردن و درکشیدن لبها را. (از اقرب الموارد). درهم کشیدن ابروان و روی ترش کردن (۱). (از اقرب الموارد). (۱) - در متنهاى ديگر بصورت يك معنى است.

تعیق.

[ت] (ع مص) گلو بریدن و ذبح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||. برافروختن (پراکنده ساختن) بوی خوش. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط).

تعیل.

[ت] (ع مص) فروافکندن برگ درخت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعبیه.

[تَی] (ع مص) تعبئه. (اقرب الموارد). لشکر بترتیب بدداشتن جنگ را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تعبی. (منتهی الارب). آراستن و آماده کردن لشکر و سامان آن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء). آراستن. (غیاث اللغات). تعبیه. آرایش جنگی: پیرایه عالم تویی، فخر بنی آدم تویی داناتر از رستم تویی، در کار جنگ و تعبیه. منوچهری. خوارزمشاه چون بشنید، ده سرهنگ با خیل سوی بخارا تاختن آورد و خود به تعبیه رفت و راه ها از چپ و از راست بگرفت تا از کمین خللی نزاید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۸). آلتوناش چون به دبوسی رسید طلیعه علی تکین پیدا آمد، فرمود تا کوس فرو کوفتند و بوقها بدمیدند با تعبیه تمام براند و لشکر گاهی کردند برابر خصم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۰). چون صبح بدمید خوارزمشاه بر بالای بایستاد و سالاران و مقدمان نزدیک وی و تعبیه ها بر حال خویش. گفت ای آزاد مردان چون روز شود خصمی سخت... پیش خواهد آمد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۱). و بسیجیده آن شده که بر این تعبیه در صحرای مباسطت آیم. (کلیله و دمنه). ابوعلی هم بر آن منوال تعبیه لشکر بیاراست. (ترجمه تاریخ یمنی). چون به نزدیک دشمن رسید به تعبیه لشکر مشغول شد. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۴۹ ||). ساختن چیزی که قدری غریب نماید. (غیاث اللغات ||). آماده کردن و ترتیب دادن چیزی. (آندراج). نظم و ترتیب دادن: این دولت و این ملک بیازی نتوان داشت بازی نبود تعبیه اختر سیار. امیر معزی (از آندراج). بفرمود تا بزمگان او به تعبیه خیول و تغشیه فیول بیاراستند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۳۲ ||). مقرر نمودن. متمکن کردن. قرار دادن. استوار کردن ||. حيله جنگی. خدعه جنگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خوارزمشاه چون لشکر سلطانی بدید اول بشکوهید که علی تکین [یعنی جنگ با علی تکین] تعبیه است [و قصد این لشکر فرو گرفتن خوارزمشاه است]، خود را فراهم گرفت (۱) و کشتی از (۲) میان جیحون بازگردانیده بود تا کدخدایش احمد عبدالصمد وی را قوت دل داد. (تاریخ بیهقی، یادداشت مرحوم دهخدا ||). پنهان کردن و پوشیدن چیزی را. (غیاث اللغات). پنهان داشتن. به حيله و مکر در جایی قرار دادن: و

در میان ما به عیاری تعبیه شده تا بوقت فرصت یاران را خبر کند. (گلستان). چه دانید اگر این هم از جمله دزدان است به عیاری در این کاروان تعبیه شده. (گلستان ||). بمجاز مطلق حيله: قومی که در این سفر مرا همراهند از تعبیه زمانه بس آگاهند. انوری. روباهی در شارع راهی ماهیئی دید با خود اندیشید این موضع دریا و رود نیست و نه دکان صیاد و ماهی فروش است که ماهی تواند بود. این بی بهانه ای و تعبیه ای نباشد. (سندبادنامه ص ۴۷). گفتند گوسفندی است با زنی بازی میکند. گفت این کار بی تعبیه ای نیست. (سندبادنامه ص ۸۱). گرچه بمویی آسمان داشته اند بر سرم موی به موی دیده ام تعبیه های آسمان. خاقانی. صحبت این خاک ترا خوار کرد خاک چنین تعبیه بسیار کرد. نظامی ||. بمعنی تحکم و تسلط نیز دیده می شود: مباش غره ببازوی خود که از رخ تست هزار تعبیه پادشاه حسن انگیز. حافظ (از آندراج ||). عطرها آمیختن. (تاج المصاخر بیهقی). عطر بیامیختن. (زوزنی، یادداشت مرحوم دهخدا (||). ص) ساخته و ترتیب داده و مقرر شده و جای گرفته: دهرسیه کاسه ایست ما همه مهمان او بی نمکی تعبیه است در نمک خان او خاقانی. هر بار نفس که برگشایم غم تعبیه در میان بینم. خاقانی. دانم که هر آنچه ساز کردند بر تعبیه ایش باز کردند. نظامی. اول که نه آفریده بودم وین تعبیه ها ندیده بودم. نظامی. تعبیه ای را که در او کارهاست جنبش افلاک نمودارهاست. نظامی. سعدی غرض از حقه تن آیت حقست صد تعبیه در تست و یکی بازنجستی. سعدی. آخر به ترحم سر مویی نگر آن را گاهی بودش تعبیه در هر بن مویی. سعدی. بلبل از فیض گل آموخت سخن ورنه نبود این همه قول و غزل تعبیه در منقارش. حافظ. (۱) - در بیهقی چ ادیب ص ۳۴۸: نگرفت. (۲) - ایضاً: در میان.

تعبیه ساختن.

[تَی / یِ ت] (مص مرکب) مرتب و منظم کردن و قرار دادن. (ناظم الاطباء): دیر است که بر چرخ همین تعبیه سازند هفت اختر سیاره در این شغل و در این کار. امیرمعزی (از آندراج).

تعبیه شدن.

[تَی / یِ شُ د] (مص مرکب) واقع شدن و قرار گرفتن. (ناظم الاطباء).

تعبیه شکستن.

[تَی / یِ شِ ک ت] (مص مرکب) نامرتب کردن و تغییر دادن. (ناظم الاطباء): بر آن سو تعبیه زان گونه بشکست که مهر رایگان شد دست بر دست. امیرخسرو (از آندراج).

تعبیه کردن.

[تَی / یِ ک د] (مص مرکب) آماده کردن و آراستن. (ناظم الاطباء). آراستن لشکر. آرایش جنگی. آماده کردن لشکر و سامان آن را: بامدادان حرب غم را تعبیه کن لشکری اختیارش بر طلایه افتخارش بر بنه. منوچهری. باز آمدند تا آن صحرا... و پیاده و سواره خود تعبیه کرد و میمنه و میسر و قلب و جناحها... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳۵). اکنون یا ظفر ما را باشد یا به شمشیر کشته شویم و تعبیه کردند و هر یکی از ایشان پادشاه زاده ای بود که به مردانگی مثل نداشت. (فارسانامه ابن البلخی ص ۹۶). سپاه حق را چون دولت تو تعبیه کرد کمین گشاد ز هر جانبی طلیعه داد. مسعود سعد. لشکری تعبیه کنی که به جنگ کوه صحرا کنی و صحرا غار. مسعود سعد ||. حيله کردن. فریفتن. بکار بردن حيله و فریب در کسی: حاجبش را طغرل که وی را عزیزتر از فرزندان داشتی بفریفتند بفرمان سلطان و تعبیه ها کردند تا بر وی مشرف باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۰). قاید منجوق را تعبیه کرده و

از وی بازاری ساخته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴ ||). مقرر نمودن و نصب کردن و محکم نمودن. (ناظم الاطباء). جای دادن. قرار دادن. متمکن کردن. استوار کردن: و درست آن است که... ماده او [دندان] اندر استخوانها که دندان از وی برآید تعبیه کرده ست و آماده نهاده. (ذخیره خوارزمشاهی). در جسم خاک تعبیه کرده است باد و روح گویی که باد چون دم عیسی مریم است. انوری (از آندراج). پس روزی قرصی چند ساخت و پلپل و سپندان در آن تعبیه کرد. (سندبادنامه ص ۱۹۲). و هر کس که به کاشان ... رسیده باشد ... داند که علو همت ... تا چه حد بوده است و بر قدرت باری تعالی استدلال کند که جهانی در جوانی و عالمی در عالمی و بهشتی در سرشتی... تعبیه تواند کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۲۲). در تنش جست و یافت آن دو گهر تعبیه کرده در میان کمر نظامی. چون بلیناس به بلاد جبل رسید به شهر قم طلسمی از بهر دزدی کردن تعبیه کرد. (تاریخ قم ص ۸۷). و رجوع به تعبیه شود.

تَعْتَابُ.

[ت] (ع مص) یک پای برداشته جهان جهان رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَعْتَبُ.

[تَ عَتُّ تٌ] (ع مص) خشم گرفتن. (تاج المصاادر بیهقی) (زوزنی). با هم خشم گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خشم را با هم وصف کردن. (از اقرب الموارد ||). بنام خطاب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به ناز و کرشمه یکدیگر را خطاب کردن. (از اقرب الموارد ||). عیب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَعْتِبُ.

[؟] (ع ا) نوعی از کبوتر وحشی. (دزی ج ۱ ص ۱۴۷).

تَعْتَتُ.

[تَ عَتُّ تٌ] (ع مص) استقرار نگرفتن بر سخن خود و نرفتن بر آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استمرار نداشتن بر کلام خود و تردد فراوان کردن. (از اقرب الموارد).

تَعْتَدُ.

[تَ عَتُّ تٌ] (ع مص) ریزه کاری نمودن در کار خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ریزه کاری کردن در صنعت خویش. (از اقرب الموارد).

تَعْتَرِفُ.

[تَ عَ رٌ] (ع مص) بزرگ منشی کردن. خلاف تَعْفُرْتُ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَعْتَعُ.

[تَ تَ] (ع مص) سخن فنانک گوینده. (ناظم الاطباء) (آندراج) (منتهی الارب): تعتع فی الکلام؛ تردد فيه من عی. (منتهی الارب).
تردد فيه من حصر او عی. (اقرب الموارد).

تع تع.

[تُ تُ] (ا فعل) امر است به فروتنی کردن. (منتهی الارب).

تعنعه.

[تَ تَ عَ] (ع مص) درماندن در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در شکوختن ستور در ریگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). بی آرام و تفته کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در آمدن در سخن گوینده و او را به تعب افکندن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تعنعه شهود؛ نزد فقها آن است که هنگامی که کسی شهادت میدهد قاضی کلماتی گوید که شاهد را از ادای شهادت بازدارد. (یادداشت ایضاً). در ادای شهادت دخالت کردن. تعنعه بدین طریق صورت می گیرد که در موقع ادای شهادت کلمات چندین گفته شود که سبب تردید شاهد یا انحراف او از تعقیب مقصود یا غیر آن گردد و این امر بر قاضی حرام است ||. سخت جنبانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعنعه.

[تَ تَ عَ] (ع ا) واحد تعاتع. (ناظم الاطباء). رجوع به تعاتع شود.

تعتم.

[تَ عَ تَ] (ع مص) درنگ و تأخیر کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). دوشیدن شتران در شامگاه. (از اقرب الموارد).

تعنور.

[تَ عَ وَ] (ع مص) مانان یا منسوب گردیدن به ایشان [قبیله عتواره]. (منتهی الارب). مانا گردیدن به قبیله عتواره یا منسوب شدن به آنها. (ناظم الاطباء) (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). و رجوع به عتواره شود.

تعنه.

[تَ عَ تَ] (ع مص) خویشتن را نادان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجاهل و تغافل. (اقرب الموارد ||). خود را دیوانه نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجنن. (اقرب الموارد ||). احمق و سست گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سستی کردن. بددل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دلشستگی و بی عقلی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زیادتی کردن در طعام و لباس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مبالغه در پوشیدنی و خوردنی. (از اقرب الموارد ||). پاک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنظف و تحسن و تزین. (اقرب الموارد).

تعنی.

[تَ عَثَ تى] (ع مص) نافرمانی کردن. (تاج المصادر بیهقی). بزرگ کردن و درگذشتن از حد. (منتھی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). استکبار و درگذشتن از حد. (از اقرب الموارد).

تعتیب.

[ت] (ع مص) نیفہء ازار برچیده از پیش وابستن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جمع کردن نیفہء شلوار و درهم پیچیدن آن از پیش. (از اقرب الموارد ||). آستانہ در ساختن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درنگ کردن مرد. (از اقرب الموارد).

تعتید.

[ت] (ع مص) ساختن. (تاج المصادر بیهقی). آمادہ کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). مهیا و آمادہ کردن و بسیج کردن چیزی برای روزی. (از اقرب الموارد).

تعتیق.

[ت] (ع مص) کهنہ کردن. (تاج المصادر بیهقی). کهنہ کردن خمر. (زوزنی). کهنہ و دیرینہ کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کهنہ کردن جامہ. (از اقرب الموارد ||). بسیار شاخ خرما بریدن. (تاج المصادر بیهقی ||). گزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدھن گزیدن کسی را. (از اقرب الموارد).

تعتیم.

[ت] (ع مص) جنبانیدن مرغ بال را بر سر مردم و دور نرفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازایستادن از کاری. (تاج المصادر بیهقی ||). بازایستادن از کاری و بازداشتن از آن. (از منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درنگ کردن در مهمانی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دیر واداشتن و درنگی شدن. (تاج المصادر بیهقی). درنگ کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سپسایکی رفتن و گریختن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در وقت عتمہ رفتن. (تاج المصادر بیهقی). در وقت عتمہ رفتن یا آمدن یا بازگشتن در آن وقت. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعثر.

[تَ عَثَ ثُ] (ع مص) بسر در آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکوختن و بسر در آمدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لغزیدن و بسر در افتادن. (از اقرب الموارد ||). شکوختن زبان در سخن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلعم. (اقرب الموارد).

تعثکل.

[تَ عَ كُ] (ع مص) بسیارخوشه گردیدن عذق. (منتھی الارب) (از اقرب الموارد). بسیارخوشه گردیدن عذق یعنی خرما بن با بار.

(ناظم الاطباء). عذق متعئکِل و معثکَل و نخله متعثکله، نعت است از آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تعنلب.

[تَ عَ ل] (ع مص) زشت شدن حال و لاغر و نزار گردیدن از پیری یا عام است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعثيث.

[ت] (ع مص) خوش کردن آواز را در سرود و خوش سراییدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترنم در غنا. (از اقرب الموارد).

تعثير.

[ت] (ع مص) بسر در آوردن و خوار و هلاک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بلغزش در آوردن و بسر در آوردن. (از اقرب الموارد).

تعشين.

[ت] (ع مص) دود بر آوردن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بوی دود دادن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخور دادن جامه را. (از اقرب الموارد ||). آمیختن و برانگیختن تباهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انداختن تخلیط و برانگیختن فساد در میان قوم. (از اقرب الموارد).

تعجابه.

[ت ب] (ع مص) رجل تعجابه؛ مرد به شگفت آورنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و از خدای تعالی متصور نباشد. چه بر حضرت او تعالی چیزی پوشیده نبود. و اینکه در حدیث آمده است: عجب ربک من قوم یساقون الی الجنة فی السلاسل، محمول بر مجاز است و معنی آن عظم ذلک عنده و کبر لدیه باشد. اعلم انه انما يتعجب الادمی من الشیء اذا عظم موقعه عنده و خفی علیه سببه. و له صیغتان: ما افعله و افعله به: ما احسن زید و احسن بزید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تعجب.

[تَ عَج ج] (ع مص) شگفت داشتن. (دهار). به شگفت آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در شگفت افتادن. (آندراج ||). فریب دادن و در فتنه انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). انفعال نفس از آنچه سببش پوشیده باشد. (از اقرب الموارد). انفعالیت نفس را گاه شعور به امری که سبب آن پوشیده بود و چون سبب ظاهر شود تعجب بر طرف گردد ||. شگفتی. حیرت. (ناظم الاطباء): دهقان به تعجب سر انگشت گزارست. منوچهری. مرندما را از آن فزود تعجب کردند از وی سؤال از سبب آن. ابوحنیفه اسکافی. استادم بونصر را بخواند تا آنچه از اریارق رفته بود از تهور و تعدیها، چنانکه دشمنان القاء کنند و باز نمایند وی همه باز نمود، چنانکه غازی به تعجب بماند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۹). نسخت آن به رشید عرضه کردند سخت شاد شد و به تعجب بماند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۲۴). من به تعجب به خود فرو شده زین خواب کز

خضر آواز السلام برآمد. خاقانی. انگشت تعجب جهانی از گفت و شنید ما به دندان. (گلستان). و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. (اصطلاح بدیع) این صنعت چنان باشد که شاعر در بیت از چیزی تعجب و شگفتی نماید. مثالش ادیب ترک گوید: یا شمعاً یضیء بلانطفاء و یا بدرأ یلوح بلا محاق فانت البدر ما معنی انتقاصی و انت الشمع ما سبب احتراقی. مثالش از شعر پارسی، عنصری را: نیستی دیوانه بر آتش چرا غلغلی همی نیستی پروانه گرد شمع چون جولان کنی. دیگر من گویم: من چرا دارم نگویی آب در دیده مقیم گر تو داری چاه دانم در زرخدان ای پسر. (حدایق السحر فی دقایق الشعر ص ۸۴).

تعجب آوردن.

[تَ عَجَّ جُ وَدَا] (مص مرکب) حیرت کردن و شگفت نمودن. (ناظم الاطباء). ابراز شگفتی کردن. شگفتی نمودن. و رجوع به تعجب و ترکیبهای آن شود.

تعجب داشتن.

[تَ عَجَّ جُ تَا] (مص مرکب) تعجب کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعجب کردن شود.

تعجب کردن.

[تَ عَجَّ جُ كَدَا] (مص مرکب) تعجب داشتن. تعجب نمودن. شگفت کردن و آشفته شدن. (ناظم الاطباء). شگفتی کردن. حیرت کردن. در شگفتی و حیرت شدن. حیران ماندن: تعجب کردند از عمر دراز و تأسف همچنان بر حیات دنیا. (گلستان). از آن حالت تعجب کردم که در اوقات امکان اقوات چون باری تعالی حکمی رانده باشد و برات وفات قومی روان کرده. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۳۱).

تعجب.

[تَ عَجَّ جُ عَا] (ع مص) پردود شدن خانه. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). از دود پر گردیدن خانه، مطاوع تعجیب است، يقال: عجب الیبت فتعجب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تعجیب شود.

تعجر.

[تَ عَجَّ جُ عَا] (ع مص) باشکن شدن شکم. (تاج المصادر بیهقی). نورد گرفتن شکم از فربهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعکن شکم. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعکن شود.

تعجرف.

[تَ عَجَّ رُ] (ع مص) بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعجرف بر کسی؛ تکبر بر او. || ستم کردن بر کسی. (از اقرب الموارد ||). به اکراه بر کاری داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعجرف بر قوم؛ واداشتن ایشان را بر آنچه از آن اکراه دارند. (از اقرب الموارد ||). بی باکی و شتابزدگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: جمل فیه تعجرف؛ ای قلۀ مبالاه بسرعت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعجز.

[نَ عَجْ جُ] (ع مص) برنشستن بر عجز شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر کونسته ستور نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برعجز شتر نشستن، چنانکه تسنم بر کوهان سوار شدن است ||. ادعای عجز کردن. (از اقرب الموارد).

تعجس.

[تَ عَجْ جُ] (ع مص) از پی چیزی فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). در پی کاری شدن و پیروی نمودن کسی را بر کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیجویی و تعقیب کار کسی. (از اقرب الموارد ||). پی هم باریدن باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بند کردن و بازداشتن و یعدی بالباء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازداشتن و بتأخیر انداختن قوم را. (از اقرب الموارد ||). در آخر شب برآمدن و رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در ساعتی از شب یا به هنگام سحر بیرون رفتن. (از اقرب الموارد ||). درنگ نمودن و بازایستادن ||. سرزنش نمودن کسی را ||. تکبر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سپس انداختن کاری را و يقال: تعجسه عرق سوء؛ ای قصر به عن المکارم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعجل.

[تَ عَجْ جُ] (ع مص) برانگیختن و شتافتن فرمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بشتافتن. (تاج المصادر بیهقی). شتافتن و شتابی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پینو را بغلط کف دست دراز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). کشک را بغلظت و درازی کف دست دراز ساختن. (از اقرب الموارد ||). بها سردست دادن. (منتهی الارب) (آندراج ||). به شتاب فاستدن. (تاج المصادر بیهقی). زود گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کرایه را بشتاب گرفتن. (از اقرب الموارد).

تعجلد.

[تَ عَ لُ] (ع مص) بزرگ گردیدن کار و سخت و دشوار گردیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعجن.

[تَ عَجْ جُ] (ع مص) فربه شدن اشتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). عجن شدن چیزی. (از اقرب الموارد).

تعجه.

[تَ عَجْ جُ] (ع مص) خود را نادان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجاهل. (از اقرب الموارد ||). دیری گزیدن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دشوار شدن. (از اقرب الموارد).

تعجهن.

[تَ عَ هُ] (ع مص) لازم گرفتن زن را چندانکه به خانه خود آورد و زفاف برد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لازم گرفتن عروس را تا او را بزفاف برد. (از اقرب الموارد ||). خوانسالار شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عجاہن یا

آشپز کسی شدن. (از اقرب الموارد ||). سفیر و رسول کدخدائی گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعجب.

[ت] (ع مص) کسی را به شگفتی آوردن. (تاج المصادر بیهقی). کسی را شگفتی نمودن. (زوزنی). کسی را به شگفتی افکندن. (دهار). به شگفت آوردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در شگفت انداختن. (آندراج). برانگیختن شگفتی کسی. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعجب شود.

تعجیب.

[ت] (ع مص) خانه پر دود کردن. (تاج المصادر بیهقی). از دود پر کردن خانه و جز آن، يقال: عجب البيت دخاناً و من الدخان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). پر کردن خانه از دود. (از اقرب الموارد ||). برانگیختن باد غبار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برانگیختن باد چیزی را. (از اقرب الموارد).

تعجیز.

[ت] (ع مص) درنگی گردانیدن کسی را. (زوزنی). درنگی کردن. (مجمل اللغة). بازداشتن از چیزی و بر درنگ داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشبیط. (اقرب الموارد ||). عاجز گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد ||). به عجز منسوب کردن. (زوزنی) (مجمل اللغة). منسوب به عجز کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به عجز و عدم اقتدار منسوب کردن کسی را. (از اقرب الموارد). - اهل تعجیز؛ کسانی که نسبت عجز به خدا میدادند. عباس اقبال در ذیل ص ۱۳۲ خاندان نوبختی آرد: تعجیز در این مورد نسبت عجز دادن بخداوند تعالی است و اهل تعجیز به اصطلاح مخالفین کسانی بوده اند که خداوند را فقط در جواهر قادر میدانستند نه بر جواهر و اعراض کلاً و در میان معتزله مخصوصاً ابو عمر و معمر بن عباد سلمی از معاصرین ابراهیم نظام و علاف طرفدار این عقیده بوده است. (مقالات اشعری ص ۱۹۲ و ۵۴۸ و تعریفات جرجانی ص ۹۷). و معمری گفته است که اعراض از قبیل رنگ و طول و عرض و طعم و بو و خشونت و نرمی و حسن و قبح و صورت و قوت و ضعف و مرگ و زندگی و رستاخیز و مرض و صحت و عافیت و کوری و کری و بینایی و شنوایی و فصاحت و فساد و صحت میوجات کار خداوند نیست بلکه ساخت اجسامی است که این اعراض در آنها وجود دارد و دهریون نیز با او در این عقیده که نهایی برای اشیاء موجود نیست موافقت داشتند. (ابن حزم ج ۴ ص ۱۹۴). و ابن الراوندی با این که بر بسیاری از عقاید معمر طعن میزده در «افعال طبائع» با او همعقیده بوده و مثل معمر می گفته است که آنچه را فلک بر آنها شامل است مثل حرکت و سکون و تألیف و افتراق و تماس و مبایت، فعل خداوند نیست. (الانتصار ص ۵۴). احتمال کلی دارد که ابو عیسی وراق نیز مثل ابن الراوندی در پاره ای از این عقاید با معمر اشتراک داشته و کتابی در آن خصوص نوشته بوده که ابو محمد (ابو محمد حسن بن موسی نوبختی) آن را نقض کرده است. و رجوع به کتاب خاندان نوبختی ص ۸۷ شود ||. پیر شدن. (زوزنی). پیر شدن زن. (مجمل اللغة). عجز شدن زن. (از اقرب الموارد). گنده پیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کلان سرین گردیدن، يستعمل مجهولاً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعجیف.

[ت] (ع مص) از قوت خویش واگرفتن از برای کسی. (زوزنی). بازداشتن خود را از طعام با وجود اشتها تا دیگری خورد یا سیر

خورانیدن هم طعام را. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). عَجَف. عَجُوف. (اقرب الموارد ||). الاكل دون الشبع. (تاج المصادر بیهقی). کمتر از سیری خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوردن کمتر از سیری. (از اقرب الموارد).

تعجیل.

[ت] [ع مص] شتافتن در کاری. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شتافتن و پیشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عجله و شتاب و شتاب زدگی و چالاکی و جلدی. (ناظم الاطباء). شتاب کردن در کاری. (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد) : وان قطره باران که فرود آید از شاخ بر تازه بنفشه نه بتعجیل به ادرار. منوچهری. مثالها رفت به خراسان بتعجیل، ساخته شدن مردمانی که آرزومند خانه خدای عزوجل بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۳). امیر بتعجیل رفت و راهبری بر ما کرد، اینک میرویم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۴۰). صواب آن است که بتعجیل رسول فرستیم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۸۵). ملک را مقرر شود که در کار شتر به تعجیل واجب است. (کلیله و دمنه). دیگران در تحویل تعجیل و مسارعت می نمودند. (کلیله و دمنه). چندانکه نامه به نزدیک برزویه رسید بر سبیل تعجیل بازگشت. (کلیله و دمنه). می درده و مهره نه بتعجیل این ششدرهء ستمگران را. خاقانی. بتعجیل میراند بر کوه و رود کجا سبزه ای دید، آمد فرود. نظامی. لاله ز تعجیل که بشتافته از تپش دل خفقان یافته. نظامی. مکر شیطان است تعجیل و شتاب لطف رحمان است صبر و احتساب. مولوی. که تانی هست از یزدان یقین هست تعجیل ز شیطان لعین. مولوی. -امثال: تعجیل بد است لیک در خیر نکوست. تعجیل کننده پیرو شیطان است؛ العجله من الشيطان و التانی من الرحمن؛ تندی و شتاب از دیو و آهستگی از یزدان است ... شتابزدگی کار شیطان و بی صبری از باب نادانی. (مرزبان نامه). و رجوع به امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۲۵۸ و ۵۴۸ و ترکیبهای این کلمه شود ||. بشتابانیدن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برانگیختن و شتافتن فرمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). بها زودتر دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گوشت را بشتاب پختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زودتر گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). عجاله یا محضر ساختن برای قوم. (از اقرب الموارد ||). پیش کردن کسی را: عجلت له من التمر؛ پیش کردم او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مقدار دیز کف دست دراز کردن پینو را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعجیلاً.

[ت لَن] [ع ق] مأخوذ از تازی، بطور تعجیل و بطور شتاب و بجدی و بچالاکی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعجیل شود.

تعجیلانه.

[ت ن / ن] [ص نسبی، ق مرکب] بطور تعجیل و بچابکی و جلدی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعجیل شود.

تعجیل دادن.

[ت د] [مص مرکب] شتاب فرمودن. برانگیختن به شتاب و پیشی گرفتن : خجلت حلم تو داده است زمین را تسکین غیرت حکم تو داده است زمان را تعجیل. انوری (بهار عجم) (آندراج). و رجوع به تعجیل و ترکیبهای آن شود.

تعجیل فرمودن.

[تَ فَ دَا] (مص مرکب) تعجیل کردن: هر که بر درگاه پادشاهان بی جریمه جفا دیده باشد... پادشاه را تعجیل نشایست فرمود در فرستادن او بجانب خصم. (کليلة و دمنه). و رجوع به تعجیل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعجیل کردن.

[تَ كَ دَا] (مص مرکب) شتاب کردن و چالاکی و جلدی کردن. (ناظم الاطباء). عجله کردن. تعجیل فرمودن: بر وی نتوان کردن تعجیل به به کردن تعجیل به طب اندر باشد ز سبکساری. منوچهری. بسیار کالا و قماش آوردند و گفتند طغرل نیک تعجیل کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۱۷). جز که در کار دین و جستن علم در دگر کارها مکن تعجیل. ناصر خسرو. من آن دانم که تعجیل کار گاو کرده آید. (کليلة و دمنه). ملاح در آب افتاد و تا یکی را برهانید، آن دیگر هلاک شد. گفتم بقیت عمرش نمانده بود از این سبب در گرفتن او تأخیر کردی و در آن دیگر تعجیل. (گلستان). هر آنچه دانی که هر آینه معلوم تو خواهد شد، به پرسیدن آن تعجیل مکن. (گلستان). و در امثال هدایا تعجیل کند. (مجالس سعدی ص ۲۰). مکن تعجیل تا از عشق رنگی بر کند کارت که سازد سنگ را لعل آفتاب آهسته آهسته. صائب (آندراج). و رجوع به تعجیل و دیگر ترکیب های آن شود.

تعجیم.

[تَ] (ع مص) سخن گفتن بزبان عجم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عربی را عجمی ساختن ||. عجم برزدن. (تاج المصادر بیهقی). نقطه نهادن نوشته را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کتاب را نقطه کردن. (آندراج).

تعجیه.

[تَ یَ] (ع مص) درچیدن و کج کردن روی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شکلک ساختن. (یادداشت مرحوم دهندا).

تعجیه.

[تَ] (ع مص) عیب کردن دو کس را پس فرق کردن میان هر دو (۱). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چشم کردن دو کس را و فراق افتادن میان آنان. (از تاج العروس) (از لسان العرب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از معجم متن اللغة). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد و قطر المحيط چنین آمده: عجه بینهما تعجیهاً؛ عانهما ففرق بینهما. و در لسان العرب آمده است: عجهت بین فلان و فلان؛ معناه انه اصابهما بعینه حتی وقعت الفرقه بینهما. قال و قال اعرابی اندر الله عین فلان لقد عجه بین ناقتی و ولدها. و در معجم متن اللغة تعجیه نظیر لسان العرب چنین معنی شده: اصابهما بعینه فوقع الفرقه بینهما. از این روی گمان می‌رود که صاحب منتهی الارب عانهما را به تصحیف عابهما خوانده و بهمین جهت جدایی افتادن میان دو کس را فرق کردن معنی کرده است.

تعدا.

[تَ عَیْدُ دَا] (از ع مص) بمعنی ظلم، در اصل این لفظ تعدی به یای تحتانی است مگر فارسیان به تصرف خود اکثر، یای الفاظ این وزن را بدون قاعده عربی به الف بدل نمایند چنانکه: تمنی و تولی و تجلی و تماشی را تمنا و تولا و تجلا و تماشا خوانند و این

نوعی از تفریس است. (غیاث اللغات) (آنندراج). بجای تعدی استعمال شده است. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا) : روم ناقوس بوسم زین تحکم شوم ز نار بندم زین تعدا. خاقانی. دستش به نیزه ای که علی الرؤس ازدهاست اقلیم روس را به تعدا برافکند. خاقانی. رجوع به تعدی شود.

تعداء .

[ت] (ع مص) دویدن اسب. دویدن خواستن آن: عد الفرس عَدُوًّا و عَدُوًّا و عَدُوًّا و عَدُوًّا بالتحریک و تعداء او عدی... (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعداد .

[ت] (ع مص) مصدر است بمعنی عد (شمردن). (از اقرب الموارد). شمار کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به عَدَّ شود.

تعداد .

[ت] (ازع، ا) (۱) در فارسی امروزی شماره و حساب و شمردگی و شمار. (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب غیاث اللغات و آنندراج.

تعداد کردن .

[ت ک د] (۱) (مص مرکب) شمار کردن و شمردن. (ناظم الاطباء) : ابوبکر هذلی تعداد اشراف بصره و فقها بصره و اصحاب رسول که در آنجا بودند کرد. (تاریخ قم ص ۲۹۴). (۱) - کسر تاء تلفظ امروز فارسی زبانان است و صحیح آن بفتح تاء است. رجوع به تعداد شود.

تعدد .

[ت ع د] (ع مص) زیادت آمدن در عدد. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). زیاده از هزار بودن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هم یعددون علی الف؛ ای یزیدون علی ذلک فی العدد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). (۱) در فارسی امروزی افزون از یک. عدد بسیار. و متعدد و فراوانی و بسیاری. (از ناظم الاطباء). کثرت. بسیاری. چندتائی.

تعدف .

[ت ع د] (ع مص) اندک چشیدن چیزی را. يقال: ماتعدفت؛ ای ماذقت قليلاً فضلاً عن کثیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعدی .

[ت ع د] (ع مص) فاگذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درگذشتن از کار و ترک دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجاوز کردن از حد خود. (غیاث اللغات). از حد درگذشتن. (آنندراج). گذشتن. (از اقرب الموارد) (||). افزونی جستن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی). افزونی جستن. (زوزنی) (||). ستم کردن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ظلم و ستم

و زبردستی و ستمگری و جور و ریژک و جبر و زور و زورآوری و سختگیری و درازدستی. (از ناظم الاطباء). مجازاً به معنی ستم و ظلم آید. (غیاث اللغات): استادم بونصر را بخواندند تا آنچه از اریارق رفته بود از تهور و تعدیها باز نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۹). پیغام داده و نموده و گفته که اصل تهور و تعدی از شما بوده. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۴). تعدی سلجوقیان از حد و اندازه می بگذرد و ولایت خوارزمشاه ملک را باید داد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۷۰۴). دست تعدی گشاد و بضرورت تنی چند را فروکوفت. (گلستان). و بظلم و تعدی معروف بود. (گلستان ||). گرفتن مهر را: تعدی مهر فلانه؛ گرفت آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شیر، از می بی نیاز شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بی نیاز گردانیدن چراگاه از شراء گیاه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بی نیاز گردانیدن چراگاه از خریدن گیاه. (ناظم الاطباء ||). متعدی کردن فعل لازم را به یکی از ادوات تعدیه. (ناظم الاطباء): تعدی الفعل کان متعدیاً. (از اقرب الموارد). تجاوز فعل از فاعل به مفعول به، مقابل لزوم.

تعدیات.

[تَ عَدَّ دِی] (ع ۱) مأخوذ از تازی اجحافات و ظلمها و ستمها و زبردستیها. (ناظم الاطباء).

تعدید.

[ت] (ع مص) به استقصای چیزی شمردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). شمردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شمار کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). شمار کردن مناقب مرده. (از اقرب الموارد ||). مالی که آن را عدد بسیار نباشد جمع کردن. (تاج المصادر بیهقی ||). مال بسیار جمع کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ساز و سامان زمانه ساختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج ||). اصطلاح بدیع عبارت است از صنعت سیاقه الاعداد و آن ایراد اسماء مفرد به یک روش است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به سیاقه شود.

تعدیق.

[ت] (ع مص) ترجیح دادن رأی خود را در اندازه و تخمین کاری که یقین آن نداشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). انداختن عدوقه [چنگک قلاب] را در چاه تا برآورد از آن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعدی کردن.

[تَ عَدَّ دِی كَ دَا] (مص مرکب) ستم کردن. ستمگری. ظلم کردن. زورآوری و سختگیری کردن. درازدستی کردن: در منازعتی که میرفت میان بختیار و عضدالدوله، بی ادیبها و تعدیها و تهورها کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۱). خداوند آنچه بایست فرمود در آن تعدی که وی کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۳۶). تا تعدی نکند از نفسی بیشتر. (تفسیر ابوالفتوح ج ۱ ص ۲۷۲). فلان عامل را که فرستاده بولایت تعدی نکندی. (مجالس سعدی ص ۲۲). و رجوع به تعدی شود.

تعدیل.

[ت] (ع مص) راست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). راست کردن. يقال: عدل الحکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). راست و درست کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). راست کردن چیز یا حکمی. (از

اقرب الموارد). راستی و درستی و برابری و صحت و عدالت. (ناظم الاطباء ||). عدل خواندن. (تاج المصادر بیهقی). عادل خواندن. (زوزنی). شایسته گواهی گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). پاک گردانیدن شاهد. (از اقرب الموارد ||). تسویه. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). برابر کردن ترازو را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برابر کردن چیزی را به چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). برابر کردن ترازو و کیل را. (از اقرب الموارد ||). عدلین قرار دادن کالا را. (از اقرب الموارد ||). يقال: شرب حتی عدل؛ یعنی نوشید چندان که شکمش مانند تنگبار گردید ||. بدرستی نمودن کاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - جرح و تعدیل؛ رجوع به جرح و تعدیل شود. - علم تعدیل؛ صاحب کشف الظنون بنقل از مولی ابن الخیر در ذیل علم تعریف آرد که: علمی است که بدان تفاوت شب و روز و تداخل ساعات در شب و روز بهنگام اختلاف آنها در تابستان و زمستان شناخته شود و سپس آرد که ابن الخیر این دانش را از فروع علم هندسه دانسته و شاید آنچه وی یاد کرده همان تعدیلات مستعمل در دستوری است که برای استخراج تقویم از زیج وضع شده و در آن جدول تعدیل ایام است و در زیج جدولهایی در این باره یافت میشود و پیدا است که اگر مراد وی این معنی باشد آنگاه تعدیل از مسائل علم زیج و تقویم است ... و خلاصه علم بودن آن درست نیست. رجوع به کشف الظنون و تعدیل شمس شود.

تعدیل ارکان.

[تَ لِ أ] (ترکیب اضافی، مرکب) به اصطلاح فقه به آهستگی، راست و درست ادا کردن رکوع و سجود و غیره. (غیاث اللغات) (آندراج). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تعدیل النهار.

[تَ لُنَ] (ترکیب اضافی، مرکب) نیمه فضل النهار بود. رجوع به فضل النهار و التفهیم بیرونی چ همایی شود.

تعدیل اول.

[تَ لِ أَوْ] (ترکیب وصفی، مرکب) آن را اختلاف اول هم نامند چه نخستین تفاوتی است که یافت شود و آن تعدیل مفرد نیز خواننده شود بسبب انفرادش از غیر آن برخلاف تعدیل دوم که با اول در آمیخته است. و این اصطلاح در نزد اهل هیأت است ولی اهل عمل یا اصحاب زیج آن را تعدیل دوم خوانند چه بر حسب عمل مؤخر از تعدیل سوم است که زیج دانان آن را تعدیل اول مینامند و آن قوسی است میان وسط و تقویم. عبدالعلی بیرجندی در حاشیه چغمینی میگوید که این در خورشید و ماه صحیح است ولی در متحیره مابین وسط معدل و تقویم تعدیل اول است ولی ما بین وسط غیر معدل و تقویم در نزد آنان نامی ندارد. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و التفهیم بیرونی چ جلال همایی ص ۱۲۵ شود.

تعدیل دوم.

[تَ لِ دُو] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تعدیل اول شود.

تعدیل سوم.

[تَ لِ سِو] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تعدیل اول شود.

تعدیل شمس.

[تَلِ ش] (ترکیب اضافی، مرکب) بیرونی نویسد: آفتاب که بر اوج باشد یا بر حضيض، آن دو خط که سوی او بیرون آید از مرکز عالم و از مرکز فلک اوج یکی گردند و میانشان اختلاف نبود و چون بجز این دو جای باشد از محیط فلک اوج آن دو خط یکی نشوند و لکن چون بر آفتاب تقاطع کنند یکی بجایی رسد از ممتل و دیگری بجای دیگر. پس آن قوس از ممتل که میان این دو خط بود تعدیل اوست بر آن روی که بصورت بستن مبتدی نزدیک تر است نه بتحقیق اما اگر حقیقتش خواهی بدان که اندر علم هندسه پیدا شد که زاویه ها که بر مرکز دایره باشند یا بر محیط او به اندازه آن قوسها باشند که برابرشانند از محیط. وزین جهت بیشتر حالها زاویه، بجای قوس بکار همی داریم زیرا که بر یک نسبت اند و چون رفتن بر محیط فلک اوج راست بود اندر مدتها راست آن زاویه ها که بر مرکز او برابر آن وقتها باشند نیز راست بوند یک مر دیگر را وز قبل این اندر وسط شمس همان است. اگر گوئیم که قوس دوری آفتابست اندر فلک اوج از آن نقطه که برابر حمل است یا اگر بگوئیم که آن زاویه است بر مرکز فلک اوج که یکی خط او به سر حمل رسد و دیگر به آفتاب و بر این قیاس حصه میانه را گوئیم که زاویه ای است بر مرکز فلک اوج که یکی خط او به اوج رسد و دیگر به آفتاب و نیز بحصهء مقوم، ای راست کرده، که آن زاویه ای است بر مرکز عالم که یکی خط او به اوج رسد و دیگر به آفتاب و چون هر دو حصه بر این مثال دانسته آید، «تعدیل شمس» آن فضله بود که میان این هر دو حصه بود و مقدارش آن زاویه بود که از تقاطع آن دو خط آید که از مرکز فلک اوج وز مرکز عالم سوی آفتاب آیند وزین جهت او را همیشه زاویهء تعدیل خوانیم... (از التفهیم بیرونی چ جلال همایی صص ۱۱۷ - ۱۱۸). و رجوع به حاشیهء صص ۱۱۸ و ۱۱۹ و ۱۲۰ همین کتاب و کشاف اصطلاحات الفنون و کشف الظنون شود.

تعدیل طول.

[تَلِ د] (ترکیب اضافی، مرکب) اصطلاح نجومی. رجوع به التفهیم بیرونی چ جلال همایی صص ۱۲۵ شود.

تعدیل کردن.

[تَکَد] (مص مرکب) برابر کردن و از روی عدالت چیزی را تقسیم کردن. (ناظم الاطباء ||). در فارسی امروزین کاستن از شدت و حدت چیزی یا عملی: فلان کس نظر خود را تعدیل کرد. رفتار خود را تعدیل کرد.

تعدین.

[تَ ع مص] شکافتن زمین را به کلند. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر شدن شکم آبخور از آب. (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). نیرو دادن زمین و کشت را به سرگین. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعدیة.

[تَ ی ع مص] بازگردانیدن از کاری. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مشغول ساختن کسی را بکاری ||. بازگرداندن کسی را از کاری ||. واگذاشتن کسی کاری را. (از اقرب الموارد ||). فاگذرانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در گذرانیدن. (دهار). گذرانیدن. (غیاث اللغات) (آنندراج). روا داشتن و نافذ گردانیدن و يقال: عد عنه؛ ای اصرف بصرک عنه.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روا داشتن و نافذ ساختن چیزی. (از اقرب الموارد ||). فعل را متعدی کردن به مفعول. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فعل لازم را متعدی کردن. (غیث اللغات) (آندراج ||). اصطلاح اصول) نقل حکم از اصل به فرع. (از تعریفات جرجانی). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود.

تعذر.

[تَ عَزَدُ] (ع مص) استوار نگردیدن امر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استوار نگردیدن و مشکل و دشوار و تنگ شدن کار. (از اقرب الموارد ||). ممتنع بودن و از این معنی است تعذر ابتداء به ساکن. (از اقرب الموارد): و رسیدن آن بر خواص و عوام تعذری ظاهری دارد. (کليلة و دمنه ||). مدروس شدن رسم. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). کهنه و محو شدن نشان سرای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سپس ماندن و درنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آلوده شدن به عذرة. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). دشخوار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دشوار شدن کار. (منتهی الارب) (غیث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). عذر خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (از اقرب الموارد). عذر و حجت آوردن. (منتهی الارب) (غیث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). حجت آوردن برای نفس خود. (از اقرب الموارد): اگر مطلب بدوزخ بردن ماست تعذر چند باید آوردن. ناصر خسرو. بفرما بی تعذر تا برنم چرا باید ز چشم عمرو دیدن. ناصر خسرو ||. گریختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیزار شدن از گناه. (از اقرب الموارد).

تعذفر.

[تَ عَ فُ] (ع مص) خشم گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغضب. (اقرب الموارد).

تعذل.

[تَ عَزَدُ] (ع مص) نکوهش پذیرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اعتاب. (اقرب الموارد).

تعذلق.

[تَ عَ لُ] (ع مص) جنیندن در رفتار خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جنبان و متحرک رفتن. (از اقرب الموارد).

تعذیب.

[تَ] (ع مص) عذاب دادن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در شکنجه کشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به رنج افکندن. (از اقرب الموارد). شکنجه کردن. (آندراج). شکنجه و عذاب و عقوبت و آزار. (ناظم الاطباء): طوطی را به چه تهمت چنین تعذیب و تشدید فرمودی. (سندبادنامه ص ۹۹). هر که به تأدیب دنیا، راه صواب نگیرد به تعذیب عقبی گرفتار آید. (گلستان). بعضی از ودایع او پیش یکی از تجار ظاهر شد و او را بدین سبب به انواع تعذیب و تسیب فراگرفتند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۶۰ ||). بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بازداشتن از چیزی ||. حبس کردن چیزی ||. علاقه قرار دادن تازیانه را. (از اقرب الموارد).

تعذیر.

[ت] [ع مص] ثابت نشدن کسی را عذری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عذر بدروغ آوردن. (زوزنی). عذر آوردن. (آندراج ||). مبالغه کردن در عذر کسی. (از اقرب الموارد ||). دمیدن سبزه رخسار غلام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مو بر عذار کودک برآمدن. (از آندراج). دمیدن موی بناگوش پسر. (از اقرب الموارد ||). به عذره بیالودن. (زوزنی). آلودن چیزی را به پلیدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به عذره یعنی به سرگین آلودن چیزی را. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). ناپدید کردن نشان سرای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مهمانی ختنه ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). طعام جهت ختنه و بنای خانه پختن. (آندراج ||). به مهمانی ختنه خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). تقصیر کردن. (زوزنی). تقصیر کردن و سستی کردن در کار. (دهار). تقصیر کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کوتاهی کردن در کاری بعد از کوشش. (از اقرب الموارد). تقصیر کردن. (آندراج ||). دروش کردن چشم شتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). يقال: عذر عین بعیرک؛ ای سمه بغیر سمه بعیری لیتعارف من ابلنا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زخم کردن گوش شتر از برای نشان. (آندراج).

تعذیق.

[ت] [ع مص] بریدن شاخهای خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعذیل.

[ت] [ع مص] بسی ملامت کردن. (زوزنی). نکوهیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ملامت کردن. (از اقرب الموارد).

تعرو.

[ت] [ع مص] بانگ برزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعرب.

[ت] [ع] [ع] اشتعال جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعرب.

[ت] [ع] [ع] بیابانی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در بادیه جای گرفتن و بیابانی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خویشتن را به عرب مانند کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخلق به اخلاق عرب و تشبیه به آنان کردن ||. دوستی نمودن زن برای شوی خود. (از اقرب الموارد).

تعرج.

[ت] [ع] [ع] بند نمودن چهارپایه (۱) را در خانه و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بند کردن بارگی را در خانه و برپای داشتن. (از اقرب الموارد ||). کج شدن بنا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - ظ: چارپای به صواب نزدیک تر است چنانکه اقرب الموارد معنی کرده است.

تعرز.

[تَ عَزْرُ] (ع مص) سخت و دشوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استعصاب (دشوار شدن). (از اقرب الموارد).

تعریس.

[تَ عَزْرُ] (ع مص) دوستی کردن با زن و فریفته گشتن بر وی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). دوستی کردن با زن. (از اقرب الموارد).

تعریش.

[تَ عَزْرُ] (ع مص) پاییدن و ثبات ورزیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ثبات ورزیدن به مکان. (از اقرب الموارد ||). ملازم کار گشتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعریص.

[تَ عَزْرُ] (ع مص) اقامت نمودن بجای. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعریض.

[تَ عَزْرُ] (ع مص) پیش آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پیش آمدن و در پی کسی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیش آمدن کسی را و به چیزی در پرداختن. (غیاث اللغات). پیش آمدن کسی را. (آنندراج). پیش آمدن و طلب کردن. (از اقرب الموارد ||). چپ و راست رفتن شتر بر کوه از دشواری راه. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || کژ گردیدن. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کرانه و ناحیه ظاهر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فرمان بردن اسب که در بند بود، راننده خویشتن را ||. تباهی در شدن بچیزی ||. عراضه از همسفران خواستن ||. طلب معرفت نمودن و متصدی آن شدن. (از اقرب الموارد). ممانعت و زبردستی و جور و ظلم و ستم و دست درازی و زیان و نقصان. (از ناظم الاطباء ||). مزاحمت. (ناظم الاطباء): آورده اند که در آبگیری از راه، دور و از گذریان و تعرض ایشان مصون، سه ماهی بودند. (کلیله و دمنه). اگر تعرض خویش از ما زایل کنی هر روز موظف یکی شکار... بمطبخ ملک فرستیم. (کلیله و دمنه ||). اعتراض و مخالفت. (ناظم الاطباء). ملامت. نکوهش: اگر هشیار اگر مخمور باشی چنان زی کز تعرض دور باشی. نظامی. گفتم زبان تعرض مصلحت آن است که کوتاه کنی که مرا کرامت این شخص ظاهر شد. (گلستان). یاران ارادت من در حق او خلاف عادت دیدند و بر خفت عقل من حمل کردند. یکی زان میان زبان تعرض دراز کرد و ملامت کردن آغاز. (گلستان ||). روی آوردن. تصدی. پرداختن به ... : خردمندان ... از جنگ عزلت گرفته اند و از ... تعرض مخاطره ... تجنب واجب دیده. (کلیله و دمنه). حال بگفت، روی از توقع او در هم کشید و تعرض سؤال از اهل ادب در نظرش قبیح و ناپسند آمد. (گلستان).

تعریض کردن.

[تَ عَزْرُ] (ع مص مرکب) مخالفت و ممانعت نمودن و بازداشتن و دست درازی کردن. (ناظم الاطباء). آسیب رسانیدن. آزار دادن. گزند رسانیدن: آواز دادم قوم خویش... ایشان را گفتم گواه باشید که من پیغام امیرالمؤمنین معتمد میگذارم، بر این امیر

بوالحسن افشین که میگوید بودلف قاسم را مکش و تعرض مکن و بخانه بازفرست که اگر وی را بکشی ترا بدل وی بکشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۳ ||). نشان کردن در حساب، در جایی که احتمال سهو و خطا باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعرض شود.

تعری.

[تَعَرَّعُ] (ع مص) گشن ناک شدن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گر گردیدن شتر: تعرعت الابل؛ اصابها داء العرة. (از اقرب الموارد).

تعرف.

[تَعَرَّفُ] (ع مص) معرفت جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شناختن. (آنندراج): من که باشم با تعرفهای حق که برآرد نفس من اشکال و دق. (مثنوی ||). پژوهیدن. (فرهنگ فارسی معین). بازجست و تحقیق از کار کسی: رعایای خراسان قصه ها به درگاه سلطان روان کردند و بتعرف صاحب دیوان رقعها عرض دادند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۳۶ ||). معرفه ساختن اسم، ضد تنکر ||. معروف شدن نزد کسی ||. خواستن چیزی را از کسی چندانکه بشناسد آن را: تعرف فلان عنه فلان؛ ای تطلبه حتی عرفه. (از اقرب الموارد). تعرفت ماعندک؛ خواستم و جستم چیزی را چندانکه شناختم آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خواستن چیزی: تعرف الضالۀ؛ طلبها و منه قول حریری: «فغدوت غدو المتعرف»؛ ای طالب المفقود. (از اقرب الموارد).

تعرفگری.

[تَعَرَّفُ رُكَّ] (حامص مرکب) وضع و فرض کردن. (وحید دستگردی). شناساندن: بود مه و سال ز گردش بری تا تو نکردهش تعرفگری. نظامی (مخزن الاسرار چ وحید ص ۱۱۲).

تعرفه.

[تَرَفٌ] (ع ا) صورت قیمت و ارزش متاع یا صورت مالیاتی که به کالا تعلق میگیرد چون تعرفه گمرکی (۱). دکتر خیام پور در نشریه دانشکده ادبیات تبریز آرد: در «تعرفه گمرکی» و امثال آن که بزبان فرانسه نیز تاریخ (۲) گویند در اصل تعریفه است که مصدر «عرف» به تشدید «را» را گرفته و تاء نقلی بر آن افزوده اند (۳) ولی اغلب گمان کنند که آن خود مصدری است مانند تکمله و تبصره و از این رو آن را بشکل تعرفه بدون یاء استعمال کنند و حال آن که نه لفظ «تعرفه» در لغت هست و نه صیغه «تفعله» در فعل سالم قیاسی است ولی چون کلمه مزبور از طرف فرهنگستان نیز بتصویب رسیده است شاید مانعی از استعمال آن نباشد. (سال اول شماره دوم ص ۱۸). (۱) - (۳) - Tarif. (۲) - Tarif. - التعریفه المرة و فی اصطلاح ارباب السیاسة تطلق اولاً علی مایؤخذ من الرسم علی الداخل و الخارج من البضائع. ثانیاً علی الكتاب المتضمن بیان مایؤخذ علی کل صنف منها. ثالثاً علی لائحہ اسعار العملة المعینه من الحکومه یرا عملہ تعریفه لتتمیز عن العملة الرائجة فی البندر. (محیط المحيط).

تعرق.

[تَعَرَّقُ] (ع مص) گوشت از استخوان بازبریدن. (تاج المصادر بیهقی). گوشت از استخوان بریزیدن. (زوزنی). گوشت از استخوان باز کردن و بخوردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بدن دان کشیدن گوشت از استخوان: ماترکت السنه لهم عظماً الا تعرقته. (از اقرب الموارد ||). منتفع شدن به چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). در سایه شتر راه رفتن و کم کم از

آن منتفع شدن: تعرق فی ظل ناقتی؛ امش فی ظلها و انتفع به قليلاً- قليلاً. (از اقرب الموارد ||). بر زمین افکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اندک آب ریختن در شراب و ممزوج کردن ||. ریشه دوانیدن درخت در زمین. (از اقرب الموارد).

تعرقب.

[تَعْرُقُ] (ع مص) براه پشت رفتن از کوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). براه پشت کوه رفتن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). از خلف اسب سوار شدن. (از اقرب الموارد ||). بازگردیدن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در دروغ و اخلاف به عرقوب شبیه شدن: فلان اذا مطل تعقرب و اذا وعد تعقرب. (از اقرب الموارد).

تعرم.

[تَعْرُؤُ] (ع مص) گوشت از استخوان باز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). جدا کردن گوشت از استخوان. (از اقرب الموارد).

تعروش.

[تَعْرُؤُ] (ع مص) متعلق کاری شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درنگ کردن بمکانی. (از اقرب الموارد ||). بر ستور سوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر چارپا سوار شدن. (از اقرب الموارد).

تعری.

[تَعْرِي] (ع مص) برهنه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خالی گردیدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تعریه شود.

تعرب.

[تَعْرِبُ] (ع مص) پاک کردن زبان از غلط گویی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاک کردن سخن از خطا. (آندراج). مهذب ساختن سخن از لحن. (از اقرب الموارد ||). سخن پیدا گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بریدن شاخ خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن شاخ خرما و آشکار کردن و تشذیب آن. (از اقرب الموارد ||). نشتر کردن اشاعر ستور را سپس آن داغ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زشت نمودن قول یا فعل کسی را و بازگردانیدن بر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). عرب علیه قبح علیه کلامه. (الاساس از اقرب الموارد ||). از قوم گفتن و حجت آوردن برای ایشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نیک نوشیدن آب صافی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراوان نوشیدن آب صافی را. (از منتهی الارب ||). آزمند گشتن گردانیدن گاو نر، ماده را ||. به انکار بازگردانیدن ||. سخن عجمی را عربی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اسم عجمی را بر روش عرب بیان کردن و عربی کردن آن. (از اقرب الموارد ||). کمان عربی ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اتخاذ کمان یا اسب عربی را. (از اقرب الموارد ||). تباہ گردیدن ذرابت معده (?). (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بیمار ساختن فساد معده کسی را: عربہ العرب؛ مرضہ الذرب. (از اقرب الموارد ||). فحش گفتن و سخن زشت بر زبان راندن ||. بیعانه دادن. (منتهی الارب)

الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعریج.

[ت] (ع مص) خم‌انیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمییل بنا و نهر. (از اقرب الموارد). جنبانیدن (چمانیدن؟) بنا. (تاج المصادر بیهقی ||). میل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خم شدن از جانبی بجانب دیگر. (از اقرب الموارد ||). ایستادن. (تاج المصادر بیهقی). بر پای داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بند کردن مطیة را در خانه و جز آن و با علی متعدی شود ||. بوقت غروب درآمدن ||. توقف نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعرید.

[ت] (ع مص) درگذشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفوذ کردن. (از اقرب الموارد): عرد السهم فی الرمیة تعریداً. (منتهی الارب ||). گذاشتن راه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترک کردن راه و منحرف شدن از آن. (از اقرب الموارد ||). بلند شدن ستاره و نزدیک بغروب رسیدن، بعد برآمدن در میانه آسمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گریختن. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): عرد عن قرنه احجم و نکل. (از اقرب الموارد ||). قوی شدن جسم مرد پس از بیماری. (از اقرب الموارد ||). برنیارودن حاجت: عرد فلان بحاجتنا اذالم یقضها. (از اقرب الموارد).

تعریز.

[ت] (ع مص) سرگین در زمین زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). بار افکندن زمین را. (منتهی الارب). بار افکندن زمین را. و بار سرگین حیوانات را گویند که بجهت قوت زراعت به زمین کم زور ریزند. (آندراج).

تعریز.

[ت] (ع مص) گرفته و ترنجیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پوشیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تعریض (۱) کردن در خصومت و در خطبت. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). و رجوع به تعریض شود. (۱) - در منتهی الارب چاپ تهران و به تقلید آن در ناظم الاطباء «تعریز» آمده است و صحیح همان تعریض است که آندراج از نسخه مصحح دیگر از منتهی الارب نقل کرده است و اقرب الموارد آرد: و فلان فی الخصومة و فی الخطبة کان کانه عرض.

تعریس.

[ت] (ع مص) تعویه. (تاج المصادر بیهقی). در آخر شب فرود آمدن، هذا اکثر بخلاف اعراس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات) (از آندراج ||). ستون قرار دادن خانه را. (از اقرب الموارد).

تعریس.

[ت] (اخ) لیلۃ التعریس؛ شبی که آن حضرت در آن بخواب رفتند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اللیلۃ التي نام فيها الرسول. (اقرب

الموارد): مصطفی بیخویش شد زان خوب صوت شد نمازش از شب تعریس (۱) فوت. مولوی. (۱) - اشارت است به این که حضرت رسول پس از رجعت از غزوه خیبر به بلال فرمود پاسبانی ما کن تا ما راحت کنیم. بلال تا اذان صبح نماز میخواند تا قریب به صبح خواب او را دربرود، حضرت پس از طلوع آفتاب بیدار شد و سؤال کرد چرا برای ادای فریضه بیدار نکردی؟ گفت مرا دربرود آنچه شما را.

تعریس.

[ت] (ع مص) حمله کردن و سپس سر برداشتن و دهن گشادن خر: عرش الحمار برآسه تعریشاً حمله کرد خر پس برداشت سر را و گشاد دهن را ||. درنگ نمودن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیوسته افروخته ماندن هیزم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). وادیج بستن رز را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || بنا ساختن از چوب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ساختن سقف خانه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): جوشن و خود است مر چالیش را وین حریر و برد، مر تعریس را. مولوی. در مدت دو ماه سراسر بازارها به تعریشات پاکیزه و تسقیفات رایق سر پوشیدند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۴۳۹ ||). بر تخت یا بر کوشک بردن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعریص.

[ت] (ع مص) گوشت در میان سرای افکندن تا خشک شود. (از زوزنی) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن گوشت ||. گوشت بر خدرک انداختن و یا خاکستر آلودن و نیک ناپختن. (ناظم الاطباء ||). تیر بر خانه نهادن تا مسقف سازند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پشت خماندن و سر فرود نیاوردن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعریض.

[ت] (ع مص) سخن سربسته گفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). بکنایه سخن گفتن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). خلاف تصریح. متعدد بالباء و باللام. و از این معنی است معاریض در گفتار و آن توریه است بچیزی از چیزی و در مثل است که در معاریض گریزگاهی است از دروغ گفتن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دلالتی را در گفتار تضمین کردن که لفظی در آن برای آن دلالت نباشد. چنانکه گوئی زمستان رفت و روسیاهی به زغال ماند؛ بدی تو بر ما گذشت و تو خجل ماندی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سخنی نامصرح که شنونده بدان مراد گوینده را داند. (از تعریفات جرجانی). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود: با وزیران در این باب سخن گفته آید هم بتعریض. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۸۵). خبر مگر خویش میداد بر تعریض و ایشان نمیدانستند. (قصص الانبیاء ص ۲۳۳). یکی از علما خورنده بسیار داشت و کفاف اندک. با یکی از بزرگان... بگفت. روی از توقع او در هم کشید و تعریض سؤال از اهل ادب در نظرش قبیح آمد. (گلستان). و حسن جایها گفته است چه بتعریض و چه بتصریح که همچنان که در دور شریعت اگر کسی طاعت و عبادت نکند. (جهانگشای جوینی). وقت وقت بتعریض و گاه بتصریح، چنان فرامودی. (جهانگشای جوینی). بتعریض... نقش آن معنی را، در دل دیگر پسران کالانش فی الحجر مینگاشت. (جهانگشای جوینی ||). گوشه زدن. (فرهنگ فارسی معین). سرزنش گونه سخن گفتن: و حاسدان و دشمنان ما که به حیل و تعریض اندر آن سخن پیوستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۴). بتعریض گفتی که

خاقانیا چه خوش داشت نظم روان عنصری. خاقانی. چون سایه شده به پیش من مست تعریض مرا گرفته در دست. نظامی ||. پهن نمودن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فروختن رخت را بعرض و به غیر جنس آن. (منتهی الارب). فروختن کالا به کالا. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). خوراندن راه آورد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دادن راه آورد را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). پیوسته خوردن بز یکساله را ||. صاحب عارضه و کلام گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خداوند عارضه شدن. (آندراج ||). بشولیده نبشتن. (دهار). تعمیه نمودن کاتب نبشته را و بیان ناکردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در هم نوشتن کتاب را چنانکه نیک نتوان خواند. (آندراج ||). چیزی را عرض چیزی ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): فقد عرض النعمه للزوال. (اقرب الموارد ||). تمام ناپختن گوشت را و نیم جوشانیدن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). نشان پهن بر چهارپای نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پیش آوردن کسی را بر کاری. و قول سمره: من عرض عرضنا له و من مشی علی الکلا قذناه؛ یعنی هر که دشنام صریح ندهد پیش آیم او را بضرب خفیف و هر که دشنام صریح دهد، حد قذف جاری می‌کنم بر او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعریف.

[ت] (ع مص) بیاگاهانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). شناسا گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). شناسا کردن و آگاهانیدن، خلاف تنکیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): همه تعریف همی خواند از این جای خراب آنکه بسرشت چنین شخص ترا ز آب و تراب. ناصر خسرو. میم و واو میم و نون تشریف نیست لفظ مؤمن جز پی تعریف نیست. مولوی. فارغ است از مدح و تعریف آفتاب. مولوی ||. ستودن و صفات خوب کسی را گفتن: تعریف زیاده بدتر از دشنام است. (مجموعه امثال مختصر چ هند ||). ذکر چیزی است که شناختن آن مستلزم شناختن چیز دیگر باشد. (تعریفات جرجانی). -تعریف حقیقی؛ بیان حقیقت شیء است. (از تعریفات جرجانی). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. -تعریف لفظی؛ آن است که لفظی را بلفظ دیگری تفسیر کند. چنانکه گویند غضنفر اسد است ||. گمشده را جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). اسم نکره را معرفه گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). ایستادن به عرفات. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). به عرفات بایستادن. (زوزنی). به عرفات وقوف نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوش بوی گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): منه قوله تعالى: عَرَفْهَا لَهُمْ (۱)؛ ای طیبها. (منتهی الارب). (۱) - قرآن ۴۷ / ۶.

تعریفات.

[ت] (ع) ج تعریف. توصیفات. بیانات و ستودگیها. (ناظم الاطباء).

تعریف کردن.

[ت] (ع مص) ستایش کردن و توصیف کردن و بیان نمودن و صفات پسندیده و اخلاق حسنه و کمالات صوری و معنوی کسی را بیان کردن و شناس نمودن و شناسا کردن. (ناظم الاطباء): بینم و تعریف کنم. تعریف خود کردن پنبه خائیدن است.

تعریف.

[ت] (ع مص) شراب با آب اندک بیامیختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ممزوج گردانیدن شراب را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). رگ دار کردن شراب را از آب. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر ناکردن دلو. (تاج المصادر بیهقی). پر ناکردن دلو و مشک را از آب. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). خوی آوردن. (از اقرب الموارد). خوی کردن و عرق کردن. (ناظم الاطباء ||). کشیده شدن ریشه درخت در زمین. (از اقرب الموارد ||). بی گوشت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تعریک.

[ت] (ع مص) نشکنج گرفتن و سخت فشردن و فشردن. (ناظم الاطباء ||). گوشمال دادن و مالیدن چیزی. (آنندراج): و از برای تقدیم و تعریک مفسدان و قمع و تأدیب متعدیان و زجر و تشدید جاهلان عقل و اجتهاد داد. (سندبادنامه ص ۳). تأدیب این تعدی و بی حرمتی و تعریک این خیانت و بی خویشتنی که کرد به حد اعتبار رساند. (سندبادنامه ص ۷۷). پشت و پهلوی زن درهم شکست و تعریک و تأدیبی بلیغ بجای آورد. (سندبادنامه ص ۲۴۰). او را بینداخت و به تازیانه تأدیب و تعریک و مالش دادند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۴۶). تأدیب و تعریک او جز به شمشیر قاطع و سنان ساطع نبود. (ترجمهء تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۶۹). نصر به تأدیب و تعریک همه قیام نمود. (ترجمهء تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۸۷). تنبیه و تعریک هر قومی را فراخور طغیان و نسبت کفران، تأدیبی تقدیم می رفته. (جهانگشای جوینی). تعریک و تأدیب آن جماعت فراخور جریمت بتقدیم رسد. (جهانگشای جوینی).

تعریم.

[ت] (ع مص) آمیختن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

تعریہ.

[ت] (ع مص) (از «ع رو») عروہ ساختن توشه دان را: عری المزادۃ تعریہ؛ عروہ ساخت توشه دان را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از «ع ری» برهنه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برهنه نمودن. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خلاص کردن کسی را از کاری. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح عروض) بودن جزء است سالم از زیادتی. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تعز.

[ت] (ع عَزْز) (اخ) تختگاه و دارالسلطنه یمین. (ناظم الاطباء) (منتہی الارب). قلعهء بزرگی از قلاع مشهور یمین. (از معجم البلدان). در زمانی که ابن بطوطه به یمین مسافرت کرده این شهر دارالاماره یمین بوده است. (یادداشت مرحوم دہخدا). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و اعلام المنجد و الجماهر ص ۲۳۳ و نزہۃ القلوب ج ۳ ص ۲۶۳ شود.

تعزب.

[ت] (ع عَزْز) (ع مص) عذب شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ترک نمودن نکاح را، يقال: تعزب فلان ثم تأهل. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعززه.

[تَ عَزْزُ] (ع مص) عزیز شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ارجمند گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تشرف. (اقرب الموارد ||). تنگ شدن سوراخ پستان اشتر. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخت و درشت گردیدن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعززه.

[تَ عَ عَ] (ع مص) یکسو شدن و زجر پذیرفتن بز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعزل.

[تَ عَزْزُ] (ع مص) به یکسو شدن و کناره گزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعزوم.

[تَ عَزْزُ] (ع مص) آهنگ کردن بر کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دل نهادن و کوشش نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعزوه.

[تَ زُ وَا] (ع مص) شکیبایی یا خوبی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعزی.

[تَ عَزْزَا] (ع ا) عزوی. کلمه ای است جهت عطف و مهربانی خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعزی.

[تَ عَزْزَى] (ع مص) شکیبایی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصبر. (اقرب الموارد ||). بازبستن و نسبت پذیرفتن راست باشد یا دروغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). و منه الحدیث: من تعزى بعزاء الجاهلیة فاعضوه بهن ابیه و لاتکنوا؛ ای من انتسب الی الجاهلیة باحیاء سنه اهلها و اتباع سیلهم فی الشتم و اللعن او افتخر بالاباء. (منتهی الارب).

تعزيب.

[تَ] (ع مص) دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دراز شدن غیبت کسی. (از اقرب الموارد). || دور بردن به چرا. (تاج المصادر بیهقی). بسوی چراگاه دور بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سستی کردن در آنچه که بدان آغاز کرده است ||. بردن زن عزوبت مرد را. (از اقرب الموارد).

تعزیت.

[تَیْ] (ع مص) تعزیه. به صبر فرمودن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بصر فرمودن مصیبت زده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تسلی دادن و امر کردن بصبر. (از اقرب الموارد). صبر فرمودن و پرسش کردن خویشان مرده را. (آنندراج). ماتم پرسی کردن. (غیاث اللغات). ماتم پرسی کردن و سرسلامتی و پرسش خویشان مرده و امر به شکیبائی آنان. (ناظم الاطباء). تسلیت گفتن به عزادار. به شکیبائی خواندن. مقابل تهنیت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از اینجا نامه ها رفت به تهنیت و تعزیت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳۲). وزیری با بزرگی احمد حسن به تعزیت و دعوت نزدیک وی [بونصر مشکان] رفتی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۶). امیر... فقیه عبدالملک طوسی ندیم را نزدیک وی فرستاد به پیغام تعزیت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۸۳). سوگواری. عزاداری: دیگر روز خداوند بشنید و رسم تعزیت بجای آورد، سه روز پس از آن روز آدینه بمسجد آدینه... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۸). رسم تهنیت و تعزیت را آنجا بسزاتر اقامت توان کردن. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۸۹).

تعزیت پرسی.

[تَیْ پُ] (حامص مرکب) ماتم پرسی. (ناظم الاطباء).

تعزیت خانه.

[تَیْ نَ / نِ] (ا مرکب) ماتم خانه. (آنندراج). مجلس فاتحه خوانی. (ناظم الاطباء). تعزیت سرا. جای پرسه. محل سوگواری: نام آن شهر، شهر مدهوشان تعزیت خانه سیه پوشان. نظامی. تعزیت خانه ما منت نوری نکشد فارغ از پرتو خورشید بود روزن ماه. طالب آملی (از آنندراج).

تعزیت دادن.

[تَیْ دَ] (مص مرکب) سرسلامتی دادن و امر فرمودن ماتم زدگان را به شکیبایی. (ناظم الاطباء).

تعزیت داشتن.

[تَیْ تَ] (مص مرکب) سوگواری داشتن. عزاداری کردن: چون دارا گذشته شد او را به رسم پادشاهان فرس دفن کرد و تعزیت داشت. (فارسنامه ابن البلخی). کنایت از چیزی را ازدست رفته دانستن. دل از چیزی برگرفتن بخاطر از کف رفتن آن: شو تعزیت کرم همی دار رو مرثیه وفا همی گوی. خاقانی. اگر در این باب تهاونی رود و آنچه سزاوار جزای او باشد تقدیم فرموده نیاید، تعزیت این ملک بیاید داشت و طمع از این مملکت بیاید برید. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران صص ۸۹ - ۹۰).

تعزیت کردن.

[تَیْ کَ دَ] (مص مرکب) ماتم پرسی کردن و شفقت و مهربانی کردن بسان مرده. (ناظم الاطباء): روز چهارشنبه بخدمت رفت [بونصر مشکان] امیر به لفظ عالی تعزیت کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۶). تعزیت کرد کی تواند صبر مرثیت گفت کی تواند غم. مسعود سعد (دیوان چ یاسمی ص ۶۱۶).

تعزیت گفتن.

[تَیْ گُتْ] (ع مص) امر فرمودن ماتم زدگان و خویشان مرده را بصبر و شکیبایی. (ناظم الاطباء): خرجنگ تعزیت یاران گذشته و تهنیت حیات باقی ایشان بگفت. (کلیله و دمنه). گفت ای یار عزیز تعزیتم گوی که نه جای تهنیت است. (گلستان).

تعزیتنامه.

[تَ زِ مَ / م] (ا مرکب) نامه ای که در ماتم پرسى می نویسند. (ناظم الاطباء): چون سیف الدوله از حادثه پدر خبر یافت به شرایط عزای قیام نمود و به برادر تعزیتنامه نوشت. (ترجمه تاریخ یمینی).

تعزیر.

[ت] (ع مص) نکوهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ملامت کردن. (از اقرب الموارد): گر خود همه بیداد کند هیچ مگوید تعزیر دلارام به از ذل شفاعت. سعدی. به لشکر نامه فرستاد و ایشان را به تعزیر و تمویه و مواعید زود بفریفت. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۸۳). (اصطلاح فقه) شرعاً تأدیبی است مادون حد شرعی... و فرق بین تعزیر و حد آن است که حد معین است اما تعزیر منوط به رأی امام یا حاکم می باشد و حد در شبهات برطرف و تعزیر با شبهات واجب میگردد و حد بر کودک واجب نشود اما تعزیر شرعاً بر کودک هم وارد است. و حد بر زنهاریان اطلاق میشود اگر معین باشد و تعزیر درباره زنهاریان غیر وارد است. و علت آن که تعزیر را عقوبت نامیده اند برای آن است که: التعزیر شرع للتطهیر و الکافر لیس من اهل التطهیر و انما یسمی فی حق اهل الذمه اذا کان غیر مقدر عقوبه. (از کشاف اصطلاحات الفنون). هو تأدیب دون الحد و اصله من العزر و هو المنع. (تعریفات جرجانی). ادب دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تأدیب. (اقرب الموارد). زدن گناهکار کمتر از حد یا سخت ترین ضرب. (از اقرب الموارد). کمتر از حد زدن و اقل درجه حد چهل دره است و بعضی گفته سیاست کردن کسی را آن مقدار که مصلحت وقت باشد. (غیاث اللغات). ضربی است کمتر از حد یا سخت ترین ضرب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): بر حد و تعزیر قاضی هر که مرد نیست بر قاضی ضمان کو نیست خرد. مولوی ||. بزرگ داشتن و بزرگ کردن (از اضداد). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یاری دادن و توانا کردن و مدد نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یاری دادن و توانا کردن. و پیروزی دادن به زبان و شمشیر کسی را. (از اقرب الموارد ||). گرانبار کردن ستور را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرانبار کردن خر. (از اقرب الموارد). و در اساس آمده: زمانک العبد فیه معزر موقر و الحر معزر موقر. اول بمعنی منصور المعظم و دومی بمعنی المضروب المهزم. (از اقرب الموارد).

تعزیر.

[ت] (ع ا) ضربی که کمتر از حد باشد و یا سخت ترین ضرب. (ناظم الاطباء). تأدیب کمتر از حد. (از اقرب الموارد). سیاست و عقوبت.

تعزیر کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) عقوبت کردن. (ناظم الاطباء): دانی که چنگ و عود چه تقریر می کنند پنهان خورید باده که تعزیر می کنند. حافظ. رجوع به تعزیر شود.

تعزیز.

[ت] [ع مص] ارجمند گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عزیز گردانیدن. (از اقرب الموارد) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). عزیز کردن. (دهار ||). تعظیم. (اقرب الموارد ||). نیرومند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قوی کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). توانا کردن. و منه قوله تعالی: فعزنا بثالث (۱). (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر هم نشاندن باران زمین را ||. دشوار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۳۶ / ۱۴.

تعزیل.

[ت] [ع مص] یکسو ساختن و جدا نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعزیم.

[ت] [ع مص] خواندن آیات قرآنی در عزایم. (ناظم الاطباء). عزائم خواندن راقی. (از اقرب الموارد).

تعزیه.

[ت] [ع مص] تعزیت. رجوع به همین کلمه شود.

تعزیه.

[ت] [ع] (۱) تعزیت. تعزیه. سوگواری. عزاداری: امیرعبدالدوله در... وفات یافت... و امیرالمؤمنین... در حراقه بر روی دجله به تعزیه او تجشم فرمود و عامه اهل بغداد نظاره آن مجمع و محفل بودند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران صص ۳۱۰ - ۳۱۱). || تعزیت و برپاداری عزای حضرت سیدالشهدا صلوات الله علیه و روضه خوانی و شبیه. (ناظم الاطباء). شبیه. و آن هر نمایشی است منظوم بتوسط عده ای از اهل فن و با موسیقی، که بعضی مصائب اهل البیت علیهم السلام را مصور سازند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تعزیه خوان.

[ت] [ع] [ی] [خا] (نف مرکب) هر یک از عده ای که بعضی مصائب اهل البیت علیهم السلام را مصور کند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). خواننده تعزیه. و رجوع به تعزیه شود.

تعزیه دار.

[ت] [ع] [ی] (نف مرکب) برپادارنده تعزیه و روضه خوان. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعزیه شود.

تعزیه داری.

[ت] [ع] [ی] (حامص مرکب) روضه خوانی. (ناظم الاطباء). عمل تعزیه دار. بر ساختن شبیه و نمایش بعضی مصائب اهل البیت (ع). و

رجوع به تعزیه شود.

تعزیه گردان.

[تَی / یِ گَ] (نَف مرکب) آن که مجلس تعزیه را اداره کند. مانند رژی‌سور (۱) در تئاترها. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). در اصطلاح فارسی امروزی، بشخصی اطلاق شود که در امور همگانی اعم از سیاسی و غیره حادثه آفرینی یا میدان داری کند و از آن حوادث بنفع خود بهره برداری نماید. گرداننده یک دستگاه. اداره کننده یک کار بطرز. (۱) - Regisseur.

تعزیه گردانی.

[تَی / یِ گَ] (حامص مرکب) عمل تعزیه گردان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تعزیه گردان و تعزیه شود.

تعزیه گیر.

[تَی / یِ] (نَف مرکب) تعزیه دار. (ناظم الاطباء).

تعس.

[تَ] (ع مص) بر روی درافتادن و هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی). هلاک شدن و بر روی درافتادن و خوار گردیدن و الفعل من فتح و سمع یعنی اذا خاطبت قلت: «تعست» کفتح. و اذا حکیت قلت: «تعس» کسمع. و گویند تعسه الله؛ یعنی هلاک گرداند او را خدا. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعس.

[تَ] (ع ا) بدی و دوری و نگون ساری و هلاکی، يقال: تعساً له. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدی و بدبختی و نحوست. (دزی ج ۱ ص ۱۴۷). تعساً له؛ یعنی هلاک گرداند خداوند او را و این مفعول مطلق است و عامل آن محذوف. (از اقرب الموارد). تعساً له؛ هلاکی باد بر او. (دهار).

تعس.

[تَ ع] (ع مص) تاعس. نعت است از تعس. (منتهی الارب). هلاک شونده و بر روی درافتاده. (ناظم الاطباء). و رجوع به تاعس و دو ماده قبل شود.

تعساء.

[تُ ع] (ع ا) ج تعیس. بی رزق ها. فقیران. تیره بختان. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۷).

تعسر.

[تَ عَس س] (ع مص) دشخوار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دشوار شدن. (دهار). دشوار و سخت گردیدن کار بر کسی و

ملتوی گردیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ملتبس و مشتبه گردیدن سخن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تعسب.

[تَعَسَبٌ] (ع مص) بوییدن بوی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بوییدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). به شب شکار جستن گرگ و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکار جستن گرگ به شب. (از اقرب الموارد).

تعسف.

[تَعَسُفٌ] (ع مص) بر بیراه رفتن. (زوزنی). بیراه رفتن و خمیدن از راه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیراه رفتن. (غیاث اللغات). به یکسو شدن از راه. (از اقرب الموارد) (از تعریفات جرجانی ||). آغاز سخن کردن با تکلف و بی هدایتی و درایتی. (از اقرب الموارد): و اعتقاد من درباره او حمل بر تکلف و تعسف نکند. (تاریخ قم ص ۵ ||). حمل کلام بر معنی که بر آن دلالتی ظاهر ندارد. (از اقرب الموارد) (از تعریفات جرجانی ||). ستم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ستم کردن و انصاف ندادن ||. گرفتن چیزی بناحق ||. بدون تدبیر و رویه کاری کردن. (از اقرب الموارد ||). بر فوت چیزی ملول شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعسق.

[تَعَسَقٌ] (ع مص) آزمند شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حریص شدن. (از اقرب الموارد ||). چفسیدن و لازم گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چسپیدن و لازم گرفتن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). ستهیدن در طلب چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). الحاح و اصرار کردن در طلب چیزی. (از اقرب الموارد).

تعسم.

[تَعَسَمٌ] (ع مص) طمع داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعسن.

[تَعَسَنٌ] (ع مص) به پدر خود مانستن ||. نشان و مکان چیزی را جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رویانیدن زمین اندک از گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعسه.

[تَعَسَةٌ] (ع ا) بدی و بدبختی و نحوست. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۷).

تعسیر.

[تَعَسِيرٌ] (ع مص) دشخوار گردانیدن. (زوزنی). دشوار کردن. (دهار) (از اقرب الموارد). دشوار کردن. نقیض تیسیر و منه: اللهم يسر و

لا تعسر ||. خلاف کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خلاف کردن بر کسی ||. تضییق. (اقرب الموارد ||). دنب برداشتن شتر در وقت دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). از سوی چپ آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعسیف.

[ت] (ع مص) مانده گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعسیل.

[ت] (ع مص) به انگوین پروردن. (تاج المصادر بیهقی). به انگوین سپردن. (زوزنی). طعام ساختن با انگوین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مانند عسل شدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). انگوین توشه دادن. (تاج المصادر بیهقی). با انگوین توشه دادن. (زوزنی). توشه دادن انگوین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). عسل دادن قوم را و یا خوراندن عسل به آنان. (از اقرب الموارد ||). انگوین فراهم آوردن زنبوران در خانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عسل ساختن زنبوران عسل. (از اقرب الموارد).

تعسین.

[ت] (ع مص) سبک گردانیدن تنگی سال پیه شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تعشب.

[ت] (ع مص) گیاه تر چریدن و فربه شدن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تعشقی.

[ت] (ع مص) عشق نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عاشقی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکلف عشق. (از اقرب الموارد). عشق و عشق ورزی و محبت و دوستی. (ناظم الاطباء).

تعشم.

[ت] (ع مص) خشک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سخت پیر شدن و خشک شدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعشن.

[ت] (ع مص) پیروی و تلاش نمودن اصل شاخ خرمابن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). اعتشان. تتبع کرابه خرمابن را. (از اقرب الموارد).

تعشنت.

[تَعَنْ] (ع مص) با شوی در آویختن زن و خصومت نمودن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعشی.

[تَعَشْ شى] (ع مص) شام خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). طعام شبانگاہی خوردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شبکور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعشيب.

[ت] (ع مص) گیاه تر رویانیدن زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعشير.

[ت] (ع مص) ده یک اموال قوم گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ده تن ساختن قوم چنانکه نه بودند و یکی بر آنها افزود و عده به ده تمام گشت. (از اقرب الموارد ||). به ده زبان بانگ کردن خر و زاغ به یک دم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به یک دم ده بار بانگ کردن خر و کلاغ. (از اقرب الموارد ||). ده ماه بر آمدن بر آبستنی اشتر. || ده آیت کردن مصحف را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکستن و ده پاره شدن قدح ||. بیمار کردن دوستی دل کسی را. (از اقرب الموارد).

تعشيش.

[ت] (ع مص) اندک برگ و باریک ساق شدن خرما بن. (تاج المصادر بیهقی). کم شاخ و باریک تنه گردیدن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کم شاخ و بزرگ شدن درخت و باریک شدن آن. (آندراج ||). آشیان کردن مرغ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آشیانه گرفتن مرغ بر سر درخت. (زوزنی). آشیانه ساختن مرغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشک شدن گیاه و زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کره گرفتن نان و خشک شدن وی. (تاج المصادر بیهقی). کره بستن نان و خشک گردیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنهان داشتن نان در گوشه ای و خشک شدن نان. (آندراج). تباه شدن و خشک شدن نان. (از اقرب الموارد ||). و در حدیث است: و لانملا بیتنا تعشیشاً؛ یعنی دغلی و خیانت در طعام نکنید که پنهان نمایید در هر گوشه خانه چیزی و خانه مانند آشیانه گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعشین.

[ت] (ع مص) بخواست خود گفتن و اندازه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به رأی خود گفتن مرد و تخمین زدن. (از اقرب الموارد).

تعشیه.

[تِی] (ع مص) آتش افروختن زیر آشیانه تا مرغان کور گردند و شکار کرده شوند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از

اقرب الموارد ||). کسی را شام دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). طعام شبانگاهی خوراندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شب چرانیدن شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رفق کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). نرمی و ملاطفت نمودن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

نعص.

[تَعَّعَ] (ع مص) دردگین شدن اعصاب کسی از بسیاری رفتن: تَعَصَّ نَعَصًا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نزد بعضی بمعنی برگشتن پی پاست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعصب.

[تَعْصُصُ صُ] (ع مص) بستن عصابه. (تاج المصادر بیهقی). عصابه بر سر بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عصیت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). حمیت و عصیت و برنایشی و جانب داری و طرفداری و حمایت. (ناظم الاطباء): عمر من به شصت و پنج سال آمده و بر اثر وی [بوسهل] می باید رفت و در تاریخی که میکنم سخنی نرانم که آن به تعصبی و میلی کشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۵). به قدمی راسخ و عزمی ثابت در هواداری و حفظ خاندان کریم اتابکی تعصب نمود و حق گزاری کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۱۱). تعصب را کمر دربسته چون شیر شده بر من سپر بر خصم شمشیر. نظامی. خلقی به تعصب بر وی گرد آمدند. (گلستان ||). دعوی عصیت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). حمایت کردن و یاری دادن و پستی کردن و خویشاوندی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). مایل شدن بسوی کسی و دفاع کردن از حریم او و دامن بکمر زدن و جدیت نمودن در پیروزی وی. (از اقرب الموارد ||). مخالفت و مقاومت کردن با کسی و مشاهده عناد و عصیت در نفس خود بر علیه کسی کردن. (از اقرب الموارد). عداوت. کینه ورزی. دشمنی: سلطان را نیک درد آمده بود که حسنک را قرمطی خوانده بودند و به آن وحشت و تعصب خلیفه زیاده می گشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۸۰). علی رایش حسنک را به بند می برد و استخفاف می کرد و تشفی و تعصب و انتقام مینمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۷). فضل ربیع که حاجب بزرگ بود میان بسته تعصب آل برمک را. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۲۴ ||). نپذیرفتن گفتار حق در مقابل دلیل بر اثر تمایل به جانبی. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). سخت غیور بودن در دین و مذهب و دفاع کردن از آنها. (از اقرب الموارد). حمایت مذهبی. (ناظم الاطباء): تا گوش خویرویان با گوشوار باشد تا جنگ و تا تعصب با ذوالفقار باشد. منوچهری ||. قناعت نمودن بچیزی و راضی شدن به آن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). میان بستن از گرسنگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعصب کردن.

[تَعْصُصُ صُ كَدْ] (مص مرکب) جانب داری کردن. طرفداری شدید کردن. حمایت بدون چون و چرا کردن. عصیت کردن: گفت ای مردک خدا در حق تو چندان لطف نکرده است که تو در حق خانه او چنین تعصب می کنی. (منتخب لطائف عبید زاکانی چ برلن ص ۱۴۷). رجوع به تعصب شود.

تعصب گری.

[تَعْصُصُ صُ كُغْ] (حامص مرکب) تعصب کردن. تعصب ورزیدن: این بود آمدن و رفتن ایشان... نه آنکه خواجه مصنف بیان

کرده است و سخنان رکیک بی معنی به عشق مذهب جبر و هوا و تعصب گری آورده. (کتاب النقص ص ۳۲۷). و رجوع به تعصب و تعصب کردن شود.

تعصر.

[تَ عَصُ صُ] (ع مص) شیره شدن. (تاج المصادر بیهقی). فشرده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). استخراج آب انگور و جز آن. مطاوع تعصیر است و يقال: عصره فتعصر. (از اقرب الموارد ||). پناه با کسی یا چیزی دادن. (تاج المصادر بیهقی). پناه گرفتن بکسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پناه بردن به کسی. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). گریستن مرد. (از اقرب الموارد ||). بمعنی تعسر با سین مهمله است. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعسر شود.

تعصفر.

[تَ عَ فُ] (ع مص) رنگ گرفتن جامه به عسفر ||. کج شدن گردن و مایل گردیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تعصود.

[تَ عَ وَ] (ع مص) آواز کردن و کارزار نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعصوصة.

[تَ صَ] (ع ا) جانوری است کوچک و سپید و درخشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعصی.

[تَ عَصُ صِی] (ع مص) دشوار و درپیچان شدن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نافرمانی کردن و عناد ورزیدن. (از اقرب الموارد).

تعصیب.

[تَ] (ع مص) عصابه بسر باز بستن. (تاج المصادر بیهقی). عصابه بر سر بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تاج بر سر نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). شمشیر بستن فلان را مانند تعمیم. (از اقرب الموارد ||). شکم بستن از گرسنگی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). گرسنه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجویع. (از اقرب الموارد ||). هلاک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مهتر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تسوید (آقا گردانیدن کسی را). (از اقرب الموارد ||). میراث عصبه گردانیدن برای کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اصطلاح فقه) ارث بردن خویشاوندان پدری میت است (مانند برادران و برادرزادگان و اعمام و عموزادگان آنان) مازاد بر سهام صاحبان سهام را. تعصیب نزد علماء شیعه باطل است ولی اهل سنت و جماعت آن را قبول دارند. در فرهنگ حقوقی آمده است از عصبه گرفته شده و عصبه در لغت بمعنی فامیل پدری است و در اصطلاح فقه و قانون مدنی عبارتست از رد مقداری از ترکه (که از سهام صاحبان سهام زیادتر است) به اقربا

پدری. این طرز تقسیم ترکه در فقه اهل سنت پذیرفته شده ولی در فقه شیعه و حقوق مدنی ایران قبول نشده است بلکه مقدار زائد مذکور بصاحبان سهام (غیر از زوج و زوجه و مادر اگر اخوة حاجب او باشند) رد می شود. (ماده ۹۱۴ قانون مدنی).

تعصیر.

[ت] [ع مص] در عصر آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). به جوانی رسیدن و رسیده گردیدن دختر و در حیض درآمدن و نزدیک بیست سالگی رسیدن آن و بچه آوردن. یا حبس کرده شدن دختر وقت حیض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بالغ شدن جوانی زن یا بالغ شدن وی یا گذشتن بیست سالگی و یا زاییدن او. (از اقرب الموارد ||). غلاف خوشه برآوردن کشت. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعصیص.

[ت] [ع مص] ستهیدن بر غریم. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). الحاح کردن بر بدهکار. (از اقرب الموارد).

تعصیل.

[ت] [ع مص] درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیچیدن تیر در انداختن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). در سرشت چیزی کج نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تعصیة.

[ت] [ع مص] عصا دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عطا کردن عصا به کسی. (از اقرب الموارد).

تعضل.

[ت] [ع مص] چیره گردیدن بیماری بر طیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غلبه کردن بیماری بر اطباء. (از اقرب الموارد).

تعوض.

[ت] [ع ا] خرمایی است سیاه شیرین و خرمایی شیرین که به هجر منسوب است. و تعوضه یکی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تمر سیاه پرشیرینی و معدن آن در هجر است. (از اقرب الموارد).

تعوضه.

[ت] [ع ا] زن تنگ شرم ||. داهیة. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). یکی تعوض. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تعزید.

[ت] [ع مص] به چپ و راست رفتن تیر. (منتہی الارب) (از اقرب الموارد).

تعضیف.

[ت] [ع مص] خار خورائیدن شتر را. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از چاه عضو آب خورائیدن شتر را. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با دختر فسوس کردن. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بسیار گزیدن لب از خشم و نیک گزیدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

تعزیل.

[ت] [ع مص] به ستم بازداشتن زن را از نکاح. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بازداشتن زن را از نکاح. (از اقرب الموارد ||). تنگ آمدن خاک بر مردمان. (تاج المصادر بیہقی). تنگ آمدن جای بر مردمان. (زوزنی). تنگ آمدن جای. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). سختی کردن زمین بر اهل خود از انبوهی. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). استوار شدن بچہ در شکم مادر چنانکہ بیرون نتواند آمد. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). دشوار بر آمدن کودک و برہ و بیضہ از رحم زن و گوسفند و ماکیان و جز آن. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || کار بر کسی تنگ فراگرفتن. (تاج المصادر بیہقی) (از منتہی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). تنگ گرفتن کار بر کسی و حایل شدن بین او و مقصود وی. (از اقرب الموارد).

تعضیہ.

[ت ی] [ع مص] (از «ع ض و») عضو عضو کردن و پراکنده کردن. (تاج المصادر بیہقی). اندام اندام کردن و جدا نمودن و منہ الحدیث: لانعضیۃ فی المیراث الا- فیما حمل القسم؛ ای لاتجزیۃ فی الشیء کالحبۃ من الجوهر ولکنہ یباع فیقسم ثمنہ. (منتہی الارب). پاره پاره کردن و جدا نمودن و پراکنده کردن و در حدیث است: لانعضیۃ فی المیراث، مراد بدان، جدا کردن چیزی است کہ جهت ورثہ زیان باشد مثل کارد و شمشیر و حیوان و مانند آن. (آنندراج). اندام اندام کردن، عضیت الشاة تعضیۃ و عضیت الشیء؛ جدا کردم آن چیز را. (ناظم الاطباء). پاره پاره کردن گوسفند را. (از اقرب الموارد).

تعضیہ.

[ت] [ع مص] (از «ع ض و») خار بریدن. (تاج المصادر بیہقی). بریدن عضاه را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تعطر.

[ت] [ع مص] خویشتن را عطر بر کردن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). خوشبو شدن. (غیاث اللغات). خوشبو شدن و عطر آلودن خود را. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اقامت نمودن زن بخانہء مادر و پدر خود و نکاح ناکردن و منہ الحدیث کان صلی اللہ علیہ و سلم: یکرہ تعطر النساء و تشبهن بالرجال؛ ای تظلمن من خلی و الخضاب ابدال الرء باللام او اراد عطراً یظہر ریحہ کما یظہر عطر الرجال. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطش.

[تَ عَطُ طُ] (ع مص) تشنه نمودن بتکلف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشنگی نمودن بی تشنگی. (از اقرب الموارد ||). تشنگی و تشنه شدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعطط.

[تَ عَطُ طُ] (ع مص) به درازا شکافته شدن جامه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). شکافته شدن جامه. (از اقرب الموارد).

تعطف.

[تَ عَطُ طُ] (ع ص) مهربانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج) (غیاث اللغات). مهربانی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شفقت و مهربانی کردن بر کسی و راحت رسانیدن بر وی. (از اقرب الموارد): ابوالفتح بستی به انواع تطف و تعطف در ازاله آن وحشت و ازاحت آن تهمت سعی می نمود. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۲۰۴ ||). ردا برافکندن. (از تاج المصادر بیهقی). ردا برافکندن بر خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). در جامه یا ردا درآمدن. (از اقرب الموارد).

تعطل.

[تَ عَطُ طُ] (ع مص) بی زیور شدن. (تاج المصادر بیهقی). بی پیرایه ماندن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). بیکار شدن. (تاج المصادر بیهقی). بیکار ماندن. (غیاث اللغات) (آندراج). بیکار بودن مرد و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیکاری. (نصاب).

تعطن.

[تَ عَطُ طُ] (ع مص) سیراب گردیده فروختن شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعطی.

[تَ عَطُ طُ] (ع مص) عطا خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مرتکب کاری گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مرتکب کاری شدن و فرورفتن در آن. (از اقرب الموارد ||). آغاز نمودن کار زشت و ذلت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطیب.

[تَ] (ع مص) علاج کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مروسیدن شراب را تا بوی خوش گیرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). علاج کردن شراب برای تطیب بوی آن. (از اقرب الموارد ||). پیدا گردیدن برآمدنگاه خوشه انگور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطیر.

[ت] [ع مص] خوشبوی کردن. (دهار) (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد) (از آندراج). معطر ساختن و پراکنده نمودن بوهای خوش. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعطر شود.

تعطیس.

[ت] [ع مص] عطسه برانگیختن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به عطسه داشتن کسی را. (از اقرب الموارد).

تعطیش.

[ت] [ع مص] افزودن در اظمای (تشنگی) شتران و بند نمودن از آب (شدّد للمبالغة). (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).
|| افزودن بر تشنگی شتران و بند نمودن از آب. (ناظم الاطباء).

تعطیط.

[ت] [ع مص] بدرازا دریدن جامه را بی جدا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطیف.

[ت] [ع مص] مهربان گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مهربان نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نیک به دو در آوردن. (تاج المصادر بیهقی). بدو در آوردن. (زوزنی). دو تا کردن بالش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جامه خود را چادر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطیل.

[ت] [ع مص] فرو گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خالی کردن و ضایع و مهمل گذاشتن چیزی را و منه: و اذا العشار عطلت (۱). (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). ترک کردن چیزی را و خالی و ضایع گذاشتن آن. (از اقرب الموارد ||). رها کردن شتر و بی چراگاه گذاشتن آن. (از اقرب الموارد ||). ضایع و متروک گذاشتن چاه و جز آن چنانکه تعطیل غلات و مزارع؛ عمران و کشاورزی نکردن آن. (از اقرب الموارد ||). تعهد ناکردن. (تاج المصادر بیهقی). بی تیمار گذاشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). متوقف کردن کاری و عملی: حاکم این سخن را عظیم پسندید و اسباب معاش یاران فرمود تا بر قاعده ماضی مهیا دارند و مؤنت ایام تعطیل وفا کنند. (گلستان ||). بی زیور کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد). زیور برکشیدن از کسی و منه حدیث عایشه رضی الله عنها فی امرأه توفیت فقلت عطلوها؛ ای انزعوا حلیها و اجعلوها عاطلة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). بی وتر ساختن کمان را. (از اقرب الموارد ||). بیکار کردن کسی را. (غیاث اللغات ||). (۱) بیکار. (آندراج). بازماندگی از کار. بیکاری. زمان فراغت و بیکاری. (ناظم الاطباء ||). متوقف. متروک: چو خط یار دمد درس عشق تعطیل است مگر کنند سبق های خواننده را تکرار. شفیع اثر (از آندراج). ج، تعطیلات: تعطیلات تابستانی، تعطیلات مدارس (||). اصطلاح بدیع) نزد بلغا قسمی از حذف است و آن این است که منشی یا شاعر، نثری یا نظمی نویسد که تمام حروف آن معطل بود، یعنی هیچ یک از حروف آن نقطه دار نباشد. مثال: محمد احمد و محمود عالم محمد سرور و سردار عالم. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). عقیده گروهی که از خداوند نفی صفات می کردند و آنان را

معطل و معطله می‌نامیدند: بدین دولت زیادت شد به اسلام اندرون قوت بدین دولت پدید آمد به تعطیل اندرون نقصان. فرخی. حکمت از حضرت فرزند نبی باید جست پاک و پاکیزه ز تشبیه و ز تعطیل چو سیم. ناصر خسرو. آن شناخت خداست سبحانه و تعالی بوحدانیت محض و اثبات توحید مطلق دور از تشبیه و پاک از تعطیل. (جامع الحکمتین ناصر خسرو چ کربن ص ۳۰). یکی فرقت دهریان اند که اهل تعطیل اند و گویند عالم قدیم است. (جامع الحکمتین ایضاً ص ۳۱). علم تعطیل مشنوید از غیر سر توحید را خلل منهد. خاقانی. و رجوع به معطله و معطل و کفر و کشاف اصطلاحات الفنون و خاندان نوبختی تألیف عباس اقبال ص ۱۱۸ ذیل شماره ۲ و ص ۲۵۹ و ۲۶۴ شود. (۱) - قرآن ۴/۸۱.

تعطین.

[ت] [ع مص] خوابگاه شتران و آغل گوسپندان ساختن نزدیک آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سیراب فروختن شتران در عطن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سیراب کردن شتر و سپس فروختن آن. (از اقرب الموارد ||). پوست را در دباغ نهادن بجهت دباغت تا موی بریزد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطیة.

[تَی] [ع مص] خدمت کردن. (تاج المصادر بیهقی). خدمت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). يقال: يعطينی؛ ای ینصنی و یخدمنی. (از اقرب الموارد ||). شتابانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطظ.

[تَ عَظُ] [ع مص] تعظظ الیه؛ برگشت بسوی آن و قولهم لا-تعظینی و تعظظی. اولی بصیغه نهی از وعظ یعظ و دومی به صیغه امر از عظظ؛ یعنی اندرز مکن من را و بر گرد بسوی نفس خود و آن را پند بده و تعظظی بضم تاء نیز گفته اند؛ ای لایکن منک امر بالصلاح و ان تفسدی انت فی نفسک. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعطل.

[تَ عَظُ ظُ] [ع مص] گرد آمدن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). جمع شدن قوم بر کسی و گفته اند گرد آمدن بر کسی برای مضروب ساختن وی. (از اقرب الموارد).

تعظلم.

[تَ عَ لُ] [ع مص] تاریک شدن شب و سخت تاریک شدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد).

تعظم.

[تَ عَظُ ظُ] [ع مص] بزرگی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بزرگی نمودن و بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکبر. (اقرب الموارد).

تعظیب.

[ت] (ع مص) در تأخیر انداختن کاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تسویف. (اقراب الموارد).

تعظیم.

[ت] (ع مص) مجتمع شدن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). اجتماع قوم بر کسی. (از اقراب الموارد).

تعظیم.

[ت] (ع مص) بزرگ داشتن و بزرگ گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بزرگ داشتن و بزرگ کردن. (زوزنی). بزرگ داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بزرگ کردن و بزرگ داشتن و به بزرگی صفت نمودن و بزرگ شمردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توقیر و احترام و حرمت و تکریم و ادب و سلوک متواضعانه و کرنش. (ناظم الاطباء). تفخیم و تکبیر و تبجیل. (اقراب الموارد). بزرگداشت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): شادمان باد و بر هر مهی او را تبجیل کامران باد و بر هر شهی او را تعظیم. فرخی. چون به مجلس خان حاضر شوی سلام ما [مسعود] بر سبیل تعظیم و توقیر به وی رسانی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۰). حاجیان آمدند با تعظیم شاکر از رحمت خدای رحیم. ناصر خسرو. هنر از رای او برد تعظیم خرد از طبع او کند تلقین. مسعود سعد. در آن جانب هیبت او به رعایت رسانیده ام و شرط تعظیم... هر چه تمامتر بجای آورده. (کلیله و دمنه). همتی دارد چنان کافلاک بالوح قلم کمترین جزوی است اندر دفتر تعظیم او. خاقانی. بی فر او چه سنجد تعظیم سنجری بی پادشاه این چه بود پادشای خاک. خاقانی. تو خسرو خاوری وز امرت تعظیم به خاوران بینم. خاقانی. توقیر من بتحقیر و تعظیم به توهین بدل گردد. (سندبادنامه ص ۷۲). بسوزند و ریزند یکسر بیجاء ندارند تعظیم نعمت نگاه. نظامی. تشبیه روی تو نکنم من به آفتاب کاین مدح آفتاب بتعظیم شأن تست. سعدی. این قدر تعظیم دینشان را خرید کز مری آن دست و پاهایشان برید. مولوی. نشست شعله ام از پا و سوختن برخاست نفس گداخته را رنگ میدهد تعظیم. میرزا بیدل (از آندراج). و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود ||. در تداول فارسی امروز دوتا شدن چون راکعی به نشانه خضوع و تکریم در برابر بزرگی. دوتا شدن در مقابل شاهی یا امیری به قصد زمین بوسی و تکریم و با «کردن» صرف شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در فرهنگ مصطلحات عرفا آرد: تعظیم عبارت از تواضع و تذلل در پیشگاه ذات احدیت است و معرفت عظمت حق است و آن مرکب از دو رکن است یکی علم و دیگری حال و موقعی که معرفت به عظمت چیزی حاصل شد، نفس مذعن بدان شده و منقاد شده و ذلیل شده و خاشع شود و مستکین عظمت آن گردد و اول مرحله تعظیم عبارت از تعظیم امر و نهی است که اصل است. دوم آنکه از حق و عدالت منحرف نشده و از حکمت بالغه عدول نکند. سوم آن که غیر از خدا را ملجأ خود نداند و بر خود حقی نبیند. (شرح منازل ص ۱۳۶ بنقل فرهنگ مصطلحات تألیف دکتر سجادی ||). استخوان استخوان بریدن گوسفند را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقراب الموارد ||). در امر بزرگ در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعظیماً.

[تَ مَنْ] (ق) از روی عظمت و بزرگی: تعظیماً لشأنه؛ از جهت بزرگواری شأن و مرتبه او. (ناظم الاطباء).

تعظیم داشتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) بزرگداشت. عزیز و گرامی داشتن. تکریم کردن. احترام کردن. محترم داشتن: دون تر از مرد دون کسی

بمدار گرچه دارند هر کسش تعظیم. ابوحنیفهء اسکافی (از بیہقی چ ادیب ص ۳۸۸).

تعظیم کردن.

[تَ كَّ د] (مص مرکب) توقیر نمودن و احترام کردن. (ناظم الاطباء). بزرگداشت. بزرگ داشتن : شاه دید او را و بس تعظیم کرد مخزن زر را بدو تسلیم کرد. مولوی ||. سلام با کرنش کردن. (ناظم الاطباء). دوتا شدن به قصد تکریم و زمین بوس. و رجوع به تعظیم شود.

تعفج.

[تَ عَفَّ فُ] (ع مص) کج رفتن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تعفر.

[تَ عَفَّ فُ] (ع مص) خاک آلود گردیدن و در خاک غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمرغ در خاک. (از اقرب الموارد ||). بر زمین زده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فربه گردیدن وحشی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعفرت.

[تَ عَ رُ] (ع مص) درگذشتن در امور و مبالغه نمودن با تیزی خاطر ||. دیوی نمودن و دیو شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عفریت شدن. (از اقرب الموارد).

تعفف.

[تَ عَفَّ فُ] (ع مص) عفت نمودن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پارسایی نمودن. (دهار). بتکلف پارسائی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) : للفقراء الذين احصروا في سبيل الله لا يستطيعون ضرباً في الارض يحسبهم الجاهل اغنياء من التعفف تعرفهم بسيماهم لا يسئلون الناس الحافاً... (قرآن ۲ / ۲۷۳ ||). بازایستادن از حرام و از سؤال از مردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خویشتن داری کردن. (دهار). از حرام بازایستادن. (زوزنی) : تعبد و تعفف در دفع شر جوشنی عظیم است. (کلیله و دمنه ||). بقیت شیر که در پستان باشد خوردن. (تاج المصادر بیہقی). باقی شیر که در پستان مانده دوشیدن و خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعفی.

[تَ عَفَّ فُ] (ع مص) پناه آوردن بکسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پنهان گردیدن در پس چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنهان گردیدن وحشی در پس پشته و نظایر آن از ترس سگ و جز آن. (از اقرب الموارد).

تعفن.

[تَ عَفُّ فُ] (ع مص) سخت پوسیدن و تباہ گردیدن رسن. (منتهی الارب). فاسد شدن چنانکه دست بر آن زنند، ریزه و شکسته گردد. (از اقرب الموارد). سخت پوسیده گردیدن چیزی از تری که بدو رسیده بود ||. برگشتن بوی گوشت. (۱) (ناظم الاطباء). گنده شدن و بدبو شدن و مجازاً بمعنی بدبویی. (غیاث اللغات) (آندراج). گند و بوی بد و عفونت و گندیدگی. (ناظم الاطباء). (۱) - رجوع به عفن و تعفن شود.

تعفن کردن.

[تَ عَفُّ فُ كَ دَ] (مص مرکب) گندیده شدن و بوی گند کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعفن شود.

تعفی.

[تَ عَفُّ فُ] (ع مص) از «ع ف و» مدروس شدن. (تاج المصادر بیهقی). کهنه و مضمحل شدن. (از اقرب الموارد ||). ناپدید شدن و نیست گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعفیر.

[تَ] (ع مص) آمیختن گوسپندان سیاه را با گوسپندان سپید سرخی مایل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خاک آلوده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در خاک گردانیدن. (زوزنی). در خاک غلطانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: لمن أذل قد عفر و ارغم. (اقرب الموارد ||). در زیر خاک دفن کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر زمین زدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازداشتن گاهگاه، وحشی ماده شیر را از بچه به اراده فطام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پستان بگل آلوده کردن زن بجهت فطام. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج). پستان بگل آلودن زن به جهت فطام تا کودک از آن بیزار شود. (از اقرب الموارد ||). خشک کردن گوشت را به آفتاب بر ریگ تفسان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سپید کردن و فی الحدیث: ان امرأه شکت الیه ان ما لها لایزکو، فقال ما الوانها فقالت سود، فقال عفری؛ ای استبدلی اغناماً بیضاً فان البرکة فیها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تعفیس.

[تَ] (ع مص) جامه به مازو رنگ کردن. (از اقرب الموارد). رنگ کردن به مازو. (ناظم الاطباء).

تعفیف.

[تَ] (ع مص) خوراندن کسی را بقیه شیر که در پستان مانده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تعفف شود.

تعفیق.

[تَ] (ع مص) بر همدیگر بازگردانیدن گوسپندان را از جانب آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): عفق الغنم بعضها علی بعض؛ ردها عن وجوها. (اقرب الموارد).

تعفیل.

[ت] [ع مص] اصلاح فنج کردن و نسبت نمودن کسی را به سوی آن. (منتهی الارب). اصلاح عفل کردن و نسبت نمودن کسی را به سوی آن. (ناظم الاطباء). رجوع به عفل و رجوع به فنج شود.

تعفین.

[ت] [ع مص] برگردانیدن بو و مزه گوشت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغییر بوی گوشت. (از اقرب الموارد ||). مأخوذ از عربی. تخمیر. (ناظم الاطباء ||). به اصطلاح دواسازی خیساندن دارویی را در شراب و سرکه و الکل و عرق کشمش و جز آن در مدت معین و صاف کردن و در مداوای مرضا بکار بردن. (ناظم الاطباء).

تعفیة.

[تَی] [ع مص] (از «ع ف و») نیک مدروس بکردن. (تاج المصادر بیهقی). مدروس و کهنه کردن باد منزل را. (از اقرب الموارد). || مردن: عفی علیهم الخبال تعفیة؛ مردند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). کشتن مرض بیمار را. (از اقرب الموارد ||). ناپدید کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نیکو گردانیدن بعد فساد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراوان شدن پشم شتر و پوشاندن پس و پشت او را. (از اقرب الموارد).

تعقب.

[تَ عَقَّ قُ] [ع مص] از پی درآمدن و کسی را به گناه وی بگرفتن. (تاج المصادر بیهقی). مؤاخذہ نمودن کسی را بر گناهی که داشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از چیزی پرسیدن. (تاج المصادر بیهقی). دوباره پرسیدن خبر را جهت شک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج ||). پایان رای خود را به سوی تنگی یافتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پایان رای کسی را نیک یافتن. (از اقرب الموارد ||). عورت و شکوخته خواستن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). طلب کردن از کسی عورت یا لغزش او را. (از ناظم الاطباء).

تعقب.

[تَ عَ بٌ] [ع مص] پس کسی آمدن و پیروی او نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعقب کسی کردن. (از اقرب الموارد). پس آمدن و پیروی نمودن. (آنندراج).

تعقد.

[تَ عَقَّ قُ] [ع مص] بسته شدن. (زوزنی). دفرک گردیدن دوشاب و ستبر شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). غلیظ شدن دوشاب. (از اقرب الموارد ||). مانند عقده بنا گشتن قوس قزح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برآمدن نورد زیرین چاه و درآمدن زبرینش در پهنایی و گشادگی چاه ||. سطر شدن و گره بستن ریگ و رشته و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تراکم ریگ ||. مشکل شدن کار ||. استحکام برادری. (از اقرب الموارد).

تعقر.

[تَعَقُّ قُ] (ع مص) پیوسته باریدن باران. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). مکنز شدن پیه شتر ماده در همهء اندام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اکتناز پیه در همهء اندام ناقه. (از اقرب الموارد ||). دراز گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعقف.

[تَعَقُّ قُ] (ع مص) خمیدن و کج گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تعوج و انعطاف. (از اقرب الموارد): تعقف بازگشتن و تشنج (؟) ناخن را گویند و باشد که بطرقد. (ذخیرهء خوارزمشاهی، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تعقفر.

[تَعَفُّ فُ] (ع مص) هلاک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعقل.

[تَعَقُّ قُ] (ع مص) در یکدیگر آوردن انگشتان هر دو دست را تا بر شتر ایستاده سوار شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پای را دوتا کرده بر بن ران یا پیش مقدم زین نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بند آوردن دوا شکم کسی را ||. بستن وظیف و ساق شتر را با هم. (ناظم الاطباء ||). هوش بخود آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فکر نمودن. (غیاث اللغات). درک کردن. (از اقرب الموارد). دریافت و ادراک و تفکر و تفهم. (ناظم الاطباء). قسمتی از ادراک باشد و آن عبارت است از ادراک شیئی در حال تجرد و برهنگی از لواحق مادی و آن را عقل نیز نامند و بعضی علم هم گویند و گاه بر مطلق ادراک اطلاق شود خواه شیء ادراک شده مجرد و خواه مادی باشد... (از کشاف اصطلاحات الفنون): و آلت‌های حفظ و ذکر و تخیل و توهم و تعقل و تذکر و تصور موجود کرد. (سندبادنامه ص ۳۱۵ ||). خردمندی نمودن. (دهار). تکلف عقل. (از اقرب الموارد). و رجوع به عقل شود.

تعقل کردن.

[تَعَقُّ قُ كَدْ] (مص مرکب) فکر کردن در کاری و دریافتن و هوشیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعقل شود.

تعقم.

[تَعَقُّ قُ] (ع مص) چاه کنندن. (تاج المصادر بیهقی ||). شد و آمدن کردن. (تاج المصادر بیهقی). آمد و شد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعقیب.

[ت] (ع مص) زرد شدن میوهء عرفج. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از پی برداشتن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). از پس کسی درآمدن و در پس کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دنبال کردن. (از اقرب الموارد). چیزی را در پس چیزی کردن. (آندراج). تردد و آمد و شد نمودن بکوشش در طلب چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد). واپس نگرستن و متردد شدن در جستجوی چیزی. (آندراج ||). در سال دو بار غزو کردن. (تاج المصادر بیهقی). دو بار در جنگ کفار رفتن در یک سال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوباره کردن کاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بازگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). واگردیدن. (تاج المصادر بیهقی ||). بازگردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). وا گوشه دهان افکندن سخن. (تاج المصادر بیهقی ||). حکم کسی را فسخ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فسخ کردن حکم حاکم پیشین را با حکم دیگری. (از اقرب الموارد ||). بدل چیزی گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آشکار کردن عیب کسی و بیان کردن اغلاط وی. (از اقرب الموارد ||). نشستن بعد نماز جهت دعا و انتظار و درنگی و التفات کردن در آن و منه الحدیث: من عقب فی الصلوٰة فهو فی الصلوٰة و نماز بعد تراویح و قوله تعالی: ولی مدبراً و لم یعقب یا موسی (۱)؛ ای لم یعطف و لم ینتظر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). استثناء: لیس فی صدقته تعقیب؛ ای استثناء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بعد تراویح نافله خواندن. (از اقرب الموارد). نماز بعد تراویح. (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۲۷ / ۱۰.

تعقیب.

[ت] (ع ا) اذکار و اورادی که پس از ادای نماز خوانند. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد شود.

تعقیبات.

[ت] (ع ا) تعقیب های پس از نماز. (ناظم الاطباء). ج تعقیب. رجوع به ماده قبل شود.

تعقیب کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) پی کردن. دنبال کردن مجرم یا متهمی را جهت دادرسی.

تعقید.

[ت] (ع مص) بسته شدن. (دهار). ستر گردانیدن دارو و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). جوشانیدن و سطر کردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). جوشانیدن چیزی تا غلیظ شود. (آندراج). جوشانیدن عسل و رب و جز آن تا غلیظ گردد. (از اقرب الموارد ||). مستحکم کردن پیمان و جز آن. (دهار) (از اقرب الموارد ||). بسیار گره کردن و استوار کردن. (از تاج المصادر بیهقی). بسیار گره کردن. (زوزنی). گره دار ساختن بنا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سوگند بقصد خوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سوگند کردن بی لغو و استثناء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مبهم کردن سخن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پوشیده سخن گفتن چنانکه نیک نتوان یافت. (غیاث اللغات) (آندراج). پیچیده ساختن کلام چنانکه آسانی معنی آن آشکار نگردد. (از تعریفات جرجانی). آن است که دلالت لفظ بر معنی مقصود آشکار نباشد، بخاطر خللی که در نظم عبارتست چنانکه بسبب تقدیم یا تأخیر یا حذف یا اضممار یا جز آن ترتیب الفاظ بر وفق ترتیب معانی نباشد و موجب دشواری فهم مقصود گردد و خللی که در انتقال ذهن بمعنی مقصود بود از جهت ایراد لوازم بعید که محتاج وسایط بسیار بود و قرینه بر مقصود خفی باشد. (تعریفات جرجانی ||). اصطلاح معانی) تأخیر و تقدیم کردن الفاظ بجهت رعایت وزن و آن دو نوع است لفظی و معنوی. اما لفظی نبودن ترتیب لفظی است موافق ترتیب معنی بسبب تقدیم و تأخیر یا حذف آنچه بیاید مثالش قزلباش خان امید گوید: غیر را جایی که من از دیدنش بد میبرم بد نمی آید نمیدانم چرا خوب مرا. مقصود شاعر آن است که هرگاه من دیدن غیر را مکروه

میدانم و بد میبزم معشوق را، دیدنش چرا بد نمی آید لیکن بنابر تقدیم و تأخیر الفاظ ذهن سامع بدریافت معنی آن سریعاً انتقال نمی کنند. شاعری راست: ترسم مجنون خبر ندارد آنگه دارد که سر ندارد. تعقید ظاهر است. مثال دیگر از محسن تأثیر: ای آفتاب دم شب وصل از وفا مزین زنه این ترنج خلا را بما مزین. در مصرع اول تعقید ظاهر است واقع شده ناهم. اما تعقید معنوی آن است که کلام غیر ظاهرالدلالات باشد. بنابراین صعوبت انتقال ذهن به ادراک مضمون از جهت آوردن لوازم بعیده که محتاج بوسایط کثیره باشد با وجود اخفای قرائن مدل مثلاً: من نمی آیم از آن در کوی تو تا توام دید دایم روی تو. از ناآمدن دایم در کوی معشوق دوام بودن خود را در آنجا اراده کرده و این بعیدالفهم است از عبارت اگرچه علمای تازی و پیشوایان عجمی هر دو قسم تعقید را از معایب نوشته اند لیکن در کلام استادان بیشتر واقع میشود چنانکه متبع دیوان خاقانی شروانی میدانند که اکثر اشعار آن معنی یاب معقد واقع شده و از این محسن تأثیر گفته: ز رشکت مهرتابان بس که در دل عقده ها دارد معقد مصرعی از شعر خاقانی است پنداری. و همین سبب است که خان سراج المحققین در بحث وقوع غلط از زبانندان بر این شعر شیخ شیرازی: تو نیکوروش باش تا بدسگال به نقص تو گفتن نیابد مجال. بی محابا حکم به غلط کرده با آنکه تعقید از باب غلط نیست. (از آندراج). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود.

تعقیر.

[ت] [ع مص] نیک خسته کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بریدن چهار دست و پای شتر. (از اقرب الموارد).

تعقیف.

[ت] [ع مص] گوژ گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کژ گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعویج. مأخوذ من العقاف و هو داء بأخذ الشیات فی قوائمها حتی یعوجها. (بحر الجواهر، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تعقیل.

[ت] [ع مص] بسیار عقال بر پای اشتر بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بستن وظیف و ساق شتر را بهم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عاقل گردانیدن کسی را و منسوب کردن او را بسوی عقل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عاقل گردانیدن کسی را ||. بالغ شدن پسر جوان. (از اقرب الموارد ||). بر آوردن مو، غوره را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). غوره بر آوردن تاک. (از اقرب الموارد).

تعقیم.

[ت] [ع مص] نازاینده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نازا گردانیدن خدا کسی را. (از اقرب الموارد ||). خاموش کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به عقیم شود.

تعقیه.

[ت] [ع مص] خوراندن چیزی به بچه نوزاده تا بیرون آورد آنچه در شکم وی باشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تیر به هوا در انداختن. (تاج المصادر بیهقی). انداختن تیر در هوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور بردن مرغ در پریدن. (تاج المصادر بیهقی). بلند پریدن مرغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکب.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) پیش آمدن اندوه بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکس.

[تَ عَ بٌ] (ع مص) بر ہم نشستن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر ہم نشستن بعضی بر بعض دیگر. (از اقرب الموارد ||). تراکم چیزی. (از اقرب الموارد).

تعکش.

[تَ عَ بٌ] (ع مص) درآویختن شاخ با خار درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکز.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) بر چوبدستی آهن دار تکیه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکیه کردن بر عکاز. (از اقرب الموارد). رجوع به عکاز شود.

تعکس.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) به رفتار مار رفتن. (منتهی الارب) (آندراج). به رفتار افعی راه رفتن. (از اقرب الموارد).

تعکش.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) دشوار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراهم آوردن تنده پایهای خود را جهت بافتن تارها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با هم درآمده و درکشیده شده چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیچیده گردیدن موی و بر هم نشستن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکص.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) زفتی نمودن به چیزی بر کسی: تعکص به علی؛ زفتی نمود به آن بر من و نداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکظ.

[تَ عَكْ كُ] (ع مص) پیچیده و دشوار شدن کار و سخت گردیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بازداشتن و مانع شدن. (از اقرب الموارد ||). دشوار گردیدن سفر بر کسی و دور شدنش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خود را در بند داشتن قوم تا فکر و تأمل در کاری نمایند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

|| اجتماع و ازدحام کردن در جایی. (از اقرب الموارد).

تعکف.

[تَ عَكَ كُ] (ع مص) خود را بند کردن و بازداشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اعتکاف. (اقرب الموارد).

تعکن.

[تَ عَيْكُ كُ] (ع مص) باشکنج شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نوردناک گردیدن شکم و توبرتو شدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکب.

[تَ] (ع مص) دود بر آوردن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعکیر.

[تَ] (ع مص) در آمدن دردی به شراب و روغن و شیره و مانند آن ||. تیره گردانیدن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکیز.

[تَ] (ع مص) عُكَازَه در بن نیزه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکیش.

[تَ] (ع مص) کره بر آوردن نان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکرچ نان. (از اقرب الموارد).

تعکیظ.

[تَ] (ع مص) برگردانیدن و بازداشتن از نیاز. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازگردانیدن کسی از حاجت وی. (از اقرب الموارد) ||. بازداشتن حاجت کسی را و بند نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. زیادتی کردن در اندرز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکیف.

[تَ] (ع مص) گوهر به رشته در کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. موی بافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||. بازداشتن قوم. (از اقرب الموارد).

تعکیم.

[ت] [ع مص] نیک فربه شدن. (تاج المصادر بیهقی). فربه شدن شتر چندانکه تو بر تو شود پیه وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعکب.

[ت ی] [ع مص] (از «ع ک و») بر شمشیر و نیزه، پی تر را بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). از «ع ک ی» (مردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعل.

[ت ع] [ع ا] سوزش حلق. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). حرارت و سوزش حلق خشک. (از اقرب الموارد).

تعلمه.

[ت م] [ع ص] نیک دانا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). زیرک نسب دان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نسابه. (اقرب الموارد). و رجوع به تعلمه شود.

تعلث.

[ت ع ی ل] [ع مص] مکر نمودن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحمل. (اقرب الموارد). و رجوع به تحمل شود (||). آویختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعلق. (اقرب الموارد). و رجوع به تعلق شود (||). استوار نا کردن کاری را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلم.

[ت ع ث] [ع مص] درنگی در سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعلاج.

[ت ع ی ل] [ع مص] پیغام بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: ماتعلجت بعلوج صدق؛ ای ماتألك بالوك صدق. (اقرب الموارد). و رجوع به الوک شود (||). فراهم آمدن ریگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). پریشانی گرفتن شتر: تعلاج الابل اصابت من العلجان. (از اقرب الموارد) (||). درشت گردیدن پوست. (ناظم الاطباء).

تعلل.

[ت ع ع] [ع مص] دودله شدن و نرم و فروهشته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تعلل الرجل؛ اضطراب و استرخی. (اقرب الموارد).

تعلق.

[تَ عَيْلٌ ل] (ع مص) چنگ درزدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). در آویختن. (تاج المصادر بیهقی). در آویختن به چیزی و دوست داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیوستگی و دوستی و محبت و دلبستگی و اتصال و ارتباط. (از ناظم الاطباء): در قطع تعلق از بدن راحت هاست از خواب قیاس مرگ میباید کرد. خواجه عبدالله انصاری. چندانکه تعلق آدمی به روزی است، اگر به روزی ده بودی، به مقام از ملائک در گذشتی. (گلستان). تعلق حجابست و بی حاصلی چو پیوندها بگسلی واصلی. سعدی (بوستان). از این تعلق بیهوده تا بمن چه رسد وز آنکه خون دلم ریخت تا به تن چه رسد. سعدی. و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود ||. قرابت و خویشی و انتساب ||. علاقهء تجارتنی و معامله و علاقهء شغلی و علاقهء ملکی ||. عهده و تصرف و ملک و مال و تملک و مالکیت. (ناظم الاطباء ||). به اندک چیزی قناعت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح نحو) نسبت فعل به سوی غیرفاعل. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). (اصطلاح کلام) در اصطلاح متکلمان، نسبتی است، بین عالم و معلوم. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تعلقات.

[تَ عَيْلٌ ل] (ع ا) مأخوذ از تازی، علایق و دلبستگی و ارتباط. (ناظم الاطباء ||). متعلقات و ارتباطات و عقار و تملکات. (ناظم الاطباء). - تعلقات دنیوی؛ علایق دنیوی و دلبستگی به این جهان. (ناظم الاطباء).

تعلقدار.

[تَ عِلٌ ل] (نف مرکب) مالک و خداوند ملک و زمین دار. (ناظم الاطباء).

تعلق داشتن.

[تَ عِلٌ لُت] (مص مرکب) پیوند داشتن. بستگی داشتن علاقه و دلبستگی داشتن. دوستی و محبت داشتن. خواهانی. کشش و پیوستگی: دلی که با سر زلفت تعلق دارد چگونه جمع شود با چنین پریشانی. سعدی. با چو تو روحانی تعلق خاطر هر که ندارد دواب خویش پرست است. سعدی. در آن فرصت مرا به خاتونی تعلق شده بود.... چرا نمیگویی که بر فلان فلان خاتون تعلق دارم و عاشق شده ام؟ (انیس الطالبین بخاری ص ۱۱۹). و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلق کردن.

[تَ عَيْلٌ لُك د] (مص مرکب) پیوستگی. توجه کردن. روی آوردن: ز هست و نیست، خداوند هست و نیست، بری است بدین دو، خلق تعلق کند، نه خالق بار. ناصر خسرو. من به اعتماد تو تعلق به گواهی درخت کردم. (کلله و دمنه). رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلق گرفتن.

[تَ عِلٌ لُك رت] (مص مرکب) اتصال و ارتباط داشتن. پیوستگی داشتن: سعی نکنم در شکست هیچ چیز که بیعت به آن تعلق گرفته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۶). و خدا چنانکه داناست بر آنکه من آن را بگردن گرفته ام داناست بر آنکه من وفا خواهم کرد و به همه آنچه بیعت به آن تعلق گرفته است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۱۷). و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلق گسل.

[تَ عَلُّ لُ كُ سِ / سِ] (نَف مَرَكَب) آنکه به چیزی درنیامیزد. (آنندراج) (بهار عجم). آزاد از علایق دنیوی و بی تعلق و بی علاقه. (ناظم الاطباء): نه تن ز جان تعلق گسل توان پرداخت نه فرصتی که به این مشت گل توان پرداخت. رضی دانش (از آنندراج). و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلقه.

[تَ عَلُّ لُ قَا] (از عربی، ا) خویشی و قرابت و ارتباط و اتصال || مالکیت و تصرف زمین و یا ملک ||. حق زحمت و اجرت. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلقه دار.

[تَ عَلُّ لُ قَا] (نَف مَرَكَب) خداوند ملک و مالک و زمین دار. (ناظم الاطباء). تعلق دار. و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلق یافتن.

[تَ عَلُّ لُ تَا] (مَص مَرَكَب) پیوستگی و اتصال و ارتباط یافتن. تعلق گرفتن. پیوند گرفتن: چون تعلق یافت نان با بوالبشر نان مرده زنده گشت و باخبر. مولوی. و رجوع به تعلق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلل.

[تَ عَلُّ لُ] (ع مَص) مشغول داشتن در کار یا بسنده کردن به آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مشغول شدن به کاری. (آنندراج ||). روزگار گذاشتن و به چیزی بهانه کردن. (تاج المصادر بیهقی). بهانه کردن. (زوزنی) (دهار). علت انگیختن و سبب پرسیدن و معنی تأخیر و بهانه جویی از آن مراد باشد... حجت انگیختن و چون حجت باعث درنگ باشد و تأخیر میشود لهذا مجازاً بمعنی درنگ و تأخیر مستعمل می شود. (غیاث اللغات) (آنندراج). تأخیر و درنگی و دفع الوقت. عذر و بهانه و ایراد و اعتراض. (ناظم الاطباء)... حجت آشکار کردن و تمسک به آن. (از اقرب الموارد): اگر آنچه مثال دادیم و به تعلل و مدافعتی مشغول شده اند ناچار ما را باز باید گشت. تعلل به کار جهان کی رواست که تأخیر را فتنه ها در قفاست. (از خزان بهار کاشف شیرازی ||). بازی کردن با زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیرون آمدن زن از ایام نفاس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). علالت ناقه دوشیدن و آن شیر جمع شده میان روز، بعد از دوشیدن اول است. (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح اطباء اندک اندک خوردن چیزی را. (غیاث اللغات) (آنندراج).

تعلل آوردن.

[تَ عَلُّ لُ وَ دَا] (مَص مَرَكَب) دفع الوقت کردن. بهانه آوردن. روزگار گذراندن: به حکم فرمان... آمدند مگر قلعه الموت و لم سر، که تعلل آوردند و التماس نمودند. (جهانگشای جوینی). و رجوع به تعلل و مادهء بعد شود.

تعلل کردن.

[تَ عَلَّ لُ كَ دَ] (مص مرکب) عذر انگیزختن. بهانه آوردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تأخیر کردن. سستی کردن. و رجوع به تعلل و ماده قبل شود.

تعلیم.

[تَ عَلَّ لُ] (ع مص) بیاموختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آموختن و دانستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از کسی آموختن. (غیاث اللغات) (آندراج). مطاوعهٔ تعلیم است، گویند علمته فتعلم. (از اقرب الموارد): و چون ایام رضاع به آخر رسید در مشقت تعلم و تأدب افتد. (کلیله و دمنه). و چندانکه اندک مایه و قوف افتاد... به رغبتی صادق و حرصی غالب در تعلم آن میکوشیدم. (کلیله و دمنه). و رنج تعلم هرچه فراوانتر تحمل نیفتد در سخن که شرف آدمی بر دیگر جانوران بدانست این منزلت نتوان یافت. (کلیله و دمنه). و رجوع به تعلیم و اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۳۴۴ شود || استوار کردن کار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يقال: تَعَلَّمَ بلفظ الامر بمعنی اعلم و اذا قيل لك اعلم ان زیداً خارج قل علمت و اذا قيل تعلم لاتقل تعلمت و هی من النواسخ قال تعلم شفاء النفس قهر عدوها فبالغ بلطف فی التحیل و المکر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هو فی موضع اعلم و هو مختص بالامر كقوله: تعلم انه لا- طیر الاعلی متطیر و هو الثبور. (اقرب الموارد). و به فتح اول و ثانی و لام مشدد مفتوح در این صورت صیغه امر است بمعنی بیاموز از باب تفاعل. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعلّمه.

[تَ لِمَ] (ع ص) نیک دانا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زیرک نسب دان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تعلّمه. (اقرب الموارد). رجوع به همین کلمه شود.

تعلوط.

[تَ عَ وَ] (ع مص) آویختن و به خود چفسانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلّهُ.

[تَ عَلَّ لَ] (ع ا) آنچه بدان بهانه کنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه از طعام و جز آن که بدان تعلل کنند. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعلل شود ||. (اخ) نام مردی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعلی.

[تَ عَلَّ لَ] (ع مص) بلند شدن به درنگ. (تاج المصادر بیهقی). بلند شدن. (زوزنی). بالا رفتن به آهستگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برآمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاک شدن از نفاس و به شدن از بیماری. (تاج المصادر بیهقی). پاک شدن زن از نفاس. (زوزنی). به سلامت ماندن زن از نفاس. و کذا تعلت عن المرض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خارج شدن زن از نفاس و بیماری و سلامت یافتن. (از اقرب الموارد).

تعلیب.

[ت] [ع مص] بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خراشیدن و نشان نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نشان و اثر گذاشتن در چیزی یا مخدوش ساختن آن. (از اقرب الموارد ||). قبضه شمشیر و مانند آن را به پی گردن شتر بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلیص.

[ت] [ع مص] خورانیدن: ما علسوه؛ ای ما اطعموه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). سخت شدن بیماری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خروش و بانگ کردن مرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلیص.

[ت] [ع مص] درد شکم آوردن. تخمه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلیط.

[ت] [ع مص] گشادن علاط از گردن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). داغ کردن بر گردن شتر. (زوزنی). بسیار داغ کردن بر پهنای گردن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به بدی یاد کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلیف.

[ت] [ع مص] علفه بر آوردن طلع: علف الطلح تعلیفاً، و هذا نادره لانه انما یجىء لهذا افعال. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گره بستن و پاشیده شدن شکوفه طلع. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || علف دادن به ستور. (ناظم الاطباء). علف خورانیدن ستور و جز آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد). - ایام تعلیف؛ هنگام علف دادن. (ناظم الاطباء).

تعلیق.

[ت] [ع مص] درآویختن. (زوزنی) (دهار) (از تاج المصادر بیهقی). درآویختن چیزی را به چیزی و متعلق گردانیدن. يقال: علقه فتعلق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). درآویختن چیزی را بچیزی و بر چیزی، درآویختن و معلق گردانیدن آن. (از اقرب الموارد). آویختن چیزی را. (غیاث اللغات). و بمجاز علاقه و دل بستگی: داده شه را به نام نیک غرور و او ز تعلیق نیکنامی دور. نظامی ||. بند کردن در را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نصب کردن و سوار کردن در بر خانه. (از اقرب الموارد ||). عاشق گردانیدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). دوستی نمودن، يقال: علق فلان امرأه مجهولاً. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). ترک و قطع نکردن کاری را و تعلیق افعال القلوب از آن است. (از اقرب الموارد). || همراه میاره شتر فرستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). انداختن مهار شتر بر گردن آن، برای کسی گویند که از شتر فرود آید و مهار آن را بگردنش افکند. (از اقرب الموارد ||). (ا) نوعی از خط که از رقاع و توقیع برآمده. (منتهی الارب) (آندراج)

(ناظم الاطباء ||). در شواهد زیر بمعنی یادداشت آمده: خواجه [احمد حسن] خلعت ببوشید و به نظاره ایستاده بودم آنچه از معاینه گویم و از تعلیق که دارم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۰). چنان صواب دیدم که بر سر تاریخ مأمونیان شوم چنانکه از استاد ابوریحان تعلیق داشتم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۸۱). و رجوع به تعلیق کردن شود ||. به اصطلاح شعراً تعلیق عبارت است از مرتب کردن حکمی بر ثبوت یا نفی حکم دیگر. حکم اول را جزا و حکم ثانی را شرط گویند و این شش قسم است یکی آنکه ثانی و حکم اول هر دو ممکن باشد عادهً و عقلاً چنانکه: اگر بر رفیقان نباشی شفیق به فرسنگ بگریزد از تو رفیق. دوم آنکه حکم ثانی ممکن و حکم اول مستحیل عادهً و عقلاً: اگر نهیب دهد چرخ واژگون گردد و گر عتاب کند آفتاب خون گردد. سوم آنکه حکم ثانی ممکن و حکم اول مستحیل عادهً و ممکن عقلاً چنانکه: اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را. حافظ. چهارم آنکه هر دو حکم محال عقلاً و عادهً چنانکه: گر چرد در چمن حسن تو زنبور عسل چه عجب گر ز گل شمع بگیرند گلاب. پنجم آنکه حکم اول ممکن و حکم ثانی مستحیل عقلاً و عادهً چنانکه: گر تیغ بارد در کوی آن ماه گردن نیچم الحکم لله. ششم آنکه حکم اول ممکن و حکم ثانی مستحیل عادهً و ممکن عقلاً چنانکه: گر ز آب زندگانی بهره یابم چون خضر روز و شب افتاده باشم همچو سگ در کوی دوست. و باید دانست که حکم اول در لفظ از حکم ثانی مؤخر باشد و حکم ثانی که بعد حرف شرط که گر و چون و غیره واقع شده در لفظ از حکم اول مقدم باشد و گاه برعکس هم آید. (آندراج نقل از رساله عبدالواسع ||). اصطلاح نحو) نزد نحویان باطل ساختن عمل افعال قلوب است لفظاً نه محلاً بخلاف الغا، چه آن ابطال عمل فعل است لفظاً و محلاً. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). نزد محدثان خلاف یک راوی یا بیشتر از اوائل اسناد حدیث. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تعلیق کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) یادداشت کردن: نامه نبشته آمد بر این نسخه که تعلیق کرده آمده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۱). این همه دیدم بر تقویم این سال تعلیق کردم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۲۴). فاضلی از خاندان منصور خاسته بود نام وی مسعود، در حین مذاکره هرچه از این بابت رفتی تعلیق کردی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۰۶). و رجوع به تعلیق شود.

تعلیقه.

[تَ قَ] (ع) دفعه ||. آنچه بر حاشیه کتاب از شرح و نحو آن افزایند. ج، تعالیق. (از اقرب الموارد). چیزی چون حاشیه که برای تکمیل یا توضیح یا تصحیح کتابی نویسند. ج، تعلیقات. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تتمه و حاشیه و فهرست. (ناظم الاطباء ||). در تداول فارسی، نامه. (یادداشت دهخدا). دفتر و مکتوبی که از جانب شخص بزرگی نوشته شده باشد. (ناظم الاطباء). در ایران نوشته پادشاهان را رقم گویند و نوشته امرای عظام مثل و کیل و وزیر و غیره را تعلیقه. (آندراج): خط آمد و کیفیت رخسار تو کم شد تعلیقه معزولی ناز تو رقم شد. زکی ندیم (از آندراج). رجوع به «سازمان صفوی» ص ۲۷۱ و تذکره الملوک شود ||. قسمی سوهان که دو سر دارد سری فتیله ای و سری پهن. (یادداشت دهخدا).

تعلیک.

[تَ] (ع مص) نیک پیراستن مشک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لجادما علكتموها. (اقرب الموارد ||). نیکو خدمت کردن شتران را ||. از مال دست بستن جهت بخل و تصرف نکردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعلیل.

[ت] [ع مص] به چیزی مشغول کردن. (تاج المصادر بیهقی). مشغول کردن کسی را به طعام و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج): فلان یعلل نفسه بتعلئه؛ ای یشغلها و یطعمها. (اقرب الموارد): و او را بر سیل تعلیل به کار رمه خاص فرستاد. (جهانگشای جوینی ||). پیای شراب دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سیراب کردن بعد سیرابی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیای میوه چیدن. (آندراج ||). پیای خوردن آب. (آندراج ||). باربار میوه چیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیای رفتن. (تاج المصادر بیهقی ||). نیکو خدمت کردن شتران را. (از اقرب الموارد ||). بیان علت و سبب. (ناظم الاطباء). سبب نهادن چیزی را. (آندراج). چیزی را علت نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بیان علت چیزی و اثبات کردن بدلیل. (از اقرب الموارد ||). علت زایل کردن. (تاج المصادر بیهقی ||). ذکر وجه اعلال کلمه ||. داخل کردن اعلال در کلمه و این از اصطلاحات صرف است. (از اقرب الموارد ||). انتقال ذهن است از مؤثر به اثر مانند انتقال ذهن از آتش به دود مقابل استدلال که انتقال ذهن است از اثر بمؤثر و گفته اند تعلیل اظهار علت بودن چیزی است خواه علت تامه باشد خواه علت ناقصه و صواب آن است که تعلیل تقریر ثبوت مؤثر است برای اثبات اثر، و استدلال تقریر ثبوت اثر است برای اثبات مؤثر. (از تعریفات جرجانی ||). ذکر علتی است بخاطر نشان دادن این که حکم بموجب این علت مخالف نص است مانند آنچه در قرآن از ابلیس یاد شده است که پس از امر او به سجده آدم گفت: انا خیر منه خلقتی من نار و خلقته من طین (۱). (از تعریفات جرجانی). (۱) - قرآن ۱۲/۷.

تعلیم.

[ت] [ع مص] بیاموختن و بیآگاهانیدن. (تاج المصادر بیهقی). آموزانیدن و بیآگاهانیدن. (دهار). آموزانیدن و آگاه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کسی را چیزی آموختن. (غیاث اللغات) (آندراج). آموختن و تربیت و تأدیب. (ناظم الاطباء): وی دو تدبیر و تعلیم بد کرد که روزگاری در آن باید تا او را در توان یافت و از هر دو خداوند پشیمانست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۹). چون نیاموختی چه دانی گفت که به تعلیم شد جلیل جریر. ناصر خسرو. پس تعلیم دیگران، که اگر به افادت دیگران مشغول شود و در نصب خویش غفلت ورزد همچون چشمه ای باشد که از آب او همگنان را منفعت حاصل می آید و او از آن بی خبر. (کلیله و دمنه). در این تعلیم شد عمر و هنوز ابجد همی خوانم ندانم کی رقوم آموز خواهم شد به دیوانش. خاقانی. کوهکن تعلیم خارا سفتن از فرهاد داشت هرچه کرد از کاوش مژگان شیرین یاد داشت. کلیم (از آندراج). ز سرو خوش خرام او که غافل میتواند شد که دل تعلیم از خود رفتن از رفتار او دارد. صائب (از آندراج). و رجوع به تعلیم در اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۳۴۴ شود ||. نشان لشکریان بر خود بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گذاشتن علامت و نشانی بخاطر شناسائی او. (از اقرب الموارد ||). فارسیان بمعنی لازم نیز آورده اند. (غیاث اللغات) (آندراج). آموختن: گروهی دید گرداگرد یوسف پی تعلیم دین، شاگرد یوسف. جامی (از غیاث اللغات). و رجوع به ترکیبهای این کلمه شود.

تعلیمات.

[ت] [ازع، ا] در فارسی امروز درس و چیزهای آموختنی. (ناظم الاطباء). آموزش: - تعلیمات دینی؛ درس شرعیات و علوم دینی. - تعلیمات عالی؛ آموزش عالی. - تعلیمات متوسطه؛ آموزش متوسطه. تعلیم خانه. [ت ن / ن] [ا مرکب] مدرسه. دبستان. (ناظم الاطباء): در تعلیم خانه «قل ان کنتم تحبون الله» این آموخته. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۳۶).

تعلیم دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) آموزانیدن. بیا گاهانیدن. آموختن چیزی بکسی: تشریف ضربت او ارواح وحشیان را تعلیم شکر دادی هنگام انفصالش. خاقانی. خری را ابلهی تعلیم میداد. (گلستان). نشست و خاست بعاشق که میدهد تعلیم اگر نباشد در بزم آن نگار سپند. صائب (از آندراج). تعلیم ناز چند دھی چشم مست را دل آنقدر ببر که توانی نگاه داشت. اختری یزدی (ایضاً). کاش یک حرف وفا نیز بگوش تو زدی آنکه چندین به تو تعلیم ستمکاری داد. سنجر کاشی (ایضاً).

تعلیم فرما.

[تَفَ] (نف مرکب) تعلیم گر. (آندراج) (ناظم الاطباء). معلم و آموزگار. (آندراج). استاد و معلم. (ناظم الاطباء): بشوخی پای او بوسیدن و قالب تهی کردن کد امین بی ادب تعلیم فرما شد رکابش را. میان ناصرعلی (از آندراج). و رجوع به تعلیم و تعلیم گر شود.

تعلیم کردن.

[تَكَدَ] (مص مرکب) آموزانیدن. آموختن چیزی را به کسی. بیا گاهانیدن: زلف تو کیست که او بیم کند چشم ترا یا کنی تو که کنی بیم کسی را تعلیم. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی). در وزیری نکنی جز همه حرّی تلقین در ندیمی نکنی جز همه رادی تعلیم. فرخی. ترا به روز عطا دادن و به روز و غا سخا کند تعلیم و هنر کند تلقین. فرخی (دیوان ص ۲۹۶). گر تو خواهی که حج کنی پس از این چنین کن که کردم تعلیم. ناصر خسرو. در دبستان نسوا لله کرده ام تعلیم کفر کاولین حرف است لا- مولی لهم بر دفترم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۴۹). خواهی که پنج نوبت الصابری زنی تعلیم کن ز چار خلیفه طریق آن. خاقانی (ایضاً) ص ۳۱۱). مرا تا عشق تو تعلیم کردند دل و جانم به غم تسلیم کردند. نظامی. گهی بر نامرادی بیم کردن گهی مردانگی تعلیم کردن. نظامی. یکی از فضلا تعلیم ملکزاده همی کردی. (گلستان). روز گاری تعلیمش کرد، مؤثر نبود. (گلستان). مرا تعلیم کن پیرانه یک پند. (گلستان). بخردی درش زجر و تعلیم کن به نیک و بدش وعده و بیم کن. (بوستان). و رجوع به تعلیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلیم گر.

[تَگَ] (ص مرکب) تعلیم فرما: مرا خضر تعلیم گر بود دوش به رازی که آمد پذیرای گوش. نظامی (از آندراج). تعلیم گر تو شد که اینجای آتشکده ایست دود پیمای. نظامی. و رجوع به تعلیم و تعلیم فرما و دیگر ترکیبهای تعلیم شود.

تعلیم گرفتن.

[تَگَ رِ تَ] (مص مرکب) فرا گرفتن. آموختن چیزی از کسی: همه شیران بیشه بیم گیرند که مردان از زنان تعلیم گیرند. نظامی. دردمندی از فلک تعلیم می باید گرفت هر سر مه ناخنی بر سینه می باید زدن. صائب (از آندراج). خاکساری نقش پا تعلیم میگیرد ز ما در فن خود گرچه بی قدریم شهرت کرده ایم. کلیم (ایضاً). و رجوع به تعلیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تعلیم نمودن.

[تَ نَ / نَ دَ] (مص مرکب) آموزانیدن. آموختن چیزی به کسی: به هر سالی که دولت می فرودش خرد تعلیم دیگر مینمودش. نظامی. و رجوع به تعلیم و دیگر ترکیب های آن شود.

تعلیم و تربیت.

[تَ مَ تَ یَ] (ا مرکب، ترکیب عطفی) آموزش و پرورش (۱). فنی که آموزانیدن صحیح و متکی بر اسلوبهای علمی و معرفه النفسی بر آن استوار است و هر معلمی برای احراز حرفه خود به فراگرفتن آن نیازمند است و بهمین دلیل یکی از رشته های تحصیلی بزرگ دانشکده ها و دانشگاههای جهان را تشکیل میدهد. (۱) - Pedagogie.

تعلیمی.

[تَ] (ص نسبی) آنچه قابل تعلیم باشد. درخور تعلیم. رجوع به تعلیم شود. - جسم تعلیمی؛ رجوع به همین کلمه شود. - علم تعلیمی یا علم اوسط؛ علم ریاضی که قسمی از علم نظری است.

تعلیمی.

[تَ] (ا) تسمه که بر سر لجام باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). تسمه ای که بر سر لگام بندند. (ناظم الاطباء): ز تعلیمی همیشه بیم دارد ندانم از که این تعلیم دارد. طغرا (از آندراج). ز تعلیمش بخیه چارجل بود نزد فارس خط چارقل. طغرا (ایضاً ||). عصای کوچکی که در دست گیرند. (ناظم الاطباء).

تعلیمی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب است به تعلیم که جمعی از فرقه معروف به باطنی و اسماعیلی میباشند. اینان قائل به تعلم از امام معصوم هستند. چون که غیر امام را مصون از خطا نمیدانند. (از انساب سمعانی). - - تعلیمیان؛ اسماعیلیان: و تعلیمیان گویند که طریق معرفت صانع و ذات و صفات وی را اشکالات بسیار است و ادله متعارض و عقول در آن متحیر و عاجز، پس اولیتر آن باشد که از قول صادق طلبند. (از کلیات حکیم عمر خیام، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تعلیمیان.

[تَ] (اخ) رجوع به ماده قبل و کتاب نقض ص ۶۸ شود.

تعلیمیه.

[تَ یَ] (اخ) رجوع به تعلیمی و خاندان نوبختی چ اقبال ص ۵۵ و ۲۵۲ و غزالی نامه ص ۳۲۶ و اسماعیلیه و باطنیه و ملاحده و سبویه و هفت امامیان شود.

تعلیه.

[تَ یَ] (ع مص) بلند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بلند گردانیدن. (زوزنی). بلند و بزرگ ساختن || برآمدن بر چیزی ||.

فرود آوردن بار از ستور ||. سرنامه نوشتن کتاب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و يقال: علیت الحبل؛ ای رفعتہ الی وضعه من البکرۃ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعمج.

[تَ عَمَّ مٌ] (ع مص) بر خویشتن پیچیدن. (تاج المصادر بیهقی). پیچیدن. (زوزنی). پیچ پیچان رفتن. يقال: تعمجت الحیة؛ ای تلوت فی مرها؛ پیچید آن مار. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پیچ پیچان رفتن مار و سیل. (از اقرب الموارد): تعمجت فیہ اعناق السیوف. (اقرب الموارد).

تعمد.

[تَ عَمَّ مٌ] (ع مص) قصد چیزی کردن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). آهنگ کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به قصد کاری کردن. (آندراج). بعمد کردن. (المنجد). کاری از روی قصد و اراده و از روی غرض کردن. (ناظم الاطباء).

تعمداً.

[تَ عَمَّ مٌ دَنْ] (ق) دیده و دانسته و از روی قصد و بقصد و با اراده. (ناظم الاطباء). قاصداً. عامداً. متعمداً. عالمماً.

تعمق.

[تَ عَمَّ مٌ] (ع مص) دور در شدن. (تاج المصادر بیهقی). دور در شدن در چیزی. (زوزنی). دور اندیشیدن در سخن و در کار و به مغ سخن رسیدن. يقال: تعمق فی الکلام؛ ای تنطع و کذا تعمق فی لباسه اذا تنوق و استقصی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). غور کردن و به کنه چیزی رسیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). تنطع در سخن. (از اقرب الموارد). غوررسی و دوراندیشی و فراست و زیرکی. (ناظم الاطباء). ژرف اندیشی. ژرف بینی. ژرف نگری. به ژرفی دیدن در.... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تعمل.

[تَ عَمَّ مٌ] (ع مص) رنج بردن در کار. (تاج المصادر بیهقی). سختی کشیدن جهت کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عنایت و کوشش کردن در برآوردن حاجت مردم. (از اقرب الموارد ||). کاری گرفتن از خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از خود کاری گرفتن. (آندراج).

تعمم.

[تَ عَمَّ مٌ] (ع مص) عمامه در سر بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عمامه بر سر بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عمامه پوشیدن و پیچیدن آن بر سر. (از اقرب الموارد ||). عم خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تعممته النساء؛ ای دعوتہ عمماً. (منتهی الارب).

تعمی.

[تَ عَمَّ مِی] (ع مص) کور گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پنهان ساختن معنی بیت و معما در شعر از این است. (از اقرب الموارد).

تعمیت.

[ت] (ع مص) باغنده ساختن پشم و صوف را بهر رشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعمید.

[ت] (ع مص) بخاک و جز آن بازداشتن توجه را چندان که به یک جا گرد آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
 || غسل دادن کودک به آب «معمودیه». (از اقرب الموارد). غسلی مر ترسایان را که کودکان را در آب معمودانی فرورده غسل دهند و آن را بمنزله ختنه میدانند و میگویند کودکان را پاک میگرداند. (ناظم الاطباء). یکی از قواعد مقدسه دینیه است که قبل از ظهور مسیح معروف بود و آن جناب آن را از جمله فرایض کلیسا قرار داد. (قاموس کتاب مقدس). و رجوع به تعمید برای اموات و (تعمید) یحیی تعمیددهنده در همین کتاب شود.

تعمیر.

[ت] (ع مص) زندگانی دادن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). زندگانی دراز دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لعمری لئن عمرتم السجن خالداً؛ ای ادمتم سجنه کانهم جعلوا خالداً للسجن عمری. (اقرب الموارد ||). تا دیر داشتن کسی را خدای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باقی گذاشتن کسی را خدای. (از اقرب الموارد ||). به بقای دراز موصوف کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به عمر دراز متصف گشتن یا کردن. (آندراج ||). بقای دراز خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عمر دراز خواستن. (آندراج). و تقول: اعمرک الله ان تفعل تحلفه بالله و تسئل الله بطول عمره. (منتهی الارب ||). اندازه کردن برای نفس خود حدی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقدیر کردن مقدار محدودی از عمر برای نفس خود. (از اقرب الموارد ||). به عمری دادن کسی را چیزی ||. عمرك الله کذا اصله عمر تک الله تعمیراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نیکو بافتن و نیکو رسیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). نیکو بافتن جامه و نیکو رشتن. (ناظم الاطباء ||). سوگند دادن کسی را ||. تعمیر المسجد؛ ذکر کردن خدای در مسجد و درس دادن علم را در آن و بازداشتن خود را از کلام دنیا ||. پاک داشتن و روشن کردن بچراغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). معمور داشتن خدای به جای کسی را: عمر الله بک منزلک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مرمت کردن شکسته را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مرمت بنای شکسته. (ناظم الاطباء). آباد ساختن، با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). تعمیر که معمولاً بمعنی اصلاح و درست کردن استعمال میشود در اصل بمعنی طول عمر دادن است و برای اصلاح در زبان عربی ترمیم و مرمت بر وزن مذمت را بکار میبرند. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲).

تعمیر کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) بنای شکسته یا جز آن را مرمت کردن: ویرانه را چه فرش به از نور آفتاب تعمیر دل بساغر چون آفتاب کن. صائب (از آندراج). خضر وقتی گو که تعمیر خراب ما کند زان که گنجی هست پنهان در ته دیوار ما. نظیری (ایضاً). و رجوع

به تعمیر و مادهء بعد شود.

تعمیر گاه.

[ت] (ا مرکب) محل مرمت. جایی که اشیاء شکسته چون ماشین و جز آن را که دارای نقصی شوند، اصلاح و مرمت نمایند: تعمیر گاه اتومبیل.

تعمیش.

[ت] (ع مص) فربه گردانیدن و بحال نمودن جسم بیمار را ||. بقصد در کاری غفلت نمودن ||. اصلاح و دور کردن عمش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعمیق.

[ت] (ع مص) ژرف کردن. (تاج المصادر بیهقی). ژرف گردانیدن. (زوزنی). مغاک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آندراج ||). به استقصا نگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دور اندیشیدن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دور اندیشیدن در کاری و غور کردن. (غیاث اللغات) (آندراج): عمق النظر فی الامور؛ بالغ. (اقرب الموارد).

تعمیل.

[ت] (ع مص) مزد کارکن دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مزد کاری دادن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). امارت دادن کسی را و مستولی گردانیدن بر قومی. يقال: عمل فلان علیهم (مجهولاً). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تعمیم.

[ت] (ع مص) مهتر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). عمامه پوشانیدن. (دهار) (آندراج). عمامه پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی). عمامه پوشانیدن و عمامه بسر بستن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: عمم الرجل (مجهولاً)؛ ای سود لان العمائم تیجان العرب کما قیل فی العجم توج و کذا عمم رأسه؛ ای الفت علیه عمامة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کف بر آوردن شیر. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشبیهاً بالعمامة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). همه را فرارسیدن. (تاج المصادر بیهقی). همه را فرارسیدن. (زوزنی). همه را رسانیدن. (دهار). همه را فرارسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضد تخصیص. (از اقرب الموارد). عام و شامل گردانیدن چیزی را. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعمین.

[ت] (ع مص) بمعنی اعمان. به عمان روی آوردن و یا داخل شدن در عمان و ثابت شدن بجایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعمیه.

[تَیْ] (ع مص) پوشیده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پوشانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پوشیدن: عمی معنی البیت تعمیه؛ پوشید آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پوشیدن چیزی را و بمعنی معما گفتن... مجاز است. (غیاث اللغات) (آندراج). پوشیدن معنی بیت را و معما در شعر از آنست. (از اقرب الموارد ||). کور کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کور ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کور گردانیدن. (از اقرب الموارد). نابینا کردن. (غیاث اللغات): کسانی که با اسماعیل انتساب میکردند، گفتند اسماعیل نمرده بود و اظهار مرگ او کردند تعمیه مردم را. (جهانگشای جوینی).

تعمیه.

[تَ] (ع مص) بناحق ستم کردن بر کسی و دشمنی و سختی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعمیه کردن.

[تَیْ كَ دَ] (مص مرکب) ایراد کردن سخن خواه نظم باشد و یا نثر بطور معما. (ناظم الاطباء). و رجوع به تعمیه شود.

تعمیه گفتن.

[تَیْ كُتَ] (مص مرکب) معما گفتن. (ناظم الاطباء). کلام مشکل و پیچیده گفتن. گفتن کلامی که معانی آن پوشیده و ناصریح باشد. و رجوع به تعمیه و ماده قبل شود.

تعناک.

[تَ] (اخ) (ریگزار...) صحیفه یوشع ۱۲:۲۱ و ۲۱:۲۵. یکی از شهرهای منسی است که اصلاً مال یساکار بود و پس از آن به منسی و بعد از آن به لاویان انتقال یافت و صحیفه یوشع ۱۷:۱۱ سفر داوران ۱:۲۷ و در ضمن مکانهایی بود که معاش سلیمان ملک از آنها مهیا شود (۱) و دور نیست که همان عاتیر باشد اول تواریخ ایام ۶:۷۰. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - ظ: می شد.

تعنت.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) اذیت رسانیدن کسی را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خواستن لغزش و مشقت کسی ||. تعنت در سؤال؛ پرسیدن بجهت تلبیس بر وی. (از اقرب الموارد ||). عیب جویی از کسی و بدگویی. (ناظم الاطباء). عیب کسی جستن و بدگویی. (غیاث اللغات). خطا و سهو بر کسی جستن. (آندراج). ذلت جستن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار): و دیگر از تعنت و متکبری خالی باشد زیرا که اصل نماز بر تواضع نهاده اند. (منتخب قابوسنامه ص ۱۷). بقالی را درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود در واسط، و هر روز مطالبه کردی و سخنها باخشونت گفتی و اصحاب از تعنت او خسته خاطر همی بودند. (گلستان). باری زبان تعنت دراز کرد و همی گفت تو آن نیستی که پدر من ترا از فرنگ باز خرید. (گلستان). رها نمی کند این نظم چون زره درهم که خصم تیغ تعنت بر آورد ز نیام. سعدی.

تعنت زدن.

[تَ عَنُّ نٌ زَادٌ] (مص مرکب) طعنه زدن. سرزنش کردن. تعنت کردن: برو زین سپس گو سر خویش گیر تعنت مزن، جای دیگر بمیر. (بوستان). و رجوع به تعنت و تعنت کردن شود.

تعنت کردن.

[تَ عَنُّ نٌ كَادٌ] (مص مرکب) سرزنش کردن. بدگویی کردن. ملامت کردن. عیب جویی از کسی کردن: گرفتم که خود هستی از عیب پاک تعنت مکن بر من عیناک. (بوستان). تعنت کنندش گر اندک خور است که مالش مگر روزی دیگر است. (بوستان). اگر هزار تعنت کنی و طعنه زنی من این طریق محبت ز دست نگذارم. سعدی. کجایی ای که تعنت کنی و طعنه زنی تو در کناری و ما او فتاده در غرقاب. سعدی.

تعند.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) عناد کردن و ستیزه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تعنز.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) اجتناب از مردم و دوری گزیدن از آنان. (از اقرب الموارد).

تعش.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) جمع کردن از تمام وجه. (از اقرب الموارد).

تعنف.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) سرزنش کردن و درشتی و ستم نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج): باز نشانی فرست تا برساند باقی آن خط بمن بغیر تعنف. سوزنی.

تعنفس.

[تَ عَ فٌ] (ع مص) لافزنی و سبکی و بزرگ منشی و گردنکشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعنق.

[تَ عَنُّ نٌ] (ع مص) در سوراخ خود در آمدن کلا-کמוש. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داخل شدن خرگوش در لانه خود. (از اقرب الموارد ||). سر و گردن در سوراخ در آوردن خرگوش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست در گردن همدیگری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعنقس.

[تَ عَ قٌ] (ع مص) در پیچیدن و سختی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعنگ.

[تَ عَنُّنٌ] (ع مص) بسته گردیدن ریگ و بلند شدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعقد و ارتفاع ریگ بحدی که راهی در آن نباشد. (از اقرب الموارد).

تعنگ.

[اخ] (در نزدیکی مجدو بود که بسیار از اوقات با مجدو ذکر میشود و چهار میل به لجون و ۱۲ میل به ناصره و ۴۸ میل به قدس مانده واقع بود. (قاموس کتاب مقدس).

تعنگث.

[تَ عَ كُ] (ع مص) فراهم آمدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعنگش.

[تَ عَ كُ] (ع مص) در هم پیچیدن موی و بر هم نشستن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعنوق.

[ت] (ع ا) زمین آسان و نرم. ج، تعانق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعنی.

[تَ عَنُّ نِي] (ع مص) رنجانیدن و رنجور شدن. (تاج المصادر بیهقی). رنج بردن. (زوزنی). رنج کشیدن و رنجانیدن لازم و متعدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رنج دیدن مرد. (از اقرب الموارد ||). منازعت نمودن ||. رنج دیدن جهت دیگری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به عنیه آلوده شدن شتر گرگین و منه الحدیث الشعبی: لئن اتعنی بعنیه، احب الی من اقول فی مسئلة برأیی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعنیت.

[ت] (ع مص) خوشه برآوردن انگور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بانگور شدن مو. (از اقرب الموارد).

تعنیت.

[ت] (ع مص) گران نمودن و در گردن کسی انداختن کاری دشوار که ادایش نتواند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اصطلاح فقه (تعنیت شهود؛ مشقات و تکالیف سنگین بر شهود تحمیل کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). || برخوردارن چیزی بر استخوان تازه جوش خورده و بار دیگر شکستن آن. (از اقرب الموارد).

تعنیس.

[ت] [ع مص] دیر ماندن دختر در خانه بی شوی. يقال: عنست الجاریه و کذا عنست (مجهولاً)؛ ای طال مکثها فی اهلها بعد ادراکها حتی خرجت من عداد الابدکار و لم تتزوج بعد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نادادن نکاح دختر را و دیر داشتن در خانه بعد رسیدگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تعنیف.

[ت] [ع مص] درشت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درشتی کردن. (آندراج). نرمی نکردن با کسی. (از اقرب الموارد ||). سرزنش کردن. (تاج المصادر بیهقی). ملامت نمودن. (زوزنی). سرزنش و ملامت نمودن به درشتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به عنف و شدت و عتاب کسی را سرزنش کردن. (از اقرب الموارد). سرزنش نمودن. (آندراج): با من خطاب و عتاب و تشدید و تعنیف فرماید. (سندبادنامه ص ۱۰۸).

تعنیق.

[ت] [ع مص] بر زمین بلند و درشت رفتن و برآمدن بر آن ||. بلند برآمدن سرین ||. بالیدن شکوفه خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نزدیک رطب شدن رسیدن غوره از قمع آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نومید کردن کسی را و بگردن کسی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و منه قوله صلی الله علیه و سلم، لام سلمة رضی الله عنها ماکان ینبغی لک ان تعنقها؛ ای تأخذی بعنقها و تعصریها (۱) و تخیبها من عنقه خیبه و روی تعنکیها (من تعنیک و هو المشقة و التعنیف) و لو روی بالفاء لکان وجهاً. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). (۱) - در اقرب الموارد: و تعصری بها.

تعنیم.

[ت] [ع مص] خضاب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد).

تعنین.

[ت] [ع مص] عنوان کردن کتاب را. (تاج المصادر بیهقی). عنوان کتاب نوشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || عنان کردن لگام را. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). عنان ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قاضی بر کسی حکم نامردی کردن یا با افسون نامرد شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عاجز شدن مرد از نزدیکی. (زوزنی ||). امص) نامردی. (منتهی الارب). تعنینه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). نامردی و عدم میل به زن. (ناظم الاطباء). عنین. (از اقرب الموارد).

تعنینه.

[ت] [ع] نامردی. (منتهی الارب). تعنین. عَنَانَةٌ. عَنِین. عَنِینَةٌ. عَنِینَةٌ. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعنین شود.

تعنیه.

[تَی] (ع مص) (از «ع ن و») واداشتن. (تاج المصادر بیهقی). بندی کردن و بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حبس کردن. (از اقرب الموارد ||). طلا کردن به بول. (تاج المصادر بیهقی). طلا نمودن اشتر گرگین را به کمیز سرگین آمیخته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رنجانیدن. (تاج المصادر بیهقی ||). رنجانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از «ع ن ی») رنجانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رنج و اذیت رسانیدن و غمگین ساختن کسی را. (از اقرب الموارد ||). تکلیف کردن چیزی بر کسی که بر وی سخت و شاق باشد. (از اقرب الموارد ||). سرنامه نوشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بقولون عنیت الکتاب تعنیہ فیبدلون من احدی النونات یاء. (اقرب الموارد در ذیل تعین الکتاب ||). نشان کردن کتاب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مشاجره و مناظرت کردن با کسی. (از اقرب الموارد ||). عنیہ آلودن شتر گرگین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تیمار کردن مال را. (از اقرب الموارد).

تعنیہ.

[تَی] (ع ا) مخلوطی از پشکل شتر و کمیز آن که بدان شتران گرگین را طلا میکنند و عنیہ نیز گویند. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به عنیہ شود.

تعوث.

[تَ عَوْ] (ع مص) سرگشته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحیر. (اقرب الموارد).

تعوج.

[تَ عَوْ] (ع مص) کژ شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کج گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعوج چوب و مانند آن؛ خلاف اعتدال آن. (از اقرب الموارد ||). انعطاف ناقه. (از اقرب الموارد).

تعود.

[تَ عَوْ] (ع مص) خو کردن. (تاج المصادر بیهقی). عادت کردن. (زوزنی) خوی گرفتن. (دهار). عادت کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). عادت گرفتن و خوگر شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). خصمانگی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). عیادت کردن بیمار را. (از اقرب الموارد).

تعوذ.

[تَ عَوْ] (ع مص) اندخسیدن. (منتهی الارب). اندخسیدن و پناه دادن و پناه گرفتن. (ناظم الاطباء). پناه گرفتن و اعوذ بالله گفتن و اندخسیدن. (آندراج). اعتصام و پناه گرفتن به چیزی. (از اقرب الموارد). بازداشت خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تعور.

[تَ عَوْ] (ع مص) عاریت گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عاریت خواستن. (از اقرب الموارد ||). همدیگر به نوبت گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرسوده شدن کتاب. (از اقرب الموارد).

تعوض.

[تَ عَوْ وَ] (ع مص) عوض فاستدن. (تاج المصادر بیهقی). عوض گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعوط.

[تَ عَوْ وَ] (ع مص) دراز گردن شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سالها باردار نگردیدن شتر ماده بی آنکه نازاینده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعوف.

[تَ عَوْ وَ] (ع مص) شب در پی شکار گردیدن دد و شکار کردن وی در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شب گردیدن و شکار افکندن شیر. (از اقرب الموارد).

تعوق.

[تَ عَوْ وَ] (ع مص) بازایستادن از نیاز و حاجت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازایستادن. (از اقرب الموارد ||). مشغول شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بازگردانیدن کسی را از اراده ای که داشت و بازداشتن وی را از آن. (از اقرب الموارد).

تعویث.

[تَع] (ع مص) بازداشتن و بر تأخیر و درنگ داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بازداشتن کسی را. (از اقرب الموارد ||). برگردانیدن کسی را از کار چندانکه سرگشته گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعویج.

[تَع] (ع مص) گوژ کردن. (زوزنی). کژ کردن. (دهار). کژ گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کج کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). به عاج ترکیب دادن چیزی را و مرصع ساختن به آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعوید.

[تَع] (ع مص) خوی فا کردن کسی را و یاد شدن. (تاج المصادر بیهقی). خوی فا کردن کسی را. (زوزنی). عادت کنانیدن به چیزی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از دهار ||). طعام عُوَادَه خوردن ||. کلانسال گردیدن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اغوا کردن و خو دادن مردم را به ستم کردن بر کسی. (از اقرب الموارد).

تعویذ.

[تَع] (ع مص) بازداشتن خواستن کسی را. (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اعاده: اعاده و اعواذ؛ دعا کرد وی را به محافظت و قال له اعیذك بالله و رقاہ. يُقال: تعوذ بالله و استعاذ فاعاذه و عوذه. (از اقرب الموارد ||). ملتجی گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء). پناه دادن و در پناه آوردن. (غیاث اللغات) (آندراج). پناه بردن. (قاموس کتاب مقدس ||). حرز آویختن کسی را. (از اقرب الموارد).

تعویذ.

[تَع] (ع ا) آنچه از عزائم و آیات قرآنی و جز آن نوشته جهت حصول مقصد و دفع بلاها با خود دارند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مجازاً بمعنی آنچه از ادعیه یا اعداد اسمای الهی نوشته در گلو و بازو بندند بجهت پناه دادن از بلیات. (غیاث اللغات) (آندراج). حرز. (مهدب الاسماء). رقیه. ج، تعاویذ. و منه: و قمرها کتعویذ من لجین. (اقرب الموارد). تا به حال در افریقا و مغرب زمین مستعمل است. در زمان قدیم همچون گوشواره و گردن بند و سنگهای گرانبهایی که دارای علامات و قوه موهومات بود استعمال میشد. (قاموس کتاب مقدس). عوذة. معاذة. تَوْلَة یا تَوْلَة. (منتهی الارب). دعاهایی که جهت دفع بلا در گلو و بازو بندند و کماهه و پنم و هر چیزی که جهت دفع چشم زخم و دفع بلا بر بازو بندند و یا بر گردن آویزند. (ناظم الاطباء): و قباش [اریارق] باز کردند زهر یافتند در بر قبای و تعویذها، همه از وی جدا کردند و بیرون گرفتند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۲۹). بر دل از زهد یکی نادر تعویذ نویس تا نیایدش ازین دیو فریبده نهیب. ناصر خسرو. تعویذ وفا بیفکن (۱) از گردن ورنه به جفا گلوت بفشارد. ناصر خسرو. این مالها و خراجها نمی باید که... و قفل ابلیس و تعویذ سگ... رسد. (کتاب النقض ص ۴۷۴). چون روی پری بینی و آن سلسله زلف تعویذ خرد گم کنی و سلسله خایی. خاقانی. رایش چو دست موسوی در ملک برهانی قوی دادش چو باد عیسوی تعویذ انصار آمده. خاقانی. خاک پای تو چو تسبیح به رخ درمالم خط دست تو چو تعویذ به بر درگیرم. خاقانی. زنجیر همی بزم، تعویذ همی سوزم دیوانه چنین خواهد این یار که من دارم. خاقانی. بر شکل زاهدی ای تعویذها در گردن افکنند. (سندبادنامه ص ۱۹۱). تعویذ میان همنشینان در خورد کنار نازنینان. نظامی. مثالم داد کاین توییغ شاهست همت شحنه همت تعویذ راهست. نظامی. گر اندیشه داری ز دشمن گزند به تعویذ احسان زبانش ببند. (بوستان). ای دوست دست حافظ تعویذ چشم زخم است یارب بینم آن را در گردنت حمایل. حافظ. (۱) - ن ل: برون کن.

تعویذ آسمان.

[تَع] (اِخ) کنایه از جوزا است و آن برج سوم است از جمله دوازده برج فلک. (برهان). برج جوزا. (ناظم الاطباء).

تعویذ سیمین.

[تَع] (ذ) (ترکیب وصفی، مرکب) ستاره ها. (ناظم الاطباء).

تعویذ کردن.

[تَع] (ک د) (مص مرکب) دعای دفع بلا- کردن. حرز بستن. محفوظ کردن. در پناه قرار دادن. دعای دفع بلا- قرار دادن: از این دیو تعویذ کن خویشان را سخنهای صاحب جزیره خراسان. ناصر خسرو. تعویذ کند گیتی هر نامه که آن را محمود براهیم بود بر سر عنوان. مسعود سعد. از زعفران روی من و مشک زلف دوست تعویذ کرده ام، ز من آن دیو از این گریخت. خاقانی. و رجوع به تعویذ شود.

تعویذ.

[تَع] (ع مص) یک چشم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). یک چشم گردانیدن فلان را. (از اقرب الموارد). کور کردن چشم کسی. (زوزنی ||). اندازه کردن پیمانه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیش آوردن گوسپند را جهت آزمندی آن نر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): عور الراعی الغنم؛ عرضها للضیاع و التلف. (اقرب الموارد ||). دروغ گفتن و بازگشتن از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازداشتن و برگردانیدن، يقال: عوره عن فلان؛ ای کذب عنه. و عورته عن الامر؛ ای صرفته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). آب نخوراندن کسی که آب از تو خواهد. (از اقرب الموارد ||). بیناشتن چشمه. (زوزنی). آگندن چشمه و مانند آن، يقال: عورت الرکیه؛ یعنی آگندم چشمه های آن را چندان که خشک شد آب او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). با خاک پر کردن چشمه تا آنجا که آب خشک گردد. (از اقرب الموارد).

تعویض.

[تَع] (ع مص) سخن و بیت دشوار معنی آوردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعویض.

[تَع] (ع مص) عوض دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عوض کردن. (آندراج). بدل دادن. (از اقرب الموارد): عوضته من هبته خيراً. (اقرب الموارد): و احسن امیر المؤمنین انتقاله الی دارالقرار لعلمه بتعویض الله... تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۰).

تعویض کردن.

[تَع كَ دَ] (مص مرکب) بدل کردن. تبدیل کردن. تغییر دادن. تاخت زدن. و رجوع به ماده قبل شود.

تعویق.

[تَع] (ع مص) بازداشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بر درنگ داشتن و بازداشتن و مشغول کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بازداشتن و در بند کردن و در کتابی نوشته که تعویق منع ساختن و بازداشتن و در درنگ افکندن، مشتق از عوق بالفتح که بمعنی بازداشتن است. (غیاث اللغات) (آندراج). درنگی و تأخیر و توقف و منع. (ناظم الاطباء): سلطان از جهت وفات پدر و تشویق حال غزنه از آن مهم بازماند و به غزنه رفت و آن مراد در تعویق افتاد. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۲۱۶).

تعویق.

[تَع] (اخ) دهی از دهستان کوهستان بخش داراب شهرستان فسا محصول آن توتون، گل سرخ، بادام، گردو و انجیر. دارای ۲۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تعویل.

[تَع] (ع مص) به آواز گریستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به آواز بلند گریستن و آواز زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یاری خواستن از کسی و کذا عول به عوله یق عول علی ما شئت (به صیغہ امر)؛ ای استعن به کانه یقول احمل علی ما شئت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نازیدن ||. بار نهادن بر کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ظلّه ساختن از بهر باران. (تاج المصادر بیهقی). باران گریز ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ساختن سایبان تا از باران بدو پناه آورند. (آندراج). عالّه ساختن. (از اقرب الموارد ||). اعتماد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اعتماد کردن و تکیه نمودن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و تعویل و اعتماد که بر حسن عهد و کمال محبت و.... در هواخواهی و مروت باطل گردد. (سندبادنامه ص ۷۲).

تعویم.

[تَع] (ع مص) دسته دسته نهادن کشت دروده را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سال بر شدن خرمابن و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعوین.

[تَع] (ع مص) یاری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). میانه سال شدن زن، يقال: عونت المرأة؛ ای صارت عواناً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). کدبانو شدن زن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). باربار جستن خر، بر ماده خر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در بهره دیگری درآمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعویه.

[تَع] (ع مص) (از «ع وی») خم دادن و پیچیدن حلقهء بینی شتر و کمان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رسن تافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دروغ داشتن سخن کسی را و رد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعویه.

[تَع] (ع مص) خداوند شتر و کشت آفت رسیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تعریس. (تاج المصادر بیهقی). به آخر شب فرود آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعریس قوم و کم خفتن آنان. (از اقرب الموارد ||). بجایی بند گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). احتباس کسی در جایی. (از اقرب الموارد ||). خرکره را به لفظ عوه عوه خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آفت رسیدن بکسی. (از اقرب الموارد).

تَع.

[تَع] (ع مص) تَع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). سست شدن و فروهشتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). قی کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به تع شود.

تعهد.

[تَعَهُ] (ع مص) عهد نو کردن. (زوزنی). تازه کردن پیمان. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دیدار تازه کردن. (تاج المصادر بیهقی). تازه کردن چیزی. (آندراج ||). سرانجام کار کسی به ذمه خود گرفتن و ضامنی کردن. (غیاث اللغات) (انجمن آرا). شرط و عهد و پیمان و قرارداد و معاهده و ضمانت و کفالت و اجاره. (ناظم الاطباء ||). نگاه داشتن چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). نگاه داشتن چیزی و تیمار داشتن. (دهار) (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفقد و تحفظ. (اقرب الموارد). نگاهداری. پرستاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و تذکره که با تو فرستاده آمده است تودد و تعهد را سبکی آن بازنمایی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۰). از تو بودی همه تعهد من گاه محنت به حصنهای حصین. مسعودسعد. بازرگان مزدوری گرفت و از برای تعهد او [شتر به] نصب کرد. (کلیله و دمنه). و او در ابواب تفقد و تعهد، ایشان را انواع تکلف و تنوق واجب داشتی. (کلیله و دمنه). هر که از کسب و حرفت اعراض نماید، نه اسباب معیشت خویش تواند ساخت و نه دیگران را در تعهد تواند داشت. (کلیله و دمنه). اما اگر جوانی بود که طبع راست دارد، اگرچه شعرش نیک نباشد امید بود که نیک شود و در شریعت آزادگی تربیت او واجب باشد و تعهد او فریضه و تفقد او لازم. (چهارمقاله عروضی چ دکتر محمد معین چ زوار ص ۴۸). زنده ماند از تعهد چو منی نام او بالعشی و الابرکار. خاقانی. ابوابراهیم چادر کنیزکی که به تعهد و تفقد ایشان قیام مینمود در سر کشید و در خفارت آن زی از مجلس خویش بیرون گریخت. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۲۱۹). چون ابوعلی به بخارا رسید در تعهد و تفقد و اجلال و اکرام قدر او مبالغه رفت. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۱۶). راه اولاد و احفاد او باز دادند تا به تعهد او قیام مینمودند. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۶۰ ||). تعهد ضیعتی و هو افصح من قولک تعاهدته لان التعاهد انما یکون بین اثین و فلان ینعهده صرْع؛ ای یجدده. (منتھی الارب). زمین و آب را رسیدگی و اصلاح کردن. فارابی گوید تعهد فصیح تر از تعاهد است زیرا مصدر تفاعل جز بین اثین واقع نگردد. (از اقرب الموارد).

تعهدار.

[تَعَهُ] (نف مرکب) اجاره دار و دارنده شرط و عهد. (ناظم الاطباء).

تعهد کردن.

[تَعَهُ] (مص مرکب) به گردن گرفتن شرط و پیمانی. خود را ملزم ساختن به عملی یا پرداخت چیزی. تضمین عهد و میثاقی. پذیرفتاری ||. پرستاری کردن. نگاهداری کردن. تیمارداری کردن. نواختن: سپاه را بنگریست و ایشان را روزی ها داد و صلت بخشید و آتش خانه ها را تعهد کرد. (بلعمی ترجمه تاریخ طبری). نامه ها رسید که سلیمانی رسید به شبورقان و از ری تا آنجا ولأه و عمال و گماشتگان سلطان سخت نیکو تعهد کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۸). پس همچنین از موجب خرد بر فرزند واجب است سبب بودن خود را حرمت داشتن و تعهد کردن. (منتخب قابوسنامه ص ۲۵). و استاد فصاد آن است که پس از آنکه رگها را شناخته باشد مبضع را نکو باید داشت و آن را هر روزی از پس هر فصدی تعهدی کند و از آب نگاهداری و نیک خشک کند تا زنگ نگیرد. (ذخیره خوارزمشاهی). هر که را بگزد [مار بلوطیه] پوست باز گذارد و آنکه او را تعهد و علاج کند هم پوست باز گذارد. (ذخیره خوارزمشاهی). آن برادر که طیب و معالج بود دختر را تعهد کرد و به معالجت بقرار معهود بازبرد. (سندبادنامه ص ۳۲۰). خبیث را چو تعهد کنی و بنوازی بدولت تو نگه میکند به انبازی. (گلستان).

تعهدنامه.

[تَعَهُ مَ / م] (اِ مرکب) اجاره نامه و معاهده نامه. (ناظم الاطباء). سندی که محتوی بگردن گرفتن شرط یا پیمانی باشد.

تعی.

[تَعَى] (ع مص) دویدن. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد ||). قذف. (ذیل اقرب الموارد).

تعیب.

[تَعَى ی] (ع مص) عیب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تعیب. (از اقرب الموارد). به عیب نسبت دادن چیزی را. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باعیب قرار دادن کالا. را و عیب ناک ساختن آن را. (ناظم الاطباء). باعیب قرار دادن چیزی را. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعیب شود.

تعیش.

[تَعَى ی] (ع مص) کم و سیری (۱) آب خوردن شتران. (منتهی الارب). کمتر از سیری آب خوردن شتران. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - ظ: کم از سیری.

تعید.

[تَعَى ی] (ع مص) چشم زخم رسانیدن و سخت مبالغه نمودن در چشم زخم رسانیدن: تعید العاین بالمعیون. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و تعیدت المرأة اذا اندرات بلسانها علی ضراتها و حرکت یدیها. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). ای خرجت فجاءة بلسانها علی ضراتها و حرکت یدیها؛ یعنی ناگهان درآمد آن زن به بدگویی بر بنانجهای خود در حالی که تکان میداد دستهای خود را. (ناظم الاطباء).

تعیس.

[تَعَى ی] (ع مص) سپید سیاهی مایل شدن شتر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سپید شدن در سیاهی. (از اقرب الموارد).

تعیس.

[ت] (ا) ج، تعساء. و رجوع به همین کلمه و دزی ج ۱ ص ۱۴۷ شود.

تعیش.

[تَعَى ی] (ع مص) به حیلت زیستن. (تاج المصادر بیهقی ||). بتکلف اسباب معیشت ساختن و طلب کردن آن را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تکلف اسباب زندگی. (از اقرب الموارد). اسباب معیشت ساختن. (غیاث اللغات).

تعیسات.

[ت] (اخ) دهی از دهستان میان آب بخش شهرستان شوشتر است که در حدود یکصد تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تعیط.

[تَعَيْ يُ] (ع مص) دراز گردن شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سالها باردار نگردیدن شتر ماده یا زن بی آنکه نازاینده باشد. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جوش زدن سنگ و چوب و آب مانند برآمدن از آن و سبتر گردیدن و یا روان شدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشم گرفتن مرد. (از اقرب الموارد ||). فریاد کردن و خروشیدن متکبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن و آواز دادن قوم، او التعیط صیاح الاشر. (از اقرب الموارد ||). روان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعیل.

[تَعَيْ يُ] (ع مص) خرامیدن و خمیدن و نازیدن در رفتار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تعین.

[تَعَيْ يُ] (ع مص) ناشناسا نمودن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درنگ کردن جهت رسیدن بچیزی ||. بیقین دیدن کسی را ||. نزدیک آمدن جهت اعانت ||. چشم دار گردیدن چرم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مخصوص شدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مخصوص شدن چیزی از میان چیزها. (غیاث اللغات). بمعنی تشخیص است. (از کشف اصطلاحات الفنون). آنچه چیزی بدان از دیگر چیزها ممتاز شود. (از تعریفات جرجانی ||). تعین علیه الشیء؛ لازم شد بر وی بعینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرم و تنک گردیدن مشک از دیرینگی. (از اقرب الموارد ||). (ا) گاهی مراد از هستی و وجود نیز باشد. (غیاث اللغات). وجود و هستی. (ناظم الاطباء ||). حصه و بهره و هر چیز مخصوص به کسی. (ناظم الاطباء).

تعینات.

[تَعَيْ يُ] (ا) چیزهای مخصوص و حصه ها و بهره ها ||. حق خدمت و حق زحمت و خدمت و منصب. (ناظم الاطباء).

تعین اول.

[تَعَيْ يُ نِ أَوْ وَ] (ترکیب وصفی، مرکب) اصطلاح صوفیه و عبارت است از مرتبه وحدت. (از کشف اصطلاحات الفنون) (از فرهنگ مصطلحات عرفا). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود.

تعین ثانی.

[تَعَيْ يُ نِ] (ترکیب وصفی، مرکب) نزد صوفیان عبارت از مرتبه وحدانیت است. (از فرهنگ مصطلحات عرفا) (از کشف اصطلاحات الفنون). و رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود.

تعییر.

[تَعَّه] (ع مص) سبک و بدکار گردیدن زن و زنا نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به عاهر و عاهره شود.

تعیی.

[تَعَّی] (ع مص) درماندن در کار و راه نیافتن در آن و استوار و نیکو کردن نتوانستن و دشوار شدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درماندن در کار و قادر نبودن به نگهداشت آن. (از اقرب الموارد).

تعییب.

[تَعَّی] (ع مص) معیوب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). عیناک ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به عیب منسوب نمودن کسی را. (از اقرب الموارد). و رجوع به تعیب شود.

تعییش.

[تَعَّی] (ع مص) در تاریکی چیزی جستن و جستن اعمی چیزی را. (تاج المصادر بیهقی). بدست جستن چیزی را در تاریکی: عیث فلان تعییشاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جستن چیزی را با دست بی آنکه آن را ببیند. (از اقرب الموارد). کورمال کورمال کردن در یافتن چیزی ||. آمیخته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دست به تیردان بردن برای جستن تیر ||. اثر گذاشتن با کارد بر کوهان شتر. (از اقرب الموارد ||). عیث یفعل کذا؛ ای طفوق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تعیید.

[تَعَّی] (ع مص) (از «ع ود») حاضر آمدن و عید کردن. (تاج المصادر بیهقی). عید کردن. (زوزنی). فراهم آمدن به روز عید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شهادت دادن قوم عید را. (از اقرب الموارد).

تعییر.

[تَعَّی] (ع مص) سرزنش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (مجمل اللغة) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء): و تلك فضیلة فیها تأسّ تبعد عنك تعییر العادات. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۲). و به زبان تعییر این شکایت تقریر کردن گرفت. (سندبادنامه ص ۹۱ ||). عیناک ساختن کار کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبیح کردن و منسوب کردن کسی را به عار. (از اقرب الموارد). لاتقل غیر بالامر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جداجدا سنجیدن هر یک درم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چغزلاوه بر آوردن آب. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تعییش.

[تَعَّی] (ع مص) زنده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعیط.

[تَع] (ع مص) عیط گفتن یک مرتبه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بانگ کردن و یک بار عیط گفتن. (از اقرب الموارد). و عیط آواز جوانان چابک و سبک چون همدیگر را آواز کنند و یا کلمه ای است که به وقت مستی و بازی و چیرگی بدان بانگ کنند و خروشدند. (آندراج).

تعییع.

[تَع] (ع مص) عاجز گشتن قوم از کاری که قصد آن داشتند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعییق.

[تَع] (ع مص) بانگ برزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تعییل.

[تَع] (ع مص) (از «ع ول») عیال داری و نفقه دادن آنان ||. عیال خود گردانیدن قوم را یا فرو گذاشتن آنان را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. (از «ع ی ل») بد پروردن. (تاج المصادر بیهقی). بدخوارگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. گذاشتن اسب را در بیابان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. گم کردن ضالۀ را به نهجی که جایش معلوم نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) ||. بسیار شدن عیال مرد ||. عیال داری و نفقه دادن آنان. || عیال خود گردانیدن قوم را یا رها کردن آنان را. (از اقرب الموارد).

تعیین.

[تَع] (ع مص) وام بی نفع گرفتن و دادن وام بی نفع ||. سبز شدن درخت ||. شکوفه برآوردن درخت ||. به میعاد بها فروختن رخت را پس باز خریدن آن را به کم قیمت پیشین ||. دایر گردانیدن جنگ میان قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. سوراخ کردن مروارید. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. مساوی کسی در روی وی گفتن. (تاج المصادر بیهقی). در روی کسی بدیهای وی را گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. آب در مشک نو ریختن تا درزهایش استوار شود. (تاج المصادر بیهقی). آب در مشک نو ریختن تا چشمهای آن بند گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. عین نوشتن ||. مخصوص کردن چیزی را از جمله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مخصوص نمودن چیزی را از میان چیزها. (غیاث اللغات) (آندراج) ||. تفضیل دادن دزدی را از میان متهمین دیگر ||. مخصوص گردانیدن مالی را برای کسی ||. روزه معینی را نیت کردن. (از اقرب الموارد) ||. عین چیزی فرامودن. (تاج المصادر بیهقی) ||. چیزی نمودن و آشکار ساختن. (مقدمه لغت میرسید شریف جرجانی). واضح کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). معین کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). با لفظ شدن و کردن مستعمل است. (آندراج): اندیشید که اگر کشیده بفروشم و در تعیین قیمت احتیاط کنم روزگار دراز شود. (کلیله و دمنه). تعیین دال و ذال که در مفردی فتد ز الفاظ فارسی بشنوزان که مبهم است حرف صحیح و ساکن اگر پیش از او بود دالست هرچه هست جز این ذال معجم است.؟

تعینات.

[تَع] [ع] (ا) ج تعیین. فارسیان بمعنی متعین استعمال کنند و این مجاز است. (غیاث اللغات) (آندراج ||). موجب ها و مقرریها و مناصب. (ناظم الاطباء).

تعیین افتادن.

[تَع أَد] (مص مرکب) معین شدن. مشخص شدن. اختصاص یافتن: آنگاه آن را موضعی بفرمان ملک تعیین افتد. (کلیله و دمنه)

تعیین کردن.

[تَع كَد] (مص مرکب) معین و مشخص نمودن و هر نیز نمودن. (ناظم الاطباء): آنگاه مثال داد تا روزی مسعود و طالعی میمون برای حرکت او تعیین کردند. (کلیله و دمنه). کردم از جغد طلب نسخه گمنامان را گر شود یافته تعیین تو خواهم کردن. واله هروی (از بهار عجم). ز قید عشقم آزادی اسیری تا ابد نبود چو بهر عاشقی حکم ازل کرده است تعیینم. اسیری (ایضاً).

تعییه.

[تَع ی] (ع مص) سخن دشوار آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغ.

[تَغ غ] (ا) آواز خوردن تخته به تخته ای یا چیز دیگر. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). آواز ترقه یا چاشنی که کم و خفیف باشد. (یادداشت ایضاً).

تغا.

[تَغ] (ع ا) خنده بلند. (از محیط المحيط) (از اقرب الموارد).

تغائی.

[تَغ] (ا) به ترکی برادر مادر را گویند که بهندی مامون نامند. از لغات ترکی نوشته شده. (غیاث اللغات چ هند).

تغابن.

[تَغ ب] (ع مص) یکدیگر را غبن آوردن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در زیان افکندن بعضی مر بعض را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکدیگر را در زیان افکندن و به زیان یکدیگر را فریفتن و گاهی تجرید نموده بمعنی زیانکاری و زیان زده شدن و چون زیانکاری را افسوس لازم است مجازاً بمعنی افسوس خوانند. (غیاث اللغات) (آندراج). || زیانکاری و زیان افکندگی و افسوس. (ناظم الاطباء): سخت تغابنی بود حور حریرسینه را لاف زنی خارپشت از صفت سمبری. خاقانی. سفله مستغنی و سخی محتاج این تغابن ز بخشش قدر است. خاقانی. بسی از خویشتن بر خویشتن زد فرو خورد آن تغابن را و تن زد. نظامی. دو کس را حسرت از دل نرود و پای تغابن از گل بر نیاید. (گلستان). بخندید و گفتا به صد گوسفند تغابن نباشد رهایی ز بند. (بوستان). به دندان گزید از تغابن یدین بماندش در او دیده چون فرقدین. (بوستان). بیم آنست دمام که چو پروانه

بسوزم از تغابن که تو چون شمع چرا شاهد عامی. سعدی. جای آنست که خون موج زند در دل لعل زین تغابن که خزف می شکند بازارش. حافظ.

تغابن.

[تَبُّ] (اخ) سوره ای از سوره های قرآن. (از اقرب الموارد). سوره شصت و چهارم از قرآن کریم. مکیه و آن هیجده آیت است و آغاز آن: بسم... یسبح لله ما فی السموات... پس از منافقین و پیش از طلاق.

تغابن.

[تَبُّ] (اخ) (یوم ال...) روز قیامت است بدان جهت که اهل جنت اهل دوزخ را در زیان و غبن اندازند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): یوم یجمعکم لیوم الجمع ذلک یوم التغابن... (قرآن ۶۴ / ۹).

تغابی.

[ت] (ع مص) غفلت ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغافل. (اقرب الموارد).

تغاترکان.

[تُتُّ] (اخ) طغاترکان. رجوع به همین کلمه شود.

تغاتیمور.

[تُتُّ] (اخ) از امرای مغول رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۴۵ و ۲۰۵ و طغاتیمور شود.

تغاجار.

[تُ] (اخ) طغاجار. رجوع به همین کلمه شود.

تغاجارگورکان.

[تُ] (اخ) داماد چنگیزخان مغول. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۳۷ و ۱۳۸ و ۱۴۰ و تاریخ حبیب السیر چ خیام ص ۴۰ شود.

تغاجارنویان.

[تُ] (اخ) تغاجار. طغاجار. رجوع به طغاجار شود.

تغاخان.

[تُ] (اخ) طغاخان. رجوع به همین کلمه شود.

تغار.

[ت] (ا) طشت گلی را گویند. (برهان) (غیاث اللغات). تشت گلین است که در آن آب کنند و غذا نیز خورند یا گندم و جو پر کنند. (انجمن آرا) (آندراج). طشت گلین و سفالین و آوندی که سواران در آن خوراک اسب خود را ریزند. (ناظم الاطباء). تیغار. (متهی الارب) (اقرب الموارد): زبان چون ... و دهن چون تیگار یکایک پراکنده بر دشت و غار. (گرشاسبنامه). وان کاسه های سرشان بینی که مصاف بر ره فکنده همچو پر از خون تغارها. لامعی جرجانی. مترس از محالات و دشنام دشمن که پر ژاژ باشد همیشه تغارش. ناصر خسرو. ای دهان باز نهاده بجفای من راست گویی که یکی کهنه تغارستی. ناصر خسرو. خون عدو را چو روی خویش بدو داد دیگ در قصر او بزرگ تغار است. ناصر خسرو. گشاده از پی لقمه نهاده از پی نفع یکی دهان چو تغار و یکی شکم چو مغار. سوزنی. بینی چون تنور خشت پزان دهنی چون تغار رنگرزان. نظامی. آب تماغی نریزی در تغار تا سگ چندی نباشد طعمه خوار. مولوی. تا قیامت میخورد او پیش غار عارفانه آب رحمت بی تغار. مولوی. و رجوع به تیغار شود. - امثال: تغاری بشکند ماستی بریزد شود دنیا به کام کاسه لسان. نظیر هایی شد و هویی شد و کل به نوایی رسید. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۸). گوز داده تغار شکسته طلاق هم میخواید. در مورد کسی زنده که زیان آورد و بی فایده و پرادها باشد ||. خوردنی و آزوقه و راتبه باشد. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج): و ایلیجان بممالک رفتند تا جهت علوفه ششم تغارها و چهارپای بسیار از ذبایح و مراکب ترتیب سازند. (جهانگشای جوینی). فرمان شد تا چارپای هر کسی... به اولاغ گرفتند و تغارها روان کردند. (جهانگشای جوینی). و امیر ارغون چون بخراسان رسید بکار ساختگی تغار و شراب ایلیچیکتای مشغول شد. (جهانگشای جوینی). در وقت محاصره بغداد ابن عمران لشکر پادشاه [هولاکو] را از... به تغار و علوفه مدد کرده بود. (از روضه الصفا یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اگر یرلیغ شرف نفاذ یابد من لشکر پادشاه را بقدر احتیاج تغار و علوفه دهم. (حبیب السیر یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از برای مطبخ انعام او کیوان ز چرخ ز ارتفاع سنبله هر روز بفرستد تغار. ملاسعید هروی (از فرهنگ جهانگیری ||). و بمعنی پیمانانه هم هست و تغاره... هم گویند. (برهان). پیمانانه. (ناظم الاطباء). جوینی در شاهد زیر اندازه آن را صد من ذکر کرده و مرحوم دهخدا در یادداشتی با تردید چنین آورده: «هم امروز در عراق عرب بمعنی کیلی است برای پیمودن گندم و جو، (گویا دو خروار و نیم): فرمان شد تا هر سری یک تغار آرد که صد من باشد و یک خیک شراب که پنجاه من بود مرتب کنند. (جهانگشای جوینی). و از تمامت ممالک به هر سری یک تغار آرد و یک خیک شراب جهت علوفه لشکر آماده دارند. (رشیدی). و رجوع به تغار دادن و تغاره شود ||. درخت اولس را در گرگان و علی آباد رامیان و حاجی لر تغار گویند. و آن از تیره به تولاسئا (۱) و از جنس کارپی نوس (۲) است. و رجوع به اولس و جنگل شناسی کریم ساعی ج ۲ ص ۱۶۸ شود. (۱) - Carpinus - (۲) - Betulaceae.

تغار.

[تَغ غا] (ع) جرح تغار؛ زخمی که خون آن بند نشود. (متهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زخمی که خون از آن جاری باشد. (از اقرب الموارد).

تغاریک.

[ت / ت ب] (اخ) محمد بن سلیمان الکاشغری که در محرم سال ۵۱۶ ه. ق. بمنصب وزارت سلطان سنجر رسید و ۲ سال وزارت کرد و بر اثر سوء رفتار مورد عناد قرار گرفت و آنگاه معزول شد و اموالش مصادره گشت و سپس در سانحه سقوط مرکوب

در گذشت. و رجوع به دستورالوزراء صص ۱۹۱-۱۹۴ و لباب الالباب عوفی ج ۱ ص ۳۰۹ شود.

تغارچه.

[تَ چَ / چِ] (اِ مصغر) تغار خرد. نیم خم کوچک. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تغار دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) و در اصطلاح اتراک مغل تغار دادن مهمانی بزرگ و آش دادن است و آن را تغاره نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). مهمانی بزرگ دادن و آش دادن. (ناظم الاطباء): مدت پانزده روز لشکر به آن کثرت را تغار داده. (روضه الصفا یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تغار شود.

تغار سبز.

[تَسَ] (اِ مرکب) غضاره. (بحر الجواهر). قسمی خرف که عرب آن را غضاره گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به غضاره شود.

تغاره.

[تَغَ غَا رَ] (ع ص) ناقه ای که در دویدن کفک از دهان برآورد و تند و تیز رود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغاره.

[تَرَّ رَ / رِ] (اِ) پیمانان و طشت سفالین. (ناظم الاطباء): مَرکَس؛ تغاره بزرگ که در وی جامه شویند. (منتهی الارب). مِخْضَب؛ تغاره و لگن. (منتهی الارب). و رجوع به تغار و تیغار شود.

تغاری.

[تَ] (اِ) ناو کوچک و ناوه. (ناظم الاطباء).

تغارید.

[تَ] (ع اِ) ح تغرید. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین کلمه شود.

تغاریز.

[تَ] (ع اِ) آنچه برگردانیده شود از نهال خرما و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه برگردانیده شود از نهال خرما و جز آن بجای اصلی که در آن کاشته شود و در حدیث آمده: و ینبتون کما تنبت التغاریز. (از اقرب الموارد). و واحد آن تغریز است. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تغاز.

[تَ غازز] (ع مص) خصومت و پیکار نمودن. (آندراج) (ناظم الاطباء). تنازع. (اقراب الموارد) (المنجد) (از محیط المحيط).

تغازل.

[تَ زُ] (ع مص) با یکدیگر عشق برزیدن. (زوزنی). عشق ورزیدن. (دهار). با هم به غزل سخن گفتن و عشق ورزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکلف غزل. (اقراب الموارد).

تغازی.

[تَ] (ع مص) با همدیگر جنگ کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تغاضی.

[تَ] (ع مص) بیخبری نمودن از کسی و تغافل کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغافل از کسی. (از اقراب الموارد).
|| پلک را بر یکدیگر گذاشتن چنانکه چیزی مشاهده نگردد. (از اقراب الموارد).

تغاط.

[تَ غاط ط] (ع مص) همدیگر را در آب فروبردن. (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). تماقل. تغامس. (اقراب الموارد). و رجوع به این دو کلمه شود.

تغاطس.

[تَ طُ] (ع مص) غفلت ورزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغافل. (اقراب الموارد). همدیگر را در آب فروبردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تماقل در آب. (از اقراب الموارد). و رجوع به ماده قبل شود.

تغاطش.

[تَ طُ] (ع مص) غفلت ورزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). خویشتن را کور ساختن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعامی. (اقراب الموارد). و رجوع به تعامی شود.

تغافل.

[تَ فُ] (ع مص) غفلت نمودن بی غفلت. (زوزنی). بقصد غافل شدن از چیزی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). ناآگاهی نمودن. (دهار). خود را غافل وانمودن. (آندراج). غفلت و بی خیری و بی التفاتی. (ناظم الاطباء). تیغ و شمشیر از تشبیهات اوست و با لفظ داشتن و کردن و زدن مستعمل. (آندراج): اثر نعمت تو بر ما، زان بیشتر است که توان آورد آن را به تغافل کفران. فرخی. ای متغافل بکار خویش نگه کن چند گذاری چنین جهان به تغافل. ناصر خسرو. ای دوست غم تو سر بسر سوخت مرا چون شمع به بزم درد افروخت مرا من گریه سوز دل نمی دانستم استاد تغافل تو آموخت مرا. خاقانی. رفت جوانی

بتغافل بسر جای دریغ است دریغی بخور. نظامی. اگرچه مالک رقی و پادشاه بحقی همت حلال نباشد ز خون بنده تغافل. سعدی. بمیر از درد ای دشمن که هم در عرصهء محشر نسازم خشک از خون تو شمشیر تغافل را. ظهوری (از آندراج). خوش آشکار تیغ تغافل زدی و ماند در گردن نگاه نهان خونبهای ما. ظهوری (ایضاً ||). چشم پوشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سوگند دروغ یاد کردن. (از اقرب الموارد).

تغافل پسند.

[تَ فُ پَ سَ] (نف مرکب) تغافل پیشه. تغافل شعار. (آندراج) (ناظم الاطباء). تغافل شیوه. تغافل دستگاه. (آندراج). غافل و بی خبر. (ناظم الاطباء). از اسمای محبوب است. (آندراج): حیران بی نیازی خوبان کسی مباد چون شد دل از نگاه تغافل پسند او. میرزا بیدل (از آندراج). رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل پیشه.

[تَ فُ شَ / شِ] (ص مرکب) تغافل پسند: ای تغافل پیشه، ناپروا ز ما دل بد مکن خاک پافتادگان در شهر بند دامت تست. صائب (از آندراج).

تغافل داشتن.

[تَ فُ تَ] (مص مرکب) غفلت داشتن. خود را بی خبر داشتن از چیزی. تغافل کردن: کدام مطلب عالیست در نظر دل را که بر مراد دو عالم تغافل دارد. صائب (از آندراج). و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل زدن.

[تَ فُ زَ دَ] (مص مرکب) غفلت ورزیدن و توجه نکردن. (از آندراج). تغافل کردن: شیفتگی و بیهوشی برادرش می دید [سلطان محمود] و بر تغافل می زد تا آنکه ساعتی بگذشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۳). درد دل را می کنم با صبر پیوندی دگر بر طیب خود تغافل میزنم چندی دگر. نظیری (از آندراج). و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل ساختن.

[تَ فُ تَ] (مص مرکب) تغافل کردن: تغافل نسازی که سیلاب تیز بجوش است در ابر سیلاب ریز. نظامی. و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل شعار.

[تَ فُ شِ] (ص مرکب) تغافل پسند. و رجوع به همین کلمه شود.

تغافل شعاری.

[تَ فُ شِ] (حامص مرکب) غفلت و بی خبری. (ناظم الاطباء). و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل شیوه.

[تَ فُ وِ] (ص مرکب) تغافل پسند. و رجوع به همین کلمه شود.

تغافل کردن.

[تَ فُ كُ دَ] (مص مرکب) بقصد بی خبری کردن. بی اعتنایی کردن. غفلت کردن. بی التفاتی کردن. تغافل ساختن. تغافل ورزیدن : تغافل کردن به هیچ وجه روی ندارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۵۲). گر امروز چون وی تغافل کنی به فردات امروز تو دی کنی. ناصر خسرو. دیدی از دورم و دانسته تغافل کردی خوب کردی که ترا خوب تماشا کردم. ابراهیم شوکتی (از آندراج). کی تغافل می تواند عاشق بیتاب کرد چون توان با تشنگی قطع نظر از آب کرد. کلیم (ایضاً). مکن تغافل از این بیشتر که ترسم خلق گمان برند که این بنده بی خداوند است. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغافل کش.

[تَ فُ كُ] (نف مرکب) غافل و بی خبر. (ناظم الاطباء).

تغافل نمودن.

[تَ فُ نُ / نِ / نَ دَ] (مص مرکب) غفلت نمودن از چیزی. ناآگاهی نمودن از چیزی یا موضوعی : سلطان از کثرت لغظ و سورت شطط ایشان تغافل نمود. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۳۲).

تغافل ورزیدن.

[تَ فُ وِ دَ] (مص مرکب) تغافل کردن. و رجوع به تغافل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغالب.

[تَ لُ] (ع مص) غلبه کردن بر یکدیگر. (ناظم الاطباء).

تغالی.

[تَ] (ع مص) گوالیدن گیاه و بلند و درهم پیچیدن آن و انبوه شدن وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند شدن گیاه و بزرگ و درهم پیچیده شدن درخت. (از اقرب الموارد ||). رفتن گوشت و نزار گردیدن ناقه و جز آن، يقال: تغالی لحم الناقه؛ ای ذهب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رفتن گوشت ناقه، يقال: تغالی الوبر عن الناقه و اللحم اذا تحسر. (از اقرب الموارد). || گران شدن نرخ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شتافتن چارپا در رفتار. (از اقرب الموارد ||). با هم نبرد کردن در دوراندازی تیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از محیط المحيط).

تغام.

[تَ غام م] (ع مص) اظهار غم کردن بی آنکه غم در دل داشته باشد.

تغامج.

[تَمُّ] (ع مص) نوشیدن و مکیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تغامج بین ارفاغ امه؛ لهزها. (اقرب الموارد).

تغامز.

[تَمُّ] (ع مص) یکدیگر را به چشم اشارت کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). با یکدیگر بچشم اشارت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). اشاره کردن بعض قوم مر بعض دیگر را با چشمهای خود، يقال: تغامزوا به. (از اقرب الموارد). و منه قوله تعالى: و اذا مروا بهم يتغامزون(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۸۳ / ۳۰.

تغامس.

[تَمُّ] (ع مص) یکدیگر را در آب فروبردن. (ناظم الاطباء).

تغانی.

[تَ] (ع مص) از یکدیگر بی نیازی نمودن. (زوزنی). از همدیگر بی نیاز گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بی نیاز شدن بعض قوم از بعض دیگر. (از اقرب الموارد ||). غنی شدن کسی. (از اقرب الموارد).

تغاور.

[تَوُّ] (ع مص) یکدیگر را غارت کردن. (زوزنی). بر همدیگر غارت آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تاراج کردن بعض قوم مر بعض دیگر را. (از اقرب الموارد).

تغاوط.

[تَوُّ] (ع مص) همدیگر را در آب فروبردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغامس. (اقرب الموارد). و رجوع به تغامس شود.

تغاوی.

[تَ] (ع مص) بر بدی و بیراهی گرد آمدن و یارمندی نمودن بر آن، يقال: تغاوا علی العثمان فقتلوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تجمع و تعاون قوم بر کسی و کشتن او. (از اقرب الموارد ||). یا از اینجا و آنجا گرد آمدن و کوشش و حرب نکردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغایب.

[تَیُّ] (ع مص) بهم غایب شدن. (زوزنی). غایب بودن، يقال: بنوفلان یشهدون احیاناً و یتغایبون احیاناً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تغاید.

[تَی] (ع مص) دوتا و کج گردیدن از نرمی و نزاکت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوتا و کج گردیدن زن در رفتار از نرمی. (از اقرب الموارد).

تغایر.

[تَی] (ع مص) تغایر زوجان؛ یکدیگر را همسر دیگر خواستن یعنی به شک آوردن دیگری را. (از اقرب الموارد ||). تغایر اشیاء؛ اختلاف آنها. (از اقرب الموارد). غیر همدیگر شدن. (آندراج).

تغایی.

[تَ] (ا) به ترکی برادر مادر را گویند که بهندی مامونانه. (غیاث اللغات) (آندراج).

تغاییر.

[تَ] (ع ا) ج تغییر: هر کس که بر تصاریف ایام و تغاییر ازمان صبر کند بسی گردنکشان را اسیر مقود مذلت و مهانت بیند و بسیار اسیران را در کنف امن و راحت یابد. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۴۳۰). رجوع به تغییر شود.

تغب.

[تَغ] (ع مص) هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی). هلاک گردیدن و فاسد شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مردن. (از اقرب الموارد ||). چرکین شدن ||. گرسنه گردیدن ||. عیناک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قحط ||. چرک. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). گرسنگی ||. عیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هلاکت. (ناظم الاطباء). هلاک. (از اقرب الموارد).

تغب.

[تَ] (ع ا) امر زشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قبیح. (از اقرب الموارد ||). تهمت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغبیر.

[تَغَبُّبُ] (ع مص) فرزند حاصل کردن از زن ||. بقیه شیر دوشیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باقی مانده چیزی را گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغبش.

[تَغَبُّبُ] (ع مص) ستم کردن و دعوی باطل بر کسی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خدعه کردن بر کسی کما يقال اوطأه العشوۃ. (از اقرب الموارد).

تغبیق.

[تَ غَبُّ بٌ] (ع مص) شبانگاه دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغیبه.

[تَ غَبُّ بٌ] (ع مص) بمعانی تَغَب است. (منتهی الارب). و رجوع به تغب شود.

تغیبه.

[تُ غِبُّ بٌ] (ع ا) گواهی دروغ. (منتهی الارب). شهادت زور. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تغیب.

[ت] (ع مص) ترك دادن مبالغه را در امری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مبالغه نکردن در حاجت. (از اقرب الموارد).
 || گرفتن گرگ گلوی گوسپند را ||. دور کردن از قوم امری را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||).
 فاسد شدن چیزی. (از اقرب الموارد).

تغییر.

[ت] (ع مص) غبار آلودن بجیزی. گرد انگیختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لاله الا الله گفتن
 باربار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهلیل و یا تردید صدا به قرائت و جز آن. (از اقرب الموارد ||). برانگیختن بر کار.
 (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). غیران خوراندن مهمان را. (از اقرب الموارد).

تغیض.

[ت] (ع مص) اشک نادادن چشم هنگام گریستن خواستن مردم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغیبط.

[ت] (ع مص) آرزومند گردانیدن کسی را و منه الحدیث: انه جاء و هم يصلون فجعل یغبطهم او یحملهم علی الغبط و یجعل هذا
 الفعل عندهم مما یغبط علیه هكذا روی و ان روی التخفیف فیکون قد غبطهم بسبقهم الی الصلوۃ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء)
 (از اقرب الموارد).

تغیین.

[ت] (ع مص) در غبن انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغیبه.

[تَی] (ع مص) پوشیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فروپوشانیدن سر چاه و قرار دادن خاک بر آن. (از ذیل اقرب الموارد ||). کوتاه گردانیدن موی ||. از بیخ برکندن موی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغخ.

[تُتْ] (ا) تغتر. نان تنک ساجی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تغتر شود.

تغرف.

[تَغْرُ] (ع مص) بزرگ منشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکبر. تغترف. (اقرب الموارد). و رجوع به تغترف شود.

تغتر.

[تَتْ] (ا) تغتخ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تغتخ و ماده بعد شود.

تغغ.

[تُتْ / تَتْ] (ا) نام قفیزی است به ماوراءالنهر، غله پیمودن را. (از صحاح الفرس، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چیزی باشد مانند کیله و قفیزی که غله را بدان پیمانه نمایند. (فرهنگ جهانگیری) (از ناظم الاطباء). پیمانه ای است بزرگ که بدان غله پیمایند. (فرهنگ رشیدی). چیزی باشد مانند کیله و قفیز که غله بدان پیمایند و بعضی گویند پیمانه ای باشد که چهار خروار غله بگیرد و به فتح اول و ثالث که تایی قرشت باشد و به این معنی بجای حرف ثالث نون هم بنظر آمده است و بعضی گویند پیمانه ای که یک خروار غله بگیرد. (برهان). در فرهنگ جهانگیری گفته با هر دو «تای» فوقانی مضموم به غین زده، چیزی مانند کیله و قفیزی که غله را بدان پیمایند. شمس فخری گفته... و در لغت و بیت خطا کرده زیرا که هر دو «تا» به ضم نیست به فتح است. به تاء نیست هر دو به نون است. شعر فخری است صاحب کتاب معیارالجمالی و آن حاضر است که چنین تصحیح یافته که نغغ (۱) بمعنی تغار است که بدان غله و غیره پیمایند و آن قطعه این است: حاتم دهر شیخ ابواسحاق که دهد زر به دامن نغغ دشمنش را کشد بسنگ و رواست گرچه در آبکن بود چو وزغ. و این اشتباه برای صاحب برهان نیز روی داده و او گفته که پیمانه بزرگ که چهار خروار بگیرد. (انجمن آرا) (آنندراج): ای میر ترا گندم دشت است (۲) بسنده با تغغکی (۳) چند ترا من انبازم. ابوالعباس. حاکم عهد شیخ ابواسحاق که دهد زر به دامن و تغغ. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری ||). نان تنک را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). و به این معنی بجای غین آخر خای نقطه دار هست که تغغ باشد. (برهان). و رجوع به ماده پیش شود. (۱) - این کلمه در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۳۷ «نغغ» و در صحاح الفرس چ طاعتی ص ۱۶۲ «تغغ» و در معیارالجمالی «نغغ» آمده و در دو کتاب لغت نخست شعر ابوالعباس را با تغییر کلمه شاهد آورده اند و در برهان کلمه نغغ بدون اشاره به تغغ بمعنی پیمانه و قفیزی که معادل چهار خروار باشد معنی شده است. و رجوع به نغغ شود. (۲) - ن ل: دشتی است. (۳) - در لغت فرس اسدی چ اقبال «نغغکی» و در حاشیه برهان چ معین «نغغکی».

تغ تغ.

[تِ تِ / تِ غِ تِ غِ / تِ غِ تِ غِ / تِ غِ تِ غِ] (ع ا) اقبلوا تغ تغ؛ یعنی نیکو خندان. (منتهی الارب). یعنی نیکو خندان آمدند. (ناظم

(الاطباء).

تغتغه.

[تَ تَغْ] (ع مص) سخن واضح نگفتن. (منتهی الارب). سخن گفتن بطریقی که فهمیده نشود و سخن واضح نگفتن. (ناظم الاطباء) (از دزی ج ۱ ص ۱۴۷ ||). آواز کردن: سمعت لهذا الحلی تغتغه؛ ای اصاب بعضه بعضاً فسمعت صوته. (از اقرب الموارد ||). ع ۱) آواز پیرایه ||. آواز خنده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تنگی و درماندگی در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغیث.

[تَ] (ع مص) اندک فربه گردیدن شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندک اندک فربه شدن شتر: غث بعیری ثم غث؛ ای هزل ثم سمن قليلاً قليلاً؛ یعنی ازال غثائته ببعض السمن... (از اقرب الموارد).

تغدری.

[تُ دَ] (ا) مأخوذ از ترکی. هوبره. (ناظم الاطباء).

تغدن.

[تَ عَدُ] (ع مص) خمیدن و میل نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمایل و تعطف شاخه. (از اقرب الموارد).

تغدی.

[تَ عَدُ] (ع مص) چاشت خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). طعام صبح خوردن. (آندراج).

تغدید.

[تَ] (ع مص) طاعون زده گردیدن شتران ||. نصیب خود را گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: غدد فلان؛ یعنی بهره خود را یافت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغدیة.

[تَ یَ] (ع مص) کسی را چاشته دادن. (زوزنی). چاشت دادن. (تاج المصادر بیهقی). چاشت خوراندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تغدی شود.

تغذرم.

[تَ غَ رُ] (ع مص) سوگند خوردن و تردد و اندیشه نکردن در آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغذغذ.

[تَغْغُ] (ع مص) برجستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برجهیدن آهو. (از اقرب الموارد).

تغذم.

[تَغْغُذُ] (ع مص) چشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تطعم. (اقرب الموارد ||). بسیار خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). يقال: هو يتغذم كل الشئ، اذا كان كثير الاكل. (اقرب الموارد ||). بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تغذمر.

[تَغْغَمُ] (ع مص) بانگ و فریاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بانگ و فریاد کردن در مجلس و فی حدیث علی (ع): قاموا و لهم تغذمر و بربره. (از اقرب الموارد ||). درآمیختن کلام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و تغذمر الغضب و سوء اللفظ و التخلیط فی الکلام و کذا البربره. (اللسان از اقرب الموارد).

تغذی.

[تَغْغَذُ] (ع مص) خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): شوهر زن را میکشت و می جوشانید و با اجزا و اعضاء او تزجی و تغذی میکرد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۲۷ ||). مطاوع تغذیه. (از اقرب الموارد). رجوع به تغذیه شود.

تغذی کردن.

[تَغْغَذُ ذی کَدَ] (مص مرکب) غذا خوردن. (ناظم الاطباء).

تغذیه.

[تَغْغِی] (ع مص) خورش دادن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پروراندن. (تاج المصادر بیهقی). پروردن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بریدن شتر کمیز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بریدن و روان شدن بول شتر. (آندراج). و در اساس غذی بیوله؛ رمی به دفعه. يقال: حتی یدخل الکل و یغذی علی سواری المسجد. (از اقرب الموارد). بول انداختن سگ. (تاج المصادر بیهقی ||). دویدن آب و خون. (تاج المصادر بیهقی). جاری گردیدن خون از رگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). روان شدن خون رگ. (آندراج).

تغذیه دادن.

[تَغْغِی دَ] (مص مرکب) غذا دادن. (ناظم الاطباء).

تغذیه کردن.

[تَیْ كَدَ] (مص مرکب) غذا خوردن و پرورش دادن. (ناظم الاطباء).

تغر.

[تَ] (ع مص) برجستن خون از رگ و جاری گشتن آن ||. برجستن آب از درز مشک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغران.

[تَغْ] (ع مص) جوش زدن دیگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). مجدالدین گوید: صواب به نون (تغران) است و تغر به تاء شنیده نشد و خلیل به تصحیف آورده و جوهری پیروی کرده است. (منتهی الارب).

تغرب.

[تَغْرُ] (ع مص) از سوی غرب آمدن ||. دوری گزیدن. و دور رفتن و جدا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به غربت شدن. (تاج المصادر بیهقی).

تغرجاق.

[تَغْ / غْ] (ا) ساخت بود، نجیبی گوید: ترک خرد دیرش (۱) و زین و تغرجاق میوه عرقه (۲) بکوه و ساده بزنگار. (لغت فرس اسدی چ اقبال) (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). ساخته. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۸۰ ب و ۳۰۰ ب) (۳). (۱) - ن ل: دیوش. (۲) - ن ل: عرقه. (۳) - شعوری در ذیل تغرجاق. (ج ۱ ورق ۲۸۰ ب) بنقل از تحفه غین را مفتوح و در ذیل تغرجاق (ج ۱ ورق ۳۰۰ ب) بنقل تحفه الاحباب «؟» غین را مکسور آورده است.

تغرد.

[تَغْرُ] (ع مص) بلند و طرب انگیز ساختن مرغ آواز خود را و در گلو گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خوانندگی طرب انگیز مرغان. (حاشیه حافظ چ قزوینی ص ۳۳۰): اذا تغرد عن ذی الایراک طائر خیر فلاتفرد عن روضها این حمامی. حافظ.

تغرض.

[تَغْرُ] (ع مص) شکسته شدن شاخ و جدا نگردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکسته شدن شاخه درخت و جدا نگردیدن آن. (از اقرب الموارد).

تغرغر.

[تَغْغُ] (ع مص) آب در حلق گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آب در حلق گردانیدن چنانکه نه فروداده شود و نه از دهان خارج گردد. (از اقرب الموارد ||). اشک در چشم گردانیدن. (از اقرب الموارد ||). بگشتن آواز در گلو. (زوزنی).

گردانیدن شبان صدا را در حلق خود. (از اقرب الموارد).

تغزغز.

[(اخ) ناحیتی بر مغرب چین و شمال تبت و خلخ. تغزغز: و اما اقلیم ششم از خرگاههای قای قون آغاز و بر خرخیز و تغزغز بگذرد سوی زمین ترکمانان و... (التفهیم چ جلال همایی ص ۲۰۰). رجوع به تغزغز شود.

تغرف.

[تَغْرُ رُ] (ع مص) همه را فرا گرفتن، يقال: تغرفنی؛ اخذ کل شیء معی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغرة.

[تَغْرَ رَا] (ع مص) در خطر و هلاک افکندن خود را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تغریر. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به تغریر شود.

تغری.

[ت] (ا) امضاء و صحه پادشاهی و طغرا. (ناظم الاطباء). و رجوع به طغرا و طغری شود.

تغریب.

[ت] (ع مص) دور در شدن به سفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). امعان در زمین. (از اقرب الموارد) (||). پنهان و غایب گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (||). بچه سیاه و بچه سفید آوردن (از اضداد است). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). برف و پشک بهم آمیخته خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بجانب مغرب رفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). از شهر بیرون کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از وطن دور کردن. (از اقرب الموارد) (||). نفی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفی بلد کردن از شهری که خیانت در آن واقع شده است. (از اقرب الموارد) (||). دور نمودن ||. به جانب مغرب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). اصطلاح نجوم) نزدیک شدن کواکب علوی به آفتاب بدان حد که چون از آن گذرد در نور آفتاب پنهان شود تا به کرانه شعاع آفتاب شود به مغرب ناپدید شدن را و آن را تغریب خوانند. (از التفهیم بیرونی ص ۸۱).

تغریب‌دی.

[(اخ) یکی از امرای بزرگ دولت ممالیک مصر که در زمان الملک الناصر فرج اتابک شام بود و به سال ۸۱۱ ه. ق. در گذشت. و پسرش ابن تغریب‌دی (امیر جمال الدین ابوالمحاسن یوسف) از مورخان و دانشمندان است. او راست: «حوادث الدهور فی مدی الایام و الشهور» و «مورد اللطافه فی من ولی السلطنه» در تاریخ. وی در سال ۸۷۴ ه. ق. در حران در گذشت. رجوع شود به کتاب از سعدی تا جامی ص ۶۵ و اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۲.

تغریث.

[ت] [ع مص] گرسنه کردن. (تاج المصادر بیهقی). گرسنه گردانیدن. يقال: غرث كلابه؛ ای جوعها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغرید.

[ت] [ع مص] آواز بگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اغراد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). تغرد. (اقرب الموارد). بلند برداشتن آواز و طرب انگیز ساختن و در گلو گردانیدن آواز را. (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به اغراد و تغرد شود.

تغریب.

[ت] [ع مص] در خطر و هلاک افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در خطر و هلاکت افکندن خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفس و مال خود را به هلاکت افکندن. (از اقرب الموارد). مغرور کردن خود را و نفس را هلاک ساختن. (آندراج ||). پر کردن مشک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آهنگ پریدن کردن مرغ و بازو گشادن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). برآمدن دندان کودک، يقال: غررت ثنیة الغلام؛ ای طلعت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تغریز.

[ت] [ع ا] واحد تغاریز. رجوع به همین کلمه شود.

تغریز.

[ت] [ع مص] ترک دادن و دوشیدن ناقه را یا آب سرد پاشیدن بر پستانش تا شیر منقطع گردد یا یک نوبت میان دو نوبت دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دنبال بر زمین فروبردن ملخ. (زوزنی). دم فروبردن ملخ بر زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروکردن سوزن در چیزی. (از اقرب الموارد).

تغریض.

[ت] [ع مص] تر و تازه چیدن چیزی را یا تر و تازه بریدن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از شیر بازداشتن بچه را پیش از وقت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گوشت تازه خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تَفْكُهُ و گویند آن از فکاهه است بمعنی مزاج. (از اقرب الموارد). تفکه نمودن از آن (?). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نیمه کردن خنور، يقال: غرض فی صفاء ک؛ ای لاتملاء و هو بحر لا یغرض؛ ای لاینرح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تغریق.

[ت] [ع مص] غرقه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غرقه گردانیدن. (زوزنی) (از

اقرب الموارد ||). سخت کشیدن کمان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کشتن، اصله ان القابله كانت تغرق المولود في الماء السلي(۱)عالم القحط ليموت ثم جعل كل قتل تغريقاً. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چ تهران: السلمي.

تغريم.

[ت] [ع مص] بر کسی تاوان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). وام دار و تاوان زده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ملزم ساختن کسی را به ادای دین یا تاوان و جز اینها. (از اقرب الموارد).

تغریه.

[ت ی] [ع مص] آزمندی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). طلا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): غری الشیء تغریه؛ طلاه بالغراء و الصقه به. (اقرب الموارد).

تغزغز.

[ت غ غ] [ع اخ] ناحیتی بود در آسیای مرکزی میان چین و تبت و خلخ و خرخیز. صاحب حدودالعالم آرد: مشرق او ناحیت چین است و جنوب وی بعضی تبت است و بعضی خلخ و مغرب وی بعضی خرخیز است و شمال وی هم خرخیز است. اندر همه حدود او برود و این ناحیت مهتر ناحیت است از ترک و بیشترین قومی بودند در اصل و ملوک همه ترکستان اندر قدیم از تغزغز بودندی و مردمان جنگی اند و با سلاح بسیار. و ایشان به تابستان و زمستان از جای بجای همی گردند بر گیاخوارها و هواهایی که خوشتر بود و از این ناحیت مشک بسیار خیزد و روباه سیاه و سرخ و ملمع و موی سنجاب و سمور و قاقم و فنک و سیبجه و ختو و غزغاو خیزد. و جایی کم نعمت و خواسته ایشان این آلات است که گفتم و گوسپند و گاو و اسب است و اندر این ناحیت آبها بسیار است و بی عدد و توانگرترین ترکانند و تاتار هم جنسی از تغزغانند... (حدودالعالم من المشرق الی المغرب چ دکتر ستوده ص ۷۶). و رجوع به همین کتاب ص ۷۷ و ۷۸ و تغرغر و فهرست ابن الندیم و نخبه الدهر دمشقی و مجمل التواریخ و القصص ص ۴۲۱ شود.

تغزل.

[ت غ ز] [ع مص] عشق نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بتکلف مغازلت نمودن و عشق کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (۱) تغزل بر قسمت اول قصیده ای اطلاق شود که در آن مضامین غزلی و عشقی باشد و سپس شاعر به مدح یا موضوع دیگری گریز بزند و غزل ۵ تا ۱۳ یا ۱۵ بیت است که همه مضامین آن عاشقانه باشد. قسمت نخست همچون تغزلات فرخی و انوری و عنصری و جز آنان که بویژه فرخی در تغزل سرایی سرآمد همگان است و قسمت دوم همچون غزلیات سعدی و حافظ و دیگران و رجوع به غزل شود.

تغزیر.

[ت] [ع مص] به هر دو نوبت یک بار دوشیدن شیر را هنگام کم شیری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گذاشتن یک دوشیدن میان دو دوشیدن ناقه هنگام کم شیری. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تغزیه.

[تَی] (ع مص) برانگیختن بر کارزار دشمن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تغس.

[تَ] (ع ا) ابر اندک و تنک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغسر.

[تَ غَسُّ سٌ] (ع مص) مشتبه و آمیخته گردیدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). التباس و اختلاط کار. (از اقرب الموارد ||). پیچیده و درهم گردیدن رشته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چوب در پارگین افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: تغسر الغدير اذا وقع فيه العیدان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغسل.

[تَ غَسُّ سٌ] (ع مص) غسل آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغسیل.

[تَ] (ع مص) مبالغه نمودن در شستن اندام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاک گردانیدن گناه و جز آن: غسل الله حوبك؛ ای طهرک. (از اقرب الموارد ||). بسیار گاییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغشم.

[تَ غَشُّ شٌ] (ع مص) ستم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به غاشم شود.

تغشمر.

[تَ غَمٌ] (ع مص) به قهر گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خشم گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغشن.

[تَ غَشُّ شٌ] (ع مص) برسر آب آبگیر و مانند آن آمدن پشکل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از تاج العروس).

تغشی.

[تَ غَشُّ شِی] (ع مص) پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || خویشتن را به جامه پوشیدن. (زوزنی). خویشتن را بجامه درپوشانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب

الموارد ||). فروگرفتن کار کسی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج ||). غش آوردن. (غیاث اللغات ||). مجامعت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (از اقرب الموارد). جماع کردن. (آندراج).

تغشیش.

[ت] [ع مص] آشکار کردن بر خلاف آنچه در دل است ||. پسند خالص نادادن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغشیه.

[ت ی] [ع مص] چیزی در کسی پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). پوشانیدن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). خویشتن را بجامه درپوشانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): بفرمود تا بزمگاه او به تعبیه خیول و تغشیه فیول بیاراستند. (ترجمه تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۳۳۲ ||). فروگرفتن و پوشیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غشی الله علی بصره تغشیه؛ پرده اندازد خدای بر چشم او و کور سازد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). پرده انداختن. (آندراج ||). مجامعت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تغصب.

[ت غَصُصُ] [ع مص] مجبور شدن. (ناظم الاطباء).

تغضب.

[ت غَضُّ ضُ] [ع مص] خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). به خشم شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغضیر.

[ت غَضُّ ضُ] [ع مص] بازگردیدن از چیزی، يقال: تغضیر عنه اذا انصرف و عدل. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تغضض.

[ت غَغُّ غُ] [ع مص] کم گردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کم کردن آب. (تاج المصادر بیهقی). کم کردن و کم گردیدن آب و جز آن مات فلان ببطنته لم يتغضض منها شیء. (از اقرب الموارد).

تغضف.

[ت غَضُّ ضُ] [ع مص] پوشیدن شب کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تغضف علينا اللیل؛ مال و البسنا. (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن دنیا و افزون گردیدن خیرش: تغضف علينا دنیا ||. آژنگ روی گردیدن. و خمیدن و دوتا و کژ شدن ||.

شکستن و فرودریدن چاه ||. حلقه بستن مار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تغضن.

[تَ غَضُّ ضُ] (ع مص) آژنگ روی شدن و ترنجیده پوست گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشنج و تشنی: تغضنت الدرع علی لابسها. (اقرب الموارد).

تغضوض.

[تَ] (ع ا) یک نوع از خرماى شیرین. (ناظم الاطباء).

تغضیض.

[تَ] (ع مص) چیز تازه خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با ناز و نعمت گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نقصان و خواری رسیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغضیف.

[تَ] (ع مص) ربودن عشق خرد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تَدْلِيَةٌ. (اقرب الموارد).

تغضین.

[تَ] (ع مص) بچهء ناتمام افکندن شتر ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آژنگ روی گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترنجیدن و درکشیده شدن چیزی و فی الاساس: دخلت علیه فغضن لی من جهته. (از اقرب الموارد ||). از یک نوع سیر باز گردیدن ناقه: غضنت الناقه؛ راجعت ||. همیشگی شدن باران آسمان. (از اقرب الموارد).

تغطرس.

[تَ غَرُّ] (ع مص) خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبختر. (اقرب الموارد ||). بیراه رفتن ||. خشمناک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ستم نمودن ||. زفت گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخل ورزیدن. (از اقرب الموارد ||). بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکبر. (اقرب الموارد).

تغطرش.

[تَ غَرُّ] (ع مص) کوری نمودن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغطرف.

[تَ غَرُّ] (ع مص) بزرگ منشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکبر. (اقرب الموارد ||). خرامیدن و بناز رفتن.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تغش.

[تَغَطُّ] (ع مص) کوری نمودن و تاریک شدن چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تاریک گردیدن و ناتوان شدن چشم کسی. (از اقرب الموارد).

تغطط.

[تَغَّغُ] (ع مص) جوشیدن موج دریا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پراکنده گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبدد. (اقرب الموارد).

تغطمط.

[تَغَمُّمٌ] (ع مص) جوشیدن دیگ و خروش آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خروش موج و اضطراب آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بانگ کردن با گرفتگی گلو. (زوزنی). آواز که در آن گرفتگی باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بانگ شادمانی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده گردیدن چیزی. (از اقرب الموارد).

تغطى.

[تَغَطُّ طِي] (ع مص) پوشیده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ناظم الاطباء). پوشیدن و تعدی بالباء. (منتهی الارب) (از آندراج). استتار. اغطاء. (اقرب الموارد).

تغطيش.

[تَغَطِّشٌ] (ع مص) رای زدن و تدبیری و سخنی اندیشیدن: غطش لی شیئاً تغطيشاً؛ رای بزنی و تدبیری و سخنی اندیش بهر من. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغطية.

[تَغَطِّيَةٌ] (ع مص) بیوشانیدن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). فروپوشانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فروگرفتن شب کسی را در تاریکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغفر.

[تَغْفُفٌ] (ع مص) مغفر چیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چیدن مغفیر از درخت. (از اقرب الموارد).

تغفق.

[تَ غَفُّ فُ] (ع مص) همه روزه شراب خوردن، يقال: ظل يتغفق الشراب اذا شربه يومه اجمع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تغفل.

[تَ غَفُّ فُ] (ع مص) غفلت ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تغفله تحین غفلته و تعمدها. (اقرب الموارد).

تغفیق.

[تَ] (ع مص) خفتن به شکر خوابی که در آن سخن مردم شنیده شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوابیدن مرد چنانکه سخن قوم بشنود و گویند خوابیدن در خرابی چون ارق. (از اقرب الموارد ||). علاج مارگزیده کردن و بیدار داشتن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (ا) نوعی از خواب غفلت که در بیداری طاری گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغفیل.

[تَ] (ع مص) به غفلت منسوب کردن. (تاج المصادر بیهقی). بی خبر خواندن و غافل شمردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به غفلت نسبت کردن. (آندراج). غافل نامیدن کسی را. (از ذیل اقرب الموارد ||). احمق گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). گول گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غافل گردانیدن کسی را. (از ذیل اقرب الموارد ||). کافی بودن ترا غیر تو با وجود غفلت تو ||. پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغل.

[تُ غُ] (ا) آغل و جای باش گوسپندان. (ناظم الاطباء).

تغلا.

[تَ غَلُّ لَ] (از ع، ا) شدت عطش و اضطرابی که در بیمار، ویژه بیماری تب پیدا شود. (ناظم الاطباء).

تغلب.

[تَ غَلُّ لُ] (ع مص) به چیرگی تمام دست یافتن به چیزی: تغلب علیه؛ ای استولی علیه قهراً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به قهر استیلا- یافتن بر بلادی. (از اقرب الموارد). غلبه کردن و چیره شدن. (غیاث اللغات). زیردستی و چیرگی و استیلای بقهر. (ناظم الاطباء): افراسیاب عمر دراز و ملک بسیار داشت اما مملکت ایران بعد از منوچهر دوازده سال داشت بتغلب. و چندانکه توانست در عراق و بابل و قهستان خرابی میکرد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۳۸). از فرایض احکام جهاننداری آنست که به تلافی خللها پیش از... تغلب دشمن مبادرت نموده شود. (کلیله و دمنه). از کثرت تحکم و تغلب در حل و عقد و امر و نهی بالشرک دیلم سخن میراند. (ترجمه تاریخ یمنی چ اول تهران ص ۳۷۳). کسی را بر او قوت تغلب نابوده. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۱۰). در تغرز و تغلب بسته شد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۹).

تغلب.

[تَلَّ] (اخ) ابن وائل بن قاسط. (از منتهی الارب). و رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۲ و الحلل السندهیه ج ۱ ص ۲۹۴ و المعرب جوالیقی ص ۱۲۴ شود.

تغلب.

[تَلَّ] (اخ) احمد مکنی به ابوالعباس از اعظام علما و پرهیزکاران و امام کوفه بود. در سال ۲۹۰ ه. ق. در بغداد درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی).

تغلبی.

[تَلَّ / لَ ی] (ص نسبی) نسبت به قبیله تغلب. (منتهی الارب). منسوب به قبیله تغلب. (ناظم الاطباء). تغلبی جهت استیحاش از دو کسره با یای نسبت و گاهی بکسر هم آید. (منتهی الارب). منسوب است به تغلب که قبیله معروفی است. (سمعانی).

تغلبی.

[تَلَّ] (اخ) ابراهیم بن حمدان. یکی از امرای دوران المقتدر عباسی در دیار ربیعیه ولایت یافت ولی این امر چندان دوام نداشت چه بزودی درگذشت. (۳۰۸ ه. ق. / ۹۲۰ م). وی مردی شجاع و نیکوسیرت بود. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۲).

تغلبی.

[تَلَّ] (اخ) حافظ ابویاسر عمار بن رجاء التغلبی استرآبادی که در سال ۲۶۷ ه. ق. در گرگان درگذشت. او راست: المسند فی الحدیث. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۷۹).

تغلبی.

[تَلَّ] (اخ) محمد بن الحارث. از اطرافیان فتح بن خاقان و کتاب اخلاق الملوک از اوست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تغلت.

[تَغَلَّ لُ] (ع مص) بر غفلت گرفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغلیج.

[تَغَلَّ لُ] (ع مص) ستم کردن و بی فرمانی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آب خوردن خر، و زبان در دهن گردانیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغلس.

[تَغُلَّ لُ] (ع ا) وقع فی وادی تغلس (ممنوعه مضافه)؛ یعنی در بلا- و سختی زشت افتاد و الاصل فيه ان الغارات كانت تقع بكرة

بغلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغلط.

[تَ غَلُّ لُ] (ع مص) به غلط افکندن و به غلط افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغلفشاه.

[تُ لُ] (اخ) خواهر مبارکشاه بن قراهورلاکو. رجوع به تاریخ غازان ص ۱۳ شود.

تغلغل.

[تَ غَ غُ] (ع مص) در شدن. (زوزنی). در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به سختی و رنج داخل شدن در چیزی... تغلغل حبه فی فؤادی. (از اقرب الموارد ||). شتابی نمودن ||. خود را غالیه مالیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رفتن آب میان درختان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغلف.

[تَ غَلُّ لُ] (ع مص) غالیه بکار داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). غالیه کردن موی و ریش را. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تغلی شود. (ناظم الاطباء ||). غلاف یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغلق.

[تُ لُ] (ا) بمعنی سردار از لغات ترکی نوشته شد و نام پادشاهی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تغلق.

[تُ لُ / لُ] (اخ) نام حکمرانان دهلی و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تغلق شاه و سلسله تغلقیه شود.

تغلق شاه.

[تَ لُ / لُ] (اخ) (... اول) غیاث الدین اولین از سلاطین تغلقیه هند که از ۷۲۰ تا ۷۲۵ ه. ق. حکومت داشت و رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال ص ۲۶۸ شود.

تغلق شاه.

[تَ لُ / لُ] (اخ) (... ثانی) چهارمین از سلاطین تغلقیه هند که از ۷۹۰ تا ۷۹۱ ه. ق. حکومت داشت و رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال ص ۲۶۸ شود.

تغلقیه.

[تُ لَ / لُ یَ] (اخ) نام سلسله ای از سلاطین دهلی در هندوستان که از سال ۷۲۰ ه. ق. تا ۸۱۵ در آن سرزمین حکومت داشتند. نخستین آنان غیاث الدین و آخرین آنان دولت خان لودی و رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال صص ۲۶۸ - ۲۶۹ و تغلق شاه شود.

تغلق.

[تَ غَلُّ لُ] (ع مص) غالیه بکار داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). خود را خوشبوی مالیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در آمدن در چیزی. (از اقرب الموارد).

تغلی.

[تُ غُ] (ا) بره یکساله. (تحفه حکیم مؤمن) (یادداشت مرحوم دهخدا). در گناباد خراسان بره یکساله، از نوع میشینه را گویند. - بره تغلی؛ بره فربه. (یادداشت مرحوم دهخدا).

تغلی.

[تَ غَلُّ لُ یَ] (ع مص) غالیه بکار داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خضاب کردن در غالیه و آلودن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تغلل. (از اقرب الموارد). و رجوع به تغلل و تغلف شود.

تغلیب.

[تَ] (ع مص) چیره گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). مستولی ساختن کسی را بر بلا بقره. (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح از روی غلبه چیزی را در تحت حکم چیز دیگر آوردن. يقال: عرب علفها تبناً و ماء بارداً. چه معنی تعلیف چرانیدن است و این متعلق به تبن است نه ماء. در فارسی محسن تأثیر هم گفته: تا بگیرد منصب دیدار جانان دیده ام آب جارو میکشد از اشک و مژگان دیده ام. کشیدن به جارو متعلق است نه به آب. (مطلع السعدین بنقل آندراج). و مانند یالیت بینی و بینک بعد المشرقین؛ یعنی مشرق و مغرب. و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. ترجیح یکی از دو معلوم بر دیگری و اطلاق آن بر هر دو. و قید اطلاق آن بر هر دو بسبب احتراز از مشاکلت است. (از تعریفات جرجانی).

تغلیس.

[تَ] (ع مص) به آخر شب کاری کردن. (زوزنی ||). در تاریکی آخر شب رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در تاریکی آخر شب بر آب وارد گردیدن، يقال: غلسنا الماء؛ ای وردنا بغلس ||. در تاریکی شب نماز گزاردن: و غلسنا الصلوة اذا فعلنا الصلوة بغلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: کنا نغلس من جمع الی منی، ای نسیر الیها ذلک الوقت. (از اقرب الموارد).

تغلیط.

[تَ] (ع مص) کسی را به غلط منسوب کردن. (زوزنی) (صراح). به غلط منسوب کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در

غلط انداختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در غلط انداختن کسی را و به غلط منسوب کردن. (آندراج). غلط کسی را گفتن یا به غلط منسوب کردن او را. (از اقرب الموارد).

تغلیظ.

[ت] [ع مص] درشت کردن. (زوزنی). ستبر کردن. (دهار). درشت کردن بر کسی چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (صراح). ستبر کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). تأکید و تقویت و تشدید و تأکید سوگند: غلط علیه فی الیمین؛ شدد و اکد و منه قولهم اخذ منه میثاقاً غلیظاً. (از اقرب الموارد). و رجوع به غلیظ و سوگندان غلیظ شود.

تغلیف.

[ت] [ع مص] در غلاف کردن شیشه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در غلاف کردن قاروره و کتاب و جز آنها را. (از اقرب الموارد ||). غالیه بر کردن. (تاج المصادر بیهقی). غالیه مالیدن بر ریش خود. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغلیق.

[ت] [ع مص] در بستن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). بستن درها را؛ غلقت الابواب تغلیقاً شدد للكثرة و ربما قالوا غلقت الابواب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در بستن. (آندراج).

تغلیل.

[ت] [ع مص] بغالیه بیالودن. (زوزنی). نیک غالیه بکار داشتن. (تاج المصادر بیهقی). غالیه مالیدن بر موی کسی: غلله بالغالیة تغلیلا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). غالیه بر ریش مالیدن. (از اقرب الموارد ||). منسوب بخیانیت کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). غلاله. (نوعی زیرپوش) در زیر لباس پوشیدن. (از اقرب الموارد).

تغلیه.

[ت] [ع مص] جوشانیدن دیگ را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از دور سلام گفتن و اشاره کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغماض.

[ت] [ع مص] ما اکتحلت تغماضاً؛ یعنی نخوایدم. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به اغتماض شود.

تغماق.

[ت] [اخ] یکی از امرای دربار الجایتو و ابوسعید بهادرخان بود و به اتهام توطئه ای علیه ابوسعید گرفتار امیرچوپان شد و اموالش را مصادره کردند. و رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۳۲۶ شود.

تغمد.

[تَغَمُّمٌ] (ع مص) فروپوشیدن و پنهان داشتن و منه تغمدالله برحمته؛ ای غمره بها و تغمد فلاناً؛ ای ستر ماکان منه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گناه پوشیدن و جز آن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). غریق رحمت کردن حق تعالی بنده را و گناه و عیب و جز آن را پوشیدن. (آندراج): تغمد الله برحمته؛ فروپوشاند او را خدای تعالی به بخشایش خویش. (یادداشت مرحوم دهخدا). تغمد الله بالرحمة و الرضوان؛ جمله ای است که بجای رحمة الله آرند: و چون ضعیفتر شد نیمه ای از قرآن برخواندی تا از دنیا برفت. تغمد الله بالرحمة و الرضوان. (تاریخ بخارا ص ۶۶).

تغمر.

[تَغَمُّمٌ] (ع مص) آب اندک خوردن. (زوزنی). بکاسه خرد آب خوردن یا کمتر از سیری آن خوردن. يقال: تغمر البعیر؛ ای لم یرو؛ یعنی سیراب نشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). رنگ کردن به زعفران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غمره بر روی مالیدن زن جهت صفای رنگ ||. گیاه غمیر چریدن ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغمر.

[] (اخ) از قلاع محکم نخجوان بود و رجوع به نزهة القلوب ج ۳ ص ۸۹ شود.

تغمط.

[تَغَمُّمٌ] (ع مص) در خاک فروپوشیدن کسی را: تغمط علیه التراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در خاک پوشیدن کسی را تا کشته شود: تغمط علیه التراب؛ ای تراب البیت: غطاه حتی قتله. (از اقرب الموارد).

تغمغم.

[تَغَغُّغٌ] (ع مص) سخن ناپیدا گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (ا) کلام ناپیدا و آواز و بانگ دلاوران در کارزار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغمل.

[تَغَمُّمٌ] (ع مص) فراخ نشستن در مجلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). توسع چیزی ||. قرار گرفتن گیاه بر یکدیگر. (از اقرب الموارد ||). (ا) فراخی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغمه.

[تَمِّمٌ / م] (ا) علامتی که صنعتگر بر روی صنعت خود گذارد ||. علامت افتخار و احترام ||. قبه روی سپر و مدال. (ناظم الاطباء).

تغمید.

[ت] (ع مص) پوشیدن و پنهان داشتن آنچه از کس آشکار گردد از ننگ و عیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از

اقرب الموارد ||). به پوشش گرفتن و پوشانیدن کسی را. (از اقرب الموارد).

تغمیر.

[ت] (ع مص) دور کردن یا دور انداختن چیزی را: غمر به تغمیراً. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). غمره مالیدن بر روی جهت صفای رنگ. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به کاسه آب دادن اسب را برای تنگی آب. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغمیس.

[ت] (ع مص) کم نوشیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروبردن چیزی در آب ||. آب دادن شتر را و گذشتن. (از اقرب الموارد).

تغمیض.

[ت] (ع مص) سخن را مشکل گردانیدن. (زوزنی). دور و باریک معنی کردن سخن را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مبهم کردن سخن را. (از اقرب الموارد ||). در معامله سهل گرفتن. (زوزنی). آسان داشتن از کسی بیع و شرا را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). غمض لی فیما بعثتی؛ یعنی گویا اراده میکنی که میبعه ای را قیمت کم کند. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چشم فروخوابانیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چشم فروخوابانیدن از بدی. (از اقرب الموارد ||). چشم فروخوابانیده حمله کردن شتر رانده شده از آبخور بر راننده و بازرسیدن آن بر آب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پلکهای چشم را بر هم گذاشتن. (از اقرب الموارد ||). حقیقت کاری را دانسته در گذشتن در آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چشم وا کردن. (زوزنی): ما اکتحلت تغمیضاً؛ یعنی نخوایدم. (از منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تغمیم.

[ت] (ع مص) نیک پوشانیدن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). پوشانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تغمیة.

[ت ی] (ع مص) خانه را سقف کردن. (زوزنی). آسمان خانه ساختن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). با گل و چوب پوشانیدن خانه را. (از اقرب الموارد ||). چیزی بر زبر چیزی پوشیدن. (زوزنی).

تغنت.

[ت غن ن] (ع مص) برجسبیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لازم شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). گران گردیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغشر.

[تَغَّثُ] (ع مص) بی خواهش خوردن آب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بی میل آب خوردن. (از اقرب الموارد).

تغنج.

[تَغَنُّنُ] (ع مص) ناز کردن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ناز و کرشمه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغندس.

[تَغَدَّ] (ع ا) رجوع به تاغندست و دزی ج ۱ ص ۱۴۷ شود.

تغنم.

[تَغَنُّنُ] (ع مص) غنیمت گرفتن. (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). غنیمت شمردن. (دهار) (مجمل اللغه) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغنی.

[تَغَنُّنُ] (ع مص) سراییدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (مجمل اللغه). سراییدن و سرود گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سراییدن و خوانندگی کردن به آواز. (از اقرب الموارد ||). با زن عشقبازی کردن ||. ستودن یا نکوهیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بی نیاز شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بی نیازی نمودن. (زوزنی). بی نیاز گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تغنیه شود.

تغنیّت.

[تَغِنِ] (اخ) دهی است از دهستان چالدران در بخش سیه چشمه شهرستان ماکو که ۲۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تغنیم.

[تَغِنَ] (ع مص) غنیمت دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغه). غنیمت دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عطیه دادن یا زائد بر سهم بکسی چیزی دادن. (از اقرب الموارد).

تغنین.

[تَغِنَ] (ع مص) آغزن گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به اغن شود ||. افزون شدن درخت. (از اقرب الموارد).

تغنیة.

[تَغْنِیَ] (ع مص) کسی را سرود آموختن. (تاج المصادر بیهقی ||). سرود گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد ||). بی نیاز گردانیدن خداوند کسی را. (از اقرب الموارد ||). عشق بازی نمودن با زن ||. ستودن یا نکوهیدن کسی را ||. بانگ کردن کبوتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغو.

[تَغُو] (ع مص) تغت الجاریة الضحک؛ خواست که خنده را بپوشاند و نتوانست. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). هلاک گردیدن. (منتهی الارب).

تغوج.

[تَغَوْ] (ع مص) دوتا گردیدن و خمیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغور.

[تَغُور] (ع مص) کمیز انداختن سگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). باران ریختن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برجهیدن خون از رگ. برجستن آب از درز مشک. (منتهی الارب).

تغور.

[تَغَوْ] (ع مص) چشم دور فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). چشم به گودی فروشدن: تغور ظاهر العین؛ دخل فی الرأس. (از ذیل اقرب الموارد ||). به غور آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تغوط.

[تَغَوْ] (ع مص) حدث کردن. (تاج المصادر بیهقی). در مگای رفتن قضای حاجت را و غایط کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): قضی الحاجة کابدی و احدث، يقال: تغوط و بال. (اقرب الموارد).

تغول.

[تَغَوْ] (ع مص) از حال بگردیدن. (تاج المصادر بیهقی). گوناگون شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تنکر. (اقرب الموارد ||). هلاک کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گمراه کردن: تغولتهم الغیلان؛ اضلتهم عن المحجة. (از اقرب الموارد). فلاة تغول؛ ای لیست بینة الطريق تضلل اهلها و تغولها اشتباها و تلونها. (اقرب الموارد).

تغ و لغ.

[تَغُ لَ] (ص مرکب، از اتباع) در تداول عامه غیر محکم (آلتی از آلات). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سست و بی استحکام: بین دو تعطیل ادارات تغ و لغ میشود ||. بی رونق. خالی از اسباب. سخت کاسد و بی مشتری (بازار): دکانی تغ و لغ و بی فروختنی. بازاری تغ و لغ؛ کاسد و بی مشتری و بی مردم و آمد و شد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تغون.

[تَغَوُّوْ] (ع مص) ستهیدن بر گناه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پیش در آمدن و شجاعت نمودن در جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغویث.

[تَغُّغ] (ع مص) فریاد خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). واغوشاه گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغویر.

[تَغُّغ] (ع مص) به غور شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به غور آمدن. (تاج المصادر بیهقی ||). در زمین فروشدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رفتن آب در زمین و فرورفتن در آن. (از اقرب الموارد ||). فروشدن آفتاب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غروب کردن خورشید و همچنین غروب کردن ماه و ستارگان. (از اقرب الموارد ||). در نیمروز در آمدن ||. در غایره فرود آمدن، يقال: غوروا؛ ای انزلوا للقائله ||. در نیمروز رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قیلوله کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ناظم الاطباء). خفتن در نیمروز. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). شکست خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در گذشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغویط.

[تَغُّغ] (ع مص) فروخوردن لقمه را و لقمه را کلان گرفتن ||. دورتک ساختن چاه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغویة.

[تَغُّغِی] (ع مص) گمراه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دفرک و جغرات گردانیدن شیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ماست گردانیدن شیر را. (از اقرب الموارد).

تغی.

[تَغِی] (ع ا) خنده بلند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغیب.

[تَغَّی] (ع مص) غایب شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). ناپدید گشتن: تغیب عنی؛ ناپدید گشت از من. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در ضرورت شعر تغیبی گفته شده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغیث.

[تَغَثُ یُ] (ع مص) فربھی و فربه شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغیر.

[تَغَثُ یُ] (ع مص) از حال بگشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برگردیدن از حال خود. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آنندراج): تغییر به همه چیزها راه یابد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۵). باز چون گرم شود تغییر پدید آید. (ذخیره خوارزمشاهی). بحکم آنکه پرورده نعمت این خاندان است و به اندک مایه تغییر خاطر با ولی نعمت خود بیوفایی نتوان کرد. (گلستان). چو باز آمدم زان تغییر به هوش ز فرزند دلندم آمد به گوش. (بوستان). همین تغییر بیرون دلیل عشق بس است که در حدیث نمی آید اشتیاق درون سعدی. اگر زیادت قدر است در تغییر نفس نخواستم که به قدر من اندر افزایی. سعدی ||. در اصطلاح انتقال چیزی از حالتی بحالت دیگر. (از تعریفات جرجانی). گردیدن شیئی است بحالتی که پیش از آن بدان حالت نبوده است و در اصطلاح بر دو معنی اطلاق میشود یکی تغییر دفعی و آن آن است که شیئی از حیث ذات تغییر یابد و آن را کون و فساد نیز گویند مانند... که بعد از خورده شدن گوشت میشود و دیگر تغییر تدریجی است و آن آن است که شیئی از حیث کیفیت تغییر یابد اما صورت نوعیه آن باقی ماند و این تغییر را مخصوصاً استحاله نامند. پس تغییری که در ذات غذا رخ دهد در حالی که به جگر آدمی رسد از قبیل تغییر دفعی باشد. زیرا صورت غذا را از خود خلع کند و صورت خلطیه در خود پوشد و تغییری که برای دارو حاصل آید در حالی که به اندرون آدمی رسد از قبیل تغییر تدریجی باشد. زیرا کیفیت دوائی از دارو برطرف شود ولی صورت نوعیه آن باقی ماند. (بحر الجواهر از کشف اصطلاحات الفنون). تحول و بدل. (از اقرب الموارد ||). خروج از حالت طبیعی و تبدل و خشم و غضب. (ناظم الاطباء ||). رشک خوردن بر اهل خود: تغییر علی اهل؛ غار علیها. (از اقرب الموارد).

تغیر آمدن.

[تَغَثُ یُ مَدَا] (مص مرکب) راه یافتن دگرگونی: بشیر بود مگر شور عشق سعدی را که پیر بود و تغیر در او نمی آید. سعدی.

تغیرات.

[تَغَا یُ] (ع ا) مأخوذ از تازی، تغیرات و تبدلات و خشم و غضب بسیار. (ناظم الاطباء).

تغیر پذیرفتن.

[تَغَا یُ پُرْتَا] (مص مرکب) قبول دگرگونی: آنچه تغیر نپذیرد تویی آنکه نمرده است و نمیرد تویی. نظامی. عهد ما با تو نه عهدی که تغیر پذیرد بوستانی است که هرگز نزند باد خزاننش. سعدی.

تغیر کردن.

[تَغَا یُ کَدَا] (مص مرکب) دگرگون شدن. برگردیدن. تبدیل یافتن: تا... منوچهر بن قابوس... آن عهد که او را بسته است... نگاه دارد و چیزی از آن تغیر نکند، من دوست او باشم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۲). او خدایست تعالی ملک الملک قدیم که تغیر نکند ملکت جاویدانش. سعدی. تا نکند وفای تو در دل من تغییری چشم بخود نمیکنم تا چه رسد به دیگری. سعدی.

تغیظ.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بخشم شدن. (صراح اللغه) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت گرم گردیدن نیمروز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). (۱) قوله تعالی ذکره: تغیظاً و زفیراً (۱). تغیظ صوتی که از بسیاری خشم برآید و زفیر صوتی که از صدر برآید ||. شدت گرمی و غلیان. (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۲۵ / ۱۲.

تغیف.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) بچپ و راست ناویدن شاخ درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). میل کردن اسب به جانبی از چپ و راست در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بازایستادن از کاری. (از اقرب الموارد).

تغیق.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) تاریک شدن چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغیل.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) درهم پیچیده شاخ، و سایه افکن شدن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بسیار مال گردیدن قوم و بسیار انبوه گشتن آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغیم.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) میغناک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغه). ابرناک شدن آسمان و پوشیدن ابر آن را. (از اقرب الموارد). ابر بهم رسانیدن هوا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تغیہق.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) سست گردیدن چشم از تاریکی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تغیب.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) غایب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نمان گردانیدن و ناپدید کردن، يقال: غیبه غیاباً؛ ای دفن فی قبره. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغییر.

[تَغَيُّوْ] (ع مص) از حال بگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). از حال بگشتن. (دهار). از حالی به حالی بگردانیدن و گردانیدن و دیگرگون کردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). از حال خود گردانیدن و با لفظ کردن و دادن مستعمل. (آندراج). هو احدث شیء لم یکن قبله. (تعریفات جرجانی). دگرگونی و تبدیل و

تعویض و تحویل و انتقال و انقلاب. (ناظم الاطباء): و هر چند این همه بود نام ولیعهدی از ما بر نداشت و آنرا تغییر و تبدیلی ندید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۴ ||). نزد بلغا آن است که شاعر لفظ را از صورتی که دارد بصورتی دیگر گرداند تا وزن بیت یا قافیه درست گردد. چنانکه ابوشکور جهت قافیه در این بیت نیلوفر را به نیلوفل تغییر داده است: آب انگور و آب نیلوفل مر مرا از عبیر و مشک بدل. و این از عیوب است. اما اگر اشارتی بدان تغییر رود از عیب دور گردد و به لطافت نزدیک شود. مثاله: برو، از معرفتهای پر از ریو سر ما را مکن ای شیخ کالیو غلط کردم در این معنی که گفتم ز نخدان نگار خویش را سیو. سیب را سیو گفته و با کالیو قافیه ساخته. (از مجمع الصنایع از کشاف اصطلاحات الفنون). - تغییر بالین؛ گردانیدن بالین از طرفی بطرفی. (آندراج): جلوه برق است در میخانه هشیاری مرا از پی تغییر بالین است بیداری مرا. صائب (از آندراج). - تغییر حالت؛ برگشتن از حالت. (ناظم الاطباء). - تغییر شکل؛ دگرگونی شکل (۱). - تغییر لباس؛ عوض کردن لباس. - تغییر مکان؛ جای بجای شدن. از خانه یا جایی بخانه دیگر رفتن. عوض کردن محل سکونت و اقامت: نه زین دیار ز اهل دیار دلگیرم نه از تعصب دین میکنم مکان تغییر. سنجر کاشی (از آندراج). - امثال: تغییر اسم تغییر مسمی ندهد. نظیر سه نگردهد بریشم ار او را پریشان خوانی و حریر و پرند. هاتف (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۸). (۱) - Deformation.

تغییرات.

[تَغ] (ع ا) تبدیلات و تغییرها. (ناظم الاطباء). و رجوع به تغییر شود.

تغییر افتادن.

[تَغ أ د] (مص مرکب) دگرگونی روی دادن. دگرگون کردن. برگردانیدن: البته نباید که از شرط عهدنامه چیزی را تغییر و تبدیل افتد که غرض همه صلاح است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۱). و رجوع به تغییر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغییر دادن.

[تَغ د] (مص مرکب) گردانیدن. از حالی به حالی دیگر برگردانیدن. دگرگون ساختن: در کوی نیکنامی ما را گذر ندادند گر تو نمی پسندی تغییر ده قضا را. حافظ. چشم شوخش را از این پس فتنه میخوانیم ما هر که بر بیمار شد تغییر نامش میدهند. تأثیر (از آندراج). و رجوع به تغییر و دیگر ترکیبهای آن شود

تغییر کردن.

[تَغ ك د] (مص مرکب) دیگر شدن. دگر گشتن. گردیدن. تغییر دادن: روا نیست در تاریخ تحریف و تغییر و تبدیل کردن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۳). بی سرانجامی و موزونی هم آغوش هم اند سر و رخت خویش را تغییر نتوانست کرد. صائب (از آندراج). آن شکار لاغرم کز ناتوانی خون من رنگ آب تیغ را تغییر نتوانست کرد. صائب (ایضاً). و رجوع به تغییر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تغیض.

[تَغ] (ع مص) کم کردن و بازداشتن اشک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لبد عجاجته و غیض مجاجته؛ ای ماکان یسیل من عینیه و انفه عندالبکاء. (اقرب الموارد ||). در جنگل جای گرفتن شیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کم شدن آب یا کم شدن قیمت چیزی. (از اقرب الموارد).

تغیظ.

تَغْ [ع مص] بخشم آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تغیف.

تَغْ [ع مص] بددل شدن. (تاج المصادر بیهقی). گریختن و بددل گردیدن و از راه گذشتن، يقال: حمل فلان فی الحرب فغیف؛ ای کذب و جبن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازایستادن از کاری. (از اقرب الموارد).

تغیق.

تَغْ [ع مص] تباه کردن مال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تباه کردن. (آندراج ||). خیره کردن بینائی کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). مختلط رای گردیدن و ثابت نماندن بر چیزی. (منتهی الارب).

تغییم.

تَغْ [ع مص] ابرناک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ابر آوردن آسمان. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ابرناک شدن آسمان و پوشانیدن ابر آسمان را. (از اقرب الموارد ||). همچون ابر آمدن شب. يقال: غیم اللیل اذا جاء کالغیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تف.

[تَ / تَف ف] (۱) (۱) حرارت بود یعنی گرمی. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۶). بخار و گرمی باشد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (غیاث اللغات). بخار و حرارت و گرمی را گویند. (برهان). گرمی باشد. (اوبهی). گرمی آتش و جز آن. (شرفنامه منیری). گرمی و حرارت و بخار. (ناظم الاطباء): میان معرکه از کشتگان بخیزد زود ز تف آتش شمشیر و خنجرش خنجیر. خسروانی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). که از تف آن کوه آتش پرست همه کامه دشمنان کرد پست. فردوسی. بجایی که باشد زیان ملخ و گر تف خورشید تابد به شخ. فردوسی. که یارد شدن پیش او رزمخواه که از تف تیغش نگردد تباه. فردوسی. سپه برکشید از دورویه دو صف درخشید خورشید و برخاست تف. فردوسی. زینم همه سنگ است و از آنم همه خاک زانم همه دود است و از اینم همه تف. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۶). نسبتی دارد ز خشم خواجه این آتش مگر کز تفش خارا همی در کوه خاکستر شود. فرخی. خوی گرفته لاله سیرابش از تف نبیذ خیره گشته نرگس موژانش از خواب و خممار. فرخی. ملک را عونوی و اندیشه به وی یافته است که تف هیبتش از خاره کند خاکستر. فرخی (دیوان ص ۱۵۷). گفتم که تاب دارد بس بارخ تو زلف گفتا که دود دارد با تف خویش تاب. عنصری. جز بوی خلق او نشاند سموم تیر جز تف خشم او نبرد زمهریر دی. منوچهری. زمین او چو دوزخ و ز تف آن چو موی زنگیان شده گیای او. منوچهری. دمید آتش از خشکی و تف و تاب ز سردی و تری پدید آمد آب. اسدی (گرشاسبنامه). به چین آتشی کاید از آسمان برند از تف تیغ تیزم گمان. اسدی (گرشاسبنامه). به خوشه درون چون گهر در صدف نه باکش ز نم بود و بيمش ز تف. شمسی (یوسف و زلیخا). سود نداردت این

نفاق چو داری بر لب باد دی و به دل تف مرداد. ناصر خسرو. نفسی که ندارد پر و بال از حکم و علم آنجا ز تف علم بسوزد پر و بالش. ناصر خسرو. کس به دانش نرسد جز که بنادانی از آنک نبود جز که تف دود به آغاز سحاب. ناصر خسرو. در این حصار از جهان کیست؟ آن کس که بگداخت کفر از تف ذوالفقارش. ناصر خسرو. چو پر شود به دماغم ز تف عشق بخار ز ابر چشم فرود آیدم چو باران نم. مسعود سعد. روز وداع از در اندر آمد دلبر لب ز تف عشق و دیده ز خون تر. مسعود سعد. ز تف آتش سوزان بآس سطوت تو همی نیاید گردون گرد گرد آرام. مسعود سعد. و روایت است که از کنار دریا گل برداشتند خدای تعالی تفی از دوزخ بفرستاد بر آن وزید و اندر هوا سنگ گشت. (مجمل التواریخ و القصص). دو عرض کاندروست تف و شعاع به سه جوهر نثار خواهد کرد. سنائی. خشک گردد ز تف صاعقه دریای محیط گر پدیدار شود ز آتش خشم تو لهب. سنائی. گر امروز آتش شهوت بکشتی بیگمان رستی و گرنه تف این آتش ترا هیزم کند فردا. سنائی. آفتاب همه سادات که با طلعت او آفتاب فلکی را نه فروغ است و نه تف. سوزنی. به فسق و عصیان اندر تف سعیر شدم که دم نشد ز ندامت چو زمهریر مرا. سوزنی. به زمستان چو تموز از تف آه تابخانه جگری خواهم داشت. خاقانی. بل شمع هفت چرخ گدازان شود چو موم از بس که تف رسد ز نفسهای بیمرش. خاقانی. سنت عشاق چیست برگ عدم ساختن گوهر دل را ز تف مجمر غم ساختن. خاقانی. آتش صبحی که در این مطبخ است نیم شراری ز تف دوزخ است. نظامی. نه هر کس کاتشی گوید زبانش بسوزاند تف آتش دهانش. نظامی. از تف این بادیه جوشیده ای بر تو نپوشند که پوشیده ای. نظامی. آههای آتشینم پرده های شب بسوخت بر لب آمد وز تف دل هم زبان هم لب بسوخت. عطار. تف تموز دارد در سینه حاسدت وز آه سرد هر نفسش باد مهرگان. کمال اسماعیل. گفت اگر داری ز رنجوری تفی چون نرفتی جانب دارالشفی. مولوی. آرام بخش جان شد از آن می که از تفش صبر و قرار و توبه و آرام میرود. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). بفرسودم از رقعہ بر رقعہ دوخت تف دیگران چشم و مغزم بسوخت. (بوستان). تکلف دیگر است و شوق دیگر زان که تف نهد اگر ده جای بنگاری بدیوار آتش سوزان. امیر خسرو (از انجمن آرا). ز گلی روتق باغی که شناخت وز تفی نور چراغی که شناخت. جامی. و رجوع به تاب و تافتن و تب و تبش و تفسیدن شود ||. بمجاز و در بیت زیر بمعنی تندی و حرارت و شدت آمده یعنی از معنی حرارت بمجاز معنی تندی و شدت رفته است: کشکشانش آوریند آن طرف او فغان برداشت بر تشنیع و تف. مولوی ||. روشنی و پرتو را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). شعله و تابش و روشنایی و روتق و پرتو. (ناظم الاطباء): دورویه سپه بر کشیدند صف ز خنجر همی یافت خورشید تف. فردوسی. دو چشم کبودش فروزان ز تاب چو دو آینه در تف آفتاب. اسدی. آه من چندان فروزان شد که کوران نیمه شب از تف این آه سوزان رشته در سوزن کشند. خاقانی (از فرهنگ جهانگیری). غبغب سیمین که کمر بست از آب قوس قزح شد ز تف آفتاب. نظامی. گر تف خورشید عشق یافته ای ذره ای زود که خورشید عمر بر سر دیوار شد. عطار. - تف تیغ؛ درخشندگی تیغ. صاحب بهار عجم و آندراج آرند: بمعنی آواز بر کشیدن تیغ از نیام نوشته اند و این بیت خواجه نظامی به سند آورده.... لیکن ظاهر آن است که لمعان و درخشانی تیغ باشد زیرا که تف مبدل تپ است که مخفف تاب است (۲) و تاب بدین معنی آمده چنانکه گذشت. (بهار عجم) (آندراج): در آمد بغریدن ابر سیاه ز ماهی تف تیغ بر شد بماه. نظامی (از بهار عجم) (از آندراج ||). عفونت. (برهان). عفونت و پوسیدگی و گند. (ناظم الاطباء). (۱) - در شعر گاه مشدد آید. (۲) - رجوع به تافتن و تپ و تاب و تفتن شود.

تف.

[ت] (۱) آب دهن انداختن باشد. (برهان). دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بشکل مصدر (۱) معنی کرده است. رجوع به ج ۱ ص ۱۴۷ شود. آب دهان و با لفظ افگندن و زدن و کردن به صلهء بر مستعمل. (آندراج). آب دهان انداختن... آب دهن و بلفظ افگندن و زدن و کردن مستعمل. (غیاث اللغات). آب دهن و خیو و تفش و ته و تهو و تفو و تینه و خوی و گالیار. (ناظم الاطباء).

دکتر محمد معین در حاشیه برهان آرد: در هندی باستان شتیو (۲)، شتیوه (۳). به گتی سپیون (۴). به ارمنی توک (۵). به لاتیینی سپو (۶). به یونانی پتوئو (۷). به کردی تف (۸)، تیو (۹)، توو (۱۰)، تو (۱۱)، توک (۱۲) (تف کردن تف). به افغانی تو (۱۳)، توک (۱۴)، توکال (۱۵) (تف کردن). به استی، تو (۱۶). به وخی، توف سرک (۱۷). به سریکلی توسیگنو (۱۸) (تف کردن). به گیلکی توف [کودن] (۱۹) (تف کردن): تف بر آن طایفه مرده دلان در هوی و هوس افسرده دلان جامی. - تف به روی تو! زهی بی شرم که تویی؛ (یادداشت مرحوم دهخدا). - امثال: تف سر بالا به ریش برمیگردد: سوی گردون تف نیابد مسلکی تف به رویش بازگردد بیشکی. مولوی (بنقل امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۹). - تف نعناع ترخوانی به ریش زال زالکی؛ نعناع و ترخوان در اول بهار و زالزالک در مقدمه زمستان آید و از این تعبیر، نمودن کراحت از خریف و شوق به ربیع خواهند. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۹). (۱) - (۸) - ptuo. (۷) - spu. (۶) - tuk. (۵) - speivan. (۴) - shtivait. (۳) - shtiv. (۲) - Cracher. (۱۷) - tu. (۱۶) - tukal. (۱۵) - tuk. (۱۴) - tuk. (۱۳) - tu. (۱۲) - tuk. (۱۱) - tu. (۱۰) - tuw. (۹) - tef. (۱۹) - tuf [kudan]. (۱۸) - tuceigao.]

تف.

[تُف ف] [ع ا] چرک ناخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یا اتباع أف است. ج، تَفَفَهُ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گویند تَفَأ لُک؛ یعنی دور بادی و پلید بادی. (از اقرب الموارد ||). آنچه بماند از طعام در دندان. ج، اتفاف، تفوف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفاج.

[ت ت] [ع مص] سخن پوشیده بهم گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخافت. (اقرب الموارد).

تفاتف.

[ت ت] [ع ا] ج، تفاتف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کسی که تلفظ کند احادیث زنان را. (آندراج ||). نوعی از شعر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفاتی.

[ت] [ع مص] جوانمردی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به فتوی نزدیک مفتی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بتکلف فتوت کردن و تشبه به جوانان نمودن تقول: ابرد من شیخ یتفتی. (از اقرب الموارد).

تفاتیف.

[ت] [ع ا] ج، تفاتف. (ناظم الاطباء). رجوع به تفاتف شود.

تفاج.

[تَ فاجِ ج] (ع مص) گشاده داشتن میان هر دو پا در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاجی.

[ت] (ع مص) شکافدار گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاح.

[تُفُ فَا] (ع ا) سیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بمعنی سیب که میوه معروف است. (غیاث اللغات) (آندراج). میوه معروف. ج، تفافیح واحد آن تفاحه و تصغیر آن تفیفیحه. (از اقرب الموارد). به فارسی سیب نامند. شیرین او در اول گرم و در دویم تر. و ترش او در اول دویم سرد و خشک و ترش شیرین او که میخوش نامند در حرارت و برودت معتدل و در اول خشک و مجموع او مقوی دل و دماغ و جگر و جهت خفقان و عسرالنفس نافعند و شیرین او مفرح و ملطف روح حیوانی و سریع الاستحاله و به صفرائی که در معده باشد و با قوه تریاقیه و پخته او جهت سرفه... و آب او با شراب و گوشت آب، جهت رفع عشی مجرب. و آب او در معاجین مفرحه مقوی فعل آن و اکثار خوردن او باعث تبهای مرکبه و نسیان و مولد ریاح و مصلحش اغذیه لطیفه است و ترش او قابض و مسکن عطش و موافق معده صفراوی. و پخته او در خمیر جهت اسهال و مصلح ادویه سمیه و خشک کرده او با آب انار و ادویه مناسبه جهت تقویت معده و اسهال صفراوی و تسکین قی نافع. و اکثار او مضر سینه و موروث ذات الریه و ریاح عروق و مصلحش گلقتند و دارچین است. ترش و شیرین او مولد خلط صالح و در افعال مثل ترش است و نارس او بیمزه و مولد خلط خام و ضماد او در ابتدای اورام حاره نافع. و سیب تلخ قابضتر از همه و عصاره سیب و عصاره برگ او جهت سموم مفید و قدر شربتش تا هفت مثقال است و شکوفه او با ادویه موافقه جهت رفع اخلاط متعفنه سینه و با ادویه مفرحه جهت تفریح مؤثر است و گویند اقسام سیب هر گاه بخلط حار، که در معده باشد برسد دفع او میکند. و رب سیب ترش که آب آن را بدون شیرینی به قوام آورده باشند، در آخر اول سرد و در رطوبت و پوسته معتدل و جهت غلبه صفرا و غلیان خون و اسهال صفراوی و قی آن، و رفع غم و الم سوداوی نافع. و مضر اسهال دموی و شش و رب شیرین او در افعال قویتر از سیب شیرین است و شربت سیب جهت سموم و وبا و تفریح قلب بسیار مؤثر و مربای او در جمع افعال بهتر است از مفرد او. (از تحفه حکیم مؤمن). و رجوع به ترجمه صیدنه و بحرالجواهر و اختیارات بدیعی و ترجمه ابن البطار ج ۱ ص ۳۱۱ شود: گهی ز گریه تو زرد دیده نرگس گهی ز خنده تو سرخ چهره تفاح. مسعود سعد. تفاح جان و گلشکر عقل شعر اوست کاین دو به ساوه هست سپاهان شناسمش. خاقانی. ز گلشکر لفظ و تفاح خلش شماخی نظیر صفاها نماند. خاقانی.

تفاح ارمنی.

[تُفُ فَا حِ اَم] (ترکیب وصفی، مرکب) مشمش است. (تحفه حکیم مؤمن). زردآلو. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترجمه ضریر انطاکی شود.

تفاح الارض.

[تُفُ فَا حُلُ ا] (ع، مرکب) بابونج است. (تحفه حکیم مؤمن). بابونه. (ناظم الاطباء). و رجوع به بابونه شود.

تفاح الجن.

[تُف فَاخِيلُ جِن ن] (ع ا مرکب) ثمر لفاح است. (تحفهء حکیم مؤمن). مهر گیاه. (ناظم الاطباء). جان گوید ذکر تفاح الجن... در ادویه مفرده کرده است و در... ذکر نکرده است و بدین قدر اقتصار کرده است بطریق نقل از ابن البطریق که تأثیر سردی در ادویه از آن نوع باشد که در... و تفاح الجن هست و کیفیت او را تعریف نکرده است و غیر او از اطباء در تعریف او سخنی نگفته اند و قسطا گوید وی را لفاح گویند و آنچه کشنده است از تفاح الجن تخم اوست و قلوبطره ملکهء مصر او را از جملهء زهرها شمرده است. (از ترجمهء صیدنه). و رجوع به لفاح شود.

تفاح الدرف.

[تُف فَاخِيْدُ د] (ع ا مرکب) جان گوید او نیز از جملهء ادویه است که اطباء هیئت او را تعریف نکرده اند و او را به رومی تقومیلاس گویند. (از ترجمهء صیدنه).

تفاح بری.

[تُف فَا حِ بَرِي] (ترکیب وصفی، ا مرکب) زعرور است. (تحفهء حکیم مؤمن). کندس. (ناظم الاطباء). مثلث العجم. علف خرس. علف شیران. نمتک. تفاح البری. شجرهء الدب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تفاح دشتی شود.

تفاحتان.

[تُف فَا حِ] (ع ا) سرهای هر دو ران نزد سرین. (منتهی الارب). به صیغهء تثنیه دو سر استخوان فخذ نزدیک سرین. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاح دشتی.

[تُف فَا حِ د] (ترکیب وصفی، ا مرکب) در ترجمهء صیدنه آرد: تفاح دشتی زعرور بود و اطيوس گوید تفاح نوعی است از پودنه و منبت آن در نواحی موصل است و نبات او در کوهها و سنگستان باشد. او را بدست بمالند و نمک بر او ریزند و بخورند و اهل موصل او را تفاح بری گویند... و رجوع به تفاح بری شود.

تفاحشی.

[تَ حِ] (ع مص) فحش گفتن و آشکار کردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سخت زشت شدن. (دهار). از حد در گذشتن بدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزاید در بدی. (از اقرب الموارد).

تفاح فارسی.

[تُف فَا حِ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) خوخ است. (تحفهء حکیم مؤمن). هلو. (ناظم الاطباء). و رجوع به خوخ شود.

تفاح ماهی.

[تُف فَا حِ] (ترکیب اضافی، ا مرکب) نارنج یا لیمو. (ناظم الاطباء). ابن ماسویه گوید تفاح مائی را بعضی از اعراب اترج گویند و

دوس گوید تفاح مائی نوعی است از ترنج در هر چهار فصل سال پر بار باشد و ترنج او «؟» به هیئت دراز باشد و اطراف او متساوی نباشد و رنگ او زرد باشد و خوشبوی بود و دانه او به دانه امرود مشابهت دارد. (از ترجمه صیدنه). منسوب به شهر ماه نه به ماء. لیموترش (۱). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به ترجمه ضریر انطاکی و ترجمه ابن الیطار چ لکلرک شود. (۱) - Citron.

تفاحه.

[تُفُّ فَاحٍ] (ع ا) یکی سیب. (از منتهی الارب). واحد تفاح. (از اقرب الموارد). واحد تفاح یعنی یک سیب. (ناظم الاطباء). و رجوع به تفاح شود || سر استخوان فخذ. (ناظم الاطباء). و رجوع به تفاحتان شود.

تفاحی.

[تُفُّ فَا] (ص نسبی) منسوب است به تفاح که سیب باشد. منسوب به تفاحه و آن نام شخصی است. (از انساب سمعانی).

تفاحیه.

[تُفُّ فَاحِی] (ع ا) سیب فروش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفاخر.

[تَخُّ] (ع مص) با یکدیگر فخر کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). همدیگر نازیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مباحات و فخر کردن بعض قوم بر بعضی دیگر و یا نازیدن همه آنان به مفاخر خویش: تفاخرت انا و صاحبی الی فلان فافخرنی علیه. (از اقرب الموارد). با هم نازیدن به صله ای ازو. با لفظ بودن و کردن مستعمل. (آنندراج). فخر و فخریه و لادش و نازش و لاف. (ناظم الاطباء): اعلمو انما الحیوة الدنیا لعب و لهو و زینة و تفاخر بینکم و تکاثر فی الاموال. (قرآن ۵۷ / ۲۰). همه تفاخر آنان به جود و دانش بود همه تفاخر اینان بغاشیه است و جناخ. منجیک. و آن نامه کان بنام ملک ارسلان بود دست شرف از آن به تفاخر نشان کند. مسعود سعد. گر تفاخر بود ز خدمت تو آن تفاخر علی الخصوص مراست. امیر معزی (از آنندراج). قاف تا قافم تفاخر میرسد کز حجاب قاف عنقا دیده ام. خاقانی. چرخ را خود همین تفاخر بس کآخور خاص ابلقش دانند. خاقانی. این تفاخر نقطه دل راست وین دم زان اوست. ورنه من خود را در این میدان ز مردان نشمرم. خاقانی. از تفاخر همچو گردون فارغیم وز تغیر همچو دریا ایمنیم. عطار. چه عجب بود ز عطار اگر آیدش تفاخر به جواهری که از دل به سر زبان فرستی. عطار. بر خلق جهان تفاخر امروز خاقانی را مسلم آمد. امام مجدالدین خلیل.

تفاخر آوردن.

[تَخُّ وَدَا] (مص مرکب) مباحات نمودن. تفاخر کردن. نازیدن: مجدالدین افتخار اسلام کاسلام بدو تفاخر آورد. خاقانی. بمردی کمر بر میان آورد تفاخر به نسل کیان آورد. نظامی.

تفاخر کردن.

[تَخُ كَدْ] (مص مرکب) مباحثات کردن. نازیدن. فخر کردن. بخود بالیدن: همین کنند تفاخر ز خدمت سلطان یکی سپهر دوم انجم و سوم ارکان. عبدالواسع جبلی (از آندراج). چه تفاخر کنی بنام پدر چون ندانی نهاد گام پدر. اوحدی.

تفاخرکنان.

[تَخُ كُ] (ق مرکب) در حال نازیدن و مباحثات کردن: به زور سرپنجه شیرگیر از بیخ برکنندی و تفاخرکنان گفتی. (گلستان). و رجوع به تفاخر و فخر شود ||. فخرکننده. نازان: تفاخرکنان هر یکی در فنی به فرهنگ خود عالمی هر تنی. نظامی.

تفادی.

[تَ] (ع مص) خویشان را نگاه داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وقایه ساختن بعضی بعض دیگر را چنانکه گویی هر کس رفیق خود را فدای خویش میسازد. (از اقرب الموارد) ||. پرهیز نمودن و یکسو شدن و رهایی جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پرهیز کردن و انزوا از چیزی یا کسی. (از اقرب الموارد): تفادی الاسود الغلب منه تفادياً. (اقرب الموارد): بحکم تفادی و تقاعد ملک نوح از کفایت آن مهم بصلح تن درداد. (ترجمه تاریخ یمنی). به مدارات و مجانبت جانب... و تفادی از وحشت و تجافی از کراهیت او پیش باز رفت. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۳۱۲). از وزارت استعفا خواستی و از شغل تفادی و تبرا نمودی. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۵۹) ||. یکدیگر را فاخریدن (بازخریدن). (زوزنی). سربهای همدیگر دادن و فاخریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فدا شدن قوم بعضی بعض دیگر را. (از اقرب الموارد).

تفارر.

[تَ رُ] (ع مص) از همدیگر گریختن دو گروه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهارب قوم. (از اقرب الموارد).

تفارص.

[تَ رُ] (ع مص) بر یکدیگر به نوبت کردن گروهی چیزی را. (زوزنی) به نوبت داشتن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هم یتفارصون الماء. (از اقرب الموارد).

تفارط.

[تَ رُ] (ع مص) رسیدن کسی را اندوه در افراط یا سبقت نمودن اندوه بسوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. پیشی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج). تسابق قوم. (از اقرب الموارد) ||. شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج). سبق و تسرع. (اقرب الموارد) ||. درنگ کردن چیزی از وقت خود چندانکه بخواهند، نرسد. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد): تفرطت الصلاة عن وقتها؛ اذا تأخرت عنه. (اقرب الموارد).

تفاریج.

[تَ] (ع ا) ج تفرجه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). شکاف قبا و شکاف درابزین. (آندراج). تفاریج قبا و تفاریج داربزین، شکافهای آنها. (از اقرب الموارد) ||. شکاف انگشتان. (آندراج) (از اقرب الموارد). و رجوع به تفرجه شود.

تفاریق.

[ت] [ع ا] ج تفریق. (ناظم الاطباء). جدا نمودن آنها و تفرقه کردن آنها و این جمع تفریق است. (غیاث اللغات) (آندراج) پراکنده. (مهذب الاسماء). متفرق: نه‌های بزرگ معروف بیرون از نه‌های تفاریق. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۵۰ ||). در شواهد زیر از بیهقی بمعنی چریک و لشکریان غیر منظم آمده است: و فوجی غلام قوی، مقدار هزار و پانصد با ما باید و سواری هشت هزار از تفاریق گزیده تر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۴). امیر ضجر شد. اسب خواست و از پیل بر اسب سلاح پوشیده برنشست. و کس فرستاد بکتغدی تا از غلامان هزار مبارز زره پوش نیک اسبه که جدا کرده آمده است، بفرستاد. و بسیار تفاریق نیز گرد آمدند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۸۰ ||). در شواهد زیر با افزایش «ب» ادات قید و صفت در اول، قید مرکب و بمعنی بتدریج، اندک اندک. نوبت بنوبت آمده است: نیم دیگر بتفاریق همی خواهم خواست تا شمارم نشود یکسره با دوست بسر. فرخی. مردم پیر را غذا یکبار نشاید خوردن. لیکن بتفاریق باید خوردن. (ذخیره خوارزمشاهی). و اگر در قوه ضعیفی باشد فصد باید کرد لکن خون بتفاریق بیرون باید کرد.... و غرض از این تفاریق آن است که غشی بازدارد. (ذخیره خوارزمشاهی). و این غذاها را بتفاریق، اندک اندک باید داد تا معده گران نشود. (ذخیره خوارزمشاهی). یا دزد بیکبار ببرد یا خواجه بتفاریق بخورد. (گلستان). چنین کسان را وجه کفاف بتفاریق مجری دارند. (گلستان).

تفازز.

[ت ز] [ع مص] بیرون آمدن دو حریف برای جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبارز. (از اقرب الموارد).

تفاسح.

[ت س] [ع مص] در مجلس فراخ وانشستن. (زوزنی). فراخ نشستن در مجلس، يقال: تفاسحوا فی المجلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفسح. (اقرب الموارد). و رجوع به تفسح شود.

تفاسخ.

[ت س] [ع مص] از دو طرف شکستن عهدی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). موافقت دو طرف در فسخ عقدی. (از اقرب الموارد ||). تناقض گفتار: تفاسخ الاقاول؛ تناقض. (از اقرب الموارد).

تفاسد.

[ت س] [ع ص] بریدن ارحام را. يقال: تفاسدوا؛ ای قطعوا الارحام. (منتهی الارب) (از آندراج). بریدن ارحام و قطع رحم کردن. (ناظم الاطباء). بریدن و قطع ارحام: تفاسد القوم؛ تدابروا و قطعوا الارحام. (از اقرب الموارد).

تفاسی.

[ت] [ع مص] کون بر آوردن خیزدوک تا گند کند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاسیر.

[ت] [ع] ج تفسیر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تفسیر شود.

تفاسح.

[ت ص] [ع مص] شیوازبانی نمودن که نباشد. (زوزنی). تفصح. (منتهی الارب). به تکلف فصاحت نمودن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). به زبان عرب سخن گفتن مرد عجمی. زبان آور شدن مرد عربی. (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به تفصح شود.

تفاضل.

[ت ص] [ع مص] از هم جدا کردن و فرق نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تفاضیل.

[ت] [ع] ج تفصیل. (ناظم الاطباء). و رجوع به تفصیل شود.

تفاضل.

[ت ص] [ع مص] از یکدیگر افزون آمدن. (زوزنی) (دهار) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات) (از آندراج). دعوی فزونی کردن هر یک بر دیگری. (از اقرب الموارد). افزونی جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برتری و افزونی چیزی بر چیزی. (ناظم الاطباء). - تفاضل دو عدد؛ فزونی یکی بر دیگری. چنانکه ۳ تفاضل عدد ۸ است بر ۵ - دارای تفاضل بودن؛ دارای فزونی و برتری بودن. (ناظم الاطباء).

تفاضل داشتن.

[ت ص] [ع مص] (مص مرکب) افزونی داشتن. برتری داشتن. (ناظم الاطباء).

تفاضلی.

[ت ص] [ع مص] (نسبی) منسوب به تفاضل. - حساب تفاضلی؛ (۱) حساب تفاضلی، حسابی است که برای تعیین مقادیر بی نهایت کوچک امری که تابع امر دیگر است بکار می رود. توضیح آن که اگر در تابع $y = f(x)$ به متغیر x نمودی چون X بدهیم و نمو نظیر آنرا برای y بدست آوریم چون y بدین طریق: $y = f(x + y) = y + f(x + y) - fx y - y = f(x + y) = y$ در این جا می گوئیم اگر نمو تابع را به نمو متغیر تقسیم کنیم حاصل این کسر میشود: $f(x + x) - f(x) = f(x)$ در این کسر بنا بر تعریف حد yx میل بسمت صفر کند مشتق تابع $y = f(x)$ می نامند و آنرا بصورت dx می دهند. $dx = f(x) dy$ یا $dy = f(x) dx$ را دیفرانسیل تابع $y = f(x)$ می نامند. البته برای دیفرانسیل یک تابع، شرایطی لازم است که توضیح مفصل درباره آن مناسب این مقام نیست. محاسبات تفاضلی بمعنای اعم خود شامل «معادلات دیفرانسیلی» می باشد و اگر بحث مشتقات را نیز در این محاسبه ملحوظ کنیم باب مشتقات جزئی نیز باید در محاسبات تفاضلی بیاید ولی از آنجا که رعایت اختصار واجب بود لذا بحث درباره هر یک از دو مورد فوق به حرف مربوط آن ارجاع شد.

تاریخچه مختصر: اگر از کارهای ارشمیدس درباره تعیین حجم بعضی اجسام صرف نظر کنیم و نیز ادعای فرانسویان را در محاسبات پاسکال نادیده بگیریم بقرن هفدهم میلادی دو شخصیت بارز علم و فلسفه مقارن هم، در آلمان و انگلیس موفق بمحاسبه دیفرانسیلی شدند. فیلسوف آلمانی گتفرید ویلهلم لایب نیتز (۲) نام داشت و او یکی از برجسته ترین مغزهای بشر در کارهای فلسفی و ریاضی بوده لایب نیتز بسال ۱۶۸۴ م. کار خود را در این زمینه بنام آنالیز انتشار داد. دانشمند انگلیس بنام اسحاق نیوتون ۱۶۴۲ - ۱۷۲۷ م. بوده. نیوتون کارهایی که در زمینه آنالیز کرده بود *Methodes des Fluxions* نامید و کار او در این زمینه بسال ۱۶۸۷ م. بنام *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* انتشار یافت. سالها بین این دو دانشمند و طرفداران آن دو این بحث بوده که کار یکی متخذ از دیگری است ولی امروز ثابت شده است که هر یک از آنها بدون اطلاع از کار دیگری بمحاسبه دیفرانسیلی دست یافته اند ولی قابل ملاحظه این جا است که علائم موجود در محاسبات دیفرانسیلی امروز بیشتر آن علائمی است که لایب نیتز ابداع کرده است. (۱) - حساب تفاضلی ترجمه ایست که بعضی ریاضی دانان متأخر از اصطلاح فرانسوی: «*Calcul différentiel*» کرده اند و بدین مناسبت تعریف آن در ذیل تفاضل آمده و مترجمان نخستین آنرا حساب فاضله ترجمه کرده اند و امروز در کتب ریاضی فارسی به حساب فاضله یا محاسبه فاضله از آن بحث میشود. (۲) - *Gottfried Wilhelm Leibnitz* (۱۶۴۶-۱۷۱۶).

تفاطم.

[ت ط] (ع مص) شیفته به شیر گردیدن شترپچگان قوم بعد بازکردن از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاطؤ.

[ت طء] (ع مص) درآمده پشت و برآمده سینه گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خویشتن را کشیدن از کاری و سرکشی نمودن ||. بازپس گردیدن ||. منکسر شدن و بازگردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاعل.

[ت ع] (ع ا) یکی از ده باب ثلاثی مزیدفیه. این باب بمعانی زیر آید. مشارکت. مطاوعه فاعله اظهار آنچه در باطن نیست مانند تمارض. وقوع تدریجی فعل بمعنی فعل مجرد.

تفاغ.

[ت / ت] (ا) قحف، یعنی قدح. (صحاح الفرس، از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پیمانه و قدح شرابخواری را گویند. و به این معنی بجای حرف اول نون هم گفته اند. (برهان) (آندراج). قدحی باشد که از آن شراب خورند. (اوبهی). پیاله و جام شرابخواری. (ناظم الاطباء): دل شاد دار و پند کسائی نگاهدار یک چشم زو جدا مشو از رطل و از تفاغ. کسائی. و رجوع به نفاغ شود.

تفاف.

[ت] (ا) کاسه سر و جمجمه. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

تفاف.

[ت] (ا) ضُحُس. بقله اليهودیه. خس الحمار. تلفاف. و آن قسمی دشتی یا بقل دشتی باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در ترجمه ابن البیطار آرد: این نامی است بربری که به گیاهی اطلاق می شود که بعضی آنرا بقله اليهودیه نامند و بعضی دیگر آنرا حس الحمار گویند. و به یونانی سونشوس (۱) است و دو نوع از آن یافت شود که نوعی وحشی و دارای برگهای خاردار است و نوع دیگر خوراکی و کشت شونده و شیرین و خوشمزه است. در تحفه حکیم مؤمن تفاق آمده است. رجوع به تفاق شود. (۱) - Sonchus

تفاح.

[ت] (ع) ج تفاح. (اقراب الموارد). و رجوع به تفاح شود.

تفاق.

[] (ا) نوعی از هندبای بری است که بقله یهودیه نامند. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به تفاف شود.

تفاح.

[ت] (ع) مص) پشت بسوی یکدیگر کردن. (از منتهی الارب) (آندراج). پشت بر پشت یکدیگر قرار دادن گروه، کما تقول: تقابلوا و تظاهروا. (از اقراب الموارد).

تفاد.

[ت] (ع) مص) یکدیگر را گم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقراب الموارد).

تفاقر.

[ت] (ع) مص) بهانه فقر و درویشی آوردن || یکدیگر تفاخر کردن در فقر خویش ||. زبون و پست نمودن خویشان. (ناظم الاطباء).

تفاس.

[ت] (ع) مص) سر یکدیگر بزیر کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بموی سر گرفتن یکدیگر را و بزیر کشیدن. (از اقراب الموارد).

تفاح.

[ت] (ع) مص) سپید گردیدن چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تفاقم.

[ت] (ع) مص) بزرگ گردیدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بزرگ و سخت قوی شدن کار. (از اقراب الموارد)

: چون این خبر به ناصرالدین رسید به سیف الدوله نوشت تا روی به نیشابور نهد و برادر خویش بغراجق را بمدد او فرستاد تا کار ایشان دریابند و پیش از تفاهم شر و اشتعال نایره ایشان بکفایت مهم ایشان قیام کند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۷۴).

تفاکه.

[تَکْ] (ع مص) همدیگر را لاغ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمازح قوم. (اقرب الموارد).

تفال.

[تُ] (ع ا) تُفل. (اقرب الموارد). خدو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بصاق. (اقرب الموارد). کفک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفالج.

[تَلْ] (ع مص) خود را بمفلوجی زدن. مفلوجی به خود بستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بهانه فالج بودن نمودن و اظهار فالج بودن کردن. (ناظم الاطباء).

تفاله.

[تُلْ / لْ] (ا مرکب) از تف، آب دهان و آله، ادات نسبت. لفاظه. ثفل. کنجاره هر چیزی. بقیه میوه و امثال آن که آب آن را به کوفتن یا فشردن یا مکیدن و خاییدن گرفته باشند. جزء بیکاره و بیفایده از هر چیزی. (ناظم الاطباء). - تفاله آهن؛ ریم آهن. (ناظم الاطباء). - تفاله انگور؛ چوب و پوست و هسته انگور که پس از خوردن از دهان بیرون اندازند. (ناظم الاطباء). آنچه ماند بی آبی از انگور پس از فشردن در چرخش و معصره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تفاله به؛ آنچه ماند در دهان بی آبی، آنگاه که بهی را نیک بخایند و آب آن فروبرند. - تفاله چغندر؛ ثفل چغندر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تفاله کنجد؛ تخ کنجد روغن کشیده. (ناظم الاطباء).

تفالی.

[تَ] (ع مص) شپش جستن خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تفان.

[تَفْ] (ع ا) هنگام، يقال: اتیتک بتفانه و علی تفانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). حین و اوان. (اقرب الموارد).

تفانی.

[تَ] (ع مص) یکدیگر را نیست و سپری گردانیدن در جنگ و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نیست گردانیدن بعض قوم مر بعضی دیگر را. (از اقرب الموارد): این تفانی از ضد آید، ضد را چون نباشد ضد، نَبُود جز بقا. مولوی.

تفاوت.

[تَ وُ / وِ / وَا] (ع مص) از هم جدا و دور شدن دو چیز. و هو علی غیر القیاس لان المصدر من تفاعل بضم العين الا- ما روی فی هذا الحرف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به هر سه حرکات واو درست باشد مگر ضمه افصح است بمعنی دوری میان دو چیز و این خلاف قیاس مخصوص به همین لفظ است. (غیاث اللغات) (آندراج). تباعد و اختلاف بین دو چیز، ضم واو بر قیاس است مکسور یا مفتوح خواندن نادر بود. و بمعنی تباین دو چیز در فضل بود و از این معنی است قول پروردگار: الذی خلق سبع سموات طباقاً ما تری فی خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل تری من فطور. (قرآن ۶۷ / ۳) (از اقرب الموارد ||). عیب. قوله تعالی ماتری فی خلق الرحمن من تفاوت. (ایضاً) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود ||. اختلاف و عدم موافقت و فرق و امتیاز و نقاضت و جدایی و دوری و مسافت و فاصله. (ناظم الاطباء). فرق. اختلاف: میان خواهه تو و میان خواهه من تفاوت است چنان چون میان زر و گمست. فرخی. اگر مادرش [حسنک] جزع نکرد و چنان سخن بگفت طاعنی نگویید که آن نتواند بود که میان مردان و زنان تفاوت بسیار است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۰). و گر گویی که در معنی نیند اضداد یکدیگر تفاوت از چه سان باشد میان صورت و اسماء. ناصر خسرو. در روی تو روی خویش بینند این است تفاوت نشانها. خاقانی. لشکر چون تفاوت هر دو طرف مشاهده کردند از خدمت الیسع دور و نفور شدند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۱۷). صلاح کار کجا و من خراب کجا بین تفاوت ره از کجاست تا بکجا. حافظ. -امثال: تباین است ز شاخ نبات تا بوره تفاوت است ز آب حیات تا غسلین. بدر جاجرمی (از امثال و حکم دهخدا ص ۵۴۹). نظیر: چه نسبت خاک را با عالم پاک... چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا... (امثال و حکم ایضاً ج ۱ ص ۳۳۰).

تفاوت داشتن.

[تَ وُ تَ] (مص مرکب) اختلاف داشتن و موافق نبودن و فرق و امتیاز داشتن و نقاضت داشتن. (ناظم الاطباء): غم و شادی بر عارف چه تفاوت دارد ساقیا باده بده شادی آن کاین غم ازوست. سعدی.

تفاوت کردن.

[تَ وُ کَ دَ] (مص مرکب) فرق کردن و مختلف شدن و موافق نبودن و امتیاز حاصل کردن. (ناظم الاطباء): پنجه در صید برده ضیغم را چه تفاوت کند که سگ لاید. (گلستان). گر درون سوخته ای با تو برآرد نفسی چه تفاوت کند اندر شکرستان مگسی. سعدی. وانکه در بحر قلزم است غریق چه تفاوت کند ز بارانش. سعدی.

تفاوت.

[تَ وُ] (ع مص) همدیگر فایده دادن از علم و هنر و صواب تفایده است. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفاوض.

[تَ وُ] (ع مص) از یکدیگر جدا شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تباین و در اللسان «تفاوض الکلام». (از اقرب الموارد).

تفاوض.

[تَ وُ] (ع مص) با یکدیگر انباز شدن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر انباز و برابر شدن در کار و مال. (از اقرب

الموارد ||). برابری: شرکة تفاوض؛ انبازی برابر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تفاؤل.

[تَاءٌ] (ع مص) فال گرفتن بچیزی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). فال نیک گرفتن. (آندراج). خلاف تطیر. (از اقرب الموارد).
تفاءل. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به تفاءل و تفؤل شود.

تفاؤم.

[تَاءٌ] (ع مص) پر گشتن دهان شتر از گیاه سبز. (منتهی الارب). و رجوع به تفؤم و تفئیم شود.

تفاوه.

[تَوْهٌ] (ع مص) باهم سخن گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکالم قوم. (از اقرب الموارد).

تفاهم.

[تَاهٌ] (ع مص) یکدیگر را فهمیدن و معرفت حاصل کردن. (از اقرب الموارد). - سوء تفاهم؛ اشتباه و عدم درک مقاصد حقیقی.

تفاهة.

[تَاهٌ] (ع ا) در خوردنی ها آن طعام که نه شیرین و نه ترش و نه تلخ باشد. (از اقرب الموارد).

تفایا.

[تَا] (ع ا) نوعی از غذای پختنی که ترکیب یافته است از گوشت و آب و ادویه و پرسیاوشان و نمک و در «تفایا الخضراء» پرسیاوشان «تر» است و در حالیکه در «تفایا الیضاء» «خشک» میباشد. (از دزی ج ۱ صص ۱۴۷-۱۴۸).

تفاید.

[تَايٌ] (ع مص) یکدیگر را فایده دادن. يقال: هما یتفایدان بالمال؛ ای یفید کل صاحبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). بهره رسانیدن قوم بیکدیگر و تفاود استعمال نکنند. (از اقرب الموارد). رجوع به تفاود شود.

تفأ.

[تَفَاءٌ] (ع مص) سخت خشمگین شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از محیط المحيط).

تف افگندن.

[تُ أَكَّ دَ] (مص مرکب) تف انداختن. تف کردن. نشان دادن کراهتی سخت: نیست دندان اینکه پیران از دهان می افکنند تف به روی اعتبار این جهان می افکنند. واعظ قزوینی (از آندراج). رجوع به تف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفال.

[تَفَاءٌ] (ع مص) اختر نیک گرفتن. (زوزنی). فال گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فال نیک زدن، خلاف تطیر. (از اقرب الموارد). فال و شگون و فال نیک. (ناظم الاطباء): تفألوا بالخیر تجدوه؛ فال نیکو زدید تا نیکیتان پیش آید. (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۹). رجوع به تفؤل شود.

تفا.

[تَفَاءٌ لَنْ] (ع ق) بطور شگون و بطور فال نیک. (ناظم الاطباء).

تفال زدن.

[تَفَاءٌ زَدَ] (مص مرکب) فال گرفتن. (ناظم الاطباء). شگون خوب زدن. فال نیک زدن.

تف انداختن.

[تُ أَت] (مص مرکب) تف افکندن. و رجوع به تف افکندن شود.

تفئیل.

[ت] (ع مص) فال گیرانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفئیم.

[ت] (ع مص) افزودن. (زوزنی). افزودن حرفی یا بیشتر در اول یا میان یا آخر کلمه ای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ... ثم فئمت (ای زید فیها حرف او اکثر فی الصدر او القلب او الطرف) فتصرف المتکلمون بها تصرفاً... (نشوء اللغه ص ۱). رجوع به ص ۳ و ۱۵۹ همین کتاب شود. پر گردیدن دهان شتر از گیاه تازه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراخ کردن. (زوزنی). فراختر ساختن و افزودن پالان را از آنچه که بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تف باد.

[ت] (ا مرکب) سموم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفت.

[ت] (ا، ق) گرم. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج). گرم و گرمی و حرارت باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). در اوستا تفته (۱) (گرم شده). (حاشیه برهان چ معین). گرم و سوخته. (غیاث اللغات). سوختن و سوزش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و آنچه گفته اند که غمناک را شراب باید خورد تا تفت غم بنشانند، بزرگ غلطی است. بلی در حال بنشانند و کمتر گرداند اما چون شراب دریافت و بخفت، خماری منکر آرد. (تاریخ بیهقی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ای آنکه نتیجه (۲) چهار و هفتی وز هفت و چهار دائماً در تفتی می خور که هزار بار بیشتر گفتم باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی. (منسوب به خیام). از آز و طمع بی

خور و خفتیم همه وز حرص و حسد در تب و تفتیم همه. عطار. صالح از خلوت بسوی شهر رفت شهر دید اندر میان دود و تفت. مولوی. جامه را بدرید و آهی کرد تفت سر نهاد اندر بیابانی و رفت. مولوی. چو جلاب آخر از یک قطره آبش بجای آمد دل پرتفت و تابش. نزاری ||. مشتق از تپ (۳) در اوستا بمعنی تبار. (از فرهنگ ایران باستان ص ۹۰ ||). گرم رفتن و گرم آمدن و گرم گفتن را نیز گفته اند. (برهان). روش و آیش گرم و گفتار گرم. (ناظم الاطباء ||). تعجیل و شتاب. (برهان) (ناظم الاطباء). شتاب. (شرفنامه منیری ||). سبک. چابک. جلد. تند. زود. بشتاب. معجلاً به عجله. فرزند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تند و تیز. (حاشیه برهان چ معین): آتشی بنشانند از تن تفت و تیز چون زمانی بگذرد گردد گمیز رود کی. چو دانی که ناچار بایدت رفت همان به که کاری بسازی بتفت. فردوسی. فرستاده از پیش کودک برفت بر تخت کسری خرامید تفت. فردوسی. دوان اورمزد از میانه برفت به پیش جهاندار چون باد تفت. فردوسی. سپهدار از و هر سه پذیرفت و رفت همی شد شب و روز چون باد تفت. اسدی. و صاحب‌دیوان رسالت بونصر مشکان همچنین تفت برفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۸). بکنکین بتفت میراند بحدود شبورقان و بدیشان رسید و جنگ پیوستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۴۶). امیر رضی الله عنه برفت از غزنین روز چهارم محرم و به سرای به پرده که به باغ فیروزی برده بودند آمد و دو روز آنجا بود تا لشکرها و قوم جمله برفتند پس در کشید و تفت برانند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۶۸). بر این بست پیمان و چون باد تفت بر دختر آمد بگفت آنچه رفت. اسدی. فرستاده پیغام بشنید و رفت سپهد بشد نزد مهراج تفت. اسدی. جامه‌ها بر کند و اندر چاه رفت جامه‌ها را هم ببرد آن دزد تفت. مولوی. ترکش عمرش تهی شد عمر رفت از دویدن در شکار سایه تفت. مولوی. بعد از آن برداشت هیزم را و رفت سوی شهر از پیش من او تیز و تفت. مولوی. از درختی که مام بالا- رفت دخت بر شاخه‌اش غیژد تفت. دهخدا ||. بمعنی خرام و خرامان هست. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). قهر و غضب و گرم شدن از خشم و قهر را نیز گویند. (برهان ||). قهر و غضب و گرمی از خشم و قهر. (ناظم الاطباء). غضبناک. (غیاث اللغات). غضب. (شرفنامه منیری ||). گیاهی است دوایی که خوردن بیخ آن مانند تاتوله جنون آورد و آنرا شوکران نیز خوانند و صاحب اختیارات بدیعی آورده که چون سه مثقال از آن بخورند عقل بکلی زایل گردد. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی). گیاهی است دوایی که خوردن بیخ آن مانند تاتوله جنون آورد. (برهان). ریشه دوایی که بتازی لفاح گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به تفاح شود || سبیدی که برای نهادن گل و میوه سازند. (غیاث اللغات). خوان و سبد و طبق و امثال آن که میوه و گل در آن گذارند. (آندراج). سبیدی مدور و کم عمق که از ترکه‌ه تر با برگ کنند و میوه در آن نهاده و سر آن نیز برترکه‌ه تر بر گدار بافند و محکم کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). مجازاً بمعنی مفلس نیز آمده. (غیاث اللغات). (۱) - (۲). tafta - در سندبادنامه ص ۳۹: ای آنک تو در زیر... (۳) - tap.

تفت.

[ت] (اخ) نام موضعی است از مضافات یزد. (فرهنگ جهانگیری) (از غیاث اللغات) (انجمن آرا) (از آندراج) (برهان). از کمال صفای هوا جامع گرمسیر و سردسیر باشد. (برهان). در آنجا نم‌نیکو مالند و تفتی مشهور است. (انجمن آرا). مولد علامه تفتازانی است و آنرا تفت نصیری هم گویند. (آندراج). نام قصبه‌ای از توابع یزد. (ناظم الاطباء). یکی از بخشهای شهرستان یزد است که در جنوب باختری این شهرستان قرار دارد. منطقه‌ای است کوهستانی که مهمترین ارتفاعات آن عبارتند از کوه فخرآباد. شیرکوه. کوه سنگستان که در پشتکوه واقع است و در حدود ۱۰۰۰ گز ارتفاع دارد. آب زراعتی این بخش از چشمه و قنات تأمین میشود و محصول عمده آن غلات و میوه و پنبه است. این بخش دارای ۲۳ آبادی است و در حدود ۲۱۳۰۰ تن سکنه دارد و مرکز این بخش قصبه تفت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰). رجوع بماده بعد شود.

تفت.

[ت] (اخ) قصبه مرکز بخش تفت در شهرستان یزد است. این قصبه در دامنه ای که ارتفاع آن از سطح دریا در حدود ۱۲۰۰ متر است قرار دارد. آب آنجا از قنات و شغل مردم زراعت و گله داری است و در حدود ۷۱۰۰ تن سکنه دارد. در این قصبه بخشداری و شهرداری و آمار و بهداری و ژاندارمری و آموزش و پرورش و بیمه وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱). و رجوع بماده قبل شود: تفت رشک ریاض رضوان است که در او جای میر قرآن است. وحشی (از آندراج). چون بیان معنی از تفت نصیری می‌رود هست صد چاکر چو سعدالدین تفتازانیم. محسن تأثیر (ایضاً). تفت است فرشته بلبل او سرتفته ز آتش گل او یک تفت گل است این گلستان چون حلقه خط لاله رویان یا در نظر حقیقت آیین تفتی است ز میوه های شیرین. (ایضاً).

تفتازان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان قوشخانه در بخش باجگیران شهرستان قوچان. کوهستانی و دارای ۱۵۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تفتازانی.

[ت] (اخ) سعدالدین مسعود بن عمر بن عبدالله الهروی خراسانی. وی فقیه و ادیب حنفی بود و در سال ۷۲۲ ه. ق. متولد شد و در محرم ۷۹۲ ه. ق. در سمرقند درگذشت. او راست: ارشاد الهاوی در نحو. الاصباح فی شرح دیباجه المصباح در نحو. ترکیب الجلیل در نحو. التلویح فی کشف حقایق التنقیح در اصول. تهذیب المنطق و الکلام. الجذر الاصل فی شرح مقاصد الطالبین. حاشیه بر کشف زمخسری. دفع النصوص و النقوص. رساله الاکراه. شرح تصریف زنجانی. شرح الکشاف. المطول در معانی و بیان و... (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۴۲۹). و رجوع به همین کتاب و دانشوران خراسان ص ۲۴۴ و معجم المطبوعات و ریحانه الادب ج ۱ ص ۳۱۲ و انساب سمعانی شود.

تفتاف.

[ت] (ع ا) کسی که تلفظ کند احادیث زنان را. ج، تفتافون و تفتاف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفتافون.

[ت] (ع ا) ج تفتاف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفتان.

[ت] (ص، ا) آنچه از آفتاب یا آتش گرم شده باشد. (غیث اللغات) (آندراج). هر چیز گرم شده از آفتاب یا آتش. (ناظم الاطباء).
|| و قسمی از نان که آنرا به هندی پراتها گویند. (غیث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تفتان.

[ت] (اخ) نام کوهی آتشفشانی به مکران که هم امروز دائماً ابخره و گاهی مواد سوزان از آن خارج میشود. (یادداشت بخط مرحوم

دهخدا).

تفتانیدن.

[تَدَ] (مص مرکب) حرارت دادن. گرم کردن. سوزاندن: و فرموده بود [مقنع] تا سه روز باز تنور تفتانیده بودند به نزدیک آن تنور رفت و جامه بیرون کرد و خویشتن را در تنور انداخت. (تاریخ بخارا ص ۸۸). و او را بدوزخ بازتفتانیم یعنی بدوزخ بسوزانیم او را. (تفسیر ابوالفتوح ج ۲ ص ۴۵ س ۶). رجوع به تفت و تفتن و تفته و تاب شود.

تفتت.

[تَفَتُّ] (ع مص) ریزریز شدن. (تاج المصادر بیهقی). ریزه ریزه شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). تَكَسَّرَ چیزی. (از اقرب الموارد).

تفتح.

[تَفَتُّ] (ع مص) گشاده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). گشاده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مطاوع تفتیح ابواب، يقال: فتح الابواب تفتحت. (از اقرب الموارد ||). شکفتن گل. (تاج المصادر بیهقی) (دهار ||). بلند کردن آواز در سخن به افتخار علم و ادبی که دارد. (از اقرب الموارد ||). برتری جستن بر کسی به مال یا به دانش. (از اقرب الموارد).

تفت دادن.

[تَدَ] (ع مص) کمی در تابه برشته کردن. کمی سرخ کردن. بی روغن و آبی حرارت دادن به چیزی، در ظرفی بر آتش نهاده. در آشپزی بودادن چنانکه آرد حلوا را در تابه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفتر.

[تَفَتَّ] (ع ا) دفتر و نامه‌های فراهم آورده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دفتر، لغت بنی اسد. (از اقرب الموارد).

تفترو.

[تَفَتُّ] (ع مص) مست شدن از شراب ||. با قدم بطئی رفتن ||. ضعیف سست شدن. (ناظم الاطباء ||). آرمیدن پس از جوشش و سست شدن بعد از درشتی. (از اقرب الموارد ||). رنج و تعب از تب داشتن. (ناظم الاطباء).

تفتغ.

[تَفَتُّ] (ع مص) شکسته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشدخ. (اقرب الموارد): تفتغ تحت الضُّرس؛ ای تشدخ. (منتهی الارب).

تفتف.

[تَفْتُتُ] (ع مص) عمل تردید آمیز. سرگرم کاری بیهوده شدن. با تردید سخن گفتن. (دزی ج ۱ ص ۱۴۸).

تفتق.

[تَفْتُتُ] (ع مص) گشاده شدن و شکافته گردیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). شکافته و گشاده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشقق چیزی. متواع تفتیق. (از اقرب الموارد ||). گشاده گردیدن تهیگاه و سر سرین شتر از کثرت چرا. (از اقرب الموارد ||). گشاده گردیدن زبان کسی به سخن. (از اقرب الموارد).

تفتک.

[تَفْتُتُ] (ع مص) بخود درآمدن کاری و مشاورت نمودن با کسی. (منتهی الارب). بدون مشورت از دیگری در کاری درآمدن. تفتک الامر اذ مضی علیه لایؤامر احداً. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتگی.

[تَفْتُتُ] (ع مص) گرمی. کوفتگی و تکدر. (ناظم الاطباء). رجوع به تفته شود.

تفتل.

[تَفْتُتُ] (ع مص) تافته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتن.

[تَفْتُتُ] (ع مص) مخفف تافتن است که گرم شدن و یکدیگر را گرم گردانیدن باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء): چو از روز رخسند نیمه برفت دل هر دو جنگی ز کینه بتفت. فردوسی. جز از دیدنی چیز دیگر نرفت میان من و او خود آتش بتفت. فردوسی. روز سخت گرم شد و ریگ بتفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹۳). ز تیغش همی دشت و گردون بتفت ز بانگش همی کوه و هامون بکفت. اسدی ||. شتافتن و دویدن و خرامیدن. (ناظم الاطباء): چو زال سپهد ز پهلو برفت دمام سپه روی بنهاد تفت. فردوسی. و رجوع به تافتن و تابیدن و تفت و تفته و تاب شود.

تفته.

[تَفْتُتُ] (ن مف) گرم باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۸۸) (اوبهی). بمعنی بسیار گرم شده باشد. (برهان) (آندراج). سخت گرم شده. (شرفنامه منیری) (غیاث اللغات). بسیار گرم شده و تافته... و گداخته شده. (ناظم الاطباء). اسم مفعول از تفتن. (حاشیه برهان چ معین): با کام خشک و با جگر تفته درگذر اکنون که در سراسر این سبز گلستان. (منسوب به رود کی). زواره بیامد به نزدیک اوی فرامرز را دید تفته دو روی. فردوسی. دایم ز دم سرد و آتش دل چون کوره تفته بود دهانم. مسعود سعد. پُرنیازی را که هم دل تفته بینی هم جگر شرب عزلت هم تابشیرش دهد هم ناردان. خاقانی. به دست آهن تفته کردن خمیر به از دست بر سینه پیش امیر. سعدی. یکی دید صحرای محشر بخواب مس تفته روی زمین ز آفتاب. سعدی ||. مخفف تافته هم هست که آزرده و کوفته شده و مکدر باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (آندراج). تافته و تفسیده. (شرفنامه منیری): بیدار چون

نشست بر خفته خفته ز عیب خویش شود تفته (۱). ناصر خسرو. دل تافته، کو زمن تفته بود بجاسوسی آسمان رفته بود. نظامی. اگر چه زره تافتن تفته بود رهی رفت کان راه نارفته بود. نظامی (||. ۱) پردهء عنکبوت. (فرهنگ جهانگیری) (اوبهی) (الفاظ الادویه). تار عنکبوت. (ناظم الاطباء). تنیدهء عنکبوت: عشق او عنکبوت را ماند بتنیده ست تفته، گردِ دلم. رشیدی (۲) (از فرهنگ جهانگیری). || نام گیاهی است که خوردن بیخ آن جنون آورد. (برهان) (آندراج). ریشهء دوایی که لفاح نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به تفت و لفاح شود. (۱) - ظ. به مجاز شرمنده. شرمسار و خجل و آشفته هم معنی میدهد. و رجوع به دیوان ناصر خسرو ص ۳۸۸ و حواشی مرحوم دهخدا شود. (۲) - این بیت در احوال رودکی تألیف سعید نفیسی ج ۳ ص ۱۲۳۰ از شهید بلخی و به همین معنی آمده است.

تفته.

[تَ تَ] (اخ) از مشاهیر شاعران فارسی گوی هند و منشی هرکوپال سکندر آبادی است. دیوان بزرگی دارد و از گلستان سعدی هم استقبال کرده است. این بیت از اوست: چند گویی که نشان نیست ز خونین کفن مگر این لاله که بینی ز شهیدان تو نیست؟ (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳).

تفته جگر.

[تَ تَ / تَ جِ گَ] (ص مرکب) کنایه از عاشق باشد. (برهان). عاشق مهجور. (انجمن آرا). عاشق. (ناظم الاطباء ||). جگر سوخته: قرصهء شمس شود قرصهء ریوند ز لطف بهر تفته جگران کآفت گرما بینند. خاقانی ||. کسی را گویند که علت دق داشته باشد. (برهان). گرفتار بیماری دق و تب لازم. (ناظم الاطباء).

تفته دل.

[تَ تَ / تَ دِ] (ص مرکب) تنگدل و غمناک و دل فگار. (ناظم الاطباء): از اشک گرم تفته دلان در سواد خاک طوفان آب آتش زای اندر آمده. خاقانی ||. که دل سوخته و پر التهاب دارد. که درون سوزان و پر آتش دارد: روشن درون تفته دل گرم ژاژخای آتش نهاد خاکی و معمور دودمان. خواجوی کرمانی [در صفت حمام].

تفتی.

[تَ فَتَ تِ] (ع مص) جوانی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بازایستادن دختر از لهو و بازی با کودکان، يقال: فتیت البنت تفتت. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). در خانه مقیم شدن و پردگی گردیدن و بازایستادن دختر از بازی با صبیان. (از اقرب الموارد ||). جوانمردی برزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جوانمردی نمودن. (آندراج).

تفتیت.

[تَ] (ع مص) خردمرد کردن. (تاج المصادر بیهقی). شکسته و ریزه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتیح.

[ت] [ع مص] گشاده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گشادن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بازشدگی و گشوده گردیدن مانع و سد. (ناظم الاطباء ||). بشکفانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بشکافانیدن. (زوزنی).

تفتیح.

[ت] [ع مص] پهناساختن و نرم گردانیدن انگشتان را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتیدن.

[ت] [د] [ع مص] گرم شدن از آفتاب و آتش. (ناظم الاطباء). پورداود در ذیل کلمهء تپ (۱) آرد:... در فارسی ناخوشی تب و... تافته و تفسیدن و تفتیدن و جز اینها از همین بنیاد است. (فرهنگ ایران باستان ص ۹۰). رجوع به تابه و تابش و تاب و تب و تفت و تفته و تفسیدن و تافته شود. (۱) - tap.

تفتیده.

[ت] [د] [ن مف] آنچه از آفتاب و آتش گرم شده باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج).

تفتیر.

[ت] [ع مص] سست گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). برانگیختن عامل بر سستی در عمل وی. (از اقرب الموارد ||). پراکنده و پریشان گردیدن ابر، و آرمیدن و آماده شدنش به باریدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتیش.

[ت] [ع مص] واپژوهیدن. (دهار) (زوزنی). کافتن. (نصاب). جستن و کاویدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). کاویدن و کندیدن و جستجو کردن. (غیاث اللغات). نیک جستجو کردن و کاویدن و با لفظ کردن مستعمل. (آنندراج). نظر کردن در ظاهر چیزی و جستجوی آن نمودن. (از اقرب الموارد). تفحص و تجسس و کاوش. (ناظم الاطباء). بازرسی. واری. پی جویی. بررسی. پژوهش. بازرسی. بررسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نشانند حرما را در عماریها... و بسیار نامردی رفت در معنی تفتیش و زشت گفتندی. (تاریخ بیهقی). چون به بدنامی برآمد ریش او دیو را ننگ آمد از تفتیش او. مولوی.

تفتیش کردن.

[ت] [ک] [د] [ع مص] (مرب) واپژوهیدن. کاویدن سخن و زمین و جز آن. تجسس. پی جویی: هین روش برگیر و ترک ریش کن در فنا و نیستی تفتیش کن. مولوی. کرا غم تخلیص من باشد و تفتیش حال من کند. (گلستان). آشفته شو که کاکل و زلف پری رخان تفتیش حال زار ترا موبمو کنند. محمدرضا خان ساری (از آنندراج).

تفتیق.

[ت] [ع مص] شکافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پاره کردن و شکافتن. (آنندراج): جهد فرعونى چو بی توفیق بود هر چه او می دوخت آن تفتیق بود. مولوی ||. گشادن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). تکثیر ||. تلخیص و بیان شعر و یقال للشاعر: فتق و لاتشقق. (از اقرب الموارد).

تفتیک.

[ت] (ا) پشمی باشد نرم که آنرا از زیر موی بز بشانه برآرند و از آن شال و تکیهء نمد و امثال آن سازند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). پشم نرم که کرک و گلفر گویند و از آن شال بافند. (فرهنگ رشیدی): قاری حقیقتی دان کردن ببر سقرلاط تفتیک را و ماشا، هر دو شمر مجازی. نظام قاری ||. بخاری که از جوشش دیگک پدید می آید. (ناظم الاطباء).

تفتیک.

[ت] [ع مص] پنبه زدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتیل.

[ت] [ع مص] نیک بتافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تافتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفتیله.

[ت] [ل] [اخ] دهی است در بخش دیواندرهء شهرستان سنندج که ۱۱۵ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه و محصول آنجا غله و توتون و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تفتین.

[ت] [ع مص] به فتنه افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). در فتنه افگندن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فتنه و آشوب برانگیختن و هنگامه و غوغا برپا نمودن و برآغالیدن. (از ناظم الاطباء).

تفتین کردن.

[ت] [ک] [د] (مص مرکب) سعایت کردن. برآغالیدن کسی را. کسی را بر علیه دیگری برانگیختن. میان دو کس دشمنی و عناد بوجود آوردن. رجوع به تفتین شود.

تفتیه.

[ت] [ی] [ع مص] بازداشتن دختر را از بازی با کودک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خود را مستور داشتن و در حجاب آوردن و خودداری کردن از بازی با صبیان. (از اقرب الموارد ||). در پرده کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تفت.

[تَفَّ] (ع ا) چرکین و ژولیده موی گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). (ا) آنچه محرم بعد از ادای حج بجا آرد از ناخن چیدن و موی ستردن و قصر بروت و مانند آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بروت و ناخن و موی بغل و سر را تراشیدن و غسل کردن در روزهای حج و رمی و نحر. (غیاث اللغات). قوله تعالی: ثم لیقضوا تفثهم. (قرآن ۲۲/۲۹). عن الرضا علیه السلام: التفث، تقلیم الاظفار و طرح الوسخ و طرح الاحرام. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفث.

[تَفَّ] (ع ص) چرک. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کسی که چرکین و ژولیده موی باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفشیج.

[تَفَّ] (ع مص) گران گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفشید.

[تَفَّ] (ع مص) آستر ساختن زره را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آستر حریر دادن زره را. (از اقرب الموارد).

تفجج.

[تَفَجَّجُ] (ع مص) گشاد راه رفتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تفجاج و تفجیج شود.

تفجر.

[تَفَجَّجُ] (ع مص) روشن شدن صبح. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). روان شدن آب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). روان گشتن آب ||. جوانمردی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفجس.

[تَفَجَّجُ] (ع مص) تکبر و فخر. (تاج المصادر بیهقی) (بزرگی نمودن). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکبر و تعظیم. (از اقرب الموارد).

تفجع.

[تَفَجَّجُ] (ع مص) اندوه نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اندوه و دردمندی. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دردمند شدن از سختی و بلا و اندوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و استکان و استرجع بعد ان ارتاع و تفجع قال انا لله و انا... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۰). او را دیدند قطرات حسرات بر رخساره با تملل و تذلل و توجع و تفجع. (تاریخ بیهق ص ۱۷۴). و در آن مصیبت آثار تفجع و توجع ظاهر کرد و از سرای عمارت بیرون آمد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۷۲). به

توجع و تأسفی هرچه تمامتر و تفجع و تلهفی هرچه بیشتر فراهم آمدند. (ترجمهء تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۵۴).

تفجیح.

[ت] (ع مص) گشاد راه رفتن. (ناظم الاطباء ||). خام و نارس بودن. (ناظم الاطباء).

تفجیر.

[ت] (ع مص) آب راندن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج). آب روان کردن. (دهار) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): او تكون لك جنه من نخيل و عنب فتفجر الانهار خلالها تفجيراً. (قرآن ۱۷ / ۹۱). عیناً یشرّب بها عبأء الله یفجرونها تفجيراً. (قرآن ۶ / ۷۶ ||). به فجور نسبت کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تفجیح.

[ت] (ع مص) به درد آوردن. (تاج المصادر بیهقی). دردمند نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). || بسی اندوه و مصیبت رسانیدن. (زوزنی). مصیبت زده ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تفجیل.

[ت] (ع مص) پهن ساختن چیزی را و پیش آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفچین.

[ت] (نف مرکب) که حرارت برچیند مانند پاره ای ضمادها و رفاده ها. رفادهء شکر سرب تفچین است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفحاح.

[ت] (ع ا) تفحاح الافعی. آواز مار که از دهانش برآید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فحیح. (اقرب الموارد).

تفحج.

[ت] فَحْجُ (ع مص) هر دو پا را گشاده داشتن در رفتن و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفحش.

[ت] فَحْشُ (ع مص) فحش گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). بیهوده گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گفتار زشت بگوش مردم رساندن. (از اقرب الموارد).

تفحص.

[تَفَحُّحٌ] (ع مص) واپڑوہیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دھار) (مجمل اللغۃ). پڑوہش. (صحاح الفرس). باز کاویدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کاویدن. (غیاث اللغات). واری و جستجو کردن. (از اقرب الموارد): و تفحص احوال و عادات و اخلاق خویش را بدو مفوض کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۹). و تفحص کردند جمله خردمندان مملکت را. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۰۲). شیر... روی به تفحص حال... او آورد. (کلیہ و دمنہ). تو کز تفحص عنقا غبار خواهی شد چرا غزال قناعت نمیکنی تسخیر. خاقانی. سبب تردد لشکر و تفحص از مواضع غلات و اقوات و تاراج کردن آن بی عوضی و ثمنی. (ترجمہ تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۶۹). از حال ایلک خان و برادرش طغانخان تجسس و تفحص فرمود. (ترجمہ تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۳۱). کسان به تفحص حال او برانگیخت. (گلستان).

تفحص کردن.

[تَفَحُّحٌ كَدْ] (مص مرکب) پڑوہش کردن. تجسس کردن. پی جویی کردن. کاوش کردن. بازجستن: بونصر با وی خالی کرد و احوال تفحص کرد و معترف شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۳۷). در آن ایام مردمی دیدمی کہ در مساقط اوراث تتبع و تفحص دانه ها میکردندی و در آن یکدانه ممکن و متصور نگشتی. (ترجمہ تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۲۶).

تفحص کنان.

[تَفَحُّحٌ كُ] (ق مرکب) در حال جستجو. در حال پڑوہش: از خانه بیرون آمد تفحص کنان، کہ طیب عشق را دکان کدام است. (سندبادنامه ص ۱۸۴).

تفحل.

[تَفَحُّحٌ حُ] (ع مص) تشبہ کردن به فعل. (تاج المصادر بیهقی). باگش مانستن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تعقر، یعنی عاقر شدن درخت. (از اقرب الموارد).

تفحیح.

[تَفَحُّحٌ عِ] (ع مص) میان پای از ہم باز نهادن. (تاج المصادر بیهقی). پیش پایها نزدیک نهادن و پاشنه ها دور در رفتار. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفحیم.

[تَفَحُّحٌ مِ] (ع مص) نارفتن اول شب تا تاریکی شب بشود. (تاج المصادر بیهقی). سیرناکردن در تاریکی اول شب ||. سیاه گردانیدن چیزی را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با زغال سیاه کردن. (از اقرب الموارد).

تفحیۃ.

[تَفَحُّحٌ یِ] (ع مص) گشاده و برهنه کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یکسو گردانیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنحیۃ. (از اقرب الموارد).

تفحیه.

[تَی] (ع مص) توایل در دیگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نیک دیگ افزار انداختن در دیگ ||. کلام را بسوی مضمونی بردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفخت.

[تَفَحُّخُ] (ع مص) به رفتار فاخته رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به رفتار فاخته رفتن زن یعنی با تبختر و تمایل راه رفتن. (از اقرب الموارد ||). شگفت داشتن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعجب ||. تکذب. (اقرب الموارد).

تفخذ.

[تَفَحُّخُ] (ع مص) درنگ نمودن و سپس ماندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تأخیر از امری. (از اقرب الموارد).

تفخر.

[تَفَحُّخُ] (ع مص) بزرگی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعظم و تکبر مرد، يقال: فلان متفخر متفجر. (اقرب الموارد).

تفخر.

[تَفَحُّخُ] (ع مص) فیریدن و بزرگی نمودن و بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکبر و تعظم. (اقرب الموارد).

تفخل.

[تَفَحُّخُ] (ع مص) آشکارا کردن آهستگی و بردباری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وقار و حلم آشکار کردن. (از اقرب الموارد ||). آماده شدن ||. جامه نیکو و بهترین پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفخیزد.

[تَ] (ع مص) گروه گروه را خواندن. (تاج المصادر بیهقی). خواندن خویشاوند را الاقرب فالاقرب. منه الحدیث: بات یفخذ عشیرته؛ ای یدعوهم فخذاً فخذاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). درگرفتن ||. پراگندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نسبت کردن هر فخذ را بسوی قبیله. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در ران کردن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفخیر.

[تَ] (ع مص) حکم کردن به غلبه کسی بر کسی در فخر. (زوزنی). افزون داشتن یکی را بر دیگری در فخر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفضیل. (از اقرب الموارد).

تفخیم.

[ت] [ع مص] بزرگ گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بزرگ داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بزرگ کردن. (غیاث اللغات). بزرگ داشتن و بزرگ قدر گردانیدن کسی را. (از اقرب الموارد): و اگر این عزیمت به نفاذ رسانی و به مضامت جانب او و انخراط در سلک خدمت او رغبت نمایی هر آنچه توقع افتد از ترتیب و ترحیب و اکرام و انعام و تفخیم و تقدیم درباره تو تمام رسد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۶۴ ||). اماله ناکردن حرف را. (زوزنی). حرف را بی اماله خواندن و الف تفخیم ضد الف اماله است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج ||). عبارت است از فتح که از مصطلحات علم قرائت است. گویند مستحب است که کلام الله را با مراعات تفخیم قرائت کنند. چنانکه در حدیث آمده که: نزل القرآن بالتفخیم. حلیمی گفته یعنی باید قرآن را بنحوی قرائت کرد که آهنگ آواز خواننده به آهنگ صدای زنان مانند نشود و نباید صدا چندان به آهنگ ریز برآید که شنونده گمان برد که صدای زن است. و کراحتی که در اماله مختار پاره ای از قراء است در تفخیم نباشد. برخی گفته اند: ممکن است قرآن با مراعات تفخیم نازل شده باشد. تا در مواقعی که اماله مستحسن است دفع کراحت آن نیز بشود. و ترفیق مقابل با تفخیم است. (از اقرب الموارد) (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تف دادن.

[ت] [د] (مص مرکب) در ظرفی مسین و جز آن، چیزی بر آتش نهاده نیم برشت کنند. و امروز تفت دادن گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سرخ کردن. بریان کردن.

تفدید.

[ت] [ع مص] متکبرانه رفتن و غیریدن در رفتار ||. بانگ و فریاد کردن در فروختن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفدیر.

[ت] [ع مص] سست گردیدن ||. بازایستادن از گشنی ||. شکستن سنگ و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سنگ را بزرگ و کوچک شکستن. (از اقرب الموارد).

تفدیج.

[ت] [ع مص] افع گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و افع؛ مرد کف دست و پای درون رویه رفته و باریک شکم کف پا که بزمین نرسد. (آندراج).

تفدیگ.

[ت] [ع مص] پنبه زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفدیم.

[ت] [ع مص] فدام بستن جای شراب را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سرپوش ساختن خنور و جز آن را و سرپوش نهادن بر ابریق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دهان بند بر دهان نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دهان بند بر دهان گذاشتن مجوس. (از اقرب الموارد).

تفدین.

[ت] [ع مص] فربه گردانیدن شتر را ||. دراز ساختن بنا را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفدیة.

[ت ی] [ع مص] کسی را گفتن من فداء تو باد. (تاج المصادر بیهقی). کسی را گفتن که جان من فدای تو باد. (زوزنی). سر بهای تو باد بهای من، گفتن. يقال: فداه؛ اذا قال له جعلت فداك. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفدج.

[ت فَذْذُ] [ع مص] گشاده نمودن ناقه پایها را جهت کمیز انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفدذ.

[ت فَذْذُ] [ع مص] ستهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بخودی خود بکار پرداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفر.

[ت ف] [ع ص] مرد چرکین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تفران شود.

تفراجہ.

[ت ج] [ع ص] مرد بددل سست. تفرجاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفراق.

[ت] [ع مص] پراکنده گردیدن و پریشان شدن و جدا گردیدن. (منتهی الارب). ضد تجمع. (اقرب الموارد). رجوع به تفرق شود.

تفران.

[ت] [ع ص] مرد چرکین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تفر شود.

تفرث.

[ت فَرُ] [ع مص] شوریدن دل، زن باردار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تفرق: شد علیهم

فتفرثوا. (اقرّب الموارد).

تفرج.

[تَفَرُّرٌ] (ع مص) انس جستن. (تاج المصا‌در بیهقی) (زوزنی). گشایش یافتن و از تنگی و دشواری بیرون آمدن و خوشحالی. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). تکشف غم. (اقرّب الموارد ||). در استعمال فارسی مجازاً بمعنی سیر و تماشا... و در «خیابان» نوشته که تفرج در لغت بمعنی گشادگی گرفتن است و فارسیان اکثر بمعنی سیر و تماشا استعمال کنند چراکه سیر موجب گشادگی گرفتن خاطر تنگدلان است. (غیاث اللغات). سیر و تماشا و خوشحالی و گشادگی خاطر تنگدل. (ناظم الاطباء): خوشا تفرج نوروز خاصه در شیراز که بر کند دل مرد مسافر از وطنش. سعدی. باری بحکم تفرج، با تنی چند از خاصان به مصلا‌ی شیراز بیرون رفت. (گلستان). پسر گفت ای پدر فواید سفر بسیار است از زهت خاطر... و تفرج بلدان و مجاورت خلدان. (گلستان). دیده‌ام ما چو به امید تو دریاست چرا به تفرج گذری بر لب دریا نکنی. حافظ. بر کنار رودخانه قم سراها و کوشکها بودند که بجهت زهت و تفرج و ترفیه خاطر در آن می نشستند. (تاریخ قم ص ۳۵).

تفرجاء.

[تِرِجِ] (ع ص) تفرجاءه. رجلٌ تفرجاء؛ مرد بددل سست. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفرج جای.

[تَفَرُّرٌ] (ا مرکب) تفرج گاه: زهتگاه شیدایان و تفرج جای بی سروپایان. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۱۶). رجوع به تفرج و ترکیبهای آن شود.

تفرج زدن.

[تَفَرُّرٌ زَدٌ] (مص مرکب) تفرج کردن. (آندراج): دانا که زد تفرج این چرخ حقه باز هنگامه بازچید و در جستجو بیست. حافظ (از آندراج). رجوع به تفرج و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرج کردن.

[تَفَرُّرٌ كَدٌ] (مص مرکب) سیر کردن و گردش نمودن جهت گشادگی خاطر. (ناظم الاطباء). تماشا کردن. سیاحت کردن: ...پسر آلتونناش خوارزمشاه روزی زمستان بیام برآمد تا تفرج کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۰). برو اندر جهان تفرج کن پیش از آن روز کز جهان بروی. (گلستان). برخیز تا تفرج بستان کنیم و باغ چون دست میدهد نفسی نوبت فراغسعدی. یک روز عنایت کن و تیری بمن انداز باشد که تفرج کنم آن تیر و کمانت. سعدی. در روی خود تفرج صنع خدای کن کآینه خدای نما می فرستمت. حافظ. رجوع به تفرج و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرج کنان.

[تَفَرُّرٌ كُنٌ] (ق مرکب) در حال تفرج. در حال سیاحت و سیر. در حالت تماشا: تفرج کنان پرها و هوس گذشتیم بر خاک بسیار

کس. سعدی. بحکم ضرورت سخن گفتیم و تفرج کنان بیرون رفتیم. (گلستان). همی گفت و خلقی بر او انجمن بر ایشان تفرج کنان مرد و زن. (بوستان). رجوع به تفرج و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرج گاه.

[تَفَرُّجٌ] (اِ مرکب) جای تفرج و جایی که شادمانی آورد. و جای گشت و گذار مانند باغ و مرغزار و جز آن. (ناظم الاطباء). تفرج جای. جای سیر و تماشا. تفرج گه: و هر دم به تفرج گاهی از نعم دنیا ممتنع گردد. (گلستان). رجوع به تفرج و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرج گه.

[تَفَرُّرٌ] (اِ مرکب) مخفف تفرج گاه. رجوع به تفرج گاه شود.

تفرجه.

[تَفْرِجٌ] (ع ا) شکاف قبا و شکاف داربازین و شکاف انگشتان. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، تفاریج.

تفرجه.

[تَفْرِجٌ] (ع ص) رجل تفرجه؛ مرد بددل سست. و بالنون لَغَةٌ فیها. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) و رجوع به تفرجه و تفرجاء شود.

تفرچاغ.

[تَفْرَاحٌ] (ص) بمعنی ساخته و پرداخته و مستعد و مهیا باشد و به این معنی بجای غین نقطه دار قاف هم آمده است. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تفرد.

[تَفَرُّدٌ] (ع مص) یگانه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). یگانه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در امری یگانه و بی مانند شدن. (از اقرب الموارد): وی را دیدند از شهامت و بزرگی و تفرد وی در همه ادوات سیاست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۹ ||). تنها شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): چنین خواست که تفرد در این نکته او را بودی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۸۷). گشایم راز لاهوت از تفرد نمایم ساز ناسوت از هیولا. خاقانی. اذا تغرد عن ذی الاراک طائر خیر فلا تفرد عن روضها این حمای. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۳۳۰).

تفرر.

[تَفَرُّرٌ] (ع مص) خندیدن: تفرر بی؛ خندید بر من. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خندیدن بچیزی. (از اقرب الموارد ||). گریختن

و ترسیدن و پرهیزگاری (۱). (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تفارر شود. (۱) - این معنی در این وزن در کتب لغت عربی دیده نشد.

تفرزع.

[تَ فَزُ] (ع مص) قطعه قطعه گردیدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفرزن.

[تَ فَزُ] (ع مص) فرزین شدن پیاده در بازی شطرنج: تفرزن البیدق؛ صار فرزانا من الفرزان و هی الملكة فی لعبة الشطرنج معرب فرزین بالفارسیه. (از اقرب الموارد). رجوع به فرزین شود.

تفرس.

[تَ فَزُرُ] (ع مص) فراست بردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دانستن بعلاقت و نشان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دریافتن چیزی را در نظر اول بعلاقت و آثار. (غیاث اللغات). تعرف به ظن صائب. (از اقرب الموارد). دریافت بفراست و زیرکی و ادراک و فهم و هوشیاری. (ناظم الاطباء): به نظر تفرس از احوال باطن او تفحصی کرد. (سندبادنامه ص ۱۸۹). از آنجا که صدق تفرس فطانت پادشاه بود دانست که... (جهانگشای جوینی). و چون جنیقای به حس عقل تفرس کرده بود... (جهانگشای جوینی). || ثبات ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ثبات ورزیدن و درنگ کردن. (از اقرب الموارد ||). نمودن بمردم که او سوار ماهر بسواری است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلان لیس بفارس و لکنه یتفرس. (اقرب الموارد).

تفرسخ.

[تَ فَسُ] (ع مص) فرونشستن سردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکستن سورت سرما. (از اقرب الموارد ||). فرونشستن تب. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زائل شدن غم و اندوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). انفراج و انکشاف اندوه. (از اقرب الموارد).

تفرس کردن.

[تَ فَزُرُ كَدًا] (مص مرکب) بفراست دریافتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به فراست و تفرس شود.

تفرش.

[تَ فَزُرُ] (ع مص) پر وازدن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). بال باز کردن مرغ و گستردن آن بخواهش فرود آمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بال گستردن و فرود آمدن مرغ بر چیزی. (از اقرب الموارد).

تفرش.

[تَ رِ / رِ] (اخ) یکی از دهستانهای بخش طرخوران شهرستان اراک است و منطقه آبادان و حاصل خیزی است. این دهستان از ۲۹ قریه تشکیل شده، ۲۱ هزار تن سکنه دارد و طرخوران مرکز بخش است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲). قریه طاد از قراء تفرش است که بزعم عده ای مولد حکیم نظامی گنجوی میباشد. رجوع به نظامی و گنجینه گنجوی چ وحید دستگردی و شدالازار ص ۲۷۳ و نزهة القلوب ج ۳ ص ۶۸ و مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۶۷ و جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۱۹۱ و تاریخ مغول اقبال ص ۳۸۹، ۵۳۹ و جغرافیای سیاسی کیهان شود.

تفرشج.

[تَ فَ شُ] (ع مص) پایها فراخ و گشاده نهادن شتر ماده وقت دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفتح ناقه برای دوشیدن شیر وی. (از اقرب الموارد). رجوع به تفتحج شود.

تفرشی.

[تَ رِ / رِ] (ص نسبی) منسوب به تفرش و معرب آن طبرسی است و طبرس معرب تفرش است. رجوع بطبرسی شود.

تفرص.

[تَ رِ] (ع ا) زیوری است لگام را از نقره یا آهن بشکل مربع یا مربع مستطیل و لغت نویسان این کلمه را نیاورده اند و فقط ابن درید در ذیل ماده فلس آنرا آورده گوید: «کل حلیه فی اللجام من فضة او حديد مستدير، فهی الفلوس و... و ان کانت مستطيلة او مربعه فی التفارص و الواحد تفرص». پس تفرص از پیشیزها است مربع یا مستطیل. (از نقود العربیه ص ۱۴۵). رجوع به همین کتاب ص ۶۸ و ۱۴۶ شود.

تفرطح.

[تَ فَ طُ] (ع مص) این کلمه در ترجمه فرانسه ابن البیطار (ج ۱ ص ۱۲۱) بمعنی صاف کردن و سرراست کردن (۱) و در دزی (ج ۲ ص ۲۵۵) بمعنی پهن کردن (۲) آمده و گونه های دیگر این کلمه را تفرطح و تفرطب و مفلطح و مبلطح آورده است. ابن البیطار آرد: الرازی فی کتاب ابدال الادویه هو دواء هندی یشبه البندق الا ان فیه تفرطحاً قلی الی الغبره ما هو و اذا حرکته تحرک فی وسط لبه و اذا کسرتة انفلق عن لب شبيه بلب البندق... (مفردات ابن البیطار ج ۱ ص ۵۱). (۱) - evaser - (۲) - Aplatir.

تفرع.

[تَ فَوْ رُ] (ع مص) بر زبر چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی). بر زور چیزی شدن. (زوزنی). بر بر چیزی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بر سر چیزی شدن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). شاخ بسیاری زدن. (تاج المصادر بیهقی). شاخ زدن. (زوزنی). شاخ برزدن ||. بسیار شاخ شدن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بسیار گردیدن شاخه ها. (از اقرب الموارد ||). مهترین قومی را به زنی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). سیده قومی را بزنی خواستن ||. بر آمدن بر قوم و درآمدن در آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به شتم بر آمدن بر قوم ||. برتر شدن بر قوم. (از اقرب الموارد ||). بیرون آمدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دور شدن مسائل از اصل موضوع و خارج شدن. (از اقرب الموارد).

تفرعن.

[تَفَعٌ] (ع مص) زشتخوی شدن و ستمکار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجبر و طغیان کردن بر کسی. (از اقرب الموارد ||). |. تخلق به اخلاق فراغه کردن ||. مانستن به فرعون در تکبر و ستم. (ناظم الاطباء ||). بلند و قوی گردیدن نبات. (از اقرب الموارد).

تفرغ.

[تَفَرُّغٌ] (ع مص) واپرداختن. (تاج المصادر بیهقی). پرداختن. (زوزنی) (دهار). پرداختن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). |. فراغت کردن خود را به جهت کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). بذل کوشش و جهد کردن در کاری. (از اقرب الموارد).

تفرق.

[تَفَرُّقٌ] (ع مص) پراکنده شدن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پراکنده گردیدن و پریشان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد تجمع. (اقرب الموارد): جمعند بر تفرق عالم ولی ز ضعف موران باپرند و سپاه پرن نیند. خاقانی || جدا گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). - تفرق اتصال؛ به اصطلاح طبیبان بمعنی زخم و جراحت. (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء). گسستن پیوسته ای اعم از دریدن، شکستن و شکافتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). || - جدا شدن چیزی از دیگری یا به بریدن یا به گسستن و امثال آن. (یادداشت ایضاً).

تفرقت.

[تَفَرِّقٌ] (ع مص) تفرقه. تفرقه: هیچ صاحب حزم صافی عزم به تفرقت ارواح و تجزیت ابدال و اشباح راضی نشود. (سندبادنامه ص ۳۲۴). رجوع به تفرقه و تفرقه شود.

تفرقع.

[تَفَرِّقٌ] (ع مص) تَرَك از انگشتان بیامدن. (زوزنی). بانگ آمدن از انگشتان بخمانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). |. انقباض. (اقرب الموارد).

تفرقه.

[تَفَرِّقٌ] (ع مص) پراکنده کردن. (دهار) پراکنده شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پراکنده و جدا جدا کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جدایی. پراکندگی. (ناظم الاطباء).

تفرقه.

[تَفَرِّقٌ / قِ] (ازع، امص) تفرقه. تفرقت. جدایی. پراکندگی. پریشانی و اختلاف: با این همه مقادیر آسمانی و حوادث روزگار آنرا در معرض تفرقه آرد. (کلیله و دمنه). ز صف تفرقه برخیز و بر صف صفا بگذر که از رندان شاه آسا سپاه اندر سپاه اینک.

خاقانی. بدرقه چون عشق گشت از پس پس تاختن تفرقه چون جمع گشت با کم کم ساختن. خاقانی. ندارم دل جمعیت، تفرقه به بین تا چه بیند مه از اجتماعی. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۴۴۰). تا نرسد تفرقه راه پیش تفرقه کن حاصل معلوم خویش. نظامی. جانن در توحید دایم معتکف بنشسته است تو چرا در تفرقه هر دم بصد عالم شوی. عطار. حقا که مرا دنیا بی دوست نمی باید با تفرقه خاطر دنیا به چه کار آید. سعدی. دریغ صحبت دیرین و حق دید و شناخت که سنگ تفرقه ایام در میان انداخت. سعدی. ز فکر تفرقه باز آی تا شوی مجموع بحکم آنکه چو شد اهرمن سرورش آمد. حافظ. لشکر انعام نادیده بیانگی تفرقه است دفتر شیرازه ناکرده بیادی ابتر است. جامی ||. هلاکت: نفس نفیس و ذات شریف ما در معرض تلف و تفرقه بود. (سندبادنامه ص ۲۷۲||).

بخش کردن. قسمت کردن: و بر دارالمرضی و فارقهای ثمین و انواع ادویه و معاجین و تفرقه آن بر فقرا و مساکین اطلاع یافته داند که علو همت او... تا چه حد بوده است. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۲ ||). فرق کردن میان دو چیز یا چند چیز. (غیاث اللغات) (از آندراج). جدا کردن. امتیاز کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تشخیص. تمیز: در نوادر الاصول مذکور است که تفرقه میان حق و باطل مخصوص علماء باطن است. (انیس الطالین بخاری ص ۹ ||). به اصطلاح سالکان تفرقه عبارت از آن است که دل را بواسطه تعلق به امور متعدد پراکنده سازی و جمع و جمعیت آنکه از همه بمشاهده واحد پردازی و بعضی گفته اند که این وجود پیدای تو تفرقه تو شده است که «وجودک ذنب لایقاس بها ذنب» را اشارت از آن است و سیدحسینی در معنی تفرقه و جمع چه خوش فرموده است: یک دل و صد آرزو بس مشکل است یک مرادت بس بود چون یک دل است تفرقه ز افعال تو آمد پدید جمع شد آنکو به اوصافش رسید. (آندراج). پراکندگی خاطر، بخاطر اشتغال از عالم غیب بهر طریق که باشد. (از تعریفات جرجانی). تفرقه عبارت است از وجود مباینیت و اثبات عبودیت و ربوبیت و فرق حق از خلق. پس جمع بی تفرقه عین زندقه بود و تفرقه بی جمع عین تعطیل و جمع با تفرقه حق صریح و اعتقاد صحیح. پس سالک باید که پیوسته بروح که محل مشاهده است در عین جمع بود و به قالب که آلت مجاهده است در مقام تفرقه. (از نفایس الفنون در فن تصوف). لفظ تفرقه اشارت است بوجود مباینیت و اثبات عبودیت و ربوبیت و فرق خلق از حق و جمع بی تفرقه عین زندقه بود و تفرقه بی جمع محض تعطیل و جمع حق بود و اگر در طاعت بکسب خود نگر در مقام تفرقه باشد و اگر بفضل حق نگر در مقام جمع بود. و هر که از خود و اعمال خود بکلی فانی شود در مقام جمع الجمع بود. (مصباح الهدایه ص ۹۸). صاحب لمع گوید: تفرقه لفظ مجملی است و جمع و تفرقه دو اصلند که هیچیک از دیگری بی نیاز نیست و کسی که اشاره کند به تفرقه بدون جمع خدای را منکر است و کسی که اشاره کند به جمع بدون تفرقه قدرت خدای را منکر است و کسی که جمع کند میان آن دو موحد است. هجویری گوید: تفرقه در حکم افعال خداوند است که جمله مردم در حکم متفرقند یکی را حکم وجود است و یکی را حکم عدم که ممکن الوجود باشد. و یکی را حکم بقاست و یکی را حکم فنا یعنی گویند «جمع» علم توحید است و تفرقه علم احکام و گاه مراد از تفرقه مکاسب است و از «جمع» مواهب یعنی مجاهدت و مشاهدت. پس آنچه بنده از راه مجاهدت بدان راه یابد جمله تفرقه باشد و آنچه صرف عنایت و هدایت حق باشد جمع بود. جامی گوید: تفرقه عبارت از آنست که دل را بواسطه تعلق به امور متعدد پراکنده سازی و جمعیت، آنکه از همه بمشاهده واحد پردازی. شاعر گوید: ای در دل تو هزار مشکل ز همه مشکل شود آسوده ترا دل ز همه دل را بیکی سپار و بگذر ز همه چون تفرقه دلست حاصل ز همه (فرهنگ مصطلحات عرفاء صص ۱۱۲-۱۱۳). گفت جمع عین حق است. آنکه جمله اشیاء بدو قائم بود و تفرقه صفت حق است از باطل یعنی هر چه دون حق است باطل است به نسبت با حق. و هر صفت که باطل کند حق را، آن تفرقه بود. (تذکره الاولیاء عطار). جمع آن است که بقلم داد آدم از اسماء و تفرقه آن است که از آن پراکنده شد و منتشر گشت درباب او. (تذکره الاولیاء عطار).

[تَ رِقَ / قِ اُد] (مص مرکب) روی نمودن جدایی و پراکندگی: چو بینی که در سپاه دشمن خلاف و تفرقه افتاد تو جمع باش. (گلستان). رجوع به تفرقه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرقه انداختن.

[تَ رِقَ / قِ اَت] (مص مرکب) جدایی انداختن و پراکنده و متفرق نمودن و بریاش انداختن. (ناظم الاطباء). ایجاد پریشانی و پراکندگی. رجوع بتفرقه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرقه انداز.

[تَ رِقَ / قِ اَ] (نف مرکب) کسی که پراکندگی و جدایی و پریشانی و اختلاف ایجاد کند. دو بهم زن. نفاق افکن. رجوع به تفرقه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرقه کردن.

[تَ رِقَ / قِ کَد] (مص مرکب) پریشان کردن. پخش کردن. پراکنده کردن: باد سحرگامیان کرده بود تفرقه خرمن درّ و عقیق بر همه روی زمین. منوچهری ||. فرق کردن. تشخیص دادن. متمایز کردن: گردش چرخ بد و نیک ز هم نشناسد آسیا تفرقه از هم نکند گندم و جو. صائب ||. تقسیم کردن. بخش کردن: و سیاری بداد تمام آن مال عثمان بن عفان و حسین عمرو را که فقهای فریقین بودند تا تفرقه کردند بر ضعفا و اهل بیوتات. (تاریخ سیستان). و بعد از آن بر همان قاعده هرچه از خمس برسد تفرقه کردند. (مجموع التواریخ و القصص). خزاین موروث و ذخایر مدفون بر جماعت اتباع تفرقه کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۸۳). تا نرسد تفرقه راه پیش تفرقه کن حاصل معلوم خویش. نظامی. و اموال را که حاصل کردند بر این و بر آن بخش کرد و بر لشکر و خواص تفرقه کرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به تفرقه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفرک.

[تَ فَرُ] (ع مص) شکستگی پیدا گردیدن در کلام و رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفره.

[تَ فُ م] (ع ا) به لغت بربر، قوش ماده. (دزی ج ۱ ص ۱۴۸).

تفرق.

[تَ فَن] (ع مص) تباه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. بلند شدن گوش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند برآمدن گوش بعیر. (از اقرب الموارد).

تفر نو.

[تَ فَا] (اخ) شهری است در مغرب، میان برقه و محمدیه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۳۹۶).

تفروق.

[ت] [ع] ا) غلاف بر خرما و مانند آن. (منتهی الارب). خوشه خرما. (ناظم الاطباء).

تفره.

[ت] رَ تَ رَ تَ رَ تَ رَ تَ رَ [ع] ا) مغاچه لب بالاین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نقره ای بر وسط لب بالا. (از اقرب الموارد). دایره ای که زیر بینی، در وسط لب زبرین است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفره.

[ت] فِ رَ [ع] ا) گیاهی است. (منتهی الارب) (آندراج). یک نوع گیاهی. (ناظم الاطباء ||). سبزه نودمیده و گیاه ریزه که زیر درخت روید یا گیاه ریزه که مواشی چریدنش نتواند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفری.

[ت] فَرِی [ع] مص) شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
یقال: تفری اللیل من صبحه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بر آمدن و روان گردیدن چشمه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفریب.

[ت] [ع] مص) بدوا تنگ نمودن زن، ... خود را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تنگ کردن زن ... خود به دارو. (از محیط المحيط).

تفریث.

[ت] [ع] مص) بر جگر حیوان زنده زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفریح.

[ت] [ع] مص) اندوه و ابردن. (تاج المصادر بیهقی). بردن و دور کردن اندوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از دشواری و غم بیرون آوردن. (آندراج). دور کردن خداوند غم را از کسی. (از اقرب الموارد): یا ایوب قم باذن الله فان الله فرجک من الغم. (قصص الانبیاء). درس گوید شب به شب تدریج را در تانی بردهد تفریح را. مولوی ||. گشادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشایش دادن. (آندراج). گشادن و وسیع ساختن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). پیر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفریح.

[ت] [ع] مص) شاد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (آندراج). شادمانه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شادمان

کردن. (از اقرب الموارد (||). ا) فرح و خوشی و عیش و تماشا و تفرج و گشت و لهو و بازی. (ناظم الاطباء): و بدان تنزهی و تفریحی می‌جستم. (کلیله و دمنه).

تفریحات.

[ت] [ع ا] در فارسی امروزی سرگرمیها. شادمانیها.

تفریحاً.

[ت حن] [ع ق] برای بازی و تفرج و تماشا و گشت و گذار. (ناظم الاطباء ||). بطور لهو و لعب. (ناظم الاطباء).

تفریح کردن.

[ت ک د] [مص مرکب] سرگرم شدن. شادمانی کردن.

تفریح.

[ت] [ع مص] به خوشه نزدیک گشتن کشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوگیاہ برآمدن از ریشه درخت. (از اقرب الموارد ||). بچه برآوردن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). چوزه برآوردن مرغ و بیضه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جوجه دار شدن مرغ و شکافته شدن بیضه و برآمدن جوجه از آن. (از اقرب الموارد ||). از دل بدر رفتن ترس و بیم ||. ترسیدن و رعیناک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سست گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آشکار شدن کار بعد اشتباه. (از اقرب الموارد).

تفرید.

[ت] [ع مص] فقیه شدن. (منتهی الارب). فقیه و دانا شدن. (آندراج). تفقه. (اقرب الموارد ||). کرانه گزیدن از مردم برعایت و محافظت بر امر و نهی خدای. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). یگانه کردن و گوشه گرفتن و خلوت گزیدن جهت رعایت امر و نهی. (آندراج). یگانه کردن و تنها ماندن. (غیاث اللغات). گوشه گرفتن و کرانه گزیدن. (ناظم الاطباء). نفی اضافه اعمال است به نفس خود و غیبت از ربوبیت آن بمشاهده نعمت و منت حق سبحانه و تعالی پس حقیقت تجرید که ترک توقع اغراض است لاجرم لازم حال تفرید بود. (از نفایس الفنون در علم تصوف). تفرید از فرد است. فرد کسی است که یگانه باشد. و تفرید آن است که از اشکال خود فرد گردد یعنی از امثال و اقران خود فرد گردد و با هیچ انسان نیارآمد چنانکه مجنون که از محبت لیلی با وحوش و سباع مجانست گرفت و از مردمان نفرت داشت. و بالجمله سر در هیچ کس نبندد و نفس خود را منفرد دارد و در احوال نیز منفرد باشد یعنی احوال انبیاء و صدیقان بر او پدید آید و از خلق منعزل شده و اشارت دل خود را متوجه حق کند و به حق کند و از حق کند. و تفرید بعد از تجرید است. زیرا تجرید انقطاع از اغیار است و تفرید افراد حق است به ایثار. و کسی که منحصرأ اشاره بحق کند از مخلصان است و کسی که اشاره او از حق باشد از مبلغان است. قسم اول اخلاص در اعمال است. و قسم دوم رویت فضل الهی است. و قسم سوم غیبت از نفس است. و عباد در مقام تفرید از احوال خود چنان باشد که خود را هیچ حال نداند و در افعال نیز یگانه باشد و خلق را مراعات نکنند و عوض را ملحوظ ندارد. و تفرید در احوال، آن باشد که تنها محول الاحوال را نگرند، نه خود احوال را. (فرهنگ مصطلحات عرفا صص ۱۱۳-۱۱۴). رجوع به تعریفات جرجانی شود.

تفریز.

[ت] (ع مص) جدا نمودن و قطع کردن کاری بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفریس.

[ت] (مص جعلی) بعضی این صورت را بمعنی فارسی کردن استعمال کرده اند مانند تعریب بمعنی عربی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فارسی کردن مانند تعریب که عربی کردن است و عبارت است از اینکه لفظ غیر فارسی را خواه تازی باشد یا جز آن فارسی کردن و موافق زبان فارسی تصرفات چند در آن نمودن مثل اینکه مصدر باب تفعیل را که بر وزن فَعَال باشد فارسیان در آن تصرف کرده به کسر می خوانند و وقار (۱) و دمار (۲) و وداع (۳) و رواج (۴) و... را به کسر فا میگویند و همچنین است حذف تاء مفاعله در کلماتی مانند مدارات و مواسات و محاکات و محاببات که مدارا و مواسا و محاکا و محابا میخوانند. و بعضی الفاظ مضموم الفاء، مانند صندوق و زنبور را مفتوح میخوانند. و نیز از همین قبیل است که تاء آخر بعضی کلمات مانند خدعه و خدشه و کلمه و خزانه و خطبه را به های غیر ملفوظ بدل کرده و خدعه و خدشه و کلمه و خطبه میگویند... و نیز از این قبیل است که الف ماقبل آخر کلمه را به یای مجهول بدل میکنند و اعتماد را اعتمید و تنقاد را تنقید میگویند. (از ناظم الاطباء). (۱) - وقار مصدر ثلاثی است. (۲) - دمار، مصدر ثلاثی است. (۳) - وداع [و] اسم است از مواده و وداع اسم است از تودیع. (۴) - رواج مصدر ثلاثی است.

تفریش.

[ت] (ع مص) بال گسترده مرغ و جنبانیدن جهت فرود آمدن بر چیزی ||. فرش گسترده جهت دیگری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سنگ گسترده در صحن خانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آجر و سنگهای صاف گسترده صحن خانه را. (اقرب الموارد ||). برگ گسترانیدن کشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تفریخ. (اقرب الموارد). رجوع به تفریخ شود.

تفریشی.

[ت] (اخ) (۱) فیض اللهبن میر عبدالقاهرین ابی المعالم الحسنی. متوفی بسال ۱۰۲۵ ه. ق. او راست: انوار القمریه فی شرح الاثنی عشریه از کتابهای شیعه. (اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۸۲۳). (۱) - منسوب به تفرش است که در فارسی تفرشی است و این صورت تعریبی از آن است چنانکه طبرسی هم بجای تفرشی در تعریب آمده است.

تفریص.

[ت] (ع مص) به نوک آهن نقش کردن زیر کفش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تفریض.

[ت] (ع مص) رخنه نمودن ||. اندک اندک واجب گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فریضه ها

مختلف کردن. (زوزنی ||). جداجدا کردن ||. بریده کردن چیزی را ||. آشکار نمودن چیزی را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تحزیز. (اقرب الموارد ||). واجب شدن زکوٰۃ در شتران. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تفریط.

[ت] (ع مص) هیچکاره گردانیدن چیزی را. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). ضایع کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پراکنده و پریشان کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). فرستادن پیش کسی، رسول را ||. عجز پیش آوردن در کاری. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||) تقصیر کردن در کاری. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کوتاهی و کمی کردن در کاری. (غیاث اللغات). کوتاهی و کمی در کار و کمتر از بایست. ضد افراط. (ناظم الاطباء). - اهل تفریط یا مشبہہ یا اهل تقصیر؛ فرقی از شیعہ کہ خداوند را بیک تن از مخلوقان تشبیہ میکنند. (شہرستانی ص ۶۵ از خاندان نوبختی ۲۵۰). رجوع بہ مشبہہ شود ||. دلیر شدن در خصومت ||. پیش درآمدن در خصومت. (از اقرب الموارد ||). در گذشتن از کسی و گذاشتن آنرا. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). ترک کردن و گذاشتن و در گذشتن از کسی. (آندراج). ترک کردن و پیش آمدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). زمان دادن و تأخیر کردن. (از اقرب الموارد ||). نیک افزودن در ستایش. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). افراط در ستایش کسی و همچنین است در ہجو کسی. ضد است. (اقرب الموارد). قیل و قلما يستعمل ال- فی الشعر. (منتہی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). دور کردن نابایست از کسی. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فراموش کردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تفریط کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) کوتاهی کردن و کمی کردن در کاری و ضایع کردن. (ناظم الاطباء).

تفریع.

[ت] (ع مص) بیالا- برشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برآمدن بر کوه. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد ||). بہ نشیب فروشیدن. (تاج المصادر بیهقی). از بالای کوه فرود آمدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). چیزی را فرع کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). برآوردن مسئلہ ہا را از اصل. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرع کشتن. (تاج المصادر بیهقی). کشتن فرع را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ذبح کردن فرع را ||. فزونی و فخر کردن در قوم خود ||. تفریق بین قوم خود و دیگران. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح بدیع آن است کہ شاعر وصفی آغاز کند بہ صیغت نفی و گوید نیست فلان چیز کہ چنین و چنین است و نیست فلان چیز کہ چنین و چنین است بہتر از فلان. یا بیشتر از فلان. و این صنعت در اشعار عرب بسیار است و اما در اشعار عجم چنان باشد کہ صیغت نفی در تشبیہ تفضیل بکار دارند چنانکہ گفته اند: سبز دریا کہ برآشوبد و برخیزد موج کہ ز بیم غرقش خلق بود اندروا نہ عطابخش تر از خواجہ کہ خوشنود بود آن وزیر ملک مشرق تاج الامرا. و این صنعت در شعر فارسی رونقی ندارد. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۷۹). قرار دادن چیزی پس از چیز دیگر بخاطر احتیاج شیء سابق بہ لاحق. (از تعریفات جرجانی).

تفریع.

[ت] (ع مص) بریختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ریختن آب و جز آن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد ||). ریختن خون. (از اقرب الموارد ||). خالی کردن خنور را از آنچه در وی باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خالی کردن ظرف را از آنچه در وی باشد. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فارغ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فراغ گردانیدن. (آندراج). فراغت. (ناظم الاطباء): سیف الدوله و بعزاجق بعد از فراغ از مهم ابوالقاسم و صاحبش و تفریح خراسان از فساد ایشان با حضرت ناصرالدین آمدند. (از ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۷۴). - تفریح حساب؛ پرداخت حساب و فراغ شدن از آن. (ناظم الاطباء ||). شکیبایی فرورستان خدا بر کسی. (از اقرب الموارد).

تفریق.

[ت] [ع مص] پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (آندراج). پراکنده شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پراکنده و جدا جدا کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جدایی و جدا کردگی. (ناظم الاطباء): ان الذين فرقوا دينهم و كانوا شيعاً لست منهم في شيء انما امرهم الى الله... (قرآن ۶ / ۱۵۹). قال يابن أمّ لا تأخذ بلحيتي و لا برأسي اني خشيتُ ان تقول فرقت بين بني اسرائيل و لم ترقب قولي. (قرآن ۲۰ / ۹۴). در جمله موجودات يك خانه بود بزرگ از سيم ساخته که جمع و تفریق و طی و نشر و حط و نصب آن آسان بودی. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۰۴). فرش و سقف و قبله اش آراستند ليک تفریق جماعت خواستند. (مثنوی). بیزاری دوستان دمساز تفریق میان جسم و جانست. سعدی. دست فلک آن روز چنان آتش تفریق در خرمن ما زد که چو گندم بطییدیم. سعدی ||. ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به تفاریق گرفتن حق خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فریقه خوراندن نساء را. (از اقرب الموارد ||) (مدت و فاصله ||. جزء علیحده و ممتاز. ج، تفاریق ||). اصطلاح حساب) بیرون کردن احاد عدد کوچکتر را از احاد عدد بزرگتر تا باقیمانده معلوم گردد. (ناظم الاطباء). بیرون کردن شماری خرد از شماری کلان، چون سه را از پنج تفریق کنیم دو بر جای ماند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). اصطلاح بدیع) در نزد علمای علم بدیع چنان است که دو چیز را در یک معنی وارد سازند و بین جهت ورود آن دو فرق نهند و «طیبی» این آیه را از مصادیق آن دانسته است: الله يتوفى الانفس حين موتها و التي لم تمت في منامها فيمسك التي قضى عليها الموت و يرسل الاخرى الى اجل مسمى... (قرآن ۳۹ / ۴۲). که جمع کرده است دو نوع نفس را در حکم درگذشتن سپس بین جهت ورود آن دو در درگذشتن فرق نهاده به امساک و ارسال یعنی خدای تعالی می میراند نفوسی را که قبض شوند و نفوسی را که قبض نشده اند و امساک را بر اول و ارسال را بر دوم حمل کند. (از کشف اصطلاحات الفنون). وطواط در ذیل «تفریق تنها» آرد: این صفت چنان بود که شاعر در بیت میان دو چیز جدایی افکند بی آنکه جمع کرده باشد. مثالش از شعر تازی مرست: مانوال الغمام وقت ربيع کنوال الامير يوم سحاء فنوال الامير بدره عين و نوال الغمام قطره ماء. هم از اول بیت جدایی افکنده ام میان عطای ابر و عطای ممدوح باز آن جدایی شرح داده ام. مثال دیگر از شعر پارسی خسروی راست: ابر چون تو کی است نیسانی زر کی بارد ابر نیسانا. او نیز اول در بیت جدایی افکنده است میان ابر و ممدوح پس شرح داده. و در ذیل «بیان جمع با تفریق» آرد: این صنعت چنان باشد که شاعر دو چیز جمع کند در تشبیه بیک چیز. باز میان ایشان جدایی افکند بدو صفت متغایر. مثالش از شعر تازی مرست: فوجهک کالنار فی ضوئها و قلبی کالنار فی حرها. در این بیت جمع کرده ام میان روی معشوق و دل خویش در ماندگی به آتش و باز تفریق کرده ام به روشنایی و سوزانی: من و تو هر دو از گل زردیم چه من از رنگم و تو از بویی. در این بیت جمع کرده است میان خویش و معشوق به بودن گل زرد و تفریق کرده است به رنگ و به بوی. و در «بیان جمع با تفریق و تقسیم» آرد: جمع این هر سه حال بسی مشکل است و من هیچ نظم ندیدم که این هر سه حال را جامع بود مگر شعر یکی از شعرا، دو بیت پارسی و این است: آنچه ترا بند کرد بنده ت را نیز بندی کرده است، نه پدید، چه پنهان بند تو از آهن است و بند من از غم بند تو برپای و بند بنده ت بر جان. در این بیت نخست جمع کرده است شاعر میان معشوق و میان

خویشتن به بند کرده شدن. باز آن بند کرده شدن را تفریق کرده به پیدایی و پنهانی و باز در بیت دوم تقسیم کرده که هر بند بر کجا و چگونه است: (حدایق السحر چ اقبال صص ۷۵-۷۷). رجوع به ترجمان البلاغه چ آتش صص ۶۴-۷۲ و نفایس الفنون قسم اول در علوم اواخر ص ۴۱ شود.

تفریقاً.

[تَقَنَ] (ق) جداگانه و متفرقانه. (ناظم الاطباء).

تفریقانه.

[تَنَ / نَ] (ص نسبی، ق مرکب) جداگانه و متفرقانه. (ناظم الاطباء).

تفریق کردن.

[تَكَدَ] (مص مرکب) جدا کردن عدد و عدد کوچکتر را از عدد بزرگتر بیرون نمودن. (ناظم الاطباء). کاهش عددی خرد از عدد کلان، خلاف افزایش.

تفریک.

[تَ] (ع مص) مبالغت در فرک. (اقراب الموارد). رجوع به فرک شود.

تفریه.

[تَرِي] (ع مص) کفانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن و شکافتن. (از اقراب الموارد).

تفریه.

[تَ] (ع مص) بچه زیرک آوردن ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اقراب الموارد آرد: فرهه الناقه و افرهت اذا کانت تنتج الفره. و فره جمع فاره است و در معنی فاره آرد: الحاذق بالشیء و الملیح النشیط. و ظاهراً معنی دوم در این مورد مناسب است.

تفرز.

[تَفَرَزُ] (ع مص) از هم بشدن جامه و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پاره و شکافته شدن جامه و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تفرز.

[تَفَرَزُ] (ع مص) چیره شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بی نیاز شدن: تفرز الرجل؛ غنی، بالغین المعجمه. (از اقراب الموارد). در تاج العروس آمده است: تفرز الرجل در نسخه‌ها «غنی» آمده است و در بعضی نسخه‌ها «تغنی» است و درست «غنی» است.

تفرع.

[تَ فَرَزٌ] (ع مص) بترسیدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). ترسیدن و دهشت داشتن. (ناظم الاطباء).

تفرع.

[تَ] (ع مص) ترسانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتھی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بی بیم گردانیدن. و صلہ آن، عن باشد. قوله تعالی: حتی اذا فرع عن قلوبهم (۱)؛ ای کشف عنها الفرع. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندوه و ابردن. (زوزنی). (۱) - قرآن ۳۴ / ۲۳.

تفس.

[تَ] (ا) گرمی و حرارت. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی گرمی و حرارت و تفسیده و تفسیدن از آن اشتقاق یافته. (انجمن آرا) (آندراج): و راز او غافل نبودی نفس تو کی چنان کردی جنون و تفس تو. مولوی. آبرو خواهی چو خاک افتاده باش نی چو آتش در هوا از تاب تفس. ابن یمین. رجوع به تاب و تب و تف و تفسیدن و ترکیبهای آنها شود.

تفسان.

[تَ] (نفس) به غایت گرم. (جهانگیری) (غیاث اللغات). گرم. (آندراج). تفسیده یعنی گرم شده. (فرهنگ رشیدی). گرم و تابدار و به غایت گرم. (ناظم الاطباء): اگر میرد چراغ درد و داغم پی احیا دم تفسان برآرم. ظهوری (از آندراج).

تفساندن.

[تَ دَ] (مص) خیلی گرم کردن. لفظ مذکور متعدی تفسیدن است. (فرهنگ نظام). گرم کردن. سوزاندن: ز آب دیده گریان چو تیغم آب دهند کز آتش دل سوزان مرا بتفسانند. مسعود سعد. چو تیغ نیک بتفساندم ز آتش دل در آب دیده کند غرق تا به فرق مرا. مسعود سعد. هرگاه ستارگان با شعاع آفتاب پیوسته گردد و فروتابد عنصر آتش گسترده تر شود و لختی از حیز هوا یعنی جای هوا بگیرد و هوا را و زمین را بتفسانند. (ذخیره خوارزمشاهی). ... تفسانند او را و بسوزانند در آتش. (تفسیر الفتوح ج ۵ ص ۶۰۵). رجوع به تفس و تفسیدن و تفسیده و تب و تاب و تف و تفسانیدن شود.

تفسانیدن.

[تَ دَ] (مص) تفسانیدن. گرم کردن: اثر نزدیکی آفتاب اندر گرم کردن هوا چندان نیست که اثر مداومت تفسانیدن او... (ذخیره خوارزمشاهی). و چون آفتاب بگردد هر ساعت دورتر میشود و عکس تفسانیدن او بشهر باز آید. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به تفساندن و تفسانیدن و تب و تاب و تف و تفس و تفسیدن شود.

تفسئه.

[تَ سِءَ] (ع مص) درانیدن جامه را و کشیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درانیدن جامه را و در «عباب» کشیدن تا آنکه پاره و شکافته شود. (از اقرب الموارد).

تفسیح.

[تَفْسُ سٌ] (ع مص) فراخ باز نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). فراخ نشستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج ||). گشاده کردن و وسعت دادن از برای کسی مجلس را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد ||). گشاد کردن جای را و وسعت دادن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقراب الموارد).

تفسیح.

[(اخ) معبر یا تنگه. همان تپسکس است که بر ساحل غربی فرات در شام واقع است و منتهای حدود املاک سلیمان می باشد. اول پادشاهان ۴:۲۴. (قاموس کتاب مقدس).

تفسیح.

[تَفْسُ سٌ] (ع مص) از هم بریزیدن. (تاج المصادر بیهقی). برافتادن موی از پوست و بهم پراکنده شدن خاص بالمیت ||. سست گردیدن شتر چهارساله و در مانده شدن زیر بار ||. ریزه ریزه گردیدن موش در آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تفسیر.

[تَفْسُ سٌ] (ع مص) بیان شدن. واضح و آشکار ساختن. (ناظم الاطباء ||). بیان کردن خواستن. (از اقراب الموارد). رجوع به استفسار شود.

تفسره.

[تَسِ رَا] (ع مص) نگاه کردن طیب بول را تا بمرض پی ببرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). بول نگرستن طیب جهت پی بردن بمرض. (آندراج ||). ع ا) قاروره و بول مریض و علامت مرض. (ناظم الاطباء). آب بیمار که از آن بیماری او را شناسند و گویند که قاروره ای است که بول بیمار در آن است برای نشان دادن بطیب و آنرا دلیل نیز نامند چه احوال بدنی بیمار را برای طیب آشکار سازد. گویند: نظر الطیب فی تفسره المریض. و در «بصائر» آمده است. هرچیز که حال چیزی را بیان کند تفسره آن است. (از اقراب الموارد). تفسره، قاروره ای که در نزد طیب برند. (ناظم الاطباء). پیشاب بیمار که طیب برای تشخیص علت بیند و آزمایشد. شیشه ای که در آن پیشاب بیمار کنند تا بطیب عرضه دارند و آن را قاروره و دلیل نیز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نزد پزشکان ظرفی از آبگینه را گویند که بول بیمار در آن ریزند تا به پزشک عرضه دارند. و آنرا دلیل نیز گویند و وجه تسمیه آن به تفسره برای آن است که احوال جسمانی بیمار را در نظر پزشک تفسیر میکند و روشن میسازد. (کشاف اصطلاحات الفنون): در تفسره صفرت او نگرست بدانست که جوان در تب منطبق عشق است. (سندبادنامه ص ۱۸۹). تفسره دل بدو نمود و نبض عشق پیش او داشت. (سندبادنامه ص ۲۳۸).

تفسطط.

[تَفَطٌ] (ع مص منحوت) احمق شدن و حذیان و انکار حقایق کردن و سوفسطایی شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به

سوفسطایی شود.

تفسؤ.

[تَ فَسُّ سٌءٌ] (ع مص) کهنه شدن و پاره و دریده گردیدن جامه ||. به چوب دستی بر پشت کسی زدن ||. پراکنده شدن بیماری در قوم. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تفسه.

[تُ / تَسَّ] (ا) سیاهی است که به سبب زیادتی بر بشره پدید آید. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). و آنرا تاش نیز خوانند و به تازی کلفه و به هندی جهاتی خوانند. (فرهنگ جهانگیری). سیاهی و داغی را گویند که در بشره و اندام آدمی میباشد و آنرا عوام ماه گرفت گویند و عبری کلف خوانند ||. اندوه و بقراری. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). میل و خواهش به هر چیزی که دیده شود هر چند که سیر باشد و این صفت بیشتر عارض زنان آبستن و مردان تریاکی و افیونی میشود. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به تاش و تاسه شود.

تفسیا.

[ت] (معرب، ا) صمغ سداب دشتی است. (ذخیره خوارزمشاهی). به یونانی صمغ سداب کوهی است. و بعضی گویند صمغ سداب صحرايي. (برهان). تاپسیا که صمغ سداب کوهی است. تافسیا. (از ناظم الاطباء). رجوع به تافسیا شود.

تفشیج.

[ت] (ع مص) هر دو پا را واگشادن برای کمیز انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشادن مرد دو پا را برای بول کردن، مانند تفشیج. (از اقرب الموارد). رجوع به تفشیج شود.

تفسیح.

[ت] (ع مص) وسعت دادن در مجلس. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراخ کردن و فراخی. (غیاث اللغات) (آندراج). توسیع. (اقرب الموارد).

تفسیدن.

[تَد] (مص) گرم شدن. (برهان) (غیاث اللغات) (آندراج). گرم شدن و سوختن. (ناظم الاطباء). تبسیدن. تفتیدن. (حاشیه برهان چ معین): چو خورشید تابان ز گنبد بگشت بکردار آهن بتفسید دشت. فردوسی. زبان بر گشادند بر یکدیگر که اکنون ز گرمی بتفسد جگر. فردوسی گهی ز سردی نجم زحل همی فسری گهی ز شمس و تف صعب او همی تفسی. ناصر خسرو. اگر کوه سوی مشرق باشد گرما، گرمتر باشد از بهر آنکه تفسیدن آفتاب بر این کوه پس از زوال قوی گردد. (ذخیره خوارزمشاهی). گه بجوشد بر تو در جوشن گه بتفسد سر تو در مغفر. مسعود سعد. پس چون از آتش سخن بتفسید و از جاده آزرم بچفسید. (مقامات حمیدی). از گرمی آفتاب سوزان تفسید بوقت نیم روزان. نظامی. تا نتفسید از آفتاب سرش نه ز خود بود و نر جهان خبرش. نظامی. و مردمان

بخارا بجنگ حصار راندند و از جانبین تنوره جنگ بتفسید از بیرون منجیق ها راست کردند. (جهانگشای جوینی ||). تباہ گردانیدن. (آندراج) (ناظم الاطباء در ذیل تفسید ||). در بیت زیر بمعنی آزرده شدن. رنجیدن و بخشم آمدن که لازمه گرم شدن از خجلت میباشد آمده است: ز دار و ز کشتن نترسم همی ز گردان ایران بتفسم همی که نامرد خواند مرا دشمنم ز ناخسته بر دار کرده تنم. فردوسی.

تفسیده.

[تَدَ / دَ] (ن مف) گرم شده. (فرهنگ جهانگیری). بغایت گرم شده. (برهان) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفته. تافته. افروخته: به بادفره آنکه شتابیدمی که تفسیده آهن بتاییدمی. فردوسی. تو شادمان (۱) و آنکه به تو شادمانه نیست چون مرغ برکشیده به تفسیده بازن. فرخی. ز پولاد سنادانی اندر شتاب بردی چو تفسیده اخگر ز تاب. اسدی. ای کردگار دوزخ تفسیده ترا از آدمی و سنگ بود هیزم و زرننگ. سوزنی. همواره بود از نفس سرد حسودش از دوزخ تفسیده تف نار شکسته. سوزنی. از تو چه حاصل زیان کیسه به دنیا دوزخ تفسیده سود روز قیامت. سوزنی. داغ فرمانش چو تفسیده شد از آتش یأس نسخه اول از آن شانه ایام گرفت. انوری. همچو گرمابه که تفسیده بود تنگ آبی جانت بخشیده شود. مولوی. دل نگیرد یک نفس در سینه گرم قرار تابه تفسیده از خود دور دارد دانه را. صائب. تفسیده بود ریگ بیابان دلم ترسم قدم ناله شود آبله دار. مولانا ملک قمی (از فرهنگ جهانگیری). -تفسیده لبان؛ لبهای ترکیده. (ناظم الاطباء). رجوع به تب و تاب و تف و تفت و تفته و تفسه و تفسیدن و ترکیبهای دیگر تفسیده شود. (۱) - ن ل: شادمانه.

تفسیده شدن.

[تَدَ / دَ] (مص مرکب) گرم شدن. تفسیدن: شعاع آفتاب عنصر آتش را از حیز خویش بجنباند و هوا و زمین تفسیده شود. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به تفسیده و تفسیدن شود.

تفسیده گشتن.

[تَدَ / دَ] (مص مرکب) تفسیده شدن. گرم گشتن. تفسیدن: و جوانان از جانبین چالش و سواران بر رقععه حرب پیاده فرومیکردند تا تنور حرب تفسیده گشت. (جهانگشای جوینی). رجوع به ماده قبل شود.

تفسیر.

[تَدَ] (ع مص) هویدا کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آنچه که معنی را روشن کند. (مهدب الاسماء). ترجمه. (از المنجد). پیدا و آشکار کردن و بیان نمودن معنی سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیدا کردن و واگردن خبر پوشیده و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). بیان و آشکار ساختن چیزی. (از اقرب الموارد). شرح و بیان. (ناظم الاطباء). گزارش. (صحاح الفرس). گزاره. گشاده کردن. پیدا کردن. شرح کردن غامضی را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در اصل بمعنی آشکار ساختن و هویدا کردن. (از تعریفات جرجانی). کلمه تفسیر مصدر باب تفعیل است از «فسر» بمعنی ظهور و کشف. (از کشاف اصطلاحات الفنون): اجازت خواهم از کلکش بدان تفسیر اگر بیند که تأیید ابد بنیاد عزالدین بو عمران. خاقانی. شمیرا نام دارد آن جهانگیر شمیرا را مهین بانوست تفسیر. نظامی. آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف است با دوستان مروت با دشمنان مدارا. حافظ ||. در نزد نحویان بر تمیز اطلاق شود. رجوع به تمیز شود ||. بگفته برخی از ماده «تفسره» است و آن نام چیزی است که پزشک بدان بیماری را

تشخیص دهد. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). مقلوب «سفر» است از ماده سفر الصبح؛ یعنی بامداد روشنایی بخشید. (از کشف اصطلاحات الفنون ||). در اصطلاح اهل رمل تفسیر عبارت از شکلی است که از بستن یا گشادن شرح حاصل شود. (از کشف اصطلاح الفنون). و رجوع به همان مأخذ شود ||. شرح کردن کلام خدا را. کشف کردن ظاهر قرآن. بیان ادراک معانی و حقایق قرآن. آشکار کردن غوامض سخن بطور کلی: نبشتن دانست و تفسیر قرآن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۶). علمای عصر و فضیله دهر را جمع کرد تا در تفسیر قرآن مجید و کلام مخلوق باری جل جلاله و عظم قدرته و کماله تصنیفی مستوفی کردند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۵۳). بر معرفت تفسیر و تأویل و قیاس و دلیل و ناسخ و منسوخ و صحیح و مطعون اخبار و آثار واقف. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۹۸). -تفسیر و تأویل؛ صاحب نفائس الفنون آرد: تفسیر را بعضی اینطور معنی کرده اند که تفسیر کشف ظاهر قرآن است و تأویل کشف باطن و بعضی دیگر گفتند تفسیر آن است که بروایت تعلق داشته باشد و تأویل آنکه بدرایت و بعضی گفتند تفسیر محکّمات را باشد و تأویل متشابهات را. و بعضی دیگر گفتند هرچه ادراک بشر در معانی و حقایق آن برسد تفسیر است و هرچه نرسد تأویل خوانند و بهمین جهت خداوند فرمود و ما یعلم تأویله الا الله (قرآن ۳ / ۷) و نگفت و ما یعلم تفسیره الا الله. و طایفه دیگر گفتند تفسیر آن است که در او خلاف نکرده اند و تأویل آنکه خلاف کرده باشند. و بعضی دیگر گفتند تفسیر بیان حقیقت است و تأویل بیان مقصود و بعضی دیگر گفتند رأی بر دو قسم است یکی آنکه در کمال عقل و وفور فضل باشد و بتأیید ربانی و انوار روحانی ناشی شود و دوم آنکه از هواجس نفس بود و آنرا ظن و جنان خوانند و منهی عنه این قسم است نه اول. و جمعی گفتند منهی عنه تفسیر است نه تأویل چه تفسیر آنست که در او بغیر از یک وجه نیامده باشد همچون قوله تعالی: و من الناس من بشری نفسه ابتغاء مرضاة الله (قرآن ۲ / ۲۰۷) که به اتفاق جمهور مراد بناس صهیب است و بس و در این صورت حمل ناس بر دیگران نتوان کرد و تأویل آن است که در وجوه بسیار آمده باشد همچون قوله تعالی: انفروا خفافاً ثقلاً (قرآن ۹ / ۴۱) که مراد بخفاف و ثقلاً بقولی جوانانند و پیران و بقولی درویشان و توانگران و بقولی عزاب و متأخران و بقولی تندرستان و بیماران و در این صورت بر هر کدام که خواهند عمل جایز بود. (نفایس الفنون ذیل علم تفسیر). التفسیر و التأویل واحد و قيل التفسیر کشف المراد عن المشکل و التأویل رد احد المحتملین الی ما یطابق الظاهر. و الاظهر ان التفسیر هو ایضاح معنی اللفظ و التأویل هو سوجه الی ما یؤول الیه کتأویل قولک حین تبجس الغمام بحین تبجسه. ج، تفاسیر. (اقرّب الموارد) (از منتهی الارب). دانشمندان اصول و فقه درباره تفسیر و تأویل اختلاف نظر دارند ابوعبیده و گروهی برآنند که هر دو لفظ دارای یک معنی است، اما راغب گوید: تفسیر اعم از تأویل است و اکثر استعمال تفسیر در الفاظ و مفردات آن است اما استعمال تأویل بیشتر در معانی و جمله ها است و اغلب درباره کتب آسمانی تأویل بکار رود، در صورتی که تفسیر در همه موارد خواه کتب آسمانی و خواه جز آنها استعمال شود. ابوطالب ثعلبی گوید: تفسیر بیان وضع بر سبیل حقیقت یا بر طریق مجاز است مانند تفسیر کلمه «صراط» به راه و «صیب» به باران. و تأویل معنی باطن لفظ است مأخوذ از «اول» بمعنی رجوع به عاقبت امر. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به همان متن در معنی تفسیر و تأویل شود. در شرع عبارت است از: توضیح معنی آیه و شأن و قصه آن و سبب نزول آیه با لفظی که دلالت ظاهر و آشکار بر آن داشته باشد. (از تعریفات جرجانی). - علم تفسیر؛ دانشی است که بدان نزول آیات (قرآن) و شئون و قصه های آن و اسباب نازل شونده آیات در آنها شناخته شود و آنگاه دانستن ترتیب مکی بودن و مدنی بودن و محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ و خاص و عام و مطلق و مقید و مجمل و مفصل و حلال و حرام و وعد و وعید و امر و نهی و جز اینها. و ابوحنیان گوید: تفسیر دانشی است که در آن از کیفیت تلفظ و نطق الفاظ قرآن و مدلولهای آنها و احکام افرادی و ترکیبی آن و معنی هایی که حالت ترکیب و تتمات آن بر آنها حمل میشود. عالمان درباره روا بودن تفسیر کردن قرآن اختلاف نظر دارند گروهی گویند روا نیست هیچکس به تفسیر هیچیک از مطالب قرآن دست یازد هر چند عالم و ادیب متبحر در معرفت ادله و فقه و نحو اخبار و آثار باشد. و در این باره بجز آنچه به روایت از پیامبر (ص) منتهی شود او را راه دیگری نیست و برخی برآنند تفسیر کردن قرآن برای

کسی که در دانشهای مورد نیاز مفسر جامع باشد رواست و علوم مزبور ۱۵ دانش است: لغت. نحو. تصریف. اشتقاق. معانی. بیان. بدیع. علم قرآت (تجوید). اصول دین یا کلام. اصول فقه. اسباب نزول و قصص. ناسخ و منسوخ. فقه. احادیث مبین تفسیر. مبهم و مجمل. دانش موهبت. (از کشاف اصطلاحات الفنون به اختصار). و رجوع به همان متن شود. و صاحب کشف الظنون آرد: دانشی است که در آن از معنی نظم قرآن بر حسب طاقت بشری و بر حسب اقتضای قواعد و مبادی عربی و اصول کلام و اصول فقه و جدل و دیگر علوم بسیار گفتگو میشود. و غرض از آن معرفت معانی نظم است و فایده آن حصول قدرت بر استنباط احکام شرعی بر وجه صحت است و موضوع آن کلام خدای سبحانه و تعالی که منبع هر حکمت و معدن هر فضیلت است و غایت آن توسل به فهم معانی قرآن و استنباط حکمت های آن است برای فائز شدن به سعادت دنیوی و اخروی. (از کشف الظنون). و رجوع به همان متن شود. و ابن خلدون تفسیر را بدو گونه تقسیم کرده است: یکی تفسیر روایتی، مستند به آثار و روایات نقل شده از سلف که عبارت از شناختن ناسخ و منسوخ و موجبات نزول مقاصد آیه هاست و برای دانستن کلیه این مسائل هیچ راهی بجز نقل از صحابه و تابعان وجود نداشت و متقدمان در این باره مجموعه های کاملی فراهم آوردند. ولی با همه اینها کتب منقولات ایشان مشتمل بر غث و سمین و روایات پذیرفتنی و مردود است. گونه دوم تفسیر، مسائلی است که به زبان باز میگردد مانند شناختن لغت و اعراب و بلاغت در ادای معنی بر حسب مقاصد و اسلوبها، و اینگونه تفسیر کمتر ممکن است از نوع نخست جدا شود و مستقلاً تألیف گردد. زیرا گونه نخست مقصود بالذات بوده است و این نوع هنگامی متداول شده است که علوم مربوط به زبان جنبه تعلیمی بخود گرفته است و فقط گاهی در بعضی از تفاسیر گونه دوم بر گونه نخستین غلبه دارد و بهترین تفسیرهایی که مشتمل بر آن فن میباشد کتاب زمخشری است که مؤلف آن از مردم خوارزم عراق «ایران» است. ولی زمخشری پیرو عقاید معتزله است... و به همین سبب محققان مذهب سنت از آن دوری میجویند. (از مقدمه ابن خلدون ترجمه محمد پروین گنابادی ج ۲ صص ۸۹۸-۹۰۰).

(۱) کتاب هایی که محتوی کشف معانی و حقایق قرآن مجید باشد: یکزون الذهب نکردی درس یوم یحیی نخواندی از تفسیر خاقانی. نسخه این تفسیر در مدرسه صابونی به نیشابور مخزون بود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۵۳).

(اصطلاح بدیع) در اصطلاح نام صفتی است و آن چنان است که شاعر او چند صفت بر سیل اجمال ذکر کند و ثانیاً تفصیل نماید و آن دو قسم است جلی و خفی. جلی آن است که شاعر در مصرعی یا بیتی الفاضلی آرد که مبهم باشد و در مصرع یا بیت دیگر تفسیر کند و همان الفاظ را عندالتفسیر بیارد، مثال از نظیری نیشابوری: بخت مادر کش، یتیم در غریبی کرده است گردون را یکی آیین و دوران مادری دایه گردون تنک شیر است، گوید خاک خور مادر دوران گران خواب است گوید خون گری. هر چند یتیم در لغت بمعنی طفلی است که پدر از سرش رفته باشد لیکن شعرا هر کودک که مادرش بمیرد نیز اطلاق کنند... (از آندراج). رشیدالدین وطواط آرد: تفسیر جلی چنان باشد که شاعر لفظی مبهم بگوید چنانکه به تفسیر محتاج بود و به وقت تفسیر همان لفظ باز آرد و تفسیر کند، مثالش از تازی من گویم: یحیی و یردی بجدواه و صارمه یحیی العفاة و یردی کل من حسدا. مثال دیگر فیاض راست: يعطی و یمنع يعطی المال زائره و یمنع الجار من ذل و ارهاق. در این هر دو بیت یحیی و یردی و يعطی و یمنع اعادت کرده آمد و تفسیر کرده شد. پارسی، عنصری گوید: یا ببندد یا گشاید یا ستاند یا دهد تا جهان برپای باشد شاه را این یادگار آنچه بستاند ولایت آنچه بدهد خواسته و آنچه بندد پای دشمن و آنچه بگشاید حصار. بر حسب گفته صاحب مجمع الصنائع، تفسیر آن است که شاعر نخست چند صفت مجمل برشمارد و سپس تفسیر آنها را در ابیات بعد بیاورد و آن بر دو گونه است: تفسیر جلی و تفسیر خفی. تفسیر جلی آن است که بهنگام تفسیر الفاظ مجمل آنها را اعاده کند... (از کشاف اصطلاحات الفنون). و خفی آن است که تفسیر مجمل بی اعاده الفاظ مذکور نماید. علی رضای تجلی: خشک و تر، هر یک برنگی در رهش جان میدهند گشته صحرا از غمش مدهوش و دریا می طپد. (از آندراج). و تفسیر خفی چنان باشد که لفظ مبهم را که به تفسیر محتاج بود بوقت تفسیر باز آورده نشود و پوشیده گذاشته آید، مثالش عنصری گوید: همه فام کین و بیرخاش مرد دل جنگجوی و بسیج نبرد

همی توختند و همی تاختند همی سوختند و همی ساختند. و مثال دیگر محمد بن عبده راست: چنانکه نیست نگاری چو تو دگر نبود چو من صبور و چو من زاروار برنایی ترا و من رهی و خواجه را کسی بجهان بحسن و صبر و سخاوت ندید همتایی. (حدایق السحر فی دقایق الشعر ج اقبال ص ۷۸). تفسیر خفی چنان است که بهنگام تفسیر الفاظ مجمل آنها را اعاده نکند، بدینسان: همی آرند پیوسته ز بهر جشن تو پیدا همی زاینده همواره ز بهر بزم تو آسان. رطب نخل و عسل نحل و بریشم کرم و مشک آهو در دریا، و زر خارا و شکرناهی و گوهر کان.؟! (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). در نزد علمای بیان نوعی از اطناب زیاده است. چنانکه در سخن نوعی پوشیدگی باشد و برای روشن گردانیدن آن، سخنی دیگر ایراد کنند تا سخن پوشیده ماقبل را روشن سازند مانند این آیات: ان الانسان خلق هلوفا اذا مسه الشر جزوعاً و اذا مسه الخیر منوعاً (۱). که «هلوفا» در آیه نخست چون نیاز به تفسیر دارد در دو آیه بعد آنچنان تفسیر شده است که در واقع پوشیدگی مرتفع شده و معنی آن روشن گشته است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به ج ۲ ص ۱۱۱۶ همان متن و کتاب الاتقان در ذیل کلمه اطناب شود. (۱) - قرآن ۱۹/۷۰، ۲۰ و ۲۱.

تفسیردان.

[ت] (نف مرکب) کسی که علم تفسیر داند. عالم به علم تفسیر. مفسر: زیان میکند مرد تفسیردان که علم و ادب میفروشد به نان. (بوستان). رجوع به تفسیر و ترکیب های آن شود.

تفسیر کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) آشکار و هویدا کردن سخن. ترجمه کردن. شرح کردن و بیان کردن سخنی از زبانی بزبانی دیگر و یا توضیح کردن سخنی غامض را بزبانی روشن و آشکار: ز سینه تا به لب آیین بیشتر دارم حدیث از جگر پاره میکنم تفسیر. خاقانی. کنم تفسیر سریانی ز انجیل بخوانم از خط عبری معما. خاقانی. میکند باد صبا هر روز پیش از آفتاب مصحف خلق ترا از بوی گل تفسیرها. صائب (از آندراج). عقل نتواند ادا کردن ادای حسن را عشق میخواهد که تفسیری کند این آیه را. واله هروی (از آندراج). دارد گل ریاض حقیقت گلاب راز مصحف به پیش دارم و تفسیر میکنم. اسیری (از آندراج).

تفسیر گوی.

[ت] (نف مرکب) کسی که کلام خدا را شرح کند. مفسر. آشکارکننده سخنان غامض. شرح کننده مدلول ها و الفاظ قرآن کریم و فحای آیات و اسباب نزول و تأویلات و سایر احوال و احکام و غرائب و بدایع آن: از من بگویی عالم تفسیر گوی را گر در عمل نکوشی نادان مفسری. سعدی.

تفسیری.

[ت] (اخ) محمد بن شیخ علی الرومی الحنفی القاضی باسکوب. متوفی به سال ۱۰۷۷ ه. ق. او راست: رسائل علی انوار التنزیل للبیضاوی. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۹۱).

تفسیق.

[ت] (ع مص) فاسق خواندن. (تاج المصادر بیهقی). به فسق نسبت کردن کسی را. (از اقرب الموارد ||). ناراست گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفسیل.

[ت] [ع مص] فِسل خواندن. (زوزنی). نبهره خواندن و رذل شمردن ||. ناروان ساختن متاع و درهمها. (از اقرب الموارد).

تفسیله.

[ت ل / ل] [ا] جنسی از پارچه ابریشمی باشد که از آن قبا و چیزهای دیگر دوزند. (برهان) (از انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری).

تفش.

[ت] [ا] سرزنش و طعنه را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (آندراج). تفشه. تفشل. بیغار. (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا).

تفش.

[ت ف] [امص، ا] حرارت و گرمی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). حرارت و گرمی و تپش است. (انجمن آرا). بغایت گرمی. (آندراج) (غیاث اللغات ||). کف و تف و آب دهن. (ناظم الاطباء).

تفشج.

[ت فَشْ ش] [ع مص] پایها را از هم دورنهادن نشستن و رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفحج. (از اقرب الموارد). || تفشج ناقه؛ پایها از هم گشاده داشتن ماده شتر برای دوشیده شدن یا بول کردن. (از اقرب الموارد). رجوع به ماده بعد شود.

تفشج.

[ت فَشْ ش] [ع مص] گشاده داشتن میان هر دو پای در رفتن و کمیز انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گشاده داشتن میان هر دو پای در گاییدن دختر را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تفسره.

[ت ش / ش ر] [ع مص] قلیه ای که از سبزی آلات پزند. (ناظم الاطباء). رجوع به تفشله شود.

تفشغ.

[ت فَشْ ش] [ع مص] جامه نیکو پوشیدن با پیری و سفیدمویی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جامه درشت پوشیدن. (از اقرب الموارد ||). بسیار شدن سپیدموی. (تاج المصادر بیهقی). افزون و پراکنده گشتن موی سپید در سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بسیار شدن خون در تن. (تاج المصادر بیهقی). غالب و پریشان گردیدن خون در کسی و رفتن در اندام او. (از اقرب الموارد ||). بمیان هر دو پای دختر در آمدن و دوشیزگی بردن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در آمدن در سرای و پوشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بزیر چیزی

فروپوشیدن ||. کاهلی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراوان و پراکنده شدن خیر در میان قومی ||. برآمدن و برنشستن بر چیزی. (از اقرب الموارد).

تفشق.

[تَفَشُقُ شُ] (ع مص) حمایل وار افکندن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توشح به جامه. (از اقرب الموارد).

تفشل.

[تَفَشَلْ] (ا) بمعنی اول تفش است که طعنه و سرزنش باشد. (برهان) (آندراج) تفش و طعنه و سرزنش و تفشه و بیگار. (ناظم الاطباء). رجوع به تفش شود.

تفشل.

[تَفَشَلْ شُ] (ع مص) دویدن آب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). روان شدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زن خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزوج. (از اقرب الموارد ||). برفشل نشستن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفشله.

[تَفَشَلْ لَ / لِ] (ا) تفشيله. (فرهنگ جهانگیری) (آندراج). قلیه ای باشد که از گوشت و تخم مرغ و زردک و عسل پزند و گشنیز و گندنا در آن کنند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). بعضی گویند عدس سبز نیم پخته باشد. (برهان). عدس سبز نیم پخته را نیز گویند که مردم تهران عدسی گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به تفشيله شود.

تفشؤ.

[تَفَشُ شُءٌ] (ع مص) پراکنده گردیدن مرض بقوم و فاش شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فسوس کردن با کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تفشی شود.

تفشه.

[تَفَشْ / شِ] (ا) بمعنی طعنه و سرزنش باشد. (برهان) (آندراج). طعنه و سرزنش و نکوهش. (ناظم الاطباء). طعنه. (فرهنگ رشیدی ||). (مص) طعنه زدن. (صحاح الفرس). طعنه زدن و سرزنش کردن را نیز گویند. (برهان) (آندراج). رجوع به تفش و تفشل و مادهء بعد شود.

تفشه زدن.

[تَفَشْ / شِ زَدَ] (مص مرکب) طعنه زدن. سرزنش کردن. رجوع به مادهء بعد شود.

تفشه زن.

[تَ شَ / شِ زَ] (نف مرکب) طعنه زدن. (آندراج). آنکه سرزندی می کند و طعنه می زند. مفتری: به جنگ دعوی داری و سخت تفسه زنی درشت گویی و پرخوار و خستوانه تنی. ابوالعباس (از آندراج) (از بهار عجم).

تفشی.

[تَ فَشُ شِ] (ع مص) زیاده گشتن بیماری در قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پراکنده شدن و گستردن. گویند: هذا قرطاس یتفشی فیہ المداد؛ ای یشتر. (از اقرب الموارد ||). فراخ شدن و تباه شدن ریش. (تاج المصداق بیهقی). بزرگ شدن و تباه شدن ریش. (زوزنی). فراخ گشتن ریش. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اتساع. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). (۱) عند اهل العربیه عبارة عن تفخیم الحروف عند النطق به. (از اقرب الموارد). در اصطلاح قاریان انتشار باد است تا بدان حد که به مخرج ظاء معجمه پیوسته شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تفشیج.

[تَ] (ع مص) پا از هم دور نهادن جهت شاشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تفشج. (اقرب الموارد). رجوع به تفشج شود.

تفشیج.

[تَ] (ع مص) پایها از هم دور نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). باز گردیدن از کسی و روی گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفشیج.

[تَ] (ع مص) نرم و سست گردانیدن بندهای اندام را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). نرم و سست گردانیدن مفاصل را. (از اقرب الموارد).

تفشیر.

[تَ] (ع مص) مصدر جعلی از فشار فارسی. مصدر از فشردن فارسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ور تیز بگادن خرانی دندان بفسر بگاه تفشیر. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۴۶).

تفشیر ۵.

[تَ رَ / رِ] (۱) عدس سبز پخته نرم کوفته که مردم تهران عدسی گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به تفشله شود.

تفشیج.

[تَ] (ع مص) فرو گرفتن کسی را و پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مثل فشج است. (از اقرب الموارد). رجوع به فشج شود ||. چیره شدن خواب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفشیل.

[ت] (ع مص) فشل ساختن بزن. (منتهی الارب) (آندراج). فشل ساختن برای زن. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر فشل نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ع ا) شیر که در پستان باقی مانده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تفشيله.

[ت ل / ل] (ا) گوشت و گندنا و گوز مغز و خایه درهم هریک اندر کنند و بپزند و تفشيله خوانند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۴). گوشت و گندنا و گشنیز و مغز گوز و انگین به دیگ اندر کنند و بپزند و تفشيله گویند. (فرهنگ اسدی نخجوانی). تفشيله. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). قلیه ای که با گوشت و تخم مرغ و زردک و عسل باشد و بعضی گندم و میز و کردکان و گشنیز هم داخل کرده اند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری) (از اوبهی) (از انجمن آرا) (آندراج): غمزی (۱) ای نابکار چون غلبه روی چونانکه، پخته تفشيله. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۴۴ ||). در کتب طبی، آشی که از سرکه و عدس پزند برای دفع خمار. طفشیل معرب آن. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): سالکان مسالک تحقیق فارغند از شراب و تفشيله. فخری (از فرهنگ رشیدی ||). عدس سبز پخته را نیز گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تفشيله شود. (۱) - دزدی. تصحیح از مرحوم دهخدا. و در نسخه آقای سعید نفیسی این شعر چنین آمده است: مردی نابکار چون غلبه مردی از آرزوی تفشيله.

تفشیه.

[ت ی] (ع مص) آشکار کنانیدن. (ناظم الاطباء).

تفصح.

[ت فص ص] (ع مص) شیوازبانی نمودن. (تاج المصادر بیهقی). زبان آور شدن مرد عربی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). به زبان عرب سخن گفتن اعجمی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به تکلف فصاحت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تفصح شود.

تفصح.

[ت ص] (اخ) دوم پادشاهان ۱۵:۱۶ بگمان «کاندر» در موقع تفسیح حالیه که در جنوب نابلس می باشد، واقع بوده است لکن سایرین گمان برده اند که در نزدیکی رود اردن یا در نزدیکی ترصه بوده است. (قاموس کتاب مقدس).

تفصد.

[ت فص ص] (ع مص) روان شدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفصص.

[تَ فَ فُ] (ع مص) پراکنده شدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفصم.

[تَ فَصُّ صُ] (ع مص) شکسته گردیدن بی جدایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (تاج المصادر بیهقی).

تفصی.

[تَ فَصُّ صِی] (ع مص) از دشواری و تنگی بدر آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از غیاث اللغات) (از آندراج). خلاص شدن انسان از مضیقه و بلیه و دین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اگر استبداد و استقلال تو... و تفصی از عهده این کار محقق بودی من از همه مطیع تر و راضی تر بودمی. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۸۹). و از مضایق مداخل و مخارج تفصی تواند نمود. (جهانگشای جوینی). و از ملامت و تقریر مسلمانان بکدام بهانه تفصی نمایم. (جهانگشای جوینی). و هیچکس از مضایق آن تفصی نتواند بود. (جهانگشای جوینی ||). رهایی یافتن از هرچه باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جدا شدن از کسی. (از اقرب الموارد): لیتی تفصی من فلان؛ ای تخلص منه. و کل شیء باین شیئاً فقد تفصی عنه. (اقرب الموارد ||). به نهایت چیزی رسیدن. تفصی الشیء استقصاه. (از اقرب الموارد).

تفصیح.

[ت] (ع مص) بی کفک گردیدن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفصید.

[ت] (ع مص) به آب اندک سیراب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تر نهادن چیزی در آب اندک. (از اقرب الموارد ||). کفتگی و انجویدگی. يقال فی الارض تفصید؛ ای تشق و تحدد. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تفصیص.

[ت] (ع مص) گشادن چشم و نیک نگریستن مردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سوار کردن نگین بر انگشتری. (از اقرب الموارد).

تفصیح.

[ت] (ع مص) دادن. (منتهی الارب) (آندراج). دادن چیزی. (ناظم الاطباء). بخشیدن مالی را بکسی. (از اقرب الموارد ||). تیز دادن یا کند کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیرون کردن. (تاج المصادر بیهقی). بیرون آوردن کودک سر نره را از غلاف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیرون کردن چیزی را از چیزی. (از اقرب الموارد).

تفصی کردن.

[تَ فَصُّ صِی كَ د] (مص مرکب) بدر آمدن از دشواری. خلاصی یافتن از (تنگی) مشکلات. رهایی یافتن از مضیقه و بلیه: و او چند فرزند شهر از شهرهای هند باز گذارد... تا از عهده این مشروطات تفصی کند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۹). و رجوع به تفصی شود.

تفصیل.

[ت] [ع مص] جدا کردن. (تاج المصادر بیهقی). جدا جدا کردن از یکدیگر. (زوزنی). جدا نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن. (زوزنی). قطعه قطعه کردن پارچه برای دوختن لباس. (از اقرب الموارد ||). فصل فصل ساختن کتاب و سخن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) (از زوزنی ||). اندام اندام کردن قصاب گوسپند را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). قرار دادن میان هر دو دانه از گردن بند که هم رنگ باشند، دانه دیگری یا مرجانی یا گوهری برنگی دیگر. (از اقرب الموارد ||). هویدا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیدا و بیان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج). مقابل اجمال. (از کشاف اصطلاحات الفنون): ما کان هذا القرآن... و لکن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل الکتاب لاریب فیه من رب العالمین. (قرآن ۱۰ / ۳۷)... و لکن تصدیق الذی بین یدیه و تفصیل کل شیء و هدی و رحمۀ لقوم یؤمنون. (قرآن ۱۲ / ۱۱۱ ||). ا) شرح و بیان. (ناظم الاطباء): این نکته چند نبشتم از حدیث وی و تفصیل حال وی فرادهم در این تاریخ. (تاریخ بیهقی). علی الخصوص غرر سیرالملوک که ابومنصور ثعالبی جمع کرده است بر تفصیل آن مشتمل است. (کلیله و دمنه). اما شرح و تفصیل اسامی آن ممکن نیست. (کلیله و دمنه). حاضران گفتند تفصیل اسامی ایشان بازگویی. (کلیله و دمنه). قاضی روی به زاهد آورد تا تفصیل نکته بشنود. (کلیله و دمنه). - تفصیل نسبت؛ اصطلاحی است در علم هندسه قدیم. بیرونی در التفهیم آرد: این نسبت افزونی نخستین بر دوم بدوم چون نسبت افزونی سوم بر چهارم بچهارم و به نموده ما نخستین خردتر است از دوم پس تفصیل نسبت میان ایشان نباشد مگر از پس عکس کردن. ای نسبت نخستین تا دوم نخستین شود و به نسبت مقدم. آنگاه نسبت به تفصیل چهارپار شود. (التفهیم چ همائی ص ۲۰). رجوع به نسبت و کشاف اصطلاحات الفنون شود. - علی التفصیل؛ مفص و مشروحاً و به تفصیل. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح خط) اصطلاح فن خط آن که هر حرفی را از حروف متصله که مد او حسن باشد بکشد و مد هر حرف جهت سه چیز تواند بود: از برای تحسین کلمه، مثل میم محمد، یا برای ازاله اشکال مثل سین سبع، یا از برای تمامی سطر همچون نون عالمین. (نفایس الفنون).

تفصی.

[تَ لَن] [ق] مشروحاً و مفص. (ناظم الاطباء). مقابل اجمال.

تفصیلات.

[ت] [ع] [ا] ج تفصیل. شرح و بسط ها.

تفصیلانه.

[تَ نَ / ن] [ص نسبی، ق مرکب] علی التفصیل و مشروحاً و با شرح و بیان. (ناظم الاطباء).

تفصیل کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) سیاهه کردن. نوشتن. بقلم در آوردن: به اختیار بقلعه غزنه رفت و به حبس رضا داد و اسباب تجمل تفصیل کرد و به سلطان فرستاد. سلطان از این حرکت در خشم شد و او را به جنایت خرابی ولایت... مؤاخذه کرد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۶۰). بعد از این ای یار اگر تفصیل هشیاران کنی گر در آنجا نام من بینی قلم در سر زنش. سعدی.

تفصیل نامه.

[تَمَ / مَ] (اِ مرکب) یادداشت نامه و اعلان نامه. (ناظم الاطباء).

تفصیل وار.

[تَ] (قِ مرکب) به تفصیل مشروحاً. مفصلاً و با دقت. (ناظم الاطباء).

تفصیله.

[تَ لَ / لَ] (اِ) ظاهراً نوعی صوف آهاردار است: صوف سته عشری قبرسی و تفصیله کستمانی حلبی حبر و غزی بسیار. (نظام قاری ص ۱۵). آش بر صوف تفصیله مرزید که آن خود آش خود دارد. (نظام قاری ص ۱۶۷).

تفصیلی.

[تَ] (صِ نسبی) مقابل اجمالی. منسوب به تفصیل. مشروح. مفصل. به تفصیل.

تفصیه.

[تَ یَ] (عِ مص) رهایی دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). گوشت از استخوان جدا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد): فصیت اللحم عن العظم. (از اقرب الموارد).

تفضج.

[تَ فَضُّ ضُ] (عِ مص) تر بودن بن موها از خوی و عرق. (ناظم الاطباء). خوی کردن بن موی بقدر که روان نگردد. (از اقرب الموارد ||). پر شدن بدن از وسومت. (ناظم الاطباء). نیک بهم رسانیدن اندام پیه را چنانکه عروق لحم در مداخل شحم، بین مضایع گفته گردد ||. لاغر و کم گوشت شدن اندام ناقه. (از اقرب الموارد ||). منبسط شدن. (ناظم الاطباء). گشاده و فراخ شدن چیزی (۱). (از اقرب الموارد). (۱) - منتهی الارب این معانی را در ذیل ماده تفضیح آورده ولی در تاج العروس و لسان العرب و دیگر کتب لغت بر وزن تفضیل نیامده است.

تفضض.

[تَ فَضُّ ضُ] (عِ مص) پراکنده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن چیزی یا قومی. (از اقرب الموارد).

تفضل.

[تَفَضُّ ضُ] [ع مص] افزون شدن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). برتری و فزونی. (ناظم الاطباء ||). افزونی نمودن ||. نیکویی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). لطف و مرحمت و احسان و مهربانی و خاطرنوازی. (ناظم الاطباء): بهر تفضل ازو کشوری به نعمت و ناز بهر عنایت ازو عالمی به جامه و جام. فرخی. مرکب نیکیت را به جلّ وفاها پیش خداوند کش به دست تفضل. ناصر خسرو. کرده ام از راه عشق چند گذر سوی او او به تفضل نکرد هیچ گذر سوی من. سعدی. سعدی گر آسمان به شکر پرورد ترا چون می کشد به زهر ندارد تفضلی. سعدی. - به تفضل دادن؛ به تبرع دادن، نه به بیع و مکافات و قرض. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). فضل کردن و دعوی فضل کردن بر اقران. (تاج المصادر بیهقی). فضل کردن. (زوزنی). دعوی فضل نمودن بر اقران خویش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). افزونی جستن بر اقران خود. (آندراج). فضل و سروری جستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): هو یتفضل علی قومه. (اقرب الموارد ||). یک جامه پوشیدن برای کار. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جامهء بادروزه پوشیدن برای کار. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). یک جامه بی آستین پوشیدن زن در خانه از برای انجام کار. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). یک جامه پوشیدن و اطراف آن را بر خلاف بر دوش انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بصیغه امر: تَفَضَّلْ؛ در اصطلاح امروز خواستن از کسی دیدار یا جلوس و مانند آن بر سبیل تجمل. (از اقرب الموارد). بفرمای. پیش شو. در آی. بسم الله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفض.

[تَفَضُّ ضُ لَن] [ق] مقابل و جواباً. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفضلات.

[تَفَضُّ ضُ] [ع د] در فارسی امروزی نعمتها و نیکوئیهها و عنایتها و بخششها و ملاحظت‌ها. (ناظم الاطباء). - تفضلات الهی؛ نعمت‌های الهی و الطاف خداوندی. (ناظم الاطباء). رجوع به تفضل شود.

تفضل داشتن.

[تَفَضُّ ضُ ت] [ع مص] مرکب) فزونی داشتن. (ناظم الاطباء ||). نیکویی داشتن. لطف و احسان و خاطرنوازی داشتن در حق کسی: منت پذیر او نه منم در زمین پارس در حق کیست آنکه ندارد تفضلی. سعدی.

تفضل کردن.

[تَفَضُّ ضُ كَ د] [ع مص] مرکب) لطف کردن. احسان کردن. نیکویی کردن: احسان چرا کنی و تفضل بجای آنکه فردا به روز جنگ و جفا برکشی حسام. ناصر خسرو. سبک باش ای نسیم صبحگاهی تفضل کن بدان فرصت که خواهی. نظامی. رجوع به تفضل شود.

تفضیح.

[ت] [ع مص] خوی کردن بن موی بقدری که روان نگردد ||. نیک بهم رسانیدن اندام پیه را چنانکه عروق لحم در مداخل شحم گفته گردد ||. ترنجیدن ||. کم گوشت شدن اندام ناقه ||. گشاده و فراخ شدن هر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به

تفضیح شود.

تفضیح.

[ت] [ع مص] نیک رسوا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فضیحت و رسوا کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). برآمدن بامداد. (از اقرب الموارد).

تفضیض.

[ت] [ع مص] به سیم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سیم کوب و سیم اندود کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از صراح) (از اقرب الموارد).

تفضیل.

[ت] [ع مص] افزونی دادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فضل نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فزونی نهادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) فزونی و برتری و فضیلت. (ناظم الاطباء): انظر كيف فضلنا بعضهم على بعض و للأخرة اكبر درجات و اكبر تفضيلاً. (قرآن ۱۷ / ۲۲)... و رزقناهم من الطيبات و فضلناهم على العالمين. (قرآن ۴۵ / ۱۶). در هیچکس به چشم حقارت نظر مکن تا در تو هم به دیدهء تحقیر منگردند زیرا که هر که هست ز درویش و پادشاه چون نیک بنگری ز یکی اصل و گوهرند تفضیل پس میانهء این هر دو جنس چیست؟ در خورد و خواب چون همه باهم برابرند. خواجه عبدالله انصاری. هر طایفه ای که دیدم در ترجیح دین و تفضیل مذهب خویش سخنی میگفتند. (کلیله و دمنه). از بر حق می رسد تفضیلها باز هم از حق رسد تبدیلهها. مولوی ||. حکم کردن بر فضل کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فاضل گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). فاضل و افزون گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برگزیدن کسی را بر دیگری. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تفضیل بردن.

[ت] [ع مص] (مرب) افزونی یافتن. برتری یافتن. مزیت بردن: به آب و رنگ تیغش برده تفضیل چو نیلوفر هم از دجله هم از نیل. نظامی. رجوع به تفضیل شود.

تفضیل نهادن.

[ت] [ع مص] (مرب) برتری دادن. برگزیدن کسی را بر دیگری. افزونی نهادن یکی بر دیگری: یگانه بار خدایی که از فضائل او همی نهند زمین را به آسمان تفضیل. امیر معزی (از آندراج).

تفطیح.

[ت] [ع مص] پهن شدن و واگشوده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفطر.

[تَ فَطُّ طُ] (ع مص) شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شکافته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). آشکار شدن برگ شاخ درخت. (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن زمین بهنگام سر برآوردن رستنیها از آن. (از اقرب الموارد).

تفطن.

[تَ فَطُّ طُ] (ع مص) دریافتن. دانستن. به فطانت درک کردن (||. ا). زیرکی. هوشمندی. ج، تفطنات. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تفطین.

تفطیح.

[تَ] (ع مص) پهنا گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). پهن گردانیدن چیزی را، يقال: فطح الحديد؛ اذا عرضها و سواها لمسحاة او مغرق او غیره. (از اقرب الموارد).

تفطیر.

[تَ] (ع مص) روزه بگشادن کسی را. (زوزنی). روز گشادن. (دهار). روزه گشایانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). افطاری دادن کسی را ||. شکافتن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تفطیس.

[تَ] (ع مص) سخن را بر روی سخن گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سخن را بر روی کسی گفتن. (از اقرب الموارد ||). اماته؛ میرانیدن. (از اقرب الموارد).

تفطین.

[تَ] (ع مص) فهمانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دانا و زیرک خاطر ساختن معلم کسی را به تأدیب و تثقیف او. (از اقرب الموارد).

تفطع.

[تَ فَطُّ ظُ] (ع مص) زشت یافتن کاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تفعف.

[تَ فَ فُ] (ع مص) شتابی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفعل.

[تَ فَعَّعُ] (ع مص) یکی از اوزان ابواب ثلاثی مزیدفیه و معنی آن بیشتر بر مطاوعت و قبول فعل است. و رجوع به نشوء اللغه ص ۱۵

شود.

تفعی.

[تَفَعَّ عی] [ع مص] بدخوی شدن. (تاج المصادر بیهقی). مانند افعی گردیدن در بدی و خباثت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چون افعی در میان مردم ناپسند شدن و در اساس آمده که مانند افعی شدن در بدی و خباثت. (از اقرب الموارد).

تفعیل.

[تَفَعَّلَ] [ع مص] یکی از اوزان ابواب ثلاثی مزیدیه و این باب بیشتر برای تعدیه فعل آید. و رجوع به نشوء اللغه ص ۱۵ شود.

تفعم.

[تَفَعَّمْ] [ع مص] شکفتن گل. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تفغه.

[تَفَّغَ] [ع ا] ج تَفَّغٌ. رجوع به تَفَّغٌ شود.

تفغه.

[تَفَّغَ] [ع ا] کرمکی است خرد. (منتهی الارب) (آندراج). کرمکی خرد که چرم را می خورد. (ناظم الاطباء).

تفقئه.

[تَفَقَّأَ] [ع مص] برکندن و شکستن چشم و آبله و مانند آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). شکافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). چشم کور کردن. (تاج المصادر بیهقی). کور ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تَفَقَّؤٌ شود.

تفتح.

[تَفَتَّحَ] [ع مص] شکفتن گل. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بشکفتن. (زوزنی ||). گشاده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفتح در کلام: و منهم من عم ففال التفتح التفتح. (از اقرب الموارد ||). چشم باز کردن سگ بچه. (زوزنی).

تفقده.

[تَفَقَّدَ] [ع مص] واجستن. (زوزنی). جستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گمشده را جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گمشده را واجستن و واپرسیدن و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). گم شده را بازجستن و پرسش نمودن و مجازاً بمعنی دلجوئی و مهربانی و غمخواری. (غیاث اللغات). غمخواری و دلجوئی و ملاطفت و مهربانی و ترحم. (ناظم الاطباء)

الاطباء): و او در ابواب تفقد و تعهد، ایشان را انواع تکلف و تنوق واجب داشتی. (کلیله و دمنه). چون ابوعلی به بخارا رسید در تعهد و تفقد و اجلال و اکرام قدر او مبالغت رفت. (ترجمه تاریخ یمنی). ابوابراهیم چادر کنیزکی که به تعهد و تفقد ایشان قیام می نمود در سر کشید و در خفارت آن زی از مجلس خویش بیرون گریخت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۱۹). آخر نگاهی به سوی ما کن دردی به تفقدی دواکن. سعدی. بر حالت ببخشید و کسر حالت را به تفقدی جبر کرد. (گلستان).

تفقد فرمودن.

[تَفَقَّقَ قُ فَدَا] (مص مرکب) تفقد کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تفقد کردن شود.

تفقد کردن.

[تَفَقَّقَ قُ كَدَا] (مص مرکب) تفقد فرمودن. دلجوئی و غمخواری کردن. (ناظم الاطباء): مدت دو سال است تا تفقدش میکنم و تعهد واجب می دارم. (سندبادنامه ص ۱۹۵). شکر فروش که عمرش دراز باد، چرا تفقدی نکند طوطی شکرخا را. حافظ (دیوان چ غنی ص ۴). ای صاحب کرامت شکرانه سلامت روزی تفقدی کن درویش بینوا را. حافظ (ایضاً ص ۵). رجوع به تفقد و دیگر ترکیب های آن شود.

تفقد نمودن.

[تَفَقَّقَ قُ نُنَا / نِنَا / نَدَا] (مص مرکب) تفقد کردن: کاروان زده و کشتی شکسته و مرد زیان رسیده را تفقد نماید. رجوع به تفقد و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفقع.

[تَفَقَّقَ قُ] (ع مص) شکافه و پاره شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تحرک. قال جریر: یجر المخازی من لدن ان تفقعاً. (اقرب الموارد).

تفقم.

[تَفَقَّقَ قُ] (ع مص) به سر بینی گرفتن کسی را. (منتهی الارب). گرفتن فقم یعنی چانه و یا سر بینی کسی را. (از ناظم الاطباء). چانه یعنی ریش کسی گرفتن. (از اقرب الموارد).

تفقو.

[تَفَقَّقَ قُ] (ع مص) کور گردیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برکندن و شکسته شدن چشم و آبله و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مطاوع تفقئه است. (از اقرب الموارد). رجوع به تفقئه شود ||. شکافته شدن. (زوزنی). برکنده و شکافته شدن ابر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن لفائف گیاه بهمی از میوه آن. (از اقرب الموارد). و يقال: تفقأت البهمی اذا تشققت لفائفها عن ثمرها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پر شدن اندام کسی از پیه چنانکه پوست او شکافته گردد. (از اقرب الموارد).

تفقه.

[تَفَقُّ قُ] (ع مص) فقه آموختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). يقال: هو يتفقه في العلم؛ ای يتعلم. (اقرب الموارد) || . فقيه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) ||. دانا شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فهمیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فهمیدن سخن و جز آن. (از اقرب الموارد).

تفقیح.

[تَفَقَّحَ] (ع مص) چشم باز کردن سگ بچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: «فَقَحْنَا وَ صَاصَاتُمْ»؛ ای فتننا عیوننا و انتم حرکتیم عیونکم بدون ان تفتحوها و مراده انا ابصرنا الحق و لما تبصروه ||. باز شدن گل ||. باز شدن برگ درخت. (از اقرب الموارد).

تفقیر.

[تَفَقَّرَ] (ع مص) کندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||. گوها بزمین فرو بردن برای درخت نشانیدن. (زوزنی). حفره کندن برای غرس نهال خرما. (از اقرب الموارد) ||. جوی نهال کندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) ||. سوراخ کردن مهره و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفقیح.

[تَفَقَّحَ] (ع مص) به تکلف فصاحت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشدق در کلام ||. سخن بی معنی گفتن. (از اقرب الموارد) ||. بانگ از انگشتان بیاوردن. (تاج المصادر بیهقی). از انگشتان بانگ بر آوردن به خماینیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد) ||. به انگشت زدن برگ گل را تا پاره گردد و آواز دهد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به کف دست زدن برگ گل که بر دست دیگر است تا پاره شود و آواز دهد. (از اقرب الموارد) ||. سرخ کردن چرم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. کج کردن نوک موزه را یا زدن نوک آن. (از اقرب الموارد).

تفقیه.

[تَفَقَّهَ] (ع مص) زیرک و فقیه گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). آموزانیدن و آگاه گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفک.

[تَفَكُّ] (ا مرکب) چوبی باشد میان تهی به درازی نیزه که گلوله ای از گل ساخته در آن نهند و پف کنند تا بزور نفس، آن بیرون آید و جانور کوچک مانند گنجشک به آن زند و بندق را بمشابهت آن تفک گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از برهان) (از ناظم الاطباء). همان پفک است... مخفف تفنگ. (از انجمن آرا). بمعنی بندوق... مبدل تپک که تصغیر و تخفیف توپ است... (از غیاث اللغات) (از آندراج). سبطانه. (دهار). نی نیزه خالی کرده که بدان غلوله اندازند. (شرفنامه منیری): جان خصم از تیغ سیمرخ افکنت بر شاخ عمر باد لرزان در برش چون جان بنجشگ از تفک. انوری. مرد ثابت قدم آن است که از جا

نرود و ر چه سرگشته بود گرد زمین همچو تفکک همچو سیمرغ که طوفان نبرد از جایش نه چو گنجشک که افتد بدم باد تفکک. ابن یمین (از فرهنگ جهانگیری). تفکک بی خطای شاه جهان نقطه از روی حرف بردارد راست رو موشکاف صیدافکن در یک انگشت صد هنر دارد. کلیم. ای میر که شرم سیدان باخته ای صد وجه برای پیسیت ساخته ای گویی دستم سوخته داروی تفکک گویا که به پایم تفکک انداخته ای باقر کاشی (از آندراج). دلاوری تفکک انداز، ز آستین قبا که خوانیش مله شد در ملاملا منکر. نظام قاری (دیوان ص ۱۹ ||). تفنگ آهنی را نیز گفته اند. (برهان). تفنگ و بندوق. (ناظم الاطباء). رجوع به تفنگ شود.

تفکک.

[] (اخ) دهی است از دهستان زهرا در بخش بوئین شهرستان قزوین که در حدود ۳۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱ شود.

تفکده.

[تَ كُ دَ / د] (ا مرکب) کنایه از پزاه و آتشدان و مانند آن. (آندراج). آتشدان و منقل و پرکین. (ناظم الاطباء): داغت به مغز رفته فرو، حال جسم و جان از شعله های تفکده استخوان میپرس. ظهوری (از آندراج).

تفکر.

[تَ فَكُّ كُ] (ع مص) اندیشه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). تأمل. (تاج العروس). اندیشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نظر کردن و تأمل در چیزی. (از اقرب الموارد). اندیشه و فکر و تعمق. (ناظم الاطباء). تصرف دل است در معانی اشیاء بخاطر درک مطلب. (از تعریفات جرجانی). اندیشه کردن. اندیشیدن: در این تفکر بودند کآفتاب ملوک شعاع طلعت کرد از سپهر مهد اظهار. ابوحنیفه اسکافی (از بیهقی چ ادیب ص ۲۷۸). حیران و دلشکسته چنین امروز از رنج و از تفکر دوشینم. ناصر خسرو. در آن تفکر مانده دلم که فردا را بگاه این شب تیره چه خواهم زادن. مسعود سعد. و به تأمل و تفکر، محاسن این کتاب بهتر جمال داد. (کلیده و دمنه). تفکر در مناجات الهی تضرع شد به مقصودی که خواهی. نظامی (الحاقی). نمودش گر نمود آسمان است تفکرها تضرعهای جان است. نظامی (ایضاً). بی تفکر پیش هر داننده هست آنکه با گردنده، گرداننده هست. مولوی. سر به جیب تفکر فروبرد. (گلستان). ای که گفتمی مرو اندر پی خوبان زمانه ما کجاییم در این بحر تفکر تو کجایی. سعدی. رجوع به تفکر کردن شود.

تف کردن.

[تُ كُ دَ] (مص مرکب) تف انداختن. بیرون افکندن آب دهان. کراهت و نفرتی سخت نمودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پس گرفتش یک صیاد ارجمند بر سرش تف کرد و بر خاکش فکند. مولوی. آبرو ننگ است بهر بکر دنیا ریختن خصم مردان است تف بر کیش این قطامه کن. تأثیر (از آندراج). دشمن که رخم به چنگ غم بخراشید تف کرد بر آسمان و بر خود پاشید. باقر کاشی (از آندراج). رجوع به تف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفکر کردن.

[تَ فَكُّ كُ دَ] (مص مرکب) اندیشیدن و فکر کردن. (ناظم الاطباء): چو در عادت او تفکر کنی همه غدر و مکر و فریب و

دهاست. ناصر خسرو. تفکر کن از این معنی تو در شاهین و مرغابی گریزان است این از آن و آن بر این ظفر دارد. ناصر خسرو. باز در عواقب کارهای عالم تفکر کردم. (کلیله و دمنه). تفکر شبی با دل خویش کرد که پوشیده زیر زبانست مرد. (بوستان). گفت هر گه من تفکر می کنم خلق عالم را تصور می کنم. اسیر لاهیجی (از آندراج). رجوع به تفکر شود.

تفک ساز.

[ت ف] (نف مرکب) آنکه تفکها بسازد. (آندراج). سازنده تفک: تفک ساز (۱) تا کرد دل را نشان نباشد دلم چو تفک بی فغان. وحید (از آندراج). (۱) - در این بیت معنی تفک انداز، آنکه تفک اندازد ظاهر است تا تفک ساز.

تفکک.

[ت ف ک ک] (ع مص) از هم واشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نزدیک زادن رسیدن ناقه، پس فروهشته و سست گردیدن گرداگرد فرج وی و بزرگ گشتن پستانش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک آرزومند نر گردیدن ماده شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفکن.

[ت ف ک ک] (ع مص) به شگفت آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعجب. (اقرب الموارد ||). اندیشیدن و پشیمان شدن و دریغ خوردن و اندوهگین شدن بر گذشته، به گمان حصول آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): بقی قومۀ یتفکنون، و قیل تندم. (اقرب الموارد).

تفکه.

[ت ف ک ک] (ع مص) شگفتی نمودن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از آندراج). به شگفت آمدن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعجب. (از اقرب الموارد ||). پشیمان بودن. (تاج المصادر بیهقی). پشیمان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تندم. (اقرب الموارد): قوله تعالی: فضلتم تفکھون (۱)؛ ای تندمون. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برخورداری گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). برخورداری یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لذت گرفتن از چیزی و برخورداری یافتن. (آندراج). تمتع. (اقرب الموارد): مدتی در این زرع و ضرع تفکه و تنزه نمودی. (سندبادنامه ص ۱۷۰ ||). میوه خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پرهیز کردن از میوه. از اضرار است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۵۶ / ۶۵.

تفکیر.

[ت] (ع مص) اندیشه کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تفکر شود.

تفکیک.

[ت] [ع مص] از هم بگشادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جدا کردن دو چیز از یکدیگر. (آندراج). جداکردگی چیزی از دیگری. (ناظم الاطباء ||). رهانیدن و خلاص کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جدا کردن و خلاص کردن. (از اقرب الموارد).

تفکبه.

[ت] [ع مص] خوش منشی نمودن با کسی به سخن شیرین و لطیف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). میوه آوردن جهت قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میوه خوراندن قوم را. (از اقرب الموارد).

تفل.

[ت] [ع مص] خدو انداختن و افکندن از دهان چیزی. تفل تفلای فالتفل اقل من البزق و اوله البزق ثم النفث ثم النفخ. و منه تفل الرافی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تفل.

[ت ف] [ع مص] ناخوش شدن بوی تن از نابکار داشتن عطر. (از تاج المصادر بیهقی). بدبوی گردیدن و بدبوئی که از ترک طیب باشد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تفلت المرأة؛ خوشبوی گردید آن زن. (از اضداد است). (ناظم الاطباء).

تفل.

[ت ف] [ع ص، ا] رجل تفل؛ مرد بدبوی، نعت است از تفل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تفل.

[ت ف] [ع ا] لغتی است در تتفل به معنی روباه یا روباه بچه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تتفل و تتفله شود.

تفل.

[ت] [ع ا] خدو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تُفال، بصاق. (اقرب الموارد ||). کفک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تفل.

[ت] [ع ا] تُفالَه. تفل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اغلب بجای ثفل آید. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹ ||). فضله: شکمش درد گرفت و بسی تفل از زیر او بیرون آمد. (ترجمه تفسیر طبری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفلات.

[ت ف] [ع ا] ج تَفْلَةٌ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تَفْلَةٌ شود.

تفلیس.

[تَفَلُّ لَ] - (ع ا) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بمعنی پیچیدگی (۱) و التواء مفاصل آورده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۴۹ شود. (۱) - Entorse.

تفلت.

[تَفَلُّ لُ] (ع مص) در گذشتن چیزی از کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رهایی یافتن. (از اقرب الموارد): وَقَلَّ مِنْ رَأْيِنَاهُ تَفَلَّتْ مِنْهُ (۱). (ابن البیطار ج ۱ ص ۱۳۳ ||). پیکار نمودن با کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برجستن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - Nous en avons vu Peu y (لکلرک ج ۱ ص ۲۹۹) echapper.

تفلج.

[تَفَلُّ لُ] (ع مص) شکافته شدن قدم. (تاج المصادر بیهقی). گفته گردیدن پای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تفلحس.

[تَفَحُّ حُ] (ع مص) ناخوانده به مهمان آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تطفل. (اقرب الموارد).

تفلدان.

[تُ] (ا مرکب) ظرفی که در آن آب دهن و خلط سینه اندازند. (ناظم الاطباء). این کلمه (۱) عربی و فارسی است بمعنی خلط دان و ظرف مخصوص آب دهان. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹). (۱) - ضبط دزی [تَفَّ] .

تفلسف.

[تَفَّ سُ] (ع مص) بمعنی حکمت. (غیاث اللغات) (آندراج). تعاطی فلسفه کردن و حکمت داشتن و مهارت در چیزی. (از اقرب الموارد).

تفلص.

[تَفَلُّ لُ] (ع مص) رهایی یافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخلص. (اقرب الموارد).

تفلطس.

[تَفَطُّ طُ] (ع مص) فراخ گردیدن بینی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلع.

[تَ فَلَ لُ] (ع مص) شکافته شدن. (تاج المصادر بیهقی). شکافته و بریده شدن و ترکیدن پای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تشقق: تفلعت البطحیخته. و از ابن فارس: تفلعت البیضه؛ ای انفلقت. (از اقرب الموارد).

تفلل.

[تَ فَ فُ] (ع مص) گام نزدیک نهادن در رفتار و خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): جاء فلان یتفلل؛ اذا مشی مشیة المتبخر. (اقرب الموارد ||). دندان مالیدن به سواک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). سر دو پستان پیش سیاه شدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پریچان شدن موی سیاه. (از اقرب الموارد).

تفلق.

[تَ فَلَ لُ] (ع مص) شکافته شدن. (زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد). شکافته و پاره گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت کوشیدن در دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخت کوشیدن در دویدن چندانکه از تیزی سرعت بشگفت آورد مردم را. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تفلج.

[تَ فَ قُ] (ع مص) مژده دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلک.

[تَ فَلَ لُ] (ع مص) بادریسه شدن پستان زن. (تاج المصادر بیهقی). پستان دختر گرد شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلل.

[تَ فَلَ لُ] (ع مص) رخنه شدن تیغ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). رخنه شدن ||. خفتن روی تیغ و کارد و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکست خوردن لشکر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلة.

[تَ فِ لِ] (ع ص) نعت مؤنث است: امرأة تفلة؛ زن بدبوی. از: تفل، بمعنی بدبوی گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) رجوع به تفل شود.

تفلی.

[تَ فَلَ لِی] (ع مص) برآوردن شپش از سر و لباس. (از اقرب الموارد ||). کاویدن پرنده با منقار میان پره‌های خود را. (از اقرب

الموارد).

تفلیج.

[ت] (ع مص) گشاده کردن دندان. (تاج المصادر بیهقی ||). قسمت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلجوا الجزیه بینهم. (اقرب الموارد ||). نظر کردن در کاری و تقسیم و تدبیر کردن در آن. (از اقرب الموارد).

تفلیج.

[ت] (ع مص) فسوس و لایغ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استهزاء کردن. (از اقرب الموارد ||). فریفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مکر کردن با کسی. (از اقرب الموارد).

تفلیخ.

[ت] (ع مص) زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیذ.

[ت] (ع مص) پاره پاره کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلذت اللحم. (از اقرب الموارد).

تفلیس.

[ت] (ع مص) مفلس خواندن. (زوزنی). به افلاس منسوب کردن و حکم نمودن قاضی بر افلاس کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیس.

[ت] (ت / اِخ) (۱) عامه بکسر خوانند ولی به فتح است. نام شهری است که آب دریای ارس از کنار آن میگذرد و آن دو سور دارد و آب حمامهای آن گرم می برآید بدون آتش. شهری است که در زمان خلافت عثمان بن عفان مفتوح گشته. (منتهی الارب). شهری است به اران، بزرگ و خرم و استوار و آبادان و با نعمت بسیار و دو باره دارد و ثغر است بر روی کافران و رود کر اندر میان وی بگذرد و اندر وی یک چشمه آب است سخت گرم که گرمابه ها بر وی ساخته اند و دائم گرم است بی آتش. (حدود العالم). نام شهری بوده از اجزای ایران و پایتخت مملکت خارجیه یعنی گرجستان. و در تصرف سلاطین صفویه و از شهرهای آن (گرجستان) کاخ و کارتیل و غیره اکنون در تصرف دولت روسیه است و در بای پارسی (تبلیس) گذشت و تفلیس معرب آن است و گویند شهری آبادان و منظم است. (انجمن آرا) (آندراج). شهری که دارالملک ارمن است. و در رساله معربات تفلیس بالفتح و فا معرب تبلیس نوشته. (غیاث اللغات). نام شهری که رود ارس (۲) کناره آن میگذرد. (شرفنامه منیری). شهری از قفقازیه روس که در قدیم مقر سلطنت گرجستان و در دوره تزاری محل حکومت عمومی قفقاز بود و اینک پایتخت گرجستان و مرکز حکومت جمهوریهای ماوراء قفقاز و در کنار رود کر واقع است. (از ناظم الاطباء). بزبان گرجی «تی لیس کولاخی» (۳) شهری است در ماوراء قفقاز اتحاد جماهیر شوروی و پایتخت جمهوری گرجستان و بر ساحل کور (۴) قرار دارد و اسقف نشین ارتدکس ها و

ارامنه است و از شهرهای کهن است و کوه داود مقدس بر آن مشرف است. و نام این شهر از چشمه های آب گرم آن ناحیه بوجود آمده است. و در حدود سالهای ۴۵۵ م. مرکز حکومت گرجستان گردید و در سال ۱۷۹۹ م. بوسیله دولت روس اشغال گردید و از سال ۱۹۱۷ پایتخت گرجستان جدید و مستقل شد و در سال ۱۹۲۲ در شمار سویت های فدراتیو ماوراء قفقاز درآمد. این شهر در حدود ۶۳۵ هزار تن سکنه دارد و از مراکز صنعتی است. (از لاروس): خاقانی و خاقان و کنار کر و تفلیس جیحون شده آب کر و تفلیس سمرقند. خاقانی. چنین گفت با پور دهقان پیر که تفلیس ازو (۵) شد عمارت پذیر. نظامی. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۵۹، ۲۵۹۰، ۲۶۱۵ و مرآت البلدان ج ۱ ص ۴۶۹، ۴۷۳، ۴۸۲، ۴۸۶، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴ و تاریخ سیستان ص ۷۷ و تاریخ جهانگشا ج ۲ ص ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۷، ۲۶۱، ۲۶۲ و نزهة القلوب ص ۹، ۹۳، ۹۴، ۱۸۲، ۲۱۸، ۲۴۴ و تاریخ گزیده ص ۵۰۱، ۵۸۲ و اخبار دولت سلجوقیه ص ۴۵ و ۱۵۷ و مجمل التواریخ ص ۳۴۱، ۳۴۸ و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱۶۰، ۴۰۲ و حبیب السیر ج خیام و مراصد الاطلاع و قاموس الاعلام ترکی و معجم البلدان و تاج العروس شود. (۱ - ۲). (Tiflis. Tbilisi) - ظ: کریاکور. (شهر آبهای گرم) (۳) - (۴) Kour. (Thilis-Kolakhi) - از اسکندر.

تفلیسی.

[ت] (ص نسبی) منسوب است به تفلیس آخرین شهر آذربایجان. جمعی از دانشمندان و محدثان از این مکان بظهور رسیده اند. (سمعانی). رجوع به تفلیس و تفلیسی (اخ) شود.

تفلیسی.

[ت] (اخ) حیث. رجوع به حیث تفلیسی بن ابراهیم بن محمد شود.

تفلیسی.

[ت] (اخ) عیسی الرفی از پزشکان مشهور بود و در دانش پزشکی و مداوای بیماران هنرنمایی های بدیع از او دیده شد و در خدمت سیف الدوله بن حمدان بود و از جملهه طبیبان وی بشمار می آمد. در مذهب و جز آن کتاب هایی تصنیف کرد و از مترجمان بنام سریانی به عربی در زمان خود بود. رجوع به عیون الانباء ج ۲ ص ۱۴۰ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ص ۹۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۳ ص ۱۶۵۸ شود.

تفلیسی.

[ت] (اخ) مبارک بن محمد بن علی موسوی که پس از سال ۶۴۴ ه. ق. در گذشت. سبکی در طبقات شافعیه از تصنیفات او یاد میکند ولی اسم کتاب را نمی برد. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۳).

تفلیص.

[ت] (ع مص) رهانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفلص. انفلاص. تملص. تخلیص. (از اقرب الموارد).

تفلیج.

[ت] [ع مص] شکافتن چیزی را و نیک بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیق.

[ت] [ع مص] شکافتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیک.

[ت] [ع مص] بادریسه در پستان دختر پدید آمدن. (زوزنی). گرد شدن پستان دختر و گردپستان شدن دختر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلک ثدی الجاریه و فلکت الجاریه. (ناظم الاطباء ||). چیزی را برسان بادریسه کردن. (زوزنی ||). ستیهیدن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لجاج کردن در کاری. (از اقرب الموارد ||). گشن خواه شدن ماده سگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). خون آوردن ماده سگ. (منتهی الارب). حیض شدن ماده سگ. (ذیل اقرب الموارد ||). دهان بند ساختن از موی و پشم، شترپچه را، تا شیر نخورد. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیل.

[ت] [ع مص] بسی رخنه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). رخنه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفلیه.

[ت] [ع مص] شپش جستن در سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفن.

[ت] [ع] چرک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفناک.

[ت] [ص مرکب] بدبو و متعفن. (ناظم الاطباء): بخراء؛ تفناک. (منتهی الارب).

تفند.

[ت] [ف ن] کاری از کسی خواستن ||. پشیمان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفشخ.

[ت] [ف ش] گشاده کردن زن پایها را وقت جماع. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تفندق.

[تَفَنُّنٌ] (ع مص) به ناز زیستن. (تاج المصادر بیهقی). با ناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنعم. ||
 تعمق و ریزه کاری کردن در امری. تأتق. تنطع. (از اقرب الموارد).

تفنگ.

[تُفَّ] (ا) بمعنی بندوق. در کلام متأخرین است و در کلام متقدمین تفکک واقع است. (فرهنگ رشیدی). بندوق و مرکب است از تُف مبدل تپ به بای فارسی که مخفف توپ است... و تفق معرب آنست و به لفظ انداختن و افکندن و سر دادن و خوردن مستعمل است نه بلفظ گذاشتن. (از آندراج). سلاح آتشی دراز و حمل پذیر. (ناظم الاطباء): و عرصه را وسعت نبود که کثرت را از قلت فرق باشد. سواران لشکر بخارا بر زبر یکدیگر میراندند و از بالای سر ایشان تیر و تفنگ و نیزه و سنگ روان. فی الجملة اکثر آن لشکر هلاک گشتند. (از اندرزنامه منسوب به خواجه نظام الملک). به زخم ناوک دلدوز و تفنگ جانسوز به دفع و منع مخالفان پرداخت. (حبیب السیر جزء ۴ از ج ۳ ص ۳۸۰). در معرکه این تفنگ فریادرس است خصم افکن و گرم خوی و آتش نفس است. ابوطالب کلیم (از آندراج). دارد آن عزت تفنگ ثانی صاحبقران کز شرف خاقان اگر باشد بدوشش میبرد. (ایضاً). - تفنگ بادی؛ نوعی تفنگ خرد و مخصوص کودکان که با اهرمی هوای داخل لوله فشرده شود و با نیروی آن ساچمه را پرتاب کند. - تفنگ ته پر؛ مقابل تفنگ سرپر. تفنگهایی که با فشنگ بکار برند و بیشتر به تفنگهای شکاری اطلاق شود. - تفنگ جنگی؛ تفنگ نظامی. رجوع به همین کلمه شود. - تفنگ دولول؛ که بجای یک لوله، دو لوله دارد که هم از نوع سرپر بود و هم از نوع ته پر. - تفنگ سرپر؛ در این نوع تفنگها بجای فشنگ، باروت و گلوله یا ساچمه را از سر لوله بداخل تفنگ میگذاشتند و سپس با سمبه ای آنها را میفشرند و سپس مقداری کهنه در داخل لوله کرده مجدداً با سمبه آنها در انتهای تفنگ میفشرند بحدی که باروت بمحل چاشنی تفنگ که پستانک نامیده میشد برسد آنگاه که چاشنی آتش میشد تفنگ خالی میگردد. - تفنگ شکاری؛ مقابل تفنگ جنگی. این تفنگها مخصوص شکارچیان و اعم است از تفنگ سرپر و ته پر و دولول و جز اینها. - تفنگ کمرشکن؛ تفنگی است که با فشنگ بکار برند و برای بکار گذاشتن فشنگ یا بیرون آوردن پوکه آن، محل اتصال لوله تفنگ به قنداق را با اندک فشار خم کنند چنانکه بتوان فشنگ در آن نهاد و سپس باز گردانند تا بحالت نخست برگردد و آماده تیراندازی شود. - تفنگ نظامی؛ این گونه و بعضی از انواع تفنگهای شکاری جدید از پهلو و بوسیله گلنگدن باز میشوند و چون شانه فشنگ را در مخزن قرار میدهند با بستن گلنگدن آماده تیراندازی میشوند و بمجرد آنکه تیری انداخته شد پوکه فشنگ بخارج پرتاب میشود و فشنگ دیگری در لوله جای میگیرد و آماده تیراندازی مجدد میگردد و این گونه تفنگها که هنوز هم متداول است به پنج تیر و سه تیر معروفند. - امثال: تفنگ کار قلی است هیچکس نخورده است که بگوید خیرش را ببینی؛ غذایی ناپخته و ثقیل یا معاشری خشن و ناتراشیده است. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۴۹). از تفنگ خالی دو تن ترسند. در قدیم از کمان شکسته دو تن ترسند، می گفته اند: عجب تر زین ندیدم داستانی دو تن ترسد ز بشکسته کمانی. (ویس و رامین از امثال و حکم ایضاً ص ۱۱۲).

تفنگا.

[تُفَّ] (اخ) دهی است بر کنار سیاه رودبار و بر سر راه محمودآباد به فرح آباد. (از مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۴۷ و ترجمه فارسی آن ص ۷۴).

تفنگا.

[تُ فَا] (اخ) دهی است در آمل. و رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۳، ۱۵۷ و ترجمه فارسی آن ص ۱۵۲ و ۲۰۹ شود.

تفنگ انداختن.

[تُ فَا تَا] (مص مرکب) تیر انداختن. تیراندازی. خالی کردن گلوله تفنگ.

تفنگ چی.

[تُ فَا] (ص مرکب، ا مرکب) تفنگ بردار. (آندراج). مأخوذ از ترکی کسی که دارای تفنگ است و تفنگ را بر دوش حمل میکند. (ناظم الاطباء). تفنگدار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تفنگچی آقاسی؛ منصبی از مناسب امراء دولت صفویه. رئیس تفنگداران. رئیس فوج تفنگدار. و رجوع به تذکره الملوک ص ۵، ۹، ۳۹، ۵۳ شود.

تفنگ خوردن.

[تُ فَا خَوَزُ / خَرْدَا] (مص مرکب) تیر خوردن. گلوله خوردن. فرود آمدن گلوله تفنگ بر بدن؛ به اشتباهی غرض پسندان زیان ندارد تفنگ خوردن. بیدل (از آندراج). ز توپ آید سلامی هر مقامش خورد یا رب تفنگی بر سلامش. محمد سعید اشرف (ایضاً)

تفنگدار.

[تُ فَا] (نف مرکب) آنکه تفنگ بر میدارد و نگهبان تفنگ. (ناظم الاطباء). تفنگ چی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دسته ای از نظامیان بعهد قاجاریه. (یادداشت ایضاً). - تفنگداران دریایی؛ یکی از رسته های سپاه انگلستان. - تفنگدارباشی؛ از مناسب قشون در دوره قاجاریه. - تفنگدارخانه؛ اسلحه خانه. جایی که تفنگهای قشون در آن نگهداری میشد.

تفنگ ساز.

[تُ فَا] (نف مرکب) تفنگ سازنده و صانع تفنگ. (ناظم الاطباء).

تفنگ سازی.

[تُ فَا] (ص نسبی) منسوب و متعلق به ساختن تفنگ. (ناظم الاطباء ||). ا مرکب) جایی که در آن تفنگ سازند. کارگاهی که در آن تفنگ ساخته میشود ||. حاصص مرکب) صنعت تفنگ ساختن. (ناظم الاطباء). تفنگ ساختن. ساختن تفنگ.

تفنن.

[تُ فَا نَا] (ع مص) نوع نوع شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گونه گونه شدن. (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنوع فنون چیزی. (از اقرب الموارد ||). شاخ در شاخ شدن. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چون شاخ لرزان شدن کسی ||. گونه گونه سخن گفتن و از هر گونه سخن گفتن. (از اقرب الموارد ||). در فارسی زبانان امروزی، تفرج و تماشا و وقت گذرانی و بازی و لهو و لعب. کردن کاری از روی هوا و هوس. (از ناظم الاطباء).

تفنو.

[ت] (ا) مشتق از تپ (۱). تب. تفت. رجوع به تپ و تپ و تفت و فرهنگ ایران باستان ص ۹۰ شود. (۱) - tap.

تفنود.

[ت] (ا) نجدت باشد و آن استواری نفس است در مقام خوف به حیثیتی که جزع و فزع بر او غالب نشود. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تفنه.

[ت] ن [ا] پردهء عنكبوت. (صحاح الفرس) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنتهء عنكبوت. (شرفنامه منیری). تفنی. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): پردهء عنكبوت را ماند که تنیده است (۱) تفنه گرد دلم. شهید (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). بحق کردگاری کو نگه داشت ز دشمن احمد مرسل به تفنه. شمس فخری. رجوع به تفنی شود. (۱) - ن ل: بتنیده است.

تفنی.

[ت] (ا) تفنه باشد که پردهء عنكبوت است. (برهان). رجوع به تفنه شود.

تفنیخ.

[ت] (ع مص) چیره شدن ||. خوار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کوفتن استخوان بدون شکستگی و خون ریزی. (از اقرب الموارد).

تفنیذ.

[ت] (ع مص) به دروغ، به ضعف، به عجز، به جهل، به خرفی منسوب کردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نسبت کردن کسی را به دروغ و به ضعف و خطای رأی و دانش و به عجز. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). به دروغ و خرفی نسبت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به دروغ نسبت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). نسبت کردن کسی را به دروغ و ضعف و پیری و نقصان عقل و خطای رأی و دانش و به عجز. قوله تعالی: انی لاجد ریح یوسف لولا ان تفندون. (قرآن ۱۲ / ۹۴) (از اقرب الموارد ||). نکوهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نکوهیدن کسی را به ضعف رأی. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد): فلان ملوم مفند کل لسان علیه سیف مهند. (اقرب الموارد ||). خواستن کاری را از کسی ||. پیوسته خوردن شراب را ||. بر سر کوه نشستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). علف دادن اسب را بعد فربهی و لاغر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تضمیر اسب. (از اقرب الموارد).

تفنیش.

[ت] (ع مص) سست شدن در کار و فرو هشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفنیق.

[ت] (ع مص) بناز و نعمت پروردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفنین.

[ت] (ع مص) گوناگون کردن. (تاج المصادر بیهقی). نوع نوع کردن. (زوزنی). گونه گونه ساختن مردم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درآمیختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) آمیختن چیزی را به چیزی. (از اقرب الموارد ||). کهنه شدن جامه بی دریدگی ||. بافتن (۱) جامه را جایی تنگ و جایی سطر. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تلون رای داشتن و ناپایدار بودن بر رای واحد. (از اقرب الموارد ||). (۱) خطوط جامه: و ثوبُ فیه تفنین؛ یعنی جامه ای که در آن خطها از غیر جنس اوست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چاپ تهران: یافتن.

تفو.

[ت] (۱) خیو انداختن بود در چیزی. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۸). خیو باشد، یعنی انداختن آب دهان بچیزی یا به روی کسی. (اوبهی). آب دهن را گویند و آب دهن انداختن را نیز گفته اند. (برهان). آب دهن را گویند و آب دهن انداختن را نیز گفته اند... (از انجمن آرا) (آندراج). بمعنی تف یعنی آب دهان. (غیاث اللغات). آب دهان و خدو و تف و تفش. (ناظم الاطباء). آب دهن مرادف تف. (فرهنگ رشیدی). آب دهان چون برافکنند. خیو. تف. (یادداشت بخط مرحوم دهنخدا): به نشکرده ببرد زن را گلو تفو بر چنان ناشکیبا تفو. ابوشکور (از لغت فرس چ اقبال ص ۴۰۸). تفو باد بر این گزند جهان بتر آشکارا مر او را نهان. فردوسی. بدو دوک و پنبه فرستد نثار تفو بر چنین بی وفا شهریار. فردوسی. ز شیر شتر خوردن و سوسمار عرب را بجایی رسیده ست کار که دیهیم شاهی کنند آرزو تفو بر تو ای چرخ گردون تفو. فردوسی (از یادداشت بخط مرحوم دهنخدا). بر آن صفت که خر پشت ریش را بر ریش تفو زنند به تو باد صد هزار تفو. سوزنی. تفو بر چنین ملک و دولت که راند که شنعت بر او تا قیامت بماند. (بوستان). قرین عیش محب تو باد راحت و روح انیس جان عدو تو باد رنج و تفو. (از شرفنامه منیری).

تفوت.

[تَفَوُ] (ع مص) درگذشتن در مال کسی بی او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): تفوت علیه فی ماله؛ فاته و به. و به علی متعدی شده است متضمن معنی غلبه باشد. (از محیط المحيط) (از اقرب الموارد).

تف و تاب.

[تَفُ] (ترکیب عطفی، مرکب) از تف بمعنی گرمی و حرارت و تاب به همین معنی: از بهر که بایدت بدینسان شو و گیر وز بهر چه بایدت بدینسان تف و تاب. کسایی. نسوزد تنش ز آتش و تف و تاب ز دریاست خود بیم نایدش ز آب. اسدی. رجوع به تف و تاب و تب و تفت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفوح.

[اخ] (درخت سیب) اول، مردی از نسل یهودا. اول تواریخ ۲:۴۳ دوم، اسم دو شهر بود که یکی در دشت یهودا بطرف دریای روم

واقع بود. صحیفهء یوشع ۱۵:۳۴ و آن غیر از بیت تفوح می باشد که در نزدیکی حبرون واقع و دیگری متعلق به سبط افرائیم و در مرز و بوم منسی واقع بود صحیفهء یوشع ۱۶:۸ و ۱۷:۸. و دور نیست که همان عین تفوح باشد ایضاً ۱۷:۷. خود شهر به فرائیم و زمین به منسی تعلق داشت ایضاً ۱۷:۸. اما تفوح که در صحیفهء یوشع ۱۲:۷ مذکور است نمیدانیم کدامیک میباشد. (قاموس کتاب مقدس).

تفؤد.

[تَ فَاءٌ] (ع مص) سوخته شدن و فروخته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرق و توقد آتش. (از اقرب الموارد).

تفود.

[تَ فَوْوٌ] (ع مص) بر آمدن بالای کوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفور.

[تَ] (ا) گل باشد و آن را بتازی طین گویند و بعضی با زای منقوطة نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). گل باشد که عبری طین خوانند. (برهان). بمعنی گل است که عبری طین خوانند و در برهان تفوز بر وزن تموز نیز آورده. (انجمن آرا) (آندراج). گل. و قیل با زای تازی. بتازیش طین خوانند. (شرفنامه منیری). گل و طین و سفال. (ناظم الاطباء). رجوع به تفوز شود.

تفوز.

[تَ] (ا) بمعنی تفور است که گل باشد. (برهان). همان تفور است... (شرفنامه منیری). تفور و گل و طین و سفال. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تفوف.

[تُ] (ع ا) جِ تَفُّ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به تَفُّ شود.

تفوق.

[تَ فَوْوٌ] (ع مص) فراخی نمودن در عیش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فواق فواق مکیدن بچه شیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوشیدن چیزی بعد چیزی. (از اقرب الموارد ||). فواق به فواق دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). انفاق کردن بر مهمل ||. ترفع بر قوم. (از اقرب الموارد). برتری نمودن. (غیاث اللغات). افزونی داشتن بر چیزی. (آندراج). برتری و بالایی. (ناظم الاطباء).

تفوق جستن.

[تَ فَوْوٌ وَ جُتٌ] (مص مرکب) بالاتر رفتن و بالاتر شدن. (ناظم الاطباء). برتری جستن. غلبه یافتن. تفوق یافتن. رجوع به تفوق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفوق داشتن.

[تَفَوْؤُتْ] (مص مرکب) برتری و رجحان داشتن بر کسی یا چیزی. مزیت داشتن: ز نقش پای تو معراج سربلندیهاست زمین هزار تفوق بر آسمان دارد. میرنجات (از آندراج). رجوع به تفوق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفوق یافتن.

[تَفَوْؤُتْ] (مص مرکب) برتری یافتن. غلبه یافتن. فایق شدن. رجوع به تفوق و دیگر ترکیبهای آن شود.

تفؤل.

[تَفَاءُءٌ] (ع مص) فال گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خلاف تطیر. (از اقرب الموارد). فال نیک گرفتن و این مقابل تطیر است و با لفظ کردن به صله بر مستعمل. (آندراج). فال نیک زدن. و شگون نیک گرفتن. (غیاث اللغات). رجوع به تفاعل شود.

تفؤل کردن.

[تَفَاءُءٌ كَدَا] (مص مرکب) فال نیک گرفتن. فال نیک زدن: عشق بر کشتن عشاق تفؤل میکرد اول قرعه که زد بر من بدنام آمد. جمال الدین سلمان (از آندراج).

تفؤم.

[تَفَاءُءٌ] (ع مص) پر گشتن دهان شتر از گیاه سبز. (از اقرب الموارد) (از محیط المحيط).

تفون.

[تَفَوْؤُ] (ع مص) افزایش و افزون شدن و حسن نما و گوالیدگی نیکو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفوه.

[تَفَوْؤُ] (ع مص) تفه تفهاً و تفوهاً و تفاهةً (از باب نصر و سمع). اندک و حقیر گشتن و لاغر شدن و کهنه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تفه تفوهاً (از باب سمع). احمق گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تفوه.

[تَفَوْؤُ] (ع مص) سخن گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به دهانه جایی درآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلما تفوه البقیع؛ یزید لما دخل فمه. (اقرب الموارد).

تفویت.

[تَفَوْؤُ] (ع مص) فائت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب ||). رها کردن و رخصت دادن. (ناظم الاطباء).

تفویج.

[ت] [ع مص] سرد و خنک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبرید. (اقرب الموارد).

تفویر.

[ت] [ع مص] فیره ساختن زچه را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فیره خوردنی زچه که از دانه شنبلیله و خرما و دیگر دانه ها پزند. (آنندراج). فیره ساختن، نَفَسَاء یا نَفَسَاء را. (از اقرب الموارد).

تفویز.

[ت] [ع مص] بمردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیدا و آشکار گردیدن راه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درگذشتن و بیابان بریدن با شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). گذشتن مرد. (از اقرب الموارد).

تفویض.

[ت] [ع مص] کار با کسی گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کار به کسی باز گذاشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). باز گذاشتن کار بر کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از صراح اللغة). حاکم گردانیدن کسی را در امری. (از اقرب الموارد). سپردن و باز گذاشتن کار خود به کسی یا بخدا. (غیاث اللغات). واگذاری و تسلیم. سپردگی. (ناظم الاطباء). اختیار مقابل جبر. - تفویض بخدا؛ توکل بخدا و پناه بخدا. (ناظم الاطباء). تسلیم بخدا. رجوع به تفویض کردن شود ||. زن دادن بی دست پیمان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفویض کردن.

[ت ک د] [ع مص] (مرب) تسلیم کردن. بخشیدن : عنان کامرانی و زمام جهانداری به ایالت و سیاست او تفویض کرد. (کلیله و دمنه). وصیت کرد که بامدادان نخستین کسی که از در این شهر درآید تاج شاهی بر سر وی نهند و تفویض تخت و ممالک به وی کنند. (گلستان).

تفویف.

[ت] [ع مص] برد با خطهای سپید بافتن. (تاج المصادر بیهقی). برد با خطها و نقطه های سفید بافتن. (زوزنی). نگارین کردن جامه را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): برد مفوف؛ رقیق و قیل فيه خطوط بیض علی الطول و فی حدیث کعب: ترفع للعبد غرفه مفوفه تفویفها لبنه من ذهب و اخری من فضة. (اقرب الموارد): معترف شدند که مثل آن جامه ها در حسن صنعت و لطف تفویف ندیده بودند. (ترجمه تاریخ یمینی ||). اصطلاح علم بیان) تفویف آن است که بناء شعر بر وزنی خوش و لفظی شیرین و عبارتی متین و قوافی درست، ترکیبی سهل و معانی لطیف نهند چنانکه به افهام نزدیک باشد، و در ادراک و استخراج آن به اندیشه، بسیار و امعان فکر احتیاج نیفتد و از استعارات بعید و مجازات شاذ و تشبیهات کاذب و تجنیسات متکرر خالی باشد و هر بیت در لفظ و معنی به نفس خود قایم بوده و جز از روی معانی و تنسیق کلام به دیگری محتاج و بر آن موقوف نباشد و الفاظ و

قوافی در مواضع خویش متمکن باشد و جمله قصیده یک طرز و یک شیوه بوده و عبارت گاه بلند و گاه پست نشود و معانی گاه متسق و گاه مضطرب نگردد و مجاورت الفاظ و لیاقت آن بیکدیگر مرعی باشد و از غرایب الفاظ و مهجورات لغت الفرس در آن مستعمل نباشد بلکه از صحیح و مشهور لغت دری و مستعملات الفاظ عربی که در محاورات و مراسلات پارسی گویان فاضل متداول باشد مرکب بود چنانکه انوری گفته است: ای در ضمان عدل تو معمور بحر و بر وی در مسیر کلک تو اسرار نفع و ضرای روزگار عادل و ایام فتنه سوز وی آسمان ثابت و خورشید سایه ور. (از المعجم فی معانی اشعار العجم چ مدرس رضوی صص ۲۴۵-۲۵۰).

تفویق.

[ت] [ع مص] تیر را فوق کردن و فوق تیر بر زه کمان نهادن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سوفار ساختن تیر را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فوق قرار دادن تیر را. (از اقرب الموارد ||). فواق فواق خوراندن شیر، فصیل را. و فی الحدیث علی: و ان بنی امیه لیفوقونی تراث محمد تفویقاً؛ ای یعطونی من المال قلی قلیلاً. (از اقرب الموارد ||). تفضیل دادن کسی را بر قوم. (از اقرب الموارد).

تفویم.

[ت] [ع مص] نان گندمین پختن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). نان پختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فوموا لنا؛ ای اختبروا لنا. (اقرب الموارد).

تفویه.

[ت] [ع مص] زفان آور کردن و فراخ دهن کردن. (تاج المصادر بیهقی). فراخ دهان و درازدندان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفه.

[ت] [ع ص، ا] زن خوار و ذلیل. (منتهی الارب ||). سیاه گوش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء). جانور کی چون بچه سگ یا موش. (از اقرب الموارد). عناق الارض. غنجل. قراقلاغ. تمیله. قره قولاق. برید. فراق. قره قولاخ. پروانه. پروانک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). فی المثل: استغنت التفه عن الرفه. (منتهی الارب). مثلی است که درباره لئیم زنند هنگامی که سیر باشد و زُفَه کاه است؛ یعنی چهارپا از کاه بی نیاز گردید. (از اقرب الموارد).

تفه.

[تفه] [ع مص] اندک و حقیر و کهنه و لاغر گردیدن. (منتهی الارب). اندک و زبون شدن. (آنندراج).

تفه.

[ت] [ع ص، ا] اندک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجل تفه؛ مرد حقیر و خسیس و دون. (ناظم الاطباء ||). طعامی که مزه

حلاوت و ترشی و تلخی نداشته باشد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و بعضی نان و گوشت را از آن شمارند. (منتهی الارب).
تفاهه. بی مزه. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹). طعام تفه؛ طعام بی مزه که نه شیرین باشد و نه تلخ و نه ترش و تند و نه شور و نه چرب و نه
عفص. (ناظم الاطباء). بمعنی چیزی که هیچ مزه نداشته باشد مثل خیار و کدو. (غیاث اللغات) (آندراج). تفه چیزی را گویند که
مزه او پیدا نباشد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تفهر.

[تَفَهْ هُ] (ع مص) فراخ حال گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراخ حال گردیدن: تفهر الرجل فی المال؛ اتسع
فیه. (از اقرب الموارد ||). فراخ سخن گردیدن: تفهر فی الکلام؛ اتسع فیه کأنَّه مبدل من تبهر. (از اقرب الموارد).

تفهق.

[تَفَهْ هُ] (ع مص) فراخ و گشاده گردیدن برق و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روان
گردیدن خون و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پر گردیدن ظرف. (از اقرب الموارد).

تفههم.

[تَفَهْ هُ] (ع مص) دریافتن به درنگ. (تاج المصادر بیهقی). دریافتن. (زوزنی) (دهار). اندک اندک دریافتن. (منتهی الارب)
(آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ادراک. دریافت و بازیافت. (ناظم الاطباء): که اگر در خواندن فروماند به تفهیم معنی
کسی تواند رسید. (کلیله و دمنه).

تفهنا.

[تَفِ] (اخ) شهری است بمصر در ناحیه جزیره قوسینا. (از معجم البلدان).

تفهه.

[تَفِ هُ] (ع ص) امراه تفهه؛ زن حقیر و دون و خسیس. (ناظم الاطباء ||). طعمه تفهه؛ طعامهای بی مزه. (ناظم الاطباء).

تفهیر.

[تَفِ] (ع مص) تاسه برافتادن اسب را و درماندن و مانده شدن از ضعف و سستی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب
الموارد).

تفهیم.

[تَفِ] (ع مص) دریاوانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). فهمانیدن.
(منتهی الارب) (از اقرب الموارد). فهمانیدن و دریافت کنانیدن. تدریس و تعلیم و آموختگی. (ناظم الاطباء). و با لفظ کردن
مستعمل. (آندراج). تفهیم و تفهم؛ فهمانیدن و فهمیدن. (ناظم الاطباء). رساندن معنی به فهم شنونده بوسیله لفظ. (از تعریفات

جرجانی): و چون در عزیمت این کار پیوست، آنچه ممکن شد برای تفهیم متعلم... در شرح و بسط تقدیم افتاد. (کلیله و دمنه). و خوانندگان این کتاب را باید که همت بر تفهیم معانی مقصور گردانند. (کلیله و دمنه). لیکن می نماید که مراد ایشان تقریر سمر و تحریر حکایت بوده است نه تفهیم حکمت و ایضاح موعظت. (کلیله و دمنه). و رجوع به تفهم شود.

تفهیه.

[ت] [ع مص] درمانیدن. (تاج المصادر بیهقی). کند گردانیدن از سخن گفتن. (زوزنی). درمانده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تفی.

[ت] (ا) انجیلی (در گرگانود). رجوع به انجیلی و جنگل شناسی ساعی ص ۱۸۲ شود.

تفیأه.

[ت ی ء] [ع مص] سایه انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فیات الشجرة تفیأه و فیه تفیأه؛ با سایه قرار داد او را و برگردانید او را. (از ناظم الاطباء ||). حرکت دادن باد شاخه ها را. (از اقرب الموارد ||). حرکت دادن زن موی خود را. (از اقرب الموارد).

تفیئه.

[ت ء] [ع ا] تفیئه الشیء؛ هنگام آن چیز. (منتهی الارب). وقت آن چیز و اول آن چیز. (ناظم الاطباء ||). دخل علی تفیئه فلان؛ ای اثره. (منتهی الارب). درآمد در اثر فلان. (ناظم الاطباء).

تفیحس.

[ت ف ح] [ع مص] خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبختر. (اقرب الموارد).

تفیحه.

[ت ح] [ع ا] دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: طلسم، یا دعای دفع اجنه و شیاطین و دیون و رجوع به همان کتاب ج ۱ ص ۱۴۸ شود.

تفید.

[ت ف ی] [ع مص] خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبختر. و قیل هو ان یحذر شیئاً فیعدل عنه جانباً. (اقرب الموارد).

تفیدن.

[ت د] [ع مص] (۱) گرم کردن و گرم شدن با آتش و نشستن در آفتاب و گذاشتن در آفتاب یا به روی آتش ||. ترکیدن و شکاف خوردن از گرما ||. اندک اندک جمع کردن ||. حفظ منافع خود نمودن. (ناظم الاطباء). (۱) - مصدر منحوت از تف بمعنی

حرارت و گرمی رجوع به تف و تپ و تب و تاب و تفت شود.

تفیده.

[تَدَ / دَ] (ن مف) گرم شده. تائیده. دعصاء؛ زمین نرم تفیده به آفتاب. (منتهی الارب). و رجوع به تف و تپ و تب و تاب و تفت و تفته شود.

تفیرا.

[تَ / تَ فَا] (ا) تفیرک. (ناظم الاطباء).

تفیرک.

[تَ رَا] (ا) تفیرا. سنگ نرم سپید و سنگ ریزه. (ناظم الاطباء).

تفیش.

[تَفَیْ یُ] (ع مص) لاف زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ادعای باطل کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). بر گردیدن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روی گرداندن از چیزی به سبب عجز و ضعف. (از اقرب الموارد).

تفیظ.

[تَفَیْ یُ] (ع مص) جان دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفیل.

[تَفَیْ یُ] (ع مص) بنهایت رسیدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اکتھال نبات. (اقرب الموارد ||). زیاده را فرون شدن جوانی ||. فربه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ضعیف شدن و خطا کردن رای کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضعیف شدن رای کسی. (از اقرب الموارد ||). بر فیل نشستن. فیل سواری: و ان عشت تفیلت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تفیلق.

[تَفَ لُ] (ع مص) سطر شدن و فربه گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کوشیدن در دویدن چندانکه از شدت سرعت شکفت آورد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفیلیم.

[تَفَ لُ] (ع مص) فربه و سطر گردیدن غلام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تفین.

[ت] (ا) تَفِينَه. (ناظم الاطباء).

تَفِينَه.

[ت ن / ن] (ا) تَفِين. عنكبوت و پودہء عنكبوت. (ناظم الاطباء).

تَفِيؤ.

[تَفِيءُ] (ع مص) سایه گرفتن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تتبع سایه کردن. (از اقرب الموارد ||). واگشتن سایه. (زوزنی). بازگشتن سایه. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برگردیدن سایه. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَفِيہَان.

[] [اخ] قریہ ای است بہ چہارفرسنگی میانہء جنوب و مشرق شیراز. (فارسنامہء ناصر). دہی است از دہستان قرہ باغ بخش مرکزی شہرستان شیراز کہ ۳۹۱ تن سکنہ دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تَفِيہِر.

[تَفَاهُ] (ع مص) فراخ حال شدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تاسہ گرفتن اسب را و مانده گردیدن آن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع بہ تفہیر شود.

تَفِيہِق.

[تَفَاهُ] (ع مص) فراخی کردن در سخن و پر گردانیدن دهن را بسخن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توسع و تنطع در سخن. (از اقرب الموارد ||). تفعم و تفتح. يقال: يتفہق علينا بمال غیرہ. (اقرب الموارد ||). تبختر در رفتار. (از اقرب الموارد).

تَفِيید.

[ت] (ع مص) فال بد گرفتن از آواز بوم نر. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فید فلان اذا تطیر من صوت الفیاد. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء ||). تبختر مرد ||. گریختن از حریف خود. (از اقرب الموارد).

تَفِيیل.

[ت] (ع مص) ضعیف رأی خواندن. (تاج المصادر بیہقی). زشت کردن رأی کسی را و منسوب کردن بہ خطا و سستی رأی و سست رأی گفتن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مدحت بقول صادق لم تفیل؛ ای لم یفیل رأیک. (اقرب الموارد).

تَقَاء.

[ت] (ع مص) پرهیز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقاب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش خوسف شهرستان بیرجند است و ۶۳۶ تن سکنه دارد. محصول آنجا غله و پنبه و میوه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقابل.

[تَبُّ] (ع مص) با یکدیگر هم بر شدن. (زوزنی). با یکدیگر هم روی شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با هم روبروی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر روبرو شدن. (آندراج). تواجه. (اقرب الموارد ||). اصطلاح بدیع) تقابل آن است که شاعر اسماء متلازم و متقابل در شعر خویش بیارد، چنانکه بلفرج گفته است: خم دهی حرص را به بخشش پست برکنی آز را به بذل شکم. و نظنزی گفته است: شاه کیوان کین هر مزد اختر بهرام رزم مهرچهر تیرتیر زهره طبع مه نشان. و بلفرج گفته است: صلح و جنگ تو شادی آمد و غم خصم و خشم تو تیهو آمد و باز. و ظهیر گفته است: گفتار تلخ از آن لب شیرین نه در خور است خوش کن عبارت که خط هر چه خوشتر است. و در این ابیات پشت و شکم و خم دهی و برکنی و خصم و خشم و کین و رزم و اختر و تیر و چهر و طبع و خط و عبارت تقابل است و صلح و جنگ و شادی و غم و تلخ و شیرین از باب مطابقه و تیهو و بازو کیوان و بهرام از صنعتی است هم نزدیک بدین که آنرا مراعات النظیر خوانند. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۸۳). و رجوع به مقابله و کشاف اصطلاحات الفنون شود (||). اصطلاح منطق) خواجه نصیرالدین طوسی در معرفت اقسام تقابل آرد: متقابلان دو چیز را گویند که یک موضوع را در یک زمان مجتمع نتوانند بود بالفعل و اگرچه بالقوه هر دو آن موضوع را توانند بود و آن چهار قسم بود. تقابل سلب و ایجاب: اول متقابلان به سلب و ایجاب و آن دو نوع بود: مفرد، مانند فرس و لافرس. و مرکب، مانند زید فرس است. زید فرس نیست، چه اطلاق این دو معنی بر یک موضوع در یک زمان محال بود. دوم متقابلان به تضایف. مانند ابوت و بنوت و دیگر انواع مضاف، چه اجتماع این دو نوع در یک موضوع به یک وجه در یک زمان محال بود. سیوم متقابلان به تضاد. مانند سواد و بیاض و حرارت و برودت. و ضدان دو متقابل را گویند که در یک موضوع جمع نتوانند آمد، و انتقال موضوع از هریکی به یکی محال نبود، و لامحاله اضافت عارض تضاد باشد، چه ضد به اضافت با ضدی دیگر تواند بود. چهارم متقابلان به ملکه و عدم و ملکه را قیه نیز خوانند مانند تقابل بصر و عمی، و مراد به بصر اینجا، نه آن قوت ابصار است که بمعنی امکان بود و جنین را در شکم مادر حاصل بود نه آن فعل ابصار که در حال مشاهده مبصر است حاصل بود، بل آن قوت که حیوان بینا را در همه احوال چه در حالت دیدن و چه در حالت چشم برهم نهادن حاصل باشد و با وجود آن قوه قادر بود بر فعل ابصار، هرگاه که خواهد. و عدم ملکه نه عدم مطلق بود، بل عدم بصر بود در موضوعی که از شأن او بود ابصار، مانند حیوانی که کور باشد و بینایی از شأن او بود، نه مانند حیوانی که او را در خلقت چشم نبود، مانند کژدم و یا مانند عدم تذکیر در اناث. و اگر کسی آن را عدم خواند، در صورت اول موضوع عدم و ملکه جنس حیوان را نهاده باشد، و در صورت دوم نوع را و بحسب اعتبار مذکور این معانی نه از باب عدم ملکه باشد و همچنین نایبانی حیوانی را که هنوز وقت بینایی او نبود، مانند بچه سباع پیش از آنکه چشم باز کند عدم ملکه نباشد به این اعتبار، چه ابصار در آن وقت از شأن او نیست... (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی صص ۵۳-۵۴). رجوع به همین کتاب (صص ۵۴-۵۸) شود. - تقابل قضایا؛ و آن اتفاق دو قضیه بود در موضوع و محمول و لواحق هر دو از اضافت و شرط و جزو و کل و قوت و فعل و زمان و مکان. و اختلاف هر دو در کیفیت یعنی ایجاب و سلب، و آن چنان بود که موضوع یکی بعینه موضوع دیگر قضیه بود و محمول همان محمول و لواحق همان لواحق و بعد از آن یکی سالبه بود و دیگر

موجبه. (از اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ص ۹۷). رجوع به ماده «قبل» شود.

تقابی.

[] (ا) بقلهء یهودیه. (تذکرهء ضریر انطاکی ص ۹۹).

تقات.

[ت] (ع ا) تقاؤه. رجوع به تقاؤه شود.

تقاتر.

[ت ت] (ع مص) همدیگر را فریفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تخاتل. (اقرب الموارد).

تقتاق.

[ت ت] (ع ص) با سرعت و شتاب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تقتاق. (منتهی الارب) (آنندراج). يقال: قرب تقاتق. (ناظم الاطباء).

تقاتل.

[ت ت] (ع مص) اقتتال. (زوزنی). کارزار کردن و بهم کشتن نمودن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). یکدیگر را کشتن. (غیاث اللغات) (آنندراج).

تقادع.

[ت د] (ع مص) در پی یکدیگر شتافتن در چیزی و جوق جوق درافتادن، گویی هر یکی پیشی میجوید بر صاحب خود ||. همدیگر را بازداشتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تدافع و تکافؤ قوم. (از اقرب الموارد ||). پیایی مردن قوم ||. نیزه زدن یکدیگر را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تراجع. (اقرب الموارد).

تقادم.

[ت د] (ع ا) جِ تَقْدِمَةٌ. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به تقدمه شود.

تقادم.

[ت د] (ع مص) دیرینه شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج ||). با یکدیگر برابر ایستادن و مقابل شدن. (آنندراج).

تقادیر.

[ت] [ع] ج تقدیر. (ناظم الاطباء): اذا حلت التقادیر بطلت التدابیر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و انواع تدابیر موافق انوار تقادیر نمی آید. (سندبادنامه ص ۵۵). تقادیر مخالف تدابیر است. (سندبادنامه ص ۲۷۸). روز گم گشتن فرزند تقادیر قضا چاه دروازه کنعان به پدر ننماید. سعدی. رجوع به تقدیر شود.

تقذع.

[ت] [ذ] [ع] (مص) یکدیگر را فحش گفتن و دشنام دادن و تهمت زدن. (ناظم الاطباء). رجوع به اقداع شود.

تقذف.

[ت] [ذ] [ع] (مص) بهم انداختن و بهم انداخته شدن. (زوزنی). همدیگر را انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سنگ انداختن بسوی یکدیگر. (از اقرب الموارد ||). شتابی کردن در اسب تاختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روان شدن آب به شتاب. (از اقرب الموارد ||). یکدیگر را دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشاتم. (اقرب الموارد).

تقار.

[ت] [قارر] [ع] (مص) قرار و ثبات ورزیدن و آرمیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ثابت و ساکن شدن. (از اقرب الموارد).

تقارب.

[ت] [ر] [ع] (مص) با یکدیگر خویشی داشتن. (زوزنی). بیکدیگر نزدیک شدن. (دهار) (از آندراج) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). خلاف تباعد. (از اقرب الموارد ||). کم گردیدن شتران و گذشتن آن. (منتهی الارب). کم گردیدن شتر کسی و پشت ریش گردیدن آن. (از اقرب الموارد ||). نزدیک رسیدگی رسیدن کشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اذا تقارب الزمان لم تکدر رؤیا المومن تکذب. مراد از آن آخر روزگار است و نزدیکی قیامت. لان الشیء اذا قل تقاصرت اطرافه او المراد استواء اللیل والنهار و یزعم العابرون ان اصدق الازمان لوقوع العبارة وقت انفتاح الانوار و وقت ادراک الثمار و حیثیذ یتسوی اللیل والنهار او المراد زمن خروج المهدی علیه و علی آباءه الکرام اکرم التحیة و افضل السلام. حین تكون السنة کالشهر و الشهر کالجمعة. و الجمعة کالیوم. و الیوم کالساعة. یتقصر لاستلذاده. (منتهی الارب ||). (ا) نام بحری است از بحرهای شعر. (آندراج). ابونصر فراهی در نصاب الصبیان بحر متقارب را برای ضرورت شعر تقارب خوانده است: به بحر تقارب تقرب نما بدین وزن میزان طبع آزما. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به متقارب شود.

تقارش.

[ت] [ر] [ع] (مص) باهم پیوستن نیزه ها در معرکه: تقارشت الرماح، اذا تداخلت فی الحرب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نیزه زدن قوم یکدیگر را. (از اقرب الموارد).

تقارض.

[تَ رُ] (ع مص) وام دادن یکدیگر را. (دهار ||). یکدیگر را تقریض کردن. (صراح). همدیگر را شعر خواندن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تقریض شود ||. بیکدیگر به دنبال چشم نگریستن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یکدیگر را نیکی یا بدی از پیش فرستادن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || هریک دیگری را ثنا گفتن. (از اقرب الموارد).

تقارظ.

[تَ رُ] (ع مص) همدیگر را ستودن و مدح کردن. (منتھی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقارع.

[تَ رُ] (ع مص) بهم بر (باهم) قرعه زدن. (زوزنی) (مجمل اللغه). میان همدیگر قرعه زدن (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باهم شمشیر زدن. (زوزنی). نیزه زدن به یکدیگر. (اقرب الموارد).

تقارن.

[تَ رُ] (ع مص) تصاحب. (اقرب الموارد).

تقاره.

[تَ رَ / رِ] (ا) تقاره، صاحب منتھی الارب در ذیل اصبص آرد: ... لگن و تقاره یا کاسه بزرگ. رجوع به تقاره شود.

تقاریب.

[تَ] (ع ا) جِ تقریر. (ناظم الاطباء).

تقازیح.

[تَ] (ع ا) دیگ افزارها. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ابازیر. (اقرب الموارد).

تقاسم.

[تَ سُ] (ع مص) باهم وابخشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). میان خود بخش کردن مال را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). مال بخش کردن. (آندراج). گرفتن هریک قسمت خود را از مال. (از اقرب الموارد): چون قصابی ذبیحه بکشتی فقرا را بر تقاسم اجزای خون وی مزاحمت رفتی و بدان تسکین نایرہ جوع میگردند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۲۶ ||). با یکدیگر سوگند خوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بهم سوگند خوردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تحالف. (اقرب الموارد).

تقاص.

[تَ قاص ص] (ع مص) قصاص از یکدیگر بستن. (زوزنی). قصاص از یکدیگر گرفتن. يقال: تقاص القوم، اذا قاص كل واحد منهم صاحبه في الحساب او غيره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). اصطلاح فقهی) بوسیله ای از وسائل طلب خود را از مدیون منکر وصول کردن. دائی که مدیون وی از پرداخت دین خود امتناع میکند، حق دارد که به هر وسیله ای که در دسترس او موجود است، طلب خویش را وصول کند. این عمل را تقاص گویند. وصول کردن دین خود از مدیون منکر به هر وسیله ای که بتواند بر مال او دست بآید. - تقاص گرفتن؛ در تداول عامه، انتقام گرفتن. مجازات دادن. - امثال: تقاص به قیامت نمی ماند، نظیر: از مکافات عمل غافل مشو. رجوع به امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۱۵۸ و ۵۴۹ شود.

تقاصر.

[تَ صُ] (ع مص) اظهار کوتاهی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازایستادن از امری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازایستادن از امری در حالی که بر آن قادر باشد ||. خرد و حقیر شدن نفس کسی ||. پست و در کشیده و کم گردیدن. (از اقرب الموارد).

تقاصف.

[تَ صُ] (ع مص) فراهم آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اجتماع و تراحم قوم: ترکتهم يتقاصفون علی رجل یزعم انه نبی. (از اقرب الموارد).

تقاصیر.

[تَ] (ع ا) ج تقصاره و تقصار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گردن بندها ||. ج تقصیر. (ناظم الاطباء): اینانج با امرای عراق تا به سمنان بخدمت استقبال آمدند و از تقلد تقاصیر تقصیرات گذشته را در مقام خجالت... (جهانگشای جوینی).

تقاضا.

[تَ] (ع مص) در فارسی بجای تقاضی استعمال شده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). درخواست و طلب و خواهش و مطالبه. (ناظم الاطباء). خواهش و با لفظ کردن و داشتن و آمدن مستعمل. (آندراج): گویی از دو لب من، بوسه تقاضا چه کنی وامخواهی نبود، کو به تقاضا نشود. منوچهری. نه طمع کرده ام ز کیسه کس نه تقاضاست شعر من نه هجا. مسعود سعد. و هر کسی را رسمی و معیشتی فرمودندی و هر سال بدو رسانیدندی بی تقاضا. (نوروزنامه منسوب به خیام). با تقاضای عقل و نفس و حواس کی توان بود کرد گارشناس. سنایی. در حضور انعام دیدم ار به غیبت نیست آن وام احسان را تقاضا برنتابد بیش از این. خاقانی. خود پیش آفتاب چو من هست سائلی کش لرز شرم وقت تقاضا برافکند. خاقانی. نه لفظ من به تقاضای سرد معروف است نه صدر تو به مواعید کج سزاوار است. خاقانی. بلبل نیم که عاشق یاقوت و زر بوم بر شاخ گل حدیث تقاضا بر آورم. خاقانی. به تمنای گوشت مردن به که تقاضای زشت قصابان. (گلستان). حلاوت نباشد (۱) شکر در نیش که باشد (۲) تقاضای تلخ از پیش. (بوستان ||). سخت گیری ||. اقتضا و تأکید و ابرام ||. افزول و احتیاج ||. ترغیب ||. عادت. (ناظم الاطباء). - تقاضای سن؛ عادت سن و لازمه سن و اقتضای سن. (ناظم الاطباء). - تقاضای شدید؛ ابرام سخت. (ناظم الاطباء). - عرضه و تقاضا؛ اصطلاح علم اقتصاد است که گروهی از علمای این علم آنرا از عوامل اصلی تعیین و تغییر ارزش کالا میدانند و عدم موازنه این دو را موجب تغییر ارزشها اعلام میکنند چنانکه اگر عرضه کالایی کم گردد و تقاضای آن کالا ثابت بماند یا افزایش یابد ارزش آن کالا ترقی خواهد کرد و این ترقی تا

برقراری موازنه ثانوی ادامه خواهد داشت و بالعکس اگر عرضه کالایی فراوان گردد و تقاضای آن کالا ثابت بماند و یا آنکه کم گردد ارزش آن کالا کاهش می یابد ولی اگر عرضه و تقاضای کالایی با نسبت دقیق و همگام کم یا زیاد گردد اثری در ترقی یا تنزل ارزش آن کالا نخواهد کرد. (۱) - ن ل: ندارد. (۲) - ن ل: چو دارد.

تقاضا آمدن.

[تَمَد] (مص مرکب) تقاضا برآمدن. میل کردن. خواهان شدن: چو کار از پای بوسی برتر آمد تقاضای دهان بوسی برآمد. نظامی. تقاضای آن شوی چون آیدش که از سنگ و آهن برون آیدش. نظامی. رجوع به تقاضا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقاضائی.

[ت] (ص نسبی) درخواستی و ابرامی و تأکیدی و احتیاجی. (ناظم الاطباء). درخور تقاضا. قابل تقاضا.

تقاضا داشتن.

[تَت] (مص مرکب) میل داشتن. خواهان بودن. طلب کردن: مقصد ناله دل از من مدهوش می‌رس شوق مست است ندانم چه تقاضا دارد. میرزا بیدل (از آندراج). رجوع به تقاضا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقاضا شدن.

[تَشُد] (مص مرکب) احتیاج غایب شدن، این اصطلاح اطباست. (آندراج): داد جلابی نمیدانم چه بود اجزای او آسمان را شد تقاضایی و بر تیگاله رید. درویش واله هروی (از آندراج).

تقاضا کردن.

[تَكَد] (مص مرکب) خواستن و خواهش نمودن. (ناظم الاطباء). مطالبه: حاجت شود روا چو تقاضا کند کرم رحمت روان شود چو اجابت شود دعا. خاقانی. روزی که بر صحرا مجتمع بودند ناصرالدین او را تقاضای سخت کرد. (ترجمه تاریخ یمنی). ابریق گر آب تابه گردن نکنی از لوله برون شدن تقاضا نکند. سعدی. عدالت این تقاضا میکند کز خرمن قسمت نیابد نان جو هر کس که نان گندمی دارد. صائب (از آندراج).

تقاضاگر.

[تَگ] (ص مرکب) خواهند. درخواست کننده. خواستار. جوینده: خود کرا آمد چنین دولت بدست قطره را بحری تقاضاگر شده ست. مولوی. این بمن بگذار کاستادم در این گر تقاضاگر بود هم آتشین. مولوی. رجوع به تقاضا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقاضی.

[ت] (ع مص) وام بازخواستن و وام بازگرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خواهش نمودن. (آندراج). تقاضا کردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقاطر.

[تَطُّ] (ع مص) گروه گروه آمدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیایی شدن. (دهار). پیایی گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیایی قطره چکیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). قطره قطره جاری شدن و چکیدن آب و جز آن. (از اقرب الموارد): موسم تقاطر اقطار و تکاثر امطار بود. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۵۹ ||). رویاروی شدن کرانه ها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقاطع.

[تَطُّ] (ع مص) از یکدیگر بریدن. (زوزنی). بریدن دو گروه از یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باهم قطع نمودن یکدیگر را. (غیاث اللغات) (آندراج). ضد تواصل. (اقرب الموارد). حصه حصه شدن ارحام ||. جدا شدن پاره ای از چیزی. (از اقرب الموارد). از هم جداشدگی ||. قطع کردن دو چیز همدیگر را از وسط و مانند خاج واقع شدن دو چیز بر روی هم. (ناظم الاطباء): چهارراه محل تقاطع دوراه است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقاعد.

[تَعَّ] (ع مص) نرساندن حق کسی به او. و به این معنی با «ب» متعدی میشود. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازایستادن. (دهار). از کردن کاری بازنشستن و از کاری بازماندن. (غیاث اللغات) (آندراج). اکراه و درنگی. و سستی و کاهلی و تغافل و توقف از کاری. (ناظم الاطباء): دمنه از زیارت شیر تقاعد نمود. (کلیله و دمنه). و گرد تخلف و تقاعد برآمد. (کلیله و دمنه). از خدمت و دیدار او [شیر] تقاعد نمود. (کلیله و دمنه). ابوعلی از جفای برادر و تقاعد او از نصرت و معاونت در چنان وقت دل شکسته شد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۴۶). معاذیر نامقبول و علت‌های معلول در میان نهاد و رای تقاعد و تکاسل پیش گرفت. (ترجمهء تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۴۱). امرا چون این اندیشه بشنیدند هرکس تقاعد نمودند و متوحش گشتند. (جهانگشای جوینی). تقصیر و تقاعدی که در مواظبت خدمت بارگاه خداوندی می رود. (گلستان). نیست دشمن را تقاعد، جز که از بی قوتی هست مستوری مریم از چه از بی چادری. سلمان ساوجی ||. بازنشستن. بازنشستگی. رجوع به بازنشستگی شود.

تقاعد کردن.

[تَعَّ كَدَ] (مص مرکب) بازایستادن و تغافل و تکاهل کردن. (ناظم الاطباء): سپاه فرستاد به زمین نوبه و ایشان تقاعد کرده بودند در مال فرستادن. (مجمل التواریخ). رجوع به تقاعد شود

تقاعد ورزیدن.

[تَعَّ وَ دَ] (مص مرکب) تقاعد کردن. رجوع به ماده قبل شود.

تقاعس.

[تَعَّ] (ع مص) باز پس شدن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باز پس شدن از کاری و اقدام نکردن به آن. (از اقرب الموارد ||). دیری کردن ||. سپس ماندن. خویشتن را کشیدن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سر باز

زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برطرف نشدن شب از درازی. (از اقرب الموارد): تقاعس حتی قلت لیس بمنقض. (نابعه از اقرب الموارد ||). خود را همانند اقعس نمودن ||. پایداری و امتناع و سرفروود نیاوردن ||. بیرون دادن مرد سینه خود را. (از اقرب الموارد).

تقافر.

[تَ فُ] (ع مص) برجستن باهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقافس.

[تَ فُ] (ع مص) باهم برجستن يقال: هما يتقافسان بشعورهما؛ ای يتواثبان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقافص.

[تَ فُ] (ع مص) بیکدیگر درآمدن چیزی. و درآمیخته گردیدن و مشتبک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقافط.

[تَ فُ] (ع مص) یارمندی نمودن نر و ماده به گشنی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقال.

[تَ قال ل] (ع مص) کم شمردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تقاللت ما اعطانی. (اقرب الموارد ||). برآمدن و بلند شدن آفتاب. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تقالد.

[تَ لُ] (ع مص) به نوبت گرفتن. يقال: هم يتقالدون الماء؛ ای يتناوبونهُ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقالی.

[تَ] (ع مص) یکدیگر را دشمن داشتن. تباغض. (از اقرب الموارد).

تقالیب.

[تَ] (ع ا) بازگونه گشتن ها و انقلابات و گردشهای زمانه. (غیاث اللغات) (آندراج). تبدیلات و تحویلات و انقلابات. (ناظم الاطباء).

تقامر.

[تَمُّ] (ع مص) با هم قمار بازیدن. (زوزنی) (دهار). قمار با یکدیگر. (ناظم الاطباء). همدیگر به گرو چیزی باختن و نبرد کردن باهم به گرو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقاود.

[تَوُّ] (ع مص) برابر و هموار شدن مکان. (از اقرب الموارد ||). بسرعت گذشتن دو تن از یکدیگر چنانکه گوئی هریک از آنان دیگری را بسرعت میکشد. (از اقرب الموارد ||). رام شدن ||. واضح و روشن گشتن راه ||. راه نشان دادن و هدایت کردن. (ناظم الاطباء).

تقاول.

[تَوُّ] (ع مص) با یکدیگر سخن گفتن. (زوزنی). گفت و شنید نمودن و با کسی قول کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تفاوض. (اقرب الموارد).

تقاوم.

[تَوُّ] (ع مص) ایستاده شدن. بعض قوم برای بعضی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقاوه.

[تَوُّ] (ع مص) باهم بانگ کردن تا همدیگر را شناسند. يقال: هما يتقاهان؛ یعنی باهم آواز میدهند تا شناسند یکدیگر را، گویا به آوازی بانگ میکنند که آن، میان آنها نشان است معرفت را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقاوی.

[ت] (ع مص) افزون شدن شریکان ||. شب گذاشتن با گرسنگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قوت دادن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). (۱) دانه که برای زرع ذخیره کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح عمال، زری که به مزارعان نادر دهند برای درستی کار زراعت. (غیاث اللغات) (آندراج). زری که پیشکی به کشاورز دهند برای خریداری بزر و جز آن. (ناظم الاطباء): زر داد و تخم و گاو و تقاوی به هر زمین آورد پیشه ورز و دهاقین ز هر کنار. قآنی.

تقاویم.

[ت] (ع ۱) جِ تقویم. (ناظم الاطباء). و رجوع به تقویم شود.

تقاؤ.

[ت] (ع ۱) پرهیزگاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقای تیمور.

[تُتْ] (اخ) رجوع به تغایمور و طغایمور و جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۱۴۵ و ۲۰۵ شود.

تقابل.

[تَیْ] (ع مص) باهم برانداختن بایع و مشتری بیع را. (منتهی الارب (||). آندراج) (ناظم الاطباء). تفاسخ بیع. (اقرب الموارد). رجوع به اقاله شود.

تقب.

[تَقَبْ بْ] (ع مص) به قبه در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقبص.

[تَقَبْ بْ] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تقبض شود.

تقبض.

[تَقَبْ بْ] (ع مص) در ترنجیده شدن پوست و در کشیده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باهم آمدن. (تاج المصادر بیهقی). فراهم آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجمع. (اقرب الموارد ||). برجستن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برجهیدن ||. توقف بر کاری. (از اقرب الموارد ||). در گرفته شدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقبل.

[تَقَبْ بْ] (ع مص) پذیرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). پذیرفتن و قبول کردن. (غیاث اللغات). و در دعا گویند: تقبل الله اعمالکم؛ یعنی خدای تعالی کردارهای شما را بپذیرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد ||). گرفتن چیزی. (از اقرب الموارد ||). ضامن دادن عامل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ضامن گرفتن بر کار از کارکن. (ناظم الاطباء ||). همانند شدن مرد پدر خود را. (از اقرب الموارد).

تقبالات.

[تَقَبْ بْ] (ع ا) در فارسی امروزی تقبل ها و پذیرفتاریها و اجابتها. (از ناظم الاطباء).

تقبل کردن.

[تَقَبْ بْ كَدْ] (مص مرکب) پذیرفتن و اجابت نمودن. (ناظم الاطباء). بعهدہ گرفتن. بگردن گرفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تقبل نمودن: بر وفق مزاج او سخن ها گفته بودند و تقبلها و تکلفها کرده. (جهانگشای جوینی).

تقبل نمودن.

[تَقَبُّ بُ ن / ن / نَد] (مص مرکب) اجابت نمودن درخواست و مستدعیات. (از ناظم الاطباء). تقبل کردن.

تقبی.

[تَقَبُّ بِي] (ع مص) قبا پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از پس آمدن کسی را ||. مانند قبه شدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اصل آن تقب است و «ب» به الف تبدیل شده است چنانکه در تفضی البازی؛ ای تفضض. (از اقرب الموارد).

تقیب.

[ت] (ع مص) به قبه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قبه ساختن ||. خشک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیح.

[ت] (ع مص) آشکار کردن و بیان نمودن زشتی کار کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زشت کردن. (دهار). قباحت و زشتی کار. (ناظم الاطباء): گرد تقیح ملت و نفی حجت مخالفان می‌گشتند. (کلیله و دمنه). گفت اگر قربتی یابم... از تقیح احوال و افعال وی پرهیزم. (کلیله و دمنه). بی هنران در تقیح اهل هنر... مبالغت نمایند. (کلیله و دمنه ||). یکسو کردن و دور گردانیدن از نیکی و خیر، يقال: قبحه الله؛ ای نجاه عن الخیر ||. آبله شکستن که ریم از وی برآید ||. شکستن تخم مرغ ||. قبلاً له گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیح کردن.

[ت كَد] (مص مرکب) زشت کردن و زشت شمردن کار کسی را. قبیح گردانیدن: شبهت نکرد که دشمنی تقیح صورت کرده است. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۴۶).

تقیص.

[ت] (ع مص) به سر انگشتان گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیض.

[ت] (ع مص) باهم آوردن. (زوزنی). باهم آوردن یعنی جمع کردن. (مجمل اللغه). فراهم آوردن و گرد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چیزی دادن مر کسی را که بگیرد. (مجمل اللغه). در دست و قبضه کسی دادن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به صاحب قبض دادن مال را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقیط.

[ت] [ع مص] روی ترش و آژنگناک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مقلوب تقطیب است یعنی آژنگ افکندن دو ابرو. (از اقرب الموارد). و رجوع به تقطیب شود.

تقبیل.

[ت] [ع مص] بوسه دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج). چون بقاعده باشد بوسه دادن. (ناظم الاطباء). بوسیدن چیزی را و بوسه دادن. (غیاث اللغات): بعد از تقدیم خدمت و تقبیل خاک حضرت و تقریر ثنا و تحیت گفت... (سندبادنامه ص ۱۹۸ ||). تقبل العامل العمل تقبیلًا؛ ضامن دادن عامل، و این نادر است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به تقبل شود.

تقبیه.

[ت] [ع مص] آراستن و آماده کردن سامان چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعبیه. (اقرب الموارد ||). ستم کردن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قبا ساختن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقناق.

[ت] [ع ص] با سرعت و شتاب. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). و رجوع به تقناق شود.

تقتال.

[ت] [ع مص] کشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقترو.

[ت] [ع مص] خشم گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خشمگین شدن و تنفس. (از اقرب الموارد ||). دم برزدن ||. آماده شدن کارزار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آماده جنگ شدن، مانند تقطر. (از اقرب الموارد ||). فریب دادن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در قتره پنهان شدن فریب دادن صید را ||. مهیا شدن کاری را. (از اقرب الموارد ||). یکسو شدن از کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کناره گزیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تق قق.

[ت] [ع ص] (ا صوت) آواز نرم و پیاپی خوردن تخته به تخته یا چیز دیگر به تخته و مانند آن. آواز نرم چکش در خانه، یا کوفتن در، با سر انگشت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقتقه.

[ت] [ع مص] حرکت و سیر سخت با سرعت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقتل.

[تَقْتُ] (ع مص) برای حاجت آمدن: تقتل لحاجته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تأنی برای حاجت. (از اقرب الموارد ||). خمیدن و در پیچیدن زن در رفتار و برگشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروتنی کردن و ذلت نمودن. (از اقرب الموارد).

تقتمش خان.

[تُتْ؟] (اخ) حاکم دشت قیچاق که در سال ۸۹۸ ه. ق. مغلوب امیر تیمور گورکانی گردید. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقتیت.

[ت] (ع مص) سخن چینی کردن ||. فراهم آوردن دیگ افزار و پختن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در گل پروردن روغن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقتید.

[ت] (ع مص) قتاده را بریده سوخته بخورش شتران دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قتاد، درختی است سخت خارناک (آندراج).

تقتیر.

[ت] (ع مص) نفقه را بر عیال تنگ گرفتن. و قوت روزگار دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفقه را بر عیال تنگ کردن و قوت روز گذاردن. (آندراج). تنگی کردن در نفقه عیال. (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد): نمیتوانم که بر نفس خویش و اقارب و اتباع تنگ گیرم و به تقتیر روزگار گذرانم. (تجارب السلف هندوشاه ص ۳۳ ||). گوشت را برای شیر در زیه نهادن تا بوی آن دریابد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند شدن بوی بریانی و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برآمدن بوی گوشت. (از اقرب الموارد ||). به پشم و صوف شتر دود کردن تا شکار بوی شکاری را در نیابد ||. بر خاک و غبار و مانند آن برفکندن کسی را ||. برانگیختن بوی ||. قرین یکدیگر گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقتیل.

[ت] (ع مص) مبالغت کردن در کشتن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). بسیار کشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بسیار کشتن و میرانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تقتیر.

[تَقْتُ ثُ] (ع مص) دودله شدن و ترسیدن و بیمناک گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقحز.

[تَقَحُّ حُ] (ع مص) سخن درشت و زشت بر زبان راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقحزم.

[تَقَّزُ] (ع مص) در آویختن در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقحزن.

[تَقَّزُ] (ع مص) افتادن از بی تابی زد و کوب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقحل.

[تَقَحُّ حُ] (ع مص) پوست بر استخوان خشک گردیدن و خشک اندام گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پوست بر استخوان خشک گردیدن از کلان سالی. (از اقرب الموارد).

تقحلز.

[تَقَّ لُ] (ع مص) بر زمین افتادن از بی تابی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انصرع و انجدال: ضربه، فتقحلز. (از اقرب الموارد).

تقحم.

[تَقَحُّ حُ] (ع مص) سرنگون افکندن اسب سوار را. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بر روی افکندن اسب سوار خود را || داخل شدن اسب در نهر. (از اقرب الموارد).

تقحیب.

[ت] (ع مص) سرفه زده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به قحبه و قحبه شود.

تقحیز.

[ت] (ع مص) زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با عصا زدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). برجھانیدن || درشت گفتن کلام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقحیص.

[ت] (ع مص) دور کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقحیط.

[ت] [ع مص] گشن دادن خرمابن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آبستن کردن زن را. (از اقرب الموارد).

تقحیم.

[ت] [ع مص] بعرف در آوردن چیزی را در چیزی. (تاج المصادر بیهقی). بی اندیشه در آوردن کسی را در کار و چیزی را در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بی رویه داخل کردن کسی یا چیزی را در امری. (از اقرب الموارد ||). بر روی افکندن اسب، سوار را. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). بر روی انداختن اسب، سوار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تخیه.

[ت] [ع مص] آب بینی بزشتی افکندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تنخع شود.

تقدد.

[ت] [ع مص] بشکافته شدن. (زوزنی). شکافته و بریده گردیدن ||. مختلف و متفرق گردیدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پراکنده شدن قوم و دارای امیال و آراء مختلف گردیدن آنان. (از اقرب الموارد ||). خشک شدن هر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاره شدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پاره و کهنه شدن جامه. (از اقرب الموارد ||). بهزال درآمدن ناقه یا لاغر بوده فربه شدن گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقدر.

[ت] [ع مص] ساخته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آماده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به اندازه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به اندازه شدن جامه بر کسی. (از اقرب الموارد). و در حدیث: کان یتقدر فی مرضه این انا الیوم؛ ای یقدر ایام ازواجه فی الدو علیهن. (اقرب الموارد).

تقدس.

[ت] [ع مص] پاک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب). تطهر. (اقرب الموارد). پاک شدن و پاک کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). پاکی و پارسایی. (ناظم الاطباء). پاک و پاکیزه بودن: آفریدگار جل جلاله و تقدست اسماؤه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۱). جل جلاله و تقدست اسماؤه ولا اله غیره. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۰۱). آنی که نداند بجهان قدر ترا کس جز ایزد دادار تعالی و تقدس. ناصر خسرو. ایزد تعالی و تقدس همیشه روی زمین را به جمال عدل و رأفت... آراسته دارد. (کلیله و دمنه). ما همه فانی و بقا بس تراست ملک تعالی و تقدس تراست. نظامی. خواست حق، تقدست اسماؤه آن بود که... (جهانگشای جوینی).

تقدع.

[تَقَدُّدٌ] (ع مص) آمادهء بدی گشتن مر کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقدم.

[تَقَدُّدٌ] (ع مص) در پیش شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پیش آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیش شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بسیار پیشی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیشی گرفتن از قوم ||. مقدم بودن. (از اقرب الموارد) (از محیط المحيط). سبقت و پیش روی و برتری و ترجیح و اولویت. (ناظم الاطباء). پیش بودن شیء بر شیء ثانی. (غیاث اللغات) (آندراج): تقدم هست یزدان را چو بر اعداد، واحد را زمان حاصل، مکان باطل، حدث لازم، قدم برجا. ناصر خسرو. تقدم او بر اهل روزگار گذاشت تا مخدوم همه شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). پیش گویی طیب از عاقبت بیماری که تقدمهء المعرفة نیز گویند: ... و قيل تقدم المعرفة؛ يطلق فی الطب علی الازمنة الثلاثة. رجوع به تقدمهء المعرفة شود ||. اصطلاح فلسفه... بدان که تقدم بر پنج نوع است: اول تقدم بالمکان چنانکه تقدم امام بر مقتدی و این را تقدم بالرتبه نیز نامند. دوم تقدم بالزمان چنانکه تقدم آدم علیه السلام بر محمد مصطفی (ص). سوم تقدم بالشرف چنانکه تقدم محمد مصطفی (ص) بر آدم علیه السلام. چهارم تقدم بالعلت چنانکه تقدم حرکت دست بر حرکت کلید. پنجم تقدم بالطبع و آن بودن شیء مقدم بحیثیتی که محتاج باشد بطرف او متأخر و نبود متقدم علت تامه برای متأخر چنانکه تقدم وضو بر صلوء واحد بر اثنین. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به جامع الحکمتین ناصر خسرو چ دکتر کرین و دکتر معین صص ۲۴۳-۲۴۵ و تعریفات جرجانی و کشاف اصطلاحات الفنون و فرهنگ علوم عقلی و اساس الاقتباس ص ۵۸ شود ||. فرمودن یا وصیت کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از محیط المحيط). امر کردن کسی را به چیزی. (از اقرب الموارد).

تقدم داشتن.

[تَقَدُّدٌ] (ع مص مرکب) پیش کردن. (ناظم الاطباء). مقدم بودن. پیش بودن بر کسی از جهت رتبه و مال و حق و جز اینها. رجوع به تقدم شود.

تقدمه.

[تَقَدُّمٌ] (ع مص) در پیش شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). تقدیم. (اقرب الموارد ||). در پیش کردن. (زوزنی) (از غیاث اللغات) (از آندراج). پیش فرستادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پیش کردگی. (ناظم الاطباء ||). اهدیهء ج، تقدم. (اقرب الموارد ||). به اصطلاح، زری که پیش از کار بکارگر دهند و در فارسی پیشداد گویند. (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء). آنچه از پیش بستانند. (نفایس الفنون قسم اول در علم استیفاء ص ۱۰۵): اجناس ثنا را به سلم هست خریدار جود تو دهد تقدمه ارباب سخن را. ظهوری (از آندراج ||). اگر بمعنی مفعول آید بمعنی مقدمه و پیشوا مستعمل میشود. (غیاث اللغات) (آندراج). مقدمه و پیشوا. (ناظم الاطباء). - تقدمهء الجیش؛ بمعنی پیشوای لشکر... اگرچه تقدمهء مصدر است بمعنی پیش کردن مگر در اینجا برای مبالغه بمعنی مفعول آمده از قبیل زید و عدل. (غیاث اللغات) (آندراج). - تقدمهء المعرفة؛ (به اصطلاح طب) پیشگویی طیب از عاقبت مرض که پیش اندیشی نیز گویند. (ناظم الاطباء): اندر بیان کردن استخراج المرض یعنی شناختن هر بیماری که کدام بیماری است و همچنین شناختن آنچه حال بیمار چگونه خواهد بود و این را طبیبان در اصطلاح تقدمهء المعرفة گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). قال العلامة: تقدمهء المعرفة، عبارة عن المعرفة بماسیکون من المرض و لهذا يتباين تقدمهء المعرفة لتلاحق انذارات فانها عبارة عن المعرفة بماسیکون فی حالتی الصحة و المرض. (بحر

الجواهر).

تقدمه.

[ت د م] [ع امص] پیش رفتگی در حرب، يقال: هو يمضي التقدمة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقدمیه.

[ت د ی] [ع امص] پیش رفتگی. اسم است تقدم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مشی فلان الیقدمیه و التقدمیه و القدمیه؛ اذا تقدم فی المکارم و معالی الامور و التقدير مشی المشیه المنسوبه الی قول الناس یقدم و تقدم. (الاساس از اقرب الموارد).

تقدمه.

[ت د / ت د / ت ق د] [ع ا] گشنیز. (منتهی الارب) (آندراج). گشنیز و کزبره. (ناظم الاطباء). به لغت بربر گشنیز را گویند و آن رستینی باشد که بیشتر در آشهای بیمار کنند و عبری کزبره خوانند. (برهان). بزبان اهل بربر گشنیز را گویند... که فارسی نخواهد بود. (انجمن آرا). کزبره. (تذکره داود ضریر انطاکی ص ۹۹). کزبره بری است. (تحفه حکیم مؤمن). صاحب نشوء اللغه کزبره را کلمه اعجمی و مرادف آن را تَمَدَه کلمه متروک عربی آورده است. رجوع به همین کتاب ص ۹۴ شود || زیره رومی ||. دیگر افزار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقدی.

[ت ق د ی] [ع مص] لازم گرفتن راه و روش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تقدت به دابته؛ ای لزمت سنن الطریق و تقدی هو علیها. (منتهی الارب).

تقدیح.

[ت] [ع مص] باریک میان کردن اسب. (زوزنی). لاغر گردانیدن اسب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضمیر فرس. (از اقرب الموارد). و رجوع به تضمیر شود || در گود افتادن چشم. (زوزنی). فرورفتن چشم در مگاک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقدید.

[ت] [ع مص] بدرازا شکافتن و از بن بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن چیزی از بن و گفته اند بریدن آنرا بطور مستطیل و گفته اند شکافتن آن از طول. (از اقرب الموارد ||). قدید کردن گوشت. (تاج المصادر بیهقی). گوشت را قطعه قطعه کردن و در هوا گذاشتن تا خشک شود. (از اقرب الموارد). رجوع به قدید شود.

تقدیر.

[ت] (ع مص) اندازه کردن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج): قدره علیه و له تقدیراً؛ اندازه نمود آن چیز را بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): و کشاورزی و عمارت زمینها و تقدیر آنها و درورزیدن غله ها و ثمره ها پدید آورد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۲۷ ||). مقایسه کردن چیزی را به چیزی و بمقدار آن کردن آن چیز. (اقرب الموارد ||). در نزد مهندسان بمعنی شمردن آید. رجوع به عد و کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. بخش کردن رزق را. (منتهی الارب). بخش کردن روزی را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در نزد متکلمان محدود ساختن هر مخلوق به حد خود می باشد و آنرا قدر هم نامند. رجوع به قدر و لوح و کشاف اصطلاحات الفنون ج ۲ ص ۱۱۸۰ و تعریفات جرجانی شود ||. از نظر فلاسفه بمعنای مشخص و معین شدن حوادث وجودی و تعیین و اندازه آن در عالم قضاء الهی و تدوین در لوح محفوظ بوسیله قلم قدرت می باشد ||. از نظر عرفاء تقدیر از طرف حق هدایت است و کسی که ترک تدبیر کند به تقدیر راضی شود و کسی که مشاهده مقدر کند خود را بی اختیار داند. (فرهنگ علوم عقلی تألیف سجادی ص ۱۷۳ ||). فرمان دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فرمان دادن و حکم کردن خدا بر امری. (از اقرب الموارد). قضا و فرمان خدا و سرنوشت. (ناظم الاطباء). قضا و حکم خدای تعالی درباره مخلوق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فائق الاصباح و جعل الليل سكناً و الشمس والقمر حساباً ذلك تقدیر العزيز العليم. (قرآن ۶ / ۹۶). والشمس تجری لمستقر لها ذلك تقدیر العزيز العليم. (قرآن ۳۶ / ۳۸). چنین گفت داستان که دانا یکیست به تقدیر او راه تدبیر نیست. فردوسی. حاسدان را هرگز آسایش نباشد که با تقدیر خدای تعالی دایم بجنگ باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۹). در سرکشی به نفس و همت و تقدیر ایزدی جلت عظمته ملک یافت. (تاریخ بیهقی ص ۳۷۷). بر خان پوشیده نگردد که ایزد عز ذکرة را تقدیرهاست رونده چون شمشیر برنده که روش و برش آن نتوان دید. (تاریخ بیهقی ص ۶۴۵). گهرهای گیتی بکار اندرند ز گردون به گردان حصار اندرند به تقدیر یزدان شده کارگر چو زنجیر پیوسته در یکدگر اسدی. از جنس پرسیدم و از صفت صورت وز قادر پرسیدم و تقدیر و مقدر. ناصر خسرو. از پس آنکه رسول آمد با وعد و وعید چند گویی که بد و نیک به تقدیر و قضاست. ناصر خسرو. ناید ز جهان هیچ کار و باری الا که به تقدیر و امر باری. ناصر خسرو. چنانک آمدی رفت باید همی به تقدیر ایزد تعالی و جل. ناصر خسرو. کار حکم ازلی دارد و نقش تقدیر که نوشته ست همه بوده و نابوده در آن. سنائی. تقدیر آسمانی شیر شرز را گرفتار سلسله گرداند. (کلیله و دمنه). تقدیر آسمانی... مرا در آن ورطه افکند. (کلیله و دمنه). و تقدیر ایزدی چنین است که در دنیا هر اولی به آخر باز بسته است و هر عمارتی به خرابی پیوسته. (تاریخ بیهق). او زبده جلال و چو تقدیر ذوالجلال ناچیز را ز روی کرامات چیز کرد. خاقانی. فتاده ام به طلسم کشاکش تقدیر نه گرد خانه بدوشم نه خاک دامن گیر. خاقانی. فرزند که بستد از تو ایام این جان بتو باز داد تقدیر. خاقانی. تا مهر و مه شوند دو شب یار یکدیگر و آنکه جدا شوند به تقدیر کردگار. خاقانی. تقدیر آسمانی عصابه ادبار به روی او باز بست. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۴۲). تقدیر باری او را زمان نداد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۴۱). اما تقدیر آسمانی کار کرده آمده بود کار فائت شده. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۶۱). نبودم عاشق ار بودم به تقدیر پشیمانم خطا کردم چه تدبیر. نظامی. غم روزی خورد هر کس به تقدیر چو من غم روزی افتادم چه تدبیر. نظامی. حسابی بر گرفت از روی تدبیر نبود آنگه ز بازیهای تقدیر. نظامی. به تقدیر و حکم جهان آفرین نخست آسمان کرده شد یا زمین. نظامی. ای که گفندی دیده از دیدار مهرویان بدوز هر چه گویی چاره دانم کرد جز تقدیر را. سعدی. چه اندیشی از خود که فعلم نکوست از آن در نگه کن که تقدیر اوست. (بوستان). ورت زنجیر آهن بست تقدیر نباشد چاره شیران را ز زنجیر. امیر خسرو. مکن به نامه سیاهی ملامت من مست که آگهست که تقدیر بر سرش چه نوشت. حافظ. -امثال: تقدیر چو سابق است تدبیر چه سود؟ رجوع به جاء القدر... جاء القضاء... و امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۱۹، ۲۹ و ۹۴۵ شود ||. قادر ساختن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). تنگ نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اندیشه و فکر نمودن در برابر کردن کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تأمل کردن. (آندراج ||). قدریه گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). (ا) بوش و نصیب و بهره ثابت و تغییرناپذیر ||. اندازه و قیاس و پندار. (ناظم الاطباء). - بر تقدیر؛ بر قیاس و بر پندار. (ناظم الاطباء). - علی التقدیر؛ بهر فرضی و بهر قیاسی و بهر پندار و تصویری. (ناظم الاطباء (||)). اصطلاح نحو) نحویان گاه تقدیر را بجای حذف بکار برند و گفته اند فرق بین حذف و تقدیر این است که اثر مقدر در لفظ باقی است بخلاف محذوف و گفته اند تقدیر عبارت از حذف چیزی است در لفظ و ابقاء آن در نیت... (از کشاف اصطلاحات الفنون ج ۲ ص ۱۱۸۰).
 || در تداول امروز فارسی زبانان، قدردانی از رفتار و کردار کسی. بزرگ داشت آن بخاطر کردار وی. رجوع به مجله دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲ شود. - تقدیرنامه؛ در اصطلاح اداری نامه ای است که در آن مافوق از مادون بخاطر جدیت در انجام وظائف وی قدردانی می کند.

تقدیرات.

[ت] [ع] ا) تقدیرها و سرنوشتها و احکام و اوامر. (ناظم الاطباء). - تقدیرات الهیه؛ قضا و اراده الهی. (ناظم الاطباء).

تقدیر رفتن.

[ت] رت [م] (مص مرکب) مقدر شدن. نافذ شدن فرمان خدا. جاری شدن قضاء الهی. فرمان و مشیت خدا بر چیزی: شتر به گفت موجب نومیدی چیست؟ گفت: آنچه در سابق تقدیر رفته است. (کلیله و دمنه).

تقدیر کردن.

[ت] ک [د] (مص مرکب) مقدر گردانیدن: ایزد عز ذکره... تقدیر کرده است که ملک را انتقال می افتد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۱). وی خود پیر شده است و ضعیف گشته و نالان، و عمرش سرآمده و من زندگانی وی خواهم تا خدای عزوجل چه تقدیر کرده است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۲۹). و بر آن خدای عزوجل واقف است که تقدیر کرده است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۷). و حق تعالی تقدیر کرده تا گروهی درویش باشند. (منتخب قابوسنامه ص ۲۲). گرنه با کام تو بود این همه تقدیر چرا به همه عمر چنین خواب و خورت کام و هواست ورتو خود کرده ای تقدیر چنین برتن خویش صانع خویش تویی پس خود و این قول خطاست. ناصر خسرو. ضمیر تو چه سگالد خجسته تدبیری خدای جل جلاله چنان کند تقدیر. امیر معزی (از آندراج). هر آن بلا که خدای جهان کند تقدیر در آن صبور نبودن ز ما خطا باشد. عبدالواسع جبلی. این همه دردسر ز عشق زر است ورنه روزی ضمان کند تقدیر. خاقانی ||. اندازه گرفتن: و مهندس سخت استاد بود. نام او برازه. تقدیر کرد که نشیب آن آب بکدام جانب تواند بودن. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۳۷). و عضدالدوله تقدیر کرد که چون این بند می بساخت آب رود کر بر آن صحرای عظیم می گرفت. (فارسنامه ایضاً ص ۱۵۱ ||). در فارسی امروزی، قدردانی کردن. ترحیب و ستایش کردن از خدمت و زحمت و فعالیت کسی. بهمه معانی رجوع به تقدیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیر گر.

[ت] گ [ص] (ص مرکب) تعیین کننده سرنوشت. مُقَدِّر: تقدیر گر شدند چو تقدیر یافتند زانسو مقدرند و زینسو مقدرند. ناصر خسرو. رجوع به تقدیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیری.

[ت] (ص نسبی) هر چیزی که دارای قوه غیر محسوس و غیر مادی بود و هر چیز معنوی. (ناظم الاطباء).

تقدیر یافتن.

[ت ت] (مص مرکب) تقدیر شدن. مقدر نیک از خدای تعالی یافتن. به قدرت و فرمانروایی رسیدن. رجوع به تقدیرگر و تقدیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیس.

[ت] (ع مص) پاک کردن. (زوزنی) (دهار). تطهیر. (تعریفات جرجانی). پاکیزه کردن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). پاک کردن خدای تعالی کسی را. (از اقرب الموارد ||). به پاکی صفت کردن. (زوزنی). خدای را به پاکی صفت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). به پاکی منسوب نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات). ارض مقدسه نعت است از آن. (منتهی الارب). این اصطلاح عرفانی است که فلاسفه اسلامی و شیخ اشراق بکار برده اند... اصطلاحاً بمعنای منزّه کردن و دانستن حق است از آنچه شایسته او نیست و پاک دانستن اوست از نقائص وجودی و از آنچه غیر او را کمال باشد و اخص از تسبیح است از لحاظ کیفیت و کمیت یعنی اشد تنزیهاً است از تسبیح. (فرهنگ علوم عقلی تألیف دکتر سجادی ص ۱۷۳) (از تعریفات جرجانی ||). به بیت المقدس درآمدن چون تکوین و تبصیر که بمعنی به کوفه درآمدن و به بصره درآمدن است. (از اقرب الموارد ||). به قدّاس (آداب مذهبی و نوعی نماز عیسویان) ایستادن کاهن. (از اقرب الموارد). مقدس ساختن و یا از برای خداوند جدا کردن. سفر پیدایش ۲:۳، سفر خروج ۱۴:۱۹، در عهد عتیق قصد از تقدیس تعیین رسمی شخصی یا شیئی است از برای خدا لهذا به این معنی عبرانیان بواسطه داشتن عهد و قربانیهای رسمی و رفع گناهها قوم خاص و مقدس خداوند بودند. سفر خروج ۳۱:۱۳، سفر اعداد ۳:۱۲ و ۱۳، سفر تثیبه ۷:۶ و ۹-۱۲ مقابل سفر پیدایش ۷:۱۷-۱۴، و خیمه و کهنه و مذبح و غیره در نهایت اهمیت از برای خدمت خداوند تعیین شد. سفر لاویان ۸:۱۰-۱۲. و به همین گونه مردم خود را بطریق و تدارک مخصوص از برای حضور و پرستش خداوند تقدیس می نمودند. سفر خروج ۱۹:۱۰ و ۱۱ و ۱۲، سفر اعداد ۱۱:۱۸. قصد از تقدیس روز معین کردن یک روز یا روزهای چند است از برای روزه و دعا. کتاب یوئیل ۱:۱۴. و تقدیس سبت قصد از مراعات روز سبت است از برای خداوند. سفر تثیبه ۵:۱۲. و تمام این تقدیسات نشانه شهادت بر قدوسیت خدای تعالی و لزوم تقدیس اخلاقی... است. (از قاموس کتاب مقدس): به بیت المقدس و اقصی و صخره به تقدیسات انصار و شلیخا. خاقانی ||. پاکی و طهارت. (ناظم الاطباء). ج، تقدیسات.

تقدیسی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تقدیس. پاک و منزّه. پاکیزه و مطهر: جبرئیل آمد روح همه تقدیسی کردم آبتن چون مریم بر عیسی. منوچهری. رجوع به تقدیس شود.

تقدیم.

[ت] (ع مص) در پیش شدن و فرمودن. (تاج المصادر بیهقی). در پیش شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). پیش درآمدن، منه قوله تعالی: لا تقدموا بین یدی الله و رسوله. (قرآن ۴۹/۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیش درآمدگی و پیش روی و پیش آمدگی. (از ناظم الاطباء). فرمایش شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پیش

فرستادن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در پیش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). پیش داشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پیش افکندن. جلو انداختن. ضد تأخیر. (یادداشت ایضاً). مقدم داشتن: کاین هر دو جدا نیست ز یکدیگر دانم چون شاید تقدیم یکی بر دو دیگر. ناصر خسرو. آنچه آثار مرضیه و مساعی حمیده که در تقدیم ابواب عدل و سیاست سلطان ماضی... ابوالقاسم محمود راست. (کلیله و دمنه). و شرایط سخن آرای در تضمین امثال و تلفیق آیات... تقدیم نموده اند. (کلیله و دمنه). و در آن تقدیم و تأخیر صورت نبندد. (کلیله و دمنه). و همت مردمان از تقدیم حسنات قاصر گشته. (کلیله و دمنه). هر آنچه توقع افتد از ترتیب و ترحیب و اکرام و انعام و تفخیم و تقدیم درباره تو به اتمام رسد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۶۴). به تقدیم لطف به رعایت مهمات حاج و اقبال، بر ابواب عدل و توفیر بر تیمارداشت رعیت نام نیک اندوخت. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۱۴ ||). در بیت ذیل بمعنی پیشی و برتری آمده است: ای ز تو برده منعمان نعمت ای ترا بر مقدمان تقدیم. مسعود سعد ||. سو گند خوردن، يقال: قدمت یمناً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد) (از آنندراج ||). دلیر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اقبال مرد بر عملی. (اقرب الموارد ||). امر کردن کسی را بکاری: قدمت الی فلاں بکذا؛ امر ته به. (اقرب الموارد) (از مصباح ||). (۱) پیشکش. (ناظم الاطباء). پیش کش کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقدیم افتادن.

[تَ أَد] (مص مرکب) در پیش ذکر کردن. مقدم شدن. پیش داشتن: و چون عزیمت در اینکار پیوست آنچه ممکن شد برای تفهیم متعلم در شرح و بسط تقدیم افتاد... (کلیله و دمنه ||). انجام یافتن. بعمل آمدن. انجام گرفتن: و آنچه از جهت وی در تأسیس قواعد خلافت و تأکید مبانی ملک و دولت تقدیم افتاد... چنان مستحکم و استوار گردانید که چهارصد و اند سال بگذشت. (کلیله و دمنه). و هر چه از این ابواب در حق بنده تقدیم افتد دون حق او باشد. (سندبادنامه ص ۳۲۳). نوشته ای به مأمون محمد والی جرجانیه نوشتند تا مقدم او را مکرّم دارد و به اقامت مواجب و حوایج او قیام نماید تا آنچه مقتضای رای باشد در باب او تقدیم افتد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۶۴). تا آنجا روی و مقیم باشی تا اندیشه انعام در حق تو تقدیم افتد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۶۴). رجوع به تقدیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیم داشتن.

[تَ ت] (مص مرکب) پیش داشتن. عرضه داشتن: او چند سال در ایالت آن بقعه آثار حمیده و مساعی پسندیده تقدیم داشت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۴۰ ||). اهداء کردن. پیش کشی کردن. چیزی را به رایگان بکسی دادن. رجوع به تقدیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیم فرمودن.

[تَ فَ د] (مص مرکب) پیش انداختن. مقدم داشتن. پیش داشتن کسی بر دیگری: از حقوق رعیت بر پادشاه آن است که... بهوا در مراتب، تقدیم و تأخیر نفرماید. (کلیله و دمنه ||). انجام دادن. بجا آوردن: رسوم لشکرکشی و آداب سپاهداری از نوعی تقدیم فرمود که در روزنامه سعادت به اسم وصیت او مورخ گشت. (کلیله و دمنه). سلطان در مقابله آن اضعاف الطاف تقدیم فرمود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۹۹).

تقدیم کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) مقدم داشتن. برتر داشتن. پیش کردن. پیشی دادن: ننماید به جهان هیچ هنر تا نکند در دل خویش بر آن همت مردان تقدیم. ابوحنیفه (از تاریخ بیهقی). محمدبن یوسف البخاری از جمله اصحاب امام هشتم و شافعی بود رحمه الله و با علم و زهد بود و او را بر علمای بخارا تقدیم کردند و او را بسیار بیامودند. (تاریخ بخارا ص ۴ ||). بجای آوردن انجام دادن: و تأدیب این بی خویشتی در باب تو تقدیم کنم. (سندبادنامه ص ۱۲۵ ||). اهداء کردن. پیش کش کردن. برایگان دادن چیزی را به کسی پیش آوردن پیش داشتن: رسیدن من و اقبال آن همایون فال چنان فتاد مطابق در آن خجسته حریم که گرداب نکشیدی عنان من قدمش به بوسه گاه نمی کرد بر لبم تقدیم. عرفی (از آندراج). رجوع به تقدیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیمی.

[ت] (ص نسبی) پیشکشی و هر چیزی که بکسی پیشکش کنند. (ناظم الاطباء). اهدایی. رجوع به تقدیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدیم یافتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) پیشی یافتن. مقدم شدن. برتری یافتن. پیشی و برتری: هم کریمی کنی کز بهر کرم یافته ای بر بزرگان و کریمان و شریفان تقدیم. فرخی. خدایگان وزیران که جز کمال خدای نیافت هیچ صفت بر کمال او تقدیم. انوری (از آندراج) رجوع به تقدیم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقدح.

[تَ قَدُّ] (ع مص) بدی برانگختن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقدر.

[تَ قَدُّ] (ع مص) کراهیت داشتن چیزی را. (تاج المصادر بیهقی). پلید شمردن کسی را و کراهت داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پلید داشتن. (غیاث اللغات). پلید داشتن و شمردن کسی را و کراهت داشتن. (آندراج). ناخوش داشتن کسی را به علت پلیدی وی. (از اقرب الموارد).

تقدع.

[تَ قَدُّ] (ع مص) آماده شدن بدی را برای کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقدقذ.

[تَ قَ قُ] (ع مص) برآمدن بر کوه || درافتادن در چاه و بمردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. خودرای گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقدیر.

[ت] [ع مص] پلیدی آلودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تذیع.

[ت] [ع مص] پلیدی آلودن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تذیف.

[ت] [ع مص] مبالغه قذف. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخت سنگ انداختن و سخت دشنام دادن. (آندراج). لعنت نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به قذف شود.

تذیئه.

[ت ذی] [ع مص] خاشاک از چشم بیرون کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). خاشاک انداختن در چشم یا بر آوردن. ضد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقر.

[ت ق] [ع ا] دیگ افزار. (منتهی الارب) (آندراج). توایل. (اقرب الموارد). دیگ افزار و ادویه. (ناظم الاطباء).

تقرب.

[ت ق ر] [ع مص] تقرب به تقریباً و تقراباً، نزدیکی جستن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقرب شود.

تقرار.

[ت ق ر] [ع ا] پایداری و ثبات و قرار. (ناظم الاطباء).

تقرئه.

[ت ر] [ع مص] بند کردن زن جهت استبراء تا انقضای عدّه او. (از اقرب الموارد). رجوع به تقری شود.

تقرب.

[ت ق ر] [ع مص] نزدیکی جستن. (دهار). نزدیکی جستن بچیزی و چنین است تقرب الی الله تعالی بشیء؛ یعنی نزدیکی جستن بخدای بوسیله آن چیز. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). نزدیک شدن و نزدیکی جستن. (آندراج): شرم می آید که او را [منوچهرین قابوس را] رد کنم با چندین خدمت که کرد و تقرب که نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۱). علی تکین رسولی خواهد فرستاد و تقرب او قبول خواهد بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۶۰). مردمان را چون مقرر شد وزارت او تقرب خواهد بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۶۰). فایده تقرب به ملوک رفعت منزلت است. (کلیله و دمنه). قرناً بعد قرن ذخایر و اعلاق جواهر بر

وجه تقرب بدان جایگاه نقل کرده. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۰۳). از جمله غلامان بهاء‌الدوله یکی سر او برداشت و به تقرب پیش بهاء‌الدوله آورد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۴۱). مجنون ز خوش آمد سلامش بنمود تقریبی تمامش. نظامی. یکی از جمله صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسایی در دوزخ... ندا آمد که این پادشاه به ارادت درویشان در بهشت است و این پارسا به تقرب پادشاهان در دوزخ. (گلستان ||). دست بر تهیگاه نهادن ||. شتابی کردن. (متهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ترتیب مقدمات است بر آن وجه که مطلوب را فائدت دهد. و گفته اند که آوردن دلیل است بر وجهی که لازم مدعی باشد. گفته اند قرار دادن دلیل است مطابق مدعی. (از تعریفات جرجانی).

تقرب جستن.

[تَقَرُّرُجُت] (مص مرکب) تقرب یافتن. تقرب حاصل کردن. رجوع به تقرب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقرب حاصل کردن.

[تَقَرُّرُصِ كَدَا] (مص مرکب) بکسی نزدیکی و محرمیت حاصل کردن. (ناظم الاطباء). تقرب یافتن. رجوع به تقرب یافتن و تقرب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقرب داشتن.

[تَقَرُّرُ رُتَا] (مص مرکب) محرم بودن. (ناظم الاطباء). نزدیکی داشتن. قرابت: هرچند آن بر هوای پادشاهی بزرگ کردند و تقریبی داشتند بزرگ. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۴۸). بدر خدای قریب طلب ای ضعیف همت که نماند این تقرب که به پادشاه داری. سعدی. رجوع به تقرب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقرب کردن.

[تَقَرُّرُ كَدَا] (مص مرکب) نزدیک شدن. نزدیکی کردن: و ایمن چون توان بود بر منوچهر که این عهد به نزدیک وی رسد و به تویع خداوند آراسته گشته تقریبی کند و به نزدیک سلطان محمود فرستد و از آن بلا خیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۱). گفتم این صواب باشد نبستن که: امیر رسولان و نامه‌ها پیوسته کرد و به ما دست زد و تقریبا و خدمتها زیاده کرد... روا نداریم... که اجابت نکنیم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۳۲). یعقوب پس از این جمله آن قوم را که بدو تقرب کرده بودند فرمود تا فرو گرفتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۴۸). بیم سرش نباشد هر تن که او بمهرت از دل کند تقرب در جان کند تولا- امیر معزی (از آنندراج). گفتم... مرا کرامت این شخص ظاهر شد گفت مرا به کیفیت آن بر واقف نگردانی تا همچنین تقرب کنم. (گلستان). رجوع به تقرب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقرب یافتن.

[تَقَرُّرُ رُتَا] (مص مرکب) تقرب بدست آوردن. تقرب حاصل کردن. مقامی نزدیک یافتن پیش کسی. نزدیکی حاصل کردن: و از ملک پرسش و تقرب تمام یافت. (کلیله و دمنه). رجوع به تقرب و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقرب نه.

[تَ قَ تَ پِ / پِ] (اخ) دهی از دهستان بخش مرکزی شهرستان گرگان است که ۲۸۵ تن سکنه دارد و محصول آن برنج و غله و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۷ شود.

تقریح.

[تَ قَ ثُ] (ع مص) فراهم آمدن ||. برافراشته شدن موی بز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرح.

[تَ قَ رُ] (ع مص) آماده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). ریش شدن. (اقرب الموارد ||). (مص، ا) ریش شدگی و ریش و قرحه. (ناظم الاطباء). رجوع به قرحه شود.

تقرحات.

[تَ قَ رُ] (ع ا) جِ تقرح، قرحه ها و ریش ها. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تقرده.

[تَ رِ] (ع ا) زیره رومی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقر و تقرده و تقره شود.

تقرده.

[تَ قَ رُ] (ع مص) پیچان گردیدن موی ||. برهم نشستن و نمد شدن پشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرده.

[تَ رِ دَ] (ع ا) زیره رومی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تقرور.

[تَ قَ رُ] (ع مص) برقرار گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). قرار گرفتن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد). استقرار و استحکام و اثبات و استواری و اقرار و بند و بست. (ناظم الاطباء ||). بر پای خود کمیز انداختن شتر ||. ستبر گردیدن کمیز از خوردن علف خشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرزم.

[تَ قَ زُ] (ع مص) شعر بد گفتن. (ناظم الاطباء).

تقرش.

[تَ قَ رُ] (ع مص) فراهم آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جمع کردن مال. (از اقرب الموارد).

|| پاک شدن از امور نابایست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کسب کردن. (زوزنی). ورزیدن.
 (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گرفتن چیزی را اولافاولا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
 || چسبیدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). در یکدیگر رفتن نیزه ها در جنگ. (از اقرب الموارد).

تقرط.

[تَقْرُ] (ع مص) با گوشوار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گوشوار در گوش کسی کردن. (زوزنی).

تقرطب.

[تَقَطُّ] (ع مص) مقلوب تبرقط. قالوا: تقرطب الرجل علی قفاه، و تبرقط؛ اذا سقط. (نشوء اللغة ص ۱۷). رجوع به تبرقط شود.

تقرطس.

[تَقَطُّ] (ع مص) مردن و هلاک شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تقرطق.

[تَقَطُّ] (ع مص) کرته پوشیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: قرطقتهُ فتقرطق. (منتهی الارب).

تقرع.

[تَقْرُ] (ع مص) برگشتن از پهلو به پهلو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: بت اتقرع؛ ای اتقلب و لاناام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرعث.

[تَقْعُ] (ع مص) تجمع. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). فراهم آمدن. (ناظم الاطباء).

تقرعف.

[تَقْعُ] (ع مص) درترنجیدن و گرفته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبض (از اقرب الموارد).

تقرف.

[تَقْرُ] (ع مص) پوست و اشیدن ریش. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تازه شدن سر ریش. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرفص.

[تَ قَ فُ] (ع مص) به جامه در پیچیده شدن پیر زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ترمل شود.

تقر فع.

[تَ قَ فُ] (ع مص) ترنجیدن و گرفته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبض، مانند تفرعف. (از اقرب الموارد). رجوع به تفرعف شود.

تقر ف.

[تَ قَ قُ] (ع مص) لرزیدن و دندان بر دندان برخوردن چندانکه آواز برآید. يقال: خصر الرجل حتى تفرق؛ ثنایاه بعضها ببعض. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تقر م.

[تَ قَ رُ] (ع مص) نخست به خوردن آمدن ستوریجه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تقر و.

[تَ قَ رُ] (ع مص) فهمیدن ||. پرستیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنسک. (اقرب الموارد ||). فقیه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقر ه.

[تَ قَ رَ] (ع ا) تفره. زیره رومی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به لغت بربر زیره رومی را گویند و آنرا به فارسی نانخواه و کردیا خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا ||). گشنیز ||. دیگ افزار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تقر ه.

[تَ رَ] (ع ا) تاقره. رجوع به تاقره و دزی ج ۱ ص ۱۴۹ شود.

تقر ی.

[تَ قَ رَ ی] (ع مص) از پی فراشدن. (تاج المصادر بیهقی). در پی آب رفتن و جستن آنرا. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تقر ی ء.

[تَ] (ع مص) بند کرده شدن زن جهت استبراء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تقرئه شود ||. بیرون آمدن از حیض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقریب.

[ت] [ع مص] نزدیک کردن. (تاج المصادر بیهقی). نزدیک گردانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نزدیک گردانیدن بخدا: الانام القادر بالله... بما قدمه من افعال الخیر المقربه الیه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۰ ||). نزدیک و نزدیکی. (ناظم الاطباء). پیش آوردن امیر کسی را در خدمت خود و از نزدیکان ساختن او را. (از اقرب الموارد): وی برادر ابوالفتح حاتمی است و نایب برید است و بوالفتح این تقریب از برادر کرده باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۶). کافهء مردم را بر ترتیب و تقریب و نواخت براندازه بداشت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۵). دمنه بدید که شیر در تقریب گاو... ترحیب می نماید. (کلیله و دمنه). در تقریب او [گاو] مبالغتی رفت. (کلیله و دمنه). پسر او شاه شار به خدمت تخت سلطان آمد و از تقریب و ترحیب بهرهء تمام یافت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۴۰ ||). قربان خوراندن کاهن کسی را. (از اقرب الموارد ||). دردگین تهیگاه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). حیاک الله و قرب دارک گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قربان کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). اسب هر دو دست و پای بیک بار برداشتن و بنهادن در تک. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نوعی از دویدن اسب کمتر از حضر و آن بهم برداشتن هر دو دست است و بهم نهادن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). برداشتن اسب دو دست را بهم و بنهادن آن بهم. (مهذب الاسماء): بگام پسین به رود گر برانی بتقریبش از باختر تا به خاور. عنصری. همی راندم فرس را من به تقریب چو انگشتان مرد ارغنون زن. منوچهری ||. و فارسیان بمعنی وجه و علت با لفظ دیدن استعمال نمایند. (آندراج): دگر تقریب رفتن چون بزم او نمیدیدم برای پرسش آن نرگس بیمار میرفتم. کلیم (از آندراج ||). به اصطلاح راندن سخن بوجهی که مستلزم مطلوب باشد. (غیاث اللغات) (آندراج). نزد اهل نظر اقامهء دلیل است بر وجهی که مستلزم مقصود باشد. پس اگر دلیل یقینی بود مستلزم آن است که یقین بمقصود حاصل شود. اگر دلیل ظنی بود مستلزم آن خواهد بود که ظن متوجه مقصود گردد و این لفظ مرادف با لفظ تطبیق میباشد. (از کشف اصطلاحات الفنون) (از تعریفات جرجانی).

تقریباً.

[تَبْنُ] [ع ق] ضد تحقیقاً. بطور حدس و تخمین و بطور قیاس و نزدیک به آن. (ناظم الاطباء). نزدیک. به نزدیک. در حدود. کمابیش. بیش و کم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقریبی.

[ت] [ص نسبی] احتمالی و نزدیک به حقیقت و تخمینی. (ناظم الاطباء).

تقریح.

[ت] [ع مص] ریش گردانیدن. (از || سپوختن سوزن بروشم ||. آغاز روییدن نبات بر زمین ||. آغاز رستن کردن گیاه عرفج ||. برآمدن برگهای درخت ||. کندن چاه در مکانی که چاه در آن نکنده باشند. (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن کسی را بحق (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در اقرب الموارد این معنی در قرح آمده نه در تقریح. رجوع به قرح شود.

تقرید.

[ت] [ع مص] خوار کردن. (تاج المصادر بیهقی). خوار گردانیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوار و رام گردیدن شتر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خاموش گردیدن جهت عجز. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کنه از اشتر برچیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). کنه دور کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اصله: ان الرجل اذا اراد ان يأخذ البعير الصعب. قرده اولاً حتى یلین، ثم اخذه. || فریفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقریر.

[ت] [ع مص] فا اقرار آوردن. (تاج المصادر بیهقی). به اقرار آوردن. (زوزنی) (صراح اللغه) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء). به اقرار و اعتراف آوردن کسی را. (از اقرب الموارد). مقر ساختن کسی را بر حق و اذعان بدان. (از اقرب الموارد ||). سخن گفتن. (غیاث اللغات) (آنندراج). بیان و قول و شرح و تفصیل و قرائت و تعریف و تعبیر و بیان بلیغ و فصیح و سخن و قدرت در بیان و تکلم. (ناظم الاطباء). فرق بین تحریر و تقریر آنست که تحریر بیان معنی به عبارت است. (از تعریفات جرجانی): خردمند... چاره نیست از تقریر صدق. (کلیله و دمنه). از حقوق پادشاهان بر خدمتکاران گذارد حق نعمت است و تقریر ابواب مناصحت. (کلیله و دمنه). و اگر در تقریر محاسن نوبت آن پادشاه دیندار... خوضی و شروعی رود. غرض از ترجمه این کتاب فایت گردد. (کلیله و دمنه). اگر در تقریر محاسن این کتاب مجلدات پرداخته شود هنوز حق آن بواجبی گزارده نیاید. (کلیله و دمنه). در طی آن مرثیه نامه، تقریر جملهء خصال آن زبدهء رجال مندرج و مندمج است. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۴۲). حالیا بدین تقریر آن بادیمای آبی بر آتش زد. (جهانگشای جوینی). ملک را حسن تقریر و وجه تدبیر ادیب موافق آمد. (گلستان). که آن به عادت خویش انبساط نتواند وزین نیاید تقریر علم با جهال. سعدی. دردمندی من سوخته زار و نزار ظاهراً حاجت تقریر و بیان اینهمه نیست. حافظ. قلم را آن زبان نبود که سر عشق گوید باز ورای حد تقریر است شرح آرزومندی. حافظ. ای آنکه به تقریر و بیان دم زنی از عشق ما با تو نداریم سخن خیر و سلامت. حافظ ||. ریختن شتر ماده کمیز خود را دفعه دفعه. (از اقرب الموارد ||). آرام دادن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغه). قرار دادن. (زوزنی) (غیاث اللغات) (آنندراج). قرار و ثبات دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به قرار بردن، یقال: قررت عندالخبر حتی استقر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رها کردن عامل را در عمل و ثبات دادن او را. (از اقرب الموارد ||). و فارسیان بمعنی سخنی که از تغلب و تصرف دیوانی ظاهر شود، استعمال نمایند و این مجاز است. (آنندراج): سالها عامل دیوان خموشی بودم هیچکس را بمن اندازهء تقریر نبود. ظهوری (از آنندراج ||). مقرر داشتن. تثبیت کردن. پابرجا نمودن: در حق هریک بر وفق حال و قدر و مرتبت او تقریر اقطاع و ترتیب معاش نمود. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۵).

تقریراً.

[ت رن] [ع ق] لفظاً و قو. (ناظم الاطباء). بشرح به بیان. رجوع به تقریر شود.

تقریرات.

[ت] [ع ا] ج تقریر. بیانات و توضیحات و اقوال و گفتار. (ناظم الاطباء). رجوع به تقریر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقریر افتادن.

[تَ اُدْ] (مص مرکب) گفتن. بیان کردن: اینقدر از فضایل این پادشاه تقریر افتاد. (کلیله و دمنه). اینقدر از فضایل ملک که تالی و تابع دین است تقریر افتاد. (کلیله و دمنه). این حکمتی چند موزج از خصایص ملک و دولت... تقریر افتاد. (کلیله و دمنه ||). مقرر گردیدن: وزارت بر ابوالحسن... عتبی تقریر افتاد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۶).

تقریر بستن.

[تَبَتْ] (ع مص) در عبارت زیر ظاهراً بمعنی اداره کردن ناحیتی است به برگماشتن متصرفان و عاملان در آن: و مجدالملک به پارس بوده با جد این بنده که تقریر پارس می بست به ابتداء عهد کریم جلالی رعاه الله. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۱۸).

تقریر پذیرفتن.

[تَبَّ رُتْ] (مص مرکب) استوار شدن. تثبیت شدن. مسلم گردیدن: چون شکسته شود آن لشکر انبوه از تو نام لشکرشکنی بر تو پذیرد تقریر. سوزنی.

تقریر رفتن.

[تَبَّ رَتْ] (مص مرکب) بعهده گرفتن. به ذمه گرفتن: اعیان و اقارب زبده مواکب خویش را بخدمت سلطان فرستاد و تضرعها کرد و ملترزم جزیت و فدیه شد و سی مرتبط فیل تقریر رفت که از نخب اقبال خویش فرستد و مال موافقه با وی مقرر گرداند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۲۱).

تقریر کردن.

[تَبَّ كَدْ] (مص مرکب) بمعنی بیان مطلب و اظهار استعمال شده و میشود. (حاشیه برهان چ معین). بیان کردن. شرح کردن: و چون این فصل تقریر کرده شود و خان نشاط کند که عهد بسته آید و عده ای بستانی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۱). شک نیست که معتمدان حاجب این حال تقریر کرده باشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۵). بنشین با وزیر خویش خرد رفتت را نکو بکن تقریر. ناصر خسرو. و پیش از آنکه خیانت من تقریر کند من او را بترک امانت و تعرض و خیانت متهم گردانم... (سندبادنامه ص ۷۳). اما متعنتان در کمینند و مدعیان گوشه نشین اگر آنچه حسن سیرت تست بخلاف تقریر کنند که را مجال مقاتل باشد. (گلستان). و مستمع را بسی منتظر باید بود تا او تقریر سخن کند. (گلستان). آن کس که خطای خویش بیند که رواست تقریر مکن صواب نزدش که خطاست. سعدی. با سر زلف تو مجموع پریشانی خویش کو مجالی که سراسر همه تقریر کنم. حافظ. دانی که چنگ و عود چه تقریر می کنند پنهان خورید باده که تعزیر می کنند. حافظ (از حاشیه برهان چ معین). زبان، شکسته تر است از قلم نمیدانم که شرح خود بکدامین زبان کنم تقریر. سنجر کاشی (از آندراج). به رویی که همچشمی گل کند به مویی که تقریر سنبل کند. ملا طغرا (ایضاً ||). کنایه از سخنی باشد که از آن تغلب و تصرف دیوانی ظاهر شود. (برهان) (از آندراج): ملکهای شام را ترتیب داده یک یک مالهای روم را تقریر کرده سربسر. امیر معزی (از آندراج). امارت و قیادت جیوش بر قاعده اسلاف بر وی تقریر کرد و او را عمادالدوله لقب داد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۱۰). رجوع به تقریر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقریس.

[ت] [ع مص] خنک ساختن و آب فسرانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): قرسه البرد و اقرسه؛ اشتد علیه حتی لا یستطیع ان یعمل بیده شیئاً من شدته... (اقرب الموارد).

تقریش.

[ت] [ع مص] بر آغالانیدن و برانگیختن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحریش و اغرا میان قوم. (از اقرب الموارد ||). آزمند گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نمایی کردن. (از اقرب الموارد ||). ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کسب کردن برای عیال خود. (از اقرب الموارد).

تقریص.

[ت] [ع مص] بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). پاره پاره کردن خمیر را و دانه تلخه برکندن از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن خمیر را جهت پهن کردن. (اقرب الموارد).

تقریض.

[ت] [ع مص] شعر گفتن کسی را بمدح یا ذم. ضد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقریط.

[ت] [ع مص] در دیگ پاره پاره کردن گندنا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). گوشوار در گوش کردن. (دهار). گوشواره نهادن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گوشواره پوشانیدن جاریه را. (از اقرب الموارد ||). لگام دادن اسب را یا عنان بر گردنش افکندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فقرطها الاعنة راجعات. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). برانگیختن اسب را بر سخت ترین حضر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بینی چراغ پاک کردن یعنی سوختگی پلته را دور کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). چیز اندک دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اندک اندک عطا کردن کسی را. (از اقرب الموارد ||). روان کردن رسول را بسرعت. (از اقرب الموارد).

تقریظ.

[ت] [ع مص] بستودن. (زوزنی). ستودن زنده را بحق باشد یا باطل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ستودن و مدح کردن بحق یا باطل را. (مجمل اللغة ||). ستودن مکتوب کسی را و تصدیق نوشتن بر آن. (ناظم الاطباء). در فارسی امروز نوشتن مطالبی مدح آمیز بر کتابی.

تقریع.

[ت] [ع مص] از جایی برکندن قوم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درشتی کردن. (از اقرب الموارد ||). مضطرب و بی آرام ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). بیقراری. (غیاث اللغات ||). تر کردن شیرده سر بچه خود را از سر

پستان دیگر و ذلك؛ اذا كانت كثيرة اللبن فاذا اضع الفصيل خلفاً قطر اللبن من خلف الاخر فقرع رأسه قرعاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ملامت صعب کردن. (تاج المصادر بیهقی). سرزنش کردن و ملامت نمودن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). بد گفتن و ملامت نمودن. (غیاث اللغات): اگر نه جزع و فزع و تشنیع و تقریع بنده بودی... قصد آن کرده بود که ذیل عفاف ملطخ گرداند. (سندبادنامه ص ۷۷ ||). علاج کردن شتر بچه قریع را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برجهانیدن گشن را بر ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کوفتن و برگشتن از پهلوی به پهلوی. (غیاث اللغات ||). بگاز و بربریدن موی را. (از اقرب الموارد ||). نهادن چیزی در قرع و آتش افروختن زیر آن تا آب آن بصورت بخار به انبیق رود و در آنجا فراهم گردد. (از بحر الجواهر). تصعید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقریم.

[ت] [ع مص] خوردن آموزانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوردن آموختن کسی را. (از اقرب الموارد ||). قرم گردانیدن فحل را. (از اقرب الموارد).

تقرین.

[ت] [ع مص] همبر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). با یکدیگر نزدیک گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). با یکدیگر قرین کردن. (زوزنی) (مجمّل اللغه ||). چیزی به چیزی پیوستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). يقال: قرنت الاساری فی الجبال مجهولاً؛ ای جمعت. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

تقرح.

[ت] [ع مص] بسیار شاخ گردیدن گیاه و پراکنده افتادن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقرز.

[ت] [ع مص] نیک پاک بودن از آرایش و ریم و چرک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نفرت طبع نمودن از چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نخوردن و نوشیدن چیزی به اراده. (از اقرب الموارد). هو یتقرز من اکل الضب و نحوه. (اقرب الموارد): از خوردن خرمای هر بستانی تحرز نمود و از خوردن آب هر جویی تقرز. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۱۹)

تقرع.

[ت] [ع مص] آماده دیدن شدن اسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده شدن قوم. (از اقرب الموارد). تقرع ابر. (از اقرب الموارد). و رجوع به تقشع شود.

تقریح.

[ت] [ع مص] توابل در دیگ کردن. (زوزنی). توابل در دیگ ریختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب

الموارد ||). آراستن سخن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). آراستن و تمام کردن سخن را بی آنکه در آن دروغ گوید. ||ریختن و چکانیدن سگ بول را ||. شاشیدن و ریختن بول بر ریشه درخت تا نمو آن بسیار شود ||. آغاز روییدن نمودن گیاه عرفج. (از اقرب الموارد ||). چیزی است شبیه ناخن سگ که بر سر گیاه یا درخت برآید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سر رستنی یا درخت است که مانند چنگال سگ پراکنده شود جمع آن تقازیح و عبارت قاموس چنین است: شیء علی رأس نبت ... (از اقرب الموارد).

تقریب.

[ت] [ع مص] موی سر، بعضی بستردن و بعضی بگذاشتن. (تاج المصادر بیهقی). ستردن موی و جای جای ناسترده ماندن ||. آماده کردن اسب را به دوانیدن ||. سخت دوییدن اسب ||. فارغ داشتن کسی را برای امری معین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گسیل کردن رسول ||. تراشیدن شارب. (از اقرب الموارد).

تقریه.

[ت ز ی] [ع مص] بر زمین افکندن و کشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقس.

[ت قس س] [ع مص] شنودن آواز ||. در پی چیزی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقسط.

[ت قس س] [ع مص] در خود برابر قسمت نمودن چیزی را و بخش گرفتن، يقال: تقسطوا الشی بینهم؛ اذا اقتسموه بالسویه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقسقس.

[ت ق ق] [ع مص] شنودن آواز را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تقس.

[ت قس س] [ع مص] پراکنده شدن و پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)، يقال: تقسمهم الدهر فتقسموا؛ ای فرقه‌م فترقوا. (لازم و متعدی است). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). پریشان کردن اندوه خاطر کسی را. (از اقرب الموارد): دل نگران شدند و چنانکه عادت مشفقان است تقسم خاطر آورد و اندیشه بهر چیز کشید. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۱۸۴). که اگر این هجر اتفاق افتد به تقسم خاطر و التفات ضمیر کشد و شادمانگی و بسط آن گاه مهنا گردد که اتباع و پیوستگان را از آن نصیبی باشد. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۲۹۶).

تقسیس.

[ت] [ع مص] نیکو چرانیدن شتران را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقسیط.

[ت] [ع مص] کم کردن نفقه بر عیال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بخل نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قسط بندی کردن بدهی را به قسمتها و مهلت های معین. (از اقرب الموارد): فلان بدهی خود را تقسیط کرد که هر ماهی پانصد تومان بپردازد ||. در فواصل معین غرس کردن نهال را ||. پراکنده کردن چیزی را، يقال: قسط الخراج علیهم و المال بینهم؛ ای فرقه. (از اقرب الموارد).

تقسیم.

[ت] [ع مص] وابخشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بخش کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (غیاث اللغات). بخش بخش کردن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قسمت کردن. بخش کردن قسمت کردن مال را میان شریکان و معین کردن نصیب هریک. (از اقرب الموارد). قسمت و توزیع و بخش بخش کردگی و به اصطلاح حساب عملی که بواسطه آن تعیین میشود که عددی چند دفعه شامل عددی دیگر میگردد. (ناظم الاطباء ||). پریشان نمودن زمانه قوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج). پراکنده کردن. (غیاث اللغات ||). نیکو گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). نیکو کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). اصطلاح بدیع). نام صنعتی است که شاعر در مصراع چند چیز را ذکر کند بعد چند چیز دیگر را ذکر نماید که به آنها هر واحد تعلق دارد. (غیاث اللغات). و آن چنان باشد که شاعر معنی بگوید و تفصیل آن را بیان کند چنانکه هیچ قسم از اقسام آن مهمل نگذارد. چنانکه گفته اند: کل احوال او بنامیزد همه از یکدگر شگرفترست خفته اندر عبادتست و چو باز گشت بیدار ناشر هنرست ایستاده نماز راست مقیم شسته در ذکر حی دادگرت چون بگوید نگوید الاخیر خامش اندر عجایب فکرست نیستی راست صابری شاکر در خداداده حاتمی دگرت زنده مر خلق راست راهنمای مرده هم سفت سید بشرست. و دیگری گفته است: درازی عمر مردم شصت سالست شبست نیمی و شب خفتن حلالست بماند سی و زان سی پانزده نیز حساب طفلی و حد کمالست بماند پانزده زان پانزده ده غم دنیا و فرزند و عیالست بماند پنج و آن پنجست عمرت ترا ای شصت ساله پنج سالست چو عمر اینست از آن پس مر ترا خود درین دنیات دل بستن محالست و آنچه دیگر گفته است: رخان و عارض و زلفین آن بت دلبر یکی گلست و دوم سوسن و سوم عنبر. هم از این قبیل است. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۷۶). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و مرآة الخیال ذیل تقسیم وحده و فرهنگ علوم تألیف سجادی ص ۱۸۶ شود.

تقشر.

[ت قَشْ شُ] [ع مص] پوست واشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). باز شدن پوست، يقال: قشره فتقشر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیماری است در انسان که چنان می پندارد که پوست از دل او باز میشود. چنانکه نزدیک بود که غش بر او عارض گردد. (بحر الجواهر).

تقشط.

[ت قَشْ شُ] [ع مص] بی ابر گردیدن هوا و پراکنده و واشدن ابر از وی. انقشاط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تقشع.

[تَقَشُّ شُ] (ع مص) پراکنده شدن قوم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گشاده و واگردیدن ابر از هوا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فَكَأَنَّهُ سَحَابَةٌ صَيْفٌ عَنْ قَلِيلٍ تَقْشَعُ. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۱ ||). گشاده شدن دل از غم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تقشف.

[تَقَشُّ شُ] (ع مص) به جامهء درشت روزگار گذاشتن. (زوزنی). بقوت اندک و جامهء درشت و چرکین زیست کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). درویشی. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء ||). تقشف جلد؛ عبارت از تیرگی و خشونت جلد. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء).

تقشش.

[تَقَقُّ قُ] (ع مص) از بیماری بیهوش شدن. (زوزنی). به شدن از چیچک و خشک گردیدن گر و ریش. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). به شدن از بیماری جرب و آبله. (از اقرب الموارد).

تقشیب.

[تَقَّ] (ع مص) آلودن بچیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). آمیختن زهر با طعام. (از اقرب الموارد ||). رنج رسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گویند: قشینی ریحه؛ یعنی آزار رساند مرا... (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). به بدی یاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقشیر.

[تَقَّ] (ع مص) پوست واکردن. (زوزنی). بازکردن پوست درخت و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پوست دور کردن از حبوب و میوه و غیره. (غیاث اللغات). پوست بازکردن از چوب و درخت و میوه و مانند آن. (آندراج). قشر. تقشر. انقشار. (اقرب الموارد). رجوع به تقشر شود.

تقشیش.

[تَقَّ] (ع مص) از جای جای خوردن. (منتهی الارب) (آندراج). از این جای و از آنجای خوردن مرد. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تقشیع.

[تَقَّ] (ع مص) ابر و ابردن. (تاج المصادر بیهقی). و ابردن باد ابر را. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهندا).

تقشیه.

[تَی] (ع مص) پوست از مار و جز آن باز کردن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). پوست انداختن مار. (ناظم الاطباء ||). پوست کندن از چوب و خراطی کردن آنرا. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از حاجت برگردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). بازداشتن کسی را از حاجت وی. (ناظم الاطباء). قشا عن حاجته؛ ای رده. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تقصادی.

[اخ] (ع) علی بن ایبک بن عبدالله تقصادی علاءالدین دمشقی. متوفی بسال ۸۰۱ هـ. ق. است. و تاریخی در حوادث زمان خود نگاشته است. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۷۲۶).

تقصار.

[ت] (ع ا) تقصاره. گردن بند. ج، تقاصیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): تقلدت بالتقصار. (اقرب الموارد).

تقصاره.

[ت ر] (ع ا) تقصار. رجوع به ماده قبل شود.

تقصیه.

[ت ص ب] (ع ا) تقصیه. توک موی پیچیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، تقاصب و تقاصیب، يقال: ما احسن تقاصیبها. (اقرب الموارد).

تقصد.

[ت قَصْ ص] (ع مص) پاره پاره گشتن به نیزه. (تاج المصادر بیهقی). شکسته شدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکسته شدن تیر. (از اقرب الموارد ||). بمردن. (تاج المصادر بیهقی). مردن سگ و جز آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تقصر.

[ت قَصْ ص] (ع مص) مشغول داشتن بکاری و بسنده کردن، يقال: تقصرت الصبی به؛ مشغول داشتم آن کودک را به آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقصص.

[ت قَصْ ص] (ع مص) یاد گرفتن سخن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). از پی فراشدن. (تاج المصادر

بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقصع.

[تَقْصُصُ] (ع مص) پر شدن جراحت از ریم و چرک و آب زرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
تقصع الدم بالصدید؛ امتلاء منه. (اقرب الموارد).

تقصف.

[تَقْصُفُ] (ع مص) شکسته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فراهم آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ازدحام. (اقرب الموارد): فتقصف علیه النساء المشرکین و ابناؤهم؛ ای یزدحمون. (اقرب الموارد).
|| الهو و لعب کردن بر طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقصل.

[تَقْصُصُ] (ع مص) انقصال. اقتصال. بریدن و برگردیدن. (از اقرب الموارد).

تقصم.

[تَقْصُصُ] (ع مص) شکسته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). انقسام. (اقرب الموارد).

تقصی.

[تَقْصُصُ] (ع مص) به نهایت رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد ||). به غایت رسیدن در بحث مسئله ای و استقصا کردن در آن. (از اقرب الموارد). و تقول: حدیث متقصی. (اقرب الموارد).

تقصیب.

[تَقْصِبُ] (ع مص) دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). موی شاخ شاخ بکردن. (تاج المصادر بیهقی). توک ساختن موی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مرغول کردن موی. (زوزنی). مرغول و پیچان گردانیدن موی را ||. هر دو دست را بر گردن بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نی ناک شدن کشت. (از اقرب الموارد). ساق برآوردن کشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): قصب الزرع تقصیباً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقصیبة.

[تَقْصِبُ] (ع ا) تقصیبه. توک موی پیچیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقصید.

[ت] [ع مص] شکستن چوب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکستن چیزی به هر وجهی که باشد و گویند به دو نیم کردن. (از اقرب الموارد).

تقصیر.

[ت] [ع مص] سست کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کوتاهی کردن و با لفظ کردن و افتادن و بستن و رفتن و آمدن مستعمل. (آندراج). سستی و کوتاهی کردن در کاری. (غیاث اللغات). قصور و کوتاهی. (ناظم الاطباء). مقابل توفیر: نه در سخاوت او دیده هیچکس تقصیر نه در مروت او دیده هیچکس نقصان. فرخی. خدمتش توفیر اقبال است و زو بیرون مشو هر که از توفیر بیرون شد به تقصیر اندر است. عنصری. بخت بی تقصیر و محنت، روز بی مکروه و غم دهر بی تلبیس و تنبل، چرخ بی نیرنگ و رنگ. منوچهری. بما تقصیر خدمت نیست لازم بدیم و، بد نبایست آوردن. ناصر خسرو. کس نخواند نامه من، کس نگوید نام من جاهل از تقصیر خویش و عالم از بیم شغب. ناصر خسرو. دولت را سعی بی تقصیر باد نصرت را تیغ بی زنگار باد. مسعود سعد. تقصیر را در مذهب حمیت رخصت نمی بینم. (کلیله و دمنه). حاشا لله اگر امسال ز حج و امانم نه قصور من و تقصیر تو حاشا شنوند. خاقانی. یکی گفتا که در اقصای کشمیر ز شیرینی نباشد هیچ تقصیر. نظامی. خام کن پخته‌ه تدبیرها عذر پذیرنده تقصیرها. نظامی. چه برخیزد از دست تدبیر ما همین نکته بس عذر تقصیرها. (بوستان). عاکفان کعبه جلالش به تقصیر عبادت معترف. (گلستان). عذر تقصیر خدمت آوردم که ندارم به طاعت استظهار. (گلستان). بنده همان به که ز تقصیر خویش عذر به درگاه خدا آورد. (گلستان). تقصیر و تقاعدی که در مواظبت خدمت بارگاه خداوند می رود. (گلستان). سعیدیا در پای جانان گر به خدمت سر نهی همچنان عذرت باید خواستن تقصیر را. سعدی. برخیز تا بعهد امانت وفا کنیم تقصیرهای رفته بخدمت قضا کنیم. سعدی (||). اصطلاح فقه) در فقه آن باشد که کسی در اعمال حج کار خلاف کند مثل آنکه ناخن خود را در احرام بگیرد که باید کفاره بدهد و آن عمل را تقصیر گویند... پس تقصیر در کار و محرمات باشد که افعال محرمة را که نباید در حال احرام انجام دهد مرتکب شود و اطلاق آن بر کفاره از باب اطلاق سبب بر مسبب است. (فرهنگ علوم تألیف دکتر سجادی ||). (بازایستادن در کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازایستادن از کاری با توانایی کردن آن. (از اقرب الموارد). فروگذار و مانید. (ناظم الاطباء ||). بازماندن از چیزی. (زوزنی). گذاشتن چیزی را بعلت نتوانستن: قصرعنه؛ گذاشت آن را چونکه نتوانست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کوتاه کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). کوتاه کردن و از آنست تقصیر در نماز و شعر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ضد تطویل. (اقرب الموارد). اختصار. (ناظم الاطباء ||). کم کردن از موی. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). آرمیدن و فرونشستن درد و خشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). داغ کردن در بن گردن به داغ قصار و يقال: ابل مَقَصَّرَةً. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هیچکاره گردانیدن دهش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کوفتن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کوفتن و سپید کردن جامه. (از اقرب الموارد ||). (ا) داغی مر ستور را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سهو و غفلت و خطا و غلط و گناه و جرم و عیب. (ناظم الاطباء): و اگر از کسی گناهی و تقصیری آمدی، به زودی تأدیب فرمودی از جهت حق خدمت. (نوروزنامه منسوب به خیام).

تقصیرات.

[ت] [ع] ج تقصیر. تقصیرها و گناهها. (ناظم الاطباء): ... انابت مفید نباشد نه راه بازگشتن مهیا و نه عذر تقصیرات خواستن مسموع. (کلیله و دمنه)

تقصیر افتادن.

[تَ اُدْ] (مص مرکب) کوتاهی شدن. سستی افتادن: تقصیر گر افتاد بخدمت من بنده را مدار معاقب. مسعود سعد.

تقصیر بین.

[تَ] (نِف مرکب) که خطای خود بیند. آن کس که از گناهان و خطاهای خود واقف باشد: طریقت همین است کاهل یقین نکوگار بودند و تقصیر بین. (بوستان).

تقصیر دار.

[تَ] (نِف مرکب) گنهکار و مجرم و عاصی. (ناظم الاطباء). تقصیر کار.

تقصیر رفتن.

[تَ رَ تَ] (مص مرکب) تقصیر افتادن. کوتاهی شدن: داری هوس کشتنم اینک سر و خنجر تقصیر اگر می‌رود از جانب ما نیست. سلمان (از آندراج). در گنه کز جانب ما بود تقصیری نرفت چون در آموزش که کار اوست تقصیری کند. خواجه پیشنماز (از آندراج). رجوع به تقصیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقصیر کار.

[تَ] (نِف مرکب) مقصر و آنکه دارای گناه و تقصیر باشد و آنکه سهو و غفلت کرده باشد. (ناظم الاطباء). تقصیر دار.

تقصیر کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) کوتاهی کردن و گناه و خطا کردن. (ناظم الاطباء): تقصیر نکرد خواجه در ناوجب من در واجب چگونه تقصیر کنم. رودکی. من اندر خدمتش تقصیر کردم درخت خدمت من گشت بی بر فرخی. نکرد رای تو تقصیر در مصالح ملک سپهر هم نکنند در هوای تو تقصیر. معزی (از آندراج). فردات برم به خرفروشان گویم خر کیست نادر و تیر و آنکه ده به چوب ده به گردن با تو که کند به چوب تقصیر. سوزنی. هیچ تقصیر در معزایش مکنید ار موافقان منید. خاقانی. به تقصیری که از حد بیش کردم خجالت را شفیع خویش کردم. نظامی. مهین بانو به درگاه جهانگیر نکرد از شرط خدمت هیچ تقصیر. نظامی. نباشد پردهء بیگانگی جز بال و پر صائب مکن در سوختن تقصیر اگر بال و پری داری. صائب (از آندراج).

تقصیر مند.

[تَ مَ] (ص مرکب) بزه مند و مجرم. (ناظم الاطباء).

تقصیر نمودن.

[تَ نَ / نَ / نَ دَ] (مص مرکب) کوتاهی نمودن. قصور ورزیدن: با تو ندهد دل که جفایی کنم از بیش هر چند بخدمت در، تقصیر

نمایی. منوچهری. و رجوع به تقصیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقصیص.

[ت] [ع مص] گچ اندود کردن بنا را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قطع کردن چیزی را. (اقرب الموارد).

تقصیع.

[ت] [ع مص] برآوردن کلاکموش خاک را از قاصعاء. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرو نشانیدن آب تشنگی کسی را و تسکین دادن ||. لازم گرفتن خانه را ||. برآمدن کشت از زمین و شکافتن خاک را ||. نمایان شدن قوم و برآمدن آنان از شکاف کوه ||. در خود پیچیدن جامه را.

تقصیف.

[ت] [ع مص] مبالغه قصف. (زوزنی). شکستن و رمح مقصف مقصد. (از اقرب الموارد).

تقصیه.

[ت] [ع مص] ناخن چیدن. (تاج المصادر بیهقی). ناخن تراشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندکی از گوشت شتر بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقضب.

[ت] [ع مص] بریده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قطع کردن شاخه های مو در ایام بهار. (از اقرب الموارد ||). دراز کشیدن آفتاب شعاع را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقضی.

[ت] [ع مص] فرود آمدن مرغ از هوا و فرود آمدن خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقضع.

[ت] [ع مص] پاره پاره شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقضض.

[ت] [ع مص] پراکنده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفرق و تکسر: رمیت رأسه علی القوم فتقضضوا؛ ای انکسروا و تفرقوا. (اقرب الموارد).

تقضؤ.

[تَ قَضُ ضُءٌ] (ع مص) فرومایه و خسیس شمردن حسب کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقضی.

[تَ قَضُ ضُی] (ع مص) سپری شدن. (تاج المصادر بیهقی). نیست و نابود شدن و سپری گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از هوا درآمدن باز و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). فرود آمدن باز از هوا، يقال: تقضی البازی اذا انقض. و تقضی الطائر؛ فرود آمد مرغ از هوا و فرود آمدن خواست و هی فی الاصل تقضض مانند تظنی که از ظن می آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقضض شود.

تقضیب.

[ت] (ع مص) اشتر را پیش از ریاضت برنشستن. (تاج المصادر بیهقی ||). بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بریدن رز. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شاخ بریدن از درخت در بهار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن شاخه های درخت مو در بهار. (از اقرب الموارد). رجوع به تقضب شود ||. دراز گستردن آفتاب شعاع را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقضب شود.

تقضیع.

[ت] (ع ا) درد و الم و بریدگی و گزیدگی در شکم مردم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقضیه.

[تَ ی] (ع مص) تمام برآوردن حاجت. (تاج المصادر بیهقی). حاجت تمام بگزاردن. (زوزنی). رسیدن بحاجت کسی و روا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قاضی فرا کردن. (تاج المصادر بیهقی). قاضی گردانیدن سلطان کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قضی بینهم المنایا؛ ای انفذاها. (منتهی الارب). فرستادن در میان ایشان مرگ را. (ناظم الاطباء ||). امضاء امری. (از اقرب الموارد).

تقطاع.

[تَ قَطُّ طَا] (ع مص) بریدن و جدا کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشک گردانیدن خرما را. || بازداشتن کسی را از حق وی ||. باطل کردن حدث نماز را ||. جزم کردن در گفتار ||. بستن و بیمناک ساختن راه را بر روندگان. (از اقرب الموارد).

تقطب.

[تَ قَطُّ طُ] (ع مص) آژنگ افکندن میان ابروها و ترشروی شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به تقطیب شود.

تقطر.

[تَ قَطُّ طُ] (ع مص) چکیده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). چکیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطره قطره جاری شدن آب. (از اقرب الموارد ||). بر پهلو افتادن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر کرانه کسی ریختن چیزی را. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خلاف ورزیدن و پس ماندن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تخلف. (اقرب الموارد ||). خوشبوی آلوده شدن به بخور ||. آماده شدن کارزار را. لغتی است در تقتر. و رجوع به تقتر شود ||. از بالا- انداختن خود را ||. فرو افتادن تنه درخت و ساقط شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطرب.

[تَ قَ رُ] (ع مص) سر جنبانیدن و به قطرب مانستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تقطع.

[تَ قَطُّ طُ] (ع مص) پاره پاره شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پاره پاره و بخش بخش گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)، منه قوله تعالی: لقد قطع بینکم (۱) فیمن قرأ بالرفع. (منتهی الارب ||). پاره پاره و بخش بخش گردیدن، منه قوله تعالی: و تقطعوا امرهم بینهم (قرآن ۲۱ / ۹۳)؛ ای تقسموه. (لازم و متعدی). (منتهی الارب). تقطعوا امرهم بینهم؛ تقسموه و قیل تفرقوا فیہ علی نزع الخافض. (اقرب الموارد ||). آمیخته شدن شراب به آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کوتاه شدن سایه ها. (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۶ / ۹۴.

تقطقط.

[تَ قَ قُ] (ع مص) بر سر خود رفتن ||. فرو افتادن دلو ||. گام نزدیک نهادن و شتافتن ||. در جهان رفتن: یقال تقطقط فی البلاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطل.

[تَ قَطُّ طُ] (ع مص) بریده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بریده شدن از ریشه. (از اقرب الموارد).

تقطی.

[تَ قَطُّ طُ] (ع مص) (از «ق ط و») درنگ و تأخیر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فریب دادن یاران خود را. تقطی لاصحابه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر گردیدن: تقطی بوجهه؛ برگردانید روی خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برنشستن جای برنشست. (منتهی الارب). بر ترک اسب برنشستن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (ع مص) (از «ق ط ی») اندک اندک بر آمدن دلو از چاه بجهت بسیاری آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطیب.

[ت] (ع مص) روی فراهم کشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). آژنگ افکندن میان دو ابرو ||. ترش نمودن روی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آمیختن می را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطیر.

[ت] (ع مص) چکانیدن. (زوزنی) (دهار). چکانیدن و قطره قطره چکانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استقطار آب دارو با قرع و انبیق. (از اقرب الموارد). قطره قطره چکیدن آب و جز آن و به اصطلاح کیمیا جدا کردن به اعانت حرارت مواد فرار جسمی را از مواد ثابت و غیر فرار آن. (ناظم الاطباء). عملی است که بوسیله آن جسمی را تبخیر میکنند و بخارهای حاصل را سرد می نمایند تا مایع شود. در صورتی که جسم مزبور ماده شیمیایی خالصی باشد نقطه جوش آن ثابت و مشخص است و برای آنکه کام تبخیر شود بایستی گرما از نقطه جوش آن قدری بالاتر رود. اگر مواد خارجی غیر فراری بصورت ناخالص در جسم وجود داشته باشد این مواد بصورت باقیمانده ای باقی میماند و در این صورت جسم بر اثر تقطیر خالص میگردد. و اگر مواد ناخالص برعکس فرار و نقطه جوش آنها با نقطه جوش جسم متفاوت باشد هر کدام در زمینه گرمای معین و متفاوتی بجوش آمده تقطیر میشوند و آنها را میتوان بدین ترتیب از یکدیگر جدا کنند و این عمل را تقطیر جزء به جزء متوالی مینامند. (از کارآموزی داروسازی ص ۲۹). رجوع به همین کتاب صص ۳۰-۳۳ و روش تهیه مواد آلی صص ۱۱-۴۹ شود ||. بخوراگر کردن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج). بخور دادن جامه را با چوب عود. (ناظم الاطباء). بخور دادن جامه را با عطر. (از اقرب الموارد ||). برپهلوی افکندن و انداختن بگوشه ای. (منتهی الارب) (آندراج)، يقال طعنه فطره؛ ای القاه علی احد قطریه؛ نیزه زد وی را پس انداخت او را بر یکی از دو پهلویش ||. انداختن کسی را بر پهلوی: قطره علی فرسه؛ ای القاه علی قطره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قطار کردن شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و منه المثل: النفاض یقطر الجلب؛ یعنی اذا انفض القوم؛ ای فنی زادهم قطروا الابل فجلبوها لیبیع قطاراً قطاراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیوسته روانگی بول. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: به تقطیر ای لم یستمسک بوله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برون آمدن بول اندک اندک بارها با اراده و آن حالتی است بین عسر و استرسال. (بحر الجواهر). رجوع به قانون ابوعلی سینا چ تهران ص ۲۲۸ ذیل تقطیر البول شود.

تقطیر کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) ژوشیدن و عمل تقطیر اجرا کردن. (ناظم الاطباء). بدست آوردن مایع از بخار چیزی. رجوع به تقطیر شود.

تقطیط.

[ت] (ع مص) دبه ساختن و تراشیدن آنرا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطع.

[ت] (ع مص) گوناگون عذاب کردن: قطع الله علیه العذاب تقطیعاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آبرآ آمیختن در شراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). اسب از پیش اسبان بشدن. (تاج المصادر بیهقی). درگذشتن اسب از اسبان دیگر. (منتهی الارب) (آندراج ||). پاره پاره کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطع شدگی و قطعه قطعه. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح عروض) سنجیدن شعر به اجزای عروض. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). تحلیل شعر به اجزای عروضی آن. (از اقرب الموارد). به

اصطلاح عروضیان تجزیه کردن الفاظ بر اوزان افاعیل بحور. (آندراج). ... بدان که تقطیع شعر آن است که بیت را از هم فروکشایند و بر اسباب و اوتاد و فواصل قسمت کنند تا هر جزوی در وزن برابر جزوی شود از افاعیل بحری که این بیت از آن منبعث باشد چنانکه اسباب این در مقابل اسباب آن افتد و اوتاد در مقابل اوتاد و فواصل در مقابل فواصل. و در این باب اعتبار ملفوظ شعر را باشد نه مکتوب آنرا، اعی هر حرف که در لفظ نیاید اگرچه در کتابت باشد در تقطیع آنرا اعتباری نهند و هرچه در لفظ آید اگرچه در کتابت نباشد در تقطیع بحر فی محسوب بود، چون الف آهن و آهو و آتش و آسمان و مانند آن که در این کلمات اگرچه یک الف بیش نویسند چون بحکم اشباع همزه الفی در لفظ ظاهر میشود آنرا بحر فی ساکن محسوب دارند و همچنین تشدید بحر فی محسوب باشد چنانکه: ای بهمت بر شده تا آسمان هفتمین. و اما آنچه در کتابت باشد و در لفظ نیاید هفت حرف است: واو و یاء و نون و تاء و باء و دال. اما واو غیر ملفوظ سه نوعست، واو عطف، واو بیان ضمه و واو اشمام ضمه، اما واو عطف چنانکه «دلدار و دل» و «نیک و بد» و «دشمن و دوست» که این واوات در لفظ نیارند و فتحه آنرا به ضمه بدل کنند و به ماقبل آن دهند مگر جایی که به تحقیق آن احتیاج افتد چنانکه: رفتی و اگر بازنمایی چه کنم؟ و چنانکه رود کی گفته است: سپید برف بر آمد به کوهسار سیاه و چون درونه شد آن سرو بوستان آرای و آن کجا بگوارید ناگوار شده ست و آن کجا نگزایست گشت زود گزای. و تصریح آن بر این وجه مهجور الاستعمال است نزدیک متأخران شعراء. و اما واو بیان ضمه چون واو تو و دو که در صحیح لغت دری ملفوظ نیست چنانکه: مرا تو مرد دو شهری، بر وزن مفاعلهن فعلا تن. مگر که ضرورت وقف را در آخر شعر بحر فی ساکن محسوب دارند چنانکه: همه سرها بر آستانه تو. بر وزن فعلا تن مفاعلهن فعلهن. که واو تو در آن شعر بجای نون فعلن باشد. و همچنین واو چو و همچو، اگرچه در کتابت باشد چون از لفظ ساقط بود در تقطیع نیاید چنانکه: ای قد تو همچو تیر و قدم چو کمان. و اما واو اشمام ضمه چون واو خوارزم و خواسته و خواب و خواجه و مانند آن که گویی حرکت ماقبل این واوات فتحه بوده است و بسبب واو آن را بویی از ضمه داده اند و بسبب آنکه ملفوظ نیست از تقطیع ساقط دارند. و اما هاء غیر ملفوظ چون خنده و گریه و... جامه و مانند آن حکم آن همان است که در واوات گفتیم و همچنین «یاآت» غیر ملفوظ چون نی و کی و چی اگر به یاء نویسند حکم آن همان است که در «هاآت» گفتیم. و اما نون غیر ملفوظ: هر نون که ماقبل آن ساکن باشد و در شعر به تحقیق آن احتیاج نبود در تقطیع ساقط آید چنانکه: چون نگارین روی او در شهر نیست. که نون چون و نگارین از تقطیع ساقطند. و اما تاء: هر تا که ماقبل آن ساکن باشد چون مست و دست و... اگر در میان شعر افتد هر آینه بحر فی متحرک محسوب باشد چنانکه: من به مهت دست بردم. بر وزن فاعلا تن فاعلا تن. که تاء دست در این وزن بجای عین «علا» می افتد و آن متحرک است. و اگر در آخر بیت افتد و بر وزن فعل زاید نباشد هر آینه بحر فی ساکن محسوب باشد چنانکه: ای نرگس پر خمار تو مست. بر وزن مفعول مفاعلهن مفاعیل. و اگر بر وزن افاعیل، اصلی زاید باشد لیکن به اسباغ یا به اذالت آنرا بر وزن زیادت توان کرد هم ساقط نشود چنانکه: او بچشم امیر سخت عزیز است. بر وزن فاعلا تن مفاعلهن فعلیان، که اگرچه حرف تاء در این شعر بر اصل فاعلا تن زیادتست اما چون به اسباغ ساکنی بر این رکن زیادت میتوان کرد از تقطیع ساقط نیست و اگر بر وزن فعل چیزی زیادت نتوان کرد البته در تقطیع ساقط باشد چنانکه: از سر مهر تو دلم برخاست. بر وزن فاعلا تن مفاعلهن فع لان. که حرف تاء در این شعر بر وزن فع لان زیادت است و فع لان خود مسبغ و بر اسباغ چیزی زیادت نتوان کرد لاجرم بهمه حال از تقطیع ساقط است. و تاء ساکن که پیش از آن دو ساکن دیگر باشد، اگر در میان بیت افتد و در لفظ توان آورد البته با ماقبل خویش در تقدیر حرکت باشد و بدو حرف متحرک محسوب، چنانکه: باخت دل با تو مهر. بر وزن مفتعلن فاعلان. که خا و تاء در این شعر بجای تاء و عین مفتعلن است و بدین سبب آنرا حرکتی مختلس دهند، و اگر در لفظ نتوان آورد چنانکه: نیکوست رخت جفا نه نیکوست مکن و آن لایق دشمن است با دوست مکن. چون تاء نیکوست و دوست در این شعر از لفظ ساقطند در تقطیع نیاید و اگر به آخر بیت افتد و بر وزن فعل، زیادت نباشد چنانکه: مرا تا غم عشق دلبر بجاست. بر وزن فعولن فعولن فعولن فعول. البته ماقبل تاء را حرکت باید داد که سین در این شعر بجای لام فعول است

و اگر بر وزن افاعیل زیادت باشد هر آینه ساقط تواند بود، چنانکه گفتیم از بهر التقای ساکنین در آخر اشعار ممکن است و التقای ثلث سواکن محال. و اما با دو دال غیرملفوظ حکم آن همانست که در تاء باخت و ساخت گفتیم چنانکه: کارد برداشت کار او بگزارد. و چنانکه: چو گشتاسب را داد لهراسب تخت. که دال و باء از کارد و گزارد و گشتاسب و لهراسب در این اشعار از تقطیع ساقطند و در لفظ نیز مختلس می باید آورد تا وزن درست آید و همچنین بیرون از این حروف که برشمریم هر حرف که در خلال شعر یا در آخر آن در لفظ نتوان آورد از تقطیع ساقط باشد چنانکه گفته اند: مشتاب چندین ای پریزاد بر کشتن عاشق به بیداد. بر وزن مستفععلن مستفعلاتن. که حرف دال در این شعر بر مستفعلاتن زیادت است. و یکی از متکلفان بر ترفیل ساکنی زیادت کرده است و آنرا تطویل نام نهاده و تقطیع این بیت بر مستفععلن مستفعلاتن آورده است و این تکلفی بارد است. و برای تصحیح شعری نادرست و نظمی بی ذوق که متعنتی گفته باشد قواعد عروض برانداختن و از مقایسه مطرد آن عدول کردن وجهی ندارد... (از المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی صص ۹۶-۱۰۲). رجوع به همین کتاب صص ۱۰۲-۱۹۴ شود. خریست شاعر و تقطیع شعر او اینست معالف «علفات» معالف علفو. سوزنی. بانگک دراج بر حوالی کشت کرده تقطیع بیتهای بهشت. نظامی. ز رود آواز موزون او بر آورد غنا را رسم تقطیع او در آورد. نظامی ||. بسند شدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کافی و به اندازه اندام شدن جامه، يقال: هذا الثوب یقطعک قمیصاً. (از اقرب الموارد ||). (ا) آرایش و پیرایش لباس. (غیاث اللغات) (آندراج). فارسیان بمعنی تکلف کردن و آراستن خویش بجامه و غیره استعمال کنند. (آندراج): تقطیع او و ازرق گردون ز یک شعار تسبیح او و عقد ثریا ز یک نظام. خاقانی. تقطیع و توسیع عرصه جامع تعیین رفته بود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۰). روز بار عام خاصان است تقطیعی ضرور کعبه هر که موسم حج شد قبای نو کند. مخلص کاشی (از آندراج). موزونی طبع ما بود زینت ما تقطیع برای طبع ما موزون است. سلیم (از آندراج). گرچه یک سرو به رعنائی آن قامت نیست چونکه تقطیع کند مصرع موزون گردد. تأثیر (از آندراج ||). قد و بالای مرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قد و قامت مرد. ج، تقاطیع. (از اقرب الموارد ||). گسستگی معض است مر روده شکم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). معض، دردی است در شکم و آن کشیدگی امعاء است بحدی که گویی بریده شده است. (از اقرب الموارد).

تقطیع کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) قطع کردن. بریدن. دفع کردن: و بعضی [داروها] خلط غلیظ را تقطیع کند و رقیق کند، خاصه آنچه در سینه و شش بود. (ذخیره خوارزمشاهی ||). (اصطلاح عروض) برای یافتن بحر شعری، آنرا به اجزاء تقسیم کردن. تجزیه کردن شعری به اجزاء عروض. به اجزا جدا کردن شعری و مقابل کردن آن با میزانی که در دست است. رجوع به تقطیع شود.

تقطیف.

[ت] (ع مص) بریدن خوشه انگور و چیدن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مانند قطف است در تمامی معانی. (از اقرب الموارد ||). خراشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به قطف شود ||. تقطیر آب در خمره. (از اقرب الموارد). رجوع به تقطیر شود.

تقطیل.

[ت] (ع مص) بریدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر پهلو انداختن کسی را و یا بر زمین افکندن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقطین.

[ت] [ع مص] شکوفه برآوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکوفه برآوردن درخت مو. (از اقرب الموارد)، يقال: قطن الکرّم اذا بدت زمعاته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مقیم گردانیدن کسی را به مکانی. (از اقرب الموارد).

تقع.

[ت] [ع] [ع] (ا) گرسنگی سخت. (منتهی الارب). گرسنگی. (از ناظم الاطباء).

تقع.

[ت] [ع] [ع] (ع مص) گرسنگی و گرسنه شدن. والفعل من سمع. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقعثل.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ع مص) گرانبار رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)، يقال: مر فلان يتقعثل؛ ای کأنه يتقلع من وحل. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تقعد.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ع مص) قیام نمودن به امر کسی ||. بازداشتن کسی را از حاجت وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || بنشستن از کار. (تاج المصادر بیهقی ||). ترک دادن کاری را و بنشستن از آن. (آندراج) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): تقعد عن الامر؛ ترک طلبه و عبارت اللسان «لم یطلبه». (اقرب الموارد ||). واداشتن کسی از کار. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). واداشتن کسی را از کار و بازداشتن. (آندراج).

تقعر.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ع مص) دور اندیشیدن. (تاج المصادر بیهقی). تعمق. (اقرب الموارد ||). لب پیچیدن در سخن ||. به اقصای دهن سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقعیر. (اقرب الموارد ||). دور درشدن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). انصرع و انقلاب: تقعرت المشاجر بالفئام؛ ای انقلبت فانصرعت و ذلك فی شدة القتال. (اقرب الموارد ||). به تکلف فصاحت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تقعیر شود ||. مقعر بودن چیزی. (از اقرب الموارد).

تقعس.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ع مص) برجای ماندن چهارپا و از جای خود نشدن. (از اقرب الموارد).

تقعط.

[ت] [ع] [ع] [ع] (ع مص) برطرف شدن ایر. (از اقرب الموارد).

تَقَعَفُ.

[تَقَعَفُ] (ع مص) بمعانی انقعاف است. (منتهی الارب). فرو ریخته شدن روی کوه. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). از بن درافتادن دیوار ||. از جای رفتن چیزی. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرو ریختن آب کند. (از اقرب الموارد). به همء معانی، رجوع به انقعاف شود.

تَقَعُفِرُ.

[تَقَعُفِرُ] (ع مص) فروخفتن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَقَعِقِعُ.

[تَقَعِقِعُ] (ع مص) جنبان شدن. (زوزنی). مضطرب شدن و جنیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آواز کردن بهنگام حرکت و از این معنی است: فجیء بالصبی و نفسهُ تَقَعِقِعُ. (از اقرب الموارد ||). اضطراب زمانه بر کسی بسبب تنگ گرفتن و اندک خیر رساندن. (از اقرب الموارد ||). کوچ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ارتحال. (از اقرب الموارد)، يقال: تَقَعِقِعَتِ عَمْدَهُمْ... و فی المثل: من یجتمع یتقَعِقِعُ عَمْدَهُ؛ یعنی هر اجتماعی را پراکندگی است یا آنکه چون مردم فراهم آیند و باهم نزدیک شوند شری و فسادی پیدا گردد که سر به پراکندگی کشد. یا معنیش آنکه هر که از بسیاری مردم و ترتیب امور دیگران به رشک آید خرد و دانش وی در معرض زوال و انتشار افتد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَقَعُوسُ.

[تَقَعُوسُ] (ع مص) تقعوش. رجوع به مادهء بعد شود.

تَقَعُوشُ.

[تَقَعُوشُ] (ع مص) تقعوس. کلانسال گردیدن ||. ویران شدن خانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَقَعِيبُ.

[تَقَعِيبُ] (ع مص) قبه دار شدن سم اسب مانا به قعب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور درشدن در سخن. (تاج المصادر بیهقی). به تک رسانیدن سخن را و به مغ سخن رسیدن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تغییر سخن؛ یعنی بیرون آوردن کلام از انتهای حلق، يقال: ایاک و التَقِيبُ؛ ای تغییر الکلام. (از اقرب الموارد). رجوع به تغییر شود.

تَقَعِیْثُ.

[تَقَعِیْثُ] (ع مص) از بیخ برکنندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَقَعِیدُ.

[تَقَعِیدُ] (ع مص) خدمت کردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازداشتن کسی را از چیزی.

(از اقرب الموارد).

تقیر.

[ت] [ع مص] دور در شدن در سخن. (زوزنی). به مغ فروشدن || لب پیچیدن در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).
 || به اقصای دهن سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)، يقال: قعر فی الکلام؛ ای تشدق. (منتهی الارب) ||). بانگ و فریاد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||). مقعر گردانیدن چیزی را ||. قعر ساختن چاه را. (از اقرب الموارد) ||). (ا) گودی و فرورفتگی، ضد تحذب. (ناظم الاطباء). در اصطلاح علم پزشکی عبارت است از تجویفی در ظاهر عضو که چیزی در آن جای نگیرد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). هو وهده فی ظاهر العضو کما فی اخصم القدم و باطن الراحة. (بحر الجواهر).

تعیط.

[ت] [ع مص] تنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||). نیک راندن ستور را ||. درشتی کردن در سخن ||. فحش گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||). درشتی کردن در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||). الحاح کردن بر غریمه. (از اقرب الموارد).

تقفر.

[ت] [ع مص] در پی رفتن و پیروی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||). تعرق استخوان. (از اقرب الموارد). رجوع به تعرق شود.

تقفز.

[ت] [ع مص] به حنا نگارین کردن زن دست و پای را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||). قفاز پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). و قفاز بر وزن رمان نوعی از غلاف دست پر از پنبه که زنان در سرما پوشند. (آندراج).

تقفس.

[ت] [ع مص] برجستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقفص.

[ت] [ع مص] فراهم آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تجمع. (اقرب الموارد).

تقفع.

[ت] [ع مص] درترنجیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبض. (اقرب الموارد). رجوع به تقبض شود.

تَقْفُف.

[تَقَقُ] (ع مص) خشک شدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برهم خوردن دندان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لرزیدن از سرما و جز آن و گویند لرزیدن چانه است و برهم خوردن دندانها. (از اقرب الموارد).

تَقْفِی.

[تَقَفَفِی] (ع مص) از پی فراشدن. (تاج المصادر بیهقی). پیروی نمودن و در پی کسی رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مبالغه کردن در مهربانی و نوازش کسی و بسیار پرسیدن از حال وی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چوبدستی زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از پشت سر کسی آمدن و با عصا بر قفایش زدن. (از اقرب الموارد).

تَقْفِیر.

[ت] (ع مص) فراهم آوردن خاک و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَقْفِیع.

[ت] (ع مص) نگاه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جای دادن، يقال: قفع هذا؛ ای ضعه فی الوعاء ||. خشک کردن سرما انگشتان را و در ترنجاندن آن. (از اقرب الموارد).

تَقْفِیل.

[ت] (ع مص) خشک شدن پوست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قفل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قفل نمودن در را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج ||). نگه داشتن چیزی ||. فراهم آوردن گندم و مانند آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَقْفِین.

[ت] (ع مص) سر بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جدا کردن سر را. (از اقرب الموارد).

تَقْفِیة.

[تَی] (ع مص) چیزی از پی چیزی داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در پی فرستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء)، يقال: تقفیت علی اثره بفلان و قفیت زیداً و به؛ ای اتبعه ایاه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قوله تعالی: ثم قفینا علی آثارهم برسلنا. (قرآن ۵۷ / ۲۷). و منه الکلام المقفی و سمیت قوافی الشعر لان بعضها یتبع اثر بعض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تق قزبالا.

[تُ قُ] (اخ) دهی از دهستان میان جام در بخش تربت جام شهرستان مشهد است که ۲۰۷ تن سکنه دارد و ده کوچکی بنام تق قز با ۱۷ تن سکنه در جوار این روستا قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقل.

[] (ع مص) خیساندن. در آب نمک خیساندن. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹).

تقلا.

[تَقَلَّ لَا] (ا) در تداول عامه، کوشش بلیغ. تلاش. جهد. سعی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دست و پا زدن برای رهایی از بندی یا برای کاری یا احتراز از کاری و مانند آن. (یادداشت ایضاً).

تقلا.

[ت] (اخ) سلیم بن خلیل بن ابراهیم (۱۲۶۵-۱۳۱۰ ه. ق.). مؤسس جریده‌ی الاهرام مصر وی در کفر شیمه لبنان متولد شد و بمصر مهاجرت کرد و بکمک برادرش بشاره در انتشار این جریده مساعی فراوانی مبذول داشت. رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص ۳۸۲ و معجم المطبوعات ص ۶۳۸ شود.

تقلب.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) دست انداختن در امور بخواست خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصرف در کارها بخواهش خود. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگردیدن. (زوزنی). ورگردیدن. (تاج المصادر بیهقی). واگردیدن و برگردیدن. (مجمل اللغة). بسیار گردیدن و گردش. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). غلطیدن در فراش از جانبی به جانب دیگر و يقال: الحیه تتقلب علی الرضاء. (از اقرب الموارد ||). انقلاب و تحول و برگشت. (ناظم الاطباء ||). تغییر و تبدیل: و مزاج او به تقلب احوال تفاوتی کم پذیرفت. (کلیله و دمنه). و هر بنا که بر قاعده عدل و احسان قرار گیرد... اگر از تقلب احوال در وی اثری ظاهر نگردد و دست زمانه از ساحت سعادت آن قاصر ماند بدیع نماید. (کلیله و دمنه). همیشه تا که فلک را بود تقلب دور همیشه تا که زمین را بود ثبات و قرار. سعدی ||. ناراستی و دورویی و مکر و حيله و دروغ و نیرنگ و خیانت و نفاق و نادرستی. (ناظم الاطباء).

تقلبات.

[تَقَلُّ لُ] (ا) دروغها و نادرستی‌ها و خیانتها و نیرنگها و دورویی‌ها و حيله‌ها. (ناظم الاطباء).

تقلب کردن.

[تَقَلُّ لُ كَدًا] (مص مرکب) دورویی کردن. و نادرستی کردن و خیانت نمودن. (ناظم الاطباء).

تقلبی.

[تَقَلُّ لُ] (ص نسبی) منسوب به تقلب. دارای غل و غش. (ناظم الاطباء).

تقلج.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) ورزیدن در شهرها در سال قحط. (منتهی الارب). بی اندازه ورزیدن و کسب کردن در سال قحط. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ریمناک گردانیدن زن جامه خود را و به نظافت خود و جامه خود پرداختن. (از اقرب الموارد).

تقلد.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) در گردن خویش کردن گردن بند. (تاج المصادر بیهقی) (از آندراج). قلاده پوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در گردن خویش کردن کار. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). برگردن خود کاری گرفتن و پیروی و تعهد. (غیاث اللغات) (آندراج). بعهده گرفتن کاری را و بر خود لازم کردن آنرا. (از اقرب الموارد): چون پنج ماه از تقلد وزارت او بگذشت چند غلام از آن او بدو دست برآوردند و او را بکشتند. (ترجمه تاریخ یمینی ||). شمشیر برداشتن و حمایت آنرا بر دوش افکندن. (از اقرب الموارد).

تقلز.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) شادمانی کردن ||. دیدن بز کوهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلزم.

[تَقَ زُ] (ع مص) فرو بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بلعیدن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). به بخل و ناکسی مردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلسی.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) کلاه پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کلاه. نهادن. (زوزنی) (از اقرب الموارد).

تقلسی.

[تَقَّ] (ع مص) پوشیدن، يقال قلسیته فتقلسی؛ پوشانیدم آنرا پس پوشیده شد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلص.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) باهم آمدن. (تاج المصادر بیهقی). درهم کشیده شدن و گرد آمدن باهم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درهم کشیده شدن. (غیاث اللغات). فراهم آمدن و در کشیده شدن. بهم دیگر نزدیک شدن. (از اقرب الموارد ||). برجستن چیزی و بالا جسته شدن جامه و لب. (غیاث اللغات) (آندراج).

تقلع.

[تَقَلُّ لُ] (ع مص) برکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). از بن برکنده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). رفتن چنانکه گویی سرازیر رود. (از اقرب الموارد). رجوع به تقلعث شود.

تقلعث.

[تَقَعُ] (ع مص) پاکشان رفتن که گویی از گل برمی کند پا را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقلع شود.

تقلق.

[ت ل] (ع ا) مرغی است آبی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلقل.

[تَقَقُّ] (ع مص) جنبیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گردیدن در شهرها. (از اقرب الموارد). || ببقراری و اندوه ||. آواز کردن صراحی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تقلنس.

[تَقَنْ] (ع مص) کلاه پوشیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): قلنسهُ فتقلنس؛ البسهُ القلنسوة فلبسها. (از اقرب الموارد).

تقلی.

[تُ] (ا) گوسفند ششماهه را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج). و این ترکی است چه در فارسی قاف نیست و اگر در لغتی قاف باشد اصل آن غین بوده است... (از انجمن آرا) (از آندراج). تُقْلَى. دُعْلَى لغتی است در آن تداول شوشتر. و آن بچه حیوانی است که فربه شود و چاق و خوش صورت باشد و جست و خیز کند. (از لغت محلی شوشتر، خطی).

تقلی.

[تَقَلُّ لَى] (ع مص) دشمنی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). غلطیدن بر فراش. (از اقرب الموارد).

تقلی.

[تُ] (اخ) دهی است از دهستان شهریار که در بخش رامهرمز شهرستان اهواز واقع است، ۷۰۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا غلات و برنج است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تقلیب.

[ت] [ع مص] نیک بگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بر گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). باژگونه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج): خفته از احوال دنیا روز و شب چون قلم در پنجهء تقلیب رب. مولوی. من از این تقلیب بویی می برم بدگمانی می رود اندر سرم. مولوی. بی خبر بود آنکه آن عقل و فؤاد بی زتقلیب خدا باشد جماد. مولوی. و از جملهء حیلت اکره بر مساح یکی آن است که زمین را تقلیب کرده باشد و باز گردانیده و او در آن سوگند راستگو بود. (تاریخ قم ص ۱۱۰ ||). پشت چیزی به سوی شکمش کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بدل کردن حرفی را به حرفی. (غیاث اللغات) (آندراج).

تقلیح.

[ت] [ع مص] دندان پاک کردن از زردی. (تاج المصادر بیهقی). پاک کردن زردی دندان و مانند آن. فی المثل عود یقلح؛ ای یقنی اسنانهُ و یعالج من القلح. من باب قدرت البعیر و مرضت الرجل؛ یعنی بیمار را بیمار داری کردم و کنه شتر پاک کردم. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پاک کردن زردی از دندان و مانند آن. (آندراج).

تقلیح.

[ت] [ع مص] سخت به تازیانه زدن ||. سخت شدن گیاه و قوی گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تقلید.

[ت] [ع مص] در گردن کردن کار و قلاده. (تاج المصادر بیهقی). قلاده در گردن کسی انداختن و از آنست کار در عهده کسی کردن، یقال: قلده العمل. (منتهی الارب). گردن بند در گردن انداختن و کار بعهده کسی ساختن و بر گردن خود کار بگرفتن. (غیاث اللغات) (آندراج). تفویض کردن عمل بر ولی چنانکه قرار دادن قلاده بر گردن وی. (از اقرب الموارد ||). بدون نظر و تأمل پیروی کردن. (از اقرب الموارد). مجازاً بمعنی پیروی کسی بی دریافت حقیقت آن. (غیاث اللغات) (آندراج). متابعت و اقتدا و پیروی کسی بی دریافت حقیقت و از روی کار دیگران کاری کردن. (ناظم الاطباء): تقلید نپذیرفتم و حجت ننهفتم زیرا که نشد حق بتقلید مشهر. ناصر خسرو. هر که او از پس تقلید همی خواند مر مرا، خود ز پشش رفتن نتوانم. ناصر خسرو. بیان کن حال و جایش را اگر دانی مرا و نه مپوی اندر ره حکمت ز تقلید ای پسر عمیا. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۸). تو چون موری و این راه است همچون موی تو تاری مرو زنهار بر تقلید و بر تخمین و بر عمیا. سنائی. عابدی در سیل تقلید منکر حال درویشان بود و بی خبر از درد ایشان. (گلستان). به تقلید کافر شدم روز چند برهنم شدم در مقالات زند. (بوستان). عبادت به تقلید گمراهی است خنک رهروی را که آگاهی است. (بوستان). مر مرا تقلیدشان بر باد داد که دو صد لعنت بر این تقلید باد. مولوی. از ره تقلید آن صوفی همین خر برفت آغاز کرد اندر حنین. مولوی. زانکه تقلید آفت هر نیکوئیست گر بود تقلید اگر کوه قویست. مولوی. پی تقلید رفتن از کوریست در هر کس زدن ز بی نوریست. اوحدی. نگویمت که بزر باش حامی اشراف که آن بمذهب من هست تیره وجدانی ولیک گویمت از امر چون خودی بگذر مباح بندهء تقلید اگر نه حیوانی. کمالی ||. اصطلاح فقه) فتوی مجتهدی را عمل کردن. عمل کردن عامی بدانچه مجتهد اعلم در مسائل شرعی فرعی فتوی دهد. مقابل اجتهاد ||. کاری کردن که دیگری کرده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بازی و تمثیل مضحک کسی یا کاری. (یادداشت ایضاً). - اهل تقلید؛ مقلد و نقال و مسخره و مکار. (ناظم الاطباء ||). - اهل نفاق؛ (ناظم الاطباء). - تقلیدچی؛ بازیگری که اداهای مضحک دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تقلید کسی را در آوردن؛ بکسی باز خماینیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). چیزی در گردن ستور قربانی در آویختن به جهت

علامت هدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). شمشیر حمایل کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پرداخت دین. (از اقرب الموارد ||). رها کردن و اصل آن وا گذاشتن شتر است در چراگاه که مهار آن بگردنش افکندن که بهر صورت که بخواهد برود. سپس درباره کسی گویند که پند نپذیرد ناچار او را بخود واگذارند، يقال: للشیخ اذا افند قلد جبلةً فلا یلتفت الی رأیه. (از اقرب الموارد ||). نفاق و دورنگی. (ناظم الاطباء).

تقلید آباد.

[ت] (اخ) دهی از دهستان نازلو است که در بخش شهرستان ارومیه واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا غله و چغندر و توتون و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تقلید آباد.

[ت] (اخ) دهی از بخش زرند در شهرستان ساوه است که ۵۲۶ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غله و پنبه و بن شن و چغندر قند است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تقلید کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) پیروی کردن و متابعت نمودن و نقل کردن و از روی ساخت دیگری چیزی را ساختن و اقتدا کردن به طریقه و روش کسی. (ناظم الاطباء). رجوع به تقلید شود.

تقلیدی.

[ت] (ص نسبی) منسوب و متعلق به تقلید. (ناظم الاطباء). پیرو. مقلد. کسی که بی تعقل و تأمل دنباله روی از دیگری کند: میپذیر قول جاهل تقلیدی گرچه بنام شهره دنیا شد. ناصر خسرو. از آن حکیم، چو تقلیدی این سخن بشنود به جهل گفت چه دانیم ما، مگر دارد. ناصر خسرو.

تقلیز.

[ت] (ع مص) سپوختن ملخ دم را بر زمین تا بیضه دهند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). دم بر زمین فرو کردن ملخ. (از اقرب الموارد).

تقلیس.

[ت] (ع مص) دف زدن و سرود کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دف زدن و خوشخوانی کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد). || استقبال کردن ملوک و ولایه را به انواع لهُو و لعب بوقت قدوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نهادن مرد هر دو دست خود بر سینه و فروتنی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قلنسوه پوشانیدن کسی را. (از اقرب الموارد).

تقلیس.

[ت] [ع مص] همیشگی نمودن در رفتار و روش ||. برچیدن و گرد آوردن پیراهن را و فراهم آمدن و برچیدن آن. (لازم و متعدی است). (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تخلیص میان دوپا هنگام دشنام دادن و یا در جنگ. (از اقرب الموارد).

تقلیع.

[ت] [ع مص] مبالغهء قلع. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). از بن برکنندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلیف.

[ت] [ع مص] برهم دوختن تخته های کشتی و به قیر اندودن درزهای آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هسته دور کرده گنجینه نهادن خرما را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). (ا) خرما هسته دور کرده، در مشک، و آوند در کرده و گنجینه ساخته. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقلیل.

[ت] [ع مص] اندک کردن و به اندکی فانمودن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). اندک کردن. (دهار). اندک گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کم کردن و کم نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کم کردگی و کم شدگی و کمی و قلت. (ناظم الاطباء ||). کم قرار دادن چیزی را در نزد کسی یا آنکه کم تصور کردن چیزی را اگرچه کم نبود. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قلله فی عینه؛ ای اراه ایاه قلیلاً. (منتهی الارب ||). نزد قاریان بمعنی اماله است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - برتقلیل؛ دست کم. حداقل. لا اقل: وانگهی قال قال حدثنا گفته ای صد هزار بر تقلیل. ناصر خسرو.

تقلیل دادن.

[ت] [ع مص] (مرب) کاستن. کم کردن. مختصر کردن. رجوع به تقلیل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقلیل کردن.

[ت] [ع مص] (مرب) کم کردن ||. کم خوردن و اندک خوردن غذا. (ناظم الاطباء).

تقلیل یافتن.

[ت] [ع مص] (مرب) کاسته گردیدن. کم شدن. کاهش یافتن. رجوع به تقلیل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقلیم.

[ت] [ع مص] بسیار چیدن ناخن و سم. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). بچیدن سم و ناخن. (زوزنی). ناخن چیدن و

تراشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناخن چیدن و بریدن چیزی. (آندراج).

تقماق.

[ت] (ترکی، ا) میخکوب که بعضی مردم هند آن را میخچو گویند. (غیاث اللغات). در فرهنگ ترکی میخکوب و تبرتقماق نیز گویند و تخماق به خای معجمه، بجای قاف اول ظاهراً لهجهء بعضی است. (آندراج): تا بند نگردهد بزمین اول میخ تقماق بفرقش نتوان محکم زد. یحیی کاشی (از آندراج). رجوع به تبر تخماق و تخماق شود.

تقماق.

[ت] (اخ) امیر تقماق از امرای مغول بود. رجوع به تاریخ گزیده ص ۶۰۱ و ۶۰۴ شود.

تقمح.

[ت قَم م] (ع مص) سر برداشتن. (زوزنی). سر برآوردن شتر و بازایستادن از آب خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمر.

[ت قَم م] (ع مص) غالب آمدن در قمار ||. به نکاح در آوردن زن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || نزدیک کسی در شدن به ماهتاب. (تاج المصادر بیهقی). به ماهتاب بیرون آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیرون شدن شیر در ماهتاب. (تاج المصادر بیهقی). بیرون شدن شیر در مهتاب و جستن صید و يقال: تقمر الاسد اذا طلب الصيد فی القمراء ||. فریفتن زن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). در شب قمر بخانه آوردن زن را و داخل شدن بر آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آتش افروختن زیر آشیانه تا مرغان کور گردند و شکار کرده شوند. (از اقرب الموارد).

تقمش.

[ت قَم م] (ع مص) خوردن چیزی را که یافته شود اگرچه زبون و هیچ کاره باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمص.

[ت قَم م] (ع مص) پیراهن درپوشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیراهن درپوشیدن. (دهار) (از اقرب الموارد) (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). و به استعاره گویند: تقمص الولاية و الامارة و تقمص لباس العز. (از اقرب الموارد ||). انتقال روح از جسدی به جسدی دیگر. (از اقرب الموارد ||). هو يتقمص فی نهار الجنة؛ ای يتقلب و ینغمس و یروی بالسنن. (اقرب الموارد).

تقمع.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) برگزیده و بهترین چیزی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مگس از خویشتن بازراندن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). جنبائیدن خر سر را ||. تنها نشستن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سرگشته گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || خوار گردیدن. (اقرب الموارد).

تقمم.

[تَقَقُّ] (ع مص) در آب درآمدن و فرورفتن در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در آب فرورفتن و غرق شدن. (از اقرب الموارد ||). بر شدن گشن بر ناقه فروخته جهت گشنی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر آمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقل.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) اندک فربہی که نخستین پیدا گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمم.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) خاشه روی کردن. (تاج المصادر بیهقی). پی بردن به خاکروبه ها و جستن آن را ||. بر آمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: شد الفرس علی الحجر فتقممها؛ یعنی سخت کرد بر مادیان و بر آمد بر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رها نکردن چیزی از مائده. (از اقرب الموارد).

تقمن.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) موافقت جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تقمنت فی الامور موافقتک؛ ای توخیتها. (از منتهی الارب) (اقرب الموارد).

تقمؤ.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) فراهم آوردن چیزی را اندک اندک ||. برگزیده مال گرفتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). موافقت کردن جای کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). موافق کردن بر مکان پس اقامت کردن در آن. (از اقرب الموارد).

تقمه.

[تَقَمُّمٌ] (ع مص) دودله و سرگشته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): خرج فلان یتقمه؛ ای لایدری این یتوجه. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). گذشتن در زمین. (از اقرب الموارد).

تقمیح.

[ت] (ع مص) کمتر از حق کسی دادن و دفع کردن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمیس.

[ت] (ع مص) سیراب گردانیدن مرد شتر خویش را. (از اقرب الموارد).

تقمیش.

[ت] (ع مص) فراهم آوردن چیزی از هر جای. (آندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمیص.

[ت] (ع مص) پیراهن پوشانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). پیراهن بریدن از ثوب ||. حرکت دادن دریا سفینه را. (از اقرب الموارد).

تقمیط.

[ت] (ع مص) هر دو دست و پای بندی را یکجای کرده بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقمیع.

[ت] (ع مص) سری برگرفتن از غوره خرما و جز آن، يقال: قمع البسرة؛ اذا انقلع قمعها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تقن.

[ت] (ع ص، ا) طبیعت و اصل، يقال: الفصاحة من تفنه؛ ای من سوسه. والسوس، الطبع ||. مرد حاذق ||. گل و لای چاه ||. آب دفزک سیاه تیره از جوی و مانند آن که به ته نشیند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقن.

[ت] (اخ) نام مردی تیرانداز. و یضرب بجوده رمیه المثل، يقال: فلان بن تقن؛ یعنی فلان استاد است در تیر انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تقنئة.

[ت] (ع مص) سخت سرخ گردانیدن ||. ریش را سیاه کردن یا به حنا خضاب کردن آن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تقنب.

[ت] (ع مص) بجهل رسیدن اسبان و مقنب شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آندراج). يقال: قنبوا نحو

العدو و تقنیوا اذا تجمعوا و صاروا مقنبا. (اقرّب الموارد ||). داخل شدن در خانه خود. (از اقرّب الموارد).

تقنج.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) واگذاشتن آب را بعد از سیرابی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد ||). سر برداشتن از آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کم از سیرابی خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقنذ.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) به چوبدستی زدن کسی را، يقال: تقنذہ بالعصا؛ ای ضربه کما یضرب القنفذ. (منتهی الارب) (از اقرّب الموارد) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). تقبض. (اقرّب الموارد). رجوع به تقبض شود.

تقنز.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) صید جستن. (منتهی الارب) (از اقرّب الموارد). تقنص. (اقرّب الموارد). رجوع به تقنص شود.

تقنسر.

[تَقَسُّ سٌ] (ع مص) پیر شدن و ترنجیدن و خشک گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تقنص.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) صید کردن. (تاج المصادر بیهقی). شکار کردن. (زوزنی). شکار کردن و شکار جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). رجوع به تقنز شود.

تقنع.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) قناعت کردن. (تاج المصادر بیهقی). قناعت نمودن. (زوزنی). به تکلف قناعت کردن. (از اقرّب الموارد ||). مقنعه براو کندن زن. (تاج المصادر بیهقی). پوشیدن زن قناع را. (منتهی الارب) (از اقرّب الموارد) (ناظم الاطباء). پوشیدن زن قناع و قناع بالکسر پرده و پوشش، که بر بالای مقنعه پوشند. (آندراج). پوشیدن خود را به جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد ||). سلاح پوشیدن. (از اقرّب الموارد).

تقنؤ.

[تَقَنْ نٌ] (ع مص) به حنا رنگ کردن ریش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). سخت سرخ شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تقنئه شود.

تقنی.

[تَقَنْ نِی] (ع مص) یخنی نهادن نفقه فاضل برآمده را. يقال: تقنی بنفقه؛ اذا اکتفی فاضله فادخرها. (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقنی ۶.

[ت] [ع مص] سخت سرخ گردانیدن || ریش را سیاه کردن یا به حنا خضاب کردن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقنئه و تقنؤ شود.

تقنیب.

[ت] [ع مص] با برگ شدن کشت || تا چهل رسیدن اسبان و صاحب گلهء مقنب شدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پنهان کردن شیر ناخنها را در چنگال خود ||. تراشیدن شاخهای مو. (از اقرب الموارد).

تقنیج.

[ت] [ع مص] کلید راست کردن بر در. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقنیش.

[ت] [ع مص] نفقه بر عیال کم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کاستن. (از اقرب الموارد).

تقنیط.

[ت] [ع مص] نوید گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقنیع.

[ت] [ع مص] قناع پوشیدن. (از تاج المصادر بیهقی). قناع پوشانیدن. (زوزنی). قناع پوشانیدن زن را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ... بلیه و عار پوشانیدن کسی را. (از اقرب الموارد ||). راضی ساختن کسی را ||. نیک زدن تازیانه بر سر کسی ||. دروا کردن خروس پرهای گردن را وقت فشاندن و جنگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برآمدن موی سپید. (اقرب الموارد).

تقنیف.

[ت] [ع مص] بریدن و پاره پاره کردن، يقال: قنفه بالسيف؛ قطعه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تقنین.

[ت] [ع مص] در تداول فارسی امروز، قانون گزاردن. وضع قانون کردن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به مادهء بعد و قانون شود.

تقنینی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تقنین. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تقنین شود.

تقنینه.

[تَ نَی نِی / ی / ی] (ص نسبی) مؤنث تقنینی. -دوره تقنینه: -قوه تقنینه؛ یکی از قوای سه گانه کشور که عامل تشکیل حکومت صحیح است. و آن شامل مجلس شورای است مرکب از نمایندگان ملت که وضع قوانین را بعهده میگیرد. قانون گذاری. (فرهنگ فارسی معین). -مجالس تقنینه؛ رجوع به تقنین شود.

تقینه.

[تَ ی] (ع مص) لازم گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). کاریز کنی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). کندن قنات. (از اقرب الموارد).

تقوا.

[ت] (ع امص) پرهیزکاری و ترس از خدا. (از ناظم الاطباء). تقوی. رجوع به تقوی شود.

تقواء.

[تُ ق] (ع ص، ا) جِ تَقَى. (ناظم الاطباء). رجوع به تقی شود.

تقواد.

[ت] (ع مص) کشیدن ستور و جز آن خلاف سوق، فهو من امام و ذلک من خلف. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقوید شود.

تقواله.

[ت ل] (ع ص) رجل تقواله: مرد نیکوسخن یا بسیار گوی چرب زبان. (ناظم الاطباء).

تقوب.

[تَ قَوْ و] (ع مص) پوست بشدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پوست برکنده شدن جایها از سر کسی: تقوب من رأسه مواضع؛ ای تقشر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). چیزی از بن برکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن خایه مرغ. (تاج المصادر بیهقی). شکافته شدن بیضه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). مگاکی گردیدن زمین. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). برهنه شدن موضعی از زمین از درخت و گیاه. (از اقرب الموارد).

تقوت.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) خورش ساختن، يقال: فلان يتقوت بكذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). خوردن: تقوت به و اقتات به اقتیاتاً؛ اكله. (از اقرب الموارد). قوت گرفتن. (تاج المصادر بیهقی).

تقوج.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) ریمناک گردیدن زخم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقور.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) گذشتن اکثر شب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهور. (اقرب الموارد). رجوع به تقور شود ||. پیچیدن مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده و متفرق شدن ابر دایره وار. (از اقرب الموارد).

تقوز.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) شادمانی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شادمانی. (از اقرب الموارد ||). خواستن ||. از بالا به زیر افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ویران شدن ||. برشکسته شدن خانه ||. دویدن بز کوهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقوس.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) کج گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کمان در بازو افکندن و بدو درآمدن. (تاج المصادر بیهقی). با کمان بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). حمل کردن کمان. (از اقرب الموارد ||). برآمدن موی سپید در میان موی سیاه یا برابر شدن آنها: تقوس لحيه و لمته شيب. (از اقرب الموارد).

تقوصر.

[تَقَصُّوْ] (ع مص) درآمدن بعض چیزی در بعض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقوصرء.

[تَقَصُّوْ] (ع مص) کوتاهی ظاهر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقوض.

[تَقَوُّوْ] (ع مص) بیفتیدن خانه و برکنده شدن. (تاج المصادر بیهقی). ویران شدن بنا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). منهدم شدن خانه. (از اقرب الموارد). رجوع به انقیاض شود ||. آمد و شد نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). پراکندن حلقه و برشکستن هنگامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). پراکندن و شکستن صفوف و حلقه ها. (از اقرب الموارد).

تقوع.

[تَ قَوْ وُ] (ع مص) خمیده رفتن همچون رونده در خارستان ||. بر درخت برآمدن کربسه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تقوع.

[تَ] (اخ) دهی است به قدس که انگین را بدان نسبت کنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (خیمه زدن). یکی از شهرهای یهودا است که در نزدیکی بیت اللحم به جنوب شرقی اورشلیم واقع بود و فع آن را تقوعه گویند و ظاهراً اشحور اساس آن را گذاشته. (قاموس کتاب مقدس) (از ایران باستان ج ۱ ص ۱۸۳). رجوع به مرصد الاطلاع و معجم البلدان یاقوت و قاموس کتاب مقدس شود.

تقوف.

[تَ قَوْ وُ] (ع مص) بازداشتن، يقال: هو يتقوف علی مالی ||. سخن آموزانیدن، يقال: فلان يتقوف فلاناً فی المجلس؛ ای یاخذ علیه فی کلامه و يقول له قل کذا و کذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تقول.

[تَ قَوْ وُ] (ع مص) سخن فرابافتن بر کسی. (تاج المصادر بیهقی). سخن بر بستن بر کسی. (زوزنی). سخن بر یافتن بر کسی. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). افترا کردن، يقال: تقول قولاً؛ اذا ابتدعه کذباً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تق و لقی.

[تَقُّ قُلْ] (ص مرکب، از اتباع) در تداول عامه، کاسد. بی مشتری. بی روتق: بازاری تق و لقی؛ بازاری کاسد. دکانی تق و لقی؛ دکانی بی کالا و مشتری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقوله.

[تِ وِ لَ] (ع ص) رجل تقوله؛ مرد نیکوسخن و بسیار گوی چرب زبان. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تقواله شود.

تقوم.

[تَ قَوْ وُ] (ع مص) راست شدن. (آندراج) (اقرب الموارد). يقال: قومته فتقوم؛ عدلته فتعدل. (اقرب الموارد): زان گشت نصیرالدین لایق لقب تو کز تو علم نصرت دین راست تقوم. سوزنی. رجوع به تقویم شود.

تقون.

[تَ قَوْ وُ] (ع مص) تعدی کردن به زبان. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از تاج العروس). (۱) نیک ستودن کسی را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط) (از تاج العروس) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب چاپ تهران

چنین آمده: ستم کردن و تعدی نمودن به زنان و از حد در گذشتن. که ظاهراً زنان به تصحیف آمده است و صحیح زبان یا زفان است چنانکه در امهات کتب لغت آمده است.

تقوه.

[(خ) (انتظار) ۱- پدر زن حلدء نبیه. دوم پادشان ۲۲:۱۴ که در دوم تواریخ ۳۴:۲۲ توقه خوانده شده است. ۲- پدر یحزیا. کتاب عزرا ۱۰:۱۵. (قاموس کتاب مقدس).

تقوی.

[تَقْوًا] (ع ۱) پرهیزگاری. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پرهیز. اصله تقیا قلبوه للفرق بین الاسم و الصفه و قوله تعالی هو اهل التقوی؛ ای اهل ان یتقی عقابه. (منتهی الارب). پرهیزگاری و ترس؛ یعنی ترسیدن از حق تعالی جل شأنه است در عواقب امور یا ترس نفس خود که مبادا رهنزی کرده او را در مهالک بعد و حجاب مبتلا سازد. (آندراج). ترسیدن و پرهیزگاری. (غیاث اللغات). پرهیز و ترس از خدا و احتراز. قوله تعالی: هو اهل التقوی؛ ای اهل ان یتقی عقابه. (ناظم الاطباء). در لغت بمعنی اتقا و پرهیزکاری است و اتخاذ وقایت است و اصطلاحاً دوری کردن از عقوبت حق است بواسطه انجام طاعات حق. و بعضی گویند تقوی احتراز محرمات است فقط. فیض گوید تقوی آن است که محامد حق را وقایت خود سازد و اضافه همه کمالات و فضائل به حضرت او کند و خدای با چنین کس باشد چنانکه فرمود: «ان الله مع الذین اتقوا والذین هم محسنون (۱)». در شرح تعرف است که اصل تقوی بر دو معنی است یکی ترسیدن و دیگری پرهیز کردن و تقوای بنده از خداوند بر دو معنی است یا خوف از عقاب است و یا از فراق. و علامت آن این است که از اوامر و نواهی خدا سرپیچی نکند و اگر از خوف فراق باشد از غیر حق پرهیز کند و با غیر او نیارامد تا از خدا جدا نماند و پرهیز کند از آنچه بدان میل نماید زیرا که هر اندازه که به غیر حق مایل باشد از حق دور باشد. محمد بن سبجان گوید تقوی ترک غیر خداست و بعضی گویند تقوی بیزاری جستن از غیر خدا و اخلاص در عبادت خداست. بعضی از بزرگان گویند تقوی از گناه دوری کردن و از نفس جدا گشتن است. (از فرهنگ مصطلحات عرفا تألیف دکتر سجادی صص ۱۱۵-۱۱۶): و پسندیده تر سیرتها آن است که به تقوی و عفاف کشد. (کلیله و دمنه). و پسندیده تر افعال و اخلاق مردمان تقوی است. (کلیله و دمنه). و فرط تقوی و وفور دیانت و اخلاص و اختصاص من داشته است. (سندبادنامه صص ۷۲). اگر از نقطه تقوی بگردد یک دمت دیده سزای دیده کج بین ز میل آهنین باشد. عطار. ای حکم تو پیشکار طاعت ای حزم تو دستیار تقوی. سیف اسفرنگ. برخیز تا یک سو نهیم این دلق ازرق فام را بر باد فلاشی دهیم این شرک تقوی نام را. سعدی. ترا همچنین فضل است و امانت و تقوی و دیانت. (گلستان). هر کجا سلطان عشق آمد نماند قوت بازوی تقوی را محل. (گلستان). چون نبود خویش را دیانت و تقوی قطع رحم بهتر از مودت قربی. (گلستان). افلاس عنان از کف تقوی بستاند. (گلستان). مرد خداپرست که تقوی طلب کند خواهی سفیدجامه و خواهی سیاه باش. حافظ. (۱) - قرآن ۱۶ / ۱۲۸.

تقوی.

[ت] (ع ۱) ممال تقوی. صاحب غیاث اللغات در ذیل تقوی آرد: در استعمال فارسیان گاهی بکسر واو نیز مستعمل است -انتهی: چو نفس نامیه قومی ز لشکرش را دید که پشت پای زدند از گراف تقوی را. انوری. این تقویم تمام که با شاهدان شهر ناز و کرشمه بر سر منبر نمیکنم. حافظ (دیوان چ قزوینی صص ۲۴۳).

تقوی.

[تَ قَوْوِی] (ع مص) نیرومند شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). توانا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقوی.

[تَ قَ] (ص نسبی) منسوب به تقی و چون مطلق گویند نسبت به امام محمد تقی (ع) باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقوی.

[تَ قَ] (اخ) حاج سید نصرالله. از رجال دانشمند دوره اخیر قاجاریه و اوایل پهلوی است. وی بسال ۱۲۷۲ ه. ش. در تهران متولد شد و در دوره های اول و دوم مجلس شورای ملی از تهران انتخاب گردید. او مدتی مدعی العموم و رئیس دیوان عالی تمیز و مدرس دانشکده های حقوق و معقول و منقول و رئیس دانشکده معقول و منقول بود. او راست: هنجار گفتار در معانی و بیان فارسی و تصحیح دیوان ناصر خسرو. در سال ۱۳۲۶ ه. ش. در تهران درگذشت. (از فرهنگ فارسی معین).

تقویب.

[تَ] (ع مص) زمین کردن ||. از بیخ برکندن ||. نشان کردن بر زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقویت.

[تَ وِی] (ع مص) تقویه. استواری و زورآوری و قوت و استحکام و پشتی و یاری و امداد و اعتماد و تسلی و دل‌سایی. (ناظم الاطباء). نیرومند کردن. نیرو دادن. نیرو بخشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توانایی دادن و توانا کردن: بی تربیت طیب رنجورم بی تقویت علاج بیمارم. مسعود سعد. جان را و مغز را ز گل و باد قوتست شاید کنون که تقویت مغز و جان کنی. مسعود سعد. آنچه ملک عادل انوشیروان کسری بن قباد را سعادت ذات... و تقویت مظلومان... حاصل است می بینم که کارهای زمانه میل به ادبار دارد. (کليلة و دمنه). خاقانیا به تقویت دوست دل مبند وز غصه نکایت دشمن جگر مسوز. خاقانی. مسلمان به صدق آمین بگوئید که آمین تقویت باشد دعا را. سعدی. رجوع به تقویة و ترکیبهای این کلمه شود.

تقویت داری.

[تَ وِی] (حامص مرکب) نیرومند داشتن. توانا و زورمند داشتن: نصرت این را به تربیت کاری فلک آنرا به تقویت داری. نظامی. رجوع به تقویت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقویت کردن.

[تَ وِی کَ دَ] (مص مرکب) نیرو دادن. توانا کردن. قدرت دادن: خلقی به تعصب بر وی گرد آمدند و تقویت کردند. (گلستان). گر تقویت کنی ز ملک بگذرد بشر ور تربیت کنی به ثریا رسد ثری. سعدی. رجوع به تقویت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تقویج.

[ت] [ع مص] خانه روفتن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقوید.

[ت] [ع مص] کشیدن ستور و جز آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقویر.

[ت] [ع مص] شکله برکشیدن جامه و خربزه و آنچ بدن مانند. (تاج المصادیر بیهقی). گرد بریدن چیزی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قواره بر آوردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یؤخذ رمانه فیقور رأسها قدر درهم و یصب علیه من دهن البنفسج. (ابن البیطار از یادداشت ایضاً ||). گریبان واری بر گرفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گرد بریدن گریبان را. (از اقرب الموارد): اذا قور رأس فجلة و فتر فیها دهن ورد و قطر فی الاذن الوجیعہ ابرأها و حیاً و اذا اخذت قطعاً من فجل و قور فیها حفرة و وضع فیها وزن اربعة دراهم... (ابن البیطار از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقویز.

[ت] [ع مص] بسیار شدن گیاه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقویس.

[ت] [ع مص] کج گردیدن و گوژ شدن از پیری. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ریختن باران از ابر. (از اقرب الموارد).

تقویض.

[ت] [ع مص] خیمه بر کردن. (تاج المصادیر بیهقی). خیمه بر کردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ویران کردن بنا را یا باز نمودن بی ویران ساختن یا بر آوردن چوبها و طنابهای بنا را. (منتھی الارب) (۱) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از قطر المحيط) (از اقرب الموارد). (۱) - مرحوم دهخدا در ذیل یادداشت معنی نقل شده از منتھی الارب چنین نوشته است: «گمان میکنم بیت بمعنی خیمه را نفهمیده است».

تقویف.

[ت] [ع مص] تبعیت کردن و در پی چیزی رفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تقول.

[ت] [ع مص] سخن بر کسی بستن (تاج المصادیر بیهقی) (زوزنی). بر خواندن بر کسی سخنی که او نگفته. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یاد دادن: قولنی حتی قلت؛ ای علمنی و امرنی ان اقول. (از اقرب الموارد).

تقویم

[ت] [ع مص] راست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). راست گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکوتر راست کردن. (غیاث اللغات) (از آندراج). راست نمودن. (غیاث اللغات). تعدیل چیزی. (از اقرب الموارد). راست داشتن. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). راست کردن کژی نیزه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قیام کردن چیزی. (آندراج). از بین بردن کجی نیزه. (از اقرب الموارد ||). (مص) راست شدگی و برابری و تساوی. (ناظم الاطباء). راست کردنی: لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم. (قرآن ۹۵ / ۴). در تقویم چنین کسان سعی پیوستن همچنان باشد که شمشیر بر سنگ آزمایشند. (کلیله و دمنه). و چون پادشاهزادگان بازگشتند و مهمات ایشان کفایت شد روی به ضبط مصالح ملک و تقویم موج و اصلاح فاسد... آوردند. (جهانگشای جوینی). -احسن تقویم؛ مأخوذ از آیه شریفه فوق، خوبتر راست کردنی: بخط احسن تقویم و آخرین تحویل به آفتاب هویت به چهارم اسطرلاب. خاقانی ||. مص) قیمت کردن چیزی را. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). قیمت کردن رخت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قیمت کردن متاع. (از اقرب الموارد). قیمت کردن. (غیاث اللغات) (از کشاف اصطلاحات الفنون). ج، تقاویم. (از اقرب الموارد). ارزیابی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به قوام آوردن: و یلقى الشکر و یقوم تقویم الجلاب. (قانون بوعلی سینا یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تعیین و بیان طول و عرض بلدان ||. محاسبه کردن وقتها. (از اقرب الموارد). حساب کواکب سال بسال. (مفاتیح). سنجیدن و قرب و بعد و ارتفاع ستارگان را معین کردن. (از ذیل اقبال نامه نظامی چ وحید دستگردی ص ۱۰۳): هنر و فضل ترا بر نتوانند شمرد آن بزرگان که بدانند حساب تقویم فرخی. بین ای سکندر به تقویم راست که این نکته را ارتفاع از کجاست. نظامی ||. حساب یکساله منجمان که هندش بوتهی نامند و هر سالی تقویم دیگر میکنند به استخراج. (شرفنامه منیری). حساب یکساله منجمان و آن ورقی چند باشد که در آن حرکات و احوال کواکب سیاره ثبت نمایند. (غیاث اللغات). به اصطلاح اهل تنجیم راست کردن احوال سال از روی زیج و آن شمسی بود و قمری. (آندراج). در اصطلاحات منجمان عبارت از دفتری است که احوال ستارگان را بعد از برآوردن آنها از زیج در آن دفتر می نویسند. همچنین در آن دفتر مواضع ستارگان را در روزهای یکسال، در طول و عرض و اتصالات آنها را با یکدیگر و طالعها و فصول و اجتماعات و استقبالات و قرانات و خسوف و کسوف و رؤیت اهل و مانند آن. (از کشاف اصطلاحات الفنون). نامه ای که در آن نوشته میشود... حرکات سیارات و وقوع کسوف و خسوف و تغییرات ماه و اهله آن در آن سال و مانند آنها. (از ناظم الاطباء). گاهنامه. ج، تقاویم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اوراقی چند که در آن اخترشناسی حرکات کواکب و تأثیرات آن نویسند. (یادداشت ایضاً): از آن پس که بنمود پنجاه و هشت بسر بر فراوان شگفتی گذشت همی از کمتر نگردد بسال همی روز جویم به تقویم و فال. فردوسی. داند از کردگار کار که شاه نکند اعتقاد بر تقویم. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی). نه فلان کرد و نه بهمان و نه پیر و نه جوان نه ز تحویل سر سال بد و نز تقویم. ابوحنیفه (ایضاً). ز غیبت تو چو تقویم کهنه ام بی قدر به خون دیده چو تقویم کرده روی رخم. عبدالواسع جبلی. ترسم که چو تقویم نوم نفرستی بی حاصل خوانمت چو تقویم کهن. مجیر بیلقاتی. تقویم نو ای معجز طبع تو سخن بفرست و به وعده کژم طیره مکن. مجیر بیلقانی. حکم صدساله توان دیدن ز یک تقویم او طفل یک روزه مجسطی گیرد از تعلیم او. خاقانی. شب ستاره شمرم بر دو رخم زان باشد زخم ناخن چو حرفی که بود در تقویم. ظهیر (از شرفنامه منیری). و معرفت درج و دقایق تقویم و طرف علم طب و نتف خواص ادویه و غیر آن تعلیم کنم. (سندبادنامه ص ۶۲). رخش تقویم انجم را زده راه فشانده دست بر خورشید و بر ماه. نظامی. آنکه رصدنامه اختر گرفت حکم ز تقویم کهن برگرفت. نظامی. کسی که با تو نه چون مسطر است با خط راست بسان جدول تقویم غرقه در خون باد. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). زن نو کن ای دوست در نوبهار که تقویم پارینه ناید بکار. سعدی (ایضاً). گرچه تاریخ دان این شهرم همچو تقویم کهنه بی

بهرم. اوحدی ||. نامه ای که در آن نوشته میشود اتفاقات و تواریخ روزانه از یکسال. (از ناظم الاطباء): خواجه خلعت پوشید و بنظره ایستاده بودم، آنچه گویم از معاینه گویم و از تعلیق که دارم و از تقویم. (تاریخ بیهقی چ غنی - فیاض ص ۱۵۵). و گواه عدل بر این چه گفتم تقویمهای سالهای گذشته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۶۷). رجوع به تاریخ شود. - تقویم اوستایی؛ تاریخ اوستایی. رجوع به تاریخ اوستایی و گاه شماری تقی زاده ص ۱۰۱ شود. - تقویم بابلی؛ گاه شماری مردم سرزمین بابل. این گاه شماری بر اساس سال خورشیدی و از بسیاری جهات شبیه تقویم پارسی بود. رجوع به تقویم پارسی و گاه شماری تقی زاده صص ۱۱۲-۱۱۳ شود. - تقویم پارت؛ گاه شماری دوره اشکانی. تقویم دوره حکومت اشکانی در ایران: تقویم شاهان اشکانی دو ترتیب داشت ترتیب سلوکی و پارتی؛ مبدأ تاریخ اولی از ۳۱۲ ق.م. یا از ابتدای تأسیس دولت سلوکی بود. سال موافق این تقویم قمری است یعنی دارای ۱۲ ماه است و چون با سال شمسی مطابقت ندارد هر سه سال عده ماهها را بجای ۱۲ سیزده حساب میکردند... و معلوم است که تقویم سلوکی تقلید از تقویم یونانی و مقدونی است. مبدأ پارتی ابتدای سلطنت تیرداد اول یا ۲۴۷ ق.م. است و سالهای شمسی است و اسامی دوازده ماه همان اسامی اوستایی است که اکنون نیز معمول است... بر سکه ها هر دو تاریخ ذکر میشد ولی در میان مردم تنها تاریخ پارتی رواج داشت... و ترتیب کیسه کردن سال آنان معلوم نیست. (از ایران باستان ج ۳ صص ۲۶۸۳-۲۶۸۴). - تقویم پارسی؛ تقویم دوره هخامنشی... نظر به تاریخهایی که داریوش ذکر کرده و نظر به نسخه بابلی کتیبه بیستون معلوم است تقویم پارسی در زمان هخامنشی ها با تقویم بابلی موافق و فقط اسامی ماههای پارسی بود. (ایران باستان ج ۱ ص ۵۵۵). ... در زمان داریوش اول حساب اوستایی معمول نبود زیرا اسامی ۹ ماهی که در کتیبه بزرگ بیستون ذکر شده غیر از اسامی است که در دوره اشکانیان و ساسانیان متداول بود، اسامی مذکور در کتیبه از این قرار است: برای سه ماه پاییز: باغ یادیش - ادوک نیش - آثری یادی. برای سه ماه زمستان: انامک - مرغ زن - ویخن. برای سه ماه بهار: گرم پد - ثور و اهر - نای گرچیش. اسامی سه ماه تابستان معلوم نیست. اول سال مصادف با اول پاییز بود و با تاریخ بابلی موافقت داشت. بعضی تصور میکنند که بعدها داریوش اول تاریخ اوستایی را قبول و آن را رسمی کرد (ماههای تاریخ اوستایی همین ماههای کنونی است) ولی سندی نداریم زیرا شاهان هخامنشی غیر از داریوش تاریخ ذکر نکرده اند و تاریخ او به ماهها محدود است و مسکوکات همچنان که میدانیم بی تاریخ است... راجع به این موضوع که در دوره هخامنشی مبدایی برای تاریخ بوده یا نه و اگر بوده از چه واقعه ای آنرا حساب میکردند، اطلاعی نیست ولی چون در بابل ابتدای سلطنت هر شاهی را مبدأ میدانستند و نظر به این که پارسی ها و مادی ها چیزهای زیاد از بابلی ها و آسوریها اقتباس کردن گمان قوی میرود که در دوره هخامنشی هم همین ترتیب رعایت میشده... (از تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۹۹). رجوع به گاه شماری ص ۱۱۱ شود. - تقویم مصری؛ گاه شماری مردم قدیم مصر... هردوت از تقویم مصری سخن رانده و گوید: این تقویم صحیح تر از تقویم یونانی است زیرا سال مصری شمسی است و یونانیها در هر سال سوم باید یکماه علاوه کنند تا حسابشان با فصول مطابقت کند... (ایران باستان ج ۱ ص ۵۰۹). رجوع به تاریخ مصر و گاه شماری تقی زاده صص ۹۱-۹۳ شود. - تقویم یولی؛ تقویم ژولی. رجوع به تاریخ ژولی شود ||. و تقویم را نیز اطلاق کنند بر طول کوکب و آنرا بهت کوکب نیز گویند... پس تقویم کوکب نزد منجمان عبارتست از قوسی از فلک البروج که محصور باشد بین اول حمل و مکان کوکب بر توالی... قوسی است از فلک البروج بین اول حمل و نقطه رأس بر توالی. و عبدالعلی بیرجندی در شرح تذکره گفته: چنانکه تقویم بر قوس نامبرده اطلاق میشود بر حرکت در آن قوس نیز اطلاق میگردد. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به طول و کشف اصطلاحات الفنون شود. - تقویم ستاره؛ بیرونی آرد: نقطه ای است از فلک ممثل که بدو آن خط رسد که از مرکز عالم بیرون آید سوی تنه ستاره. و آن آنجاست کجا دیده همی آید از فلک البروج. (از التفهیم بیرونی ص ۱۲۶). و رجوع به التفهیم شود ||. بمعنی صورت. (غیاث اللغات) (آندراج). بمعنی صورت انسان. (غیاث اللغات).

[تَ كَد] (مص مرکب) ارزیابی کردن. قیمت چیزی را معین کردن. رجوع به تقویم شود.

تقویم گرفتن.

[تَ كَرِت] (مص مرکب) سنجیدن و معین کردن قرب و بعد و ارتفاع و انخفاض ستارگان و سایر اوضاع آسمانی است. (ذیل اقبالنامه نظامی چ وحید ص ۱۰۳). رجوع به تقویم شود.

تقویہ.

[تَ ی] (ع مص) نیرومند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). توانایی دادن و توانا کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). نیرو دادن و توانا کردن. (آنندراج). ضد تضعیف. (اقرب الموارد). تقویت و رجوع به تقویت شود ||. و يقال: هو یقوی بذلک؛ ای یرمی به. (اقرب الموارد). یعنی او متهم است بدان و دشنام داده میشود به آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تقویہ.

[تَ] (ع مص) بانگ و فریاد کردن. (منتھی الارب ||). گرداگرد شکار آمدن تا به دامگاه آید. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقہ.

[تُ قِ] (ا) تکمه و حلقهء کمر بند. (ناظم الاطباء).

تقہقر.

[تَ قُ قُ] (ع مص) از پی فرا شدن. (زوزنی). سپسایگی رفتن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). به قہقرا شدن. باز پس گشتن. (از اقرب الموارد).

تقہل.

[تَ قَہ] (ع مص) خشک شدن پوست بر استخوان. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خشک شدن پوست. (از اقرب الموارد ||). بدحال شدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). آلوده داشتن خود را و پاک و صاف ناکردن تن را ||. سست و نرم رفتن ||. ضعیف و نرم گردیدن آواز ||. گله کردن حاجت. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقہوس.

[تَ قَ وُ] (ع مص) شتافتن ||. خمان و مضطربانه رفتن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گوژ پشت گردیدن. (از اقرب الموارد).

تقی.

[تَی ی] [ع ص] پرهیزکار. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، اتقیاء و تُقواء. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). بمعنی ترسنده از خدا و مجازاً بمعنی پرهیزکار. (غیاث اللغات) (آندراج): از تقی دین طلب ز رعنا لاف از صدف دُر طلب ز آهو ناف. سنایی. قصد آن کرده بود که ذیل عفاف و جیب صلاح و نفس تقی و عرض نقی این بنده را... به لوث خبث و فجور خود ملطخ گرداند. (سندبادنامه ص ۷۷).

تقی.

[تُ قَا] [ع مص] پرهیز کردن. (منتهی الارب). پرهیزکاری. (دهار) (مهذب الاسماء). تقاء. (ناظم الاطباء (||)). ا) پرهیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): به سخا و به هدی و به بها و به تقی، خوش از خداوند سوی خلق جهانند و مشارند. ناصر خسرو. چون خرد افسر و تقی شد گاه خواندت جبرئیل شاهنشاه. سنائی. نهی بر اهل تقی تبغیض شد لیک بر اهل هوا تحریض شد. مولوی.

تقی.

[تَ] [اخ] نام حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و اله و سلم. (آندراج). رجوع به محمد شود.

تقی.

[تَ] [اخ] لقب امام ثانی حسن بن علی المرتضی. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۲۱ شود.

تقی.

[تَ] [اخ] لقب امام محمد بن علی بن موسی الرضا، امام نهم شیعه اثناعشریه است. رجوع به جواد شود.

تقی.

[تَ] [اخ] میرزا تقی خان امیر کبیر. رجوع به امیر کبیر شود.

تقی.

[تَ] [اخ] میرزا... از شعرای دوره صفویه و معاصر شاه سلیمان است و این بیت از اوست: در فضای تنگ دل راحت نمیگیرد قرار گویی آبادانثی نزدیک این ویرانه نیست. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی.

[تَ] [اخ] (میرزا...) علی آبادی. صاحب دیوان انشاء فتحعلی شاه قاجار است. وی متخلص به «صاحب» بود. رجوع به مجمع الفصحاء در ذکر شعرای معاصر مؤلف و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۳۳۴ شود.

تقی.

[ت] [اخ] دهی است از بخش شیب آب شهرستان زابل که ۳۹۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان غار در بخش شهر ری شهرستان تهران که ۳۱۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا غله و صیفی و سبزی و چغندر قند است. در نزدیکی این روستا کارخانه سولفات و آجر نسوز قرار دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است جزء بهنام وسط در بخش ورامین شهرستان تهران که ۱۱۲ تن سکنه دارد و محصول آنجا صیفی و چغندر قند است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان فندرسک که در بخش رامین شهرستان گرگان واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. محصول آنجا غله و توتون و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان ملک که در بخش مرکزی شهرستان گرگان واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا غله و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان مرحمت آباد که در بخش میاندوآب شهرستان مراغه واقع است و ۸۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان اسفندآباد که در بخش قروه شهرستان سنندج واقع است و ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی از دهستان خرم‌رود شهرستان تویسرکان است که ۱۷۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی از دهستان سگوند است که در بخش زاغه شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد و مردم آنجا که از طایفه سگوند میباشند ییلاق و قشلاق میکنند و مزرعه تقی آباد هم جزء این روستاست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان ژان که در بخش دورود شهرستان بروجرد واقع است و ۱۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی از دهستان جلگه است که در بخش کوهک شهرستان جهرم واقع است و ۱۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان پایین ولایت که در بخش فریمان شهرستان مشهد واقع است و ۶۶۶ تن سکنه دارد و محصول آنجا غله و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان فریمان که در بخش فریمان شهرستان مشهد واقع است و ۳۲۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران، ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان بالارخ که در بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۳۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان کاریزنو بالا جام که در بخش تربت جام شهرستان مشهد واقع است و ۲۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان تحت جلگه که در بخش فدیشه شهرستان نیشابور واقع است و ۲۹۷ تن سکنه دارد و مزارع ابراهیم آباد و امیرآباد جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان عشق آباد که در بخش فدیشه شهرستان نیشابور واقع است و ۲۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان دستگیران که در بخش طبس شهرستان فردوس واقع است و ۱۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان میان جام که در بخش تربت جام شهرستان مشهد واقع است و ۱۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اج] دهی است از دهستان جعفرآباد فاروج که در بخش حومه شهرستان قوچان واقع است و ۱۳۵ تن سکنه دارد و محصول آنجا غله و انگور است و مردم آنجا قالی بافی میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تقی آباد.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان کرون که در بخش نجف آباد اصفهان واقع است و ۱۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تقی.

[ت] [اخ] از شعرا و علمای ایران و از اهالی شوستر است و به هندوستان رفت و مورد توجه اکبرشاه قرار گرفت و در دوره حکومت جهانگیر شاه بمسند صدارت رسید و بسال ۱۰۲۰ ه. ق. درگذشت. این بیت از اوست: من بنده این رسم که در چارسوی عشق با هر که نه غارت زده سودا نمایند. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی اصفهانی.

[ت] [ا ف] [اخ] وی برای کسب کمالات به هندوستان سفر کرد و مدتی در خدمت ابراهیم قطب شاه درآمد و سپس به حج رفت و در این سفر درگذشت. از اوست: لطف با غیر غایتی دارد جور با ما نهایتی دارد گوش بر حرف مدعی تا چند هر که بینی حکایتی دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی اصفهانی.

[ت] [ا ف] [اخ] وی به هندوستان رفت و در خدمت جهانگیر شاه درآمد و مربی شاهزاده پرویز گردید. این بیت از اوست: آن خون دل فشاند و این خون دل بخورد فرق اینقدر بود ز لب زخم تا لبم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی الدین.

[ت] [ق] [د] [اخ] شیخ... علی الدوستی از هادیان طریقت در قرن هشتم هجری بود و امیر سید علی بن شهاب بن محمد همدانی

عارف و مصنف معروف مدتی از محضر وی کسب روش طریقت می نمود. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۴۲ شود.

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) مکنی به ابوالعباس. احمد بن الشیخ المحدث کمال الدین محمد بن محمد بن حسن التمیمی از معارف زمان خود بود. او راست: حاشیه بر مغنی. حاشیه بر شفا. شرح النقایه فی الفقه و جز اینها. وی در سال ۸۷۲ ه. ق. در گذشت و رجوع به حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره صص ۲۱۸-۲۲۰ شود.

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) ابن محمد بن عبدالمومن الحصنی الحسینی مکنی به ابوبکر. از فقهای دمشق بود. به حصن که از قراء حوران است نسبت دارد او را تصانیف فراوان است از آن جمله: کفایه الاخیار. تخریج احادیث الاحیاء و تنبیه السالک علی مظان المهالک. وی در سال ۸۲۹ در دمشق در گذشت. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۵۳).

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) ابوبکر احمد بن شهبه دمشقی. رجوع به ابن شهبه شود.

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) عباس بن احمد بن عیید الربعی. از دانشمندان است. وی در سنه ۶۰۵ ه. ق. در دنیسیر متولد شد و در علم پزشکی و ادب بحد کمال رسید و از دنیسیر به مصر رفت و سپس به شام بازگشت و در دمشق اقامت نمود و در بیمارستان الکبیر النوری در دمشق خدمت کرد و او را اشعار لطیفی است. رجوع به عیون الانباء ج ۲ صص ۲۶۷ - ۲۷۲ شود.

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) عمر بن شاهنشاه بن نجم الدین ایوب، ملک مظفر. که برادرزاده صلاح الدین ایوبی و حاکم حلب در دوران جنگهای صلیبی بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ صص ۵۸۶ - ۵۸۹ و قاموس الاعلام ترکی شود.

تقی الدین.

[تَقَى يُدِی] (اخ) محمد بن علی بن رقیق القشیری، حافظ، مکنی به ابوالفتح. بسال ۷۰۲ ه. ق. در مصر در گذشت. صاحب حبیب السیر به نقل از تصحیح المصایح آرد که تقی الدین را مصنفاتی است که مانند آنها تألیف کرده نشده است. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۶۰ شود.

تقی الدین اوحدی.

[تَقَى يُدِی نِ أَح] (اخ) محمد بن سعد الدین محمد حسینی اوحده دقافی بلیانی اصفهانی. مؤلف کتاب «عرفات العاشقین» در شرح حال شعراست. و در سال ۹۳۷ ه. ق. متولد شد و از تربیت یافتگان شاه طهماسب اول صفوی و شاه اسماعیل دوم و شاه محمد

خدابنده و شاه عباس اول بوده است. در اواخر عمر به هندوستان سفر کرد و کتاب یاد شده را بسال ۱۰۲۳ ه. ق. تألیف کرد. (از احوال و اشعار رودکی ج ۱ صص ۴۶-۴۷). قاموس الاعلام ترکی آرد... وی در سال ۱۰۰۵ به هند رفت و در دوره جهانگیر شاه و شاه جهان در اکبر آباد و اجمیر و گجرات می زیست «عرفان» و «سرمهء سلیمانی» و منظومه های «یعقوب و یوسف» و «کعبه مدار» از اوست وی در سال ۱۰۳۰ ه. ق. درگذشت.

تقی الدین بغدادی.

[تَ قَی یُدِ دِی نِ بَ] (اخ) علی بن عبدالعزیز. از مشاهیر شعرا و فقهای مالکیه است و در سال ۶۸۴ ه. ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی الدین تمیمی.

[تَ قَی یُدِ دِی نِ تَ] (اخ) ابن عبدالله القادر التمیمی الغزی القاضی المصری الحنفی. در سال ۹۵۰ ه. ق. متولد شد و در سال ۱۰۱۰ درگذشت او راست حاشیه ای بر شرح الفیه: ابن مالک. السیف البراق فی عنقی الولد العاق. الطبقات السنیه فی تراجم الحنفیه. مجموعه فی امثال العرب و مختصر یتیمه الدهر للثعالبی. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۴۵). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تقی الدین حموی.

[تَ قَی یُدِ دِی نِ حَ مَ] (اخ) شیخ ابوبکر که او را ابن حجه نیز می نامند. وی از مشاهیر شعراست و مشهورترین آثارش در مدح رسول اکرم است. او راست: خزانه الادب. وی در سال ۸۳۷ ه. ق. در قاهره درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به ابن حجه شود.

تقی الدین راصد.

[تَ قَی یُدِ دِی نِ صَ] (اخ) محمد بن ابی الفتح محمد بن احمد بن محمد بن احمد بن یوسف بن الامیر منکو برس الاسدی تقی الدین ابوبکر الراصد. در سال ۹۳۰ ه. ق. در دمشق متولد شد و در ۹۹۳ درگذشت. او راست: بغیه الطلاب من علم الحساب. بهجه الفکر فی حل الشمس و القمر. خریده الدرر و فریده الفکر. خلاصه الاعمال فی مواقیت الايام و الیالی. الدرالنظیم فی حل التقویم. دستور الترجیح لقواعد التصحیح. ریحانه الروح فی رسم الساعات علی مستوى السطوح. سدره منتهی الافکار فی ملکوت الدواره. الطرق السنیه فی الآلات الروحانیه، و الکواکب الدریه فی البنکامات الدوریه. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۵۷).

تقی الدین سبکی.

[تَ قَی یُدِ دِی نِ سَ] (اخ) علی بن عبدالکافی بن علی بن تمام السبکی الانصاری الخزرچی مکنی به ابوالحسن است. در عصر خود شیخ الاسلام و از مفسران و مناظران بود. فرزند تاج السبکی صاحب طبقات است. در سبک مصر متولد شد و به قاهره رفت و از آنجا به شام نقل کرد و در سال ۷۳۹ ه. ق. قاضی شام شد و در پایان عمر به قاهره بازگشت و در همانجا بسال ۷۵۶ درگذشت او راست: الدر النظیم. مختصر الطبقات الفقهاء. احياء النفوس فی صنعہ القاء الدروس. الاغریض فی الحقیقه و المجاز و الکنايه و التعریض. السیف المسلول علی من سب الرسول. مجموعه فتاوی. الابتهاج فی شرح المنهاج و جز اینها و فرزندش التاج فهرست تصنیفات او را فراهم و اظهار نظر علما را در وصف اخلاق و وسعت معلومات او جمع آوری کرده است. (از اعلام زرکلی ج ۲

صص ۶۷۷ - ۶۸۸). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تقی الدین سبقی شود.

تقی الدین سروجی.

[تَ قِیْ دِی نِ سِ] (اِخ) علی بن منجد. از دانشمندان اواخر قرن هفتم است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تقی الدین فاسی.

[تَ قِیْ دِی نِ] (اِخ) از ادیبان است و حوادث تاریخی مصر و شام را در دوران خود تصنیف کرد و اثر باارزشی از خود بیادگار گذاشت و اثر دیگر وی شفاء الغرام است که بسیار لطیف میباشد وی در سال ۸۳۲ ه. ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به اعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۵۵ شود.

تقی الدین مقریزی.

[تَ قِیْ دِی نِ مِ] (اِخ) رجوع به مقریزی شود.

تقیئه.

[تَ یِ ءِ] (ع مص) به قی آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تقیو شود.

تقیث.

[تَ قِیْ یُ] (ع مص) فراهم آوردن ||. بازداشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تقیح.

[تَ قِیْ یُ] (ع مص) ریم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). ریمناک گردیدن جراح. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). التقیح، در گفتار پزشکان بدو معنی آید یکی آنکه در هر موضع استعمال شود. و آن فراهم آمدن ورم است بخاطر مدت و دیگر آنکه برای بیماریهای ریوی استعمال شود و مقصود پر شدن فضای بین سینه و شش است از قیح یا در هر دو جانب یا در یک جانب. (از قانون ابوعلی سینا، از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تقید.

[تَ قِیْ یُ] (ع مص) خویشان را بند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (مجمل اللغة) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تقیید. (اقرب الموارد). بند شدن و به چیزی مقید شدن. (آنندراج).

تقی دیزه.

[تَ زِ] (اِخ) دهی است در بخش نمین شهرستان اردبیل که ۹۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

تقیس.

[تَقَىٰ] (ع مص) به قبیلہ قیس غیلان مانند شدن یا تمسک گرفتن به آنها به امری همچو حلف یا جوار یا ولاء و خویشتن را به سوی آن منسوب کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیسہ.

[تَقَسَّ] (ع ا) طقس. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹). رجوع به طقس شود.

تقی شوشتری.

[تَقِي تَ] (اخ) از شعرا و علمای ایران است وی به هندوستان مهاجرت کرد و در خدمت اکبرشاه مأمور تهیه نثری از شاهنامه شد ولی در این کار توفیق نیافت از اوست: گرد ست نی دهد که برویت نظر کنم باری دھان بیاد لبث پرشکر کنم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقیص.

[تَقَىٰ] (ع مص) بانگ کردن شتر || فرودریدن چاه. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کج شدن و منھدم شدن دیوار. (از اقرب الموارد).

تقیض.

[تَقَىٰ] (ع مص) مانندگی کردن. (تاج المصادر بیهقی). مانند و مشابه شدن || آماده شدن جهت کسی و سببی برانگیختن. (منتہی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیوفتیدن دیوار. (تاج المصادر بیهقی). شکافتن دیوار و فرودریدن و ویران شدن و افتادن آن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاره پاره شدن خایه مرغ. (تاج المصادر بیهقی). شکستن بیضه. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیظ.

[تَقَىٰ] (ع مص) در تابستان اقامت کردن در جای. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقی عبداللہ.

[تَقَّ دُلَّ لَاه] (اخ) شعبه ای از طایفہ عالی انور ہفت لنگ. رجوع به جغرافیای سیاسی کپھان ص ۷۴ شود.

تقی کاشی.

[تَقِي] (اخ) از شعرا کاشان است. وی در موسیقی دست داشت و صدایش خوش بود و به بلبل کاشی ہم شهرت دارد. از اوست: اگر پیکان تیر او نبودی در دل چاکم به این بی طاقتی آرام کی میبود در خاکم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی کاشی.

[تَ قَی] (اخ) از شعرا و سادات کاشان است و به مروارید کاشی هم معروف است: خطی خوش داشت و به هندوستان مهاجرت کرد و در همانجا بسال ۹۹۲ ه. ق. در گذشت. او راست: خلاصه اشعار و زبده الافکار در شرح حال شعرا. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقی کندی.

[تَ کَ] (اخ) دهی است از دهستان غنی بیگلو که در بخش ماه نشان شهرستان زنجان واقع است و ۱۷۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تقیل.

[تَ قَی ی] (ع مص) نیمروزان خفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ماندگی کردن به کسی. (تاج المصاخر بیهقی). مانستن به کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): که نیکبخت و دولتیار آن تواند بود که تقیل و اقتداء به خردمندان و مقبلان واجب بیند. (کلیله و دمنه). و واجب شمردن اقتدا و تقیل این پادشاه بنده پرور... در جهاننداری به مکارم خاندان مبارک بوده است. (کلیله و دمنه ||). فراهم آمدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فراهم آمدن آب و در اللسان جمع شدن آب در جای پست. (از اقرب الموارد ||). شراب خوردن وقت قیلوله. (تاج المصاخر بیهقی). در نیمروز شراب خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در نیمروز ناقه را دوشیدن. (از اقرب الموارد).

تقی مازندرانی.

[تَ ی ز د] (اخ) میرزا... از شعرای ایران است و این بیت از اوست: ز دام اشک چون پروانه فارغبال میگردم چراغ هر که روشن میشود خوشحال میگردم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقین.

[تَ قَی ی] (ع مص) آراسته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زینت کردن. (از اقرب الموارد). کان لها درع ما کانت امراة تقین بالمدينة الا ارسلت تستعیره. و تقین ترین لرفافها. (اقرب الموارد).

تقیو.

[تَ قَی ی] (ع مص) پیش آمدن زن شوی را و انداختن ذات خود را بر وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و ازهری گوید که این مصحف تفیو است. (از اقرب الموارد ||). برانداختن از گلو و قی کردن به تکلف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تقیه.

[تَ قَی ی] (ع مص) پرهیز کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب ||). پرهیزکاری. (دهار) (مذهب الاسماء) (منتهی الارب). پنهان کردن مذهب خویش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به خاندان نوبختی ص ۵۹ و ۶۶ و ۷۵ شود.

آوردن بزبان از روی صلاح وقت چیزی را که در دل غیر آن باشد. (ناظم الاطباء). خودداری از اظهار عقیده و مذهب خویش در مواردی که ضرر مالی یا جانی یا عرضی متوجه شخصی باشد. (فرهنگ فارسی معین). پنهان کردن مذهب خود یا احتیاط در مقابل کسی که مذهب دیگری دارد. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹). (اصطلاح فقه) تقیه اسم است از اتقی یتقی اتفاقاً و تاء آن بدل از واو است چنانکه در تهمه و تخمه. و مراد از آن تحفظ از ضرر غیر است بوسیله موافقت کردن با او در قول یا فعل مخالف حق.

تقیه الارمنازیه.

[تَ قَی ی تُلّ ا مَ زِی ی] (اخ) شاعرهء بدیعۀ النظم است. (منتهی الارب). از شعرا و ادیبان معروف سوریه است و به قریهء ارمناز سوریه منسوب است. وی دختر دانشمند معروف ابوالفرج غیث بن علی و مادر تاج الدین ابوالحسن علی بن فاضل است. در علم شعر و فصاحت کمال یافت مدتی در حوزهء درس ابوطاهر سلفی که از حفاظ حدیث بود در اسکندریه شرکت کرد. وی در سال ۵۰۵ هـ ق. در دمشق متولد شد و در سال ۵۷۹ درگذشت این دو بیت از اوست که دربارهء شیخ ابوطاهر سروده است: لو وجدت السبیل جدت نجدی عوضاً عن خمار تلک الولیده کیف لی ان اقبل الیوم رجلا سلکت دهرها الطریق الحمیده. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تقیه بنت غیث شود.

تقیه بنت غیث.

[تَ قَی ی تُب ت غ] (اخ) ام علی تقیه بنت غیث بن علی السلمی الارمنازی... رجوع به تقیه الارمنازیه و اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۴ شود.

تقیه کردن.

[تَ قَی ی کَ د] (مص مرکب) پنهان کردن مذهب خویش. خودداری کردن از اظهار عقیده و مذهب خویش در مواردی که ضرر مالی یا جانی یا عرضی متوجه شخصی باشد: این مذهب را پوشیده و پنهان میداشتند و تقیه میکردند. (تاریخ قم ص ۲۴۱). و رجوع به تقیه شود.

تقی همدانی.

[تَ ی ه] (اخ) از شعرا و سادات همدان است. به هندوستان رفت و در آنجا درگذشت. این بیت از اوست: آب از دل من خورد خدنگش چون تازه نهال بر لب جوی. (از قاموس الاعلام ترکی).

تقیح.

[ت] (ع مص) ریم گرفتن جراحت و ریش. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (تاج المصادر بیهقی). ریمناک گردیدن جراحت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به تقیح شود.

تقیید.

[ت] (ع مص) قید کردن و بند نمودن زن شوی را به افسون. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قید کردن

و بند نمودن. (غیاث اللغات). بند کردن. (زوزنی ||). کتاب را عجم زدن. (زوزنی). نقطه زدن کتاب را و مقید به اعراب کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مقید به اعراب و نقطه کردن کتاب را تا مانع اختلاط و التباس گردد. (از اقرب الموارد). || بازداشتن، يقال: قید الایمان الفتک؛ یعنی ایمان مؤمن را از کردن کارهای خواستهء نفس بازدارد. چنانکه ایمان مقید را از فساد و تباهی بازدارد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). قید برپای چهارپا گذاشتن. (از اقرب الموارد ||). اندازه کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نوشتن حساب را. (از اقرب الموارد ||). تعمیم ندادن و رها نمودن و مقید بودن نویسنده و گوینده. (از اقرب الموارد ||). مالک قلب کسی شدن با احسان و نیکوئی. (از اقرب الموارد).

تقییر.

[ت] [ع مص] به قیر بیندودن. (زوزنی). قیر اندودن و مالیدن کشتی و ستور و جز آن را. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به قیر شود.

تقیض.

[ت] [ع مص] داغ کردن شتر را. (منتھی الارب) (از آنندراج ||). بیاوردن و آماده کردن خدا کسی را جهت کسی: قیض الله فلان بفلان؛ بیارد و آماده کند خدای فلان را جهت فلان. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تقدیر کردن و سبب ساختن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آنندراج) (از اقرب الموارد): قیضنا لهم قرناء؛ سببی پیدا کردیم و مقدر ساختیم برای ایشان از جایی که گمان آن از آنجا نداشتند ||. خالی گذاشتن: قیض له شیطاناً؛ ای تخیلی بینه و بین الشیطان ||. عوض دادن: قیضی به؛ عوض داد مرا آن چیز. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تقیظ.

[ت] [ع مص] بسنده بودن چیزی گرمای تابستان را. (زوزنی). بسند آمدن چیزی کسی را به گرمای تابستان ||. در تابستان بجایی اقامت کردن. (منتھی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رسیدن باران تابستان بکسی. (از اقرب الموارد).

تقیل.

[ت] [ع مص] شراب نیمروز دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). در نیمروز آب دادن یا دوشیدن ناقه را در آن وقت. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). در نیمروز آب دادن. (از اقرب الموارد ||). نیمروزان بر آب آوردن شتران را. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تقیل شود.

تقین.

[ت] [ع مص] کنیزک را بیاراستن. (زوزنی). عروس بیاراستن. (تاج المصادر بیهقی). آراستن و زینت دادن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تک.

[ت] (ص) بمعنی اندک و قلیل و کم باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). پهلوی، تک: در تک زمان (۱)؛ زمانی کوتاه. (حاشیه برهان چ معین ||). تا و تک هر دو تنها بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۹). منفرد و تنها. (ناظم الاطباء): به تک تا و کر بیشتر تاوتک که باشد که بینی بود تا و تک. (لغت فرس ایضاً). تو رعیت باش چون سلطان نئی تک مران چون مرد کشتیمان نئی. مولوی. -اسب تک؛ اسب بی سوار. (ناظم الاطباء). -بی تک؛ لایتناهی. (ناظم الاطباء ||). (۱) بمعنی بسیار تند براه رفتن و دویدن هم هست. (برهان). بمعنی دویدن و تند راه رفتن و آن مرادف دو است چنانکه گویند تک و دو و اسب رونده خوشرفتار را تکاور گویند. (انجمن آرا) (آندراج). دو و تیزی رفتار. (ناظم الاطباء). بدین معنی از اوستا تک (۲)، (دو) از ریشه تک (۳) (دویدن) که در تاختن آمده. پهلوی تک (۴) افغانی تک (دویدن) تک (دویدن، مشی، گام، گردش) و نیز تک (۵) در اوستا بمعنی تند و تیز است «خرده اوستا ص ۵۸». (حاشیه برهان چ معین). تک. (فهرست ولف): هم آهوفغند است و هم یوزتک هم آهسته خوی است و هم تیز گام. فرالووی. به گامی سپرد از ختاختن به یک تک دوید از بخارا به وخش. شاکر بخاری. یکی باره ای برنشسته چو نیل به تک همچو آهو به تن همچو پیل. دقیقی. یکی را که بد نامش ایزد گشسب کز آتش نه برگاشتی در تک اسب. فردوسی. ببیند کنون کار مردان مرد تک اسب و شمشیر گرد و نبرد. فردوسی. یکی باره تیز تک برنشست به هامون خرامید نیزه بدست. فردوسی. سپهدار پیران میان را بیست یکی باره تیز تک برنشست. فردوسی. ور ذره به چشم آیدش آسیمه بماند گوید مگر آن از تک اسب تو غبار است. فرخی. از او رفتن نرم و از گور تک ز پرنده پرواز و زو تاختن. فرخی. تا همی از گهر آموزد آهوبره تک همچنان کز گهر آموزد شاهین پرواز. فرخی. چونین تو بتا به همگان بر مگذر نتوان به تکی به طوس شد جان پدر. فرخی. چنان نماید با او برابری کردن که راه برد با اسب تیز تک خر لنگ. فرخی. از تک اسب و بانگ و نعره مرد کوه پر نوف شد هوا پر گرد. عنصری. به تک راه گیرند بر آب و آتش بدنندان بدرند بولاد و مرمر. عنصری (از آندراج). یوزجست و رنگ خیز و گرگ پوی و گرم تک بیرجه آهودو و روباه حيله گوردن. منوچهری. باد از سمنستان به تک آید به طلایه تا حرب کند با سپه ابر نغایه. منوچهری. باز گشتم و اسب در تک افکندم چون مدهوش و دلشده. (تاریخ بیهقی). سیه چشم و گیسوفش و مشک دم پری پوی و آهوتک و گورسم. اسدی. به زور از زمین کوه برداشتی تک از تازی اسبان فزون داشتی. اسدی. چو شب بد، ولیکن چو بشتافتی به تک روز بگذشته دریافتی. (گرشاسبنامه). پی اسب عمرم ز تک باز ماند همه کار شاهیم ناساز ماند. (گرشاسبنامه). اسب جهان را تو نگیری به تک خیره مرو از پی او خام خام. ناصر خسرو. دنیا به تک اندر است دینت کو بی دین به جهان چرا همی نازی. ناصر خسرو. راهشان یوز گرفتست و ندارند خبر زان چو آهو همه در پوی و تک و بابطرنند. ناصر خسرو. گاه در خوی چو اسبت اندر تک گاه در خون چو تیغت اندر جنگ. سنائی. آن آب رنگ تیغش در کف چو آتش است وان کوه پیکر اسبش در تک چو صرصر است. سید حسن غزنوی. بر بدن نار ماند از سر تیغش نشان بر رخ آبی نشست از تک اسبش غبار. خاقانی. جهان میگذارد به خوشخوارگی به اندازه دارد تک بارگی. نظامی. گر آهوی بیابان گرم خیز است سگان شاه را تک تیز تیز است. نظامی. تک از باد صبا پیشی گرفته به جنبش با فلک خویشی گرفته. نظامی. به شیرین در عدم خواهم رسیدن به یک تک تا عدم خواهم دویدن. نظامی. جانا ره عشق چون تو معشوقی در زیر تک فرس نمی آید. عطار. اسب تازی دو تک رود به شتاب شتر آهسته می رود شب و روز. سعدی. سمنند بادپای از تک فروماند شتریان همچنان آهسته می راند. سعدی. که خاصان در این ره فرس رانده اند بلا احصی از تک فرومانده اند. سعدی. به تک ژاله می ریخت در کوه و دشت تو گفتمی مگر ابر نیسان گذشت. (بوستان). بره بر یکی پیشم آمد جوان به تک در پیش گوسفندی دوان. (بوستان). خر پیر از آن رخس تو سن فزون که در جو حریص است و در تک حرون. امیر خسرو. رجوع به تک و ترکیبهای تک و تک شود. -اندر تک ایستادن؛ سخت شتاب کردن. پایداری کردن در تاختن. شتافتن. پا بدو گذاشتن: باد شمال چون ز زمستان چنین بدید اندر تک ایستاد چو جاسوس بقرار. منوچهری. - به تک خاستن؛ دویدن. سعی. بشتافتن: چو هنگام عزائم زی معزی به تک خیزند ثعبانان

ریمن. منوچهری. کبکان بر کوه به تک خاستند بلبلکان زیروستا (۶) خواستند. منوچهری. - تک از ماه بردن؛ از ماه پیشی گرفتن در سرعت و شتاب: هر که علم بر سر این راه برد گوی ز خورشید و تک از ماه برد. نظامی. - تک بر گرفتن؛ سرعت گرفتن در رفتار. شتافتن: همانگاه با او ره اندر گرفت سپه باد کردار تک بر گرفت. (گرشاسبنامه ||). در بیت ذیل از نظامی، به تسامح بمعنی مطلق رفتار آمده است: کلاغی تک کبک در گوش کرد تک خویشتن را فراموش کرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). زدن (۷) عموماً. (فرهنگ جهانیگری) (از برهان) (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). ضرب و لطمه. (ناظم الاطباء). در جنگی که هومان گریزی بر رستم زده بود فردوسی گفته: ز رستم پیرسید پرمایه طوس که چون یافت پیل از تک گرز (۸) کوس. (انجمن آرا ||). زدن دست بر کنار تخته نرد که کعبتین درست بنشیند خصوصاً ||. نام گیاهی است که در میان گندم زار برآید و سخت تر از گیاه گندم باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانیگری) (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). نام گیاهی هم هست که در میان آب می روید و در مصر کاغذ از آن می سازند. (برهان) (از فرهنگ جهانیگری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). و بعبی حفاة گویندش. (برهان). و به تازی بردی گویند. (از فرهنگ جهانیگری ||). قعر چاه و ته حوض و امثال آن را هم گفته اند. (برهان). بن و ته و قعر و پائین چیزی مانند چاه و حوض و دریا و انتهای از هر چیز. (ناظم الاطباء). بن و زیر چیزی مانند چاه و حوض و دریا و امثال آن. (انجمن آرا) (آندراج). قعر چاه و امثال آن. (شرفنامه منیری). ته نیز لغتی است در تک بدین معنی. (حاشیه برهان چ معین): قوم فرعون همه را در تک دریا راند. منوچهری. بر اوج چو پرواز کنم از نظر تیز بینم سر مویی هم اگر در تک دریاست. ناصر خسرو. هر که در چاه عریض او نگه کرد از حسد زان حسد خود را فکند اندر تک چاه سقر. سوزنی. سرچشمه حیوان بین در طاس و ز عکس او ریگ تک دریا را بشمار به صبح اندر. خاقانی. در تک آب ار بینی صورتی عکس بیرون باشد این نقش ای فتی. مولوی ||. در نامه حکمای پارس بمعنی نامتناهی (۹) آمده چنانکه این عبارت در این باب گفته: جنبش دهنده سپهران را جنبشها است بی تک و نیروی جسمانی را جنبش هاست متناهی. بالجمله بمعنی اصل و بیخ و بن آب و درخت و مرادف ته است. (انجمن آرا) (آندراج). اصل و بیخ و بن آب و درخت. (ناظم الاطباء ||). در تداول سورت، حدت سرما و حرارت: تک هوا شکستن؛ از حدت و حرارت آن کاستن. هوا تکش شکسته است. آب زمستان را گاه خوردن باید کمی نزدیک آتش داشت تا تک آن بشکند. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). (۱) - - (۳) taka. (۲) tak-zhaman. (۶) tak, tac. (۵) tag. (۴) tak, tac. - ن ل: زند و ستا. (۷) - فهرست ولف: ضربت (۸) Schlag. - گور. (شاهنامه چ خیام ج ۳ ص ۷۰۱). (۹) - ظ: متاهی. زیرا شاهد و نتیجه انتها است و بی تک نامتناهی و بی انتها.

تک.

[ت] (۱) منقار جانوران. (برهان) (فرهنگ جهانیگری). منقار پرندگان. (ناظم الاطباء). منقار مرغان و جانوران. (انجمن آرا) (آندراج). طبری، تک (۱). گیلکی، توک (۲). سمنانی، تیک (۳). (حاشیه برهان چ معین). - تک کسی را چیدن؛ در تداول عامه، تک کسی را قیچی کردن، او را با گفتاری سخت متنبه کردن. جواب او را گفتن یا عتابی کردن که دیگر آن گفته نگویید یا آن دعوی نکند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نوک خنجر و نیزه و امثال آن بود. (برهان) (از فرهنگ جهانیگری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). ذروه. قله. بلندترین جای چیزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نیش قلم. (یادداشت ایضاً). || باریکترین قسمت چیزی در آخر آن از سوی طول. (یادداشت ایضاً). - تک قیچی؛ ریزه های جامه و کاغذ و چرم و جز آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - جان به تک پا بیرون بردن؛ با فرار جان به سلامت بردن. (یادداشت ایضاً ||). چراغی که اندک نور داشته باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانیگری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). (۱) - tek. tik - (۳) tuk. (۲).

تک.

[ت] (ا) تکهء طعام باشد که بعربی لقمه خوانند. (برهان). تکهء طعام باشد و آنرا کراس نیز خوانند و بتازی لقمه خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). بمعنی پیش و نزدیک هم آمده است. (برهان). بمعنی پیش باشد. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). پیش و نزدیک. (ناظم الاطباء).

تک.

[تک ک] (ع مص) بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). یا سپر کردن کسی را تا سرش بشکند ||. اثر کردن نیب در کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اصوت) عمل تیک تاک در ساعت. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹).

تک آغاج.

[ت] (اخ) دهی از دهستان آجرلو است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه واقع است و ۴۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تک آفاج.

[ت] (اخ) دهی از دهستان انگوران بخش ماه نشان شهرستان زنجان است و ۱۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تکاب.

[ت] (ا مرکب) زمین آبکند را گویند و وسط حقیقی دو کوه را نیز گفته اند که دره باشد و زمینی را نیز گویند که از دره و غیر دره که در آن بعضی جا آب فرو رود و از جای دیگر برآید و بعضی جا خشک باشد و در بعضی جا ایستاده و بعضی جا روان باشد و بعضی جاهای آن سبز و مرغزار بود. (برهان) (ناظم الاطباء). زمین آبکند را گویند و وسط و میانه دو کوه را که دره باشد نیز در برهان آورده و گفته زمینی از دره و غیره که در بعضی جای آن آب فرورود و از دیگر جای برآید و در بعضی آب ایستاده باشد و در بعضی جای روان و این لغت را در فرهنگ جهانگیری نیافتم و در برهان شاهد و برهانی نیست و بنا بر قیاس از لغت تک که بمعنی بن حوض یا آب گیر مذکور شد، تکاب بن آب خواهد بود و شعر امیرخسرو دهلوی مؤید این معنی است. شعر: تکابی بد پر آب و سبزه در وی بلندیهاش پیرامن پیایی. و شعر حکیم ابوالفرج رونی این معنی را ثابت می کند که شعر: آمد آن مهرماه سرو سخن گرم در گفتگوی شد با من زیر او در سؤال با من تیز بم من در جواب او الکن عرصه های بنات نعلش تنم گشته زو تنگ تر ز شکل پرن نه مرا با تکاب او پایاب نه مرا با گشاد او جوشن. (انجمن آرا) (آندراج). چو ابر چتر تو سیل ظفر برانگیزد از او کمینه تکابی فرات و جیحون باد. انوری. رجوع به تکاو شود ||. رشیدی بمعنی جنگ و خصومت نیز استنباط کرده. (انجمن آرا) (آندراج ||). قمع و قیف و خوهن نیز می باشد. (ناظم الاطباء). تکاو. تکاه. قیف. بتو. راحتی. ترجهاره. ترجهاله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تکاو شود.

تکاب.

[ت] (اخ) نام الگه و ولایتی هم هست. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). نام الگه ای در ولایت خبیص کرمان. (ناظم الاطباء).

تکاب.

[ت] (اخ) یکی از بخشهای شهرستان مراغه است که در جنوب خاوری این شهرستان واقع است. کوهستانی و معتدل است و از دو دهستان بنام حومه تکاب و احمدآباد که شامل ۷۸ آبادی بزرگ و کوچک است تشکیل یافته و جمع سکنه آن به اضافه سکنه قصبه تکاب در حدود ۳۲۷۷۰ تن است و قراء مهم آن عبارت است از: یلقون آغاج، دورباش، قرخلو، احمدآباد بالا- و پائین، سرنجه، چراغ تپه حسن آباد، قزل قشلاق، همپا. در بعضی از نقاط این بخش آبهای معدنی وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکاب.

[ت] (اخ) (حومه) یکی از دهستانهای دوگانه بخش تکاب شهرستان مراغه است و مرکز آن قصبه تکاب است. این دهستان ۳۹ آبادی بزرگ و کوچک دارد و سکنه آن در حدود ۱۴۲۷۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکاب.

[ت] (اخ) قصبه مرکز بخش و دهستان تکاب شهرستان مراغه است و نام پیشین آنجا «تیکان تپه» بود و دارای اهمیت نظامی است و ۳۲۱۰ تن سکنه و یک بیمارستان و چند دبستان و حمام و یک کارخانه برق و تعدادی مغازه و دو خیابان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکاب.

[ت] (اخ) یکی از دهستانهای بخش ریوش شهرستان کاشمر است. این دهستان از ۱۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته در حدود ۶۵۰۰ تن سکنه دارد و قراء مهم آن عبارتند از ناس با ۲۰۰۰ تن سکنه و عطائیه با ۳۴۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تکاب.

[ت] (اخ) یکی از دهستانهای چهارگانه بخش نوخندان شهرستان درگز است و از ۱۳ آبادی تشکیل یافته و جمعیت آن در حدود ۴۰۰۰ تن است و قریه مهم این دهستان سعدآباد است که ۸۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تکابر.

[تَب] (ع مص) تکبر و بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تکبر. (اقرب الموارد). رجوع به تکبر و استکبار شود.

تکاپوی.

[ت] (ا مرکب) از: تک+الف واسطه+پوی بمعنی پویدن. (حاشیه برهان چ معین). آمد و شد از روی تعجیل و شتاب و جستجوی بسیار باشد و بعضی گویند که تکاپوی تردد بی فایده است. (برهان) (از ناظم الاطباء). دواوی. (اوبهی). دویدن و جستجوی.

(شرفنامه منیری). آمد و شد به تعجیل یعنی دویدن بود به تک. (اوبهی). آمد و شد و دویدن پراکنده به هر سوی. (صحاح الفرس). تک و تاز. (انجمن آرا) (آندراج). بمعنی تاختن و دویدن و کنایه از تفحص و تجسس نیز هست و اصل آن تک و پویه است. (انجمن آرا) (آندراج). صاحب بهار عجم این لغت را به گاف فارسی آورده. (آندراج). تک و پوی. تک و دو تلاش. سعی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): رهاند مرا زین غمان دراز ترا زین تکاپوی گرم و گداز. فردوسی. ز هر سو خروش تکاپوی خاست ز خون ریختن بر درش جوی خاست. فردوسی. همی تا ز بهر فزونی بود همیشه تکاپوی بازارگان. فرخی. تا کی این رنج ره و گرد سفر وین تکاپوی دراز و شو و آی. فرخی. تا روز به شادی بگذاریم که فردا وقت ره غزو آید و هنگام تکاپوی. فرخی. زلزله در زمین فتاد و خروش از تکاپوی آن که ره بر. فرخی. دراج کند گرد گیازار تکاپوی از غالیه عجمی بزده بر سر هر موی. منوچهری. به تکاپوی سحاب آمده از جده همی به لب باغ کند در سلب باغ نگاه. منوچهری. تا درین خطه در تکاپویی یا همه پشت یا همه روی. سنایی. آنگاه نفس خویش را میان چهارکار که تکاپوی اهل دنیا از آن نتواند گذشت مخیر گردانیدم. (کلیله و دمنه). سعدی جفا نبرده چه دانی تو قدر یار تحصیل کام دل به تکاپوی خوشتر است. سعدی. تکاپوی ترکان و غوغای عام تماشاکنان بر در و کوی و بام. سعدی. نامه پیش قراسنقر نوشت که من و تو از یک جنسیم و من بعد از تکاپوی بسیار از سر عجز و اضطراب به بندگی حضرت پیوستم. (رشیدی). ای بسا ریشخندها که فلک بر تکاپوی خرسوار کند. عمادی شهریاری. ز عشقت در تکاپویم تودانی که عاشق بی تکاپویی نباشد. بدیع اتابک خوئی. رجوع به تک و تکاپوی کردن و تکاپوی شود.

تکاپوی کردن.

[تَکَدَ] (مص مرکب) آمد و شد کردن از روی تعجیل با شتاب. به این سوی و آن سوی رفتن. تلاش کردن. سعی کردن. جستجوی بسیار و شتاب آمیز کردن: سرشت مردم چنان آمد که تکاپوی کند. (منتخب قابوسنامه ص ۳). از آنسو که خورشید می شد نهان تکاپوی می کرد با همراهم. نظامی. تکاپوی کن گرد پرگار دهر که تا خاکیان از تو یابند بهر. نظامی.

تکاتب.

[تَتَّ] (ع مص) بیکدیگر نامه نوشتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). بهای بنده بر وی بریده کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تکاتج.

[تَتَّ] (ع مص) پیایی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) تتابع. (اقرب الموارد ||). با یکدیگر پس روی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکاتم.

[تَتَّ] (ع مص) پنهان کردن حدیثی را بین خود. (از اقرب الموارد): تکاتموا الامر؛ پنهان کردند آن کار را بعضی از بعضی. (ناظم الاطباء).

تکاتج.

[تَتَّ] (ع مص) روبروی شمشیر زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکاتج. (اقرب الموارد). رجوع به تکافح شود.

تکائر.

[تَ ثُ] (ع مص) با یکدیگر نبرد کردن به بسیاری مال و قوم و فخر کردن. (منتهی الارب) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج). باهم به بسیاری نورد کردن بمال. (زوزنی). با یکدیگر نبرد کردن. (دهار). نبرد در بسیاری، یعنی گفتن یا نمودن که من بیش از تو دارم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||)). (مص) بسیاری و افزونی. (غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء): موسم تقاطر اقطار و تکائر امطار بود. (ترجمه تاریخ یمنی). به حقوق اسلاف و توقیر بر شرایط عبودیت و تشمر برای لوازم خدمت و تکائر به اقارب و موالی خویش توسل ساخت. (ترجمه تاریخ یمنی). و از تکائر صولات جیب فلک اعلی چاک. (جهانگشای جوینی).

تکائر.

[تَ ثُ] (اخ) سوره صدودومین از قرآن کریم. مکیه و آن هشت آیت است، پس از قارعه و پیش از عصر و آغاز آن: الهیکم التکائر حتی زرتم المقابر.

تکائف.

[تَ ثُ] (ع مص) کثیف شدن. ضد لطیف شدن. (زوزنی). برهم نشستن و سطر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سطر و غلیظ شدن و برهم نشستن. (آندراج) (از غیاث اللغات). هنگفتی و ستبری و غلظت. (ناظم الاطباء). درهمی. انبوهی. سطربری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کم شدن حجم جسمی یا بیرون شدن هوا یا آب آن و نزدیک شدن اجزاء اصلی آن بیکدیگر. مقابل تخلخل. (یادداشت ایضاً). هو انتقاص اجزاء المركب من غیر انفصال شیء. (تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون): امیر نصر از کثرت و تکائف اعداد ایشان احتیاط در آن شناخت که چون جمشید خورشید در تنق آل عباس محتجب شد بر مرکب اکهب شب روی به مرو آورد. (ترجمه تاریخ یمنی ||). سخت شدن. زفت شدن: فانه [خبز السلت] اذا برد تکائف تکائفاً شدیداً حتی ان من يأکله بعد یوم او یومین یظن ان فی بطنه طیناً. (ابن البیطار از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). (اصطلاح فیزیکی) مقایسه کردن توده و ویژه اجسام با یکدیگر. چگالی یک جسم نسبت به جسم دیگر مساوی نسبت توده و ویژه آنهاست. (فرهنگ فارسی معین). التصاق ذرات جسم را گویند (ضد انبساط) که نسبت مستقیم با وزن مخصوص جسم دارد. جرم یک سانتیمتر مکعب از یک گاز کثافت مخصوص آن گاز است. تکائف نسبی هر گاز نسبت وزن معینی از آن گاز است به هوای حجم آن. تکائف مطلق همان وزن مخصوص است. و تکائف الکتریسیته، عملی است که به توسط آن الکتریسیته را در جسمی ذخیره می کنند.

تکائف گرفتن.

[تَ ثُ] گِ رِ تَ [(مص مرکب) التصاق. انتقاص حجم جسم. تراکم و برهم فشردگی ذرات یک جسم بر یکدیگر. خلاف انبساط و تخلخل. برهم انباشته شدن بخاطر آرام گرفتن: تکائف گرفت آب از آهستگی زمین سازور گشت از آن بستگی. نظامی.

تکادر.

[تَ دُ] (ع مص) پیوسته نگریستن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تکادرت العین فی الشیء اذا دامت النظر الیه. (منتهی الارب).

تکادم.

[تَ دُ] (ع مص) یکدیگر را گزیدن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تکاذب.

[تَ دُ] (ع مص) باهم کذب کردن بدوستی و سخن دروغ گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به یکدیگر دروغ گفتن. (از اقرب الموارد).

تکار.

[تَ] (ا) دو و دویدگی || اسب تندرو. (ناظم الاطباء).

تکارس.

[تَ رُ] (ع مص) تراکم و بهم چسبیدن بنا. (از اقرب الموارد).

تکارم.

[تَ رُ] (ع مص) دور شدن از لوم و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج). تنزه از چیزی. (از اقرب الموارد). دور شدن از لوم و عیب و زشتی و بدی و ناپسندی. (ناظم الاطباء ||). کرم نمودن بی کرم. (آندراج).

تکاره.

[تَ رُ هُ] (ع مص) ناخواست و ناپسند داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکاری.

[تَ] (ع مص) به کرایه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکاس.

[تُ] (اخ) دهی از دهستان اشکور است که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۲۴۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تکاسل.

[تَ سُ] (ع مص) کاهلی نمودن بی کاهلی. (زوزنی) (از اقرب الموارد). خود را کاهل و سست نمودن. (غیاث اللغات). خود را

کاهل نمودن. (آندراج): معاذیر نامقبول در میان نهاد و راه تقاعد و تکاسل پیش گرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۴۱). اگر در ادای برخی از آن تهاون و تکاسل روا دارند هرآینه در معرض خطاب آیند. (گلستان).

تکاسل کردن.

[تَسُّ كَدْ] (مص مرکب) سستی کردن. تقاعد. تهاون. کاهلی کردن: و از ادای خراج تقاعد می نمایند و تکاسل و تهاون می کنند. (تاریخ قم ص ۳۱). رجوع به تکاسل شود.

تکاشف.

[تَشُّ] (ع مص) آشکارا شدن عیب بر یکدیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (اقرب الموارد). لو تکاشفتم ما تدافتم؛ ای لوانکشف عیب بعضکم لبعض. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

تکاص.

[تَ كَاصِ ص] (ع مص) باهم انبوهی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکاظ.

[تَ كَاطِ ظ] (ع مص) از حد گذرانیدن مردم دشمنی را با یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تنگ گردیدن در میدان جنگ. (از اقرب الموارد).

تکاف.

[تَ كَافِ ف] (ع مص) بازداشتن. (ناظم الاطباء). امتناع. (محیط المحيط).

تکاف.

[تَ] (اخ) دهی به خوزستان و دهی به نیشابور. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). از قرای نیشابور است. ابوالحسن بیهقی گوید این لفظ تکاب است یعنی تَبْکِ آب و آن عبارتست از گودالی که آب در آن جمع می شود و گوید تکاب الگه ای است در خاک نیشابور که دارالحکومه آن نوزآباد (بویاباد) است این الگه دارای هشتاد و دو قریه می باشد و تکاب نیز قریه ای است در خوزستان. (مرآت البلدان). رجوع به تکاب شود.

تکافج.

[تَ فُ] (ع مص) تضارب: تکافجوا؛ تضاربوا تلقاء الوجوه. رجوع به تکاثج شود. || باهم سرون زدن ||. تلاطم امواج: بحر متکافج الامواج؛ ای متلاطمها. (از اقرب الموارد).

تکافل.

[تَ فُ] (ع مص) پذیرفتاری دادن. (از اقرب الموارد).

تکافؤ.

[تَ فُءُ] (ع مص) با یکدیگر برابر برآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برابر شدن و برابر ایستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر برابر شدن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد): والمسلمین تکافؤ دماوءہم؛ ای تتساوی فی الدیة و القصاص لافضل لشریف علی وضع ||. منہزم شدن قوم. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح بدیع) نزد علمای فن بدیع عبارت است از صنعت طباق. (از کشاف اصطلاحات الفنون). جمع بین ضدین یا اضداد و آن یکی از صنایع معنوی است در کلام که طباق و مطابقه و تضاد نیز خوانند. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا). رجوع به تضاد و طباق و متضاد شود.

تکافی.

[تَ] (ع مص) با هم برابر شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تکافؤ شود.

تکاک.

[تَ] (ع مص) احمق گردیدن. (آندراج). رجوع به تکوک شود.

تکاک.

[تَ] (ع ا) جِ تاک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به تاک شود.

تکاک.

[تَ] (ا) خسته انگور. (ناظم الاطباء ||). بترکی رومی تاک انگور باشد و نهال سایر اشجار را نامند. (سنگلاخ چ لندن ص ۱۵۷).

تکاکرہ.

[تَ کِ رَا] (ع ا) جِ تکر تکر یا تکر و تکر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به این دو کلمه شود.

تکالب.

[تَ لُ] (ع مص) با هم برجستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). توائب. (اقرب الموارد). تکالب مثله. يقال: ہم یتکالبون علی کذا. (منتهی الارب) (آندراج ||). جنگ و بدی کردن با هم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تجاهر قوم به دشمنی و در الاساس: تکالب خصمان؛ تشاتم آنان. (از اقرب الموارد ||). شدید شدن حرص مردم بر دنیا چنانکه سگان را. (اقرب الموارد).

تکالم.

[تَ لُ] (ع مص) با هم سخن گفتن بعد مهاجرت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با هم سخن گفتن بعد از بریدن از یکدیگر. (از اقرب الموارد).

تکالیف.

[ت] [ع] ج تکلیف. تکلیف ها و دشواریها و سختی ها و ناهمواریها و آزمایشها || رسوم ||. باج و خراج. (ناظم الاطباء). رجوع به تکلیف شود.

تکامجان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان اشکور علیاست که در بخش رودسر لاهیجان واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تکامر.

[ت م] [ع] مص) سر نره همدیگر نگرستن که کدام بزرگتر است. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکامل.

[ت م] [ع] مص) تمام شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تکامل اللغة؛ در اصطلاح آن باشد که حروف تشکیل دهنده آن قلب مکانی یابد تا افاده معنی جدید کند و آنرا اکتھال لغت نیز گویند مانند کلمه «مدح» که کلمات زیر با قلب حروف آن از آن مشتق شود: مدحه، تمدحه، و امتدحه و المدح، و المدیح، و الامدوحه و الممدح. و پس از آن یکبار قلب روی دهد و بصورت «حمد» درآید که معنی تازه ای افاده کند و مشتقاتی بصورت زیر از آن گرفته شود. حمده و حمدالله و احمد الرجل و تحمد به، و الحماد و الحمادی و الحمادی، و الحمد. و الحمدة و الحمدة النار، و الحمدة، و الحماد، و الحمدود، و الحامد، المحمود، و الحمید، و الاحمد... و بار دیگر قلب تازه ای روی دهد و بصورت «حدم» درآید که افاده معنی جدید کند و مشتقاتی از قبیل: احتدم و الحدام و... و الخدمة و المحترم، از آن جدا شود و... در تکامل لغت عرب قلبهای عجیب و شگفت انگیز دیگر نیز روی داده که میتوان از مقایسه آن با لغات یونانی لاتینی بنکاتی تازه رسید... (از نشوء اللغة ص ۱۲۹ و ۱۳۰). برای تفصیل بیشتر رجوع به همین کتاب صص ۱۳۰-۱۳۵ شود.

تکامیشی.

[ت] [مغولی، ا] مأخوذ از تازی (۱) تعاقب و نیک کوشیدن در راندن. (ناظم الاطباء). به لغت مغولی تکاپوی به تعجیل و سرعت بود. (سنگلاخ چ لندن ص ۱۵۷): و فوجی از بهادران لشکر فیروزی اثر ایشان را تکامیشی نموده همه را از پای درآوردند... (حبیب السیر جزء ۳ از ج ۳ ص ۱۵۹ س ۲۰). (۱) - این کلمه مغولی است نه مأخوذ از تازی.

تکان.

[ت] [ا] جنبش و حرکت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). صدمه و جنبش و لرزش و برجهیدگی از جای. (ناظم الاطباء ||). ترس سخت ناگهانی. ترسی که از امر فجائی پیدا شود و دل بلرزاند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). لرزه. (یادداشت ایضاً). رجوع به تکان دادن و تکان خوردن شود.

تکان.

[] (ترکی، ا) ترکی شوک است که به فارسی خار گویند. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به شوک شود.

تکان.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق است که در بخش قره آغاج شهرستان مراغه واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکان تبه.

[ت ت پ] (اخ) دهی از دهستان بهی است که در بخش بوکان شهرستان مهاباد واقع است و ۵۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکان تبه.

[] (اخ) یکی از ۳ بلوک صاین قلعه (شاهین دژ کنونی) است. و رجوع به جغرافیای غرب ایران ص ۷۰ شود.

تکان خوردن.

[ت خوز / خُز د] (مص مرکب) از جای برجستن و جنبیدن و لرزش گرفتن و مضطرب شدن. (ناظم الاطباء ||). سخت ترسیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در اصطلاح بنایان نشست کردن بنایی به علت سست شدن پی او. (یادداشت ایضاً).

تکان دادن.

[ت د] (مص مرکب) از جای خود حرکت دادن و راندن و لرزاندن و جنبانیدن. (ناظم الاطباء ||). جنبانیدن چنانکه دوای مایع را در شیشه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به زیر و بالا-بسختی و شدت پیاپی حرکت دادن، چنانکه فرش قالین را برای فروریزانیدن گرد انباشته درون تار و پود آن. (یادداشت ایضاً ||). افشاندن. افشاندن. نفوذ. (یادداشت ایضاً).

تکاندن.

[ت د] (مص) تکان دادن. تکانیدن: آمدی لب بام قالیچه تکاندی قالیچه گرد نداشت خودت نماندی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکانلو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق است که در بخش قره آغاج شهرستان مراغه واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکانلو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان آتش بیگ است که در بخش سراسکند شهرستان تبریز واقع است و ۲۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۴).

تکانلوجه.

[تِ جِ] (اخ) دهی از دهستان شهر ویران است که در بخش حومه شهرستان مهاباد واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکانه.

[تِ نِ] (اخ) دهی از دهستان ده پیراست که در بخش حومه شهرستان خرم آباد واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکانیدن.

[تِ دَ] (مص) جنبانیدن و جنبش دادن و حرکت در آوردن و جنبانیدن درخت. (ناظم الاطباء). افشاندن. تکاندن. تکان دادن. چنانکه گستردنی یا جامه ای را افشاندن تا گرد آن یا آب آن بریزد. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). و رجوع به تکان و تکان دادن شود.

تکاو.

[تِ] (ا مرکب) بر وزن و معنی تکاب است که زمین آب کند و دوره کوه و زمینی که در آن بعضی جاها آب ایستاده و بعضی جاها روان و بعضی جاها خشک و بعضی سبز باشد. (برهان). همان تکاب است. (از شرفنامه منیری). تبدیل تکاب است و به همان معنی آمده. (انجمن آرا) (آندراج). زمین آب کند و مجرای که سیل کننده باشد و زمین ناهموار که بعضی جای آن را آب فرو گرفته باشد و بعضی جای خشک بود. (ناظم الاطباء). از تک+آو (آب)=تکاب. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تکاب و تکاب و تگاو شود ||. نیز نام آهنکی است. (حاشیه برهان چ معین). بمعنی پرده ای است از موسیقی که پرده تگاو گویند. (انجمن آرا) (آندراج): وقت سحر که چکاو خوش بزند در تکاو ساعتکی گنج گاو ساعتکی گنج باد. منوچهری. رجوع به تکاب و تگاو شود ||. رشیدی بمعنی قحفی که در ته آن لوله باشد سوراخدار و آن را بر دهن شیشه گذاشته گلاب و شراب در آن ریزند تا شیشه پر شود، در این صورت شعر سوزنی که در هجو گفته مناسب است: خری سبوی سری دوره گوش و خم پهلو کمانه پشت و کدو گردنی تکاو گلو. (انجمن آرا) (آندراج).

تکاو.

[تِ] (اخ) روستایی است از ولایت گنجه، چنانکه حکیم سنائی گفته: داشت زالی به روستای تکاو مهستی نام دختری و سه گاو. (انجمن آرا) (آندراج). و رجوع به تگاو شود.

تکاو.

[تِ] (اخ) (تنگ...) در فارس، در حوالی بهبهان تنگی است که آنرا تنگ تکاو گویند و مومیایی که از آنجا بدست آید بهترین

مومیایی است. (انجمن آرا) (آندراج).

تکاوچ.

[تَ وَ] (ع مص) با یکدیگر مروسیدن در شر و بدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تکاوچاً اذا تمارساً و تعالجاً فی الشر بینهما. (منتهی الارب).

تکاور.

[تَ وَ] (نف مرکب) بمعنی تک آورنده باشد یعنی حیوانات رونده و دونده عموماً و بمعنی اسب و شتر باشد که عربان فرس و جمل گویند خصوصاً. (برهان) (آندراج). ستور رونده خوشرفتار عموماً و اسب و اشتر خوشرفتار خصوصاً. (ناظم الاطباء). از: تک+آور (آوردن). (حاشیه برهان چ معین). دونده. تیز تک. تندرو. اسب نجیب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اسب و شتر که نیک دونده و رونده بود. (شرفنامه منیری): زبانش چو پردخته شد ز آفرین ز رخس تکاور جدا کرد زین فردوسی. شهنشاه اسب تکاور براند به دهلیز با او زمانی نماند. فردوسی. بیامد هیونی تکاور براه بفرمان آن نام بردار شاه. فردوسی. بگویم که تا اسب بخرد چهار تکاور بکردار باد بهار. فردوسی. بیک پنجه ران تکاور ببرد بزد بر زمین گردنش کرد خرد. (گرشاسبنامه). بیار آن بادپای کوه پیکر زمین کوب و ره انجام و تکاور. مسعود سعد. نگاه کرد نیارند چون برانگیزد در آن تناور کوه تکاور آتش و آب. مسعود سعد. به سیم هفته بدانسان شوی از زور و توان کز تکاور به تکاور جهی از غوش به غوش. سوزنی. تو نیز به زیر ران در آری آن رخس تکاور هنرمند. خاقانی. با موکبش آب شور دریا ماند عرق تکاوران را. خاقانی. از شیب تازیانه او عرش را هراس در شیهه تکاور او چرخ را صدا. خاقانی. ملک فرمود تا خنجر کشیدند تکاور مرکبش را پی بریدند. نظامی. ز دشت رم گله در هر قرانی به گشن آید تکاور مادیانی. نظامی. عنان تکاور به دولت سپرد نمود آن قویدست را دستبرد. نظامی. تکاور ده اسب مرصع فسار همه زیر هرای گوهرنگار. نظامی ||. در بیت زیر بمعنی باشتاب. سریع. تند و تیز و تفت بیشتر آشکار است: چو بشنید پیغام، سنجه برفت بر دیو، فرمان شه برد تفت تکاور همی رفت تا پیش دیو بر آورد در پیش او در غریو. فردوسی. - تکاور ابلق؛ کنایه از دنیا و روزگار است به اعتبار شب و روز. (برهان). دنیا و روزگار. (انجمن آرا). دنیا و روزگار و روز و شب. (ناظم الاطباء): - تکاور تک؛ تیزرفتار. تندرونده. پرشتاب رونده: تکاور تکی، خاره دری، تو گفתי چو یوز از زمین بر جهد کش جهانی. منوچهری.

تکاوری.

[تَ وَ] (حامص مرکب) تاختن. دویدن. تیز رفتاری. سبق: عید رسید و مهرگان با دو جنبه بر اثر هر دو جنبه همعنان در گرو تکاوری. خاقانی.

تکاوس.

[تَ وَ] (ع مص) تو بر تو شدن گوشت ||. بسیار برهم نشستن گیاه و علف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تکاوس النبت التفت. (المعرب جوالیقی ص ۲۸۸).

تکاول.

[تَ وَ] (ع مص) اظهار کوتاهی نمودن و باز ایستادن از امری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقاصر. (اقرب الموارد).

رجوع به تقاصر شود.

تکاه.

[ت] (ا) تکاو. تکاب. قیف. ترجهاله. ترجهاره. بتو. راحتی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکاهل.

[ت ه] (مص) مصدر تفاعل مصنوع از کاهلی فارسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خود را کاهل نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تکایا.

[ت] (ع) ج تکیه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). جاهایی که در آن روضه خوانی و عزاداری کنند. رجوع به تکیه شود.

تکاید.

[ت ی] (ع مص) باهم فریفتن و مکر نمودن، يقال: هما یتکایدان و لایقال یتکاودان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). باهم مکر نمودن و فریفتن. (آندراج ||). ع (ا) سختگی و دشواری، يقال: فیه تکاید؛ ای تشدد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و تکایده الامر؛ ای شق علیه و اشتد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تکایل.

[ت ی] (ع مص) بیکدیگر پیمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). متکایل نعت است از آن. (منتهی الارب) (آندراج ||). خلاف و معارضه نمودن در دشنام، يقال: هما یتکایلان. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تک اسبه.

[ت آ ب] (ا مرکب) قسمی درشکه که آن را یک اسب بردارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تک افتادن.

[ت آ د] (مص مرکب) تنها واقع شدن. بزیر افتادن. - امثال: حسن نژاد و نمرد، از پشت بام تک افتاد و مرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکاکؤ.

[ت ک ء ک ء] (ع مص) سپسایکی رفتن و بددل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بازگشتن و ترسیدن و سستی کردن. (از اقرب الموارد ||). فراهم آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: مالکم تکاکؤتم علیه؛ ای تجمعتم. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء ||). درماندن در سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تک انجام.

[تَأْتِ] (ا مرکب) جایی است که اسبها در اسب دوانی به آن میرسند (۱). (فرهنگستان ایران). (۱) - Arrive.

تکأء.

[تَأْتِ كَأْتِ] (ع ا) تکیه جای و چوبدستی. (منتهی الارب). پشتیبان و تکیه گاه و عصا و توشک و متکا. (ناظم الاطباء). آنچه بر آن تکیه کنند از عصا و جز آن، چون شمشیر و کمان. (از اقرب الموارد). بالش تکیه. (مهدب الاسماء). تکیه جای. (صراح اللغه ||). (ص) مرد بسیار تکیه کننده بر چیزی. (منتهی الارب). کسی که بر پهلوی خود بسیار تکیه کند. (ناظم الاطباء). مرد بسیار تکاء. (از اقرب الموارد ||). مرد گران. (از اقرب الموارد).

تکب.

[تَكَبُّ] (ع مص) برفتادن شتران از بیماری یا از لاغری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ترنجیده و منقبض گردیدن مرد از بیماری یا سردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیچیدن در جامه خود. (از اقرب الموارد ||). برهم نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بسته شدن ریگ و تو بر تو نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلبد ریگ و شجر. (از اقرب الموارد). رجوع به تلبد شود.

تکبد.

[تَكَبُّ] (ع مص) به میان آسمان رسیدن آفتاب. (تاج المصادر بیهقی). در میانه آسمان درآمدن آفتاب ||. آهنگ کار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). در میان فلات درآمدن یا قصد میان یا معظم آن کردن. (از اقرب الموارد ||). سستبر شدن شیر. (تاج المصادر بیهقی). دفزک شدن و سطربر گردیدن شیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ماست شدن شیر. (از اقرب الموارد ||). و کذا تکبد الدم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بسته شدن خون.

تکبر.

[تَكَبَّرَ] (ع مص) بزرگوار شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بزرگ منشی. (مجمل اللغه). بزرگ منشی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بزرگ منشی و عظمت و بزرگواری و برتنی و بوج و پغار. (ناظم الاطباء). بزرگی نمودن. (آندراج ||). گردنکشی کردن. (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غرور و خودبینی و گردنکشی و گستاخی. (ناظم الاطباء): تکبر هم پلنگ آمد، غضب مار است و کین افعی همان آزار خوکی دان، و حرص و آز چون موران. ناصر خسرو. فضل را دشوار آمد که او با صلف و تکبر بودی. (تاریخ برامکه). تکبر عزازیل را خوار کرد. سعدی. با دوستان خویش نگه می کند چنانک سلطان نگه کند به تکبر سپاه را. سعدی.

تکبرانه.

[تَ كَبُّ بُنْ / ن] (ق مرکب) بطور تکبر و بزرگ منشی و بطور بوج و پغار. (ناظم الاطباء). رجوع به تکبر شود.

تکبر کردن.

[تَ كَبُّ بُّ كَد] (مص مرکب) غرور و خودبینی کردن. گردنکشی و گستاخی کردن. خود را بر دیگران برتر نشان دادن. مردم را در مقابل خود ناچیز و بیمقدار پنداشتن: کسی کو تکبر کند باکسان به خواری شود کمتر از ناکسان. (بوستان). تو نیز ار تکبر کنی همچنان نمایی که پیشت تکبر کنان. (بوستان). تکبر کند مرد حشمت پرست نداند که حشمت به حلم اندر است. (بوستان). تکبر مکن بر ره راستی که دستت گرفتند و برخاستی. (بوستان). چند خرامی و تکبر کنی دولت پارینه تصور کنی. (گلستان). تا تطاول نپسندی و تکبر نکنی که خدا را چو تو در ملک بسی جانورند. سعدی.

تک برگ.

[تَبَّ] (ا مرکب) اصطلاح ورق بازان در بازی ورق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در صحافی، در تداولت در جزوه و کتاب، و آن ورقی است خارج از صفحات متصل یک فرم چاپی که در اول یا وسط کتاب و جزوه افزاینده بخاطر افزایش بر مطالب یا جبران افتادگی مطالب لازم کتاب یا جزوه.

تکبس.

[تَ كَبُّ بُ] (ع مص) پاسپرده شدن. (ناظم الاطباء ||). بخاک انباشتن چاه را ||. سر در جیب پیراهن فروبردن مرد ||. تقحم بر چیزی. (از اقرب الموارد).

تکبکب.

[تَ كَ كُ] (ع مص) در پیچیده شدن بجامه. (ناظم الاطباء). تزلزل در جامه خود، يقال: جاء متکبکباً فی ثیابه؛ مترم ||. فراهم آمدن قوم. (از اقرب الموارد).

تک بلاغ.

[تَبَّ] (اخ) دهی از دهستان گورائیم است که در بخش مرکزی شهرستان اردبیل واقع است. کوهستانی است و ۳۶۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکبن.

[تَ كَبُّ بُ] (ع مص) فربه شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تکبند.

[تَبَّ] (ا مرکب) کمری را گویند که از ابریشم و یا پشم شتر و امثال آن ببافند و بر یک سر آن تکمه یا مهره و بر سر دیگر آن انگله اندازند تا بر میان بند شود. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): سنگ تکبند

قلندر کشتی تجرید را از پی تسکین به بحر بی نوایی لنگر است. جامی (از فرهنگ رشیدی). بسته تکبند کهربا بمیان در چمن شد مگر قلندر گل. وحشی (از آندراج). همه چیز تو محبوبانه و عاشق خوش است اما قیامت گر قبای چست و تکبندی دلاویز است. فغانی (ایضاً).

تکبی.

[تَ کَبْ بی] (ع مص) در واداشتن جامه را بر بوی سوز و بخور کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکبیب.

[تَ] (ع مص) کباب ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکبیث.

[تَ] (ع مص) پهلو خم‌نیدن کشتی و نقل کردن رخت آن به دیگر کشتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکبید.

[تَ] (ع مص) رسیدن ستاره به میان آسمان. (تاج المصادر بیهقی). یقال: کبدالنجم السماء؛ اذا توسطها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در میانه آسمان درآمدن آفتاب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کبدت الشمس السماء؛ صارت فی کبیدائنها. (اقرب الموارد).

تکبیر.

[تَ] (ع مص) بزرگ و کلان گردانیدن چیزی را و بزرگ شمردن آن را و به بزرگی صفت کردن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بزرگ گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد). بزرگ شمردن و به بزرگی صفت کردن. (آندراج). بزرگ داشتن. (زوزنی). خدای را به بزرگی یاد کردن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). اللهاکبر گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به بزرگی خدای را یاد کردن. (آندراج): چون این اصناف نعمت به مجلس خلافت و میدان رسید تکبیر از لشکر برآمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۵). آواز تکبیر و قرآن خوانان برآمد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۳۵). از سخن چیز نیاید بجز آواز ستور مردم است آنکه بدانست سرود از تکبیر. ناصر خسرو. نامه ای کن بخط طاعت خویش علم عنوانش و نقطها تکبیر. ناصر خسرو. کوشش سحر پگاه چو تکبیر فتح کوفت خصم از نماز خیر و سلامت سلام داد. انوری. نداء تکبیر احزاب دین بمسامع اهل علیین رسید. (ترجمه تاریخ یمینی). چه شب بود آنکه با صد دیو چون قیر خروسی را بود آواز تکبیر اگر کافر نه ای ای مرغ شبگیر چرا برناوری آواز تکبیر. نظامی. به تکبیر مردان شمشیرزن که مرد و غا را شمارند زن. سعدی (بوستان چ فروغی ص ۲۴۲). بعد از تکبیر تحریمه فرصتی گذشت. (انیس الطالبین بخاری ص ۲۰۰). - تکبیرة الاحرام؛ اولین تکبیر نماز که بعد از آن سخن گفتن یا عملی غیر از اعمال نماز را بجای آوردن حرام است. - چهار تکبیر؛ نماز میت. چه تنها از میان نمازها فقط نماز میت است که چهار بار اللهاکبر باید در آن گفت (بزعم اهل سنت و جماعت). - چهار تکبیر زدن؛ نماز میت خواندن. چهار تکبیر کردن: من هماندم که وضو ساختم از چشمهء عشق چار تکبیر زدم یکسره بر هر چه که هست. حافظ. رجوع به چهار تکبیر کردن شود. - چهار تکبیر کردن؛ نماز میت خواندن. و به استعاره ترک کردن. رها کردن. دست شستن از چیزی. پشت

کردن و رها ساختن امیال و آرزوها: گر کنی در جهان به شبگیری دو سلام و چهار تکبیری. سنایی. چار تکبیری بکن بر چار فصل روزگار چاربالشهای چارارکان به دونان باز مان. خاقانی.

تکبیر بستن.

[تَبَّ تَ] (مص مرکب) به نماز ایستادن و تکبیره الاحرام بستن. با گفتن دوبار اللهاکبر، نمازی را شروع کردن: درگاه اوست قبله و من در نماز شکر تکبیر بسته ام که دلم حقگزار کرد. خاقانی. رجوع به تکبیر شود.

تکبیر کردن.

[تَکَّ دَ] (مص مرکب) اللهاکبر، اللهاکبر گفتن. خدای را به بزرگی یاد کردن: بتن عزیز خویش پیش کار برفت با غلامان و پیادگان و تکبیر کردند. (تاریخ بیهقی). رجوع به تکبیر شود.

تکبیر کشیدن.

[تَکَّ / کَ دَ] (مص مرکب) اللهاکبر، اللهاکبر گفتن. تکبیر کردن. تکبیر گفتن: خورشید از کمال تو تکبیر می کشد ماه از تو کس ندید تمام آفریده تر. نظیری نیشابوری (از آندراج). رجوع به تکبیر شود.

تکبیر گفتن.

[تَکَّ تَ] (مص مرکب) اللهاکبر گفتن. خدای را به بزرگی یاد کردن: پس عمر سه بار تکبیر گفت. (تاریخ قم ص ۳۰۱). اگر میرد کمال از عشق آن روی به روح پاک او گویند تکبیر. کمال خجندی (از آندراج). رجوع به تکبیر شود.

تکبیر.

[تَ] (ع مص) نیک بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکبیل.

[تَ] (ع مص) بند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بند کردن کسی را در زندان و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در تأخیر انداختن وام کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). توثیق: و لو کبلت فی ساعدی الجوامع. (نابغه از اقرب الموارد).

تکبیه.

[تَ یَ] (ع مص) خاکستر انداختن بر آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوشبوی کردن به بخور. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از اقرب الموارد).

تک پا.

[تُكْ] (ترکیب اضافی، مرکب) در تداول عوام زمانی کوتاه. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا): یک تک پا رفتم بدیدن فلان. (یادداشت ایضاً).

تک پای.

[تُكْ] (ترکیب اضافی، مرکب) (از تک=دویدن+پا). دویدن. سرعت. تندی: بارگیر او را چند زخم سخت زدند. از پای نیفتاد و سلطان را به تک پای از غرقاب ہلاکت بیرون برد. (جہانگشای جوینی). منہزم شد و بر جانب برشاوَر زد تا مظر جان به تک پای برد. (جہانگشای جوینی). چنانکہ از آن ہشتاد ہزار، معدودی بہ تک پا [ی] جان بہ سلامت بردند. (ترجمہ اعثم کوفی ص ۵۹).

تک پایہ.

[تَی / ی] (مرکب) لالہء بلور یک شاخہ. جار کہ یک پایہ و یک شاخہ دارد. قسمی جار کہ یک کاسہ و یک پایہ دارد. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا).

تک پران.

[تَپْ] (نصف مرکب) در تداول عامہ، زن کہ گاہگاہ بہ تباہی گراید. زن کہ گاہ گاہ در خفا نابکاری کند. آنکہ گاہگاہ تباہ کاری کند. زنی کہ گاہگاہ با مردان بحرام آرامد.

تک پراندن.

[تَپْ دَا] (مص مرکب) عمل تک پران. تک پرانی. تک پرانی کردن. و رجوع بہ تک پران شود.

تک پرانی.

[تَپْ] (حامص مرکب) تک پراندن. عمل تک پران. تباہ کاری گاہ بگاہ زنی. (یادداشت بخط مرحوم دہخدا). رجوع بہ تک پران و تک پراندن شود.

تکتاز.

[تْ] (مرکب) دو و تاخت و سرعت و شتاب و تلاش و تجسس. (ناظم الاطباء).

تکتب.

[تَکْتُتْ] (ع مص) گروہ گروہ شدن لشکر. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی). فراہم آمدن و مجتمع شدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکتف.

[تَکْتُتْ] (ع مص) جہجہان رفتن، یقال: تکتف الکتفان فی مشیہ؛ ای نزا. (منتہی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

برجستن کتفان در رفتار خود و کتفان ملخی را گویند که تازه به پریدن آمده باشد. (ناظم الاطباء ||). بلند گردیدن فروع شانه های خیل. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر سینه گذاشتن دستها در نماز. (از اقرب الموارد).

تک تک.

[تَ تَ] (ص مرکب، ق مرکب) یکی یکی و جدا و فرد فرد. (ناظم الاطباء). جسته جسته. تنهاتنها. بندرت. دانه دانه. با فاصله های مکانی. گاهی یکی و گاهی یکی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): همچو پشت کس بتان تار مانده هر جای تک تک و نخ نخ. نزاری (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تک شود (||). اصوت) تق تق و جلز جلز. آمدن صدایی چون صدای نمکی که در آتش ریزند یا صدای آبی که مستعد جوشیدن می شود. (از دزی در ذیل قوامیس عرب ج ۱ ص ۱۴۹). - تک تک پا؛ آواز پای وقت دویدن. (آندراج). آواز پا در هنگام رفتن. (ناظم الاطباء). تق تق پا. مجازاً در بیت زیر، معارضه. هم چشمی. مسابقه: سروی علم نگشته که از شوخی خرام با او قد تو تک تک پایی نرفته است. تأثیر (از آندراج ||). - سرکوفت. تعرض: حرف و صوت تو به اغیار نوایست بمن بر یاران شدنت تک تک پایست بمن. اشرف (از آندراج). - تک تک پا رفتن؛ ترسانیدن به آواز پا بود. (آندراج). ترسیدن از آواز پا. (ناظم الاطباء). - تک تک پا میسراند؛ یعنی از شجاعت و قدرت خود چیزها می گوید و لاف می زند. (آندراج). او لاف میزند از دلاوری و توانایی خود. (ناظم الاطباء).

تکتکت.

[تَ كَ كُ] (ع مص) آهسته و نرم رفتن. گام نزدیک نهاده شتافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکتکه.

[تَ تَ كُ] (ع مص) پا سپردن تا اینکه سر بشکند. (منتهی الارب). پا سپردن تا بحد شکستن سر. (ناظم الاطباء).

تکتل.

[تَ كَتُّ] (ع مص، ا) نوعی از رفتار پستگان. (منتهی الارب) (آندراج). رفتار پست قامتان. (ناظم الاطباء ||). راه رفتن کوتاه اندام. در اللسان آمده: فلان یتکتل فی مشیه؛ اذا اقارب فی خطوه کأنه یتدحرج ||. تجمع و تدور چیزی. (از اقرب الموارد).

تکتیم.

[تَ تَ] (اخ) نام چاه زمزم ||. نام زنی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تکتوزاز.

[تَ تَ] (اخ) (۱) قوم باستانی سرزمین گل (۲) که شهر اصلی آنان تولوز (۳) بود. (از لاروس). (۱) - - (۲) Tectosages. (۳) - Toulouse. Gaule.

تکتیب.

[ت] [ع مص] لشکر گروه گروه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). آماده کردن کتیبه را و فراهم آوردن و کتیبه کتیبه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوشتن ||. نوشتن آموختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پستان اشتر بیستن. (تاج المصادر بیهقی).

تکتیع.

[ت] [ع مص] ریزریزه بریدن گوشت را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکتیف.

[ت] [ع مص] به آهن پیوند نمودن آوند را ||. بلند شدن فروع شانهء اسب در رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شانه جنبان رفتن اسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ریزه ریزه بریدن گوشت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکتیل.

[ت] [ع مص] گل کردن و یا خمیر کردن با دست (؟). (ناظم الاطباء). مدور کردن و جمع کردن چیزی را ||. تسمین. (اقرب الموارد).

تکتیم.

[ت] [ع مص] نیکو پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی). نیک پنهان داشتن و پوشانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکت.

[] [اخ] شهر کی است [به ماوراءالنهر] با خواسته بسیار. (حدود العالم).

تکثئه.

[ت] [ع مص] در همهء معانی کث ء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بر سر برآمدن شیر، و آب خالص در تحت آن ماندن ||. کفک برآوردن دیگ ||. کفک از دیگ برگرفتن ||. روییدن گیاه یا سطر و درشت گردیدن و دراز شدن و انبوه گردیدن و درپچیدن ||. دراز و بسیار گردیدن ریش ||. رستن موی و پشم و شتر. (آندراج). و به همهء معانی رجوع به کث ء شود ||. سرشیر خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سرهای علف خوردن ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکتج.

[ت] [ع مص] حرکت دادن: تکتج بالحصی؛ حرکت داد آن را. (منتهی الارب). به سنگ ریزه زدن. (از اقرب الموارد).

سنگریزه انداختن و زدن به آن. (ناظم الاطباء).

تکثر.

[تَ كَثُ ثُ] (ع مص) بسیار جستن. (تاج المصادر بیهقی). بسیاری جستن. (زوزنی ||). بسیار نمودن. (منتهی الارب). بسیار نمودن و بسیار شدن. (ناظم الاطباء). بسیار شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). تکلف بسیاری. (از اقرب الموارد ||). بیشی نمودن بمال کسی. (تاج المصادر بیهقی). بیشی نمودن بمال کسی و بی نیاز شدن بدان. (از اقرب الموارد).

تکثرات.

[تَ كَثُ ثُ] (ع ا) تعددات و چیزهای متعدد. (ناظم الاطباء). و رجوع به تکثر شود.

تکثم.

[تَ كَثُ ثُ] (ع مص) توقف و درنگ کردن در چیزی ||. سرگشته گردیدن. دوتا شدن ||. پنهان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکثیب.

[تَ] (ع مص) کم شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکثیح.

[تَ] (ع مص) آشکار گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکثیر.

[تَ] (ع مص) بسیار کردن. (زوزنی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). بسیار گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). افزودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). امص) افزونی و ازدیاد و افزایش و افراط. (ناظم الاطباء): در تکثیر، دوهزار فرسنگ در خطه اسلام افزود. (کلیله و دمنه). خدای تعالی را در تعمیر بلاد و تکثیر عباد مصالح خافی و حکم وافی مدرج و مضمراست. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۳۲ ||). اصطلاح حساب) ضرب کردن دو عدد را که باهم برابر نباشند، چنانکه هفت را در نه ضرب کردن. (غیاث اللغات).

تکثیح.

[تَ] (ع مص) سرگرفتن شیر ||. سرشیر و چربش فراهم آمدن بر سر شیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرم و روان شدن شکم ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به شدن بالای ریش ||. برآمدن گیاه زمین، يقال: کثعت الارض؛ ای نجم نباتها ||. کفک انداختن دیگ ||. به یکبار برآمدن ریش و دراز و بسیار شدن آن. (منتهی الارب)

(آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خورده شدن چربش بالای خیک، يقال: کثعت السقاء؛ اذا اکل ما علاه من الدسم. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکثیف.

[ت] (ع مص) سطر گردانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). انبوه و غلیظ گردانیدن. (از اقرب الموارد). سطر گردانیدن ||. فراهم آمدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). (مص) هنگفتی و هنگفت شدگی و ستبری. (ناظم الاطباء).

تکج.

[تَ كَ] (ا) تکز. تکس: معرفت تمام رسیدن انگور دشخوار است و اعتماد بر ذوق نیست. جماعتی گفته اند نشان رسیدگی انگور آنست که تا مدت شش روز نهاده باشد متغیر نگردد و گروهی گفتند، تکج در میانش سیاه گردد... (یواقیت العلوم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تکز و تکس شود.

تکحل.

[تَ كَ ح] (ع مص مرکب) سرمه در چشم کردن. (زوزنی). سرمه کشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). سرمه در چشم خود کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد). و منه: لیس التحکل فی العینین کالکحل. (اقرب الموارد ||). نمودار کردن زمین سبزی گیاه را. (از منتھی الارب) (از ناظم الاطباء).

تکحیب.

[ت] (ع مص) غوره برآوردن رز. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: کحب الکرم اذا ظهر کحبه او کثر حبه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء)؛ برآمد غوره آن رز و بسیار شد دانه آن. (ناظم الاطباء).

تکحیص.

[ت] (ع مص) محو و ناپدید کردن، يقال: کحص الکتاب فکحص؛ ای درسه فدرس. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تکحیل.

[ت] (ع مص مرکب) سرمه کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). سرمه کشیدن چشم را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). سرمه در چشم کردن. (از اقرب الموارد). سرمه در چشم کسی کردن. (آندراج).

تکحیل دادن.

[تَد] (مص) سرمه دادن. سرمه در چشم کردن و مجازاً روشنی دادن: بمقر ملک و دولت بازرسید و دیده را به جمال مبارک پدر تکحیل داد. (سندبادنامه ص ۱۴۵). بعد از ده روز پیش تخت پدر رسید و دیده را به خاک بارگاه او تکحیل داد. (سندبادنامه).

رجوع به تکحیل شود.

تکحیل کردن.

[تَ كَّ دَ] (مص مرکب) سرمه در چشم کردن. کحل در چشم کردن و مجازاً سرمه ای رنگ کردن چیزی را. لاجوردی رنگ کردن: پیرامن هر مربعی از مربعات آن خطی از زر درکشیدند و به لاجورد تکحیل کردند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۲).

تکخال.

[تَ] (ا مرکب) آس. تک لو در ورق بازی. ورقی که یک خال دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تكدئه.

[تَ دِ دَ] (ع مص) بر زمین نشانیدن سرما کشت را و دیر برآوردن زمین گیاه را بجهت سرماخوردگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بازگردانیدن برودت کشت را در زمین. (از اقرب الموارد).

تكدج.

[تَ كَّ دُ] (ع مص) خراشیده شدن. (تاج المصادر بیهقی). خراشیده شدن پوست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خراشیدن روی. (از اقرب الموارد).

تكدد.

[تَ كَّ دُ] (ع مص) به تکلف رنجانیدن و آزار و اذیت رسانیدن. (از اقرب الموارد).

تكدر.

[تَ كَّ دُ] (ع مص) تیره شدن آب و عیش و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). تیره عیش شدن. (زوزنی). تیره شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يقال: تکدر و تکدرت معیشه. (اقرب الموارد). کدورت و تیرگی و تاریکی و مهمومی و ترشرویی و آشفستگی. (ناظم الاطباء (||). اصطلاح طب) ورم غیر حاد ملتحمه. رمد خفیف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نزد پزشکان چشم درد سبک را نامند. چنین است در بحر الجواهر. و در آقسرائی گفته: تسخن و ترتب که عارض چشم شود و مانند چشم درد، چشم را دردناک کند. و آن مانند درد چشم دارای ورم نباشد بلکه از حیث عوارض بیماری است شبیه به رمد و سبب حدوث این بیماری سببهای خارجی است از قبیل وارد شدن ضربه بچشم و یا بر زمین افتادن و یا آفتاب که حرارتش زیاد باشد... (از کشف اصطلاحات الفنون).

تكدس.

[تَ كَّ دُ] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک دیدن. (منتهی الارب) (آندراج)

(ناظم الاطباء ||). دوش جنبانیدن در رفتن. (تاج المصا‌در بیهقی). دوش جنبان راه رفتن ||. سینه و پایین هر دو پستان برداشته راه رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دفع کردن از وراء چیزی و ساقط کردن. (از اقرب الموارد ||). کاهلاننه راه رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رفتن اسب چنانکه گوئی گرانبار است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراهم آمدن خیل و برآمدن بعضی بر بعضی هنگام رفتن ||. خرمن قرار دادن حصید. (از اقرب الموارد).

تکدکد.

[تَ كَ كُ] (ع مص) سخت راندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکده.

[تَ كَدُ دُه] (ع مص) شکسته شدن، يقال: سقط فتکده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکدی.

[تَ كَدُ دِی] (ع مص) تکلف در سؤال. (از اقرب الموارد). حاجت خواهی از این و آن در کوی و برزن. گدائی. و رجوع به تکدیة شود.

تکدیج.

[تَ] (ع مص) نیک بخراشیدن. (تاج المصا‌در بیهقی). خراشیدن یا معیوب ساختن روی کسی را، شدد للمبالغة. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکدید.

[تَ] (ع مص) راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سخت راندن چیزی یا کسی را. (از اقرب الموارد).

تکدیر.

[تَ] (ع مص) تیره کردن: کدره تکدیراً. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تیره گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد). يقال: کدر عیشه. نقیض صفا. (منتهی الارب ||). اندوهگین کردن کسی را ||. ریختن آب را. (از اقرب الموارد ||). در تداول امروزی، نقیض تقدیر. - تکدیر خاطر؛ تشویش خاطر. (ناظم الاطباء).

تکدی کردن.

[تَ كَدُ دِی كَ دَا] (مص مرکب) گدائی کردن. صدقه خواستن. و رجوع به تکدی شود.

تکدیم.

[ت] (ع مص) خوردن گوسپند سرهای گیاه را بدون آنکه از بیخ آنرا بچرد. (ناظم الاطباء).

تکدیہ.

[ت ی] (ع مص) طلب و استدعا کردن. کدی الرجل تکدیہ سأل فهو مُکَدِّ. (از اقرب الموارد). رجوع به تکدی شود.

تکدیہ.

[ت] (ع مص) شکستن || جدا کردن موی سر به شانه. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تکدیہ بمعنی کده است. (از اقرب الموارد). رجوع به کده شود.

تکذاب.

[ت کذ ذ] (ع ص) دروغگوی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تکذب.

[ت کذ ذ] (ع مص) تکلف دروغ. (از تاج المصادر بیهقی). به تکلف دروغ گفتن ||. دروغگو پنداشتن کسی را. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکذیب.

[ت] (ع مص) نیک انکار کردن امری را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). انکار و جحد کردن در امری، يقال: کذب بآیات ربیه. (از اقرب الموارد ||). به دروغ داشتن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دروغگوی گردانیدن کسی را و گفتن او را که دروغ گفتی ||. بازایستادن ||. رفتن شیر ناقه ||. برگردانیدن از کسی ||. یک دو تک رفتن وحشی و ایستادن تا ببیند آنچه پس اوست. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گشنی کردن ناقه و دم برداشتن آن ||. بددلی کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). درنگی کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکذیب کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) نسبت دروغگویی بکسی دادن و انکار کردن. (ناظم الاطباء). به دروغ نسبت کردن کسی را. گفتن که دروغ است. دروغزن داشتن کسی را. رجوع به ماده قبل شود.

تکر.

[ت ک ک / ت ک ک] (اخ) دهی است به اسفل بغداد ||. یکی از سرهنگان سند. ج، تکاکرة. (منتھی الارب). رجوع به ماده بعد و تکرری شود.

تکر.

[تَكَكَ كَ] (ص، ا) در لغت هند بمعنی مردمان صاحب ثروت و وجاهت و رؤسای ایل و صاحبان حشم که پایه شان پست تر از رای ها باشد و از اوساط الناس بالاتر و اینکه مجدالدین در قاموس بضم تا ضبط کرده گویا بر حسب لهجه عرب باشد. و در معنی این کلمه هم اشتباه کرده است. (حاشیه ادیب بر تاریخ بیهقی ص ۴۰۹): با غازیان و لشکر لاهور رفت و خراجها از تکران بتمامی بستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۶). احمد خود آنچه باید کرد کند و مالهای تکران ستاند از خراج و مواضعت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۸). مالی عظیم که از مواضعت بود از تکران و خراج گذاران بستند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۰۹).

تکر.

[(ا) اسم هندی اسارون است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به اسارون شود.

تکر.

[(ا) عراده ها از چوب ضخیم و بی آهن است در نواحی بادکوبه. (از سفرنامه ناصرالدین شاه، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکرار.

[تَ] (ع مص) حمله کردن بر کسی و میل نمودن و مهربانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): کر علیه کراً و کروراً و تکراراً؛ عطف و حمل، يقال: انهزم عنه ثم کر علیه. (اقرب الموارد ||). باز گردیدن از کسی و باز گردانیدن، لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بسیار واگردانیدن. (زوزنی). بارها برگردانیدن چیز را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): در شعر ز تکرار سخن عیب نباشد زیرا که خوش آید سخن نغز به تکرار. ناصر خسرو. مشقت تأمل و تفکر کشید و رنج تذکار و تکرار تحمل کرد. (سندبادنامه ص ۳۱۵). مرا در نظامیه ادرار بود شب و روز تلقین و تکرار بود. (بوستان).

تکرار.

[تَ] (امص) تکرار بکسر تاء غلط نیست زیرا اسم مصدر تکرار بفتح تاء است ابوالبقاء گوید: التکرار هو مصدر ثلاثی یفید المبالغه کالترداد مصدر رد، عند سیوییه او مصدر مزید اصله التکریر قلب الیاء الفاء عند الکوفیه و یجوز کسر التاء فانه اسم من التکرار. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲). دوباره و مکرر ||. مناقشه و اعتراض. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل و تکرار کردن شود.

تکرار کردن.

[تَ / تِ / تِ کَ دَ] (مص مرکب) دوباره و مکرر کردن و دوباره و مکرر گفتن و اعاده کردن. (ناظم الاطباء): همه جهان پدرش را ستوده اند و پدر چو من ستایش او را همی کند تکرار. فرخی. اگر سالی بر سر جمعی سخن گفتی تکرار کلام نکردی. (گلستان). هرگز فرامشت نشود دفتر خلاف با دوستان چنین که تو تکرار می کنی. سعدی. آنها که خوانده ام همه از یاد من برفت الا حدیث دوست که تکرار می کنم. سعدی. فقیر گرسنه تکرار چون تواند کرد مگر بروز گدائی کند، به شب تکرار. سعدی. رجوع به تکرار و دیگر ترکیبهای آن شود.

تکراری.

[تَ / تِ] (ص نسبیه) مکرر شده. چند بار بیان یا عمل و یا عرضه شده. مانند داستان یا نمایش تکراری. رجوع به تکرار و یا دیگر ترکیبهای آن شود.

تکرب.

[تَ کَ رُ] (ع مص) کرابه چیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و کرابه بالضم، خرما که از بیخ شاخ چینند بعد درو. (آندراج).

تکریش.

[تَ کَ بْ] (ع مص) پرا گرفتن و درترنجیدن اندام. (منتهی الارب) (آندراج). تشنج جلد. (از اقرب الموارد). و رجوع به پرا شود.

تک ربودن.

[تَ رُ دْ] (مص مرکب) پیشی گرفتن در تاخت: ز گوران تک ربودم در دویدن گرو بردم ز مرغان در پریدن. نظامی. و رجوع به تک شود.

تکرتب.

[تَ کَ تْ] (ع مص) برگردیدن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تکرتب علینا؛ ثقلب. (اقرب الموارد).

تکرتح.

[تَ کَ تْ] (ع مص) شتابان گذشتن. (از اقرب الموارد): تکرتح فی مشیه؛ شتاب گذشت و رفت. (ناظم الاطباء).

تکرثؤ.

[تَ کَ ثْ] (ع مص) کراثه. انبوه شدن موی و جز آن و بر هم نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکرج.

[تَ کَ رُ] (ع مص) کره گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). تباه شدن نان و سبز گردیدن و کره برآوردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). متغیر شدن لون و بوی و مزه طعام یا چیزی دیگر و این مصدر جعلی است از کرج که معرب کره باشد و کره به فحتمین و کاف عربی سبزی یا مثل پنبه چیزی که در ایام برسات بر آچار و غیره پیدا آید، به هندی پهپوندی گویند. (غیاث اللغات) (آندراج). مصدری منحوت از کره فارسی بمعنی کپک و کفک و کپره... تباه شدن و سبز گردیدن و کره برآوردن نان از دیرماندگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکردح.

[تَ کَ دْ] (ع مص) گرد گردیدن، يقال: سقط من السطح؛ فتکردح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

|| شتاب گذشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکردس.

[تَ كَ دُ] (ع مص) فراهم آمدن اندامها و درترنجیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انقباض و فراهم آمدن بعضی چیزی بر بعضی. (از اقرب الموارد). باهم آمدن. (زوزنی).

تکردم.

[تَ كَ دُ] (ع مص) از ترس دویدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکرر.

[تَ كَزُرُ] (ع مص) مکرر شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). مکرر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دودله شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکرسف.

[تَ كَسُ] (ع مص) در آمدن بعض چیزی در بعض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مطاوع کرسف. (اقرب الموارد). رجوع به کرسف شود.

تکرش.

[تَ كَزُرُ] (ع مص) فراهم آمدن قوم ||. ترنجیده و دژم شدن روی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکرع.

[تَ كَزُرُ] (ع مص) وضو کردن جهت نماز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لانه امرالماء علی اکارعه؛ ای اطرافه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بمعنی وضو کردن و این مأخوذ از اکارع است که بمعنی پایچه باشد، چون در وضو دست و پای شویند لهذا تکرع گفتند. (غیاث اللغات) (آندراج).

تکرفس.

[تَ كَفُ] (ع مص) مجتمع گردیدن و منضم شدن مردم: تکرفس الرجل ||. در آمدن بعض چیز در بعض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). منضم شدن و در آمدن بعض چیز در بعض. (از اقرب الموارد).

تکرفؤ.

[تَ كَفُؤ] (ع مص) انبوه و برهم نشسته گردیدن موی و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکرث موی و جز آن. (از اقرب الموارد). رجوع به تکرث شود.

تکر کر.

[تَ كَ كُ] (ع مص) فروافتادن مرد در هوا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). درافتادن مرغ در هوا. (از اقرب الموارد ||).
دودله شدن مرد در کار خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکرم.

[تَ كَزُ رُ] (ع مص) دور شدن از لوم و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بزرگی نمودن. (تاج المصادر
بیهقی). بخشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). به تکلف کرم نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و از روی تبرع
و تکرم حلقه وار پیرامن حال مسلمانان درآمده. (تاریخ قم ص ۹).

تکرم.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان شفت است که در بخش مرکزی شهرستان فومن واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ
جغرافیایی ایران ج ۲).

تکرمش.

[تَ كَ مْ] (ع مص) تشنج. (تاج العروس) (ذیل اقرب الموارد). در شواهد زیر از ترجمه محاسن اصفهان این کلمه بی آنکه در متن
عربی آن آمده باشد بمعنی مغزله. ملاحظه. نوازشهای عاشقانه، بکار رفته است: او را [شیرین را] مخفی به اصفهان آورد و بکرات،
[پرویز] بنا شناخت بر سیل امتحان با او تکرمش ساخت و عشق باخت. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۶۷). همینکه مرد با او تکرمش
و تجمش آغاز کرد زن بر فور گفت... (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۱۲).

تکر مه.

[تَ رِمَ] (ع مص) گرامی داشتن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تکریم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرامی
کردن. (آندراج). تعظیم و تنزیه و تکریم. (اقرب الموارد ||). (۱) بالش. (منتهی الارب) (آندراج). وساده و بالش. (از ناظم
الاطباء). بالین و بالشی که شخص را از جهت بزرگداشت و احترام بر آن نشانند. (از اقرب الموارد).

تکرینه.

[تَ كَ نَ] (ع ۱) به لغت بربر خار خسک. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹).

تک رو.

[تَ رَ / رُو] (نف مرکب) در تداول امروز تک رونده. خودسر. که توجهی به تصمیم دسته جمعی افراد گروه نکند. سرکشی کننده
از عقاید دیگران و این معنی در امور سیاسی و حزبی بیشتر مصطلح و متداول است ||. در تداول عامه، زن بد که داخل در دسته و
جماعتی یا اداره ای از زنان بد نباشد. زن بد که خود به تنهایی رود به تباهی. روسپی که در خانه عمومی نبود. (یادداشت بخط
مرحوم دهخدا).

تکروز.

[تَ] (اِخ) شهری است به مغرب. (منتهی الارب). بلادی است منسوب به قبیله سودان در اقصای جنوب مغرب و مردم آنجا شباهت فراوانی به زنگیها دارند. (از معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و نقود العربیه ص ۱۱۵ شود.

تکروری.

[تَ رُ وِ] (ع ا) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: در آفریقا و شرق حشیش را نامند که از نوعی شاهدانه حاصل شود و مانند تریاک مکیف و منوم است و آن را با توتون دود کنند و کشند. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹). تکرونی ظاهراً تصحیف آن است. (دزی ایضاً).

تکروتنن.

[تَ نِ تَ] (مص) به لغت زند و پازند بمعنی پیچیدن باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: هزارش تکروتنن (۱) نتن (۲) پهلوی سختن (۳) بمعنی سنجیدن، وزن کردن بنا بر این پیچیدن در متن تحریف سنجیدن است. (۱) - saktan - (۳) - natan. (۲) - takronitan.

تکروی.

[تَ رَ] (حامص مرکب) عمل تکرو. و رجوع به تکرو شود.

تکره.

[تَ کَ رَ هُ] (ع مص) روی ترش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسخط. (اقرب الموارد). ناپسند و ناخوش داشتن || چیزی را کم شمردن و به ناجیگاه دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تسخط شود.

تکرهه.

[تَ رِ هَ] (ع مص) دشمن گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). از ماده کره بدین وزن مصدری در غالب کتب لغت عرب مشاهده نشد و فقط در قطر المحيط و اقرب الموارد آمده: کره الیه لشیء؛ نقیض حبه.

تکری.

[تَ کَ رِ ی] (ع مص) به خواب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکری.

[تُکَ کَ / تَکَ کُ] (اِخ) رجوع به تکر شود.

تکریب.

[ت] (ع مص) کرب بستن بر دلو ||. خرماي کرابه خوردن ||. به بانگ آوردن نان پز کرب را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کشت کردن در زمین بی آب و گیاه. (از اقرب الموارد). رجوع به کرب شود.

تکریت.

[ت / ت] (اخ) شهری است، نامیدند آن را بنام تکریت دختر وائل. (منتهی الارب). شهری است به اقلیم چهارم قلعه ای محکم دارد که از بناهای اردشیر بابکان است و در سی فرسخی بغداد واقع است بر غربی دجله منسوب به تکریت بنت وائل، خواهر بکرن وائل که دیاربکر به او منسوب است و بعضی آنرا از دیار عراق عرب و برخی از ارمنیه شمارند. (انجمن آراء) (آندراج). شهری در الجزیره بین النهرین. (ناظم الاطباء). شهری است بر حد میان جزیره و عراق. آبادان و خرم و با نعمت. (حدود العالم). شهر است میان موصل و بغداد و به بغداد نزدیک تر است و تا بغداد سی فرسنگ فاصله دارد و قلعه محکمی در آنجا هست که بر ساحل غربی دجله واقع و بر دجله مشرف است... و این قلعه را نخست شاپورین اردشیر بنا نهاد... (از معجم البلدان). رجوع به تاریخ گزیده ص ۱۷۷ و ۴۵۰ و حبیب السیر و مراصد الاطلاع و تاریخ مغول اقبال ص ۱۴۵ و ۴۵۷ و الاوراق و عیون الاخبار و تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۱۵۵ و نزهة القلوب ص ۲۸ و ۳۶ و ۴۹ و ۵۰ و مجمل التواریخ ص ۲۷۴ و ۳۹۳ و ۴۱۰ و قاموس الاعلام ترکی و اخبار دولت سلجوقی ص ۱۲۱ و ۱۳۱ شود.

تکریتی.

[ت] (ص نسبی) منسوب است به تکریت که شهرکی بزرگست و دژ استواری دارد در سی فرسخی بغداد. (از انساب سمعانی). رجوع به تکریت شود.

تکریتی.

[ت] (اخ) تیره ای از شعبه شیانی ایل عرب، از ایلات خمسه فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۷).

تکریتی.

[ت] (اخ) جعفر بن عثمان. رجوع به جعفر بن عثمان تکریتی شود.

تکریتی.

[ت] (اخ) عبدالسلام بن یحیی بن القاسم بن المفرج. متوفی بسال ۶۷۵ ه. ق. است و بنا بر قول صاحب فوات الوفيات او را تصانیفی است. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۵۷۰).

تکریتی.

[ت] (اخ) عبدالله بن علی بن رفاعی بن محمد عبید بن علی البناء التکریتی ثم البغدادی. وی در حدود سال ۱۲۱۱ ه. ق. در گذشت. او راست: خمره الکؤس لحياء النفوس در مناقب شیخ عبدالله عیدروس. و الرحلة المترجمة فی الايام المحترمة. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۸۷).

تکریتی.

[ت] (اخ) عبدالله بن علی سوید بغدادی مکنی به ابو محمد که در سال ۵۸۴ ه. ق. در گذشت. او راست تاریخ تکریت. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۵۷). رجوع به عبدالله شود.

تکریتی.

[ت] (اخ) یحیی بن جریر مکنی به ابونصر. رجوع به ابونصر تکریتی شود.

تکریتی.

[ت] (اخ) یحیی بن ابی السعادات بن سعد اللهبین الحسین بن ابی تمام مکنی به ابوالفتوح. از قضات است. بسال ۵۳۱ ه. ق. متولد شد و در سال ۶۱۸ در گذشت. سبکی در طبقات الشافعیه گوید وی احادیثی جعل کرده است. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۵۲۲).

تکریج.

[ت] (ع مص) کره گرفتن نان. (تاج المصادر بیهقی). تباه شدن و سبز گردیدن و کره برآوردن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تکرج. (اقرب الموارد). رجوع به تکرج شود.

تکریر.

[ت] (ع مص) بسیار واگردانیدن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). باربار گردانیدن و بارها باز آمدن چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). تکرار. تکره. کرکره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): بر استمرار ایام و تکریر اعوام در مراتب علو و رفعت و مدارج اقبال و دولت ترقی می کرد. (ترجمه تاریخ یمینی). رجوع به تکرار و تکره شود (||). اصطلاح بدیع) ذکر چیزی است بیش از یکبار و آنرا از انواع اطناب زیادت شمرده اند و آن ابلغ از تأکید است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و تکریر خود بنفس خویش صنعتی است چنانکه رشید گفته است: زهی مخالفت امر تو خطاء خطاء زهی موافقت رای تو صواب صواب. و دیگری گفته است: جهان از دولت سلطان اعظم بهار اندر بهار اندر بهار است. و باشد که تکریر لفظ از جهت معنی مستأنف افتد چنانکه شاعر گوید: پیش شمال امرت پای شمال در گل پیش سحاب دستت دست سحاب برهم. ای روزگار دولت و دولت بتو مشرف وی حقگزار ملت و ملت بتو مکرم. و از تکریرات متکلف عسجدی گفته است: باران قطره قطره همی بارم ابروار هر روز خیره خیره از این چشم سیل باران قطره قطره، قطره باران شده خجل زان خیره خیره، خیره دل و جان من فگار. (المعجم فی معاییر اشعار المعجم ص ۲۵۵). رجوع به ترجمان البلاغه رادویانی ص ۱۱۳ ذیل مکرر و کشاف اصطلاحات الفنون و مکرر شود.

تکریرات.

[ت] (ع ا) ج تکریر. رجوع به ماده قبل شود.

تکرین.

[ت] (ع مص) افتادن پره‌های باز: کرزالبازی تکریناً (مجهولاً)؛ افتاد پره‌های آن باز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و

عبارة الاساس: كرزالنسر و البازی و غیر هما جعل فی كریز و ربط حتی سقط ریشه. و یقال: كرزالرجل صقره؛ اذا خاط عینیه و اطمعه حتی یذل. (اقرّب الموارد).

تکریس.

[ت] [ع مص] محکم کردن بنا را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تخصیص دادن برای خدمت خدا: كرس الاسقف البیعۀ و الاوانی و غیرها؛ خصصها لخدمۀ الله فهو مكرس. (از اقرب الموارد).

تکریش.

[ت] [ع مص] ترش کردن روی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تکریشۀ ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در اللسان آمده، پختن گوشت در کرش: کرش اللحم؛ طبخه فی الکرش. (از اقرب الموارد). رجوع به تکریشۀ شود.

تکریشۀ.

[ت ش] [ع ا] آنچه در شکنجه پزند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گیپا. (ناظم الاطباء).

تکریس.

[ت] [ع مص] کریص خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به کریص شود.

تکریم.

[ت] [ع مص] بسیار آب گردیدن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرامی داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نیک گرامی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تنزیه کردن از معایب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنزیه و تعظیم. (اقرب الموارد ||). کریم گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فرزند کریم زادن. (آندراج ||). (ا) تعظیم و توقیر و حرمت و احترام و تحیت و تسلیم. (ناظم الاطباء).

تکریمات.

[ت] [ع ا] تعظیمات و توقیرات و احترامات و تسلیمات. (ناظم الاطباء). رجوع به تکریم شود.

تکریم کردن.

[ت ک د] [ع مص مرکب] گرامی داشتن. حرمت کردن. احترام کردن. منزه داشتن: بنده را از تو سؤالی است به توجیه جواب نکند مردم پاکیزه سیر جز تکریم. سعدی.

تکریه.

[ت] [ع مص] دشمن گردانیدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). دشمن داشتن. (دهار). ضد تحیب. (از اقرب الموارد ||). ناخواست و ناپسند کردن چیزی بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکز.

[تَ كَ] (۱) تخم انگور که میان غُزب یعنی دانه انگور باشد... بعضی به زای تازی و اکثری به زای فارسی گفته اند و صحیح زای تازی است چه از سین مهمله او را بدل کنند نه فارسی را. لیبی گوید: گر بیارند و بکوبند و دهند بر باد تو بسنگ تکز (۱) نان ندهی باب ترا. (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تکز و تکس و تکسک شود. (۱) - ن ل: تکز، به نسک و تکز.

تکزاس.

[ت] [اخ] (۱) یکی از دول متحد آمریکای شمالی است که از جنوب به خلیج مکزیک و کشور مکزیک محدود می شود و وسعت خاک این سرزمین ۶۸۸۶۵۰ کیلومتر مربع است و ۹۵۷۹۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن استن (۲) است این سرزمین بوسیله شعب غربی شط می سی سی پی مشروب می گردد و دارای معادن ثروتمندی از آن جمله معادن زغال و جیوه و نفت و گاز طبیعی است. در آن سرزمین کشت نیشکر اهمیت فراوان دارد و یکی از نقاط درجه اول تولید نیشکر است. علاوه بر این محصول پنبه و ذرت و گندم و یونجه آن قابل ملاحظه است. کارخانه های مواد غذایی و پارچه بافی و تولید سرب و مس و جز اینها را دارد. شهرهای مهم آن دالاس (۳) و هوستن (۴) و بندر گالوستون (۵) و سن آنتونیو (۶) و فورت ورث (۷) است و بندر گالوستون از بنادر مهم آمریکا و دومین بندر آمریکای شمالی است. تکزاس تا سال ۱۸۳۵م. جزو مکزیک بود و در این سال از مکزیک جدا شد و جمهوری مستقلی تشکیل داد و در دسامبر ۱۸۴۵ م. در شمار کشورهای متحد امریکای شمالی درآمد. (از لاروس). (۱) - (۲) - Texas. Austin. (۳) - Dallas. (۴) - Houston. (۵) - Galveston. (۶) - San Antonio. (۷) - Fort Worth

تک زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) در اصطلاح لوطیان در سینه زنی بی آهنگ زدن یکی از مردم دسته. غلط به سینه زدن که خارج از آهنگ یکنواخت دیگر سینه زنان باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکزیم.

[تَ كَزُ] (ع مص) میوه خوردن بی برکندن پوست وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکزیم.

[ت] [ع مص] نگاه داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). منقبض و ترنجیده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تکز.

[تَ كَ / كُ / كِ] (۱) استخوان انگور بود و بعضی تکس خوانند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۷۹). دانه انگور که میان غُز

بود و آنرا تکس و تکش نیز گویند. (شرفنامه منیری). استخوان میان انگور باشد یعنی دانه او. (اوبهی). استخوان و تخم انگور باشد. (برهان) (آندراج). هسته و تخم انگور. (ناظم الاطباء). استخوان باشد و تکش نیز گویند به شین معجم. ابوالعباس گفت: تکز نیست گویی در انگور او همه شیره دیدیم یکسر رزش (۱). (صحاح الفرس). و رجوع به تکز و تکس و تکسک و تکش شود. (۱) - ن ل: زرش. و رجوع به احوال و اشعار رود کی ج ۳ ص ۱۱۶۰ و حاشیه برهان دکتر معین ج ۱ ص ۵۰۴ شود.

تکز دان.

[تَ كَ] (اِ مرکب) تکز دانه. (ناظم الاطباء). پرده ای که هسته انگور در میان آنست و پوست انگور. (ناظم الاطباء).

تکس.

[تَ كَ] (اِ) تکز. دانه انگور بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۹۲). دانه انگور بود. یعنی استخوان انگور. (اوبهی). بمعنی تکز است. (فرهنگ جهانگیری). بمعنی تکز است که تخم و دانه انگور باشد و بعربی عجم گویند. (برهان). تخم انگور که میان غزب یعنی دانه انگور میباشد... و آنرا تکز نیز گویند و به عربی عجم گویند به فتحتین و در برهان تکسک و تکسل نیز بهمین معنی آورده والله اعلم. (انجمن آرا) (آندراج). تکز و هسته و تخم انگور و تکش. (ناظم الاطباء): آن خوشه بین چنانکه یکی خیک پر نید سربسته و نبرده بدو دست هیچکس بر گونه سیاهی چشم است غزم (۱) او هم بر مثال مردمک (۲) چشم از او تکس. بهرامی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۹۲). در سواد هری صدویست لون انگور یافته شود هریک از دیگری لطیف تر و لذیذتر و از آن دو نوع است که در هیچ ناحیت یافته نشود یکی پرنیان دوم کلنجری تنک پوست، خرد تکس بسیار آب. (چهارمقاله نظامی عروضی صص ۳۱-۳۲). دیده حاسد بتو چون غزب انگور است سرخ در لگدکوب عنا بادش جدا آب از تکس سوزنی اسب قوافی راند در میدان تنگ تا خر خمخانه بیهوده نجنباند جرس. سوزنی. رجوع به تکز و تکز و تکسک و تکسل و تکش شود. (۱) - ن ل: غزب. (۲) - ن ل: مردمه.

تکسب.

[تَ كَسْ سٌ] (ع مص) ورزیدن و گرد آوردن و رزق جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روزی جستن. (از اقرب الموارد ||). تکلف نمودن در کسب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به کسب واداشتن بنده را. (از اقرب الموارد).

تکسر.

[تَ كَسْ سٌ] (ع مص) خرد و مرد شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکسته شدن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نزد اطباء عبارت است از حالی که انسان در آن حالت احساس سرما و لرزیدن و نیازمندی به گرم شدن کند در پوست و عضلات بدن. (از بحر الجواهر از کشاف اصطلاحات الفنون): و اگر کسی را اندر زمستان بسبب فصد ناکردن تکسری اندر تن پدید آید فصد باید کردن لکن خون اندکی بیرون باید کردن. (ذخیره خوارزمشاهی). روز ششم اندرین روز بحرانا نیک نادر بود و اگر اتفاق افتد که بحران نیک باشد با رنج و خطر باشد و تکسر افتد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تکسی.

[تَ كَسْ سُ] (ع مص) رنج بر خود نهادن و به خود گرفتن کاری را بی فرمودن کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکسک.

[تَ / تَ كَ] (ا) بمعنی تکس است که تخم و استخوان انگور باشد. (برهان) (آندراج). بمعنی تکس است. (فرهنگ جهانگیری). تکسل. (ناظم الاطباء): کله سرش از دبوس منکر بشکست همچو تکسک مویز و دانه خرما. سوزنی (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). قوت و غذای باب تو و عم و خال تو ز آخال و از تکسک خرابات و مفسقه. سوزنی. خری که گاه و جو او ز برگ تاک و تکسک مراغه کردن و غلطیدنش اسو به اسو. سوزنی. رجوع به تکز و تکژ و تکس و تکسل و تکش شود.

تکسل.

[تَ كَ] (ا) بمعنی تکسک است که دانه و هسته انگور باشد. (برهان) (از آندراج). تکس و تکژ و هسته و تخم انگور. (ناظم الاطباء). و رجوع به تکز و تکژ و تکس و تکسک و تکش شود.

تکسی.

[تَ كَسْ سِ] (ع مص) گلیم پوشیدن. (تاج المصادر بیهقی). گلیم بر او کردند. (برافکنند) (زوزنی). کسا پوشیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). عبا پوشیدن، يقال: تکسی بالكساء؛ لبسه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکسیج.

[تَ] (ع مص) پوست کندن و مقشر نمودن. (ناظم الاطباء).

تکسیر.

[تَ] (ع مص) نیک شکستن. (زوزنی). بسیار شکستن. (منتهی الارب) (از غیث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) : گر من به شکستن خم آیم فریاد مکن بگاه تکسیر. سوزنی ||. خشمناک شدن: فلان یکسر علیک الفوق او الارعاظ؛ او خشمناک است بر تو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قرار دادن کتاب را بر چند باب. (از اقرب الموارد ||). جمع کردن اسمی را که نه جمع سلامت بود. (زوزنی). جمع کردن کلمه را بر تغییر بناء آن و این اصطلاح علمای حرف است. (از اقرب الموارد). جمع التکسیر، جمع که بنای واحدش متغیر گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به اصطلاح تعویذ نویسان تقسیم کردن اعداد اسم بر خانهای تعویذ بنهجی که از هر طرف شمار برابر افتد. (غیث اللغات). در علم جفر نوعی از بسط باشد... و بر علم جفر اطلاق گردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به بسط شود ||. در اصطلاح مهندسان بمعنی مساحت مستعمل است. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تکسیف.

[تَ] (ع مص) پاره پاره کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکسین.

[تَ] (اخ) نام بزرگی است از بزرگان ترک. (برهان). نام ملکی و ملکی است از ترکستان و شهری منسوب به خوبان و بمعنی حکمران و امیر نیز آمده و منسوب بدانجا را از ترکان خوب روی، پرورده تسکین خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). یکی از زمین داران ترکستان و نیز نام آن ملک که بدو منسوب است. (فرهنگ رشیدی). یکی از بزرگان ترکستان. (ناظم الاطباء). مصحف تکین. (حاشیه برهان چ معین): چاکران دگران آرزوی بنده کنند نام فرزندان تکسین (۱) و تکین و دینار. فرخی (دیوان ص ۹۹). چشم ودل رامن ملامت چون کنم از عشق خویش بند بر جان من آن پرورده تکسین نهاد. امیر معزی (از انجمن آرا). ای بسا باد و بوش تکسینان ترت و مرت از دعای مسکینان. سنایی (ایضاً). سر سزد بر آل تکسین از نکویی یار من وز شرف بر آل یاسین سر امیر اطهر سزد. سوزنی. تا که از یغما و تکسین از برای رزم و بزم بندگان آرند شیطان بند حورالعین صور از برای رزم دشمن وز برای بزم دوست جز بت یغما مخوه جز لعبت تکسین مخر. سوزنی. (۱) - ن ل: تسکین.

تکش.

[تَ كَ] (ا) استخوان انگور. (صحاح الفرس). تخم و دانه انگور را هم گفته اند. (برهان). هسته انگور. (ناظم الاطباء). رجوع به تکز تکز و تکس شود ||. مخفف ته کش، بمعنی ته نشین (۱): تکش با تلاوش در آمیخته چنین رودی از هر دو انگیخته. نظامی (اقبالنامه چ وحید ص ۱۸۰). (۱) - رجوع به تلاوش شود.

تکش.

[تَ كَ] (اخ) نام یکی از ملوک و سلاطین است. (برهان). نام سلطان تکش خان خوارزمی پسر سلطان اتسز خوارزمشاه بود. (انجمن آرا) (آندراج). پادشاه پنجم از سلسله خوارزمی... (از ناظم الاطباء). سلطان علاءالدین، تکش بن ایل ارسلان که در سال ۵۹۶ در گذشت. (از تاریخ مغول اقبال ص ۸): ای ز رایت ملک و دین در نازش و در پرورش خسرو گیتی علاءالدین و الدنیا تکش. کمال اسماعیل (از انجمن آرا). تکش با غلامان یکی راز گفت که این را نباید بکس باز گفت. سعدی. رجوع به تاریخ مغول اقبال و تاریخ سیستان و تاریخ گزیده و لباب الالباب و تاریخ جهانگشا و حبیب السیر و اخبار الدوله السلجوقیه و کامل ابن اثیر ج ۱۰ ص ۴۸ و ۵۵ شود.

تکشج.

[تَ كَشْ شُ] (ع مص) گاییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکشر.

[تَ كَشْ شُ] (ع مص) ترش رویی داشتن (||. ا) ترش رویی. (ناظم الاطباء).

تکشف.

[تَ كَشْ شُ] (ع مص) برهنه شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). برهنه و گشاده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آشکار شدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). پر کردن برق آسمان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشک شدن زمین ||. مفتضح شدن کسی. (اقرب الموارد).

تکشمیر.

[تَ كَ مُ] (ع مص) خویشتن را کشمیری جا نمودن. (آندراج) (بهار عجم): ای سفله تمام کار و بار تو دغاست اینجا به ادب باش تکشمیر بیجاست. نعمت خان عالی (از بهار عجم). رجوع به تکشمیر شود.

تکشمی.

[تِ شِ مِ] (مغولی، ا) پیش کش گذرانیدن و زمین بوسی که در خدمت سلاطین بعمل آید. (سنگلاخ ص ۱۵۸). تکشمی. تکشمیشی. (ناظم الاطباء): تعظیم و سلام متواضعانه و هر چیز تحفه ای که بحضور پادشاه تقدیم کنند. (ناظم الاطباء): نظام الملک به تکمش شرف تکشمی دریافته شفاعتش بقبول مشفوع و مقرون و به اصطوانات غیر ممنون گشته... (درهء نادره چ شهیدی ص ۴۵۲).

تکشمیر.

[تَ كَ] (ع مص) خود را مانند مردمان کشمیر نمودن و رویه و طریقه آنها را اخذ کردن. (ناظم الاطباء). مصدر منحوت از کشمیر و ظاهراً تکشمیر به صواب نزدیکتر است تا تکشمیر. رجوع به تکشمیر شود.

تکشمی.

[تِ شِ] (مغولی، ا) تکشمی: دیگر از اکابر و معارف که بسبب سرما و برف در راه مانده بودند در رسیدند و شرف تکشمی یافت. (جهانگشای جوینی). و رکن الدین جز این خزاین که در میمون دز داشت لایق تکشمی پادشاه چیزی که در آن خیری باشد. (جهانگشای جوینی). فرمود تا موزه دوختند بغایت نیکو و پادشاهانه و صورت او را بر نعلچه نقش کردند در میانه تکشمی آن را بدست پادشاه داد. (تاریخ رشیدی). فوج فوج... خود را به شرف خاکبوس و تکشمی درگاه سلطنت پناه می رسانیدند. (تاریخ رشیدی). در حال نوروز و شهزاده طغان برانندند و به بندگی رسیده بشرف تکشمی مشرف شدند. (تاریخ غازان ص ۴۶). آنجا امراء لشکر قراونه شرف تکشمی یافتند. (تاریخ غازان ص ۵۴). و همان روز ناولدار ازبایدو تحاشی نموده و به بندگی رسید و به تکشمی مشرف گشته به انواع عاطفت و سیورغامی اختصاص یافت. (تاریخ غازان ص ۵۸). رجوع به تکشمی شود.

تکشمی کردن.

[تِ شِ كَ دَ] (مص مرکب) پیش کش گذرانیدن و زمین بوسی سلاطین و امراء کردن: فرمان شد تا هم در آن موضع در مصاحبت پادشاهزادگان... تکشمی کردند. (جهانگشای جوینی). ارکان حضرت... او را مجال آن نبود که قدم تقدیم برگیرند... مگر آن کس که روز اول تکشمی کردی و هم از بیرون بازگشتی. (جهانگشای جوینی). شرایط نیکو بندگی به تقدیم رسانید پاسبان به غایت نیکو تکشمی کرد. (تاریخ غازان ص ۱۹) و امرا برسیدند و اولچایها که گرفته بودند تکشمی کردند و به انواع سیورغامی مخصوص گشتند. (تاریخ غازان ص ۴۰). با جماعت امرا به بندگی فرستاد تا تکشمی کردند. (تاریخ غازان ص ۶۵). و رجوع به تکشمی شود.

تکشو.

[تَ كَشْ شُءٌ] (ع مص) برکنده پوست شدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقشر چیزی. (از اقرب الموارد ||). پرشکم شدن از طعام ||. گوشت خشک خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکشیب.

[ت] (ع مص) بسیار خوردن گوشت و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکشیح.

[ت] (ع مص) پوست برکندن ||. بر تهیگاه داغ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تکشیخ.

[ت] (ع مص) زن جلب خواندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج). يقال: کشخه؛ اذا قال له کشخان. (منتهی الارب).

تکشیف.

[ت] (ع مص) آشکارا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برهنه نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). اکراه کردن کسی را به اظهار امری. (از اقرب الموارد). به ستم برهنه و آشکارا کنانیدن، يقال: کشفته عن کذا؛ ای اگرهته علی اظهاره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تکشمیشی.

[ت م] (ا) تکشمشی. (ناظم الاطباء). رجوع به تکشمشی و تکشمیشی شود.

تکشمیشی.

[ت] (ا) تکشمشی. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل و تکشمشی و تکشمیشی شود.

تکظکظ.

[تَ كَ كُ] (ع مص) به اندازه پری شکم خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). راست نشستن وقت طعام خوردن، يقال: فلان یتکظکظ عند الاکل؛ ای ینتصب قاعداً کلما امتلا بطنه واکتظ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تکظی.

[تَ كَظَ ظِي] (ع مص) بلند و برآمده شدن گوشت از فربهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکعبش.

[تَ كَبُ] (ع مص) در ترنجیدن پوست و یرا گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکریش. (از اقرب الموارد). رجوع به تکریش شود.

تکعب.

[تَ كَثُ] (ع مص) مجتمع گردیدن جوال و گرد گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکعکع.

[تَ كَكُ] (ع مص) بددلی کردن و بازایستادن. (زوزنی). بازایستادن و بددل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رایناک تکعکعت؛ ای احجمت و تأخرت الی وراء. (اقرب الموارد).

تکعل.

[تَ كَعُ] (ع مص) سخت در چفسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخت چسبیدن. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تکعش.

[تَ كَنُ] (ع مص) بدام در آویخته شدن پرنده ||. فروشدن در چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکعب.

[ت] (ع مص) نارپستان شدن. (تاج المصادر بیهقی). نو بر آمدن و بلند شدن پستان دختر و نارپستان شدن آن. (منتهی الارب). نارپستان شدن و بلند شدن پستان دختر. (آندراج). بر آمدن پستان دختر. (از اقرب الموارد ||). چهار گوشه ساختن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تکعب مکعب کردن است. چون عدد را بمثل خویش زنی و آنچه گرد آید هم بدو زنی مکعب کرده آید. چون ۳ که اندر ۳ زنی، ۹ شود و این مال است، چون او را به ۳ زنی بیست و هفت آید، این مکعب است. (التفهیم بیرونی چ جلال همایی ص ۴۳). و رجوع به تضلیع شود ||. پر کردن چیزی. (از اقرب الموارد).

تکعیر.

[ت] (ع مص) گره بستن پیه در کوهان شتر. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب).

تکفت.

[تَ كَفُ] (ع مص) در ترنجیدن و منقبض شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقبض جامه. شتاب کردن مرغ در پریدن و تقبض در آن ||. شتافتن در مسیر خود. (از اقرب الموارد).

تکفر.

[تَ كَفُ] (ع مص) پوشیده شدن در سلاح. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). در خود پیچیدن جامه. (از اقرب الموارد). پوشده

شدن. (ناظم الاطباء).

تکفروش.

[تَ فُ] (نف مرکب) در تداول، آنکه روزنامه‌ها را فروشد در کوی‌ها و برزنها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکفروشی.

[تَ فُ] (حامص مرکب) فروختن هر شماره روزنامه را و گرفتن بهای همان یک شماره. مقابل آبونمان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکفف.

[تَ كَفُّ فُ] (ع مص) کف پیش مردمان داشتن در کدیه. (تاج المصادر بیهقی). کف کف طعام خواستن. (زوزنی). دست پیش کسی داشتن بخوازش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکفکف.

[تَ كَ كُ] (ع مص) بازایستادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). انصراف و امتناع. (اقرب الموارد).

تکفل.

[تَ كَفُّ فُ] (ع مص) پایندانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از زمخشری). پذیرفتار کسی گردیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). ضامن و متعهد چیزی شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). کفالت کردن. (ناظم الاطباء). پذیرفتاری. (زمخشری): تکفلت بالمال؛ التزمتم به والتزمت نفسی. (ابن الانباری از اقرب الموارد): هیچکدام از ایشان بسبب مشاهده غضب سلطان به تکفل مصحلت او زبان نمیدادند. (جهانگشای جوینی).

تکفل کردن.

[تَ كَفُّ فُ كَ دَ] (مص مرکب) کفالت کردن. در عهده گرفتن. پذیرفتاری کردن: و مالی خطیر در صحبت تو حمل فرموده می‌آید تا هر نفقه و مؤونت که بدان حاجت افتد تکفل کنی. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۳۰) که من ریاست این کبوتران تکفل کرده‌ام و ایشان را از آن روی بر من حقی واجب شده است. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۶۱). در اکرام مقدم من ملاطفت واجب دید و در ضیافت ابواب تکلف تکفل کردی. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۳۴۲). بر وفق مزاج او سخنها گفته بودند و تقبل‌ها و تکفل‌ها کرده. (جهانگشای جوینی). رجوع به تکفل شود.

تکفوؤ.

[تَ كَفُّ فُ] (ع مص) ناو ناوان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکفور.

[ت] (اخ) کلمهء تکفور را مورخین قرن هفتم الی نهم هجری از قبیل ابن العبری و ابن بی بی و ابن فضل الله العمری و قلقشندی و حمدالله مستوفی بعنوان لقب، مانند قیصر و خاقان و فقفور و جز اینها برای عموم ملوک ارمنیهء صغری یعنی ارمنیهء غربی، واقع بر ساحل شمال شرقی مدیترانه که مرکز آن شهر معروف سیسیل بود استعمال کرده اند. ابن بی بی غالباً بجای تکفور تکور را که املائی دیگر تکفور است بکار میبرد و اصل کلمهء تکفور با صور مختلف آن از تگور و تاگور همه از کلمهء ارمنی «تاگاور» می آید که در آن زبان بمعنی پادشاه است و مرکب است از دو جزء یکی «تاگ» بمعنی تاج و دیگر ادات «آور» بضم واو بمعنی حامل و برنده که معادل «ور» در فارسی است. و بدون شک تاگاور ارمنی از تاجور فارسی گرفته شده است و همان معنی تاجور را نیز میدهد... ولی گاه نیز مؤلفین اسلامی اتساعاً کلمهء تکفور و تکور را در مورد سایر ملوک عیسوی، غیر ملوک ارمنیهء صغری، مثلاً در مورد پادشاهان یونانی قسطنطنیه، یا پادشاهان یونانی طرابوزان نیز استعمال کرده اند. (از حواشی تاریخ جهاننگشای جوینی ج ۳ صص ۴۸۴-۴۸۸) (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹). امپراطور روم شرقی، بیزانس. (تاریخ ادبیات برون ص ۲۳۷). رجوع به تاگ و و و تاجور شود.

تکفی.

[تَ كَفُ فِی] (ع مص) دراز شدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکفیت.

[ت] (ع مص) فراز گرفتن چیزی را و به پنجه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فراهم آمدن. (از اقرب الموارد).

تکفیر.

[ت] (ع مص) پوشیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات ||). لباس پوشیدن بر روی زره و پوشاندن آنرا. (از اقرب الموارد ||). فاگذشتن (درگذشتن) از گناه کسی. (زوزنی). درگذشتن از گناه. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پاک کردن خداوند گناه کسی را. (از اقرب الموارد ||). ناچیز کردن گناه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سر دور فرود آوردن در خدمت کسی. (زوزنی). فروتنی نمودن کسی را و دست بر سینه نهادن پیش کسی ||. بر سر نهادن پادشاه، تاجی را که بدیدنش خضوع لازم آید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || کفارت کردن سوگند و جز آن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). کفارهء سوگند و جز آن دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کفارت دادن. (غیاث اللغات): در حضرت تعالی به تکفیر یمین و تعفیر جبین بیستاد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۹۹ ||). منسوب کردن به کفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کافر خواندن. (غیاث اللغات) (آندراج). و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج). و رجوع به تکفیر کردن شود. صاحب مغرب گفته که تکفیر بمعنی کافر خواندن روایت نشده و صاحب قاموس نیز نیاورده اما در کتب بسیار مستعمل کرده اند. (غیاث اللغات ||). (ا) نام تاج پادشاهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اسم است تاج را چنانکه تنبیت اسم است نبات را. (از اقرب الموارد ||). کفر. (آندراج): گر کند شق مه و مهر هم از روی حسد دشمنش همچو ابوجهل بود در تکفیر. علی خراسانی (از آندراج).

تکفیر کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) به بیدینی نسبت کردن. (ناظم الاطباء). به کفر منسوب کردن کسی را. کافر خواندن کسی را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): دانی که چنگ و عود چه تقریر میکنند پنهان خورید باده که تکفیر میکنند. حافظ. رجوع به ماده قبل شود.

تکفیل.

[تَ] (ع مص) پایندانی فرا کسی دادن. (تاج المصادر بیهقی). کسی را پذیرفتاری کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پذیرفتاری دادن و پذیرانیدن و تیمارداری کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تکفل شود.

تکفین.

[تَ] (ع مص) کفن کردن. (زوزنی) (دهار). کفن پوشانیدن مرده را و کفن ساختن جهت آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کفن پوشانیدن مرده را. (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد). کفن کردن مرده را. (ناظم الاطباء): کس به غسل و تکفین و تدفین ایشان فرامی رسید. (ترجمه تاریخ یمنی). یک روز از ایام این محنت چهارصد کس مرده از شوارع شهر به دارالمرضی نقل کردند تا به تکفین و تدفین ایشان قیام نمایم. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۳۰).

تکک.

[تَ كَ] (ع ا) جِ تَکَّه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تکه شود.

تکک.

[تَ كُ] (ع ا) جِ تَکک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تاک شود.

تکک تک.

[تَ كَ تَ] (ا صوت) صوتی که از زدن دست بر خمیر آید، چنانکه خمیرگیران کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بز دست بر شکر من تکک تک چنان چون زغاره یزد مهربانو. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۳۷ در ذیل معنی زغاره، نان گاورسین).

تککه.

[تَ كَ كَ] (ع ا) جِ تَکک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تکک و تاک شود.

تکل.

[تَ كَ] (ع مص) تکل علیه، لغتی است در اتکل و مذکور است در «وک ل». (منتهی الارب). تکل علیه تکلاً (از باب سمع)؛ توکل نمود بر او. لغتی است در اتکل. (ناظم الاطباء). رجوع به اتکال شود.

تکل.

[تَ / تَ كَ] (ا) گوسفند شاخدار جنگی را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از انجمن آراء ||). پسر ساده نوح را

نیز گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء). مرد جوان که هنوز خط تمام بر عارض او نیامده باشد. (اوبهی). امرد و خط دمیده درشت و بزرگ. و دکل تبدیل آن است. (انجمن آرا) (آندراج). مردی نو گوشاسب یعنی نوجوان که هنوزش خط تمام اندر نیامده باشد و بر عارضش اندک اثری باشد. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی): بدر دانی چراست جفت خسوف زانکه تمام بود و کور و تکل. شمس فخری. رجوع به تگل شود ||. مردم ابله و بی اندام را هم میگویند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). نوعی از دوختن بود مانند بخیه و شلال و کوک و جز اینها. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): همچنانکه کودکی را بدکان درزی نشانند او را مطیع استاد باید بودن. اگر تکل دهد که بدوزد، تکل دوزد و اگر شلال، شلال و اگر بخیه، بخیه و اگر جهک، جهک. (فیه ما فیه).

تکلا.

[ت] (اخ) دهی در دهستان اجارود است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل واقع است و ۶۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکلام.

[تِ کِلْ لا] (ع مص) سخن گفتن: تکلم کلمه بکلمه تکلماً و تکلاماً؛ سخن گفت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلام.

[تَ / تَ کَلْ لا] (۱) (ع ص) مرد نیکوسخن فصیح کلام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تکلامه شود. (۱) - در اقرب الموارد [تَ / تَ کِلْ لا].

تکلامه.

[تَ مَ / تَ کَلْ لا مَ] (۱) (ع مص) مرد نیکوسخن فصیح کلام. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود. (۱) - در اقرب الموارد: [تَ مَ / تَ کِلْ لا مَ]

تکلان.

[تَ] (ع ا) عجزنمایی و کارسپردگی بر دیگری. اسم است توکل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اعتماد و توکل. (غیاث اللغات) (آندراج). اسم است از اتکال بمعنی اعتماد و تفویض. (از اقرب الموارد): و هو المستعان و علیه التکلان. (گلستان). رجوع به اتکال و توکل شود.

تکلاوات.

[ا] نوعی لباس که در هند و مصر امیران پوشند (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۴۹). (۱) - دزی مفرد این کلمه را نیاورده و علامت استفهام گذاشته است.

تکلئه.

[تَلَّء] (ع مص) بیعانه گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج ||). بکرانه رسانیدن کشتی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نزدیک گردانیدن کشتی را به کرانه رود. (از اقرب الموارد ||). بستن کشتی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بجای آمدن که باد کم گذرد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بند کردن و بازداشتن ||. پیش آمدن و نگرستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به تکلیی ء شود.

تک لپه.

[تَلَّپ / پَپ] (ا مرکب) اصطلاح گیاه شناسی در تقسیم بندی گیاهان که در دانه آنها فقط یک لپه است مانند گندم و خرما. این گیاهان از نوع گیاهان گلدار و نهاندانه ها میباشد. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۱۲۴ و ۱۹۷ شود.

تکلتو.

[تَكَّ] (ا) بمعنی خوگیر اسب. این لغت ترکی است و در مصطلحات نوشته که تکلتو خوگیر اسب که آنرا نمدزین گویند... و در چراغ هدایت بمعنی نمدزین... (غیاث اللغات). نمدزین و آنرا خوگیر نیز گویند. (آندراج). چیزی که از نمد و جز آن دوزند و زیر زین گذارند و ترمه نیز گویند تا بر پشت اسب از زین آسیبی نرسد. (ناظم الاطباء). صاحب برهان در ذیل کلمه نمدزین آرد... که بر پشت اسب نهند و زین را بر بالای آن گذارند و در این زمان تکلتو گویند -انتهی. صاحب منتهی الارب در ذیل جدیدة السرج، در ماده «ج دد» آرد: تکلتوی زین و هما جدیدتان... : ای جل خرسک تکلتو را مکن عیب و در بر سر توهم در تو بره. نظام قاری. ای تکلتو بکفل پوش چو روزی بررسی خدمات جل خرسک برسان ایشان را. نظام قاری. و تکلتو خوری و جل سایه تیغه پشت و دسته دندان. ظهوری (از آندراج). چو زین خود را نمی خواهد بپهلوی که دارد پشت او ریش از تکلتو. اشرف (ایضاً ||). ریش که به اختلاط سبل دراز شده باشد... ریش که سبلت داخل کرده دراز سازند. (غیاث اللغات). و به مجاز ریشی که به اختلاط سبل دراز شده باشد چون دمی ماند... (آندراج). بروت و شارب. (ناظم الاطباء).

تکلتودوز.

[تَكَّ] (نف مرکب) دوزنده تکلتو : گر تکلتودوز گیرد قیمت صد گز نمد در تکلتویش خسی همچون جهاز اشتر است. ملاطرا (از آندراج). رجوع به ماده قبل شود.

تکلیج.

[تَكَلُّ] (ع مص) سپید واکردن دندان در ترشروی. (منتهی الارب) (آندراج). ترشروی کردن و افراط در تعبس و گفته اند الکلوخ در اصل آشکار گردیدن دندانهای عبوس است. (از اقرب الموارد ||). ترشروی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تبسم. (از اقرب الموارد ||). پیایی درخشیدن برق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلد.

[تَكَلُّ] (ع مص) درشت و سطر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلدان.

[تَ كَلُّ] (اخ) دهی از دهستان هریس است که در بخش شهرستان سراب واقع است و ۶۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکلس.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) سیراب شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت دويدن. (ناظم الاطباء). رجوع به متکلس شود.

تکلع.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) فراهم آمدن و باهم سوگند خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلف.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) رنج چیزی بکشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رنج بر خود نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات). تجشم در امری و تحمل کردن آن با رنج و سختی و خلاف عادت. (از اقرب الموارد). محنت و مشقت و توجه و سعی و کوشش و مداومت و زحمت. (ناظم الاطباء): هر کجا که عقیدتها به مودت آراسته گشت اگر در مال و جان با یکدیگر مواسات رود و در آن انواع تکلف و تنوق تقدیم افتد هنوز از وجوب آن قاصر باشد. (کلیله و دمنه). و یا هیچ تکلفی را در تزکیت آن مجال وصفی تواند بود. (کلیله و دمنه). نان خشکم بود و گر به تکلف بزم از دو چشم آب بر او ریزم و تر گردانم. عطار ||. بخود گرفتن کاری را بی فرمودن کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). || از خویشتن چیزی نمودن که آن نباشد. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از غیاث اللغات) (از آندراج). از خود چیزی نمودن که آن در طبع نباشد. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). افراط در آداب و رسوم و نوازش و ظاهر سازی و ریاکاری و تزویر. (ناظم الاطباء). آرایش. نیکو جلوه گر ساختن چیزی: فغان من همه زان زلف بی تکلف اوست فکنده طبع بر او بر هزار گونه عقد. منجیک. شعر او چون طبع او هم بی تکلف هم بدیع طبع او چون شعر او هم با ملاحظت هم حسن. منوچهری. بر عادت سال گذشته که سلطان محمود را ساختی بسیار خوردنی با تکلف ساخته بود بفرستاد، امیر را از او سخت خوش آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۶). و چون عید کرده بود سلطان از میدان به صفت بزرگ آمد، خوانی نهاده بودند سخت با تکلف. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۵۷). رسول را آوردند و بگذرانیدند بر آن تکلفهای عظیم و چیزی دید که در عمر خویش ندیده بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۰). پسر علی از راه دیگر بازگشت و رسول را با آن کوبه بسرای خویش برد و تکلفی بزرگ ساخته بودند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۹۳). نه حکم او به تهور نه عدل او به نفاق نه حلم او به تکلف نه جود او به ریا. مسعود سعد. چنانکه مثل او [مناره] هیچ جای نبودی، در غایت تکلف و نیکویی. (تاریخ بخارا ص ۶۱). به تکلف نشود چون تو عدوت نتوان یافت جوانی به خضاب. ادیب صابر. و آن را بانواع تکلف بیاراست. (کلیله و دمنه). هر که به تکلف کاری کند که سزای آن نباشد بدو آن رسد که بدان بوزینه رسید. (کلیله و دمنه). هر معنی که از پیرایه سیاست کلی و حلیه حکمت اصلی عاطل باشد اگر کسی خواهد که به لباس عاریتی آنرا بیاراید به هیچ تکلف جمال نگیرد. (کلیله و دمنه). و او در ابواب تفقد و تعهد، ایشان را انواع تکلف و تنوق واجب داشتی. (کلیله و دمنه). همتش گفت از تکلف در گذر شش گزی دستار و یکتایی فرست. خاقانی. ای هجر مردمی کن، پای از میان برون نه تا وصل بی تکلف دست از میان بر آرد. خاقانی. بی تکلف نزد هر داننده هست آنکه با گردنده گرداننده هست. مولوی. شکر نعمت بزرگان واجب است و ذکر جمیل و دعاء خیر و اداء چنین خدمتی در غیبت اولیتر است از حضور، که آن به تصنع نزدیک است و

این از تکلف دور. (گلستان). برخیز تا طریق تکلف رها کنیم دکان معرفت به دو جو پریها کنیم. سعدی. نگویمت به تکلف، فلان دولت و دین سپهر مجد و معالی، جهان دانش و داد. سعدی. نکوسیرت بی تکلف برون به از پارسای خراب اندورن. (بوستان). تکلف بر مرد درویش نیست وصیت همین یک سخن بیش نیست. (بوستان). جان به تحفه بر جانان مفرست ابن یمین کاین تکلف مثل زیره به کرمان باشد. ابن یمین. یک مو به تم بی نمک جلوه نمانده ست زین بیش به کس بار تکلف نتوان کرد. سالک قزوینی (از آندراج ||). در عبارت زیر بمعنی عمد و تعمد آمده است: و اگر شراب گرم باشد، چنانکه اندر تابستان به هوا گرم شده باشد یا به تکلف گرم کرده باشند حرارت آن از حرارت غریزی بس دور نباشد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تکلفات.

[تَ كَلُّ لُ] (ع ۱) ج تکلف. محنتها و مشقتها و رنجها و مزاحمات و آداب و تشریفات و پذیرائیا و نوازشها و ظاهرسازیها. (ناظم الاطباء). - تکلفات رسمی؛ توجهات نوازشانه و خوش آمدگیهای زبانی. (ناظم الاطباء). - تکلفات مجلس؛ تشریفات مجلس و آداب و رسوم مهمان نوازی. (ناظم الاطباء).

تکلف اندود.

[تَ كَلُّ لُ أ] (ن مف مرکب) آلوده با ریا و ظاهرسازی: همه رنگی تکلف اندود است جز سپیدی که آن نیالوده ست. نظامی.

تکلف کردن.

[تَ كَلُّ لُ كَ دَا] (مص مرکب) رنج بردن و محنت کشیدن. (ناظم الاطباء): چند کلوخی به تکلف کنی در گل و آبی چه تصرف کنی. نظامی ||. وادار کردن. مجبور کردن. به گردن نهادن: مرا تکلفی کردند تا نامه نبستم بر نسختی که کردند چنانکه خوانده آمده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۸). دیگر باره ارسلان خان فرمود تا مناره برآوردند و تکلف در استواری او کردند. (تاریخ بخارا ص ۶۱ ||). ظاهرسازی کردن. افراط کردن در آداب و رسوم. پرتجمل ساختن ضیافتی یا جایگاهی یا چیزی. تظاهر کردن. ریا کردن: من که بوالفضلم بدان وقت شانزده ساله بودم دیدم خواجه را [علی میکائیل را] که بیامد تکلفی کرده بودند در نیشابور. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۵). خواجه علی از گرگان بازگشت و بسیار تکلف کرده بودند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۰۶). روز دوشنبه غره ماه بود روزه بگرفتند و به شب سلطان به صفه بزرگ بنشست و نان خورد با اعیان و تکلفی عظیم کرده بودند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۷۳). چون ز فهم این عجائب کودنی گر بلی گویی، تکلف میکنی. مولوی.

تکلفه.

[تَ لَ فَا] (ع ۱) مشقت و دشواری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مشقت. ج، تکالیف. (اقراب الموارد): حملت الشیء تکلفه؛ یعنی بمشقت و دشواری داشتم آنرا. (منتهی الارب).

تکلفی.

[تَ كَلُّ لُ] (ص نسبی) منسوب به تکلف. ظاهری. ساختگی. ریاکارانه. با تزویر و ریا. با ظاهرسازی: تا زهد تکلفیت برخیزد بر ناصیه داغ فاسقی باید. خاقانی.

تکَل.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) گرد درآمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). احاطه نمودن چیزی را و فرا گرفتن ||. نرم درخشیدن: تکلیل السحاب بالبرق؛ نرم درخشید. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. اکیلی پوشیدن مرد. (از اقرب الموارد). رجوع به تکلیل شود.

تکلم.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) سخن گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (از غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سخن گفتن که در مستمع اثر کند. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تکلمات.

[تَ كَلُّ لُ] (ع ا) گفتگوها و سخنها. (ناظم الاطباء). رجوع به تکلم شود.

تکَلُّو.

[تَ كَلُّ لُ] (ع مص) بیعانه گرفتن. بیعانه پذیرفتن ||. مهلت و زمان خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تک لو.

[تَ] (ا مرکب) (از: تک = واحد + لو = خال) نامی است که در ورقهای بازی به آس که یک خال دارد نهند.

تکلو.

[تَ] (اِخ) از طوایفی هستند که دولت صفوی را بوجود آوردند. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۸۴، ۲۸۶ و ۲۸۷ شود.

تکَلُّة.

[تَ لُ] (ع ا) تکلان. (ناظم الاطباء). رجوع به تکلان شود.

تکَلَّة.

[تَ كَلَّ لُ] (ع ص) رجل تکله؛ مرد عاجز که کار خود را بدیگری سپارد و بر وی تکیه نماید. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وکَلَّة. (اقرب الموارد). رجوع به وکَل و وکَلَّة شود.

تکله.

[تَ لُ / لُ] (ص، ا) دیوانه را گویند. (برهان) (از انجمن آراء) (از آندراج) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). دیوانه و

شوریده و مجنون. (ناظم الاطباء).

تکله.

[تَلَّ / لِ] (اخ) از ایلات ساکن اطراف اردبیل. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۰۶). از ایلات اطراف اردبیل و مرکب از ۵۰۰ خانوار است که بیلاقشان در سبلان و قشلاقشان در مغان است.

تکله.

[تَلَّ / لِ] (اخ) نام یکی از اتابکان است که در شیراز پادشاهی کردند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آراء) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات). اتابک تکله (۵۷۱-۵۹۱ ه. ق.). پسر اتابک زنگی است و او ۲۰ سال بر فارس اتابکی کرد و مردی عادل و صلح دوست بود و وزیری داشت بنام امین الدین کازرونی که به کرم و بخشش شهرت بسیار یافته، آخر کار بین تکله و پسر عمش قطب الدین سنقرین طغرل نزاع شد و طغرل اتابک تکله را که شخصاً بجنگ او رفته بود بقتل رساند و خود اتابک شد. (تاریخ مغول اقبال ص ۳۸۲). و این سومین اتابک از اتابکان فارس است. رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۳۹۹ شود: در اخبار شاهان پیشینه هست که چون تکله بر تخت شاهی نشست. (بوستان). چو بشنید دانای روشن نفس به تندی برآشف کای تکله بس. (بوستان). مظفرالدین سلجوقشاه کز عدلش روان تکله و بونصر سعد مینازند. سعدی.

تکله.

[تَلَّ / لِ] (اخ) اتابک مظفرالدین تکله (۶۴۹-۶۵۶ ه. ق.). یکی از مشهورترین اتابکان لرستان است و او با اتابکان فارس و امرای لر کوچک و شول و مغول در افتاد و قسمت عمده عمر او در زد و خورد گذشته است. کشمکش میان اتابکان فارس و اتابکان لرستان که از عهد هزاراسب شروع شده بود در ایام امارت تکله شدت یافت چه اتابک سعدبن زنگی بقصد استیصال امرای فضلویه و تصرف بلاد لر بزرگ سه بار بطرف متصرفات تکله لشکر کشید ولی در این لشکر کشیها غلبه نیافت بلکه پیروزی و اعتبار نصیب تکله گردید. در سال ۶۵۵ ه. ق. که اردوی هلاکو عازم بغداد بود تکله بخدمت هلاکو رسید ولی از قتل خلیفه متأثر شد. مخفیانه به لرستان بازگشت و هلاکو گروهی را برای دستگیری او به لرستان فرستاد گرچه برادر تکله دستگیر شد چون تکله به حصار منگشت پناهنده شده بود بگرفتن وی توفیق نیافتند عاقبت هلاکو تکله را زهار داد و چون به خدمت هلاکو رسید، خان مغول وی را به تبریز برد و در آنجا در سال ۶۵۶ ه. ق. او را بکشت. (از تاریخ مغول اقبال صص ۴۴۴-۴۴۵). این تکله پسر هزاراسب بن ابی طاهر و پنجمین از اتابکان لر بزرگ است. رجوع به تاریخ مغول اقبال (سال ۴۴۸) شود.

تکلی.

[تَکَلُّ لِي] (ع مص) به آخر صفوف بایستادن در حرب. (تاج المصادر بیهقی). در صف پسین جنگ ایستادن و گویند این مقلوب تکیل است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تکیل شود.

تکلی ء.

[تَکَلُّ ء] (ع مص) بیعانه گرفتن ||. به کرانه رسانیدن کشتی و بستن کشتی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. بازداشتن کسی بر کناره دریا. (تاج المصادر بیهقی). بند کردن و بازداشتن ||. بجایی آمدن که باد کم گذرد ||. پیش آمدن ||.

نگریستن، يقال كلاء فيه؛ ای نظر فيه متأملاً (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سلف دادن در طعام. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). رجوع به تكلئة شود.

تکلیب.

[ت] (ع مص) سگ داری کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج ||). سگ را تعلیم کردن. (تاج المصادر بیهقی). سگ را شکار آموختن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). تربیت و تعلیم کردن سگ را برای شکار. (ناظم الاطباء).

تکلید.

[ت] (ع مص) بر یکدیگر فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلیز.

[ت] (ع مص) فراهم آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکلیس.

[ت] (ع مص) حمله کردن و کوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). بددلی کردن و گریختن. از اضداد است. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). سیراب گر دیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || آهک اندودن خانه را. (از اقرب الموارد ||). نزد اطباء آن است که چیزی را در آتش به درجه ای رسانند که همچو آهک شود. (از بحر الجواهر) (از کشاف اصطلاحات الفنون). به اصطلاح کیمیا سوزانیدن چیزی را تا مانند آهک گردد. (ناظم الاطباء). - تکلیس اجسام؛ اصطلاح علم شیمی است و آن این است که یکی از اجسام آلی را بوسیله حرارت تجزیه می نمایند و آلوزن را آزاد میکنند. و تکلیس جسم ممکن است با آهک یا آهک سوددار انجام گیرد. رجوع به کتاب روش تهیه مواد آلی دکتر صفوی ص ۱۵۵ شود.

تکلیف.

[ت] (ع مص) چیزی از کسی درخواستن که در آن رنج بود. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). چیزی از کسی خواستن که او را از آن رنج رسد. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). زیاده از اندازهء طاقت کار فرمودن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج) (از غیاث اللغات). کسی را در رنج انداختن. (غیاث اللغات). ارتکاب هر کاری که فوق طاقت باشد. (ناظم الاطباء). الزام الکلفة علی المخاطب. (تعریفات جرجانی). فزون از توان کار فرمودن کسی را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : مرا چون خرد بند تکلیف سازد ز بند خرد در هوا می گریزم. خاقانی. اگر در تقویم او زیادت تکلفی و تکلیفی رود بشکند و باطل گردد. (سندبادنامه ص ۴۶). دست از ارهاق و تکلیف او برداشتند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۶۰ ||). امر و نهی خدای مر بنده را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). حق و فرض و کاری که باید بجای آورده شود و واجب بود. ج، تکالیف. (ناظم الاطباء): زانکه محسوس است ما را اختیار خوب می آید بر او تکلیف کار. مولوی ||. زحمت و سختی و دشواری و

تصدیع و رنج و عذاب و اذیت و ستم و کار پرمشقت. (ناظم الاطباء ||). فارسیان بمعنی مطلق کار فرمودن با لفظ کردن، استعمال نمایند پس تکلیفات شرعیه بنا بر مشهور از این قسم باشد. (از آندراج) (از غیث اللغات). وظیفه. دستور. فرمان: تکلیف تو به هر که در ایام گل کند (۱) خونس بخاک ریز که از اهل بدعت است. صائب (از آندراج). (۱) - در بعضی نسخ بجای کند، گرفت است اما در صحت آن تأمل است. (آندراج).

تکلیفات.

[ت] [ع ا] در تداول، تکالیف و کارهای پرمشقت و سختیها و دشواریها و رنجها و اذیتها و ستمها و عذابها. (ناظم الاطباء). - تکلیفات شرعیه؛ واجبات و کارهایی که اجرای آنها واجب باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تکلیف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تکلیف شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) در تداول مردم، بحد بلوغ رسیدن. بحد تکلیف رسیدن. بالغ گردیدن. خود را شناختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ناظم الاطباء در ذیل به تکلیف رسیدن آرد: بسن رشد و بلوغ رسیدن و بالغ شدن. و سن تکلیف، سن رشد و بلوغ.

تکلیف کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) فرمان کاری دادن و حکم به اجرای امری کردن و زحمت دادن. (ناظم الاطباء): شار را با تخت بند پیش خویش خواند و تکلیف کرد که به تحریر این نامه قیام نماید. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۴۵). هشدار که مقتضای پیری تکلیف کند به گوشه گیری. واله هروی (از آندراج). رجوع به تکلیف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تکلیف کش.

[ت ک / ک] (نف مرکب) زحمت کش. فرمانبردار. که رنج و سختی تحمل کند. که زحمت کشد و رنج برد: بدهم این زر را بدین تکلیف کش تا دو سه روزی شود از قوت خوش. مولوی. رجوع به تکلیف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تکلیف مالایطاق.

[ت ف ی] (ترکیب وصفی) آنچه که از آن عاجز آیند. (انجمن آرا). تکلیفی که بدان تاب نتوان آورد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و در آن وقت بداند که دغل آن باشد که خدای عادل را ظالم گفته باشد... و تکلیف مالایطاق را جایز دانسته باشد. (کتاب النقض ص ۴۲۸). رجوع به تکلیف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تکلیل.

[ت] [ع مص] پوشانیدن تاج. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). تاج بر سر کسی نهادن. (زوزنی) (دهار) (آندراج). اکلیل پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درخشیدن. (زوزنی) (آندراج ||). زینت دادن چیزی را به جواهر. (ناظم الاطباء ||). کوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کوشش کردن در کار. (آندراج ||). تیزدلی کردن در حمله. (تاج المصادر بیهقی). حمله کردن سبع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بددلی کردن. (تاج المصادر

بیهقی). بازایستادن و بددلی کردن. از لغات اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کند شدن بینایی و شمشیر و کارد و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کند شدن شمشیر. (از اقرب الموارد ||). رفتن و در هلاک و زیان گذاشتن اهل را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با شمشیر حمله کردن بر کسی. (از اقرب الموارد ||). احاطه کردن ابر از هر جانب آسمان را. (از اقرب الموارد). رجوع به تکلل شود.

تکلیم.

[ت] [ع مص] سخن گفتن که در مستمع اثر کند. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سخن گفتن با کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خسته کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). جراحت کردن. (منتهی الارب). مجروح کردن کسی را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زخم کردن. (آندراج).

تکلیه.

[ت ی] [ع مص] در آمدن به خانه ای که در وی جای پوشیدن باشد، يقال: کلی فلان؛ ای اتی مکاناً فیه مستتر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکمار.

[ت] [ا] بمعنی تخمار است و آن تیری باشد بی پیکان و بجای پیکان گرهی دارد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). و آنرا تُکمر نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آندراج). تیری است بی پیکان که بجای پیکان گرهی بشکل تخم کبوتر دارد و از آن او را تخمار و تکمار نیز خوانند. منسوب به تکمه و تکمار مخفف آن و در بهار عجم آورده و در فرهنگها نیافتیم. (انجمن آرا). تخمار که تیر بی پیکان بود و بعوض پیکان گرهی از چوب یا استخوان دارد. (ناظم الاطباء): هم از وی است خوارج نشانهء لعنت که سکن است بر ایشان سزا نه تکمار است امیر خسرو (از انجمن آرا). رجوع به تخمار و تکمر شود.

تکمر.

[ت م] [ا] مخفف تکمار است و آن تیری باشد بی پیکان و بجای پیکان گرهی از چوب و استخوان دارد. (برهان). مخفف تکمار است. (آندراج). تکمار. (ناظم الاطباء). تیری معروف که برای مرغانش فرستند. عامه تکه گویندش. (شرفنامهء منیری). رجوع به تکه و تکمار و تخمار شود.

تکمران.

[ت م] [ا خ] یکی از دهستانهای بخش شیروان در شهرستان قوچان است. این دهستان در شمال شرقی شیروان واقع است و از یازده آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و جمعاً ۹۱۴۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تکمش.

[ت ک م] [ع مص] شتافتن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). شتاب کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||).

در ترنجیده و فراهم شدن پوست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تک مضراب.

[تَم] (ا مرکب) اصطلاحی است در موسیقی و آن مقابل ریزمضراب است و معموا بعد از هر «تری مولی» تک مضراب می آید. - تک مضراب زدن؛ در تداول عامه، سخنی ناهنجار و ناموافق در میان مجلسی گفتن. متکلمی را با سخنی مخالف رنجانیدن. اشاره بمطلبی کردن. گوشه زدن.

تکمکم.

[تَکَکُ] (ع مص) کلاه گرد پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پوشیدن کُمّه و آن قلنسوه مدور است. (از اقرب الموارد ||). فروشدن در جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فروپوشیدن سر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکمل.

[تَکَمُّ] (ع مص) تمام شدن و تمام کردن. لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکامل. اکتمال. کامل شدن چیزی. (از اقرب الموارد).

تکمله.

[تَمَل] (ع مص) تمام گردانیدن و نیکو کردن. (آندراج). کمل تکملاً و تکمله. رجوع به تکمیل شود. (ناظم الاطباء ||). (ا) آنکه چیزی را تمام گرداند. (از اقرب الموارد). تکمیل و تمه. (ناظم الاطباء): و بیشترین مردم بر این دستور مال و خراج می رسانیدند و بعد از آن با هفتادودو دینار کردند پس از آن کسورات منسوبه و معروفه به عجز و تکمله و اضافت می کردند. (تاریخ قم ص ۱۴۳ ||). آنچه در آخر کتابی یا بابی، یا فصلی تمامی سخن را نویسند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکمم.

[تَکَمُّ] (ع مص) فروگرفتن چیزی را و مدهوش و رفته عقل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). يقال، تکمم القوم. (مجهولاً) اذا اغمی علیهم و غطوا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). جامه پوشیدن مرد. (از اقرب الموارد).

تکمو.

[تَکَمُّ] (ع مص) ناپسند و ناخوش داشتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تکره چیزی. (از اقرب الموارد). || پوشیدن و پنهان کردن زمین چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سماروغ برکندن. (زوزنی): خرج الناس یتکماون؛ بیرون آمدند مردمان برای چیدن سماروغ. (ناظم الاطباء).

تکمه.

[ت م / م] (۱) گوی گریبان و امثال آن را گویند. (برهان) (انجمن آرا). گوی گریبان از برهان و لغات ترکی که به هندی آنرا گهنندی گویند و بمعنی حلقه کوچک که از آن گوی گریبان را بگذرانند و در هندوستان مشهور است ظاهراً درست نیست. (غیاث اللغات). گویک کلاه و گریبان و قبا و جز آن و با لفظ کردن و بستن و گشادن مستعمل و بر این قیاس تکمه بند. (آندراج). گوی گریبان و هر گویی که در مادگی داخل کنند خواه گریبان باشد یا جای دیگر. گره. (ناظم الاطباء). گویک کلاه و امثال آن. (شرفنامه منیری). معروف است که از طلا- یا برنج ساخته برای پیوند پرده های خیمه جماعت بکار میبرند. (قاموس کتاب مقدس): رسته شد از بوته نیرنگ سوز تکمه پیراهن گلرنگ روز. کاتبی. شاهد سلطنت خیمه زنگاری را در عروسی بقا تکمه چادر گیرند. بدر شاشی (از شرفنامه منیری). از آن دمی نگشاید که کرده اند ای گل ز غنچه دل ما تکمه قبای ترا. خالص (از آندراج). ز سیم اشک نهم چاک سینه را تکمه که سر برون نکند آه عاشقانه دل. لسانی (ایضاً). غنچه گل بر گریبان تکمه یا قوت داشت گل بناخنهای رنگینش گریبان کرد باز. بنایی هروی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ای بدرماندگی پناه همه کرم تست عذرخواه همه گرد نعلین رهروان رهن شرف تکمه کلاه همه به طفیل همه قبولم کن ای اله من و اله همه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکمه.

[ت م] (۱) ابریشم زردوزی و زری اعلا. (ناظم الاطباء).

تکمه.

[ت کَم مُه] (ع مص) سرگشته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج): خرج یتکمه فی الارض؛ ای لایدری این یتوجه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد).

تکمه تپه.

[ت م ت پ] (اخ) دهی از دهستان چهاراویماق است که در بخش آغاج شهرستان مراغه واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکمه چی.

[ت م] (اخ) دهی از دهستان انگوت است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل واقع است و ۲۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکمه داش.

[ت م] (اخ) دهی است از دهستان عباسی که در بخش بستان آباد شهرستان تبریز واقع است و ۱۵۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکمه داش.

[ت م] [اخ] دهی از دهستان قوری چای است که در بخش قره آجاج شهرستان مراغه واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکمه داش.

[ت م] [اخ] دهی از دهستان ترک شهرستان ملایر است که ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تکمهل.

[ت ک ه] [ع مص] گرد آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکمی.

[ت کم می] [ع مص] پوشیده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). پنهان شدن در سلاح. (زوزنی ||). پوشیده و پنهان داشتن و تازه کردن پیمان را ||. فراگرفتن فتنه همه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||) آهنگ کردن فلان، فلان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تکمی العسکر. (مجهولاً) کشته شدن دلاوران لشکر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکمیت.

[ت] [ع مص] کمیت گردانیدن اسب را به صنعت. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). کمیت شدن اسب و خمر و جز آن به صنعت. (از اقرب الموارد ||). پنهان داشتن خشم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برنگ تمر رنگ کردن جامه را و آن رنگ قرمز است که به سیاهی زند. (از اقرب الموارد).

تکمید.

[ت] [ع مص] گرم کردن عضوی به بستن کماد و جز آن بر وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پوست بدن را با چیزی گرم یا سوزنده چون خردل و امثال آن تحریک و گرم کردن تا خون به سوی بیرون میل کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کماد کردن بر عضو رنجور یعنی جامه گرم کرده، یا سبوس و یا نمک و یا گاورس و مانند آن گرم کرده و در کیسه یا جامه ای بر عضو متورم یا دردمند نهادن... (یادداشت ایضاً). آن را گویند که چیزی سازند از مس یا گوهری دیگر و دارویی که گرم کرده، اندر وی کنند و بر موضع علت نهند تا حرارت و قوت دارو بدو میرسد و اگر این دارو اندر مثانه گوسفند یا شانه گاو کنند همان باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). و تکمید تر و خشک نافع است اما اگر ذات الریه از جنس حمزه باشد، تر صواب، و اگر جنس فلغمونی باشد، خشک اولیتر. با آنکه تکمید تر آن را که سود نکند زیان نیز نکند و خشک آنرا که زیان کند زیانی عظیم کند. (ذخیره خوارزمشاهی): و آنجا که ماده بسیار باشد ضمادهای خنک زیان دارد و تکمید تر و خشک نافع است. (ذخیره خوارزمشاهی). اطبا فرمودند که از آرد میده و انگبین هر روز عجینی می ساز و بر وی تکمید می کن. (سندبادنامه ص ۲۰۹).

تکمیش.

[ت] [ع مص] شتابانیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دامن فراچیدن. (از اقرب الموارد ||). نیک کوشیدن شتران در راندن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکمیل.

[ت] [ع مص] تمام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تمام گردانیدن و نیکو کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تمام گردانیدن. و با لفظ دادن مستعمل. (آندراج). کامل گردانیدن و نیکو کردن. (ناظم الاطباء ||). (اصطلاح تصوف) از فنون تصوف سراویل یا سلاح دادنست و آن بعد از شد و پیش از شد تواند بود. چون کبیر شایستگی آن یابد. (نفیس الفنون علم تصوف). رجوع به فتوت و کبیر و شد شود (||. اصطلاح بیان) نزد علماء معانی بیان عبارت از احتراس است. (از کشف اصطلاحات الفنون). و چون شاعر معینی بگوید و بر اثر آن معینی دیگر بیارد که معنی اول را تمامتر گرداند آن را تکمیل خوانند چنانکه بلفرج گفته است: شد ممکن در جهان هر کو بساطش بوسه داد و آن دهد بوسه بساطش کز در تمکین بود. در مصراع اول معنی بزرگی ممدوح تمام گفت که هر کس بساط او را بوسه دهد ممکن شود در جهان و در مصراع دوم کمال آن بزرگی باز نمود و گفت کسانی بحضرت او تواند رسید و شرف تقبیل بساط او یافت که استحقاق تمکین و احترام دارند و این سعادت هر کس را مسلم نباشد. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۶۵). رجوع به احتراس شود (||. اصطلاح ریاضی) نزد محاسبان عملی باشد که در علم جبر و مقابله مستعمل است و آن مقابل رد است. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به رد و همین کتاب شود ||. در فن معما قسمی از اعمال معمائی و برابر تحصیل است. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به معما شود.

تکمیل دادن.

[ت] [ع مص مرکب] کامل کردن. کمال دادن. به حد تمامی و نیکویی رسانیدن: سایه ای کز مدد مد سوادش داده ست دست کحال قضا دیده دین را تکمیل. انوری. رجوع به تکمیل شود.

تکمیل کردن.

[ت] [ع مص مرکب] کامل کردن. تمام کردن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تکمیل شود.

تکمیم.

[ت] [ع مص] غلاف شکوفه بیرون آوردن درخت. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). کمام بر آوردن درخت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). کلاه پوشانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). آستین قرار دادن پیراهن را. (از اقرب الموارد).

تکناباد.

[ت] [ع مص] این نام دوبار به همین صورت در تاریخ سیستان چ بهار آمده است: ... جهت امارت سیستان ونیه و فراه و قلعه کاه و بست و تکناباد و تمامی رود... در سال ششصد و هشتاد و سه. (تاریخ سیستان چ ص ۴۰۶). فرستادن لشکر منصور به ولایت گرمسیر و حوالی بست و تکناباد و جماعتی دزدان و رونود را برانداختن. (تاریخ سیستان ایضاً ص ۴۰۸). و ظاهراً تصحیفی از تکین آباد است.

رجوع به تکین آباد شود.

تکنبث.

[تَ كَبُّ] (ع مص) درترنجیدن و منقبض شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقبض مرد. (از اقرب الموارد).

تکنبش.

[تَ كَبُّ] (ع مص) در هم آمیخته شدن قوم از مردم هر جنس. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). در هم آمیخته شدن قوم. (از اقرب الموارد).

تکنشر.

[تَ كَثُّ] (ع مص) بزرگ و دفزک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضخیم شدن. (از اقرب الموارد ||). برافراشته گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). انتفاش. (اقرب الموارد).

تکند.

[تَ / تَ كَ] (ا) آشیانه مرغان را گویند... و جای مرغ خانگی را نیز گویند. (برهان). آشیانه مرغان باشد. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). آشیانه مرغان است چه خانگی و چه صحرای. (انجمن آرا) (آندراج). خانه مرغ و جای داشتن آن و آنرا آشیان و آشیانه و نشیم و نشیمن نیز گویند. (شرفنامه منیری). آشیانه مرغان و جای باش مرغان خانگی. (ناظم الاطباء). آشیان مرغان. بکند. شب کند. این سه کلمه مصحف یکدیگرند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکنس.

[تَ كُنُّ] (ع مص) به خیمه در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). داخل شدن مرد در خیمه. (از اقرب الموارد ||). در هوده در آمدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در آمدن زن در هودج. (از اقرب الموارد ||). در کناس شدن آهو. (تاج المصادر بیهقی). به کناس پنهان شدن آهو. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکنظ.

[تَ كُنُّ] (ع مص) دشوار شدن کار بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندوهگین گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکنع.

[تَ كَنُّ] (ع مص) در آویختن به چیزی ||. درهم کشیده شدن اسیر بدوال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درهم کشیده شدن دست و پا از زخم و خشک شدن ||. تحصن. (اقرب الموارد).

تکنف.

[تَ كَنُّ نٌ] (ع مص) گرد چیزی در آمدن. (از تاج المصادر بیهقی). گرد چیزی در گرفتن. (زوزنی). احاطه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). حظیره ساختن از گوسفندان مرده برای گوسفندان زنده تا آنها را از وزش باد نگاهدارد و آن هنگامی است که گوسفندان بمیرند از لاغری. (از اقرب الموارد).

تکنه.

[تَ نَ] (ع ا) طشتک چوبی. در بصره نوعی کشتی. (از دزی ج ۱ ص ۱۴۹).

تکنی.

[تَ كَنُّ نِی] (ع مص) کنیت گرفتن. (زوزنی). کنیت یافتن. (آندراج). کنیت نهادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکنیص.

[تَ] (ع مص) بینی جنابیدن به فسوس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کنصت الشیاطین لسلیمان استهزاء. (از اقرب الموارد).

تکنیع.

[تَ] (ع مص) برگردیدن و عدول کردن از چیزی ||. تباه گردانیدن دست را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بشمشیر زدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکویع. (از اقرب الموارد). رجوع به تکویع شود ||. به قبض آوردن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقییض و فراهم آوردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). بدوال بستن پایهای کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکنیف.

[تَ] (ع مص) گرد چیزی در آمدن. (تاج المصادر بیهقی). احاطه کردن و فراز گرفتن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). احاطه کردن. (از اقرب الموارد).

تکنیک.

[تَ] (فرانسوی، ا) (۱) کلمه فرانسوی متداول در زبان فارسی امروزی، فنی. کار فنی. (از فرهنگ فارسی معین). اصول صنعت یا علم یا هنر و یا حرفه ای. اسلوب خاص علم یا هنر یا صنعتی. فن. اصول فنی. (از لاروس). (۱) - Technique.

تکنین.

[تَ] (ع مص) فروپوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فروپوشیدن و در لفاف گذاشتن و محفوظ داشتن و مخفی ساختن چیزی یا دانشی و جز اینها. (از اقرب الموارد).

تکنیه.

[تَنِیَ] (ع مص) کنیه نهادن. (تاج المصادر بیهقی). کنیت نهادن، يقال: کنیت زیداً ابا عمرو و بابی عمرو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). کنایه کردن به چنین از چنین. (آندراج). و رجوع به اکتناء شود.

تکو.

[تَ] (ا) نان تنک روغنی. (برهان) (انجمن آراء) (آندراج) (ناظم الاطباء). نان تنکی را گویند که روغن در خمیر آن کرده بپزند. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). تکوی. (انجمن آراء) (آندراج ||). موی درهم پیچیده و مجعد را نیز گفته اند. (برهان) (از انجمن آراء) (از ناظم الاطباء) (آندراج). موی مجعد باشد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). موی زنگیانه. (شرفنامه منیری) : در تکوی تست جان من اسیر چون غریبی کو به ظلمت خو گرفت. اثر اخسیکتی (از فرهنگ رشیدی).

تک و پوی.

[تَکُ] (ترکیب عطفی، مرکب) تاخت و دو و دو تیز و تند. (ناظم الاطباء). تکاپوی. آمد و شد از روی تعجیل و شتاب : خورشیدرخا وصل تو جویم شب و روز چون سایه از آن در تک و پویم شب و روز. سوزنی. به پیش باد نه آن نامه تا به من برسد که هیچ پیک نیابی چو باد با تک و پوی. سوزنی. شاهزاده از جست و جوی و اسب از تک و پوی فروماند. (سندبادنامه ص ۲۵۳). || جستجوی و تفحص و تفتیش. (ناظم الاطباء). تکاپوی. تلاش تقلا. تلواسه. جهد. سعی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ایا سرو نو در تک و پوی آنم که فرغندواری بیچم بتو برود کی. چون گذشتی ز عالم تک و پوی چشمه زنگانی آنجا جوی. سنائی. همچو مردان در آی در تک و پوی تخته گفت را ز آب بشوی. سنائی. بر هیچ در صومعه ای برنگذشتم کآنجا چو خودی در تک و پوی تو ندیدم. خاقانی. هزار گونه غم از هر سویست دامنگیر هنوز در تک و پوی غم دگر می گشت. سعدی. رجوع به تکاپوی شود.

تک و پوی زدن.

[تَکُ زَدَ] (مص مرکب) تلاش کردن. جهد کردن. به هر دری زدن. بهر سوی روی آوردن : در طرف خراسان و عراق هنوز آتش فتنه و آشوب تسکین نیافته بود و سلطان جلال الدین تک و پوی می زد. (جهانگشای جوینی).

تکوت.

[تَ] (ع ا) تکوت. (دزی ج ۱ ص ۱۴۹). رجوع به تاکوت شود.

تک و تا.

[تَکُ] (ترکیب عطفی، مرکب) بمعنی دویدن پای خود و دوانیدن اسب چه تک بمعنی دویدن پای خود و تا مخفف تا است بمعنی دوانیدن اسب. (غیاث اللغات). رجوع به تک و تا و تک و دیگر ترکیبهای آن شود. - خود را از تک و تا نینداختن؛ اقرار نکردن به ضعف و ناتوانی. و خود را توانا تر از آنچه هست نشان دادن. (از فرهنگ عامیانه جمالزاده).

تک و تاب.

[تَکْ] (ترکیب عطفی، ا مرکب) دو. شتاب. تاخت: می پرید آنچنان کز آن تک و تاب پرفکنند از پیش چهار عقاب. نظامی. همچنان می شدند در تک و تاب پس رو آهسته پیشرو به شتاب. نظامی. تک و تاب شاهان بود اندکی تب شیر در سال باشد یکی. نظامی. رجوع به تک و دیگر ترکیبهای آن و تاب شود.

تک و تاز.

[تَکْ] (ترکیب عطفی، ا مرکب) تک و تا. (غیاث اللغات) دو و تاخت. (ناظم الاطباء). تکاپوی: در سلاح و سواری و تک و تاز گوی برد از سپهر چوگان باز. نظامی. خورشید که او چشم و چراغست جهان را از شوق رخت در تک و تازست چه گویم. عطار. || جستجو و تفحص. (ناظم الاطباء): تا میان بسته اند پیش امیر در تک و تاز کار و کاجارند. ناصر خسرو. از تک و تازم ندامت است که آخر نیستی است آنچه حاصل تک و تاز است. خاقانی. رجوع به تک و تکاپوی و تاز و ترکیبهای آنها شود.

تک و تنها.

[تَکْ تَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب، ق مرکب) در تداول عامه، یکه و تنها. تمام تک. تنها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تک و توک.

[تَکْ] (ص مرکب، ق مرکب، از اتباع) در تداول عامه، بندرت. معدودی. قلیل. بندرت بکمیت عددی: تک و توکی برگ بر درختان مانده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تکوثر.

[تَکْ ثَ] (ع مص) بسیار گردیدن گرد و برهم نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکؤد.

[تَکْ ءَ] (ع مص) تکلف نمودن به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). سختی و رنج کشیدن. || دشوار شدن کار بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکودار.

[] (اخ) برادر آباقاخان (۱۲۸۲-۱۲۸۴ م.) که بعد از آباقاخان به سلطنت رسید و در ۱۰ اوت ۱۲۸۴ م. بدست برادرزاده اش ارغون کشته شد. رجوع به کتاب از سعدی تا جامی براون ترجمهء حکمت ص ۳۰ شود.

تک و دو.

[تَکْ دَ / دُو] (ترکیب عطفی، ا مرکب) تک و پوی. تکاپوی. تلاش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): آسیا را چه ذخیره ست ز چندین تک و دو. ظهیر. رجوع به تک و ترکیبهای آن و دو شود.

تکور.

[تَ كَوْ وُ] (ع مص) بر پهلو افتادن. (تاج المصادر بیهقی). بر زمین درافتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). چکیدن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دامن برچیدن. (آندراج). دامن برچیدن مرد. (از اقرب الموارد). درچیده شدن «؟». (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تکوز.

[تَ كَوْ وُ] (ع مص) گرد آمدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکوز.

[تَ كُ] (ا) هسته انگور و تکڑ. (ناظم الاطباء). رجوع به تکڑ و تکس شود.

تکوس.

[تَ كَوْ وُ] (ع مص) نگونسار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنکس. (اقرب الموارد). رجوع به تنکس شود.

تکوشیما.

[تُ] (اخ) شهری است در ژاپن که ۹۷۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس).

تکوع.

[تَ كَوْ وُ] (ع مص) خرده دست از سوی انگشت سترگ کڑ شدن. (تاج المصادر بیهقی). دردگین شدن ساق دست. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به کوع مبتلا شدن دست. (از اقرب الموارد).

تکوف.

[تَ كَوْ وُ] (ع مص) گرد گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جمع شدن و گرد گشتن رمل و مردم. (از اقرب الموارد). || با کوفیان مانند کردن خود را و نسبت نمودن با ایشان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکوک.

[تُ] (ا) چیزی بود زرین یا آهنین بر صورت گاو یا ماهی یا مرغ و بدان شراب خورند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۹۹). صراحی باشد که آنرا از طلا و نقره یا از گل بصورت جانوران خصوصاً بصورت شیر سازند و بدان شراب خورند و بدین معنی بجای حرف ثانی لام هم بنظر رسیده است. (برهان). صراحی باشد که از زر و سیم و گل و امثال آن بصورت جانوری سازند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). لیکن بدین معنی بلوک (بضم با و لام) گذشت به امثالش. (فرهنگ رشیدی). صراحی باشد از طلا و نقره یا چینی که بصورت جانوران سازند و در آن شراب خورند و بجای حرف ثانی لام هم آمده

و رشیدی گوید که صحیح آن بلوک بضم با و لام است. (انجمن آرا) (آندراج). صورتی بود از سیم و یا از زر و یا از سفال یا از شاخ چون صورت شیر یا گاو یا ماهی و آنچه بدین ماند و در آن شراب خورند. (اوبهی). مرحوم دهخدا در یادداشتی بطور استفهام نوشته است: آیا مصحف مکوک عربی نیست؟: خور بشادی روزگار نوبهار می گسار اندر تکوک شاهوار. رود کی. هزار از بزرگان خسروپرست تکوک بلورین و بالغ بدست. اسدی ||. چیزی بود که از آبگینه و سفال سازند و اندرو خوب نهند چون گندم و جو و غیره. (فرهنگ اسدی نخجوانی) من فراموش نکردم و نه خواهم کرد آن تکوک جو آن ناوه اشنان ترا. منجیک.

تکوک.

[ت] (ا) غرفه بزرگ را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). در نسخه سروری و جز آن بکوک (بیای تازی و کاف) آورده و پلوک بلام نیز بدین معنی آورده اند و اختلاف بسیار و خبط بیشمار نموده اند. (فرهنگ رشیدی). غرفه بزرگ و نشانه تیر و هدف را در برهان قاطع نگاشته و برهانی ندارد و اصح آنست که در بای پارسی نگاشته شده و سروری و دیگران در این لغت اختلاف بسیار و خبط بیشمار کرده اند والله اعلم. (انجمن آرا) (آندراج): گشته تکوک باره بسان سراپچه (کذا) بانگ سریچه خاسته اندر سرای او. دقیقی (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی ||). نشانه تیر و هدف را هم گفته اند. (برهان). هدف و نشانه تیر. (ناظم الاطباء). رجوع به تلوک شود.

تکوک.

[ت] (ع مص) تک تکوکاً. احمق گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). لاغر و مردنی بودن. (از اقرب الموارد).

تکول.

[ت] (ع مص) تکولاً. ای اقبلوا علیه بالشم و الضرب فلم یقلعوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن کسی را به دشنام و ضرب، يقال: تکولوا علیه؛ ای اقبلوا علیه بالشم و الضرب فلم یقلعوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکول.

[ت] (ا) تکوک. یعنی صراحی بشکل جانوران، ویژه بشکل شیر که از طلا و نقره و یا از گل سازند و با آن شراب خورند. (ناظم الاطباء).

تکون.

[ت] (ع مص) هست شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). هست کردن. (دهار). شدن و بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هست شدن و بودن. (غیاث اللغات). تکوین. کونه فتکون. (اقرب الموارد ||). جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکوه.

[ت] (ع مص) پراکنده و پریشان گشتن بر وی کارهای او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تفرق و اتساع امور بر کسی. (از

اقرب الموارد).

تکوی.

[تَکَ] (ا) بمعنی تکو است که نان تنک و روغنی باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). بمعنی تکو است. (فرهنگ جهانگیری ||). موی مجعد را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تکوی شود.

تکوی.

[تَکَوِی] (ع مص) در تنگ جای در آمدن و درترنجیدن و منقبض شدن در آن ||. گرم شدن از گرمی اندام کسی، يقال: تکوی بامراته؛ اذا تدفی و اصطلی بحرارة جسدھا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تکویب.

[تَ] (ع مص) به سنگ کف کوفتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج). به سنگ فھر کوفتن چیزی را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکویث.

[تَ] (ع مص) با چهار پنج برنگ شدن کشت. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شیه سر خرگوش بر آوردن غائط، يقال: کوث فلان بغائط؛ اذا خرجه کرؤس الارانب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکویج.

[تَ] (ع مص) چیره شدن در کارزار ||. خوار کردن ||. برگردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || تذلیل زمام شتر. (از اقرب الموارد).

تکوید.

[تَ] (ع مص) گرد آوردن و توده ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تکوید.

[تَ] (ع مص) تا بکاذه رسیدن آزار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به اطراف کس طعن کردن جماع کننده. (منتهی الارب ||). به چوب بر مقعد زدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تکویر.

[تَ] (ع مص) عمامه در سر بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پیچیدن دستار بر سر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در هم پیچیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در پیچیدن هر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج)

(ناظم الاطباء ||). گرد کردن کالا- و بستن آن. (تاج المصادر بیهقی). کالا- بر هم نهادن. (زوزنی). بر هم نهادن کالا. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گرد کردن و فراهم آوردن رخت را و بستن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). انداختن، يقال: طعنه فکوره؛ ای القاه یا به نیزه زده انداختن. يقال: کورت الرجل؛ اذا طعنته فالقیته مجتمعاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). بیوکنندن (بیفکنندن). (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). بر زمین افکندن در کشتی و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کندن ||. رنگ گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به زور چیزی درآوردن. (زوزنی ||). پوشانیدن ||. فرو گرفتن ||. زیادت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). درآوردن شب را در روز و روز را در شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). قوله تعالی: یکور اللیل علی النهار و یکور النهار علی اللیل (۱)؛ ای یغشی اللیل علی النهار و یغشی النهار علی اللیل او ینقص من احدهما و یزید علی الاخر ||. قوله تعالی: اذا الشمس کورت (۲)...؛ ای ذهب ضوءها... (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد شود. (۱) - قرآن ۳۹ / ۵. (۲) - قرآن ۸۱ / ۱.

تکویر.

[ت] [اخ] سوره هشتادویکم از قرآن کریم. مکیه و آن بیست و نه آیت است پس از انسان و پیش از انفطار و اول آن: اذا الشمس کورت.

تکویر کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) در عبارت ذیل ظاهراً از کوره گرفته است بر مبنای اتخاذ فعل از اسم: زیرا که ایشان آن کسی بودند که مالک شهر قم شدند و آنرا تکویر کردند و بارو کشیدند. (تاریخ قم ص ۱۲).

تکویر.

[ت] [ع مص] بر روی افکنندن. (زوزنی). بر گردانیدن (۱) و نگونسار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چاپ تهران و به تقلید از آن در ناظم الاطباء پر گردانیدن آمده که بی تردید تصحیف شده است.

تکویر.

[ت] [ع مص] به تیغ زدن کسی را چندانکه کج گردد استخوان ساق دست وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تکویر.

[ت] [ع مص] به کوفه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به کوفه رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن ادیم را. (از اقرب الموارد ||). کاف نوشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکویر.

[ت] [ع مص] توده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). توده توده کردن خاک را و بلند کردن سر توده را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکون.

[ت] [ع مص] هست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). هست کردن و نو بیرون آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هست نمودن و در وجود آوردن و پیدا کردن و... اصل آن کون بمعنی بودن است. (غیاث اللغات) (آندراج). احداث. (اقرب الموارد). ایجاد چیزی که مسبق به ماده باشد. (از تعریفات جرجانی). آفریدن خدای تعالی موجودات را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کون الاشیاء؛ ای اوجدها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): اگر تکون به آلت شد حوالت چه آلت بود در تکون آلت. نظامی.

تکون.

[ت] [اخ] کتاب تکون. سفر تکون. سفر پیدایش. نام نخستین کتاب عهد عتیق. رجوع به پیدایش (سفر...) شود.

تکه.

[تَکْ / کَ] (ا) بز نر را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). بزى را گویند که سر کرده و پیشرو گله گوسفندان باشد و بز نر را نیز گفته اند اعم از بز کوهی و غیر کوهی. (برهان) (از ناظم الاطباء). رجوع به تیس شود ||. یک جلد دفتر را نامند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی ||). سرگین گاو و گاومیش را نیز گفته اند که آنرا بدست پهن ساخته بجهت سوختن خشک نموده باشند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء).

تکه.

[تُکْ] (ا) نوعی از تیر که بجای پیکان گرهی دارد ||. پشته و بلندی را نیز گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی).

تکه.

[تَکْ / کَ] (ا) لقمه. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). پاره ای از طعام و گوشت و جز آن. (فرهنگ رشیدی). || پاره ای از هر چیز باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). پاره و قطعه و بخش از هر چیز. (ناظم الاطباء ||). بمعنی قطعه و جزئی از چیز استعمال شود. (حاشیه برهان چ معین).

تکه.

[تَکْ / کَ] [ع ا] بند شلوار. (دهار) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). شلواربند. (منتهی الارب) (مهدب الاسماء). ازاربند. (غیاث اللغات). ج، تَکْک. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). ابن درید گوید: آن را معرب بحساب آرند... (از المعرب جوالیقی ص ۹۰).

تکه.

[تَکْ كَ / كِ] (ا) در تداول عامه، چیز جالب توجه. زن زیبا و خوشگل || نصیب و قسمت ||. چیزی که درخور و مناسب کسی باشد. (فرهنگ عامیانه جمالزاده). - تکه کسی بودن؛ مناسب و درخور کسی بودن. (فرهنگ عامیانه جمالزاده).

تکه.

[تَکْ كِ] (اخ) دهی از دهستان باراندوزچای است که در بخش حومه شهرستان ارومیه واقع است و در حدود ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکه.

[تَکْ كِ] (اخ) دهی از دهستان بالا شهرستان نهاوند است که در حدود ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تکه تکه.

[تَکْ كِ / كِ / تَکْ كِ / كِ] (ص مرکب) پاره پاره و لقمه لقمه. (ناظم الاطباء). قطعه قطعه. بریده بریده.

تکه تکه کردن.

[تَکْ كِ / كِ / تَکْ كِ / كِ] (مص مرکب) پاره پاره کردن. (از برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (آندراج). فلان چیز را تکه تکه کرد؛ یعنی پاره پاره ساخت. (برهان).

تکھف.

[تَکْ هُ] (ع مص) کھفناک گردیدن کوه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به سمج درآمدن ||. کندن آب جوانب چاه را چندانکه آواز جنیدن آن شنیده شود. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تکهل.

[تَکْ هُ] (ع مص) به مرد کهل مانستن ||. خود را به کهلان منسوب کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تکه لو.

[تَکْ لُو] (اخ) دهی از دهستان نازلو است که در بخش حومه شهرستان ارومیه واقع است و در حدود ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تکهن.

[تَکْ هُ] (ع مص) اخترگویی کردن. (تاج المصادر بیهقی). فالگویی کردن و فالگو شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شبیه گفتار کاهنان گفتن. (از اقرب الموارد).

تکھیف.

[ت] [ع مص] بر هیئت کھف ساختن. (منتھی الارب) (از ناظم الاطباء).

تکی.

[تک کی] [ع ص نسبی] شلواربندفروش و شلواربندباف. (منتھی الارب) (مہذب الاسماء) (ناظم الاطباء).

تکیدگی.

[ت د / د] [حامص] در تداول عامه، حالت تکیده. لاغری. رجوع به تکیدن و تکیده شود.

تکیدن.

[ت د] [ع مص] جنیدن و دویدن و پویدن و تاختن. (ناظم الاطباء): تا ز عدم گرد فنا برنخاست می تک و می تا ز که میدان تراست. نظامی ||. لاغر شدن. کمی لاغر شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تکیدگی و تکیده شود ||. تکانیدن فرش. (ناظم الاطباء).

تکیده.

[ت د / د] [ن مف] در تداول عامه، لاغرشده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). لاغر. باریک. کسی که گوشتش ریخته و ضعیف شده باشد. (فرهنگ عامیانه جمالزاده). رجوع به تکیدگی و تکیدن شود.

تکیز.

[ت] [ا] تخم و استخوان انگور را گویند. (برهان) (آندراج). هسته و تخم انگور و تکڑ. (ناظم الاطباء). رجوع به تکڑ و تکس شود.

تکیس.

[ت کئی ی] [ع مص] زیرکی نمودن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی) (دهار). به تکلف زیرکی نمودن و ظرافت کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به کیاست شود.

تکیسه.

[ت س / س] [ا] رخت اسب و زین و خریطه زین. (ناظم الاطباء).

تکشمیشی.

[ت] [ا] تکشمشی. (ناظم الاطباء). رجوع به تکشمشی و تکشمیشی شود.

تکیف.

[تَ كَيْ يُ] (ع مص) عیناک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تنقص. (اقرب الموارد ||). چگونگی دانستن. (غیاث اللغات) (آندراج): اتصالی بی تکلیف بی قیاس هست رب الناس را با جان ناس. مولوی.

تکیف.

[تَ كَيْ يُ] (ع مص) منحوت از کیف، چگونگی بخود گرفتن. بکیفیتی درآمدن. رجوع به کیف و کیفیت و ماده قبل شود.

تکین.

[تَ] (ا) بمعنی زیرین است. (از برهان). فرودین. زیرین. (ناظم الاطباء). از: تک (ته) + ین (پسوند نسبت). (حاشیه برهان چ معین). || تخم و استخوان انگور را نیز گفته اند. (برهان). هسته انگور و تکیز و تکز. (ناظم الاطباء). مصحف تکس است. (حاشیه برهان چ معین ||). پهلوان. (غیاث اللغات) (آندراج): تکینان لشکر گزینان چین برفتند هر سوی توران زمین. دقیقی. همه خانان و تکینان و سوران دلیر داشتند از سپه او و از و دست به سر فرخی.

تکین.

[تَ] (ترکی، ص، ا) خوش ترکیب، زیباشکل. و در ترکیب اسماء اعلام آید همچون البتکین، سبکتکین، بکتکین، انوشتکین و به تنهایی نام پادشاهی خاص شنیده نشده. (حاشیه برهان چ معین ||). مجازاً، مغول. ترک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هستم ز نسل ساسان نز تخمه تکین هستم ز صلب کسری نز دوده ینال. مجد همگر (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در بیتهای زیر گویا کنایه از خان کوچک و زیر دست امیر است: نشود غره خردمند بدان، کز پس من چون پس میر نیاید نه تکین و نه بشیر. ناصر خسرو. شعری که ترا رشید گفته ست گفتند که بحر او چنین ست این شعر چو شعر او نباشد کان خان بزرگ و این تکین است. ادیب صابر ||. از القاب امراء ترک. از القاب ترکی است مانند البتکین. سبکتکین: خوش نخسبند همه از فز عش زان سوی آب نه قدرخان نه طغانخان نه ختاخان نه تکین. فرخی. گاهی به دریا درشوی، گاهی به جیحون بگذری گه رای بگریزد ز تو گه رام و گه خان گه تکین. فرخی. چاکران دگران ز آرزوی بنده کنند نام فرزندان تکسین و تکین و دینار. فرخی. هر چند مهار خلق بگرفتند امروز تکین و ایلک و پیغور. ناصر خسرو. به پیش ینال و تکین چون رهی دوانند یکسر غنی و فقیر. ناصر خسرو. پند از هر کس که گوید گوش دار گر مثل طوغانش گوید یا تکین. ناصر خسرو. جز که رزق تن جاهل سببی نیست دگر که سمک پیش تکین است و رمک بر در تاش رزق تن، پاک همه باطل و ناچیز شود گر نیاید پدر تاش و تکین بر دم آس. ناصر خسرو. این شعر مکان او ندارد کو در صف شاعران تکین است طبعش بگه سخن لطیف است رایش بگه ثنا رزین است. ادیب صابر. آنکه قدر در ادای خدمتش افکند موی کشان دوده ینال و تکین را. انوری. شاه جهان سنجر آنکه بسته امرش قیصر و فغفور و خان و رای و تکین است. انوری. آتش اندر جاه زن گو باد در دست تکین آب رخ بر خاک نه گو خاک بر فرق طغان. خاقانی. آبرو از برای نان حرام به تکین و طغان نخواهد داد. خاقانی. چون تویی اندر جهان شاه طغان کرم کی رود اهل هنر بر در تاش و تکین. خاقانی. تیغ تو تسکین ظلم نزد تکین آبخور تیر تو طغرای فتح پیش طغان مغنم. خاقانی. خدمت درگاه تو مقصد آرای رای صورت القاب تو نقش نگین تکین. سلمان ساوجی ||. آتش ||. حوض ||. خرد. (غیاث اللغات) (آندراج).

تکین.

[ت] [اخ] نام پادشاهی بوده است. (برهان) (ناظم الاطباء). نام پادشاه خراسان که پدر سلطان محمود بوده. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به سبکتکین شود.

تکین آباد.

[ت] [اخ] تکیناباد از اقلیم سیم است... شهری وسط است و هوایش به گرمی مایل و آبش از جبالی که در آن حدود است. میوه فراوان باشد. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۱۴۳). تکیناباد (تکین آباد) که تکناباد مخففاً نیز گویند شهری بوده است از اعظم بلاد بست... واقع در حدود شرقی سیستان قدیم و در افغانستان حالیه، تقریباً در ۱۶ فرسخی جنوب شرقی قندهار و ذکر این شهر در تاریخ غزنویه و غوریه بسیار می آید... (حاشیه تاریخ جهانگشای جوینی چ قزوینی ج ۳ ص ۱۹۴): و نماز خفتن را سوی تکیناباد رفتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷). فرمود سلطان تا جواب نامه تکیناباد بازنبشتند. (تاریخ بیهقی ایضاً). از تکیناباد پیش امیر مسعود بسوی هرات رفت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۰). یمین ملک بر عقب ایشان می رفت تا بست و از آنجا مغولان بر سمت هرات و خراسان برفتند. (تاریخ جهانگشای ج ۳ ص ۱۹۴). و رجوع به تکناباد شود.

تکین تاش.

[ت] [اخ] تاج الدین تکین تاش. رجوع به تاج الدین شود.

تکیه.

[تَکْیَ اِی] (از ع، امص) لفظ عربی است بمعنی پشت به چیزی گذاشتن. (غیاث اللغات): بر فضل تست تکیه امید او از آنک پاشنده عطایی و پوشنده خطا. خاقانی. مرا تکیه جان پسر بر عصاست دگر تکیه بر زندگانی خطاست. سعدی ||. بمعنی اعتماد مجاز است. به لفظ کردن و زدن و دادن و آوردن و داشتن مستعمل. (غیاث اللغات) (آندراج). استناد و اعتماد. (ناظم الاطباء): تکیه بر حسن عهد بوالفتح است شادی از حفظ و نظم قرآن است. مسعود سعد. روز بهارست خیز تا به تماشا رویم تکیه بر ایام نیست تا دگر آید بهار. سعدی (||. ا). بمعنی متکا نیز آمده و بمعنی چیزی که بر آن پشت گذارند... و در بهار عجم نوشته که تکیه بالش و چیزی که بر آن تکیه زنند. و این فارسی است و مأخوذ است از تکاه بر وزن کلاه (۱) که در عربی بدین معنی آمده. (غیاث اللغات) (آندراج). در هند تکیه بالش را گویند و در فارسی بالش و نازبالش و بالین و نازبالین و پشتی. (آندراج). چیزی که بر آن پشت گذارند و پشتی و لشن و صندلی و کرسی دسته دار... و ساده و بالش. (ناظم الاطباء): مرد نه محتاج به یاری کس است همت او تکیه پشتش بس است. امیر خسرو ||. بمجاز پشت و پناه را گویند. (غیاث اللغات). پشت و پناه. (ناظم الاطباء ||). مکان بودن فقرا. (غیاث اللغات). مکان بودن فقرا، چنانکه تکیه صائب که جای پاکیزه ایست در صفاهان و مزار ایشان در آن واقع شده. (آندراج). خانقاه و منزل دراویش و فقرا و جایی که در آن به دراویش طعام دهند. (ناظم الاطباء). مجمع درویشان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: تکیه ج، تکایا. دیر. صومعه. همچنین جایی که معمو از مسافران فقیر یا افرادی که توصیه شده باشند بلاعوض پذیرائی کنند... تکیه در هند و ایران و مصر مشابه زاویه در آفریقا است: و منها التکیتین الشهیرتین لمأوی الفقراء والمساکین... فلیشر (۲) عقیده دارد که این کلمه از «اتکا» آمده است و باید تکیه تلفظ شود نه تکیه ولی ظاهراً این نظر درست نیست به جهت آنکه جمع آن تکایاست... و این شکل جمع مخصوص کلمات مؤنث است به صورت فَعِیْلَةٌ که از یک ریشه بی قاعده و خارج از رسم و شرایط معمول می آید. در حالیکه جمع تکیه نمی تواند تکایا باشد. (از دزی ج ۱ صص ۱۴۹-۱۵۰): در تکیه بودم که مرا گفتند آن فقیران مشتاق منتظرند. (انیس الطالین بخاری). در تکیه فراغت ما قیل و قال

نیست آنجا که هست بالش ما قو نمی پرد. تأثیر (از آندراج). یاد حق منزل آرام وفاکیشان است تکیه بر لطف خدا تکیهء درویشان است. (تأثیر (ایضاً)). محل آسایش ||. حسینیه که در آن روضه خوانند. (ناظم الاطباء). جای تعزیه خوانی. جای روضه خوانی. ج، تکیا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). طاق و قبه. «؟» (ناظم الاطباء). (۱) - التُّكَاةُ كهمزۀ. آنچه بر آن تکیه کنند از عصا و جز آن مانند شمشیر و کمان. (از اقرب الموارد). تکیه جای و چوبدستی. (منتهی الارب). از این روی بر وزن کلاه درست نیست. (۲) - Fleischer.

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان چیمه رود است که در بخش نطنز شهرستان کاشان واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۳).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان کرانی شهرستان بیجار است. کوهستانی و سردسیر می باشد و ۵۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۵).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان درجزین است که در بخش رزن شهرستان همدان واقع است و ۴۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۵).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان چهاردولی است که در بخش قروه شهرستان سنندج واقع است و ۳۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۵).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان ماهی دشت بالا- است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۵).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان میان دربند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۵).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی است از دهستان قلعه تل که در بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز واقع است. کوهستانی و سردسیر است و

۹۰۰ تن سکنه دارد که از طایفه کرد هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تکیه.

[تَی] (اخ) دهی از دهستان پشتکوه باشت و بابویی است که در بخش گچساران شهرستان بهبهان واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تکیه آوردن.

[تَی / ی و دَ] (مص مرکب) پناه آوردن. (ناظم الاطباء): تکیه چه آری به عصای کسان زنده نشد کس به بقای کسان. امیر خسرو.

تکیه جای.

[تَی / ی] (ا مرکب) محل آسایش و پناهگاه و ملجأ. (ناظم الاطباء). تکیه گاه. (آندراج): برون از جهان تکیه جایی طلب کن و رای خرد پیشوایی طلب کن. خاقانی. چو آن یاوری نیست در دست و پای که در مهد مینو کنم تکیه جای. نظامی. خستگان را به مژدهء صحت تکیه و تکیه جا فرستادی. عرفی (از آندراج). رجوع به تکیه گاه شود.

تکیه جویستان.

[] (اخ) دهی است از دهستان بالا که در بخش طالقان شهرستان تهران واقع است و ۱۰۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تکیه دادن.

[تَی / ی و دَ] (مص مرکب) پشت دادن و آسایش نمودن و راحت کردن. تکیه زدن. تکیه کردن. (ناظم الاطباء): نمود می شفقی چهرهء فرنگ ترا به نازبالش گل تکیه داده رنگ ترا. علی سبزواری (از آندراج). میان گلخن و خاکسترم چه داند حال کسی که پهلو او تکیه بر سمور دهد. ملا شانی (از آندراج). به عهد دولت تو امن در جهان بودن بود ز عدل تو تکیه بر ازدها دادن. مسیح کاشی (ایضاً). گر روی بر فلک ز قوت حسن تکیه بر خشت آفتاب مده. علی خراسانی (ایضاً ||). تکیه گاه دادن. متکا دادن: از طنطنه عدل تو در بیشه چرد میش از پیکر خود تکیه دهد گرگ غم را. سنجر کاشی (از آندراج ||). اعتماد کردن: موج کشتی شکاف بیند مرد تکیه بر بادبان دهد، ندهد. خاقانی. بر تواضعهای دشمن تکیه دادن زابلهی است پایبوس سیل از پا افکند دیوار را. صائب.

تکیه دار.

[تَی / ی] (نف مرکب) گوشه نشین و زاهد و قلندر و درویش. (ناظم الاطباء ||). نگهبان و محافظ تکیه.

تکیه داشتن.

[تَی / ی] (مص مرکب) اتکاء داشتن. اعتماد کردن: طاعت دارید رسولانش را تکیه مدارید چنین بر قضاش. ناصر خسرو. که

خلقی بر او تکیه دارند و پشت روا نیست خلقی به یکباره کشت. سعدی.

تکیه زدن.

[تَی / یَ زَدَ] (مص مرکب) تکیه دادن. تکیه کردن. (ناظم الاطباء). پشت دادن: من فریفته گشته، به جهل تکیه زده به قول جعفر و زید و ثنای خیل و خول. ناصر خسرو. ای زده تکیه بر بلند سریر بر سرت خز و زیر پای حریر. ناصر خسرو. عطسهء تست آفتاب دیر زی ای ظل حق مسند تست آسمان تکیه زن (۱) ای محترم. خاقانی. مزن تکیه بر مسند و تخت خویش که هر تخت را تخته ای هست پیش. نظامی. گهی خوردن میی چون خون بدخواه گهی تکیه زدن بر مسند ماه. نظامی. خیال بسته و بر باد عمر تکیه زده به پنج روز که در عیش و در تماشائی. سعدی. بر بالش دیبا تکیه زده. (گلستان). تکیه بر جای بزرگان نتوان زد به گزاف مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی. حافظ. زند چون تکیه بر بالین ز من افسانه می خواهد به این تقریب احوال دل دیوانه می پرسد. شفائی (از آنندراج ||). اعتماد کردن: بر هیچ دوست تکیه مزن کو به عاقبت دشمن نماید و نبرد دوستی به سر. خاقانی. نفس که نفس بر او تکیه می زند باد است به وقت مرگ بداند که باد می پیمود. سعدی. (۱) - ن ل: تکیه ده و در اینصورت شاهد تکیه زدن نخواهد بود. (دیوان چ سجادی ص ۲۶۲).

تکیه ساختن.

[تَی / یَ تَ] (مص مرکب) تکیه کردن. پناه بردن: طرح به غرقاب در انداختن تکیه به آمرزش حق ساختن. نظامی.

تکیه سپهسالار.

[تَی سِ پَ] (اخ) دهی از دهستان ارنکه که در بخش کرج شهرستان تهران واقع است و در حدود ۳۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تکیه کردن.

[تَی / یَ کَ دَ] (مص مرکب) اعتماد کردن. (ناظم الاطباء): مکن تکیه بر گرز و کوپال خود بدزد از کمند گوان یال خود. فردوسی. ز مرگ امن مجوی و به عمر تکیه مکن به سیم دین مفروش و ز دیو عشوه مخر. ناصر خسرو. طلب صحبت خسان نکنی تکیه بر عهد ناکسان نکنی. سنائی. سخن اندر زر است خاقانی تو همه تکیه بر سخن کردی. خاقانی. گر توکل می کنی در کار کن کسب کن پس تکیه بر جبار کن. مولوی. مکن تکیه بر دستگاهی که هست که باشد که نعمت نماند بدست. (بوستان). مکن تکیه بر ملک و جاه و حشم که پیش از تو بوده ست و بعد از تو هم. (بوستان). یقین دیدهء مرد بیننده کرد شد و تکیه بر آفریننده کرد. (بوستان). هر که با یار آشنا شد گو ز خود بیگانه باش تکیه بر هستی مکن در نیستی مردانه باش. سعدی. عقل را پنداشتم در عشق تدبیری بود من نخواهم کرد دیگر تکیه بر پندار خویش. سعدی. تکیه بر اختر شب گرد مکن کاین عیار تاج کاوس ربود و کمر کیخسرو. حافظ. بر جهان تکیه مکن گر قدحی می داری شادی زهره جبینان خور و نازک بدانان. حافظ. سفله طبع است جهان بر کرمش تکیه مکن ای جهان دیده ثبات قدم از سفله مجوی. حافظ ||. پشت دادن. (ناظم الاطباء). اتکاء: بر مراد خویشتن گویی همی در دین سخن خویشتن را شفته گشتی تکیه کردی بر هوا. ناصر خسرو. هر کس که بر هوای دل او تکیه می کند تکیه مکن بر او که هواجوی خود هواست. ناصر خسرو. و تکیه بر استخوان توده کرده. (کلیله و دمنه). تو آن یگانهء دهری که بر وسادهء حکم به از تو تکیه نکرده ست هیچ صدر نشین. سعدی. در آید چون خیال خیل مژگان تو در خاطر کنم که تکیه بر شمشیر که بر خنجر

آسایم. باقر کاشی (از آندراج ||). آسایش نمودن و راحت کردن. (ناظم الاطباء). استراحت کردن. خفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): درویش محمد زاهد با من بود تکیه کرده بود و در آن حال روح من از قالب بیرون آمد. (انیس الطالبین بخاری ص ۲۲). حضرت خواجه در حجره آن درویش تکیه کرده بودند. (انیس الطالبین ص ۱۵۲). و خواجه تکیه کرده بودند. ساعتی گذشت، حالت با هیبتی در خواجه پیدا شد. (انیس الطالبین ص ۱۷۸).

تکیهء کلام.

[تَی یِ کَ] (ترکیب اضافی، مرکب) کلمه ای که در تکلم داخل کنند بدون آنکه دارای معنی باشد. (ناظم الاطباء). حرف بارگیر. (مجموعه مترادفات ص ۹۷). بعضی کسان بهنگام گفتگو کلمه ای را که در بیان موضوع اثری ندارد مکرر بیان کنند و چنین کلمات را تکیه کلام آنان نامند. این تکیه کلام گاهی مبهمات است مانند بسیار، بهمان، چه چیز و ذلک و مانند آن و گاهی ترکیبی یا جمله ای است که معنی اصلی آن مقصود گوینده نیست. گویند تکیهء کلام فلان کس «چیز» است یعنی فلان در گفتار خود بی اراده و نظر بمعنی خاصی کلمهء «چیز» را بکرات بکار برد.

تکیه گاه.

[تَی یِ] (مرکب) محل تکیه و محل آسایش و محل سکون و استراحت و متکا. (ناظم الاطباء). مسند. (آندراج). محل اتکا. تکیه جای. آنجا که بدان تکیه کنند: باغ از حریر حله بر گل زند مظلله مانند سبز کله بر تکیه گاه دارا. کسائی مروزی. ای شاه تاجدار که بر تکیه گاه ملک هم پادشه نشینی هم پادشه نشان. سوزنی. مگر فضل من ناقص است از نه من بر او تکیه گاهی عجب کردم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۰). تکیه گاه نصیب بعد الیوم جز بر اکرام ذوالجلال نماند. خاقانی. تکیه گاه او فرق فرقدین است و سیرگاه او بر جناح نسیرین. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۴۶). بمعنی توان کرد دعوی درست دم بيقدم تکیه گاهیست سست. (بوستان). از جهت خانه های رفیع و قصرهای مشید آراسته به تکیه گاه و تخت. (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۲۷). آرام و خواب خلق جهان را سبب تویی زان شد کنار دیده و دل تکیه گاه تو. حافظ. از آن زمان که بر این آستان نهادم روی فراز مسند خورشید تکیه گاه منست. حافظ. صباح عید که در تکیه گاه ناز و نعیم گدا کلاه بسر کج نهاد و شه دیهیم. عرفی (ایضاً). نقش مراد طرح به اقبال میدهند جمعی که تکیه گاه خود از بوریا کنند. صائب (از آندراج). بموی کمر ابروان همنشین سر ناز را تکیه گاه از سرین. ملاطفر (ایضاً). تکیه گاهم حلاوت است چو چشم بالش مخلم شکرخواب است. مفید بلخی (ایضاً ||). به مجاز، پشت و پناه. (آندراج). پناه و پشتی. (ناظم الاطباء): نهادم تکیه گاه افسانه ای را بهشتی کردم آتشیخانه ای را. نظامی. ای کوته از صفات تو فکر بلندما داغ تو تکیه گاه دل دردمند ما. شاهدای گیلانی (از آندراج). رجوع به تکیه جای و تکیه گاه شود.

تکیه گه.

[تَی یِ گَه] (مرکب) مخفف تکیه گاه. جای پشت دادن و تکیه کردن. محل تکیه. متکاء: صحراش باغ و زیر نهفتش در بر تختهاش تکیه گه حورا، ناصر خسرو. خواجه از باد تکیه گه کرده بالش از بالش پراکنده. خاقانی. بلکه تن عرش بالشی است مربع تکیه گه جای کبریای صفاهان. خاقانی. سزای تکیه گهت منظری نمی بینم منم ز عالم و این گوشهء معین چشم. حافظ. شاه نشین چشم من تکیه گه خیال تست جای دعاست شاه من بی تو مباد جای تو. حافظ ||. پناه گاه. جای پناه و اعتماد: آنکه تا شد بر سریر بی نیازی متکی شد سریر جود او تکیه گه اهل نیاز. سوزنی. بر تیغ اوست تکیه گه شغل کلک تو مردان تیغ زن شده بر کلک متکی. سوزنی. بده انصاف خود که دینداران جز بر انصاف تکیه گه نکنند. خاقانی.

تکیه ناوه.

[تَی و / و] [اِخ] دهی از دهستان پائین است که در بخش طالقان شهرستان تهران واقع است و در حدود ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تکیه نشین.

[تَی ن] [نِف مرکب] کسی که در خانقاه منزل گزیند. (ناظم الاطباء).

تکیه نمودن.

[تَی ن / ن / ن د] [مَص مرکب] تکیه کردن. پشت دادن. تکیه دادن: انجام مهم خواستن از مردم پست چون تکیه نمودن است بر بازوی مست. آصف ابراهیمی ||. اعتماد نمودن. رجوع به تکیه کردن شود.

تکیت.

[ت] [ع مص] پر کردن آوند را ||. آسان و سهل گردانیدن رخت و سامان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کیت جهازک اما کنت مرتحلاً. (اقرب الموارد).

تکیسی.

[ت] [ع مص] زیرک کردن. (زوزنی). زیرک گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تکیف.

[ت] [ع مص] نیک بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بریدن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تکیل.

[ت] [ع مص] بددلی و نامردی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترسنده بودن مرد ||. پیمودن طعام را. (از اقرب الموارد).

تگ.

[ت] [ا] [بمعنی ته و بن و پایین باشد همچو ته حوض و بن چاه و امثال آن. (برهان). بن و پایین چیزی چون تگ حوض و تگ درخت. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). قعر چاه و ته و پایین و بن چون ته حوض و بن چاه و عمق. (غیاث اللغات). قعر دریا. (آندراج). ته و بن و پایین. (ناظم الاطباء). در اصل بمعنی پایان است. (آندراج): در تگ آبش ز صفا ریگ خرد کور تواند به دل شب شمرد. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تک شود ||. بمعنی دویدن و تک و دو هم هست. (برهان). بمعنی دویدن باشد چنانکه گویند تگ و دو. (فرهنگ رشیدی). بمعنی دو باشد که مشتق از دویدن بود. (فرهنگ جهانگیری). بمعنی

دویدن و این لفظ به کاف عربی نیز آمده است و در سراج اللغات نوشته که لفظ تگ به کاف فارسی صحیح است و آنچه سروری و برهان به کاف عربی نوشته اند خطاست. (غیاث اللغات). دو. (ناظم الاطباء). قدم. (آندراج). هم ریشهء تاختن. (حاشیهء برهان چ معین). در فارسی تک در اوستا تگ بمعنی تند و تیز است. (حاشیهء خرده اوستای پورداود ص ۸۵). تک و تمام مشتقات آن در فرس جدید به گاف بوده است و در پهلوی هم. (رجوع شود به اساس اشتقاق فرس جدید تألیف هرن شماره ۳۹۱) در شعری از نظامی (از خسرو شیرین گنجینهء گنجوی در لفظ بدرگ). تک با کلمهء رگ قافیه شده است: که با شبذیز کس هم تک نباشد جز این گلگون اگر بدرگ نباشد. و شمس قیس (المعجم چ قزوینی ص ۲۰۱ و چ مدرس رضوی خاور ص ۱۷۳) تصریح کرده است که در قوافی کافی میان کاف اصلی و کاف اعجمی جمع نشاید کرد چنانکه گوید فلک و سَمک و آنکه گوید رگ و تک. در فرهنگ رشیدی و بعضی دیگر از فرهنگها نیز تک ضبط و قید شده است. بدین سبب در تنقیح کتب قدما تک و تگاور و تگاپو و تگ و پو و امثال اینها را به گاف ضبط می کنیم... (حاشیهء کلیله و دمنه چ مینوی ص ۳۴۵): سواران ز بس رنج و اسبان ز تک یکی را ز تن برنجنید رگ. فردوسی. ز تندی به جوش آمدش خون ز رگ نشست از بر بارهء تیزتگ. فردوسی. همی بود همراهشان چارسگ سگانی که نخجیر گیرد به تک. فردوسی. فروماند اسبان تازی ز تک تو گفتی در اسبان نجنید رگ. فردوسی. اسب تازی ز اسب ساکن رگ گشت همخو، اگر نشد هم تک. سنایی. و نیز شاید بود که هنر من سبب این کراهیت گشته است. چه اسب را قوت و تک او موجب عنا و رنج گردد. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۱۰۳). به تک بیرون آمد و تازگیها کرد و پرسید... (کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۷۰). نرسد عقل اگر دواسپه کند در تک و هم بی غبار ملک. ؟ (از کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۹۷). اگر از تک درمانم پازی مراغه بکنم اگر از صامت نصیب نمی شود از ناطق چیزی بچنگ آرم. (سندبادنامه ص ۲۱۱). اگر شبذیز توسن را تگی هست ز تیزی نیز گلگون را رگی هست. نظامی. آن کلیچه بر زمین افکند سگ تا بگیرد ماه بر گردون به تک. عطار. یا شب مهتاب از غوغای سگ کند گردد بدر را در سیر و تک. مولوی. - به تک ایستادن؛ تاخت کردن. دویدن. شتاب کردن: صیاد شادمان گشت و گرازان به تک ایستاد تا ایشان را در ضبط آرد. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۱۵۹). موش به تک ایستاد و به نزدیک آهو آمد. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۸۴). رجوع به تک و به تک ایستادن شود ||. لفظ تک بمعنی عقب و پس نیز می آید. (غیاث اللغات) (آندراج): ترا ای چو آهو به چشم و به تک سگانند در تک چو مرغی پیر. مسعود سعد ||. اصطلاحاً بمعنی یک میدان تاخت اسب است. (حاشیهء برهان چ معین): بفرمود خسرو بدان جایگاه یکی گنبدی تا بر ابر سیاه درازا و پهنای او ده کمند بگرد اندرش طاقهای بلند ز بیرون چو نیم از تک تازی اسب بر آورد و بنهاد آذر گشسب. فردوسی (از حاشیهء برهان ایضاً). اسب تازی دو تک رود به شتاب شتر آهسته می رود شب و روز. سعدی (از حاشیهء برهان ایضاً ||). در بیت زیر از نظامی بجای تک بمعنی تنها آمده است: می شنوم کان به هنر تک نماند باد بقای تو گر آن سگ نماند. نظامی. رجوع به تک شود ||. بوم و زمین را نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). زمین پارچه و جز آن. (فرهنگ رشیدی): مه در نسیج تک سیه، بر ابر سیمابی کله یک زرد فوطه ته به ته، هنگام سودا ریخته. بدر جاجرمی (از فرهنگ رشیدی ||). فریاد کردن و بانگ بلند و جار را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی ||). هزوارش، ا) به لغت زند و پازند خرما رسیده باشد. (برهان). خرما بود این از کتاب زند نوشته شد. (فرهنگ رشیدی).

تگ آوردن.

[تَ وَ دَا] (مص مرکب) حمله ور شدن. روی آوردن: و گر مخالف حصنی کشد ز آهن و سنگ بر او تک آرند از روزن و در، آتش و آب. مسعود سعد.

تکاب.

[ت] (ا) پیاله ای باشد از نقره و غیره که در ته آن لوله ای نصب کرده باشند و با آن شراب و گلاب و امثال آن در شیشه کنند و آنرا به عربی قیف گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). رجوع به تکاب شود ||. زمین نشیب پرسبزه و علف را نیز گویند که آب باران بر آن بدود و جابجا بماند. رجوع به تکاب و تکاو شود ||. جنگ و خصومت را نیز گفته اند ||. نام پرده ای است از موسیقی. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). رجوع به تکاو شود.

تکاب.

[ت] (اخ) روستایی است از ولایت گنجه. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). رجوع به تکاو شود.

تگاپوی.

[ت] (ا مرکب) تگ و پوی باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲۵): چو رویین پیران ز پشت سپاه بدید آن تگاپوی و گرد سیاه. فردوسی. رجوع به تکاپو و تک و تگ شود.

تگامشی.

[ت م] (ا مرکب) کلمه مرکب است از تگ و مشی و الف برای اتصال است چنانکه در تگاپو و دوادو. پس معنی تگامشی بمعنی تگاپو و بسیار دویدن باشد و چون لفظ تگ بمعنی عقب و پس نیز می آید در اینصورت الف برای اشباع شود و معنی آن تعاقب باشد یعنی در پی کسی دویدن. (غیاث اللغات) (آندراج). این وجه اشتقاق براساسی نیست: صورت درست آن تکامیشی و کلمه مغولی است. بمعنی تعاقب. رجوع به «سنگلاخ» و رجوع به تکامیشی شود.

تگانندن.

[ت د] (مص) تگانیدن. (ناظم الاطباء). افشانندن. (آندراج). دور کردن چیزی بواسطه جنبانندن و حرکت دادن و جنبش دادن و بشدت حرکت دادن و افشانندن. (ناظم الاطباء). رجوع به تگانیدن و تکانندن شود.

تگانیدن.

[ت د] (مص) تگانندن. (ناظم الاطباء). بمعنی افشانندن. (غیاث اللغات). رجوع به تگانندن و تکانندن و تکانیدن شود.

تگاو.

[ت] (ا مرکب) بر وزن و معنی تگاب است که زمین پست پر آب و علف ||. ظرفی که به عربی قیف میگویند ||. جنگ و خصومت ||. پرده ای از موسیقی. (برهان). به همه معانی رجوع به تکاو و تگاب شود.

تگاو.

[ت] (اخ) تکاو. رجوع به تکاو و تکاب شود.

تکاور.

[ت و] (ص مرکب) بمعنی اسب تیزرو و این مرکب است از تگ که بمعنی دویدن باشد و از لفظ آور که صیغه امر است (۱). (غیاث اللغات). معنی ترکیبی آن منسوب به تگ است از عالم دلاور و تناور و معهداً اطلاق آن بر مرکب آمده و بعضی گویند اسب رهوار خصوصاً گوئیا صاحب تگ است که قدم باشد و قدم عبارت از رهواری است به یای مصدر و غیر رهوار عموماً. (آندراج). تکاوره؛ اسب دهنده خوشرفتار. (ناظم الاطباء). تکاور: و زانسو هیونی تکاور دوان طلایه برافگند زی پهلوان فردوسی. عنان تکاور همیداشت نرم همی ریخت از دیدگان آب گرم فردوسی. ز لشکر ز خویشان دو تن را بخواند سبکشان بر اسب تکاور نشاند. فردوسی. به گور تکاور سمند افکنیم به شمشیر بر شیر بند افکنیم. فردوسی. چو وحشی گور در صحرا تکاور چو مرغ آب در دریا شناور. جامی. (۱) - مرکب از تگ+آ (میان وند)+ور (پسوند اتصاف).

تکاوری.

[ت و] (حامص مرکب) تاخت و تاز. دویدن پرشتاب. به تعجیل دویدن.

تکاوری کردن.

[ت و ک و د] (مص مرکب) دویدن. تاخت زدن. با شتاب دویدن: نی آنکه خود بگوشه عزلت نهان شوی حرصت کند به مغرب و مشرق تکاوری. ظهیری.

تگ بن.

[ت ب] (ص مرکب) نیک بی عمق و کم تگ. (ناظم الاطباء).

تگناز.

[ت] (ا مرکب) تاختن و دویدن و جستجو کردن باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء). رجوع به تک و تاز و تگ و تاز شود.

تگ دو.

[ت د / د و] (ا مرکب) تفحص و دوندگی در کاری و تجسس ||. تعب و ماندگی. (ناظم الاطباء).

تگدی.

[ت گ د ی] (ا) گدایی و درپوزه گری. (ناظم الاطباء). گدیه کردن. (آندراج): به چهارسوی تگدی چو مشتری کردن نهاده ست شب و روز پای دکانش. شفائی (از آندراج). رجوع به تکدی شود.

تگدی کردن.

[تَ كَدُ دِي كَدَ دَا] (مص مرکب) گدائی کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تکدی شود.

تگرباری.

[تَ كَ] (اخ) دهی از دهستان قراتوره است که در بخش دیواندره شهرستان سنندج واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تگرگ.

[تَ كَ] (ا) ژاله و یخچه باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). ژاله که به هندی اولاً گویند و در سراج نوشته تگرگ بمعنی آب بسته که از آسمان بارد و بعضی ژاله نوشته و ژاله بمعنی شبنم نیز دیده شده. (غیاث اللغات) (از آندراج). ژاله. (صحاح الفرس). چیزی که از ابر میبارد و آنرا ژاله. سنگک. سنگچه شخکاشه. یخچه نیز گویند. بتازیش برد نامند. (شرفنامه منیری). حب الغمام. عَبَقْرُ حَبِ قَر. شهنگانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عُرَاب. قِطْ دانه های یخچه که از آسمان فروریزد. (فرهنگ فارسی معین). قطرات یخ بسته باران که بر اثر تغییرات ناگهانی هوا بر زمین فروریزد و بیشتر در بهار موجب زیان سر درختی ها و دیگر محصول کشاورزی گردد و در شمار آفات سماوی آید. و گاه از جهت سفیدی و انبوهی و شدت و سختی و سردی بسیار بدان مثل زندقه انگشت بر رویش مانند تگرگ است پولاد بر گردن او همچون لاد است. ابوطاهر خسروانی. بکردند یک تیرباران نخست بسان تگرگ بهاران درست. دقیقی. تگرگ آمد امسال بر سان مرگ مرا مرگ بهتر بدی زان تگرگ. فردوسی. همی تیر بارید همچون تگرگ بر آن اسپر کرگ و آن خود و ترگ. فردوسی. برآمد یکی میغ بارش تگرگ روان گشته از برف و بارانش مرگ. فردوسی. همی گرز و پولاد همچون تگرگ بارید بر جوشن و خود و ترگ. فردوسی. برآید بزیر آن تگرگ از هوا چنان پتک پولاد آهنگران. منوچهری. تگرگ آوردند با باد سخت پس از باد سرما که درد درخت. (گرسناسنامه). برانگیخت از می چو بارنده میغ تگرگش ز پیکان و باران ز تیغ. نظامی. بارید بیاغ ما تگرگی از گلبن ما نماند برگی. نظامی. تگرگی کو زند گشنیز بر خاک رسد خود بوی گشنیزش بر افلاک. نظامی. ز باریدن تیر همچون تگرگ بهر گوشه برخاست طوفان مرگ. بوستان (از شرفنامه منیری). چو از میغ تیغ تو بارد تگرگ شود غرقه خصم تو در بحر مرگ. ؟ (از شرفنامه منیری).

تگرگ.

[تَ رَا] (ا) پایه و پی دیوار. (برهان) (ناظم الاطباء).

تگری.

[تَ كَ] (ص نسبی) مخفف تگرگی، منسوب به تگرگ، جامه ای با خالهای برجسته. با خالها، به اندازه نخودی و خردتر. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تگ زدن.

[تَ زَدَا] (مص مرکب) دویدن. تاخت زدن. با شتاب رفتن: هزار سال بگرد حریم او نرسد به پای آهو اگر تگ زدن چو نافه عبیر. اثر (از آندراج).

تکز.

[تَکَز] (۱) دانه انگور که میان غژم باشد آنرا تکس و تکش نیز گویند. (آندراج). استخوان انگور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تکس و تکز شود.

تکز دانه.

[تَکَز نَ / ن] (۱) مرکب) غلاف دانه انگور. (شرفنامه منیری). غلاف دانه. (آندراج). رجوع به تکز دان شود.

تگس.

[تَکَس] (۱) همان تکز مرقوم است. (شرفنامه منیری). استخوان و هسته درون و صره انگور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر گونه سیاهی چشم است غژم (۱) او هم بر مثال مردمک (۲) چشم از او تگس. بهرامی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دیده حاسد بتو چون غژب انگور است سرخ در لگدکوب عنا بادش جدا آب از تگس. سوزنی (یادداشت ایضاً). رجوع به تکز و تکز و تکس و تگسک شود. (۱) - در یادداشت دیگر غژب او. (۲) - مردمه.

تگسک.

[تَکَسک] (۱) هسته انگور. تگس. تکز. تکز. صاحب منتهی الارب در ذیل معنی و صد آرد: تگسک انگور. و همچنین در ذیل عجم آرد: خسته خرما و تگسک انگور: قوت و غذای باب تو و عم و خال تو ز آخال و از تگسک خرابات و مفسقه. سوزنی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تکس و تکز و تکز و تگس شود.

تگل.

[تَکَل] (۱) مرد نوجوان بود که هنوز خط نیاورده. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۲۱). نوخواسته باشد که خطش تمام دمیده نبود. امرود نوخط. (فرهنگ جهانگیری). نوخواب دیده و نوخط بود. (لغت فرس اسدی چ هرن چ دبیرسیاقی ص ۱۳۰). آنرا گویند که هنوز خط تمام در نیاورده باشد. (صحاح الفرس، چ دکتر طاعتی ص ۲۰۶): هر کجا ریدکی بود تگلم هر کجا کالمی بود (۱) خصیم (۲). طیان مرغزی. (۱) - ن ل: کالمی. کاهلی. (۲) - این بیت در لغت فرس اسدی و صحاح الفرس شاهد این معنی آمده و ظاهراً اشتباه کرده اند. چه تگل بمعنی قوچ جنگی (فحل) بکار رفته و برای معنی ماده بعد مناسب است.

تگل.

[تَکَل] (۱) قوچ جنگی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان). رجوع به ماده قبل شود.

تگل.

[تَکَل] (۱) پارچه بود که بر جامه پاره بدوزند و آنرا پینه خوانند و به تازی رقع خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). پارچه و رقع که بر جامه پینه کنند. (برهان). به کسر اول و گاف پارسی مفتوح وصله و پینه که بر جامه زنند. (حواشی و تعلیقات فیه ما فیه چ فروزانفر ص ۲۷۵): چو ریسمان شده ام زانکه سوزن هجرت همی زند به قبای دلم هزار تگل. مولوی (از

فرهنگ جهانگیری). فرعون ز فرعونی آمنت بجان گفته بر خرقة جان دیده زایمان تگلی (۱) دیگر. مولوی (بنقل فروزانفر در فیه مافیه ص ۲۷۶). (۱) - تگلی (دیوان کبیر چ فروزانفر ج ۲ ص ۲۷۴).

تگلات فالازار.

[ت] (اخ) (۱)... اول که در اواخر قرن دوازدهم پیش از میلاد مسیح پادشاه آشور و از فاتحان مشهور بود. وی نواحی دریاچه وان تا دریای مدیترانه را تصرف کرد. رجوع به لاروس کبیر شود. (۱) - Teglathphalasar.

تگلات فالازار.

[ت] (اخ) ... سوم که در سالهای ۷۴۵ - ۷۲۷ ق.م. مسیح پادشاه آشور بود و امپراطوری قوی و منظمی تأسیس کرد و قلمرو حکومت خود را بر تمام آسیای غربی وسعت داد و بر بابل و فلسطین تسلط یافت. رجوع به لاروس کبیر شود.

تگلتو.

[ت گ] (۱) سبدي که بر پشت حمل کنند || تگلتو. رجوع به تگلتو شود || بروت. شارب. (ناظم الاطباء).

تکمر.

[ت م] (۱) تیر تخمار است و آن تیری باشد که بجای پیکان گرهی از چوب دارد. (برهان). تیری بود معروف که آن را عامه تکه گویند. (فرهنگ جهانگیری). تُکمار تیری است معروف که عامه تکه گویند. (فرهنگ رشیدی). تکمر و تخمار. (ناظم الاطباء). رجوع به تکمار و تکمر و تخمار و تکه شود.

تگن.

[ت گ] (اخ) دهی است از دهستان درونگر که در بخش نوخندان شهرستان دره گز واقع است و ۱۱۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تگ و پوی.

[ت گ] (ترکیب عطفی، مرکب) تک و پوی. تاخت و دو. تکاپو. دویدن و رفتن با شتاب: در اثنای آن تگ و پوی و جست و جوی بر در وثاق ماهرویی گذشت. (سندبادنامه ص ۲۳۶). و شاهزاده از جست و جوی و اسب از تگ و پوی فروماند. (سندبادنامه ص ۲۵۳). جستجو و تفحص. تک و پوی. تکاپوی: هزار گونه غم از هر سویی است دامنگیر هنوز در تگ و پوی غم دگر می گشت. سعدی.

تگ و تاب.

[ت گ] (ترکیب عطفی، مرکب) کنایه از قرار و آرام. (آنندراج): خسک ریخته بر گذر خواب را فراموش کرده تگ و تاب را. نظامی (از آنندراج).

تگ و تاز.

[تَگْ] (ترکیب عطفی، مرکب) تگاپوی. تاختن و دویدن. (فرهنگ رشیدی). دویدن و تاختن. (آندراج): پای در دامن قناعت گیر تا نسوزی به آتش تگ و تاز. صائب. نفست از طول امل چند بود در تگ و تاز رسن این سگ دیوانه کنی چند دراز. واعظ قزوینی (از آندراج).

تگ و دو.

[تَگْ دَ / دُو] (ترکیب عطفی، مرکب) دویدگی و دوندگی در کاری ||. تعب و ماندگی. (ناظم الاطباء).

تگوسی تالپا.

[تَ] (اخ) (۱) پایتخت هندوراس از کشورهای آمریکای مرکزی است و ۹۹۹۰۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به هندوراس شود. (۱) - Tegucigalpa.

تگیدن.

[تَدَ] (مص) دوندگی کردن و این سوی و آن سوی رفتن. (ناظم الاطباء).

تگین.

[تَ / تِ] (ترکی، ص، ا) دلاور و بهادر توانا. (ناظم الاطباء). قهرمان. (از فهرست ولف ص ۲۴۴): دگر باره گفت ای بزرگان چین تگینان و شاهان و گردان چین. دقیقی. بکشت از تگینان لشکر بسی پذیره نیامد مر او را کسی. دقیقی. بکشت از تگینان من بی شمار مگر گشت زنده زیر سوار. دقیقی. وز آنجا دلاور به هامون شتافت بگشت از تگینان کسی را نیافت. دقیقی. بکشت از تگینان چین شست مرد همه پروریده بگرد نبرد. دقیقی. رجوع به تکین شود ||. آتش. (ناظم الاطباء).

تگین.

[تَ / تِ] (اخ) نام پادشاهی. (شرفنامه منیری). نام پهلوانی. (ناظم الاطباء): مگر داشت نام تو نقش نگین که بگرفت ملک جهان را تگین. (از شرفنامه منیری). رجوع به تکین شود.

تل.

[تَ] (ا) کوه پست و پشته بلند را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). کوه پست و پشته بلند مقابل هامون که زمین صاف است. (انجمن آرا). زمین بلند. (شرفنامه منیری) (غیاث اللغات). پشته. (غیاث اللغات). پشته ریگ و جز آن. (آندراج). پشته که سرش بس فراخ نبود. (مهدب الاسماء). در عربی به تشدید لام تلّ بهمین معنی آمده است: گردیز شهری است... بر سر تلی نهاده. (حدود العالم). و در حوالی برقوه تلهاست بزرگ از خاکستر. (حدود العالم). رامیان [به هندوستان] شهری است بر سر تلی عظیم. (حدود العالم). یکی تل بدانجای پیدا ز دور از آنسو کجا بد گذرگاه تور. فردوسی. تلی بود پر سبزه و جای سور سپه را همی دید خسرو ز دور. فردوسی. تلی بود خرم یکی جایگاه پس پشت آن رنج دیده سپاه یکی تخت زرین نهاده بر او نشسته بر او ساوه

جنگجوی. فردوسی. بهر تلی بر از کشته گروهی بهر غفجی بر از فر خسته پنجاه. عنصری. من از پس پیلان قلب جدا افتادم و کسانی از کهتران که با من بودند از غلام و چاکر از ما دور ماندند و نیک بترسیدیم که نگاه کردیم خویشتن را بر تلی دیگر دیدیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۸۶). دگر روز چون چرخ شد لاجورد برآمد ز تل کان یاقوت زرد به نزد پدر شد بت دلربای نشستند و کردند هرگونه رای. اسدی. روان بسوی من از هر سو بی حلال و حرام چو سیل تیره و پرخس به پستی از سر تل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۴۸). نگاه کردم از دور من تلی دیدم که چاه ژرف نماید از آن بلند عقاب. مسعود سعد. بر محیط فلک از هاله سپر سازد ماه بر بسط کره از خوید زره پوشد تل. انوری (از انجمن آرا). آباد و خرم است به تو عالم هنر وز جود تست عالم زفتی خراب و تل. سوزنی. بر تلی بلند قواعد آن استوار کرده. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۱۲). در راه تلی بدین بلندی گستاخ مشو به زورمندی. نظامی. زدم تیشه یکروز بر تل خاک بگوش آمدم ناله ای دردناک که زنه‌ار اگر مردی آهسته تر که چشم و بناگوش و روی است و سر. سعدی (بوستان). الفت فضل و دلت الفت شیر و شکر است قصه جود و کفت قصه تل و دمن است. قانی. جای بلند بهر تماشا ئیان خوش است بر تل سبز چرخ برانی فرس چرا. وحید (از آندراج). آمد شب ای جمال هان اندر زمام آور جمل تا برنشینم یکزمان بنوردم این هامون و تل. (از مؤلف انجمن آرا ||). هر چیز که بر رویهم ریخته خرمن کرده باشند. (برهان) (از ناظم الاطباء). انباشتگی. (فهرست ولف ص ۲۴۵): به دست اندرون گرز، چون سام یل به پیش اندرون کشته، چون کوه تل. دقیقی. میان تل خستگان اندرون برو ریخته خاک بسیار و خون. فردوسی. بهر سو ز رومی تلی کشته بود و گر خسته از جنگ بر گشته بود. فردوسی. همه کشتگان را بهم برفکند تلی گشت برسان کوه بلند. فردوسی. چو بنشست چنانست که از نسرین تلی چو برخاست چنانست که از سرو نهالی. فرخی. چو بنهاد آن تل سوسن ز پیش من چنان بودم که پیش گرسنه بنهی ترید چرب بهنانه. حکاک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۹۷). به تل زر و در ریخته زیر گام به خرمن برافروخته عود خام. اسدی. به کمتر زمان خاست صدجا فزون ز گردان کشته تل و جوی خون. (گرشاسبنامه). ای شده عاجز ز تل کیش تو صد هزاران کوهها در پیش تو. مولوی. - تل ریگ؛ توده ریگ. (ناظم الاطباء): و در تل ریگ چاهی کنی، آبی پدید آید. (سندبادنامه ص ۵۴). - تل کاه؛ توده قصب و ساق گندم و جو و مانند آنها: گل نماند، خارها ماند سیاه زرد و بی مغز آمده چون تل کاه. مولوی ||. در فهرست ولف ص ۲۴۵ بمعنی گروه، دسته (۱) آمده ولی شاهد آن را که ولف بدان استناد کرده و با شماره و علامتی (۲) که بدان اشاره کرده است در شاهنامه بروخیم نیافتیم ||. کنایه از پسر امرد مزلف. باشد گویند عربی (۳) است. (برهان). پسر امرد مزلف. (ناظم الاطباء). (۱) - Schar. (۳) ۱۲۵۷۷ - (۲) - بمعنی اول در عربی به تشدید لام آمده است و به این معنی در عربی نیامده و رجوع به تکل و تگل شود.

تل.

[ت] (ترکی، ا) زبان را گویند. (آندراج). در آذربایجان دل گویند.

تل.

[؟] (۱) اسم هندی سم است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به سم شود.

تل.

[ت] (۱) نام درختی است که در پل سفید به گُرو (۱) دهند و این درخت در جنگلهای آلا داغ و بجنورد و جنگلهای کرانه دریای مازندران و همچنین در ارسباران یافت شود. رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۲۰۸ شود. (۱) -

Monspessulanum

تل.

[ت] (ا) کیسه ای که خیاط سوزن و انگشتانه و نخ در آن نهد. (ناظم الاطباء).

تل.

[تل ل] (ع ا) تودهء خاک و تودهء ریگ و پشته. ج، تلال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قطعه زمینی که از اطراف خود کمی بلندتر باشد جمع آن تلال و تلول و واحد آن تُلَّة. (از اقرب الموارد). بهمین معنی در فارسی به تخفیف لام تل آمده. رجوع به تل شود. ||. بالش. ج، اتلال. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج). و این نادر است یا اتلال از اقسام جامه است. (منتهی الارب) (آندراج ||). در شاهدهای ذیل معنی پنبه ریزه، خرده پنبه که از دم کمان ریزد، میدهد: و هنوز از تلهای حلاجی پاک نشده از برم میکشیدند. (نظام قاری). قماشی که از تل بود روی آن گرش روی دیگر کنی پرنیان. نظام قاری.

تل.

[تل ل] (ع مص) بر روی افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بر زمین زدن کسی را یا برگردن و روی افکندن او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروخوابانیدن ناقه را ||. متهم کردن کسی را به امر زشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). انداختن چیزی را در دست کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تضرع. (از اقرب الموارد ||). ریختن و افتادن و ساقط شدن ||. خوی برآوردن پیشانی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فروهستن رسن در چاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تل.

[ت] (اخ) تال. رجوع به تال شود.

تل.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان ویسیان که در بخش ویسیان شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تل.

[] (اخ) در دوم تواریخ ایام ۲۷:۳ عوفل نامیده شده است و در میان وادی پنیرفروشان و وادی قدرون واقع است و بواسطه محل طبیعی آن و برجی که در آنجا میباشد بغایت محکم و دیواری در میان آن و کوه صهیون برپاست. دوم تواریخ ۳۳:۱۴. وارن انگلیسی دیوارهای بزرگ و بنای برجی در این تل یافته است. (قاموس کتاب مقدس).

تل آباد.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان بالا-ولایت که در بخش حومهء شهرستان کاشمر واقع است و ۴۱۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۹).

تلا.

[ت] (ا) سائل و گدا. (ناظم الاطباء).

تلا.

[ت] (ا) بمعنی ذهب که فارسیان عربی دان به طاء نوشته اند. از عالم طپیدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تلاء.

[ت] (ع ا) عهد و زنهار و امان. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). ذمه و جوار: اعطاء تلاء؛ ای ذمه و جواراً. (اقرب الموارد). تیر امان که بر آن نام مستجیر نوشته باشند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلاء.

[ت] (ع ص) تلاء القرآن؛ بسیار تلاوت کننده آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلائل.

[ت] (ع ا) ج تلیل. رجوع به تلیل شود.

تلاؤم.

[ت] (ع مص) سازواری. سازگاری و رجوع به تلاؤم شود.

تلاب.

[ت] (ا) تلاب و حوض و آب بیرون ریخته شده. (ناظم الاطباء).

تلابانیدن.

[ت] (مص) قهقهه و نقنقه کنانیدن. (ناظم الاطباء).

تل ابراهیم.

[ت] (ل ا) (اخ) نامی است که اکنون شهر مرد (۱) را نامند که از شهرهای شنعا بود. رجوع به فرهنگ ایران باستان صص ۱۱۸-۱۱۹ شود. (۱) - Marad.

تلابنگ.

[تَبُّنَ] (اخ) دهی است از دهستان اشکور سفلی که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و در حدود ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تلابیب.

[ت] [ع] [ا] ج تلابیب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (اقراب الموارد).

تلابیبه.

[ت] [ل] [ب] [ع] [ا] راستی کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استقامت: بالامر تلابیبه؛ ای استقامه. (اقراب الموارد).

تلابیدن.

[ت] [د] [م] (مص) تراویدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (فرهنگ فارسی معین). لغتی در تراویدن. (حاشیه برهان چ معین): خالی از خود بود و پر از عشق دوست پس ز کوزه آن تلابد کاندرا اوست. مولوی (برطبق نسخه نیکلسن، از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). قهقهه و نقنقه کردن و بانک کردن گوک و مرغ خانگی پس از تخم نهادن. (ناظم الاطباء).

تلاتب.

[ت] [ت] [ع] (مص) تلاصق ||. تضارب. (اقراب الموارد).

تلاتر.

[] [] (اخ) دهی است از دهستان رودبار که در بخش معلم کلاویه شهرستان قزوین واقع است و ۳۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تلاتف.

[ت] [ت] [ا] شور و غوغا (||. ص) مردم چرکین و پلید که از کثافت و نجاست پرهیز نکند و از او نفرت کنند. (ناظم الاطباء). رجوع به تلاتوف شود.

تلاتل.

[ت] [ت] [ع] [ا] ج تلتله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد): واختل ذوالمال و المثلون قدبقت علی التلاتل من اقوالهم عقد. و گویند تلاتل شدائد مقلقه است و واحدی ندارد. (از اقراب الموارد). جمع تلتله. رجوع به تلتله شود.

تلاتلا.

[ت] [ت] [ع] [ص] [ا] فربه نازک اندام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تلاتلا.

[تَ تَ] (ا صوت) تلالا: مست و خراب می روم در ره عشق بوالعلا باک ندارم از بلاتن تننا تلاتلا. مولوی (از انجمن آرا). رجوع به تلالا شود.

تلاتوف.

[تَ] (ا) شور و غوغا. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). شور و غوغا و برهم خوردگی و آشفتگی. (انجمن آرا) (آندراج): به چرخ اختر از بیم دیوانه دیو زمین با تلاتوف و که با غریو. اسدی (از انجمن آرا). رجوع به تلاتوف شود (|| ص) آن بود که خویشان را پلید دارد و جامه ها از پلیدی پرهیز ندارد و مردم را دل از وی و پلیدی وی نفرت گیرد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۷). و کسی را نیز گفته اند که خود را چرکین و پلید نگهدارد و از کثافت و نجاست پرهیز نکند و مردم از او نفرت کنند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از اوبهی) (از انجمن آرا) (از آندراج): زنی پلشت و تلاتوف و اهرمن کردار نگر نگر دی از گرد او که گرم آیی. شهید (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۷). نباشد فیلسوف آن کس که باشد بهر زشتی و ناپاکی تلاتوف. فخری اصفهانی (از انجمن آرا). یعنی آلوده و آمیخته. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تلاتف شود.

تلاتین.

[تَ] (ا) بلغار و چرم خوش بویی که از روسیه می آوردند. (ناظم الاطباء).

تلاج.

[تَ / تَ] (ا) بانگ و مشغله. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۴) (از فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان) (اوبهی) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء). شور و غوغا و غلغله. (برهان) (از غیاث اللغات) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء): شب پیامد بر درم دربان باج (۱) در بجنابید با بانگ و تلاج. طیان (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۴). ز آه زخمی و آواز کوس و ناله نای بگوش چرخ رسد غلغل و غریو تلاج. منصور شیرازی (از فرهنگ جهانگیری). نیست ممکن در زمان عدل او کز کسی در ملک برخیزد تلاج. فخری (از فرهنگ رشیدی). (۱) - ن ل: دربان تاج. آمد این شب دیر با مرد خراج.

تلاجیم.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان پشتکوه است که در بخش دودانگه شهرستان ساری واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلاخز.

[تَ حَ] (ع مص) خلاف یکدیگر آمدن و دشواری کردن با یکدیگر در سخن، يقال: تلاخزوا فی القول ||. همدیگر قافیه نقل کردن کودکان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلاخظ.

[تَ حَ] (ع مص) در یکدیگر نگرستن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (آندراج ||). تشابه اشیاء: احوالهم متشاکله

متلاحظه. (از اقرب الموارد).

تلاحق.

[ت ح] (ع مص) در یکدیگر رسیدن. (زوزنی). یکی بدیگری رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بهمدیگر پیوستن. (آندراج ||). پیاپی شدن اخبار ||. تتابع احوال قوم. (از اقرب الموارد).

تلاحک.

[ت ح] (ع مص) سخت کردن پیوستگی چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تداخل چیزی ||. تلائم. (اقرب الموارد).

تلاحم.

[ت ح] (ع مص) باهم پیوستن. (زوزنی) (مجمل اللغة). پیوسته شدن. (ناظم الاطباء). بهم پیوستن چیزی سپس متباین بودن آن ||. تقاتل. (از اقرب الموارد ||). (مص) پیوستگی استخوانها بهم. (ناظم الاطباء).

تلاحی.

[ت ح] (ع مص) باهم پیکار کردن و خصومت نمودن و دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از مجمل اللغة). تنازع. (صراح). خصومت. کارزار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلاد.

[ت ح] (ع ا) مال کهنه و قدیمی و موروثی ||. ستوری که نزد صاحبش زاده یا نتاج داده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلارسر.

[ت س] (اخ) دهی از دهستان پیشین است که در بخش راسک شهرستان سراوان واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلارم.

[ت ر] (اخ) دهی از دهستان اهلمرستاق است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۱۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلارم.

[ت ر] (اخ) دهی از دهستان بندرج است که در بخش دودانگه شهرستان ساری واقع است و ۲۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلازم.

[تَ زُ] (ع مص) در میان همدیگر درآمدن و داخل شدن. (ناظم الاطباء).

تلازن.

[تَ زُ] (ع مص) انبوهی کردن مردم و فراهم آمدن بر آب و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلاسی.

[ت] (ا) نامی است که در رامیان به گونه بی خار تمشک دهند. رجوع به جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص ۲۷۹ و تمشک شود.

تلاسی.

[ت] (اخ) شهری است در ترکستان. (برهان) (آندراج) (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء).

تلاسار.

[اخ] (تلستار (تل آشور) مکانی است که بنی عدن در آنجا ساکن بودند بعد از آن آشوریان بدانجا غلبه کردند دوم پادشاهان ۱۹:۱۲ و کتاب اشعیا ۳۷:۱۲. رولنسن گمان میبرد که موقع تلاسار در غربی الجزیره در نزدیکی حاران و اورفا واقع است لیکن لیرد گمان دارد که در طرف غربی، در نزدیکی تل عفر، شانزده یلی موصل واقع است. (از قاموس کتاب مقدس).

تل اسپید.

[تُ ا] (اخ) دهی از دهستان رستم که در بخش فهلیان ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۳۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل اسود.

[تَ اَوْ] (اخ) دهی از دهستان جراحی است که در بخش شادگان شهرستان خرمشهر واقع است. دشتی گرمسیر است. و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلاش.

[ت] (ترکی، ا) بمعنی سعی و جستجو از لغات ترکی و تلاش بر وزن شاباش، خواندن غلط مگر نوشتن درست. بعضی گمان برند که لفظ تلاش عربی است و برای معنی تلاش کننده لفظ متلاشی از تلاش مأخوذ کنند این همه محض غلط و صحیح بجای متلاشی تلاشی است (۱). چرا که لفظ تلاش ترکی است (۲). (غیاث اللغات). سعی وجد و جستجو. (ناظم الاطباء). کوشش و تقلا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تمام عضو با من در تلاشند ز دام هیچیک نتوان رهیدن. ناصر خسرو. تلاش قرب فقر از هر جگرداری نمی آید که نقش پنجه شیر است نقش بوریای او. صائب (از آندراج ||). تخریب و ویرانی (۳). (از فهرست ولف ص ۲۵۹). پراکندگی و انتشار. (ناظم الاطباء): بدین رزمگه اندر امشب مباش ممان تا شود گنج و لشکر تلاش فردوسی. (۱) - براساسی نیست. رجوع به

تلاشی شود. (۲) - رجوع به تلاش شود. (۳) - Zerstorung.

تلاش.

[(اخ) حافظ محمد جمال دهلوی از شعرای پارسی زبان هند است و به عزلت و انزوا تمایل داشت و در سال ۱۱۲۷ ه. ق. درگذشت و این بیت از اوست: به روز عید هر شاه و گدا گم می کند خود را تو رفتی بر سمند ناز و من از خویشتن رفتم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تلاشان.

[ت] (اخ) مرغزاری است بزرگ در صفهان. (برهان). بزرگترین مرغزاری از مرغزارهای اسپهان. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج).

تلاش داشتن.

[ت ت] (مص مرکب) کوشش و جهد داشتن. میل شدید داشتن. در جستجو و طلب بودن: دل ز کافر نعمتی دارد تلاش وصل یار ورنه چندین بوسه در پیغام او پیچیده است. صائب (از آندراج). به این طالع سست دارم تلاشی که دل را به آن طره محکم بیندم. ظهوری (ایضاً). تلاش معنی باریک دارد هر که استاد است که این جا صید لاغر بیشتر مطلوب صیاد است. محمد سعید اشرف یکتا (ایضاً).

تلاش کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) کوشش کردن. جهد کردن. کوشیدن. سعی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پیران تلاش رزق فزون از جوان کنند حرص گدا شود طرف شام بیشتر. صائب. شهپر طاووس را آخر مگس ران می کنند چون خود آریان تلاش جامهء رنگین مکن. صائب (از آندراج). رسید نشئه بحدی که بهر دیدن تو کنم تلاش که مهتاب را نگهدارم. میریحیی شیرازی (از آندراج). تلاش تازگی کن برای شاهد معنی که بهر زن چو جوانی کجاست زیور دیگر. قزوینی (ایضاً ||). معارضه کردن. در آویختن: سحر که جوهر شمشیر ناله فاش کنم چو مهر یک تنه با عالمی تلاش کنم. طالب آملی (از آندراج).

تل اشگی.

[ت ا] (اخ) دهی است از دهستان چاه کوتاه که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و در حدود ۳۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلاشی.

[ت] (ع مص) (از: «ل ش و») نیست و نابود شدن. منحوت است از لاشی ء. (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات). پوسیدن جثه و پراکنده گشتن اجزای وی از هم. (ناظم الاطباء). اضمحلال. ریزیدن از یکدیگر. از هم پاشیدن. از هم فرو ریختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): الحدیث: سأل الزندیق الصادق علیه السلام: ایتلاشی الروح بعد خروجه عن قالبه ام هو باق. (ناظم الاطباء). رجوع به

تلاش شود.

تلاشیدن.

[تَدَ] (مص جعلی) ضایع کردن. و پاشیدن || جستجو و تفحص کردن و جستن. (ناظم الاطباء).

تلاط.

[تَطُ] (ع مص) برهم زدن موج. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تلاطم موج. (از اقرب الموارد ||). یکدیگر را بدست زدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلاطف.

[تَطُ] (ع مص) با هم نرمی کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ترفق در امری. (از اقرب الموارد). تلتف. رفق. نرمی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). توصل. (اقرب الموارد).

تلاطم.

[تَطُ] (ع مص) با یکدیگر (بیکدیگر) تپانچه زدن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). باهم تپانچه زدن. (منتهی الارب) (از غیث اللغات) (از آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). (ا) برهم خوردگی. (ناظم الاطباء). آشوب. شوریدگی. شورش [در دریا]. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تلاطم امواج؛ برهم خوردن موجها. (ناظم الاطباء). بر یکدیگر زدن موجهای دریا. (غیث اللغات). باهم زدن موج دریا. (آنندراج). خوردن موجی بر موجی. با یکدیگر خوردن موجهای دریا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از میان تلاطم امواج محبت سر برآورد و گفت. (گلستان).

تلاطم کردن.

[تَطُ كَدَ] (مص مرکب) برهم خوردن. شوریدگی کردن. آشوب کردن. شورش کردن: محیط تشنه لبیها چنان تلاطم کرد که کشتی دل ما را به آن کنار انداخت. تنها (از آنندراج).

تلاظ.

[تَلَاظَ] (ع مص) بر یکدیگر حمله آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تطارد در جنگ: تلاظوا فی الحرب ملاظة و لظاظا... و این مصادر بر غیر بنای فعل می باشند. (از اقرب الموارد).

تلاع.

[تِ] (ع ا) آب راهها از بالا- سوی نشیب: و لایکون التلاع فی (۱) الصحاری || ج تلعة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به تلعة شود. (۱) - در اقرب الموارد: الا فی الصحاری.

تلاع.

[تَلْ لَ] [ع ۱] ابری از غبار. ج، تالیع. (دزی ج ۱ ص ۱۵۱).

تلاعب.

[تَعْ] [ع مص] بازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تل اعفر.

[تَلْ لُ أَفْ رَ] [اخ] عامهء مردم آنرا چنین گویند اما خواص تل یعفر گویند اصل آن التل الاعفر بوده است بخاطر رنگ آن سپس بکثرت استعمال و آسانی تلفظ، تل اعفر شده است. قلعه و ربضی است بین سنجار و موصل و در وسط وادی و در آن نهری جاری است... آبش گواراست اما وباناک است و بدانجا خرما می فراوان است که رطب آنرا به موصل برند. (از معجم البلدان).

تل اعفر.

[تَلْ لُ أَفْ رَ] [اخ] شهرکی است نزدیک حصن مسلمة بن عبدالملک، بین حصن مسلمة و رقه از نواحی جزیره و بدانجا بستانها و موستانهاست. (از معجم البلدان).

تلاعن.

[تَعْ] [ع مص] دشنام دادن یکدیگر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشاتم ||. تماجن. (از اقرب الموارد). رجوع به تماجن شود ||. بر یکدیگر لعنت خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. بیساکه نمودن باهم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلاعة.

[تَعْ] [ع ۱] درازی گردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلاعة.

[تَعْ] [اخ] آبی است مرکنانه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جایی است در حجاز متعلق به بنی کنانه. (مراصد الاطلاع).

تلاف.

[] (ص) خویشان بین باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۴۸). خویشان بین. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخت مرحوم دهخدا).

تل افغانی.

[تُ] [اخ] دهی از دهستان رستم است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از

فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلافق.

[تَفُّ] (ع مص) خداوند کارهای درست و آراسته شدن قوم، يقال: تلافقوا؛ ای تاءمت امورهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به تلاؤم شود.

تلافی.

[تَفَّ] (ع مص) وادریافتن. (دهار). دریافتن. (مجمل اللغة). رسیدن و دریافتن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). دریافتن و بدست آوردن. (غیاث اللغات). تدارک، يقال: تلافیت التقصیر و هذا امر لایتلافی و تقول جاء بالعمل المتنافی ثم لم يتعقبه بالتلافی. (اقرب الموارد (||)). (۱) فارسیان بمعنی عوض و بدل، با لفظ کردن و نمودن مستعمل نمایند. (آندراج). جزا و عوض و پاداش و تاوان و مرمت. (ناظم الاطباء). جبران: جواب داد که نه وقت عتاب است قضا کار کرده است تدبیر تلافی باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۳). این از آن گذشته است که تلافی پذیرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۰۳). و چون این حال با پرویز رسید به تلافی حال مشغول نگشت... بعد از آنک حیلتها و خدیعتها کرد که شرح آن دراز است در تلافی آن... (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۰۵). و از فرایض احکام جهاننداری آن است که در تلافی خلل ها پیش از تمکن خصم و از تغلب دشمن مبادرت نموده شود. (کلیله چ مینوی ص ۹۶). و امروز تدبیر از تدارک آن قاصر است و رای در تلافی آن عاجز. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۰۵). اما اگر کسی را بر آن اطلاع افتد برادری ما چنان باطل گردد که تلافی آن به مال و متاع در امکان نیاید. (کلیله و دمنه).

تلافی افتادن.

[تَأْد] (مص مرکب) جبران شدن. رسیدن پاداش چیزی یا عملی. دریافتن عوض: زندگانی خداوند دراز باد، تا جهان است چنین حالها می بوده است و این تلافی افتد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۵۵). رجوع به تلافی شود.

تلافیف.

[تَفَّ] (ع ا) گیاهی درهم پیچیده، يقال: هذا تلافیف من عشب؛ ای نبات ملتف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نیک درپیچیدنها (غیاث اللغات). گیاهی درهم پیچیده و نیک درپیچیدنها. (آندراج). این جمع تلفیف است. (آندراج) (غیاث اللغات). - تلافیف الامعاء؛ درپیچیدگی امعاء: تلافیف الامعاء عبارة عن التفافها، يقال: فی ارض بنی فلان، تلافیف من عشب؛ ای نبات ملتف. (بحر الجواهر، از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): - تلافیف مغز؛ انعطافها ضخیمند که بمیان هم قرار گرفته سطح مغز را پوشانیده اند و برای هریک یک قاعده یا کناره ملصق یا کنار آزادی قائل شده اند. (تشریح میرزاعلی ص ۷۹۱). سطح بیرونی قشر نیم کره های مغز بوسیله شیارهای بسیاری به قطعه ها و شکنج ها تقسیم شده است، شیارهای عمیق قطعات مغز را محدود می سازند و شیارهای کم عمق هر قطعه را به چند شکنج تقسیم می کنند. شکنج ها و قطعات غالباً بوسیله چینی بنام چین ارتباطی با یکدیگر ارتباط دارند. ناهمواریهای مغز در اثر نمو سطح بیرونی آن است که نسبت به نمو سطح درونی جمجمه زیاده تر است... (کالبدشکافی - تشریح عملی سر و گردن - تألیف دکتر کیهان صص ۲۱۸). رجوع بهمین کتاب صص ۲۱۸-۲۳۱ شود.

تلافی کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) جبران کردن. پاداش دادن. جزا و عوض دادن. برطرف کردن: و تلافی کند آنچه بهم رسیده است از گمراهی و اداء حق الهی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۱). عتاب یار پریچهره عاشقانه بکش که یک کرشمه تلافی صد جفا بکند. حافظ. چشم و دهان یار تلافی کند اگر عمر عزیز را که بخواب و خیال رفت. صائب (از آندراج). رجوع به تلافی شود.

تلافی نمودن.

[تَنْ / ن / نَدَ] (مص مرکب) تلافی کردن. جبران کردن: در پرده نمود از عرق شرم تلافی در ظاهر اگر روی تو آتش بجهان زد. صائب (از آندراج). رجوع به تلافی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلاق.

[تَ] (ا) آن گوشت زیادتی را گویند که در میان فرج زنان است. (برهان) (آندراج). ریشی که در میان فرج بود. (شرفنامه منیری). بظر و گوشت پاره مانندی در بالای کس زنان که در ختنه بریده می شود. (ناظم الاطباء). وذره. ذقه. عنبله. عنبل. عنتل. قنب. (منتهی الارب). چوچوله. دلاق ||. بمعنی پاچه تنبان و شلوار هم آمده است. (برهان) (آندراج). ازار پایچه. (شرفنامه منیری). پاچه تنبان و شلوار. (ناظم الاطباء).

تلاق.

[تَ] (ع مص) صحبت و مجلس و انجمن و ملاقات. (ناظم الاطباء). تلاقی: لیندر یوم التلاق. (قرآن ۴۰ / ۱۵). عشق صورتها بسازد در فراق تا مصور سر کشد وقت تلاق. مولوی. رجوع به تلاقی شود.

تلاقی.

[تَقُ] (ع مص) باهم دشنام دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تساب و تشاتم. و در الاساس آمده: «عن بعض الاعاریب نحن نتلاقی؛ ای نتلاقی. (از اقرب الموارد).

تلاقی.

[تَ] (ع مص) فاهم رسیدن و یکدیگر را دیدن. (زوزنی). یکدیگر را دیدن. (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). باهم ملاقات کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). دیدار کردن و همدیگر را دیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیکدیگر رسیدن. (از اقرب الموارد). یوم التلاقی؛ روز رستخیز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (||). (ا) ملاقات و مصادفت ||. دچارشدگی: تلاقی فتنین؛ دچارشدگی دو گروه باهم. (ناظم الاطباء).

تلاقی افتادن.

[تَأْدُ] (مص مرکب) بهم رسیدن. تلاقی کردن: کج را با راست گر تلاقی افتد چون تیر و کمان زیاد از یکدم نیست. واعظ قزوینی.

تلاکن.

[تَ كُ] (ع مص) لکنت نمودن با خود تا مردم خندد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلال.

[ت] (ع ا) ج تل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). توده خاک و توده ریگ و پشته. (آنندراج): در فصل ربیع کلاه لاله از قلال جبال و یفاع تلال او چون قندیل عقیقین از صوامع رهایین تابان. (سندبادنامه ص ۱۲۰).

تلال.

[ت] (ع ا) از اتباع است، يقال: هو الضلال بن التلال. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به تلاله شود.

تلالا.

[ت] (ا صوت) نفس و صوت خوانندگی و گویندگی و آنرا تلالا- و تلاتلا- نیز گویند. (انجمن آرا) (از آنندراج). آواز و صدای خوانندگی و سازندگی. (ناظم الاطباء). و آن را تللی و یللی نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به تلاتلا- شود (||. ا) در بیتهای زیر از خاقانی، امیرخسرو، که دومی را صاحب آنندراج شاهد معنی اول آورده است بجای تلالو و بهمان معنی آمده است: چندان بمان که ماه نو آید عیان ز شرق وز سوی غرب شمس تلالا برافکند. خاقانی. از پختگی در برگ رز بی پای و بی سر سایه خز بس کافتاب میوه پز بر وی تلالا داشته. امیرخسرو (از آنندراج). رجوع به تلالو شود.

تلالو.

[تَ لَ لُء] (ع مص) درخشیدن برق و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درخشیدن. (آنندراج). درخشیدن ستاره و برق ||. افروختن و درخشان شدن شعله آتش. (از اقرب الموارد ||). درخشیدن و نورانی بودن رخسار. (التاج، از اقرب الموارد).

تلاله.

[تَ لَ] (ع ا) از اتباع است، يقال: جاء نابالضلاله و التلاله. (منتهی الارب). ضلاله و گمراهی و یا از اتباع ضلاله است. (ناظم الاطباء). و رجوع به تلال شود.

تالبع.

[ت] (ع ا) ج تلاع. (دزی ج ۱ ص ۱۵۱). رجوع به تلاع شود.

تلام.

[ت] (ع ا) تلامی و تلامیذ و تلامذه. ج تلمیذ. (منتهی الارب). شاگردان و آن در اصل تلامیذ بود است که یا و ذال را به جهت خفت حذف کرده اند. (آنندراج). تلام و تلامی مخفف تلامیذ است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اعجمی معرب است و زرگران و شاگردان زرگر و شاگردان معنی کرده اند. قال الطرماح یصف بقره: تتقی الشمس بمدریه کالحمالیج بایدی التلام. و حمالیج دمهای دراز زرگری و واحد آن حملوج است که به شاخ گاو وحشی شبیه است. (از المعرب جوالیقی صص ۹۱-۹۲). رجوع به

تلامیذ و تلمیذ و تلامی شود.

تلام.

[ت] [ع] [ا] جِ تَلَم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (آندراج). رجوع به تلم شود.

تلامذۀ.

[ت] م ذ [ع] [ا] جِ تَلَمِذ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شاگردان. جِ تَلَمِذ. (آندراج). رجوع به تلمیذ شود.

تلامون.

[ت] م [ا]خ (۱) پادشاه سلامین پدر آژاکس (۲) است. (۱) Ajax - (۲) Telamon.

تلامی.

[ت] [ع] [ا] جِ تَلَمِی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تلمیذ و تلام شود.

تلامیذ.

[ت] [ع] [ا] جِ تَلَمِیذ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). مثل تلامذۀ. (آندراج). رجوع به تلمیذ و تلام و تلامی شود. - تلامیذ بوالبشر؛ کنایه از فرشتگان است. (انجمن آرا). - تلامیذ رحمن؛ کنایه از شعراست. (انجمن آرا). - تلامیذ شیطان؛ کنایه از محیل و مفسد است. (انجمن آرا).

تلامیع.

[ت] [ع] [ا] جِ تَلَمِیعی. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). يقال: فیه تلمیع و تلامیع؛ اذا کان فیه الوان شتی. (اقرب الموارد). رجوع به تلمیع شود.

تلان.

[ت] [ا] (۱) تالان و تاراج و غارت و یغما. (ناظم الاطباء).

تلان.

[ت] [ع] [ق] اکنون. اصل آن، الان است و «ت» را بر آن افزودند چنانکه در تحین. (منتهی الارب). الان و اکنون. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). وصلینا کمازعت تلانا؛ ای الان. (اقرب الموارد).

تلان تین.

[ت] [ت] [ی] [ا]خ (۱) پادشاه قسمتی از ایلیریه و معاصر اسکندر. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۱۲۲۹-۱۲۳۰ شود. (۱) -

.Taulantien

تلاوج.

[تَ / تَنْ] (ا) بانگ و مشغله و شور و غلغله را گویند. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلاوت.

[تَ و] (ع مص) تلاوة. خواندن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خواندن قرآن و جز آن. (آندراج). خواندن با قرائت و اندیشه و تأمل. (ناظم الاطباء): اگر خدای جهان را سمیع می دانی مکن بلند برای خدا تلاوت را. صائب (از آندراج). رجوع به تلاوة شود.

تلاور.

[تَ و] (اخ) دهی است از دهستان میداود (سرگچ) که در بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز واقع است. کوهستانی و معتدل است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلاور.

[تَ] (اخ) دهی است از دهستان بهمنی سرحدی که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است. کوهستانی و سردسیر است و ۷۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلاوش.

[تَ و] (ا) تراوش. در فرهنگها ضبط نشده ولی در زبانها هست. (گنجینه گنجوی تألیف وحید دستگردی ص ۳۶): تکش با تلاوش در آویخته چنین رودی از هر دو انگیخته (۱). نظامی (اقبالنامه چ وحید ص ۱۸۰). رجوع به تلاوشگاه شود. (۱) - مرحوم وحید در معنی این بیت آرد: تکش مخفف ته کش بمعنی ته نشین است. تلاوش - مرادف تراوش و هنوز هم در زبانها بهمین معنی استعمال می شود گرچه در فرهنگها هیچکدام ضبط نشده است. یعنی ته کشیدن آب از هوا و فرود آمدن آن با تراوش آب از زمین قعر و اطراف رود درهم آمیخته و از این دو چیز رود نیل بدان عظمت پدیدار آمده و تشکیل شده. (ذیل اقبالنامه چ وحید ص ۱۸۰).

تلاوشگاه.

[تَ و] (ا مرکب) جای تراوش آب. (گنجینه گنجوی تألیف وحید دستگردی ص ۳۶). رجوع به تلاوش و تلاوشگاه شود.

تلاوشگه.

[تَ و گ] (ا مرکب) مخفف تلاوشگاه: هم از آب دریا به دریا کنار تلاوشگهی دید چون چشمه سار. نظامی. رجوع به تلاوش و تلاوشگاه شود.

تلاوک.

[تَ وَ] (اخ) دهی است از دهستان بندرج که در بخش دودانگه شهرستان ساری واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلاؤم.

[تَ ء] (ع مص) کفشیر پذیرفتن جراحی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استصلاح. (اقرب الموارد).

تلاوم.

[تَ وَ] (ع ص) یکدیگر را ملامت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). همدیگر را نکوهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تلاؤه.

[تَ وَ] (ع مص) خواندن قرآن را. تلوت القرآن و نحوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قراءت. (اقرب الموارد). تلاوت. رجوع به تلاوت شود.

تلاؤه.

[تَ وَ] (ع ا) بقیه وام و مانند آن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بمعنی تلیه است، يقال: تلیت لی من حقی تلیه او تلاؤه؛ ای بقیه بقیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلیه شود.

تلاوی.

[تَ] (ع مص) گرد آمدن مردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اجتماع. (اقرب الموارد).

تلاهی.

[تَ] (ع مص) باختن به بازیچه و با هم بازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جماع نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به لهو پرداختن بعض قوم با بعضی دیگر. (از اقرب الموارد).

تلایس.

[تَ ی] (ع مص) نیک خوی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خوشخوی شدن مرد. (از اقرب الموارد). چشم پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اغماض کردن. (از اقرب الموارد).

تلئیم.

[تَ] (ع مص) اصلاح کردن و فراهم آوردن. (از اقرب الموارد). بار دیگر سازواری کردن و اصلاح نمودن. (ناظم الاطباء).

تلايه.

[تِ يِ] (ا) طلايه و پيش قراول و پيشرو از لشکر. (ناظم الاطباء). رجوع به طلايه شود.

تلب.

[تَ] (ع ا) زيان و هلاکي. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تبا له و تلباً؛ ای الزمه الله هلاکاً و خساراً. (از اقرب الموارد).

تلبا.

[تَ] (هزوارش، ا) به لغت زند و پازند، پيه گوسفند و گاو و امثال آن باشد. (برهان). پهلوی، پيه (۱). (حاشیه برهان چ معین) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). (۱) - pih.

تل بابونه.

[تَن] (اخ) دهی از دهستان چرام است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلبئة.

[تَبَّء] (ع مص) فله خورانییدن ماده بچه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فله فرود آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: لبأت الناقه؛ اذا وقع اللباء فی ضرعها ||. لبيك گفتن در حج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلبئة شود.

تلبب.

[تَلَبُّب] (ع مص) دامن چیدن و میان درستن و آماده کاری شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلبث.

[تَلَبُّب] (ع مص) درنگ کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب علی بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توقف. (اقرب الموارد ||). (مص) درنگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلبخ.

[تَلَبُّب] (ع مص) بمشک آلودن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلبد.

[تَلَبُّب] (ع مص) در آمدن بعض پشم و مانند آن در بعضی و بهم چفسیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد). برهم نشستن. (آنندراج ||). سینه بر زمین نهادن مرغ و لازم گرفتن جای را (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). سخت گردیدن زمین به باران ||. اندیشیدن و تفرس کردن. (از اقرب الموارد).

تل بردنگان.

[تَبَدٍ] (اخ) دهی است از دهستان رستم که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۱۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل برمی.

[تَبَا] (اخ) دهی است از دهستان شهریار که در بخش رامهرمز شهرستان اهواز واقع است. دشتی است گرمسیر و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تل بزبان.

[تَبُ] (اخ) یکی از دهستانهای بخش مسجدسلیمان شهرستان اهواز است. این دهستان از ۱۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و در حدود ۳۸۰۰ تن سکنه دارد. قراء مهم آن عبارتند از: چوب سرخ، باریک آباد، احمدآباد نرگسی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلبس.

[تَلَبُّ] (ع مص) آمیخته و مبهم گردیدن کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در دست چفیدن طعام. (منتهی الارب) (آنندراج). چسبیدن غذا بدست. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (امص) پوشیدگی و پوشیدگی لباس. (ناظم الاطباء).

تلبط.

[تَلَبُّ] (ع مص) سرگشتگی و دویدن. (منتهی الارب). سرگشته شدن و دویدن. (آنندراج) (از اقرب الموارد). دویدن. سرگشته و متحیر شدن. (ناظم الاطباء ||). بر پهلو خفتن و بر خاک غلطیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلان يتلبط في النعيم؛ يتمرغ فيه. (اقرب الموارد ||). روی آوردن به چیزی، يقال: تلبط اليه؛ اذا توجه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تضرع. (اقرب الموارد).

تل بطریق.

[تَلُّ لُبَا] (اخ) شهری بود به سرزمین روم در ناحیه مرزی، سیف الدوله بن حمدان آنرا ویران کرد. (از معجم البلدان).

تلبک.

[تَلَبُّ] (ع مص) آمیخته و در هم شدن کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تلبس. (اقرب الموارد).

تَلَب مَن.

[تَلَب م] (اِخ) دهی است از دهستان مرغا که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و یکصد تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تَل بَمیان.

[تَلَب م] (اِخ) دهی از دهستان تل بزبان است که در بخش مسجدسلیمان شهرستان اهواز واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تَلبن.

[تَلَب بُ] (ع مص) درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمکث و تلدن. (اقرب الموارد).

تَل بندی.

[تَلَب بُ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمد سردسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تَل بومه.

[تَلَب م] (اِخ) دهی از دهستان باوی که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تَلبه.

[تَلَب] (ا) جامه دان. (ناظم الاطباء).

تَلیب.

[تَلَب] (ع مص) گریبان گرفتن و کشیدن در خصومت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لبب خصمه فعتله الی القاضی. (اقرب الموارد ||). مغزدار شدن دانه ||. دودله شدن (||. ا) شاما کچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلیث.

[تَلَب] (ع مص) درنگی کردن. (تاج المصادر بیهقی). درنگ کردن فرمودن و بر درنگ داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلیح.

[ت] [ع مص] پیر سالخورده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)

تلبید.

[ت] [ع مص] سریشم کردن بر موی و آن اندک از صمغ بر سر نهادن محرمان حج تا موی بسته گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (پشم زدن و تر کرده بر نیام دوختن جهت حفاظت شمشیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (در پی کردن جامه. (منتهی الارب) (آندراج). پاره دوختن بر خرقه. (ناظم الاطباء). ترقیع کساء. (اقرب الموارد) (درشت گردانیدن نم زمین را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تل بیز.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان جره که در بخش مرکزی شهرستان کازرون واقع است و ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلبیس.

[ت] [ع مص] درآمیختن و پنهان داشتن مکر و عیب از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پوشیدن حقیقت و اظهار خلاف ماهیت چیزی. (از تعریفات جرجانی) (۱). فریب و حيله و مکر و تزویر و کذب و دروغ و خدعه و ریا و غدر و آلایش و فساد و تکذیب و ناراستی و اغتشاش. (ناظم الاطباء): نه ستم رفته بمن زو، و نه تلبیسی که مرا رشته نتاند تافت ابلیسی. منوچهری. ای گراینده سوی این تلبیس شعر من سوی تو چکار آید. ناصر خسرو. یکی سخت بپرسم به رمز، بی تلبیس که آن برون برد از دل خیانت و بیسی. ناصر خسرو. به تلبیس دست ابلیس فروبستی و به ترفند پای دیو در بند کردی. (سندبادنامه ص ۲۳۸). به تلبیس آن توانی خورد از این راه کز آن طبل دریده خورد روباه. نظامی. موی به تلبیس سیه کرده گیر راست نخواهد شدن این پشت کوز. (گلستان). یکی مال مردم به تلبیس خورد چو برخاست لعنت بر ابلیس کرد. (بوستان). به تلبیس ابلیس در چاه رفت که نتوان از این خوبتر راه رفت. (بوستان).

تلبیس کردن.

[ت] [ک د] (مص مرکب) تزویر کردن و خلاف عرضه کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تل بیضا.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان بیضا که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۵۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلبیق.

[ت] [ع مص] نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نرم گردانیدن چیزی. (از اقرب الموارد) (درآمیختن و نرم گردانیدن ثرید را. (از اقرب الموارد).

تلیک.

[ت] [ع مص] آمیختن چیزی بچیزی. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلبین.

[ت] [ع مص] خشت زدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). (ا). آشی که از سبوس و شیر و انگبین سازند. یا از سبوس فقط. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). آشی که از سبوس و شیر و عسل سازند و این نام گذاری از جهت شباهت آن به شیر است در سفیدی. (از اقرب الموارد). تلبینه. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد).

تلبینه.

[ت ن] [ع ا] تلبین. آشی که از سبوس و شیر و عسل سازند. رجوع به تلبین شود.

تلبیه.

[ت ی] [ع مص] لبی بالحج تلبیه؛ لیک گفتن در حج. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). لیک گفتن حاجیان. (آنندراج). گفتن لیک اللهم لیک. و بعضی تلبئه گویند. (از اقرب الموارد). رجوع به تلبئه شود: شها منم که ز شوق طواف مرقد تو بجای تلبیه بر لب درود نامحضور. خالص استرآبادی (از آنندراج ||). لیک گفتن در جواب. (آنندراج). کسی را لیک گفتن. (از اقرب الموارد). و يقال: دعانی فلبیته و سعديته؛ ای قلت له لیک و سعديک. (اقرب الموارد).

تلب.

[ت ل] [ا صوت] رجوع به تالاب شود.

تلب تولم.

[ت ل ت ل] [ا خ] (۱) برطبق روایت ژوستن، در تقسیم ممالک اسکندر حکومت پارس به وی رسید. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۱۹۶۹ شود. (۱) - Tleptolem.

تل پولم.

[ل پ ل] [ا خ] (۱) برطبق روایت دودور پس از مرگ اسکندر حکومت کرمان به وی رسید. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۱۹۶۷، ۱۹۹۳، ۲۰۱۹ شود. (۱) - Tlepolem.

تلخ.

[ت ل ت] [ع مص] آلوده شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تلخ. (اقرب الموارد). رجوع به تلخ شود.

تلک.

[ت ت] (ا) بوتهء زرگری. (ناظم الاطباء).

تل تل.

[ت ت] (اخ) دهی است از دهستان حیات داود که در بخش گناوه شهرستان بوشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلتة.

[ت ت ل] (ع مص) جنبانیدن و بی آرام و تفته کردن و لرزانیدن ||. سخت رفتن و سخت راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کسره خواندن تاي تفعولن را. و منه تلتة بهراء لانهم یکسرونها، زیرا قبيله بهراء این تا را مکسور میخوانند. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). (ا) سختی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لقی منه تلتة؛ ای شده. (اقرب الموارد ||). زلزله. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کوزهء از پوست طلع. ج، تلاتل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یاوه. پرحرفی. ج، تلاتل. (دزی ج ۱ ص ۱۵۰).

تلتیه.

[ت ت لی ی] (اخ) دهی است از دهستان جراحی که در بخش شادگان شهرستان خرمشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تل توبة.

[ت ل ت ب] (اخ) موضعی است مقابل موصل در شرق دجله متصل به نینوی... گویند آن را تل توبه خوانند از آنرو که چون بر قوم یونس عذاب رسید در این تل فراهم آمدند و توبه آشکار کردند و خدا عذاب از آنان برداشت. بر آن هیکلی بود بتان را، پس آن را ویران کردند و بتان بشکستند... اکنون در آنجا زیارتگاهی استوار بناست که یکی از ممالیک آل سلجوق که از امرای موصل و قبل از برسق بوده آن را بنا کرد و برای آن نذرهای فراوان آوردند. (از معجم البلدان).

تلتی.

[ت] (ع ا) به لغت بربر یوزپلنگ. ببر. پلنگ. (دزی ج ۱ ص ۱۵۰).

تلتیب.

[ت] (ع مص) جل بر اسب بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تثلث.

[ت ل ل] (ع مص) دودله شدن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تأخیر و درنگی کردن در کار. (از اقرب الموارد ||). توقف و درنگ کردن در جای. (از اقرب الموارد ||). در خاک غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج)

(ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آمدن و شدن ابر. تردد ابر. (از اقرب الموارد).

تلثم.

[تَلَّثُتْ] (ع مص) دهان بند نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ابن سکیت گوید: تقول بنو تمیم تلثمت بالثاء علی الفم او غیره و غیرهم یقول تلفمت بالفاء. (از اقرب الموارد ||). بوسه دادن و بوسیدن. (آندراج).

تلثی.

[تَلَّثِی] (ع مص) شلم گرفتن از درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: خرجنا نلثی و نلثی. (اقرب الموارد).

تلثیق.

[تَلْثِیْق] (ع مص) تباه گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلثیم.

[تَلْثِیْم] (ع مص) تلثم. (اقرب الموارد). رجوع به تلثم شود ||. بوسیدن و بوسه دادن چیزی را و این لفظ را به سین مهمله نوشتن خطاست. (غیاث اللغات) (آندراج).

تلج.

[تَلْج] (ع ا) چوزهء عقاب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلجنه.

[تَلْجَنَه] (ع مص) به ستم بر کاری داشتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به دروغ فروختن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قرار دادن مال خود را برای بعض وارثان و ندادن آن را به شخص دیگر. (از اقرب الموارد).

تلجج.

[تَلْجِج] (ع مص) دعوی کردن متاع کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلجف.

[تَلْجِجُ] (ع مص) مگاکی کردن گرداگرد چاه و مگاکی شدن کناره چاه. لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلجلج.

[تَلَلٌ] (ع مص) دودله شدن و متردد گردیدن و در دهان گردانیدن سخن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کلمه الحکمه تکون فی صدرالمنافع فتلجلج حتی تخرج الی صاحبها. (اقرب الموارد ||). گرفتن چیزی را از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلجم.

[تَلَجُّجٌ] (ع مص) لجام بستن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخت کردن زن حایض لجام را، و لجام رگوئی است که زن حایض در میان بندد. (آندراج).

تلجن.

[تَلَجُّجٌ] (ع مص) برچفسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تلجن الشیء؛ تلزج ای صار له ودک یعلق بالید و غیرها. (اقرب الموارد ||). کوفته گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاک ناشدن سر از ریم و چرک به شستن ||. برگ را با هسته خرما کوفتن به جهت علف ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلجیب.

[تَلَجِبٌ] (ع مص) کم شیر و بسیارشیر شدن گوسپند و بز. از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || به شمشیر بریدن. (از اقرب الموارد).

تلجیح.

[تَلَجِیْحٌ] (ع مص) به لجه در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: لجت السفینه، ای خاضت اللجه و کذا الجج القوم؛ ای دخلوا لجه البحر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلجیف.

[تَلَجِیْفٌ] (ع مص) مگامی کردن به کرانه چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلجف شود ||. وسیع کردن چیزی را از جوانب آن. (از اقرب الموارد ||). در آوردن نره در اطراف کس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلجیم.

[تَلَجِیْمٌ] (ع مص) رسیدن آب تا دهان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلجین.

[تَلَجِیْنٌ] (ع مص) زدن خطمی و گل و مانند آن تا سطر گردد ||. برگ کوفته با آرد جو آمیختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کوفتن برگ و آمیختن آن با آرد جو تا سخت شود جهت تعلیف شتر. (از اقرب الموارد).

تلحز.

[تَلَحَّزُ] (ع مص) بخیل دشوارخوی شدن ||. پس ماندن و درنگ کردن ||. آب راندن دهن به حرص خوردن انار ترش و جز آن ||. جامه برچیدن جهت جنگ و سفر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلحظ.

[تَلَحَّظُ] (ع مص) تنگ شدن و برچفسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). ع ۱) تنگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلحف.

[تَلَحَّفُ] (ع مص) لحاف ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برای خود لحاف قرار دادن. (از اقرب الموارد).

تلحج.

[تَلَحَّجُ] (ع مص) پای برجای ماندن و نگذاشتن جای خود را. يقال: اقاموا علی ائقالهم وتلححووا؛ ای لم ییرحوا مکانهم. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). دور شدن قوم. از اضداد است. (از اقرب الموارد).

تلحوق.

[] (اخ) محمدبک. او راست: الاجوبة الجلیلة فی الاصول الصرفیه. (از معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۰).

تلحی.

[تَلَحَّى] (ع مص) عمامه به زیر حنک در آورده بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: نهی عن الاقتعاط و امر بالتحلی. (منتهی الارب).

تلحیب.

[تَلْحِيبُ] (ع مص) به شمشیر زدن ||. نشان گذاشتن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلحیج.

[تَلْحِيجُ] (ع مص) درهم کردن و آمیختن خبری را و آشکار کردن خلاف آنکه در دل است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلحیص.

[تَلْحِیصُ] (ع مص) به پایان رسانیدن خبر را و اندک اندک آشکار نمودن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استقصاء خبر و تبیین آن اندک اندک. (از اقرب الموارد) (||). تنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کان من

مضی لا-یفتشون عن هذا ولا- يلحصون؛ ای لایشددون و لایستقصون. (اقرّب الموارد ||). تنگ گرفتن کسی را. (منتهی الارب)
(آندراج) (ناظم الاطباء ||). بازداشتن کسی را از چیزی. (از اقرّب الموارد ||). سختی کردن در کاری ||. قوت دادن در امور.
(منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). استوار و محکم کردن نامه را. (از اقرّب الموارد) (از لسان العرب).

تلحیظ.

[ت] (ع ا) داغی است زیر چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تلحیف.

[ت] (ع مص) دامن کشان رفتن به ناز (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تلحین.

[ت] (ع مص) به آواز خوش و حزین خواندن، يقال: لحن فی قرائته؛ ای طرب فیها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).
تغییر دادن کلمه است برای زیبایی صدا و این عمل مکروه و بدعت است. (از تعریفات جرجانی ||). به خطا نسبت کردن. (منتهی
الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تلخ.

[ت] (ص) چیزی که دارای مزه ناگوار و غیر مطبوعی باشد. خلاف شیرین. (ناظم الاطباء). مُرّ (منتهی الارب). پهلوی تاخُل (۱) در
تاخلیک (۲) بمعنی تلخی. طبری، تل (۳). گیلکی، زرخ (۴). فریزندویرنی و نطنزی، تل (۵). دارای مزه غیر مطبوع، بدمزه، زننده،
سخت، ضد شیرین. (حاشیه برهان چ معین): نبید تلخ چه انگوری و چه میویزی سپید سیم چه با سکه و چه بی سکه. منوچهری.
چو صبرت تلخ باشد پند لیکن به صبرت پند چون صبرت شود قند. ناصر خسرو (دیوان چ دانشگاه تهران ص ۱۸۳). این زشت و
سپید و آن سیه نیکو آن گنده و تلخ و این خوش و بویا. ناصر خسرو. فاخته گفت از نخست مدح شکوفه که نحل سازد از آن برگ
تلخ مایه شیرین لعاب. خاقانی. یا چو شیرین کو به زهر تلخ بر تابوت شاه جان شیرین داد و من جان دادمی و آسودمی. خاقانی. به
تلخ و ترش رضا ده به خوان گیتی بر که بیشتر خوری ار بیشتر خوری حلوا. خاقانی ||. بمجاز ناگوار و ناملایم. (آندراج): چون
عیش تلخ من به قناعت نمود خوش زان حنظل شکر شده حلوا بر آورم. خاقانی. گفت هجرت تلخ و آنکه خوشدلی آن من است من
بداغ این حدیث از خوی بی باک توام. خاقانی. طفل بد را که گریه تلخ است به که در خواب نوش می بشود. خاقانی. گرچه
جوانی همه خود آتش است پیری تلخ است و جوانی خوش است. نظامی. من بی پدری ندیده بودم تلخ است کنون که
آزمودم. نظامی. کجا موافق طبع تو ای خردمند است شراب ما که به تلخی چو خون فرزند است. سلیم (از آندراج ||). درشت و
سیاه رنگ. (ناظم الاطباء). رنگی نزدیک به سیاه چون سرمه ای و قهوه ای و مانند آن: عروسها در عزا تلخ می پوشند نه سیاه.
(یادداشت به خط مرحوم دهخدا). لفظ سبز تلخ که در کلام بعض استادان واقع است بمعنی سبز مایل به سیاهی باشد که کمال
سبزی است... (آندراج): گر ندارد ماتم ایمان این دل مردگان از چه دارد جامه خود کعبه اسلام تلخ. صائب ||. دشنام.
(آندراج). درشت و ناگوار در گفتار: چون تلخ سخن رانی تنگ شکرت خوانم چون کار بجان آری جان دگرت خوانم خاقانی.
لب چو مرجان و لیک لؤلؤ بند تلخ پاسخ و لیک شکر خند. نظامی. سخن آخر بدهن می گذرد مودی را سخنش تلخ نخواهی دهندش
شیرین کن. سعدی (از حاشیه برهان چ معین). قامت سروقدان بخت بلند است مرا تلخ شیرین دهندان شربت قند است مرا. تأثیر (از

آندراج). پیشت لب نوشین لبان، تلخ تو نقل عاشقان قند مکرر می شود شهد شرنگک آمیز تو. تأثیر (از آندراج). ریزد ظهوری در زمان این زهرها در کام جان تلخی گر آید بر زبان شوخی شکرگفتار را. ظهوری (از آندراج ||). تند و تیز. (آندراج). تند و بدخو. (ناظم الاطباء). ظالم. (ناظم الاطباء): شعله کردار نگاری همه طرز و انداز تلخ و پرزور و بلا همچو شراب شیراز. میرنجات (از آندراج ||). حزین و غمگین. (ناظم الاطباء). افسرده: برهمن از حلاوت مهت تلخ خاطر ز آرزوی صنم. ظهوری (از آندراج ||). زشت. (ناظم الاطباء). (۱) - tal - (۲) - taxl. (۳) - taxlik. (۴) - tal. (۵) - zarx.

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان فراهان علیاست که در بخش فرمهین شهرستان اراک واقع است و ۱۳۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان ایجرود است که در بخش مرکزی شهرستان زنجان واقع است و ۶۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان زنجانرود است که در بخش مرکزی شهرستان زنجان واقع است و ۴۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان شهر ویران است که در بخش حومه شهرستان مهاباد واقع است و ۴۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان آتش بیگ است که در بخش سراسکندر شهرستان تبریز واقع است و ۴۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان هندمینی است که در بخش بدره شهرستان ایلام واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلخ آب.

[ت] [اخ] دهی از دهستان علیشیروان است که در بخش بدره شهرستان ایلام واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۵).

تلخ آب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بهمئی سرحدی است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلخ آب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان هلايجان است که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلخ آب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان کاکی است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلخ آب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش زرنند است که در شهرستان کرمان واقع است و ۱۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلخ آب ناج الدین.

[ت] (جَدِ دِی) (اخ) دهی از دهستان جهانگیری است که در بخش مسجد سلیمان شهرستان اهواز واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلخ آب میانکوه.

[ت] (ب) (اخ) دهی از دهستان سوسن است که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلخ آبه.

[ت] (ب) (ا) مرکب) آبی که بصورت قی برآید با طعم تلخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلخا.

[ت] (ا) دانه ای که آن را نیم برشت کرده و کوفته و با آب مخلوط کرده خمیر کنند. (ناظم الاطباء ||). زهره و مراره را نیز گویند.

تلخاب.

[ت] [ا] مرکب) آب تلخ و آب نمک. (ناظم الاطباء). آبی که مزه تلخ دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): زرین رسنها بافته در دلو از آن بشتافته ره سوی دریا یافته تلخاب دریا ریخته. خاقانی. رجوع به تلخ شود.

تلخان.

[ت] [ا] پست. سویق. (بحر الجواهر، یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلخ ابرو.

[ت] [ا] (ص مرکب) آنکه دارای ابروی گره دار و پرچین باشد. (ناظم الاطباء). تلخ رو. تلخ جبین. (آندراج). رجوع به تلخ رو شود.

تلخ ارتج.

[ت] [ا] (ا مرکب) زغال و اخگر افروخته || آتشدان و تنور قابل حمل و نقل. (ناظم الاطباء).

تلخبار.

[ت] [ا] (مرکب) میوه دشتی ناگوار. (ناظم الاطباء).

تلخ بخش.

[ت] [ب] [ا] (اخ) دهی از دهستان پائین رخ است که در بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۳۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تلخ بهر.

[ت] [ب] [ا] (ص مرکب) کنایه از مدبر و بدبخت. (آندراج): شهنشاہ شکرریزان دهری اگرچه شوربخت و تلخ بهری. زلالی (از آندراج).

تلخ پاسخ.

[ت] [س] [ا] (ص مرکب) تلخ زبان. تلخ گفتار. (آندراج). کسی که جواب زشت و تلخ میدهد. (ناظم الاطباء): گل کشمیریان شمشاد خلخ بت شیرین سواد تلخ پاسخ. زلالی (از آندراج).

تلخ جکوک.

[ت] [ج] [ا] (مرکب) کاسنی صحرايي و معرب آن طرخشقوق باشد و به عربی يعضید گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). و آن را تلخ جکوک نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). کاسنی بری. (ناظم الاطباء). رجوع به تلخ جکوک شود.

تلخ جوان.

[تَج] (اِ مرکب) زهر و سم و مرگ. (ناظم الاطباء). و در بیت زیر از نظامی مقصود، زهره کیسهء صفر است: تلخ جوانی یزکی در شکار زیرتر از وی سیهی دُردخوار. نظامی. رجوع به تلخ خوان و رجوع به مخزن الاسرار نظامی چ وحید ص ۵۱ شود.

تلخ جوک.

[ت] (اِ مرکب) بمعنی تلخ جکوک است که کاسنی صحرايي باشد. (برهان). کاسنی بری. (ناظم الاطباء).

تلخ حرفان.

[تَح] (اِ مرکب) کافر نعمتان. (آندراج) (غیاث اللغات) (مجموعهء مترادفات).

تلخ خو.

[ت] (ص مرکب) درشت خو. (ناظم الاطباء). بدخو و پرغضب: مخور تنها گرت خود آب جوی است که تنهاخور چو دریا تلخ خوی است. نظامی.

تلخ خوان.

[تَخَو / خا] (اِ مرکب) زهره و مراره. (ناظم الاطباء). و رجوع به تلخ جوان شود.

تل خداشک.

[تَخ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز است که ۵۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلخ دان.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بازیافت است که در بخش اردل شهرستان شهرکرد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تلخ دانه.

[تَن / ن] (اِ مرکب) جلیف. شبرم. (ناظم الاطباء). تلخه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تل خرگی.

[تُخ] (اخ) دهی از دهستان زیرراه است که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و ۱۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلخ رو.

[ت] (ص مرکب) تندمزاج و درشت رو. (ناظم الاطباء). تلخ ابرو. تلخ جبین. (مجموعهء مترادفات) (بهار عجم) (آندراج). کنایه از

ترشرو و بی دماغ..... (از بهار عجم) (از آندراج): به تلخ رو مکن اظهار تنگدستی خویش که از طپانچهء بحر است روی مرجان سرخ. صائب (از آندراج). به دریا می شود از بازگشت آبها ظاهر که هرکس مرجع خلق است باید تلخ رو باشد. وحید (ایضاً).

تلخ رود.

[ت] [اِخ] آجی چای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به آجی چای شود.

تلخ روده.

[ت د / د] [اِ مرکب] روده ای که دارای سرگین باشد. (ناظم الاطباء).

تلخ رویی.

[ت] [حامص مرکب] بدخویی. تنگ خویی. درشت کردن روی. تلخ ساختن جبین و رخسار: چو دریا در دهد بی تلخ رویی گهر بخشد چو کان بی تنگ خویی. نظامی. چون بحر کنم کناره (۱) شویی اما نه ز روی تلخ رویی (۲). نظامی. با وحش بهم سرودگویی بهتر که به خانه تلخ رویی. نظامی. (۱) - ن ل: گناه شویی. (۲) - ن ل: تلخ گویی. و در این صورت شاهد تلخ روئی نیست.

تلخ رویی کردن.

[ت ک د] [مص مرکب] تلخ کردن روی. ترش کردن روی. بی دماغ شدن. ناخوش داشتن روی و جبین: دیده با شور سرشکم تلخ رویی می کند عاقبت از شورش اشکم دل دریا گرفت. (مؤلف بهار عجم).

تلخ زبان.

[ت ز] [ص مرکب] آنکه به درشتی و تلخی سخن گوید. (ناظم الاطباء). تلخ پاسخ و تلخ گفتار. (بهار عجم) (آندراج): باده کو تا به من آن تلخ زبان رام شود تلخی می نمک تلخی بادام شود. صائب (از آندراج).

تلخستان.

[ت خ] [اِخ] دهی از دهستان کلیایی است که در بخش سنقر کلیایی شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلخستان بالا.

[ت خ ن] [اِخ] دهی از دهستان سربند علیاست که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تلخستان پایین.

[ت خ ن] [اِخ] دهی از دهستان سربند علیاست که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۳۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۲).

تلخ سخن.

[تَسْخُ / خُ] (ص مرکب) تلخ گفتار. تلخ زبان: گو ترش روی باش و تلخ سخن زهر شیرین لبان شکر باشد. سعدی.

تلخ عتاب.

[تَعِ / عِ] (ص مرکب) از اسمای معشوق است. (آندراج).

تلخ عمر.

[تَعِ / عِ] (ص مرکب) تلخ عیش. آنکه به سختی و زحمت زندگانی می کند. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد شود.

تلخ عیش.

[تَعِ / عِ] (ص مرکب) کنایه از کسی است که آزاری و مکره‌ی و مصیبتی از حوادث روزگار بدو رسیده باشد. (برهان) (آندراج). کسی که مصیبتی از دنیا دیده باشد و حادثه‌ای به او رسیده باشد. (انجمن آرا).

تلخ عیشی.

[تَعِ / عِ] (حامص مرکب) سختی زندگی. زندگی پرمصیبت. زندگانی ناگوار: مبر تلخ عیشی ز روی ترش به آب دگر آتشش بازکش. سعدی (بوستان). چو تلخ عیشی من بشنوی به خنده درآی که گر به خنده درآیی جهان شکر گیرد. سعدی. بر تلخ عیشی من اگر خنده آیدت شاید که خنده شکر آمیز می کنی. سعدی.

تلخک.

[تَخْ / خْ] (ص مصغر) تصغیر تلخ باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). کمی تلخ. (ناظم الاطباء) (||). (مصغر) نام گیاهی است بغایت تلخ و بعضی گویند خربزه تلخ است که به عربی حنظل و قثاء النعام خوانند. (برهان). حنظل. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء) (||). بعضی کاسنی را گفته اند. (برهان). کاسنی صحرائی. (انجمن آرا) (آندراج). کاسنی. (ناظم الاطباء). تلخه. دانه گیاه هرزه‌ای است شبیه گندم که در گندم زار می روید و بسیار تلخ است. (از فرهنگ نظامی ذیل تلخه): بسا حاجی که خود را ز اشتر انداخت که تلخک را ز ترشک باز نشناخت. نظامی (||). دلکک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلخکام.

[تَخْ / خْ] (ص مرکب) مقابل شیرین کام. (بهار عجم) (آندراج). نامراد و ناامید و محروم (||). هر چیزی که در دهان دارای مزه تلخ باشد. (ناظم الاطباء).

تلخکامی.

[ت] (حامص مرکب) نامرادی و ناامیدی و حرمان || تلخ مزگی. (ناظم الاطباء).

تلخ کردار.

[ت ک] (ص مرکب) سخت رو و درشت و تند. (ناظم الاطباء).

تلخ کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) ناخوش و بی مزه کردن. (از بهار عجم) (از آندراج): توبه را تلخ میکند در حلق یار شیرین دهان شورانگیز. سعدی. تلخ کردی زندگی بر آشنایان سخن اینقدر صائب تلاش معنی بیگانه چیست. صائب. صورت دنیا ز خواب عافیت بیدار شد عیش را از ناله تا کی تلخ بر دنیا کنم. کلیم (از آندراج).

تلخ کمیت.

[ت ک م / م] (ا مرکب) کمیتی که رنگش مایل به سیاهی باشد. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلخ گفتار.

[ت گ] (ص مرکب) کسی که سخنان وی درشت و تلخ باشد. (ناظم الاطباء). تلخ سخن: ز شورش کردن آن تلخ گفتار ترشروی نکرده هیچ در کار. نظامی. چو مرد ترشروی تلخ گفتار دم شیرین ز شیرین دید در کار. نظامی. معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترشروی و بدخوی و تلخ گفتار. (گلستان).

تلخ گفتاری.

[ت گ] (حامص مرکب) درشت گویی. گفتن سخنان تلخ و درشت: تو در دل من از آن خوشتری و شیرین تر که من ترش بنشینم ز تلخ گفتاری. سعدی.

تلخ گفتن.

[ت گ ت] (مص مرکب) سخن درشت و نامطبوع گفتن: تفاوتی نکند گر ترش کنی ابرو هزار تلخ بگویی هنوز شیرینی. سعدی.

تلخ گو.

[ت] (نف مرکب) آنکه به درشتی سخن می گوید و بدآواز که دارای آهنگ خوشی نباشد. (ناظم الاطباء). تند و تیز و طعنه زن. (ناظم الاطباء): بخیلی که باشد خوش و تازه روی بسی به ز بخشنده تلخ گوی. امیر خسرو.

تلخ گواری.

[ت گ] (حامص مرکب) ناگواری. نامطبوعی: از تلخ گواری نواله م در نای گلو شکست ناله م. نظامی.

تلخ گویی.

[ت] (حامص مرکب) بدگویی و بدسخنی. تلخ گفتاری. عمل تلخ گو: چون بحر کنم گناه شویی (۱) امانه ز روی تلخ گویی. (۲) نظامی (لیلی و مجنون ص ۴۲). رجوع به تلخ گو و تلخ گفتاری و ذیل تلخ رویی شود. (۱) - ن ل: کناره شوئی. (۲) - در لیلی و مجنون چ وحید سال ۴۲ تلخ روئی آمده است. و در این صورت شاهد تلخ گوئی نیست.

تلخ مذاق.

[ت م] (ص مرکب) بدذوق. تلخ مزاج: شها بوصف تو خوش کرده ام مذاق سخن مدار عیش مرا بر امید تلخ مذاق. خاقانی. رجوع به تلخ مزاج شود. تلخ مزاج. [ت م] (ص مرکب) تندخو و تیزطبیعت. (ناظم الاطباء).

تلخناک.

[ت] (ص مرکب) بسیار تلخ و دارای تلخی. (ناظم الاطباء). ناگوار. سخت و رنج آمیز: جهان زهر است و خوی تلخناکش به کم خوردن توان رست از هلا-کش. نظامی. گلابم گر کنم تلخی چه باک است گلاب آن به که او خود تلخناک است. نظامی. این شربت اگرچه تلخناک است ساقیش چو عشق شد چه باک است. نظامی. آنکه از آنجا گرینده بدر آمد و رفت بیرون و تلخناک زارزار گریست. (ترجمه دیاتسارون ص ۳۴۲، یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تل خندق.

[تُ خ د] (اخ) دهی از دهستان تراکمه است که در بخش کنگان شهرستان بوشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلخ نگاه.

[ت ن] (ص مرکب) تندنگاه. (آندراج). آنکه نگاهی پرخشم و ترس آور دارد: پشت لب پیمانهء ما سبز شد از زهر آن ساقی بی رحم همان تلخ نگاه است. صائب (از آندراج). گو عبث پیش مرو غیر که آن تلخ نگاه شکری نیست که پرواز مگس برتابد. ظهوری (ایضاً).

تلخ و ترش.

[ت خ ت] (ترکیب عطفی، ص مرکب) محنت و مشقت دنیا. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء): به تلخ و ترش رضا ده به خوان گیتی بر که بیشتر خوری ار بیشتر خوری حلوا. خاقانی (از انجمن آرا).

تلخ وش.

[ت و] (ص مرکب) تلخ گونه. تلخ مانند. و کنایه از شراب از جهت تلخی که در آن است: آن تلخ وش که صوفی ام الخبائش خواند اشهی لنا و احلی من قبله العذارا. حافظ. رجوع به تلخ و ترکیبات آن شود.

تلخه.

[تَخ / خ] (ا) تلخ دانه و شیرم. (ناظم الاطباء). دانه ای است خرد و مدور که در گندم زار روید و به گندم آمیزد و نان از آن گندم مزه تلخ گیرد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). فغا. ماروره. (منتهی الارب ||). خلط صفرا. (از غیاث اللغات) (آندراج). صفرا. (ناظم الاطباء ||). و نیز بمعنی ظرف آن خلط که به هندی پتا گویند. (آندراج). جای صفرا که مراره باشد. (ناظم الاطباء).

تلخی.

[ت] (حامص) مرارت چون تلخی بادام و تلخی گلاب و در تلخی می و صهبا کنایه از تندی می و تلخی دریا کنایه از شوری آب. (آندراج). مرارت و مزه تلخ. (ناظم الاطباء). مقابل شیرینی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): جهان ما به مثل می شده ست و ما میخوار خوشیش بسته به تلخی و خرمی به خمار. قمری (از ترجمان البلاغه رادیوانی). ای تازه گل که چون ملی از تلخی و خوشی چند از درون بخصمی و بیرون بدوستی. خاقانی. زخم بلا مرهم خودبینی است تلخی می مایه شیرینی است. نظامی. چاره سودای ما پند نصیحت گر نکرد تلخی دریا علاج خامه عنبر نکرد. صائب (از آندراج). از تلخی می شکوه مخمور محال است صائب گله از تلخی دشنام ندارد. (ایضاً). نبرد تلخی بادام را آب نشد کم زهر چشمش از شکرخواب. (ایضاً ||). سرزنش و سختی. (ناظم الاطباء). تلخی مرگ و تلخی جان کندن کنایه از، سختی مرگ و نزع. (آندراج). مقابل خوشی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از آن جمله تلخی که بر من گذشت دهانم جز امروز شیرین نگشت. سعدی (بوستان). که میسند چندین که با این پسر به تلخی رود روزگارم بسر. سعدی (بوستان). نبیند تلخی جان کندن آنکس که لعل جانفزایت را گزیده ست. کمال خجندی (ایضاً). از جهان تلخی بسیار کشیدم صائب که ز شیرین سخنان شد سختم شیرین تر. صائب (از آندراج). تلخی مرگ شود شهد بکامش صائب هر که زین عالم پرشور به تلخی گذرد. (ایضاً). وقت مردن بزبان نام لب آوردم لذتش تلخی جان کندنم از کامم برد. باقر کاشی (ایضاً ||). کاسنی. (ناظم الاطباء). رجوع به تلخ و ترکیبهای آن شود.

تلخی.

[ت] (اخ) دهی از دهستان زاوه است که در بخش حومه شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تلخی بردن.

[تَبْ د] (مص مرکب) سختی کشیدن. تحمل رنج و مشقت: بشیرین زبانی توان برد گوی که پیوسته تلخی برد تندخوی. سعدی (بوستان). رجوع به تلخی و ماده بعد شود. تلخی چشم. [تَجَّ / چ] (نف مرکب) رنج بر. که تحمل سختی و محنت و مشقت کند: بسا تنگ عیشان تلخی چشان که آیند در حله دامن کشان. سعدی (بوستان). رجوع به تلخی و ماده بعد شود.

تلخی چشیده.

[تَجَّ / چ / د / د] (ن مف مرکب) به معنی محنت دیده است. (آندراج). سختی دیده. (ناظم الاطباء): هر کجا سختی کشیده و تلخی چشیده ای را بینی خود را به شره در کارهای مخوف اندازد. (گلستان).

تلخیص.

[ت] (ع مص) بیان کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیان کردن و شرح دادن و تقریب کلام و خلاصه کردن آن. يقال: لخصت

القول؛ ای اقتصرت فيه و اختصرت منه ما يحتاج اليه. (از اقرب الموارد). خلاصه کردن. (آندراج ||). خلاصه چیزی را گرفتن: لخص الشيء، خلاصه؛ ای اخذ خلاصه. (از اقرب الموارد ||). پیدا و روشن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ویژه و بی آمیغ گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاک و صاف کردن. (آندراج).

تلخی کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) خشونت و تندی کردن. بدخویی کردن. درشتی کردن: گر نمکدان پرشکر خواهی میپرس تلخی کان شکرستان می کند. سعدی. رجوع به تلخی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلخینه.

[تَ نِ] (ا) شیر ترش خشک کرده. (ناظم الاطباء ||). ترخه. (ناظم الاطباء). رجوع به ترخه شود.

تلد.

[تُ] (ص) هر چیز آماسیده. (ناظم الاطباء).

تلد.

[تَ / تُ / تَلْ] (ع ا) مال قدیمی موروثی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بهره، ثروت: لاله ولد و لا تلد؛ او را نه فرزندی است و نه مالی. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۰). همه مال قدیم، مانند تالد و خلاف آن طارف و طریف است و تا در این باب مبدل و او است. (از اقرب الموارد ||). ستوری که پیش صاحبش زاده یا نتاج داده باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلد.

[تُ] (ع ا) چوزه عقاب. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلد.

[تَلْ] (ع ص، ا) آنکه در عجم زاده و به عرب پرورش یافته باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلد.

[تَلْ] (ع مص) تلد فی بنی فلان تلاً (از باب سمع و نصر). اقامت کردن در بنی فلان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلداغ.

[تَ] (ع مص) گزیدن کسی را کژدم و مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). طعن کردن کسی را به سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلدد.

[تَلَمَدٌ] (ع مص) چپاراست برگشته نگریستن || سرگشته و متحیر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فتلدت تلدد المضطر. (از اقرب الموارد ||). درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): امرت الناس فاذا هم يتلددون؛ يتلثون. (اقرب الموارد).

تقدم.

[تَلَمَدٌ] (ع مص) کهنه شدن جامه و موزه و درپی خواه گردیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || درپی کردن جامه را و پاره زدن بر موزه. لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وصله زدن جامه را. (از اقرب الموارد).

تلدن.

[تَلَدٌ] (ع مص) درنگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمکث. (اقرب الموارد).

تلدبید.

[تَلَدٌ] (ع مص) آشکارا و فاش کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). متفرق و پریشان نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پریشان کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تلدیس.

[تَلَدٌ] (ع مص) نعل بستن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاره زدن موزه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلدیم.

[تَلَدٌ] (ع مص) درپی کردن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلمد شود.

تلدین.

[تَلَدٌ] (ع مص) نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). نمناک کردن جامه را. (آندراج). تر کردن جامه را. (از اقرب الموارد). نرم (۱) گردانیدن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درنگ کردن در امری. (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). (۱) - ظاهراً در منتهی الارب چ تهران تصحیف شده و ناظم الاطباء از آن نقل کرده است و صحیح تر گردانیدن است چنانکه در اقرب الموارد و قطر المحيط بمعنی تر کردن جامه آمده است و در تاج العروس نیز عبارت چنین است: لدن ثوبه تلدیناً؛ نده.

تلذذ.

[تَلَمَذٌ] (ع مص) خوشمزه یافتن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لذت و لذت

یافتگی. (ناظم الاطباء).

تلذع.

[تَلَذُّ] (ع مص) به چپ و راست نگریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کلمته فاذا هو غضبان يتلذع؛ ای يتلفت و يحرك لسانه. (اقرب الموارد ||). خوش سیر نمودن شتابان. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تضرع آتش. (از اقرب الموارد ||). توقد ذهن مرد. (از اقرب الموارد).

تلزئه.

[تَلَزَّءَ] (ع مص) دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عطا کردن. (از اقرب الموارد ||). نیکو چرانیدن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)

تلزج.

[تَلَزَّجُ] (ع مص) دوسنده بودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلجن گیاه. (از اقرب الموارد ||). با هم برچسبیدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاک ناشدن سر بشستن، يقال: تلزج الرأس؛ ای غذا غیر نقی عن الوسخ. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و این معنی مجازی است. (از اقرب الموارد ||). رفتن ستور از پی گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلزح.

[تَلَزَّحُ] (ع مص) آب راندن دهن از خوردن انار و آلو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلرز.

[تَلَزَّزُ] (ع مص) شده التصاق. (بحر الجواهر، یادداشت به خط مرحوم دهخدا): و متى كانت العظام اكثر تلززا كانت منفعتها ابلغ (۱). (ابن البيطار، یادداشت ایضاً). (۱) - Plus les os sont compactes plus ils sont efficaces

تلزق.

[تَلَزَّقُ] (ع مص) چسبیدن. (ناظم الاطباء).

تلزلز.

[تَلَزَّلُ] (ع مص) جنیدن. (منتهی الارب). تحرك. و این مقلوب تزلزل است. (از اقرب الموارد).

تلزؤ.

[تَلَزَّؤُ] (ع مص) پرشدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پر گردیدن ظرف و مشک و جز آن. (از اقرب الموارد).

تَلزِیب.

[ت] [ع مص] چسبیدن گل و سخت شدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تَلزِیز.

[ت] [ع مص] استوار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گرداندام استوار خلقت گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلستار.

[ت ل] [اِخ] رجوع به تلاسار شود.

تَلستوی.

[ت تُئی] [اِخ] تولستوی. رجوع بهمین کلمه شود.

تَلستوی.

[ت تُئی] [اِخ] تولستوی. رجوع بهمین کلمه شود.

تَل سرخ.

[ت سُ] [اِخ] دهی از دهستان کام فیروز است که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۲۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تَل سرکوه.

[ت سُ] [اِخ] دهی از دهستان زیرراه است که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و ۳۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تَلسفی.

[ت ل] [ا] خردل فارسی. حرف یا نوعی حُرْف. حُرْف السطوح. حرف بابلی. صَناب بری. حَشیشَةُ السُلطان. اساردن. خرفقی. خرفوق. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تَلسک.

[ت ل] [ا] خوشهء کوچک انگور باشد که جزو خوشهء بزرگ است یعنی بر خوشهء بزرگ چسبیده است. (آندراج). خوشهء کوچک انگور که یک جزء از خوشهء بزرگ است. (ناظم الاطباء).

تلسکوپ.

[تِلْ كُ] (فرانسوی، ۱) تلسکوپ. رجوع به همین کلمه شود.

تلسکوپ.

[تِلْ كُپ] (فرانسوی، ۱) (۱) دوربین بزرگ که با آن ستارگان را رصد کنند. (فرهنگ فارسی معین). علمای هیأت دو نوع تلسکوپ بکار می‌برند نوع قدیمی تر «منکسرکننده» و نوع دیگر «منعکس کننده» نامیده میشوند. تلسکوپ منکسرکننده دو عدسی دارد. یکی که عدسی شیئی، یا ابژکتیف، نامیده میشود و در قسمت فوقانی لوله فلزی مجوفی که بطرف آسمان قرار میگیرد نصب گردیده است. اشعه نوری که از یک جرم آسمانی ساطع میشوند از عدسی شیئی می‌گذرند و تصویر آن جرم را نزدیک قسمت پایینی لوله تشکیل میدهند. به این تصویر از پشت عدسی دیگری که عدسی رؤیت نامیده می‌شود نگاه میکنند. در بیشتر رصدخانه‌های بزرگ جهان تلسکوپهای منکسرکننده بکار می‌برند. در تلسکوپهای منعکس کننده بجای عدسی شیئی آئینه مقعری بکار می‌برند تا اشعه‌ای را که از یک جرم سماوی میرسد متمرکز کند. آئینه در انتهای لوله در بازی قرار دارد. عمل انعکاس نور در قسمت فوقانی آئینه، که از نقره خالص یا آلومینیم پوشیده شده است وقوع می‌یابد. عدسی رؤیت در پهلوی لوله قرار دارد و آئینه مسطحی برای منعکس کردن نور و رسانیدن به عدسی و چشم بکار میرود. پس این نوع تلسکوپ از آئینه مقعری که در برابر آن آئینه مسطحی قرار دارد تشکیل شده است و در نتیجه اشعه موازی که از بی نهایت بر آن آئینه مقعری می‌تابند منعکس می‌شوند و پس از انعکاس مجدداً بر روی آئینه مسطح در نقطه «پ ۱» جمع میگردند. در مقابل این نقطه یک عدسی چشمی که عدسی محدب است قرار دارد و عمل ذره بین را انجام میدهد و از «پ ۱» تصویر «پ ۲» را تولید میکند که ناظر می‌بیند. (از علم و زندگی و کتاب فیزیک بروخیم). (۱) - Telescope.

تلسن.

[تَلْسُنْ] (ع مص) عاریت داده شدن فصیل جهت دوشیدن ناقه غیری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شعله زدن آتش و مشتعل گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (از اقرب الموارد).

تل سنگ.

[تَلْ سَنَ] (اخ) دهی از دهستان دیر است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۱۸۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل سوره.

[تَلْ سَوْرَه] (اخ) دهی از دهستان سرله است که در بخش جانگی گرمسیر شهرستان اهواز واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلسی.

[تَلْسِ] (ع ۱) ریحان. (ناظم الاطباء).

تل سیاه.

[ت] (اخ) دهی از دهستان باغک است که در بخش اهرم شهرستان بوشهر واقع است و ۳۷۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل سیاه.

[ت] (اخ) دهی از دهستان ایسین است که در بخش مرکزی شهرستان بندرعباس واقع است و ۱۸۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلسین.

[ت] (ع مص) زبانه دار کردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). چیزی را زبانه کردن. (آندراج).

تلش.

[] (اخ) تیره ای از کلهر. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۶ شود.

تل شورستان.

[] (اخ) موضعی است به بخارا. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تلصص.

[ت لَصْ ص] (ع مص) دزد شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد |). تخلق به اخلاق دزدان. و در اساس آمده: هو يتلصص؛ اذا تکررت سرقته. (از اقرب الموارد).

تلصیص.

[ت] (ع مص) استوار کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). لغتی است در ترصیص. (از اقرب الموارد). رجوع به ترصیص شود.

تلطخ.

[ت لَطْ ط] (ع مص) آلوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلوث بجیزی. (از اقرب الموارد |). آلوده شدن به امر قبیحی. (از اقرب الموارد).

تلطط.

[ت لَطْ ط] (ع مص) منکر شدن حق کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلطی شود.

تَلَطَع.

[تَلَطَعُ طُ] (ع مص) دندان ریختن شتر از پیری. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلَطَع.

[تَلَطَعُ طُ] (ع ص، ا) شتر دندان ریخته از پیری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلَطَف.

[تَلَطَفُ طُ] (ع مص) بر یکدیگر نرمی کردن. (منتهی الارب). لطف کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). نرمی نمودن و مهربانی کردن. (آندراج). نرمی کردن. (ناظم الاطباء). ترفیق. (اقرب الموارد): دست بر پشت مار مالیدن به تلافی نه کار هشیار است. سعدی. رجوع به تلافی کردن و تلافی نمودن شود ||. خشوع کردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و این معنی با معنی پیشین متقارب است. (اقرب الموارد ||). حيله کردن بر کسی تا جائیکه به اسرار او آگاه گردد. (از اقرب الموارد ||). درنگریستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تَلَطَف کردن.

[تَلَطَفُ طُ كَدَا] (مص مرکب) نرمی کردن. مهربانی کردن. نوازش و دلنوازی کردن. لطف کردن: چون روی من ببینی با من کنی تلافی مهمان بری به خانه نقل و نبید آری. منوچهری. چون کرد ز روی مهربانی با او ز تلافی آنچه دانی. نظامی. دوان آمد و تلافی کرد. (گلستان).

تَلَطَف نمودن.

[تَلَطَفُ طُنُّ / ن / نَدَا] (مص مرکب) نرمی کردن. مهربانی نمودن. تلافی کردن: چون سخت و درشت شدند تلافی نمایند و دوستی جویند. (گلستان). رجوع به تلافی و تلافی کردن شود.

تَلَطَم.

[تَلَطَمُ طُ] (ع مص) خاکسترگون و تیره رنگ شدن روی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَلَطَى.

[تَلَطَى طُ] (ع مص) انتظار غفلت دشمن کردن کسی یا نزد آنها یافتنی بودن او را پس گرفتن از مال آنها و سبقت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). منکر شدن حق کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تَلَطَطُ شود.

تَلَطِخ.

[تَلَطِخُ طُ] (ع مص) جای جای آلودن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آلوده کردن. (آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به تَلَطِخُ

شود.

تلطیف.

[ت] [ع مص] لطیف گردانیدن چیزی را. (از اقرب الموارد). ظریف و لطیف کردن. (از ناظم الاطباء ||). در علم تجوید و اصطلاح قراء عبارت است از اماله. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به اماله شود.

تلطیم.

[ت] [ع مص] مهر کردن کتاب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک پانچه زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلظاظ.

[ت ل ل] [ع مص] جنبیدن مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنبیدن مار سر خود را از شدت خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلظی.

[ت لَظْظی] [ع مص] زبانه زدن آتش. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برافروختن و خشمگین شدن. (از اقرب الموارد ||). جنبیدن مار. (از اقرب الموارد).

تلظیة.

[ت ی] [ع مص] افروختن آتش را چنانکه زبانه زند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلع.

[ت] [ع مص] برآمدن روز. (از اقرب الموارد ||). گسترده شدن چاشتگاه. (از اقرب الموارد ||). بیرون آوردن مرد سر را از آنچه در آن فروبرده است. (از اقرب الموارد ||). برون آوردن آهو سرش را از کنام. (از اقرب الموارد).

تلع.

[ت ل] [ع مص] دراز کردن شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پر شدن ظرف. (از اقرب الموارد ||). دراز شدن قد مرد. (ناظم الاطباء ||). ع ا) درازی کردن با سختی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). درازی کردن. (از اقرب الموارد).

تلع.

[ت ل] [ع ص] اناء تلع؛ آوند پر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظرفی که پر باشد. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). رجل تلع؛ مرد

بسیار نگرنده چپ و راست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنکه بر گرداگرد خود بسیار نگرد. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تلعب.

[ت] [ع مص] بازی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلعب.

[ت / ت / ت لُغ عا] [ع ص] مرد بسیار بازیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده بعد شود.

تلعبه.

[ت ب / ت ب / ت لُغ عا ب] [ع ص] مرد بسیار بازیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تلعات.

[ت ل] [ع ا] ج تلعه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلعه شود.

تلعب.

[ت لُغ ع] [ع مص] بسیار بازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلعثم.

[ت ل ث] [ع مص] درنگ کردن و توقف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). با سپسایگی رفتن و نیک نگریستن و تأمل کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلعج.

[ت لُغ ع] [ع مص] تیزشهو شدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلعزم.

[ت ل ذ] [ع مص] خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ماتلعزمناً شیئاً؛ ای ما اکلناه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تلعس.

[ت لُغ ع] [ع مص] بسیار خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلعسم.

[تَلَّ س] (ع مص) تلعثم: تلعسم فی امره؛ تلعثم. (اقرّب الموارد). رجوع به تلعثم شود.

تلعص.

[تَلَّعْ ع] (ع مص) تنگ گرفتن بر کسی و دشوار کردن. يقال: تلعص علینا؛ ای تعسر، یعنی سختی کرد بر ما. (از منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تنگ گرفتن بر کسی در خوردن و آشامیدن. (از اقرّب الموارد).

تلغف.

[تَلَّعْ ع] (ع مص) آماده شدن شیر یا شتر به گرفتن سر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تلغفری.

[تَلَّ لُ ع] (اخ) محمد بن یوسف بن مسعود بن برکات الشیبانی، شهاب الدین التلغفری. از شعرای موصل است. وی در سال ۵۹۳ ه. ق. در موصل متولد شد و به سال ۶۷۵ ه. ق. درگذشت. دیوان اشعار مشهوری دارد. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۱۳۲). رجوع به تل اغفر و رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۰ شود.

تل عرقوف.

[تَلَّ لُ ع ر] (اخ) از بناهای کیکاوس در زمین بابل. ابن البلخی آرد: بعد از کیتباد نیروه او کیکاوس... پادشاهی بگرفت... و در زمین بابل بنایی عظیم بلند فرمود و آن بنا تل عرقوف است و قومی گفته اند که آن بنا را از بهر آن کرد تا آنجا بر تخت نشیند که چهار عقاب آن را برداشتند و بر هوا بردند. اما این عرقوف او کرده است و آن را صرح گویند. و عرب هر جا که بلندی باشد آن را صرح گویند. (فارسنامه ابن البلخی چ گای لیسترانج ص ۴۱۴). دهی است از نواحی شهر عیسی به بغداد، در کنار آن تلی بزرگ است که از مسافت یک روزه راه دیده می شود و به عرقوف بن طهمورث موسوم است. ولی ظاهراً اسمی است مرکب، مانند حضرموت. (از معجم البلدان).

تل عکبرا.

[تَلَّ لُ ع ب] (اخ) یاقوت ذیل عکبرا نویسد: شهرکی است از نواحی دجیل نزدیک صریفین و اوانا، بین آن و بغداد ده فرسخ است. و نسبت بدان عکبری و عکبرای است. و نیز از حمزه اصفهانی آرد: بزرگ سابور معرب از وزرک شافور است و به سریانی عکبرا نامند.

تلعبری.

[تَلَّ لُ ع ب] (اخ) ابواحمد هارون بن موسی بن احمد بن سعد بن سعید الشیبانی البغدادی المعروف بالتلعبری الشیعی. وی در سال ۳۸۵ ه. ق. درگذشت او راست: الجوامع فی علوم الدین. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۵۰۳).

تلعلع.

[تَلَّ لُ] (ع مص) شکسته شدن استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). غلطیدن از گرسنگی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: بات يتلعلع من الجوع. (از اقرب الموارد ||). تصور و اضطراب ||. بی آرامی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چشم سیاه شدن از گرسنگی و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). زبان بیرون کردن سگ از تشنگی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درخشیدن سراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سست و بیتاب شدن از بیماری و سختی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لعلع گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلعلم.

[تَلَّ لُ] (ع مص) درنگ کردن در کار و توقف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فريتاک (۱) صحیح این کلمه را تلعم میداند. (از دزی ج ۲ ص ۵۳۶). (۱) - Frytag

تلعة.

[تَعَّ] (ع ا) پاره بلند از زمین و پشته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کدخان مرتجل باعلی تلعة. (اقرب الموارد ||). نشیب. از لغات اضداد است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): و انی متی اهبط من الارض تلعة. (اقرب الموارد ||). آبراهه و دهانه فراخ وادی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به اقرب الموارد شود. || و فی المثل: لا یمنع ذنب تلعة، یضرب للذلیل الحقیق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). الحدیث فیجی مطر لا یمنع منه ذنب تلعة؛ یرید کثرته و انه لا یخلو منه موضع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). و در حق کسی که اعتماد را نشاید گویند: لا اثق بسبیل تلعتک و ما اخاف الا من سبیل تلعتی؛ یعنی نمی ترسم مگر از بنی اعمام و اقارب خویش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلعی.

[تَلَّعَ عی] (ع مص از «ل ع ع») لعاعه خوردن مرد و اصل آن تلوع است که مانند تظنی ابدال گردید. (از اقرب الموارد ||). برچیدن گیاه لعاع و علف و گیاه سبک را. (منتهی الارب ||). چریدن ستور لعاع یا علف و گیاه سبک را. اصل آن تلوع بوده است و توالی سه عین را ناخوش داشته اند و عین آخر را به یا بدل کرده اند. (منتهی الارب). رجوع به ماده بعد شود.

تلعی.

[تَلَّعَ عی] (ع مص از «ل ع و») فروخفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کره بستن انگبین و لیسیدن، يقال: تلعی العسل اذا تعقد و تلعاها اذا لعقه. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). تعقد عسل. (از اقرب الموارد ||). گیاه لعاع چیدن. يقال: خرجنا نتلعی؛ ای ناخذ اللعاع و هو اول نبت خرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (از آندراج). و اصل نتلعی، نتلوع است که برای پرهیز از کراهت اتصال سه عین، آخرین عین را به یاء تبدیل کردند. (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تلعیب.

[ت] [ع مص] بازی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تلعب. العاب. تلاعب. (از اقرب الموارد).

تلعبه.

[ت ب] [ع ص] مرد بسیار بازیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تلعب. تلعبه. (اقرب الموارد).

تلعبین.

[ت] [ع مص] در شکنجه کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعذیب. (اقرب الموارد ||). بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت لعنت و نفرین کردن. (آندراج).

تلعب.

[ت لَعُغُ] [ع مص] مانده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور و دراز راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد): تلعبنی الدهر و تلعبت بهم القفار و تلعبتهم الاسفار. (اقرب الموارد).

تلغراف.

[ت غ] [ع معرب، ا] معرب تلگراف. رجوع به تلگراف و نشوء اللغه ص ۷۹ و ۹۸ شود.

تلغف.

[ت لَعُغُ] [ع مص] آماده گرفتن سرکسی شدن شیر و اشتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شتافتن در خوردن چیزی با دست بی خائیدن آن. (از اقرب الموارد).

تلغم.

[ت لَعُغُ] [ع مص] خوشبوی آلودن در ملاغم دهن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ملاغم جنبانیدن وقت سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و ملاغم گرداگرد درون دهان. (آندراج). قال ابن اعرابی قلت لاعرابی متى المسیر فقال تلغموا بیوم السبت؛ یعنی ذکروه و اشتقاقه من حرکوا ملاغمهم به. (اقرب الموارد).

تلغوده.

[ت د] [ع ا] ریشه ای که بطور متوسط شبیه سیب زمینی است ولی طعمی ناگوار دارد و عرب بادیه نشین در هنگام ناداری و سختی آن را خورند. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۱).

تلغیب.

[ت] [ع مص] سخت مانده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحامل بر دابه تا آنجا که مانده گردد. (از اقرب الموارد ||). سست و مانده یافتن دابه را. (از اقرب الموارد).

تلغیط.

[ت] [ع مص] بانگ و فریاد کردن و خروشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلف.

[ت] [ا] ترف و قروت. (ناظم الاطباء).

تلف.

[ت] [ا] کثافتی که از شپیلدن انگور و امثال آن بماند. (شرفنامه منیری). آنچه از انگور و جز آن پس از خوردن باقی ماند که شایسته خوردن نباشد. (ناظم الاطباء).

تلف.

[ت ل] [ع ا] رایگان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). هلاک. (اقرب الموارد). هلاک و زوال و ویرانی و انهدام. (ناظم الاطباء). || اتلاف و زیان و تبذیر و اسراف و خرج بیجا. (ناظم الاطباء ||). ص) بمعنی ضایع و خراب مجاز است... و با لفظ شدن و کردن استعمال نمایند. (از آندراج): در دور خط از زلف تو ما را چه توقع نتوان به کف آورد دگر عمر تلف را. ملا طغرا (از آندراج).

تلف.

[ت ل] [ع مص] هلاک گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نیست شدن. (آندراج).

تلفات.

[ت ل] [ع ا] ج تلف. ضایعات. هلاکها. مرگ و میرها: زلزله بوئین زهرای قزوین تلفات فراوانی دربرداشت. جنگ جهانی دوم تلفات سنگینی داشت.

تلفاً.

[ت ل ف ن] [ع ق] بدون مکافات و بی سزا. (ناظم الاطباء).

تلفت.

[ت ل ف] [ع مص] نیک برگشته نگریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روی برگرداندن از چیزی. (از اقرب الموارد).

تلفزیون.

[ت ل ف ز] [ع ا] معرب تله و زیون. رجوع به همین کلمه و نشوء اللغه ص ۹۸ شود.

تلفستان.

[] (اخ) از طسوج جوزه و جرکان. (تاریخ قم ص ۱۱۹).

تلف شدن.

[تَلَّ شُ د] (مص مرکب) ضایع و خراب شدن. نابود شدن. از دست رفتن: برکناره رود نیل پنبه کاشته بودیم باران بی وقت آمد و تلف شد. گفت پشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی. (گلستان). خران زیر بار گران بی علف به روزی دو مسکین شدند تلف. سعدی (بوستان). فدای جان تو گر من تلف شوم چه عجب برای عید بود گوسفند قربانی. سعدی. خون جگر تلف شد و شوق گریستن کشد از مژه ام بجای اشک، آبله های پای را. میراللهی (از آندراج). رجوع به تلف و تلف کردن شود.

تلفظ.

[تَلَمَفُ فُ] (ع مص) سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تکلم و بیان و ادای حروف شمرده بطور وضوح. (ناظم الاطباء ||). از دهان انداختن چیزی (۱). (آندراج). (۱) - بدین معنی لفظ درست است.

تلفظات.

[تَلَفُ فُ] (ع ا) سخنهایی که حروف آن شمرده ادا شود. (ناظم الاطباء). رجوع به تلفظ شود.

تلفظ کردن.

[تَلَفُ فُ كَ د] (مص مرکب) لفظی را به زبان آوردن. کلمه ای را ادا کردن. رجوع به تلفظ و لفظ شود.

تلفع.

[تَلَفُ فُ فُ] (ع مص) جامه در خود پیچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جامه بخود پیچیدن مرد و پوشیده شدن درخت به برگ. (از اقرب الموارد ||). برگ فرو گرفتن درخت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). جامه در سر کشیدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). لحاف ساختن زن گلیم را. (از اقرب الموارد ||). زبانه زدن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). حدیث: ثم یرجعن متلفعات بمروطهن ما یعرفن من العکس ای متجللات باکسیتهن. (اقرب الموارد ||). فرو گرفتن پیری مرد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شر درآمیخته شدن کارزار و فرا گرفتن همه را چنانکه هیچ کس از آن نرهد. (از اقرب الموارد ||). فرو گرفتن قوم لشکر دشمن و قتل عام کردن آنان را. (از اقرب الموارد).

تلفف.

[تَلَفُ فُ فُ] (ع مص) جامه در خود پیچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر از خشم شدن بر کسی. (از اقرب الموارد).

تلفق.

[تَلَفُ فُ] (ع مص) در پیوستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلفکار.

[تَلَفُ] (ص مرکب) مسرف و مبذر و آنکه خرج بیجا می کند. (ناظم الاطباء).

تلف کردن.

[تَلَفُ كَدَ] (مص مرکب) ضایع و خراب کردن. نابود کردن. از دست دادن: چه سود از پشیمانی آید بکف چو سرمایه عمر کردی تلف. سعدی (بوستان). یکی زندگانی تلف کرده بود به جهل و ضلالت سرآورده بود. سعدی (بوستان). از سرد مهری آتش شوقم فسرده است روغن تلف مکن به چراغی که مرده است. صائب (از آندراج). نظاره را تلف مکن ای چشم بد معاش شاید به وصل او برسی کار عالم است. ملهمی تبریزی (ایضاً).

تلف کرده.

[تَلَفُ كَدَ / د] (ن مف مرکب) اسراف کرده. بر باد داده. (ناظم الاطباء): یک شب تأمل ایام گذشته می کردم و بر عمر تلف کرده تأسف می خوردم. (گلستان). حاصل عمر تلف کرده و ایام به لَهو گذرانیده بجز حیف و پشیمانی نیست. سعدی. رجوع به تلف و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلفم.

[تَلَفُ فُ] (ع مص) روی بند بستن زن ||. عمامه بستن مرد بر دهان بشکل نقاب چنانکه تا به نوک بینی رسد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلفن.

[تَلَفُ] (فرانسوی، ا) (۱) کلمه مرکب فرنگی است از تله (۲) به معنی دور و فون (۳) به معنی صدا. آلتی است که بدان از نقاط دور مکالمه کنند و این وسیله در سال ۱۸۷۶ م. توسط گراهام بل اختراع شده است. هر دستگاه تلفن از دو قسمت اصلی فرستنده و گیرنده تشکیل یافته و به وسیله مخازن برقی بکار می افتد و با سیم به مراکز و دستگاههای تلفن دیگر مرتبط می شود. اساس کار دستگاه تلفن بدین طریق است: صدا مستقیماً بوسیله سیم تلفن منتقل نمی شود بلکه امواج صوتی در فرستنده به جریان الکتریسیته تبدیل می شوند و جریان الکتریسیته بوسیله سیمی که دو دستگاه تلفن را به یکدیگر متصل می کند متصل میگردد. در دستگاه گیرنده جریان الکتریسیته چنان با دقت به امواج صوتی تبدیل می شود که می توان صدای گوینده را بازساخت و از دیگر صداها تمیز داد. هنگامی که در میکرفن (فرستنده) تلفن سخن گفته شود، امواج صوتی که در هوا تشکیل می شود به یک صفحه فلزی نازک برمی خورند و صفحه را به ارتعاش درمی آورد. پشت این صفحه نازک و حساس فلزی جعبه کوچکی تعبیه شده است که از دانه های بسیار ریز زغال پر شده است و چون صفحه فلزی بر اثر برخورد با امواج صوتی مرتعش می شود بطرف جعبه محتوی دانه های زغال فشار می آورد و زغال را در جعبه فشرده تر می سازد و بالتیجه فاصله دانه ها از یکدیگر کمتر می گردد و جریان

الکتریسیته آسانتر از آنها می‌گذرد و چون صفحه فلزی بجای خود برمی‌گردد و دانه‌های زغال از هم دور می‌شوند جریان کمتری از خود می‌گذرانند و بدینسان جریان الکتریسیته بطوری تنظیم می‌شود که تغییر شدت آن درست با شدت امواج صوتی که به صفحه فلزی یاد شده برخورد می‌کند مطابقت می‌نماید. گیرنده تلفن (گوشی) برعکس فرستنده جریان الکتریسیته دریافت شده را به امواج صوتی تبدیل کرده بگوش طرف مقابل می‌رساند و طرز عمل چنین است: یک آهن ربای دائمی نحلی شکل در گیرنده تلفن قرار دارد و روی هریک از قطبهایش یک قرقره الکتریکی نصب شده است. یک صفحه نازک از فلز مغناطیسی شده مقابل آهن ربا و خیلی نزدیک به مغناطیس الکتریکی قرار دارد. جریانی که از سیمهایی که به دستگاه فرستنده متصل است می‌آید از مغناطیس الکتریکی گیرنده عبور می‌کند و صفحه فلزی را درست مثل صفحه فلزی دستگاه فرستنده به ارتعاش درمی‌آورد. ارتعاشهای صفحه فلزی گیرنده باعث ارتعاش ذرات هوایی که نزدیک گوش شنونده است می‌شود. امواج صوتی که بگوش شنونده می‌رسند نظیر همان امواجی است که صدای گوینده در فرستنده ایجاد کرده است. در تلفنهای جدید فرستنده و گیرنده غالباً از یکدیگر جدا نیستند. کیفیت مکالمه با تلفن: ۱- تلفنهایی که بمرکز مخابرات (تلفنخانه) متصل است: تلفن کننده با گرفتن شماره مرکز یا بوسیله زنگ مخصوص از مرکز میخواهد که تلفن او را به شماره تلفن مورد لزوم وصل کند و تلفن چی که در مقابل دستگاه مرکزی (تلفن خانه) می‌نشیند متوجه صدای مخصوصی است که از هریک از نمره‌ها برمی‌خیزد یا چراغهایی است که روشن می‌شوند. و چون گوشی تلفن برداشته می‌شود، کلیدی بسته می‌شود و در مرکز چراغ کوچکی در مقابل متصدی (تلفن چی) روشن می‌گردد. و چون شماره مورد لزوم گفته شد تلفن چی فیش اتصال را در سوراخ مربوط وارد می‌کند و یک اهرم را به حرکت درمی‌آورد تا زنگ تلفن طرف مقابل بصدا درآید. دو چراغ در این موقع در مقابل تلفن چی روشن می‌ماند تا وقتی که طرف مقابل گوشی را بردارد آنگاه تلفن برای مکالمه حاضر است. وقتی که مکالمه دو طرف تمام شود و هر دو گوشیها را بجای خود گذارند بار دیگر چراغهای اخطار در مقابل تلفن چی روشن می‌شوند و بدینطریق به او خبر میدهند که باید اتصال را قطع کند. و اگر بخواهند تلفنی را در شهر دیگر یا بخش دیگری از همان شهر بخواهند باید متصدی مرکز، نمره ای را که مورد لزوم است بمتصدی شهر یا بخش اطلاع دهد تا او مدار تلفن را کامل کند و زنگ تلفن مخاطب را بصدا درآورد.

۲- تلفنهای خودکار: تلفنهای خودکار تلفنهایی هستند که دارای نمره گیر خودکار می‌باشند و این نمره گیر دارای صفحه ای با ده سوراخ است. صفحه در خلاف جهت حرکت عقربه ساعت نمره گذاری شده است بطوری که هر نمره زیر یک سوراخ قرار دارد. در تلفن بعضی از شهرهای بزرگ هشت تا از سوراخها سه حرف نوشته شده است. مث برای گرفتن نمره ۶۸۲۳-۶ نخست گوشی را برمی‌دارند، در مرکز تلفن اهرمهای فلزی متعددی که بوسیله مغناطیس های الکتریکی بالا و پائین می‌روند، میله های برنجی را بحرکت درمی‌آورند تا صدای مخصوصی که نشان آمادگی خط است از گوشی بگوش می‌رسد و در این حالت می‌توان نمره مورد نظر را گرفت. آنگاه انگشت یا نوک مداد را روی سوراخهای نمرات مورد نظر می‌گذارند و صفحه نمره گیر را بطرف راست بحرکت درمی‌آورند تا به مانع برخورد و هر مرتبه صفحه را آزاد می‌گذارند تا بجای خود برگردد. وقتی صفحه برمی‌گردد یک رشته صداهای مخصوص که نتیجه برخورد به کلیدهای قطع و وصل است بگوش می‌رسد. عده دفعاتی که صفحه نمره گیر را چرخانیده اند در مرکز، در اسبابی بنام «مغز الکتریکی» ثبت می‌شود. در مکالمات شهری حرکاتی که به صفحه نمره گیر داده می‌شود به سه هادی منتقل می‌گردد. هادی اول که به «خطاب» موسوم است تلفن را به گروه تلفنهای گروه ۶ (در مثال قبل) مربوط می‌سازد. هادی دوم بنام «رابط روله‌ها» یک دستگاه شمارنده را بحرکت می‌آورد و به نزدیک نمره ای که مورد نظر است در مقابل دستگاهی که در حدود یکصد از این شماره ها روی آن است می‌رساند. سپس خط مورد نظر آزمایش می‌شود که آزاد است یا اشغال شده است. اگر اشغال شده باشد مدار بسته نمی‌شود و علامت مخصوص بگوش تلفن کننده می‌رسد ولی اگر اشغال نشده باشد هادی سومی آخرین نمره را وصل می‌کند و تلفن ۶۸۲۳-۶ زنگ می‌زند و چون گوشی آن تلفن برداشته شد،

مدار زنگ قطع می شود و جریان دائم برای کار مایه دادن به فرستنده برقرار می گردد و مکالمه شروع می گردد. (از علم و زندگی صص ۲۸۴-۲۸۶). (۱) - Phone - (۳) - Tele. (۲) - Telephone.

تلفن بی سیم.

[ت ل ف ن] (ترکیب وصفی، مرکب) رادیو. و اساس آن مانند تلگراف بی سیم بر امواج الکترومغناطیک قرار دارد بدین ترتیب که دستگاه فرستنده مانند مهبج «هرتز» تولید امواج الکترومغناطیک می کند و در نقطه دیگر این امواج در اجسام هادی جریان (آنتن) القاء می نماید (مانند مشدد هرتز) با این اختلاف که در تلگراف بی سیم می توان امواج مستهلک شونده و محفوظ بکار برد ولی در تلفن بی سیم (رادیو) فقط از امواج محفوظ باید استفاده کرد. (از فیزیک رهنما نوروزیان رضا قلی زاده). رجوع به رادیو و تلفن و تلگراف بی سیم شود.

تلفن چی.

[ت ل ف ن] (ص مرکب، مرکب) متصدی تلفن. کسی که در پشت دستگاه مرکزی تلفن نشیند و تلفنهای تقاضاکنندگان را به نقاط مختلف وصل کند. کسی که روابط تلفنی را در نقاط مختلف میان اشخاص برقرار کند. رجوع به تلفن شود.

تلفنخانه.

[ت ل ف ن / خا ن] (مرکب) مرکز تلفن. محلی که به تلفن مرکزی اختصاص دارد که یا بدانجا روند و مکالمات تلفنی را انجام دهند و یا با تلفن از آنجا خواهند که تلفن تقاضاکننده را با تلفن طرف مقابل متصل سازد تا ارتباط تلفنی برقرار شود. و نیز محلی که بدانجا مراجعه کنند و خواهند که شخص مورد نظر را که در نقطه دیگری سکونت دارد بمرکز آن نقطه دعوت نمایند و با تقاضاکننده مکالمه کند. رجوع به تلفن شود.

تلفن زدن.

[ت ل ف ن ز د] (مص مرکب) در تداول عامه عمل مکالمه تلفن. تلفن کردن. رجوع به تلفن کردن و تلفن شود.

تلفن کردن.

[ت ل ف ن ک د] (مص مرکب) اقدام به مکالمه تلفنی. با تلفن مکالمه کردن. چنانکه گویند: من امروز به فلانی در اصفهان تلفن کردم و جریان را به او گفتم. رجوع به ماده قبل و تلفن شود.

تلفن کشیدن.

[ت ل ف ن ک / ک د] (مص مرکب) قرار دادن دستگاه تلفن در نقطه ای و اتصال دادن سیم ارتباط آن به مرکز تلفن. رجوع به تلفن شود.

تلفنی.

[ت ل ف] (ص نسبی، ق) با تلفن. چنانکه گویند: این موضوع را تلفنی به فلان کس خبر دادند. و پیدا است که کلمه تلفناً در تداول عامه غلط است. رجوع به تلفن شود.

تلفینا.

[ت] (اخ) از قراء سنیر از اعمال دمشق است. و رجوع به معجم البلدان شود.

تلفیع.

[ت] (ع مص) فرو گرفتن موی سپید سر را ||. سر پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): لفع رأسه؛ اذا غطاه. (اقرب الموارد ||). بسیار خوردن ||. باشگونه کردن توشه دان را و تسمه اش در میان آوردن و بعد از آن گاهی شکسته و وادارند و گاهی دوزند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بخود درکشیدن زن را و فرو گرفتن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخود درکشیدن غلام را و فرو گرفتن او را. (از اقرب الموارد).

تلفیف.

[ت] (ع مص) سخت درنوردیدن و نیک درپچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). از جای جای فراهم آوردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نزد بلغا عبارت از تناسب است. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تناسب شود.

تلفیق.

[ت] (ع مص) دو درز و یا دو سخن را بهم آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراهم آوردن و ترتیب دادن. (آندراج ||). سخن دیگران را ضمن سخن خود آوردن: از اشعار متقدمان بطریق استعارت تلفیقی نرفت. (گلستان ||). برباختن و بیاراستن حدیث را. (از ناظم الاطباء). دروغ و باطل گفتن و مطابق کردن. (آندراج). بیاراستن حدیث را و تمویه آن به باطل. (از اقرب الموارد ||). طلب کردن امری را و دست نیافتن بدان. (از اقرب الموارد ||). علمی که در آن از توفیق بین حدیثها که بظاهر با هم متنافی هستند بحث شود. (از کشف الظنون).

تلفیق کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) بهم بستن سخن. گرد آوردن و ترتیب دادن کلام. رجوع به تلفیق شود.

تلفیه.

[ت ی] (ع مص) کاستن حق کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلق.

[ت] (ا) تلک. تطلق. رجوع به این دو کلمه شود.

تلقاء .

[ت] [ع ا] دیدار، اسم مصدر است. ... سوی. برابر و مقابل. (۱) يقال: توجه تلقاء النار و تلقاء فلان. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). برابر. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تلقاء مدین؛ به سوی مدین. و مدین اسم بلد بعث الیه شعیب النبی علیه السلام. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). (۱) - و لما توجه تلقاء مدین قال عسی ربی ان یهدینی سواء السبیل. (قرآن ۲۸ / ۲۲).

تل قاتل.

[تُت] [اخ] دهی از دهستان زیره راه بخش برازجان است که در شهرستان بوشهر واقع است و ۴۷۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلغاع.

[ت لُ قَا] [ع ص، ا] مرد بسیار سخن. تلغاعه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مرد بسیار آهوکننده مردم را. (از اقرب الموارد). رجوع به تلغاعه شود.

تلغاعه.

[ت لُ قَاع] [ع ص، ا] مرد بسیار سخن ||. لقب نهنده مردم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گول. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). احمق. (اقرب الموارد ||). تلغاع. عیبه. (اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تلقام.

[ت لُ قَا / ت] [ع ص] کلان نواله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج). تلقامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلقامه.

[ت لُ قَا مَ / ت م] [ع ص] تلقام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج). رجوع به ماده قبل شود.

تلقب.

[ت لُ قُ] [ع مص] با لقب شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لقب یافتن. (آندراج).

تلحق.

[ت لُ قُ] [ع مص] آبتن وار نمودن ناقه ||. منسوب کردن کسی را به گناه ناکرده ||. بدست اشاره کردن در سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلقط.

[تَلَقُّ قُ] (ع مص) از هر جای برچیدن. (تاج المصادر بیهقی). از جابجا برگرفتن خرما و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جمع کردن چیزی از اینجا و از آنجا. (از اقرب الموارد).

تلقع.

[تَلَقَّ قُ] (ع مص) دشنام دادن و سخن راندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تلقع بالكلام؛ رمی به رمیاً. (اقرب الموارد).

تلقف.

[تَلَقَّ قُ] (ع مص) از زیر فرو ریخته شدن حوض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زود فرو خوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فرو خوردن طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلعیدن طعام. (از اقرب الموارد ||). زود فرا گرفتن چیزی را. (آندراج). بسرعت گرفتن چیزی را بدست گرفتن آن را از دست کسی که آن را اندازد. گویند: تلقف الكرة برأس الصولجان. (از اقرب الموارد ||). از عیبهای خلقیهء اسب است. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۲۶). رجوع به تلقیف شود.

تل قلعه.

[تَلُّ قَع] (اخ) دهی از دهستان جم است که در بخش کنگان شهرستان بوشهر واقع است و ۱۰۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل قلعه.

[تَلُّ قَع] (اخ) دهی از دهستان طارم است که در بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلقق.

[تَلَّ لُ] (ع مص) جنبیدن. مقلوب تقلقل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (اقرب الموارد). رجوع به تقلقل شود.

تل قلی.

[تَلُّ قُ] (اخ) دهی از دهستان بکش است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلقم.

[تَلَقَّ قُ] (ع مص) بانگ کردن آب از بسیاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). صدا بر آوردن آب در شکم از بسیاری.

(از اقرب الموارد ||). به مهلت فرو خوردن لقمه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بسرعت خوردن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تلقن.

[تَلَقَّى قًا] (ع مص) دریافتن و واگرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بمشافهه گرفتن چیزی را از دهان. فارابی گوید: تلقن الکلام؛ اخذه و تمکن منه. (اقرب الموارد).

تلقور.

[ت] (اخ) دهی از دهستان زاوه است که در بخش حومه شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تلقى.

[تَلَقَّى قًا] (ع مص) دیدار کردن ||. پیش آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیش باز شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). واگرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چیزی از کسی فراگرفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تلقن. (اقرب الموارد ||). باردار گردیدن زن و متلق (متلقى) نعت است از آن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در تصوف) فراگرفتن آنچه از حق بر تو وارد شود. (از تعریفات جرجانی).

تلقى.

[تَلَقَّى قًا] (از ع، امص) مأخوذ از عربی، ملاقات و پذیرفتن چیزی. (ناظم الاطباء).

تلقیب.

[ت] (ع مص) لقب نهادن بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لقب دادن. (آندراج).

تلقیث.

[ت] (ع مص) آمیختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلقیح.

[ت] (ع مص) گشیدن دادن خرمابن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از قطر المحيط). گشیدن دادن خرمابن و مادیان را. (آندراج ||). آبستن کردن باد درخت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به اصطلاح طب، کوبیدن آبله و جز آن. (ناظم الاطباء).

تلقیف.

[ت] [ع مص] فروبردن طعام از گلو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلعیدن طعام. (از اقرب الموارد ||). فروخورانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به دو دست سپردن اسب زمین را در برجستن یا نیک برداشتن وی دو دست در آن، گویا دراز می کشد دست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به اقرب الموارد شود ||. دستها بر سینه زدن شتر در سیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلقی کردن.

[ت] لَقَى قَى كَ دَ [ع مص مرکب] پذیرفتن. قبول کردن: به سمع رضا تلقی کردن. به حسن قبول تلقی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلقیم.

[ت] [ع مص] فروخورانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نخوردن شتر تا آنکه با دست فروخورانندش چیزی را. (از اقرب الموارد).

تلقین.

[ت] [ع مص] فهمانیدن و تفهیم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فهمانیدن و سخن فراز زبان کسی دادن. (آندراج) (از اقرب الموارد). تعلیم و تربیت و آموختن و گرفتن سخن از کسی. (ناظم الاطباء). و با لفظ یافتن و کردن و گرفتن و دادن مستعمل. (آندراج): همه تلقینش آیاتی که خاموشی است تاویلش همه تعلیمش اشکالی که نادانی است برهانش. خاقانی. مرا در نظامیه ادراک بود شب و روز تلقین و تکرار بود. سعدی (بوستان). تلقین درس اهل نظر یک اشارت است گفتم حکایتی و مکرر نمی کنم. حافظ. - تلقین میت.؛ رجوع به تلقین کردن و تلقین گفتن شود. - تلقین نفس؛ اصطلاحی است در معرفه النفس و آن چنان است که بکمک اراده بر ضعفی روانی یا تردیدی باطنی غلبه کنند و آن ضعف یا تردید را بر اثر تعلیم و پند دادن بخود و تکرار در آن زایل سازند و بالعکس.

تلقین دادن.

[ت] دَ [ع مص مرکب] تلقین کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تعلیم دادن. تفهیم کردن: حدیث آرزومندی که در این نامه ثبت افتاد همانا بی غلط باشد که حافظ داد تلقیم. حافظ. رجوع به تلقین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلقین کردن.

[ت] كَ دَ [ع مص مرکب] تعلیم کردن و پند دادن. (ناظم الاطباء). چیزی را در ذهن و فکر کسی حقیقت جلوه دادن. کسی را به چیزی معتقد کردن: بازیگر است این فلک گردان امروز کرد ملعبه تلقیم. ناصر خسرو. مر جان مرا روان مسکین دانی که چه کرد دوش تلقین. ناصر خسرو. این حدیث نبی کند تلقین و آن علوم وصی کند تکرار. خاقانی. مدحش مرا تلقین کند الهام یزدان هر نفس در هر دعا آمین کند ادریس و رضوان هر نفس. خاقانی. آرزوی تو مرا نوحه گری تلقین کرد کآرزوی تو کنم نوحه تر درگیرم. خاقانی. بس ای خاقانی از سودای فاسد که شیطان می کند تلقین سودا. خاقانی. کدامین بدره از ره برده بودت کدامین دیو تلقین کرده بودت. نظامی. زبان سوسن آزاده در حدیث آید اگر کنم به ثنای تو اش سخن تلقین. جمال الدین سلمان (از آندراج). تا

لبش کرد چو طوطی به سخن تلقینم شد قفس چوب نبات از سخن شیرینم. صائب (ایضاً). تتبع سخن کس نکرده ام هرگز کسی نکرده بمن فن شعر را تلقین. صائب || آنچه هنگام دفن کردن مرده از اعتقادات دینی بر سر گور او گویند: میان چار دیواری بخاکش کردم و از خون سر گورش بیندودم چو تلقین کردم ایمانش. خاقانی. رجوع به تلقین گفتن و تلقین شود.

تلقین گفتن.

[تَگُتْ] (مص مرکب) آنچه پس از دفن کردن مرده از مسائل دینی در سر گور او گویند. (ناظم الاطباء). تلقین کردن. رجوع به تلقین و ماده قبل شود.

تلقیة.

[تَیْ] (ع مص) چیزی بسوی کسی انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلک.

[تْ] (ا) سنگی است سپید براق و چون بر چیزی بمالند آتش آن را نسوزد و اگر حل گردد و مانند آب شود اکسیر شود... و صاحب مخزن الادویه گفته به سکون لام غلط است و بفتح لام است و گفته آن را به عربی کوب الارض و عرق العروس و به سریانی فتح چشمها و کوبا ازعا نیز گویند و او را به یونانی جسمارون و به رومی عوقوطیه و به پارسی ابرک و بهودل و به هندی ابرک خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). معربش طلق که به هندی ابرک گویند. (فرهنگ رشیدی). ... تلق و زورق را نیز گویند و طلق معرب آن است. (برهان). ورق طلا و طلق. (ناظم الاطباء ||). بمعنی تلخ بود که ضد شیرین است. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی ||). نوعی از قماش هم هست. (برهان). نوعی از پارچه. (ناظم الاطباء). قماشی است که در هند می باشد. (فرهنگ رشیدی): هم از مخمل و هم طرایف ز هند هم از شاره و تلک و خود و پرنده. اسدی (از فرهنگ رشیدی).

تلک.

[تَلْ] (ا) کسی را گویند که سبلتش گنده و پر باشد و در جایی دیگر سبلت برکنده نوشته بودند به فتح بای ابجد و کاف، الله اعلم. (برهان). کسی که سبلتش بزرگ و کلفت باشد و آنکه ریشش ریخته باشد. (ناظم الاطباء). کسی که سبلتش برکنده باشد. (فرهنگ رشیدی ||). سپر و هدف و نشانه. (ناظم الاطباء).

تلک.

[تْ] (ا) غله ای باشد که آن را لوییا خوانند. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (شرفنامه منیری).

تلک.

[تْ] (ا) زنجبیل تر و تازه را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). زنجبیل تر که به هندی ادراک گویند. (فرهنگ رشیدی). (شرفنامه منیری).

تلک.

[ت ل] (۱) جامهء پیش واز و آستین کوتاه. (برهان) (ناظم الاطباء). جامهء پیشواز که ترلک نیز گویند. (فرهنگ رشیدی): قبا بسته سرو از عطای جزیت تلک دوخته بید ز انعام عامت. شرف شفروه (از فرهنگ رشیدی ||). درخت سیب صحرايي را نیز گفته اند که به یونانی زعرور و به عربی ذوثلاث حبات و به شیرازی کیل (۱) و در خراسان علف شیران خوانند. (برهان). درخت زعرور. (ناظم الاطباء). بمعنی میوه کوهی که به عربی زعرور و تفاح بری گویند که به «نون» (۲) است چنانچه در باب نون با مثالش بیاید. (فرهنگ رشیدی). در لاهیجان (۳) زبان گنجشک است. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۲۱۶ و زبان گنجشک شود ||. بمعنی کیل و پیمانہ. (غیاث اللغات). در بهار نوشته که تلک در شیراز کیل را گویند و زباندانی در رقعہ ای که از زبان خاتون به شوهرش نوشته: فقره «شنیده شد که ده تلک بنگ و سه من بوزه و چهار سیر تریاک تناول می فرمایند، که سگ می خورند و بریش گندیده خود می خندند». (آندراج). (۱) - ظاهراً این کلمه غیر از پیمانہ است که صاحب غیاث اللغات و یا بهار عجم و آندراج معنی کرده اند. (۲) - تلک. (فرهنگ رشیدی ص ۱۴۱۵). (۳) - تلک [ت ل].

تلک.

[ت ک] [ع ضمیر] در عربی ترجمهء لفظ این که اسم اشارت است برای قریب. (غیاث اللغات) (آندراج). آن مؤنث. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آن زن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). مؤنث ذلک یعنی این. (ناظم الاطباء): حاسدان تو قد خلت خواندند از نوی فالشان برآمد تلک. سوزنی.

تلک.

[ت ل] [اخ] دهی از دهستان کنارک است که در شهرستان چابهار واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلک.

[] [اخ] از سران لشکر محمود بود. بیهقی نویسد: او پسر حجامی بود و خطی نیکو به پارسی و هندی داشت و مدتی در کشمیر تحصیل کرده بود. نخست بخدمت قاضی شیراز ابوالحسن شد و سپس بدرگاه خواجه بزرگ احمد حسن آمد و از خواص و معتمدان او گشت و چون خواجه برفتاد سلطان محمود تلک را پیسندید و مدتی در خدمت سلطان بود و در نهران دل با مسعود داشت و چون سلطان مسعود به بلخ آمد و کار سلطنت او هموار گردید این تلک به سپهسالاری هندوان رسید. رجوع به تاریخ بیهقی چ ادیب صص ۴۱۲-۴۱۶ و ۴۳۱، ۴۴۰-۴۴۲، ۵۰۲، ۵۰۳ و ۵۰۵ شود.

تلک آباد.

[ت] [اخ] دهی از دهستان گرمسیر است که در شهرستان اردستان واقع است و ۶۳۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تلکا.

[ت ل] [ا] نامی است که در زیارت به گلابی دهند. (جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۲۳۸). رجوع به امرود و گلابی شود.

تلکان.

[ت] [اِخ] تالکان. رجوع به تالکان و تلک شود.

تلک پلک.

[ت ل پ ل] [ا مرکب، از اتباع] در تداول مردم رخت و متاع ناچیز خانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تلکد.

[ت لَکْ کُ] [ع مص] دست در گردن کسی انداختن ||. سطر گوشت گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بعض چیزی به بعض آن چسبیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تل کر.

[ت کُ] [اِخ] دهی از دهستان میرزاوند است که در بخش الوار گرمسیری شهرستان خرم آباد واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تل کردن.

[ت ک د] [مص مرکب] بر روی هم چون خرمنی گرد کردن. کوت کردن. بر روی یکدیگر نهادن چون تلی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تل شود.

تل کشفهان.

[تَل ل کَف] [اِخ] موضعی است میان لاذقیه و حلب و صلاح الدین ایوبی مدتی با لشکر خود در آنجا مقیم گردید. (از معجم البلدان).

تلکم.

[ت کُ] [ع ضمیر] آن جماعت مؤنث. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تلکما.

[ت کُ] [ع ضمیر] آن دو مؤنث. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تلکمین.

[ت کُ] [اِخ] دهی از دهستان مرودشت است که در بخش زرقان شهرستان شیراز واقع است و ۲۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلکو.

[تَلِ كُ] (ا) نامی است که در کتول به گلابی دهند. (از جنگل شناسی کریم ساعی ج ۲ ص ۲۳۸). قسمی از درخت امرود (۱).
(ناظم الاطباء). رجوع به تلکا شود. (۱) - در ناظم الاطباء [تَلِ كُ] ضبط شده است.

تلکؤ.

[تَلِ كُ كُء] (ع مص) پس انداختن و تأخیر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: فتلكأ فی الشهادة و فی حدیث الملاعة «فتلكأت عند الخامسة؛ ای توقفت و تبطأت ان تقولها». (اقرب الموارد).

تلک و پلک.

[تَلِ كُ پ ل] (ا مرکب، از اتباع) تلک پلک. رجوع به همین کلمه شود.

تلکوچی.

[تَلِ ل] (ا) نامی است که در گیلان به زبان گنجشک دهند. و رجوع به زبان گنجشک و تلک و جنگل شناسی ساعی ص ۲۱۶ شود.

تلکه بندی.

[تَلِ كُ / كِب] (حامص مرکب، ا مرکب) در تداول عوام بنایی سست که زود ویرانی پذیرد. ساختمانی سست و ناپایدار. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). دخل نامشروع پلیس و امثال او از کسبه و دوره گردان و مانند آنها. اخاذی از کسبه و عابریں و غیره. (یادداشت ایضاً). رجوع به تلکه کردن شود.

تلکه کردن.

[تَلِ كُ / كِ د] (مص مرکب) در تداول عوام نقدی قلیل به اجحاف گرفتن. ستدن رشوه های خرد. پول کمی به رشوه ستدن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تلکه بندی شود.

تل کهنه.

[تَلِ كُن] (اخ) دهی از دهستان رستم است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل گاو.

[تَل] (اخ) دهی از دهستان جره است که در بخش مرکزی شهرستان کازرون واقع است و ۱۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تل گر.

[تُ گَ] (اخ) دهی از دهستان همایجان است که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۲۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلگراف.

[تُ گَ / تِ ل] (فرانسوی، ا) (۱) مأخوذ از یونانی مرکب از تِل بمعنی دور و گِرافِن بمعنی نوشتن. دستگاهی است که بوسیله آن پیامها را از فواصل بسیار دور ابلاغ می کنند و این عمل بوسیله سیم و مولد الکتریکی و بر اساس مغناطیس الکتریکی انجام می گیرد. این دستگاه اصول دارای سه قسمت است: ۱- دستگاه ارسال خبر. ۲- دستگاه گیرنده. ۳- سیم. دستگاه ارسال خبر آلتی است که بوسیله آن جریان الکتریک را قطع و وصل می نماید و چون جریان وصل شود آهنی در دستگاه ضبط، مغناطیس میشود و آهن دیگری را بخود جذب میکند و چون جریان قطع گردد فزنی آهن دوم را بجای اولیه برمیگرداند. بنابراین وقتی تلگراف چی روی تکمه فرستنده فشار می آورد یک نقطه اتصال که زیر آن قرار گرفته است جریان را وصل میکند. در داخل قرقره های سیم دستگاه گیرنده میله های آهن خالص قرار دارند بالای میله قرقره ها هم یک میله مستقیم از آهن خالص نصب شده است وقتی که جریان از قرقره ها میگذرد این میله بسختی روی میله های آهنین داخل قرقره ها میخورد، اگر فاصله زمان بین برخورد کوتاه باشد یک نقطه و اگر برخوردها خیلی بهم نزدیک نباشد یک خط زده میشود. وقتی که جریان برقرار نباشد فزنی همیشه میله آهنین مستقیم را که سلاح خوانده میشود دور نگه می دارد. از ترکیب نقطه ها و خطها الفبای حروف و اعداد بین المللی مرس را بوجود آورده اند. در دستگاههای تلگراف معمولاً از کلیدی برای بستن مدار فرستنده استفاده میشود. اگر هر دو کلید بسته باشد جریان مرتب از مدار میگذرد. وقتی تلگرافچی میخواهد خبری بفرستد یکی از کلیدها را باز میکند و وقتی که کلید طرف خود را فشار دهد مغناطیسهای الکتریکی هر دو طرف آهنربا میشوند بعد از آنکه خبر را فرستاد کلید طرف خود را می بندد و تلگرافچی طرف دیگر کلید خود را بازمی کند و خبر خود یا جواب خبر گرفته را مخابره می کند. در ارتباط تلگرافی بین فواصل زیاد، زمین یک قسمت از مدار را تشکیل میدهد و به این طریق مقدار کمتری سیم و وسایل سیم کشی بین دستگاههای گیرنده و فرستنده مصرف میشود. در دستگاههای تلگراف جدید بندرت خبر را با دست و مرس مخابره می کنند بلکه تلگرافچی اخبار را بوسیله دستگاهی شبیه به ماشین تحریر بنام «تله تایپ» می فرستد و در ایستگاه گیرنده یک ماشین نویسنده آنها را بطور خودکار ثبت می نماید و بجای نقطه و خط کلمه ها روی کاغذ چاپ می شوند. دستگاههای واسطه برای فرستادن اخبار به نقاط خیلی دور صدها کیلومتر سیم لازم است و در اثر مقاومت الکتریکی این سیمهای بسیار طویل شدت جریانی را که به مقصد میرسانند آنقدر ضعیف است که قادر نخواهد بود دستگاه گیرنده را بکار اندازد. برای از بین بردن این مشکل یک دستگاه واسطه بنام روله در مدار جای میدهند. روله یک مغناطیس الکتریکی است که دارای چندین دور سیم بسیار نازک است که دور یک سلاح آهن نرم پیچیده شده است یک فنر ضعیف سلاح سبکی را از قطبهای این مغناطیس الکتریکی دور نگه میدارد. زیادی عده دورهای سیم و ضعیف بودن فنر باعث می شود که روله بطور سری با گیرنده تلگراف و یک باتری که نزدیک آن است متصل میشود و مدار بین باتری و گیرنده را می بندد و گیرنده با جریان باتری کار میکند بنابراین روله فقط بجای یک کلید کار می کند. (از لاروس) (علم و زندگی صص ۲۸۰-۲۸۳). (۱) - Telegraphe.

تلگرافاً.

[تُ گَ / تِ ل فَن] (ق) از غلطهای مشهور است، زیرا کلمه تلگراف عربی نیست و نمیتواند تنوین داشته باشد. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲). تلگرافی. رجوع به همین کلمه شود.

تلگراف بی سیم.

[تِ گِ فِ / تِ لِ فِ] (ترکیب وصفی، مرکب) تلگراف بی سیم و رادیو بر اساس امواج هرتز (۱) استوار است و آن چنان است که بکمک بوبین رمکرف میتوان جرعه الکتریکی بسیار شدید و طولی بین دو سر ثانویه آن تولید کرد. هرگز مشاهده کرد که وقتی بین دو سر ثانویه بوبین رمکرف جرعه ایجاد میگردد در فضا امواجی منتشر میشود (امواج الکتروماتیکی) که در اجسام فلزی تولید برق میکند. هرگز با نزدیک کردن دو سر سیمی که به شکل حلقه درآورده بود نشان داد که هر وقت بوبین جرعه می زند بین دو سر حلقه هم که در فاصله کمی از آن قرار دارد جرعه ایجاد می شود. بنابراین بوبین رمکرف دستگاه فرستنده بی سیم و حلقه، دستگاه گیرنده آن می باشد. ولی این دستگاه فقط در فاصله چندمتری قابل عمل بود. برانلی (۲) در سال ۱۸۹۱ م. ملاحظه کرد که براده های آهن وقتی در مسیر امواج الکتروماتیکی قرار می گیرند دارای قابلیت هدایت الکتریکی بیشتری می شوند. او در اطاق مجاور محل کارش چند پیل را به لوله ای که دارای براده آهن بود به یک زنگ اخبار الکتریکی وصل کرد و مشاهده نمود هنگامی که بوبین کار نمی کند جریان از مدار زنگ نمی گذرد ولی موقعی که بوبین کار می کند زنگ هم بصدا درمی آید. این دستگاه در سال ۱۸۹۶ م. بوسیله مارکنی (۳) تکمیل شد و بوسیله آن دستگاه توانست تلگراف بی سیم را با اخبار مرس بکار اندازد و بدین طریق اولین دستگاه فرستنده و گیرنده بی سیم بکار افتاد و سپس با استفاده از چراغی که بوسیله لی دوفرست (۴) اختراع شده بود تغییراتی در تلگراف بی سیم روی داد و بوسیله این لامپ توانستند جریان تلفنی را به امواج بی سیم (امواج رادیویی) تبدیل کنند که پس از تغییرات زیاد بصورت رادیو درآمده است. (از فیزیک رضاقلی زاده و رهنما). رجوع به علم و زندگی صص ۲۸۸-۲۹۴ و تلفن بی سیم و رادیو شود. (۱) - Lee de - (۲) - Hertz. (۳) - Marconi. (۴) - Forest.

تلگرافچی.

[تِ گِ / تِ لِ] (ص مرکب، مرکب) کسی که مباشر عمل تلگراف باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تلگراف شود.

تلگرافخانه.

[تِ گِ / تِ لِ نِ / نِ] (ا مرکب) محلی که دستگاه فرستنده و گیرنده تلگراف در آن قرار دارد و برای ارسال خبر بدانجا روند. رجوع به تلگراف شود.

تلگراف زدن.

[تِ گِ / تِ لِ زِ دِ] (مص مرکب) ارسال خبر بوسیله تلگراف. تلگراف کردن. رجوع به تلگراف شود.

تلگراف کردن.

[تِ گِ / تِ لِ کِ دِ] (مص مرکب) رسانیدن اخبار و مطالب را به اعانت تلگراف. (ناظم الاطباء). تلگراف زدن. رجوع به تلگراف شود.

تلگرافنامه.

[تَ گِ / تِ لِمَ / مِ] (اِ مرکب) مطلب تلگرافی که بر روی کاغذ نوشته باشند. (ناظم الاطباء). تلگرام. رجوع به این کلمه شود.

تلگرافی.

[تَ گِ / تِ لِمَ / مِ] (ص نسبیه، ق) منسوب به تلگراف. (ناظم الاطباء). به توسط تلگراف. بوسیله تلگراف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). با عبارات سخت کوتاه و فشرده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و تلگرافاً غلط است.

تلگرافیدن.

[تَ گِ / تِ لِمَ / دِ] (مص جعلی) مصدر جعلی از تلگراف. این مصدر را برای تقلیل عده کلمات مطلب تلگراف ساخته اند چنانکه: سلامتی تلگرافید، یعنی تلگراف کنید. رجوع به تلگراف شود.

تلگرام.

[تَ لِمَ / لِمَ / اِ] (فرانسوی، ا) (۱) اخبار و مطالب ارسال شده یا دریافت شده بکمک دستگاه تلگراف. تلگراف نامه. رجوع به تلگراف شود. (۱) - Telegramme.

تل گرد.

[تُ گِ / اِخ] (اخ) دهی از دهستان همایجان است که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۱۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلگرد.

[تَ گِ / اِخ] (اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش فریمان است که در شهرستان مشهد واقع است و ۳۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تل گردو.

[تَ گِ / اِخ] (اخ) دهی از دهستان سیاهو است که در بخش مرکزی بندرعباس واقع است و ۱۲۱۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تل گرسنه.

[تَ گِ رُ نِ / اِخ] (اخ) دهی از دهستان زیدون است که در بخش حومه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۶۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تل گرفتن.

[تُ گِ رِ تَ] (مص مرکب) در تداول عامه جای گرفتن خوردنی جامد چون خمیر نان و لپه و نخود و لوییا و باقلی و ماش و عدس

در یکی از دو سوراخ بالای کام و این بیشتر کودکان شیرخواره را افتد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تل گوک.

[تُ گُ و] (اخ) دهی از دهستان شاپور است که در بخش مرکزی شهرستان کازرون واقع است و ۱۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلگی.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بیزکی است که در بخش حومه شهرستان مشهد واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تلگیر.

[ت] (نف مرکب) در تداول عامه آنکه علاج خلاشمه کند و غالباً این کار زنان را باشد. زنی که لپه و نخود و مانند آن که در خیشوم شیرخواری ماند بیرون کند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تل گرفتن شود.

تلل.

[ت ل] (ع ا) تری و نمناکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلل.

[ت ل] (ع ا) ج تلیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به تلیل شود.

تلم.

[ت] (ع مص) شیار کردن زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلم.

[ت] (ع ا) کودک خط دمیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کشاورز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). زرگر ||. دمهء دراز زرگران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، تلام. (منتهی الارب).

تلم.

[ت ل] (ع ا) آب کند یا شکاف در زمین بدرازا. ج، اتلام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلماء.

[ت لِم] (ع مص) برگردیدن گونهء کسی یا گندمگون گشتن او. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تلماح.

[ت] [ع مص] درخشیدن برق و ستاره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمادره.

[ت دَر] [اخ] دهی از دهستان پشتکوه سورتیجی است که در بخش چهاردانگه شهرستان ساری واقع است و ۴۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلماظ.

[ت لِمَ ما] [ع ص، ا] آنکه بر دوستی کسی نیاید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلماظه.

[ت لِمَ ما ظ] [ع ص، ا] زن بیهوده گوی بسیارسخن یاوه درای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلماک.

[ت ل] [اخ] (۱) تلماکوس. تلماق. رجوع به تلماکوس شود. (۱) - Telemaque.

تلماکوس.

[ت ل] [اخ] تلماک. پسر اولیس بود. پدرش او را در خردسالی رها کرده بمحاصره شهر تریاستافت و تلماکوس بیست سال دور از پدر بسر برد و سرانجام چون غیب گویان خبر دادند که اولیس بدست پسر خویش هلاک خواهد شد از وطن دوری گرفت. لکن عاقبت اولیس بدست... برادر وی به قتل رسید. (از اعلام تمدن قدیم فوستل دو کولانژ ص ۴۷۲).

تلمبار.

[ت ل] [ت ل] [ا] بنایی از چوب دارای چند طبقه ولی ارتفاع یک طبقه بیش از نیم ذرع نیست. در فرش هر طبقه برگ توت ریخته کرم ابریشم را روی آنها پرورش میکنند. اص این لفظ اصطلاح اهل گیلان است و اکنون در تهران هم استعمال میشود. (فرهنگ نظام). اطافی دراز که بام آن گالی پوش است و در آن کرم ابریشم را پرورش دهند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تللیار شود. || هر چیزی که رویهم ریخته و انبار شده باشد. (فرهنگ فارسی معین).

تلمبار.

[] [اخ] در ذیل جامع التواریخ رشیدی چ بیانی ص ۱۶۲ (۱) ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۶، ۱۶۷ و ۱۶۹، این کلمه آمده و چنین برمی آید که باید ناحیه ای میان سلطانیه و همدان و تبریز باشد. (۱) - ن ل: تلمار.

تلمبه.

[تُ لُبَ / ب] (۱) (۱) پمپ. ناسوس. اسبابی است که بوسیله آن هوا یا گاز یا مایعی را از جایی بجایی منتقل سازند. تلمبه‌ها با فشار هوا کار می‌کنند. در زمینهای زراعتی تلمبه‌ها را برای بیرون کشیدن آب از چاهها بکار می‌برند، در بعضی از شهرها نیز برای تأمین فشار آب شهر از تلمبه‌ها استفاده میشود، در صنعت هم برای جاری ساختن مایعات در لوله‌ها تلمبه بکار می‌برند. تمام ماشینهای آتش‌نشانی با تلمبه‌های قوی مجهزند تا بتوانند آب را از داخل لوله‌ها به آتش بپاشند. تلمبه‌های هوایی برای وارد کردن هوا در لاستیکهای اتومبیل و توپ فوتبال و جز آن بکار می‌روند. تلمبه‌ها ساده‌هوائی نظیر تلمبه‌ه دوچرخه و جز آن عبارت است از یک پیستون که در داخل استوانه‌ای بالا-و پایین می‌رود. پیستون قطعه فلزی به شکل لوله است و یک قطعه چرم قابل ارتجاع که کمی از مقطع آن لوله بزرگتر است به انتهای آن متصل شده است. وقتی پیستون بطرف بالا حرکت میکند هوا از اطراف چرم در قسمت تحتانی وارد میشود. وقتی پیستون پایین می‌رود چرم قابل ارتجاع محکم بدیوار استوانه می‌چسبد و هوا را مجبور میکند که از لوله لاستیکی متصل به انتهای استوانه وارد لاستیک چرخ و جز آن شود و برای اینکه باد داخل لاستیک چرخ و جز آن بار دیگر وارد استوانه نگردد دریچه‌ای در انتهای استوانه و یا در مدخل لوله لاستیکی منفصل به انتهای استوانه و یا در مدخل لاستیک چرخ تعبیه کرده‌اند که این دریچه بر اثر فشار هوای داخل استوانه باز میشود تا هوا از استوانه خارج و وارد لاستیک چرخ یا مخزن مورد نظر گردد، بالعکس فشار هوای فشرده داخل لاستیک و جز آن موجب بسته شدن آن دریچه شده و بر اثر حرکت مکرر پیستون هوا از داخل استوانه در لاستیک چرخ و جز آن متراکم میگردد. تلمبه‌آب - اساس تلمبه‌آب هم بهمین نحو است و آن استوانه‌ای است و در انتهای آن یعنی آن قسمت استوانه که به لوله‌ای متصل میشود، و آن لوله بمخزن آب مربوط است، دارای دریچه‌ای است که فقط بطرف داخل استوانه باز میشود. در داخل استوانه پیستونی قرار دارد که دارای دریچه‌ای است که آن دریچه هم فقط بطرف داخل فوقانی استوانه باز میگردد بنابراین وقتی که پیستون بطرف بالا کشیده شود فشار هوای زیر پیستون از هوای خارج کمتر میشود و آب بر اثر باز شدن دریچه تحتانی استوانه بداخل استوانه رانده میگردد و وقتی که پیستون بطرف پایین استوانه حرکت میکند فشار آب دریچه تحتانی را می‌بندد و همین فشار دریچه پیستون را باز میکند و آب را به قسمت بالای استوانه و بالاخره به خارج میراند. نوع دیگر تلمبه‌آب تلمبه‌های فشاری است و آن با تلمبه‌های معمولی این تفاوت را دارد که دریچه در روی پیستون تعبیه نشده است بلکه روی لوله خروج که به قسمت انتهای پهلوئی استوانه متصل شده است، نصب میگردد. لذا وقتی که پیستون بالا-می‌رود بر اثر فشار هوای خارج، آب از دریچه تحتانی وارد استوانه میشود و هنگامی که پیستون پایین می‌آید دریچه تحتانی استوانه بر اثر فشار آب بسته میشود و دریچه لوله خروج بطرف خارج استوانه باز میگردد و آب با فشار پیستون بخارج رانده میشود. تلمبه‌های دیگری نیز هست که دارای یک مخزن هوای متراکم میباشند که در این تلمبه‌ها جریان آب دائمی خواهد بود بدینسان که چون پیستون بالا رود آب مجبور می‌شود که از دریچه تحتانی استوانه در داخل استوانه وارد گردد و وقتی که پیستون پایین رود آب پس از عبور از دریچه دوم (دریچه لوله خروج) بطرف مخزن هوا رانده میشود در ضربه بعدی هوای بالای مخزن منبسط میگردد و بر اثر فشار، آب را بطور مداوم خارج می‌سازد. رجوع به کتاب علم و زندگی صص ۵۱-۵۲ شود. (۱) - Pompe.

تلمج.

[تَ لَمَّ م] (ع مص) ناشتا شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تلمظ. (تاج المصادر بیهقی). لب لیسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تلمظ شود.

تل محری.

[تَلِّ لِمَ رَا] (اخ) و آن تل بحری و تل بلیخ است. شهر کوچکی است میان قلعه مسلمة بن عبدالملک و رقه و در وسط آن قلعه‌ای

است و دارای بازار و آسیاهاست. (از معجم البلدان ||). یوم تل محری؛ از ایام عرب است پس از اسلام، که در آن جنگی بین قیس و تغلب رخ داد. (مجمع الامثال).

تل محمد.

[تَمَّ حَمُّم] (اخ) دهی است که در بخش سمیرم شهرستان شهرضا واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تلمخ.

[تَلَمَّ م] (ع مص) سخن زشت آوردن در کلام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمخان.

[تَل ل] (اخ) دهی از دهستان آتش بیگ است که در بخش سراسکند شهرستان تبریز واقع است و ۴۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تلمذ.

[تَلَمَّ م] (ع مص) شاگردی کردن. (دهار). شاگردی. (غیاث اللغات). شاگردی و شاگردی کردن. (آندراج). آموختن. يقال: تلمذ عند فلان؛ ای تعلم. (ناظم الاطباء). شاگرد کسی گردیدن: تلمذ لفلان. (از المنجد ||). کودک را بشاگردی گرفتن. (از المنجد). چون در اغلب کتب لغت موجود نیست و بجای آن «تلمذ»... است از این رو آن را جزو غلطهای مشهور می‌شمارند ولی صاحب معیاراللغة تلمذ و تلمذ، هر دو را ذکر کرده است. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال اول شماره ۲).

تلمز.

[تَلَمَّ م] (ع مص) درپی یکدیگر جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلمس. (اقرب الموارد ||). شتابی کردن در رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمس.

[تَلَمَّ م] (ع مص) بار بار جستن و درپی یکدیگر جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تطلب چیزی باربار. (از اقرب الموارد).

تلمسان.

[تَل ل] (اخ) قاعده مملکتی به غرب. (از قاموس). تختگاهی است به مغرب اشجار و انهار و حصون و فرضها بسیار دارد. (منتهی الارب). یکی از شهرهای کشور الجزایر... (ناظم الاطباء). مرکز ولایتی است در الجزایر و در شمال کوههایی بهمین نام (۱) و ۷۳۴۰۰ تن سکنه دارد و کالج عرب و فرانسه در آنجا واقع است و این ولایت جمعاً دارای ۳۷۸۷۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). بعضی

تمسان گویندش. دو شهر است به مغرب و مجاور یکدیگر دارای باره ای که یک سنگ انداز از یکدیگر فاصله دارند. یکی قدیمی و دیگری جدید است. پادشاهان مغرب که آنان را ملثمون نامند آن را بنا کردند قدیمی را اقادیر گویند و جایگاه و مسکن رعایاست و در جدیدی که تافرت نامیده اند قشون و اصحاب پادشاه ساکن بودند مانند فسطاط و قاهره به مصر. (از معجم البلدان). رجوع به حبيب السیر ج ۲ و شدالازار ص ۱۲۷ و قاموس الاعلام ترکی و الحلل السندیة ج ۱ ص ۶۹ و ج ۲ ص ۱۴۹، ۲۵۴، ۲۶۱، ۳۲۷، ۳۳۹ و عیون الانباء ج ۲ ص ۸۰ و ۸۱ شود. [Tlemsen] (۱) - Tlemcen

تلمسانی.

[ت ل] (ص نسبی) منسوب است به تلمسان که یکی از بلاد عظیم است به مغرب. (از انساب سمعانی). رجوع به تلمسان شود.

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) ابراهیم بن ابی بکر بن عبدالله بن موسی الانصاری المغربي مکنی به ابواسحاق. وی در سال ۶۰۹ ه. ق. متولد شد و بسال ۶۹۰ ه. ق. درگذشت. او راست: ارجوزه فی الفرایض. المعشرات علی اوزان العرب. منظومه فی السیر. نتیجه الخیر و مزيله الضیر. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۱۳).

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) خطاب بن احمد بن خطاب بن خلیفه مکنی به ابوالحسین. وی در حدود سنه ۵۲۰ ه. ق. درگذشت و شاعری نیکو شعر بود. (از معجم البلدان).

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) سعید بن عبدالله التلمسانی المنداسی مکنی به ابوعثمان. او راست: العقیقه، در مدح پیغمبر اکرم. (از معجم المطبوعات).

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) عبدالغنی بن عبدالجلیل صوفی حنفی. او راست: ذریعه الوصول الی زیارة جناب حضره الرسول (ص) فی شرح الوتریه. شرح منازل السائرین. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۵۹۰).

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) محمد بن ابی شریف الحسنی مکنی به ابو عبدالله. او راست: تحقیق القول و تسهیل المال در شرح لامیه الافعال ابن مالک در نحو. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۲۲۶). رجوع به محمد شود.

تلمسانی.

[ت ل] (اِخ) محمد بن العباس بن عبدالله المالکی مکنی به ابو عبدالله. متوفی بسال ۸۷۱ ه. ق. او راست: المنهل الاصفی فی شرح ما تمسّل الیه من الفاظ الشفا. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۲۰۵).

تلمسانی.

[ت ل] (اخ) محمد بن عبدالحق بن سلیمان القاضی مکنی به ابو عبدالله. در سال ۶۲۵ ه. ق. درگذشت. او راست: جامع المختار من المنتقی و الاستذکار. نظم العقود و رقم الحلل و البرود. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۱۱۲). رجوع به محمد شود.

تلمسانی.

[ت ل] (اخ) محمد بن عبدالکریم المغیلی. متوفی بسال ۹۱۰ ه. ق. او راست: رساله فی استعمال اليهود و النصراری. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۲۲۴).

تلمسانی.

[ت ل] (اخ) محمد بن محمد بن احمد بن ابی بکر بن یحیی القرشی مکنی به ابو عبدالله. در فاس قاضی جماعت بوده و در ذی الحجه ۷۵۸ ه. ق. درگذشت. او راست: اقامه المریدین فی التصوف. الجامع لاحکام القرآن و المبین لما تضمنه من معانی السنه و آی الفرقان. الحقائق و الرقائق. رحله المتبتل. لمحہ العارض لتکملة الفیة ابن الفارض. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۱۶۰).

تلمسانی.

[ت ل] (اخ) محمد بن محمد بن عبدالرحمن. او راست: الزهرة النائرة فیما جرى فی الجزائر حسین اغارت علیها الجنود الکافرة. (از معجم المطبوعات).

تل مشگی.

[ت م] (اخ) دهی از دهستان بکش است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۱۳۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تلمص.

[ت لَم] (اخ) قلعه مشهوری است بناحیه صعده از زمین یمن. (از معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تلمظ.

[ت لَم] (ع مص) زبان گرد دهان برآوردن بعد از طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (از زوزنی) (ناظم الاطباء). زبان گرد دهان گردانیدن بدنبال باقیمانده خوراک که در دهان مانده است. (از اقرب الموارد ||). تلمج. (تاج المصادر بیهقی). لب لیسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). طعام در دهان گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). || خوردن طعام: لا-تلمظت بقراکم؛ ای تناولت و اکت. (حریری، از اقرب الموارد ||). مزه دریافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تذوق ||. عیب کردن کسی را. (از اقرب الموارد ||). زبان بیرون آوردن مار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمع.

[تَ لَمَ] (ع مص) ربودن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اختلاس. (اقرب الموارد ||). روشن شدن و درخشیدن. (غیاث اللغات) (آندراج). درخشیدن برق و جز آن. (از اقرب الموارد).

تلمق.

[تَ لَمَ] (ع مص) خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلمق. يقال: ماتلمق بشیء؛ ای ماتلمق. (اقرب الموارد). رجوع به تلمق شود.

تلمک.

[تَ لَمَ] (ع مص) چشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ماتلمک بلماک؛ ای مذاق شیئاً. (اقرب الموارد ||). لیسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زنج پیچیدن شتر و زبان گرد دهان برآوردن بعد خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنباندن دو فک است، بگفتن یا زیاد طعام خوردن. (از اقرب الموارد).

تلمل.

[تَ لَمَ] (ع مص) زبان گرد دهان برآوردن بعد طعام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلمظ. (اقرب الموارد).

تلمن.

[تَم] (هزوارش، ا) (۱) بینی آدمی و حیوانات دیگر باشد به زبان زند و پازند، و به عربی انف گویند. (برهان). به زبان زند و پازند بینی آدمی و دیگر جانوران. (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). خرطوم و منقار. (ناظم الاطباء). (۱) - هزوارش talman. (حاشیه برهان چ معین).

تل منس.

[تَل لُ مَنْ نَ] (اخ) قلعه ای به شام نزدیک معرة النعمان. (از معجم البلدان).

تلمؤ.

[تَ لَمَ] (ع مص) برگزیدن برای خود چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تلمأ بما فی الجفنة و التما به؛ استأثر به. (اقرب الموارد ||). فراگرفتن زمین چیزی را و برابر شدن بروی و پوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمود.

[تَ] (اخ) (۱) (تعلیم) کتابی است شامل دو قسمت که یکی را مشنا و دیگری را گمارا (۲) گویند. اما لفظ مشنا که بمعنی تکرار می باشد عبارت از مجموع تفالید مختلف یهود است با بعضی از آیات که از کتاب مقدس اقتباس شده. قوم یهود برآند که این تفالید

در کوه سینا بموسی داده شده بعد از آن از هارون و العیازر و یوشع دست بدست به انبیاء بعد و از انبیاء به رؤسا و خلفای کنیسه رسیده تا قرن دوم بعد از مسیح که در آن وقت حاخام یهود تمام آنها را جمع کرده در کتابی ثبت نموده و شخص مذکور در میان قوم یهود به جامع مشنا شهرت یافت. و گمارا که بمعنی تعلیم است عبارت از مجموع تعلیمات و تفاسیری است که بعد از انتهای مشنا در مدارس عالی واقع شد. و تفسیراتی که نوشته شده نیز دو قسم است: یکی را تلمود اورشلیم گویند که حاخامهای طبریه آن را فیما بین قرن سوم و پنجم نوشتند. و دیگری را تلمود بابل گویند که در قرن پنجم نوشته شد. (از قاموس کتاب مقدس). مجموعه ای از روایات ربی (۳) مفسر قوانین موسی و آن دو جزء است: یکی «میشنا» مجموعه روایات و احادیث مسند به روات است. و دیگری «جمارا» که شرح «میشنا» است. (از لاروس). (۱) - Rabbiniques - (۳) - Gemara. (۲) - Talmud.

تل موزن.

[تَمَزَا] (اخ) شهر قدیمی است بین رأس عین و سروج و بین آن تا رأس عین ده میل است. گویند جالینوس بدانجا بود و آن را با سنگهای بزرگ سیاه ساخته اند. مردم آن گویند ابن التمشکی الدمستق آن را ویران کرد و عیاض بن غنم بسال ۱۷ ه. ق. آن را فتح کرد. (از معجم البلدان).

تلمی.

[تَلَمَّ مِی] (ع مص) برگردیدن گونه کسی و یا گندمگون گشتن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تلماء شود.

تلمیح.

[ت] (ع مص) ناشتا شکستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تلمیح شود.

تلمیح.

[ت] (ع مص) نمودن و آشکار کردن. (ناظم الاطباء). نگاه سبک کردن بسوی چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). اشاره کردن به چیزی. (از اقرب الموارد ||). نگاه و نظر ||. خیال و تصور. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح علم بدیع) اشارت کردن در کلام به قصه یا آوردن اصطلاحات نجوم و موسیقی و غیره، یا در کلام خود آوردن آیات قرآن مجید یا احادیث، امثله، آوردن قصه. ظهوری گفته: خریدن از نمکینان بروزگار تو باز همان معامله آب شور و اعرابی است. شیخ علی نقی کمره: هست عشق دل شاد آن نشیندی که چه دید پادشاهی ز غلامی پدری از پسری. تلمیح است به قصه محمود و ایاز و یعقوب و یوسف. مثال مثل فیلان. عمری است که گامی نزدی سوی شهیدان دیر آی و درست آی که حق است قیامت. طاهر غنی: ز تار خسته گیسوی دلبران ترسد چنانکه مار گزیده ز ریسمان ترسد. ایضاً: ربود دل ز من و شد رقیب بیدل ازین چه خوش بود که برآید بیک کرشمه دو کار. خواجه عبدالله سامی: دل چو رفت از پی دلدار مخواهیدش باز سفری از پی آواز نمی باید کرد. این مثل مشهور هند وقتی درست است که زبانزد اهل فارس باشد و الا فلا. شیخ علینقی کمره: ترک سر می گویم و می خواهم از لعل تو بوسی هر که دست از جان بشوید هرچه می خواهد بگوید. مثال تلمیح شعر عطایی اشاره نموده به بیت مشهور خواجه حافظ شیرازی: پیش من حاصل کونین بود چون یک جو مزرع چرخ چرا بینم و داس مه نو. (از مطلع السعدین بنقل آندراج) (از غیاث اللغات). اشاره کردن به قصه یا شعر در فحوای کلام بدون تصریح. (از تعریفات جرجانی). نزد بلغاء عبارت است از اینکه در اثناء سخن به سوی افسانه ای یا شعری یا مثلی سائر اشارتی رود بی آنکه از کیفیات مشارالیها ذکری بمیان آورند. پس اقسام تلمیح بر شش وجه باشد زیرا تلمیح یا در اثناء سخن منثور

آورند و یا در ضمن گفتار منظوم و در هریک از این دو گونه یا اشاره به افسانه و یا اشاره به شعر و یا اشاره به مثل سائر کنند. اما تلمیح در اثناء سخن منثور مانند قول حریری در مقامات: «فبت بلیله نابغیه و احزان یعقوبیه» که در این جمله نخست به شعر نابغه اشاره نموده که گفته است: فبت کأنی ساورتنی ضئیلۀ من الرقش فی انیابها السم نافع. و سپس به اندوه حضرت یعقوب در فراق پسر اشارت کرده... (از کشف اصطلاحات الفنون). آن است که الفاظ اندک بر معانی بسیار دلالت کند و لمح، جستن برق باشد و لمحۀ یک نظر بود و چون شاعر چنان سازد که الفاظ اندک او بر معانی بسیار دلالت کند آن را تلمیح خوانند و آن صنعت به نزدیک بلغا پسندیده تر از اطناب است و معنی بلاغت آن است که آنچه در ضمیر باشد به لفظی اندک بی آنکه به تمام معنی آن اخلاقی راه یابد بیان کند و در آنچه به بسط سخن احتیاج افتد از قدر حاجت درنگذراند و بحد ملال نرسانند... (از المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۲۷۹). رجوع به مطول و نفایس الفنون علم بدیع ص ۴۴ شود.

تلمیذ.

[ت] (ا) شاگرد. و این معرب تلمیذ است که بفتح باشد. (غیاث اللغات) (۱). شاگرد و محصل. (ناظم الاطباء). شاگرد و تلامذه جمع و ظاهراً فارسی است و عربی فصیح نیست و لهذا صاحب قاموس نیاورده... (آندراج). شاگرد. ج، تلام، تلامی، تلمیذ، تلامذه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شاگرد و این اسم مولد است. (از بحر الجواهر). متعلم و خادم و گویند کسی است که خود را تسلیم معلمی کند تا او را هنری بیاموزد، علم بود یا نه، پس مدتی او را خدمت کند تا آن را از او بیاموزد. (از اقرب الموارد). صاحب نشوء اللغه این کلمه را در ذیل اعجمیات معروف یا مشهور آورده و معادل آن را ذیل عربیات فراموش شده و مجهول «خریج» ذکر کرده است. رجوع به همین کتاب ص ۹۴ شود: عطارد تلمیذ افادت او بود. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۲۵۵). تلمیذ بی ارادت، عاشق بی زر است. (گلستان). تلمیذ بن ملک. [ت؟] (اخ) اسحاق بن محمد بن حمزه الرومی الحنفی. او راست: اعراب القرآن. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۲۰۲). (۱) - در عربی هم بکسر اول است.

تلمیذ سنان.

[] (اخ) ابوالحسین بن کشکرایا از مشاهیر طبای عرب است و عیسوی مذهب بود و چون شاگردی سنان بن قره کرد به این نام مشهور شد. و در طب مهارت فراوان داشت. در خدمت سیف الدوله بن حمدان طبابت می کرد و از جملهه طبیبانی بود که عضدالدوله او را در بیمارستان عضدی بغداد گماشت. رجوع به عیون الانباء و تاریخ حکماء ابن قفطی و قاموس الاعلام ترکی شود.

تلمیذی.

[ت / ت] (حامص) شاگردی: ... و اول، تلمیذی جد بنده کرد در پارس به ابتداء جوانی. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱۸).

تلمیس.

[] (اخ) صاحب انجمن آرا از لغت دساتیر آرد: تلمیس و جلمیس به پارس قدیم سریانی نام دو پسر گلشاه یعنی آدم بوده که به عربی قابیل و هابیل خوانده اند و دو دختر را یکی هکیسار و یکی اکیمار نام داشته بدین دو برادر داد و اکیمار که به تلمیس رسید خوبتر از آن بود که به جلمیس داده شد. بنابراین جلمیس از راه غرض نفس در وقتی که تلمیس بخواب رفته بود سنگی بر سر برادر زده او را بکشت و آدم بزبان سریانی شعروار مرثیتی فرموده و مضمون او را یعرب بن قحطان به عربی ترجمه کرده مشهور است و

می شاید کہ این چہار نام سریانی باشد. (انجمن آرا) (آندراج).

تلمیظ.

[ت] (ع مص) حق کسی را بدو دادن ||. چشاندن چیزی را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع بہ تلمظ شود.

تلمیع.

[ت] (ع مص) رنگارنگ گردانیدن. (تاج المصادر بیہقی) (زوزنی) (دہار). چپار شدن اندام یعنی خجکهای مخالف رنگ بر اندام بر آمدن. (منتہی الارب). بافتہ را بہ رنگهای گوناگون کردن. (از اقرب الموارد) (||). (ا) پیسی در بدن اسب مخالف رنگ آن. ج، تلمیع. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلمبار.

[ت] / ت / لَم / لِم / كَدَ [د] (ا) تلمبار. تلمبار. رجوع بہ این دو کلمہ و مادہ بعد شود.

تلمبار کردن.

[ت] / ت / لَم / لِم / (مص مرکب) مجازاً، جمع کردن بر روی یکدیگر بی نظمی و بی قاعدہ ای و بی تصرفی. از چیزی یا چیزهای بسیار در جایی گرد کردن و غالباً بی نتیجہ و حاصل و معنائی. (یادداشت بہ خط مرحوم دہخدا). رجوع بہ تلمبار و تلمبار شود.

تلمبہ.

[ت] / لَم / ب / [ب] (ا) مأخوذ از ترکی، ابزاری کہ بدان آب را از پائین می برند. (ناظم الاطباء). تلمبہ. رجوع بہ ہمین کلمہ شود.

تلمبہ چی.

[ت] / لَم / ب / [ب] (ص مرکب، ا مرکب) کسی کہ حریق را بواسطہ آب تلمبہ خاموش می کند. (ناظم الاطباء).

تلمدہ.

[ت] / لَد / د / [د] (ص) کج زبان را گویند، یعنی شخصی کہ درست تکلم نتواند نمود. او را بہ عربی فافاً خوانند. (برہان) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تلمک.

[ت] / ن / [ا] (ا) میوہ ای بود شبیہ بہ شفتالو. (برہان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (||). بو تہ زرگری. (ناظم الاطباء).

تلمک.

[ت / تَل] (ا) گدایی کردن بود به هر جای. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۸). حاجت و ضروری و میل و خواهش و نیاز و آرزو باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). حاجت و خواهش و نیازمند. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات). حاجت. اندروا. اندربایست. اندروای. اندربایسته. دروا. دروای. نیاز. وایا. وایه. (شرفنامه منیری): یکی تلنگ بخوادم زدن به شعر کنون که طرفه باشد از شاعران خاص تلنگ. روزبه (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۸). به گدایی بگفتم ای نادان دین به دنیا مده ز بهر دو نان ابلهانه جواب داد از صف کزپی خرقة و جماع و علف راست خواهی بدین تلنگ خوشم این کنم به که بار خلق کشم. سنایی (از فرهنگ جهانگیری).

تلنگ.

[تَل] (ا) تلنگل. (ناظم الاطباء).

تلنگ.

[تَل] (ا) زدن انگشت باشد بر دف و دایره و امثال آن. (برهان) (از آندراج) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی): آنجا که بچرخ است مه از ضرب تلنگ آتش زند از شوق در آن راه شلنگ رفتیم و رسیدیم و گرفتیم به چنگ آن حلقه که صور ازوست یک صوت جلنگ. محی الدین عراقی (از فرهنگ جهانگیری و بهار عجم). نوبت تخت شلنگ است حریفان دستی تنبک ما به تلنگ است حریفان دستی. میر نجات (از آندراج ||). مرادف کوک نیز آمده. (غیاث اللغات) (آندراج ||). خوشه کوچک انگور که بر خوشه کلان چسبیده بود. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). و آن را تلسک نیز خوانند. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری ||). در تداول عامه، تیز. شرطه. گوز و با «دررفتن» صرف شود: تلنگش دررفتن؛ گوزیدن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تلنگ.

[تَل] (اخ) نام ولایتی است از ملک دکن. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). نام ملکی است از دکن که آن را تلنگانه نیز گویند و حیدرآباد دارالملک آن است. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلنگ.

[تَل] (اخ) دهی از دهستان دلاور است که در بخش دشتیاری شهرستان چاه بهار واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلنگ.

[تَل] (اخ) دهی از دهستان سیریک است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تلنگانه.

[تُ لُن] (ص نسبی، ق مرکب) گدایانه. (غیاث اللغات) (آندراج). به طریق گدایی و نیازمندی. (ناظم الاطباء).

تلنگین.

[تَلْ لَکْ] (ا) ترنجبین. و آن دارویی باشد شیرین و مانند شبنم بر خار شتر می نشیند. (برهان) (آندراج). ترنگین. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). شیر خشت. (ناظم الاطباء). رجوع به ترنگین شود.

تلنگ دایره.

[تَل لَ رَ / رَ] (ا مرکب) آوازی که از دایره به نواختن برآید. (آندراج) (بهار عجم ||). نام بازی و آن چنان است که طفلان خطی کشیده مهره بازی کنند و مهره هر که از آن دایره برآید برد ازوست. (آندراج) (بهار عجم ||). بمعنی زدن دایره و دف به انگشتان تا صدا از او برآید. (آندراج) (بهار عجم).

تلنگر.

[تَل / تَلْ لَکْ] (ا) گذاشتن نوک انگشت میانی را به نوک ابهام و آن را به قوت لغزاندن تا بن ابهام بنحوی که بانگ برآید. (ناظم الاطباء ||). زدن با ناخن وسطی چیزی را، بدین گونه که سر وحشی ناخن وسطی را به انسی بند برین ابهام فشرده با فشار جدا کردن ناخن وسطی را از آن برای بردن گرد و غباری از جامه یا برآوردن آوازی ضعیف از چیزی: به نان تلنگر زدن تا خاکستر روی آن بشود. به جامه تلنگر زدن برای اینکه آلودگی آن به گچ و جز آن زائل گردد. بدر تلنگر زدن تا تنها آنکه منتظر است بشنود و کس دیگر نداند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تلنگر زدن.

[تَل / تَلْ لَکْ زَد] (مص مرکب) نوک انگشت میانه را به نوک انگشت بزرگ فشردن و بر چیزی زدن. رجوع به تلنگر شود.

تلنگل.

[تَلْ لَکْ] (ا) تلنگر. (ناظم الاطباء). رجوع به تلنگر شود.

تلنگی.

[تَلْ لَ] (ص، ا) نیازمند و خواهش کننده و گدا. (برهان). خواهش کننده و خرگدا. (فرهنگ رشیدی). حاجتمند. (شرفنامه منبری). نیازمند و خواهش کننده و گدا و گدای مبرم. (ناظم الاطباء): یکیش خام طمع خواند و یکی بدنفس یکی تلنگی کاهل یکیش خوزی خوار. کمال اسماعیل. از تلنگی مجوی صدق و صواب که نجوید کسی ز آتش آب. شمس الدین کوتوالی.

تلنگی.

[تَلْ لَ] (ا) مخفف تولنگی است که میان پاچه باشد. (برهان) (آندراج). میان پاچه و نره. (ناظم الاطباء ||). کنایه از پسر امرود و ضخیم مترش و بی باک و خونی و تونی. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلنگی.

[تَ لَ / لَ] (ا) نواختن دف و دایره به سرانگشت || مروت || دردمندی ||. بمعنی گدایی نیز واقع شده. (غیاث اللغات) (آندراج).

تلنه.

[تَ / تَ لُنَ] (ع ا) درنگ و حاجت. گویند لی قبلک تلنه؛ مرا نزد تو حاجتی است. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تلنه.

[تُ نَ / نَ] (ا) حاجت و خواهش و نیاز و ضرورت. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). حاجت و خواهش و نیازمند باشد. (فرهنگ جهانگیری). گدایی و حاجت و خواهش. اما در قاموس تلنه؛ بمعنی حاجت آورده و ظاهراً معرب کرده اند یا در اصل عربی است و فارسیان به تخفیف استعمال کرده اند. (فرهنگ رشیدی): اکنون که ز هیچ سو ندارد بازار هنروان روایی تلنه به تو آورم که هستی معشوقه روز بی نوایی. کمال اسماعیل (از فرهنگ جهانگیری).

تلو.

[تَ] (ا) مطلق خار را گویند. (برهان). خار. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). علیق و تمش. (ناظم الاطباء). تیغ شوک. شوکه. تمشک. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): تیر اندر قلب دشمن تا تلو میخلد چونانکه در چشمش تلو. ابورافع (از فرهنگ جهانگیری). برای او از تلو و خار و خاشاک تاج یافتند و آن تلو به شیوه تاج برسر نهادند. (ترجمه دیاتسارون ص ۳۵۰).

تلو.

[تُ] (ا) پایین تیر باشد جایی که پی در آن پیچند و رنگ کنند و پیکان مضبوط سازند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آندراج). پایین تیره. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی): تیر اندر قلب دشمن تا تلو میخلد چونانکه در چشمش تلو. ابورافع (از فرهنگ جهانگیری).

تلو.

[تَلُو] (ع مص) خریدن بجهه استر. (ناظم الاطباء). کره قاطر خریدن. (از اقرب الموارد).

تلو.

[تُ لُو] (ع مص) از پی فراشدن. (تاج المصادر بیهقی). از پی کسی رفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). در پی کسی رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرو گذاشتن کسی را. (تاج المصادر بیهقی). گذاشتن کسی را. از اصداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). طرد کردن ابل. (از اقرب الموارد).

تلو.

[تَلُو] (ع ص) همیشه اتباع کننده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلو.

[تَلُو] (ع ص، ا) پس رو چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پیرو. (غیاث اللغات): به سخن ماند شعر شعرا رودکی را سخنی تلو نبی است. شهید بلخی ||. رفیع و بلند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بجهه ناقه که پس مادر رود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات). بجهه شتر که از شیر بریده باشند و پس مادر رود. (آندراج). ج، اتلاء. (منتهی الارب ||). بجهه خر و استر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلو.

[تَل] (اِخ) دو روستای مجاور هم بنام تلو بالا- و تلو پایین است که در بخش شمیران شهرستان تهران کنار راه شوسه تهران به شمشک واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تلوا.

[تَوْن] (ع ق) در تلو. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). از پی. به پیوست. به ضمیمه.

تلواذ.

[تَل] (ع مص) یکدیگر را پناه گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسم است بمعنی ملاوذه. یقال: لهم تلواذ؛ ای ملاوذه یلوز بعضهم ببعض. (از اقرب الموارد).

تلوار.

[تَل] (اِخ) تالوار بلاغی. دهی از دهستان کله بوز است که در بخش مرکزی شهرستان میانه واقع است و ۲۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تلوار.

[تَل] (اِخ) دهی از دهستان بیلاق است که در بخش حومه شهرستان سنندج واقع است و ۲۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلوازه.

[تَل ز / ز] (ا) خانه ای که از چوب سازند. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

تلواسه.

[تَ لَ سَ / سِ] (۱) اضطراب و بی آرامی و بیقراری و اندوه. (برهان) (ناظم الاطباء). اضطراب و بی آرامی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از انجمن آرا). تالواسه. (از شرفنامه منیری): ویته تلواسه دیرم بوره بوین هزاران تاسه دیرم بوره بوین. باباطاهر. و هرگاه که با صفرا آمیخته باشد [شراب انگوری ناگواریده اندر معده] منش گشتن و کرب، و به پارسی کرب را تاسه و تلواسه گویند. (ذخیره خوارزمشاهی). ز بس تلواسه کاندرا جان من بود تو گفتمی مردنم درمان من بود. جمال الدین اشهری (از فرهنگ جهانگیری ||). میل به چیزی داشتن. (برهان) (ناظم الاطباء).

تلوباغ.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان سفید رود است که در بخش مرکزی شهرستان ساری واقع است و ۲۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلوتلو خوردن.

[تَ لَ / لُوتَ لُوتَ / خُورَ / خُورَ دَ] (مص مرکب) ناویدن چیز آونگان. جنیدن چیزی که آویخته باشد در هوا. از سوی به سوی شدن و باز آمدن چیزی آویخته. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا ||). حرکتی که مست طافح کند که گاهی بسویی و گاهی بسوی دیگر میل کند. از سوی به سوی تمایل کردن مست یا بیمار در رفتن. هر لحظه به جانبی مایل شدن، چنانکه مستان گاه رفتن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تلوت.

[تَ لُوتَ وُ] (ع مص) آلوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آلوده شدن جامه به گل. (از اقرب الموارد). آلوده شدگی. پلیدی. ناپاکی. (ناظم الاطباء ||). پناه گرفتن و به صحبت کسی درآمدن و بوی چسبیدن به امید منفعتی. (از اقرب الموارد).

تلوت پذیر.

[تَ لُوتَ وُ پَ] (نف مرکب) چرکین و آلوده شده. (ناظم الاطباء).

تلود.

[تَ] (ع مص) کهنه و قدیمی شدن مال. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تلور.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان انزان است که در بخش بندر گز شهرستان گرگان واقع است و ۶۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلور.

[ت] (اخ) دهی از بخش آبدانان شهرستان ایلام است که ۱۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلوری.

[ت] (اخ) دهی از دهستان گرگاه است که در بخش ویسیان شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلوستان.

[ت] (اخ) دهی از بخش مینودشت شهرستان گرگان است که ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلوسر محله.

[ت] سَمَ حَيْلِ لِ [اخ] دهی از دهستان گلیجان است که در شهرستان شهبوار واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلوسه.

[تَلْ وَ سَ / سِ] (ا) مخفف تلوسه است که اضطراب و بیقراری و اندوه باشد. (برهان) (آندراج) (از انجمن آرا) (از غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی): کامم از تلوسه مرگ لبالب تلخ است شربت آب ز هر دیده بیارید مرا. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). اما در غیر شعر خسرو در کلام قدما دیده نشد. (فرهنگ رشیدی).

تلوسه.

[تُ / تَسَ / سِ] (ا) غلاف کارد و شمشیر و امثال آن را گویند. (برهان) (آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). غلاف. (انجمن آرا): خیال غمزه ات از بسکه در دلم بخلید دلم تلوسه شمشیر آبدار تو گشت. شجاعی (از فرهنگ جهانگیری).

تلوسه.

[تَلْ / لَوْ سَ / سِ] (ا) غلاف خوشه خرما و غلاف دانه خرما را گویند. (برهان) (آندراج) (از شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). || تیشه درودگری را هم گفته اند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). تیشه درودگری را نیز در برهان بیان کرده و در فرهنگ ندیدم. (انجمن آرا).

تلوص.

[تَلَوْ و] (ع مص) پیچیدن و برگردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلوی. (اقراب الموارد). رجوع به تلوی شود.

تلوط.

[تَ لَوُ] (ع مص) کار قوم لوط کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). لواط کردن. (ناظم الاطباء).

تلوع.

[تُ] (ع مص) بلند برآمدن روز. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). منبسط گردیدن چاشتگاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). يقال: تلعت الضحی تلوعاً؛ اذا انبسطت. (از ذیل اقرب الموارد ||). سر برآوردن مرد از هر چه که در او بود ||. سر برآوردن گاو از جای باش خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلوک.

[تُ] (ا) نشانه تیر. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (آندراج). که به عربی هدف خوانند. (برهان) (آندراج) (شرفنامه منیری). هدف و نشانه تیر. (ناظم الاطباء ||). ظرف و صراحی که آن را بصورت شیر و گاو و حیوانات دیگر ساخته باشند و بدان شراب خورند. (برهان) (آندراج). آوند شرابخواری که بصورت شیر و گاو و دیگر جانوران باشد. (ناظم الاطباء). بمعنی تلوک است. (اوبهی). همان تلوک است که به اختلاف گفته اند و در پلوک اصح آن نگاشته شد. (انجمن آرا). رجوع به پلوک شود.

تلوک.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان بیسه است که در بخش مرکزی شهرستان شاهی واقع است و ۶۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلوکلا.

[تَ کَ] (اخ) دهی از دهستان زیرکوه سورتیچی است که در بخش چهاردانگه شهرستان ساری واقع است و ۲۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلوکلا.

[تَ کَ] (اخ) دهی از دهستان کلیجان رستاق است که در بخش مرکزی شهرستان ساری واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلول.

[تَ] (ع ص) دیرانقیاد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کاهل و سست. (ناظم الاطباء).

تلول.

[تُ] (ع ا) ج تل. (اقرب الموارد): و تنبت فی مواضع قریبۃ من البحر و فی تلول. (ابن البیطار، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تل و تلال شود.

تلوم.

[تَلَوُءٌ] (ع مص) کفشیر گرفتن جراحات. (منتہی الارب). کفشیر پذیرفتن زخم و اصلاح شدن آن. (ناظم الاطباء).

تلوم.

[تَلَوُؤٌ] (ع مص) درنگ کردن و چشم داشتن. (تاج المصادر بیهقی). انتظار و درنگ کردن در کاری. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||)). (مص) درنگی و نگرانی. (منتہی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): جان و دل اعداات چو دو کفہء میزان مملو شدہ از سنگ غم و بار تلوم. سوزنی.

تلون.

[تَلَوُؤٌ] (ع مص) برنگ شدن. (تاج المصادر بیهقی). رنگ به رنگ شدن. (دھار) (مجمل اللغۃ). رنگ گرفتن. (زوزنی). گوناگون شدن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). رنگ گرفتن و رنگی غیر از رنگ خود گرفتن. (از اقرب الموارد). رنگارنگ شدن. (غیاث اللغات) (آنندراج (||)). مختلف شدن رنگ چیزی ||. مختلف شدن خوی مرد. (از اقرب الموارد (||)). (مص) بی ثباتی و بی قراری و ناپایداری و خودسری و اضطراب و عدم راحت و عدم ثبات و تغییر. (ناظم الاطباء): بگذر از مستی و مستی بخش باش زین تلون نقل کن در استواش. مولوی. -تلون طبع؛ بی ثباتی طبع. گوناگونی و ناپایداری خوی و طبع. بر یک خوی نبودن. دمدمی بودن. تلون مزاج: و حکما گفته اند از تلون طبع پادشاهان بر حذر باید بود. (گلستان). - تلون مزاج؛ تلون طبع. گوناگونی خلق و خوی کسی در اوقات مختلف. رجوع به تلون و تلون طبع شود.

تلون.

[تُ] (ع ا) حاجت. (منتہی الارب) (آنندراج). حاجت و درنگی و دیری. (ناظم الاطباء). رجوع به تلونۃ شود.

تلونات.

[تَلَوُؤٌ] (ع ا) تغییرات و بی قراربها و ناپایداریها. (ناظم الاطباء). ج تلون. رجوع به تلون و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلون طبع.

[تَلَوُؤٌ ط] (ص مرکب) تلون مزاج. (ناظم الاطباء). رجوع به تلون و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلون مزاج.

[تَلَوُؤٌ م] (ص مرکب) کنایه از کسی کہ ہر لحظہ بخوبی برآید و ثبات رای در او نبود. (انجمن آرا). بی قرار و بی ثبات و خیالی و مضطرب. (ناظم الاطباء). رجوع به تلون و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلون مزاجی.

[تَلَوُؤٌ م] (حامص مرکب) بی قراری. (ناظم الاطباء). رجوع به تلون و دیگر ترکیبهای آن شود.

تلونہ.

[تُنْ] (ع ا) حاجت. (منتہی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). درنگی و دیری. (ناظم الاطباء).

تلونہ.

[تَنْ / ن] (ا) شکوفہ و بہار درخت. (ناظم الاطباء).

تلوہ.

[تِلْ وَ] (ع ا) مؤنث تلو. (منتہی الارب) (اقرب الموارد). مؤنث تلو یعنی بچہء مادہء خر و استر. (ناظم الاطباء). رجوع بہ تلو شود.

تلوہ.

[تِلْ وَ] (ع ا) بزغالہ ای زاید از چہار ماہ. (منتہی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). گوسپندی کہ قبل از صفریہ زاید و الصفریہ نتاج الغنم مع طلوع السہیل. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلوہ.

[تَلَوُہ] (ع مص) درخشیدن سراب و اضطراب و درخش آن. (منتہی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلوی.

[تَلَوِ] (ع ا) نوعی از کشتی خرد. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تلوی.

[تَلَوِ] (ع مص) پیچیدہ شدن. (تاج المصادر بیہقی). بر خویشتن پیچیدن. (زوزنی). تافتہ و دوتاہ گردیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روی برگردانیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پراکنده شدن و درخشیدن برق در ابر. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلویب.

[تَلْب] (ع مص) بہ ملاب آلودن چیزی را یا ملاب آمیختن. (منتہی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). بہ ملاب کہ نوعی از بوی خوش و یا زعفران باشد آلودن چیزی را. با ملاب آمیختن. (ناظم الاطباء).

تلویث.

[تَلْب] (ع مص) بند کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). آلودہ کردن. (زوزنی). آلودن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تیرہ کردن. (زوزنی). تیرہ کردن آب را ||. برنہادن خرما و جز آن ||.

انگشت خویش خائیدن کودک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آمیختن کاه را با قوت ||. تلیس کاری. (از اقرب الموارد).

تلویج.

[تَلْ] (ع مص) کز گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تلویج.

[تَلْ] (ع مص) گرم کردن چیزی به آتش. (تاج المصادر بیهقی). گرم گردانیدن به آتش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). بگردانیدن آفتاب و آتش، گونه چیزی را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سوختن آفتاب رنگ روی کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سپید کردن پیری موی کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). قوت بقدر حاجت دادن، يقال: لوح الصبی؛ یعنی خورش بده بقدری که نگاه دارد او را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پرنگ دادن جامه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برداشتن و حرکت دادن جامه را تا بیننده آن را ببیند. (از اقرب الموارد ||). بلند کردن و حرکت دادن گرده نان برای جلب نظر کردن سگ. (از اقرب الموارد ||). شمشیر درخشانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند کردن و زدن به عصا و شمشیر و تازیانه و نعل. (از اقرب الموارد ||). گونه برگردانیدن سفر و تشنگی مردم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اشارت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (زوزنی) (غیاث اللغات) (آندراج). اشاره کردن از دور به چیزی. (از اقرب الموارد) (از کشاف اصطلاحات الفنون): به تعریض و تلویح نقش آن معنی را در دل دیگر پسران کالنقش فی الحجر می نگاشت. (جهانگشای جوینی ||). کنایه کثیره الوسایط را تلویح نامند. (از اقرب الموارد) (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به کنایه و کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. تلویح در فن بلاغت آن است که شاعر اتمام مقدمه به مسئله علمی یا حکمی عرفی کند. مثال در نعت: هر کس که سر بخدمت تو داشت برکشید کافر بود که حکم کنندش به ارتداد. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). از عیب های خلقیه اسب است و آن چنان است که چون اسب را بزنی دم بجنباند و آن در ماده از عیوب فاحش است که بسا شود که بشاشد و به صاحب خود بپراکند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۲۶).

تلویحاً.

[تَلْ حَنْ] (ع ق) به اشاره. مقابل تلمیحاً. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تلویح و تلمیح شود.

تلویز.

[تَلْ] (ع مص) بادام آگندن در خرما. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

تلویزیون.

[تِلْ لِیْنُ] (فرانسوی، ا) (۱) تله ویزیون. دستگاهی است که بوسیله آن می توان حوادثی را که در صحنه مخصوص (جایگاه فرستنده) از مسافت چندین کیلومتری روی میدهد مشاهده کرد و صدایی که نزدیک صحنه عمل ایجاد می گردد شنید. در دستگاههای گیرنده و فرستنده از یک لامپ اشعه کاتودی استفاده می کنند و این لامپ بشکل یک قیف سنگین شیشه ای است.

بعضی چراغها در حدود سی سانتیمتر یا بیشتر طول دارند. نزدیک قاعده لامپ کاتودی یک سیم پیچ گرم شونده از تنگستن وجود دارد. دور سیم پیچ تنگستن استوانه ای از نیکل قرار دارد. ته استوانه با مخلوطی از اکسیدهای فلزی پوشیده شده است. سیم پیچ گرم شده تنگستن استوانه نیکل را گرم می کند و اکسیدی که آن را پوشانیده است یک دسته اشعه الکترونی می دهد. شبکه ای که دارای بار الکتریسته منفی است الکترونها را که از راه دیگری از دسته اشعه الکترونیکی که از سوراخ کوچک شبکه اصلی خارج شده اند برمی گرداند. صفحاتی که دارای بار الکتریسته مثبت هستند و به آند موسومند اشعه الکترونها را جذب می کنند و بر سرعت آنها می افزایند. مجموعه کامل این دستگاه را توپ الکترونی می نامند. اگر دو صفحه را که دارای بار الکتریکی غیرهمنام هستند در مسیر الکترونی قرار دهیم دسته اشعه خم می شود. صفحه ای که دارای بار الکتریکی مثبت است بالای دسته اشعه قرار گرفته آن را جذب می کند. صفحه زیری دارای بار الکتریکی منفی است و الکترونها را دفع می کند. میتوان برای خم کردن دسته اشعه الکترونی، بجای صفحات باردار، آهنربای الکتریکی بکار برد. می توان دسته اشعه الکترونی را سریعتر از اینکه چشم انسان بتواند درک کند خم نمود. اگر جریان متناوب را به صفحات باردار متوجه سازند بار الکتریکی سطح آنها در هر ثانیه به اندازه فرکانس آن جریان متناوب تغییر می کند. اگر جریان متناوب با فرکانس ۶۰ بکار رفته باشد دسته اشعه در هر ثانیه ۶۰ مرتبه بطرف پایین و ۶۰ مرتبه بطرف بالا- خم خواهد شد و چشم انسان فقط می تواند یک خط قائم نورانی در روی صفحه فلورسنت طرف پهن لامپ را ببیند. اما اگر جریان ۶۰ سیکل متناوب را به صفحات باردار طرفین دسته اشعه الکترونی که در حال نوسان هستند بیفزاییم یک خط افقی درخشان روی پرده فلورسنت ظاهر می شود. با بکار بردن هر چهار صفحه باردار و جفت مغناطیس الکتریکی بنظر می رسد که دسته اشعه الکتریکی روی تمام صفحه فلورسنت محو می شود. چشم الکتریکی - کارمایه نورانی ممکن است به کارمایه الکتریکی تبدیل شود. یک سلول فوتوالکتریک که گاهی چشم الکتریکی نامیده می شود، یک لامپ خالی از هوا است. سیمی از سر باتری در لامپ داخل می شود و به یک حلقه یا صفحه که از نیکل یا پلاتین ساخته شده است متصل میگردد. از سر دیگر باتری یک سیم داخل شیشه می شود و با پوشش پتاسیم مربوط می گردد. وقتی که نور به پوشش پتاسیم برمی خورد الکترونها از پتاسیم بطرف صفحه نیکل حرکت می کنند. هرچه شدت نوری که به لامپ می تابد بیشتر باشد عده الکترونهايي که خارج می گردند بیشتر است. به این طریق کارمایه نورانی به کارمایه الکتریکی تبدیل میشود. وقتی سلول فوتوالکتریکی در تاریکی کامل باشد جریانی از آن خارج نمی شود. یک روشنایی خیلی کم جریانی ضعیف بوجود می آورد و اگر نور شدیدی بر پتاسیم بتابد جریان قوی تر خواهد داد و قدرت جریان با شدت نوری که به سلول برمی خورد متناسب است. می توان جریان ضعیفی را که بر اثر روشنایی کلی بوجود آید بوسیله یک لامپ دیگر تقویت کرد. ایکونسکپ - سلول فوتوالکتریک علاوه بر آنکه در عکاسی، ایستگاههای راه آهن و جز اینها بکار میرود در تلویزیون نیز استفاده میشود. مهندسان الکتریک بجای صفحه فلورسنت چراغ اشعه کاتودی یک پرده میکا قرار میدهند. چشمهای الکتریکی کوچک یک طرف پرده میکا را که طرف دیگرش دارای پوشش نقره است می پوشاند. یک لامپ با این تغییرات ایکونسکپ خوانده میشود و برای ارسال تصاویر در دوربین تلویزیون بکار می رود. وقتی نور شدیدی بر جسمی که باید عکس آن بوسیله تلویزیون پخش شود می تابد قسمتهایی از جسم که برنگ روشن هستند مانند پیراهن سفید بیشتر از قسمتهای تاریک مثل یک کراوات سیاه روشنایی را منعکس می سازند. چشمهای الکتریکی کوچک ایکونسکپ به نسبت نوری که به آنها می تابد الکترون پس میدهد، نور از جسمی که به وسیله تلویزیون پخش می شود به دسته هایی از الکترون تبدیل می گردد که امواج تلویزیونی را که بر مراکز گیرنده فرستاده می شوند تحت تأثیر قرار دهد. کینسکوپ - یک لامپ اشعه کاتودی دیگر در پشت گیرنده برای تبدیل کارمایه الکتریکی به کارمایه نورانی بکار می رود و دو دسته الکترونها به صفحه فلورسنت برمی خورند. شدت نور در نواحی مختلف پرده فلورسنت بوسیله عده و سرعت الکترونهايي که از دسته اشعه الکترون با سرعت حرکت می کنند تنظیم می شود. این نوع لامپ کینسکوپ

نامیده می شود. برای آنکه تصویرهایی که بوسیله ایکونسکوپ پخش می شود با کمال دقت بوسیله کینسکوپ بوجود آید، باید دسته های اشعه الکترونی در کینسکوپ و ایکونسکوپ کام به یک سرعت حرکت کند و هریک از آنها بایستی ۲۴ مرتبه در ثانیه روی صفحه کاملی که بوسیله تلویزیون پخش می شود حرکت کند. لکه های خیره کننده در یک تصویر نتیجه باقی ماندن اثر تصویر در چشم انسان است. یک میکرفن برای انتقال صحنه هایی که پخش می شود کمک می کند. (از لاروس) (علم و زندگی صص ۲۹۵-۲۹۸). (۱) - Television.

تلویس.

[تَل] (ع مص) انگبین صافی خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلویع.

[تَل] (ع مص) مبالغه اللوع. (تاج المصادر بیهقی). بیمار کردن دوستی کسی را. (از اقرب الموارد ||). عذاب دادن. (از اقرب الموارد).

تلویق.

[تَل] (ع مص) چرب و نرم کردن طعام را. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). به مسکه یا به روغن نیکو کردن طعام را. و یقال: لا اکل الا ما لوق لی؛ ای لین لی حتی یصیر کالزبد فی لینه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلویم.

[تَل] (ع مص) مبالغه لوم. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). سخت نکوهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ملامت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). در بیت زیر کنایه از تقصیر و گناه است: صد هزاران طفل بی تلویم را کشت او تا یابد ابراهیم را. مولوی (مثنوی چ نیکلسن دفتر ۶ ص ۵۵۳ ||). لام نوشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلوین.

[تَل] (ع مص) رنگ دار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). رنگ دار کردن چیزی را. (از اقرب الموارد). گوناگون کردن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (از آندراج): از حسن تلوین و تزین بجایی رسانیدند که هرکس که می دید انگشت تعجب در دندان می گرفت. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۲ ||). رنگ در آوردن غوره. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). آشکار گردیدن رسیدگی در غوره خرما. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). لون البسر (مجهو)؛ پدید گشت در آن بسر آثار پختگی در رسیدگی. (ناظم الاطباء ||). آشکار گردیدن پیری در موی سر. (از اقرب الموارد ||). به اصطلاح اهل تصوف نام یکی از مقامات فقر. (غیاث اللغات) (آندراج). و آن مقام طلب و تفحص است از راه استقامت. (از تعریفات جرجانی). گردیدن بنده است در احوال. و نزد اکثر تلوین مقام ناقصی است. و نزد ما کاملترین مقامات است و حال بنده در آن مدلول فرموده پروردگار است: «کل یوم هو فی شأن (۱)». (از تعریفات جرجانی). تلوین اشارت است به تقلب قلب میان کشف و احتجاب به سبب تناوب و تعاقب غیبت صفات و ظهور آن، مادام که شخص از حد صفات نفس عبور نکرده باشد و به عالم صفات قلب نرسیده او را صاحب تلوین نگویند، چه تلوین به جهت تعاقب احوال مختلف بود و مقید صفات نفس را صاحب حال نخوانند و ارباب کشف ذات از حد

تلوین گذشته باشند و بمقام تمکین رسیده. (از نفایس الفنون در علم تصوف): هر دمی شوری نیاوردی به پیش برنیاوردی ز تلوین هاش نیش. مولوی. حق آن قدرت که بر تلوین ما رحمتی کن ای امیر لونها. مولوی. جمله تلوینها ز ساعت خاسته ست رست از تلوین که از ساعت برست. مولوی. (۱) - قرآن ۵۵/۲۹.

تلوین.

[تَلَّ] (اخ) دهی از دهستان بالا- خیابان است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلویه.

[تَلَّی] (ع مص) نیک پیمانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سخت تافتن. يقال: لویت اعناق الرجل فی الخصومه (شُدَّ اللکثرة و المبالغة). (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). قال الله تعالی: لووا رؤسهم (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). غالب شدن بر کسی ||. دشوار شدن کار بر کسی. (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۶۳/۵.

تله.

[تَلَّ ل / ل / تَلَّ ل / ل] (۱) مطلق آنچه جانور در آن به قید درآید. (برهان) (از ناظم الاطباء). آنچه جانور در آن به قید درآید چه پرنده و چه درنده. (انجمن آرا). چیزی باشد به شکل قفس که بدان شکار جانوران کنند و آن غیر دام است و از اقسام آن یکی آن است که جانوری در قفس انداخته، به همان قفس جانور دیگر شکار کنند... (آندراج). در ترکی بمعنی نوعی از دام صیادان طیور، از برهان و سراج و در مصطلحات نوشته که تله به فتحین چیزی است که آن را به خاک پنهان کرده بدان جانوران را شکار کنند سوای دام و در چراغ هدایت بالفتح و تشدید و تخفیف، حلقه های موی دم اسپ که بدان طیور را شکار کنند. (غیاث اللغات). دام باشد از هر نوعی. (اوبهی). دام. (شرفنامه منیری). آلتی از چوب و طناب کرده برای بدام افتادن خرس و تشی و روباه و مانند آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز کیدش چنان ایمنی کاندرو همی دانه بینی نیننی تله. عنصری. کرده پنداری گرد تله ای هروله ای تا درافتاد به حلقش در مشکین تله ای. منوچهری. نه دام الامدام سرخ پر کرده صراحیها نه تله بلکه حجره خوش بساط اوکنده تا پله (۱). عسجدی. چنانک آن حمدونه به گفتار روباه در تله افتاد. (سندبادنامه ص ۴۷). هم باز دولت تو به جنگ آوردش باز آن دام دیده را که همی ترسد از تله. اثیر اومانی. نفس نفیس او نشود خاضع فلک سیمرخ را کسی نفاکنده ست در تله. ابن یمین. روح در کسوت آدم ز پی معرفت است کرده اند این تله در خاک که عنقا گیرند. عبدالرزاق فیاض (از آندراج). در شکار هزار علت و عیب پیکرش تله ای بدست زمان. ظهوری (ایضاً). - به تله افتادن؛ گرفتار مشکل غیرمنتظره شدن. درگیر شدن با مشقتی پیش بینی نشده. به فریبی فریفته شدن. - به تله انداختن؛ کسی را به فریب و زرق گرفتار ساختن. - دم به تله ندادن؛ تسلیم نشدن. فریب کسی را نخوردن. خود را در ماجرای ناشناخته و حساب نشده وارد نکردن. - دم کسی را به تله انداختن؛ دم کسی را لای تله گذاشتن. کسی را با حيله و مکر و ظاهر آرایبی تسلیم کردن. کسی را با فریب گرفتار کردن. کسی را ناخواسته در ماجرای زیانبار درگیر کردن ||. جایی که چاروا در آن بندند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا ||). اتویی که بر جامه و امثال آن کشند. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). خریطه و جوال ||. نره ||. سنگ فسان. (ناظم الاطباء ||). قطعه بزرگ از چیزی: یک تله برف. یک تله یخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - ن ل: خوش برافکنده ست با پله.

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) پایه نردبان را گویند. (برهان). پایه نردبان و زینه پایه. (ناظم الاطباء). پایه نردبان را در برهان گفته همانا پله را تله خوانده اند. (انجمن آرا).

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) بمعنی طلا- باشد که به عربی ذهب خوانند. (برهان). بمعنی تلا است که آن را تلی گویند و طلا، معرب آن است. (انجمن آرا). زر. (ناظم الاطباء). زر که به طلا اشتها دارد. (فرهنگ رشیدی). زری که به طلا شهرت دارد و طلا معرب همین تله است. (غیاث اللغات ||). پایه نردبان و زینه پایه را نیز گفته اند. (برهان ||). کمند و دام. (ناظم الاطباء).

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) زر اندوخته ||. پایه نردبان و زینه پایه. (ناظم الاطباء).

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) افزاری باشد حجامان را. (فرهنگ جهانگیری).

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) نام نوعی افرا است در باجگیران و آن را کرکو و آفچه قیین نیز نامند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تله.

[تَلَّ لَ / لَ] (ا) مسافتی مانند میدانی. در بعضی از لهجه های ایران مسافتی قلیل. در اصفهان و اطراف آن و در لهجه بختیاری یک تله راه؛ یک میدان. یک فرسنگ سبک. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تله.

[تَلَّ لَ] (ع مص) فراموش کردن چیزی را ||. تلف و بیخودی و سرگشتگی از عشق. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تله.

[تَلَّ لَ] (ع ا) کوزه ای از پوست طلع. (منتهی الارب) (آندراج). مشربه ای از غلاف طلع. (ناظم الاطباء ||). یک بار افتادن، مصدر است برای مره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تله.

[تَلَّ لَ] (ع ا) هیئت افتادن. (منتهی الارب) (آندراج). هیئت ریختن و افتادن. نوع ریختن و افتادن. (ناظم الاطباء ||). تری ||. کاهلی ||. حالت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): هو بتله سوء؛ او در حالت بدی می باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلهب.

[تَلَهْه] (ع مص) افروخته شدن و روشن گردیدن آتش. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شعله زن شدن آتش و زبانه کشیدن آتش. (غیاث اللغات).

تله نایب.

[ت ل] (انگلیسی / فرانسوی، ا) (۱) یکی از قسمتهای دستگاه گیرنده تلگراف است. هنگامی که دستگاه فرستنده اخبار را بمقصد می فرستد این ماشین در دستگاه گیرنده بکار می افتد و کلمات را بدون رمز (نقطه خط) دریافت می کند و آنها را عیناً بر روی نوارهای کاغذی، مانند ماشین تحریر نقل می نماید و در آن کار دست کسی دخالت ندارد جز اینکه نوارهای تایپ شده را از هم جدا سازند و بوسیله پیکها به گیرندگان خبر ارسال دارند. (از لاروس) (از علم و زندگی ص ۲۸۳). رجوع به تلگراف شود. (۱) - Teletype.

تله تو.

[ت ل] (اخ) دهی از دهستان باباجانی است که در بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان واقع و ۱۰۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا کتیراست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلهج.

[تَلَهْه] (ع مص) شیفنگی و حرص. (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به تلهم شود.

تله جرد.

[ت ل ج] (اخ) دهی از دهستان کمازان شهرستان ملایر است که ۸۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تلهمج.

[تَلَج] (ع مص) روشن شدن راه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). داغ داغ کردن رونده راه را. (منتهی الارب) (آنندراج). اثر پا گذاشتن قافله در راه. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شیفنگی کردن به چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تله جین.

[تَلَج] (اخ) دهی از دهستان قاقازان است که در بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین واقع است و ۳۵۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تلهدم.

[تَلْ ذُ] (ع مص) بریدن || خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تله رز.

[تَل ل / ل رَا] (ا مرکب) کرم البری. انگور جنگلی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به این دو کلمه و جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۲۴۴ شود.

تله زنگ.

[تَل زَا] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب است که در بخش اندیمشک شهرستان دزفول واقع است و همچنین نام یکی از ایستگاههای راه آهن تهران به اهواز است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلمح.

[تَلَهْ هُ] (ع مص) افزونی نمودن در سخن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلهف.

[تَلَهْ هُ] (ع مص) آرمان خوردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). اندوه بردن. (زوزنی). دریغ خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): و از سر تأسف و تلهف می گفت. (سندبادنامه ص ۱۰۰).

تل هفتون.

[تَلْ لُ هُ] (اِخ) شهرکی است از نواحی اربل که کاروان اربل به آذربایجان پس از دو روز بدانجا فرود آید. در وسط کوهها است و رودی در آن جاری است و خانه ها بر بالای تلی ساخته شده است. دارای بازاری است و ساکنان آنجا کردند. (از معجم البلدان).

تلهق.

[تَلَهْ هُ] (ع مص) سخت سپید گشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بسیاری در کلام و تقعر در آن. (از اقرب الموارد).

تله کش.

[تَلْ ل / ل كَا / كَا] (نف مرکب) در تداول عامه، آنکه بیگاری کند. آنکه با مزدی سخت اندک برای کسی خدمت کند. رجوع به تله کشی شود.

تله کشی.

[تَلْ ل / ل كَا / كَا] (حامص مرکب) تعب بری برای کسی بی مزدی یا با مزدی سخت کم. بیگاری گونه ای. بیگاری: تا جوان بودم و می توانستم تله کشی شان را بکنم خوب بودم، حالا دیگر بد شدم. و با کردن صرف می شود. (یادداشت به خط مرحوم

دهخدا).

تلهاؤ.

[تَلَّ لُءٌ] (ع مص) سپسایکی رفتن || بددل شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تلهاه.

[تَلَّ لُءٌ] (ع مص) گیاه اندک جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تنگ بافتن جامه را. (از اقرب الموارد).

تلهم.

[تَلَّ لَهٌ] (ع مص) به یکبار فرو خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تله موش.

[تَلَّ لَ / لِ] (ا مرکب) آلتی برای گرفتار کردن موش. تله که برای گرفتن موش بکار برند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تله شود.

تلهن.

[تَلَّ لَهٌ] (ع مص) ناهاری کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). ناشتا شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعلق کردن به ناشتایی. (از اقرب الموارد).

تلهوج.

[تَلَّ لَهٌ] (ع مص) خام پخت ماندن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نضح ناقص؛ ای لایتم نضجه. نیم خامی. (از بحر الجواهر یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تلهوق.

[تَلَّ لَهٌ] (ع مص) ترک مبالغه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مبالغه نکردن در عمل و کلام. (از اقرب الموارد). || خود را آراستن به چیزی مانند سخاوت و جوانمردی و دین و جز آن که در وی نباشد. (از اقرب الموارد).

تله ویزیون.

[تَلَّ لِ يُونٌ] (فرانسوی، ا) تلویزیون. رجوع به تلویزیون شود.

تلهی.

[تَلَّ لَهٌ] (ع مص) بازی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء) (آندراج ||). روزگار گذاشتن به چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): تا مادام که آنجا مقام داشتی و در کار عشرت و ادمان تلهی گویی نصیحت قهستانی را به سمع قبول استماع نموده بود. (جهانگشای جوینی ||). فراموش کردن ||. غفلت ورزیدن ||. ترک دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلهیب.

[ت] [ع مص] نیک برافروختن آتش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به تلهب شود.

تلہیج.

[ت] [ع مص] نهاری دادن. (تاج المصادر بیهقی). نهاری دادن و ناشتا شکستن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلہید.

[ت] [ع مص] بسیار فاتولیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به خواری دور کردن یا بر بن پستانها یا بر بن شانه های کسی زدن و یا بدست درخستن او را. (از اقرب الموارد). بدست درخستن و سپوختن به خواری کسی را یا بر بن پستان یا بر بن کتف زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلہیز.

[ت] [ع مص] لگد زدن بر سینه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مشت زدن بر استخوان بناگوش و پس و بن گردن کسی. (از اقرب الموارد).

تلہیع.

[ت] [ع مص] بیهوده و هرزه گفتن و قیل و قال کردن ||. به فصاحت تکلم کردن. (ناظم الاطباء). افراط در سخن و تبلع. (از اقرب الموارد). یقال: تلہیع فی کلامه ||. دعوی فراست و زیرکی کردن. (ناظم الاطباء).

تلہیف.

[ت] [ع مص] آرمان خوردن. (مجمل اللغة). وانفساه گفتن: لهف نفسہ تلہیفاً؛ وانفساه گفت و کذا لهف امه و لهف امیه ای ابویه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دریغ و افسوس خوردن و اندوه نمودن و وانفساه گفتن. (آندراج).

تلہین.

[ت] [ع مص] نهاری دادن. (تاج المصادر بیهقی). نهاری کردن. (زوزنی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ناشتا شکستن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هدیه آوردن از سفر آینده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلهیه.

[تَی] (ع مص) به چیزی مشغول کردن. (تاج المصادر بیهقی). مشغول داشتن کسی را به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||). ا) بازیچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلی.

[تُ] (ا) دست افزار و دست افزاردان سرترشان و حجامان باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری ||). کیسه ای که خیاطان سوزن و ابریشم و انگشتوانه در آن نهند. (از برهان) (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء): بدیده تلی سوزنم که سوزنیم نیم چو سوزن درزی نھان میان تلی. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۲۹۶).

تلی.

[تِ] (ا) طلا- را گویند. (برهان). طلا- را گویند که زر پاک و خالص باشد. (آندراج) (از انجمن آرا). زر و طلا و ذهب. (ناظم الاطباء): وجود مردم دانا مثال زر تلی است که هر کجا که رود قدر و قیمتش دانند. سعدی (از انجمن آرا). رجوع به طلی شود.

تلی.

[تِ] (ا) درخت تمش. (ناظم الاطباء). لَم. تلو. خار. تیغ. یور. شوک. شوک. ورگ تلی. سیاه تلی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). || علیق ||. درخت شاه توت ||. گدا و فقیر ||. دست افزاردان سرترشان. (ناظم الاطباء). رجوع به تلی شود.

تلی.

[تِلْ لِ] (ا) به هندی اسم انزروت است ||. طحال. (از تحفه حکیم مؤمن). سپرز. طحال. (الفاظ الادویه).

تلی.

[تُلْی] (ع مص) باقی ماندن (مقداری) از ماه: تلی من الشهر کذا؛ اینقدر باقی مانده از ماه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تلی.

[تَ لِ ی] (ع ص) بسیار سوگند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کثیر الایمان. (اقرب الموارد ||). بسیار مال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلی.

[تَلْ لا] (ع ص) قوم تلی؛ قوم افتاده بر زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلی.

[تَلْ لَ] (ع ا) گوسپند مذبوحه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلی.

[تَلْ لَ] (اخ) دهی از دهستان ماروسک است که در بخش سرولایت شهرستان نیشابور واقع است و ۱۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تلیاب.

[تْ] (اخ) دهی از دهستان کاکاوند است که در بخش دلفان شهرستان خرم آباد واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تلیبار.

[تْ] (ا) خانه ای را گویند که بجهت کرم پیله نگاه داشتن، چوب بندی کنند تا پیله حاصل شود. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). در گیلکی تَلِمبار. (حاشیه برهان چ معین). آن را تَلِمبار نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تلمبار و تلیوار شود.

تلیث.

[تَ لَیْ] (ع مص) به شیر مانستن در هوا و حرص. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تلیث.

[تْ] (ع ا) نخلستان شوره زار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تلید.

[تْ] (ع ص، ا) بمعنی تالد است. (منتهی الارب). مال کهنه و قدیمی موروثی. (ناظم الاطباء). مال قدیمی از حیوان و جز آن که از پدران به ارث رسیده باشد. (از ذیل اقرب الموارد). خلاف طارف و طریف. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). مال کهنه و قدیمی موروثی... طریف مال نو که مقابل تولید است: از سر و روی وی اندرفکن آن تاج تولید تا ازو پیدا آید مه و خورشید پدید. منوچهری. عاشق شکر او تولید و طریف زائر جود او بلید و ظریف. سنائی (از آندراج ||). ستوری که نزد صاحبش زاده یا نتاج داده. (ناظم الاطباء). تالد. (منتهی الارب ||). آنکه در عجم زاده و در عرب پرورش یافته باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). منه حدیث شریح: ان رج اشتری جاریه و شرط انها مولده فوجدها تولیدة فردها و المولدة، التي ولدت ببلاد الاسلام. (منتهی الارب).

تلیدن.

[تْ دَ] (مص) در تداول مردم قزوین گنبدیده و کپک زده و اورزده شدن و بیشتر در میوه ها بکار رود چون انگور و خربزه و پرتقال

و جز آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تَلِيدَةُ.

[تَد] (ع ص، ا) زنی که در عجم زاده شده و در عرب پرورش یافته باشد... (ناظم الاطباء). رجوع به تلید شود.

تَلیران.

[ت] (اِخ) دهی از دهستان بالا-خیابان است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تَلیس.

[ت] (ع ا) پارچه از ابریشم یا کَنَب که بدان بار و جز آن پیچند. گونی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ج، تلایس : و قتلها طرحت (بغداد خاتون) هنالك ایاماً مستورة العورة بقطعة تلیس. (ابن بطوطه، یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ثم وصلا الی... و هی احساء ماء تنزل القوافل علیها و یقیمون ثلاثة ایام فیستریحون و یصلحون سقیتهم و یملونها بالماء و یخیطون علیها التلایس خوف الريح. (ابن بطوطه، یادداشت ایضاً). فوجدت شور دارالسلطان محت رجا و صبیاناً من الممالیک و ابناءالملوک و الوزراء و الاجناد و قد لبسوا التلایس و جلال الدواب و جعلوا فوق رؤسهم التراب و التبن (فی عزاء ابن الملک). (ابن بطوطه، یادداشت ایضاً). رجوع به تلیسۀ شود.

تَلیسَةُ.

[تَل لى س] (ع ا) خصیه و گویکمانندی که از برگ خرما سازند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خصیه مانندی که از برگ خرما سازند و شیشه در آن نهند. (از اقرب الموارد ||). کیسهء حساب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: وضع الدفتر فی التلیسۀ. (اقرب الموارد). و رجوع به مادهء قبل شود.

تَلیع.

[ت] (ع ص) جید تلیع؛ گردن دراز. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). دراز از مردمان و گردنها. (از اقرب الموارد).

تَلیع.

[ت لئی ی] (ع مص) خویشتن را گول نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحمق. (اقرب الموارد).

تَلی کران.

[ت ک] (اِخ) دهی از دهستان جلال ازرك است که در بخش مرکزی شهرستان بابل واقع است و ۴۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تَلیک سر.

[تَسَّ] (اخ) دهی از دهستان اهلرستاق است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۲۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تلیل.

[ت] (ع ا) گردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و له تلیل کجزع السحوق؛ ای عنق. (اقرب الموارد). ج، اتله، تلل، تلائل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد (||)). ص) بر زمین زده یا بر گردن و روی افکنده، نعت است از تل چنانکه گویند: تله للجبین کما یقال کبه لوجهه. (از منتهی الارب). مصروع. حالت سجده. (ناظم الاطباء). ج، تلی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تلیمان.

[ت] (اخ) پهلوانی است ایرانی. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (آندراج). پهلوان ایرانی در لشکر فریدون. (ناظم الاطباء). شاهزاده ایرانی به زمان فریدون. رجوع به فهرست ولف و حاشیه برهان چ معین شود: چو شاه تلیمان و سرو یمن به پیش سپاه اندرون رای زن. فردوسی.

تلیمان.

[ت] (اخ) یکی از نجای سغد، به زمان کیخسرو. (فهرست ولف از حاشیه برهان چ معین). و در جای دیگر تورانی نیز گفته اند والله اعلم. (برهان) (آندراج): به سغد اندرون بود (۱) یک هفته بیش تلیمان و خوزان همی رفت پیش. فردوسی. رجوع به ماده قبل شود. (۱) - مراد کیخسرو است.

تلین.

[تَ لَئِی] (ع مص) نرمی کردن. (تاج المصاادر بیهقی) (زوزنی). چاپلوسی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرم گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد تخشن. (اقرب الموارد).

تلین.

[تَلْ لَی] (ا) نامی است که در ارسباران (قره داغ) به دو نوع افرا دهند. و آن را در نور و کجور کرب و در کلارستاق کرف... میخوانند. رجوع به جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۲۰۷ و کرب شود.

تلیوار.

[تَ لَی] (ا) تلیوار است و آن خانه ای باشد که در آن کرم ابریشم نگاهدارند. (برهان) (آندراج). رجوع به تلیبار و تلمبار شود.

تلیه.

[تَ لَی] (ع ا) بقیهء وام و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باقی وام. (مهذب الاسماء).

تلیه.

[تَ ی] (اخ) (۱) شارل (۱۸۲۸ - ۱۹۱۳ م). مهندس فرانسوی و کاشف روشهای محافظت مواد غذایی بوسیلهء برودت است. (از لاروس). (۱) - Tellier, Charles.

تلیث.

[تَل] (ع مص) به شیر مانستن در هوی و حرص. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تلیث شود.

تلیط.

[تَل] (ع مص) وصل کردن و سریش چسبانیدن. (ناظم الاطباء). الصاق. (اقرب الموارد).

تلیف.

[تَل] (ع مص) لیف ساختن ||. سطر و بسیار شدن لیف نهال خرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خراش دادن پوست کسی را با لیف. (از اقرب الموارد).

تلین.

[تَل] (ع مص) نرم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرمی و ملایمت و نرمی و آزادی شکم. (ناظم الاطباء).

تم.

[ت] (ا) آفتی است که در چشم پیدا می شود مانند پرده و آن را به عربی غشاه گویند. (برهان) (آندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). و یا کدورت جلدیه که آب مروارید نیز گویند. (ناظم الاطباء). مجازاً بمعنی تاریکی و سیاهی آید. (غیاث اللغات) (آندراج). اوستا تمه (۱) (تاریکی)، پهلوی توم، (۲) پهلوی وندیداد تومیک، (۳) هندی باستانی تامس (۴) (تاریکی)، افغانی تورتم (۵) (تاریکی). (حاشیهء برهان چ معین): و سیدی و تم از چشم برد چون در چشم کشند. (الابنیه عن حقایق الادویه). میان هوا جای جای ابر و نم چو افتاده بر چشم تاریک تم. اسدی. ز بس گرد، چشم جهان تم گرفت ز بس کشته، پشت جهان خم گرفت. اسدی. روی آفاق بمن خوب نماید به تو زشت دیدهء خلق ز من نور فزاید ز تو تم. اسدی. ای کحل کفایت تو برده از دیدهء آخرالزمان تم. خاقانی. هر که را دوست براند تو مخوان گرنه در چشم وفای تو تم است. خاقانی. گلستان جان آرزومند آبت از آن دیده را هیچ بی نم ندارم.... از آنکه که خاک درت سرمه کردم به چشم سعادت درون، تم ندارم. خاقانی. این سبب را من معین گفتمی گر نبودی چشم فهمت را تمی (۶). مولوی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). نرگس نشان سروری اندر جبین تو بیند اگرچه در بصرش علت تم است. ابن یمین ||. در کردی بمعنی مه و میغ آمده (۷)... و تما بزبان قمی بخاری است که از غذا برخیزد (۸)... (حاشیهء برهان چ معین): چو برق روشن و خوب است در سخن معنی برون ز معنی دیگر بخار و باد و تم

است. ناصر خسرو (دیوان ص ۸۹). مرحوم دهخدا در حواشی و ملاحظات دیوان ناصر خسرو ص ۶۳۴ آرد: «کلمه تم را در ذیل بمعنی غبار گرفته اند. در فرهنگها این کلمه بمعنی غبار مطلق نیامده مگر کلمه غشاوه و پرده چشم را به غبار ترجمه کنیم، آن وقت هم مخصوص چشم خواهد بود. در عربی هم معنی نمی دهد که در این جای بکار آید. دوست فاضل من آقای رشید یاسمی می گوید تم در زبان کردی بمعنی مه و میغ است (۹). اگر فرض کنیم در قدیم این معنی برای تم متداول بوده است در اینجا بی مناسبت نخواهد بود ||». پرده و پوشش. (ناظم الاطباء). (۱) - - (۵) - tamas. (۴) - tumik. (۳) - tum. (۲) - temah. (۶) - tortam. - مرحوم دهخدا این بیت را در دو برگ جداگانه یادداشت کرده اند و بر نخستین نوشته اند: ظاهراً در بیت ذیل تم باشد هر چند نسخه ها نم دارند. و در دیگری آرنند: نسخه ها نمی است ولی یقیناً تم است چه نم مانع دیدن نیست و چشم همیشه نم دارد. (۷) - رجوع به حواشی و ملاحظات مرحوم دهخدا بر دیوان ناصر خسرو ص ۶۵۵ ستون ۲ و ص ۶۵۶ ستون ۱ شود. (۸) - رجوع به حواشی و ملاحظات مرحوم دهخدا بر دیوان ناصر خسرو ص ۶۵۵ ستون ۲ و ص ۶۵۶ ستون ۱ شود. (۹) - رجوع به حواشی و ملاحظات مرحوم دهخدا بر دیوان ناصر خسرو ص ۶۵۹ ستون ۱ شود.

تم.

[ت] (۱) میوه درخت سماق. (ناظم الاطباء).

تم.

[ت] (۱) نوک آهنین تیر. (ناظم الاطباء).

تم.

[تم م] (ع ا) پرده ای است به اندازه بط با رنگی سپید و گردنی دراز و منقاری سرخ. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۶۴).

تم.

[تم م / تم م / تم م] (ع مص) کامل و تمام گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تمام کردن چیزی را و استمرار کردن بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمام کردن. (زوزنی ||). به سی روز کامل شدن ماه. پایان رساندن چیزی را و انجام دادن آن: تم علی صومک؛ ای امضه. (از اقرب الموارد ||). شکستن چیزی. (از ناظم الاطباء ||). سخت و صلب گردیدن. (ناظم الاطباء).

تم.

[تم م] (ع ا) اسم جمع تُمّه یعنی پاره هایی از موی و مانند آن بکسی دهند تا بدان گلیم خود را درست و تمام سازد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تم.

[تم م] (ع ا) تبر ||. بیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ص تمام خلقت. (ناظم الاطباء ||). ليله التم و ليله

تمه؛ شبی که ماه تمام باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تم.

[تَم م / تَم م / تَم م] (ع ص) و بکسر فصیح تر است. تمام. يقال: ابی قائلها الا- تمأ و تمام. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). تمام خلقت. يقال: ولدتہ امہ لثم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تماءر.

[تَاء] (ع مص) تماؤر. رجوع به تماؤر شود.

تمائم.

[تَاء] (ع ا) ج تمیمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمیمه شود ||. و اماطه التمام؛ کنایه عن الکبر. (اقرب الموارد).

تمات.

[ت] (ا) گوجه فرنگی. تماتہ. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۳۸ و گوجه فرنگی شود.

تماتر.

[ت ت] (ع مص) کشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). باهم کشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پی در پی فروریخته شدن آتش از آتش زنه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رأیت النار من الزند تلماتر؛ ای تترامی و تساقط. ابومنصور گوید که آن را جز از لیث نشنیدم. (از اقرب الموارد).

تماته.

[ت ت] (ع مص) دور شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباعد. (اقرب الموارد ||). تغافل. (اقرب الموارد).

تماتین.

[ت] (ع ا) ج تمین و تماتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به مفرد کلمه شود. ج تماتن و تمین، به معنی رشتهء خیمه. (از آندراج).

تمائل.

[ت ت] (ع مص) از بیماری به شدن. (زوزنی) (آندراج). به گشتن بیمار و از بیماری به شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): امید از تماثل و انتعاش برداشت و به آب و هوای غزنه مشتاق گشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). مانند یکدیگر شدن. (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تشابه دو چیز. (از اقرب الموارد). مساوی یکدیگر شدن دو چیز مانند ۳ با ۳ و ۴ با ۴. (از تعریفات جرجانی ||). تماثل و مماثلہ، در اصطلاح محاسبان هر دو عدد برابر یکدیگر را گویند و این دو

عدد متمائل یکدیگر باشند. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به مماثله و متمائل شود || اصطلاح علماء کلام و حکمت. رجوع به مثل و کشف اصطلاحات الفنون شود || اصطلاح فن بدیع. رجوع به موازنه و کشف اصطلاحات الفنون شود.

تمائیل.

[ت] [ع ا] ج تمثال. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تصاویر و اصنام. (غیاث اللغات) (آندراج): ز بهر آن بت، بتخانه ای بنا کردند به صد هزار تمائیل و صد هزار صور فرخی. نقش و تمائیل برانگیختند از دل خاک و دو رخ کوهسار. منوچهری. و آنجا (غار ابراهیم به بیت المقدس) عجایب بسیار است که دیوان کرده اند از بهر سلیمان علیه السلام، از محرابها و تمائیلها و چیزهای شگفت. (مجمل التواریخ و القصص). پدید کرد تصاویر مانی، ابر و زمین برآورد تمائیل آزر، آتش و آب. سنائی. من از غصه رنجور و از خواب مست که ناگه تمائیل برداشت دست. سعدی (بوستان). - تمائیل شطرنج؛ مهره های آن: و یجلب من کشمیر بلور اما قطاع غیر منحوته و اما منحوت منها اوان و اقداح و تمائیل الشطرنج و کلاب النرد. (الجماهر بیرونی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). بمعنی فرمانهای پادشاهی نیز آمده. (غیاث اللغات) (آندراج). || اخ) نام کواکب صورت شمالی موسوم به جاثی علی رکتیه است. (مفاتیح، یادداشت ایضاً).

تماج.

[ت] [ا] تیماج و چرمی که از پوست بز سازند. (ناظم الاطباء).

تماج.

[ت] [ا] کیسه درازی را گویند که از پارچه دوزند و یا از ابریشم بافند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تماجامشی.

[ت م] (مغولی، ا) تماجامشی. (ناظم الاطباء). رجوع به همین کلمه و مادهء بعد شود.

تماجامشی کردن.

[ت م ک د] (مص مرکب) ستیزگی کردن و مناقشه نمودن. (ناظم الاطباء): و او را پسری بود بایدو نام که بعد از کیخاتون چند ماه در باب پادشاهی تماجامشی می کرد. (جامع التواریخ رشیدی).

تماجامشی.

[ت] (مغولی، ا) لغت مغولی است بمعنی مضایقه باشد. چنانکه در تاریخ و صاف در بیان جلوس ارغون خان مذکور است که چون ایلچی به خدمت هولاجو رسید در جواب گفت: با ارغون تماجامشی یعنی مضایقت کجا می رود. و نیز در تاریخ غازانی، در ولیعهد کردن چنگیزخان، او کتای را ذکر کرده: یافته که جغتای اینجا حاضر نیست مبادا که چون من در گذرم سخن مرا دیگر کرده در ملک تماجامشی کند. (سنگلاخ چ لندن ص ۱۶۱ ||). ستیزگی و خصومت و مناقشه و منازعه. (ناظم الاطباء): و مقرر فرمودند که لشکری که با بایجو و جرماغون پیش از آن جهت تماجامشی فرستاده بودند. (رشیدی). و لشکری که هم به جهت تماجامشی،

با طیربهدار به جهت کشمیر و هند فرستاده بودند. (رشیدی). رجوع به ماده قبل شود.

تماجان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان سمام است که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تماجد.

[ت] [ج] [ع مص] یاد کردن مجد کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با هم نازیدن و فخر کردن به بزرگی و مجد آشکار کردن با هم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تماجع.

[ت] [ج] [ع مص] باهم بیباکی نمودن و فحش گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تماجن. (اقرب الموارد). رجوع به تماجن و تمازح شود.

تماجن.

[ت] [ج] [ع مص] مسخرگی نمودن. (زوزنی). تمازح. (اقرب الموارد). یکدیگر را زشت و درشت گفتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تماجع و تمازح شود.

تماحک.

[ت] [ح] [ع مص] باهم ستیهیدن و خصومت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تماحک الیعیان و الخصمان. (اقرب الموارد).

تماحل.

[ت] [ح] [ع مص] مماله با یکدیگر یعنی، مکر نمودن و دشمنی کردن باهم. (از اقرب الموارد ||). دور افتادن از یکدیگر. (از اقرب الموارد).

تماخره.

[ت] [خ] [ر] [ا] هزل و مزاح و مسخرگی و ظرافت باشد. (برهان) (انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). هزل و تمسخر. (فرهنگ رشیدی). سخریه. (شرفنامه منیری). هزل و مزاح و ظرافت و سخر باشد. (فرهنگ جهانگیری): گرتو تماخره کنی اندر چنین سفر بر خویشتن کنی تو، نه بر من تماخره. ناصر خسرو. لیکن نه باز گردم از شر دشمنان کاندرا خور تماخره و تریو شوم. سوزنی. ز راه طعنه و طنز و تماخره می گفت خهی گذارده هریک حقوق نعمت شاه. عمر بن محمود بلخی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده بعد شود.

تماخره.

[تَ رَ / رِ] (ا) به سکون خای نقطه دار هم گفته اند بمعنی مطلق سخن، اعم از مطایبه و خوش طبعی و غیر آن. (برهان) (از ناظم الاطباء).

تمادح.

[تَدُ] (ع مص) همدیگر را ستودن. منه المثل: التمداح التذابح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراخ شدن تهیگاه چارپا از سیری. تندح. (از اقرب الموارد).

تمادخ.

[تَدُ] (ع مص) نافرمانی کردن ||. سستی و کاهلی کردن ||. سپس ماندن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمادی.

[تَ] (ع مص) ستهیدن در چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لجاج کردن و ادامه دادن در آن. (از اقرب الموارد): از شدت حال و تمادی ایام محنت و تراکم امواج کربت و مقاسات شداید غربت نالش کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). به نهایت رسیدن ||. دراز شدن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تمار.

[تَم م] (ع ص) خرمافروش. (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمار.

[تَ رر] (ع مص) قطع دوستی و مودت کردن. (ناظم الاطباء). دشمنی و تباغض. (اقرب الموارد).

تمار.

[تَ رر] (ع مص) کشتی و مصارعت. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمار.

[تَ] (اخ) شهری در کوههای طبرستان در جهت خراسان. (از معجم البلدان). رابینو در یادداشتها و حواشی خود بر کتاب مازندران و استرآباد به شمارهء ۶ ص ۱۵۰ آرد: «یاقوت نام شهر تمار را در مرز خراسان ذکر کرده است...». ولی اطلاعی از آن بدست نمی دهد.

تمار.

[تَمَ ما] (اخ) حسین التمار مکنی به ابوبکر فیلسوف دهری از مخالفان و معاصران محمد بن زکریای رازی (۲۵۱-۳۱۳ ه. ق) بود. رجوع به تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ذبیح الله صفا ص ۱۷۵ و ۱۷۸ شود.

تمار.

[تَمَ ما] (اخ) عبدالملک بن عبدالعزیز مکنی به ابونصر النسایی القشیری محدث است. وی به بغداد رفت و در سال ۲۲۸ ه. ق. در گذشت او را رحله ای است. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۶۲۴). رجوع به عبدالملک... شود.

تمار.

[تَمَ ما] (اخ) دهی از دهستان نهر یوسف است که در بخش مرکزی شهرستان خرمشهر واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمارخ.

[تَ رَ] (ا) یک نوع گیاهی بسیار نیک. (ناظم الاطباء).

تمارزو.

[تَ رَ] (ا) تمارزو. حسرتمند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). و رجوع به تمارزو شود.

تمارس.

[تَ رُ] (ع مص) با هم جنگ و پیکار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تضارب. (اقرب الموارد).

تمارض.

[تَ رُ] (ع مص) بیماری نمودن، بی بیماری. (زوزنی). بیمار نمودن خود را بی علت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خود را بیمار نمودن بی مرض و خود را به تکلف مریض وانمودن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تمارض کردن.

[تَ رُ کَ دَ] (مص مرکب) خود را به بیماری زدن بی آنکه بیمار باشد. بر خویشتن بیماری بستن بی علت. اظهار بیماری کردن به دروغ.

تمارن.

[تَ رُ] (ع مص) سپری شدن شیرناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قطع شدن شیر ماده شتر. (از اقرب الموارد).

تماری.

[ت] [ع مص] به شک شدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شک نمودن در چیزی. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). با یکدیگر ستهیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). همدیگر خصومت نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باهم جدال کردن. (آندراج). تجادل. (اقرب الموارد).

تماری.

[تُ ی ی] [ع ا] درختی است. (منتهی الارب). یک نوع درختی. (از ناظم الاطباء).

تمارید.

[ت] [ع ا] جِ تَمَراد. (ناظم الاطباء). رجوع به تَمَراد شود.

تماز.

[ت ز ز] [ع مص] دور شدن نیت: تمازت به النیه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمازان.

[ت] [اخ] ناحیه ای است به خراسان از گوزگانان به حدود رباط کروان نزدیک اندر کوهها، مهتر ایشان را تمازان قزنده خوانند. (حدود العالم چ دکتر ستوده ص ۹۶). رجوع به ترجمهء مینورسکی ص ۱۰۶ شود.

تمازح.

[ت ز] [ع مص] باهم لاغ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با یکدیگر مزاح کردن. (آندراج). تداعب. يقال: هما یتمازحان. (اقرب الموارد).

تماس.

[ت س س] [ع مص] یکدیگر را بسودن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد ||). جماع کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قول تعالی: من قبل ان یتماسا. (۱) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن (۵۸ / ۳ و ۴)

تماسح.

[ت س] [ع مص] باهم راست شدن در سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تصادق. (اقرب الموارد ||). باهم دست زدن در خرید و فروخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تماسحوا علی کذا؛ تصافقوا (۱) و تحالفوا. (اقرب الموارد). (۱) - ای تبايعوا.

تماسخ.

[ت س] [ع مص] برگردیدن صورت کسی به صورت دیگری که بدتر از صورت نخستین باشد. (منتخب، از غیاث اللغات)

(آندراج). رجوع به مسخ شود.

تماسک.

[تَسُّ] (ع مص) چنگ درزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از غیث اللغات) (از آندراج). اعتصام. (اقراب الموارد ||). خویشتن داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). خویشتن را نگاه داشتن و مجازاً بمعنی صبر و تحمل و وقار آمده. (غیث اللغات) (آندراج): ما تماسک ان قال ذلك؛ ای ما ضبط نفسه و ما تمالک. (اقراب الموارد): که هیچ آفریده را چندین حزم و خرد و تمالک و تماسک نتواند بود. (کلیله و دمنه). آواز او (شنزبه) چنان شیر را از جای ببرد که عنان تمالک و تماسک از دست او بشد و راز خود بر دمنه بگشاد. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۷۰).

تماس گرفتن.

[تَسُّ سِ سِ رِ ت] (مص مرکب) ملاقات. مصاحبه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تماسی.

[ت] (ع مص) پاره پاره گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقطع. (اقراب الموارد ||). ع ۱) سختیها. (منتهی الارب). دواهی. (اقراب الموارد). واحد ندارد. (منتهی الارب) (از اقراب الموارد).

تماسیح.

[ت] (ع ۱) نهنگان. این جمع تماسیح است که به معنی نهنگ باشد. (غیث اللغات) (از آندراج). ج تماسیح. (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد) (المنجد): ابر هزبرگون و تماسیح پیل خوار با دست اوست، یعنی شمشیر اوست، ای. منوچهری (دیوان چ ۲ دبیرسیاقی ص ۱۱۳). رجوع به تماسیح شود.

تماشا.

[ت] (۱) نظر کردن به چیزی باشد از روی حظ یا از روی عبرت. (برهان). در عرف بمعنی... دیدن به شوق مستعمل شده از این بابت (۱) بطرف دیده منسوب داشته اند و تماشا با لفظ کردن و نمودن و داشتن مستعمل است و پریشان از صفات اوست... و تماشا بمعنی چیزی که در او به تعجب یا بشوق نظر کنند مستعمل می شود. (از آندراج) (از غیث اللغات)... نگرستن چیزهایی که سرور آورد یا موجب دلنگی و اندوه شود و عبرت آورد و هرچیز حیرت انگیز که موجب تعجب و شگفتی باشد و هرچیز که دارای سود و فایده بود. (ناظم الاطباء): و چون برنشستند به تماشای چوگان محمد و یوسف به خدمت در پیش امیر مسعود بودندی با حاجبی که نامزد بود. (تاریخ بیهقی چ دکتر فیاض ص ۹۶). هنوز پدرم به حال حیات بود. مرا هوس بازرگانی خاست به سبب تماشای دریا. و با مالی وافر و بازرگانان بسیار در دریا نشستیم. (مجمل التواریخ و القصص). از دریچهء مشبک ایمان در تماشای روضهء رضوان سنایی. جامه برافکند در رژه چو درآمد پس به تماشای باغ زی شجر آمد. نجیبی. بی تماشای چشم روشن تو چشم خورشید در مغاک شده. خاقانی. تماشای آن جامهء نغزباف دل شاه را داده بر وی طواف نظامی. تماشای رامشگران ساز کرد در خرمی بر جهان باز کرد. نظامی. بیا تا در تماشای خرابات چو رندان تماشایی بباشیم. عطار. و صیدی که بیشتر آن گورخر بود براند و جغاتای و اوکتای به تماشای صید قوقو به قراگول آمدند. (جهانگشای جوینی). و آن زمستان به تماشای صید مشغول بودند. (جهانگشای

جوینی). دیده شکید ز تماشای باغ بی گل و نسرين بسرآرد دماغ. سعدی (گلستان). تماشای ترکش چنان خوش فتاد که هندوی مسکین برفتش ز یاد. سعدی (بوستان). هر که تماشای روی چون سپرت کرد روی سپر کرد پیش تیر ملامت. سعدی. بامدادان بتماشای چمن بیرون آی تا فراغ از تو نباشد به تماشای دگر. سعدی. و پیراسته به در و گهر برای تماشای هر نظر. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۲۷). و باصره را مجال تماشای آن ندادندی. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۵۴). چون صبا گفته حافظ بشنید از بلبل عنبرافشان به تماشای ریاحین آمد. حافظ ||. لفظ عربی است مصدر از باب تفاعل. در اصل تماشای بود، مأخوذ از مشی. فارسیان در این قسم مصادر، یا را به الف بدل می کنند از عالم تمنا و تولا و تقاضا که در اصل تمنی و تولی و تقاضی است. پس معنی تماشا به اصل لغت با یکدیگر پیاده رفتن است. چون یاران برای تفرج اکثر باهم پیاده سیر می کنند لهذا در عرف بمعنی تفرج... مستعمل شده... (از غیاث اللغات) (از آندراج). سیر و گردش، گشت و گذار و رفتن به خارج برای تفرج. (از ناظم الاطباء): چون تو از بهر تماشا بر زمینی بگذری هر نباتی زان زمین روئید گردد افتخار. فرخی. ملکت قیصر و فغفور تماشاگه اوست ظن بری هرگز روزی بتماشای نشود. منوچهری. همه کس رفته از خانه به صحرا برون برده همان ساز تماشا. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). و آن مملکتهای بزرگ که گرفت (اسکندر)، جهان که بگشت، سیل وی آن است که کسی بهر تماشا به جایها بگذرد. (تاریخ بیهقی). بر منظره و به قصر تماشا چه بایدت اینک تن تو قصر و سرت گرد منظره. ناصر خسرو (دیوان چ تقوی ص ۳۸۳). و در آن شهر مردی بود نام او اولیس. عاقل بود، روزی به تماشا بیرون رفته بود. (قصص الانبیاء ص ۱۷۷). پس در یک یک از اقران خویش بیندیشد و از تماشا و نشاط و خنده و غفلت ایشان و تدبیر کارها... (کیمیای سعادت). مگر ز بهر تماشا به راه و رسم شکار یکی خرامی ناگه ز راه هند به چین. مسعود سعد. و به میان آن درختان اندر، صومعه ای بود از آن ترسایی. منصور از بهر تماشا می گردید چون بدان صومعه رسید از آن راهب پرسید... (مجموع التواریخ و القصص). ملک حمیر لشکر را باز گفت از آنچه دیده بود از عجایب بسیار و مال و نعمت بی شمار و گفتا هر کس را که هوس تماشا و نعمت است در شود. (مجموع التواریخ و القصص). گویند سلطان محمود روزی به تماشا شده بود و از صحرا سوی شهر همی آمد. (نوروزنامه منسوب به خیام). برخیز که موسم تماشا است بخرام که روز، روز صحراست. جمال الدین عبدالرزاق. در باغ عهد جای تماشا نماند از آنک صدخار را موکل یک ورد کرده اند. خاقانی. اول غسلی بکن زین سوی نیل عدم پس به تماشا گذر آن سوی مصر بقا. خاقانی. بگذرند از سرمویی که صراطش دانند پس به صحرای فلک جای تماشا بینند. خاقانی. دلم را به تماشای صحرا نظری است و جانم را به مطالعه زبی و ریاض التفاتی. (سندبادنامه). روزی ... در باغی به تماشا مشغول بودند. (سندبادنامه). و گاهی چند به تماشا و عشرت بگذارد. (سندبادنامه ص ۱۵۷). و خود با ماهرویان به تماشا و عشرت مشغول شده ای. (سندبادنامه ص ۱۵۸). صبحدمی با دو سه اهل درون رفت فریدون به تماشا برون. نظامی. یکی با بشر مشورت کرد که دو هزار درم دارم حلال، میخواهم که به حج شوم، گفت تو به تماشا میروی... (تذکره الاولیاء عطار). و از آنجا باز گشت به اردوی خویش آمد و برقرار بکار عیش و تماشا مشغول بود. (جهانگشای جوینی). و چون لشکر از آب بگذشت پادشاه تماشا را بر کنار رود طوفی میکرد. (جهانگشای جوینی). یعلم الله که گر آبی به تماشا روزی مردمان از در و بامت به تماشا آیند. سعدی. بجه از جو سوی ما آ که تماشا است درین سو سترالله علینا چه علا است درین کو. مولوی. در خیال این همه لعبت به هوس می بازم بوکه صاحب نظری نام تماشا ببرد. حافظ. خلوت گزیده را به تماشا چه حاجت است چون کوی دوست هست به صحرا چه حاجت است. حافظ. جام جم آینه دار کاسه زانوی ماست ما چو طفلان هر طرف بهر تماشا می رویم. صائب ||. عیش و عشرت و لهو و لعب و بازی. (ناظم الاطباء): تماشای پروانه چندان بود که شمع شب افروز خندان بود. نظامی. ظلم شد امروز تماشای من وای به رسوایی فردای من. نظامی. بسیار درین کهنه سرا معرکه کردیم بازیچه اطفال تماشای دگر داشت. نادم لاهیجی (از آندراج ||). بمعنی هنگامه نیز آمده. (غیاث اللغات) (آندراج ||). سرگرمی و مشغولی. (حاشیه برهان چ معین): و بفرمود تا همه مطربان و مسخرگان و هزالان و سگان شکاری و بوزنه و از این جنسها که تماشای ملوک باشد از سرای خلافت بیرون کردند.

(مجمّل التواریخ و القصص، از حاشیه برهان چ معین). (۱) - مراد سیر و گردش و تفرج است.

تماشا.

[ت] (اخ) حمدالله مستوفی در نزهة القلوب آرد: بازار اردشیر به یمن اکنون تماشا میخوانند. از اقلیم اول است بهمن بن اسفندیار ساخت. (نزهة القلوب چ گای لیسترنج ج ۳ ص ۲۵۳). رجوع به تاریخ گزیده چ ادوارد برون ج ۱ ص ۹۸ شود.

تماشابین.

[ت] (نف مرکب) عیاش و بی قید و خراباتی. (ناظم الاطباء).

تماشابینی.

[ت] (حامص مرکب) عیاشی و بی قیدی. (ناظم الاطباء).

تماشاچی.

[ت] (ص مرکب، ا مرکب) نگرنده و آنکه در جایی برای تمتع بردن نظر می آید. (ناظم الاطباء). نظارگیان. بازی بین. ج، تماشاچیان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تماشاخانه.

[ت ن / ن] (ا مرکب) محلی که در آنجا بعضی چیزهای موهوم و پاره ای افسانه ها را مجسم می نمایند و جهت اشتغال و عبرت نفس کارهای خوش آیند ظاهر می سازند و تقلیدهای نیک درمی آوردند. (ناظم الاطباء). تماشاکده. تماشاگاه. (آندراج). محلی است که از برای تآثر ساخته شده است. (کتاب اعمال رسولان ۱۹:۲۹). یا محل عرضه داشت و نمایش و توضیح آن می باشد. (رساله اول قرنیتان ۴:۹): در تماشاخانه عام قیصریه بود که خداوند هیرودیس اغریباس را به مرگ زد. (کتاب اعمال رسولان ۱۲:۲۱-۲۳). در تماشاخانه افسس بود که ازدحامی عظیم بر ضد پولس شد. (اعمال رسولان ۱۹:۲۹). فعلا دیوارهای آن تماشاخانه برپا و باقی است... و از هیکل دیانا بخوبی دیده می شود. هیئت تماشاخانه های قدیم به شکل نیم دایره ساخته می شد و ابداً سقف نداشت بلکه گاهی از اوقات چادر می کشیدند و نشیمنهای این تماشاخانه ها مرتبه به مرتبه بالای یکدیگر ساخته شده همگی به یک نقطه مرکزی منتهی می باشد بعضی از اوقات بسیار بزرگ و وسیع بوده و گاهی پرده منظری از مقصرین و غلامهایی که با حیوانات وحشی می جنگند نمایش میدادند. این تماشاخانه ها گنجایش پنجاه هزار یا بیشتر تماشاچی داشت. (رساله عبرانیان ۱۰:۳۳). «ابر شاهدان» که در رساله عبرانیان ۱۰:۱ مذکور است، قصد از تماشاچیان است که دویدن مسیحی را مشاهده می کنند. همچنانکه تماشاچیان بازیهای یونانی را تماشا می کردند. (از قاموس کتاب مقدس): حلقه زلفش تماشاخانه باد صباست جان صد صاحبدل آنجا بسته یک مو بین. حافظ. حسن چون تنها شود از چشم خود دارد خطر در تماشاخانه آینه هم تنها مباح. صائب (از آندراج).

تماشا داشتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) دیدن چیزهایی که لایق نگریستن بود. (ناظم الاطباء). درخور تماشا بودن. تماشایی بودن: وجد صوفی شب معراج تماشا دارد جلوه تیر در آماج تماشا دارد. اشرف (از آندراج). نوبهار است و جهان سیر چمنها دارد وضع دیوانه ما نیز تماشا دارد. میرزا بیدل (ایضاً ||). مشغول تماشا بودن: نترسی که داری تماشا بیاغ که چون لاله از دل بسوزند داغ. فردوسی. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تماشا رو.

[تَ رَ / رُو] (نص مرکب) که بتماشا رود. تماشا رونده. تفرج کننده. ج، تماشا روان: تماشا روان (۱) باغ بگذاشته مغان از چمن رخت برداشته. نظامی. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: تماشا گران، در این صورت شاهد تماشا رو نیست

تماشا کده.

[تَ کَ دَ / دِ] (ا مرکب) تماشاگاه. محل گشت و گذار و محل تفرج و تماشاخانه. و آنجای از تماشاخانه که مردم برای تماشا می نشینند. (ناظم الاطباء). تماشاخانه. تماشاگاه. (آندراج). رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تماشا کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) نگریستن و تمتع بردن از نگریستن. (ناظم الاطباء). نظاره کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): شاه امروز مقدمه لشکر بمن دهد و تماشا کند که من با ایشان چه کنم. (اسکندر نامه قدیم نسخه آقای سعید نفیسی). شاه اسکندر با لشکرش همه شادمان شدند و تماشا می کردند و از هر دو لشکر کس نمی جنید. (اسکندرنامه ایضاً). و مرغان سر وی ایستادندی و وحوش بیابان و کوه بیامدندی و تماشا کردند. (قصص الانبیاء ص ۱۴۸). چون عیش کنی از تو برد روح لطافت چون نوش خوری در تو کند عقل تماشا. امیر معزی (از آندراج). وقتی این مرد به نزدیک مداین بر سر تول نشسته بود و یزدگرد از مداین تماشا می کرد، ناگاه شیری قصد این مرد کرد. (مجموع التواریخ والقصص). و هرکس که تماشای آبهای روان می کرد در حیرت می شد که از کجا می آید و به کجا می رود. (تاریخ بخارا ص ۳۳). روانش از روضه رضوان و فرضه جنان تماشای آن می کند که آتش او به شادکامی حکم می راند و به نیک نامی اسب اقبال و دولت می دواند. (راحه الصدور راوندی). تماشای جمال شاه می کن مرادت را حساب آنگاه می کن. نظامی. تماشای گنج نظامی کند بیزم سخن شادکامی کند. نظامی. شد درون تا کند تماشایی صوفیانه برآورد پای. نظامی. تا بمکر این از دلش بیرون کنم تو تماشا کن که دفعش چون کنم. مولوی. سعدیا صاحب‌دلان شطرنج وحدت باختند رو تماشا کن که نتوانی چو ایشان باختن. سعدی. گر تماشا می کنی بر خود نگر کی بخوشتر زین تماشا می روی. سعدی. تماشا کن که چون بگرفت لاله کوه را دامن کسی کو تیغ بی موجب کشد خونس چنان گیرد. امیر خسرو دهلوی. دیدمش خرم و خندان قدح باده بدست و اندر آن آینه صدگونه تماشا میکرد. حافظ. به چشم و ابروی جانان سپرده ام دل و جان (۱) بیا بیا و تماشای طاق و منظر کن. حافظ. زین طرف عجز و نیاز و زان طرف دشنام و ناز در میان ما و او قاصد تماشا می کند. سلیم (از آندراج ||). نشاط و تفریح و بازی کردن. عیش و عشرت کردن: وارثان مال ایشان قسمت کرده خوش می خورند و زن ایشان با شوهر دیگر تماشا می کند و مال وی را با او می خورد و وی را فراموش کرده. (کیمیای سعادت). باغ را باغبان مطرا کرد شاهی آمد در او تماشا کرد. نظامی ||. سیر و گردش کردن. گشت و گذار توأم با مشاهده: گهی کردی تماشا در خراسان گهی نخجیر کردی در کهستان. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). خواهی که تماشا کنی به نزهت برخیزه در این چاه تنگ و تاری. ناصر خسرو. چو طاووسان تماشا کن در این باغ چو پروانه رها کن آتشین داغ. نظامی. تماشا کرد و صید افکند بسیار دهی خرم ز دور آمد

پدیدار. نظامی. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: سپرده ام دل را.

تماشاکن.

[تَ كُ] (نَف مَرَكَب) تماشاکننده. تماشاچی. نظرباز. ج، تماشاکنان: چو در محاوره آید زبان شیرینش کجا شدند تماشاکنان شیرین کار. سعدی (دیوان چ مصفا ص ۷۰۳). ما تماشاکنان کوه دست تو درخت بلندبالایی. سعدی. تنگ چشمان نظر به میوه کنند ما تماشاکنان بستانیم. سعدی. شاید آن روی اگر سیل کنند به تماشاکنان حیرانش. سعدی. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن و تماشاکنان شود.

تماشاکنان.

[تَ كُ] (نَف مَرَكَب، ق مَرَكَب) در حال تماشا. در حال نظاره: مثال ملک چو باغی است پرشکوفه و گل تو شادمانه تماشاکنان بیاب در آی. فرخی. تماشاکنان گرد خیمه بگشت چو سروی چمان بر کنار چمن. فرخی. نماز شام همه نیکوان به عید شدند طرب کنان و تماشاکنان و خندان لب. فرخی. به باغی تماشاکنان میل کرد درون رفت تا رخ بشوید ز گرد. اسدی. گو پهلوان را تماشاکنان زشادی همی بود خنده زنان. اسدی. تماشاکنان رفت از آن مرحله عنان کرد بر صید صحرا یله. نظامی. در آن بریه پر لاله و اقحوان تماشاکنان و شکارزنان می آمد. (تاریخ غازانی ص ۱۴۷).

تماشاگاه.

[تَ] (ا مَرَكَب) تماشاگده. (آندراج) (ناظم الاطباء). جای تماشا. منظر. (حاشیه برهان چ معین). تماشاگه. گردشگاه: پروازه، خورشی بود که در پی قومی برند به تماشاگاه. (فرهنگ اسدی نخجوانی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا): و این شداد به مقامی بود که او را ساویه خوانندی و از ترک و هندوستان و سند و روم و حبشه و سنقلا ب روی بوی آوردندی و تماشاگاه او به دمشق بدی. (قصص الانبیاء ص ۱۵۰). پس از یک ماه برخاست و نیت شام کرد تا بجایی رسید که امروز مدینه خوانند. چشمه آبی دید و تماشاگاه خوش. (قصص الانبیاء ص ۱۸۵). و دو بستان بود که تماشاگاه ایشان بود. (قصص الانبیاء ص ۱۸۸). و شهری است سخت خوش و تماشاگاه و نخجیر بسیار. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۳۸). دیگر که من بنده تماشاگاه و باغ و بوستان دل ملک. اگر ملک تماشاگاه خویش را بیاراید منت بر کسی نباید نهاد. (نوروزنامه منسوب به خیام یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ای تماشاگاه جانها طرف لالستان تو مطلع خورشید زیر زلف جان افشان تو. خاقانی. کسی را کانچنان دلخواه باشد همه جایی تماشاگاه باشد. نظامی. و در عهد ایام علاءالدین، باغی و کوشکی آنجا ساخته اند و تماشاگاه ایشان بوده است. (جهانگشای جوینی). و اماکن مبارکه و بقاع شریفه تماشاگاه و گلشن. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۱۶). ز فیض سرمهء حیرت درین تماشاگاه یکی شده ست چو آینه خوب و زشت مرا. صائب (از آندراج). رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تماشاگر.

[تَ گَ] (ص مَرَكَب) تماشاچی. تماشاکننده. نظاره گیان. که نظاره کند. نگرنده. ج، تماشاگران: تماشاگران (۱) باغ بگذاشته مغان از چمن رخت برداشته. نظامی. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: تماشاگران. و در این صورت شاهد تماشاگران نیست.

تماشاگری.

[تَگَ] (حامص مرکب) عمل تماشاگر ||. هوا و هوس. (ناظم الاطباء).

تماشاگه.

[تَگَه] (ا مرکب) مخفف تماشاگاه: ای مه و سال نگه کردن تو سوی سلیح ای شب و روز تماشاگه تو لشکرگاه فرخی. بر دست حنا بسته نهد پای به هر گام هر کس که تماشاگه او زیر چنار است. فرخی. ملکت قیصر و فغفور تماشاگه اوست ظن بری هرگز روزی بتماشا نشود. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۲). این سبزه که امروز تماشاگه ماست تا سبزه خاک ما تماشاگه کیست. خیام. ای خاکدان دیو تماشاگه دلت طفلی تو تا ربیع تو دانند خاکدان. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۳۱۲). سمن را تماشا در آغوش او تماشاگه گل بناگوش او. نظامی. عهد کردیم که بی دوست به صحرا نرویم بی تماشاگه رویش به تماشا نرویم. سعدی. بستان عارضش که تماشاگه دل است پرنرگس و بنفشه و گلنار بنگرید. سعدی. گر بیارند کلید همه درهای بهشت عاشق جان به تماشاگه رضوان نرود. سعدی. ز خاک آورد رنگ و بوی طعام تماشاگه دیده و مغز و کام. سعدی (بوستان). به تماشاگه زلفش دل حافظ روزی شد که باز آید و جاوید گرفتار بماند. حافظ. مدعی خواست که آید به تماشاگه راز دست غیب آمد و بر سینه نامحرم زد. حافظ. یارب این کعبه مقصود تماشاگه کیست که مغیلان طریقش گل نسرین من است. حافظ.

تماشایی.

[تَ] (ص نسبی) مردم تماشاچی. (ناظم الاطباء). نظارگی و بیننده. (آندراج). تماشاگر. (آندراج). نظاره. آنکه تماشا کند ج، تماشائیان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): درخور بوستانسرای ترازهره و مشتری تماشائی. سیدحسن غزنوی. عروس حسن ترا هیچ در نمی یابد بگاه جلوه مگر دیده تماشایی. عراقی همدانی. بیا تا در تماشای خرابات چو رندان تماشایی باشیم. عطار. منع نظاره روا نیست تماشایی را و نه فرقی نبود زشتی و زیبایی را. نشاط. تعجب دارد این صورت تماشا دارد این معنی. جهان محو تماشا و تماشایی نمی بینم. سالک یزدی (از آندراج). حسن مستور نظر هاست که جز صورت خویش بهره ای نیست ز آینه تماشایی را. ملانوعی (ایضاً). رجوع به تماشاچی شود ||. درخور تماشا. درخور نظاره. جای تعجب و عبرت: به بزمگاه چمن رو که خوش تماشایی است چو لاله کاسه نسرین و ارغوان گیرد. حافظ. رجوع به تماشا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تماشق.

[تَشُ] (ع مص) باهم کشیدن گوشت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باهم کشیدن گوشت را، پس خوردن آن را. (از اقرب الموارد).

تماشی.

[تَ] (ع مص) بهم رفتن. (زوزنی). بهم دیگر رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باهم رفتن. (از اقرب الموارد).

تماصع.

[تَصُ] (ع مص) باهم مروسیدن در جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعالج در جنگ. (از اقرب الموارد).

تماض.

[تَ ضَ ض] (ع مص) باهم ستیهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تماضر.

[تَ ضَ ض] (اخ) دختر عمروین حارث بن شریذ ملقب به خنساء. رجوع به خنساء شود.

تماظ.

[تَ ظَ ظ] (ع مص) بهم بدی و پیکار نمودن ||. گزیدن یکدیگر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تماغه.

[تَ غَ غ] (ا) کلاه شاهین و باز و امثال آن. کلاه باز شکاری. (ناظم الاطباء): کیوتر کو به زنهارش درآید تماغه از سر شاهین رباید. کلیم (از آندراج). شهباز قدرتش چو زند بال و پر بهم نه چرخ را بیفکند از سر تماغه وار. علیرضا تجلی (ایضاً).

تماقل.

[تَ قَ ق] (ع مص) همدیگر را به آب فروبردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تماکر.

[تَ کَ ک] (ع مص) یکدیگر را فریفتن. (از اقرب الموارد).

تماکس.

[تَ کَ ک] (ع مص) همدیگر حریص کردن به خریدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمالس.

[] (ا) به هندی حبه الخضرا را گویند. (تحفه حکیم مؤمن).

تمالغ.

[تَ لَ ل] (ع مص) خنده کردن: تمالغ به؛ خنده کرد بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمالک.

[تَ لَ ل] (ع مص) مالک نفس گشتن: تمالک عنه؛ مالک نفس وی گشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تماسک. (اقرب الموارد). مالک نفس خود شدن و بمعنی اختیار و طاقت مستعمل است. (غیاث اللغات) (آندراج): ما تمالک ان

فعلٌ او عن ان فعل؛ ای لم یستطع حبس نفسه. (اقرّب الموارد). آواز او چنان شیر را از جای ببرد که عنان تمالک و تماسک او از دست بشد. (کليلة و دمنه). که هیچ آفریده را چندین حزم و خرد و تمالک و تماسک نتواند بود. (کليلة و دمنه). شطط غرور زمام تمالک از دست او بستد و جوابهای عنیف داد. (ترجمهء تاریخ یمنی). و عنان تمالک و تماسک از دست بداد. (حیب السیر یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تماسک شود.

تمالؤ.

[تَ لُء] (ع مص) هم پشت شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تعاون. (از اقرّب الموارد ||). فراهم آمدن و انبوهی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اجتماع گروه بر امری. (از اقرّب الموارد).

تمام.

[تَ / تْ / تِ] (ع مص) بمعنی تمامه و تمامه و تم [ت م / ت م / ت م م]. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). رجوع به تم شود.

تمام.

[تَ] (ع ا) تمام الشیء؛ تمامی آن. تمامه و تتمه مثل آن. (منتهی الارب). همه. و تمام الشیء، همه آن و تمامی آن. (ناظم الاطباء). مصدر تمّ و تمام الشیء، آنچه بدان اجزاء آن کامل گردد. (از اقرّب الموارد ||). و من العروض ما استوفی نصفه الاخیر بمنزلة الحشو و يجوز فيه ما جاز فيه كالنوع الاول من الكامل و من المتقارب او ما يمكنه ان يدخله الزحاف فیسلم منه. (منتهی الارب). جنسی از عروض است. (ناظم الاطباء).

تمام.

[تَ / تِ] (ع ص) بدر تمام، ماه تمام. (منتهی الارب). ماه پر و کامل. يقال: بدر تمام و بدر تمام. (ناظم الاطباء ||). (ا) تمام خلقت. يقال: ولدتها لتمام و كذلك ولد المولود لتمام؛ یعنی نه ماهه زاد. (منتهی الارب) (از اقرّب الموارد). ولد الولد لتمام الحمل؛ زائیده آن کودک (را) در حالتی که ماه آن کامل بود: والقت المرأة الولد لغير تمام؛ بچه انداخت آن زن از جهت آنکه ماه وی کامل نبود... (ناظم الاطباء).

تمام.

[تَ] (ع ا) لیل التمام؛ درازترین شبهای سرما یا آن سه شب است که در درازی باهم برابر باشند یا شبی است که به دوازده ساعت یا زاید از آن رسد یا شب چهارده از ماه، لان القمر یتم فیها. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). درازترین شبهای زمستان. و منه قوله: فبتُّ أكابد لیل التمام - م و القلب من خشية مقشعر. (از اقرّب الموارد).

تمام.

[تَ] (ص، ا، ق) درست و کافی و کامل. (غیاث اللغات). کافی و بسنده و کامل و بی نقصان. (آندراج). درست و کامل و بی

عیب. (ناظم الاطباء): ز نوذر همی گفت هر کس به سام که برگشت از راه نیکی تمام فردوسی. ابا اسب و ساز و سلیح تمام همه شیرمرد و همه نیکنام فردوسی. وزان پس نگر تا چه دارد پیام ازو بشنو و پاسخش ده تمام فردوسی. بجان تو که نیارم تمام کرد نگاه ز بیم چشم رسیدن بدان دو چشم سیاه. فرخی. با دولتی است باقی و با نعمتی تمام با همتی که وهم نیارد بر او گذار. فرخی. هیچ مردی تمام و پخته نگفت که ازو هیچ کاری آید خام. فرخی. گاه گوید که رنگ تو نه درست گاه گوید که بوی تو نه تمام. فرخی. چه گفت، گفت که ای در جفا نکرده کمی چه گفت، گفت که ای در وفا نبوده تمام. فرخی. همه عدلست و همه حکمت و انصاف تمام هر چه از فضل و کرم با تو خدای تو کند. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۵). زیرا که میر داند در فضل او تمام ما را به فضل او نرسد خاطر و ضمیر. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۴۵). با نعمت تمام به درگاهت آدمم امروز با گزازی و چوبی همی روم. فاختری (از فرهنگ اسدی نخجوانی). با شوکتی و عدتی سخت تمام، و فوج فوج لشکر پیش آمدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۰). با خرد تمام که دارند با رحمت و رأفت و حلم باشند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۰۱). که ایشان با خرد تمام باشند. (بیهقی ایضاً). به شغلی سخت تمام و با نام. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۰۵). آن قصه اگر به تمام رانده آید دراز گردد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۰). و کیل را مثال بود تا خوردنی و نزل فرستادند سخت تمام. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۰). مردی تمام و کارهای نیکو بسیار کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۲). نیازمند خویش را بر سر مزن که وی را زدن خود رنج و نیازمندی خود تمام بود. (منتخب قابوسنامه ص ۳۸). از طاعت تمام، شود ای پسر ترا این جان ناتمام سرانجام کار تام. ناصر خسرو. و پسری بود وی را خردتر و نیکورتر و به عقل تمام. آن را بر همه فرزندان سالار کرد. (قصص الانبیاء ص ۳۳). چون خبر به یوسف رسید کس فرستاد تا به عزت تمام ایشان را آوردند و بفرمود تا جوالهای هریک را پر از طعام کردند. (قصص الانبیاء ص ۸۱). دویت شتر با آلات تمام و صد غلام... (قصص الانبیاء ص ۸۴). جمله پیش شموئیل آمدند با سلاحهای تمام. (قصص الانبیاء ص ۱۴۳). در گوشه ای که کس نبد آگه ز حال ما زان عشرت بغایت وزان مستی تمام. انوری. ناموس جور و فتنه به خنجر قوی شکست آرام ملک و دین به سیاست تمام داد. انوری. تا بدان صنعت شهرتی تمام یافتم. (کلیله و دمنه). میان اتباع او دو شگال بودند... و هر دو ذکای تمام داشتند. (کلیله و دمنه). شیر فرمود که این جا مقام کن تا از شفقت... ما نصیب تمام یابی. (کلیله و دمنه). در جمله در آن کار اقبال تمام کردم. (کلیله و دمنه). و از ملک پرسش و تقرب تمام یافت. (کلیله و دمنه). این مرد تبع بسیار و شوکت تمام دارد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۸۹). نوشیروان جواب داد که بسیار هیزم را اندک مایه آتش تمام بود. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹۵). دهقان او را (فرخی را) هر سال دویت کیل... غله دادی و صد درم سیم... و او را تمام بودی اما زنی خواست. (چهارمقاله عروضی). هزار ناو هست پر آب و علف که هریکی لشکری را تمام باشد. (چهارمقاله عروضی). هنوز باش که از بوستان دولت تو گلی تمام نداده ست بوی خود به بهار. مختاری. و اگر کسی از راه فایده گرفتن مطالعه خواهد کرد عشر عشرین این تمام بود. (اسرار التوحید ص ۱۵۶). از انعم خدای تعالی تمام بهر بادی بدو جهان که سزاوار انعمی. سوزنی. با آنکه تمامش آفریدند ای کاش نیافریده بودی. خاقانی. کار تو تمام باد چونانک نقصان نرسد پس، اذا تم. خاقانی. کرده چندین بنا به مصر و به شام هریکی در نهاد خویش تمام. نظامی. هوای قصر شیرینت تمام است سرکوی شکر دانی کدام است. نظامی. زبسیار و زکم بگذر که خام است نگهدار اعتدال اینت تمام است. نظامی. دگر ره گفت کاین تدبیر خام است صبوری کن که رسوائی تمام است. نظامی. مجنون ز خوش آمد سلامش بنمود تقریبی تمامش. نظامی. مرد باید خواه خاص و خواه عام کو بود در فن و کار خود تمام. عطار. ... اما اگر جامه خواهد شست او را ده ستیر اشنان تمام است یعنی آنقدر تمام است که بدان کار کنی. (تذکره الاولیاء عطار). مدت شش ماه می راندند کام تا به صحت آمد آن دختر تمام. مولوی. من زاول دیدم آخر را تمام جای دیگر رو از اینجا والسلام. مولوی. ای آفتاب روشن وای سایه همای ما را نگاهی از تو تمامست اگر کنی. سعدی. حدیث دوست نگویم مگر بحضرت دوست یکی تمام بود مطلع بر اسرارم. سعدی. حریف دوست گر از خویشتن خبر دارد شراب صرف محبت نخورده است تمام. سعدی. وی را پرسیدند که چرا زینت به چپ دادی و

فضیلت، راست راست. گفت: آن را زینت راستی تمام است. (گلستان). هم از حسن تدبیر و رای تمام به آهستگی گفتش ای نیکنام. (بوستان). کسی مرد تمام است از تمامی کند با خواجگی کار غلامی. شبستری. این تقوی ام تمام که با شاهدان شهر ناز و کرشمه بر سر منبر نمی کنم. حافظ. گو شمع میارید درین جمع که امشب در مجلس ما ماه رخ دوست تمام (۱) است. حافظ. حسن تمام باخود عین الکمال دارد در آبله است پنهان حسن برهنه پایی. صائب (از آندراج). - تمامتر؛ کاملتر. به حد اعلا. به حد کمال: و وی را باز گردانیده می آید با نواخت هرچه تمامتر. (تاریخ بیهقی). علی میکائیل بر وی گذشت با ابهتی هرچه تمامتر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۶). ملک الموت سیبی بر بینی پیغمبر نهاد و جان کشیدن گرفت به رفقی و لطفی هرچه تمامتر جان مبارک سید عالم بر میداشت. (قصص الانبیاء ص ۲۴۵). در آن دیار هم شرایط بحث... هرچه تمامتر بجای آوردم. (کلیله و دمنه). فراغی هرچه تمامتر روی نمود. (کلیله و دمنه). به نشاطی هرچه تمامتر بانگی بلند بکرد. (کلیله و دمنه). شادی طلب تمامتر از شادی وجدان. (تذکره الاولیاء عطار). - علی التمام؛ بطور کامل. به تمامی. ک. تماماً: گر آنچه بر سر من می رود ز دست فراق علی التمام فرو خوانم، الحدیث یطول. سعدی. - ماه تمام؛ مه تمام. بدر. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بدر تمام. ماه شب چهارده که قرص کامل است: ماه تمام است روی کودکک من وز دو گل سرخ اندرو پرگاله. رودکی. به زلف و عارض، ساج سیاه و عاج سفید به روی و بالا ماه تمام و سرو روان. فرخی. زلف تو مشک سیاه جعد تو شمشاد ترقد تو سرو بلند روی تو ماه تمام. فرخی. بر سر هر نرگسی ماه تمام شش ستاره بر کنار هر مهی. منوچهری. محمد از سر انگشت خود اشارت کرد مه تمام به دو قسم شد به حکم اله. سوزنی. دلبند من که بندهء رویش مه تمام خورشید آسمان جمال است نجم نام. سوزنی. حور بهشت خوانمت ماه تمام دانت کادمی ندیده ام چون تو پری به دلبری. سعدی. دیگر چه توقع است از ایام چون بدر تمام شد هلالم. سعدی. بوالعجب باشد از این خلق که رویت چو مه نو می نمایند به انگشت و تو خود بدر تمامی. سعدی. بدر تمام روزی در آفتاب رویت گر بنگرد بیار اقرار ناتمامی. سعدی. زنگی ارچه سیاه فام بود پیش مادر، مهی تمام بود. امیر خسرو دهلوی. حریف عشق تو بودم چو ماه نو بودی کنون که ماه تمامی نظر دریغ مدار. حافظ. شاهی از لطف و پاکی، رشک آب زندگی دلبری در حسن و خوبی غیرت ماه تمام. حافظ. - ناتمام؛ ناقص. فاقد کمال. نابالغ. نابسند: از طاعت تمام، شود ای پسر ترا این جان ناتمام، سرانجام کار، تام. ناصر خسرو. این دو چیزم بر گناه انگیختند بخت نافرجام و عقل ناتمام. سعدی (گلستان). هوس پختن از کودک ناتمام چنان زشت نبود که از پیر خام. سعدی (بوستان). - ناتمامی؛ نقصان: بدر تمام روزی در آفتاب رویت گر بنگرد بیار اقرار ناتمامی. سعدی ||. ماهی که ۳۰ روز کامل باشد. شهری با ۳۰ روز ||. همه و همگی و جملگی. (ناظم الاطباء). بکلی. یکسره: بتا نخواهم گفتن تمام مدح ترا که شرم دارد خورشید اگر کنم سپری. رودکی. چنان چون پدر گفته بودش تمام به برزوی برخواند آن نیکنام. فردوسی. شوم باز گویم مر او را تمام که فرزند او بی و او هست مام. فردوسی. یکی کاروان است، گفتا تمام نمک بار دارند ای نیکنام. فردوسی. پنج شش ماه زمستانی نگشاد درش دو ربیع و دو جمادی و تمام رجبی. منوچهری. گفت (امیر محمد)... هرچه بمن رسیده بود، تمام، مرا خوش گشت. (تاریخ بیهقی). اگر این بنده آن شرایط درخواست تمام،... همه آن خدمتکاران بر من بیرون آیند. (تاریخ بیهقی). امام تمام جهان بوتیم که نیرو شد از دین بدو بازویم. ناصر خسرو. با اهل هنر گوی گریبان بگشای وز نا اهلان تمام، دامن درکش. حافظ ||. پرداخته و بر آورده و بجا آورده و کاملانه و سراسر و بالتمام. (ناظم الاطباء). و بمعنی نظام گرفتن بالفظ گرفتن مستعمل است. (از آندراج ||). عاقبت و انجام و انتها. سرانجام و اتمام و ختم. (ناظم الاطباء). و بمعنی آخر و منقضی بالفظ شدن و کردن مستعمل است. (از آندراج). (۱) - در این بیت ایهام به بدر نیز شده است. رجوع به ماه تمام در ذیل ترکیبهای همین کلمه شود.

[تَمَ مَا] (اخ) ابن عامر الثقفی. (تولد ۱۹۴ وفات ۲۸۳ ه. ق.) از وزرای عالم و از مردم اندلس بود. وزارت محمد بن عبدالرحمن و پسرش منذر و عبدالله را داشت و در کار وزارت نظمی بوجود آورد و عمری طولانی کرد وی ادیب و فاضل بود او را ارجوزه ای است که در آن فتح اندلس و ولات و خلفاء و جنگهای آن را آورده است. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۵).

تمام.

[ت] (اخ) ابن غالب. رجوع به ابن تیانی امام ابو غالب تمام... شود.

تمام.

[تَمَ مَا] (اخ) ابن محمد بن عبدالله بن جعفر رازی دمشقی. از حفاظ حدیث است بسال ۴۱۴ ه. ق. درگذشت او راست: الفواید. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۵).

تمام.

[تَمَ مَا] (اخ) ابن هبئه اللهین تمام یهودی مکنی به ابوالمعالی. دانش و معرفتی وافر داشت و در فسطاط مصر ساکن بود جماعتی از اولاد او اسلام آوردند و در خدمت ملک ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب پیشه طبابت داشت و از او بهره فراوان گرفت و سپس بخدمت برادرش الملك العادل در آمد. (از عیون الانباء ج ۲ ص ۱۱۷).

تمام آمدن.

[تَمَ دَ] (مص مرکب) راست آمدن. درست و براندازه شدن: طالوت بفرمود تا آن زره بیاوردند و آن سیصد و سیزده تن پوشیدند بر هیچ کس راست نیامد. داود پوشید بر وی تمام آمد. (قصص الانبیاء ص ۱۴۴). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمامانه.

[تَنَ / نَ] (ص نسبی، ق مرکب) تماماً و کام. (ناظم الاطباء). تمامی. رجوع به تمامی و تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تماماً.

[تَمَنَ] (ع ق) کام و بتمامه و همگی و بدون باقی. (ناظم الاطباء). یکسر. یکسره. یک رهه. همه رهه. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تمامی. رجوع به تمامی و تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام اجزا.

[تَأَ] (ص مرکب) کامل و درست. (ناظم الاطباء). کامل و بی قصور. (غیاث اللغات). کامل و بی نقصان. تمام عیار. (آندراج): کوشش بی طالعان هرگز تمام اجزا نبود دامنی گر داشت این خلعت گریبانی نداشت. فیاض (از آندراج). رجوع به تمام و تمام عیار شود.

تمام اندام.

[تَآ] (ص مرکب) متناسب الاعضاء. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): افهود؛ کودک فربه تمام اندام. عظیموس؛ زن تمام اندام. رجل عبله؛ مرد سطر تمام اندام. عفرین، عنابل؛ مرد تمام اندام. (منتهی الارب).

تمام اندیش.

[تَآ] (ص مرکب) که وسعت اندیشه دارد. که تمام جوانب کار را در نظر آرد: هم قوی رای و هم تمام اندیش کارها را شناخته پس و پیش. نظامی.

تمام بالا.

[تَآ] (ص مرکب) آنکه قدی موزون دارد. رشیق. رشیق. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). اسبکرار؛ تمام بالا شدن دختر. (منتهی الارب). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمامت.

[تَم] (ازع، ق، ا) جملگی. همه. همگی: سیصد مرد را از اصفهبدان و بزرگان، و تمامت هزار مرد مبارز برگزید. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۹). و تمامت قبایل لشکر او شدند. (جهانگشای جوینی). و بناء تمامت شرایع و ادیان بر این نقل متواتر است. (رشیدی). و خواجه نصیرالدین... و عطا ملک با تمامت سلاطین و ملوک و کتاب ایران زمین، در بندگی بودند. (جامع التواریخ رشیدی). تمامت مقالات جمع آمدند. (مجالس سعدی ص ۲۷). رجوع به تمامتی و تمام و دیگر ترکیبهای تمام شود.

تمامتی.

[تَم] (ق، ا) تمامت. جملگی. همه: بعد از آن تمامتی اصفهان و تمامتی اهواز و... بسیاری دیگر از شهرها فتح کرد. (تاریخ قم ص ۲۹۴). رجوع به ماده قبل شود.

تمام جیب.

[تَج] (ا مرکب) اصطلاح علم هندسه. بیرونی آرد: تمام جیب آن است که اگر بر وی افزائی راست شود با جیب بزرگ. (الفهیم مصحح همایی ص ۹). رجوع به تمام قوس و تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام خرد.

[تَخ ر] (ص مرکب) دانای کامل. پرخرد. که خردش کامل و بی نقص باشد: و هر مرد که بر این جمله باشد... آن مرد را فاضل و کامل و تمام خرد خواندن رواست. (تاریخ بیهقی).

تمام خلقت.

[تَخ ق] (ص مرکب) که نقصی در اندام ندارد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): مطرهف؛ مرد تمام خلقت و نیکو اندام. تمم؛ تمیم تمام خلقت. (منتهی الارب): چشمش در میان نظارگیان بر پسری افتاد... سخت نیکوروی و طرفه و زیبا، تمام خلقت، معتدل

قامت. (نوروزنامه). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام دان.

[ت] (نف مرکب) دانای کامل. تمام خرد: بود از ندمای شه جوانی در هر هنری تمام دانی. نظامی. رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام رس.

[ت ر] (ن مف مرکب) مقابل نارس. (آندراج). تمام رسیده. کام رسیده: تمام رس نبود باده ای که کف دارد که عیب دار بود گوهری که تف دارد. صائب (از آندراج). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام ساختن.

[ت ت] (مص مرکب) پایان دادن: خورشید در دو هفته کند ماه را تمام حسن تو کارمن به نگاهی تمام ساخت. صائب (از آندراج).

تمام سلاح.

[ت س] (ص مرکب) شایک. (دهار). کام مسلح. دارای اسلحه کامل و بی نقص. شاک السلاح: و کوتوال قلعه کوه تیز با پیاده ای سیصد تمام سلاح با او نشانند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۷). گفتند پنجاه هزار سوار و پیاده بودند همه ساخته و نیک اسبه و تمام سلاح و محققان گفتند چهل هزار بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۶۸). روز عید چندان سوار و پیاده تمام سلاح به میدان آمد که اقرار دادند پیرمردان که بهیچ روزگار مانند آن یاد ندارند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۰۴). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام شدن.

[ت ش د] (مص مرکب) بکمال رسیدن. (فرهنگ رشیدی). کامل شدن. (ناظم الاطباء): این همه یکسره تمام شده ست نزد تو ای بت ملوک فریب رود کی. زیرا بدین دو جسم طبیعی تمام شد کز آب و باد و خاک و ز افلاک برترند. ناصر خسرو. میانه کار همیباش و به کمال مجوی که مه تمام نشد جز ز بهر نقصان را. ناصر خسرو. جهان به مردم دانا تمام باید شد پس این مراد ترا می تمام باید کرد. ناصر خسرو. آنچه همی جست سکندر هگرز کی شد یک روز مر او را تمام. ناصر خسرو. ایوان کسری به مداین، شاپور ذوالاكتاف بنا افکند و از بعد او چند پادشاه عمارت می کردند تا بر دست نوشین روان عادل تمام شد. (نوروزنامه). اگر آن بنا در روزگار او تمام نشد پس او آن بنا نیم کرده آن پادشاه تمام کردی. (نوروزنامه ||). به انتها رسیدن کاری. (برهان). به پایان رسیدن. پایان یافتن. به آخر رسیدن. منقضی شدن. انجام یافتن. فرجامیدن. به نهایت رسیدن: گفت من چیز دیگر بر این پیوندم تا کار تمام شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۱). چون مدت سی سال تمام شد. (قصص الانبیاء ص ۱۵۱).... نشان پختن ماده بود و به نهایت رسیدن بیماری یعنی تمام شدن بیماری. (ذخیره خوارزمشاهی). گنجشک را که دانه روزی تمام شد از پیش باز باز نیاید به آشیان. سعدی ||. مردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). کنایه از مردن باشد. (آندراج) (انجمن آرا). کنایه از مردن و فوت شدن هم هست. (برهان): به شیر زخمی استوار کرد، چنانکه بدان تمام شد و بیفتاد. (تاریخ بیهقی). خوب همینطور ناگهانی تمام می شدیم. (سایه روشن صادق هدایت ص ۱۸ ||). نیست و نابود گشتن چنانکه نشانی از او نماند. فنای محض: در عاشقی بمیر حسن تا

شوی تمام نشینده ای هر آنکه بمیرد تمام شد. میر حسن دهلوی (از آندراج).

تمام صورت.

[تَ رَا] (ص مرکب) تمام خلقت. بی نقص در اندام: مردمانی اند تمام صورت و بزرگ استخوان و مجعدموی و طبع ددگان و بهائم دارند و سخت سیاه اند. (حدود العالم). بزرگان چون با زنی یا کنیزی نزدیکی خواستندی کردن کمر زرین بر میان بستندی و زن را فرمودندی تا پیرایه بر خویشتن کردی. گفتندی چون چنین کنی فرزند دلاور آید و تمام صورت و نیکوروی و خردمند. (نوروزنامه).

تمام عیار.

[تَ عَ اِ ع] (ص مرکب) کامل عیار و خالص. (غیاث اللغات). سره. زر تمام عیار. زر خالص. زر دهدی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بی غش و پاک: دنیا بعرض فقره بده وقت من یزید کان گوهر تمام عیار ارزد این بها. خاقانی. نقد مغشوش در جنب طلای تمام عیار رواج نپذیرد. (حییب السیر). باز صادق که بود در همه کار چون زر جعفری تمام عیار. (نقل از حییب السیر جزء ۴ از ج ۳ ص ۳۲۲). شود بساط جهان چون زر تمام عیار کنند کوشش اگر خلق در روایی هم. صائب (از آندراج ||). تمام اجزاء. کامل و بی نقصان. (آندراج). بی کم و کاست بدون نقص: قلندری تمام عیار، مردی تمام عیار، زنی تمام عیار، که از هر جهت کامل باشد. رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام عیاری.

[تَ عَ اِ ع] (حامص مرکب) بارنداشتن مسکوک. کامل عیاری. خلوص مسکوک غش آن کم و در حکم هیچ باشد. رجوع به تذکره الملوک چ دبیرسیاقی ص ۶۶ شود.

تمام قوس.

[تَ قَا] (ا مرکب) اصطلاح علم هندسه. بیرونی آرد: تمام قوس آن بود که با وی جمله کنی چهاریک دایره شود. و از بهر این هرگاه که قوس را از نود بیفکنی تمام او بماند. (التفهیم، چ همایی ص ۹). رجوع به تمام جیب و تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام کردن.

[تَ كَادَا] (مص مرکب) کامل کردن و انجام رساندن. (ناظم الاطباء). به آخر رسانیدن. پایان رسانیدن. به پایان بردن. استكمال. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): کرخ، دون، دو شهر کنند که معتصم بنا نهاد و مأمون تمام کرده است. (حدود العالم). و بنای مکه، آدم علیه السلام کرده است و ابراهیم علیه السلام آن را تمام کرده. (حدود العالم). چو تو برگ ره کرده باشی تمام شوم من به نزدیک آن نیکنام فردوسی. یافته حج و عمره کرده تمام بازگشته به سوی خانه سلیم. ناصر خسرو. جهان بمردم دانا تمام باید شد پس این مراد ترا می تمام باید کرد. ناصر خسرو. گفتی بر پسر فریضه تر که نیم کرده پدر خویش تمام کند. (نوروزنامه). و اگر بر دست او تمام نشدی دیگر که بجای او نشستی تمام کردی. (نوروزنامه). اگر آن بنا در روزگار او تمام نشدی پسر او آن بنا نیم کرده آن پادشاه تمام کردی. (نوروزنامه). پایان بر چو این ره برگشادی تمامش کن چو بنیادش نهادی. نظامی. کرد بازرگان تجارت را

تمام باز آمد سوی منزل شادکام. مولوی. کاش بلبل خموش بنشستی تا خر آواز خود تمام کند. سعدی. هرگز به جهل خود اقرار نکرده مگر آنکس که چون دیگری در سخن باشد و همچنان تمام ناکرده او سخن آغاز کند. (گلستان ||). بر آوردن. روا کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): امید ما همه به همان روزگارتست یارب تمام کن تو امید امیدوار. مسعود سعد. ندا آمد که یا ملک الموت هر آرزویی که دارد همه را تمام کن. (قصص الانبیاء ص ۳۱ ||). مردن. جان تسلیم کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام کمال.

[تَ كَ] (ص مرکب، ق مرکب) تمام و کمال. بی کم و کاست. کام بی نقص و کاستی: بدهی خود را تمام کمال پرداخت. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام گردیدن.

[تَ كَد] (مص مرکب) تمام شدن. تمام گشتن. کامل شدن. بی نقص گردیدن. بی کم و کاست شدن: ورای قنوج را ملک تمام نگردد تا زیارت این بتخانه نکند. (حدود العالم). به دو هفته گردد تمام و درست بدان باز گردد که بود از نخست. فردوسی. توحید تو تمام بدو گردد دانستی ارتو واحد یکتا را. ناصر خسرو. تا نبیند رنج و سختی مرد کی گردد تمام تا نیابد باد و باران گل کجا بویا شود؟ ناصر خسرو. تا بجای او شناسیمش امام تا که کارما از او گردد تمام. مولوی ||. پایان یافتن. به آخر رسیدن: امیدها به لبش داشتم ندانستم که این قدح به چشیدن تمام می گردد. صائب (از آندراج). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام گشتن.

[تَ كَت] (مص مرکب) کامل گردیدن. تمام شدن. پایان رسیدن: مجلس تمام گشت و به آخر رسید عمر ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم. سعدی (گلستان). مکن خانه بر راه سیل ای غلام که کس را نگشت این عمارت تمام. سعدی (بوستان). تمام گشت و مزین شد این خجسته مکان به فضل و منت پروردگار عالمیان. سعدی. واصل زحرف چون و چرا بسته است لب چون ره تمام گشت جرس بی زبان شود. کلیم (از آندراج).

تمام مایه.

[تَ یَ اِ] (ص مرکب) کامل. بحد کافی: نهاری کم مایه طعامی بود که پیش از طعام تمام مایه خورند. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمام مرد.

[تَم] (ص مرکب) مردی کامل. که همه صفات مردی را دارد: بونصر از آن شگفت ماند و گفت تمام مرد است این مهتر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۹). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمام و کمال.

[تَمُّ كَ] (ترکیب عطفی، مرکب) تمام کمال. تمام و کامل. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): قرض خود را تمام و کمال پرداخت. (یادداشت ایضاً). رجوع به تمام و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمامه.

[تَمَّ / تَمَّ] (ع مص) کامل و تمام گردیدن: تم تماماً و تماماً (مثلثین) و تمامه و تمامه. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کامل شدن عده ایام ماه به ۳۰ روز. (از اقرب الموارد ||). تمام کردن و استمرار کردن بر چیزی: تم به و علیه و منه قوله، فان نکل و تم علی الابهاء؛ ای مزی علی الانکار. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به تم و تمام شود.

تمامه.

[تَمَّ] (ع ا) تمام. (منتهی الارب). و آنچه بدان چیزی کامل گردد. (از اقرب الموارد).

تمامه.

[تَمَّ] (ع ا) بقیه چیز. (منتهی الارب) (از المنجد) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمام هیکل.

[تَهَّ / هَ كَ] (ص مرکب) ستر و درشت اندام. فربه. کسی که هیکل او نقصی نداشته باشد.

تمامی.

[ت] (ق، ا) همگی. (ناظم الاطباء). همه. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). سرتاسر: تمامی بگفتم من این داستان بدان سان که بشنیدم از باستان فردوسی. و یعقوب و خاله یوسف که خواهرزن یعقوب بود تمامی در سجده شدند. (قصص الانبیاء ص ۵۸). که اگر تمامی خزائن ما در آن مبذول خواهد بود باک نیاید. (کلیله و دمنه). چنانکه تمامی احوال او از روز ولادت تا این ساعت در آن بیاید. (کلیله و دمنه). آمدم اندر تمامی داستان و از وفاداری جمع راستان. مولوی. این سخن پایان ندارد لیک ما باز گوئیم آن تمامی قصه را. مولوی. تمامی بلاد خراسان را مسخر گردانیده. (حبیب السیر). تمامی بلاد شام را در چیز تسخیر کشیده. (حبیب السیر ||). (حامص) کامل بودن. بی نقص بودن: به روی و بالا ماهی و سروی و نبود بدان بلندی سرو و بدین تمامی ماه فرخی. از حلیمی چو زمین است و به رادی چو فلک از تمامی چو جهان است و ز پاکی چو هواست. فرخی. و حاجب غازی که اثری بدان نیکویی از وی ظاهر گشته است و خدمتی بدان تمامی کرده ثمرتی سخت بزرگ و با نام خواهد یافت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴). به سوی تمامی رود بودنیها به قوت تمام است هر ناتمامی. ناصر خسرو. کسی مرد تمام است از تمامی کند با خواجگی کار غلامی. شبستری. -بتمامی؛ بطور کامل. تماماً. بسنده. کام: امیر گفت خلیفه را چه باید فرستاد؟ احمد گفت بیست هزار من نیل رسم رفته است خاصه را و پنجهزار من حاشیت درگاه را و نثار بتمامی که روز خطبه کردند و به خزانه معمور است خداوند زیاده چه فرماید. (بیهقی چ ادیب ص ۲۹۶). و آن معتمد را بزودی بازگردانیده آید بعینه و آنچه درخواست است و به فراغ دل وی بازگردد بتمامی درخواست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۵). پس فردا برود به نهران مقام کند تا لشکرها و مدد و آلت بتمامی بدو رسد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۲۲). گفتارها من بتمامی شنوده ام زیرا که من زبان تو دانم همی تمام. ناصر خسرو. گر دل خرسند نظامی تراست ملک قناعت بتمامی تراست. نظامی ||. - به کمال. به کفایت. به حد کمال: دور سخا را بتمامی رسان ختم سخن را به نظامی

رسان. نظامی. رجوع به تمام و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تمامی.

[ت] (ع ص) لیل تمامی؛ بالتوصیف بمعنی لیل التمام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمام شود.

تمامیر.

[ت] (ع ا) جِ تَمَّرَةٌ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تَمَّرَةٌ شود.

تمان.

[ت] (ا) تومان. (ناظم الاطباء). رجوع به تومان شود.

تمانع.

[ت ن] (ع مص) دست کشیدن فارسان در کارزار از یکدیگر. (ناظم الاطباء ||). امتناع ||. تحامی. (از اقرب الموارد).

تمانی.

[ت] (ع مص) به انگشت برآوردن چیزی که خواهد و شخص دیگر مثل آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به مخارجهُ شود.

تماوت.

[ت و] (ع مص) مردگی نمودن به دروغ. (زوزنی). خود را مرده نمودن. (آندراج). خود را به حالت مردن وانمود کردن. (ناظم الاطباء ||). خود را واکشیدن از مناهی، و پارسایی به دروغ و ریا. (آندراج).

تماؤر.

[ت آ] (ع مص) فخر کردن و نازیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تماؤر القوم تماؤراً؛ تفاخروا. (اقرب الموارد).

تماؤن.

[ت آ] (ع مص) بازآمدن از سفر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). دیرینه گشتن چیزی. (از اقرب الموارد).

تماهت.

[ت ه] (ع مص) بدبو و بدمزه بودن گوشت و طعام. (آندراج). تماهت. رجوع به تماهتُ شود.

تماهجه.

[تَ چَ / چِ] (ا) تباهیچه که گوشت نرم پخته باشد. (آندراج). گوشت نرم و پخته و مهرا. (ناظم الاطباء).

تماهک.

[تَه] (ع مص) باهم ستهیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تماهه.

[تَه] (ع مص) بگردیدن خوردنی. (تاج المصادر بیهقی). بدبوی و بدمزه گردیدن طعام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تغییر طعم و بوی یافتن طعام. (از اقرب الموارد ||). فاسد و تباہ گردیدن گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمای.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش تکاب است که در شهرستان مراغه جنوب خاوری تکاب واقع است و ۶۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تمایح.

[تَ ی] (ع مص) پیچ پیچان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمایل. (از اقرب الموارد).

تمایر.

[تَ ی] (ع مص) تباهی افتادن میان قوم و فتنه برخاستن. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمایز.

[تَ ی] (ع مص) تفرق. (اقرب الموارد). جدا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تمایط.

[تَ ی] (ع مص) از هم دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تباعد. (اقرب الموارد ||). با یکدیگر بد شدن قوم و تباهی افتادن میان آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمایل.

[تَ ی] (ع مص) پیچ پیچان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). میل و کجی و کج شدگی در رفتار. (ناظم الاطباء). تبختر در راه رفتن. (از اقرب الموارد ||). چسبیدن. (زوزنی، یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تفتان و تحارب میان قوم. (از اقرب الموارد ||). میل کردن. (آندراج). رجوع به میل شود.

تمايلات.

[تَی] [عِ اِ] جِ تمایل. رجوع به تمایل و میل شود.

تمنئه.

[تَءِ نِ] [عِ مَص] آماده شدن ||. اندیشیدن و نگریستن ||. آگاهانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمای.

[تَمَّئِ] [عِ مَص] فراخ شدن پوست و مشک و دراز گردیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فراخ و دراز گردیدن مشک. (از اقرب الموارد). فراخ شدن پوست و جز آن به کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج ||). تباهی افتادن میان قوم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). فاش شدن بدی و فتنه در قوم. (منتهی الارب) (آندراج). فاش شدن بدی و فتنه و تباهی افتادن میان قوم و زیاد شدن فتنه. (ناظم الاطباء).

تمئی.

[تَمَّئِ] [عِ مَص] تمای. رجوع به ماده قبل شود.

تمبان.

[تُ] (ا) شلوار. تمبان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمبان شود.

تمبانو.

[تُ] (اِخ) دهی از دهستان دهبو است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۱۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمبر.

[تَ] [فرانسوی، ا] تَمَر. کاغذ کوچک چهار گوش که بر آن نشان پستخانه چاپ می شود (۱) و در پستخانه بر پاکت و غیر آن چسبانده می شود که نشان ادای کرایه پست است و نیز در ادارات دولتی نشان ادای حق دولت است که بر کاغذها چسبانده می شود. این لفظ، مأخوذ از فرانسوی است (۲) که در تکلم مبدل به تمر میشود. (فرهنگ نظام). در لاتیینی آن را تمپانوم (۳) گوئید. برگه ای کوچک که ادارات پست طبع و در مقابل اخذ حق حمل و نقل نامه ها و غیره به محمول الصاق کنند. (حاشیه برهان چ معین). کاغذی خرد و چهار گوش که بر آن نقشی طبع کرده اند با ذکر بها و قیمت آن که مقابل وجهی آن را به نامه ها و اسناد و غیره چسبانند. اولین تمبر پستی ایران بر طبق کاتالگ شامپون به سال ۱۸۶۸ م. مطابق با ۱۲۸۵ ه. ق. طبع شده است. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تمبر. رجوع به تمر شود ||. شاخه ای زرد رنگ است که از آن خوشه خرما بیرون می آید (تک جندغ) در این صورت فارسی (۴) است. (فرهنگ نظام). (۱) - البته با علامتی مخصوص و مقصود از نشان تصویری است که روی کاغذ چاپ میشود. (۲) - (۴) - Tympanum. (۳) - Timbre. - مورد تردید است.

تمبرون.

[ت ر] (اخ) (۱) سردار لاسدمونی. و معاصر اردشیر دوم. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۹۲ شود. (۱) - Thimbron.

تمبرون.

[ت] (اخ) (۱) از معاصران اسکندر و از دوستان هارپالوس است که هارپالوس را به قتل رسانید و سپس عازم فتح برقه گردید و در جنگ با سیرنیها و مردم برقه کشته شد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۸۸۲ و ۱۸۸۳ و ج ۳ ص ۱۹۸۴ شود. (۱) - Thimbrun.

تمبریوم.

[ت] (اخ) (۱) ناحیه ای به ده فرسنگی تی ریه اوم که کورش در جنگ با اردشیر در آنجا توقف کرد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۰۰ شود. (۱) - Timbrium.

تمبک.

[ت ب] (اخ) دهی از دهستان ثلاث است که در بخش کنگان شهرستان بوشهر واقع است و ۱۸۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تمبک.

[ت ب] (اخ) دهی از دهستان دهبو است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمبکتو.

[ت ب] (اخ) تمبکتو. رجوع به همین کلمه شود.

تمبکتی.

[] (اخ) احمدبابا. رجوع به احمدبابا تمبکتی شود.

تمبکتی.

[] (اخ) عبدالرحمن. رجوع به السعدی عبدالرحمن و معجم المطبوعات شود.

تمب گاوآن.

[ت] (اخ) دهی از دهستان سبزواران است که در بخش مرکزی شهرستان جیرفت واقع است و ۴۶۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمبلی.

[تُ بْ] (۱) به لغت دیلمی نبات نافسیا است. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به نافسیا شود.

تمبوتک.

[تَ تْ] (۱) دار کوب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تمبور.

[تْ] (اخ) دهی از دهستان نمداست که در بخش کهنوج شهرستان جیرفت واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمبورلی.

[تْ] (اخ) دهی از دهستان چاپلق است که در بخش الیگودرز شهرستان بروجرد واقع است و ۱۸۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمبوشمالی.

[تْ شِ] (اخ) دهی از دهستان آل حرم است که در بخش کنگان شهرستان بوشهر واقع است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تمبوکتو.

[تْ] (اخ) (۱) تمبکتو. شهری است در سودان که در آفریقای وسطی واقع است و ۶۵۰۰ تن سکنه دارد که غالب آنان مسلمانند این شهر بر کنار رود نیجر قرار دارد و بهمین جهت مرکز تجارت پروتقی است. این شهر در سال ۱۸۹۴م. بوسیلهء فرانسویها اشغال گردید. ابن بطوطه در سفرنامهء خود از این شهر یاد نیکی کرده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و لاروس و المنجد شود. (۱) Tombouctou -

تمبی.

[تْ] (اخ) دهی از دهستان چرام است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمبیان.

[تْ] (اخ) دهی است از دهستان یک مهه که در بخش مسجد سلیمان شهرستان اهواز واقع است و ۶۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمبیدن.

[تُ دَ] (مص) افتادن. خراب شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تمپ سن.

[تُ سَ] (اخ) از دانشمندان خاورشناس انگلیس است که بمعیت کینگ به ایران آمد و در تحقیق و مقابله کتیبه بیستون کوشش فراوان کردند و در سال ۱۹۰۷م. نتیجه تحقیقات را انتشار دادند. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۵۶ و ۵۵ شود.

تمپل.

[تِ] (اخ) (۱) سرویلیام... از سران دولت انگلستان (۱۶۲۸-۱۶۹۹ م.) و تنظیم دهنده قراردادهای اکس لاشاپل ونیمگ است. (از لاروس). (۱) Temple Sir William.

تمت.

[تَ] (ع) (۱) رویدگی است و بر آن غیر ماکول. (منتهی الارب) (آندراج). رویدگی که برش ماکول نیست. (ناظم الاطباء).

تمت.

[تَمَ] (ع فعل) کلمه فعل مأخوذ از تازی که در آخر کاری گویند و یا در آخر نامه نویسنده یعنی تمام شد و به انجام رسید. (ناظم الاطباء).

تمتاج.

[تُ] (ا) طعامی است معروف. (شرفنامه منیری). رجوع به تمتاج شود.

تتمام.

[تَ] (ع ص) سخن تاناك و یا میم ناك گوینده و کسی که سخن او به حنك درخورد یا گنگلاج که سخن وی به فهم ناید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنکه زبانش با تاء گردد. (مهدب الاسماء). کسی که در کلام تایی فوقانی بسیار تلفظ کند به هندی توتلا گویند. (غیاث اللغات) (آندراج): بر شخص ظفر جوی فتد لرزه مفلوج بر لفظ سخنگوی زند لکت تمام. مسعودسعد. تا وصف او تمیمه من شد به جنب من تمام ناتمام سخن بود بوتمام. خاقانی.

تتمامه.

[تَمَ] (ع ص) مؤنث تمام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمام شود.

تمتان.

[تَمَ] (ع) (۱) رشته خیمه و تمین مثله. (منتهی الارب) (از آندراج). طناب خیمه ج، تماتین. (ناظم الاطباء).

تمتع.

[تَمَتُّتْ] (ع مص) برآسودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برآسودن شتر بر دستهای خود در رفتار. (از اقرب الموارد).

تمتع.

[تَمِيتُتْ] (ع مص) برخورداری گرفتن. (از تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). برخورداری یافتن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). منفعت گرفتن. (غیاث اللغات). نفع بردن از چیزی به زمان دراز. (از اقرب الموارد). گوارا زندگی کردن با مال کسی و لذت بردن از آن. (از اقرب الموارد). برخورداری و بهره و سود و خوش آیندگی. (ناظم الاطباء). با لفظ یافتن و دیدن و گرفتن و بردن و برداشتن و داشتن از چیزی مستعمل است. (آندراج). و در بهار عجم نوشته که تمتع بلفظ دیدن و بردن و برداشتن مستعمل است. (غیاث اللغات): چه مایه کرده بر آن روی لونه گوناگون به آنکه چشم تمتع کنم به رویش بازقریع. و انواع تمتع و برخورداری برآن پیوست. (کلیله و دمنه). و انواع تمتع و برخورداری از مواسم جوانی و ثمرات ملک و دولت ارزانی دارد. (کلیله و دمنه). آمرزش براطلاق مستحکم شود. آنجا که جهانی از تمتع آب و نان... محروم مانده باشد. (کلیله و دمنه). گر تمتع نباشد از زر و سیم چه زر و سیم و چه سفال و حجر. ابن یمن. رجوع به دیگر ترکیبهای این کلمه شود ||. عمره با حج آوردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). به عمره حج کردن حاجی یعنی عمره را با حج آوردن. (از اقرب الموارد) (از کشاف اصطلاحات الفنون). جمع بین افعال حج و عمره در ماههای حج در یکسال بی آنکه با اهل خود مباشرت کند. (از تعریفات جرجانی) (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به حج شود.

تمتع برداشتن.

[تَمَتُّتْ بَتْ] (مص مرکب) تمتع بردن. تمتع گرفتن. تمتع یافتن: نشد زگرد یتیمی نصیب هیچ گهر تمتعی که دل از حظ دلستان برداشت. صائب (از آندراج). رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمتع بردن.

[تَمَتُّتْ بُدَا] (مص مرکب) منفعت برداشتن. و منفعت بردن و حظ نفس برداشتن. (ناظم الاطباء): ز شعر خویش نتوان فیض شعر دیگران بردن تمتع بیش از فرزند مردم می توان بردن. صائب (از آندراج). رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمتع برگرفتن.

[تَمِيتُتْ بُبَاگِ رِ / رَتْ] (مص مرکب) بهره و فایده گرفتن. تمتع گرفتن: از زر و سیم راحتی برسان خویشتن هم تمتعی برگیر. سعدی (گلستان).

تمتع داشتن.

[تَمَتُّتْ تَتْ] (مص مرکب) بهره داشتن. نصیب داشتن: کافران از بت بی جان چه تمتع دارند باری آن بت پرستید که جانی دارد. حافظ. از لذت حیات ندارد تمتعی امروز هر که وعدهء فرداش می دهند. حافظ (از آندراج). رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای آن شود. تمتع دیدن. [تَمَتُّتْ دَدْ] (مص مرکب) منفعت و فایده دیدن. (ناظم الاطباء). بهره دیدن. نصیب دیدن: تمتع با کمال

قرب زان رعنا نمی بینم که زیرپا نیند یار و من بالا نمی بینم. صائب (از آندراج).

تمتع کردن.

[تَمَّتْ تَكُ دَ] (مص مرکب) در بیت زیر بمعنی تمتع بردن، تمتع یافتن آمده است: نکردی تمتع نخوردی نیند کزین هر دو گردد خرد ناپدید. نظامی. رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمتع گرفتن.

[تَمَّتْ تَكُ رَا رَتَ] (مص مرکب) بهره و فایده گرفتن. (ناظم الاطباء). تمتع یافتن. تمتع بردن: نشد ز دولت بیدار رزق اهل سعادت تمتعی که از آن چشم نیمخواب گرفت. صائب (از آندراج). رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمتع یافتن.

[تَمَّتْ تَكُ تَا] (مص مرکب) لذت یافتن. بهره و فایده یافتن. (ناظم الاطباء). تمتع بردن. نصیب یافتن: از ثمرات رأی در وقت آفت تمتعی زیادت نتوان یافت. (کلیله و دمنه). هر کجا که رویم اگرچه در خصب و نعمت باشیم بی دیدار تو تمتع و لذت نیابیم. (کلیله و دمنه). عابد از طعمه های لطیف خوردن گرفت... و از فواکه و مشوم و حلاوتها تمتع یافتن. (گلستان). و از ریعان جوانی تمتع نیافته. (گلستان). تمتع ز هر گوشه ای یافتم زهر خرمی خوشه ای یافتم. سعدی. رجوع به تمتع و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تمتک.

[تَمَّتْ تَكُ عَا] (ع مص) جرعه جرعه نوشیدن شراب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تجرع. (از اقرب الموارد).

تمتم.

[تَمَّتْ تَكُ اَا] (ا) قطاس باشد و آن دم گاو کوهی است که سپاهیان آن را از نیزه و علم آویزند و بر گردن اسب بندند. (برهان) (ناظم الاطباء). غرغاو را گویند که به ترکی قطاس خوانند و آن دم گاو کوهی است که در ختا و ترکستان پیدا شود و سپاهیان آن را از نیزه و علم و طوق آویزند و به جهت زینت در گردن اسب بندند. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). به یونانی، که ته (۱). لاتینی، سه ته. (۲) فرانسه، سه تاسه (۳). (حاشیه برهان چ معین). گزگاو. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). گزگاو. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به پرچم شود. (۱) - Cetace - (۳) - Cete. (۲) - Kete.

تم تم.

[تَمَّتْ تَكُ عَا] (ع ا) سماق که به فارسی تمم گویند. (منتهی الارب). سماق. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و به کسر هر دوی فوقانی [تَمَّتْ تَكُ عَا] به عربی سماق را گویند که در آش و طعام کنند. (برهان). رجوع به سماق و تحفه حکیم مؤمن و گیاه شناسی ثابتی ص ۱۷۳ شود.

تم تم.

[تَ تَ] (اخ) دهی از بخش روانسر است که در شهرستان سنندج واقع است و ۳۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تمتمة.

[تَ تَ مَ] (ع مص) با تا گشتن زبان کسی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخن تاناک یا میم ناک گفتن یا برخوردن سخن به حنک اعلی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تمام شود.

تمتن.

[تَ مَتُّ تَ] (ع مص) محکم و استوار شدن. (از ناظم الاطباء). رجوع به تمتمین شود.

تمته.

[تَ مَتُّ تَهْ] (ع مص) ستودن. و تکلف کردن در ستایش خود و ستایش جستن به چیزی که ندارد. (از اقرب الموارد). و گویند خود را به حیرت و حماقت زدن. (از اقرب الموارد ||). محنت ورزیدن ||. خرامیدن به ناز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مبالغه کردن در چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مبالغه نمودن در چیزی و گمراه شدن. (ناظم الاطباء ||). درمان کردن غوایت و باطل. (از اقرب الموارد ||). ع | راز نهانی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). غوایت. (منتهی الارب). گمراهی و غوایت و خبط و خطا. (ناظم الاطباء).

تمتی.

[تَ مَتُّ تِی] (ع مص از «م ت ت») دراز شدن. (منتهی الارب). تمطی. (اقرب الموارد ||). اعتماد کردن و زیر پای نهادن تا ببرد آن را. اصله تمتت و لم یسمع. (منتهی الارب). اعتماد در ریسمان برای بریدن آن و اصل آن تمتت است. (از اقرب الموارد).

تمتی.

[تَ مَتُّ تِی] (ع مص از «م ت و») دراز کشیدن پشت در کشیدن کمان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمتیح.

[تَ] (ع مص) دم به زمین سپوختن ملخ جهت خانه نهادن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمتیح.

[تَ] (ع مص) برخورداری دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). به انتها و کمال رسانیدن چیزی را ||. توشه دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). متعه دادن زن را بعد طلاق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: طلق امرأه، فمتع بولیده؛ ای اعطاها امه. (اقرب الموارد ||). دراز ساختن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). تعمیر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || باقی داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عمر دراز دادن خداوند به کسی. (از اقرب الموارد).

تمتین.

[ت] [ع مص] به رشته بخیه زدن خیمه را. (منتھی الارب) (آندراج). بخیه زدن خیمه را به رشته. (ناظم الاطباء): متن الخیمه؛ ضربها بخيوطها و آجاد مد اطنابها، يقال متن خباء ك. (اقرب الموارد ||). تقدمني الى موضع كذا ثم الحقك؛ گفتن مر پیش رونده را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: متن لفلان كذا و كذا ذراعاً ثم لحقه. (اقرب الموارد ||). رشته موی میان طرائق خیمه در کردن تا سر ستون ندرد خیمه را ||. استوار بستن کمان به پی ||. استوار و محکم کردن خیک را بروغن و اصلاح آن نمودن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی). درشت و استوار قرار دادن. (از اقرب الموارد). سخت و محکم گردانیدن چیزی را. (از ذیل اقرب الموارد ||). استوار کردن دلو را. (از ذیل اقرب الموارد ||). غذا را به افایه چاشنی زدن. (از اقرب الموارد ||). ع ۱ رشته خیمه. تمتان مثله. ج، تماتین. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تماتین و تمتان شود.

تمثال.

[ت] [ع مص] مثل آوردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). برابر و شبیه کردن چیزی به چیزی. (از اقرب الموارد ||). نگاشتن پیکر، نگاشته مانند پیکری. (منتھی الارب). نگاشتن تمثال مانند پیکری. (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به تمثال شود.

تمثال.

[ت] [ع ۱] صورت نگاشته. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تندیس. (مهدب الاسماء) (السامی فی الاسامی). پیکر نگاشته. (منتھی الارب) (آندراج). صورت و پیکر. (غیاث اللغات). صورت و پیکر نگاشته. صورت و شکل و پیکر و تندس و تندسه و تندیس و تصویر و شبیه. (ناظم الاطباء). صورت نگاشته: فی ثوبه تماثل؛ یعنی، صورت جانداران نگاشته ج، تماثل. و گفته اند تمثال آنچه که سازی و بنگاری همانند آفریده خدا از جانداران، و صورت عام بود. (از اقرب الموارد): بهشت آیین سرایی را پرداخت زهر گونه در او تمثالها ساخت زعود و چندن او را آستانه درش سیمین و زرین بالکانه. رود کی. این عن فلان و قال فلان دان که پیش من آرایش کراسه و تمثال دفتست. (از لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی ص ۵۹). نوروز برنگاشت به صحرا به مشک و می تمثالهای عزه و تصویرهای می. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۱۲). بفرمود شه تا برآرند گرد ز تمثال آن پیکر سالخورد. نظامی. چو شیرین نام صورت برد گفتند که آن تمثال را دیوان نهفتند. نظامی. نخست آزرم آن کرسی نگهداشت بر او تمثالهای نغز بنگاشت. نظامی. همه تمثالهای آسمانی رصد بسته بر آن تخت کیانی. نظامی. بهشتی مرغی ای تمثال چینی در این دوزخ بگو تا چون نشینی. نظامی. من از غصه رنجور و از خواب مست که ناگاه تمثال برداشت دست. سعدی (بوستان). به چشم و گوش و دهان آدمی نباشد مرد که هست صورت دیوار را همین تمثال. سعدی. هست از پیشانی عاشق هویدا حال عشق می کشد مجنون مصور چون کشد تمثال عشق. شهیدی (از آندراج). - تمثال همایونی؛ تصویر پادشاه ایران. - نشان تمثال؛ نشانی که در روی آن تصویر پادشاه نگاشته شده باشد. (ناظم الاطباء ||). در بیت زیر از نظامی ظاهراً بمعنی حلقه یا دیواره و روسازی است که بر چاهها تعبیه کنند چنانکه مرحوم وحید در ذیل بیتی از اقبالنامه آرد: «چاه تمثال پوش یعنی، چاهی که تمثال و سر آن را پوشیده باشند تا کسی نداند چاهست و در آن فرو افتد»: که شاها در این چاه تمثال (۱) پوش مشو جز به فرمان فرهنگ و هوش. نظامی (اقبالنامه چ وحید ص ۱۵۸ ||). بمعنی فرمان پادشاهی. جمع آن تماثل. (غیاث اللغات). فرمان پادشاهی. (از ناظم الاطباء): تمثال تو چون دست براهیم پیمبر مر بتکده ها را در و دیوار شکسته. سوزنی ||. کتاب قاموس (۵:۲۶ استیفانس) این لفظ را به لفظ رمفان

ترجمه نموده است (کتاب اعمال رسولان ۷:۴۳). رجوع به رمفان شود. (از قاموس کتاب مقدس). (۱) - قیاس شود به خس پوش در این بیت صائب: بدور خط از آن چاه ز نخدان بیش می لرزم ز آسیب چه خس پوش بر جان بیش می لرزم. (از بهار عجم).

تمثال.

[ت] [اِخ] نام اشعث بن قیس کنندی است. (منتهی الارب).

تمثال غیرت.

[(ا مرکب) کتاب حزقیال ۸:۳ و ۵، به واضحی تمام معلوم نیست که در این آیه به کدام تمثال اشاره می نماید الا اینکه می توان گفت که اشاره به تمثالی است که نزدیک مدخل دروازه اورشلیم می گذاشتند که رؤیت آن اسباب هیجان غیرت داخلین می شد تا دلالت نماید بر اینکه عبادت تماثیل درین شهر آشکار و واضح گشته است. (از قاموس کتاب مقدس).

تمثالگر.

[ت گ] [ص مرکب) نقاش و صورتگر. (آندراج). نگارندهء تصویر و مصور. (ناظم الاطباء). صانع. سازندهء پیکر. پیکر تراش. آنکه پیکر سازد، و یا نگارد. بت گر: چنان صورتش بسته تمثالگر که صورت ننهد از آن خوبتر. سعدی (بوستان).

تمتع.

[ت مَ تْ] [ع مص) رفتن گفتار. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمثل.

[ت مَ تْ] [ع مص) قصاص گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خواندن بیتی را بعد دیگری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خواندن بیتی را بعد بیتی دیگر... و بسا که برای خواندن مصرعی تنها استعمال شود. (از اقرب الموارد ||). حجت آوردن ||. مثل پدید کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مثل زدن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). بحدیث مثل آوردن. (از اقرب الموارد ||). داستان زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مانند چیزی شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از ذیل اقرب الموارد). بر مثال چیزی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیش روی کسی ایستادن ||. تصور شدن چیزی برای کسی. (از اقرب الموارد).

تمثیل.

[ت] [ع مص) مثل آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تشبیه کردن چیزی را به چیزی: و مثل الشی بالشی تمثی و تمثا، تشبیه کرد آن چیز را به آن چیز. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نگاشتن پیکر نگاشته مانند پیکری. تمثال. (از منتهی الارب). نگاشتن پیکر و نمودن صورت چیزی. (آندراج). تصویر کردن چیزی را. (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). صورت بستن پیکر کسی را به نگاشتن و جز آن به حدی که گویا می بیند ||. عقوبت کردن و عبرت دیگران گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مثله کردن برای سیاست و عقوبت. (ناظم الاطباء ||). مأخوذ از تازی تشبیه و صورت و شکل ||.

نقل و نمونه و مثل و مانند. (ناظم الاطباء). -امثال: لقمان را گفتند ادب از که آموختی. (گلستان ||). مثل و مثال و داستان و افسانه و کنایه ||. تقلید و در آوردن شبیه. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح منطقی) اثبات حکم واحدی در امری جزئی بخاطر ثبوت آن حکم در جزئی دیگر بعلت وجود معنی مشترکی بین آن دو جزئی. و فقها آن را قیاس نامند و جزئی اول را فرع و دوم را اصل و مشترک را علت جامع گویند چنانکه گویند عالم مؤلف است پس حادث است مانند خانه. چون خانه حادث است و بعلت آنکه مرکب و مؤلف از اجزا مختلف است و این علت (تألیف از اجزاء مختلف) در عالم موجود است. پس عالم حادث است. (از تعریفات جرجانی ||). اصطلاح علم بدیع) از جمله استعارات است الا آنکه این نوع استعارتی است بطریق مثال یعنی چون شاعر خواهد که بمعنی اشارتی کند لفظی چند که دلالت بر معنی دیگر کند بیارد و آن را مثال معنی مقصود سازد و از معنی خویش بدان مثال عبارت کند و این صنعت خوش تر از استعارت مجرد باشد چنانکه گفته اند: کرا خرما نسازد خار سازد کرا منبر نسازد دار سازد. چون خواست تا بگوید که هر دشمنی که به مراعات و استمالت دوست نگردهد و بمدارات و مجاملت عادیه عداوت او کم نشود درمان آن جز دوری نباشد و وجه خلاص از او الا به قهر و قمع ممکن نگردهد. از این معانی بدان دو مثال عبارت کرد و این همان معنی است که دیگری گوید: هر کجا داغ بایدت فرمود چون تو مرهم نهی ندارد سود. و چنانکه ازرقی گفته است: زمرد و گیه سبز هر دو همرنگ اند ولیک زین به نگین دان کشند وز آن بجوال. چون خواست که میان دو صاحب صدر یا دو برادر که یکی بیعضی از فضایل نفسانی مخصوص بود دیگری از شرف تحلی بدان محروم فرق گذارد بمثال زمرد و گیاه و عزت آن و رخص این از آن عبارت کرد. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم ص ۳۶۹-۳۷۰).

تمثی.

[تَ كُنْ] (ع ق) بطور تمثیل و تشبیه و بطور کنایه و بطور مثل. (ناظم الاطباء).

تمثیلات.

[تَ] (ع ا) مثالها و کنایات و استعارات. (ناظم الاطباء). ج تمثیل. رجوع به تمثیل شود.

تمثیل زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) تشبیه دادن. (آندراج، در ذیل تمثیل). مثال زدن. نمونه آوردن: دین و دل را میدهی بر باد تا دم می زنی باز تمثیل کرم برنام حاتم می زنی. محسن تأثیر (از آندراج).

تمجج.

[تَ مَجَّ جُ] (ع مص) بزرگ منشی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکبر و افتخار کردن. (از اقرب الموارد).

تمجد.

[تَ مَجَّ جُ] (ع مص) تعظم. (از اقرب الموارد).

تمجروتی.

[(اخ) علی بن محمد بن علی بن محمد مکنی به ابوالحسن المغربي متوفی بسال ۱۰۰۳ بمراکش. او راست: النفحة المسکيه فی السفارة التريکيه... (از اسماء المؤلفين ج ۱ ص ۷۵۰).

تمجس.

[تَمَجُّجٌ] (ع مص) گبر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مجوسی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مغ شدن و مغ بالضم بمعنی آتش پرست. (آندراج). مجوس شدن چنانکه گویند تهود و تنصر. (از اقرب الموارد). رجوع به مجوس و گبر و مغ شود.

تمجع.

[تَمَجُّجٌ] (ع مص) خرما در شیر آغشته خوردن. (تاج المصادر بیهقی). خرماي خشک با شیر خوردن یا شیر نوشیدن بر سر خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: فلان لايزال يتمجع؛ پیوسته شیر می نوشد اندک اندک و بر آن خرما می خورد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمجمج.

[تَمَمُّمٌ] (ع مص) عیب کردن خواستن ترا. (منتهی الارب ||). لرزیدن و جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لرزیدن کفل. (از اقرب الموارد).

تمجمج.

[تَمَمُّمٌ] (ع مص) در تداول فارسی زبانان سخن در دهن گردانیدن. بی هویدا گفتن. سخن ناپیدا گفتن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). کلمات را نامفهوم و جویده جویده ادا کردن. (فرهنگ فارسی معین).

تمجمج کردن.

[تَمَمُّمٌ كَدًا] (مص مرکب) کلمات را نامفهوم و جویده جویده ادا کردن. (فرهنگ فارسی معین).

تمجیح.

[تَمَجِّجٌ] (ع مص) عیب کردن خواستن ترا. (منتهی الارب). خواستن فلاں عیب فلاں را: مجح فلاں بفلاں تمجیجا، اراده بالعیب. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در اقرب الموارد افزاید که این معنی جز در قاموس دیده نشد.

تمجید.

[تَمَجِّدٌ] (ع مص) به بزرگی یاد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (مجمل اللغة). بزرگ کردن و ستودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بزرگ کردن و ثنا گفتن کسی را. (از اقرب الموارد ||). به بزرگی نسبت کردن کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به بزرگی یاد کردن خدای تعالی را. (آندراج). مدح و ستایش، و ستایش کردگی، و ستایش خدای تعالی. (ناظم الاطباء ||). بسیار بخشیدن ||. سیرخورانیدن شتران را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از

اقرب الموارد ||). پرشکم یا نیم شکم علف دادن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمجیدات.

[ت] [ع ا] ستایشها و مدحها. (ناظم الاطباء). ج تمجید. رجوع به تمجید شود.

تمجیس.

[ت] [ع مص] گور (گبر) کردن. (زوزنی). مجوسی گردانیدن. منه الحدیث: فابواه یمجسانه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). مغ گردانیدن. (آندراج). مجوسی گردانیدن. (از اقرب الموارد). رجوع به تمجیس و مجوسی و مغ و گبر شود.

تمچه.

[ت] [ع] [ج] [ا] تنچه و توشه دان و خرجین. (ناظم الاطباء).

تمحص.

[ت] [ع] [ح] [ع مص] تکشف: تمحصت الظلماء تکشف. (اقرب الموارد).

تمحق.

[ت] [ع] [ح] [ع مص] محو و پاک شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). باطل و محو و نیست شدن. (از اقرب الموارد ||). کاستن ||. سوخته شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمحک.

[ت] [ع] [ح] [ع مص] ستهیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمحل.

[ت] [ع] [ح] [ع مص] حیلت کردن. (تاج المصادر بیهقی). مکر نمودن و فریفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مکر و حیل نمودن ||. خواستن چیزی را به حیل و تکلف. (از اقرب الموارد): طوفانی برخاست در مخایض و چون از تمحل قوت و علوفه عاجز ماندند... (ترجمه تاریخ یمینی ج ۱ تهران ص ۲۶۶ ||). تکلف نمودن در حق کسی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نقد کردن دراهم را. (از اقرب الموارد).

تمحج.

[ت] [ع] [م] [ع مص] جای گرفتن و فرود آمدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تبیح. (اقرب الموارد ||). نزدیک زادن رسیدن زن. (منتھی الارب). نزدیک شدن زادن زن. (ناظم الاطباء).

تمحن.

[تَ مَخُّ حُ] (ع مص) رنج و محنت کشیدن و تحمل کردن رنج و محنت را. (ناظم الاطباء).

تمحیص.

[ت] (ع مص) آزموده گردانیدن. (زوزنی). آزمودن ||. کم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
 يقال: محص الله عن فلان ذنوبه؛ ای نقصها و اذهب ماتعلق به من الذنوب و طهره و صفاه منها. (اقرب الموارد ||). بی گناه کردن.
 (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). پاکیزه نمودن گوشت از پی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب
 الموارد ||). دور کردن. (از ذیل اقرب الموارد).

تمحیط.

[ت] (ع مص) هموار کردن به انگشتان زه کمان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمحیق.

[ت] (ع مص) پاک کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). باطل و محو کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). محیق
 گردانیدن کسی را. و ذلك انهم فی الجاهلیة اذا كان یوم المحاق بدر الرجل الی ماء الرجل اذا غاب عنه فینزل علیه و یسقی به ماله
 فاذا انسلخ کان ربه الاول احق به فلذلک یدعی المحیق. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به
 محیق شود.

تمحیل.

[ت] (ع مص) نیرومند و توانا گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تقول: محلنی یا فلان؛ ای قونی. (اقرب
 الموارد ||). واداشتن شیر در وعاء. (تاج المصادر بیهقی). قرار دادن شیر در پوست برهء شیرخواره و آن را شکوة نامند. (از اقرب
 الموارد).

تمحین.

[ت] (ع مص) نرم گردانیدن یا برکندن پوست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمحیة.

[تَ حِ یَ] (ع مص) پاک کردن و محو کردن. (ناظم الاطباء). کوتاهی نکردن در محو کردن چیزی. (از اقرب الموارد).

تمخج.

[تَ مَخُّ حُ] (ع مص) آب جنبانیدن به دلو و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمخخ.

[تَمَخُّخُ] (ع مص) مغز از استخوان بیرون کردن. (زوزنی). مغز از استخوان برآوردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمخر.

[تَمِخُّخُ] (ع مص) برابر باد ایستادن ||. پشت بسوی باد کردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روی آوردن شتر به سوی گیاه سبز. (از اقرب الموارد).

تمخس.

[تَمَخُّخُ] (ع مص) بسیار جنبیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تمخس.

[تَمَخُّخُ] (ع مص) بسیار جنبیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به مادهء قبل شود.

تمخض.

[تَمَخُّخُ] (ع مص) جنبیدن شیر در مخضه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوغ زده شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوغ گردیدن شیر. (از اقرب الموارد ||). درد زه خاستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درد زه گرفتن مادیان را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کان حین التمخض و الطلق یحاد عن المرأة فانه ان ترک بحاله انصدعت المرأة فی الولادة و کذا السائر الحيوان. (ابن البطار ج ۱ ص ۵۲ ||). باردار شدن گوسپند و جز آن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آبستن شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). فتنه زادن زمانه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنبیدن بچه در شکم مادر. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). آمادهء باریدن شدن آسمان. (از اقرب الموارد).

تمخط.

[تَمِخُّخُ] (ع مص) بینی پاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج) (از اقرب الموارد). بینی افشاندن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). مضطربانه افتان و خیزان رفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمخی.

[تَمَخُّخُ] (ع مص) بیزار شدن از چیزی و کناره گزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکایت کردن نزد کسی و عذر خواستن. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). مغز از استخوان برآوردن. (از اقرب الموارد). رجوع به تمخخ شود.

تمخینا.

[ت] (اخ) (۱) نام یکی از اصحاب کهف است و نام دعایی هم هست که به وقت حاجت خوانند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). نام دعائی است. (شرفنامه منیری): بجای حلقهء ابریشمین بکف تسبیح بجای زخمه بدستش دعای تمخیا. سپاهانی (از شرفنامه منیری). (۱) - آقای دکتر معین در حاشیهء برهان آرد: برهان ذیل هفت مرد یکی از اصحاب کهف را «یملیخا» یاد می کند و به روایتی از ابن عباس نام وی «تملیخا» بود ولی نخست صحیح است و او همان است که در زبانهای اروپایی «یملیک» نامیده می شود.

تمخیا.

[ت] (ع مص) بر آوردن مغز از استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمخیز.

[ت] (ع مص) درد زه گرفتن زن و جز آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمخیط.

[ت] (ع مص) افشاندن و بردن آنچه بر بینی بزغاله باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیرون کردن مخاط از بینی. (از اقرب الموارد).

تمخیه.

[ت] (ع مص) دور کردن کسی را از کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمدح.

[ت] (ع مص) ستودگی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). ستودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مدح کردن. (از اقرب الموارد ||). ستایش خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). تکلف کردن در ستایش خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فخر کردن و به تکلف سیر نمودن خود را از آنچه که ندارد. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). فخر کردن و بسیار ستودن خود را در چیزهایی که ندارد. (ناظم الاطباء ||). فراخ و گشاده شدن زمین و تهیگاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمدخ.

[ت] (ع مص) به رفتار مار رفتن ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلوت و تعکس ناقه در رفتار خود. (از اقرب الموارد ||). بزرگ منشی کردن مردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکبر. (اقرب الموارد ||). پرگوش و پیه ناک شدن شتر از فربهی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمدد.

[تَمِيدُ] (ع مص) کشیدن و کشیده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کشیده شدن و دراز کشیدن مردم. (آندراج). بیازیدن. (تاج المصادر بیهقی). خویشتن یازیدن. (زوزنی ||). تمدد الرجل؛ ای تمطی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (مجمل اللغة ||). ع ۱) کشیدگی و خمیازه. (ناظم الاطباء). تمدد را به پارسی طرنجیدگی گویند. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا). صاحب بحر الجواهر تمدد را در اصطلاح طب به فارسی گزک (۱) آورده و گوید: شیخ گوید تمدد مرضی آلی است که مانع قوه محرکه از قبض اعضایی که وظیفه آنها انقباض است می گردد و شیخ نجیب الدین گفته که تمدد تشنج عصب است از دو طرف پس عضو خشک گردد و بهیچ سوی نگراید پس آن ضد تشنج است ولی در این نظر است زیرا تمدد برحسب تعریفی که کرده اند مرکب از دو تشنج است بنابراین ضد تشنج نیست اما برحسب تعریف شیخ که آن را ضد تشنج دانسته از آن سبب است که تمدد مانع انقباض است همچنانکه تشنج مانع انبساط می گردد. (بحر الجواهر). بیماری آلی باشد که قوه محرکه را از قبض اعضایی که قابل انقباض باشند منع کند و آن... آفتی است که در عضل و عصب پیدا آید. (قانون ابوعلی سینا چ تهران ص ۵۲، یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). دیر کشیدن فضولات در معده. بیوست: و متی حدیث عن اکل لحوم الوحش تمدد فی المعده و بطء خروج الثفل فینبغی ان... (ابن البیطار). (۱) - رجوع به گزک شود.

تمدرع.

[تَمَرٌ] (ع مص) مدرعه پوشیدن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تمدل.

[تَمَدُّ] (ع مص) دستار و منديل بر سر پیچیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تمدن.

[تَمَدُّ] (ع مص) تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال از خشونت و همجیة و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت. و گویند مولده است. (از اقرب الموارد). در شهر بود باش کردن و انتظام شهر نمودن و اجتماع اهل حرفه. (غیاث اللغات) (آندراج). اقامت کردن در شهر. (از ناظم الاطباء). شهرنشینی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). مجازاً تربیت. ادب. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تربیت. (ناظم الاطباء).

تمدن داشتن.

[تَمِيدُ] (ع مص) دارای تربیت بودن. (ناظم الاطباء). شهرنشین بودن و در مرحله کامل تربیت اجتماعی قرار داشتن. خلاف بربریت.

تمده.

[تَدِ] (ص، ا) کج زبان را گویند یعنی شخصی که در حرف زدن زبانش خوب نگردد و او را به عربی فافاً خوانند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به تمنده شود.

تمده.

[تَ مَیْذُ هُ] (ع مص) ستودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمدح. (اقرب الموارد ||). تکلف کردن در ستایش خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تمدح شود.

تمدهن.

[تَ مَ هُ] (ع مص) مدهن ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمدیح.

[ت] (ع مص) بسیار ستودن. (تاج المصادر بیهقی). نیک ستودن. (زوزنی). مدح کردن. (غیاث اللغات). ستودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مدح گفتن. ستایش کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمدید.

[ت] (ع مص) کشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نیک کشیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). آماسیدن. باد کردن. ورم کردن. رجوع به ابن البیطار و ترجمه لکلرک ذیل عنب شود.

تمدید کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول امروزی مهلت بیشتری تعیین کردن. فاصله زمانی اجرای امری را افزودن. انجام دادن تعهدی را به تأخیر انداختن. و بیشتر در مورد افزودن مدت پرداخت دین بکار رود: سفته‌ء فلان کس تمدید شد.

تمدیر.

[ت] (ع مص) گل اندودن مکان را ||. ریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمدیش.

[ت] (ع مص) اندک دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دادن: مامدشنی و ما امدشنی شیئاً؛ ای ما اعطانی. (از اقرب الموارد).

تمدین.

[ت] (ع مص) شهر ساختن. (تاج المصادر بیهقی). شهر کردن. (زوزنی). شهر گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ثابت و مقیم گردانیدن بجایی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمدین.

[تَ مَ یُ] (ع مص) نازپرورده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنعم. (اقرب الموارد).

تمدج.

[تَمَذُّدٌ] (ع مص) رسیدن خربزه || پر شدن آوند || آماسیدن چیزی || فراخ گردیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمذج.

[تَمَيِّذٌ] (ع مص) مکیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). تهی گاه برآمدن از سیری. (تاج المصادر بیهقی). آماسیدن و برآمدن تهیگاه از سیرابی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). يقال: شرب حتی تمذحت خاصرتاه. (اقرب الموارد).

تمذخ.

[تَمَيِّذٌ] (ع مص) مکیدن انگبین گلنار. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بعکس یکدیگر رفتن مرد و شتر در سیر. (از اقرب الموارد ||). مانند مار رفتن ماده شتر. (ناظم الاطباء ||). تکبر کردن مرد. (ناظم الاطباء).

تمذر.

[تَمَذُّدٌ] (ع مص) تباہ گردیدن گردکان || شوریدن دل || پراکنده شدن شیر || پاره پاره گردیدن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تمذقر.

[تَمَقُّؤٌ] (ع مص) برگردیدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تغییر آب و اختلاط آن. (از اقرب الموارد).

تمذهب.

[تَمَمَةٌ] (ع مص) اختیار مذهب کردن. (ناظم الاطباء).

تمذیج.

[تَمَاجٌ] (ع مص) فراخ گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تمذج شود.

تمذیر.

[تَمَازٌ] (ع مص) پراکنده نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمذیه.

[تَمَازٌ] (ع مص) به چراگاه گذاشتن اسب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمر.

[ت / ت] (ترکی، ا) آب مروارید را گویند و آن علتی است که بعضی از مردم را در سن چهل سالگی در چشم بهم می رسد و چشم تاریکی می کند و بینایی نقصان می پذیرد و چون سن از پنجاه تجاوز نماید، آن علت بخودی خود برطرف گردد. (برهان) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج). کدورت جلیدیه که آب مروارید نیز گویند. (ناظم الاطباء). بیماری که در چشم پیدا شود. (غیاث اللغات).

تمر.

[ت م] (ا) به زبان علمی هند بمعنی تاریکی باشد که در مقابل روشنی است. (برهان). سانسکریت: تی می را (۱). (اشیتنگاس بنقل حاشیه برهان چ معین). تاریکی و ظلمت و سیاهی و کوری کامل (۲). (ناظم الاطباء). (۱ - ۲). (timira) - در ناظم الاطباء به کسر اول و سکون م و را ضبط شده است.

تمر.

[ت م] (ترکی، ا) بزبان ترکی آهن را گویند. (برهان). بزبان مغولی آهن. (از فرهنگ رشیدی). مأخوذ از ترکی (۱) آهن. (ناظم الاطباء) بزبان ترکی آهن را گویند و نام یکی از مغول و نام پادشاه عظیم الشأن که مردم ناواقف هند آن را تیمور خوانند بوزن زیتون و رسم الخط ترکی را نمی دانند که ضمه را بصورت واو و فتحه را بصورت الف و کسره را بصورت «ی» نویسند. (غیاث اللغات). نام اصلی امیر تیمور گورکان هم تمر به فتح تاء مثناً فوقانیه و ضم میم و سکون راء مهمله است که در لغت ترکی بمعنی آهن است که اکنون تیمور بر وزن طیفور استعمال کنند و آنچه ترک است تمر میخوانند و تبدیل دال مهمله به تاء، اگرچه لحن است ولی در ترکی جایز است چنانکه آهن را حالا دمر (۲) استعمال می کنند. شاعری در تاریخ وفات امیر تیمور گفته: سلطان تمر آنکه چرخ را دل خون کرد وز خون عدو روی زمین گلگون کرد... (حاشیه برهان چ معین). (۱) - در ناظم الاطباء بکسر اول آمده است. (۲) - Damor.

تمر.

[ت] (ع ا) خرما. (دهار) (منتهی الارب) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). و در عربی خرما را گویند. (برهان). خرما خشک. (غیاث اللغات). ثمر خشک نخل. (از اقرب الموارد). واحد آن تمره و ج، تمرات و تمور و تمران است. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). به فارسی خرما نامند و او را از ابتداء تکون تا انتها، هفت مرتبه می باشد یکی طلع که ولیع نیز گویند و دیگر بلج سیم خلال. چهارم بسر. پنجم قسب. ششم رطب. هفتم تمر... و تمر در دویم گرم و در اول خشک و بعضی در اول تر دانسته اند. مبهی مبرودین و موافق سینه و شش و کثیرالغذا و مولد خون متین و مقوی کرده لاغر شده و تلین مفاصل. و جهت فالج و اعیا و درد ورک و امراض بارده و بلغمیه و درد کمر. و طبیخ او با حلبه جهت تب بلغمی و حصاة مجرب است و مولد سودا و سده جگر و سپرز و محرق خون و معفن اخلاط و مصدع و مورث قلاع و رمد و درد دندان و مصلحش روغنها و خشخاش و بادام و سکنجین و آب انار. و محرور را اجتناب اولی و در بلدی که خرما حاصل نشود اهل آن بلد باید بسیار تقلیل نمایند و دانه خرما مرکب القوی و قابض و مسحوق او جهت اسهال و ذرور سوخته او جهت رویانیدن مژه و قروح خبیثه و الصاق جراحت تازه و قرحه چشم و سبل جرب و حدت بصر نافع است و چون تمر را در شیر تازه خیسانیده تناول نمایند و از عقب آن شیر بنوشند در تقویت باه بی عدیل است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به ترجمه صیدنه و فهرست مخزن الادویه و بحرالجمواهر و اختیارات بدیعی شود. - التمر بالسویق؛ مثلی است در مکافات زنند. (التاج، از ذیل اقرب الموارد): لسنا من القوم الذین اذا جاء الشتاء فجارهم تمر.

یعنی آنان مال همسایه را خوردند و آن را حلال دارند چنانکه مردم خرما را بزستان شیرین شمارند. (از ذیل اقرب الموارد ایضاً).

تمر.

[ت] (ا) تمر هندی. رجوع به همین کلمه شود.

تمر.

[ت] (ا) مأخوذ از تمبر فرانسه. رجوع به تمبر شود.

تمر.

[ت] (ع مص) خرما خوراندن قوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تمر شود.

تمر.

[ت م] (اِخ) موضعی است به یمامه. (منتهی الارب). قریه ای به یمامه از عدی التیم. (از معجم البلدان ||). عین التمر؛ جایی نزدیک کوفه. (ناظم الاطباء).

تمر.

[ت م] (اِخ) دهی از دهستان لغور است که در بخش مرکزی شهرستان شاهی واقع است و در حدود ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تمر.

[ت م] (اِخ) دهی از دهستان انزل که در بخش حومه شهرستان ارومیه واقع است و ۷۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تمرات.

[ت م] (ع ا) جِ تمره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به تمره و تمر شود.

تمراد.

[ت] (ع ا) خانه خرد جهت بیضه نهادن در اندرون خانه کبوتران. فاذا جعلت نسقاً بعضها فوق بعض، فهی التمارید. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء) (از آندراج).

تمراد.

[ت] (ع مص) تمراد ساختن جهت کبوتران. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تمراغ.

[ت] (ع مص) در خاک غلطانیدن ستور. (از اقرب الموارد). رجوع به تمریغ شود || غوطه خوردن و آغشتن. (ناظم الاطباء).

تمرافهم.

[ت رُلُّ «۹»] (۱) بلاد است. (تحفه حکیم مؤمن). بلاد. انقردیا (۱). (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به بلاد شود. (۱) -
Anacarde

تمران.

[ت] (ع ۱) جِ تمر. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). جمع تمر که بمعنی خرما باشد. (آندراج). رجوع به تمر شود.

تمران.

[ت] (اخ) نام شهری. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). ناحیه ای است در خراسان به گوزکانان به حدود رباط کروان، نزدیک اندر کوهها. و مهتر ایشان را تمران فرنده خوانند. (حدود العالم چ دکتر ستوده ص ۹۶). رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۷۳ و حدود العالم چ مینورسکی ص ۱۰۶ شود.

تمران شاه.

[] (اخ) رجوع به تاج الدین تمران شود.

تمران فرنده.

[ت ف د] (اخ) (۱) لقب مهتر ناحیه تمران به گوزکانان. (حدود العالم). رجوع به تمران شود (۱) - در حدود العالم چ مینورسکی چنین آمده: Baranda) فرنده) Tamran-waranda.

تمرئه.

[ت رء] (ع مص) گفتن کسی هنیئاً مرئاً. (از اقرب الموارد).

تمر بلیغ.

[ت م ب] (ترکی، مرکب) مأخوذ از ترکی (۱) بمعنی کمان آهنین. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء به کسر اول آمده است.

تمر بلیغ.

[ت م ب] (اخ) لقب سلجوق (۱) (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء بکسر اول آمده است.

تمر بیگ.

[تَمَب] (اخ) دهی است از دهستان تیلکوه که در بخش دیواندرهء شهرستان سنندج واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تمرناش.

[تَمُ] (اخ) از قراء خوارزم است. (از معجم البلدان).

تمرناش.

[تَمُ] (اخ) یا تیمورطاش امیر حسام الدین بن نجم الدین ایلغازی که بدست بنی ارتق در دیار بکر حکومت یافت والی حلب و حاکم ماردین بود و بعد از ۳۰ سال حکومت در ماردین و میافارقین در سال ۵۴۷ ه. ق. درگذشت و مرد کریم الطبع و بردبار بود. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص ۱۶۴ و ج ۲ ص ۲۲۹ شود.

تمرناشی.

[تَمُ] (اخ) احمد بن ابی ثابت اسماعیل بن محمد بن آیدغمش التمرناشی ظهیرالدین ابوالعباس الخوارزمی الحنفی نزیل گورگانج متوفی بسال ۶۰۱ ه. ق. او راست شرح جامع الصغیر. فتاوی التمرناشی. فرائض التمرناشی و کتاب التراویح. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۸۹).

تمرناشی.

[تَمُ] (اخ) صالح بن محمد بن عبدالله بن احمد الخطیب الغزی در سال ۹۸۰ ه. ق. متولد شد و به سال ۱۰۵۵ ه. ق. درگذشت. او راست: زوهر الجواهر (کذا). شرح الفیء. شرح تاریخ شیخ الاسلام سعدی المحشی. شرح تحفة الملوک. العنایة فی شرح الوقایة فی الفروع. منظومه ای در فقه و جز آن. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۲۳).

تمرناشی.

[] (اخ) محمد بن عبدالله بن احمد الخطیب بن محمد الخطیب بن ابراهیم الخطیب بن محمد الخطیب التمرناشی الغزی الحنفی سرآمد فقهای عصر خود و امامی عالم و فاضل نیکو طریقت و قوی الحافظه و پراطلاع بود. او راست: تنویر الابصار و جامع البحار. اول رجب ۱۰۰۶ ه. ق. درگذشت. (از معجم البلدان). رجوع به اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۶۲ شود.

تمرچین.

[] (اخ) تموچین. نام اصلی چنگیزخان. (تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۲۶ و ۲۸). رجوع به چنگیزخان مغول شود.

تمرخ.

[تَمَرُ] (ع مص) خویشان را چرب کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). روغن مالیدن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تمرد.

[تَمْرُ] (ع مص) چندی امرد ماندن و سپس ریش بر آوردن: تَمْرِدُ فلان زماناً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مدتی بی ریش بماندن، پس ریش بر آوردن. (تاج المصادر بیهقی ||). شوخ و سستنه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سستنه شدن. (دستور اللغه) (مجمل اللغه). سرکشی کردن. (غیاث اللغات). سرکشی کردن و رسیدن در نافرمانی بجایی که از نوع خود بیرون رود. (آندراج). متنبه (۱) و سرکش شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). عصیان کردن و از حد خود تجاوز نمودن چنانکه پند و نصیحتی را نپذیرد. (از اقرب الموارد). گردن کشی کردن. (دهار) سرکشی و گردنکشی و خودسری و مخالفت و نافرمانی و بتره و عدم اطاعت و عدم انقیاد و تحقیر حکم و فرمان، و طغیان. (ناظم الاطباء): نه در ضمیر ضعیفان آزاری صورت بندد و نه گردنکشان را مجال تَمْرِدُ باقی ماند. (کلیله و دمنه). تا معاندت فجار و تَمْرِدُ کفار ظاهر گشت. (کلیله و دمنه). دشمن که... تَمْرِدُ او به تودد زیادت گردد از او نجات نتوان یافت مگر به هجر. (کلیله و دمنه). از عقوق و تَمْرِدُ پسر مستغاث شد و از حرکات و سکنات او تبرا نمود. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۴۳). (۱) - ظ: تصحیف سستنه است که بمعنی نافرمان و ستیزه کننده و سخن ناشنو باشد.

تَمْرِدُکُن.

[تَمْرُ رُکُ] (نم مرکب) نافرمان و مخالف و طاغی و عاصی و سرکش. (ناظم الاطباء).

تَمْرِدِی.

[تَمْرُ رُ] (حامص) گردنکشی و سرکشی و خودسری. (ناظم الاطباء). رجوع به تَمْرِدُ شود.

تَمْرِز.

[تَمْرُ مَر / تَمْرُ مَر] (ع ص) مرد پست بالا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مرد کوتاه قامت. (از اقرب الموارد).

تَمْرِس.

[تَمْرُ رُ] (ع مص) سوده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: تَمْرِسُ بالشیء؛ ای احتک به، سوده گردید به آن چیز. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). خویشتن به چیزی بخاریدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). بازی کردن به چیزی: تَمْرِسُ بدینه؛ تلعب به و عبث به کما یعبث البعیر و بالشجره یتحکک بها. (از اقرب الموارد ||). ممارست کردن به چیزی. (از اقرب الموارد): تَمْرِسُت بِالْأَفَات. (متنبی از اقرب الموارد ||). زدن به چیزی ||. متعرض کسی شدن به شر ||. آلودن خود را به بوی خوش ||. گاهگاه خوردن شتر درخت را ||. تیز کردن گاو نر شاخها را با درخت. (از اقرب الموارد).

تَمْرِسَان.

[تَمْرُ رُ] (ا مرکب) باغ خرما. (غیاث اللغات) (آندراج). نخلستان.

تَمْرِص.

[تَمْرُ رُ] (ع مص) پریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رفتن چیزی، يقال: تَمْرِصُ القشر عن السلت؛ ای طار عنه.

یعنی، رفت پوست از جو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرض.

[تَمْرُ] (ع مص) سست شدن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرط.

[تَمْرُ] (ع مص) افتادن موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ریخته شدن موی. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). در اساس فروافتادن ریش. فروریختن پشمهای شتر و در اللسان تطایر و تفرق آنها. فروریختن بیشتر موهای گرگ. خالی شدن تیر از پر. (از اقرب الموارد).

تمرع.

[تَمْرُ] (ع مص) شتافتن. یا چراگاه جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جنییدن بینی از خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترمع بینی. (از اقرب الموارد).

تمرغ.

[تَمْرُ] (ع مص) در خاک غلتیدن. (تاج المصادر بیهقی). در خاک گردیدن. (زوزنی). غلطیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). غلتیدن چارپا در خاک. (از اقرب الموارد): السقنقور يعض الانسان و يطلب الماء فان وجده دخل فيه و ان لم يجده بال و تمرغ فی بوله. (المرشد تمیمی، از ابن البیطار). پیچیدن بر خود از درد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دور شدن از بدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انداختن لعاب از دهان. تمرغ الحیوان؛ تا دیر چرانیدن شتران را در مرغزار. دودله شدن در کار. يقال: تمرغ فی الامر؛ ای تردد. درنگ کردن. و قولهم تمرغ علی فلان؛ یعنی، درنگ کردن فلان. روغن مالیدن خود را و رخشان و لغزان نمودن اندام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرفق.

[تَمَفُ] (ع مص) گرفتن آرنج کسی را: تمرفق؛ ای اخذ مرفقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرق.

[تَمْرُ] (ع مص) موی برافتادن و برون آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). منه المثل: رویدالغز و يتمرق؛ ای امهل الغزو حتی یخرج الولد. واصله ان امرأه كانت تغزو فحبلت فذكر لها الغزو فقالت ذلك فذهب مثلاً. (منتهی الارب) (۱) (ناظم الاطباء). برکنده شدن موی. به مریق رنگ گرفتن جامه. پراکنده شدن و ریختن موی از بیماری و جز آن. (از اقرب الموارد). (۱) - در اقرب الموارد ذیل انمراق آمده است.

تمرقک.

[تَم م / مُ قَ ز] (ا) کلام خدا و قرآن مجید را گویند... گویند ترکی است. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). مصحف مجید. (فرهنگ رشیدی ||). ستاره قطب. (فرهنگ رشیدی).

تمرقران.

[تَم م] (اخ) تیمور گورکان. در آرشیو ناسیونال فرانسه کاغذی از تیمور هست که خود را بدین نام میخواند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمرکز.

[تَم م ک] (ع مص) مصدر بر ساخته است از مرکز: تمرکز قوا. تمرکز عائدات. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). در تداول امروز بمعنی فراهم آمدن و فراهم کردن استعمال شود.

تمرگ.

[تَم م] (اخ) دهی از دهستان بخش هرسین که در شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۷۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تمرگاندن.

[تَم م د] (مص) تمرگانیدن. رجوع به همین کلمه شود.

تمرگانیدن.

[تَم م د] (مص) تمرگاندن. متعدی تمرگیدن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). به اکراه نشانندن. با خشونت خوابانیدن. رجوع به تمرگیدن شود.

تمرگیدن.

[تَم م د] (مص) کلمه اهریمنی نشستن. خفتن و آن نفرین گونه ای است در تداول زنان. بتمرگ، بنشین بطور نفرین. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): چمن بی گل و برگم شده پیرامن ارگم من در او چون بتمرگم اشک مانند تگرگم نگر ای ابر مطیرم بر رخ همچو زریرم. شوریده شیرازی (یادداشت ایضاً).

تمرگیده.

[تَم م د / د] (ن مف) نشسته. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). خفته. (یادداشت ایضاً). رجوع به تمرگیدن شود.

تمرمر.

[تَم م م] (ع مص) لرزیدن تن از نازکی. (زوزنی). جنبیدن و لرزیدن از شادی ||. جنبیدن ریگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرین.

[تَ مَزْرُ] (ع مص) افزون شدن و افزونی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تفضل. (اقرب الموارد ||). برکنار بودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زیرکی کردن. (از اقرب الموارد ||). نرم شدن. (غیاث اللغات). نرم کردن. (آندراج ||). خوی گرفتن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عادت کردن به چیزی. (آندراج) (غیاث اللغات). تدرب و تعود. (اقرب الموارد).

تمرؤ.

[تَ مَزْرُء] (ع مص) مروت جستن. (زوزنی). مروت طلبیدن بنقصان و عیب: فلان یتمرؤ بنا؛ یعنی، مروت می طلبد بنقصان و عیب ما ||. به تکلف مردمی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمرء.

[تَ رَ] (ع ا) یکی تمر. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یک خرما. (غیاث اللغات). ج، تمرات. رجوع به تمر و تمرات شود.

تمرء.

[تَ رَ] (ع ص) نفس تمرء؛ نفس خوش و طیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمرء.

[تُ رَ] (ع ا) پی باریک سوفار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمرء.

[تُم مَ رَ] (ع ا) ترند که مرغی است کوچکتر از گنجشک. ج، تمامیر. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). عصفورالسیاح؛ از انواع پرندگان خرد. (دزی ج ۱ ص ۳).

تمرء.

[تَ رَ] (اخ) دهی است به یمامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به معجم البلدان شود.

تمر هندی.

[تَ رَ ه] (ترکیب وصفی، مرکب) درختی است بزرگ که در هند شرقی و افریقا روید و از بر آن قرصهایی سازند که در مداوا بکار برند. (از اقرب الموارد) (از المنجد). درختی است از محصولات منطقه محترقه و ممالکی که تا به ۳۰ درجه عرض شمالی

واقع شده اند و این میوه بشکل غلافی است سیاه‌رنگ و مسطح و منحنی مانند شمشیر و طول آن ۱۱ تا ۱۳ سانتی متر و در جوف وی ۳ یا ۴ هسته مربع الاضلاع سرخ رنگ و گوشت این غلاف زرد رنگ و ترش و مایل به شیرینی و سه بند لیفی از میان این گوشت عبور می نماید و این میوه را به فارسی انبله و حمزه و خبجه نیز گویند. (ناظم الاطباء). خرماى هندى. (ذخیره خوارزمشاهی). درختی است (۱) زیبا که بومی هندوستان است و در کرانه های دریای عمان نیز موجود می باشد. (جنگل شناسی کریم ساعی ج ۲ ص ۲۸۸). درختی است از تیره پروانه واران، از دسته ارغوانها که تنها گونه نوع خود می باشد و آن درختی است عظیم و مرتفع که بلندی آن تا ۲۵ گز رسد. برگهایش مرکب و متناوب و هر برگ ۲۰ تا ۴۰ برگچه دارد گلهایش زرد یا سفید و یا صورتی است. امله. املی. انبله. خبجه. خرماى هندى. خرماى گجراتى. (از فرهنگ فارسی معین). بار درختی است در غلافی بقدر شبری و دانه ها به شکل باقلای کوچکی. و درخت او مثل درخت انار و برگش مثل برگ صنوبر و طعم ما فی الغلاف ترش. و سرخ تیره در سیم سرد و در دوم خشک و مسکن غثیان صفاوی و ملین طبع و مسهل صفا و اخلاط محرقه و در حموضات مسهلی سوای او نیست و مطفی هیجان خون و جهت خفقان حار و حکه و جرب و قلاع و عطش و تبهای حاره و تبهای غشیه و کرب و تفریح محرورین بی عدیل و اکثار او مورث سحج و سعال و مضر سپرز و مولد سده و مصلحش کتیرا و خشخاش و بنفشه و لعاب بهدانه و عناب و قدر شربتش از هفت مثقال تا سی مثقال و بدلش آلوی سیاه و در غیر اسهال زرشک و دانه او در سیم خشک و قابض و مغز او جهت امساک منی مجرب و ضماد او جهت خلع عضو و وثی و تقویت سستی عضل. و با پیه و امثال آن جهت نضج و گشودن دمل آزموده و تضمید مطبوخ او مسکن اورام و دردهای حاره است. (تحفه حکیم مؤمن): دست در آش ترش زن که به غایت خوبست تمر هندی و سماقست و دگر آش انار. بسحاق اطعمه. رجوع به بحر الجواهر و ترجمه صیدنه و فهرست مخزن الادویه و اختیارات بدیعی و ترجمه ضریر انطاکی و گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۲۴ شود. **Tamarinier** de (لاتینی) (۱) - **Tamarindus**. (فرانسه) **indicus L inde**

تمر هیرون.

[تَ رِ] (۱) خرمانی است خرد و سرخ و در آن استخوانی کوچک و باریک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تمری.

[تَ] (ع ص) رجل تمری؛ مرد خرما دوست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آنکه خرما دوست دارد. (مهذب الاسماء).

تمری.

[تَ مَ رِ] (ع مص) آراسته شدن. تمری به؛ آراسته شدن به آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمری ء.

[تَ ءَ] (ع مص) مرؤك الطعام گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمریت.

[تَ] (ع مص) مهربان ناشدن گوسپند بر بچه به سبب بوی بد عرق آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ریزه

ریزه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ریزه ریزه کردن ثرید را. (از اقرب الموارد ||). شکستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمریح.

[ت] [ع مص] پاک کردن گندم از خاک به جاروب ||. روغن مالیدن پوست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر آب کردن مشک تا بخیه محکم شود. (تاج المصادر بیهقی). به آب پر کردن توشه دان نو را تا سوراخهای درز بند گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ابن اعرابی گوید: تمریح خوشبو کردن مشک تازه است به اذخر یا درمنه و اگر به گل خوشبو شود تشریب است. (از اقرب الموارد ||). به جنگ رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمریح.

[ت] [ع مص] روغن با دارو در مالیدن. (تاج المصادر بیهقی). بیالودن. (زوزنی، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چرب کردن. (یادداشت ایضاً) (از اقرب الموارد). روغن و نحو آن مالیدن بر خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات) (از آندراج). || فراوان شدن آب خمیر به حدی که رقیق شود. (از اقرب الموارد).

تمرید.

[ت] [ع مص] نسو کردن و بلند کردن بنا. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). هموار و لغزان کردن بنا. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). هموار و لغزان و درخشان ساختن بنا را ||. تمراد ساختن جهت کبوتران ||. خشودن و برگ دور کردن از درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تمریر.

[ت] [ع مص] تلخ گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). تلخ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گسترده بر روی زمین. (از اقرب الموارد).

تمریش.

[ت] [ع ا] باران اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمریض.

[ت] [ع مص] بیماروانی (بیمار بانی). (زوزنی). بیمار داری. (صراح اللغه). بیمار داری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیک خدمت کردن بیمار را. (آندراج). نیک بیمار داری کردن و متکفل درمان او شدن. (از اقرب الموارد ||). سست ساختن. (منتهی الارب). توهین کردن. (ناظم الاطباء). سست گردانیدن و استوار نساختن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). قصر کردن در کاری. (منتهی الارب). کوتاهی نمودن در کاری. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سستی کردن در کاری. (آندراج ||). بر باد کردن گندم را. (منتهی الارب) (آندراج).

تمریط.

[ت] [ع مص] کوتاه ساختن آستین جامه را چندانکه همچو چادر گردد || موی برکنندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمریط.

[ت] [اخ] شهر کوره ای و شقه ای به اسپانیا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به الحلل السندیة ج ۱ ص ۲۰۷ و ج ۲ ص ۱۸۳ و ۱۹۶ و ۲۶۱ شود.

تمریط.

[ت] [ع مص] مراغه دادن ستور را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در خاک غلطانیدن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بسیار روغن کردن طعام را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چرب کردن سروتن چارپا را. || معیوب و زشت کردن آبروی کسی را. (از اقرب الموارد).

تمریط.

[ت] [ع مص] سرود فرومایگان گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): مرق الرجل تمریطاً غنی و حکمی ابن الاعرابی مرق با لغنا. (اقرب الموارد).

تمرین.

[ت] [ع مص] سخت روی گردیدن کسی بر کاری: مرن و جبهه علی الامر تمریناً؛ سخت گردید روی او بر کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نرم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نرم گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مرن الادیم؛ ای لینه. (از اقرب الموارد ||). بر زمین زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چرب کردن یا سرگین گاو مالیدن سم سوده چارپا را. (از اقرب الموارد ||). خوی گر ساختن کسی را به چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آموختن به شاگرد مطالب علمی را به طریقی که خوی گر بر آنها شود و در ذهن وی ملکه گردد. (ناظم الاطباء). مداومت و تکرار عملی یا فنی یا علمی تا در آن ماهر گردد و مهارت حاصل آید.

تمرین.

[ت] [اخ] دهی است از دهستان شاهرود که در بخش شاهرود شهرستان هروآباد واقع است و ۶۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تم زدن.

[ت ز د] (مص مرکب) خاموش شدن و ساکت گشتن (۱). (ناظم الاطباء). (۱) - ظ: اقتباس از «تم زن» [ت ز] (تم زدن) که در بعضی از لهجه های گیلان مانند لاهیجان بهمین معنی متداول است. و رجوع به تم زدن شود.

تمز.

[تَمَزُ] (ع مص) باقی شیر دوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). تمصر. (اقرب الموارد ||). یک یک مکیدن. (منتهی الارب) (آندراج). مکیدن. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء). تمصص و اندک نوشیدن شیر. (از اقرب الموارد ||). مکیدن شراب اندک اندک. (زوزنی) (از اقرب الموارد). اندک نوشیدن شراب. (منتهی الارب) (آندراج). جرعه جرعه نوشیدن. و اندک نوشیدن. (ناظم الاطباء ||). بیکبارگی نوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تمز شود.

تمرز.

[تَمَزُ] (ع مص) مزمان خوردن شراب را و یک یک مکیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اندک اندک مکیدن. (تاج المصادر بیهقی). تمصص شراب. (اقرب الموارد ||). مز خوردن. (از اقرب الموارد ||). نوشیدن. (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تمزع.

[تَمَزُ] (ع مص) پاره پاره شدن. (زوزنی). پاره پاره شدن از خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || بخش بخش کردن چیزی میان خود: تمزعه بینهم؛ یعنی، بخش بخش کردند آن را میان خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: توزعوا المال بینهم و تمزعه. (اقرب الموارد).

تمزق.

[تَمَزُ] (ع مص) دریده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پاره گردیدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و کنت لمعشر سعدا فلما مضیت تمزقوا بالمنحسات. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۲). اگر زمان آن تحکیمات امتداد یافتی نظم حال و مال بگسستی و جمعیت حشم به تفرق و تمزق پیوستی. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۸۸).

تمزمو.

[تَمَمُ] (ع مص) جنبیدن و برخاستن، یقال: تمزمو للقیام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحرک. (اقرب الموارد). و تَمَزَمَ فلان للقیام؛ برخاست. (از اقرب الموارد ||). رمیدن و پراکنده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). چنین است در قاموس و تاج و همچنین در دیگر نسخه ها و صواب پراکنده شدن است. (از اقرب الموارد).

تمزن.

[تَمَزُ] (ع مص) رفتن و بر سر خود رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوی کردن به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوی گرفتن به چیزی. (آندراج). تمزن. (اقرب الموارد ||). به تکلف جوانمردی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسخی، کانه یتشبه بالتمزن، یقال: فلان یتمزن. (اقرب الموارد ||). افزون شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (از اقرب الموارد ||). افزونی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اظهار بیشی کردن از آنچه که در نزد وی است. و قیل التمزن، ای تری لفسک فضلا علی غیرک و لست هناك. (اللسان، از اقرب الموارد ||). آشکارا

کردن آنچه دارد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آشکارا کردن بیشتر از آنچه دارد. (آندراج ||). برکنار بودن ||. چیز طرفه آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تظرف. (اقرب الموارد).

تمزی.

[تَ مَزَی] (ع مص) احسان کردن. (ناظم الاطباء).

تمزیج.

[تَ] (ع مص) دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخشیدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). از سبزی به زردی آمدن خوشه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده بعد شود ||. در بیت زیر از سوزنی بمعنی امتزاج و درآمیختن آمده است: به گه خلقت جود و به گه خلقت تو عنصر هر دو به تمزیج عناصر شد ضم. سوزنی (||). اصطلاح نجوم) امتزاج کواکب با یکدیگر تا مزاج آنها یکی گردد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمزیج.

[تَ] (ع مص) رنگ گرفتن انگور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رنگ گرفتن سنبل و انگور. (از اقرب الموارد ||). رنگ گرفتن انگور و بار آوردن رز. صواب با جیم است. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تمزیج شود.

تمزیر.

[تَ] (ع مص) هموار پر کردن مشک را، يقال: مزر القریه فلم یدع فیها امثاً. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمزیج.

[تَ] (ع مص) از هم باز کردن. (زوزنی). پنبه غاز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جدا نمودن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن گوشت. (از اقرب الموارد ||). پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد).

تمزیق.

[تَ] (ع مص) دریدن. (زوزنی) درانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سخت دریدن. (آندراج). جامه پاره کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): پیغمبر (ص) گفت: مزق الله ملکه کما مزق کتابی؛ یعنی، خدای ملک او را براندازد چنانکه نامه من پاره کرد. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۰۶ ||). پراکنده کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مزقهم الله کل ممزق، ای فرقههم فی کل وجه من البلاد. (اقرب الموارد ||). گذشتن اثر چیزی. مزق ملکه؛ ای ذهب اثره. (از اقرب الموارد).

تمزین.

[ت] [ع مص] افزونی کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ستودن و ستودن زنده را از حق باشد یا از باطل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مدح و تقریظ. (اقرب الموارد ||). پر کردن خیک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمزیه.

[ت ی] [ع مص] ستودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمزه.

[ت ژ / ژ] (ا) سطح هموار وسیع و بام هموار. (ناظم الاطباء). بالای سقف خانه. (لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۹۵ الف).

تمسا.

[ت مس سا] (اخ) شهر کیست از نواحی زویله و در فاصله دو منزلی آن واقع است. (از معجم البلدان).

تمساح.

[ت] [ع مص] دروغ گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به مسح شود.

تمساح.

[ت] [ع ا] مرد دروغگوی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سخت دروغزن. (مهذب الاسماء ||). مرد بدخوی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سرکش و خبیث ||. مداهن. (از اقرب الموارد ||). نهنگ بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۷۴) (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (السامی فی الاسامی) (دهار) (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). تساجه و نهنگ. ج، تماسیح. (ناظم الاطباء). نهنگ که جانور آبی است. (غیاث اللغات) (آندراج). جانوری است که در رود نیل بمصر و در بعضی از رودهای سند یافت شود. (از اقرب الموارد). جانوری است مانند سوسمار تناور، درازدم. چهار دست و پایش کوتاه است. بر روی سر و پشت تا پایان دم او سپر استواری است مانند سپر سنگ پستان که از پیش‌های شاخی فراهم آمده و بخشی از آن پوسته به بخش دیگر پیوسته است. ج، تماسیح. (از المنجد). (۱) به لاتینی کرو کودیوس (۲) و به یونانی کرو کودیوس (۳)، جانوری از نوع خزندگان است که در رودهای بزرگ آفریقا زندگی می‌کنند و طول آنها بین ۶ تا ۸ متر است و این جانور بسختی در خشکی حرکت می‌کند و بالعکس در آب حرکت سریع و تند دارد. پوست لاک‌ی آن در مقابل گلوله مقاومت می‌کند و نوعی دیگر از این جانور که کائیمان (۴) نامیده می‌شود در رودهای بزرگ چین و آمریکا زندگی می‌کند که پوستش را دباغی کنند و بمصرف رسانند. تیره ای از سوسماران آبی که بداشتن دندانهای قدامی فک پایین مشخص است. این دندانها در فرورفتگیهای فک فوقانی در موقع بستن دهان جای می‌گیرند. اندامهای خلفی جانور متناسب برای شناسست و فاصله بین انگشت را پرده ای پوستی فرا گرفته. طول وی تا ۶ متر ممکن است برسد. بعضی تمساح را مرادف بانهنگ دانسته اند در صورتیکه نهنگ اسم عام پستانداران عظیم الجثه دریایی است. (فرهنگ فارسی معین): از چه می‌ترسی من یقین دارم لیس فی البحر غیرنا تمساح. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۷۴).

تراست اکنون برکوه پیچش تنین چنانکه بودت در بحر یازش تمساح. مسعودسعد. آن پیل مست انگيخته و زدست شست آویخته با بحر دست آمیخته تمساح پیچان بینمش. خاقانی. هرگز [در طبرستان] درد ماران کشنده و کژدم و شیر و بیر و سباع و حشرات موزیه نباشد چون ماران سجستان و هندوستان و کژدم نصیبین... و سباع عرب و تمساح مصر و کوسهء بصره. (تاریخ طبرستان). رجوع به بحر الجواهر و تحفهء حکیم مؤمن و ترجمهء صیدنه و فهرست مخزن الادویه و ترجمهء ضریر انطاکی شود. (۱) - Crocodile. (۲) - Crocodilus. (۳) - Krokodeilos. (۴) - Caiman

تمساح قتال.

[ت ح ق ت] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از شمشیر است. (انجمن آرا).

تمسار.

[] (۱) آنکه ادویه مفرده فروشد و در عرف هندی پساری گویند. (بهار عجم) (آندراج): تمسار کلک او را شیر اجل مجاهز عطار خلق او را باد صبا مقابل. اسماعیل (بهار عجم) (آندراج).

تمستان.

[ت م] (اخ) شهرکی است میان پسا و داراگرد آبادان. (از حدود العالم، چ دکتر ستوده ص ۱۳۴).

تمسح.

[ت س] (ع ا) تمساح، و بنظر می آید که مقصور آن است. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). ج، تمسح. (از اقرب الموارد ||). (ص) نیک دروغگوی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کذاب، و گویند دروغگویی که خبر او را تصدیق ندارند و از هر جهت که باشد دروغ گوید. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد ||). ستنبهء پلیدخوی خلاف آشکارکننده. (منتهی الارب). زشت پلیدخوی خلاف آشکارکننده. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پوشنده امری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمسح.

[ت س] (ع مص) خشن و اثر ناپذیر شدن مانند تمسح (زیرا این حیوان از پیشیزهای سخت پوشیده شده است). (از دزی ج ۱ ص ۱۵۲). این مصدر در کتب لغت دیگر دیده نشده است.

تمسح.

[ت م س] (ع مص) میمنت گرفتن به چیزی به جهت بزرگی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبرک به چیزی به جهت فضل آن و گویند: فلان یتمسح بثوبه؛ یعنی لباس وی را به بدنها می مالند و بدان بخدا نزدیکی می جویند. (از اقرب الموارد ||). دست بدست مالیدن: فلان یتمسح؛ یعنی، چیز ندارد گویا مسح میکند دست را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست مالیدن و مسح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خویشتن را در چیزی مالیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). غسل کردن به آب. (از اقرب الموارد ||). و در حدیث آمده است: تمسحوا بالارض فانها بکم بره؛

یعنی بزمین تیمم کنید و گفته اند مقصود مالیدن پیشانی است بر خاک زمین در سجود بدون حایلی. (از اقرب الموارد ||). وضو گرفتن برای نماز (از اقرب الموارد).

تمسح.

[تَمَسُّسٌ] (ع مص) مسخ شدن و تبدیل صورت یافتن. (ناظم الاطباء). رجوع به مسخ شود ||. پاره شدن آنچه رشته شده است. (از اقرب الموارد).

تمسخر.

[تَمَّخٌ] (ع مص منحوت) لاغ و فسوس و سخره. رجوع به فسوس کردن شود (از ناظم الاطباء).

تمسخر کردن.

[تَمَّخُ كَدًا] (مص مرکب) فسوس و لاغ کردن و مسخره نمودن مر کسی را. (ناظم الاطباء).

تمسک.

[تَمَسُّسٌ] (ع مص) چنگ درزدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعتصام. (از اقرب الموارد): و قد انار الله بصائرهم و اخلص ضمائرهم و ارشدهم الی الهدی و دلهم علی التمسک بالعروة الوثقی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۱). چه آستان که چون کعبه به خاکپای رکبان آن تمسک سزا و به موافق و ارکان آن تمسک روا. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۵۳). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود ||. باز ایستادن از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). و فارسیان بمعنی ما به التمسک استعمال نمایند یعنی، نوشته ای که به کسی دهند تا هنگام گرفتن زر قرض یا چیزی دیگر از کسی تا وی عندالطلب، اگر انکار کند آن دیگری را همان نوشته باشد برای اثبات دعوی خود... (آندراج). قبض. حجت. سند. نوشته و سند و حجت مکتوب دین. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ترده و دستاویز و سند و حجت. (ناظم الاطباء). و بتخفیف هم آمده است. تمسک. آندراج: از قفا دیده اش برآید زود هر که جوید به نقص تو تمسک. علی خراسانی (آندراج). دستگیری ز بس نمی یابم به قضا جسته ام از آن تمسک. (ایضاً).

تمسک.

[تَمَسُّسٌ] (اخ) دهی است از دهستان دشت سر که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۳۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تمسکات.

[تَمَسُّسٌ] (ا) ج تمسک، اسناد و دستاویزها و حجت ها و ترده ها. (ناظم الاطباء): ز پرسش گنهم روز حشر آخر شد تمسکات گناهان خلق پاره کنند. شایسته خان بن آصف (از آندراج). رجوع به تمسک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمسک جستن.

[تَمَسُّسُ جُ ت] (مص مرکب) دست آویز جستن: او به معاذیر زور و اقاویل غرور تمسک جست. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۱۷). رجوع به تمسک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمسک دادن.

[تَمَسُّسُ د] (مص مرکب) ترده و سند دادن. (ناظم الاطباء).

تمسک داشتن.

[تَمَسُّسُ ت] (مص مرکب) ترده و سند داشتن و دست آویز داشتن. (ناظم الاطباء).

تمسک ذمه.

[تَمَسُّسُ كِ ذِمِّ م] (ترکیب اضافی، مرکب) سند ذمه. (ناظم الاطباء).

تمسک کردن.

[تَمَسُّسُ نُ ن / ن] (مص مرکب) چنگ در زدن. اعتصام: به موالات این دو رکن شریف هم تمسک کنم هم استظهار. خاقانی. رجوع به تمسک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمسکن.

[تَمَّ كُ] (ع مص) بیچاره شدن. (تاج المصادر بیهقی). درویش شدن یا مانند درویش گردیدن و خوار و حقیر شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). تسکن، چنانکه گویند تمدرع و تمندل از مدرع و مندیل.... (از اقرب الموارد). مسکین شدن و بیچاره و خوار و ضعیف شدن. (آندراج). رجوع به نشوء اللغه ص ۴۰ شود.

تمسک نمودن.

[تَمَسُّسُ نُ ن / ن / نَد] (مص مرکب) تمسک کردن: و اگر خشکی در راه افتد و یا بالایی تند پیش آید بدان تمسک توان نمود. (کلیله و دمنه). رجوع به تمسک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمسلم.

[تَمَّ لُ] (ع مص) مسلمان گویانیدن. يقال: کان یسْمی محمداً ثم تمسلم ای یسْمی بمسلم. نخست نامش محمد بوده و سپس به مسلم موسوم گردید. (از منتھی الارب) (از اقرب الموارد). و این مأخوذ از مسلم است چنانکه تمسکن از مسکین. (از اقرب الموارد). مسلم شدن و دین اسلام قبول کردن. (ناظم الاطباء).

تمسن.

[تَمَّ سُ] (اخ) جیمز... (۱) شاعر اسکاتلندی (۱۷۰۰-۱۷۴۸ م) است که در ادنام متولد شد. او راست: دسه زون (۲). (۱) -

.Thomson (James). (۲) – Des Saisons

تمسن.

[تُ س] (اخ) جیمز... (۱) شاعر اسکاتلندی (۱۸۳۴-۱۸۸۲ م.) است وی در بندر گلاسگون متولد شد اشعارش محتوی بدبینی و یأس است. (۱) Thomson (James).

تمسن.

[تُ س] (اخ) (۱) سِر جوزف جان... فیزیکدان انگلیسی (۱۸۵۶-۱۹۴۰ م.) است او در نزدیکی منچستر متولد شد و درباره مصالحو ماده و الکترون مطالعات قابل توجهی کرد و در سال ۱۹۰۶ موفق به دریافت جایزه نوبل گردید. وی پدر سرژرژپاگت (۲) فیزیکدان انگلیسی و کاشف انقطاع الکترونهاى سریع بوسیله کریستالهاست که او هم به سال ۱۹۳۷ به دریافت جایزه نوبل موفق گردیده است. (۱) Thomson (Sir Joseph John). (۲) – Sir George Paget.

تمسن.

[تُ س] (اخ) (۱) سرویلیام... لرد کلون. فیزیکدان انگلیسی (۱۸۲۴-۱۹۰۷ م.) است. وی در بلفاست متولد شد و درباره انرژی نور خورشید و الکتريسيته و مغناطيس تألیفاتی دارد. (۱) Thomson (Sir William).

تمسن.

[تُ س] (اخ) (۱) فرانسیس... شاعر انگلیسی (۱۸۵۹-۱۹۰۷ م.) است و در پرستون متولد شد و زندگی بسیار سختی را گذراند و اشعارش دارای سادگی قابل تحسین و مشحون از عرفان مذهبی است. (۱) Thomson (Francis).

تمسؤ.

[تَ مَسْ سَء] (ع مص) کهنه و دریده گردیدن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمسی.

[تَ مَسْ سی] (ع مص) پاره پاره کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمسی.

[] (اخ) تیره ای از طایفه کیومرسی ایل چهارلنگ بختیاری. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۶).

تمسیان.

[] (اخ) دهی است از دهستان ناررود که در بخش حومه شهرستان دماوند واقع است و ۲۰۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تمسیح.

[ت] [ع مص] دست مالیدن || دست گذاشتن بر چیزی روان یا آلوده تا آلودگی آن زائل گردد || سخن خوش گفتن فریبنده. || همه روز راندن شتر را و مانده ساختن و پشت ریش کردن و لاغر نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمسیخ.

[ت] [ع مص] تبدیل کردن. (ناظم الاطباء ||). تراج نمودن و غارت کردن. (ناظم الاطباء).

تمسیخا.

[ت] (ا) نام دعایی است. (ناظم الاطباء). رجوع به تمخیثا و یملیخا شود.

تمسیک.

[ت] [ع مص] چنگ درزدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعتصام. (اقرب الموارد ||). خداوند مشک کردن ||. بمشک رنگ کردن ||. بمشک بیالودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بمشک خوشبوی کردن ||. بیعانه دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمسیة.

[ت] [ع مص] کیف امسیت گفتن کسی را؛ یعنی، چگونه شام کردی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مساک الله بالخیر گفتن. (تاج المصادر بیهقی). مساک الله بالخیر گفتن؛ یعنی، بخیر شام کند خدای ترا. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شبانگاه چیزی آوردن و شبانگاه آوردن. (تاج المصادر بیهقی).

تمش.

[ت] [ع مص] گرد آوردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تمش.

[ت] [ع مص] (ا) علیق میوه ای که آن را توت سه گل و تلو نیز گویند. (ناظم الاطباء). نامی است که در مازندران به تمشک دهند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). مطلق خار را نیز گویند. رجوع به تمشک شود.

تمشا.

[] [اخ] توشا. شحنه بخارا از جانب مغول. رجوع به جهانگشای جوینی ص ۸۳ و ۸۷ شود.

تمشاء.

[ت] [ع مص] رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمش دانه.

[ت م ن / ن] (ا مرکب) توت العلیق را گویند. (تحفه حکیم مؤمن). دانه تمش که تمشک باشد. رجوع به تمش و تمشک شود.

تمش.

[ت مَش ش] [ع مص] چیزی ورزیدن که بدان جامه خرد جهت اهل خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برگ و شاخ بر آوردن درخت ||. اثر توانگری پیدا شدن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بی نیاز شدن. (از اقرب الموارد ||). سبز شدن برگ ||. جامه پوشیدن مردم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمش.

[ت مَش ش] [ع مص] آنچه نرم باشد از استخوان بخاییدن و مغز آن در مزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). سودن اطراف استخوان را و استخوان خاییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمشع.

[ت مَش ش] [ع مص] خوردن هر چیز که در کاسه بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاک کردن خود را از پلیدی یا بخصوص به سنگ استنجا کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشقی.

[ت مَش ش] [ع مص] آخر گردیدن شب. (منتهی الارب). به آخر رسیدن شب. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آشکار شدن سفیدی صبح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تمشقی جلباب اللیل؛ ظهرت تباشیر الصبح. (اقرب الموارد ||). پوست برکنده شدن شاخ و برهنه گردیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاره شدن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمزق. (اقرب الموارد).

تمشک.

[ت م] [ا] (۱) درختچه ای از تیره گلسرخیان که دسته مستقلی را به نام تمشکها تشکیل می دهند و به حالت وحشی در نقاط ساحلی و گرم مرطوبی، مخصوصاً در مازندران و گیلان فراوان است. گیاهی است با ساقه های تیغ دار که در کنار جاده ها و مزارع و جنگلها بصورت انبوه می روید. برگهایش متناوب و گوشوارک دار و مرکب و شامل ۳ تا ۵ برگچه است. (فرهنگ فارسی معین). در درفک، هندیل، در رامیان، تموش. در شیرگاه و میان دره، لام. در لاهیجان، کره تیف. دکتر گنوبا گوید که تقریباً شش قسم از آن در جنگلهای خزر هست و بدون تشخیص نامهای لام، تندل و کره تیف به عموم داده میشود. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا).

(لاتین) (۱) Rubus Caesius, R. Idaeus. (فرانسسه) Framboisier

تمشکل.

[تَم كِ] (اخ) دهی از دهستان نشتاست که در شهرستان شهبسوار واقع است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تمشی.

[تَمَشْ شِی] (ع مص) رفتن توش (تبش) شراب و آنچه بدان ماند در اندامها. (تاج المصادر بیهقی). رفتن تپش شراب و مانند آن در اندامها، يقال: تمشت فیه حمیا الکأس؛ ای ذهبت و جرت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشیت.

[تَمَی] (مص) مأخوذ از مشی بمعنی جاری کردن و روان کردن.... (غیاث اللغات). پیشرفتگی و ترقی و برتری و استحکام و صیانت و تربیت و نظم و ترتیب و انتظام و آراستگی. (ناظم الاطباء): و در تمشیت کار او قصب السبق از ملوک عالم و سلاطین جهان برابند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۵۸). ناصرالدین خواست از بهر مقاومت ایشان سپاهی از انجاد ترک فراهم کند و بمدد و معاونت ایشان در تمشیت آن کار متقوی گردد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۵۹). در ترتیب و تبجیل قدر و تمشیت کار و تمهید رونق او بهمه غایتی برسید. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۸). چون دانست که با تفرق اهوا، کاری تمشیت نپذیرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به تمشیه شود.

تمشیر.

[تَم] (ع مص) برگ و شاخ بیرون آوردن درخت و آشکار کردن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شادمانی کردن بر جماع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بخش بخش کردن چیزی را و جدا کردن. لباس پوشانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشیش.

[تَم] (ع مص) بر آوردن مغز از استخوان و خوردن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشیط.

[تَم] (ع مص) شانه وار پیدا شدن پیه در پهلوی اشتر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تسریح و تخلیص بعضی موی از بعضی دیگر. (از اقرب الموارد).

تمشیغ.

[تَم] (ع مص) به گل سرخ رنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بامشغ (طین الاحمر) رنگ کردن جامه را. (از اقرب الموارد). رجوع به تمشیق شود. تلطیح. (تاج المصادر بیهقی). آلوده و مکدر و معیوب کردن آبروی کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشیق.

[ت] (ع مص) رنگ کردن به گل سرخ. (تاج المصادر بیهقی). به گل سرخ رنگ کردن. (زوزنی). با گل سرخ رنگ کردن. (ناظم الاطباء): الممشق، المصبوغ بالمشق؛ ای المغرۃ. (اقرب الموارد). جامه رنگ کرده به گل سرخ. (منتھی الارب). رجوع به تمشیح شود ||. علف تر چرانیدن شتر را. (از اقرب الموارد).

تمشیل.

[ت] (ع مص) شیر اندک فرود آوردن ناقه ||. پراکنده ریخته شدن شیر ناقه به دوشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شمشیر از نیام برکشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تمشین.

[ت] (ع مص) همهء شیر پستان دوشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). شیر فرو هشتن به کره. (تاج المصادر بیهقی). به کراحت شیر دادن ناقه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمشیۃ.

[تَی] (ع مص) فارفتن آوردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). راندن. (منتھی الارب) (از اقرب الموارد). بردن. (ناظم الاطباء ||). رفتن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (منتھی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). لازم و متعدی است. (منتھی الارب).

تمصخ.

[تَ مَصْصُ] (ع مص) گرفتن چیزی. (منتھی الارب). گرفتن چیزی از جوف چیزی دیگر. (از اقرب الموارد). برکندن و گرفتن چیزی را. (از ناظم الاطباء).

تمصر.

[تَ مَصِّصُ] (ع مص) به سر انگشتان و یا به سبابه ابهام دوشیدن ||. باقی شیر را دوشیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کم شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). کم شدن عطاء و یا چیزی. (از اقرب الموارد ||). پیروی نمودن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). پراکنده شدن قوم. (از اقرب الموارد ||). شهر شدن جای. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مصرۃ فتمصر. (اقرب الموارد ||). فراهم آمدن هر چیزی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تمصص.

[تَ مَصْصُ] (ع مص) یک یک مکیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). به مهلت مکیدن آب و جز آن. (از اقرب الموارد). مکیدن و تمزز. (زوزنی).

تمصیح.

[ت] [ع مص] به گردانیدن از بیماری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمصیر.

[ت] [ع مص] کم کردن و کم دادن دهش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). کم کردن چیزی و بتدریج کاستن دهش را یا عطا کردن اندک اندک. يقال: مصر علیه العطاء اذا قلله. (از اقرب الموارد ||). شهر ساختن جای و فراهم آوردن اهل آن را در وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). شهر قرار دادن جای را. يقال: مصر الامصار كما يقال مدن المدائن. (از اقرب الموارد ||). اندک شیر گردیدن ماده بز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). کند شیرده شدن میش. (از اقرب الموارد ||). به گل سرخ رنگ کردن جامه را. (از اقرب الموارد).

تمصیح.

[ت] [ع مص] درخت و چوب بریده را ماندن با پوست تا خشک گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمضح.

[ت] [ع مص] چکیدن و تراویدن. (ناظم الاطباء). رجوع به مضح شود.

تمضر.

[ت] [ع مص] بر مضریان خشم گرفتن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خویشتن را بمضر مانند کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خویشتن را به مضریان مانند کردن یا نسبت نمودن به آنها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فربه شدن مال. (از اقرب الموارد).

تمضغ.

[ت] [ع مص] به تکلف خاییدن گوشت را. (از اقرب الموارد).

تمضمض.

[ت] [ع مص] آب در دهان جنبانیدن جهت وضو. يقال: تمضمض للوضوء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در آمدن آب در دهان بوقت وضو. (منتهی الارب ||). در آمدن خواب در چشم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بجنبش در آمدن خواب در چشم. (ناظم الاطباء). و گویند: ما تمضمضت؛ ای ما نمت. (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن سگ در پی کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمضی.

[ت] [ع مص] بگذشتن. (تاج المصادر بیهقی). در گذشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رفتن فرمودن کسی را. قال لضيفه، تمض فان الحی قریب؛ معناه اذهب عنی الی الحی. (از اقرب الموارد ||). در گذرانیدن کاری را. (از اقرب الموارد).

تمضیر.

[ت] [ع مص] کسی را به مضریان نسبت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاک گردانیدن: مضرالله لك الثناء؛ ای طیبه. (از اقرب الموارد ||). هلاک گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمضیض.

[ت] [ع مص] آب سخت شور نوشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمطج.

[ت] [ع مص] بلند و بسیار گردیدن آب رود. (از اقرب الموارد).

تمطر.

[ت] [ع مص] در زمین بشدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بشتافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شتابی کردن مرغ وقت فرود آمدن ||. برهمدیگر پیشی گیران آمدن اسبان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شدت اسب دوآیندن به سوی باران. (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن باران را و بشدن در آن یا در سردی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: خرج متمطراً؛ ای متعرضاً له. (اقرب الموارد ||). باران خواستن. يقال: خرجوا يتمطرون الله؛ ای یسألونه انزال المطر. (از اقرب الموارد).

تمطط.

[ت] [ع مص] دراز و کشیده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمدد. (زوزنی). تمدد و تلزج. يقال له: دبس يتمطط، ای يتمدد لختورته. (اقرب الموارد ||). برکشیده گردیدن ابرو و رخسار ||. سخن رنگارنگ آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). کشیدن کلام و تلوین در آن. (از اقرب الموارد).

تمطق.

[ت] [ع مص] چشیدن اندک اندک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تذوق. (اقرب الموارد ||). به کام و زبان آواز برآوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زفان فزذن از خوشی طعام. (تاج المصادر بیهقی).

تمطمط.

[ت] [ع مص] دفرک گردیدن. يقال: تمطمط الماء؛ ای خثر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمطى.

[ت] [ع مص] دراز شدن روز و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خویشتن یازیدن و خرامیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). یازیدن و خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خرامیدن.

(آندراج). و قيل هو مأخوذ من المطيطة هو الماء الخاثر في اسفل الحوض لانه يتمطط؛ اي يتمدد. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و اين مانند تظني در ظن است. (از اقرب الموارد).

تمطى.

[تَ مَطَطَى] (ع ا) خميازه. کنهزه. کشواکش. (ناظم الاطباء). خميازه که به هندی انگرائی گویند. (غياث اللغات) (آندراج). يازش. يازیدن. (ذخیره خوارزمشاهی): حلق خصمش در تشاوب جان دهد کو تمطى بر کمان خواهد نمود. خاقانی (ديوان چ دکتر سجادی ص ۴۷۹).

تمطيط.

[تَ] (ع مص) دشنام دادن. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کشیدن و دراز کردن. (از اقرب الموارد).

تمطع.

[تَ مَيْطَظُ] (ع مص) لیسیدن. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تمطع ما عندنا؛ اي تلحسه کله. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). در پی سایه، از جایی بجایی رفتن. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درنگ کردن از وقت چرانیدن. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تمطع فى الرعا، اذا تأخر عن الوقت. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمطيع.

[تَ] (ع مص) نرم و تابان ساختن زه کمان و جز آن را ||. با پوست ماندن چوب تر را تا خشک گردد ||. روغن خوراندن پوست را ||. به چرب تر کردن اشکنه را. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمعج.

[تَ مَعَعُ] (ع مص) پیچیدن و دوتاه شدن و شتاب رفتن، يقال: تمعج السيل اذا سرع فى جريه. و تمعجت الحية اذا تقلب فى سيرها. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء). پیچیدن و دو تاه شدن سيل و مار در رفتن و گفته اند که اين مقلوب تمعج است. (از اقرب الموارد).

تمعد.

[تَ مَعَعُ] (ع ا) تر و تازگی خرما. (ناظم الاطباء).

تمعدد.

[تَ مَدَدُ] (ع مص) روش معدیان گزیدن و به آنها مانستن در شدت عیش ||. دور شدن ||. به شدن بیمار ||. فربه شدن گرفتن لاغر. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جوان و سطر گردیدن کودک و دور شدن از وی تری کودکى. قال الراجز: ربيته حتى اذا تمعددا. (از اقرب الموارد).

تمعر.

[تَمَعْرُ] (ع مص) برگردیدن رنگ روی از خشم. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از تاج المصادر بیهقی ||). بریزیدن موی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). افتادن موی. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج).

تمعر.

[تَمَعْرُ] (ع مص) درترنجیدن و آژنگ ناک شدن روی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمعض.

[تَمَعْرُ] (ع مص) درد آگین گردانیدن شکم را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شرمگین شدن. (از اقرب الموارد).

تمعط.

[تَمَعْرُ] (ع مص) برافتادن موی از بیماری. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ریختن موی گرگ. (از اقرب الموارد ||). پراکنده و متفرق شدن پشمهای شتر. (از اقرب الموارد). يقال: تمعطت اوباره؛ ای تطایرت. (منتھی الارب).

تمعی.

[تَمَعْرُ] (ع مص) دور تک گردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعمق. (اقرب الموارد ||). بدخوی شدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمعی.

[تَمَعْرُ] (اخ) کوهی است در حجاز که بلندتر از آن کوه در حجاز نیست. (از معجم البلدان). کوهی است. (منتھی الارب).

تمعک.

[تَمَعْرُ] (ع مص) در خاک غلطیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمرغ. (از اقرب الموارد). در خاک گردیدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی).

تمعن.

[تَمَعْرُ] (ع مص) خویشتن را به انقیاد خوار و ذلیل نمودن. (از اقرب الموارد).

تمعی.

[تَمَعْرُ] (ع مص) خرامیدن و یازیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمدد. (اقرب الموارد ||). فاش شدن راز. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). آشکار شدن شر میان مردم. (از اقرب الموارد).

تمعیر.

[ت] [ع مص] سپری گردیدن توشه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نیازمند گردیدن و سپری گردیدن توشه. (از اقرب الموارد) [||]. متغیر ساختن روی از خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمعیض.

[ت] [ع مص] خشمناک گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) [||]. دشوار ساختن کار بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمعیک.

[ت] [ع مص] مراغه دادن ستور را. (زوزنی). در خاک غلطانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمریغ. تمرغ. (اقرب الموارد).

تمغا.

[ت] [مغولی، ا] در ترکی بمعنی نشان و مهر و داغ که بر ران اسب و غیره نهند. (غیاث اللغات). داغی که بر ران اسب یا دیگر مواشی کنند گویا آنهم مهر است. (آندراج). داغی که بر ران اسب و دیگر ستور نهند. (ناظم الاطباء). نشان و داغی که بر اسب نهند. (شرفنامه منیری): و گرسور بدندی جماعتی دیگر هزار بیش بدی بر سریشان تمغا. رضی الدین بابا. برگ لاله ست که در افتاد در آغوش نسیم. بر سریر کفلش داغ نشان تمغا. سعید اشرف (از آندراج) [||]. باج گرفتن از سوداگران و مردم... باجی است که بر درهای بلاد و معابر بحار از تجار گیرند. (غیاث اللغات) (از آندراج). خراج و باج و باجی که از تجار و سایر مردم بر درهای شهر و بنادر بحار گیرند. (ناظم الاطباء): در آن (۱) از باج و ز تمغا خبر نه ز تکلیفات دیوانی اثر نه. کلیم (از آندراج) [||]. بمعنی مهری که بعد گرفتن باج بر اجناس تجار زنند. (غیاث اللغات). مهری از چوب [پس از] ضبط باج بر اجناس... زنند و در ملحقات مهری که بر روی انبار غله و امثال آن زنند. (آندراج). مهری که پس از گرفتن باج بر اجناس زنند و مهر چوبی که بدان بر در انبار غله و جز آن نشان کنند. (ناظم الاطباء). کلمه مغولی بمعنی مهر است که بر فرامین و احکام می نهاده اند و آن تمغا و قره تمغا و آلتون تمغا به اختلاف رنگی که اثر مهر داشته است. رجوع به این کلمات شود. مهر که بر چوب کنده باشند برای انبار و جز آن چوبی است کنده که انبارها را بدان مهر کنند و عرب آن را رسم گویند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): و آن را (چای را) به آسیا خرد کنند مانند حنا و با آرد نیز پزند و در کاغذها پیچند و مهر بر آن زنند جهت تمغا تا هیچکس بی تمغا نفروشد که او گناهکار است و همچنان با کاغذ به ولایتها برند. (فلاحنامه). زکوة مهر در اجناس ما نیست در این کرباسها تمغا نیابی. نظام قاری. [||] فرمان سلطان. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء): در روز تفضل سعادات تمغای قبول حق به طاعات. واله هروی [||]. مکرر بستن شاعر مضمون خود را. (غیاث اللغات) (آندراج). مضمون مکرری که شاعر بندد [||]. جایی که پادشاهان از ملک خالصه دیوانی جدا کرده به کسی دهند مانند تیول. (ناظم الاطباء). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - اکبرآباد.

تمغاجی.

[ت] [مغولی - ترکی، ص مرکب] آنکه محصول راهداری ستانند. (آندراج). کسی که از اجناس باج گرفته و بر آنها مهر زند.

محصل باج و خراج. باج گیر. (ناظم الاطباء). کسی که از جانب کوتوال بر اجناس مهر کرده محصول و باج آن گیرد. (غیاث اللغات): روزی عجوزی، درمی چند از خانه تمغاچی آورد که معاملت حضرت خواجه است. (انیس الطالبین بخاری). ز تمغاچی پسر داغ غلامی برجین دارم تلف شد نقد جان و حاصل و باقی همین دارم. سیفی (از آندراج). رجوع به تمغا و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تمغا زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) به اصطلاح ارباب دفاتر ایران دریدن گوشه فرد را گویند. (آندراج) (بهار عجم): تأثیر، مگو از نظر افتاده یارم تمغا نزنند ناظر شه باطله بسیار. محسن تأثیر (از بهار عجم) (آندراج). ناظر متصدی کل کارخانجات پادشاهی که آن را در هندوستان خانسامان گویند و باطله بمعنی فرد باطل است چنانکه گذشت. (بهار عجم) (آندراج).

تمغا کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) به اصطلاح شعرا مکرر بستن مضمون خود بود و اگر از غیری باشد دزدی یا ابتذال است و این از آن جهت است که گویا مهر خود می کند. (بهار عجم) (آندراج): هیچ فرقی در میان رخس گلگون تو نیست این همان معنی بود گویا که تمغا کرده اند. اشرف (از بهار عجم) (آندراج). رجوع به تمغا شود.

تمغثر.

[تَ مَ ثُ] (ع مص) مغثور چیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمغر.

[تَ مَ غُ] (ع مص) بخون سرخ گردیدن و در حدیث یأجوج و مأجوج: فرموا بنبالهم فخرت علیهم متمغره دماً؛ ای محمره بالدم. (از اقرب الموارد).

تمغره.

[تَ مَ رَا] (ع ا) غذا. ضیافت. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۲).

تمغص.

[تَ مَ غُ] (ع مص) بدرد آمدن شکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تمغص بطنی؛ اوجعی. (اقرب الموارد).

تمغط.

[تَ مَ غُ] (ع مص) سخت کشیدن شتر دست را ||. به نهایت تیز رفتن اسب یا یازیدن آن در دویدن ||. هلاک کردن غبار کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سقط البیت علیه فتمغط؛ فمات. ابن درید گوید که این مستعمل

نیست. (از اقرب الموارد ||). تمغیط. تمدید. تمدد. (اقرب الموارد).

تمغفر.

[تَمَفُّرٌ] (ع مص) مغفار چیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمغل.

[تَمَغُّغٌ] (ع مص) تقلید روش و اطوار مغل (مغول) کردن. (ناظم الاطباء).

تمغغ.

[تَمَمُّغٌ] (ع مص) به اندک گیاه رسیدن ||. به فربهی در آمدن شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمغی.

[تَمَغُّغِيٌّ] (ع مص) فروهشته و نرم شدن انبان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمغیر.

[تَمَغِّيرٌ] (ع مص) شعر ابن مغراء خواندن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مغرنا یا جریر؛ ای انشدنا لابن مغراء. (اقرب الموارد ||). به گل سرخ رنگ کردن جامه را. (از اقرب الموارد).

تمغیط.

[تَمَغِيطٌ] (ع مص) تمغط. تمدید. تمدد. (اقرب الموارد).

تمغوز.

[تَمَغِيزٌ] (ا) پیرامون دهان و منقار مرغان. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تمقت.

[تَمَقُّتٌ] (ع مص) همدیگر دشمن گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نقیض تحبب. (اقرب الموارد). دشمنی نمودن. (تاج المصادر بیہقی).

تمقحس.

[تَمَقِّحٌ] (ع مص) شوریدن دل. تمقحست نفسه؛ ای غثیت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمقس.

[تَمَقُّقٌ] (ع مص) شوریدن دل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تمقحس. (اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تمقیق.

[تَمَقُّقٌ] (ع مص) اندک اندک خوردن شراب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تمقیق اخلاف المعیشه منهم. (اقرب الموارد ||). و اصابه جرح فما تمققه؛ ای لم یضره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیرون آوردن آنچه در استخوان باشد ||. خوردن شتر بچه همهء شیری را که در پستان بود. (از اقرب الموارد).

تمقیط.

[تَمَقِطٌ] (ع مص) دشمن گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمقیس.

[تَمَقِيسٌ] (ع مص) آب بسیار ریختن. يقال: مقس فی الماء تمقیساً. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمقیط.

[تَمَقِيطٌ] (ع مص) بر زمین زدن کسی را. يقال: مقط القرن تمقیطاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). به ریسمان کشیدن شتر. (از اقرب الموارد).

تمقیق.

[تَمَقِيقٌ] (ع مص) سختی و تنگی نمودن بر عیال خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنگ گرفتن نفقه بر عیال خود بر اثر فقر یا بخل. (از اقرب الموارد ||). بمنقار خورش دادن طائر بیچه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمک.

[تَمَكٌ] (ع مص) دراز و پر گوشت شدن کوهان شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دراز و بلند شدن سنام. (از اقرب الموارد): تمک السنام تمکاً و تموکاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمک.

[تَمَمٌ] (ا) گیاهی (۱) از تیرهء چتریان که دارای برگهای طولی است و در غالب نقاط میروید. دم کرده آن بعنوان مدر و ضد روماتیسم در تداوی قدیم مصرف میشده. ابره الراعی. حربث. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ابره الراعی و دزی ج ۱ ص ۱۵۲ شود.
(۱) - *Daucus gingidium*.

تمک.

[تَمَمٌ] (اخ) دهی است از دهستان گوکلان که در بخش مرکزی شهرستان گنبدکاووس واقع است و ۸۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۳).

تمکث.

[تَمِکْ کُ] (ع مص) درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی). درنگ کردن و چشم داشتن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمکحل.

[تَمَحُّ] (ع مص) سرمه دان ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمکک.

[تَمِکْ کُ] (ع مص) مکیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ستهیدن بر غریم و فی الحدیث: لا-تمککوا علی غرمائکم؛ ای لاتستقصوا ||. مغز استخوان بیرون آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمکن.

[تَمِکْ کُ] (ع مص) جای گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به کشف اصطلاحات الفنون شود ||. برپای بودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قائم شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). گیاه مکنان روئیدن. (از اقرب الموارد ||). منزلت یافتن نزد پادشاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): به روزگار وزارت خواجه بزرگ عبدالرزاق دام تمکنه... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۳ ||). دست یافتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (مجمل اللغة). قادر شدن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قادر شدن بر امری و ظفر یافتن بر آن. (از اقرب الموارد ||). ع ای جای گرفتگی و استوار شدگی و منزلت و قدرت و توانایی. (ناظم الاطباء): از فرایض احکام جهاننداری آن است که به تلافی خللها، پیش از تمکن خصم... مبادرت نموده شود. (کلیله و دمنه).

تمکی.

[تَمَکْ کِی] (ع مص) تر شدن بخوی و عرق ||. خاریدن اسب چشم خود را به زانو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمکیر.

[تَمَ] (ع مص) نگاه داشتن غله تا به گرانی فروشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). احتکار غله در خانه ها. (از اقرب الموارد).

تمکین.

[تَمَ] (ع مص) دست دادن ||. جای دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). جای دادن و پابرجا کردن. (غیاث اللغات).

پای بر جای کردن و توانا و قادر گردانیدن بر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قادر و مسلط گردانیدن کسی را بر چیزی. (از اقرب الموارد): ز روزگارش یاریست وز فلک تأیید ز کردگارش توفیق وز ملک تمکین فرخی. بنازد همی تاج و تخت و نگین ز تمکین و امکان خسرو ملک. مسعود سعد (||. ۱). شوکت و وقار و هنگ و جاه و جلال و قدرت و قوت و عدم حرکت. (ناظم الاطباء). مکانت بخشیدن: آن جماعتی که در روی زمین صاحب تمکین ساختیم ایشان را، نماز را برپاداشتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۴). گر گوئیش که یکدم بنشین و علم بشنو کو خود سخن نگوید جز با وقار و تمکین. ناصر خسرو. گرامی کردش از تمکین خود شاه نشاند او را و خالی کرد خرگاه. نظامی. نشیند تا به صد تمکینش آرند چو مه در محمل زرینش آرند. نظامی. کرا وصف لولاک تمکین بس است ثنای تو طه و یس بس است. سعدی (بوستان). چو تمکین و جاهت بود بر دوام مکن زور بر مرد درویش عام. که افتد که با جاه و تمکین شود... سعدی (بوستان). فلک را این همه تمکین نباشد فروغ مهر و مه چندین نباشد. سعدی ||. استواری. پایداری: پای استدلالیان چوین بود پای چوین سخت بی تمکین بود. مولوی ||. اطاعت و فرمانبرداری. (ناظم الاطباء ||). یکی از مقامات سالکان. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). تمکین زوال بشریت است که آن را مرتبت فنا و فقر گویند... تمکین عبارت از اقامت محققان است در محل کمال و درجت اعلی و اهل مقام از مبتدی‌انند و اهل تمکین از منتهیان. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و کشف اللغات و مصطلحات عرفانی دکتر سجادی شود ||. جرأت. یارائی. توانائی: هیچکس را تمکین آن نباشد که خداوند را گوید که فلان کار بد کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۱). گفتم بنده این به هراه باز گفته است و بر لفظ عالی رفته که ایشان را این تمکین نباشد. اکنون چنانکه بنده می شنود و می بیند ایشان را تمکین سخت تمام است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۱ ||). قدرت. بسطت. نفاذ امر: گوش به مثال کدخدای دار که بر اثر دررسد در هرچه بمصالح پیوندد و نامه نبشته دار تا جوابها رسد که بر حسب آن کار کنی و صاحب بریدی نامزد می شود از معتمدان ما تا او را تمکین تمام باشد تا حالها را بشرح تر باز می نماید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۳ ||). اصطلاح فقه) حاضر بودن زوجه در بهره مند شدن زوج از او. اطاعت زن شوی را و فرمانبرداری کردن از او.

تمکین.

[ت] (اخ) از احفاد ملامحمد امین فاضل و معروف به تمکین مولوی بود و در شمار دانشمندان شاهجهان و عالمگیر درآمد و در علوم عقلی و نقلی ید طولایی داشت و اشعار لطیفی دارد و در اواسط قرن یازدهم هجری درگذشت. از اوست: هست بی مهر ماه پاره من مگر این بود در ستاره من. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمکین.

[ت] (اخ) سید رضاخان. وی در حوالی کرمانشاهان می زیست و از احفاد شاه نعمت الله ولی بود و در عرفان و تصوف مقامی بلند داشت و در سال ۱۰۸۵ ه. ق. به تدریس و ارشاد اشتغال داشت و سپس به هندوستان رفت و در بار محمدشاه احترام فوق العاده یافت از اوست: خاک پای او شدن گر دسترس باشد مرا کی به غیر از نقش پا گشتن هوس باشد مرا. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمکین.

[ت] (اخ) میرزا محمد علی کشمیری و برادر زاده عبدالرسول استغنا بود که چندی شاگردی عم خود کرده بود. طبعی خوش و لحنی مطبوع داشت و در سال ۱۱۳۲ ه. ق. درگذشت. از اوست: ز بوستان محبت طمع چه دارد کس که نخل عشق بتان را ثمر زسنگ بود. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمکینات.

[ت] [ا] ج تمکین. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تمکین شود.

تمکین دادن.

[ت د] (مص مرکب) تمکین کردن. مدح و وقع گذاشتن. (از آندراج): و بهمن او را عزل فرمود و بجای او کیرس (۱) را بگماشت و تمکین داد. (فارسنامه ابن البلخی). و بعد آن کرمان بگرفتند، او را تمکین تمام دادند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱۷). مهابتت چو برافروزد از عتاب جبین بکار خویش فلک را نمی دهد تمکین. شفیع اثر (از آندراج). (۱) - ن ل: کیسرش.

تمکین شیروانی.

[ت ن] [ا] (اخ) حاج زین العابدین بن ملا اسکندر شیروانی بسال ۱۱۹۳ ه. ق. در شماخی متولد شد و در آنجا به تحصیل پرداخت و به فقر متمایل گشت و سپس به بغداد رفت و از آن جا به عراق عجم و گیلان و شیروان و مغان و طالش و آذربایجان و طبرستان و قهستان و ... سفر کرد و سپس به هندوستان رفت و مدتی در شهر دهلی و اللهاآباد و کجرات و دکن توقف نمود. او راست: کتاب بستان السیاحه. و از اوست: آنکه در دور جهان در طلبش گردیدم از ازل همزه من بود چه نیکو دیدم شمس چون جلوه کند ذره شود سرگردان منم آن ذره که سرگشته آن خورشیدم. رجوع به ریاض العارفين ص ۲۴۵ و مجمع الفصحا ص ۸۳ و بستان السیاحه ذیل شماخی شود.

تمکین کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) تمکین دادن. مدح. (غیاث اللغات) (آندراج ||). وقع گذاشتن. (غیاث اللغات) (آندراج): از بس مکان که داده و تمکین که کرده اند خشنودم از کیای ری و، از کیای ری. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۴۵۴). دگر روز آمدش پویان به در گاه ببوی آنکه تمکینش کند شاه. سعدی ||. فرمان بردن. اطاعت کردن. (فرهنگ فارسی معین): یارت نکند بمهر تمکین ای دل او نیست حریف مهره برچین ای دل از یار سخن مگوی چندین ای دل خیز از سرش و خموش بنشین ای دل. خاقانی. سختی ایام باشد بر تنک عقلاں گران کی کند دیوانه سرشار تمکین سنگ را. صائب (از آندراج). کوهسارم صرفه نتوان برد در افغان زمن می کند تمکین خود هرکس کند تمکین مرا. صائب (ایضاً ||). قبول کردن. رخصت دادن. پذیرفتن: اما این شغل را شرایط است اگر بنده آن شرایط درخواهد تمام و خداوند تمکین کند همه این خدمتکاران بر من بیرون آیند و دشمن من شوند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۷).

تمکین نهادن.

[ت ن / ن د] (مص مرکب) تمکین کردن. اطاعت کردن: جوانمرد شاطر زمین بوسه داد ملک را ثنا گفت و تمکین نهاد. سعدی (از آندراج).

تمکین یافتن.

[ت ت] (مص مرکب) رخصت یافتن. اجازه یافتن عملی را. فرصت یافتن: اگر اجابت باشد و تمکین یابم آنچه واجب است از

نصیحت و شفقت بجای آرم. (بیهقی چ ادیب ص ۱۴۷). با خود گفتم این پیغام بیاید نبشت، اگر تمکین گفتار نیابم بخواند. (تاریخ بیهقی، ایضاً ص ۱۶۱). خواستم گفت در سخن من و تو از مکانت نیافتم تمکین. انوری (از آندراج).

تمکین.

[ت] (ص مرکب) مبتلا به علت تم. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). از تم (بیماری چشم) + گین (پساوند)، چشم با غشاوه : دانست که سینه غمگینم و با دیده تمگینم. (خواجه عبدالله انصاری). رجوع به تم شود.

تمل.

[ت م] (اخ) دهی است از دهستان خشکیجار که در بخش خمام شهرستان رشت واقع است و ۹۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تمل.

[ت م] (اخ) دهی است از دهستان اشکور که در بخش تنکابن شهسوار واقع است و ۳۲۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تمل.

[م] (اخ) (۱) رودی در لیدیه. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۲۸۴ و ۶۴۶ شود. (۱) - Tmol.

تملاق.

[ت م ل] (ع مص) چاپلوسی کردن. تملق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تودد و تطف بکسی و نرم گردانیدن کلام و تذلل: و حُبُّ تملاق و حُبُّ هو القتل. (از اقرب الموارد).

تملان.

[ت] (ع ا) ج تمیله، جانوری است. (منتهی الارب). و رجوع به تمیله شود.

تملئه.

[ت ل ع] (ع مص) پرکردن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الاساس: و سمعهم یقولون فلان ملائیابی اذا رشح علیه طیناً او دماً او غیرهما. (اقرب الموارد ||). سخت کشیدن کمان را. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تملج.

[ت م ل] (ع مص) فربه شدن. (منتهی الارب) (آندراج). فربه شدن شتر و عبارة الاساس: والشاء تملجت و ملحت اخذت شیئاً من الشحم. (از اقرب الموارد). اندک فربه شدن. يقال: تملجت الجزور تملحاً. (ناظم الاطباء ||). توشه از نمک برداشتن یا تجارت کردن

آن. (از اقرب الموارد).

تملخ.

[تَمَلَّخَ لُ] (ع مص) چشم برکنند. يقال: تملخت العقاب عينه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). فاسد شدن چیزی. (از اقرب الموارد).

تملر.

[تَمَلَّرَ لُ] (ع مص) بردن و در تأخیر انداختن و رستن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخلص و تملس از چیزی. (از اقرب الموارد).

تملس.

[تَمَلَّسَ لُ] (ع مص) فوت کردن ||. گذاشتن (۱) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیرون شدن از میان قوم. (از اقرب الموارد ||). نسو شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تابان و نرم گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: ملسه فتملس. (اقرب الموارد). رجوع به تملیس شود ||. بازگشتن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تملص شود ||. هوشیار شدن از مستی شراب. (از اقرب الموارد). (۱) - ظ: گذشتن.

تملص.

[تَمَلَّصَ لُ] (ع مص) رستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رهیدن و تخلص. (از اقرب الموارد).

تملط.

[تَمَلَّطَ لُ] (ع مص) بی پر شدن تیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تابان شدن تیر. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تملس چیزی. (از اقرب الموارد).

تملغ.

[تَمَلَّغَ لُ] (ع مص) گول نمودن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحمق. (اقرب الموارد).

تملق.

[تَمَلَّقَ لُ] (ع مص) چاپلوسی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تملق. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد). رجوع به تملاق شود.

تملقات.

[تَمَلَّقَاتُ لُ] (ع ا) چاپلوسی ها. نوازشها. (ناظم الاطباء). ج تملق.

تملق کردن.

[تَمَلُّ لُ كَدْ] (مص مرکب) فروتنی کردن و چاپلوسی نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به تملق شود.

تملق گفتن.

[تَمَلُّ لُ كُتْ] (مص مرکب) خوش آمد گویی. مدح گفتن. تصلف. گفتن محاسنی که در سجیه طرف مقابل نباشد. رجوع به تملق شود.

تملك.

[تَمَلُّ لُ] (ع مص) پادشاه شدن. (تاج المصادر بیهقی). پادشاه شدن بر قوم و در اللسان: تملک؛ ای ملکه قهراً. (از اقرب الموارد).
 || خداوند شدن. (تاج المصادر بیهقی). خداوند چیزی شدن. (آندراج). به قهر ملک گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مالک شدن. (غیاث اللغات). مالکیت و دارا شدگی و تصرف. (ناظم الاطباء ||). توانا گردیدن بر امری. (از اقرب الموارد).

تملك.

[تَمَلُّ لُ] (اخ) نام صحابه ای. (منتهی الارب). نام زنی صحابی. (ناظم الاطباء).

تملكات.

[تَمَلُّ لُ] (ع ا) املاک و متصرفات. (ناظم الاطباء). رجوع به تملک شود.

تملل.

[تَمَلُّ لُ] (ع مص) در کیش و شریعت در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوی آوردن تب. || گرم گردیدن درون استخوان ||. بی آرامی کردن از بیماری و از اندوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بخود پیچیدن از درد و غم. (از اقرب الموارد)، يقال: هو يتملل اذا لم يستقر من الوجع كانه على ملة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تملل شود ||. ساختن چوب و قبضه شمشیر و چوب پشت کمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شتاب کردن در رفتار. (از اقرب الموارد).

تمللم.

[تَمَمُّ مُم] (ع مص) بی آرام شدن در بستر. (زوزنی). بی آرامی کردن و برگردیدن از جانبی به جانبی از بیماری و اندوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیقراری و بی آرامی و بمعنی حالتی که در میان خواب و بیداری باشد. (غیاث اللغات): او را دیدند قطرات حسرات بر رخساره با تملل و تذلل و توجع. (تاریخ بیهق ص ۱۷۴).

تملؤ.

[تَمَلُّ لُء] (ع مص) پرگردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تَمَلَّأَ مِنْ طَعَامٍ وَ شَرَابٍ وَ تَمَلَّأَ

غیظاً. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

تملوک.

[ت] [ع ا] یکنوع زیتون وحشی. (ناظم الاطباء). قثاء (۱) بری را گویند و در بعضی نسخ تملول آمده است. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۲ الف). رجوع به ماده بعد شود. (۱) - در متن: قنابری.

تملول.

[ت] [ا] رستنی باشد خودروی شبیه به اسفناج و آن را در خراسان برغست و به عربی قثاء بری خوانند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). قثاء بری. (تحفه حکیم مؤمن). بمعنی تملوک است که قثاء بری است. (از لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۶ ب). رجوع به لکلرک و ترجمه ضریر انطاکی ص ۱۰۰ و ماده قبل شود.

تمله.

[ت] [ل] [ا]خ) دهی است از دهستان بیلوار که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تملی.

[ت] [میل لی] [ع مص] روزگار دراز برخورداری گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برخوردارن از عمر خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). يقال: لمن لبس الجديد ابلت جدیداً و تمليت حبیباً، ای عشقت معه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تملیت.

[ت] [ا] بار کوچکی باشد که بر بار بزرگ بندند و گاه بر پشت چاروا اندازند و بر بالای آن سوار شوند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از آندراج). بار کوچکی را گویند که بر بار بزرگ بندند و آن را تملیت نیز گویند. (انجمن آرا ||). یک لنگه بار را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از آندراج).

تملیح.

[ت] [ع مص] فربه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نمک بسیار در دیگ کردن تا تباہ نشود. (تاج المصادر بیهقی). نمک کردن در چیزی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). نمک بسیار در دیگ کردن و قرار دادن در آن چیزی از پیه. (از اقرب الموارد ||). شور کردن طعام را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قدید کردن ماهی و نمک سود کردن آن ||. نمک پاشیدن بر چیزی ||. سودن نمک بر حنک چارپا. (از اقرب الموارد ||). سخن خوش و نمکین آوردن شاعر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آوردن شیئی ملیح. (غیاث اللغات) (آندراج ||). اندک فربه

شدن شتر کشتنی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تملید.

[ت] (ع مص) نرم کردن پوست را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تملیز.

[ت] (ع مص) رھانیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تخلص. (از اقرب الموارد).

تملیس.

[ت] (ع مص) نرم و تابان گردانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نرم و تابان گردیدن. (آندراج). ترلیخ. (اقرب الموارد ||). هموار کردن زمین را و در عبارت اللسان: الملقه بعد اثارها؛ ماله کشیدن زمین است پس از شخم زدن آن. (از اقرب الموارد). رجوع به تملیق شود.

تملیط.

[ت] (ع مص) گل اندودن دیوان را ||. یک مصراع شعر گفتن و مصراع ثانی گفتن دیگری. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: ملط له تملیطاً. (اقرب الموارد).

تملیق.

[ت] (ع مص) به ماله زمین شیار کرده را برابر کردن و دیوار را تابان گردانیدن بدان. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تملیس شود ||. با عصا زدن کسی را. (از اقرب الموارد).

تملیک.

[ت] (ع مص) مالک گردانیدن کسی را بر مالی یا چیزی. (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد). ملک گردانیدن چیزی، کسی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پادشاه گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). پادشاه کردن ||. خمیر نیکو و سخت ساختن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خشک کردن و سخت نمودن چوب را به آفتاب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ازدواج کردن با زن. (از اقرب الموارد ||). (ا) تصرف و مالکیت. (ناظم الاطباء).

تملیکی.

[ت] (ص نسبی) مال تملیکی؛ مال متصرفی و موروثی. (ناظم الاطباء). رجوع به تملیک و مادهء بعد شود.

تملیکیه.

[تئی ی] (ص نسبی) حقوق تملیکیت؛ حقوق تصرف. (ناظم الاطباء).

تملیل.

[ت] (ع مص) بی آرام و ناراحت کردن کسی را: مللتُهُ تملیلاً؛ بی آرام و ناراحت کردم او را. (ناظم الاطباء ||). برگرداندن چیزی را: ملل الشیء تملیلاً، قلبه. (از اقرب الموارد).

تمم.

[ت م] (ع ا) تمام خلقت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تم شود.

تمم.

[ت م / ت م] (ع ا) ج تَمُّهُ و تمی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمه و تمی شود.

تمن.

[ت م] (ا) میغ را گویند و آن بخاری باشد تاریک ملاصق بر روی زمین و به عربی ضباب خوانند. (برهان) (از آندراج). میغ و ضباب. (ناظم الاطباء).

تمن.

[ت م] (ترکی - مغولی، ا) ده هزار... (غیاث اللغات). مأخوذ از ترکی ده هزار و مبلغ ده قران. (ناظم الاطباء). رجوع به تومان شود.

تمنا.

[ت م ن] (ا) خواهش و آرزوی و خام و تبه از صفات اوست و بالفظ یافتن و کردن و داشتن و پختن و بستن و در دماغ آوردن و در دل شکستن و سوختن مستعمل. (آندراج). مأخوذ از تازی (تمنی) آرزو و امید و خواهش. (ناظم الاطباء): گر هیچ خرد داری و هشیاری و بیدار چون مست مرو بر اثر او به تمنا. ناصر خسرو (دیوان ص ۳). چو رسی به طور سینا ارنی مگوی و بگذر که نیرزد این تمنا بجواب لن ترانی. (از افزوده های نفیسی بر دیوان رضی نیشابوری). سر به تمنای تاج دادن و چون بگذری هم سر و هم تاج را نعل قدم داشتن. خاقانی. خاک درت را هر نفس بر آب حیوان دسترس خصم تو در خاک هوس تخم تمنا ریخته. خاقانی. ملک عجم چو طعمهء ترکان اعجمی است عاقل کجا بساط تمنا برافکند. خاقانی. ای ز تو ما بی خبر ما به تمنای تو بسکه بپیموده ایم عالم خوف و رجا. خاقانی. چونکه به دنیاست تمنا ترا دین بنظامی ده و دنیا ترا. نظامی. تمنای گل در دماغ آورند نظر سوی روشن چراغ آورند. نظامی (از آندراج). دل به تمنا که چه بودی ز روز گر شب ما را نشدی پرده سوز. نظامی. غم به تمنای تو بخریده ام جان به تمنای تو بفروخته. سعدی. به تمنای گوشت مردن به که تقاضای زشت قصابان. سعدی. آه اگر دست دل من به تمنا نرسد یا دل از چنبر عشق تو بمن وا نرسد. سعدی. گر تو خواهی که بر خوری از عمر خلق را هم جز این تمنا نیست. ابن یمن. ارباب حاجتیم و زبان سؤال نیست در حضرت کریم تمنا چه حاجت است. حافظ. فراق و وصل چه باشد رضای دوست طلب که حیف باشد از او غیر او تمنایی. حافظ. بال پروازش در آن عالم بود صائب فزون هر که اینجا بیشتر در دل تمنا بیشتر. صائب (از آندراج). روزه سازد پاک صائب سینه ها را از هوس ز آتش امساک می سوزد تمناهای خام. (ایضاً). رجوع به دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تمنا.

[تَمَرِنُ نَا] (اخ) از شعرای هندوستان و از برهمنان است. از مردم شکوه آباد و در لکهنو می زیست. از اوست: ای در تو مأمَن بیچارگان مرهم ریش غم آوارگان. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا.

[تَمَنُّ نَا] (اخ) محمد عابدین علی مولوی در قصبهء سند هندوستان می زیست و در سال ۱۲۹۰ ه. ق. درگذشت دیوان مرتبی دارد و قصائد بلیغی سروده است. از اوست: نیست بی شور محبت جزیی از اجزای من ناله می خیزد برنگ نی ز سر تا پای من. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا.

[تَمَنُّ نَا] (اخ) میرزا ابوالحسن شیرازی که در زمان شاه سلیمان و شاه سلطان حسین صفوی می زیست. از اوست: کبوتری به قفس بود شب به ناله در آمد دل اسیر بیاد آمدم ببین چه کشیدم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا.

[تَمَرِنُ نَا] (اخ) میرزا محمد علی از مردم شاهجهان است. از اوست: نمیدانم چه محفل بود شب جایی که من بودم که یک نامحرمش دل بود شب جایی که من بودم. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا.

[تَمَنُّ نَا] (اخ) میرزا محمدی اجدادش ایرانی بودند و در کابل متولد شد و به دهلی رفت و در سال ۱۱۶۰ درگذشت. از اوست: چون تمنا را به بزم خویش گریان دید گفت کین مرا رسوای عالم کرد بیرونش کنید. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا.

[تَمَنُّ نَا] (اخ) خواجه محمدعلی بن خواجه عبدالله تأیید در شهر عظیم آباد هندوستان می زیست در عذوبت بیان و طلاق لسان منزلتی داشت و در سال ۱۲۳۳ درگذشت. از اوست: دمی که گشت تمنا بلند شمشیرش ز خاک تا سر افلاک الامان برخاست. (از قاموس الاعلام ترکی).

تمنا الهندی.

[تَمَنُّ نُلْ ه] (اخ) محمد علی بن خواجه عبدالله تأیید الهندی عظیم آبادی متخلص به تمنا. وی در سال ۱۲۳۰ ه. ق. درگذشت او را دیوان شعری است به پارسی در هزار بیت. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۳۵۷).

تمنائی.

[تَمَنُّ نَا] (اخ) شاعری است حروفی و بر اثر سخنان کفرآمیز با چندتن دیگر محکوم به قتل و سوختن گردید (در زمان سلطان بایزید اول). رجوع به تاریخ ادبیات ایران تألیف برون ترجمهء حکمت ص ۴۰۰ شود.

تمنا بستن.

[تَمَنْ نَابَتْ] (مص مرکب) آرزو داشتن. خواهش و میل در دل پروراندن. تمنایختن: هر دل که ز دارالشر حسن وفا جست سودای خطا کرد و تمنای تبه بست. بابا فغانی (از آندراج). رجوع به تمنا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمنا پختن.

[تَمَنْ نَابَتْ] (مص مرکب) تمنا بستن. آرزو و میلی را در دل پروراندن: تا چند تمنا پزم و خام برآید تا چند سحر پرورم و شام برآید. ظهوری (از آندراج). رجوع به تمنا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمنا داشتن.

[تَمَنْ نَات] (مص مرکب) امید و آرزو داشتن: دهان خشک و دل خسته ام، لیکن از کس تمنای جلاب و می هم ندارم. خاقانی. ما از تو به غیر از تو نداریم تمنا حلوا بکسی ده که محبت نچشیده. سعدی. شبی و شمعی و گوینده ای و زیبایی ندارم از همه عالم جز این تمنایی. سعدی. هرکسی را سر چیزی و تمنای کسی ما به غیر از تو نداریم تمنای دگر. سعدی. بر گل روی تو چون بلبل مستم واله از رخ لاله و نسرين چه تمنا دارم. سعدی. توقع خدمت از کسی دار که تمنای نعمت از تو دارد. (گلستان). تمنای ترحم دارد از خونریز مژگانی که تیغ خود به دامان قیامت پاک می سازد. صائب (از آندراج). باز خون از جگر دیده تمنا دارد ابر چون خشک شود چشم به دریا دارد. ملا رونقی همدانی (ایضاً). آرزو کی بدل اهل هوس جا دارد به تمنا نرسد هر که تمنا دارد. حسن وهب (ایضاً). رجوع به تمنا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمنا کردن.

[تَمَنْ نَاكَ دَا] (مص مرکب) خواهش کردن و آرزو کردن. (ناظم الاطباء): بر پایه علمی آی خوش خوش بر خیره مکن برتری تمنا. ناصر خسرو. بدگوهر لثیم ظفر... تمنای (۱) دیگر منازل کند که شایانی آن ندارد. (کلیله و دمنه چ قریب چ ۶ ص ۸۲). رصد عشق تو جهان بگرفت چون تمنا کنم گریغ از تو. خاقانی. تمنا می کنم هر شب که چون یابم وصال تو از این خوشتر تمنایی نمی بینم نمی بینم. خاقانی. چون هم نفسی (۲) کنم تمنا بر آینه چشم بر گمارم. خاقانی. دولت دنیا که تمنا کند با که وفا کرد که با ما کند. نظامی. می با جوانان خوردنم خاطر تمنا می کند تا کودکان در پی روند این پیر درد آشام را. سعدی. سعدی بقدر خویش تمنای وصل کن سیمرغ ما چه لایق زاغ آشیان تست. سعدی. یکی پیش شوریده حالی نوشت که دوزخ تمنا کنی یا بهشت. سعدی (بوستان). تمنا کند عارف پاکباز به در یوزه از خویشتن ترک آرز. سعدی (بوستان). ملک را گفت درویش استوار آمد گفت از من تمنا بکن (۳) گفت آن همی خواهم که دگر باره زحمت من ندهی. (کلیات چ فروغی ص ۴۶). سالها دل طلب جام جم از ما می کرد آنچه خود داشت ز بیگانه تمنا می کرد. حافظ. بر تو گر جلوه کند شاهد ما ای زاهد از خدا جز می و معشوق تمنا نکنی. حافظ. مردم از عشق، مراد دو جهان می جستند صائب از عشق همان عشق تمنا می کرد. صائب (از آندراج). هر چه می خواهد دلم زین در تمنا می کنم خاطر جمع است میدانم که صاحبخانه کیست. مختار بیک اسیری (ایضاً). توان چو آره تمنای دست بوسش کرد اگر چو گرد بر او بود دو سر ما را. سیفی (ایضاً). رجوع به تمنا و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - در نسخه چ مینوی ص ۹۳: تمنی. (۲) - ن ل: هم جنسی. (۳) - تمنایی بکن.

تمناکش.

[تَمَنَّ كَ / كِ] (نف مرکب) آرزومند و مشتاق. (ناظم الاطباء). رجوع به تمنا و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمنچه.

[تَمَّ جَ / جِ] (ا) تفنگ و بندوقچه. (ناظم الاطباء). رجوع به تفنگ و تفنگچه شود.

تمنح.

[تَمَنَّ نُ] (ع مص) دیگری را خوراندن. و منه حدیث ام زرع: آکل فتمنح. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء).

تمندار.

[تَمُّ مَ] (نف مرکب) فرمانده یک تُمَن لشکر و سردار ده هزار. (ناظم الاطباء). رجوع به تمن و تومان شود.

تمنداری.

[تَمُّ مَ] (حامص مرکب) فرماندهی یک تمن لشکر. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تمندان.

[تَمَّ مَ] (اخ) دهی است از دهستان نازیل که در بخش خاش شهرستان زاهدان واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمندر.

[تَمَّ مَدَا] (اخ) دهی است از دهستان بیزکی که در بخش حومه شهرستان مشهد واقع است و ۱۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تمندگان.

[تَمَّ مَدَا] (اخ) دهی است از دهستان گرکن که در بخش فلاورجان شهرستان اصفهان واقع است و ۲۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تمندل.

[تَمَّ مَدَا] (ع مص) دست در دستار خوان مالیدن. (تاج المصادر بیهقی). پاک کردن دست را بمندیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).
تندل. تمسح. (اقرب الموارد). خشک کردن روی را با رومال و امثال آن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): انما کره التمندل بعد
الوضوء لان کل قطرة توزن. (تاریخ اصفهان ابونعیم ج ۱ ص ۲۴۰، یادداشت ایضاً ||). دستار در سربستن. (تاج المصادر بیهقی).
دستار بر میان بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و کسائی آرد: تندل بالمندیل و تمندل، اذا شده برأسه و اعتم به. (اقرب

الموارد). یعنی استوار کردن منديل بر سر و عمامه بستن بر آن.

تمنده.

[تَمَد] (اوص) کز زبان بود و لرزان و بتازی فافا گویند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۱۲) (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). زبانی باشد که بسخن گفتن بگیرد و به عربی فافا و الکن گویند. (صحاح الفرس). کج زبان را گویند و او شخصی است که خوب تکلم نتواند کرد و بغیر از مخرج فا هیچیک از مخارج او درست نباشد و بعضی برعکس این گفته اند یعنی در گفتن حرف فاء عاجز باشد و او را به عربی فافا خوانند و بعضی الکن را می گویند و او شخصی است در اثنای حرف زدن زبانش می گیرد. (برهان) (از ناظم الاطباء): سر و رویم چون نیل زبان گشته تمنده زبالا- در باران ز پس و پیش بیابان. عسجدی (لغت فرس اسدی چ دیرسیاقی ص ۴۲). برهان نکو دانم این سردرودن چه گویم چو باشد زبانه تمنده. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۱۲). رجوع به تمده شود.

تمنس.

[؟] (ع ۱) تمنس. این دو کلمه در ابن البيطار بمعنی نوعی درختچه. درختک. بوته. بته. آمده و مترجم فرانسوی هم بهمین معنی (۱) ترجمه کرده است: اغیراطن، قال دیسقوریدس فی الرابعه هو تمنس، يستعمل فی وقود النار. (ابن البيطار، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هو [ای افنیقش] تمنس صغیر و له ورق صغار. (ابن البيطار). و رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - Arbuste.

تمنش.

[؟] (ع ۱) تمنس: و هو [ای امروسیا] تمنس کثیر الاغصان. (ابن البيطار، یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هو [ای او بغلصن] تمنس صغیر. (ابن البيطار، ایضاً). و هو [ای انا غورس] تمنس شبیه فی ورقه و قضبانه بالنبات الذمی یقال له اغنس و هو البنجکشت. (ابن البيطار ایضاً). رجوع به مادهء قبل شود.

تمنطق.

[تَمَطُّ] (ع مص) کمر بند بر کمر نهادن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و این مانند تمدرع و تمندل از درع و منديل است. (از اقرب الموارد ||). و بسیاری گویند تمنطق یعنی تعاطی علم منطق و منه قولهم: من تمنطق فقد تزندق. (از اقرب الموارد).

تمنع.

[تَمَنُّنٌ] (ع مص) استوار و قوی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || بازداشتن از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازایستادن. (آندراج ||). چیره شدن بر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمنگ.

[تَمَنان] (اخ) دهی است از دهستان چاپلق که در بخش الیگودرز شهرستان بروجرد واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمنگ.

[ت / ت م] (۱) نباتی باشد سرخ رنگ و ترش طعم... و به این معنی بجای نون یای حطی هم هست. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به تمیک شود.

تمنن.

[ت مَن نُن] (ع مص) سست و مانده نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ناراحت کردن کسی را بوسیله منت گذاردن؛ تمنن فلان فلاناً. (از اقرب الموارد).

تمنه.

[ت ن] (۱) (۱) سوزن کلان که بدان چیزهای گنده و ستر دوزند. (فرهنگ رشیدی). (۱) - این کلمه در خراسان بصورت تَمَنَه تلفظ شود.

تمنه.

[] (اخ) (یعنی قسمت معین). ۱- قریه ای است که در مرز و بوم شمالی یهودا واقع است. صحیفه یوشع ۱۵:۱۰ و فلسطینیان در آنجا ساکن می شدند دوم تواریخ ۲۸:۱۸ و فعلا خرابه ای است که آن را تبنه گویند و موقعش بر تپه ای است که ۷۴ قدم از سطح دریا مرتفع می باشد و بطور تخمین دو میل تا بیت المقدس مسافت دارد. ۲- قریه ای که در کوهستان یهودا بطرف جنوبی حبرون واقع است. صحیفه یوشع ۱۵:۵۷ و دور نیست که همان تبنه باشد که بمسافت نه میل به جنوب غربی بیت لحم واقع است. ۳- مکانی که یهودا در زمان ملاقات عروس خود تمارا بدانجا برآمد. سفر پیدایش ۳۸:۱۲-۱۴. ۴- مسقط الرأس زوجه شمشون سفر داوران ۱۴:۱ و ۲ و ۵ و دور نیست که همان تبنه (کذا) باشد که بطرف غربی بیت شمس واقع است زیرا که آثار زراعت و سنگهایی که بصورت مودار تراشیده شده و اشاره به بودن تاکستان می نماید در آنجا موجود است. (از قاموس کتاب مقدس).

تمنه حارس.

[] (اخ) رجوع به ماده بعد شود.

تمنه سارج.

[] (اخ) (قسمتی از بسیاری) و تمنه حارس یعنی؛ قسمتی از آفتاب. و آن شهری بود که بر کوه افرائیم واقع و به یوشع بن نون داده شده و او آن را بنا کرده در آنجا ساکن شد و در زمان وفاتش نیز در آنجا مدفون گردید. سفر داوران ۲:۹ صحیفه یوشع ۱۹:۵۰ و ۲۴:۳۰. اما درباره تمنه سارج دو قول است اولی آن است که تمنه سارج همان تمنه می باشد که بر راهی که رومانیان در میانه اورشلیم و انتی پاتویس ساخته و بطور تخمین سیزده میل و نیم به شمال غربی اورشلیم مسافت داشت واقع بود. و جیروم نیز گوید که این موضع در مرز و بومی که در میانه دان و یهودا می باشد واقع بود. و در خرابه های این موضع به طرف جنوبی شهر مقبره ای میباشد که در سنگ تراشیده شده شامل نه قبر است و در جلو این مقبره ها رواقی است که ستونهای چندی در آن بنا کرده اند و در محل داخل شدن آن دویست سوراخ برای محل چراغ موجود است و در میان رواق چهارده ضریح است. پس از آن ایوانی است که

شامل یک ضریح می باشد اما رأی صحیح آن است که این ضریح دخلی به زمان یوشع ندارد و در نزدیکی مقبره درخت سندیانی است که آن را شیخ الیتیم گویند و به مسافت سه میل بطرف شرقی آن قریه ای است که به کفر یوشع مشهور است دومی بر آن است که همان کفر حارس میباشد که به مسافت نه میل بطرف جنوبی نابلس واقع است. سامریان گویند که یوشع بن نون و کالیب بن یفونه در آنجا مدفونند و یهود و سامریان متفقاً بر آنند که مدفن یوشع در آنجا می باشد. (از قاموس کتاب مقدس).

تمنی.

[تَ مَنْ نِی] (ع مص) آرزو خواستن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). آرزو کردن. (مجمل اللغه) (غیاث اللغات). حصول چیزی را طلب کردن. (از اقرب الموارد). آرزو بردن. (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمنا و استدعا و درخواست و التماس. (ناظم الاطباء). طلب حصول چیزی بدون توجه به ممکن یا ممتنع بودن آن. (از تعریفات جرجانی). رجوع به کشف اصطلاحات الفنون و مطول شود: تمنی رنج غیر، از دل دور انداختم. (کلیله و دمنه). و تمنی مراتب این جهانی بر خاطر گذشتن گرفت. (کلیله و دمنه). عاجز... در کارها حیران بود و وقت حادثه سراسیمه و نالان نهمت بر تمنی مقصود و همت از طلب سعادت قاصر. (کلیله و دمنه). پس تمنی دیگر منازل برد که شایانی آن ندارد. (کلیله چ مینوی ص ۹۳). خدای عزوجل گویی از طریق مزاج به اعتدال هوا داد جان مانی را صبا تعرض زلف بنفشه کرد شبی بنفشه سر چو درآورد آن تمنی را. انوری. رجوع به تمنا در همین لغت نامه شود ||. دروغ گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خواندن. (تاج المصادر بیهقی). خواندن نبشته را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اختراع و نو پیدا کردن حدیث را و بر یافتن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اختراع و افتعال حدیث. يقال: فلان یتمنی الاحادیث؛ ای یفتعلها و هو مقلوب من المین. (از صحاح، بنقل اقرب الموارد).

تمنیات.

[تَ مَنْ نِی] (ع ا) استدعاها و دعاها و التماسها و درخواستها. (ناظم الاطباء). رجوع به تمنی و تمنا شود.

تمنیع.

[تَ] (ع مص) مبالغه منع. بازداشتن. شدد للمبالغه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمنی کردن.

[تَ مَنْ نِی كَدَا] (مص مرکب) آرزو کردن. تمنا کردن. خواهش کردن. طلب حصول چیزی کردن: چون جان بخدمت است تن ار نیست گو مباش دل مهره یافت مار تمنی چرا کند. خاقانی. از چنگک غم خلاص تمنی کنم ز دهر کافغان به نای و حلق چو ارغن درآورم. خاقانی. و رجوع به تمنی و تمنا و ترکیبهای آنها شود.

تمنیة.

[تَ ی] (ع مص) منی انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). بر آرزو آوردن. يقال: منا اياه و به || آرزو در دل افکندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کسی را بر آرزوی چیزی داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). بر آرزو واداشتن. قوله تعالی: لَأْمِئِنَّهُمْ و لَأْمُرُّهُمْ (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاداش دادن. يقال: لامنیک مناوتک؛ ای

لاجزینک جزائک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - و لاضلنهم و لأمنینهم و لأمرنهم فلیتکن اذان الانعام... (قرآن کریم ۴ / ۱۱۸).

نمونه.

[تَ تَ] (اخ) دهی است از دهستان میرده که در بخش مرکزی شهرستان سقز واقع است و ۲۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تموج.

[تَ مَوْ] (ع مص) شدید شدن موج و کوهه برآوردن آب دریا. (از اقرب الموارد). موج زدن آب. (غیاث اللغات) (از آندراج). (||) موج موج زدگی و تلاطم و ترنند. (ناظم الاطباء): کنیزک خواست که آتش فتنه را بالا دهد و سیلاب آفت را در تموج آرد. (سندبادنامه ص ۷۷). چو قرص چشمه خورشید بامداد پگاه که در تموج او منتظم شود پروین سعدی.

تموجین.

[تَ] (اخ) تموجین. رجوع به ماده بعد و قاموس الاعلام ترکی شود.

تموجین.

[تَ] (اخ) نام اصلی چنگیزخان است. (از قاموس الاعلام ترکی). اصل اسم مغولی چنگیزخان تموجین است. رجوع به چنگیزخان و تاریخ مغول اقبال ص ۱۵ و تاریخ گزیده ص ۵۷۲ شود.

تمودان.

[تَ] (اخ) جمع ترک است که ترکان باشند. گویند ترکان از نسل یافث بن نوح اند. (برهان). ترکها و توران و تورانیان. (ناظم الاطباء). کشور توران و تورانیان را نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). بر ساخته دساتیر و ظاهراً تصحیفی از توران. (از حاشیه برهان چ معین). رجوع به ماده بعد شود.

تمودی.

[تَ] (ص نسبی) آنچه منسوب به توران باشد چنانکه در ترجمه ساسان پنجم به بهرام چوبینه پیام داده که تا به توران نروی و به تمودی دشنه کشته نشوی هوای پادشاهی ایران از سر بدر نخواهی کرد. (انجمن آرا). این کلمه هم مانند ماده قبل از بر ساخته های فرقه آذرکیوان است. رجوع به ماده قبل شود.

تمور.

[تَ مَوْ] (ع مص) آمدن و رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ریختن پشم ستور. (منتهی الارب) (آندراج ||). به چپ و راست رفتن موی و پشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ناویدن. (منتهی الارب)

(آنندراج) (ناظم الاطباء).

تمور.

[ت] [ع] [ا] جِ تمر. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تمر شود.

تمور.

[ت] [ا] (اخ) رجوع به امیر تیمور و تاریخ گزیده شود.

تمورامات.

[۴] [ا] (اخ) زن ادادنیراری سوم پادشاه آسور که در سال ۸۱۰ ق.م. به ماد لشکر کشید. تمورامات را شاهزاده خانم بابلی گفته اند و بعضی تصور می کنند که شاید سمیرامیس ملکهء داستانی آسور همین زن بوده است. (از ایران باستان ج ۱ صص ۱۶۹-۱۷۰).

تمور تاش.

[ت] [ا] (اخ) پسر امیر چوپان و حاکم روم که در سال ۷۲۲ عصیان کرد و امیر چوپان برای خاموش کردن فتنه او به روم رفت و او را با خود نزد ابوسعید بهادرخان برد و مجدداً از طرف او به حکومت روم رسید و سپس در سال ۷۲۸ از خشمی که بهادرخان بر پدرش گرفته بود هراسان شد و به مصر گریخت و در آنجا کشته شد. رجوع به تاریخ گزیده چ برون ج ۱ صص ۶۰۶ و ۶۰۹ شود.

تمورخان.

[ت] [ا] (اخ) پسر میرخوند و صاحب روضه الصفا که کتاب پدر را مختصر کرده حبیب السیر نام نهاد. (ناظم الاطباء).

تمورقاآن.

[ت] [ا] (اخ) پسر جیم کین بن قبلائی قاآن که پس از مرگ پدر بزرگ بجای وی پادشاه شد و اظهار مسلمانی او موجب اسلام آوردن اکثر مغول گردید. رجوع به تاریخ گزیده چ برون ص ۵۷۹ شود.

تموریان.

[ت] [ا] (اخ) یکی از عشایر کوهستانی و شورشی ایران در زمان ساسانیان و رجوع به کتاب ایران در زمان ساسانیان تألیف کریستن سن ترجمه رشید یاسمی شود.

تموریخ.

[ت] [ا] (اخ) طمورایه (۱) از عشایر بسیار کهن ایران و مرکز آنها در الک (۲) بوده است و رجوع به کتاب کرد رشید یاسمی ص ۹۷ شود. (۱) - ظ: باتموریان که در کتاب ایران در زمان ساسانیان کریستن سن آمده مشابتهت و قرابت دارد و رجوع به تموریان شود.

(۲) - Elek.

تموز.

[ت] (۱)... نام ماه اول تابستان و ماه دهم از سال رومیان و بودن آفتاب در برج سرطان. (برهان) (از ناظم الاطباء). مدت ماندن آفتاب در برج سرطان که رومیان یک ماه شمردند و تموز ماه خوانند. (شرفنامه منیری). به زبان رومی ماندن آفتاب در برج سرطان و به هندی تقریباً ساون... (غیاث اللغات) (آندراج). ماه دوم تابستان. (السامی فی الاسامی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ماه دهم از سال سریانی میان حزیران و آب و آن ماه دویم تابستان است مطابق با مرداد فارسی و اسد عربی. بولیوس رومی از دهم تیر است تا دهم مرداد تقریباً مطابق با ماه ژوئیه فرانسوی و «گَم پد» ی ایرانی باستانی. اول آن (اول تموز) تقریباً با ۲۵ تیرماه جلالی و ۱۳ ژوئیه فرانسوی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ماه هفتم سال شمسی میان حزیران و آب و شماره روزهایش ۳۱ است. (از المنجد). این کلمه گاهی در ضرورت شعر به تشدید میم آید: بخندید تموز بر سرخ سیب همی کرد با بار و برگش عتیب. فردوسی. که زنده ست آن خردکودک هنوز و یا شد ز سرما و مهر تموز. فردوسی. و یا اندر مه تموز بارد (۱) جراد منتشر بر بام و برزن. منوچهری. برکشید تیغ اسد چون آفتاب اندر اسد در تموز از آه خصمان مهرگان انگیخته. انوری. ساحت آفاق را اکنون که فراش سپهر از حزیران صدر گستر، از تموز و آب نخ. انوری (دیوان چ سعید نفیسی ص ۳۶۶). در تموز گرم می بینند دی در شعاع شمس می بینند فی. مولوی. هم امیدی می پزم با درد و سوز تا مگر این دی مَهَم گردد تموز. مولوی. این نخواهد شد به روزی یا دو روز مهلتم ده تا چهل روز تموز. (۲) مولوی. عمر برف است و آفتاب تموز اندکی ماند و خواجه غره هنوز. سعدی (کلیات چ مصفا ص ۴ ||). گرمای سخت باشد... (برهان) گرمای سخت و تابستان. (ناظم الاطباء). چون در ماه مذکور گرمی بسیار می باشد لهذا در فارسی مجازاً بمعنی شدت موسم گرما مستعمل. (غیاث اللغات) (آندراج). تابستان. فصل گرما. (فرهنگ فارسی معین). گرما. (شرفنامه منیری): بهار و تموز و زمستان و تیر نیاسود هر گز یل شیرگیر. فردوسی. نبودی تموز ایچ پیدا نه دی هوا عنبرین بود و بارانش می. فردوسی. خشک آن باغ که در سایه آن ابر بود گلبن او نه عجب گر به تموز آرد بر. فرخی. دی رفت و تموز در آمده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۹۰). خزان و زمستان تموز و بهار بهر رنگ پایی است مر این چهار. اسدی. و آنجا که بتابد تموز جاهل من خفته و آسوده در ظلالم. ناصر خسرو. در تموز آن یخک نهاده به پیش یک خریدار نی و او درویش. سنایی. خشک عبارت چو سموم تموز سردمعانی چو دم مهرگان. خاقانی. مچشانش به تموز آب سقر مفشان بر سر آتش چو سپند. خاقانی. ز خشکسال حوادث امید امن مدار که در تموز ندارد دلیل برف هوا. خاقانی. شمشاد و سرو را ز تموز و خزان چه باک کز گرم و سرد لاله و گل را رسد زیان. خاقانی. تف تموز دارد در سینه حاسدت وز آه سرد هر نفسش باد مهرگان. کمال اسماعیل. ایام عمر خصم تو زان روی کوتاه است کز سینه تا دهانش تموز و خزان بود. سپاهانی (از شرفنامه منیری). گداطیع اگر در تموز آب حیوان بدست دهد جور سقا نیرزد. سعدی. در تموزی که حرورش دهان بجوشانیدی. (گلستان). بازار او ز سایه او سرد در تموز پشت زمین به پستی او گرم در شتا. سلمان ساوجی. چون اوج گرفت مهر از سرطان بگشاد تموز چون شیر دهان. بهار. (۱) - ن ل: و یا اندر تموزی مه بیارد. (۲) - در خراسان تموز را به مطلق تابستان گویند و غالباً آن را با «چله» استعمال کنند. مثلاً «چله تموز فرا رسید».

تموز.

[ت] (اخ) تموز در زبان بابلی خدای بهار بود و او یار، یا شوهر ننا (۱) الهه توالد و تناسل محسوب می شد و همین نام است که در جزو ماههای سریانی آمده است. (حاشیه برهان چ معین). نام خدایی. (نخبه الدهر دمشقی یادداشت به خط مرحوم دهخدا) (۲). رجوع به یسنا ج ۱ ص ۹۷ و فهرست ابن ندیم ص ۴۴۹ شود. (عرق زندگی) اسم بتی است و دور نیست که همان ادونس باشد که در علم اساطیر یونان مذکور است. و شرایع و رسوم تموز که در مجامع ایشان معمول بود فی الحقیقه با آداب و فضایل انسانیت در

نهایت مغایر و مختلف بود و وقت جمع شدن در همان ماهی بود که تموز می نامیدند. سفر خروج ۸:۱۴. (قاموس کتاب مقدس).
(۱) - ۲) Nana. - مرحوم دهخدا در ذیل این یادداشت بزبان فرانسه نوشته اند: نام یکی از خدایان سریانی.

تموزان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان درجزین است که در بخش رزن شهرستان همدان واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تموزی.

[ت] [ص نسبی] تابستانی منسوب به تابستان: از بس که ربیعی و تموزی دادی به ددان برات روزی. نظامی. رجوع به تموز شود.

تموش.

[ت] [ا] اسم دیلمی علیق است. (تحفه حکیم مؤمن). نامی است که در رامیان به تمشک دهند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).
بزبان مردم دیلم خار جنگلی متبرک. (ناظم الاطباء). رجوع به تمش و تمشک و جنگل شناسی ج ۲ ص ۲۶۹ شود.

تموغه.

[ت] [اخ] دهی از دهستان میرده است که در بخش مرکزی شهرستان سقز واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تموک.

[ت] [ا] نشانه تیر باشد که عرب هدف گویند. (برهان). نشانه تیر بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۴) (از فرهنگ جهانگیری) (از اوبهی). نشانه تیر تلوک است نه تموک اگرچه بعضی گفته اند. (فرهنگ رشیدی ||). تیری است که به ابخاز می باشد و اکنون بهر جای می سازند پیکانش را بندگشای باشد چنانکه در تن آسان رود ولیکن برون کشیدن از تن دشوار باشد تا گوشت بازنگیرند بیرون نیاید. (از لغت فرس اسدی چ پاول حورن ص ۷۰). تیری را نیز گفته اند که پیکان پهنی دارد و چون به گوشت یا استخوان فرورود به آسانی برنیاید. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). در فرهنگ هندوشاه نوشته که تموک تیری بود که چون به گوشت یا استخوان دررود به آسانی برنیاید. (فرهنگ جهانگیری). تیری که از زخم با گوشت و با خون بازگیرند. (اوبهی): پسر خواجه دست برد به کوک خواجه او را بزد به تیر تموک. عمارهء مروزی (از لغت فرس چ اقبال ص ۲۷۴). سپر مدح شاه بس که مرا نکند پیش تیر فاقه تموک. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). هر دمی کو مرا تموک زند پیش او دل بلا به کوک (۱) زند. لطیفی (از فرهنگ رشیدی ||). هر چیزی را نیز گویند که در چیزی رود که برون آوردن آن دشوار باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (آندراج). (۱) - در انجمن آرا: چوک.

تموک.

[ت] [ع مص] تمک السنام تمکا و تموکا؛ دراز و پرگوشت شدن کوهان شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب

الموارد). رجوع به تمک شود.

تموکو.

[تِ كُ] (اخ) (۱) شهری در شیلی مرکزی است و ۵۱۵۰۰ تن سکنه دارد و مرکز داد و ستد و کشاورزان است. (۱) - Temuco.

تمول.

[تَ مَوْ] (ع مص) مالدار شدن. (زوزنی). مال داشتن. (تاج المصادر بیهقی). بسیار مال شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مالدار شدن و دولتمندی. (غیاث اللغات) (آندراج). مالداری و دولت و ثروت و مکت. (ناظم الاطباء).

تمولوس.

[مُ لُ] (اخ) (۱) کوه و شهری باستانی در لیدی (آسیای صغیر) که امروز به بوزداغ معروف است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tmolos.

تمولی.

[تَ مَ] (ع مص) به مهتران مانستن. يقال: هو يتمولی؛ ای یتشبه بالسادة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمون.

[تَ مَوْ] (ع مص) بسیار نفقه دادن عیال را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ذخیره کردن آنچه لازم باشد. از مؤنت. (از اقرب الموارد).

تمویت.

[تَ] (ع مص) به میرانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تمویص.

[تَ] (ع مص) جامه شستن و پاک کردن آن ||. گاه فروشی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمویل.

[تَ] (ع مص) مالدار کردن. (تاج المصادر بیهقی). مالدار گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (اصطلاح علم شمار) بیرونی آرد: تمویل مال کردن بود. از ایرا که چون عدد را اندر مثل او زنیم آنچه گرد آید او را مال خوانند همچون هفت که اندر هفت زنی چهل و نه گرد آید و این مال هفت است. (از التفهیم بیرونی چ همایی ص ۴۲).

تمویه.

[تَمْ] (ع مص) خبر دادن خلاف آنچه پرسند او را از آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خبر دادن کسی را خلاف آنچه پرسند و تزویر و تلبیس کردن او را چنانکه گویی خبر را تر و تازه و با آب کرده است. (از اقرب الموارد): تمویه و تزویر آنها مرا در خشم او (شیر) افکند. (کلیله و دمنه). ندانی که مرغان دروغ نگویند و تمویه و تزویر نسگالند. (سندبادنامه ص ۹۹). و به لطایف حیل و بدایع تمویه خود را در جوار صون و پناه سلامت آورده. (سندبادنامه ص ۷۲). در تضریب و تقبیح صورت او فصلی می پرداخت و به زرق و تمویه در فساد حال او سعی می کرد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۷۳). در استمالت و استعطاف او انواع سحر و تمویه بکار آورد. (ترجمهء یمنی ایضاً ص ۲۶۴). گر نماید غیرهم تمویه اوست و رود غیر از نظر تنبیه اوست. مولوی. در تقلیب دستی نداشتند اما در قلب و تمویه ید بیضا نمودند. (رشیدی ||). آبدار کردن. (تاج المصادر بیهقی). آبناک شدن جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اذا موه الصمان من سبل القطر، و قیل موه الصمان صار مموها بالقبل. (اقرب الموارد ||). آب بسیار کردن در دیگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): موهوا قدور کم. (اقرب الموارد ||). سیم یا زراندود کردن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیاراستن. (زوزنی). مس یا آهن و دیگر چیزهایی که حقیرتر از طلا و نقره باشد به آب نقره و طلا-اندودن. یقال: هذا نحاس مموه بالفضة؛ ای مطلق بماء الفضة. (از اقرب الموارد). زراندود کردن و آرایش نمودن. (آندراج) (غیاث اللغات): در تزین و تمویه آن به زخارف زریاب اختصار نکردند. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۲۱ ||). باب نمودن چیزی را. (منتهی الارب). به آب نمودن چیزی را. (ناظم الاطباء ||). تلبیس کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مکر و فریب و تملق. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). - دلیل بی تمویه؛ دلیل و برهانی که خلاف دروغ (۱) نباشد. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ. خلاف و دروغ نباشد.

تمویات.

[تَمْ] (ع ا) زراندودگی و کنایه از سخنهاى تملق و فریب. (غیاث اللغات) (آندراج): من می اندیشم که بلطایف حیل و بدایع تمویات گرد این غرض درآیم. (کلیله و دمنه). رجوع به تمویه شود.

تمویه کردن.

[تَمْ كَدْ] (مص مرکب) تلبیس کردن. تزویر کردن. خلاف حقیقت آشکار کردن. حقی را باطل یا باطلی را حق جلوه دادن: و ایزد عز ذکره مرا از تمویهی و تلبیسی کردن مستغنی کرده است تا این غایت براندم و آنچه خواهم راند برهان روشن با خویشتم دارم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۳). رجوع به تمویه شود.

تمه.

[تَمْ م] (ع ا) طلسم مبطل سحر که از موی شتر سازند. (ناظم الاطباء).

تمه.

[تَمْ م] (ع ا) پاره ای از موی و مانند آن که به کسی دهند تا بدان گلیم خود را درست و تمام سازد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تمم [تَمْ م / تَمْ م ||]. انعام و بخشش. (ناظم الاطباء).

تمه.

[تَمَّ] (ع مص) بگردیدن خوردنی. (تاج المصادر بیهقی). تغییر بوی و طعم غذا. (از اقرب الموارد). تباه شدن و بویناک گردیدن طعام و شیر و گوشت. (آندراج). تمۀ الطعام تمهًا و تماهً؛ بدبوی و بدمزه گردید و کذا تمۀ اللحم؛ یعنی، فاسد و تباه گردید. (منتهی الارب). رجوع به تماهه شود.

تمهد.

[تَمَّه] (ع مص) راست شدن جای. (زوزنی). تمکن. (تاج المصادر بیهقی). جای گرفتن و دست یافتن بر چیزی. (آندراج). تسهل. (اقرب الموارد ||). قادر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمهر.

[تَمَّه] (ع مص) ماهر و رسا شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سبح. (اقرب الموارد). رجوع به سبح شود.

تمهص.

[تَمَّه] (ع مص) فرورفتن در آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمهق.

[تَمَّه] (ع مص) نوشیدن شراب ساعتی بعد ساعتی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و منه قولهم: ظلل يتمهق شکوه و قال ابو عمرو و الاصمعی: اذا شربه النهار اجمع ساعة بعد ساعة. (اقرب الموارد).

تمهک.

[تَمَّه] (ع مص) نیکو و آراسته کردن کار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نگارین نمودن مرد بدست. (منتهی الارب) (آندراج). نگارین نمودن چیزی با دست. (از اقرب الموارد). نقش کردن مرد بدست خود. (از ناظم الاطباء).

تمهل.

[تَمَّه] (ع مص) درنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن در خیر و نیکویی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمهمه.

[تَمَّ مَه] (ع مص) باز ایستادن و برگردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمهید.

[ت] (ع مص) نیک گسترانیدن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات). گستردن. (منتهی الارب) (دهار) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هموار و نیکو کردن کار را. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء). راست کردن: و ترفیه درویشان و تمهید اسباب معیشت... به عدل متعلق است. (کلیله و دمنه). و نیز شاید بود که کسی را برای فراغ اهل و فرزندان و تمهید اسباب معیشت ایشان به جمع مال حاجت افتد. (کلیله و دمنه). و کوشش اهل علم در ادراک سه مراد ستوده است: ساختن توشه آخرت و تمهید اسباب معیشت. (کلیله و دمنه). هر دو به تقریر این حال و تمهید این قاعده پیش ایلک خان رفتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۸۴). در ضبط احوال و کفالت امور و سیاست جمهور و تمهید بساط معدلت و تقریر مصالح مملکت ید بیضا نمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۱۲). در ترتیب و تجیل قدر و تمشیت کار و تمهید رونق او بهمه غایتی برسید. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۸ ||). عذر نهادن. (زوزنی). عذر گسترانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). - تمهید عذر؛ آوردن عذر. اظهار عذر. ساختن عذر. (زمخشری، یادداشت به خط مرحوم دهخدا): مرا اندازه تمهید عذر آن کجا باشد ولیکن چون کنم لنگی همی پوشم بر هواری. انوری ||. عذر نیوشیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قبول کردن عذر. (از اقرب الموارد).

تمهیدات.

[ت] (ع ا)، بند و بستها و ترتیبا. (ناظم الاطباء). انتظامها. آراستگیها. (ناظم الاطباء). رجوع به تمهید شود.

تمهید ساختن.

[ت] (ع مص) مرکب تمهید کردن. راست کردن. ترتیب و انتظام دادن: کافر گمراه را یا بیش از او یا بیش از او اسلام را زین نمط کو ساخت تمهید موفر ساختند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۱۴). رجوع به تمهید و دیگر ترکیبهای آن شود. تمهید کردن. [ت] ک [د] (ع مص) مرکب راست کردن. هموار و آراسته کردن. ترتیب و انتظام دادن. - تمهید عذر کردن؛ عذر نهادن. عذر گسترانیدن. عذر آوردن. آراستن بهانه و پوزش: و عذر بسیار تمهید کن تا بعد از آن مرا چه فراز آید. (سندبادنامه ص ۲۳۹). - تمهید مقدمه کردن؛ ترتیب و آراستن و مرتب کردن مقدمه سخنی. فراهم کردن و آراستن سخن چنانکه مدخل مطلوبی برای بیان اصلی قرار گیرد: پس این مقدمه از بهر آن تمهید کردیم تا خردمندان بدانند که غرض از شراب خوردن چیست. (ذخیره خوارزمشاهی). تمهید صد مقدمه کردیم حیف حیف یک ره نشد که گوش کند داستان ما. تنها (از آنندراج). رجوع به تمهید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمهیدی.

[ت] (ع نسبی) مأخوذ از تازی، ابتدایی و متعلق به مقدمه. (ناظم الاطباء). رجوع به تمهید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمهیر.

[ت] (ع مص) کابین خواستن و کابین ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کره اسب خواستن ||. کره اسب گرفتن. (از اقرب الموارد).

تمهیس.

[ت] (ع مص) پاک کردن جامه و سپید کردن آن را. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در تاج هاء را

بدل حاء دانسته است. (از اقرب الموارد). رجوع به تمحیص در همین لغت نامه شود.

تمهیق.

[ت] [ع مص] شیر دادن. (از تاج المصادر بیهقی). فراخ و بسیار شیردادن بچه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمهیک.

[ت] [ع مص] سخت ساییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمهیل.

[ت] [ع مص] زمان دادن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تمهیه.

[ت ه ی] [ع مص] آب دادن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج).

تمی.

[تُم می] [ع ا] پاره ای از موی و مانند آن که به کسی دهند تا بدان گلیم خود را درست و تمام سازد. ج، تُم و تَم (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمم شود.

تمی.

[ت] [اخ] دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان بم است که ۱۲۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تمیال.

[تَم] [ع مص] مال الیه میلا- و ممالا- و ممیلا- و تمیالا- و میلانا و میلوله. برگردیدن و خمیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به این کلمات و اقرب الموارد شود.

تمیتندان.

[تَم] [اخ] شهری است به مکران و در کنار آن کوهی است که در آنجا نوشادر بدست آید. (از معجم البلدان). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و مرصداطلاع شود.

تمیث.

[ت مئی] [ع مص] نرم شدن زمین. (تاج المصادر بیهقی). نرم و سرد شدن زمین از باران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

الاطباء). نرم شدن زمین از باران || سرد شدن گرمی || سست و فروهشته گردیدن مرد || ذوب شدن چیزی در آب. (از اقرب الموارد).

تمیجان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان املش که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲). در سفرنامه رابینو (بخش انگلیسی ص ۸ و ترجمه فارسی آن ص ۲۶) از تمیجان بدینگونه یاد کند: «از آمل تا تمیجان در رانکوه جاده سنگفرش، از میان جنگل می گذرد... از تمیجان راه مزبور از دامنه تپه ها و از میان ملاط عبور نموده تا لاهیجان و رشت و دشت مغان امتداد دارد». همچنین حمدالله مستوفی در نزهة القلوب ج ۳ در ذکر بقاع جیلانات آرد: «... تمیجان شهری وسط است از اقلیم چهارم...». (نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۶۲). و نیز حافظ ابرو در ذیل جامع التواریخ رشیدی چ دکتر بیانی در صفحات ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ از تمیجان یاد می کند و معلوم می شود که در قدیم (دوران سلطنت اولجایتو) ناحیه وسیع و معموری بوده است: «... چون شاه تو به پایه تخت اولجایتو سلطان رسید... متوجه لاهیجان شد... بعد از آن امیر سوتای و... را مقرر فرمود که به ولایت تمیجان روند... ذکر رسیدن امرا به تمیجان و احوال ایشان... (ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۱۵). ... کلانتران نوکران امیر احمد مکریکی را از گیلانیان بدست او افتاده بود و صفت مال مردم تمیجان کرده بدان طمع کنند... (ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۱۶). ولی آنچه که مورد تردید است این است که روستای موجود در دهستان املش کنونی از بقایای همان ناحیه قدیم است که در این کتابها از آن یاد می شود یا آنکه تمیجان قدیم و تمیجان فعلی از یکدیگر جدا می باشند.

تمیجانک.

[ت ن] (اخ) دهی است از دهستان گلستان شهرستان شهبسوار که ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). در سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۷ و ترجمه فارسی آن ص ۱۴۵ یکی از دهات جزو تنکابن را تمیجانک ذکر می کند و بعید نیست که این دو یکی باشند.

تمیجانک.

[ت ن] (اخ) یکی از دهات تنکابن. رجوع به ماده قبل و سفرنامه مازندران رابینو شود.

تمیح.

[ت مئ ی] (ع مص) ناونوان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: مر فلان یتمیح؛ ای یتکفا و معناه یتبخر و ینظر فی ظله. (اقرب الموارد ||). به چپ و راست مایل شدن شاخه و مست. (از اقرب الموارد).

تمیخ.

[ت مئ ی] (ع مص) خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبخر در رفتار. (از اقرب الموارد).

تمیدن.

[تَد] (مص) شکسته زبان سخن گفتن. فافا گفتن. لکنت داشتن زبان. گرفتن زبان. کز زبان بودن. و تمنده نعت فاعلی این مصدر است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). آماسیدن. آماهیدن. ورم کردن. (ایضاً).

تمیریس.

[ت] (اخ) (۱) ملکه سیته (۲) (قوم بربر باستانی ساکن شمال شرقی اروپا و شمال غربی آسیا). در قرن ششم پیش از میلاد مسیح که پسرش بدست کورش کبیر گرفتار و کشته شد و تمیریس به پادشاه پارسها حمله کرد و او را اسیر ساخت و دستور داد سرش را بریده در خیکی پر از خون قرار دهند. (از لاروس). در تاریخ ایران باستان آرد: ملکه ماساژتها در آن زمان بیوه پادشاه سابق آنها بود این ملکه را تمیریس می نامیدند کورش خواست او را ازدواج کند ولی ملکه فهمید که کورش طالب خود او نیست بلکه خواهان مملکت اوست و جواب رد داد پس از آن کورش با قشون خود تا رود آراکس براند... همینکه ماساژتها را در خواب دیدند بر آنها تاختند و عده ای را کشته اکثر ماساژتها را با رئیس آنها که پسر ملکه بود و سپارگاپی سس (۳) نام داشت اسیر کردند... پسر ملکه وقتی از مستی بخود آمد و بر آنچه که واقع شده بود آگاهی یافت از کورش تمنی کرد که از غل و زنجیر او را رها کنند و همینکه آزاد شد فوراً خود را کشت... تمیریس... تمام قوای خود را جمع کرده به کورش حمله کرد... بالاخره ماساژتها فاتح شدند و قسمت بزرگ لشکر پارس در دشت نبرد معدوم و کورش هم کشته شد... تمیریس امر کرد خیکی را پر از خون آدم کردند بعد نعش کورش را یافته سر او را در خیچک انداخت و استهزاء کرده چنین گفت: هرچند من ترا در جنگ شکست دادم ولی تو از راه تزویر مصیبتی برای من تهیه کردی و پسر مرا از من گرفتی. چنانکه بتو گفته بودم، حالا تو را از خونخواری سیر می کنم. بعد هرودوت گوید (کتاب ۱ بند ۲۱۴): راجع به فوت کورش حکایات زیاد است روایتی را که من ذکر کردم به حقیقت نزدیک تر است. معلوم می شود که خود هرودوت هم از صحت این روایت مطمئن نبوده است. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۴۴۸-۴۵۲ شود. [(۱) - Thomvris (۲) - Scythes. (۳) - Spargapises. riss]

تمیز.

[ت] (ازع، امص) عقل و هوش و ادراک و دریافت و فراست و بصیرت. (ناظم الاطباء): که ایشان را تمیز نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۰). وی را خرد و تمیز و بصیرت و رویت است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۳). دختر طفل را نشاید خواست تا نیاید به حد عقل و تمیز. انوری. بداند اینقدر هرکش تمیز است که شکر بهر شیرینی عزیز است. نظامی. در او فضل دیدند و عقل و تمیز نهادند رختش بجای عزیز. سعدی (بوستان). تمیز باید و تدبیر و رای و آنگه ملک که ملک و دولت نادان سلاح جنگ خداست. سعدی (گلستان). جوجه از تخم برون آید و روزی طلبد و آدمیزاده ندارد خبر از عقل و تمیز. سعدی. دیوانه می کند دل صاحب تمیز را هرگه که التفات پریوار می کند. سعدی. - اهل تمیز؛ اهل دانش. دانشمند. بافضل باهوش و کیاست. اهل بصیرت: اهل تمیز در هواجر این حرقت و ظهیر این مشقت در ظل ظلیل او اکتنان ساخته اند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۰). اهل تمیز را اندک از بسیار کافی بود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۸۵). یکی از بزرگان اهل تمیز حکایت کند زبن عبدالعزیز. (بوستان). وگر بی تکلف زید مالدار که زینت بر اهل تمیز است عار. (بوستان). دنیا پلی است رهگذر دار آخرت اهل تمیز خانه نگیرند برپلی. سعدی. خرد باشد به چشم اهل تمیز که بزرگی بود بدین قدرش. سعدی. - باتمیز؛ باهوش و با بصیرت. (ناظم الاطباء). - بی تمیز؛ بی هوش و بی بصیرت. (ناظم الاطباء). که قدرت تشخیص ندارد. که ادراک و فراست و بصیرت ندارد: درویشی اگر بی تمیز و علمی هرچند که با مال و ملک و جاهی. ناصر خسرو. از بهر آنکه تا بره گیری ز دیگری ای بی تمیز، مردگری را شدی بره. ناصر خسرو. یکی گفتش آخر نه مردی تو نیز تحمل دریغ است از این بی تمیز. سعدی (بوستان). مسکین خر اگرچه بی تمیز است

چون بار همی برد عزیز است. سعدی (گلستان). کاوفتاده ست در جهان بسیار بی تمیز ارجمند و عاقل خوار. سعدی (گلستان ||).
 فرق و امتیاز و تشخیص. (ناظم الاطباء). شناختن از... (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). باز دانستن از هم. باز دانستن از یکدیگر.
 (یادداشت ایضاً). باز شناختن. جدا کردن. برتری دادن چیزی را بر چیزی. (فرهنگ فارسی معین). - تمیز ارواح؛ اول تواریخ ایام
 ۱۲:۱۰ یکی از بخششهای ایزد سبحانه است که بواسطه آن امکان دارد که ارواح را امتحان کرده حق و باطل آنها را معین نمود.
 اول یوحنا ۴:۱ و در زمان سلف انبیاء کذب و ارواح شریره بسیاری در کلیسا یافت می شدند و بسیاران (کذا) نیز مثل سیمون در پی
 تحصیل این مطلب بودند که خارق عادت از ایشان سرزند و پرواضح است که بواسطه همین بهره و بخشش بود که پطرس تزویر
 حنایا و پولس، حیلۀ علیم ساحر را معین فرمود. (قاموس کتاب مقدس). - دیوان تمیز؛ یکی از محاکم وزارت دادگستری که
 متهمان محکوم از آراء صادره در آن دادگاه فرجام خواهند. وظیفه این محکمه عالی رسیدگی به احکام صادره از محاکم قبلی
 است. دیوان کشور. (فرهنگ فارسی معین). آقای جعفری لنگرودی در ذیل فرجام (۱) آرد: محکمه عالی فوق جمع محاکم کشور
 را گویند سابقاً آن را تمیز می گفتند... (فرهنگ حقوقی ص ۲۰۳). دیوان عالی تمیز. دیوان عالی کشور. محکمه تمیز. رجوع به
 ترکیب بعد شود. - محکمه تمیز؛ محکمه نقض و ابرام. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). محکمه ای که در آن احکام محاکم
 استنیاف مورد بررسی قرار می گیرد و در نتیجه آن احکام نقض یا ابرام می شوند. رجوع به ترکیب قبل شود (||. ص) پاک و
 پاکیزه. (از ناظم الاطباء). در تداول عامه، پاک. پاکیزه. و تمیز کردن و تمیز شدن دو مصدر مرکب از آن متداول است. (از
 یادداشتهای مرحوم دهخدا): پوشیده (۲) آن جامه های تمیز بیدار نیکو بقیمت عزیز. شمسی (یوسف زلیخا چ ۱ تهران ص ۷۷). -
 تمیز بودن؛ پاکیزه بودن. (ناظم الاطباء ||). باز شناسی. باز شناخت. (فرهنگ فارسی معین ||). کارشناسی. (فرهنگ فارسی معین).
 (۱ - ۲). Cour de Cassation) - مرحوم دهخدا این کلمه را «پوشیدی» تصحیح کرده اند.

تمیز.

[تَمَیُّی] (ع مص) از یکدیگر جدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). جدا شدن.
 (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جدا شدن و گوشه گرفتن از غیر. (از اقرب الموارد ||). پاره پاره گردیدن از خشم.
 (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمیزات.

[تَمَیُّی] (ع ا) ج تمیز. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تمیز شود.

تمیز پیدا کردن.

[تَپَ / پَ کَ دَ] (مص مرکب) عقل و ادراک و فراست پیدا کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تمیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمیز خواستن.

[تَ خَوا / خات] (مص مرکب) فرجام خواستن. (از فرهنگ حقوقی جعفری لنگرودی). رجوع به تمیز (دیوان تمیز) شود.

تمیز دادن.

[تَدَ] (مص مرکب) فرق دادن و امتیاز و تشخیص دادن و جدا کردن دو چیز مانند هم را از یکدیگر. (ناظم الاطباء). باز شناختن از

یکدیگر. شناختن از یکدیگر. فرق کردن. از یکدیگر دانستن. باز دانستن. تمیز کردن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تمیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمیز داشتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) عقل و ادراک داشتن. (ناظم الاطباء).

تمیز کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) پاک و پاکیزه کردن. (از ناظم الاطباء). در تداول عامه خوب جارو کردن. خوب شستن. پاک کردن. پاکیزه کردن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). فرق کردن و تشخیص دادن. (ناظم الاطباء). تمیز دادن. از هم باز شناختن. باز دانستن. شناختن از یکدیگر. جدا کردن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): و دیگر درجه آن است که تمیز تواند کرد. (از بیهقی چ ادیب ص ۹۵). رجوع به تمیز و دیگر ترکیبها آن شود.

تمیزی.

[تَ] (حامص) پاکی و پاکیزگی. (ناظم الاطباء) (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تمیس.

[تَ مَ یَ] (ع مص) خرامیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبختر. (اقراب الموارد).

تمیس.

[تَ] (ا) گیاهی از تیره سوسنی ها که بالارونده و دارای برگهای متناوب، شفاف، قلبی شکل و نوک تیز است و ممکن است تا ارتفاع ۸ گز هم برسد. گلهای آن مایل به سبزی و دارای آرایش خوشه ای است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ج ۱ ص ۱۹۸ شود.

تمیس.

[تَ] (اخ) (۱) الهه عدالت در اساطیر یونان که او را با ترازو نگارند و نمایش دهند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ایران باستان ج ۲ ص ۱۷۳۰ شود. [Themis - (۱)] miss

تمیستوقلس.

[تَ تَ] (اخ) تمیستوکل. و رجوع به ماده بعد و قاموس الاعلام ترکی شود.

تمیستوکل.

[تَ تَ] (اخ) (۱) سردار آتنی که در ۵۲۵ ق.م. متولد شد. او بعد از اولین جنگ مدیک به آتن رفت و به ریاست دسته آزادی

خواهان رسید وی در جنگ سالامین فرمانده نیروی دریائی آتن بود. وی در جنگ خشایارشا با یونانیها عهده دار فرماندهی و رهبری قشون متحد یونان بود و بر اثر دسایسی از یونان نفی بلد شد آنگاه به پادشاه ایران (اردشیر) پناه برد و در حدود ۴۶۰ ق.م درگذشت. از سخنان مشهور اوست: «بزن ولی گوش کن». (از لاروس و قاموس الاعلام ترکی). در ایران باستان آرد: تمیستوکل پس از جنگ سالامین شهرت تام در یونان یافت بعدها اول شخص دولت آتن شد ولی چنانکه پلوتارک گوید... او شخصی بود بسیار جاه طلب و خودپسند یا بقول هرودوت بی اندازه طماع. او پس از جنگ پلاته امیرالبحر سفائن آتن در جزایری که جزو اتحاد دلس بودند گردید در آنجا به این بهانه که اشخاص باطناً طرفدار ایرانند بنای تعقیب این و آن را گذارد. هر کس که پول می داد پاک و الا از مسکن و مأوای خود آواره می شد. بالاخره متعرض شاعری، تی موکران نام گردید... تی موکران کارهای بی رویه او را به آتنی ها اطلاع داد. از طرف دیگر نفوذ تمیستوکل در آتن باعث حسد کسانی شد که طرفدار حکومت ملی بودند... پس از آن، او به آرگس (۲) رفته در آنجا انتظار پیش آمد مساعدی را داشت... ولی چیزی نگذشت... او را به محکمه جلب کردند... بالاخره حکمی صادر شد که او را تحت الحفظ برای محاکمه به آتن آورند. چون این خبر به او رسید فرار کرد و پس از پناهنده شدن به نقاط مختلف به ایران آمد. وی زمانی به ایران رسید که خشایار شاه در گذشته و اردشیر پسر وی به پادشاهی رسیده بود. (از تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۹۱۱-۹۱۴). رجوع به لاروس و قاموس الاعلام ترکی و تاریخ ایران باستان ج ۱ صص ۶۷۴، ۶۸۰، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۹۰، ۷۹۶، ۸۰۴، ۸۲۸، ۸۶۶، ۸۷۸، ۸۸۴ و ج ۲ صص ۹۱۱، ۹۲۳، ۹۴۱، ۹۵۱، ۹۸۳، ۱۱۱۴، ۱۵۰۲، ۱۵۲۷ و ج ۳ صص ۲۳۵۱ شود. (۱) - Argos - (۲) - Themistocle.

تمیس نیوس.

[تِیس] (اخ) (۱) فیلسوف و معلم بدیع و فصاحت و بلاغت یونان در قرن چهارم میلادی. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Themistios.

تمیس سیر.

[تِیس] (اخ) (۱) در تاریخ ایران باستان آرد:... در همسایگی گرگان مردمی بودند موسوم به زنان آمازون. اینها در جلگه موسوم به تمیس سیر، در کنار رود «ترمودون» (۲) سکنی داشتند و ملکه این مردم «تالس تریس» نام بر تمام مردمانی که از کوههای قفقاز تا رود «فاز» منتشر بود سلطنت می کرد. (تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۱۶۴۸). (۱) - Thermodon - (۲) - Themiscyre.

تمیسگوره.

[تِیس] (اخ) ناحیه ای قدیمی در ولایت طرابوزان بود و یونانیان آن را مرکز قوم آمازون می دانسته اند. (از قاموس الاعلام ترکی). ظاهراً تلفظ ترکی تمیس سیر. رجوع به ماده قبل شود.

تمیش.

[تِیس] (ا) نامی است که در گرگان رود به تمشک دهند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمش و تمشک و جنگل شناسی ساعی ج ۱ صص ۲۷۰ شود.

تمیشان.

[ت] (اخ) دهی است از دهستان ناتل کنار که در بخش نور شهرستان آمل واقع است و ۲۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تمیش بور.

[ت] (ا مرکب) رجوع به تمیش و جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص ۱۷۵ شود.

تمیش دانه.

[ت ن / ن] (ا مرکب) نامی است که در آمل به تمشک دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تمیش و تمش و تمشک و جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص ۲۶۹ (تمیش دونه) شود.

تمیشه.

[تَم می ش] (اخ) نام شهر و مدینه ای باشد و نام بیشه ای است در نواحی آمل که در میان آملیان به شیمای بیشه شهرت دارد. (برهان). (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). شهری است در ایران زمین. (شرفنامه منیری). آنچه از تواریخ مازندران معلوم می شود دو تمیشه بوده است یکی را تمیشه اهلم و یکی را تمیشه بانصران می گفتند. وقتی افراسیاب از ترکستان عزیمت قلع و قمع منوچهر کرد، منوچهر در حصار تیره ری محصور شد از آنجا به راه لاریجان به بیشه تمیشه اهلم آمد و خزاین و زنان خود را به قلعه مور فرستاد که در آن عهد مانهر می نامیدند. (انجمن آرا) (آندراج). و از کثرت آبادانی شهری شده و طمیس که در قاموس آورده ظاهراً معرب آن است. (فرهنگ رشیدی). شهرکی است خرد [از دیلمان] به ناحیت طبرستان و گرد وی باره ای و نعمت بسیار و اندر میان کوه و دریا نهاده است و حصاری دارد استوار، اند روی پشته بسیار. (حدود العالم): ز آمل گذر سوی تمیشه کرد نشست اندر آن نامور پیشه کرد. فردوسی. چو آمد به نزدیک تمیشه باز نیا را به دیدار او بد نیاز. فردوسی. سرآورده شاه بیرون زدند ز تمیشه لشکر به هامون زدند. فردوسی. رجوع به مازندران رابینو و تاریخ غازان و تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۲۳ و حبیب السیر و طمیس و تمیشان شود.

تمیشه بور.

[ت ش / ش] (ا مرکب) از تمیشه = نام ناحیه و بور = خار. و این اصل کلمه تمشک است و تمیشه بور، نامی است که در طوالش به تمشک دهند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تمش و تمشک و تمیش و تمیشه شود.

تمیع.

[ت مئی] (ع مص) روان شدن و گداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسلیل: الفضة تمیع فی البوطه. (اقراب الموارد).

تمیک.

[ت / ت] (ا) نوعی از رستنی است سرخ رنگ که طعم آن ترش بود و در بعضی از فرهنگها بجای یاء تحتانی نون هم مرقوم است.

(فرهنگ رشیدی). رستنی باشد سرخ رنگ و ترش مزه و به کسر اول هم آمده است. (برهان). نوعی از رستنی سرخ که طعم ترش دارد و صحیح آن نمک به نون است. (فرهنگ رشیدی). نوعی از رستنی است. سرخ رنگ که طعم آن ترش بود و در جهانگیری و برهان چنین نوشته اند اما رشیدی گفته بجای تاء فوقانی نون است تصحیف شده.... (انجمن آرا) (آندراج). چیزی است سرخ از رستنیها طعم ترش بود از درخت آرنش و در زبان گویا تمنگ، بجای یاء نون مرقوم است. (شرفنامه منیری). رجوع به تمنگ و نمک شود و گویا تصحیفی از تمشک است.

تمیل.

[تَمْیُ] (ع مص) تبختر در رفتار. (از اقرب الموارد).

تمیلات.

[تَمْ] (ع ا) ج تمیله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تمیله شود.

تمیله.

[تَمْ ل] (ع ا) جانوری است در حجاز مانند گربه. ج، تملان و تمیلات. (منتهی الارب) (آندراج) (از ذیل اقرب الموارد). عناق الارض. تفه و نر آن را فنجل گویند. (از ذیل اقرب الموارد).

تمیله.

[ت ل] (اخ) دهی است از دهستان کولیوند که در بخش سلسله شهرستان خرم آباد واقع است و ۷۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تمیم.

[ت] (ع ا) ج تمیمه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تمیمه شود.

تمیم.

[ت] (ع ص، ا) تمام خلقت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). درست خلقت. (آندراج ||). سخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شدید. (اقرب الموارد). صلب. (ناظم الاطباء).

تمیم.

[ت] (اخ) نام ابن ادبن طانجه، پدر قبیله ای است و نام هژده صحابی است. (منتهی الارب). قبیله ای از عرب و ج تمیمه و نام هیجده صحابی. (ناظم الاطباء). قبیله ای است. (آندراج). بدون «ال» قبیله ای است. (از اقرب الموارد). از قبائل مشهور عرب در حدود نجد و بصره و یمامه سکونت داشتند نسب دانان این قبیله را چنین معرفی کنند: تمیم بن ادبن طانجه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان. در میان این قبیله اشخاص مشهوری از صحابه و شاعر و جز اینها برخاستند و بعد از ظهور اسلام مشاهیر فراوانی در این قبیله

ظهور کردند و در ممالک مختلف اسلامی سکونت اختیار کردند شاعر شهیر جریر از همین قبیله است... (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به بنی تمیم و بنو تمیم و عیون الاخبار ج ۴ ص ۱۲۳، تاریخ سیستان ص ۱۲۴، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۳۷ و تاریخ اسلام ص ۱۰۰، ۱۱۸، ۱۲۰، ۱۶۵ و ۱۷۲ و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۲۲۷، ۲۷۳ و تاریخ گزیده ص ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۵۲، ۱۶۷، ۲۳۵، ۲۳۶ و الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۶ و الانساب سمعانی ص ۹ شود.

تمیم.

[ت] (اخ) ابن ابی بن مقبل (۱) از بنی عجلان. شاعر عهد جاهلی بود. او اسلام را درک کرد و اسلام آورد. دیوان او را ابوسعید سکری و ابو عمر شیبانی و نیز اصمعی و طوسی و باز ابن السکیت گرد کرده اند. رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۵ و البیان و التبین ج ۱ ص ۲۰۲ و فهرست ابن الندیم و لباب الالباب ج ۱ ص ۱۱۵، ۳۲۳ و عقد الفرید ج ۲ ص ۳۲۵ و ج ۳ ص ۳۰۲ و ج ۶ ص ۱۶۷ و الاصابه ج ۱ ص ۱۹۵ شود. (۱) - در الاصابه نام وی چنین آمده است: تمیم بن مقبل بن عوف حنیف بن قتیبه بن العجلان بن کعب بن ربیعہ بن عامر بن صعصعہ ابو کعب...

تمیم.

[ت] (اخ) ابن اسد الخزاعی، صحابی است که در فتح مکه از طرف حضرت رسول اکرم (ص) مأمور تجدید انصاب حرم گردید. رجوع به امتاع و قاموس الاعلام ترکی و الاصابه ج ۱ ص ۱۹۱ شود.

تمیم.

[ت] (اخ) ابن الحمام الانصاری، در غزوه بدر شهید گردید. و درباره وی و دیگر شهیدان بدر آیه شریفه: «ولانقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات» (۱) نازل گردید. رجوع به الاصابه ج ۱ ص ۱۹۷ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - قرآن ۲ / ۱۵۴

تمیم.

[ت] (اخ) ابن المعزین بادیس الصنهاجی (۴۲۲-۵۰۱ ه. ق)، از ملوک دولت صنهاجیه است وی از جانب پدر به ولایت مهدیه رسید (۴۴۵ ه. ق) و سپس در سال ۴۵۴ ه. ق. بعد از وفات پدر پادشاه شد و در دوران سلطنت با جنگها و اختلالهای فراوانی روبرو گردید و شهرهای سوسه و صفاقس و تونس را دوباره بدست آورد و مردی رشید و با کفایت بود. علما و دانشمندان را گرامی می داشت و عنایتی خاص به ادب داشت، و نیکو شعر می سرود. رجوع به الاعلام زرکلی ص ۱۶۶ و قاموس الاعلام ترکی و کامل ابن اثیر ج ۱۰ ص ۱۸۹ و اخبار مصر و القاهره ج ۱ ص ۲۵۷ و حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۵۷۵ شود.

تمیم.

[ت] (اخ) ابن ایاس بن البکیر اللیثی در فتح مصر بسال ۲۰ ه. ق. شهید شد و لازمه آن این است که تولد او در عهد حضرت رسول باشد. (از اخبار مصر و القاهره ص ۸۲).

تمیم.

[ت] [اخ] ابن بلکین پنجمین و آخرین امرای بنی زیری در غرناطه، در سال ۴۸۳ ه. ق. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمیم.

[ت] [اخ] ابن سعید. وی در سال ۱۶۷ ه. ق. بدست هادی به حکومت سیستان رسید. رجوع به تاریخ سیستان صص ۱۵۰-۱۵۱ شود.

تمیم.

[ت] [اخ] ابن عمر التیمی. در دوران خلافت مهدی و بسال ۱۵۳ ه. ق. حکومت سیستان یافت. رجوع به تاریخ سیستان صص ۱۴۷-۱۲۸ شود.

تمیمات.

[ت] [ع] ج تمیمه. (المنجد). رجوع به تمیمه شود.

تمیم الداری.

[ت] [مید] [دا] [اخ] ابن اوس بن خارجه الداری. مکنی به ابورقیه. صحابی است و در سال نهم از هجرت اسلام آورد. بخاری و مسلم هیچده حدیث از وی روایت کرده اند و در سال چهارم از هجرت در فلسطین در گذشت و مقریزی کتابی دارد بنام «ضوء الساری فی معرفه خیر تمیم الداری». (از اعلام زرکلی ج ۱ صص ۱۶۵-۱۶۶). رجوع به الاصابه ج ۱ ص ۱۹۷ و عیون الاخبار ج ۱ ص ۲۹۷ و سیره عمر بن عبدالعزیز ص ۱۴ و تاریخ الخلفا ص ۱۲۶ و تاریخ گزیده ص ۱۶۳ و ۲۲۰ و ۲۴۰ و عقد الفرید ج ۲ ص ۱۹۶ و ج ۳ ص ۳۵۱ و ج ۷ ص ۲۵۲ و ۳۰۷ و قاموس الاعلام ترکی و اخبار مصر و القاهره ص ۸۲ و حبیب السیر ج ۴ ص ۶۷۷ و ۶۷۸ شود.

تمیمه.

[ت] [م] [ع] تعویذ و مهرهء پیسه که در رشته کرده در گردن اندازند برای دفع چشم بد. ج، تمیم، تمائم. و فی الحدیث: من علق تمیمه فلا اثم الله له و اما المعاذات اذا کتب فیها القرآن و اسماء الله تعالی فلا بأس بها. (منتهی الارب). به معنی تعویذ و مهرهء سیاه و سفید که در گردن طفلان اندازند. (از غیاث اللغات) (از آندراج). تمیمه: تا وصف او تمیمهء من شد به جنب من تمام ناتمام سخن بود بو تمام. خاقانی. زهی تمیمهء حسان ثابت و اعشی خهی یتیمهء سبحان وائل و عتاب. خاقانی. پیش چنین تحفه کو تمیمهء عقل است و احزن، از جان بو تمام برآمد. خاقانی.

تمیمی.

[ت] [اخ] یکی از دهستانهای نه گانهء بخش کنگان شهرستان بوشهر است. این دهستان از یازده آبادی تشکیل شده است و در حدود ۱۶۰۰ تن سکنه دارد و قراء مهم آن عبارتند از چاه مبارک، بستانلو، بندر نای بند. شوسهء ساحلی بوشهر به بندر لنگه از میان این دهستان می گذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران جلد ۷). رجوع به فارسنامهء ناصری شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) ابوالحسن علی بن محمد تمیمی از مردم بغداد و مقیم موصل بود. شعر او پانصد ورقه است. (ابن الندیم، یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تمیمی.

[ت] (اخ) تقی الدین عبدالقادر بن... قاضی حنفی النحوی متوفی به سال ۱۰۰۵ وی حاشیه ای برالفیه ابن مالک در نحو دارد. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۵۹۹).

تمیمی.

[ت] (اخ) رؤبه بن عبدالله بن رؤبه التمیمی. رجوع به رؤیه بن العاج شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) سیف بن عمر الاسدی البغدادی. وی کوفی الاصل و از اصحاب سیر بود و در دوران خلافت رشید در سال ۲۰۰ ه. ق. درگذشت. او راست: کتاب الجمل و مسیر عائشه و علی. کتاب الفتوح الکبیر و الردة. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۴۱۳).

تمیمی.

[ت] (اخ) (۱) عبدالقاهر بن طاهر بن محمد تمیمی مکنی به ابومنصور بغدادی. رجوع به ابومنصور بغدادی شود. (۱) - در یتیمه الدهر ج ۴ ص ۲۵۸ چنین آمده است: عبدالقادر بن طاهر التمیمی.

تمیمی.

[ت] (اخ) عبدالواحد بن علی، محیی الدین التمیمی المراکشی مکنی به ابومحمد. رجوع به عبدالواحد و معجم المطبوعات ج ۲ ص ۱۷۲۵ شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) علی بن زیاد. رجوع به علی بن زیاد تمیمی و ابوالحسن علی بن زیاد... شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) علی بن سلیمان. وی در تنظیم کتاب «الداهیة الكبرى علی الرائیة الصغری» شرکت داشت. رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۲ و ج ۲ ص ۱۸۴۴ شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) محمد بن احمد بن تمیم التمیمی المغربی الافریقی، مکنی به ابوالعرب (۰۰۰-۳۳۳ ه. ق.) از فرزندان امرای مغرب و مورخ و حافظ حدیث است. وی از مردم قیروان افریقیه است. او راست: طبقات علماء افریقیه. عباد افریقیه. کتاب التاریخ. مناقب بنی تمیم.

المحن. و موت العلماء و جز اینها. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۴۶).

تمیمی.

[ت] (اخ) محمد بن احمد بن سعید مکنی به ابو عبدالله از مشاهیر اطبای اسلام است. در گیاه شناسی و ادویه مفرد و ترکیب ادویه، فرید عصر خویش بود. تریاق فاروق و دیگر تریاقها را اصلاح و اکمال و ترکیب کرد. در اوائل قرن چهارم از هجرت در قدس می زیست و در آن دیار به فرا گرفتن علم طب همت گماشت و در محضر درس راهب «انباذ خریابن ثوبه» حضور یافت و به مصر رفت و در خدمت «ابوالفرج یعقوب بن کلسه» وزیر علوی در آمد و با علمای مغرب مؤانست داشت و در تکمیل دانش خود کوشش کرد و بنام این وزیر کتاب نوشت و در سال ۳۷۰ ه. ق. که در مصر بیماری «وبا» شیوع یافت او در کیفیت درمان و راه پیش گیری از سرایت این بیماری کوشش فراوان کرد و کتاب «مادة البقاء باصلاح فساد الهواء و التحرز من ضرر الوباء» را بنام ابوالفرج، وزیر یاد شده بنگاشت و در باره بیماری چشم کتاب مفصلی بنام «مقالة فی ماهیة الرمذ و انواعه و اسباب و علاجه» نوشت و دیگر از جمله آثار او کتاب الفحص و الاخبار. منافع القرآن. امتزاج الارواح. جیب العروس و ریحان النفوس. خواص القرآن. رساله فی صنعته التریاق است و درباره ادویه و ترکیبهای آنها کتابهای فراوان دارد. ابن بیطار در کتاب خود مفردات، فراوان از او نام برده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۴۹ و کشف الظنون ج ۲ ص ۱۵۷۴ و الاعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۴۷ شود.

تمیمی.

[ت] (اخ) محمد بن علی التمیمی المغربی التونسی (۱۲۸۶-۱۰۰۰ ه. ق.). از فضلالی تونس بود و به مصر رفت و ناظر مسجد ابی ذهب و اوقاف آن گردید به ابراهیم پاشا نزدیک شد و به تعلیم فرزندان همت گماشت و در الازهر هم تدریس می کرد و پس از مرگ ابراهیم پاشا به حجاز رفت و مدتی در آنجا بود و سپس به قسطنطنیه رفت و در آنجا در گذشت. او راست: تعدیل المرقاة و جلاء المرآة. حاشیه ای بر مرآة الاصول ملاخسرو. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص ۹۵۴).

تمیمی.

[ت] (اخ) محمد بن علی بن سلوم التمیمی النجدی. از علماء فرایض و الهیات است (... - ۱۲۴۶ ه. ق.). وی در عطار از قرای سدیر نجد متولد شد و به احساء رفت سپس در سوق الشیوخ سکونت جست و در آنجا در گذشت. او راست: شرح البرهانیة. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص ۹۵۳).

تمیمی.

[ت] (اخ) محمد افندی از اولاد شیخ تمیمی مفتی مصر. او راست: الدر النظیم فی ام حکیم. رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۲ شود.

تمیمی الداری.

[ت] (اخ) احمد بن محمد بن تمیم بن صالح بن احمد الخطیب التمیمی الداری الخلیلی. او راست: نجاه الارواح فی احکام نکاح، در فقه حنفی. رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۲ شود.

تمیمیه.

[ت]ی [اخ] از فرق غلات و مشبهه شیعه. از اصحاب زراره بن اعین می باشند و بهمین سبب زارویه هم نامیده می شوند. این فرقه علم و قدرت و حیات و سمع و بصر را برای خدای تعالی حادث می دانستند و در باب امامت نیز از واقفه بودند. (از خاندان نوبختی تألیف عباس اقبال ص ۲۵۳).

تمین.

[ت] [اخ] یکی از دهستانهای چهارگانه بخش میرجاوه شهرستان زاهدان است. این دهستان از ۵۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته است و در حدود ۵۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). رجوع به ماده بعد شود.

تمین.

[ت] [اخ] ده مرکز دهستان تمین است که در بخش میرجاوه شهرستان زاهدان واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). رجوع به ماده قبل شود.

تمیندانی.

[ت] [اخ] طایفه ای از طوایف ناحیه سرحدی بلوچستان. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۶). رجوع به تمین شود.

تمییت.

[ت] [ع مص] میرانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تمییت.

[ت] [ع مص] سودن چیزی در آب. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). تذلیل. (اقرب الموارد).

تمیز.

[ت] [ع مص] جدا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). به دو یای تحتانی... بمعنی جدا کردن. مأخوذ از میز بالفتح. اما فارسیان یک «یا» را بنا بر تخفیف حذف کنند و تمیز بر وزن عزیز می خوانند. (از غیاث اللغات) (از آندراج). رجوع به تمیز شود ||. بازشناختن از یکدیگر. بازدانستن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بازشناختن. بازدانستن. فرق گذاشتن. (فرهنگ فارسی معین ||). شناخت و شناسایی. قوه ای نفسانی که شخص بتوسط آن معانی را استنباط کند. (فرهنگ فارسی معین): جسد مردمی ای خواجه درخت عجب است که بر او فکرت و تمیز ترا برگ و بر است. ناصر خسرو. ای ناصر دین سید اولاد پیمبر ای عالم جاه و شرف و دانش و تمیز. سوزنی. گفت پیغمبر به تمیز کسان مرء مخفی لدی طی اللسان. مولوی. در کف او خار و سایه اش نیز نیست لیکتان از حرص آن تمیز نیست. مولوی. از قدر خواستم که فلک خوانمش قضا گفت ای بری ز شیوه تمیز مدح و ذم. عرفی (از آندراج). رجوع به تمیز شود. (اصطلاح نحوی) اسم نکره جامدی است که ابهام مستقر در ماقبل خود را برطرف سازد مانند: «عندی رطل زیتاً» و «اشتهرت التاجر امانة» رجوع به

کشف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی و کتب نحوی شود.

تمیيزات.

[ت] [ع] [ا] ج تمیيز. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تمیيز شود.

تمیيز دادن.

[ت] [د] (مص مرکب) تمیيز کردن. (فرهنگ فارسی معین). بازشناختن ||. نیروی شناسایی دادن. قوه درک و تشخیص دادن: دانش و حکمت بخشید و ادب و هنر و تمیيز داد. (سندبادنامه ص ۳۲۲).

تمیيز کردن.

[ت] [ک] [د] (مص مرکب) تمیيز کردن. (فرهنگ فارسی معین). بازشناختن. تمیيز دادن. تمیيز دادن ||. پاکیزه ساختن. نظیف کردن. پاک کردن: تا میان هزیمت و نصرت تیغ چون گندنا کند تمیيز از تف تیغ فتنه باد تهی دشمن را دماغ چون گشنیز. انوری. رجوع به تمیيز و تمیيز و ترکیبهای این دو شود.

تمیيزی.

[ت] [ص] (ص نسبی) آنچه بدان نیک از بد شناسند: حاجت مندی مردم بدین آلت های علمی و علمهای تمیيزی از بهر غذاء خویش ما را گواست بر آنک اندر وی جوهری علم پذیر است. (جامع الحکمتین ناصر خسرو ص ۲۰۷).

تمیيس.

[ت] [ع] (مص) دامن دراز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تمیيل.

[ت] [ع] (مص) میان دو کار متردد بودن تا کدام کند. (تاج المصاادر بیهقی) (زوزنی). متردد بودن میان دو چیز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در حدیث ابی ذر: ف قرب الیه طعاماً فیہ قله فمیل فیہ لقلته؛ ای تردد هل یأکل او یترک. (اقرب الموارد ||). برگردانیدن و خمانییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مائل گردانیدن. (از اقرب الموارد ||). شکایت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). یقال: ما میلوا؛ ای لم یشکوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گمان کردن در کار. (از اقرب الموارد).

تن.

[ت] [ا] (ا) بدن. (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (انجمن آرا). جثه و اندام. (آندراج). بدن و توش و جسد و اندام و قد و قامت. (ناظم الاطباء). اوستا، تنو (۱) (جسم، بدن). پهلوی، تن (۲). هندی باستان، تنو (۳). افغانی، تن (۴). شغنی، تنا (۵). گیلکی ویرنی و نظری، تان (۶). سمنانی، تون (۷). سنگسری و لاسگردی، تان (۸). سرخه ای، تن (۹). شهمیرزادی، تن (۱۰). اشکاشمی و وخی، تانه (۱۱).

یودغا، تَنه (۱۲). (حاشیہ برهان چ معین)... لطیف، نازپرور، سیمین، آزاده، لاغر، زار، فرسوده، افسرده، خاکی، خوابناک از صفات و حصار، حریر، خار، رشته از تشبیهات اوست. (آنندراج): چون جامه‌اشن به تن اندر کند کسی خواهد ز کردگار به حاجت مراد خویش گر هست باشگونه مرا جامه ای بزرگ بنهاده ام دعای ترا بنده وار پیش رود کی. (۱۳) کرا بخت و شمشیر و دینار باشد و بالا و تن تهم و نسبت کیانی. دقیقی. دریغ من که مرا مرگ و زندگانی تلخ که دل تبست و تباہ است و تن تباہ و تبست. آغاجی. می تند گرد سرای و در تو غنده کنون باز فرداش بین بر تن تو تارتان. کسائی. تنی درست و هم قوت بادروزه فرا [کذا] که به ز منت و بیغاره کوثر و تسنیم. کسائی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). گفت سالار قوی باید به پروان اندرون زانکه در کشور بود لشکر تن و سالار سر. میزبانی بخاری. گنده و بی قیمت و دون و حقیر ریش همه گوه و تنش پر کلخج (۱۴). عماره (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). گنده و قلتبان و دون و پلید ریش خردم و جمله تنش کلخج. عماره (ایضاً). تو نزد همه کس چو ما کیانی اکنون تن خود را خروس کردی. عماره (ایضاً). وزین لشکر من فزون از شمار بریده سران و تن افکنده خوار. فردوسی. تن بی سران و سر بی تنان سواران چو پیلان و کف افکنان. فردوسی. وز انسوی رستم چو شیر ژیان پوشید تن را به ببر بیان. فردوسی. تنش زشت و بینی کژ و روی زرد بداندیش و کوتاه و دل پر ز درد. فردوسی. فکند آن تن شاهزاده به خاک به چنگال کردش جگر گاه چاک. فردوسی. سوزن زرین شده ست و سوزن سیمین لاله رخانا ترا میان و مرا تن. فرخی. ز سر ببرد شاخ وز تن بدرد پوست به صید گاه زبهر زه و کمان تو، رنگ. فرخی. جز مر ترا، بخدمت اگر تن دو تا کنم چون تار عنکبوت، مرا بگسلد میان. فرخی. تو تن آسای به شادی و ز ترکان بدیع کاخ تو چونکه کنشت است و بهار نوشاد. فرخی. بدل گفت اگر جنگجویی کنم به پیکار او سرخ رویی کنم بگرید مرا دوده و میهنم که بی سر بینند خسته تن. عنصری. آن صنم را ز گاز و از نشکنج تن بنفشه شده ست و لب نارنج. عنصری (لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی ص ۲۰). بجوشیدش از دیدگان خون گرم بدنان همی کند از تنش چرم. عنصری. چریده دیو لاخ آکنده پهلو به تن فربه میان چون موی لاغر. عنصری. روز هر روزی خورشید بیاید بر ما خویشان برفکند بر تن ما و سرما. منوچهری. گفت پندارم این دخترکان آن منند چون دل و چون جگر و چون تن و چون جان منند. منوچهری. با تنی درست و دلی شاد و پای درست به نسابور آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۴). رسول گفت با تن درست و شاد کامی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۶). یکی جامه‌ء زندگانی است تن که جان داردش پوشش خویشان بفرساید آخرش چرخ بلند چو فرسود جامه بیاید فکند تن ما چو میوه ست و او میوه دار بچیند یکی روز، میوه ز دار. اسدی. تن از رنج دینار مفکن به رنج ز نیکی و نام نکو ساز گنج. اسدی. مر مرا بفریفت از آغاز کار تا شدم بریان به مهرش جان و تن تن بدو دادم چنین تا گوشتم خورد و اکنون می بسوزد بازن. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۳۴). تو چرانی گوروار و، شیر گیتی در کمین شیر گیتی را همی فربه کنی چون گورتن گور گیرد شیر دشتی لیکن از بهر ترا گور سازد شیر گیتی خویشان را بی دهن تن چرای گور خواهد شد بتن تا کی چری جانت عریانست و تو بر گرد تن کرباس تن. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۳۹). بد بر تن تو ز فعل خویش آمد پس خود تن خویش را مکن بسمل. ناصر خسرو. اندر جهان نیند هم ایشان و هم جهان در ما نیند و در تن ما روح پرورند. ناصر خسرو. پیدا از آن شدند که گشتند ناپدید زان بی تن و سرند که اندر تن و سرند. ناصر خسرو. چون یافتم از هر کس، بهتر تن خود را گفتم ز همه خلق کسی باید بهتر. ناصر خسرو. باید که سر او بی تن بدر گاه آید. (کلیله و دمنه). آنجا ز حد مغرب و در گاه ملک بحر مسکین تن نالانش به مویی شده مانند. خاقانی. چون سر از تن برفت سر نکشد نخوت تاج بخشی دستار. خاقانی. رشته جان که چو انگشت، همه تن گره است به کدامین سرانگشت هنر باز کنم. خاقانی. تن شمع را روشنی سربهایش که از طشت زر سربهایی نیابی. خاقانی. در تن خویش از برای قوت او مغزی از هر استخوانی می کنم. خاقانی. تا سخن آوازه دل در نداد جان تن آزاده بگل در نداد. نظامی. و تن ناتوان در آتش غربت بسان نمک در آب، و نقره در گاه (۱۵) بگداخت. (تاج المآثر). تن برهنه سر برهنه سوخته شکر را دزدیده یا آموخته. مولوی. بود ابر و رفته از وی خوی ابر این چنین گردد تن عاشق به صبر تن بود اما تنی گم گشته زو گشته مبدل رفته از وی رنگ و بو. مولوی. تن ز اجزاء جهان دزدیده ای پایه پایه زین

و آن بریده ای. مولوی. تن چو اسماعیل و جان همچون خلیل کرد جان تکبیر بر جسم نبیل. مولوی. تن ز سرگین خویش چون خالی کند پر ز گوهرهای اجلالی کند. مولوی. تن سپید و دل سیاهستش بگیر در عوض ده تن سیاه و دل منیر. مولوی (مثنوی چ نیکلسون دفتر ۶، بیت ۱۰۲۸). تو خود به جوشن و برگستوان نه محتاجی که روز معرکه بر تن کنی زره مو را. سعدی. برهنه تنی یکدرم وام کرد تن خویش را کسوتی خام کرد. سعدی (بوستان). شب خلوت آن لعبت حورزاد مگر تن در آغوش مأمون نداد (۱۶). سعدی (بوستان). تن خویش را بخیه دونان کنند ز دشمن تحمل زبونان کنند. سعدی (بوستان). عبایی بلیلانه در تن کنند به دخل حبش جامه زن کنند. سعدی (بوستان). تن تو، جامه جان است ای دوست ولی وقتی که پاکیزه ست نیکوست. پوریای ولی. تن از فاقه چون ناشکیبا شود خورش گرسوس است حلوا شود. امیر خسرو. تن چو خواهد گذاشت هرچه که داشت نیکبخت آنکه تخم نیکی کاشت. امیر خسرو. عرق از آن تن نازک در آفتاب چکد چو آن گلی که در آتش از او گلاب چکد. عرفی. ز هجر یوسفش شد دیده تاریک تنش مانند مویه گشت باریک. عماد. -آلوده تن؛ ناپاک تن. تیره تن. بدتن، خلاف پاک تن: این یکی آلوده تن و بی نماز و آن دگری پاکدل و پارساست. ناصر خسرو. رجوع به ناپاک تن و بدتن شود. -از تن خویش داد دادن؛ محاسبه نفس کردن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): بداده ست داد از تن خویشتن چو نیکودلان و نکومحضران کسی کو دهد از تن خویش داد نبایدش رفتن بر داوران. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۶۸). -بدتن؛ بدسرشت. بدنفس. بدذات. ناپاک تن: تو پاسخ چنین ده که این بدتن است بداندیش و از تخم اهریمن است. فردوسی. ورا ایدونکه گویی که تو بدتنی بداندیش و از تخم اهریمنی به گوهر نگر تا ز تخم منی نکوهش همی خویشتن را کنی. فردوسی. بکشتی و تا بوده ای بدتنی تو بر گوهر و راه اهریمنی. فردوسی. که غمگین نباشد به درد پدر نخوانمش جز بدتن و بدگهر. فردوسی. چنین گفت کاین بدتن بی وفا گرفتار شد در دم ازدها. فردوسی. بردند پیروز را پیش او ی بدو گفت کای بدتن زشت خوی. فردوسی. -به تن خویش؛ شخصاً به شخصه. بنفسه: جسم آن چیزی است که یافته شود به بسودن و قائم بود به تن خویش. (التفهیم بیرونی). اگر بدرگاه عالی پس از این هزار مهم افتد و طمع آن باشد که من به تن خویش بیایم نباید خواند که البته نیایم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۶). من روا داشتمی در دین و اعتقاد خویش که این حق به تن خویش گزاردمی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۹۵). هرچند به تن خویش مشغول بود و آن شب کرانه خواست شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۵). هم نام دارد و هم مردم و مال و هم به تن خویش مرد است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۰۰). اعیان گفتند پس ما به چه کاریم که خداوند را به تن عزیز خویش این رنج باید کشید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۶۴). شاه به تن خویش برنشست... با پنج هزار سوار و با دویست فیل بر سر ایشان شبیخون کرد. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی). و چون افراسیاب از این حال خبر یافت به قتل فرزند سوگوار شد و به تن خویش آمد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۴۶). همچنین با ارمیه جماعتی بیرون آمدند، منصور به تن خویش بجانب شام رفت. (مجمل التواریخ و القصص). دیگر باره مروان به حرب رفت به تن خویش. (مجمل التواریخ و القصص). و حصار ایلیا را بگشاد و بعضی گویند آن وقت گشاده که عمر به شام رفت به تن خویش. (مجمل التواریخ و القصص). هر مصراعی به تن خویش وزن و معنی دارد ولکن مصراع پیشین با مصراع پسین پیوند ندارد. (رادویانی یادداشت به خط مرحوم دهخدا). -پاک تن؛ خلاف بدتن. پاک سرشت. پاک نفس. پاکزاد: خردمند و روشندل و پاک تن بیامد بر سرو شاه یمن. فردوسی. پاک تن باشی و از پاک تنان باشی هرچه می گفتم ارجو که چنان باشی. منوچهری. زین دادگری باشی و زین حق بشناسی پاکیزه دلی پاک تنی پاک حواسی. منوچهری. -پیل تن؛ پیل اندام. آنکه اندامش چون پیل درشت باشد. قوی هیکل. درشت اندام: از آن تیزتر خسرو پیل تن به تندی درآمد به آن اهرمن. نظامی. چه خوش گفت زالی به فرزند خویش چو دیدش پلنگ افکن و پیل تن. سعدی (گلستان). سپهدار و گردنکش و پیل تن. سعدی (بوستان). -تن از جان پرداختن، تن ز جان پرداختن؛ مردن: او در این گفت و، تن ز جان پرداخت رفت و منزل به دیگران پرداخت. سعدی. -تن بذل کردن؛ فداکاری کردن: بذل تو کردم تن و هوش و روان وقف تو کردم دل و چشم و ضمیر. سعدی. -روئین تن؛ آهنین بدن. آنکه اندامش در سختی چون

آهن و پولاد باشد. آنکه تیغ در بدنش کارگر نیاید: به سختی کشی سخت چون آهنم که از پشت شاهان روئین تنم. نظامی. یکی تن شد از زانکه روئین تن است. نظامی. زن از سیمتن نی که روئین تن است ز مردی چه لافد که زن هم زن است. نظامی. - روئینه تن؛ روئین تن: اینکه در شهنامه ها آورده اند رستم و روئینه تن اسفندیار. سعدی. - سیمتن؛ سپیداندام. آنکه اندامش چون نقره سپید و درخشان باشد. سیمین تن: ز بس زر که آن سیمتن ساز کرد در گنج بر خاکیان باز کرد. نظامی. زن از سیمتن نی که روئین تن است ز مردی چه لافد که زن هم زن است. نظامی. و آنچه خیزد ز مطبخ چو منی پیشت آرم بدست سیم تنی. نظامی. ای سیمتن سیاه گیسو از فکر سرم سفید کردی. سعدی. ساقی سیمتن چه خسبی، خیز آب شادی بر آتش غم ریز. سعدی. مرا به عاقبت آن شوخ سیمتن بکشد چو شمع سوخته روزی در انجمن بکشد. سعدی. شنیدم سهی قامت سیمتن که می رفت و می گفت با خویشتن. سعدی (بوستان). - سیمین تن؛ سیمتن: کنم سیمکاری که سیمین تنم. نظامی. و گر تو سرو سیمین تن بر آئی که از پیشم برانی من بر آیم. سعدی. نگارین روی شیرین خوی عنبربوی سیمین تن چه خوش بودی در آغوشم اگر یارای آنستی. سعدی. - شمشادتن؛ آنکه اندامش چون شمشاد سخت و قوی و متناسب و موزون است: سخنهای دانای شیرین سخن گرفت اندر آن هر دو شمشادتن. سعدی (بوستان). من بنده بالای تو شمشادتنم فرهاد تو شیرین دهن خوش سختم. سعدی. - فروتن؛ افتاده. آنکه نفس خود را حقیر سازد. خلاف تکبر: فروتن بود هوشمند گزین نهاد شاخ پرمیوه سر بر زمین. سعدی (بوستان). - فروتنی؛ افتادگی. حقارت شخص خود. خلاف تکبر کردن: بی مغز بود سر، که نهادیم پیش خلق دیگر فروتنی به در کبریا کنیم. سعدی. سعدی چو سروری نتوان کرد لازم است از سخت بازوان به ضرورت فروتنی. سعدی. - ناپاک تن؛ بدتن. خلاف پاک تن. آلوده تن: بگفت ای نگون بخت بدبخت زن خطاکار ناپاک ناپاک تن. (از قصص الانبیاء ص ۷۷). رجوع به آلوده تن شود ||. بمعنی جسم نیز آمده است که در مقابل جوهر باشد. (برهان). جسم. (فرهنگ فارسی معین). جسم مقابل جوهر. (انجمن آرا) (آندراج). جسم مقابل عرض و خود چیزی. (ناظم الاطباء): ای مج کنون تو شعر من از برکن و بخوان از من دل و سگالش و از تو تن و زبان. رودکی. ای خریدار من ترا به دو چیز به تن و جان و مهرداد ربون. رودکی. سوی آسمان کردش آن مرد روی بگفت ای خدا این تن من بشوی از این ازغها پاک کن مر مرا همه آفرین ز آفرینش ترا. ابوشکور (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). ز فرزند بر جان و تنت آذرنگ تو از مهر او روز و شب چون نهنگ. ابوشکور (ایضاً). مرا گفت بگیر این و بزی خرم و دلشاد اگر تنت خراب است بدین می کنش آباد. کسائی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). کوفته را کوفتند و سوخته را سوخت وین تن پیخته را به قهر بیخست. کسائی (ایضاً). تن خویش یک چند بیمار کرد پرستیدن پادشه خوار کرد. فردوسی. کرا گوهر تن بود با نژاد نگوید سخن با کسی جز به داد. فردوسی. ستم باد بر جان او ماه و سال که شد بر تن و جان شه بدسگال. فردوسی. که آزاده داری تنت را ز رنج تن مرد بی آز بهتر که گنج. فردوسی. نکورای و تدبیر او مملکت را بکار است چون هر تنی را روانی. فرخی. پیلان ترا رفتن باد است و تن کوه دندان نهنگ و دل و اندیشه کندا. عنصری. مهتر آزاده مهترمنش کز خردش جان است از جان تنش. منوچهری. ای نهاده بر میان فرق جان خویشتن جسم ما زنده بجان و جان تو زنده به تن. منوچهری. تسبیح چه می باید و سجاده چه باشد بر مرکب بی طاقت تن اینهمه بار است. عمیق. چه بزرگ غبنی و عظیم عیبی باشد باقی را به فانی و دایم را به زایل فروختن و جان پاک را فدای تن نجس داشتن. (کلیله و دمنه). تن و جان من... فدای ذات شریف ملک باد. (کلیله و دمنه). تن من است چو سلطان معصیت فرمای من از قیاس غلام مطیع سلطانم غلام نیست به فرمان خواجه رام چنانک من نهره تن خویش را به فرمانم. سوزنی. چون جان بخدمت است تن از نیست گو مباش دل مهره یافت مار تمنی چرا کند. خاقانی. از تن عقل پنج یک برگیر سه یکی خور به روی خرم صبح. خاقانی. در دل خم خون شده جان پری با تن مردم چو جان آمیخته. خاقانی. باشد تنم مقیم در این حلقه کبود دارالسرور جان را چون حلقه بر درم. خاقانی. گر تن خاکی غلیظ و تیره است صیقلش کن ز آنکه صیقل گیره است. مولوی. تن ز جان و جان ز تن مستور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست. مولوی. تن بخفته نور جان در آسمان بهر پیکار تو زه کرده کمان. مولوی. تن به جان جنبد نمی

بینی تو جان لیک از جنییدن تن جان بدان. مولوی. تن قفس شکل است زان شد خار جان در فریب داخلان و خارجان. مولوی. تن شناسان زود ما را گم کنند آب نوشان ترک مشک و خم کنند. مولوی. تن آدمی شریف است به جان آدمیت نه همین لباس زیباست نشان آدمیت. سعدی. تن بی روح چیست مشتی گرد روح بی علم چیست بادی سرد. اوحدی ||. ذات و شخص. (فرهنگ فارسی معین). کس و شخص. (ناظم الاطباء). نفس و فرد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): شاه اسکندر را بر من بیشتر شفقت بود تا مرا بر تن خویش. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی). ندانم یک تن از جمع (۱۷) خلایق که در دل تخم مهر تو نکشته. بوالمثل (از صحاح الفرس). بخواند آنگهی زرگر دند را ز همسایگان هم تنی چند را. ابوشکور (از لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی ص ۳۷). مگر آنکه باشد میان دو تن سه تن نانهانست و چار انجمن. فردوسی. منم بنده شاهرا ناسزا چنین برتن خویش ناپاراسا. فردوسی. بفرمان یزدان دل آراستن مرا چون تن خویشتن خواستن. فردوسی. دگر داد دادن تن خویش را (۱۸) نگه داشتن دامن خویش را. فردوسی. همه گوش دارید فرمان من مگردید یک تن زبیمان من. فردوسی. دوتن را زلشکر، ز گند آوران چو بهرام و چون زنگه شاوران. فردوسی (شاهنامه ج ۳ ص ۵۱۴). بزرگان که خواهند پیوند را تن خویش یا پاک فرزند را. فردوسی. در جهان هر دو تنی را سخن از منظر اوست منظرش نیکو اندر خور منظر مخبر فرخی. تنی چند از آن موج دریا برست رسیدند نزدیکی آب خست. عنصری (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). باز رز را گفت ای دختر بی دولت این شکم چیست چو پشت و شکم خربت با که کردستی این صحبت و این عشرت بر تن خویش نبوده است ترا حمیت. منوچهری. همه آبستن گشتند بیک شب که و مه نیست یکنن بمیان همگان ایدر به. منوچهری. بیوفایی کنی و نادان سازی تن خویش نیستی ای بت یکباره بدین نادانی. منوچهری. هرگز به تن خود بغلط در نفتاده ست مغرور نگشته ست به گفتار و به دیدار. منوچهری. هم گوهر تن داری و هم گوهر نسبت مشک است در آنجا که بود آهوی تاتار. منوچهری. وین دو تن دور نکردند ز بام و در ما نکند هیچ کس این بی ادبان را ادبی. منوچهری. من دگر یاران خود را آزمودم خاص و عام نی یکیشان رازدار و نی وفا اندر دو تن. منوچهری. هر چند مرجع آن با یک تن است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۵). پدرم آن وقت که احمد را بنشانند چند تن را نام برده بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۲). با این دو تن خالی کردند و حالها باز گفتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۹۴). تنی چند نیز اگر به علی تکین پیوندند شما را پیش وی قدری نماند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۹). منهیان را زهره نیست که آنچه رود باز نمایند که دو تن را که من پوشیده گماشته بودم بکشت. (تاریخ بیهقی، ایضاً ص ۴۲۷). یکی تن وی و خلق چندین هزار برون آمد و کرد دین آشکار. اسدی. سخن کان گذشت از زبان دو تن پراکنده شد بر سر انجمن. اسدی. شما صد هزارید و او یک تن است. اسدی. چو لعنت کند بر بدان بدکنش همی لعنت او، بر تن خود کند. ناصر خسرو. مر مرا آنچه نخواهی که بخری مفروش به تنم آنچه تنت را نپسندی میسند. ناصر خسرو. نشانم از این عظیم گویاره جز دشمن خویش بالمثل یک تن. ناصر خسرو. از بهر خدای سوی این دیوان یکی بنگر به چشم دل ای تن (۱۹) ناصر خسرو (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). این پند نگاهدار هموار ای تن برگرد کسی که یار خصم تو متن. ابوالفرج رونی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). و این ملک بر سر بلندی نشسته بود با تنی چند از خاصگان خویش. (نوروزنامه منسوب به خیام). شد بر او فراز و گفت ای تن گر بخواهی سبک سه حاجه زمن (۲۰). سنائی. رای هند فرمود برهن را که بیان کن... مثل دو تن که به یکدیگر دوستی دارند. (کليلة و دمنه). تندرستی و رای سلطانی است از دو تن پرس و شرح آن بشنو. خاقانی. از منقطعان راه امید یک تن رصد امان ندیده ست. خاقانی (چ سجادی ص ۶۹). هم از دوست آزرده ام هم ز دشمن پس از هردو تن در خدا می گریزم. خاقانی. نیست بعالم تنی که محرم عشق است گر بوفادم کنیش کارگر آید. خاقانی. اما چون مجلس گویی اول دل خود را پند ده و تن خود را. (تذکره الاولیاء عطار). ضاقت علیهم الارض بما رحبت و ضاقت علیهم انفسهم... (۲۱) و تن ایشان بر ایشان تنگ گشته است. (تذکره الاولیاء عطار). زنی با عصایی پیش آمد و در من نگریست گفت: یا تن! که ترا پیش او می برند نترسی! که او و تو بندگان یک خداوند جل جلاله اید. تا خدای نخواهد با بنده هیچ نتواند کرد. (تذکره الاولیاء عطار). بر سماع راست هر

تن چیر نیست طعمهء هر مرغکی انجیر نیست. مولوی. تن فدای خار می کرد آن بلال خواجه اش می زد برای گوشمال. مولوی. باری به حکم تفرج با تنی چند از خاصان به مصلائی شیراز بیرون رفت. (گلستان). تنی چند از روندگان متفق سیاحت بودند و شریک رنج و راحت. (گلستان). یکی از ملوک با تنی چند از خاصان در شکارگاهی به زمستان از عمارت دور افتاد. (گلستان). بکوش ابن یمین دوستی بدست آور که دشمنان سوی یک تن به صد بدی نگرند. ابن یمین. وندر او از پیر و برنا هیچ تن باقی نماند آتش اندر بیشه چون افتد نه تر ماند نه خشک. کاتبی شیرازی || در عبارت زیر کنایه از آلت رجولیت است: آن سرهنگ او را به خانه برد و به زیرزمین اندر کرد و تن خویش ببرید و به حقه اندر کرده مهر بر نهاد و سوی اردشیر آورد و گفت. (تاریخ طبری بلعمی ||). تنه: تن خنگ بیدار چه باشد سپید به تری و نرمی نباشد چو بید. رودکی (حاشیهء فرهنگ اسدی نخبوانی). درختی است ایدر دو تن گشته جفت که چون آن شگفتی نشاید نهفت. فردوسی. درختی زدند از بر گاه شاه کجا سایه گسترد بر تاج و گاه تنش سیم و شاخش ز یاقوت و زر بر او گونه گون خوشه های گهر. فردوسی ||. میان. سطح. عرصه: صدرتو، دایرهء جاه و جلال است مقیم در تن دایره هر جا که نشینی صدر است. خاقانی ||. حجم در اصطلاح هندسه: و مساحت تن او (حجم زمین) چنانکه ارشی اندر ارشی یک ارش مکسر باشد چون مکعب. (از التفهیم ||). آواز هریک زخمه، که با ترکیب تن ها، لحن ها سازند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): وقت شبگیر بانگ نالهء زیر خوشتر آید به گوشم از تکبیر. تن او تیر نه، زمان بزمان به دل اندر، همی گذارد (۲۲) تیر. (از رسایل اخوان الصفا، یادداشت ایضاً ||). به معنی خاموش هم هست، چه تن زدن خاموش شدن را گویند. (۲۳) (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). خاموش. (ناظم الاطباء). (۱) - tan. - (۲) - tana. (۳) - tan. (۴) - tanu. (۵) - tna. (۶) - tan. (۷) - town. (۸) - tan. (۹) - tan. (۱۰) - tan. (۱۱) - tana. (۱۲) - tonoh. (۱۳) - ۴۰۱ آمده است. (۱۴) - در لغت فرس اسدی مصحح دبیرسیاقی ص ۲۴: ریش پر از گوه و همه تن گلخج. (۱۵) - گاه، بوتهء زرگری. (۱۶) - در این بیت به «تن در دادن» هم اشارتی هست. (۱۷) - ن ل: جمله. (۱۸) - رجوع به ترکیبهای معنی اول (از تن خویش داد دادن) شود. (۱۹) - مرحوم دهخدا در ذیل این فیش اضافه کرده اند: در نسخ این کلمه سن آمده است و غلط است. (۲۰) - مرحوم دهخدا در ذیل این فیش آرد: «در قافیهء تن ناصر خسرو هم دارد و من به غلط رفته ام در تصحیح». این اشاره بدان است که استاد در ص ۳۷۶ دیوان ناصر خسرو قافیهء بیت ماقبل (از بهر خدای...) را به صورت «ای سن» تصحیح کرده و در حاشیهء همین صفحه با تردید آورده اند: سن در ترکیب معنی تو است در فارسی (۴). و همچنین در پایان دیوان، در ذیل حواشی و ملاحظات ص ۶۷۰ اضافه کرده اند: ای سن شاید مخفف ای سنی باشد. و بعدها در حاشیهء دیوان ناصر خسرو، متعلق به کتابخانهء سازمان لغتنامه با خط خود چنین تصحیح کرده اند: ... گمان می کنم «ای تن» باشد به معنی ای نفس. چه تن را بمعنی نفس، قدما مکرر آورده اند. (۲۱) - قرآن ۹ / ۱۱۸ (۲۲) - در یادداشت «گزارد» آمده است. (۲۳) - بمعنی امتناع کردن نیز هست. (از حاشیهء برهان چ معین). رجوع به تن زدن شود.

تن.

[ت] (نَف) ریشهء اسم فاعل در بعض کلمات مرکب به معنی تننده آید: تارتن. کارتن. (فرهنگ فارسی معین): من ندیدم گنده پیری این چنین مرگ ریس و شرباف و مکرتن. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۳۳). تن چرای گور خواهد شد بتن تا کی چری جانت عریانست و تو بر گرد تن کرباس تن. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۳۹).

تن.

[ت] (پسوند) یکی از علامات مصدر فارسی است که به ریشهء دستوری پیوندد... (از فرهنگ فارسی معین).

تن.

[ت] (ا) ... تون و کوره حمام. (ناظم الاطباء). رجوع به تون و گلخن شود ||. کوره شیشه گری. (ناظم الاطباء ||). گل زردی که در رنگ آمیزی استعمال کنند. (ناظم الاطباء).

تن.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) مقیاس وزن که معادل ۱۰۰۰ کیلوگرم یا ۲۴ / ۲۲۹۱ پوند انگلیسی است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - tonne.

تن.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) درجه بلندی و پستی صدا و آواز، مایه. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - ton.

تن.

[ت] (ا) (۱) یک نوعی ماهی که خشک آن را برای تریاق زهر مار بکار برند. (ناظم الاطباء). ماهی بزرگی است که در دریای مظلم و در دریای شام بهم می رسد و نمک سود می نمایند و خوردن نمک سود او جهت سم مار شاخدار و ضمدش جهت گزیدن سنگ دیوانه نافع است و خوردن و قی کردن بعد از آن منقی معده و مخرج بلغم غلیظه است. (تحفه حکیم مؤمن). به یونانی تونن (۲) گویند که در آبهای گرم و ملایم فراوان است و بمقدار قابل توجهی در دریای مدیترانه صید می شود و طول این ماهی یک تا سه متر و وزن آن سی تا پانصد کیلوگرم می رسد. گوشت مطبوعی دارد که آن را سرد کنند و یا نمک زده مصرف نمایند و بیشتر با روغن زیتون مانند ماهی ساردین کنسرو کنند و در بازارها عرضه نمایند. (۱) - thunnon - (۲) - thon.

تن.

[تن ن] (ع ا) همتا و حریف و همزاد. ج، اتنان. يقال: فلان تن فلان، و همتان. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). همزاد. (مهذب الاسماء ||). مثال. (ذیل اقرب الموارد ||). شخص. (ذیل اقرب الموارد).

تن.

[تن ن] (اخ) (۱) پادشاه صیدا که در نبرد با اردشیر سوم تسلیم شد و بدستور اردشیر پس از تسلیم مردم صیدا به قتل رسید. و رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۱۶۷ و ۱۱۷۱ شود. (۱) - tennes.

تن.

[ت] (اخ) هیپولیت (۱) ... فیلسوف و مورخ و منقد فرانسوی (۱۸۲۸-۱۸۹۳ م). است. وی کوشیده است که آثار هنری و ادبی را مانند وقایع تاریخی با سه عامل نژاد و مکان و زمان تشریح کند و به عضویت فرهنگستان فرانسه نایل شد. او راست: هوش. تاریخ ادبیات انگلیس. فلسفه هنر. مبانی فرانسه معاصر. لافونتن و داستانهایش. (از لاروس). (۱) - taine (Hippolyte).

تن آباد.

[ت] (ا ص مرکب) تندرست. قوی. فربه و نیرومند. تن آباد: همیشه تن آباد با تاج و تخت ز درد و غم آزاد پیروزبخت. فردوسی.

تن آبادان.

[ت] (ص مرکب) تن آباد: اصفهبد همهء زمستان ایشان را نزل و علف و هدایا و تحف فرستاد. چون اسبان فربه و ایشان تن آبادان شدند پیام دادند که یا به دین ما بگرود و اگر نه ولایت از تو باز گیریم. (تاریخ طبرستان).

تن آزاد.

[ت] (ص مرکب) آسوده. آرام. تندرست. تناسان: جاودان شاد و تن آزاد زیاد آن نکوخوی پسندیده سیر. فرخی.

تن آسا.

[ت] (ص مرکب) تناسا و تناسان هر دو بمعنی آسوده تن و صحیح المزاج. (انجمن آرا) (آندراج). تن آسا و تن آسای، کسی که همیشه خویشتن را پرورش می دهد و نوازش می کند. (ناظم الاطباء). تن آساینده. تن پرور. آسایش خواه: در او هر که گویی تن آساتر است همو بیش با رنج و درد سر است. اسدی (گرشاسبنامه چ یغمائی ص ۱۱۷). رجوع به تن آسائی و تن آسای شود.

تن آسائی.

[ت] (حامص مرکب) رفه. (منتهی الارب). تن آسانی. (ناظم الاطباء): تن آسائی و کاهلی دور کن بکوش و ز رنج تنت سور کن. فردوسی. تن آسائی خویش جستن در این نه افروزش تاج و تخت و نگین. فردوسی. چه جستن جز از تخت و تاج و نگین تن آسائی و گنج ایران زمین. فردوسی. بهشت تن آسائی آنگه خوری که بر دوزخ نیستی بگذری. سعدی (بوستان). رجوع به تن آسائی شود.

تن آسان.

[ت] (ص مرکب) آسوده. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان). آسوده و راحت و آرام. (ناظم الاطباء). از «تن» + «آسان». (حاشیه برهان چ معین): برفتن دوهفته درنگ آمدش تن آسان خراسان بچنگ آمدش. فردوسی. هر آنگه که باشی تن آسان ز رنج ننازی به تاج و ننازی به گنج. فردوسی. تن آسان به سوی خراسان کشید سپه را به آیین ساسان کشید. فردوسی. تن آسان نبوده ست بی رنج کس نهاد زمانه بر اینست و بس. فردوسی. تن آسان بدی شاد و پیروزبخت چرا کردی آهنگ این تاج و تخت. فردوسی. شادمانه زی و تن آسای باش به عدو بازدار رنج و تعب. فرخی. از کف او چنان هراسد بخل که تن آسان تندرست از تب. فرخی. جاوید شاد باد و تن آسان و تندرست آن مهتر کریم خصال ملک نژاد. فرخی. شادمان باد و تن آسان و بکام دل خویش دشمنان را ز نهییش دل و جان اندروای. فرخی. نباید مرترا مرز خراسان هم ایدر باش دلشاد و تن آسان. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). و برتختی می نشست در صدر و دور او آذینها گرفته و آن را مردی پنج می کشیدند و از هندوستان به بلخ هم بر این جمله آمده بود که تن آسان تر و آرامتر بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۴۶). ... و بدانند که اگر پدر ما گذشته شد ما ایشان را نخواهیم گذاشت که خواب بینند و خوش و تن آسان باشند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۸۴). ز روزگار نداریم هیچگونه گله که

سخت خرم و با نعمت و تن آسانیم. مسعودسعد. از گشت چرخ کار به سامان نیافتم وز دور دهر عمر تن آسان نیافتم. خاقانی. تن آسان کسی کو قویدل تراست. نظامی ||. تندرست. (برهان) (ناظم الاطباء). تناسا و تناسان هر دو بمعنی آسوده تن و صحیح المزاج. (انجمن آرا) (آندراج ||). کاهل. تنبل. راحت طلب. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): تن آسان نگردهد سر انجمن همه بیم جان باشد و رنج تن. فردوسی. تن آسان غم و رنج بار آورد چو رنج آوری گنج بار آورد. فردوسی. غره شدی بدانچه پسندیدت هر کاهلی خسیس تن آسانی. ناصر خسرو. گردد به یک انعام تو رنجور تن آسان گردد به یک احسان تو درویش توانگر. معزی. خوشه چینم بوقت کشت و درو ارزن و باقلی و گندم و جو سال تا سال از آن بود نامم تا نگویی که من تن آسانم. سنائی. رجوع به تن آسانی شود.

تن آسان شدن.

[تَشْ دَ] (مص مرکب) آسوده و آرام شدن. راحت شدن. فارغ گشتن. تن آسان گردیدن: همان به که سوی خراسان شویم ز پیکار دشمن تن آسان شویم. فردوسی. تن کشته با مرده یکسان شود طپید یکزمان پس تن آسان شود. فردوسی. فزونی نجوید، تن آسان شود چو بیشی سگالد، هراسان شود. فردوسی. همه برچاه همی ترسم و برجان که مباد چاه و جانی که تن آسان شدنم نگذرانند. خاقانی. مخور باده در هیچ بیگانه بوم تن آسان مشو تا نباشی به روم. نظامی. رجوع به تن آسان و تن آسانی شود.

تن آسان کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) آسوده کردن. راحت کردن. فارغ ساختن: گنهکارگان را هراسان کنیم ستمدیدگان را تن آسان کنیم. فردوسی. رجوع به تن آسان شود.

تن آسان گردیدن.

[تَ گَ دَ] (مص مرکب) تناعم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تن آسان شدن. رجوع به همین کلمه شود.

تن آسانی.

[تَ] (حامص مرکب) آسودگی. آسایش تن. فراغت. رفاه. (حاشیه برهان چ معین). تناسانی و تناسائی، نوازش و آسایش بدنی. (ناظم الاطباء). راحت و آرام. (غیاث اللغات): از او بی اندهی بگزین و شادی با تن آسانی به تیمار جهان دل را چرا باید که بخشانی. رودکی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بگفت این و چادر بسر برکشید تن آسانی و خواب را برگزید. فردوسی. تن آسانی از داد و رنج من است کجا آب و خاک است گنج من است. فردوسی. تن آسانی و شادی افزایش که با شهد او زهر نگزایدت. فردوسی. که پیروزی و شوربختی از اوست تن آسانی و رنج و سختی از اوست. فردوسی. به تن آسانی بر بالش دولت بنشین چکنی تاختن و تافتن و رنج سفر. فرخی. خداوندی و خوبی و جوانی تن آسانی و ناز و کامرانی. (ویس و رامین). برده این چرخ جفایپیشه به بیدادی از دلش راحت و از تنش تن آسانی. ناصر خسرو. زود بیند ز تو دل آزاری هر که یابد ز تو تن آسانی. مسعودسعد. ندهد رنج آن کل کافر هیچ کس خلق را تن آسانی. سوزنی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). بدا سلطانی کو را بود رنج دل آشوبی خوشا درویشیا کو را بود گنج تن آسانی. خاقانی. کُرد صحرا رو بیابانی چون از او یافت آن تن آسانی به تولای خود عزیزش کرد حاکم خان و مان و چیزش کرد. نظامی. گه سختی، تن آسانی پذیرند تو گویی دست و ایشان پای گیرند. نظامی. ایها الناس جهان جای تن آسانی نیست. مرد دانا به جهان داشتن ارزانی نیست. سعدی. تن آسانی گزیند خویشان را

زن و فرزند بگذارد به سختی. سعدی (گلستان). و چنانکه اصناف انسانی به فنون تمتع و تن آسانی از روزگار، انصاف می ستانند. (جهانگشای جوینی). رجوع به تن آسائی شود ||. شفقت و مهربانی. (ناظم الاطباء).

تن آسای.

[ت] (نف مرکب) تن آسا. (ناظم الاطباء). صاحب آندراج در ذیل تن آسائی (۱) آرد: آنکه تن وی معبود وی باشد: نیست با دیدهء بیدار تن آسایان را با شکر خواب فراغت شکر آبی که مرست. صائب (از آندراج). رجوع به تن آسا شود. (۱) - با توجه به معنی و شاهد آن ظاهراً باید مصحف «تن آسان» باشد.

تن آسایش.

[ت] (ا مرکب) راحت. استراحت. آسایش تن. آسودگی تن. تن آسائی: که تمکین اورنگ شاهی ازوست تن آسایش مرغ و ماهی ازوست. حافظ. رجوع به تن و تن آسائی و تن آسانی شود.

تناء.

[تُن ناء] (ع ا) ج تانی ء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دهداران. (مهدب الاسماء). و رجوع به تانی ء شود.

تناءش.

[تَء] (ع مص) تناوش. رجوع به همین کلمه شود.

تنائف.

[تَء] (ع ا) ج تنوفه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). يقال: قطعوا تنوفه ذات احوال. و ذکرته و بیننا تنائف. (اقرب الموارد ||). تنائف تَنَّف؛ اشتهای فراخ دور اطراف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به تنوفه و تنوفیه شود.

تناءة.

[تَء] (ع مص) اقامت به جایی. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تنائی.

[ت] (ع مص) دور شدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنابز.

[تَب] (ع مص) یکدیگر را به لقب بد خواندن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یکدیگر را به لقب خواندن. (زوزنی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد). لقب نهادن همدیگر را ||. یکدیگر را عیب کردن. (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تنباله.

[تَبَلٍ / ل] [ع ا] جِ تنبل. (المنجد). جِ تنبل و تنبال و تنباله و تنبول. (اقرب الموارد). تنابیل. (اقرب الموارد). و رجوع به این کلمات شود.

تنابنده.

[تَبَدَدٍ / د] [ا مرکب] در تداول مردم، ضعیف ترین و حقیرترین بنده. خرد و کوچک و خوار و زبون. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): خدا هیچ تنابنده ای را محتاج خلق نکند. هیچ تنابنده را خدا به این مرض مبتلا نکند. (یادداشت، ایضاً).

تنابیت.

[ت] [ع ا] جِ تنبیت. (از اقرب الموارد). رجوع به تنبیت شود.

تنابیل.

[ت] [ع ا] جِ تنبل و تنبال و تنبول. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تنابله. (اقرب الموارد). رجوع به این کلمات شود.

تئات.

[تَنِّ نَا] [ا] مأخوذ از فرانسه، به اصطلاح کیمیا ملحی که از اسید تنیک ساخته می شود. (از ناظم الاطباء).

تئاتج.

[ت تْ] [ع مص] توالد. (اقرب الموارد).

تئاتف.

[ت تْ] [ع مص] برکنده شدن موی. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). انتزاع. (اقرب الموارد). رجوع به تتف و انتتاف شود.

تئاتل.

[ت تْ] [ع مص] دراز گردیدن و انبوه شدن علف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تئاتث.

[ت تْ ث] [ع مص] فاش شدن اسرار و ظاهر کردن آنها. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناثر.

[تَ ثُ] (ع مص) پراکنده گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از هم پاشیده شدن. (زوزنی، یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تساقط. (اقرب الموارد). فروفتادن. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). نزد پزشکان ریختن موی باشد بر اثر ضعف نیروی رویدن از پس بیماریهای طولانی که بخارهایی که باعث رویدن موی است کم می گردد یا بکلی زایل می شود. و یا بواسطهء تقلیل غذا یا به سبب آنکه در طول بیماری مریض از مداومت مرض خسته و از تدبیر و حفظ و مراعات توجه موی خویش عاجز گشته اندک اندک مویها آغاز ریختن می کند و فرق بین تناثر و تمرط آن است که تناثر بطور تفرقه و تمرط یکجا و مجموع سر را عارض شود. (از بحر الجواهر، به نقل از کشاف اصطلاحات الفنون ||). بیمار شدن مردم و مردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنائل.

[تَ ثُ] (ع مص) ریختن. يقال: تنائلوا الیه؛ ای انصبوا. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناثی.

[تَ] (ع مص) یاد آوردن باهم چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناجث.

[تَ جُ] (ع مص) باهم پراکنده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تناجج.

[تَ جُ] (ع مص) پی در پی خوابهای کسی راست آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناجخ.

[تَ جُ] (ع مص) باهم نازیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). طیانچهء موج چندانکه نشان گذارد در آب کندها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طیانچه زدن موج چندانکه نشان گذارد در آب نارها. (آندراج). جنیدن و حرکت نمودن موج چندانکه در آب کنارها اثر گذارد. (از اقرب الموارد).

تناجز.

[تَ جُ] (ع مص) کشش کردن و همدیگر پیکار نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقاتل و تبارز. (اقرب الموارد).

تناجش.

[تَ جُ] (ع مص) افزودن در بیع و جز آن و فی الحدیث: لا تناجشوا؛ ای لا یزید بعضکم علی بعض من ثمن المبیع من غیر ان یزیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زیاده کردن قیمت در بیع و جز آن. (از اقرب الموارد). زیاده کردن در قیمت بی اراده خریدن تا

دیگری به آن بها نخرد و در حدیث است: لا تناجشوا. (آندراج).

تَناجِل.

[تَ جُ] (ع مص) باهم پیکار و نزاع کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تناسل. (اقرب الموارد). رجوع به تناسل شود.

تَناجِی.

[تَ] (ع مص) با یکدیگر راز گفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). باهم راز گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تَناجِب.

[تَ حُ] (ع مص) باهم پیمان نمودن و وعده نهادن تا وقتی در قتال و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَناحِر.

[تَ حُ] (ع مص) یکدیگر را کشتن. (زوزنی، یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (آندراج). تناحر القوم علی الامر؛ همدیگر حریصی کردند بر آن چندانکه قریب شدند که به کشش پیوندند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). همدیگر مقابل شدن هر دو سرای ||. عدول کردن از راه: تناحروا عن الطریق. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تَناَد.

[تَ دُ] (ع مص) از یکدیگر رمیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پراکنده شدن و از هم گریختن و رمیدن و منه قراءه ابن عباس و جماعة یوم التناد بشد الدال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)... به تشدید دال پراکنده شدن و از همدیگر رمیدن و یوم التناد که در قرآن واقع است (۱) به هر دو روش (به تخفیف و تشدید دال) خوانده اند. (آندراج). تخالف و تنافر. (اقرب الموارد). || تفرق. (اقرب الموارد). - یوم التناد؛ کنایه از، روز قیامت. (غیث اللغات). یوم التنادی. (اقرب الموارد). رجوع به تنادی شود. (۱) - قرآن ۴۰ / ۳۲

تَناَدِی.

[تَ] (ع مص) باهم ندا دادن یکدیگر را. (غیث اللغات) (آندراج). در اصل تنادی بوده. (آندراج). رجوع به ماده قبل و تنادی می شود.

تَناَدِی.

[تَ دُ] (ع مص) یکدیگر را لقب نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تناز شود.

تنام.

[تَدُ] (ع مص) با همدیگر همنشینی کردن در مجلس شراب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجالس بر شراب. (از اقرب الموارد). با یکدیگر ندیمی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنادی.

[تَ] (ع مص) فراهم آمدن مردم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یکدیگر را آواز دادن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از آندراج). همدیگر را خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بهم در انجمن نشستن. (زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنادی.

[تَ] (ع ا) یوم التنادی؛ روز قیامت. و قریء التناد بتشدید الدال. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به تناد شود.

تنادید.

[تَ] (ع ص) ذهبوا تنادید؛ بهر سو پراکنده رفتند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنادیل.

[تَ] (ا) گروهی از پارسیان قدیم که خلاف احکام و قرارداد شریعت آزر هوشنگ یعنی مه آباد پیغمبر عجم کردند و آنان را ارباب شریعت آزر هوشنگ، اهرمن و دیو و گمراه خواندندی و ملامت کردند و گروهی که متابعت احکام کتاب پیمان فرهنگ آزر هوشنگ می کردند بصد این طایفه آنان را فرشته و سروش و سپاهی و به دین و سهی کیش و زنادیل می نامیده اند و این دو لغت در فرهنگها نیست. از دبستان نقل شده است. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). ظاهراً از بر ساخته های فرقه آذر کیوان است.

تناذر.

[تَدُ] (ع مص) یکدیگر را بیم کردن. (زوزنی). یکدیگر را ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنار.

[تَنَ] (ع ص) تنورگر. تنوری، مثله. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (مهدب الاسماء). سازنده تنور. (از اقرب الموارد).

تنار.

[تَ] (اخ) (۱) لویی ژاک ... از شیمی دانان معروف فرانسه (۱۷۷۷-۱۸۵۷ م.) و کاشف آب اکسیژنه. او پدر ادموند تنار است. رجوع

به مادهء بعد شود. (۱) - (thenard (baron Louis - Jacques).

تنار.

[ت] (اخ) (۱) فرزند لویی ژاک تنار است. وی در دانش شیمی و کشاورزی شهرت داشت. و اثر سولفور دو کاربن را برای دفع نوعی از حشره که شبیه به پشهء درختی است (۲). کشف کرد. رجوع به مادهء قبل شود. (۱) - (thenard (le baron Edmond).
Phylloxera - (۲).

تنار.

[ت] (اخ) (۱) نام باستانی ماتاپان (۲)، دماغه و غاری است در لاکونی (۳) که در منتهی الیه پلوپونز (۴) قرار دارد. (از لاروس): اهالی کرسیر... شصت کشتی جنگی تهیه کردند که به آبهای یونان بفرستند ولی از ترس شاه ایران (خشایارشا) بعد به فرمانده کشتی ها دستور دادند که پس از رسیدن به سواحل پلوپونز (۵) در محل پیلوس و تنار منتظر وقایع شوند. (ایران باستان ج ۱ ص ۷۶۷). رجوع به همین کتاب ج ۲ ص ۱۸۸۲ و ۱۸۸۳ و ج ۳ ص ۱۹۷۶ شود. (۱) -- (۴) - Laconie. (۳) - Matapan. (۲) - tenere.
Peloponnese. (۵) - Peloponnese.

تنازب.

[ت ز] (ع مص) یکدیگر را لقب نهادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنازب. (اقرب الموارد). رجوع به تنازب شود.

تنازع.

[ت ز] (ع مص) خصومت کردن دو گروه باهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). تخاصم در چیزی. (از اقرب الموارد). با یکدیگر خصومت کردن. (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). اختلاف. (اقرب الموارد): و این مسئله در میان علمای اوائل در تنازع است. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۸۹). و کس را در اختلاف مذاهب و تنازع مناصب مجال نماند. (ترجمهء تاریخ یمنی ایضاً ص ۴۳۶ ||). از همدیگر گرفتن چیزی را. (منتهی الارب). از همدیگر گرفتن چیزی. (ناظم الاطباء) (از آندراج). تناول و تجاذب چیزی. (از اقرب الموارد ||). جام از یکدیگر گرفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تعاطی جام. (از اقرب الموارد ||). اصطلاح نحو) نزد نحویان عبارت است از توجه دو عامل یا بیشتر بسوی معمول واحد به اختلاف جهت یا به اتحاد جهت... (از کشف اصطلاحات الفنون). و تنازع کنند باهم دو فعل با اسم ظاهر که بعد آنها باشد در فاعلیت چون ضربنی واکرمی زید، یا در مفعولیت چون ضربت واکرمت زید یا در فاعلیت و مفعولیت یعنی یکی فاعل را خواهد و دیگر مفعول را. مثل ضربت واکرمی زید. پس مختار بصیرین اعمال فعل ثانی است به جهت قرب او و فعل اول اگر اقتضای فاعل کند در صورت موافق اسم ظاهر در فعل مفرد ضمیر مستتر فرض کند و در غیر آن ضمیر بارز چنانچه ضربنی واکرمت زید و ضربانی واکرمت الزیدین. اگرچه در این صورت اضممار قبل الذکر لازم می آید لیکن نزد بصیرین تنازع در فاعل جایز است و اگر اول مفعول را خواهد ضمیر مفعول را حذف کنند، بشرطی که آن هر دو فاعل از افعال قلوب نباشند. چنانکه ضربت واکرمت زید؛ یعنی، زدم او را و گرامی کردم زید را، تا اضممار قبل الذکر لازم نیاید در مفعول. و کسائی خلاف بصیرین اضممار فاعل و فعل اولی روا ندارد بخوف اضممار قبل الذکر، بلکه حذف می کند ضمیر فاعل را از فعل اول و قرار اعمال فعل ثانی روا نداشته بوقت خواستن فعل اول فاعل را برای خوف حذف فاعل باضممار قبل الذکر و این هر دو ممنوع است و مختار کوفین اعمال فعل اول است به جهت سبقت آن فقط

تَنصِيف دو نیم کردن چیزی را و از هم نصف نصف کردن. (از کتز، بنقل غیاث اللغات).

تنازعات.

[تَ زُ] (ع ا) ج تنازع. (فرهنگ فارسی معین). خصومتها. کشمکش ها. ستیزگی ها. و مناقشه ها. رجوع به تنازع شود.

تنازع بقا.

[تَ زُع ب] (ترکیب اضافی، مرکب) یکی از اصول نظریه داروین و پیروان او، وجود تنازع بقا در دنیای موجودات زنده است و آن عبارت از قبول وجود یک کشمکش دائم میان موجودات زنده می باشد که به انتخاب انبساط منجر می گردد. آقای دکتر سیاسی آرد: ... نظر کلی آنها (داروین و پیروان او) درباب تغییر شکل موجودات روی دو اصل بزرگ «تنازع بقا» (۱) و «انتخاب انبساط» قرار دارد و خلاصه این است که افراد یک خانواده از همه حیث با هم مساوی نیستند بلکه بعضی از آنها تصادفاً نسبت به دیگران دارای مزیت یا مزایایی می شوند که در تنازع بقا کامیابی آنها را تضمین می کند در صورتی که فقدان آن در افراد دیگر سبب مغلوبیت و از میان رفتن آنها می گردد. این مزیت ممکن است جسمانی و مرئی باشد مانند اختلاف قامت و خردی و درشتی اندام و... یا عبارت باشد از استعدادهای مخصوص برای حرکاتی معین که آن استعدادها غریزه خوانده می شوند. در هر حال مزیت مزبور به اعقاب که رسید ثابت و برقرار می ماند و عمومیت پیدا می کند چه افرادی که از آن محروم بوده اند برطبق قانون «انتخاب انبساط» بتدریج از بین رفته و می روند. از هزاران میوه که بر یک درخت هست و از میلیونها تخم که بعضی حیوانات می گذارند شماره کمی به بار می رسند یا دوره بلوغ را می بینند این تنازع و زدو خورد تنها در مقابل قوای طبیعت (برای هوا و نور و غذا...) نیست بلکه میان افراد یک نوع نیز جریان دارد. طعمه ها و طعمه خوارها همه در جنگ و جدالند. زدو خورد طعمه ها با یکدیگر از این رو است که می خواهند در فرار از خطر با یکدیگر سبقت جویند... باری در این تنازع هر فرد بهتر مسلح باشد ظفر خواهد یافت و چیزی که باعث پیروزی او گردیده در افرادی که پس از او می آیند و دوام و بقائی می کنند ناچار موجود خواهد بود. افرادی که فاقد آن مزیت هستند ممکن است بعرضه وجود بیایند ولی... مغلوب و منکوب و نابودشان خواهد ساخت. (از کتاب روانشناسی از لحاظ تربیت ص ۴۲۳). (۱) - *Cancurrence Vitale*.

تنازق.

[تَ زُ] (ع مص) یکدیگر را دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشاتم. (اقراب الموارد).

تنازل.

[تَ زُ] (ع مص) باهم کشش و پیکار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تنازل القوم؛ نزلوا عن ابلهم الی خیلهم فتضاربوا. (اقراب الموارد).

تناس.

[تَ] (ا) فتق؛ پاره شدن تناس؛ بیرون آمدن فتق. (ناظم الاطباء). یا تن آس. قیله. ادره. باد گندی. غری. فتق بیضه. دبه خایه. (۱) تناسب. [تَ سُ] (ع مص) همدیگر پیوند شدن. (آندراج). با یکدیگر پیوند شدن. (ناظم الاطباء). باهم مناسبت داشتن. (غیاث اللغات). باهم نسبت داشتن. نسبت یافتن با یکدیگر. خویش هم بودن. (فرهنگ فارسی معین ||). تشا کل و تماثل. (اقراب الموارد).

|| وجود داشتن نسبت و رابطه میان دو کس یا دو چیز ||. برازیدن ||. امص) خویشاوندی. خویشی ||. سازواری. موافقت. (فرهنگ فارسی معین): که کتاب و ترازو و آهن یکدیگر تناسبی ندارد. (کلیله و دمنه ||). اصطلاح بدیع، مراعاة النظر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به همین کلمه شود ||. اصطلاح حساب، بیان تساوی دو نسبت را تناسب نامند مثلاً ۸۳ تناسب است. این تناسب را چنین می خوانند: ۴ به ۳ مثل ۸ است به ۶. اعداد ۴ و ۳ و ۸ و ۶ را جمله های این تناسب نامند ||. اصطلاح موسیقی، هماهنگی. ج، تناسبات. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به مناسبت و کشاف اصطلاحات الفنون شود. (۱) - کلمه تناسب را من در درکه، قریه ای به شمال غربی تهران بالای اوین، شنیدم. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تناسبات.

[تَسُّ] (ع ا) مناسبتها و مشابته ها. (ناظم الاطباء). ج تناسب. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تناسب شود.

تناسب اندام.

[تَسُّبِ ا] (ترکیب اضافی، مرکب) توازن و هم آهنگی اندامهای مختلف بدن با یکدیگر، چنانکه زیبایی بدن انسان در تناسب اندام وی است. رجوع به کالبدشناسی هنری دکتر نعمت الله کیهانی صص ۱۵۸-۱۶۳ شود.

تناسخ.

[تَسُّ] (ع مص) مردن وارثی پس وارثی پیش از قسمت میراث. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || نوبت نبوت گردیدن زمانه و فی الحدیث: لم تکن نبوة الاتناسخت؛ ای تحولت من حال الی حال یعنی امرالامه ||. گذشتن قرنی بعد قرنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به آخر رسیدن قرنی بعد قرنی دیگر و آمدن زمانی بعد زمانی دیگر. (آندراج). پیاپی گذشتن زمانها و قرنها چنانکه گوئی هریک از آنها حکم ماقبل را نسخ می کند. (فرهنگ فارسی معین ||). زائل شدن. (آندراج) (غیاث اللغات). نسخ کردن یکی دیگری را. (از اقرب الموارد). یکدیگر را نسخ کردن. باطل ساختن. ابطال. زایل کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). زائل شدن روح از قالبی و درآمدن آن به قالبی دیگر. (غیاث اللغات). و بدین معنی مناسخه و تناسخ در عرف زائل شدن از قالبی و درآمدن به قالبی دیگر. (آندراج). خروج روح از قالبی و دخول آن در قالب دیگر که رسخ نیز گویند. (ناظم الاطباء). انتقال روح بعد از موت از بدن به بدن انسان دیگر. (فرهنگ فارسی معین). عبارت از تعلق روح است به بدن دیگر بعد از مفارقت آن از بدن اول بدون آنکه زمانی فاصله شود. چه بین روح و جسد تعشق ذاتی است. (از تعریفات جرجانی). تناسخیان گویند نفوس ناطقه پس از مرگ هنگامی مجرد از ابدان خواهد بود که جمیع کمالات نفسانی را در مرحله فعلیت حائز شده باشد و چیزی از کمالات در مرحله بالقوه برای او نمانده باشد. اما نفوسی که از کمالات بالقوه آنها چیزی باقی است در بدنهای انسانی می گردد از بدنی به بدن دیگر نقل کند تا بغایت کمال از علوم و اخلاق برسند که آنگاه مجرد و پاک از تعلق به بدنهای باقی ماند و این انتقال را نسخ نامند. و گویند پاره ای از نفوس ناطقه از بدن انسان به بدن حیوان که مناسب با اوصاف آنان است نزول کند چنانکه بدن شیر برای شجاع و بدن خرگوش برای ترسو و این انتقال را مسخ نامند. و نیز گویند که بعضی از نفوس ناطقه به اجسام گیاهی انتقال یابند که آن را رسخ نامند و بعضی دیگر که به جماد منتقل شوند و آن را فسخ نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تناسخی.

[تَسُّ] (ص نسبی) آنکه معتقد است به تناسخ ارواح در اجساد چنانکه محتویات کتابی را نسخه کنند در کتابی دیگر. (مفاتیح،

یادداشت به خط مرحوم دهخدا). آنکه به عود روح پس از مرگ در جسد دیگر معتقد است. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تناسخ و تناسخیه شود.

تناسخیه.

[تَسْخِي] (اخ) قائلین به تناسخ. فرقه ای که معتقد به تناسخ باشند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تناسخ و تناسخی شود.

تناسف.

[تَسْفُ] (ع مص) راز و پنهان گفتن سخن. يقال: هما يتناسفان الکلام؛ ای یتساران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تناسق.

[تَسْقُ] (ع مص) با یکدیگر منتظم و آراسته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنسق. انتساق. انتظام بعض چیز با بعضی دیگر. (از اقرب الموارد).

تناسل.

[تَسْلُ] (ع مص) زه و زاد پدید آمدن. (زوزنی). از یکدیگر زادن. (منتهی الارب) (از دهار) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). از هم زائیدن. (غیاث اللغات): هر که خدمت... کسی را کند که قدر آن نداند همچنان آن کس است که بصورت گرمابه بهوس تناسل عشق آرد. (کلیله و دمنه). تا دامن قیامت از توالد و تناسل ایشان مؤمن و مؤمنه می زاید. (کلیله و دمنه). بقاء ذات تو بدوام تناسل ما متعلق است. (کلیله و دمنه). ور مزاج گوهران را از تناسل باز داشت طبع کافوری که وقت مهرگان افشاندند اند. خاقانی. از تناسل عدد لشکر او بیش کنند این زن و مرد که با نفع و ضرر آمیخته اند. خاقانی.

تناسلی.

[تَسْلِي] (ص نسبی) منسوب به تناسل. دکتر فاطمی آرد: معمودر هر کلنی سه نوع جانور مشاهده می شود: ۱- جانوران گوارشی... ۲- جانوران انگشتی... ۳- جانوران تناسلی... (از جانورشناسی عمومی ج ۱ ص ۲۰۷-۲۰۸). - آلات تناسلی؛ دو اندام مرد و زن که بقاء نسل راست. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). - غدد تناسلی؛ بر تخمدان ماده و تخم نر (بیضه) اطلاق شود و هر یک از این دو عضو سلول مخصوصی سازند که از ترکیب این دو، یعنی ترکیب گامت نر یا اسپرماتوزوئید با گامت ماده یا تخمک، موجود جدیدی که تمام صفات گونه را در بردارد تولید می شود. رجوع به جانورشناسی عمومی دکتر فاطمی صص ۲۶-۲۷ و فیزیولوژی دکتر علی کاتوزیان صص ۱۳۰-۱۶۱ و تناسل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تناسی.

[تَسِي] (ص نسبی) منسوب به تناس. مبتلی به تناس. خداوند علت فتق. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تناس شود.

تناسی.

[ت] (ع مص) فراموش کردن. (زوزنی). فراموش نمودن. (زوزنی) (آنندراج). فراموش گردانیدن کسی را. يقال: تناسه الشیء؛ ای انساہ ایاہ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناسیدن.

[ت د] (مص) خوش شدن. (آنندراج).

تناشب.

[ت ش] (ع مص) فراهم شدن قوم و در یکدیگر آویختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). يقال: تناشبا حول الرسول. (اقرب الموارد).

تناشد.

[ت ش] (ع مص) بهم شعر خواندن. (زوزنی). همدیگر شعر خواندن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و قول الاعشى: و اذا تنوشد فی المہارق انشدا؛ ای اذا تناشده العباد بمعنی تداعوه و طلبوا منه بحق الکتب المنزله اطلبهم و اجابهم. (الاساس، از اقرب الموارد).

تناشیر.

[ت] (ع ا) سرمشقه‌های طفلان مکتب. واحد ندارد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: ما اشبه خطه بتناشیر الصبیان و هی خطوطهم فی المکتب. (اقرب الموارد).

تناصح.

[ت ص] (ع مص) یکدیگر را نصیحت کردن. (زوزنی) (آنندراج).

تناصر.

[ت ص] (ع مص) یکدیگر را یاری دادن. (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). راست گردانیدن بعضی خبر مر بعضی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناصف.

[ت ص] (ع مص) یکدیگر را انصاف دادن. (منتهی الارب) (از زوزنی) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): انی غرضت الی تناصف وجهها؛ یعنی استواء المحاسن کان بعضی اعضاء الوجه انصف بعضاً فی اخذ القسط من الجمال. (اقرب الموارد).

تناصی.

[ت] [ع مص] موی پیشانی یکدیگر گرفتن قوم در خصومت. (از اقرب الموارد) (از معجم متن اللغة ||). تقرب و تقابل طلع و سیال (دو نوع گیاه) چنانکه این بر آن و آن بر این درآید با وزش باد. (از اقرب الموارد).

تناصیب.

[ت] [ع ا] علمهای راه که از سنگ سازند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تناضل.

[ت] [ع مص] با یکدیگر تیر انداختن. (زوزنی). نبرد کردن در تیراندازی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تناضلوا؛ ای تباروا فی النضال و تراموا للسبق. (اقرب الموارد).

تناطح.

[ت] [ع مص] باهم سرون زدن قچقار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکدیگر را سرو زدن. (زوزنی ||). یکدیگر را فاکوفتن. (زوزنی).

تناطق.

[ت] [ع مص] تقاول. (اقرب الموارد).

تناطی.

[ت] [ع مص] بهم پیشی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تسابق. (اقرب الموارد ||). مروسیدن با کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمرس. (اقرب الموارد ||). فراگرفتن سخن و بهم کشیدن آن را. يقال: تناطی الکلام؛ اذا تعاطاه و تجاذبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تناظر.

[ت] [ع مص] بهم نظر کردن. (زوزنی). بریکدیگر نگرستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تناظرت النخلتان؛ یعنی، نگرست خرمابن ماده بسوی نر و گشنی حاصل نشد یا که گشنی داده نشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مقابله نمودن ||. مشقت و ریاضت کشیدن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اصطلاح نجومی) نزد منجمان، آن را اتصال طبعی نیز نامند و بجای اتصالات نظر بکار برند و این بر سه نوع است: تسدیس و تربیع و مقابله. و این چنان بود که بعد دو کوکب از دو نقطه اعتدال برابر اتفاق افتد مثلا چون کوکبی در بیستم درجه حمل بود و کوکبی در دهم درجه حوت، میان هر دو تسدیس است که این هر دو درجه موافقند در مطالع بجهت آنکه بعد هر دو از اول حمل مساوی است بر توالی حمل و مخالف توالی حوت پس چون دو کوکب در این دو جزء باشند بجای نظر تسدیس نشیند. و همچنین ثور و دلو در مطالع موافقند. ثور بر توالی و دلو برخلاف توالی و این تربیع بود. و اجزاء جوزا یا جدی موافقند بر توالی. و این بجای مقابله نشیند و اگر ابتدای آن قسمت از میزان کنند حکم همین باشد آن اجزاء را که موافق باشند در درازی روز.

بعد ایشان از دو نقطه انقلاب برابر باشد. چنانکه اجزاء سرطان تا جوزا برخلاف توالی و اجزاء جوزا تا سرطان بر توالی. پس کوکبی در بیستم درجه سرطان باشد و دیگری در دهم درجه جوزا، میان هر دو تسدیس باشد. و همچنین اسد را با ثور و سنبله را با حمل و میزان را با حوت و عقرب را با دلو و قوس را با جدی و اگر از نقطه جدی ابتدا گیرند همین حکم دارد. این در شجره گفته، بدان که بودن دو کوکب در دو طرف دو نقطه اعتدالین، بعد مساوی مسمی است به تناظر مطلعی. و بودن دو کوکب در دو طرف دو نقطه انقلابین به بعد مساوی مسمی است به تناظر زمانی. این در توضیح التقویم گفته. و تناظر مطلعی را اتفاق قوت نیز نامند و تناظر زمانی را اتفاق طبقت نیز گویند. کذا فی کفایه‌التعلیم. (از کشف اصطلاحات الفنون).

تناعسی.

[تَعُ] (ع مص) خویشان را خواهم نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تناوم. (اقرب الموارد ||). آرام گرفتن برق بعد حدت و شدت. (از اقرب الموارد).

تناعم.

[تَعُ] (ع مص) تن آسان گردیدن و تن آسان نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ترفه. (اقرب الموارد).

تناعی.

[ت] (ع مص) خبر کشتگان گفتن تا یکدیگر را برانگیزند بر جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): اتصل خبر هلکه بعشیره فتناعوه. (اقرب الموارد).

تناغ.

[تُ] (ا) آخرین جام شراب بازمانده در صراحی که هنگام رحلت بسلامتی دوستان خورند. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۶ شود.

تناغری.

[تَعُ] (ع مص) ناشناخته آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تناکر. (اقرب الموارد). رجوع به تناکر شود.

تناغص.

[تَعُ] (ع مص) انبوهی نمودن شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناغض.

[تَعُ] (ع مص) تراحم. (اقرب الموارد).

تناغی.

[ت] (ع مص) همدیگر پیشی گرفتن و برهم چیره شدن: تناغی القوم؛ تباروا و تغالبوا. (از المنجد).

تَنافِد.

[تَفُ] (ع مص) حجت آوردن در نزد قاضی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (تخاصم. (اقرب الموارد). رجوع به تنافذ شود.

تَنافِذ.

[تَفُ] (ع مص) به قاضی رسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تنافذوا الی القاضی؛ ای خلصوا الیه فاذا ادلی کل منهم بحجته فیقال تنافذوا (با دال مهمله). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تنافذ شود.

تَنافِر.

[تَفُ] (ع مص) بهم بحاکم شدن تا حکم کند که اصل که بزرگتر است. (از زوزنی). بهم پیش حاکم شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحاکم و تفاخر. (اقرب الموارد ||). بکاری رفتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). نفرت نمودن و گریختن است. (غیاث اللغات) (آندراج). گریختن از همدیگر از ترس. (ناظم الاطباء). از هم رمیدن. از یکدیگر بیزاری جستن. دوری جستن. (فرهنگ فارسی معین ||). (مص) رمیدگی. ناسازی. (فرهنگ فارسی معین ||). به اصطلاح علم معانی، اجتماع الفاظی چند که تلفظ به آنها ثقیل باشد و از تلفظ آن طبع نفرت گیرد چنانکه صدق قول و عمارت توران و خصوصاً که به یکدم آن را دو سه بار بگویند. چنانکه این الفاظ: خواجه تو چه تجارت می کنی. (غیاث اللغات) (آندراج). تنافر در حروف آن است که در کلمه ترکیب حرفها طوری باشد که تلفظ آن دشوار بود و در کلمات آن است که در ترکیب کلمات دشوار گردد: درین در گه که گه که که و گه که آید که ||. تنافر در معنی آن است که معانی کلمات در یکدیگر دور بوند و سازگار نباشند. ج، تنافرات. (فرهنگ فارسی معین). تنافر گاه در یک کلمه بود و گاه بخاطر پشت سر یکدیگر آمدن دو یا چند کلمه. تنافر. در کلمه بخاطر ترکیب حروف نامتجانسی است که تلفظ آن را دشوار کند مانند مستشزرات و در کلمات بخاطر پی یکدیگر آمدن کلماتی است که تلفظ آن مشکل گردد نظیر خواجه توچه تجارت میکنی. رجوع به کتب مفصل علم معانی شود.

تَنافِر.

[تَفُ] (ع مص) باهم برجستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توابث بعضی بر بعضی. (اقرب الموارد). رجوع به توابث شود.

تَنافِس.

[تَفُ] (ع مص) رغبت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (زوزنی). رغبت کردن بطریق مبارات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باهم نفس زدن و فخر کردن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تَنافِط.

[تَ فُ] (ع مص) موی از پوست برکنده به آتش سوختن جهت خوردن. (منتهی الارب) (آندراج). يفعل ذلك في الجذب. (منتهی الارب). رجوع به تنافیط شود || کفک انداختن دیگر. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). تناطف القدر، رومت بالزبد؛ کفک انداخت آن دیگر. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنافور.

[تَ] (ا) مقداری از گناهان باشد به شریعت زردشت. (برهان). محکوم بسبب گناهان در دین زرتشتی. (فرهنگ فارسی معین). بمعنی گناه اندک بر وفق شریعت زردشت چنانکه ما صغیره گوئیم. (انجمن آرا) (آندراج). مقداری از گناهان و گناهان صغیره. (ناظم الاطباء). در پهلوی تناپور (۱) در وندیداد، فرگرد ۴ بند ۱۷ تمپیریثیت (۲) آمده مرکب از کلمه تن و مصدر پر (۳). همین مصدر در اوستا برابر کردن و سنجیدن و انباردن است. در گزارش پهلوی در توضیح کلمه مذکور وندیداد آمده تناپور بود (۴) کسی که پنج بارگناه (اردش) از او سر بزند و در دین زرتشتی تنافور یعنی محکوم است. (از یادداشتهای تفسیر وندیداد پور داود حاشیه برهان چ معین). (۱) - tanapuhr but - (۲) - tanapuhr. (۳) - tanompiryeite. (۴) - par.

تنافی.

[تَ] (ع مص) یکدیگر را نیست کردن. (زوزنی). یکدیگر را راندن. (مجمل اللغة). باهم منافی گردیدن و یکدیگر را نفی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هم دیگر را نیست کردن. (آندراج). تباین و تدافع: و جیران تنافوا فی المعانی؛ ای خالف بعضهم بعضاً فی اوصاف المحموده. (اقرب الموارد). اجتماع دو چیز در مکان واحد و زمان واحد چنانکه سیاهی و سفیدی و وجود و عدم. (از تعریفات جرجانی): و تضاد و تنافی از مزاج طبایع اربعه برخیزد. (سندبادنامه ص ۳۴۳).

تنافیج.

[تَ] (ع مص) پاره های تریزجامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنافیط.

[تَ] (ع مص) پوست موی برکنده به آتش سوخته جهت خوردن. (ناظم الاطباء). موی برکندن پوست با قراردادن آن در آتش برای خوردن. يفعل ذلك في الجذب. (از اقرب الموارد). منتهی الارب این معنی را در تناطف آورده. رجوع به تناطف شود.

تناقض.

[تَ قُ] (ع مص) عهد شکستن || باز کردن بنا و تاب رسن و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ضد یکدیگر شدن. (زوزنی) (از آندراج) (از غیاث اللغات ||). اصطلاح منطقی) اختلاف دو قضیه است به حسب ایجاب و سلب چنانکه به اقتضای ذاتی صدق یکی مستلزم کذب دیگری گردد. مانند: زید انسان است. زید انسان نیست. (از تعریفات جرجانی). دو قضیه متناقض باید در کیف یعنی ایجاب و سلب مختلف باشند و در کم نیز اختلاف آن دو با یکدیگر، اگر قضیه محصوره باشد شرط است یعنی در کلیت و جزئیت. و در هشت امر نیز وحدت دو قضیه شرط است: موضوع، محمول، مکان، شرط، اضافه، جزء و کل، قوه و فعل، زمان: در تناقض هشت وحدت شرط دان (۱) وحدت موضوع و محمول و مکان وحدت شرط و اضافه جزء و کل قوه و فعل است در آخر زمان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). و صاحب اساس الاقتباس آرد: و تناقض اختلاف دو قضیه

باشد در کیفیت، اما بر وجهی که لذاته اقتضاء آن کند که یکی از آن دو قضیه بعینه یا لابعینه صادق بود، و دیگر کاذب. و اختلاف کیفیت، گاه بود که اقتضاء اقسام صدق و کذب نکند چنانکه گویند: انسان کاتب است - انسان کاتب نیست و گاه بود که اقتضاء اقسام صدق و کذب کند، اما آن اقتضاء لذاته نبود، بلکه بسبب امری دیگر بود. چنانکه گوید: زید ناطق است، زید انسان نیست. چه این اقسام از جهت تساوی دلالت انسان و ناطق است، نه از جهت اختلاف سلب و ایجاب لذاته. اما چون گویند: زید انسان است - زید انسان نیست، بهمه حال این اختلاف اقتضاء امتناع اجتماع هر دو قضیه کند بر صدق و کذب و مراد از اختلافی که در تناقض افتد این است. و اما تعیین و لاتعیین طرف صدق و کذب به اعتبار مواد باشد، چه در مادهء وجوب و امتناع همیشه صدق در جانب ایجاب بعینه، یا در طرف سلب بعینه بود، مثالش: زید انسان است - زید انسان نیست، و این مادهء وجوب است. و همیشه موجب صدق بود، و سالبه کاذب. و همچنین زید حجر است - زید حجر نیست، و این مادهء امتناع بود و برعکس اول باشد. و در مادهء ممکن اگر زمانی اعتبار کنند که یکی از دو طرف سلب و ایجاب حاصل آمده باشد، مانند ماضی و حال، همیشه صدق در یک طرف حاصل بود، چنانکه زید دی کتاب کرد - زید دی کتاب نکرد، و اما در زمان مستقل که هنوز یکی از دو طرف حاصل نیامده باشد و هر یکی ممکن بود، از دو لابعینه صادق بود، و دیگر کاذب: این است معرفت معانی این قضایا بر حسب اصطلاح. و از همه مهمتر معرفت تناقض بود در علوم و محاورات از اعتبارش گزیر نبود گوئیم: در قضایاء شخصی چون شرایط تقابل رعایت کنند تناقض حاصل شود، چه اگر در زمانی معین گویند: زید کاتب است - زید کاتب نیست، این دو قضیه متناقض بود و به شرطی دیگر حاجت نبود. و در مهملات تناقض واقع نبود، چه مهمله در قوت جزوی است و دو جزوی مختلف در کیفیت ممکن بود بر صدق جمع آیند، چنانکه در مادهء امکان گویی: بعضی انسان کاتب است - و بعضی کاتب نیست، پس مهملات نیز ممکن نبود که بر صدق جمع آیند. و اما در محصورات اگر دو کلی بگیرند، یکی سالب و دیگر موجب و در مواد اعتبار کنند، کلی موجب در مادهء وجوب صادق و در مادهء امتناع کاذب بود، و کلی ممتنع برعکس، اما در مادهء امکان هر دو کاذب باشند، مثالش: همهء انسان حیوان است - هیچ انسان حیوان نیست. همه انسان کاتب است - هیچ انسان کاتب نیست. همه انسان حجر است - هیچ انسان حجر نیست. و اگر دو جزوی بگیرند هم از این امثله، جزوی موجب در مادهء وجوب صادق بود، و در مادهء امتناع کاذب. و جزوی سالب برعکس. اما در مادهء امکان هر دو صادق باشند، چنانکه گفتیم، پس نه دو کلی متناقض بود و نه دو جزوی. اما چون یکی کلی بود و یکی جزوی در همهء مواد اقسام صدق و کذب کنند. پس شرایط تناقض بعینها شرایط تقابل باشد، با زیادت یک شرط و آن اختلاف در کمیت بود. و از اینجا معلوم شود که موجب کلی نقیض سالبه جزوی باشد، و سالبه کلی نقیض موجب جزوی. و از این لوح احوال قضایاء محصوره که شرح داده آمد در نظر آید. و در شرایط چون اتفاق مقدم و تالی و اختلاف سلب و ایجاب هم بر این قاعده بعینه رعایت کنند، حال تقابل و تداخل و تضاد و تناقض معلوم شود. و هم بر این نسق بود بی هیچ تفاوت بشرط آنکه در متصله اگر موجب اتفاقی بود سالبه سلب اتفاق کند، و اگر لزومی بود سالبه سلب لزوم کند. و در منفصله هر عناد که موجب اثبات کند سالبه همان عناد را سلب کند بعینه. و ایراد امثله تطویل بی طائل باشد و با تمهید این قواعد به آسانی میسر... لوح احوال قضایاء محصوره. (اساس الاقتباس چ مدرس رضوی صص ۹۸ - ۱۰۰): اگر آن را خلافتی روا دارم به تناقض قول... منسوب گردم. (کلیله و دمنه). قول و فعل بی تناقض بایدت تا قبول اندر زمان پیش آیدت. مولوی. - تناقض موجبات؛ مراد آن است که میان دو قضیه از لحاظ جهت آن دو یعنی امکان و ضرورت و دوام آنها تناقض موجود باشد. شرایط تناقض در این مورد نیز معتبر است و برای تفصیل و آگاهی بیشتر رجوع به اساس الاقتباس ص ۱۵۴ و تقابل و تناقض در همین لغت نامه شود. (۱) - ... اشترطوا فی التناقض ثمانی وحدات. وحدة الموضوع و المحمول و الزمان و المكان و الشرط و الاضافة و الجزء و الكل و القوه و الفعل. و اکتفی الفارابی بالثلاثة الاول. و یمکن رد الكل الی وحدة النسبة الحکمیة لاختلافها عند اختلافه. و یمکن اختلاف الجهة فی الموجهة و فی المحصورات اختلاف الكم ایضاً. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تناقل.

[تَ قُ] (ع مص) مر یکدیگر را نقل کردن خبر و بیان نمودن. (ناظم الاطباء). نقل کردن حدیث بعضی از بعض دیگر، و تنازع کردن در آن. (از اقرب الموارد).

تناقیص.

[ت] (ع ا) قصورات. (ناظم الاطباء).

تناکث.

[تَ کُ] (ع مص) همدیگر عهد و پیمان شکستن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تناقض عهدها. (از اقرب الموارد). رجوع به تناقض شود.

تناکح.

[تَ کُ] (ع مص) مزاجت کردن و یکدیگر را نکاح کردن. (ناظم الاطباء). تزوج بعضی با بعضی دیگر. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فراهم آمدن بعضی درخت با بعضی دیگر. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تناکد.

[تَ کُ] (ع مص) سخت و دشوار شدن ||. دشواری کردن باهم. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاسر. (اقرب الموارد). رجوع به تعاسر شود.

تناکر.

[تَ کُ] (ع مص) خویشان را نادان ساختن. (زوزنی). خویشان را نادان نمودن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجاهل. (اقرب الموارد ||). ناشناخته آوردن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ناشناختن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): معن او را بوجه تناکر مدد نمود و کار خصم او بساخت منصور چون او را بشناخت از سر جرایم معهود او درگذشت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۴۶ ||). بر همدیگر دشمنی ورزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناکف.

[تَ کُ] (ع مص) به نوبت گفتن سخن را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعاور. (اقرب الموارد).

تنالیدن.

[تَ دَ] (مص) ریختن و ریخته شدن ||. پاک کردن بواسطه شستن و مالیدن و جلا دادن. (ناظم الاطباء).

تنام.

[تَم] (ع مص) افزون شدن و بسیار شدن. (ناظم الاطباء ||). خفتن. (ناظم الاطباء).

تنامبد.

[تَبْ] (ا) تنانتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنانتن شود.

تنان.

[ت] (ا) ج تن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): چو لشکر بیامد ز دشت نبرد تنان پر ز خون و سران پر ز گرد. فردوسی. فراوان تنان زینهارى شدند فراوان به دژها حصارى شدند. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به تن شود.

تنان.

[تَن] [نا] (ع ا) مثنی تَن. (منتهی الارب)، يقال: فلان تن فلان و هما تنان. (از ناظم الاطباء). رجوع به تن شود.

تنان.

[ت] (نف) در حال تنیدن. تننده: می تند گرد سرای و در تو غنده کنون باز فرداش بین بر تن تو تارتنان. کسائی.

تنان تن.

[تَت] (ا) جسم کل که جرم فلک نهم باشد و آن را تنائید و تنید و تنتن و تن سالار گویند. از فرهنگ دساتیر نقل شد. (انجمن آرا) (آندراج). تنامبد. جهان و گیتی و آسمان نهم. (ناظم الاطباء). از برساخته های فرقه آذر کیوان است.

تنانه.

[تَن / ن] (ص نسبی، پسوند) مرکب از تن (شخص) + آنه (پساوند) ظاهراً بصورت مرکب استعمال شود مانند ده تنانه؛ به اندازه ده تن. بقدر ده تن. مانند ده تن: کوشران بافغان و با شغب اند کاین نه عدل است ای خدای حکیم کان یکی ده تنانه دارد ریش وین یکی را، زرخ ز موی چو سیم. حسین الداری (از تاریخ بیهق ص ۱۲۷).

تنانی.

[ت] (ص نسبی) به معنی جسمانی باشد چه تن بمعنی جسم هم آمده است. (برهان). بمعنی جسمانی، آنچه منسوب به جسم باشد مثل حواس عشره و قوای دیگر. (انجمن آرا) (آندراج). جسمانی. (ناظم الاطباء). از تن + آن (جمع) + ی (نسبت) منسوب به کلمه جمع، نظیر خسروانی (و در تازی: غضایری و جزایری). (حاشیه برهان چ معین). - تنانی در یابنده؛ حواس خمسسه ظاهری و حواس خمسسه باطنی را گویند. (انجمن آرا). حواس پنجگانه ظاهری و باطنی. (ناظم الاطباء).

تنانیدن.

[تَدَ] (مص) بافتن کنانیدن و تنیدن فرمودن. (ناظم الاطباء). متعدی تنیدن. رجوع به تنیدن شود.

تَنانیر.

[تَ] (ع ا) جِ تنور. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). - نبات التنایر؛ نان تنوری. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). - ذات التنایر؛ رجوع به ذیل همین کلمه شود.

تَنانین.

[تَ] (ع ا) جِ تَنین. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقراب الموارد). بمعنی اژدهاها و این جمع تنین است. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تنین شود.

تَناب.

[تَ وُ] (ع مص) بنوبت کردن. (زوزنی). بنوبت کار کردن. (آندراج): تناوبوا علی الامر؛ تداولوه بینهم یفعلُ هذا مره و هذا مره. (المصباح از اقراب الموارد ||). قسمت نمودن آب را به سنگ ریزه قسمت: تناوبوا علی الماء. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). بنوبت گرفتن: و هم یتناوبون النوبه فیما بینهم فی الماء و غیره؛ یعنی ایشان به نوبت می گیرند آن را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء ||). آیش بنوبت. (ناظم الاطباء).

تَناب کردن.

[تَ وُ کَدَ] (مص مرکب) بنوبت آمدن. بنوبت روی آوردن: و از آن وقت باز دواعی ادبار تجاوب نمود و قوافل حرمان خذلان تناوب کرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به تناوب شود.

تَنابج.

[تَ وُ] (ع مص) باهم رویاروی گردیدن. يقال: الجبلان یتناوحان. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). وزیدن باد صبا دفعه ای و باد شمال دفعه ای و جنوب دفعه دیگر. (از اقراب الموارد).

تَناور.

[تَ وُ] (ص مرکب) شخص قوی جثه تنومند و فربه را گویند. (برهان). تنومند یعنی صاحب جثه و قوی تن. (فرهنگ رشیدی). بمعنی قوی جثه و پهلوان و آن را تنومند نیز گویند و هر چیز بزرگ را که عظیم الجثه است تناور خوانند. (انجمن آرا) (آندراج). فربه و سطر... قوی جثه و این مرکب است از تن و لفظ آور که کلمه نسبت است. (غیاث اللغات). از تن + آور (نده). (حاشیه برهان چ معین). تنومند و فربه و قوی جثه. (ناظم الاطباء). پرزور. قوی. (از فهرست ولف). ضخیم. (دهار) (مجمل اللغه): بهی تناور گرفته بدست دژم خفته بر جایگاه نشست. فردوسی. تناور یکی لشکری زورمند برهنه تن و سفت و بالا بلند. فردوسی. گردان دلاور چو درختان تناور لرزان شده از بیم چو از باد خزان نال. فرخی. ز کوه صحرا کردی همی ز صحرا کوه بدان تناور صحرانورد کوه گذار. مسعود سعد. نگاه کرد نیارند چون برانگیزد در آن تناور کوه تکاور آتش و آب. مسعود سعد. عمر رضی الله عنه مردی بود

بلند قامت و تناور. (مجمل التواریخ و القصص). به هیکل بسان (۱) تناور درخت ولیکن فرومانده بی برگ سخت. سعدی (از انجمن آرا). شربت نوش آفرید از مگس نحل نخل تناور کند زدانه خرما. سعدی. (۱) - ن ل: به هیکل قوی چون.

تناور شدن.

[تَ وَ شُدْ] (مص مرکب) تجسم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تجسد. (تاج المصادر بیهقی). ضخامت. (دهار) (مجمل اللغة). ضخومت. (دهار). تنومند شدن. قوی جثه شدن. ستر و قوی و پرزور شدن: تناور شد آن کرم و نیرو گرفت سر و پشت او، رنگ نیکو گرفت. فردوسی. چو بیدن که تناور شود به پنجه سال به پنج روز به بالاش بر دود یقطن. سعدی (دیوان چ مصفا ص ۷۳۰). رجوع به تناور شود.

تناوش.

[تَاءُ] (ع مص) فراگرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تناول چیزی. (از اقرب الموارد ||). سپس ماندن و دور شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). واپس ایستادن و دور شدن. (آندراج). تأخر و تباعد. (اقرب الموارد).

تناوش.

[تَوُّ] (ع مص) دست ناویدن ||. فرا گرفتن چیزی را و باز گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گرفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تناول چیزی. (از اقرب الموارد): و قالوا امنا به و انی لهم التناوش من مکان بعید. (قرآن کریم ۳۴ / ۵۲). ای انی لهم تناول الایمان فی الاخرة و قد کفروا به فی الدنيا و لک ان تهمز الواء و کما یقال اقتت و وقتت و قرىء بهما جمیعا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). در آمدن بعض قوم در بعض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نیزه بیکدیگر انداختن. (از اقرب الموارد). رجوع به تناوش شود.

تناول.

[تَوُّ] (ع مص) گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: ناولته فتناول. (منتهی الارب). تناولت بنا الرکاب مکان کذا؛ بلغت بنا الیه. (اقرب الموارد). فراگرفتن و برداشتن. (غیاث اللغات) (آندراج). فراگرفتن. (مجمل اللغة). دریافت بخشش و انعام. (ناظم الاطباء ||). مجازاً بمعنی خوردن مستعمل. (غیاث اللغات) (آندراج). خوردن و آشامیدن. (ناظم الاطباء): دست تناول آنکه به طعام برند که متعلقان و زیردستان بخورند. (گلستان).

تناول کردن.

[تَوُّ وَ کَدْ] (مص مرکب) خوردن و نوشیدن: هر کس از این قاذورات تناول کردی برجای بیفتادی و جان بدادی. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۲۶). جوانمرد را آتش معده بالا گرفته بود و عنان طاقت از دست رفته، لقمه ای چند از سر اشتهای تناول کرد. (گلستان). چون بمقام خویش آمد سفره خواست تا تناول کند. (گلستان). درویش و پادشاه نشنیدم که کرده اند بیرون از این دو لقمه روزی تناولی. سعدی. به لقمه ای که تناول کنم ز دست کسی رواست گر بزند بعد از آن به زوینم. سعدی. هیچ چمنده و رمنده از آن شربتی تناول نکرد الا در گلوش گرفته برجای بمرد. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۳۹). بخواه آب طرب از جام شادی تناول کن علی رغم زمان را.؟ (از ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۰۱). رجوع به تناول شود.

تناوم.

[ت وَ] (ع مص) خویشتن فاخواب ساختن. (زوزنی). خویشتن را خوابیده نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدروغ خود را خوابیده نمایاندن. (از اقرب الموارد).

تناوۀ.

[ت وَ] (ع ا) تنایۀ. ترک مطالعه کتب و درس و تدریس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تناهب.

[ت ه] (ع مص) زمین بسیار گرفتن شتران زیر سپل خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناهد.

[ت ه] (ع مص) هر کسی چیزی از نفقه بیرون آوردن برابر یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناهز.

[ت ه] (ع مص) شتابی کردن دو کس بر یکدیگر امارت شهری را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: هما يتناهران امارۀ بلد کذا؛ ای یتبادران الی طلبها و تناولها. (اقرب الموارد ||). همدیگر فرصت یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: تناهزوا الفرص؛ ای ابتدروا لاغتنامها. (اقرب الموارد).

تناهض.

[ت ه] (ع مص) بسوی یکدیگر درواشدن. (منتهی الارب) (آندراج). بسوی یکدیگر حمله بردن. (ناظم الاطباء ||). آهنگ کردن دو خصم در حرب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تناهی.

[ت] (ع مص) بغایت برسیدن. (زوزنی). پایان رسیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات) (از آندراج). يقال: تناهی البعیر سمناً. (اقرب الموارد ||). به نهایت چیزی رسیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به پایان چیزی رسیدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). باز ایستادن از کار و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باز ایستادن. (زوزنی) (از اقرب الموارد) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). یکدیگر را بازداشتن. يقال: تناهوا عن المنکر؛ ای نهی بعضهم بعضاً. (منتهی الارب) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بازداشتن از چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). ایستادن آب در حوض و آرمیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). عجاج گوید: حتی تناهی فی صهاریح الصفا. (اقرب الموارد ||). رسیدن خبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پذیرا شدن. (آندراج). پذیره شدن. (غیاث اللغات).

تناهی.

[ت] [ع] ج تنهیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تنهیه شود.

تنایک.

[ت ی] [ع] مص (خواب آلوده شدن و غالب شدن خواب بر کسی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). غالب شدن خواب بر کسی. (از اقرب الموارد ||). فرو نشستن پلکها بر یکدیگر: تنایک الاجفان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنامه.

[ت ی] [ع] ا تناوة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ترک مطالعه و کتب و درس و تدریس. (آندراج).

تن اردشیر.

[ت ا د] [ع] (اخ) شهری است بحری (۱) و آن این چنین خوانند که دیوارش بر تن مردم نهاد یک جمینه (۲) گل بود و دیگر از تن مردم و پارس و سواد و مداین جماعت که بر ایشان عاصی شده بود و بر ایشان خشم گرفته بود. (مجمل التواریخ والقصص چ بهار ص ۶۲). (۱) - من مدن البحرین. (تاریخ سنی ملوک الارض ص ۲۴). (۲) - جهینه هم خوانده می شود این لغت معلوم نشد. ظ: چینه. (بهار).

تن افکندن.

[ت ا ک د] [ع] (مص مرکب) تن اندرافکندن. تن برافکندن. حمله ور شدن. هجوم بردن: از آن پس تن افکند بر دیگران همی زد به تیغ و به گرز گران. اسدی (گرشاسنامه ص ۳۷۵). رجوع به تن اندرافکندن و تن برافکندن شود.

تن اندرافکندن.

[ت ا د ا ک د] [ع] (مص مرکب) تن برافکندن. تن افکندن. حمله بردن: به شهر اندرافکند تن با سپاه فروزد به باره درفش سیاه. اسدی. رجوع به تن افکندن و تن برافکندن شود.

تنانؤ.

[ت ن ن] [ع] (مص) عاجز و قاصر گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سست شدن در رأی و آمیختن آن. (از اقرب الموارد). || سست و فروهشته شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). سست و ناتوان و عاجز شدن در امری. منه قول علی لسلیمان بن صرد و کان قد تخلف عنه یوم الجمل ثم اتاه بعد «تنانأت و تراخیت» یرید ضعف و استرخیت. (از اقرب الموارد).

تنب.

[ت ن] [ع] (ا) درخت صنوبر. (ناظم الاطباء).

تنب.

[تُمب] (اخ) دو جزیره نزدیک بهم که میان قشم و ساحل جنوبی خلیج فارس واقع است. رجوع به فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸ شود.

تنب.

[تُنْ نَ / تِنْ نَ] (اخ) دهی است به شام و از آن است محمد بن محمد بن عقیل محدث اوستاد در فن انشاء. و صالح تنبی راوی. (منتهی الارب). قریه ای بزرگی است از قراء حلب. (از معجم البلدان).

تنباح.

[تَم] (ع مص) نبح الكلب نبحاً و نبحاً و نباحاً و نباحاً تنباحاً. بانگ کردن سگ و کذا نبح الطبی والتیس و الحیه. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). نباح. نباح. (ناظم الاطباء).

تنباک.

[تُم] (ع ا) فلزی که از ترکیب مس و روی یا مس و روی و قلع بدست آید و این تصحیف تمباک است که به هندو مس باشد. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۲).

تنباک.

[تَم] (ا) طابق. طابقه. تنباکو. تنن. توتون. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنباکو و توتون و تنبک شود.

تنباکو.

[تَم] (ا) برگ معروف، در مآثر رحیمی آورده که تنباکو از طرف فرنگ به دکن آمد و از آنجا در هند از عهد اکبر شاه رواج یافت... (از آندراج). ظاهراً قسمی از ماهی زهرج جبلی که قلومس نامند بوده باشد. چه در ماهیت به قسم سیم او شبیه و در سمیت نسبت بماهی به او مشابه و قسم سیم قلومس را تعریف کرده اند که برگش مثل برگ کرنب و از آن درازتر و بانددک رطوبت چسبنده و ساقش زیاده بر ذرعی... و تخمش در غلافی مایل به سیاهی است... (از تحفه حکیم مؤمن). گیاهی از طایفه سلانه (۱) و از نباتات بومی آمریکا که برگهای آن را خشک نموده و سپس لوله کرده و یا بریده و یا خرد نموده بوضعهای مختلف می کشند و این گیاه که بومی جزیره کوچکی از آمریکا می باشد موسوم به تاباگو (۲) در سال ۹۶۸ ه. ق. تخمش را از این مملکت به فرنگستان آورده زراعت کردند و محتوی ماده سمی خطرناکی است موسوم به نیکوتین و در بدن انسان دارای آثاری است که کام مقابلی می کند آثار چای و قهوه را. و کشیدن برگ تنباکو سزاوار نیست... و در بیشتر ممالک متمدن خرید و فروش تنباکو انحصار دارد و زراعت آن نیز در تحت مراقبت دولت می باشد... (ناظم الاطباء). به فرانسه تاباک (۳) و به اسپانیولی تاباکو (۴) واصل آن از جزیره تاباگو (۵)، یکی از جزایر آنتیل کوچک است. که برگ آن را بصورتها مختلف برای تدخین یا انفیه و یا جویدن، آماده سازند. این گیاه که از نوع گیاهان سولانسه (۶) است ارتفاع آن تا به دو متر و طول برگ آن تا ۷۰ سانتیمتر و عرض آن تا ۶۰ سانتیمتر می رسد و بوسیله اسپانیولها وارد اروپا شد و ژان نیکو (۷) سفیر کاترین دو مدیسی آن را در فرانسه رواج داد و امروز تقریباً

در کشورهای دنیا آن را کشت کنند و مهمترین مراکز کشت این گیاه در کوبا، جاوه و سوماترا و ایالات متحده امریکای شمالی و بالکان، آسیای صغیر... است برگ این گیاه دارای آلکولوئید خطرناکی بنام نیکوتین (۸) است که از زهرهای کشنده است. (از لاروس). بلفظ کشیدن مستعمل اهل زبان و لفظ نوشیدن محض خطاست. (غیاث اللغات) (از آندراج). بسر قلیان کردی کنایه از مهیا کردن حقه برای کشیدن تنباکو است. (از آندراج): و آن یکی پهلو زند کاینک به سر قلیان ناز کرده ام تنباکوی لطفی که از من نگذری. فوقی یزدی (از آندراج). در زبان فارسی کلمه تنباکو به نوع خاصی از این گیاه اطلاق شود که آن را منحصرأ با قلیان کشند و انواع دیگر آن را توتون سیگار و توتون چیق و... نامند. رجوع به توتون و قلیان و گیاه شناسی گل گلاب و درمانشناسی دکتر عطائی ج ۱ ص ۴۲۹ و مادهء بعد شود. (۱) -- (۵) - tabaco. (۴) - tabac. (۳) - tabago. (۲) - Solanees. (۷) - Jean Nicot. (۸) - Nicotine. (۶) - tabago. Solancees.

تنباکوش.

[تَمَّ كَ / كِ] (نف مرکب) کسی که قلیان می کشد. (ناظم الاطباء).

تنباکوشی.

[تَمَّ كَ / كِ] (حامص مرکب) تنباکو کشیدن: تنباکو کشی به گلعدزان چه خوش است سنبل به لب چشمهء حیوان چه خوش است دودش بمثال زلف در هر نفسی بر عارض مهوشان پریشان چه خوش است. نخلی.

تنباکو کشیدن.

[تَمَّ كَ / كِ] (مص مرکب) تدخین تنباکو. قلیان کشیدن: آن جوانانی که تنباکو کشند اولش الله و آخر هو کشند؟! (از آندراج).

تنبال.

[تَمَّ لَ] (ع ص) کوتاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء) (از اقرب الموارد). ج، تنابیل. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). قصیر. (ناظم الاطباء).

تنباله.

[تَمَّ لَ] (ع ا) کوتاه. کوتاهی. (منتهی الارب). تنبال. (اقرب الموارد). کوچکی و کوتاهی و قصر و قصیر و کوتاه. (ناظم الاطباء).

تنبان.

[تَمَّ] (ا) زیرجامه و ازار و شلوار را گویند عموماً و تنبان چرمی کشتی گیران را خصوصاً. (برهان). ازار کوتاه کشتی گیران که توبان نیز گویند. (شرفنامه منیری). شلوار و پایجامه، ترکی است. (غیاث اللغات). شلوار و رغین و پایجامه و زیر جامه و پایچه چرمی کشتی گیران. (ناظم الاطباء). در برهان قاطع گفته... و این لغت بین الناس مشهور است ولی در منتخب اللغة که ترجمهء قاموس است آمده که تَبَّان بمعنی کاه فروش است... و تَبَّان، شلوار کوچک که ستر عورت مغلظه کند و آن عربی است (۱) و در اشعار فصحا تنبان دیده نشده، شلوار بسیار گفته اند. (از انجمن آرا) (از آندراج): چشم آندم که سراویل به پایم نبود بره پاچه تنبان

نگران خواهد بود. نظام قاری. چو شناسند پا را ز آستین هم رموز پاچه تنبان چه داند. نظام قاری. -امثال: تنبان مرد که دو تا شد فکر زن نو می افتد؛ در مورد کسانی زنده که چون موقعیتی بهتر بدست آورند خود را فراموش کرده به هوس رانی و اعمال ناپسند روی آورند. (۱) - تُبان معرب تنبان است. رجوع به تبان شود.

تن باه.

[تَمَّ] (۱) جوالیقی در المعرب ص ۹۱ این کلمه را بمعنی حارس بدن و تجفاف را معرب آن می داند. و شاید تن پاه یا تن پای بمعنی برگستوان و زره و... در گذشته متداول بوده است. ظاهراً مرکب از تن (بدن). و پا... (پاینده از پاییدن، مراقبت کردن، محافظت کردن).

تنبئه.

[تَمَّ بَء] (ع مص) خبر دادن و آگاه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیاگاهانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد).

تنیب.

[تَنَّبُ ب] (ع مص) روان شدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تن بتن.

[تَمَّ ب ت] (ص مرکب، ق مرکب) کس به کس. کس بعوض کس. (ناظم الاطباء). فرداً فرد. یک یک: چنین گفت با مویه افراسیاب کزین پس نه آرام جویم نه خواب مرا اندرین سوگ یاری کنید همه تن بتن سوگواری کنید. فردوسی. بفرمود تا هر که دانا بدند بگفتارها بر توانا بدند به نزدیک قیصر شدند انجمن پیرسید از ایشان همه تن بتن. فردوسی. همه نامداران آن انجمن گرفتند نفرین بر او تن بتن. فردوسی. چو بشنید گفتار او انجمن پر اندیشه گشتند از آن تن بتن. فردوسی. گر بقدر سوزش دل چشم من بگریستی بر دل من مرغ و ماهی تن بتن بگریستی. خاقانی. - جنگ تن بتن؛ از فنون جنگهای پیشین است که به ضرورت، جنگاوران از سنگرها و قلاع نظامی بیرون می آمدند و بصورت مغلوبه و یورش در یکدیگر می آویختند و کشتار می کردند و در اینگونه جنگها دیگر فرامین فرماندهان پس از صدور فرمان یورش بی اثر می شد و هر کس به ابتکار خود از خویشتن دفاع و یا به دشمن حمله می کرد و تلفات در این نوع نبردها بیش از سایر جنگها بود.

تنبج.

[تَنَّبُ ب] (ع مص) آماسیدن استخوان و بلندشدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تورم استخوان. (از اقرب الموارد). رجوع به انتباج شود.

تنبد.

[تَمَّ ب] (۱) (۱) خاموشی و سکوت و نوبه تب لرزه. (ناظم الاطباء). خاموشی و خموش بودن. (شرفنامه منیری). (۱) - سوم شخص

مفرد فعل مضارع تنبیدن است، چنانکه برهان آرد: مستقبل خاموش بودن و لرزیدن باشد یعنی می لرزد و خاموش می گردد. و صاحب انجمن آرا در ذیل همین کلمه آرد: مصدر تنبد تنبیدن است یعنی لرزیدن... و رجوع به تنبیدن شود.

تن بد.

[تَمَّ بْ] (۱) بمعنی جسم کل است همچنانکه روان بد، نفس کل است. چه تن بمعنی جسم و روان بمعنی نفس و بد بمعنی همه و کل باشد. (برهان). (۱) (انجمن آرا) (آندراج). و در ضمهء باء تأمل است چه بد معنی بزرگ و کل است. (انجمن آرا) (آندراج). جسم کلی. (ناظم الاطباء). (۱) - از بر ساخته های فرقهء آذر کیوان. (حاشیهء برهان چ معین).

تن برافکندن.

[تَبَّ أَكَّ د] (مص مرکب) تن اندر افکندن. تن برفکندن. حمله بردن. هجوم بردن: پس از کین برافکند تن بر همه رمان کردشان هر سویی چون رمه اسدی. بزد کوس و تن بر سپه برفکند خروش یلان شد به ابر بلند اسدی. رجوع به تن اندرافکندن و تن افکندن شود.

تنبره.

[تَمَّ رِ] (اخ) دشتی در فری ژی (۱) که کورش کبیر در آنجا بسال ۵۴۸ ق.م. کرازس را مغلوب کرد. (۱) - Phrygie.

تنبری.

[] (۱) به هندی حنظل است. (از تحفهء حکیم مؤمن).

تنبسه.

[تَمَّ بَسَّ / سِ] (۱) قالی را گویند خواه کرمانی و خواه جوشقانی و معرب آن طنفسه است. (برهان). قالی و بساط و طنفسه معرب آن. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). قالی کوچک و گلیم طنفسه. (ناظم الاطباء).

تنبیدن.

[تَمَّ بَدَّ] (مص) تافتن ریسمان. (ناظم الاطباء) (از لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۸ ورق ب).

تنبط.

[تَنَّبُ بْ] (ع مص) به نبطیان مانستن و خود را منسوب کردن به آنها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || بر آوردن سخن را ||. آب بیرون آوردن از چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تنبع.

[تَنَّبُ بْ] (ع مص) اندک اندک بر آمدن آب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنبکیه.

[ع ۱] کلاهی بدون کرک که با پارچهء پر کرده از پنبه سازند. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۲).

تنبک.

[تُم / تُم ب] (۱) جناغ زین اسب و دامنهء زین. (برهان) (ناظم الاطباء). جناغ زین. (فرهنگ رشیدی ||). دریچهء زین. (شرفنامهء منیری). دریچهء زین اسب و طاق زین. (برهان). طنبک. (برهان). رجوع به تنبوک شود.

تنبک.

[تُم ب] (۱) دهلکی باشد کوچک که بازیگران و مسخره ها دارند و در هنگام بازی و رقاصی بنوازند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). دهلکی باشد دم دراز که از چوب و سفال سازند و بازیگران در زیر بغل گرفته بنوازند. (برهان) (از ناظم الاطباء). دهلکی باشد درازدم که از چوب و سفال سازند و بر سر آن که بمنزلهء کاسهء پهن است پوست کشند و لوطیان و بازیگران آن را با انگشت نوازند. (انجمن آرا). دهلکی باشد که بازیگران و مسخرگان در هنگام رقص و بازی بنوازند. و در محاوره سازی است که یک طرفش به خام کشند و یکطرف بسته باشد و آنچه از دو سو به خام کشند دهل است... (آندراج). دهل کوچک و نقارهء کوچک و بمعنی ساز معروف که به عرف هندوستان آن را طبله گویند. (غیاث اللغات): ز شوریدگی تنبک زخم ریز دماغ فلک سفته از زخم تیز. نظامی. رجوع به تنبک شود. - تنبک تعلیم؛ تنبکی که در وقت ورزش و تعلیم کردن کشتی با شاگردان، نوازند و این رسم ولایت است. (آندراج) (از ناظم الاطباء): در چمن تنبک تعلیم غمت غنچهء گل رند باغانی طنبورنوازت بلبل. میرنجات (از بهار عجم و آندراج). لنگر اگر این است که من می بینم خوبان دگر تنبک تعلیم که اند. سیدبرهنه (ایضاً ||). با انگشت ابهام و سیابه و وسطی گرفتن چیزی خوردنی یعنی به سر انگشت چیزی برداشتن و خوردن. (برهان) (از ناظم الاطباء).

تنبک.

[تُم ب] [ع ۱] گیاهی چون تیغ و آن را بانارجیلا (غلیان) تدخین کنند و فارسی معرب است. (از المنجد). تنباکو. رجوع به تنباکو شود.

تنبکتی.

[تُم ب] [ع ۱] (اخ) احمدبن احمد عمر التکروری. مورخ و از مردم مغرب است. او راست: نیل الابتهاج بتطریز الدیباچ. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۳۰).

تنبک زدن.

[تُم ب ز د] (مص مرکب) بمعنی انگشت زدن... (بهار عجم) (آندراج). نواختن تنبک که یکی از آلات موسیقی ضربی است. رجوع به تنبک شود.

تنبک نواز.

[تَمَبَ نَ] (نف مرکب) نوازنده تنبک. آنکه تنبک نوازد. تنبک زن: شبی عیسی (۱) در این فیروزه ایوان شده تنبک نواز مهر تابان؟ (از بهار عجم). (۱) - در آندراج عیسی.

تنبل.

[تَمَبَ] (ص) کاهل و بیکار و هیچ کاره. (برهان) (ناظم الاطباء). کاهل و بیکار. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). مرد هیچکاره. (شرفنامه منیری). فربه و جاهل و بیکار. (غیاث اللغات). تهبل و تهمل و تن پرور و فربه. (ناظم الاطباء). در گیلکی و فریزندی و یرنی و نظتری و سنگسری تمبل (۱) سرخه ای تمبل (۲)، لاسگردی تمبل (۳) شهمیرزادی تمبل (۴). معرب آن نیز تنبل (۵) و نیز تنبل در عربی از طنبل الرجل طنبله بمعنی تحامق بعد تعاقب. ترکی عامیانه نیز تنبل. (حاشیه برهان چ معین): چو کاهلان همه خوردی و خیر نلفغدی کنون بیاید بی توشه رفتن ای تنبل. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۴۹). مسخره را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). (۱) - (۵) - tambal. (۴) - tambal. (۳) - tambal. (۲) - tambal. - نقل از دزی ج ۱ ص ۱۵۳.

تنبل.

[تَمَبُ / تَمَبُ] (۱) حیل و مکر بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۱۴). مکر و حيله. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). حيله و نیرنگ و مکر و فریب و جادویی. (برهان) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء). کنبوره. داستان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): همه به تنبل و بند است (۱) بازگشتن او شرننگ نوش آمیغ است و روی زرانودود. رودکی. پدید تنبل او ناپدید (۲) مندل او دگر نماید و دیگر بود بسان سراب. رودکی. دستگاه او نداند که چه روی تنبل و کنبوره و داستان اوی. رودکی. جادو نباشد از توبه تنبل سوارتر عفریت کرده کار ز تو کرده کارتر. دقیقی. گرنه خاتوله خواهی آوردن آن چه حيله ست و تنبل و داستان. دقیقی. نادان گمان بری و نه آگاهی از تنبل و عزیمت و نیرنگش. طاهر فضل. ای آنکه جز از شعر و غزل (۳) هیچ نخوانی هرگز نکنی سیر دل از تنبل و ترفند. کسائی. نیست را هست کند تنبل او هست را نیست کند فرهستش. ابونصر مرغزی. نبد هیچ بد جز به فرمان تو و گر تنبل و مکر و داستان تو. فردوسی. که او را زمانه بر آنگونه بود همه تنبل دیو واژونه بود. فردوسی. که آن سربسر تنبل و جادوییست ز چاره بر ایشان بیاید گریست. فردوسی. نداند جز از تنبل و جادویی فریب و بداندیشی و بدخویی. فردوسی. بدو گفت شاه آفریدون تویی که ویران کنی تنبل و جادویی. فردوسی. نشود بر تو زایج (۴) روی بکار هیچ داستان و تنبل و نیرنگ. فرخی (دیوان ص ۲۱۱). بخت بی تقصیر و محنت روز بی مکروه و غم دهر بی تلبیس و تنبل چرخ بی نیرنگ و رنگ. منوچهری. بر خریدار فنون سخره و افسوس کنند وانگهی جز که همه تنبل و افسون نخرند. ناصر خسرو. تنبل نداشت سود کرا عزم او شکست افسون نداشت سود کرا کین او گزید. معزی. آن پریزاده را به تنبل و رنگ آوریدند با نوازش چنگ. نظامی. در کنج خانه پشت به دیوار دادنش ترخشک زاهدی است که از زرق و تنبل است. کمال اسماعیل (از فرهنگ رشیدی). دولت او عطای یزدان است نه بمکر و تسلسل و تنبل. شمس فخری. (۱) - ن ل: رنگ است. (۲) - ن ل: ندیده تنبل اوی و بدیده مندل اوی. (۳) - ن ل: شعر غزل. (۴) - ن ل: هیچ.

تنبل.

[تَمَبُ] (۱) لغتی است در تامول و مذکور است در «ت م ل». (منتهی الارب). تانبول. (ناظم الاطباء). رجوع به تامول و تانبول شود.

تنبل.

[تَمَبْ] (ع ص) کوتاه. ج، تنابیل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تنبال و تنباله و تنبول و تنابیل شود.

تنبل.

[تَنَبُّبُ] (ع مص) گرفتن: تنبل ما عندی؛ گرفت آنچه نزد مردم بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آگاه و تیزخاطر گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرمی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). استنجا کردن به سنگ و کلوخ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تیز دستی نمودن ||. تیر با خود داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فضل نمودن از خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بمردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مردن مردم و شتر و جز آن ||. یک یک گرفتن تیر درشت را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برگزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی ||). تنبلی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تنبلا.

[تَمَبْ] (اخ) یکی از قراء هفتگانه رکن کلا- از دهستان تالارپی است که در بخش مرکزی شهرستان شاهی واقع است. رجوع به رکن کلا و تالارپی و فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳ شود.

تنبل ساختن.

[تَمَبْتُ] (مص مرکب) حيله ساختن. مکر کردن. جادو کردن: گریزان شهر بر من تاختند من ندانستم چه تنبل ساختند. رودکی.

تنبل سگال.

[تَمَبُّسُ] (نف مرکب) حيله گر. مکار. که دستان و نیرنگ سگالد. که فریب و جادو در سر پروراند. بداندیش و مکرساز: چو پیش آمد آن بدنهان با گروه برافراخت سر شاه دانش پژوه بدو گفت کای غمر تنبل سگال همی خویشتن بر من آری همال. اسدی (گرشاسب نامه چ یغمایی ص ۳۰۲).

تنبل محله.

[تَمَبَمَ حَلْ لَ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش خمام شهرستان رشت است و ۵۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تنبلی.

[تَمَبَبْ] (حامص) کاهلی و تن پروری. (ناظم الاطباء). تن آسانی. آسانی. تن پروری. بمعنی کاهلی در فارسی قدیم معمول نبوده فقط در نسخه ای از شاهنامه این بیت دیده می شود: درنگ آوریدی تو از کاهلی ز پیری و نادانی و تنبلی. لیکن در نسخ معتبر صورت مصراع این است: سبب پیری آمد و گر بددلی. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). رجوع به تنبل شود.

تنبلی.

[۱] به لغت دیلم نبات ثافیساست. (تحفه حکیم مؤمن).

تنبلیت.

[تَمَّ بَ] (۱) بار اندک بود که بر زبر بار بزرگ ببندند و آن را تملیت نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). همان تملیت است. (شرفنامه منیری ||). در بعضی فرهنگها تنگ بار مرقوم است. (فرهنگ جهانگیری). همان تملیت است بهر دو معنی. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تملیت شود.

تنبلی کردن.

[تَمَّ بَ كَ دَ] (مص مرکب) کاهلی کردن. سستی کردن. تنبلی نمودن. تن پروری کردن. رجوع به تنبل شود.

تنبلی نمودن.

[تَمَّ بَ نَ / نَ / نَ دَ] (مص مرکب) تنبلی کردن. رجوع به تنبل و مادهء فوق شود.

تنبؤ.

[تَنَّبُ بُءُ] (ع مص) دعوی پیغامبری کردن. (زوزنی). دعوی نبوت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنبو.

[تَمَّ] (۱) نوعی از خیمه. (آندراج) (بهار عجم) (از ناظم الاطباء): باد در وی چو آب در غربال خاک بر فرق این کهن تنبو. سنجر کاشی (از آندراج).

تنبور.

[تَمَّ] (۱) سازی است مشهور و معرب آن طنبور باشد. (برهان). سازی است مشهور که نوازند و تنبوره نیز گویند و طنبور معرب آن است. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به طنبور شود ||. مأخوذ از فرانسه، (۱) سازی شبیه طبل کوچک که با دو چوب باریک نواخته می شود. (۱) - tamlour.

تنبوشه.

[تَمَّ شَ / شَ] (۱) لوله های سفالین که بهم پیوندند در زیر زمین، رفتن آب را. لوله ها از سفال پخته که راه و مجرای آب از آن راست کنند. لوله سفالین که برای آبراهه بکار برند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تنبوک.

[تَم] (ا) کباده باشد و آن کمانی است بسیار کم زور. (برهان) (از انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). کباده که لیزم نیز گویند. (فرهنگ رشیدی): کمان رستم دستان بسختی کم از تنبوک نرم شهریار است. ابوالفرج رونی (از فرهنگ جهانگیری). در کمان چرخ پیش بیلکت مریخ را هم کمان تنبوک هم شمشیر ساطور آمده. عمید لومکی (از فرهنگ رشیدی). اما امیر خسرو به لام نظم نموده و قافیه کول ساخته و در شعر اکثر شعرا بکاف بنظر آمده. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تنبول شود. ||
بمعنی جناغ زین هم آمده است که دامنه زین و تسمه رکاب باشد. (برهان). و بمعنی جناغ زین اسب نیز گفته اند به تبدیل لام نیز دیده شده. (انجمن آرا) (آندراج). جناغ زین. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری). رجوع به تنبک شود. ||
طاق زین را نیز گویند. (برهان).

تنبول.

[تَم] (ا) برگی باشد که در هندوستان پان گویند و با آهک و فوفل خورند. (برهان). برگی باشد بمقدار کف دست و کوچکتر و بزرگتر از کف نیز بشود و در ملک هندوستان با فوفل و آهک بخورند و آن را تانبول و تامول و پان نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). برگی است که در هند با فوفل و آهک بخورند و لب را سرخ کند و دندان را پاک دارد... و آن را تانبول و پان نیز گویند و آن بیخ پان یعنی خولنجان است از... بیت شیخ آذری چنان مفهوم میشود که خوردن آن کیفیتی نیز دارد. (انجمن آرا) (آندراج). بیشه ای و بستانی هر دو می باشد. درخت آن باریک و بمقدار انگشتی در بن درختها برمی آید و بر درخت می پیچد تا سر درخت می رود اگر صد گز و دو یست گز باشد بر سر آن رود مانند درخت پیچک. درخت و برگ آن همیشه سبز باشد و برگ آن با آهک و فوفل... (فلاح نامه، یادداشت به خط مرحوم دهخدا): چشم درست باز نداند میان خود خاک و خس حصار ز تنبول و از بقم. فرخی. به کف طاس روغن کهان و مهان چو تنبول و فوفلش اندر دهان. اسدی. کرده به شانه دو تاه سیصد حلقه کرده به تنبول لعل سی و دو دندان. مسعود سعد. کسی کز تو خورد تنبول امید کند بخشش ذخیره برگ جاوید. امیر خسرو دهلوی. گلوی کافر از خنجر گذاران چو در خنده لب تنبول خواران. امیر خسرو دهلوی. رنگ چو خوردن گرفت لاله خود رنگ شش مهه تنبول کرده دارد دندان. عثمان مختاری (از انجمن آرا). برگ تنبول خاص هندوستان بوزه آمد نصیب ترکستان. شیخ آذری (از انجمن آرا). رجوع به تال و تانبول و تامول شود. || کباده را نیز گویند و آن کمانی باشد کم زور. (برهان) (از ناظم الاطباء). کمان لیزم. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): دگر کیلی ملک فرمانده کول که بر عنقا زند پیکان ز تنبول. امیر خسرو (از انجمن آرا). رجوع به تنبوک شود.

تنبول.

[تَم] (ع ص) کوتاه. ج، تنابیل. (متهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنبول.

[تَم] (ا خ) نام قلعه ای است در هندوستان. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری).

تنبه.

[تَم ب / ب] (ا) چوبی گنده و بزرگ باشد که در پس در نهند تا در گشوده نگرده. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). و آن را کلندر و کلندره نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری): پیری اگر تو درون شوی ز در

شهر سخت کند بر تو در به تنبه و فانه. ناصر خسرو. ز نقش شوم آن روهای منکر ستنه گشته هریک تنبه در. امیر خسرو (از فرهنگ رشیدی).

تنبه.

[تَنْبُ بُه] (ع مص) بیدار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). بیدار و هوشیار شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیدار شدن از خواب. (از اقرب الموارد ||). آگاه شدن بر امری. (از اقرب الموارد) (از غیاث اللغات) (از آندراج). و در اساس: تنبته علی الامر تفتنت له. (اقرب الموارد).

تنبی.

[تَنْبِ بِي] (ع مص) ادعای غیب گویی کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنبؤ شود.

تنبی.

[تَمْ] (اخ) دهی از دهستان قلعه تل است که در بخش جانگی گرمسیر شهرستان اهواز واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنیب.

[تَمْ] (ع مص) انبوب بر آوردن گیاه و با انبوب شدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنیبت.

[تَمْ] (ع مص) پروردن. (تاج المصادر بیهقی). پروردن کودک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درخت نشانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نبت اجلک بین عینیک؛ همیشه مرگ را جلو خود بین. (از ناظم الاطباء). مرگ را در چشم خود غرس کن. (از اقرب الموارد).

تنیبت.

[تَمْ / تِم] (ع ا) درخت رسته، خرد باشد یا کلان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به اقرب الموارد شود.

تنبیدن.

[تَمْ د] (مص) بمعنی لرزیدن و طپیدن و حرکت کردن باشد. (برهان). لرزیدن. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی) (فرهنگ رشیدی). لرزیدن و طپیدن و بی آرام شدن. (ناظم الاطباء ||). بمعنی کمین کردن هم هست. (برهان). کمین کردن و دام نهادن. (ناظم الاطباء ||). پیچیدن و رشتن. (ناظم الاطباء).

تنبیدن.

تَمْ دَ [مص] در تداول، افتادن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). خراب شدن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تنیذ.

تَمْ [ع مص] افشردن ||. انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بگنی ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنیز.

تَمْ [ع مص] لقب نهادن. (شدد للمبالغه). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تنیس.

تَمْ [ع مص] سخن گفتن. در نفی استعمال کنند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قال الراجز: ان كنت غیر صائدی فنبس. (اقرب الموارد). يقال: مانبس بكلمة. (ناظم الاطباء).

تنیسه.

تَمْ سَ / سِ [ا] تنیسه و قالی کوچک و گلیم. (ناظم الاطباء). رجوع به تنیسه شود.

تنیط.

تَمْ [ع مص] آب برآوردن از چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنیق.

تَمْ [ع مص] آهسته تیز دادن: نبق بالضرط تنیقاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). باد آهسته کردن از دبر. (آندراج ||). نوشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). منسق و مرتب نوشتن کتاب را ||. فاسد شدن نخل و ریزه ماندن میوه آن چون کنار ||. به شرکت غرس کردن یک قسمت از وادی را. (از اقرب الموارد).

تنیک.

تَمْ [ا] بمعنی تنبک است و آن دهلی باشد دم دار که مسخرگان و بازیگران در زیر بغل گیرند و نوازند. (برهان) (آندراج). تنبک. (ناظم الاطباء). رجوع به تنبک شود ||. جناغ زین اسب را نیز گویند و با بای فارسی هم آمده است. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به تنبوک و تنبوک شود.

تنیل.

تَمْ [ع مص] سنگ استنجا دادن کسی را. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): نبلنی احجاراً للاستنجا؛ ای اعطینها. (اقرب الموارد ||). تیر دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نبلنی؛ ای

هب لی نبالا. (اقرّب الموارد ||). نبت فلا بطعامی؛ ای ناولته شیئاً بعد شیء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنبيه.

[تَمْ] (ع مص) بیاگاهانیدن و بیدار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). بیدار گردانیدن و واقف کردن بر چیزی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد). بیدار نمودن و آگاهانیدن. (آندراج). آگاه و هوشیار کردن. (غیاث اللغات). بیداری از خواب آگاهی پس از غفلت و آگاه گردانگی. (ناظم الاطباء ||). در اصطلاح علم معانی آنچه از مجملی به اندک تأمل فهمیده شود. (تعریفات). و گفته اند تنبیه حکمی است که اثبات آن محتاج بدلیل نباشد بلکه تنها ملاحظه اطراف حکم یا تمثیل مزیل خفا آن را اثبات کند. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به همین کتاب شود ||. دلالت کردن بر چیزی که از آن غافل باشد. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از تعریفات جرجانی). پند و نصیحت. (ناظم الاطباء): این دو قصیده با چندین تنبیه و پند نبشته آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۱). آفرینش همه تنبیه خداوند دل است دل ندارد که ندارد بخداوند اقرار. سعدی. -تنبیه عقلا و تجربه عقلا؛ کنایه از، دنیا که سرای تجربه بخردان است. (انجمن آرا). - حروف تنبیه، اصوات تنبیه؛ الفاظی است که برای آگاه ساختن و بیدار گردانیدن مخاطب بکار برند مانند: هان. هین. الا و جز اینها ||. ملامت و سرزنش و سیاست و عقوبت. (ناظم الاطباء). و مجازاً در عرف بمعنی زدن و قید کردن کوتاه اندیشان. (غیاث اللغات ||). بنام خواندن کسی را. يقال: نبه باسمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نام آور گردانیدن از گمنامی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرّب الموارد).

تنبيهات.

[تَمْ] (ع ا) ج تنبیه. سیاستها و نصیحتها. (ناظم الاطباء).

تنبيه شدن.

[تَمْ شُ دَ] (مص مرکب) آگاه شدن و سیاست شدن و بیدار شدن از غفلت. (ناظم الاطباء).

تنبيه کردن.

[تَمْ كَ دَ] (مص مرکب) چوب زدن و کتک زدن و سیاست کردن. (ناظم الاطباء ||). آگاه کردن. (ناظم الاطباء). - تنبیه و تأکید کردن؛ باربار و بسختی نصیحت کردن. (ناظم الاطباء).

تن پرست.

[تَمْ پَ رَ] (نف مرکب) تن پرور و کاهل و بیکار و بیعار و کسی که به ناز و نعمت خود را پروراند. (ناظم الاطباء). تن پرور. تن آسای. (آندراج): آنچه میدانند ماتم تن پرستان شورهاست دار نخل دیگران و رایت منصور ماست. صائب (از آندراج ||). شهوتی و تنبل. (ناظم الاطباء).

تن پرش.

[تَمْ پَ رَ] (ا مرکب) بمعنی جستن اندام است و پبارسی آن را پیکرجه خوانند و به عربی اختلاج خوانند و این پرش و جستن اگر در

روی بود مقدمهء لقوه بود و در شکم مقدمهء صرع و در پهلو آماس سپرز و در تمام اندام مقدمهء سگته بود.... (انجمن آرا) (آندراج). اضافهء مقلوب به فک کسرهء اضافه. (پرش تن).

تن پرور.

[تَمْ پَرَو] (نف مرکب) خودنواز و خودپرور و کسی که خود را پرورش می کند و می نوازد. (ناظم الاطباء). تن آسای. تن پرست. آنکه تن وی معبود وی باشد. (آندراج): چو کم خوردن طبیعت شد کسی را چو سختی پیشش آید سهل گیرد و گر تن پرور است اندر فراخی چو تنگی بیند از سختی بمیرد. سعدی (گلستان). ندارند تن پروران آگهی که پرمعده باشد ز حکمت تهی. سعدی (بوستان). خردمند مردم هنرپرورند که تن پروران از هنر لاغرند. سعدی (بوستان). و گر نغز و پاکیزه باشد خورش شکم بنده خوانند و تن پرورش. سعدی (بوستان).

تن پروری.

[تَمْ پَرَو] (حامص مرکب) خودپروری و خودنوازی. (ناظم الاطباء).

تن پروری کردن.

[تَمْ پَرَوَکَ د] (مص مرکب) خود را پرورش کردن. (ناظم الاطباء): عالم که کامرانی و تن پروری کند او خویشتن گم است کرا رهبری کند. سعدی (گلستان).

تپنک.

[تُمْ پَ] (ا) دریچهء زرگری و صفاری باشد و آن قالبی است که چیزها از طلا و نقره و امثال آن در آن ریزند. (برهان) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). و به این معنی بتقدیم بای فارسی بر نون (تپنک) هم آمده است. (برهان). رجوع به تپنک شود ||. دریچهء زین و طاق زین. (برهان). جناق زین. (ناظم الاطباء).

تن پوش.

[تَمْ] (نف مرکب، ا مرکب) که تن را پوشد. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تنجامه. لباس. پوشاک ||. خلعتی که شاهان دادندی از جامه هایی که خود آن را از پیش پوشیدندی. خلعتی که پادشاهان از جامه های پوشیدهء خود عطا کردند و این گرامی تر از دیگر خلاع بود: یک ثوب سرداری ترمهء تن پوش مبارک. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا).

تنناش.

[تَ] (ع مص) پنهان عیب کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به پنهانی خشم گرفتن کسی را و در قاموس پنهان عیب کردن کسی را. (از اقرب الموارد). رجوع به نتش شود.

تنناک.

[ت] [اخ] نام پادشاهی بوده و نام مردی. (فرهنگ جهانگیری) (شرفنامه منیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (از برهان). در فرهنگها نوشته اند که نام مردی و پادشاهی بوده زیاده معلوم نشد. (انجمن آرا) (آندراج).

تناله.

[ت] [ل] [ع ص] رجل تناله؛ مرد کوتاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تنت.

[ت] [نُت] [ع مص] پلید شدن بعد پاکی و پاکیزگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنج.

[ت] [نُت] [ع مص] پیچ و تاب خوردن جهت برآمدن بچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنف.

[ت] [نُت] [ع مص] تناف. انتزاع. (اقرب الموارد). رجوع به تناف شود.

تنل.

[ت] [ت] [ع ص] (۱) کوتاه. تناله مثل آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - در اقرب الموارد و ناظم الاطباء تنل ضبط شده ولی در منتهی الارب بوزن درهم آمده است.

تن قن.

[ت] [ت] [ع ص] (۱) مرکب) کنایه از نغمه و سرود. (آندراج). سرود و نغمه و آهنگ و ترانه. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین): در خانه تن مزن که ز دستان عندلیب در هر دمت به باغچه صدجای تن تن است. انوری (از آندراج ||). وزن اجزای آواز موسیقی. (فرهنگ فارسی معین ||). از ارکان تقطیع. (فرهنگ فارسی معین).

تن تنانی.

[ت] [ت] [ع ص] (نسبی، ۱) نوعی حلوا یا صفت حلواست. در ضرب المثل آمده است: حلوی تن تنانی تا نخوری ندانی (۱). (فرهنگ لغات عامیانه جمالزاده). (۱) - نظیر: من لم یذق لم یدر. (امثال و حکم دهخدا ج ۲ ص ۷۰۲).

تن قنن.

[ت] [ت] [ن] [ع ص] (۱) مرکب) تن تن. تن تننا. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به این دو کلمه شود ||. وزن اجزای آواز موسیقی. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تن تن شود.

تن تننا.

[تَ تَ نَ] (ا مرکب) تن تن. تن تنن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به این دو کلمه شود ||. وزن اجزای آواز. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تن تن شود.

تننه.

[تَ تَ نَ / نِ] (ا) هنگامه و بانگ و خروش و غوغا و فریاد و آواز. (ناظم الاطباء).

تن تنها.

[تَ نِ تَ] (ترکیب وصفی، ق مرکب) (۱) واحد. (آندراج). یکتا و منفرد و یگانه. (ناظم الاطباء): اگر دو یار موافق زبان یکی سازند فلک چه یک تن تنها چه می تواند کرد. صائب (از آندراج) (بهار عجم). تنتواس. [] (ع ا) نوعی سنگ. (ازدزی ج ۱ ص ۱۵۳). (۱) - ناظم الاطباء بفق کسرهء اضافه و بصورت مرکب آورده ولی ظاهراً ترکیب اضافی، بصورت [تَ نِ تَ] است.

تنتور.

[تَ] (فرانسوی، ا) (۱) در اصطلاح پزشکی مایعی است که از تأثیر الکل یا اتر بر جوهرهای مواد گیاهی یا حیوانی یا معدنی بدست آید. (از لاروس). تنتورها مایعات الکلی هستند که از اثر تأثیر الکل به درجات مختلف بر روی مواد خشک گیاهی، حیوانی و شیمیایی بدست می آیند. تنتورها را برحسب آنکه در تهیه آنها یک یا چند مادهء دارویی بکار رفته باشد به تنتورهای ساده و مرکب تقسیم بندی کرده... تنتورها را به روشهای مختلف: انحلال ساده و انحلالهای استخراجی از قبیل ماسراسیون و... تهیه می کنند. اگر مادهء دارویی در الکل حل شود آن را بطریق انحلال ساده تهیه می کنند مانند تنتور کامفر غلیظ و تنتور اسانس مانت. هرگاه دارویی از مواد گیاهی و یا حیوانی باشد تنتور را به روش ماسراسیون و... تهیه می کنند... تنتورهای ساده مانند: تنتور ید، تنتور کامفر، تنتور سیل. تنتورهای ساده و سمی مانند: تنتور بلادن، تنتور نوامیک، تنتور تریاک. تنتورهای مرکب مانند: تنتور ژالاب، لدانم، الیگزیر پار گوریک. (از داروهای جالینوسی رفیع زاده). رجوع به همین کتاب صص ۹۹-۱۳۰ و کارآموزی داروسازی صص ۸۳-۸۵ و تنتور شود. (۱) - teinture.

تنتوره.

[تَ رِ] (اخ) (۱) نقاش هنرمند ایتالیا که در سال ۱۵۱۸م. در ونیز متولد شد و در سال ۱۵۹۴م. در گذشت. وی آثار تاریخی مذهبی فراوان و بیشماری دارد که مهمترین آنها در قصر دوژ (۲) و نیز مضبوط است. (۱) - - (۲). tintoret (Jacopo Robusti). doges.

تننه.

[تَ تَ / تَ] (ا) تنیده و پردهء عنکبوت را گویند. (برهان) (آندراج). پرده و تار و تنیدهء عنکبوت. (ناظم الاطباء). جزء اول آن از تن (تنیدن). (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به تنسته شود.

تننه.

[تُت] (ا) زنبور سرخ باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنتی.

[تَنْتُ تى] (ع مص) برجستن بر ماده. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تتری. (اقرب الموارد).

تنتیت.

[ت] (ع مص) بیان کردن خبر را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنتیف.

[ت] (ع مص) مبالغهء نتف. (تاج المصادر بیهقی). موی برکندن (شدد للمبالغۃ). (منتھی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنتیل.

[ت] (ع ص) رجل تنتیل؛ مرد کوتاه بالا. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنتین.

[ت] (ع مص) بدبوی گردانیدن چیزی را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنثر.

[تَنْثُ ثُ] (ع مص) پراکنده گردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تفرق القوم و تنثروا. (اقرب الموارد).

تنثیر.

[ت] (ع مص) مبالغهء نثر. (زوزنی). پراکندن چیزی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنثیط.

[ت] (ع مص) آرام دادن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به نشاط آوردن و شادمانی نمودن. (غیاث اللغات).

تنج.

[ت / ت] (ا) بمعنی درهم پیچیدن و فراهم فشردن باشد. (برهان) (آندراج) (از اوبھی) (از ناظم الاطباء ||). از پی درآمدن و فراهم نشانندن ||. هر فاعل را نیز گویند، که پیچنده و فشارنده و از پی درآینده باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). و امر به این

معنی هم هست یعنی در پیچ و بیفشردگی و از پی درآی. (برهان) (آندراج). گویی بتنج یعنی فراهم فشار. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۵). رجوع به تنجیدن شود ||. بعضی گویند تنج بمعنی از پی درآمده و تریج بمعنی فشارنده باشد. (برهان) (آندراج).

تنجاله.

[تَ لَ لِ] (ا) افشردگی و فشاردادگی. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۹۵ شود.

تن جامه.

[تَمَّ مَ / مِ] (ا) مرکب) لباس و پوشاک و کرته و زیرقبایی. (ناظم الاطباء): در حال سی دینار فرستاد که این را به بهای تن جامه بدهید. (سفرنامه ناصر خسرو). بعد چند روز دیگر کشتی ها در رسید و معامله بکردند که از تن جامه عظیم تقصیر بود و بیشتر آن بودند که پوست گوسفند و آهو همی پوشیدند. (مجمل التواریخ). و آورد برون ز خز و دیبا تن جامه ای از خزینه زیبا. نظامی. لیک آن مستی بود توبه شکن منسی است این مستی تن جامه کن. مولوی. پوشید تن جامه در تن سیه بگفتا که ای پشت گرم سپه. نظام قاری. صوفک و خاصک و تن جامه و بیت و برتک کلی و کلفتن و سالو و روس انصار. نظام قاری. ز تن جامه و کدروی کزی ز کستونی و بر کجین و قزی. نظام قاری.

تنجش.

[تَنَجُّ جُ] (ع مص) باز کاویدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تبحت. (اقراب الموارد).

تنجج.

[تَنَجُّ جُ] (ع مص) روایی خواستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد): تنجج الحاجه تنجزها؛ ای طلب قضاءها ممن وعده ایاها. (اقراب الموارد).

تنجد.

[تَنَجُّ جُ] (ع مص) بلند شدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). سوگندان مغلظ یاد کردن. (از اقراب الموارد).

تنجره.

[تَجَرَّ رَا] (ع ا) دیگ. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۳).

تنجز.

[تَنَجُّ جُ] (ع مص) روایی خواستن و وعده وفا کردن جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد): به تحصیل این اموال و تنجز این اقوال معتمدان روان کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۹۳). هر دو به حضرت رسیدند و مراسم خدمت بجای آوردند و تنجز وعده و تأکید عقد نکاح مطالبت کردند. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۷۶ ||). ستهیدن به

آشامیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجس.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) پلید شدن. (زوزنی) (دهار) (آندراج). ناپاک شدن ||. کاری کردن که بدان از نجاست برآید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجع.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) انتجاع. (منتهی الارب). به طلب آب و علف و نیکویی شدن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): هوازن تنجعت ارضنا. (اقرب الموارد).

تنجم.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) ستاره شمردن از بیخوابی یا از عشق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجنج.

[تَنَنُّجٌ] (ع مص) جنیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). تحرك. (اقرب الموارد ||). سرگشته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحیر. (اقرب الموارد ||). درست و نیکو حال گردیدن. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تکبر نمودن (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب دو معنی اخیر بقید: در بعضی نسخ ... آمده است.

تنجوؤ.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) به چشم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تنجاه تنجوؤ او انتجاه انتجاء بمعنی نجاه؛ ای اصابه بالعين. (از اقرب الموارد).

تنجه.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) رد کردن. (ناظم الاطباء). بناخوش ترین وجه کسی را رد کردن. (از اقرب الموارد).

تنجه.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) شهری معروف در مراکش. (ناظم الاطباء). رجوع به طنجه شود.

تنجی.

[تَنَجُّجٌ] (ع مص) جستن زمین بلند را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ناشناسا کردن جهت چشم زخم رسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجی.

[تُ جی ی] [ع ا] نوعی از مرغان. (منتهی الارب). نام مرغی. (ناظم الاطباء). ضرب من الطیر. (قاموس، از ذیل اقرب الموارد).

تنجیب.

[ت] [ع مص] پوست از درخت باز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجید.

[ت] [ع مص] دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آراستن. (تاج المصادر بیهقی). آراستن خانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و عبارة اللسان: نجدت البیت بسطته بثیاب موشیه. (اقرب الموارد): شهر بیاراستند و از انواع تنجید و تزین هیچ باقی نگذاشتند. (ترجمه تاریخ یمنی، چ ۱ تهران ص ۳۹۶ ||). آزمودن و استوارخرد گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آزمودن و جنبانیدن روزگار کسی را. (از اقرب الموارد ||). دلیر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تنجیدن.

[ت د] [ع مص] بمعنی پیچیدن و درهم فشردن باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). درهم کشیدن و سخت و تنگ کشیدن. (ناظم الاطباء). شاید از ریشه تنگ بمعنی ضیق، ترنجیدن و درهم فشردن. سخت بستن. تنگ بستن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). فراهم فشاردن. (فرهنگ اسدی نخجوانی، یادداشت ایضاً). پیچیدن و فراهم فشردن باشد. (معیار جمالی چ دانشگاه ص ۶۴). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: تنجیدن بمعنی کشیدن و بستن و آشامیدن، اوستا «تنگ» (۱)، (کشیدن). استی «تین جین، ای تین جون» (۲)، (پهن کردن). بلوچی «تجنگ» (۳)، (گستردن، کشیدن، توسعه یافتن). انتقال معنی کشیدن به معنی نوشیدن در «آهنجیدن» و «کشیدن» دیده میشود. هوشمان مصدر مزبور را از ریشه سانسکریت «تنک، تنج» (۴)، پراکریت «تنکتی» (۵)، (کشیدن) میدانند. اسدی آورده است ترنج تنج باشد... (برهان ج ۱ ص ۵۱۶): مهر مفکن برین سرای سپنج کاین جهان پاک بازی و نیرنج نیک او را فسانه دارو شد (۶) بد او را کمرت نیک بتنج. رودکی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۵). بتنجید عذرا چو مردان جنگ ترنجید بر بارگی تنگ تنگ. عنصری. گهش میزان پای کین و میکش گهش میکش بدست قهر و می تنج. (معیار جمالی چ دانشگاه ص ۶۶). ||خشمگین گشتن. رنجیدن. اندوهگین شدن. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). پریشان شدن و دلتنگ گشتن. (ناظم الاطباء): بسی راندی از گفت بی سود خنج کنون پاسخ از بخت یابی منتج. اسدی (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). باهم غلطاندن ||. افتادن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنج شود. (۱) - - (۵) - tanc, tanj. (۴) - tajenag. (۳) - tinjin, itinjun. (۲) - thang. (۶) - tanakti. - ن ل: شده.

تنجیده.

[ت د] [ن مف] بمعنی ترنجیده است که درهم کشیده شده و فشارده گردیده و پیچیده باشد. (برهان). درهم کشیده بود و آن را ترنجیده نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از انجمن آرا). درهم کشیده و درهم فشرده و پیچیده و دلتنگ و محزون. (ناظم الاطباء). تنجیدن مصدر آن است. (انجمن آرا). رجوع به تنج و تنجیدن شود.

تنجید.

[ت] [ع مص] محکم گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). محکم رای گردانیدن. (زوزنی). آزمودن و استوار خرد گردانیدن و عبارت الاساس: نجذته التجارب احکمه. و مثله قوله: و نجذنی مداورۃ الشئون. (از اقرب الموارد). و رجوع به تنجید شود.

تنجیر.

[ت] [ا] پارسی و بمعنی پاتیلہ است و پاتیلہ دیگری است ک در آن حلوا و طعام پزند و معرب آن طنجیر است. (انجمن آرا) (آندراج).

تنجیز.

[ت] [ع مص] حاضر آمدن و تعجیل. (از اقرب الموارد). تعجیل. (کشاف اصطلاحات الفنون (||)). اصطلاح فقهی). در شرع وقوع صیغہ طلاق باشد در حال. چنین است در جامع الرموز در شرط صحت طلاق. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در شرایط صحت طلاق یکی آن است کہ طلاق نباید مقید بہ شرط و مؤجل بہ زمانی باشد و بعبارت دیگر طلاق باید منجز باشد. رجوع بہ کتب فقہ شود.

تنجیس.

[ت] [ع مص] پلید کردن. (زوزنی) (دهار). ناپاک و پلید کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد): فلان نجسته الذنوب ||. تعویذ و عوذہ آویختن بہ کودک. (از اقرب الموارد (||)). ا آنچه بہ جهت دفع چشم زخم کنند از مهرہ و تعویذ و پلیدی یا استخوان مرده یا لته حیض و جز آن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). آنچه بہ جهت دفع چشم زخم یا ترس از آزمندی جن آویزند. (از اقرب الموارد).

تنجیس کردن.

[ت] ک د [ع مص] مرکب ناپاک کردن و پلید نمودن. (ناظم الاطباء).

تنجیع.

[ت] [ع مص] اثر کردن علف در ستور و پند سخن در مردم. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). اثر کردن دواء و علف و عظ و خطاب. (از اقرب الموارد).

تنجیف.

[ت] [ع مص] کندن باد توده را ||. جدا کردن بہر کسی اندکی از شیر. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنجیم.

[ت] [ع مص] بہ بارها دادن مال و آنچه بدین مانند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پاره پاره گذاردن وام را. (منتھی الارب) (ناظم

(الاطباء). پاره پاره گذاردن وام و دیه را. (از اقرب الموارد ||). به نجوم حکم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). وقت و ستاره شناسی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چشم داشتن و ترصد ستارگان و محاسبهء مواقیت و سیر آنها و اطلاع یافتن بر احوال عالم بدین وسیله. (از اقرب الموارد). ستاره شناسی و مطابق علم نجوم و ساعات سعد و نحس شناختن. (غیاث اللغات) (آندراج): شغل او شاعری است یا تنجیم هوسش فلسفه است یا اکسیر. خاقانی. و اسرار علم تنجیم و معرفت درج و دقایق تقویم و طرف علم طب و نتف خواص ادویه و غیر آن تعلیم کنم. (سندبادنامه ص ۶۲). رجوع به ستاره شناسی شود.

تنجیه.

[تَی] (ع مص) برهانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از دهار) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). رستن و رهانیدن (لازم و متعدی است). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بر بالا افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). بر بالای زمین افکندن و بدین معنی است. قوله تعالی: فالیوم تنجیک ببدنک (۱) (آندراج ||). انباشتن زمین را و بلند کردن آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). يقال: نجی فلان ارضه، اذا کسبها و رفعها و مخافه الغرق. (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن کریم سوره دهم آیه ۹۲.

تنجیه.

[تَی] (اخ) شهر معروف مراکش در نزدیکی جبل الطارق که تنجه گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به طنجه شود.

تنجه.

[تَچ / چ] (ا) توشه دان. (ناظم الاطباء). رجوع به تمچه شود.

تنحار.

[ت] (ع مص) رجوع به نحر شود.

تنحس.

[تَنَحُّ ح] (ع مص) پرسیدن و جستجوی اخبار کردن ||. گرسنه شدن و گرسنه داشتن جهت دارو خوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). گوشت خوردن گذاشتن ترسایان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترک کردن ترسایان خوردن گوشت را. (از اقرب الموارد).

تنحل.

[تَنَحُّ ح] (ع مص) شعر دیگری را بر خود بستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به انتحال شود.

تنحج.

[تَنَنْ ن] (ع مص) متردد گشتن آواز در شکم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گلو روشن کردن.

(منتھی الارب) (ناظم الاطباء). گلو صاف کردن. (آنندراج) (غیاث اللغات). خفیدن. (زوزنی). سرفهء بعمد. سرفهء نرم کردن برای بیرون کردن خلط از اول قصبه الریه. (یادداشت به خط مرحوم دھخدا): ... چون پخته شد و به تنحنح ریم بیرون آمد... (ذخیرهء خوارزمشاهی).

تنحنح کردن.

[تَنْ نُّ كَدْ] (مص مرکب) خفیدن. سرفه کردن. گلو روشن کردن: در رفت در سرای پرده بایستاد و تنحنح کرد. من آواز امیر شنیدم که گفتی چیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۹). رجوع به مادهء قبل شود.

تنحومت.

[] (اخ) (عزاداری) و او پدر یکی از رؤسای بود که تحت اقتدار جدلیا بودند. (دوم پادشاهان ۲۵:۳۲. کتاب ارمیا ۸: ۴۰) (از قاموس کتاب مقدس).

تنحی.

[تَنْحِ حِ] (ع مص) (از «ن ح و») تکیه کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). ع مص) از «ن ح ی» دور شدن. (زوزنی). با یک سوی شدن. (تاج المصاادر بیهقی). زایل شدن و دور شدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: نحاء عن مکانه فتنحی عنه. (اقرب الموارد).

تنحیب.

[ت] (ع مص) سخت کوشیدن در کار. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت راندن شتر به جهت نوبت آب. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رفتن تا که به آب نزدیک شوند. (از اقرب الموارد ||). مانده کردن و در مشقت انداختن سفر کسی را. یقال نحب السفر فلاناً؛ ای اجده. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد).

تنحیت.

[ت] (ع ا) تراشیدگی سم. (ناظم الاطباء).

تنحیه.

[ت ی] (ع مص) دور کردن. (تاج المصاادر بیهقی) (زوزنی). زایل نمودن چیزی را و دور کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). یقال: نح الدمع عن خدك. (اقرب الموارد). زایل نمودن و یکسو نمودن. (منتھی الارب در ذیل «ن ح و»). (ناظم الاطباء). رجوع به تنحی شود.

تنخ.

[تَنْ نَّ] (ع مص) ناگوار شدن کسی را. (منتھی الارب). تخمه کردن. (ناظم الاطباء).

تنخذ.

[تَنخُخُ] (ع مص) ناخدا گردیدن. (منتهی الارب). مأخوذ از فارسی ناخدا گردیدن. (ناظم الاطباء). ناخداه یعنی رئیس کشتی شدن و این مشتق از ناخداه که معرب ناخدای فارسی است. (از اقرب الموارد).

تنخش.

[تَنخُخُ] (ع مص) جنبیدن و میل کردن. يقال: هو يتنخش الى كذا؛ ای يتحرك اليه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنخج.

[تَنخُخُ] (ع مص) آب بینی انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). همه آب ریختن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنخل.

[تَنخُخُ] (ع مص) برگزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بیختن و بهترین را برگزیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنخم.

[تَنخُخُ] (ع مص) نخامه بیفکندن. (تاج المصادر بیهقی). خیو بیوکنندن. (بیفکندن) (زوزنی). نخامه انداختن از سینه یا از بینی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنخنخ.

[تَن نَنُ] (ع مص) فرو خفتن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تنخنخ البعیر؛ برک ثم مکن لثفناته من الارض. (اقرب الموارد). (از اقرب الموارد).

تنخواه.

[تَنخَوا / خَا] (ا مرکب) پول نقد و زر و مال و دولت. (ناظم الاطباء). سرمایه و پول نقد و مال و ثروت. مال و متاع. (فرهنگ فارسی معین). منفعت از اراضی و مقرری از آنها. برات به خزانه برای ادای وظیفه و موجب و جیره و جز آن. (ناظم الاطباء). برات به خزانه برای تأدیه حقوق و مقرریها. (فرهنگ فارسی معین). با لفظ کردن و دادن و گرفتن مستعمل است. (بهار عجم) (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به سازمان صفویه ص ۱۶۱ و ۱۶۲ و تذکره الملوک چ ۲ و ترکیبهای این کلمه شود.

تنخواه دادن.

[تَنخَوا / خَا دَا] (مص مرکب) پول دادن. مال دادن. برات دادن. وظیفه دادن: غیر داغ از حاصل دنیا نصیب ما نشد همچو ماهی

خوش زری ما را جهان تنخواه داد. محمد قلی سلیم (از بهار عجم) (آندراج). رجوع به تنخواه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنخواه دار.

[تَ خَو / خَا] (نف مرکب) آنکه موجب می گیرد و برات دارد. (ناظم الاطباء). دارنده تنخواه. رجوع به تنخواه و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تنخواه داری.

[تَ خَو / خَا] (حامص مرکب) موجب سالیانه گرفتن و داشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنخواه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنخواه گردان.

[تَ خَو / خَا گَ] (ا مرکب به فک کسره اضافه) پولی که در صندوق اداره یا موسسه ای گذارند تا در موقع لزوم به مصرف هزینه های فوری رسد. اعتبار متحرک. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تنخواه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنخواه گرفتن.

[تَ خَو / خَا گِ رِت] (مص مرکب) کون گرفتن. (غیاث اللغات). و این باصطلاح لوطیان کنایه از اغلام کردن بود. (بهار عجم) (آندراج).

تنخیر.

[تَ] (ع مص) سخن گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنخیط.

[تَ] (ع مص) گردنکشی کردن بر کسی و تکبر نمودن. (منتهی الارب) (۱). (۱) - در اقرب الموارد این معنی در ذیل مصدر ثلاثی کلمه (نخیط) بدینسان آمده است: نخط...نخیطا...، علی فلان: بدخ و تکبر.

تنخیل.

[تَ] (ع مص) نیک بیختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). رجوع به تنخل شود || ریختن برف و باران. (از اقرب الموارد).

تند.

[تُ] (ص، ق) مرادف تیز باشد. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). تیز و برنده. (ناظم الاطباء). بران. مقابل کند: شمشیری تند. تیغی تند. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). دکتر معین در حاشیه برهان آرد: اوستا: تونت (۱)، تونت (۲) از ریشه تو (۳) قیاس شود به توان (توانستن). هوشمان رابطه تند را با توان معتقد نیست. اورامانی، تون (۴). سمنانی، توند (۵). سنگسری و سرخه ای و لاسگردی، توند (۶). شه میرزادی، دو (۷). گیلکی، توند (۸ ||). زود و شتاب. (ناظم

الاطباء). سریع، به شتاب، مقابل کند. باعجله. سبک. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): بشد تند افراسیاب از میان برآویخت با لشکر تازیان. فردوسی. طورگ سپهد نشد هیچ کند عقاب نبردی برانگیخت تند. فردوسی. اگر ز کین تو دندان خصم کنده شود عجب نباشد از آن عزم تند و خنجر تیز. ظهیرفاریابی. بدو گفت ای که آتش می کشی تند بیا و شعله چندانی مکن کند. امیرخسرو دهلوی. فرصت نمی دهد که بشویم ز دیده خواب از بسکه تند می گذرد روزگار عمر. صائب ||. هر چیز که از جای برجهد و جهنده باشد. (برهان). جنبان و جهنده. (شرفنامه منیری). در بهار عجم نوشته که تند و تنده بمعنی تیز و جلد چون پرند و پرنده... (آندراج). جلد و چالاک و چست و تیز و بی باک. (ناظم الاطباء). چابک. زیر و زرنک. فرزند قیچان. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). سرکش. توسن. (یادداشت، ایضاً). تیزتک. (صفت اسب): بشوی نرم هم به صبر و درم چون به زین و لگام تند ستاغ. شهید. بتنجید عذرا چو مردان جنگ ترنجید بر باره تند تنگ (۹). عنصری (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). تند جهان رام شد تند مکن جان و دل تیز فلک نرم شد تیز مشو زین و آن. مسعودسعد. تو رستمی و باره تند تو هست رخس تو حیدری و تیغ تو جز ذوالفقار نیست. مسعودسعد. فرزانه نجم دین که سپهر و نجوم تند امر و را به جمله مسخر شوند و رام. سوزنی. رامند خلق مر فلک تند را از آنک در بند بندگی فلک تند رام تست. سوزنی. لگام بر دهان افکند ایام که چون ایام بودم تند و توسن. خاقانی. پیش تند استر ناقص چو شگال شغل سگساری و دستان چکنم. خاقانی. نه شمشیر گند آوران کند بود که کین آوری ز اختر تند بود. سعدی. گردون تند و توسن منقاد ناشده در زیر زین طاعت او خوشخرام شد. جوینی. روان از پیش لشکر بی شمار همه صفدر و تند و خنجر گذار. (ظفرنامه از فرهنگ جهانگیری ||). خشم و خشمگین و غضبناک. (برهان). خشم و خشمگین. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج). خشمگین. (فرهنگ رشیدی). غضوب. (شرفنامه منیری). خشم. (ناظم الاطباء). ژیان. (فرهنگ اسدی نخجوانی). سخت رو و ترش رو و تیز مزاج و ستیزه جو. (ناظم الاطباء). خشمناک. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): ز بهر درم تند و بدخو مباش تو باید که باشی درم گو مباش. فردوسی. از ایشان سواری که ناپاک بود دلاور بدو تند (۱۰) و بی باک بود. فردوسی. هنر با خرد در دل مرد تند چو تیغی که گردد به زنگار کند. فردوسی. تو نوذر نژادی نه بیگانه ای پدر تند بود و تو دیوانه ای. فردوسی. یکی آنکه تند است و هشیار نیست دگر آنکه جان پسر خوار نیست. فردوسی. زودبیز و تند و زودآزار باشد هر شهی خواجه باری زودبیز و تند و زودآزار نیست. فرخی. ای پسر نیز مرا سنگدل و تند مخوان تندی و سنگدلی پیشه تست ای دل و جان. فرخی. نه سیل آب و باران و هوا بود که سیل شیر تند و اژدها بود. (ویس و رامین). نه آهو می رمید از دیدن شیر نه شیر تند گشت از دیدنش سیر. (ویس و رامین). به پیش اندر آمد یکی تند ببر جهان چون درخش و خروشان چو ابر. اسدی. تو از بردباران بدل ترس دار که از تند در کین بتر بردبار. اسدی. به گرز گران یاخت گرد دلیر در آمد خروشنده چون تند شیر. اسدی. بیامد دمان ژنده پیلی دژم چو تند اژدها داده خرطوم خم. اسدی. سته دیو و پیل از خم خام اوست ژیان شیر و تند اژدها رام اوست. اسدی. نیست یک شیر تند گردنکش که ترا رام و نرم گردن نیست. مسعودسعد. و سخت عظیم بدخوی بودی و تند و ناسازگار. (مجمل التواریخ و القصص). چو او تند کند خوی مبر نام لب اوی که حاجت ز چنان روی بهنگام توان خواست. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۵۶۵). غوری تند را اشارت کرد تا مرا نیز خانه غارت کرد. نظامی. نیامد دگر کس به میدان دلیر که ترسیده بودند از آن تند شیر. نظامی. بر او بانگ زد شهریار دلیر که نتوان ستد غارت از تند شیر. نظامی. شکر نی چابکی چستی دلیری بمهر آهو به کینه تند شیر. نظامی. درویشی را ضرورتی پیش آمد کسی گفت فلان نعمتی دارد بی قیاس... گفت من او را ندانم... دستش گرفت تا بمنزل آن شخص در آورد یکی را دید لب فروهشته و تند نشسته... (گلستان). تواضع کن ای دوست با خصم تند که نرمی کند تیغ برنده کند. سعدی (بوستان). نه هر که طرف کله کج نهاد و تند نشست کلاهداری و آیین سروری داند. حافظ (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). شدید و سخت و پرقوت. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): پس تیری دید نزدیک درخت هر زمان بانگی بجستی تند و سخت. رودکی. خلقانش کرد جامه زنگاری این (۱۱) تند و تیز باد فرودینا. دقیقی. ز بالا زدش تند یک پشت دست بیفکنندش آمد بجای

نشست. فردوسی. بزد تند یک دست بر دست طوس تو گفתי ز پیل ژیان یافت کوس. فردوسی. برآمد یکی تند برف گران زمین راسته شد کرن تا کران. فردوسی. شب و روز و چرخ و مه آفتاب دمان ابر و تند آتش و تیز آب. اسدی. - باد تند؛ بادی شدید و طوفانی: بر سر باد تند و موج بلند تابه یک آبخستشان افکند. عنصری. - بارانی تند؛ بارانی سخت و سیل آسا. - برفی تند؛ برف شدید و سنگین. - تپی تند؛ تپی سخت و بسیار گرم و سوزان ||. درشت. خشن (در سخن). (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): یکی مرد بد تیز و برنا و تند شده با زبانش دم تیغ کند. فردوسی. فرو ریخت از دیده خون بر برش یکی بانگ زد تند بر لشکرش. فردوسی. هم آنکه یکی تند پاسخ نوشت به پالیز کینه درختی بکشت. فردوسی. فرخزاد بفزود گفتار تند دل مردم پر خرد کرد کند. فردوسی. بخندید قیدافه از کار او از آن مردی و تند گفتار او. فردوسی. بدو تند گفت این گناه منست که پروردن آیین و راه منست. فردوسی. بید تند و گفت این چه آشفتن است ز یک تن چه چندین سخن گفتن است. اسدی ||. درشت و توانا و فربه را نیز گویند. (برهان) سترک. (فرهنگ اسدی نخجوانی). بهادر و دلیر و سخت و توانا و درشت و فربه و سمین. (ناظم الاطباء ||). غلیظ. تیره. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): بخیزد (۱۲) یکی تند گرد از میان که روی اندر آن گرد گردد نغام. دقیقی. چو ابری بدی تند و بارش تگرگ ترا گفتم ایمن شدستی ز مرگ. فردوسی. یکی تند ابر اندر آمد چو گرد ز سردی همان لب بهم برفسرد. فردوسی. چو گردان گشته سیلابی میان آب آسوده. چو گردان گردبادی تند گردی تیره اندروا. فرخی. خروشی بر کشیدی تند تندر که موی مردمان کردی چو سوزن. منوچهری. سکندر چو دانست کان تندمیغ به تندی برآرد همی برق تیغ. نظامی ||. تلخ و جزیف و زمخت. (ناظم الاطباء). ثقیف. تیز. زبان گز. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): خردل تند. فلفل تند. روغن و گردوی تند (گردکان کهنه و روغن مانده). پیاز تند. تنباکو و توتون تند (که دودی زننده دارند). (یادداشت به خط مرحوم دهخدا ||). سرکوه را نیز گفته اند و بمعنی بلند و بلندی هم هست. (برهان). بمعنی بلند و بلندی کوه ... و آن را تیغ و ستیغ نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). سرکوه بود و آن را چکاو و چکاو نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). بلند و بلندی عموماً و بلندی کوه خصوصاً. (فرهنگ رشیدی). کوه باشد. (اوبهی). بلند و رفیع و بلندی و ارتفاع. و هر چیز بلند و پیدا و قله کوه. (ناظم الاطباء). با نشیبی سخت سرازیر. (یادداشت به خط مرحوم دهخدا): تو با شاه برشو به بالای تند (۱۳) ز هامون و لشکر مشو هیچ کند. فردوسی (از حافظ اوبهی). همه کوه و دریا و راه درشت بدل آتش جنگجویان بکشت ز رفتن سراسر سپه گشت کند از آن راه بیراه و دشوار و تند. فردوسی. بر او آفرین کرد و بردش نماز برآمد بالای تند و فراز. فردوسی. چو گاه خورش در گذشت ازدها بیامد چو آتش بدان تند جا. فردوسی. گه شکار فرود آرد و برون آرد ز کوه تند پلنگ و ز آب ژرف نهنگ. فرخی. هر روز بامداد بر این کوهسار تند ابری بسان طور زیارت کند مرا. مسعود سعد. گه وقار و گه جود دست طبع ترا ثبات تند جبال و مضاء تیز ریاح. مسعود سعد. و اگر خسکی در راه افتد و یا بالایی تند پیش آید بدان تمسک توان نمود. (کلیله و دمنه). یکی پشته بر راه آن بود تند که از رفتنش پایها بود کند. نظامی ||. بمعنی غول بیابانی و دیو هم هست. (برهان). دیو را نامند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). در جهانگیری گوید دیو را گویند، در قصه مسجد شهر ری که هر که در آن رفتی باز نیامدی سلامت. (انجمن آرا) (آندراج). غول بیابان. (ناظم الاطباء): یک حکایت گوش کن ای نیک پی مسجدی بد در کنار شهری هیچکس در وی نخفتی شب ز بیم گر بخفتی گشت فرزندش یتیم بسکه اندر وی غریب و عور رفت صبحدم چون دختران در گور رفت هر کسی گفתי که سحر است و طلسم کان که شد (۱۴) باشد عدوی جان و جسم وان دگر گفתי که پریانند تند (۱۵) اندر آن مهمان کشان با تیغ کند. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). و در قصه باد و پشه نیز گفته: بانگ زد آن تند کی باد صبا پشه افغان کرد از ظلمت بیا. مولوی (از انجمن آرا) (از آندراج). و در این هر دو مثال تأمل است. (فرهنگ رشیدی). در این معنی تأمل است چه تند بمعنی معروف و مشهور درست است. (انجمن آرا) (آندراج ||). در تداول امروزی، سیر و پر رنگ در الوان، مقابل کم رنگ و روشن: وسمه تند. سرخ تند. آبی تند... (۱) - - (۲) tvant. (۳) - tav. (۴) - ton. (۵) - tund. (۶) - tond. (۷) - du. (۸) - tund. (۹) - ن ل: بر بارگی تنگ تنگ. (۱۰)

- معنی چالا-ک هم مناسب است. (۱۱) - در گنج باز یافته ص ۷۸: من تند... (۱۲) - ن ل: برآید. (۱۳) - ولی تند شاید در اینجا بمعنی کوه تندی و تیغ آن باشد یا بمعنی زود باشد؟؟ (یادداشت به خط مرحوم دهخدا). (۱۴) - در انجمن آرا و آندراج: کان جسد باشد. (۱۵) - تند در اینجا معنی خشمگین می دهد و نظر انجمن آرا درست است.

تند.

□ (ع ۱) کزبره. گشنیز. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۳).

تند.

[ت] (اخ) نام محلی ظاهراً در خراسان دور که انگور و شراب آن به خوبی مشهور بوده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام محلی در ماوراءالنهر که به خوبی انگور و شراب مشهور بوده است. (یادداشت ایضاً). سوزنی در قصیده ای به قافیه خجند و قند و کمند و نژند بیت ذیل را مقطع آورده است... و ظاهراً نام محلی است که شراب آن به خوبی معروف بوده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): قاعده بزم ساز بر گل و نقل و نیبذ کز سرفت سوده شد نعل کمیت و سمنند خصم تو چون شمع باد بر گذر تندباد بر کف تو چون چراغ باده انگور تند. سوزنی. گهی چو شمس بتاب و گهی چو سرو ببال گهی چو ابر بیار و گهی چو برق بخند به تندباد اجل جانسپار باد عدوت تو جانفزای بروی نگار و باده تند. سوزنی. بقای عمر و جاهت باد چندان که ناید سالها در حد چندی دلت با خرمی با اهل عشرت کفت با جامهء صهبای تندی. سوزنی.

تندآب.

[ت] (ا مرکب) دوایی است روان و سیال که هرچه در آن اندازند گداخته گردد و آن را تیزآب گویند... (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تیزآب شود || هر مایع گذارنده ای. (ناظم الاطباء). جریان سریع آب. آبی که جریانی تند و سریع دارد. آب تند: ز پیرامن دژ یکی کنده ساخت ز هر جوی تندآب در وی بتاخت. اسدی. رجوع به تند شود.

تن دادن.

[ت] د [م] (مص مرکب) پذیرفتن و قبول کردن و رضا دادن. (ناظم الاطباء). تن دادن چیزی را و به چیزی و در چیزی و تن نهادن بر چیزی؛ کنایه از رضا دادن و قبول کردن. (بهار عجم) (آندراج): ابلهی کن برو که تره فروش تره فروشدت به عقل و تمیز تن بده قلب را که در گیتی زر همه روی گشت و سیم ارزیز. مسعود سعد. توی کو مرد و هر کو زاد روزی بمرگش تن بیاید داد روزی. نظامی. جور مکن که حاکمان جور کنند بر رهی شیر که پای بند شد تن بدهد به روبهی. سعدی. هرگز من از تو نظر با خویشان نکم بینده تن ندهد هرگز به بی بصری. سعدی. - تن بازپس دادن؛ در عبارت زیر از تاریخ بیهقی بمعنی عقب نشینی آمده است: احمد مثال داد پیادگان خویش را، و با ایشان نهاده بود تا، تن بازپس دادند و خوش خوش بازمی گشتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳۶). - تن به خاک دادن؛ مرگ را پذیرفتن. مرگ را تسلیم شدن: ز خاکیم و هم خاک را زاده ایم به بیچارگی تن بدو داده ایم. فردوسی. به بیچارگی تن فرا خاک داد دگر گرد عالم برآمد چو باد. سعدی (بوستان). - تن به خون دادن؛ بمجاز، جان نثار کردن. خود را فدا کردن: بگفت آنکه بندوی را شهریار تبه کرد و برگشت از او روزگار تو گفتمی نه از خواهرش زاده بود نه ازبهر او تن به خون داده بود. فردوسی. - تن به عجز دادن؛ خود را عاجز و درمانده یافتن. ناتوان شدن. احساس درماندگی کردن: به عجز تن مده و مغز و چشم شیر برآر که پشه از سر نمرودیان غذا دارد. ظهیر فاریابی. چون فرومانی به سختی تن به عجز اندر مده.

(گلستان). - تن به قضا دادن؛ تسلیم حوادث شدن. ترک مقاومت و کوشش کردن. تن در دادن به قضا: سعدی چو گرفتار شدی تن به قضا ده دریا در و مرجان بود و هول و مخافت. سعدی. من تن به قضای عشق دادم پیرانه سر آدمم به کُتاب. سعدی. ظاهر آنست که بی سابقهء حکم ازل جهد سودی نکند تن به قضا در دادم. سعدی. - تن به کار دادن؛ تلاش کردن. کوشش کردن. سستی و تن آسایی نکردن. از کار روی گردان نشدن: یکچندی دست از طرب کوتاه باید کرد و تن به کار داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۸۷). صبر آمد و زور شوق را دید ناداده تنی به کار برگشت. واله هروی (از آندراج). - تن به کشتن دادن؛ به کشته شدن رضا دادن. راضی شدن بمرگ: اگر سربسر تن به کشتن دهیم دگر تاج شاهی بسر برنهم. فردوسی. همه پیش تو تن به کشتن دهیم سپاهی بر آن کشتگان برنهم. فردوسی. تن به کشتن دادم و از رشک می ترسم که باز اضطراب دل کند شرمندهء قاتل مرا. باقر کاشی (از آندراج). - تن به نیستی در دادن؛ خود را هلاک کردن. خود را بمهلکه انداختن. آمادهء مردن شدن: سعدیا تن به نیستی درده چاره با سخت بازوان اینست. سعدی. رجوع به تن در دادن شود ||. تسلیم کردن زن، خود را بمردی: تن سیمین برادر را ندادم کجا با او ز یک مادر بزام ترا ای ساده دل چون داد خواهم که ویران شد بدستت جایگاهم. (ویس و رامین). ندیده ست ایچ مردی از تو شادی که تا امروز تن کس را ندادی. (ویس و رامین). به گوراب از کدامین تخم زادی تن سیمین بدادی یا ندادی؟ (ویس و رامین). شب خلوت آن لعبت حورزاد مگر تن در آغوش مأمون نداد. سعدی. - تن خود دادن؛ دست دادن. تسلیم کردن زن، خود را بمرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تن سپردن: دختران رز گویند که ما بی گنهم ما تن خویش بدست بنی آدم ندهیم. منوچهری. رجوع به تن سپردن شود.

تن دار.

[ت] (نف مرکب) بزرگ جثه. تناور. فربه. کلان. درشت. بزرگ جسم: عطا؛ مرد دلاور و تن دار. امح؛ فربه تن دار. درعث؛ کلانسال تن دار. کبر کبراً؛ بزرگ گردید و کلان و تن دار شد. قسطری، ظروف، صهود، هدف، هر جاس؛ تن دار. (منتھی الارب). || حافظ تن. نگهدارنده تن. حافظ جسد. حافظ الاجساد: انده ارچه بد آزمون تیرست صبر تن دار، نیک خفتانست. مسعود سعد. عقل را گر سوی تو هست شکوه بادهء عقل دزد را منکوه اندکی زو عزیز و تن دار است باز بسیار خوار از او خوار است. سنایی. - تن داری؛ غلظت و صلابت: و اندر آب به سبب آمیختگی با خاک تن داری و استیلا که پدید آید تا چون جسمی را بر نهادگی بنهند بر آن نهاد دیر بماند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

تندال.

[ت] (اخ) فیزیکدان انگلیسی (۱۸۲۰-۱۸۹۳ م.). وی اولین بار اثر نور را در کلوئیدها کشف کرد و دانست که اگر نور از محلولهای کلوئیدی بگذرد مسیر خود را روشن می کند، در صورتی که اگر از محلولهای بلوری بگذرد مسیرش روشن نیست. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب صص ۱۲-۱۳ شود.

تندباد.

[ت] (ا مرکب) باد تند و تیز. (آندراج). طوفان و گردباد و بادی که هوا را تیره و تار کند. (ناظم الاطباء): هم اندر زمان تندبادی ز کوه بر آمد که شد نامور ز آن ستوه. فردوسی. حکیم این جهان را چو دریا نهاد برانگیخته موج ازو تندباد. فردوسی. ورا نامور خواندی نوشزاد بختی بر آن خوب رخ تندباد. فردوسی. اگر تندبادی بر آید ز کنج بخاک افکند نارسیده ترنج. فردوسی (از فرهنگ اسدی). نه ابر است آنکه گفתי تندباد است کجا در کوه خاکستر فتابه ست. (ویس و رامین). در دل افتادشان که در دو چراغ

تندبادی رسیده است بی‌اغ. نظامی. همان انگار کآمد تندبادی ز باغت برد برگی بامدادی. نظامی. کآنچنان تندباد بی اجلی نرساند این شکوفه را خللی. نظامی. هر آن ذره که آرد تندبادی فریدونی بود یا کیقبادی. نظامی. چون این خبر و حالات به سمع چنگیزخان رسید آتش غضب او را چنان بر تندباد قهر نشانند... (جهانگشای جوینی). با لشکری از شمار افزون به مردانگی هر یک چون کوه بیستون تندباد حمیت آتش غضب در نهاد ایشان زده. (جهانگشای جوینی). برگ کاهم من به پیش تندباد می ندانم تا کجا خواهم فتاد. مولوی. چه نغز آمد این نکته در سندیاباد که عشق آتش است و هوس تندباد. سعدی (بوستان). مگر چشم بدان اندر کمین بود ببرد از بوستانش تندبادی. سعدی. و اساس آن از آن استوارتر است که بهر تندبادی متزلزل شود. (رشیدی). کس نهانش بخاک نتواند تندبادش هلاک نتواند. اوحدی. - تندباد اجل؛ تشبیه استعاری مرگ به تندباد از جهت سرعت حرکت و تندی و شتاب و ویرانی و نابودی: بتندباد اجل جانسپار باد عدوت تو جان فرای بروی نگار و باده تند. سوزنی. خصم تو چون شمع باد بر گذر تندباد بر کف تو چون چراغ باده انگور تند. سوزنی. به هیچ باغ نبودی درخت ماندش که تندباد اجل بی دریغ بر کندش. سعدی. - تندباد حوادث؛ حوادث متوالی و به سرعت گذرنده: ز تندباد حوادث نمی توان دیدن در این چمن که گلی بوده است یا سمنی. حافظ. رجوع به تند شود.

تندبار.

[ت] (نف مرکب) موزیات را گویند مانند شیر و پلنگ و مار و عقرب و زنبور و مورچه و امثال آن و هر جانوری که جانور دیگر را بخورد. (برهان). سبع، مانند شیر و پلنگ و گرگ و ببر و امثال آنها و از روندگان مانند عقرب و مار و امثال آنها، برخلاف زندبار که حیوانات بی آزارند. (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء). از برساخته های فرقه آذرکیوان است. رجوع به فرهنگ دساتیر ص ۲۴۰ شود ||. تند بارنده (صفت ابر). که باران شدید از وی برآید: به بخشش چو ابری بود تندبار (۱) بود پیش او گنج و دینار خوار. فردوسی. قطره ای کآن ز جود تو بچکد سیلی از ابر تندبار شود. مسعود سعد. رجوع به تند شود. (۱) - مرحوم دهخدا در ذیل این بیت نوشته اند: در سفارت بهرام نزد شنگل. کلمه تندبار در نسخه خطی کتابخانه من هست و سایر نسخ چاپ نوبهار، و در بهار دارد.

تندباز.

[ت] (ا مرکب) یک نوع مرغ درنده. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۵ شود.

تندبالا.

[ت] (ا مرکب) کوه بلند. (ناظم الاطباء). بالایی تند و پر نشیب. سخت سر اشیب. سخت سرازیر. کوهی با سر اشیبی سخت: نگه کرد پرموده او را بدید ز هامون یکی تندبالا گزید. فردوسی. نشست از بر اسب سالار نیو پیاده همی رفت در پیش گیو بدان تندبالا نهادند روی چنان چون بود مردم چاره جوی. فردوسی. یکی تندبالا بد از رزم دور به یکسو ز راه سواران تور برفتند ترسان بر آن بر ز راه که شایست کردن به لشکر نگاه. فردوسی. بر آن تندبالا برآمد دمان همیدون بزه بر بازو کمان. فردوسی. چو از لشکر آن هر دو تنها شدند بزیر یکی تندبالا شدند. فردوسی. فرواقتم ز کوه تندبالا جهم در موج آب ژرف دریا. (ویس و رامین). رجوع به تند شود.

تندبور.

[ت] (ا) جستن و برجستن را گویند، و به این معنی بجای بای ابجد، بای حطی هم آمده است. (برهان) (آندراج). برجستن.

(فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). جستن و برجستن را گویند. (انجمن آرا (||)). (ص) برجهنده و رقصنده. (ناظم الاطباء). رجوع به تندبویر شود.

تندبوی.

[ت] (ص مرکب) که بوی تند و تیز دارد. که بویی شدید دارد. که بوی شدید الاثر دارد، خوش یا ناخوش؛ نفاح؛ تندبوی. (منتهی الارب). رجوع به تند شود.

تندپرواز.

[ت پز] (ص مرکب) به شتاب پرواز کننده. (ناظم الاطباء). تیزپر. که سریع پرواز کند. و رجوع به تند شود.

تندناز.

[ت] (نف مرکب) سریع السیر. سخت دهنده. تیز تک: نشست از بر باره تندناز همی رفت و با او بسی رزمساز. فردوسی. همانگه پدید آمد از دشت باز سپهد برانگیخت آن تندناز. فردوسی ||. خشمناک و غضبناک و پر از خشم. (ناظم الاطباء). رجوع به تند شود.

تندتیز.

[ت] (ص مرکب) شتابان و خشمناک و تیزمزاج و ستیزه جو. (ناظم الاطباء). تند و تیز. رجوع به تند و تندوتیز شود.

تندج.

[ت ن د] (ع مص) پهن و اشیدن گوسپند در چراگاه. (تاج المصادر بیهقی). پهن و اشیدن گوسفند در چرا کردن. (زوزنی). متفرق گشتن گوسفندان از جای خویش از سیری و پری شکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تندحمله.

[ت ح ل ل] (ص مرکب) سخت جنگاور و حمله کننده. که با شدت و سرعت بر دشمن تازد. که بشدت و تندی حمله آورد: آن شاه تندحمله که خورشید شیرگیر پیشش به روز معرکه کمتر غزاه بود. حافظ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندخ.

[ت ن د] (ع مص) به تکلف سیر نمودن خود را از آنچه ندارد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تندخو.

[ت] (ص مرکب) تندخوی. آنکه به سهل چیز، ناخوش و بی دماغ شود. (بهار عجم) (آندراج). تیزمزاج و سرکش. (ناظم الاطباء):

فلک تندخویست با هر کسی تو با او مکن تندخوئی بسی. فردوسی. با تو خو کردم و، خو باز همی باید کرد از تو ای تندخوی سنگدل تنگ دهان. فرخی. رو به آتش کرد کای شه تندخو آن جهان سوز طبیعی خوت کو؟ مولوی. در میان روز گفتن روز کو خویش رسوا کردن است ای تندخو. مولوی. به شیرین زبانی توان برد گوی که پیوسته تلخی برد تندخوی. سعدی (بوستان). عقد نکاحش بستند با جوانی تندخوی و ترشروی. (گلستان). امرد آنکه که خوبروی بود تلخ گفتار و تندخوی بود. سعدی (گلستان). زهرم مده بدست رقیبان تندخوی از دست خود بده که ز جلاب خوشتر است. سعدی. کای دل تو شاد باش که آن یار تندخو بسیار تندروی نشیند ز بخت خویش. حافظ. در آن شمایل مطبوع هیچ نتوان گفت جز اینقدر که رفیقان تندخو داری. حافظ. پشمینه پوش تندخو، از عشق نشنیده ست بو از مستیش رمزی بگو، تا ترک هشیاری کند. حافظ. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن و رجوع به تندخویی شود.

تندخویی.

[ت] (حامص مرکب) تیزمزاجی و سرکشی و درشتی. (ناظم الاطباء): نبینی عیب خود در تندخویی بدینسان عیب من تا چند گویی؟ نظامی. عجب ناید ز خوبان تندخویی چنان کز مهر گردون کینه جویی. نظامی. با اینهمه جور و تندخویی نازت بکشم که خوبروی. سعدی (گلستان). اگرچه رسم خوبان تندخوییست چه باشد گر بسازد با غمینی؟ حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۳۴۲). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن و تندخو شود.

تندخیال.

[ت] (ص مرکب) که خیال او به تندی سیر کند. تیزخیال. تیزوهم. ملا- طغرا در زیب لوایح گفته: گردون رکابی که ناطقهء تندخیالان از بلندپایگی مناقبش در مقام نفس شماری است. (آندراج).

تندخیز.

[ت] (نف مرکب) تندتاز. تیزتک. تندرو. جهنده چون برق در سرعت و شتاب: فلک بر سبز خنگی تندخیز است ز راهش عقل را جای گریز است. نظامی. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندر.

[ت] د / د [ا] رعد بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۸) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از معیار جمالی). بمعنی غرنده باشد عموماً و رعد را گویند خصوصاً. (برهان). غرنده که به تازیش رعد خوانند. (شرفنامه منیری). بانگ رعد. (اوبهی) (غیاث اللغات). تندور. (حاشیه لغت فرس اسدی) (معیار جمالی) (اوبهی) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری). ریشه هندی باستان «تن» (۱)، «تانی» (۲) (صدا پیچیدن، صدا، صدا دادن)، تنبی تو (۳) (رعد)، لاتینی تونار (۴)، تونی تروس (۵)، انگلیسی «تندر» (۶)، افغانی متداول تندر (۷)، افغانی محض «تنا» (۸) (رعد). (حاشیه برهان چ معین): به دشمن پر از خشم آواز کرد تو گفتی مگر تندر آغاز کرد. رودکی (از لسان العجم شعوری). علم ابر و تندر بود کوس او کمان آدینده شود ژاله تیر. رودکی. هست از آهم آتش دوزخ ابیز ناله ای از من ز تندر صد ازیز. منجیک. سست نیزه از دست آن نامدار بغرید چون تندر از کوهسار. فردوسی. کجک بر سر پیل زد شاه چین بغرید چون تندر فرودین. فردوسی. همی کوفت بر خاک رویینه سم چو تندر خروشید و افشاندم. فردوسی. چو تندر خروشان شده هر دوان شه جادوان رستم

پهلوان. فردوسی. نه چرخ است و اجزای او چون ستاره نه ابر است و آوای او همچو تندر. فرخی. خروشی بر کشیدی تند تندر که موی مردمان کردی چو سوزن. منوچهری. بغرید چون تندر اندر بهار به کین روی بنهاد بر هر چهار. اسدی. بر اسبان بی زین به تیغ و کمند خروشان چو تندر بر ابر بلند. اسدی. چو تندر همه بیشه بانگ هژبر شده گردشگر گردان چو ابر. اسدی. چه می دارد بدینگونه معلق گوی خاک را میان آتش و آب و هوا و تندر و نکبا؟ ناصر خسرو. قطره باران از او روان شده چون تیر غران چون مرکب از میانش تندر. مسعود سعد. آواز تندر آرد در گوش باد گرز باران خون چکاند بر تن بخار تیغ. مسعود سعد. اطلس به رنگ آتش واصل عمامه از نی ابرش چو باد نیسان تندی بسان تندر. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۹۰). بحری که عید کرد بر اعدا به پشت ابر از غرتش درخش و ز غزشش تندرش. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۲۵). مهری یکی پیر نزار آوا بر آورده بزار چون تندر اندر مرغزار جانی بهر جا ریخته. خاقانی. به تندی چو تندر شوند آن زمان که تندی همانست و تندر همان. نظامی. بیاران گفت چون تندر (۹) بپوئید مگر فرهاد را جانی بجوئید. نظامی. گر او تندر آمد تو هستی درخش. نظامی. بترقد همی زهره شاخ کوهی بترسد ز آواز تندر شکوفه. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). گلوشان خوابگاه مرگ و دلشان نایب دوزخ دهنشان رهگذار برق و غوشان نایب تندر. قاتنی. - تندر شیهه؛ که شیهه او مانند تندر مهیب و پر صدا باشد. اسبی که مانند رعد شیهه کند: وز آن شب‌دیز تندر شیهه او زمانه پر صدا چون کوهسار است. مسعود سعد. رجوع به تندر شود. ||. بلبل را نیز گویند که عربان عندلیب خوانند. (برهان) (از شرفنامه منیری). شارح قصاید خاقانی بمعنی بلبل نیز نوشته. (غیاث اللغات). بلبل. (ناظم الاطباء). (۱) - - (۲) tan. (۹) tana. (۸) - tandar. (۷) - Thunder. (۶) - Tonitrus. (۵) - Tonare. (۴) - tanayitu. (۳) - tanyati. - به اعتبار برق که حاصل رعد است معنی سرعت هم استنباط می شود.

تندران.

[تَد] (اخ) دهی از دهستان کرون است که در بخش نجف آباد اصفهان واقع است و در حدود ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تندرای.

[تُ رَی] (ص مرکب) کوتاه اندیش. (غیاث اللغات). کنایه از ناعاقبت بین و کوتاه اندیش. (آندراج). بی پروا و بی فکر و بی اندیشه و غافل. (ناظم الاطباء). تندرای: مکن مردم آزاری ای تندرای که ناگه رسد بر تو قهر خدای. سعدی (از آندراج). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندر خروش.

[تُ دَخ] (ص مرکب) غرنده مانند رعد. (ناظم الاطباء): به پیش اندرون پیل پولادپوش پس او دلیران تندر خروش. نظامی.

تن در دادن.

[تَد دَا] (مص مرکب) کنایه از راضی شدن و قبول کردن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات). راضی شدن. (از شرفنامه منیری). حاضر شدن برای امری و قبول کردن کاری. (از فرهنگ فارسی معین). تن اندر دادن: ز آن روز که پیش آیدت آن روز پر از هول بنشین و تن اندر ده و انگاره به پیش آر.؟ (از فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هر دو... خلوتی کردند با رضا علیه السلام و نامه عرض کردند... رضا علیه السلام را کراهیت آمد

که دانست که آن کار پیش نرود اما هم تن درد داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۶). ماندن وی از بهر آرایش روزگار ما بوده است. باید که در این کار تن دردهد که حشمت تو می باید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۴۶). چون خداوند می فرماید و می گوید که سوگندان را کفارت کنم من نیز تن دردادم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۴۷). بسیار سخن رفت در معنی وزارت و تن در نمی داد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۰). و هیچ روزگار ندیدند وی چنین تن در کار داد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۰۷). دل در غم درزی بچه حورنژاد چون رشته به تاب محتش تن درد داد بسیار چو سوزن ارچه سرتیزی کرد هم بخیه بی زرش بر روی افتاد. فرقدی. نخست با تو به دلبازی اندر آمده ام چو دل نمآند، تن دردهم به جانبازی. سوزنی. پایه قدر ترا از مه نشان می خواستم گفت او کی دردهد تن را بدین خلقان خیام(۱)؟ انوری. هر لحظه کژی نهی دگرگون تن درندهد کس این دغا را. انوری (از شرفنامه منیری). بیداد حریفان را تن درده و گر ندهی زانصاف طلب کردن، آزار پدید آید. خاقانی. با بلاها بساز و تن درده کز سلامت نه رنگ ماند نه بوی. خاقانی. ملک را این تدبیر خطا افتاده است که به چنین حالی تن در داده است. (سندبادنامه ص ۲۲۲). دگر ره در صدف شد لؤلؤ تر به سنگ خویش تن درد داد گوهر. نظامی. زین غم چو نمی توان بریدن تن دردادم به غم کشیدن. نظامی. شوریده دلی چنین هوایی تن درندهد به کدخدایی. نظامی. نشان خردمند کافی آنست که به چنین کارها تن درندهد. (گلستان). چو گاو ار همی بایدت فربهی چو خر تن به جور کسان دردهی. سعدی (گلستان). سعدی چو حریف ناگزیر است تن درده و چشم بر قضا کن. سعدی. ظاهر آنست که با سابقه لطف ازل جهد سودی نکند تن به قضا دردادم. سعدی. سعدیا تن به نیستی درده چاره سخت بازوان این است. سعدی. بر قامت بزرگی او اطلس فلک می زبید از بزرگی او تن در آن دهد. سلمان ساوجی (از انجمن آرا). گر قرض تو حنظل، عوضش قند بده و ز آنکه بخارا، تو سمرقند بده تن دردمه ار به قرض جانت بدهند و جان بدل قرض ستانند بده. معین استرآبادی (از انجمن آرا ||). دست دادن زن. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). و بهر دو معنی رجوع به تن دادن شود ||. منقاد شدن. (از شرفنامه منیری). (۱) - در آندراج: بدین خیام تن (۴).

تندرست.

[تَ دُر] (ص مرکب) مقابل بیمار و اطلاق آن بر دولت نیز آمده. (آندراج) (بهار عجم). سالم و چاق و صحیح و بی مرض و بی علت و توانا و قوی. (از ناظم الاطباء) (دهار). از: تن + درست. گیلکی و نظری تندرست (۱)، فریزندی و یرنی تندرست (۲)، سنگسری تندرست (۳)، سرخه ای تندرست (۴)، لاسگردی تندرست (۵)، کسی که تن سالم دارد. (حاشیه برهان چ معین): ز پیکان پولاد گشتند سست نیامد یکی پیش او تندرست. فردوسی. همی بود شادان دل و تندرست به دانش همی جان روشن بشست. فردوسی. تو بیماری و پند داروی تست بکوشم همی تو شوی تندرست. فردوسی. اگر بازیمن ترا تندرست همه گنج با تاج و تخت آن تست. فردوسی. همه بر دل اندیشه این بد نخست که بیند دو چشم ترا تندرست. فردوسی. جاوید باش و پشت قوی باش و تندرست تو شادخوار و ما رهیان از تو شادخوار. فرخی. شاه زمانه شاد و قوی باد و تندرست از گردش زمانه بی اندوه و بی زیان. فرخی. از کف او چنان هراسد بخل که تن آسان تندرست از تب. فرخی. پاینده باد خواجه و دلشاد و تندرست بر کام دل مظفر و منصور کامکار. فرخی. جاوید شاد باد و تن آسان و تندرست آن مهتر کریم خصال ملک نژاد. فرخی. نه از پشت پاکم اگر تندرست بمانم ترا و آنکه هم پشت تست. (گرشاسبنامه). بی آزار باز آمدی تندرست از آن اژدها کین نبایست جست. (گرشاسبنامه). دشمنان تو همه بیمار و بنده تندرست دورتر باید ز بیمار آنکه او بیمار نیست. ناصر خسرو. چون این نیت بکرد عطسه بزد و در ساعت آن علت از وی زایل شد و تندرست گشت. (قصص الانبیاء ص ۱۸۵). بهیچ حال هوای گرم هیچ تندرست را سود ندارد. (ذخیره خوارزمشاهی). و آن زن که شیر او دهد... شیر او پاک و پسندیده باد و زن تندرست. (ذخیره خوارزمشاهی). شراب... خورنده شراب را بیماری کم کند و اغلب تندرست باشد. (نوروزنامه). به کار اندرت ار نادرستی باشد چو تندرست بوی هیچ دل شکسته

ندار. ادیب صابر. تا هست ز هستی تو یادم آسوده و تندرست و شادم. نظامی. درویشی پیری جوانان است و بیماری تندرستان. (مرزبان نامه). مگو تندرست است رنجوردار که می پیچد از غصه رنجوروار. سعدی (بوستان). منغص بود عیش آن تندرست که باشد به پهلوی بیمار سست. سعدی (بوستان). تندرستان را نباشد درد ریش جز به همدردی نگویم درد خویش گفتن از زنبور بی حاصل بود با کسی در عمر خود ناخورده نیش. سعدی (گلستان). بس که در خاک تندرستان را دفن کردیم و، زخم خورده نمرد. سعدی (گلستان). چنان سوزم که خامانم نبینند نداند تندرست احوال محموم. سعدی ||. در غیر آدمی و جانوران بمعنی خوش و نزه و پاک و آرام و عاری از فساد و آلودگی و درست و صحیح و بکام و بی آشوب و پرهیز و دارای استحکام و دوام: پس هارون را آن بیماری به گرگان زیادت شد. او را گفتند از این هواها، هوای قومس تندرست تر است. هارون از گرگان برفت. (ترجمه طبری بلعمی). بم، شهری است با هوای تندرست. (حدود العالم). سخن در تندرستی تندرست است که در سستی همه تدبیر سست است. نظامی. به شکرانه دولت تندرست بر آن پشته بنیادی افکند چست. نظامی. حکمای وقت و وزرای مملکت را جمع کرد و گفت: موضعی اختیار باید کرد تندرست تر و خوشگوارتر به آب از بغداد و بنایی جهت نقل بدان موضع ترتیب داد. (از ترجمه محاسن اصفهان). - ناتندرست؛ بیمار. دردمند. مریض: رسیده به لب جان ناتندرست همی چاره تندرستان بجست. فردوسی ||. - زشت. بد. خطا. نادرست: چنین گفت یک روز کز مرد سست نیاید مگر کار ناتندرست. فردوسی. رجوع به تندرستی شود. (۱) - tandorost. (۵) - tandorost. (۴) - tandraerast. (۳) - tandoros. (۲) - tandorost.

تندرست کردن.

[تَ دُرُ كَ دَ] (مص مرکب) شفا دادن. شفا بخشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معالجه کردن. علاج کردن. درمان کردن: از آن نوشدارو که در گنج تست کجا خستگان را کند تندرست... فردوسی. رجوع به تندرست و تندرستی شود.

تندرستی.

[تَ دُرُ] (حامص مرکب) سلامتی و صحت و بی مرضی و توانایی و قوت بدن و شهند. (ناظم الاطباء). از: تندرست + ی (مصدری)... پهلوی تندرستی (۱)، سلامت. (از حاشیه برهان چ معین): ترا ای جوان تندرستی و بخت همانا و همواره با تاج و تخت. فردوسی. به نیک اختر و تندرستی شدن به پیروزی و شاد باز آمدن. فردوسی. همه تندرستی به فرمان اوست همه نیکویی زیر پیمان اوست. فردوسی. ترا تندرستی از آن شد کنون که بر نیکویی رای تو شد فزون. فردوسی. تندرستیش باد و روزبهی کامگاری و قدرت و امکان. فرخی. به تندرستی و شاهنشهی و روزبهی همی گذار جهان را بکام و خود مگذر. فرخی. مثل زنند که آید پزشکی ناخوانده چو تندرستی تیمار دارد از بیمار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۱). کنونم زور، لختی در تن آمد نشاط تندرستی در من آمد. (ویس و رامین). دو چیز است اندر جهان نیکتر جوانی یکی، تندرستی دگر. اسدی. و چون عالمی نبود در میان ایشان و آن نعمت و تندرستی در میان ایشان نماند. (قصص الانبیاء ص ۱۳۱). از اینجا بتوان دانست که تندرستی را و درست اندامی را و کار هر اندامی را سبب نخستین آنست که مزاج اندامها یکسان همه معتدل باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). ایمنی را و تندرستی را آدمی شکر کرد نتواند در جهان این دو نعمتی است بزرگ داند آنکس که نیک و بد داند. مسعود سعد. ز جمله نعمت دنیا چو تندرستی نیست درست گردد این گر بررسی از بیمار. ادیب صابر. تندرستی و رای سلطانی است از دو تن پرس و شرح آن بشنو. خاقانی. در آمد کار اندامش به سستی به بیماری کشید از تندرستی. نظامی. همی تا پای دارد تندرستی ز سختی ها نگیرد طبع سستی. نظامی. بس گزسنگی که سستی آرد در هاضمه تندرستی آرد. نظامی. پس از پنجه نباشد تندرستی چهل ساله فروریزد پر و بال. نظامی. تندرستی و ایمنی و کفاف این سه مایه ست و آن دگر همه لاف. نظامی. نمی خواستم تندرستی خویش که دیگر نیاید

طیبیم به پیش. سعدی (بوستان). کسی قیمت تندرستی شناخت که یکچند بیچاره در تب گذاخت. سعدی (بوستان). لا-جرم حکمتش بود گفتار خوردنش تندرستی آرد بار. سعدی (گلستان). رسول گفت علیه السلام این طایفه را طریقی هست که تا اشتهای غالب نشود نخورند و هنوز اشتهای باقی باشد که دست از طعام بدارند. حکیم گفت این است موجب تندرستی. (گلستان). آخر به زکات تندرستی فریاد دل شکستگان رس. سعدی. با ضعف و ناتوانی همچون نسیم خوش باش بیماری اندرین ره بهتر ز تندرستی. حافظ. رجوع به تندرست و درست شود. -ناتندرستی؛ بیماری. ضعف: تهی نیست از تره ای خوان من ز ناتندرستی است افغان من غذایی که با تندرستی بود همه دانش انجیر بُستی بود. نظامی. رجوع به تندرست شود ||. در غیر آدمی و حیوان و نبات یعنی غیر اجسام آلیه نیز مستعمل است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هوایی به این تندرستی و پاکیزگی به سبب بخار پلیدیها که اندر شهر هست هوا ناخوش و زیانکار میشود. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً). چو شه در عدل خود نمود سستی پدید آمد جهان را تندرستی. نظامی. رجوع به تندرست شود. (۱) - tan-drustih.

تندرستی.

[تَ دُرُ] (اخ) اسمی است که به یسنا ۶۰ داده شده. (حاشیه برهان چ معین). هات شصتم را پارسیان «تندرستی» هم نامیده اند. (یسنا بخش ۲ ص ۷۴). دعای درود است. (خرده اوستا ص ۷۱). رجوع به خرده اوستا ص ۲۸ و ۷۱ و ۲۳۰ شود.

تندرفتار.

[تُ رَا] (ص مرکب) سریع و طیار. (ناظم الاطباء). تندرو. تیزتک. سریع السیر. و رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند رفتن.

[تُ رَتَا] (مص مرکب) به شتاب و سرعت حرکت کردن. ضد کند رفتن. چست و چالاک راه رفتن. (ناظم الاطباء ||). در تداول امروز، از حد خود تجاوز کردن و بیش از اندازه اظهار وجود کردن. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندرو.

[تُ رَا رُو] (نف مرکب) چالاک و تیزرفتار. (آندراج). سریع و سریع الحریکه. تیزرفتار. (ناظم الاطباء). تندرفتار. تیزتک. تیزرفتار. تیزرو. سریع السیر: چو بشنید پند جهاندار نو پیاده شد از باره تندرو. فردوسی. نیا را بدید از کران، شاه نو برانگیخت آن باره تندرو. فردوسی. تا برآید از پس آن میغ باد تندرو آسمان چون رنگ بزاید ز میغ گردرنگ. منوچهری. چون تک اندیشه به گرمی رسید تندرو چرخ به نرمی رسید. نظامی. گر کمیت اشک گلگونم نبودی تندرو کی شدی روشن به گیتی راز پنهانم چو شمع؟ حافظ. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندرو.

[تُ] (ص مرکب) تندروی. ترشروی را گویند. (برهان) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری). زشت و ناخوش رو و خشمناک. (ناظم الاطباء): پس آنکه بدو گفت کای تندروی نشاید که بنمایی این زشت خوی. فردوسی. کای دل تو شاد باش که آن یار تندخو بسیار تندروی نشیند ز بخت خویش. حافظ ||. بخیل و ممسک. (برهان) (آندراج) (شرفنامه منیری). بخیل. (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات): بنالید درویشی از ضعف حال بر تندروی خداوند مال. سعدی (از شرفنامه منیری). رجوع به تند

و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندروش.

[تُ رَو] (ص مرکب) تیزرفتار. سریع الحركه. تندرفتار. تندرو. پرتلاطم: چو کوه کوه در او موجهای تندروش چو پیل پیل نهنگان هول مردمخوار. فرخی. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندزبان.

[تُ ز] (ص مرکب) فصیح و حراف و سخن آرا. (ناظم الاطباء).

تندس.

[تَد دَ / د] (ا مرکب) بمعنی تن مانند است، چه دس بمعنی شبیه و نظیر و مانند باشد... و بکسر ثالث مخفف تندیس است که آن هم تن مانند باشد، چه دیس بمعنی شبیه و نظیر و مانند بود. (برهان). تمثال باشد و معنی ترکیبی آن تن مانند است. (فرهنگ جهانگیری). تندسه. تندیس. تندسه. تمثال و پیکر چیزی و معنی ترکیبی، مانند تن، چه دیس و دس بمعنی مانند بود. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). تمثال و پیکر و تصویر و تندسه و تندیس و تندسه. (ناظم الاطباء). چیزی که به تن ماند و شبیه و نظیر و مانند تن باشد... (ناظم الاطباء). از: تن + دس (مخفف دیس). (حاشیه برهان چ معین). بی شک بمعنی مجسمه امروزین است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فرود کاخ یکی بوستان چو باغ بهشت هزار گونه در او شکل و تندس و دلبر. فرخی. رجوع به تندسه و تندسه و تندیس شود ||. تفسیر تمثال هم هست. (برهان).

تندس.

[تَنَدُ دُ] (ع مص) بر زمین افتادن و دست بر دهان نهادن، يقال: ندس به الارض فتندس؛ ای وقع فوضع یده علی فمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). پرسیدن خبر از جایی که ترانداند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و عبارة الاساس: فلان يتندس عن الاخبار و يتحدس عنها؛ يتبحث عنها ليعلم منها ما هو خفی علی غیره. (اقرب الموارد ||). از اطراف و جوانب جاری شدن آب چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تندسه.

[تَد دَ / د س / س] (ا مرکب) بمعنی تندس است (برهان) (فرهنگ جهانگیری) که تمثال باشد و بکسر ثالث مخفف تندسه است که آن هم بمعنی شبیه و نظیر و تمثال باشد. (برهان). تمثال و پیکر و تصویر و تندس. چیزی که به تن ماند و شبیه و مانند تن باشد... (ناظم الاطباء). رجوع به تندس و تندیس و تندسه شود.

تند شدن.

[تُ شُ د] (مص مرکب) به سختی بخشم آمدن. سخت خشمناک شدن. سخنان درشت گفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پرشتاب و سریع شدن، چون تند شدن باد و آب و جز آنها ||. تلخ و حریف شدن. زبان گز شدن، چون تند شدن غذا و روغن و جز

آنها || در بیت زیر بمعنی برگشتن، واژگون شدن، پریشان شدن، نامساعد گردیدن آمده است: چو بر بهرام چوین تند شد بخت به خسرو ماند هم شمشیر و هم تخت. نظامی. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند عنان.

[تُ ع] (ص مرکب) اسب تیزرو و بددهن و سرکش. (ناظم الاطباء). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند غضب.

[تُ غ ض] (ص مرکب) خشمناک و غضبناک. (ناظم الاطباء). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند فهم.

[تُ ف] (نف مرکب / ص مرکب) آنکه سخن را زود دریابد. (آندراج) (بهار عجم). زیرک و بافراست و باهوش و حاضر کلام. (ناظم الاطباء): ایاز تندفهم تیزبینش نگار کارگاه آفرینش. زلالی (از آندراج). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندک.

[تُ د] (ا) تره تیزک. تره تندک. شاهی. ترتیزک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تره تیزک و شاهی شود.

تندک.

[تُ د] (اخ) دهی از دهستان کیذقان است که در بخش ششتمد شهرستان سبزوار واقع است و در حدود ۶۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تندکار.

[تُ] (ص مرکب) سریع العمل. مقابل کندکار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تند کردن.

[تُ ک د] (مص مرکب) برآغالانیدن کسی: آغالش؛ تند کردن دو تن بر یکدیگر. (فرهنگ اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). سریع کردن در رفتار و حرکت ||. زبان گز کردن غذا با افزودن ادویه و جز آن. رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند گشتن.

[تُ گ ت] (مص مرکب) بخشم آمدن. غضب کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز کین تند گشت و برآمد ز جای بیالای جنگی درآورد پای. فردوسی (از لغت فرس اسدی). حقیقت ندانم چه گویی همی در این تند گشتن چه جویی همی. شمسایی (یوسف و زلیخا).

تندگوی.

[تُ] (نف مرکب) تندگفتار. که سخن درشت گوید. تلخ گفتار: قوی استخوانها و بینی بزرگ سیه چرده و تندگوی و سترگ. فردوسی.

تندل.

[تَدَ] (ا) تمشک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تمشک شود.

تندل.

[تَنَدُ] (ع مص) دستار در سر بستن. (زوزنی ||). دست پاک کردن بمنذیل و مالیدن بدان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و انکر الکسائی تمندل و تندل بالمنذیل و تمندل؛ اذا شده برأسه و اعتم به. (اقرب الموارد).

تندلجام.

[تُل] (ص مرکب) اسب بددهن و سرکش. (ناظم الاطباء).

تندم.

[تَنَدُ] (ع مص) پشیمان بودن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). پشیمانی نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج). پشیمان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): هارون پوشیده کسان گماشته بود تا هر کس زیر دار جعفر گشتی و تندمی و توجعی نمودی و ترحمی، بگرفتندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۰).

تندمزاج.

[تُم] (ص مرکب) تندخوی و تیزمزاج. (ناظم الاطباء). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندمزه.

[تُم ز / ز] (ص مرکب) قابض و زمخت و هر چیز که طعم آن تند و تیز باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندنویس.

[تُنْدِن] (نف مرکب) که سریع نویسد. که در نوشتن سریع باشد: صورت مذاکرات مجلس بوسیله تندنویسان مجلس شورای ملی تهیه می شود. رجوع به تندنویسی و تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندنویسی.

[تُنْدِن] (حامص مرکب) سریع نوشتن. عمل تندنویس. یکی از مهارتهای لازم برای اشتغال منشی گری جدید داشتن هنر تندنویسی

است تا آنچه بوسیله مدیران سازمان‌ها بیان می‌شود عیناً بوسیله منشی تندنویسی شود و به قسمتهای اجرایی ابلاغ گردد. رجوع به تندنویس و تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تندو.

[ت] (ا) عنكبوت را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از اوبهی) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج). تند و تندو و تننده. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). و آنرا جولاه و جولاهه و جوله نیز گویند، زیرا که تننده است. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ جهانگیری). و آنرا کروتته... و دیوپا نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). بمعنی عنكبوت غلط است و تندو صحیح است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از: تند (تیدن) + (پسوند اتصاف). (از حاشیه برهان چ معین): شها عنقای قاف فتح نصرت بود بر طاق ایوان تو تندو. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تند و تندو و تننده و تیدن شود.

تندو.

[ت] (ع ا) میوه درخت آبنوس. (دزی ج ۱ ص ۱۵۳).

تند و تیز.

[ت] (ص مرکب، از اتباع) تندتیز. (ناظم الاطباء). پرشتاب. سریع و پرحدت: که تند و تیز به دل بردن من آمده ای شتاب چیست به آتش گرفتن آمده ای. ابراهیم ادهم (از آندراج) (بهار عجم). رجوع به تند و دیگر ترکیبهای آن شود.

تند و خند.

[ت] (ص مرکب، از اتباع) تار و مار که زیر بر شده و از هم پاشیده باشد. (برهان). تار و مار و زیر و زبر و سرنگون و از هم پاشیده. (ناظم الاطباء). تند و خوند. رجوع به ماده بعد شود.

تند و خونند.

[ت] (ص مرکب، از اتباع) ترت و مرت و تار و مار. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۹۰). تار و مار. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری): هرچه ورزیدند ما را سالیان شد بدست (۱) اندر بساعت تند و خونند. آغاجی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۹۰). پسندیده نداری و نخواهی که کس باشد ز تو با تند و خونندی (۲). سوزنی (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از صرصر فنا همه گشتند تار و مار وز تندباد قهر اجل جمله تند و خونند (۳). شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). رجوع به ماده قبل شود. (۱) - ن ل: بدشت. (۲) - ن ل: به تو با تندخندی. ز تو با بند و خندی. (۳) - ن ل: تند و خند.

تندور.

[ت] / ت / د / دُو [ا] رعد. (برهان) (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۸) (آندراج) (اوبهی). تندر. (لغت فرس اسدی ایضاً) (فرهنگ جهانگیری): خورد سیلی زند بسیار طنبور دهد تیزی بیازی (۱) همچو تندور. طیان (از لغت فرس اسدی ایضاً). ابواسحاق روشندل تو آنی که از رای تو گیرد روشنی هور چو با یاد تو باشد غم نباشد شب تاریک و ابر و برق و تندور. ؟ (از معیار جمالی چ دانشگاه

ص ۱۳۳ ||). بلبل را نیز گویند که عرب عندلیب خوانند. (برهان) (آندراج). بلبل. (ناظم الاطباء). رجوع به تندر شود. (۱) - در احوال و اشعار رودکی ذیل اشعار طیان ج ۳ ص ۱۱۸۷: دهد تیزی بیای.

تندور.

[ت / ت] (۱) تابخانه و تنور و گلخن و کوره. (ناظم الاطباء). تَنور و تَنور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنور شود.

تندوس.

[ت ن دُس] (اخ) (۱) جزیره ای در دریای اژه و متعلق به دولت ترک که در کنار آسیای صغیر واقع است و ۶۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن هم به همین نام است. (از لاروس). جزیره بوزجه. رجوع به همین نام در قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tenedos.

تنده.

[ت د / د] (۱) چیزی باشد که مانند غنچه مرتبه اول از درخت سرزند و بعد از آن برگ از میان آن برآید. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). غنچه که از او برگ بیرون آید. (شرفنامه منیری). غنچه و چیزی غنچه مانند که ابتدا از شاخه درخت سرزند و سپس برگ یا شکوفه از میان آن برآید. (ناظم الاطباء). چه هرگاه از درخت آن ظاهر شد گویند تندید، و تندیدن مصدر آن است یعنی سرزدن غنچه و شکوفه و برگ از درخت. (انجمن آرا) (آندراج). و سر برزدن آنرا تندیدن گویند، و تندید یعنی تند شد و درخت غنچه برآورد. (فرهنگ رشیدی). بدین معنی بجای دال ابجد زای هوز هم آمده است. (برهان). و رجوع به تزه و تندیدن شود ||. زنبور سرخ را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). زنبور سبز (?). (ناظم الاطباء ||). جوزق ||. هر جای بلند و سراشیب. (ناظم الاطباء). سرازیری. سراشیبی بسیار تند کوه. دامنه پرنشیب کوه. (فرهنگ فارسی معین). سراشیبی و سخت سراشیب. قسمت نشیب راهی. - تنده کوه؛ آنجای که کوه سخت سراشیب است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنده.

[ت ده] (نف مرکب) مشغول و درکار، و تن بکار داده. (ناظم الاطباء).

تنده.

[ت د / د] (۱) هسته زردآلو و مانند آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). هسته شیرین کرده زردآلوی تلخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنده.

[ت د] (اخ) قریه بزرگی است از صعید ادنی بر جانب غربی نیل. (از معجم البلدان).

تندی.

[ت] (حامص) درشتی. (آنندراج). سختی و شدت و درشتی. (ناظم الاطباء). خشمگینی. غضبناکی. عصبانیت. (فرهنگ فارسی معین): دل شاه ترکان پر از خشم و جوش ز تندی نبودش به گفتار گوش. فردوسی. ز تندی پشیمانی آرڈت بار تو در بوستان تخم تندی مکار. فردوسی. فرستاده را هیچ پاسخ نداد ز تندی کسری نیامدش یاد. فردوسی. ز خیمه فرستاده را بازخواند به تندی فراوان سخنها براند. فردوسی. پدر چون بدیدش بهم بر دو چشم به تندی یکی بانگ برزد بخشم. فردوسی. بدو گفت بهرام کای تاجدار اگر مهتری تخم تندی مکار. فردوسی. ز تندی به جوش آمدش خون و رگ نشست از بر باره تیزتگ. فردوسی. ای پسر نیز مرا سنگدل و تند مخوان تندی و سنگدلی پیشه تست ای دل و جان. فرخی. حاسد ملعون چرا خرم دل و خندان شود گر زمانی بخت خواجه تندی و صفرا کند تندی و صفرای بخت خواجه یک ساعت بود ساعتی دیگر بصلح و دوستی مآیدا کند. منوچهری. بگفت آزادگانش را به تندی که از جنگ آوران زشت است کندی. (ویس و رامین). دروغ و گزافه مران در سخن بهر تندیی، آنچه خواهی مکن. اسدی. جهان مست است نرمی کن که من ایدون شنیدستم که با مستان و دیوانه حلیمی بهتر از تندی. ناصر خسرو. گفتم که مکن میر پدر تندی و تیزی رحم آر بدین بیدل آسیمه سیر بر. سوزنی. به تندی گفتم ای بخت بلندم نه تو قصابی و من گوسپندم. نظامی. دگر ره بانگ زد برخو به تندی که با دولت نشاید کرد کندی. نظامی. شنید این سخن پیشوای ادب به تندی برآشف و گفت ای عجب. (بوستان). چو کاری برآید به لطف و خوشی چه حاجت به تندی و گردنکشی؟ (بوستان). شاید بنی آدم خاکزاد که بر سر کند کبر و تندی و باد. (گلستان). و گر عمری نوازی سفله ای را به کمتر تندی آید با تو در جنگ. (گلستان). نگارینا بهر تندی که میخواهی جوابم ده که گر تلخ اتفاق افتد به شیرینی بیندایی. سعدی. وه که ازو جور و تندیم چه خوش آمد چون حرکات ایاز بر دل محمود. سعدی ||. تیزی و چستی و چالاکی. (ناظم الاطباء). جلدی. چالاکی. چابکی. (فرهنگ فارسی معین). شتاب. عجله. سرعت: وز آنجایگه بارگی برنشست به تندی میان یلی را بیست. فردوسی. بر اهریمنان تیرباران گرفت به تندی کمین سواران گرفت. فردوسی. به تندی میان کیانی بیست بر آن باره شیردل برنشست. فردوسی. بدان لشکر اندر چنو کس نبود بسودش به تندی و پرسید زود. فردوسی. بدین تیزی و تندی و زور و گام سر ژنده پیل اندرآرد به دام. فردوسی. همان اسبش از دیو دارد نژاد گرائیدن شیر و تندیی باد. فردوسی. بر مرکبی به تندی شیطانی گشتم بگرد دهر فراوانی. ناصر خسرو. از آن تیزتر خسرو پیل تن به تندی درآمد به آن اهرمن. نظامی. مبادا کز سر تندی و تیزی کند در زیر آب آتش ستیزی. نظامی ||. زمختی. (ناظم الاطباء): پشه چو پر شد بزند پیل را با همه تندی و صلابت که اوست. (گلستان ||). سرایشی. (فرهنگ فارسی معین): از بلندی حصن و تندی کوه منقطع گشت از زمین نظرم. مسعود سعد ||. برآمدگی و بلندی و افراز و آماس. (ناظم الاطباء). - تندی گوش؛ سه برآمدگی در سطح درونی گوش. (ناظم الاطباء ||). تیزی. برندگی. مقابل کندی ||. حدت در مزه، مانند مزه فلفل. تندمزیگی ||. غلظت رنگ. سیری رنگ. پررنگی، مقابل کم رنگی (||. ا) هر جای سرایش. (فرهنگ فارسی معین).

تندی.

[تَ نَدِی] (ع مص) به تکلف جوانمردی نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تسخی و تفضل، يقال: هو یتندی علی اصحابه. (اقرب الموارد ||). افزونتر شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). چرا کردن میان نهل. (تاج المصادر بیهقی). چرا کردن ستور میان دو نوبت آب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). سیراب شدن، يقال: شرب حتی تندی. (از اقرب الموارد).

تندی.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تَند: دلت با خرمی با اهل عشرت کفت با جامهء صهبای تندی. سوزنی. رجوع به تند (اخ) شود. تند یاز.

[تُنْدُ] (نف مرکب) سریع السیر. تیز تک. پرسرعت: نشست از بر بارهء تند یاز همی رفت با وی بسی رزمساز. فردوسی.

تندی جستن.

[تُجُتْ] (مص مرکب) ستیزه خواستن. جنگجویی. درشتی کردن: بدین مایه لشکر تو تندی مجوی به تیزی به پیش دلیران مپوی. فردوسی.

تندید.

[تْ] (ع مص) کسی را به بدی معروف کردن. (تاج المصا‌در بیهقی). آشکار کردن عیبهای کسی را و بد شنو‌انیدن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پراکنده کردن شتران را. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شهرت دادن و شایع کردن چیزی در میان مردم. (از اقرب الموارد ||). آواز بلند برداشتن. (تاج المصا‌در بیهقی). بلند کردن صدا. (از اقرب الموارد).

تندیدن.

[تْ / تَ دِ دَا] (مص) سر زدن غنچه و برگ و شکوفه باشد از درخت (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) چه هر گاه درخت شروع در برگ و شکوفه بر آوردن کند گویند تندید یعنی برگ و شکوفه بر آورد. (برهان ذیل تندید). شکوفه بیرون آوردن درخت را گویند. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۱۸ ذیل تندید). در برگ آمدن درختان، گویند درخت می تندد یعنی برگ بیرون می آورد. (اوبهی). شکوفه بدر آوردن درخت. (از صحاح الفرس): به صد جای تخم (۱) اندر افکنند بخت بتندید شاخ و بر آورد رخت. (۲) عنصری (از لغت فرس اسدی ایضاً). از عاب؛ بتندیدن رز. (تاج المصا‌در بیهقی). یعنی برگ بر آوردن گرفتن درخت بعد از سیرابی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در صحاح الفرس: به شدکار تخم... (۲) - در صحاح الفرس: بتندید شاخ بر آورد درخت.

تندیدن.

[تْ دِ دَا] (مص) در خشم شدن و اعراض کردن. (برهان). تندی کردن. درشتی کردن. خشم گرفتن. تیز شدن. (فرهنگ فارسی معین). خشمناک گشتن. ستهیدن و در خشم شدن و اعراض کردن. (ناظم الاطباء). در خشم رفتن. (برهان ذیل تندید): ز مرغان چون سلیمان قصه بشنید بتندید و بجوشید و بکالید. عطار (از بلبل نامه). عقل او کم بود و حرص او فزون چون چرا [= اجری] کم دید شد تند و حرون... چون خری پابسته تندد از خری هر دو پایش بسته گردد بر سری و ر نتندیدی ز بند آن بوالفضول او نه خر بودی بدی شیر فحول. مولوی. بتندید با من (۱) که عقلت کجاست چو دانی و پرسى سؤالت خطاست. (بوستان). فقیر از بهر نان بر در دعاخوان تو می تندی که مرغم نیست بر خوان. سعدی. چو بشنید این سخن بر زاری او بتندید از پریشانکاری او بدل در دشمنی چیزی نبودش ولی در دوستی می آزمودش. اوحدی. ایشان بر وی تندید و او را دشنام دادند. (ترجمه دیاتسارون ص ۱۴۶). عیسی بر آن دژمناک تندید و گفت دهن خود ببند. (ترجمه دیاتسارون ص ۱۹۴ ||). غریدن و لندیدن رعد ||. نالیدن و لرزیدن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: بغرید بر من...

تندی زدن.

[تُ زَدَ] (مص مرکب) سخت اثر کردن: چو بر شاپور تندی زد خمارش ز رنج دل سبک تر گشت بارش. نظامی.

تندیسی.

[ت] (ا مرکب) بمعنی تن مانند است، چه دیس بمعنی مانند باشد و بمعنی صورت و تمثال و پیکر و کالبد و قالب و جثه نیز آمده است اعم از انسان و حیوانات دیگر. (برهان) (از ناظم الاطباء). بمعنی تندس. (فرهنگ جهانگیری) (از آندراج). از: تن + دیس، جزو دوم از مصدر «دئس» (۱) اوستایی بمعنی نمودن و نشان دادن، یعنی تن نما، و این جزو بصورت پسوند در فرخاردیس و طاقدیس هم دیده میشود. (حاشیه برهان چ معین): نگارند تندیس او گر بکوه ز سنگ وقارش شود که ستوه. دقیقی. دو تندیس از زر برانگیخته ز هر صورتی قالبی ریخته. نظامی. رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۲۶۱، ذیل شبذیز و تندس و تندسه و تندیسه شود. (۱) - daes.

تندی ساختن.

[تُ ت] (مص مرکب) خشونت کردن. خشمگین شدن. سختی و خشم ساز کردن: فرودش چنین پاسخ آورد باز که تندی ندیدی تو تندی مساز. فردوسی. بدو گفت بندوی کای سرفراز ز من راستی جوی و تندی مساز. فردوسی. چنین گرم بد روز و راهی دراز نکردم ترا رنجه تندی مساز. فردوسی.

تندیسه.

[تَسَ / سِ / سِ] (ا مرکب) بمعنی تندیس است که تمثال و صورت و مانند و غیره باشد. (برهان). پیکر و تصویر و تمثال. (ناظم الاطباء). صورت که پیکر نیز گویندش. (شرفنامه منیری). بمعنی تندس است. (فرهنگ جهانگیری): بیاراست آن را به مه پیکران به اشکال تندیسه بیکران. معروفی (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به تندیس شود.

تندیغ.

[ت] (ع مص) ریختن آرد بر خمیر. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تندیف.

[ت] (ع مص) مبالغه ندف. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ندف شود.

تندی کردن.

[تُ كَدَ] (مص مرکب) عتاب کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سرکشی. درشتی کردن. خشمگین شدن. غضب کردن. خشونت کردن در رفتار و گفتار: بدو گفت مادر، که تندی مکن بر اندازه باید که رانی سخن. فردوسی. بدو گفت بشتاب و برکش سپاه نگه کن که لشکر کجا شد ز راه به ایشان رسی هیچ تندی مکن نخستین فراز آرز شیرین سخن. فردوسی. به زال آنگهی گفت تندی مکن به اندازه باید که رانی سخن. فردوسی. بدو گفت مادر که بشنو سخن بدین شادمان باش و تندی مکن. فردوسی. درم ده سپه را و تندی مکن چو خوشی بیابی نژندی مکن. فردوسی. ز مهر دل شود تیزیش کنندی نیارد کرد با معشوق تندی. (ویس و

رامین). خوارزمشاه اسب بخواست و به جهد برنشست، اسب تندى کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۴). نکند تندى گردون و وفادار شود گرچه طبعش بهمه وقتى تندى و جفاست. مسعودسعد. چون موسى باز آمد... همهء قوم را گوساله پرست و کافر دید، با هارون تندى کرد. (مجمل التواریخ). گه کند تندى و گه بخشش از آنک بحر تند است گهربخش هم است. خاقانى. توش بنشین و تندى (۱) کن که ما را تلخ نماید چه میگویى چنین شیرین که شوری در من افکندى. سعدى. هزار تندى و سختى بکن که سهل بود جفاى مثل تو بردن که سابق کرمى. سعدى. شیرین بضاعت بر مگس چندانکه تندى مى کند او بادبیزن همچنان در دست و مى آید مگس. سعدى || شتاب کردن. عجله کردن: مرا بازگردان که دور است راه نباید که یابد مرا خشم شاه بدو گفت سنگل که تندى مکن که با تو هنوز است ما را سَخُن فردوسى. چو بشنید خسرو ز دستان سَخُن بدو گفت مشتاب و تندى مکن. فردوسى. گر ایدونکه تنگ اندر آید سَخُن به جنگ آید او هیچ تندى مکن. فردوسى. سخنگوی چون برگشاید سَخُن بمان تا بگوید تو تندى مکن. فردوسى. محمل بدار ای ساربان تندى مکن با کاروان کز عشق آن سرو روان گوئی روانم مى رود. سعدى. رجوع به تند و تندى شود. (۱) - ن ل: تیزی.

تندى نمودن.

[تُنُّ / ن / نَد] (مص مرکب) خشونت نمودن. کج خلقى نمودن. تندى کردن. درشتى نمودن. تیزی نمودن: که هر جای تندى نباید نمود سر بی خرد را نباید ستود. فردوسى. شهنشاه در جنگ مردى نمود دلیری و تندى و گردى نمود. فردوسى. چو آشفته شد شیر تندى نمود سر نیزه را سوی او کرد زود. فردوسى. چرا تندى نماید مهربانى که از دلدار نَشْکِید زمانى. (ویس و رامین). پدر را جفا کرد و تندى نمود که آخر ترا نیز دندان نبود. (بوستان). و رجوع به تند و تندى کردن شود.

تندبور.

[تُنْدُ] (ا) جستن و برجستن. (برهان) (آندراج ||). ص) برجهنده و رقصنده. (ناظم الاطباء).

تندیه.

[تَی / ی / ا] (ا) شکل و صورت انسانى. (ناظم الاطباء). و رجوع به تندسه و تندسه و تندیس و تندس شود.

تندیه.

[تَی] (ع مص) از چراگاه ترش به چراگاه شیرین آوردن شتران را ||. چرانیدن شتر میان دو نوبت آب. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). نمگین و تر گردانیدن. (زوزنى) (از تاج المصادر بیهقى). تر و نمناک کردن. (منتهى الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تندیر.

[ت] (ع مص) ترسانیدن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تن زدن.

[تَ زَدَ] (مص مرکب) خاموش بودن و خاموش شدن. (برهان) (ناظم الاطباء). کنایه از ساکت شدن است. (انجمن آرا). خاموش شدن. (غیاث اللغات). ساکت شدن. خاموش بودن. (از فرهنگ رشیدی). خموش بودن. (شرفنامه منیری): ای ابر بهمنی نه بچشم من اندری تن زن زمانکی و بیاسا و کم گری فرخی. این معنی با... فرخ دربان و... اسکندر مخنث بنشاید کردن که دخترش بی رضای وی ببرند و نگاه دارند و او تن زند و بگوید شما دانید. (کتاب النقص ص ۲۷۷). و این یکی که امام است با آنکه قوم بیشتر داشته و قبیله بسیارتر در خانه تن بزده، منشور بر طاقها نهاده با اعداء دست در کاسه کرده. (کتاب النقص ص ۳۴۵). پس این تاوان او خدای راست و ثانیاً رسول را و ثالثاً علی را که در خانه تن بزده و فرمان خدای بجای نیاورد. (کتاب النقص ص ۳۷۰). و او در بغداد تن می زد تا کار دیگران می کنند. (کتاب النقص ص ۳۷۰). گفت هی هی! گفت تن زن ای دژم تا در این ویرانه خود فارغ کنم چون در اینجا نیست وجه زیستن اندر این خانه بیاید ریستن مولوی. زنده زین دعوی بود جان و تنم من از این دعوی چگونه تن زنم؟ مولوی. ای زبان که جمله را ناصح بدی نوبت تو گشت از چه تن زدی؟ مولوی. چونکه زاغان خیمه در گلشن زدند بلبلان پنهان شدند و تن زدند. مولوی. تن زن ای ناصح پرگو که دل بازیگوش جز به هنگامه طفلانه نگیرد آرام. صائب (از آندراج). میخواستم که آه کشم باز تن زدم خنجر بر او کشیدم و بر خویشتن زدم. قاضی نوری (ایضاً). تا دل بسوز سینه فکندیم و تن زدیم خال عذار مجمره غم سپند ماست. علی خراسانی (ایضاً). با آنکه از سوز درون آتش به گلخن می زنم با غیر چون بینم ترا می سوزم و تن می زنم. علی خراسانی (ایضاً ||). صبر و تحمل کردن. (برهان) (ناظم الاطباء): شاگرد برفت و آتش بیاورد و درودگر آفتابه پر آب بر آتش نهاد تا عظیم بر جوشید و شیر در آن صندوق تن می زد تا آدمی چه کند. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی). بسی از خویشتن بر خویشتن زد فرو خورد آن تغابن را و تن زد. نظامی. حسن را این سخن سخت آمد اما تن زد تا یک روز که رابعه را دید و نزدیک آب بود، حسن سجاده بر سر آب افکند، گفت ای رابعه بیا تا اینجا دو رکعت نماز بگزاریم. (تذکره الاولیاء عطار). عشق آتش در همه خرمن زنداره بر فرقی نهند و تن زند. عطار. هرچه آوردی تلف کردیش زن مرد مضطر گشته اندر تن زدن. مولوی. چونکه لقمان تن بزده اندر زمان شد تمام از صنعت داود آن. مولوی. تهلکه ست این صبر و پرهیز ای فلان خوش بکوبش تن مزن چون دیگران. مولوی ||. انتظار بردن. درنگ کردن: و آنان که ره می خواستند خاموش گشته بودند و تن میزدند. گفتند نباید که رنجی رسد. (اسکندرنامه قدیم نسخه سعید نفیسی). حریف جنگ گزیند تو هم درآ در جنگ چو سگ صداع دهد تن مزن برآور سنگ. مولوی (دیوان شمس چ فروزانفر ص ۱۴۳ ||). آسودن. (برهان) (ناظم الاطباء): بر دل و دست همه خاری بزن تن مزن و، دست بکاری بزن. نظامی ||. در گذر کردن از امری. (آندراج). امتناع کردن. (حاشیه برهان چ معین). ابا کردن. (فرهنگ فارسی معین). روی گرداندن. اعراض کردن: تو هم نیز از راستی تن مزن بمن لختی از راستی گو سخن. شمس (یوسف و زلیخا). تن مزن پاس دار مر تن را زآنکه بر سر زنند تن زن را. سنائی. بیخ دو غماز برانداختند اصل بشد فرع چه تن می زند اسعد بیداد به دوزخ رسید مخلص غزال چه فن می زند؟ انوری. رو که چنین خواهمت که تن زنی ای وصل تا بکند هجر هر جفا که تواند. انوری. کو به حسامت که برد، آب بت لالت نام کاین همه زیر نیام تن چه زنی، لا-تنم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۶۳). عمر تو چیست عطسه ایام جان ستان پس تن مزن که عطسه سبک در گذشتن است. خاقانی. دلم از غم بسوخت دم چه دهی غم تو دل ببرد تن چه زنی؟ مجیر بیلقانی. چو گردن کشد خصم گردن زنی چو در دشمنی تن زند تن زنی. نظامی. آن دگر را خواند هم آن خوب خد هم نداد آن را جواب و تن بزده. مولوی. بیش از این گفتن توان شرحش ولی از سوی غیرت نشان آید همی تن زنی زیرا ز حرف مشککش هر کسی را صد گمان آید همی. مولوی (از حاشیه برهان چ معین). ظلم صریح خاصگیان را تن زدن است و عامیان را گردن زدن. (مجالس سعدی ص ۲۰). تن زده. [تَ زَدَ / دِ] (ن مف مرکب) خاموش. (ناظم الاطباء). خموش. (شرفنامه منیری). کاغه. (فرهنگ اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): در من نگاه کرد، چو گفتم چه کرده ام گفت ای ندانمت که چه گویم هزار بار امروز روز عید و تو در شهر تن زده فردا ترا چه گوید دستور شهریار؟ انوری. چونکه قدرت نیست

خفتند این رده همچو هیزم پاره‌ها و تن زده مولوی. رجوع به تن زدن شود ||. محجوب. (ناظم الاطباء).

تنزر.

[تَنَزْرُ] (ع مص) کم شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقلل. و در الاساس آمده: تنزر من الشیء؛ تقلل منه. (از اقرب الموارد ||). خود را به بنی نزار نسبت کردن. منسوب یا مانند کردن یا داخل ساختن در آنها. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنزع.

[تَنَزْرُ] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): رأیت فلاناً متزعاً الی کذا؛ ای متسرعاً نازعاً الیه. (اقرب الموارد).

تنزل.

[تَنَزْرُ] (ع مص) فرو آمدن. (زوزنی). فرود آمدن. (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فرود آمدن به درنگ. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). به درنگ و مهلت فرود آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به آهستگی و آرامی فرود آمدن. (ناظم الاطباء). نزول کردن. فرود آمدن. پائین آمدن. (فرهنگ فارسی معین). يقال: البرکة تنزل من السماء و تنزل الملائكة و منه قوله: تنزل من جو السماء یصوب. (اقرب الموارد ||). (مص) نزول و کاستگی و فرسودگی و پائین آمدگی و معزولی. (ناظم الاطباء). نزول. فرودی. ج، تنزلات. (فرهنگ فارسی معین). با کردن و دادن صرف شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تنزل قیمت؛ پائین آمدن قیمت اشیاء. ارزان شدن. (فرهنگ فارسی معین). - تنزل مقام؛ پائین آمدن مقام یا رتبه. مقابل ترفیع. (از فرهنگ فارسی معین).

تنزلات.

[تَنَزْرُ] (ع ا) ج تنزل. (فرهنگ فارسی معین).

تنزل دادن.

[تَنَزْرُ د] (مص مرکب) پائین آوردن. فرودی دادن. رجوع به تنزل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنزل ساختن.

[تَنَزْرُ ت] (مص مرکب) در بیت زیر بمعنی جایگاه و محل فرود ساختن آمده است: ای ساخته بر دامن ادبار تنزل غماز چو بیغایی و پرگویی چو بلبل. منجیک.

تنزل کردن.

[تَنَزْرُ ک د] (مص مرکب) پس رفتن. واپس رفتن. مقابل ترقی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنزل و دیگر

ترکیبهای آن شود.

تن زن.

[تَ زَ] (نف مرکب) خاموش شونده که فاعل است. (برهان ذیل تن زدن). تن زننده. کاهل. تن آسان: کاهلی پیشه کردی ای تن زن وای آن مرد، کو کم است از زن. سنائی. تن مزین پاس دار مر تن را زآنکه بر سر زنند تن زن را. سنائی. خواست وقتی به عجز دینداری از یکی مالدار دیناری گفت ار حق پرستی ای تن زن دین و دنیا ز حق طلب نه ز من گفت دین هست نیک و دنیا بد نیک از او خواستن، بد از تو سزد که مرا گفته اند کز پی دل حق ز حق خواه و باطل از باطل. سنائی. رجوع به تن زدن شود.

تنزوی ختائی.

[] (ا مرکب) قرصی است مصنوع سرخ مایل به تیرگی و بعضی مایل به سبزی و اغبر و این قسم عصاره گیاهی است. و سرخ او مغشوش به طین ارمنی و امثال آن است... (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به همان کتاب شود.

تنزه.

[تُ زُ / زِ] (ا) چیزی باشد که نخست از درخت سرزند و بعد از آن برگ از میان آن برآید. (برهان). تنده و غنچه مانندی که نخست از شاخ درخت سرزند. جوزق. (ناظم الاطباء). تبدیل همان تنده است که در برهان مکرر کرده است. (انجمن آرا) (از آندراج). رجوع به تنده شود.

تنزه.

[تَ نَزُّ زُهُ] (ع مص) دور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). برآمدن به سیر باغ و سبزه زار و صاحب قاموس گوید استعمال تنزه در این معنی غلط فاحش است و بمعنی خوشی و بی غمی. (آندراج). دور شدن از عیب و سیر باغ و سبزه و عمارات، مجازاً بمعنی خوشی و بی غمی. (غیاث اللغات). بیرون شدن به بساتین. (مجمل اللغه). در اصل دوری جستن از مکان حرمت است و مرجع تنزه در امور دیانت باشد... (کشاف اصطلاحات الفنون): بدان تنزهی و تفریحی می جستم. (کلیله و دمنه). در نظاره او [مرغزار] آسمان چشم حیرت گشاده. تنزهی هرچه دلکش تر. (کلیله و دمنه). بر سر روضه همه جای تنزه شمرند بر لب برکه همه جای تماشا شنوند. خاقانی. مدتی در این زرع و ضرع تفکه و تنزه نمودی. (سندبادنامه ص ۱۷). پاک دامنی و پارسایی و عاری بودن از عیب و آلایش. (ناظم الاطباء). گویند: هو یتنزه عن المطامع و عن ملائم الاخلاق؛ یعنی از آنچه موجب نکوهش وی شود دامن فرامی چیند و دوری می کند. (از اقرب الموارد).

تنزهات.

[تَ نَزُّ زُ] (ع ا) بی عیبی ها و خوبیها. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). سیرهای باغ و بوستان. (غیاث اللغات) (آندراج). سیر در باغ و بوستانها. (ناظم الاطباء).

تنزی.

[تَ نَزَى] (ع مص) شتافتن و برجستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توثب و تسرع، و منه قوله: كَأَنَّ فَوَادَهَ كَرَّةٌ تَنْزَى حِذَارَ الْبَيْنِ لَوْ نَفَعَ الْحِذَارُ. (اقرب الموارد). تنزیه. (منتهی الارب). رجوع به تنزیه شود.

تنزیب.

[ت] (ا) جامهء کوچکی باشد که در زیر قبا پوشند و ترکان ارخالق گویند. (برهان). ارخالق و جامه ای که در زیر قبا پوشند و بافته پنبه ای نازک و سفیدی شبیه به ململ که در بنگاله بافند و تنزیب می نامند. (ناظم الاطباء). بافته ایست ریسمانی که از آن پیراهن کنند و در برهان گوید... (انجمن آرا). جامهء کوچکی که ترکان ارخالق گویند، کذا فی البرهان. و در هندوستان جامه ایست بسیار باریک که در بلاد مشرق بافند. (آندراج). در این زمان به پارچهء پنبه ای گویند نازکتر از کرباس و متقال و ناشور. قسمی پارچهء نخی باریک چشمه فراخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنزیر.

[ت] (ع مص) کم کردن، يقال: نزر عطاءه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنزیر.

[ت] (ع مص) پاک کردن کسی را از چیزی: نرزه عن کذا تنزیراً؛ پاک کرد او را از آن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پروردن آهوماده بچهء خود را: نرزت الطیبه؛ پرورد بچهء خود را آهوماده. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنزیع.

[ت] (ع مص) مبالغهء نزع. (زوزنی) (آندراج). از جای خودش برکشیدن و برکندن چیزی. (از اقرب الموارد). رجوع به نزع شود.

تنزیف.

[ت] (ع مص) خون آوردن زن در بارداری، يقال: نرفت المرأة؛ ای رأت دماً علی حملها. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تنزیق.

[ت] (ع مص) برسکیزانیدن و آلیز کنانیدن ستور را و برجهانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). زدن اسب تا آنکه برجهد و برخیزد. (از اقرب الموارد).

تنزیل.

[ت] (ع مص) فروفرستادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و قرآناً فرقناه لتقرأه علی الناس علی مکث و نزلناه تنزی. (قرآن ۱۷ / ۱۰۶). و یوم

تشقق السماء بالغمام و نزل الملائكة تنزی. (قرآن ۲۵ / ۲۵). فرود آوردن ||. ترتیب دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به ترتیب فرورستاندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). وحی کردن خدا کلام خود را بر نبی. (از اقرب الموارد). ظهور قرآن بر قلب نبی (ص) به حسب احتیاج بواسطه جبرئیل. (از تعریفات جرجانی): پس از تحصیل دین از هفت مردان پس از تنزیل وحی از هفت قراخاقانی ||. مطلق وحی: و پیغمبران اصحاب تنزیل باشند. (جهانگشای جوینی ||). (۱) در تداول امروز، ربا و فرعی که بر اصل پول تعلق می گیرد. (ناظم الاطباء). سود. نفع. فرع. ربح که از نقدی بوام داده ستانند. نزول. منفعت پول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنزیل.

[ت] [اخ] قرآن مجید. (غیاث اللغات) (آندراج) (از ناظم الاطباء). کتاب خدای تعالی که پیغامبر خاتم آورد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چه گفت آن خداوند تنزیل و وحی خداوند امر و خداوند نهی. فردوسی. شور است چو دریا بمثل ظاهر تنزیل تأویل چو لؤلؤست بر مردم دانا. ناصر خسرو. معنی طلب از ظاهر تنزیل چو مردم خرسند مشو همچو خر از قول به آوا. ناصر خسرو. جز به علمی نرهد مردم ازین بند عظیم کآن نهفته ست به تنزیل درون زیر حجاب. ناصر خسرو. پیدا چو تن تو است تنزیل تأویل در او چو جان مستر. ناصر خسرو. بگفت ای صنادید شرع رسول به ابلاغ تنزیل و فقه و اصول. (بوستان). نبینی که حق تعالی در محکم تنزیل از نعیم بهشت خبر میدهد که اولئک لهم رزق معلوم. (۱) (گلستان). زمانی بحث علم و درس تنزیل که باشد نفس انسان را کمالی. سعدی. (۱) - قرآن ۳۷/۴۱.

تنزیه.

[ت] [ع] مص) برجهانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). برجستن و برسکیزانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برگشتنی داشتن. (تاج المصادر بیهقی). نرم جهانیدن بر ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تنزیه.

[ت] [ع] مص) دور کردن. (تاج المصادر بیهقی). دور گردانیدن. (زوزنی). دور داشتن خود را از زشتی و بدی و پرهیز کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دور کردن و پاک کردن از چیزهای زشت. (غیاث اللغات) (آندراج). پاک و طهارت و تقدیس و پارسایی و پاکدامنی و دوری از عیب. (ناظم الاطباء): بنموده به سر نمای تنزیه حسنت چو عروس چرخ زیور. ناصر خسرو ||. به دوری صفت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). عبارت است از دور بودن خدای تعالی از اوصاف بشر. (از تعریفات جرجانی). - اهل تنزیه؛ جماعتی از مسلمین که مخالف فرقه مشبهه و مجسمه می باشند. در خاندان نوبختی آرد... فرقه مزبور که مشبهه و مجسمه خوانده شدند مورد اعتراض عامه مسلمین و ارباب نظر و استدلال قرار گرفتند، چه این جماعت مخالف می گفتند که خداوند در هیچیک از صفات خود به بندگان شباهت ندارد و هر صفتی که در خداوند موجود است با همان صفت در انسان مخالف است. مث علم و قدرت و اراده الهی بکلی با علم و قدرت و اراده بشری تفاوت دارد. این جماعت اخیر را اهل تنزیه می گویند. (خاندان نوبختی تألیف اقبال ص ۴۰).

تنسی.

[ت] [ن] [اخ] شهرست [به ناحیت مغرب] بزرگ بر کران دریا و آبادان و با نعمت و مردم و خواسته بسیار. (حدود العالم). شهری

در افریقه بمغرب الجزائر. (دمشقی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به الحلل السندسیه ج ۱ ص ۱۴۷ و معجم البلدان و مرصداالاطلاع شود.

تنس.

[تَن] [اخ] (۱) بانی شهر تنه دس (جزیره ای در سه فرسنگ و نیمی تنگهء داردانل). رجوع به تمدن قدیم فوستل دو کولانژ ص ۴۷۲ شود. (۱) - Tenes.

تناسی.

[ت] [ع مص] لازم گرفتن روایی هر امر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). شتاب رفتن. (منتهی الارب). رفتن و شتاب رفتن. (ناظم الاطباء ||). فرود آمدن در آب خاصه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء).

تن سالار.

[ت] [ا مرکب] جسم کلی و تنبد. (ناظم الاطباء). و رجوع به تن و سالار شود.

تنسان.

[ت] [ص مرکب] آسوده و راحت و با آسایش. (ناظم الاطباء).

تنسئه.

[تَسِئ] [ع مص] راندن و بانگ برزدن شتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنسب.

[تَنَسُّ] [ع مص] دعوی خویشاوندی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دعوی کردن خویشی و نزدیکی کسی را، منه المثل: القرب من تقرب لا من تنسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تن سپردن.

[تَسِپُ] [ع مص مرکب] تسلیم شدن. تن دادن. تن دردادن. قبول کردن. رضا دادن: نرمی دل می طلبی نیفه وار نافه صفت تن به درشتی سپار. نظامی. بدریا مرو گفتمت زینهار و گر می روی تن به طوفان سپار. (بوستان ||). تسلیم مرد شدن زن. تسلیم هوا و خواهش مرد شدن زن. سپردن زن تن خود را بمرد: زنان گفتار مردان راست دارند بگفت خوش تن ایشان را سپارند. (ویس و رامین). رجوع به تن و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنست.

[تَن] [ا] خانهء عنکبوت. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به مادهء بعد شود.

تنسته.

[تَن تَ / ت] (ا) بافتهء عنكبوت را گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تنیدهء عنكبوت. (فرهنگ رشیدی): همان سراچه و خرگه که اوج مه می سود کنون حضيض نشین شد چو سایه در بن چاه فراش بوقلمون شد یکی پلاس درشت تنق تنسته آن عنكبوتک جولاه. عمید لومکی (از فرهنگ رشیدی).

تنسخ.

[تَسُّ] (مغولی، ص، ا) چیزی را گویند که بسی نادر و بی مثل و مانند و در غایت نفاست باشد. معرب آن تنسوق. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). و معنی ترکیبی آن خوش آینده تن است، چه سخ بمعنی خوش باشد. (انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی): دل سؤال یک نظر می کرد از آن فرخ رخس ز آن لب شیرین نیامد جز بتلخی پاسخش گاه مهرم کین نماید گاه صلح آید بجنگ دور بادا چشم بد ز آن شیوه های تنسخش. ابن یمین (از انجمن آرا). رجوع به تنسق و تنسوق شود || پارچه ای است در هند نازک و لطیف. (فرهنگ رشیدی) (از آندراج).

تنسر.

[تَنَسُّ س] (ع مص) گسسته شدن رسن || پراکنده و منتشر گردیدن ریم زخم به شکستن || پاره پاره فروریختن جامه و کاغذ. || متفرق و پراکنده گردیدن نعمت، يقال: تنسرت النعمه عنه؛ اذا تفرقت. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تن سر.

[تَسَّ] (اخ) تنسر. نام مرد بزرگواری از پارسیان ایران بوده است که او را موبد موبدان می گفته اند و نام او بهرام خورزاد و معاصر با شاهنشاه اردشیر بابکان و در آن زمان پادشاهی مازندران بالوراثه با مردی حنفشاه (۱) نام تعلق داشته که بر اردشیر در پادشاهی بعضی تعرضات مدعیانه می کرده. این موبد موبدان به وی نامه نوشته او را متنبه و به حضرت اردشیر متوجه داشته دیگر باره از جانب اردشیر به تبرستان رفته. ... صورت آن نامه در تاریخ تبرستان تألیف محمد بن اسفندیار آملی رحمه الله مسطور است. (انجمن آرا). طبق روایات موبدان موبد اردشیر بابکان بود و اوست که «نامه ای» به گشنسپ شاه طبرستان نوشت، بعضی او را با کرتیر یکی دانسته اند. (از فرهنگ فارسی معین). ... این مرد از موبدان عهد اردشیر اول است و هیرپدان هیرپد بوده است که مقامی است چون موبدان موبد و سمت مستشاری و وزارت اردشیر داشته و اوست که نامه تنسر را به جشنسف شاه طبرستان نوشته و او را بموافقت و دولتخواهی اردشیر اندرز میدهد. متن پهلوی این نامه از میان رفته و فارسی آن در تاریخ ابن اسفندیار مضبوط است و در تهران به اهتمام فاضل معاصر مجتبی مینوی طبع شده است. (سبک شناسی بهار ج ۱ ص ۵۱). رجوع به سندبادنامه و مزدیسنا و فرهنگ ایران باستان ص ۲۵۳ و ایران در زمان ساسانیان و خرده اوستا و یسنا ص ۸۲ و یشتهاج ج ۲ ص ۲۴۹ و ۲۸۰ و نستر شود. (۱) - جشن اسپ. پادشاه پدشخوار گر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنسس.

[تَنَسُّ س] (ع مص) بوی نیکویی یافتن از کسی: تنسس منه خیراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تنسس منه

خیراً؛ تنسمه.

تنسف.

[تَنَسَفُ] (ع مص) هر دو دست گرفته پبای خود لغزانیدن حریف را در کشتی، يقال: تنسف فی الصراع؛ اذا قبض بیدیه ثم عرض له رجله لیعره. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنسقی.

[تَنَسَقُ] (مغولی، ا) تنسوق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گذر کرد بر خاطر م بارها وز آن بود بر خاطر م بارها که از بهر فرزند فرخنده فال برون آورم تنسقی حسب حال که دستور خوانند آن را بنام اگر بخت دستور باشد مدام. نزاری قهستانی (دستورنامه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنسوق شود.

تنسقی.

[تَنَسَقُ] (ع مص) تناسق. (منتهی الارب). با یکدیگر منتظم و آراسته شدن. (ناظم الاطباء): تنسقت الاشیاء و تناسقت و انتسقت؛ انتظم بعضها الی بعض. (اقرب الموارد).

تنسک.

[تَنَسُكُ] (ع مص) عبادت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پرستیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تزهّد و تعبد. (اقرب الموارد). خداپرستی. (غیاث اللغات) (از آندراج): منزوی شد و روی به عبادت آورد و به تنسک تمسک جست و از ملک استعفا نمود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۰۳). چه آستان که چون کعبه به خاکپای رکبان آن تمسک سزا و بموافقت و ارکان آن تنسک روا. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۴۵۳).

تنسکل.

[تَنَسْکُلُ] (ا) میوه ایست شبیه به گوجه و رسیده آن سرخ رنگ باشد و آنرا آلوقیسی گویند. قسمی میوه که از پیوند زردآلو و گوجه بعمل آید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنسیم.

[تَنَسِمْ] (ع مص) دم زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفس زدن. (غیاث اللغات) (از آندراج). تنفس. (اقرب الموارد ||). دم بخود کشیدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج ||). بوئیدن نسیم را، الحدیث: لما تنسموا روح الحیوة؛ ای وجدوا نسیمها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بوئیدن و هوا گرفتن. (غیاث اللغات) (آندراج): لبّت از هجو در لیبشه کشم که بدینسان بود تبسم خر شعر تو زیر بینی تو نهم که ز سرگین بود تنسم خر. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). || خوشبوی ناک گردیدن جای، يقال: تنسم المكان بالطیب؛ ای ارج. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرمی کردن در خواستن علم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نرمی کردن در جستن علم و خبر، چیزی پس چیزی مانند وزش نسیم، يقال:

تسمت منه علماً؛ ای اخذته. (از اقرب الموارد): دمنه گفت شتر به را بینم و از مضمون ضمیر او تنسمی کنم. (کلیله و دمنه ||). نرم وزیدن باد. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خبر بد رسیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تسوان.

[تَسْ] (اخ) دهی از دهستان گلیان بخش شیروان است که در شهرستان قوچان واقع است و ۳۳۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تسوق.

[تَسْ] (مغولی، ا) مأخوذ از تنسخ فارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء). معرب تنسخ. (از برهان). صاحب غیاث در ذیل تنسوقات آرد: این جمع تنسوق است که لفظ ترکی و بمعنی نادر، و صاحب رشیدی نوشته که تنسوق معرب تنسخ است و آن نوعی از جامهء نفیس که آنرا تن زیب گویند و مجازاً بمعنی تحفه و چیز نفیس و عجیب. در سراج نوشته که تنسوقات جمع تنسوق است و تنسوق معرب تنسخ است که بالفتح و سین مهملهء مضموم و خای معجمه باشد، مفرس تنسککه که لفظ هندی است بالفتح و سین مهملهء مضموم و کاف عربی به های مخلوط التلظ و آن قسمی از جامهء نفیس که از ملک بنگاله آورند چون جامهء مذکور از تحفه های هندوستان است به مجاز هر تحفهء نفیس را گفته اند. (غیاث اللغات) (آندراج). کلمهء مغولی، هدیه. تحفه. سوقات. ج، تنسوقات. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دستور. قانون. قاعده. تنسوق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنسخ و تنسوق و تنسوقات شود.

تسوقات.

[تَسْ] (ا) عجائبات و اشیاء کمیاب. (از برهان). و در لغات ترکی بمعنی نادر است و نوشته که این جمع تنسوق است. (غیاث اللغات) (آندراج).

تسنه.

[تَسْ / سِ] (ص) دلتنگ و آزرده و پریشان خاطر. (ناظم الاطباء).

تسنه.

[تَسْنِ] (اخ) تلفظ ترکی تنسی. رجوع به تنسی و قاموس الاعلام ترکی شود.

تنسی.

[تَسْنِ] (اخ) محمد بن عبدالله عبدالجلیل. او راست: نظم الدر و العقیان فی بیان شرف بنی زیان (ملوک تلمسان). (از معجم المطبوعات).

تنسی.

[تِ نِ] [اخ] (۱) یکی از ایالات متحده امریکای شمالی که بوسیله رود تنسی مشروب می گردد و ۳۲۹۲۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن ناشویل (۲) است و مم فیس (۳) هم از شهرهای مهم این ایالت می باشد. (از لاروس). رجوع به ماده بعد و قاموس الاعلام ترکی ذیل تنسه شود. (۱) - Memphis - (۳) - Nashville. (۲) - Tennessee.

تنسی.

[تِ نِ] [اخ] رودی است در مشرق ممالک متحده امریکای شمالی که در ساحل چپ رود اوهایو (شعبه می سی سی پی) به آن می ریزد و ۱۰۶۰۰۰۰ گز طول دارد و در آن تأسیسات هیدروالکتریک و آبیاری احداث شده است که اهمیت فراوان دارد. و این رود ایالت تنسی را مشروب می سازد. (از لاروس) (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به ماده قبل و قاموس الاعلام ترکی ذیل تنسه شود.

تنسیدن.

[تَدَ] (مص) آزرده شدن و پریشان خاطر گردیدن. (ناظم الاطباء).

تنسیس.

[ت] [ع مص] اس اس گفتن کودک را تا بشاشد و غایط اندازد ||. به رفتار آوردن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنسیج.

[ت] [ع مص] دور شدن گوشت بن دندان و سست و فروهشته شدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنسیخ.

[ت] [ع مص] نرم و فروهشته گردیدن بن دندان. رجوع به تنسیع شود ||. بار برزدن درخت از بن سپس بریدن ||. شاخ بر شاخ بیرون آوردن خرما درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنسیق.

[ت] [ع مص] آراستن و ترتیب دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). انتظام و ترتیب دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). پیوستن سخن و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). بنظم کردن سخن و جز آن. (زوزنی). - تنسیق الصفات (اصطلاح بدیع)؛ رجوع به تنسیق صفات شود.

تنسیق صفات.

[تَ قِ صِ] (ترکیب اضافی، مرکب) عبارت است از آنکه متکلم موصوف واحد را صفات متعدد بیان نماید خواه به استقلال...:

خداوند بخشنده دستگیر کریم خطابش پوزش پذیر. و خواه به اعتبار متعلقات...: یاقوت لب لعل رخا غنچه دهانا شمشادقدا سیم برا آفت جانان. (از آندراج). در فن بدیع عبارتست از ایراد صفات متعدد متوالی برای موصوفی واحد مانند این آیت: انا ارسلناک شاهداً و مبشراً و نذیراً و داعیاً الی الله باذنه و سراجاً منیراً (۱). (از کشف اصطلاحات الفنون). در فن بدیع عبارت از ذکر چیزی است با صفات پی در پی خواه ستایش شود چون گفته خدای تعالی: و هو الغفور الودود ذوالعرش المجید... (۲) و یا نکوهش چنانکه گویند: زید الفاسق الفاجر اللعین السارق. (از تعریفات جرجانی). آنست که شاعر چند وصف مختلف بر پی یکدیگر دارد و یک چیز را چند صفت مختلف کند چنانکه مسعود سعد گفته است: جهانگیر شاهی عدوبند شیری صف آرای گردی سپه کش سواری. و عنصری گفته است: شاه گیتی خسرو لشکرکش لشکرشکن سایه یزدان شه کشورده گیتی ستان. و چنانکه دیگری گفته است: زی من به سلام آمد آن شمس عالم آراسته و تازه و شاد و خوش و خرم از مشک بر آکنده به گرد گل بر بار پیچ و گره و حلقه و سلسله و خم. و آنچه عبدالواسع جبلی گفته است: که دارد چون تو معشوقی نگار و چابک و دلبر بنفشه موی و نرگس چشم و لاله روی و نسرين بر؟ هم از این قبیل است و نزدیک بدین معنی صنعتی است که آنرا سیاقه الاعداد خوانند... (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی چ دانشگاه صص ۲۸۵-۲۸۶). و رجوع به سیاقه الاعداد و حدایق السحر و ترجمان البلاغه رادویانی شود. (۱) - قرآن ۳۳ / ۴۵ و ۴۶. (۲) - قرآن ۸۵ / ۱۴ و ۱۵.

تنسیل.

[ت] (ع مص) بیوکنندن (بیفکنندن) حیوان موی و پر و پشم. (تاج المصادر بیهقی). پروی (؟) بیفکنندن حیوان. (زوزنی). پر و پشم و موی بیفکنندن حیوان. (آندراج). تولک کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به نسل شود.

تنسیم.

[ت] (ع مص) درشدن در کاری و آغاز کردن، و قیل لایکون الا- فی شر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آغاز کاری کردن. (از اقرب الموارد ||). زنده کردن و آزاد گردانیدن نسمة را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نفس زدن و دم بخود کشیدن و دریافتن نسیم. (آندراج ||). بگشتن بوی گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنسیه.

[ت ی] (ع مص) فراموش کردن. (تاج المصادر بیهقی). فراموش گردانیدن چیزی مر کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). فراموش گردانیدن و سبب فراموش کردن شدن. (ناظم الاطباء).

تنش.

[ت ن] (امص) اسم مصدر از تنیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنیدن شود.

تنشئه.

[ت ش] (ع مص) پروردن و ببالاییدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پروردن و زنده کردن و گولانیدن. (منتهی الارب) (آندراج). پروردن. (اقرب الموارد): نُشئَ عَ (مجهو) تنشئه؛ آفرید و زیست و گوالید و جوان گشت. و قرأ الکوفیون او من ینشأ (بفتح شین). (ناظم الاطباء).

تنشاد.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) اخبار خواستن جهت دانستن و بیاد آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنشرو.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) گسترده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنشزو.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) سخت گردیدن ||. آماده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنشط.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) نشاط کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شادمانی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شادی نمودن و به نشاط آوردن. (آندراج ||). نیک رفتن اشتر (تاج المصادر بیهقی) و به نشاط رفتن ناقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رفتن ناقه. (آندراج ||). درگذشتن از وادی و بیابان ||. سخت سیر گردیدن ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تیزرفتار گردیدن ناقه ||. برانگیخته و مهیای امری شدن. (از اقرب الموارد).

تنشغ.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) نعره زدن و گریه در سینه گردانیدن چندانکه بیهوشی نزدیک گردد، و انما يفعل ذلك تشوقاً او اسفاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: لا تعجلوا بتغطية وجه الميت حتى ینشغ او یتنشغ. (اقرب الموارد).

تنشف.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) آب و جز آن در خویشتن چیدن. (تاج المصادر بیهقی). در خویشتن چیدن. (زوزنی). بخود کشیدن حوض آب را و کاغذ سیاهی را و جامه خوی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به خرقة و مانند آن گرفتن آب را از بدن. (از اقرب الموارد). و رجوع به تشیف شود.

تنشقی.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) دم از بینی کشیدن و بوئیدن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ریختن آب در بینی. (از اقرب الموارد). رجوع به استنشاق شود.

تنشیم.

[تَنْشُ شُ] (ع مص) آغاز کردن کاری را ||. نرمی کردن در علم خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد).

تن شناس.

[تَش] (نف مرکب) بمعنی طیب عموماً و نام یکی از طیبیان کہ در خدمت جمشید جم تقرب و ملازمت داشته. (انجمن آرا) (آندراج). تن شناسنده. کسی کہ معرفت احوال تن را حاصل کردہ. || طیب ||. ظاہری. قشری. (فرہنگ فارسی معین).

تنشؤ.

[تَنَشُّ شُءٌ] (ع مص) کوچ کردن و رفتن در حاجت خود. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تن شوی.

[ت] (ا مرکب) تن شو. حوض و جوی آب و چشمہ و امثال آنرا گویند عموماً. (برہان). ہرچہ بدان تن شویند عموماً. (انجمن آرا). جوی یا چشمہ کہ در او غسل کنند عموماً. (آندراج). حوض آب و جوی و چشمہ و مانند آن و جوی آبی کہ در آن مردمان تن می شویند و غسل می کنند. (ناظم الاطباء): بہ تن شوی جامہ ز تن دور کرد شب تیرہ در چشمہ نور کرد. امیر خسرو ||. در عبارتہای زیر بمعنی ظرف بزرگ یا حوض گونه ای کہ در آن تن شویند. مرادف کلمہ «وان»: حضرت خواجہ پارہ ای گوشت و صابون و روغن چراغ بمن دادہ کہ بہ قصر عارفان بمنزل ما رسان بہ این طریق کہ در خانہ را گشای و این چیزها را در تن شو گذار، چون بمنزل ایشان رسیدم بہمان طریق آن چیزها را در تن شو گذاشتم. (انیس الطالبین بخاری ص ۱۹۶)... در خانہ ای کہ ما باشیم چرا بہ غفلت می در آئی، چرا واقف نمی باشی، پس از آن خواجہ انگشت سبحہ خود را بر زمین نهادند شیخ شادی سرنگون در تن شو افتاد... و از خود رفت. (انیس الطالبین بخاری ص ۱۹۷ ||). تخته کہ میت را بر بالای آن شویند خصوصاً. (برہان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): یاد کن زیرت اندرون تن شوی تو بر او خوار خوانبیدہ ستان. رودکی. و علی علیہ السلام پیغمبر را علیہ الصلوٰۃ والسلام بر تخت تن شوی گردانید ہم با آن پیرہن کہ بر تن مبارک او بود و از او نیاہیخت و بر زبر پیرہن آب بر او ہمی ریخت. (ترجمہ طبری بلعمی). چہار پای جنازہ بہ ... زنت اندر اگر نگیری پای جنازہ و تن شوی. سوزنی.

تنشی.

[تَنَشُّ شُی] (ع مص) بوئیدن ||. مست گردیدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنشیب.

[ت] (ع مص) بستہ کردن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گونه برگردانیدن ||. درآمدن در چیزی. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشسیم در امری. (از اقرب الموارد ||). در کار بد شدن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنشیر.

[ت] (ع مص) نیک پراکندہ کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از آندراج). گستردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء)

(از اقرب الموارد ||). فسون کردن و نشره نشتن. (از منتهی الارب). فسون کردن و افسون نوشتن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
یقال: نشر علیہ الرقیۃ. (از اقرب الموارد).

تنشيط.

[ت] [ع مص] فا نشاط آوردن. (زوزنی) به نشاط آوردن و شادمانی نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). شادمان گردانیدن. (از اقرب الموارد). رجوع به تشط شود ||. فربه کردن ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شتر ممنوع از چراگاه را به چراگاه روان کردن. (از اقرب الموارد ||). گره آسان بستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گره زدن ریسمان یا گره آسان زدن. (از اقرب الموارد).

تنشيف.

[ت] [ع مص] به خرقة و مانند آن گرفتن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تشف شود ||. بانسافه شدن شتر. (آندراج) (منتهی الارب). گاه پرشیر و گاه بدون شیر شدن پستان ناقه، و این حالت نزدیک نتاج دادن حیوان حادث شود. (از اقرب الموارد ||). باکفک شدن شیر شتر. (تاج المصادر بیهقی) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنشيل.

[ت] [ع مص] ناشتا شکستن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: نَشَلُ ضیفک (به صیغہ امر)؛ ای سلفه؛ ناشتاشکن بخوران مهمان خود را. (ناظم الاطباء).

تنشيم.

[ت] [ع مص] بوی گوشت بگشتن. (تاج المصادر بیهقی). برگردیدن گوشت و بوی گرفتن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). درشدن در کاری. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آغاز کردن کاری را. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). در بدی شدن و درآویختن در آن ||. بلند گردانیدن ذکر کسی را، یقال: نشم الله ذکره ||. زهانیدن زمین آب را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنصب.

[ت] [ع مص] برپای خاستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بلند گردیدن غبار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند گردیدن غراب. (از اقرب الموارد ||). ایستادن ماده خران گرداگرد نر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنصح.

[ت] [ع مص] نیکی و نیکخواهی نمودن. (تاج المصادر بیهقی). به ناصحان مانند شدن ||. جامه دوختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنصر.

[تَنْصُصُ] (ع مص) ترسا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مروسیدن به یاری کردن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنصف.

[تَنْصُصُ] (ع مص) سرپوشنه برافکندن زن. (از تاج المصادر بیهقی). معجر پوشیدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خدمت کردن. (تاج المصادر بیهقی). خدمت کردن و خدمت خواستن، از اضداد است ||. خواستن آنچه نزد کسی باشد ||. فروتنی نمودن نزد کسی ||. انصاف خواستن از سلطان ||. همگی موی سپید گردیدن از پیری. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تنصفاک بینا؛ گردانیدیم تو را میان در گرفتن تمام حق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تمام حق گرفتن. (آندراج).

تنصل.

[تَنْصُصُ] (ع مص) از گناه بیزاری نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). از گناه بیزار شدن و بیرون کشیدن خود را، يقال: تنصل الیه من الجنایة؛ اذا خرج. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیرون کردن چیزی. (تاج المصادر بیهقی). بیرون آوردن چیزی را ||. برگزیدن چیزی را ||. گرفتن آنچه با کسی باشد ||. بیرون آمدن موی از خضاب. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنصی.

[تَنْصُصُ] (ع مص) موی به شانه کردن. (تاج المصادر بیهقی). شانه کردن زن موی خود را. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). نزدیک شدن. (منتهی الارب) (آندراج). متصل گردیدن چیزی به چیزی. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). زن خواستن در برگزیده قوم، يقال: تنصی بنی فلان؛ اذا تزوج فی نواصیهم (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد)؛ یعنی زن گرفت از اشراف بنی فلان ||. گرفتن موی پیشانی کسی را. (ناظم الاطباء ||). ترجیل زن موی خود را. (از اقرب الموارد).

تنصیب.

[تَنْصُصُ] (ع مص) پست گردانیدن ||. برداشتن چیزی را و بر پای کردن، از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: نصبت الخیل آذانها؛ ای رفعتها. (اقرب الموارد ||). بدی آشکار کردن برای کسی ||. بهره مند [گردانیدن مرکبی را ||. ستون ایستاده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). منصب و مقام دادن سلطان کسی را. (از اقرب الموارد).

تنصیر.

[تَنْصُصُ] (ع مص) ترسا گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و منه الحدیث: فابواه یهودانه و ینصرانه.

(منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنصيص.

[ت] [ع مص] ظاهر کردن. (غياث اللغات) (آندراج ||). مبالغت در نص و قول نحويان در كلمه «لا» انها لئفى الجنس على سبيل التنصيص؛ يعنى نه بر سبيل احتمال. (از اقرب الموارد): چه هر کرا به تنصيص اين تخصيص داده باشد که الرجال قوامون على النساء (۱). (سندبادنامه ص ۱۱۲ ||). سخت گرفتن بر غريم خود و مناقشه نمودن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قرار دادن بعض کالا را بر فوق بعضى. (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۴/۳۴.

تنصيف.

[ت] [ع مص] به دو نیم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). دو نیم کردن چیزی را و از هم نصف نصف کردن. (غياث اللغات) (آندراج). نزد محاسبان عبارت است از بیرون ساختن نیمی از عدد را... (از کشف اصطلاحات الفنون). مناصفه و دو نیمه کردن چیزی. (ناظم الاطباء ||). سرپوش (سرپوشه یا سرپوشنه) بر سر افکندن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). خمار پوشانیدن دختر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوموی گردیدن سر یا ریش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیمی از موی سر یا ریش سپید شدن و نیمی دیگر سیاه ماندن. (از اقرب الموارد ||). سرخ شدن بعض غوره خرما و سبز ماندن بعض دیگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنصیل.

[ت] [ع مص] برنشانیدن تیغ و پیکان و سنان و بیرون کشیدن آن. (تاج المصادر بیهقی). پیکان درنشانیدن در تیر، و پیکان از تیر بیرون کشیدن، از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضاج.

[ت] [ع مص] ترايیدن مشك و حُم. (تاج المصادر بیهقی). تراويدن مشك و خنور ||. اشك ريختن چشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عرق کردن اسب. (از اقرب الموارد).

تنضال.

[ت] [ع مص] تیراندازی کردن با هم و نبرد نمودن در تیراندازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): ناضَلَهُ مناضلاً و نضاً و تنضاً ||. گفتگوی عذر پیش آوردن و رفع کردن: ناضل عنه. (ناظم الاطباء).

تنضب.

[ت] [ع] [ض] درختی است حجازی، خارش خرد شبیه خار عوسج. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضب.

[تَضُّ] (اخ) دہی است نزدیک مکہ. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). قریہ ای از اعمال مکہ کہ دارای نخلستان و چشمہ آب است. (از معجم البلدان).

تنضیہ.

[تَضُّب] (ع ا) واحد تنضب. یک درخت تنضب. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء).

تنضج.

[تَنْضُّض] (ع مص) جوشیدن آب چشم. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور گردیدن از چیزی. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). انتقاء و تنصل. (اقرب الموارد). رجوع بہ تنصل شود.

تنضض.

[تَنْضُّض] (ع مص) تمام گرفتن حق خود را از کسی ||. روائی حاجت خواستن از کسی ||. برانگیختن خواستن کسی را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضل.

[تَنْضُّض] (ع مص) بیرون آوردن. (منتہی الارب) (ناظم الاطباء). اخراج. (اقرب الموارد).

تنضی.

[تَنْضُّض] (ع مص) نزاری کردن اشتر. (تاج المصادر بیہقی). لاغر گردانیدن ستور را. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضیب.

[تَنْضُّض] (ع مص) فروشدن آب بہ زمین ||. کم شیر گردیدن ناقہ و دیر دوشیدہ شدن آن. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضیح.

[تَنْضُّض] (ع مص) تا یک سال بچہ ناآوردن ناقہ. ناقہ منضج نعت است از آن و منضجات جمع. (منتہی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الاساس: نضجت الناقۃ الحمل؛ جاوزت بہ وقت الولاد. (اقرب الموارد).

تنضید.

[تَنْضُّض] (ع مص) بر ہم نهادن. (تاج المصادر بیہقی). بر ہم نهادن رخت. (منتہی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنضیر.

[ت] [ع مص] تازه روی گردانیدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به ناز و نعمت پروردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنضیض.

[ت] [ع مص] بسیار درم و دینار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بی آرام ساختن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحریک چیزی. (از اقرب الموارد). انگیختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): الطرثوث، ینضض الارض تنضیضاً. (ابن الیطار از یادداشت ایضاً).

تنطاف.

[ت] [ع مص] نطف الماء نطفاً و نطافهً و نطفاناً و تنطافاً؛ کم کم جاری شدن. (از اقرب الموارد). نطف. (ناظم الاطباء). و رجوع به نطف شود ||. چکیدن از قربه بعلت شکاف و درز و دریدگی ||. متهم کردن کسی را به فجور و آلوده کردن او را به عیب ||. ریختن آب را. (از اقرب الموارد). بهمهء معانی رجوع به نطف شود.

تنطس.

[ت نَطْ طُ] [ع مص] نیک پاکیزه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت احتیاط کردن در طهارت و در کلام و طعام و جامه و در جمیع امور ||. نیکو دانستن و باریک رفتن در دانش ||. جاسوسی کردن از خیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنطع.

[ت نَطْ طُ] [ع مص] دور درشدن در سخن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دور درشدن در سخن و به غور نگریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). تعمق کردن در سخن و از مخرج ادا کردن آن را و ریزه کاری نمودن در آن. (ناظم الاطباء). و در عبارت الاساس: تنطع در سخن؛ تفصح و تعمق در آنست و زدن زبان بر نطع دهان، و در حدیث: هلك المتطعون. (از اقرب الموارد ||). در کام گفتن سخن را ||. زیرکی و باریکی کردن در امور. (منتهی الارب) (آندراج). زیرکی نمودن در کار. (ناظم الاطباء). تحذق در کار خود. (از اقرب الموارد ||). بر روی نطع گذاشتن طعام خود را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تأثق در شهوات ||. تشبع از خوردن. (از اقرب الموارد).

تنطف.

[ت نَطْ طُ] [ع مص] گوشواره در گوش نهادن ||. آلوده شدن به عیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || انتظار کردن خیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مطلع خبر. (اقرب الموارد ||). پرهیز نمودن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنطق.

[تَ نَطُّ طُ] (ع مص) کمر بستن. (زوزنی). کمر بر میان بستن خود را. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
|| اقرار گرفتن کوهها مانند کمر بند در اطراف زمینی. (از اقرب الموارد).

تنطق.

[تَ نَطُّ طُ] (ازع، امص) نطق و سخنوری. (ناظم الاطباء).

تنطق کردن.

[تَ نَطُّ طُ كَدَا] (مص مرکب) نطق کردن و سخنوری نمودن. (ناظم الاطباء).

تنطنط.

[تَ نَ نُنْ] (ع مص) دور شدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنطور.

[تَ] (از فرانسوی، ا) (۱) تنتور. رجوع به تنتور در همین لغت نامه و کتاب کارآموزی داروسازی صص ۲۴۸-۲۵۰ و درمان شناسی ج ۱ شود. (۱) - Teinture.

تنطیف.

[تَ] (ع مص) گوشوار در گوش کردن. (تاج المصادر بیهقی). گوشوار در گوش کسی کردن. (زوزنی) (از منتھی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). گوشواره در گوش خود کردن زن. (از اقرب الموارد ||). چکانیدن شراب و آب و مانند آن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از آندراج ||). متهم کردن کسی را و عیناک کردن او را. (منتھی الارب) (آندراج). متهم کردن کسی را و عیب آلودن او را. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فلان ینطف بالفجور؛ ای یقذف به. (اقرب الموارد).

تنطیق.

[تَ] (ع مص) کمر بر میان کسی بستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتھی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تا نیمه پشته و جز آن رسیدن آب. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ناطق گردانیدن خدا کسی را. (از اقرب الموارد ||). استوار کردن میان به کمر بند، و منه قوله: و نطق بالهول اغفالها؛ ای احاط بها الهول کالنطاق. (از اقرب الموارد).

تنظار.

[تَ] (ع مص) نظر. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). به تأمل نگریستن. (آندراج). رجوع به نظر شود.

تنظر.

[تَ نَظُّ ظُ] (ع مص) چشم داشتن به درنگ. (تاج المصا‌در بیهقی) (از زوزنی) (از دهار). چشم داشتن به چیزی ||. نگریستن در چیزی ||. درنگ کردن و مهلت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنظف.

[تَ نَظُّ ظُ] (ع مص) پاکی نمودن. (تاج المصا‌در بیهقی) (زوزنی). پاکی نمودن به تکلف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پاکی جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنزه از بدیها. (از اقرب الموارد ||). پاکیزه شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنظم.

[تَ نَظُّ ظُ] (ع مص) درکشیده و راست گردیدن مروارید در رشته. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). استقامت امری. (از اقرب الموارد).

تنظیر.

[تَ] (ع مص) به مهلت فروختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنظیف.

[تَ] (ع مص) پاک کردن. (تاج المصا‌در بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنقیه. (تاج العروس) (اقرب الموارد). پاکی و پاکیزگی و نظافت. (ناظم الاطباء).

تنظیم.

[تَ] (ع مص) مبالغهء نظم. (تاج المصا‌در بیهقی) (زوزنی). درکشیدن جواهر به رشته و سخن در وزن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). درکشیدن جواهر به رشته و وزن ترتیب دادن سخن را. (ناظم الاطباء). جواهر به رشته کشیدن. (آندراج). ترتیب شعر و به رشته کشیدن مروارید. (ناظم الاطباء): با چنین پیران لابل که جوانان چنین زود باشد که شود عقد خراسان تنظیم.؟ (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰ ||). مجازاً بمعنی درستی امورات شهر و دیار. (آندراج). ترتیب و آراستگی و انتظام. (ناظم الاطباء). ترتیب دادن. (منتهی الارب ||). نظام برآوردن ماهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پر گردیدن شکم ماهی و سوسمار از تخم. (از اقرب الموارد).

تنعاب.

[تَ] (ع مص) نعب. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). نعبان. (منتهی الارب). بانگ کردن غراب یا گردن دراز کردن و سر جنباندن آن وقت بانگ کردن. (آندراج).

تن عجایب.

[تَعَّي] (ص مرکب) دارای شکل زیبا و شگفت. (ناظم الاطباء).

تنعل.

[تَنَعُّع] (ع مص) نعلین در پای کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نعل پوشیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنعم.

[تَنَعُّع] (ع مص) به ناز زیستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). فراخ و آسان زندگانی گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مانند ترفه و تمتع. (از اقرب الموارد). به ناز و نعمت پرورده شدن. (غیاث اللغات). به ناز و نعمت زیستن. (آنندراج). زندگانی فراخ و آسان و ناز و نعمت. (ناظم الاطباء). ج، تنعمات: در نعمت تو اهل هنر در تنعمند تو هم ز نعمت هنر اندر تنعمی. سوزنی. به تنعم جهلا را مستای که ستودن به علوم و حکم است. خاقانی. اسکندر و تنعم و ملک دوروزه عمر خضر و شعار مفلسی و عمر جاودان. خاقانی. تا از جمال مهد تو شروان جمال یافت قحطش همه نعیم و نیازش تنعم است. خاقانی. در شبستان مرگ شد ز آن پیش که به بستان به صد تنعم شد. خاقانی. از تنعم نخفتی و به ترنم گفتی... (گلستان). آنکه در راحت و تنعم زیست او چه داند که حال گزسینه چیست؟ (گلستان). دوام عیش و تنعم نه شیوه عشق است اگر معاشر مایی بنوش نیش غمی. حافظ. - اهل تنعم؛ کسانی که در ناز و نعمت و فراغ بال بسر برند. صاحبان نعمت و آسایش: و این [افراط طمٹ] بیشتر، اهل تنعم را افتد که غذا نیک خورند و کاری با رنج نکنند. (ذخیره خوارزمشاهی). - در تنعم بودن؛ در ناز و نعمت بودن. (ناظم الاطباء). رجوع به دیگر ترکیبهای تنعم شود ||. جستن، يقال: تنعمه بالمكان؛ ای طلبه ||. برهنه پای رفتن ||. ستهیدن به راندن ستور ||. يقال: تنعم قدمه؛ ای ابتدلها ||. سازواری کردن، يقال: اتیت ارضهم فتنعمتی؛ ای وافقتی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنعم.

[تَعَّع] (اخ) از اعلام است. (منتهی الارب). تَنَعُّم و تَنَعُّم، دو قریه اند از اعمال صنعا. (از معجم البلدان).

تنعمات.

[تَنَعُّع] (ع) ج تنعم. عیش و عشرتها. (غیاث اللغات). رجوع به تنعم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنعم راندن.

[تَنَعُّع دَا] (مص مرکب) خوشگذرانی کردن. در ناز و نعمت زیستن. در آسایش و فراغ بال بسر بردن. خوش بودن در زندگی: سیه نامه چندان تنعم براند که در نامه جای نوشتن نماند. (بوستان). رجوع به تنعم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنعم کردن.

[تَنَعُّع كَدَا] (مص مرکب) خوش گذراندن. به ناز و نعمت زندگی کردن. در خوشی و آسایش و نعمت زیستن: هزار سال تنعم

کنی بدان نرسد که یک زمان به مراد کسیت باید بود. سعدی. مباش از بهر روزی مضطرب، بنشین تنعم کن که از نان خوردن افتاده ست دندانی که جنیده. مخلص کاشی (از آندراج). رجوع به تنعم و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنعمه.

[تَعْمٌ] (اخ) رجوع به تَنَعْمٌ شود.

تنعنح.

[تَنْحٌ] (ع مص) دور گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مضطرب و پراکنده شدن (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اضطراب و تمایل. (اقرب الموارد ||). پیچ پیچان رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنعیر.

[تَ] (ع مص) گرد گردانیدن تیر را بر ناخن تا درستی و راستی آن معلوم شود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنعیس.

[تَ] (ع مص) خوابانیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تنعیش.

[تَ] (ع مص) برداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برداشتن و بلند گردانیدن خدای کسی را. (از اقرب الموارد ||). نعشک الله گفتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنعیل.

[تَ] (ع مص) نعل بر بستن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). نعل بستن در پای ستور ||. بستن سپل شتر از چرم یا از آهن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنعیم.

[تَ] (ع مص) به ناز و نعمت پروردن. (زوزنی) (دهار) (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). فراخ و آسان زندگی گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نَعَمٌ گفتن، يقال نَعَمَه؛ ای قال له نَعَمٌ فتنعم بذلك. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تنعیم.

[تَ] (اخ) موضعی است بر سه یا چهار گروه از مکه نزدیکتر به اطراف جبل به سوی خانه کعبه. سمی لان علی یمینه جبل نعیم و

علی یساره جبل ناعم و الوادی اسمہ نعمان. (منتهی الارب) (آندراج). به فاصله سه گروه از مکه به جانب شمالی، مناسک عمره در آنجا بعمل می آید و حج به اتمام می رسد. (غیاث اللغات). و رجوع به معجم البلدان و مراصداالاطلاع و حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۳۵۳ شود: پس برای عمره کردن سوی تنعیم آمده هم بر آن آیین که حج را ساز و سامان دیده اند. خاقانی. رجوع به عقداالفرید ج ۶ ص ۱۷۲ و امتاع ج ۱ ص ۱۷۷، ۲۹۲، ۳۰۵، ۳۹۵، ۵۱۱ و ۵۳۲ شود.

تنعیمه.

[تَمَّ] (ع) درختی است برگ نرم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنغر.

[تَنَعُّغٌ] (ع مص) دیگرگون گردیدن بر کسی و خشم گرفتن و ترسانیدن || پرخشم شدن || انگشت را در حلق کسی در آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنغش.

[تَنَعُّغٌ] (ع مص) لرزیدن و جنبیدن مرغ و چهارپایه (۱) و جز آن به جای خود. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد: کل طائر او هامة تحرك في مكانه فقد تنغش. و هامة را منتهی الارب جانور خزننده و گزنده و ستور معنی کرده است.

تنغص.

[تَنَعُّغٌ] (ع مص) ناخوش شدن عیش. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). تیره شدن زندگانی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنغض.

[تَنَعُّغٌ] (ع مص) جنبیدن و مضطرب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنغم.

[تَنَعُّغٌ] (ع مص) سخن نرم گفتن. (تاج المصادر بیهقی). سخن آهسته گفتن، يقال: سکت فماتنغم (۱) || آهسته سرائیدن. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در اقرب الموارد: سکت فماتنغم؛ ای ماتکلم، يقال: انه لیتنغم بشیء؛ ای یتکلم به.

تن غنودن.

[تَنَعُّدٌ] (ع مص) کنایه از مانده شدن تن. (آندراج).

تنغء.

[تُغْ] (اخ) آبی از آبهای طی است که جایگاه و منزل حاتم بخشنده در آنجا بود و اکنون قبر وی در آنجاست. و رجوع به معجم البلدان و مرادالاطلاع شود.

تغیر.

[ت] (ع مص) بانگ کردن بر کسی. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). بانگ کردن بر شتر. (از اقرب الموارد ||). نرم مالیدن کودک را. (منتهی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تنغیص.

[ت] (ع مص) ناخوش گردانیدن عیش. (زوزنی). تیره ساختن عیش را بر کسی: نغصه العیش و علیه تنغیصاً؛ تیره سازد عیش را بر وی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تنف.

[تُنْ نَ] (ع ص) تنائف تنف؛ دشتهای فراخ دور اطراف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تنفج.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) نازیدن بر افزونتر از آنچه دارد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باد سخت وزیدن: تنفجت الريح علی الناس؛ خرجت علیهم عاصفهُ و هم غافلون. (از اقرب الموارد).

تنفخ.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) در عبارت زیر ظاهراً بمعنی دمیدن آمده است: در فضاء دل و صحراء سینه او تنفخ و تروح میداد. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۹۶).

تنفخ.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) تکبر و تفاخر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنفذ.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) گذشتن چیزی از چیزی و رهانیدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به نفوذ شود.

تنفر.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) رمیدن. (آندراج). نفرت و انزجار و کراهت و رنجش طبیعت و رمیدگی و بی میلی. (ناظم الاطباء). بیزاری و بیزاری نمودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تنفر بمعنی نفر، قال تأبط شراً: و لما سمعت العوض تدعو تنفرت عصافیر رأسی من نوى و توانیا. (از ذیل اقرب الموارد). - تنفر از غذا؛ بی میلی به غذا. (ناظم الاطباء).

تنفر داشتن.

[تَنْفُ فُتْ] (مص مرکب) نفرت و کراهت و انزجار داشتن و بی میل شدن ||. رمیده گشتن. (ناظم الاطباء). و رجوع به تنفر شود.

تن فرسای.

[تَفَّ] (نف مرکب) فرساینده تن. پایمال کننده تن. افسرده کننده تن. که تن فرسوده کند: از عرقهای شور تن فرسای چرک بر من نشسته سر تا پای. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۲۰۶).

تنفس.

[تَنْفُ فُ] (ع مص) نفس زدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دم برزدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). داخل کردن نفس به ریه و خارج کردن از آن، و هر ریه داری متنفس است. (از اقرب الموارد). دم و نفس و دم زدگی و نفس کشیدگی و دم برآوردگی. (ناظم الاطباء ||). باد سرد کشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دم سرد دراز کشیدن از رنج و سختی. (از اقرب الموارد). - تنفس سرد؛ آه سرد. (ناظم الاطباء ||). پراکنده شدن نور صبح. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). دمیدن و روشن شدن صبح. (آندراج). دمیدن صبح، منه قوله تعالی: والصبح اذا تنفَّس (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبلج صبح. (اقرب الموارد ||). روز درآمدن. (تاج المصادر بیهقی). برآمدن روز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکافته شدن کمان. (تاج المصادر بیهقی). شکافتن کمان، يقال: تنفست القوس؛ اذا تصدعت و انشقت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). آب پاشیدن موج. (تاج المصادر بیهقی). آب پاشیدن دریا به موج، يقال: تنفس الموج؛ اذا نضح الماء. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بلند شدن آب دریا بموج. (آندراج ||). آب خوردن از آوند بی جدا کردن از آوند دهن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). یا به سه دم جداگانه آب خوردن در آن، از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث انه (ص) كان یتنفس فی الاناء و نهی عن التنفس فی الاناء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اطالته: لقد ابلغت و اوجزت فلو كنت تنفست؛ ای اطلت. (اقرب الموارد ||). خارج شدن باد از زیر: کنا عنده فتنفس. (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۸۱ / ۱۸.

تنفس برآوردن.

[تَنْفُ فُ بَ وَ دَ] (مص مرکب) کنایه از دمیدن و روشن شدن صبح: از روی زمین کفر و ضلالت همه برخاست چون صبح وصال تو برآورد تنفس. ناصر خسرو. رجوع به تنفس شود.

تنفسه.

[تَفَّ سَ / سِ] (۱) تنفه. (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۹۵). قسمی از بساط گرانبها. (ناظم الاطباء). رجوع به تنفه و لسان العجم شعوری و طنپسه و طنفسه شود.

تنفش.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) موی و تیغ خاستن. (زوزنی). موی برافراشتن گربه و وا تیغ خاستن موی ||. بال جنبانیدن مرغ گویی می ترسد یا می لرزد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). واخیده شدن پنبه و پشم و موی، يقال: نفش شعره فتنفش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تنفیش شود ||. به شب چرا کردن شتر و گوسفند بی راعی. (از اقرب الموارد). رجوع به نفش شود.

تنفض.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) دیدن آنچه در جایی باشد تا بشناسد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنفط.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) آبله شدن دست. (تاج المصادر بیهقی). آبله کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ریش شدن دست بر اثر کار یا آبله برآوردن. (از اقرب الموارد): جید [آبنوس] للدمعة و التنفط حول الحماق. (ابن البيطار از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنفغ.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) آبله ناک و سست و تنگ گشتن دست از کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنفط. (اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تنفق.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) از نافقاء بیرون آوردن کلاکموش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تن فگار.

[تَنَفُّ فُ] (ص مرکب) آزرده تن. خسته تن. مانده تن. تن درمانده و زمین گیر: به دشت اندر آید برای شکار من اینجا فتاده چنان تن فگار. فردوسی. رجوع به تن و فگار شود.

تنفل.

[تَنَفُّ فُ] (ع مص) گرفتن افزون تر از آنچه که یاران کسی از غنیمت گیرند: تنفل علی اصحابه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نفل گزاردن. (از منتهی الارب). نافله گزاردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنفه.

[تَنَفُّ فُ] (ا) تنفسه و قسمی از بساط گرانها. (ناظم الاطباء). رجوع به تنفسه شود.

تفیح.

[ت] [ع مص] فرودمیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنفید.

[ت] [ع مص] فرستادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). روان کردن فرمان. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد): و تنفید این معانی به شمشیر. (کلیله و دمنه). چه تنفید شرایع دین و اظهار طریق... بی سیاست پادشاه دیندار صورت نبندد. (کلیله و دمنه). حکم تو هر جا رسید از پی تنفید آن گرد کمر برزند دامن خود کوهسار. خاقانی ||. روان کردن نامه. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء).

تنفیر.

[ت] [ع مص] رمانیدن ||. به چیرگی کسی حکم کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در اللسان: نفره الشیء و علی الشیء و بالشیء؛ غلبه علیه. (اقرب الموارد ||). لقب ناپسند نهادن بر کسی. (از اقرب الموارد): نَفَرُ عَنْهُ (به صیغہ امر)؛ لقب ناپسندیده نَه بر وی. کأَنَّهُ عِنْدَهُمْ تَنْفِيرٌ لِلْجَنِّ وَالْعَيْنِ عَنْهُ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و قال اعرابی: لما ولدت قیل لابی نفر عنه فسمانی قنفذاً و کنانی اباالعداء. (اقرب الموارد).

تنفیز.

[ت] [ع مص] برجھانیدن کودک را ||. تیر بر ناخن گردانیدن تا کجی از راستی معلوم گردد، يقال: نَفَزْتُ السَّهْمَ عَلَى ظَفَرِي؛ اذا ادرته. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنفیس.

[ت] [ع مص] غم و ابردن. (زوزنی). آسایش دادن و رھایش بخشیدن از غم، يقال: نفس کرِبته عنه؛ ای فرجه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). - حروف تنفیس؛ «س» و «سَوْفَ» است و مقصود نحویان از تنفیس توسیع است، چه این دو حرف مضارع را از زمان حال (که زمانی مضیق است) بزمان وسیع تر (یعنی زمان استقبال) نقل می کند. (از مغنی اللیب).

تنفیش.

[ت] [ع مص] واخیدن پشم و پنبه. (زوزنی). واخیدن پنبه و پشم و موی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || به انگشتان پراکندن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تنفش شود.

تنفیض.

[ت] [ع مص] سخت فشاندن جامه و درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنفیق.

[ت] [ع مص] به نافق‌ها بیرون آمدن کلاک‌موش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). خارج شدن یربوع از نافق‌ها خود. (از اقرب الموارد ||). در سوراخ شدن موش. (تاج المصادر بیهقی). داخل شدن یربوع در نافق‌ها، ضد است. (از اقرب الموارد ||). نافق‌ها ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). روایی دادن رخت و سعه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنفیل.

[ت] [ع مص] غنیمت دادن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سوگند خوراندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور نمودن از یار خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). دور نمودن از کسی ||. افزودن حصه کسی را، يقال: نفلوا کبرکم؛ ای زیدوا علی حصته. (از اقرب الموارد).

تنفیة.

[ت] [ع مص] مبالغت در نفی چیزی. (از اقرب الموارد).

تنفیہ.

[ت] [ع مص] مانده و سست گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج).

تنقاد.

[ت] [ع مص] سره کردن درم و جز آن. (منتهی الارب). بازشناختن خواستن درهم های سره از ناسره. (از اقرب الموارد ||). انگشت خلانیدن در چهارمغز ||. منقار زدن مرغ در دام ||. نگاه ربودن به سوی چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). گزیدن مار. (منتهی الارب ||). آشکار ساختن عیب سخن ||. نقد پرداختن بها به کسی. (از اقرب الموارد).

تنقاص.

[ت] [ع مص] کم کردن در بهره و کم شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به نقص شود.

تنقام.

[ت] [ع مص] سزا کردن کسی را و کینه کشیدن و عتاب نمودن، و يقال: مانقت منه الا الاحسان. (منتهی الارب). عقوبت کردن کسی را. (از اقرب الموارد ||). ناپسند داشتن امر را. (منتهی الارب). ناپسند داشتن و عیب کردن امری. (از اقرب الموارد). رجوع به نقم شود.

تنقب.

[ت] [ع مص] نقاب بربستن. (تاج المصادر بیهقی). نقاب انداختن زن بر روی خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب

الموارد ||). مبالغت در فحص. (از اقرب الموارد).

تنقث.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) دلداری کردن و مهربانی نمودن، يقال: تنقث المرأة؛ اذا استمالها و استعطفها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شتافتن، يقال: خرج و يتنقث. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). تعهد ضیعه. (از اقرب الموارد).

تنقح.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) اندک پیه شدن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). کم شدن پیه شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنقد.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) سره کردن درم و جز آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنقذ.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) انقاذ. (زوزنی). برهانیدن. (دهار). رهانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنقر.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) بازکاویدن از چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نفرین کردن بر اهل و مال، يقول: اراحني الله منكم و ذهب الله بمالكم. (از اقرب الموارد).

تنقص.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) نقص کردن کسی را. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). عیب کردن و بد گفتن، يقال: هو يتنقص فلاناً؛ ای يقع فيه. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اندک اندک گرفتن از چیزی. (از اقرب الموارد).

تنقض.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) قطره قطره چکیدن خون ||. بانگ کردن استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || آواز برآوردن بنا وقت شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکاف برداشتن غرفه و برآمدن آواز آن. (از اقرب الموارد ||). کفیدن زمین از سماروغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جاری شدن خون زخم. (از اقرب الموارد).

تنقط.

[تَنْقُ قُ] (ع مص) خجک دار گردیدن جای از گیاه پاره ها ||. اندک اندک اخذ کردن خیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در الاساس: تنقطت الخبز؛ اكلته نقطه؛ ای شيئاً شيئاً. (از اقرب الموارد).

تنقار.

[تُ قُ / قُ] (ا) پاسبان را گویند ||. شمع باریک و بلندی را نیز گفته اند که از سر شب تا صبح بسوزد. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تنطاری.

[تُ قُ / قُ] (حامص) پاسبانی. (آندراج) (بهار عجم). شغل پاسبانی در شب و شب پاسبانی. (ناظم الاطباء): گرد قصر عالی شهزاد شهبها تا بروز خون دل از دیده ریزان تنطاری می کنم. خان کلان (از آندراج). رجوع به تنقطار شود.

تنقل.

[تَ نَقُّ قُ] (ع مص) از جای به جای شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بسیار برگشتن. (منتهی الارب) (آندراج). بسیار نقل و تحویل گردیدن. (ناظم الاطباء). تحول از مکانی به مکانی دیگر، و قیل اکثر الانتقال. (از اقرب الموارد ||). چیزی را نُقل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). چیزی را نُقل شراب گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). خوردن چیزی را پس از آشامیدن شراب (||. ا) هر چیزی که بطور مزه گاه گاه خورند مانند آجیل و حلوا و جز آن و گاگا و لب چرا نیز گویند. (ناظم الاطباء).

تنقلات.

[تَ نَقُّ قُ] (ع ا) ج تنقل. تنقلها و آجیلهها و شیرینی ها و هر چیزی که کم کم و گاه گاه خورند و گاگاها. (ناظم الاطباء). و رجوع به تنقل شود.

تنقل کردن.

[تَ نَقُّ قُ كَ دَ] (مص مرکب) بکار بردن میوه و شیرینی و امثال آن نه بطریق غذای عادی شب و روز. بصورت نُقل خوردن. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا): از آن وجه میوه ها در سولوق ریختم تا بهر وقت از آن با فرزندان تنقلی می کنم. (جهانگشای جوینی ||). مزه شراب کردن. خوردن چیزی اندک و خوش طعم با شراب. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تنقل شود.

تنقنق.

[تَ نَ نُّ] (ع مص) در مغازک فرورفتن چشم. (آندراج). این مصدر در تاج العروس و منتهی الارب و اقرب الموارد و متن اللغه نیامده است. رجوع به نقنقه شود.

تنقی.

[تَ نَقُّ قُ] (ع مص) (از «ن ق و») برگزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خارج کردن مغز استخوان. (از اقرب الموارد).

تنقیب.

[ت] [ع مص] بسی در راهها گردیدن. (تاج المصادر بیهقی). در شهر گردیدن. (زوزنی). اندر شهرها بگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رفتن در جهان و در شهرها گشتن گریزان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک و ایزوهیدن از چیزی. (از تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از اقرب الموارد). پژوهش. برسیدن. واریسی کردن. کاوش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنقیث.

[ت] [ع مص] شتافتن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنقیح.

[ت] [ع مص] مغز استخوان بیرون کردن. (تاج المصادر بیهقی). مغز بیرون کردن از استخوان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیک پیراستن چوب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پاکیزه کردن تنه درخت را از شاخ ریزه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): و نهالی که در عهد اعتدال فروردین به غرس و تنقیح تزیین نمایی خاکش بمهر مادران تربیت نکند. (سندبادنامه ص ۶۳ ||). نیک پیراستن. (دهار). پاکیزه کردن شعر را از کلام رکیک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پاکیزه کردن و اصلاح نمودن کلام را. (از اقرب الموارد). مختصر کردن لفظ با حفظ وضوح و معنی آن. (از تعریفات جرجانی). پاک و صاف کردن چیزی را از زوائد و عیوب و خالص کردن. (غیاث اللغات). يقال: خیر الشعر الحولی المنقح و ماقرض الشعر المنقح الا بالذهن الملقح. (از اقرب الموارد). - تنقیح مناط (اصول)؛ ثبوت علیت مشترک بخاطر تعمیم حکم متعلق بموضوعی مخصوص بر موضوعات دیگر با الغای خصوصیات آن موضوع بدان نحو که آن خصوصیات را در حکم دخالتی نباشد، مث شارع حکمی را به سببی برای موضوعی تشریح کرده است و در ضمن آن حکم اوصافی هم موجود است، هرگاه چنان باشد که با حذف آن اوصاف علت اصلی که موجب تشریح حکم است از میان نرود عین آن حکم را در موارد دیگر تعمیم میدهند و این تعمیم را تنقیح مناط گویند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). امص) پاکیزگی و پاکی و پاک شدگی ||. تفتیش و تفحص و جستجو و تحقیق. (ناظم الاطباء). رجوع به تذکره الملوک چ ۲ ص ۴۵، ۴۶ و ۵۰ شود.

تنقیح طلب.

[ت ط ل] (نف مرکب) هر امری که تحقیق و تفتیش در آن لازم باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تنقیح شود.

تنقیح کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) پاک و پاکیزه کردن از زوائد و عیوب و خالص کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنقیح شود.

تنقید.

[ت] [ازع، امص] مأخوذ از تازی، بمعنی تنقاد و انتقاد که بواسطه عمل اماله تنقید می گویند، مانند اعتماد و اعتمید و کتاب و کتیب. (ناظم الاطباء). تنقید غلط است و صحیح آن نقد و انتقاد است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مرحوم ناظم الاطباء در ذیل

کلمه تفریس شرحی آورده و بر آنست که تنقید ممال تنقاد است که فارسی زبانان آنرا متداول ساخته اند. رجوع به تنقاد و تفریس شود.

تنقید.

[ت] (ع مص) رهانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنقیر.

[ت] (ع مص) واپژوهیدن. (زوزنی). بحث واپژوهیدن. کاویدن. (مجمل اللغة از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). باز کاویدن از چیزی، يقال: نقره و عنه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کاویدن چیزی. (آندراج) (از اقرب الموارد) ... همان ندامت بیند که آن بازرگان لطیف طبع دید که در بدو حال بحث و تنقیر نکرد. (سندبادنامه ص ۲۰۵ ||). نرم کردن مرغ جای را تا بیضه نهد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نامیدن کسی را به نامی از نامهای آنها. (منتهی الارب). خواندن کسی را از میان قوم. (ناظم الاطباء). نامیدن کسی را از میان جماعتی. (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن، و هو شبه الصفیر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به ماده بعد شود ||. عیب کردن و به بدی ذکر کردن کسی ||. دانه برچیدن مرغ از اینجا و آنجا. (از اقرب الموارد).

تنقیر.

[ت] (ع ا) بانگی شبیه به صفیر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده قبل شود.

تنقیز.

[ت] (ع مص) برجهانیدن. (زوزنی). برجهانیدن آهو را ||. رقصانیدن کودک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). رقصانیدن مادر کودک را. (از اقرب الموارد).

تنقیس.

[ت] (ع مص) سیاهی در دوات کردن ||. لقب نهادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنقیس.

[ت] (ع مص) منقش کردن. (زوزنی). نقش کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). نگار کردن. (دهار). نگاشتن و نگار کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). به دو یا چند رنگ، رنگ آمیزی کردن چیزی را. (از اقرب الموارد).

تنقیص.

[ت] (ع مص) کم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). نقصان کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) : هر گه که صاحب بر وی بگذشتی کفشگر زبان سفاهت و لعنت و سب و تنقیص و عیب بر صاحب بگشودی. (ترجمه محاسن

اصفهان ص ۹۲).

تنقیض.

[ت] [ع مص] بیرون آوردن اسب نره را بی استواری نعوظ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنقیط.

[ت] [ع مص] خجک زدن حرف را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نقطه گذاری و نقطه زدن حرف را ||. به مداد و زعفران خجک آمیخته زدن جامه را. (از اقرب الموارد).

تنقیل.

[ت] [ع مص] موزه و جز آن نیکو بکردن. (تاج المصادر بیهقی). نیکو نمودن نعل و موزه و خف شتر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بسیار فراوان بودن. (تاج المصادر بیهقی). بسیار نقل و حرکت کردن. (منتهی الارب) (آندراج). بسیار نقل و حرکت دادن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نُقل خوراندن مهمان را ||. شتابان حرکت دادن اسب چهار دست و پا را. (از اقرب الموارد).

تنقیم.

[ت] [ع مص] مبالغه کردن در ناپسند داشتن چیزی. (از المنجد).

تنقیه.

[ت] [ع مص] پاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پاک و صاف کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تنقیه شود.

تنقیه.

[ت] [ع مص] [از ع، امص] پاک و صافی و پاک کردن و لاروب کردن. (ناظم الاطباء). پاک کردن. پاکیزه کردن. تنظیف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): لیک تا آب از قدر خالی شدن تنقیه شرط است در جوی بدن. مولوی. رجوع به تنقیه شود (||. ا) مسهل و حقنه. (ناظم الاطباء). اماله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنقیه کردن شود ||. داروی مخصوصی که وارد روده بزرگ کنند و بدان روده را از پلیدی پاک سازند: تنقیه ها داروهای مایعی می باشند که آنها را در روده بزرگ وارد می کنند و حرارت آنها تقریباً باید ۳۵ درجه سانتیگراد باشد... (از کارآموزی داروسازی ص ۱۳۲). رجوع به تنقیه کردن شود.

تنقیه دادن.

[ت] [ع مص] [از ع، امص] مسهل دادن و حقنه دادن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنقیه شود.

تنقیه شدن.

[تَی / اِی / شُ د] (مص مرکب) پاک شدن و صاف گشتن. (ناظم الاطباء). پاک شدن روده از پلیدی و قنات از گل ولای بر اثر تنقیه کردن. رجوع به تنقیه و تنقیه کردن شود.

تنقیه قنات.

[تَی / اِی / ق] (ترکیب اضافی، مرکب) پاک کردن و لاروب کردن قنات. (از ناظم الاطباء). بیرون آوردن گل ولای از مجاری قنات و پیشگیری از کور شدن چشمه قنات. رجوع به تنقیه و تنقیه کردن شود.

تنقیه کردن.

[تَی / اِی / کَ د] (مص مرکب) پاک و پاکیزه و صاف کردن. (ناظم الاطباء): سبح لله هست اشتابشان تنقیه تن می کند از بهر جان. مولوی. رجوع به تنقیه شود ||. مسهل خوردن و اماله کردن. (ناظم الاطباء). حفته کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). وارد کردن داروهای مایع و مخصوص در داخل روده بزرگ از راه مقعد جهت پاک کردن روده از پلیدی و غایط دیرمانده و فسادانگیز. و رجوع به تنقیه شود ||. لارویی کردن قنات جهت باز شدن چشمه های آب و سهل گردیدن جریان آن. رجوع به تنقیه قنات شود.

تنک.

[تَ ن / تَ ن] (ص) کم و اندک. (غیاث اللغات) (آندراج) (حاشیه برهان چ معین). کم. (ناظم الاطباء): به تن بگونه سیم و به پشت و یال اسپید در او نشانده تنک پاره های سیم حلال. فرخی ||. نازک و لطیف. (غیاث اللغات) (آندراج). نازک. (انجمن آرا). باریک و نازک و لطیف. (ناظم الاطباء). هندی باستانی «تنو» (۱)، «تنوک» (۲)، نازک و لطیف... (حاشیه برهان چ معین): بیسته سفالین کمر هفت و هشت فکنده بسر بر تنک معجری. منوچهری. ز فرق سرش باز کردم سبک تنک تر ز پَر پشه چادری. منوچهری. تسبیح می کنندش پیوسته در زیر این کبود و تنک چادر. ناصر خسرو. آن پوست تنک که اندرون خایه مرغ باشد یا آنکه اندر اندرون نی باشد به روی آن نهند. (ذخیره خوارزمشاهی). همان پرده تنک بیش نیست که آواز است. (کتاب المعارف). جامه عیب تو تنک رشته اند ز آن به تو، نه پرده فروهشته اند. نظامی. تنک مپوش که اندامهای سیمینت درون جامه پدید است چون گلاب از جام. سعدی. و اگر مغزش درست بیرون گیرند... و کارند ثمر تنک پوست دهد. (نزهة القلوب ||). نرم و لطیف. ملایم: همی رای زد تا جهان شد خنک و زید از سر کوه بادی تنک. فردوسی ||. رقیق. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). طبری «تنک» (۳)، روان ضد غلیظ. رقیق. (حاشیه برهان چ معین). در دزفولی «تنک» (۴) بمعنی رقیق و آبکی... آمده. (حاشیه برهان ایضاً): آنگاه این شراب، ستوده آن وقت بود که تلخ بود و خوش طعم بود و سبک رو بود و به قوام معتدل بود نه تنک و نه سطر و خوشبوی بود. (هدایة المتعلمین). پس نگاه کن به استخوان خویش که چگونه جسمی محکم از آبی لطیف و تنک (۵) بیافریده. (کیمیای سعادت). و اگر قوه ضعیف باشد... دهند تنک از آرد جو و آرد باقلی و آرد نخود. (ذخیره خوارزمشاهی). هرگاه که دل بزرگ و خون او سطر باشد، مردم دلیر و کین ور باشند و هرگاه که دل کوچک و خون او تنک باشد مردم بددل باشند. (ذخیره خوارزمشاهی). و آن را که زکام گرم باشد چشم و روی سرخ شود و آنچه از بینی فرود آید گرم و تیز و تنک و زرد باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). تا آنچه سطر تر باشد بر بالا بایستد. (ذخیره خوارزمشاهی). شراب سپید و تنک، غذاء کمتر دهد و مردمان گرم مزاج را بشاید. (نوروزنامه منسوب به خیام ||). نازک. رقیق. مقابل متراکم و انبوه: ز آن باده ای که چون به قدح آمد او ز خم

یاقوت زو حجر شد و بیجاده زو شرر بیرون جام بینی از نور او نشان چون در میان ابر تنک اندرون قمر. علی بن الیاس آغاجی. به گرد اندر چنان بودند لشکر که در میغ تنک تابنده اختر. (ویس و رامین ||). سست که ضد محکم و سخت است. (انجمن آرا). کم زور و ناتوان و سست و نرم. (ناظم الاطباء). سبک: پس آن، پاسخ نامه پیش گوان بفرمود خواندن همی پهلوان بزرگان که این نامه دلپذیر شنیدند از گفت فرخ دبیر هش و رای پیران سبک داشتند همه پند او را تنک داشتند. فردوسی. اگر کوه فرمائش گیرد سبک دلش خیره خوانیم و مغزش تنک. فردوسی. همانا به مردی سبک داریم به رای و به دانش تنک داریم. فردوسی. ترا ناسزا خواند و سرسبک و شاه بی رای و مغزی تنک. فردوسی. همی دارد او قهرمان را سبک چرا شد چنین مغز و دلتان تنک؟ فردوسی. نیم تنک سخنی کز عبارت فارغ به راهواری بیرون همی برم خنگی. اثر اخسیکتی ||. نرم، مقابل سخت. مقابل عبوس. شرمگین. شرم آلود: میر بواحمد محمد خسرو ایران زمین کایزد او را چند چیز نیک داد از چند باب با هنر دست سخی و با شرف روی تنک با خرد خوی نکو و با سخن فصل الخطاب. فرخی. و رجوع به تنک روی و تنک و دیگر ترکیبهای این کلمه شود ||. در صفت میخواری آید که به اندک نوشیدن شراب مست گردد: از او بستند آن جام بهمن سبک دل آرام میخواره ای بد تنک. فردوسی. رجوع به تنک جام و تنک شراب شود ||. کم عمق: گرچه آبی تنک نماید و سهل پای در وی منه تو از سر جهل. اوحدی. رجوع به تنگ و تنک آب شود. (۱ - ۵) tonok. (۴) - tanak. (۳) - tanuka. (۲) - tanu. - بمعنی کم نیز ایهام دارد.

تنک.

[تَنْ / تَنْ] (۱) نان نازک. (ناظم الاطباء). نان تنک. در عربی رفاق، صلاتق (۱) و این نوع نان را اکنون در ایران نان لواش گویند... (حاشیه برهان چ معین): بر خوان وی اندر میان خانه هم نان تنک بود و هم ونانه. دقیقی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - از السامی فی الاسامی و منتهی الارب.

تنک آب.

[تَنْ / تَنْ] (ص مرکب، مرکب) کم آب. (آندراج). کم عمق و پایاب و آب کم عمق. (ناظم الاطباء). آب باریک. آب کم. آب کم عمق در جوی یا در رودی. آبی رونده و قلیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): دریای فراوان نشود تیره به سنگ عارف که برنجد تنک آبست هنوز. (گلستان). جان به تن از نارسایی های همت مانده است بس که این دریا تنک آبست کشتی در گل است. میرزا طاهر وحید (از آندراج). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکابن.

[تَنْبُ / تَنْبُ] (اخ) نام ولایتی است از ولایت تبرستان بر طرف رستمدر که نور و کجور باشد و در قدیم الایام که افراسیاب بر منوچهر لشکر کشیده، منوچهر از راه لاریجان به آن حدود رفته عیال را در دزموار متحصن کرده از آب دریا نهری بریده خندق حصار را و آن محلی بوده در میانه و نوشته ده و قریه کنس و گویند آثار آن خندق سالها باقی بوده و شهر رویان را منوچهر بنیاد کرده که هنوز در کجور معروف است... حکیم مؤمن صاحب کتاب تحفه المؤمنین از آنجا بوده است. (انجمن آرا). نام ولایتی از مازندران. نام منطقه ایست که فع شهرستان شهسوار نامیده می شود... (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به مازندران رابینو و معجم التواریخ گلستانه و معجم التواریخ و القصص و مرآت البلدان ج ۱ و ص ۵۰۱ و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۱۶ و ۲۶۴۰ و تذکره الملوک ج ۲ ص ۸۳ و شهسوار در این لغت نامه شود.

تنکابنی.

[تَبُّ / تَبُّ] (اخ) محمد بن محمد بن میرزا سلیمان بن محمد رفیع بن عبدالمطلب تنکابنی العجمی الشیعی. او راست: اسرار المصائب. اکیلی المصائب. انیس الذاکرین. بحرالباکاء. بدیع الاحکام. شرح شرائع الاسلام فی فقه الشیعه. تذکره العلماء. توشیح التفسیر. حدیقه الجعفریه. زاد المسافرین. سلالیم اللغه. الصراط المستقیم. قصص العلماء. کنز الالغاز. لسان الصدق فی الاصول. مجمع المصائب. مذکر الاخوان. مشکلات العلوم. معین البکاء. موارد الاصول. مواعظ المتقین. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۳۹۲). کتاب معروف وی قصص العلماء، کتابی است در شرح حال علماء شیعه امامیه و کراراً به چاپ رسیده است.

تنکابنی.

[تَبُّ / تَبُّ] (اخ) محمد مؤمن بن محمد زمان الحسینی التنکابنی الدیلمی. طیب شیعه، متوفی در حدود سال ۱۱۱۰ ه. ق. او راست: تحفه المؤلفین، به فارسی در طب، مجلد بزرگی است که برای شاه سلیمان صفوی تألیف کرده است. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۳۰۸). کتاب تحفه المؤمنین که در لغتنامه «تحفه حکیم مؤمن» ضبط می شود، متضمن گیاهان داروئی و فوائد آن و همچنین ادویه مفرده و مرکبه است.

تنکابنی.

[تَبُّ / تَبُّ] (اخ) میرزا محمد طاهر. رجوع به طاهر تنکابنی شود.

تنکار.

[ت] (۱) دارویی باشد که طلا و نقره و مس و برنج و امثال آن را بدان پیوند کنند و آن معدنی و مصنوعی هر دو می باشد، معدنی از چشمه برمی آید و مانند برف و یخ، و مصنوعی آنست که یک جزو نمک و یک جزو قلیا و سه جزو بوره در دیگ ریزند و شیر گاو میش، آن مقدار که اجزاء را بپوشاند، در دیگ کنند و چندان بجوشانند که سخت شود و آنرا بعربی ملح الصناعه خوانند. (برهان) (از انجمن آرا). و اُشه که معرب آن اشق است همین خاصیت و طبیعت دارد، از برهان نقل شد، در فرهنگها نیافتم. (انجمن آرا). دواپی است که به هندی سها گویند و بکاف عربی دیده نشده (۱). (از مدار و برهان از غیاث اللغات) (آندراج). دارویی که بوره نیز گویند. (ناظم الاطباء). نوعی است از نمک بورقی (۲) و آن به ذوب طلا و نرمی آن کمک کند. قسمی از آن معدنی است که با طلا- و مس در جوانب معدن یافت شود و مصنوع آن از ادرار (بول) و غیره بدست آید. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بحر الجواهر و ترجمه ضریر انطاکی ص ۱۰۰ و نزهة القلوب و الجماهر ص ۲۵۴ شود. (۱) - در برهان بکاف عربی است. (۲) - Borax.

تنکاع.

[ت] (ع مص) به دوشیدن سختی کردن بر ستور. (منتهی الارب). نکع. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سستی کردن در حاجت. (از اقرب الموارد).

تنگ اندام.

[تَنْ / تَنْ أ] (ص مرکب) کنایه از نازک اندام. (آندراج): در گلستان لطافت چو گل نوخیزش تنک اندام و تنک پوش و تنک لب نگزید. امیرخسرو (از آندراج). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکب.

[تَنْكُ كُ] (ع مص) برگشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور شدن و کناره گزیدن، يقال: تنکب فلان عناء؛ ای مال. (از اقرب الموارد ||). برگشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد ||). تیر دادن یا کمان بر دوش افکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنک بزم.

[تَنْ / تَنْ بُ] (ص مرکب) کسی که در مجالس بی معنی می گوید و مسخره. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک بهره.

[تَنْ / تَنْ بُ رَ / رِ] (ص مرکب) آنکه حصه و بهره وی کم باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک بیز.

[تَنْ / تَنْ بُ] (ا مرکب) نوعی از غربال که به مو بافند و چیزی که خواهند نیک باریک شود بدان بیزند (۱). (فرهنگ رشیدی). غربالی را گویند که نرم و باریک و از موی دم اسب ساخته و در غایت تنک چشمی باشد و هرچه از آن بیزند نرم بیرون آید و پالون و ترشی پالا را نیز گویند که سوراخها دارد و بدان چیزها را صاف کنند. (انجمن آرا) (آندراج). مویز نازک و اعلا. (ناظم الاطباء). و رجوع به تنک و تنگ بیز شود. (۱) - به این معنی در برهان با گاف (تنگ بیز) آمده است.

تنک پوست.

[تَنْ / تَنْ بُ] (ص مرکب) پوست نازک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دارای پوست لطیف و نازک. آنکه پوست نازک و لطیف دارد: دعب؛ جوان نازک بدن تنک پوست. عبهره؛ زن تنک پوست آکنده گوشت. (منتهی الارب): و از آن دو نوع است... یکی پرنیان، دوم کلنجری، تنک پوست خردتکس، بسیار آب. (چهارمقاله نظامی عروضی). نوک تیر مژه از جوشن جان میگذرانی من تنک پوست نگفتم تو چنین سخت کمانی. سعدی. رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود. تنکت. [تَنْ كُ / تَنْ كُ / تَنْ كُ] (اخ) قصبه ایست که مابین کولاب و حصار واقع است. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). از بلاد ترکستان. (انجمن آرا). شهری است از شهرهای شاش (چاچ) وراء سیحون. (از معجم البلدان) (از مراصد الاطلاع). بر جانب جنوب تزار است. (از جهانگشای جوینی). شهری به چاچ. (دمشقی): گیسوی تو شهپر همای نبوی دان بوینده چو مشک تبت و تنکت و طفقاج. سوزنی. ملکی است مرو را که نباشد در آن شریک شاه ختا و تنکت و اکیون و روز کند. سوزنی (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تنکوت و تاریخ جهانگشای و قاموس الاعلام ترکی و حبیب السیر و تاریخ گزیده و الانساب سمعانی و نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۰ و ۲۵۷ و ۲۶۰ شود.

تنک جام.

[تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) تنک شراب. آنکه به اندک شراب خوردن بدمست شود و مل تنک و می تنک و تنک می مرادف این است. (آندراج). - تنک جامی: باخبر باش که چون آینه در عالم آب زود بی پرده نگردی ز تنک جامی ها. تأثیر (از آندراج). رجوع به تنک و تنک شراب شود.

تنک جنگل.

[تَنْ / تَنْ جَگَ] (ا مرکب) سپیدجنگل. مقابل سیاه جنگل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). جنگلی کم درخت. مقابل جنگلی انبوه. رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک حوصله.

[تَنْ / تَنْ حَ / حَوْصَلِ / ل] (ص مرکب) تنک دل. کنایه از کسی که اخفای مال و راز نتواند کرد. (آندراج). کم صبر و کم تحمل. کسی که بردبار نباشد. کسی که قادر به خویشتن داری نباشد: ای بی جگر از تلخی عالم گله بگذار این می به حریفان تنک حوصله بگذار. صائب (از آندراج). در سینهء ما بود نهان راز محبت شد اشک تنک حوصله غماز محبت. منیری (از آندراج). شمه ای از غم هجر تو (۱) به بلبل گفتم آن تنک حوصله رسوای گلستانم کرد.؟ رجوع به تنگ حوصله شود. (۱) - ن ل: از گل روی تو.

تنک خرد.

[تَنْ / تَنْ خِ رَا] (ص مرکب) سفیه. (مجمل اللغه) (ادیب نظری). سبک عقل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن و مادهء بعد شود.

تنک خردی.

[تَنْ / تَنْ خِ رَا] (حامص مرکب) سخافت عقل. سفاهت. سبک عقلی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به مادهء قبل و تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک درز.

[تَنْ / تَنْ دَرَا] (ص مرکب) متصل و چسبان از لباس و جز آن. رجوع به مادهء بعد شود.

تنک درزی.

[تَنْ / تَنْ دَرَا] (حامص مرکب) سخت پیوستگی و اتصال دو چیز. رجوع به تنگ درزی شود.

تنک دل.

[تَنْ / تَنْ دِل] (ص مرکب) تنک حوصله. کنایه از کسی که اخفای مال و راز نتواند کرد. (آندراج). رقیق القلب. (از یادداشتهای

محمد قزوینی، از حاشیہ برهان چ معین). که دلی مهربان و نازک دارد. کم صبر و کم تحمل: گرنه تنک دل شده ای وین خطاست راز تو چون روز به صحرا چراست؟ نظامی. تنک دلی که نیارد کشید زحمت گل ملامتش نکنم گر ز خار برگردد. سعدی. تنک دل چو یاران بمنزل رسند نخسبد که واماندگان از پسند. (بوستان چ فروغی ص ۳۸). ز کاوش مژہ رگهای جاننش بشکافند تنک دلی که چو من چشم بر نمی دارد. نظیری (از آندراج). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن و تنگ حوصله شود ||. بمعنی دون همت نیز گفته اند. (آندراج). رجوع به تنگ دل شود.

تنکر.

[تَنکُ کُ] (ع مص) از حال بگردیدن. (تاج المصا در بیهقی). دیگرگون شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): حاسدان رای خداوند درباب من بگردانیده اند و آثار تنکر و تغییر می بینم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۶ ||). بدحال گشتن از حال نیکو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ناشناس بودن. خود را ناشناس نشان دادن. ناشناس شدن (||. امص) ناشناختگی. ج، تنکرات. (فرهنگ فارسی معین).

تنکرات.

[تَنکُ کُ] (ع ا) ج تنکر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ماده قبل شود.

تن کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) پوشیدن، چنانکه جامه را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنک رنگ.

[تَ نُ / تَ نُ رَ] (ص مرکب) دارای رنگی روشن و شفاف و لطیف. مقابل تیره رنگ: تا به یاقوت تنک رنگ بماند گل سرخ تا به بیجاده گلرنگ بماند گل نار. فرخی. رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک روزی.

[تَ نُ / تَ نُ] (ص مرکب) کسی که معاش و وجه گذران وی اندک باشد. (ناظم الاطباء): من آن حریف تنک روزیم که چون مه عید تمام دور نشاطم به یک پیاله گذشت؟

تنک روشنایی.

[تَ نُ / تَ نُ رَ / رُوشَ] (ص مرکب) دارای اندک روشنی. (ناظم الاطباء): گروهی به صورت چو صبح و به معنی تنک روشنایی چو شام غریبان. عرفی.

تنک روی.

[تَ نُ / تَ نُ] (ص مرکب) کنایه از کسی است که به اندک مبالغه از شرم سخن قبول کند و آن را کم روی نیز خوانند. (انجمن

آرا). کنایه از صاحب شرم و حیا. (آندراج). مقابل سخت روی: دوستی گر دیده ام دانش، ز دشمن دیده ام چون تنک رویان ز من عیب مرا پنهان نداشت. رضی دانش ||. کسی که بدون ابرام درخواست چیزی کند. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک روی شود.

تنک رویی.

[تَنْ / تَنْ] (حامص مرکب) شرمگینی. کم رویی. شرم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکره.

[تَكَ / كَر / رِ] (ا) دیگ و دیگ مسی. (ناظم الاطباء).

تنک ریش.

[تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) کسی که ریشش نازک بوده و انبوه نباشد. (ناظم الاطباء). کوسه. کوسج. خفیف اللحیه. زبرقان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک زهره.

[تَنْ / تَنْ زَر / رِ] (ص مرکب) کنایه از مرد جبان و ترسنده. (آندراج). مقابل سخت دل و قویدل: مرد تنک زهره نجوید ستیز از تنکی لرزه کند تیغ تیز. امیرخسرو (از آندراج). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکس.

[تَنْکُ / کُ] (ع مص) نگونسار شدن. (ناظم الاطباء). تنکیس. (اقراب الموارد). رجوع به تنکیس شود.

تنک سرمایه.

[تَنْ / تَنْ سَی / ی] (ص مرکب) آنکه دارای سرمایه اندک باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک شدن.

[تَنْ / تَنْ شُ / د] (مص مرکب) کم و رقیق شدن. مقابل انبوه شدن. مقابل غلیظ شدن: استرقاق؛ تنک شدن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک شراب.

[تَنْ / تَنْ شُ] (ص مرکب) آنکه شراب بسیار نتواند گواردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تنک جام. (آندراج): یاران موافق همه از دست شدند در پای اجل یکان یکان پست شدند بودند تنک شراب در مجلس عمر یک لحظه ز ما پیشترک مست شدند. خیام (از یادداشت ایضاً). تاب نگه نداشتیم پای کشیدم از درش توبه بود سزای او هرکه تنک شراب شد. کلیم (از آندراج).

تاب نظر ندارم و ضبط نظر نمی‌کنم بیشتر است حرص می‌رند تنک شراب را. کلیم (ایضاً). شیشه ز آن سر نهد به پای قدح که حریفی تنک شراب افتاد. امیرشاهی سبزواری (ایضاً). حریف کاسه چشم سیاه مست تو نیست دلم که از گل رعنا تنک شراب تر است. محمدقلی سلیم (ایضاً). رجوع به تنک جام شود.

تنک صبر.

[تَنْ / تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) کم صبر و بی تحمل. (ناظم الاطباء). تنک حوصله. رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکظ.

[تَنْكُ كُ] (ع مص) پیچیده گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیچیده و دشوار شدن کار بر کسی. تعکظ. (از اقرب الموارد ||). زفتی ورزیدن ||. دشوار حال شدن در سفر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنک ظرف.

[تَنْ / تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) سخن چین و نام و یاوه گو ||. گول و احمق و ساده دل. (ناظم الاطباء ||). تنک فهم. تنک حوصله. (از آندراج): بر تنک ظرفی چو من بار است تکلیف چمن خنده گل می‌کند از بی دماغی تر مرا. رضی دانش (از آندراج). و تنگ ظرف به فتح اول و کاف فارسی هم به این معنی آمده. (آندراج ||). بی عیب و بی ریا. (ناظم الاطباء).

تنک فهم.

[تَنْ / تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) کسی که قوه مدرکهه وی سست و ضعیف باشد. (ناظم الاطباء): به صد جانش خریدم کی روا باشد که بفروشم به تحسین تنک فهمان و احسان لئیماننش. عرفی ||. تنک حوصله. (آندراج). رجوع به تنک ظرف و تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک کردن.

[تَنْ / تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) گشاده و روان کردن چیزی زفت و سطر را. رقیق. رقیق کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) اکنون اصل آب هواست، چون آب را تنک تر کنی هوا گردد. (کتاب المعارف). تنک کردن شیر را؛ به آب آمیختن آن را. تنک کردن گل را؛ آب آن را افزودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). از سطربری چیزی کم کردن. (یادداشت ایضاً ||). از زمین بیرون کشیدن مقداری از گیاهان را تا فاصله میان آنان پیدا شود و بقیه به نیروتر گردند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تنک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنک لب.

[تَنْ / تَنْ / تَنْ] (ص مرکب) نازک لب. (آندراج): در گلستان لطافت چو گل نوخیزش تنک اندام و تنک پوش و تنک لب نگزید. امیر خسرو (از آندراج).

تنکمان.

سیم باشد به اصطلاح هر جایی... (انجمن آرا): معبر گفت دو تنکه بده تا تعبیر آن بگویم. (منتخب لطائف عیید زاکانی چ برلین ص ۱۲۵). رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۵۳ شود.

تنکه.

[تَنْ كُ / كَ] (۱) تنبان چرمی که تا سر زانو باشد، وقت کشتی گرفتن پوشند. (غیاث اللغات) (آندراج) (از فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء): تنکه در قدمش زود ز هم می پاشد هر که رویش تنک افتاد چنین می باشد. (میرنجات) (از آندراج ||). زیرجامه کوتاه زنان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در اصطلاح نجاران، تخته پهن که میان دو پاسار یا دو آلت در درها و پنجره ها بکار برند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنکی.

[تَنْ / تَنْ] (حامص) چگونگی تنک. رقت. نقیض سطبری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و خون طبیعی اندر سطبری و تنکی معتدل باشد و سرخ شیرین و خوش بوی باشد. (ذخیره خوارزمشاهی ||). رقت. نازکی. نحیفی: گوهر تن در تنکی یافتند قیمت جان در سبکی یافتند. نظامی. مرد تنک زهره نجوید ستیز از تنکی لرزه کند تیغ تیز. امیر خسرو (از آندراج ||). شفاف بودن. رقت: گر دل تو نز تنکی راز گفت شیشه که می خورد چرا باز گفت؟ نظامی ||. نرمی. لطافت. آهستگی: چون الله می گویم می بینم که الله گفتن من از ورای آواز و حرفهای من است و واسطه بین الله همان آواز است بدان تنکی. (کتاب المعارف). رجوع به تنک و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنکیب.

[ت] (ع مص) به یک سو شدن. (زوزنی). برگشتن و یکسو شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یکسو گردانیدن، لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دور گردانیدن چیزی. (از اقرب الموارد ||). برگشتن از راه، يقال: نکهبه الطريق و نکهب به الطريق و نکهب به عن الطريق؛ ای عدل عنه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). نکهبه الطريق و نکهب به الطريق و نکهب به عن الطريق؛ ای عدله عنه و نحاؤه. (اقرب الموارد ||). کمان در بازو کردن. (زوزنی). رجوع به تنکب شود.

تنکیت.

[ت] (ع مص) پدید آمدن پختگی در خرما. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). نزد بلغا آنست که سخنگو برای ایراد مقصود خویش با آنکه الفاظ متعدد مرادف یکدیگر در نظر دارد، لفظ مخصوصی را بین آن الفاظ برگزیند بمنظور نکته ای و از سایر الفاظ صرف نظر کند و البته برتری لفظ برگزیده شده بر مرادف خود باید واضح و روشن باشد، کقوله تعالی: و انه هو رب الشعری (۱)، که مابین ستارگان، شعری را برگزیده با آنکه او تعالی شأنه پروردگار همه کواکب و آفریدگار تمامی این عالم هستی است. برای این نکته که در زمان پیمبر اسلام مردی معروف به ابن ابی کبشه ظهور کرد و ستاره شعری را پرستید و مردم را نیز به پرستش آن خواند. برای سرکوب و تقریع مدعی این آیت نازل گردید. (کشاف اصطلاحات الفنون): و قد رأیت اشیاء کثیره من کتب جالینوس و غیره بخطه [بخط ازرق] و بعضها علیه تنکیت بخط حنین بن اسحاق بالیونانی. (عیون الانباء ج ۱ ص ۱۸۷). (۱) - قرآن ۵۳/۴۹.

تنکید.

[ت] [ع مص] آواز بلند برداشتن. (زوزنی). رجوع به نکد شود || سخت و دشوار گردانیدن عیش || تیره گردانیدن عیش کسی. (از اقرب الموارد).

تنکیر.

[ت] [ع مص] از حال بگردانیدن. (زوزنی). دیگرگون کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). از حال نیک گردانیدن بسوی حال بد. (آندراج ||). ناشناسا گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (آندراج). ناشناس ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نکره گردانیدن اسم را. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). علامت تنکیر در زبان فارسی یایی است که به آخر اسم درآورند مانند این مصراع از سعدی: رباخواری از نردبانی فتاد. که با افزایش یا در آخر رباخوار و نردبان، نکره شدند و این عمل را تنکیر گویند. رجوع به یاء نکره (ذیل «ی») شود.

تنکیره.

[ت ر / ر] (ا) دیگ و دیگ مسین. (ناظم الاطباء). رجوع به تنکره شود.

تنکیس.

[ت] [ع مص] نگونسار کردن. (زوزنی). نگونسار گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). سرنگون گردیدن. (آندراج) ... و نفرین مظلومان سبب تشویق حال و تهییج اسباب خذلان و تنکیس رایت دولت او مؤثر آمد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۷۰). لشکر به تخریب دیار و تعذیب کفار و تنکیس اصنام و... دست بر گشاد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۲۱). || نیوستن اسب به اسبان دیگر. (از اقرب الموارد).

تنکیظ.

[ت] [ع مص] شتابانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنکیع.

[ت] [ع مص] تیره عیش گردانیدن کسی را به شتابانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): نکعه عن حاجته؛ نغصه بالاعجال. (اقرب الموارد).

تنکیف.

[ت] [ع مص] باغذد شدن شتر. (تاج المصادر بیهقی). پیدا گردیدن غدود بن زنج شتران. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنکیل.

[ت] (ع مص) عقوبت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بند بر نهادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): فقاتل فی سبیل الله لا تکلف الا نفسک و حرص المؤمنین عسی الله ان یکف بأس الذین کفروا والله اشد بأساً و اشد تنکی. (قرآن ۴ / ۸۴). لشکر به تخریب دیار و تعذیب کفار... و تنکیل خاص و عام دست بر گشاد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۲۱). در مدت تنکیل با او رفق و ملاحظت کردند. (گلستان). تا غایتی که از خاصتر نزدیکان و عزیزتر فرزندان اگر اندک حرکتی که مشابه تناول یا درازدستی بودی در وجود آمدی یا صادر گشتی، عقوبت و تنکیل آن بغیر به عدم آباد فرستادن قناعت نکردی. (ترجمهء محاسن اصفهان ||). رسوا بکردن. (تاج المصداق بیهقی). رسوا نمودن و عبرت دیگران گردانیدن ||. بر گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رسانیدن ||. یکسو کردن از آنچه پیش وی بوده باشد، الحدیث: لا تُتکَلُّ؛ ای لا تُدْفَعُ عَمَّا سُلِّطْتُ علیه لثبوتها علی الارض. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تنگ.

[ت] (ص) ضد فراخ بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸) (شرفنامهء منیری) (انجمن آرا) (آندراج). نقیض فراخ باشد. (برهان). بی وسعت و ضیق و کم عرض. نقیض فراخ. (ناظم الاطباء). پهلوی تنگ (۱) بمعنی ضیق. (حاشیهء برهان چ معین). باریک. کم عرض. اندک پهنا. مقابل گشاد. جایی که کسی یا چیزی به دشواری در آن جای گیرد. مقابل فراخ. (فرهنگ فارسی معین): من و بیغولگی تنگ، به یک سو ز جهان عربی وار بگریم به زبان عجمی. آغاجی. به گور تنگ سپارد ترا دهان فراخ اگر ت مملکت از حد روم تا حد زاست. کسائی. زمانه سراسر پر از جنگ بود به جویندگان بر، جهان تنگ بود. فردوسی. نباید سپاه مرا بهره زین به تنگست بر ما به مردی زمین. فردوسی. چو زنهار دادم نساژمت جنگ جهان نیست بر مرد هشیار تنگ. فردوسی. یکی شهر بد تنگ و مردم بسی ز کوشش بدی خوردن هر کسی. فردوسی. چو بر دجله بر یکدگر بگذرند چنان تنگ پل را به پی بسپرند بترسد چنین هر کس از بیم آب همی بر خروشد چو گیرد شتاب. فردوسی. به پنجم چنان دید جانم بخواب که شهری بدی تنگ نزدیک آب. فردوسی. چو سازی درنگ اندر این جای تنگ شود تنگ بر تو سرای درنگ. فردوسی. میان تنگ، چون بیر و، بازو ستر همی فر تاجت بر آید به ابر. فردوسی. چو گور تنگ شود بر عدو جهان فراخ هر آن زمان که بر اسبش کشیده باشد تنگ. فرخی. یکی خانه دیدم ز سنگ سیاه گذرگاه او تنگ چون چنبری. منوچهری. او مار بود و مار، چو آهنگ او کنی اندر جهد ز بیم به سوراخ تنگ غار. منوچهری. پدر گفت کاین رای پدرام نیست تو خردی ترا رزم هنگام نیست هنوزت نگشته ست گهواره تنگ چگونه کشی از بر باره تنگ؟ اسدی. خرد مکن طبع نه چرخست خرد تنگ مکن دل نه جهانست تنگ. مسعود سعد. و باید چشمهای او، قاف و فا درخور یکدیگر و بر یک اندازه بود، نه تنگ و نه فراخ. (نوروزنامهء منسوب به خیام). تنگ باشد یکی جهان و دو شاه تنگ باشد یکی سپهر و دو ماه. سنائی. عالم همه [چو] خوازه ز شادی و خرمی من مانده همچو مردهء تنها بگور تنگ. عمیق (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سوزنی اسب قوافی راند در میدان تنگ تا خر خمخانه بیهوده بجنابند جرس. سوزنی. مستوفی ممالک مشرق نظام دین کز کلک تست تیر فلک را مسیر تنگ. سوزنی. این دهنهای تنگ بی دندان بر دو ساق من آن شعار کند. خاقانی. در تنگ بینم توکل سرا را ولیک از درون جز فضائی نبینم. خاقانی. چون از جوانب ناامید گشتند و جهان بر خود تنگ یافتند دل بر خدمت سلطان و اعتصام به جبل المتین او قرار دادند. (ترجمهء تاریخ یمنی ص ۲۶۱). مرکز این گنبد فیروزه رنگ بر تو فراخ است و بر اندیشه تنگ یا مکن اندیشه به چنگ آورش یا به یک اندیشه به تنگ آورش. نظامی. برون کش پای ازین گهواره تنگ که کفش تنگ دارد پای را لنگ. نظامی. چون کس نیافت از دهن تنگ او خبر هر بی خبر چگونه خبر ز آن دهان دهد؟ عطار. رودهء تنگ به یک نان جوین پر گردد نعمت روی زمین پر نکند دیدهء تنگ. سعدی. مکن فراخ روی در عمل، اگر خواهی بوقت دفع تو باشد مجال دشمن تنگ. سعدی. بلای سفر به که در خانه جنگ تهی پای رفتن به از کفش تنگ. سعدی. جریده رو که

گذرگاه عافیت تنگ است پیاله گیر که عمر عزیز بی بدل است. حافظ. -تنگ بودن شکم؛ کم ظرفیت بودن آن. گنجایش کم داشتن شکم: شکم بنده بسیار بینی خجل شکم پیش من تنگ بهتر که دل. سعدی. رجوع به تنگ کردن و تنگ کردن معده شود. || تیره و تار. مرحوم دهخدا در یادداشتی بر بیت ذیل از فردوسی آرنده: در تنگ و تار و تار و تنگ معنی اتباعی دارد نه معنی ضیق: ز گشت دلیران بر آن دشت جنگ چو شب گشت آورد که تار و تنگ. فردوسی. به بیژن چنین گفت گویو دلیر که مشتاب در جنگ آن نره شیر مبادا که با وی نتابی بجنگ کنی روز بر من بدین جنگ تنگ. فردوسی. بکوشیم و مردی بکار آوریم بر ایشان جهان تنگ و تار آوریم. فردوسی. چو برخواند آن نامه را پهلوان بیژمرد و شد تنگ و تیره روان. فردوسی. بر چنین اسبی چنین دشتی گذارم در شبی تیره چون روز قصاص و تنگ چون روز محن. منوچهری (||. ۱). درهء کوه. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸) (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (شرفنامه منیری) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). دره. (انجمن آرا) (آندراج): آهو ز تنگ کوه (۲) بیامد به دشت و راغ بر سبزه باده خوش بود اکنون اگر خوری (۳). رودکی. دشت چون دیبای سوزن کرد و آهو جوق جوق ایستاده آمده بیرون به صحراها ز تنگ. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸). چنین تا بیامد یکایک به تنگ فسیله همی رفت از رنگ رنگ. فردوسی. از آن کوه رستم به هامون کشید چو لشکر به تنگ اندر آمد پدید. فردوسی. ز بیم تیرش که گشت بر پلنگان چاه ز بیم یوزش هامون بر آهوان شد تنگ (۴). فرخی. سمنش بدیدند کز تنگ کوه (۵) بر آمد دوان وز دویدن ستوه. اسدی. و از آنجا تا فیروز آباد راه دشوار است همه تنگها (۶) و کوهستان درشت و لگام گیر است. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۳۴ ||). معبر و کوچه. (ناظم الاطباء). راه باریک میان دو کوه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مدخل باریک دژها: چو آمد به تنگ دژ گنبدان برست از بد روز و دست بدان. فردوسی. بدینگونه سی و سه فرسنگ تنگ ازین روی و آن روی دیوار سنگ. فردوسی. چو آمد به تنگ اندر اسفندیار دو پوشیده را دید چون نوبهار. فردوسی ||. کنایه از دهان خوبان. (برهان). دهان معشوق. (ناظم الاطباء). لب معشوق. (فرهنگ فارسی معین ||). ص. سخت. (برهان) (شرفنامه منیری). زور آور و سخت و صلب و درشت. (ناظم الاطباء). دشوار: اگر چه بود کار دشوار و تنگ که شاهان پیاده نسازند جنگ. فردوسی. مسکین عدو که فال همی زد به روز تنگ روزش به آخر آمد و از حال درگذشت. خاقانی ||. محکم و استوار و فشرده. خلاف نرم و سست: مهر مفکن بر این سرای سپنج کاین جهان پاک بازی و نیرنج نیک او را فسانه دار شده بد او را کموت تنگ بتنج. رودکی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فریدون به خورشید بربرد سر کمر تنگ بسته به کین پدر. فردوسی. در خانه را تنگ داراب بست بیامد به شمشیر یازید دست. فردوسی. به فرمان یزدان پیروز گر به داد و دهش تنگ بسته کمر. فردوسی. وز آن پس برفتند سیصد سوار پس بازداران همه یوزدار به زنجیر هفتاد شیر و پلنگ به دیبای چین اندرون بسته تنگ. فردوسی. میان بست رستم در آن کار تنگ برین بریامد فراوان درنگ. فردوسی. بر آن جایگه تنگ بسته کمر بیامد پر از کینه و جنگ سر. فردوسی. در شهر بستند یکباره تنگ ز دروازه بردند بر باره جنگ. (گرشاسبنامه). چون تو سوار فضل کجا در همه جهان بر مرکب کمال هنر بسته تنگ، تنگ. سوزنی. میدان فراخ یافته ایم و دلیروار بر مرکب هوا و هوس بسته تنگ، تنگ. سوزنی. یافت فراخی گهر از درج تنگ (۷) نیست عجب زادن گوهر ز سنگ. نظامی. ای بخت سرکش تنگش ببر کش که جام زر کش که لعل دلخواه. حافظ ||. زور آور. (ناظم الاطباء ||). نیاب و عدیم المثال را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). نادر و عدیم المثال ||. کم و قلیل و کمیاب و نامیسر. (ناظم الاطباء). کم و اندک. مقابل فراخ و فراوان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گر بری دست سوی نان رییب در فراخی و گاه نعمت تنگ بکند هر دو چشم خویش از بخل همچو حلاج دانه را بوشنگ. منطقی (یادداشت ایضاً). سه روز اندر آن جایگه بود جنگ به ایرانیان بر بیود آب تنگ شد از تشنگی دست گردان ز کار هم اسب گرنامهیه از کارزار. فردوسی. دگر هر که دارد ز هر کار ننگ بود زندگانی و روزیش تنگ. فردوسی. به جایی که بودی زمینی خراب و گر تنگ بودی به رود اندر آب خراج او از آن بوم برداشتی زمین کسان خوار نگذاشتی. فردوسی. بر این کوش و این

کینه‌ها بازخواه بود خواسته تنگ، ناید سپاه فردوسی. خورش تنگ شد لشکر شاه را که بدخواه او بسته بد راه را فردوسی. همه را همت ماخ و همه بر راه بساخ همه را کون فراخ و همه را روزی تنگ. عسجدی. شادی و بقا بادت زین بیش نگویم کاین قافیه تنگ مرا نیک پیخست. عسجدی. و هم از این چرخها بساخته اند تا آب کشد از چاه به باغها و به زمین که از آن کشت کنند اگرچه آب تنگ باشد. (تاریخ سیستان). شیخ می شد با مریدی بی درنگ سوی شهری نان در آنجا بود تنگ. مولوی ||. بسیار هم هست که در مقابل سست و اندک باشد. (برهان). بسیار و فراوان. (ناظم الاطباء). بمعنی بسیار آید. (شرفنامه منیری ||). قحط و لم یزرع و سنگ. (ناظم الاطباء ||). ملول و ستوه و آزرده. (برهان). رنج و اندوه و ملول و ستوه و آزرده و محزون. (ناظم الاطباء). بمعنی ستوه و ملول است و آن را به تنگ آمدن گویند. (انجمن آرا) (آندراج). و اغلب در این معنی با «دل» ترکیب شود: یکی ز آن میان گفت از این سخن که شنیدی دل تنگ مدار که در این روزها دزدی بصورت درویشان برآمد. (گلستان). چه کند بنده که بر جور تحمل نکند دل اگر تنگ بود مهر تبدیل نکند. سعدی. درد نهانی دل تنگم بسوخت لاجرم عشق نبود آشکار. سعدی. غزل از روی هوس بود و مدایح ز طمع نه طمع ماند کنون در دل تنگم نه هوس. ابن یمن. - دلتنگ؛ محزون. غمگین. تنگدل. دل آزرده: که دلتنگ بینی رعیت ز شاه. (بوستان). چندانکه جست چیزی نیافت، دلتنگ شد. (گلستان). به جامع کوفه در آمد، دلتنگ. (گلستان). رجوع به تنگ دل شود. - دلتنگی؛ دل آزرده: شبانگه چو نقدش نیامد بدست ز دلتنگی آمد به کنجی نشست. (بوستان). به لطف به که به جنگ آوری و دلتنگی. (گلستان). آن بدرمی رود از باغ به دلتنگی و داغ وین بیازوی فرح می شکند زندان را. سعدی (||. ۱). اضطراب و تشویش. (ناظم الاطباء ||). تنگ اسب. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸). نواری که بر زین اسب مضبوط کنند و دوالی که بدان بار بر پشت باربردار محکم سازند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). تسمه و نواری پهن که بکمر مرکوب (اسب یا الاغ) بندند. دوالی که بدان بار را بر پشت چارپا محکم سازند. (فرهنگ فارسی معین). نواری است که زین را بر پشت اسبان محکم کنند. (انجمن آرا) (آندراج) (از غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء). شکم بند اسب و شتر و ستور. (شرفنامه منیری). در بلوچی تنج، تنگ (۸)، کردی نافتنگ، تنگ (۹) (میان کمر بند و تنگ)، استی اختنگ (۱۰) (شکم بند)، افغانی تا-تنگ (۱۱) (تنگ زین)، تانگ (۱۲) (تنگ زین). (حاشیه برهان چ معین). نواری پهن که بدان پالان یا زین یا نمدزین بر پشت ستور استوار کنند. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): چون برون کرد زو بزور (۱۳) و هنگ در زمان در کشید محکم تنگ. شهید (از یادداشت ایضاً). یزدجرد... خود برخاست و بیرون آمد و فراز اسب شد و او را بناخت. اسب خاموش شد تا او را به زین در آورد و تنگ بر کشید و لگام بر سر کرد. (ترجمه طبری بلعمی). و از این ناحیت [گوزگان] اسبان بسیار خیزد و نمد و حقیبه و تنگ اسب. (حدود العالم). چو زین بر نهادش بر آهیخت تنگ بجنیید بر جای تازان نهنگ. فردوسی. به هزار اسب فزون از دوهزار اسب گرفت همه را تر شده از خون خداوندان تنگ. فرخی. بتنجید (۱۴) عذرا چو مردان جنگ ترنجیده بر باره تند تنگ. (۱۵) عنصری. بگسلد بر اسب عشق عاشقان بر، تنگ صبر (۱۶) چون کشد بر چنگ خویش از موی اسب او تنگ تنگ. منوچهری. زخم مهماز و بلائی تنگ و آسیب لگام فحل بر دست توانا برنتابد بیش ازین. خاقانی. چرخ را چون سمند نعل افکند تنگ بر نقره خنگ بست آخر. خاقانی. تاختی بر اسب همت سالها تنگ آن رهوار نگسستی هنوز. خاقانی. افلاک تنگ ادهمت خورشید موم خاتمت دل مرده گیتی از دمت امید احیا داشته. خاقانی ||. در بیت زیر ظاهراً بمعنی دوال و کمند آمده، یعنی زلفش دوالی می سازد و آهوی تنگی را به بند می آورد: به زلف، تنگ (۱۷) ببندد بر آهوی تنگی به دیده، دیده بدوزد ز جادوی محتال. منجیک (||. ص، ق) قریب و نزدیک را نیز گویند. (برهان) (از غیاث اللغات) (شرفنامه منیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). نزدیک و قریب و جوار و همسایگی. (ناظم الاطباء). سخت نزدیک. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): وز آن پس گسی کرد کسهای خویش فرستاده را تنگ بنشانند پیش. فردوسی. هر آن پادشا کو کشیدی به جنگ چو رفتی سپاهش بر کرم تنگ شکسته شدی لشکری کامدی چو آواز این داستان بشنیدی. فردوسی. دو لشکر چو بر هم رسیدند

تنگ دل از کینه آکنده و سر ز جنگ فردوسی. گرفتم رگ اوداج و فشردمش بدو چنگ بیامد عزرائیل و نشست از بر من تنگ چنان منکر لفجی که برون آید از رنگ بیاوردش جانم بر زانو زشتالنگ. حکاک مرغزی. رسیدم من فراز کاروان تنگ چو کشتی کو رسد نزدیک ساحل. منوچهری. چنان تنگ بر هم زده بودند خیمه‌ها که از مواضع میمنه و میسر و قلب اندک مایه مسافت بود، چنانکه بهیچ روزگار من بر این جمله ندیدم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۹۰). چو رفتند نزد سراپردہ تنگ به چاره شدند اندر او بی درنگ. (گرشاسبنامه). دو لشکر چو در هم رسیدند تنگ رده برکشیدند و برخاست جنگ. (گرشاسبنامه). سپهد بر آشف و زد کوس جنگ سپه راند تا نزد بدخواه تنگ. (گرشاسبنامه). که ضحاک از ایران سپاهی به جنگ فرستاد و اینک رسیدند تنگ. (گرشاسبنامه). زمانی پیش مریم تنگ بنشست در شادی به روی خویش در بست. نظامی ||. تخمیناً. قرب. بالغ بر: مشرکان بیامدند تنگ هزار مرد. (ابوالفتح رازی ||). ۱) یک لنگه بار. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). نیم بار. (انجمن آرا) (آندراج). جوال. لنگه بار. عدل. (فرهنگ فارسی معین). بار ستور و امثال آن. (شرفنامه منیری). خروار یعنی باری که خر آنرا برد. (غیاث اللغات) (آندراج). جوال. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸): دهد خواهندگان را روز بخشش درم در تنگ و گوهر در تنگوی. بوالمثل. ز میدان بردند پنجه هزار هم از تنگ بر پشت مردان کار از آورده صد گنج شد ساخته دل شاه از آن کار پرداخته فردوسی. در این بلاد فزون دارد از هزار کلات بهر یک اندر دینار تنگها بر (۱۸) تنگ (۱۹). فرخی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸). بسا کسا که گرفتار تنگدستی بود ز بز و بخشش او سیم و زر نهاده به تنگ. فرخی. فروگرفت ز بالای بار پیلانش به درج گوهر سرخ و به تنگ زر عیار. فرخی. آن مال کز میانه بردند دانگ دانگ بستاند و به تنگ فرستد سوی حصار. فرخی. نرمک از گرد سپه زلف سیه را بفشانند تا فروریزد با گرد سپه مشک به تنگ. فرخی. خز بده اکنون به رزمه، می ستان اکنون به رطل مشک ریز اکنون به خرمن، عود سوز اکنون به تنگ. منوچهری. دوصد درج در و عقیق و بلور هزاروچهل تنگ خز و سمور. (گرشاسبنامه). چهل تنگ بار از ملمع ختو ز گوهر ده افسر ز گنج بهو. (گرشاسبنامه). از صبا پرتنگهای عنبر آگین گشت دشت آهوان را گشت دشت از عنبر آگین تنگ تنگ. قطران. شعر او خوان که اندر او یابی در بنهاده تنگها بر تنگ. ناصر خسرو. خاصه در دولت سرائی کاندرا او مدحت سرای تنگ سیم آید از او بیرون شود با تنگ سیم. سوزنی. سوی من آمد به هیبت همچو شیر تنگ هیزم را ز خود بنهاد زیر. مولوی. لطف تو خواهم که میناگر شود این زمان این تنگ هیزم زر شود. مولوی. پیششان شعری به از صد تنگ شعر خاصه شعری کو گهر دارد ز قعر. مولوی. از آن تخم خرما خورد گوسفند که قفل است بر تنگ خرما و بند. (بوستان ||). خروار شکر. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۷۸) (برهان) (شرفنامه منیری). بار شکر. (فرهنگ فارسی معین). بار شکر که بر روی خر حمل شود. (ناظم الاطباء): ای سراپای سرشته ز می و شیر و شکر شکر از تنگ نیارند ز تو شیرین تر. فرخی. رغم مرا چو سر که مکن چون بمن رسی رویی کز او به تنگ بریزد همی شکر. فرخی. گر تنگ شکر خرید می توانم باری مگس از تنگ شکر می رانم. (از اسرار التوحید). (۲۰) ای خنده زنان نوش تو بر تنگ شکر بر وی طنزکنان گوش تو بر رنگ گهر بر. سنائی. تنگ شکر حدیث ترا بندگی کند کاندرا عبارت تو شکر هست تنگ تنگ. سوزنی. چون تلخ سخن رانی تنگ شکرت خوانم چون کار به جان آری جان دگرت خوانم. خاقانی. دگر ره لعبت طاوس پیکر گشاد از درج لؤلؤ تنگ شکر. نظامی. به گستاخی بر شاپور بنشست در تنگ شکر را مهر بشکست. نظامی. که شیرین را چگونه مست یابد بر آن تنگ شکر چون دست یابد؟ نظامی. ملک بر تنگ شکر مهر بشکست که شکر در دهان باید نه در دست. نظامی. ز شکر هر یکی تنگی گشاده ز شیرین بر شکر تنگی نهاده. نظامی. مگس وارم مران ز آن تنگ شکر مسوزانم به آتش همچو عنبر. نظامی. بر چهره آن بت دلاویز کردند به تنگها شکر ریز. نظامی. ز راوی چنین یاد دارم خبر که پیشش فرستاد تنگی شکر. (بوستان). تلخست دهان عیشم از صبر ای تنگ شکر بیار قندی. سعدی (||. ق) زود. به شتاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): که دانا بهر کار سازد درنگ سر اندر نیارد به پیکار تنگ. فردوسی (از یادداشت ایضاً). وگرنه به جنگ اندر آیم تنگ مخواهید ازین پس زمانی درنگ. فردوسی (||. ۱) هر صفحه یا تخته ای باشد که نقاشان و

مصوّران اظهار صنعت خود بر آن کنند عموماً. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). کارنامه نقاشان. (غیاث اللغات) (آندراج) (||). (اخ) نگارخانه مانی را گویند خصوصاً، و به این معنی با نای مثله هم آمده است. (برهان). نگارخانه مانی. (ناظم الاطباء). ارتنگ. ارژنگ: گرفت آن ارج و آن قیمت زبان ما ز مدح تو که تنگ از خامه مانی و چوب از رنده آذر. عثمان مختاری. رجوع به ارتنگ و ارژنگ شود (|| ص) ضیق و کم گنجایش، در صفت دل: توانگر که باشد دلش تنگ و زفت به زیر زمین بهتر او را نهفت. فردوسی. صعب چون بیم و تلخ چون غم جفت تار چون گور و تنگ چون دل زفت. عنصری. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود ||. بخیل و ممسک و حریص، در صفت دیده و چشم: دیده تنگ دشمنان خدای به سنان اجل سپوخته به. (گلستان). گفت چشم تنگ دنیادار را یا قناعت پر کند یا خاک گور. (گلستان). رجوع به تنگ چشم شود ||. نرم. و تنگ بیز از همین معنی است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ای ازدهای چرخ دلم بیشتر بخور وی آسیای چرخ تنگ تر بسای. مسعود سعد (از یادداشت ایضاً). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (||) تیر دکان عصارى باشد. (برهان). تیر عصارى. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). قید عصارى. (ناظم الاطباء). آنچه که بدان چیزهایی را تحت فشار قرار دهند مانند قید صحافی. (فرهنگ فارسی معین): کوپین، چیزی باشد بافته که عصاران درو چیزی [نهند] و در تنگ کشند که روغن از آن بچکد. (فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بمعنی فروبردن و ناپدید کردن هم آمده است. (برهان). پنهان و ناپدید. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ فروبردن شود. (۱) - (۲) tang. - ن ل: تنگ و کوه. (۳) - ن ل: بر سبزه باده نوش بیارا به صحن باغ. (۴) - با معنی راه باریک میان دو کوه هم مناسب دارد. (۵) - با معنی راه باریک میان دو کوه هم مناسب دارد. (۶) - با معنی راه باریک میان دو کوه هم مناسب دارد. (۷) - بمعنی ضیق هم ایهام دارد. (۸) - - (۱۲) ta-tang. (۱۱) - axtong. (۱۰) - naftang, tang. (۹) - tanc, tang. (۱۳) tang. - ن ل: زو هماره. (۱۴) - ن ل: بیاراست. (۱۵) - ن ل: بر بارگی تنگ تنگ. (۱۶) - ن ل: بگسلد بر تنگ اسبان عاشقان بر تنگ تنگ. (۱۷) - بمعنی فاصله و راه میان دو کوه هم اشارتی دارد. (۱۸) - ن ل: تنگها به... (۱۹) - این بیت در لغت فرس اسدی چ اقبال و همچنین در چ دبیرسیاقی ص ۱۰۶ شاهد معنی خروار شکر آمده است ولی برای معنی عدل و خروار و لنگه بار و جوال مناسب تر است. چنانکه مرحوم دهخدا در یادداشتی همین بیت فرخی را ضبط کرده و در ذیل آن افزوده اند: و لغت اسدی این بیت را مثال برای معنی جوال آورده است، ولی معین نکرده اند در کدام نسخه. (۲۰) - در سندبادنامه ص ۶۸ و ۲۶۷ نیز آمده است.

تنگ.

[ت] (ا) منقار مرغان باشد. (برهان) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنگ.

[ت] (ا) کوزه سرتنگ گردن کوتاه را گویند. (برهان). کوزه ای است سفالین یا بلورین بیضی شکل که لوله و نایژه آن بر سرش قرار دارد و لوله اش آنجا که به کوزه متصل شود تنگ است و سر لوله فراخ و گشاد است. بلبله. صراحیه. (فرهنگ فارسی معین). کوزه ای که شکمش کلان و گردنش کوتاه و دهانش تنگ باشد. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). خواه از سفال بود و یا جز آن مانند تنگ آبخوری و تنگ بلور و تنگ روی. (ناظم الاطباء).

تنگ.

[ت] (اخ) نام ولایتی است از بدخشان. (برهان). نام ملکی از بدخشان. (غیاث اللغات). ناحیه ای در بدخشان. (ناظم الاطباء). ولایتی است از ملک بدخشان قریب به دره که آن هم ولایتی است از آن ملک و مردم تنگ دره به خوشی صورت اشتهار دارند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی).

تنگ.

[ت] (اخ) نام مقامی باشد از ترکستان که ترکان تنگی به آن منسوب و به خوش صورتی مشهورند. (برهان). شهری است از ترکستان به حسن خیزی معروف. (انجمن آرا) (آندراج). جایی در ترکستان که ترکان تنگی که در خوش صورتی ضرب المثل اند بدانجا منسوب میباشند. (ناظم الاطباء). مقامی است در ترکستان زمین که ترکان تنگی منسوبند بدان مقام. (شرفنامه منیری). تنگ ترکان. (حاشیه برهان چ معین).

تنگ.

[ت] (اخ) دهی از دهستان کنارک شهرستان چاه بهار است که ۴۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تنگ.

[ت] (اخ) دهی از دهستان فیلاب است که در بخش اندیمشک شهرستان دزفول واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ آبشور.

[ت] (اخ) دهی از دهستان چرام است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنگ آستین.

[ت] (ص مرکب) مفلس و تهی دست و بی نوا || دین دار. (ناظم الاطباء). وحید در حاشیه خسرو و شیرین نظامی ص ۴۳ آرد: تنگ آستین بودن؛ کنایه از عصمت و بخشش نکردن. ضد فراخ آستین بودن که سخاوت است: پرندهش درع و از درع آهنین تر قباش از پیرهن تنگ آستین تر. نظامی. رجوع به تنگ و تنگ آستینی شود.

تنگ آستینی.

[ت] (حامص مرکب) تهی دستی و افلاس. رجوع به بهار عجم و آندراج شود || دین داری. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ آغوش.

[ت] (ص مرکب) آنکه آغوش تنگ داشته باشد. (آندراج). سخت در آغوش گرفته. (ناظم الاطباء): نسیم لطف بهار از شمار

بیرون است فغان که غنچه این باغ تنگ آغوش است. صائب (از آندراج). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ آمدن.

[تَمَدًا] (مص مرکب) نزدیک آمدن. (ناظم الاطباء): چنین تا شب تیره آمد به تنگ برو چیره شد دست پور پشنگ. فردوسی. که توران سپه سوی جنگ آمدند رده برکشیدند و تنگ آمدند بدانگه که تیره شب آمد به تنگ گوان آرمیدند یکسر ز جنگ. فردوسی. همیدون شکسته ببندش چو سنگ ببر تا دو کوه آیدت پیش تنگ. فردوسی. بدانگه که سهراب آهنگ جنگ نمود و گه رفتن آمدش تنگ. فردوسی. بر من تنگ فراز آی و لبت پیش من آر تا بگیرم به دو انگشت و دهم بوسه بر آن. فرخی. چو تنگ آمدندی بجستی ز جای گرفتی سروشان فکندی ز پای. اسدی. تنگ آمده ست عید و ندانم ز دست تنگ توجیه خشک میوه عید من از کجا؟ سوزنی. فراز آمد به گرد بارگه تنگ به تندی کرد سوی خسرو آهنگ. نظامی. چو آمد به دروازه شهر تنگ ندیدش دری ز آهن و چوب و سنگ. نظامی. تنگ دو مرغ آمده در یکدگر وز دل شه قافیه شان تنگتر. نظامی. - به تنگ اندر آمدن؛ نزدیک شدن. نزدیک آمدن: چو شاه اردشیر اندر آمد به تنگ پذیره شدش کرد بی مر به جنگ. فردوسی ||. پریشان گردیدن و به ستوه آمدن. مغموم و محزون شدن. خشمناک شدن. (ناظم الاطباء). ستوه شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا) (فرهنگ فارسی معین). زله شدن. سخت آمدن. ناگوار آمدن. بجان آمدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ملول گشتن. آزرده شدن. (فرهنگ فارسی معین). کنایه از عاجز و ملول شدن از چیزی. (آندراج): باز چو تنگ آیی از این تنگنای دامن خورشید کشی زیر پای. نظامی. شه چو تنگ آمدی ز تنگی کار یکسواره برون شدی به شکار. نظامی. چنان تنگ آمد از شوریدن بخت که بر باید گرفتش زین جهان رخت. نظامی. به خدمت خواند و کردش خاص درگاه به تنهایی مگر تنگ آید آن ماه. نظامی. زین سبب تو از ضریر مهتدی رو بگردانیدی و تنگ آمدی. مولوی. - به تنگ آمدن؛ به ستوه آمدن. ملول گشتن. (فرهنگ فارسی معین): دولتی باید صاحب درنگ کز قدری بار نیاید به تنگ. نظامی. به تنگ آمد شبی از تنگ حالی که بود آن شب بر او مانند سالی. نظامی. چو بر پشته خاره سنگ آمدم ز بس تنگی ره به تنگ آمدم. نظامی. وجودم به تنگ آمد از جور تنگی چو یاجوج بگذشتم از سد سنگی. سعدی. که موران چون به گرد آیند بسیار به تنگ آید روان در حلق ضیغم. سعدی. از حسرت دهانش آمد به تنگ جانم خود کام تنگدستان کی ز آن دهن بر آید؟ حافظ. گویی از صحبت ما نیک به تنگ آمده بود بار بریست و به گردش نرسیدیم و برفت. حافظ. گرگ غلبه کرده بود و خلق از آن قوی به تنگ آمده بودند، خصوصاً در شب. (انیس الطالین بخاری ||). بی وسعت و دشوار گردیدن. ضیق و سخت و غیرقابل تحمل شدن: تا عرصه خراسان از وجود ما تنگ آید به مهر بی مبین و ملجئی معین مستظهر باشیم. (ترجمه تاریخ یمینی). ور پذیرایی چو برخوانی قصص مرغ جانت تنگ آید در قفص. مولوی. ز دیدار هم تا بحدی رمان که بر هر دو تنگ آمدی آسمان. (بوستان). حاکم دست ازو بداشت و ملامت کردن گرفت که جهان بر او تنگ آمده بود که دزدی نکردی الا از خانه ای چنین... (گلستان). مجال صبر تنگ آمد به یک بار حدیث عشق بر صحرا فکندیم. سعدی ||. کم و قلیل شدن. نادر و نامیسر شدن. کم آمدن. در مضیقه چیزی قرار گرفتن: مرا غله تنگ آمد اندر درو شما را کنون میدمد سبزه نو. (بوستان).

تنگ آوردن.

[تَوَدًا] (مص مرکب) به ستوه آوردن. زله کردن. ستوه کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سخت گرفتن. در مضیقه گذاشتن. (فرهنگ فارسی معین): از آن گر بگردیم و جنگ آوریم جهان بر دل خویش تنگ آوریم. فردوسی. به فرمان کاوس جنگ آوریم جهان بر بد اندیش تنگ آوریم. فردوسی. چو هنگام تیزی درنگ آوری جهان بر دل خویش تنگ آوری. فردوسی. شد محمد الب

الغ خوارزمشاه در قتال سبزواری بی پناه تنگشان آورد لشکرهای او اسپهش افتاد در قتل عدو مولوی. - به تنگ آوردن؛ به ستوه آوردن. در مزیقه گذاشتن. (فرهنگ فارسی معین). بی نهایت ستم کردن و رنج رسانیدن. (ناظم الاطباء): چو جمشید را بخت شد کندرو به تنگ آوردش جهاندار نو(۱). فردوسی. یا مکن اندیشه به چنگ آورش یا به یک اندیشه به تنگ آورش. نظامی. - دل به تنگ آوردن؛ به خاطر کسی رنج رسانیدن. (ناظم الاطباء). ملول گشتن و غمگین گردیدن. دل آزرده شدن: ز موی سپیدش دل آری به تنگ تن روشن زال را نیست ننگ. فردوسی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - مراد ضحاک است.

تنگا.

[ت] (اخ) (۱) یا جزایر آمی (۲). از مجمع الجزایر پلی نزی و مرکز آن نوکوالوفا (۳) می باشد که ۶۳۹۰۰ تن سکنه دارد و تحت الحمایه دولت انگلستان است. (۱) - Iles des Amis. (۳) - Noukoualofa - Tonga. (۲)

تنگاب.

[ت] (ص مرکب، مرکب) پایاب و کم عمق. (ناظم الاطباء ||). آبی کم مانده از گوشتی بسیار که جوشانده و پخته باشند در آن آب. که ماده آن بسیار باشد: آبگوشتی تنگ آب؛ آبگوشتی که گوشت آن فراوان و آب آن بسیار کم باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از: «تنگ»، بمعنی قلیل و کم و نادر + آب. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگاب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان ایزه شهرستان اهواز است که ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگاب.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بخش کوهک شهرستان جهرم است که ۱۶۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگاب اللهداد.

[ت] ب آل لاه] (اخ) دهی از دهستان خالصه بخش مرکزی شهرستان قصرشیرین است که ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگانگ.

[ت] (ص مرکب) بسیار تنگ. (آنندراج). بسیار نزدیک و بدون فاصله. بسیار تنگ. (فرهنگ فارسی معین). منضغط و فشرده و سخت چسبیده و متصل. (ناظم الاطباء): چون سلطان مسعود تنگانگ ایشان رسید چنانکه بامداد وعده مصاف بود در شب ملک سلیمان به ری شد... (راحة الصدور راوندی). بود ز آن جایگاه تنگانگ آب دریا بقدر یک فرسنگ. امیر خسرو (از آنندراج). - خطی تنگانگ؛ خط مقرمط. (زمخسری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - رفتار تنگانگ؛ مشی ز کیک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگار.

[تَ] (ا) بوره. (ناظم الاطباء ||). دوابی است که به هندی سهاکه گویند و به کاف عربی دیده نشده. (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به تحفه حکیم مؤمن و تنکار در همین لغت نامه شود.

تنگای.

[تَ] (ا) تنگی و ضیق و جای تنگ و دره کوه ||. گور و قبر ||. عالم ||. کالبد آدمی. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری و تنگنای شود.

تنگ اختلاط.

[تَ] (ص مرکب) به شدت مخلوط. (ناظم الاطباء): گاه ازو تنگ اختلاط کهربا مهر ازو هم خیمه نیلوفر است. ظهوری (از آنندراج).

تنگ ارم.

[تَ] (اِخ) دهی از دهستان بوشگان است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۱۰۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ اسماعیل.

[تَ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه شاهین بخش سرپل ذهاب است که در شهرستان قصرشیرین واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنگ افتادن.

[تَ] (مِص مرکب) تنگ افتادن کار؛ لازم تنگ گرفتن کار. (از آنندراج). سخت و پیچیده و مشکل گردیدن امری: رفتن یار سفرپیشه من تنگ افتاد با که گویم که میان من و دل جنگ افتاد؟ سیدحسن غزنوی. چاکهای سینه ام هر یک در بتخانه است از دل من کار بر اسلام تنگ افتاده است. سلیم (از آنندراج ||). از بسیار خوردن دچار تاسه و تقلا شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پیچیده شدن تسمه یا نوار یا طناب یا چیزی مانند آن به اسپ و جز آن. (یادداشت ایضاً).

تنگ الهاکبر.

[تَ] (اِخ) جایی است در شمال شیراز مابین دو کوه چهل مقام و باباکوهی و ممر آب رکناباد از آنجاست. و رجوع به فارسنامه ناصری ج ۲ ص ۲۱ و مجمل التواریخ گلستانه ص ۹۲ و آثارالعجم فرصت شیرازی ص ۱۳۰، ۴۲۴ و ۴۲۵ و کتاب از سعدی تا جامی ادوارد برون ترجمه حکمت ص ۲۵۹، ۲۶۰، ۳۰۲ شود.

تنگ اندر آمدن.

[تَ] (مِص مرکب) تنگ آمدن. سخت نزدیک آمدن: پیاده بدو، تیز بنهاد روی چون تنگ اندر آمد به نزدیک اوی.

فردوسی. چو تنگ اندرآمد گو نامدار برآمد ز جا خسرو شهریار. فردوسی. دو لشکر چو تنگ اندرآمد ز راه از آن سو سپهدار ازین سوی شاه چو شمع جهان شد به خم اندرون بیفشاند زلف شب قیرگون طلایه بیامد ز هر دو سپاه که دارد ز بد راه لشکر نگاه. فردوسی. چو تنگ اندرآمد به نزدیکشان نبود آگه از رای تاریکشان. فردوسی. ز دورویه تنگ اندرآمد سپاه یکی ابر گفتمی برآمد سپاه. فردوسی. - تنگ اندرآمدن زمان؛ رسیدن اجل. فراز آمدن مرگ. سخت نزدیک شدن مرگ: روانم روان ترا بی گمان ببیند چو تنگ اندرآید زمان. فردوسی. یکی لشکر آمد پس ما دمان بترسم که تنگ اندرآمد زمان. فردوسی ||. سخت شدن. در سختی شدن. در رنج و مشکل اندرآمدن: اگر شب رسی روز را بازگرد مبادا که تنگ اندرآید نبرد. فردوسی. چو تنگ اندرآید مرا روزگار نخواهد دلم پند آموزگار. فردوسی. به گسسته گفت آن زمان شهریار که تنگ اندرآمد مرا روزگار. فردوسی. ولیکن کنونست هنگام کار که تنگ اندرآمد چنین روزگار. فردوسی. - تنگ اندرآمدن سخن؛ پیچیده و غامض شدن گفتگو. بدست نیامدن راه حل در بحث. دشوار شدن سخن: چو تنگ اندرآمد ز شاهی سخن ز ایران هر آن کس که او بد کهن. فردوسی. به جایی که تنگ اندرآید سخن پناهت بجز پاک یزدان مکن. فردوسی.

تنگ اندر آوردن.

[تَادَ وَ دَا] (مص مرکب) کم گردانیدن فاصله را. سخت نزدیک گردیدن: چو تنگ اندرآورد با من زمین برآهختم آن گاوسر گرز کین. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۱۹۶). چو تنگ اندرآورد با او زمین فرو کرد گرز گران را به زین. فردوسی. چو من تنگ روی اندرآرم بروی سر آید ترا تیزی و گفتگوی. فردوسی.

تنگبار.

[ت] (ص مرکب، مرکب) به اصطلاح سالکان، حضرت باری تعالی است به اعتبار وحدت حقیقی که آنجا گنجایش هیچ چیز نیست، نه از طریق وجود و نه از راه تعقل. (برهان). به اصطلاح سالکان، کنایه از وحدت حقیقی است که آنجا گنجایش هیچ چیز نیست. (آندراج): رفتی ز بساط هفت فرشی تا طارم تنگبار (۱) عرشی. نظامی. وجود تو در حضرت تنگبار کند پیک ادراک را سنگسار. نظامی (از آندراج ||). شخصی را نیز گویند که همه کس را پیش خود راه نهد و مردم نزد او به دشواری بار یابند. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). آنکه هر کسی را به خود راه نهد و به هر وقتی او را بار نباشد. (شرفنامه منیری). کسی که به هیچکس اجازه ورود نزد خود نهد. (فرهنگ فارسی معین): نان چون مخدر است نهفته ز خلق روی گندم خلیفه وار، گرانقدر و تنگبار. جمال عبدالرزاق. سلطان سلیمان از مداومت بر شراب چنان شد که از مردم نفور گشت و تنگبار شد. (راحة الصدور راوندی). از پی وصل تو عمر صرف کنم گرچه هست همچو کرم زودسیر، همچو ملک تنگبار. شمس طوسی ||. جایی که در آن هر کس را دخل نباشد. (غیاث اللغات). جایی که مردم بدشواری بار یابند. (فرهنگ رشیدی). درگاه و بارگاه شاه و امیری که بار یافتن در آن دشوار باشد. (فرهنگ فارسی معین): پناه خلق به جود فراخ دست تو باد که رحمت و شفقت نیک تنگبار شده ست. سیدحسن غزنوی. بر در خاقان اکبر آی و کرم جو از در دریای تنگبار چه خیزد؟ خاقانی. ای دربار امید، از تو شده تنگبار از شکر تنگ تو تنگ شکر شرمسار. خاقانی. چون در آن قصر تنگبار شدیم چون بم و زیر سازگار شدیم. نظامی. عروس حصار چو دید آن حصار بلرزید از آن در که تنگبار. نظامی. دل شه در آن مجلس تنگبار به ابرو فراخی درآمد بکار. نظامی. در پرده وصل عاشقان را درگاه خیال تنگبار است. سیف اسفرنگ (از آندراج ||). چیزی را نیز گویند که بدشواری بدست آید و به غایت عزیزالوجود باشد. (برهان). چیز نادر و چیزی که به دشواری بدست آید. (ناظم الاطباء): بیداد بین که دور شب و روز می کند با لعل تنگبار تو هم تنگ لاله را. سیدحسن غزنوی ||. چیز بی بها و بی قدر. (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن و

رجوع به تنگباری شود. (۱) - وحید این کلمه را در لیلی و مجنون ص ۱۴ لامکان معنی کرده است.

تنگبار.

[ت] (اخ) نامی از نامهای باریتعالی جل شأنه. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). خدا. باریتعالی. (فرهنگ فارسی معین). از نامهای حق تعالی. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به ماده قبل شود.

تنگباری.

[ت] (حامص مرکب) صفت تنگبار. دیرپذیری. دشوارپذیری. تنگی اجازه و رخصت: چون هست تنگباری در طبع او سرشته هر ساعتی به خواهش زو بار می چه جویی؟ سمائی مروزی. معروف لبث به تنگباری چونانکه دلت به تنگ خوبی. انوری. آوازه فراخ شد به عالم در گاه ترا به تنگباری. خاقانی. ز تیغ تنگ چشمان حصاری قدرخان را در آن در تنگباری. نظامی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن و تنگبار شود.

تنگباری کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) دیرپذیری کردن. به سختی بار دادن کسی را: فراخ از ذکای تو شد آن معانی که با فهم ها می کند تنگباری. رضی الدین نیشابوری. رجوع به تنگباری و تنگبار و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بچک.

[ت ب ج] (اخ) دهی از دهستان بهمئی سردسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ بخت.

[ت ب] (ص مرکب) کم بخت و بی نصیب و بدبخت و تهی دست. (ناظم الاطباء): مگر تنگ بخت فراموش شد چو دستت در آغوش آغوش شد؟ (بوستان). رجوع به تنگ بختی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگبختی.

[ت ب] (حامص مرکب) بدبختی. سختی. تهیدستی: برادر آن بود کو روز سختی ترا یاری کند در تنگبختی. ناصر خسرو. رجوع به تنگبخت و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ براق.

[ت ب] (اخ) دهی از بخش سمیرم بالاست که در شهرستان شهرضا واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تنگ برد سفیدبالا.

[تَبَسْ] (اخ) دهی از دهستان طیبی گرمسیری است که در بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ برکشیدن.

[تَبْ كَ / كِ دَا] (مص مرکب) تنگ اسب را محکم بستن. آماده سواری و کار ساختن اسب را. زین را بر اسب استوار کردن. آماده حرکت و کارزار شدن: همه اسب را تنگها برکشید همه گرد بر گرد لشکر کشید. فردوسی. سواران سبک برکشیدند تنگ گرفتند شمشیر هندی به چنگ. فردوسی. مهرگان خجسته باد و دلت برکشیده بر اسب شادی تنگ. فرخی. چون گرفتی فراز و پست و نشیب برکش اکنون بر اسب رفتن تنگ. ناصر خسرو. هین منشین بیهده مسعود سعد برکش بر اسب قضا تنگ تنگ. مسعود سعد. رجوع به تنگ کشیدن و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بست.

[تَبْ] (ن مف مرکب) (از: تنگ، بار + بست، مخفف بسته) صفت بار و کالا: تنگ بست فروختن؛ فروختن در دکان نه در انبار که خرج برگردان و حمالی بر آن تعلق گیرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بستن.

[تَبْ تَا] (مص مرکب) تنگ کشیدن. تنگ برکشیدن. استوار ساختن زین اسب با بستن نواری مخصوص. بستن و محکم ساختن تنگ اسب و آماده ساختن اسب را جهت سواری و کارزار: به زین بر، بستند تنگ استوار بگفتند و رفتند زی کارزار. فردوسی. چون تو سوار فضل کجا در همه جهان بر مرکب کمال هنر بسته تنگ تنگ. سوزنی. میدان فراخ یافته ایم و دلیروار بر مرکب هوا و هوس بسته تنگ تنگ. سوزنی. ببر گرفت مرا تنگ و تنگ اسب فراق بست گفتم یارا تو بر چه سودایی؟ سوزنی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بسته.

[تَبْ تَا / تَا] (ن مف مرکب) چاروایی که آنرا زین نهاده و تنگ آنرا بسته باشند و در این حالت آماده سواری یا بار بردن است: تا اسب تنگ بسته نگیرم ز مدح میر نگشایم از خرک جرس هجو تنگ تنگ. سوزنی. ماده خری تنگ بسته را بنهادم چنبر بگسست و از نوار فروماند. سوزنی.

تنگ بضاعت.

[تَبْ عَا] (ص مرکب) کم مایه. که فقیر و تنگدست باشد. که بضاعتش اندک بود: و با مردم تنگ بضاعت و سفیه معامله نکند. (منتخب قابوسنامه ص ۱۷۷). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بهر.

[تَبْ] (ص مرکب) کم نصیب. فقیر. بی چیز. کم نعمت: نشان داد داند از کار شهر که شهریست این از جهان تنگ بهر. نظامی.

رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ بیز.

[تَنْ / تُنْ / تَ] (اِ مرکب) غربالی را گویند که آن را از موی دم اسب در غایت تنگ چشمی بیافند و چیزهایی را که خواهند بسیار نرم و باریک شود بدان ببیزند. (برهان). مویز و غربال. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ بیز شود ||. پالون و ترشی پالا را گویند و آن ظرفی است که مانند کفگیر سوراخها دارد و بدان چیزها را صاف کنند. (از برهان).

تنگ پیغوله.

[تَبْ / بَلْ / لْ] (اِ مرکب) تنگ پیغوله. کنایه از دنیا و روزگار باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). کنایه از دنیا. (انجمن آرا). دنیا. (فرهنگ رشیدی).

تنگ پنج.

[تَبْ] (اِخ) محلی در ۵۷۰ هزار گزی تهران میان تنگ هفت و تله زنگ و آنجا ایستگاه ترن است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام ایستگاه راه آهن از دهستان قیلاب است که در بخش اندیمشک شهرستان دزفول واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ پهنا.

[تَبْ] (ص مرکب) کم عرض. کم پهنا. باریک: و عصابه انگشتان [شکسته] تنگ پهنا باید. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ پیغوله.

[تَبْ / پَلْ / لْ] (اِ مرکب) تنگ پیغوله. رجوع به همین کلمه شود.

تنگت.

[تَگِ] (اِخ) تنگت. رجوع به تنگت و نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۰، ۲۵۷ و ۲۶۰ شود.

تنگتاب.

[تَ] (ص مرکب) معدوم الطاقه. (غیاث اللغات) (آندراج). ناتوان. (آندراج). کم حوصله و بسیار تند و سست و ناتوان. (ناظم الاطباء): سپاهی عزب پیشه تنگتاب چو دیدند روی چنان بی نقاب. نظامی (از آندراج).

تنگ ترکان.

[تَگِ تَ] (اِخ) نام موضعی است از ترکستان. (برهان) (از غیاث اللغات). در برهان گفته موضعی است. (شرفنامه منیری). در

برهان گفته موضعی است از ترکستان و بملا-حظه تنگ در خطا افتاده. تنگ ترکان تنگی است در فارس که چون از کازرون دو فرسخی بگذرند بدان تنگ رسند و در میان دو کوه واقع است و محل دزدان است و قوافل را که به دشتستان و بوشهر روند در آن تنگنا خطر است. (انجمن آرا) (آندراج): در این شهر باری به سمع رسید که بازارگانی غلامی خرید رحیل آمدش هم در آن هفته پیش دل افکار و سربسته و روی ریش چو بیرون شد از کازرون یک دو میل به پیش آمدش سنگلاخی مهیل پرسید کاین قله را نام چیست که بسیار بیند عجب هر که زیست چنین گفتش از کاروان همدمی مگر تنگ ترکان ندانی همی برنجید چون تنگ ترکان شنید تو گفتی که دیدار دشمن بدید سپه را یکی بانگ برداشت سخت که دیگر مران خر، بینداز رخت نه عقلست و نی معرفت یک جوم اگر من دگر تنگ ترکان روم. (بوستان). برون رفتم از تنگ ترکان که دیدم جهان درهم افتاده چون موی زنگی. (گلستان).

تنگ تکاب.

[تَگِ تَ] (اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش حومه شهرستان بهبهان است که ۳۴۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). و رجوع به تنگ تکاو شود.

تنگ تکاو.

[تَگِ تَ] (اخ) نام دره ای است در ولایت کهکیلویه فارس که حاکم نشین آنجا شهر بهبهان است و در آن تنگ معدن مومیایی خوب است... (انجمن آرا) (آندراج). و رجوع به ماده قبل شود.

تنگ تنگ.

[تَ تَ] (ص مرکب، ق مرکب) عدل عدل. باربار. بقچه بقچه: دوصد جامه و زیور رنگ رنگ بسنجیده و ساخته تنگ تنگ. شمسی (یوسف و زلیخا). تنگ شکر حدیث ترا بندگی کند کاندرا عبارت تو شکر هست تنگ تنگ. سوزنی. در پله ترازوی اعمال عمر ما طاعات دانه دانه و عصیان تنگ تنگ. سوزنی. بخشنده ای که بخشد و بخشید بی دریغ دینار بدره بدره و دیبای تنگ تنگ. سوزنی. تا اسب تنگ بسته نگیرم ز مدح میر نگشایم از خرک جرس هجو تنگ تنگ. سوزنی. از چمن انگیخته گل رنگ رنگ وز شکر آمیخته می تنگ تنگ. نظامی ||. بسیار فراوان. (ناظم الاطباء ||). سخت متصل و پیوسته. بسیار نزدیک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): مرگ اگر مرد است گو نزد من آی تا در آغوشش بگیرم تنگ تنگ من ازو عمری ستانم جاودان او ز من دلقی رباید رنگ رنگ؟

تنگ توشه.

[تَ شَ / شِ] (ص مرکب) تنگ روزی. تنک روزی. که سرمایه اندک دارد. که تنگدست است: یکی تنگ توشه بدی شوربخت شهی دادمت افسر و تاج و تخت. اسدی (گرساسنامه). رجوع به تنگ و تنک و ترکیبهای آن دو شود.

تنگ جام.

[تَ] (ص مرکب) به آسانی مست. (ناظم الاطباء). تنگ شراب. تنگ می. (مجموعه مترادفات). و رجوع به تنک و تنک جام و تنک شراب شود.

تنگ جای.

[ت] (ا مرکب) جایی بی وسعت. مکانی که کسی به دشواری در آن جای گیرد: همه نعل مرکب زخم باژگونه به وقتی کزین تنگ جا می‌گریزم. خاقانی. به عرض دو میدان در آن تنگ جای فشردند چون کوه پولاد و پای. نظامی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ چاره.

[ت ر / ر] (ص مرکب) کسی که راههای چاره بر او مسدود و سخت مشکل باشد. درمانده. گرفتار سختیهای صعب و دشوار. که چاره بر او تنگ است: ای پُر تو رسیده به هر تنگ چاره ای از حال من ضعیف (۱) براندیش چاره ای (۲). رودکی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: غریب. (۲) - ن ل: بگو نیز پاره ای.

تنگ چاق.

[ت] (اخ) دهی از بخش ایزه شهرستان اهواز است که ۲۰۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ چشم.

[ت چ / چ] (ص مرکب، ا مرکب) کنایه از مردم بخیل و ممسک باشد. (برهان). کنایه از بخیل و نوکیسه. (انجمن آرا) (آندراج). بخیل و ممسک و نودولت. (غیاث اللغات). بخیل و ممسک و فقیر اردل. (شرفنامه منیری). بخیل و ممسک و حریص. (ناظم الاطباء). خسیس. لثیم. کوتاه نظر. اندک بین. نظر تنگ. خرده نگرش. بخیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تنگ چشمان را ز تو گردی نخیزد تا بود لن تالوا البر حتی تنفقوا (۱) در حقشان. سنائی. فلک هم، تنگ چشمی دان که بر خوان، دفع مهمان را ز روز و شب دو سگ بسته ست خوانسالار دورانش. خاقانی. جهان نیز چون تنگ چشمان دور است از این تنگ چشمی از این تنگ باعی. خاقانی. به بخل اندر چو سوزن تنگ چشمی که تاری ریسمان در چشمت آید. اثر اومانی. تنگ چشمان نظر به میوه کنند ما تماشاکنان بستانیم. سعدی. برای حاجت دنیا طمع به خلق نبردم که تنگ چشم تحمل کند عذاب مهین را. سعدی. نبینی که چشمانش از کهرباست وفا جستن از تنگ چشمان (۲) خطاست. (بوستان). عاشقان را گر در آتش می پسندد لطف دوست تنگ چشمم گر نظر در چشمه کوثر کنم. حافظ. رجوع به تنگ چشمی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود ||. مردم نادیده و دیورنگ. (برهان). کور و مردم ترک و دیوسار. (ناظم الاطباء ||). زنی که به غیر از یک شوهر ندیده باشد. (برهان) (ناظم الاطباء ||). معشوق را از آن چشم تنگ گویند که به طرف کسی میل نکند و به حسن خود مغرور است یا از جهت حیا بود یا آنکه بر حلال خود نظر داشته باشد چنانکه در قرآن مجید در تعریف حوران بهشتی واقع شده که فیهن قاصرات الطرف (۳)؛ ای زنانی که نظر از شوهر خود نگذرانند و استعمال این لفظ در محل تعریف معشوقان خاصه قدماست، در کلام متأخرین دیده نشده. (آندراج). صفت معشوق آید چرا که بسوی کسی نمی بیند. (غیاث اللغات): می و مرغ و ریحان و آواز چنگ بت تنگ چشم (۴) اندر آغوش تنگ. نظامی (از آندراج ||). ترکان را نیز گویند. (برهان). آنکه چشمی خرد و کشیده دارد چون مردم چین و مغول که چشمانی چون چشم ترکان دارند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کنایه از غلام یا کنیزک ترک است: روزی آن تنگ چشم با دل تنگ بود خلوت نشسته با سرهنگ. نظامی. تنگ چشمی ز تنگ چشمی دور همه سروی ز خاک و او از نور. نظامی. شاه از آن تنگ چشم چین پرورد خواست کز خاطرش فشانند گرد. نظامی. ز تیغ تنگ چشمان حصاری قدرخان را در آن در تنگباری. نظامی. گفت کای

تنگ چشم تاتاری صید ما را به چشم درناری. نظامی. همه تنگ چشمان مردم فریب فرشته ز دیدارشان ناشکیب. نظامی. (۱) - قرآن ۳/۹۲. (۲) - به ترکان و زیبارویان و معشوق و همچنین به معنی بعد هم ایهام دارد. (۳) - قرآن ۵۵ / ۵۶. (۴) - بمعنی ترک، اقرب است.

تنگ چشمی.

[تَ چَ / چِ] (حامص مرکب) کنایه از بخل بلحاظ آنکه صاحبش به سبب دون همتی به دنیای فانی پسند نموده. (غیاث اللغات) (آنندراج). کوله نظری. اندک بینی: جهان نیز چون تنگ چشمان دور است از این تنگ چشمی از این تنگ باعی. خاقانی. تنگ چشمی ز تنگ چشمی دور همه سروی ز خاک و او از نور. نظامی ||. چگونگی آنکه چشمان تنگ دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خردی و کشیدگی چشم. حالت چشم ترکان و مغولان و چینیان: ز بس کآورده ام در دیده ها نور ز ترکان تنگ چشمی کرده ام دور. نظامی. همه تنگ چشمی پسندیده اند فراخی بچشم کسان دیده اند. نظامی. به تنگ چشمی (۱) آن ترک لشکری نازم که حمله بر من درویش یک قبا آورد. حافظ ||. کنایه از کم نگاهی معشوق، و این لفظ در صفت معشوق واقع شود از آن جهت که معشوق از غرور حسن یا از فرط حیا بسوی کسی نمی بیند. (غیاث اللغات) (آنندراج): نَزَد بر کس از تنگ چشمی (۲) نظر ز چشمش دهانش بسی تنگ تر. نظامی. رجوع به تنگ چشم و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - این کلمه بمعنی اول هم ایهام دارد. (۲) - این کلمه بمعنی قبل هم ایهام دارد.

تنگ چویل.

[تَ چَ] (اخ) دهی از دهستان بهمنی سردسیر است که در بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگچه.

[تَ چَ / چِ] (اِ مصغر) پول نقرهء کوچک. (ناظم الاطباء).

تنگ حال.

[تَ] (ص مرکب) تنگدست و مفلس و فقیر و تهی دست. (ناظم الاطباء): بوسهل پی آوردن خواجه، فرستاده آمد که بوسهل بروزگار گذشته تنگحال بود و خدمت و تأدیب فرزندان خواجه کردی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۹). ور دم نزدم چو تنگحالان دانی لغت زبان لالان. نظامی. رجوع به تنگ حالی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ حالی.

[تَ] (حامص مرکب) فقر و تنگدستی و تهی دستی و مسکنت و درویشی و نکبت و بدبختی. (ناظم الاطباء). سختی. رنج: ای مانده بکوری و تنگحالی بر من ز چه همواره بد سگالی؟ ناصر خسرو. به تنگ آمد شبی از تنگ حالی که بود آن شب بر او مانند سالی. نظامی. رجوع به تنگ حال و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ حسن.

[تَ حَ سَ] (اخ) دهی از دهستان ریملهء بخش حومهء شهرستان خرم آباد است که ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ حوصلگی.

[تَ حَ / حُ و صَ لَ / لِ] (حامص مرکب) بی صبری و تندخویی و غضبناکی. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک حوصله و تنگ حوصله و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ حوصله.

[تَ حَ / حُ و صَ لَ / لِ] (ص مرکب) آنکه نمی تواند نهفتنی ها را پنهان کند. (از ناظم الاطباء). کم شکیب. تنک حوصله : دهان یار که درمان درد حافظ داشت فغان که وقت مروت چه تنگ حوصله بود. حافظ. رجوع به تنک حوصله و تنگ حوصلگی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. || فرومایه و کمینه. (ناظم الاطباء).

تنگ خسروآباد.

[تَ گَ خُ رَ] (اخ) دهی از دهستان طرهان است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ خوی.

[تَ] (ص مرکب) بدخو و کج خلق. (ناظم الاطباء). تنگ خوی. زودخشم. دشوارخوی : کارها تنگ گرفته ست بدوی روزهء تنگ خوی کج فرمای. فرخی. خطا کرد پرگار غمزش همانا که رسم جفا بر من آن تنگ خو زد. خاقانی. رجوع به تنگ خویی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ خوش.

[تَ حُ و شُ / حُ شُ] (اخ) دهی از دهستان دیر است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ خوی.

[تَ] (ص مرکب) تنگ خو : جهان تنگ دیدیم بر تنگ خوی مرا آز و زفتی نکرد آرزوی. فردوسی. جان را به وداع آفرینش از عالم تنگ خوی شستیم. خاقانی. سعدیا مستی و مستوری بهم نایند راست شاهدان بازی فراخ و صوفیان بس تنگ خوی. سعدی.

تنگ خویی.

[تَ] (حامص مرکب) بدخویی. (ناظم الاطباء) : آفت ملک شش چیز است، حرمان... و تنگ خویی و افراط خشم و کراهت... (کلیله و دمنه). و منعی نیکو، بی تنگ خویی می فرمای. (کلیله و دمنه). چو دریا دُر دهد بی تلخ رویی گهر بخشد چو کان بی تنگ

خوبی. نظامی. رجوع به تنگ خو و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ خیاره.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان بیضاست که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۵۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ داراریکا.

[تَ آ] (اخ) دهی از دهستان کوه‌دشت است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ داریال.

[تَ گَ] (اخ) راهی است که از آن طرف قفقاز به تفلیس منتهی می‌شود و پیش از این تنگ جر، دربند زور و دربند آلانها نیز نامیده می‌شد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۵۹، ۲۵۸۹ - ۲۵۹۰ و ۲۵۹۱ شود.

تن گداز.

[تَ گَ] (نف مرکب) (از: تن + گداز، گدازنده) گدازنده تن. لاغرکننده. (از فرهنگ فارسی معین): عمر کاهد تن گدازد دور چرخ اینت چرخ تن گداز عمرگاه. خاقانی.

تنگ داشتن.

[تَ تَ] (مص مرکب) در گرفتاری و سختی قرار دادن. در رنج و مشقت داشتن کسی یا چیزی. در مضیقه و تنگی داشتن. - به تنگ داشتن؛ به ستوه آوردن: بدو گفت ما را چه داری به تنگ همی تیزی آری بجای درنگ. فردوسی. - تنگ داشتن جنگ بر کسی؛ درمانده و عاجز کردن او را. عرصه را بر دشمن تنگ ساختن: به یک خدنگ دژ آهنگ جنگ داری تنگ تو بر پلنگ شخ و بر نهنگ دریابار. عنصری. - تنگ داشتن جهان بر کسی؛ در زجر و سختی قرار دادن. در مشقت و تنگی نگه داشتن. آزار دادن. به ستوه آوردن: جهان تنگ دارند بر زیردست بر ایشان شود خوار، یزدان پرست. فردوسی. - تنگ داشتن خورش بر کسی؛ در سختی معیشت قرار دادن وی را: بر او بر خورشها مدارید تنگ مدارید کین و مسازید جنگ. فردوسی. - تنگ داشتن دل از کسی (به چیزی)؛ غمگین و اندوهناک شدن از کسی (به چیزی). آزرده خاطر بودن از کسی (به چیزی): سپه خواست کاندیشهء جنگ داشت ز رستم بدانگونه دل تنگ داشت. فردوسی. شما دل به رفتن مدارید تنگ گر از چینان لشکر آید به جنگ. فردوسی. رجوع به دل‌تنگ شود. - تنگ داشتن عرصه؛ تنگ داشتن میدان. دشوار و سخت گردانیدن کارزار بر کسی. راه گریز بستن بر کسی. در مضیقه قرار دادن کسی را: گر اجل پیش آید از شادی معلق می‌زند عرصه بر خصم تو از بس تنگ دارد روزگار. اثر (از آندراج). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ دالان.

[ت] [اِخ] دهی از دهستان گوده است که در بخش بستک شهرستان لار واقع است و ۲۵۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ در.

[ت] [د] (ص مرکب) بخیل. ممسک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). که در خانه اش بروی کسی باز نشود. مقابل فراخ در: ممدوح بماندند دو سه بارخدایان زین تنگ دلان، تنگ دران، تنگ سرایان. سوزنی (از یادداشت ایضاً).

تنگ در آمدن.

[ت] [د] [م] [د] (مص مرکب) سخت نزدیک شدن. تنگ آمدن: چون در آمد به نزد ماهان تنگ پیکری دید درخزیده به سنگ. نظامی. - تنگ در آمدن کار؛ به سختی کشیده شدن آن. زمخت شدن کار: و دانستند که کار تنگ در آمد جمله روی به علامت امیر نهادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۲). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ در بلند.

[ت] [د] [ب] [ل] [اِخ] دهی از دهستان طیبی گرمسیری است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ در رسیدن.

[ت] [د] [ر] [ر] [د] (مص مرکب) تنگ رسیدن. رجوع به همین کلمه شود.

تنگ درزی.

[ت] [د] (حامص مرکب) چسبانی و اختلاط. (غیاث اللغات) (آنندراج): به تنگ درزی ربط صد آشنا چه کنم دلم خوشست که بیگانه همنشینت نیست. تأثیر (از آنندراج). بعضی گویند بضم اول و فتح نون (کذا) و کاف عربی (تنگ درزی) بمعنی پیوستگی و وصل دو چیز باشد که محل وصل آنها به غور معلوم شود. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به تنگ درزی شود.

تنگدره.

[ت] [د] [ر] [اِخ] دهی از دهستان حومه بخش رامسر است که در شهرستان تنکابن واقع است و ۳۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنگدست.

[ت] [د] (ص مرکب) کنایه از فقیر و مفلس و بی چیز باشد. (انجمن آرا). فقیر. (شرفنامه منیری). کنایه از مفلس و تهیدست. تنگ عیش. تنگ معاش. تنگ روزی. تنگ بخت و تنگ زیست. (آنندراج). فقیر و مفلس و بی چیز و تهیدست. (ناظم الاطباء): گر ایدونکه دهقان بدی تنگدست سوی نیستی گشته کارش ز هست بدادی ز گنج، آلت و چارپای نمادی که پایش برفتی ز

جای فردوسی. مرا نیست این، خرم آن را که هست بیخشی بر مردم تنگدست. فردوسی. اگر نان کشکینت آید بکار و این ناسزا تزه جویبار بیارم، جز این نیست چیزی که هست خروشان بود مردم تنگدست. فردوسی. همی خورد باید کسی را که هست منم تنگدل تا شدم تنگدست. فردوسی. مزن رای با تنگدست از نیاز که جز راه بد ناردت پیش باز. اسدی. تنگ آمده ست عید و ندانم ز دست تنگ توجیه خشک میوه عید من از کجا... عیدی بده که میوه عیدی خرم بدان کز تنگ دست (۱) خویش بتو کردم التجا. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تنگدستی، فراخ دیده چو شمع خویشتن سوخته برابر جمع. نظامی. چو خندان گردی از فرخنده فالی بخندان تنگدستی را به مالی. نظامی. نه سیری چنان ده که گردند مست نه بگذارشان از خورش تنگدست. نظامی. گروهی حکیمان دانش پرست ز اسباب دنیا شده تنگدست. نظامی. تنگدستان ز من فراخ درم بیوگان سیر و بیوه زادان هم. نظامی. برو شکر یزدان کن ای تنگدست که دستت عسس تنگ بر هم نیست. سعدی (بوستان). فقیهی کهن جامهء تنگدست در ایوان قاضی به صف برنشست. سعدی (بوستان). به شهر قیامت مرو تنگدست که وجهی ندارد به حسرت نشست. سعدی (بوستان). تنگدستان را دست دلبری بسته است و پنجهء شیری شکسته. (گلستان). چنین شخصی که یک طرف از شیندی در چنان وقتی نعمت بیکران داشت تنگدستان را سیم و زر دادی و سفره نهادی. (گلستان). فراخ حوصلهء تنگدست نتواند که سیم و زر کند اندر هوای دوست نثار. سعدی. اگر تنگدستی مرو پیش یار و گر سیم داری بیا و بیار. سعدی. از حسرت دهانش آمد به تنگ جانم خود کام تنگدستان کی ز آن دهن بر آید. حافظ ||. ممسک و بخیل را نیز گویند. (برهان) (از شرفنامهء منیری) (از ناظم الاطباء): جهاندار اگر نیستی تنگدست مرا بر سر گاه بودی نشست. فردوسی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ممکن است مخفف تنگدستی باشد و بقرینهء دست تنگ در مصراع اول می توان ترکیب را صفت مقدم دانست که بر موصوف مقدم آمده است.

تنگدست.

[تَد] (اِ مرکب) مسند کوچک و مسندی که کم بدست آید. (برهان) (ناظم الاطباء).

تنگدستی.

[تَد] (حامص مرکب) بی چیزی. (از برهان در ذیل تنگدست). بی چیزی و تهیدستی. (فرهنگ فارسی معین). فقر و مسکنت و درویشی. (ناظم الاطباء). فقیری. (شرفنامهء منیری). فاقه. عسرت. اعسار. ضیق. مقابل فراخ دستی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گه تنگدستی دلش راد و شاد جهان بی تن مرد دانا مباد. فردوسی. بدو آسیابان به تشویر گفت که جز تنگدستی مرا نیست جفت. فردوسی. مردمانی که به درگاه تو بگذشته بوند تنگدستی سوی ایشان نکند راهگذر. فرخی. بسا کسا که گرفتار تنگدستی بود ز برّ و بخشش او سیم و زر نهاده به تنگ. فرخی. به تنگدستی ماند همی مخالفتش همیشه جفت بود تنگدستی و تیمار. عنصری. من از هر دیاری همی تازم اینجا نه از تنگدستی هم از خیره رای می مرا از شکستن چنان درد ناید که از ناکسان خواستن مومیایی. قطران. تو پای طرب فراخ می نه ما و غم عشق و تنگدستی. خاقانی. مبادا تنگدل را تنگدستی که با دیوانگی صعب است مستی. نظامی. چو در تنگدستی نداری شکیب نگه دار وقت فراخی حسیب. سعدی (بوستان). که سفله خداوند هستی مباد جوانمرد را تنگدستی مباد. سعدی (بوستان). فراغت با فاقه نپیوندد و جمعیت با تنگدستی صورت نبندد. (گلستان). گه اندر نعمتی مغرور و غافل گه اندر تنگدستی خسته و ریش. سعدی (گلستان). حریف سفله در پایان مستی نیندیشد ز روز تنگدستی. سعدی (گلستان). سعدیا چون دولت و فرماندهی می نماند تنگدستی خوشتر است. سعدی. سخاوت در تنگدستی پدید شود. (تاریخ گزیده). هنگام تنگدستی در عیش کوش و مستی کاین کیمیای هستی قارون کند گدا را. حافظ ||. بخل و امساک. (ناظم الاطباء). ممسکی و بخل. (شرفنامهء

منیری (||). ناتوانی و عدم قدرت. (ناظم الاطباء).

تنگدل.

[تَد] (ص مرکب) تنک دل. کنایه از ملول و ناخوش. (آنندراج). دل فگار و ناامید. (ناظم الاطباء). اندوهگین. افسرده. غمگین. (فرهنگ فارسی معین): همی زار بگریست بر کشتگان بر آن تنگدل بخت برگشتگان. فردوسی. ز پیری مرا تنگدل دید دهر بمن باز داد از گناهش دوبهر. فردوسی. بند هیچ اسبی سزاوار اوی بید تنگدل آن گو نامجوی. فردوسی. به چاه اندر افتاد و بشکست دست شد آن تنگدل مرد یزدان پرست. فردوسی. همی خورد باید کسی را که هست منم تنگدل تا شدم تنگدست. فردوسی. معجون مفرح بود این تنگدلان را مر بی سلبان را به زمستان سلب اینست. منوچهری. شیر را تنگدل دید. (کلیله و دمنه). تنگدل مرغم گرم بر بابزن کردی فلک بر من آتش رحم کردی بابزن بگریستی. خاقانی. فروماند از آن زیرکی تنگدل چو خصمی که گردد ز خصمی خجل. نظامی. مرهمش دلنواز تنگدلان آهنش پای بند سنگدلان. نظامی. مبادا تنگدل را تنگدستی که با دیوانگی صعب است مستی. نظامی. ولیک از کار مریم تنگدل بود که مریم در تعصب سنگدل بود. نظامی. عجب دارم از خواب آن سنگدل که خلقی بخسبید ازو تنگدل. سعدی (بوستان). شنید این سخن خواجه سنگدل که برگشت درویش از او تنگدل. سعدی (بوستان). هرگز از دور زمان ننالیده ام... مگر وقتی که پایم برهنه مانده بود... به جامع کوفه در آمدم تنگدل. (گلستان). در انجیل آمده است که ای فرزند آدم اگر توانگری دهمت مشغول شوی بمال از من و گر درویش کنمت تنگدل نشینی. (گلستان). دور از تو در جهان فراخم مجال نیست دنیا به چشم تنگدلان چشم سوزن است. سعدی. هم تازه رویم هم خجل، هم شادمان هم تنگدل کز عهده بیرون آمدن نتوانم این پیغام را. سعدی. ممسک برای مال همه سال تنگدل سعدی بروی خوب همه روز خرم است. سعدی. غنچه گو تنگدل از کار فروبسته مباش کز دم صبح مدد یابی و انفاس نسیم. حافظ. روزی اگر غمی رسدت تنگدل مباش رو شکر کن مباد که از بد بتر شود. حافظ ||. بخیل و لئیم و خسیس. (ناظم الاطباء). بخیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ممدوح بماندند دو سه بارخدایان زین تنگدلان، تنگ دران، تنگ سرایان. سوزنی (از یادداشت ایضاً ||). شفیق و مهربان. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگدلی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگدل داشتن.

[تَد ت] (مص مرکب) افسرده و غمگین ساختن. ملول و ناخوش داشتن: مرا دهانک تنگ تو، تنگدل دارد میان لاغر تو، لاغر و نزار و حزین. فرخی. رجوع به تنگدل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگدل شدن.

[تَد شُ د] (مص مرکب) غمگین و افسرده شدن. ملول و ناخوش شدن. تنگدل گشتن. اندوهناک شدن: ز گفتار او تنگدل شد قباد بشد تیز مغزش ز گفتار داد. فردوسی. ز گفتار او تنگدل شد شغاد بر آشفست و سر سوی زابل نهاد. فردوسی. شدی تنگدل چون نیامد خرام بجستم همی زین سخن کام و نام. فردوسی. شدم تنگدل رزم کردم درشت جفایبشه ماهوی بنمود پشت. فردوسی. چنان تنگدل شد به یکبارگی که شمشیر زد بر سر بارگی. فردوسی. ور زین سخن که یاد کنی تنگدل شود پیغام من بدو بر و، پیغام او بیار. فرخی. او جواب نوشت که ترکمانان قوی گشته اند و تدارک فساد ایشان جز به رایت و رکاب خاصه نتوان کرد. محمود این نامه بخواند و تنگدل شد و لشکر بکشید. (زین الاخبار). چون به نزدیک حظیره رسید بره ای بگریخت، موسی (ع) تنگدل شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۱). بزرگ باش و مشو تنگدل ز خوردی کار که سال تا سال آرد گلی زمانه ز خار. ابوحنیفه اسکافی

(از تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۷۷). کسری تنگدل شد بفرمود زندان بزرجمهر بگشادند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۴۰). آنگاه یوسف را عذر خواست و متمکن گردانید و پادشاهی مشغول شد. (قصص الانبیاء ص ۷۳). شعیب تنگدل شد. دعا کرد. خدا فرمود اگر فرمان نبرند... (قصص الانبیاء ص ۱۲۸). و سفیدجامگان بسیار شدند و نفیر به بغداد رسید و خلیفه مهدی بود اندر آن روزگار. تنگدل شد و بسیار لشکرها فرستاد. (از تاریخ بخارا ص ۸۰). زن کفشگر... تنگدل شد. (کلیله و دمنه). تنگدل چون شدی ز موی سپید که در افزای عمرت امروز است؟ خاقانی. شاه بدان سبب ضجر و تنگدل شد و مثال داد تا فیلسوفان را حاضر کردند و محفلی عقد فرمود. (سندبادنامه ص ۴۳). گرماوه بان از غصه تنگدل شد. (سندبادنامه ص ۱۷۸). به وقت عود سلطان، حال او اعلام دادند. بر واقعه او تنگدل شد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۶۰). شرم زدم چون نشینم خجل سنگدلم چون نشوم تنگدل؟ نظامی. یهود چون این حکم بشنیدند که ایشان از این زمره و عداد نبودند و در این شمار داخل نگشته، نیک تنگدل و منضجر شدند. (جهانگشای جوینی). از گشت روزگار مشو تنگدل که چرخ بر یک نهاد ماند نخواهد همی مدام. سعدی. رجوع به تنگدل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگدل کردن.

[تَدِ كَدَ] (مص مرکب) افسرده و غمگین کردن. ملول و ناخوش گردانیدن. اندوهناک کردن: خواجه گفت امروز بهترم ولیکن هر ساعتی مرا تنگدل کند این... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۸). سوی فرهاد رفت آن سنگدل مرد زبان بگشاد خود را تنگدل کرد. نظامی. به معجز بدگمانان را خجل کرد جهانی سنگدل را تنگدل کرد. نظامی.

تنگدل گشتن.

[تَدِ كَتَ] (مص مرکب) غمگین و افسرده شدن. ملول و ناخوش گشتن. اندوهگین و غمناک گردیدن: از آن مردمان تنگدل گشت شاه بخوبی نکرد اندر ایشان نگاه. فردوسی. و گر تنگدل گردی ای نامدار سوی کابلستان یکی کن گذار. فردوسی. بترسید کآید پس او سپاه بدان ماندگی تنگدل گشت شاه. فردوسی. چنان تنگدل گشت از او شهریار که از گل نیامد جز از خار بار. فردوسی. دوش باری چه سخن گفتم با تو صنما که چنان تنگدل و تافته دل گشتی از آن؟ فرخی. تنگدل گردی چون من سوی تو کم نگرم و تو سوی تو نگرم تو به دگر سو نگری. فرخی. جلدی و مردی همی پدید کنی تنگدلی غمگنی ز بی عملی. ناصر خسرو. گفتند اگر ما را پاره پاره کنی این کلمه را نگویم تا آنکه یونس نومید شد و تنگدل گشت. (قصص الانبیاء ص ۱۳۳). مگر روزی این پسر به عذری دیرتر بخدمت آمد و سلطان بی او تنگدل گشته بود. (نوروزنامه منسوب به خیام). مشو ایمن که تنگدل گردی چون ز دست دلی به تنگ آید. (گلستان). رجوع به تنگدل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگدلی.

[تَدِ] (حامص مرکب) دل فگاری و آزرده‌گی و غمگینی. (ناظم الاطباء). اندوهگینی. افسردگی. غمگینی. (فرهنگ فارسی معین): یا زنده شبی کز غم او آنکه درست است از تنگدلی جامه کند لخته و پاره. خسروانی. این من از تنگدلی گفتم و از تنگدلی آن برآید که دل مرد نخواهد بزبان. فرخی. سخن ندانم گفتن همی ز تنگدلی چنین درشت سخن گشته ام به طبع و به جنگ. فرخی. چند ازین تنگدلی ای صنم تنگ دهان هر زمانی مکن ای روی نکو روی گران. فرخی. رافضیم سوی تو و تو سوی من ناصیبی نیست جای تنگدلی. ناصر خسرو. صبر کنم با جهان از آنکه همی کار نیاید نکو به تنگدلی. ناصر خسرو. تا چو شبهه گیسوان فرونهد کی رهد ای خواجه گل ز تنگدلی جلدی و مردی همی پدید کنی تنگدلی غمگنی ز بی عملی. ناصر خسرو. زرد چرای نه جفا می

کشی تنگدلی چیست در این دلخوشی؟ نظامی. خرّقه شیخانه شده شاخ شاخ تنگدلی مانده و عذری فراخ. نظامی. جام مینایی می، سدّ ره تنگدلی است منه از دست که سیل غمت از جا ببرد. حافظ. رجوع به تنگدلی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگدلی کردن.

[تَدِکْ دَا] (مص مرکب) زاری کردن. غم خوردن. غمگین شدن: و گر از تنگدلی کردن ما فایده نیست اینهمه تنگدلی کردن ما خیره چراست؟ مسعود سعد. رجوع به تنگدلی و تنگدل و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ دوزان.

[تَا] (اخ) دهی از دهستان موهگویی است که در بخش آخوره شهرستان فریدن واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تنگ دوست علی.

[تَا عَا] (اخ) دهی از دهستان ای تیوند است که در بخش دلفان شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ دویبه.

[تَا یَا] (اخ) دهی از دهستان درآگاه است که در بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس واقع است و ۲۵۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تنگ دهان.

[تَا دَا] (ص مرکب) آنکه دهان تنگ دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معشوق. (فرهنگ رشیدی). از اسمای محبوب است. (آندراج). دارنده دهانی تنگ و زیبا: چند از این تنگدلی ای صنم تنگ دهان هر زمانی مکن ای روی نکو، روی گران. فرخی. با تو خو کردم و خوباز همی باید کرد از تو ای تندخوی سنگدل تنگ دهان. فرخی || تنگ دهان؛ (ا مرکب) دهان تنگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دهان زیبا و دلریا: از زلف تو بوی عنبر و بان آید ز آن تنگ دهان هزار چندان آید. فرخی. رجوع به تنگ دهن و تنگ دهانی شود.

تنگ دهانی.

[تَا دَا] (حامص مرکب) حالت تنگ دهان: تشبیه دهانت نتوان کرد به غنچه هرگز نبود غنچه بدین تنگ دهانی. حافظ. رجوع به تنگ دهان و تنگ دهن و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ دهلیز.

[تَا دَا] (ا مرکب) دهلیز تنگ. راهروی تنگ که ورود بدان سخت باشد. رجوع به ماده بعد شود.

تنگ دهلیز کردن.

[تَدَكْ دَا] (مص مرکب) راه ورود بجایی را دشوار کردن. و در بیت زیر کنایه از مانع خواب شدن است: سکندر ز چین رای خرخیز کرد در خواب را تنگ دهلیز کرد. نظامی. رجوع به تنگ دهلیز و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ دهن.

[تَدَه] (ص مرکب) خرد دهن || تنگ دهن؛ (ا مرکب) دهن معشوق. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ دهن شود.

تنگ دیو.

[تَو] (اخ) دهی از دهستان سوسن است که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ راه.

[تَا] (اخ) دهی از دهستان کولان است که در بخش مرکزی شهرستان گنبد کاوس واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنگرس.

[تَنگْ] (ا) گونه ای از اَرْجَنگ، و تنگرس نامی است که در کرج و دره زیارت به این درخت (۱) دهند و نامهای دیگر آن، گیزی و شال چس است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). درختی از تیره عنابها که خواص عمومی و دارویی تیره خود را دارد و چهار گونه از این گیاه تاکنون در جنگلهای شمالی ایران شناخته شده است. گونه های مختلف این گیاه در جنگلهای شمال خراسان و استپ های اطراف تهران نیز می رویند. میوه گیاه مذکور در تداوی بعنوان مسهل مصرف می شود. ارجنگ. شال چس. شغال چس. قره میخ. قره زله. گیزی. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ج ۲ ص ۲۲۷، ۲۶۰ و ۲۶۱ و ارژن و کنگرس شود. (۱) - Rhamnus.

تنگ رسیدن.

[تَرَا] (مص مرکب) تنگ در رسیدن. قریب رسیدن به کسی. (آنندراج). سخت نزدیک رسیدن به کسی یا چیزی: رسید آنگهی تنگ در شاه روم خروشید کای مرد بیداد شوم. فردوسی. چون طوسیان تنگ در رسند من پذیره خواهم شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۳۵). و بعد از آن خبر یافت که لشکرها که به سه راه رفته بودند تنگ در رسیدند. (فارسنامه ابن بلخی). چون میاجق قوت مقاومت نداشتی یاوگی آغازید و براه دینور... بیرون رفت و خوارزمشاه بر اثر، چون تنگ رسید میاجق جمله چهارپای پی کرد. (راحة الصدور راوندی). چون لشکر تنگ رسید او ترکمانان را گفت از من طمع بیرید. (راحة الصدور راوندی). - به تنگ رسیدن دست؛ بیچاره و درمانده شدن. عاجز آمدن. چاره و حيله ای نداشتن... و ضاق بهم ذرعاً (۱)؛ ای ضاق بهم ذرعاً. بعضی مفسران گفتند ضاق قلبه؛ دلش تنگ شد به آن قوم و بعضی دیگر گفتند معنی آنست که دستش به تنگ رسید و این عبارتی است از آنکه چاره ندانست و حيله نیافت و در آن کار دست نتوانست زدن.... (تفسیر ابوالفتوح چ قمشه ای ج ۵ ص ۴۲۳). رجوع به تنگ

و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - قرآن ۱۱ / ۷۷، ۲۹ / ۳۳.

تنگ رشید.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان سوسن است که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و ۱۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ رنبه.

[تَ رَمَبَ] (اخ) ناحیه ای در دارابگرد که قلعه استوار رنبه در آن واقع است. رجوع به فارسنامه ابن بلخی چ لیسترنج و نیکلسون ص ۱۳۱ و ۱۵۹ شود.

تنگ رو.

[تَ] (ص مرکب) تنگ روی. رجوع به همین کلمه شود.

تنگ رواق.

[تَ رَ] (اخ) دهی از دهستان بویراحمد سرحدی است که در بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ رود.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان دیلمان است که در بخش سیاهکل شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تنگ روده.

[تَد] (اخ) دهی از دهستان و بخش قیروکارزین است که در شهرستان فیروزآباد واقع است و ۳۲۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ رودیان.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان دشمن زیاری است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۳۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ روزی.

[تَ] (ص مرکب) درویش و مسکین و بی چیز و پریشان. (ناظم الاطباء). تنگدست. تنگ عیش. تنگ معاش. تنگ بخت. تنگ زیست. (از آندراج): چرا زیرکانند بس تنگ روزی چرا ابلهان راست بس بی نیازی؟ ابوالطیب مصعبی (از تاریخ بیهقی چ ادیب

ص ۳۸۴). و آن تنگ دهان تنگ روزی چون عود و شکر به عطرسوزی. نظامی. آفتاب از سر سوز تنگ روزی شود ز تنگی روز. نظامی. نه روزی به سرپنجگی می خورند که سرپنجگان تنگ روزی شوند. سعدی (بوستان). نه آن تنگ روزیست بازارگان که بردی سر از کبر بر آسمان. سعدی (بوستان). اگر روزی به دانش برزودی ز نادان تنگ روزی تر نبودی. سعدی (گلستان). بر آن تنگ روزی ببايد گریست که از بیم تنگی بود تنگ زیست. امیر خسرو دهلوی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ روی.

[ت] [ص مرکب] کسی که به اندک مبالغه از شرم سخن قبول کند. (فرهنگ رشیدی). کنایه از شخصی است که به اندک مبالغه مطلب بزرگی را قبول کند. (برهان). کسی که بدون ابرام درخواست کسی را قبول نماید. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ روی شود. || کنایه از بخیل و ممسک و ترشرو باشد (۱). (انجمن آرا): بنالید درویشی از ضعف حال بر تنگ رویی خداوند مال. سعدی (از انجمن آرا ||). باریک چهره. (ناظم الاطباء). (۱) - انجمن آرا این معنی را در ذیل کلمه «تنگ رو» آورده و آن را چنین ضبط کرده است: با اول مضموم به ثانی زده... و رجوع به تنگ روی شود.

تنگری.

[تَگ] [اخ] خدای تعالی و تقدس. (آندراج). در زبان ترکی نام حق تعالی است، از لغات ترکی و برهان و مدار. (غیاث اللغات). نام خدای تعالی به زبان مغولی. نام خدای تعالی نزد ترکان دور، و ترکان نزدیک تانری و تاری گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ترکی قدیم، خدا. (از حاشیه برهان چ معین). خدا و الله. (فرهنگ نظام): نایب تنگری تویی کرده بتیغ هندویی سنقر کفرپیشه را سن سن گوی تنگری. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۴۲۴). خسرو ذوالجلالتین از ملکی و سلطنت مستحق الخلاقین از یلواج و تنگری. خاقانی (ایضاً ص ۴۳۰). ترکمانی ام هفتادساله، موی در گبری سفید کرده از بیابان اکنون برمی آیم و تنگری و تنگری می گویم اللهم الله گفتن می آموزم. (تذکره الاولیاء عطار). ترک تویی ز هندوان چهره ترک کم طلب ز آنکه نداد هند را صورت ترک تنگری. مولوی (از حاشیه برهان).

تنگ ریز.

[ت] [اخ] دهی از دهستان میمند است که در بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد واقع است و ۲۶۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگر.

[تَگ] [ا] نام درختی است که خارهای بسیار تیز دارد و گل آن مانند گل کاسنی باشد و آتش هیزمش بغایت تند و تیز بود. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی). بمعنی تنگس است. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تنگس شود.

تنگ زاهدشیر.

[تَگ] [ه] [اخ] دهی از دهستان ده پیر است که در بخش حومه شهرستان خرم آباد واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ زرد.

[تَ زَا] (اخ) دهی از دهستان بهمئی گرمسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ زرد.

[تَ زَا] (اخ) دهی از دهستان بوشگان است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۳۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ زعفران.

[تَ زَفَا] (ا مرکب) برگهای زرد که در خزان می‌ریزد. (آندراج). برگهای زردی که در پاییز از درخت می‌ریزد. (ناظم الاطباء).

تنگ زندگانی.

[تَ زَدَا] (ص مرکب) تنگ زیست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): طمل؛ مرد تنگ زندگانی. (منتهی الارب از یادداشت ایضاً). رجوع به تنگ زیست شود.

تنگ زنگنه.

[تَ زَنگِنَا] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان بوشهر است که ۱۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ زهره.

[تَ زَرَا] (ص مرکب) دل شکسته و مأیوس و ناامید. (ناظم الاطباء).

تنگ زیست.

[تَ] (ص مرکب) تنگدست. تنگ عیش. تنگ معاش. تنگ روزی. تنگ بخت. (آندراج). پریشان و مضطرب و رنج رسیده. (ناظم الاطباء). معسر. متقشف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر آن تنگ روزی نباید گریست که از بیم تنگی بود تنگ زیست. امیر خسرو دهلوی. رجوع به تنگدست و تنگ روزی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگس.

[تَ گَ / گَ] (ا) بمعنی تنگ است که درخت پر خار باشد و گلش به کاسنی ماند. (برهان) (آندراج). تنگز. (ناظم الاطباء). نام درختی است که خارهای تیز بسیار داشته باشد و رنگ گل آن به رنگ گل کاسنی است و آتش هیزمش به غایت تند و تیز بود. (از فرهنگ جهانگیری). ارژن. (فرهنگ فارسی معین). به فتح اول و سوم، در کردستان به درخت ارژن (۱) اطلاق شود. (ثابتی از

حاشیه برهان چ معین). رجوع به تنگ و ارژن شود. (۱) - *Amygdalus reuteri*.

تنگ سادات.

[ت] (اخ) دهی از دهستان پشت کوه باشت و بابویی است که در بخش گچساران شهرستان بهبهان واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگسار.

[ت] (ا) بمعنی فسخ است و فسخ در لغت بمعنی ضعف و جهل و فساد رأی و نقصان عقل باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). و به اصطلاح اهل تناسخ آنست که چیزی را دو مرتبه تزلزل واقع شود چنانکه روح انسانی به صورت حیوان دیگر جلوه نماید و آنرا بگذارد و بصورت نبات چمن پیرا شود. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). از فرهنگ دساتیر نقل شد. (انجمن آرا). از بر ساخته های فرقه آذرکیوان است. و رجوع به فرهنگ دساتیر ص ۲۴۰ شود.

تنگسال.

[ت] (ا مرکب) سال قحط و امساک باران. (آندراج) (غیاث اللغات). سال قحط و کمیاب. (ناظم الاطباء). جذب. مقابل فراخ سال. سالی که حاصل کشت کم آمده باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و گر نامدی داشتندی به فال که ناچار برخاستی تنگسال. (گرشاسنامه). و نیکی و بدی سال اندر جو پدید آید که چون جو راست برآید و هموار دلیل کند که آن سال فراخ بود و چون پیچنده و ناهموار برآید تنگ سال بود. (نوروزنامه منسوب به خیام). زمستان درویش در تنگسال چه سهل است پیش خداوند مال. (بوستان). و از فروختن آن غله منع کرده اند و در قحط سالها و تنگسالها تا غایت که مردم از بی قوتی به جان رسیده اند. (تاریخ قم ص ۶۴). رجوع به تنگسالی و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگسالی.

[ت] (حامص مرکب) خشکسالی. قحط. کمیابی و گرانی ارزاق. (فرهنگ فارسی معین). تنگی و کمیابی و قحط و قحطی. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگسال و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگست.

[ت گ] (اخ) نام جایی است که بلور آبی از آنجا آورند و بلور آبی نوعی از بلور است در غایت لطافت و نهایت شهرت. (برهان) (آندراج). جایی که بلورهای خوب از آنجا آورند. (ناظم الاطباء).

تنگستان.

[ت گ] (اخ) میانه جنوب و مشرق بوشهر، درازای آن از چغادک تا خورشهاب یازده فرسخ، پهنای آن از دو فرسخ نگذرد. محدود است از جانب مشرق به نواحی اهرم و خورموج و از شمال به نواحی برازجان و از سمت مغرب و جنوب به دریای فارس... و قصبه این ناحیه را نیز تنگستان گویند، نزدیک ۲۰۰ خانه دارد پنج فرسخ از بوشهر و چهل و سه فرسخ از شیراز دور افتاده است. و

اهالی دشتستان مردم ناحیه تنگستان را تنگ سیر گویند و این ناحیه مشتمل است بر سی و یک ده آباد. (از فارسنامه ناصری). به دهستانهای سمل، باغک، ساحلی و خاویز از بخش اهرم شهرستان بوشهر بطور کلی تنگستان، و سواحل خلیج فارس را در این قسمت، سواحل تنگستان گویند. رجوع به سمل و باغک و ساحلی و خاویز شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگستانی.

[تَگ] (ص نسبی) منسوب به تنگستان (||. ا مرکب) گوشه کوچکی است در همایون. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ سرا.

[تَس] (ص مرکب) بخیل. ممسک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ممدوح بمانند دو سه بارخدایان زین تنگدلان، تنگ دران، تنگ سرايان. سوزنی (یادداشت ایضاً). رجوع به تنگ بار و تنگ در و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ سرخ.

[تَس] (اخ) دهی از دهستان رودبشار است که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است و ۱۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ سودا.

[تَس / سُ] (ص مرکب) خلاف گشاده دل. کسی که در داد و ستد سختگیر باشد. بدمعامله: مرد تاجر گشاده دل باید تنگ سودا کشد زیان فراخ. سنجر کاشی (از آندراج).

تنگسوق.

[ت] (مغولی، ا) تنسوق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ غازان ص ۳۹، ۴۰، ۱۷۹، ۲۷۱ و ۳۳۱ و تنسوق در همین لغت نامه شود.

تنگ سولک.

[تَل] (اخ) تنگی است در کوههای بختیاری که نقوش برجسته ای از عهد اشکانیان در آنجا یافته اند. رجوع به تاریخ صنایع ایران شود.

تنگ سیاه.

[ت] (اخ) دهی از دهستان طرهان است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ سیم.

[ت] (ص مرکب) کم پول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فقیر. کسی که سیم اندک دارد: خاصه در دولت سرایی کاندراو مدحت سرای تنگ سیم آید، از او بیرون شود با تنگ سیم. سوزنی (از یادداشت ایضاً). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ شاپور.

[تَگ] (اخ) تنگی است در حوالی شهر کازرون فارس که آن را خوره شاپور گویند و در آنجا شهری بوده که شاپور پادشاه ایران بنام خود بنا نموده و در میان آن تنگ فراخ رودی آب روان است که آنرا رود شاپور گویند و بر دو طرف رود حجاریها بر کوه کرده اند و صورتها ساخته اند و چهار مرتبه مقرر داشته اند، از طرف یمین شکل سوار است که کشیده اند و چنان می نماید که به چهارنعل سواران بحرکت آمده و هر مرتبه شانزده شکل سوار است و طرف دیگر پیاده صف کشیده و در زیر نقش شاپور در مرتبه ثالث شکل سوار ایستاده است که خود شاپور باشد که یک تن را در زیر پای اسب انداخته و گویند... پیادگان هر یکی در دست چیزی دارند که از نظر سلطان می گذرند و نقش دیگر کوه که او نیز به شاپور می ماند و اکنون نیمی از آن باقی است. از زیر اشکال، جدول آبی از کوه تراشیده اند و به آن واسطه خراب شده است و این جدول را از رودخانه برداشته و تخمیناً رودخانه چهل پنجاه ذرع از زیر آن اشکال جاری است و از بالا از رود جدا کرده اند و یک طرف راه به جانب رودخانه است از آهک و سنگ بالا آورده اند تا اکنون آباد و بحال خود باقی است و بعضی جا سنگ را تراشیده ممر آب قرار داده اند، اکنون... نقوش دیگر نیز در آنجا حجاری و نقاری شده... (انجمن آرا) (آندراج).

تنگ شام.

[تَگ] (ترکیب اضافی، مرکب) گیراگیر شام. (آندراج). نزدیک شام: به این حال پریشان خنده بر صیح وطن دارد دل آواره ام در تنگ شام حلقهء مویی. مخلص کاشی (از آندراج). رجوع به تنگ کلاغ پر و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ شبخون.

[تَش] (اخ) دهی از دهستان ده پیر است که در بخش حومهء شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ شدن.

[تَشْ د] (مص مرکب) کم وسعت شدن. (ناظم الاطباء). ضیق گشتن. مقابل فراخ شدن: ز بس کشته و خسته بر دشت جنگ شد آوردگه را همه جای تنگ. فردوسی. از ایشان بکشتند چندان سپاه کز آن تنگ شد جای آوردگاه. فردوسی. بیابان چنان شد ز هر دو سپاه که بر مور و بر پشه شد تنگ راه. فردوسی. رنگ را اندر کمرها تنگ شد جای گریغ ماغ را اندر شمرها سرد شد جای شنا.؟ (از لغتنامهء اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تظلم زنانند بر شاه روم که بر مصریان تنگ شد (۱) مرز و بوم. نظامی. از شوق اینکه روی تو گلرنگ می شود گل را قبای رنگ به بر تنگ می شود. عالی (از آندراج). جسم زار ما ز بس بالید از غمهای او شد لباس زندگانی تنگ بر اندام ما. سلیم (ایضاً ||). سخت و دشوار شدن. در مضیقه شدن. - تنگ شدن از چیزی؛ در مضیقه آن افتادن: باشیم تا دشمن از آب و نان شود تنگ و زنهار خواهد بجان. فردوسی. - تنگ شدن روزی؛ سخت شدن معاش و زندگی بر کسی: شنیدم که بر مرغ و مور و ددان شود تنگ روزی ز فعل بدان. (بوستان). - تنگ شدن زندگانی؛ سخت شدن آن: هر آنکس که پیش آید او را به جنگ شود در جهان زندگانش تنگ. فردوسی. - تنگ شدن عالم؛ سخت و دشوار شدن جهان بر کسی: تنگ

شد عالم بر او از بهر گاو شور شور اندر فکند و گاو گاو رود کی. - تنگ شدن عرصه؛ در سختی و فشار واقع شدن. ناتوان و درمانده شدن در اجرای امری. - تنگ شدن کار؛ سخت و دشوار شدن کارزار. صعب و مشکل شدن امری: زمانی همی گفت کاین روز جنگ بکار آیدم چون شود کار تنگ. فردوسی. چو شد زین نشان کار بر شاه تنگ پس پشت شمشیر و از پیش سنگ. فردوسی. به روز چهارم چو شد کار تنگ به پیش پدر شد دلاور پشنگ. فردوسی. عبدالله چون کارش سخت تنگ شد از جنگ بایستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۶). - تنگ شدن معاش؛ تنگ شدن روزی. سخت شدن زندگی. کم شدن وسایل زندگی. - تنگ شدن نفس؛ به سختی بر آمدن دم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تا نفس ایشان تنگ نشود و خفقان نباشد... (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً ||). آشفته خاطر شدن. (ناظم الاطباء). ملول و غمزده شدن. غمگین شدن. اندوهناک شدن. و با دل ترکیب شود: رخ شاه ایران پر آژنگ شد وز آن کار دشمن دلش تنگ شد. فردوسی. دل شاه کاوس از آن تنگ شد که از بزم جایش سوی جنگ شد. فردوسی. و مدتی بود آنجا و باز گشت که دلش تنگ شد و امروز اینجا به غزنین است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۴۹). رجوع به تنگدل و دلتنگ و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود ||. نایاب شدن. کم و دیر یاب شدن. - تنگ شدن چیزی؛ کمیاب شدن آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و اندر سال سته و اربعمائه (۴۰۶ ه. ق.). غله تنگ شد. (تاریخ سیستان). - تنگ شدن خبر؛ دشواریاب شدن آن. (از آندراج). - تنگ شدن دستگاه؛ بی چیز شدن. کم شدن مال و متاع: چه بینید گفت ای سران سپاه که ما را چنین تنگ شد (۲) دستگاه. فردوسی. گر به این دستور گردد دستگاه عیش تنگ صبح نتواند تبسم را مکرر ساختن. صائب (از آندراج). - تنگ شدن قافیه؛ نایاب و کمیاب شدن آن: شاهها چو دل دشمن تو قافیه شد تنگ (۳) با آنکه مکرر شد چون جود شهنشاه. فرخی. - تنگ شدن کرم؛ نایاب شدن جوانمردی. کم و دیر یاب گردیدن کرم: به فرّ شه، که روزی ریز شاخست کرم گر تنگ شد روزی فراخست. نظامی. - تنگ شدن وقت؛ عبارت از کم فرصتی است. (از آندراج). نزدیک به آخر رسیدن آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در راه بد شدن ||. لذیذ شدن. (ناظم الاطباء ||). سخت نزدیک رفتن: چو شد تنگ نزدیک تختش فراز نبوسید تخت و نبردش نماز. فردوسی. چو رامین تنگ شد بر پای دیوار بدیدش ویس از بالای دیوار. (ویس و رامین). شد آنکه برش راز گوینده تنگ نهان دشنه زهر خورده به چنگ. (گرشاسبنامه). ملک بر فرش دیبای گلرنگ جنیبت راند و سوی قصر شد تنگ. نظامی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۲) - هنگامی است که مهرک همه گنج اردشیر را به تاراج داد. (۳) - بمعنی سخت و گرفته هم ایهام دارد.

تنگ شراب.

[تَش] (ص مرکب) زود مست یعنی کسی که از خوردن شراب زود مست گردد. (ناظم الاطباء). تنگ شراب. رجوع به همین کلمه شود.

تنگ شرم.

[تَش] (ص مرکب) که کسی تنگ دارد. مقابل کس فراخ. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ شق.

[تَش] (ص مرکب) قلمی که چاک آن تنگ باشد. (ناظم الاطباء): حرف مقصود نمی ریزد زود خامه طالع ما تنگ شق است. عرفی (از آندراج).

تنگ شکر.

[تَگِ شَکْ / شِکْ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از دهان معشوق باشد. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). کنایه از محبوب و دهان محبوب. (آندراج): پیش کآن تنگ شکر در لحد تنگ نهید بوسه تلخ وداعی به شکر باز دهید. خاقانی. ملک بر تنگ شکر بوسه بشکست که شکر در دهان باید نه در دست لبش بوسیده گفتا انگبین است نشان دادش که جای بوسه این است. نظامی (از آندراج ||). فنی است از فنون کشتی و آن هر دو پای حریف تنگ گرفته زور بر سر و سینه او آورده بر زمین زنند. (انجمن آرا) (غیاث اللغات): آن زمان می کنی پشیمانی که به زیرت کشم به تنگ شکر. شفائی (از آندراج).

تنگ شیان.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان شیان است که در بخش مرکزی شهرستان اسلام آباد غرب واقع است و ۱۸۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنگ صفریگ.

[تَ صَ فَ ب] (اخ) دهی از دهستان رومشکان است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ طاق.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان زلفی است که در بخش الیگودرز شهرستان بروجرد واقع است و ۲۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ ظرف.

[تَ ظَ] (ص مرکب) مرادف تنک ظرف به کاف تازی. (آندراج): دیدن لعل لبش خاموش می سازد مرا تنگ ظرفم، رنگ می مدهوش می سازد مرا. صائب (از آندراج). ز چشم تنگ ظرف خود به چشمت بر نمی آیم چسان گرداب گیرد بحر را در حلقهء دامی. بیدل (از آندراج). و حق آنست که در این هر دو بیت محمول بر حقیقت است. (آندراج ||). پریشان و دلتنگ و ساده. (ناظم الاطباء). رجوع به تنک ظرف و مادهء بعد شود.

تنگ ظرفی.

[تَ ظَ] (حامص مرکب) دلتنگی و ساده لوحی و بدبختی. (از ناظم الاطباء). رجوع به مادهء قبل و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ عبدال.

[تَ عَ] (اخ) دهی از دهستان بهمئی گرمسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ عیش.

[تَ عَ اِ ع] (ص مرکب) کنایه از مفلس و بی چیز. (برهان) (ناظم الاطباء). مفلس و دردمند. (غیاث اللغات). مفلس و بی چیز. (انجمن آرا). درویش و مفلس. (فرهنگ رشیدی). تنگ دست. تنگ معاش. تنگ روزی. تنگ بخت. تنگ زیست. کنایه از مفلس و تهیدست. (آندراج): بسا تنگ عیشان تلخی چشان که آیند در حله دامن کشان. (بوستان). بی رخت شد چون دهانت عیش من تنگ عیش است آنکه مهمانیش نیست. کمال خجندی (از آندراج). گردون تنگ عیش به یک قرص ساخته صبح از دهن برآرد و شامش فروبرد. فیاض لاهیجی (از آندراج ||). صاحب اندوه. (برهان) (ناظم الاطباء): جان ندارد هر که جانانیش نیست تنگ عیش (۱) است آنکه بستانیش نیست. سعدی. رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - بمعنی اول هم ایهام دارد.

تنگ عیشی.

[تَ عَ اِ ع] (حامص مرکب) افلاس و بی چیزی. تنگدستی. تهیدستی. دست تنگی. عسرت معاش: ز تنگ عیشی بی تاب و توش گشته چو مور ز ناتوانی بی دست و پای مانده چو مار. مختاری. به تنگ عیشی من غنچه خنده ها دارد کنم صبح به ته جرعه ای که ماند از دوش. دانش (از آندراج). برای چیست دگر تنگ عیشی مرغان که غنچه کرده چو گلبن فراخ دامانی؟ سلیم (ایضاً). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ غروب.

[تَ گِ غُ] (ترکیب اضافی، مرکب) نزدیک غروب. تمام نزدیک غروب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنگ کلاغ پر و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ فرا گرفتن.

[تَ فَ گِ رِ ت] (مص مرکب) مغموم شدن و بیزار گشتن و دل‌تنگ شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ گرفتن شود.

تنگ فرصت.

[تَ فُ صَ] (ص مرکب) کم فرصت. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ابن الوقت. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ فرو بردن.

[تَ فُ بُ دَ] (مص مرکب) پوشیدن و ناپدید کردن. (شرفنامه منیری): فتاده ام به گروهی که در نشان نیست مساق لفظ رکیک و جمال معنی تنگ بقول نیک چو من نامشان برآرم زود به فعل بد سختم را فروبرند به تنگ. ظهیر (از شرفنامه منیری). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ فضا.

[تَ فَ] (ص مرکب) محقر. کم گنجایش. تنگ جای. جایی که کسی یا چیزی به دشواری در آن جای گیرد: قدر تو بر افلاک

سپه راند و سپس گفت ما در تو ننگجیم که بس تنگ فضایی. خاقانی. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ فنی.

[تَ فَسَنُ نِی] (اخ) دهی از دهستان بالا-گریوه است که در بخش ملاوی شهرستان خرم آباد واقع است و ۲۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ قلعه.

[تَ قَ عَ] (اخ) دهی از دهستان کوهدهشت است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ کران.

[تَ كَ] (اخ) جایی در شمال شرقی فسا که آتشکده ساسانیان در آن قرار دارد. رجوع به تاریخ صنایع ایران شود.

تنگ کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) در بند کردن و حبس نمودن و پای بند نهادن و اشکالات آوردن و اعتراض کردن و مخالفت کردن. (ناظم الاطباء ||). سخت و فشرده کردن. راه گریز بستن. در تنگنا قرار دادن. راه رهایی را دشوار ساختن: بیفشرد ران رستم زورمند بر او تنگتر کرد خَم کمند. فردوسی. - تنگ کردن حرب؛ سخت و دشوار ساختن جنگ را: چون حرب شما را به سخن سخت کنم تنگ هر چند که بسیار نپائید روئید. ناصر خسرو. - تنگ کردن دل؛ غمگین کردن. در سختی و سوز غم قرار دادن. دلتنگ ساختن: کنون ز آسمان خاست بانگ کلنگ دل ما چرا کردی از آب تنگ؟ فردوسی. چنان دان که کیخسرو آمد بجنگ مکن خیره دل را بدین کار تنگ. فردوسی. وز غم او تنگ مکن نیز دل صبر همی کن که شب آبستن است. ناصر خسرو. شنیدم که مردان راه خدای دل دشمنان را نکردند تنگ. (گلستان). رجوع به تنگدل شود. - تنگ کردن راه؛ بستن راه. سخت و مشکل ساختن راه تا عبور غیرممکن شود: سکندر بدیوار رویین و سنگ بکرد از جهان راه یاجوج تنگ. (بوستان). - تنگ کردن روز؛ پریشان ساختن روزگار کسی را. به ستوه آوردن. در سختی قرار دادن کسی را. روز کسی را تیره و تار ساختن: ترا سوی دشمن فرستم به جنگ همی بر برادر کنی روز تنگ. فردوسی. - تنگ کردن کار بر کسی؛ دشوار کردن کار بر وی. در سختی و ناتوانی قرار دادن کسی را. به ستوه آوردن کسی را: اگر با سپاه اندر آیم به جنگ کنم بر یلان جهان کار تنگ. فردوسی. ازو کین کاموس جویم به جنگ بر ایرانیان بر کنم کار تنگ. فردوسی. - تنگ کردن معده؛ کنایه از پر خوردن و شکم پر کردن. معده پر کردن. (از آندراج در ذیل معده). انباشتن شکم بحدی که جایی برای خوردن چیزی دیگر نباشد: به جز سنگدل کی کند معده تنگ چو بیند کسان بر شکم بسته سنگ؟ (بوستان). به تنگی بریزاندت روی رنگ چو وقت فراخی کنی معده تنگ. (بوستان). - تنگ کردن نفس؛ خفه کردن. (آندراج): نقش بر آینه نتواند نفس را تنگ کرد از هجوم غم نگردد تنگ میدان خانه ام. صائب (از آندراج). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ کرم.

[تَ كَ رَ] (اخ) دهی از دهستان رونیز جنگل است که در بخش حومه شهرستان فسا واقع است و ۴۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ کشیدن.

[تَکَ / کَ دَ] (مص مرکب) زین اسب را استوار کردن. آماده سواری ساختن اسب. تنگ را بر اسب محکم بستن: پیامد پوشید خفتان جنگ کشیدند بر اسب شیرنگ تنگ. فردوسی. هنوز باش هم آخر چنان شود که سزاست همی کشند بر اسب مرادش اینک تنگ. فرخی. چو گور تنگ شود بر عدو جهان فراخ هر آن زمان که بر اسبش کشیده باشد تنگ. فرخی. هنوزت نگشته ست گهواره تنگ چگونه کشی از بر باره تنگ؟ اسدی. - تنگ به بر کشیدن؛ سخت در آغوش گرفتن: از بس کشیده ابر به بر تنگ باغ را میدان خنده بر دهن غنچه تنگ گشت. صائب (از آندراج). - تنگ در آغوش کشیدن؛ سخت در آغوش گرفتن. تنگ در بر کشیدن. تنگ به بر کشیدن. تنگ در بغل گرفتن: نکشم تنگ در آغوش نگاهش ترسم که خلد خار به پیراهن نازک بدنی. فطرت (از آندراج). - تنگ در بر کشیدن؛ تنگ به بر کشیدن. تنگ در آغوش کشیدن. رجوع به تنگ به بر کشیدن و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ غریب.

[تَگَ غَ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بوشهر است که ۱۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ کلاغ پر.

[تَگَ کَ پَ] (ترکیب اضافی، مرکب) نزدیک روشن شدن صبح. آخر شب قماربازان، آنگاه که کلاغ به پرواز آید. نزدیکی های صبح. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). تنگ غروب. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). رجوع به تنگ غروب و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ کله.

[تَکَل لَ] (اخ) دهی از دهستان افزر است که در بخش قیروکارزین شهرستان فیروزآباد واقع است و ۱۱۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ محمدجعفری.

[تَگَ مَ حَ جَ فَ] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بوشهر است که ۱۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ کیش.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان اربعهء پایین است که در بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد واقع است و ۳۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ گذاشتن.

[تَگُتْ] (مص مرکب) در فشار گذاشتن. در منگنه گذاشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تنگ گذاشتن بادنجان؛ (اصطلاح خانگی) ریختن بادنجان پخته و امثال آن در سبد و مانند آن و سنگ بر روی آن نهادن تا آبش برود، برای ترشی افکندن و جز آن. (یادداشت ایضاً). - تنگ گذاشتن جامه؛ در فشار اطو یا جز آن قرار دادن جامه برای هموار شدن. (از یادداشت های مرحوم دهخدا). - تنگ گذاشتن خوب؛ در منگنه گذاشتن دانه های روغنی برای استخراج روغن آن. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا (||)). (اصطلاح بنایی) آب ریختن روی سنگ آهک پخته تا بشکفد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ گرفتن.

[تَگِ رِ تْ] (مص مرکب) سخت گرفتن. (آنندراج). در فشار و مضیقه قرار دادن. دشوار گرفتن : چو با دوست دشوار گیری و تنگ نخواهد که بیند ترا نقش و رنگ. (بوستان). در حوصله ام نیست علی طاعت آهی از بس که مرا شوق بتی تنگ گرفته ست. علی خراسانی (از آنندراج). مگیر تنگ بمردم گرت امید بقاست که کفش تنگ همین یک دو روز بر سر پاست. مخلص کاشی (ایضاً). - تنگ گرفتن زمانه کسی را؛ در سختی قرار دادن او. ناسازگار گردیدن دنیا بر کسی : بر دل گشاده مرد نگیرد زمانه تنگ نهمار این سخن ز بزرگان شنوده ایم. قانوی. - تنگ گرفتن کار؛ مشکل گرفتن آن : بدین تیزی اندر نیاید به جنگ نباید گرفتن چنین کار تنگ. فردوسی. - تنگ گرفتن کار بر کسی؛ او را در سختی و مضیقه قرار دادن. وی را در مشکل و درماندگی انداختن : تبه گردد او هم بدین دشت جنگ نباید گرفتن بر او کار تنگ. فردوسی. چو بر خسرو این کار گیریم تنگ مگر تیز گردد بیاید به جنگ. فردوسی. بر طاعت ما کار چنین تنگ مگیرید ای خوش کمران تنگ مبندید میان را. ابوطالب کلیم (از آنندراج). - تنگ گرفتن نفقه بر عیال؛ زن و فرزند را در سختی معیشت قرار دادن. آنان را در عسرت و نداری انداختن. وسیله گذران زندگی را از آنان دریغ داشتن. رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود ||. در میان سینه و بازوان فشردن شدت علاقه را : سرش تنگ بگرفت و یک بوسه داد همانا که از شرم ناورد یاد. فردوسی. - تنگ اندر (به، در) بر گرفتن؛ سخت اندر کنار گرفتن. تنگ در آغوش گرفتن. تنگ در بغل گرفتن. تنگ اندر کنار گرفتن. در میان سینه و بازوان فشردن کسی را از شدت علاقه و میل : گرامیش را تنگ در بر گرفت چو بگشاد لب پوزش اندر گرفت. فردوسی. بیامد ورا تنگ در بر گرفت پر از خون مژه خواهش اندر گرفت. فردوسی. پدر تنگ بگرفت اندر برش فراوان بیوسید روی و سرش. فردوسی. گرفتش به بر تنگ و بنواختش گرامی بر خویش بنشاختش. فردوسی. هر قمر یکی قصه به باغی دارد هر لاله گرفته ژاله ای در بر تنگ. منوچهری. بترس ای یار و تنگ اندر برم گیر که خوش باشد بهم اندر می و شیر. (ویس و رامین). به بر گرفت مرا تنگ و، تنگ اسب فراغ بیست گفتم یارا تو بر چه سودایی؟ سوزنی. - تنگ اندر (در) کنار گرفتن؛ سخت در آغوش گرفتن. در میان سینه و بازوان فشردن : هوازی بر آمد برم آن نگار مرا تنگ بگرفت اندر کنار. آغاجی. بوسه بیار و تنگ مرا در کناره گیر تا هر دو دارم از تو بدین راه یادگار. فرخی. ای یار دلربای، هلا خیز و می بیار می ده مرا و گیر یکی تنگ در کنار. منوچهری. - تنگ به (در) آغوش گرفتن؛ سخت در کنار گرفتن : سیاوش فرود آمد از نیل رنگ پیاده گرفتش به آغوش تنگ. فردوسی. - تنگ در بغل گرفتن؛ سخت در میان بازوان گرفتن. تنگ در آغوش گرفتن. تنگ در کنار و در بر گرفتن : از دور دلم جامه او رنگ گرفته ست یا سوخته ای در بغلش تنگ گرفته ست. مخلص کاشی (از آنندراج). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ گزی.

[تَگْ] (اخ) یکی از دهستانهای بخش اردل شهرستان شهرکرد است که در شمال باختری این شهرستان قرار دارد. این دهستان کوهستانی است و سه رشته کوه در آن وجود دارد که از شمال بجنوب و بموازات هم قرار گرفته اند و امتداد این کوهها را مسیر زاینده رود از باختر به خاور بطور عمودی قطع می کند. و آب قراء این دهستان از شعبات زاینده رود تأمین می گردد. این دهستان از ۲۶ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و در حدود ۲۲۲۷ تن سکنه دارد. راه شوسهء کوهرنگ از این دهستان می گذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تنگ گشتن.

[تَگْ ت] (مص مرکب) تنگ شدن. کم وسعت گردیدن. ضیق گشتن. مقابل فراخ شدن: هنوزت نگشته ست گهواره تنگ چگونه کشی از بر باره تنگ؟ اسدی. این همه کارهای پهن و دراز تنگ (۱) و کوته به یک نفس گردد. خاقانی ||. سخت و دشوار گشتن. تنگ شدن. در مضیقه شدن: بگشتند از اندازه بیرون به جنگ ز بس کوفتن گشت پیکار تنگ. فردوسی. - تنگ گشتن جهان بر کسی؛ تنگ شدن عالم بر او. سخت و دشوار شدن جهان بر وی: ز رستم کجا کشته شد روز جنگ ز تیمار بر ما جهان گشت تنگ. فردوسی. ز هر سو به تنگ اندر آورد جنگ برو بر جهان گشته از درد تنگ. فردوسی. - تنگ گشتن کار؛ تنگ شدن کار. سخت و دشوار گشتن امری. صعب و مشکل گردیدن کاری: چون کار بر... تنگ گشت یک خروار زر هدیه فرستاد. (تاریخ سیستان ||). غمگین گشتن. آشفته خاطر گردیدن. اندوهناک گشتن. و با دل ترکیب شود: دل شیده گشت اندر آن کار تنگ همی بازخواند آن یلان را ز جنگ. فردوسی. رجوع به تنگ شدن و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - بمعنی دوم هم ایهام دارد.

تنگ کلوره.

[تَگْ ر] (اخ) دهی از دهستان جانکی است که در بخش مردکان شهرستان شهرکرد واقع است و ۱۳۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تنگ گیر.

[ت] (نف مرکب) ممسک و کم خرج و کسی که فشار سخت دهد. (از ناظم الاطباء). سخت گیر: معطب؛ مرد تنگ گیر بر عیال. مقتر، قاتر؛ تنگ گیر بر عیال و غیره. (منتهی الارب از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بخیل ||. تنگ دست. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تنگ گیری.

[ت] (حامص مرکب) امساک و کم خرجی. (ناظم الاطباء). کنایه از سخت گیری. (آندراج): اقتار، حظلان؛ تنگ گیری در نفقه بر اهل و عیال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز تنگ گیری چرخ خسیس نزدیک است که در گلوی هما صائب استخوان ماند. صائب (از آندراج ||). بخل و بخالت. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء قبل و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ لب.

[ت ل] (ص مرکب) نازک لب و ظریف لب. (ناظم الاطباء).

تنگ لته.

[تَل تَ] (اخ) دهی از دهستان کلیجان رستاق است که در بخش مرکزی شهرستان ساری واقع است و ۴۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنگل شور پایین.

[تَگَ] (اخ) دهی از دهستان پایین ولایت است که در بخش فریمان شهرستان مشهد واقع است و ۲۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تنگل مزار.

[تَگَمَ] (اخ) دهی از دهستان شهرنو بالا ولایت باخروز است که در بخش طیبات شهرستان مشهد واقع است و ۵۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تنگلوش.

[تَگَ] (اخ) تنگلوشا. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (شرفنامه منیری). نام کتاب لوشای حکیم رومی است و صنایع و بدایع این کتاب در برابر صنایع و بدایع ارتنگ مانی نقاش است، و همچنانکه کتاب مانی را ارتنگ خوانند این کتاب را تنگ نامند. و بعضی گویند علم خانه رومیان است در صورتگری و صنایع و بدایع نقاشی، و این در مقابل نگارخانه چینی باشد. و بعضی گویند نام حکیمی است بابلی. (برهان). رجوع به تنگلوشا شود.

تنگلوشا.

[تَگَ] (اخ) بمعنی تنگلوش است که کتاب و صفحه لوشای حکیم باشد، چه تنگ بمعنی صفحه (۱) و لوشا نام حکیمی است رومی و بعضی گویند بابلی بوده و او صاحب علم کیمیا و سیمیا و تکسیر است و در صنایع و بدایع نقاشی و مصوری ثانی مانی بوده است، چنانکه کتاب مانی را ارتنگ می خوانند کتاب او را تنگ می گویند. و بعضی گفته اند تنگلوشا و ارتنگ نام دو کتاب است. و نام علم خانه رومیان هم هست در نقاشی و صورتگری، و با ثانی مثلثه هم آمده است. (برهان). کتابی که لوشای حکیم صورتها و نقشها و اسلیمی خطائیا و گره بندیها و سایر صنایع و بدایع تصویر و نقاشی که خود اختراع کرده بود در آن ثبت نمود، و این کتاب در برابر ارتنگ مانی است و همچنانکه مانی سرآمد نقاشان چین بوده او سرآمد مصوران روم بوده و کارنامه نقاشان چین را ارتنگ و کارنامه نقاشان روم را تنگ نامند. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). بعضی آنرا از اهل روم دانسته اند و چنان نیست، اصح آنکه تنگ لوش از اهل بابل و معاصر ضحاک و بر ملت صابئین و صاحب کتاب وجوه و حدود بوده است... (انجمن آرا) (آندراج). محمد معین در حاشیه برهان آرد: تنگلوشای بابلی تألیف توکروس (۲) یونانی بوده که ظاهراً در عهد انوشیروان از یونانی به پهلوی و کمی بعد، از پهلوی به زبان آرامی ترجمه شده و این نسخه آرامی در دست مؤلفان اسلامی بوده است. بقول نالینو در کتاب علم الفلک، این کتاب که ظاهراً در قرن دوم هجری از زبان پهلوی به عربی ترجمه شده در بین منجمان اسلام معروف بود. و در تاریخ الحکماء قفطی آمده: «در دست مردم مشهور است» و علاوه بر اقتباسات و اقتضاتی که

در کتب عربی از آن دیده میشود قسمتهایی از آن در طی کتاب ابو معشر بلخی بنام المدخل الکبیر، که در سال ۱۱۶۰ اسکندری (۲۲۴ - ۲۷۵ ه. ق.) تألیف شده بدست ما رسیده و آن در فصل اول از مقاله ششم آن کتاب است و عین این فصل را یعنی متن عربی آن را، بل در کتاب خود درج کرده و با آنچه از اصل یونانی کتاب توکروس بدست آمده تطبیق نموده است (۳)، در نتیجه معلوم شده که این تنگوشای بابلی مسلماً همان تکروس یونانی بوده که ظاهراً در نیمه دوم قرن اول میلادی کتاب خود را به یونانی نوشته و بعدها به پهلوی ترجمه شده بوده و حتی در کتاب «بزیدج» (ویزیدک) پهلوی... از آن کتاب منقولاتی بوده است. در موقع ترجمه کتاب توکروس از پهلوی به عربی که به «کتاب الوجوه و الحدود» معروف شده، به علت اغتشاش خط که قابل همه گونه تصحیف است اسم مؤلف که به پهلوی نوشته می شده به تنگوش و تنگوشا (تینکلوش، تینکلوس، طینفروس) تبدیل شده و نسبت بابلی بدان داده شده است (گاهی نسبت قوفانی هم هست که منسوب به قوف باشد که اکنون به عرقوف معروف است). موضوع این کتاب صور نجومی (غیر از صور چهل و هشت گانه معروف بطلمیوس) و دلالت طلوع آنها در افق شهری در موقع طلوع وجهی از وجوه دوازده گانه بر حوادث حیات مولود است که آنرا در بعض کتب عربی صور درجات فلک نامیده اند و به یونانی پاراناته لونت (۴) گویند. در کتاب ابو معشر صور وجوه بر طبق عقیده یونان (مقصود بطلمیوس است) و عقیده هندوان و عقیده ایرانیان شرح داده شده و غالباً عقیده ایرانی از تنگوشا نقل شده و اسامی فارسی آن صورتها نیز ثبت گردیده است. از این آثار استنباط می شود که ظاهراً این کتاب نیز ترجمه صرف از یونانی نبوده بلکه کتاب یونانی تا حدی به قالب ایرانی ریخته و مطالب ایرانی در آن داخل شده بود. کتابی که منسوب به تنگوشا و ترجمه ابن وحشیه است و اکنون بعضی نسخه های نادر از آن در یکی از کتابخانه های شخصی تهران نیز هست به اسم «صور الدرج و الحکم علیها فیما تدل علیه من طوابع المولودین لتنگوشا البابلی القوفانی بترجمه ابن وحشیه»، بنابر تحقیقات نالینو بکلی مجعول است و هیچگونه ارتباطی با تنکلوس (توکروس حقیقی) ندارد و اص مطالب آن بی معنی و ساختگی است و از کتاب اصلی یعنی ترجمه عربی از پهلوی خبری نیست و ظاهراً از میان رفته است. (از گاه شماری تقی زاده صص ۳۱۷-۳۱۹) (علم الفلک، تاریخه عند العرب فی القرون الوسطی، نالینو چ روم ۱۹۱۱ م. ص ۲۰۲): بنام قیصران سازم تصانیف به از ارتنگ چین و تنگوشا. خاقانی. قطبی از پیکر جنوب و شمال تنگوشای صد هزار خیال (۵). نظامی. تنگی جمله را مجال تویی تنگوشای این خیال تویی. نظامی. (۱) - صفحه یا تخته ای باشد که نقاشان و مصوران اظهار و صنعت خود بر آن کنند. (۲) - Franz Boll. Sphaera, Neue und griechische Texte - (۳) - Teucros. (۵) - Parantellonta. (۴) - Untersuchungen zur Geschichte der Sternbilder, Leipzig ۱۹۰۳. (۴) - ن ل: جمال.

تنگلی.

[تَگِ] (اخ) دهی از بخش اترک شهرستان گنبد قابوس است که از دو آبادی تنگلی گمرک و تنگلی خرابه تشکیل یافته و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنگ لیراب.

[تَ] (اخ) دهی از بخش دهدز شهرستان اهواز است که ۱۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ لیراب.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان بهمئی سرحدی کهکیلویه شهرستان بهبهان است که ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران

ج ۶).

تنگ مان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان ریز است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۲۲۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ ماندن.

[ت] [د] (مص مرکب) تنگ اندرماندن. گرفتار شدن. در سختی و مضیقه گیر کردن. راه فرار و نجات مسدود ماندن. در سختی و فشار و بی چیزی ماندن: شکیبایی و تنگ مانده به دام به از ناشکیبا رسیدن به کام. ابوشکور. و بهر طریقی کار بر لشکر شریک سخت کردند تا لشکر به تنگ اندر ماندند و گرسنه شدند. (تاریخ بخارا ص ۷۵).

تنگ مجدد.

[ت] [م] [اخ] دهی از دهستان شش ده قره بلاغ است که در بخش مرکزی شهرستان فسا واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ مخ.

[ت] [م] [اخ] دهی از دهستان جاوید است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تنگ معاش.

[ت] [م] [ص مرکب] مفلس و فقیر و بینوا. (ناظم الاطباء). تنگ زیست. (مجموعه مترادفات). تنگدست. (از آندراج). تنگ عیش. تنگ روزی. تنگ بخت: به بخل وعده تراش و قناعت عیاش به صدق تنگ معاش و خوشامد جرار. عرفی (از آندراج). رجوع به تنگ زیست و تنگدست و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ موردان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان گلاشکرد است که در بخش کهنوج شهرستان جیرفت واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تنگ موسی.

[ت] [سا] [اخ] دهی از دهستان سراب دوره است که در بخش چگنی شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنگ میخ کردن.

[تَ كَ دَ] (مص مرکب) (اصطلاح نجاری) چوب و الوار را بر روی هم چیده و از اطراف به میخ استوار کردن تا بی تابی بخشکد و سپس برای بکار بردن در و پنجره و امثال آن بکار برند. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ میدان.

[تَمَ مَ / م] (ص مرکب) آنکه میدان کوتاه داشته باشد. (از آندراج). که میدان او کم وسعت و محدود باشد: قدح قُعدِه کن ساتکینی جنیبت کز این دو جهان تنگ میدان نماید. خاقانی. هر لحظه نوردی زنی جولان کنی مرد افکنی نه در دل تنگ منی ای تنگ میدان تا کجا؟ خاقانی. فزون (۱) بینم اوصاف شاه از حساب ننگجد در این تنگ میدان کتاب. سعدی (از آندراج). پرده پوش پای خواب آلود صائب دامن است با گران جانی ز خاک تنگ میدان سر میچ. صائب (ایضاً). نقش بر آئینه نتواند نفس را تنگ کرد از هجوم غم نگردد تنگ میدان خانه ام. صائب (ایضاً). و رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - ن ل: برون.

تنگ میدانی.

[تَمَ مَ / م] (حامص مرکب) کم وسعتی میدان. محدودیت: فلک هم مرکبی تند است کز جولان که چون کشتی عنان بر پاردم دارد ز روی تنگ میدانی. خاقانی. رجوع به مادهء قبل و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگنا.

[تَ] (ا مرکب) تنگنای. تنگی. (برهان). ضیق و تنگی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). تنگی هر چیزی. (شرفنامه منیری). از: تنگ + نا (پسوند، همچون فراخنا و درازنا). (از حاشیهء برهان چ معین ||). جای تنگ. (برهان) (ناظم الاطباء). تنگجای. (از شرفنامه منیری). جای تنگ. مضیقه. (فرهنگ فارسی معین). به ضد فراخنا. جای تنگ. (انجمن آرا). مطلق جای تنگ. (غیاث اللغات). حق آنست که بمعنی مطلق جای تنگ است چنانکه از مواقع استعمال همین معلوم می شود. (از آندراج): ز تنگنای قناعت قدم منه بیرون که مرغ در قفس ایمن بود ز چنگل باز. عمق. خو کرده به تنگنای شروان با تنگی آب و نان مادر. خاقانی. خاقانیا غریبم در تنگنای شروان دارم هزار انده، انده بری ندارم. خاقانی. برگذر زین تنگنای ظلمت اینک روشنی در گذر زین خشکسال آفت اینک مرحبا. خاقانی. صبح امید مرا به تاختن هجر برده و در تنگنای شام شکسته. خاقانی. از سموم قهرت اندر تنگنای معرکه چون عرق بیرون تراود مغز خصم از استخوان. ظهیر فاریابی (از آندراج). وجوه امرای لشکر از اقامت رسم تعزیت و قیام به مهم تجهیز او به مدافعت ایشان پرداختند و برفور از تنگنای شهر به فضای صحرا انداختند. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۰۳). خسرو پیلتن بنام خدای کی در این تنگنای گیرد جای؟ نظامی. شه دگر باره در گرفتن گور شد در آن غار تنگنای به زور. نظامی. علم بفکن که عالم تنگنایست عنان در کش که مرکب لنگ پایست. نظامی. ارسطو کجا تا به فرهنگ و رای بروم جهانند از این تنگنای؟ نظامی. گدایی شنیدم که در تنگنای نهادش عمر پای بر پشت پای. (بوستان). بخاطرم غزلی سوزناک می گذرد زبانه می زند از تنگنای دل به زبان. سعدی. دور از هوای نفس که ممکن نمی شود در تنگنای صحبت دشمن مجال دوست. سعدی. خون خوری در چارمیخ (۱) تنگنا در میان حبس و انجاس و عنا. (مثنوی چ خاور ص ۱۳۹ ||). سختی و فشار. (فرهنگ فارسی معین). سختی و دشواری. (ناظم الاطباء). محل زحمت و رنج. (از انجمن آرا) (از آندراج). کار دشوار و پیچیده: و این تنگنایی باشد که طیب را متحیر کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شهری به گفتگوی تو در تنگنای شوق شب روز می کنند و تو در خواب صبحگاه. سعدی. در تنگنای حیرتم از نخوت رقیب یارب مباد آنکه گدا معتبر شود. حافظ. در تنگنای حلقهء این ازدهای پیر شد چون لعاب

افعی در حلق من زلال. مجد همگر (از آندراج ||). کوچه تنگ. (غیاث اللغات). کوچه تنگ، مقابل فراخنای. (آندراج). معبر تنگ: آه را در تنگنای لب به زندان کن از آنک ماجرای درد را محرم نخواهی یافتن. خاقانی. ز آب آتش زده کز دیده رود سوی دهان تنگنای نفس از موج شرر بر بندیم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۵۴۱). بیار آهی که چون از تنگنای لب رها گردد ترا گویند بر کیوان نگر کایوان و ماه اینک. خاقانی. بر آنم کزین ره بدین تنگنای به خشنودی تو ز نم دست و پای. نظامی. نقل است که یک روز می گذشت با جماعتی در تنگنای راهی افتاد و سگی می آمد، با یزید بازگشت و راه بر سگ ایثار کرد تا سگ را باز نباید گشت. (تذکره الاولیاء عطار). شنیدم که در تنگنایی شتر بیفتاد و بشکست صندوق در. (بوستان ||). کنایه از قبر و لحد. (برهان) (از فرهنگ فارسی معین) (از آندراج) (انجمن آرا): به خاک حافظ اگر یار بگذرد چون باد ز شوق در دل آن تنگنا کفن بدرم. حافظ. || دنیا. (برهان) (آندراج) (فرهنگ فارسی معین): مانده شدی قصد زمین ساختی سایه بر این آب و گل انداختی باز چو تنگ آبی از این تنگنای دامن خورشید کشی زیر پای گرچه مجرد شوی از هر کسی بر سر آن نیز نمایی بسی. نظامی (مخزن الاسرار چ وحید ص ۱۱۸). عهد چنان شد که درین تنگنای تنگدل آبی و شوی باز جای. نظامی (ایضاً ص ۱۳۴). - تنگنای خاک؛ دنیا. (ناظم الاطباء): تا درد و محنت است در این تنگنای خاک محنت برای مردم و مردم برای خاک. خاقانی. جز حادثات، حاصل این تنگنای چیست ای تنگ حوصله چه کنی تنگنای خاک؟ خاقانی. ای دوست دل منه تو در این تنگنای خاک ناممکن است عافیتی بی تزلزلی. سعدی ||. - قالب آدمی. (ناظم الاطباء). رجوع بمعنی هفتم شود ||. - قبر و لحد. (ناظم الاطباء). رجوع بمعنی پنجم شود. - تنگنای دهر؛ دنیا و روزگار. (ناظم الاطباء): از جوهر زمانه خواص (۲) وفا مجوی در تنگنای دهر خلاص روان مخواه. خاقانی. خاقانیا وفا مطلب زاهل عصر از آنک در تنگنای دهر وفا تنگیاب شد. خاقانی ||. قالب آدمی هم هست. (برهان) (آندراج) (فرهنگ فارسی معین ||). درهء کوه و راه میان دو کوه. (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). درهء میان کوه. (انجمن آرا). راهی میان دو کوه و درهء کوه. (از شرفنامهء منیری). درهء کوه و راه میان کوه و میان دو کوه. (آندراج). به همهء معانی رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - کنایه از چهار عنصر است. (۲) - ن ل: خلاص.

تنگنای.

[ت] (ا مرکب) تنگنا. رجوع به همین کلمه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ نشیمن.

[ت ن م] (ا مرکب) نشیمن تنگ که فراخ نباشد. (ناظم الاطباء). - تنگ نشیمن نهنگ؛ دنیا و آسمان و روزگار. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگ شود.

تنگ نظر.

[ت ن ظ] (ص مرکب) خردک نگرش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نظرتنگ. بخیل. کوه نظر: اشکم که به هر تنگ نظر، گرم نجوشم آهم که به هر سردنفس، یار نباشم. صائب (از آندراج). رجوع به مادهء بعد و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ نظری.

[ت ن ظ] (حامص مرکب) خردک نگرشنی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کوه بینی. بخل. رجوع به مادهء قبل و تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ نفس.

[تَنَف] (ص مرکب) آنکه دچار ضیق النفس باشد. (از فرهنگ فارسی معین (||). ۱. مرکب) شاید در اصل تنگی نفس. عسر النفس. ضیق النفس. ربو. بهر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در تداول، ضیق النفس. بمعنی اخیر تنگی نفس صحیح است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنگ نیاز.

[تَنَاز] (اخ) دهی از بخش صالح آباد است که در شهرستان ایلام واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنگو.

[تَنَاز] (اخ) پادشاه ختا و ختن. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). نام پادشاهی است از ملک ختن، و صحیح پیگو است. (از فرهنگ رشیدی). نام پادشاه چین و ختا بوده... و در فرهنگ رشیدی تصحیح تنگو به پیگو است که نام پادشاهی از ملک ختن بوده. (انجمن آرا) (آندراج). ظاهراً مصحف منگو، رجوع شود به منگوقاآن در فهرست تاریخ مغول تألیف آقای اقبال. (حاشیه برهان چ معین): با حکم قدیم تو چه کسری و چه قیصر در پیش قضای تو چه خاقان و چه تنگو. خواجه عمید (از جهانگیری).

تنگوت.

[تَنَاز] (اخ) تنگفوت. پسر توشی بن چنگیز است. رجوع به تاریخ جهانگشای ج ۱ ص ۱۴۴، ۱۴۵، ۲۲۱ و ۲۲۴ و ج ۲ ص ۲۳۷ شود.

تنگ و تا.

[تَنَاز] (۱. مرکب، از اتباع) دستگاهی از چوب که در آن جامه‌ها (پارچه‌ها) را می‌نهادند تا به چند تو محکم شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - خود را از تنگ و تا نینداختن؛ با مقهوریت و مغلوبیت یا عدم وصول به مقصودی، وانمودن که مقهور و مغلوب و محروم نیست. نمودن که مرا باکی نیست، مرا عیبی نیست، مرا زبانی نرسیده است. اعتراف به مغلوبیت خود نکردن. به دروغ نمودن که در بحث یا جنگ و امثال آن مغلوب نشده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ و تار.

[تَنَاز] (ص مرکب، از اتباع) تنگ و تاریک. بی وسعت و بی روشنایی. خلاف فراخ و روشن. محقر و تاریک: غار جهان گرچه تنگ و تار شده ست عقل پسند است یار غار مرا. ناصر خسرو. می‌نبیند آن سفیهانی که ترکی کرده اند همچو چشم تنگ ترکان، گور ایشان تنگ و تار. سنایی (از امثال و حکم دهخدا). رجوع به ماده بعد و تنگ و همچنین تار و دیگر ترکیبهای این دو شود.

تنگ و تاریک.

[تَنَاز] (ص مرکب، از اتباع) تنگ و تار. بی وسعت و بی روشنایی. نقیض فراخ و روشن. تاریک و محقر: دور شو، دور شو ز نزدیکش روشنی شو ز تنگ و تاریکش. سنایی. رجوع به ماده قبل و تنگ و همچنین تاریک و دیگر ترکیبهای این دو کلمه شود.

تنگ و ترش.

[تَگُّ تَ رُ] (ص مرکب، از اتباع) ناموزون و کوتاه و تنگ، در صفت جامه: جامه ای تنگ و ترش؛ جامه ای تنگ و بی اندام. جامه ای کوتاه و تنگ و ناموزون. لباسی بدشکل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگ و توبره.

[تَگُّ رَ / رِ] (ا مرکب، از اتباع) مجموع لوازم ستوری. لوازم اسب و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنگوز.

[تَ] (ترکی، ا) به ترکی خوک را گویند. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به ماده بعد شود.

تنگوزیل.

[تَ] (ترکی، ا مرکب) سال خوک، سال دوازدهم دوره دوازده ساله ترکان. نام سال دوازدهم از دوره دوازده ساله تاریخ ترکان است، و امروز خوک را طنقوز و دُنز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سال دوازدهم از دوره اثناعشری که سال خوک باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تنگوز شود.

تنگه.

[تَگِّ / گِ] (ا) مقداری از زر و پول به اصطلاح هر جایی. (برهان). زر و سیم و مس مسکوک و رایج و پول نقد. تنگه. (ناظم الاطباء). نوعی از نقدینه رایج هندوستان و آن دو فلوس باشد و در برهان... و صاحب تاریخ فرشته در ذکر سلطان علاءالدین خلجی می نگارد که در آن عصر تکتوله، طلا و نقره مسکوک را می گفتند و تنگه نقره پنجاه جیتل مس را می خواندند و مقدار وزن آن معلوم نیست و از افواه شنیده شد که دو توله ربع کم بود و من آن وقت چهل سیر بود و هر سیر بیست و چهار توله. (آندراج) (انجمن آرا). مقداری از زر و سیم. مقداری پول. قطعه کوچک از طلا و نقره. (فرهنگ فارسی معین): اگر تو عفو کنی بر دلم بیخشایی کنم ز تنگه به بالای این حصار انبار. مسعودسعد. کمینه خدمت هر یک ز تنگه صد بدره کهنه هدیه هر یک ز جامه صد خروار. مسعودسعد. آری ز ترک خانان بسته به بند پای رایان ز هند و پیلان کرده ز تنگه بار. مسعودسعد. در راه چند تنگه زر یافته است... در راه چند تنگه زر دیدم. (انیس الطالین بخاری ص ۱۲۸). - تنگه کسی را خرد کردن نتوانستن؛ با زیادخواهی های او برنیامدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). رشته و خمیر باریک و بلند. (ناظم الاطباء). ... و نیز از آرد فطیر کرده مثل تنگه های نقره می سازند و «بغرا» می پزند و آنرا تنگه بغرا نامند. (شرفنامه منیری). رجوع به تنگه بغرا و برگ بغرا (ذیل برگ) و بغرا شود ||. جای تنگ و دره کوه ||. راه تنگ. (ناظم الاطباء).

تنگه.

[تَگِّ / گِ] (ا) شاخه ای از دریا که بین دو خشکی واقع است و دو دریا را بهم ارتباط می دهد. باب: تنگه جبل طارق که بحر روم را به اقیانوس اطلس پیوندد. (فرهنگ فارسی معین). بغاز: تنگه بسفر. تنگه داردائل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). گاهی تنگه را خلیج نیز گفته اند در قدیم. (یادداشت ایضاً).

تنگه.

[تَگَ] (اِخ) نام شهری است در کنار دریا و در تواریخ آمده که گرشاسب حاکم آنجا را کشته و از خود حکمرانی در آنجا گذاشته، و معرب آن طنجه است و آن بلادی از مغرب است. (آندراج). نام بندری است به مراکش به ساحل جبل الطارق که عرب آن را طنجه گوید. (یادداشت بخط مرحوم دهمدا). رجوع به طنجه شود.

تنگه.

[تَگَ] (اِخ) دهی از دهستان لایویج است که در بخش نور شهرستان آمل واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنگه بالا.

[تَگَ] (اِخ) دهی از دهستان ماروسک است که در بخش سرولایت شهرستان نیشابور واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تنگه بغرا.

[تَگَ / گَ یِ ب] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از برگ بغرا است. (از برهان) (آندراج). رشته ای که بدان آش بغرامی سازند. (ناظم الاطباء): قلیه صراف است و روغن مشتری در میانشان تنگه بغرا خوش است. بسحاق اطعمه. رجوع به تنگه شود.

تنگه راز.

[تَگَ] (اِخ) دهی از دهستان مانه است که در بخش مانه شهرستان بجنورد واقع است و در حدود ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تنگی.

[ت] (حامص) کم عرضی. کم پهنایی. مقابل گشادی و فراخی. (فرهنگ فارسی معین). کم پهنایی و کم عرضی. (ناظم الاطباء). ضیق. مضیقه. تنگنا. (یادداشت بخط مرحوم دهمدا): در آن بیشه بد جای نخجیر گاه به پیش اندر آمد یکی تنگ راه ز تنگی چو گور زیان برگذشت پدید آمد آنجای باغی بدشت فردوسی. ز تنگی کجا راه بد بر سپاه فراوان بمرد اندر آن تنگ راه. فردوسی. زبر آن گرمی و گرانی شکم مادر و زیر او انواع تاریکی و تنگی. (کلیله و دمنه). و از تنگی مخرج آن رنج بیند که در هیچ شکنجه آن صورت نتواند کرد. (کلیله و دمنه). و کشاکش و نهادن... و تنگی گهواره را خود نهایت نیست. (کلیله و دمنه). که سگ را چون در تنگی بگیرند، بگذرد. (کلیله و دمنه). ز تنگی مکان و دورنگی زمان بس بجان آدمم زین دوتا می گریزم. خاقانی. دهانش ارچه نبینی مگر به وقت سخن چو نیک درنگری چون دلم به تنگی نیست. سعدی. - امثال: تنگی خانه از درون در است؛ کنایه از آنست که وجود نیک و بد امروزی نیست بلکه از روز ازل است. (آندراج). - تنگی نفس؛ ضیق النفس (۱). گرفتگی راه تنفس. عسر النفس. بیماری که نفس کشیدن بر بیمار سخت بود. رجوع به نفس تنگی شود || دشواری و سختی. آزرده‌گی و گرفتاری و مزاحمت. (ناظم الاطباء): بدان تنگی (۲) اندر همی زیستی زمان تا زمان زار بگریستی. دقیقی. ز تنگی چو خواهی که گردی رها از این

بدکنش ترک نراژدها. فردوسی. مگر کشور آید ز تنگی (۳) رها بمن بازبخشش تو ای پادشا. فردوسی. همان به کزین شهر بیرون شویم ز تنگی و سختی به هامون شویم. فردوسی. بدان تنگی اندر بجستم ز جای یکی مهربان بودم اندر سرای. فردوسی. چونکه نه ماهه شد بچه ز شکم بدر آید رهد ز تنگی (۴) و غم. بهاءالدین ولد. پیری عالم نگر و تنگیش تا نفریبی به جوان رنگیش. نظامی. - تنگی دل؛ دلتنگی. غم و اندوه. تنگ دلی: همی بود خراد برزین سه ماه همی داشت این رازها را نگاه به تنگی دل اندر قلوبن را بخواند بدان نامور جایگاهش نشاند. فردوسی. خدای عزوجل دعای او را مستجاب گردانید و یک خانه در بهشت فرستاد از یاقوت سرخ به فضل خویش تا تنگی دل آن برود. (قصص الانبیاء ||). افلاس و مسکنت. مسکینی و گدایی. (ناظم الاطباء). کمیابی. عسرت. ضیق معاش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نیاز. نداری: از اندوه شادی دهد آسمان فراخی ز تنگی بود بیگمان. ابوشکور. بدینگونه تا هفت سال از جهان ندیدند سبزی کهان و مهان... چو پیروز از آن روز تنگی برست به آرام بر تخت شاهی نشست. فردوسی. دگر سال روی هوا خشک شد ز تنگی به جوی آب چون مشک شد. فردوسی. ز باران هوا خشک شد هفت سال دگر گونه شد بخت و برگشت حال شد از رنج تنگی جهان پر نیاز همی بود از هر سوی ترکتاز. فردوسی. بود مام کودک نهفته نیاز همی دارد آن تنگی خویش راز. فردوسی. ز پوشیدنی ها و از خوردنی از افکندنی هم ز گستردنی بر او هیچ تنگی نباید به چیز که جز این سخن ها نیرزد به نیز. فردوسی. شد از رنج و تنگی جهان پر نیاز بر آمد بر این روزگاری دراز. فردوسی. ز چندین مال و چندین زر که برپاشی و پیریشی عجب باشد که باشد در جهان تنگی و درویشی. فرخی. ازین پنگان برون نور است و نعمتهای جاویدی همه تنگی و تاریکیست اندر زیر این پنگان. ناصر خسرو. و هفت گاو لاغر، هفت سال تنگی و قحطی عظیم بود. (قصص الانبیاء). اگر [بر آمدن نور از قبر مسیح] نیمروز باشد دانند که سال میانه باشد و اگر اول روز بود فراخی بود و اگر آخر بود قحط و تنگی باشد. (مجمل التواریخ). وقتی تنگی رسید و او ایادیان را بسیار مؤنت کرد پس گفتند او ما را بدل است از آب آسمان یعنی باران و فراخی. (مجمل التواریخ). بر خورش تنگی آنچنان زد راه کآدمی چون ستور خورد گیاه. نظامی. باز گفتند قصه با بهرام که در آفاق تنگی است تمام. نظامی. به تنگی بریزانند روی رنگ چو وقت فراخی کنی معده تنگ. (بوستان). چو کم خوردن طبیعت شد کسی را چو سختی پیشش آید سهل گیرد و گر تن پرور است اندر فراخی چو تنگی بیند از سختی بمیرد. (گلستان). درویش ضعیف حال را در تنگی خشکسال مپرس. (گلستان). جهان پر ز آشوب و تشویش و تنگی (۵). وجودم به تنگ آمد از جور تنگی (۶) چو یاجوج بگذشتم از سد سنگی. سعدی. بر آن تنگ روزی بیاید گریست که از بیم تنگی بود تنگ زیست. امیر خسرو. - تنگی دست؛ تنگ دستی. دست تنگی. فقر. نداری. سختی معیشت. عسرت: همچون ردهء مور بدژشان شده از حرص و ز تنگی دست این گره شعرسرایان. سوزنی. گفت بهر مصلحت فرموده است نی برای بخل و نی تنگی دست. سوزنی. رجوع به تنگدستی شود. - تنگی سال؛ کنایه از قحط و امساک باران. (آندراج): آنکس که فراخ روزی آمد از تنگی سال غم ندارد. باقر کاشی (از آندراج ||). نزدیکی. (ناظم الاطباء). نزدیکی سخت: چو آمدش رفتن به تنگی فراز یکی گنج را در گشادند باز چو بگشاد آن گنج آباد را وصی کرد گودرز گشواد را. فردوسی. سپهدار پیران ندانست راز که روز بد آمد به تنگی فراز. فردوسی. زمانه چو آید به تنگی فراز همانا نگردهد به پرهیز باز. فردوسی. فرستاده چون شد به تنگی فراز زبان کرد گویا و بردش نماز. فردوسی. همی تاخت اسپ اندرین گفت و گوی یکایک به تنگی رسید اندر او. فردوسی. ازو شد دل پیلتن پرنهیب بترسید کآمد به تنگی نشیب (۷). فردوسی. تو ای بدگمان چاره خویش ساز که آمد به تنگی زمانت فراز. فردوسی. چو آمد به تنگی سپهدار چیر سبک سام گرد آمد از پیل زیر. (گرشاسبنامه ||). مضبوطی و استحکام (||). اِ جوال و خریطه. (ناظم الاطباء ||). ص نسبی) آنکه در دره زندگی کند. منسوب به دره کوه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به زلف تنگ بیند بر آهوی تنگی (۸) به دیده دیده بدوزد ز جادوی محتال. منجیک. عقاب تیر ترا چون گشاده پر گردد سرین و سینه برد تحفه آهوی تنگی (۹). اخسیکتی. بهمهء معانی رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (فرانسوی) (۱ - ۲) Asthme - بمعنی سوم هم مناسب است. (۳) - بمعنی اول هم

ایهام دارد. (۴) - بمعنی دوم هم اشارتی هست. (۵) - بمعنی دوم هم اشارتی هست. (۶) - بمعنی دوم هم اشارتی هست. (۷) - نشیب بمعنی بدبختی است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۸) - محتمل است منسوب به تنگ بمعنی ولایتی از ترکستان باشد. قیاس شود با آهوی تتاری. (۹) - محتمل است منسوب به تنگ بمعنی ولایتی از ترکستان باشد. قیاس شود با آهوی تتاری.

تنگیاب.

[تَنگ] (ن مف مرکب) آنچه به دشواری بدست آید و عزیزالوجود باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). هرچه به دشواری تمامتر دست دهد و فراخ نبود. (شرفنامه منیری). آنچه به دشواری بدست آید و دیر یافته شود، و آنرا دیریاب نیز گفته اند. (آندراج) (انجمن آرا). کمیاب. (ناظم الاطباء): وین عجایبتر که چون این هشت با من یار کرد هشت چیز از من ببرد و هشت چیز تنگیاب. فرخی. اگر ز (۱) حرمت آن دست و آن عنانستی و گرنه عزت آن پای و آن رکابستی چو از غرور (۲) اثر ظلم پرفروستی چو کیمیا به جهان عدل تنگیابستی. ادیب صابر. حال من در هجر او چون زلف او شد تیره فام صبر من در عشق او چون وصل او شد تنگیاب. ادیب صابر. صاحب ستران همه، بانگ بر ایشان زدند کاین حرم کبریاست، بار بود تنگیاب. خاقانی. خاقانیا وفا مطلب زاهل عصر از آنک در تنگای دهر وفا تنگیاب شد. خاقانی. سپاهی عذب پیشه و تنگیاب (۳) چو دیدند رویی چنان بی نقاب. نظامی. در عشق که وصل تنگیابست شادی به خیال یا به خوابست. نظامی. به آسانی نیابی سز این کار که کاری سخت و سزای تنگیاب است. عطار. خاک پایت گر به جانی دست دادی، جان فراخ بود الحق، لیک بودی خاک پایت تنگیاب.؟ (از شرفنامه منیری). رجوع به تنگ و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ظ: اگر نه... (۲) - ظ: چو ارغنون. (۳) - ظ. در این بیت وصف بمعنی فاعلی آن بکار رفته یعنی آنکه به سختی و دشواری چیزی را بدست آرد.

تنگیره.

[تَ رَ / رَ] (۱) دیگچه مسی و کتلی و دیگ. (ناظم الاطباء).

تنگی سر.

[تَ سَ] (اخ) دهی از دهستان زاوه رود است که در بخش رزاب شهرستان سنندج واقع است و ۱۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنگی کردن.

[تَ کَ دَ] (مص مرکب) به سختی بیرون آمدن. (ناظم الاطباء ||). خست. خودداری. امساک کردن: توانگر که تنگی کند در خورش دریغ آیدش پوشش و پرورش. فردوسی. رجوع به تنگ و تنگی و دیگر ترکیبهای این دو شود.

تنگی کشیدن.

[تَ کَ / کَ دَ] (مص مرکب) عسرت کشیدن. سختی کشیدن: چه فارغند ز بیم فشار تنگی قبر کسان که تنگی مسکن کشیده اند امروز. صائب (از آندراج). رجوع به تنگی شود.

تنگین.

[ت] (ص نسبی) تنگ. ضیق. (فرهنگ فارسی معین): تا نیفتد بانگ نفخش این طرف تا دهد آن گوهر از تنگین صدف. مولوی.

تنم.

[ت] (ع مص) خوردن شتر درخت تنوم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنما.

[ت] (اخ) موضعی است از نواحی طائف در مصر. (از معجم البلدان).

تنماص.

[ت] (ع مص) برچیدن موی. (آندراج). تنمیص. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تنمیص شود.

تنمر.

[تَنَمٌ] (ع مص) دراز کشیدن آواز وقت ترسانیدن و بیم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پلنگی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشبه به پلنگ در خلق و رنگ. (از اقرب الموارد). در خشم شدن چون پلنگ. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خشم گرفتن و زشتخوی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): بر حول و قوت خویش اعتماد کرد و از عواقب خطر و تهور و خواتیم بغی و تنمر غافل ماند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۹۷). دگرگون گشتن و متغیر شدن، يقال: تنمر له؛ تشبیه است به پلنگ، بدان جهت که پلنگ دیده نشود مگر آنکه از خشم متغیر و برگردیده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تن مرده.

[تَمُّ دَ / دِ] (ن مف مرکب) مرده تن. بی جان. بی روح: سوزنده و تن مرده تر از شمع به مجلس لرزنده و نالنده تر از تیر به پرتاب. خاقانی. رجوع به تن شود.

تنمس.

[تَنَمٌ] (ع مص) پنهان شدن در خانه صیاد. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). آمیخته و بهم شدن کار. (از اقرب الموارد).

تنمص.

[تَنَمٌ] (ع مص) کسی را فاکردن زن تا موی از روی وی برکند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خود را به موی چیدن دادن، منه الحدیث: لُعِنَتِ النَّامِصَةُ وَ الْمَتَمِصَةُ؛ ای المزینة و المتزینة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). به بند گرفتن زن موی پیشانی را برای برکندن آن. (از اقرب الموارد). چرانیدن چارپا گیاه تر را. (از اقرب الموارد).

تنمل.

[تَ نَمُّمٌ] (ع مص) جنبیدن و بعض قوم در بعض در آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و در الاساس: تحركوا و تموجوا. (اقرب الموارد).

تنمی.

[تَ نَمُّمِی] (ع مص) رفتن باز از جایی به جایی و بلند شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلند گردیدن چیزی از جای خود به جایی دیگر، و در صحاح و قول اعشی: لا یتنمی لها فی القیظ یهبطها، قال ابوسعید: لا یعتمد علیها. (از اقرب الموارد).

تنمیر.

[تَ] (ع مص) خشم گرفتن و بدخوی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تنمر. (اقرب الموارد ||). دگرگون ساختن و ترش کردن روی. (از اقرب الموارد). رجوع به تنمر شود.

تنمیس.

[تَ] (ع مص) پنهان داشتن مکر و عیب از کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). روغن رسیدن به موی و چرک گردیدن آن. (از اقرب الموارد ||). ناخوش بوی گردیدن دوغ. (از اقرب الموارد). رجوع به منمس شود.

تنمیش.

[تَ] (ع مص) پوشیدن راز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخن چینی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنمیس.

[تَ] (ع مص) برچیدن موی را: نمص الشعر تنمیصاً و تنماصاً (شُدُّدٌ للكثرة). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد): و نمصت حاجبها تنماصا. (از اقرب الموارد).

تنمیط.

[تَ] (ع مص) راه نمودن به سوی چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: من نمط لك علی هذا؛ ای من دلّك علیه. (اقرب الموارد).

تنمیغ.

[تَ] (ع مص) آمیختن سیاهی و سرخی و سپیدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنمیق.

[تَ] (ع مص) نوشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (غیاث اللغات). نیکو نوشتن کتاب را و آراستن به کتابت. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آراستن کتاب به کتابت. (آندراج): نمق الكتاب؛ ای نقش و صور. (تاج المصادر بیهقی ||). نگارین کردن چیزی را. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

تنمیه.

[تَی] (ع مص) گوالیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). افزایش و بالیدگی. (غیاث اللغات ||). افزون کردن. (آندراج). تنمیه مال و جز آن؛ افزایش آن. (از اقرب الموارد ||). برداشتن حدیث و خبر بکسی و نسبت کردن آن بکسی. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نقل کردن نه بصواب. (تاج المصادر بیهقی ||). سخن رسانیدن به بدی و سخن چینی کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آشکار کردن سخن بوجه سخن چینی. (آندراج). يقال: فلان ینمی احادیث الناس. (اقرب الموارد ||). افروختن آتش به هیمه. (تاج المصادر بیهقی). هیزم بر آتش نهادن و درگیرانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بلند کردن آتش و بسیار کردن هیمه در آن تا زیاد شود. (آندراج).

تند.

[تَنَنْ] (ا) عنکبوت باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). تندو. تننده. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). تندو. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). هر سه بمعنی عنکبوت و جولاه باشد. (آندراج) (انجمن آرا). هر چهار بمعنی عنکبوت. (فرهنگ رشیدی). دیوپای. غنده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به این کلمات و تندو شود (|| ص) مردم کاهل و تنبل را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). کاهل. (فرهنگ رشیدی).

تندو.

[تَنَنْ] (ا) غنده بود یعنی عنکبوت، دیوپای نیز گویند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۷). بمعنی تند است که عنکبوت باشد. (برهان). تندوست. (شرفنامه منیری). عنکبوت. (صحاح الفرس) (ناظم الاطباء). عنکبوت باشد و آن را تننده و تندو نیز گفته اند. (انجمن آرا). تند و تننده. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). تندو. (فرهنگ رشیدی): ز باریکی و سستی هر دو پام تو گویی پای من پای تندوست (۱). آغاجی (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۷). شود در پناهت چو سد سکندر اگر خانه سازم ز تار تندو (۲). معزی (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تندو و تند و تننده شود || نسج عنکبوت ||. نورد جولاهگان. (ناظم الاطباء). رجوع به تننده (ا) شود. (۱) - ن ل: تند است. (۲) - در فرهنگ جهانگیری: ز تار تننده. و شاهد تننده آمده است.

تندده.

[تَنَنْ دَ / د] (نف) آنکه می تند و کشنده و پیچنده. (ناظم الاطباء). صفت فاعلی از تیدن. کسی که عمل تیدن را بجای آورد. رجوع به تیدن و ماده بعد شود.

تندده.

[تَنَنْ دَ / د] (ا) عنکبوت. غنده. (فرهنگ اسدی نخجوانی). عنکبوت. (صحاح الفرس) (زمخشری) (منتھی الارب). بمعنی تندو است که عنکبوت باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). تند و تندو. (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی). تندو. (انجمن آرا) (فرهنگ رشیدی ||). آلتی هم هست جولاهگان را که آنرا مکوک می گویند. (برهان). آنکه جولاهگان ریسمان بدو پیچند.

(صحاح الفرس). چوبی که جولاهان سر ریسمان در میان آن نهند و می گردانند تا آن ریسمان که در میان آنست بتند. (فرهنگ رشیدی). رجوع به تندو و تنند و تندو شود.

تنن له بن.

[تَنْ لِبَ] (اخ) (۱) تنن. یکی از شهرهای عمده ایالت ساووای علیا است که در ادوار پیشین پایتخت شابله (۲) بود. این شهر در کنار دریاچه لمان (۳) واقع است و در حدود ۱۴۰۰۰ تن سکنه دارد. محصول عمده آن پنیر و مواد غذایی و گچ و ظروف سفالین است. این شهرستان از شش بخش و هفتاد قصبه تشکیل یافته و جمعاً ۵۷۷۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) - Thonon les Bains. (۲) - Chablais. (۳) - Lemnan

تن نما.

[تَنْ، نَ / نَ / نَ] (نَف مرکب) پارچه تن نما. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). صفت پارچه های نازک که اندام پوشنده از وراء آن آشکار می گردد.

تن نمودن.

[تَنْ / نَ / نَ دَ] (مص مرکب) مرحوم دهخدا جمله زیر از دولتشاه را با تردید، پرداختن و ادا کردن معنی کرده است: و رجوع به وطن نمود تا باقی املاک پدر را فروخته، در باقی دیوان تن نماید. (از تذکره دولتشاه، در ترجمه ابن یمن، از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تن نهادن.

[تَنْ / نَ دَ] (مص مرکب) تن دادن. (آندراج). دل نهادن. رضا دادن. تسلیم شدن. خود را آماده ساختن. - تن اندر کاری نهادن؛ آماده کاری شدن با همه مخاطرات و زیانهایش. توطین: و همه عجم تن اندر کارزار کردند و دفع عرب نهادند. (مجمل التواریخ از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تن بر مرگ نهادن؛ مهیای آن شدن. استبسال. - تن به چیزی نهادن؛ رضا دادن بدان. قبول آن: تن به بیچارگی و گرسنگی بنه و دست پیش سفله مدار. (گلستان). تن به دود چراغ و بیخوابی نهادن هنر کجا یابی؟ اوحدی. - تن پیش نهادن؛ آماده خطر شدن: ... از دست وی عملی کرد و مالی ببرد و تن پیش نهاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۳). - تن در چیزی نهادن؛ تسلیم آن شدن. به آن رضا دادن. قبول کردن آن: نه مر خویشتن را فزونی دهد نه یکباره تن در زبونی نهد. (گلستان).

تنو.

[تَ] (ا) قوت و توانایی را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). همان توان مذکور. (شرفنامه منیری). ظاهراً از ترکیب تنومند این معنی ساخته شده. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تنومند شود.

تنوء.

[ت] (ع مص) به جایی مقیم شدن. (تاج المصادر بیهقی). مقیم شدن در شهر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: من تئأ ارض العجم فعمل بنیروزهم و مهرجانهم حشر معهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنواء.

[تَن] (ع مص) نَوء. برخاستن به کوشش و مشقت تمام || بگرانی برخاستن: ناء بالحمل ||. گران و مائل گردانیدن کسی را: ناء به الحمل، منه قوله تعالى: ما ان مفاتحه لنوء بالعصبه (۱)؛ ای لثنی ء العصبه بثقلها ||. افتادن از گرانباری: ناء فلان (از اضداد است). (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۲۸/۷۶.

تنوء الشاعر.

[تَنُ شاع] (اخ) محمد ابراهیم بن سالم بن فضیله المعافری المعری ابو عبدالله الاندلسی المدعو بالتنوء اديب الشاعر. وی در سال ۶۸۹ ه. ق. متولد شد و در سال ۷۴۹ درگذشت. او راست: الدرر الموسومة فی اشتقاق الحروف المرسومة. دوحه الجنان و راحة الجنان فی الحكایات و الاخبار و غیر ذلك. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۱۵۶).

تنواط.

[تَن] (ع ا) آرایش هوده که از وی درآویزند چون علاقه ها و جز آن. (منتهی الارب). آرایش هوده که بر آن علاقه های چند و جز آن بیاویزند. (ناظم الاطباء). آنچه برای زینت بر هودج آویزند. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تنوب.

[ت] (ا) به لغت رومی نام درختی است در کوههای روم که قطران را از بیخ آن گیرند و آن را به عربی صنوبر صغیر خوانند، چه مانند صنوبر است لیکن کوچکتر از آن باشد. (برهان) (آندراج). قسمی از درخت صنوبر. (ناظم الاطباء). رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۳۲۰ و مادهء بعد شود.

تنوب.

[تَن نو] (ع ا) نوعی از درخت بزرگ در روم که قطران را از بیخ آن گیرند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء قبل شود.

تنوناس.

[ت] (ص) صاحب علم و عمل را گویند. (برهان). دارای علم و عمل. (ناظم الاطباء). در برهان گفته بمعنی صاحب علم و عمل است، و در فرهنگها نیافتیم. (از انجمن آرا) (آندراج).

تن و توش.

[تَن] (ا مرکب، از اتباع) بدن و توانایی و قوت. (آندراج): چون ستوران بهار نیکو بخوردند و به تن و توش خویش بازرسیدند و شایسته میدان و حرب شدند... (چهارمقاله نظامی عروضی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شوکت تو برو به شوکتی مائل شو یا

آنچه خدا داده به آن قائل شو با این تن و توشی که خدا داده به تو برخیز و میان من و او حائل شو. علی خراسانی (از آندراج). سالک بین ز جای بلندی فتاده ام دارم چو زلف او تن و توش شکسته ای. سالک یزدی (ایضاً).

تنوح.

[تَ نَوْ] (ع مص) جنیدن چیز فروهشته آویزان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرك. (اقرب الموارد).

تنوخ.

[تَ] (ع مص) مقام کردن. (تاج المصادر بیهقی). مقیم شدن در جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
|| ثابت ماندن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنوخ.

[تَ نَوْ] (ع مص) در زیر آوردن. (زوزنی). در زیر آوردن فحل ماده را. (تاج المصادر بیهقی). فروخوابانیدن شتر نر، ماده را تا گشنی کند و فروخوابانیدن ناقه جهت آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنوخ.

[تَ] (اخ) نام قبیله ای از یمن زیرا که فراهم آمده در مواضع خود اقامت کردند. (منتهی الارب) (آندراج). قبیله ای از یمن. (ناظم الاطباء). نام چند قبیله ای است که در زمان قدیم در بحرین گرد آمده به اقامت در آن مکان سوگند خورده و عهد بستند. (انساب سمعانی) (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۱۲۴). رجوع به شدالازار ص ۱۲۴ و تنوخی شود.

تنوخی.

[تَ] (ص نسبی) منسوب است به تنوخ که نام چند قبیله است. (از انساب سمعانی). رجوع به تنوخ و تنوخی (اخ) شود.

تنوخی.

[تَ] (اخ) رجوع به ابوالقاسم تنوخی، علی بن محمد بن داود بن ابراهیم القاضی شود.

تنوخی.

[تَ] (اخ) رجوع به ابوالقاسم تنوخی، علی بن محسن بن علی قاضی نحوی شود.

تنوخی.

[تَ] (اخ) رجوع به ابوعلی محسن بن ابی القاسم علی بن محمد... تنوخی شود.

تنوخی.

[ت] (اخ) حسن بن عبدالله بن محمد... رجوع به حسن تنوخی شود.

تنوخی.

[ت] (اخ) داود بن الهیثم بن اسحاق بن بهلول بن حسان بن سنان التنوخی الانباری الحنفی، مکنی به ابوسعید. وی در سال ۳۱۶ ه. ق. در گذشت. او راست: خلق الانسان. کتاب اللغه و النحو. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۳۵۹).

تنوخی.

[ت] (اخ) زین الدین ابوالبرکات المنجانب عثمان بن اسعد بن المنجانب برکات بن الموصل المعری الاصل الدمشقی المعروف بالتنوخی الاصولی الحنبلی. وی در سنه ۶۹۵ ه. ق. در گذشت. او راست: تفسیر القرآن (در چند مجلد). شرح المحصول (اتمام). شرح المقنع فی فروع الحنابلہ (در چهار مجلد). (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۴۷۲).

تنوخی.

[ت] (اخ) (الامام...) زین الدین محمد بن محمد بن عمرو التنوخی، مکنی به ابو عبدالله. او راست: الاقصى القریب، در علم بیان. (از معجم المطبوعات).

تنوخی.

[ت] (اخ) علی بن احمد العمرانی الموصلی المهندس الحاسب. در سال ۳۴۴ ه. ق. در گذشت. او راست: شرح کتاب الجبر و المقابله ابو کامل. کتاب الاختیارات. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۶۷۹).

تنوخی.

[ت] (اخ) قاسم بن عیسی بن ناجی تنوخی. رجوع به قاسم بن عیسی شود.

تنوخی.

[ت] (اخ) محمد بن محمد بن منجا زین الدین التنوخی الدمشقی ثم البغدادی. وی در سال ۷۴۸ ه. ق. در گذشت. او مردی ادیب بود. او راست: اقصى القرب فی صناعه الادب. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۱۵۴).

تنوخی.

[ت] (اخ) محمود بن محمد التنوخی. در سال ۷۲۳ ه. ق. در گذشت. او راست: تهذیب التهذیب فی اللغه. نشر الدرر فی احادیث سید البشر (ص). (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۴۰۷).

تنوخی.

[ت] (اخ) مفضل بن مسعود بن محمد التنوخی النحوی الفقیه الحنفی، مکنی به ابوالفرج. در سال ۳۹۰ ه. ق. متولد شده و در سال

۴۴۲ درگذشت. او راست: البیان عن الفصل فی الاشربه بین الحلال و الحرام. التنبیه فی رد الشافعی فیما خالف النصوص. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۴۶۸).

تنود.

[تَ نَوُ] (ع مص) جنبیدن شاخ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرك شاخه. (از اقرب الموارد).

تنودن.

[تَد] (مص) بمعنی تنیدن و کشیدن باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری). تنیدن و کشیدن و پیچیدن. (ناظم الاطباء): اگر نخواهی کائی به محشر آلوده ز جهل جان و ز بد دل بیایدت پالود ترا چگونه بساود هگرز پاکی و علم که جان و دلت جز از جهل و فعل بد نتود(۱)؟ ناصر خسرو (دیوان ص ۹۱). (۱) - ظ: بنسود. (تعلیقات مرحوم دهخدا بر دیوان ناصر خسرو ص ۶۳۴).

تنور.

[تَ] (۱) لفظی است مشترک میان فارسی و عربی و ترکی بمعنی محل نان پختن. (برهان) (آندراج). جایی که در آن نان پزند. (ناظم الاطباء). محل طبخ نان است و آن خم مانند است... (انجمن آرا). و آن چیزی میباشد که از گل سرخ به هیئت خمیره بزرگی بی ته ساخته و زمین را گود کرده در آنجا قرار دهند و آتش در آن افروزند و چون دیوارهایش از حرارت سرخ شده و شعله فرونشست، و خمیر را با وسایط چند پهن کرده بدیوارهای سرخ شده چسبانند تا نان بعمل آید. (قاموس کتاب مقدس). تحقیق آنست که به تشدید نون فارسی معرب است. (از آندراج). فارسی است و عرب و ترک از فارسی گرفته اند چه مشتقاتی از آن در فارسی هست و در آن دو زبان نیست، مانند تنوری و تنوره و دوتنوره و تنوره کشیدن و تنور آشور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در قرآن سوره ۱۱ آیه ۴۰ و سوره ۲۳ آیه ۲۷ تنور به فتح اول و تشدید دوم آمده. لغویان این کلمه را دخیل دانسته اند. اصمعی برطبق قول سیوطی (المزهر ج ۱ ص ۱۳۵) آن را از لغات فارسی دخیل در عربی میدانند و ابن درید هم بهمین عقیده است... ثعالبی در فقه اللغة ص ۳۱۷ آن را در زمره کلمات مشترک فارسی و عربی آرد. در زبان اکدی تی نورو(۱) آمده چون ریشه لغت مزبور در هیچیک از زبانهای سامی اصلی نیست، ممکن است متوجه فرضیه لغویان مسلمان راجع به ایرانی بودن اصل لغت شد. فرانکل (۲) بر آنست که لغت عربی تنور از آرامی به عاریت گرفته شد. در آرامی «تنورا» و در عبری «تنور» به تشدید دوم آمده، فرانکل گوید لغت آرامی خود از منشأ ایرانی است. در اوستا کلمه تنورا(۳) آمده(۴) و در پهلوی بصورت تنور(۵) بمعنی اجاق طبخ... با این حال لغت مزبور بنظر می رسد نه ایرانی باشد و نه سامی، ولی ایران شناسان آن را از مأخذ سامی دانسته اند. آنچه قریب به حقیقت بنظر می رسد آنست که کلمه مزبور متعلق است به ملت ماقبل سامی و ماقبل هندواروپائی مقیم ناحیه ای که بعدها ایرانیان و سامیان جای آنها را گرفتند و این کلمه را به همان معنی اصلی پذیرفتند. (از حاشیه برهان چ معین): ایستاده میان گرمابه همچو آسغده(۶) در میان تنور. معروفی. دل و دامن تنور کرد و غدیر سرو و لاله(۷) کنار کرد و زیر. عنصری. افکنده همچو سفره مباش از برای نان همچون تنور گرم مشو از پی شکم. منوچهری. و آنجا تنور نهاده بودند که به نردبان فراشان آنجا رفتندی و هیزم نهادندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۱). درخورد تنوره و تنور باشد شاخی که بر او برگ و بر نباشد. ناصر خسرو. دوزخ تنور شاید مرخس را گل در بهشت باغ همایونست. ناصر خسرو. ز آتش حرص و آز و هیزم مکر دل نگه دار و چون تنور متاب. ناصر خسرو. در تنوری خفته با عقل شریف به که با جهل خسیس اندر خیام. ناصر خسرو. گرد دنیا چند گردی چون ستور دور

کن زین بد تنور این خشک نان. ناصر خسرو. تا تنور، آتشین زبان نشود نانش البته در دهان نشود. مجیر بیلقانی. چون تنور از نار نخوت هرزه خوار و تیزدم چون فطیر از روی فطرت بدگوار و جانگزای. خاقانی. کو حریفی خوش که جان بفشاندمی کو تنوری نو که نان دربستمی؟ خاقانی. چون پخت نان زرین اندر تنور مشرق افتاد قرص سیمین اندر دهان خاور. خاقانی. مجلس انس حریفان را هم از تصحیف انس در تنور آن (۸) کیمیای جان جان افشانده اند. خاقانی. چون در تنور شرق پزد نان گرم چرخ آواز روزه بر همه اعضا بر آورم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۴۴). چنان زی بارخ خورشیدنورش که پیش از نان نیفتی در تنورش. نظامی. ای به تو زنده هر کجا جانیست وز تنور تو هر که را نانیست. نظامی. شبی خفت آن گدائی در تنوری شهی را دید می شد در سموری. عطار. بهل تا بدنجان گرد پشت دست تنوری چنین گرم نانی نیست. سعدی. آتش اندر درون شب بنشست که تنورم مگر نمی تابد. سعدی. اینهمه طوفان به سرم می رود از جگری همچو تنور (۹) ای صنم. سعدی. تنور شکم دم بدم تافتن مصیبت بود روز نایافتن. سعدی. به امید جوین نانی که حاصل گرددت، تا کی در آتش باشی و دودت رود بر سر تنور آسا. سلمان ساوجی. - تافته تنور؛ کنایه از شکم است: هر دو یکی شود چو ز حلقه فروگذشت حلوا و نان خشک در آن تافته تنور. ناصر خسرو. - تنور بدن؛ همانکه در عرف هند آنرا کوپ خوانند. (آنندراج). تنورالبدن، هو الجزء المشتمل منه علی الاحشاء. (بحر الجواهر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنور تن شود. - تنور تن، تنوره تن؛ کاواکی درون تن که ریتین و کبد و سپرز و کلیتین و معده و امعاء در آن جای دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تشریح میرزا علی ص ۲۳۳ و تنوره شود. - امثال: از تنور سرد نان بر نیاید؛ امید محال نباید داشت. تا تنور گرم است نان در بند، تا تنور گرم است نان توان بست، باید نان بست؛ تا اسباب و وسائل هست باید در بر آمدن مقصود کوشید: ابر بی آب چند باشی چند گرم داری تنور نان در بند. نظامی. هوایی معتدل چون خوش نخبندیم تنوری گرم چون نان در بنبندیم؟ نظامی. عروسی دید زیبا جان در او بست تنوری گرم حالی نان در او بست. نظامی. تیزبازاری عدلت چو فلک دید به عدل گفت در بند فطیری تو که گرم است تنور. سلمان ساوجی. و رجوع به ای که دستت میرسد... در امثال و حکم دهخدا شود. در تنور چوبین کسی نان نپزد؛ شناختن استعداد و توانایی هر کس و هر چیزی برای امری ضروری است. در تنور سرد نان بستن؛ کنایه از امید محال داشتن ||. نوعی از جوشن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز پاسخ بر آشفته و شد چون پلنگ ز آهن تنوری بفرمود تنگ. فردوسی. از آنکه روی سپه باشد او بهر غزوی همی گذارد شمشیر از یمین و شمال چو پشت قنغد گشته تنورش از پیکان هزارمیخ شده درفش از بسی سو فال. زینبی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تنوره شود ||. گوی و حوضی را گویند که کاغذگران مایه کاغذ را در آن به آب حل کرده کاغذ سازند. میرزا طاهر وحید در تعریف کاغذگر گفته: ز آب تنور است کارش روا از این آب می گردد این آسیا ز نانش بود آب دایم چکان ندیده ست کس در تنور آب و نان. (از آنندراج). (۱) - (۴) tanura. - Fraenkel. (۳) - tinuru. (۲) - وندیداد (۶) tanur. (۵) VIII ۲۵۴ - آسغده؛ هیزم نیمسوخته. (۷) - ن ل: سروبالا. (۸) - ن ل: در تنوره. (۹) - به تنور پیرزن هم ایهام دارد. رجوع به تنور پیره زن و تنور عجوز شود.

تنور.

[تن نو] (مغرب، ا) معروف است. ج، تنانیر. (منتهی الارب). کانونی که در آن نان پزند. (از اقرب الموارد). مأخوذ از پارسی، جای نان پختن. ج، تنانیر. (ناظم الاطباء). فارسی مغرب. (جمهره ابن درید از سیوطی در المزهر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): حتی اذا جاء امرنا و فار التنور قلنا احمل فیها... (قرآن ۱۱ / ۴۰). و خبز الفرن اربط خبز التنور. (ابن البیطار از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده قبل و المغرب جو الیقینی ص ۸۴ و نشوء اللغه ص ۱۵ شود ||. روی زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جوی آب ||. استادنگاه آب وادی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنور.

[تَنُّو] (اخ) کوهی است نزدیک مصیصه. (منتهی الارب). نام کوهی است. (ناظم الاطباء). کوهی است نزدیک مصیصه که سیحان از پایین آن جاری است. (مراصداطلاع) (از معجم البلدان).

تنور.

[تَنُّو] (ع مص) از دور به آتش نگریستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). از دور دیدن آتش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آهک بکار داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). نوره مالیدن مرد بر خود. (از اقرب الموارد). واجبی کشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آهک و قطران مالیدن بر خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). || روشن شدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). روشن گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). روشن شدن مکان. (از اقرب الموارد): اصطفاه من لباب الخلافة التي تنور شهابها. (تاریخ بیهقی ج ادیب ص ۲۹۹).

تنور آشوب.

[تَنُّو] (ا مرکب) آتش افروز تنور و خادهء تنور. (ناظم الاطباء). رجوع به تنورتاب شود.

تنور آشور.

[تَنُّو] (ا مرکب) تنورشور. محراث. (محمودبن عمر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). محضاء. مسعار. (یادداشت ایضاً). رجوع به تنور آشوب شود.

تنور آجاج.

[تَنُّو] (اخ) دهی از دهستان سهندآباد است که در بخش بستان آباد شهرستان تبریز واقع است و ۳۷۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تنور بلند.

[تَنُّو] (اخ) دهی از دهستان یعقوب وند پاپی است که در بخش الوار گرم سیر شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنور بلند.

[تَنُّو] (اخ) دهی از دهستان قیلاب است که در بخش اندیمشک شهرستان دزفول واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنور پیره زن.

[تَنُّو] (اخ) تنور پیرزن. تنور عجوز. اشاره به پیرزنی است که طوفان نوح نخست از تنور نان پزی وی جوشیدن گرفت :

خانه پیره زن که طوفان برد در تنورش فطیر نتوان یافت. خاقانی. چون قوم نوح خشک نهالان بی برند باد از تنور پیرزنی فتح بابشان. خاقانی. در گمان آمدش که این چه فن است اصل طوفان تنور پیرزن است. نظامی. و رجوع به تنور عجوز شود.

تنورتاب.

[ت] (نف مرکب) آنکه تنور تابند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آتش افروز تنور. آنکه تنور را روشن کند (||. ا مرکب) سوختی که در آن افروزند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ابزاری که بدان تنور می تابند. (ناظم الاطباء). آلتی که بدان تنور شورند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنور آشور و تنور آشوب و تنور و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تنورجه.

[تُن وَج] (اخ) دهی از دهستان سرکوه است که در بخش ریوش شهرستان کاشمر واقع است و ۳۶۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تنورخانه.

[تَن / ن] (ا مرکب) مطبخ را گویند. (برهان) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). تنورستان. مطبخ و آشپزخانه. (ناظم الاطباء). رجوع به تنور شود.

تنور خشت پزان.

[تَن رِخ پ] (ترکیب اضافی، ا مرکب) کوره آجرپزان که غالباً دارای دودکش بلند و بزرگی است: بینتی چون تنور خشت پزان دهنی چون لَوید (۱) رنگرزان. نظامی. (۱) - لَوید؛ دیگ. پاتیل سرگشاده بزرگ... (از برهان).

تنوردر.

[تَد] (اخ) دهی از دهستان کاغه است که در بخش دورود شهرستان بروجرد واقع است و ۲۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تنوردول.

[ت] (اخ) دهی از دهستان خالصه است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع است و ۱۴۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تنورستان.

[تَر] (ا مرکب) مخبز. (محمودبن عمر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نانوايي. خبازی. (یادداشت ایضاً). رجوع به تنورخانه و تنور و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنور عجوز.

[تَ رَع] (اخ) اشاره به مبدأ بلا- و فتنه و اشاره به قصه طوفان که از تنور پیره زنی که در کوفه بود آب بجوشید. (انجمن آرا). رجوع به تنور پیره زن شود.

تنورک.

[تَ رَا] (اخ) دهی از دهستان فاروئی است که در بخش شیب آب شهرستان زابل واقع است و ۱۰۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تنورگر.

[تَ گَ] (ص مرکب) آنکه تنور سازد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تنار. تنوری: مه تنورگر از هجر خود چنانم سوخت که آتش غم او مغز استخوانم سوخت. سیفی (از آندراج). رجوع به تنور شود.

تنورلو.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان بروانان است که در بخش ترکمان شهرستان میانه واقع است و ۳۷۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تنوره.

[تَ رَ / رِ] (ا) سلاحی باشد مانند جوشن، لیکن غیبه‌های تنوره درازتر از غیبه‌های جوشن باشد، و غیبه آهن جوشن را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (آندراج) (از ناظم الاطباء). نوعی از پوشش مبارزان مانند جوشن لکن غیبه‌های دراز دارد. (شرفنامه منیری). نوعی از پوشش که روز جنگ پوشند و آن مانند جوشن باشد. (غیاث اللغات): تنوره ز تفتیدن (۱) آفتاب به سوزندگی چون تنوری به تاب. نظامی ||. پوستی باشد که قلندران مانند لنگی بر میان بندند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). و آن را برک نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): و کان [محمد العریان] من اولیاء الله تعالی قائماً علی قدم التجرد یلبس تنوره و هو ثوب یستر من سرته الی اسفل. (ابن بطوطه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تنوره ای بمیان بر سر تنوره صدا سفید مهره گرفت و ره قلندر زد. ذوقی اردستانی (از انجمن آرا ||). تنور آتش. (شرفنامه منیری). تنور. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). منقل. (غیاث اللغات): دلم تنوره و عشق آتش و فراق تو داغ جگر معلق بریان و سلّ پوده کباب. طیان (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کباب از تنوره (۲) برآویخته (۳) چو خونین ورقهای جوشن و ران. منوچهری. درخورد تنور و تنوره باشد شاخی که در او برگ و بر نباشد. ناصر خسرو. چون تنوره (۴) به زیر این طارم همه آتش دمان و آتش دم. سنائی (از فرهنگ جهانگیری). تنوره گویی انباری است، پر لعل بدخشانی بجز شاه بدخشان را، ز لعل انبار کی باشد؟ ادیب صابر. شیخ بفرمود تا آن تنگ عود را به یکبار در آن تنوره نهادند. (اسرار التوحید ص ۸۴). دل اعدا در تنوره غم چون به خاکستر اندرون کوماج سوزنی. شکل تنوره چون قفس، طاوس و زاغش هممنفس چون ذروه افلاک بس، مریخ و کیوان بین در او. خاقانی. جام و تنوره بین بهم، باغ و سرای زندگی ز آتش و می بهار و گل زاده برای زندگی. خاقانی ||. لوله ای که برای تیز کردن آتش بالای آتش خانه سماور و مانند آن نهند. دودکش بلند برای کوره و مانند آن. هر لوله مانندی که از آن حرارت یا بخار برود. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا ||). در

عبارت زیر از بیهقی ظاهراً بمعنی مدخل حصار قلعه که تنوره شکل است آمده است: ... که آن دلیران شیران در قلعت بگشادند و آواز دادند که بسم الله اگر دل دارید به تنوره قلعت بیاید آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۳ ||). گوی که در پهلوی آسیا سازند تا آب از سوراخ آن بر پره های چرخ آسیا خورد و آسیا بگردش درآید. (برهان) (ناظم الاطباء). گوی است که در جنب آسیا بسازند و چون آب به تندی در آن گو بریزد به پره های آسیا میخورد و آسیا را به گردش درآرد. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج): از حسامت برای دانه سر آسیا گشته در تنوره خون. ظهوری (از آندراج). آغاز عاشقی دم از انجام می زند این آسیا تنوره خود را تنور کرد. تأثیر (از آندراج). رجوع به تنوره آسیا شود ||. اصطلاح تشریح) مجموع استخوانهای بدن بغیر از اطراف و گردن و کله. (از ناظم الاطباء). رجوع به تنوره تن و تنور تن شود ||. حلقه زدن مردم را نیز گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی)... بنابراین حلقه را تنوره گفته اند. (انجمن آرا). رجوع به تنوره زدن شود ||. چرخ زدن. (برهان) (غیاث اللغات) گرد گشتن و چرخ زدن. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). چرخش. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: تفسیدن. (۲) - بمعنی اول هم ایهام دارد. (۳) - ن ل: درآویخته. (۴) - بمعنی بعد هم ایهام دارد.

تنوره.

[ت ر] (اخ) دهی از دهستان الموت است که در بخش معلم کلایه شهرستان قزوین واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تنوره آسیا.

[ت ر / ری] (ترکیب اضافی، مرکب) برج بلندی که از آهک و سنگ سازند و سرش دراز باشد و مشرف بر آب بود و در ته آن منفذی بود و آب در آن جمع شود و بر پره آسیا که از چوب می باشد می زند و آسیا را به گردش می آورد. رجوع به تنوره شود.

تنوره تن.

[ت ر / ری ت] (ترکیب اضافی، مرکب) تمام بدن جز دو پای و دو دست و گردن و سر. مجموع گشادگی که امعاء و معده و کبد و سپرز و مراره و قلب و ریتین در آن جای دارد. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا): و هر ریش که بر تنوره تن بود، خاصه اگر بر پهلوها و بر شکم بود و رگهای بسیار بدو پیوسته. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). رجوع به تنور و تنوره شود.

تنوره زدن.

[ت ر / ر ز د] (مص مرکب) چرخ زدن و گرد گشتن و حلقه بستن، چنانکه گردباد تنوره می زند. (آندراج). گرد چیزی گرد آمدن: هزاران دلیران جوینده کین به گردش تنوره زدند از کمین اسدی. تنوره زد از گردش اندر سپاه ز هر سو بزخمش گرفتند راه اسدی. رجوع به تنوره شود ||. در اصطلاح، هوا گرفتن دیو است... (آندراج). تنوره کشیدن. (فرهنگ فارسی معین): از این سهم بر کهکشان رو نهاد تنوره زنان دیوسان گردباد. آدم (از آندراج). به سوی آسمان از شهر و پوره بسان دیو زد آتش تنوره. محمدقلی سلیم (از آندراج). رجوع به تنوره کشیدن و تنوره شود.

تنوره کشیدن.

[تَ رَ / رِ كَ / كَ د] (مص مرکب) در حال چرخیدن به هوا پریدن. (فرهنگ فارسی معین). به هوا بردن دیو و جادو، بی بال و پر. دواریدن. در افسانه های قدیمی، بر هوا شدن دیو بی بال و پری، راست بسوی بالا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): دیوان تنوره می کشند و به آسمان می روند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ماده قبل و تنوره شود.

تنوری.

[تَن نوری ی] (ع ص نسبی) تنار. تنورگر. (منتهی الارب). تنورگر و نان پز. (ناظم الاطباء). منسوب است به تنور که افاده آشنا به صنعت آن و تجارت و کسب با آن را می کند. (از سمعانی).

تنوری.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تنور. بریان شده در تنور. پخته شده در تنور. کباب شده در تنور، همچون کباب تنوری، لبوی تنوری و جز اینها. مرادف تنوریه. رجوع به تنور و تنوریه شود.

تنوریک.

[ت] (پهلوی، ا) به زبان پهلوی، سواره نظام زره پوش. رجوع به ایران در زمان ساسانیان چ ۲ ص ۲۳۳ شود.

تنوریه.

[تَن نوری ی] (ع ص نسبی، ا) تنوری. طعام یتخذ فی التنور. (بحرالجمواهر). رجوع به تنوری شود.

تنوز.

[ت] (ا) چاک و شکاف باشد. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). تنوزه. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تنوزه شود.

تنوزه.

[تَ زَ / زَ] (ص) شکافته و چاک شده را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). شکافته و چاک زده. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری).

تنوس.

[تَ نَوْ و] (ع مص) وزیدن باد بر شاخه باریک و جنبانیدن آن. (از اقرب الموارد).

تنوش.

[تَ نَوْ و] (ع مص) دست به دستار مالیدن و پاک کردن، يقال: تنوش یده بالمنديل؛ ای مشها من الغمر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

تنوط.

[تَنُوتٌ / تَنْوُوتٌ] (ع) انجیر خواره. (زمخشری). مرغی است خرد برابر گنجشک که در جنگلها از تار برگ درختان آشیانه خود را همچو قاروره ای سازد و خانه او از شاخ باریک آونگان باشد بر تار ضعیف. به هندی بیا است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنوطه.

[تَنُوتٌ وَ طَنْوُوتٌ] (ع) یکی تنوط که مرغی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنوع.

[تَنُوتٌ وَ] (ع) مص) نوع نوع شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گونه گونه شدن. (دهار). گوناگون شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قسم قسم شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). گوناگونی و نوع نوع شدگی. (ناظم الاطباء ||). جنیندن شاخ ||. پیش شدن در رفتن و جز آن، یقال: تنوع فی السیر؛ ای تقدم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنوفه.

[تَفَّ] (ع) ا) بیابان. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). مفازه. (اقرب الموارد ||). زمین فراخ بعید اطراف یا دشت بی آب و انیس، اگر چه گیاه ناک باشد. ج، تائف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنوفیه.

[تَفَّی] (ع) ا) تنوفه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به همین کلمه شود.

تنوق.

[تَنُوتٌ وَ] (ع) مص) تنیق. (منتهی الارب). نیکو نگریستن به چیزی. (زوزنی ||). جید گردانیدن و نیکو کردن خورش و لباس خود را. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). آراستگی کردن در کار. (آندراج) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء): و او در ابواب تفقد و تعهد ایشان را انواع تکلف و تنوق واجب داشتی. (کلیله و دمنه). و هر کجا که عقیدتها به مودت آراسته گشت اگر در مال و جان با یکدیگر مواسات رود و در آن انواع تکلف و تنوق تقدیم افتد هنوز از وجوب آن قاصر باشد. (کلیله و دمنه). و تکلف و تنوق که لایق دوستان موافق و اخوان صادق باشد بجای آورد. (سندبادنامه ص ۸۶). و باآنکه در وی مقال را فسحت و مجال را وسعت تنوق و تصنع بود هیچ مشاطه این عروس را نیاراسته بود. (سندبادنامه ص ۲۵). صنعت صنایع رصافه به اضافه تصنع و تنوق نقاشان آن روزگار در مقابله آن ناچیز شد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۱۲). چنانکه شیوه مقبلان و سنت صاحب دولتان باشد ابواب تکلف و تنوق القاب و شدت امتناع و احتجاب بسته گردانیده اند. (جهانگشای جوینی). رجوع به تنیق و تنوق کردن شود.

تنوق.

[ت] (اخ) موضعی است به نعمان نزدیک مکه. (از معجم البلدان) (از مرصده الاطلاع).

تنوقات.

[تَنَوُّو] (ع ا) ج تنوق: او را در مصاحبت خود به خوارزم آورد و انواع تنوقاتی که میان دو سلطان تواند بود به تقدیم رسانید. (جهانگشای جوینی). رجوع به تنوق و تنوق کردن شود.

تنوق کردن.

[تَنَوُّو كَد] (مص مرکب) در نظافت و پاکیزگی چیزی مبالغت کردن ||. نیکو کردن خورش و لباس و آراستگی کردن در کار : ... وی اندر آن تنوق کردی تا سخت نیکو آمدی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۶). و بر خصوص درگاه و منشی و حاجب تنوق هرچه تمامتر کرد. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹۲). رجوع به تنوق شود.

تنوم.

[تَنَوُّو] (ع مص) خواب دیدن یا جماع نمودن در خواب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). احتلام. (اقرب الموارد ||). چریدن گیاه تنوم را. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد شود.

تنوم.

[تَن نَو] (ع ا) روزگردک. خوردن ثمر آن با سپندان و آب، کشنده اقسام کرمهاست و ضماد برگ آن با سرکه، تألیل را قلع کند. (منتهی الارب). روزگردک که درختی است در عربستان و خوردن ثمر آن قاتل دیدان و دافع آنهاست. (ناظم الاطباء). درختی است. واحد آن تنومه. (از اقرب الموارد).

تنوم.

[تَن نَو] (ع ا) آفتاب گردان. آفتاب گردک. آفتاب پرست. طرنشولی. صامریوما. ایلیو طرفیون. طوماغا. شجره الیمام (۱). (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). صامریوما. (تحفه حکیم مؤمن). آفتاب گردان بزرگ. (از اقرب الموارد ||). بعضی گفته اند تنوم شاهدانه دشتی است... (از ترجمه صیدنه). شهدانه. (بحر الجواهر). جوالمقی در المعرب ذیل شهدانج آرد: فارسی معرب و به عربی تنوم است. (از المعرب جوالمقی ص ۲۰۶). رجوع به ترجمه صیدنه شود. (فرانسوی) (۱) - Heliotrope

تنومند.

[تَم] (ص مرکب) توانا و تندرست. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). تندرست. (صحاح الفرس). توانا. (شرفنامه منیری). از: تن + اومند (پسوند اتصاف و مالکیت). (حاشیه برهان چ معین): به تعلیم دانش تنومند باد به دانش پژوهی برومند باد. نظامی. بهر جا که باشی تنومند و شاد سپندی به آتش فکن بامداد. نظامی. مرد محنت کشیده ای شب دوش چون تنومند شد به طاقت و هوش. نظامی. رنجور تن است یا تنومند هستم به جمالش آرزومند. نظامی ||. بلندبالا و عریض و صاحب قوت و فربه را گویند. (برهان) (آندراج). باقوت. (انجمن آرا). تندرست. (صحاح الفرس). قوی جثه و فربه، و بعضی نوشته اند که تنومند بمعنی صاحب

قوت، چه تنو بمعنی قوت و مند بمعنی صاحب. خان آرزو گوید که «واو» در ترکیب کلمهء دوحرفی و لفظ مند زیاده کنند چنانکه برومند. (غیاث اللغات) (۱). زور آور و پهلوان. (شرفنامهء منیری). قوی و زور آور و قادر و بلندبالا و عریض. (از ناظم الاطباء): سواری تنومند و خسروپرست بیامد ببر زد در این کار دست. فردوسی. دریغ آن سر تخمهء اردشیر دریغ آن جوان و سوار هژیر تنومند بودی خرد با روان ببردی خبر زین به نوشیروان که در آسیا ماهروی ترا جهاندار دیهیم جوی ترا به دشنه جگر گاه بشکافتند برهنه به آب اندر انداختند. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص ۳۰۰۵). شاه فرمود تا کمربندان هم دلیران و هم تنومندان. نظامی. حمله بردند چون تنومندان دشنه در دست و تیغ در دندان. نظامی. به نیروی تو شادم و تندرست تنومندتر (۲) ز آنچه بودم نخست. نظامی. تعالی الله از آن نخل تنومند که بر چندین ولایت سایه افکند. کلیم (از آندراج ||). دارندهء تن را نیز گفته اند که تن پرور باشد. (برهان). تن پرور. جسیم. (ناظم الاطباء). تناور. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا). دارندهء تن اعم از انسان و جز آن. که تن دارد: تنومند بی مغزی و جان نزار همی دود از آتش کنی خواستار. فردوسی. خردمند را خلعت ایزدبست سزاوار خلعت نگه کن که کیست تنومند را کو خرد یار نیست به گیتی کس او را خریدار نیست نباشد خرد جان نباشد رواست خرد جان جانست و ایزد گواست. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص ۲۳۹۶). چنان چون تن و جان که یارند جفت تنومند پیدا و جان در نهفت همان کالبد مرد را کوشش است اگر بخت بیدار در جوشش است. فردوسی (ایضاً ص ۲۴۵۳). تنومند را از خورش چاره نیست وزین بر تنومند (۳) بیغاره نیست. (گرساسنامه). ای روان همه تنومندان آرزوبخش آرزومندان. سنائی. تنومند را قدر چندان بود که در خانهء کالبد جان بود. نظامی. تنومند از جمله کائنات بدو زنده هر کس که دارد حیات. نظامی. چو گشت آن سه دوری ز مرکز عیان تنومند شد جوهری در میان. نظامی ||. شاد و خرم. (برهان) (ناظم الاطباء). شاددل. (صحاح الفرس). خرم دل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بود مرد دانا به گاه نبرد تنومند و آزاده و رخ چو ورد. عنصری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). من آنکه زندگی یابم تنومند که جان بدهم بیدار خداوند. (ویس و رامین). (۱) - چنانکه یاد کردیم کلمه مرکب از تن + اومند، پساوند مرادف «مند» است مانند: دانشومند. حاجتومند. برومند. (۲) - بمعنی اول هم ایهام دارد. (۳) - ن ل: وزین بر کسی جای.

تنومندی.

[تَم] (حامص مرکب) جسیمی. تناوری. (ناظم الاطباء). دارندگی تن. تن داری: بدان که مردم مرکب است از دو گوهر، یکی گوهر جسمانی که تنومندی از اوست و دیگری روحانی و آن روان وی است. (هدایة المتعلمین ربیع بن احمد اخوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و همچنین تنومندی ایشان که گرد است چون گوی معلوم است به اندازهء گوی زمین. (التفهیم). زنده چون برق میر، تا خندی جان خدایی به از تنومندی. نظامی ||. توانایی و زور آوری. (ناظم الاطباء). پرزوری و قوت. (فرهنگ فارسی معین): چو اسکندر آینه در پیش داشت نظر در تنومندی خویش داشت. نظامی. به گفتن تو دادی تنومندیم تو ده ز آنچه کشتم برومندیم. نظامی ||. فربهی و چاقی. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تن و مند و تنومند شود.

تنومه.

[تَنُوم] (ع ا) یکی تنوم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). واحد تنوم. یک درخت تنوم. (ناظم الاطباء). رجوع به تنوم شود.

تنوند.

[تَنُو] (ص) پاشیده و پراکنده و منتشر. (ناظم الاطباء).

تنوّه.

[[ع] (تفالهء قهوه. (دزی ج ۱ ص ۱۵۳).

تنوه.

[تَنَوُّوْه] (ع مص) بلند شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

تنوی.

[تَنُ] (ص) آنکه چشمش بطرف بالا ثابت مانده ||. شاخص. (ناظم الاطباء).

تنوی.

[تَنَوُّوِی] (ع مص) آهنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قصد کردن چیزی. (از اقرب الموارد).

تنویخ.

[تَنُ] (ع مص) طاقت بخشیدن خدای زمین را که بردارد آب را: نوح الله الارض طروقاً للماء؛ یعنی زمین را طاقتی بخشید خدای که بردارد آب را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فروخوابانیدن شتر نر، ماده را تا گشنی کند، پس فروخواید آن ماده شتر: نوح الجمل الناقه تنویخاً فتنوخ. (ناظم الاطباء). رجوع به تنوخ شود.

تنویر.

[تَنُ] (ع مص) روشن کردن و روشن شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). روشن کردن. (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). روشن گردیدن و روشن کردن (لازم و متعدی است). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آمیخته و مشتبه گردانیدن کار را بر کسی یا کردن فعل نوره ساحره با کسی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). سحر کردن مانند زن جادوگر که نام وی نوره بود و چون کسی جادو می کند گویند: قد نور. و از اینجاست که می گویند: نور فلان علی فلان؛ یعنی آمیخته و مشتبه گردانید فلان بر فلان، کار وی را. (ناظم الاطباء). ازهری گوید که این کلمه عربی صحیح نیست. (از اقرب الموارد ||). روشن شدن صبح ||. دانه پیدا شدن در خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکوفه بیاوردن درخت. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گل کردن درخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست به سوزن آژدن و نیل بر آن ریختن تا نشان ماند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). سوزن به دست فروبردن و سپس دوده پیه بر آن ریختن. (از اقرب الموارد ||). رسیدن کشت ||. دور داشتن زن را از تهمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نماز به روشنی صبح کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد).

تنویر.

[تَنُ] (از ع، مص) استعمال نوره جهت ستردن مویها. (ناظم الاطباء). نوره کشیدن. واجبی کشیدن ||. (ا) نوره. واجبی. (فرهنگ فارسی معین).

تنویر کشیدن.

[تَنْ كَ / كِ دَ] (مص مرکب) نوره کشیدن. (ناظم الاطباء).

تنویز.

[تَنْ] (ع مص) کم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقلیل. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنویس.

[تَنْ] (ع مص) اقامت کردن در جای. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنویش.

[تَنْ] (ع مص) نوید دادن. (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). نوید فرادادن. (تاج المصادر بیهقی) (از روزنی). و فی الحدیث: فیقول الله یا محمد نوش العلماء الیوم فی ضیافتی. (اللسان از ذیل اقرب الموارد).

تنویض.

[تَنْ] (ع مص) رنگ کردن: نوض الثوب بالصبغ تنویضاً؛ رنگ کرد جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تنویط.

[تَنْ] (ع مص) آویختن. (از اقرب الموارد): نوط القربۃ تنویطاً؛ آویخت آنرا تا روغن مالند. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء). اثقال مشک برای مالیدن روغن. (از اقرب الموارد).

تنویع.

[تَنْ] (ع مص) گوناگون کردن. (دهار) (از اقرب الموارد ||). جنبانیدن و زدن باد چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنویق.

[تَنْ] (ع مص) رام کردن اشتر. (تاج المصادر بیهقی). ناقه را ریاضت کردن. (زوزنی). تذلیل ناقه و نیکو ریاضت کردن آن ||. تلقیح کردن درخت خرما را ||. تصفیف و تطریق و تسلیک چیزی. (از اقرب الموارد).

تنویل.

[تَنْ] (ع مص) عطا دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دادن، یقال: نولته و نولت علیه و به. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از

آندراج) (از اقرب الموارد).

تنویم.

[تَنْ] (ع مص) بخوابانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بخواب کردن و خوابانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تنوین.

[تَنْ] (ع مص) متون کردن اسم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نوشتن نون. (از اقرب الموارد). الحاق نون به کلمه بصورت دو زبر - یا دو زیر - یا دو پیش - (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از فرهنگ فارسی معین). (||) نون ساکن که در آخر اسماء خوانند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در اصل مصدر و بمعنی در آوردن «ن» در کلمه باشد و در اصطلاح نحویان نون ساکنی است که بر حرکت آخر کلمه درآید و برای تأکید فعل نباشد. مقصود از ساکن بودن آنست که بذات ساکن باشد و به همین جهت حرکت عارضی بر آن وارد می شود چنانکه در «عادن الاولی» که در اصل «عاد الاولی» بوده است و بواسطه اجتماع ساکنین حرکت پیدا کرده است. و نون ساکن در جائی تنوین است که بحرکت حرف آخر کلمه درآمده باشد، نه آنکه خود حرف آخر کلمه باشد چنانکه در «من» و «لدن» و تنوین اختصاص به آخر اسم ندارد بلکه در آخر فعل هم می آید چنانکه در تنوین «ترنم»، و اینکه در تعریف قید شده برای تأکید فعل نباشد بمنظور اخراج نون تأکید از تعریف تنوین بود زیرا نون تأکید هم ساکن است و هم به آخر کلمه درمی آید. بهر حال تنوین را پنج قسم مشهور بود: تنوین تمکن، تنوین تنکیر، تنوین مقابله، تنوین عوض، تنوین ترنم. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. دو زبر، دو زیر، دو پیش که به آخر کلمات عربی در حالت نصبی و جری و رفعی افزوده شود: عالماً، امیر، شاعر، ج، تنوینات. توضیح اینکه تنوین مخصوص کلمات عربی است و الحاق آن به کلمات فارسی و اروپائی غلط است، مث: جاناً، رایگاناً، تلگرافاً، تلفناً نادرست است. (فرهنگ فارسی معین). تنوین در فارسی با نون قافیه آید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): آنچه دلها که بدشان ماء و من نعتشان شد بل اشد قسوة (۱). مولوی (از یادداشت ایضاً). موسیا در پیش فرعون زمن نرم باید گفت قولیناً (۲). مولوی (از یادداشت ایضاً). آنکه گوید رمز قالت نملة (۳) هم بدانند راز از این طاق کهن. مولوی (از یادداشت ایضاً ||). نون تنوین در فارسی گاه به الف بدل شود و در این حالت قبل از کلمهء متون، حرف «ب» را اضافه کنند مانند بعمدا بجای عمداً: ستور از کسی به که بر مردمی بعمدا ستوری کند اختیار. ناصر خسرو. دانه نار است سرخ و رنگ آبی هست زرد ای عجب گویی بعمدا خون آبی خورده نار. ؟ (۱) - قرآن ۲/۷۴. (۲) - قرآن ۲۰/۴۴. (۳) - قرآن ۲۷/۱۸.

تنوین ترنم.

[تَنْ، ن ت رَنْ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی است که به آخر قوافی دارای حرف اطلاق، بجای آن حرف اطلاق درآید، و حروف اطلاق الف، واو و یاء است که به آخر کلمات درآید. و به عقیده سیویه هرگاه حروف اطلاق را که موجب ترنم و غناء است از قوافی حذف کنند بجای آن تنوین آرند و با آن ترنم را قطع کنند و این تنوین اختصاص ندارد و به آخر افعال اگر قافیه باشند نیز درآید. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به ترنم و تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین نمکن.

[تَنْ، نِ تَ مَكْ كُ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی است که بر حرکت حرف آخر اسماء معرب درآید تا نشانهء خارج نگردیدن از اصل اسمیت و تمام بودن آن باشد مانند تنوین آخر کلمات «زید» و «عمرو» در «سلمت علی زید و عمرو». این تنوین را تنوین امکانیه و تنوین انصراف نیز گویند. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تنوین تکبیر.

[تَنْ، نِ تَ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی است که به آخر بعض کلمات مبنی درآید تا میان حالت معرفه و نکره بودن آنها را معلوم دارد، چنانکه در کلمات «صه» و «مه» که اگر بدون تنوین باشد معرفه و اگر با تنوین باشد مثل «صِه» و «مِه» نکره اند. و در واقع تنوینی است که برای نکره ساختن کلمه بر آخرش درآید. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین شاذ.

[تَنْ، نِ شاذذ] (ترکیب وصفی، مرکب) تنوینی است که بدون هیچ موجبی و تنها بمنظور فراوان ساختن صدای کلمه به آخر آن ملحق سازند. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین ضرورت.

[تَنْ، نِ ضَ رَوَ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی است که بر اثر ضرورت به آخر کلمات غیرمنصرف و یا کلماتی که منادی واقع شده و باید مضموم باشند درآید. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین عوض.

[تَنْ، نِ عَ وَ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی را گویند که بجای حرف اصلی یا زائد محذوف و یا بجای مضاف الیه محذوف مفرد یا جمله به آخر کلمه ملحق شود چنانکه در «حوار» که در اصل «حواری» بوده و تنوین «جندل» که بجای الف «جنادل» بوده و تنوین «یومئذ» که در اصل «یوم اذ کان کذا» بوده است، و بجای محذوف، تنوین در کلمات مذکور آمده است. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین غالی.

[تَنْ، نِ] (ترکیب وصفی، مرکب) تنوینی است که به آخر قافیه های مقید یعنی قافیه هائی که حرف آخر آنها ساکن است درمی آید، و بدان جهت آنرا غالی گویند که سبب تجاوز قافیه از حد وزن شعر خواهد شد. برخی آن را با ترنم یکی دانند و برخی چنین تنوینی را درست نمی دانند و جمعی آنرا تنوین نمی شمارند. رجوع به کشف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی و تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنوین مقابله.

[تَنْ، نِ مُ بَ / بَ لَ / لَ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنوینی است که به آخر جمعهای مؤنث سالم عربی درآید چنانکه در مسلمات و

مؤمنات و نظائر آن. برخی گویند این بدل از نون جمع مذکر سالم است و بعضی گویند بدل از فتحهء حالت نصب خود جمع مؤنث سالم است، چون نصب و جر آن هر دو به کسره است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تنوین و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنویه.

[تَنْ يَ] (ع مص) روان کردن حاجت || دانه بستن خرما || انداختن دانه خرما || سپردن کاری بر نیت دیگری. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کسی را نایب او گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی). کسی را وا (به) نیت او گذاشتن. (از زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنویه.

[تَنْ] (ع مص) بزرگوار گردانیدن و نام کسی بلند گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). بلندنام گردانیدن و بلند گردانیدن کسی را در سخن گفتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). خواندن کسی را و بلندنام گردانیدن: نوه و به تنویها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و فی اللسان: «نوه فلان بفلان؛ اذا رفعه و طیر به و قواه»، يقال: اردت بذلك التنويه بك. و فی حدیث عمر: انا اول من نوه بالعرب؛ ای رفع ذكرهم بالديوان والاعطاء... (اقرب الموارد ||). برداشتن چیزی را و بلند کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خواندن کسی را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). به آواز بلند کسی را خواندن ||. بزرگ داشتن کسی را و ستودن او را. (از اقرب الموارد ||). (امص) کلانی و بزرگی و بلندی مرتبه. (ناظم الاطباء).

تنه.

[تَنْ / ن] (ا) جثه را گویند. (برهان) (فرهنگ رشیدی). تن و ترکیب و جثه. (انجمن آرا) (آنندراج). بدن و تن و جسم و جثه. (ناظم الاطباء). از: تن + ه (پسوند نسبت و مانندگی). (حاشیه برهان چ معین). تن. بدن (انسان و حیوان). (فرهنگ فارسی معین): خسرو تنه ملک بُود او دلهء ملک ملکت چو قران او چو معانی قران است. منوچهری. - نیم تنه؛ کت. روپوشی است غالباً مردان را که دامن آن کوتاه باشد و نیمی از تن را پوشد و با شلوار پوشند، چون کت و شلوار که معادل است با نیم تنه و شلوار. رجوع به سایه روشن صادق هدایت ص ۱۵ شود. - یک تنه؛ منفرد. تنها. بی همراه: بفرمود تا لشکرش با بنه براند، نماند کسی یک تنه. فردوسی. سواری بشد پیش او یک تنه همی تاخت از قلب تا میمنه. فردوسی. این رمهء گوسفند سخت کلانست یک تنه تنها بدین حظیره شبانست. منوچهری. بیسیج هلا زاد و کم نیاید از یک تنه گر بیشتر نباشد. ناصر خسرو. با یک تنه تن خود چون پس همی نیایی اندر مصاف مردان چه مرد هفت و هشتی. ناصر خسرو. هر که چو پروانه دمی خوش زند یک تنه بر لشکر آتش زند. نظامی ||. ظاهراً در دو بیت زیر از فردوسی بمعنی نهایت بهم پیوسته و متحد، آمده است: سوی طیسفون رفت گنج و بنه سپاهی براند از یلان یک تنه. فردوسی. فریبرز و کاوس بر میمنه سپاهی همه یکدل و یک تنه. فردوسی ||. فرهنگستان ایران این کلمه را معادل بدنهء هواپیما (۱) پذیرفته است، یعنی آن قسمت از هواپیما که مانند دوک بسیار بزرگی است. و رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران ص ۲۶ شود ||. جرم در کواکب: تنهء ماه گرد است چون گوی و نه روشن. (التفهیم). و آنگاه تنهء ستاره راست بدیدار سوی مغرب باشد. (التفهیم ||). در بیت زیر بمعنی درون و داخل آمده است: باد سردم بکشد شمع فلک شمع جان در تنهء پیرهن است. خاقانی ||. ساقهء درخت. (فرهنگ فارسی معین). ساق درخت. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). بیخ درخت از بالای زمین تا محل روئیدن شاخها. (غیاث اللغات): رسم بهمین گیر و از نو تازه کن بهمینجه ای درخت ملک بارت عز و بیداری تنه. منوچهری. خرد بیخ او بود و دانش تنه بدو اندرون راستی را بنه. ؟ (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). نخستین گیاهی نماید

درخت تنه گیرد آنگه کند بیخ سخت. اسدی. درختان رده کرده بر گرد رود تنه لعل گون شاخه هاشان کبود. اسدی ||. تنیده عنکبوت را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). از: تن (تیدن) + ه (پسوند پدید آورنده اسم از فعل). (حاشیه برهان چ معین). تنیده عنکبوت. (فرهنگ فارسی معین): چند پری چون مگس از بهر قوت در دهن این تنه عنکبوت؟ نظامی. قصب لعاب ریزم تنه ایست عنکبوتی حلال عیارسنجم قفسی است استخوانی. نظامی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بر گذر منجیق مورچه با حزم او از تنه عنکبوت حصن بر آرد حصین. سیف اسفرنگ (از فرهنگ رشیدی ||). کرباسه و پارچه. (ناظم الاطباء ||). بمعنی قبول و رضا هم هست، چه تنه شدن، قبول کردن و راضی شدن باشد. (برهان). و در مصطلحات بمعنی رام و مطیع نیز نوشته و در بهار عجم برای [این معنی] به ضمتین است. (غیاث اللغات). رجوع به تنه شدن شود. (۱) - Fuselage.

تنه.

[تَنَ نَ] (اخ) رجوع به طلحه بن ابراهیم شود.

تنه.

[تُنَ نَ / نَ] (ا) یک نوع ماهی که تُن نیز گویند. (ناظم الاطباء). اوماطاریخن. تُن (۱). قسمی ماهی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تُن شود. (۱) - Thon.

تنها.

[تَ] (ص، ق) از مفرد بودن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). فرد و تک و منفرد و یگانه و مجرد. (ناظم الاطباء). فرید. وحید. بی هیچکس. منفرد. یکه. واحد. احد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): با صد هزار مردم، تنهایی بی صد هزار مردم، تنهایی. رود کی. از رخت و کیان خویش (۱) من رستم و پردختم چون گُرد بماندستم، تنها من و این باهو. رود کی. بیزارم از پیاله، وز ارغنون و لاله ما و خروش ناله، کنجی گرفته تنها. کسائی. چو نزدیک او رفت تنها بیود فراوان سخن گفت و خسرو شنود. فردوسی. مرا شصت و پنج و ورا سی و هفت نرسید ازین پیر و تنها برفت. فردوسی. مر او را به رامش همی داشتند به زندانش تنها بنگذاشتند. فردوسی. دگر آنکه گفتمی ز خون ریختن به تنها به رزم اندر آویختن. فردوسی. دشمنش اندیشه تنها کرد و بر گردن فتاد اوفتد بر گردن آن کاندیشه تنها کند. منوچهری. به راه از چه تنها بترسد دلیر که تنها خرامد به نخجیر شیر. اسدی. تنها یکی سپاه بود دانا نادانت با سپاه بود تنها. ناصر خسرو. چون یار موافق نبود، تنها بهتر تنها به، صد بار چو نادانت همتا. ناصر خسرو. تنها بسیار به از یار بد یار ترا بس دل هشیار خویش. ناصر خسرو. عالم همه چو خوازه ز شادی و خرمی من مانده همچو مرده، تنها به گور تنگ. عمق. او به تنها صد جهانست از هنر یک جهانش جان به تنهایی فرست. خاقانی. ز هر چه زیب جهان است و هر که ز اهل جهان مرا چو صفر تهی دار و چون الف تنها. خاقانی. جویم که رصد گه زمین را تنها روی آن زمان بینم. خاقانی. از آنجا رفت جان و دل پرامید بماند آن ماه را تنها چو خورشید. نظامی. ساکن گوشه جهان ز جهان همچو من نیست هیچ تنهایی. عطار. حکایت کنند که عربی را درمی چند گرد آمده بود به شب از تشویش لوریان در خانه تنها خوابش نمی برد. (گلستان). - به تنها تن، به تنی تنها؛ یک تنه. بی هیچکس: به تنها تن خویش جنگ آورم خدای جهان را به چنگ آورم. فردوسی. به تنی تنها صد لشکر جنگی شکند بی شیخون و حیل کردن و دستان و کمین. فرخی. - امثال: تنها به داور (قاضی) رفته است، نظیر: هر که تنها به قاضی شد راضی باز آید. (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۵۴). تنها به حاکم شده است: زیرا که سرخ روی برون آید هر کو به پیش حاکم تنها

شد. ناصر خسرو. به فیروزی خود دلاور شده ست همانا که تنها به داور شده ست. نظامی (از امثال و حکم دهخدا ایضاً). تنها تو خیار نو به بازار نیاورده ای: به ز تو بسیار هشته و بهلد نیز نو نه تو آری همی خیار به بازار. سوزنی (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۵۴). تنها خوار برادر شیطانست، نظیر: تراحم الایدی فی الطعام برکة. (امثال و حکم ایضاً). تنها مانی چو یار بسیار کشی. (از امثال و حکم ایضاً (||)). (بمعنی اجسام نیز آمده است چه تن بمعنی جسم است. (برهان). و جمع [تن] تنها که اجسام باشد نیز آمده. (انجمن آرا) (آندراج). ج تن. (ناظم الاطباء): این نشاطی است که از دلها بیرون نرود (۲) وین جمالیست که از تنها تنها نشود. منوچهری. چه جانها در غمت فرسود و تنها نه تنها من اسیر و مستمندم. سعدی. خوش می روی بتنها، تنها فدای جانان مدهوش می گذاری یاران مهربانت. سعدی. مگر خضر مبارک پی تواند که این تنها بدان تنها رساند. حافظ. ای بلبل جان چونی، اندر قفس تنها تا چند در این تنها مانی تو تن تنها؟ محمد شیرین مغربی (از انجمن آرا). ز تنها گر کسی تنها نشیند نشیند با خدا هر جا نشیند ز خود تنها نشین نوری که سهل است ز تنها گرتنی تنها نشیند. ملا علی نوری (ایضاً (||)). ص) بمعنی خالی نیز آمده. (غیاث اللغات) مجرد: پیرست خدای را و خود بشناس او باصفت و ز بی صفت تنها. ناصر خسرو ||. جدا. دور. محروم: ز هر چیز تنها چرا ماندی ز دفتر چنین روز کی خواندی. فردوسی (|| ق) فقط. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و غالباً با «نه» یا «نی» آید: تو تنها بجای پدر بودیم همان از پدر بیشتر بودیم. فردوسی. تنها نه پدر ز یاد من رفت خود یاد من از نهاد من رفت. نظامی. نه تنها منت گفتم ای شهریار که برگشته بختی و بدروزگار. (بوستان). خور و خواب تنها طریق دد است بر آن بودن آیین نابخرد است. (بوستان). ولیکن خزانه نه تنها مراسم. (بوستان). سعدی به عشقبازی خوبان علم نشد تنها در این مدینه که در هر مدینه ای. سعدی. که نه تنها منم ربوده عشق هر گلی بلبل غزلخوان داشت. سعدی. نی من تنها کشم تطاول زلفت کیست که او داغ این سیاه ندارد؟ حافظ. تنها نه ز راز دل من پرده برافتاد تا بود فلک، شیوه او پرده دری بود. حافظ. جلوه گاه رخ او دیده من تنها نیست ماه و خورشید همین آینه می گردانند. حافظ. (۱) - ن ل: خود. (۲) - ن ل: غایب نشود.

تنها.

[ت] (اخ) محمد سعید قمی. خلف حکیم محمد باقر قمی است و در دربار شاه عباس دوم راه یافت و سپس مغضوب شد. این دو بیت از اوست: در انتظارت ای ثمر دل شکوفه وار چشم سفید گشت و تو در دیده بوده ای. * عندلیبان چون طواف گلشن آن کو کنند دست گلچین ترا چون دسته گل بو کنند. (از تذکره نصرآبادی ج ۱ صص ۱۶۷-۱۶۸). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

تنه‌اء.

[ت] (ع ۱) جای منتهی شدن آب رودبار از کرانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنه‌اء. (اقرّب الموارد).

تنه‌اء.

[ت] (ع ۱) خاک و جز آن که بدان سیل را باز گردانند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنه‌اء. (اقرّب الموارد).

تنهائی.

[ت] (حامص) تنهائی. خلوت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). کناره جوئی. اعتزال. عزلت گزینی. گوشه نشینی: برگزیدم به خانه تنهائی از همه کس درم بیستم چست. شهید بلخی. همجالس بد بُدی تو و رفته بهی تنهائی به بسی ز همجالس بد. (از قابوسنامه از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۵۴). بر صحبت نفایه و بی دانش بگزین به طبع، وحشت تنهائی. ناصر خسرو. چو خلق اینست و حال

این، تو نیایی ز تنهائی به، ای خواجه، حصاری. ناصر خسرو. عاقل را تنهائی و غربت زیان ندارد. (کلیله و دمنه). چو مشک از ناف عزلت بو گرفتم به تنهائی چو عنقا خو گرفتم. نظامی. هست تنهائی به از یاران بد نیک چون با بد نشیند بد شود. (مثنوی چ خاور ص ۳۵۹). چو هر ساعت از تو بجایی رود دل به تنهائی اندر صفایی نبینی. (گلستان). چو بلبل سحری بر گرفت نوبت بام ز نوبه خانهء تنهائی آمدم بر بام. سعدی. دوش در صحرای خلوت لاف تنهائی زدم خیمه بر بالای منظوران زیبائی زدم. سعدی. ای پادشاه خوبان، داد از غم تنهائی دل بی تو بجان آمد وقت است که باز آئی. حافظ. سینه مالامال درد است ای دریغا مرهمی دل ز تنهائی به جان آمد خدا را همدمی. حافظ ||. تنها بودن. یگانه بودن. (فرهنگ فارسی معین). وحدت و انفراد و یگانگی. (ناظم الاطباء). - به تنهائی؛ منفرداً. بالانفراد: هشتادودو شیر او خود کشته ست به تنهائی هفتادودو من گرز او کرده ست ز جباری. منوچهری. او به تنها صد جهانست از هنر یک جهانش جان به تنهائی فرست. خاقانی. - امثال: تنهائی (۱) از مرگ ناخوشتر است فردوسی (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۵۴). رجوع به «لا رهبانیه فی الاسلام» شود. تنهائی به بسی ز هم جالس بد... رجوع به «آلو به آلو...» شود. تنهائی به خدا می برآزد. رجوع به «لا رهبانیه...» شود. و رجوع به تنها شود. (۱) - که تنهائی... هر آن تن که تنها بود بیسر است.

تنهاخرام.

[تَخ / خُ / خُ] (نف مرکب) که تنها خرامد. تنهارو. تک رو. که در رفتن یاری نگزیند: ماه تنهاخرام از آن آواز بند برقع بهم کشید فراز. نظامی. رجوع به تنهارو و تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهاخوار.

[تَخَو / خَا] (نف مرکب) تنهاخور. کنود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بدانند هر که باتدبیر باشد که تنهاخوار، تنهامیر باشد. نظامی.

تنهاخور.

[تَخَوْر / خُر] (نف مرکب) تنهاخوار. که تنها خورد: مخور تنها گرت خود آب جوی است که تنهاخور چو دریا تلخ خوی است. نظامی. رجوع به ماده قبل و تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنها خوردن.

[تَخَوْر / خُر د] (مص مرکب) تنها خود خوردن و به کسی ندادن: ولیکن نباید که تنها خوری ز درویش درمانده یاد آوری. (بوستان). رجوع به تنهاخوار و تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهاخوری.

[تَخَوْر / خُ] (حامص مرکب) تنهاخواری: چو دریا مکن خو به تنهاخوری که تلخ است هرچ آن چو دریا خوری. نظامی. رجوع به تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهارو.

[تَ رَ / رُو] (نف مرکب) تنهارونده. تنهاخرام. تک رو: یا چو الیاس باش تنهارو یا چو ابلیس شو حریف نواز. سنائی. شیر تنهارو شریعت را با سگی در خطاب دیدستند. خاقانی. تنهاروی، ز صومعه داران شهر قدس گه گه کند به زاویه خاکیان مقام. خاقانی. و پادشاه کشور چون خسرو تنهارو، در خانه شرف بر تخت و سریر سروری متمکن شده. (جهانگشای جوینی). رجوع به تنهاخرام و تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهاروی کردن.

[تَ رَ کَ دَ] (مص مرکب) تک روی کردن: کند تنهاروی در کار خسرو به تنهائی خورد تیمار خسرو. نظامی.

تنها کلا.

[تَ کَ] (اخ) دهی از دهستان دابو است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تنها ماندن.

[تَ دَ] (مص مرکب) منفرد ماندن. جدا از دیگران ماندن. شذوذ. بی همراه شدن: چو تنها بماند آن شه پر خرد بترسید کز لشکرش بد رسد. فردوسی. رجوع به تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهامیر.

[تَ] (نف مرکب) که بیکس میرد. که در مرگ وی کسی در بالینش نباشد. که در حال مرگ کسی از وی تیمارداری نکند و او را پرستاری نباشد: بداند هر که باتدبیر باشد که تنهاخوار، تنهامیر باشد. نظامی. رجوع به تنها و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهانشین.

[تَ هَا نِ] (نف مرکب) منزوی. که تنها نشیند و با کس مراوده نداشته باشد، خواه به غرور و خودپسندی خواه به اعتزال: ز بیکامی دلم تنهانشین است بسازم گر ترا کام اینچنین است. نظامی. بت تنهانشین، ماه تهی رو تهی از خویشان تنها ز خسرو. نظامی.

تنه‌اُ.

[تَ] (ع ا) تنه‌اُ. رجوع به تنه‌اُ شود.

تنه‌اُ.

[تَ] (ع ا) تنه‌اُ. رجوع به تنه‌اُ شود.

تنه‌ایی.

[تَ] (حامص) تنه‌ایی. رجوع به تنه‌ایی شود.

تنهایی بیک.

[تَبَّ] (اِخ) از ارسباران است. شخصی است گرم اختلاط و مجلس آرا و بی قید ولی با وجود گرمی و موافقی از مردم بهره مند نمی شود. شعر را ترکانه می گوید و این ابیات... و فارسی از اوست: به جرم عشق اگر می کشندم عارم نیست کجا روم چه کنم غیر عشق کارم نیست نهفته راز دلم تا بحشر خواهد ماند درین زمانه فانی چو رازدارم نیست. (از مجمع الخواص ص ۱۳۰).

تنه توشه.

[تَنْ / نِ شَ / شِ] (اِ مرکب، از اتباع) بالا- و پهنا و فربهی یا لاغری. اندازه: به تنه توشه من است؛ یعنی در بالا و پهنا و فربهی و لاغری مانند من است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به «تنه و توشه» شود.

تنه خواری.

[تَنْ / نِ خَوَا / خَا] (حامص مرکب) کنایه از شکنجه و عذاب. (آندراج). کاهش تن کردن از باعث غم و اندوه، و در بهار عجم بمعنی شکنجه و عذاب. (غیاث اللغات): از تنومندی اشجار خزان در تنه خواری و از برومندی شاخسار بهار در برخورداری. (ظهوری از آندراج).

تنه خوردن.

[تَنْ / نِ خَوَزَ / خَزُ د] (مص مرکب) مقابل تنه زدن. کوس یافتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خر به بازار ری فراوانست باخبر باش تا تنه نخوری. نشاطی خان (از یادداشت ایضاً). رجوع به تنه زدن و تنه و دیگر ترکیبهای آن شود.

تنهد.

[تَنْهَ ه] (ع مص) باد سرد برکشیدن. (تاج المصادر بیهقی). به غم و درد، نفس بیرون دادن. آه کشیدن. (از اقرب الموارد).

تنه دار.

[تَنْ / نِ] (نف مرکب) درخت ساقه دار. (ناظم الاطباء). تناور. آنکه اندامی بزرگ دارد از انسان و حیوان و گیاه.

تنه دس.

[تَنْ دُ] (اِخ) (۱) جزیره ای در سه فرسنگ و نیم تنگه داردانل که امروز آن را «بزچه اطه سی» می نامند... یونانیان در جنگ ترویا برای اغفال خصم خود را در این جزیره مخفی کردند. (از اعلام تمدن قدیم فوستل دو کولانژ). (۱) - Tenedos.

تنه ده.

[تَنْ دِه] (اِخ) دهی از بخش سراسکند است که در شهرستان تبریز واقع است و ۳۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تنه ریف.

[تَنِ] (اخ) (۱) بزرگترین جزیره از جزایر قناری است که ۲۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن سانتاکروز است. در این جزیره تاکستانها و باغهای مرکبات فراوان است. (۱) - Teneriffe.

تنه زدن.

[تَنِ / نِ زَدْ] (مص مرکب) خود را به کسی زدن. (ناظم الاطباء). با قسمتی از بالای تن، به تن دیگری زدن. با جزئی از تن بر دیگری زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تنه شدن.

[تَنِ / نِ شُد] (مص مرکب) در اصطلاح بعضی بمعنی قبول کردن و راضی شدن است، مانند تن در دادن به خلاف تن زدن که از کاری تفره [تفره] زدن است و خاموش شدن. (انجمن آرا) (آندراج). قبول کردن و راضی شدن. (ناظم الاطباء).

تنه‌گه.

[تَه كَ] (ع مص) عقوبت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تنه لش.

[تَنِ / نِ لَ] (ص مرکب) در تداول عامه، سخت کاهل. سخت عاطل و گریزنده از کار و کسب و تحصیل روزی. تنبل. بیکاره. بی تعصب. بی ننگ و عار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). توسعاً، دشنام گونه ایست که با بزرگی جثه کاهل و بیکاره است. دشنامی است بمعنی بیکاره که هیچ کار نکند و تن بکار ندهد. (یادداشت ایضاً).

تنه مند.

[تَنِ / نِ مَ] (ص مرکب) تنومند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنومند شود.

تنهنه.

[تَنِ نَهْ] (ع مص) بازایستادن. (زوزنی). بازایستادن از کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تنه و توشه.

[تَنِ / نِ وُ شَ / شِ] (ا مرکب، از اتباع) مجموع پهنا و درازا و سطرای آدمی: او به تنه و توشه فلان است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنه توشه شود.

تنهه.

[تَه هَ] (ع مص) (از تنهای فارسی) به صحرا روی آوردن برای سرگرم شدن و خوردن غذا. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۳) (||). (۱) اطاق

پذیرائی. (از دزی ایضاً).

تنهید.

[ت] (ع مص) بلند برآمدن پستان زن و بلندپستان شدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنهیه.

[ت ی] (ع مص) به پایان رسانیدن چیزی را. (منتهی الارب ||). به پایان آن رسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و يقال: الیک نهی المثل؛ یعنی همتای تو نایاب است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بازداشتن. نهی، و بخاطر مبالغت مشدد شده است ||. رسانیدن خبر. (از اقرب الموارد).

تنهیه.

[ت ی] (ع ا) آنجای از کرانه رودبار که آب در آن منتهی شود. ج، تناهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنی.

[ت] (ص نسبی) بمعنی جسمانی است. (برهان). منسوب به تن چنانکه در تنانی گذشت، یعنی جسمانی. (انجمن آرا) (آندراج). دارای جسم و جسمانی و مادی. (ناظم الاطباء). پهلوی تنیک (۱). از: تن + ی (نسبت). (حاشیه برهان چ معین ||). در تداول، آئینی. پدری و مادری. مقابل ناتنی: برادر تنی؛ برادر اصلی و بطنی. که از یک پدر و مادرند. رجوع به تن شود. (۱) - tanik.

تبیان.

[ت] (ا مرکب) جسمانیات. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). مادی و مادیات. (ناظم الاطباء ||). اولادی که از یک پدر و یک مادر باشند. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به ماده قبل و تن شود.

تبیان.

[ت] (اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش صومعه سرای شهرستان فومن است که ۹۸۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تنیه.

[تَن ی] (ع مص) استوار نکردن کار را: نیا الامر تنیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنیب.

[ت ن ی] (ع مص) بیخ برآوردن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنید.

[ت] (ا) پارچه و نسج. (ناظم الاطباء). ظاهراً مخفف تنیده است. نعت مفعولی مرخم از تنیدن. رجوع به تنیدن و تنیده شود.

تنیدگی.

[ت د / د] (حامص) صفت تنیده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنیدن و تنیده شود.

تنیدن.

[ت د] (مص) معروف است. (برهان) (۱). کار جولاهه و عنكبوت، بمعنی بافتن. (غیاث اللغات). عمل جولاهه و عنكبوت. (آندراج). بافتن و نسج کردن. (حاشیه برهان چ معین) (ناظم الاطباء). بافتن چنانکه جولا یا عنكبوت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): عشق او عنكبوت را ماند بتنیده ست تفته گرد دلم. شهید بلخی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دیوه هر چند کابوهرم بکند هرچه آن بیشتر بخویش تند. رودکی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۰۱). می تند گرد سرای و در تو غنده کنون باز فرداش بین بر تن تو تارتنان. کسائی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آن حله ای که ابر مر او را همی تنید باد صبا بیامد و آن حله بردرید. منوچهری. همچنان باشم ترا من، که تو باشی مر مرا گر همی دیبات باید، جز که ابریشم متن. ناصر خسرو. به دو جهان بی آزار ماند هر آنک ز نیکی به تن بر ستایش تند. ناصر خسرو (دیوان ص ۱۱۲). کرم پيله همی بخود بتند که همی بند گرددش چپ و راست. مسعود سعد. رخصه تان میدهم به دود نفس پرده بر روی آفتاب تنید. خاقانی. نگذارم که جهانی به جمالش نگرند شوم از خون جگر پرده به پیشش بتم. خاقانی. بخت رمیده را نتوان یافت چون توان ز آن تار کآفتاب تند پود و تار کرد. خاقانی. کناغ چند ضعیفی بخون دل بتند به جمع آری کاین اطلس است و آن سیفور. ظهیر فاریابی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). صبح چون عنكبوت اصطرلاب بر عمود زمین تنید لعاب. نظامی. کفن حله شد کرم بادامه را که ابریشم از جان تند جامه را. نظامی. کفن بر تن تند هر کرم پيله بر آرد آتش از خود هر چناری. عطار. تا بتند عنكبوت بر در هر غار پرده عصمت که پود و تار ندارد. عطار. دُوم پرده بیحیایی متن (۲) که خود می درد پرده خویشتن. (بوستان). - بر تنیدن؛ تنیدن: عنكبوت بلاش، بر تن من گرد بر گرد بر تنید آنفست. خسروی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چو پروانه آتش بخود درزنند نه چون کرم پيله بخود بر تنند. (بوستان). گرد خود چون کرم پيله بر متن بهر خود چه میکنی اندازه کن. مولوی ||. تافتن و تاب دادن ||. پیچیدن. (حاشیه برهان چ معین) (ناظم الاطباء ||). لفافه کردن. (حاشیه برهان ایضاً). لفافه کردن و در پیچیدن. (ناظم الاطباء ||). بمعنی پیدا کردن هم آمده است. (غیاث اللغات ||). به گرد چیزی گردیدن و توجه و التفات. (از غیاث اللغات). بمعنی توجه و التفات ظاهراً مجاز است. (آندراج): هدهدک پیک بریدست که در ابر تند چون بریدانه مرقع به تن اندر فکند. منوچهری (دیوان ص ۱۸۸). مه فشانند نور و سگ عوعو کند هر کسی بر خلقت خود می تند. مولوی. مرغ چون بر آب شوری می تند آب شیرین را ندیده ست او مدد. مولوی. آن لگد کی دفع خار او کند حاذقی باید که بر مرکز تند. (مثنوی چ خاور ص ۵). نظاره بی لب لعلت به انگین نتند مگس که شهد چنین یافت بر چنین نتند. تأثیر (از آندراج) (از بهار عجم). ز رشک بی تو نگه پای در رضا دارد به مهر و ماه نیند به حور عین نتند. تأثیر (ایضاً). - تنیدن گرد کسی؛ با او مصاحبت کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): این پند نگاه دار هموار ای تن بر گرد کسی که یار خصم تو متن. ابوالفرج رونی (از یادداشت ایضاً ||). فریب دادن. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). فریفتن و پرداختن. (ناظم الاطباء): تو دادی رخنه در قلب بشرها فن ابلیس را بهر تنیدن (۳). ناصر خسرو ||. خاموش بودن. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (آندراج). و آنرا تن زدن نیز گفته اند. (فرهنگ جهانگیری). خاموش شدن و تافته شدن. (ناظم الاطباء). (۱) - از اوستائی - tan، پهلوی tatak، هندی باستان - tan، tanoti (تمدید و توسعه یافتن، گستردن، کشیدن). (حاشیه

برهان چ معین). (۲) - ن ل: بتن. (۳) - بمعنی اول هم میتوان حمل کرد.

تنیده.

[تَدَ / دَ] (ن مف / نف) بافته و بافته شده. (ناظم الاطباء). از تنیدن، منسوج. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اسم مفعول از تنیدن. (حاشیه برهان چ معین): با کاروان حله برفتم ز سیستان با حله تنیده ز دل (۱) بافته ز جان فرخی. ز بالا فزون است ریشش رشی تنیده در او خانه صد دیوپای. معروفی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تو همچو عنکبوتی و حال جهان مگس چون عنکبوت گرد مگس برتنیده گیر. سعدی ||. خاموش گردیده. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). خاموش شده. (ناظم الاطباء) (||). (۱) تار عنکبوت. (صحاح الفرس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پرده عنکبوت ||. نورد جولاهگان. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: ز تن.

تنیزه.

[تَ زَ / زِ] (۱) بمعنی طرف و دامن باشد، چنانکه گویند تنیزه کوه، مراد از آن دامن کوه باشد. (برهان) (انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). و تنیزه دشت یعنی دامن دشت. (انجمن آرا) (آندراج). کناره. حوالی. کمینگه. (حاشیه هفت پیکر نظامی چ وحید ص ۹۸): شاه بهرام از این قرار نگشت سوی شیر آمد از تنیزه دشت. نظامی (هفت پیکر ایضاً).

تنیس.

[ت] (انگلیسی، ا) (۱) از بازیهایی که در سالن یا در هوای آزاد، بوسیله دو یا چهار نفر در زمینی مسطح، آسفالت شده یا چمن پوش و بشکل مستطیل انجام می گیرد. لفظ تنیس احتما از طریق زبان فرانسوی از نام شهر قرون وسطایی تنیس (۲) در مصر سفلی گرفته شده است که منسوجاتش معروف بود و این بازی بمناسبت جنس نخستین توپهای تنیس به این نام خوانده شد. اندازه زمین تنیس برای بازی دو نفر ۷۸ پا (فوت) در ۲۸ پا و برای بازی چهارنفری ۷۸ پا در ۳۶ پا است. وسایل بازی عبارتند از تور، راکت و توپ. تور را در نیمه زمین و بموازات عرض آن کار می گذارند، ارتفاع وسط تور از زمین سه پا است. کیفیت بازی چنین است که یکی از بازیکنان توپ را با راکت خود طبق قوانین معین از روی تور بزمین حریف می زند و حریف نیز با راکت خود توپ را برمی گرداند و این رفت و برگشت توپ آنقدر ادامه می یابد تا یکی از طرفین بازی موفق به بازگرداندن توپ به زمین حریف نشود. هر طرف که امتیازاتش زودتر به حد نصاب معینی برسد برنده است. منشأ اغلب بازیهای با راکت بازی است که بزبان انگلیسی آنرا کورت تنیس (۳) می نامند و در حوالی قرن ۱۴ میلادی احتما بوسیله فرانسویان اختراع شد و پس از ۱۵۰۰ م. مورد توجه دربارهای فرانسه و انگلستان واقع شد... بازی تنیس بصورت فعلی بوسیله والتر وینگفیلد در انگلستان ابتکار شد (۱۸۷۳ م.). (از دایرة المعارف فارسی). قطر توپ تنیس معمولاً کمتر از ۳۵/۶ سانتیمتر و بیشتر از ۶۷/۶ سانتیمتر نیست و وزنش نیز حداقل ۷۰/۵۶ گرم و حداکثر ۴۷/۵۸ گرم است. (از لاروس بزرگ). رجوع به لاروس انسیکلوپدی ورزشها (۴) صص ۴۴۷-۴۶۵ شود. (۱) - (۲) Tennis. - رجوع به تنیس (اخ) شود. (۳) - Larousse Encyclopedie des Sports - (۴) Court Tennis.

تنیس.

[تَنِّ نِ] (اخ) شهری است به جزیره ای از جزایر بحر روم قریب دمیاط، و ثیاب فاخره را بدان نسبت دهند. (منتهی الارب) (آندراج). شهری است [بمصر] میان دریای تنیس بر جزیره ای و ایشان را کشت و برز نیست و از وی جامه صوف و کتان خیزد با قیمت بسیار. (حدود العالم). در بحر فرنگ کمابیش ششصد جزیره است، مشاهیرش جزیره تنیس، دورش نودوپنج فرسنگ است

و در او غله تمام بود و دیبای خوب بافند. دیبای رومی از آن باز گویند و خورش ایشان شیر و ماهی بود. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ صص ۲۳۷-۲۳۸). بحیره تنیس یا دریای تنیس در مصر است و به دریای روم پیوسته است و رود نیل اندر او همی ریزد و این دریا به تابستان شیرین بود و به زمستان که رود نیل اندکی بود شور شود و اندر میان آن دو شهر است یکی تنیس نام و یکی دمیاط، درازای این دریا پانزده فرسنگ اندر پهنا پانزده فرسنگ است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام شهری به جزیره ای از جزایر بحرالروم، نزدیک دمیاط و از آنجا ثیاب فاخر موسوم به تنیسی آرند. (قاموس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و آنرا تونه نیز گویند. (یادداشت ایضاً). جزیره ای بمصر، نام دیگر آن ذات الاخصاص است. (یادداشت ایضاً). جزیره ای است در دریای مصر نزدیک بر مصر میان فرما و دمیاط در جانب شرقی فرما، منجمان طول جغرافیایی آنرا ۵۴ درجه و عرض آنرا ۳۱ درجه و ثلث میدانند و در اقلیم سوم است... و در آنجا پارچه های رنگین و فرشهای رنگارنگ بافند... در بیشتر ایام سال آب دریاچه آن بعلت وزش باد شمال و دخول آب بحرالروم پرنمک است... و چون زمستان فرارسد و باد غربی وزیدن گیرد، آب شور نقصان گیرد... و مردم در انبار کردن آب شیرین اقدام کنند. گویند در تنیس حشرات موذی یافت نشود، چون زمین آن شوره ناک است... (از معجم البلدان). ناصر خسرو نویسد: به جایی رسیدم که آن را طینه می گفتند و آن بندر بود کشتی ها را، و از آنجا به تنیس می رفتند. در کشتی نشستیم تا تنیس و این تنیس جزیره ایست و شهری نیکو و از خشکی دور است، چنانکه از بامهای شهر، ساحل را نتوان دید. شهری انبوه و بازارهای نیکو و دو جامع در آنست و به قیاس ده هزار دکان در آنجا باشد... شهری گرمسیر است و رنجوری بسیار باشد و آنجا قصب رنگین بافند از عمامه ها و وقایه ها و آنچه زنان پوشند... چون آب نیل زیادت شود آب تلخ دریا را از حوالی تنیس دور کند چنانکه تا ده فرسنگ حوالی شهر آب دریا خوش شود... و در این شهر تنیس پنجاه هزار مرد باشد و مدام هزار کشتی در حوالی شهر بسته باشد از آن بازرگانان، و از ثقات شنودم که هر روز هزار دینار مغربی از آنجا به خزینه سلطان مصر رسد... و میوه و خواربار شهر از رستاق مصر برند و آنجا آلات آهن ممتاز سازند چون مقراض و کارد و غیره... و از تنیس به قسطنطنیه کشتی به بیست روز رود... (سفرنامه ناصر خسرو چ دبیرسیاقی صص ۴۶-۴۸). رجوع به عیون الاخبار ص ۲۸۴ و عقدالفرید ج ۷ ص ۲۷۷ و قاموس الاعلام ترکی و الوزراء و الکتتاب ص ۲۳۴ و معجم البلدان شود.

تنیسون.

[تِ سُنْ] [اخ] (۱) آلفرد (لرد). از شاعران بزرگ دوره ملکه ویکتوریاست (۱۸۰۹ - ۱۸۹۲ م). وی در سامرزبای (۲) متولد شد و گوینده منظومه های شاه و انوخ آردن (۳) است. (از لاروس). (۱) - (۳) Somersby. (۲) - Tennyson, Alfred (Lord). Enoch Arden -.

تنیسی.

[تِنْ نِی] [اخ] محمد بن علی بن الحسین بن احمد، مکنی به ابوبکر و معروف به نقاش. وی بدمشق از محمد بن حریم و محمد بن عتاب زفتی و گروهی دیگر حدیث شنید و دارقطنی و جز او از وی روایت کنند. در رمضان ۲۷۲ ه. ق. متولد شد و در شعبان ۳۶۹ درگذشت. (از معجم البلدان).

تنیسی.

[تِنْ نِی] [اخ] یحیی بن حسان بن حسان التنیسی البصری، مکنی به ابوزکریا. متوفی به سال ۲۰۸ ه. ق. در مصر. ابوسعید گوید او را تصنیف هایی است ولی از آن تصنیفها نامی نبرده است. (از اسما المؤلفین ج ۲ ص ۵۱۴). رجوع به معجم البلدان شود.

تَنیق.

[تَنیق ی] (ع مص) (از «ن وق») جید گردانیدن و نیکو کردن خورش و لباس خود را ||. آراستگی کردن در کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تنوق شود.

تَنیک.

[ت] (فرانسوی، ص) (۱) تَنیک. موصوف آن کلمهء اسید است، به اصطلاح کیمیا مادهء قابضی را گویند که با بزها (بازها) مرکب شده تولید تنات کند، و آن را تنن نیز گویند. (ناظم الاطباء). (۱) - Tannique.

تَنین.

[ت] (ع ا) بمعنی تَن است... (منتهی الارب). قرین و همتا و حریف و همزاد. (ناظم الاطباء). رجوع به تَنن شود.

تَنین.

[تَن نی] (ع ا) اژدها. (دهار) (مفاتیح) (ربنجنی) (بحر الجواهر) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (تحفهء حکیم مؤمن). بمعنی اژدها که ماری است بزرگ. (آنندراج). مار عریض و پهن. (از ناظم الاطباء). مار بزرگ. (از اقرب الموارد). ج، تنانین. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). مار بزرگ. اژدها. (فرهنگ فارسی معین). ماری بزرگ، و در اساطیر است که باد او را بردارد و در زمین یأجوج و مأجوج فرودآرد و آنان او را بخورند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). صاحب ذخیرهء خوارزمشاهی درباب مارانی که زهر ایشان ضعیف و علاج کردن گزیدگی ایشان علاج قرحه است، تنین را نام برد و گوید: این مارانی باشند بزرگ، کمترینشان پنج گز باشد و آنچه بزرگ بود سی گز باشد یا بیشتر و چشمهای او بزرگ باشد و در زیر فک او چیزی بیرون آمده باشد همچون زنخندان و از هر جانبی سه دندان زهر بود [کذا] و دهان او سخت فراخ بود و ابروان او بزرگ باشد، چنانکه چشم او پوشد، و بر گردن او فلوس باشد و گرداگرد او موی باشد. و در زمین نوبه و هند بسیار بود، و لون او سیاه بود یا زرد، و خواجه بوعلی سینا رَحْمَهُ اللهُ گوید من دیدم تنین که بر گردن او در دو جانب موی بود، وی گوید بیرون از هندوستان [نیز] تنین بسیار است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چو تنین از آن موج بردارد ابر هوا برخورد بسان هژبر فرودافکند ابر، تنین بکوه بیایند از ایشان (۱) گروهها گروه بهاران ز تنین بگردار گرگ بگردند باوازه‌های بزرگ. فردوسی. به استخر بد بابک از دست اوی که تنین خروشان بد از شست اوی. فردوسی. آن سیم می نماید، ارزیز در ترازو وین قند می فروشد، در آستینش تنین. ناصر خسرو. تنین جهان دهان گشاده ست پرهیز کن از دهان تنین. ناصر خسرو. تنین تست تَنت، حذر کن زو زیرا بخورد خواهدت این تنین. ناصر خسرو. آزرده این و آن بحذر از من گویی که از نژادهء تنینم. ناصر خسرو. چو رنگ و ماهی باشم به کوه و دریا در چو شیر و تنین خسبم به بیشه و کردر. مسعود سعد. ز هول و هیبت، پشت زمین و روی هوا به چشمها همه تنین نماید و ضرغام. مسعود سعد. تراست اکنون بر کوه پیش تنین چنانکه بودت در بحر یازش تمساح. مسعود سعد. گهی چو شیر همی در میان بیشه بخاست گهی چو تنین هنجار ژرف غار گرفت. مسعود سعد. فتد سال تا سال از ابر سیاه ستمکاره تنینی آنجا یگانه. نظامی. مخالفان ترا دست و پای کسب مراد بریده باد که بی دست و پای به تنین. سعدی ||. شجرهء التنین؛ اصل اللوف. لوف الحیه. لوف. رجوع به لوف شود (||. اخ) سپیدی است خفی در آسمان که تنه اش تا شش برج رسد و دمش در برج هفتم و مانند کواکب سیاره سیر می کند و آن منحوس است. (منتهی الارب). موضعی در آسمان. (از اقرب الموارد). آنچه در آسمان از تقاطع منطقهء

فلک جوزهر و مامل بصورت مار بزرگ که یک طرفش را رأس گویند و طرف دیگر را ذنب بهم رسیده آنرا نیز تنین گویند، و صاحب قاموس گوید که تنین سفیدی است در آسمان که تنه اش در شش برج است و دمش در برج هفتم و سیر می کند چون کوكب سیاره و آنرا به فارسی هستیز (۲) گویند، و قول جوهری که موضعی است در آسمان غلط است. (آندراج). صورت دوم از نوزده صورت شمالی فلک نزد قدماء و کواکب آنرا عوائد گویند. (مفاتیح از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یکی از صور شمالی، بمار بزرگ و دراز به بسیار پیچش و گره مانده. (التفهیم). ازدهای فلک. نام صورتی است از صور فلکی و فارسی آن «هشتنبر» است. (قاموس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یکی از صور شمالی فلکی حاوی هشتاد ستاره، چهار از قدر دوم و هفت از قدر سوم و دوازده از قدر چهارم که برای آن صورت ازدهایی بر گرد دب اکبر توهم شده است. (یادداشت ایضاً). صاحب نفائس الفنون در علم صور کواکب آرد: در جمله ثوابت کواکب او سی و یک اند و مجموع آن در نفس صورت واقع و در حوالی آن هیچ کوبی از کواکب مرصوده نیست و عرب کوبی را که بر زبان اوست رایض خوانند و چهار کوكب را که بر سرند عوائد در میانه عوائد ستاره بسیار کوچکی باشد که آنرا ربع خوانند و بعضی رقد نیز گویند و دو ستاره روشن را که در مؤخر او باشد ذئین (۳) خوانند و دوی دگر را که پیش از ذئین اند و روشنائی از ذئین گیرند اظفار ذبات خوانند و ستاره ای که بر اصل ذنب اوست ذیخ (۴) خوانند و ذیخ به عربی کفتار پرمو است. (۱) - یا جوج و مأجوج. (۲) - ظ: هشتنبر. (۳) - یا ذئین. (۴) - در اصل: ذایح.

تنین.

[تَن نِی] (اخ) (کوه...) از اعمال موصل و نزدیک کوه جودی است. (از معجم البلدان).

تنین.

[تَن نِی] (اخ) (جزیره...) از جزایر دریای هند است. حمدالله مستوفی آرد: جزیره تنین طویل و عریض تمام است و در او کوههای بلند و عمارت بسیار و در عهد اسکندر بر آنجا ازدهایی عظیم بوده است و اهالی آنجا را منزج گردانیده و ایشان هر روز چند گاو را می بسته اند و بر گذر آن ازدها می افکنده اند تا طعمه می ساخته و به مردم ایداء نمی رسانیده. اسکندر فرمود تا گاو را پر زرنیخ و آهک و کبریت کرده و تیغها بر او ضم کرده چون ازدها آن طعمه که سبب دفع جوع نامبارک بوده تناول کرده، خوردن و مردن یکی بود و آن جزیره بدین نام (تنین) منسوب است. (نزهة القلوب چ گای لیسترانج ج ۳ ص ۲۳۳).

تنین.

[تَن نِی] (اخ) لقب ابراهیم بن مهدی، بدان جهت که فربه و سیاه فام بود. (منتهی الارب).

تنین.

[تَن نِی] (اخ) لقب سیف القیل شُرخیل بن عمرو است. (منتهی الارب).

تنین البحر.

[تَن نِی نُلُب] (ع ۱ مرکب) (۱) گونه ای ماهی استخوان دار، از تیره «آکانتوپتر»ها (۲) است که در سراسر اقیانوس اطلس یافت می شود. طول این حیوان متوسط است و گونه های مختلف آن بین ۱۲ تا ۴۰ سانتیمتر طول دارند. تاکنون چهار گونه از این ماهی

شناخته شده و همگی دارای یک باله پشتی سرتاسری می باشند. در قسمت مقدم باله پشتی، باله کوچک دیگری که دارای خارهای استخوانی نوک تیز است وجود دارد و چون این ماهی به نقاط کم عمق دریا و نزدیکی ساحل می آید، از این جهت بوسیله خارهای نوک تیزش می تواند زخمهای عمیق و بالنسبه خطرناکی در پاها و سایر اعضای بدن کسانی که در سواحل دریا، وارد آب می شوند ایجاد نماید. سرتاسر بدن این ماهی با فلسهای کوچک و نازک پوشیده شده و رنگ بدنش خاکستری متمایل به زرد قهوه ای تیره می باشد. (فرانسوی) (۱) - Dragon de mer, vive. (لاتینی) Trachinus Drago. (فرانسوی) (۲) -

Achanthopteres

تنین دم.

[تَنْ نِ دَا] (ص مرکب) مانند دم تنین. اژدها دم: تیر تو تنین دم شده، زو درع زال از هم شده بل کوه قاف اخرم شده منقار عنقا ریخته. خاقانی. رجوع به تنین شود.

تنین فلک.

[تَنْ نِ نِ فَلَ] (اخ) یعنی رأس و ذنب. (فرهنگ رشیدی). اشاره به عقده رأس و ذنب است که محل تقاطع فلک حامل قمر باشد با میل. (برهان) (از غیث اللغات) (از آندراج). عقده رأس و ذنب. (شرفنامه منیری). کنایه از عقدتین رأس و ذنب است و آن از تقاطع فلک حامل و میل قمر پدید آید. (انجمن آرا ||). کنایه از دو شکل شجاع هر دو تواند بود. (انجمن آرا ||). مجرّه را نیز گویند که کاهکشان باشد. (برهان). کھکشان. (غیث اللغات). کاهکشان. (آندراج). رجوع به کھکشان و تنین شود.

تنین معرکه.

[تَنْ نِ نِ مَ رَ كَ / كِ] (ترکیب اضافی، مرکب) تنین هیجا. تنین غزا و امثال آن. کنایه از کمند و شمشیر و نیزه و مرد شجاع. (انجمن آرا). رجوع به تنین شود.

تنینیر.

[تَنْ نِ نِ] (اخ) (تصغیر تنور). دو بلد است از نواحی خابور و هر دو بر کنار نهر خابور واقعند. (از معجم البلدان). تنینیرالعلیا و تنینیرالسفلی دو ده است در خابور. (منتهی الارب). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و معجم البلدان شود.

تنییء.

[تَنْ] (ع مص) تنیئء. رجوع به همین کلمه شود.

تنیب.

[تَنْ] (ع مص) بدنندان گزیدن تیر را تا سختگی چوب آن معلوم گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بدنندان گزیدن. (از اقرب الموارد ||). بدنندان نشان کردن در تیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بدنندان نشان کردن چیزی را ||. پیر شدن اشتر. (از تاج المصادر بیهقی). پیر و کلانسال گردیدن ناقه ||. بیخ بر آوردن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج)

(ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنبیح.

[تَنْ] (ع مص) نیح الله عظمه تنبیحاً؛ سخت و قوی گرداند خدای استخوان او را، و ریزه ریزه کند (از اضداد است). (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مانیحته بخیر؛ نبخشیدم او را به چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لایح الله عظامه؛ سخت و قوی نگرداند خدای استخوان او را. (از اقرب الموارد).

تنبیر.

[تَنْ] (ع مص) جامه را علم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). علم و نگار کردن در جامه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تنیفا.

[تَنْ] (ع مص) افزوده شدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تو.

[تَ / تُو] (ا) بمعنی تاب است که تابش آفتاب و امثال آن باشد. (برهان) (آنندراج). تاب که از تافتن مشتق است. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آنندراج). تابش، مانند تابش آفتاب و جز آن و گرما و حرارت و گرمی. (ناظم الاطباء). تاب بمعنی تابنده ||. جایی را نیز گویند در صحرا که آب در آن ایستاده بود، و عبری غدیر خوانند. (برهان) (آنندراج). مغاک و غدیر و برکه ||. تاب و پیچش ||. دور [دَ / دُو] و تا و نورد. (ناظم الاطباء).

تو.

(ا) بمعنی پرده و ته و لامی باشد، چنانکه گویند توبرتو، یعنی پرده بر پرده و لای بر لای و ته بر ته. (برهان) (آنندراج). پرده باشد و آن را تاه و توه نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). توه و تاه که لای نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). بمعنی تا آید چنانکه گویند دوتو، و تا و تاه و ته و توی و لا مترادف این اند. (شرفنامه منیری). چین و تا و لا و پرده. (از ناظم الاطباء) : چهل دیبای چینی بسته در هم دوتو درهم فکنده سخت و محکم. (ویس و رامین). به صدمه نفس سرد من ز گرمی تو کز اوست خرقه نه توی آسمان یکتا. مجیر بیلقانی. آن پشیمانی و یارب رفت ازو شست بر آینه زنگ پنج تو. (مثنوی چ خاور ص ۱۳۰). چشم احوال از یکی دیدن یقین ناظر شرک است نه توحیدبین تو که فرعونی همه مگری و زرق مر مرا از خود نمی دانی تو فرق منگر از خود، در من ای کژباز، تو تا یکی تو را نبینی تو دو تو. (مثنوی چ خاور ص ۲۵۴). نبینی که در معرض تیغ و تیر بپوشند خفتان صد تو حریر. (بوستان). هزار گونه سپر ساختیم و هم بگذشت خدنگ غمزه خوبان ز دلق نه توئی. سعدی. نوبهار از غنچه بیرون شد به یک تو پیرهن بیدمشک انداخت تا دیگر زمستان پوستین. سعدی. این اطلس مرصع نه تو سپهر نیست عکس فروغ چتر شه هفت کشور است. بدر شاشی (از شرفنامه منیری). - توبرتو؛ لابرلا- رجوع به توبرتو شود. - دوتو کردن چیزی را؛ دونیمه کردن. به دو تا کردن آنرا: ایاز خدمت کرد و کارد از دست او بستد و گفت از کجا ببرم، گفت: از نیمه. ایاز زلف دوتو کرد و تقدیر بگرفت و فرمان بجای آورد و هر دو سر زلف خویش را پیش محمود نهاد. (چهارمقاله نظامی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). گاه با مزید مقدم ترکیب شود و

معنی خانه یا دیوار پس دیوار و اطاقهای متداخل را میدهد: پستو؛ اطاقی به نسبت خرد، در پس اطاق که جهت نگهداری وسایل زندگی از آزوقه و جز آن سازند. - هفت تو؛ دارای هفت دیوار متداخل: چون ساکنان قلعه دیدند که قوم مورعدد، مانند مار بر مدار قلعه هفت تو نشستند و... (جهانگشای جوینی ||). خَم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر پشت من از زمانه تو می آید از من همه کار نانکو می آید جان عزم رحیل کرد گفتم بمر و گفتم چه کنم خانه فرومی آید. خیام (از یادداشت ایضاً ||). طبقه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): لاد؛ دیواری که گل بر هم نهند و گویند بچین برآورد است و هر تو که بر وی نهی لادی بود. (فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت ایضاً). پس گوشت میش فربه جوان بگیرند و یک تو گوشت می کنند و یک تو پیاز بریده و یک تو از این خوب... (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). هلیله بر این ریگ برنهند یکان یکان هموار و ریگ دیگر بر سر هلیله کنند و یک توی دیگر هلیله بنهند و ریگ دیگر بر سر آن کنند... و همچنین یک تو هلیله می نهند. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). گل و شکر به طشتی یا ملاکی (؟) چوبین یا طغاری سفالین درکنند، یک تو گل، یک تو شکر و یک شب بنهند... (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً ||). تار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نخ. رشته. لا: پس چو یک رنگ شد همه او شد رشته باریک شد چو یکتو شد. سنائی. صد هزاران خیط یک تو را نباشد قوتی چون بهم برتافتی اسفندیارش نگسلد. سعدی ||. بمعنی درون هم هست که در مقابل بیرون است. (برهان). اندرون چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج). داخل و اندرون، مقابل بیرون. (ناظم الاطباء): نخفت ایرا خسک در بسترش بود مگس در توی پیراهن درش بود. امیر خسرو. چون غنچه بسته ام سر دل را به صد گره تا بوی راز عشق نیاید به توی دل. سلمان ساوجی (از آندراج). گردنم از همه بلندتر است بعد از این سر به توی خود برم. باقر کاشی (از آندراج). صد گرگ درنده توی گله بهتر ز عجوزه در محله.؟ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از آن ترس که های و هو دارد از آن ترس که سر به تو دارد.؟ - تو آبی؛ در تداول، استحمام تنها برای غسل شرعی. حمام که برای غسل شرعی روند نه برای شست و شوی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تو پر؛ انباشته. فربه. - توپوزی؛ در تداول عامه، تودهنی. بر پوزه، یعنی دهان کسی زدن و وی را خاموش گردانیدن، و غالباً با زدن استعمال شود. - تودار؛ کسی که راز درون خود را پیش این و آن بازنگوید. خوددار. کسی که راز دل را نگه دارد. - تودهنی؛ توپوزی. رجوع به همین کلمه شود. - توسرخ؛ آنچه داخل آن سرخ باشد چون هندوانه و خربزه عموماً و نوعی از ترنج باشد خصوصاً. - توسری؛ بر سر کسی زدن تحقیر و یا تنبیه را. - توسری خور؛ حقیر و بیچاره و ناتوان. کسی که بر اثر عجز و یا فقر و احتیاج هر گونه خواری و مذلتی را بر خود هموار سازد. - توسری زدن؛ زدن بر سر کسی به جهت تنبیه یا تحقیر. - توکونی؛ با پا یا زانو بر سرین کسی زدن برای بیرون راندن او. در کونی. اردنگی. و با زدن مستعمل است. - توگود؛ ظرفی به نسبت عمیق و غالباً در صفت بشقاب بکار آید و مقابل آن لب تخت است، و بشقابهای توگود را معموم برای آش و سوپ و جز آن بکار برند. - لبش را تو گذاشتن؛ خاموش شدن. شرمنده شدن. - امثال: توش خودش را می کشد بیرونش مردم را؛ با آنکه در حقیقت درویش و بی نواست چون ظاهر خود را غنی می نماید بر او رشک می برند. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۶۴). توی این هیر و ویر بیا زیر ابروم را بگیر (هیر و ویر، غوغا و ضوضاء باشد و زیر ابرو گرفتن عمل پیراستن ابرو با منقاش و امثال آن است)؛ مزاحی آمیخته به ملامت است و به کسی که در اثناء کارها و مشغله های مهم کاری ناچیز و بی ارزش را از مشغول طلبد، گویند. (امثال و حکم ایضاً ص ۵۶۷). توی دالان می خوابم، صاحبخانه نگذار برم (زیر پالان می خوابم، صاحبخانه نگذار برم. برم، مخفف بروم است)، نظیر: هوا ابر و گل است مهمان نمی داند برد. آسته و هموار برد از کنار دیوار برد (برد، مخفف برود و آسته مخفف آسته است). (امثال و حکم ایضاً). توی قالب است؛ دعوی بی جا می کنی. تو با من برنیایی. (امثال و حکم ایضاً). توی لولهین رفتن؛ مجاب شدن. یا بیمناک و هراسان گردیدن. (از امثال و حکم دهخدا ||). گاه با مزید مقدم اعداد آید و معنی برابر دهد، چون: دوتو؛ دو برابر. ده تو؛ ده برابر. صدتو؛ صد برابر: گناه من ز نادانی دوتو شد که نانیکو به چشم من نکو شد. (ویس و رامین). او [جیب راست] نیمه وتر، دوتو کرده قوس (۱) است و اگر خواهی گوی که آن عمود است که از یک سر قوس

فرود آید. (التفهیم چ همایی ص ۹). همچنان چیز را نیمه چیز نام کنی و این را دوتوی او. (التفهیم). غصه ده تو گشت، آخر چند برتابد دلی گرچه دل سختی کش است، از سنگ و از پولاد نیست. مجیر بیلقانی. آنکه او تنها به راه خوش رود با رفیقان سیر او صدتو بود. مولوی. هر خری کز کاروان تنها رود بر وی آن ره از تعب صدتو بود. مولوی ||. انجیلی (در گیلان). رجوع به انجیلی و جنگل شناسی ساعی شود ||. در عبارت زیر از ذخیره، درختی است دارویی و بعید نیست که همان انجیلی باشد: بگیرند پوست درخت تو و پوست بیخ کبر. (باب دهم از جزو سیم گفتار پنجم از کتاب ششم ذخیره خوارزمشاهی). بگیرند پوست درخت تو و عاقرقرا و بکوبند نرم. (همان جزو از کتاب ذخیره خوارزمشاهی ||). قیماق را نیز گفته اند و آن پرده ای باشد که بر روی شیر بندد. (برهان). پرده و قیماقی که بر روی شیر نشیند ||. پرده و حجاب. (از ناظم الاطباء). (۱) - الجیب المستوی، هو نصف وتر، ضعف القوس...

تو.

[ت] (ضمیر) به عربی انت گویند و بمعنی خود هم آمده است که آن را خویش و خویشان خوانند. (برهان). ضمیر مفرد مخاطب که بعربی انت باشد و بمعنی خود و بمعنی ترا نیز آمده. (آندراج). بمعنی خود و ترا نیز آمده. (غیاث اللغات). کلمه اشاره به شخص مفرد مخاطب. (ناظم الاطباء). و نیز بمعنی خود آید. (شرفنامه منیری). ضمیر دوم شخص مفرد مخاطب. فردوسی هم تو (۱) و هم تو (۲) استعمال کرده. پارسی باستان «تو توتم» (۳) تو، اوستائی «توم» (۴)، «توام» (۵)، «تو» (۶)، «توه» (۷)، نیز «توم» (۸)، «توم» (۹) (بارتولمه ۶۶۰)، ایرانی باستانی «توه» (۱۰)...، پازند «تو» (۱۱)، «تو» (۱۲)، هندی باستان «توم» (۱۳)، «توه» (۱۴)، ارمنی «دو» (۱۵) تو، کردی «تو» (۱۶)، افغانی «ته» (۱۷)، استی «دو» (۱۸)، «دی» (۱۹)...، نیز استی «دئه» (۲۰)... گیلکی «تو» (۲۱). (حاشیه برهان چ معین). ضمیر منفصل دوم شخص مفرد که در حالت فاعلی و مفعولی و اضافه و ندا بکار رود و ضمیر متصل مرادف آن «ت» است. مرکب از «ت» + «و» بیان ضمیر که بگفته شمس قیس رازی این واو در دو کلمه «دو» و «تو» آید ولی بر حسب شواهدی که هست متقدمان گاه در شعر «و» را نیز تلفظ کرده اند (مصوت بلند) و بعید نیست در لهجه ها هم تلفظ شود: اگر بگروی تو به روز حساب مفرمای درویش را شایگان. شهید بلخی. شدم پیر بدین سال و تو هم خود نه جوانی مرا سینه پرانجوخ و تو چون چفته کمانی. رودکی. ای مج کنون تو شعر من از بر کن و بخوان از من دل و سگالش و از تو تن و زبان. رودکی. پیر و فرتوت گشته بودم سخت دولت تو مرا بکرد جوان. رودکی. کجا تو باشی گردند بی خطر خوبان جمست را چه خطر هر کجا بود یا کند. شاکر بخاری. ای حورفش بتی که چو بینند روی تو گویند خوب رویان ماه مناوری. خسروی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عجب آید مرا ز تو که همی چون کشی آن کلان دو خایه فنج. منجیک. خرد چشم جان است چون بنگری تو بی چشم، شادان جهان نسپری. فردوسی. نخستین فطرت پسین شمار توئی، خویشان را به بازی مدار. فردوسی. سه پاس تو گوش است و چشم و زبان کزینت رسد نیک و بد بی گمان. فردوسی. تویی که فاتح مغموم این سپهر بوی تویی که کاشف مکروه این زمانه شوی... اگر ز هیبت تو آتشی برافروزند بر آسمان بر، استارگان شوند شوی عذاب دوزخ آنجا بود، کجا تو نیی ثواب جنت آنجا بود، کجا تو بوی برند آن تو هر کس، تو آن کس نبری دوند زی تو همه کس، توی کسی ندوی. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۲۶). تو آزادی و هرگز هیچ آزاد نتابد همچو بنده جور و بیداد. (ویس و رامین از امثال و حکم دهخدا). تو از بردباران بدل ترس دار که از تند در کین بتر بردبار. اسدی (از امثال و حکم دهخدا). تو از مشک بویش نگه کن نه رنگ که در گرچه کوچک، بها بین نه سنگ. اسدی (ایضاً). چو از تو بود کژی و بی رهی گناه از چه بر چرخ گردان نهی؟ اسدی (ایضاً). بفرمود کاین با تو همراه کن چو رفتی نثار شهنشا کن. (گرشاسبنامه). تو آنکه دانشی باشی که دانی که از دریای جهلت نیست معبر. ناصر خسرو (از امثال و حکم دهخدا). بی چشم تو چو چشم تو بختم غنوده شد بی زلف تو چو زلف تو پشتم خمیده شد. امیر معزی (از آندراج). ای صدر دین و دنیا، دنیا و دین تو

خالی نیند یک نفس از آفرین تو. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۲۶۰). ای مهتران ملک همه زیردست تو وی سروران دهر همه خاک پای تو. سوزنی (ایضاً ص ۲۶۲). ای بزرگی و بی نظیری تو بس خردمند و بی خطیری تو. سوزنی (ایضاً ص ۲۶۲). دست فرسود جود تو شده گیر حشو گردون دون و عالم شوم. انوری (از آندراج). جز در تو قبله نخواهیم ساخت گر نوازی تو، که خواهد نواخت؟ نظامی. چه عذر آری تو ای خاکی تر از خاک که گویائی در این خط خطرناک؟ نظامی. گرچه با تو ز کار خود خجلم بی توئی نیست در حساب دلم. نظامی. ای نظامی پناه پرور تو به در کس مرانش از در تو. نظامی. عمر چون آبت و وقت او را چو جو خلق باطن ریگ جوی عمر تو. (مثنوی چ خاور ص ۲۴). چون نمائی مستی ای تو خورده دوغ پیش من لافی زنی آنگه دروغ. مولوی. تو آتش به نی درزن و درگذر که در پیشه نه خشک ماند نه تر. سعدی (از امثال و حکم دهخدا). دو جهانی بدین صغیری تو تا تو را مختصر نگیری تو. اوحدی. به وفای تو که خاک ره آن یار عزیز بی غباری که پدید آید از اغیار، بیار. حافظ (دیوان چ قزوینی ص ۱۶۹). به وفای تو که بر تربت حافظ بگذر کز جهان می شد و در آرزوی روی تو بود. حافظ (دیوان ایضاً ص ۱۴۳). به خاک پای تو ای سرو نازپرور من که روز واقعه پا وامگیرم از سر خاک. حافظ. هلاک حوصله دیده های گستاخ که چون نظاره روی تو تاب می آرد. شفائی (از آندراج). - تو و خدا؛ در مقام قسم گویند. و همچنین خدا بر تو به معنی سوگند خدا آید. (غیاث اللغات). - امثال: تو آن ور جو من این ور جو، نظیر: تو سی خودت من سی خودم. تو بخیر ما به سلامت. هذا فراق بینی و بینک. (قرآن ۱۸ / ۷۸). (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۵۶). تو هم بمطلب خود می رسی شتاب مکن (هنوز اول عشق است اضطراب مکن...); مصرع ثانی بیت را بمزاح به دخترانی که از جهاز یا شوهر رفتن عروسی حکایت کنند، گویند. (امثال و حکم ایضاً ص ۵۶۷). تو هم یک تنبان قرمز پیش خدا داری؛ تو نیز مایوس نباش. (امثال و حکم ایضاً ص ۵۶۷). تو یکی من یکی، نظیر از ترکی، که در میان فارسی زبانان نیز متداول است: سن بیر کیشی من بیر کیشی. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۵۶۶). (۱) - (۲) tu. - to. (۳) - tuvam. (۴) - tum. (۵) - tvam. (۶) - tu. (۷) - tava. (۸) - tum. (۹) - tve m. (۱۰) - tava. (۱۱) - to. (۱۲) - tu. (۱۳) - tvam. (۱۴) - tava. (۱۵) - du. (۱۶) - tu. (۱۷) - ta. (۱۸) - du. (۱۹) - di. (۲۰) - dae. (۲۱) - tu.

تو.

[ت] (ترکی، ا) طو. طوی. مهمانی و ضیافت. (برهان) (آندراج). ضیافت و مهمانی. (ناظم الاطباء).

تو.

[توو] (ع ص، ا) تنها و طاق، و منه الحدیث: الطواف تو و الاستجمار تو. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). رسن یک تاه تافته. ج، اتواء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رسنی که یک لا تابند. (آندراج ||). خیمه برپا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بنای برآورده شده. (آندراج) (از ذیل اقرب الموارد ||). وَجَّهَ فلان من خيله بألف تو؛ ای بألف واحد ||. مرد بی پروا از دین و دنیا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فارغ از کارها. (آندراج ||). ایلغار، یقال: جاؤا توأ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جاء توأ؛ یعنی قصدکنان آمد چنانکه هیچ چیز او را بازنگرداند. (از اقرب الموارد).

تو.

(اخ) (۱) ژاک اگوست دو (۱۵۵۳ - ۱۶۱۷ م.). قاضی و تاریخ دان فرانسوی. وی در پاریس متولد شد. او راست: «تاریخ دوران من» (۲) به زبان لاتیینی که اثری است شایان توجه و مفید. (۱) - Histoire de - Thou, Jacques-Auguste de. (۲)

.mon temps

تَو.

[تَوْنُ] (ع ص) تاو. تاوی. هلاک شونده. نعت است از تواء بمعنی هلاک شدن. (منتهی الارب).

توآباد.

[] (اخ) دهی از دهستان خرقان شرقی واقع در بخش آوج شهرستان قزوین که ۹۹۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

توآت.

(اخ) (۱) مجموعه ای از واحه های صحرای مرکزی افریقا که در جنوب غربی لاغوات (بلوکی در الجزایر) واقع است. این واحه ها از سال ۱۹۰۱ م. بوسیله فرانسویها اشغال گردیده است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Touat.

توآس.

[تُ] (اخ) (۱) از سرداران اسکندر که پس از فتح گدروزی به ولایت آن گماشته شد و اندکی بعد درگذشت. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۱۸۵۹-۱۸۶۱ شود. (۱) - Thoas.

توآم.

[تُ] (ع ا) ج توأم. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به توأم شود.

توآم.

[تُ] (اخ) نام قصبه عمان است از جانب ساحل، و مروارید توآمیه منسوب بدین قصبه است. رجوع به الجماهر فی معرفه الجواهر بیرونی و معجم البلدان و توأمیه شود.

توآموتو.

[مُ] (اخ) (۱) از مجمع الجزایر پلی نزی (۲) است که در مشرق تاهیتی (۳) قرار دارد و مساحت آن ۸۸۵ کیلومتر مربع و از مستملکات فرانسه در اقیانوسیه است و ۶۶۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) - - (۳) - Polynesie. (۲) - Tuamotu. Touamotou. Tahiti.

توا.

[تَ] (ازع، امص / ص) بمعنی ضایع و خراب و تلف باشد. (برهان). بمعنی خراب و ضایع باشد. (فرهنگ جهانگیری). ضایع شده و خراب شده و منهدم و تلف شده. (ناظم الاطباء). تلف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بمعنی هلاک و تلف عربی است.

(فرهنگ رشیدی). رجوع به تواء شود: فغان از این غراب و وای وای او (۱) که در توا (۲) فکندهمان نوای او. منوچهری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زیر و زبر بکرد همه خانمانشان و اسباب ملک جمله تلف کرده و توا. مظهر کرمانی (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - ن: ل: غرابِ بین و وای او. (۲) - ن: ل: نوا.

توا.

[ت] (اخ) دهی از دهستان بازفت است که در بخش اردل شهرستان شهرکرد واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تواء.

[ت] (ع مص) هلاک شدن. (منتهی الارب). هلاکت. (غیاث اللغات) (آندراج).

تواء.

[ت] (ع ا) داغی است چلیپایی بر ران و گردن ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توائب.

[ت] (ع ص، ا) جِ تائب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تائب شود.

توائم.

[ت] (ع ا) جِ توأم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). توایم. (ناظم الاطباء). - توائم اللؤلؤ؛ همانند توائم النجوم است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). - توائم النجوم؛ ستاره های با یکدیگر درآمده. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). کواکب مختلفه (۱). (ناظم الاطباء). رجوع به توأم شود. (۱) - ظ: مختلطه.

توایی.

[ت] (ع مص) فراهم آمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اجتماع قوم. (از اقرب الموارد).

تواب.

[تَو] (ع ص) نعت است از توبه بمعنی بازگشتن از گناه، و بمعنی مهربان شدن خدای بر کسی، يقال: هو تواب علی عباده. (منتهی الارب). توبه پذیرنده. (غیاث اللغات) (آندراج) (ابوالفتوح رازی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (السامی فی الاسامی از یادداشت ایضاً). توبه پذیر. توبه دهنده. (یادداشت ایضاً). مأخوذ از «تاب الله علیه» می باشد، یعنی توفیق دهنده توبه و آسان گرداننده دشواری و باز مهربان شونده بر کسی. (ناظم الاطباء ||). توبه کننده. (آندراج) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بمعنی تائب یعنی توبه کننده و بازگشت کننده از گناه. (ناظم الاطباء): ان الله يحب التوابین. (قرآن ۲ / ۲۲۲ ||). (اخ) نامی از نامهای خدای تعالی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بمعنی توبه پذیر: غیب دان و لطیف و بی چونی سترپوش و کریم و توابی. سعدی.

توآبانیان.

[تَءَ نِیَ یا] [عِ ا] (از «وَب» و «تَءَب») (به صیغۀ تثنیه) دو سر پستان پیشین ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توابع.

[تَب] [ع ص، ا] جِ تابع. (از اقرب الموارد) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). جمع تابع و تبع، مفرد هم آمده است. (آندراج). جِ تابعه. (ناظم الاطباء ||). ملحقات و لواحق و متعلقات و هر چیز که پیروی کند چیز دیگری را و نیز لفظی که پیروی لفظ دیگر نماید مانند «حَسَن بَسَن». (ناظم الاطباء ||). اسمهایی که اعراب آنها بر سبیل تبعیت غیر باشد چون صَفَه، بدل، عطف بیان، عطف بحروف. - توابع خطابت؛ آنچه توابع خطابت بود که آنرا تحسینات و تزینات خوانند. رجوع به اساس الاقتباس صص ۵۷۴-۵۸۵ شود.

توابع ارسنجان.

[تَب عِ اَس] [اِخ] یکی از دهستانهای بخش زرقان شهرستان شیراز است و از ۵۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و در حدود ۱۱۶۰۰ تن سکنه دارد و آبادیهای مهم آن عبارتند از: ارسنجان جمال آباد، کتک، قلات خوار، دهک. مرکز این دهستان قصبه ارسنجان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). رجوع به فارسانامه ناصری شود.

توابع شالینگ چال.

[تَب عِ اِخ] نام محلی است در ۳۸ هزار گزی بابل، بیلاقی که در حدود ۲۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توابع کجور.

[تَب عِ كُ] [اِخ] یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان نوشهر است که ۴۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توابل.

[تَب] [عِ ا] جِ تَابِل و تَائِل و تَوْبِل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مصالح طعام، مثل زیره و قرنفل و فلفل و غیره. (غیاث اللغات) (آندراج). اشیاء خشکی است که در دیگ کنند جهت خوش طعمی غذا. (از بحر الجواهر). اسم اصطلاحی ادویه یابسه است که در اطعمه کنند مثل گشنیز و زیره و امثال آن. (تحفه حکیم مؤمن). چیزهایی است که برای خوش طعمی یا خوش بوئی در طعام کنند چون گشنیز و زیره و نعناع و شبت و امثال آن. آنچه از یابسات که بدان غذا را خوشبوی کنند. و از ابزار بدان جدا شود که توابل خشک و ابزار تر باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): در طیبخ ایشان توابل گرم بیش باید کرد چون پلپل و خردل و زیره و کرویا و سیر. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً)... و توابل گرم چون پلپل و زنجبیل و دارچین و بجای آب ماءالعسل... (ذخیره خوارزمشاهی). قدید به سبب توابل که بر وی کرده باشند گرمتر باشد [از نمک سود]... و اگر نخست گوشت تازه را یک شب به سرکه اندر نهند پس دیگر روز توابل کنند بدان گرمی نباشد. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دفع مضرت [شراب سپید و تنک] با سپیدباها و توابل و تباهه خشک (؟) کنند تا زیان ندارد. (نوروزنامه منسوب

به خیام). دفع مضرتش با گوشتابه و قلیه با توابل و افزار بسیار کنند. (نوروزنامه ایضاً). رجوع به تابل و توبل شود.

توابه.

[تَبَّ] (اخ) نام مبارزی است تورانی که پسر او برته نام داشت. (برهان) (آندراج) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء). نام پهلوانی ایرانی. (از فهرست ولف): ز تخم توابه چو هشتادوپنج سواران رزم و نگهدار گنج فردوسی.

توابه.

[تَبَّ] (ع ا) (از «وَب») تُوبَةُ. (اقراب الموارد). عار و ننگ و فضیحت و رسوائی و هر چیز که از آن شرم داشته می شود. (ناظم الاطباء). خواری و رسوائی. عار. حیاء. (از اقراب الموارد).

توابیت.

[تَبَّ] (ع ا) جِ تابوت. (دهار) (المنجد) (ناظم الاطباء) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تابوت شود.

توابین.

[تَبَّ] (ا) جِ تَابِین. در کتب عهد صفویه و قاجاریه این کلمه بسیار متداول است از جمله در کتاب تذکره الملوک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به تَابِین در همین لغت نامه و تذکره الملوک چ دبیرسیاقی ص ۸، ۱۱، ۱۳ - ۱۵، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۲۷ - ۳۰، ۳۴، ۴۶، ۴۸، ۵۳، ۷۲، ۷۵، ۷۶، ۷۸، ۷۹، ۸۲، ۸۴، ۸۵، ۹۰ و خاندان نوبختی اقبال ص ۶۱ شود.

توابین.

[تَوَّ] (اخ) جماعتی از مردم کوفه که با مخالفین حضرت امام حسین ساخته و در جنگ برخلاف آن حضرت شرکت کرده بودند، پس از مرگ یزید و استعفای پسرش از کرده پشیمان شده توبه کردند و نام خود را «توابین» گذاشتند و قسم خوردند که به خونخواهی آن حضرت قیام کنند. رجوع به خاندان نوبختی تألیف عباس اقبال ص ۶۱ شود.

تواتر.

[تَوَّ] (ع مص) پیاپی شدن. (زوزنی) (دهار). پیاپی آمدن یا پس یکدیگر آمدن به مهلت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). پی در پی شدن، مأخوذ از وتر بالکسر بمعنی تنهاتنها و یک یک بهم آمدن. (غیاث اللغات) (آندراج). پی در پی بودن. پیاپی بودن. تتابع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): رادی که من از تواتر بَرَش در نور عطا و ظل احسانم. مسعودسعد. و تواتر دخلها و احیاء اموات... به عدل متعلق است. (کلیله و دمنه). و عزایم پادشاهانه را به امداد فتح مبین و تواتر نصر عزیز مؤید گردانیده. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۹). ز چرخ باد عمری در تزیاید ز بخت باد عزّی در تواتر (۱). انوری. فخرالدوله از طبرستان بر تواتر امداد حمل و انواع کرامات تازه میداشت. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۹۴). به سبب تواتر امطار و تزامم اقطار از مهمات و اوطار و طلب زاد و علوفه بازماندند. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۲۶۶). و سلطان بر تواتر به تاختن او لشکر می فرستاد. (جهانگشای جوینی (||)). اصطلاح اصول) خبر جماعتی که بنفسه موجب علم بصدق آن خبر شود. (از کشاف اصطلاحات الفنون). خبری که

جماعتی دهند و چنان باشد که نتوان گفت آن جماعت بر جعل این خبر مواضعه کرده اند. (از تعریفات جرجانی). خبری که چندین نفر از پی یکدیگر به یک طریق بیان کنند. (ناظم الاطباء). و تواتر به حقیقت خود یقین افکند، چنانکه مرشوننده را حاجت نیاید که اندر گویندگان تأمل کند. (دانشنامه علائی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تا چو سی کودک تواتر این خبر متفق گویند یابد مستقر. مولوی. و در آن شبهتی چنانکه ما را به تواتر وجود پیغمبران و پادشاهان و مردمان مشهور که در قرن‌ها پیش بوده اند. (رشیدی). (۱) - تواتر در این بیت به کسر تاء دوم آمده و با عناصر و نوادر... قافیه شده، و مطلع قصیده اینست: چو از دوران این نیلی دواير زمانه داد ترکیب عناصر...

توائب.

[تَ تْ] (ع مص) بهم برجستن. (زوزنی). همدیگر حمله کردن و برجستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواقی.

[تَ تْ] (ع مص) با یکدیگر استواری کردن. (زوزنی). بهم استوار کردن. (دهار). با یکدیگر استوار کردن در چیزی. (آندراج). تعاهد. (اقرب الموارد).

توایبر.

[تَ] (ع ا) جِ تَوْتور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). رجوع به تَوْتور شود.

تواجد.

[تَ جْ] (ع مص) جُستن و یافتن. (آندراج ||). وجد خواستن به تکلف. اظهار وجد کردن بدون بودن آن. (از تعریفات جرجانی) (از اقرب الموارد).

تواجری.

[تَ جْ] (ع ص، ا) جِ تَاجِرَة. (اقرب الموارد) (المنجد). رجوع به تاجر و تاجرَة شود.

تواجه.

[تَ جْه] (ع مص) همدیگر مقابل شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقابل. (اقرب الموارد).

تواچی.

[تَ] (ص، ا) جارچی باشد و آن عبارت از شخصی بود که از جانب پادشاهان و فرماندهان به ایصال احکام و رسانیدن فرامین مأمور شود. (از سنگلاخ): ... فرمان همایون نفاذ یافت که امراء تواچی، سان عساکر ظفرمآثر بازطلبند و سپاه ممالک محروسه را از اقصای ترکستان تا سرحد هندوستان جار رسانند که به میعاد مقرر در معسکر نصرت اثر مجتمع گردند و... (حبیب السیر چ خیام ج ۳

ص ۶۰۵). از استماع این خبر نایره غیرت پادشاه هفت کشور زبانه به فلک اخضر کشید و دفع شر آن بد اختر بر ذمه همت خسروانه واجب نموده حکم همایون به اجتماع لشکر قیامت اثر نافذ گردید. تواجیان قمرمسیر جهت رسانیدن جار، روی به اطراف و امصار آورده به اندک زمانی لشکر بسیار از... در اردوی کیهان پوی جمع آمدند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۴۸۶).

تواد.

[تَ وادد] (ع مص) یکدیگر را دوست داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توَأد.

[تَء] (ع امص) (از «وءد») آهستگی و درنگی. تَوَدَةٌ [تَء دَ / تَء دَ] مثله. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رزانت و تَأنی. (از اقرب الموارد).

توادع.

[تَد] (ع مص) با هم آشتی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تصالح. (زوزنی). با هم آشتی کردن و میثاق بستن که با یکدیگر جنگ نکنند. (از اقرب الموارد ||). بدرود کردن بعض قوم از بعض دیگر. (از اقرب الموارد). رجوع به تودیع شود.

توأدة.

[تَء دَ] (ع ا) تَوَدَةٌ.

توادى.

[تَ] (ع ا) ج تودیة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). چوبی که بر پستان ناقه بندند چون کم شیر گردد تا شیر جمع شود. (آندراج). رجوع به تودیة شود.

توار.

[تَ] (ا) ریسمانی که بدان، بار بر چاروا بندند. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۸ شود.

توارس.

(اخ) (۱) مرکز بلوکی در ناحیه برسویر (۲) در ایالت دوسور (۳) فرانسه است که ۱۰۶۰۰ تن سکنه دارد و قصری از قرن هفدهم در آنجا باقی مانده و دارای بازار فروش غلات و محصولات کشاورزی است. (از لاروس). (۱) - Bressuire. - (۲) Thouars. - Deux-Sevres - (۳).

تواراس.

(اخ) (۱) ژان دو (۱۵۸۵ - ۱۶۳۶ م.). مارشال فرانسوی است که در سال ۱۶۲۷ در مقابل بوکینگهام از جزیره ره (۲) دفاع کرد. (از

لاروس). (۱) - Re - (۲). Toiras, Jean de.

توارث.

[ت ر] (ع مص) از یکدیگر میراث گرفتن. (زوزنی) (از آندراج). همدیگر وراثت جستن، يقال: توارثوا کابراً عن کابر. (منتهی الارب). میراث بردن بعضی از بعضی. (از اقرب الموارد ||). کلیه مشخصات جسمانی و ضمیری که از آباء و اجداد و پدر و مادر به فرزند منتقل می شود و محیط در ظهور آنها بی اثر می باشد ارثی هستند... باید دانست که اساس این صفات و خصوصیات موروث در سلولهای نطفه والدین موجود می باشد و انتقال این خصوصیات از نسلی به نسل دیگر بواسطه همین سلولهای نطفه ایست... هر موجود اعم از گیاه یا حیوان زندگانی را از یک سلول آغاز می کند... تخم از اتحاد سلول نطفه مادر که در تخمدان پرورش یافته با سلول نطفه پدر که در بیضه رشد کرده تشکیل شده است و در محیط محصور که عبارت از رحم مادر باشد حمایت شده به دو و چهار و هشت و شانزده و سی و دو، همین طور تا میلیونها و بلیونها تقسیم می شود... نتیجه آن میشود که هر سلول در بدن شامل هسته ای است که از هسته سلول نطفه بارور شده بوجود آمده و شامل همان خواصی است که در هسته سلول نطفه بارور شده است. پس عم توارث هر فرد شامل بلیونها هسته سلول است که تمام آنها از هسته سلول نطفه بارور شده ریشه گرفته اند و گفته شد که همین سلول نطفه بارور شده نتیجه اتحاد دو سلول است یکی سلول نطفه نر و دیگری سلول نطفه ماده... در هسته هر سلول اجسامی دیده میشوند که به آنها کروموزم (۱) گویند، عده این کروموزمها در تمام سلولهای یک فرد و در تمام افراد یک نوع مساوی و ثابت و لایتغیر است، اساس توارث مربوط به این کروموزمها است. بر اثر تحقیق دانشمندان ثابت شده است که این کروموزمها حاوی دانه های بسیار ریز موسوم به ژن (۲) هستند که از شدت ریزی حتی در زیر میکروسکوپهای معمولی قابل مشاهده نیستند. عده ژنهایی که در کروموزمهای موجود انسان است بسیار و از هزار بیشتر می باشد (۳) و بطور غیر مساوی در کروموزمها تقسیم شده اند. ژنها نیز مانند کروموزمها بصورت زوج زوج (۴) هستند که یک فرد از آنها از طرف پدر و فرد دیگر از طرف مادر آمده است و چنین احتمال داده اند که ژنهای هر کروموزم بصورت دو رشته موازی پهلوی هم و مانند دانه های تسیح زوج زوج در مقابل یکدیگر قرار گرفته اند. برای انتقال هر صفت ارثی چندین زوج از ژنها باید شرکت جویند و صفات مستقل نتیجه ترکیب مختلف ژنها می باشد. منظور از صفات مستقل یعنی یک دسته از صفات موجود که بطور کامل به فرزند منتقل می شود، بطوریکه وقتی در نسل بعد ظاهر شد عیناً مانند صفات یا صفت نسل قبل است. نه اینکه قسمتی از آن صفت باشد. طبق نظریه مندل (۵) صفات مستقل بصورت زوج وجود داشته و در برابر هم قرار گرفته و هر یک از دیگر مجزی و مستقل است. (از روانشناسی پرورشی جلالی صص ۱۷-۲۰). رجوع به همان کتاب و روانشناسی رشد علی اکبر شعاری نژاد چ ۲ صص ۴۷-۵۹ و بیولژی وراثت خیری و اصول روانشناسی مان ترجمه صناعی صص ۳۹-۴۴ شود. (۱) - Chromosomes. (فرانسوی) (۲) - Genes (۳) - بین ۲۰ هزار تا ۴۰ هزار تخمین زده اند و بعضی را نیز عقیده بر اینست که از ۵۰۰۰ کمتر و از ۱۲۰۰۰ بیشتر نمی باشد ولی Stern شماره ژنهای هر فرد را ۲۴۰۰۰ جفت می داند. (۴) - تعداد کروموزمهای هر سلول انسانی را ۴۸ و بصورت ۲۴ زوج دانسته اند. (۵) - Mendel, Johann Gregor.

توارد.

[ت ر] (ع مص) با هم به آب درآمدن. (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). حاضر شدن در مکان یکی بعد دیگری. (از اقرب الموارد). با هم به یک جا فرود آمدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به اصطلاح شعرا، واقع شدن مصراع یا بیت از طبع دو شاعر بی اطلاع یکدیگر. (غیاث اللغات) (آندراج). گذشتن مضمون یا تعبیری در خاطر شاعری مثل آنچه در ذهن شاعری دیگر گذرد به غیر اخذ

و سرق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توارع.

[ت ر] (ع مص) سازواری کردن با هم و آرمیدن. (ناظم الاطباء).

توارق.

[ت ر] (اخ) (۱) نام قومی بزرگ است از اقوام بربر در شمال آفریقا و در وسط صحرای کبیر و به قبائل متعدد تقسیم شده اند. و از جنوب غربی طرابلس غرب تا شهر تمبکتو و حدود سودان وسطی در صحراها در حال کوچ و گردش اند و برخی نیز در واحه ها سکونت اختیار کرده اند. بنابراین بدو قسمت ده نشین و چادر نشین تقسیم میشوند. ده نشینان آن تا اندازه ای با اقوام دیگر اختلاط پیدا کرده اند، لیکن چادر نشینان شان چهره و رنگ و اخلاق و عادات مخصوص به قوم بربر را حفظ کرده اند. هر قبیله ای از این قوم به زبانی تکلم می کنند که همه آنها از شعبات زبان بربر شمرده می شود. ده نشینان آنان ایموشار نامیده می شوند، و توارق نامی است که از طرف اعراب به آنان اطلاق شده است. اعراب اینان را از قوم ترک می دانند و گمان برده اند توارق جمع ترک است. توارق بدین اسلام در آمده اند و زبان ادبی و تحریری آنان زبان عربی است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۳ ص ۱۶۷۷). رجوع به همان کتاب شود. (۱) - Touaregs.

توارک.

[ت ر] (ع مص) بر سرین تکیه کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواره.

[ت ر] (۱) نشیمن و خانه و دیواری را گویند که از نی و علف سازند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). خانه ای که از نی و علف سازند و در آن مستحفظین باغ انگور پناهنده شوند. (ناظم الاطباء): باید رفت آخر چند باشی چو (۱) مُتواری در این خانه تواره. ناصر خسرو (از فرهنگ رشیدی). (۱) - ن ل: تو.

تواره.

[ت ر] (۱) خانه ای باشد که در آن بجز سرگین و پلیدی و کاه هیچ نبود. (صحاح الفرس). خانه ای را گویند که در آن کاه و سرگین و پلیدیها ریزند. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). زبیل دان. (ناظم الاطباء ||). خار سر دیوار و دور باغ و فالیز باشد. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): ... خاکستر از زیر دیگ هر یسه برداشت و بام بر آورد و بر بام او مگاکمی بود تا آگنده شود و پاره ای آتش در میان خاکستر بود و وی ندانسته بود، باد برد و آن آتش بر تواره زد و آن تواره در گرفت و از آن جمله بازارها در گرفت. (تاریخ بخارا ص ۱۱۳).

تواری.

[ت] (ع مص) پنهان شدن. (زوزنی). پوشیده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). استتار. اختفاء. (یادداشت بخط

مرحوم دهخدا). پنهان شدن و پوشیدگی. (غیاث اللغات) (آندراج): و پسرزاده ای را از آن نزار که از جمله ائمه ایشان بود در زی اختفا و لباس تواری به الموت آورده است. (جهانگشای جوینی). که مثل چنان خصمی که ضعیف شده باشد و ستور تواری و استخفا بروی حال فرو گذاشته هم در آن وهلت چگونه او را مهلت دهند؟ (جهانگشای جوینی). نزدیک او و مادرش کس فرستاد که از اصناف، تواری و اختفا انصاف نباشد. (جهانگشای جوینی ||). نزد صوفیه احاطه و استیلاهی الهی را گویند. (کشاف اصطلاحات الفنون).

تواریخ.

[ت] [ع] [ا] ج تاریخ. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و تواریخ متقدمان به ذکر آن ناطق. (کلیله و دمنه). و ذکر بأس و سیاست او در صدور تواریخ مثبت. (کلیله و دمنه). و به تواریخ و اسمار التفاتی بودی. (کلیله و دمنه). - تواریخ و سیر؛ دو علمند، یکی مخصوص به کمیت اعمار و مدت دولت انبیاء و ملوک و ارباب ملک و ملت و دوم مخصوص به کیفیت احوال و طریقت هر یک. رجوع به تاریخ شود.

تواریخ ایام.

[ت] [خ] [ا] [یا] (اخ) اسم دو کتاب تاریخی عهد عتیق است که به اول و دوم تواریخ ایام مسمی می باشد. نگارنده آنها معین نیست اگرچه اکثری بر آنند که عزرا، آنها را در ۴۵۷ ق.م. تصنیف نمود و این رای بتوسط سؤالات و مباحثات دقیق و نکته سنجیهای جدید ثابت گردید... کتاب اولین بتوسط نسب نامه ها، تکرار تاریخ مقدس را از ابتدای جهان الی زمان داود پادشاه و نیز حیات و وفات و سلطنت داود را بنابر آنچه بوده بطور اکمل بیان می نماید. اما کتاب دومین فقط محتوی تاریخ ملوک یهود است یعنی از ابتدای سلطنت سلیمان تا مراجعت یهود است از اسیری بابل... (از قاموس کتاب مقدس). نام کتابی از تورات. کتاب اخبارالایام. دیوان الایام. (ابن ندیم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به قاموس کتاب مقدس شود.

تواریخیان.

[ت] [ا] مرکب) ترکیب شاذ و برخلاف قاعده از «تواریخ» ج تاریخ + «ی» علامت نسبت + «ان» علامت جمع فارسی. تاریخ نویسان و تاریخ دانان: و از علماء و تواریخیان فرس و عرب که محل اعتماد بوده اند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۸). در نام و عدد ایشان [اشکانیان]، میان تواریخیان و نسابت خلاف بسیار است. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۶). ... به قول تواریخیان فرس و اما تواریخیان عرب گفته اند... (فارسنامه ابن البلخی ص ۴۲). رجوع به تاریخ و تواریخ شود.

توازف.

[ت] [ز] [ع] مص) هر یکی چیزی از نفقه برآوردن برابر یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نزدیک شدن بعض قوم آنها به بعض دیگر... (از اقرب الموارد) (از لسان العرب).

توازن.

[ت] [ز] [ع] مص) به همسنگ آمدن. (زوزنی). هم سنگ شدن. (دهار). برابر و هم سنگ شدن دو چیز. (آندراج). هموزن شدن و همدیگر سنجیده گرفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هم سنگی. معادله. سنجیدن. سنجش. بهم سنجیدن. (یادداشت بخط مرحوم

دهخدا).

توازی.

[ت] [ع مص] با هم برابر شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). تحاذی. (اقراب الموارد). رجوع به متوازی شود.

تواسانگش.

[ت ك] [اخ] دهی از دهستان اشکور علیاست که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۲۰۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تواسی.

[ت] (۱) (۱) فرش منقش را گویند مانند قالی و گلیم و پلاس الوان. (برهان). گلیم و فرش منقش باشد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): فکنده ست فراش باد بهاری تواسی الوان ابر کوه و کرد. عبدالقادر نائینی (از فرهنگ رشیدی). (۱) - در انجمن آرا و به تبع در آندراج به فتح اول «تواسی» آمده است.

تواشج.

[ت ش] [ع مص] بهم درشدن. (زوزنی). به یکدیگر درآمدن و درآمیخته شدن ریشه های درخت. (از اقراب الموارد).

تواشظ.

[ت ش] [ع مص] مواشظة. (منتهی الارب). آرزومند جماع شدن دو مرد با هم، پس افشردن ذکر خودشان بر شکم یکدیگر. (ناظم الاطباء).

تواشق.

[ت ش] [ع مص] وشیق ساختن قوم گوشت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد ||). بریدن، يقال: تواشقه القوم بالسیوف؛ ای قطعوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تواصف.

[ت ص] [ع مص] بهم وصف کردن. (زوزنی). با هم صفت کردن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وصف چیزی کردن بعضی برای بعضی، يقال: هذا واعظ يتواصفونه و هو شیء متواصف. (از اقراب الموارد).

تواصل.

[ت ص] [ع مص] با یکدیگر پیوستن. (زوزنی). پیوستگی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضد تصارم. (اقراب الموارد). ضد تقاطع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تواصلات.

[تَ صُ] [ع ۱] اتصالات و پیوندها. (ناظم الاطباء).

تواصی.

[تَ] [ع مص] یکدیگر را وصیت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یکدیگر را اندرز و وصیت کردن، منه قوله تعالی: أ تَوَاصَوْا بِهِ؛ (۱) ای اوصی به اولهم آخرهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). درهم پیوسته رویدن گیاه زمین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - قرآن ۵۱/۵۳.

تواضع.

[تَ صُ] [ع مص] نبرد کردن در آب دادن و در رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواضع.

[تَ صُ] [ع مص] وضع شدن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فروتنی نمودن. (زوزنی) (غیاث اللغات). فروتنی کردن. (منتهی الارب) (دهار) (آندراج) (ناظم الاطباء). نرم گردنی و خواری نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خود را فرو نهادن. (غیاث اللغات). فروتنی. (زمخشری) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نرمی. نرمی کردن. افتادگی. شکسته نفسی. خفض جناح. (یادداشت ایضاً). خضوع و فروتنی و فرمانبرداری. (ناظم الاطباء). تذلل و تخاشع. ضد تکبر. (اقرب الموارد). آنست که خود را از کسانی که در جاه ازو نازلتر باشند مزیتی ننهد. (نفائس الفنون): بزرگی کز بزرگی بر سپهر است ولیکن از تواضع با تو ایدر فرخی. از حلم و از تواضع گوئی مگر زمینی وز طبع وز لطافت گوئی مگر هوائی فرخی. سخن با وی بسیار با تواضع رانده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۹). عبدوس و بوسعید معدی جواب آوردند سخت نیکو و بندگانه با بسیار تواضع و بندگی. (تاریخ بیهقی). به رفقی هرچه تمامتر... و تواضعی هرچه شاملتر... او را بیاگاهانم. (کلیله و دمنه). شتر... چون نزدیک شیر رسید از خدمت و تواضع چاره ندید. (کلیله و دمنه). مرا تواضع طبعی عزیز آمد، لیک مذلت است تواضع به نزد سفله نمود نه از تواضع باشد، زبون دون بودن نه حلم باشد، خوردن قفا ز دست جهود. جمال الدین عبدالرزاق. از عدوی سگ صفت، حلم و تواضع مجوی زآنکه به قول خدای نیست شیاطین ز طین. خاقانی. چون طائع نزدیک رسید صمصام الدوله از سرای بیرون دوید و رسوم تواضع و خدمت بجای آورد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۱۱). پیش او به تواضعی هرچه تمامتر بایستاد و اشک از دیده روان کرد. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۷۲). چهارم تواضع رضا پنجمین ششم ذکر مرد قناعت گزین. (بوستان). چندانکه مقربان آن حضرت بر حال من وقوف یافتند به اکرام درآوردند و برتر مقامی معین کردند اما به تواضع فروتر نشستیم. (گلستان). تواضع گرچه محمود است و فضل بیکران دارد نشاید کرد بیش از حد که هیبت را زیان دارد. سعدی. با توانگران تکبر کردن بهتر از تواضع. (تاریخ گزیده). کسی کو طریق تواضع رود کند بر سریر شرف سلطنت ولیکن محلش بدان و مکن ملک سیرتی در گه شیطنت تواضع بود با بزرگان ادب ولی با فرومایگان مسکنت. ابن یمین. و بالفظ کردن و نمودن مستعمل، و تواضع گری مثله. (آندراج). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. - بر سیل تواضع؛ بطریق فروتنی. (از ناظم الاطباء). - تواضع سمرقندی؛ تکریم ناراست و از روی ریا. (ناظم الاطباء ||). خوشخویی و مهمان نوازی و پذیرایی از مهمان و دلنوازی و ملاطفت و از جای برخاستن برای احترام کسی. (ناظم الاطباء): مهرگان آمد هان در بگشایدش اندرآرید و تواضع بنمائیدش. منوچهری. میان به خدمت بسته و ابرو به تواضع گشاده. (گلستان ||).

دور شدن، يقال: تواضع ما بیننا؛ ای بعد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فرورفتن زمین از آنچه در اطرافش بود. || سازواری و اتفاق کردن قوم بر امری. (از اقرب الموارد ||). نزد فقها بمعنی وضعه است. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به وضعه شود ||. نزد سالکان، هو افتقار بالقله تحمل اثقال المله. و اهل اشارات گفته اند: کوچک ساختن نفس است (در عین شناخت نفس) و بزرگ داشتن نفس است به ارجمندی توحید، قال النبی صلی الله علیه و آله و سلم: ما بعث الله نبیاً الا کان متواضعاً. عرفا گفته اند نهایت فروتنی و تواضع آنست که چون از خانه خود بیرون شوی، هر که را در مسیر خویش بینی او را از خویشتن نیکوتر یابی. (خلاصه السلوک از کشاف اصطلاحات الفنون).

تواضع کردن.

[تَ ضُ كَ دَ] (مص مرکب) فروتنی کردن. تواضع نمودن. خلاف تکبر کردن: خوی مهان بگیر و تواضع کن آنرا که او به دانش والا شد. ناصر خسرو. در خلق تواضع نکند بدگهری را هر چند که بسیار بود گوهر کانش. ناصر خسرو. هنگام غضب با تو کند دهر تواضع هنگام جدل با تو کند چرخ مدارا. امیر معزی (از آندراج). تواضع ز گردن فرازان نکوست گدا گر تواضع کند خوی اوست. (بوستان). تواضع کن ای دوست با خصم تند که نرمی کند تیغ بزننده کند. (بوستان). بنازند فردا تواضع کنان نگون از خجالت سر گردنان. (بوستان). خواهی از دشمن نادان که گزندت نرسد رفیق پیش آر و مدارا و تواضع کن و جود. سعدی. رجوع به تواضع و دیگر ترکیبهای آن شود.

تواضع گری.

[تَ ضُ كَ] (حامص مرکب) فروتنی و خضوع. (ناظم الاطباء). فروتنی کردن. (آندراج).

تواضع نمودن.

[تَ ضُ نَ / نَ / نَ دَ] (مص مرکب) تواضع کردن. فروتنی نمودن: ظاهر نزدیک وی [حضرت رضا] آمد سخت پوشیده و خدمت کرد و بسیار تواضع نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۶). با مردم بر سیل تواضع نمودن و خدمت کردن نیکو رفتی. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۹۲). عذری خواهید و تواضعی نمائید تا خداوند سلطان را بر آن دارم که تقرب شما قبول کند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۹۲). رجوع به تواضع و تواضع کردن و دیگر ترکیبهای آن شود.

تواطح.

[تَ طُ] (ع مص) با هم فراگرفتن شر و بدی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فتنه انگیختن یا کارزار نمودن با هم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقاتل. (از اقرب الموارد ||). انبوهی کردن اشتران بر حوض. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به مادهء بعد شود.

تواطح.

[تَ طُ] (ع مص) با هم فراگرفتن قوم چیزی را میان خود. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مانند تواطح... (از اقرب الموارد). رجوع به مادهء قبل شود.

تواطس.

[تَطُّ] (ع مص) موافقت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تواطح. (اقرب الموارد ||). بلند شدن موج و طپانچه زدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلاطم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تلاطم موج. (از اقرب الموارد).

تواطؤ.

[تَطُّ] (ع مص) توافق. (زوزنی) (از اقرب الموارد). موافقت و سازواری و اتفاق کردن بر امری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). با همدیگر موافقت کردن. (آندراج). اتفاق کردن. همداستان شدن. سازواری بر... موافقت بر... اتفاق در... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). لفظی را گویند که وضع شده باشد بر امری عام و مشترک باشد بین افراد، علی السویه، مانند لفظ انسان. و مقابل این لفظ است لفظ تشکیک... (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به تشکیک شود.

تواظب.

[تَظُّ] (ع مص) از یکدیگر فراگرفتن و دست بدست دادن و به نوبت گرفتن: تواظبت علیه الريح؛ تداولته و تعاورته. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تواعد.

[تَعُّ] (ع مص) با یکدیگر وعده نهادن. (زوزنی). یکدیگر را نوید دادن. (دهار). یکدیگر را وعده کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). یکدیگر را نوید دادن قوم: تواعد القوم. هذا فی الخیر و اما فی الشر، فیقال اتعدوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). وعده دادن یکدیگر را. (آندراج). رجوع به اتعاد شود.

تواغج.

[تُعْ] (ا) به لغت رومی نام پوست درختی است و آن سفید و بسیار تلخ می باشد. بواسیر را نافع است. (برهان) (آندراج). پوست درختی سپید و بسیار تلخ. (ناظم الاطباء).

توافد.

[تَفُّ] (ع مص) بهم بجای شدن. (زوزنی) (از اقرب الموارد): توافدوا علیه؛ بمعنی قدموا و وردوا. (از اقرب الموارد).

توافر.

[تَفُّ] (ع مص) بسیار شدن. (دهار) (آندراج). بسیار شدن مال و متاع. (از اقرب الموارد). و رجوع به اتْفار شود.

توافق.

[تَفُّ] (ع مص) توافق. (زوزنی) (از اقرب الموارد). هم پشت شدن. (دهار). با هم یکجا شدن و موافق بودن. (غیاث اللغات) (آندراج). با هم یکی شدن و هم پستی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقارب و تظاهر. (از اقرب الموارد).

سازواری. هم پستی. یگانگی در رای. سازگاری. التیام. سازش. مقابل تخالف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اتفاق و سازش. (ناظم الاطباء (|)). اصطلاح حساب) هم وفق بودن دو و یا چندین عدد. (ناظم الاطباء). حالت دو عدد که هر دو بر یکدیگر قابل قسمت نباشند اما بر عدد سومی قابل قسمت باشند چون عدد هشت و بیست. (از تعریفات جرجانی).

توافق داشتن.

[تَ فُ تَ] (مص مرکب) سازواری داشتن در رای. یگانگی داشتن در فکر. همفکری داشتن. هم رای بودن در امری. رجوع به توافق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توافق کردن.

[تَ فُ كَ دَ] (مص مرکب) موافقت کردن. سازواری کردن. اتفاق کردن در رای. موافق شدن.

توافقی.

[تَ فُ] (ص نسبی) هارمونیک. رجوع به هارمونیک شود.

تواقی.

[تَ] (ع مص) افزون شدن قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد |). خفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تواق.

[تَوَّ وَا] (ع ص) نعت است از توق بمعنی آرزومند کسی شدن، شدد للمبالغة، قال (ع): المرء تواق الی ما لم یئل. (منتهی الارب). سخت آرزومند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (آندراج). بسیار آرزومند. (ناظم الاطباء). مشتاق. (اقرب الموارد).

تواقص.

[تَ قُ] (ع مص) به اوقص مانستن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). کوتاه گردن بودن. (ناظم الاطباء). و در حدیث جابر: و کانت علی بردة فخالفت بین طرفیها ثم تواقصت علیها کی تسقط؛ ای انحیت و تقاصرت لامسکها بعنقی. (از اقرب الموارد).

تواقف.

[تَ قُ] (ع مص) دو گروه با هم به جنگ ایستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بایستادن دو گروه در جنگ و جز آن. (زوزنی).

تواقیع.

[تَ] (ع ا) ج توقع. (ناظم الاطباء). ج توقع سلطان. (از اقرب الموارد). رجوع به توقع شود.

تواکظ.

[تَ كُ] (ع مص) درهم و شوریده شدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تواکف.

[تَ كُ] (ع مص) روی گردانیدن و کناره گزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). انحراف. (اقرب الموارد).

تواکل.

[تَ كُ] (ع مص) ترک دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترک گفتن کسی را و یاری او نکردن. (از اقرب الموارد).
|| بر یکدیگر اتکال کردن. (مجمل اللغه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بر یکدیگر اعتماد کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواکن.

[تَ كُ] (ع ا) غلیواژ. (آندراج). زغن و غلیواج. (ناظم الاطباء).

تواکید.

[تَ] (ع ا) دوالها که بدان کوههء زین بندند. «تآکید» بالهمزة کذلک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
ظاهراً مانند تعاشیب مفرد ندارد. (از اقرب الموارد). آکائد. تآکید. میآکید || ج توکید. تأکیدات. (ناظم الاطباء).

توالت.

[ل] (فرانسوی، ا) (۱) بزک. چاسان فاسان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). این کلمه چندی است که در زبان فارسی متداول شده و با کردن صرف شود. و رجوع به بزک و آرایش شود. - اسباب توالت؛ وسائل آرایش. وسایل بزک از قبیل: پودر، ماتیک، سرخاب، سفیداب، ریمل، مداد ابرو، کرم و جز اینها. - جعبهء توالت؛ جعبه ای که وسائل و لوازم آرایش و بزک را در آن می گذارند. - میز توالت؛ میزی به نسبت کوچک و ظریف با آئینه ای متناسب و محفظه های مخصوص برای قرار دادن اسباب و وسائل بزک و آرایش || مبال. مبرز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). محل رفع نیاز. آبریزگاه. مستراح (۲). جایی که در آن قضای حاجت کنند.

(۱) - Toilette. (فرانسوی) (۲) - Cabinet d'aisances

توالد.

[تَ لُ] (ع مص) بهم (با هم) بزادن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (منتهی الارب). بهم زادن. (دهار) (از اقرب الموارد).
از یکدیگر زادن. (آندراج). زه و زاد. زاد و زه. تناسل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بسیار شدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار شدن فرزند. (آندراج). بسیار شدن. (از اقرب الموارد). یقال: توالدوا؛ ای کثروا و ولد بعضهم بعضاً. (ناظم الاطباء).
رجوع به مادهء بعد شود.

توالد و تناسل.

[تَلُّدٌ س] (ترکیب عطفی، امص مرکب) زاد و ولد. زائیدن و فرزند آوردن. تولید مثل کردن: و تا دامن قیامت از توالد و تناسل ایشان مؤمن و مؤمنه می زاید. (کلیله و دمنه). رجوع به ماده قبل شود.

توالس.

[تَلُّعٌ ع مص] همدیگر را یاری دادن در فریب و با هم فریفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توالی.

[ت] [ع مص] پیایی شدن. (دهار) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). تابع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).
 یقال: توالی علیه شهران؛ ای تابعا و توالی علی کتب فلان؛ اذا تابعت. (اقرب الموارد). - علی التوالی؛ پی در پی. پیایی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).
 به خشک شدن درآمدن خرما می تر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جدا کردن بز از گوسپندان، و در نوادر الاعراب: توالیت مالی و امتزت مالی بمعنی واحد. قال الازهری: جعلت هذه الاحرف واقعة و الظاهر منها اللزوم. (از اقرب الموارد).
 اصطلاح هیئت) حرکت افلاک سبعة سیاره که از مغرب به سوی مشرق است به ترتیب پیایی بودن بروج از حمل و ثور تا حوت، چنانکه هرروزه از حرکت خاص قمر معاینه می شود و این حرکت خلاف حرکت فلک الافلاک است که دایم از مشرق به سوی مغرب می باشد و این حرکت خلاف التوالی، سریع تر است از حرکت توالی، و بودن روز و شب تعلق به حرکت فلک الافلاک دارد. (از غیاث اللغات) (از آندراج). نزد اهل هیئت ترتیب بروج از حمل تا حوت باشد و این توالی از مغرب به جانب مشرق صورت گیرد، و عکس این ترتیب را خلاف توالی نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به توالی بروج و بروج شود.

توالی.

[ت] [ع ا] (از «ت ل و») سرین ها و کفلهای اسب و یا دم و هر دو پای آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). أعجاز. (اقرب الموارد).
 || دنباله‌های هودج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دنباله‌های خیل: التوالی من الخیل؛ مآخیرها. (از اقرب الموارد).

توالی بروج.

[ت] [ع ب] (ترکیب اضافی، مرکب) توالی البروج. در اصطلاح نجومی توالی از حمل به ثور تا به حوت است. و خلاف توالی از حوت تا به ثور است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بیرونی آرد: هرگاه از برجی گیری سوی آن برج که به پهلوی اوست... مث از حمل به ثور، آنگه جوزا، آنگه سرطان... و اگر به بروج از حمل گیری به حوت آنگه دلو، آنگه جدی... آن را توالی البروج خوانند (۱). (التفهیم). و رجوع به همان کتاب (ص ۱۱۵) و توالی شود. (۱) - این ترتیب را «خلاف توالی» نامند.

توالیدن.

[ت] [د] (مص) توانیدن و توانستن. (ناظم الاطباء).

توأم.

[تَءَ] [عِا] (از «تِءَم» یا «وِءَم») بچه هم شکم. بچه دو گانه. (دهار). هم شکم. (زمخشری) (ملخص اللغات حسن خطیب) (مهدب الاسماء). یکی از دو تن که به یک شکم زاده شده اند. همزاد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). همزاد، دو باشد یا زائد از آن، نر باشد یا ماده. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). همزاد و حملی، دو باشد و یا زیادتر و نر باشد یا ماده. ج، توأم، توأم. (ناظم الاطباء). آن یک بچه که با بچه دیگر از یک حمل زن پیدا شده باشد. (آندراج) (غیاث اللغات). ج، توأم، توأم. (منتهی الارب): ... به عصیان مبتلی گردد که بطن و فرج توأمند. (گلستان). در روزگار عدل تو شاید که عاقلان گویند بره با بچه گرگ توأم است. ابن یمن. رجوع به اقرب الموارد و کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. نزد بلغاء نام تشریح است و نیز آنرا توشیح نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). به شعر ذوقافیتین نیز اطلاق کنند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). دوم تیر قمار یا تیری از تیرهای قمار. (منتهی الارب). دویم تیر قمار. (ناظم الاطباء). نام تیری است از ده تیر قمار که عرب بدان بازی کنند. (آندراج). اصله و وَّأَم. (منتهی الارب). دوم تیر که بدان قمار کنند. (مهدب الاسماء).

توأم.

[تَءَ] [اِخ] منزلی است مر جوزا را. (منتهی الارب). برج جوزا. (ناظم الاطباء). صاحب صبح الاعشی نویسد: مردمان از توأم به جوزا تعبیر کنند لیکن حسین بن یونس حاسب در کتاب خود که «هیئة الصور الفلکیة» نام دارد گوید مردم در این تعبیر بخطا رفته اند، چه جوزا صورت «جبار» است در زمره صور جنوبی و قدم راست توأم بعض ستاره های جبار است که بر تاج اوست و گوید توأم بر خط وسط السماء [صورت] دو جسد است به دو سر بیکدیگر چسبیده، هر یک را دستی و پائی است و دو سر آن صورت، بر سوی مشرق است و دو پای آن، بر سوی مغرب و ذراع شامی، آن دو سر بود و دست راست آن که از سوی شمال است ذراع یمانی است و آن ستاره از ذراع یمانی که روشن است شعری غمیصاست و دست راست توأم به توابع کشیده بود. (صبح الاعشی ج ۲ ص ۱۵۲).

توأم.

[تَءَ] [اِخ] قبیله ای از حبش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توأمان.

[تَءَ] [عِا] مثالی توأم. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تثنیه توأم، یعنی دو تا همزاد و حملی که به فارسی جنابه گویند. (ناظم الاطباء). آن هر دو بچه که از یک حمل زن زائیده شود و این تثنیه توأم است. (غیاث اللغات) (آندراج). همزادان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دو بچه از یک شکم که بین ولادت آن دو، کمتر از شش ماه فاصله باشد. (از تعریفات جرجانی): دروغ راست نمایست در ولایت شاه ز عدل او بره با گرگ توأمان گفتن. سوزنی. رجوع به توأم شود ||. [اِخ] برج جوزا. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). نام دیگر برج جوزاء است. (مفاتیح). صورت جوزا و در میان عام برج توأمین به جوزا مشهور است. (التفهیم). او را جوزا و دوبرادران خوانند و آن نام صورتی است از صور بروج دوازده گانه میان سرطان و ثور و کواکب آن هیجده است و خارج از صورت هفت کوب و آن را بر مثال دو کودک توأم (۱) کرده اند ایستاده و دست بر کتف بیکدیگر نهاده. (از جهان دانش از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). حافظ در بیت ذیل: ایا عظیم وقاری که هر که بنده تست ز رفع قدر کمر بند توأمان گیرد بمناسبت اینکه عرب صورت الجبار را که دارای منطقه است نیز گاهی جوزا و منطقه او را «منطقه الجوزا» و «نطاق

الجوزا» گفته است، به تسامح بمعنی الجبار گرفته است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مراد از توأمان در اینجا برج جوزا نیست، چه برج جوزا کمربندی ندارد، بلکه مراد از آن در اینجا مسامحه و مجازاً به علاقهء مجاورت صورت جبار معروف است در جنوب برج جوزا که او را نیز عرب جوزا گوید، چه اوست که دارای کمربند بسیار زیبای درخشانی است که عرب نطق الجوزا و منطقه الجوزا گوید. و به شرح ایضاً مراد خواجه از جوزا در این بیت دیگر خود: جوزا سحر نهاد حمایل برابرم یعنی غلام شاهم و سوگند می خورم به همان دلیل مذکور در فوق به قرینه «حمایل» همین صورت جبار است نه برج جوزای معروف. (محمد قزوینی) (۲): کی بتابد تا نیابد مشتری از تو جواز کی برآید تا نخواهد توأمان از تو امان؟ زینبی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هر گوهری که لفظ وی افشاند بر زمین شد بر سپهر و بر کمر توأمان رسید. سوزنی. در آسمان مدار به وفق مراد تست تا بر مدار ماند تو بر مراد مان بدر و هلال او سپر و ناجخ تواند وز بهر بند گیت کمر بسته توأمان. سوزنی. ایا عظیم وقاری که هر که بندهء تست ز رفع قدر کمربند توأمان گیرد. حافظ (دیوان چ قزوینی) (۳). رجوع به توأم شود (||ع. ا) گیاهی ریزه که ثمرش مانند کمون (۴) باشد. (منتهی الارب) (۵) (ناظم الاطباء). (فرانسوی) (۱ - ۲) Gemeaux - مقدمه در شرح قصاید حافظ ص قلا. (۳) - در مقدمهء دیوان حافظ، شرح قصاید ص قل. (۴) - گیاهی است. (۵) - چنین است در ذیل «وعم»، ولی در ذیل «ت عم» آرد: گیاهیست ریزه.

توأمتان.

[تَءَمَّ] (ع ا) دو چشم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توأم شدن.

[تَ / تُوءَ شُدْ] (مص مرکب) متصل و مخلوط و یکی شدن. آمیخته شدن. امتزاج.

توأم شرقی.

[تَءَمَّ شَ] (اخ) یکی از توأمان که به سمت شرقی جای دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توأمان (جوزا) و مادهء بعد شود.

توأم غربی.

[تَءَمَّ غَ] (اخ) یکی از توأمان که به سمت غربی جای دارد. رجوع به مادهء قبل و توأمان شود.

توأم کردن.

[تَ / تُوءَ كَدْ] (مص مرکب) متصل و یکی کردن. آمیخته کردن. ممزوج و مخلوط کردن چیزی را با چیز دیگر.

توأمه.

[تَءَمَّ] (ع ا) مؤنث توأم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يقال: توأم للذکر و توأمه للاثنی. ج، توأمات. (منتهی الارب ||). نوعی از مرکبهای زنان که سایه ندارد. ج، توأمات. (منتهی الارب) (از تاج العروس). یک نوع محفئه روبازی جهت نشستن زن مانند پالکی. (ناظم الاطباء).

توامیر.

[ت] (ا) در تذکره الملوک ظاهراً جِ توامر آمده. رجوع به همان کتاب چ دبیرسیاقی چ ۲ ص ۳۹ شود.

توآمین.

[ت] (ع) (ا) توآمان. تثبیه توأم. همزادان. سلمان. دو همزاد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توأم و توآمان شود.

توأمیه.

[ت] (آ می ی) (ع ص نسبی، ا) دانهء مروارید، منسوب است به شهر توأم. (منتهی الارب). رجوع به الجماهر ص ۱۰۷ و توأمیه و توأم شود.

توأمیه.

[ت] (آ می ی) (ع ص نسبی، ا) مروارید و لؤلؤ. (ناظم الاطباء). نام مروارید است به نسبت توأم که ساحلی از عمان است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توأم و توأمیه شود.

توان.

[ت] (ت / ا) قوت. طاقت. (صحاح الفرس). قوت و قدرت و توانائی باشد. (برهان). قدرت. (فرهنگ جهانگیری). توانائی. (فرهنگ رشیدی). زور و قوت، و به فتح اول خطاست (۱). (غیاث اللغات). زور و قوت. تنو و تیو و نیرو مترادف اینند. (شرفنامه منیری). بمعنی توانائی معروف است یعنی قدرت و دولت که صاحب توان را توانگر گویند. (انجمن آرا). قوت و قدرت و زور. (ناظم الاطباء). قوه. قوت. زور. (فرهنگ فارسی معین). وسع. تاب. یارا. استطاعت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اوستائی «تو» (۲) (توانستن، قدرت داشتن)، «تواچا» (۳)، پهلوی «توان» (۴)، هندی باستان «تو» (۵)، «تویتی» (۶)، ارمنی «توم» (۷) (ماندن، دوام کردن، تحمل کردن، استقامت داشتن). (حاشیه برهان چ معین): سیامک بدش نام و فرخنده بود کیومرث را دل بدو زنده بود... چنین است آیین و رسم جهان پدر را به فرزند باشد توان. فردوسی. نوان گشت بیژن ز زخم جوان رمیده ز سر هوش و از تن توان. فردوسی. ز ضحاک ترسنده جمشیدیان نماند ایچشان رای و توش و توان. فردوسی. شب و روز روشن روانش تویی دل و جان و هوش و توانش تویی. فردوسی. فریضه باشد بر هر موحدی که کند به طاقت و به توان با عدوی تو پیکار. فرخی. بی سپاهی آن سپه را نیست کرد در جهان کس را نبوده ست این توان. فرخی. تن پیل دارد توان پلنگ دل و زهره شیر و سهم نهنگ. (گرشاسبنامه). همه زور و فر و توان و بهی تو دادی و آن را که خواهی دهی. (گرشاسبنامه). همه چیزشان بد، نبذشان توان چو باشد تن مردم بی روان. (گرشاسبنامه). ز تست این توان من، از زور نیست که بی تو مرا زور یک مور نیست. (گرشاسبنامه). چون زمین را آن توان نیست که تخم نوش در وی افکنی زهر بار آرد. (منتخب قابوسنامه ص ۱۴). زلیخا به دیدار او یافت جان غمش رفت و آمد دوباره توان. شمس (یوسف و زلیخا). ای پسر خسرو حکمت بگوی تات بود طاقت و توش و توان. ناصر خسرو. آنچه او از سخن پدید آید به سخن باشدش بقا و توان. ناصر خسرو. این را که همی بینی، از گرمی و سردی از تری و خشکی و ضعیفی و توان را. ناصر خسرو. جوان را جوانی فلک باز خواهد ستاند توان از توانا ستمگر. ناصر خسرو. ترسم که تلافی بود وز آن پس کز رنج و عنا کم شود توانم. مسعود سعد. بهانه بر قضا چه نهی چو مردان عزم خدمت کن چو کردی عزم، بنگر تا چه توفیق و توان بینی. سنائی. به سیم

هفته بداندان شوی از زور و توان کز تکاور به تکاور جهی، از غوش به غوش. سوزنی. جمشید صورتی و فریدون شکوه و فراسیاب همت و هومان تن و توان. سوزنی. بدان لبان طمع بوسه چون توان کردن ز کوچکی چو نینم در او توان سخن؟ سوزنی. تا جهان شد ناقه (۸) از سرسام دی ماهی برست چارمادر بر سرش توش و توان افشاندند. خاقانی. زبان تو در سود دانستن است توان تو در ناتوانستن است. خاقانی. در دولت جاودانت بینام هم حرمت و هم توان کعبه. خاقانی. تا توانی خون گری خاقانیا کآن جوانی و آن توان بدرود باد. خاقانی. نه در طبع نیرو، نه در تن توان خمیده شده زادسرو جوان. نظامی. به نوشابه گفت ای شه بانوان به از شیرمردان به توش و توان. نظامی. آنقدر داشتیم ز توش و توان کاخترم بود ازو همیشه جوان. نظامی. از تو دل برنکنم تا دل و جانم باشد می کشم جور تو تا جهد و توانم باشد. سعدی. امروز که دستگاه داری و توان بیخی که بر سعادت آرد بنشان. سعدی. چون چین سر زلف بتان تاب کمندت از جان دلیران ببرد تاب و توان را. سلمان (از شرفنامه منیری). در آ که در دل خسته توان در آید باز بیا که در تن مرده روان در آید باز. حافظ. - بی توان؛ بی نیرو. ناتوان. ضعیف. مقابل توانا و نیرومند: با طاقت و هوشیم ما و او خود بی طاقت و بی هوش و بی توان است. ناصر خسرو. رجوع به ترکیب زیر شود. - ناتوان؛ بی توان. کسی که از عهده انجام کاری بر نیاید. سست. مقابل زورمند و صاحب قدرت و دولت: مدان خویشتن را بجز ناتوان اگر دسترس باشدت یک زمان فردوسی. گر خواستی ولایت ترکان و ملک چین بگرفتی و نبود بدین کار ناتوان. فرخی. چون دیده ای که یوسف از اخوان چه رنج دید هم ناتوان بزی و ز اخوان توان مخواه. خاقانی. خاک بالین رسول الله همه حرز شفاست حرز شافی بهر جان ناتوان آورده ام. خاقانی. نه لشکر، یکی کوه با او روان که در زیر او شد زمین ناتوان. نظامی. به پیر کهن بر ببخشد جوان توانا کند رحم بر ناتوان. سعدی (بوستان). دشمن چو بینی ناتوان لاف از بروت خود مزن. (گلستان). گر پیرهن بدر کنم از شخص ناتوان بینی که زیر جامه خیالست یا تنم. سعدی. - ناتوانی؛ عجز. درماندگی. ضعف. سستی. مقابل توانایی: ناتوانی نصیب دشمن تست تندرستی همه توان تو باد. مسعود سعد. رجوع به بی توان و ناتوان و ناتوانی شود ||. بمعنی ابر هم هست که به عربی سحاب گویند. (برهان). ابر را گویند. (فرهنگ جهانگیری). به معنی ابر نیز آمده. (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). ابر و سحاب. (ناظم الاطباء): ز سیلی که بر کوه ریزد توان شود بر سر کوه کشتی روان. خسرو (از آندراج). ز روی بحر معلق توان شده پیدا چو پشت ماهی سیم از میانه جیحون. عمید (ایضاً ||). (اصطلاح حساب) حاصل ضرب چند عدد متساوی در یکدیگر، درین صورت یکی از عاملهای ضرب را پایه و شمارهء عاملها را نماینده، یا نما گویند. مثلاً: $۶۲۵ = ۵ \times ۵ \times ۵ \times ۵ \times ۵$ (قوهء) چهارم عدد ۵ است. (فرهنگ فارسی معین). - توان دوم؛ این کلمه را فرهنگستان ایران بجای مجذور در اصطلاح حساب پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران ص ۲۶ شود. - توان سوم؛ این کلمه را فرهنگستان ایران بجای مکعب در اصطلاح حساب پذیرفته و اضافه کرده است که در اصطلاح هندسه بکار نمی رود. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران ص ۲۶ شود ||. (اصطلاح فیزیک) مقدار کاری که در مدت یک ثانیه انجام گیرد. (فرهنگ فارسی معین ||). ممکن بودن هر چیز را نیز گفته اند. (از برهان). امکان و ممکن. (ناظم الاطباء). بمعنی اخیر در دساتیر آمده. (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به فرهنگ دساتیر ص ۲۴۰ شود ||. (فعل) ریشهء فعل که به صورت معین فعل آید چون توان آمدن، توان بودن، توان گفتن، توان رفتن، توان دادن، توان نهفتن، توان زدن، توان شمردن، توان دیدن، توان زیستن و جز اینها که غالباً امکان تحقق یافتن فعل را می رساند و بدون شخص آید: من رهی پیر و سست پای شدم نتوان راه کرد بی بالا. ذفرالاحوی. چگونه توان کرد از تو نهان چنین راز و این کارهای گران؟ فردوسی. دل من چو شد از ستاره تباه چگونه توان شاد بودن به ماه؟ فردوسی. کسی کرد نتوان ز زهر انگبین نسازد ز ریکاسه، کس پوستین. عنصری. بفروز و بسوز پیش خویش امشب چندانکه توان ز عود و از چندن. عسجدی. توان دانست که میوه بر چه جمله آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۳). و توان بودن که این وقت دیگر پیغامبری بوده است و خدای تعالی علیم است... که در تواریخ اختلاف عظیم است. (مجممل التواریخ و القصص). گفتم ز وادی بشریت توان گذشت گفتا توان اگر نبود مرکب جمام. خاقانی. دلی کآفت جان جست، دلارام توان جست

نه زو صبر توان جست نه آرام توان خواست. خاقانی. از وفاها هرچه بتوان می کنم وز جفاها هرچه بتوان می کند. سعدی. به شعر خاص چو سنجر نمی رسم چه توان لغت غریب و مرا احتیاج فرهنگ است. سنجر کاشی (از آندراج). نگاری تندخو دارم قمرشکل و فلک شیوه به هر کس بد کند خاطر نباشد روی بهبودش مزاج نازکی دارد که بهر هیچ می رنجد چو میرنجد کسی نتوان به صد جان کرد خوشنودش. نظیری (از آندراج). یا مرگ یا وصال، سخن ختم می کنم زین بیش با فراق مدارا نمی توان. ظهوری (ایضاً). کر اقبال ثانی صاحبقران شکار چنین صید وحشی توان (۹). ابوطالب کلیم (ایضاً). کنم چون خودی را اگر پیروی دگر کی توان دعوی خسروی؟ ملا هاتفی (ایضاً). نخست از سرم باید افسر نهاد که تا در کلاهش توان سر نهاد؟ (ایضاً). رجوع به توانستن شود. (۱) - در تداول امروز به فتح اول است. (۲) - tevem. - taviti. (۷) - tav. (۶) - tuvan. (۵) - tavaca. (۴) - tav. (۳) - (۸) - ن ل: تا جهان، ناچه شد... (۹) - ای توان کرد، یا آنکه ممکن است... (آندراج).

توان

□ (اخ) دهی از دهستان الموت است که در بخش معلم کلاویه شهرستان قزوین واقع است و ۲۹۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

توانا

[ت / ت] (نف) (از: «توان» + «ا»، پسوند فاعلی یا صفت مشبیه) قادر. کسی که از عهده انجام کار برآید. زورمند. نیرومند. (حاشیه برهان چ معین). نیرومند. قوی. قادر. مقتدر. (فرهنگ فارسی معین). نیرومند. قوی. مقتدر. (دهار). قوی. (ربنجی). قوی، و این مقابل ناتواناست... (آندراج). قادر و قوی و مضبوط و استوار و سزاوار و قابل. (ناظم الاطباء). قوی. بذیم. مبذم. توانگر. قادر. قدیر. مقتدر. مقابل ضعیف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قرشم. ضبراک. ضابط. قدم. مقرعه. (منتهی الارب): نخست آفرین کرد بر کردگار توانا و دارنده روزگار. فردوسی. چنین است آیین چرخ روان توانا بهر کار و ما ناتوان. فردوسی. توانا و دانا و دارنده اوست خرد را و جان را نگارنده اوست. فردوسی. به گرسوز اندر چنان بنگرید که گفتی میانش بخواهد برید یکی بانگ برزد براندش ز پیش توانا نبود او بر آن خشم خویش. فردوسی. بترس از خداوند جان و روان که هست او توانا و ما ناتوان. (گرشاسبنامه). که پاکا توانا خدای بزرگ که دیوی چنین آفریند سترگ؟ (گرشاسبنامه). تواناست بر دانش خویش دانا نه داناست آنکو تواناست بر زر. ناصر خسرو. بمعلولی چو یک حکم است و یک وصف این دو عالم را چرا بی علت سابق توانا باشد و دانا؟ ناصر خسرو. با دشمن... توانا جز به مکر نتوان یافت. (کلله و دمنه). چون مرد توانا و دانا باشد مباشرت کار بزرگ او را رنجور نگرداند. (کلله و دمنه). زخم مهماز و بلای تنگ و آسیب لگام فحل بر دست توانا برتابد بیش از این. خاقانی. بربط، کریست هشت زبان کش به هشت گوش هر دم شکنجه دست توانا برافکند. خاقانی. پیش آرم ذات یزدان را شفیع کش عطابخش و توانا دیده ام. خاقانی. به سوی توانا توانا فرست به دانا هم از جنس دانا فرست. نظامی. ضمیرش کاروان سالار غیب است توانا را ز دانائی چه عیب است؟ نظامی. گرفتم ز تو ناتوان تر بسی توانا تر از تو هم آخر کسی. (بوستان). به بازو توانا نباشد سپاه برو، همت از ناتوانان مخواه. (بوستان). به بازو توانا و قوت سردست خطاست پنجه مسکین ناتوان بشکست. (گلستان). شکرانه بازوی توانا بگرفتن دست ناتوانست. سعدی. رجوع به توان و توانائی و توانستن شود.

توانائی

[ت / ت] (حامص) نیرومندی. اقتدار. قدرت. (فرهنگ فارسی معین). قوت و قدرت و زور و دست. (ناظم الاطباء). طاقت. (دهار).

مقدرت. تیو. تاب. توان. طاقت. وسع. جُهد. مجهود. قدرت. اقتدار. استطاعت. خلاف ناتوانی، و با داشتن و دادن صرف شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): درم سایه و روح دانائی است درم گرد کن تا توانائی است. ابوشکور. بزرگی و شاهی و فرخندگی توانائی و فروزیندگی. دقیقی. که یزدان ز ناچیز، چیز آفرید بدان تا توانائی آید پدید. فردوسی. زمین و زمان و مکان (۱) آفرید توانائی و ناتوان آفرید. فردوسی. توانائی او راست، ما بنده ایم همه راستیهاش گوینده ایم. فردوسی. از آن پس که چندان بدش ناز و کام توانائی و لشکر و گنج و نام ز گیتی یکی غار بگزید راست چه دانست کآن هنگ دام بلاست؟ فردوسی. با توانائی و با جود، کم آمیزد حلم خواجه بوسهل توانا و جواد است و حلیم. فرخی. از بزرگی و توانائی و از جاه و شرف رایت او برگزیده ز آسمان هفتمین. فرخی. ایزد آن بارخدای به سخا را بدهاد گنج قارون و بزرگی و توانائی جم. فرخی. کسی را که روزیت بر دست اوست توانائی دست او دار دوست. اسدی. غره مشو به زور و توانائی کآخر ضعیفی است توانا را. ناصر خسرو. خردمندان در حال... توانائی و استعلا از جنگ عزلت گرفته اند. (کلیله و دمنه). نام هر دو زنده داری و توانائیت هست تا سخن را پرورانی و سخا را گستری. سوزنی. نی نی از بود تو نتوان تحفه ساخت تحفه بر قدر توانائی فرست. خاقانی. هر که در او جوهر دانائی است بر همه کاریش توانائی است. نظامی. هر که در حال توانائی نکوئی نکند در وقت ناتوانی سختی بیند. (گلستان). جائی نرسد کس به توانائی خویش الا تو چراغ رحمتش داری پیش. سعدی. دریغ بازوی سرپنجگی که برپیچد ستیز دور فلک ساعد توانائی. سعدی. راست گفتی که فرج یابی اگر صبر کنی صبر نیک است کسی را که توانائی هست. سعدی. دائم گل این بستان شاداب نمی ماند دریاب ضعیفان را در وقت توانائی. حافظ ||. نزد صوفیه، صفت فاعل مختاری بود جان افزا، یعنی ممد حیات بود، مثل آب حیات. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به توان و توانا و توانستن و ترکیبهای این کلمات شود. (۱) - ن ل: که چرخ و زمین و زمان...

توانا شدن.

[تُ / تَشُدْ] (مص مرکب) اقتدار. (زوزنی). نیرومند شدن. بازور گردیدن. با قدرت شدن. قوی گشتن. کامیاب شدن. قادر شدن: چو نیرو گرفتند و دانا شدند به هر دانشی بر توانا شدند. فردوسی. گشته یک نیمه جهان او را وز همت خویش نپسندد که بر آن نیمه توانا نشود. منوچهری. زیرا که سید همه سیاره اندر حمل به عدل توانا شد. ناصر خسرو. رجوع به توانا شود.

توانا کردن.

[تُ / تَکُدْ] (مص مرکب) تأیید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تعزیز. تطویع. (منتهی الارب). و رجوع به توانا شود.

توانا کن.

[تُ / تَکُ] (نف مرکب) توانا کننده. نیرومند کننده. قدرت دهنده: جهان آفرین ایزد کارساز توانا کن ناتوانانواز. نظامی. رجوع به توانا شود.

توانچه.

[تُ / تَچُ] (ا) تپانچه باشد. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از شرفنامه منیری). بر وزن و معنی تپانچه است که به عربی لطمه گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تپانچه و تپانچه شود.

توان داشتن.

[ت / تَ ت] (مص مرکب) نیرو داشتن. تاب داشتن. قدرت داشتن: من و رخس و کوپال و برگستان همانا ندارند با من توان فردوسی. کسی کو به خود بر توان داشتی ز طبع آرزوها نمان داشتی. نظامی. رجوع به توان شود.

تواندشت بالا.

[تَدَ ت] (اخ) دهی از دهستان سربند سفلی است که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۱۱۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تواندشت پائین.

[تَدَ ت] (اخ) دهی از دهستان سربند سفلی است که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۱۴۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توانست.

[تُ / تَن / نِ ت] (مص مرخم، امص) مصدر مرخم توانستن. توانائی. توان. اسم از توانستن. اسم مصدر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تا توانستم ندانستم چه بود چونکه دانستم توانستم نبود. عطار (از یادداشت ایضاً). رجوع به توانستن شود.

توانستن.

[تُ / تَن / نِ ت] (مص) (از: توان + ستن، پسوند مصدری) پهلوی «توانستن» (۱). قدرت داشتن. مقتدر بودن. (حاشیه برهان چ معین). استطاعت. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قوت و قدرت داشتن. (ناظم الاطباء). قدرت داشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (فرهنگ فارسی معین). توانائی داشتن. (فرهنگ فارسی معین). قدرت. مقدرت. اقتدار. اطاقه. یارستن. ممکن بودن. مقدور بودن. میسر بودن. تانستن. دانستن. یک مصدر بیش ندارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ایا بلایه اگر کار کرد پنهان بود کنون توانی باری خشوک پنهان کرد؟ رودکی. توانی بر او کار بستن فریب که نادان همه راست بیند وریب (۲). ابوشکور. دو چیز است کو را به بند اندر آرد یکی تیغ هندی یکی زر کانی به شمشیر باید گرفتن مر او را (۳) به دینار بستنش پای ار توانی. دقیقی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۲). تا همی آسمان توانی دید آسمان بین و آسمانه مبین. عماره. اگر شهریاری به گنج و سپاه توانست کردن به ایران نگاه نبودی جز از ساوه سالار چین که آورد لشکر به ایران زمین. فردوسی. اگر کس نیازاردیت از نخست به آب این گنه را توانست شست. فردوسی. که لختی ز زورش ستاند همی که رفتن به ره بر تواند همی. فردوسی. چه گنم که سفیه را به نیکوئی نتوانم نرم کردن از داشن. لیبی. تا توانی شهریارا روز امروزین مکن جز بگرد خم خرامش جز بگرد دن دنه. منوچهری. چندانکه توانستی رحمت بنمودی چندانکه توانستی ملک بزدودی. منوچهری. نه ستم رفت بمن زو، و نه تللیسی که مرا رشته نتاند تافت ابلیسی. منوچهری. فرمود که جواب نویسد که ما را معلوم شد که مقام شما دراز کشید اکنون هر که می تواند بودن می باشد و هر کس نتواند بودن و صبر کردن، باز گردد. (فارسانامه ابن بلخی). اگر سخن از سخندان پرسند شفا تواند داد. (فارسانامه ایضاً ص ۳۰). گفتم چه شود که من شوم تو گفتا که تو من شوار توانی. خاقانی. دل بر توانم از سر و جان بر گرفت و چشم نتوانم از مشاهده یار بر گرفت. سعدی. زاهد از پای خم باده چه سان برخیزم من نیفتاده ام آنسان که توان برخیزم. سعدی (از آندراج). نفس بی علم هیچ نتوانست جز به علم این کجا توان دانست؟ اوحدی ||. لایق و قابل بودن و سزاوار و لایق شدن. (ناظم الاطباء). شایستن. روا بودن. ممکن بودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و ده گونه آن بود که پوست و مزغ [مغز] آن بتوان خورد. (ترجمه تفسیر طبری از

یادداشت ایضاً). که نیکبخت و دولتیاری آن تواند بود که تقیل و اقتداء به خردمندان و مقبلان واجب بیند. (کلیله و دمنه). و شریف آنکس تواند بود که خسروان روزگار وی را مشرف گردانند. (کلیله و دمنه). و اگر در خواندن فروماند به تفهم معنی کی تواند رسید؟ (کلیله و دمنه). چه بیان شرایع به کتاب تواند بود (کلیله و دمنه). و اگر خردمندی به قلعه ای پناه گیرد... و یا به کوهی که از گردانیدن آب و ربودن باد اندر آن ایمن تواند زیست البته به عیبی منسوب نگردد. (کلیله و دمنه ||). دست یافتن و غالب شدن. (ناظم الاطباء). (۱ - ۲). (tuvan(i)stan - تُریب، اوریب، اُریب؛ در تداول امروزه، کج و ناراست. (۳) - ملکت را.

توانش.

[ت / تَن] (امص) توانستن. قدرت و قوت. (ناظم الاطباء). اسم مصدر توانستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): وقتی ناگاه داعیه ای پدید آید که در احیاء علوم به مقدار توانش، سعی اختیار کرده اید. (تاریخ بیهق از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و تفصیل این در کتاب مشارب التجارب که در تاریخ ساخته ام به تازی به مقدار دانش و توانش خویش بیان کرده ام. (تاریخ بیهق). بیان کرده آمده است به مقدار توانش و دانش خویش. (تاریخ بیهق).

توان فرسا.

[ت / تَف] (نف مرکب) ناتوان کننده. از بین برنده نیرو. پایمال کننده قدرت. ضعیف کننده. رجوع به توان و دیگر ترکیبهای آن شود.

توانکش.

[ت / تَك] (اخ) دهی از دهستان بیلوار است که در بخش کامیاران شهرستان سنندج واقع است و ۲۶۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توان کن.

[ت / تَك] (نف مرکب) بمعنی آدمی با نیروی توانا بکار که هرچه بخواهد کند، تواند و بر آن قادر باشد و ترجمه فاعل مختار است به پارسی، زیرا که توانا بمعنی قادر و ناتوان عاجز است. (انجمن آرا) (آندراج ||). از صفات خدای تعالی زیرا که دهنده قوت و قدرت و توانائی است. (ناظم الاطباء). رجوع به توان شود.

توانگر.

[ت / تَك] (ص مرکب) توانا. قادر. زورمند. قوی. (فرهنگ فارسی معین). در اصل بمعنی صاحب قوت است مرکب از توان بمعنی طاقت و گر، کلمه نسبت. (غیاث اللغات) (آندراج). بزرگوار و توانا و قادر. (ناظم الاطباء). توانا. باقوت. باقدرت. باتوان. قادر. مقتدر. مقابل ناتوان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ج، توانگران: رهی سوار و جوان و توانگر (۱) از ره دور به خدمت آمد نیکوسگال و خیراندیش. رودکی. چه گوئی ز گسته یل، خال شاه توانگر سپهد، یل باسپاه؟ فردوسی. به ایوان او بود یک تا دو ماه توانگر سپهد توانگر سپاه. فردوسی. توانا دو گونه ست هرچند بینی یکی زو جوان است و دیگر توانگر. ناصر خسرو. تو آن توانگر جاهی که عور و درویشند به پیش جاه تو این دو توانگر آتش و آب. مسعود سعد. اگر به قاعده خدمت نمیدهد دستم از آنکه نیست به قوت مرا توانگر پای مرا همان نظر پایمردی از در تست چرا که هست مبارک مرا بدین در پای. سلمان (از آندراج ||).

پهلوی «توان کر» (۲)... (ثروتمند، مالدار، غنی). (حاشیه برهان چ معین). بمعنی مالدار مجاز است... (غیاث اللغات). و به مجاز بمعنی مالدار و مستغنی استعمال یافته. (آنندراج). مالدار و غنی. (ناظم الاطباء). غنی. واجد. دارا. منعم. مالدار. دارنده. دولتمند. مقابل درویش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): توانگر به نزدیک زن خفته بود زن از خواب (۳) شرفاک مردم شوند. ابوشکور. توانگر برد آفرین سال و ماه و درویش، نفرین برد بی گناه. ابوشکور. همی گفت هر کو توانگر بود تهیدست با او برابر بود. فردوسی. توانگر کجا سخت باشد به چیز فرومایه تر شد ز درویش نیز. فردوسی. توانگر بود هر که را از نیست خنک مرد، کش از انباز نیست. فردوسی. هر چند که درویش پسر فغ زاید در چشم (۴) توانگران همه چغز آید. ابوالفتح بستى. اگر نیستی کوه غزنین توانگر بدین سیم روینده و زر کانی. فرخی. یحیی ده تن از گوهر فروشان بغداد را بخواند که توانگرتر بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۷). توانگرتر آنکس که خرسندتر چو والاست آنکو هنرمندتر. اسدی. توانگر که او را نه پوشش نه خورد چه او و چه درویش با گرم و درد. اسدی. گر از کوه داریم زر بیش ما توانگر خدایست درویش ما. اسدی. و خرسند باشید تا توانگر باشید. (قابوسنامه). زمین گاه پوشیده زو گه برهنه شجر زو گهی مفلس و گه توانگر. ناصر خسرو. چشم همیشه مانده به دست توانگران تا اینت نان بیارد و آن خز و آن حریر. ناصر خسرو. افسونی داشتم که شبهای مقمر پیش دیوارهای توانگران بیستادمی. (کلیله و دمنه). گویند دزدی شبی به خانه توانگری با یاران خود بدزدی رفت. (کلیله و دمنه). توانگر خلاق آنست که در بند شره و حرص نباشد. (کلیله و دمنه). دردی و سفال مفلسان راست صافی و صدف توانگران را. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۳۲). و گفت جهد کن تا یک دم بدست آری که آن دم در زمین و آسمان جز حق را نبینی یعنی تا بدان دم همه عمر توانگر نشینی. (تذکره الاولیاء عطار). نبینی که درویش بی دستگاه به حسرت کند در توانگر نگاه. سعدی (بوستان). دو امیرزاده در مصر بودند یکی علم آموخت و آن دگر مال اندوخت... پس این توانگر به چشم حقارت در فقیه نظر کردی. (گلستان). اگر قدرت جود است و گر قوت سجود، توانگران را به میسر شود. (گلستان). گر کسی خاک مرده باز کند نشناسد توانگر از درویش. سعدی (گلستان). توانگران را وقف است و نذر و مهمانی زکوة و فطره و اعتاق و هدی و قربانی تو کی به نعمت ایشان رسی که نتوانی جز این دو رکعت و آنهم به صد پریشانی؟ سعدی (گلستان). توانگران که به جنب سرای درویشان ضرورتست که گاهی ازو بیندیشند. سعدی. توانگر ز دزدان بود ترسناک تهی کیسه را از گره بر چه باک؟ امیر خسرو. غنای طبع بود کیمیای روحانی چو مال نیست میسر، به دل توانگر باش. صائب ||. مقابل دنگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). به مجاز، دارنده. پرمایه. صاحب مایه. در صفت صاحبان دانش و فضل و دین و یا معصیت و جز آن: کسی کو به دانش توانگر بود ز گفتار کردار بهتر بود. فردوسی. من بنده توانگرم به علم تو زیرا که تو گنج علم علامی. ناصر خسرو. چه باک است اگر نیستانم فرش و قصر چو در دین توانگرتر از قیصریم؟ ناصر خسرو. ما از شمار آدمیانیم و سنگدل از معصیت توانگر و از طاعتیم دنگ. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پرثروت و آبادان در صفت شهر یا ناحیتی: شوش شهری است توانگر، جای بازرگانان. (حدود العالم). بشارود شهری است توانگر. (حدود العالم). و این [ناحیت مصر] توانگرترین ناحیتی است اندر مسلمانی. (حدود العالم). پاسبان، خان، مردوز، دورق، شهرکهایست آبادان و خرم و توانگر و با نعمت بسیار [به خوزستان]. (حدود العالم). رجوع به دیگر ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - بمعنی دوم هم ایهام دارد. (۲) - (۳) tuvan-kar - ن ل: خانه. (۴) - ن ل: به چشم.

توانگر جاه.

[ت / ت گ] (ص مرکب) بزرگوار. بلند پایه. والامقام: تو آن توانگر جاهی که عور و درویشان به پیش جاه تو این دو توانگر آتش و آب. مسعود سعد. رجوع به توانگر شود.

توانگردست.

[تُ / تَ گَ دَ] (ص مرکب) قوی پنجه. توانا. نیرومند. که دارای بازوانی نیرومند و زور آور باشد ||. بخشنده. کریم. توانگردل. رجوع به همین کلمه و توانگر و دیگر ترکیبهای آن شود.

توانگردل.

[تُ / تَ گَ دَ] (ص مرکب) بلندطبع. کریم. بخشنده : غلامش به دست کریمی فتاد توانگر دل و دست و روشن نهاد. سعدی (بوستان).

توانگردلی.

[تُ / تَ گَ دَ] (حامص مرکب) بزرگواری. سخاوت. بلندطبعی. بخشندگی : دانم و از رای تو آگه شدم کاین ز توانگردلی و از سخاست فرخی. به جوانمردی و تشریف نوازی مشهور به توانگردلی و نیک نهادی مشهود. سعدی. رجوع به توانگردل و توانگر و دیگر ترکیبهای آن شود.

توانگرزاده.

[تُ / تَ گَ دَ / دَ] (ن مف مرکب / ص مرکب) بزرگ زاده. فرزند کسی که صاحب جاه و مال باشد : توانگرزاده ای را دیدم بر سر گور پدر نشسته. (گلستان).

توانگر شدن.

[تُ / تَ گَ شُ دَ] (مص مرکب) نیرومند شدن. قوی شدن. توانا شدن. پیروز شدن : بزرگان ایران توانگر شدند بسی نیز با تخت و افسر شدند. فردوسی. سپاهش همه زو توانگر شدند از اندازه کار برتر شدند. فردوسی ||. غنی شدن. مالدار شدن. ثروتمند شدن : به نوئی یکی گنج بنهاد شاه توانگر شد آشفته شد بر سپاه. فردوسی. فراز آمدش ارج و آرام و چیز توانگر شد آن هفت فرزند نیز. فردوسی. یکایک ز هر سو به چنگ آمدش بسی گوهر از گنج گنگ آمدش سپه سربسز آن توانگر شدند چو با یاره و طوق و افسر شدند. فردوسی. لشکر توانگر شد، چنانکه همه زر و سیم و عطر و جواهر یافتند و بمراد بازگشتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۹). ایشان خود توانگر شده اند که اندازه ای نیست که چه یافته اند از غارت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۴۳). پادشاه باید که خدمتکاران را... چندان نعمت و غنیمت ندهد که توانگر شوند. (کلیله و دمنه). همتش از گنج توانگر شده جمله مقصود میسر شده. نظامی. رجوع به توانگر و دیگر ترکیبهای آن شود. توانگر کردن. [تُ / تَ گَ کَ دَ] (مص مرکب) نیرومند کردن. توانا کردن : به دانش روان را توانگر کنید خرد را همان بر سر افسر کنید. فردوسی. به داد و دهش دل توانگر کنید از آزادگی بر سر افسر کنید. فردوسی ||. بی نیاز کردن. غنی کردن : قناعت توانگر کند مرد را خبر کن حریص جهانگرد را. (بوستان).

توانگر کیسه.

[تُ / تَ گَ سَ / سَ] (ص مرکب) پولدار. آنکه در کیسه نقدینه فراوان دارد : مالداران توانگر کیسه درویش دل در جفا درویش را از غم توانگر کرده اند. سنائی. رجوع به توانگر و دیگر ترکیبهای آن شود.

توانگروار.

[تُ / تَ گَرْ] (ص مرکب) چون توانگر. مانند توانگر. درخور توانگر: به دانگی گرچه هستم با تو درویش توانگروار جان را می کشم پیش. نظامی. رجوع به توانگر و دیگر ترکیبهای آن شود.

توانگر همت.

[تُ / تَ گَ هِم م] (ص مرکب) باهمت. دارنده همت: مقربان حضرت حق جل و علا (۱) توانگرانند درویش سیرت و درویشانند توانگر همت. (گلستان). (۱) - ن ل: حق سبحانه و تعالی.

توانگری.

[تُ / تَ گَ] (حامص مرکب) پهلوی «توان کریه» (۱). مالداری. ثروت. (حاشیه برهان چ معین). ثروتمندی. مالداری. (فرهنگ فارسی معین). ثروت. (زمخشری). مکنت. تمول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). وجد. وسع. (منتهی الارب): و عیال نابکار آینده گرد مکن که کم عیالی دوم توانگری است. (قابوسنامه). ماه بماه می کند شاه فلک کدیوری عالم فاقه برده را توشه دهد توانگری. خاقانی. خلف در دارالملک خویش متمکن بنشست و اعوان و انصار که از حضرت منصور آمده بودند از توانگری باز گردانید. (ترجمه تاریخ یمنی). اگر توانگری دهمت مشغول شوی، از من بمانی. (گلستان). توانگری به هنر است نه بمال. (گلستان). توانگری به قناعت است نه به بضاعت. (گلستان ||). توانایی. قدرت. زورمندی. قوت. (فرهنگ فارسی معین ||). اصطلاح تصوف) نزد صوفیه جمع صفات کمال بود با وجود قدرت بر اظهار هر صفتی. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به توان و توانگر و دیگر ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - tuvan-karih.

توانگو.

[ت] (ص، ا) بمعنی تانگو است. (فرهنگ جهانگیری). رجوع به تانگو شود.

توانگی.

[ت] (ا) دولت و ثروت و مال و ملک. (ناظم الاطباء).

تواننده.

[تُ / تَ نُنُ د / د] (نِف) توانا. قادر. نیرومند. رجوع به توان و توانا شود.

توانه.

[تَ نَ] (اِخ) نام مبارزی است تورانی که توابه نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به توابه شود.

توانه.

[تَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان سلگی است که در شهرستان نهاوند واقع است و ۵۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توان هوانگ.

(اخ) (۱) ولایتی در چین که راه ابریشم از آن می گذشت. رجوع به تاریخ مغول اقبال چ ۲ ص ۵۶۹ شود. (۱) – Touang – Huang.

توانی.

[ت] (ع مص) (از «ون ی») مانده و سست گردیدن. (منتهی الارب). سست شدن. سستی کردن. (فرهنگ فارسی معین). مبادرت کردن در ضبط کاری و سستی کردن: توانی فی الامر؛ مبادرت نکرد در ضبط آن کار و سستی نمود. (ناظم الاطباء). سستی کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). کوتاهی کردن، يقال: توانی فی حاجته؛ ای قصر فیها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقصیر کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). (مص) سستی و کوتاهی. (فرهنگ فارسی معین). سستی. کوتاهی. قصور. فتور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تو آنی که هر جا که باشی نباشد دل اندر نیاز و تن اندر توانی. عنصری (از یادداشت ایضاً).

توانیدن.

[ت] / ت د [مص] توانستن و قابل شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۲۸۹ و ص ۳۰۸ شود.

تواؤص.

[ت] [ع مص] فراهم آمدن و انبوهی کردن بر آب (۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) – در اقرب الموارد توؤص بدین معنی آمده است. و رجوع به توؤص شود.

تواهب.

[ت] [ع مص] به یکدیگر بخشیدن. (زوزنی). با یکدیگر بخشیدن. (دهار). بخشش کردن مر یکدیگر را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواچه.

[ت] [ع مص] (۱) گوشت نیک پخته. (ناظم الاطباء). رجوع به تباچه و تباهه و تواهه شود.

تواہس.

[ت] [ع مص] شتاب رفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تواحق.

[ت] [ع مص] برابر گردیدن قوم در کردار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با هم رفتن شتران. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تسایر. و در الاساس: کشیدن گردنها در حرکت و تباری کردن در آن. (از اقرب الموارد).

|| تباری و تکایل در کردار. (از اقرب الموارد).

تواحه.

[ت ه / ه] (۱) قلیهء بادنجان ||. کوکو ||. خاگینه ||. گوشت پختهء نازک ||. کباب. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). در فرهنگها نیافتم، همان تباهه است باید تصحیف شده باشد. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تباهه و تباهچه و تواهچه شود.

تواهی.

[ت] (حامص) تباهی است که نابود کرده شده و ضایع گردیده و به کمال نرسیده باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). بمعنی تباهی است که ضایع و نابود شده باشد. (انجمن آرا) (آندراج).

توئی.

[ت] (حامص) چگونگی تو. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تو بودن. این کلمه در خطاب آید و افادهء جدائی از جمع و دیگران کند چنانکه در مقام یگانگی گویند منی و توئی در میان نیست، یعنی جدایی و دوگانگی از میان رفته است و وحدت جایگزین آن شده است: گر نیست گشتی از خود و، با تو، توئی نماند از نیستی در آینهء دل نشان طلب. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۷۴۵). اینجا منی و توئی نباشد در مذهب ما دوئی نباشد. نظامی. دوستی کآن ز توئی و منی است نسبت آن دوستی از دشمنی است. نظامی. که ام من چه دارم تو داری توئی الهی پناه نزاری توئی (۱). نزاری قهستانی (دستورنامه چ روسیه ص ۴۸). (۱) - در مصراع دوم یعنی تو هستی. و رجوع به بودن، استن و... شود.

توئیر.

[ت] (ع مص) (از «و» در بدی افکندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در شر افکندن. (از اقرب الموارد).

توایل.

[ت ی] (ع مص) بر یکدیگر ویل گفتن، يقال: هما يتوايلا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

توایم.

[ت ی] (ع ا) ج توأم. و توأم النجوم؛ کواکب مختلطة. (ناظم الاطباء). رجوع به توأم شود.

توئیم.

[ت] (ع مص) (از «و» «م») کلان سر زشت صورت گردانیدن، يقال: وأمه الله؛ ای شوهه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توب.

(۱) دیده. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). توپ. رجوع به توپ شود ||. تاب و پیچ و چین ||. ریسمان ||. کثرت و افزونی ||. طاقت و قدرت. (از ناظم الاطباء).

توب.

[ت] [ع مص] بازگشتن از گناه. (زوزنی). از گناه بازگشتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). توبه. متاب. تتوبه. بازگشت از گناه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). توفیق توبه دادن خدای کسی را: تاب الله علیه؛ توفیق توبه داد خدای او را یا آسان گردانید دشواری وی را یا باز مهربان شد بر وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگشتن حق تعالی از قهر و عذاب. (آندراج).

توباتو.

(اخ) از پادشاهان مغول و از نوادگان قبلائی قآن است. پس از او هلاکوخان بفرمان برادرش منکوقآن جهت دفع ملاحظه در سنه ۶۵۳ ه. ق. به ایران آمد. توباتو از پادشاهانی بود که دین اسلام آورد. رجوع به تاریخ گزیده ص ۵۷۹ شود.

توباره.

[ر / ر] (۱) بز نر. (شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء) (آندراج).

توبال.

(معرب، ۱) توپال. بمعنی مس باشد که به عربی نحاس گویند و براده و سونش مس و نقره و امثال آن را نیز گفته اند و بعضی گویند مس و آهن و امثال آن را چون بتابند و چکوش و پتک بر آن زنند ریزه هائی که از آن می ریزد و می پاشد آنها را توبال می گویند، و این اصح است، چه توبال النحاس، ریزه هائی را گویند که بوقت چکوش زدن از مس تافته می پاشد و آن را پوست مس می گویند و آن لطیف تر از مس سوخته است، و همچنین توبال الحديد آنچه از آهن تفته ریزد. گویند اگر توبال و براده آهن بر کسی بندند که در خواب دندان به دندان بساید و بکراجد دیگر آن فعل نکند و اگر از آن قدری در شراب به زهر آمیخته ریزند زهر را بخود کشد و اگر آن شراب را بخورند زیان نکند. (برهان) (آندراج). معرب توپال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معرب از تفال فارسی است و آن چیزی است که از مس و آهن تفته در حین کوفتن آن ریزد، از مطلق او مراد توبال مس است... (تحفه حکیم مؤمن). براده مس و آهن. (غیاث اللغات). توبال النحاس و الحديد، چیزی است که از مس و آهن در حین کوفتن آن ریزد. (منتهی الارب) (از المنجد) (از اقرب الموارد). و نوشیدن یک مثقال از آن در آب و غسل مسهل بلغم است. (منتهی الارب). فارسی است. (از المنجد) (از اقرب الموارد). رجوع به ترجمه ضریر انطاکی ص ۱۰۲ و الجواهر بیرونی ص ۲۵۱ و ترجمه صیدنه و تحفه حکیم مؤمن و الابنیة عن حقایق الادویه و بحر الجواهر و مفردات ابن بیطار و قانون ابوعلی سینا شود.

توبال شابورقان.

[ل] (ترکیب اضافی، مرکب) براده فولاد معدنی: توبال مس گوشت فزونی را بخورد و اندر همه توبالها قوتی سوزاننده و لطیف کننده است و توبال شابورقان اندر کم کردن گوشت و گداختن گوشت فزونی، قویتر از توبال مس است. (ذخیره خوارزمشاهی از

یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توبال و شابورگان شود.

توبال قائین.

(اخ) (ضرب چکوج) وی صانع آلات مس و آهن بود. (سفر پیدایش ۴:۲۴) (قاموس کتاب مقدس). رجوع به توبالکائین شود.

توبالکائین.

(اخ) (۱) پسر لامش (۲) است که هنر بکار بردن آهن را اختراع کرده. (از لاروس). رجوع به توبال قائین شود. (۱) - Tubalcain. -
Lamech - (۲).

توباملن.

[م ل] (۱) به لغت یونانی نوعی از يتوعاتست و آن را به عربی علقی خوانند. برگ آن مانند برگ کبَر باشد و چون شاخی از آن بشکنند شیر بسیار از آن روان باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). یک قسم از جاروب. (ناظم الاطباء).

توبان.

(۱) شلواری بود تنگ (۱)، کشتی گیران دارند. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۶۷). تنبان چرمی که کشتی گیران پوشند. (برهان) (از ناظم الاطباء). شلواری است از پوست که کشتی گیران پوشند. (اوبهی). شلواری تنگ که کشتی گیران دارند و به تازی تبان گویند. (صحاح الفرس ||). تنبان. (شرفنامه منیری). شلوار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یارم خبر آورد (۲) که یکی توبان کرده ست مر خفتن شب را ز دیقی نکو و پاک. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۶۷). (۱) - ن ل: تنگ و چابک. (۲) - ن ل: یارم خبر آمد. بازم خبر آمد.

توبئه.

[ت ب ء] (ع مص) (از «وب ء») آماده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): وبأه توبئه؛ عبأه. (اقراب الموارد).

توبت.

[ت / توب] (از ع، امص) توبه. توبئه: بر او باید پیوست... آنگاه... انابت مفید نباشد، نه راه بازگشتن مهیا... و نه طریق توبت آسان. (کلیله و دمنه). عهدهای شکسته را چه طریق چاره هم توبتست و شعابی. سعدی. رجوع به توبه شود.

توبتو.

[ب] (ص مرکب) متوالی. پی در پی ||. گوناگون. متنوع. (فرهنگ فارسی معین).

تویج.

[] (۱) گیاهی را نامند که به تازی عشقه گویند. (فهرست مخزن الادویه).

توبرتو.

[ب] (ص مرکب) لابربلا- و ته برته. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). لابربلا- و تابرتا. (ناظم الاطباء). دارای توهای بسیار بر زبر یکدیگر. تویی بالای تویی. لابربلا. رویهم. انباشته بر هم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): قشر متصل؛ پوست توبرتو. (منتهی الارب از یادداشت ایضاً): نار ماند به یکی سفرگگی دیبا آستر دیبه زر ابره آن حمرا سفره پرمجان توبرتو و تابرتا دل هر مرجان چون لؤلؤك لالا. منوچهری. مر زنان راست کهنه توبرتو مرد را روز نو، و روزی نو. سنائی. گر به صدر او درآید سائلی عریان چو سیر با حریر وصله توبرتو رود همچون پیاز. سوزنی. نونو از چشمهء خوناب چو گل توبرتو روی پرچین شده چون سفره زر بگشاید. خاقانی. سرگذشت حال خاقانی بدفتر ساز از آنک نوبنو غمهاش توبرتو چو دفتر ساختند. خاقانی. و بنفشه از زلف غالیه موی خوشبوی چون روی گل توبرتوی آمده. (جهانگشای جوینی). صبا ز حال دل تنگ ما چه شرح دهد که چون شکنج ورقهای غنچه توبرتوست. حافظ. رجوع به تو شود ||. و بمعنی پی درپی و دنبال یکدیگر نیز بنظر آمده است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): در این خرمن که توبرتو عتاب است به یک جو با منت سالی حساب است. نظامی. به آب دیده خونین نوشته قصهء حال نظر به صفحهء اول مکن که توبرتو (۱) است. سعدی ||. چند خانه که درون یکدیگر ساخته باشند، آن پسین را پستو گویند. (انجمن آرا) (آندراج ||). مردم سردرخود و حرام توشه را هم می گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء). مردم سردرخود و بی ادب را نیز نوشته (۲). (انجمن آرا) (آندراج ||). ا مرکب) نام حلوائی هم هست ||. هزارخانهء گوسفند را نیز گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء ||). بمعنی جشن و عروسی که صاحب جهانگیری آورده ترکی است نه پارسی و به طای حطی است نه قرشت. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - بمعنی اول هم ایهام دارد. (۲) - مراد صاحب برهان قاطع است.

توب رسن.

[رَس] (ا مرکب) ریسمان تابیده. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۸ شود.

توبره.

[ر / ر] (۱) بمعنی کیسه که در آن دانه انداخته بخورد اسپان دهند و به عربی آن را مِخْلَاة گویند و به فارسی تیره به حذف واو نیز آمده. (از آندراج). معروف است. (شرفنامه منیری). کیسه و خریطهء شکارچی و کیسهء بندداری که بر سر اسب و استر و خر زنند مانند توبرهء کاه خوری و توبرهء جوخوری. (ناظم الاطباء). مِخْلَاة. (دهار) (نصاب). علیقه. (نصاب). پلاس آخر. کیسه ای که کاه یا جز آن در آن کنند و خوردن را بر ستور آویزند. کیسهء بزرگ. کیسه ای که در آن علوفه ریزند و بر سر اسبان کنند. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کلاهی نم‌دین بر سر داشت و پشمینه ای پوشیده و کلاسنگی در میان بسته و توبره ای در پشت انداخته و چوبی در دست گرفته. (ترجمهء تفسیر طبری از یادداشت ایضاً). یاد نیاری به هر بهاری جدت توبره برداشتی شدی به سماروغ (۱). منجیک (از یادداشت ایضاً). آلت کفش دوزان از توبره بیرون کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۳۷). من زرق او خریدم و خوردم بروی او زاد عزیز خویش و تهی کرده توبره. ناصر خسرو. کی ریزم آبروی چو تویی خرد بر طمع آنکه توبره پران کنم؟ ناصر خسرو. و در هر فرسخی صد هزار سوار را بازمی گردانید تا تنها ماند. به غاری در شد و توبرهء اسب در گردن انداخت. (قصص الانبیاء). و من از آن سنگهایم که بر اصحاب... باریدم هر دو را برداشت و در توبره نهاد. (قصص الانبیاء). توبه تباہ کردم و گفتم مرا بده یک بوسه پیش از آنکه کنی ریش توبره (۲). سوزنی. از بهر مرکب تو که نعلش سزد هلال شد کهکشانش چو آخور و پروین چو توبره. ظهیر (از شرفنامه منیری). تاج تو افسوس که از سر به است جل ز سگ و توبره از خر به است. نظامی. شیخ گفت این ساعت برو و

موی محاسن و سر را پاک بستره کن و این جامه را که داری برکش و ازاری از گلیم بر میان بند و توبره ای پُر جو بر گردن آویز و... بیرون شو. (تذکره الاولیاء عطار). فریاد از این خران که ندارد به نزدشان صد کیسه شعر، رونق یک توبره شعر. کمال اسماعیل (از شرفنامه منیری). و آنکه او را ز خری توبره باید بر سر فلکش لعل به دامن دهد و زر به جوال. کمال اسماعیل. - توبره ابزار؛ توبره ای که افزارهای خود چون ماله و تیشه و شاقول و تراز و ریسمان کار خود را بنایان، واره و رنده و مانند آن را نجاران در آن نهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - توبره شبان (شتربان)؛ صفن. صفنه. که زاد و اسباب خود در وی نهند. - توبره شکارچی؛ مقنب. که صیاد صید در وی اندازد. - توبره کش؛ آنکه توبره حمل کند: قاطر پیشاهنگ آخرش توبره کش میشود. - توبره گدایی؛ کیسه گدائی که در آن هر چیز یافت شود. رجوع به توبره شود. (۱) - ن ل: توبره برداشتی زبهر سماروغ. (۲) - ریش مانند توبره.

توبره ریز.

[رَری] (اخ) دهی است از دهستان بیلوار که در بخش کامیاران شهرستان سنندج واقع است و ۴۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توبره ریز.

[رَری] (اخ) دهی از دهستان کوهدشت است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توبزه.

[بَ زَ / زَ] (ا) بیخ ساق خریزه را گویند. (برهان). بیخ ساق خریزه و تریزه. (ناظم الاطباء). بیخ و بن ساق خریزه را گویند. (انجمن آرا) (آندراج). بیخ پیازه خربوزه. (فرهنگ رشیدی).

توپک.

[بَ / تَ / تُو بَ] (ا) توپک. گنجینه و مخزن باشد... و بهمین معنی بجای بای ابجد تای قرشت و نون و یای حطی هر سه آمده است. (برهان). گنجینه، و به لغتی به جای باء، نون است. کذا فی شان الشعراء، و قیل با گاف فارسی. (شرفنامه منیری). گنجینه و مخزن و تینگو و صندوق محکم و مضبوط و جایی که طعام را در آن ضبط کنند و نگه دارند. (ناظم الاطباء). رجوع به توپک و توبگ و توتک و توتکی و توتگی و تونک شود.

توبگی.

(ا) نام درمی است که در قدیم زده بودند و رایج بوده. (برهان). زری که در قدیم رایج بود، عماره گوید (۱)... و این نیز بوتکی باید به تقدیم با برتا. (فرهنگ رشیدی). یک قسم درمی که در قدیم رایج و معمول بوده. (ناظم الاطباء). رجوع به توبک و توبگ و توتک و توتکی و تونک و توتگی شود. (۱) - در فرهنگ رشیدی بجای کلمه توتکیش، توبکیش آمده است. و رجوع به توتکی شود.

توبک.

[ب] (ا) گنجینه را گویند و در ادات الفضلا بجای با، تای فوقانی و در شرفنامه به نون آورده. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). گنجینه و در آداب، بجای با، تای قرشت و در شرفنامه نون آورده و گمان راقم آن است که پوتک باشد به بای فارسی در اول و تای قرشت پیش از کاف تازی مرادف پوته مرقوم. (فرهنگ رشیدی). و ظن آنست که پوتک باشد و بای پارسی در اول و تای مفتوح. و آن زری را گویند که در قدیم رایج بوده است. عمارهء مروزی گفته (۱)... و این نیز پوتکی باید به تقدیم پاء بر تاء، رشیدی چنین دانسته، در برهان نیز به این معنی بر وزن توپچی بمعنی درمی گفته معلوم می شود که توبک تصحیف شده. (انجمن آرا) (آندراج). گنجینه و مخزن و تپنگو و صندوق محکم و مضبوط و جایی که طعام را در آن ضبط کنند و نگه دارند. رجوع به توبک و توبکی و توتکی و توتک و تونک شود. (۱) - صاحب انجمن آرا شعر عماره را بجای کلمه «توتکیش»، «پوتکیش» آورده و چنین استناد جسته است. و رجوع به توتکی شود.

توبل.

[ب] (ا) جزء پیشین از پیشانی. (ناظم الاطباء). رجوع به تویل شود.

توبل.

[ت ب] (ع ا) دیگ افزار. ج، توابل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توبله.

[ت ب ل] (ع مص) دیگ افزار در حویج دیگ کردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دیگ افزار ریختن در دیگ. (ناظم الاطباء). رجوع به تابل و توابل شود.

توبن.

[ب] (اخ) دهی از دهستان نشتا است که در شهرستان تنکابن واقع است و ۴۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توبن.

[ب] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش رامسر است که در شهرستان تنکابن واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توبنق.

[ن] (اخ) دهی از دهستان مشکین باختری است که در بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر واقع است و ۱۶۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توبنگ.

[ب] (اخ) (۱) توبینگن. رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Tubingue.

توبولسک.

[تُ بُل] (اخ) (۱) شهر حاکم نشین سیبیر... (ناظم الاطباء). شهری است در سیبری که بر کنار رود توبول واقع است و ۳۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء توبولسک شود. (۱) - Tobolsk.

تُوبه.

[تُ ءَ بَ] (ع ا) (از «ت ء ب») عار و ننگ. (منتهی الارب). اِبَةٌ. (منتهی الارب). رجوع به اِبَةٌ شود.

توبه.

[بَ / ب] (ا) قوس قزح را گویند و به این معنی بجای بای ابجد یای حطی هم آمده است. (برهان). قوس قزح و آژفنداک. (ناظم الاطباء). رجوع به تویه شود.

توبه.

[تَ / تُو بَ / ب] (ع مص) توبه. بازگشتن از گناه. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب). از گناه بازگشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (غیاث اللغات) (آندراج). و عوام بالضم گویند... و به لفظ کردن و گفتن و فرمودن و دادن و شکستن مستعمل. (غیاث اللغات)... بازماندن از کارهای بد، و ناقص و نادرست و شکسته و سنگین از صفات اوست و با لفظ گفتن و فرمودن و کردن و دادن و شکستن و گسستن مستعمل. (آندراج). بتینا و بتینه و ابومان و ندامت و پشیمانی و بازگشت از گناه. (ناظم الاطباء). انابت. انابه. بازگشت. بازگشت از گناه بی رجوعی. تحوب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و آن بازگشت بدل است بسوی خدا به باز کردن عقده احرار و سپس قیام کردن بهمهء حقوق پروردگار. (از تعریفات جرجانی). در لغت بازگشتن از گناه است و همچنین است «توب»... و توبه در شرع بازگشتن از افعال مذموم است به افعال نیک. (از تعریفات جرجانی) : رفیقا چند گوئی کو نشاطت بنگریزد کس از گرم آفروشه مرا امروز توبه سود دارد چنان چون دردمندان را شنوشه. رودکی. دلت همانا زنگار معصیت دارد به آب توبهء خالص بشویش از عصیان. خسروانی. به توبه دل راست روشن کنم بی آزاری خویش جوشن کنم. فردوسی. اگر بخردی سوی توبه گرای همیشه بود پاکدین پاکرای. فردوسی. جهان تازه شد چون قدح یافتی روان از در توبه برتافتی. فردوسی. اگر به این قسم که خوردم وفا نکنم، پس قبول نکند هرگز خدا از من توبه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۹). امیر به جشن نوروز بنشست و داد این روز بداد و هدیه های ولایت داران به رسم آوردند و نشاط شراب رفت سخت به سزا، که از توبه... تا این روز نخورده بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۴۴). پناه روانست دین از نهاد کلید بهشت و ترازوی داد در رستگاری ورا از خدای ره توبه و توشه آن سرای. اسدی. گر رنجه ای از آفتاب عصیان از توبه برون شو به زیر طارم. ناصر خسرو. شاید که صورت گنهانت را اکنون به دست توبه بیارائی. ناصر خسرو. نه ز خداوند توبه جوئی و نه هیچ بخواهی ز مردمان بحلی. ناصر خسرو. عاشقی خواهی و پس توبه کنی توبه و عشق بهم ناید راست روز کی چند بود نوبت گل روزه و توبه همه روزه بجاست. سنائی. آبستانه عدّه توبه مدار بیش کآسیب توبه قفل به دلها برافکنند. خاقانی. ساقی می، توبه را برده پس کوه قاف بلکه ز کوه عدم ز آنستر انداخته. خاقانی. ساقیا توبه را قلم درکش بر در میکده علم برکش. خاقانی. عشق با توبه آشنا نبود توبه در عاشقی روا نبود. نظامی. سر فروبرده ای بن گلخن فارغ از توبه ای و استغفار. عطار. گر آن ساقی که مستان راست، هشیاران بدیدندی ز توبه، توبه کردند چو

می بر دست خماران. سعدی. گر تو پرچهره نویسی نقاب توبه صوفی به زیان می بری. سعدی. رجوع به کشف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی شود. - توبه آدم؛ توبه حضرت آدم بعد از سرپیچی از فرمان خدا: گر ز آدمی ای پور توبه باید کردن ز گناهانت همچو آدم. ناصر خسرو. چرک نشاید ز ادیم... شست تا نکنی توبه آدم درست. نظامی. - توبه النصوح؛ توبه نصوح. رجوع به همین کلمه شود. - توبه اولیاء؛ کنایه از ترک ماسوا الله است. (انجمن آرا). - توبه پذیر؛ تواب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آنکه دستور توبه فرما را پذیرد و از گناه بازگردد و توبه کند. - توبه پرست؛ خواهنده توبه و توبه کننده: ز آنکه آدم ز آن عتاب از اشک رست اشک تر باشد دم توبه پرست. مولوی. - توبه خواستن؛ استتابه. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). طلب توبه کردن. خواهان بازگشتن از گناه بودن. - توبه راست؛ توبه نصوح. (دهار). و رجوع به همین ترکیب و توبه النصوح شود. - توبه قحبه؛ کنایه از کار بی ثبات است. (انجمن آرا). توبه ای که بی تردید شکسته خواهد شد و ثباتی در آن نخواهد بود، چنانکه گفته اند: قحبه گر کند توبه، حرصش ندهد یاری. - توبه نامه؛ معروف. (آندراج). نامه ای که در آن شرح توبه و ندامت کسی را نویسند. (ناظم الاطباء). نامه ایست که گناهکار بموجب آن تعهد کند، بازگشت از گناهان خود را. - توبه نصوح؛ رجوع به همین کلمه شود. - امثال: توبه قمارباز در بی پولی است، نظیر: بی بی از بی چادری خانه نشین است. یا آب ندارد و گرنه شناگر قابلی است. توبه گرگ مرگ است، نظیر: خوی بد در طبیعتی که نشست نرود تا بوقت مرگ از دست. سعدی ||. توفیق توبه دادن کسی را خدای ||. آسان گردانیدن خدا دشواری کسی را ||. باز مهربان شدن خدا بر کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به توب شود.

توبه.

[تَبَّ] (اخ) سوره نهمین از قرآن کریم، مدنیه و آن دارای ۱۲۹ آیت است، پس از انفال و پیش از یونس. نام دیگر آن بحوث است. سوره برائه. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا).

توبه.

[تَبَّ] (اخ) ابن حمیر بن حزن بن کعب (۱). شاعری بوده است. (منتهی الارب). شاعری از عشاق مشهور عرب است و در اواسط قرن اول هجری و در زمان خلافت بنی امیه می زیست. رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۷ و عقد الفرید ج ۳ ص ۳۰۲ و قاموس الاعلام ترکی و البیان و التبین ج ۱ ص ۱۹۶ و المرصع شود. (۱) - در الاعلام زرکلی: حزم بن کعب بن خفاجه العقیلی.

توبه.

[تَبَّ] (اخ) (تل...) در جانب شرقی دجله مقابل شهر موصل و متصل به نینوا و در آنجای تلی است که آنرا زیارت کنند و در آنجا به تفرج پردازند. رجوع به معجم البلدان ذیل «تل توبه» شود.

توبه دادن.

[تَبَّ / تُوِبَ / بَدَّ] (مص مرکب) امر فرمودن کسی را به بازگشتن از گناه و بتینه دادن. (ناظم الاطباء): پارسا از لب ساغر به دهان آب آرد دیگران را ز می و نقل چرا توبه دهد؟ کمال اسماعیل (از آندراج). آنچه مقصود ز شعر است، چو در گیتی نیست شاعران را همه زین کار خدا توبه دهد. اثر اومانی. اگر راست گفت ای خداوند پاک مرا توبه ده تا نگردم هلاک. (بوستان). یار دیرین مرا گو به زبان توبه مده که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن. (گلستان). عالم شهر گو مرا وعظ مکن که نشنوم پیر محله گو مرا توبه مده

که بشکنم. سعدی. گر توبه دهد کسی ز عشقت از من بنیوش و پند منیوش. سعدی. رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه دار.

[تَ / تُوبَ / بَ] (نف مرکب) توبه کار. تائب و نادم و پشیمان. (ناظم الاطباء).

توبه ده.

[تَ / تُوبَ / بَ] (نف مرکب) توبه دهنده. آنکه گناهکار را از تکرار گناه بازدارد: الفت ده هجران و وصال است صبوری مخموری می توبه ده و توبه شکن شد. نظیری (از آندراج).

توبه سوز.

[تَ / تُوبَ / بَ] (نف مرکب) توبه سوزاننده. توبه شکن. باطل کننده توبه و عهد و میثاق. توبه را شکنند و به گناه بازگرداند: بیا ساقی آن آتش توبه سوز به آتشگه مغز من بر فروز. نظامی. رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه شکستن.

[تَ / تُوبَ / بَ] (مص مرکب) برگشتن به گناه و مرتکب شدن هر گناهی که سابقاً مرتکب شده بود و شکستن عهد و میثاق. (ناظم الاطباء): عنان عمر شد از کف رکاب می بکف آر که دل به توبه شکستن بهانه باز آورد. خاقانی. کسان که در رمضان چنگ و نی شکستندی نسیم گل بشنیدند و توبه بشکستند. سعدی. گو خلق بدانند که من عاشق و مستم آوازه درست است که من توبه شکستم. سعدی. گویند سعدیا برو از عشق توبه کن مشکل تو انم و نتوانم که بشکنم. سعدی. گر باده از این خم بود و مطرب از این کوی ما توبه نخواهیم شکستن به درستی. سعدی. بر ما گنه توبه شکستن منویسید کاین توبه بفرمان می ناب شکستیم. طالب آملی (از آندراج). رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه شکسته.

[تَ / تُوبَ / بَ] (ن مف مرکب) بازگشته به گناه. سر باز زده از توبه و عهد و میثاق. کسی که توبه خود را با گناه تازه باطل کرده باشد: عاشقی توبه شکسته همچو من از طواف خمستان آمد برون. خاقانی. رجوع به توبه شکستن و توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه شکن.

[تَ / تُوبَ / بَ] (نف مرکب) آنکه می شکنند عهد و میثاق خود را در توبه کردن. (ناظم الاطباء). آنکه خود توبه خود شکنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). که سبب شکستن توبه است. توبه شکننده دیگران را. (یادداشت ایضاً): آمد آن نوبهار توبه شکن پرنیان گشت باغ و برزن و کوی. رودکی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آمد آن نوبهار توبه شکن باز برگشت سوی من توبه فرخی. نباشد اصلی در عشق یار توبه من که زلف پرشکن یار هست توبه شکن. معزی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). لیک آن مستی بود توبه شکن منسی است این مستی تن جامه کن. مولوی. بهار و گل طرب انگیز گشت و توبه شکن به شادی رخ

گل بیخ غم ز دل برکن. حافظ. به عزم توبه سحر گفتم استخاره کنم بهار توبه شکن می رسد چه چاره کنم؟ حافظ. الفت ده هجران و وصال است صبوری مخموری می توبه ده و توبه شکن شد. نظیری (از آندراج). رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه فرما.

[تَ / تُوبَ / بَ / فِ] (نَفِ مرکب) آنکه مردم را به سوی خدا و بازگشت از گناه امر کند. آنکه نهی از منکر و امر به معروف کند. آنکه گناهکاران را از ادامه اعمال خلاف بازدارد. مجازاً، حاکم شرع: مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می کنند؟ حافظ. رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه فریب.

[تَ / تُوبَ / بَ / فِ / فِ] (نَفِ مرکب) آنکه توبه کرده را فریب دهد و او را به شکستن توبه ترغیب نماید. فریب دهنده تائب. تشویق کننده توبه کرده در ارتکاب گناه تازه: مست نوازی چو گل بوستان توبه فریبی چو مل دوستان. نظامی. رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه کار.

[تَ / تُوبَ / بَ / صِ] (صِ مرکب) توبه کننده. تائب. توبه دار. نادم و پشیمان از گناه. (ناظم الاطباء): آتشم در جان گرفت از عود خلوت سوختن توبه کارم توبه کار از عشق پنهان باختن. سعدی. من که عیب توبه کاران کرده باشم بارها توبه از می وقت گل، دیوانه باشم گر کنم. حافظ. من همان ساعت که از می خواستم شد توبه کار گفتم این شاخ ار دهد باری، پشیمانی بود. حافظ. شرابی که از یمن او توبه کار ز بند تقید شود رستگار. ملا طغرا (از آندراج). رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه کار شدن.

[تَ / تُوبَ / بَ / شُ دَ] (مِصِ مرکب) نادم و پشیمان گشتن. (ناظم الاطباء). در تداول عوام، سخت پشیمان شدن. با خود عزم جزم کردن که دیگر آن نکند یا نگوید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توبه کار و توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه کاری.

[تَ / تُوبَ / بَ / حِ] (حِ مرکب) پشیمانی و ندامت و عهد و سوگند در پرهیزگاری. (ناظم الاطباء).

توبه کردن.

[تَ / تُوبَ / بَ / كَ دَ] (مِصِ مرکب) پشیمان شدن و بازگشت از گناه. (ناظم الاطباء). هود. تهود. تخرج. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از چه توبه نکند خواجه که هر جا که بود قدحی می بنخورده کندی (۱) زود هراش (۲). شهید بلخی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چنان کرد کو گفت بهرامشاه دلش پاک شد توبه کرد از گناه. فردوسی. دگر آنکه گفتمی که حجت بگوی کنون توبه کن راه یزدان بجوی. فردوسی. همه جامه ها را بپوشید شاه به زمزم همی توبه کرد از گناه. فردوسی. گاه توبه کردن آمد از مدایح وز هجی کز هجی بینم زیان و، از مدایح سود نی. منوچهری. گر توبه کرد خواهی، ز آن پیش باید این کار کز نتنت

بازخواهند این گوهر عطائی. ناصر خسرو. توبه کن از هر بدی که بر تنت و دین جانت چو پیراهن است و توبه چو صابون. ناصر خسرو. توبه کند شیر ز شیری، هگرز گرچه شتر کاهل و بی حمیت است. ناصر خسرو. مرد... توبه کرد. (کلبله و دمنه). گر من از عشق رخت توبه کنم هرگز آن توبه خدا نپذیرد. عطار. من اگر توبه ز می کردم ای سرو سهی تو چنین توبه نکردی که به من ندھی باز. لاله خاتون. توبه کن مردانه سر آور به ره که فمن يعمل بمثقال یره. مولوی. که من توبه کردم به دست تو بر که گرد فضولی نگر دم دگر. (بوستان). عاصیان از گناه توبه کنند عارفان از عبادت استغفار. (گلستان). گر بزنی به خنجرم کز غم دوست توبه کن نعره شوق می زخم تا رمقی است در تنم. سعدی. کردم ز شراب ناب توبه از کرده ناصواب توبه بر توبه بدوز کیسه آخر تا نگسلد از شراب توبه. عرفی (از آندراج). رجوع به ماده بعد و توبه و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ظ: کندش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۲) - ن ل: قدحی می بخورد راست کند زود هراش. (یادداشت ایضاً).

توبه کرده.

[ت / توب / ب ک د / د] (ن مف مرکب) تائب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بازگشته از گناه. پشیمان شده از گناه و عهد بسته که بدان روی نیاورد. نادم: خواهی تا توبه کرده رطل بگیرد زخمه غوش ترا به فندق بر گیر. عماره (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توبه کردن و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه گری.

[ت / توب / ب گ] (حامص مرکب) توبه کردن. بازگشتن از گناه: همه روز مرا توبه گری درخور بود روزه بگذشت و کنون نیست مرا آن درخور. فرخی. رجوع به توبه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبه نصح.

[ت / توب / ب ی ن] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از توبه خالص است. (انجمن آرا). استوار کردن عزم است بر اینکه دیگر چنان کاری نکند. ابن عباس گفته است توبه نصح پشیمانی به دل و آمرزش خواستن به زبان است و باز ایستادن به تن و به دل گرفتن است که دیگر به چنان کار بازنگردد. (از تعریفات جرجانی). توبه نصحاً؛ بازگشتن راست و خالص. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): یا ایها الذین آمنوا توبوا الی الله توبه نصحاً عسی ربکم ان یکفر عنکم سیئاتکم و یدخلکم جنات تجری من تحتها الانهار... (قرآن ۶۶ / ۸). بند و غل توبه نصح بود باغ دیدن غذای روح بود. سنائی. نسبت عشق و رغبت باده مانع توبه نصح باد. انوری. یا تو را با چنین کرم باری مرگ یا توبه نصح دهد. گلخنی قمی.

توبی.

[] (۱) عرقچین پنبه ای. عرقیه. کلاه ترک دار. (فرهنگ لغات دیوان البسه ص ۱۹۸): برآورد دستار کرسی کران فرو کوفت بر ترک توبی روان. نظام قاری (دیوان البسه ص ۱۹۰).

توبی.

[ت] (اخ) (۱) یهودی از قبیله نفتالی که بر اثر تدین خود مشهور گردید و در دوران پیری کور شد و به وسیله پسرش، بر اساس راهنمایی فرشته رافائل، معالجه گشت. (از لاروس). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه توبیا و لاروس قرن بیستم شود. (۱)

.Tobie -

توبی جبه.

[؟ جُبْ بَ / ب] (ا مرکب) این کلمه در دیوان البسه نظام قاری آمده و در فرهنگ لغات با علامت استفهام معنی نشده است ولی از شواهد چنین برمی آید که نوعی پوشش آستردار باشد: ابرو از محراب سجاده و بینی از ترکی توبی جبه. (نظام قاری ص ۱۳۴). و کنگره زنان توبی جبه و پیشک و کشتی گیران نمود. (نظام قاری ص ۱۵۴). سپهد یکی توبی جبه ای که ابریشمین بود و هم پنبه ای. نظام قاری (دیوان البسه ص ۱۷۵). رجوع به توبی شود.

توبیخ.

[ت] (ع مص) سرزنش کردن. (زوزنی) (دهار). نکوهیدن و بیم و تهدید کردن و سرزنش نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ملامت و سرزنش کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). ملامت و نکوهش و سرزنش. (ناظم الاطباء). نکوهش. توکیس. عدل. لوم. ملامت. سرزنش کردن. سرزنش. سرکوفت. سراكوفت. تعییر. تعنیف. نکوهیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نوآموز را ذکر تحسین و (۱) زه ز توبیخ و تهدید استاد به. (بوستان). شنیدم سر از فرمان ملک باززد... بفرمود تا مضمون خطاب را به زجر و توبیخ از وی مستخلص کردند. (گلستان). (۱) - ن ل: پند و اندرز و... مدح و اندرز و...

توبیخاً.

[تَ حَنْ] (ع ق) توبیخانه. بطور سرزنش و نکوهش و ملامت. (ناظم الاطباء). رجوع به توبیخ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبیخات.

[ت] (ع ا) ج توبیخ. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به توبیخ شود.

توبیخانه.

[ت / تُون / ن] (ص نسبی، ق مرکب) توبیخاً. (ناظم الاطباء). رجوع به توبیخ و توبیخاً شود.

توبیخ کردن.

[ت / تُو كَد] (مص مرکب) ملامت نمودن و ترسانیدن و نکوهیدن. (ناظم الاطباء). سرزنش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): زجر و توبیخی که در حق کودکان دیگر کردی در حق وی روا نداشتی. (گلستان). رجوع به توبیخ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبیخی.

[ت / تُو] (ص نسبی) منسوب به توبیخ و ملامت. (ناظم الاطباء). رجوع به توبیخ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توبیر.

[ت] [ع مص] گشنی داده شدن خرمابن: وُبُرَت النخلة توییراً (مجهو). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج ||). موی ریزه زرد بر آوردن چوزه شتر مرغ ||. رمیدن مردم و وحشت و بیگانگی نمودن ||. پیوسته به جایی اقامت کردن ||. رفتن شتر و روباه و خرگوش در زمین درشت تا نشان پا نهفته ماند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و گویند جز خرگوش و سیاه گوش، دیگر دواب نشان پا را نهفتند (۱). (منتهی الارب) (آندراج ||). پوشیده داشتن امری را بر کسی، جریر گوید: فمابرت فی شعبی ارتعاباً؛ ای ماخفیت امرک ارتعاباً. (از اقرب الموارد). (۱) - استعمال شاذ مضارع نهفتن، یعنی نهفته نکنند.

توبیش.

[ت] [ع مص] آشکار گردیدن درخش خدرگ (۱) به وزیدن باد بر آن: وبش الجمر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). در آویختن قوم در کاری از هر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعلق قوم در امری از هر مکان ||. گرد آمدن جمیع قبائل مختلف برای جنگ. (از اقرب الموارد). (۱) - خدره، و ظاهراً تبدیل هاء مختفی به گاف فارسی. شراره. و رجوع خدره شود.

توبیص.

[ت] [ع مص] چشم باز کردن بچه سگ. (تاج المصادر بیهقی). چشم گشادن سگ بچه ||. اندک چیزی دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توبیع.

[ت] [ع مص] تیز دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توبین.

(اخ) دهی از دهستان چهاردانگه است که در بخش هوراند شهرستان اهر واقع است و ۱۲۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توبینگن.

[گ] [اخ] (۱) شهری است در آلمان غربی که بر کنار نکار (۲) واقع است و در حدود ۳۶۰۰۰ تن سکنه دارد. دانشگاه معروف آن در سال ۱۴۷۷ م. تأسیس یافته است. (از لاروس). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل «توبینگه» شود. (۱) - - (۲) Tubingen. Neckar.

توپ.

(۱) لغت فارسی است در اردوی هندی مستعمل و آن یکی از آلات جنگ است که از هفت جوش ریزند و به عربی آنرا مدفع... و به فارسی بادلیج... گویند... در بعضی از تاریخ انگریزان (۱) مذکور است که ترکان توپ را در سال ۱۳۳۰ م. ایجاد کرده اند لیکن میر محمد حسین که فرنگستان را سیر کرده و در زبان انگریزی (۲) مهارتی تمام داشت در مجموعه خود می نویسد که صانع توپ

برنجی «آون» نام از قوم انگریزی در سنه ۱۵۳۵ م. است لیکن توپ در سنه ۱۳۴۶ م. بوده و توپ آهنی و شیوع آن در سنه ۱۵۴۷ م. شده، والله اعلم. توپ با لفظ ریختن و زدن و انداختن و سر کردن و سر دادن مستعمل است. (از آندراج). مأخوذ از ترکی، یکی از اسلحه‌های آتشی به شکل لوله ای بزرگ که از آهن و یا مفرق سازند و بر روی چرخ گردون حمل کنند. (ناظم الاطباء). دیگ منجر. دیگ رخسند. رعد. مدفع. نوعی سلاح آتشی. آلت افکندن گلوله های بزرگ. اصل این کلمه ممکن است از توب (۳) فرانسه بمعنی لوله باشد و شاید بمناسبت صوت آن «تُپ» این نام بدو داده شده باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یکی از سلاحهای آتشین جنگی که توسط آن گلوله های بزرگ را به مسافت دور پرتاب کنند و آن دارای انواع است. (فرهنگ فارسی معین). - توپ دورزن؛ تویی که دارای لوله بلند و برد گلوله های آن بسیار زیاد است. این نوع توپها در جنگ جهانی اول نقش مؤثری را بعهده داشتند. - توپ صحرائی؛ از نوع توپهای بزرگ و برد آن زیاد است. - توپ کوهستانی؛ از نوع توپهای کوچک و بیشتر بوسیله استر حمل می گردد و برد آن کم است ||. در ترکی بمعنی فوج است، از لغات ترکی. (غیاث اللغات). یک قسمت از یک فوج لشکر ||. یک بسته از قماش و جز آن. (ناظم الاطباء). یک بسته از قماش که عاده در کارخانه بر تخته پیچند یا لوله کنند فرستادن را: یک توپ ماهوت؛ یک تخته جامه. و یک توپ اطلس. یک توپ مخمل... و به این معنی ظاهراً مأخوذ از کلمه فرانسوی توب باشد. مقداری معلوم از جامه ای در همه جامه ها چنانکه دجله در قلمکار. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یک بسته از پارچه که در کارخانه های پارچه بافی پیچیده و نشان کارخانه را بدان زنند. (فرهنگ فارسی معین ||). بسته، چون: یک توپ سوزن، دو توپ سنجاق و جز آن ||. گوی چوگان. (تمدن جرجی زیدان ج ۵ ص ۱۹۶). گلوله ای از ریسمان یا کائوچوک برای بازی. گوی از ریسمان پشمین و جز آن کرده نوعی بازی را. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گوی لاستیکی که با آن بازی فوتبال، والیبال و غیره کنند. (فرهنگ فارسی معین ||). پرخاش. تشر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - توپ و تشر؛ سخنان درشت و سخت. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به توپ زدن شود. (۱) - ظ: انگلستان. (۲) - ظ: انگلیسی. (۳) - Tube.

توپ آغاج.

(اخ) دهی از دهستان آتش بیگ است که در بخش سراسکند شهرستان تبریز است و ۴۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپ آغاج.

(اخ) دهی از دهستان آجرلو است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپ آغاج.

(اخ) دهی از دهستان سیلتان شهرستان بیجار است و ۹۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توپا.

(هزوارش، ا) به لغت زند و پازند سیب را گویند و به عربی تفاح خوانند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). در برهان بمعنی سیب آورده و نوشته لغت زند است. (انجمن آرا).

توبال.

(۱) ریزه زر و سیم و مس و امثال آن باشد و آنرا براده نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). همان توبال به بای موحدہ است. (برهان) (آندراج). ریزہ های زر و سیم و آهن و مس. توبال. (ناظم الاطباء). اما در قاموس بالضم و بای تازی، ریزہ مس و آهن کہ در وقت کوفتن جدا شود و بنابراین عربی خواهد بود یا معرب کرده اند. (۱) (فرهنگ رشیدی). (۱) - توبال فارسی معرب است. (از اقرب الموارد). و رجوع به توبال شود.

توبال عثمان.

[ع] (اخ) عثمان پاشا. سردار عثمانی کہ با نادرشاه افشار در صفر ۱۱۴۵ ه. ق. در حوالی بغداد جنگید و لشکر ایران را شکست داد و مجبور به عقب نشینی کرد اما در جنگ دیگر از نادر شکست خورد و کشته شد. رجوع به درهء نادره چ شهیدی ص ۳۱۳، ۳۴۱ و ۷۳۶ شود.

توپ الکتریکی.

[پ ا ل] (ترکیب وصفی، مرکب) رجوع به تله ویزیون و علم و زندگی ص ۲۹۵ شود.

توپ انداختن.

[آت] (مص مرکب) گشاد دادن توپ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شلیک کردن توپ. (فرهنگ فارسی معین). پرتاب کردن گلوله از توپ. آتش کردن توپ. انداختن گلوله را در جنگ یا برآوردن صدای مهیب، اخبار یا ارباب مردم را ||. پرتاب کردن گوی در بازی. رجوع به توپ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توپ انداز.

[آ] (نف مرکب) کسی کہ توپ می اندازد. توپچی. رجوع به توپچی و توپ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توپ بازی.

(حامص مرکب) فوتبال. کُج. کُجه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بازی کردن با توپ. بازی کردن با گوی. رجوع به توپ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توپ بستن.

[ب ت] (مص مرکب) گلوله باران کردن جایی را. در زیر آتش توپخانه قرار دادن مکانی را: توپ بستن محمدعلیشاه مجلس شورای ملی را در مبارزه با آزادیخواهان و مشروطه طلبان. رجوع به توپ بندی شود.

توپ بندی.

[ب] (حامص مرکب) بمباران (بمباردمان). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توپ بستن. رجوع به همین کلمه و توپ و دیگر

ترکیبهای آن شود.

توپ توپ.

(ق مرکب) بمعنی فوج فوج یعنی بسیار. (غیاث اللغات ||). بسته بسته، چون: توپ توپ پارچه. توپ توپ سنجاق. توپ توپ سوزن؛ بمعنی فراوان پارچه و سنجاق و سوزن. رجوع به توپ شود.

توپچی.

(ترکی، ص مرکب، ا مرکب) مأخوذ از ترکی، لشکری توپ دار و لشکری که سلاحش توپ است. (ناظم الاطباء). آنکه توپ انداختن داند و بدین اسم در قشون معین است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فرد یا افرادی که اداره توپ را از جهت فنی اعم از نشانه گیری و جز آن بعهده دارند توپچی و توپچیان نامند. واحدی از نظام که مأمور تیراندازی با توپ است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به توپچی باشی و توپ و دیگر ترکیبهای آن شود.

توپچی.

(اخ) قصبه ای از دهستان حنافره است که در بخش شادگان شهرستان خرمشهر واقع است و ۳۴۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توپچی باشی.

(ترکی، ص مرکب، ا مرکب) فرمانده توپخانه. رجوع به مجمل التواریخ گلستانه ص ۲۳ شود.

توپچی کندی.

[ک] [اخ] دهی از دهستان مرحمت آباد است که در بخش میاندوآب شهرستان مراغه واقع است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپخانه.

[ن / ن] (ا مرکب) آن قسمت از اداره لشکری که سلاحشان توپ است. (ناظم الاطباء). اداره توپهای نظام. اداره توپها و توپچیان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). جایی که توپها را در آن می گذارند. (ناظم الاطباء). قرارگاه توپها. محل تمرکز و نگهداری توپها. محل استقرار توپها در میدان جنگ.

توپخانه.

[ن / ن] [اخ] نام میدانی در طهران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپ خوردن.

[خَوْرُ / خُرُ دَ] (مص مرکب) اصطلاحی در قمار، کنایه از عقب نشینی و بطور موقت کنار رفتن از ادامه بازی در مقابل حمله طرف مقابل که آنرا توپ زدن نامند و معمولاً هنگامی این اصطلاح را بکار برند که توپ زنده با دست خالی و موقعیت نامساعدی حمله کند و طرف را بترساند و او را از ادامه بازی و حمله متقابل بازدارد. رجوع به توپ زدن و توپ گرفتن شود.

توپدار.

(نف مرکب، ا مرکب) (۱) کشتی کوچکی که چند توپ دارد و در رودهای بزرگ و سواحل دریا برای نگهبانی و دفاع مورد استفاده قرار می‌گیرد. رجوع به واژه‌های نو فرهنگستان ایران شود. (فرانسوی) (۱) - Canonniere

توپ درخت.

[دِرَ] (اخ) دهی از دهستان میان ولایت است که در بخش حومه شهرستان مشهد و بر کنار کشف رود واقع است و ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توپ درگردن.

[دَکَ دَ] (مص مرکب) در تداول مردم، تیراندازی با توپ. توپ زدن. توپ انداختن. به صدا درآوردن توپ اطلاع مردم را، چنانکه پیش از این در هنگام افطار و سحر ماه رمضان این کار متداول بود.

توپر.

[پُ] (ص مرکب) انباشته. مقابل کاواک و توخالی. از: «تو» (داخل، اندرون) + «پر» (مملو، انباشته).

توپراق قلعه.

[تُپَ قَ عَ] (اخ) دهی از دهستان نازلو است که در بخش حومه شهرستان ارومیه واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپراق قلعه.

[تُپَ قَ عَ] (اخ) محل جنگ ایران و عثمانی در زمان فتحعلیشاه، بین بایزید و ارزنه الروم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپراقلو.

[تُپَ] (اخ) دهی از دهستان کلخوران است که در بخش مرکزی شهرستان اردبیل واقع است و ۲۸۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپ رس.

[رَ] (ا مرکب) دورترین نقطه ای که گلوله توپ بدان رسد. جایی که بتوان با توپ آنرا گلوله باران کرد.

توپ ریزی.

(حامص مرکب) عمل ریختن قنداق توپ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در قالب ریختن فلز گداخته، ساختن توپ را. - کارخانه توپ ریزی؛ کارخانه توپ سازی. کارخانه ای که توپ تولید کند.

توپ زدن.

[زَدَ] (مص مرکب) توپ انداختن. (ناظم الاطباء). آتش کردن توپ. تیر انداختن با توپ. توپ در کردن ||. به اصطلاح قماربازی، بر روی دست حریف برخاستن در صورتی که دست خودش پست تر از دست حریف باشد. (ناظم الاطباء). در اصطلاح قمار، بالا بردن مبلغ قمار. در بازی ورق، به حریف مبلغی بسیار پیشنهاد کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - توپ خالی زدن؛ با نداشتن ورق خوب حریف را، با بالا بردن مبلغ قمار ترسانیدن. (یادداشت ایضاً ||). اشلتم کردن. تشر زدن. (یادداشت ایضاً).

توپفر.

[تُپِ فِ] [اخ] (۱) رودلف. داستان نویس و طراح سویسی که در سال ۱۷۹۹ م. در ژنو متولد شد و در سال ۱۸۴۶ درگذشت. آثار او (۲) مشحون از ظرافت و لطف است. (از لاروس). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - (۲) Toeppfer, Rodolphe. - Nouvelles Genevoises. Voyages en zigzag.

توپ قره.

[قَر] [اخ] دهی از دهستان خدابنده لو است که در بخش قیدار شهرستان زنجان واقع است و ۹۶۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توپک.

[پ] (۱) مخزن و گنجینه و انبارخانه و صندوق پول. (ناظم الاطباء). رجوع به توتک شود.

توپکانلو.

[اخ] دهی از دهستان تکمران است که در بخش شیروان شهرستان قوچان واقع است و ۴۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توپ گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) در اصطلاح قمار، ایستادگی و حمله متقابل کردن در برابر کسی که توپ می زند. از جای نشدن تا دست توپ زن را باز کند. نه‌راسیدن از افزایش مبلغ قمار که توپ زن برای ارعاب او پیشنهاد می کند. مقابل توپ خوردن. رجوع به توپ زدن و توپ خوردن شود.

توپلیوس.

[تُ پِ] (اِخ) (۱) شاعر فنلاندی (۱۸۱۸ - ۱۸۹۸ م.). وی دارای ذوق رمانتیک بود و تحت تأثیر مکتب فرانسه قرار داشت. (از لاروس). (۱) - Topelius, Zacharias.

توپ مروارید.

[پِ مُرْ] (اِخ) توپ بزرگ در ارگ طهران که سابقاً زنان به شب چهارشنبه سوری برای بخت گشائی از زیر آن می گذشتند. (از یادداشت های بخط مرحوم دهخدا).

توپ و تشر.

[پُ تَ شَ] (اِ مرکب، از اتباع) سخنان درشت و سخت. (فرهنگ فارسی معین). اشلیم. داد و فریاد ترسانیدن کسی را: با این توپ و تشرها او از میدان در نمی رود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپ و توپ بندی.

[پُ بَ] (حامص مرکب) بمباران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپوخاقان.

[] (اِخ) لقب آشنائول پسر پادشاه ترکان جنوبی که مدتی برنیمی از قلمرو چونک چهو حکومت کرد و سپس در جنگ تورفان مغلوب شد و بدربار چین پناه برد. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۹۱ شود.

توپوز آباد.

[تُ پُ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش سلدوز ارومیه است که ۱۹۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توپوزی.

(اِ مرکب) ضرب به پوز. با خوردن و زدن صرف می شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپوزی خوردن.

[خُورُ / خُزُ دَ] (مص مرکب) در تداول، دماغ شدن. مایوس و نومید گشتن.

توپوزی زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) مجازاً، کسی را با گفتاری تند مایوس کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توپول موبول.

[تُ پُلُ مُ پُلُ] (ص مرکب، از اتباع) تُپُلُ مُپُلُ. در تداول عامه، گرداندام. گرد و غند. گوشتالو. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تویی.

(ص نسبی) منسوب به توپ، بمعنی بسته و بهم پیچیده. - ریش تویی؛ ریش انبوه (||.ا) چوب مدور گونه که راه آب حوض یا زیر آب حمام و جز آن، بدان استوار کنند. گلوله مانندی از چوب تراشیده برای سد راه آب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا||). یک قسمت از احشاء گوسفند که چون گلوله است. جزوی از شکنبه نشخواریان. قطنه. ذات الاطباق. قبه. هزارخانه. (یادداشت ایضاً). رجوع به معده شود.

توپیدن.

[د] (مص) به سختی عتاب کردن. تشر زدن. با آواز بلند مؤاخذه کردن. پرخاش کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توت.

(ا) میوه ای است معروف، سفید آن قائم مقام انجیر است و سیاه آن را توت شامی گویند. چون آن را نارسیده خشک کنند قائم مقام سماق باشد و معرب آن توث است که بجای فوقانی آخر ثای مثلثه باشد و سفید آن را به عربی توث حلو، و سیاه آن را توث حامض خوانند. (برهان). میوه ای است شیرین و بجای تا، دال (تود) نیز گویند چرا که در فارسی تا و دال بدل یکدیگر شوند... و عرب توت با تا را معرب کرده و تصرف کرده توث بتای مثلثه گفته. (انجمن آرا) (آندراج). میوه ای که دارای دو قسم است یکی سفید و شیرین و دیگری سیاه و ترش که شاه توت و توت شامی و شخروور و شخروز نیز گویند. (ناظم الاطباء). فرصاد. تود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شیرین او را نبطی و ترش را شامی نامند... (از تحفه حکیم مؤمن): آلوچه شد پتکچی و سرمش خزینه دار توت سیه دبیر و سفیدش مشیر گشت. بسحاق اطعمه (دیوان ص ۳۸). رجوع به المعرب جوالیقی ص ۹۰ و تحفه حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه و ترجمه ضریح انطاکی ص ۱۰۱ و بحر الجواهر و تود و دزی ج ۱ ص ۱۵۳ شود. - توت الحامض؛ توت حامض. رجوع به توت و ترکیب بعد و الفاظ الادویه شود. - توت حامض؛ به پارسی شاه توت گویند، بهترین سیاه... بود... (فهرست مخزن الادویه). معروف است به شامی، بهترین وی سیاه... بود و نارسیده وی چون خشک کنند قائم مقام سماق بود... (از اختیارات بدیعی). رجوع به توت شود. - توت حلو؛ فرصاد خوانند، به پارسی توت سفید... (از اختیارات بدیعی). توت شیرین و سفید... (الفاظ الادویه). رجوع به توت شود. - توت سیاه؛ توت شامی. شاه توت. توت شرابی: این خون کسی ریخته ای یا می لعل است یا توت سیاه است که بر جامه چکیده ست؟ سعدی. رجوع به توت شامی شود. - توت شامی؛ خرتوت. (مفاتیح از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شاه توت. (یادداشت ایضاً). رجوع به توت سیاه و توت شرابی شود. - توت شرابی؛ شاه توت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توت شامی و توت و معنی دوم این کلمه شود ||. درخت این هر دو قسم (۱). (ناظم الاطباء). این درخت بومی چین است لیکن در همه جای ایران خاصه جنگلهای شمال برای تغذیه کرم ابریشم غرس شده است (۲). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تود. توذ. توث... درختی است از تیره گزنه ها که خود راسته ای جداگانه را تشکیل می دهد. گلهايش منفردالجنس است که گاهی بر روی یک پایه، هم گلهای نر موجود است و هم گلهای ماده و زمانی گلهای نر و ماده بر روی دو پایه قرار دارد. گل آذینش سنبله ای و میوه آن بصورت شفت های کوچک مرکبی است که پهلوی هم قرار گیرند... (فرهنگ فارسی معین). این درخت (۳) در شمار درختان جنگلی نام برده نشده ولی چون به فراوانی در ایران موجود است و برای جنگل کاری زمینهای خشک مناسب می باشد آنرا نام می بریم. سه گونه آن در ایران موجود است: ۱- توت سفید (۴) که از برگ آن برای پرورش کرم ابریشم استفاده می شود. ۲- توت سیاه (۵) که اغلب به صورت توت مجنون بعنوان درخت زینتی کاشته می شود.

۳- شاه توت (۶) که دارای میوه لذیذ خوراکی است. درخت توت در هر خاکی می‌روید ولی خاکهای بارخیز را بیشتر می‌پسندد. تند می‌روید ولی به ارتفاع زیاد نمی‌رسد، چوبش نارنجی کم‌رنگ است و استحکام زیادی ندارد ولی در مجاورت خاک دوام بسیار می‌کند. از آن کاسه‌ها می‌سازند. نیاز درخت توت به آب کم است و از اینرو برای جنگل‌کاری زمینهای خشک شایستگی دارد. (جنگل‌شناسی کریم ساعی ج ۲ ص ۲۴۳). درختی است که گل‌های ماده آن تشکیل سنبه‌های بهم فشرده می‌دهند و میوه مرکبی می‌سازند (خوراکی). برگ‌های آن برای پرورش کرم ابریشم بکار می‌رود. جورهای مختلف آن شاه توت و توت سیاه است. (گیاه‌شناسی گل‌گلاب ج ۳ ص ۲۹۵): کرم کز توت، ابریشم‌کننده آن نیست عجب چه عجب از زمی‌ار در دهد و گوهر بر؟ فرخی. و از آن ناحیت ابریشم‌خیزد از آنچ درخت توت بسیار باشد. (فارسنامه ابن‌البلخی ص ۱۲۲). روزگاری در کمال ناقصان روزگار اطلس کند از برگ توت. انوری. ایشان [مردم خطا و چین] اکثر کاغذ را از پوست درخت توت می‌سازند. (از فلاحتنامه از یادداشت بخت مرحوم دهخدا). - توت سیاه؛ گونه‌ای توت که میوه اش قرمز و کام شبیه شاه توت است، ولی برخلاف آن میوه اش شیرین و تا حدی لزج است. شاخه‌های جوان این درخت مانند شاخه‌های بید مجنون به سوی زمین برمی‌گردد و شکل چتر زیبایی می‌یابد. توت مجنون. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به توت (معنی اول) شود ||. لفظ عبری آن بمعنی گریان، و اشاره به درختی است که دارای صمغ یا کتیرا می‌باشد. طور و طرز مخصوص آن معلوم نیست و بعضی گمان می‌کنند که لفظ عبری که به توت ترجمه شده باید صنوبر یا راجی باشد. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - توت سیاه و توت سفید. (۲) - *Morus*. - *M. nigra* (۶) - *M. rubra*. (۵) - *M. alba*. (۴) - *Morus*. (۳) - *Murier*.

توت.

(اخ) دهی از دهستان رباطات است که در بخش فراق شهرستان یزد واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

توت.

(اخ) دهی از دهستان طبس مسیناست که در بخش درمیان شهرستان بیرجند واقع است و ۲۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توت.

(اخ) دهی از دهستان لطف آباد است که در بخش لطف آباد شهرستان دره‌گزر واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توت.

(اخ) دهی از دهستان کسبایر است که در بخش حومه شهرستان بجنورد واقع است و ۲۳۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توتان.

(اخ) دهی از دهستان بنت است که در بخش نیکشهر شهرستان چاه‌بهار واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

ایران ج ۸).

توتان خامون.

[مُنْ] (اخ) (۱) آخرین پادشاه مصر قدیم از سلاله هیجدهم در اواسط قرن چهاردهم ق.م. است. گور او در دره پادشاهان به سال ۱۹۲۲ م. کشف گردید. رجوع به لاروس قرن بیستم شود. (۱) - Toutankhamon.

توت الثعلب.

[تُتْ ثَلْ] (ع ا مرکب) سند یو طس. (ترجمه ضریب انطاکی).

توت العلیق.

[تُلْ ع] (ع ا مرکب) تمشک. توت سه گل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تمشک و توت سه گل شود.

توتبرغ.

[تُتْ ب] (اخ) (۱) جنگل توتبرغ یا توتبورگروالد (۲). سلسله تپه های جنگل آلمان مشرف بر دشت وستفالی که بلندی آنها در حدود ۴۶۸ گز است. در سال نهم م. در این نقطه ژنرال واروس (۳) فرمانده نیروی امپراتور آگوست از نیروی آلمان به فرماندهی ارمنیوس (۴) شکست خورد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۲) Teutberg. Arminius - Varus. (۳) - Teutoburgerwald.

توت بزبان.

[پ] (ا مرکب) زمان رسیدن توت. گرمی که در هوا پیدا آید پختن و رسانیدن توت را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توت چال.

(اخ) دهی از دهستان رودبار است که در بخش معلم کلایه شهرستان قزوین واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

توتج.

[تَ وَتْ] (ع مص) نوشیدن اندک از شراب. (متهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). و در اللسان: اندک اندک نوشیدن شراب را. (از اقرب الموارد). اندک خوردن از شراب. (تاج المصادر بیهقی).

توت خوشادول.

[خْ] (اخ) دهی از دهستان بخش ارکواز است که در شهرستان ایلام واقع است و ۲۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توت ذیل.

(اِخ) دهی از دهستان کوشه است که در بخش خاش شهرستان زاهدان واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

توتر.

[تَوْتٌ] (ع مص) سخت گردیدن پی و گردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سخت شدن پی و مانند وتر گردیدن. (از اقرب الموارد). - توتر قضیب؛ فریسموس. علتی است که بی آرزویی حاجت مرد (۱) برخاسته ماند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به افریسموس و فریسموس و فریسموس شود. (۱) - آلت مرد. شرم مرد.

توتزار.

(ا مرکب) جایی که درختان توت در آن زیاد باشد. توتستان. (فرهنگ فارسی معین).

توتستان.

[توت] (ا مرکب) مزرعه توت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توتزار. (فرهنگ فارسی معین). باغ توت. زمینی که در آن درخت توت فراوان کارند، بدست آوردن میوه یا پرورش کرم ابریشم را. رجوع به توت شود.

توتسک.

[توت] (اِخ) دهی از دهستان عربخانه است که در بخش شوسف شهرستان بیرجند واقع است و ۲۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توت سه گل.

[توت سه گل] (ترکیب وصفی، ا مرکب) نباتی است خاردار، در برگ و گل شبیه به گل سرخ و ثمر آن در طعم و شکل مانند توت سیاه اندک مدور و سه پهلو. آن را به فارسی ورد نیز گویند و در دیلمان و مازندران تمش و به ترکی بگورنیکان خوانند و در عربی علیق گویند، کذا فی المخزن. (انجمن آرا) (آندراج). توت وحشی و تمش. (ناظم الاطباء). رجوع به تمشک شود.

توت شامی.

(اِخ) دهی از بخش گوران شهرستان اسلام آباد غرب است که ۸۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توتغاول.

[توتغاول] (ص، ا) در تاریخ غازان چ کارل یان، این کلمه معادل راهدار، گیرنده عوارض راه از حمل کنندگان کالا آمده است. رجوع به همان کتاب ص ۲۷۹، ۲۸۰ و ۳۳۲ و توتغاولی شود.

تونناولی.

[] (حامص) در تاریخ غازان بمعنی راه داری باج گیری از حمل کنندگان کالا آمده است. رجوع به تاریخ غازان چ کارل یان ص ۲۸۱ و ماده قبل شود.

توت فرنگی.

[فَ رَا] (۱ مرکب) (۱) چپالک. (فرهنگ فارسی معین). توت سه گل... به ترکی چپالک گویند کهج نامند. (ناظم الاطباء: توت سه گل). گیاهی است از نوع گل سرخیان (۲) که میوه آن گلی رنگ با طعمی شیرین و مطبوع است. (از لاروس). جزو گیاهان پایاست و دارای ساقه خزننده ای می باشد که جابجا از آن ریشه بیرون می زند و ضمناً از همان نقطه ساقه هوایی نیز خارج می گردد. چلم. (فرهنگ فارسی معین). نوع وحشی این گیاه در گیلان یافت شود و در لاهیجان آنرا چین پیل نامند. رجوع به فرهنگ گیلکی منوچهر ستوده ص ۸۵ و گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۵۶ شود. (فرانسوی) (۱) - **Fraisier**. (فرانسوی) (۲) - **Rosacees**

توتک.

[توت] (۱) جانوری است سخن گو که آن را بتازی طوطی خوانند. (فرهنگ جهانگیری). مرغی است معروف که طوطی گویند. (فرهنگ رشیدی). طوطی سخن گو را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نوعی از نان باشد که در قزوین و توابع آن خصوصاً در راوند (کذا) خوب می پزند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از آندراج ||). قسمی از نی باشد که شبانان نوازند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). قسمی از نی باشد و آنرا نیشه هم گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی): به شوخی گر کند توتک نوازی پری را دل کند از شیشه بازی ز شد توتک او اندک اندک خرد قالب تهی سازد، چه توتک؟ تأثیر (از آندراج).

توتک.

[ت / توت / توت] (۱) (۱) گنجینه و مخزن. (برهان) (آندراج). انبارخانه و گنجینه و مخزن و صندوق پول و تپنگو. (ناظم الاطباء). (۱) - ضبط دوم از ناظم الاطباء است.

توتک.

[توت] (اخ) محله ایست از محلات شیراز. (فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

توتک.

[توت] (اخ) دهی از دهستان دلکا است که در بخش بزمان شهرستان ایرانشهر واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تونکابن.

[بُ] (اخ) دهی از دهستان رحمت آباد است که در بخش رودبار شهرستان رشت واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تونکله.

[کَل] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش رودسر است که در شهرستان لاهیجان واقع است و ۵۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توتگی.

(۱) [توت] (۱) درمی بوده است از پیش چون کژکی و فنجی. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲۷). یک قسم درمی که در قدیم رایج بوده و توبکی نیز گویند. (ناظم الاطباء). قسمی زر مسکوک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به ابر رحمت ماند همیشه کف امیر چگونه ابر کجا توتکیش باران است. عماره. رجوع به توبکی شود. (۱) - در ناظم الاطباء با گاف فارسی (توتگی) ضبط شده است.

توتگان.

(اخ) دهی است از دهستان بالای شهرستان اردستان که ۲۰۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

توتل.

[] [ع مص] لرزان بودن. ناپایدار بودن. تلو تلو خوردن. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۴).

توتلی.

[] (اخ) یکی از فرزندان ترک بن یافت است: در مجمل التواریخ والقصص آرد: گویند توتل روزی به شکارگاه فرود آمد و چیزی همی خورد زمین آن نمک بود، لقمه از دستش بیفتاد از زمین برگرفت و بخورد، طعام آن خوشتر یافت از آن بفرمود تا برگرفته و بیاوردند و به خوردنی در کردند و این رسم بماند. والله اعلم بذلک. (مجمل التواریخ چ بهار ص ۱۰۰).

توتلی.

(اخ) دهی از دهستان جرگلان است که در بخش مانهء شهرستان بجنورد واقع است و ۳۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توتم.

[تُت] (۱) (۱) این کلمه مأخوذ از زبان قبایل سرخ پوست است و این قبائل ابتدائی، حیوانی را همچون نیاکان اولیه یا خدای اختصاصی قبیله خود مورد توجه قرار میدهند و آنرا توتم قبیله خود خوانند. (از لاروس). رجوع به توتمیسم شود. (۱) - Totem

توتماج.

[تُتْ] (ترکی، ا) توتماج. رجوع به توتماج شود.

توتمس.

[م] (اِخ) (۱) یا توتموزیس (۱۵۳۰ - ۱۵۱۵ ق.م.). اول از هیجدهمین سلاله سلاطین مصر قدیم است. او چند بار به سوریه لشکر کشید. (از لاروس). رجوع به سه ماده بعد شود. (۱) - Thoutmes. Thoutmozis.

توتمس.

[م] (اِخ) (۱۵۱۵ - ۱۵۰۵ ق.م.) دوم از سلاله هیجدهم پادشاهان قدیم مصر است و ساختمانهای کارناک را او بنا نهاد. (از لاروس). رجوع به ماده قبل و دو ماده بعد شود.

توتمس.

[م] (اِخ) سوم از هیجدهمین سلاله سلاطین قدیم مصر و مشهورترین آنان است. وی هفده بار به سوریه لشکر کشید و فرمانروائی واقعی در سواحل فرات بوجود آورد. (از لاروس). رجوع به دو ماده قبل و ماده بعد و تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۶۸۸ و تاریخ کرد صص ۴۷-۴۸ و قاموس الاعلام ترکی شود.

توتمس.

[م] (اِخ) (در حدود ۱۴۲۵ - ۱۴۰۵ ق.م.) چهارم از هیجدهمین سلسله سلاطین مصر قدیم است. وی علیه نوبی ها (ساکنان قسمت شمالی سودان فعلی) جنگید. (از لاروس). رجوع به سه ماده قبل شود.

توتمیسیم.

[تُتْ] (فرانسوی، ا) (۱) سیستم اجتماعی و مذهبی که بر مبنای اعتقاد به توتم پایه گذاری شده بود. رجوع به توتم شود. (۱) - Totemisme.

توتن.

[تُتْ] (ترکی، ا) تنباکوی چپق و سیگار. (ناظم الاطباء). رجوع به توتون شود.

توتن.

[تُتْ] (اِخ) (۱) قومی از ژرمانی قدیم. آنان با سیمبرها (۲) به گُل حمله بردند و توسط ماریوس، در اکس - آن - پروانس بسال ۱۰۲ ق.م. مغلوب و پراکنده شدند. (فرهنگ فارسی معین). منشأ این قوم آشکار نیست، شاید از اقوام آسیائی باشند که دو قرن ق.م. در کنار دریای بالتیک سکونت کردند و با سیمبرها ابتدا گُل و سپس ایتالیا را اشغال کردند. در قرن سوم ق.م. پسته آس (۳) وجود آنان را در اطراف امبر (۴) اطلاع می دهد. در سال ۱۱۳ ق.م. با سیمبرها برخورد کردند... و در سال ۱۰۲ ق.م. در حوالی اکس (۵)

و... بوسیله ماریوس (۶) مغلوب و سپس متواری شدند و فقط نامی از آنان باقی مانده است. توچ (= دوچ) که نژاد ژرمن را بدان نامند (۷). (از لاروس قرن بیستم). (۱) - - (۶) Aix. (۵) - Ambre. (۴) - Pytheas. (۳) - Cimbres. (۲) - Teutons. Marius. (دویچلاند = آلمان) (۷) - Deutschland

توت نده.

[نَ دَه] (اخ) دهی از دهستان بویراحمد سرحدی است که در بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توتو.

(ص مرکب، ق مرکب) چیزهائی که بر روی یکدیگر واقع شده و همدیگر را احاطه نماید، مانند پرده های پیاز. (ناظم الاطباء). پرده پرده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): لختی گهر سرخ در آن حقه (۱) نهاده توتو سلب زرد بر آن روی فتاده. منوچهری (از یادداشت ایضاً). (۱) - انار.

توتو.

(ا) مرغ. مرغ خانگی و خروس در زبان اطفال ||. کلمه ایست که مرغان را بدان خوانند برای دانه خوردن و جز آن. تی تی. آوازی که بدان مرغ را به دانه چیدن خوانند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توت وحشی.

[تِ وَ] (ترکیب وصفی، ا مرکب) ثمر علیق است و به شیرازی توت سه گل نامند. (فهرست مخزن الادویه) (از الفاظ الادویه) (از اختیارات بدیعی). و رجوع به تمشک و توت سه گل شود.

توتورقان.

(اخ) دهی از دهستان قشلاقات افشار است که در بخش قیدار شهرستان زنجان واقع است و ۴۹۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توتو کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) دجده. مرغ خانگی را خواندن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توتون.

(ترکی، ا) تنن. دود. دخان. گیاهی است از نوع تنباکو (۱) که از آن سیگار کنند و نیز گیاهی که در چق و پیپ کشند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توتون (۲) گیاهی است از تیره بادنجانیان (۳) دارای گل‌های سفید یا زرد که کپسول آن از درازی باز می شود و برگ‌های پهن دارد. اقسام مختلف آن بنام توتون و تنباکو کاشته می شود و ماده سمی آن بنام نیکوتین (۴) است. توتون شمال و

مغرب و تنباکوی مرکز ایران در جهان شهرت دارد... موطن اصلی توتون آمریکاست و تا قبل از کشف آمریکا در هیچ جا سیگار کشیده نمی شد. در سال ۱۴۹۷ م. رومانو پانو(۵) اسپانیولی که در سفر دوم کریستف کلمب همراه او به آمریکا رفته بود نخستین بار، سیگار کشیدن بومیان آمریکا را شرح داده. تخم توتون را ابتدا به اسپانیا بردند و سفیر فرانسه در حدود سال ۱۵۶۰ م. آنرا به پاریس فرستاد تا در طب به عنوان دوا بکار برند و سپس در ممالک مختلف زراعت آن معمول گردید. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۳۲ و صص ۲۳۹-۲۴۰ و فرهنگ روستایی ص ۳۹۲ به بعد و جغرافیای اقتصادی مسعود کیهان صص ۱۲۱-۱۲۴ و تنباکو در همین لغت نامه شود. (فرانسوی) (۱) - Tabac. (لاتینی) (۲) - Nicotianna tabacum. (فرانسوی) (۳) - Romano Pano - Nicotine. (۴) - Solanees.

توتون.

[تُتُنْ] (اخ) (۱) نیاکان قدیم آلمانیهای کنونی. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۶۰ و توتن شود. (۱) - Teutons.

توتون سبز.

(اخ) دهی از دهستان گورائیم است که در بخش مرکزی شهرستان اردبیل واقع است و ۴۸۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تونه.

[توت / ت] (۱) گوشت زیادی باشد که گاه در اندرون پلک چشم و گاهی در بیرون آن برآید و گاه به سرخی و گاه بسیاهی گراید و نرم بود و مانند توت سیاه آویخته باشد و گاه خون از وی روان شود و گاهی نشود. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). و سبب آن خون فاسد سوخته است. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به ترجمه داود ضریر انطاکی و بحر الجواهر و تونه شود.

تونه.

[توت / ت] (۱) طوطی را گویند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). توتی. طوطی. توتک. بیغا. پیغا. مرغک دانا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به طوطی شود.

توته خانه.

[توت ن] (اخ) دهی از دهستان دیزجرود بخش عجب شیر است که در شهرستان مراغه واقع است و ۴۵۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توتی.

(۱) توتک است و معرب آن توطی (کذا) است. (فرهنگ جهانگیری). مرغ معروف که طوطی گویند. (فرهنگ رشیدی). طوطی. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به طوطی شود || جهاز. کشتی. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری). کشتی، و شاهد آن

به نظر نرسید و در قاموس نوتی (به ضم نون) بمعنی کشتی بان گفته. (فرهنگ رشیدی). در جهانگیری گفته توتی جهاز و کشتی، شاهد آن بنظر نرسیده... (انجمن آرا) (آندراج). قسمی قایق که در نيزار سيستان برای حمل مال التجاره از مرداب بکار برند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). جهاز عروس و رخت عروس. (ناظم الاطباء).

توتیا.

(۱) بمعنی سنگ سرمه، و در تحفه گوید آن بر سه قسم است، یکی زرد و یکی کبود و معدنی و انابیسی که مشتق از انبوه است و به پارسی توتیای قلم می نامند و یکی از آنها از دود مس است که در گداختن سنگ مس در کورهء دوطبقه بهم می رسد و از سایر چیزها نیز گیرند و بهترین مصنوع آن انابیسی کرمانی است، و اصل در این لغت دودها بوده و توتیا معرب آن است. (انجمن آرا) (از آندراج). سنگی است که از آن سرمه سازند... (شرفنامه منیری). اُکسید روی که در کوره هائی که روی و سرب را می گدازند حاصل می شود. (ناظم الاطباء). توتیاء، عرب این کلمه را از فارسی (۱) گرفته است. (از المزهر سیوطی). فارسی، سنگی است معروف که بدان سرمه کنند. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). بمعنی سرمه... (غیاث اللغات). معرب از دودهای فارسی است و یونانی ثغمولس نامند و آن معدنی و انابیسی می باشد و معدنی سه قسم است، یکی سفید شبیه به پوست تخم شتر مرغ و بر او چیزی مثل نمک ظاهر و بهترین اقسام اوست. یکی زرد و یکی کبود و سبز و شفاف و آن غلیظ تر از همه است و مشهور به توتیای هندی و در غایت حدت است. و انابیسی که مشتق از انبوه است و بفارسی توتیای قلم نامند و مزاربی که بمعنی شبیه ناودان باشد عبارت از اوست و چندین قسم می باشد یکی از دود مس است که در حین گداختن سنگ مس در کورهء دوطبقه بهم می رسد. قسمی سفید و بسیار بی ثقل، و قسمی ثقیل و کثیف. اول (سفید) از صاعد و ثانی (ثقیل) از راسب اوست و آن از اذابهء اقلیمیا است که به تدریج در ذایب مس ریزند و از طلا و نقره و قلعی نیز بهم می رسد و به دستور از موزد و از چوب درخت زیتون بری و از به، بعد از اخراج دانه او بعمل می آرند و بدستور از عفض و خرنوب و توت سفید خشک و شاخ درخت امرود و مصطکی و حبه الخضرا و شمشاد و انجیر و از گل پودنهء تازه و از شکوفهء تاک و از سریشم ماهی و از عری جلود به فرو از پشم غیر مغسول ترتیب می دهند. اما طریق اشجار آنکه بعد از نیمکوب کردن آن در ظرف سفال جای داده سرپوش سوراخداری بر آن مستحکم نموده چندان آتش کنند که دود او برطرف شود. اما طریق پشم و سریشم آنکه به زفت یا به عسل آلوده به دستور آتش کنند و صاعد هر یک را استعمال نمایند و بهترین مصنوع او انابیسی کرمانی و بهترین معدنی، سفید آن و عدیم الوجود است. و اقسام توتیا را بدون تغسیل استعمال جایز نیست و طریق غسل آن در دستورات تحریر یافته است و امین الدوله ذکر نموده است که توتیای بحری نیز می باشد و آن سفید و مستدیر، و شبیه به سنگ ریزه است... (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به توتیای بحری شود. بمفولو کس. فمفولو کس (۲). اثم. کحل حجری. کحل اسود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چشم مخالفان را چون ناشکسته خاری چشم موافقان را چون سوده توتیائی. فرخی. بر چشم دشمنانش چون نوک سوزنست در چشم دوستانش چون سوده توتیاست. فرخی. قمر بسان چشم، درد گین شود سپیده دم شود چو توتیای او. منوچهری. گفته او بر تن حکمت سر است چشم خرد را سخشن توتیاست. ناصر خسرو. بی توتیاست چشم تو و بر دروغ و زرق از مرد چشم درد ترا طفع توتیاست. ناصر خسرو. مر چشم خرد را ز علم بهتر ای پور پدر هیچ توتیا نیست. ناصر خسرو. هر که را چشم بخت خیره شود خاک پای تو توتیا باشد. مسعود سعد. بیمار گشت و تیره تن و چشم، جاه و بخت ای جاه و بخت تو همه داروی و توتیا. مسعود سعد. سرشته نقش دواتش ز توتیای امید دمیده شقهء کلکش ز کیمیا عطا. مختاری. خوب نبود عیسی اندر خانه پس در هاوانان از برای توتیا سنگ سپاهان داشتن. سنائی. بچشم من تو چنانی که توتیا شمرند دو چشم من تو بهر جا قدم نهی بر خاک. سوزنی. عطسهء جودش بهشت و خندهء تیغش سقر ظل چترش آفتاب و گرد رخشن توتیا. خاقانی. همه درد چشم تو شد هستی تو شو از نیستی توتیائی طلب کن. خاقانی. همه دزدان گنج من کورند تا مرا

توتیا فرستادی. خاقانی. مرا چشم درد است و خورشید بهتر که از زحمت توتیا می‌گریزم. خاقانی. چو عیسی هر که دارد توتیائی ز هر بیخی کند دارو گیائی. نظامی. برگ نسرین به گوهر آمودن شاخ سوسن به توتیا سودن. نظامی. غمزه نسرین نه ز باد صباست کز اثر خاک توآش توتیاست. نظامی. از نوی انگور بود توتیا وز کهنی مار شود اژدها. نظامی. کسانی که پوشیده چشم و دلند همانا کزین توتیا غافلند. سعدی (بوستان). دیده‌ء سر را اگر، سرمه ببخشد فروغ کوری دل را چه سود مکحله توتیا؟ فیضی هندی. ختلان و خنگ، چاچ و کمان، روم و پرنیان توران و تیر، مصر و شکر، هند و توتیا. قآنی. رجوع به بحر الجواهر و صیدنه و اختیارات بدیعی و ترجمه ضریر انطاکی و فهرست مخزن الادویه و الفاظ الادویه و الجماهر صص ۱۹۶-۲۶۳ و نزهة القلوب ج ۳ ص ۲۰۵ و دزی ج ۱ ص ۱۵۴ شود. (۱) - رجوع به المعرب جوالمقی ص ۸۸ شود. (۲) - Tuthie. Tutie.

توتیارنگ.

[ر] (ص مرکب) به رنگ توتیا. مانند توتیا. به خاصیت توتیا. سرمه صفت: برآمد گردی از ره توتیارنگ که روشن چشم ازو شد چشمه در سنگ. نظامی. از پژه دشت سوی آن سنگ گردی برخاست توتیارنگ. نظامی. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیا شدن.

[ش د] (مص مرکب) کنایه از بسیار سوده و باریک شدن. (آندراج): از بصیرت نیست مردم را نیاوردن به چشم من که در اندک زمانی توتیا خواهم شدن. صائب (از آندراج). از بی قراری دل دیوانه خوی من زنجیر توتیا شد و، زندان بگرد رفت. صائب (ایضاً). || سرمه شدن. داروی شفابخش و نیرودهنده چشم شدن. موجب روشنی دیده شدن: این همه زحمت که هست درد دو چشم من است هیچ نکوعهد نیست کو شومد توتیا. خاقانی. پرسیدش که چون افتاد رایت که ما را توتیا شد خاک پایت. نظامی. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیا غبار.

[ع] (ص مرکب) دارای غباری بخاصیت توتیا. دارای غباری چون سرمه که روشنی بخش و نیرودهنده دیده باشد: قریر دیده فتح و ظفر به شرق و به غرب ز جنبش سپه توتیا غبار تو باد. سوزنی. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیا کردن.

[ک د] (مص مرکب) کنایه از بسیار سودن و باریک کردن. (آندراج): سپهر از کج رویها توتیا کرد استخوانم را چو بارم آرد شد دیگر چرا در آسیا مانم؟ صائب (از آندراج ||). سرمه کردن. داروی نیرودهنده در چشم کردن: گر آب دیده تیره کند دیده مرا این دیده را ز خاک درت توتیا کنم. مسعود سعد. تاری شده ست چشم من از روی ناکسان از خاک پات خواهم کردنش توتیا. مسعود سعد. خاقانیا به چشم جهان خاک درفکن کو درد چشم جان ترا توتیا نکرد. خاقانی. ای آسمانت کرده زمین بوس و تا ابد هم آسمان ز خاک درت توتیا کند. خاقانی. گر از من به چشمی رسد چشم درد تو نام درو توتیا نیز کرد. نظامی. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیا کشیدن.

[ک / ک د] (مص مرکب) سرمه کشیدن. توتیا در چشم کردن: دیده نرگس چو شود تیره ابر لؤلؤ شهوار کشد

توتیاش. ناصر خسرو.

توتیای ایضی.

[یِ اَبْ یَ] (ترکیب وصفی، مرکب) سولفات دو زنک (۱). (لکلرک از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در لاروس توتیای مطلق را اکسید روی (۲) معنی کرده است. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود. (فرانسوی) (۱) - Sulfate de zinc . (فرانسوی) (۲) - Oxyde de zinc

توتیای احمر.

[یِ اَم] (ترکیب وصفی، مرکب) سولفات دو فر (۱). (لکلرک از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زاج احمر. (یادداشت ایضاً). رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود. (فرانسوی) (۱) - Sulfate de fer

توتیای ازرق.

[یِ اَر] (ترکیب وصفی، مرکب) سولفات مس (۱). (لکلرک از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زاج کبود. (یادداشت ایضاً). (فرانسوی) (۱) - Sulfate de cuivre

توتیای اکبر.

[یِ اَبْ] (ترکیب وصفی، مرکب) نوعی از صدف است که آن را به عربی شُنْج خوانند. (برهان) (آندراج). نوعی از صدف. (ناظم الاطباء).

توتیای انابیی.

[یِ اَ] (ترکیب وصفی، مرکب) توتیای قلم. توتیای مزاربی. رجوع به توتیا شود.

توتیای بحری.

[یِ بَ] (ترکیب وصفی، مرکب) توتیة البحر. اورسن (۱). بلوط دریائی (۲)... صدفی پوشیده از نک ها (۳). (از دزی ج ۱ ص ۱۵۴). قنفذ البحر. توتیا البحر. خارپشت دریائی. (از فرهنگ فرانسه - فارسی نفیسی در ذیل اورسن). حیوانی است دریائی از شاخه خارپوستان (۴) به حجم یک سیب و تیره رنگ که بدنش از یک صدف کروی شکل کام محکم پوشیده شده و دارای خارهای بسیار است. (فرانسوی) (۱) - Oursin . (فرانسوی) (۲) - Coquillages Couverts de - (۳) Chataignes de mer . (فرانسوی) (۴) - pointes . echinodermes

توتیای بصر.

[یِ بَ صَ] (ترکیب اضافی، مرکب) آنچه بدو چشم روشن شود. (انجمن آرا). رجوع به توتیای چشم و توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیای چشم.

[یِ چَ / چِ] (ترکیب اضافی، مرکب) توتیای دیده. سرمه. (ناظم الاطباء). کحل دیده. توتیای بصر: کردم ز سنگ ریزه ره توتیای چشم تا آنچه کس ندید بدیدم به صبحگاه. خاقانی. سیاهی توتیای چشم از آنست که فراش ره هندوستانست. نظامی. بمعنی، کیمیای خاک آدم به صورت، توتیای چشم عالم. نظامی. در زمین خاک قدمشان توتیای چشم بود روز محشر خونشان گلگونه رخسار عین. سعدی. رنج راحت دان چو شد مطلب بزرگ گرد گله توتیای چشم گرگ. شیخ بهائی. رجوع به توتیای بصر و توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیای دولت.

[یِ دَ / دُول] (ترکیب اضافی، مرکب) چاره‌های کارهای عمومی و ملتی. (ناظم الاطباء).

توتیای دیده.

[یِ دِ / دِ] (ترکیب اضافی، مرکب) توتیای چشم. (ناظم الاطباء): چشم حورا چون شود شوریده، رضوان بهشت خاک پایش توتیای دیده حورا کند. منوچهری. رجوع به توتیای چشم و توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیای زرد.

[یِ زَ] (ترکیب وصفی، مرکب) یک نوع سنگی. (ناظم الاطباء). از انواع توتیای معدنی است. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن و الفاظ الادویه و سنگ بصری شود.

توتیای سبز.

[یِ سَ] (ترکیب وصفی، مرکب) زاج سبز. (ناظم الاطباء). رجوع به الفاظ الادویه شود.

توتیای سفالک.

[یِ ؟] (ترکیب اضافی، مرکب) سنگ بصری. (الفاظ الادویه). رجوع به توتیای زرد شود.

توتیای غوره.

[یِ رَ / رِ] (ترکیب اضافی، مرکب) توتیائی است که ادویه ای چند در آب غوره انگور صلایه کنند و برای تقویت بصارت در چشم کشند. (بهار عجم) (آندراج): علاج خویش کن از توتیای غوره می ترا که دیده به گل‌های باغ روشن نیست. وحید (از آندراج). چشم عبرت که ترا باز است بر وضع جهان روی ترش اهل دنیا توتیای غوره است. محسن تأثیر (ایضاً). خاک رز در چشم مستان توتیای غوره است دیده‌ها از حسرت این توتیا گل می کشند. سالک یزدی (ایضاً). رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیای قلم.

[یِ قَ / لَ] (ترکیب اضافی، مرکب) توتیای قلمی. قسمی از توتیا. (آندراج). توتیای انابیبی و مزاربی. (از تحفه حکیم مؤمن):

کلکش زده دم ز نکته های قلمی زد بر قد خط، راست قبای قلمی هرگز نشود سپید زیرا که کشد در چشم دوات توتیای قلمی. محمدعلی ماهر (از آندراج). آید چو توتیای قلم یک قلم مرا از سوز دل عیان بنظر استخوان و مغز. باقیای کاشی (ایضاً). رجوع به توتیا شود.

توتیای نظر.

[ی ن ظ] (ترکیب اضافی، مرکب) توتیای بصر. توتیای دیده. سرمهء چشم. آنچه موجب روشنائی دیده شود. آنچه بینائی را نیرو دهد: ز یزدانپرستی خبر دادشان ز دین توتیای نظر دادشان. نظامی. رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیای هندی.

[ی ه] (ترکیب وصفی، مرکب) از انواع توتیای معدنی و به رنگ کبود و سبز و شفاف است و آن غلیظ تر از همه است. (از تحفهء حکیم مؤمن): و مردم روند و آن گل کنند و شویند و در میان آن توتیای هندی یابند که داروی چشم را شاید. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۲۷). رجوع به توتیا و دیگر ترکیبهای آن شود.

توتیج.

[ت تی] (ع مص) کم کردن دهش را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کم کردن عطا. (از اقرب الموارد).

توتید.

[ت تی] (ع مص) مبالغهء وتد. (زوزنی). میخ برپا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تثبیت کردن، يقال: وتد الله الارض بالجبال و اوتدها و وتدها. و يقال: وتد رجله فی الارض؛ ای ثبتها... (از اقرب الموارد ||). برخیزانیدن ذکر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر جای ماندن و اقامت کردن در خانه ||. بر آمدن و استوار و قوی شدن گیاه در کشتزار. (از اقرب الموارد).

توتیر.

[ت تی] (ع مص) کمان به زه کردن. (تاج المصادر بیهقی). زه بر کمان کردن. (زوزنی). سخت گردانیدن زه کمان را یا به زه کردن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). يقال: وتر الصلوة؛ ای وترها. (منتهی الارب). بمعنی وتر الصلوة است؛ یعنی وتر کرد نماز را. (ناظم الاطباء). وتر المصلی او وتر الصلاة؛ صلی الوتر. (اقرب الموارد).

توتیلا.

[ت تی] (اخ) (۱) پادشاه اوستروگوئها (۲) ی ایتالیا در ۵۴۱ - ۵۵۲ م. است که بدست نارسس (۳) ژنرال ژوستین مغلوب و مقتول گردید. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Narses - (۳) - Ostrogoths. (۲) - Totila.

توث.

(ع ا) تود. لغتی است در تا. (منتهی الارب). مأخوذ از توت فارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء). میوه ایست شیرین و درخت توت. (آندراج). توت. تود. فرصاد. معرب توت است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به المعرب جوالبی ص ۹۰ شود ||. بثره به شکل توت در رحم و در نره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توته شود.

توثب.

[ت وَثْتُ] (ع مص) مستولی شدن به چیزی به ظلم. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). برجستن و به ستم مستولی شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). غالب آمدن به ظلم. غالب شدن بظلم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توثق.

[ت وَثْتُ] (ع مص) به استواری فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی). استوارکاری کردن و وثیقه گرفتن در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تقوی و تثبت. (اقرب الموارد). استوار شدن. (زوزنی).

توثور.

[تُء] (ع ا) (از «أث ر») آهنی است که رندیده می شود بدان باطن سپل شتر تا پی آن گرفته شود ||. سرهنگ و خدمتکار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ج، توائیر، تأثیر. (ناظم الاطباء). سرهنگ و پای کار و خدمتکار. ج، توائیر (۱). (منتهی الارب). (۱) - در ذیل «ت ء ث ر».

توثه.

[ث] (ع ا) یکی توث. (منتهی الارب). رجوع به توت و توث و تود شود ||. بیماری است چشم را، و صاحب ذخیره خوارزمشاهی گوید: توته گوشتی فزونی است سرخ و نرم بر شکل توث (توت) آویخته و بعضی باشد که به سیاهی گراید و زندرون (از اندرون) پلک باشد و گاه باشد که بر پلک برسوئین بدرآید، گاه باشد که بر پلک فروسوئین. و گاه باشد که خون از وی روان شود و گاه باشد که نشود و سبب آن خونی سوخته و فاسد باشد. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گوشتی است نرم بس سرخ، بیشتری نزدیک گوشه چشم باشد که از سوی بینی است و رگهای سرخ از گوشه چشم بدو پیوسته بر شکل ناخن. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). هو لحم رخو یحدث فی باطن الجفن فلا یزال یسیل منه دم احمر و اسود و اخضر. (مقاله سوم از کتاب سوم قانون بوعلی چ تهران ص ۶۹). و رجوع به کتاب چهارم قانون بوعلی ص ۶۷ شود ||. نوعی از بواسیر. (از بحر الجواهر). لحمه بشریه تریذ فی المقعد. (مقاله سوم از کتاب سوم قانون بوعلی چ تهران ص ۶۸). رجوع به توته شود.

توثیب.

[ت] (ع مص) بر بالش نشانیدن. (زوزنی). بر نهالین نشانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نهالین پیش کسی افکندن تا بر وی نشیند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توثیر.

[ت] [ع مص] نرم کردن بستر و آنچه بدان ماند. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). نرم کردن. (دهار). پایمال و نرم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توثیف.

[ت] [ع مص] دیگپایه ساختن جهت دیگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توثیق.

[ت] [ع مص] استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). محکم و استوار کردن. (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). معتمد داشتن و ثقه گفتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ثقه خواندن. ثقه گفتن. ثقه شمردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توثیل.

[ت] [ع مص] محکم و استوار گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). توانا کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فراهم آوردن مال را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توج.

(۱) بهی را گویند و آنرا به (۱) نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). میوه ایست که آنرا به و بهی گویند. (برهان). میوه بهی. (فرهنگ رشیدی). میوه به که آنرا بهی نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). در لاهیجان به (۲) را گویند و در رامیان آنرا شغال به نامند. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سفرجل. (فهرست مخزن الادویه). بهی. (الفاظ الادویه ||). فلزی که مرکب است از مس و روی و آنرا برنج نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۵۶ شود. (فرانسوی) (۱) - Cydonia - (۲) Coing.

توج.

[ت] [ع مص] فرورفتن انگشت در چیزی آماسیده و تر، يقال: تاجت اصبعی فیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). افسر پوشیدن. (از اقرب الموارد). رجوع به تاج و تتویج شود.

توج.

[تَو] [ع ا] بیشه شیرناک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توج.

[تَو] [ع ا] لغتی است در تَوَز که شهرست به فارس. (منتهی الارب). نام شهرست در فارس میانه بلوک کازرون و شولستان ممسنی و بلوک خشت، و در کتابهای لغت و تایخ نوشته است تَوَج به فتح و تشدید واو و فتحه، شهری است در فارس نزدیک کازرون، چون در گودی واقع شده هوای بسیار گرم و نخلستان بسیار دارد. خانه های آن از خشت خام و دوری آن از شیراز سی

ودو فرسنگ است، و این شهر را لَوْز، به تشدید واو و تَوْز بفتح تا و سکون واو نیز گویند و پارچه لطیف خوش رنگ ریسمانی را در این شهر می‌بافند و آن را توزی گویند. در صدر اسلام جنگهائی در این شهر اتفاق افتاد و اکنون از این شهر اسمی و رسمی باقی نمانده است. (فارسنامه ناصری): چون سال بیست و سه اندر آمد از هجرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم، عمر را به اول سال خبر آمد که شهرک که ملک فارس است سپاه بسیار گرد کرده است به توج. و توج آن شهر است که وی را به پارسی توز خوانند و آن جامه های توزی از آنجا آورند. به کرانه فارس است از سوی اهواز. (ترجمه طبری بلعمی). حکم بن العاص برادر عثمان بن العاص روی به شیراز نهاد و شهرک پیشباز آمد از توج با سپاهی بسیار از عجم همه با سلاح تمام... (ترجمه طبری بلعمی). و اعمالی که بر ساحل دریا بود بگشادند و به توج آمدند و بگرفتند و آنجا مقام کردند و این توج از کوره اردشیر خوره است. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱۴). توج به قدیم شهرکی بزرگ بوده است. مقام عرب را شاید که گرمسیر عظیم است و در بیابان افتاده است و اکنون خود نیز خرابست و از آن عرب که قدیم بودند کس نماند. پس عضدالدوله قومی را از عرب شام بیاورد و آنجا بنشانند و اکنون این قدر عرب که مانده اند از نژاد ایشانند و آب روان نباشد و جامع و منبر هست. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۳۵). رجوع به نزهة القلوب ص ۱۱۶ و ص ۲۲۵ (۱) و المعرب جوالیقی ص ۶۱ و ۸۹ و تاریخ سیستان ص ۲۲۸ و کامل ابن اثیر ج ۳ ص ۱۹ و قاموس الاعلام ترکی و معجم البلدان و سرزمینهای خلافت شرقی چ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۲۸۰ و توز شود. (۱) - نهر توج.

توجه.

[جَبَ بَ / جَبَ بَ / جَبَ بَ] (۱) سیلاب را گویند. (برهان) (آندراج). سیل. (صحاح الفرس). این کلمه را صاحب منتهی الارب با تاء مثناة فوقانی بیش از صد موضع می آورد و هیچ جا توجه با نون نیاورده است. رشیدی می گوید با تاء غلط است و با نون صحیح است و گوید بمعنی سیل نیز نیست، بمعنی چشمه است، چه صاحب مقاصد اللغة در کلمه عَدَّ عربی گوید: العَدُّ؛ نوزبه و عَدَّ به کسر عین و تشدید دال بمعنی آبی است که از چشمه تراود - انتهی. لیکن صاحب منتهی الارب همه جا توجه با تاء آورده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): غَدْر؛ آب که توجه سپس گذارد. جوخ؛ کندن توجه کناره رود را. خضیعة؛ آواز توجه. تجرّف؛ کاویدن توجه زمین را. (منتهی الارب). رجوع به معانی غشمره، نخج، اعمیان، دافعه، تجرف السیل، قعیث، اکدر، جلیخ، سیل دقاق، قرتاس، سیل قصر، عرندس، مدر، ثجیح، جیح، جبار و اخافه در منتهی الارب شود: خود ترا جوید همه خوبی و زیب همچنان چون توجه جوید نشیب. رود کی. رجوع به توجه شود ||. بمعنی فرشته هم آمده است. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). بمعنی فرشته، چون شاهی ندارد جای شک باشد... (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توجد.

[تَ وَجَّ جُ] (ع مص) شکایت نمودن بی خوابی و جز آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکایت کردن از امری، يقال: لایتوجد سهر ليله؛ ای لایشکو ما مسه من مشقة. (از اقرب الموارد ||). اندوهگین شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوست داشتن آن زن را: توجد بفلانة؛ احبها. (از اقرب الموارد).

توجدة.

[ج د] (ع ۱) بقله الاوجاع (۱). آذان الجدی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در مغرب بقله الاوجاع است و این کلمه را در بعضی از بادیه های عرب نشین افریقا شنیده ام و آن اسم نباتی است. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۴). رجوع به توجه شود. (لاتینی) (۱) - Cacalia

توجره.

[تَ وَجُّ جُ] (ع مص) فرو خوردن دارو را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بلعیدن دارو به دنبال هم. (از اقرب الموارد).
به ناپسندی آب آشامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). با کراهت آب نوشیدن. (از اقرب الموارد).

توجردی.

[ج] (اخ) دهی از دهستان سرچهان است که در بخش بوانات و سرچهان شهرستان آباده واقع است و ۲۵۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

توجرمه.

[ج م] (اخ) اسم مردی از اولاد یافت بود. گویند که بیت توجرمه اسم شهر یا بلادی می باشد که اهل آنجا با صور تجارت اسب و استر داشتند. (از قاموس کتاب مقدس): در توراۀ هم از اسب و استر و گردونه توجرمه (۱) که ارمنستان و کتپوکا (۲) باشد یاد شده است. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۷۸). (۱) - Katpatuka - (۲) Thogarma.

توجره.

[] (۱) به لغت مغربی، بقله الاوجاع است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به توجده شود.

توجز.

[تَ وَجُّ جُ] (ع مص) روائی حاجت خواستن و جستن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توجس.

[تَ وَجُّ جُ] (ع مص) گوش داشتن به آواز نرم ||. اندک اندک چشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پنهان داشتن ترس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بترسیدن. (زوزنی). بیم اندر دل داشتن. (تاج المصادر بیهقی).

توجع.

[تَ وَجُّ جُ] (ع مص) دردمند و رنجور گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دردمند گردیدن. (آندراج). درد پیدا شدن. (غیاث اللغات). درد یافتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نالیدن. دردمندی نمودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اندوه نمودن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد): بسیار تأسف خورد و توجع نمود (۱). (تاریخ بیهقی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هارون پوشیده کسان گماشته بود تا هر کس زیر دار جعفر گشتی و تدمی و توجعی نمودی و ترحمی، بگرفتندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۰). او را دید قطرات حسرات بر رخساره، با تملل و تذلل و توجع و تفجع. (تاریخ بیهقی ص ۱۷۴). به توجع و تأسفی هر چه تمامتر و تفجع و تلهفی هر چه بیشتر فراهم آمدند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۵۴ ||). مرثیه گفتن مرده را، يقال: توجع لفلان؛ ای رثی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - از خبر وفات احمد حسن.

توجک.

[ج] (اخ) دهی از دهستان سیریک است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

توجن.

[ت وَجْ جُ] (ع مص) خوار گردیدن و فروتنی کردن. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توجؤ.

[ت وَجْ جُ] (ع مص) به دست و به کارد زدن، يقال: توجأ بالید و السکین توجؤاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). با کارد و دست زدن بر موضعی. (از اقرب الموارد). در حدیث ابوهریره: فحدیدته فی بطنه یتوجأ بها فی نار جهنم. (اقرب الموارد).

توجه.

[ت وَجْ جُ] (ع مص) روی فرا چیزی کردن. (تاج المصادر بیهقی). روی نهادن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). روی آوردن، يقال: توجهت نحوک و الیک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). رو بسوی چیزی یا به کسی آوردن (غیاث اللغات). روی آوردن و قصد کردن بسوی چیزی یا کسی. (از اقرب الموارد). و با لفظ کردن مستعمل. (آندراج ||). شکست خوردن ||. روی گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیر شدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: توجه الشیخ؛ ای ولی و کبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و فی المثل: احمق ما یتوجه؛ ای لایحسن ان یأتی الغائط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). (مص) اراده و میل و آرزو و نگاه و نظر مرحمت و روی آوردگی و لطف و مهربانی و ملاطفت و شفقت و نوازش ||. تدبیر و تأمل و اندیشه. (ناظم الاطباء). - توجه خاص؛ نظر مرحمت و برگردانیدن روی بجانب خدای. (ناظم الاطباء). - توجه نیازآمیز؛ عبادت با خضوع و خشوع. (ناظم الاطباء).

توجهات.

[ت وَجْ جُ] (ع ا) ج توجه. ملاطفتها و نوازشها و دقتها. (ناظم الاطباء). رجوع به توجه شود.

توجه داشتن.

[ت وَجْ جُ] (ع ا) (مص مرکب) دقت داشتن. زیر نظر داشتن. مراقب بودن ||. نگاه و نظر مرحمت به کسی یا چیزی داشتن. رجوع به توجه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توجه کردن.

[ت وَجْ جُ] (ع ا) (مص مرکب) توجه نمودن. دقت کردن. روی کردن به چیزی. مراقبت کردن ||. نظر مرحمت بکسی داشتن. ملاطفت و مهربانی کردن بکسی. ابراز علاقه کردن بکسی. رجوع به توجه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توجه نمودن.

[تَ وَجُّهُ نٌ / ن / ن د] (مص مرکب) ملاطفت کردن. نوازش نمودن. (ناظم الاطباء). توجه کردن ||. روی نهادن به... روی کردن به... روی بسوی چیزی یا کسی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهنخدا). رجوع به توجه و دیگر ترکیبهای آن شود.

توجی.

[تَ وَجُّجِی] (ع مص) سوده سم گردیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: انه لیتوجی فی مشیتہ. (اقرب الموارد).

توجی.

[تَوُّو] (ص نسبی) منسوب است به تَوُّج، که جائی است در مرز فارس. (سمعانی). رجوع به تَوُّج شود.

توجی.

(اخ) (۱) محلی در بین راه آمل به ساری که کیاویشتابسب هنگام محاصره آن در سال ۷۶۳ ه. ق. کشته شد. رجوع به سفرنامه مازندران رابینو ص ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۴۲ و ۱۵۷ شود. (۱) - Tuji.

توجی ۶.

[ت] (ع مص) خشک یافتن چاه. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). وَجَّأ الرکیة توجیاً؛ وجدها وَجَّأً، ای لا خیر فیها لانقطاع مائها. (اقرب الموارد).

توجیب.

[ت] (ع مص) در شبانه روزی یک وقت نهادن طعام خوردن را. (تاج المصادر بیهقی). عادت دادن نفس و عیال و اسب خود را به یک بار خوردن در شبانه روزی ||. یک بار دوشیدن ناقه را در شبانه روزی ||. مانده شدن ستور و جز آن ||. بسته شدن فله در پستان ناقه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیفکندن. (تاج المصادر بیهقی). بر زمین زدن ||. لازم گردانیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توجین.

[ت] (ع مص) کوفتن و زدن دباغ پوست را جهت نرم گردانیدن. (از المنجد) (از اقرب الموارد ||). و عرب در مقام تحقیر گوید: ماادری ای من وجن الجلد هو؛ ای ای الناس هو (اقرب الموارد)؛ یعنی نمیدانم که کدام کس است او. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

توجیه.

[ت] (ع مص) روی فراگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). روی فا چیزی کردن. (زوزنی). روی سوی کسی کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). گردانیدن روی بسوی چیزی. (غیاث اللغات) (آندراج): وجهت الیک توجیهاً؛ روی آوردم بتو. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء): بنده را از تو سؤالیست به توجیه سؤال نکند مردم پاکیزه سیر جز تکریم سعدی ||. کسی را گسیل کردن به کاری. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد): وجهته فی حاجه و وجهت الیها كذلك؛ گسیل کردم او را به حاجتی و فرستادم. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). و فی المثل: وجه الحجر وجهه ما له (بالنصب و الرفع)؛ ای تدبیر امر کن به روشی مناسب. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به اقرب الموارد شود ||. بزرگ و باقدر گردانیدن، یقال: وجه الامیر زیداً. (منتھی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چیزی بر یک نسق کردن. (تاج المصادر بیهقی). بر یک روش گرداندن چیزی را. (ناظم الاطباء ||). بر یک روش کردن باران زمین را ||. مایل به شمال نشانیدن نخله را تا راست گرداند آنرا باد شمال. (ناظم الاطباء) (از منتھی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). مائل شدن دست و پاهای اسب یا نزدیکی تندی پس سم و پی پای و دست به سمها. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نخست برآمدن هر دو دست اسب کره از شکم مادر وقت زادن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیرون رویه میل کردن سم ستور. (منتھی الارب) (آندراج ||). نیک بیان کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پیچیدگی است در هر دو بند دست. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از عیبهای خلقیه اسب است. رجوع به صبح الاعشی ج ۲ ص ۲۶ شود ||. اصطلاح بدیع) سخنی گفتن که محتمل دو معنی بود چنانکه کسی درباره خیاطی یک چشم گفت: خاط لی عمرو قبالت عینیه سوا. که محتمل است از مساوی بودن هر دو چشم، کور بودن و یا بینا بودن را اراده کرده باشد. (از تعریفات جرجانی). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. ایراد کلام بر وجهی که کلام خصم بدان مندفع گردد. و گفته اند بر وجهی که منافی کلام خصم باشد. (از تعریفات جرجانی). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود ||. بیان نیک و توضیح و تفسیر و دلیل و حجت. (ناظم الاطباء). تعبیر کردن معنی کردن. تأویل کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ترتیب حساب و حواله برات دیوانی. (ناظم الاطباء). ج، توجیهاً: و اسم توزیعات و علاوات و سمت توجیهاً و محالات و رسم تحصیصات و حوالات حذف و محو کنند. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۴۰). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود (||. ۱) (اصطلاح عروض) در شعر حرفی است که قبل حرف روی در قافیه مقید واقع شود و آن را بهر حرف و حرکت که خواهند تغییر دهند، کقول امری القیس: «انی أفرّ» مع قوله «صیّب» و «الیوم قرّ». و قیل التوجیه اسم لحرکاته و اما الحرف فیسمی الدخیل. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). شمس قیس آرد: حرکت ماقبل روی ساکن است و روی ساکن را مقید خوانند یعنی از حرکت بازداشته چنانکه: زهی بقاء تو دوران ملک را مفخر. راء روی است و حرکت خاء توجیه و این حرکت را ازبهر آن توجیه خواندند که حرف روی را در دو حالت مختلف، دو روی است. اگر مقید است روی او سوی ماقبل خویش است و اگر مطلق است روی او سوی مابعد خویش است، پس حرکت ماقبل روی مقید توجیه اوست سوی ماقبل... و اختلاف توجیه بهیچ حال جایز نباشد و پیش از این گفته ایم که چون روی موصول باشد حرکت ماقبل آن را توجیه نخوانند... (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ دانشگاه صص ۲۰۴-۲۰۵).

توجیه پذیر.

[ت / تُوپ] (ن ف مرکب) قابل توجیه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توجیه سخن.

[ت / تُو ه س خ] (ترکیب اضافی، مرکب) نزد بلغا آنست که نسبت افعال و اقوال و حرکات و سکانات و جز آن بر هر ذاتی موافق

کند یا بر حکم اصطلاح و استعمال یا بر حکم اعتیاد، چنانکه آدمی را گفتن و خوردن و آشامیدن و بلبل و طوطی را سخن و پریدن و سنگ را شکستن و افتادن و درخت را خاستن و قلم را نوشتن و رفتن. و آنچه مخالف این سیاق است و منافی این دقایق از آن اجتناب گزیند، مثاله شعر: دروغا دشمن ترا تیغ آنچنان زد لگد که سینه شکست. لگد زدن را بر تیغ اطلاق کردن سخت ناموجه است. (از کشف اصطلاحات الفنون).

توجیه کردن.

[تَ / تُو كَدَ] (مص مرکب) موجه ساختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). توجیه کردن کلامی را؛ تأویل کردن آن. معنی به کلمه یا کلامی دادن. معنی به عبارت یا کلمه یا عمل کسی دادن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). تعبیر و تفسیر کردن. حجت و برهان آوردن ||. در تداول عوام، خرجی یا ضرری یا تاوانی را سرشکن کردن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). شناسا کردن. آشنا کردن. قابل انطباق کردن فرد را با محیط، و این بیشتر در ارتش متداول است. رجوع به توجیهی شود.

توجیه محال.

[تَ / تُو هِ مَ / مَ] (ترکیب اضافی، مرکب) نزد بلغا آنست که ازدواج ضدین و اجتماع نقیضین را صورت بندد، مثاله شعر: در میان کسوت عباسیان رخسار او روز عید اندر شب قدر است پیدا آمده. (از کشف اصطلاحات الفنون).

توجیه نویس.

[تَ / تُو نَ] (نف مرکب) آنکه حوالهء برات دیوانی را می نویسد. (ناظم الاطباء). رجوع به توجیه شود.

توجیه واقع.

[تَ / تُو هِ قِ] (ترکیب اضافی، مرکب) نزد بلغا آنست که در وصف چیزی و شرح حالی صورت واقعه را توجیه کند، مث واقع آنست که چون کسی بعد از دیری بر کسی آمدن گیرد، آن شخص که بر او آینده می آید، برود و در زیر پای او غلطد و آینده برخیزد و او را در کنار گیرد، مثاله شعر: رسید سبزه تماشاکنان پس از سالی به عرصهء چمن و راه جویبار گرفت دوید آب و بغلطید سبزه را ته پای بخاست سبزه و آن آب را کنار گرفت. (جامع الصنایع از کشف اصطلاحات الفنون).

توجیهی.

[تَ / تُو] (ص نسبی) توضیحی. - هفتهء توجیهی؛ اصطلاحی است که امروزه در ارتش ایران و پادگانها یا مراکز آموزشی نظامی متداول است و آن هفتهء اول ورود سربازان به پادگانها یا مراکز آموزشی می باشد که آنان را به اصول نظامی و چگونگی محیط و کیفیت زندگی و روابط افراد آشنا سازند و سپس برنامه های آموزشی نظامی و فنی شروع می گردد. رجوع به توجیه شود.

توج.

(۱) به جنگلی. شغال به. شال به. این نام را در لاهیجان و دیلمان و رودسر به به جنگلی میدهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توج و شغال به و شال به و جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۲۴۲ شود.

توچال.

[تَ / تُو] (اِ مرکب) یخچال طبیعی بر قلل کوههای بلند. یخچالهای طبیعی. جایی از کوهستان که در آن یخ طبیعی از قدیم گرد شده باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده بعد شود.

توچال.

[تَ / تُو] (اِخ) نام حوضی از یخ طبیعی به البرز به شمال تهران. توسعاً هر حوض طبیعی یخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گردنه ایست بین شهرستانک و تهران. رجوع به ماده قبل شود.

توچال.

[] (اِخ) دهی از دهستان بهنام پازکی است که در بخش ورامین شهرستان تهران واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

توچاه.

(اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش لشت نساء شهرستان رشت است و ۲۸۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توچتری.

[چ] (ص نسبی) نوعی از آرایش موی زنان. قسمی بریدن و آرایش موی زن از سوی پیشانی. قسمتی از موی زن که بصورتی خاص درآرند. گونه ای از پیرایش موی پیش سر زنان.

توچقاز.

[چ] (اِخ) دهی از دهستان سامن شهرستان ملایر است که ۱۸۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توچی پایه بست.

[پای ب] (اِخ) دهی از دهستان بخش مرکزی شهرستان رشت است که ۱۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توح.

[ت] (ع مص) آماده و مهیا شدن: تاح له الشیء؛ آماده و مهیا شد برای او. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توحد.

[تَ وَحْ حُ] (ع مص) یگانه شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکتا شدن. (آندراج ||). توحده خدا به ربوبیت؛ تفرد به آن. (از اقرب الموارد ||). نگاه داشتن: توحده الله بعصمه؛ ای عصمه و لم یکله الی غیره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نگاه داشتن حق تعالی کسی را و نینداختن کار او را به غیر. (آندراج).

توحش.

[تَ وَحُّ حُ] (ع مص) بربریت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). وحشی شدن. (از اقرب الموارد ||). ویران و بی اهل و خشک شدن خانه و جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خشک شدن زمین. (آندراج). ویران شدن منزل و دور شدن مردم از آنجا، يقال: مکان متوحش. (از اقرب الموارد). خالی شدن جا و ویران و بی اهل شدن. (آندراج ||). دژم شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پژمان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رمیده شدن. (آندراج ||). تهی شدن شکم. (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). تهی شکم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکم تهی کردن، يقال: توحش یا فلان؛ ای اخل معدتك من الطعام و الشراب لشرب الدواء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج ||). (مص) وحشت و ترس و عدم انس. (ناظم الاطباء). و با کردن و داشتن صرف شود. رجوع به همین کلمات شود.

توحش داشتن.

[تَ وَحُّ حُ تَ] (مص مرکب) ترس و وحشت داشتن. (ناظم الاطباء). بیم داشتن. و رجوع به ماده قبل شود.

توحش کردن.

[تَ وَحُّ حُ كَدَ] (مص مرکب) ترسیدن و وحشت کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

توحل.

[تَ وَحُّ حُ] (ع مص) گِلناک شدن جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آلوده شدن به گِل. (از اقرب الموارد).

توحن.

[تَ وَحُّ حُ] (ع مص) کلان شدن شکم ||. خوار گردیدن ||. هلاک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توحوح.

[تَ وَحُّ وَ] (ع مص) مهربان شدن شترمرغ بر بیضه، پس آشکار کردن حرص خود را بر آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توحی.

[تَ وَحُّ حُ حِ] (ع مص) شتافتن، يقال: توح یا هذا؛ ای اسرع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

توحید.

[ت] (ع مص) یگانه گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکی کردن. (دهار). در لغت، حکم به واحد بودن شیء است. (از تعریفات جرجانی ||). یکی گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). یکی دانستن و یکی گفتن خدای را و گرویدن به یگانگی او تعالی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکی گفتن و یکی دانستن و یکی در دل اعتقاد کردن. (آندراج). یگانگی و اقرار به وحدانیت خدای تعالی جل شأنه. (ناظم الاطباء). به خدای یگانه ایمان داشتن. یگانه پرستی. یکتا پرستی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). علم به اینکه او [خدا] یکتاست. (از تعریفات جرجانی): ز جنی سخن گفت و از آدمی ز گفتار پیغمبر هاشمی ز توحید و قرآن و وعد و وعید ز تهدید (۱) و از رسمهای جدید فردوسی. سخن هیچ بهتر ز توحید نیست به ناگفتن و گفتن، ایزد یکی است. فردوسی. و آنانکه مفسدان جهانند و مرتدان از ملت محمد و توحید کردگار. منوچهری. توحید تو تمام بدو گردد دانستی ار تو واحد یکتا را. ناصر خسرو. آنها که نشنوند سخن زین پیمبران نزدیک اهل حکمت و توحید کافرند. ناصر خسرو. از ثنای تو خرک بی خبر است همچنان چون ثنوی از توحید. سوزنی. فرمأنت حرز توحید، اندر میان جانها جان بر میان زمانه از بهر امثالش. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۳۰). علم تعطیل مشنوید از غیر سرّ توحید را خلل منهد. خاقانی. خلق تو اکسیر عدل، نطق تو تفسیر عقل مدح تو توحید محض، خصم تو مخصوص ذم. خاقانی. در توحید زن کآوازه داری چرا رسم مغان را تازه داری؟ نظامی ||. در اصطلاح سالکان، تخلیص دل و تجرید او از آگاهی به غیر حق سبحانه و تعالی... (آندراج): طریق درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ایثار و قناعت و توحید و توکل.... (گلستان). امید و هراسش نباشد ز کس بر اینست بنیاد توحید و بس. سعدی (گلستان). روی از خدا به هر چه کنی شرک خالص است توحید محض کز همه رو در خدا کنیم. سعدی ||. (اصطلاح فلسفه) توحید در لغت یگانه کردن و به یگانگی وصف نمودن و علم توحید علمی است که بدان شناخته شود که غیر خدا وجود حقیقی نیست و اشیاء مظاهر اویند و علم به تفرید وجود محض است و به معنای یگانه دانستن پروردگار است و تنزیه خداست از حدثان و از شریک و بالاخره حکم کردن بر یگانگی خداست اندر ذات و صفات و افعال... و توحید را اقسام و انواع و مراتبی است از این قرار: توحید اخص الخواص، توحید افعالی، توحید الهی، توحید حالی، توحید خاص، توحید خواص، توحید ذاتی، توحید شهودی، توحید صفاتی، توحید علمی، توحید عیانی، توحید عیانی کشفی. (از فرهنگ علوم عقلی). - اهل توحید، اصحاب عدل و توحید؛ معتزله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به خاندان نوبختی اقبال شود. - کلمه توحید؛ لاله الا الله است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به دیگر ترکیبهای این کلمه در جای خود شود. (۱) - ن ل: ز تأبید.

توحید.

[ت] (اخ) (سوره... سوره اخلاص. سوره قل هو الله احد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سوره یکصد و دوازدهم از قرآن کریم و آن مکیه است با چهار آیت. رجوع به اخلاص شود.

توحید اخص الخواص.

[ت] دَا خَصُّ صُلْخِ وَاَص ص [ترکیب اضافی، مرکب] توحید خاص. توحید خواص. رجوع به توحید عیانی کشفی و توحید دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید افعالی.

[ت] / تُودِ ا [ترکیب وصفی، مرکب] آنست که گوئی: «لا مؤثر فی الوجود الا الله». (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید شود.

توحید الرومی.

[تَ دَرُ رُو] (اخ) سید احمد توحید بن اسماعیل حقی بن صالح الرومی که در سال ۱۲۷۱ ه. ق. تصدی قضاء مدینه منوره را داشت. او راست: تلخیص الاعمال فی الهندسة العلمیة. مجموعۃ الفرائد و لبّ الفوائد. وی در سال ۱۲۸۶ ه. ق. درگذشت. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۱۸۷).

توحید الهی.

[تَ / تُو دِ لِا-] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که حق تعالی از ازل آزال به نعت خود نه به توحید دیگری همیشه به وحدت و وحدانیت و نعت فردانیت موصوف بوده و تا ابد هست. (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید ایمانی.

[تَ / تُو دِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که غیر او را مستحق پرستش ندانی. (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید شود.

توحید حالی.

[تَ / تُو دِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که حال توحید وصف لازم ذات موحد گردد و جملهء ظلمات و رسوم وجود او در غلبهء اشراق نور توحید متلاشی گردد. (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید خواص.

[تَ / تُو دِ خِ وَا صِ ص] (ترکیب اضافی، مرکب) رجوع به توحید عیانی کشفی و توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید ذاتی.

[تَ / تُو دِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که ذات او را [خدا را] یگانه بدانی. (فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید شود.

توحید شهودی.

[تَ / تُو دِ شِ] (ترکیب وصفی، مرکب) توحید عیانی. آنست که عبد کامل تمام افعال و اشیاء را در افعال حق فانی یابد و در هیچ مرتبت و هیچ شیئی را غیر حق فاعل نبیند و غیر او مؤثر نشناسد... و توحید شهودی توحید خواص است. (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید صفاتی.

[تَ / تُو دِ صِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که صفات را عین ذات بدانی. (فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید شود.

توحید علمی.

[تَ / تُو دِ عِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که مستفاد از باطن علم باشد که آنرا علم یقین خوانند و بنده از روی علم ذات و

صفات و افعال خود را در ذات او محو داند و هر ذاتی را فرع نور او داند... و باز علمی آنکه بداند که غیر حق هیچ موجود نیست و اشیاء مظاهر حقند... و توحید علمی توحید عوام است... (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید عیانی.

[تَ / تُو دِ] (ترکیب وصفی، مرکب) توحید شهودی. رجوع به توحید شهودی و توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید عیانی کشفی.

[تَ / تُو دِ کِ] (ترکیب وصفی، مرکب) آنست که سالک به مقامی رسد که تعین و هستی مجازی وی که پرده جمال الهی و مانع مشاهده است محو و فانی گردد و بی خود شده خود را حق بیند و به لسان حق ناطق به انا الحق گردد و این توحید خواص و اخص الخواص است. (از فرهنگ علوم عقلی). رجوع به توحید و دیگر ترکیبهای آن شود.

توحید گوی.

[تَ / تُو] (نف مرکب) اقرار کننده به یگانگی خدای تعالی. گوینده کلمه لاله الا الله : توحید گوی او نه بنی آدم است و بس هر بلبل که زمزمه بر شاخسار کرد. سعدی. رجوع به توحید شود.

توحید لو.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان رزقچای است که در بخش نوبران شهرستان ساوه واقع است و ۱۰۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

توحید مطلب.

[تَ / تُو دِ مَ لَ] (ترکیب اضافی، مرکب) در اصطلاح صوفیه عبارتست از اینکه سالک را محقق شود که نتواند در طریق سلوک گامی نهد، یا بمقصود و مقصد خویش نرسد مگر آنکه مرشد و شیخی که مستجمع جمیع شرایط شیخیت باشد از او دستگیری کند و پیرو او باشد... (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به همان کتاب ذیل کلمه شیخ شود.

توحیدی.

[تَ] (اخ) علی بن محمد بن العباس الواسطی البغدادی. رجوع به علی بن محمد بن عباس توحیدی و ابوحیان توحیدی و ابن عباس در این لغت نامه و اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۶۸۴ شود.

توحیش.

[تَ] (ع مص) سلاح و جامه از خود انداختن، و منه الحدیث: فوحشوا برماهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). يقال: أعطاه تمرّة فوحش بها. (اقرب الموارد).

توحیف.

[ت] [ع مص] خود را بر زمین زدن شتر ||. شتافتن ||. به عصا زدن ||. کامل کردن عضو شتر گشنی را. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توحیم.

[ت] [ع مص] ذبح کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). گوسفند بکشتن از بهر وی [زن آبستن]. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). آرزوانه زن آبستن خوراندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آرزوی آبستن بدادن. (تاج المصادر بیهقی). خوراندن زن آبستن را، آنچه آرزو دارد. (از اقرب الموارد). آرزوانه به زن آبستن خوراندن. ویرانه به او دادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). چکیدن آب از چوب شکسته نوامی. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). چکیدن آب از چوب شکسته سبز و تازه. (ناظم الاطباء).

توحیه.

[ت] [ع مص] شتابانیدن. (تاج المصادر بیهقی). شتابانیدن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). يقال: وحی الدواء الموت؛ ای عجله. (اقرب الموارد).

توخ.

(۱) درخت گزنه. (ناظم الاطباء).

توخ.

[ت] [ع مص] فرورفتن انگشت در چیزی نرم. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توخالی.

(ص مرکب) کاواک. مجوف. اجوف. مقابل توپر، مصمت، رُست. بی مغز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دروغین. (یادداشت ایضاً). - تشر توخالی؛ دعوی بی معنی. تهدیدی بی قدرت انجام آن. توپ خالی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - توپ توخالی؛ تشر توخالی. تهدید توخالی. - وعده های توخالی؛ وعده های دروغین.

توختن.

[توت] [ع مص] توزیدن. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). این لغت از اصداد است. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (۱). خواستن. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج). جُستن. (برهان). خواستن و آرزو کردن و جستن و جستجو نمودن. (ناظم الاطباء). مصدر دوم آن توزش است. توختم، توز: کین توختن. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یکایک همه نام و کین توختیم همه شهر آباد او سوختیم. فردوسی. چو تو ساز گیری به کین توختن سپاهت کند غارت و سوختن. فردوسی. به رهام فرمود پس پهلوان که ای تاج و تخت و خرد را روان برو با سواران سوی میسره بگردار نوروز هور از بره بدان آبگون خنجر نیوسوز چو شیر ژیان از یلان رزم توز. فردوسی. مظفری که به اندیشه کین تواند توخت ز پیل آهن یشک و ز شیر آهن خای. فرخی.

چون چنان گشت که در دست عنان تاند داشت کینه توزد به گه جنگ ز هر کینه وری. فرخی. چنان گشاید و کین توزد و عدو شکرد به تیغ تیز و کمان بلند و تیر خدنگ. فرخی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چون باد بدو درنگرد دلش بسوزد با کینه دیرینه ازو کینه نتوزد. منوچهری. اگر بخشائی از من بستر و گاه چرا گیری ازو مشتى جو و گاه بمشتى کاه وی را میهمان کن به جان توزی دلم را شادمان کن. (ویس و رامین). اگرچه دلش (۲) بر رامین همی سوخت ز رشک رفته در دل کین همی توخت. (ویس و رامین). زمانی ز کین پدر توختن نیاسودی از غارت و سوختن. (گرشاسبنامه). به تیغ و سنان هر کجا کینه توخت گهی دل درید و گهی سینه سوخت. (گرشاسبنامه). همه یاد دار آنجت آموختم که من کین بدین چاره ها توختم. (گرشاسبنامه). شاه رومی چون هزیمت شد ز ما شاه زنگی کینه خواهد توختن. ناصر خسرو. گفت از افراسیاب ترک، کینه پدر خواهیم توخت. (فارسنامه ابن البلخی). به قوت و پادشاهی تو کینه از افراسیاب بتوزیم. (فارسنامه ابن البلخی). مرغان... عزیمت بر توختن کین مصمم گردانیدند. (کلبله و دمنه). زمانه باد ز اعدای دولت کین توز که تا به دولت تو کین محتمم توزم. سوزنی. به وصال تو همه کینه بتوزم ز فراق کس مباد از پی وصل تو کین توز پدر. سوزنی. خواه اسب جفا زین کن و زی مهر رهی تاز خواه (۳) تیغ جفا آخته کن کین ز رهی توز. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از پی کین توختن از خصم تو آب زره دارد و آتش سنان. خاقانی. از دود جگر سلاح کردم تا کین دل از فلک بتوزم. خاقانی. ای شاه ز خصم ملک کین باید توخت وین قاعده ز آفتاب باید آموخت. ؟ (از جهانگشای جوینی). - جان توختن؛ جان خواستن. خواهانی. - جنگ توختن؛ جنگ جستن. جنگ خواستن. - رزم توختن؛ رزم خواستن. جنگ توختن. - کین توختن؛ کینه توختن. - کینه توختن؛ کینه جستن. کینه خواستن ||. گزاردن. (اوبهی). گزاردن وام و جز آن... (فرهنگ رشیدی). گزاردن و واپس دادن چیزی به صاحب اعم از اینکه قرض و وام باشد یا امانت. (برهان). ادا کردن و انگزاردن. (آندراج). ادا کردن. (از انجمن آرا). (۴) ادا نمودن. (از غیث اللغات). چیزی که از کسی رسیده باشد باز بدو رسانیدن. (شرفنامه منیری). واپس دادن و ادا کردن وام... (ناظم الاطباء). قضا کردن. گزاردن وامی را. پرداختن. ادا کردن. گذاشتن، پرداختن دین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بجمله خواهم یک ماهه بوسه از تو بتا به کیچ کیچ نخواهم که فام (۵) من توزی. رودکی. نزشره گنج خواسته توزی بل کز آن وام سائلان توزی. شاکر بخاری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بتوزیم وام کسی کش درم نباشد دل خویش دارد به غم. فردوسی. هنرهای شاهانش آموختم از اندرز وام خرد توختم. فردوسی. چنین گفت از هر که آموختم همی وام جان و خرد توختم. فردوسی. چو گوئی که وام خرد توختم همه هر چه بایستم آموختم یکی نغز بازی کند روزگار که بنشاندت پیش آموزگار. فردوسی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دل بر تمام توختن وام، سخت کن با این دو وام دار، ترا کی رود دلام (۶)؟ ناصر خسرو (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تا زیم، وام بر او توزم به دعائی که بی ریا باشد. ابوالفرج رونی. ز وام شاهی تو صد یکی نتوخت از آنک بر این مزور (۷) فیروزه فام، داری فام. مسعود سعد. این نه از وام توختن باشد بی نیازی فروختن باشد. سنائی. عقل حقت نتوخت، گرچه بتافت عجز در راه او شناخت شناخت. سنائی. چند باشی روز و شب دلسوز و بدساز ای پسر فام شادی توز و اسب بی غمی تاز ای پسر. ادیب صابر. خاقانی وام غم نتوزد چه کند چون گفت بلاست بس ندوزد چه کند شمع از تن و سر، در نفروزد چه کند جان آتش و دل پنبه، نسوزد چه کند؟ خاقانی. ایا ستوده بزرگی که وام شکر ترا زبان بنده تو، توختن نمی داند. رضی الدین (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ما به کدام آبرو ذکر وصال کنیم شکر وصال هنوز می نتوان توختن. سعدی ||. فرو کردن. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (از انجمن آرا) (۸) (از آندراج) (۹): چاهیست در رهت که پدرت اندر او فتاد تا توختی در او چو پدر، تو مکابره. ناصر خسرو. خلق اگر در تو توخت ناگه خار تو گل خویش ازو دریغ مدار. سنائی (از فرهنگ جهانگیری ||). کشیدن. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (برهان) (از انجمن آرا) (۱۰) (از آندراج) (۱۱) (صحاح الفرس) (ناظم الاطباء): فرائین چو تاج کیان بر نهاد همی گفت چیزی کش آمد بیاد همی گفت شاهی کنی یک زمان نشینی بر تخت زر شادمان به از بندگی توختن شست سال پراکنده گنج و بر آورده یال. فردوسی. به جلالت، عنان دولت توز به

سعادت، بساط فخر سپر. مسعود سعد || جمع نمودن و اندوختن و حاصل کردن. (برهان). جمع کردن. (آندراج) (از غیاث اللغات). اندوختن و یافتن و فراهم کردن بتدریج. (ناظم الاطباء). حاصل کردن. (آندراج). جمع نمودن. (انجمن آرا). اندوختن. گرد کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دوختن. (برهان) (ناظم الاطباء). بخیه کردن ||. نمودن و آشکار کردن و گستردن. (ناظم الاطباء ||). معین در حاشیه برهان آرد: پهلوی «توختن» (۱۲) (کفاره دادن)، اوستایی «چی» (۱۳) (کفاره دادن)، توجشن (۱۴) (مجازات، کفاره)، ارمنی «تویژ» (۱۵) (ضرر، کفاره)، «توگن» (۱۶)، «توژم» (۱۷) (مجازات کردن)، «توژیم» (۱۸) (پرداختن، کفاره دادن). (حاشیه برهان چ معین). (۱) - در ذیل توخت. (۲) - ن ل: ویس. (۳) - ن ل: خوه. (۴) - در ذیل توخت. (۵) - فام؛ وام. (۶) - ن ل: دوام. (۷) - ن ل: مدور. (۸) - در ذیل توخت. (۹) - در ذیل توخت. (۱۰) - در ذیل توخت. (۱۱) - در ذیل توخت. (۱۲) - - (۱۸) - tuzhem. (۱۷) - tujan. (۱۶) - toizh. (۱۵) - toj(i)shn. (۱۴) - cay. (۱۳) - toxtan. tuzhim.

توخته.

[توت / ت] (ن مف) ادا کرده. گزارده. (برهان) (آندراج). اسم مفعول از توختن. (حاشیه برهان چ معین). ادا شده. (ناظم الاطباء): وامی است دوست را ز ره عشق بر تو جان لیکن مباد توخته صد سال وام تو. سنائی. خوش بخندید و مرا گفت بدین زر نشود نه مرا کام روا و نه ترا توخته وام. سوزنی. فام داری دارم از سرمای دی فام او خواهم به آتش توخته. سوزنی. بر درش بود آن غریب آموخته وام بی حد از عطایش توخته. مولوی ||. جمع نموده و حاصل کرده. (برهان) (آندراج). فراهم شده و یافته شده و حاصل شده. (ناظم الاطباء): و اندوخته و توخته اسلاف... در وجوه اخراجات صرف می کرد. (زبدۀ التواریخ حافظ ابرو). خلقی ز بذل شاملت ارزاق توخته جوقی ز عدل کاملت آرام یافته. مجد همگر ||. کشیده. (برهان) (آندراج). کشیده شده ||. گسترده ||. دوخته. (ناظم الاطباء).

توخته کردن.

[توت / ت ک د] (مص مرکب) جمع کردن. فراهم کردن: از چشم باز توخته کن لقمه های بوم وز ران شیر ساخته کن طعمهء شغال. مجد همگر. رجوع به توختن و توخته و دیگر ترکیبهای آن شود.

توخیج.

[خ] (ا) آواز بلند و شور و غوغا و فریاد و هنگامه. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۴ شود.

توخیجه.

[چ / چ] (ا) مکانی که در دیوار جهت گذاشتن چیزی سازند و اکنون طاقچه می گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۱۰ شود.

توخیش.

[ت و] (ا) بمعنی کشیدن باشد مطلقاً. (برهان) (آندراج). رسم و کشیدگی و نقش. (ناظم الاطباء). رجوع به تشخیص و لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۲۸۰ شود.

توخم.

[تَ وَخْ خُ] (ع مص) ناگوار آمدن. (تاج المصادر بیهقی). گران و ناگوار گشتن طعام و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توخن.

[تَ وَخْ خُ] (ع مص) آهنگ کردن به چیزی، خیر باشد یا شر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توخی.

[تَ وَخْ خُ] (ع مص) جُستن. (زوزنی). صواب جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تحری. تطلب. طلب افضل در خیر. رای صواب ترین جستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به شرایط موافقت و مصادقت در تحری مرضی و توخی مطالب و مباحی آن حضرت قیام نمودی. (ترجمه تاریخ یمینی ج ۱ تهران ص ۴۷ ||). خشنودی (۱) خواستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). قصد کردن. (آندراج) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در متن: خوشنودی.

توخیش.

[تَ] (ع مص) کم کردن دهش را ||. بدست کسی سپردن خویشتن را و فرمانبرداری وی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ردی و پست ساختن چیزی را. (از اقرب الموارد).

توخیه.

[تَ یَ] (ع مص) متوجه کردن کسی را در کاری ||. جستن خشنودی (۱) کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - در متن: خوشنودی.

تود.

(۱) توت باشد و آن میوه ایست معروف که خورند. (برهان) (آندراج). توت. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فرصاد. (یادداشت ایضاً): مباح مادح خویش و مگوی خیره مرا که من ترنج لطیف و خوشم توبی مزه تود. ناصر خسرو. وعده این چرخ همه باد بود وعده رطب داد و فرستاد تود. ناصر خسرو. دو نوباوه دو تود و دو برگ تود ز حلوا و ابریشم آورده سود. نظامی. وقت تود و زرد آلو بود و هوا قوی گرم بود. (انیس الطالبین بخاری). رجوع به توت شود ||. درختی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درخت تود: و به بردع، درختان تود سیبیل است بسیار. (حدود العالم). از این زیب خسرو مرا سود نیست که بر پیش درگاه من تود نیست. فردوسی (چ بروخیم ج ۸ ص ۲۳۴۹). به قالینوس اندرون خان من یکی تود بد پیش بالان من. فردوسی (ایضاً). برغم دشمن بدخواه پیش دشمن و دوست چو صبح خنده زخم خنده های خون آلود چو کرم پيله ز من اطلسی طمع دارند اگر دهند بعمرم نیم برگ از تود. جمال الدین عبدالرزاق. درخت تود از آن آمد لگدخوار که دارد بچه خود را نگونسار. نظامی. پرشاخ و سپید گشته از رشک سر همچو سر درخت تودش. اثر اومانی. رجوع به توت شود ||. بمعنی توده و بالای

هم ریخته باشد. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). بمعنی توده نیز آمده. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی): آسمان نسبت به عرش آمد فرود ورنه بس عالی است پیش خاک تود. مولوی (از فرهنگ جهانگیری ||). انبار و کوه ||. افراز و قله ||. کوهان شتر. (ناظم الاطباء).

تودار.

(نف مرکب) کسی که افکار خود را پوشیده دارد. که اسرار خود به کس نگوید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رازدار. خلاف تنک حوصله و تنک دل: چهره او جوان و تودار بود. (سایه روشن صادق هدایت ص ۱۳).

تودار.

(اخ) دهی از دهستان حشمت آباد است که در بخش دورود شهرستان بروجرد واقع است و ۱۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تودار.

(اخ) دهی از دهستان کولی وند است که در بخش سلسله شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تودار.

(اخ) دهی از دهستان انگوران است که در بخش ماه نشان شهرستان زنجان واقع است و ۱۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توداران.

(اخ) دهی از دهستان فشگلاره است که در بخش آبیگ شهرستان قزوین واقع است و ۲۹۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تودار روته.

[روت] (اخ) دهی از دهستان کلاترزان است که در بخش رزاب شهرستان سنندج واقع است و ۴۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تودار صمدی.

[صَم] (اخ) دهی از دهستان کلاترزان است که در بخش رزاب شهرستان سنندج واقع است و ۷۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تودار ملا.

[میل لا-] (اخ) دهی از دهستان کلاترزان است که در بخش رزاب شهرستان سنندج واقع است و ۷۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تودامنگو.

[] (اخ) پنجمین از خانان گوگ اردو از خاندان باتو، یا خانان دشت قیچاق غربی (۶۷۹ - ۶۱۶ ه. ق.). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام لین پول ص ۲۰۴ شود.

تودان.

(اخ) دهی از دهستان الوند است که در بخش حومه شهرستان خوی واقع است و ۱۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تودان.

(اخ) از امرای مغول است که در جنگ با امیر اشرف منهزم گردید. رجوع به ذیل جامع التواریخ رشیدی چ بیانی ص ۱۷۶ شود.

تودان.

(اخ) (امیر...) از امرای مغول است که به امر هلاکو خان ایالت دیار بکر و دیار ریبه را در عهده گرفت. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۱۰۴ شود.

تودد.

[تَ وَدَّ دُ] (ع مص) کشیدن دوستی کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جلب دوستی کسی کردن و طلب محبت او نمودن، يقال: ان توددتهم لانوا. (از اقرب الموارد ||). دوستی نمودن. (دهار). بسیار دوست داشتن. (آندراج). دوست داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تحبب. (اقرب الموارد). طلب مودت همگان و اهل فضل باشد به خوشروئی و نیک سخنی و دیگر چیزها که مستدعی این معنی بود. (از نفائس الفنون، حکمت مدنی) (از تعریفات جرجانی ||). امص) دوستی و محبت. (ناظم الاطباء). دوستی. ج، توددات. (فرهنگ فارسی معین): و تذکره ای که با تو فرستاده آمده است تودد و تعهد را، سبکی آن بازنمائی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۰). بدین تودد حقی گزارده شود و ما را زیانی ندارد. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۱۰۸). هرچه از دشمن دانا و مخالف داهی تطف و تودد بیش بیند در بدگمانی و خویشتن نگاه داشتن زیادت کند. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۱۹۱). اگرچه در ملاطفت مبالغت نماید و در تودد تنوق واجب دارد. (کلیله و دمنه ایضاً ص ۳۰۴). با ایشان به ظاهر تودد می نمود و دل و اندرون او به هوای شمس المعالی مشحون بود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۶۱).

تودر.

[تَ وَدَّ دُ] (ع مص) به اسراف رفتن و پریشان شدن مال. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به کار دشوار افتادن. (آندراج) (از اقرب الموارد). يقال: تودر فی الامر؛ به کار دشوار افتاد. و قد یكون التودر فی الصدق و الکذب و هو

ایرادک صاحبک فی مهلکه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تودر.

[د] (اخ) (۱) از خانواده های معروف انگلستان است. در فاصله سالهای ۱۴۸۵ و ۱۶۰۳ م. پنج تن از فرمانروایان انگلستان از این خانواده برخاسته اند که عبارتند از هانری هفتم و هانری هشتم و ادوارد ششم و ماری و الیزابت. (از لاروس). (۱) - Tudor.

تودرتو.

[د] (ص مرکب) تویی درون تویی. با توهای بسیار: جامهء تودرتو؛ تابرتا. لابرلا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). که بیکدیگر در راه دارد: اطاقهای تودرتو؛ که بیکدیگر در دارند. که هر یک را به دیگر راه و در است. (یادداشت ایضاً). - تودرتو کردن؛ به قصد فریب، مخلوط و درهم کردن چنانکه حسابی را: تودرتو کردن حسابی؛ به قصد نفع نامشروع حسابها را درهم و پیچیده کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تو شود.

تودره.

[د ر / ر] (۱) پرنده ایست بزرگ جثه که آن را شکار کنند و گوشت لذیذی دارد و به عربی حباری خوانند. (برهان). جانوری است بزرگ جثه که گوشت آن لذیذ است و آن را چال نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). هوبره و حباری. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). مرغی است بزرگ که آن را شکار کنند. گوشت لذیذی دارد و به عربی حباری گویند و به هوبره مشهور است و بیشتر آن را با چرخ شکار کنند، و آن را به فارسی چال نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج): دمان یوز تازان بر آهوبره کمین ساخته چرخ بر تودره. اسدی (از انجمن آرا).

تودری.

[د] (۱) تخم گیاهی است که آن را به عربی قصیصه خوانند و در صفاهان قدامه و در کرمان مادر دخت گویند، و خوردن آن قوت باه دهد. (برهان). تخمی لعابی که قدامه و تخم مادر دخت نیز گویند. (ناظم الاطباء). تخم گیاهی است که در صفاهان قدامه و در کرمان مادر دخت گویند و معرب آن تودریج است. (انجمن آرا) (آندراج). اشجاره. اروسیمون (۱). شندله. قدومه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ... و به یونانی آروسمن و به عربی بزر خمخم نامند. نبات او را برگ دراز و بی ساق و شاخهای او سرخ و صلب و با اندک خاری ریزه و ثمرش در غلاف باریک و لطیف و تخمش از عدس کوچکتر و اندک پهن و سرخ و زرد و سفید می باشد... و رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۳۲۱ ذیل تودری و تحفه حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه و ترجمهء ضریر انطاکی و ترجمهء صیدنه و بحر الجواهر و اختیارات بدیعی و الفاظ الادویه شود ||. بمعنی سماق هم بنظر آمده است و معرب آن تودریج است. (برهان). سماق. (ناظم الاطباء). (۱) - Erysimun. Erysimon.

تودری.

[د] (۱ مرکب) (از: تو + در + ی) قالی یا گلیم یا بساطی دیگر که در آستانه های در افکنند. قالیچه یا گلیم خردی که میان دو دیوار آستانه در افکنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تودریان.

[د] (معرب، ا) تشبیه تودری. یعنی قدومهء سرخ و قدومهء سپید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تودری شود.

تودریج.

[د] (معرب، ا) توریج. تودری. تدرج. تودرج. توذری. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۴). دواپی است برای نشانیدن آماس ها بکار دارند. (نزهة القلوب). رجوع به تودری و اروسیمون شود.

تودریون.

[د] (ا) به یونانی بیخ گیاهی است که آن را دورس گویند و تخم آن را شوکران خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). مأخوذ از یونانی، خزبِق. رجوع به برهان و تحفهء حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه و اختیارات بدیعی شود.

تودس.

[ت وَدْ دُ] (ع مص) چرانیدن ستور در گیاه وداس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به وداس شود.

تودستی.

[د] (حامص مرکب) مدد و کمک و یاری و معاونت. (ناظم الاطباء).

تودشگ.

[د] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش کوهپایه است که در شهرستان اصفهان واقع است و ۱۱۵۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تودشگچو.

[د] (اخ) دهی از دهستان حومهء بخش کوهپایه است که در شهرستان اصفهان واقع است و ۶۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تودع.

[ت وَدْ دُ] (ع مص) در میدع نگاه داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): به تتودع الحَسَبِ المصوناً؛ ای تقیه و تصونه. (اقرب الموارد ||). در حاجت خودش داشتن، از اضداد است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): تودع فلاناً؛ ابتذله فی حاجته، ضد. (اقرب الموارد ||). وداع کردن بعض قوم از بعض دیگر. (از اقرب الموارد ||). تُودَع مَنی (مجهو)؛ ای سَلِّم عَلی (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)؛ ای سَلِّم عَلی للتودیع. (اقرب الموارد). و قوله صلی الله علیه و آله: اذا رأیت امتی تهاب الظالم ان تقول انک ظالم فقد تودع منهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تودف.

[تَ وَدَدْ] (ع مص) باز کاویدن از خبر || بر سر کوه بر آمدن بز کوهی، يقال: تودفت الاوعال فوق الجبل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تودله.

[دَل] (اخ) (۱) شهری در اسپانیا است که بر کنار رود ابر (۲) واقع است و ۱۳۷۰۰ تن سکنه دارد. محصول آنجا چوب و قند است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Ebre - (۲) - Tudela.

تودماغی.

[د] (ص نسبی) صدائی که بخشی از آن از بینی بر آید. خیشومی. (فرهنگ فارسی معین): با صدائی تودماغی گفت...

تودن.

[تَ وَدَدْ] (ع مص) نرم گردیدن چرم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. دباغی کردن ||. تر نهادن در آب ||. تر نهاده شدن، لازم و متعدی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تودؤ.

[تَ وَدَدْ] (ع مص) برابر شدن بر کسی زمین و یا فرا گرفتن آن و یا ویران کردن و یا بشکستن: تودأت علیه الارض ||. منقطع گردیدن و پنهان شدن اخبار از کسی: تودأت علیه و عنه الاخبار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد) ||. گرفتن مال خود را: تودأ زید علی ماله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. هلاک کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به تودی ء شود.

تودوک.

(اخ) (۱) امپراتور انام (۱۸۳۰ - ۱۸۸۳ م). آزار و شکنجه ای که او نسبت به مبلغان دین مسیح روا داشت موجب دخالت نظامی دولت فرانسه در کوشن شین و سپس لشکرکشی به تونکن گردید. (از لاروس). (۱) - Tu-Duc (Hoang-Nham).

تودوه.

(ص، ا) جفت که ضد طاق باشد. (فرهنگ رشیدی) (از برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری). تروده و زوج و دوگانه نیز گویند. (ناظم الاطباء). اما بدین معنی تروه بضم راء و واو معروف در فصل راء گذشت و در نسخهء سروری توروه به ضم تاء و فتح راء مهمله و واو دوم، و تودوه، به ضم تاء و دال مهمله آورده، والله اعلم. (فرهنگ رشیدی). به این معنی بجای دال ابجد، رای قرشت هم آمده است. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به تروه و تروده و توروه شود.

توده.

[دَ / دِ] (ا) تل و پشتهء خاکستر و خرمن غله و امثال آن باشد و هر چیز که بر بالای هم ریزند. (برهان). پشته و تل و خرمن غله و امثال آن و ریگ بسیار که بر بالای هم ریزند. (انجمن آرا) (آندراج). تل و پشته و انبار و خرمن و تپه و پشتهء خاکستر و هر چیز روی هم انباشته. (ناظم الاطباء). کوده. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۶۱). چیزی باشد که آن را چون تلی سازند مانند خرمن جو و گندم و غیر آن. (صحاح الفرس). تل و پشته و خرمن و قبهء غله را نیز گویند. (اوبهی). فراهم کرده چیزی یا چیزهایی بشکل خرمنی شبیه مخروطی: تودهء خاک، تودهء سنگ و غیره. کُپه. با شدن و با کردن صرف شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز کشته به هر سو یکی توده بود گیاهان به مغز سر آلوده بود. فردوسی. اگر شاه را دل ز گیلان بخت بپریم سرها ز تنها بدست دل شاه خشنود گردد مگر چو بیند بریده یکی توده سر. فردوسی. پدید آمد آن تودهء شنبلید دو زلف شب تیره شد ناپدید. فردوسی. آری به مهره های سقط ننگرد کسی کاو را به توده پیش بود در شاهوار. فرخی. بگو آن تودهء گل را بگو آن شاخ نسرین را بگو آن فخر خوبان را، نگار چین و ماچین را. فرخی. یک توده شاره های نگارین به ده درست یک خیمه بردگان دو آیین به ده درم. فرخی. فزون از آن نبود ریگ در بیابانها که پیش شاه جهان بود تودهء گوهر. عنصری. دگر جای دیدند چندین گروه ز عنبر یکی توده مانند کوه. (گرشاسبنامه). گاو لاغر به زاغذ اندر کرد تودهء زر به کاغذ اندر کرد. ؟ (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نشیب و توده و بالا. همه خاموش و بی جنبش چو قومی هر یکی مدهوش و درمانده به سودائی. ناصر خسرو. بر فلک ز آن مسیح سر بفراشت که بر این خاک توده خانه نداشت. سنائی. تکیه بر استخوان توده کرده بود. (کليلة و دمنه). شهباز گوهری چه کنی قبه های دود سیمرخ پیکری چه کنی توده های خاک؟ خاقانی. دست کمال بر کمر آسمان نشاند آن گوهر ثمین که در این خاک توده بود. خاقانی. مهدی که بیند آتش شمشیر شاه گوید دجال را به تودهء خاکستری ندارم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۸۱). و قصر مشید... که او ساخته بود هنوز تودهء آن باقی است. (تاریخ طبرستان). کم آواز هرگز نبینی خجل جوی مشک بهتر که یک توده گل. (بوستان). خواجه فرمودند آرزوی شما چیست، اصحاب گفتند بریانی. در آن نزدیک توده ای بود به غایت بزرگ. اشارت فرمودند... اصحاب چون برآمدند سواری آمد و خوان آراسته آورد... (انیس الطالین بخاری ص ۹۲). - توده توده؛ پشته پشته. تل تل. خرمن خرمن: گهی چون تخته تخته ساده سیم اندر هوا برهم گهی چون توده توده سوده کافور است بر بالا. مسعود سعد. - تودهء خاک؛ تل خاک و تپهء خاک. (ناظم الاطباء). - توده های خاک؛ طبقات زمین. (ناظم الاطباء ||). - هفت اقلیم. (ناظم الاطباء ||). - کالبدهای آدمی. (ناظم الاطباء ||). انبوه مردم. عامهء خلق. (فرهنگ فارسی معین). گروه و جمعیت از مردم. (حاشیهء برهان چ معین). مردم عادی. اکثریت مردم. عامه.

تُودَةُ.

[تُودَةُ] (عِ اِ مِص) (از «وعد») آهستگی و درنگی. تُودَةُ. (منتهی الارب). رجوع به تواد شود.

تُودَةُ.

[تُودَةُ] (عِ اِ مِص) تُودَةُ. (منتهی الارب). رجوع به ماده قبل شود.

تُودَةُ.

[تُودَةُ] (عِ اِ) تواد. رجوع به همین کلمه شود.

توده.

[د] (اخ) دهی از دهستان زوارم است که در بخش شیروان شهرستان قوچان واقع است و ۳۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توده چاه.

[د] (اخ) دهی از دهستان ویسیان است که در بخش ویسیان شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توده رو.

[د] (اخ) دهی از دهستان کاکاوند است که در بخش دلفان شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توده زن.

[د ز] (اخ) دهی از دهستان برده سره است که در بخش اشترینان شهرستان بروجرد واقع است و ۷۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توده شناسی.

[د / د ش] (حامص مرکب) این کلمه در فرهنگستان ایران بجای فولکلور (۱) پذیرفته شده و آن علم به آداب و عادات و رسوم عامه مردم و ترانه های محلی و مجموع افسانه ها و تصنیفها و... عامیانه است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود. (۱) - Folklore.

توده کافور.

[د / د ی] (ترکیب اضافی، مرکب) انبار برف. (ناظم الاطباء). بمجاز، تل برف. پشته برف: بر کوه از آن توده کافور گرانبار خورشید سبک کرد سر آن بار گران را. سنائی. گر به دی مه بر زمین مرده از بهر حنوط توده کافور و تنگ زعفران افشاندند. خاقانی ||. تن و سرین سفید. (ناظم الاطباء ||). تلی از کافور. پشته کافور.

توده کردن.

[د / د ک د] (مص مرکب) چون تلی ساختن، مانند خرمن جو و گندم و مانند آن. (صحاح الفرس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تپه کردن. پشته کردن. تل کردن. انباشته کردن. جمع کردن و فراهم ساختن چیزی: چو توده همی کرد زر و گهر بها برگرفت آن خر چاره گر. فردوسی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۶۱). بفرمود شاه جهان تا سلیح بیارند تیغ و سنان و رمیح ز برگستوان و ز رومی کلاه یکی توده کردند تا چرخ ماه. فردوسی. ببردند پیشش گروه‌گروه یکی توده ای کرده بر سان کوه. فردوسی. خیز تا گل چینم و لاله چینم پیش خسرو بریم و توده کنیم. فرخی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۶۱). جود او را به خواب دیدم دوش پیش او توده کرده زیور و زر. فرخی. گهی شب روز کردم زآن دو عارض گهی گل توده کردم زآن دو رخسار. فرخی. یکی غله مردادمه

توده کرد ز تیمار دی خاطر آسوده کرد. سعدی (بوستان). رجوع به توده و دیگر ترکیبهای آن شود.

توده گشتن.

[د / دِ گَ ت] (مص مرکب) تل شدن. انباشته گشتن. خرمن گشتن. جمع شدن. فراهم گشتن: چو از خون در و دشت آلوده گشت ز کشته به هر جای بر توده گشت. فردوسی. رجوع به توده و دیگر ترکیبهای آن شود.

تودیء.

[ت] (ع مص) (از: «ودء») برابر کردن زمین را بر کسی: ودأ علیه الارض تودیتاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تودئه. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). هلاک کردن قوم را: ودأ فلان بالقوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تودیج.

[ت] (ع مص) رگ گردن بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ودج شود.

تودیبر.

[ت] (ع مص) در مهلکه افکندن کسی را یا ورغلائیدن بر آنچه بدان در مهلکه افتد ||. پیک فرستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یک سو و دور کردن. يقال: ودَّز وجهک عنی؛ ای نحه و بعده. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دفع نمودن بدی و فساد را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیهوده و پریشان کردن مال را و اسراف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گمراه ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تودیس.

[ت] (ع مص) پنهان گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رویانیدن زمین گیاه را چنانکه بپوشد روی آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). چرانیدن ستور در گیاه نخست برآمده. (از اقرب الموارد). رجوع به تودس شود ||. تمام نکردن سخن را: ودس الیه بکلمه؛ طرحها. (از اقرب الموارد). رجوع به ودس شود.

تودیع.

[ت] (ع مص) بدرود کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وداع کردن. (غیاث اللغات) (آندراج): برگ تحویل می کند رمضان بار تودیع بر دل اخوان. سعدی ||. دست برداشتن. (تاج المصادر بیهقی): و قوله تعالی: ماودعک ربک و ماقلی. (قرآن ۳/۹۳)؛ و قالوا ماترکک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پروردن گشن را برای گشنی. (تاج المصادر بیهقی). ذخیره داشتن گشن را جهت گشنی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سپرد کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). سپردن چیزی به کسی. گذاشتن چیزی در جائی. ج، تودیعات. (فرهنگ فارسی معین ||). رخصت کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). چیزی در جای نهادن تا تباه نشود. (تاج المصادر بیهقی).

در جامه دان نهادن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ودع آویختن چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ودع در گردن کودک انداختن ||. ودع در گردن سگ انداختن. (از اقرب الموارد). رجوع به ودع شود.

تودیع کردن.

[تَ تُو كَ دَ] (مص مرکب) وداع کردن. بدرود کردن یکدیگر را: ای کف و دست و ساعد و بازو همه تودیع یکدیگر بکنید. سعدی (گلستان). رجوع به تودیع شود.

تودیک.

[تَ] (ع مص) چربشناک گردانیدن دست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). چربش گوشت در ثرید قرار دادن. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

تودین.

[تَ] (ع مص) تر کردن و تر نهادن در آب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). کوتاه گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به عصا زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تودیۀ.

[تَ یَ] (ع مص) (از: ودی) ودی انداختن: ودی تودیۀ. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). (ا) چوبی که بر پستان ناقه بندند چون کم شیر گردد تا شیر جمع شود. ج، توادی ||. ص) مرد کوتاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توذ.

(اخ) قریه ای است از قراء سمرقند که در سه فرسنگی آن واقع است. محمد بن ابراهیم بن خطاب توذی و پسر او ابواللیث نصر بن محمد بن ابراهیم توذی بدان نسبت دارند. (از معجم البلدان).

توذ.

(اخ) قریه ای است از قراء مرو... و اکثر آن را توث نامند. (از معجم البلدان).

توذرنج.

[ذَ رَ] (معرب، ا) معرب تودری. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به توذری و تودری شود.

توذری.

[ذَ] (معرب، ا) معرب تودری. (بحر الجواهر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تودری شود.

توذف.

[تَ وَذُذُ] (ع مص) تودیف. (منتهی الارب). گام نزدیک نهادن و دوش جنبان، خرامان رفتن و شتاب رفتن. (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تودیف شود.

توذل.

[تَ وَذُذُ] (ع مص) بریدن گوشت را بی تقسیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس) (از اقرب الموارد).

توذن.

[تَ وَذُذُ] (ع مص) حيله کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). صرف کردن و برگردانیدن. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). زدن. (از اقرب الموارد از لسان العرب ||). به شگفت آوردن چیزی کسی را. (از اقرب الموارد) (از المنجد ||). فضیلت نهادن خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توذبر.

[تَ] (ع مص) تلاق زن بریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره کردن گوشت را. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیش در زدن جراحت. (تاج المصادر بیهقی). نشتر فرو بردن به جراحت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توذیف.

[تَ] (ع مص) گام نزدیک نهادن. دوش جنبان و خرامان رفتن و شتاب رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به توذف شود.

توذیم.

[تَ] (ع مص) دوال بستن بر گردن سگ تا معلوم شود که معلم است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || افزودن. يقال: وذمت علی الخمسین؛ ای زدت علیها. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بریدن ||. علاج کردن و ذم ناقه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تور.

[تَ وَ] (ا) تبر هیزم شکنی را گویند، چه در فارسی «با» به «واو» و برعکس تبدیل می یابد. (برهان) (آندراج). تبری که بدان هیزم شکنند. (ناظم الاطباء). تبر. الفاس. تور لگام (۱). (السامی فی الاسامی). خرت؛ سوراخ انگشتری و سوراخ تور و آن بیل و جز آن. (مهدب الاسماء از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در فصل سرج و لجام و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تور.

(ص) تیره. تاریک. (فرهنگ فارسی معین): آن کس که داشت آنچه نداری تو، او کجاست کار چو تار او همه آشفته گشت و

تور. ناصر خسرو.

تور.

(ص، ا) گیاهی باشد ترش مزه که آن را در آش ها کنند. (برهان). گیاهی است ترش مزه، که آن را ترشه نیز گویند و در آشها کنند. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). گیاهی ترش که در آش کنند. (ناظم الاطباء). نام گیاهی است ترش مزه. (غیاث اللغات) (الفاظ الادویه ||). دلاور و پهلوان و بهادر. (برهان). گرد و پهلوان و دلاور. (فرهنگ جهانگیری). شجاع و بهادر. (فرهنگ رشیدی). پهلوان و بهادر. (غیاث اللغات). پهلوان دلیر بی باک و بهادر. (ناظم الاطباء). غازی. (برهان). پهلوان و گرد و دلیر. (انجمن آرا) (آندراج). در اوستا توره (۱) به هیأت صفت نام قوم تورانی است «توایریا» (۲) نیز صفت است؛ یعنی متعلق به توران، تورانی. کلمه توره را به معنی دلیر و پهلوان گرفته اند چنانکه در سانسکریت نیز به همین معنی آمده. در فرهنگهای پارسی هم به معنی دلاور و پهلوان آمده... (حاشیه برهان چ معین): هیچ توری را نفرماید خرد پیکار تو (۳) و فرماید بخاک (۴) اندر شود مستور تور. قطران (از فرهنگ جهانگیری ||). تفحص کردن و تجسس نمودن. (برهان). جستن و تفحص. (فرهنگ جهانگیری). به معنی جستجو و تفحص، یوز است نه تور. (فرهنگ رشیدی). و اینکه در جهانگیری به معنی جستجو آورده و توریدن را مصدر آن گرفته ظن غالب است که یوزیدن را به تصحیف خوانده باشد، چه یوزیدن به معنی جستجو کردن آمده. (انجمن آرا) (آندراج). پرسش و استفسار و تلاش و تفحص و تجسس. (ناظم الاطباء ||). وحشت و رمیدن و تولیدن؛ یعنی به طرفی رفتن و دور شدن باشد. (برهان). به معنی رم آمده و توریدن به معنی رمیدن بود و آن را تولیدن نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). شورش و وحشت و توریدن مصدر آن. (فرهنگ رشیدی). پس کشیدگی و فرار و هزیمت. (ناظم الاطباء ||). در مازندران به معنی خشمگین و عبوس و در تهران، وحشی، متوحش، ناآموخته، بی تجربه، ناآزموده: تور شدن کبوتر، تور شدن باز. کبوتر تور شد. کبوتر را تور کردی. این پسر، تور است؛ یعنی آداب و رسوم نداند. (از یادداشت های به خط مرحوم دهخدا). معنی اصلی تور چنین چیزی است (دلاور و دلیر... ولی چون تورانیان دشمن ایران بوده اند بعدها از این کلمه معنی دیوانه و وحشی اراده کرده اند چنانکه در لهجه کردی و گیلکی به همین معنی استعمال میشود. (حاشیه برهان چ معین). دیوانه در لهجه کردی و گیلکی. (یسنا ص ۵۳ ||). اسب توسن و ناآرام، در پارس بسیار استعمال کرده اند. (انجمن آرا) (آندراج ||). معشوق و مطلوب هرجائی را نیز گویند. (برهان). معشوق. (ناظم الاطباء) : پی تور جستن روانی چو خران ازین خانواده بدان خانواده. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ضیافت و مهمانی. (برهان). ضیافت و مهمان نوازی. (ناظم الاطباء ||). به معنی اندک و قلیل هم آمده است. (برهان). خرد و اندک و قلیل ||. زن بی شوهر و بیوه ||. ظرف و آوند و دام. (ناظم الاطباء ||). دام ماهی. (غیاث اللغات). تور ماهی گیری. دامی که بدان ماهی صید کنند. (ناظم الاطباء). شبکه. دام. شبکه (۵) که بدان ماهی گیرند. منسوجی با شبکه های فراخ، گرفتن ماهی را. دام ماهی گیران. بیاحه. شبکه صیاد. شبکه برای گرفتن طیور. چیزی از رسن مشبک سازند برای گرفتن ماهی در دریا یا رود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). ... که از نخ ضخیم و ریسمان بافند و بدان ماهی صید کنند. (فرهنگ فارسی معین ||). دام؛ یعنی ظرفی که از طناب درهم کرده با شبکه های بزرگ که کاه در آن کنند و گاه بر شتر و جز او بار کنند. کونده که کاه در آن کنند و بر شتر و جز آن نهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). پارچه با سوراخهای خرد که شیئی پشت آن توان دید. دیداری. پارچه و نوار مشبک. جامه دیداری. توری (۶). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پارچه نازک مشبک که از نخ و مانند آن بافند و آن را برای پرده و اشیاء دیگر بکار برند. (فرهنگ فارسی معین). در ترکی جالی را گویند که بر محفه سوار عرایس و بیگمات اندازند. (غیاث اللغات).

(۱) - (۳) - Tuirya. (۲) - Tura. - ن ل: او. (۴) - ن ل: بخون. (۵) - Tulle - (۶) - Rets.

تور.

[ت] [ع مص] جاری و روان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد (||). ۱) میانجی میان قوم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیام آورنده میان دلدادگان. (از اقرب الموارد). رجوع به توره شود (||. ۱). ظرفی است که بدان آب خورند و دست و روی شویند (مذکر است). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ظرف کوچک: و کان يتوضأ بالتور. (از اقرب الموارد). طست و تور و طاجن فارسی معرب است. (از المعرب جوالیقی ص ۸۶ و ۲۲۱ ||). طبق شمع. ج، اتوار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شمعدان. (دزی ج ۱ ص ۱۵۴).

تور.

(اخ) ولایت توران را نیز گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات) (از انجمن آرا) (از آندراج). ولایت توران زمین. (شرفنامه منیری). نام مملکت توران. (ناظم الاطباء). ولایتی که فریدون به تور داد و به نام او توران موسوم شده... و توران غیر ترکستان بوده، در قدیم الایام آن ولایت را پارسیان دهستان و ایرانشهر می خوانده اند، چون به تور داده شد توران خواندند؛ یعنی مال تو و توران محدود بوده از سوی جنوب به تخارستان و جبال جترال و از سوی شمال به بلاد خوارزم و دشت قبچاق و از جانب مغرب به دریای جرجان و خراسان و از مشرق به ارض ترکستان و مغولستان. و چون عرب بر آن ولایت مستولی شدند به ماوراءالنهر موسوم شد و محتوی است بر اقلیم چهارم و پنجم و کوهستان آن ولایات بیشتر از بیابان است. قوم اوزبک و تراکمه و افغان در آن ساکنند... (انجمن آرا) (آندراج): ز شهری به داد آمدستیم دور ز ایران از آن سوی، ز آن سوی تور. فردوسی (از انجمن آرا). تو گاهی نیره کشی گاه پور بهانه ترا جنگ ایران و تور. فردوسی (از فرهنگ جهانگیری). میان را ببندد به کین پدر کند کشور تور زیر و زبر. فردوسی. گر کین تو بگذرد سوی هند و خشم تو، ره برد سوی تور. امیر معزی. گر آن کیخسرو ایران و تور است چرا بیژن شد اندر چاه یلدا. خاقانی. گویند که مرز تور و ایران چون رستم پهلوان ندیده ست. خاقانی. اگر تخت چین خواهی و تاج تور (۱) ز فرمانبری نیست این بنده دور. نظامی. بگفت ای خداوند ایران و تور که چشم بد از روزگار تو دور. سعدی (بوستان). رجوع به توران شود. (۱) - به معنی تور (پسر فریدون) نیز ابهام دارد.

تور.

(اخ) نام پسر بزرگ فریدون است که تورج باشد و این نام در مؤید الفضلاء با «زای» فارسی هم آمده است. والله اعلم. (برهان). پسر بزرگترین فریدون است که ولایت توران بنام او موسوم گشته. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء). همان تورج است. (از شرفنامه منیری)... سلم نیز از مادر او بوده و برادر دیگر ایشان که ایرج باشد از زن دیگر بوده... آخر الامر تور و سلم بعد از کشتن ایرج، به دست منوچهر کشته شدند و سر آن دو برادر را به شهر سارویه مازندران که به ساری معروف است آورده پهلوی سر ایرج دفن کردند و بر سر هر یک گنبدی برآوردند که هنوز به سه گنبدان مشهور است... (انجمن آرا) (آندراج). پهلوی، توژ. (سبک شناسی بهار ج ۱ ص ۲۱۴ و ۳۴۲)... در اوستا نام دو خاندان پارسا که توره (۱) نام داشتند آمده. (فروردین یشت بند ۱۱۳ و ۱۲۳). در داستانهای ملی ما فریدون، در اوستا: ثره تئونه (۲) پسر آتین در اوستا اثویه (۳)، ممالک خود را در میان سه پسرش سرم (سلم)، تور و ایرج بخش کرد. هر یک از این سه پسر نام خود را به قلمرو حکومت خویش داد، سرمان و توران و ایران نامیدند... (حاشیاء برهان چ معین): ورا تور خوانیم، شیر دلیر کجا ژنده پیلش نیارد به زیر. فردوسی. نهفته چو بیرون کشید از میان به سه بهره کرد آفریدون، جهان نخستین به سلم اندرون بنگرید همه روم و

خاور مر او را گزید دگر تور را داد توران زمین ورا کرد سالار ترکان و چین وز آن پس چو نوبت به ایرج رسید مر او را پدر شهر ایران گزید. فردوسی. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۱ ص ۸، ۳۵۴ و ج ۲ ص ۱۲۵ و ۲۴۴ و التفهیم بیرونی ص ۱۹۴، ۱۹۵ و یشتها ج ۱ ص ۱۹۴، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۴ و ج ۲ ص ۴۷ و ۵۱ و ۵۳ و توران شود. (۱) - Athwya - (۳) - Thraetaona. (۲) - Tura.

تور.

(اخ) ... فرزند جمشید از دختر گورنگ پادشاه کابل. (حاشیه برهان چ معین). پسر جمشید جم است که در سیستان از دختر گورنگ شاه بهم رسید و او جد بزرگ زال و رستم است و پسرش شیداسب نام داشته و او پدر تورک است و نسب ایشان در گرشاسب نامه اسدی و بعضی تواریخ مسطور است. (انجمن آرا) (آندراج): دل و جان جم گشت از او شاد کام نهاد آن دل افروز را تور، نام. (گرشاسب نامه). رجوع به مزدیسنا ص ۴۱۷ شود. تور. (اخ) نام دختر ایرج است که زن منوچهر باشد. (برهان) (ناظم الاطباء).

تور.

(اخ) ترک را نیز گویند که نقیض تاجیک است. (برهان). مردم ترک. ضد تاجیک. (ناظم الاطباء). رجوع به تورانیان و سبک شناسی بهار ج ۲ ص ۲۴۴ شود.

تور.

(اخ) (۱) مرکز ایالت قدیم تورن (۲) و ایالت اندر - ۱ - لوار (۳) کنونی فرانسه که بر ساحل رود لوار و جنوب غربی پاریس واقع است و ۸۳۶۰۰ تن سکنه دارد. این شهر اسقف نشین و دارای مدرسهء مقدماتی طب و داروسازی است. کلیسای سن گاتین (۴) که متعلق به قرون ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ م. است در آن واقع است. محصول آنجا شراب و دیگر مشروبات الکلی و کنسروهای غذایی و موم و فراورده های شیمیایی و پارچه های ابریشمی و فرش و اجناس یراق دوزی شده و ظروف چینی و جز این هاست. این شهر موطن هنرمندان و نقاشان سرشناس فرانسه است که از آن جمله باید بالزاک نویسنده بزرگ را نام برد. در دوران جنگ دوم جهانی مرکز دفاع ملت فرانسه به ضدیت با اشغالگران گردید و خسارات فراوانی بر آن وارد شد. شهر تور دارای ۱۱ بخش و ۱۲۶ بلوک است که جمعاً ۲۳۵۷۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۳) - Touraine. (۲) - Tours. Indre-et-Loire. (۴) - Saint-Gatien.

تور.

[تَو / تِ وِ] (اخ) (۱) نام قدیمی شهر کالینین (۲) فعلی در روسیه است که بر کنار رود ولگا واقع است و ۲۴۰۰۰۰ تن سکنه دارد. در این شهر کارخانه های تصفیه فلزات و نساجی و دیگر تولیدات صنعتی وجود دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Kalinine - (۲) - Tver.

تور.

[تُو] (اخ) (۱) پسر اودن (۲) و خدای جنگ در نزد مردم اسکاندینا. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thor. Odin - (۲).

تور آغای.

(اخ) دهی از دهستان اوجان که در بخش بستان آباد شهرستان تبریز واقع است و ۲۸۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تورا.

(هزوارش، ا) به لغت زند و پازند گاو را گویند که به عربی بقر خوانند. (برهان) (آندراج). به لغت زند و پازند گاو نر و گاو ماده. (ناظم الاطباء). هزوارش ثورا (۱) یا ثوره (۲)، پهلوی گاو (۳). (حاشیه برهان چ معین). (۱) - gav - thora. (۳) - thora. (۲) - thora.

تورا.

(ا) قسمی از پرده که در پشت آن بهادران تیراندازی می کنند. (ناظم الاطباء).

تورا.

(از ترکی، ا) سالار و پیشوا. (ناظم الاطباء).

تورء.

[تَ وَرْءُ] (ع مص) فرا گرفتن زمین کسی را: تورأت علیه الارض؛ فراگرفت او را زمین. حکاه ابن جنی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

توراب.

[ت] (ا) لغتی است در تراب. (منتهی الارب). مرادف تراب؛ یعنی خاک. (ناظم الاطباء). خاک. (مهذب الاسماء). تَوْرَب. تَيْرَب. به معنی تراب؛ یعنی خاک. (از اقرب الموارد). رجوع به تراب و تورب و تیرب شود.

تورات.

[ت] (اخ) تورا. توریة. اسفار پنجگانه (۱) موسی. معرب «توره» عبری است و معنی آن شریعت و وصیت است که همه آن بر عهد قدیم اطلاق می شود. (از اقرب الموارد). کتاب موسی (ع). (ناظم الاطباء). عهد عتیق. صورة العتیقه. (ابن الندیم). در عبری تورا (۲) نامی است که یهودان به قانون موسی دهند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). اسفار پنجگانه یا پنج کتاب موسی عبارت است از: ۱ - ژنز (۳) یا سَفَرِ تکوین (۴) تا استقرار عبرانیان در مصر. ۲ - جلای وطن (۵) یا سَفَرِ خروج (۶). ۳ - سَفَرِ لاویان (۷) یا احکام صریح مذهبی (۸). ۴ - سَفَرِ اعداد (۹) یا شرح نیروی مادی قوم. ۵ - سَفَرِ تشیه (۱۰) یا مکمل کتابهای یادشده قبل. (از لاروس): یا اهل الکتاب لم تحاجون فی ابراهیم و ما نزلت التوریه و الانجیل الا من بعده أفلات عقولون. (قرآن ۳ / ۶۵). و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیها حکم الله... (قرآن ۵ / ۴۳). به زرق تو این بار غره نگردم گر انجیل و تورات پیشم بخوانی. منوچهری. رجوع به نشوء اللغه ص ۶۸ و مزدیسنا و یشتها و فرهنگ ایران باستان و ماده بعد شود. (۱) - La - Thora. (۳) - Thora. (۲) - Pentateuque.

Genese. (۴) – La Creation. (۵) – L'Exode. (۶) – La Sortie d'Egypte. (۷) – Le Levitique. (۸) – Le livre des prescriptions religieuses. (۹) – Les Nombres. (۱۰) – Le Deuteronomie

تورات الثمانین.

[تَ تْ ث] (اخ) توراتی است که گویند هشتاد نفر هر یک جدا آن را ترجمه کرده اند و بعضی آن را تورات السبعین نامند. (از مفاتیح از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تورات السبعین و تورات شود.

تورات السبعین.

[تَ تْس س] (اخ) (۱) تورات الثمانین. هفتاد کرد. ترجمه ای است از تورات که ۷۲ تن از علمای یهود آن را به امر بطلمیوس فیلاذلف (۲) پادشاه مصر از عبری به یونانی برگردانده و آن را ورسیون آلکساندرین نیز نامند، بنام محلی که این کار بدانجا انجام شد؛ یعنی جزیره ای به اسکندریه، موسوم به فارس. رجوع به عیون الانباء ابن ابی اصیبعه ج ۱ ص ۷۲ شود. (از یادداشت‌های مرحوم دهخدا). ... این ترجمه که قدیمی ترین و مشهورترین ترجمه های تورات است در سالهای ۲۸۲ و ۲۸۳ ق.م. بوسیله ۷۲ تن از یهودیان مصر و به امر بطلمیوس فیلاذلف انجام گرفته است. (از لاروس). رجوع به تورات الثمانین و تورات شود. (۱) – Ptolemee Philadelphe (۲). (۲) – Septante (version des).

توراتی.

[ت] (اخ) رجوع به سعدان بن الحسن بن سلیمان شود.

توراکینا.

(اخ) ... خاتون. زوجه او کتای بن چنگیزخان و مادر کیوک خان است که پس از او کتای قاآن چندی به جای شوهر حکم راند. رجوع به تاریخ جهانگشا ج ۱ ص ۳۴، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۰۳ و ۲۰۶ و ج ۲ ص ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۴ و ۲۴۷ و حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۵ و ۵۶ و تاریخ مغول اقبال شود.

تورالیک.

(از ترکی، ۱) لقب شاهزادگی. (ناظم الاطباء).

توران.

(اخ) نام ترکستان است و بعضی از خراسان و آن از مشرق است. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۶۷). ولایت ماوراءالنهر است. (فرهنگ جهانگیری). ملک ماوراءالنهر، منسوب به تور. (فرهنگ رشیدی). نام ولایتی است بر آن طرف آب آموی؛ یعنی ماوراءالنهر. (برهان). چون این ملک را فریدون به تور، پسر بزرگ خود داده بود به توران موسوم شد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). ملکی است معروف، منسوب به تور که پسر فریدون بود. (غیاث اللغات) (آندراج). جمیع بلاد ماوراءالنهر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کلمه توران، نام سرزمین تورانیان است، در پهلوی توران (۱) مرکب از «تور» + «آن» (پسوند نسبت و مکان).

سرزمین توران به ایران ویج یا مملکت خوارزم متصل بوده، از طرف مشرق تا دریاچه آرال - که جغرافی نویسان قرون وسطی آن را دریاچه خوارزم نیز نامیده اند - امتداد داشته است. جنگهای ایرانیان و تورانیان بخش مهم داستانهای ملی ما را تشکیل میدهد. پادشاه توران، افراسیاب (در اوستا فرنره سینه (۲))، با پادشاهان پیشدادی و پس از آن با پادشاهان کیانی در زد و خورد بوده است. در اوستا از این جنگ یاد شده و غیرمستقیم حدود خاک توران تعیین شده است. بطلمیوس جغرافیونیس یونانی قرن دوم میلادی تور را ناحیه خوارزم دانسته (۳). خوارزمی (نیمه دوم قرن چهارم هجری) در مفاتیح العلوم ص ۱۱۴ می نویسد: مرز توران معمولاً نزد ایرانیان ممالک مجاور جیحون است. در شاهنامه توران مملکت ترکان و چینیان است که بواسطه جیحون از ایران جدا می شود. در کتب ایرانی و عرب قرون وسطی تمایل مخصوص به اطلاق توران به سرزمین ماوراءالنهر مشاهده می شود. نزد خاورشناسان، تورانیان طوایفی بودند در دشتهای روسیه و مستملکات آسیایی روس حالیه، یا طوایف چادرنشینی که از دریای قفقاز تا رود سیحون (سیردریا) پراکنده بودند. از اوستا و کتب دینی پهلوی و داستانهای ملی و اقوال مورخان قدیم برمی آید که ایرانیان و تورانیان از یک نژاد بوده اند منتهی ایرانیان زودتر شهرنشین و متمدن شدند و تورانیان به همان وضع بیابان نوردی و چادرنشینی باقی ماندند. در کتب متأخر ناحیت ترک و خزر و چین و ماچین و تبت و شرق را به تفاوت خاک تور و ممالک روم و روس و آلابن و مغرب را خاک سرم (سلم) دانسته اند. بر خلاف این پندار، توران و سرمان و دو مملکت دیگر سائینی و داهی (که در فروردین یشت آمده) هر چهار، مانند خود ایران مرز و بوم قوم آریائی است. (حاشیه برهان چ معین): به منذر بگوید که ای سرفراز جهان را به نام تو بادا نیاز نگهدار ایران و توران توئی به هر جای، پشت دلیران توئی. فردوسی. بدو گفت گرسبوز، ای شهریار به ایران و توران ترا نیست یار. فردوسی. جمال ملک ایران و توران مبارک سایه ذوالطول و المن. منوچهری. توران بدان پسر دهی، ایران بدین پسر مشرق بدین قبیله و مغرب بدان تبار. منوچهری. ای سپاهت را سپاهان، رایت را، ری مکان ای ز ایران تا به توران بندگانت را وثاق. منوچهری. گر تخت کیان زند به توران جیحون به سر بنان شکافد. خاقانی. در اقلیم ایران چو خیلش بجنبد هزارهز در اقلیم توران نماید. خاقانی. دستم از نامه او نافه گشای سخن است کآهوی تبت توران به خراسان یابم. خاقانی. شر اندک، خوار مشمر، زآنکه اصل فتنه ها کاندرا ایران است و در توران، ز خون ایرج است. ابن یمین. رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۹۲ و ۴۳۵ و تاریخ گزیده و مجمل التواریخ و القصص ص ۳۲۴ و یشتها و فارسنامه ابن البلخی ص ۱۲ و ۸۳ و حبیب السیر چ خیام و جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۷۳ و نزهة القلوب ج ۳ ص ۲۷۹ و ماللهند ص ۱۰۲ و مجمل التواریخ گلستانه ص ۳۲۴ و ترجمه محاسن اصفهان ص ۶ و ۵۷ و ۱۴۳ و مزدیسنا و تاریخ ادبیات برون ج ۳ و یسنا و مجالس النفائس ص ۲۶۴ و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۰۱، ۲۲۶۴، ۲۲۲۵، ۲۲۶۵ و تاریخ عصر حافظ و تورانیان شود. (۱) - (۳) Franrasyana. (۲) - Turan. - مارکو آرت، ایران شهر ص ۱۴۱.

توران.

(اخ) دهی از بخش رامیان شهرستان گرگان است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توران.

(اخ) دهی از دهستان برزاوند است که در شهرستان اردستان واقع است و ۱۴۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

توران.

(اخ) (۱) شهری است در ویتنام مرکزی (انام) که امروز آن را دانانگ نامند و ۲۵ هزار تن سکنه دارد. این شهر بندری است که بر

کنار خلیج زیبائی واقع است و محصول آنجا برنج و پنبه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء تورانه شود.
(۱) - Tourane.

توران.

(اخ) دهی است به حران، از آن ده است سعد عروضی بن حسن و محمد فرازبن احمد. (منتهی الارب).

توران پشت.

[پ] (اخ) دهی از دهستان پشت کوه است که در بخش نیر شهرستان یزد واقع است و ۱۱۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۱۰).

تورانچه.

[چ] (اخ) نام شهری بود از بلاد تبرستان و آن را به تعریف تورانچه می گفته اند؛ یعنی توران کوچک و در معجم البلدان ترنجه نوشته. (انجمن آرا) (آندراج). در مازندران رابینو «توران چر». رجوع به همین کتاب بخش انگلیسی ص ۱۳۲ شود.

توران خدای.

[خ] (ص مرکب، ا مرکب) خدای توران. پادشاه توران. فرمانروای توران: مگر شاه ارجاسب توران خدای که دیوان بدندی به پیشش پای. دقیقی. هیونی فرستاد بگذارد پای بیامد به نزدیک توران خدای. فردوسی. رجوع به توران شود.

تور انداختن.

[آت] (مص مرکب) افکندن و گسترده تور در زمین و هوا و آب برای گرفتن مرغ و ماهی. (از یادداشتهای به خط مرحوم دهخدا). - به تور انداختن؛ در تداول مردم، صید کردن. به دام افکندن کسی یا شکاری را. رجوع به تور شود.

توران دخت.

[د] (اخ) مصحف پوران دخت. رجوع به پوران دخت شود.

توران زمی.

[ز] (اخ) مملکت توران. توران زمین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نبودی دل من بدین خرمی که روی تو دیدم به توران زمی. فردوسی. رجوع به مادهء بعد شود.

توران زمین.

[ز] (اخ) توران زمی. مملکت توران. سرزمین توران: برفتش سیاوخش و آن را بدیدم آن را ز توران زمین برگزید. فردوسی. به منشور و فرطوس و خاقان چین بدان نامداران توران زمین. فردوسی. به توران زمین زادی از مادرت هم آنجا بد آرام و

آبشخورت. فردوسی. سپه زان کشیدم به اقصای چین که آرم به کف ملک توران زمین. نظامی.

توران سپاه.

[س] [ا] مرکب) سپاه توران. نیروی جنگی توران. توران سپه: دلیران و گردان توران سپاه بسی نیز با او فکنده به راه. فردوسی. بهشتم یکی نامه آمد ز شاه به نزدیک سالار توران سپاه. فردوسی. چو توران سپاه اندر آمد به تنگ پوشید سهراب خفتان جنگ. فردوسی. رجوع به توران و دیگر ترکیبهای آن شود.

توران سپه.

[س] [په] [ا] مرکب) توران سپاه: بشد پیش توران سپه او به جنگ بغرید همچون دمنده نهنگ. فردوسی. تهمتن به توران سپه شد به جنگ بدانسان که نخجیر بیند پلنگ. فردوسی. دو بهره ز توران سپه کشته شد ز خونشان زمین چون گل آغشته شد. فردوسی. رجوع به توران و دیگر ترکیبهای آن شود.

توران ستان.

[س] [س] [نف] مرکب) ستاننده توران. تسخیرکننده توران. توران گشای. از القاب رستم: ور عدو بیژن شیخون است شاه رستم توران ستان باد از ظفر. خاقانی. رستم توران ستانست این خلف کز فر او ایلد گز را ملک کیخسرو میسر ساخته. خاقانی. رجوع به توران و دیگر ترکیبهای آن شود.

توران سرا.

[س] [اخ] دهی از دهستان سنگر کهدمات است که در بخش مرکزی شهرستان رشت واقع است و ۳۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توران شاه.

[اخ] پادشاه ماوراءالنهر. (ناظم الاطباء). ملک توران... و يقال: لملکها [توران] توران شاه. (منتهی الارب). پادشاه توران، چنانکه ایران شاه پادشاه ایران است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توران شه: بزرگان بر او گوهر افشاندند جهان پاک تورانشهش خواندند. فردوسی. که توران شه آن ناجوانمرد مرد ننگه کن که با شاه ایران چه کرد. فردوسی. رجوع به توران شود.

توران شاه.

[اخ] نام وزیر. (غیاث اللغات) (آندراج). خواجه جلال الدین وزیر شاه شجاع و ممدوح حافظ: خوشم آمد که سحر خسرو خاور می گفت با همه پادشهی بنده تورانشاهم. حافظ. تورانشه خجسته که در من یزید فضل شد منت مواهب او طوق گردنم. حافظ. رجوع به دیوان حافظ چ قزوینی ص ۳۸۸ و دستورالوزراء ص ۲۴۹ و تاریخ گزیده و قاموس الاعلام ترکی شود.

توران شاه.

(اخ) برادر سلطان شاه بن قاورد که پس از برادر در سال ۴۷۶ ه. ق. به سلطنت کرمان رسید و سیزده سال حکومت راند و در سال ۴۸۷ ه. ق. درگذشت. رجوع به سلاجقه کرمان و حبیب السیر و تاریخ افضل شود.

توران‌شاه.

(اخ) پسر طغرل شاه، از سلاجقه کرمان که پس از پدر با برادرانش، بهرامشاه و ارسلانشاه به مدت هشت سال نزاع داشت و به هر چندگاه یکی از این سه نفر حاکم کرمان می شدند. رجوع به تاریخ گزیده ج ۱ ص ۴۷۹ و ۴۸۰ و تاریخ افضل و قاموس الاعلام ترکی شود.

توران‌شاه.

(اخ) ابن قطب الدین تهمتن. پادشاه هرموز که از حدود ۷۴۷-۷۷۹ ه. ق. سلطنت کرد. (از اعلام دیوان حافظ چ قزوینی). رجوع به تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص ۸۶، ۱۳۷، ۲۲۵، ۲۲۶ و ۳۵۵ و ۳۷۵ شود.

توران‌شاه.

(اخ) خواجه جلال الدین... حاکم ابرقو و نشانده شاه شجاع. رجوع به تاریخ گزیده ج ۱ ص ۶۹۶، ۶۹۷، ۷۰۶ و ۷۰۷ و حبیب السیر ج ۳ ص ۳۰۵، ۳۱۳ و ۳۱۶ شود.

توران‌شاه.

(اخ) ملک المعظم. وی هشتمین از ملوک ایوبی مصر و پسر ملک صالح نجم الدین ایوب است که پس از وفات پدر در سال ۶۴۷ ه. ق. به حکومت رسید و در جنگهای صلیبی شرکت کرد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

توران‌شاه.

(اخ) ملک المعظم شمس الدوله فخرالدین ایوب. از امرای بنی ایوب است. وی در سودان و یمن جنگها کرد و فاتح شد و مدتی در دمشق و اسکندریه فرمانروا بود و در سال ۵۷۶ ه. ق. درگذشت و مردی کریم بود. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۶۷ شود.

توران‌شاهی.

(ص نسبی) منسوب به تورانشاه: تو دم فقر ندانی زدن از دست مده مسند خواجهگی و مجلس (۱) تورانشاهی. حافظ. (۱) - ن ل: منصب.

توران کلا.

[ک] (اخ) دهی از دهستان میان رود سفلی است که در بخش نور شهرستان آمل واقع است و در حدود ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توران گروه.

[گک] (ا مرکب) لشکر توران. تورانیان. توران سپاه: زدش بر زمین همچو یک لخت کوه پر از بیم شد جان توران گروه. فردوسی. ز شبگیر تا شب برآمد ز کوه سواران ایران و توران گروه. فردوسی. نه خاکست پیدا نه دریا نه کوه ز بس تیغ داران توران گروه. فردوسی. رجوع به توران و دیگر ترکیبهای آن شود.

تورانه.

[ن / ن] (ا مرکب) به معنی معشوق. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): روزی نهاد ایزد، در عمر چنان چیزی معشوقهء وامق را، تورانهء رامین را. پوربهاء (از فرهنگ رشیدی).

تورانه.

[ن] (اخ) دهی از دهستان شهر نوبالا ولایت باخرز است که در بخش طیبات شهرستان مشهد واقع است و ۱۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تورانه.

[ن] (اخ) دهی از دهستان مشهد ریزهء بالا ولایت باخرز است که در بخش طیبات شهرستان مشهد واقع است و ۵۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تورانی.

(ص نسبی) منسوب به توران و ترکمان. (ناظم الاطباء). مردم توران زمین: آن همه شاهان ایرانی و تورانی کجاست کز نهیب تیغشان بسته کمر جوزاستی. نجم الدین دایه (از سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۲۲ ||). زبان مردم توران. زبانهای تورانی. السنه اقوام تاتار و ترک و مغول و مانند آنهاست. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به مزديسنا و ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۲۵ و ۲۲۲۶، ۲۲۶۹ و ۲۵۷۴ و تورانیان شود.

تورانی.

(اخ) دهی از دهستان درب قاضی است که در بخش حومهء شهرستان نیشابور واقع است و ۱۷۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تورانیان.

(اخ) (۱) کلیهء مردم اورال آلتائی که در آسیای مرکزی و شمالی و در شمال کشور ایران سکونت دارند و اقوام هن (۲) و مجار و ترک از این قومند. (از لاروس). مردم توران زمین. ساکنان سرزمین توران. مرحوم بهار در سبک شناسی آرد: ... یکی تورانیان؛ یعنی فرزندان تور، پسر فریدون که محل سکونت آنها به قول خداینامه و شاهنامه مشرق ایران و ماوراءالنهر بوده است. این دسته مطابق تحقیقات علمی، طوایفی بوده اند آریائی نژاد و از تیرهء «سکا» که زبان و آداب آنان ایرانی بوده است و تنها در کیش و

تربیت اجتماعی با ایرانیان غربی و شمالی و جنوبی فرق داشته اند. مذهب آنان غالباً پرستیدن عناصر آفتاب و یا بت پرستی بوده است و گروهی شمنی مذهب، که آن نیز شعبه ای از بت پرستی است و از بودائی مأخوذ است بوده اند. شغل آنان چوپانی و صحراگردی و کارشان تاخت و تاز و حمله بر ممالک همسایه برای یافتن چراگاه بوده است. این مردم دیرگاه در ترکستان شرقی با اقوام زردپوست همجوار، و مشغول جنگ و پیکار بودند و در عهد ساسانیان و خاصه انوشیروان با طوایفی از ترکان آلتائی آمیزش یافتند. مردم ماوراءالنهر تا حدود تبت همه از این جنس بوده و همواره در برابر فشار طوایف آلتائی و ساکنان مغولستان و تبت مقاومت می کردند و گاه بگاه نیز به ایرانیان و بنی اعمام خود فشار آورده و جنگهای خونین و درازی براه می انداختند که از آن جمله حروب سلم و تور و ایرج و حرب افراسیاب و کیخسرو و حروب ارجاسپ و گشتاسب است و ... با ساسانیان هم بنام هون سفید و هپتال در زد و خورد بودند... (ذیل سبک شناسی ج ۲ ص ۲۴۴). رجوع به مزدیسنا و تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۲۱۸ و فرهنگ ایران باستان ص ۲۳۸، ۲۴۱، ۲۵۱ و ۳۰۴ و احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۲۷۲ شود. (۱) - (۲) - Touraniens. Huns.

توراه.

[ت] [اخ] تورات. رجوع به تورات شود.

تورایف.

[] [اخ] از شرق شناسان معروف است. او راست تاریخ مشرق قدیم. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۳۶، ۲۲۱، ۵۰۲، ۵۵۴، ۶۴۷، ۶۸۳ و ج ۲ ص ۱۴۷۰، ۱۴۸۷ و ۱۴۹۲ شود.

تورب.

[ت ر] [ع ا] لغتی است در تراب. (منتهی الارب). مرادف تراب؛ یعنی خاک. (ناظم الاطباء). رجوع به تراب و توراب شود.

تورب.

(فرانسوی، ا) (۱) از زغالهای سوختنی است که از تغییر و دگرگونی مواد نباتی در زیر آبها بوجود می آید. از اقسام زغال سنگ است، از خزه های مخصوصی تشکیل شده که نوع عمده آن اسفنی (۲) (بفارسی اُشنه) میباشد. این خزه ها پیوسته از بالا روییده و از پایین ریشه و برگ و ساقه های آنها متراکم شده و مبدل به زغال تورب گردیده و موارد استعمال آن نه تنها سوخت است بلکه برای ساختن نوعی کاغذ و پارچه بکار رفته و معدن آن اغلب در نواحی باتلاقی یافت میشود. (۱) - (۲) - Tourbe. Sphaigne.

توربستی.

[] [اخ] فضل اللهبن حسن، شهاب الدین ابوعبدالله فقیه حنفی. به سال ۶۶۱ ه. ق. درگذشت. او راست: تحفه السالکین، در تصوف فارسی. تحفه المرشدین، در اختصار تحفه السالکین. مطلب الناسک فی علم المناسک. المعتمد فی المتقد. المسیر، در شرح مصابیح السنه. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۸۲۱).

توربین.

(فرانسوی، ا) (۱) قسمی ماشین مولد نیرو که پره های آن بقوت آب یا بخار به حرکت درآید و آن برای بکار انداختن دستگاه مولد برق استعمال شود. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به کتاب علم و زندگی ص ۷۲ شود. (۱) - Turbine.

تورپ.

(اِخ) دهی از دهستان رودقات است که در بخش مرکزی شهرستان مرند واقع است و ۸۴۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تورپن.

[پ] (اِخ) (۱) شیمی دان و مخترع فرانسوی (۱۸۴۸-۱۹۲۷ م). وی «می لی نیت» را که ماده قابل انفجار بسیار قوی است کشف کرد. (از لاروس). (۱) - Turpin.

تورپیل.

[ت] (فرانسوی، ا) (۱) سلاحی که برای غرق کردن کشتی های دشمن بکار رود. اژدر. (فرهنگ فارسی معین). فرهنگستان ایران بجای این کلمه، «اژدر» را انتخاب کرده است. رجوع به اژدر و اژدرانداز و واژه های نو فرهنگستان ایران ص ۴ شود. (۱) - Torpille.

تورتسا.

[ت] (اِخ) (۱) شهری به اسپانی در کتلونیه (۲) که بر کنار ابر (۳) واقع است و ۴۵۷۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تورتوزه شود. (۱) - Ebre - Catalogne. (۲) - Tortosa.

تورتک.

[ت] (ا) قرقاول و تدر و خروس جنگلی. (ناظم الاطباء). رجوع به تورنگ شود.

تورتو.

[ت] (اِخ) (۱) جزیره ای در اقیانوس اطلس که بر شمال هائیتی واقع است و ۱۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) - Tortue.

تورتونا.

[ت] (اِخ) (۱) شهری به ایتالیا در پیه مون (۲) که بر کنار رود اسکریویا (۳) واقع است و ۲۳۵۰۰ تن سکنه دارد. این شهر یکی از مراکز کشاورزی است و در این شهر یک کلیسای بزرگ و قصری از قرون وسطی وجود دارد. (از لاروس). (۱) - (۲) - Tortona. - Piemont. (۳) - Scrivia.

تورنیز.

(۱) نفقه کردن مال را گویند به آسانی در امور حسنهء جمیله و آن را به عربی کفاف خوانند. (برهان) (آندراج). کفاف و نفقهء مال به آسانی در امور حسنهء جمیله و آسایش. (ناظم الاطباء).

تورج.

[ر] (اخ) نام بزرگترین پسران فریدون است که تور باشد و توران منسوب به اوست چنانکه ایران به ایرج. (برهان) (آندراج). همان تور پسر فریدون. (فرهنگ رشیدی). به معنی نخست تور (پسر فریدون) است. (فرهنگ جهانگیری). نام پسر بزرگ فریدون و او را تور و توژ نیز گویند. و توران زمین به حصه او بود. (شرفنامه منیری). پسر بزرگ فریدون که تور، نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به تور و توران شود.

تورج آباد.

[ر] (اخ) دهی از دهستان سربند سفلی است که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۱۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تورجان.

[ر] (اخ) دهی از دهستان تورجان است که ۶۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). رجوع به مادهء بعد شود.

تورجان.

(اخ) نام یکی از دهستانهای چهارگانهء بخش بوکان شهرستان مهاباد است. این دهستان از ۲۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و در حدود ۷۵۵۰ تن سکنه دارد و قراء مهم آن عبارتند از: بقعه باسی، بغداکندی، تورجان (مرکز دهستان)، باغلوچه، سراچلوا، قراگزلو، قهرآباد پائین. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تورچی.

(اخ) دهی از دهستان گاودول است که در بخش مرکزی شهرستان مراغه واقع است و ۳۵۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تورخ.

[تَ وَرْ رُ] (ع مص) (از: «ورخ») ترشدن زمین ||. نرم شدن خمیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تورد.

[تَ وَرْ رُ] (ع مص) گلگون شدن. (زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد ||). ورد جستن ||. کم کم درآمدن در شهر. یقال: توردد الخیل البلده؛ ای ادخلها قليلاً قليلاً و قطعاً قطعاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد): از حال ایلک و تورد

او در عرصهء ملک، به سلطان مسرعان دوانید. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۹۳). از مکاشفت ایلک خان تبرامی کرد و بر تورد و تورط او در ولایت سلطان انکار می نمود. (ترجمهء تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۳۱ ||). به آب آمدن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: هو يتورّد المهالك. (اقرب الموارد).

توردان.

(اخ) دهی از دهستان حومهء بخش بمپور شهرستان ایرانشهر است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تورزی.

[تَ وَ] (ا مرکب) تورزین. (ناظم الاطباء). رجوع به تورزین شود.

تورزین.

[تَ وَ] (ا مرکب) تورزی. سلاحی به شکل تبر که در پهلوی زین گذارند و تبرزین نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به تبرزین شود.

تورس.

[تَ وَرُ] (ع مص) خود را ورس آلودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تورسانط.

(اخ) دهی از دهستان میرعبدی است که در بخش دشتیاری شهرستان چابهار واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تورش.

(ص) ترش. (ناظم الاطباء). رجوع به ترش شود.

تور شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) متوحش شدن و پریدن کبوتر یا مرغی دیگر. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تور شود.

تورط.

[تَ وَرُ] (ع مص) در هلاکت افتادن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): امیر سیف الدوله به خبط ایشان در مهلکهء ضلال و تورط ایشان در مسبغهء آجال مشاهدت کرد. (ترجمهء تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۰۸). از مکاشفت ایلک خان تبرامی کرد و بر تورد و تورط او در ولایت سلطان انکار می نمود. (ترجمهء تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۳۱). || بکار دشوار افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در جای گلناک افتادن. چارپا که خلاصی از آن مکان امکان پذیر نباشد. (از اقرب الموارد).

تورع.

[تَ وَرْرُ] (ع مص) پرهیزکاری کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پرهیزکاری. (غیاث اللغات) (آندراج). پرهیزکردن از آن و بازماندن: تورع من کذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و منه: و کان یتورع من کسوة الجدید لعیالہ. (ابن خلدون. از اقرب الموارد).

تورفان.

(اخ) شهری در ایالت شین چیان به ترکستان چین است که امروز خراب و اخیراً بعض رساله ها و الواح پهلوی از آن خرابه ها بدست آمده است که بیشتر راجع به دین مانی است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). یکی از شهرهای ترکان ایغور در شمال شرقی ترکستان شرقی حالیه. (فرهنگ فارسی معین). تورفان ایالتی است از ترکستان چین در ناحیه کوهستانی تیانشان در شمال غربی چین و ذکر آن در تاریخ چین آمده است. آنجا در دست مردمی ایرانی و مانوی بوده بعدها ترکان بر آن دست یافته اند و تا دیری مرکز مانویان بود... (سبک شناسی بهار ج ۱ ص ۳۸). رجوع به همین کتاب ص ۱۸، ۳۸، ۴۱، ۱۲۹ و ۳۰۹ و ج ۲ ص ب و ج ۳ ص ۱۶۷ و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۸۵ و ۱۹۱ و مزدیسنا ص ۳۱۴ و ۳۲۱ و تاریخ مغول اقبال ص ۸، ۱۶، ۱۸ و ۱۱۰ و ایران در زمان ساسانیان ص ۲ و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۵ شود.

تورق.

[تَ وَرْرُ] (ع مص) برگ خوردن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تورک.

(۱) نقطه سپیدی که بر سیاهی یا سپیدی چشم افتد. کوکب. (زمخسری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دانه های سپید که بر چشم درد گین پیدا شود. آبله ریزه سرخ یا سپید که بر چشم افتد. بَجَه. نقطه سرخی از خون بسته در چشم از بیماری چشم با ضربتی. طَرَفَه. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). دانه و هسته انگور در اصفهان. (یادداشت ایضاً).

تورک.

[تَ وَرْرُ] (ع مص) برگردانیدن پای را بر ستور جهت آسایش یا جهت ترک. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). برگردانیدن پای را بر ستور جهت آسایش و یا جهت فرود آمدن. (ناظم الاطباء). منه قولهم: لا ترک فان الوروک مصرعہ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درنگی نمودن در حاجت و آهستگی کردن در آن: تورک عن الحاجه ||. در پلیدی خود آلوده گشتن؛ تورک فی خرئه ||. اقامت ورزیدن در جایی: تورک بالمکان. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر سرین نشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تکیه نمودن بر سرین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زیر بغل گرفتن کودک را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بر یک سرین نشانیدن مادر کودک را. يقال: تورکت المرأة الصبی؛ ای جعلها علی ورکها معتمداً علیها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). و منه: جاءت فاطمة متوركة الحسن. (اقرب الموارد ||). بر یک سرین خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): نام متورکاً؛ ای متکثراً علی احد جنبه. (اقرب الموارد ||). سرین بر پای نهادن در نماز یا هر دو سرین یا یک سرین بر زمین نهادن در آن. قال

الازهری: التورك في الصلوة ضربان سنه و مكروه اما السنه فهو ينحى رجله في التشهد الاخير و يلصق مقعده بالارض و اما المكروه فهو يضع يديه على وركيه في الصلوة و هو قائم و قد نهى عنه و كان مجاهد لا يرى بأساً بتورك الرجل على رجله اليمنى في الصلوة و في حديث آخر كره أن يسجد الرجل متوركاً؛ أي أن يرفع وركه اذا سجد حتى يفحش في ذلك و قيل أن يلصق اليديه بعقبه في السجود. (منتهى الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قادر گردیدن بر کاری. (منتهى الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تور کافى.

(اخ) دهی از دهستان دلاور است که در بخش دشتیاری شهرستان چابهار واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تور کماده.

[تُ كِ دَ] (اخ) (۱) رئیس دیوان تفتیش عقاید در اسپانی که در سال ۱۴۲۰م. در والادولید (۲) متولد شد و در سال ۱۴۹۸م. درگذشت. وی به علت بی رحمی‌ها و قساوت‌هایش مشهور گردید و نامش با خاطرات تفتیش عقاید آمیخته شده است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و الحلل السنديسيه ص ۳۳۳ شود. (۱) - Valladolid - (۲) Torquemada.

تور کو.

(اخ) (۱) شهر و بندری است در فنلاند که بر کنار دریای بالتیک واقع است و ۱۰۶۸۰۰ تن سکنه دارد. در این شهر کارخانهء بافندگی و تصفیه ذوب فلزات وجود دارد. (از لاروس). (۱) - Turku.

تور کوان.

(اخ) (۱) مرکز بخشی است در ایالت شمال (۲) فرانسه که در ناحیهء لیل (۳) واقع است و ۸۳۴۰۰ تن سکنه دارد. محصول آنجا پارچه و فرش و کلاه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تورقوان شود. (۱) - Nord. (۲) - Tourcoing. Lille.

تور که ده.

[تُ كِ دَ] (اخ) دهی از دهستان گورائیم است که در بخش مرکزی شهرستان اردبیل واقع است و ۲۱۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تورگ.

[ر / رُ / ت و] (۱) خرفه. (فرهنگ جهانگیری) (الفاظ الادویه) (فرهنگ رشیدی) (از اختیارات بدیعی). پرپهن. (اختیارات بدیعی). در فرهنگ نوشته که تورگ پرپهن؛ یعنی خرفه را گویند. (انجمن آرا) (آندراج). خرفه را گویند و گیاه خرفه را نیز گفته اند و آن را به عربی بقله الحمقاء خوانند. (برهان). به فارسی تخم خرفه و نبات آن را نیز نامند. (فهرست مخزن الادویه) (از ناظم الاطباء). خرفه

و آن تره معروف است. (غیاث اللغات): اگرچه چنار است برگش بزرگ نباشد در آن نفع برگ تورگ. عسجدی (از فرهنگ جهانگیری و انجمن آرا).

تورگ.

[ت و] (اخ) نام یکی از پهلوانان بوده. (فرهنگ جهانگیری). نام یکی از پهلوانان ایران باشد. (برهان). نام پهلوانی. (ناظم الاطباء). نام پسرزاده جمشید جم است که پدرش شیدسب نام داشته... و تورگ پدر شم و شم پدر اُترد و او پدر گرشاسب جد نریمان و او پدر سام و سام پدر زال و زال پدر رستم بوده... (انجمن آرا) (آندراج). پسر شیدسب پسر تور پسر جمشید. و او پدر شم (سام) پدر اثرط پدر گرشاسب جهان پهلوان است. (حاشیه برهان چ معین): یکی پهلوان بود نامش تورگ دلیر و سرافراز و گرد و سترگ. فردوسی (از فرهنگ جهانگیری). برین گشت اختر چو چندی براند ز گیتی بشد تور و شیداسب ماند یکی پورش آمد ز تخمه بزرگ به رسم نیا کرد نامش تورگ فروماند کابل شه آشفته بخت ز شیداسب کین کش بترسید سخت گرفت از پیش پادشاهی، تورگ سرافراز شد بر شهان بزرگ. اسدی (گرشاسب نامه از انجمن آرا و آندراج).

تورگنو.

[ت گ َء] (اخ) (۱) شهری در ناحیه ساکس (۲) آلمان است که بر کنار الب (۳) واقع است و ۱۷۷۰۰ تن سکنه دارد. محصول آن ماشینهای کشاورزی و کاغذ است. در سی ام آوریل سال ۱۹۴۵ م. نیروی امریکا و روس در آن شهر بهم رسیدند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تورغاؤ شود. [(۱) – Torgau – Sax. (۲) – Elbe – (۳) – gaou]

تورگنیف.

[گ ِ ی] (اخ) (۱) داستان نویسی روسی است که در سال ۱۸۱۸ م. در اورال متولد شد و در سال ۱۸۸۳ م. درگذشت. او راست: سرگذشت یک صیاد، مرداب آرام، پدران و پسران، زمین بکر. این نویسنده یکی از بهترین توصیف کنندگان زندگی مردم روس است. (از لاروس). (۱) – Tourgueniev, Ivan.

تورگو.

[گ ُ] (اخ) (۱) آن ربر ژاک. رجل اقتصادی فرانسه (۱۷۲۷-۱۷۸۱ م.) وی در زمان لوئی شانزدهم وزیر مالیه گردیده و میخواست طبق نظریات فیزیوکراتها اصلاحاتی عمیق بعمل آورد. گمرک داخلی را ملغی کرد و آزادی تجارت و صنعت را برقرار ساخت ولی نتوانست بر سوء نیت طبقات ممتاز غالب آید و بزودی مورد بی لطفی دربار واقع شد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) – Turgot, Anne Robert Jacques

تورگووی.

[گ ُ] (اخ) (۱) به آلمانی «تورگو» (۲). بخشی است که بر کنار دریاچه کنستانس واقع است و ۱۴۹۷۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن فرن فلد (۳) است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تورغوویا شود. (۱) – – (۲) Thurgovie. Thurgau.] (۳) – Frauenfeld

تورلاویل.

(اخ) (۱) بخش حومه شهرستان شربورگ (۲) است که در ایالت مانس فرانسه واقع است و ۹۶۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تورلاویل شود. (۱) - Cherbourg - (۲) - Tourlville.

تورم.

[تَ رَ] (ع) (۱) از انواع مرغان بلندپای دره نیل است. تورم برای بدست آوردن غذا تا دهان تمساح هم می رود. (از لاروس). طیرالتمساح (۱). قطعات. و آن مرغی است که در دندانهای تمساح چینه چینه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مرغی است شبیه کبوتر و آن را طیرالتمساح نامند. (از اقرب الموارد). (۱) - Pluvian.

تورم.

[تَ وَرْ رُ] (ع مص) برآماهیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آماسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آماسیدن پوست. (از اقرب الموارد). تهیج. انتفاخ. ورم کردن. باد کردن. برآماسیدن. برآماهیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آماس شدن و بینی پرباد کردن. (آندراج (||)). (۱) آماس و ورم. (ناظم الاطباء).

تورن.

[تَ وَرْ رُ] (ع مص) بسیار روغن مالیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به ناز پروردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنعم. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

تورن.

[تُ / تَ رُ] (اخ) (۱) شهری است در لهستان که ۱۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد و در این شهر کارخانه تهیه مواد شیمیائی تأسیس یافته است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (آلمانی) (۱) - Torun (Thorn).

تورن.

[ر] (اخ) (۱) از ولایات قدیم فرانسه است که در سال ۱۲۰۴م. بوسیله فیلیپ اگوست (۲) ضمیمه املاک سلطنتی گردید و سپس در سال ۱۵۸۴م. در قلمرو هانری سوم درآمد. مرکز آن شهر تور (۳) است و شراب این ولایت بخوبی مشهور است. رجوع به تور و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تورن شود. (۱) - Tours - (۳) - Philippe Auguste. (۲) - Touraine.

تورن.

[ر ن] (اخ) (۱) مارشال مشهور فرانسه (۱۶۱۱-۱۶۷۵م). که در جنگهای متعدد، فتوحات و افتخارات فراوانی نصیب کشور خود ساخت. او در دوران جنگهای دولوسون (۲) (۱۶۶۷م) و جنگهای دیگر فرماندهی قوای نظامی فرانسه را بعهده داشت و بر اثر پیروزی هایی که بدست آورد شهرت فراوان یافت. (از لاروس). (۱) - Devolution - (۲) - Turenne, Henri de la.

تورنسل.

[ن س] (فرانسوی، ا) (۱) نامی است که بر انواع گیاه آفتاب گردان به جهت حرکت گل آن بطرف آفتاب اطلاق شود ||. ماده رنگ کننده که از جوهر اورسی (نوعی گیاه اشنه) یا کروتون با اوره بدست آید و در آزمایشگاهها بکار رود. کاغذ تورنسل در میان مایعات قلیائی برنگ آبی درمی آید و مایعات اسیدی رنگ آن را سرخ می سازند از این روی برای تمیز مایعات اسیدی و قلیائی از یکدیگر کاغذ تورنسل را در لابراتوار بکار برند. (از لاروس). (۱) - Tournesol.

تورنفر.

[ن ف] (اخ) (۱) گیاه شناس و سیاح فرانسوی است. (۱۶۵۶-۱۷۰۸ م). او در طبقه بندی گیاهان بر لینه (۲) مقدم است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تورنفورت شود. (۱) - Linne - (۲) - Tournefort, Joseph Pitton de.

تورنگ.

[ر] (۱) خروس صحرائی را گویند که تذرو باشد. (برهان) (آندراج). خروس صحرائی. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). بعضی به معنی تذرو گفته اند مرادف تورنگ مرقوم. (فرهنگ رشیدی). همان تذرو است که او را تورنگ نیز گفته اند و خروس دشتی خوانند... (انجمن آرا). قرقاول و خروس جنگلی و تذرو. (ناظم الاطباء). همان تورنگ مذکور است. (شرفنامه منیری): نبرد کبک به دور تو جور از شاهین نکرد باز ز بأس تو ظلم بر تورنگ. منصور شیرازی (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تورنگ شود.

تورنگان.

[ر] (۱) ایزد و آفریننده جان بخش. (ناظم الاطباء).

تورنگ تپه.

[ر ت پ / پ] (اخ) در دوازده میلی استرآباد است که در آنجا حفاریها و کاوشهای فراوانی شد و آثار و اشیاء قابل ملاحظه بدست آمد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۶۲۰ و ۱۶۲۱ شود.

تورنمیر.

[ن] (اخ) (۱) یکی از آهنگسازان معروف فرانسه است (۱۸۷۰-۱۹۳۹ م). وی شاگرد فرانک (۲) ارگ نواز کلیسای سنت کلوتیلد (۳) بود. او هفت سمفونی و چند آهنگ برای ارگ ساخت. (از لاروس). (۱) - Sainte - Franck. (۳) - Tournemire. (۲) - Clotilde.

تورنمین.

[ن] (اخ) (۱) از دانشمندان فرقه ژزویت فرانسه است (۱۶۶۱-۱۷۳۹ م). وی یکی از نویسندگان روزنامه مشهور تره وو (۲) بود. (از لاروس). (۱) - Journal de Trevoux - (۲) - Tournemine.

تورنن.

[ن] (اخ) (۱) مرکز ولایتی است در ایالت آردش (۲) فرانسه که بر کنار رود رون واقع است و ۶۸۰۰ تن سکنه دارد. محصولش پارچه های ابریشمی، کلاه، شراب، مرمر و چوبهای ساختمانی است. این ولایت از یازده بخش و ۱۲۷ بلوک تشکیل یافته و جمعاً ۱۰۶۲۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) - Ardeche - (۲) - Tournon.

تورنو.

(اخ) (۱) مرکز بخشی در ولایت ماکون (۲) است که در ایالت سائون - لوار (۳) فرانسه واقع است و ۵۵۰۰ تن سکنه دارد و در این بخش کلیسای کهنی به نام سن فیلیپر (۴) وجود دارد که در آن آثار معماری قرن دهم و یازدهم میلادی دیده میشود. دارای کارخانه توپ ریزی و محصولات آلومینیوم و دیگر محصولات صنعتی است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تورنوس شود. (۱) - Saint-Philibert - (۴) - Saone-et-Loire. (۳) - Macon. (۲) - Tournus.

تورنوت.

(اخ) (۱) شهری است در بلژیک که در ولایت آنور (۲) (آنورس) واقع است و ۳۲۱۰۰ تن سکنه دارد. محصول آنجا پارچه و دانتل و مس و سیمان است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تورنهوت شود. (۱) - - (۲) - Tournhout. Anvers.

تورنه.

[ن] (اخ) (۱) به زبان فلامان ها دورنیک (۲)، شهری است در بلژیک که ۳۳۲۰۰ تن سکنه دارد. محصول این شهر آهک و سیمان و کود و مبل است. در این شهر کارخانه پارچه بافی و کلیسائی بزرگ قدیمی که متعلق به قرنهای یازده و پانزدهم میلادی است با پنج برج که با روش معماری روم ساخته شده است وجود دارد. (از لاروس). (۱) - Doornik - (۲) - Tournai.

تورو.

[ت ر] (اخ) (۱) هنری. نویسنده امریکائی. وی در سال ۱۸۱۷م. در ماساچوست متولد شد و از پیروان امرسون (۲) فیلسوف آمریکا بود. وی در سال ۱۸۶۲م. در گذشت. او راست: «والدن، یا زندگی در جنگلها» (۳). (از لاروس). (۱) - (۲) - Thoreau, Henry. Emerson. (۳) - Walden ou la vie dans les bois. -.

توروالدسن.

[ت س] (اخ) (۱) منبت کار و هنرمند دانمارکی (۱۷۷۹-۱۸۴۴ م.). او به روم رفت و آثار زیبا و قابل ستایشی در آنجا به یادگار گذاشت که از آن جمله «شیر لوسرن» (۲) است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۲) - Thorvaldsen. Lion de Lucerne.

تورودانزن.

[رُ ژ] (اخ) (۱) تاریخ دان فرانسوی (۱۸۳۷-۱۹۱۳ م.) و عضو فرهنگستان فرانسه بود. او راست: تاریخ رنسانس کاتولیک در انگلستان. (از لاروس). (۱) - Thureau-Dangin, Paul.

تورور.

[تء] (ع) (۱) (از «تء») پیاده کوتوال. (منتهی الارب). التابع للشرطی. (اقرب الموارد) (قطر المحيط) (تاج العروس). پیادگان سلطان که بی وظیفه همراه باشند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و العون یكون مع السلطان بلارزق. (قطر المحيط) (اقرب الموارد) (تاج العروس). ج، تأریر. (قطر المحيط). رجوع به تئاریر شود.

توروس.

[ت] (اخ) (۱) سلسله جبالی در آسیای صغیر که میان کلیکیه (۲) و کاپادوس (۳) واقع است و ارجیاس (۴) بلندترین قله آن ۴۰۰۰ متر ارتفاع دارد. (از لاروس). رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۲ و ج ۲ ص ۱۴۳، ۱۲۶۰، ۱۶۸۹، ۱۷۸۱ و ۱۷۲۸ و ج ۳ ص ۱۹۷۲، ۲۰۴۹ و ۲۰۵۰ شود. (۱) - Argee - (۲) - Cilicie. (۳) - Cappadoce. (۴) - Taurus.

توروشکه.

[ک] (ا) (۱) لفظی است که در کتب سانسکریت بجای ترک آمده. رجوع به یسنا ص ۷۱ و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۵۵ شود. (۱) - Turuskah.

تورونتو.

[ت رت] (اخ) (۱) شهری در کانادا و مرکز ولایت اونتاریو (۲) است که بر ساحل دریاچه ای به همین نام واقع است و ۱۷۳۰۰۰ تن سکنه دارد. و یکی از مراکز مهم صنعتی کانادا بشمار می آید. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Toronto. (۲) - Ontario.

توروه.

[ر و] (ا) جفت را گویند که به عربی زوج نامند. (برهان) (آندراج). جفت و زوج. (ناظم الاطباء). جفت که ضد طاق است. (شرفنامه منیری).

تورویل.

(اخ) (۱) کنت و مارشال فرانسوی (۱۶۴۲-۱۷۰۱ م.) است و پیروزی هایی نصیب دولت فرانسه کرد که از آن جمله شکست ناوگان انگلیس و هلند به سال ۱۶۹۰ م. است. (از لاروس). (۱) - Tourville, Anne de Cotentin.

توره.

[ت ر] (ع) (۱) دختری که میانجی گری کند میان عشاق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تور شود.

توره.

[ر / ر] (۱) جانوری است که او را شغال گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء). ابن آوی. (ربنجی). پهلوی تورک (۱) به معنی شغال یا تورک (۲) و بلوچی تولا-گک (۳) و تولاغ (۴) و شغال. (حاشیه برهان چ معین): تنها من و یک شهر پر از خصم و تو با من شیری و یکی دشت پر از روبه و توره. قطران (از فرهنگ رشیدی ||). بخاو آهنی که بر دست و پای ستور گذارند. (برهان) (ناظم الاطباء). شکال که بر دست اسبان نهند. (شرفنامه منیری ||). به ترکی قاعده و قانون و طرز و روش باشد و نام شریعتی که چنگیزخان از خود وضع کرده بود. (برهان). در ترکی روش و قاعده. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). در ترکی به معنی رسم و قاعده مطلق و به مجاز شریعتی را گویند که چنگیزخان از خود وضع کرده. (غیاث اللغات ||). حالا- به معنی حکم شدید پادشاهی مستعمل. (غیاث اللغات ||). به هندی کم را گویند که در مقابل بسیار است. (برهان). مأخوذ از هندی کم و اندک و قلیل. (ناظم الاطباء ||). خان زادگان خوارزم و اوزبک را که به مقام خانی نرسیده اند توره خوانند و توره بمنزله میرزائی است که بر اولاد امیر تیمور اطلاق کرده اند. (انجمن آرا) (آندراج). (۱) - *tolagh* - (۴) - *tolag* - (۳) - *torak* - (۲) - *turak*.

توره.

[ت ر] (۱) فرزند عزیز و گرامی را گویند. (برهان) (از شرفنامه منیری) (ناظم الاطباء). خواه پسر باشد یا دختر. (ناظم الاطباء). در اوستا تئورونه (۱) صفت است به معنی جوان و برای بچه آدمی و جانور بکار رفته و توره (شغال) و توله از همین ریشه است. (حاشیه برهان چ معین ||). محبوب و معشوق. (ناظم الاطباء). (۱) - *tauruna*.

توره.

[ت و ر ر] (ع مص) نادانستگی و ناستادی کردن در کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توره.

[ر] (اخ) (۱) ژاک گیوم. از سیاستمداران فرانسه (۱۷۴۶-۱۷۹۴ م.) و رئیس مجلس فرانسه بود. تقسیم فرانسه به استانها از پیشنهادهاى او بود. وی در شورای انقلاب محکوم بمرگ گردید و بوسیله گیوتین اعدام شد. (از لاروس). (۱) - *Thouret, Jacques-Guillaume*.

توره آنون تسیاتا.

[تُر ر آن نو] (اخ) (۱) شهری است در ایتالیا که در دامنه جنوبی کوه وزوو و بر ساحل خلیج ناپل واقع است و ۵۲۰۰۰ تن سکنه دارد و محصول آنجا مواد غذایی است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه توره دل آنونچیاته شود. (۱) - *Torre Annunziata*.

توره دل گرکو.

[تُر ر د گر / گ ر ک] (اخ) (۱) شهری است در ایتالیا و در دامنه جنوبی کوه وزوو، در ساحل خلیج ناپل واقع است و ۶۴۰۰۰ تن

سکنه دارد و محصول آنجا شراب و مرجان است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء توره دل غرقو شود. (۱) -
Torre del Greco

توره سرا.

[رِس] (اخ) دهی از دهستان گلیجان است که در شهرستان شهبسوار واقع است و ۱۵۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توری.

(ص نسبی) تورانی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ترکمان و ترک و مغول. (ناظم الاطباء). منسوب به تور (توران): به گیتی نداند کسی همنبرد ز رومی و توری و آزاد مرد. فردوسی. بر اوی اندر آمد دودیده پر آب همان زین توری شدش جای خواب. فردوسی. یکی چتر توری برآمد ز دور گرفته ز هر سو سواران تور. فردوسی. ببوشید جاماسب توری قبای فرود آمد از کوه بی رهنمای فردوسی.

توری.

(ص نسبی، ۱) منسوب به تور، نوعی پارچه. پارچهء لطیف و متخلخل و مشبک که حاجب ماوراء نیست و از آن جامه و پرده و یراق جامه کنند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

توریان.

(۱ مرکب) ترکان و ترکمانان. ج توری. (ناظم الاطباء).

توریان.

(اخ) دهی از دهستان چالدران است که در بخش سیه چشمه شهرستان ماکو واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توریب.

[ت] (ع مص) پنهان کردن چیزی به معارضات مباح. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توریت.

[ت] (اخ) کتاب موسی (ع). (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). که توراۃ نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به توراۃ و توریۃ شود.

توریت.

[ت] [ع مص] میراث دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). وارث گردانیدن و شریک ورثه کسی نمودن دیگری را. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آتش جنبانیدن تا شعله زند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). افروختن آتش. (آندراج).

توربجلی.

[تُرری چل لی] (اخ) (۱) فیزیک دان و ریاضی دان ایتالیائی (۱۶۰۸-۱۶۴۷ م.) و از شاگردان معروف گالیله است و اکتشافات و تجربیات بزرگی بدو منسوب است از آن جمله بارومتر و نتایج فشار جو را باید نام برد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Torricelli, Evangelista.

توریخ.

[ت] [ع مص] تاریخ کردن نامه و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تاریخ کردن. (دهار). تاریخ نوشتن کتاب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وقت چیزی پدید آمدن. (آندراج).

تورید.

[ت] [ع مص] گلگون کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). گلگون کردن رخسار را. يقال: وردت المرأة خدها؛ اذا حمرت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج). رنگ کردن لباس را به رنگ گل سرخ. (از اقرب الموارد). گل بیرون آوردن درخت. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گل کردن درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تورید.

[ت] [اخ] (۱) دارالحکومه قدیم روس که شامل کریمه و چند کشور مجاور آن بوده است. (از لاروس). شبه جزیره ای است در شمال دریای سیاه و جنوب روسیه که امروز آن را کریمه می نامند. (اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلانژ). رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۵۷۵، ۵۸۳ و ۶۱۵ و قریم و کریمه شود. (۱) - Tauride.

توریدن.

[د] [ع مص] به معنی تولیدن باشد که رمیدن و دور شدن و به یک سو رفتن است. (برهان). به معنی رمیدن و دور شدن بود و تولیدن نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). تولیدن و گریختن و رمیدن و دور شدن و به یک سو رفتن. (ناظم الاطباء). شرمنده شدن در حضور خصم. (برهان). بسیار شرمنده شدن. (ناظم الاطباء). شرمنده شدن و شکسته شدن به حضور خصم. (آندراج). پرسیدن و تفحص کردن و جاسوسی کردن. (ناظم الاطباء).

توریس.

[ت] [ع مص] به ورس رنگ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و

آن (ورس) نباتی باشد که به زعفران مانند. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به ورس شود.

توریش.

[ت] [ع مص] بر یکدیگر برآغالیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برآغالانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).
فتنه کردن میان مردم و درهم انداختن مردم را به دشمنی. (آندراج).

توریس.

[ت] [ع مص] به یکبار بیضه نهادن ماکیان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به یکبار انداختن مرد غائط را.
(منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به یکبار انداختن ماکیان بر خایه نشسته پیحال را. (منتهی الارب).

توریس.

[ت] [ع مص] غائط رقیق و تنگ انداختن ||. به یکبار بیضه نهادن مرغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توریس ماکیان؛
یعنی زیر بال گرفتن ماکیان تخم را سپس برخاستن و بیضه نهادن به یکبار. ابومنصور گوید: که این تصحیف باشد و صحیح
توریس است. (از اقرب الموارد ||). زمین و گیاه جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شب
نیت روزه کردن. منه الحدیث: لاصیام لمن لایورضه باللیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

توریط.

[ت] [ع مص] در هلاک افکندن. (تاج المصادر بیهقی). به هلاکت افکندن. (زوزنی). در هلاکی افکندن ||. پنهان کردن، شتر را
به دیگر شتران. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توریح.

[ت] [ع مص] بازداشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). منه حدیث عمر (رض): ورع اللص و لاتراعه؛
ای اذا رأیته فی منزلک فادفعه و اکففه و لا-تنظر مایکون منه. (منتهی الارب ||). بازگردانیدن شتر را از آب. (منتهی الارب) (ناظم
الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اسب را بالجام وقف کردن ||. حاجز شدن میان دو چیز. (از اقرب الموارد).

توریف.

[ت] [ع مص] مکیدن ||. بخش کردن زمین را ||. دراز و فراخ گردیدن سایه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب
الموارد).

توریق.

[ت] [ع مص] برگ بیاوردن درخت. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از دهار). برگ بیرون آوردن درخت. (منتهی الارب)
(آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرفتن برگ از درخت. (از اقرب الموارد).

توریک.

[ت] (ع مص) حیال ورک گردانیدن رسن و پالان را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر سرین ستور برنشستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بر سرون ستور نشستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). دوتا کردن پا بر ستور و بر یک سرین نشستن بر زین. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یک سرون بر زین نهادن. (تاج المصادر بیهقی). سرون بر پشت ستور نهادن. (زوزنی ||). درگذشتن از کوه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لیبید گوید: و ورکن بالسویان یعلمون متنه؛ ای عدلن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). توانا شدن بر کاری ||. واجب و لازم گردانیدن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گناهی بر کسی نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). گناه بر دیگری نهادن. يقال: ورک فلان ذنبه علی غیره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد): من ورک ذنبه علی الله فقد کفر. (اقرب الموارد ||). در یمین نیت کردن حالف خلاف نیت مستحلف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توریم.

[ت] (ع مص) برآماهیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آماسیده گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آماسیده گردیدن جلد. (از اقرب الموارد ||). خشمگین کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مالیدن (۱) و دراز شدن گیاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تکبر نمودن. يقال: ورم بانفه؛ یعنی تکبر نمود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - ظ: بالیدن...

تورین.

(اخ) (۱) به ایتالیائی تورینو. رجوع به تورینو شود. (۱) - Turin.

تورینگن.

[گ] (اخ) (۱) کشوری در آلمان مرکزی که در سالهای ۱۹۱۹-۱۹۲۱م. از اتحاد دولتهای کوچک: رئوس (۲)، ساکس التن بورگ (۳)، ساکس گوتا (۴) و... تشکیل یافت. مرکز آن ارفورت است و این قسمت ۱۵۶۴۳ مترمربع وسعت و ۳۰۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به مادهء بعد و قاموس الاعلام ترکی ذیل تورینگه شود. [(۱) - Thuringen (۲) - Turin ghen (۳) - Reuss. (۴) - Saxe-Altenbourg. (۳) - Saxe-Gotha

تورینگه.

[گ] (اخ) (۱) به آلمانی تورینگن. رجوع به تورینگن و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thuringe.

تورینو.

[تُ ن] (اخ) (۱) شهری به ایتالیا و پایتخت قدیم ساردنی و سپس تا سال ۱۸۶۴م. پایتخت ایتالیا بود. این شهر در کنار رود پو (۲)، بنا شده و ۷۱۹۵۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مراکز صنعت و تجارت ایتالیاست. دارای کارخانه های تولید اتومبیل و تهیه مواد شیمیایی

و غذایی است. اسقف نشین و دارای دانشگاه و موزه است و کتابخانه غنی و مشهوری در آنجا وجود دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Po - (۲) - Torino.

توریور.

[و] (اخ) دهی از دهستان زاوه رود است که در بخش حومه شهرستان سنندج واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توریوم.

[ت ی] (فرانسوی، ا) فلزی است کمیاب و سفیدرنگ علامت شیمیائیش «Th»، وزن مخصوصش ۱۱. این فلز در حرارت‌های بالا ملتهب شده و نوری شدید و سفیدرنگ پخش میکند از این جهت در ساختن توریهای چراغ توری بکار میرود. (از لاروس).

توریوم.

(اخ) (۱) شهری در ایتالیا و در دوران باستان کلنی آتن بود. این شهر در نزدیکی خرابه های آثار باستانی «سیاریس» (۲) قرار دارد. (از لاروس). رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۹۶۷ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Sybaris - (۲) - Thuriium.

توریه.

[ت ی] (ع مص) بلند کردن، نگاه را از کسی و برداشتن: وری عنہ بصره توریه؛ بلند کرد نگاه را از وی و برداشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آتش بر آوردن از آتش زنه. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آتش از آتش زنه بیرون آوردن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). اندوهگین گردانیدن زشتی جراحات، داروکننده را. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آندراج ||). رسیدن میل امتحان به چرک و ریم جراحی. (ناظم الاطباء ||). پوشیدن حقیقت خبری و ظاهر کردن غیر آن. یقال: وری عن کذا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). اراده چیزی کردن و غیر آن ظاهر کردن. (آندراج). پنهان کردن حدیثی را و ظاهر ساختن غیر آن را. (ناظم الاطباء). پوشانیدن خبر و باو کردن (افکندن) خبری دیگر. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). چیزی را اراده کردن که مقصود، غیر آن باشد. (ناظم الاطباء). پوشیدن حقیقت چیزی و ظاهر کردن غیر آن. ستر کردن خبر و جز آن را اظهار کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آن است که متکلم خلاف ظاهر کلام خود را اراده کند. (از تعریفات جرجانی): حرام است بر من آنکه برگردد همه آن یا بعضی از آن به ملکیت من به حیلتی از حیلت‌ها یا باعشی از باعشها یا توریه ای از توریه‌ها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۸ ||). پوشانیدن. (آندراج). پنهان کردن. نهفتن و مخفی نمودن. (ناظم الاطباء). پنهان کردن چیزی را. (از اقرب الموارد ||). در قسم آن است که به زبان قسم خوری و در دل چیز دیگری گیری. الغاز و تدلیس در قسم. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): و چون ایشان را سوگند دهند، می باید که توریه کنند یعنی در باطن و خاطر خود سخنی درآرند تا از سوگند بیرون آیند. (تاریخ قم ص ۱۱۰ ||). عبارت است از ایهام؛ یعنی استعمال لفظی که آن را دو معنی باشد. یکی نزدیک و دیگری دور. و منظور معنی دور باشد. چنانکه بیان آن در لفظ ایهام گذشت. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به ایهام شود.

توریه.

[ت رات] (اخ) کتاب موسی. (مهدب الاسماء). نزد اهل شرع کتابی است که بر موسی نازل شد و آن ۹ لوح بود و خدا امر فرمود که هفت لوح را تبلیغ نماید و دو لوح را متروک سازد. (از کشف اصطلاحات الفنون). تورا. تورات. رجوع به تورات شود.

توز.

(۱) به معنی تاخت و تاراج است. (برهان). تاخت و تاراج و غارت و یغما و حمله و هجوم. (ناظم الاطباء). تاخت و تاز. (فرهنگ جهانگیری ||). پوست درختی است که بر کمان و زین اسب و امثال اینها پیچند. (برهان) (از غیاث اللغات) (از انجمن آرا) (از آنندراج). پوست درخت که بسیار نازک و شبیه به کاغذ باشد. (ناظم الاطباء). پوست درخت توز که بر کمان پیچند و در هندوستان مرکزی، در قدیم کتابت نیز می کرده اند و حتی بر آن پوست ها کتاب می نوشته اند و نام چنین کتابها «پوتی» بوده است. پوست درخت خدنگ است. پیشینیان چون کاغذ امروزی بر آن می نوشته اند... چنانکه کتب یافت شده در جی اصفهانک بر توز نوشته بود. پوست زردفام درخت حور رومی (۱) است که بر کمان و زین و امثال آن پیچند. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). ابن الندیم نویسد: قال ابو معشر فی کتاب اختلاف الزيجات: ان ملوک الفرس بلغ من عنایتهم بصیانه العلوم... ان اختار و الها من المكاتب اصبرها علی الاحداث... لحاء شجر الخدنگ و الحاؤه یسمى التوز. (الفهرست ص ۳۳۴). پوست درخت خدنگ است و آن پوستی است که کمانها و سپرها را بدان می پوشیدند و آن پوست را توز می نامیدند. ابن الندیم در باب انواع کاغذ گوید: برای آنکه نوشته جاودان بماند در روی توز که کمانها را بدان پوشند چیزی می نوشتند. درخت خدنگ همان است که از آن تیر خدنگ و زین خدنگ را می گرفته اند پس پوست آن بجای کاغذ و نیز برای پوشیدن روی کمان و سپر و زین اسب بکار میرفته است و از الیاف آن پارچه ای می بافته اند که توزی خوانده می شده است و آن از لباسهای تابستانی بوده است مانند کتان. یاقوت حموی اشتباه می کند که اسم این پارچه را از اسم شهر توز (توز، توج) در خوزستان مشتق میدانند... (حاشیه برهان چ معین). و توز را که گفته شد پوست درختی است و بر کمان و گلوی تیر کشند، به رنگ زرد است و به قوت مانند ابریشم که به آسانی پاره نگردد. (انجمن آرا) (آنندراج). توز را به هندی بهوج پتر گویند. (غیاث اللغات) (آنندراج): دو ابرو بسان کمان طراز برو توز پوشیده از مشک ناز. فردوسی. روی چون توز کمان گردد مخالف را به غرب گر به شرق اندر کشد خسرو سوی مغرب کمان. فرخی. بدان، کآن کمان آهن است از درون دگر چوب و توز و پی است از برون. (گرشاسب نامه). ز زنجیر بر وی زهی ساختند ز گردش پی و توز پرداختند. (گرشاسب نامه). نپوشد جز بدو عالم، ز خز و توز پیراهن نگردد جز که از خورشید، برسوده گریانش. ناصر خسرو. پیراهنم از خون آب دیده چون توز کمانست و من کمانم. مسعود سعد. بهرام کمان را با استخوان یار کرد و بر تیر چهارپر نهاد و کمان را توز پوشید. (نوروزنامه منسوب به خیام). تا قامت چون تیر مرا بینی در خاک چفته شده و خشک چوبی توز کمانی. سنائی. چون کمان با پشت گوژ و زردخساره چو توز تافته تن چون زه و چون تیر بگشاده دهان. عبدالواسع. توز کمان شد بشکل آینه گون برگ سبز تا سپر زرنگار حربه کشد از کمان. مجیر بیلقانی. از پی تیر بلور انداختن توز رنگین بر کمان کرد آفتاب. خاقانی. و هلال از میان سپر ناخج زرین برافراخت و به چوگان مزعفر گوی سیم اندود... و مهره سیماب گونش از کمان زر و توز بینداخت. (تاج المآثر). در کمان سپید توز نهاد بر سیاه اژدها کمین بگشاد. نظامی. حقه پشتی نعوذ بالله کوز چون کمانی که برکشند ز توز. نظامی. کمانی بر آراست از پشت کوز پی و استخوان گشته هم رنگ توز. نظامی. چون کمان در شست آورد و تنت چون توز کرد بس عجب باشد ترا در جعبه گر تیری درست. عطار. تیر بالایش چون کمان شد کوز بر کمان کهن بر آمد توز. امیر خسرو. پر از کتب اوائل و متقدمان بر پوست توز به زبان و لغت پارسی. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۶). رجوع به دزی ج ۱ صص ۱۵۴-۱۵۵ شود. (۱) - ecorce Jaune de Peuplier noir.

توز.

(ع ۱) طبیعت و خلق. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). چوب بازی کچه ||. درختی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به توز شود.

توز.

(نف) جمع کننده و برآورنده و کشنده و حاصل کننده را نیز گویند. (برهان). کشنده و گذارنده. (فرهنگ رشیدی). جوینده و اندوزنده و دوشنده. (غیاث اللغات) (آندراج). از توختن؛ یعنی اداکننده و عاریه گیرنده و اندوزنده و جمع کننده و برآورنده و یابنده و کشنده و خواهنده و گسترنده و نماینده و دوزنده و جوینده. (ناظم الاطباء): وزآن دورتر آرش رزم توز چو گوران شه آن گرد لشکرفروز. فردوسی. رجوع به توختن شود.

توز.

(اخ) شهری است در سرحد پارس قریب به اهواز و معرب آن توج است. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). اما در قاموس، توج و توز هر دو به تشدید «واو» آورده و گفته: منه الثیاب التوزیه. (فرهنگ رشیدی). شهری باشد نزدیک به اهواز و آن شهر در عهد قبل آباد بوده و بعضی گویند شهری بوده است نزدیک به کوفه و اکنون خراب است. (برهان). شهری بوده در خوزستان و اهواز و بافته ای که در آنجا می بافند توزی گویند و منسوب به آنجا دارند. (انجمن آرا) (آندراج). شهری است به فارس و آن را توج نیز گویند. و جامه های توزی و توزیه (۱) منسوب بدان است. (از تاج العروس) (از منتهی الارب). و از آن شهرند محمد لغوی بن عبدالله و ابوعلی محمد بن صلت و ابراهیم بن موسی و احمد بن علی که محدثانند. (منتهی الارب): چون سال بیست و سه اندر آمد از هجرت پیغمبر (ص)، عمر را به اول سال خیر آمد که شهرک، که ملک فارس است سپاه بسیار گرد کرده است به توج، و توج آن شهر است که وی را به پارسی توز خوانند و آن جامهای توزی (۲) از آنجا آورند، به کرانه فارس است از سوی اهواز. (ترجمه طبری بلعمی). شهری است از ناحیت پارس اندر میان دو رود نهاده و مردم بسیار و توانگر و همه جامه های توزی از اینجا برند. (حدود العالم). (۱) - رجوع به توز (پوست درخت) شود. (۲) - رجوع به توز (پوست درخت) شود.

توزان.

[ت] (ع ۱) مقابل و روبرو. (ناظم الاطباء). هذا توزانه و توزانته بکسر الفوقیه؛ ای قبالته. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

توزانلو.

(اخ) دهی از دهستان مرکزی بخش نوخندان شهرستان دره گز است و ۲۱۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توزانه.

[ت ن] (ع ۱) توزان. رجوع توزان شود.

توزنه.

[تَ زَءَ] (ع مص) (از: «وزء») استوار بستن چیزی را در ظرفی ||. پر کردن خنور و مشک را ||. افکندن ناقه سوار خود را ||. بهر سو گند، سو گند دادن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توزر.

[تَ وَزَزُ] (ع مص) وزیری کردن. (تاج المصادر بیهقی). وزیر شدن و وزیری نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توزع.

[تَ وَزَزُ] (ع مص) وابخشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار ||). وابخشیده شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). بر خود دیدن قسمت را. (منتهی الارب ||). تفریق کردن مال را میان خود. (از اقرب الموارد). بخش گرفتن. (آندراج). میان خود قسمت کردن. (ناظم الاطباء ||). تقسیم کردن مال را بر... (از اقرب الموارد ||). بازداشته شدن. يقال: وزعه عن الامر فتوزع. (ناظم الاطباء ||). (ا) پراکندگی و پریشانی. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (آندراج). - توزع خاطر؛ پریشانی خاطر: اگر در تدارک او اهمال رود توزع خاطر و ضمائر حاصل آید. (جهانگشای جوینی). از این سبب توزع خاطر و بشولیدگی ضمیر، ظاهر گشت. (جهانگشای جوینی).

توزک.

[زُ] (ترکی، ا) (۱) ترکی است به معنی سامان و آرایش و انتظام و ترتیب لشکر و مجلس و دربار. (غیاث اللغات) (آندراج). تعلیم و تربیت و انتظام و بند و بست و سامان و آرایش. (ناظم الاطباء). رجوع به تزک در همین لغت نامه شود. (۱) - در ناظم الاطباء به فتح «زاء» آمده است.

توزکوک.

(اخ) شاید توزگول (۱). (یادداشت بخط مرحوم دهندا). یکی از یازده دریاچه های خوارزم که آبش شور است: دهم دریای توزکوک اندر خلخ، درازای او ده فرسنگ است، اندر پهنا هشت فرسنگ و اندرو نمک بندد. هفت قبیلت خلخیان را نمک از آنجاست. (حدود العالم چ ستوده ص ۱۵). رجوع به همین کتاب ص ۸۲ و فهرست اعلام آن ص ۲۱۷ شود. (۱) - مرکب از توز = نمک. و گول = دریاچه (به زبان ترکی).

توزلاء.

[تَ زَلَا] (ع ا) داهیه و بلا. توزلی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد شود.

توزلی.

[تَ زَلَا] (ع ا) توزلاء. رجوع به ماده قبل شود.

توزنده جان.

[زَدَ / دِ] (اخ) دهی از دهستان تحت جلگه است که در بخش فدیشه شهرستان نیشابور واقع است و ۵۹۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توزؤ.

[تَ وَزَّؤُ] (ع مص) پرشدن مشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پرشدن ظرف. (از اقرب الموارد).

توزون.

(اخ) ابراهیم بن احمد بن محمد الطبری، معروف به توزون. ادب را از ابی عمر الزاهد فراگرفت و در فنون ادب براعت یافت و به بغداد می‌زیست و دیوان ابونواس را گرد کرد و به جمادی الاولی سال ۳۵۵ ه. ق. درگذشت. رجوع به روضات الجنات ج ۱ ص ۲۰۹ س ۳۱ شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توزون.

(اخ) از امرای ترک و امیرالامرای بغداد که الممتقی لله خلیفه را میل کشید و عبدالله بن المکتفی (۱) را به خلافت رسانید. رجوع به تاریخ الخلفاء چ مصر ص ۲۶۲ و خاندان نوبختی چ اقبال ص ۲۴۵ شود. (۱) - المستکفی بالله، ابوالقاسم عبدالله بن المکتفی.

توزه.

[زِ] (ص نسبی، ا) به معنی توز است که پوست درختی باشد و آن را بر زین اسب و کمان و امثال آن پوشند. (برهان) (از ناظم الاطباء). رجوع به توز شود.

توزی.

(ص نسبی، ا) قبا و جامهء تابستانی بسیار نازک را گویند و آن را از کتان (۱) بافند و منسوب به توز را نیز می‌گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). جامه باشد منسوب به شهر توز. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). نام جامهء تابستانی. (صحاح الفرس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). منسوب به توز و بافته ای که از جنس کتان در آنجا می‌بافته اند و می‌پوشیده اند. (انجمن آرا) (آندراج). نوعی از جامهء نفیس و در سراج، نوشته: توزی نام جامهء منسوب به شهر توز، که شهری است از ملک فارس. (غیاث اللغات). و از ابیات حکیم سنائی و مختاری چنین استنباط می‌گردد که آن را از کتان بافند. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی): جامه ای است که به شهر توز از ناحیت پارس کنند و همه جامه های توزی از اینجا برند. (حدود العالم). ای تنم در هجر تو چون برگ بید اندر خزان ای دلم در عشق تو چون توزی اندر ماهتاب. فرخی. کنون چنان شدم از بر او کجا تن من (۲) به ناز پوشد توزی و صدرهء دیباه. فرخی. لباس من به بهاران ز توزی و قصب است به تیرماه خز قیمتی و قز سمور. فرخی. شمشاد به رنگ زلفک خاتون شد گلنار به رنگ توزی و پرنون شد با سبزه زمین به رنگ بوقلمون شد وز میغ، هوا به صورت پشت پلنگ. منوچهری. گفت ز شاهان حدیث ماند باقی در عرب و در عجم نه توزی و کتان. ابوحنیفه اسکافی. امیر را یافتم آنجا بر زبر تخت نشسته پیراهن توزی، مخنقه در گردن عقده های همه کافور. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۰). قبای ملحم و عصابه توزی و موزه نمیدین داشت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۶۵). ز آرزوی طراز توزی و خز زار بگداختی چو تار تراز. ناصر خسرو. سخن چون تار توزی، خوب و باریک و لطیف آور سخن چون تار باید تا برون آئی ز تار غم. ناصر خسرو. همیشه

تا به تموز و به دی بکار شود لباس توزی و کتان و قاقم و سنجاب. ابوالفرج رونی. در آفتاب امن تو اکنون به کازرون (۳) توزی رفو کنند به تأثیر ماهتاب. مختاری (از انجمن آرا). ماه از برای خدمت تخت خدایگان توزی دهد زمین را هر شب ز ماهتاب. مختاری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). به خشم گفت که تا روی ماه تو دیدم به تن گداز گرفتم چو توزی از مهتاب. مختاری (ایضاً). کرده گردون ز توزی و دیبا کسوت و فرش من به شال و پلاس. مسعودسعد. فاجران را قصبی بر سر و توزی در بر شاعران از پی دراعه نیابند سلب. سنائی. بندبندم همه بگشاد چو توزی از ماه تا تو بر تارک خورشید بستی قصبی. سنائی (از انجمن آرا). سائل از جامه خانه تو برد اطلس و خز و توزی و کزورش. سوزنی. قاقم و قندز به سرما پنج وشش توزی و کتان به گرما هفت و هشت. انوری (از انجمن آرا). مه در هوای بابل چون یک قواره توزی خیاط بحر سحرش برداشته مدور. خاقانی. ماورد و ریحان کن طلب، توزی و کتان کن سلب وز می گلستان کن دو لب آنجا که این چار آمده. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۳۹۱). گداخت توزی از ننگ صحبت مهتاب ز بهر اینکه رخ حاسدش چو مهتابست. رضی الدین نیشابوری. از ساکنین بیدآباد (۴) که اکنون بعضی از آن بنیاد باروی شهر است و بعضی گورستان و باقی خراب تر از گورستان، می شمردم دوهزار مرد ابریشم پوش بر من بگذشت تمامت معمم به قصب و ملبس به جامه های توزی... (ترجمه محاسن اصفهان ||). در صفت زین و کمان، افاده زین و کمانی کند که با پوست درخت توز کرده باشند استحکام را: براوی اندر آمد دو دیده پر آب همان زین توزی شدش جای خواب. فردوسی. چو هومان بر آن زین توزی نشست یکی تیغ هندی گرفته بدست. فردوسی. بر آویخت الکوس با پیلتن ببوشید بر زین توزی، کفن. فردوسی. رجوع به توز شود ||. کشتی. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). به معنی بوزی است به «بای» تازی... (فرهنگ رشیدی). غراب. (برهان) (ناظم الاطباء): هر که بر درگاه او کرد التجا، رست از محن ایمن است از موج دریا هر که در توزی نشست. عمید لومکی (از فرهنگ جهانگیری ||). کارخانه ای که در آن توز می سازند. (ناظم الاطباء). (۱) - رجوع به توز (پوست درخت) شود. (۲) - ن ل: ... از برکت سخاش که من. (۳) - ن ل: به کار ملک. (۴) - یکی از محله های اصفهان.

توزی.

[ت] (اخ) ابن ندیم او را ثوری ضبط کرده ولی در اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۴۴۰ توزی آمده است. رجوع به ثوری، عبدالله بن محمد بن... شود.

توزی ۶.

[ت] (ع مص) توزئه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). استوار بستن، چیزی را در ظرفی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پر کردن خنور و مشک را ||. افکندن ناقه، سوار خود را ||. به هر سو گند، سو گند دادن کسی را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به همه معانی رجوع به توزئه شود.

توزیدن.

[د] (مص) همان توختن مذکور است. (آندراج). به معنی تاخت و تاراج کردن باشد ||. به معنی اندوختن و جمع نمودن و حاصل کردن ||. کشیدن. (برهان) (ناظم الاطباء ||). گستردن ||. آشکار نمودن. (ناظم الاطباء ||). گزاردن و ادا نمودن. (برهان). ادا نمودن. (ناظم الاطباء): هم از گنج ماشان بتوزید وام به دیوانها برنویسید نام. فردوسی. به همه معانی رجوع به توختن و توز شود.

توزیر.

[ت] [ع مص] به دروغ بر ذمه کسی گناه بستن. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به وزر شود.

توزیع.

[ت] [ع مص] وابخشیدن چیزی میان گروهی. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بخش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بخش کردن. (آندراج) (غیاث اللغات). تقسیم کردن: وزع توزیعاً؛ تقسیم کرد آن را. (ناظم الاطباء). قسمت کردن بین کسان. (از اقرب الموارد): زآنکه لولا-ک است بر تویع او جمله در انعام و در توزیع او. مولوی ||. قسمت کردن بر جمعی، برای کسی. (بحرالجاهر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سرشکن کردن خرجی را. (یادداشت، ایضاً). بخش کردن بر جمعی برای دیگری. (منتهی الارب). قسمت کردن بر کسان. (از اقرب الموارد): مجتمع گشتند مر توزیع را بهر دفع زحمت و تصدیع را. مولوی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هم شدی توزیع کودک دانگ چند همت شیخ آن سخا را کرد، بند. مولوی (ایضاً ||). پراکنده کردن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج). بخش کردن چیزی یا خبری: از پی توزیع گرد شهر گشت وز طمع می گفت هر جا سرگذشت. مولوی ||. بخش کردن مال را میان کسان. (از اقرب الموارد) (||). (ا) مالی که از بخشش کردن ارباب خیر و دهندگان صدقات بر کسی رسد: مرد هنگامه به افزون تر شود کدیه و توزیع نیکوتر شود. مولوی. کشتی سازی ز توزیع و فتوح کو یکی ملاح کشتی همچو نوح. مولوی. رجوع به ترکیبهای این کلمه شود.

توزیع شدن.

[ت] / توش د [ع مص مرکب] بخش شدن. قسمت شدن. پراکنده شدن. پاره پاره شدن: یوسف از زن یافت زندان و فشار من شوم توزیع بر پنجاه دار. مولوی. رجوع به توزیع کردن شود.

توزیع کردن.

[ت] / توک د [ع مص مرکب] بخش کردن جمعی از مردمان چیزی را در میان خود. (ناظم الاطباء). بخش کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قسمت کردن چیزی: تا خر از هر که برد، من و اخرم ورنه توزیعی کنند ایشان زرم. مولوی ||. سرشکن کردن گروهی، خرج کسی را میان خود: ... این مسخره را اندیشه سفری افتاد نه راحله و نه زاد. او را حریفان به اتفاق توزیعی کردند. (جهانگشای جوینی ||). بخش کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پراکنده و آواره ساختن: تا گردانم اسیروارش توزیع کنم به هر دیارش. نظامی. رجوع به توزیع شدن شود. توزیع. [ت] [ع مص] صورت کردن جنین را در شکم. يستعمل مجهولاً. (منتهی الارب) (آندراج). صورت بسته شدن جنین در شکم. (ناظم الاطباء). صورت بسته شدن جنین در شکم پس از آشکار گردیدن صورت و جنیندن آن. (از اقرب الموارد).

توزیف.

[ت] [ع مص] ایزاف. شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توزیم.

[ت] [ع مص] خوی کنانیدن نفس را بر یکبار خوردن به شبانروزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به اقرب الموارد شود.

توزین.

[ت] (ع مص) دل نهادن بر... وزن نفسه علی؛ کذا توزیناً، وطنها. (از اقرب الموارد ||). سنجیدن و وزن کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج). سنجش. ج، توزینات. (فرهنگ فارسی معین).

توز.

(ا) به معنی... توز است و آن پوست درختی باشد که بر زمین اسب و کمان و امثال آن پوشند و معرب آن توج است. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری). رجوع به توج و توز شود.

توز.

(اخ) توج. پسر فریدون را هم گفته اند. (برهان). رجوع به تور شود.

توزی.

(ا) مهمانی کودکان، مرهمدیگر را به اینکه جمعی از کودکان فراهم آمده و هر یک چیزی آماده کرده طعام پزند و یکدیگر را مهمانی کنند. (ناظم الاطباء). توشی. (فرهنگ فارسی معین).

توس.

(ا) درختی است و در دره های فرعی رودخانه کرج است. نام این درخت در دره شهرستانک، توس است و آن را سنندر، غان، غوش، غوشه، تیس و تامول نیز نامند (۱). علمای گیاه شناسی پیش از پروفیسور گاوبا، این درخت را در نباتات ایران نام نبرده اند و گاوبا، بار اول بیشه ای از آن در دره غربی شهرستانک که به جاده چالوس می پیوندد یافته است. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). رجوع به جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۱۸۶ و ۱۸۷ شود. (۱) - *Betula alba*.

توس.

(ا) سلامتی. (ناظم الاطباء). رجوع به توس کردن و توس نمودن شود.

توس.

(ا) زمین صلب و سخت. (ناظم الاطباء).

توس.

(ع ا) طبیعت و اصل. يقال: هو من توس صدق؛ ای اصل صدق. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). توساً له، و جوساً له، دعای بد است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توس.

(اخ) پهلوان مشهور که آن را توس بن نوذر گویند. (فرهنگ رشیدی). نام پسر نوذر بوده که در دربار شاهنشاه ایران کاوس و کیقباد و کیخسرو اسپهبدی داشته. وی مردی سرکش و تندخو بوده و به خشونت طبع مشهور بوده چنانکه وقتی کیکاوس با رستم تغییری کرده و به توس گفته که رستم را بر دار کن، او نیز بی عذر دست رستم را گرفته که بیرون برد... دیگر آنکه هنگام مأموریت به توران به سفارش کیخسرو بایستی از راه کلات جرم نرود زیرا که فرود، برادر کیخسرو که از دختر پیران ویسه بود در آنجا منزل داشت، مبادا مایه فتنه و فساد گردد معهداً از آن راه رفته و فساد در میان تاخته تا کار بجایی رسید که جنگی بزرگ واقع شد و فرود، کشته گردید... گویند شهر توس خراسان از ابنیه اوست. (انجمن آرا) (آندراج). خطه توس بناکرده اوست و بنام خود مسمی کرده و توس معرب اوست و متأخرین قطع نظر از تعریب کرده، به هر دو معنی توس گویند بجهت دفع اشتباه و ملاحظه اصل فرس نمی کنند (۱). (فرهنگ رشیدی). رجوع به توس و یسنا ص ۵۱ و ۵۵ و فرهنگ ایران باستان ص ۲۴۹ و ۲۵۱ شود. (۱) - این گفته اساسی ندارد.

توسا.

(۱) توسکا. توسه. رزدار. سیاه توسه و سفید توسه. رجوع به توسکا در همین لغت نامه و جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۱۷۲ شود.

توساچالک.

[ل] (اخ) دهی از دهستان اشکور سفلی است که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توسامیشی.

(مغولی، ۱) عطا و تیول. (فرهنگ نظام) : ... او را یرلیغ ترخانی داد و راه خزانه داری بر وی توسامیشی فرمود. (تاریخ غازان چ کارل یان ص ۲۰). و عنان قبض و بسط مصالح سلطنت بر وجهی در کف کفایت او نهاده بود... که بر آن هیچ مزیدی تصور نداشت سیورغامیشی او بر آن وجه کرد که یکهاز لشکر مغول بوی به وی توسامیشی فرمود. (تاریخ غازان ایضاً ص ۱۵۵). رجوع به یاسامیشی شود.

توسانلو.

(اخ) دهی از دهستان قلعه برزند است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توسبز.

[س] (ا) مرکب) قسمی از مرکبات مازندران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گونه ای توسرخ که قسمت خوراکی میوه اش سبزرنگ است. (فرهنگ فارسی معین).

توسنان.

(اخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان لاهیجان است که ۴۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توسخ.

[تَ وَسَّ سٌ] (ع مص) شوخگن شدن. (از آندراج). ریمناک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وسخ. (اقرب الموارد). رجوع به وسخ شود.

توسد.

[تَ وَسَّ سٌ] (ع مص) چیزی را بالش کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (از آندراج). و ساده زیر سر گذاشتن. (از اقرب الموارد). بالین گردانیدن چیزی را. (منتهی الارب). بالش قرار داده شدن. تکیه کردن و گذاشتن سر خود را بر بالش. (ناظم الاطباء). || ملازم و به جد شدن به چیزی. (آندراج ||). خوار کردن و به زیر انداختن، چیزی را. (آندراج) (از اقرب الموارد).

توسرخ.

[سٌ] (ا مرکب) قسمی از مرکبات (۱) که میوه آن گرد است و پوست زرد لیموئی و طعمی میخوش دارد، چند گرمکی متوسط و این بزرگتر از انواع دیگر مرکبات و خردتر از سلطان مرکبات است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). (۱) - Pamphemousse.

توسروندان.

[سٌ وَ] (اخ) دهی از دهستان سنگر کهدمات است که در بخش مرکزی شهرستان رشت واقع است و ۱۸۶۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توسط.

[تَ وَسَّ سٌ] (ع مص) میانجی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). میانجی گری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عمل وساطت انجام دادن میان قوم. (از اقرب الموارد). واسطه کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). در میان چیزی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). در میان قوم نشستن ||. چیزی میانه گرفتن به جید نه ردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (||). (۱). نزد اهل تصوف دومین برزخ از برازخ انسانیه را نامند که در آن برزخ، بندهای بندگی آدمی بوسیلهء حقایق رحمانیه باز و گشوده گردد و این معنی در لفظ انسان نیز بیان شد. (کشاف اصطلاحات الفنون) (||). (ع مص) میانه روی و اعتدال. (غیاث اللغات) (آندراج ||). میانی و میانداری و میانجیگری و شفاعت و خونش و وسیله. (ناظم الاطباء). - به توسط؛ به وسیله. به جهت و به سبب. (ناظم الاطباء). - توسط اقبال و ادبار؛ در اصطلاح احکامیان، بودن کوب است در بیوت مایل الوتد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توسط کردن.

[تَ وَسَّ سٌ كَدَا] (ع مص) میانجی کردن. میانجی شدن. وساطت کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یکی از وزرا به زبردستان رحمت آوردی و اصلاح همگنان را به خیر توسط کردی. (گلستان سعدی).

توسع.

[تَ وَسْ سُ] (ع مص) فراخی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (غیاث اللغات) (آندراج). خلاف تضییق در امر و مکان. (از اقرب الموارد). فراخی نمودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). فراخ نشستن در مجلس. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تفسیح و افزونی دادن در نفقه. (از اقرب الموارد ||). فراخ بودن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به مجاز تکلم کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). فراخی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توسعاً.

[تَ وَسْ سُ عَنْ] (ع ق) فراخی را. با بسط دادن معنی کلمه ای به معانی دیگر. تجوزاً. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به توسع شود.

توسعةً.

[تَ سِ عَ] (ع مص) فراخی و فراخ کردن و گاهی از غیر ناقص است هم بر این وزن مصدر می آید. (غیاث اللغات) (آندراج): وسع توسیعاً و توسعةً. (ناظم الاطباء ||). (امص) سعة و اتساع. (اقرب الموارد). فراخی و وسعت. (ناظم الاطباء). و با پیدا کردن و دادن و یافتن مستعمل است.

توسف.

[تَ وَسْ سُ] (ع مص) پوست چیزی و اشیدن. (تاج المصادر بیهقی). پوست از چیزی و اشیدن. (زوزنی). پوست از سر ریش باز شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تقشش و تقشر پوست. (از اقرب الموارد ||). وسف پیدا شدن در شتر، یا در فراخی رسیدن شتر و فربه گردیدن آن ||. افتادن پشم کهنه و برآمدن پشم نو. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توسک.

(اخ) دهی از دهستان حومه شهرستان ملایر است که ۱۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توسکا.

(۱) توسه. دو گونه از این درخت در جنگلهای خزر هست. توسکای قشلاقی و توسکای بیلاقی. توسکای قشلاقی در سواحل تا ارتفاع ۱۰۰۰ گزی نیز، پروفوسور گاوبا، آن را دیده است و توسکای بیلاقی در اغلب اراضی شمال ایران و جنگلهای خزر تا ۱۶۰۰ و ۲۰۰۰ هزار گزی دیده شده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام درختی جنگلی. (ناظم الاطباء). رجوع به جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۱۷۱ و ۱۷۲ شود.

توسکاس.

(اخ) قریه ای از قراء سمرقند است که در پنج فرسخی واقع است. (از معجم البلدان). رجوع به توسکاسی شود.

توسکاسی.

(ص نسبی) منسوب است به توسکاس که قریه ای است در سمرقند. (سمعانی). رجوع به توسکاس و ماده بعد شود.

توسکاسی.

(اخ) ابو عبدالله التوسکاسی سمرقندی. از یحیی بن زید سمرقندی روایت کرده است. (از معجم البلدان).

توسکانینی.

[ت] (اخ) (۱) آرتورو. موسیقی دان مشهور ایتالیاست که در سال ۱۸۶۷ م. در پارم (۲) متولد شد. چندی عهده دار هدایت ارکستر «اسکال میلان» بود و سپس رهبری متروپولیتن و همچنین ارکستر فیلارمونیک نیویورک را بعهده گرفت و در سال ۱۹۵۷ م. درگذشت. (از لاروس). (۱) - Parme - (۲) - Toscanini, Arturo.

توس کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) به سلامتی دادن. (ناظم الاطباء). رجوع به توس و توس نمودن شود.

توسکولان.

(اخ) رسائل فلسفی و معروف سیسرون (۴۵ سال ق. م.) است که در آن ثابت شده است انسان، با فضیلت و تقوی مافوق مرگ و رنج دیگر بدیهاست. رجوع به توسکولوم شود.

توسکولوم.

[ل] (اخ) (۱) از شهرهای باستانی ایتالیا در ناحیه لاسیوم (۲) که امروز آن را فراسکاتی (۳) نامند و این همانجائی است. که سیسرون، رسائل فلسفی خود را که بنام توسکولان (۴) شهرت دارد، در آنجا نوشته است. (از لاروس). یکی از بلاد قدیم ایتالیا بوده است که بنا به روایات کهن آن را «تله کونوس» پسر اولیس بنا نهاده بود. چیچرو پس از غلبه قیصر بدین شهر آمد و چندی در آنجا بسر برد. (اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلانثر). (۱) - Tusculanes (les - (۲) - Latium. (۳) - (۴) - Tusculum.

توسل.

[تَ وَسْ سُ] (ع مص) نزدیکی جستن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (صراح اللغة). نزدیکی یافتن به چیزی و به کاری. يقال: توسل الیه بوسیله؛ ای عمل عملاً تقرب به الیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دزدیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). يقال: توسل ابلی؛ ای سرقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (||). اِمص) دزدی: اخذ ابلی توسلاً؛ ای سرقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نزدیکی و پیوستگی و توسط. (ناظم الاطباء). - دعای توسل؛ نام یکی از ادعیه مشهور است و آغاز میشود به اللهم انی اسئلك و أتوجه الیک... (یادداشت بخط مرحوم دهنده).

توسل جستن.

[تَ وَسُّ سُجُتْ] (مص مرکب) نزدیکی جستن به چیزی یا به کسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توسل ساختن.

[تَ وَسُّ سُتْ] (مص مرکب) وسیله ساختن: به شفاعت او به حضرت سلطان توسل ساخت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۴۳).

توسم.

[تَ وَسُّ سُ] (ع مص) فراست بردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). دیدن چیزی و فراست بردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دیدن چیزی را و نظر کردن و فراست بردن. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). به علامت پی بردن به چیزی يقال: توسمت فيه الخیر؛ ای تبینت فيه اثره. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و منه قول عبدالله بن دواحه فی النبی (ص): انی توسمت فیک الخیرا عرفه والله یعلم انی ثابت البصر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). علف وسمی جستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و نیز جستن علفی که در باران نخستین روید. (آندراج ||). وسمه کردن. (دهار). وسمه بر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): فاذا امرت منه قلت توسم؛ یعنی موی را خضاب کن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به وسمه شود.

توسن.

[تَ / تُوَسَّ] (ص، ا) نافرخته بود؛ یعنی ناآموخته. (لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی ص ۱۵۴). وحشی و رام نشونده را گویند عموماً. (برهان). سرکش و گردنکش و وحشی و ناآزموده. (ناظم الاطباء)... در هر صورت توسن در مردم سرکش نیز استعمال میشود... (انجمن آرا) (آندراج). تند. سرکش. مقابل رام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کسی که از تو نهان کینه دارد اندر دل دلش به طاعت تو شرزه گردد و توسن. عنصری. رای موافق و نیت و اعتقاد او از روزگار توسن برداشت توسنی. منوچهری. بسی تکلف بینم ترا بظرف همی لطیف حیزی خر، با تو توسن است و حرون. منجیک (از لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی). جهانستانی، شاهی، مظفری، ملکی که رام گشت به عدلش زمانه توسن. مسعودسعد. رام است بخت تو که به هر وقت حاصل است حکمی که بر زمانه توسن کند همی. مسعودسعد. نگویم از پس این حسب حال و محنت خویش که شد بدرد و غم و رنج، طبع توسن، رام. مسعودسعد. گر وی بدست بخت بگیرد عنان چرخ جز نرم گردنی نکند چرخ توسنش. سوزنی. خدایگان جهان پادشاه ملک آرام که امر ناقد او راست چرخ توسن، رام. سوزنی. بسیار سخن گفته شد از وعده و عشوه تا رام شد آن توسن بدمهر به زر بر. سوزنی. سوزنی در مدح وی با قافیه کشتی گرفت قافیه شد نرم گردن گرچه توسن بود و گست. سوزنی. لگامم بر دهان افکند ایام که چون ایام بودم تیز و توسن. خاقانی. توسن ایام را رأی تو تحسین نکرد شیر ننگه کی کند سوی یکی لاغری. ظهیر. ملک چون دید کاو در کار خام است زبانش توسن است و طبع رام است. نظامی. من آن توسنم (۱) کز ریاضتگری رسیدم ز تندی به فرمانبری. نظامی. مگر کز توسنانش (۲) بدلگامی دهن بر گشته ای زد صبح بامی. نظامی. زن چو دید او را که تند و توسن است گشت گریان، گریه خود دام زن است. مولوی ||. اسب وحشی باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۷۴). اسبی باشد کره و وحشی که به لگام راست کرده باشند. (نسخه ای از لغتنامه اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اسب سرکش و حرون و جهنده را گویند خصوصاً. (از برهان). اسب جوان رام نشده و دست آموزنگشته. (ناظم الاطباء). اسب سرکش. (فرهنگ جهانگیری). اسب و استر سرکش... و صحیح به ضم «تا»، و «واو» مجهول است چنانکه در مناظر الانشاء گفته. (فرهنگ رشیدی). کره اسب که تند و شوخ و سرکش

باشد... و صاحب بهار عجم در جواهرالحروف نوشته که ظاهراً اصح به «واو» مجهول و «شین» معجمه است (۳) که به کثرت استعمال مهمله شده است چه توش به معنی قوت و توانائی است و تندى و شوخی اسب دال بر توانائی اوست... (غیاث اللغات). در جهانگیری و برهان آورده اند و به معنی اسب و استر سرکش معروف است و رشیدی گفته... هم صاحب جواهرالحروف آورده که... (انجمن آرا) (آندراج). کره نا آرام و نوزین، به تازیش حرون نامند. (شرفنامه منیری). شمس (۴). (صراح اللغه) (از منتهی الارب). حرون. بی فرمان. گاه گیر. گه گیر. (زمخشری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کره توسن. هیدخ. (فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت ایضاً). در ترکی تُسن کره اسبی را گویند که راه رفتن را هنوز خوب نیاموخته باشد (۵). استعمال توسن و توسنی در فارسی قدیم است. (حاشیه برهان چ معین): فضل تو ریاض موفق بود نیکنامی چو کره توسن فرخی. رایضان کُرگان به زین آرند گرچه توسن بوند و مردافکن فرخی. تو نینی که اسب توسن را به گه نعل برنهند لیش. عنصری. مرا در زیر ران اندر، کمیتی کشنده نی و سرکش نی و توسن. منوچهری. ابلیس در جزیره تو برنشست بر بی فسار و سخت کش توسنش. ناصر خسرو (دیوان چ دانشگاه ص ۴۴۱). اسحاق زود فرود آمد و در پای نصر افتاد و زمین را بوسه داد و عذر خواست که این اسب من توسن است و از وی زود فرو نتوان آمدن. (تاریخ بخارا ص ۱۰۱). اسب توسن ز اسب ساکن رگ گشت همخو اگر نشد هم تگ. سنائی. گر سواران خنگ توسن در کمند افکنده اند من کمند افکنده و شیر ژیان آورده ام. خاقانی. توسن اسب مرغزاری کز ریاضت بازماند آخور چرب مهنا برنتابد بیش ازین. خاقانی. روز از برای ثقل کشی موب بهار پالان به توسن استر گرما برافکند. خاقانی. جهان بر ابلقی توسن سوار است لگد خوردن از او هم در شمار است. نظامی. اگر شبدیز توسن را تگی هست ز تیزی نیز گلگون را رگی هست. نظامی. شنیدم کادهم توسن کشیدش چو عنقا کرد از اینجا ناپدیدش. نظامی. تو بر کره توسنی بد گهر نگر تا نیچد ز حکم تو سر. سعدی (بوستان). چه خوش گفت بهرام صحرانشین چو یکران توسن زدش بر زمین. سعدی (بوستان). عجوی گر کند گلگونه بر روی چو توسن اشتر، از وی رم کند شوی. امیر خسرو. پیش رفتم به تظلم که رکابش بوسم تند برتافت عنان، بانگ به توسن زد و رفت. یغما. - توسن تند عنان؛ مرکب گردنکش و ستور سرکش. (ناظم الاطباء ||). مرکب نجیب. (ناظم الاطباء). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - به معنی بعد هم ایهام دارد. (۲) - به معنی بعد هم ایهام دارد. (۳) - بر اساسی نیست. (۴) - ظ: چموش است. (۵) - کاشغری ج ۱ ص ۲۳۷... .

توسن.

[تَ وَسْ سٌ] (ع مص) گشنی کردن فحل ناقه خوابیده را و همچنان زن خوابیده را گاییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توسن.

[ع ۱] نوعی از «ماعرز جبلی» (۱) است. (دزی ج ۱ ص ۱۵۵). (۱) - بز کوهی.

توسن خوی.

[تَ / تُوسْ] (ص مرکب) که خوی سرکش و نا آرام دارد. تند مزاج: به سوسن بوی توسن خوی ترکم پیام راز من بگزاری ای باد. خاقانی. ترک سن سن گوی توسن خوی سوسن بوی من گر نگه کردی به سوی من نبودی سوی من. خاقانی. چون چنان دید ترک توسن خوی راه دادش به سرو سوسن بوی. نظامی. رجوع به توسن و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

توسن دل.

[تَ / تُوسَ دِ] (ص مرکب) سخت دل. که دلی ناآرام و پرخشونت دارد: توسن دلی و رایض تو، قول لاله (۱) اعمی وشی و قائد تو شرع مصطفی. خاقانی. رجوع به توسن و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - مخفف لا اله الا الله.

توسن دلی.

[تَ / تُوسَ دِ] (حامص مرکب) سخت دلی. (ناظم الاطباء). بدخوئی. ناسازگاری: ز توسن دلی گرچه با کس نساخت نوازنده خویشان را شناخت. نظامی.

توسن رگ.

[تَ / تُوسَ رَا] (ص مرکب) توسن خوی. مقابل ساکن رگ: بی نام هم کنونش چو بید سترک خصی این بد گهر شکالک و توسن رگ استرک. خاقانی. رجوع به توسن و دیگر ترکیبهای آن شود.

توسنگ.

[سَ] (ا) قناعت است، که راضی بودن باشد بر آنچه میسر گردد و ترک حرص نمودن. (برهان) (آندراج). قناعت و عدم حرص و رضای به چیزی کم و اندک. (ناظم الاطباء).

توس نمودن.

[نُ / نِ / نَدَ] (مص مرکب) به سلامتی نوشیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به توس شود.

توسنی.

[تَ / تُوسَ] (حامص) معاندت و سرکشی و گردنکشی. (ناظم الاطباء). سرکشی. عصیان. (حاشیه برهان چ معین). تندی. ناآرامی: رای موافق و نیت و اعتقاد او از روزگار توسن، برداشت توسنی. منوچهری. گرچه از توسنی چو طالع ماست ما کمند وفا دراندازیم. خاقانی. همه تندی مکن لختی بیارام رها کن توسنی چو من شدم رام. نظامی. توسنی طبع چو رامت شود سکهء اخلاص به نامت شود. نظامی. رجوع به توسن و دیگر ترکیبهای آن شود.

توسنی کردن.

[تَ / تُوسَ کَ دَا] (مص مرکب) سرکشی کردن. تندی و ناآرامی کردن: توسنی کردم ندانستم همی کز کشیدن سخت تر گردد کمان. آغاجی (۱) (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۷۴). دل توسنی کجا کند آن را که طوق وار در گردن دل است کمند معبرش. خاقانی. (۱) - در انجمن آرا این بیت را به رابعه بنت کعب قزداری نسبت کرده است.

توسه.

[سَ / سِ] (ص) فربه و چاق و نیک پرورش یافته. (ناظم الاطباء).

توسه.

[س / سِ] (ا) توسکا. رجوع به توسکا و جنگل شناسی ساعی ج ۲ ص ۱۷۲ شود.

توسه.

[] (ا) سریر. رخس. قوس قزح. کمان رستم. کمر رستم. کمردون. طوق بهار. تیراژه. آفنداک. آژفنداک. سدکیس. قالیچه فاطمه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به قوس قزح شود.

توسه.

[س] (اِخ) دهی از دهستان پشتکوه سورتیجی است که در بخش چهاردانگه شهرستان ساری واقع است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۲۳ شود.

توسه سرا.

[سِ س] (اِخ) دهی از دهستان شاندرمن است که در بخش ماسال شاندرمن شهرستان طوالش واقع است و ۱۹۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توسه کله.

[سِ ک ل] (اِخ) دهی از دهستان ماسوله است که در بخش مرکزی شهرستان فومن واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توسی.

(ص نسبی، ا) رنگ دودی روشن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توسی.

توسیخ.

[ت] (ع مص) شوخگن کردن. (تاج المصا‌در بیهقی) (زوزنی). چرک و ریمناک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). چرکین کردن. (آندراج).

توسید.

[ت] (ع مص) چیزی را بالش کردن. (تاج المصا‌در بیهقی) (زوزنی). تکیه جای و بالین گردانیدن جهت کسی چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بالش گردانیدن برای کسی. (آندراج). رجوع به توسد شود.

توسیدید.

(اخ) (۱) از بزرگترین تاریخ نویسان یونان که در حدود سال ۴۶۰ ق.م. در هالی مونت (۲) متولد شد و در حدود سال ۳۹۵ ق.م. درگذشت. وی نویسنده شرح جنگهای پلوپونز است و این اثری است بی طرفانه و عاری از هرگونه غرض. توسیدید تاریخ نویسی است متفکر و عاشق دقت و در عین حال هنرمند بزرگی است و سبک نگارش او مطبوع و عاری از اطناب می باشد و حوادث و داستانها در آن بطور موجز و شرح حوادث پر از دقائق و توأم با تابلو و توضیحات می باشد. (از لاروس). از مورخان معروف یونان قدیم است که در حدود سال ۴۷۱ ق.م. در شهر آتن تولد یافت و در سال ۳۹۵ ق.م. درگذشت. توسیدید در آغاز جنگهای پلوپونزوس خود فرمانده گروهی از سپاهیان آتن بود لکن دیری نگذشت که او را متهم و تبعید کردند و بیست سال از وطن دور ماند. این مدت را توسیدید در میان اقوام مختلفی که در جنگهای پلوپونزوس مداخله داشتند بسر برد و به نگارش تاریخ جنگهای مزبور پرداخت. تاریخ وی بهترین معرف تمدن و اخلاق و روحیات ملل مختلف یونان قدیم است. (از اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلاتز). رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ صص ۷۰-۷۲ و ج ۲ صص ۸۹۴، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۲۰، ۹۳۰، ۹۳۳، ۹۳۵، ۹۳۷، ۹۴۰، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۵۶، ۹۶۰ و ج ۳ صص ۲۱۷۹، ۲۱۸۰ و ۲۱۸۱ شود. (۱) - Halimonte - (۲) - Thucydide.

توسیط.

[ت] [ع مص] اندر میان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). در میان آوردن چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). در میان قرار دادن. (از اقرب الموارد ||). وسیط و میانجی شدن. (از اقرب الموارد). واسطه شدن: زآنکه نفع نان در آن نان داد اوست بدهدت آن نفع بی توسیط پوست. مولوی ||. به دو نیم کردن چیزی. (تاج المصادر بیهقی). به دو نیم بریدن چیزی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکم دریدن. دریدن شکم، کشتن را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فامر به فوسط فخرج اللبن من مصرانه. (ابن بطوطه، یادداشت ایضاً). و دخلت علیه يوماً و هو یرید توسیط رجل من الکفار فقلت له بالله لاتفعل ذلک فانی مارأیت احداً قط یقتل بمحضری. (ابن بطوطه، ایضاً).

توسیح.

[ت] [ع مص] فراخ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خلاف تضییق. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). فراخ گردانیدگی و وسعت دادگی. (ناظم الاطباء): تقطیع و توسیع عرصه جامع تعیین رفته بود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۲۰). - توسیع بلاد؛ وسعت دادن ملک و کشور و دست درازی کردن به کشور همسایگان. (ناظم الاطباء ||). فراخ دست و توانگر گردانیدن. یقال: وسع الله علیه؛ ای اغناه. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توسیق.

[ت] [ع مص] تنگ تنگ کردن بار را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تنگتر کردن بار را. (آندراج ||). وسق الحنطه توسیقاً جعلها وسقاً وسقاً؛ باربار قرار داد گندم را. (از اقرب الموارد).

توسیل.

[ت] [ع مص] نزدیکی جستن. (زوزنی). نزدیکی جستن به چیزی و کاری کردن که بدان نزدیکی و تقرب دست دهد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: وسل الله تعالی وسیله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توسیم.

[ت] [ع مص] به موسم آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به موسم حاضر آمدن. يقال: وسموا و عرفوا، كما يقال عیدوا فی العید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). بسی داغ کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از آندراج ||). اصطلاح عروض و قافیه) شمس قیس آرد: آن است که بناء قافیت بر حرفی نهد که نام ممدوح یا آنچه مقصود شاعر است در آن تنسیق گردد، چنانکه انوری گفته است: ای سر از کبر بر فلک برده گشته گردان چو انجم فلکی به عقابی رسیده از مگسی به سماکی رسیده از سمکی حاش لله دیو را ملکی... تا آنجا که گفت: خواجه هستی چرا نیاموزی خواجهگی کردن از شهاب زکی. چون خواسته است تا شهاب زکی در قافیت بیارد بناء شعر بر «کاف» و «یاء» نهاد. و شرف الدین شفروه گفته است: ای چو دریا سخی چو شیر شجاع چون قضا حاکم و چو چرخ مطاع... تا آنجا که گفت: گر نکردم وداع معذورم نیست بر مکیان طواف وداع. چون خواسته است که عذر خویش در تخلف وداع مخدوم بخواهد، بناء قافیت بر «عین» نهاد و این صنعت را از بهر آن توسیم خوانند که شاعر اثری از مقصود خویش در قافیت باز نموده است و موسم، داغ نشان کردن است. (المعجم فی معاییر اشعارالعجم صص ۲۷۶-۲۷۷).

توش.

(۱) به زبان پهلوی طاقت بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۱۶). به معنی تاب و طاقت و توانائی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). طاقت. (فرهنگ جهانگیری). توانائی که تاب نیز گویندش. (شرفنامه منیری). تاب و توان. (اوبهی). تاب و طاقت. (انجمن آرا) (آندراج): چو بگسست زنجیر بی توش گشت بیفتاد ز آن درد بی هوش گشت. فردوسی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۱۶). عمودی بزد بر سر ترگ اوی که خون اندر آمد ز تارک به روی چو بر پشت زین مرد، بی توش گشت ز اسب اندر افتاد و بی هوش گشت. فردوسی. فراز آمد از هر سوی صد گراز چو الماس دندانهای دراز ز دست دگر شیر مهتر ز گاو که با جنگ ایشان بند توش و تاو. فردوسی. ز تنگ عیشی بی تاب و توش گشته چو مور ز ناتوانی بی دست و پای مانده چو مار. مختاری. - توش و تاو؛ تاب و توان: به ترکان نداده ست کس باژ و ساو به ایران نبیشان همه توش و تاو. دقیق. نهاده ست بر قیصران باژ و ساو ندارند با او کسی توش و تاو. فردوسی. همی شیر خوردی ازو ماده گاو کلان گاو، گوساله بی توش و تاو. فردوسی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به معنی زور و قوت و قدرت نیز آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). قوت و توانائی بدن. (فرهنگ رشیدی). قوت. (فرهنگ جهانگیری). قوت و فربهی. (انجمن آرا) (آندراج). قوت و توانائی جسم و بدن. (غیاث اللغات). قوت. توان. قدرت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از اوستا «تویشی» (۱) (توانائی طبیعی، زور، نیرومندی) از «تو» (۲)، هندی باستان «تاویسی» (۳). (حاشیه برهان چ معین): پیش شهزاده مکتوب نوشتند که در شهر کسی که او را توش و توانی باشد نمانده. (رشیدی). به یزدان چنین گفت کای کردگار تو دانی نهان من و آشکار ز من مگسل امروز توش مرا نگه دار بیدار، هوش مرا. فردوسی. به یزدان چنین گفت کای کردگار توئی برتر از گردش روزگار... نگهدار دین و تن و توش من همان نیز بینا دل و هوش من. فردوسی. سواران همی گشته بی توش و حال پیاده ز پیلان شده پایمال. اسدی. در طاعت بی طاقت و بی توش چرائی ای گاه ستمکاری با طاقت و با توش. ناصر خسرو. چون ستوران بهار نیکو بخوردند و به تن و توش خویش باز رسیدند. (چهارمقاله نظامی). هر که از کین تو دارد دل، سیه چون لویا از دو سنگ آس غم بی توش گردد چون عدس. سوزنی. خطی کشیده ای از خط در آن ورق بکشد در آن نگه نکنم من که بی تن و توشم. انوری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سر چه سنجد که هوش می بشود تن چه ارزد که توش می بشود. خاقانی. تا جهان ناقه شد از سرسام دی ماهی برست چار مادر بر سرش توش و توان افشاندند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص

۱۰۸). یک دو روز برگذشت این هر دو بی چاره از گرسنگی بی توش شدند. (تاریخ طبرستان). آنقدر داشتم ز توش و توان کاخترم بود ازو همیشه جوان. نظامی. به نوشابه گفت ای شه بانوان به از شیرمردان به توش و توان. نظامی. پنداشتم که زیر کدین مجاهدت سندان روزگار به توش و توان، منم. نزاری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توش و تنم رفت مفرمای صبر مرد به تن صبر کند یا به توش. اوحدی. باز نیاید به هوش عاشق رویت که او توش ز تن ها ربود هوش ز سرها ببرد. اوحدی. کو آن توان و توش کزین خاکدان غم خود را به آستان در دوست بردمی. اوحدی ||. تن و بدن و جثه و ترکیب را نیز گویند. (برهان). بدن و تن را گویند. (فرهنگ جهانگیری). بدن. (فرهنگ رشیدی). تن و توش. (انجمن آرا) (آندراج). اندام. جثه. بدن: برآمد بر آن کار بر پنج سال چو پیلی شد آن کرم با توش و یال. فردوسی. پراگنده شد دانش و هوش من بخاک اندرآمد تن و توش من. فردوسی. بدو گفت ملاح مفرای کار که اینجا بود کرگدن بی شمار به بالای گاوی پر از خشم و جوش یکی جانور به ز پیلان به توش. اسدی (از فرهنگ جهانگیری). - بیمار توش؛ بیمار تن. ناخوش تن. که تنی بیمار دارد: به ذل غریبان بیمار توش به اشک یتیمان پیچیده گوش. نظامی ||. خوراک بقدر حاجت را هم گفته اند که قوت لایموت باشد. (برهان). به معنی قوت بود و قوت، خوراک بقدر حاجت باشد. (فرهنگ جهانگیری). خورش به قدر حاجت که به تازی قوت گویند و در این جا طعام مسافران را توشه گویند. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): تو بشناس آن مرد گوهر فروش که خالیگرش مر ترا داد توش. فردوسی (از فرهنگ رشیدی). احولی دویین چو بی بر شد ز توش احولی صد بین ایما در فروش. مولوی ||. در ترکی امر به فرود آمدن باشد؛ یعنی فرود آی. (برهان ||). به معنی سینه، از لغات ترکی. (غیاث اللغات). (۱) - tavisī - tav. (۳) - tav. (۲) - tevishi.

توش.

[تَ و / و] (امص، ا) تبش و تابش و حرارت و گرمی. (ناظم الاطباء). تبش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): التمشی؛ رفتن توش شراب و آنچه بدان ماند در اندامها. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی از یادداشت ایضاً): صقره؛ توش آفتاب و سختی آن. (ربنجنی از یادداشت ایضاً).

توشت.

[تَ / تُو ش] (ا) بیل. (ناظم الاطباء).

توشح.

[تَ و / (امص، ا) تابش و حرارت. (ناظم الاطباء). رجوع به توش و تابش و تو و تاب شود.

توشح.

[تَ و شْ ش] (ع مص) وشاح در گردن او کندن (افکندن). (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). حمایل درافکندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیرایه در گردن افکندن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد): توشحت المرأة توشحاً و اتشحت اتشاحاً؛ لبست الوشاح. (از اقرب الموارد ||). حمایل وار به گردن آویختن جامه و شمشیر را. يقال: توشح بسیفه و ثوبه؛ اذا جعله مکان الوشاح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و ازهری گوید که توشح جامه؛ داخل کردن آن زیر بغل راست و افکندن آن بر دوش چپ است چنانکه محرم کند. (از اقرب الموارد ||). معانقه کردن. (ناظم الاطباء): و هو يتوشحنی؛ ای يعانقنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشز.

[تَ وَشْ شُ] (ع مص) آماده شدن چیزی را. يقال: توشز للشر؛ یعنی آماده گردید بدی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

توشع.

[تَ وَشْ شُ] (ع مص) برآمدن گوسفند بر کوه به چرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج ||). فراگرفتن چپ و راست کوه را. || افزون شدن ||. پراکنده گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برآمدن سپیدی موی بر سر ||. تحسن به دروغ. (از اقرب الموارد).

توشغ.

[تَ وَشْ شُ] (ع مص) زشت گردانیدن و بد کردن: توشغ بالسوء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آلودن به بدی. (از اقرب الموارد).

توشقان.

(ترکی، ا) لفظ ترکی است به معنی خرگوش. از لغات ترکی نوشته شد. (غیاث اللغات) (از آندراج). و امروز خرگوش را توشان و دوشان گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده بعد شود.

توشقان نیل.

(ترکی، ا مرکب) سال چهارم از دوازده سال ترکی که سال خرگوش باشد. (ناظم الاطباء). سال خرگوش. سال چهارم از دوره دوازده ساله تاریخ ترکان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده قبل شود.

توشک.

[ش] (ا) برخوابه را گویند که نهالی باشد و گویند این لغت به این معنی ترکی است و در چند نسخه بزخوابه (۱) نوشته بودند، ظاهراً تصحیف خوانی شده. (برهان). دشک. نهالی. شادگونه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دوشک و برخوابه و نهالی، و بستری که بر روی آن می خوابند. (ناظم الاطباء). به معنی برخوابه است و آن چیزی است نرم که بر زیر برافکنند و بر آن خوابند و در این لغت بعضی سهو کرده اند و به معنی بز جوان نوشته اند و این لفظ مصحف شده و بز جوان به این معنی در پارسی نیامده و در تحفه الاحباب گفته بزخوابه توشک را گویند... و برخوابه را بزجوانه یا برخوانه خوانده اند و به معنی نهالی دانسته و توشک با «واو» و بی «واو»، زیرا انداز خواب است و آن نیز ترکی است. (انجمن آرا) (آندراج). برخوابه. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بز جوان و به معنی نهالی ترکی است و تحقیق آن است که توشک به معنی بز جوان در فارسی نیامده و در تحفه الاخبار گفته که توشک برخوابه باشد و در فرهنگها این لفظ را به تصحیف خوانده به معنی بز جوان فهمیده اند و صحیح برخوابه است به معنی نهالی و توشک ترکی است و برخوابه فارسی. (فرهنگ رشیدی). نهالین. (غیاث اللغات ||). در مؤیدالفضلا به معنی گربه نوشته اند که به عربی سنور خوانند. (برهان). در برهان گفته در مؤیدالفضلا... مؤلف گوید: بشک را که گربه باشد

به ترکی سهواً تشک دانسته اند.... (انجمن آرا) (آندراج ||). نمد کوچک و کلفت و ستیر. (ناظم الاطباء). به معنی فرش (۲) از لغات ترکی. (غیاث اللغات). (۱) - در لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۰۷ و اوبهی بزجوانه آمده است. (۲) - در غیاث اللغات: به ضم اول و «واو» غیرملفوظ و سکون «شین» معجمه آمده است.

توشکان.

(۱) گلخن و آتشدان گرمابه و حمام را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). آتشدان گرمابه. (شرفنامه منیری). آتشدان گرمابه باشد و آن را تون نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری).

توشکچه.

[شَ جَ / چَ] (۱) مصغر) توشک خرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توشک (نهالی) شود.

توشکخانه.

[شَ نَ / نَ] (۱) مرکب) خانه ای باشد که اسباب و رخوت پوشیدنی گذارند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (آندراج).

توشکون.

(اخ) دهی از دهستان خرم آباد شهرستان شمسوار است که ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه رابینو بخش انگلیسی ص ۲۳ و ۱۰۷ شود.

توشکه.

[ک] (اخ) دهی از دهستان آبرده است که در بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توشکان.

(۱) گلخن و توشکان. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۹ شود.

توشل.

[شَ / شَ] (۱) توشیل. (لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۸). قبای نازک تابستانی که از کتان باشد و توی نیز گویند. (ناظم الاطباء).

توشمال.

(۱) خوانسالار. (فرهنگ رشیدی). کاول و خوانسالار. (غیاث اللغات). در رشیدی خوانسالار و رکابدار و در سرکار شاه، توشمال باشی (۱) گویند از اهل زبان به تحقیق پیوسته. (آندراج). ناظر و خوانسالار و چاشنی گیر. (ناظم الاطباء): بر سفره کشید توشمالش خوانی که به گنج هفتخوان است. سنجر کاشی (از آندراج). از مهر توشمال فلک بر سماط دیر آورد بهر لشکر او نان و دشتی. ؟

(از آندراج). رجوع به کاول شود ||. رئیس طوایف لرها. (ناظم الاطباء). رئیس. کدخدا (در ایل و قبیله). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - رجوع به تذکره الملوک و سازمان صفوی ص ۱۲۸ و ۱۲۹ شود.

توشمال.

(اخ) تیره ای از ایهاوند هفت لنگ. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۳ شود.

توشمالان.

(اخ) دهی از دهستان کنگاور است که در بخش کنگاور شهرستان کرمانشاه واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توشمان.

(۱) نشان و علامت ||. میان خانه ||. کوشک و قصر. (ناظم الاطباء). به همه معانی رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۹ شود.

توشمانلو.

(اخ) دهی از دهستان گنجگاه است که در بخش سنجد شهرستان هروآباد واقع است و ۳۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توشن.

[تَ وَشْ شُ] (ع مص) کم شدن آب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشن.

[ش] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان گرگان است که ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رجوع به سفرنامه مازندران رابینو بخش انگلیسی ص ۱۰۷ و ۱۲۶ شود.

توش و پوشت.

[ش] (ا مرکب، از اتباع) قدرت و توانائی و شوکت و جلال. (ناظم الاطباء).

توشوش.

[تَ وَ وَ] (ع مص) جنیدن قوم ||. پس و پیش شدن و زیر و زبر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشه.

[ش / ش] (۱) طعام اندک و قوت لایموت و طعامی که مسافران با خود دارند. (برهان). قوت لایموت و طعام مسافران. (انجمن آرا). زاد راه که مسافران بردارند و این مجازی است مشهور زیرا که مرکب است از «توش» به معنی قوت و توانائی که «های» نسبت به وی ملحق گشته... (آندراج). زاد راه مرکب از توش به معنی قوت و توانائی و «های» نسبت. با لفظ کشیدن و کردن و برداشتن و گرفتن و بستن مستعمل. (غیاث اللغات). و از این است که مسافران طعامی را که همراه دارند توشه نامند. (فرهنگ جهانگیری ذیل کلمه توش). به معنی قوت و لازمه سفر. (انجمن آرا) (آندراج). طعام اندک و قوت لایموت و تدارک و زاد. و مایحتاج سفر از خوراک. (ناظم الاطباء). زاد. (دهار). و با لفظ برداشتن و گرفتن و بر کمر بستن و بر دوش بستن کنایه از تهیه سفر کردن است. (آندراج): نگر (۱) بستگانند و بی چارگان و بی (۲) توشگانند و بی زاورا. رودکی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توشه خویش زود (۳) از او بر بای (۴) پیش کایدت مرگ پای آگیش. رودکی (از یادداشت ایضاً). بدو گفت خسرو که از خوردنی چه داری هم از چیز گستردنی که ما ماندگانیم و هم گرسنه نه توشه ست با ما نه بار و بنه فردوسی. به پیلان گردنکش و گاومیش سپه را همی توشه بردند پیش فردوسی. بدو گفت موبد به جان و سرت که جاوید بادا سر و افسرت کزین توشه، خوردن نفرمائیم به سیری رسیدن نیفنائیم. فردوسی. همان کش نه کشتی نه توشه نه ساز شود غرق و ماند ز همراه باز. اسدی. بدینجات (۵) از بد نگهبان بود چو زیدر شدی توشه جان بود. اسدی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در این ره مدان توشه و یار نیک به از دانش نیک و کردار نیک. اسدی. توشه تو علم و طاعت است در این راه سفره دل را بدین دو توشه بیاکن. ناصر خسرو. گفتم به راه جهل همی توشه بایدم گفتا ترا بس است یکی شاخسار من. ناصر خسرو. کو توشه و کو رهبرت، ای رفته چهل سال زین کوه بدان دشت و ز آن جوی بدان در. ناصر خسرو. جو توشه پیغامبران است و توشه پارسامردان که دین بدیشان درست شود و توشه چهارپایان و ستوران که ملک بر ایشان بپای بود. (نوروزنامه منسوب به خیام). توشه از تقوی کن اندر راه مولا تا مگر در ره عقبی نگویندت فهم لایتقون. سنائی. نان دونان نخورم بیش که دین توشه هر دو سرای است مرا. خاقانی. امروز گر از سلطان، رندی طلبد توشه فردا ز در رندی توشه طلبد سلطان. خاقانی. در گوشه ای بمیر و پی توشه حیات خود را چو خوشه پیش خسان ده زبان مخواه. خاقانی. یا چو غریبان پی ره توشه گیر یا چو نظامی ز جهان گوشه گیر. نظامی. چند زنی تیر به هر گوشه ای غافل از توشه بی توشه ای. نظامی. به سرچشمه گشاید هر کسی رخت به چشمه نرم گردد توشه سخت. نظامی. مرا بوسه گفتا به تصحیف ده که درویش را توشه از بوسه به. سعدی. مرد بی توشه کاو فتاد از پای در کمر بند او چه زر چه خزف. (گلستان). گر همه زر جعفری دارد مرد بی توشه برنگیرد کام. (گلستان). رجوع به توشه راه شود ||. ذخیره. (ناظم الاطباء). حاصل. بضاعت. بهره: اگر توشه مان نیکنامی بود روانمان بدان سر گرامی بود. فردوسی. و آن کس که او بازماند ز خورد ندارد همی توشه از کار کرد. فردوسی. نگر تا چه بهتر ز کار آن کنید بکشید و آن توشه جان (۶) کنید. فردوسی. نمانم که ویران بود گوشه ای بیاید ز من هر کسی توشه ای. فردوسی. - بی توشه، گوشه بی توشه؛ ناحیه لم یزرع و بایر. (ناظم الاطباء). زمین بی توشه؛ زمینی خشک و بی حاصل: دیدم زمئی چو دیگ جوشان بی توشه چو وادی خموشان. مکتبی ||. - بی زاد و خوراک. فقیر و بی چیز. - توشه و تراش؛ جلب نفع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گرچه چو تیشه از قبل توشه و تراش هر گز نبوده ام نه طمع را نه پیشه را. سنائی. - توشه و گوشه؛ خوراک منزل. (ناظم الاطباء ||). افاده معنی ذخیره خیر می کند، چنانکه در نصایح از فرزنانگان پارس این عبارت مشهور است که گفته اند: به نیکی کرد، با نیکان توشه نهید؛ یعنی به عمل نیک با مردمان نیکو کسب ذخیره ثواب و خیر اخروی نمائید. (انجمن آرا) (آندراج). - توشه آخرت؛ ثواب آخرت. زاد آنجهانی: آن چهار که مطلوب است بدین اغراض و بجز آن نتواند رسید، کسب مال از وجهی پسندیده... و انفاق در آنچه به صلاح معیشت و رضای اهل و توشه آخرت پیوندد. (کلیله و دمنه). باز اعمال خیر و ساختن توشه آخرت از علت گناه از آنگونه شفا میدهد. (کلیله و دمنه). و کوشش اهل علم در ادراک سه مراد ستوده است ساختن توشه آخرت... (کلیله و دمنه). - توشه آن سرای؛ توشه آخرت: پناه روانست دین از نهاد کلید بهشت و ترازوی داد در

رستگاری ورا از خدای ره توبه و توشه آن سرای اسدی. رجوع به ترکیب قبل شود. توشه برداشتن. [ش / شِبَات] (مص مرکب) کنایه از مسافر شدن. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). مصمم گشتن برای مسافرت. (ناظم الاطباء): بفرمود تا توشه برداشتند همی راه دشوار بگذاشتند. فردوسی. بفرمود تا توشه برداشتند ز یک ساله تا آب بگذاشتند. فردوسی. (۱) - ن ل: مگر.... (۲) - ن ل: ابی.... (۳) - ن ل: توشه جان خود.... (۴) - ن ل: از او بردار. (۵) - یعنی دانش در این جهان. (۶) - به معنی غذای جان هم ایهام دارد.

توشه بستن.

[ش / شِبَات] (مص مرکب) بار سفر بستن. مهیای سفر شدن: زین سخن هر سه تن بجای شدند توشه بستند و رهگرای شدند. امیر خسرو (از آندراج). جگر بر نوک مژگان خوشه بندد فلک بر دوش انجم توشه بندد. زلالی (از آندراج). بر کمر از ترک جهان توشه بست در صف مردان مجرد نشست. وحید (ایضاً). توشه ای چون پاره دل بر میانست بسته اند مرکبی چون ابلق لیل و نهارت داده اند. صائب (از آندراج).

توشهء بصر.

[ش / شِیْبَص] (ترکیب اضافی، ا مرکب) کنایه از گرانجان و دشمن است. (انجمن آرا).

توشه پرورد.

[ش / شِپُور] (ن مف مرکب) توشه کش... و در این مبالغه است. (آندراج): سکندر که شاه جهان گرد بود بکار سفر توشه پرورد بود. نظامی (از آندراج).

توشه جستن.

[ش / شِجُت] (مص مرکب) توشه خواستن. طلب توشه و زاد کردن: از او توشه جست آن زمان شهریار بدو گفت سالار، کای نامدار. فردوسی.

توشهء چشم.

[ش / شِیْچ] (ترکیب اضافی، ا مرکب) کنایه از نگاه به افراط به جانب محبوب. (آندراج). نگاه زیاد از حد به جانب مطلوب. (ناظم الاطباء). نگاه به افراط به جانب معشوق یا مطلوب. (فرهنگ رشیدی): نگه می کرد ماه از گوشهء چشم دلش برمی نگشت از توشهء چشم. امیر خسرو (از فرهنگ رشیدی).

توشه خانه.

[ش / شِنَان] (ا مرکب) جامه دان || انبار ذخیره و آذوقه. (ناظم الاطباء). ظاهراً این لفظ غلط است، صحیح توشک خانه است، چه توشک به معنی رخت است چنانکه در برهان و جهانگیری. (از غیاث اللغات) (آندراج).

توشه دادن.

[ش / شِ د] (مص مرکب) تزوید. (دهار) (تاج المصادر بیهقی). مزادۀ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زاد و قوت دادن. آذوقه دادن: ماه به ماه می کند شاه فلک کدیوری عالم فاقه برده را توشه دهد توانگری. خاقانی. ز فیض دولت بیدار دیده میخوام که صبح را دهم از گریه توشه شبگیر. خاقانی.

توشه دان.

[ش / شِ ا] (ا مرکب) ابتر. باله. قلع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مطهره. (زمخشری). مزود. (دهار). خورجین و تنچه و کیسه ای که در آن آذوقه گذارند. جائی که در آن زاد نهند. انبانی که در آن غذای سفر نهند ||. جامه دان. (ناظم الاطباء).

توشه راه.

[ش / شِ ی] (ترکیب اضافی، ا مرکب) زاد و مایحتاج مسافرت از خوراکی. (ناظم الاطباء). زاد سفر. ره توشه: بجوئید و این توشه ره کنید بکوشید تا رنج کوتاه کنید. فردوسی. ز شغل دگر دست کوتاه کرد به عزم سفر توشه راه کرد. نظامی. منم روی از جهان در گوشه کرده کفی پست جوین ره توشه کرده. نظامی.

توشه کردن.

[ش / شِ ک د] (مص مرکب) آذوقه راه کردن. ذخیره کردن. بضاعت ساختن: توشه از طاعت یزدانت همی باید کرد که در این صعب سفر طاعت او توشه ماست. ناصر خسرو. تا نبرد خوابت از او گوشه کن اندکی از بهر عدم توشه کن. نظامی.

توشه کش.

[ش / شِ ک / ک] (نف مرکب) کسی که در سفر قریب و شکارگاه، همراه بگیرند و توشه را بر دوش او بار کنند. و کوله کش... که در سفرها اسباب بردارد... (آندراج). آنکه توشه و آذوقه حمل میکند. (ناظم الاطباء). توشه پرورد مثله و در این مبالغه است... (آندراج): ز شهد قناعت طمع زهرچش هدایت براه طلب توشه کش. ظهوری (از آندراج). بی قراران تو در خاک ندارند آرام در طلب توشه کش مور بود دانه ما. سلیم (ایضاً).

توشه گرفتن.

[ش / شِ گ ر ت] (مص مرکب) زاد راه گرفتن. غذا و خوراکی گرفتن: بی جگر خوردن نگردد قطع صائب راه عشق توشه این راه از لخت جگر باید گرفت. صائب (از آندراج). در سراغ کوی او از کعبه خواهم همتی از برای راه باید توشه در منزل گرفت. سلیم (ایضاً).

توشه میان.

[ش / شِ ا خ] (اخ) دهی از دهستان املش است که در بخش رودسر شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

توشی.

(۱) توژی باشد که ضیافت کردن اطفال است یکدیگر را و آن را در خراسان دانگانه می گویند و در مازندران پلاچکاک نامند. (برهان) (از آندراج). توژی. دانگانه. (ناظم الاطباء). در تهران و مشهد و بروجرد دنگی (۱) گویند. (حاشیاء برهان چ معین). (۱) - dangi

توشی.

[تَ وَشْ شِی] (ع مص) نمایان شدن سپیدی موی به رنگ نگار: توشی فیہ الشیب. (منتھی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

توشی.

(اخ) جوجی یا چوچی، نام پسر بزرگ چنگیز است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ جهانگشا و ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۱۴۳ و تاریخ گزیده چ برون ص ۵۷۳ و ۵۷۵ شود.

توشیح.

[تَ] (ع مص) درهم پیوسته گردانیدن خویشی و پیوند را. يقال: وشجها الله. (ناظم الاطباء) (منتھی الارب) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). الفت دادن و آمیختن خدا قوم را به یکدیگر. (از اقرب الموارد ||). با همدیگر بستن کجاوه را به دوال و جز آن تا از آن چیزی نیفتد. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشیح.

[تَ] (ع مص) وشاح در گردن کسی افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). حمایل درافکندن به گردن دیگری. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء). حمایل در گردن انداختن. (غیاث اللغات) (آندراج). وشاح پوشانیدن زن را. (از اقرب الموارد ||). آرایش دادن. (غیاث اللغات) (آندراج). آراستگی و زینت دادن. (از ناظم الاطباء). آراستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نوشته ای را به مهر و امضای خود مزین کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). اصطلاحاً امضاء کردن شاه قوانین را پس از تصویب مجلسین ||. (اصطلاح بدیع) نام صنعتی در شعر که شاعر به طریقی شعر انشاد نماید که چون حروف اول مصارع یا ابیات جمع کنند اسمی بیرون آید، چنانکه اسم محمد از این رباعی: من بر دهننت به موی بستم دل تنگ حاصل ز لبنت نیست برون از نیرنگ من با تو و تو با من مسکین شب و روز دارم سر آشتی، تو داری سر جنگ. چون حرفهای اول از مصارع این دو بیت یکجا کنند «محمد» پیدا شود. (غیاث اللغات) (آندراج). شمس قیس آرد: توشیح آن است که بناء شعر بر چند بخش مختلف الوزن نهند که جمله آن یک قصیده باشد و چون هر بخش را جداگانه بر خوانی قصیده ای دیگر بر وزنی دیگر بیرون آید. چنانکه رشیدی سمرقندی گفته است: ای کف راد تو در جود به از ابر بهار خلق را با کف تو ابر بهاری به چه کار... بیش از اندازه این طایفه «بر بنده نهاد جود تو بار گران» ز آن دو کف گوهر بار دیگرانند چو من بنده و «من بنده ز شکر عاجزم چون دگران» وز خجلی گشته فگار عجز یکسو نه و انگار که «کردستم جرم سوی عفوت نگران» مانده و دل پرتیمار تو خداوندی احسان کن و «این جرم به فضل زین رهی در گذران» ز آنکه تویی جرم گذار ابر کی خوانمت ای خواجه چو «شد ابر مطیر نزد تو حیران» در دست تو سر گشته و خوار شمس کی خوانمت ای خواجه چو «شد شمس منیر پیش تو پنهان» وز روی تو آسیمه و زار هست در بخشش و در بینش و «در دانش و فضل

آن دل پاکت» بحری که ورا نیست گذار بل که از رشک کف و آن دل «چون بحر قعیر گشت بی پایان» اندوه دل جمله بحار... این نکنونامی و این رای «فرخنده کناد بر تو مولی» و بداراد ترا در زنهار به سلامت به سلام آمدی «ای سعدالملک عید اضحی» حق او را به سیادت بگزار شادمانی کن و خرم زی «و آنکس که به عید مدح تو گفت» برو گستر از اکرام شعار شعر ما هست به هنگام تو «بررفته ز جاه تا به شعری» که شکبید که نگوید اشعار... جمله قصیده از بحر رمل است و آنچه در حیز اول... (۱) نوشته است چون جدا برخوانی این دوییتی است: بر بنده نهاد جود تو بار گران من بنده ز شکر عاجزم چو دگران کردستم جرم سوی عفوت نگران این جرم به فضل زین رهی در گذران. و حیز دوم این قطعه است از بحر هزج مسدس مسبغ بر وزن مفعول مفاعیلن مفاعیلان: شد ابر مطیر نزد تو حیران شد شمس منیر پیش تو پنهان در دانش و فضل آن دل پاکت چون بحر قعیر گشت بی پایان... و حیز سوم این قطعه است بر وزن مفعول مفاعیلن فعولن: فرخنده کناد بر تو مولی ای سعدالملک عید اضحی و آنکس که به عید مدح تو گفت بررفته ز جاه تا به شعری... و این نوع را موشح محیز خوانند از بهر آنکه از هر چیزی از آن وزنی برخیزد و باشد که در اول هر مصراع حرفی یا کلمه ای نگاه دارند که چون جمع کنی اسمی یا شعری یا دعائی باشد چنانکه رشید رباعی گفته است و در اول هر مصراع حرفی نگاهداشته که مجموع آن نام محمد باشد بر این مثال: معشوقه دلم به تیر اندوه بخت حیران شدم و کسی نمی گیرد دست مسکین تن من ز پای محنت شد پست دست غم دوست پشت صبرم بشکست. و چنانکه دیگری گفته است... (المعجم فی معاییر اشعارالعجم ص ۲۸۸). رجوع به همین کتاب صص ۲۸۸-۲۹۲ و کشاف اصطلاحات الفنون شود. (۱) - به سرخی نوشته... که ما در لغتنامه میان «» نقل کرده ایم.

توشیح.

[ت] [ع مص] رقم کردن جامه. (تاج المصادر بیهقی). نگار کردن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پنبه زدن و در پیچیدن. (تاج المصادر بیهقی). باغنده ساختن پنبه را بعد زدن یا در ابهام و خنصر پیچیدن رشته را تا درنی و زعوته داخل نمایند ||. بر آمدن سپیدی موی بر سر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آندراج ||). در فن بیان نوعی از اطناب است به حسب ایضاح بعد از ابهام و آن، آن است که در عجز کلام اسمی مثنی آید و بدو اسم تفسیر شود یکی معطوف بر دیگری چون: پیشب ابن آدم و یشب فیه خصلتان، الحرص و طول الامل. (از تعریفات جرجانی و کشاف اصطلاحات الفنون).

توشیح.

[ت] [ع مص] خون آلودن جامه چنانکه خطوط پیدا گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

توشیق.

[ت] [ع مص] بسیار قدید کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). پاره پاره بریدن و پراکنده کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشیک.

[ت] [ع مص] شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توشیم.

[ت] [ع مص] مبالغهء وشم. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). وشم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). خال کوبیدن. کبودی زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). گیاه برآوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

توشیه.

[ت ی] [ع مص] مبالغهء وشی. (زوزنی). نگار کردن جامه را و آراستن و نیکو نمودن (شدد للمبالغه). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بسیار نگار کردن جامه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توصب.

[ت وَصْ صُ] [ع مص] بیمار گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توصل.

[ت وَصْ صُ] [ع مص] نیک بهم پیوستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). پیوستگی جستن به لطف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به حيله فاجیزی رسیدن. (تاج المصادر بیهقی). پیوستگی جستن به لطف و چاره و حيله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و خواهری از آن قباد توصل بدان کرد به حيلتها که او را از حبس بجهانید. (فارسنامه ابن البلخی ص ۵۸). در شهور سنه اثنی و تسعین (۹۲) توصل بدان کرد که قضاء اصفهان به برادر این قاضی دادند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱۸).

توصم.

[ت وَصْ صُ] [ع مص] رنجور و کاهل شدن از تب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

توصیب.

[ت] [ع مص] بیمار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توصید.

[ت] [ع مص] ترسانیدن و بیم کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). برانگیختن سگ را به شکار و برآغلانیدن ||. پود در تار کردن نساج. (از اقرب الموارد).

توصیص.

[ت] [ع مص] تنگ بستن زن، روی بند خود را چنانکه جز چشم وی نتواند دید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). استوار کردن کار را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توصیف.

[ت] [ع مص] نیک صفت کردن. (آندراج). وصف و بیان حال. (ناظم الاطباء). وصف کردن. نشانی دادن. نشان گفتن. پیرایه گفتن. ستودن. ستایش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توصیف کردن.

[ت] / تُو كَ دَ [ع مص مرکب] وصف کردن و بیان حال کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به وصف و وصف کردن و توصیف شود.

توصیل.

[ت] [ع مص] مبالغهء وصل. (زوزنی). پیوند کردن چیزی (شدد للمبالغة). (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توصیم.

[ت] [ع مص] درد کردن اندامها. (زوزنی). رنجور و دردناک کردن تب، کسی را ||. شکستن اندامها و سست شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). سست و کسل شدن. (از اقرب الموارد ||). (ا) گرانی و سستی و کاهلی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکستگی اندام. (ناظم الاطباء): لاتوصیم فی الدین؛ ای لاتفتروا فی اقامة الحدود و لاتجابوا فیها. (از اقرب الموارد).

توصیه.

[ت] [ع مص] اندرز کردن و فرمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). اندرز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). وصیت و اندرز کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). وصیت کردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی): فلا یستطیعون توصیةً و لا- الی اهلهم یرجعون. (قرآن ۳۶ / ۵۰ ||). (ا)، اندرز و نصیحت و وصیت. (ناظم الاطباء). سفارش. وصیت. سفارش. اندرز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توصیه کردن.

[ت] / تُو ی / یِ كَ دَ [ع مص مرکب] اندرز و نصیحت کردن. (ناظم الاطباء). سفارش کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توضیح.

[ت] وَضُّ ضُ [ع مص] بجای آوردن و هویدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). هویدا شدن. (دهار). واضح و روشن و آشکار شدن. (از اقرب الموارد). پیدا و آشکار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توضیر.

[ت] وَضُّ ضُ [ع مص] ریمناک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توضیح.

[تَ وَضُّ ضُ] (ع مص) مجامعت کردن. (تاج المصادر بیهقی). گائیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توضیح.

[تَ وَضُّ ضُ] (ع مص) خوار گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تحبب. (اقرب الموارد).

توضیح.

[تَ وَضُّ ضُ] (ع مص) (از: «وضء» دست و روی شستن. (زوزنی) (دهار) (آندراج). دست و پا شستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و فی الحدیث: توضاً و امما غیرت النار؛ ای نظفوا ایذیکم. (اقرب الموارد ||). وضو کردن نماز را: توضأت للصلوة؛ وضو کردم نماز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج). توضیت للصلوة؛ ای توضأت للصلوة. (ناظم الاطباء). توضیت، بالیاء، لغت یالثغۀ است در توضوء. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). وضو گرفتن. دست نماز گرفتن. آبدست کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توضی. (منتهی الارب). رجوع به توضی شود ||. بالغ شدن غلام و جاریه: توضاً الغلام و الجاریه؛ بالغ شدند و رسیدند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رسیدن غلام و دختر به حد بلوغ. (آندراج).

توضیح.

[تَ وَضُّ ضُ] (ع مص) وضو ساختن. رجوع به ماده قبل شود.

توضیح.

[تَ] (ع مص) پیدا کردن. (منتهی الارب). پیدا و آشکار کردن. (ناظم الاطباء). روشن و پیدا کردن. (آندراج). پیدا ساختن. (غیاث اللغات). واضح و آشکار کردن امری را. (از اقرب الموارد). باز نمودن مطلبی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). اصطلاح فن (نحو) عبارت است از رفع اضمار حاصل در معارف. (از تعریفات جرجانی). رفع احتمال حاصل در معرفۀ. مانند: زید التاجر. که قبل از وصف زید به تاجر، احتمال تجارت و جز آن درباره او می رفت لیکن با ذکر کلمه تاجر احتمال جز آن مرتفع شد. (از کشف اصطلاحات الفنون).

توضیح.

[تَ] (ع مص) ریمناک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: کان نقی العرض فوضرۀ بالدناءة. (اقرب الموارد). رجوع به توضر شود.

توضیح.

[تَ] (ع مص) فرومایه و ناکس گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پنبه زده در جامه نهادن. (زوزنی). جبه بردوختن بعد پنبه نهادن در آن ||. برهم پیچیدن شتر مرغ بیضه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توطئه.

[تَ طِءَ] (ع مص) سپردن و سپراندیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بپا کوفتن. (از اقرب الموارد ||). آماده نمودن ||. نرم کردن. (زوزنی). نرم و آسان گردانیدن ||. پست کردن. يقال: وطأ الله تعالى ||. تکرار قافیه کردن در شعر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). با هم ساختن ||. مقدمه چیدن برای وصول به امری ||. مقدمه چینی. زمینه سازی. ساخت و پاخت. (فرهنگ فارسی معین). تمهید مدعا و زمینه سازی و طرح و تشریفات. (از ناظم الاطباء ||). در تداول امروز، دسته بندی سیاسی و غیرسیاسی علیه کسی یا گروهی یا حکومتی و با کردن صرف شود و توطئه گرانعت فاعلی این کلمه است.

توطئه چیدن.

[تَ / تُو طِءَ / ءِ دَ] (مص مرکب) زمینه سازی کردن و تمهید مدعا نمودن. (از ناظم الاطباء). رجوع به توطئه شود.

توطئه داشتن.

[تَ / تُو طِءَ / ءِ تَ] (مص مرکب) تشریفات داشتن. (از ناظم الاطباء).

توطئه دیدن.

[تَ / تُو طِءَ / ءِ دِ] (مص مرکب) تشریفات برقرار کردن. (ناظم الاطباء).

توطئه کردن.

[تَ / تُو طِءَ / ءِ كَ دَ] (مص مرکب) زمینه سازی کردن و طرح نمودن و تمهید مدعا نمودن. (ناظم الاطباء ||). دسته بندی سیاسی و غیرسیاسی بمخالفت کسی یا گروهی، کردن. رجوع به توطئه شود.

توطد.

[تَ وَ طَ طُ] (ع مص) بایستادن. (زوزنی). استوار و پابرجای شدن و گرانسنگ گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توطن.

[تَ وَ طَ طُ] (ع مص) جای گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وطن گرفتن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). اقامت در جایی که گوئی وطن است. (ناظم الاطباء ||). بر چیزی شدن دل. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

توطؤ.

[تَ وَ طَ طُءَ] (ع مص) به پای سپردن. (زوزنی). سپردن زیر پا ||. سازواری و موافقت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توطید.

[ت] [ع مص] بر جای بداشتن. (زوزنی). پای بر جای کردن و استوار گردانیدن و گرانسنگ ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). استوار کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توطد شود.

توطیش.

[ت] [ع مص] آشکار نمودن یک جزء از حدیث را: وطش الحدیث توطیشاً؛ بین طرفاً منه. تقول: وطش لی شیئاً من الحدیث حتی اذکره؛ ای افح شیئاً منه ||. آماده کردن برای کسی حقیقت سخن و رأی و عمل را ||. اثر گذاشتن در چیزی ||. کمی دادن کسی را. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سؤال کردن جمع از کسی و ندادن او چیزی به آنها: سألوه فمأوطش الیهم بشیء؛ ای لم یعطهم شیئاً ||. دفاع نکردن از نفس خود: ضربوه فمأوطش الیهم؛ ای لم یدفع عن نفسه؛ یعنی زدند او را و او دست خود را بلند نمود و از خود دفاع نکرد. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بیان کردن: وطش لی شیئاً و غطش (به صیغه امر)؛ یعنی بیان کن از برای من چیزی تا ذکر کنم آن را. (ناظم الاطباء).

توطنین.

[ت] [ع مص] جای باش ساختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وطن گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). وطن کردن. (زوزنی). محلی را برای سکونت و اقامت اختیار کردن. (از اقرب الموارد ||). دل بر چیزی بنهادن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). دل نهادن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): برای توطنین نفس را و تسلیه قلب را. (تفسیر ابوالفتوح از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و من آداب الحسبه توطنین النفس علی الصبر. (معالم القریه از یادداشت ایضاً). رجوع به توطن شود.

توظیف.

[ت] [ع مص] روزمره کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). وظیفه روزانه معین کردن برای کسی. (از اقرب الموارد). وظیفه نهادن. (زوزنی). وظیفه بر نهادن. (تاج المصادر بیهقی).

توع.

[ت] [ع مص] مسکه یا فله به پاره نان برگرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توعد.

[تَ وَعَ ع] [ع مص] بیم کردن. (تاج المصادر بیهقی). وعید کردن. (زوزنی). به بدی ترسانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تهدید کردن. (از اقرب الموارد). سرزنش کردن و ترسانیدن. (آندراج).

توعر.

[تَ وَعَ ع] [ع مص] درشت شدن راه. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سخت گردیدن مکان. (از اقرب الموارد). دشوار گشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سختی نمودن در چیزی ||. دشوار کار گردیدن مرد ||. سرگشته و متحیر گردیدن در

کلام. يقال: توعر فی الکلام؛ ای تحیر. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد)

توعی.

[تَ وَعَّعُ] (ع مص) لثیم الخلق بودن ||. خلاف ورزیدن. (از اقرب الموارد).

توعک.

[تَ وَعَّعُ] (ع مص) برآمدن و رسیدن سختی گرما. (از اقرب الموارد) (از المنجد).

توعل.

[تَ وَعَّعُ] (ع مص) برآمدن بر کوه. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توعن.

[تَ وَعَّعُ] (ع مص) غایت فربه شدن. (تاج المصادر بیهقی). به نهایت فربهی رسیدن شتر و گوسفند ||. همگی چیزی گرفتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توعی.

(اخ) توغوم (سرگردان). پادشاه حماه بود. دوم سموئیل ۸:۹ و ۱۰ و در اول تواریخ ایام ۱۸:۹. رجوع به قاموس کتاب مقدس شود.

توعیث.

[تَ] (ع مص) بند کردن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازگردانیدن. (منتھی الارب) (ناظم الاطباء).

توعیر.

[تَ] (ع مص) درشت کردن راه. (تاج المصادر بیهقی). درشت کردن. (زوزنی). دشوار گردانیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دشوار گردانیدن مکان را. (از اقرب الموارد ||). سرگشته کردن در سخن. (منتھی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء ||). قطع کردن سخن کسی. (از اقرب الموارد ||). از حاجت بازداشتن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توعیز.

[تَ] (ع مص) پیش آمدن به کاری و فرمان دادن بر کاری (شدد للمبالغة). (آندراج) (ناظم الاطباء). به معنی ایجاز است و ترکیب، دال بر مبالغه است. (منتھی الارب).

توعیق.

[تَ] (ع مص) درنگ و بازداشتن ||. خلاف ورزیدن. (منتھی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بازی و

بیهودگی کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). برگردانیدن و فاسد کردن. (از اقرب الموارد ||). به بدخوئی نسبت نمودن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توغ.

(۱) جنسی است از هیزم سخت. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۲۹). هیزم تاغ را گویند و آتش آن بسیار ماند. (برهان) (آنندراج). همان درخت تاغ و تاخ. (فرهنگ رشیدی). هیزمی است که آتش آن دیر بماند و آن را تاغ و تاخ نیز نامند. (فرهنگ جهانگیری). هیزم کوهی است سخت. (اوبهی) (از صحاح الفرس). هیزمی است که آتش او سخت تیز است. (شرفنامه منیری). تاغ. (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا): گویی همچون فلان شدم نه همانا هرگز چون عود کی تواند شد توغ. منجیک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۲۹). گفته ای من گشته ام همچون فلان کی تواند گشت همچون عود توغ. منجیک (از اوبهی). رجوع به تاغ و داغداغان شود.

توغ.

(ترکی، ۱) به معنی علم و نشان. (غیاث اللغات). توق. چیزی است از عالم علم که شکل پنجه بر سر آن نصب کنند و آن بر دو گونه است، یکی چتر توق از عالم علم لیکن کوتاه تر از او که قطاسی چند برافزایند و دوم هم از آن عالم، لیکن درازتر و در علمها این را پایه برتر نهند و آخرین به بزرگ نوینان اختصاص ماند از آئین اکبری بعینه نقل کرده شد و همین صحیح است نه به «طای» حطی چنانکه رسم کنند. (آنندراج). مأخوذ از ترکی دم اسب که بر علم می بندند. (ناظم الاطباء). علم مانندی که بر سر آن به جای پرچم منگوله ای از موی اسب یا از پشم، یا ابریشم آویزند. بیرق ترکان عثمانی و آن دم اسبی بود بر سر نیزه و بر آن گروهه ای از زر. پرچم. متمم. کرد گاو. غره خاو. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بزرگان پیاده پذیره شدند ابی کوس و توغ و تیره شدند. فردوسی (یادداشت ایضاً). ماهچه توغ او قلعه گردون گشاد مورچه تیغ او ملک سلیمان گرفت. خاقانی (یادداشت ایضاً). - پاتوغ؛ پاتوغ از کلمه (توغ) گرفته شده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به پاتوغ و توق شود.

توغاج.

(۱) به لغت رومی نام پوست درختی است و آن سفید و بسیار تلخ می باشد... و آن را توغاج نیز گویند. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

توغچی.

(ترکی، ۱ مرکب) شخصی که توغ بردارد. (از آنندراج). علمدار. (ناظم الاطباء): نگار توغچی آن پادشاه کشور حسن که توغ بیرق او شد مدار لشکر حسن. سیفی (از آنندراج و بهار عجم). رجوع به توغ شود.

توغدان.

(۱) نامی است که در کتول به درخت داغداغان دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاغ و داغداغان و جنگل شناسی ساعی ص ۲۳۱ شود.

توغر.

[تَ وَغْغُ] (ع مص) سخت برافروختن به خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از خشم برافروختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

توغل.

[تَ وَغْغُ] (ع مص) دور در شدن در زمین. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). و همچنین در علم. (از اقرب الموارد). در صراح نوشته که به معنی دور در شدن و رفتن؛ یعنی در کاری به مرتبه کمال رسیدن و مشق کامل داشتن. (غیاث اللغات). در رفتن در شهرها و در علم دور در شدن در آن و مبالغه نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دور شدن و آمدن و رفتن و در رفتن در شهرها و در علم. (آندراج).

توغلا.

(اخ) نام رودی در بلاد ایغور به قراقرم و آن با رود سلنکا، در قملانجو بهم پیوندد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ جهانگشا ج ۱ ص ۴۰ شود.

توغلقتی‌مور خان.

[] (اخ) ابن ایملخواجه بن دواخان که در دوران امیر تیمور گورکان در الوس جغتای جته پادشاه بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۶ و ۹۳ و صص ۳۹۸-۴۴۵ شود.

توغم.

[تَ وَغْغُ] (ع مص) خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). خشم گرفتن بر کسی: توغم علیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). تقاتل و تناظر سخت ابطال در جنگ. (از اقرب الموارد).

توغن.

[تَ وَغْغُ] (ع مص) پیش در آمدن در جنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شتافتن یا دوام و ثبات ورزیدن در معاصی. (از اقرب الموارد).

توغو.

(اخ) رجوع به توعی شود.

توغیر.

[تَ] (ع مص) بر کینه و خشم برانگیختن کسی را ||. گرم نمودن شیر و آب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به وغیر شود.

توغیض.

[ت] [ع مص] پرکردن آوند را: وغض فی الاناء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

توف. (ا صوت) صدای کوه را گویند و شور و غوغا و غلغله را نیز گفته اند که در کثرت مردم و جانوران درافتد و در این معنی به جای حرف اول «نون» هم آمده است. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی). فریاد و صدا و غوغا و جنبش و انقلاب و برهم خوردگی و توفیدن مصدر آن است و آن را هزاهز نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج):

قلادید در لشکر افتاده توف همان پهلوان حمله‌ء صنف شکوف. اسدی. رجوع به توفان و توفیدن شود.

توف.

[ت] [ع مص] رفتن بصر کسی. (منتهی الارب): تاف بصره توفاً؛ رفت بینایی او. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توفات.

[ت] [ع ا] ج توفه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به توفه شود.

توفاق.

[ت] [ع مص] به خدمت کسی رفتن برآوردن کاری را: اتیتک لتوفاق الامر؛ ای لتوفقه. (منتهی الارب). به خدمت تو آمدم برای برآوردن این کار. (ناظم الاطباء). | توفاق الهلال؛ برآمدن ماه: لقیته لتوفاق الهلال؛ یعنی ملاقات کردم او را هنگام برآمدن هلال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توفال.

(ا) توبال. مس. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توبال شود.

توفال.

(ا) چوبهای باریک و پهن که با میخهای آهنین کوچک آنها را بر روی تیرهای سقف اطاق بکوبند تا همهء پوشش برابر و یکسان گردد و سپس آن را با گچ اندود کرده سفید کنند. (ناظم الاطباء).

توفان.

(ا) شور و غوغا و فریاد و صدا و غلغله ای که از ازدحام مردم و یا جانوران درافتد و غرش و خروش دریا و تندباد و باد شدید و طوفان. (ناظم الاطباء). بعضی طوفان را معرب توفان دانسته اند که در قاموس گفته باران سخت و آب که از زمین برآید و هر چیز که غالب و سیار باشد و همه را فروگیرد. در این صورت طوفان بادی نیز ممکن است چنانکه بعضی منجمین در بعضی اوقات حکم کرده اند. (انجمن آرا و آندراج، در ذیل توف). ... نعت فاعلی از توفیدن به معنی فریادکننده. غران. ولی طوفان عربی از ریشهء دیگری است. رجوع به طوفان و لغات دخیلهء قرآن تألیف جفری شود. (حاشیهء برهان چ معین).

توفان.

(اخ) دوست و امق بود که با او بگریخت. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۹۹) (از برهان) (اوبهی) (آندراج) (از ناظم الاطباء): یکی دوستش بود توفان به نام بسی آزموده به ناکام و کام. عنصری (از لغت فرس اسدی ایضاً).

توفان.

(اخ) (... غاصب) پنجمین از امرای برار پس از برهان عمادشاهی. مدت حکومت از سال ۹۷۰ تا ۹۷۶ ه. ق. بوده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام شود.

توفد.

[تَ وَفُّ فُ] (ع مص) برآمدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر یکدیگر پیشی گرفتن پرنده و شتر. (از اقرب الموارد).

توفر.

[تَ وَفُّ فُ] (ع مص) حق کسی یا حق چیزی تمام بدادن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی). نگاه داشتن حرمت کسی را: توفر علیه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کار او به جمعیت لشکر و توفر آلت و عدت به نظام رسید. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۶۹).

توفر دواعی.

[تَ وَفُّ فُ رِ دَ] (ترکیب اضافی، اسم مرکب) نزد شعرا آن است که چیزی را ذکر کنند که برای تحصیل آن جمیع اسباب بود. مثال: بر کشتن من رسیده ای مست ای کافر ترک تیغ دردست. (کشاف اصطلاحات الفنون).

توفز.

[تَ وَفُّ فُ] (ع مص) آماده بدی شدن: توفز للشر. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توفی.

[تَ وَفُّ فُ] (ع مص) دست یافتن بر کاری. يقال: لایتوفق عبد الا بتوفیق الله تعالی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

توفی.

[تَ وَفُّ فُ] (ع ا) اتیتک لتوفق الهلال؛ آدمم ترا هنگام برآمدن هلال. (ناظم الاطباء). رجوع به توفاق شود.

توفل.

[] [اخ] (آهک) مکانی است که اکنون آن را توفلیه گویند و در وادی توفلیه که از بصری به جنوب شرقی بحرالمت ممتد است قرار دارد. (از قاموس کتاب مقدس).

توفن.

[تَ وَفُ فُ] (ع مص) کم گردیدن در هر چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توفندگی.

[فَ دَ / د] (حامص) صفت توفنده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توفنده و توفیدن شود.

توفنده.

[فَ دَ / د] (نف) از توفیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). غرنده و غوغاکننده. رجوع به توفیدن و توفندگی شود.

توفئه.

[تَ فَ] (ع ا) لغزش و خطا. يقال: طلب علی توفئه. ج، توفات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

توفئه.

[فَ] (ع ا) مافیه توفئه و لاتافئه؛ نیست در آن عیب یا زیادتی یا حاجت یا درنگ و کاهلی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

توفی.

[تَ وَفُ فُ] (ع مص) جان برداشتن. (زوزنی) (ترجمان جرجانی، ترتیب عادل بن علی). میرانیدن. يقال: توفی الله تعالی؛ ای قبض روحه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد): الله يَتَوَفَّى الانفس حين موتها. (قرآن ۳۹/۴۲). تمام فاستدن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی، ترتیب عادل بن علی). تمام گرفتن حق را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توفید.

[تَ] (ع مص) وفد فرستادن. (تاج المصادر بیهقی). فرستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به وفد شود.

توفیدن.

[د] (مص) صدا و ندا و فریاد و آواز و شور و غوغا کردن باشد و به معنی غریدن و غرنبیدن و عربده کردن هم هست. (برهان) (آندراج). خواندن کسی را برای یاری و به آواز بلند فریاد کردن و غریدن و غرنبیدن و هنگامه و شور و غوغا برپا کردن. (ناظم الاطباء). غرنبیدن. (شرفنامه منیری). صدا و ندا باشد. (فرهنگ جهانگیری). از «توف» + «یدن» (پسونند مصدری). (حاشیه برهان چ

معین): جهان پر شد از ناله کرنای ز توفیدن کوس و زخم درای. شاهنامه (از شرفنامه منیری). ز توفیدن بوق و از بانگ تیز همه بیشه بد چون خزان برگ ریز. اسدی (گرشاسب نامه ||). به معنی جنبش و برهم خوردگی خلاق و وحوش نیز گفته اند و آن را به عربی هزاهز خوانند. (برهان) (آندراج). جنبش و برهم خوردگی بود. (فرهنگ جهانگیری): از آواز گردان بتوفید کوه زمین آمد از نعل اسبان ستوه. فردوسی. یکی باد برخاست بس هولناک دل جنگیان گشت از آن پر ز باک بتوفید کوه و بدرید دشت (۱) خروشش همی (۲) از هوا برگذشت. فردوسی. بجنید دشت و بتوفید کوه ز بانگ سواران هر دو گروه. فردوسی. مغزمان روزه بتوفید و تبه کرد و بسوخت باد این عید گرامی به سماع و به شراب. فرخی. بفرمود تا هر بوق و کوس و دهل که داشتند و صنح و درای و اسفیدمهره، یکبار بزدند چنانکه از آن آواز، عالم بتوفید. (اسکندرنامه قدیم، نسخه سعید نفیسی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از آواز بوق و کوس عالم بتوفید. (اسکندرنامه قدیم، ایضاً). عجب نیست از سوز من گر به باغ بتوفد درخت و بسوزد گیاه بهرامی غزنوی. (۱) - در فرهنگ جهانگیری: بلرزد دشت. (۲) - ایضاً خروش سپاه.

توفیر.

[ت] [ع مص] دشنام نادادن. يقال: وفر عرضه له ||. بسیار بریدن جامه را ||. افزودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بسیار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). بسیار گردانیدن و تمام کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسیار و بی نقص و تکمیل کردن غذای کسی را. (از اقرب الموارد ||). تمام گردانیدن خدا حظ و بهره کسی را. (از اقرب الموارد ||). تمام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). تمام کردن حق کسی را. يقال: وفر علیه حقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمام کردن حق کسی را و بسیار کردن آن. (آندراج). اعطاء جمیع حق کسی. (از اقرب الموارد ||). (۱) در عرف آنچه در اجاره فایده بردارند. (غیاث اللغات). ... با لفظ کردن و شدن مستعمل و فراهانی علیه الرحمه در شرح این بیت آورده: مرا مگوی چه باقی بود ز رونق شغل چه در معامله از اصل بگذرد توفیر. که در اصطلاح هرگاه چیزی را به مبلغی یا مقداری معین با کسی مقاطعه کنند و در واقعه حاصل آن چیز زیاده بر آنچه مقرر شده باشد آن زیادتی را توفیر خوانند. (آندراج) (بهار عجم). آنچه از ملک فایده بردارند. (ناظم الاطباء). کثرت دخل. (ناظم الاطباء). سود. اضافه در آمد. منفعت: زکات دست تو توفیر سوره الانفال سفیر جان تو عنوان سوره الاحزاب. خاقانی. خنده ش آمد، مال داد آن پیر را پیر تنها برد آن توفیر را. مولوی. گفت ثواب صدقه با بره دزدی برابر گردد و در میانه پیه و دنبه اش توفیر باشد. (منتخب لطائف عیید زاکانی چ برلین ص ۱۲۸). مرا از تو صد ناز توفیر شد ولی توبه ام آرزو میر شد. ظهوری (از آندراج ||). در علم استیفاء، آنچه از تصرفات بیرون آرند و مهمل بوده باشد. (نفایس الفنون قسم اول ص ۱۰۵). ... در اصطلاح دیوان بیشتر شدن مال دیوان از آنچه انتظار میرفت از راه کمتر خرج کردن و صرفه جویی و پس انداز کردن یا محل عایدی تازه ای یافتن. (حاشیه کلیده چ مینوی ص ۲۳): فردا پدید گردد توفیرها که او از عاملان شاه تقاضا کند شمار. فرخی. بهیچ حال توفیر فرانتانم که لشکر کم کنی که در ملک رخنه افتد و فساد در عاقبت آن بزرگ است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۲). چون وی گذشته شد میدان فراخ یافت و دست به توفیر لشکر برد و در آن بسیار خلفها افتاد. (تاریخ بیهقی، ایضاً). دست از ملامتی بیاید کشید و لشکر نزد خویش عرض کرد و بهیچ کس بازنگذاشت و این حدیث توفیر برانداخت. (تاریخ بیهقی، ایضاً ص ۵۵۸). و بیرون از جامه کازرونی و معامله سرای امیر خراج و معاملات باشد که توفیر آن به عدل و امن بود. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۴۶). اگر مثال باشد تا عمال بعضی در تصرف گیرند و در قبض آرند دیوان را توفیری تمام باشد. (کلیده چ مینوی ص ۲۳). و عوانان بددین... فرا امراء و سلاطین نمودند که ما از برای شما توفیر می آوریم. ظلم را نام توفیر نهادند و خون مسلمانان را به ناوجب ریختن و ستدن، منفعت خواندند. (راحة الصدور راوندی). و بر همه چیز ضمانتی نهادند و قرار مالی دادند که این توفیر پادشاه است. (راحة الصدور راوندی). از کدخدائی جهان و قهرمانی ملک جز توفیر مطالبات ناوجب نمی

شناخت. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۵۸ ||). افزونی و بسیاری و فراوانی. (ناظم الاطباء). افزودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر تو چه، بجز بدیهه مردن بر من چه بجز درود و تکبیر جز سیصد و دو، دو بیتی بد کیمخت تو ماند از تو توفیر. سوزنی (از یادداشت ایضاً). ما را نظر بر ترفیه احوال رعایاست نه بر توفیر اموال خزاین. (جهانگشای جوینی). نهاد عامل سفله بر خلق رنج که تدبیر ملک است و توفیر گنج. (بوستان ||). تمامی و تکمیل. (ناظم الاطباء). مقابل تقصیر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خدمتش توفیر اقبال است زو بیرون مشو هر که از توفیر بیرون شد به تقصیر اندراست. عنصری (از یادداشت ایضاً ||). در تداول عامه، تفاوت. فرق. مزیت. جدائی. دگرگونگی: کار من با کار فلان زمین تا آسمان توفیر دارد. چندی است که رفتار فلان با من بسیار توفیر کرده است. چرا میان این و آن توفیر گذاشتی.

توفیرات.

[ت] [ع] [ا] ج توفیر. رجوع به توفیر شود.

توفیر سنج.

[ت] [س] [ن] (نمک مرکب) آنکه بسیار می سنجند. (ناظم الاطباء): دو مار از برای تو توفیر سنج یکی مار مهره یکی مار گنج. نظامی (از آندراج).

توفیر کردن.

[ت] / [تو ک] [د] (مص مرکب) دخل کردن. نفع بردن. سود بردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گر بدانم که وصال تو بدین دست دهد دین و دل را همه دربازم و توفیر کنم. حافظ (از یادداشت ایضاً ||). افزودن. افزون کردن خراج و باج و همچنین افزودن نواله و جیره: بنالیدند از کاهلی لشکریان که کار نمی کنند و از تنگی علف و بی نوائی می نالند و می گویند که عارض ما را بکشته است از توفیر که کرده است. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۹۱). به صید اندر سگی توفیر کردن به توفیر آهوئی نخجیر کردن. نظامی (خسرو و شیرین چ وحید ص ۳۳۱). تو دیر زی که جهان کم کند از آن هر روز ز عمر خلق که در عمر تو کند توفیر. امیر خسرو (از آندراج).

توفیق.

[ت] [ع] [مص] (از: وف ق) سازوار گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سازگار گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). موافق گردانیدن اسباب. (آندراج). ... موافق گردانیدن کاری. (از اقرب الموارد). موافق گردانیدن اسباب. (آندراج). ... موافق گردانیدن خدا اسباب را موافق خواهش بنده تا آن خواهش او سرانجام یابد. و استعمال لفظ توفیق در بهم رسیدن امور خیر باشد نه امورات شر. (غیاث اللغات). قرار دادن اسباب را موافق مطلوب یا آسان گردانیدن راه خیر و مسدود ساختن راه شر و خذلان عکس آن است. (از اقرب الموارد). راست و درست کردن: وفق الله توفیقاً؛ راست و درست کرد آن را خدای. و بالله التوفیق؛ یعنی راست و درست گرداند خداوند عالم اسباب را مطابق خواهش بنده و آماده سازد آن را. (ناظم الاطباء). قرار دادن خدا کارهای بندگان را موافق آنچه دوست دارد و بدان خشنود است. (از تعریفات جرجانی). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود: ... ثم جاؤك يحلفون بالله ان اردنا إلا احساناً و توفيقاً. (قرآن ۴ / ۶۲). ... ما استطعت و ماتوفیقی إلا بالله عليه توكلت و اليه أنيب. (قرآن ۱۱ / ۸۸ ||). عنایت و لطف الهی و راهنمایی الهی. (ناظم الاطباء): ربودم به توفیق جان آفرین به زودی برش نزد شاه گزین فردوسی.

خرد را اتفاق آن است با توفیق یزدانی که فرمان می‌دهد او را برین بر هفت کشورها. منوچهری. این نکرد الا بتوفیق ازل این اعتقاد و آن نکرد الا- به تأیید ابد آن اختیار. منوچهری. به برکت خداوند نیکوئی توفیقش. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۲). اگر ثبات نکنند و بروند، بر اثر ایشان تا باورد و نسا برویم و این زمستان در این کار کنیم تا به توفیق ایزد عزّ و جل خراسان را پاک کرده آید. (تاریخ بیهقی، ایضاً ص ۵۹۴). در طاعت تو جان و تنم یار خرد گشت توفیق تو بوده ست مرا یار و نگهدار. ناصر خسرو. بی یار نخوانمش در این مدحت زیرا که ز توفیق یار دارد. مسعود سعد. جهد بر تست و بر خدا توفیق زآنکه توفیق (۱) و جهد هست رفیق. سنائی. کسب از جایی که همت به توفیق آسمانی آراسته باشد آسان دست دهد. (کلیله و دمنه). لیکن در آن نگر که اگر توفیق باشد... آموزش بر اطلاق مستحکم دست دهد. (کلیله و دمنه). و به مدد توفیق جمال حال ایشان بیاراست. (کلیله و دمنه). چون نظر از بینش توفیق ساخت عارف خود گشت و خدا را شناخت. نظامی. تو شوی از جمله عالم عزیز جهد تو می باید و توفیق نیز. نظامی. جهد نظامی نفسی بود سرد گرمی توفیق بچیزیش کرد. نظامی. گر از حق نه توفیق خیری رسد کی از بنده خیری به غیری رسد. سعدی (بوستان). دزد بی توفیق، ابریق رفیق برداشت که به طهارت می روم... (گلستان ||). دست دادن کسی را به کاری. (منتهی الارب ||). اصلاح کردن میان قوم. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). راست و استوار گردانیدن خدا کسی را ||. نیکی افکندن خدای در دل کسی ||. اصابت در حجت. (از اقرب الموارد ||). سزاوار گردانیدن. (دهار) (آندراج ||). اتیکت لتوفیق الهلال؛ آمدم به تو هنگام برآمدن هلال. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). اتمام و انجام موافق میل. (ناظم الاطباء). دست دادن. کامرانی. کامروائی. کامیابی. کامکاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یار بادت توفیق، روزبهی با تو رفیق دوست باد شفیق، دشمنت غیسه و نال. رودکی. بشناس که توفیق تو این پنج حواسی هر پنج عطا ز ایزد، مر پیر و جوان را. ناصر خسرو. وین دل و عقل که پیکان ره توفیقند بر سر شه ره خذلان شدنم نگذارند. خاقانی. هر کبوتر کز حریم کعبه جان آمده زیر پرش نامه توفیق پنهان دیده اند. خاقانی. دل مرا که ز توفیق بخت نوید است قبول همتش امیدوار می سازد. خاقانی. بخشایش الهی گمشده ای را در مناهی چراغ توفیق فرا راه داشت. (گلستان). معنی توفیق غیر از همت مردانه چیست انتظار خضر بردن ای دل فرزانه چیست؟ صائب. || ایقت و شایستگی و قدرت و توانائی. قدرت دادن کسی را به کاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گوی توفیق و سعادت در میان افکنده اند کس به میدان رو نمی آرد سواران را چه شد؟ حافظ ||. چاره و علاج و سازداری. و همیشه لفظ توفیق را در بهم رسیدن اسباب امور خیر گویند نه امور شر. (ناظم الاطباء). سازواری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): زنهار به توفیق بهانه نکنی زآنک معذور ندارند بدین خرد و کلان را. ناصر خسرو (چ مینوی و محقق ص ۵۴۳). (۱) - این کلمه به معنی بعد هم ایهام دارد.

توفیق.

[ت] (اخ) ابو محمد بن محمد الحسین بن عبدالله بن محمد. اصلاً از مغرب است ولی در دمشق زندگی می نمود. وی از مهندسین و منجمین و ادباء قرن ششم هجری قمری است. در دمشق به تدریس و افادات علمیه اشتغال داشته و به فهم و به علم اشتهار یافت و شعر نیز می سروده. از شاگردانش محمد بن نصرین صغیر القسیرانی است که ادبیات و حکمت نزد وی آموخته است. وفاتش را می گویند در صفر سال ۵۱۶ ه. ق. در دمشق اتفاق افتاده. تألیفی از وی نام برده نشده است. (گاهنامه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توفیق.

[ت] (اخ) محمد پسر اسماعیل پاشا (۱۸۵۲-۱۸۹۲ م.). وی در سال ۱۸۷۹ م. خدیو مصر بود. او مغلوب انگلیسها شد و آنان سلطنت سودان را به وی تفویض کردند. (از فرهنگ فارسی معین).

توفیق.

[ت] (اخ) محمد بن احمد استانبولی. شاگرد شیخ محمد مراد نقشبندی متوفی به سال ۱۲۷۴ ه. ق. او راست: انس المعنوی فی شرح بعض المثنوی. تراجم رجال العلمیه. شرح عروض جامی. شرح قصائد جامی. شرح قواعد فارسی استاد خود. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۳۷۶).

توفیق الرومی.

[ت] قُرُ [رو] (اخ) حسن توفیق افندی بن محمد قاضی زاده باطومی قسطنطنینی الرومی. ادیب و نویسنده بود آنگاه در دایره بحریه و سپس در ولایت موصل و جز آن امور مکاتبه را بعهده داشت. وی در سال ۱۲۵۳ ه. ق. متولد شد و به سال ۱۳۳۶ ه. ق. درگذشت. او راست: خیالات دل، منظومه ای به ترکی. دیوان شعر ترکی. روضه آل عبا. روضه ادبیه، ترکی. روضه الاسلام ایضاً. روضه محاوره کذا. روضه المنشآت. مجموعه الرشحات. منهاج الاسلام. ترجمه تحفه الاکیاس و الاحوال المعاد از عربی به ترکی. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۳۰۳).

توفیق جستن.

[ت] / تُو جُت [مص مرکب] توفیق خواستن. طلب موفقیت و کامیابی کردن: از خدا جوئیم توفیق ادب بی ادب محروم ماند از لطف رب. مولوی. رجوع به توفیق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توفیق خواستن.

[ت] / تُو خوا / خات [مص مرکب] توفیق جستن. کامیابی خواستن. طلب کردن کامکاری از خدا: از ایزد عز ذکره توفیق خواهیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۷). ما از خدای عز و جل توفیق خواهیم که به حقهای وی رسیده آید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۳). همی تا زنده ام توفیق خواهم به مدح بهترین انسان ز یزدان. ناصر خسرو. رجوع به توفیق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توفیق دادن.

[ت] / تُو د [مص مرکب] تیسیر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). موافق ساختن پروردگار کار بنده را با رضای خویش: ایزد عز ذکره ما را و همه مسلمانان را در عصمت خویش نگاه دارد و توفیق اصلح دهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۴). ایزد تعالی توفیق خیرات دهد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۷). یا رب بفضل خویش تو توفیق ده مرا تا روز و شب بدارم طاعت به طاعتش. ناصر خسرو. چنان زندگانی کن ای نیک نفس از آن پس که توفیق دادت خدای. سنائی. توفیق طاعتش ده و پرهیز معصیت هرچ آن ترا پسند نباشد بر او مران. سعدی. رجوع به توفیق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توفیق فکرت.

[ت] فی ف [ر] (اخ) شاعر ترک و پیشوای شعر جدید ترکی (۱۸۶۷-۱۹۱۵ م.). وی تحصیلات خود را در مدرسه عالی غلظه سرای پایان رسانید. او مردی منزوی و وظیفه شناس و خوش ظاهر و وطن پرست و انسان دوست بود. در انتشار مجموعه «از ثروت فنون» که بعدها «ثروت هنرمندان» نامیده شد و در آشنا کردن ترکان به ادبیات جدید اروپایی بسیار مؤثر بود، شرکت داشت. شعر ترکی

را از نظر شکل و لفظ و مفهوم و معنی، صورت نو بخشید. افکار و تصورات وی سالم و عاری از قید است. فکرت عشق را از آثار خود طرد کرده است. خانه او در دامنه تپه های ساحل بسفر امروز «موزه ادبیات جدید» است و کتابخانه ای در آن دایر کرده اند. (از فرهنگ فارسی معین).

توفیق یافتن.

[تَ / تُوْتْ] (مص مرکب) کامیابی یافتن. موفق شدن. کامروا و برآورده خواهش شدن. توانایی یافتن از خدا در برآوردن خواهش : اگر بشناختی خود را به تحقیق هم از عرفان حق یابی تو توفیق. ناصر خسرو. و در این وقت بی سابقه حقی به حسن عهد توفیق یافت. (کلیله و دمنه). و نیز اگر ملوک گذشته که نام ایشان در مقدمه این فصل یاد کرده شده است از این نوع توفیقی یافتند و سخنان حکما را عزیز داشتند... (کلیله و دمنه). می کنم جهدی کزین خضرای خذلان بگذرم حَبْدا روزی کزین توفیق یابم حَبْدا. خاقانی. خلاصی ده که روی از خود بتابم به خدمت کردنت توفیق یابم. نظامی. توفیق عشق روی تو گنجیست تا که یافت باز اتفاق وصل تو گوئیست تا که برد. سعدی. رجوع به توفیق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توفیل.

[تَ] (ع مص) افزودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). افزودن و باز کردن پوست را نیز گفته اند. (از اقرب الموارد). (۱) گیاهی است که مرو نامندش. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). گیاهی که به پارسی مرو گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به مرو شود.

توفیل.

(اخ) به ضبط مرحوم دهخدا: توفیل (۱). امپراتور روم شرقی (۸۲۹-۸۴۲ م). است. وی در اجرای عدالت سختگیر و بی رحم و در فنون نظامی سرداری بلند پایه بود. او در توسعه امپراتوری روم شرقی اقداماتی کرد. (از لاروس). در سنه ۲۲۳ ه. ق. با مسلمین جنگ کرد به زمان معتصم عباسی. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). رجوع به توفیل و ثوفیل و مجمل التواریخ ص ۱۳۷ شود. (۱) - Theophile.

توفیه.

[تَ یَ] (ع مص) تمام کردن. (تاج المصادر بیهقی). تمام بدادن. (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تمام دادن و نیک وفا کردن. (غیاث اللغات). گزاردن حق کسی را به تمام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (اصطلاح فن خط) آن است که هر حرفی را چنانکه حق آن باشد در وجهی که مرکب شده باشد از آنکه مقوس باشد یا مسطح یا منقب یا غیر آن، ثبت کنند. (نفائس الفنون، در علم خط).

توفیه.

[تَ] (ع مص) در بیت زیر از سنائی به معنی توفیه آمده است: آن ز توفیه و صیانت ملک را خیرات بخش و آن ز توجیه و دیانت شرع را اندیشه خوار. سنائی. رجوع به توفیه شود.

تُوق.

[تُوق] (ع مص) تُوق. رجوع به توق شود.

توق.

(ترکی، ا) توغ. (آندراج): خلفا لشکر از جهان رانده علم و توقشان به جا مانده. سلیم (از آندراج). ماهیچه توق گیتی فروز بعد از آنکه پانزده روز افق دهلی را منزل اقامت ساخت عازم دیگر مواضع آن ولایت شد. (حبیب السیر ج ۳ ص ۱۵۵). رجوع به توغ شود.

توق.

[ت] (ع مص) آرزو خاستن. (تاج المصادر بیهقی ص ۸۳). آرزومندی و غلبه شهوت. (غیاث اللغات): تاق الیه توقاً و توقاً (تُوقاً) و تیاقه و توقاناً؛ آرزومند کسی شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تائق و تواق نعت است از آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). خارج شدن تیر قمار وقت برگردانیدن: تاق القدح فی المسیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). آهنگ چیزی کردن: تاق الی الشیء؛ آهنگ کردن آن چیز کرد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). از جای رفتن و ترسیدن و سبک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتافتن و سبک شدن. (از اقرب الموارد ||). برآمدن اشک از آب راهه های سر در چشم: تاق الدموع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت کشیدن، کمان را: تاق القوس ||. قریب به مرگ رسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

توق.

(ع ا) کجی عصا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کجی عصا و مانند آن. (از ذیل اقرب الموارد).

توقات.

(اخ) شهری است در ارزنة الروم که میان قونیه و سیواس واقع است و در آن قلعه ای استوار و بناهای محکم وجود دارد و تا سیواس دو روز راه فاصله است. (از معجم البلدان). ناحیه ای در روم شرقی که حکام دانشمند و طبقه سوم از سلجوقیان بر آن حکومت داشتند. رجوع به حبیب السیر ج ۲ صص ۵۳۸-۵۳۹ و ج ۳ ص ۲۵۵ (۱) و تاریخ گزیده ص ۴۸۱ و تاریخ ادبیات برون (از سعدی تا جامی) ص ۱۴۷ و ۲۳۸ و تاریخ مغول اقبال ص ۲۱۳ شود. (۱) - توقاه.

توقادی.

(اخ) مصطفی بن احمد بن حسین... الرومی الحنفی. از موالی حرمین که در بروسه امر قضا را بر عهده داشت. وی در سال ۱۱۹۶ ه. ق. درگذشت. او راست: تخیز المطحون در ترجمه مرافق قانون ابن سینا به زبان ترکی و در مجلد بزرگ. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۴۵۳).

توقادی.

(اخ) ابوبکر بن عبدالله الرومی الحنفی. امین فتوی که در سال ۱۱۷۹ ه. ق. درگذشت. او راست: روضه القضاء و حدیقه الفوز و النجاة. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۲۴۱).

توقادی.

(اخ) اسحاق بن حسن توقادی الرومی الحنفی. متوفی به سال ۱۱۰۰ ه. ق. او راست: حاشیه ای بر رساله اسطرلاب ماردینی. شرح جلاء القلوب. منظومه العقائد. نظم ترتیب العلوم. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۰۱).

توقادی.

(اخ) حسین بن عبدالرحمن، حسام الدین رومی. المفتی بکتابیه، معروف به ابن المدرس الحنفی. او بسال ۹۲۶ ه. ق. درگذشت. او راست: حاشیه علی شرح تجرید العقاید للسیّد. حاشیه علی شرح المواقف. رساله فی استخلاف الخطیب و جوازه. رساله فی ذکر الجهر و جوازه و الرد علی البزازیة. شرح عوامل المائه لعبدالقاهر الجرجانی. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۳۱۷).

توقان.

[ت] [ع مص] آرزو خاستن. (تاج المصادر بیهقی). آرزوی ساختن. (زوزنی). آرزومندی و غلبه شهوت. (غیاث اللغات): الشهوة، توقان النفس الی الامور المستلذة. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توق شود.

توقتمش.

[] (اخ) غیاث الدین. یازدهمین از خاندان آق اردو، در دشت قیچاق شرقی و از خاندان اردا بود. او از سال ۷۷۸ ه. ق. تا ۷۹۳ ه. ق. حکومت داشت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال ص ۲۰۱، ۲۰۶ و ۳۳۶ و حبیب السیر و قاموس الاعلام ترکی شود.

توقتو.

(اخ) هفتمین از خاندان گوگ اردو یا خانان دشت قیچاق غربی از خاندان باتو است که از ۶۸۹ تا ۷۱۲ ه. ق. حکومت داشت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به طبقات سلاطین اسلام ترجمه اقبال ص ۲۰۴ شود.

توقد.

[تَ وَقُّ قُ] [ع مص] افروخته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). افروخته شدن آتش. (دهار) (غیاث اللغات) (آنندراج). آتش افروختن و افروخته شدن آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لازم و متعدی است. تلالؤ ستاره و جز آن. (از اقرب الموارد).

توقر.

[تَ وَقُّ قُ] [ع مص] وقار نمودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). آهستگی نمودن و بردبار شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از

ناظم الاطباء). آهسته و بردبار شدن. (از اقرب الموارد). حرمت نگاه داشتن. (آندراج).

توقرالذواعی.

[تَوَقُّقٌ رُدْدٌ] (ع مرکب) به اصطلاح، شاعر چیزی را ذکر کند و برای اثبات آن اسباب و مواد فراهم آورد مثال از صائب: شوخ و میخواره و شبگرد و غزلخوان شده ای چشم بد دور که سرفتنه دوران شده ای. (مطلع السعدین از آندراج).

توقش.

[تَوَقُّقٌ] (ع مص) جنبیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تحرك: ما هذا الذی یتوقش فی بطنک. (اقرب الموارد).

توقشل.

[] (اخ) نام طبیعی هندی که کتابی بنام صد درد و صد دوا و کتاب التوهم فی الامراض و العلل او را به عربی ترجمه کرده اند. (ابن ندیم از یادداشت بخت مرحوم دهخدا). رجوع به تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ص ۱۲۱ شود.

توقص.

[تَوَقُّقٌ] (ع مص) جهجهان راه رفتن اسب یا به رفتار میانه، میان عنق و خب رفتن یا سخت سپردن در رفتار، گویا می شکند آنچه بر وی می گذرد. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توقع.

[تَوَقُّقٌ] (ع مص) چشم داشتن. (زوزنی) (دهار) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (تاج المصادر بیهقی) (آندراج). چشم داشتن به وقوع چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چشم داشت و امید و انتظار و آرزو در خواست. (از ناظم الاطباء). ترقب و انتظار. چشم داشت. بیوسیدن. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). و با لفظ داشتن و کردن مستعمل است. (آندراج): غایت نادانی است... توقع دوستان... بی وفاداری. (کلله و دمنه). توقع به کرم اخلاق خداوندی آن است که به بخشیدن خون او بر بنده منت نهند. (گلستان). توقع به کرم اخلاق مردان چنان است که یکی روز به نان و نمک با ما موافقت کنید. (گلستان). گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود کافر از بیم توقع برود تا در چین. سعدی (گلستان). توقع براند ز هر مجلس بران از خودت تا نراند کست. سعدی (بوستان). طمع بود شعرا را ز اسخیا لیکن توقع از شعرا رسم اسخیا نبود. سلمان ساوجی. رجوع به ترکیبهای این کلمه شود.

توقع داشتن.

[تَوَقُّقٌ] (مص مرکب) چشم براه بودن و انتظار داشتن و امید داشتن. (ناظم الاطباء). چشم داشتن. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): بکتوزون پیش ابوالحرث رفت و فایق در خدمت بود و بکتوزون در اکرام مورد از امیر ابوالحرث زیادت از آنچه دید توقع می داشت. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۰۴). وزیر... گفت:... سلطان روی زمین بر تو گذر کرد چرا خدمتی نکردی... گفت: سلطان را بگوی توقع خدمت از کسی دارد که توقع (۱) نعمت از تو دارد. (گلستان). گفت: ای برادر چو اقرار دوستی کردی

توقع خدمت مدار. (گلستان). توقع دارم از شیرین دهانت اگر تلخ است و گر شیرین جوابی. سعدی. صائب به زر قلب دهد یوسف خود را هر کس که توقع ز عزیزان صله دارد. صائب (ایضاً). توقع مدار از کسی دستگیری به از سایه خود عصائی نیابی. واله هروی (از آندراج). رجوع به توقع و توقع کردن شود. (۱) - ن ل: تمنای.

توقع کردن.

[تَوَقُّقُ كَدْ] (مص مرکب) خواهش کردن. خواستن. تمنی کردن. درخواست کردن: اگر مَث در ملک، مشارکت توقع کنی مبذول است. (کليلة و دمنه). از حسن قیام به قضای حقوق انعام و اکرام که درباره او فرموده بود توقع کرد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۴۱). در وصل ازو توقع مکتوب می کنم با طاقتی مرا به دیار دگر کشید. صائب (از آندراج). رجوع به توقع و توقع داشتن شود.

توقف.

[تَوَقُّقُ قُ] (ع مص) درنگ کردن. (تاج المصاادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ایستادن. (زوزنی). بازایستادن. درنگ کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بازایستادن و با لفظ کردن مستعمل است. (از آندراج). چشم داشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ثابت ماندن بر چیزی. يقال: توقف علی الشیء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بازایستادن از چیزی. يقال: توقف عن جواب کلامه. (از اقرب الموارد). ایست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (ناظم الاطباء). درنگی و دیری و ماندگی و ایستادگی و تردید و تأخیر و تحمل و بردباری. (ناظم الاطباء): ... مهلتی و توقفی باشد تا وی این حاصل را بدهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۳). گفتم اگر چاره نیست از زدن، خلوتی باید تا نیکو دو فصل سخن گویم و توقفی (۱) در زخم ایشان، پس از آن فرمان خداوند باشد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۶۷). تحرک هست گردش را توقف صورت نکته تمامی آخر منزل کمالیت سرا پایان. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۵۹). درویشی را ضرورتی پیش آمد. کسی گفت: فلان، نعمتی دارد بی قیاس. اگر بر حاجت تو واقف گردد هر آینه در قضای آن توقف روا ندارد. (گلستان). رجوع به توقف کردن و توقف نمودن شود. توقف شیئی بر شیئی، اگر از جهت شروع باشد آن را مقدمه نامند و هرگاه از جهت شعور باشد آن را معرف خوانند و اگر از جهت وجود باشد از دو قسم خارج نیست یا داخل در آن چیز است، در این صورت آن را رکن خوانند همچون قیام و قعود نسبت به نماز و یا داخل در آن نیست، و در این صورت هرگاه مؤثر در آن باشد علت فاعلی است مانند مصلی نسبت به نماز و اگر چنین نباشد آن را شرط گویند خواه وجودی باشد همچون وضوء نسبت به نماز و خواه عدمی مانند ازالهء نجاست نسبت بدان. (از تعریفات جرجانی). رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. (۱) - یعنی توقفی باید در زدن ایشان. (حاشیه ص ۱۶۷ تاریخ بیهقی چ فیاض).

توقف کردن.

[تَوَقُّقُ قُ كَدْ] (مص مرکب) توقف نمودن. ایستادن و ایست کردن و فنودن و تردید کردن. (ناظم الاطباء). درنگ کردن. صبر و تحمل کردن. تأخیر و درنگی کردن: من به خلیفتی این کار را پیش گرفتم که اگر توقف کردمی... بودی که نپرداختندی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۳). خواجه گفت: این چه سودا است و خیالی باطل هم اکنون از دل شما بردارد و توقف کنید چندانکه من فارغ شوم و شمایان را بخوانند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۲۲۵). زن حجام... دیری توقف کرد. (کليلة و دمنه). اگر توقفی کنی برفور بازگردم. (کليلة و دمنه). او [خرگوش] ساعتی توقف کرد. (کليلة و دمنه). آن جایگاه توقف کرد و به مجدالدوله نوشت و

مدد خواست. (ترجمه تاریخ یمنی). یاران نهایت عجز او بدانستند و سفره پیش آوردند. صاحب دعوت گفت: ای یار زمانی توقف کن که پرستارم کوفته بریان همی سازند. (گلستان). توقف کنید ای جوانان چست که در کارواند پیران سست. سعدی (بوستان). بند بر پای، توقف چه کند گر نکند شرط عشقست بلا دیدن و پای افشردن. سعدی. جای شادی از محبت دانم اندر دل نماند از چه رو روزی توقف در جوار ما نکرد. واله هروی (از آندراج).

توقف نمودن.

[تَوَقُّقُ ن / ن / نَد] (مص مرکب) توقف کردن. (ناظم الاطباء). تلعلم. تکشم. تعریج. (از منتهی الارب): خبر رسید که مردم اصطرخ عهد بشکستند و عامل او را بکشتند و چندان توقف نمود که جور را بستد، در سال سی ام از هجرت. (فارسنامه ابن بلخی ص ۱۱۶). ساعتی توقف نمودند. (کلیله و دمنه). رجوع به توقف و توقف کردن شود.

توقل.

[تَوَقُّقُ قُ] (ع مص) بر کوه شدن. (تاج المصادر بیهقی). دور برشدن بز کوهی، بر کوه. (زوزنی). بر کوه برآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و من المجاز: توقل فی مصاعد الشرق. (اقرب الموارد).

توقله.

[تَوَقُّقُ ل] (ع ص) فرس توقله؛ اسب نیکو برآینده بر کوه. (منتهی الارب) (از آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توقم.

[تَوَقُّقُ قُ] (ع مص) ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آهنگ کردن به کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آهنگ چیزی کردن. (از اقرب الموارد ||). دور و دراز رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اطباب در آن. (از اقرب الموارد ||). کشتن. (تاج المصادر بیهقی). کشتن صید را ||. یاد گرفتن سخن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): انک لتتوقمنی بالكلام؛ ای ترکبنی و توثب علی. (اقرب الموارد).

توقن.

[تَوَقُّقُ قُ] (ع مص) به کوه برآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). توقل. (اقرب الموارد). رجوع به توقل شود ||. شکار کردن کبوتر را در آشیانه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکار کردن مرغ را در آشیانه اش. (از اقرب الموارد).

توقه.

[تَوَقُّقُ] (ع ص، ا) به شدگان از بیماری که هنوز ضعف دارند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توقه.

[ق / ق] (ا) تقه و تکمه و حلقهء کمر بند و خلخال. (ناظم الاطباء).

توقی.

[تَ وَ قَ قی] (ع مص) (از «وق ی») حذر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). پرهیز کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حذر کردن و ترسیدن. (از اقرب الموارد). خود را نگاه داشتن از چیزی. (آندراج). نگهبانی. (غیاث اللغات). پرهیز کردن. اتقاء. تجنب. اجتناب. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : و گلشن معانی را از خار و خاشاک خلاف، توقی و تصون واجب بیند. (سندبادنامه ص ۶۳). رجوع به توقیت شود.

توقیت.

[ت] (ع مص) وقت نهادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). وقت نمودن. (آندراج). هنگام، پیدا کردن. يقال: وقته لیوم کذا؛ مثل اجلته. وقت موقت نعت است از آن و قریء قوله تعالی و اذا الرسل وقتت (قرآن ۷۷ / ۱۱) (مشدده و مخففه) و اقت بالهمزه کما فی وجوه اجوه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). وقت پدید کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در اصطلاح محدثین، وقت معین و معلوم کردن ظهور امام دوازدهم را، و آن منهی عنه است. (یادداشت ایضاً).

توقی جست.

[تَ وَ قَ قی جُ ت] (مص مرکب) دوری جست. اجتناب کردن. حذر کردن : و از غائله فتن به خشوع و خضوع توقی جست. (جهانگشای جوینی).

توقیح.

[ت] (ع مص) سم تاب کردن. (تاج المصادر بیهقی). به پیه گذاخته استوار کردن سم را ||. به کلوخ و سنگ، اصلاح کردن حوض را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توقید.

[ت] (ع مص) آتش برافروختن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی) (دهار) (از آندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به توقد شود.

توقیر.

[ت] (ع مص) به شکوه داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکوهمند کردن. (تاج المصادر بیهقی). بزرگ داشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء). تبجیل و تعظیم. (اقرب الموارد). احترام. بزرگداشت. تعزیز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عزت و حرمت نگاه داشتن. (غیاث اللغات) : چون به مجلس خان حاضر شوی، سلام ما بر سبیل تعظیم و توقیر به وی برسانی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۰). و در آن، جانب هیبت او به رعایت رسانیده ام و شرط تعظیم و توقیر هرچه تمامتر بجای آورده. (کلیده چ مینوی ص ۱۰۳). توقیر من به تحقیر و تعظیم به توهین بدل گردد. (سندبادنامه ص ۷۲). تو

درشتی کن مرا دشنام ده مرا تو هیچ توقیری منه. مولوی ||. حلیم شمردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آزمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آرام دادن ستور را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خسته کردن گرانی بار یا عام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مجروح کردن. (از اقرب الموارد ||). بردبار گردانیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). || گردانیدن نشان و آثار جهت کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توقیس.

[ت] (ع مص) خداوند شتران گرگین شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

توقیس.

[ت] (ع مص) پاره های خرد از هیمه بر آتش افکندن تا تیز شود. (زوزنی). هیزم ریزه بر آتش انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کوتاه گردن گردانیدن. (از اقرب الموارد).

توقیط.

[ت] (ع مص) مگاک کردن باران زمین را ||. آب که از بالا چکد. مگاک شدن سنگ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حفره گردیدن میان صخره. (از اقرب الموارد).

توقیع.

[ت] (ع مص) نشان کردن بر نامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نشان کردن پادشاه بر نامه و منشور. (غیاث اللغات) (آندراج). رسم کردن طغرای سلطان بر عهد که به فرمان، معروف است. (از اقرب الموارد). نامه را نشان کردن. (دهار). نشان گذاشتن. نشان کردن. (فرهنگ فارسی معین). نشان کردن پادشاه بر فرمان و منشور و نامه. (ناظم الاطباء ||). امضاء کردن نامه و فرمان. (فرهنگ فارسی معین ||). گمان بردن در چیزی. يقال: وقع؛ ای الق ظنک علی شیء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نزدیک انداختن تیر را، گویا می خواهی که بر چیزی اندازی ||. روی آوردن صیقل بر تیز کردن شمشیر به میقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شمشیر و پیکان و آنچه بدان ماند تیز کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از زوزنی ||). وادیج انگور ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ستور را پشت ریش کردن. (تاج المصادر بیهقی). پشت ریش کردن ستور را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره روئیدن گیاه زمین از باران متفرق و پریشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تیز و تنگ گردانیدن سنگ سم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پاره پاره کردن سنگ سم را ||. فروخفتن شتر. و گویند آرام گرفتن آن به زمین بعد سیرآب شدن ||. به اجمال آوردن کاتب مقاصد حاجت را در میان سطرهای نامه و حذف کردن زیادتی های آن ||. الحاق چیزی در نامه بعد از فراغ از آن. يقال: السرور توقیع جائز. (از اقرب الموارد). نوشتن عبارتی در ذیل مراسله و کتاب. (فرهنگ فارسی معین ||). نوعی از رفتار اسب شبیه تلقیف و آن بلند کردن اسب دو دست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نشان. (منتهی الارب). نشان و علامت. (ناظم الاطباء). نشان پادشاه. (تفلیسی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نشان حاکم باشد. (نفائس الفنون). طغرای سلطان. ج، توقیع. (از اقرب الموارد). امضاء. (فرهنگ فارسی معین): ... و مواضع نویسم تا فردا بر رأی عالی... عرضه کنند و آن را جوابها باشد به خط خداوند سلطان و به توقیع مؤکد گردد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۵۲). و بونصر مشکان منشورش بنویسد و به توقیع آراسته گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۹). توقیع باد نامت بر نامه ظفر

تاریخ باد کارت بر روزگار تیغ. مسعود سعد. از کفش بر مثالهای نفاذ عز توقع و حسن عنوان باد. مسعود سعد. هر که از درگاه عزت یافت توقع قبول پیش درگاهش کمر بندد به خدمت روزگار. سنائی. آن مدت شاهوار در آن بقعه در ظل ظلیل رفاهیت غنودم و بر آن رقعہ چون فرزین در ساحت امن و راحت خرامیدم تا مثالی موشح به توقع عالی به استدعای من برسید. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۲). ز چین تا روم در توقع نامت قدرخان بنده و قیصر غلامت. نظامی. مثالم داد کاین توقع شاهست همت شحنه همت تعویذ راهست. نظامی. به مملوکی خطی دادم مسلسل به توقع قزلشاهی مسجل. نظامی. گر آن است، منشور احسان اوست و این است، توقع فرمان اوست. سعدی (بوستان ... ||). به معنی دستخط و نشانی پادشاه و فرمان پادشاه که به قهر (۱) باشد به خلاف منشور. (غیاث اللغات) (آنندراج). صحه نوشتن بر نامه و فرمان و منشور و دستخط پادشاه و نشانی پادشاه و فرمان پادشاهی که به قهر باشد به خلاف منشور. (از ناظم الاطباء). دستخط. ج، توقعات. توقع. (فرهنگ فارسی معین). دستینه. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (صحاح الفرس ایضاً ||). آنچه سلطان و رئیس بر سر نامه یا پشت آن در جواب نویسنده نویسند یا امر دهند. (یادداشت ایضاً). جواب حکمت آمیز حاکم یا پادشاه بر پرسش یا جواب دادخواهی کسی که آن را نویسد و به صاحب التوقع (۲) دهد و از این جمله است توقعات انوشیروان: به پاسخ چنین بود توقع شاه که آن کس که خستو بود بر گناه چو بیمار زار است و ما چون پزشک ز دارو گریزان و ریزان، سرشک ... فردوسی. به توقع پاسخ چنین داد باز که هستیم از لشکری بی نیاز. فردوسی. به توقع گفت آنچه هستند خرد ز دست اسیران نباید شمرد. فردوسی. چو آن نامه نزدیک قیصر رسید نگه کرد و توقع پرویز دید. فردوسی. توقع او به نزد دبیران روزگار چیزی بود به غایت ز آن سوی جادوی. فرخی. بر درگه خلیفه دبیران همی کنند توقع نامه های تو بر دیده ها نگار. فرخی. و ایمن چون توان بود بر منوچهر، که چون این عهد به نزدیک وی رسد و به توقع خداوند آراسته گشته، تقریبی کند و به نزدیک سلطان محمود فرستد و از آن بلائی خیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۱). رجوع به شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۸ صص ۲۵۱۷-۲۵۲۶ و توقعات (اخ) شود ||. فرمان شاه. طغرای (۳) شاهی. (فرهنگ فارسی معین): شاهی که در دو عالم طغرای مملکت را هست از خط یدالله توقع لایزالش. خاقانی. خلق باری کیست کامرزد گناه بندگان بنده را توقع آمرزش ز یزدان آمده. خاقانی. نسخه رویش چو توقع وزیر تا ابد تعویذ احرار آمده ست. خاقانی. ز آنکه لولاکست بر توقع او جمله در انعام و در توزیع او. مولوی ||. نشان گذاری. (فرهنگ فارسی معین ||). قسمی از خطوط نوشتنی عرب که آن را طغرا و خط طغرا نیز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). یکی از هفت قلم قدیم. نوعی رسم الخط. (یادداشت ایضاً ||). نامه ای که از ناحیه مقدسه صاحب الزمان صادر شود و بوسیله یکی از نواب اربعه ابلاغ گردد. رجوع به الذریعه ج ۸ ص ۲۳۷ و خاندان نوبختی اقبال و توقعات و دیگر ترکیبهای این کلمه شود. (۱) - ظ: مُهر. (۲) - کسی که توقیعی برای او صادر شده باشد. (فرهنگ فارسی معین). (۳) - ظ. به معنی مجازی آن.

توقیعات.

[ت] [ع] ج توقع. (ناظم الاطباء) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). وضایع، چنانکه توقیعات نوشیروان یا کسری، وضایع او. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): عدل او نوشیروان گشته ست کاندلر وصف او بیتهای شعر و توقیعات نوشروان بود. عنصری (یادداشت ایضاً). بخواندم پاک توقیعات کسری بخواندم عهد کیکاووس و نوزر. ناصر خسرو. توقیعات او در اقطار جهان چون سواثر امثال و شوارد اشعار منتشر شد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۳۶۷). رجوع به توقع شود.

توقیعات.

[ت] [اخ] ... کسری انوشیروان کتابی است شامل ۱۷۳ «مرفوع و توقع» یا پرسش و پاسخ که دستوران و موبدان در امور مهم

کشوری و اجرای عدل بین مردم از خسرو انوشیروان به امر خود او سؤال کرده اند و او جواب داده است. طبق روایات، تألیف این کتاب در عهد هرمز پسر انوشیروان صورت گرفته، اما ترجمه آن از پهلوی به عربی معلوم نیست در چه عهدی انجام شده. از متن پهلوی اطلاعاتی در دست نیست ولی نسخه ای از ترجمه عربی آن در یکی از کتابخانه های سلطنتی هند بوده که به امر شاهزاده سلطان مرادبخش پسر کوچک شاه جهان (۱۰۳۷-۱۰۶۹ ه. ق.) از عربی به فارسی به دست میرزا جلال الدین محمد طباطبائی زواره ای اصفهانی ترجمه شده و آن به طبع رسیده است. انشای کتاب به شیوه و صاف و متکلف و مصنوع است. (فرهنگ فارسی معین ج ۵). رجوع به توفیق شود.

توفیق احمدی.

[تَ عِ اَم] (ترکیب وصفی، مرکب) نام مهر نبوت حضرت رسالت (ص). (آندراج). رجوع به توفیق شود.

توفیق الرومی.

[تَ عَز رَو] (اخ) مصطفی پاشا وزیرین القاضی جلال الطوسیة وی الرومی الحنفی رئیس الکتب... در سال ۹۷۵ ه. ق. درگذشت. او راست: تاریخ مصر. درجات المسالك فی طبقات الممالک. دلائل النبوة المحمدی و شمائل الفتوة الاحمدی در ترجمه معارج النبوة فراهی. سلیمان نامه در شرح وقایع سلطان سلیمان خان قانونی. مآثر سلیم خانیه در تاریخ وقایع. مواهب الخلاق در مراتب اخلاق. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۴۵۳).

توفیق زن.

[تَ / تُو زَا] (نف مرکب) مهربان. کسی که مهر رئیس یا سلطانی را بر نامه ها زند، مؤکد ساختن فرمان را: گنج نه گوهر فشان صهبا کش و دستان شنو بار ده قصه ستان توفیق زن تدبیر ساز. منوچهری. رجوع به توفیق و دیگر ترکیبهای آن شود.

توفیق کردن.

[تَ / تُو كَ دَا] (مص مرکب) نشان کردن و صحه گذاشتن پادشاه یا رئیس نامه و فرمان را جهت نفاذ و تأکید: دل وی را در باید یافت و نامه نبشت تا توفیق کنم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۱). پس بونصر را گفت که منشور باید نبشت این دو تن را تا توفیق کنم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۴۱). گفتم رسم رفته است که چون وزارت به محتشمی دهند آن وزیر مواضعه نویسد و شرایط شغل خویش بخواهد و آن را خداوند به خط خویش نویسد پس از جواب توفیق کند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۴۸). دوات پیش او نهادند تا چند توفیق در پیش او بکرد. (تاریخ بخارا از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و امثال او بر این جمله توفیق کرد. (کلیله و دمنه). به خدائی که رقوم حسنات کرد توفیق به دیوان اسد. خاقانی. نیاز را وقتی است که در آن وقت دعا به اجابت توفیق کنند. (مجالس سعدی ص ۱۵).

توفیقی.

[تَ / تُو] (ص نسبی) منسوب به توفیق. دارای نشان و صحه پادشاه یا رئیس. نامه یا فرمانی مؤکد و نافذ با مهر و صحه سلطان یا رئیس: جهانی در هوا و طاعت ما بیارامیده و نامه توفیقی رفته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۷). از هرات، نامه توفیقی رفته بود با کسان بوسهل زوزنی تا خواجه احمد حسن به درگاه آید. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۴۴). خواجه نامه توفیقی سلطانی فرستاد

با سه خیل‌تاش تا علی رغم قاضی، تلک را به درگاه آورند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۱۴).

توقیف.

[ت] [ع مص] ایستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دست آورنجن در دست کسی کردن. (تاج المصداق بیهقی). دست برنجن بر دست کردن ||. به حنا خجک زدن در دست ||. پی خون آلود بر خانه کمان پیچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). وقف گردانیدن اسب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). ساختن وقف برای سپر. (از اقرب الموارد). رجوع به وقف شود ||. اصلاح کردن زین را و ساختن زین را بطوری که پشت ریش نکند ||. بیان کردن حدیث را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). واقف گردانیدن. (تاج المصداق بیهقی) (زوزنی). واقف گردانیدن کسی را بر چیزی و نص کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). وقوف آوردن در حج در پس یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به موقوف ایستادن. (تاج المصداق بیهقی ||). ایستادن لشکریان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ایستادن لشکریان یکی بعد دیگری. (از اقرب الموارد ||). جای دست برنجن بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). تعلیم قاری مواضع وقف را. (از اقرب الموارد ||). ا نشانی است در تیر قمار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). حکم به بازداشتن و نگاه داشتن و ضبط کردن. (ناظم الاطباء). بازداشت. بازداشتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فرهنگستان ایران «بازداشته» را به جای توقیفی و توقیف شده پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود.

توقیف کردن.

[ت] / تُو كَ دَ [مص مرکب] نگاه داشتن و ضبط کردن. (ناظم الاطباء). بازداشت کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). حبس کردن. زندان کردن. به زندان کردن. بازداشتن.

توقیفگاه.

[ت] / تُو [ا مرکب] زندان. فرهنگستان ایران «بازداشتگاه» را به جای این کلمه پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود.

توقی کردن.

[ت] وَ قَى كَى دَ [مص مرکب] حذر کردن. پرهیز کردن. اجتناب کردن: بر این موجبات بر مداومت اقداح توفری می نمود و از قداح مدام توقی نمی کرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به توقی و توقی جستن شود.

توقیم.

[ت] [ع مص] خوار کردن و مقهور کردن کسی را. (از اقرب الموارد). ایقام. (المنجد). رجوع به ایقام شود.

توقیه.

[تَی] (ع مص) مبالغه و قایه. (زوزنی). نگاه داشتن و حفظ نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توک.

(۱) به معنی چشم باشد که به عربی عین خوانند. (برهان). چشم را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): ز توک مست تو عالم خراب است به قید زلف تو خلقی گرفتار. فرالوی (از فرهنگ جهانگیری و رشیدی ||). یک دسته موی و پشم را می گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). یک دسته موی و ابریشم. (فرهنگ جهانگیری). پشم بر تن حیوان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چندین که مهر پیش تو سر بر زمین نهاد دارم عجب که قندز شب را نسوخت توک. ظهیر فاریابی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). موی پیشانی و کاکل اسب را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (آندراج). بعضی گویند به هر دو معنی آخر ترکی است. (برهان) (آندراج). این کلمه گمان می کنم اصل توک به معنی مو در زبان آذری باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). به هر دو معنی آخر رجوع به منتهی الارب ذیل کلمات خصله. عذره. عرفاص. قرن. نغرقه. قرزل. قرزله. قزیعه. قصبه. تقصبه. کعبه. تقصیب. غسنه. غسناه. نصه شود.

توکا.

(۱) مرغی است از جنس تیهو به قدر کبوتر و بر بدنش خالهای سفید و سیاه است و در جاهای مرطوب بیشتر پیدا شود. در مازندران این مرغ را تیکا گویند. (فرهنگ نظام).

توکا.

(اخ) دهی از دهستان مرغاست که در بخش ایزه شهرستان اهواز واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توکاف.

[تَ] (ع مص) چکیدن سقف خانه و جز آن از باران و همچنین اشک از چشم. (از منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توکد.

[تَ وَکْ کُ] (ع مص) استوار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). استوار گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). تأکد. (آندراج) (اقرب الموارد).

توکر.

[تَ وَکْ کُ] (ع مص) پرشدن. (تاج المصادر بیهقی). پرشدن مشک و شکم. يقال: توکر الصبی؛ ای امتلا بطنه ||. پرشدن سنگدان مرغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اصمعی گوید: يقال: شرب حتی توکر و حتی تضلع. (اقرب الموارد). رجوع به توکیر شود.

توکز.

[تَ وَكُ كُ] (ع مص) آماده شدن بدی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تکیه زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکیه کردن بر عصا. (از اقرب الموارد ||). پرشدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پرشدن از طعام. (از اقرب الموارد).

توکسین.

[تُ] (فرانسوی، ا) (۱) این کلمه فرانسوی و مأخوذ از «توکسی کون» (۲) یونانی و به معنی زهر است. و در علم پزشکی مایع سمی است که از میکروبها (۳) بوجود می آید. (از لاروس). فرهنگستان ایران کلمه «زهرآبه» را به جای آن پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران و گیاه شناسی گل گلاب ص ۵۳ و ۱۲۹ شود. (۱) - (۳) - Toxikon. (۲) - Toxine. - و باکتریهای پاتوژن (Pathogene).

توکف.

[تَ وَكُ كُ] (ع مص) باز عهد بستن و تیمار داشتن. يقال: هو يتوكف لهم؛ ای يتعدهم و ينظر فی امورهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). چشم داشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). چشم داشتن خیر و نیکوئی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیش آمدن کسی را و متعرض شدن تا وقتی که ملاقات گردد. يقال: توكف لفلان؛ ای تعرض حتی لقیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). تقول: مازلت اتوكفه حتی لقیته. (اقرب الموارد ||). چکه کردن سقف خانه از باران. رجوع به توکاف شود ||. تتبع کردن اثر. (از اقرب الموارد).

توکل.

[تَ وَكُ كُ] (ع مص) اعتماد کردن. (از زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). اعتماد بر کسی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمّل اللغه). تکیه کردن و اعتماد نمودن بر کسی و اعتراف کردن به عجز خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از مجمّل اللغه ||). به خدا سپردن و دل برداشتن از اسباب دنیا و به حضرت مسبب الاسباب توجه نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). و باللفظ کردن مستعمل است. (آندراج). پناه و واگذاشتن به خدا و امید به خدا و تکیه و اعتماد بر خدا. (ناظم الاطباء). گردن نهادن به خدا و اعتماد و اطمینان کردن به او. (از اقرب الموارد). نزد اهل حقیقت اعتماد کردن به آنچه از خداست و یأس از آنچه در دست انسان است. (از اقرب الموارد) (از تعریفات جرجانی). عبارت از آنکه در کارهایی که حواله آن با قدرت و کفایت بشری نبود و رأی و رؤیت خلق را در آن مجال تصرفی صورت نیندد زیاده و نقصان و تعجیل و تأخیر نطلبد و به خلاف آنچه باشد میل نکند. (از نفائس الفنون، حکمت مدنی). برخی گفته اند: توکل آن است که از صمیم قلب یقین داشته باشی که آفریننده تو ضامن روزی تو است. و اگر روزی تو آنهم در اندیشه تو، اندکی دیر رسید از خدای تعالی نخواهی که اسباب فراهم کند تا روزی تو مهیا گردد. و آن کس که ترک کسب کند و به طمع مردم نشیند که وسیله آماده کردن روزی او شوند، او متاکل است نه متوکل... (از کشاف اصطلاحات الفنون). این اصطلاح اخلاقی و عرفانی است و آن بود که در کارهایی که حواله آن به قدرت و کفایت بشری نبوده و رای و رؤیت خلق را در آن مجال تصرفی صورت نیندد زیاده و نقصان و تعجیل و تأخیر نطلبد و به خلاف آنچه باشد میل نکند و از نظر عارفان دلبستگی او به آن ذات بی همتا زیادت شود. (فرهنگ علوم عقلی دکتر سجادی ص

(۱۸۱): من درین ره نهاده تن به قضا وز توکل سپرده دل به قدر. مسعود سعد. ... نیکبخت و دولتیار آن تواند بود که تقلیل و اقتداء به خردمندان و مقبلان واجب بیند تا به هیچوقت از مقام توکل دور نماند. (کلیله و دمنه). از توکل، نفس تو چند زنی مردنامی ولیک کم ز زنی. سنائی. کلید توکل ز دل جویم ایرا به از دل توکل سرائی نبینم. خاقانی. مرد توکلم، نزنم در گه ملوک حاشا که شک به بخشش ذوالمن در آورم. خاقانی. به توکل زیم اکنون نه به کسب که رضا صبر فرایست مرا. خاقانی. هر که یقین را به توکل سرشت بر کرم «الرزق علی الله» نوشت. نظامی. اندر صف مجاهده یک تن ز سروران بر مرکب توکل و تقوی سوار کو؟ عطار. در توکل از سبب غافل مشو رمز الکاسب حبیب الله شنو. مولوی. گفت از ضعف توکل باشد آن ور نه بدهد نان کسی کو داد جان. مولوی. طریقهء درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ایثار و قناعت و توحید و توکل و تسلیم. (گلستان). مردان عنان به دست توکل نداده اند تو سست عزم در گرو استخاره ای. صائب. -توکل بر خدا؛ پناه بخدا و به امید خدا. (ناظم الاطباء ||). قبول و کالت کردن. (از اقرب الموارد).

توکل.

[تَ وَكُ كُ] (اخ) ابن اسماعیل. ... رجوع به ابن بزاز در همین لغت نامه و کتاب از سعدی تا جامی ادوارد برون ترجمهء حکمت و تاریخ مغول اقبال و حبیب السیر شود.

توکل آباد.

[تَ وَكُ كُ] (اخ) دهی از دهستان دشمن زیاری است که در بخش فهلیهان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۶۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

توکل آباد.

[تَ وَكُ كُ] (اخ) دهی از دهستان رودبار است که در بخش کهنوج شهرستان جیرفت واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

توک.

[تَ وَكُ كُ لَنْ] (ع ق) بطور توکل و متوکلانه. (ناظم الاطباء). - توک علی الله؛ در حال توکل بر خدا. رجوع به توکل شود.

توکلان.

[تَ وَكُ كُ] (اخ) دهی از دهستان خورخوره است که در بخش دیواندره شهرستان سنندج واقع است و ۱۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توکل علی الله.

[تَ وَكُ كُ تَ عَ لَلْ لَهِ] (ع جمله فعلیه) بر خدا توکل کردم. رجوع به توکل شود.

توکل سرا.

[تَ وَكُ كُ سَ] (ا مرکب) سرای توکل. جایگاه توکل: کلید توکل ز دل جویم ایرا به از دل توکل سرائی نبینم دری تنگ بینم توکل سرا را ولیک از درون جز فضائی نبینم توکل سرا هست چون نحل خانه که الا درش، تنگنائی نبینم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۹۳). رجوع به توکل شود.

توکلک.

[ل] (اخ) دهی از دهستان ولدیان است که در بخش حومه شهرستان خوی واقع است و ۳۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توکل کردن.

[تَ وَكُ كُ دَ] (مص مرکب) وا گذاشتن به خدا و پناوه به خدا کردن. (ناظم الاطباء): توکل کردن به خدا؛ تفویض کردن، یله کردن، رها کردن، وا گذاشتن به او تعالی. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): ایزد تعالی بندگان را که راست باشند و توکل بر وی کنند... ضایع نماند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۵). گر توکل می کنی در کار کن کسب کن پس تکیه بر جبار کن. مولوی. در حذر شوریدن شور و شر است رو توکل کن توکل بهتر است. مولوی. رو توکل کن تو با کسب ای عمو جهد می کن کسب می کن مو به مو. مولوی. و کار به خدا واگذارد و به او توکل کند. (مجالس سعدی ص ۶۲). افعال خلق چون به خطا منتهی شود؟ در کارها توکل اگر بر خدا کنند. تأثیر (از آندراج). رجوع به توکل شود.

توکلله.

[کَ ل] (اخ) دهی از دهستان گلیجان است که در شهرستان شهسوار واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توکن.

[تَ وَكُ كُ] (ع مص) تمکن. (تاج المصادر بیهقی). جای گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توکوؤ.

[تَ وَكُ كُ] (ع مص) تکیه کردن. (دهار) (آندراج) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). تکیه نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تکیه کردن بر عصا. و در الاساس: جاء يتوكأ علی هراوته يتحامل علیها. (از اقرب الموارد).

توکودیدس.

[دی د] (اخ) توسیدید. رجوع به همین کلمه و فرهنگ فارسی معین ج ۵ و یشتها ص ۷۱ ذیل کلمه توکی دیدس و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه توکیدید و فرهنگ ایران باستان ص ۱۵۵ شود.

توکور.

(اخ) دهی از دهستان تکمران است که در بخش شیروان شهرستان قوچان واقع است و ۴۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

توکوک.

[تَ وَكُ وُ] (ع مص) گرد گردیدن برفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

توکومان.

(اخ) (۱) شهری در شمال غربی آرژانتین است که در حدود ۲۳۵۰۰۰ تن سکنه دارد. این شهر در سال ۱۵۶۵ م. پایه گذاری شد و در سال ۱۸۱۶ م. کنگره ملی آرژانتین در آنجا تشکیل گردید. در این شهر کارخانه قندسازی مهمی وجود دارد. (از لاروس). (۱) Tucuman -

توکویل.

[تُكُ] (اخ) (۱) سیاستمدار و نویسنده سیاسی فرانسه است (۱۸۰۵-۱۸۵۹ م.) که به عضویت آکادمی فرانسه نائل گردید. او راست: دمکراسی در امریکا. کهنه رژیم (۲). انقلاب. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) Tocqueville, Alexis - Ancien Regime - (۲). de. این کلمه اصو به دولتهای قبل از سال ۱۷۸۹ م. فرانسه اطلاق می گردد.

توکیب.

[تَ] (ع مص) نقطه نقطه رنگ پختگی در خرما پدید آمدن. (تاج المصادر بیهقی). رنگ رسیدگی در خرما پدید آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به توکیت شود || خرما چیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توکیت.

[تَ] (ع مص) نقطه نقطه رنگ پختگی در خرما پدید آمدن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نکته های سیاه برآوردن غوره خرما و رنگ پختگی پدید آمدن در وی || پر کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توکید.

[تَ] (ع مص) استوار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آندراج). استوار کردن... عهد... (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و اوفوا بعهدالله اذا عاهدتم و لاتنقضوا الايمان بعد توکیدها... (قرآن ۱۶ / ۹۱). استوار کردن گره و ... زین و پالان بر پشت اسب و شتر و جز آن. يقال: و کدته توکیداً و اکدته تأکیداً و التوکید افصح من التأکید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پالان بر پشت ستور کردن. (آندراج).

توکیر.

[ت] [ع مص] پر کردن شکم و مشک. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). مهمانی بنا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). مهمانی بنای نو دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توکیس.

[ت] [ع مص] کم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). زجر و سرزنش نمودن و بیم کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تویخ کردن. (از اقرب الموارد). نکوهش. تویخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توکیف.

[ت] [ع مص] پشما کند نهادن بر ستور. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توکیل.

[ت] [ع مص] وکیل کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). وکیل گردانیدن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). گماشتن دیگری را بجای خود که از جانب او در آنچه مالک آن است تصرف کند. (از تعریفات جرجانی ||). کاری با کسی (به کسی) گذاشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از غیاث اللغات) (از آندراج). گذاشتن کار را به کسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کسی را بر چیزی گماشتن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برگماشتن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). نظارت. تحت نظر قرار دادن شخص یا مال را. مرحوم دهخدا در یادداشتی آرد: توکیل اموال کسی، امری است مقدمه مصادره و آن، گماشتن کسانی باشد بر اموال کسی تا سپس اموال او را مصادره کنند. رجوع به ابن خلکان چ تهران ص ۳۶ س ۱۴ شود: سرهنگان پادشاه به سوابق فضل او معترف بودند و به شکر آن مرتهن لاجرم در مدت توکیل او رفق و ملاحظت کردند. (گلستان سعدی).

توکیلات.

[ت] [ع ا] ج توکیل. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ماده قبل شود.

توکیو.

[ت] [ع ا] (اخ) (۱) پایتخت کشور ژاپن که در قدیم آن را یِدو (۲) می نامیدند. این شهر بر کنار خلیجی در اقیانوس آرام قرار دارد و از این روی بندر و یکی از مراکز تجارت ژاپن و از شهرهای صنعتی مهم است و ۵۸۳۵۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ژاپن شود. (۱) - Yedo - (۲) Tokyo.

توکیه.

[ت] [ع مص] پر کردن مشک را. و فی الحدیث کان الزبیر یوکی بین الصفا و المروء؛ ای یملا ما بینهما سعياً كما یوکی السقاء بعد المل. و یروی بالتخفیف و معناه أنه کان یسکت و لایتکلم کأنه یوکی فمه و منه قول اعرابی لرجل سمعه یتکلم اوک حلقک؛ ای اسکت. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

توگ.

(اخ) نام پسر فریدون. رجوع به مزدیسنا ص ۴۱۷ شود.

توگ گور.

(اخ) (۱) شهر و مرکز واحه ای است در کشور الجزایر که آن واحه ۸۰۰۰۰ تن سکنه دارد و سکنه مرکز آن ۱۰۰۰۰ تن است و یکی از مراکز تجارت خرما می باشد. (از لاروس). (۱) - Touggourt.

توگل.

[گُ] (اخ) دهی از بخش قصرقند شهرستان چابهار است که ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

توگلو.

[گُ] (۱) در خاتم کاری، شکلی مرکب از چهار پره که یکی در میان قرار دارد و سه پره در اطراف آن است و دارای مقطع مثلثی است. (فرهنگ فارسی معین).

توگو.

[تُ گُ] (اخ) (۱) کشوری در افریقا که در مشرق کشور غنا واقع است. این سرزمین از سال ۱۸۸۵ م. جزو مستعمرات دولت آلمان بود و در سال ۱۹۱۴ م. از دولت آلمان مجزا گردید و تحت قیمومت فرانسه و انگلیس درآمد. قسمت تحت قیمومت انگلیس توگلند (۲) نام دارد که وسعت آن ۴۳۸۷۵ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۴۱۶۰۰۰ تن است (۳). قسمت تحت قیمومت فرانسه که امروز کشور جمهوری توگو را تشکیل داده است از سال ۱۹۵۶ م. مستقل گردید و به شکل جمهوری اداره میشود و پایتخت آن لومه (۴) است و شهرهای مهم آن عبارتند از: آنه شو (۵) و آتاکپامه (۶) و سانسانه - مانگو (۷). مساحت این کشور ۵۳۰۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۱۰۲۹۰۰۰ تن است. محصول آن بادام، نفت، خرما، کاکائو، برنج و محصولات حیوانی است. (از لاروس). (۱) - (۳) Togoland. - (۲) Togo. - این سرزمین پس از مراجعه به آرای عمومی به کشور غنا ملحق شد. (۴) - - (۵) Lome. Anecho. (۶) - Atakpame. (۷) - Sansanne-Mango

تول.

(۱) تُل. به معنی جنگ و پرخاش. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرا) (آندراج). شورش و وحشت و غوغا. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). کارزار و جنگ و پرخاش و ستیزه. (ناظم الاطباء): سنان صاعقه برزد سر از دریچه شب چو از درون سپه، روز تول خنجر نیو. شیخ آذری (از فرهنگ جهانگیری ||). کسی را نیز گویند که دهان او کجواج باشد. (برهان). کسی که دهنش معوج و کجواج باشد. (ناظم الاطباء ||). به معنی کج و خمیده نیز آمده چنانکه در لغت تاتول گذشت. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج ||). اطراف و پیرامون دهان را نیز گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). به معنی فروکردن نیز آمده. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): از خشک تول درد اگر کرد مقعدت تر کن بمال بر در کون پاره ای خيوک. پوربها (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تولیدن شود ||. رم و وحشت را گویند چه تولیدن به معنی رمیدن است. (برهان). رم و فرار و گریز.

(ناظم الاطباء). نفرت و تولیدن مصدر آن مرادف تور و توریدن. (فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج). رجوع به تولیدن و توریدن شود.

تول.

[ت] (ع مص) جادوئی کردن و علاج سحر نمودن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تول.

(اخ) (۱) شهر و مرکز یکی از ولایات در ایالت مورت اموزل (۲) فرانسه است که ۱۲۱۰۰ تن سکنه دارد. این شهر موطن گوویون سن سیر (۳) است و در گذشته یکی از سه اسقف نشین های مستقل فرانسه بود و در سال ۱۲۵۲ م. هانری دوم آن را اشغال کرد و در سال ۱۶۴۸ م. بر طبق قرارداد وستفالی به تصرف دولت فرانسه درآمد. این ولایت دارای ۵ بخش و ۱۱۶ قصبه و ۵۱۰۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Gouvion - (۳) - Meurth-et-Moselle. (۲) - Toul. Saint-Cyr.

تول.

(اخ) (۱) شهر و حاکم نشین ایالت کرز (۲) فرانسه است که بر کنار رود کرز واقع است و ۱۹۴۰۰ تن سکنه دارد. در این شهر کارخانه اسلحه سازی ملی و مدرسه مقدماتی نظام در رشته تکنیک وجود دارد. این شهرستان ۱۲ بخش و ۱۱۹ بلوک و جمعاً ۹۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Correze - (۲) - Tulle.

تولا.

(۱) در فارسی به معنی سگ بچه. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به توله شود.

تولا.

(ع) (۱) بلا و سختی و داهیه. يقال: جاء بتولا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تاج العروس ج ۷ ص ۲۴۳ س ۴ و ۵ شود.

تولا.

[تَ وَ لَ لَا] (ع امص) محبت و امید... و دوست داشتن... اگر چه برای این معنی تولی... است لیکن فارسیان به تصرف خود به «الف» خوانند چنانکه تمنی را تمنا گویند. (غیاث اللغات) (آندراج). محبت و دوستی. ضد تبرا. (ناظم الاطباء). بجای تولی استعمال شده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): آنگه که مجرد شوی نیاید از تو نه تولا نه تبرا. ناصر خسرو. من تولا به علی دارم کز تیغش بر منافق شب و بر شیعه نهار آید. ناصر خسرو. دینست و علم رحمت و خود دانی این را اگر تو ز اهل تولائی. ناصر خسرو. آید بر هر کس که بر او کرد تولا. از مجلس او دولت و نعمت متوالی. سوزنی. نه از عباسیان خواهم معونت نه از سلجوقیان دارم تولا. خاقانی. بگذریم از فلک و دهر، در کعبه زینم کاین دو را هم به در کعبه تولا بینند. خاقانی. لبهای شاهان در گهش کوثر دم از خاک رهش جنت به خاک در گهش روی تولا داشته. خاقانی. نخستین پیکر آن نقش دلبند تولا کرده بر نام خداوند. نظامی. چگونه ست و این

ناحفاظی ز چیست حفاظ شما را تولا به کیست؟ نظامی. چون تبرا نیستت از خویشان پس به عشق او تولا چون کنی؟ عطار. که عییم کند بر تولای دوست که من راضیم کشته در پای دوست. سعدی (بوستان). تولای مردان آن مرز و بوم برانگیختم خاطر از هند و روم. سعدی (بوستان). به تولای تو در آتش محنت چو خلیل گوئیا در چمن لاله و ریحان بودم. سعدی || برگشتن ||. حکومت نمودن ||. به کار کسی قیام نمودن. (غیاث اللغات) (آندراج). به همهء معانی رجوع به تولی شود.

تولا.

(اخ) (۱) شهری در روسیه که در شمال مسکو واقع است و ۳۲۰۴۰۰ تن سکنه دارد. کارگاههای تولید اسلحه و چاقوسازی و کارخانه های سماورسازی این شهر شهرت دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء توله شود. (۱) - Toula.

تولایان.

[تَ وَ لَ] (ا مرکب) گروهی که به دوستی علی و خاندان و اولاد او تظاهر می کردند. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۲۵۵ شود.

تولابوقا.

(اخ) ششمین از خاندان گوگ اردو یا خانان دشت قبچاق غربی از خاندان باتو (۶۸۶-۶۸۹ ه. ق.). (طبقات سلاطین اسلام از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تولات.

[تَ وَ] (ع ا) جِ تُولَمَه. يقال: جاءنا بتولاته و دولاته و كذا جاء بدولاه و تولاه؛ ای بالدواهی. كذا فی النسخ. (منتهی الارب). تولات و تولات جِ توله. (از ناظم الاطباء). جِ توله كهمزه بلا و سختی. (آندراج). رجوع به توله شود.

تولاتپه.

[تَ پ] (اخ) دهی از دهستان نازلو است که در بخش حومهء شهرستان ارومیه واقع است و ۶۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تولاج.

(ا) همتا و همجنس ||. طشتی که در آن شستشوی می کنند. (از ناظم الاطباء).

تولاجی.

[تَ] (اخ) دهی از دهستان انگوت است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل واقع است و ۱۴۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تولاد.

(اِخ) (ولادت) شهری است در طرف جنوبی یهودا. اول تواریخ ۴:۲۹. (از قاموس کتاب مقدس). رجوع به همین کتاب ذیل کلمهء التولد شود.

تولانتینو.

[تُ تى نُ] (اِخ) (۱) شهری است در ایتالیا که ۱۵۳۰۰ تن سکنه دارد. در سال ۱۷۹۷ م. بر طبق قراردادی که میان پاپ و بناپارت در اینجا منعقد شد پیوستگی سرزمین اوینیون (۲) با کشور فرانسه مجاز گردید. (از لاروس). (۱) - Avignon - (۲) Tolentino.

تولان جربی.

[] (اِخ) تولون جربی. یکی از سرداران معتبر چنگیز و امیر یکی از هزاره های لشکر دست راست وی بوده است. و او پسر منکلیک ایجیکه، شوهر مادر چنگیز بود. رجوع به تاریخ جهانگشا ج ۲ ص ۲۱۱ و حاشیهء شمارهء ۷ همین صفحه و صفحهء بعد شود.

تولاه.

[تُ وَا] (ع ۱) رجوع به تولات شود.

تولب.

[تَل] (ع ۱) کرهء گورخر. (دهار). خرکره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به معنی خرکره؛ یعنی بچهء خر. (غیاث اللغات) (آندراج ||). گوساله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تولبره.

[بَر رَ / رِ] (۱) پاپوش و کفش و قالب کفش. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۱۰ شود.

تولتک.

[تُل ت] (اِخ) مشهورترین اقوام ساکن سرزمین مکزیک تولتک ها (۱) بودند که از قرن پنجم قبل از میلاد تا سال ۱۲۲۵ م. در قسمتی از سرزمین مکزیک زندگی می کردند. شغل آنان کشاورزی بود و دارای تمدن قابل ملاحظه بودند. این قوم بر اثر هجوم اقوام وحشی شمال بنام شی شی مک ها (۲) مغلوب شدند و دولت آنان سقوط کرد و تا زمان ورود اسپانیولیاها به این سرزمین قدرت در دست قوم اخیرالذکر بود. (از لاروس). رجوع به مکزیک و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۲) Tolteques. Chichimeques.

تولج.

[تَ وَل لُ] (ع مص) داخل شدن (۱). (از اقرب الموارد). در آمدن. دخول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - به الی و فی متعدی شود.

تولج.

[تَ لَ] (ع ا) جای باش وحوش. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). خانه ای که بسازند از شاخ درخت. (از مهذب الاسماء). يقال: دخل الظبی فی التولج. (اقرب الموارد). گفته اند: «تا» مبدل «واو» است و اصل آن وولج (فوعل) است نه تفعل. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تولچه.

[چ] (ا) به معنی توله که لفظ هندی است اسم وزن دوازده ماشه. متأخرین فارس بعد حذف های مختلفی لفظ «چه» زائد کرده نوعی از تفریس کرده. (غیاث اللغات). یعنی نود و شش حبه. (آنندراج). نام وزنه ای. (ناظم الاطباء). و آن دوازده ماشه و معادل دو مثقال و نیم است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تولچه آ.

[چ] (اخ) (۱) شهری است در کشور رومانی که بر رأس دلتای دانوب واقع است و ۲۱۶۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) - Tulcea.

تولد.

[تَ وَ لُ] (ع مص) پدید آمدن چیزی از چیزی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آنندراج). پدید آمدن. (دهار). پیدا شدن چیزی از چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پدید آمدن چیزی از غیر آن. (از اقرب الموارد). پدید آمدن حیوانی بدون پدر و مادر مانند حیوان متولد از آب راکد در تابستان. (از تعریفات جرجانی). پیدا شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزادن. (دهار). زائیده شدن و با لفظ کردن مستعمل است. (غیاث اللغات) (آنندراج). ولادت و زائیده شدگی. (ناظم الاطباء). زادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و چون مدت درنگ او سپری شود و هنگام وضع حمل و تولد فرزند باشد بادی بر رحم مسلط شود. (کلیده و دمنه). به هر دو معنی رجوع به تولد کردن شود.

تولد.

[تَ لَ] (اخ) (۱) به اسپانیولی تولدو (۲) و معرب آن طلیطله شهر و مرکز ولایتی است در اسپانی و بر کنار رود تاجه واقع است و ۴۰۲۰۰ تن سکنه دارد و تا سال ۱۵۶۰م. پایتخت اسپانی بود. قصر معروف الخضراء که در سال ۱۹۳۶ م. ویران گردید در این شهر قرار داشت. کلیسای زیبا و بزرگی که متعلق به قرن ۱۵ میلادی است در این شهر وجود دارد که اکنون به شکل یک موزه محافظت می شود. (از لاروس). رجوع به طلیطله در حرف ط و اسپانی و قاموس الاعلام ترکی ذیل تولده شود. (۱) - - (۲). Toledo. Toledo.

تولد کردن.

[تَ وَ لُ كَ دَ] (مص مرکب) زائیده شدن. (ناظم الاطباء). متولد شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فرزند خلاف فتنه لابد بالغ ز رحم کند تولد. واله هروی (از آنندراج). پدید آوردن. پدید آمدن: در گشادن وی (محمد) خلل های بزرگ تولد کند.

(تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۶). هشیار باشد که علی تکین رسولی خواهد فرستاد و تقرب او قبول خواهد بود تا فسادى تولد نکند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۰۶). بدان یا بوالفضل که تدبیری پیش گرفته آمده است که از او بسیار فساد تولد خواهد کرد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۰۴). و بدین دو وجه تریهای فزونی اندر دماغ بسیار گردد و قوت دافعه بجهد، خویش آن فزونی را دفع کند ز کام و نزله تولد کند. (از ذخیره خوارزمشاهی). پس کمتر و ضعیف تر شود. (طمث). از بهر آنکه منفذ باز تنگ و باریک شود به سبب خشکی که از بسیاری خون تولد کند و نیز خون بسیار نماند و آنچه تولد می کند اندک و ضعیف باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). بدین سبب تب ها که از هر یک تولد کند دشوار توان دانست. (ذخیره خوارزمشاهی). رجوع به تولد شود.

تولدگاه.

[تَ وَ لُّ لُ] (ا) مرکب) محل تولد. مسقط الرأس. جایی که انسان در آن بدنیا آید: شهر شاپورم تولدگاه بود در حرماگه رضام راه بود. عطار. رجوع به تولد شود.

تولد یافتن.

[تَ وَ لُّ لُ تَ] (مص مرکب) زائیده شدن. متولد شدن. پدید آمدن. رجوع به تولد شود.

تولزا.

(اخ) (۱) شهری است در اوکلاهما (۲) از ممالک متحده امریکای شمالی که ۱۸۲۷۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مراکز نفت امریکاست. (از لاروس). (۱) - Oklahoma - (۲) Tulsa.

تولس.

[] (اخ) آقای همائی در ذیل کلمه تولس در کتاب التفهیم آرند: ضبط این کلمه در نسخ فارسی و عربی این کتاب و همچنین المجسطی و دیگر کتب قدیم به اختلاف ثولی، ثولس، تولى، تولس بنظر رسیده و هر کدام از آنها به وجهی صحیح و مقصود از همه یکی است؛ یعنی شوله (۱) که به عقیده قدما جزیره ای در شمال اروپا و به تعبیر خودشان اربی (۲) بوده است. (التفهیم ص ۱۹۱). (۱) - Arbi - (۲) Shule.

تولستوی.

[تُ تُ] (اخ) (۱) لئون کنت. نویسنده بزرگ روسی که در سال ۱۸۲۸م. در دهکده یاسنایا پولیانا (۲) تولد یافت. وی عالی ترین نمایش گر روح ملت روس و از بزرگترین نویسندگان جهان است. او مانند یک دانشمند الهیات و معتقد به اصول اخلاقی در جستجوی مردم دوستی پاک و بی آلاشی بود که در مسیحیت اولیه وجود داشت و آثار او مشحون از بشردوستی و احترام به وجود انسان است. معروف ترین اثر او کتاب جنگ و صلح است که شهرت جهانی دارد. آثار دیگر او از قبیل آناکارنینا. رستاخیز. قزاقان سیاستپول. کودکی. جوانی و جز اینها همه در حد شاهکارهای ادبی زبان روسی است. رجوع به لاروس قرن بیستم و قاموس الاعلام ترکی و مقدمه ترجمه فارسی کتاب جنگ و صلح و فرهنگ فارسی معین ج ۵ شود. (۱) - Tolstoi, Leon - (۲) - Iasnaia-poliana (compte).

تولستوی.

[تُتْ] (اخ) لئون. (کنت) سیاستمدار روسی و از مشاوران پتر کبیر بود. (از فرهنگ فارسی معین ج ۵).

تولستوی.

[تُتْ] (اخ) آلکسیس. نویسنده روسی (۱۸۸۲-۱۹۴۵ م.) است. او راست: راه آسیبها. طلای سیاه. پتر کبیر. ایوان مخوف و جز اینها. (از فرهنگ فارسی معین ج ۵).

تولج.

[تَ وَ لُ] (ع مص) حرص کردن و هوسناکی. (غیاث اللغات) (آندراج). حریص و آزمند شدن. (ناظم الاطباء).

تولک.

[ل] (ص) باذکاو و زیرک و هوشمند و بافراست و جلد چابک. (ناظم الاطباء). زیرک. چابک ||. پریخته. (فرهنگ فارسی معین). کریز کرده و پریخته. (ناظم الاطباء). کریز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به کریز و تولک کردن شود.

تولک آب.

[ل] (اخ) دهی از دهستان بخش سرباز شهرستان ایرانشهر است که ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تولکان.

(اخ) دهی از دهستان باراندوزچای است که در بخش حومه شهرستان ارومیه واقع است و ۱۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تولک خانه.

[لَ نَ / نِ] (ا مرکب) کریزگاه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تولک و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تولک کردن.

[لَ کَ دَ] (مص مرکب) کریز کردن و پریختن پرندگان مانند چرغ و شاهین و جز آن. (ناظم الاطباء). ریختن بعض حیوان پر یا موی را در موسمی معلوم از سال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تولک و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تولک کرده.

[لَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) کریز کرده. کریزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تولک و دیگر ترکیبهای آن و تولکی شود.

تولکی.

[ل] (ص نسبی) کریزی. کریز کرده: باز تولکی؛ باز کریزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تولک و دیگر ترکیبهای آن شود.

تولکی.

[ل] (اخ) دهی از دهستان ترگور است که در بخش سلوانای شهرستان ارومیه واقع است و ۱۴۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تولکی تپه.

[تپ پ] (اخ) دهی از دهستان سردرود است که در بخش رزن شهرستان همدان واقع است و ۷۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تولکی تپه سی.

[ت پ] (اخ) دهی از دهستان چالدران است که در بخش سیه چشمه شهرستان ماکو واقع است. و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

توللی.

[ت و ل ل لی] (اخ) دهی از دهستان میان دربند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع است. و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توللی.

[ت و ل ل لی] (اخ) طایفه ای از طوایف ایل قشقایی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۳).

توللیز.

(اخ) (۱) محلی است که در سال ۶۵۹ ق. م. جنگ خونینی میان عیلامیها و آشوریها در آنجا روی داد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۳۷ شود. (۱) - Tulliz.

تولم.

[ل] (اخ) یکی از دهستانهای چهارگانه بخش مرکزی شهرستان فومن است. این دهستان در قسمت شمال بخش مرکزی شهرستان فومن واقع است. و پاره ای از قراء آن بر کنار مرداب بندر انزلی است. مرکز دهستان هندخاله است که در گذشته موقعیت بندری داشته و مرکز صادرات شهرستان فومن بوده است. این دهستان از ۲۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و در حدود ۱۴۵۰۰ تن سکنه دارد و قراء مهم آن عبارتند از: نوخاله، ماتک، لیف شاگرد، دلیوندان، مردخه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲). رجوع به

تاریخ مغول اقبال ص ۳۱۳ و نزهة القلوب و حبيب السیر و ذیل جامع التواریخ رشیدی و تولیم شود.

تولن.

[تَ وَكَلٌ] (ع مص) به فریاد برداشتن آواز را وقت مصیبت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تولن.

[ل] (اخ) (۱) شهر و بندری است در کشور فرانسه که بر کنار دریای مدیترانه واقع است. و ۱۴۱۱۰۰ تن سکنه دارد. این شهر یکی از بنادر نظامی و بازرگانی است و از شهرهای صنعتی به شمار می آید و در آنجا کارخانه کشتی سازی و دیگر صنایع سنگین تأسیس شده است. در سال ۱۷۹۳ م. سلطنت طلبان این بندر را تسلیم انگلیس ها کردند ولی ناپلئون بناپارت آن را از دست آنان آزاد کرد. در جنگ دوم جهانی بر اثر بمباران های شدید آلمانها به این بندر خسارت فراوانی وارد گردید و در نوامبر سال ۱۹۴۲ م. نیروی دریائی فرانسه مقیم این بندر برای اینکه در تصرف آلمانها درنیایند کشتی های خود را غرق کردند. (از لاروس). (۱) - Toulon.

تولنگ.

[ل] (اخ) دهی از دهستان مسکون است که در بخش جبال بارز شهرستان جیرفت واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تولنگی.

[ل] (ص) تلنگی. (ناظم الاطباء). این کلمه را با «شرابی» آرند. شرابی تولنگی چون مزدوجی و از آن مرد دائم الخمر نامنتظم در اخلاق اراده کنند. و ترکان عثمانی این کلمه را به معنی گدا استعمال کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تلنگی شود.

تولوز.

[ل] (اخ) (۱) شهر و حاکم نشین ایالت گارون (۲) در کشور فرانسه که بر کنار رود گارون واقع است و ۲۶۴۴۰۰ تن سکنه دارد. کلیسای بزرگ سن - اتین که متعلق به قرنهای سیزده و چهارده میلادی است در این شهر قرار دارد. علاوه بر آن آثار تاریخی و موزه و ساختمانهای مختلف قرون وسطی در این شهر فراوان است. دانشگاه این شهر شهرت فراوان دارد. تولوز از مراکز بازرگانی و صنعتی است و کارخانه های متعددی در آن تأسیس شده است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تولوزه شود. (۱) - Toulouse. (۲) - Garonne.

تولوزا.

[تُ لُ] (اخ) (۱) شهری است در اسپانی که ۱۵۰۰۰ تن سکنه و کارخانه های پارچه بافی دارد. (از لاروس). (۱) - Tolosa.

تولوس هوستیلیوس.

[هُسُ] (اخ) (۱) سومین پادشاه روم که از سال ۶۷۰ تا ۶۳۰ ق.م. سلطنت کرد و آلبن ها و سابن ها را مطیع خود ساخت. (از لاروس).

رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تولوس شود. (۱) - Tullus Hostilius.

تولوکا.

[ت] (اخ) (۱) شهری است در کشور مکزیک که ۵۳۰۰۰ تن سکنه و کارخانه های تولید مواد غذایی دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء تولوقه شود. (۱) - Toluca.

تولول.

[ت وَ وَا] (ع) دزی در ذیل قوامیس عرب این کلمه را بلبل (۱) (پرندهء معروف خوش آواز) معنی کرده است. رجوع به دزی ج ۱ ص ۱۵۵ شود. (۱) - Rossignol.

تولون.

(اخ) دهی از دهستان اجارود است که در بخش گرمی شهرستان اردبیل واقع است و ۶۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تولوی.

(اخ) از فرزندان چنگیزخان مغول و جد اعلاى ایلخانان مغول است. رجوع به جامع التواریخ بلوشه و تاریخ غازان و تولی شود.

تولئه.

[ل / ت ل] (ع) بلا و سختی. (منتهی الارب) (آندراج). سختی. (مهدب الاسماء).

تولئه.

[ت وَ ل / ت وَ ل] (ع) جادویی و تعویذ و فسون دوستی و مهرهء فسون دوستی و مهرهء فسون که زنان شوهر را بدان شیفتهء خود گردانند. (منتهی الارب) (آندراج) (از ذیل اقرب الموارد). مانند تعویذی که زنان سازند تا شویشان ایشان را دوست دارند. (مهدب الاسماء).

تولئه.

[ت وَ ل] (ع) به معنی تولئه است. (منتهی الارب). رجوع به مادهء قبل شود ||. بلا- و سختی. ج، تولات. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد).

توله.

[ل / ل] (ا) گلی باشد که آن را نان کلاغ و خبازی گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). گل خبازی و نان کلاغ. (ناظم الاطباء). پنیرک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نان کلاغ. خبازی. (فرهنگ فارسی معین ||). بچهء سگ را نیز گفته اند. (برهان) (انجمن

آرا) (آندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). سگ بچه و سگ توله و توله سگ نیز گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توره. بچه شیرخوار سگ. نوزاد سگ. بچه سگ که هنوز از لحاظ تغذیه و نگهداری احتیاج به مادرش دارد. (فرهنگ فارسی معین). هم‌ریشه توره، پهلوی «تروک» (۱) «توروک» (۲) هندی باستان «ترونه» (۳) کردی «تول» (۴) (بچه سگ) ... دزفولی «تله» (۵) گیلکی «توله» (۶). (حاشیه برهان چ معین). رجوع به یسنا ص ۱۷۳ و فرهنگ ایران باستان ص ۲۱۷ شود ||. جوجه مرغان شکاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بچه شغال. (فرهنگ فارسی معین ||). مار بچه. و توله مار نیز گویند. (یادداشت ایضاً). - توله تغلیسی؛ تشبه مبتذل: مثل توله تغلیسی دائم به دنبال کسی رفتن؛ همیشه در دنبال کسی رفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - توله خر؛ خرکرة. (آندراج). کره خر. (ناظم الاطباء). - توله سگ؛ بچه سگ. (ناظم الاطباء). در جهانگیری سگی باشد که در زیر بوته ها جست و خیز کرده جانوران را برآرد و در محاوره، سگی کوتاه پاچه که آن را سگ گرجی گویند. (آندراج): ای توله سگ فخر کنی از جل رنگین پیداست چه ارز دو سه پالان دپوئی. حکیم شفائی (از آندراج). - توله مار؛ مار بچه. بچه مار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نوعی از سگ شکاری باشد که جانور را به بوی و قوت شامه پیدا کند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از غیاث اللغات) (از ناظم الاطباء). سگ شکاری. کلب معلم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در بعضی کتب، توله را مرادف با سگ شکاری ذکر کرده اند. (فرهنگ فارسی معین ||). مقداری است معین در هندوستان و آن به وزن دو مثقال و نیم باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). بیرونی این وزن را معادل سه چهارم سون که واحدی از اوزان هند است دانسته و گوید که توله با دو مثقال و یکدهم مثقال ما برابر است (۷). رجوع به مالهند بیرونی ص ۷۵ و ۷۶ و الجماهر بیرونی ص ۱۶۴ شود. (۱) - (۷) tula. (۶) - tula. (۵) - tule. (۴) - taruna. (۳) - turuk. (۲) - taruk. - انجمن آرا و آندراج در ذیل «تنگه» آرند... من چهل سیر و هر سیر ۲۴ توله. و رجوع به تنگه در همین لغت نامه شود.

توله.

[ل / ل] (ا) عملی که برای سفید کردن کرباس کنند. (فرهنگ لغات دیوان البسه). کرباس را در آب آهک نهند و چند ساعت بگذارند رنگ آن سفید گردد و رخنه های آن پر شود و در دیده خریدار مرغوب تر نماید: جامه چون در توله است از قنطره در کدینه گشت پاره یکسره. نظام قاری (دیوان البسه ص ۲۴). مدتی جولاهه در بارت کشید عاقبت کرباس گشتی توله وار. (دیوان البسه ایضاً ص ۲۷). کرباس خام به گازران ناشی مدهید تا توله زده و خراب نکنند. (دیوان البسه ایضاً ص ۱۶۶). و با نهادن و گذاشتن ترکیب شود.

توله.

[تَ وَ لُ لَه] (ع مص) (از: ول ه) اندوهگین شدن و سرگشته و بی خود گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توله.

[تَ وَ لُ ل] (ع ا) تباهی و هلاکت. (ناظم الاطباء): وقع فی وادی توله. بضم تین و کسر اللام؛ یعنی در وادی هلاکت افتاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توله.

[ل] (اخ) (۱) نامی است که رومی ها به جزیره ای در شمال اروپا، احتمالاً به یکی از جزایر شتلند (۲) اطلاق می کردند و آن را

انتهای شمالی دنیا می دانستند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و تونس و تولیه شود. (۱) -- (۲) Thule. Shetland.

توله آر.

[ل] (اخ) (۱) شهر و بندری است در ماداگاسکار که بر ساحل جنوب غربی این جزیره واقع است و ۱۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (۱) - Tulear.

تولی.

(۱) رجوع به چاکشو شود.

تولی.

(۱) به زبان مغولی به معنی آینه است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تولی (اخ) شود.

تولی.

[] (۱) این کلمه در این بیت عنصری آمده و در لغتنامه هایی که در دسترس ما بود و حتی در دیوان عنصری که تصحیح شده و مشکلات آن را آورده اند ضبط و معنی آن یافت نشد ظاهراً چیزی مانند پر بوده است که در انتهای تیر تعیبه می کرده اند تا بر سرعت آن بیفزاید: چو برمالد به رزم اندر کمان را اجل بینی نهران در باد صرصر یکی گشته کمانش رازه و توز یکی مر تیر او را تولی و پر. عنصری (دیوان چ قریب ص ۶۶).

تولی.

[تَ وَكَلُ لِي] (ع مص) ولی ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ولایت راندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). حکومت نمودن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). به خود گرفتن کاری را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). به کار کسی قیام کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از منتهی الارب) (از غیاث اللغات) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به گردن کردن کار را. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). برگشتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بر گشتن و روی بگردانیدن و با «عن» متعدی شود. منه قوله تعالی: و تولی عنهم. (قرآن ۱۲ / ۸۴) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دوستی داشتن با کسی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از ترجمان جرجان ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و منه قوله تعالی: و من يتولهم منكم. (قرآن ۲۳ / ۹) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تولی.

[تَ وَكَلُ لِي] (ع ا) دوستی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به تولا و مادهء قبل شود.

تولی.

(اخ) تولوی. یکی از پسران چنگیز و مؤسس خاندان تولی است که در مغولستان حکومت کردند (۱۲۴۸-۱۶۳۴ م.). (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تولوی و الغ نویان و تاریخ جهانگشا ج ۱ و ۲ و تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص ۳ و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱۵۹ و ۲۴۷ و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۸۷ و قاموس الاعلام ترکی و حیب السیر و تاریخ رشیدی و تاریخ گزیده شود.

تولی.

(اخ) (۱) دختر سرویوس تولیوس (۲) ششمین پادشاه روم (۵۷۸-۵۳۴ ق. م.) و همسر تارکن جاه طلب (۳) هفتمین پادشاه روم بود. وی برای رسیدن به فرمانروائی تارکن را در قتل سرویوس تولیوس تشویق کرد و عرابه خود را از روی جسد پدرش گذراند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تولیه شود. (۱) - Tarquin le - (۳) - Servius Tullius. (۲) - Tullie. Superbe

تولی.

[تَو] (اخ) دهی از دهستان سرکوه است که در بخش ریوش شهرستان کاشمر واقع است و ۸۳۳ سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تولی.

(اخ) دهی از دهستان ترگور است که در بخش سلوانای شهرستان ارومیه واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تولیان.

(اخ) دهی از دهستان بویراحمد سردسیر است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). رجوع به فارسنامه ناصری شود.

تولیت.

[تَی] (ع مص) تولیة. نصب. مقابل عزل. کار در گردن کسی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عمل دادن به کسی. (غیاث اللغات): چون وزارت بدو رسید تاش را از زعامت و قیادت لشکر معزول کرد و به تولیت و تقریر آن منصب بر ابوالحسن سیمجور مثال داد. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۸۰). والی ساختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). والی گردانیدن. (غیاث اللغات). روی آوردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پی در پی شدن. (غیاث اللغات). بر گردانیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پشت برگردانیدن. به همه معانی رجوع به تولیة شود. چیزی را به آنچه خریده باشند به کسی فروختن (||. ا) ذمه داری. (غیاث اللغات). ذمه داری و واگذاری امور املاک موقوفه. (ناظم الاطباء). رجوع به تولیت دادن شود.

تولیت دادن.

[ت / تُو ی د] (مص مرکب) متولی کردن و سرپرستی کاری را به کسی دادن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تولیع.

[ت] (ع مص) در حیات خود به بعضی از فرزندان بخشیدن مال را که مردم بشنوند و از سؤال بازمانند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تولید.

[ت] (ع مص) از گوسفند، بچه گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). زاینده گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زایانیدن قابله زن حامله را و از گوسفند بچه گرفتن. (از اقرب الموارد). زایانیدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). پروردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پرورش کردن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). از اصل چیزی پدید آوردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). پدید آوردن. (دهار). پدید آوردن چیزی از چیزی. (از اقرب الموارد). به معنی پیدا کردن چیزی از خاصیت و تأثیر نیز مستعمل میشود. (غیاث اللغات) (آندراج). - تولید مثل؛ ... ادامه دودمان موجودات زنده مربوط به نیرو... و طریقه خاصی است که ... تولید مثل (۱) نامند. (جانورشناسی عمومی ج ۱ ص ۲۶). پدید آوردن نظیر خود. زاد و ولد کردن ||. نزد معتزله فعل صادر از فاعل است با واسطه ای و مباشرت مقابل آن است. (از کشف اصطلاحات الفنون). رجوع به مباشرت شود. (۱) - Production.

تولیدن.

[د] (مص) از: «تول» + «یدن» پسوند مصدری. (حاشیه برهان چ معین). رمیدن و دور شدن و به یک سو رفتن. (برهان) (از ناظم الاطباء). رمیدن. (غیاث اللغات) (آندراج): سخت می تولی ز تربعات آن وز وبال و کینه و آفات آن. مولوی. رجوع به تول و فاتولیدن شود.

تولیدن.

[ت / تُو د] (مص) بانگ زدن و به آواز بلند خواندن کسی را. (ناظم الاطباء).

تولیدن.

[د / ت / تُو د] (مص) خلیدن و با تیر زخم کردن. (ناظم الاطباء).

تولیع.

[ت] (ع مص) پیسه گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نقطه های سپید در چیزی پدید آوردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). هر رنگی در آمیختن ستور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برآغالانیدن و آزمند کردن. (از اقرب الموارد).

تولیکا.

(۱) تِلْكَا. تَلْكَو. تَوْلَك. نامهائی است که در گرگان و نور به امرود می‌دهند و در منجیل و کلاردشت و درفک امرود و ارموت می‌نامند و آنچه در جنگلهاست قسم پیروس کرداتا(۱) است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به جنگل شناسی ساعی ص ۳۳۸ و امرود و گاوبا شود. (۱) - Pirus cordata.

تولی کردن.

[تَ وَ لَى كَ د] (مص مرکب) دوستی کردن. روی آوردن. خلاف تبری کردن: پس از رسول تولی مکن به هیچ کسی مگر به آل رسول مطهر اخیار. ناصر خسرو. کیسانیان از باقی شیعه جدا شدند و به محمد حنفیه تولی کردند. (جهانگشای جوینی). مولی کسانی اند که ما را دوست دارند و به ما تولی کرده اند و علج کسانی اند که از ما تبرا کرده اند. (تاریخ قم ص ۲۰۷). رجوع به تولی شود.

تولیگان.

(۱) زغن و غلیواج. (ناظم الاطباء). رجوع به تولیگن شود.

تولیگن.

[گَ] (۱) فارسی غلیوازه و هندی چیل. (الفاظ الادویة). به معنی تواکن...؛ یعنی غلیواج. (شرفنامه از لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۳۰۸ ب). رجوع به ماده قبل و تواکن شود.

تولیم.

(اخ) نام ناحیتی است از آن سوی رودیان به گیلان. (حدود العالم). شهر کوچکی است در گیلان. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۵۰۳). رجوع به تولم شود.

تولیوس.

[تولُ لیو] (اخ) (۱) نام یکی از ژنس (خانواده) های روم قدیم است که سرویوس تولیوس پادشاه روم و چیچرو از آن ژنس برخاسته بودند. (از اعلام تاریخ قدیم فوستل دوکلانژ). (۱) - Tullius.

تولیة.

[تَ ی] (ع مص) روی فراکردن. (تاج المصادر بیهقی). روی فا چیزی کردن. (زوزنی). روی به چیزی آوردن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار). روی آوردن به جهتی و کاری. منه قوله تعالی: قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. (قرآن ۲ / ۱۴۴) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پشت بگردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از آنندراج) (از دهار). روی بگردانیدن و پشت دادن (ضد) و منه قوله تعالی: ولی مدبراً. (قرآن ۲۷/۱۰ ||). برگردانیدن. منه قوله تعالی: ما ولیهم عن قبلتهم. (قرآن ۲ / ۱۴۲). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اعراض کردن و دور گردیدن: ولی الشیء و عنه تولیة. (منتهی الارب ||). والی گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از

کشاف اصطلاحات الفنون) (دهار) (از اقرب الموارد ||). کار در گردن کسی کردن. يقال: ولاة الامیر عمل کذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عمل دادن به کسی. (آنندراج). کار به ذمه کسی کردن. (غیاث اللغات ||). خشک شدن خرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چیزی بدانچه خریده باشی فرا کسی دادن. (تاج المصادر بیهقی). چیز بر آنچه خریده باشند فا (به) کسی دادن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نقل کردن مبیعه را به عقد و ثمن نخستین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اصطلاح فقهی، بیعی که بایع ثمنی را که برای خرید مبیع پرداخته است بازگوید و به همان مبلغ نیز آن را بفروشد. و در کشاف آمده است: هرگاه شخص چیزی را به ثمن معین بخرد و آنگاه بخواهد آن را به دیگری بفروشد، اگر بخردار بگوید: آن را به ثمنی که خریده ام بتو فروختم، چنین بیعی را تولیة گویند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به بیع شود.

تولیة.

[ی] [اخ] دریاچه بزرگی است که قسمتی از آن در زیر قطب شمال است و در نزدیکی آن، شهری است که پس از آن آبادی و عمارتی نیست. (از معجم البلدان). توله. (قاموس الاعلام ترکی). رجوع به توله شود.

تولیة.

[ت] [ع مص] شیفته گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آنندراج ||). در وکمه افکنیدن کسی را. (از اقرب الموارد). اندوهگین و سرگشته گردانیدن. (از ناظم الاطباء). رجوع به وله شود ||. جدا کردن بچه از مادر. فی الحدیث: لاتوله والدة بولدها؛ ای لایفرق بین المرأة و ولدها و ذلک فی الصباء. (منتهی الارب). جدائی انداختن میان زن و بچه وی. (ناظم الاطباء). جدا کردن مادر از فرزند. (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). واله گردانیدن حزن و جزع کسی را. (از اقرب الموارد).

تولیة.

[ی] [اخ] (۱) حقوق دان فرانسوی (۱۷۵۲-۱۸۳۵ م). است که در دُل (۲) تولد یافت. اثر مشهور او رساله ای در باب حقوق مدنی (۳) است که به وسیله دوورژیة (۴) ادامه یافت. (از لاروس). (۱) - - (۴) - Traite de droit civil. (۳) - Dol. (۲) - Toullier. Duvergier.

توم.

[تءم] [ع] (۱) همزاد. (از المنجد). دوقلو. (دزی ج ۱ ص ۱۳۹).

توم.

(۱) نشای برنج در دیلمان و گیلان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به توم بیجار شود.

توم.

(ع) (۱) دانه سیمین مانند مروارید. (ناظم الاطباء). مروارید و بعضی گفته اند مهره ها که آن را از نقره سازند مانند مروارید. (آنندراج).

توم.

[تُ و] (ع ا) جِ تومۀ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تومۀ و ماده قبل شود.

توم.

(اخ) کلمه نبطی است و معنی آن قرین است و آن نام ملکی است که به مانی نازل شد. (ابن الندیم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

توما.

(هزوارش، ا) به لغت زند و پازند سیر برادر پیاز را گویند و به عربی توم و فوم خوانند. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

توما.

[تُ] (اخ) (۱) توماس. یکی از حواریون دوازده گانه عیسی (ع). (روضۀ المناظر ابن شحنه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از ترجمه دیاتسارون ص ۵۷ از یادداشت ایضاً). یکی از حواریین عیسی. (المدهش ابن جوزی از یادداشت ایضاً). در یونانی او را ددیمس گویند. هر دو لفظ به معنی توأم می باشد، یکی از رسولان بود. (انجیل متی ۳: ۱۰. انجیل یوحنا ۲۴: ۲۰). محتمل است که مثل سایر رسولان از اهل جلیل بوده اما محل تولد و وضع دعوت و هدایت شدن او معلوم نیست. (انجیل لوقا ۱۳: ۶-۱۵). از قرار معلوم شخص تندحوصله و تندمزاج بود لکن دموی مزاج نبود و در غایت میل و حرارت خود را به مسیح تسلیم نمود و حاضر بود که مطالبی را که برای او حتمی الوقوع باشد قبول کند. (انجیل یوحنا ۱۶: ۱۱ و ۱۴: ۵ و ۶). با وجود اینها شخصی دیرباور بود که تا مطالب را بعینه مشاهده نمی کرد قبول نمی نمود. چنانکه مشاهده میشود در قیامت عیسی مسیح شک داشت. (انجیل یوحنا ۱۹: ۲۰-۲۹) (از قاموس کتاب مقدس). ... اما توما که یکی از آن دوازده (شاگردان) بود و او را توأم می گفتند وقتی که عیسی آمد با ایشان نبود. پس شاگردان دیگر بدو گفتند خداوند را دیده ایم. بدیشان گفت تا در دو دستش جای میخها نینم و انگشت خود را در جای میخها نگذارم و دست خود را بر پهلوی من نهم ایمان نخواهم آورد. و بعد از هشت روز باز شاگردان با توما در خانه ای جمع بودند و درها بسته بود که ناگاه عیسی آمد... پس به توما گفت: انگشت خود را به اینجا بیاور و دستهای مرا بین... توما در جواب وی گفت: ای خداوند من و ای خدای من... (انجیل یوحنا باب ۲۰). رجوع به توماس و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۳ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thomas.

تومانی.

(اخ) ابوالعباس خضر بن ثروان بن احمد بن... که وی را فارقین و جزری نیز گویند از قاریان فاضل و از شاعران ادیب و کثیرالمحفوظ بود. وی به سال ۵۰۵ ه. ق. در جزیره ابن عمر در گذشت. رجوع به معجم البلدان شود.

تومار.

(ا) طومار. (دهار). طومار، که لوله ای است از سیم یا زر در آن تعویذ نهاده بر گردن بندند. کتاب و نامه و جریده و دفتر و فهرست و دفتر اعمال شخص در روز قیامت. (ناظم الاطباء). رجوع به طومار شود.

تومار قامیش.

(اِخ) دهی از دهستان گل تپه فیض اللهیگی است که در بخش مرکزی شهرستان سقز واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تومار کاج.

(ص مرکب) به معنی زناکننده و چنین است در کتب پارسیان آمده. (انجمن آرا) (آندراج). از برساخته های فرقه آذرکیوان است. رجوع به لغت دساتیری ص ۲۴۰ شود.

توماس.

[ت] (اِخ) (۱) شاعر آنگلونورماند (۲) قرن دوازدهم میلادی است که داستانی به شعر از ترستان و ایزوت (۳) از او باقی مانده است. (از لاروس). (۱) – Tristan et Iseut – (۳) – Anglo-Normand. (۲) – Thomas.

توماس.

[ت] (اِخ) (۱) آلبر. از سیاستمداران فرانسه (۱۸۷۸-۱۹۳۲ م.) است. وی سوسیالیست و در سالهای ۱۹۱۵-۱۹۱۷ م. وزیر تسلیحات فرانسه بود و دفتر بین المللی کار را تأسیس کرد و در سال ۱۹۲۰ م. به ریاست قسمت کار «اس.د.ان» (۲) انتخاب گردید. (از لاروس). (۱) – La section du travail a la S.D.N – (۲) – Thomas, Albert.

توماس.

[ت] (اِخ) (۱) آنتوان لئونار. نویسنده فرانسوی (۱۷۳۲-۱۷۸۵ م.) و عضو فرهنگستان فرانسه است. او راست: مدائح فصیح ولی پرطمطراق و متکلف. (از لاروس). (۱) – Thomas, Antoine-Leonard.

توماس.

[ت] (اِخ) (۱) سن. یکی از دوازده حواری حضرت عیسی (ع) است که به دیرباوری مشهور و از جمله کسانی بود که هیچ چیز را باور نداشت مگر آنکه به نحوی در آن اطمینان حاصل می نمود، چنانکه این حواری بعثت حضرت عیسی را باور نکرد. (از لاروس). رجوع به توما شود. (۱) – Thomas (Saint).

توماس.

[ت] (اِخ) (۱) سیدنی جیل کریست. معدن شناس انگلیسی (۱۸۵۰-۱۸۸۵ م.). وی اصول تصفیه فلزات آمیخته با فسفور را کشف کرد. (از لاروس). (۱) – Thomas, Sidney Gilchrist.

توماسپ.

(اِخ) یاماسپ = جاماسب؛ یعنی توماسپ (۱) تهماسپ؛ دارنده اسب فربه یا دارای اسب زورمند. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۲۸).

مرحوم دهخدا در حاشیه این صفحه نوشته اند: چرا از «یام» به معنی جنیبت یا اسکدار گرفته نمیشود؟ (۱) - Tumaspa.

توماس داکن.

[تُ كْ] (اخ) (۱) سن. دانشمند الهیات (۱۲۲۵-۱۲۷۴ م.). وی کاتولیک بوده و آثار او از قبیل «مجموعه ای بر ضد مشرکان» و «مجموعه الهیات» و جز اینها به وسیله کلیساهای کاتولیک به عنوان پایه رسمی الهیات قبول گردید و نظرش بنام «تومیس» شهرت یافت. (از لاروس). (۱) - Thomas d'Aquin (Saint).

توماس مالتوس.

[تُ] (اخ) کشیش انگلیسی و عالم اقتصادی (۱۷۶۶-۱۸۳۴ م.). وی قاعده ای در علوم اقتصاد وضع نمود که خلاصه آن این است: چون سکنه روی زمین پیوسته سریع تر از تولید مواد حیاتی انتشار و بسط می یابند قوای دیگر به وسائل خاصی مانند قحطی، امراض عمومی، جنگ و غیره جلوی قوه زاد و ولد انسانی را نگرفته مانع از تکثیر عظیم نفوس بشری نمی شوند. بنابراین پیشنهاد می نمود که به وسائل اجتماعی و اخلاقی حدودی برای سرعت ازدیاد نفوس بشری وضع شود. کتاب او موسوم است به گفتار درباره منشأ جمعیت (۱). عقاید او را عموماً بر خلاف مبادی انسانیت و اخلاق و مزاحم حقوق طبقه فقرا دانسته اند. (از ذیل تاریخ ادبیات برون ترجمه علی اصغر حکمت ص ۲۵۴). رجوع به مالتوس و مالتوزیانسم (۲) شود. (۱) - L'Essaie sur le principe de la population. (۲) - Malthusianisme.

تومان.

(مغولی، عدد، ۱) ده هزار. (ناظم الاطباء) (از آندراج). کلمه مغولی به معنی ده هزار است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (حاشیه برهان چ معین): از هر ده یک نفر را امیر نه دیگر کرده و از میان ده امیر یک کس را امیر صد نام نهاده و تمامت صد را در زیر فرمان او کرده و بدین نسبت تا هزار شود و به ده هزار کشد، امیری نصب کرده و او را امیر تومان خوانند و بدین قیاس و نسق هر مصلحتی که پیش آید... (جهانگشای جوینی یادداشت ایضاً). چون جغتای بازگشت و سلطان جلال الدین را نیافت چنگیزخان، توربای تقشی را با دو تومان لشکر مغول نامزد کرد. (جهانگشای جوینی). پسر بزرگتر را با چند تومان از سپاهیان جلد و مردان مرد به حد... (جهانگشای جوینی). بوقایتمور با تومانی لشکر بر سر راه مداین و بصره نشسته بود. (رشیدی). با یک تومان بهادر نامدار. (رشیدی). امیر چوپان... با دو تومان لشکر... به کنار آب کر رسید. (ذیل حافظ ابرو بر رشیدی). - امیر تومان؛ فرمانده ده هزار سپاهی. رئیس ده هزار نفر ||. مبلغی از پول، معادل ده هزار. درهم سیمین تازی که تقریباً یک ثلث کمتر از درهم یونان است. (ناظم الاطباء). و به معنی زر نقد که به قدر بیست روپیه باشد. از لغات ترکی است. (آندراج). ده هزار مسکوک زر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پس گفته اند که چه مبلغ ضرورت باشد وزیر گفته پانصد تومان. (مزارات کرمان ص ۵۱ از یادداشت ایضاً). || ده قران مسکوک معادل ده مثقال نقره. ده قران. ده هزار دینار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ده ریال رایج امروز. چون ریال امروزی معادل قران سابق و قران سابق هزار دینار نامیده می شد لذا ده ریال امروزی را به همان اعتبار قران سابق یک تومان نامند. رجوع به حاشیه برهان چ معین شود ||. هر یک از ایالاتی که از آنها ده هزار مرد جنگی خیزد، مانند ایالت سمرقند که دارای هفت تومان بوده و هفتاد هزار مرد جنگی از آنجا برمی خاسته ||. قسمت بزرگ از هر طایفه. (ناظم الاطباء ||). به معنی گروه و پرگند و میغ. (آندراج).

توماندار.

(نف مرکب، ا مرکب) سردار ده هزار لشکر که اکنون امیر تومان گویند. (ناظم الاطباء).

تومانداری.

(حامص مرکب) سرداری و ریاست ده هزار لشکر. (ناظم الاطباء).

تومئه.

[ت م ء] (ع مص) اشاره کردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توم بیجار.

(ا مرکب) قطعه کوچک که در آن برنج کارند و خزانه کنند تا سپس نشا کنند در جای دیگر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).
مرکب از: توم، تخم سبزه نورسته و انبوه برنج جهت نشا کردن در شالیزارها + بیجار = محل زراعت برنج.

تؤمری.

[تؤ م ری ی] (ع ا) تاموری. تأمری. رجوع به تأمری شود.

تومز.

[ت و م م] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برجستن در رفتار از شتابی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده شدن برای قیام. (از اقرب الموارد ||). جنبیدن سرنره وقت آلیز و آن آمادگی قیام آن است. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تومق.

[ت و م م] (ع مص) به دوستی گرفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تودد. (اقرب الموارد).

تومن.

[م] (ا) قصبه ای را گویند که صد پاره ده در تحت آن باشد و جمع آن تومنات است و بعضی گویند ترکی است. (برهان). مخفف تومان. (حاشیه برهان چ معین). در برهان گوید: جمع تومنات است اگر صحیح گفته باشد ترکی است نه پارسی. (انجمن آرا) (آندراج). قصبه ای که دارای صد پارچه ده باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تومان شود.

تومن.

[ت و م م] (ع مص) افزون شدن فرزندان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). افزون شدن اولاد و افزونی یافتن نفقه عیال. (از اقرب الموارد).

تومنگ.

[تُ مَنَ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمدی است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تومنی.

[مَ] (ا) تومانی. پول از طلا یا از نقره معادل ده قران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مخفف تومانی. رجوع به تومن و تومان شود.

تومنیة.

[مَ نِ یِ] (اِخ) یکی از شش فرقه مذہب مرجئة. (از بیان الادیان از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). منسوب به ابومعاذ تومنی از مردم تومن که گویا قریه ای است از قرای مصر. رجوع به معجم البلدان و الانساب سمعانی شود.

تؤمور.

[تُء] (ع) نشان که از سنگ و جز آن در بیابانها سازند. (از تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کسی: ما بالدار تؤمور؛ ای احد. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، تأمیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تأمیر شود.

تومه.

[مَ] (ع) دانه مروارید ||. مهره سیمین. ج، توم، توم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). دانه سیمین مانند مروارید. (از اقرب الموارد). مهره سیمین. (مهدب الاسماء). رجوع به توم شود ||. گوشواره ای که در آن دانه بزرگ باشد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بیضه شترمرغ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ام تومه؛ صدف. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تومبجی.

(اِخ) از منجمان ختائی است که در تدوین تاریخ اقوام مغول (تاریخ غازانی) خواجه نصیر را یاری کرد. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۱۷۲ و جامع التواریخ رشیدی شود.

تومیریس.

[تُ] (اِخ) (۱) تمیریس. رجوع به تمیریس و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Thomyris.

تومیة.

[تَ یِ] (ع مص) (از «ومء») اشاره کردن. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تومیة شود.

تون.

(ع ا) خرقه که بر آن به کجه بازی کنند. (منتهی الارب). خرقه ای که در آن کجه بازی کنند. (ناظم الاطباء). الخرقه التي يلعب عليها بالكجة. (لسان العرب) (اقرب الموارد).

تون.

(ا) روده پاک نکرده را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). روده گوسفند که در او سرگین بود. (شرفنامه منیری ||). قرارگاه نطفه را نیز گفته اند که زهدان باشد. (برهان). زهدان. (غیاث اللغات) (آندراج). قرارگاه نطفه در رحم که زهدانش نیز گویند. (شرفنامه منیری). زهدان و قرارگاه نطفه و رحم. (ناظم الاطباء ||). سوراخ حمام ||. جای سرگین انداختن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به معنی گلخن حمام هم آمده است و در عربی نیز گلخن هم این نام دارد. (برهان). گلخن. (غیاث اللغات) (آندراج). گلخن حمام. (ناظم الاطباء). جایی در زیر خزانه آب گرم حمام برای سوزاندن سوخت تا آب خزانه گرم شود. گولخ. گلخن. آتشخانه حمام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پهلوی تون (۱) (تنوره. دودکش). (حاشیه برهان چ معین): گرمابه زبون را در تیرماه تونی هستی پلید بیرون زانگونه کاندرونی. لامعی. می به تونت کشد سر، از بستان بنگ رویت کند به گورستان. اوحدی ||. به مجاز به معنی دوزخ است: می بینم به چشم سر که قومی را از تون دوزخ و از دودمان سیاه... سوی بهشت می برم. (فیه مافیه). - به تون؛ به جهنم. به درک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تون به تون افتادن؛ دشنامی است مرده را: تون به تون بیفتند آنها که این بدعت گذاشتند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). - کلمه اهریمنی به معنی مردن. (یادداشت ایضاً). - تون به تون افتاده؛ دشنامی است مرده ای را. نفرینی است مرده ای را. (یادداشت ایضاً ||). به لهجه طبری تار، مقابل بود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در اصطلاح فرش بافان تار مقابل بود. (یادداشت ایضاً). (۱) - tun.

تون.

[تَ وَ] (ا) بدن و جثه آدمی را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). در رسم الخط پهلوی تن را... نویسند و آن را بیشتر تون (۱) میخوانند. به معنی تن و بدن... در صورتی که تلفظ حقیقی آن «تن» است. (حاشیه برهان چ معین): جریح گشته سپاه و سلیح گشته تباہ روان ز جسم، روان گشته و توان ز تون. قآنی. (۱) - t(a)v(a)n.

تون.

(اخ) شهری است به خراسان نزدیک قائن و از آن شهر است اسماعیل بن ابی سعد و احمد بن محمد بن احمد. (منتهی الارب) (از آندراج). ولایتی در خراسان نزدیک طبس. (ناظم الاطباء). نام ولایتی است از خراسان. (برهان). امروز فردوس گویند در شمال شرقی طبس و شهری است قدیم... (حاشیه برهان چ معین): شهرکی است از حدود کوهستان و نشابور [به خراسان] با کشت و برز بسیار. (حدود العالم). نامه ها رسید از خراسان که ترکمانان در حدود ممالک پراگندند و شهر تون غارت کردند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۵۱۸). شهر تون، شهری بزرگ بوده است اما در آن وقت که من دیدم اغلب خراب بود و صحرائی نهاده است و آب روان و کاریز دارد و بر جانب شرقی باغهای بسیار بود و حصار محکم داشت. گفتند در این شهر چهارصد کارگاه بوده است، که زیلو بافتندی و در شهر درخت پسته بسیار بود... (سفرنامه ناصر خسرو). سخنم ریخت آب دیو لعین به بدخشان و جام و تون و تراز. ناصر خسرو. رجوع به فردوس و نزهة القلوب و مجمل التواریخ گلستانه و حیب السیر و قاموس الاعلام ترکی شود.

تون.

(اِخ) (۱) شهری است در سوییس به ناحیه برن که در حوالی برکه رود آر (۲) واقع است. این شهر دارای مدرسه نظام و کارخانه لبنیات سازی و تصفیه فلزات و حریربافی و ۲۴۲۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Aar - (۲). Thoune.

تونتاب.

(نف مرکب) از تون به معنی گلخن + تاب مخفف تابنده (از تافتن به معنی روشن کردن و مشتعل کردن) آنکه تون حمام را سوزاند، گرم شدن آب خزانه را. گلخن تاب. گلخنی. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا).

تونتن.

[تُ ت] (اِخ) (۱) شهری به انگلستان و مرکز سامرست شایر (۲) است که ۳۳۶۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مراکز فلاحتی است. (از لاروس). رجوع به تونتون در قاموس الاعلام ترکی شود. [Somersetshire - (۲) Taunton - (۱) tonten].

توندرب.

[تَ وَ دَا] (اِخ) دهی از دهستان تکاب است که در بخش ریوش شهرستان کاشمر واقع است و ۴۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تونس.

[نِ / نْ] (اِخ) تختگاه بلاد افریقیه که از ویرانی مدینه قرطاجنه آباد گردید. (منتهی الارب). نام باستانی آن ترسوس بوده. (دمشقی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شهر و ناحیتی به شمال افریقیه میان جد و سوسه. (از این بطوطه از یادداشت ایضاً). پایتخت کشور تونس که در منتهی الیه خلیج تونس در دریای مدیترانه واقع است و ۴۱۰۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). شهری است از ناحیت مغرب بر کران دریا و نخستین شهری است که برابر اندلس است. (حدود العالم). رجوع به طرسوس و الحلل السندسیه و عیون الانباء و نزهة القلوب و شدالازار و قاموس الاعلام ترکی و مادهء بعد شود.

تونس.

[نِ / نْ] (اِخ) کشور جمهوری تونس که به افریقای شمالی و بر کرانه دریای مدیترانه قرار دارد. پایتخت آن شهر تونس و وسعت خاکش ۱۵۶۰۰۰ کیلومترمربع است. شهرهای عمده این کشور سفاکس، بیزرت گابس، که روان، و سوس می باشند و ۳۴۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد. این کشور از شمال و مشرق به دریای مدیترانه و جنوب شرقی به لیبی و جنوب غربی و مغرب به کشور الجزائر محدود است. قسمت شمالی این کشور کوهستانی و در سلسله جبال اطلس قرار دارد. این منطقه که از دره های سرسبز و خرم تشکیل یافته است چه از جهت کشاورزی و چه از جهت منابع زیرزمینی سرشار از ثروت است. نواحی جنوبی آن دشت و قسمتی از صحرای افریقا را تشکیل میدهد که قسمت اعظم آن بر اثر مجاورت با دریای مدیترانه آبادان و سرسبز است. این کشور یکی از مراکز فلاحتی و محصول عمده آن گندم و جو و انگور و خرما و زیتون است و منابع زیرزمینی آن حائز کمال اهمیت است و مهمترین محصول آن فسفات، آهن، سرب، روی و منگنز است. سرزمین تونس در حدود قرن یازدهم تا هفتم پیش از میلاد مسیح

در تصرف فنیقی ها درآمد و سپس به کارتاژ منضم شد و با رومیها رقابت داشت آنگاه در سال ۱۴۶ ق.م. مغلوب گردید و سپس در قرن پنجم میلادی در تصرف وندل ها که از اقوام قدیمی ژرمن بودند درآمد و در قرن هفتم میلادی بوسیله قوم عرب اشغال گردید و در سال ۱۵۷۴ م. جزو امپراتوری دولت عثمانی درآمد و در سال ۱۸۸۱ م. در تحت حمایت دولت فرانسه قرار گرفت و چون در جنگ دوم جهانی با متفقین همکاری قابل ستایشی معمول داشت. پس از پایان جنگ مقدمات استقلال این کشور فراهم گردید و در سال ۱۹۵۴ م. استقلال داخلی یافت و در سال ۱۹۵۵ م. مستقل گردید و در سال ۱۹۵۷ م. به رهبری حیب بورقیه رژیم جمهوری در این کشور استقرار یافت. (از لاروس). رجوع به فرهنگ فارسی معین ج ۵ و معجم البلدان و ناظم الاطباء شود.

تونسی.

[ن / ن] (ص نسبی) منسوب به تونس. (از الانساب سمعانی) (ناظم الاطباء). رجوع به تونس و تونسی شود.

تونسی.

[ن / ن] (ع ۱) پارچه کتانی. و از این جهت آن را تونسی نامند که در تونس بهترین نوع آن ساخته میشود. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۵).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) ابوزید ولی الدین عبدالرحمن بن محمد بن... رجوع به ابن خلدون شود.

تونسی.

[ن / ن] (اخ) ابراهیم بن الحسن بن یحیی المعافری. فقیه مالکی متوفی به سال ۴۴۳ ه. ق. او راست: تعلیق ای بر کتاب ابن الواز. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۸).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) ابو عبدالله محمد بن سعید المالکی. متوفی به سال ۱۱۹۹ ه. ق. او راست: تشحین التذهیب لکتاب التهذیب (شرح شمسیه، در منطق). زهرالکواکب لبواهر المواکب. (حاشیه ای بر شرح الفیه اشمونی). لوامع التدقیق فی التوحید. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ستون ۳۴۵).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) خیرالدین پاشا. وزیر و مورخ. وی در تونس به مقام های بزرگ و سپس به وزارت و از جانب سلطان عبدالحمید عثمانی در آستانه صدارت عظمی (۱۲۹۵ ه. ق.) رسید و در اصلاح امور کوشش کرد. آنگاه به عضویت مجلس اعیان منصوب گردید و تا پایان عمر در این شغل باقی بود. او راست: اقوام المسالک فی معرفه احوال الممالک. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۳۰۲). رجوع به اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۳۵۸ شود.

تونسی.

[ن / ن] (اخ) علی پاشای اول از امراء تونس. وی از ادبا بود و به سال ۱۱۶۹ ه. ق. درگذشت. او راست: شرح التسهیل. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۶۷).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) علی پاشای دوم امیر تونس است که به سال ۱۳۲۰ ه. ق. درگذشت. او راست: منهاج التعریف فی اصول التکلیف. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۷۸).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) عمر بن عبدالرحمن بن ابی القاسم بن محمد بن زکریا. او راست: اخلاص النصایح فی تخطیط الصفائح. که در شعبان ۸۵۱ ه. ق. این کتاب را پایان رسانید. (از اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۷۹۳).

تونسی.

[ن / ن] (اخ) محمد بن عمر بن سلیمان (۱۲۰۴-۱۲۷۴ ه. ق.). وی در تونس متولد شده و به سودان و مصر رفت و چون در مفردات لغت و اصطلاحات عالم بود، در مدرسه ابی زعل به تصحیح کتابها پرداخت و کتابهای فراوانی در این دوره در رشته شیمی و طب و گیاه شناسی ترجمه کرد و لغات این کتب و اصطلاحات آنها را به الفاظ صحیح نوشت و معنی کرد و در قاهره درگذشت. او راست: الشذور الذهبیة فی الالفاظ الطبیة. تشحید الاذهان بسیرة بلاد العرب و السودان. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص ۹۶۱).

تونقی.

[ن] (مغرب، ا) مغرب تونک یا تونه. مطرزی در المغرب در ذیل الاتون آرد: يستعار لما یطبخ فیہ الأجر و یقال له بالفارسیة خمدان و تونق و داشوزن. (از مغرب مطرزی). و بنابراین کلمه تونق یا تونک مرادف خمدان است که در برهان به معنی داش و کوره خشت پزی و سفال پزی آمده است و داشوزن نیز مرادف داش به همین معنی است.

تونک.

[ن / ت ن] (ا) به معنی گنجینه و مخزن باشد.. و به این معنی بجای نون، «بای» ابجد و «تای» قرشت و «بای» حطی هم به نظر آمده است. (برهان) (آندراج). گنجینه باشد و آن را توبک نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). گنجینه و مخزن و انبار. (ناظم الاطباء). رجوع به توبک و توتک و تویک شود.

تونکن.

[تُن ک] (اخ) (۱) ناحیه ای در شمال شرقی هندوچین و در شمال ویتنام که مساحت آن ۱۱۶۰۰۰ کیلومتر مربع است. پایتخت آن هانویی (۲) شامل تونکن علیا و تونکن سفلی است. تونکن از مستعمرات فرانسه بود ولی کمونیستها تحت رهبری هوشی - مینه (۳) پس از جنگهای بسیار سخت با فرانسه (۱۹۴۵-۱۹۵۴ م.) آن را بازگرفتند و آن اکنون بخش اساسی قسمت شمال ویتنام (ویتنام شمالی) را تشکیل میدهد و ۹۸۵۶۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ فارسی معین ج ۵). رجوع به لاروس و قاموس الاعلام ترکی

ذیل کلمهء تونکین شود. (۱) – Ho-chi-minh – (۳) – Hanoi. (۲) – Tonkin.

تونکه.

[نَ كَ / تُ وَا كَ / كَ] (۱) به معنی تونک است که گنجینه و مخزن باشد... (برهان) (آندراج). به معنی تونک است. (فرهنگ جهانگیری). گنجینه. (شرفنامه منیری). گنجینه و مخزن و انبار ||. شب و لیل (۱). (ناظم الاطباء). رجوع به تونگه شود. (۱) – ناظم الاطباء هر دو معنی را ذیل کلمهء تونکه آورده است.

تونگا.

[تُ] (اخ) (۱) یا جزایر دوستان. از مجمع الجزایر پولی نزی (۲) و مرکز آن نوکوالوفا (۳) است و ۵۲۶۰۰ تن سکنه دارد و تحت حمایت دولت انگلستان است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء تونغه شود. (۱) – (۲) – Tonga. Polynesie. (۳) – Noukoualofa

تونگر.

[تَ وَا كَ] (ص مرکب) توانگر. (از آندراج) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زبردست و باقوت و زورآور و توانا و مالدار و دولتمند. (ناظم الاطباء). – تونگردل؛ تونگرهت. (ناظم الاطباء). توانگردل. رجوع به توانگر و توانگرهت شود. – تونگرهت؛ باهت و گشاده دل و سخی و کریم. (ناظم الاطباء). توانگرهت. رجوع به تونگردل و توانگر و دیگر ترکیبهای توانگر شود ||. حجام و سرتراش. (برهان) (ناظم الاطباء) (آندراج). رجوع به تونگو شود.

تونگری.

[تَ وَا كَ] (حامص مرکب) قدرت و توانائی ||. دولت و ثروت. (ناظم الاطباء). رجوع به تونگر و توانگر شود.

تونگو.

[تَ وَا] (۱) حجام بود. (فرهنگ جهانگیری). تانگو. (شرفنامه منیری). حجام که تانگو نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). سرتراش و حجام را گویند و به این معنی بجای «واو» آخر «رای» قرشت هم آمده است. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به تونگر و تانگو شود ||. جامه دان و صندوق پول ||. عنان. (ناظم الاطباء).

تونگوز.

(اخ) (۱) مردم سیبری که در قسمت اعظم سرزمین میان دریای اوخوتسک (۲) و ینی سئی (۳) و کوههای یابلونوئی (۴) سکونت دارند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء تونگوز و ایران باستان ج ۱ ص ۱۱ و ج ۳ ص ۲۲۵۳ و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) – Iablonoï – (۴) – Ienissei. (۳) – Okhotsk. (۲) – Tongouses ou Toungouses.

تونگه.

[تَ وَ كَ / كَ] (ا) انبار و مخزن ||. شب و لیل. (ناظم الاطباء).

تونل.

[ن] (فرانسوی، ا) (۱) نفق. راههای کنده در کوه برای عبور ترن. از تهران تا شاهی صد و ده تونل هست. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). راهی که در زیرزمین سازند و یا کوه را سوراخ کنند جهت عبور راه آهن. (ناظم الاطباء). راهرو و معبر زیرزمینی که بر اسلوب معماری سازند عبور قطارها و اتومبیل ها و استخراج معادن را و بدین وسیله راههای ارتباطی را کوتاه و آسان نمایند. (از لاروس). (۱) - Tunnel.

تونون له بن.

[تُنْ لِبْ] (اخ) (۱) یا تونون. مرکز ایالت قدیمی شابله (۲) و ایالت ساووی علیای کنونی فرانسه می باشد که بر کنار دریاچه لمان (۳) واقع است و چهارده هزار تن سکنه دارد و محصول آنجا پنیر و مواد غذایی و ظروف سفالی و گچ است. دارای شش بلوک و هفتاد قصبه و جمعاً ۵۷۷۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تونون شود. (۱) - Thonon-Les-Bains. (۲) - Chablais. (۳) - Leman.

تونه.

[ن / ن] (ا) چله جولاهگان باشد و آن تاری است که از پهنای کار جولاهگان زیاد آید. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). ریشه و طراز. (ناظم الاطباء ||). تونک. رجوع به تونک و تونق شود.

تونی.

(ص نسبی، ا) دزد و عیار و راهزن باشد. (برهان) (آندراج) (از انجمن آرا). که غالباً در تونها و گلخن های حمامها پنهان گردند. (آندراج) (از انجمن آرا). جلف و عیار، زیرا که اکثر در تون حمام می باشند. (فرهنگ رشیدی). دزد و عیار. (فرهنگ جهانگیری). کناس و دزد و دغاباز. (غیاث اللغات). دزد و عیار و راهزن و مفلس و گدا. (ناظم الاطباء). فقیری که جا ندارد و به شب در گلخن حمام خسبد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): در خیال افتاد مرد از جد او خشمگین شد رو بگردانید زو کین مگر قصد من آمد خونی است یا طمع دارد گدا و تونی است. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). رفت در حمام بس رنجورجان کون دریده همچو دلق تونیان. مولوی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). آن که تون حمام می تابد. (ناظم الاطباء). گلخن تاب. تونتاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). منسوب به تون را هم گفته اند که آن ولایتی است از خراسان. (برهان). منسوب به ولایت تون از خراسان. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). از مردم شهر تون. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). منسوب است به تون که شهرکی است نزدیک قاین، تون قهستانش خوانند. (از انساب سمعانی): تونیان قرائت کتاب خود را نوم گویند. (جهانگشای جوینی). رسولی به نزدیک خان فرستاده است و تونیان را خواسته چون آمده اند هر دو قوم را در موازات یکدیگر بداشته اند. (جهانگشای جوینی).

تونیب.

[ت] (ع مص) سرزنش کردن و ترسانیدن و ملامت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تُونیر.

[ت] (ع مص) بلند کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تُونیر.

(ا) کاغذی که از ختا و ختن می آورند. (ناظم الاطباء).

تونی ماهرودی.

(اخ) شاخه ای از تیرهء عبدلوند هیهاوند، از طایفهء چهارلنگ بختیاری. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۶).

تُونیة.

[ت ی] (ع مص) بیکار یا سست در کار یافتن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تُونیة.

[ی] (ع ا) لباس نخی مخصوص برای کشیشان (۱). (از دزی ج ۱ ص ۱۵۵). (۱) - Pretres.

توؤد.

[ت وء] (ع مص) آهسته رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تمهل و ترزن در کار و رفتار و تانی و تثب در آن. (از اقرب الموارد ||). پوشیدن ||. ربودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توؤص.

[ت وء] (ع مص) فراهم آمدن قوم ||. انبوهی کردن قوم بر آب. (از اقرب الموارد). رجوع به توؤص شود.

تووه.

[و] (ا) جفت را گویند که به عربی زوج خوانند. (برهان) (آندراج). جفت که ضد طاق است. (شرفنامه منیری). زوج و جفت و دوتائی. (ناظم الاطباء).

توؤ.

[ت و] (ع ا) ساعت. يقال: ماضی الاؤ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توه.

(ا) به معنی تووه است که جفت باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). زوج و جفت و دوتائی. (ناظم الاطباء ||). به معنی لای

و ته و پرده هم آمده است چنانکه هرگاه گویند توه بر توه، از آن لای بر لای و ته بر ته و پرده بر پرده مراد باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). لای و ته و پرده. (انجمن آرا) (آندراج).

توه.

[تَوْهٌ] (ا) تبه که ضایع شده و نابود گردیده و بکارنیامدنی باشد. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

توه.

[تَوْهٌ] (ع مص) هلاک شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رفتن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). تکبر نمودن ||. شوریده عقل گردیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). سرگشته و حیران رفتن در زمین. (ناظم الاطباء ||). ما اتوهه؛ چه سرگردان است او. (منتهی الارب). رجوع به ماده بعد شود.

توه.

[تَوْهٌ] (ع ا) هلاکی و هالک و تبه. يقال: فلان توهٌ و توهٌ (بالضم). ج، اتواه. اتاویه. (منتهی الارب) (از آندراج). هالک. (اقرب الموارد): فلاة توه؛ بیابان گم راه کننده. (ناظم الاطباء). فلاة توه؛ یضل فیها. (المنجد). رجوع به ماده قبل شود.

توه.

[تَوْهٌ] (اخ) دهی از دهستان یعقوب و ندپایی است که در بخش الوار گرمسیری شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توهث.

[تَوْهْهٌ] (ع مص) به غور نگرستن در کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهج.

[تَوْهْهٌ] (ع مص) افروخته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). افروخته شدن آتش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). افروخته شدن آتش و خورشید. (از اقرب الموارد ||). فاش گردیدن بوی خوش. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). درخشیدن گوهر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توه خشکه.

[تَوْهٌ وَخُكٌ] (اخ) دهی از دهستان روشکان است که در بخش طرهان شهرستان خرم آباد واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

توه خشکه.

[تَوْخِ كِ] (اخ) دهی از دهستان جلالوند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توهد.

[تَوَهْ هُ] (ع مص) گائیدن زن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در کار داشتن. (از اقرب الموارد).

توهر.

[تَوَهْ هُ] (ع مص) گذشتن بیشتر از شب و بیشتر از زمستان ||. فرودریدن ریگ ||. مضطر کردن کسی را در سخن به چیزی که متحیر بماند در آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توه روئبله.

[تَوْ وِ لِ] (اخ) دهی از دهستان هرسم است که در بخش مرکزی شهرستان شاه آباد غرب واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توهری.

[تَوَهْ ی] (ع ص، ا) شتر کوهان دراز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توهز.

[تَوَهْ هُ] (ع مص) برجستن و سپردن شتر گرانبار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهس.

[تَوَهْ هُ] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پای درخزانیدن به زمین در رفتار. يقال: يتوهس الارض فی مشیتة؛ ای یغمزها غمزاً شدیداً ||. به طرز نیکو رفتن شتر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرانبار رفتن. (از اقرب الموارد ||). رفتار گرانبار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توه سرخک.

[تَوْ وِ سِ خِ] (اخ) دهی از دهستان هرسم است که در بخش مرکزی شهرستان شاه آباد غرب واقع است و ۷۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توهش.

[تَوَهْ هُ] (ع مص) پای برهنه رفتن ||. گرانبار رفتن. (از اقرب الموارد ||). سودگی و بی کفشی پای ||. رفتار گرانبار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

توهط.

[تَوَهَّه] (ع مص) فروشدن در گل و لای || گسترده فرس را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توه طاق.

[تَوَهَّه] (اخ) دهی از بخش دهلران شهرستان ایلام است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توهقی.

[تَوَهَّه] (ع مص) متحیر و مضطر کردن کسی را در سخن به چیزی حیرتناک: توهق فلاناً فی الکلام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). توهق. (اقرب الموارد). رجوع به توهق شود || سخت گرم شدن سنگ ریزه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهل.

[تَوَهَّه] (ع مص) تعریض کردن و سخن سر بسته گفتن به کسی تا در غلطانند. تقول: توهلت فلاناً؛ اذا عرضته لان یوهل ای؛ یغلط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تعریض کردن و سخن سر بسته گفتن به کسی تا در غلط افتد. (آندراج). تعریض کردن تا در غلط افتد. (از اقرب الموارد).

توه لطیف.

[تَوَهَّه] (اخ) دهی از دهستان ماهیدشت پائین است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

توهوم.

[تَوَهَّه] (ع مص) گمان بردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در وهم انداختن و گمان بردن. (آندراج). در وهم انداختن. (غیاث اللغات). انگاشتن. گمان بردن. گمان کردن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). ادراک معنی جزئی مختص به محسوسات. (از تعریفات جرجانی). در اصطلاح حکماء قسمی ادراک است و آن ادراک معانی جزئی غیر محسوس موجود در ماده است. مانند: کیفیات و اضافات مخصوص به امور جزئی، بنابراین شرط است در آن که ادراک شده امری جزئی باشد، چنانکه در احساس و تخیل شرط است لیکن حضور ماده در قوه و وهمیه شرط نیست چنانکه در احساس لازم است و نیز اکتناف هیئت شرط نیست بخلاف تخیل که اکتناف هیئت در آن لازم است. (از کشف اصطلاحات الفنون (||)). (۱). خیال و وهم و تصور و گمان و پندار و ظن و شک و شبهه و احتمال. (ناظم الاطباء). توهوم یا تجسم خیال، شخص در رؤیا صور ذهنی خود را دارای حقیقت خارجی میدانند. چنانکه همین اعتقاد را هنگام بیداری نسبت به خیالات خود پیدا کند، می گوئیم دچار توهوم است. پس توهوم یا تجسم خیال وقتی دست میدهد که خیالات و تصورات بجای ادراکات حسی گرفته شوند. (روانشناسی از لحاظ تربیت دکتر سیاسی چ ۳ ص ۱۸۸): توهوم هست عزرائیل و فضلت هست میکائیل چو اسرافیل شد منطق خرد جبریل باطیران. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۶۰). آن به علاج از تن خود زهر برد وین به یکی گل ز توهوم بمرد. نظامی. - در توهوم بودن؛ در وهم و

خیال بودن. (ناظم الاطباء).

توهمات.

[تَ وَهٌ] (ع ا) خیالات و چیزهای خیالی و موهومات و چیزهائی که وجود خارجی نداشته باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به توهم شود.

توهم کردن.

[تَ وَهٌ هُ كَ دَ] (مص مرکب) پنداشتن. گمان بردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گمان کردن و پنداشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به توهم شود.

توهن.

[تَ وَهٌ هُ] (ع م) سست شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: توهن امره؛ ای ضعف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سنگین شدن مرغ از خوردن دانه چنانکه قادر به پرواز نباشد. (از اقرب الموارد).

توهوه.

[تَ وَوٌ] (ع مص) غریدن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توهید.

[تَ] (ع مص) گسترده شدن فرش را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهیر.

[تَ] (ع مص) انداختن کسی را در امری که روی رهائی ندارد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهیل.

[تَ] (ع مص) ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

توهیم.

[تَ] (ع مص) به غلط افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بدگمانی افکندن و در غلط انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): کای عجب، نهی از پی تحریم بود یا به تأویلی بدو توهیم بود. مولوی.

توهین.

[تَ] (ع مص) سست کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). سست گردانیدن.

(منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ضعیف گردانیدن. (از اقرب الموارد). خوار کردن. خوار شمردن. خوارداشت. ضعیف و سست شمردن. حقیر و سبک داشتن. سبک داشت. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). توهین که معمولاً استخفاف و کوچک شمردن استعمال میشود در لغت به معنی ضعیف ساختن است و در زبان عربی بجای آن اهانت گویند. (نشریه دانشکده ادبیات تبریز سال ۱ شماره ۲ (۱۱). ۱) خواری و زبونی و ناتوانی و سستی. (ناظم الاطباء): توقیر من به تحقیر و تعظیم به توهین بدل گردد. (سندبادنامه ص ۷۲). توی. (۱) به معنی اندرون باشد مطلقاً اعم از اندرون خانه و اندرون دهان و بینی و امثال آن. (برهان). به معنی اندرون باشد و توی دهن و توی خانه؛ اندرون دهن و اندرون خانه. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). اندرون. (انجمن آرا). اندرون و در میان و درون. (ناظم الاطباء): درودی که از توی آن بوی اخلاص به مشام مشتاقان قدس رسد. (رشیدی). رجوع به توشود || لای و ته را نیز گویند همچو دوتوی و سه توی و دولای و سه لای. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). تو و تاه و لای باشد. (فرهنگ جهانگیری). به معنی ته و لای، چنانکه گویند دوتوی و دولای و توی بر توی و تو به تو. (فرهنگ رشیدی). خم. پیچ. لا. نورد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فلکها را هشت گویند یک بر دیگر پیچیده همچون پیچیدن تویهای پیاز. (التفهیم از یادداشت ایضاً). آن زلف سرافکنده بدان عارض خرم از بهر چه آراست بدان توی و بدان خم. عنصری (یادداشت ایضاً). هر چند همی مالد خمش نشود راست هر چند همی شورد تویش نشود کم. عنصری (یادداشت ایضاً). رجوع به تو و توه و ته شود. - یک توی پیراهن؛ به معنی یک پیراهن. (آندراج): قبا پوشید و هوشم برد اگر خود خواهدم کشتن چرا یکبار با یک توی پیراهن نمی آید. امیرخسرو (از آندراج ||). با ثانی مجهول جشن و مهمانی باشد. (برهان). جشن و میزبانی را خوانند. (فرهنگ جهانگیری). جشن و میزبانی و ظاهراً بدین معنی زبان مغول است و طوی به «طای» حطی دیده شده است. (فرهنگ رشیدی). به معنی شادی متأخرین به «طا» نویسند. (آندراج). جهانگیری به معنی جشن و عروسی آورده آن خطاست زیرا که پارسی نیست ترکی است و با «طاء» مؤلف است. (انجمن آرا). جشن و عید و مهمانی و ضیافت. (ناظم الاطباء). در ترکی شادی و عروسی را گویند... در لغات ترکی بضم اول و «واو» غیرملفوظ و سکون «یای» تحتانی به معنی شادی، متأخرین به «طا» نویسند. (غیاث اللغات). ترکان عروسی را توی گویند. (برهان). توی در ترکی به معنی جشن. ضیافت. مجلس سرور. جوهر و اصل شیء. موی و پشم است. (حاشیه برهان چ معین).

توی.

(۱)(۱) در رشت و مازندران آن را انجیلی نیز گویند و در ناحیه حاجی لر و آستارا به نام دَمِر آغاجی معروف است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). درختی است. رجوع به تو و جنگل شناسی ساعی ص ۱۸۲ و انجیلی شود. (۱) - Parrotia Persica.

توی.

[تَ وَنَ / تَ وَا] (ع مص) هلاک شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

توی.

[تَ وی ی] (ع ص) مقیم به جائی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

توی.

[تَ وَا] (ع ا) هلا-کی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تباهی: خوش کند آن دل که اصلح بالهم رد من بعد التوی

انزالهم. مولوی.

تویع.

[تُ وَبِ] (اخ) (به تصغیر) همان تابع النجم است. (منتهی الارب). دبران که یکی از منازل قمر است و تابع النجم نیز گویند. (ناظم الاطباء).

تویج.

[ی] (ا) گیاهی است که بر درخت پیچد و به عربی عشقه خوانند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیاره بود که بر هر درخت که پیچد آن را خشک کند و به تازی عشقه نامند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی).

تویجه لی.

[ج] (ا) نامی است که در سفارود به داردوست (۱) دهند. تویج. عشقه. رجوع به داردوست شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - عشقه. رجوع به عشقه شود.

تویدن.

[تَدَا] (مص) بریان و برشته شدن. تافتن. تاییدن. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا): منکر شوار توانی نار سعیرا تا اندرو به حشر بسوزی و برتوی. سوزنی (یادداشت ایضاً). رجوع به تاب و تاییدن و تافتن و تو و ترکیبهای این سه و برتویدن شود.

تویر.

[تُ] (اخ) دهی از دهستان کوهستان است که در بخش کلاردشت شهرستان نوشهر واقع است و ۲۴۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تویزه.

[تُ زَا] (ع ا) به لغت بربر بیگاری که شامل شخم زدن زمینهای کشاورزی به مدت یک روز و به وسیله افراد یک قبیله انجام می گیرد و این حق برای تمام مالکان و اجاره کنندگان املاک شناخته شده است... (از دزی ج ۱ ص ۱۵۵). رجوع به همین کتاب شود.

تویسرکان.

[سَ / سِ] (اخ) قصبه ای است (۱) در حوالی و جانب شمالی نهاوند... (انجمن آرا) (آندراج). یکی از بخشهای ولایت ثلاث قدیم (ملایر - نهاوند - تویسرکان) که اینک از شهرستانهای استان پنجم کشور است. وجه تسمیه آن از دو کلمه توی و سرکان ترکیب شده و نام دو قصبه بزرگ قدیمی است. توی شهر فعلی و سرکان نام قصبه ای است در ۶ هزارگزی شمال توی. در حال حاضر قصبه سرکان همان سرکان نامیده می شود ولی توی به تنهایی گفته نمیشود و کلمه تویسرکان نام خاص شهر مرکز شهرستان

است. شهرستان تویسرکان محدود است: از طرف شمال به کوه الوند، از شمال باختری به بخش اسدآباد شهرستان همدان، از خاور به شهرستان ملایر، از جنوب به شهرستان نهاوند، از باختر به بخش کنگاور شهرستان کرمانشاهان. شهرستان تویسرکان در دره های دامنه جنوب باختری کوه الوند واقع است و شعبه های مختلف این کوه از هر سمت، شهرستان تویسرکان را فرا گرفته است. کوههای خان گرمز، کمرزرد، کلیان و سیاه دره از ارتفاعات این شهرستان بشمار می آیند. رودخانه های مهم آن کرزان رود و خرم رود است. محصول عمده این شهرستان غلات و میوه و خشکبار و توتون و پنبه و پوست و پشم و چوب و صنایع دستی قالی و قالیچه است. این شهرستان از سه دهستان تشکیل یافته است: ۱- کرزان رود با ۳۶ آبادی و ۴۱۰۰۰ تن سکنه. ۲- خرم رود با ۳۹ آبادی و ۱۷۰۰۰ تن سکنه. ۳- قلقل رود با ۴۰ آبادی و ۱۹۰۰۰ تن سکنه. شهر تویسرکان در یکی از دره های باختری و خوش آب و هوای کوه الوند واقع است و ۱۵۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵). (۱) - فعلا در تقسیمان کشوری شهرستان است.

تویک.

[ی] [ا] (مصغر) توی است که اندرون خانه و غیره باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گنجینه و مخزن. (برهان) (آندراج). انبار آذوقه. (از ناظم الاطباء). رجوع به توی و توبک و توتک شود.

تویل.

[ت / ت'] [ا] (پیش پیشانی بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۱۴). پیش پیشانی گاه از بالا سوی میان سر بود و چکاد نیز همین باشد و به تازی چون آنجا موی نروید اصلع خوانندش... (لغت فرس اسدی چ دبیرسیاقی ص ۱۲۲). پیشانی بود. (فرهنگ جهانگیری). پیشانی و بعضی به معنی تارک سر گفته اند. (فرهنگ رشیدی). کسی را گویند که بر بالای پیشانی او مو نباشد و او را به عربی اصلع خوانند و به ضم اول بالای پیشانی و فرق سر و تارک سر را گویند... (برهان). پیشانی از افراز سر. (شرفنامه منیری). از بالای پیشانی آنجا که موی بر نیاید و اصلع بود. (اوبهی). کسی را گویند که بر بالای پیشانی او موی نباشد، و پیشانی و تارک سر را نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج): اصلع؛ یعنی کسی که بر بالای پیشانی وی موی نباشد. بالای پیشانی و فرق سر و تارک سر. (ناظم الاطباء). در نسخ مختلف لغتنامه اسدی معانی ذیل برای این صورت (تویل) آمده است. پیش پیشانی، پیش پیشانی سوی چکاد، پیش پیشانی گاه از بالا سوی میان سر و چکاد نیز همین باشد و به تازی چون آنجا موی نروید اصلع خوانندش. پیشانی باشد از افراز سر چون چکاد و بیت [غواص] را شاهد می آورند... این کلمه را برهان، گذشته از معنی فوق به معنی اصلع آورده است در این بیت (۱) انسب است و ممکن است اصل «سرکل» بوده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پشت خوهل و (۲) سرتویل و روی بر کردار نیل ساق چون سوهان و دندان بر مثال دستره. غواص (یادداشت ایضاً). اختران بر زمین نهند از بیم از پی بندگی شاه تویل. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). صرفنظر از تصحیفی که ممکن است در این کلمه روی داده باشد از قرینه ای که در بیت غواص موجود است (هجو) معنی اصلع و کل مناسبتر بنظر می رسد. (۱) - مراد بیت غواص است. (۲) - در لغت فرس اسدی چ اقبال، پشت خول و...

تویل.

[ت'] [ا] (علامتی را گفته اند که صیادان در صحرا بر پای کنند تا نخجیر از آن بترسد و سوی دام آید. (برهان) (ناظم الاطباء).

تویل.

[تَ وَیْ یُ] (ع مص) به ویل دعا کردن برای چیزی که فرود آید. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تویه‌اشی.

[تُ یُ] (اخ) (۱) شهری است در ژاپن که در ایالت هندو (۲) واقع است و ۱۴۵۹۰۰ تن سکنه و کارخانه بافندگی دارد. (از لاروس).
(۱) - Hondo - (۲) .Toyohashi ou Toyohasi.

تویه.

[یِ] (ا) قوس قزح را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تویه.

[یِ] (اخ) قصبه مرکز دهستان تویه دروار است که در بخش صیدآباد شهرستان دامغان واقع است و ۲۵۰۰ تن سکنه دارد. محصول آنجا غلات و گردو و میوه و لبنیات است و از معدن سرب آن بهره برداری میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تویه.

[یِ] (اخ) دهی از دهستان رودبار است که در بخش حومه شهرستان دامغان واقع است و ۵۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تویه دروار.

[یِ دَا] (اخ) یکی از دهستانهای بخش صیدآباد است که در شهرستان دامغان واقع است و از سه آبادی بنام تویه، دروار، صح، تشکیل یافته و در حدود ۵۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

توییل.

[تَ] (ع مص) توییل؛ ویلا له بسیار گفتن. يقال: ویله و ویل له؛ اذا کثر له من ذکر الویل. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

ته.

[تَه] (ا) زیر و پایین را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء): ز شرم دایه سر در ته فکنده زبان بسته ز پاسخ، لب ز خنده. (ویس و رامین). آقای دکتر معین آرد: معنی نخست آن (ته) خالی است از اوستائی «توسن» (۱) (خالی شدن)، پهلوی «توهیک» (۲) (تهی و خالی)، هندی باستانی «توچ هیه» (۳)، سانسکریت «توچه» (۴) (خالی)، بلوچی «توسگ» (۵)، «توسغ» (۶) (خاموش شدن، رها شدن)، «توسغ» (۷) خاموش شدن. (حاشیه برهان چ معین ||). غور و قعر و جزء درونی. (ناظم الاطباء). تک. قعر. غور. بن. فرود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر اوج چو پرواز کنم از نظر تیز بینم سر موئی هم اگر در ته دریاست. ناصر خسرو. هفت هزار سال پیش از آدم سنگی از لب دوزخ رها گردید، امروز به ته دوزخ رسیده است. (قصص الانبیاء ص ۷). در آن چاهم افکند گردون دون که از

ژرفی آن چاه را ته نبود. مسعود سعد. بی طلب زنهار بر خوان کسی مهمان مشو گوهر بی قیمتی ریگ ته دندان مشو. صائب. - از ته؛ از بیخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ته آب؛ قعر آب. (ناظم الاطباء). - ته بساط؛ آخرین موجودی. آخرین مال کالای مانده. - ته بندی کردن؛ پیش از وقت مقداری خورده بودن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ته تغاری؛ فرزند آخر در پیری. (یادداشت ایضاً). - ته چیزی را بالا آوردن؛ خوردن و صرف کردن تمام آن. (یادداشت ایضاً). - ته چین؛ نوعی پلو که با گوشت بره پزند. - ته دل؛ رجوع به همین کلمه شود. - ته دیگ؛ برنج خشک شده و بهم فشرده ای که پس از طبخ برنج در ته دیگ حاصل آید. - ته رنگ؛ بقیه رنگی که بشده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ته نشین؛ رسوب. - ته و توی چیزی؛ عمق آن: ته و توی کاری را در آوردن بالتمام؛ از جزئیات آن آگاه شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - کفگیر به ته دیگ خوردن؛ کنایه از تمام شدن هستی و دارائی و قدرت است. - امثال: ما ریگ ته جوئیم، شما آب روان؛ کنایه از ثبات و پایداری گوینده و بی ثباتی و زودگذری شنونده است ||. پایان چیزی و مایه و اصل از اینجاست که گویند فلانی ته ندارد؛ یعنی بی مایه و بی اصل است و ته کار. اصل کار. (از آندراج). بن و اصل. (ناظم الاطباء): نیستی خس که ز هر باد به جولان آئی مرو از جا، بنشین باقر و، پیش آر تهی. باقر کاشی (از آندراج ||). به معنی طاق هم هست که در مقابل جفت باشد. (برهان) (از آندراج). طاق و فرد و تک. (ناظم الاطباء). رجوع به تک شود ||. زنگی که بر روی تیغ و شمشیر و امثال آن بهم رسد. (برهان) (از آندراج). زنگ تیغ و شمشیر و جز آن. (ناظم الاطباء ||). تا و لای را نیز گفته اند. (برهان) (از آندراج). تاه و لای و چین. (ناظم الاطباء). رجوع به تاه شود. (۱) - tusen. (۲) - tuhik. (۳) - tucchya. (۴) - tuccha. (۵) - tusag. (۶) - tusagh. (۷) - tosagh

ته.

[تَه] (۱) تفو را گویند که آب دهن است و آب دهن انداختن را هم گفته اند. (برهان) (از آندراج). تف و آب دهن. (ناظم الاطباء). رجوع به تف و تفو شود.

ته.

[تَه] (ص) تهی و خالی. (ناظم الاطباء).

ته.

[تَه] (۱) نامی است که در شمیرانات و اطراف طهران به درخت داغداغان دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تاو در جنگل شناسی ساعی ص ۲۳۱ شود.

ته.

[تَه / تِه] (ع | اشاره) مانند ذَه و یا ذَه کلمه اشاره به مؤنث است؛ یعنی این زن. (ناظم الاطباء).

تهاتر.

[تَه تَه] (ع مص) بر یکدیگر دعوی باطل کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یکدیگر را تکذیب کردن. منه التهاتر للشهادات التي يكذب بعضها بعضاً كانه جمع تهتر. و في الحديث: المتسaban شيطانان يتهاتران. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تهاتر.

[تَ تْ] (ا) مبادلهء کالائی با کالائی دیگر. فرهنگستان ایران پایاپای را به جای این کلمه پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود.

تهاتر.

[تَ تْ] (ع ا) گواهی که همدیگر را کاذب کند. (منتهی الارب). گواهانی که همدیگر را تکذیب کنند. ج تهتر. (ناظم الاطباء).

تهاتری.

[تَ تْ] (ص نسبی) پایاپای: معاملات تهاتری؛ معاملات پایاپای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهاتم.

[تَ تْ] (ع مص) بر یکدیگر دعوی باطل نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تهاتر. (اقراب الموارد). رجوع به تهاتر شود.

تهاتن.

[تَ تْ] (ع مص) باران هاتن باریدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تهاته.

[تَ تْ] (ع ا) ترهات و اباطیل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ترهات. (مهذب الاسماء).

تهاجر.

[تَ جْ] (ع مص) از یکدیگر بیریدن. (زوزنی). از همدیگر بریدن و جدائی کردن. و فی الحدیث: ماتهاجر مؤمنان فوق ثلثه ایام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تقاطع. (اقراب الموارد).

تهاجم.

[تَ جْ] (ع مص) حمله کردن یکی بر دیگری. (از اقراب الموارد). به یکدیگر هجوم کردن. مقابل تدافع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهاجی.

[تَ] (ع مص) یکدیگر را هجا کردن. مهاجات. (مجمل اللغة از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با هم هجو کردن. (منتهی الارب) (آنندراج). همدیگر را هجو کردن. (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد).

تھاد.

[تَدَد] (ع مص) در پی یکدیگر برآمدن قوم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تھادر.

[تَدُد] (ع مص) با هم مباح گردانیدن خون را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھادم.

[تَدُد] (ع مص) باهم رایگان و مباح کردن خون را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تھادر. (اقرب الموارد). رجوع به تھادر شود.

تھادن.

[تَدُد] (ع مص) راست ایستادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). درست و راست شدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). (تصالح قوم. (از اقرب الموارد).

تھادی.

[تَد] (ع مص) یکدیگر را هدیه دادن. الحدیث: تھادوا تحابوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). هدیه با هم فرستادن. (غیاث اللغات ||). نرم رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خرامان رفتن زن و آهسته رفتن از ناتوانی یا از مستی. (آندراج ||). خمیدن در رفتار. يقال: تھادت المرأة؛ ای تمایلت فی مشیتها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بدو تن رفتن. (منتهی الارب). بدو تن تکیه کرده راه رفتن. (از اقرب الموارد).

تھارش.

[تَرُ] (ع مص) در یکدیگر افتادن سگان. (زوزنی). برآغالانیده شدن سگان بر یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھارط.

[تَرُ] (ع مص) یکدیگر را دشنام دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشاتم. (اقرب الموارد). رجوع به تشاتم شود.

تھارم.

[تَرُ] (ع مص) خود را پیر و خرف نمودن. (منتهی الارب) (آندراج). خود را پیر و خرف وانمودن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھازؤ.

[تَ زُءٌ] (ع مص) سخریه کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

تهافت.

[تَ فٌ] (ع مص) افتادن ||. پیایی بیفتادن. (زوزنی). پاره پاره افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). پیایی درافتادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بکتوزون چون اصرار او بر جهل و غوایت و تهافت او در مهاوی ضلالت بدید، ساز محاربت ترتیب داد. (ترجمه تاریخ یمنی ج ۱ تهران ص ۱۹۷ ||). بر یکدیگر افتادن. (آندراج ||). پیایی آمدن ||. خود را بر چیزی افکندن ||. کهنه گردیدن جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تھا کر.

[تَ كٌ] (ا) لفظ هندی است به معنی خداوند و هندوان در محاورات خود بر هم مسلک؛ یعنی سمدھی اطلاق کنند. (غیاث اللغات) (آندراج).

تھا ک.

[تَ كٌ] (ع مص) با هم پیکار کردن و خصومت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھا ل.

[تَ لٌ] (ا) غار و مغاره کوه را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء). غار. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی ||). سرداب. (ناظم الاطباء).

تھا لک.

[تَ لٌ] (ع مص) تها لک علی الفراش؛ بر بستر افتادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). خمان و چمان رفتن زن. (آندراج): تها لکت المرأة فی مشیتها؛ خمان و چمان رفت آن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھا م.

[تَ مٌ] (ع ص) رجل تها م؛ منسوب به تها م؛ یعنی از اهل مکه. ج، تها مون. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

تھا م.

[تَ مٌ] (اخ) وادئی است به یمامه. (منتهی الارب) (مراصد الاطلاع) (از معجم البلدان).

تھا م.

[تَ مٌ] (اخ) دهی از دهستان لقمجان است که در بخش مرکزی شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۷۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تهامسی.

[تَمُّ] (ع مص) همدیگر را راز گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مهامسه. مساره. راز گفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهامشی.

[تَمُّ] (ع مص) در یکدیگر در آمدن ||. جنبیدن با هم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهامون.

[ت] (ع ا) جِ تَهاَم: و قوم تَهاَمون؛ گروه منسوب به تَهاَمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تهامه.

[تَمَّ] (اِخ) مکه معظمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به مکه شود.

تهامه.

[تَمَّ] (اِخ) زمینی است مشهور. (منتهی الارب). زمینی است مشهور که مکه معظمه متصل به آن است. (از ناظم الاطباء). زمینی است در ملک عرب که مکه معظمه در آن واقع است. (آندراج). در سواحل بحر، میان یمن و حجاز است و آن را غور نیز نامند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سرزمینهای هموار ساحلی است که شما از شبه جزیره سینا تا نواحی یمن (جنوبی) امتداد دارد. مکه. نجران. جده. صنعاء در این موضع واقع است. رجوع به مرصد الاطلاع و معجم البلدان شود.

تهامی.

[تَمَّ] (ص نسبی) منسوب است به تَهاَمه. يقال: رجل تَهاَمی و تَهاَم و قوم تَهاَمون... (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). منسوب به تَهاَمه. (از المنجد) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): رسول ابطحی و تَهاَمی. رسول قرشی، مکی، مدنی، ابطحی، تَهاَمی. (یادداشت ایضاً).

تهامیه.

[تَمَّ] (ع ص نسبی) منسوب به تَهاَمه. يقال: امرأه تَهاَمیه. (ناظم الاطباء).

تهانف.

[تَنُّ] (ع مص) به فسوس خندیدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). نرم خندیدن، فوق تبسم مانند خنده فسوس کننده و آن خاص است زنان را. (آندراج).

تهانؤ.

[تَنْءٌ] (ع مص) یکدیگر را تهنیت و مبارکباد گفتن. (ناظم الاطباء).

تهانوی.

[تَنْءٌ] (اخ) الهندی (شیخ) محمدعلی بن شیخ علی بن القاضی محمد حامد بن محمد صابر الفاروقی التهانوی الهندی الحنفی. او راست: ۱ - سبق الغایات فی نسق الایات. ۲ - کشاف اصطلاحات الفنون. (از معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۴۵). رجوع به مقدمهء کشاف اصطلاحات الفنون چ تهران شود.

تهانه.

[تَنْءٌ] (ا) مأخوذ از هندی، قلعهء کوچک و توقفگاه عمدهء یک ناحیه. (ناظم الاطباء).

تهانی.

[تَنْءٌ] (ع مص) با هم مبارکباد گفتن و تهنیت کردن. به این معنی مصدر است از باب تفاعل و هم ج تهنیت مثل تجارب بکسر «راء»، ج تجربه... (غیاث اللغات) (آندراج). باهم مبارکباد و تهنیت گفتن (||.ا) مبارکباد و تهنیت. (ناظم الاطباء): از قضای حقوق و قیام به مراسم تهانی تعازی دامن درکشید. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۳۴). و اهالی آن به مقدم او تهانی نمودند. (جهانگشای جوینی). هر کس بر حسب هوی و حال خود تهاوای و تهانی می کرد. (جهانگشای جوینی).

تهاوش.

[تَنْءٌ] (ع مص) آمیخته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهاش.

[تَنْءٌ] (ع ا) ج تهاوش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تهاوش شود.

تهاون.

[تَنْءٌ] (ع مص) خوار داشتن. (زوزنی) (دهار). سبک شمردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوار و حقیر داشتن. (غیاث اللغات) (آندراج). استحقار. استخفاف. استهزاء. (از اقرب الموارد). استخفاف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||.ا). غفلت و اهمال و سهل انگاری و تحقیر. (ناظم الاطباء): در ربیع الاول سنهء سبع و ستمائه سلطان فرمود که تهاون و تعلی می آرند. (جهانگشای جوینی). و چون بر باطل شرع واقف شدند از تهاون بظاهر خللی نباشد. (جهانگشای جوینی). اگر در ادای برخی از آن، تهاون و تکاسل روا دارند هرآینه در معرض خطاب آیند. (گلستان).

تهاون کردن.

[تَنْءٌ] (ع مص) تحقیر کردن و اهانت نمودن و غفلت کردن. (ناظم الاطباء): گفتند بدین تهاون که بر ایشان کرد و بی نیازی که از ایشان نمود همگان بصورت ملازمت کنند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۶۷). کو تهاون کرد در تعظیمها تا که زآن

نسیان شد و سهو و خطا. مولوی. و از ادای خراج تقاعد می نمایند و تکاسل و تهاون می کنند. (تاریخ قم ص ۳۱). رجوع به تهاون شود.

تهاون نمودن.

[تَوْنُ / نَ / نَدَ] (مص مرکب) تهاون کردن: از روی منافست و حسد، تهاون نمود و رک باز گرفتند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۶۹). رجوع به تهاون و تهاون کردن شود.

تهاوی.

[تَ] (ع مص) در پی یکدیگر فرود آمدن قوم در مگاک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). سقوط بعضی در اثر بعض دیگر و در اساس تساقط. (از اقرب الموارد).

تهاویل.

[تَ] (ع ا) جِ تهویل؛ یعنی کارهای ترساننده ||. رنگهای گوناگون. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رنگهای مختلف از سرخ و زرد و سبز. (از اقرب الموارد ||). آرایش نگارها و تصویرها و پیرایه ها. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). واحد آن تهویل است. يقال: زینت بالتهویل، و هی النقوش و الالوان تهول من نظر الیها کمال. يقال: شیء رائع و لو ابصرته لراعک و هو یروع بجماله. (اقرب الموارد). - تهویل الربیع؛ آنچه از گلهای گوناگون که در بهار روید. يقال: علا الریاض تهویلها. و گویند تهویل، پشمهایی است که به شتر آویزند و آن را واحد نیست. (از اقرب الموارد).

تهایج.

[تَی] (ع مص) بر یکدیگر آغالیده شدن. (زوزنی). با هم برجستن به کارزار. يقال: تهایجوا؛ اذا تواتبو اللقتال و تحرکوا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تهایط.

[تَی] (ع مص) گرد آمدن و اصلاح امور کردن قوم میان خود. ضد تمایط. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهایؤ.

[تَی] (ع مص) با هم سازواری و موافقت کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته اومان.

[تَ] (اخ) پادشاه شوش در سال ۶۴۵ ق. م. که در آن سال آشوربانیپال پادشاه آشور به شوش حمله کرد و ته اومان را مغلوب و مقتول ساخت و سراسر این کشور را مورد نهب و غارت قرار داد. رجوع به یسنا ص ۹۷ شود.

ته بازار.

[تَهْ] (ا مرکب) رجوع به ته بازاری شود.

ته بازاری.

[تَهْ] (ص نسبی) ... همان بازاری (۱) و ته بازاری. جمعی که جا و مکانی ندارند و در ته بازار می باشند. از اهل زبان بتحقیق پیوسته کنایه از مردم اهل حرفه مثل طباخ و کبابی و نانوا و دلال و سمسار و پالان دوز و غیرهم که در بازار دکان داشته باشند (۲) و لهذا اطلاق آن بر مردم اجلاّف و فرومایه نیز آمده. (آندراج): نشکند هرگز خمّار من ز ته مینای می طفلک مقبول ته بازاری می خواستم. طاهر وحید (از آندراج). مست سازد گر مرا مانند ته مینای می نشاء طفلان ته بازار، اینم ثابت است. ؟ (ایضاً ||). در هندوستان ته بازاری محصولی را گویند که از مردم بازارنشین گیرند و این مردم غیردکاندار باشند. مثل تره فروش و فواکه فروش و مانند اینها که اجناس را از اطراف آورده در بازار فروشند. (آندراج). مال الاجارهء سکوهای بازار. (ناظم الاطباء). (۱) - در ذیل کلمهء ته بازار. (۲) - ظ: نداشته باشند یا: در ته بازار دکان داشته باشند.

تهب.

[تَهَبُ بٌ] (ع مص) پاره پاره شدن جامه. (تاج المصادر بیهقی). کهنه شدن جامه و دریدن آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهبج.

[تَهَبُ بٌ] (ع مص) برآماهیدن. (تاج المصادر بیهقی). آماسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تورم. (اقرب الموارد). مشابه به آماس شدن چه بهج بفتحتین آماسیدن است و با تفعّل برای تشبیه آید. (غیاث اللغات) (آندراج). آماس. (ناظم الاطباء). نزد اطباء عبارت از ورمی است که هنگام بسودن دست به موضع ورم احساس نرمی شود. و اگر در موقع بسودن دست موضع ورم نرم نباشد و برآمدگی مقاوم حس لمس داشته باشد آن را نفعه نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تهبد.

[تَهَبُ بٌ] (ع مص) حنظل چیدن و شکستن آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: خرج القوم یتهدون. (اقرب الموارد).

تهبرس.

[تَهَبُ رٌ] (ع مص) خرامیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). تبختر. (اقرب الموارد): مَرَّ یتهبرس. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ته بر کردن.

[تَهَبُ كَدْ] (مص مرکب) درخت یا شاخه ای را بتمام بریدن. از بیخ متصل به زمین در درخت و متصل به تنه، در شاخ بریدن.

(یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته برگ.

[تَهَبْ] (اِ مرکب) اصطلاح در قمار با ورق مقابل سربرگ. آنکه در حلقه قمار ورقهای آخر، او را باشد.

ته بساط.

[تَهَبْ] (اِ مرکب) به قطع اضافت، سامان قلیل و متاع بیقدر و قیمت، که بعد از فروختن بماند. (آندراج). بقیه از کالای دکان. توسعاً بقیه از هر چیزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). متاع باقیمانده پست و به فروش نرسیده. (ناظم الاطباء): هتم پشت پا به دوران زد خنده بر ته بساط امکان زد. فوقی یزدی (از آندراج). مایه حسرت بجز آهی دل نالان نداشت ته بساطی غیر گرد، این خانه ویران نداشت. دانش (ایضاً).

تهبش.

[تَهَبْ] (ع مص) گرد آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تجمع. (اقراب الموارد ||). ورزیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء): خرج یتهبش لعیاله؛ یجمع و یتکسب. (اقراب الموارد).

تهبط.

[تَهَبْ] (ع مص) انحدر: تهبط الیهم من الثنیة؛ انحدر. (اقراب الموارد). رجوع به انحدر شود.

تهبط.

[تَهَبْ] (ع ا) مرغی است خاکستری رنگ که به دوپای خود آویزد و بانگ کند بیانگی که گویا می گوید: «أنا اموت أنا اموت». (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقراب الموارد). مرغی است چون جوجهء ماکیان که از پای، خود را آویزد و آواز کند. شباهنگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). برای تَفَعَّلَ غیر از این مثالی نیست. (اقراب الموارد).

تهبل.

[تَهَبْ] (ع مص) ورزیدن جهت اهل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تکسب. (اقراب الموارد).

ته بند.

[تَهَبْ] (نف مرکب) صحاف که ته بندی کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ته بندی شود.

ته بندی.

[تَهَبْ] (حامص مرکب) به اصطلاح صباغان، رنگی که برای تقویت پیش از رنگ مقصود کشند. (غیاث اللغات). به اصطلاح رنگرزان، رنگی باشد که جامه را پیش از رنگ کردن دهند تا آن رنگ که مطلوب است قوی و دلخواه حاصل شود. (آندراج)

(ناظم الاطباء): خون در دل می، میکند ته بندی صهبای تو گلشن به غارت میدهد رنگ حنائی پای تو. تأثیر (از آندراج ||). چیزی که پیش از خوردن شراب و غیره خورند مرادف ته پا. (آندراج) (از ناظم الاطباء). کمی غذا خوردن، پیش از رسیدن طعام معتاد. کمی قبل از وقت مقرر خوردن. و با کردن صرف شود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). عمل بستن پی بنا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به معنی جزوه بندی کتاب. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). دوختن اوراق کتاب بیکدیگر از جانب انسی آن دوختن جزوات یک کتاب را پیش از تجلید به یکدیگر، و با کردن صرف شود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). به همهء معانی رجوع به ته و ترکیبهای آن شود.

تهبهب.

[تَه هُ] (ع مص) جنیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تزعزع. (اقرب الموارد).

تهبی.

[تَهَب بی] (ع مص) افشاندن دست را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: جاء فلان یتهبی. (اقرب الموارد). یعنی دست افشان آمد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فارغ شدن از کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهیبب.

[تَه] (ع مص) نیک دریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهبیج.

[تَه] (ع مص) آماسیدن پستان ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). برآمایدن. (تاج المصادر بیهقی). توریم. (اقرب الموارد).

تهبیش.

[تَه] (ع مص) فراهم آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهبیل.

[تَه] (ع مص) ورزیدن جهت اهل. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به کسی هبلتک امک گفتن. (از اقرب الموارد) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). گران کردن گوشت، کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). بیار شدن و برهم نشستن گوشت در کسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

ته پا.

[تَه ه] (ترکیب اضافی، مرکب) تحت القوه و تحت الماء و تحت الشراب نیز گویند. و چیزی اندک که بدان ناشتا بشکنند. (آندراج): زهر مار است باده در نهار ته پا تا نباشد آب مخور. باقر کاشی (از آندراج). بده باده کآن هست اصل معاش ته پا اگر

هم نباشد مباش.؟ (ایضاً).

ته پر.

[تَه پُ] (ص مرکب) تفنگ و توپی که ته آن را باز کرده باروت و گلوله در وی گذارند. (ناظم الاطباء). مقابل سرپر. تفنگ که در آن فشنگ بکار برند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تفنگ شود.

ته پوشی.

[تَه] (ا مرکب) آن چیزی که زنان در زیر شلوار پوشند. (ناظم الاطباء).

ته پیاله.

[تَه] / تَه لَ / ل [ا مرکب] ته جرعه. (آندراج). شرابی که در ته جام باقیمانده باشد. (ناظم الاطباء). آنچه از مشروب در ته پیاله بجای ماند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ته پیاله که بر خاک گشتگان ریزی مرا که سوخته ای مغز و استخوان دریاب. نظیری (از آندراج).

ته پیج.

[تَه] (ا مرکب) کلاهی که در زیر عمامه پوشند. (ناظم الاطباء).

تهتار.

[تَه] (ع مص) گول گردیدن و نادانستن. (منتهی الارب): هتر الرجل تهتاراً (از باب ضرب)؛ گول و احمق گردید آن مرد و نادان شد. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تهتار.

[تَه] (ع ا) حمق و جهل. (اقراب الموارد). رجوع به مادهء قبل شود.

تهتال.

[تَه] (ع مص) باران باریدن. (تاج المصادر بیهقی). پیاپی باریدن یا نیک باریدن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقراب الموارد): هتلت السماء هتلاً و هتولاً و هتلاً و هتلاً (از باب ضرب)؛ پیاپی بارید آسمان و یا نیک بارید. (ناظم الاطباء).

تهتان.

[تَه] (ع مص) باران و اشک باریدن. (تاج المصادر بیهقی). به معنی هتن. (منتهی الارب). هتن هتناً و هتولاً و هتلاً و هتلاً (ناظم الاطباء). پیاپی باریدن و چکیدن مثل هطل یا آن فوق هطل است یا باران ضعیف پیوسته یا باران یک ساعت که سپس آن سست شود و پستر به اول عود کند. (آندراج).

تهتر.

[تَهْتُ] (ع مص) نادانستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهتر. (اقرب الموارد).

تهتر.

[تَتْ] (ع ا) گواهی که دیگری را تکذیب کند. ج، تهتر. (ناظم الاطباء). رجوع به تهتر شود.

ته تغاری.

[تَهْتُ] (ص نسبی مرکب، مرکب) آنچه در ته تغار ماند از ماست و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به مزاح، فرزند بازپسین زن که پس از آن نزاید. بچهء آخرین زنی. فرزند واپسین. عجزه. زکرمه. ابن هرمة. ابن عجزه. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تهتک.

[تَهْتُ] (ع مص) رسوا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). افتضاح. (اقرب الموارد). پرده دریدن و پرده دری و بی تخمگی و رسوائی. (غیاث اللغات) (آندراج): به لهو و نشاط و آداب آن مشغول می‌باشد و بدانجای تهتک است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۳). دولت ز مهتر مهتک جدا سزد از تو جدا مباد که بس بی تهتکی سوزنی. ما را در کام نهنگ با زور و تهتک انداختی. (جهانگشای جوینی). با کبی خویان تهتکها چه کرد با نبی رویان تنسکها چه کرد. مولوی ||. دریده و شکافته گردیدن پرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهتم.

[تَهْتُ] (ع مص) خردمرد شدن دندان. (تاج المصادر بیهقی). شکسته شدن دندان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهتؤ.

[تَهْتُ] (ع مص) پاره پاره شدن ||. کهنه گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ته ته.

[تَهْتَه] (ص) افزوده شده و انبوه شده. (ناظم الاطباء).

ته ته.

[تَهْتَه] (ع اصوت) کلمه ای است که شتران را بدان زجر کنند و سگان را خوانند ||. حکایت لکنت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج).

تهتهه.

[تَ تَهَ] (ع مص) دو دله شدن در باطل و لکنت کردن زبان (||.ا) لکنت و درماندگی زبان به سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تهتیر.

[تَ] (ع مص) زشت گردانیدن ناموس کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهتیک.

[تَ] (ع مص) مبالغه هتک. (تاج المصادر بیهقی). پرده دریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهتیم.

[تَ] (ع مص) سست گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: مازال یهتیمه بالضرب. (اقرب الموارد).

تهجا.

[تَ] (ا) شیره گرفتن از انگور را گویند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج). شیره ای که از انگور گیرند. (ناظم الاطباء).

تهجاء.

[تَ] (ع مص) نکوهیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج). دشنام دادن کسی را به شعر. (منتهی الارب) (آندراج): هجاه هجواً و هجاء و تهجاء. (ناظم الاطباء). برشمردن معایب کسی و قرار دادن آنها در شعر و دشنام دادن و نکوهیدن. (از اقرب الموارد). رجوع به هجاء شود.

تهجاع.

[تَ] (ع مص) بخواب رفتن. (منتهی الارب). هجع هجوعاً و تهجاعاً. (ناظم الاطباء). رجوع به هجوع شود (||.ا) خواب سبک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

ته جام.

[تَهْ] (ا مرکب) باقیمانده شراب در جام. (ناظم الاطباء). ته پیاله. رجوع به ته و ترکیبهای آن شود.

تهجج.

[تَ هَجَجُ] (ع مص) بزه آوردن نزدیک گردیدن ناقه. (منتهی الارب). نزدیک شدن نتاج ناقه. (از اقرب الموارد).

تهجد.

[تَ هَجُّ جُ] (ع مص) خفتن شب. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خفتن به شب. (از تاج المصادر بیهقی) (از ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). به شب خفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). در شب خفتن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). بیدار بودن به شب. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). بیدار بودن به شب. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). در شب بیدار شدن. (غیاث اللغات) (آندراج). به شب بیدار شدن. (از صحاح): تهجد القوم؛ بیدار شدن مردم برای نماز یا جز آن. (از اقرب الموارد از لسان العرب). نماز نافله گزاردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (||). (ا) از اضداد است و منه قیل: لصلوة اللیل التهجد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نماز شب. (از اقرب الموارد). مجازاً به معنی نمازی که صلحا بعد از نصف شب از خواب برخاسته هشت رکعت، یا مع وتر، یازده یا زیاده از این می گزارند. (غیاث اللغات) (آندراج). نماز شب. صلوة اللیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهجر.

[تَ هَجُّ جُ] (ع مص) در گرمگاه رفتن. (زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). در هجر (نیمروز نزدیک زوال مع الظهر) سیر کردن و در آن وقت به جایی شدن ||. به مهاجران مانستن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آندراج) (ناظم الاطباء).

ته جر عگی.

[تَهْ جُ ع] (ص نسبی) اندک شراب که بعد از نوشیدن در پیاله باقیمانده باشد. (آندراج) (غیاث اللغات). ته جرعه. رجوع به ته و دیگر ترکیبهای آن شود.

ته جرعه.

[تَهْ جُ ع] (ا مرکب) باقیمانده از شراب. (ناظم الاطباء). کنایه از شراب که در ته جام بماند به اضافه و بدون اضافه. (غیاث اللغات) (آندراج).

تهجع.

[تَ هَجُّ جُ] (ع مص) به خواب رفتن. (ناظم الاطباء).

تهجع.

[تَجَّ ج] (ع ص) طریق تهجع؛ راه گشاده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تهجوؤ.

[تَ هَجُّ جُ] (ع مص) هجا کردن حروف را، مثل تهجی. (منتهی الارب) (آندراج). هجا کردن حروف و هجی نمودن. (ناظم الاطباء).

تهجی.

[تَ هَیْجَ جِ] (ع مص) به هجا کردن سخن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). حروف مقطعات خواندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شمردن حروف به اسمهای آنان. (از اقرب الموارد). هجا کردن؛ یعنی حروف مفرده را با همدیگر ترکیب دادن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). املاء نمودن. (ناظم الاطباء ||). هجو گفتن کسی را. (غیاث اللغات) (آنندراج): درین معامله یکی بیت ازرقی بشنو نه بر طریق تهجی به وجه استدلال. انوری (||). حروف تهجی؛ حروف الف، با، تا، ثا را گویند. (غیاث اللغات) (آنندراج): حروف التهجی، حروف الفباء. (ناظم الاطباء). ترتیب حروف تهجی (۱) یکی: ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ک ل م ن و ه ی. و ترتیب دیگر ترتیب ابجدی است: ابجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، ثخذ، ضنطغ. و دیگر ترتیب: ا ب ت، جح، خذ، ذرز، سشص... و دیگر ترتیب مغاربه و اهل اندلس است بدینگونه: ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز ط ظ ک ل م ن ص ض ع غ ف ق س ش ه و ی لا. (یعنی لام الف) و دیگر ترتیب لغت عین خلیل فرهودی نیشابوری است در کتاب العین و از دورترین حروف حلق که عین است آغاززد و به ظاهر به میم ختم می شود. (یادداشت بخط مرحوم دهندا). (۱) - مراد رسم الخط عرب است که «پ» و «ج» و «ژ» و «گ» فارسی را ندارد.

تهجیح.

[تَ] (ع مص) چشم به گو فروشدن. (تاج المصادر بیهقی). به مغاک فرورفتن چشم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گرفتن آتش چنانکه صدای آن شنیده شود. (از اقرب الموارد).

تهجید.

[تَ] (ع مص) فا خواب کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خوابانیدن ||. بیدار کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). از اضداد است. (ناظم الاطباء ||). به شب نماز گزاردن. (از اقرب الموارد).

تهجیر.

[تَ] (ع مص) رفتن به جائی وقت هجیر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به گرمگهان رفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهندا ||). آمدن نماز را در اول وقت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قوله (ص): و لو يعلمون ما فی التهجیر لاستبقوا الیه، و هو به معنی التکبیر الی الصلوٰة کما فسر و لیس من الهاجرة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پیش شدن و آمدن نماز را در اول وقت آن: هجر الی الجمعه و غیرها: بکر و بادر الی کل شیء. کقوله: یهجرون بهجیر الفجر؛ یعنی روی آوردن به نماز هنگام طلوع فجر. (از اقرب الموارد ||). گرم شدن روز. (یادداشت بخط مرحوم دهندا). شدت یافتن گرمی نهار. (از اقرب الموارد).

تهجیح.

[تَ] (ع مص) فرا خواب کردن. (تاج المصادر بیهقی). نیک خواب کردن و خوابانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تنویم. (اقرب الموارد). رجوع به تنویم شود.

تهجیل.

[ت] [ع مص] زشت گردانیدن ناموس کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخن نافرجام شنوایدن. (تاج المصادر بیهقی). فحش شنوایدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دشنام دادن ||. بی حرمتی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). نی و جز آن انداختن. (تاج المصادر بیهقی). به چوب و تازیانه انداختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهجین.

[ت] [ع مص] زشت و عیناک گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج). قبیح و عیناک گردانیدن امری را. (از اقرب الموارد): مناشیر دارالخلافة المقدسه بیرون آمد مشتمل بر تحریض غوریان بر قصد سلطان خوارزم و تهجین و تقبیح حرکات و افعال ایشان. (جهانگشای جوینی ||). هجین ساختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هجین کردن و هجین آن است که مادر او کنیزک باشد و پدر آزاد و یا پدرش از مادر بهتر باشد در حسب. (آندراج).

تهجیة.

[ت] [ع مص] حروف مقطعات خواندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). املا کردن و هجی نمودن. (ناظم الاطباء). هجا کردن حرف. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به هجا شود.

ته چک.

[ت] [ع] [ا مرکب] آن قسمت از دسته چک که پس از جدا کردن چک باقی ماند و شماره چک صادر شده و مبلغ و تاریخ صدور آن و جز اینها را مضبوط میدارد. بنجاق. بن چک. رجوع به چک شود.

ته خان.

[ت] [ع] [ا مرکب] اصطلاح بازی نرد خانه آخر نرد، مقابل افشار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته خانه.

[ت] [ع] [ن / ن] [ا مرکب] مکانی که در زیرزمین سازند و در ایام گرما، در آنجا نشینند، به عربی آن را مطموره و به فارسی نهانخانه نیز گویند. (آندراج). زیرزمین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زیرزمین و غار و مغاره. (ناظم الاطباء): نواب معزی الیه که از ترس گلوله توپ، ته خانه ای بجهت خود از حفاران کنده و در آنجا مقیم بود. (مجمل التواریخ گلستانه ||). آخرین اسباب کم ارز خانه. آنچه باقیمانده است از چیزهای کم بها بعد از فروش اسباب خانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ته و ترکیبهای آن شود.

ته دار.

[ت] [ع] [ا مرکب] نامی است که در رودبار به درخت داغداغان دهند. رجوع به داغداغان شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته دار.

[تَهْ] (نف مرکب) پایه دار، مانند جام و جز آن ||. کم عمق. (ناظم الاطباء). رجوع به ته و ترکیبهای آن شود.

تهدار.

[تَهْ] (ع مص) جوشیدن شراب. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). هدرالحمام هدرأ و هدیراً و تهدارأ بانگ کردن کبوتر. (منتهی الارب). رجوع به هدر شود.

تهدج.

[تَهْدُجُ] (ع مص) بریده گردیدن آواز با لرزه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مهربانی کردن اشتر بر بچه. (تاج المصادر بیهقی). مهربان شدن ناقه بر بچه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اظهار لطف کردن قوم بر کسی. (از اقرب الموارد).

تهدد.

[تَهْدُدُ] (ع مص) تهدید. (زوزنی). ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ترسانیدن و ترسانیدن به عقوبت. (از اقرب الموارد): نامه ها به تهدد سوی شهر براز و دیگر حشم نبشت که شما سستی کردید. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۰۵). چند چون هدهد تهدد بینی از ذبح و عذاب تو برای رهنمای ملک پیک رایگان. خاقانی.

ته دره.

[تَهْدَرُ] (اخ) دهی از دهستان طارم علیاست که در بخش سیردان شهرستان زنجان واقع است و ۲۳۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تهدک.

[تَهْدُكُ] (ع مص) سختی کردن به سخن و ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهم. (اقرب الموارد).

تهدکر.

[تَهْدَكُرُ] (ع مص) سیر نوشیدن شیر را چندانکه به خواب شود ||. برجستن و شتاب رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تهدکر علی الناس؛ ای تنزی. (منتهی الارب ||). اختلاط بعض شیر با بعضی دیگر. (از اقرب الموارد ||). ترجیح زن ||. تدرج مرد. (از اقرب الموارد). رجوع به تهدکر شود.

ته دل.

[تَهْدِلُ] (ا مرکب) درون دل. (ناظم الاطباء). - از ته دل؛ از صمیم قلب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تبعیت کردم به سید خود... از روی اعتقاد و از ته دل. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۵). در روزگار حسن سلوک تو اهل نظم صائب شدند از ته دل

مهربان هم. صائب.

تهدل.

[تَ هَدُ دُ] (ع مص) فروهشته شدن. (زوزنی). فروهشته شدن پوست خصیه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). سست گردیدن لب ||. فروافتادن شاخهای درخت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تهذیل شود.

تهدم.

[تَ هَيْدُ دُ] (ع مص) ویران شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مجمل اللغة) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت خشمگین شدن. (تاج المصادر بیهقی). سخت شدن خشم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). به خشم وعده بد کردن و ترسانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سخت گشن خواه گردیدن ناقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). کهنه گردیدن جامه. (از اقرب الموارد).

ته دوزی.

[تَه] (حامص مرکب) در اصطلاح صحافان، دوختن ورقهای کتاب از سوی انسی به یکدیگر. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به ته بندی و ته و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تهدی.

[تَ هَدُ دِی] (ع مص) راه یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). استرشاد. (اقرب الموارد). رجوع به تهدی کردن شود.

تهدیب.

[تَ] (ع مص) جامه را هذب کردن. (تاج المصادر بیهقی). جامه را ریشه کردن. (زوزنی). ریشه قرار دادن جامه را. (از اقرب الموارد).

تهدید.

[تَ] (ع مص) بیم کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). تهدد. (اقرب الموارد). وعید کردن. (زوزنی). ترسانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). نیک ترسانیدن. (آندراج). بیم کردن. بیم دادن. ترسانیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در پی یکدیگر گذاشتن گوسپندان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). (ا) تخویف و ترهیب (۱) و ترس دادگی و ترسانیدن. (ناظم الاطباء). با لفظ کردن و دادن و شنیدن مستعمل. (آندراج): که من قیصری را به فرمان شوم بترسم ز تهدید و پیچان شوم. فردوسی. چنین گفت رستم به پولادوند که تا چند این بیم و تهدید و بند. فردوسی. بهر تهدید سگدلان نفاق شیر چرخش بر آستان بستند. خاقانی. ناله سرنا و تهدید دهل چیزکی ماند بدان ناقور کل. مولوی. به تهدید اگر برکشد تیغ حکم بمانند کروبیان صم و بکم. سعدی (بوستان). نوآموز را ذکر و تحسین و زه ز توییخ و تهدید استاد به. سعدی (بوستان). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود.

(۱) - کذا، ظ: ترعیب.

تهدید آمیز.

[ت] (ن مف مرکب) آمیخته با ترس و تهدید. (ناظم الاطباء): مرد چون تحیر و تهور او بدید و سخنهاى تهدید آمیز او بشنید با خود گفت. (سندبادنامه ص ۱۰۸). - جواب تهدید آمیز؛ پاسخی که در آن تهدید باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به تهدید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهدیدات.

[ت] (ا) تخویفات و ترسانیدنها. (ناظم الاطباء). رجوع به تهدید شود.

تهدیدانه.

[ت ن / ن] (ص نسبی، ق) تهدید آمیز و بطور تهدید. (ناظم الاطباء). رجوع به تهدید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهدید دادن.

[ت د] (مص مرکب) ترس دادن. بیم دادن: تهدید تیغ میدهد آوخ کجاست تیغ تا چون حلیش دست بگردن درآورم. خاقانی. خاقانی را دلیست چون پیکر تیغ رخ چون حلی و سرشک چون گوهر تیغ تهدید سر تیغ دهی، کو سر تیغ تا دست حمایل کنم اندر بر تیغ. خاقانی (چ سجادی ص ۷۲۳). گه به رزقم همی کنی تقلید گه به شاهم همی دهی تهدید. نظامی. به مداحی دریایی گشودم مهر لب کز وی ستیزه ابردست لطف تو میداد تهدیدم. آملی (از آندراج). رجوع به تهدید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهدید شنیدن.

[ت ش / ش د] (مص مرکب) سخن ترسناک و تهدید آمیز شنیدن: به یک کرشمه کز او دل نوید کام شنید هزار مرتبه تهدید انتقام شنید. شانی (از آندراج). رجوع به تهدید و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهدید کردن.

[ت ک د] (مص مرکب) ترسانیدن و ترس دادن و تخویف کردن و اظهار عقوبت و سیاست کردن. (ناظم الاطباء). بیم کردن. ترسانیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): روز آدینه قائد به سلام خوارزمشاه آمد و مست بود و ناسزاها گفت و تهدیدها کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۷). به چه قوت و عدت و کیل دریا را به انتقام خود تهدید می کنی. (کلیله و دمنه). از توام تهدید کردی هر زمان بینمت در دست محمود ارسالان. مولوی. تهدید مکن که بی قراریم شمشیر مکش که بی گناهیم. میرحسن دهلوی (از آندراج).

تهدیر.

[ت] (ع مص) بانگ کردن شتر بی ششقه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن کبوتر.

(منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تهدی کردن.

[تَ هَدَى كَ دَ] (مص مرکب) راه یافتن: و چون خبر واقعه او به سلطان غیاث الدین رسید تفکر و تحیر به احوال او تهدی کرد و عجز و ضعف تصدی نمود. (جهانگشای جوینی). رجوع به تهدی شود.

ته دیگ.

[تَه] (ا مرکب) ته گیره. چیزی که از طعام برشته، ته دیگ چسبیده باشد. (آنندراج): ته دیگی؛ جزء برشته ای از غذا که به دیگ می چسبد. (ناظم الاطباء). قسمتی از پلو یا چلو که در ته دیگ رنگ سرخ گیرد و برنجهای بهم پیوسته میگردد. قسمت زیرین پلو و چلو که سرخ و سخت شده باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ته شود. - ته دیگ تراشیدن؛ بد نواختن ذات اوتاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهدیل.

[تَ] (ع مص) فرو گذاشتن شاخ و لُج و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آویختن لُج و شاخه و امثال آن. (یادداشت ایضاً). رجوع به تهدل شود.

تهدیم.

[تَ] (ع مص) مبالغه هدم. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (تاج المصادر بیهقی). بسیار شکستن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). شکستن بنا و ویران کردن. (شدد للبالغه). (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به هدم شود.

تهدین.

[تَ] (ع مص) خوشنود کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). راضی کردن. (از اقرب الموارد ||). آرام دادن. (منتھی الارب) (آنندراج). آرام دادن کودک را. يقال: هدنت الصبی تهدیناً. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مشغول کردن زن کودک را به سخن. (منتھی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). آرام کردن زن بچه خود را هنگام خوابانیدن به گفتن سخنی چند برای وی. (ناظم الاطباء ||). بازداشتن از کار. (منتھی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). آهستگی. (منتھی الارب) (آنندراج). آهستگی و بازداشتگی از کار. (ناظم الاطباء).

تهدیه.

[تَ یَ] (ع مص) هدیه فرستادن و دادن ||. جدا کردن. (منتھی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهدار.

[ت] [ع مص] بیهوده گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). هذیان گفتن. (از اقرب الموارد ||). سخت گرم گردیدن روز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهذب.

[ت هَیْذُ دُ] [ع مص] پاکیزه شدن. آراسته شدن. پیراسته شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد ||). پاکیزه خوی بودن مرد. (از اقرب الموارد). رجوع به تهذیب شود.

تهذخر.

[ت هَخُ] [ع مص] خرامیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تبختر. (اقرب الموارد).

تهذکر.

[ت هَكُ] [ع مص] لرزیدن گوشت و استخوان در رفتار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهدکر. (اقرب الموارد ||). خرسند و شادان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهذؤ.

[ت هَذُ دُ] [ع مص] تباہ شدن زخم و پاره پاره گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهذیب.

[ت] [ع مص] پاکیزه کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (مجمل اللغة). پاکیزه کردن. (منتهی الارب). پاک کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). پاکیزه کردن. پاک داشتن. پیراستن. (فرهنگ فارسی معین). پاکیزه و خالص کردن. (ناظم الاطباء ||). درست و اصلاح نمودن. (منتهی الارب) (آندراج). اصلاح دادن. (غیاث اللغات). اصلاح نمودن. (ناظم الاطباء ||). پاکیزه کردن اخلاق کسی از معایب. (از اقرب الموارد). پاکیزه کردن اخلاق. (فرهنگ فارسی معین): هذب الله تهذیباً؛ پاکیزه کرد خدای اخلاق وی را. (ناظم الاطباء ||). بریدن و پاک کردن. (آندراج). بریدن و پاک کردن و اصلاح کردن درخت. (اقرب الموارد ||). دور کردن لیف از درخت خرما. (آندراج) (از اقرب الموارد ||). اصلاح کردن از عیب و نقص، شعر یا نثر را. (فرهنگ فارسی معین). آراستن و بی آمیغ کردن شعر نزد ادبا. (از اقرب الموارد): در ترتیب کتاب و تهذیب ابواب. سعدی (گلستان ||). شتافتن در پریدن و دویدن و در سخن. (منتهی الارب). شتافتن. (از اقرب الموارد). تیز رفتن و تیز سخن گفتن و شتافتن. (آندراج) (از ناظم الاطباء): هذب الرجل و غیره؛ شتافت آن مرد و جز آن. (شدد للمبالغة). (ناظم الاطباء ||). (ا) شتابی در پریدن و در دویدن و در سخن گفتن. (ناظم الاطباء ||). اصلاح و تصحیح و پاک کردن و زدودگی و پاکیزگی. (ناظم الاطباء). پیرایش. پاکیزگی. ج، تهذیبات. (فرهنگ فارسی معین): استادم هرچند در خرد و فضل آن بود که بود از تهذیبهای محمودی چنانکه باید یگانه شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۱). در تقویم و تهذیب چنین کسان سعی پیوستن همچنان باشد که کسی شمشیر بر سنگ آزمایشد. (کلیله و دمنه). ز احداث چرخ است تهذیب مردم چو از زخم خایسک ترین خنجر. رشید و طواط. از پی تهذیب ملک قبض کنی جان خصم کز پی تریاک نوش نفع کند زهر مار. خاقانی. با حصول مراد با نیشابور آمد و به تهذیب و ترتیب آن اعمال و تدبیر و تقدیر آن اشتغال بر وجهی خوب و آیینی محبوب قیام نمود. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۱۱۰). -تهذیب اخلاق؛ علم تهذیب که آن را

سیاست مدنی خوانند و آن عبارت است از دانستن کیفیت اکتساب ملکاتی که جملگی افعال که به اراده نفس انسانی صادر شود محمود یا مذموم بود. (نفایس الفنون). خویهای فاسد را از خود دور کردن و دارای اخلاق نیکو گشتن. (ناظم الاطباء): ... یعنی چون وجوه تجارب معلوم گشت اول در تهذیب اخلاق خویش باید کوشید. (کلیله و دمنه). واجب آمد معلم پادشاهزاده را در تهذیب اخلاق خداوندزادگان. (گلستان). رجوع به تهذیب یافته شود.

تهذیب کردن.

[تَ كَدَ] (مص مرکب) پیراستن و پاکیزه کردن || اصلاح کردن عیب، شعر یا نثر را. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تهذیب شود.

تهذیب یافته.

[تَ / تِ] (ن مف مرکب) خوش خلق شده و باادب گشته و نیک تربیت یافته. (ناظم الاطباء). رجوع به تهذیب شود.

تهران.

[تَ] (اخ) طهران. مرکز استان مرکزی (۱) و پایتخت کشور ایران است. استان تهران یا استان مرکزی که در مهرماه ۱۳۲۶ ه. ش. تأسیس گردید هم اکنون شامل شهرهای اراک با ۳۵۱۶۲۵ تن سکنه (۲) و تفرش با ۸۹۴۲۸ تن سکنه و خمین با ۶۲۸۹۵ تن سکنه و دماوند با ۵۷۷۶۳ تن سکنه و ری با ۱۷۳۹۲۰ تن سکنه و ساوه با ۱۴۲۵۴۰ تن سکنه و شمیران با ۲۰۰۱۰۴ تن سکنه و قزوین با ۴۲۴۶۹۰ تن سکنه و قم با ۱۷۹۴۳۴ تن سکنه و کاشان با ۱۵۳۹۸۶ تن سکنه و کرج با ۲۳۲۵۷۸ تن سکنه و گرمسار با ۳۵۷۵۹ تن سکنه و محلات با ۴۲۵۷۸ تن سکنه (۳) و شهر تهران با ۲۸۰۳۱۳۰ تن سکنه می باشد. شهر تهران بر حاشیه شمالی فلات مرکزی ایران به فاصله شانزده هزار گزی (۴) دریای مازندران بخط مستقیم قرار دارد و مرکز سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و اداری و همچنین مرکز خطوط آهن و راههای هوایی و شاهراههای عمده کشور ایران است. شهر تهران در سالهای اخیر گسترش قابل ملاحظه ای یافته و کویهای بزرگی چون تهران پارس، تهران نو، نارمک، یوسف آباد، شهرآراء، جوادیه و جز اینها در اطراف تهران بوجود آمده و به تدریج بدان متصل گردیده و تهران بزرگ را تشکیل داده است. این شهر در ۵۱ درجه و ۲۴ دقیقه طول خاوری گرنویچ و ۳۵ درجه و ۴۱ دقیقه عرض شمالی واقع است. ظهر تهران (ساعت ۱۲) با ساعت ۳۰/۱۱ در شهرهای مسکو و بغداد و ۳۰/۱۰ در شهر استانبول و ۳۰/۹ در شهر برلین و ۳۰/۸ در شهرهای لندن و پاریس و ۳۰/۳ در شهر نیویورک و ۳۰/۰ در شهر سانفرانسیسکو و ۱۴ در بمبئی و ۱۶ در شهر پکن و ۳۰/۱۷ در شهر توکیو برابر است. تهران از حیث عمران و عظمت سیاسی و اقتصادی یکی از شهرهای عمده آسیای غربی است. گذشته از خیابانهای وسیع و ساختمانهای باشکوه و مؤسسات بزرگ اقتصادی، تجاری، موزه ها و کتابخانه ها و مؤسسات علمی و هنری و مراکز عمده فعالیتهای فرهنگی نیز در آن وجود دارد. از جمله موزه ها، موزه قصر گلستان و موزه ایران باستان و موزه مردم شناسی را باید نام برد و از جمله کتابخانه ها، کتابخانه مجلس شورای ملی و کتابخانه ملی و کتابخانه ملک، شایان ذکر است. تهران مرکز دانشگاهها و دانشکده های مختلف است. از آن جمله: دانشگاه صنعتی آریامهر (۵). دانشگاه جنگ، دانشگاه ملی (۶) و دانشگاه تهران که قدیمی ترین و اساسی ترین مرکز علمی ایران و شامل دانشکده های ادبیات و علوم انسانی، علوم تربیتی، پزشکی، علوم، علوم اداری، الهیات و معارف اسلامی، حقوق، فنی، هنرهای زیبا، کشاورزی، دامپزشکی، بهداشت، داروسازی، جنگل داری، اقتصاد می باشد. و علاوه بر اینها باید از دانشسرای عالی، مدرسه عالی سپاه دانش، دانشکده هنرهای دراماتیک، مدرسه عالی دختران، مدرسه عالی پارس، دانشکده روزنامه نگاری،

آموزشگاه عالی پرستاری، آموزشگاه فیزیوتراپی را نام برد. مراکز صنعتی: تهران یکی از مراکز مهم صنعتی ایران است که مهمترین مؤسسات صنعتی آن عبارت است از: پالایشگاه نفت و کارخانه های: پارچه بافی، قند، بلورسازی، چرمسازی، شیمیایی، کبریت سازی، سیمان، لبنیات پاستوریزه، صابون و گلیسرین، دخانیات، کفش، دارو و مونتاژ اتومبیل و جز اینها. راهها: تهران به وسیله سه رشته راه آهن به استانهای خراسان و مازندران و آذربایجان و یک رشته راه آهن به جنوب غربی ایران متصل می گردد و راههای عمده اتومبیل رو ایران از شمال و جنوب و شرق غرب به تهران متصل می گردد و فرودگاه مهرآباد یکی از مراکز مهم ارتباط با کشورهای جهان است. رجوع به طهران در همین لغت نامه و فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱ و دایرة المعارف فارسی و مجله ایران شهر و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - بر اساس آخرین تقسیمات کشوری تا سال ۱۳۷۰ ه. ش. تهران مرکز استانی به همین نام می باشد که شامل شهرستانهای زیر است: اسلام شهر، اشتهارد، اوشان، پیشوا، تهران، دماوند، رباط کریم، رجایی شهر، گوهردشت، رودهن، شهریار، فیروزکوه، قرچک، قم، کرج، گیلان گلندوک، مهرشهر، نظرآباد، ورامین و هشتگرد. (۲) - آمار مندرج از نشریه شماره ۱ مرکز آمار ایران بر اساس سرشماری سال ۱۳۴۵ ه. ش. نقل گردید. (۳) - رجوع به همین نامها شود. (۴) - از نظر فرهنگ جغرافیایی ایران یکصد هزار گری. (۵) - بعد از سال ۱۳۵۸ ه. ش. به دانشگاه صنعتی شریف تغییر نام یافت. (۶) - بعد از سال ۱۳۵۸ ه. ش. به دانشگاه شهید بهشتی تغییر نام یافت.

تهرئه.

[تَ رَءَ] (ع مص) نیک پختن گوشت و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شکسته شدن چارپا از سرما. (از اقرب الموارد). رجوع به تهرؤ شود.

تهرج.

[ع ا] نوعی نارنجک (۱). (دزی ج ۱ ص ۱۵۳). (فرانسوی) (۱) - Espece de grenade

تهرش.

[تَ هَرُ] (ع مص) واگردیدن ابر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهرف.

[تَ هَ شُ] (ع مص) اندک اندک آشامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهرع.

[تَ هَرُ] (ع مص) راست شدن نیزه به سوی کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهرؤ.

[تَ هَرُ رَءَ] (ع مص) نیک پخته شدن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شکسته شدن چارپا از سرما. يقال: هرأ الماشیه فتهرأت. (لسان العرب از ذیل اقرب الموارد). رجوع به تهرئه شود.

تهرود.

[ت] [اخ] یکی از دهستانهای سه گانهء بخش راین شهرستان بم است. این دهستان در جنوب خاوری راین و در کنار شوسهء بم به کرمان واقع است و از بیست آبادی بزرگ و کوچک تشکیل یافته و ۱۴۰۰ تن سکنه دارد. مرکز دهستان آبادی تهرود است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). رجوع به مادهء بعد شود.

تهرود.

[ت] [اخ] دهی از دهستان تهرود است که در بخش راین شهرستان بم واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). رجوع به مادهء قبل شود.

تهرودریگان.

[ت] [اخ] دهی از دهستان بخش فهرج است که در شهرستان بم واقع است و ۲۱۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تهروز.

[ت ه و] [ع مص] مردن و هلاک شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). از گرسنگی مردن. (از اقرب الموارد).

تهری.

[ت ه ز ری] [ع مص] (از: «ه ر و») به چوب دستی زدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به عصا بزدن. (تاج المصادر بیهقی).

تهریب.

[ت] [ع مص] بگریزانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): غرض... از نصیحت در تهریب و تضریب چند رای آن بود که از هجوم لشکر سلطان و تکلیف کلمهء ایمان می ترسید. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۴۱۸).

تهریت.

[ت] [ع مص] نیک پختن گوشت. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). فراخ گردیدن کنج دهان. و از بعض عرب: علمهم الرجز یهت اشداقهم. (از اقرب الموارد).

تهریج.

[ت] [ع مص] نیک راندن شتر را چنانکه سرگشته گردد از سختی گرما. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ بر سباع زدن. (تاج المصادر بیهقی). بانگ برزدن و زجر کردن سباع را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). قال رؤبه: هرج فارتد ارتداد الاکمه. (اقرب الموارد ||). به شارب رسیدن نیبذ. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء)

(الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: هرجت النبیذ فلاناً؛ یعنی دریافت نیبذ فلان را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). هَرَجَ فی الحدیث: مزح و اتی ما یضحک منه. (اقرب الموارد).

تهرید.

[ت] (ع مص) نیک پزائیدن. (تاج المصادر بیهقی). نیک پختن گوشت را و مهراکردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهریس.

[ت] (ع مص) نیک پختن گوشت را چنانکه شکسته آمیخته گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء).

تهریش.

[ت] (ع مص) برانگیختن سگان را بر یکدیگر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته ریش گذاشتن.

[تَهْ كُتَّ] (مص مرکب) کمی ریش بر صورت نگه داشتن. موی صورت کوتاه کردن، حفظ ظاهر تدین را. پاک نتراشیدن موی صورت ||. مجازاً، فریب دادن. (غیاث اللغات) (آندراج).

تهریص.

[ت] (ع مص) خشک سوخته شدن بدن به کرخشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). او هذه بالضاء المعجمه. (منتهی الارب) (آندراج). ابن درید این کلمه را به «ضاد» ضبط کرده است. (از اقرب الموارد).

تهریح.

[ت] (ع مص) نیزه راست کرده گذاشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهریف.

[ت] (ع مص) زود رسانیدن نخله بار را ||. شتابی نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهریق.

[ت] (ع مص) ریختن آب را. (از اقرب الموارد ||). هرق علی جمهرک تهریقاً. بر پای و ثابت بودن بر جای. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و این مثلی است عرب را که به غضبان گویند و معنی آن این است که بر آتش غضب آب بریز. (از اقرب الموارد).

تهریم.

[ت] [ع مص] پیر خرف گردانیدن || بزرگ گردانیدن || بزرگ داشتن || ریزه ریزه بریدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهریه.

[ت ی] [ع مص] هروی ساختن جامه را یا زرد گردانیدن آن را. يقال: هريت العمامة؛ ای صفرتها. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (تاج المصادر بیهقی).

تهزج.

[ت هز ز] [ع مص] سراپیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تدارک و تتابع صوت. (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن کمان وقت زه کشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن رعد. (از اقرب الموارد).

تهزز.

[ت هز ز] [ع مص] جنیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهزع.

[ت هز ز] [ع مص] ناخوش و ترشو گردیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تعبس. (اقرب الموارد ||). ناشناخته گردانیدن خود را بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تنکر. يقال: تهزع فلان لفلان؛ ای تنکر. (اقرب الموارد ||). پریشان رفتن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). شتافتن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنیدن شتر در رفتار از شادمانی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لرزیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی ||). جنیدن نیزه و شمشیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره پاره شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). شکسته شدن چوب و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهزم.

[ت هز ز] [ع مص] شکسته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکسته شدن عصار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بانگ کردن رعد. (تاج المصادر بیهقی). بانگ کردن کمان و تندر و رعد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دریده گشتن مشک از خشکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهزؤ.

[ت هز ز] [ع مص] فسوس کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: السراب يهزأ بالقوم و يتهزأ بهم. (اقرب الموارد).

تهزهز.

[تَه هَه] (ع مص) شادمان و سروراندوز گردیدن دل کسی به کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||).
تحرك چیزی. (از اقرب الموارد).

تهزیج.

[ت] (ع مص) سراییدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهزیز.

[ت] (ع مص) نیک بجنابیدن. (تاج المصادر بیهقی). جنابیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهزیج.

[ت] (ع مص) پاره پاره کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکستن چوب و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج)
(از اقرب الموارد). خردخرد کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهزیل.

[ت] (ع مص) لاغر گردانیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). لاغر کردن: واللک و السنروس یسا
کذلک و ان کانا یشرکان معه فی التهزیل. (ابن الیطار از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته سبو.

[تَه س] (ا مرکب) ته شیشه و ته مینا و ته پیاله و ته جام و ته پیمان و ته جرعه. کنایه از شراب اندک که در ته سبو و شیشه و غیر آن
بماند و این همه مقطوع الاضافت اند و به اضافت نیز آمده است. (آندراج). بازمانده شراب در کوزه و سبو. (ناظم الاطباء): بیا
ساقی ای بر تو ختم آب رو بده ته سبوی به این خاک شو. ظهوری (از آندراج).

ته سفره.

[تَه س ر] (ا مرکب) آنچه ماند ناخورده، پس از سیری حاضران آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). باقیمانده غذا. آنچه پس
از خوردن در سفره باقی ماند.

تهسسی.

[تَه هَه] (ع مص) به معنی هسهسه است. (منتهی الارب). آواز کردن زره و پیرایه ||. آواز حرکت پای و جز آن به شب. (آندراج)
(ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آواز خفی حرکت هر چیزی. (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پیوسته روان شدن آب و رفتن به
شب. (آندراج). بانگ پیوسته روان بودن آب. (ناظم الاطباء).

تهشم.

[تَ هَشْ شُ] (ع مص) شکسته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکسته شدن درخت از خشکی. (از اقرب الموارد).
 ||شکستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. مهربان گشتن ||. خواستن. (منتهی الارب) (آندراج)
 (ناظم الاطباء) ||. استعطف و ترضی. (اقرب الموارد) ||. مهربان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). مهربانی کردن.
 (تاج المصادر بیهقی). تعطف. (اقرب الموارد) ||. خوار و سست شدن شتر ||. شکستن و خوار کردن. (منتهی الارب) (آندراج)
 (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. اکرام و بزرگداشت کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تهشیش.

[ت] (ع مص) سست شمردن کسی را ||. شادمان گردانیدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهشیل.

[ت] (ع مص) شیر اندک فرود آوردن شتر ماده. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تهشیم.

[ت] (ع مص) گرامی کردن و بزرگ داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تهصیص.

[ت] (ع مص) نیکو گشادن چشم را و تیز نگریستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهضم.

[تَ هَضْ ضُ] (ع مص) بیداد کردن. (تاج المصادر بیهقی). ستم نمودن ||. خشم گرفتن بر کسی ||. منقاد شدن. (منتهی الارب)
 (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) ||. کم آمدن از خصم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) ||. راضی شدن از
 کسی بدون نصفت ||. خوار داشتن و نرم گردانیدن و شکستن کسی را. (از اقرب الموارد).

تهضیح.

[ت] (ع مص) نیکو نکردن پاسبانی و رعی شتران خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهطال.

[ت] (ع مص) هطل. هطلان. (منتهی الارب): هطل المطر هطلاً. و هطلاناً و تهطالاً. (از ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). باریدن باران و
 اشک. (آندراج). رجوع به هطل شود.

تهطر.

[تَ هَطْ طُ] (ع مص) خراب و ویران شدن چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهطرس.

[تَهْرُسُ] (ع مص) خمان و چمان رفتن و خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته طعم.

[تَهْ طُ] (ا مرکب) طعمی که پس از فروبردن طعام یا شرابی در ذائقه حادث شود. خلاف اولی و غالباً نامطبوع: ته طعم این شراب خوب نیست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهطل.

[تَهْ طُ] (ع مص) هطل. (اقرب الموارد ||). شفا یافتن از بیماری. (ناظم الاطباء). رجوع به تهطلو و هطل شود ||. حيله و فریب کردن دزد. (ناظم الاطباء). رجوع به تهطلس شود.

تهطلس.

[تَهْ لُ] (ع مص) حيله و فریب کردن دزد در طلب ||. افاهه یافتن و به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهطلو.

[تَهْ لُ] (ع مص) تهطلی من المرض؛ به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته غربال.

[تَهْ غُ] (ا مرکب) دانه های ریزه. (فرهنگ رشیدی). کنایه از دانه های ریزه و نخاله هر چیز. (برهان) (از آندراج).

ته غربالی.

[تَهْ غُ] (ا مرکب) دانه های کوچک و نخاله هر چیز. (ناظم الاطباء). فضول از دانه ها و دیگر چیزها که از بوجاری بدست آید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهقع.

[تَهْقُ قُ] (ع مص) پیش گشن فروافتادن ناقه از غایت آزمندی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). || فرومایگی کردن ||. بزرگ منشی نمودن ||. امر زشت آوردن ||. سفاهت شنوایدن ||. بجمله بر آب آمدن قوم ||. نگونسار شدن ||. برگشتن از بیماری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهقل.

[تَهْقُ قُ] (ع مص) به رفتار گرانبار رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تهقم.

[تَ هَيْقُ قُ] (ع مص) چیره شدن بر کسی ||. کلان لقمه خوردن طعام را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهک.

[تَه] (ا) خاک را گویند و به عربی تراب خوانند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). خاک. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). زمین و خاک و گرد و غبار. (ناظم الاطباء ||). ص) تهی باشد چون برهنه. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۶۶). به معنی تهی و خالی و برهنه و عریان هم هست. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). خالی و برهنه و قیل با گاف فارسی. (شرفنامه منیری). برهنه را گویند. (فرهنگ جهانگیری). به معنی برهنه نیز آمده است. (فرهنگ رشیدی). تهی باشد چون برهنه و گویند تهی و تهک بر سبیل اتباع است. (حاشیه لغت فرس اسدی، ایضاً). عور. برهنه. رت. لوت. لخت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قیاس شود با تهیک پهلوی (تهی). (حاشیه برهان چ معین): ای ز هر مردمی تهی و تهک مردمان نزد تو چرا باید (۱). ابوشکور (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۵۶). رجوع به تهی و تهک شود. (۱) - پاید. (دهخدا حاشیه برهان چ معین).

ته کار.

[تَه] (ترکیب اضافی، مرکب) اصل و مآل کار. (آندراج). پایان و انجام کار. نتیجه کار. سرانجام کار: شیرین پسران که دلبر و دلدارند در دیده بلبلان، گل بی خارند غافل ز ته کار نباشی کاینها در کیر نهان همچو رطب کس دارند. قبول (از آندراج). دور بیتابی که از حسن ته کار آگه اند چون حنای بسته می دانند کار بسته را. محسن تأثیر (ایضاً). رجوع به ته و دیگر ترکیبهای آن شود.

ته کاسه.

[تَه س / س] (ا مرکب) آنچه در ته کاسه مانده است پس از خوردن مظروف آن. آنچه از بقیه طعام یا شراب که در ته کاسه مانده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ته و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهکر.

[تَه هَکْ کُ] (ع مص) شگفت نمودن و سرگشته شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

ته کردن.

[تَه کَدَا] (مص مرکب) تا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - ته کردن رخت و قماش؛ تا کردن آن: صبا را شرم می آید به روی گل نگه کردن که رخت غنچه را وا کرد و نتوانست ته کردن.؟ (از بهار عجم و آندراج). - ته کردن زانو؛ به ادب نشستن چنانکه در نماز می نشینند. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به ته و تا و دیگر ترکیبهای این دو شود.

ته کشیدن.

[تَهْ كُ / كُ د] (مص مرکب) تمام شدن. به پایان آمدن. سپری شدن. به آخر رسیدن چیزی چون حبوب و اثمار و بقول و مانند آن. انجامیدن. بیش نماندن. به بن انجامیدن: ته کشیدن چیزی؛ صرف شدن همه آن. به آخر رسیدن و تمام شدن آن بصرف. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تهکک.

[تَ هَيْكُ كُ] (ع مص) فروهشته شدن بندهای زن ||. کلان گردیدن پستان زن چون به زادن نزدیک گردد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهکم.

[تَ هَيْكُ كُ] (ع مص) شکسته و ویران شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). ویران شدن. (تاج المصادر بیهقی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). فروریختن چاه و مانند آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خندستانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). خندستانی کردن؛ یعنی مسخرگی کردن. (مجموعه اللغة از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فسوس نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فسوس. لاغ. (یادداشت ایضاً): زبان تحکم و تهکم در وی کشیدند و گفتند خداوندگار تو در محال سعی می کند و بر باطل سخن می گوید. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۳۳ ||). پیایی نیزه زدن ||. خرامیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تکبر کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). سخت خشم گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). سخت به خشم شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). پیش آمدن کسی را به بدی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). پشیمانی خوردن بر فوت کاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). سرود گفتن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باران بسیار باریدن که فوق طاقت باشد. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). باران بسیار که برداشت نشود (؟). (منتهی الارب) (آندراج).

تهکمی.

[تَ هَيْكُ كُ] (ص نسبی) فسوسی. مسخره ای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بودم حکیم سوزنی از چند سال باز تا یالمنند گشتم و گشتم تهکمی. سوزنی (یادداشت ایضاً). رجوع به تهکم شود.

تهکن.

[تَ هَيْكُ كُ] (ع مص) پشیمان شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پشیمان شدن مثل تهکم. (از اقرب الموارد).

تهکید.

[تَ] (ع مص) سخت گرفتن غریم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته کیسه.

[تَه سَ / سِ] (اِ مرکب) آنچه از نقد پس از خرجهایی در ته کیسه بجای مانده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نیست اختر کز برای تیغ داغ حسرتش درهم از ته کیسه شب در میان انداخته. زلالی (از آندراج).

تهکیل.

[تَ] (ع مص) خرامیدن زن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). رفتن اسب نیکو و نجیب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهکیم.

[تَ] (ع مص) سرود گفتن کسی را ||. مغنی گردانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهگ.

[تَه] (ص) همان تهک با «کاف» تازی است. (شرفنامه منیری). رجوع به تهک شود.

ته گرفتن.

[تَه گَ رَ / رِ تَ] (مص مرکب) بسته شدن و بهم پیوستن قسمتی از طعام در ته دیگ. سوختن غذایی که در زیر ظرف است برای کم آبی و مجاورت آتش: ته گرفتن دیگ؛ سوختن قسمت زیرین آن و به بن دیگ چسبیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته گیره.

[تَه رَ / رِ] (اِ مرکب) چیزی است که آن را ته دیگی گویند. (غیاث اللغات) (آندراج ||). آنچه در سبد باقی ماند ||. خاشاک و زبیل. (ناظم الاطباء).

تهلات.

[تَ] (ع مص) دور شدن ||. فراموش کردن ||. بر غفلت رفتن. (منتهی الارب).

تهلب.

[تَه لُ] (ع مص) برکنده موی شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهلز.

[تَه لُ] (ع مص) دامن برچیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تشرم. (از ذیل اقرب الموارد ||). خرامیدن ||. آماده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهلق.

[تَ هَلْ لُ] (ع مص) شتافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهلك.

[تُ هِلُّ لٍ] (ع ص) باطل و ناچیز. يقال: وقع فی وادی تهلك. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): وادی تهلك؛ ممنوعاً، الباطل. (اقرب الموارد).

تهلكة.

[تَلُّ لُ / لٍ / لَ كَ] (ع مص) هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی). نیست شدن. (دهار) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج). مردن. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (از اقرب الموارد). هلك هلكاً و هلكاً و تهلكة و تهلكةً رجوع به هلك شود. (ناظم الاطباء).

تهلكة.

[تَلُّ لُ كَ] (ع ا) هرچه انجامش هلاکت باشد و نیستی. منه قوله تعالى: و لا تلقوا بایدیکم الی التهلكة. (قرآن ۲ / ۱۹۵). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هلاکت و نیستی و نابودی. (ناظم الاطباء). هلاکت. نیستی. نیست شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هلاکی. (مهدب الاسماء). تهلكه: و بی ساز سفر کردن از تهلكه و نادانی باشد. (منتخب قابوسنامه ص ۲۰). آن کرد روز تهلكه دندان نثار سنگ وین کرد گاه فتنه دهان را فدای خاک. خاقانی.

تهلكی بالا.

[تَلَّ] (اخ) دهی از دهستان چنارود است که در بخش آخوره شهرستان فریدن واقع است و ۱۳۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تهلكی پایین.

[تَلَّ] (اخ) دهی از دهستان چنارود است که در بخش آخوره شهرستان فریدن واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تهلل.

[تَ هَلُّ لُ] (ع مص) گشاده روی شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). درخشیدن روی از شادی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). درخشان شدن میغ به برق. (تاج المصادر بیهقی). درخشیدن ابر و برق. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تلالؤ ابر. (از اقرب الموارد). ریزان شدن اشک و آب. (زوزنی). روان شدن اشک. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهلل.

[تَ هَلْ لَ] (ع ص) ناچیز و باطل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تهلوک.

[تُ] (ع مص) مردن و نیست شدن. (منتهی الارب). هلك هلكاً و هلكاً و تهلوکاً. رجوع به هلك شود. (ناظم الاطباء).

تهلهل.

[تَ هَ هُ] (ع مص) تنگ بافته شدن جامه و بافته شدن با رشته های خرد و باریک. (ناظم الاطباء): و این لیفها هر سه نوع برهم نهاده است و در یکدیگر بافته هر گاه که بافتگی این لیفها سست شود ضعیفی را سستی حاصل شود. و حال این عضو همچون حال جامه باشد که از بسیاری شستن و داشتن، شیشه شود و آن را به تازی تهلهل گویند. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهندا).

تهلیب.

[تَ] (ع مص) موی دنبال اسب برکندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). موی برکندن || دشنام دادن و هجو کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهلیس.

[تَ] (ع مص) لاغر شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهلیک.

[تَ] (ع مص) میرانیدن و نیست کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هلاک کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

تهلیل.

[تَ] (ع مص) لا-اله الا الله گفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). لا اله الا الله گفتن و این مأخوذ از هیله است مانند بسمله و حوقله. يقال: سبح فلان و هَلَّل. (از اقرب الموارد): همه شب نبودش قرار و هجوع ز تسبیح و تهلیل و ما را ز جوع. سعدی (بوستان). - اهل تهلیل؛ آنانکه خدای را یگانه دانند و به یکتایی او ایمان دارند: مسلمین هرگز بر هیچکس از اهل تهلیل که قصد او نکردند شمشیر نکشند. (تاریخ سیستان ||). بددلی کردن در حرب. (تاج المصادر بیهقی). بددل شدن و گریختن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سپسایکی برگشتن ||. نامه نوشتن. || سپس ماندن و بازایستادن از دشنام دادن. يقال: هَلَّل عن شتمه؛ اذا تأخر عنه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد).

تهم.

[تَه / تَه] (ص) بی همتا بود به بزرگی و قامت. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۳۸). بی همتا بود به بزرگی تنی. بی همتا بود به بزرگی و حشمت و مردی و قامت. (نسخه ای از اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بی همتا بود و رستم را تهمتن بدان می خواندند که مثل او نبود برای تن و قامت. (نسخه ای از اسدی، یادداشت ایضاً). بزرگ و دلاور و عظیم و بی همتا. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). شخصی را گویند که در بزرگی جثه و ترکیب و قد و قامت و شجاعت و مردی و دلیری و دلاوری عدیل و نظیر نداشته باشد. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). بی همتا به بزرگی و قامت. (شرفنامه منیری). تهمتن مرکب از این است. (برهان) (شرفنامه منیری). دلاور و قوی هیکل و بزرگ جثه و بی همتا. (انجمن آرا). پارسی باستان «تخمه» (۱) «چیترا» (۲) اوستا «تخمه» (۳) (قوی، نیرومند)... فردوسی طوسی، تهم (به فتح اول و دوم جهت ضرورت شعر) را چنین معنی کند: تهم هست در پهلوانی زبان به مردی فزون ز ازدهای دمان. این کلمه در جزو اول تهماسب و تهمورث و تهمتن آمده. (حاشیه برهان چ معین): کرا بخت و شمشیر و دینار باشد و بالا و تن تهم و نسبت کیانی. دقیقی. جز اسفندیار تهم را نماند کس او را جز از شاه ایران نخواند. فردوسی. ورا هوش در زاولستان بود بدست تهم، پور دستان بود. فردوسی. شوم گفت آگه کنم شاهرا که پیمود رخس تهم، راه را. فردوسی. رجوع به مزدیسنا ص ۳۳۱ و ۳۵۴ و یشتها ج ۲ ص ۱۳۹ و تهمتن شود. (۱) -- (۳) cithra. - (۲) taxma. taxma.

تَهِم.

[تَه] (ع مص) متغیر گردیدن و بدبوی شدن روغن و گوشت: تهم الدَّهن و اللحم تهماً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بدبو شدن روغن و گوشت. (آندراج ||). عاجز و متحیر گردیدن ||. ناخوش و ناگوار داشتن شتر چراگاه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). لاغر گردیدن شتر از گرما. (از اقرب الموارد).

تَهِم.

[تَه] (ع ا) سختی گرما و سکون باد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شدت گرما و ایستادن باد. (آندراج ||). زمینی که از آن به سوی دریا فرود آیند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به تهمه شود.

تَهِم.

[تَه] (ع ص) نعت است از تَهِم به معنی بدبوی شدن گوشت. (منتهی الارب). بدبوی و فاسد و متغیر شده. (ناظم الاطباء).

تَهِم.

[تَه] (ع ا) ج تهمه. (اقرب الموارد). ج تهمت: اتقوا من مواضع التهم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): زیردستان گله بر عکس کنند گله شان از پی نفی تهم است. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۲۱). رجوع به تهمات و تهمت و تهمه شود.

تَهِم.

[تَه] (اخ) دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان زنجان است که ۱۶۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تهمات.

[ت ه] [ع ا] جِ تَهْمَةُ. (اقرّب الموارِد). رجوع به تهم و تهمت و تهمه شود.

تهماسب.

[ت] [اخ] دارنده اسب فربه یا دارای اسب زورمند. توماسپ (۱) = تهماسپ = طهماسپ. یکبار در اوستا در فروردین یشت فقره ۱۳۱ یاد شده است «تاء» یا «طاء» در این نام باید به ضم تلفظ شود. از آنکه آن را به فتح خوانند نظر به «تاء» در نامهای تهمتن و رستم = رستم و گستهم است. اما تهم در این سه نام از تخم (۲) می باشد که به معنی دلیر و پهلوان است. نگاه کنید به یشتها ج ۲ صص ۴۶-۴۹. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۲۸). رجوع به تهم و تهمتن شود. (۱) - takhma - (۲) - Tumaspa.

تهماع.

[ت] [ع مص] جاری شدن اشک چشم. (از اقرّب الموارِد). همع همعاً و هموعاً و همعاناً و تهماعاً. رجوع به همع شود. (ناظم الاطباء).

ته مانده.

[ت ه د / د] [ا مرکب] آنچه از خوردن باقی بماند. (آندراج). آنچه از طعام در خون باقی ماند. (ناظم الاطباء). آنچه باقی ماند از چیزی. پس مانده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از جام لب چون غیر را بخشی شراب همدمی در کام تلخ ما چکان ته مانده آن جام را. الهی قمی (از آندراج). - ته مانده خوار؛ ته مانده خور. پس مانده خور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ته و ترکیبهای آن شود.

تهمت.

[ت م] [ا] تَهْمَةٌ. تَهْمَةٌ. گمان بد کردن... این لفظ در فارسیان به سکون دوم مستعمل است و به لفظ کردن و انداختن و نهادن و زدن و بستن و برداشتن استعمال می یابد. (غیاث اللغات). گمان بد بردن و گمان بد... (آندراج). گمان بد. (دهار). بوسین و نسبت گناه و منقصت و عیب به کسی که دارا نباشد و گمان بد. (ناظم الاطباء). دروغ. بهتان. افتراء. دروغ بستن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نکشتم (۱) که فرزند بد در نهان بترسیدم از کردگار جهان بخستم به فرمانت آزرم خویش بریدم هم اندر زمان شرم خویش بدان تا کسی بد نگوید مرا ز دریای تهمت بشوید مرا. فردوسی. بونصر جواب داد جز خاموشی روی نیست که نصیحت به تهمت باز گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۷۶). در معنی فرستادن رسول نزدیک خاینان سخن بر این جمله می گوید و تهمتی بیهوده سوی خویش روا میدارد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۸۴). حقا که من از خویشتن می گویم، بر سیل نصیحت، از جهت نفی تهمت به او. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۶۸۵). گرت همی عمر، نیرزد به شکر بر تو به دیوانگیت تهمت است. ناصر خسرو. مصداق تهمت من خیانت ایشان است. (کلیله و دمنه). خورشید به تهمت خدائیت ابن الله بر ننگین نویسد. خاقانی. این سویدای دل من که حمیرا صفت است صافی از تهمت صفوان به خراسان یابم. خاقانی. سنگ تهمت نگر که دست یهود بر مسیح مطهر اندازد. خاقانی. بیستون بن تیجاسب که پیش از آن به تهمت موالات قابوس گرفتار شده بود در جمله آن لشکر بفرستادند. (ترجمه تاریخ یمینی ج ۱ تهران ص ۲۷۲). به سبب تهمتی که بدو تحویل افتاد او را بخدمت بخواند. (ترجمه تاریخ یمینی ایضاً ص ۳۷۹). نفی تهمت را

چو جام لعل تو پیشم آید لاف جام جم زخم عطار. کز شکسته آمدن تهمت بود وز دلیری دفع هر ربیت شود. مولوی. دو درویش خراسانی ملازم صحبت یکدیگر سفر کردند... قضا را بر در شهری به تهمت جاسوسی گرفتار آمدند. (گلستان (|)). اصطلاح نجوم) بیرونی آرد: تهمت کدام است: هر کوی که بر او منحس ها گرد آید و بدی حال از سوختن و رجعت و وبال و هبوط و زایلی و ساقطی و زخم نحوس به جرم و نگریستن شان به دشمنی، او را متهم دارند به دلالت. زیرا که اگر وعده کند راست نتواند کردن و بجای نتواند آوردن. (التفهیم بیرونی چ همائی ص ۴۸۸). (۱) - دختر اردوان را.

تهمت آلود.

[تُمّ] (ن مف مرکب) تهمت زده. تهمت کش. تهمتی، قریب به معنی هم. (آندراج). بدنام و منسوب به گناه و عیب و بدگمان. (ناظم الاطباء): نیستم یکدم جدا از تو عبث تهمت آلود جدائی گشته ام. منیر (از آندراج). رجوع به تهمت آلوده شود.

تهمت آلوده.

[تُمّ دَ دِ] (ن مف مرکب) متهم. تهمت آلود: چهره و رنگ و رخ و عادت آبا سپرند تهمت آلوده نگردند به دیگر نسبی. منوچهری. رجوع به تهمت و تهمت آلود شود.

تهمت انداختن.

[تُمّ آت] (مص مرکب) تهمت زدن. تهمت بستن. تهمت کردن: خواب بیداران بستی و آنگه از نقش خیال تهمتی بر شبروان خیل خواب انداختی. حافظ (از آندراج). ز دود دل سیه شد نامه شاهی نه از خطت چه خود سوزم چه تهمت از خم موی تو اندازم. امیر شاهی سبزواری (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت برداشتن.

[تُمّ بَ تَ] (مص مرکب) رفع گناه و عیب از کسی کردن. (ناظم الاطباء): مردم و فارغ شدم از بدگمانیهای او تهمت بیگانگی از آشنا برداشتم. شانی تکلو (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت بردن.

[تُمّ بُ دَ] (مص مرکب) گمان بد بردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بر وی هیچ تهمت مبر و میل از شک بسوی تیقن کن. (تاریخ بخارا، یادداشت ایضاً). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت بستن.

[تُمّ بَ تَ] (مص مرکب) نسبت گناه و بوسین و عیب به کسی دادن. (ناظم الاطباء). اتهام. افترا. منسوب کردن کسی را به گناهی که نکرده باشد. بهتان زدن. دروغ بر کسی بستن: عاقبت چون ز کینه شد سرمست تهمتی از دروغ بر من بست. نظامی. کار زلف تست مشک افشانی عالم، ولی مصلحت را تهمتی بر نافه چین بسته اند. حافظ. فسردهء دل ما بود زیب ساغر ما به هرزه تهمت می بر سفال خود بستم. طالب آملی (از آندراج). ای تهمت چین بسته به زلف شب اندوه یکبار بین جبههء صبح طرب ما. طالب آملی

(از آندراج). نخواهم رفت از کویت غلام حلقه در گوشم چرا می بندی از زنجیر این تهمت به پای من. عبدالغنی قبول (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت پذیر.

[تُ مَ پَ] (نَف مرکب) قابل تردید. انکارپذیر. تردیدپذیرنده: مبارک‌ا خدایی که در سختی و نرمی احکام او تهمت پذیر نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۹). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت زدن.

[تُ مَ زَدَ] (مَص مرکب) بهتان زدن. اتهام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تهمت کردن و تهمت نهادن. (ناظم الاطباء): تهمت عیش مزین کز اثر ذوق بلاست اینکه هر لخت دلم بر سر مژگان خندد. طالب آملی (از آندراج). عالی دل و دست و لب خود پاک توان داشت تهمت زدن مدعیان را چکند کس. نعمت خان عالی (از آندراج).

تهمت زده.

[تُ مَ زَدَ / دِ] (ن مَف مرکب) تهمت آلود. (از آندراج). دارای بهتان و بدنام. (ناظم الاطباء). ظنین. متهم: و از جای تهمت زده پرهیز کن. (منتخب قابوسنامه ص ۳۰). جائی منشین که چون نهی پای تهمت زده خیزی از چنان جای. امیر خسرو. از تهمت زده دور شو. (منسوب به بوذرجمهر از تاریخ گزیده). رجوع به تهمت زدن و تهمت و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تهمت کردن.

[تُ مَ کَدَ] (مَص مرکب) تهمت انداختن. تهمت بستن. (مجموعه مترادفات). تهمت زدن. تهمت نهادن. (ناظم الاطباء). متهم کردن. دروغ بستن: شیر خدای را چو مخالف شود کسی هرگز مکن مگر به خری هیچ تهمتش. ناصر خسرو. اگر تهتم کرد نادان چه باک از آن پس که گنگ است و کور و اصم. ناصر خسرو. کس جهان را به بقا تهمت بیهوده نکرد که جهان جز به فنا کرد مکافات و جزاش. ناصر خسرو. رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت کرده شده.

[تُ مَ کَدَ / دِ شُ دَ / دِ] (ن مَف مرکب) بهتان زده شده. (ناظم الاطباء).

تهمت کش.

[تُ مَ کَشَ / کِ] (نَف مرکب) مفتری و بدگمان و بدگو و بدگمان شده. (ناظم الاطباء ||). کشنده و تحمل کننده بهتان. کسی که سخن بهتان را بر خود هموار سازد: رفته ام از خود و تهمت کش آسودگیم حیرت آینه ام کاش طپیدن باشد. میرزا بیدل (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت کشیدن.

[تُم كَ / كَ د] (مص مرکب) تحمل تهمت کردن. هموار کردن دروغ و بهتان بر خود: صد رشک می برم به دماغ اسیر تو در بزم باده تهمت ساغر ز دل کشی. امیری (از آندراج). دیده امشب همه شب تهمت دیدار کشید مست حیرت شد و حسرت به رخ یار کشید. زرکش (از آندراج). در بلای تو مرا چشم بلا دیده فکند می کشد تهمت اینکار دل و بی گنهم. آصفی (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمت گاه.

[تُم] (ا مرکب) موضع تهمت. مواضع التهم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). جایی که شخص را به گناه نکرده آلوده و متهم میسازد. رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمتن.

[تَه ت] (ص مرکب) مردم قوی جثه و شجاع و بی نظیر را نیز گویند چه معنی ترکیبی این لغت بی همتان است (۱)؛ یعنی تنی که عدیل و نظیر نداشته باشد. (برهان). از «تهم» + «تن» به معنی دارنده بدن قوی. (حاشیه برهان چ معین). قوی. نیرومند. شجاع. دلیر. (فرهنگ فارسی معین). بی همتا در بزرگی و حشمت و مردی و قامت. (صحاح الفرس). پهلوان. (شرفنامه منیری). معنی ترکیبی آن بزرگ تن است. (آندراج). قوی جثه و شجاع و زور آور و دلاور و زبردست سهمگین و مهیب و بی نظیر و بی همتا. (ناظم الاطباء). تهم. (انجمن آرا) (آندراج): در میان مهد چشم من نخسبند طفل خواب تا بینم روی آن برجیس رای تهمتن. منوچهری. هم وصف تو اندر لب ناهید مغنی هم نام تو بر بازوی مریخ تهمتن. شرف سفروه (از انجمن آرا). عاجزش کرده نورسیده زنی از تنی اوفتاده تهمتنی. نظامی. کدامین تهمتن بدو پادشاست. نظامی. یکی تن که در پیش صد تن بود اگر خود تهمتن بود زن بود. امیر خسرو ||. به معنی سپهدار و لشکرکش و خداوند سپاه هم هست. (برهان). خداوند سپاه گران. (شرفنامه منیری). سپهدار و لشکرکش و خداوند سپاه. (ناظم الاطباء ||). (۱) بندگی و فرمانبرداری کردن را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). (۱) - فقه اللغة عامیانه به مناسبت شباهت حروف تهمتن با بی همتان. (حاشیه برهان چ معین).

تهمتن.

[تَه ت] (اخ) از القاب رستم زال است. (برهان) (فرهنگ فارسی معین). یکی از القاب رستم است زیرا که او عظیم الجثه و شجاع و بی همتا بود. (انجمن آرا) (آندراج). و نیز رستم را نامند و پیلتن هم گویندش. (شرفنامه منیری). یکی از القاب رستم است چون که عظیم جثه بود و در مردانگی و دلاوری بی مثل و همتا بود او را به این لقب ملقب ساختند. (فرهنگ جهانگیری). لقب رستم زیرا که دلاور بی همتا بود. (فرهنگ رشیدی). از القاب رستم. (ناظم الاطباء). در شاهنامه تهمتن لقبی است که به رستم داده شده؛ یعنی بزرگ پیکر و قوی اندام. در واقع تهمتن معنی کلمه رستم است چه رستم نیز مرکب از دو جزء: نخست از کلمه «رئود» (۱) که به معنی بالش و نمو است... کلمه مذکور از ریشه فعل رئود (۲) که به معنی بالیدن است می باشد از همین کلمه است رستن و روئیدن. دوم از کلمه تهم. بنابراین رستم درست به معنی تهمتن است یعنی کشیده بالا و بزرگ تن و قوی پیکر... (یشتهاج ۲ ص ۱۳۹): تهمتن چو بشنید گفتار دیو بر آورد چون شیر جنگی غریو. فردوسی. همی رفت با او تهمتن بهم بدان تا سپهد نباشد دژم. فردوسی. تهمتن بیوشید بیر بیان نشست از بر اژدهای دمان. فردوسی. تهمتن (۳) کارزاری کو به نیزه کند سوراخ در گوش تهمتن. منوچهری. شروان سراب وحشت، من تشنه بیژن آسا جز در گه تهمتن، آبشخوری ندارم. خاقانی. با من فلک به کین سیاوش و من ز عجز اسب گلین به حرب تهمتن در آورم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۲۴). ترسان عروس ملک چو دخت فراسیاب در ظل

پهلوان تهمن کمین گریخت. خاقانی (ایضاً ص ۸۲۴). تا که بود آفتاب تهمن نیمروز آنکه نخست از جهان حد خراسان گرفت
رایت فتح و ظفر بر سر خیل تو باد آنکه به یک حمله پارس همچو خراسان گرفت. سلمان (از آندراج). (۱) - (۲). raodha.
(۳). raod. - به معنی اول.

تهمن.

[تَه تَ] (اخ) از القاب بهمن است. (از برهان). لقب بهمن بن گشتاسب. (فرهنگ فارسی معین). نام بهمن. (ناظم الاطباء).

تهمن.

[تَه تَ] (اخ) فلک نهم. (ناظم الاطباء). نام فلک نهم است که از همه افلاک بزرگتر است و بر همه احاطه دارد. و به این مناسبت
رستم را تهمن لقب کرده اند و این لغت از لغات دساتیر است. (انجمن آرا) (آندراج). از بر ساخته های فرقه آذرکیوان است.
رجوع به فرهنگ دساتیر شود.

تهمتناک.

[تُم مَ] (ص مرکب) (از: «تهمت» + «ناک»). تهمت آلوده. متهم. تهمت بسته. تهمت زده: بدان که منزلت تو نزد امیرالمؤمنین منزلت
راستگوی امین است، نه گمان زده تهمتناک. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۳). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهمن کلا.

[تَه تَ کَ] (اخ) دهی از بخش بندپی است که در شهرستان بابل واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج
۳).

تهمت نهادن.

[تُم مَ نَ / نَ دَ] (مص مرکب) تهمت زدن. تهمت کردن. (ناظم الاطباء). تهمت بستن. اتهام: در روزگار امیر عبدالرشید تهمت
نهادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۲). عامه بر من تهمت دینی و فضلی می نهند بر سرم فضل من آورد اینهمه شور و چلب.
ناصر خسرو. ملکا اگر میدانی که شوی بر من ظلم کرد و تهمت نهاد تو به فضل خویش بیخشی. (کلیله و دمنه). از شما نحس می
شوند این قوم تهمت نحس بر زحل منهد. خاقانی. یکی نامش از کان کنی می گشاد یکی تهمت رهنی می نهاد. نظامی. منکران
چون دیده شرم و حیا برهم نهند تهمت آلودگی بر دامن مریم نهند. صائب (از آندراج). رجوع به تهمت و دیگر ترکیبهای آن
شود.

تهمتی.

[تُم مَ] (ص نسبی) وهمی و بدگمان. (ناظم الاطباء): قدسی به دلت هوای کام است هنوز خوناب جگر بر تو حرام است هنوز
آسوده دلی تهمتی خویش مشو در آب مزین کوزه که خام است هنوز.؟ (آندراج ||). ناشایسته و فضح ||. مفتری و افتراکار.
(ناظم الاطباء).

تهرش.

[تَ هَ رُ] (ع مص) جنیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهم زاده.

[تَ / تَ هَ دَ / دِ] (ص مرکب) پهلوان نژاد که از نژاد قوی زاده باشد: به نزدیک سنگل فرستاده بود همانا که شاه تهم زاده بود. فردوسی.

تهمش.

[تَ هَمُّ مٌ] (ع مص) روان شدن چشمه چاه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تأکل و تحکک چیزی. (از اقرب الموارد).

تهمط.

[تَ هَمُّ مٌ] (ع مص) به ستم شدن آب را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهمع.

[تَ هَمُّ مٌ] (ع مص) تباهی کردن. (ناظم الاطباء). تباهی. (اقرب الموارد). گریستن ||. جاری شدن آب و اشک. (از ذیل اقرب الموارد).

تهمک.

[تَمَ مٌ] (ص مصغر) مصغر تهم است. (برهان) (آندراج). رجوع به تهم شود ||. به معنی دوم تهک هم هست که برهنه و عریان و تهی و خالی باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تهک و تهی شود.

تهمک.

[تَ هَمُّ مٌ] (ع مص) ستهیدن ||. کوشیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). در بطالت و تباهی انداختن نفس خود را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهمل.

[تَمَ مٌ] (ص) تنبل و کاهل و سست و آزمند و حریص ||. ناموافق و تهیل. (ناظم الاطباء). رجوع به تهیل شود.

تهمم.

[تَ هَمُّ مٌ] (ع مص) طلب کردن. (تاج المصادر بیهقی). جستن چیزی را و تجسس نمودن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). جستن چیزی را و تجسس نمودن. (از اقرب الموارد). رجوع به تجسس شود ||. شپش جستن در سر کسی. (منتهی الارب)

(آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهمؤ.

[تَ هَمْ مُء] (ع مص) شکافته و کهنه شدن جامه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهمورث.

[تَ رَ] (اخ) رجوع به تهمورس شود.

تهمورس.

[تَ رَ] (ا) نفس ناطقه فلک. (ناظم الاطباء). از بر ساخته های فرقه آذر کیوان است.

تهمورس.

[تَ رَ] (اخ) نام شخصی است که او را تهمورس دیوبند می خوانند. (برهان). پادشاه ریاضت کش پارسی ملقب به دیوبند پسرزاده هوشنگ شاه و پدر جمشید جم بوده و در تواریخ قدیم هشتصد سال عمر او را نوشته اند و اصل اسم او تهم مرز بوده؛ یعنی پهلوان زمین چنانکه کیومرذ؛ یعنی بزرگ زمین چه در پارسی «ثاء» مثلثه نبود. شیث و کیومرث و تهمورث و اغریث معرب شده اند و با «زاء» یا «سین» بوده اند و «زاء» و «سین» در پارسی با یکدیگر تبدیل یابند چنانکه ایاز و ایاس و امثال آن و معنی تهم مذکور شد که به معنی... دلیر و شجاع است. (انجمن آرا) (آندراج). نام پادشاه سیوم از سلسله پیشدادیان ملقب به دیوبند. (ناظم الاطباء). در اوستا «تخمواوروپه» (۱) جزء اول به معنی تهم و دلیر و پهلوان و معنی جزء دوم به تحقیق معلوم نیست و اورویی (۲) جداگانه در اوستا آمده به معنی یک قسم سگ. (حاشیه برهان چ معین). تهمورث. تهمورت. طهمورث. تهمورف. رجوع به فرهنگ ایران باستان و مزدیسنا و خرده اوستا و داستانهای قدیم ایران و تهم و تهمتن شود. (۱) - urupi - (۲). taxmo urupa.

تهمه.

[تَ هَم / تَ م] (ع ا) (از «وه م») بدگمانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اسم است از اتهام. ج، تهمات و تهم. (از اقرب الموارد). رجوع به تهمت شود.

تهمه.

[تَ هَم] (ع ا) بدبوئی گوشت. يقال: فی اللحم تهمه. زمین که از آن به سی دریا فرود آیند. تهم مثله کانهما مصدران من تهمه لأن التهام متصوبه الى البحر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهمه.

[تَ م] (ع ا) لغتی است در تهمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ته میدانی.

[تَه مَ / م] (ص نسبی) مردم بی سروپا و خانه بدوش. (غیاث اللغات). جمعی هستند از لوطیان و بی سروپایان که در ته میدان گاه در یک گوشه افتاده می‌باشند. (بهار عجم از آندراج) (از غیاث اللغات): سینه چاکان سر کوچه و بازار توایم ته میدانی نعمت خور دیدار توایم. میرنجات (از آندراج).

تهمیشه.

[تَشِ / اِخ] نام پشته ای است در دارالمرز نزدیک به بیشه نارون. (برهان) (از آندراج). نام جنگلی. (ناظم الاطباء). ظاهراً همیشه. رجوع به فهرست سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو شود. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به همیشه و تهیشه شود.

ته میکده.

[تَه مَ / م کَ دَ / د] (ترکیب اضافی، مرکب) ته میخانه. به معنی میکده و زمین میخانه و این اصطلاح اهل زبان است. (بهار عجم) (آندراج). اندرون میکده. داخل میکده: سر رازی که بد از صومعه داران محبوب در ته میکده مستان به ملا بگشایند. حضرت شیخ (از آندراج).

تهمیم.

[تَ] (ع ا) باران سست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهمین.

[تَ] (ع مص) در همیان نهادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد). و هو مبنی ء من الهمیان علی التوهم. (اقرب الموارد).

تهمینہ.

[تَنَ / ن] (اخ) نام دختر پادشاه سمنگان بوده که رستم او را جفت خود گرفته و سهراب پسر رستم از او بوجود آمده. (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). دختر شاه سمنگان و زن رستم و مادر سهراب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): چنین داد پاسخ که تهمینہ ام تو گوئی که از غم به دو نیمه ام. فردوسی. چو تهمینہ از کار رستم شنید جز او در جهان جفت خود کس ندید بیاراست خود را چو خرم بهار در آمد بدان خانه زرنگار. فردوسی (از انجمن آرا).

تهن.

[تَه] (ع مص) بخواب رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ماده بعد شود.

تهن.

[تَه] (ع ص) نعت است از تهن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). خوابیده و بخواب رفته. (ناظم الاطباء).

تهنال.

[تَ] (ا) لغت فارسی است. در اردوی هندی مستعمل، آهن و جز آن که در اسفل نیام کارد و شمشیر باشد به عربی آن را نَعْل ... گویند. (نفائس، از آندراج). زینت و آرایش که در ته غلاف باشد. (ناظم الاطباء).

تهنئه.

[تَ نَ ءَ] (ع مص) تهنئه. تهنی ء. رجوع به تهنیه و تهنی ء و تهنیت شود.

تهنبس.

[تَ هَم بَ] (ع مص) خبر جستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهنج.

[تَ هَن نَ] (ع مص) جنبش نمودن شترپچه و جان یافتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهندس.

[تَ هَ دُ] (ع مص جعلی) از هندسه معرب اندازه فارسی. اندازه گیری بنا و زمین و جز اینها: این بنده مترجم، روز تهندس این بنیاد بدیع و طرح نهاد این عمارت رفیع در خدمت این کافی الکفاه حاضر بود. (ترجمه محاسن اصفهان). سارویه در... تهندس و تشید اساس... بنیاد کتب خانه... ارزانی داشت. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۵). تهندم. [تَ هَ دُ] (ع مص جعلی) از هندم معرب اندام فارسی، تظریف و استوار کردن چیزی را: و لم يذكر في الحكاية سعتها و هل كانت قطعة واحدة او قطعاً تهندم وقت نصبها [نهبُ قبه البلور]. (الجماهر بیرونی). سارویه در تهندم و تهندس و تشید اساس و استواری بنیاد کتب خانه افراط انفاق و وفور خرج ارزانی داشت. (ترجمه محاسن اصفهان ص ۱۵).

ته نشان.

[تَه نَ] (ن مف مرکب) قبضه شمشیر و کارد و جز آن که مرصع باشد و یا تارهای طلا و نقره در آن کوفته باشند. (ناظم الاطباء). آن است که اول بر قبضه شمشیر و امثال آن کنده کنند و بعد از آن طلا یا جواهر بر او نشانند... (آندراج). آنچه قبضه های تیغ و غیره تارهای کنده طلا در آن کوفته می نشانند بطوری که نقوش گلها پدید آید. (غیاث اللغات): شدم اشرف گرفتار گل اندامی که از خونم غلاف خنجر نازش جواهر ته نشان باشد. محمد سعید اشرف (آندراج). خون شد فسرده در دل اندوه پیشه ام شد ته نشان ز ریزه یاقوت شیشه ام. علی رضا شوشانی (از آندراج).

ته نشست.

[تَه نَ شَ] (مص مرخم مرکب) فرهنگستان ایران این کلمه را معادل رسوب پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود. رسوب مواد موجود در آبها. (فرهنگ فارسی معین ||). (مرکب) ماده ای که در آب رودها و مردابها و دریاچه ها و دریاها راسب میشود ||. طبقه ای از زمین که نتیجه رسوب مواد محلول یا مخلوط در آب دریاها و رودهاست ||. آنچه ته نشین شود.

(فرهنگ فارسی معین). رجوع به ماده بعد شود.

ته نشستن.

[تَه نِ شَن تَ] (مص مرکب) ته نشین شدن. در ته ظرف جای گرفتن مواد. رسوب. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ته نشست شود.

ته نشسته.

[تَه نِ شَن تَ / تِ] (ن مف مرکب) فرهنگستان ایران این کلمه را معادل رسوبی پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود. راسب شده. رسوب یافته. ته نشین شده. بصورت رسوب درآمده. (فرهنگ فارسی معین ||). زمینها و سنگهایی که نتیجه رسوب مواد محلول یا معلق آب دریاهاست. سنگها و طبقاتی از زمین که در نتیجه رسوب مواد موجود در آب دریا و رودخانه ها بوجود آمده اند. رسوبی. (فرهنگ فارسی معین).

ته نشین.

[تَه نِ] (نف مرکب، امرکب) آنچه به تک نشیند از درد و جز آن. (آندراج). آنچه زیر آب رود و ته ظرف جای گیرد. ته نشسته. (فرهنگ فارسی معین): ز جوش باده درد ته نشین بالانشین گردد ز موج خنده ترسم خط برون آید از آن لبها. ناظر علی (از آندراج ||). مواد دارویی که بر اثر عدم انحلال در حلال یا در نتیجه ترکیبهای شیمیایی راسب شوند ||. درد. راسب. (فرهنگ فارسی معین). رسوب و درد. (ناظم الاطباء). دردی. لرت. لرد. رسوب.

ته نشین شدن.

[تَه نِ شُ دَ] (مص مرکب) راسب شدن و درد گشتن. (ناظم الاطباء). ته نشستن. (فرهنگ فارسی معین).

ته نشین کردن.

[تَه نِ كَ دَ] (مص مرکب) راسب کردن و درد نمودن. (ناظم الاطباء). ترسیب. ارساب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

ته نما.

[تَه نِ / نِ / نِ] (نف مرکب) چیزی که هرچه ته خود داشته باشد بنماید. (آندراج). هر چیز صافی که ته آن نمایان باشد مانند جوی آب. (ناظم الاطباء): از خشن پوشی برون آورد فیض گلختم تن قبای ته نما اکنون ز خاکستر گرفت. کلیم (از آندراج). این مقام از بسکه نورانی سرشک افتاده است خاک آن مانند آب صاف باشد ته نما. شفیع اثر (از آندراج).

تهنؤ.

[تَه نِ] (ع مص) گواریده شدن. (زوزنی). گوارنده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تهنأ بالطعام؛ ساغ له و لذ. (اقرب الموارد ||). شادمانی نمودن: تهنأ به تهنؤاً؛ فرح. (از اقرب الموارد).

تهنی ء.

[ت] [ع مص] مبارکباد دادن کسی را. خلاف تعزیه. تهنیه. (منتهی الارب). مبارکباد گفتن. خلاف تعزیه و لیهنک الامر گفتن کسی را. تهنئه. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تهنیت شود.

تهنیت.

[تَی] [ع مص] مبارکباد گفتن. (غیاث اللغات). تهنیه. (آنندراج). مبارکباد و خوش آمد و زندهش. (ناظم الاطباء). شادباش. (فرهنگ فارسی معین)... و در بهار عجم نوشته که به لفظ گفتن و دادن و کردن و ساختن مستعمل است. (از غیاث اللغات): نامه‌ها بیاوردند و بر آن واقف شدند در معنی تعزیت و تهنیت نبشته بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۹). رسم تهنیت و تعزیت را آنجا بسزاتر اقامت توان کردن. (تاریخ بیهقی ایضاً). چون به خانه فرود آمد همه اولیاء و حشم و اعیان حضرت به تهنیت وی رفتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۸۱): ای شاه، گل به تهنیت ملکت آمده ست زبید که تو کنون همه رامش بر آن کنی. مسعود سعد. و مثال داد مبنی بر ابواب تهنیت و کرامت. (کلیله و دمنه). راویان را بر زبان تهنیت مدحت شاه اخستان یاد آورید. خاقانی. به نیاز گفت فردا پی تهنیت بیایم به دو چشم او که جانم بشود اگر نیاید. خاقانی. کشته شد دیو به پای علم لشکر حاج شاید از تهنیت از کوی مفاجا شونند. خاقانی. و در این تهنیت شعرای دهر و افاضل عصر قصائد غرا گفتند. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۲۳۶). گفت ای یار عزیز، تعزیتم گوی که نه جای تهنیت است. (گلستان). هنوز کوس بشارت تمام نازده بود که تهنیت ز دیار عرب رسید و عجم. سعدی. مبارکباد و صلح گو مکن چرخ که عید ماتمی را تهنیت نیست. کلیم. - تهنیت عید؛ مبارکباد عید. (ناظم الاطباء): استادان در صفت مجلس و صفت شراب و تهنیت عید و مدح پادشاهان سخن بسیار گفته بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۶). - تهنیت ورود؛ مبارکباد کسی که از سفر آمده باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به ترکیبهای تهنیت شود ||. بگوارانیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گوارد کردن. (غیاث اللغات ||). هنیئاً گفتن. گوارا باد گفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). به همه معانی رجوع به تهنی و تهنیه شود.

تهنیت دادن.

[تَی د] [ع مص مرکب] تهنیت گفتن. مبارکباد گفتن: صائباً چون دهمت تهنیت نوروزی کز تو نوروز کند کسب جهان افروزی. صائب (از آنندراج). تهنیت فتح چون دهم که گرفتی قلعه بهمان کس و حصار فلاں را. واله هروی (ایضاً). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنیت ساختن.

[تَی ت] [ع مص مرکب] تهنیت گفتن. مبارکباد گفتن. مراسم تهنیت برپای داشتن: بزرگان بر او تهنیت ساختند به آن سربرگی سر افراختند. نظامی (از آنندراج). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود. تهنیت کردن. [تَی ک د] [ع مص مرکب] تهنیت دادن. تهنیت گفتن. مبارکباد گفتن و خوش آمدی گفتن. (ناظم الاطباء): برپای خاست و تهنیت کرد و دیناری و دستارچه ای باده پیروزه نگین سخت بزرگ بر انگشتری نشانده بدست خواجه احمد حسن داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۱). حسنک از نشابور برفت و کوبه بزرگ با وی از قضا و فقها و بزرگان و اعیان تا امیر را تهنیت کنند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۰۷). مقدمان می آمدند و تهنیت فتح می کردند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۸۸). همه فریشتگان تهنیت کنند ترا همی به عهد و لوای خلیفه بغداد. مسعود سعد. رسد ز هر سپهی هر دو هفته ای فتحی که تهنیت کند آن را خلیفه بغداد. مسعود سعد. تهنیت کرده ترا میران به صد

جشن چنین شاعران گفته به هر جشنی ترا مدح و ثنا. امیر معزی (از آندراج). او را بر وراثت ملک خراسان تهنیت کرد و در شعب هوی و سلک ولاء او قدم گذارد. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۷۶). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنیت گر.

[تَیْ گَ] (ص مرکب) مبارکباد گوی: همه مردمانش که حاضر بودند که و مه همه تهنیت گر شدند. شمسی (یوسف و زلیخا). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنیت گفتن.

[تَیْ گُت] (مص مرکب) مبارکباد گفتن و خوش آمدی گفتن. تهنیت کردن. تهنیت دادن. (ناظم الاطباء): خرچنگ تهنیت حیات باقی ایشان [ماهیان] بگفت. (کلیله و دمنه). دیهیم و تخت، تهنیت تختگاه گفت آمد به حکم شه چو به دارالقرار تخت. ملاطرا (از آندراج). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنیت گویان.

[تَیْ] (ق مرکب) در حال مبارکباد گفتن: که پندارم نگار سروبالا در این دم تهنیت گویان در آید. سعدی. رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنیت نامه.

[تَیْ مَ / م] (ا مرکب) خلاف تعزیت نامه. (آندراج). نامه ای که به کسی در تهنیت و مبارکباد می نویسند. (ناظم الاطباء). رجوع به تهنیت و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهنید.

[تَ] (ع مص) دروغ گفتن || درنگ نمودن: ماهد تهنیداً؛ دروغ نگفت یا درنگ نمود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دل کسی بردن. (تاج المصادر بیهقی). به عشق خود مبتلا کردن زن، کسی را از نرمی و ملاطفت. (آندراج) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). کوتاهی کردن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تقصیر کردن در کاری. (آندراج ||). همچو جغد بانگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج). بانگ کردن مانند جغد. (ناظم الاطباء ||). زشت گفتن و دشنام دادن || برداشت کردن دشنام را || بند کردن زبان را از دشنام دشنام دهنده. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). شمشیر زدن از آهن هندی. (تاج المصادر بیهقی ||). تیز کردن شمشیر را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). (مص) نرمی و ملاطفت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

تهنیف.

[تَ] (ع مص) شتابی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهنیة.

[تَی] (ع مص) بگوارانیدن. (تاج المصادر بیهقی). مبارکباد دادن خلاف تعزیه. (منتهی الارب). مبارکباد گفتن خلاف تعزیت و با لفظ گفتن و دادن و کردن مستعمل. (آندراج). رجوع به تهنیء و تهنیت شود ||. لیهنک الامر گفتن کسی را. (منتهی الارب). رجوع به تهنیء شود.

تهو.

[تُ] (ا) به معنی تفو است که آب دهن و آب دهن انداختن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). انداختن آب دهن باشد و آن را تفو نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). آب دهن که تفو نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). تفو و تف و آب دهن و ته. (ناظم الاطباء). تس. (شرفنامه منیری): تهو باد بر چرخ گردون تهو که با کینه جفت است و با مهر طاق به عیسی مریم خری می‌دهد به کون خران می‌دهد صد براق. انوری (از شرفنامه منیری).

تهو.

[ت] (ا) مخفف تیهو است و آن پرنده ای است شبیه به کبک، لیکن کوچکتر است از کبک. (برهان) (از آندراج). جانوری است که گوشتش لذیذ باشد و آن را تیهو نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). تیهو. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (شرفنامه منیری). مخفف تیهو است و آن مرغی است معروف و گوشت آن به صفت لذت موصوف و تیهوج معرب آن است. تهاهیج جمع عربی آن است. (انجمن آرا) (از آندراج).

تهو.

[تَهْوُ] (ع مص) غافل شدن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب).

تهواء.

[ت] (ع ا) پاره ای از شب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يقال: مضی تهواء من اللیل و كذلك تهواء من اللیل. (ناظم الاطباء) (آندراج).

تهواد.

[ت] (ع مص) تهوید. (منتهی الارب) (آندراج). رجوع به تهوید شود ||. آهستگی کردن در سیر و در سخن ||. نرم رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تهوید شود.

تهواش.

[ت] (ع ا) عدد بسیار. ج، تهواش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

ته و بالا.

[تَه] (ترکیب عطفی، مرکب) به معنی زیروزیر باشد که تحت و فوق است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم

الاطباء ||). کنایه از اضطراب و بیقراری هم هست ||. حصول مطلب دو پسر امرد باشد مرید دیگر را. (برهان) (ناظم الاطباء). کنایه از حصول مراد دو امرد از یکدیگر که به عربی معاوضه و مبادله گویند. (انجمن آرا) (آندراج).

ته و تو.

[تَه] (ترکیب عطفی، مرکب) تَه تو. ژرفای چیزی. عمق موضوعی. جزئیات امری. - ته وتوی کاری یا امری یا چیزی یا مطلبی - را در آوردن؛ به همه جزئیات آن پی بردن. به تمام آن آگاهی یافتن با فحص و کنجکاوی. نیک از جزئیات امری آگاه شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). باقیمانده کمی از چیزی بسیار. (یادداشت ایضاً). رجوع به ته و تو شود.

تهود.

[تَهْوُ] (ع مص) آهستگی نمودن در سخن ||. یهود شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد ||). پیوستگی جستن به رحم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). پیوستگی جستن به رحم یا به حرمت. (از اقرب الموارد ||). توبه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). توبه کردن و بازگشتن به حق. (از اقرب الموارد ||). کار نیکو نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عمل نیک کردن. (آندراج).

تهور.

[تَهْوُ] (ع مص) فرودریدن بنا. تهیر. (منتهی الارب) (آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). منهدم شدن و فروریختن بنا. (فرهنگ فارسی معین ||). فرا گرفتن تب قوم را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گذشتن شب یا بیشتر از آن ||. گذشتن بیشتر زمستان ||. شکستن سرما ||. افتادن در چیزی به بی باکی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بی باکی کردن. بی پروائی کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). (ع مص) بی باکی. بی پروائی. گستاخی. ج، تهورات. (فرهنگ فارسی معین). مردانگی و به قول حکما افراط قوت غضبی و آن مذموم است. (آندراج). طرف افراط شجاعت است و از جمله اجناس رذائل و آن اقدام است بر آنچه پسندیده نباشد. (نفائس الفنون). آن هیئتی است حاصل از قوه غضبیه و دست زدن به اعمالی است که نباید بدان اقدام کرد. (از تعریفات جرجانی) (از بحر الجواهر). دلیری. گستاخی. بی پروائی. جسارت. بی باکی. بادساری. شوخ روئی. شوخ چشمی. شوخی. شوخی اندر حرب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بی پروائی و گستاخی و بی باکی و تند و زبردستی و رشادت و دلیری و جلادت. (ناظم الاطباء) : چنان بسازد با حزم تو تهور تو چنانکه رامش را طبع مردم میخوار. ابوحنیفه اسکافی (از تاریخ بیهقی). و تا اینجاست، نشنوم که از وی تهوری و بی طاعتی که اندک دل بدان مشغول باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۲). در شب کس فرستاده بود نزدیک کدخدای علی تکین محمودبیک و پیغام داده و نموده و گفته که اصل تهوّر و تعدی از شما بود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۴). در تهور کسی فلاح ندید روی آرامش و صلاح ندید متهور تباه دارد ملک و ز تهور سیاه دارد ملک. سنائی. زن گفت ای ظالم متهور... بنگر تا فضل ایزد... بینی در مقابله جور و تهور خویش. (کلیله و دمنه). تهور و تجبر او (شیر) می شناختم. (کلیله و دمنه). و در تهور چون سیل که از نشیب و فراز پرهیزد. (ترجمه تاریخ یمینی چ ۱ تهران ۲۳). سواران را به گفتن او تهور زیاده شد. (گلستان). برانگیختم گرد هیجا چو دود چو دولت نباشد تهور چه سود. سعدی (بوستان). دلاور که باری تهور نمود بیاید به مقدارش اندر فرود. سعدی (بوستان). رجوع به ترکیبهای این کلمه شود.

تهورانه.

[تَ هُوَ وَ نَ / ن] (ص نسبیه، ق مرکب) بطور تهور و بی باکی و رشادت. (ناظم الاطباء).

تهور داشتن.

[تَ هُوَ وَ تَ] (مص مرکب) بی باک بودن و مردانگی و رشادت داشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تهور و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهور رفتن.

[تَ هُوَ وَ رَتَ] (مص مرکب) سرزدن اعمال بی باکانه و متهورانه از کسی: از این مرد (اریارق) آنجا تعدی و تهوری رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۲). استادام بونصر را بخواندند تا آنچه از اریارق رفته بود از تهور و تعدی ها... باز نمود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۲۹). اندیشید که باید تهوری رود. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۷۲). رجوع به تهور و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهورز.

[تَ هَ رُ] (ع مص) (از: «ه رز») مردن و هلاک شدن. (منتهی الارب). ظاهراً مصحف تهروز (۱) است. رجوع به تهروز شود. (۱) - در تاج العروس ج ۴ و اقرب الموارد ج ۲ در ذیل «هرز» تهروز به این معنی آمده و تهورز نیامده است.

تهور کردن.

[تَ هُوَ وَ كَدَا] (مص مرکب) بی باکی کردن و خود را در مهلکه انداختن و رشادت نمودن. (ناظم الاطباء): بلی گفت دزدان تهور کنند به بازوی مردم شکم پر کنند. سعدی (بوستان). مقابلت نکند با حجر، به پیشانی مگر کسی که تهور کند به نادانی. سعدی ||. گستاخی کردن. بی پروائی کردن. شوخ چشمی کردن. بی باکی کردن: در منازعتی که می رفت میان بختیار و عضدالدوله، بی ادبها و تعدی ها و تهورها کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹۱). رجوع به تهور و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهوش.

[تَ هُوَ وَ] (ع مص) آمیخته شدن ||. انبوهی کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهوع.

[تَ هُوَ وَ] (ع مص) قی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). به ستم قی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به تکلف قی کردن. (از اقرب الموارد). به شدت قی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). بهم خوردن (دل، معده، انقلاب معده). قی کردن. استفراغ کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). (۱) دل بهم خوردگی و حالت قی. (ناظم الاطباء). منش گردا. قی. شکوفه. هراش. منش گشتن. دل شورا (در خراسان مستعمل است). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). منش گردا. استفراغ. ج، تهوعات. (فرهنگ فارسی معین). در کفایه حرکتی بود که از معده حادث شود برای دفع چیزی که در او باشد بی آنکه چیزی دفع شود. (غیاث اللغات) (آندراج) (از بحر الجواهر).

تهوک.

[تَ هُوَ] (ع مص) به بی باکی در چیزی افتادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). متحیر شد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). متحیر شدن، مرادف تهور است. (آندراج). تحیر و تهور. (اقرب الموارد). رجوع به تهور و تحیر شود.

تہول.

[تَ هُوَ] (ع مص) چشم زخم رسانیدن خواستن بر مال کسی ||. ترسانیدن شتر را بدانچه خود را در صورت گرگ نمائی به وی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). به شگفت آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). هائل شدن مرد. (از اقرب الموارد). رجوع به هائل شود.

تہوم.

[تَ هُوَ] (ع مص) سرفروداکندن و جنبانیدن از خواب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تہویم شود.

تہویت.

[ت] (ع مص) بانگ کردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تہوید.

[ت] (ع مص) یهود گردانیدن. (از منتهی الارب) (از زوزنی) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). باهم جواب گفتن جن ||. آواز به گلو گردانیدن به نرمی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نیکو کردن آواز ||. سرود گفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). مشغول شدن به سماع سرود ||. سست کردن شراب کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و صہباء تنسینی الشراب المہودا. (اقرب الموارد ||). نرم بانگ کردن ||. آہستگی کردن در سیر و سخن ||. نرم رفتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). الحدیث: اسرعوا لمشی فی الجنازہ و لاتہودوا کماتہودا یہود و النصراری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بخواب شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گوشت کوهان خوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تہویر.

[ت] (ع مص) بر زمین زدن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). افگندن دیوار و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تہویز.

[ت] (ع مص) مردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تہویسی.

[ت] [ع مص] مهوس گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). سخت هوسناک گردانیدن. (آندراج) (از اقرب الموارد).

تهوش.

[ت] [ع مص] در آمیختن مردم. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). در آمیختن سخن و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فتنه و اختلاف افتادن میان قوم: هوش بینهم؛ افسد و منه قیل: هذا یهوش القواعد؛ ای یخلطها. (از اقرب الموارد از لسان العرب ||). گرد و خاک آوردن باد. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و قول الراجز: قد هوشت بطونها و احقوقفت؛ ای اضطربت من الهزال. (اقرب الموارد).

تهویع.

[ت] [ع مص] به قی آوردن. (تاج المصادر بیهقی). به قی کردن آوردن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). به قی آوردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: فی التهویل لاهو عنه ما اكله. (اقرب الموارد).

تهویک.

[ت] [ع مص] چاه کنندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). حفر کردن. (از اقرب الموارد). رجوع به تهییک شود ||. به حماقت نسبت کردن کسی را. (از اقرب الموارد).

تهویل.

[ت] [ع مص] ترسانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). کسی را بترسانیدن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به خراسان هیچ دل مشغول نیست و این از بهر تهویل نبشتم تا مخالفان آن دیار ترسند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۴ ||). سوگند وارد آوردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوگند دادن به آتش تهویل. رجوع به هوله شود ||. خویشتن آراستن زن. (تاج المصادر بیهقی). خود را به لباس و پیرایه آراستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: هولت المرأة بحلیها و ثیابها. (اقرب الموارد ||). زشت گردانیدن کار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هائل قراردادن امری. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). (۱). آتشی که بدان سوگند خوردندی در جاهلیت. (منتهی الارب) (آندراج ||). و نیز واحد تهویل؛ یعنی کارهای ترساننده ||. رنگهای گوناگون ||. آرایش نگارها و تصویرها و پیرایه ها. (منتهی الارب) (آندراج). به همهء معانی رجوع به تهویل شود.

تهویم.

[ت] [ع مص] غنودن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). سر فرودافکنندن و جنبانیدن از خواب. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تهوم. (اقرب الموارد). پینکی. پینکی رفتن. چرت زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تهوم شود.

تهوین.

[ت] [ع مص] آسان کردن. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). آسان و سبک کردن بر کسی. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم

(الاطباء) (از صراح اللغه) (از اقرب الموارد). يقال: هون عليك؛ ای خفف و لاتبال. (اقرب الموارد ||). سبک داشتن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). حقیر و هیچ شمردن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تهویه.

[تَی / ی] [ع مص] تهویه. هوا دادن. عوض کردن هوای اطاق و محوطه. (فرهنگ فارسی معین). - دستگاه تهویه؛ دستگاهی که برای ایجاد هوای مطبوع در سالنها و اماکن عمومی نصب کنند. (فرهنگ فارسی معین).

تهی.

[تَ / تِ / تْ] [ص] به معنی خالی... که در مقابل پر است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی). پهلوی توهیک، تیهیک، تهک، تی. خالی، مقابل پر. (فرهنگ فارسی معین). پهلوی «توهیک» (۱) و «تیهیک» (۲)... از پارسی باستان «توئیه که» (۳) از «توسیه» (۴) «توسیه» (۵) هندی باستانی «توچ چیه» (۶) اوستا «تئوش» (۷)... طبری «تیسا» (۸) (خالی) هرن، تهی (۹) را ذیل کلمه «ته» (۱۰) آورده. (حاشیه برهان چ معین): خم و خنبه پر، از انده دل تهی زعفران و نرگس و بید و بهی. رودکی. همه کبر و لافی بدست تهی به نان کسان زنده ای سال و ماه. معروفی. بدو گفت اگر گنج باشد تهی چه باید مرا تخت شاهنشاهی. فردوسی. به رومی تو اکنون و، ایران تهی است همه مرز بی ارز و بی فرهی است. فردوسی. نه جائی تهی گفتن از وی رواست نه دیدار کردن توان کو کجاست. اسدی. نبینی ز خواهنده و میهمان تهی بارگاه ورا یک زمان. اسدی. به من تاج و تخت شهی چون دهی که هست از تو خود تخت شاهی تهی. اسدی. چو نیاموختی چه دانی گفت چیز برناید از تهی زنبیل. ناصر خسرو. از آن تهی تر دستی مدان که پر نشود مگر بدانکه کند دست یار خویش تهی. ناصر خسرو. چو هر دو تهی می برآیند از آب چه عیب آورد مرسبد را سبب. ناصر خسرو (دیوان ص ۱۱۲). دارم از چرخ تهی دو گله چندانکه میرس دو جهان پر شود از یک گله سر باز کنم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۵۴۳) چرخ قرابه تهی است پاره خاک در میان پری آن قرابه ده جرعه برای صبحدم. خاقانی. هر شبانگه پر و هر صبح تهی است خوان چنین باشد این خوان چکنم. خاقانی. شاه مائیم و دیگران رهیند ما پریم آن دگر کسان تهیند. نظامی. وامداران تو باشند همه شهر درست نیست گیتی تهی از وامده و وامگذار. سوزنی. مشت بر هم می زدند از ابلهی پر بدند از جهل و از دانش تهی. مولوی. ترک کن این جبر را که بس تهی (۱۱) است تا بدانی سرّ جبر چیست. مولوی. چه مردی کند در صف کارزار که دستش تهی باشد و کار، زار. سعدی. تهی از حکمتی بعلت آن که پری از طعام تا بینی. سعدی (گلستان). ز دعوی پری ز آن تهی می روی تهی آی تا پرمعانی روی. سعدی. ای از تو مرا گوش پر و دیده تهی خوش آنکه ز گوش، پای در دیده نهی تو مردم دیده ای نه آویزه گوش از گوش به دیده آی کز دیده بهی.؟ (از انجمن آرا). صحبت جاهلان چو دیگ تهی است کز درون خالی و برون سیهی است.؟ (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - پای تهی؛ پای بی کفش. پای برهنه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تهی پای شود. - خانه تهی؛ بی کاخال. خالی از مردم یا کاخال. (یادداشت ایضاً). - دست تهی؛ فقیر. بی چیز. بی مال. (یادداشت ایضاً). رجوع به تهیدست شود. - شکمی تهی؛ که طعام در وی نبود. (یادداشت ایضاً). - مغز تهی؛ بی خرد. بی فهم. (یادداشت ایضاً). - میان تهی؛ مجوف و میان خالی. (ناظم الاطباء). مجوف. اجوف. کاواک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نادان چون طبل غازی بلند آواز و میان تهی. (گلستان). - نان تهی؛ نان بی نانخورش و نان تنها. (ناظم الاطباء). بی نانخورش. عفار. قفار: شکم من بر آن دو (۱۲) نان تهیش راست چون فعل ملح و کانیروست (۱۳). (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گنده پیری گفت کش خردی بریخت خود مرا نان تهی بود آرزو. ناصر خسرو (از یادداشت ایضاً). نان تهی نه و همه آفاق نام من گنج روان نه همه آفاق گم گم است. خاقانی (دیوان چ سجادی ص

۸۴۳ ||). خالی. عاری. عریان. بی برگ و بار: چو کاسموی گیاهان او برهنه ز برگ چو شاخ بید (۱۴) درختان او تهی از بار. فرخی. کوش تا وام جمله بازدهی تا تو مانی و یک ستور تهی. نظامی. شاه حالی بدو سپرد کنیز نه تهی، بلکه با فراوان چیز. نظامی. گرگ و شیر و خرس داند عشق چیست کم ز سگ باشد که از عشق او تهی است. مولوی. کوه بیچاره چه داند گفت چیست ز آنکه بیچاره ز گفتن ها تهی است. مولوی ||. مجرد. ساده: در معنی بوسه تهی هم گفتم دو سه بار بر نیامد. خاقانی ||. بی ارزش: چند حدیث فلک و یاد او خاک تهی بر سر پر باد او. نظامی. عاجزی در دین و زهر خویشتن خیز زین زهر تهی بیزار شو. عطار ||. خلاء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گروهی از پیشینیان ز آن سوی (هشتم فلک) تهی نهادند بی کرانه. و گروهی جسم نهادند آرمیده بی کرانه. و نزدیک ارسطوطاليس، بیرون از عالم نه جسم است و نه تهی. (التفهیم یادداشت ایضاً). (۱) - tihik. (۲) - tuhik. (۱۰) - tohi. (۹) - tisa. (۸) - taosh. (۷) - tucch(i)ya. (۶) - tussya. (۵) - tusaya. (۴) - tuthiya-ka. (۳) - (۱۱) - tih. - به معنی چهارم (بی ارزش) هم ایهام دارد. (۱۲) - ن ل: براند. (۱۳) - ن ل: کانیرو. (۱۴) - ن ل: شاخ گاو. شاخ رنگ.

تهی.

[ت] [ع] اشاره مؤنث ذ؛ یعنی اسم اشاره ای که بدان به زن اشاره کنند. (ناظم الاطباء).

تهی آخر.

[ت] / [ت] / [ت] [ص مرکب] مبتلای قحطی آب و دانه. مقابل چرب آخر. (آندراج). گذاشته شده بی آب و دانه. (ناظم الاطباء): گاو دوشای هنر بسکه تهی آخر ماند خشک پستان شده ز آنسان که ندارد نم شیر. شفائی (از آندراج).

تهی آغوش.

[ت] / [ت] / [ت] [ص مرکب] خالی بودن آغوش از معشوق. (آندراج). محروم از معشوقی که در آغوش گیرد. (ناظم الاطباء). تنها. بی کس. بی یار: بر تهی آغوشی خود آه حسرت می کشم هر کجا بینم کشد شمعی به بر پروانه را. صائب (از آندراج).

تهیات.

[ت] هی [یا] [ع] ج تهیه. (ناظم الاطباء). رجوع به تهیه شود.

تهیأ.

[ت] هئ یء [ع] مص) ساخته شدن. آماده شدن. آمادگی. استعداد. ساختگی. (از یادداشت‌های بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تهیؤ شود.

تهیئة.

[ت] ء [ع] مص) ساختن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). راست و نیکو کردن کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تهیئة شود.

تهیئی.

[تُ] (حامص) کاواکی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خلاف پری: باید دانست که باد یا اندر تهیئی اندامی تولد کند چون معده... و یا اندر میان طبقه‌ها و لیفهای اندامی. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). علامت وی آن است که صرع وقت سبکی و تهیئی معده افتد. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). دارو که مقصود از آن کشتن و اسهال کردن کرمان بود، بر تهیئی شکم و گرسنگی باید خورد و اولیتر آن بود که اول دو روز شیر تازه خورد و بدان قناعت کند. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت ایضاً). رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهیب.

[تَ هَیْ یُ] (ع مص) ترسیدن. (تاج المصادر بیهقی). همدیگر ترسیدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). || ترسانیدن. (از اقرب الموارد): تهیئی زید؛ ای اخافی. (اقرب الموارد ||). شکوه داشتن. (زوزنی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (تاج المصادر بیهقی).

تهی پائی.

[تَ / تِ / تُ] (حامص مرکب) کنایه از برهنه پائی است. (آندراج): پای سعیم شده از خار رخت پوشیده چاره زین به نتوان کرد تهی پائی را. کلیم (از آندراج). آن راه نوردم که تهی پائی خود را پیوسته نهان از نظر آبله دارم. صائب (از آندراج). رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی پای.

[تَ / تِ / تُ] (ص مرکب) برهنه پای و بی کفش. (ناظم الاطباء). پابرنه. پاپتی. حافی. برهنه پای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): وهم تهی پای (۱) بسی ره نبشت هم ز درش دست تهی بازگشت. نظامی. تهی پای رفتن به از کفش تنگ بلای سفر به که در خانه جنگ. سعدی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود || جلد و شتابان. (ناظم الاطباء). (۱) - به معنی دوم هم ایهام دارد.

تهی پشت.

[تُ پُ] (ص مرکب) کنایه از پوچ و بی مغز. (آندراج). کاواک. میان تهی: فلک از نعره کوس تهی پشت گرفته گوش مهر و مه به انگشت. حکیم زلالی (از آندراج).

تهیث.

[تَ هَیْ یُ] (ع مص) دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). اعطا. (اقرب الموارد).

تهیج.

[تَ هَیْ یُ] (ع مص) برخاستن باد و گرد و آنچه بدان ماند. (تاج المصادر بیهقی). گرد برخاستن. (زوزنی). برخاستن باد و غبار و غیره. (غیاث اللغات) (آندراج ||). برانگیخته گردیدن و جنیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): تا اوباش و غوغا را از تهیج حرب و فتنه باز دارند. (سندبادنامه ص ۲۰۲). رجوع به تهیج شود.

تهی چشم.

[تَ / تِ / تُ] (ص مرکب) کنایه از نابینا و بی بصر. (آندراج): چه می دانند قدر روی نیکو را تهی چشمان نباشد جز گرانی بهره از یوسف ترازو را. صائب (از آندراج ||). بخیل و حریص و آزمند و طمعکار. (ناظم الاطباء).

تهی خیز.

[تَ / تِ / تُ] (ص مرکب) کاواک. خالی: چون دهن تیغ درم ریز باش چون شکم کوس تهی خیز باش. نظامی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی داشتن.

[تَ / تِ / تُ] (مص مرکب) عاری داشتن. مجرد ساختن. بی چیزی نگه داشتن: ز هرچه زیب جهان است و هر که ز اهل جهان مرا چو صفر تهی دار و چون الف تنها. خاقانی.

تهی دامنی.

[تَ / تِ / تُ] (حامص مرکب) محرومیت. بی نصیبی: توئی آنکه تا من منم با منی وزین در مبادم تهی دامنی. نظامی.

تهیدست.

[تَ / تِ / تُ] (ص مرکب) همان تنگدست. (شرفنامه منیری). کنایه از مفلس و نادار. (آندراج). فقیر و بی پول. (ناظم الاطباء). مفلاک. فقیر. تهی کیسه. درویش. بی چیز. آنکه از نقود هیچ ندارد. بی بضاعت. مظفوف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بیفزاید از خواسته هوش و رای تهیدست را دل نباشد بجای. ابوشکور. سوی گنج ایران دراز است راه تهیدست و بیکار ماند سپاه فردوسی. شود بی درم شاه بیدادگر تهیدست را نیست هوش و هنر. فردوسی. همی گفت هر کو توانگر بود تهیدست با او برابر بود. فردوسی. گفت خواجه مردی است تهیدست چرا اینها باز نگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۴). مرد کو را نه گهر باشد نه نیز هنر حیلست اوست خموشی چو تهیدست غنیم. ابوحنیفه (از تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۹۰). زینجای چو چیپال تهیدست برون رفت محمود که چندان بستد مال ز چیپال. ناصر خسرو. از غایت سخاوت، زردار او تهیدست وز مایه قناعت، درویش او توانگر. شرف الدین شفروه. نوروز چون من است تهیدست و همچو من جان تهی کند به در بانوان نثار. خاقانی. عقل در آن دایره سرمست ماند عاقبت از صبر تهیدست ماند. نظامی. که آمد تهیدستی از راه دور نه در کیسه رونق نه در کاسه نور. نظامی. هر کسی عذری از دروغ انگیخت کاین تهی دست گشت و آن بگریخت. نظامی. من اول که اینجا رسیدم فراز تهیدست بودم ز هر برگ و ساز. نظامی. میم در ده، تهیدستم چه داری که از خون جگر پالود جامم. عطار. چه خوش گفت آن تهیدست سلحشور که مشتی زر به از پنجاه من زور. سعدی (گلستان). که بازار چندانکه آکنده تر تهیدست را دل پراکنده تر. سعدی (بوستان). به سرو گفت کسی میوه ای نمی آری جواب داد که آزادگان تهیدستند. سعدی. شکرها می کنم در این ایام که تهی دست گشته ام چو چنار. ابن یمین. یک مدح گوی نیست تهیدست از آنکه تو بر دست مال میدهی و مدح میخری. مکی طولانی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). خالی دست. (شرفنامه منیری). دست خالی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با دست خالی. (یادداشت ایضاً). بی سلاح: شیریست بدانگاه که شمشیر بگیرد نی نی که تهیدست خود او شیر بگیرد. منوچهری (از یادداشت ایضاً). دریغ آدمم ز آن همه بوستان تهیدست رفتن بر

دوستان.(بوستان). رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود ||. بخیل و ممسک. (ناظم الاطباء).

تهیدستی.

[تَ / تِ / تَدْ] (حامص مرکب) بی چیزی. فقر. نداری. حالت تهیدست: دو گوش و دو پای من آهو گرفت تهیدستی و سال نیرو گرفت. فردوسی. تهیدستی و ایمن از درد و رنج بسی بهتر از بیم با ناز و گنج. اسدی. چرا امروز چیزی باز پس ننهی چرا نندیشی از بیم تهیدستی. ناصر خسرو. چو آید رنج باشد، چون شود رنج تهیدستی شرف دارد بدین گنج. نظامی. بمراد از تهیدستی آزادمرد ز پهلوی مسکین شکم پر نکرد. سعدی (بوستان). مشو از زیر دست خویش ایمن در تهیدستی که خون شیشه را نوشید جام آهسته آهسته. صائب. رجوع به تهیدست و تهی و دیگر ترکیبهای این کلمه شود.

تهی دل.

[تَ / تِ / تَدْ] (ص مرکب) که کینه ندارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهیدن.

[تَ / تِ / تَدْ] (مص) خالی شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ص ۳۰۲ شود.

تهی دو.

[تَ / تِ / تَدْ] (ص مرکب) تنبل و بیکار و هرزه گرد. (ناظم الاطباء): خود عالمی پر است که سلطان غلام اوست چون من تهی دوی به وصالش کجا رسد. خاقانی. دل پردرد تهی دو به دوائی نرسد خود دوا بر سر این درد مگر می نرسد. خاقانی.

تهی دیده.

[تَ / تِ / تَدْ] (ص مرکب) تهی چشم. (مجموعه مترادفات). کنایه از نابینا و بی بصر. (آندراج): روان از دو دیده پسندیدگان به خاک درت چون تهی دیدگان. خسرو (از آندراج). رجوع به تهی چشم و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهیر.

[تَ هَیْ / تِ / تَدْ] (ع مص) ریهیده شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). تهور. (منتهی الارب) (آندراج) (اقرب الموارد). فرودریدن بنا. (ناظم الاطباء). رجوع به تهور شود.

تهی رای.

[تَ / تِ / تَدْ] (ص مرکب) عاجز و ناتوان در تدبیر و رای. (ناظم الاطباء).

تهی رفتن.

[تَ / تِ / تَدْ] (مص مرکب) با دست خالی رفتن. (ناظم الاطباء). تهیدست رفتن. (آندراج): چنان کامدی رفت خواهی تهی

تو گنج از پی گنجبانی نهی. اسدی. با لشکر و مالی قوی امروز ولیکن فردا نروی جز تهی و مفلس و خالی. ناصر خسرو. فردا بروی تهی و بگذاری اینجا همه مال و ملک و دهقانی. ناصر خسرو. تهی رفت خواهی چنانک آمدی بماند همی مال و ملک و ثقل. ناصر خسرو. (دیوان چ محقق مینوی ص ۴۶۲ ||) سفر بیفایده و بی جهت کردن. (از فرهنگ فارسی معین). کنایه از بیراهی کردن و تنها رفتن و سفر بی منفعت کردن. (آندراج). تنها رفتن و بی خبر رفتن و راه گم کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده بعد و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی رو.

[ت / ات / اُت / ر / رُو] (نف مرکب) تک رو. تنها رونده. بی همراه: بت تنهانشین ماه تهی رو تهی از خویشتن تنها ز خسرو. نظامی ||. گمراه و منحرف از راه. (ناظم الاطباء ||). دست خالی رونده. رونده بی چیز. مسافر فقیر و تهیدست: نه بر مرد تهی رو هست باجی نه از ویرانه کس خواهد خراجی. نظامی. رجوع به تهی رفتن و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود ||. بیهوده سفر کننده. (فرهنگ فارسی معین ||). آواره. دربدر. خانه بدوش. (فرهنگ فارسی ایضاً).

تهی روغنی.

[ت / ات / اُت / ر / رُوغ] (حامص مرکب) بی روغنی. فقدان روغن در چراغ. ته کشیدگی روغن در چراغ: مدار از تهی روغنی دل به داغ که ناگه ز پی برافروزد چراغ. نظامی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی روی.

[ت / ات / اُت / ر / رُو] (حامص مرکب) گمراهی و ضلالت و بی راهی ||. مسافرت. (ناظم الاطباء). رجوع به تهی رفتن و تهی رو و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی ساختن.

[ت / ات / اُت / ت] (مص مرکب) خالی کردن: نافه از مشک چون تهی سازند بوی خوش میدهد نیندازند. اوحدی.

تهی ساز کردن.

[ت / ات / اُت / ک / د] (مص مرکب) تهی کردن. خالی کردن: چون قدم از گنج، تهی ساز کرد کلبهء حلاقی خود باز کرد. نظامی (مخزن الاسرار چ وحید ص ۱۷۳). رجوع به تهی ساختن و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی شدن.

[ت / ات / اُت / ش / د] (مص مرکب) خلو. خالی شدن. خواء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز من چون به ایشان رسید آگهی از آواز من مغزشان شد تهی. فردوسی. کنون تخت گشتاسب شد زو تهی بیچند ز دیهیم شاهنشاهی. فردوسی. سر نامداران تهی شد ز جنگ ز تنگی نبد روزگار درنگ. فردوسی. ترکش عمرش تهی شد، عمر رفت از دویدن در شکار سایه تفت. مولوی. که خزانه تهی شود و چشم طامع پر گردد. (مجالس سعدی ص ۲۰). فرومایگی کردم و ابلهی که این پرنگشت و نشد آن تهی. سعدس (بوستان).

چو عالم شدن خواهد از ما تهی گدائی بسی به ز شاهنشهی. حافظ. پیمانہء هر که پر شود خواهد مرد پیمانہء من چو شد تهی می میرم.؟ (از انجمن آرا ||). بی نصیب شدن. عاری شدن. محروم شدن: ز افسر سر تو از آن شد تهی که نه مغز بودت نه رای بهی. فردوسی. فلک ستاره فروبرد و خور ز نور تهی شد زمانه مایه زیان کرد و خود ز سود برآمد. خاقانی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی شکم.

[تَ / تِ / تِ شِ كِ] (ص مرکب) خالی شکم. گرسنه. (ناظم الاطباء). طلفح، گرسنه و تهی شکم. (منتهی الارب از یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کوس تهی شکم را بود آرزوی آن نان یا قوم اطعمونی، آوازش آمد از بر. خاقانی. رجوع به مادهء بعد شود.

تهی شکمی.

[تَ / تِ / تِ شِ كِ] (حامص مرکب) کاواکی معده. گرسنگی. نداری: وامداری نه کز تهی شکمی دز روئین بود ز بی درمی. نظامی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهیشه.

[تَ شَ / شِ] (اخ) نام شهری است که فریدون پیوسته و دائم در آنجا می بود. (برهان). نام شهری که فریدون در آن می بود و ظاهراً همان تمیشه است... (فرهنگ جهانگیری). در فرهنگ و برهان آمده که نام شهری است که فریدون فرخ در آن می بود و آن را تمیشه نیز می گفته اند نزدیک بوده به بیشهء نارون. فقیر گوید: این تمیشه است... و آن در تبرستان معروف است و بیشه را نیز تبدیل میشه گویند... (انجمن آرا) (آندراج). نام شهر پایتخت فریدون. (ناظم الاطباء).

تهی شهر.

[تَ شَ] (اخ) دهی از دهستان کوهبنان بخش راور است که در شهرستان کرمان واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تهیض.

[تَ هَیْ یُ] (ع مص) شکسته شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). شکسته شدن استخوان بعد از شکسته بندی. (از اقرب الموارد).

تهیح.

[تَ هَیْ یُ] (ع مص) گسترده گردیدن و منبسط شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تهیح السراب. (اقرب الموارد).

تهیعر.

[تَهْ عُ] [ع مص] به یکجا قرار و آرام ناگرفتن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهیف.

[تَهْ یُ] [ع مص] در باد گرم مقام کردن. (تاج المصادر بیهقی). سموم زده شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تهیق.

(اخ) دهی از دهستان دالائی است که در بخش خمین شهرستان محلات واقع است و ۳۴۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تهی کردن.

[تَ / تِ / تْ / تْ كَدْ] (مص مرکب) تخلیه. خالی کردن. پرداختن. خلوت کردن. پرداختن از. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خانه از روی تو تهی کردم دیده از خون دل بیاکندم. رودکی. به شبگیر برگرد و پیش من آی تهی کرد خواهم ز بیگانه جای. فردوسی. شه‌شهریاران تهی کرد جای فریبنده را گفت نزد من آی. فردوسی. که گشتاسب رفته ست و لشکر همه تهی کرده از مرد کشور همه. فردوسی. کردم تهی دو دیده بر او من چنانکه رسم (کذا) تا شد ز اشکم آن ز می خشک چون لژن. عسجدی (از فرهنگ اسدی چ پاول هرن). تهی نکرده بدم جام می هنوز از می که کرده بودم از خون دیده مالمال. زینبی. بیاد آمدش تاج و تخت شهی کز او کرد بدخواه ناگه تهی. اسدی. یکی هفته زین سان به بزم شهی همی کرد هر روز گنجی تهی. اسدی. از مکر او تمام پرداخت آنکه او پر کرد صد کتاب و تهی کرد محبره. ناصر خسرو. حوض از آب تهی کرده و نگینه بازنیافتند. (نوروزنامه منسوب به خیام). گهی راندند سوی دشت مندور تهی کردند دشت از آهو و گور. نظامی. تا که جامی تهی کنم در عشق پر برآرم ز خون دیده کنار. عطار. صد هزاران نیک و بد را آن بهی می کند هر شب ز دلهاشان تهی. مولوی. سر از مغز و دست از درم کن تهی چو خاطر به فرزند مردم دهی. سعدی (بوستان). خزاین تهی کرد و پر کرد جیش چنان کز خلایق به هنگام عیش. سعدی (بوستان). فرصتی چون هست دل را کن تهی از اشک و آه وقت چون گردید فوت از گریه و زاری چه سود. صائب. - تهی کردن دل؛ با گریستن یا گرفتن کین راحت در دل پدید آوردن ||. - برکندن دل؛ دل برکنندن: تهی کن دل از جایگاه کیان به رفتن کمر سخت کن بر میان. فردوسی. خرقه تهی کردن؛ مردن مرشد. مردن پیر صوفیان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی کیسه.

[تَ / تِ / تْ / تْ سَ / سِ] (ص مرکب) بی پول. فقیر. آنکه در کیسه چیزی از نقدینه ندارد: از ساغر سپهر تهی کیسه می مخور وز سفره جهان سیه کاسه نان مخواه. خاقانی. کیسه برانند درین رهگذر هر که تهی کیسه تر آسوده تر. نظامی. تهی کیسه را از گره بر چه باک. امیر خسرو دهلوی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهیگاه.

[تَ / تِ / تْ] (ا مرکب) مابین شکم و پهلو را گویند. (برهان) (انجمن آرا). به معنی کمر و آن جائی است نرم بالای استخوان سرین و زیر استخوانهای پهلو. (از غیاث اللغات). بن بغل که به تازی خاسره گویند مابین شکم و پهلو. (آنندراج). شاکله. (منتهی

الارب) (دهار). آفقه. افقه. صقله. اطل. ایطل. (منتهی الارب). خاصره. (بحر الجواهر). کشح. (زمخشری) (صراح اللغه). آبگاه. شاکله. جوف. حقو. جایگاه ازار بستن. آنجا از دو سوی تن آدمی که زیر دنده ها و بالای لگن خاصره است و استخوانها در آنجا نیست. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). آن جزء از پهلوی آدمی که بالای استخوان سرین و زیر استخوانهای پهلو می باشد. (ناظم الاطباء): وز آن پس بکاوید موبد برش میان تهیگاه و مغز سرش. فردوسی. ز خون کرد باید تهیگاه خشک بدو اندر آگند کافور و مشک. فردوسی. یکی دشنه زد بر تهیگاه شاه رها شد به زخم اندر از شاه آه. فردوسی. تنم را به عنبر بشوی و گلاب بیاگن تهیگاهم از زر ناب. اسدی. بر آورد صافی دل صوف پوش چو طبل از تهیگاه خالی خروش. (بوستان). لقمه ای در میانشان انداز تا تهیگاه یکدگر بدرند. سعدی.

تهی گشتن.

[ت / ت / ت / ت] (مص مرکب) تهی گردیدن. خالی شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به سه سال و سه ماه و بر سر سه روز تهی گشت از آن تخت گیتی فروز. فردوسی. کنون از مرگ صدرالدین تهی گشت نپندارم که پر گردد دگر بار. خاقانی. جهان پیمان را ماند بعینه که چون پر شد تهی گردد به هر بار. خاقانی. دل منه بر زنان از آنکه زنان مرد را کوزه فقعی سازند تا بود پر دهند بوسه بر او چون تهی گشت خوار پندارند. علی شطرنجی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هر که کارد گردد انبارش تهی لیکن اندر مزرعه باشد بهی. مولوی. پایان رسد کیسه سیم و زر نگردهد تهی کیسه پیشه ور. سعدی (بوستان). تو تهی از حق از آنی کز خودی خود پری پر ز حق آن دم شوی کز خویشتن گردی تهی. مغربی. - تهی گشتن از جان؛ مردن. کشته شدن: دریغا ندارد پدر آگهی که بیژن ز جان گشت خواهد تهی. فردوسی. ترا آرزو کرد شاهنشهی چنان دان که گردی تو از جان تهی. فردوسی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهیل.

[ت هئی ی] (ع مص) ریهیده شدن. (تاج المصادر بیهقی). ریخته و فرودریده شدن خاک و ریگ و جز آن و روان شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهیم.

[ت هئی ی] (ع مص) برانگیختن کسی را بر عشق و شیفتگی. (اقرب الموارد ||). رفتن به رفتاری نیکو. (از اقرب الموارد). رفتاری است نیکو. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

تهیم.

[ت] (ع ص) تهمت نهاده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تهی ماندن.

[ت / ت / ت / ت] (مص مرکب) کنایه از محروم ماندن. (آنندراج). خالی شدن. خالی ماندن. عاری گشتن: هست ز مغز آن سرت ای منگله همچو زوش مانده تهی کشکله. رودکی. میان جوان را نبد آگهی بماند از هنر دست رستم تهی. فردوسی. چو شد گردش

روز هر مز پبای تهی ماند آن تخت فرخنده جای. فردوسی. زآنکه زینها خود تهی ماند بهشت ور به تنگی هست همچون چشم میم. ناصر خسرو. بدانست خضر از سر آگهی که اسکندر از چشم ماند تهی. نظامی (از آندراج ||). خالی کردن. خلوت کردن: سپهد ز مردم تهی ماند جای فرستاده برجست خندان پبای. اسدی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی مایه.

[تَ / اِ / تِ / یِ] (ص مرکب) بی مایه. فقیر. بی چیز. محروم: ترنم سرای تهی مایگان پیام آور دیگک همسایگان. نظامی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی مغز.

[تَ / اِ / تِ / مِ] (ص مرکب) کم خرد. بی خرد. نادان. احمق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بی مغز و نادان و بی هوش. (ناظم الاطباء). کنایه از احمق و بی خرد. (آندراج): بدو گفت موبد کانوشه بدی تهی مغز را فر و توشه بدی. فردوسی. تاجم سر پر مغز را ولیکن مرپای تهی مغز را عقالم. ناصر خسرو. به که تهی مغز و خراب ایستی تا چو کدو بر سر آب ایستی. نظامی. آن تهی مغز را چه علم و خبر که بر او هیزم است یا دفتر. سعدی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی میان.

[تَ / اِ / تِ / اِ] (ص مرکب) خالی و میان تهی. (آندراج). مجوف و میان خالی. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

تهی میانی.

[تَ / اِ / تِ / اِ] (حامص مرکب) بی مغزی. کم ظرفی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پس از این همه مناقب، خجلم خجل پشیمان که ثنای خویش گفتن بود از تهی میانی. نظامی (یادداشت ایضاً). آن باد که این دهل زبانی باشد تهی و تهی میانی. نظامی. رجوع به تهی میان و تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی نام.

[تَ / اِ / تِ / اِ] (ص مرکب) بی نام و آنکه جز نام چیزی از وی در میان نباشد. (ناظم الاطباء): که شاه جهان چون جهان رام کرد ستم را از عالم تهی نام کرد. نظامی. رجوع به تهی و دیگر ترکیبهای آن شود.

تهی نشستن.

[تَ / اِ / تِ / نِ / شِ / تِ] (مص مرکب) خالی نشستن. تنها ماندن. به مجاز محروم ماندن. در عزا نشستن. در فقدان نشستن: مردی دبیر بود اندر لشکر بهرام نام وی بزرگ دبیر. و بهرام او را از هر مز خواسته بود. بهرام را گفت: به جنگ شتاب مکن با دشمنان، بهرام گفت: خاموش باش که مادر از تو تهی نشیناد. ترا دوات و قلم به کار آید جنگ چه دانی؟ (ترجمه طبری بلعمی).

تهیؤ.

[تَ هَيُّ يٌء] (ع مص) ساخته شدن. (زوزنی). آماده شدن برای کاری. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): و مستعد قبول حکمت کرد و تهیژ حصول علم داد... (سندبادنامه ص ۳۱۵).

تهی و تهک.

[تَ / تِ / تٌ / تٌ ه] (ص مرکب، از اتباع) این لغت از اتباع است به معنی برهنه و عریان و تهی و خالی. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). خالی و برهنه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ای ز همه (زهر؟) مردمی تهی و تهک مردم نزدیک تو چرا باید (۱). ابوشکور (از یادداشت ایضاً). (۱) - ن ل: مردمان نزد تو چرا پایند.

تهیه.

[تَ ی] (ع مص، امص) نظم و ترتیب و آمادگی و تدارک. ج، تهیات. (ناظم الاطباء). نیکو ساختن. آماده کردن. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تهیه.

[تَ هَيُّ يٌ / يِ] (امص) تهیه. آماده کردن. ساختن. (فرهنگ فارسی معین). آمادگی کردن. (غیاث اللغات) (آندراج). تدارک و بسیج و آمادگی و ترتیب و آنچه برای پیشرفت کار و انجام آن آماده و حاضر کنند. (ناظم الاطباء). ساز. آمادگی. ساختگی. ج، تهیات. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ساختن. (تاج المصادر بیهقی). بساختن. (زوزنی). تدارک دیدن و حاضر نمودن. (قاموس کتاب مقدس). - روز تهیه؛ لفظی است که از برای روز ششم هفته استعمال شده آن را روز تهیه گفتند چون که در آن روز خوراک و مایحتاج روز سبت را آماده می کردند... (قاموس کتاب مقدس). - کلاس تهیه؛ معمولاً به کلاسی اطلاق می شود که در دبستان به مدت یکسال یا کمتر شاگردان خردسال را در آنجا برای تحصیل ابتدائی آماده کنند و همین وضع در بعضی از دانشکده ها هم وجود داشت که جوانان را برای تحصیل در دانشکده ای به مدت یکسال در کلاس تهیه (پره پاراتوار) مهیای تحصیل در دانشگاه می کردند. و اکنون هر دو متروک مانده است.

تهیه دیدن.

[تَ هَيُّ يٌ / يِ دِ] (مص مرکب) تدارک دیدن و آلات و ادوات کار را فراهم کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تهیه و ماده بعد شود.

تهیه کردن.

[تَ هَيُّ يٌ / يِ كَ دِ] (مص مرکب) تدارک کردن و اسباب کار و شغلی را آماده و فراهم نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل و تهیه شود.

تهیب.

[تَ] (ع مص) با هیبت گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). مهیب گردانیدن چیزی را نزد کسی. يقال: هیبت الشیء الیه؛ ای جعلته

مهیماً عنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج) (از اقرب الموارد).

تھیبت.

[ت] (ع مص) کسی را به بانگ خواندن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بانگ کردن و خواندن کسی را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھیج.

[ت] (ع مص) برانگیختن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بر آغالیدن. بر آغالانیدن. افزولیدن. انگیختن. (یادداشت بخط مرحوم دهمدا). يقال: هیج بینهما الشر. (اقرب الموارد): و قومی که نه بر جاده بودند و تھیج فتن می کرده فرمود تا... (جهانگشای جوینی ||). حرکت دادن ||. خشک کردن باد گیاه را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تھیج.

[ت] (ع مص) زیادت کردن چریش را در هریره. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). برانگیختن تکه را بر آلیز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تھیبد.

[ت] (ع مص) اصلاح کردن ||. حرکت دادن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). رنج رسانیدن ||. بیم کردن ||. شتافتن ||. زجر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). رجوع به هاد شود.

تھیبر.

[ت] (ع مص) افکندن دیوار و جز آن. (منتهی الارب) (آندراج). تھیبر. تهور. (اقرب الموارد). رجوع به تهور و تھیبر شود.

تھیض.

[ت] (ع مص) تھیج. (اقرب الموارد). رجوع به تھیج شود.

تھیغ.

[ت] (ع مص) نیکو کردن باران زمین را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). چرب کردن ثرید. (تاج المصادر بیهقی). افزودن چریش را در اشکنه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تھیگ.

[ت] (ع مص) شتافتن ||. چاه کندن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به تھیگ شود.

تهیل.

[ت] (ع مص) فروریختن خاک و ریگ . (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تهیی ۶.

[ت] (ع مص) تهیئه. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). راست و نیکو کردن کار را. (ناظم الاطباء). رجوع به تهیئه شود.

تی.

(ص) مخفف تهی است که خالی باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از غیاث اللغات) (از فرهنگ جهانگیری): آن یکی مردیست قوتش جمله درد وین دگر مردی میان تی همچو گرد. مولوی (نیکلسن دفتر ۵ ص ۲۴۳). لاف و دعوی باشد این پیش غراب دیگ تی و پر یکی نزد ذباب. مولوی. تر و خشک و پر و تی باشد دهل بانگ او آگه کند ما را ز کل. مولوی. هر دمی پر می شوی تی می شوی پس بدان کاندرا کف صنع ویی. مولوی. رجوع به تهی شود.

تی.

(ا) توغ. داغداغان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۷۰ شود.

تی.

(ا) نام دیگر حرف تا. (المعجم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ت. تا. تاء. (یادداشت ایضاً).

تی.

(ع اشاره) اسم اشاره که به مؤنث اشاره کنند؛ یعنی این زن. (ناظم الاطباء).

تیا.

(ع مصغر) مصغر تا. اسم اشاره؛ یعنی این زن. (ناظم الاطباء).

تیاب.

(اخ) بندر از دهستان دهواست که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۷۵۰ تن سکنه دارد و به وسیله خورتیاب به دریای عمان متصل است و کرجی های موتوری و بادبانی به آن بندر وارد میشوند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیاتر.

(فرانسوی، ا) بازی و نمایش و محل آن. (فرهنگ نظام). رجوع به تئاتر شود.

تیاجر.

[تَجَّ] (ع مص) (از «ی ج ر») مثل تیاسر از یسر، تیاجر از، عدول از. بازگشتن. برگشتن از. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیاج.

[تئی یا] (ع ص) آنکه پیش آید بکاری که نباید یا آنکه خود را در بلا-افکند. متیح. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اسپیی که از نشاط خمان و چمان رود. (از منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به متیح و تیحان شود.

تیادورس.

(اخ) طیب نصرانی و معاصر شاپور ذوالاکتاف که شاپور و بقولی بهرام گور برای او در شهر او کلیساها ساخت و از کتب او که به عربی نقل شد یکی کتایش تیادورس است. (ابن الندیم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به عیون الانباء ص ۳۰۸ و تاریخ طبای لکلرک ص ۲۴ شود.

تیادوق.

(اخ) تیادوق. رجوع به تیادوق شود.

تیادوق.

(اخ) طیب مشهور صدر اسلام در دولت اموی، در خدمت حجاج بن یوسف و او را شاگردانی بزرگ بود و بعضی آنان درک زمان عباسیان را کردند مانند فرات بن شحناث، طیب عیسی بن موسی. وی به زمان منصور درگذشت. (از تاریخ الحکماء ابن قفطی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به عقد الفرید و اسماء المؤلفین ج ۱ ستون ۲۴۶ و عیون الانباء و عیون الاخبار و تاریخ البیمارستانات فی الاسلام احمد عیسی بیک ص ۶۳ شود.

تیار.

(۱)(۱) تاج سلطان فارس و ماد و تیار پاپ نیز به تقلید از آن ساخته شده است. و در اویش نیز امروز کلاهی به همین شکل دارند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پارسی ها... کلاهی نم‌دین که خوب مالیده بودند و آن را تیار می گفتند بر سر... (ایران باستان ج ۱ ص ۷۳۲). کلاه نم‌دی. (ایران باستان ج ۱ ص ۷۳۲). طرز لباس را پارسی ها از مادیها اقتباس کردند. شاه لباسی از پارچه های گرانبها و تاجی بلند بر سر داشت که آن را مورخین یونانی گاهی تیار و در مواردی کیداریس می نامیدند. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۶۳). رجوع به همین کتاب ص ۱۳۹۸ و ص ۱۵۱۸ شود. (۱) - Tiare.

تیار.

[تئی یا] (ع ص، ا) موج دریا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). موج آب. (مهذب الاسماء): کالبحر یقذف بالتیار تیارا. (اقرب الموارد): این بگفت و در کشتی آز نشست و به دریای تیار قرین شد. (نقض الفصائح ص ۱۷۴). چنگیزخان بنفس خویش بدان بلاد رسید و تیار بلا- از لشکر تار در موج بود. (جهانگشای جوینی ||). مرد متکبر شوریده عقل لاف زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد): رجل تیار؛ ای تیاہ. (ناظم الاطباء ||). قطع عرفاً تیارا؛ ای سریع الجریه. (منتهی الارب)

(از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). جلد رفتار و جهنده و مواج. (غیاث اللغات) (آندراج).

تیار.

[تَی یا / ت] (ص) درست. تمام. راست. کامل. مهیا. معد. صحیح. طیار. درست تیار. تمام و تیار. رجوع به طیار شود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). مهیا و آماده و حاضر. و آنچه در محاورت گویند که فلان چیز تیار است؛ یعنی درست و مهیاست. به معنی مجاز باشد از معنی لغوی؛ یعنی فلان چیز از باعث درستی خود جهنده و جلد رفتار است بسوی استعمال؛ ای مقتضی استعمال است. پس لفظ تیار عربی است. کسانی که فارسی گمان برند خطا است. و در بهار عجم و چراغ هدایت و سراج اللغات نوشته اند که برای معنی آماده و مهیا طیار به طاء مهمله است چه در اصل اصطلاح میرشکاران است که چون جانور شکاری از گریز برآمده مستعد و آماده پرواز و شکاراندازی میشود، گویند که این جانور طیار شده و چون به این معنی شهرت گرفته مجازاً هر شیء مهیا را طیار گویند. پس تیار و طیار به هر دو طور صحیح باشد. (غیاث اللغات) (آندراج): بدولت از نزنم پا چو چرخ کوزه گری خمیرمایه رزقم نمی شود تیار. اثر (از آندراج). - تیار شدن؛ مستعد و آماده شدن. (ناظم الاطباء).

تیار.

(اخ) دهی از دهستان چلاو است که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۵۰۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیار کردن.

[تَی یا / ت ک د] (مص مرکب) درست و آماده و مهیا کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مهیا کردن و حاضر کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیار شود.

تیاره.

[ر] (اخ) (۱) شهر و مرکز ولایتی است در الجزایر که در دامنه کوهی بهمین نام واقع است و ۲۴۸۰۰ تن سکنه دارد و یکی از مراکز فلاحتی این کشور است. (از لاروس). (۱) - Tiaret.

تیاری.

[تَی یا] (حامص) آمادگی و تدارک. (ناظم الاطباء). رجوع به تیار شود.

تیار.

[تَی یا] (ع ص، ا) مرد کوتاه و استواراندام. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ذیل اقرب الموارد شود. |. کشاورز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

تیاس.

(ع مص) متایسه. مزاولت و مکالبت و مدافعت نمودن. (منتهی الارب) (آندراج). تیس متایسه و تیاساً. رجوع به متایسه شود. (ناظم الاطباء). تیس قرنه متایسه و تیاساً؛ مarse. يقال: بینهم متایسه و تیاس. (الاساس، بنقل اقرب الموارد).

تیاس.

[تئی یا] (ع ص) تکه بان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). ممسک التیس و صاحبه. (اقرب الموارد).

تیاس.

[تئی یا] (اخ) لقب ولیدبن دینار است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آندراج). رجوع ولیدبن دینار شود.

تیاس.

[] (اخ) موضعی است و در آن موضع لشکر بنوعمر، با لشکر بنوسعده دچار شد و غالب آمد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آندراج).

تیاسان.

[تئی یا] (اخ) دو ستاره است. (منتهی الارب، از آندراج) (۱) (ناظم الاطباء). نجمان. (قاموس، از ذیل اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب چاپ اخیر تهران تیسان باین معنی آمده و چنین پیداست که صاحب آندراج از نسخه مصحح دیگری نقل کرده است.

تیاسر.

[ت س] (ع مص) بهره کردن گوشت جزور را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). تقسیم کردن گوشت میسر میان خود. (از اقرب الموارد ||). آسان گرفتن با یکدیگر. (از منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). يقال: تیاسروا فی الصداق؛ ای تساهلوا فیه و لاتغالوا. (اقرب الموارد ||). به سوی چپ گرفتن، خلاف تیامن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به ذوالیمینین و ذوالیسارین شود (||. اصطلاح نجوم) نزد منجمان آن است که چون کوکب را قبول در نند رابع بود، مطرح شعاع هر دو تسدیس و تربیع تحت الارض باشد. و این دلیل ضعف و نحوست قوی است. و آن کوکب را ذوالیسارین خوانند. (از کفایه التعلیم) (از کشاف اصطلاحات الفنون).

تیاسر داشتن.

[ت س ت] (ع مص) مایل به جانب دست چپ بودن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیاسر شود.

تیاقه.

[ق] (ع مص) (از «ت وق») تاق توقاً و تواقاً و تیاقه و توقاناً؛ آرزومند کسی شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تیاک.

[تئی یا] (ع) اسم اشاره و مصغر تاک. (ناظم الاطباء).

تیامن.

[تَمُّ] (ع مص) به یمن آمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بر دست راست بردن کسی: تیامن به؛ بر دست راست برد آن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بطرف راست میل کردن. (آندراج). برآست شدن. (زوزنی) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: فامرهم ان یتیامنوا عن الغمیم؛ ای تأخذوا عنه یمیناً... (اقرب الموارد). رجوع به ذوالیمینین شود ||. (اصطلاح نجوم) نزد منجمان آن است که چون کوبی در وند عاشر باشد مطرح شعاع هر دو تسدیس و هر دو تربیع وی زیرزمین بود؛ ای بالای زمین و آن دلیل قوت سعادت و بزرگی است و آن کوب را ذوالیمینین گویند. (از کفایه‌التعلیم) (از کشف اصطلاحات الفنون).

تیامن داشتن.

[تَمُّت] (مص مرکب) طرف دست راست بودن، خلاف تیاسر داشتن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیامن و تیاسر داشتن شود.

تیان.

(۱) دیگ سرگشاده بزرگ را گویند. (برهان). دیگ سرگشاده بود و آن را لوید نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). دیگ سرگشاده بزرگ که در آن حلوا و غیره پزند و دیگ گرمابه حمام را نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آندراج). دیگ بزرگ سرگشاده و سرپهن. (ناظم الاطباء). طبری «تهان» (۱) (تابه) ... گیلکی «تیان» (۲) (دیگ بزرگ... معرب آن طیجن. (حاشیه برهان چ معین). ظرفی مسین بزرگ مانند پاتیل. دیگ بزرگ که دهانه آن فراخ تر از شکم و بن آن است. قدر. ظرف بزرگ مفرغین یا مسین که سر آن فراخ تر از تک و بن آن است و در آن آشهای بزرگ پزند یا بر آتش تون کار گذارند تا آب خزانه حمام گرم کند. پاتله. پاتله. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): گفت و سکاره کش تیان خوانی آنچنان ده که باز بستانی. (لغت فرس اسدی). عشق چو مغز است جهان جمله پوست عشق چو حلواست جهان چون تیان. مولوی (از فرهنگ جهانگیری ||). نوعی ماهی بزرگ. (حاشیه برهان چ معین). نوعی ماهی بزرگ در بحر خزر و سفیدرود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ماهی تیان. تیان ماهی. (۱) - tyan - (۲) - tehan.

تیان.

[تئی یا] (ع ص) انجیرفروش. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیانچه.

[چ / چ] (مصغر) دیگ سرگشاده کوچک باشد. (برهان). مصغر تیان. دیگ کوچک سرگشاده. (ناظم الاطباء). تیان خرد. تیان کوچک. دیگی که سرگشاده تر از بن دارد. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تیانشان.

(اخ) (۱) یا کوههای آسمانی (۲). سلسله جبالی است که در آسیای مرکزی (چین و اتحاد جماهیر شوروی) قرار دارد و بلندترین نقطه آن خان تنگری است که ۶۹۹۵ گز و قله پوییدا ۷۴۳۹ گز ارتفاع دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - Monts celestes - (۲) Tian-chan.

تیانک.

[تئی یا نِ ک] (ع ا) اسم اشاره و مصغر تانک. (ناظم الاطباء).

تیانی.

[تئی یا] (اخ) تمام بن غالب بن عمرو. رجوع به ابن تیانی... شود.

تیاہ.

[تئی یا] (ع ص) لاف زن و متکبر. نعت است از تیه. (منتهی الارب). لاف زننده و متکبر. (ناظم الاطباء). متکبر. (اقرب الموارد). گمراه و آنکه به هر جای سرگردان رود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نعت است از تیه. (منتهی الارب). رجوع به تیه شود.

تیاہر.

[تہ] (ع ا) ج تیهور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تیهور شود.

تیام.

[تء] (ع ا) همزاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به توأم و توأمان شود.

تیب.

(۱) بر وزن و معنی سیب است که عرب تفاح گوید. (برهان) (از شرفنامه منیری) (از ناظم الاطباء). اینکه صاحب برهان گفته به معنی سیب است که عرب تفاح گوید خطا است، شیب را سیب خوانده اند و تفاح دانسته اند (۱). (انجمن آرا) (آندراج). (ص) سرگشته و مدهوش. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (اوبهی). بی قرار و شتابزده. (برهان). بی قرار و سرگشته. (شرفنامه منیری). بی هوش و بی قرار و سرگشته و شتابزده. (ناظم الاطباء). مرادف و متابع شیب که به معنی شیفته و مدهوش است و علیحده مستعمل نشود... (فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از انجمن آرا): نبوده مرا هیچ با تو عتیب مرا بی گنه کرده ای شیب و تیب. رودکی (از جهانگیری و انجمن آرا). رجوع به شیب شود. (۱) - رجوع به توپا شود.

تیب.

(اخ) طیب. رجوع به طیب در همین لغت نامه و شدالازار چ اقبال ص ۵۴۴ شود.

تیا.

(هزوارش، ا) به زبان زند و پازند آهو را گویند و به تازی ظبی خوانند. (برهان). هزوارش تیا(۱) پهلوی آهوک(۲) (آهو) (حاشیه برهان چ معین) (از ناظم الاطباء). به زبان زند و پازند در برهان آهو آورده و در فرهنگها نیافتیم. (انجمن آرا) (از آندراج ||). به معنی دفع کردن و انتظار و عشوه. (غیاث اللغات). در غیاث به معنی دفعه کردن (کذا) و انتظار و عشوه آمده. (آندراج): هین بجه زین مادر و(۳) تیبای او. سیلی بابا به از حلوی او. مولوی (چ نیکلسون دفتر ۶ ص ۳۵۵). کند صدگونه تیا آن پری رو فریید مردمان آن چشم آهو. میرنظمی. (۱) - (۳) ahuk. (۲) - tiba. - مادری که از شفقت، درس خواندن طفل خود نمی خواهد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیباتان.

(اخ) دهی از دهستان ترگور است که در بخش سلوانای شهرستان رضائیه واقع است و ۱۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیاره نیان.

[ر] (اخ) (۱) این کلمه در تاریخ باستان بصورت‌های: تی بارن یان، تیاره نیان، تی بارنیان و تی باران‌ها(۲) آمده و از مردم ایالت مالی هیجده و نوزده داریوش بشمار می آمدند و ظاهراً در قفقازیه غربی و سواحل جنوب شرقی دریای سیاه می زیستند. رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۶۹۲ و ۷۳۶ و ج ۲ ص ۱۰۹۰ و ۱۴۷۴ شود. (۱) - Tibarenes - Tibareniens. (۲).

تیباش.

(۱) غمزه و عشوه و فریب. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). عشوه و فریب... و ظاهراً صحیح تیتال است، به «تای» قرشت بجای «با»، مرادف تیتال که مشهور است اما تیتال در کلام قدما دیده نشده. (فرهنگ رشیدی): هفت نوبت صبر کرد و بانگ(۱) کرد تا که عاجز گشت از تیباش مرد. مولوی. (۱) - در فرهنگ رشیدی: بانگ کرد و صبر کرد.

تیت.

[تَب] (ع مص) دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: ... باز کردن چیزی بسته با چاقو یا ابزاری دیگر با ایجاد حفره یا شکافی مخصوصاً در چیزی شبیه خربزه که برای امتحان آن را شکاف دهند و تکه ای از آن را در آورند چشیدن را. و در آخر افزایش: آیا این فعل در زبان عرب از تابوت درست شده است؟ (از دزی ج ۱ ص ۱۵۵).

تیت.

[ب] (اخ) رجوع به تبت و قاموس الاعلام ترکی شود.

تیر.

(اخ) (۱) به یونانی تیریس(۲). رودی در ایتالیا که از رم عبور کرده وارد دریای تیره نین(۳) میشود و طول آن ۴۰۳ هزارگز است. (از لاروس). رجوع به اعلام تاریخ قدیم فوستل دوکلانتر و ناظم الاطباء ذیل تیریس و فرهنگ ایران باستان ص ۲۰۵ و قاموس الاعلام

ترکی ذیل کلمهء تیبره شود. (۱) – Tyrrenienne – (۳) – Tiberis. (۲) – Tibre.

تیبر.

[ب] (اِخ) (۱)... اول، دومین امپراتور روم. وی پسر لی وی (۲) و پسرخواندهء او گوست بود و بسال ۴۲ ق.م. متولد شد و در سال ۱۴ م. به امپراتوری روم رسید و در سال ۳۷ بعد از میلاد درگذشت. او مردی قابل ولی بی رحم و بدگمان بود. (از لاروس). رجوع به یشتها ص ۴۰۹، تیبریوس (۳) و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) – Tiberius – (۳) – Livie. (۲) – Tibere ver..

تیبر.

[ب] (اِخ). دوم، امپراتور روم شرقی (۵۷۸-۵۸۲ م.). (از لاروس). رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۸۶ شود.

تیبر.

[ب] (اِخ). سوم، آپسی مار (۱) امپراتور روم شرقی (۶۹۸-۷۰۵ م.). (از لاروس). (۱) – Apsimar

تیبر یاد.

[ب] (اِخ) (۱) دریاچه ای در فلسطین که در ناحیهء جلیله (۲) واقع است. و در ساحل این دریاچه ۷۰۰۰ تن ساکنند و امروز آن را تبریه (۳) نامند و در سال ۱۱۸۷ م. صلاح الدین در حوالی آن بر لوزینان (۴) پیروز گردید. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل تیبر یاد شود. (۱) – Lusignan – (۴) – Tabarieh. (۳) – Galilee. (۲) – Tiberiade.

تیبریوس.

[ب] (اِخ) (۱) معرب آن طباریس... (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به تیبر (اول و دوم و سوم) در همین لغت نامه شود. (۱) – Tiberius.

تیبریوس گراکوس.

[ب] گرا / گک [اِخ] رجوع به گراکوس شود.

تیبستی.

[ب] (اِخ) (۱) قسمت بزرگ کوهستانی صحرای افریقای مرکزی که در شمال سرزمین نیجریه واقع است. (از لاروس). (۱) – Tibesti.

تیبور.

[ب] (اِخ) (۱) از شهرهای کهن ایتالیا است که با داشتن مناظر بسیار زیبا محل رفت و آمد ثروتمندان روم بود و امروز آن را تی ولی گویند. (از لاروس). رجوع به تی ولی و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) – Tibur.

تیپ و شیب.

[ب] (ترکیب عطفی، ص مرکب) این لغت از اتباع است همچو تار و مار و امثال آن به معنی سرگشته و شتابزده. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیبول.

(اخ) (۱) شاعر یونانی که در حدود سال ۵۰ تا ۱۸ ق.م. می زیست. مرثیه های زیبا و لطیفی از وی باقی مانده است. (از لاروس). رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۵۴ و قاموس الاعلام ترکی و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - Tibulle.

تیه.

[ب] (اخ) دهی از دهستان آب (بلوک البروايه) است که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تییس.

[ت] (ع مص) خشک کردن. (زوزنی) (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیپ.

(۱) دسته. گروه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نمونه بارز یکدسته. نوع جنس. صنف. (فرهنگ فارسی معین). به این معنی ظاهراً از کلمه تیپ (۱) فرانسه مأخوذ است: جماعت افغان که قزلباشیه را مستعد حرب دیدند لشکر خود را سه تیپ کرده یک دسته در میان و دو دسته از دو طرف... (مجمل التواریخ گلستانه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). لشکری که مرکب از دو فوج یا بیشتر است و صاحب منصب آن سرتیپ گفته میشود. (فرهنگ نظام). واحدی در نظام که در تشکیلات کنونی شامل چند هنگ (فوج) است و هر لشکر شامل چند تیپ. (فرهنگ فارسی معین ||). متصل به یکدیگر. بی درز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - به تیپ یکدیگر زدن؛ در تداول به معنی منازعه کردن. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Type.

تیا.

(۱) ضرب و زخم با نوک پای. اردنگ. زه کونی. زفکنه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ضربه ای که با نوک پنجه (۱) زنند. تک پا. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - ظ: پنجهء پا...

تیپاتیپ.

(ص مرکب، ق مرکب) سخت تیپ؛ یعنی پیوسته به یکدیگر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تیپاتیپ مردم نشسته بودند. تیپاتیپ سرباز ایستاده بود. (یادداشت ایضاً). رجوع به تیپ شود.

تیا خوردن.

[خَوَزُ / خَزُدَ] (مص مرکب) در تداول؛ رانده شدن. رجوع به تپیا و تپیا زدن شود.

تپیا زدن.

[زَدَ] (مص مرکب) با نوک پا ضربه زدن. تک پا زدن. (فرهنگ فارسی معین). زفکنه زدن. اردنگ زدن. زه کونی زدن. شلخته زدن. سرچنگ زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). راندن.

تیپچه.

[چ] (ا). رجوع به تپ و تیپچه شود.

تپ و تیپچه.

[پ چ] (ترکیب عطفی، مرکب) آلت گرفتن بلدرچین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیوصاحب.

[ح] (اخ) آخرین نواب میسور هندوستان (۱۷۴۹-۱۷۹۹ م.) و از دشمنان سرسخت انگلستان بود. وی با فرانسه طرح دوستی ریخت و با انگلستان و راجه های طرفدار انگلستان جنگها کرد و در پایان بدست انگلیس ها کشته شد. رجوع به لاروس و قاموس الاعلام ترکی شود.

تیپولو.

[پ ل] (اخ) (۱) نقاش و گراورساز ایتالیائی (۱۶۹۶-۱۷۷۰ م.) وی در ونیز متولد شد و مدتی در مادرید فعالیت کرد. آثار او درخشان و رنگ آمیزیهای او روشن و دلچسب بود. (از لاروس). (۱) - Tiepolo, Giovanni Battista.

تیت.

[تی ی] (اخ) دهی از دهستان آلان است که در بخش سردشت شهرستان مهاباد واقع است و ۳۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیتاء.

[ت] (ع ص، ا) آنکه وقت جماع حدث کند و یا آنکه پیش از ادخال انزال نماید. (ناظم الاطباء).

تیتال.

(۱) فریب و چاپلوسی را گویند. (برهان). مکر و فریب و بدین معنی مشترک است در هندی. (آندراج). فریب و حيله و مکر و چاپلوسی. (ناظم الاطباء). فریب و مکر و چاپلوسی و تملق. (فرهنگ فارسی معین). سخنان فریبده. گفتاری فریبده. سخنان آرام کننده. چرب زبانی با طفل. آرام کردن بچه و مانند او را بزبان: با زبان و تیتال طوری بچه را از گریه بازداشتیم. با بچه با زبان و تیتال

باید رفتار کرد نه با کتک. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): لب از مژگان پر از تیتال عشوه دو چشم آبتن اطفال عشوه. فوقی یزدی (از آندراج). چون کلام الله ناطق معجزی داری بیار هیچکس از شیوه تیتال پیغمبر نشد. باقر کاشی (ایضاً).

تینالی.

(ص نسبی) غدار و مکار و چاپلوس و ناراست. (ناظم الاطباء). رجوع به تیتال شود.

تیتان‌ها.

(اخ) (۱) پسران اورانوس و گئا، در اساطیر یونان. که بر ضد خدایان شوریدند و سپس بر آن شدند که با برهم نهادن کوهها نردبانی بسازند تا بدان وسیله به آسمان صعود کنند ولی ژوپتر خدای خدایان آنان را سوزاند. (لاروس). رجوع به مزدیسنا ص ۲۷ و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Titans.

تیتانیا.

(اخ) (۱) ملکه پریان و زن اوبرون (۲) و یکی از اشخاص کتاب «رؤیای یک شب تابستانی» اثر شکسپیر است. (از لاروس). رجوع به فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - Oberon - (۲) - Titania.

تیت رس نس.

[رُت] (اخ) یا تی تروست (۱) پسر خشایارشا و سردار سپاه ایران در جنگ آتن با ایران بود که در این جنگ نیروی دریائی ایران از سپاهیان یونانیان شکست خورد. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۹۲۶ و ۹۵۲ و ۱۱۰۵ و ۱۱۱۰ و ۱۱۳۲ و ۱۱۴۲ شود. (۱) - Tithraustes.

تیتگانلو.

(اخ) دهی از دهستان فاروج است که در بخش حومه شهرستان قوچان واقع است و ۱۳۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیت لیو.

(اخ) (۱) (تیتوس لیویوس) تاریخ دان یونانی و نویسنده تاریخ رومی از ابتدا تا سال ۹ ق.م. است. (۵۹ ق.م. - ۱۷ م.) او در زیر عنوان «دهساله» (۲) کتاب تاریخی از رومیها تدوین کرد که از جهت استحکام و درستی و همچنین مطالب مشهور است. او نویسنده صمیمی ولی فاقد روح انتقاد بود، گذشته را مورد مدح و تحسین قرار میداد و در جستجوی کشف تعلیماتی بود که در حوادث تاریخی بوجود می آید و همچنین کوشش داشت که علل و زمینه های گسترش مطلوب در جوامع بشری را با بیانی شیوا توضیح دهد. (از لاروس). آقای فلسفی در اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلانژ در ذیل تیتوس لیویوس آرد: از مورخین بزرگ روم است که در سال ۵۹ ق.م. در شهر روم تولد یافت و در ۱۹ م. درگذشت. اگوستوس سخت او را گرامی میداشت تیتوس لیویوس بیست سال از عمر خویش را به نگارش تاریخ روم بکار برد. تاریخ مزبور حاوی گزارش روم از بدو تأسیس تا ۹ سال پیش از میلاد و مرکب از

۱۴۰ کتاب بوده است که اکنون جزوه کتاب نخستین (تاریخ ۴۵۸ سال) و کتب بیست و یکم و چهل و پنجم (تاریخ ۵۱ سال) و قسمتی از کتاب نودویکمین، بقیه مفقود است. - انتهی. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و الحلل السندسیه ص ۳۶۳ و ۴۵۳ و تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۹۴۵ و ج ۳ ص ۲۴۵۱ شود. (۱) - Decades - (۲) Tite-Live.

تیتو.

(۱) مرغ آبی است. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۱۸). طیطوی. مرغی آبی است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پادشا سیمرخ دریا را ببرد خانه و بچه بدان تیتو سپرد(۱). رودکی (از لغت فرس اسدی ایضاً). (۱) - رجوع به حکایت و کیل دریا و طیطوی در کلیله و دمنه شود.

تیتوس.

(اخ) (۱) پسر و سپازین (۲) و امپراتور روم از ۷۹ تا ۸۱ م. بود و به «خوشی های نوع انسان» ملقب گردید. او بهترین فرمانروا برای مردم بود. او در روزی که نتوانست خدمتی به مردم کند گفت: «عمرم به بیهودگی گذشت» (۳) او در دوران امپراتوری پدرش (از سال ۷۱ م.) با نمایندگان مجلس متحد شد. او اورشلیم را در سال ۷۰ م. تصرف و ویران کرد. از حوادث دوران حکومت او آتشفشان کوه وزوو (۴) در سال ۷۹ م. است که در یک شب هرکولانوم (۵) و پمپی (۶) از بین رفتند. (از لاروس). رجوع به تاریخ مغول اقبال ص ۱۱۹ و قاموس الاعلام ترکی و ایران باستان ج ۱ ص ۸۰ و ج ۳ ص ۲۰۸۶، ۲۳۴۲، ۱۴۵۵، ۲۵۸۸ و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - - (۲) - (۳) Diem perdid. (۴) - Vesuve. (۵) - Herculanum. (۶) - Titus. (۲) - Vespasien. (۳) - Pompei.

تیتوس لیویوس.

(اخ) رجوع به تیت لیو شود.

تی تی.

(۱) آنچه از خمیر نان بصورت مرغان و جانوران دیگر جهت تسلی طفلان سازند و پزند و بدیشان دهند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). آنچه از آرد به صورت مرغان و دیگر جانوران سازند و پزند بازبچه و خوردن کودکان را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فخر رازی آرد را لیتی کند از برای طفلکان تی تی کند. مولوی (۱) (از فرهنگ رشیدی ||). زبان کودکان. سخن گویی همچون کودکان. (فرهنگ فارسی معین). الفاظ گنگ کودکان که تازه زبان به سخن بازکنند و اطرافیان آنها را تکرار کنند برای نوازش و تشویق آنان به سخن گویی: ورنه نباشد گوش تی تی می کند خویشتن را گنگ گیتی می کند. مولوی (مثنوی چ خاور ص ۳۴). بهر طفلی نو، پدر تی تی کند گرچه عقلش هندسه گیتی کند. مولوی (مثنوی ایضاً ص ۱۲۹ ||). کلمه ای باشد که مرغان را بدان طلبند. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). توتو، که مرغان را بدان طلبند دانه چیدن را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). طلب کردن مرغ بچگان را برای دانه. (غیاث اللغات ||). در زبانی «؟» از حروف انکار است چنانکه در فارسی نی نی. (غیاث اللغات) (آندراج ||). زنان پادشاهان گیلان را گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). لقب زنان پادشاهان گیلان. (فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). (۱) - این بیت در مثنوی دیده نشد.

تی تی

[تَ تَ] (ا صوت) لفظی است که مطربان هنگام رقص گویند چنانکه رقاصان هند تاتاتیپی گویند. (غیاث اللغات) (آندراج).

تی تی

(ق) (عامیانه) بزودی و شتابان. (ناظم الاطباء).

تی تی بیگ

(اِخ) نهمین از خانان گوگ اردو یا خانان دشت قپچاق غربی. از خاندان باتو است (۷۱۴ - ۷۴۱ ه. ق.). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تی تی پرزاد

(اِخ) دهی از دهستان رودبنه است که در بخش مرکزی شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تی تیش

(ا) در زبان اطفال، جامه یا جامه نو. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در زبان اطفال کوچک به معنی لباس خوب. (فرهنگ نظام). رجوع به ماده بعد شود.

تی تیش مامانی

(ص مرکب، ا مرکب) در زبان اطفال جامه زیبا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به مزاح، جامه ای که صاحب آن، آن را نمودن خواهد. (یادداشت ایضاً). رجوع به ماده قبل شود.

تی تی کاکا

(اِخ) (۱) دریاچه بزرگی است در سلسله جبال آند که میان کشورهای بولیوی و پرو و در ارتفاع ۳۸۵۴ گزی از سطح دریا قرار دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیتیکاقه شود. (۱) - Titicaca.

تیتیم

[تَ تی] (ع مص) یتیم گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (آندراج) (از اقرب الموارد). یتیم و بی پدر گردانیدن. (ناظم الاطباء).

تینین

[تَ تِ] (ع مص) موتن گردیدن زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و آن بیرون آمدن پای کودک وی است نخست پیش از دستهای وی گاه زادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیج.

(۱) نخ ابریشم. (برهان) (انجمن آرا) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (آندراج). ابریشم خام. (ناظم الاطباء ||). پنبه ای که آن را بدست از هم بگشایند و بعضی گویند پنبه ریزهائی است که در وقت حلاجی کردن بر سر و ریش استاد حلاجی می چسبد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). به معنی پیچیده و فشارده هم هست. و امر به این معنی باشد یعنی پیچ و بیفشار. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). تیر را نیز گویند که به عربی سهم خوانند. (برهان) (از ناظم الاطباء). تیر را گویند که از کمان بیندازند. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج ||). پهلوی «تیج» (۱)... در گیلکی «تیج» (۲) به معنی تیز است و در طبری «تیج» (۳) به معنی تند و تیز... (حاشیه برهان چ معین). (۱) – – (۳) – tij. (۲) – tij. tej

تیجان.

(ع ا) ج تاج، يقال: العمائم تیجان العرب. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به الجماهر بیرونی ص ۶۹ شود.

تیجان.

(اخ) دهی از دهستان ماروسک است که در بخش سرولایت شهرستان نیشابور واقع است و در حدود ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیجانی.

(اخ) احمد بن محمد. متصوف و مؤسس طریقه تیجانیه در مغرب اقصی که در سال ۱۲۹۹ ه. ق. در فاس درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۷۰).

تجیر.

(۱) پرده ای که کشند میان خانه یا خیمه تا خانه را بدو قسمت ظاهر و نهفته کنند و این پرده آویخته نیست بلکه منصوب است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تجیر شود.

تیچیانو.

[ن] (اخ) (۱) از نقاشان مشهور ایتالیاست. (۱۴۷۷-۱۵۷۶ م). او در رنگ آمیزی چیره دست و سرآمد هنرمندان مکتب ونیز بود. آثار او سرشار از هنر و هم آهنگی و لطف بود. بهمین علت هیچکس نمی توانست با او برابری و رقابت کند. او شخصیت های تاریخی و مذهبی و اساطیری را به نحو زیبایی نقاشی کرد. و آثار فراوانی از خود باقی گذاشت از آن جمله اند: «لوکرس بورژیا». «فلور». «ونوس و آدونی». «ونوس خوابیده» و جز اینها. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. [(Sun). Tiziano Vecellio

Titien - (۱)

تیج.

[ت] (ع مص) تقدیر کردن. (تاج المصادر بیهقی). مهیا و مقدر شدن چیزی برای کسی: تاح له الشیء تیحاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنیدن در رفتن. (تاج المصادر بیهقی). خمان و چمان رفتن در مشی خود: تاح فی مشیته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیحان.

[تئی ی / ی] (ع ص) آنکه پیش آید بکاری که نباید ||. آنکه خود را در بلا-افکنند ||. اسپه که از نشاط خمان و چمان رود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیخ.

(ص) هر چیز سرتیز را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی). رجوع به تیغ شود. (حاشیه برهان چ معین).

تیخ.

[ت] (ع مص) زدن کسی را به متیخه: تاخه بالمتیخه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیغال.

(۱) تیغال. (ناظم الاطباء). رجوع به تیغال شود.

تیخالک.

[ل] (۱) جوجه تیغی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیخه.

[خ] (اخ) (۱) الهه نیکبختی در نزد یونانیان. رجوع به کتاب یشتها ج ۲ ص ۳۱۴ شود. (۱) - Tyche.

تیخیگس.

(اخ) یکی از رفقای پولس رسول است که در کار خود امین و صادق بود. افسسیان ۶:۲۱ و ۲۲ کولسیان ۴:۷ و ۸. (قاموس کتاب مقدس).

تید.

[ت] [ع ا] نرمی و آهستگی. يقال: تیدک یا هذا؛ یعنی نرمی و آهستگی کن. و يقال: تیدک زیداً و تید زید؛ یعنی بگذار او را و هو اما مصدر و الکاف مجروره او اسم فعل، و الکاف للخطاب. و نزد ابن مالک اسم فعل است و بس. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آندراج).

تید.

[ت] [اِخ] نام مدینه منوره و موضعی است. (از منتهی الارب). رجوع به تیدد شود.

تیداک.

(۱) یهود «؟» را گویند چه تیداک یهودی باشد. (برهان) (آندراج). یهود. (ناظم الاطباء). در برهان گفته به معنی یهود است... در فرهنگها ندیدم. (انجمن آرا).

تیداک.

(ص نسبی) یهودی و منسوب به جهود. (ناظم الاطباء) ... تیداک یهودی را گویند. (انجمن آرا). رجوع به تیداک شود.

تیدجان.

[اِخ] دهی از بخش خوانسار شهرستان گلپایگان است، که ۱۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیدد.

[تَد] [اِخ] نام مدینه منوره و موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تیدد شود.

تیده.

[تَد] [اِخ] از بلاد قدیم مصر است که در بطن ریف، نزدیک سخا قرار دارد. (از معجم البلدان).

تیدی.

(۱) اسم هندی جراد است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به الفاظ الادویه و ملخ و جراد شود.

تیدیج.

[ت] [ع مص] به آیدع رنگ کردن جامه را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیر.

(۱) معروف است و به عربی سهم (۱) خوانند. (برهان). تیر که از کمان جهد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). تیر کمان. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا). ترجمه سهم، و خدنگ و ناوک مترادف آن، و این مجاز است و راست و راست رو کج گشاده،

سخت دلدوز، دیده دوز، جگردوز، سینه دوز، بی پر و پیکان، خوش پیکان، آتشین پیکان، پیکان فشان، رم خورده پولادسای، پولادخای، خاک نشین نیم رس لنگروار، پری، طایر، نهنگ، پریزاد، غنچه، مصرع شکرزخمه سرگذار، کاکل، کاکل ربا، جوشن گذار از صفات و تشبیهات اوست... (آندراج). آلت دفاع چوبینی که از آهن نوک تیزی مسمی به پیکان مسلح شده و بطرف مقصود، به زور و قوت کمان انداخته می شود و به تازی سهم گویند. (ناظم الاطباء). سلاحی افکندنی با نوکی تیز. سهم که در کمان نهند. رفیق تیغ. نشاب. نبل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اوستا «تیغره» (۲) به معنی تیز... «تیغری» (۳) (تیر سهم)... پارسی باستان «تیغره - خه اوده» (۴) (دارنده خود سرتیز)... پهلوی «تیر» (۵) (سهم)... (حاشیه برهان چ معین): میغ چون ترکی آشفته که تیر اندازد برق تیر است مر او را و مگر رخس کمان. فرالووی. تیر تو از کلات فرود آورد هژبر تیغ تو از فرات بر آرد نهنگ را. دقیقی. تو آن ابری که ناساید شب و روز ز باریدن چنان چون از کمان تیر نباری بر کف دلخواه جز زر چنان چون بر سر بدخواه جز تیر. دقیقی (از فرهنگ رشیدی). همان نیز یکماه بر چاربه‌ر ببخشید تا شاد باشد ز دهر از آن بهره ای گوی و میدان و تیر یکی نامور پیش او یادگیر. فردوسی. ز ایوان بیامد بکردار تیر بیاورد گوهر بر اردشیر. فردوسی. چو آرش که بردی به فرسنگ تیر چو پیروزگر قارن شیرگیر. فردوسی. سنان چه باید بر نیزه کسی کز پیل همی گذاره کند تیرهای بی پیکان. فرخی. جهان را به شمشیر چون تیر کردی سپه بردی از باختر تا به خاور. فرخی. یا بکشدشان به پیل یا بکشدشان به تیر یا بگذارد به تیغ یا بگذارد به غم. منوچهری. چنان آیم شتابنده در آن راه که تیر اندر هوا و سنگ در چاه. (ویس و رامین). دستها به تیر گشادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۱). غلام را فرمود تا تیر از وی جدا کرد و جراحت بیست. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۵۳). کار به حکم مشاهدت وی بایستی بست اما تیر از کمان برفت. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۴۹). کمان آژفنداک شد ژاله تیر گل غنچه ترگ (۶) و زره آبگیر. اسدی. غمزه تو عاشقان را دل بدوزد بر جگر همچو خسرو بر زحل دوزد به نوک تیر، تیر (۷). قطران. جز صبر تیر او را اندر جهان سپر نیست مرغیست صبر کو را جز خیر بال و پر نیست. ناصر خسرو. مرا نشانه تیر فراق کرد هگرز کسی شنید که باشد کمان نشانه تیر. مسعود سعد. رفتنی رفت و آن قضا بشتافت تیر بگذشته چون توان دریافت. سنایی. و هر آینه آن کس که زشتی کار بشناسد اگر خویشتن در آن افکند نشانه تیر ملامت شود. (کلیله و دمنه). ای در هوای مدحت تو آفتاب و تیر (۸) بسته میان چو رمح و گشاده زبان چو تیر از مهر و کینه تو ولی و عدوت را حسن المآب بهره و سوء المآب تیر (۹). عبدالواسع جبلی. ای شهنشاه فریدون فر دارادار و گیر جم نگین نوذر سنان قارون تبر بهرام تیر خسرو بهرام تیری کز گشاد دست تو ز آفتاب و مه سپر در سر کشد بهرام و تیر (۱۰) داری از رسم و ره و سان ملوک نیکنام حصه و حظ و نصیب و قسم و بخش و بهر و تیر (۱۱) سال عالم عنف و لطف و مهر و کینت مایه کرد تا زمستان و بهار آورد و تابستان و تیر (۱۲). سوزنی. چو تیر کان به کمان از گشاد شست پرد پرید عمر و کمان گشت شست و تیر مرا. سوزنی. تا فلک بر دل خصم تو زند تیر (۱۳) در برج کمان گردد تیر. سوزنی. ترک زان کژ نگه کند در تیر تا شود راست کالت ظفر است. خاقانی. همچو تیر از میان یاران بس باش چون تیغ در میان خلوت. خاقانی. تیرش زحل بسوزد کز کام حوت گردون بر قبضه کمانش دندان تازه بینی. خاقانی. آن تیر ز شست تست زیراک نام تو نوشته بود بر تیر. خاقانی. گفتم که غمزه تو مرا کشت رحم کن گفتا کنون چه سود که تیر از کمان برفت. ظهیر. تیر بر هر کجا زدی حالی تیر گشتی ز تیر خور خالی. نظامی. زره پوشان دریای شکن گیر به فرق دشمنش پوینده چون تیر. نظامی. دستش از زه نثار در می کرد شست خالی و تیر پر می کرد. نظامی. مگذار که زه کند کمان را دشمن چو به تیر می توان دوخت. (نقل از العراضه). ما با تو چو تیر راست گشتیم با ما تو هنوز چون کمانی. عطار. زمانه کار تو چون تیر ز آن نماید راست که آمدش قد خصم تو چون کمان در چشم. اثیر اومانی. چه خوش گفت بازارگانی اسیر چو گردش گرفتند دزدان به تیر. سعدی (بوستان). چون قامتم کمان صفت از غم خمیده شد چون تیر ناگهان ز کمانم بجست یار. سعدی. دلت از دست بیرون رفته سعدی نیاید باز تیر رفته از شست. سعدی. تیر که در کیش، کمان و ش بود عاقبتش تاب ز آتش بود. امیر خسرو. تیر چون از کمان سست آید از کجا بر هدف فرود آید. اوحدی. مرا گویند دل باز آرز آن

ترک کمان ابرو ولی تیری که جست از شست کی دیگر به شست آید. ابن یمین. تیر اگر راست شود بر هدف است و رود کج ز هدف بر طرف است. جامی. - تیر از کمان بدر رفتن؛ تیر از شست بدر رفتن. تیر از شست شدن. کار از کار گذاشتن: چون برفت تیر از شست بدر رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۰). اما تیر از کمان برفت. (تاریخ بیهقی). باز آی که باز آید عمر شده حافظ هر چند که ناید باز تیری که بشد از شست. حافظ. - تیر امان؛ رجوع به همین کلمه شود. - تیر به تاریکی افکندن؛ تیر به تاریکدان انداختن. از قبیل مشت به تاریکی زدن که کنایه از تصور بلا تصدیق است؛ یعنی کار بگمان و پندار کردن... (آندراج). گر خضر تیری بتاریکی فکند از ره مرو آنکه می بخشید عمر جاودان پیداست کیست. صائب (از آندراج). کس در آن شبها نمی یابد نشان از دشمنی آسمان تیری به تاریکی فکنده ست از شهاب. طاهر غنی (ایضاً ||). - بی اعتماد و ناامید از موفقیت تلاش کردن. - تیر بدخشان؛ تیر دوسر. (ناظم الاطباء). - تیر برگشاد؛ بالاضافت، تیر از کمان جست. (آندراج): به وقت پویه تیر برگشاد است کند چون جمع خود را گردباد است. محمدرقی سلیم (از آندراج). - تیر بر نشانه زدن؛ به مقصود رسیدن. موفق شدن. کامیاب گردیدن: و پسر رومی در این معنی نیز تیر بر نشانه زده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۵). در این حضرت... بزرگانند، اگر براندن تاریخ این پادشاه مشغول گردند تیر بر نشانه زنند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۰۲). - تیر بسنگ خوردن؛ به مقصود نرسیدن و ناامید شدن. (ناظم الاطباء). بر نیامدن آرزو و انتظار. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): اما تیر رسید بر جایگاهی که وقتی همانجای سنگی رسیده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۳). - تیر بیله؛ بیلک: اگر که رستم پیلی بکشت در خردی به تیر بیله ز پیلی تو کرده ای دو تیر. فرخی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۱۳۲). رجوع به بیلک شود. - تیر پرتاب؛ رجوع به همین کلمه شود. - تیر تام؛ تیر تمام که بکار تیراندازان آید و پر و پیکان او درست باشد. (آندراج). تیر کامل بی عیب. (غیاث اللغات): کمان را زهی برزد از چرم خام به شست اندر آورد یک تیر تام. نظامی (از آندراج). - تیر تیزپر؛ تیری که به سرعت و تندی برود. (ناظم الاطباء). - تیر چارپر؛ نوعی از تیر که چارپر دارد. (آندراج): جواب نامه کلیم از ستمگری خواهد که مرغ نامه بر اوست تیر چارپریش. کلیم (از آندراج). ز بهر کشتن این جمع دشمن انصاف رباعی که بخوانیم تیر چارپر است. خان آرزو (ایضاً). - تیر خاکی؛ نوعی از تیر که پیکانش از استخوان باشد و از همه تیرها دورتر رسد چنانکه پیش تیراندازان شهرت دارد. (آندراج). تیر کوچک سبکسر. (ناظم الاطباء): تیر خاکی را بود میدان جولان بیشتر خاکساران محبت را صعود دیگر است. صائب. خدنگ مطلبت تأثیر دائم بر نشان آید اگر چون تیر خاکی خاکساری در نظر داری. محسن تأثیر (از آندراج). سینه را آماجگاه دردناکی کرده ایم از غبار دل نفس را تیر خاکی کرده ایم. طاهر وحید (ایضاً). - تیر خدنگ؛ معروف. (آندراج). - تیر در جعبه گذاشتن؛ تیر در ترکش نگه داشتن احتیاط را. مجازاً، دوراندیشی کردن: جواب این نامه برسید الحق سخن های هول باز نموده بود اکفاء وار و هیچ تیر در جعبه بنگذاشته. (تاریخ بیهقی). - تیر در کمان شکستن و راندن و کشیدن و - گرفتن و نهادن و بر کمان نهادن؛ کنایه از مهیا کردن تیر برای انداختن بر کسی. (آندراج): به شرق و غرب اگر دشمنی بود بمثل که در عداوت تو تیر برنهد به کمان عجب نباشد اگر باز پس رود تیرش کند زمانه ز سوفار تیر او پیکان. امیر معزی (از آندراج). مخالف تو اگر تیر در کمان راند چو خارپشت سر اندر کشد به تیر نصال (۱۴). ازرقی (ایضاً). گشاد طره او بر کمین جانها دست کشیده غمزه او در کمان ابرو تیر. انوری (ایضاً). نظر به عاقبت حرف کن زبان مگشای نشان ندیده منه تیر در کمان زینهار. صائب (ایضاً). از نه سپر سپهر بگذشت هر تیر که در کمان شکستم. حسین ثنائی (ایضاً). - تیر دوز کردن؛ با تیر دوختن. تیر فراوان زدن کسی یا چیزی را. تیرباران کردن: فلسفی و آنچه پوزش می کند قوس نورت تیردوزش می کند. مولوی. دیگری، (از قتله سیدالشهداء، حسین بن علی علیهما السلام) حکیم بن الطفیل است که او را تیردوز کردند (به امر مختار بن ابی عبیده ثقفی). (حیب السیر یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیر دوکمانه؛ تیری که چون گشاد یابد بجای برسد و از آنجا جست به جای دیگر خورد. (غیاث اللغات) (آندراج). و بعضی گویند تیر کاری و همچنین تیر دو کمان شد و گلوله دو کمان شد؛ یعنی بته خورد و تیر دوکمانه افتادن. (آندراج): تا ز آن مژه ها تیر ببندد بنشانه افتد همه جا تیر نگاهت دوکمانه. سالک

قزویی (از آندراج). از شوخی ابروان فتان تیرش دو کمانه خورد بر جان. سعید حکیم (ایضاً). - تیررس؛ مسافت پرتاب یک تیر. آنجا که تیر گشاد داده تواند رسید. آن مقدار مسافت که تیر به هدف اصابت تواند کرد. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). فاصله بین تیرانداز و نشانه. (ناظم الاطباء). مسافت راهی که تیر بدان رسد. تیر پرتاب. رجوع به تیر پرتاب شود. - تیر روی ترکش؛ به معنی تیر خوب و بهتر که آن را بیرون ترکش جاسازند و در آنجا گذارند. (غیاث اللغات) (آندراج): اگر شب را نداری زنده صائب جهد کن باری فلک را تیر روی ترکش از آه سحر باشی. صائب (از آندراج). نگه را غمزه بیرون از صف مژگان نمی آرد به هر صیدی نیندازند تیر روی ترکش را. محمد قلی سلیم (ایضاً). انارش رهن و ابروش سرکش همه مژگانش تیر روی ترکش. حکیم زلالی (ایضاً). - تیر ریختن؛ تیر زدن بر چیزی. (آندراج): سلامت خواهی از چشم بدان سر در گریبان کش که از گردن فرازی بر هدفها تیر می ریزد. صائب (از آندراج) (۱۵). گر چنین ز آن مژه ها تیر جفا خواهی ریخت از رخ آینه ها رنگ صفا خواهی ریخت. وحید (از آندراج). - تیر سبک زخمه؛ تیر شکرزخمه. مراد از تیر بی خطا. (غیاث اللغات) (آندراج). - تیر شکرزخمه؛ تیری که هر جا زند بصواب برسد و خطا نکند. (آندراج): همی رفت بر باد چون نفس مطرب ز تیر شکرزخمه جانهای شیرین. منیر (از آندراج). - تیر قرعه؛ دو تیر باشد که بدان فال گیرند. (آندراج). دو تیری که بدان فال گیرند. (ناظم الاطباء). - تیر قمار؛ قرح. (منتهی الارب). زلم. (ترجمان القرآن) (دهار). سهم. (دهار). - تیر کاکل ربا؛ به معنی تیری که از سر نشان بگذرد و به سر هدف رسد و آن را بعضی تیر سرگذار گویند... و در مصطلحات نوشته که تیر کاکل ربا به معنی تیری که موی کاکل را از سر رباید و شخص را آسیب نرسد و این کمال مبالغه است در تیراندازی. (غیاث اللغات) (آندراج): مگر کز سرت موی سودا رباید یکی تیر کاکل ربایی طلب کن. طالب آملی (ایضاً). ناوک برگشته مژگانش رسا افتاده است تیر آن ابرو کمان کاکل ربا افتاده است. سعید اشرف (از آندراج). چون کمان قامت در زه شود از فرق چرخ تیر آهم بگذرد هر صبحدم کاکل ربا. علی خراسانی (ایضاً). - تیر گز؛ نوعی از تیر بغایت معروف. (آندراج). به روایت فردوسی: چون رستم در جنگ با اسفندیار خسته و عاجز گردید زال از سیمرغ کمک خواست و رستم به راهنمایی سیمرغ از چوب گز تیری بساخت و در آخرین نبرد آن را بر چشم اسفندیار افکند: چو پوزش کنی چند و نپذیردت همی از فرومایگان گیردت بزه کن کمان را و این تیر گز بدینگونه پرورده ای آب رز ابر چشم او راست کن هر دو دست چنان چون بود مردم گزپرست زمانه برد راست آن را به چشم شود کور و بخت اندر آید به خشم. (شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۶ ص ۱۷۰۷). به تیر گزش مرغ جانها اسیر چو خویش بدن را قماش حریر. طاهر وحید (از آندراج). - تیر ناوک؛ تیری که از میان لوله یا ناوی رها شده باشد. (ناظم الاطباء). تیر ناوک و تیر خدنگ هر کدام معروف. (آندراج). مرسال. (دهار) (تفلیسی): نوا گر نوایی چکاوک بود چو دشمن زند تیر ناوک بود. نظامی (از آندراج). رجوع به ناوک شود. - تیر ناوکی؛ منسوب به ناوک: آن دیده را که در تو نظر دارد از حسد روید بجای هر مژه ای تیر ناوکی. سوزنی. - تیر نشانه؛ هدف و جای نشانه تیر. (ناظم الاطباء). - تیر نشستن بر چیزی و در چیزی؛ کنایه از رسیدن تیر بر چیزی و تیر نشاندن متعدی منه. (آندراج): من تیر نظر را بنشانم به نشانی چون کج نظران در پی پندار کمان اند. ناصر خسرو (از آندراج). کمان چرخ شود وقتی از کشاکش سیر که همچو تیر نشیند ز آستان بر خاک. صائب (ایضاً). - تیر نی؛ تیر کوچکی است که در خاک کرده گشاد دهند. (آندراج): آنچه در شور آورد شوریده حالان را نی است ناله نی بر دل آشفتهگان تیر نی است. سلیم (از آندراج). - تیر و کمان حنا؛ و تنها حنا رسم ولایت است که بر کف دست اطفال، گاهی شکل تیر و کمان و گاهی تنها کمان از حنا کشند. (آندراج): بدست او کمان رستم زال کمانی کز حنا بندند اطفال به تیر انداختن میل آنچنان داشت که در دست از حنا تیر و کمان داشت. شاگرد مولوی جامی (از آندراج). - آخرین تیر ترکش؛ آخرین تلاش. آخرین قسمت هر چیزی. آخرین توانائی ||. در بیت زیر به مجاز به معنی مژگان آمده است: مرا خود کشد تیر آن چشم مست چه حاجت که آری به شمشیر دست. سعدی (بوستان ||). تیر کشتی و عصار و خانه و داربام. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). هر چوب راست را گویند همچو تیری که خانه بدان پوشند و تیری که در میان

کشتی نصب کنند و بادبان از آن آویزند و تیر عصارای. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). چوب سطر و راست پوست بر گرفته که سقف خانه ها بدان پوشند و دیرک چادر و ستون خانه کنند. تنه درختی مانند تبریزی و کبوده و چنار و امثال آن. رفیق تخته. دار که بر سقف خانه ها افکنند و ستون خیمه و شرع کشتی و جز آن کنند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): افزار خانه از زمی و بام و پوشش هر چم بخانه اندر سر شاخ و تیر بود. کسائی (از یادداشت بخت مرحوم دهخدا). چو تیرت سخن باید ایرا که نیست گناه تو گر نیست قدت چو تیر. ناصر خسرو. چون تیر بزرگ بیفتاد درختهای کوچک که بر وی منعقد باشند ناچار بیفتد. (کتاب النقص ص ۳۲۷). چو شست گشت کمان قامت چو تیر مرا چو شست راست برآمد بهار و تیر (۱۶) مرا. سوزنی. تیری که سوخته است ز قندیل دیر عیسی گفت از شعاع مدح تو به مخبری ندارم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۸۱). ز موج معرکه کشتی عمر آن بجهد که باشدش ز دعا و ثنات لنگر و تیر. شمس فخری. - تیر آسیا؛ قطب الرحا. محور: و آنک چنین داند که قطب اندر میان اوست او را تیر آسیا نام کند زیرا بر خویش همی گردد. (الفهیم). - تیربالا؛ تیر قامت. از اسماء محبوب است. (آندراج). رجوع به تیر قامت شود. - تیر پوش؛ سقفی پوشیده به تیر. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). - تیر خانه؛ شاه تیر و حمال و تیر بزرگ سقف خانه. (ناظم الاطباء). چوبهای سطر و راست که از آن سقف خانه سازند. (غیاث اللغات) (آندراج). - تیر خراس؛ تیر عصارای. (از فرهنگ جهانگیری). مرکب از «تیر» (دار، چوب راست) + «خر» + «آس» (مخفف آسیا): دو رنگ و سرکش و بیکار (۱۷) همچو قوس قزح غلیظ و خشک و گران خیز همچو تیر خراس. سیف اسفرنگ. - تیر دستی؛ به معنی عصا. (غیاث اللغات) (آندراج). - تیر سقف؛ تیر پالار خانه. (ناظم الاطباء). همان تیر خانه است... (آندراج). - تیر عصارای؛ غنگ. و آن چوبی است دراز که عصاران در کارگاه آویزند تا گران گردد و روغن از کوفته بیرون آید. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). تیر خراس. (از فرهنگ جهانگیری). - تیر قامت؛ تیربالا. از اسماء محبوب است. (آندراج). رجوع به تیربالا شود. - تیر قد؛ رجوع به همین کلمه شود. - تیرک؛ رجوع به همین کلمه شود. - تیر کشتی؛ ستون و یا سکان کشتی. (ناظم الاطباء ||). چوبی که هر دو پله ترازو از آن آویخته باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). چوبی که خمیر نان را بدان تنک سازند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). تیر تتماج. (برهان) (آندراج ||). تیری که قنادان شیریه به قوام آورده را به آن بزنند و لت کنند. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). ماه تیر. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). نام ماه چهارم است از سالهای شمسی و آن، مدت بودن آفتاب است در برج سرطان. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). ماه شمسی به زبان پارسی که به حساب هندی تقریباً ساون باشد. (آندراج) (از غیاث اللغات). ماه چهارم از سال جلالی. (ناظم الاطباء). ماندن آفتاب در برج سرطان که فارسیان آن را تیر ماه گویند. (شرفنامه منیری). ماه اول تابستان پس از خرداد و پیش از مرداد. ماه چهارم از ماههای ایرانی، مطابق سرطان عرب و حزیران سریانی و آن سی و یک روز است. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا): ما و سر کوی ناوک و سفج و عصیر اکنون که درآمد ای نگارین مه تیر. بخاری. چو هنگامهء تیر ماه آمدی گه میوه و جشنگاه آمدی سوی میوه و باغ بودیش روی بدان تا بیابد ز هر میوه بوی. فردوسی. بهار آرد (۱۸) و تیر ماه و خزان بر آرد پر از میوه دار رزان (۱۹). فردوسی. ز میغ و نزم که بد روز روشن از مه تیر چنان نمود که تاری شب از مه آبان. عنصری. اندر او (۲۰) جو و گندم و دیگر چیزها را قسمت کنند و تیر (۲۱) آفتاب از غایت بلندی فرود آمدن گیرد. (نوروزنامهء منسوب به خیام). این ماه را بدان تیر ماه خوانند که اندر او جو گندم و دیگر چیزها را قسمت (۲۲) کنند. (نوروزنامهء منسوب به خیام). بدخواه تو ز هیبت تو سوخته چنانک از ماهتاب تیزی وز آفتاب تیر. عبدالواسع جبلی (از شرفنامهء منیری). چون شصت تیر خوردم و شد تیره خاطر آن خاطری که نور ازو یافت ماه تیر. سوزنی. حاسد جاه تو از آتش دل با دم سرد بود چون مه تیر. سوزنی. ماه تیر از بهر آن خوانند این ایام را کاندترین ایام خلق از خرمی یابند تیر (۲۳). سوزنی. رجوع به تیر (نام فرشته) شود ||. روز تیر. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). نام روز سیزدهم است

از هر ماه شمسی... و روز عید فارسیان هم هست بنابراین قاعده ای کلیه ایشان که چون نام روز با نام ماه موافق آید آن روز را عید کنند و جشن سازند و بعضی گویند چون در این روز میان افراسیاب که بر بلاد ایران مستولی شده بود و منوچهر در قلعه ترکستان متحصن گردیده بود به این شرط صلح شد که یک کس از لشکر منوچهر به همه نیروی خویش تیری ببندازد. هر جا که آن تیر بیفتد آنجا سرحد باشد. گویند آرش (۲۴) تیری انداخت آن تیر برکنار آب آمون افتاد و آنجا سرحد شد. و فارسیان از نکبت و فلاکت نجات یافتند. بنابراین در این روز از این ماه جشن سازند و عید کنند و این روز را مانند مهرگان و نوروز مبارک دانند و این روز را تیر و جشن این روز را تیرگان خوانند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). روز سیزدهم از هر ماه شمسی. (غیاث اللغات) (شرفنامه منیری). نام روز سیزدهم از ماههای فرس. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ای نگار تیر بالا روز تیر خیز و جام باده ده بر لحن زیر. مسعود سعد. به روز تیر و مه تیر عزم شادی کن که از سپهر ترا فتح و نصرت آمد تیر (۲۵). شمس فخری. رجوع به تیر (نام فرشته) شود. فصل خزان. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹) (شرفنامه منیری) (اوبهی). فصل پائیز و خزان را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). خزان. پائیز. بادبر. خریف برگ ریزان. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): بهار و تموز و زمستان و تیر نیاسود هرگز یل شیرگیر. فردوسی. اگر به تیرمه از جامه بیش یابد تیر (۲۶) چرا برهنه شود بوستان چو آید تیر. عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). چو تیر تا که بود راست گشتن شب و روز یکی بوقت بهار و دگر در اول تیر. عنصری. تا همی گردد فصول عالم از گشت فلک که تموز و گاه تیر و گاه زمستان که بهار. عنصری. گهی نوبهار آید و گاه تیر جوان است گیتی که و گاه پیر. اسدی. لاله سرخی یافته بهر تو هنگام بهار آبی از من یافته زردی بگاه تیر، تیر (۲۷). قطران. با خویشان شمار کن ای هوشیار پیر تا بر تو نوبهار چه مایه گذشت و تیر تا بر سرت نگشته بسی تیر و نوبهار چون پر زاغ بود سر عارضت چو قیر گر ماه تیر شیر نبارید از آسمان بر قیرگون سرت که فروریخته ست شیر... تیر و بهار دهر جفایشه، خرد خرد بر تو همی شمرد و تو خود خفته چون خمیر. ناصر خسرو (دیوان ص ۱۵۶). مهرگان مهربان باز آمد و عصر عصیر گنج باغ و بوستان را کرد غارت ماه تیر. مسعود سعد. تا چو خورشید سپر کردار در برج کمان در رود آخر بود مر تازیان را ماه تیر (۲۸) یادت از چرخ کمان کردار هر دم نوبنو نعمت و اسباب قسم و دولت و اقبال تیر (۲۹). سنائی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چو شست گشت کمان قامت چو تیر (۳۰) مرا چو شست راست برآمد بهار و تیر مرا چو تیر کان به کمان از گشاد شست پرد پرید عمر و کمان گشت شست و تیر (۳۱) مرا ز شست زلف کمان ابروان و تیرقدان نماند بهره و حظ و نصیب و تیر (۳۲) مرا چو تیر محترقم ز آفتاب با پیری فتاد کار چو با آفتاب و تیر (۳۳) مرا تحیر است چو از دیدن ستاره به روز ز دیدن قمر اندر شبان تیر (۳۴) مرا. سوزنی. سال عالم علف و لطف و مهر و کینت مایه کرد تا زمستان و بهار آورد و تابستان و تیر. سوزنی. تو بهاری و تیر حاسد تو تو به از وی چو نوبهار از تیر. سوزنی. کنون که خور به ترازو رسید و آمد تیر شدند راست شب و روز چون ترازو تیر. (نقل از سندبادنامه). خزان موافق رای ترا بود چو بهار بهار دشمن ملک ترا بود چون تیر. شمس فخری. نصیب بود؛ یعنی بهره و بخش. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). حصه و بهره و حظ و نصیب و قسمت باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از اوبهی) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). بهره که به تازیش حصه و نصیب گویند و بدین معنی برخ و بهره نیز مترادفند. (شرفنامه منیری). نصیب. سهم. قسمت. بهره. حظ. بهره. (از فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بخش. حصه. (یادداشت ایضاً): همه سال تیر تو از ماه تیر بزرگی و شاهی و تاج و سریر. فردوسی (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). و هر یک از این ساعات مستوی تیری است از بیست و چهار تیر از شباروز. (التفهیم). اگر به تیرمه از جامه بیش یابد تیر چرا برهنه شود بوستان چو آید تیر (۳۵). عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). تیر او باد عز و نعمت و ناز تا بتابد بر آسمان بر تیر (۳۶). (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). کمانم از پی آن تیروار قامت تو و زو مرا همه درد و غم است قسمت و تیر. مسعود سعد. چه پیکر است ز تیر سپهر یافته تیر به شکل تیر و بدو ملک گشته راست چو تیر. معزی. در آن

وقت که سعید به بخارا آمده بود قثم بن عباس (رض) به بخارا آمد سعید او را اکرامی کرد و گفت: از این غنیمت هر کس را یک تیر بدهم و ترا هزار تیر. قثم... گفت نخواهم بجز یک تیر چنانکه فرمان شریعت است. (تاریخ بخارا ص ۴۸). از مهر و کینه تولى و عدوت را حسن المآب بهره و سوء المآب تیر. عبدالواسع جبلی. صیاد پیری آمد بر اصطیاد من داس و کمند و تیر (۳۷) و کمانش از چهار تیر یک تیر از او زمستان یک تیر از او بهار یک تیر از او تموز و دگر تیر، ماه تیر (۳۸) از داس پی زد و به کمندم به بند کرد و آنگاه از کمان به من انداخت شصت تیر (۳۹) چون شصت تیر خوردم و شد تیره خاطر من آن خاطری که نور ازو یافت ماه تیر (۴۰) پیری چو عمر من به مه و سال صید کرد شد روزهای روشن من چون شبان تیر (۴۱). سوزنی. داری از رسم و ره و سان ملوک نیکنام حصه و حظ و نصیب و قسم و بخش و بهر و تیر. سوزنی. خرخم لقبتم نهم ازیرا کز هر دو نصیب داری و تیر. سوزنی. - تیر یتاق؛ بهره پاسبانی خلوت خاص... (حاشیه هفت پیکر چ وحید): چونکه تیر یتاق (۴۲) آوردم به جنیت براق آوردم. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۹). لیکن بقریه عبارت ذیل و موارد دیگر تیر یتاق نشانه احضار سپاهیان بوده است امرا و پادشاهان ترک را: ایلک خان چون این جواب شنید مستعد کار شد و تیرهای یتاق به اقطار ممالک و مسالک و منازل احیای ترک و قبایل حشم خویش بفرستاد و لشکری فراهم کرد که... (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۶۸ ||). تیره و تاریک. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). تاریک. (شرفنامه منیری). تیره باشد به معنی تاریک. (اوبهی): ز پیکان و از گرز و زوبین و تیر (۴۳) زمین شد بگردار دریای تیر (۴۴). فردوسی. روز روشن شود از هیبت تو بر دل حاسد تو چون شب تیر. سوزنی. پیری چو عمر من به مه و سال صید کرد شد روزهای روشن من چون شبان تیر. سوزنی. از جمال تو تیر (۴۵) یافته اند مهر و مه روز روشن و شب تیر. سوزنی. در آن زمان که عنان غضب بجنابانی شود ز هیبت تو روز برعد و شب تیر. شمس فخری ||. روشنائی ||. صحرا و بیابان را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). در اصطلاح کیمیاگران جیوه. عطارد. سیماب. رجوع به سیماب شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). غضب و قهر و خشم را گویند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء): سهل است این که تیر تو بر گه نایستاد بل گه نایستاد به پیش تو گاه تیر. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری ||). قدر و مرتبه. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). عظمت و شوکت. (برهان) (ناظم الاطباء ||). تاب و طاقت و امان و مروت. (برهان). طاقت. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). طاقت و قدرت. (غیاث اللغات ||). صاعقه و طوفان. (برهان) (ناظم الاطباء). صاعقه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). بدین معنی (بیر) به بای تازی نیز گذشت. (فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج ||). شکوفه خرما که عربان طلع گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء ||). نوعی از مار. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء ||). جنسی از مرغ است. (فرهنگ جهانگیری) (از برهان) (فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). جنسی از مرغ است شبیه به طاووس ماده که اهل مغرب آن را شفنین (۴۶) خوانند و به این معنی به کسر اول و ضم ثانی هم آمده است. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). گل نرگس را گویند و آن گلی است معروف. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). هر چیز که از انواع و اجناس خود بهتر باشد. (برهان) (فرهنگ جهانگیری). آنچه از امثال خود بهتر و برگزیده تر باشد چنانکه این تیرش است؛ یعنی برگزیده آنهاست. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ رشیدی). به اندام. تمام. بی کاستی. بی هیچ کمی (در وزن و کیل و زر و گز). موزون. تمام اندام چون هنداونه تیر. خریزه تیر. خیار تیر... ممتاز در نوع خویش. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا): هر چند غم آیدت بگویم بس پیر خری تو ای خر پیر انجیر تو چون بخارش افتد بستن نتوان ترا به زنجیر فردات برم به خرفروشان گویم خرکی است نادر و تیر. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). هست صواب ای امیر کز خرد و رای تیر بر تو به روشن ضمیر از قلم تیر فام. سوزنی ||. رشته. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). رشته و موی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء ||). تیریز جامه را گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء ||). کرباس. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ

جهانگیری) (ناظم الاطباء ||). موری را گویند و آن نوعی از پارچه سفید است. (برهان) (از ناظم الاطباء). توری را گویند. (فرهنگ جهانگیری). مورچه «؟». (فرهنگ رشیدی ||). هر دو چیز که در جئه و ترکیب و صفات دیگر با هم برابر باشند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). گلوله توپ و تفنگ و امثال آن بود. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). هر چه از گلوله و مانند آن از توپ و تفنگ و امثال آن گشاد دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): یکی دیگ منجر در آن قلعه بود که تیرش بد از سنگ صد من فرود. اسدی. - تیر بندوق؛ گلوله بندوق و توپ باشد. (آندراج). گلوله تفنگ. (ناظم الاطباء). - تیر تفنگ؛ گلوله تفنگ. (آندراج): به یک نگاه تو آتش فتد بمسند جاه شراره تیر تفنگ است شیر قالین را. خان آرزو (از آندراج ||). به معنی تنگ است که در برابر گشاده باشد و به عربی ضیق خوانند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). گوز مالیده املس ساخته که آن را اندازند. مِخْتَم. (منتهی الارب از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - (۶) - (۵) - (۴) - (۳) - (۲) - (۱) - (۷) - تیر دوم، به معنی عطارد است. (۸) - به معنی عطارد. (۹) - به معنی نصیب. (۱۰) - به معنی عطارد. (۱۱) - به معنی نصیب. (۱۲) - به معنی فصل خزان. (۱۳) - عطارد. (۱۴) - ای چنانکه خارپشت سر خود درمی کشد همچنین پیکان در تیر کند. (آندراج). (۱۵) - در ذیل تیرکشان و... (۱۶) - فصل خزان. (۱۷) - ن ل: بیمار. (۱۸) - ن ل: آورد. (۱۹) - ن ل: برآرد به نومیوه را از رزان. (۲۰) - اندر تیرماه. (۲۱) - در تیرماه. (۲۲) - رجوع به معنی ششم شود. (۲۳) - بهره نصیب. (۲۴) - رجوع به آرش شود. (۲۵) - نصیب. (۲۶) - به معنی بهره و نصیب. (۲۷) - نصیب. (۲۸) - در این شعر سنائی تساحل کرده و ماه تیر را پس از قوس (کمان) دانسته است در حالی که نه با فصل خزان موافق است و نه با اولین ماه تابستان. (۲۹) - نصیب و بهره. (۳۰) - هر چوب راست. (۳۱) - سلاح افکندنی. (۳۲) - نصیب. (۳۳) - عطارد. (۳۴) - تیره. (۳۵) - به معنی فصل خزان. (۳۶) - به معنی ستاره عطارد. (۳۷) - سلاحی افکندنی. (۳۸) - فصل خزان. (۳۹) - به اعتبار فصل خزان، کنایه از سال است. (۴۰) - ماه چهارم از سال شمسی. (۴۱) - تیره و تاریک. (۴۲) - یتاق. یتاق. پاسبان. گنجینه گنجوی ص ۳۷۱. (۴۳) - سلاحی افکندنی. (۴۴) - قیر؟. (۴۵) - نصیب. (۴۶) - سفین به عقیده بعضی چکاوک و بعقیده برخی دیگر قمری. (دزی از حاشیه برهان چ معین). رجوع به تیور شود.

تیر.

(ع ۱) صحرا ||. بیابان ||. شاه تیر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیر.

[ت ی] (ع ۱) ج تاره. (منتهی الارب). رجوع به تاره شود.

تیر.

[ت ی] (ع ۱) مرغی شبیه طاووس ماده. (ناظم الاطباء) (از برهان).

تیر.

(اخ) عطارد. (لغت فرس اسدی چ اقبال) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از اوبهی) (از ناظم الاطباء). نام ستاره عطارد است. او را دبیر فلک خوانند و گویند مربی علماء و مشایخ و قضات و ارباب قلم باشد. (برهان). ستاره ای است که جایش بر فلک دوم است. و آن را دبیر فلک گویند. چه آن ستاره علماء و مشایخ و قضات است و به تازیش عطارد نامند. (فرهنگ

جهانگیری) (از شرفنامه منیری). عطارد. نزدیکترین ستاره به خورشید. یکی از سیارات سبعة و آن در فلک دوم است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بلند کیوان با اورمزد با بهرام ز ماه برتر خورشید و تیر با ناهید. ابوشکور. مه و خورشید با برجیس و بهرام زحل با تیر واره زهره بر گرزمان همه حکمی بفرمان تو رانند که ایزد مر ترا داده ست فرمان. دقیقی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چشمه آفتاب و زهره و ماه تیر و برجیس و کوکب و بهرام. خسروی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شبی چون شبه روی شسته به قیر نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر. فردوسی. چو پاسخ بر آنسان شنید اردشیر سرش برتر آمد ز ناهید و تیر. فردوسی. ز خورشید و تیر و ز هرمزد و ماه پدیدار کرده بدو نیک شاه. فردوسی. از بیم خویش تیره شود بر سپهر تیر گر روز کینه دست برد سوی تیردان (۱). فرخی. تیر (۲) او باد عز و نعمت و ناز تا بتابد بر آسمان بر تیر. ؟ (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۹). غمزه تو عاشقان را دل بدوزد بر جگر همچو خسرو بر زحل دوزد به نوک تیر (۳) تیر. قطران. نخستین فلک ماه را منزل است دگر تیر را، باز ناهید را. ناصر خسرو. یکی سال خورده زنی دید پیر دوتا گشته از گردش ماه و تیر. شمسی (یوسف و زلیخا). تیر مانده دیر آمد مشتری خازن و وزیر آمد. سنائی. تیر از شرم سر خامه تو گم کند بر فلک خویش مسیر. سوزنی. شاگرد پیشگان و خریطه کشان وی استاد کار تیر سپهرند بر زمین. سوزنی. تا تیر و مه تفحص احوال تو کنند مه شد برید و تیر دبیر اندر آسمان. سوزنی. ز آنکه هست او در سخن چون تیر چرخ تو چو خورشیدی در اوج شرع و دین. خاقانی. چون ماه همه عزم و چو شعری همه سعدی چون تیر همه فهم و چو کیوان همه رائی. خاقانی. یا شکل عطارد از کمانش تیری است که زد بر آسمان بر. نظامی. به زخم تیر (۴) ز خورشید نور بستانی به نوک تیر (۵) به سقف فلک بدوزی تیر. شمس فخری. (۱) - ن ل: آسمان. (۲) - به معنی نصیب و بهره. (۳) - سلاحی افکندنی. (۴) - سلاحی افکندنی. (۵) - سلاحی افکندنی.

تیر.

(اخ) نام فرشته ای است که بر ستوران موکل است و تدبیر و مصالحی که در روز تیر ماه تیر واقع شود به او تعلق دارد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). به این معنی در اوستا «تیشتریه» (۱)، در پهلوی «تیشتر» (۲)... که به ستاره شعرای یمانی و یکی از ایزدان اطلاق شده. فرشته مزبور نگهبان باران است و بکوشش او زمین پاک از باران بهره مند گردد و کشتزارها سیراب شود. نام این فرشته در لغت فرس و برهان قاطع به «بشتر» تصحیف شده... چنانکه گفته شود تیشتر به شعرای یمانی که در زبانهای اروپایی «سیریوس» (۳) خوانده و ستاره باران دانسته شده، نیز اطلاق گردیده است و به این معنی در ضمن اصطلاحات بحری در کتاب ابن ماجد موسوم به کتاب «الفتاوید فی اصول البحر و القواعد» و هم در نهایت الارب نویری آمده... گویند هرگاه تیشتر از آسمان سر برزند و بدرخشد مژده ریزش باران میدهد. در اوستا قطعه «تیریشتر» در نیایش فرشته باران است. بدیهی است که تیر در این مورد تغییر یافته همین واژه «تیشتر» است. در پهلوی علاوه بر تیشتر، تیر هم آمده است... و این کلمه را با تیر به معنی سهم عربی نباید اشتباه کرد. ماه چهارم سال و روز سیزدهم هر ماه بنام ایزد مذکور است. ابوریحان بیرونی در فهرست روزهای ایرانی در آثار الباقیه «تیر» و در سی روز ماه نزد اهل خوارزم روز مزبور را «جیزی» (چیزی) و در سغدی «تیش» یاد کرده. زردشتیان نیز این روز را «تیر» خوانند. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۵۸ شود. (۱) - Sirius - (۲) - tishtrya. (۳) - tishtar.

تیر.

(اخ) به رود دجله هم اطلاق شده و آن در اصل تیگر بوده که ایرانیها به مناسبت تندی به دجله می گفتند. در زبان فرنگی هم تیگر به دجله گویند از فارسی گرفته اند. (فرهنگ لغات شاهنامه). آقای پیرنیا آرد: کنت کورث نوشته در آسیا رودی نیست که به تندی

دجله باشد و برای استدلال به اسم دجله یعنی تیگر (۱) استناد کرده گوید که تیر را به زبان پارسی تیگریس (۲) گویند. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۷۲). (۱) - Tigris - (۲) Tigre. داریوش اول در کتیبه نقش رستم این لفظ را به معنی «تیز» استعمال کرده چنانکه گوید «تیگر خئود» (خودتیز). (حاشیه همین کتاب).

تیر.

[ی] (اخ) (۱) سیاستمدار و مورخ فرانسوی (۱۷۹۷-۱۸۸۷ م.). وی مکرر وزیر، نخست وزیر و وکیل مجلس شد و به ریاست قوه مجریه رسید و معاهده فرانکفورت را منعقد کرد و به ریاست جمهوری انتخاب شد (۱۸۷۱ م.) و نام خود را با آزاد کردن فرانسه توأم کرد و سپس قدرت خود را از دست داد (مه ۱۸۷۳ م.) و بعد نماینده سنا و سپس نماینده مجلس شد. وی آثار تاریخی مهمی بنام تاریخ انقلاب فرانسوی (۱۸۲۴-۱۸۲۷ م.) و تاریخ کنسولی و امپراطوری (۱۸۴۵-۱۸۶۲ م.) بجا گذاشته. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به لاروس شود. (۱) - Thiers, Adolphe.

تیر.

(اخ) (۱) از شهرهای قدیمی فینیقی. صور. رجوع به صور و قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tyr.

تیرآباد.

(اخ) دهی از دهستان بروانان است که در بخش ترکمان شهرستان میانه واقع است و ۹۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیرآور.

[و] (نف مرکب) که تیر آورد مر تیرانداز را. آورنده تیر و اندازنده تیر: باکم از ترکان تیرانداز نیست طعنه تیرآورانم می کشد. حافظ. می شناسم چشم او را طرفه مست کافری است دیده ام مژگان شوخش را عجب تیرآوری است. سلیم (از آندراج). خصم تیرآور اگر دم زند آماجش کن بزنش کفشگی و چکمه مرحاجش کن. میر نجات (ایضاً). قضا کمان ترا هر کجا که زه بندد یکی ز جمله تیرآوران بود تقدیر. شهرت (ایضاً ||). عیار و مکار. (آندراج). مکار و حيله گر و قرمساق. (غیاث اللغات). غدار و مکار. (ناظم الاطباء).

تیرآهن.

[ه] (ا مرکب) ستونهای از آهن که امروز بجای الوار و ستونهای چوبی در ساختمانها بکار برند استحکام بیشتر را.

تیراب.

[ت] (ع ا) لغتی است در تیرب. (منتهی الارب). خاک. (مهدب الاسماء) (ناظم الاطباء). تراب. (ناظم الاطباء).

تیرازآباد.

(اخ) از دیه های فراهان. (تاریخ قم ص ۱۱۹ و ۱۴۱).

تیرازجان.

(اخ) دهی از دهستان رستم است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۱۳۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تیرازن.

[ز] (ا) گیاه شاه افسر. (فرهنگ فارسی معین).

تیرازه.

[ز / ز] (ا) قوس قزح. (انجمن آرا) (آندراج). تیرازه.

تیراز.

(فرانسوی، ا) (۱) عده کتاب یا روزنامه ای که در یک بار به طبع رسد: تیراژ روزنامه... بیست هزار است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) Tirage.

تیرازه.

[ژ / ژ] (ا) قوس قزح. (اوبهی) (فرهنگ رشیدی) (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۲۹) (ناظم الاطباء). آزنداک. نوشته. انطلیسون. کمر رستم. کمردون. طوق بهار. قوس قزح. (حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توسه. رخس. سریر. سد کیس. قالیچه فاطمه. کمان رستم. (یادداشت ایضاً). رجوع به تیرازه و ماده بعد شود.

تیرازی.

(ا) قوس قزح. (فرهنگ اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده قبل شود.

تیراست.

[آ] (ا) به زبان پهلوی عدد سیصد را گویند و به عربی ثلثه مائه خوانند و در مؤیدالفضلاء عدد ده که عشره و عدد صد که مائه باشد نوشته اند و به حذف همزه نیز درست است. (برهان). به زبان پهلوی عدد سیصد را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). در فرهنگ گفته به زبان پهلوی عدد سیصد را گویند. صاحب فرهنگ منظومه گفته: تهم باشد بزرگ و توف صدا هست تیراست اسم سیصد را.؟ (از انجمن آرا) (از آندراج). برآورده یک سر ز سنگ رخام درازا و پهناش تیراست (۱) گام. فردوسی (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا). رجوع به انجمن آرا و آندراج و به تیرست شود. (۱) - ن ل: تیرست...

تیرافکن.

[اَکْ] (نف مرکب) تیرانداز. که تیر افکند. پرتاب کننده تیر از کمان و جز آن: عطارد کرده ز اول خط جوزا سوی مریخ تیرافکن تماشا. نظامی. رجوع به تیرانداز و تیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیر افکندن.

[اَکْ دَ] (مص مرکب) تیر انداختن. پرتاب کردن تیر: یکی تیری افکند در ره فتاد وجودم نیاززد و رنجم نداد. سعدی (بوستان ||). کنایه از دعای بد کردن و طعنه زدن. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج) (از ناظم الاطباء).

تیراکو.

[کُ] (اِخ) (۱) حقوق دان و مرد بافضیلت فرانسه (۱۴۸۰-۱۵۵۸ م.) که از دوستان و حامیان رابله بود. (از لاروس). (۱) - Tiraqueau, Andre

تیر امان.

[رِ اَ] (ترکیب اضافی، مرکب) سلاطین چون کسی را امان دهند و خواهند که مزاحمتی از لشکریان به او نرسد تیری که نام پادشاه بر آن نقش کرده باشد از جعبه خاص به او دهند و این نشان امان باشد. (آندراج) (از غیاث اللغات): تا تیر هلاکم بزنی بر دل مجروح یا جان بدهم یا بدهی تیر امانم. سعدی. چو مژگانش به قتل عام شاد است وزان تیر امان کس را نداده ست. مسیحی (از آندراج).

تیران.

(اِخ) دهی از دهستان کرون است که در بخش نجف آباد شهرستان اصفهان واقع است و ۶۱۰۰ تن سکنه و معدن قلع دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تیران.

(اِخ) دهی از دهستان بربود است که در بخش الیگودرز شهرستان بروجرد واقع است و ۳۴۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیران.

(اِخ) دهی از بخش راور شهرستان کرمان است که ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیرانا.

(اِخ) پایتخت کشور جمهوری آلبانی در شبه جزیره بالکان که بیش از ۳۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به لاروس شود.

تیران اول.

[نِ اَوْ وَ] (اخ) بیست و هفتمین پادشاه از سلسله اشکانیان ارمنستان موافق نوشته های مورخین ارمنستان و نویسندگان رومی است. او پسر آرتاشس سوم بود و در حدود ۲۱ سال (۱) سلطنت کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ شود. (۱) - از سال ۱۲۱ تا سال ۱۴۲ م.

تیرانچی.

(اخ) دهی از دهستان ماریین است که در بخش سده شهرستان اصفهان واقع است و ۶۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تیر انداختن.

[اَت] (مص مرکب) تیر افکندن بر چیزی. (آنندراج). پرتاب کردن تیر. (ناظم الاطباء). گشاد دادن تیر از کمان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): غلامان تیر انداختن گرفتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۱). رمضان تمام شد و امیر عید بکرد و خصمان آمده بودند قریب چهار پنج هزار و بسیار تیر انداختند بدان وقت که ما به نماز مشغول بودیم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۸۵). ور جهان پر شد از مگس منداز بر مگس خیره خیره تیر خدنگ. ناصر خسرو. او را [بهرام گور] سواری و نیزه تاختن و تیر انداختن آموخت. (فارسنامه ابن البلخی ص ۷۵). به چابکتر از خود مینداز تیر چو افتاد دامن به دندان بگیر. سعدی (بوستان). صد انداختی تیر و هر صد خطاست اگر هوشمندی یک انداز و راست. سعدی (بوستان). چو تیر انداختی بر روی دشمن حذر کن کاندرا آماجش نشستی. سعدی (از آنندراج ||). جوش بر آوردن. آنچه از گروه های هوایی از بن مایع جوشان بر روی مایع آید. بر شدن گلوله هائی از هواست که از بن ظرفی محتوی مایعی جوشان به سطح مایع آید. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): ... گفت این شیره همچون دیگ بی آتش می جوشد و تیر می اندازد. گفت چون بیارامد مرا آگاه کن. (نوروزنامه منسوب به خیام). فتنه ندیشد که در خم تیر اندازد نیبذ کفر نگریزد که سوسن در چمن خنجر کشد. سیدحسن غزنوی. رجوع به تیر زدن و تیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیرانداز.

[ا] (نف مرکب) ترجمه رامی. (آنندراج). رامی. نشابه. نابل. (از منتهی الارب). کمانکش و کماندار و تفنگچی. (ناظم الاطباء). آنکه با کمان و جز آن تیر پرتاب کند. تیرافکننده: هزار پیاده را بخواند از تیراندازان. (ترجمه تاریخ طبری ص ۵۲۵). هلاورد... شهری است باکشت و برز... و مردمان تیرانداز و جنگی. (حدود العالم). و این (مردم ماوراءالنهر) مردمانی اند جنگی و غازی پیشه و تیرانداز. (حدود العالم). و مردمان وی (بخارا) تیراندازند و غازی پیشه. (حدود العالم). هر سپاهی که به پیکار ملک روی نهاد باز گردد ز کمان تیر سوی تیرانداز فرخی. و از راه حبشه هزار مرد دیلم را با پانصد مرد تیرانداز در کشتی ها نشاند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۹۵). حمله ها بر به طبع تیغ گذار رزمها کن به وهم تیرانداز. مسعود سعد. دو تیرانداز چون سرو جوانه ز بهر یکدگر کرده نشانه نظامی. همه شمشیرزن و تیرانداز و نیزه گذار باشند. (جهانگشای جوینی). گر بیرانیم تیر آن نی ز ماست ما کمان و تیراندازش خداست. مولوی. چهارصد مرد تیرانداز که در خدمت او بودند همه خطا کردند. (گلستان). شرط عقل است صبر تیرانداز که چو رفت از کمان نیاید باز. سعدی (گلستان). چشمان ترک و ابروان جان را به ناوک می زنند یا رب که داده ست این کمان آن ترک تیرانداز را. سعدی. باکم از ترکان تیرانداز نیست طعنه تیر آورانم می کشد. حافظ. عمر نظر کرد به تیراندازان ایشان که بر پشت اسب با یکدیگر بازی می کردند. (تاریخ قم ص ۳۰۴). خدنگ طعنه دایم سوی تیرانداز بر گردد کسی را قدر مشکن گر نخواهی کم بها گردی. کلیم (از آنندراج). رجوع به تیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیراندازه.

[اَز] (اِخ) دهی از دهستان پایروند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیراندازی.

[ا] (حامص مرکب) کمانکشی و انداختن تیر خواه تیر کمان باشد یا گلوله تفنگ و یا توپ و سایر اسلحه آتشی. (ناظم الاطباء). رمایه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عمل تیرانداز. تیر انداختن. پرتاب کردن تیر از کمان و گلوله از توپ و تفنگ و جز اینها: و مردمان وی (گرگانج) معروفند به جنگ و تیراندازی. (حدود العالم). و پیغامبر (ع) فرموده است: علموا صبیانکم الرمایه و السباحه؛ گفت بیاموزید فرزندان را تیراندازی و شنا. (نوروزنامه منسوب به خیام). خم ابروی تو در صنعت تیراندازی برده از دست هر آن کس که کمانی دارد. حافظ. رجوع به تیرانداز و تیر انداختن شود.

تیران دوم.

[نِ دُو] (اِخ) سی و چهارمین پادشاه از سلسله اشکانیان ارمنستان موافق نوشته های مورخین ارمنستان و نویسندگان رومی است. او پسر خسرو دوم بود و دو سال (۱) سلطنت کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ شود. (۱) - از سال ۳۲۵ تا ۳۲۷ م.

تیراه.

(۱) پرنده سبزرنگ که پر آن را در زردوزی بکار برند و آن را سبزک گویند. (ناظم الاطباء): بی خبر هست ز تیر آهم گر بود دلبر من تیر آهی. عبدالغنی (از آندراج).

تیرب.

[تَ رَ] (ع ا) لغتی است در تراب. (منتهی الارب). خاک و تراب. (ناظم الاطباء). خاک. (مهذب الاسماء).

تیرباران.

(۱) مرکب) تیرهای بسیار که از کمان سرداده باشند. (آندراج). ریزش تیر از اطراف و بطور فراوانی. (ناظم الاطباء). بارانی از تیر: چنان تیرباران بد از هر دو روی که چون آب، خون اندر آمد به جوی. فردوسی. اگر مان بود دیگر ایدر درنگ نبینید جز تیرباران و سنگ. اسدی. از کمان چرخ بر جان بداندیشان تو تیرباران بلا بادا چو در دی زمهریر. سوزنی. عالمی پر تیرباران جفاست بر حقم گر چشم جان در بسته ام. خاقانی. تیرباران بلا پیش و پس است از فراغت سپری خواهم داشت. خاقانی. ز بس تیرباران که آمد به جوش فکند ابر بارانی خود ز دوش. نظامی. گر آن تیرباران کنون آمدی بجای نم از ابر خون آمدی. سعدی. زهره مردان نداری چو زنان در خانه باش ور به میدان می روی از تیرباران برمگرد. سعدی. خلاف شرط یارانست سعدی که برگردند روز تیرباران. سعدی. گوشه گیر ای یار یا جان در میان آور که عشق تیربارانیت یا تسلیم باید یا حذر. سعدی. تیرباران سپاه فتنه طوفان می کند از حصار گردش پیمانه سر بیرون مکن. دانش (از آندراج). - تیرباران سحر؛ آه و ناله. آه سحر و گریه سحری. (ناظم الاطباء): تیرباران سحر هست کنون ز آتش آه نوک پیکان را قاروره بسر بر بندیم. خاقانی. - تیرباران نگاه؛ نگاههای متوالی و ممتد: ای که داری چون

هدف ذوق لباس سرخ و زرد تیرباران نگاه خلق را آماده باش. صائب (از آندراج). ترسم افتد از صفا گل‌های زخم کاریم تیرباران نگاهی از خدا می خواستم. محسن تأثیر (ایضاً). رجوع به تیر و دیگر ترکیب‌های آن شود ||. سیاستی که در آن مقصر را هدف تیر بسیار کنند. (ناظم الاطباء). شلیک کردن سربازان بسوی دشمن یا محکوم به اعدام. (فرهنگ فارسی معین). محکومی را با ضربات گلوله های تفنگ کشتن. و این نوع اعدام مخصوص افراد نظامی است که چون به علت گناه بمرگ محکوم شوند آنان را به میدان مرگ برند و بر ستونی استوار بندند و پس از اجرای تشریفات یک جوخه سرباز مسلح به تفنگ (جوخه تیر) محکوم را نشانه تیر سازند و با اشاره فرمانده آتش تیر تفنگ بر محکوم گشایند. رجوع به تیرباران کردن شود.

تیرباران رفتن.

[رَت] (مص مرکب) تیراندازی شدید در گرفتن میان دو لشکر: تیرباران رفت چنانکه آفتاب را بپوشید و نیک نیرو کردند تا آن پل بستند. تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۷. رجوع به تیر و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تیرباران کردن.

[کَد] (مص مرکب) انداختن تیر بسیار. (ناظم الاطباء). رشق. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). عمل تیرباران: بکردند یک تیرباران نخست بسان تگرگ بهاران درست. دقیقی. چو بر دشمنان تیرباران کنم کمان را چو ابر بهاران کنم. فردوسی. سکندر بفرمود تا لشکرش یکی تیرباران کنند از برش. فردوسی. یکی تیرباران بکردند سخت چو باد خزان بر جهد بر درخت. فردوسی. آه من دوش تیرباران کرد ابر خونبار از آسمان برخاست. خاقانی. از پیش و پس قبیله یاران کردند به صبح تیرباران. نظامی. ساقی خورشید ما چون نور بخشد ماه را چشم ما گر تیز بیند تیربارانش کنم. میرخسرو (از آندراج). و جنگ و حرب در پیوستند و بر دیلم تیرباران کردند. (تاریخ قم ص ۲۴۸).

تیرباران گرفتن.

[گَرِ ت] (مص مرکب) تیرباران کردن. گرفتن بارانی از تیر بر روی کس یا کسانی: کمانش کمین سواران گرفت بر آن نامور تیرباران گرفت. فردوسی. به سهراب بر تیرباران گرفت چپ و راست جنگ سواران گرفت. فردوسی. ابر زنگله تیرباران گرفت به هر سو کمین سواران گرفت. فردوسی. رجوع به تیرباران کردن و تیرباران و دیگر ترکیب‌های تیر شود.

تیر بازوی چرخ.

[رِی چ] (ترکیب اضافی، مرکب) عطارد. (شرفنامه منیری). ستاره عطارد. (ناظم الاطباء ||). و نیز تیری که بکمان چرخش اندازند. (شرفنامه منیری).

تیربالا.

(ص مرکب) تیرقامت. از اسماء محبوب است. (آندراج). تیرقد. راست بالا. سهی بالا. قد و بالائی چون تیر راست و بلند. تیروار قامت: من آن تیربالا نگارم که هرگز چو ابروی من کس نبیند کمانی. فرخی. تیربالائی و مانده تیری که ترا هرچه نزدیکتر آرم تو ز من دورتری. فرخی. ای نگار تیربالا روز تیر خیز و جام باده ده بر لحن زیر. مسعود سعد. رجوع به تیرقد و تیر و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تیر بد.

[ب] (ا مرکب) رئیس یک ستون کوچک تیرانداز که در نواحی مختلف کشور انجام وظیفه می کردند و بجای ژاندارم های امروز بوده اند و تقریباً قوه اجرائیه فرمانداران بوده اند. (تاریخ حقوق علی آبادی). رجوع به ایران در زمان ساسانیان ص ۸۲ شود.

تیر بند.

[ب] (ا مرکب) کمری که از چند رشته پشم شتر بافته ساخته باشند و آن را شاطران (۱) در بالای قنطوره بر میان بندند و بر یک سر آن زهگیر و خلالدان و امثال آن آویزند و زنگها را بدان بند کنند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج): بر تیر بند پیک تو خورشید فی المثل زنگی است صد هزار زبانه در او ز زنگ. کاتبی (از فرهنگ جهانگیری). (۱) - در جهانگیری: شاطران و پیکان، و در انجمن آرا: شاطران و پیکان رونده.

تیر بوته.

[ر / رُت / ت] (ترکیب اضافی، مرکب) نوعی از صنایع و آن چنان است که تیراندازان کامل بر آماج، به تیرهائی که از کمان افکنده باشند گلها و جانوران نقش کنند. (آندراج): بی تو رفتم سوی گلشن خلعتم را پیش کرد همچو تیر بوته شاخ گل دلم را ریش کرد. وحید (از آندراج).

تیر بیحان.

(اخ) دهی از دهستان دابوست که در بخش مرکزی شهرستان آمل واقع است و ۲۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیر پرتاب.

[پ] (ا مرکب) فاصله ای که تیرانداز بطور متوسط تواند تیر اندازد. تیررس. مسافت پرتاب شدن تیری. مسافتی که یک تیر پیماید، چون بیفکنند: دگر گنج پردر خوشاب بود که بالاش یک تیر پرتاب بود که خضرا نهادند نامش روان همان تازیان نامور بخردان فردوسی. به یک تیر پرتاب بر، خوان نهاد برو بره و مرغ بریان نهاد. فردوسی. فلک با ربتش یک تیر پرتاب زمین با همتش یک میل وار است. مسعود سعد. اگر عطسه زدی یک تیر پرتاب آواز صدای آن برسیدی. (تاریخ طبرستان). و خندق ژرف گرداگرد شهر بزدند عمق سی و سه ارش یا ارش مساحان و عرض یک تیر پرتاب. (تاریخ طبرستان). و در میان این باغ دریا هکی کده از هر جانب تیر پرتاب. (تاریخ طبرستان).

تیر پرتاب.

[ر پ] (ترکیب وصفی، مرکب) تیر پرتابی. نوعی از تیر که بسیار دور می رود اما بر نشانه نمی رسد. (آندراج) (از ناظم الاطباء) (۱) (از غیاث اللغات ||). در بهار عجم نوشته که به معنی تیر هوائی نیز آمده. (غیاث اللغات). تیر هوائی را نیز گویند. (ناظم الاطباء): چه تیر است آنکه هرگز یک خدنگم بر نشان ماند دعای دردمندان تیر پرتاب است پنداری. سالک یزدی (از آندراج). از

این جا (شاهد فوق) مستفاد می شود که همان تیر هوایی است چنانکه گفته اند. (آندراج). رجوع به ماده بعد شود. (۱) - ناظم الاطباء با حذف کسره اضافه آورده است.

تیر پرتابی.

[رِبْ] (ترکیب وصفی، مرکب) منسوب به تیر پرتاب: به بال و پر مرو از ره که تیر پرتابی هوا گرفت زمانی ولی به خاک نشست. حافظ (از آندراج). کبوتر فلک از بیم تیر پرتابی چو سایه آمد و بر خاک رهگذر افتاد. طالب آملی (ایضاً). رجوع به ماده قبل شود.

تیر تاز.

(نف مرکب) تازنده چون تیر. تیز تاز. رجوع به تیز تاز شود.

تیر تاش.

(اخ) دهی از دهستان کلباد است که در بخش بهشهر شهرستان ساری واقع است و ۱۲۴۵ تن سکنه دارد و ایستگاه تیر تاش نزدیک این آبادی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیر تئوس.

[تِی تِ] (اخ) (۱) تیره. از شعرای یونان است که در زمان جنگ دوم مسه نیا می زیسته (۶۸۴ تا ۶۶۸ ق.م). از تیر تئوس آثار فراوانی در دست نیست و غالب اشعار وی نابود شده است. (از اعلام تمدن قدیم فوستل دوکلانژ). رجوع به تیره شود. (۱) - Tyrtee.

تیر تخش.

[رِت] (ترکیب اضافی، مرکب) تیر هوایی و آتشبازی را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). تیر هوایی و تیر ناوک و تیر آتشبازی... (غیاث اللغات). تیر هوایی آتشبازی شبهای عید و عروسی را گویند. (انجمن آرا) (آندراج): گر اشارت نیست با چین جبین هم قانیم تیر تخشی ز آن کمان ابروان ما را بس است. صائب (از آندراج). تو گوئی چو شد تیر تخشش بلند که کرده ست این ریشه در خاک بند. طاهر وحید (از آندراج). از بس که گرم سوی عدویت روان شود چون تیر تخش ناوک آتشفشان شود. سعید اشرف (ایضاً).

تیر نظلم.

[رِت ظَل لُ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آه مظلومان باشد. (برهان) (از آندراج) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء).

تیر ته.

[تِی تِ] (اخ) (۱) شاعر غنائی یونان در قرن ۷ ق.م. است. او با سرودهای خود شجاعت و جسارت اسپارتی ها را در جنگ دوم

مسنیه (۲) تجدید کرد. (از لاروس). رجوع به تیرتوس شود. (۱) - Messenie - Tyrtee. (۲).

تیر چائی.

(اخ) یکی از سه دهستان بخش ترکمان است که در خاور همین بخش و شمال شهرستان میانه واقع است و عموماً در کوهستان و دامنه جنوبی کوه بزکش قرار دارد. ناحیه ای است سردسیر و بیلاقی و دارای مراتع سبز و خرم و ۳۴ آبادی و ۱۷۲۴۰ تن سکنه است و قراء مهم آن ایشلیق و بالسین و النجارق و گاوینه رود و کزرج است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیر چرخ.

[ر چ] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از عطارد است. (برهان) (از غیث اللغات) (از ناظم الاطباء) (از آندراج): در دل خاره در روم چو شرار تیر چرخم که سخت کارگرم. حیاتی گیلانی (از آندراج ||). چیزی باشد مانند تیرهوائی که از آهن سازند و درون آن را پر از باروت کرده آتش زنند و به جانب دشمن سردهند و آن در هندوستان متعارف است و به هندی «بآن» گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). و بر هر که خورد از اسب و سوار و پیاده هلاک کند. (انجمن آرا) (آندراج) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی): نه تیر چرخ رسد بر سرش نه کشکنجیر نه منجنیق و نه سامان برشدن بوهق. انوری (از انجمن آرا ||). بعضی گفته اند، چرخ کمان سخت، و تیر چرخ؛ تیری که از کمان اندازند. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج).

تیر خدای.

[خ] (اخ) قلعه تیر خدای، این قلعه به خیره است و قلعه ای است سخت عظیم بر کوهی بغایت بلندی و از بهر آن این را تیر خدای خوانند، و بر آن جنگ نیست و هوای آن سردسیر است و آب از مصنع هاست. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۵۹). رجوع به نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۱۶ و ۱۳۳ شود.

تیر خلاص.

[ر خ] (ترکیب اضافی، مرکب) تیری که با رولور پس از تیرباران محکومی در مغزش خالی کنند سرعت مرگ محکوم را.

تیر خوردن.

[خوَرُ / خُوْرَد] (مص مرکب) بنفسه کنایه از خسته شدن به زخم تیر. کنایه از رسیدن تیر بر چیزی. (آندراج). اصابت تیر بر چیزی یا بر کسی. زخمی شدن از تیر کمان یا تیر تفنگ و جز اینها: چو موش آنکه نان و پنیرش خوری به دامش درافتی و تیرش خوری. سعدی (بوستان). صید بیابان عشق گر بخورد تیر او سر نتواند کشید پای بزنجیر او. سعدی. مرا کشتی متاب آن گوشه ابرو به عیاری کمان بر من مکش جانا که تیری خورده ام کاری؟ (از آندراج). تیر مراد من به هدف بر نمی خورد در خانه کمان بنهم گر نشانه را. کلیم (از آندراج). دامان چرخ ز آه ستمدیدگان پر است کس را نخورد تیر دعا بر نشان هنوز. واله هروی (ایضاً). رجوع به تیر و ماده بعد شود.

تیر خورده.

[خَوْرُ / خُرْدَ / د] (ن مف مرکب) زخمی با گلوله و یا تیر. (ناظم الاطباء). خسته شده از تیر کمان یا گلوله. مجروح و زخمی شده از تیر. کسی که از تیر خسته شده باشد. - خرس تیرخورده یا خوک تیرخورده؛ توصیف دشنام گونه ای است از بدخلقی و غضبناکی شدید کسی: فلان مثل خوک تیرخورده وارد مجلس شد و...

تیرداد.

(اخ) تیرداد. رجوع به تیرداد شود.

تیرداد.

(اخ) اشک دوم، پادشاه اشکانی (۲۴۸-۲۱۴ ق.م). وی پس از اشک اول به تخت نشست و با سلوکوس کالی نیکوس جنگید و او را مغلوب کرد. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به یشتها ج ۲ ص ۵۷ و تاریخ ایران باستان ج ۳ ص ۲۲۰۳، ۲۲۰۸، ۲۶۲۰ و تاریخ سایکس صص ۴۱۳-۴۱۴ شود.

تیرداد.

(اخ) ... پارتی، بیست و یکمین پادشاه از سلسله اشکانیان ارمنستان موافق نوشته های مورخین ارمنستان و نویسندگان رومی است. او برادر بلاش اول شاه ایران بود و ۳۸ سال (۱) سلطنت کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۶۰ شود. در لاروس آرد: ... او (۲) خراجگزار رومی ها شد و به سال ۷۳ م. درگذشت. (۱) - (۶۲ - ۱۰۰ م.) (۲) - Tiridate.

تیرداد.

(اخ) سی امین پادشاه از سلسله اشکانیان ارمنستان موافق نوشته های مورخین ارمنستان و نویسندگان رومی است. او پسر والارش بود و در حدود ۵ سال (۱) سلطنت کرد. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۲۰ شود. (۱) - (۲۱۷ - ۲۲۲ م.)

تیرداد دوم.

[دِ دُو و] (اخ) پادشاه ارمنستان که در سال ۳۱۴ م. درگذشت. (از لاروس). تیرداد. او در سال ۲۹۴ م. گرگوری (مبلغ معروف دین مسیح) را که در ارمنستان مشغول کار بود چند بار مورد بازخواست قرار میدهد ولی در سالهای اخیر عمرش بتوسط همین گرگور به دین مسیح گروید. رجوع به یشتها ص ۱۷۶ شود.

تیردان.

(ا مرکب) قندیل و ترکش. (غیاث اللغات) (آندراج). ترکش. تیرکش. (ناظم الاطباء). جعبه. ترکش. کنانه. شکا. شغا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از بیم خویش تیره شود بر سپهر تیر گر روز کینه دست برد سوی تیردان. فرخی. قندیل ما چو مهر پر از تیر شد ولی تیری برون نمی رود از تیردان ما. طغرا (از آندراج). رجوع به تیر و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیرز.

[ر] (ا) مخفف تیریز است. که چاپوق لباس باشد. (فرهنگ نظام): عمرها باید که درزی جامه ای بهرم برد و آستین و تیرز آرد زو پدید و وربدن. نظام قاری (دیوان البسه ص ۳۰). حد آن وربدن و تیرز آن لنگیها جیب پهلو بود و چال در و روزن دار. نظام قاری. این آستین و تیرز از یکدگر جدا ای درزی وصال تو با وربدن رسان. نظام قاری. رجوع به تیریز شود.

تیر زدن.

[زَد] (مص مرکب) تیر انداختن. به تیر زخم زدن کسی را. با تیر خسته کردن کسی یا شکاری را. مجروح کردن: سروبالای کمان ابرو اگر تیر زند عاشق آن است که بر دیده نهد پیکان را. سعدی. تا تیر هلاکم بزنی بر دل مجروح یا جان بدهم یا بدهی تیر امانم. سعدی. آن را که تو دوست بیش داری کس تیر جفا زدن نیارد. سعدی ||. حباب بالا دادن مایعی جوشان. حبابها که از ته دیگ تفته بر روی آب آید. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): چون به خم اندر ز زخم او بخروشد تیر زند بی کمان و سخت بکوشد. منوچهری (از یادداشت ایضاً). به هر دو معنی رجوع به تیر انداختن شود.

تیرزن.

[ز] (نف مرکب) تیرانداز. (ناظم الاطباء). تیرافکن. که تیر اندازد. که تیر زند. تیرزننده. تیراندازنده: چو شاپور و بهرام شمشیرزن چو گرگین و چون بیژن تیرزن. فردوسی. تا دگر زخم هیچ تیرزنی نرسد بر کمان پیرزنی. نظامی. اگر جستم از دست این تیرزن من و کنج ویرانه پیرزن. سعدی (بوستان). یلان کماندار نخجیرزن غلامان ترکش کش و تیرزن. سعدی (بوستان).

تیر ساز.

(نف مرکب) تیرگر. (آندراج). کسی که تیر می سازد. (ناظم الاطباء). سازنده تیر. نابل. نبال: چو کوتاهی بیند از تیر ساز کند در زدن همچو رمحش دراز. ملاطغرا (از آندراج).

تیر ساز.

[ر] (ترکیب اضافی، مرکب) به اضافه معنی مضراب و زخمه. (آندراج). مضراب ساز. (غیاث اللغات): چو تیر ساز، خود در دلنشینی ید طولاش در سحر آفرینی. محسن تأثیر (در تعریف مطرب، از آندراج).

تیرست.

[ر] (عدد، ا) تیراست. تری ست، سه صد، سیصد (۳۰۰). (فرهنگ فارسی معین): کنیزان دوشیزه تیرست و شصت به رخ هر یک آرایش بت پرست. اسدی. ز زر خشت تیرست و سی بار پنچ که مردی یکی بر گرفتن به رنج. اسدی. همه ره بد افکنده پنجاه میل گرفتند تیرست و پنجاه پیل. اسدی. رجوع به تیراست و حاشیه برهان چ معین شود.

تیرستاق.

[ر] (اخ) دهی از دهستان ترستاق است که در بخش نور شهرستان آمل واقع است و ۲۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیر سحر.

[رِسَ ح] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از روشنی صبح کاذب است. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). آه سحری را گویند که از روی سوز و درد باشد. (برهان). آه سحر. (آندراج) (ناظم الاطباء): کاغذین جامه هدف وار علی الله زینم تا به تیر سحری دست قدر بر بندیم. خاقانی ||. دعای بد را نیز گفته اند. (برهان). دعای بد. (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیر سو دو مولینا.

[سُ دُم] (اخ) (۱) نویسنده دراماتیک اسپانی (۱۵۷۱-۱۶۴۸ م.) است. وی در میلان متولد شد و آثار کمدی فراوانی از خود باقی گذاشت. از آن جمله: جاه طلب بزدل (۲) و شاید اشیلیه (۳) می باشند. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tirso de Molina. (۲) - L'Ambitieux timide. (۳) - Le Trompeur de Seville

تیر شاب.

(اخ) دهی از دهستان هریس است که در بخش مرکزی شهرستان سراب واقع است و ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیر شکاف.

[ش / ش] (نف مرکب) شکافنده و خسته کننده عطار. تیری که تا آسمان رود و عطار را مجروح کند: هر دم ز تیر تیر شکاف تو مشتری افغان زه بر آورد از گوشه کمان. خواجوی کرمانی.

تیر شهاب.

[رِش / ش] (ترکیب اضافی، مرکب) درخش هایی که به شب در آسمان از سوئی به سوئی شوند همچو تیر پران: دوش چو سلطان چرخ تافت به مغرب عنان گشت ز تیر شهاب روی هوا پرسنان. خاقانی. بود چو در درع ابر لمعه شمشیر برق بر زره کهکشان آتش تیر شهاب. سیف اسفرننگ. رجوع به شهاب شود.

تیر فلک.

[رِفَ ل] (ترکیب اضافی، مرکب) تیر چرخ و کوکب عطار. (ناظم الاطباء). تیر گردون: از نعلش هدی تختش وز تیر فلک میل وز قوس قزح زیجش وز ماه سطرلاب. خاقانی. رجوع به تیر (عطار) و تیر گردون شود.

تیر قد.

[ق] (ص مرکب) راست بالا- تیر بالا- تیر قامت. سهی قد. قد و اندامی چون تیر راست و بلند. قامت تیروار: ز شست زلف کمان ابروان و تیرقدان نمانده بهره و حظ و نصیب و تیر (۱) مرا. سوزنی. رجوع به تیر بالا- و تیر و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - بهره و نصیب. رجوع به تیر شود.

تیرک.

[ر] (ا مصغر) تصغیر تیر است. (برهان) (آندراج). مصغر تیر؛ یعنی تیر کوچک. (ناظم الاطباء ||). تیر و رکن. وردنه. چوبک. شوبق (معرب). مرقاق. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیر تتماع و تیر نان در ذیل ترکیبهای کلمه تیر (معنی دوم) شود. || آبله هائی که در دیگ آب جوشان به سبب پخته شدن گوشت یا در میان روغن جوشان بهم میرسد و بخاری که از پاره شدن آبله دیگ شله و حلیم و هریسه و مانند آن می‌جهد. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). وجع را گویند. (فرهنگ جهانگیری). وجع که مانند سوزن و جوال دوز می‌خلیده باشد. (فرهنگ رشیدی). جستن درد و وجع هم هست در اعضاء. (برهان). دردی که مانند سوزن در اعضاء آدمی می‌خلد. (ناظم الاطباء). وجع را گویند که مانند سوزن و جوالدوز خلنده باشد. (انجمن آرا) (آندراج): چون سنگ درون گرده گردد مدرک از درد زند گرده چو تیرک ناوک در گرده کس چو باد گردد مدرک نافع باشد کمار و اسپوس و نمک. یوسفی طبیب (از انجمن آرا) (از آندراج). رجوع به تیر کشیدن شود.

تیرک.

[ر] (اخ) قصبه ای است از اقلیم چهارم در شمال ابر افتاده سی پاره دیه از توابع آن است. هوایش سرد است... و آبش از همان کوهها برمی‌خیزد و به سفیدرود می‌ریزد. (نزهة القلوب ج ۳ ص ۶۶).

تیر کردن.

[ک د] (مص مرکب) در تداول؛ وادار کردن کسی به کاری. تحریک کردن.

تیرک زدن.

[ر ز د] (مص مرکب) بالا آمدن آبله های دیگ جوشان. (ناظم الاطباء ||). جاری شدن خون از زخم. (از غیاث اللغات) (آندراج) (بهار عجم): ز خونی که تیرک زد از فرگاه یلان را برافروخت پز کلاه. هاتفی (از آندراج ||). درد کردن. (بهار عجم) (آندراج).

تیرکش.

[ک] (ا مرکب) تیردان را گویند و ترکش مخفف آن است. (برهان) (از غیاث اللغات) (از آندراج) (از ناظم الاطباء). از تیر (سهم) + کش = تیرکش و در ایتالیائی «تورکاسو» (۱). (حاشیه برهان چ معین): ز صیدگاهی صیدی نکرده ام چه کنم دمی که تیرکشم پر بود کمان خالی. مسیح کاشی (از آندراج ||). به معنی سوراخی که در دیوار قلعه و قصر ملوک برای انداختن تیر و بندوق به جانب دشمن، می‌سازند. (غیاث اللغات) (آندراج). سوراخی در دیوار قلعه برای انداختن تیر و گلوله به جانب دشمن. (ناظم الاطباء): قصر ترا برج کمان تیرکش شیشه آن نه فلک شیشه وش. میرخسرو (از آندراج). (۱) - Turcasso.

تیر کشیدن.

[ک / ک د] (مص مرکب) درد کردن. (آندراج) (غیاث اللغات). احساس درد نمودن در امتداد یک خط. (ناظم الاطباء). دردی تند و تیز از جائی (در بدن) آغازیدن و بزود به جای دیگری منتهی گشتن چنانکه در اوجاع مفاصل و گزیدگی زنبور و جز آن.

درد تندی که در قسمتی باریک از تن، از جایی شروع شده بجائی ختم شود: انگشتم تا بیخ بغلم تیر می کشد. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). - تیر کشیدن بینی؛ باریک شدن آن چنانکه در ضعف و سستی بسیار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیر کشیدن زخم؛ بهم کشیده شدن زخم و سوزش کردن آن. (آندراج): چسان ز درد چنین می توان مسلم جست کشید تیر چو زخم ز پشت مرهم جست. تأثیر (از آندراج).

تیرکلا.

[ک] (اِخ) دهی از دهستان اسفیورد شورآب است که در بخش مرکزی شهرستان ساری واقع است و ۴۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیرکمان.

[ک] (اِ مرکب) در تداول؛ قوس فزح. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیرگان.

(۱) نام روز سیزدهم است از تیرماه. گویند در این روز منوچهر با افراسیاب صلح کرد بشرط آنکه افراسیاب یک تیر پرتاب راه از ملک خود به منوچهر پس بدهد. حکما تیری ساختند از روی حکمت و در وقت طلوع آفتاب آرش آن تیر را بر کمان نهاده از جبال طبرستان به طرف مشرق انداخت بعد از تفحص بسیار روز سیزدهم در کنار آب آمویه یافتند. (برهان). روز سیزدهم از تیرماه. گویند در این روز منوچهر با افراسیاب صلح کرد. (ناظم الاطباء). جشن روز تیر از ماه تیر. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از آندراج) (از انجمن آرا). از «تیر» + «گان» (پسوند نسبت) جشنی است که در تیرروز (روز سیزدهم) از ماه برپا می شد. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به تیر به معنی روز و یشتها ج ۱ ص ۳۳۴ و ۳۳۵ و خرده اوستا ص ۲۰۹ و التفهیم بیرونی ص ۲۵۴ و آثارالباقیه ص ۲۲۰ شود.

تیرگان.

(اِخ) دهی از دهستان لاین است که در بخش کلات شهرستان دره گز واقع است. و ۸۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹)

تیرگر.

[گ] (ص مرکب) همان تیرساز بدون اضافه... (آندراج). سازنده تیر. (ناظم الاطباء). تیرساز. آنکه تیر سازد. براء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سهام. نابل. نبال. (دهار). نشاب. (منتهی الارب): ز هجر تیر گر خواهد جدا افتاد جان از من که گزگز می جهد پیوسته آن ابرو کمان از من. سیفی (از آندراج). رجوع به تیرساز شود || در بیت ذیل از خسرو و شیرین نظامی به معنی تیرانداز و صیاد هدف یاب بیشتر نزدیک است: چو چشم تیرگر جاسوس گشتم به دکان کمانگر برگزدم. نظامی (خسرو و شیرین چ وحید ص ۱۰۰).

تیرگران.

[گک] (اخ) دهی از دهستان حسین آباد است که در بخش حومه شهرستان سنندج واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیرگردانی.

[گک] (حامص مرکب) آن است که چون چیزی گم شود اسامی حاضران بر دور پیاله نویسند و تیری در آن گذاشته افسون خوانند، تیر خود بخود به حرکت آمده بر نام دزد ایستد. (از غیث اللغات) (از آندراج). و این تیرها را در تازی اقداح خوانند و قدح با «قاف» و «دال» و «حای» مهملتین بکسر، تیر قمار است که قماربازان دارند و آن ده تیر است و هر یکی را نامی معین... (آندراج): از تو تا شد بزم روشن، خویش را گم کرده است تیرگردانی کند چون شعله جواله شمع. فصاحت خان راضی (از آندراج).

تیرگردون.

[رگک] (ترکیب اضافی، مرکب) کنایه از آفتاب است. (برهان). خورشید. (ناظم الاطباء ||). کنایه از آفت و حوادث آسمانی نیز باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از آندراج ||). بعضی گویند عطارد است. (برهان). عطارد. (ناظم الاطباء). ستاره تیر. دبیر فلک: تیر گردون همه انواع فضائل دارد لیک در ملک طرب کامروا ناهید است. ابن یمین. رجوع به تیر (عطارد) شود.

تیرگری.

[گک] (حامص مرکب) شغل تیرسازی. (ناظم الاطباء). عمل تیرگر. رجوع به تیرگر شود.

تیرگی.

[ر / ر] (حامص) تاریکی. (برهان) (غیث اللغات) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). ظلمت. (ناظم الاطباء). مقابل روشنی چنانکه در هوا و آب و جز آن. تاری. تاریکی. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). از تیره (= تیرگ) + ی (مصدری). (حاشیه برهان چ معین): مرد حرس کفکهاش پاک بگیرد تا بشود تیرگیش و گردد رخشان. رودکی. تو از تیرگی روشنائی مجوی که با آتش آب اندر آری بجوی. فردوسی. برآمد یکی ابر و گردی سیاه کز آن تیرگی دیده گم کرده راه. فردوسی. بیاید هم اکنون که شب تیره گشت و را دیده از تیرگی خیره گشت. فردوسی. بدان تیرگی رستم او را بدید سبک تیغ تیز از میان برکشید. فردوسی. هوا را بود روشنی و لطیفی زمین را بود تیرگی و گرانی. فرخی. تا باشد آسمان را تیرگی و روشنی تا باشد اختران را اجتماع و افتراق. منوچهری. پس از تیرگی روشنی گیرد آب برآید پس از تیره شب آفتاب. اسدی. چنان تیره گیتی که از بس خروش ز بس تیرگی ره نبردی بگوش. اسدی. برون آرد از دل بدی را خرد چو از شیر مر تیرگی را نمود. ناصر خسرو. پیغامبران فرستاد تا که ایشان خلق را از تیرگی کفر سوی روشنائی ایمان راه نمایند. (مجمل التواریخ و القصص از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). که شب را تیرگی چندان بماند که رخ پیدا کند خورشید انور. انوری. بالله که گر به تیرگی و تشنگی بمیرم دنبال آفتاب و پی کوثری ندارم. خاقانی. صورت خوبان به معنی چون بینی آینه ست کز برونسو روشنی دارد درونسو تیرگی. خاقانی. تا کی این روز و شب و چندین مفاک و تیرگی آن درخت آبنوس این صورت هندوستان. خاقانی. چون سایه مرا به تیرگی جوی کاندلر ره روشنی نیابی. خاقانی. اگر چشمه روشن بود به تیرگی جویها زیان ندارد و اگر چشمه تاریک بود به روشنی جوی هیچ امید نباشد. (تذکره الاولیاء عطارد). اگر چند باشد شب دیرباز بر او تیرگی هم نماند دراز. سعدی. از نخشی مدار طمع در جهان کرم نخ نام دیو باشد و شب تیرگی و غم.

(از صحاح الفرس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). کدورت خاطر. (برهان) (غیاث اللغات). کدورت. (ناظم الاطباء). کین. بغضاء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تندخویی و آتش مزاجی. (حاشیه برهان چ معین): چو آمد بکار اندرون تیرگی گرفتند پرمایگان خیرگی. فردوسی. همان راه یزدان بیاید سپرد ز دل تیرگی ها بیاید سترد. فردوسی. بگفتار پیغمبرت راه جوی دل از تیرگی ها بدین آب شوی. فردوسی. مردی بود [بلکاتکین حاجب] که از وی... و جوانمردتر کم دیدند اما تیرگی قوی بر وی مستولی بود و... (تاریخ بیهقی از حاشیه برهان چ معین). روز به شب کرده ای به تیرگی حال شب به سحر کن به روشنائی باده. خاقانی. گفت یکی وحشت این در دماغ تیرگی آرد چو نفس در چراغ. نظامی ||. سیاهی. (غیاث اللغات) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء): دو چشمش بسان دو نرگس بیاغ مژه تیرگی برده از پر زاغ. فردوسی.

تیرلمونت.

[لُ م] (اخ) (۱) تیرلمون شهری در بلژیک است که ۲۲۴۰۰ تن سکنه دارد و در این شهر صنایع فلزی و ماشین سازی و قندسازی و دباغی، رواج دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Tirlemont.

تیرم.

[ر / رُ] (ترکی، ا) بانوی اعظم و خاتون بزرگ را گویند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء). بانوی بزرگ حرم شاه را گویند. (انجمن آرا) (آندراج). ... تیر به معنی برگزیده و «میم» بر نعت زنان زاید کنند چون بیگم و خانم پس معنی تیرم؛ زن برگزیده است. (فرهنگ رشیدی). در ترکی به معنی بانوی بزرگ و ارجمند است. (حاشیه برهان چ معین): اندر این عهد از بزرگی کشور خوارزمشاه ستر عالی مهد عالم تیرم ترکان توئی. استاد (از فرهنگ رشیدی).

تیرمار.

(ا مرکب) نوعی از مار خبیث که مانند تیر از جا جسته نیش زند. (آندراج). افعی. (زمخسری) (ناظم الاطباء). قسمی از مار است و معروف می باشد. (قاموس کتاب مقدس): رقم بیار شود گر جفای یار مرا بدست خامه زند همچو تیرمار مرا. تأثیر (از بهار عجم). || لکن قصد از اصل کلمه عبرانی مرغی است که همچو بوم در ویرانه ها مسکن نماید... (قاموس کتاب مقدس ||). دندانهای افعی. (ناظم الاطباء).

تیرمالی.

(ص مرکب، ا مرکب) در تداول عامه؛ لاغر و چست. زن یا دختری با قد باریک و بلند و موزون و با قوت و با کمی مکر. لاغر و مکار. کشیده قامت. لاغر. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

تیرماه.

(ا مرکب) نام ماه چهارم از سالهای شمسی که بودن آفتاب در برج سرطان باشد. (آندراج) (ناظم الاطباء). نام ماهی است در تاریخ فرس. (کشاف اصطلاحات الفنون). اول آن مطابق است تقریباً با نوزدهم ژوئن فرانسوی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اندرین ماه آفتاب در برج سرطان باشد و اول ماه از فصل تابستان بود. (نوروزنامه منسوب به خیام). رجوع به تیر (بهمن معنی) شود ||. گاه از آن مطلق خزان و خریف اراده کنند. پائیز. برگ ریزان. ماه اول پائیز یا آخر تابستان. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): همی

نوبهار آید و تیرماه جهان گاه برنا شود گاه زر. دقیقی (از یادداشت ایضاً). و دیگر هوای فصول سال، چون تابستان و زمستان و بهارگاه و تیرماه... (هدایه المتعلمین). تا کی گله کنی که نه خوب است کار من وز تیرماه تیره تر آمد بهار من. ناصر خسرو. و خزان از پس در آید... و هرگاه که طبیعت جهد کند و خاطر را بپزند و خواهد که دفع کند خنکی تیرماهی (۱) آن را بازدارد. (ذخیره خوارزمشاهی). و بیاید دانست که [تب] ربع تابستانی زودتر گذرد... و آنچه اندر تیرماه تولد کند دراز آهنگ باشد. (ذخیره خوارزمشاهی). آمد آن تیرماه سردسخت گرم در گفتگوی شد با من. ابوالفرج رونی. پیر تابستان و خلقان تیرماه خلق مانند شبند و پیر ماه. مولوی. اتفاقاً فصل تیرماه بود. (انیس الطالین بخاری ص ۱۸۴). آن زمین را تیرماه جو کشتم. (انیس الطالین ایضاً ص ۱۸۴). - تیرماهان؛ هنگام تیرماه: تیرماهان برگ زرین کیمیای شب شود وز نهیب دی حصار سیمگون سیما شود. ناصر خسرو. (۱) - به معنی نوعی ماهی و... هم ایهام دارد. رجوع به تیرماهی شود.

تیرماهی.

(۱) مرکب) نوعی از انگور است. (برهان) (از آندراج) (از ناظم الاطباء): تا وقت مهرگان همه گیتی چو زر بود از آب تیرماهی (۱) و از باد مهرگان. منوچهری. تیره شد همچون عصیر تیرماهی آب جوی شد چو آب تیرماهی خم به خم اندر عصیر. میرمعزی (از آندراج ||). نوعی از ماهی، از عالم تیرمار. (آندراج ||). نام دارویی هم هست. (برهان) (شرفنامه منیری) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). زنجبیل. (الفاظ الادویه ||). گزر و زردک را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - به معنی خریفی هم ایهام دارد. رجوع به ماده بعد شود.

تیرماهی.

(ص نسبی) خریفی. خزانی. پائیزی. (یادداشت بخت مرحوم دهخدا). خریفی ||. منسوب به تیرماه و تابستانی. (ناظم الاطباء).

تیرمردان.

[م] (اخ) شهرکی است بنواحی فارس میان نوبندجان و شیراز و شامل ۳۶ قریه... (از معجم البلدان). ابن البلخی آرد: تیرمردان و جویکان، این هر دو جای نواحی است دیه های بزرگ که هیچ شهر نیست و خاراه و دودمان و دیه گوز از جمله آن است و این نواحی در میان شکستها و نشیب و فرازهای خاکین و سنگین بر مثال خرقان اما آنجا دشوارتر و درشت تر است و هوای آن سردسیر خوش است و جمله نواحی درختستان است و انواع میوه ها و بخصوص درختان جوز چندان است که آن را حدی نباشد و به شیراز و دیگر اعمال جوز از آنجا برند و همچنین عسل بسیار باشد و جمله پشته ها و نشیب و افراز آن ولایت بغله بکارند، بعضی که پشته ها و افرازاها باشد بخش باشد و نشیب ها باریاب و آبهای روان بسیار است و ابونصر پدر با جول و دیگر پیوستگان ایشان از تیرمردان بوده اند و مردم آن ولایت همه سلاح ور و شب رو و دزد باشند و نخجیرگاهی است سخت نیکو. (از فارسنامه ابن البلخی صص ۱۴۳-۱۴۴). رجوع به مرصداالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی و معجم البلدان و نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۲۷ و ۱۸۹ شود.

تیرمه.

[مه] (۱) مرکب) مخفف تیرماه. تیر. فصل پائیز: اگر به تیرمه از جامه بیش باید تیر چرا برهنه شود بوستان چو آید تیر. عنصری. ماه پروردین حریر فستقی بخشیده بود مر درخت باغ را زو باغ شد زینت پذیر تیرمه زینت بگردانید بوستان را و داد آن حریر فستقی را رنگ دینار و زریر. سوزنی. رجوع به تیر و تیرماه شود.

تیرفت.

[ر] (اخ) (۱) از شهرهای باستانی آرگولید (۲) و موطن هرکول است و از این شهر باروی عظیمی بر جای مانده است. (از لاروس). رجوع به ایران باستان ج ۱ ص ۸۴۴ و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیرینته شود. (۱) - Argolide - (۲) - Tirynthe.

تیروار.

(۱) مرکب) تیر پرتاب. مقداری از مسافت که یک تیر را چون بیفکنند پیماید. به مسافت پرتاب تیری. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) از آن بیشه برتر یکی تیروار یکی کوه بینی سیه تر ز قار. فردوسی. گشته پران از کف او نیزه و زوبین و تیغ در هوا ده تیروار راست در ده تیروار. مسعود سعد. اصلاح زهره آن است که هر دو سر آن ببندند و در آب بجوشانند چندانکه مردی دو تیروار برود یا سه تیروار پس از آن به سایه خشک کنند و نگاهدارند. (ذخیره خوارزمشاهی) و آواز او (ملک ماران) از یک تیروار بکشد. (ذخیره خوارزمشاهی (||)). ص مرکب) تیرمانند. راست چون تیر. همانند تیر در راستی: کمانم از پی آن تیروار قامت او وزو مرا همه درد و غم است قسمت و تیر. سوزنی. رجوع به تیر و دیگر ترکیبهای آن شود. تیروار. (اخ) دهی از دهستان شهسوار است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیرول.

[ر] (اخ) (۱) سرزمینی است کوهستانی که میان سویس و ایتالیا و اتریش تقسیم شده است. تیرول ایتالیا از آدیژ علیا (۲) و ترانتن (۳) تشکیل یافته است. که زبان مردم آدیژ علیا آلمانی و ترانتن ایتالیائی است. تیرول اتریش که مساحت آن ۱۲۶۴۸ کیلومتر مربع و مرکز آن انسبروک (۴) است در حدود ۴۲۷۵۰۰ تن سکنه دارد و از مراکز جلب سیاحان است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Innsbruck - (۲) - Trentin. (۳) - Haut-Adige. (۴) - Tyrol.

تیرون.

[ر] (اخ) (۱) یکی از کنت نشین های ایرلند شمالی (اولستر) (۲) است که ۱۳۲۰۰۰ تن سکنه دارد و مرکز آن اوماگ (۳) است. (از لاروس). (۱) - Omagh - (۲) - Ulster. (۳) - Tyrone.

تیره.

[ر] (ص) تاریک و سیاه فام. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). تاریک. (شرفنامه منیری) (غیاث اللغات). تار و مظلم. (ناظم الاطباء). تار. تاریک. مظلم. ظلمانی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ایرانی باستان «تثریه - کا» (۱) از اوستا «تثریه» (۲)... تار. تاریک. پهلوی «ترک» (۳). افغانی دخیل. «تیره» (۴). بلوچی «ترغ» (۵) شغنی «تر» (۶) یرنی و نظری «تیره» (۷)... لاسگردی «تیره» (۸). (حاشیه برهان چ معین): و آن شب تیره کآن ستاره برفت و آمد از آسمان بگوش تراک. خسروی. چو تنها بدیدش زن چاره جو از آن مغفر تیره بگشاد رو. فردوسی. بیامد دمان از بر گاه او همه تیره دید اختر و ماه او. فردوسی. یکی باد با تیره گرد سیاه برآمد که پوشید خورشید و ماه. فردوسی. آنکه با خاطر زدوده او تیره باشد ستاره روشن فرخی. روشنائی آسمان را باشد و امشب همی روشنی بر آسمان از خاک تیره برشود. فرخی. صعب چون بیم و تلخ چون غم جفت تیره چون گور و تنگ چون دل زفت. عنصری. تیره بر چرخ، راه کاهکشان همچو گیسوی رنگیان به نشان. عنصری. چون اندرو رسی به شب تیره سیاه زود آتشی بلند

برافروز روزوار. منوچهری. بر چنین اسبی چنین دستی گذارم در شبی تیره چون روز قصاص و تنگ چون روز محن. منوچهری. چو مرد باشد بر کار و بخت باشد یار ز خاک تیره نماید به خلق زر عیار. ابوحنیفه اسکافی (از بیهقی چ ادیب ص ۲۷۷). خدائی که از تیره یک مشت خاک چنین صورتی آفریده ست پاک. شمسی (یوسف و زلیخا). رخ و دیده بر خاک تیره نهاد سپاس جهان آفرین کرد یاد. (یوسف و زلیخا ایضاً). چنین تیره چرائی ای مبارک تخت رخشنده همانا کز سلیمان بدزدیدند دیوانش. ناصر خسرو. روزی بشکافند مر این تیره صدف را هان تا نبوی غافل و تیره نروی هان. ناصر خسرو. ز آب روشن و از خاک تیره و آتش و باد چهار گوهر و هر چار ضد یکدیگر. ناصر خسرو. در مدحت تو از گل تیره کنم گهر هر گز چو مدحت تو که دیده ست کیمیا. مسعود سعد. خاصه در آن روزگار تیره که خیرات بر اطلاق روی به تراجع نهاده است. (کلیله و دمنه). در عشق تو خاک تیره شد مفرش من هجران تو تلخ کرد عیش خوش من. سوزنی. گیتی ز فضل دل و دست تو ساخته در آب ساده گوهر و در خاک تیره زر. انوری. کو مهی کآفتاب چاکر اوست نقطه خاک تیره خاور اوست. خاقانی. خود را مثال او نهم از دانش اینت جهل قطران تیره، قطره باران شناسمش. خاقانی. بیرون همه صفا و درون تیره گوئی نهاد آینه سان دارند. خاقانی. صفائی بدست آور ای خیره روی که نماید آئینه تیره روی. سعدی (بوستان). چون عشق بود بدل صواب است مه در شب تیره آفتاب است. امیر خسرو دهلوی. شبی تیره چون روز بی حاصلان هوا سرد چون آه آتش دلان. (هما و همایون از شرفنامه منیری). تیره باد آن روز و سال و مه که دارد بر سپهر چشمه خورشید چشم روشنائی از سها. سلمان ساوجی. گر نیمن رخت از طره مشکین چه عجب در شب تیره بخورشید نظر نتوان کرد. خجندی. رنگهای بی تناسب تیره بهم مخلوط شده. (سایه روشن صادق هدایت ص ۱۱ ||). مکدر و ملول و حزین و غمگین. (ناظم الاطباء). مکدر و خشمناک. (غیاث اللغات). غمین. اندوهگین. گرفته. دژم. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): چو هومان و نستیهن و بارمان که گه تیره بودند و گه شادمان. فردوسی. از ایرج دل ما همی تیره بود بر اندیشه، اندیشه ها بر فرود. فردوسی. سر نگونسار ز شرم و روی تیره ز گناه هر یکی با شکمی حامل و پر ما ز لبی. منوچهری. دید کز جای بر نخاستمش تیره بنشست و دل کزان برخاست. خاقانی ||. خجل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فروهشته بر سرو مشکین کمند که کردی بدان پردلان را به بند ز دیدار او مشتری تیره بود خرد پیش رویش همان خیره بود. فردوسی (یادداشت ایضاً ||). آب گل آلود را نیز گفته اند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). گل آلود و ناصاف. (ناظم الاطباء). کدر. مکدر. درد آلود. غلیظ. آلوده. گل آلود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): وز آن نامه کز قیصر آمد بدوی مرا آب تیره در آید به جوی. فردوسی. سخن هر چه گفتم همه خیره بود که آب روان از بنه تیره بود. فردوسی. بچشم آمدش هوم خود با کمند نوان بر لب آب بر مستمند همان گونه آب را تیره دید پرستنده را دیدگان خیره دید. فردوسی. جز تلخ و تیره آب ندیدم بدان زمین حقا که هیچ باز ندانستم از زکاب. بهرامی (از صحاح الفرس). چون ندانی که چه چیز است همی بوی بهشت شناسی ز می صاف همی تیره خلاب. ناصر خسرو. آییست جهان تیره و بی ژرف بدو در زنهار که تیره نکنی جان مصفا. ناصر خسرو. آب تیره، آبی را گویند که چیزی غریب جز از گوهر آب با وی آمیخته باشد و رنگ آن چیز رنگ آب را از حال خویش بگردانیده باشد و قوت بینائی بدان سبب اندر آب گذر نماید تا چیزی که از دیگر سوی او باشد نتوان دید. (ذخیره خوارزمشاهی). بول کودکان تیره بود از بهر آنکه ایشان طعام بسیار و بی ترتیب خورند. (ذخیره خوارزمشاهی). اگر خون تیره باشد و به سیاهی گراید... (ذخیره خوارزمشاهی). شرابی که نه تیره بود و نه تنک، چون نیکو آید موافق ترین شرابه است. (نوروزنامه منسوب به خیام). شراب تلخ و تیره باد بشکند. (نوروزنامه ایضاً). به آب تیره توان کرد نسبت همه لؤلؤ ببین که لؤلؤ روشن به آب تیره چه ماند. خاقانی. آب ادراکت چون از چشمه سار دماغت تیره بر آید در خواب هم تیره باشد. (کتاب المعارف). دریای فراوان نشود تیره به سنگ عارف که بر نجد تنک آبست هنوز. سعدی (گلستان). هجران تو ز آن تیره بکرد آب سرم تا بشناسم که آبم از سر تیره ست. محمد بن نصیر (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). غلیظ. بسته مقابل رقیق: الهادر؛ شیر که زبر آن تیره بود و زیر تنک. (محمود بن عمر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - شیر تیره؛ شیر خفته. خاثر.

تیره باطن.

[رَ / رِ ط] (ص مرکب) بدخواه و گمراه. (ناظم الاطباء). بدسرشت. تیره دل. خلاف روشن ضمیر: ابر رحمت فیض ها در دامن تر می برد تیره باطن را نظر بر ظاهر حال است و بس. رضی دانش (از آندراج). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره باقری.

[رِ ق] (اخ) دهی از دهستان حاجی آباد ایزدخواست است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و ۱۰۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تیره بخت.

[رَ / رِ] (ص مرکب) بدبخت و سیاه بخت. (ناظم الاطباء). تیره روز. شقی: یکی را چنین تیره بخت آفرید یکی را سزاوار تخت آفرید. فردوسی. وز آن پس بدو گفت کای تیره بخت رسانم ترا من به تاج و به تخت. فردوسی. مکن ز گردش گیتی شکایت ای درویش که تیره بختی اگر هم بر این نسق مردی. سعدی (گلستان). رجوع به تیره بختی و تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره بختی.

[رَ / رِ ب] (حامص مرکب) بدبختی. تیره روزی. سیه روزی. شقاوت: کجا کاهلی تیره بختی بود به او بر همی رنج و سختی بود. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره بصر.

[رَ / رِ ب ص] (ص مرکب) کور. نابینا. تیره بین. تیره چشم: در فراق تو از آن سوخته تر باد پدر بی چراغ رخ تو تیره بصر باد پدر. خاقانی. رجوع به تیره بین و تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره بین.

[رَ / رِ] (نف مرکب) تیره بصر. کور ||. نابخرد. نادان. نامدرک. که از فهم حقیقت عاجز بود: و گر زآنکه جانی بود تیره بین نه آرایش داد داند نه دین. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره پاباغ.

[رِ] (اخ) دهی از دهستان حاجی آباد ایزدخواست است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و ۲۲۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تیره پست.

[رَ / رِ پ] (ترکیب اضافی، مرکب) این کلمه را فرهنگستان ایران به جای ستون فقرات پذیرفته است. رجوع به واژه های نو

فرهنگستان ایران و تیره در همین لغت نامه و کالبدشناسی هنری ص ۱۸۷ شود.

تیره ترگ.

[ر / رت] (ا مرکب) کلاهی تیره. خودی سیاه و در بیت زیر کنایه از خاک سیاه و خاک گور است: بر او تاختن کرد ناگاه مرگ
بسر بر نهادش یکی تیره ترگ. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره تلی.

[ر / رت] (ا) آلوی چینی. تولی. چاکشو. برود. درختی است. (زمخسری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیره تن.

[ر / رت] (ص مرکب) سیاه اندام. کالبد سیاه و تاریک: پدید آمد از دور چیزی دراز سیه رنگ و تیره تن و تیز تاز. فردوسی. فرزند
تو این تیره تن خامش خاکی است پاکیزه خرد نیست نه این جوهر گویا. ناصر خسرو. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره جان.

[ر / ر] (ص مرکب) تیره روان. بدنهاد. مضر. نادرست. گمراه و بدسرشت: تو ای بهمن جادوی تیره جان براندیش از کردگار
جهان. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره چشم.

[ر / رچ / چ] (ص مرکب) کور. نابینا. (از فهرست ولف): ز لشکر دو بهره شده تیره چشم سر نامداران ازو پر ز خشم. (شاهنامه
فردوسی چ بروخیم ج ۲ ص ۳۲۹). اشعار پند و مدح بسی گفته است آن تیره چشم شاعر (۱) روشن بین. ناصر خسرو. (۱) - اشاره به
رودکی است.

تیره چهره.

[ر / رچ] (ص مرکب) مخفف تیره چهره. سیه روی. سیاه و تاریک: تو گفתי که اندر شب تیره چهر ستاره همی برفشاند
سپهر. فردوسی. رجوع به ماده بعد و تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره چهره.

[ر / رچ / ر] (ص مرکب) سیه چرده و آنکه دارای سیمای مکدر باشد. (ناظم الاطباء). تیره چهر. رجوع به ماده قبل و تیره و
دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره حال.

[ر / ر] (ص مرکب) بدحال. (آنندراج). مکدر. ملول. غمگین و پریشان سیه بخت: چون زلف یار کرد مرا چرخ خیره سر چون خال

دوست کرد مرا دهر تیره حال. مجد همگر (از آندراج). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره خاک.

[ر / ر] (ا مرکب) تیره خاکدان. (ناظم الاطباء). رجوع به تیره خاکدان شود ||. خاک سیاه. زمین تیره: به شاهی مرا داد یزدان پاک ز رخشنده خورشید تا تیره خاک. فردوسی. که آن نامور تا نگردهد هلاک نغلتد چو مار اندرین تیره خاک. فردوسی. و گر دور از ایدر تو گردی هلاک از ایران بر آید یکی تیره خاک. فردوسی. چکی خون نبود از بر تیره خاک یکی سیمتن را سر از تیغ چاک. (از لغتنامه اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فرورد سر پیش یزدان پاک رخ خویش بنهاد بر تیره خاک. شمس (یوسف و زلیخا). به که بجوید دل پرهیزناک روشنی آب در این تیره خاک. نظامی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره خاکدان.

[ر / ر] (ا مرکب) کنایه از دنیای فانی است. (آندراج). تیره خاک. دنی. (ناظم الاطباء): فلسی شمر ممالک این سبز بارگاه صغری شمر فذلک این تیره خاکدان. خاقانی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره خال.

[ر / ر] (ا مرکب) خال سیاه: به کنج لبش بر یکی تیره خال که بردی دل زاهدان را ز حال. (یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی). رجوع به تیره شود.

تیره خرد.

[ر / ر] (ص مرکب) نادان و کودن. (ناظم الاطباء). بدانندیشه. تاریک عقل: قیاس خشم بود دشمنان تیره خرد قیاس صرصر و پشته ست و آتش و حراق. میر معزی (از آندراج). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره خوار.

[ر / ر] (خا / خا) (نف مرکب) سیاه خوار. که سیاهی خورد. (صفت قلم). که غذایش سیاه و تیره است: تیره ست زهره پیش ضمیر منیر من خوار است تیر زی قلم تیره خوار من. ناصر خسرو. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره دست.

[ر / ر] (ص مرکب و ا مرکب) کنایه از دنیا و عالم است. (برهان). دنیا. (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). کنایه از دنیا و عالم جسمانی بود. (انجمن آرا).

تیره دل.

[ر / ر] (ص مرکب) بدرای و ناراست و نادرست. (ناظم الاطباء). تیره رای. تیره باطن. بدانندیشه: از ایوان از آن پس خروش آمدی کز آواز دلها بجوش آمدی که ای زبردستان شاه جهان مابشید تیره دل و بدنهان. فردوسی. ز تیر آسمان شد چو پز عقاب نگه

کرد تیره دل (۱) افراسیاب. فردوسی. ... بر آن تیره دل، بارش تیر کرد. نظامی. از آن تیره دل، مرد صافی درون قفا خورد و سر بر نکرد از سکون. سعدی (بوستان). به چشم کم مبین ای تیره دل ما تیره روزان را که صد آینه از یک مشت خاکستر شود پیدا. صائب (از آندراج ||). غمگین. مکدر. ملول: زواره بیامد به نزدیک اوی ورا دید تیره دل و زرد روی. فردوسی ||. آب و شراب دُرْد آمیز ||. زمین. (فرهنگ رشیدی ||). سیاه درون. که داخل آن سیاه باشد: هست اندر دوات تیره دلش روشنائی ملک را اسباب. سوزنی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - به معنی بعد هم ایهام دارد.

تیره دود.

[ر / ر] (ا مرکب) دود سیاه و تیره و ظلمانی: برانگیخت از بام دژ تیره دود دلیری به سالار لشکر نمود. فردوسی. کران بر نخستین تو خواهی درود وز آتش نیابی مگر تیره دود. فردوسی. نیامد ز گفتار من هیچ سود ندیدم ز آتش بجز تیره دود. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره راه.

[ر / ر] (ص مرکب) راه تاریک ||. بدراه. بددین. منحرف: زمانی همی گفت بر ساوه شاه چه سود آمد از جادوی تیره راه. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره رای.

[ر / ر] (ص مرکب) بدرای و ناراست و نادرست. (ناظم الاطباء). تیره مغز. تیره خرد. تاریک اندیشه: بردش ورا هوش و دانش خدای مرا بی خرد یافت آن تیره رای. فردوسی. همان جهن و گرسیوز تیره رای که او برد پای سیاوش ز جای. فردوسی. هر کسی چیزی همی گوید ز تیره رای خویش تا گمان آید که او قسطاس بن لوقاستی. ناصر خسرو. از دهر غدربیشه وفائی نیافتم وز بخت تیره رای صفائی نیافتم. خاقانی. چو خدمت پسندیده آرم بجای نیندیشم از دشمن تیره رای. سعدی (بوستان). گرت بر کند خشم روزی ز جای سراسیمه خواندند و تیره رای. سعدی (بوستان). ... عجب داشت سنگین دل تیره رای. سعدی (بوستان). دلا همیشه مزن راه زلف دلبندان چو تیره رای شدی کی گشایدت کاری. حافظ (از آندراج).

تیره رایبی.

[ر / ر] (حامص مرکب) بدرایی و ناراستی و نادرستی. بدانندیشی و بدفکری: در این کشور که هست از تیره رایبی سیه کافور و، اعمی روشنائی. نظامی. ز نادانی و تیره رائی که اوست خلاف افکند در میان دو دوست. سعدی (بوستان). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره رخ.

[ر / ر] (ص مرکب) تیره روی. تیره چهر: روشنی و خرمی مملکت از کلک اوست گرچه سر کلک او تیره رخست و نژند. سوزنی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره رنگ.

[ر / ر] (ص مرکب) سیاه‌رنگ و کدررنگ. (ناظم الاطباء). اکهب. اکدر. (تاج المصادر بیهقی). تیره گون: که این مرده ری ببر و خفتان جنگ بینداز و این مغفر تیره رنگ. فردوسی. فرستاد از آن آهن تیره رنگ یکی آینه کرده روشن ز رنگ. فردوسی. زمین تیره گون شد هوا تیره رنگ که پنهان شد از گرد رخسار زنگ. اسدی (گرشاسب نامه). نهنگی را همی ماند که گردون را بیوبارد چو از دریا برآید جرم تیره رنگ غضباننش. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۱۶). پدر گفتش اندر شب تیره رنگ چه دانی که گوهر کدام است و سنگ. سعدی (بوستان). بگوش آمدش در شب تیره رنگ که شخصی همی نالد از دست تنگ. سعدی (بوستان). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود (||). (مرکب) اسب و کمیت که سرخ و تیره باشد. (ناظم الاطباء).

تیره رو.

[ر / ر] (ص مرکب) تیره رخ. تیره چهر. سیه روی. تیره روی: زحل نحس و تیره روی نگر کز بر مشتیش مستقر است. خاقانی. ز خورشید تا سایه موئی بود که این روشن، آن تیره روئی بود. نظامی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره روان.

[ر / ر] (ص مرکب) خشمناک. دلتنگ. غمگین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز گفتارشان (۱) خواهر پهلوان همی بود پیچان و تیره روان. فردوسی. چو برخواند آن نامه را پهلوان بیژمرد و شد کند و تیره روان. فردوسی. گریزان بشد بهمن اردوان تنش خسته از تیر و تیره روان. فردوسی. به تو هر که یازد به تیر و کمان شکسته کمان باد و تیره روان. فردوسی (||). تیره رای. بدانندیش. تیره باطن: مگر کین آن شهریار جوان بجویم از آن ترک تیره روان. فردوسی. سپه را به آیین نوشیروان همی راند این سند تیره روان. فردوسی. چو پیروز شد دزد تیره روان چه غم دارد از گریه کاروان. سعدی (گلستان ||). نامتعادل. سست عقل. بی مایه. کودن: چو اندر پس پرده ماند جوان بماند منش پست و تیره روان بود مرد از بهر کویال و گرز که بفرازد اندر جهان یال و برز. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - از گفتار سران سپاه که بهرام چوبینه را به طلب سلطنت برمی انگیزتند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیره روز.

[ر / ر] (ص مرکب) تیره بخت و تیره کوب و تیره سرانجام، کنایه از مدبر و بدبخت. (آندراج). تیره روزگار. بدبخت. (ناظم الاطباء): یکی جفت تخته، یکی جفت تخت یکی تیره روز و یکی نیک بخت. اسدی (گرشاسب نامه). ز آفت روزگار بر خطرم هر چه روز است تیره روزترم. خاقانی. اگر بینوائی بگرید به سوز نگون بخت خوانندش و تیره روز. سعدی (بوستان). نخواهی که گردی چنین تیره روز بدیوانگی خرمن خود مسوز. سعدی (بوستان). تیره روزان خوب می دانند صائب قدر هم شام زلف آخر به فریاد غریبان میرسد. صائب (از آندراج). مهر را تیره روز خواند مه تا ترا ذوق گشت مهتاب است. ظهوری (ایضاً ||). (مرکب) روز تیره. احوال پریشان. اوضاع نابسامان و نامطلوب و سخت. روزگار پریشان و تیره و تار. بدبختی. مصیبت: بگویش که از گردش تیره روز تو گشتی چنین شاد و گیتی فروز. فردوسی. دل هر دو بیدادگرشان به سوز که هرگز نیند بجز تیره روز. فردوسی. مرا بهره این بود از این تیره روز دلم چون بدی شاد و گیتی فروز. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره روزگار.

[ر / ر] (ص مرکب) معروف. (آندراج). تیره روز. (ناظم الاطباء). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره روزی.

[ر / ر] (حامص مرکب) بدبختی. ادبار. تیره بختی ||. عیاری و مکاری. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره زلف.

[ر / ر] (ص مرکب) سیاه زلف. سیاه موی. سیاه گیسو: تیره زلفا بادهء روشن کجاست دیر و صلا رطل مردافکن (۱) کجاست. خاقانی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: زودافکن.

تیره زیاس.

[ر / ر] (اخ) (۱) خدای شهر تب (از شهرهای باستانی مصر) که مردم این شهر او را پرستش می کردند. (از لاروس). (۱) - Tiresias.

تیره سر.

[ر / ر] (ص مرکب) تیره مغز. تیره رای. تیره خرد: کیست میرالشعرا گوئی و هم گوئی من نام خود خود نهی ای تیره سر و تیره ضمیر. سوزنی ||. سیاه سر. که سری تیره و سیاه دارد: زردی در آفتاب بقای حسود شاه از سیر تیره سر قلم زردفام تست. سوزنی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره شب.

[ر / ر] (ا مرکب) شب تاریک. شب ظلمانی و سیاه: چراغی است مر تیره شب را بسیج بید تا توانی تو هرگز مپیچ. فردوسی. و گر گوسفندی برند از رمه به تیره شب و روزگار دمه. فردوسی. دو بهره چو از تیره شب در گذشت ز جوش سواران بجوشید دشت. فردوسی. من از رشک روی تو دیدن نیارم به تیره شب اندر، مه آسمان را. فرخی. نور رایش تیره شب را روز نورانی کند دود خشمش روز روشن را شب یلدا کند. منوچهری. تاریک شد از مهر دل افروزم روز شد تیره شب از آه جگر سوزم روز. منوچهری. از هر نفسی تیره شبی در پیش است از هر قدمی بی ادبی در پیش است. خاقانی. زبان تر کن بخوان این خشک لب را بروز روشن آر این تیره شب را. نظامی. ترا تیره شب کی نماید دراز که خسی ز پهلوی به پهلوی ناز. سعدی (بوستان). در تیره شب هجر تو جانم به لب آمد وقت است که همچون مه تابان بدر آیی. حافظ. مددی گر به چراغی نکند آتش طور چاره تیره شب وادی ایمن چکنم. حافظ. چاره تیره شب هجر، دعای سحر است دانم اما که سحر نیست شب هجران را. یغما. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود. تیره شبان. [ر / ر] (اخ) تیره ای از ایل بیرانوند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۷).

تیره شدن.

[ر / ر] (مص مرکب) تاریک شدن. (ناظم الاطباء). سیاه و ظلمانی شدن. فرارسیدن شب: بیاید که تا سوی ایران شویم بنزدیک شاه دلیران شویم همی رفت باید چو تیره شود سر دشمن از خواب خیره شود. فردوسی. - تیره شدن بخت؛ سیاه بخت شدن. بدبخت

شدن. پریشان حال و سیاه روزگار شدن: چو بخت عرب بر عجم چیره شد همی بخت ساسانیان تیره شد. فردوسی. - تیره شدن جهان؛ تاریک شدن روزگار: زواره چو دید آنچنان خیره شد جهان پیش چشم اندرش تیره شد. فردوسی. چو برخواند نامه سرش خیره شد جهان پیش چشم اندرش تیره شد. فردوسی. - تیره شدن جهان بین؛ تیره شدن چشم: زمین بستر و خاک بالین اوی شده تیره روشن جهان بین اوی. فردوسی. - تیره شدن چشم؛ تیره شدن جهان بین. کور شدن چشم. نابینا شدن. تیره شدن دیده: اگر چشم شد تیره دل، روشن است روان را ز دانش همان جوشن است. فردوسی. سپهر اندر آن رزمگه خیره شد ز گرد سپه چشمها تیره شد. فردوسی. - تیره شدن خورشید و ماه؛ سیاه و تاریک شدن روزگار. تیرگی یافتن جهان. تیره شدن و تاریک شدن جهان: نیاید بدرگاه تو بی سپاه شود بر تو بر تیره خورشید و ماه. فردوسی. - تیره شدن درون؛ بد و تیره باطن شدن. آلوده شدن: ای که درونت به گنه تیره شد ترسمت آینه نگیرد صقال. سعدی. - تیره شدن دیدار؛ تیره شدن چشم: و گر برزند کف به رخسار تو شود تیره ز آن زخم دیدار تو. فردوسی. - تیره شدن دیده؛ تیره شدن چشم: دیده نرگس چو شود تیره، ابر لؤلؤ شهوار کشد توتیاش. ناصر خسرو. - || سیاه شدن چشم از فراوانی: سپاه انجمن شد هزاران هزار کز آن تیره شد دیده شهریار. فردوسی. - تیره شدن رخ؛ تیره شدن صورت. سیه روی شدن. شرمنده و سرافکننده شدن: روانشان شد از ابن یامین خجل رخ سرخشان تیره شد همچو گل. شمس‌ی (یوسف و زلیخا). - تیره شدن روز؛ فرارسیدن تاریکی، شب تاریک شدن: نشستند هر دو بر آن بارگی چو شد روز تیره به یکبارگی. فردوسی ||. - آشفته شدن روزگار؛ پریشان گردیدن اوضاع و احوال. تیره و تار شدن روزگار: چو ارجاسب دید آن چنان خیره شد که روز سپیدش همی تیره شد. فردوسی. چو روز مرد شود تیره و بگردد بخت همو بد آمد خود بیند، از بد آمد کار. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۸). تیره شد روز من چرا نکنم دیده روشن به روزگار تو من. عطار. - تیره شدن روزگار؛ تیره شدن روز. پریشان گردیدن اوضاع و احوال: چو تیره شود مرد را روزگار همه آن کند کش نیاید بکار. (از ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۵۳ ||). - سپری شدن عمر؛ مردن. بسر آمدن روزگار: چو ماهوی را تیره شد روزگار بمرو اندر آمد ز هر سو سوار بتوفید شهر و برآمد خروش شد آن مرز یکسر پر از جنگ و جوش. فردوسی. - تیره شدن شب؛ تاریک و تار شدن شب. ظلمانی و سیاه شدن شب: چو شب تیره شد روشنائی بکشت لب شوی بگرفت ناگه به مشت. فردوسی. پراکنده گشتند و شب تیره شد سر می گساران ز می خیره شد. فردوسی. چو شب تیره شد کردیه برنشست چو گردی سرافراز گریزی بدست. فردوسی. افزون گرفت روز چو دین و شب ناقص چو کفر و تیره چو سودا شد. ناصر خسرو. چو شب دین سیه و تیره شود فاطمیان صبح مشهور و مه و زهره ستاره سحرند. ناصر خسرو. - تیره شدن صورت: تیره شود صورت پر نور او کند شود کار روان و رواش. ناصر خسرو. - تیره شدن ضمیر؛ سیه شدن درون: آن کردی از فساد که گر یادت آید آن رویت سیاه گردد و تیره شود ضمیر. ناصر خسرو ||. مکدر شدن. (ناظم الاطباء). کنایه از ناخوش و درهم شدن. (آندراج). غمگین و دلتنگ و خشمگین شدن: غمی شد دلم ز آنکه شاه جهان چنین تیره شد با تو اندر نهان. فردوسی. این حدیث به نشابور فاش شد و خبر به امیر محمود رسید تیره شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۵). هارون الرشید از این جواب سخت تیره شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۲۵). پس از نمودن قدرت سروری و شادی بدان بسیاری تیره شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۵۱۶). حجام تیره شد. (کليلة و دمنه). - تیره شدن از چیزی یا جانی؛ ملول و ناخوش شدن از آن: مرغ دلم طائریست قدسی عرش آشیان از قفس تن ملول تیره شده از جهان. حافظ (از آندراج). - تیره شدن جانی؛ غم و اندوه فرا گرفتن مردم آنجا را: دل لشکر شاه توران سپاه شکسته شد و تیره شد رزمگاه. فردوسی. - تیره شدن دل؛ غمگین و خشمناک شدن دل. افسرده و درهم شدن دل: بدانست بهرام کو خیره شد ز دیدار چشم و دلش تیره شد. فردوسی. چو بشنید شاه این سخن خیره شد سیه شد رخسار چون دلش تیره شد. فردوسی. اگر تیره تان شد دل از کار من بیچید سرتان ز گفتار من. فردوسی ||. ناصاف شدن. (ناظم الاطباء). - تیره شدن آب؛ گل آلود شدن آب. آلوده شدن آب. ناصاف و بی طراوت شدن آب: باغ پر گل شد و صحرا همه پرسوسن آبها تیره و می تلخ و خوش و روشن. فرخی. تیره شد آب و گشت هوا روشن شد گنگ زاغ و بلبل گویا

شد. ناصر خسرو ||. - بهم خوردن روابط؛ مورد خشم واقع شدن: گر این نشنوی آب من نزد شاه شود تیره و دور مانم ز گاه فردوسی. کجا شد که قیصر چنین خیره شد ز بخت آب ایرانیان تیره شد. فردوسی. ز کین پدر گر دلت خیره شد چنین پیش تو آب من تیره شد. فردوسی. طاهر از چشم امیر بیفتاد و آبش تیره شد، چنانکه نیز هیچ شغل نکرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۴۹). - ||بی ارزش و بی آبرو شدن: تیره شد آب اختران ز آتش روز و می کند بر درجات خط جام آب چو آتش اختری. خاقانی. - تیره شدن می؛ دُرد آلود شدن شراب. کدر شدن می ||. - به مجاز تیره شدن روابط. تیره شدن آب: تا بود ز روی مهر لاف من و تو جز خواب ندید کس مصاف من و تو چون تیره شد اکنون می صاف من و تو مادر نه بهم برید ناف من و تو. ازرقی ||. بی طراوت شدن. (ناظم الاطباء). - تیره شدن باغ؛ خشک و پژمرده شدن باغ. خزان زده شدن باغ: مرا رفیقی امروز گفت خانه بساز که باغ تیره شد و زرد روی و بی دیدار. فرخی. - تیره شدن برگ؛ پژمرده شدن. خشک شدن و افسرده شدن آن: ورا آن سخن بدتر آمد ز مرگ پژمرد و تیره شد آن تازه برگ. فردوسی ||. بی رونق شدن. (ناظم الاطباء): تا پدید آمدت امسال خط غالیه بوی غالیه تیره شد و زاهری و عنبر خوار. عماره. - تیره شدن کار؛ خراب و فاسد شدن کار. بی رونق شدن کار. بهم خورده شدن کار: بتا تا جدا گشتم از روی تو کراشیده و تیره شد کار من. آغاجی (از فرهنگ اسدی نخجوانی). تیره شد کار من از غم هان و هان دریاب کار تا چراغ عمر قدری روشنائی می دهد. خاقانی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره شنبدی.

[رِ شَمَبَ] (اخ) دهی از دهستان حاجی آباد ایزدخواست است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و ۷۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تیره ضمیر.

[رَ / رِ ضَ] (ص مرکب) مکدر خاطر. (ناظم الاطباء ||). تیره باطن و گمراه: کیست میرالشعرا گوئی و هم گوئی من نام خود خود نهی ای تیره سر و تیره ضمیر. سوزنی.

تیره فام.

[رَ / رِ] (ص مرکب) تاریک و سیاه رنگ. تیره رنگ. تیره فش: هوا تیره فام و زمین تیره گشت دو دیده در او اندرون خیره گشت. فردوسی. به پند منادی نشد شاه رام به روز سپید و شب تیره فام. فردوسی. من این کرده وز شب جهان تیره فام که داند که من که و راهم کدام. اسدی (گرشاسب نامه). سپهد چو دید آسمان تیره فام بزد بر سر اسب جنگی لگام. اسدی (گرشاسب نامه). جویست و جر پرده عبرت ز دردها ره پر زجر و جوی و هوا سرد و تیره فام. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۶۰ ||). کنایه از شب: به گوهر فروزد دل تیره فام مگر شب چراغش از اینست نام. نظامی.

تیره فش.

[رَ / رِ فَ] (ص مرکب) تیره فام: آب کز خاک تیره فش گردد هم به تدبیر خاک خوش گردد. نظامی. رجوع به تیره فام و تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره کار.

[ر / ر] (ص مرکب) کار تیره. کار سخت و مشکل: به پیش آمد اکنون یکی تیره کار که آن را نشاید که داریم خوار. فردوسی || بدکار. بدسرشت. سیاهکار: آینهء خاک تیره کار چه بینی ز آینهء تیره نور کار نیایی. خاقانی.

تیرهء کامل.

[ر / ر ی م] (ترکیب وصفی، مرکب) کنایه از ماه است... (آندراج). ماه و قمر. (ناظم الاطباء).

تیره کردن.

[ر / ر ک د] (مص مرکب) کنایه از ناخوش و درهم کردن. (از آندراج). سیاه و ضایع کردن. تباہ و خراب کردن: چو اسکندری باید اندر جهان که تیره کند بخت شاهنشهان. فردوسی. و دیگر که تنگ اندر آمد سپاه مکن تیره بر خیره این تاج و گاه. فردوسی. بینداخت آن زهر خورده بروی مگر کش کند تیره رخشنده روی. فردوسی. هان و هان تا نخندی از خیره که بسی خنده دل کند تیره. سنائی. طبع روشن داشت خاقانی، حوادث تیره کرد و نکردی خاطر او نور پیوند آمدی. خاقانی. مکن به حرف طمع تیره زندگانی خویش که روز هم شب تار است بر گدای چراغ. صائب (از آندراج ||). سیاه و ظلمانی کردن. تیره و تار کردن. بی نور و تاریک کردن: سرو سیمین طرف ماه منیر تیره کرد از خط شبرنگ چو قیر هست شبگیر خط تیره او رخ رخشنده او ماه منیر. سوزنی. گردون قهرپیشه به دمه‌های قهر خویش خاموش و تیره کرد چراغ سخنورم. خاقانی. سر هوشمندان چنان خیره کرد که سودا دل روشنش تیره کرد. سعدی. برآمد یکی سهمگین باد و گرد که در چشم مردم جهان تیره کرد. سعدی ||. مکدر و ناصاف کردن. گرفته و تار کردن: آبی ست جهان تیره و بس ژرف بدو در زینهار که تیره نکنی جان مصفا. ناصر خسرو. غم و دم تیره کند آینه، وین آینه بین کز غم گرم و دم سرد مصفا بیند. خاقانی. پرتو آن نور دیده ها را خیره و تیره می کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ تهران ص ۳۳۴). چرخ شنید ناله ام گفت منال سعدیا گاه تو تیره می کند آینهء جمال من. سعدی.

تیره گرد.

[ر / ر گ] (ا مرکب) گرد تیره و سیاه. خاک سیاه برآمده از زمین. گرد و خاکی سیاه و مظلم: زمین آهنین شد هوا لاجورد به ابر اندر آمد سر تیره گرد. فردوسی. به هشتم برآمد یکی تیره گرد بدانسان که خورشید شد لاجورد. فردوسی. که از راه ایران یکی تیره گرد برآمد کزو روز شد لاجورد. فردوسی.

تیره گردانیدن.

[ر / ر گ د] (مص مرکب) تکدیر. تیره کردن.

تیره گردیدن.

[ر / ر گ دی د] (مص مرکب) تیره گشتن. تیره شدن. تاریک و سیاه و ظلمانی گردیدن: و هر گاه که تیره بگردد جهان بسوزد چو دوزخ شود باد غز. خسروی سرخسی. چو شب تیره گردد شبیخون کنیم ز دل ترس و اندیشه بیرون کنیم. فردوسی. به پیش اندر آیند مردان مرد هوا تیره گردد ز گرد نبرد. فردوسی ||. گرفته و تار شدن. ناصاف شدن و کدر گشتن: و گفت عارف آن است که هیچ چیز مشرب گاه او تیره نگرداند. هر کدورت که بدو رسد صافی گردد. (تذکره الاولیاء عطار). از صفا گر، دم زنی با آینه تیره

گردد زود با ما آینه. مولوی || ضایع و تباہ گردیدن: چو زینگونه بر من سرآمد جهان همه تیره گردد امید مهان. فردوسی. - تیره گردیدن دل؛ تیره شدن دل. غمگین و خشمناک شدن دل: دل شاه کز مهر دوری گرفت اگر تیره گردد نباشد شگفت. فردوسی. بدو گفت کای پهلوان جهان اگر تیره گردد دلت با روان. فردوسی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیره گشتن.

[ر / رِ گِ ت] (مص مرکب) تیره شدن. تیره گردیدن. سیاه و ظلمانی گشتن شب. تیره و تاریک گشتن: سپه باز گردید چون تیره گشت که چشم سواران همی خیره گشت. فردوسی. همی گفت از اینگونه تا تیره گشت ز دیدار چشم یلان خیره گشت. فردوسی. || خجل گشتن. شرمنده شدن: چو دستان شنید این سخن تیره گشت همه چشمش از روی او خیره گشت. فردوسی. چو بشنید شنگل سخن تیره گشت ز گفتار فرزنانگان خیره گشت. فردوسی. ز رشک چهرهء تو ماه تیره گشت و خجل ز شرم قامت تو سرو گوژ گشت و دوتا. فرخی. رجوع به تیره و دیگر ترکیبهای آن شود || سخت ظلمانی و اندوهبار شدن. - تیره گشتن جهان؛ سیاه و ظلمانی شدن دنیا. تاریک گشتن دنیا. - تیره شدن جهان بر کسی؛ کنایه از سخت شدن گیتی بر وی: گر تیره گشت بر تو جهان بر فلک مگیر اینک تراب و خاک در و خانه پرشغال. ناصر خسرو. - تیره گشتن جهان پیش چشم کسی؛ تاریک گشتن دنیا از شدت غم و خشم و تأثر. از خود بیخود شدن. سخت متأثر شدن: تهمت ز گفتار او خیره گشت جهان پیش چشم اندرش تیره گشت. فردوسی. - تیره گشتن چراغ؛ خاموش شدن آن و کنایه از مردن جوانی است: دوتائی شد آن سرو نازان به باغ همان تیره گشت آن گرمی چراغ. فردوسی || تباہ و ضایع گشتن. - تیره روان گشتن؛ تنگدل شدن. بددل شدن. بداندیشه گشتن: چو آگاهی آمد سوی اردوان دلش گشت پریم و تیره روان. فردوسی. - تیره گشتن آبرو؛ از بین رفتن آن. بی آبرو گشتن: بدان کودک تیز و نادان بگوی که ما را کون تیره گشت آبروی. فردوسی. - تیره گشتن اندیشه؛ پریشان خاطر گشتن. بدگمان شدن. آشفته خرد گشتن: ندانیم کاندیشهء شهریار چرا تیره گشت اندرین روزگار. فردوسی. - تیره گشتن رای؛ تاریک اندیشه گشتن. تیره مغز و تیره خرد گشتن. بدرای و ناراست و نادرست اندیشه گشتن: چو بشنید قیصر دلش خیره گشت ز نوشیروان رأی او تیره گشت. فردوسی || ناصاف گشتن. - تیره گشتن آب؛ تیره شدن و ناصاف گشتن آن. - تیره گشتن آب کسی نزد دیگری؛ رخنه در جاه او افتادن. متزلزل شدن وضعیت و موقعیت او: ور ایدون که نزدیک افراسیاب ترا تیره گشتست بر خیره آب. فردوسی.

تیره گل.

[ر / رِ گِ] (ص مرکب) آب و شراب دُرْد آمیز را گویند. (برهان) (آندراج). کنایه از آب و شراب درد آمیز بود. (انجمن آرا). آب و یا شراب کدر و درد آلود و هر مایع کدر درد آلودی. (ناظم الاطباء).

تیره گون.

[ر / رِ] (ص مرکب) سیاه فام و مظلم و مکدر. (ناظم الاطباء): ز بانگ تبیره به سنگ اندرون بدرید دل در شب تیره گون. فردوسی. چو روشن شود تیره گون اخترم بکشتی ز آب زره بگذرم. فردوسی. دو چشم از بر سر چو دو چشمه خون ز دود دهانش جهان تیره گون. فردوسی. گولی تو از قیاس که گر برکشد کسی یک کوزه آب از او بزمان تیره گون شود. لبیبی (۱) (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بس نیاید تا به روشن روی و موی تیره گون مانوی را حجت اهرمن و یزدان کند. عنصری. گران گشت از رنج سیمین ستون گلش گشت گلرنگ و مه تیره گون. اسدی (گرشاسب نامه). زمین تیره گون شد هوا تیره رنگ که پنهان شد از گرد رخسار زنگ. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به تیره و ترکیبهای دیگر آن شود. (۱) - در یادداشت دیگری همین بیت بنام عنصری ضبط

شده است.

تیره گوی.

[ر / ر] (ا مرکب) گوی تیره. کنایه از زمین: بدارنده کاین آتش تیزپوی دواند همی گرد این تیره گوی که تا زنده ام هیچ نازارمت برم رنج و همواره ناز آرامت. اسدی. که آویختست اندرین سبز گنبد مر این تیره گوی درشت و کلان را. ناصر خسرو. رجوع به تیره شود.

تیره گهر.

[ر / ر گ ه] (ص مرکب) بد گهر. سیاه گهر. بدسرشت و تیره نهاد: گور و ملک الموت بهم بینداز تو گر گرز زنی بر عدوی تیره گهر بر. سنائی. رجوع به تیره شود.

تیره لگام.

[ر / ر ل] (ا مرکب) جزء زیر گلوئی لگام و علاقه و منگله ای که در زیر گلوئی اسب می آویزند. (ناظم الاطباء).

تیره مغز.

[ر / ر م] (ص مرکب) تیره باطن. سیاه درون. تیره و سیاه نهاد: بدین هندسه ز آهن تیره مغز برافروخت شاه آن (۱) نمودار نغز. نظامی (از آندراج ||). احمق و کودن. (ناظم الاطباء). رجوع به تیره شود. (۱) - ن ل: این.

تیره مقر.

[ر / ر م ق] (ا مرکب) جایگاه تیره. قرارگاه تاریک و ظلمانی. در بیت زیر کنایه از گور است: پند مدهید مرا گر بتوانید به من آن چراغ دل از آن تیره مقر بازدهید. خاقانی. رجوع به تیره شود.

تیره میغ.

[ر / ر] (ا مرکب) میغ سیاه و تیره. ابر سیاه و ظلمانی: جهان چون شب بهمن از تیره میغ چه ابری که باران او تیر و تیغ. فردوسی. چو برق درخشنده از تیره میغ همی آتش افروخت از هر دو تیغ. فردوسی (از اسدی).

تیره نهاد.

[ر / ر ن / ن] (ص مرکب) بدسرشت. تیره گهر: از صبح حشر تیره نهادان الم کشد یوسف ز روی آینه خجالت نمی کشد. صائب (از آندراج). رجوع به تیره شود.

تیره نین.

[ر ن ی ن] (ا خ) (۱) دریایی است میان ایتالیا و جزایر کرس و ساردنی و سیسیل. (از لاروس). (۱) - Tyrrhenienne.

تیر هوائی.

[رِه] (ترکیب وصفی، مرکب) تیری که به هوا اندازند؛ یعنی بسوی آسمان اندازند. (غیاث اللغات). تیری که بر هوا اندازند و نشانه‌ء معین ندارد. (آندراج): مده چو تیر هوائی بباد عمر عزیز کشیده دار کمان تا نشان شود پیدا. صائب (از آندراج ||). قسمی از آتشبازی. (غیاث اللغات). قسمی از آتشبازی و آن را تیر آتشبار نیز گویند. (آندراج): امشب ز دخان به روی مه نیل کشند جرم مه و خور پهلوی قندیل کشند از تیر هوائی شد اگر فرماید در چشم ستاره آتشین میل کشند. ظهوری (از آندراج). تغییر وضع گر همه یکدم شود چو شست در حسرت ترقی تیر هوائیم (۱). کلیم (از آندراج). (۱) - به معنی اول هم ایهام دارد.

تیره و تار.

[ر / رُو] (ترکیب عطفی، ص مرکب) سیاه و ظلمانی: هوا تیره و تار شد. دنیا در چشمم تیره و تار شد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیره، و تار شود.

تیری.

(حامص) راستی و خوش برشی و خوبی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گروکان خوهی سرخ و مرغول رومه بسختی چو خار به تیری چو خاده. سوزنی (از یادداشت ایضاً). تیری. (ص نسبی، ا) شکل تیر. شکل عمودی. شکل بئری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): اگر دو راست باشد و سوم بزرگتر [یعنی از سه عدد که در هم ضرب شود] آنچه گرد آید او را تیری خوانند زیرا که مانده‌ء تیر بود که به بام خانه بکار برند. (التفهیم بیرونی).

تیری.

(اخ) از پادشاهان اشکانی است که ۲۱ سال سلطنت کرد. او پسر جوذرز بود. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۵۷۱ شود.

تیری.

[تی ی] (اخ) (۱) نام چند فرمانروا در نواحی فعلی کشور فرانسه است: تیری اول، پسر کلوویس (۲) که در حدود ۴۸۶ م. متولد شد و در سالهای ۵۱۱-۵۳۴ م. فرمانروای استرازی (۳) بود. تیری دوم، پسر شیلدبرت (۴) دوم که در سال ۵۸۷ م. متولد شد و از سالهای ۵۹۵ تا ۶۱۳ م. فرمانروای بورگونی (۵) و اورلئان (۶) بود و در سالهای ۶۱۱ و ۶۱۳ م. فرمانروائی استرازی را نیز در دست داشت. تیری سوم، پسر کلوویس دوم و فرمانروای نوستری (۷) و بورگونی بود و در سال ۶۷۳ م. بدست شیلدریک (۸) دوم از سلطنت برکنار گردید ولی در سال ۶۷۳ م. مجدداً به فرمانروائی رسید. تیری چهارم، پسر داگوبرت (۹) سوم است که در سال ۷۲۱ م. به فرمانروائی نوستری رسید. (از لاروس). (۱) - Bourgogne. (۵) - Childebert. (۴) - Austrasie. (۳) - Clovis. (۲) - Thierry. (۹) - Dagobert. (۸) - Childeric. (۷) - Neustrie. (۶) - Orleans.

تیری.

[تی ی] (اخ) (۱) تاریخ دان فرانسوی است که در سال ۱۷۹۵ م. در بلوا (۲) متولد شد و در سال ۱۸۵۶ م. درگذشت وی در شرح حوادث تاریخی استاد بود. او ابتدا حوادث و مسائل و مدارک تاریخی را مورد انتقاد روشن فکرانه خود قرار میداد و پس از یک

Thierry, Augustin. – (۱). (از لاروس). شهرت بسزائی یافت. آثارش (۳) شهرت بسزائی یافت. (از لاروس). (۱) – Blois. (۳) – Lettres sur l'histoire de France et des Recits. des temps Merovingiens, de l'Essaie sur le tiers etat

تیریز.

(۱) تیریز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیریز شود.

تیری داد.

(اخ) خزانه دار داریوش سوم در تخت جمشید. که پس از تسلط اسکندر بر ایران و غارت تخت جمشید اسکندر او را در این شغل ابقاء کرد و به روایت دیودور این شخص با اسکندر ارتباط داشت و حتی او را با نامه ای مطلع ساخت که داریوش قشونی برای حراست تخت جمشید اعزام کرده که اگر او زودتر وارد شود به آسانی شهر را خواهد گرفت. رجوع به ایران باستان ج ۲ صص ۱۴۱۹-۱۴۲۲ شود.

تیریز.

(۱) شاخ جامه را گویند که چاپوق است. (برهان). شاخ جامه. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج). چاپوق و شاخ جامه. (ناظم الاطباء)... و شاخ جامه را در عرف این زمان چاپوق گویند. (انجمن آرا) (آندراج). تیریز. (فرهنگ رشیدی). معرب آن تخریص است. (انجمن آرا). یک قطعه جامه که آن را تیریز نیز گویند و به تازیش دخریص خوانند. (از شرفنامه منیری). تیریز. تخریص. دخریص. تریج. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معرب تیریز تخریص و دخریص است و عرب آن را بِنَقَّةً گویند و نیز بِنِقَّةً. (قاموس از یادداشت ایضاً). و امروز تریج گویند. (یادداشت ایضاً): تخریص؛ خشتک پیراهن و جز آن معرب تیریز است. (منتهی الارب): کبک چون طالب علم است و در این نیست شکی مسئله خواند تا بگذرد از شب سه یکی بسته زیر گلو از غالیه تحت الحنکی ساخته پایکها را ز لکا موزگکی پیرهن دارد زین طالب علما نه یکی در دو تیریز سترده قلم و کرده سیاه. منوچهری. هست پیراهنی و شلواری نیست بر هر دو نیفه و تیریز. مسعود سعد. پیرهن ز آن طمع مکن که ز حرص دزد از جامه پدر تیریز. سنائی (دیوان ص ۸۰۶). از این بی رونقی عالم، چو نیکوتر بزرگان را ز جامه بی تنه و تیریز و خانه بی در و روزن. سنائی. هر روز بنو جامه شادی و طرب پوش تا جامه غم را بدرد دامن و تیریز. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیریز کرد دست حوادث ز آستینت چون دامن تو دید گریبان روزگار. انوری ||. بال و پر مرغان را نیز گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء). بال جانوران. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج): مگر که کبکان اندر ضیافت نوروز بریده اند سر زاغ بر سر کھسار که بسته اند همه پر زاغ بر تیریز که کرده اند همه خون زاغ بر منقار. معزی. تیریک ده. [د] (اخ) دهی از دهستان کچرستاق است که در بخش مرکزی شهرستان نوشهر واقع است و ۲۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیرینه.

[ت] (اخ) تیرنت. رجوع به تیرنت و قاموس الاعلام ترکی شود.

تیریه.

[ی] (۱) بستو. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۰۰). این کلمه شبیه است به کلمه تیره که امروز در قزوین و پاره ای جاهای دیگر به دیگ سفالین گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کرد از بهر ماست تیره خواست ز آنکه درویش بود عاریه خواست. شهید (لغت فرس اسدی ایضاً).

تیز

(ص) معروف است که نقیض کند باشد. (برهان) (از انجمن آرا). مقابل کند. (آنندراج). بران و قاطع و حاد و برنده. (از ناظم الاطباء). بران. برنده. تند. قاطع. سخت برنده. مقابل کند. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پارسی باستان «تیگرا خنودا» (۱) (دارنده خود نوک تیز) اوستا «بروئیثرو تته ژا» (۲) (با لبه تیز) پهلوی «تیج» (۳) پازند «تیژ» (۴) نیز در پهلوی «تیش» (۵) به معنی تبر. هندی باستانی «تیج» (۶)، «تجتی» (۷) (تیز کردن تیز بودن). کردی «تیژ» (۸) بلوچی دخیل «تیز» (۹) افغانی دخیل «تیز» (۱۰)، «تیزل» (۱۱) سریکلی «ته ایز» (۱۲) وخی «تیز» (۱۳) مازندرانی و گیلکی «تیج» (۱۴) در پارسی تیج (۱۵) (تبر) و تیشه (۱۶) (تبر) ... اشکاشمی «تیز» (۱۷) وخی «تاغد» (۱۸) یودغا «تورغه» (۱۹) ... طبری «تج» (۲۰) تند. تیز ... (حاشیه برهان چ معین): دریغ فر جوانی و عزای دریغ عزیز بوم ازین پیش همچنان سپریغ بناز باز همی پرورد ورا دهقان چو شد رسیده نیابد ز تیغ تیز گریغ. شهید (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). خورشید (۲۱) تیغ تیز ترا آب میدهد مریخ نوک نیزه تو سان زند همی. دقیقی (از یادداشت ایضاً). تهمتن بخندید کو را بدید یکی تیغ تیز از میان برکشید. دقیقی (از یادداشت ایضاً). غمین گشت و سودابه را خوار کرد دل خویشان زو پرآزار کرد بدل گفت کاین را به شمشیر تیز بیاید کنون کردنش ریزریز. فردوسی. سپاه و دل و گنجم افزون تر است جهان زیر شمشیر تیز اندر است. فردوسی. وز آتش همه دشت پر رستخیز ز بس گرز و کوپال و شمشیر تیز. فردوسی. فلک مساعد و بازو قوی و تیغش تیز خدای ناصر و تن بی گزند و بی آزار. فرخی. دهقان بدر آید و فراوان نگردشان تیغی بکشد تیز گلو باز بردشان. منوچهری. اگر ز کین تو دندان خصم کند شود عجب نباشد از آن عزم تند و خنجر تیز. ظهیر فاریابی. چو هندوی بازیگرم گرم خیز معلق زنان، هندوی تیغ تیز. نظامی ||. با نوکی سخت باریک که سری تند دارد. که به آسانی در چیزی فروشود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با نوکی تیز و برنده: درآمد یکی خاد چنگال تیز ربود از کفش گوشت برد و گریز. خجسته (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با دو کژدم نکرد زفتی هیچ با دل من چراش بینم زفت. خسروی (یادداشت ایضاً). چرا چون پلنگان به چنگال تیز نینگیزد از خان او رستخیز. فردوسی. چنین گفت کاین تیر بی پر بود نبد تیز پیکان او گرد بود. فردوسی. دگر گفت کین غل و بند گران همی تیز مسمار آهنگران. فردوسی. چو دیلمان زره پوش شاه مژگانش به تیز زوبین بر پیل ساخته خنگال. عسجدی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با زر بهم باز نهاده لب هر دو رویش بسر سوزن تیز (۲۲) آژده هموار. منوچهری (یادداشت ایضاً). سر چنگ چون سفت الماس تیز چو سوزن همه موی پشت از ستیز. اسدی. در شگفتم از آن دو کژدم تیز که چرا لاله اش (۲۳) به جفت گرفت شده از سرخ روئی تیز چون خار خوشا خاری که آرد سرخ گل بار. نظامی. چون نداری ناخن درنده تیز با ددان، آن به که کم گیری ستیز. سعدی (گلستان). مژه تیز است و غمزه تیز و تو تیز (۲۴) ریختی خون عاشقان به ستیز. کمال خجندی (از آنندراج ||). نوکدار. (ناظم الاطباء). با نوکی سخت باریک: خراج که ماده آن سخت گرم بود. رنگ آن سرخ بود و آماس افزاشته تر و سر او تیز تر. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در ترکی به معنی زود و تعجیل و شتاب است. (برهان). شتابان. (ناظم الاطباء). تند. بسرعت. بشتاب (۲۵). سریع. پرشتاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): خلقانش کرد جامه زنگاری این تند و تیز باد فرودینا. دقیقی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ... و ایشان را [مردم جیرفت را] رودی است تیز همی رود بانگ کنان. (حدود العالم). برو تیز و آن شیردل را بگوی که ایدر ترا آمدن نیست روی. فردوسی. چو گودرز برخاست از پیش اوی پس پهلوان تیز بنهاد روی. فردوسی. برو پیش او تیز و بنمای چهر بیارای و میسای رویش به مهر. فردوسی. بماند مرکبش و

استران بمانده شدند (۲۶) ز بس دویدن تیز و ز بس کشیدن بار. فرخی. بهتر از حوت به آب اندر وز رنگ به کوه تیزتر ز آب به شیب اندر و ز آتش به فراز. منوچهری. به آب خرد سنگ فطرت بگردان کزین تیزتر آسیابی نیابی. خاقانی. بعد از آن برداشت هیزم را و رفت سوی شهر از پیش من او تیز و تفت. مولوی. نامشان را سیل تیز مرگ برد نام او و دولت تیزش نمود. مولوی. نیزه‌ها را همچو خاشاکی ربود آب تیز سیل پر جوش عنود. مولوی ||. در حال. فوری. بیدرنگ: سیل مرگ از فراز قصد تو کرد تیز برخیز ازین مهول مسیل. ناصر خسرو ||. جلد. (ناظم الاطباء). فرز. چابک. تندپرش. چالاک. تند. بیدرنگ. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : تیز بودیم و کندگونه شدیم راست بودیم و باشگونه شدیم از آن کردار کو مردم رباید عقاب تیز، نر باید خشنسار. دقیقی (یادداشت ایضاً). خوب اگر سوی ما نگه نکند گو مکن شو که ما نمونه شدیم. کسائی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دگر صد سگ تیز نخجیرگیر به کوه و به هامون رونده چو تیر. فردوسی. وز آن پس بیاورد چندان جهیز کز آن کند شد بارگی های تیز. فردوسی. تهمتن یکی شست بر گردنش بزد تیز و بر شد روان از تنش. فردوسی. کار کن تیز توئی، کار کن کار ترا نعمت باقی جزاست. ناصر خسرو (دیوان ص ۵۸). از آن غازی بی هنر خون بریز که در حمله کند است و در لقمه تیز. امیر خسرو دهلوی ||. تند. عجول. سبک سر. آشفته. شتابزده: به خراد گفت آن زمان شهریار که ای از ردان جهان یادگار بدان کودک تیز و نادان (۲۷) بگوی که ما را کنون تیره گشت آبروی. فردوسی. بدو گفت کاین مرد برنای تیز همی با تن خویش دارد ستیز. فردوسی. سکندر خروشید کای مرد تیز همی جنگ رای آیدت یا گریز. فردوسی. نوازش به هر جا بود دستگیر چه از تیز برنا چه از مرد پیر. فردوسی. || تندرست. بادآورده. سهل الوصول. (صفت دولت): دولت تیز، مرغ تیزپرست عدل شه پایدام او زبید. خاقانی. هر که را غره کرد دولت تیز (۲۸) غدر آن دولتش هلاک رساند. خاقانی. نامشان را سیل تیز مرگ برد نام او و دولت تیزش نمود. مولوی ||. سخت سوزان. مشتعل. سخت روشن و فروخته. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). شعله ور. سوزان: آتشی بنشانند از تن تفت و تیز چون زمانی بگذرد گردد گمیز. رودکی (از یادداشت ایضاً). اگر بند خواهی ز من بی گزند کسی آتش تیز، کی کرد بند. فردوسی. همه لشکرش زار و گریان شدند چو بر آتش تیز بریان شدند. فردوسی. نیریه جهاندار گرگین منم همان آتش تیز بر زین منم. فردوسی. تا بردی از دل و از چشم من آرام و خواب گه ز دل در آتش تیزم گه از چشم اندر آب. فرخی. آنکه مرده ست همی سوزد در آتش تیز وانکه زنده ست همی غلتد در خون جگر. فرخی. خشم شاه آتش تیز است و بدانندیش چو موم موم هر جای در آتش بود افتد بگداز. فرخی. عشق آتش تیز و هیزم تاخ منم گر عشق بماند اینچنین آخ (۲۹) تنم. صفار (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سپری کرد توانند ترا ز آتش تیز چون همی زیر قدم گردن کیوان سپرند. ناصر خسرو. چو آب و آتش، نرم است و تیز، نیست شگفت از آنکه بودش پروردگار از آتش و آب. مسعود سعد. از صحبت پادشه پرهیز چون پنبه نرم ز آتش تیز. نظامی. پلنگ از زدن کینه ورتر شود به باد آتش تیز برتر شود. سعدی ||. بسیار گرم. تند. پرحرارت و سخت گرم. شدید. سوزان. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): لیکن مردم صفراپی را درد چشم خشک و تبهای تیز و سودا پدید آید. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً). شد تن من همچو زر پخته به زردی کز تفت تبهای تیز بود در آتش. سوزنی (از یادداشت ایضاً). خر را چو تب گرفت بمیرد هر آینه ای هجو من ترا چو تب تیز محرقه. سوزنی (از یادداشت ایضاً ||). ترش و حریف و سوزان. (ناظم الاطباء). سخت ترش و حریف چون سرکه تیز. سرکه تند. خل ثقیف. سخت تند. مزه گردانیده به تندی. چون روغن مانده و طعامی تیز و زبان گز، چون گردوی کهنه و مانند آن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): و اندر مقدار ده استار سرکه تیز بیزند. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً). و تدبیرهای تری فزای باید کرد و شیر زنان اندر بینی چکانیدن و روغن بنفشه بر سر نهادن و از طعامهای تیز و شور پرهیز کردن. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً). آنچه پوست دهان را بگزد ترش است و آنچه بسوزاند تیز؛ یعنی حریف است. (ذخیره خوارزمشاهی، ایضاً). بگیرند مغز پنبه دانه و گوز مغز تیز گشته... (ذخیره خوارزمشاهی، ایضاً). و او جدا کند میان شیرین و تلخ و تیز و ترش و امثال آن. (چهارمقاله نظامی). باده گلرنگ تلخ تیز خوشخوار سبک نقلش از لعل نگار و نقلش از یاقوت خام. حافظ

(دیوان چ قزوینی ص ۲۱۰ ||). گرم. بارونق. رایج. روان. پرمشتری. بسیار خریدار. بارواج. روا (صفت بازار). (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): برمهون شهری است [به هندوستان] چون رباطی و هر روزی اندرو چهار روز بازار تیز باشد. (حدود العالم، یادداشت ایضاً). گر امروز تیز است بازار من ببینی پس از مرگ آثار من. فردوسی. تیزبازاری همی بینم سخا را نزد او اینت بازاری که در گیتی چنین بازار نیست. فرخی. آن را که تو را گوید تو خدمت او کن او را (۳۰) بر تو تیزتر است از همه بازار. فرخی. هجر تو مانند وصل هست روا بهر آنک بر سر بازار تیز کور بود مشتری. سنائی. ای تازه به اعلا، آثار جهاننداری وی تیز به ایامت بازار جهاننداری. خاقانی. تیز است چون بازار او، عاجز شدم در کار او جان در خط دیدار او مدهوش و حیران دیده ام. خاقانی. خیز بلقیسا، که بازاری است تیز زین خسیسان کسادافکن گریز. مولوی ||. سخت و ناگوار و غم انگیز: بر سر خاک از فلک تیز گشت واقعه ای تیز بخواهد گذشت. نظامی (مخزن الاسرار چ وحید ص ۱۲۳ ||). شدید و سخت. (ناظم الاطباء). درشت و تند: خلقانش کرد جامه زنگاری این تند و تیز باد فرودینا. دقیقی. که ناید بدین کودک از من ستم نه هرگز بدو برزنم تیز دم. فردوسی. سلطان محمود پدر من است و من نمی توانم دید که بادی تیز بر وی وزد و مالشهای وی مرا خوش است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۹). چون نزدیک من آمد... بادی دیدم در سر وی که از آن تیزتر نباشد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۳۷). چو ناگه وزیدی یکی باد تیز از آن بیشه برخاستی رستخیز. اسدی (گرشاسب نامه). ز بس برگ ریزش گه باد تیز گرتی جهان هر زمان رستخیز. اسدی (گرشاسب نامه). درافتاد دارا به آن زخم تیز (۳۱) برآمد ز گیتی یکی رستخیز. نظامی (از آندراج ||). سرکش. تند. عالی: همت تیز و بلند تو بدان جای رسید که ثری گشت مر او را فلک فیرونا. خسروانی ||. صائب. حاد. تند. روشن: چنان دید امیرالمؤمنین به فطرت تیز و فکرت صافی خرد که بگرداند خاطر خود را از جزع بر این مصیبت ها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۱ ||). نیک. بجا. بسزا. سخت. بغایت: نگهدار دین و تن و توش من همان تیز بینادل و هوش من. فردوسی. تو شاهی ز شاهان من یافتی چو در بندگی تیز بشتافتی. فردوسی ||. خشمناک. بدخو. تندخو. خشمگین: همه ساله تا بود خونریز بود (۳۲) سبک رو و بد گوهر و تیز بود. فردوسی. چو بشنید بهرام شد زردروی نگه کرد خراد بر زین بروی بترسید از آن تیز و خونخواره مرد که او را ز باد اندر آرد بگرد. فردوسی. کسی کو بود تیز و برترمنش بیچد ز بیغاره و سرزنش مبادا که گیرد به نزد تو جای چنین مرد اگر باشدت رهنمای... فردوسی. به جدل در حدیث شه مأویز تیغ تو کند به که خسرو تیز. سنائی. به سرهنگ دیوان نظر کرد تیز که نطعش بینداز و خونش بریز. سعدی (بوستان). - سرتیز؛ تند. مغرور. متکبر. خودبین: سعدیا دعوی بی صدق بجائی نرسد کند رفتار و بگفتار چنین سرتیزیم. سعدی. - سرتیزی؛ تندی. غرور. تکبر: و اگر تو از سر سرتیزی به سر و دندان تیز مغروری، هم دندانی مار را نشائی. (مرزبان نامه چ ۳ ص ۹۱). ز سرتیزی آن آهنین دل که بود به عیب پریخ زبان برگشود. سعدی (بوستان ||). غضب آلود. تند و خشم آگین (صفت نگاه): از نگاه تیز هر جا ترک چشم تیر ریخت از دل و جان بر سر هم یک جهان نخجیر ریخت. ظهوری (از آندراج ||). قوی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): داروهای تیز اندر ابتدا علت (لقوه) سخت زیان دارد. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً ||). سخت شنونده. سخت شنوا (صفت گوش). زودیاب: گوش تیز؛ که گفتارهای دور و آهسته را به آسانی شنود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): گوش و پهلو و میان و کتف و جبهه و ساق تیز و فربی و نزار و قوی و پهن و دراز. منوچهری (از یادداشت ایضاً). اگرچه باده فرحبخش و باد گلریز است به بانگ چنگ مخور می که محتسب تیز (۳۳) است. حافظ (از یادداشت ایضاً ||). زیرک. باهوش. زکی. سخت هوشیار. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). فعال. سریع الانتقال: و کندر ذهن را تیز گرداند. (الابنیه عن حقایق الادویه ||). سخت بینا (صفت چشم). تیز چشم. تیز بصر. و تیزبین و جز اینها، که اشیاء را هر قدر خرد باشد از دور بیند: گر رفیقان به بصر تیز بوند از بر ما این رقیبان سماوی همه یکسر بصرند. ناصر خسرو ||. مشتاق. گراینده. در صفت دل و سر و جز آن، تند و خواهان چون شهوتی تیز، اشتها تیز. سخت مایل و خواهنده: بکار زنان تیز بودی سرش همی نرم جائی بجستی برش. فردوسی ||. فصیح: زبانی تیز؛ لسانی طلق و حلیف. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): به عبری، زبان تیز بگشاده ای به گفتار داد سخن داده ای.

شمسی (یوسف و زلیخا ||). زودیاب. چون شامه تیز که از دور کمترین بوئی را حس کند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). در صفت بو؛ بوئی که غشاء بینی را سوزد چنانکه بوی سرکه و آمونیاک و مانند آن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): و نبض صغیر و بول ناری و بوی آن تیز باشد. (ذخیره خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً ||). مقابل پست در زخمه (موسیقی). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بلند. رسا: چنین گفت هومان به آواز تیز که نه جای جنگ است و راه گریز. فردوسی. زخمه رودزن نه پست و نه تیز زلف ساقی نه کوتاه و نه دراز. فرخی (یادداشت ایضاً). زله جزد باشد، بانگی تیز کند در غله ها. (حاشیاء فرهنگ اسدی نخجوانی). || صدای حزین که از راه پایین برآید. (برهان). صدائی که از راه پایین حیوانات آید، آن را گوز نیز گویند. (غیاث اللغات). صدائی که از اسفل برآید و با لفظ دادن مستعمل است. (از آندراج). شرطه و باد صداداری که از راه پایین درآید. (ناظم الاطباء). حبقه. شرطه. ضراط. ضراط. تلنگ. حُباق. حَبِق. گوز. باد گنده با آواز که از فرود سوی حیوان بیرون شود: ریش (۳۴) ز در خنده و سبلیت ز در تیز گردن ز در سیلی و پهلو ز در لت. لیبی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اینچنین کس به حشر زنده شود تیز بر ریش مردم نادان. ناصر خسرو. ای به یک تیز تو به نیمشب اندر چشم گروگان خفته گردد بیدار. سوزنی. زین سور به آیین تو بردند به خروار زر و درم آن قوم که نرزند (۳۵) بدو تیز. سوزنی. در جمع هرزه گویان از گفت بد چه عیب شرمندگی نیارد در تشتخانه تیز. امیر خسرو دهلوی. - تیز مشت افشار؛ ظاهراً مراد آن باشد که سرانگشت را در بیخ ترانگشت (۳۶) حلقه کنند و دیگر انگشتان را نیز خم نمایند و بر دهن گذاشته آوازی کنند و آن را تیزک نیز گویند. (آندراج): زر مشت افشار بودی بوسه او را بها سبلیت آورد و سزای تیز مشت افشار شد. سوزنی (از آندراج ||). در اصطلاح بنایان در صفت گچ به معنی گچی که کشته نباشد. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). (۱) - (۲) - (۳) - (۴) - (۵) - (۶) - (۷) - (۸) - (۹) - (۱۰) - (۱۱) - (۱۲) - (۱۳) - (۱۴) - (۱۵) - (۱۶) - (۱۷) - (۱۸) - (۱۹) - (۲۰) - (۲۱) - (۲۲) - (۲۳) - (۲۴) - (۲۵) - (۲۶) - (۲۷) - (۲۸) - (۲۹) - (۳۰) - (۳۱) - (۳۲) - (۳۳) - (۳۴) - (۳۵) - (۳۶) - (۳۷) - (۳۸) - (۳۹) - (۴۰) - (۴۱) - (۴۲) - (۴۳) - (۴۴) - (۴۵) - (۴۶) - (۴۷) - (۴۸) - (۴۹) - (۵۰) - (۵۱) - (۵۲) - (۵۳) - (۵۴) - (۵۵) - (۵۶) - (۵۷) - (۵۸) - (۵۹) - (۶۰) - (۶۱) - (۶۲) - (۶۳) - (۶۴) - (۶۵) - (۶۶) - (۶۷) - (۶۸) - (۶۹) - (۷۰) - (۷۱) - (۷۲) - (۷۳) - (۷۴) - (۷۵) - (۷۶) - (۷۷) - (۷۸) - (۷۹) - (۸۰) - (۸۱) - (۸۲) - (۸۳) - (۸۴) - (۸۵) - (۸۶) - (۸۷) - (۸۸) - (۸۹) - (۹۰) - (۹۱) - (۹۲) - (۹۳) - (۹۴) - (۹۵) - (۹۶) - (۹۷) - (۹۸) - (۹۹) - (۱۰۰) - (۱۰۱) - (۱۰۲) - (۱۰۳) - (۱۰۴) - (۱۰۵) - (۱۰۶) - (۱۰۷) - (۱۰۸) - (۱۰۹) - (۱۱۰) - (۱۱۱) - (۱۱۲) - (۱۱۳) - (۱۱۴) - (۱۱۵) - (۱۱۶) - (۱۱۷) - (۱۱۸) - (۱۱۹) - (۱۲۰) - (۱۲۱) - (۱۲۲) - (۱۲۳) - (۱۲۴) - (۱۲۵) - (۱۲۶) - (۱۲۷) - (۱۲۸) - (۱۲۹) - (۱۳۰) - (۱۳۱) - (۱۳۲) - (۱۳۳) - (۱۳۴) - (۱۳۵) - (۱۳۶) - (۱۳۷) - (۱۳۸) - (۱۳۹) - (۱۴۰) - (۱۴۱) - (۱۴۲) - (۱۴۳) - (۱۴۴) - (۱۴۵) - (۱۴۶) - (۱۴۷) - (۱۴۸) - (۱۴۹) - (۱۵۰) - (۱۵۱) - (۱۵۲) - (۱۵۳) - (۱۵۴) - (۱۵۵) - (۱۵۶) - (۱۵۷) - (۱۵۸) - (۱۵۹) - (۱۶۰) - (۱۶۱) - (۱۶۲) - (۱۶۳) - (۱۶۴) - (۱۶۵) - (۱۶۶) - (۱۶۷) - (۱۶۸) - (۱۶۹) - (۱۷۰) - (۱۷۱) - (۱۷۲) - (۱۷۳) - (۱۷۴) - (۱۷۵) - (۱۷۶) - (۱۷۷) - (۱۷۸) - (۱۷۹) - (۱۸۰) - (۱۸۱) - (۱۸۲) - (۱۸۳) - (۱۸۴) - (۱۸۵) - (۱۸۶) - (۱۸۷) - (۱۸۸) - (۱۸۹) - (۱۹۰) - (۱۹۱) - (۱۹۲) - (۱۹۳) - (۱۹۴) - (۱۹۵) - (۱۹۶) - (۱۹۷) - (۱۹۸) - (۱۹۹) - (۲۰۰) - (۲۰۱) - (۲۰۲) - (۲۰۳) - (۲۰۴) - (۲۰۵) - (۲۰۶) - (۲۰۷) - (۲۰۸) - (۲۰۹) - (۲۱۰) - (۲۱۱) - (۲۱۲) - (۲۱۳) - (۲۱۴) - (۲۱۵) - (۲۱۶) - (۲۱۷) - (۲۱۸) - (۲۱۹) - (۲۲۰) - (۲۲۱) - (۲۲۲) - (۲۲۳) - (۲۲۴) - (۲۲۵) - (۲۲۶) - (۲۲۷) - (۲۲۸) - (۲۲۹) - (۲۳۰) - (۲۳۱) - (۲۳۲) - (۲۳۳) - (۲۳۴) - (۲۳۵) - (۲۳۶) - (۲۳۷) - (۲۳۸) - (۲۳۹) - (۲۴۰) - (۲۴۱) - (۲۴۲) - (۲۴۳) - (۲۴۴) - (۲۴۵) - (۲۴۶) - (۲۴۷) - (۲۴۸) - (۲۴۹) - (۲۵۰) - (۲۵۱) - (۲۵۲) - (۲۵۳) - (۲۵۴) - (۲۵۵) - (۲۵۶) - (۲۵۷) - (۲۵۸) - (۲۵۹) - (۲۶۰) - (۲۶۱) - (۲۶۲) - (۲۶۳) - (۲۶۴) - (۲۶۵) - (۲۶۶) - (۲۶۷) - (۲۶۸) - (۲۶۹) - (۲۷۰) - (۲۷۱) - (۲۷۲) - (۲۷۳) - (۲۷۴) - (۲۷۵) - (۲۷۶) - (۲۷۷) - (۲۷۸) - (۲۷۹) - (۲۸۰) - (۲۸۱) - (۲۸۲) - (۲۸۳) - (۲۸۴) - (۲۸۵) - (۲۸۶) - (۲۸۷) - (۲۸۸) - (۲۸۹) - (۲۹۰) - (۲۹۱) - (۲۹۲) - (۲۹۳) - (۲۹۴) - (۲۹۵) - (۲۹۶) - (۲۹۷) - (۲۹۸) - (۲۹۹) - (۳۰۰) - (۳۰۱) - (۳۰۲) - (۳۰۳) - (۳۰۴) - (۳۰۵) - (۳۰۶) - (۳۰۷) - (۳۰۸) - (۳۰۹) - (۳۱۰) - (۳۱۱) - (۳۱۲) - (۳۱۳) - (۳۱۴) - (۳۱۵) - (۳۱۶) - (۳۱۷) - (۳۱۸) - (۳۱۹) - (۳۲۰) - (۳۲۱) - (۳۲۲) - (۳۲۳) - (۳۲۴) - (۳۲۵) - (۳۲۶) - (۳۲۷) - (۳۲۸) - (۳۲۹) - (۳۳۰) - (۳۳۱) - (۳۳۲) - (۳۳۳) - (۳۳۴) - (۳۳۵) - (۳۳۶) - (۳۳۷) - (۳۳۸) - (۳۳۹) - (۳۴۰) - (۳۴۱) - (۳۴۲) - (۳۴۳) - (۳۴۴) - (۳۴۵) - (۳۴۶) - (۳۴۷) - (۳۴۸) - (۳۴۹) - (۳۵۰) - (۳۵۱) - (۳۵۲) - (۳۵۳) - (۳۵۴) - (۳۵۵) - (۳۵۶) - (۳۵۷) - (۳۵۸) - (۳۵۹) - (۳۶۰) - (۳۶۱) - (۳۶۲) - (۳۶۳) - (۳۶۴) - (۳۶۵) - (۳۶۶) - (۳۶۷) - (۳۶۸) - (۳۶۹) - (۳۷۰) - (۳۷۱) - (۳۷۲) - (۳۷۳) - (۳۷۴) - (۳۷۵) - (۳۷۶) - (۳۷۷) - (۳۷۸) - (۳۷۹) - (۳۸۰) - (۳۸۱) - (۳۸۲) - (۳۸۳) - (۳۸۴) - (۳۸۵) - (۳۸۶) - (۳۸۷) - (۳۸۸) - (۳۸۹) - (۳۹۰) - (۳۹۱) - (۳۹۲) - (۳۹۳) - (۳۹۴) - (۳۹۵) - (۳۹۶) - (۳۹۷) - (۳۹۸) - (۳۹۹) - (۴۰۰) - (۴۰۱) - (۴۰۲) - (۴۰۳) - (۴۰۴) - (۴۰۵) - (۴۰۶) - (۴۰۷) - (۴۰۸) - (۴۰۹) - (۴۱۰) - (۴۱۱) - (۴۱۲) - (۴۱۳) - (۴۱۴) - (۴۱۵) - (۴۱۶) - (۴۱۷) - (۴۱۸) - (۴۱۹) - (۴۲۰) - (۴۲۱) - (۴۲۲) - (۴۲۳) - (۴۲۴) - (۴۲۵) - (۴۲۶) - (۴۲۷) - (۴۲۸) - (۴۲۹) - (۴۳۰) - (۴۳۱) - (۴۳۲) - (۴۳۳) - (۴۳۴) - (۴۳۵) - (۴۳۶) - (۴۳۷) - (۴۳۸) - (۴۳۹) - (۴۴۰) - (۴۴۱) - (۴۴۲) - (۴۴۳) - (۴۴۴) - (۴۴۵) - (۴۴۶) - (۴۴۷) - (۴۴۸) - (۴۴۹) - (۴۵۰) - (۴۵۱) - (۴۵۲) - (۴۵۳) - (۴۵۴) - (۴۵۵) - (۴۵۶) - (۴۵۷) - (۴۵۸) - (۴۵۹) - (۴۶۰) - (۴۶۱) - (۴۶۲) - (۴۶۳) - (۴۶۴) - (۴۶۵) - (۴۶۶) - (۴۶۷) - (۴۶۸) - (۴۶۹) - (۴۷۰) - (۴۷۱) - (۴۷۲) - (۴۷۳) - (۴۷۴) - (۴۷۵) - (۴۷۶) - (۴۷۷) - (۴۷۸) - (۴۷۹) - (۴۸۰) - (۴۸۱) - (۴۸۲) - (۴۸۳) - (۴۸۴) - (۴۸۵) - (۴۸۶) - (۴۸۷) - (۴۸۸) - (۴۸۹) - (۴۹۰) - (۴۹۱) - (۴۹۲) - (۴۹۳) - (۴۹۴) - (۴۹۵) - (۴۹۶) - (۴۹۷) - (۴۹۸) - (۴۹۹) - (۵۰۰) - (۵۰۱) - (۵۰۲) - (۵۰۳) - (۵۰۴) - (۵۰۵) - (۵۰۶) - (۵۰۷) - (۵۰۸) - (۵۰۹) - (۵۱۰) - (۵۱۱) - (۵۱۲) - (۵۱۳) - (۵۱۴) - (۵۱۵) - (۵۱۶) - (۵۱۷) - (۵۱۸) - (۵۱۹) - (۵۲۰) - (۵۲۱) - (۵۲۲) - (۵۲۳) - (۵۲۴) - (۵۲۵) - (۵۲۶) - (۵۲۷) - (۵۲۸) - (۵۲۹) - (۵۳۰) - (۵۳۱) - (۵۳۲) - (۵۳۳) - (۵۳۴) - (۵۳۵) - (۵۳۶) - (۵۳۷) - (۵۳۸) - (۵۳۹) - (۵۴۰) - (۵۴۱) - (۵۴۲) - (۵۴۳) - (۵۴۴) - (۵۴۵) - (۵۴۶) - (۵۴۷) - (۵۴۸) - (۵۴۹) - (۵۵۰) - (۵۵۱) - (۵۵۲) - (۵۵۳) - (۵۵۴) - (۵۵۵) - (۵۵۶) - (۵۵۷) - (۵۵۸) - (۵۵۹) - (۵۶۰) - (۵۶۱) - (۵۶۲) - (۵۶۳) - (۵۶۴) - (۵۶۵) - (۵۶۶) - (۵۶۷) - (۵۶۸) - (۵۶۹) - (۵۷۰) - (۵۷۱) - (۵۷۲) - (۵۷۳) - (۵۷۴) - (۵۷۵) - (۵۷۶) - (۵۷۷) - (۵۷۸) - (۵۷۹) - (۵۸۰) - (۵۸۱) - (۵۸۲) - (۵۸۳) - (۵۸۴) - (۵۸۵) - (۵۸۶) - (۵۸۷) - (۵۸۸) - (۵۸۹) - (۵۹۰) - (۵۹۱) - (۵۹۲) - (۵۹۳) - (۵۹۴) - (۵۹۵) - (۵۹۶) - (۵۹۷) - (۵۹۸) - (۵۹۹) - (۶۰۰) - (۶۰۱) - (۶۰۲) - (۶۰۳) - (۶۰۴) - (۶۰۵) - (۶۰۶) - (۶۰۷) - (۶۰۸) - (۶۰۹) - (۶۱۰) - (۶۱۱) - (۶۱۲) - (۶۱۳) - (۶۱۴) - (۶۱۵) - (۶۱۶) - (۶۱۷) - (۶۱۸) - (۶۱۹) - (۶۲۰) - (۶۲۱) - (۶۲۲) - (۶۲۳) - (۶۲۴) - (۶۲۵) - (۶۲۶) - (۶۲۷) - (۶۲۸) - (۶۲۹) - (۶۳۰) - (۶۳۱) - (۶۳۲) - (۶۳۳) - (۶۳۴) - (۶۳۵) - (۶۳۶) - (۶۳۷) - (۶۳۸) - (۶۳۹) - (۶۴۰) - (۶۴۱) - (۶۴۲) - (۶۴۳) - (۶۴۴) - (۶۴۵) - (۶۴۶) - (۶۴۷) - (۶۴۸) - (۶۴۹) - (۶۵۰) - (۶۵۱) - (۶۵۲) - (۶۵۳) - (۶۵۴) - (۶۵۵) - (۶۵۶) - (۶۵۷) - (۶۵۸) - (۶۵۹) - (۶۶۰) - (۶۶۱) - (۶۶۲) - (۶۶۳) - (۶۶۴) - (۶۶۵) - (۶۶۶) - (۶۶۷) - (۶۶۸) - (۶۶۹) - (۶۷۰) - (۶۷۱) - (۶۷۲) - (۶۷۳) - (۶۷۴) - (۶۷۵) - (۶۷۶) - (۶۷۷) - (۶۷۸) - (۶۷۹) - (۶۸۰) - (۶۸۱) - (۶۸۲) - (۶۸۳) - (۶۸۴) - (۶۸۵) - (۶۸۶) - (۶۸۷) - (۶۸۸) - (۶۸۹) - (۶۹۰) - (۶۹۱) - (۶۹۲) - (۶۹۳) - (۶۹۴) - (۶۹۵) - (۶۹۶) - (۶۹۷) - (۶۹۸) - (۶۹۹) - (۷۰۰) - (۷۰۱) - (۷۰۲) - (۷۰۳) - (۷۰۴) - (۷۰۵) - (۷۰۶) - (۷۰۷) - (۷۰۸) - (۷۰۹) - (۷۱۰) - (۷۱۱) - (۷۱۲) - (۷۱۳) - (۷۱۴) - (۷۱۵) - (۷۱۶) - (۷۱۷) - (۷۱۸) - (۷۱۹) - (۷۲۰) - (۷۲۱) - (۷۲۲) - (۷۲۳) - (۷۲۴) - (۷۲۵) - (۷۲۶) - (۷۲۷) - (۷۲۸) - (۷۲۹) - (۷۳۰) - (۷۳۱) - (۷۳۲) - (۷۳۳) - (۷۳۴) - (۷۳۵) - (۷۳۶) - (۷۳۷) - (۷۳۸) - (۷۳۹) - (۷۴۰) - (۷۴۱) - (۷۴۲) - (۷۴۳) - (۷۴۴) - (۷۴۵) - (۷۴۶) - (۷۴۷) - (۷۴۸) - (۷۴۹) - (۷۵۰) - (۷۵۱) - (۷۵۲) - (۷۵۳) - (۷۵۴) - (۷۵۵) - (۷۵۶) - (۷۵۷) - (۷۵۸) - (۷۵۹) - (۷۶۰) - (۷۶۱) - (۷۶۲) - (۷۶۳) - (۷۶۴) - (۷۶۵) - (۷۶۶) - (۷۶۷) - (۷۶۸) - (۷۶۹) - (۷۷۰) - (۷۷۱) - (۷۷۲) - (۷۷۳) - (۷۷۴) - (۷۷۵) - (۷۷۶) - (۷۷۷) - (۷۷۸) - (۷۷۹) - (۷۸۰) - (۷۸۱) - (۷۸۲) - (۷۸۳) - (۷۸۴) - (۷۸۵) - (۷۸۶) - (۷۸۷) - (۷۸۸) - (۷۸۹) - (۷۹۰) - (۷۹۱) - (۷۹۲) - (۷۹۳) - (۷۹۴) - (۷۹۵) - (۷۹۶) - (۷۹۷) - (۷۹۸) - (۷۹۹) - (۸۰۰) - (۸۰۱) - (۸۰۲) - (۸۰۳) - (۸۰۴) - (۸۰۵) - (۸۰۶) - (۸۰۷) - (۸۰۸) - (۸۰۹) - (۸۱۰) - (۸۱۱) - (۸۱۲) - (۸۱۳) - (۸۱۴) - (۸۱۵) - (۸۱۶) - (۸۱۷) - (۸۱۸) - (۸۱۹) - (۸۲۰) - (۸۲۱) - (۸۲۲) - (۸۲۳) - (۸۲۴) - (۸۲۵) - (۸۲۶) - (۸۲۷) - (۸۲۸) - (۸۲۹) - (۸۳۰) - (۸۳۱) - (۸۳۲) - (۸۳۳) - (۸۳۴) - (۸۳۵) - (۸۳۶) - (۸۳۷) - (۸۳۸) - (۸۳۹) - (۸۴۰) - (۸۴۱) - (۸۴۲) - (۸۴۳) - (۸۴۴) - (۸۴۵) - (۸۴۶) - (۸۴۷) - (۸۴۸) - (۸۴۹) - (۸۵۰) - (۸۵۱) - (۸۵۲) - (۸۵۳) - (۸۵۴) - (۸۵۵) - (۸۵۶) - (۸۵۷) - (۸۵۸) - (۸۵۹) - (۸۶۰) - (۸۶۱) - (۸۶۲) - (۸۶۳) - (۸۶۴) - (۸۶۵) - (۸۶۶) - (۸۶۷) - (۸۶۸) - (۸۶۹) - (۸۷۰) - (۸۷۱) - (۸۷۲) - (۸۷۳) - (۸۷۴) - (۸۷۵) - (۸۷۶) - (۸۷۷) - (۸۷۸) - (۸۷۹) - (۸۸۰) - (۸۸۱) - (۸۸۲) - (۸۸۳) - (۸۸۴) - (۸۸۵) - (۸۸۶) - (۸۸۷) - (۸۸۸) - (۸۸۹) - (۸۹۰) - (۸۹۱) - (۸۹۲) - (۸۹۳) - (۸۹۴) - (۸۹۵) - (۸۹۶) - (۸۹۷) - (۸۹۸) - (۸۹۹) - (۹۰۰) - (۹۰۱) - (۹۰۲) - (۹۰۳) - (۹۰۴) - (۹۰۵) - (۹۰۶) - (۹۰۷) - (۹۰۸) - (۹۰۹) - (۹۱۰) - (۹۱۱) - (۹۱۲) - (۹۱۳) - (۹۱۴) - (۹۱۵) - (۹۱۶) - (۹۱۷) - (۹۱۸) - (۹۱۹) - (۹۲۰) - (۹۲۱) - (۹۲۲) - (۹۲۳) - (۹۲۴) - (۹۲۵) - (۹۲۶) - (۹۲۷) - (۹۲۸) - (۹۲۹) - (۹۳۰) - (۹۳۱) - (۹۳۲) - (۹۳۳) - (۹۳۴) - (۹۳۵) - (۹۳۶) - (۹۳۷) - (۹۳۸) - (۹۳۹) - (۹۴۰) - (۹۴۱) - (۹۴۲) - (۹۴۳) - (۹۴۴) - (۹۴۵) - (۹۴۶) - (۹۴۷) - (۹۴۸) - (۹۴۹) - (۹۵۰) - (۹۵۱) - (۹۵۲) - (۹۵۳) - (۹۵۴) - (۹۵۵) - (۹۵۶) - (۹۵۷) - (۹۵۸) - (۹۵۹) - (۹۶۰) - (۹۶۱) - (۹۶۲) - (۹۶۳) - (۹۶۴) - (۹۶۵) - (۹۶۶) - (۹۶۷) - (۹۶۸) - (۹۶۹) - (۹۷۰) - (۹۷۱) - (۹۷۲) - (۹۷۳) - (۹۷۴) - (۹۷۵) - (۹۷۶) - (۹۷۷) - (۹۷۸) - (۹۷۹) - (۹۸۰) - (۹۸۱) - (۹۸۲) - (۹۸۳) - (۹۸۴) - (۹۸۵) - (۹۸۶) - (۹۸۷) - (۹۸۸) - (۹۸۹) - (۹۹۰) - (۹۹۱) - (۹۹۲) - (۹۹۳) - (۹۹۴) - (۹۹۵) - (۹۹۶) - (۹۹۷) - (۹۹۸) - (۹۹۹) - (۱۰۰۰).

تیز.

[ت] [ع مص] غلبه نمودن || لرزیدن تیر که در نشانه زده باشند. يقال: تاز السهم فی الرمیة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیز.

[تیز] [ع ا] سخت الواح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شدیدالواح (۱) از گور خران یا خران. (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - استخوان ها.

تیز آب.

(۱) مرکب) سیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آبی سیل آسا و خروشان. آبی تیز و پرشتاب در حرکت. آب تیز و تند و فروگیرنده و بنیان کن. تند آب: شب و روز و چرخ و مه و آفتاب دمان ابر و تند آتش و تیز آب. اسدی (گرشاسب نامه).

تیز آب.

(ا مرکب) به اصطلاح کیمیا جوهر شوره و اسید نیتریک. (ناظم الاطباء). مایعی است بی رنگ و تندبو. استنشاق بخار آن خطرناک است. غالب فلزات را حل می کند. اگر آن را با اسید کلریدریک مخلوط کنند تیزآب سلطانی بدست آید. تندآب. جوهر شوره. اسید ازتیک (۱) اسید نیتریک (۲). (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Acide nitrique - (۲) Acide azotique.

تیز آب.

(اِخ) دهی از دهستان رودمیان خواف است که در بخش خواف شهرستان تربت حیدریه واقع است. ۵۲۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیز آب.

(اِخ) دهی از دهستان میربیک است که در بخش دلفان شهرستان خرم آباد واقع است. ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیز آب.

(اِخ) دهی از دهستان شاهیمان است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

تیز آباد.

(اِخ) دهی از دهستان گل تپه فیض الله بیگی است که در بخش مرکزی شهرستان سقز واقع است و ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیز آب سلطانی.

[ب س] (ترکیب وصفی، ا مرکب) (۱) مخلوطی از تیزآب (اسید ازتیک) و اسید کلریدریک (جوهر نمک) که می تواند همه فلزات حتی طلا را در خود حل کند. تیزآب طلائی. تیزآب فاروق. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تیزآب شود. (۱) - Eau regale.

تیز آموز.

(نف مرکب، ن مف مرکب) که تیز آموزاند. که تیز آموخته شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هر پیشه که از آن کهنتر نباشد و هر صنعت که از آن تیزآموزتر نبود، تا مرد مدتی بر مزاولت آن مداومت نمی نماید در آن مهارتی... حاصل نمی کند. (المعجم فی معاییر اشعارالعجم از یادداشت ایضاً).

تیز آهنگ.

(ص مرکب) پرصدا و بلند آهنگ که صدائی بلند و پرتین دارد. خلاف پست آهنگ: مرغ تیز آهنگ لختی پر فشانند چون عمود زرفشان بنمود صبح. خاقانی. عندلیب از نوای تیز آهنگ گشته باریک چون بریشم چنگ. نظامی. سهم خدنگ تیز آهنگش خون از دیده مریخ روان ساخته. (حیب السیر).

تیزاب.

(ا مرکب) آبی زبان گز. تیزابه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزابه.

[ب / ب] (ا مرکب) تیزاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آب زبان گز: تیزابه اسفناج را پس از پختن باید گرفت. (یادداشت ایضاً).

تیزابی.

(ص نسبی) منسوب به تیزاب. تیزاب زده. - سبزه تیزابی؛ قسمی کشمش سبز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کشمش تیزابی. - طلای تیزابی؛ طلای بی غش یا بسیار کم غش. - کشمش تیزابی؛ کشمش که بطور مصنوعی و به کمک مواد شیمیائی آن را سبزرنگ سازند و از انواع سبزه نامرغوب است. - نقره تیزابی؛ مانند طلای تیزابی. نقره بی غش یا بسیار کم غش است.

تیزان.

(ق) در حال تیزیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزان.

[ت ی] (ع مص) مردن: تاز تیزاناً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج).

تیزباد.

(ا مرکب) بادی سخت و تند. بادی طوفان زا: که گر گیو و گودرز و آن دیوزاد شوند ابر غرنده یا تیزباد. فردوسی. چنان بد که روزی یکی تیزباد برآمد غمی گشت ازو رشنواد. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبازار.

(ا مرکب) بازار گرم و پرمشتری. بازار پر رونق و روا. بازار رائج: چه کردی که بودت خریدار آن کجا یافتی تیزبازار آن. فردوسی. چو آگاه شد خسرو از کار اوی غمی گشت از آن تیزبازار اوی. فردوسی. چو بشنید بهرام گفتار اوی بخندید از آن تیزبازار اوی. فردوسی. ز هر سو فراوان خریدار خاست بدان کلبه بر، تیزبازار خاست. فردوسی. تیزبازاری و هر جائی بازار تو تیز با دل زار بازار مکن گو نکم. مسعود سعد. چون شهد به بوسه تیزبازار شکرشکن و طبرزد آزار. نظامی. رجوع به تیزبازاری و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبازاری.

(حامص مرکب) روائی بازار. بازار گرمی: برده رونق به تیزبازاری تار زلفش ز مشک تاتاری. نظامی. تیزبازاری عدلت چو فلک دید به عدل گفت در بند فطیری تو که گرم است تنور. سلمان ساوجی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبال.

(ص مرکب) معروف که به معنی تیزپر باشد. (آنندراج). سریع الطیران و تندپر. (ناظم الاطباء). تیزپر. تیزپرواز: چو دوران در آمد شدن تیزبال شدن چون جنوب، آمدن چون شمال. نظامی.

تیزبر.

[ب] (ا مرکب) آلتی که بدان آهنگران آهن برند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبصر.

[ب ص] (ص مرکب) تیزبین و تندنظر. (ناظم الاطباء). رجوع به تیزبین و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبو.

(ص مرکب) تیزبوی. که بوئی تند دارد چون گندنا و ترتیزک. حادالمرائحه. ذاک. ذاکیه. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). ذعلوق تره ای است تیزبوی. (منتهی الارب) (زمخشری) (ربنجی): و هرچه تیزبوی تر بود [از بلسان] ... بهتر. (الابنیه عن حقایق الادویه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبه.

[ز ب] (ا مرکب) تیزآب. تیزآبه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به پیش شیری، صد خر همی ندارد پای دومن سرب بخورد ده ستیر تیزبهی (۱). ناصر خسرو (از یادداشت ایضاً). (۱) - رجوع به دیوان ناصر خسرو ص ۴۹۰ و حواشی و ملاحظات مرحوم دهخدا بر دیوان، ص ۶۸۸ شود.

تیزبین.

(نف مرکب) تیزچشم... معروف. (آنندراج). کسی که دور را خوب می بیند. (ناظم الاطباء). دقیق. بادقت. کنجکاو. (فرهنگ فارسی معین): زودرو عزم او فراز و نشیب تیزبین حزم او سپید و سیاه. ابوالفرج رونی. گل بی خار اندر گلشن دهر به چشم تیزبین کی می توان دید. مسعود سعد. و تیزبینان زمرهء انسانی گفته اند که کل شیء یرجع الی اصله. (چهارمقالهء نظامی). دیده ست بکرات بیشمار در معرکه ها چرخ تیزبین با بیلک او مرگ هم عنان با رایت او فتح همنشین. انوری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). این، دستور تیزبین منست در حفاظ گله امین منست. نظامی. صیدگری بود عجب تیزبین بادیه پیمای و مراحل گزین. نظامی. قوی پشت و گران نعل و سبک خیز به دیدن تیزبین و در شدن تیز. نظامی. می کرد سها ز همنشینان نقادی چشم تیزبینان. نظامی. گویاترین کسی را کو تیزبین تر آمد خط تو چشم بسته خال تو لال کرده. عطار. تیزبین باد آفتاب پرست تا ببیند که ماهتابی هست.

ظهوری (از آندراج). دست عرفی نقاب راز گشود خرد تیزبین ما بگریخت. ظهوری (ایضاً). -رای تیزبین؛ نظر صائب. اندیشه دقیق و باریک بین: از آن عادت شریف، از آن دست گنج بخش از آن رای تیزبین، وز آن گرز گاوسار. فرخی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزبینائی.

(حامص مرکب) دوربینی و حدت بصر. (ناظم الاطباء ||). فراست. ذکاوت. رجوع به تیزبینی شود.

تیزبینی.

(حامص مرکب) دقت. کنجکاوئی. (فرهنگ فارسی معین): رسول هندوان او را هدیه های بسیار آورده بود تبع اندران ظرایفها خیره مانده بود و گفت این همه از هندوستان خیزد؟ رسول دریافت و به تیزبینی گفت از زمین چین آوردند بیشتر. (مجمل التواریخ و القصص). و بعد مدتی شاه را به تیزبینی آن معلوم گشت. (مجمل التواریخ و القصص). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزپا.

(ص مرکب) سریع السیر و تندرو. (ناظم الاطباء). تیزپای. که در رفتن سریع است. تیزرو. که بشتاب رود. سریع در رفتار. که تند رود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیزرفتار: گراینده دو تیزپای نوند همان شست بدخواه کردش به بند. فردوسی. گذشته بر او بر بسی کام و دام یکی تیزپایی و دانش نام. عنصری. یکی نامه ز آنگونه کو دید رای بفرمود و شد زنگی تیزپای. اسدی (گرشاسب نامه). کجا توانم جستن که تیزپایانند چه چاره دانم کردن که چیره دستانند. مسعود سعد. تیر تو چه تیزپی پران پیک است کاندل دل خصم تو چه اندیشه رسید. اسعد بخاری سمرقندی. چو مردانه رو باشی و تیزپای به شکرانه با کندپایان پبای. سعدی (بوستان). شود توسن گریه ام تیزپای برو، هی زند هر زمان های های. ظهوری (از آندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزپر.

[پ] (نف مرکب) همان تیزبال است. (آندراج). مرغی که به تندی و سرعت پرواز می کند. (ناظم الاطباء). که به شتاب پرد. که تند پرد. تیزپرواز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): از آن بیشه بگریختی شیر نر همی ز آسمان کرکس تیزپر. فردوسی. رستم چرا نخواند به روز مرگ آن تیزپر و چنگل، عنقا را. ناصر خسرو. باز جهان تیزپر و خلق شکار است باز جهان را جز از (۱) شکار چه کار است. ناصر خسرو. دولت تیز، مرغ تیزپر است عدل شه پایدام او زبید. خاقانی. دهر صیاد و روز و شب دو سگ است چرخ باز کبود تیزپر است. خاقانی. تیزپر از کبوتری، برج به برج می پرد بیضه زر همی نهد، دربدر از سبکسری. خاقانی. تو شاهی چو شاهین مشو تیزپر به آهستگی کوش چون شیر نر. نظامی. خیرم ده که بی خبر شده ام تا نپریم، که تیزپر شده ام. نظامی. و از بروج قوس سیارات تیر تیزپر را طلوع دادند. (جهانگشای جوینی). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن: ل: بجز شکار.

تیزپران.

[پَر] (نف مرکب) تند و بلند پرواز کننده: به ابر اندارن تیزپران عقاب نهنگ دلاور به دریای آب. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزپرواز.

[پَز] (ص مرکب) تیزپر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تغدیری مرغی است بغایت تیزپرواز. (حییب السیر از یادداشت ایضاً). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزپروازی.

[پَز] (حامص مرکب) سرعت طیرا و عمل پرواز کردن به تندی و سرعت. (ناظم الاطباء).

تیزپوی.

(نف مرکب) تیزتک. تیزتاز. سریع السیر. تندرو: کم آسا و دمساز و هنجارجوی سبک یاب و آسان رو و تیزپوی. اسدی. نماینده بر گنبد تیزپوی دو پیکر تو گوئی چو زرینه گوی. اسدی. بسان کهی جانور تیزپوی چو کوهی خروشنده و رزمجوی. اسدی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزی.

[پ / پ] (ص مرکب) تیزیا. تیزرو. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بسر برد روزی دو، در رود و می دگر باره شد مرکبش تیزی. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزپیکان.

[پ / پ] (ص مرکب) پیکانی تیز و فرورونده. پیکانی که نیشی سخت باریک دارد. پیکانی که سری تند دارد: غمزش از غمزه تیزپیکان تر خندش از خنده شکرافشان تر. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزتاز.

(نف مرکب) کسی که جلد می دود و تند تاخت می کند. (ناظم الاطباء). سریع السیر. تندرو: پدید آمد از دور چیزی دراز سیه رنگ و تیره تن و تیزتاز. فردوسی. دگر موبدی گفت کای سرفراز دو اسب گرانمایه تیزتاز. فردوسی. سوی جاهش سهم غیب تیزتاز چون خرد منهی و کار آگاه باد. سنائی. یکی کاروان جمله شاهین و باز به چرز و کلنگ افکنی تیزتاز. نظامی. با حلم پایداریت کوه گران سبک سر با عزم تیزتازت برق عجول کاهل. سلمان.

تیزتاو.

(ص مرکب) تندخوی. (ناظم الاطباء). تیزتاب. زودخشم. سریع الغضب: پیامد زهر کشوری باژ و ساو ز بیم گو نامور تیزتاو. (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص ۲۴۷). رجوع به فهرست ولف (۱) شود. (۱) - در فهرست ولف این کلمه Zornbereit معنی شده که مهیا و آمادهء خشم گرفتن باشد.

تیزتای.

(۱) مرکب) دمهء تیز شمشیر و برندهء آن. (ناظم الاطباء).

تیزنگ.

[تی ت] (ص مرکب) تندرو. تیزدو. که تیز و تند دود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). تیزتک. تیزپا. سخت تندرو. سریع السیر: هم آهو فغند است و هم تیزتک هم آهسته (۱) خوی است و هم تیزگام. فراالوی. ز تندی به جوش آمدش خون ز رگ نشست از بر بارهء تیزتک. فردوسی. ز یاران یکی شیر جنگی بخوان برین تیزتک بارگی برنشان. فردوسی. وز آن پس بیامد در دژ بیست یکی بارهء تیزتک برنشست. فردوسی. جهان نیارد با او برابری کردن که ره نبرد با اسب تیزتک خر لنگ. فرخی. روز یک نیمه کمند و مرکبان تیزتک نیم دیگر مطربان و بادهء نوشین گوار. فرخی. یک روز برنشستم، نزدیک نماز دیگر و به صحرا بیرون رفتم، به بلخ و همان یک اسب داشتم تیزتک و دونده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۰). هر یک از آن تیزتک و خوش خرام قطع زمین کرده به تیزی گام. ظهوری (از آندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: آزاده.

تیزنگی.

[تی ت] (حامص مرکب) تیزتکی. سرعت. تندروی. عمل تیزتک: دی که ز پیش تو به نخجیر شد تیزتگی کرد و عدم گیر شد. نظامی. تیزتگی پیشهء آتش بود بازنمانی ز تک، آن خوش بود. نظامی. رجوع به تیزتک و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزتیز.

(ق مرکب) پرشتاب: باد چون بشنید آمد تیزتیز پشه بگرفت آن زمان راه گریز. مولوی ||. بخشم. غضبناک: چون برمک بر تخت نشست سلیمان یکی تیزتیز در وی نگریست. (تاریخ بخارا). نگه کرد قاضی بر او تیزتیز معرف گرفت آستینش که خیز. (بوستان). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزج.

[ز] (اخ) دهی از دهستان فین است که در بخش مرکزی شهرستان بندرعباس واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیزجنگ.

[ج] (ص مرکب) مهیا و آماده نبرد. (از فهرست ولف). برانگیختهء جنگ: چو بشنید بهرام شد تیزجنگ بیامد یکی تیغ هندی به چنگ. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزجوش.

(نف مرکب) سخت جوشنده و شتابان. سخت دونده و ناآرام: نشستند بر تازی تیزجوش همه خاره خفتان و پولادپوش. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزچشم.

[چ / چ] (ص مرکب) کسی که چشمش بخوبی و تندی می بیند. (ناظم الاطباء). تیزبین. (آندراج). تیزبصر. سخت بینا: تیزچشم آهن جگر فولاددل کیمخت لب سیم دندان چاه بینی ناوه کام و لوح روی. منوچهری. روز صیادم بدو، شب پاسبان تیزچشم (۱) و صیدگیر و دزدران. مولوی. طرفه کور دورین تیزچشم لیک از اشتر نبیند غیر پشم. مولوی. در نگاه تیزچشمان سر مه شو در مذاق تلخ کامان شکر آی. ظهوری (از آندراج ||). خشم آلود غضبناک: برآشفته بهرام و شد تیزچشم ز گفتار پرموده آمد به خشم. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: تیزخشم.

تیزچنگ.

[چ] (ص مرکب) دلاور و بهادر و کسی که چیزی را به جلدی و چابکی اخذ کند. (ناظم الاطباء). قوی پنجه. که دست و پنجه سخت نیرومند دارد. نیرومند. زورمند. چابک: که داری از ایرانیان تیزچنگ که پیش من آید بدین دشت چنگ. فردوسی. به پیش اندرون رستم تیزچنگ پس پشت شاه و سواران چنگ. فردوسی. یکی لشکر آمد پس ما به چنگ چو کلباد و نستیه تیزچنگ. فردوسی. گرش صدهزارند گردان چنگ همه در که چنگ و کین تیزچنگ. اسدی (گرشاسب نامه). مرا با شهنشاه از این نیست چنگ به چنگم تویی آمده تیزچنگ. اسدی (گرشاسب نامه). چنان سخت بازو شد و تیزچنگ که با جنگجویان طلب کرد چنگ. (بوستان). فکر کفن کنید که آن ترک تیزچنگ تیغی چنان رساند که از استخوان گذشت. باباغانی (از آندراج ||). تیزناخن. با چنگالی سخت فرورونده و تند: چه پرهیزی از تیزچنگ اژدها که گرز آهنی زو نیابی رها. فردوسی. چنین گفت با بچه جنگی پلنگ که ای پرهیز بچه تیزچنگ. فردوسی. به دریا نهنگ و به هامون پلنگ همان شیر چنگ آور تیزچنگ. فردوسی. ایات خر سر است شتر گربه زآنکه هست نشخوارزن چو اشتر و چون گربه تیزچنگ. سوزنی. وحشی تیزچنگ خشم آلود کزد دم آتشین بر آرد دود. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزچنگال.

[چ] (ص مرکب) تیزچنگل. تیزچنگ: چنان اندیشد او از دشمن خویش چو (۱) باز تیزچنگال از کراکا. دقیقی. یعنی ددگان مرا به دنبال هستند سگان تیزچنگال. نظامی. عقابان تیزچنگالند و بازان آهنین پنجه ترا باری چنین بهتر که با عصفور بنشین. سعدی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: که باز.

تیزچنگی.

[چ] (حامص مرکب) استواری پنجه و تندی چنگال. (ناظم الاطباء): به تیزچنگی نباش را همی مانی به پنجه پنج کن این سود و گور تازه بجوی. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چو گرگان به خونخواری و تیزچنگی. (گلستان). قوی به چنگ من افتاده بود دامن وصل ولی چه سود که دولت به تیزچنگی نیست. سعدی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزخاطر.

[ط] (ص مرکب) ذکی. فطن (مرد). فطنه (زن). ذکیه. شهم. سبک فهم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزخشم.

[خ] (ص مرکب) که زود خشم آرد. که زود به غضب آید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مُعَنَّجِد. (منتهی الارب): تا ترا کبر تیزخشم نکرد تا ترا چشم توبه چشم نکرد. سنائی. تیزخشمی زودخشنودی قناعت پیشه ای داروی هر دردمندی چار هر بیچاره ای. سوزنی. من مردی تیزخشمم و... هر گاه که در خشم می روم مغلوب سلطان غضب می شوم. (روضه الانوار محقق سبزواری). خشم فراوان. خشمناک: بدینسان همی رفت با تیزخشم پر از خون بدش دل پر از آب چشم. دقیقی.

تیزخوی.

(ص مرکب) تندخوی. زودخشم: گفتم خواجه را بگویی که تو مرا به از من دانی که مرد تیزخوی نیستم و از پیشه خود که دبیری است فراتر نشوم. (آثارالوزراء عقیلی).

تیزخیز.

(نف مرکب) تیزتک. تند. تندرو: ترسم کآن وهم تیزخیزت روزی وهم همه هندوان بسوزد بسخون. اسدی (از گنج بازیافته ص ۵۸). تیز چو گوش فرس تیزخیز صورت و معنی به صفت هر دو تیز. ظهوری (از آندراج).

تیزدان.

[د] (مص مرکب) اخراج ریح به آواز از زیر. رها کردن باد. شرط. باد کندن. حصم. گوزدان. گوزیدن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): خورد سیلی زند بسیار طنبور دهد تیز او به تازی همچو تندور. طیان (از یادداشت ایضاً).

تیزداس.

(ا مرکب) داس تیز و سخت بران. داس تند و سخت برنده: بیابان و آن مرد، با تیزداس تر و خشک را زو دل اندر هراس. فردوسی.

تیزدان.

(ا مرکب) مقعد. (غیاث اللغات) (آندراج). نشستگاه و کون و سرین. (ناظم الاطباء): سخن تیز و دهان چون تیزدان است سخن قاروره شاش بیان است. فوقی یزدی (از آندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزدریافت.

[دَر] (ص مرکب) تیزفهم. لَقْن. زودیاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزدست.

[د] (ص مرکب) جلدکار و توانا و باوقوف و زورآور و قوی. (ناظم الاطباء). جلد. چالا-ک. چابک. جلددست. چالا-ک در کار کردن با دست. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تیزدستی شود.

تیزدستی.

[د] (حامص مرکب) جلدکاری و توانائی و باقوتی در کار. (ناظم الاطباء). زبردستی و ظلم و ستمگری (۱). (از فهرست ولف): چو خاقان جهان بستد از یزدگرد بد تیزدستی برآورد گرد. (شاهنامه چ بروخیم ج ۸ ص ۲۴۴۲). به تیزدستی نار و، به کندپائی خاک به خاکپاشی باد و به بادساری آب. خاقانی. رجوع به تیزدست و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - **Gewalttätigkeit**.

تیزدشنه.

[د / د ن / ن] (ا مرکب) دشنه تیز و بران. دشنه سخت تند و برنده: ابوالمظفر شاه چغانیان که برید به تیزدشنه آزادگی گلوی سؤال. منجیک (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزدل.

[د] (ص مرکب) بی باک و سخت دل. (ناظم الاطباء). تیزخاطر. مشهوم. حوش الفؤاد. همیزالفؤاد. ظریف. سبک روح. زیرک. مشهم. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تیزدلی شود.

تیزدلی.

[د] (حامص مرکب) شهامت. (مجمل اللغة): التکلیل... تیزدلی کردن در جمله (۱) و بددلی کردن کانه من الاضداد. (از تاج المصادر بیهقی). (۱) - کذا در نسخه خطی کتابخانه سازمان، ورق ۸۳ ب.

تیزدم.

[د] (ص مرکب) آنکه دارای نفس تند و سوزان باشد. (ناظم الاطباء). خشمناک: چو شیر ژیان شد بر پیلسم برآویخت با آتش تیزدم. فردوسی. برفتم بسان نهنگ دژم مرا تیزچنگ و ورا تیزدم. فردوسی. بغرید چون تیزدم ازدها بزد خنجر آمد ز دستش رها. فردوسی. چون تور از نار نخوت هرزه خوار و تیزدم چون فطیر از روی فطرت بدگوار و جانگزای. خاقانی. - تیزدم برزدن؛ فریاد سخت برآوردن. بانگ بلند برزدن از شدت خشم و جز آن: بگفت این و برزد یکی تیزدم که بر من ز گشتاسب آمد ستم. فردوسی. بشد شاه ترکان ز پاسخ دژم غمی گشت و برزد یکی تیزدم. فردوسی. بگفت این سخن بیژن و گستههم بخندید و برزد یکی تیزدم. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزدندان.

[د] (ص مرکب) که دندانی تیز و درنده دارد. که دندانی تند و نوک تیز دارد. درنده. برنده. برا: اباوی بر آن گاه آرام و ناز نشستی یکی تیزدندان گراز. فردوسی. ز دد، تیزدندانتر از شیر نیست که اندر دلش بیم شمشیر نیست. فردوسی. که گر پروری بچه نره شیر شود تیزدندان و گردد دلیر. فردوسی. کنون تیزدندان تر آمد به جنگ که دندان نماندستش از بس درنگ. اسدی (گرشاسب نامه). مرا بیم شمشیر چندان بود که شمشیر من تیزدندان بود. نظامی. ترحم بر پلنگ تیزدندان ستمکاری بود بر گوسفندان. سعدی (گلستان ||). کنایه از حریص و طامع. (آنندراج). آزمند و حریص و طمعکار. (ناظم الاطباء): بگفتا نیکمردی کن نه چندان که گردد چیره (۱) گرگ تیزدندان (۲). سعدی (از آنندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: خیره. (۲) - به معنی قبل هم مطابقت دارد.

تیزدو.

[د / دُو] (نف مرکب) تیزتگ. تندرو: اضریح؛ اسب نیکورو و تیزدو. (منتهی الارب). هایل هیونی تیزدو، اندک خور و بسیاررو از آهوان برده گرو در پویه و در تاختن. معزی (از سندبادنامه).

تیزدولت.

[د / دُول] (ص مرکب) آنکه دارای بخت و دولت مستعجل باشد. (ناظم الاطباء): تیزدولت را بسی شادی نباید کرد از آنکه هر که بالا زود گیرد زود میرد چون شرار. سنائی. نباید تیزدولت بود چون گل که آب تیزرو زود افکند پل. نظامی ||. که آسان به دولت رسد. که کار او زود بالا گیرد. که زود به دولت رسد: من شنیدستم که آن صاحبقران مردی بود تیزدولت صعب هیبت نیک سیرت خوب سان. رشیدی سمرقندی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزدهان.

[د] (ص مرکب) سخن آور و دارای بلاغت. (ناظم الاطباء). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزدیدار.

(ص مرکب) باریک بین. دقیق. در بیت زیر شعرشناس: گرچه در شعر تیزدیدار است از من افزون نباشدش دیدار. مسعود سعد.

تیزراندن.

[د] (مص مرکب) راندن با شتاب. سخت سریع راندن: چو بشنید فرمانبران را بخواند سوی طیسفون تیز لشکر براند. فردوسی. رجوع به مادهء بعد شود.

تیزرانی.

(حامص مرکب) سرعت در رفتار. تندی کردن در رفتار: اگر همچنین تیزرانی کنند به یک روز دیگر بدینجا رسند. فردوسی. رجوع به تیز راندن و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزرای.

(ص مرکب) المعی. اودعی. (نصاب الصبیان). زودیاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیزیبن. تیزبصر: چه دیدم، تیزرای تازه روئی مسیحی بسته در هر تار موئی. نظامی. دست به هم سود شه تیزرای وز سر کین دید سوی پشت پای. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزرفتار.

[ر] (ص مرکب) تیزرو. سریع السیر و چابک. (ناظم الاطباء). هذرف. سریع السیر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): فرس ضایع؛ اسب تیزرفتار. (منتهی الارب): مرغان خدنگ تیزرفتار بر خوردن خون گشاده منقار. نظامی.

تیز رفتن.

[رَت] (مص مرکب) با شتابی عظیم رفتن. تند و بشتاب رفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). با شتاب رفتن. تند رفتن. انجذاب. تجلیز: کسی کآشتی جوید و سور و بزم نه نیکو بود تیز رفتن به رزم. فردوسی. نه جای درنگ و نه راه گریز پس اندر همی رفت بهرام تیز. فردوسی. میروی و مژگان خون خلق می ریزد تیز می روی جانا ترسمت فرومانی. حافظ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزرو.

[ر / رُو] (نف مرکب) رهوار. نوند. تندرو. تیزپا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیزگام. (آندراج). پرشتاب. سریع: برفت اهرمن را به افسون بیست چو بر تیزرو بارگی برنشست. فردوسی. ز پویندگان هرچه بد تیزرو خورش دادشان سبزه و کاه و جو. فردوسی. پر از خشم و پرکینه سالار نو نشست از بر چرمهء تیزرو. فردوسی. خدنگ تیزروش را یکی ستاره شناس ستاره ای که کند با دل عدوش قران. فرخی. که کن و بارکش و کارکن و راه نورد صفدر و تیزرو و تازه رخ و شیرآواز. منوچهری. ز بس تیزی زنگی تیزرو بدو پهلوان گفت چندین مدو. اسدی (گرشاسب نامه). نیاساید ز بیدادی که مرکب تیزرو دارد فروساید اگر سنگی که پرتیز است سوهانش. ناصر خسرو. چند همی بقدرت او گردد این آسیای تیزرو بی در. ناصر خسرو. ... اندر مجسطی پیدا کرده است میان کواکب تیزرو. (مجمل التواریخ و القصص). عدل او بود با قضا همسر حکم او بود تیزرو چو قدر. سنائی. تیزرو باشد به سوی راه دوزخ روز حشر هر که این جا در ره مهت رود با کاهلی. سوزنی. سر سال کز گنبد تیزرو شمار جهان را شدی روز نو. نظامی. چنان تیزرو شد که دریافتش به زخمی سر از ملک برتافتش. نظامی. نباید تیزدولت بود چون گل که آب تیزرو زود افکند پل. نظامی. نقل است که یک روزش بدعوتی خوانده بودند مگر منتظر کسی بودند دیر می آمد یکی از جمع مردی تیزرو بود گفت: ای شکم... (تذکره الاولیاء عطار). ای بسا اسب تیزرو که بماند خرک لنگ جان بمنزل برد. سعدی (گلستان). از سر که سیل های تیزرو وز تن ما جان عشق آمیزرو. مولوی. چشم آسایش که دارد از سپهر تیزرو ساقیا جامی بمن ده تا بیاسایم دمی. حافظ. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز زبان.

[تیز، ز] (ص مرکب) زبان آور و بلیغ و فصیح. (ناظم الاطباء). ذلق. ذلیق. حلیف. طلق اللسان. طلیق اللسان. حلیف اللسان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیززبانی و تیز و دگر ترکیبهای آن شود.

تیزبانی.

[تیز، ز] (حامص مرکب) ذلیق. ذلاقت. طلاقت. فصاحت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ماده قبل شود.

تیزسیر.

[س] (ص مرکب) تندرفتار. تیزرو. تیزگام: دیرخواب و زودخیز و تیزسیر و دوربین خوش عنان و کش خرام و پاکزاد و نیکخوی. منوچهری. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) برنده شدن. (ناظم الاطباء). حدید گردیدن. حدت. ذرابت. ذرب. چنانکه شمشیر و کارد و جز آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). خشمگین و قهرآلود شدن. (ناظم الاطباء). بخشم آمدن. خشمناک شدن. خشم گرفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ز گفتار او تیز شد شهریار بر آشفته بر خیره سر گرگسار. فردوسی. سخن هرچه گویم ز من یادگیر مشو تیز با پیر بر خیر خیر. فردوسی. خرد را مه و خشم را بنده دار مشو تیز با مرد پرهیز گار. فردوسی. خسروا بر رهیت تیز مشو سیفی اندر بریدنم مشتاب. مسعود سعد. تند جهان رام شد تند مکن جان و دل تیز فلک نرم شد تیز مشو زین و آن. مسعود سعد ||. سریع گشتن. به شتاب و عجله و سرعت رفتن. تند براه افتادن: سپه همچو آهو سبکخیز شد سپهد چو یوز از پشش تیز شد. اسدی (گرشاسب نامه). چون مرکب او تیز شود کرد نیارد تنین فلک روز ملاقات عنایش. ناصر خسرو (دیوان ص ۲۲۴ ||). برانگیخته شدن و تحریض شدن. (ناظم الاطباء): سرش تیز شد کینه و جنگ را به آب اندر افکند گلرنگ را. فردوسی. بزین اندر آورد گلرنگ را سرش تیز شد کینه و جنگ را. فردوسی. شاه ایران به تاختن شد تیز رفت و با شاه نی سپاه و حشر. فرخی ||. گرم شدن. شعله ور شدن جنگ و عشق و میل: همی هر زمان رزم شد تیز تر نیچید یک تن از آن رزم سر. فردوسی. دلم تیز شد با تو ای پهلوان بگوئی کدامین ز نام آوران. فردوسی. تیز شد عشق و در دلش پیچید جز غریو و غرنگ نبسیچید. عنصری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چون زرم دم کاتش دل تیز شد شیر هجر آشفته و خونریز شد. مولوی ||. رواج یافتن بازار. گرم و پرمشتری گردیدن بازار: دلارای بر ساخت چندان جهیز که شد در جهان روی بازار تیز. فردوسی. پشت اهل ادب است او و خریدار ادب زین همی تیز شود اهل ادب را بازار. فرخی. کند شد باز مرگ را دندان تیز شد باز رزم را بازار. مسعود سعد ||. تند و... شدن. (ناظم الاطباء). تند گردیدن چنانکه روغن مانده. تند و زبان گز شدن چنانکه روغن و گردو و بادام و غیره. طعم تند و زبان گز پیدا آوردن، چنانکه گردوی کهنه و مانند آن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز شست.

[ش] (ص مرکب) کماندار و یا تیرانداز چابک. (ناظم الاطباء). تیراندازی که تیرش تیز از نشان بگذرد. (آنندراج): بناخت مرغ دل را، نگهت به تیر مژگان نبود چو تو حریفی بخدا به تیز شستی. علی خراسانی (از آنندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز شوق.

[ش / شُ] (ص مرکب) گرم در میل و اشتیاق به چیزی. (ناظم الاطباء): تیز شوقان ره کعبه، پی راحت خود پای از دیده کنند و به مگیلان بخشند. ظهوری (از آنندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز شهوت.

[ش و] (ص مرکب) شوخ و شهوت پرست. (ناظم الاطباء). سخت به گشن آمده. ماده که سخت خواهان نراست یا بعکس. هواس. طیط. مغتلم. مغتلمه: خروس، حیوانی تیز شهوت است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به شهوت و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز طبع.

[ط] (ص مرکب) ذکی و تیزفهم. (آندراج): وی بسا تیزطبع کاهل کوش که شد از کاهلی زگال فروش. نظامی ||. تندخلق و تندمزاج و تندخوی. (ناظم الاطباء). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز طبیعت.

[ط ع] (ص مرکب) بی صبر و بی تحمل و تندخوی. (ناظم الاطباء). رجوع به ماده قبل شود.

تیز عنان.

[ع] (ص مرکب) تندرفتار. تیزتگ. جلد و تندرو. سریع السیر: ره بر و شیخ شکن و شاددل و تیزعنان خوش رو و سخت سم و پاک تن و جنگ آغاز. منوچهری. نوفل ز نفیر و زاری او شد تیزعنان به یاری او. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز فهم.

[ف] (ص مرکب) تیزطبع. (آندراج). تیزعقل. آنکه بزودی چیزی را دریافت کند. (ناظم الاطباء). تیزدریافت. لقن. زودیاب. زیرک. سریع الانتقال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هرکجا تیزفهم دانائست بندهء کشفهم نادانست. مسعودسعد. بخاطری که جز او دوربین و روشن نیست بدان دلی که جز او تیزفهم حاذق نیست. سوزنی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز قدم.

[ق د] (ص مرکب) شتاب رو. سبکپای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ناقه طفاحه القوائم؛ شتاب رو و سبکپای و تیزقدم. (منتهی الارب، یادداشت ایضاً): سنب؛ اسبی تیزقدم. (ایضاً). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز قلم.

[ق ل] (ص مرکب) جلدنویس. (آندراج) (ناظم الاطباء): عرفی همه لافی به دعا تیزقلم شو بشتاب که میدان بشود تنگ قلم (۱) را. ؟ (آندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - لیکن ظاهر آن است که از یک جا لفظ رقم باشد تا قباحت تکرار مرتفع شود. (آندراج).

تیزک.

[ز] (۱) تره تیزک را گویند و آن سبزیی باشد که خورند، مشهور به تره تیزک و به عربی جرجیر خوانند. (برهان) (آندراج). گیاهی که جرجیر و تره تیزک نامند (|| ص) مصغر تیز؛ یعنی اندکی تیز. (ناظم الاطباء).

تیزک.

[ز] (۱) آواز گستاخانه ای که از دهن خارج شود. (ناظم الاطباء).

تیزک.

[ز] (اخ) دهی از بخش ابرقو است که در شهرستان یزد واقع است و ۱۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تیز کار.

(نف مرکب) چست و چابک و جلد کار. (ناظم الاطباء).

تیز کاری.

(حامص مرکب) تندی. تندخویی: برادر کیخسرو، فرود، کشته شد از تیز کاری طوس. (مجمعل التواریخ و القصص ص ۴۷).

تیز کام.

(ص مرکب) آنکه بزودی حاصل کند مقصود کسی را. (از ناظم الاطباء).

تیز کردن.

[کَد] (مص مرکب) برنده کردن و حاد کردن. (ناظم الاطباء). تند و بران کردن لبه یا نوک چیزی مانند شمشیر و نیزه و غیره. (فرهنگ فارسی معین). دم کارد و جز آن را با سودن برنده تر کردن. تنک کردن لبه و دمه کارد و شمشیر و مانند آن را تا بهتر تواند برید. تحدید. تذریب. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): با شیر و پلنگ هر که آمیز کند از تیر دعای فقر پرهیز کند آه دل درویش به سوهان ماند گر خود نبرد، برنده را تیز کند. (منسوب به شیخ ابوسعید). بدشت جانوری خار می خورد غافل تو تیز می کنی از بهر صلب او ساطور. ظهیر. - تیز کردن چنگ و چنگال و پنجه؛ کنایه از مجهز و مسلح شدن. آماده کارزار گشتن. مهیای حمله و کشتن شدن: دگر ننگ دیوی بود پرستیز همیشه بید کرده چنگال تیز. فردوسی. سپاهی چو دریای جوشان بچنگ همه تیز کرده بکینه دو چنگ. فردوسی. همه ساخته کینه و جنگ را همه تیز کرده بخون چنگ را. فردوسی. بریخت چنگش و فرسوده گشت دندانش چو تیز کرد براو مرگ چنگ و دندان را. ناصر خسرو. غنیمت شمردم طریق گریز که نادان کند با قضا، پنجه تیز. سعدی (بوستان). - تیز کردن دندان بر چیزی؛ حرص و طمع کردن... (آندراج). طمع کردن و سخت آزمند شدن. (ناظم الاطباء). دندان تیز کردن به چیزی: و گرنه فتنه چنان کرده بود دندان تیز کزین دیار نه فرخ و نه آشیان ماند. سعدی. گرت دندان بهم بندد پرهیز بمال مردمان دندان مکن تیز. خسرو ||. - کنایه از خصومت ورزیدن و کینه خواستن. (آندراج). آماده جنگ شدن. خشمناک و مهیای حمله شدن: گفت اگر گربه شیر نر گردد نکند با پلنگ دندان تیز. سعدی ||. - کنایه از بالغ شدن. بزرگ و نیرومند گردیدن: که چون بچه شیر نر پروری چو دندان کند تیز کيفر بری. فردوسی ||. به شوق آوردن و برانگیختن و برآغالانیدن. (آندراج) (ناظم الاطباء). کنایه از گرم کردن و برانگیختن: برآغالیدنش استیز کردند بکینه چون پلنگش تیز کردند. ابوشکور (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بیفشرد ران رخس را تیز کرد برآشفت و آهنگ آویز کرد. فردوسی. پس آزاده شیدسپ فرزند شاه به کینش کند تیز اسپ سیاه. فردوسی. سبکران به جنگ اندرون تیز کرد برآشفت و آهنگ آویز کرد. فردوسی. دگر ره شد آهنگ آویز کرد برآورد گرد اسب را تیز کرد. اسدی. دگر ره ز کین رای آویز کرد سبکخیز شبذیز را تیز کرد. اسدی. چو مه را دل به رفتن تیز کردم پس آنگه چاره شبذیز کردم. نظامی ||. خشمگین ساختن. عصبانی کردن. (فرهنگ فارسی معین). بخشم آوردن. تقریش. کسی بر کسی تیز کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): همی ساختی تا سر پادشا کند تیز در کار آن پارسا. فردوسی. بیامد و سالار بکتغدی را بگفت و تیز کرد و وی دیگر روز بی فرمان بر پیل نشست و... بسیار غارت کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۱ ||). در صفت اندیشه و مغز و خرد و جز اینها به معنی بیدار و هوشیار و دقیق کردن آید: که گر گل بسر داری اکنون

مشوی یکی تیز کن مغز و بنمای روی. فردوسی. از این رزم رنج آید اکنون به روی خرد تیز کن چاره این بجوی. فردوسی. دو لشکر همی بر تو دارند چشم یکی تیز کن مغز و بنمای خشم. فردوسی. به شهری که بد باشد آب و هوا مجوی و مخور هرچت آید هوا به بیماری اندیشه را تیز کن ز هر خوردنی سرد پرهیز کن. اسدی. شراب... گونه را سرخ کند و پوست تن را تازه و روشن گرداند و فهم و خاطر را تیز کند. (نوروزنامه منسوب به خیام). گزارش کنان تیز کن مغز را گزارش ده این نامه نغز را. نظامی. فهم و خاطر تیز کردن نیست راه جز شکسته می نگیرد فضل شاه. مولوی ||. شدت دادن چنانکه آتش را. نیک برافروختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شدت دادن علاقه و دل بستگی را: نفس را بعدرم چو انگیز کرد چو آذر فرا، آتشم تیز کرد. رودکی ||. در صفت بازار، کنایه از گرم کردن بازار و رایج و پر مشتری ساختن آن: شتر بار بنهاد و خود رفت پیش که تا چون کند تیز بازار خویش. فردوسی. مشو تند، تا چاره کار تو بسازم کنم تیز بازار تو. فردوسی. سلطان مسعود... کس به امیر خراسان فرستاد که باید به جنگ سلجوقیان روی... امیر خراسان جواب داد... سلطان فرمود که از کار می گریزد یا قاعده خویش می نهد تا چون کاری بر آید بازار تیز کند. (راحة الصدور راوندی). دیدار می نمائی و پرهیز می کنی بازار خویش و آتش ما تیز می کنی. سعدی ||. زبان گز کردن: داروهای سپرز تلخ و تیز باید و داروی قابض با وی آمیخته، تا قوت او را نگاهدارد و به سرکه تیز باید کرد. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ستیخ کردن گوش، چنانکه در اسب و خر و مجازاً بدقت متوجه شدن و استماع کردن. مستعد شنودن شدن. و تیز کردن مردم را به سخن، تحریک و تهییج کردن آنان را به شنودن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). در صفت نظر و بصر، سخت بینا کردن. بر نور چشم افزودن: توتیا به آب بادیان و آب مرزنگوش پرورده اندر کشیدن، بصر را تیز کند و چشم را قوی کند. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بدقت نگریستن: از خانه ها بیرون آمدند و چندانک نظر تیز می کردند... (جهانگشای جویی ||). تراشیدن و نیک ساختن سرخامه و روان و نیک کردن آن: سر کلک را چون زبان تیز کرد به کاغذ بر، از نی شکرریز کرد. نظامی.

تیز کین.

(ص مرکب) غضبناک و کسی که به زودی انتقام گیرد. (ناظم الاطباء). سخت کینه ور: بدینگونه ده چینی تیز کین ز جان پاک گشتند چون نقش چین. ظهوری (از آندراج). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گام.

(ص مرکب) تیز قدم و تیز تک. (آندراج). تندرو و اسب راهوار. (ناظم الاطباء). سریع: هم آهو فغند است و هم تیز تک هم آهسته (۱) خوی است و هم تیز گام. فرالای (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شهنشاه برداشت زین و لگام به نزدیک آن اسب شد تیز گام. فردوسی. رام زین و خوش عنان و کش خرام و تیز گام شخ نورد و راه جوی و سیل بر و کوه کن. منوچهری. پس صید خسته شده تیز گام چه تازی همی خیره در دست دام. اسدی. هزار اسب که پیکر تیز گام به برگستوان و به زرین ستام. اسدی. شکیب آوری ره بر و تیز گام ستوری کشی کمخور و پر خرام. اسدی. تقدیر به عزم تیز گامت ماند روزی به عطا دادن (۲) عامت ماند. ازرقی. مبادا که خورشید نصرت بر آید جز از سایه زرده تیز گامت. انوری. اگر شب دیز با ماه تمام است به همراهیش گلگون تیز گام است. نظامی. تکاور سمندان ختلی خرام همه تازه پیکر همه تیز گام. نظامی. به رفتن مرکبم بس تیز گام است ندانم جای آرامم کدام است. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: آزاده. (۲) - ن ل: به عطای اذن...

تیز گامی.

(حامص مرکب) تندروی. تیزتگی: ولی چون کرد حیرت تیزگامی عنایت بانگ برزد کای نظامی. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزگر.

[گک] (ص مرکب) چاقو تیزکن. شحاذ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیزکننده شمشیر و کارد و نیزه و جز اینها. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزگرد.

[گک] (نف مرکب) گردگردنده. (ناظم الاطباء). تندرو. تندگردنده. آنکه به تندی چرخد: نگه کن بر این گنبد تیزگرد که درمان از اویست و زویست درد. فردوسی. که داند درین گنبد تیزگرد در او سور چند است و چندی نبرد. فردوسی. چه جویی از این گنبد تیزگرد که هرگز نیاساید از کار کرد. فردوسی. تا آن جوان تیزقوی را چو جادوان این چرخ تیزگرد چنین کرد کند و پیر. ناصر خسرو. شرف چرخ تیزگرد او بود در حدیث و حدید مرد او بود. سنائی ||. در بیت زیر از فردوسی در صفت آتش آمده و معنی شراره کش و درخشان و پرلهیب را افاده می کند: به یک سو شدی آتش تیزگرد برافروختی زو سیاوخش گرد. (شاهنامه چ بروخیم ج ۳ ص ۶۵۰).

تیزگردان.

[گک] (نف مرکب) تیزگرد. تندگرد. تندرونده: بدانید کاین تیزگردان سپهر نتازد به داد و نیازد به مهر. فردوسی. یکی تیزگردان و دیگر بجای به جنبش ندادش نگارنده پای. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزگرداندن.

[گک د] (مص مرکب) تند و بران گرداندن. برنده و حاد ساختن لبه یا نوک چیزی مانند شمشیر و نیزه و جز اینها ||. قوی گرداندن. تند گرداندن: جهاندیدگان را همه گرد کن زبان تیز گردان به نیکوسخن. فردوسی. ... مفاصل را نرم کند و فرمانبردار کند و حفظ را تیز گرداند و دل را قوت دهد. (نوروزنامه منسوب به خیام). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزگردیدن.

[گک دی د] (مص مرکب) تند و بران شدن لبه یا نوک چیزی مانند شمشیر و نیزه و غیره. (فرهنگ فارسی معین ||). خشمگین و قهرآلود گشتن. (ناظم الاطباء). کنایه از خشمگین و قهرآلود شدن باشد. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ فارسی معین): سخن گوی و بشنو از ایشان سخن کس ار تیز گردد تو تیزی مکن. فردوسی. و گر تیز گردد گشوده ست راه تهمتن هم ایدر بود با سپاه. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزگشت.

[گک] (ص مرکب) آنکه به زودی می گردد. (ناظم الاطباء). تندرونده. به شتاب گذرنده. تیزگرد: سرانجامش این گنبد تیزگشت ز

دیوار گنبد در آرد بدشت. نظامی. که چون آتش روز روشن گذشت پر از دود شد گنبد تیز گشت. نظامی. پراندیشه از گنبد تیز گشت که فردا بسر بر چه خواهد گذشت. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گشتن.

[گت] (مص مرکب) تیز گردیدن. خشمگین شدن. قهرآلود گشتن: به رستم چنین گفت کای نامجوی سبک تیز گشتی بدین گفتگوی فردوسی. بدو گفت بهرام کای جنگجوی چرا تیز گشتی بدین گفتگوی فردوسی. - تیز گشتن بر کاری یا تیز گشتن دل بر کاری؛ کنایه از سخت خواهان و راغب شدن. برانگیخته شدن: پسند آمدش نغز گفتار اوی دلش تیزتر گشت بر کار اوی. فردوسی. عبدالرحمن او را [قطام را] گفت: بز من باش. قطام گفتا: تو کابین من نداری. عبدالرحمن گفتا: کابین تو چیست گفت هزار درم سیم و غلامی و کنیزی و خون مرتضی علی. عبدالرحمن گفت: این همه بدهم و علی را بکشم و عظیم تیز گشت بر آن کار. (مجمل التواریخ و القصص). - تیز گشتن سر؛ کنایه از سخت خشمگین و پرهیجان شدن: سر بی خرد ز آن سخن تیز گشت بجوشید و مغزش بدآمیز گشت. فردوسی ||. پروتق و رایج گردیدن بازار و کارزار: خبردهی، ببر خسرو آمد و گفتا که تیز گشت یکی جنگ تنگ را بازار. فرخی. تیزتر گشت جهل را بازار سوی جهال صدره از الماس. ناصر خسرو. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گفتار.

[گت] (ص مرکب) بی باک و گستاخ در سخن. دلیر و جسور در گفتن مطلبی: بدین برز بالای این پهلوان بدین تیز گفتار و روشن روان. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گفتن.

[گت] (مص مرکب) تند و خشمگین سخن راندن. گستاخی و بدزبانی کردن. لاف زدن: سخنهایشان بشنو و گو سخن کسی تیز گوید تو تیزی مکن. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گوئی.

(حامص مرکب) بی باکی و گستاخی در گفتار. جسارت و دلیری در گفتن مطلبی. لاف زنی: خاموش دلا ز تیز گوئی می خور جگری به تازه روئی. نظامی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گوئیه.

[ئی ی] (اخ) دهی از دهستان بخش مرکزی شهرستان بندرعباس است که ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیز گوش.

(ص مرکب) آنکه اندک آوازی را می شنود و دریافت می کند. (ناظم الاطباء). دارای گوشى سخت شنوا که زود شنود. که آواز آهسته شنود: برآمد یکی گرد و بر شد خروش همه کر شدی مردم تیز گوش. (شاهنامه فردوسی چ بروخیم ج ۸ ص ۲۴۲۴). سخت

پای و ضخیم ران و راست دست و گردسم تیز گوش (۱) و پهن پشت و نرم چرم و خردموی. منوچهری. گورجست و گاوپشت و گرگ ساق و گرگ روی تیز گوش (۲) و رنگ چشم و شیردست و پیل پای. منوچهری. تیزگوشی (۳) پهن پشتی ابلقی گردسمی خردمویی فربهی. منوچهری. (۱) - معنی دارنده گوش کوچک با نوکی باریک نیز می دهد که از صفات ممتاز اسب اصیل است. (۲) - معنی دارنده گوش کوچک با نوکی باریک نیز می دهد که از صفات ممتاز اسب اصیل است. (۳) - معنی دارنده گوش کوچک با نوکی باریک نیز می دهد که از صفات ممتاز اسب اصیل است.

تیز گونه.

[نَ / ن] (ص مرکب) سوداوی. عصبی. تندخوی. (حاشیه برهان چ معین): منصور بن اسحاق را برادرزاده ای بود برنا و تیز گونه گفت: ما سرای و جماع از خراسان نیاورده ایم و مال کم از آن نستائیم که بیستگانی ما باشد. (تاریخ سیستان از حاشیه برهان ایضاً). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز گویا.

(ص مرکب) تیز گفتار. که سخن تند گوید. درشت سخن: ز جنگ آوران تیز گویا مباد چو باشد دهد بی گمان سر بباد. فردوسی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز مزاج.

[م] (ص مرکب) تندخوی. (ناظم الاطباء).

تیز مغز.

[م] (ص مرکب) کنایه از مردم تند و تیز است که زود از جا درآیند. (برهان). تندخوی و گستاخ. (ناظم الاطباء). مرد تند و تیز که زود از جا دررود. (فرهنگ فارسی معین). کنایه از مردم تند و کم حوصله باشد. (انجمن آرا): ور ایدون که داور بود تیز مغز نیاید ز گفتار او کار نغز. فردوسی. چو پیمان شکن باشی و تیز مغز نیاید ز پیکار تو کار نغز. فردوسی. کزین شاه دیوانه تیز مغز نه گفتار نیکو نه کردار نغز. فردوسی || تیزهوش. تیزویر. (آندراج): پرسید پس موبد تیز مغز که اندر جهان چیست زیبا و نغز. فردوسی. در آن داوری هر مس تیز مغز بحق گفتن اندیشه ای داشت نغز. نظامی. رجوع به تیزویر و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیز مغزی.

[م] (حامص مرکب) تندی. بردباری. شتاب کردن در خشم: مکن تیز مغزی و آتش سری نه زینسان بود مهتر لشکری. فردوسی. هر که فرهنگ ازو فروهید (۱) است تیز مغزی از او نکوهید است. عنصری. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود. (۱) - ن ل: تروهیده.

تیز منطقی.

[مَ ط] (ص مرکب) قوی منطقی. گویا در سخن ||. برنده. نافذ در وصف شمشیر: هندی او آدمی خور همچو زنگی در مصاف

مصری او تیزمنطق چون عربی در سخا. خاقانی.

تیزنا.

(ا مرکب) محل تیزی تیغ و شمشیر و امثال آن باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). جای تندی شمشیر و امثال آن چه «نا» به معنی محل است مانند تنگنا و درازنا و فراخنا و پهنا... (انجمن آرا) (آندراج). تیزنای. حد. لبه. دم. لب. تیزه. طرف برنده چیزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و حد شمشیر، تیزنای او بود. (تفسیر ابوالفتوح رازی از یادداشت ایضاً): الغراب؛ تیزنای تبر. (السامی فی الاسامی از یادداشت ایضاً): ز وصف تیغ توزان قاصرم که اندیشه بریده گشت چو بر تیزناش کرد گذر. جمال الدین اصفهانی ||. زانوی پای اسب. (ناظم الاطباء ||). نوک. تیزنای چیزی یا عضوی، آن سوی که تیز بود. (از یادداشت‌های مرحوم دهخدا): القرنه؛ تیزنای پیکان. (السامی فی الاسامی، یادداشت ایضاً): حرف الجبل؛ تیزی نای سر کوه. (ایضاً). رجوع به تیز و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تیزناخن.

[خ] (ص مرکب) تندچنگال و درنده و ژیان. (ناظم الاطباء).

تیزنظر.

[ن ظ] (ص مرکب) شاهی البصر. شفن. حنادرالعين. (منتهی الارب): نسر؛ مرغی تیزنظر است چنانکه از چهارصد فرسخ می بیند. (از منتهی الارب): تیزنظر باید بود تا بداند که لذت قصوی و انس اعلی آنها راست. (جهانگشای جوینی). رجوع به تیز و دیگر ترکیب‌های آن شود.

تیزنگ.

[ز] (اخ) دهی از دهستان درختگان است که در بخش مرکزی شهرستان کرمان واقع است و ۱۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیزنگر.

[ن گ] (نف مرکب) شاهی البصر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیزنظر. خیره نگر: (مریخ دلالت کند بر)... تیزنگر گریه چشم. (التفهیم بیرونی). گیسوی چنگ و رگ بازوی بربط ببرید گریه از چشم نی تیزنگر بگشائید. خاقانی.

تیزنگریستن.

[ن گ ت] (مص مرکب) در کسی، به خشم در او دیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): سلیمان یکی تیزتیز در وی نگریست. (حدود العالم از یادداشت ایضاً ||). خیره نگاه کردن: و نشان تندرستی و قوت او [افعی گرز] آن باشد که سر برافراشته دارد و چشم‌های او سرخ باشد... و تیزنگرد. (ذخیره خوارزمشاهی).

تیزویر.

(ص مرکب) به معنی تیزهوش است. چه ویر به معنی هوش هم آمده است. (برهان). به معنی تیزهوش است و ویر به معنی دانش و عقل است... (انجمن آرا) (آندراج). تندهوش و تیزهوش. (ناظم الاطباء). تیزهوش و هوشیار. (فرهنگ فارسی معین). تیزفهم. سریع الانتقال. صاحب فراست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گزیدند پس موبد تیزویر سخنگوی و بینادل و یادگیر. فردوسی. بفرمود تا پیش او شد دبیر همان راهبر موبد تیزویر. فردوسی. چو بشنید بگزید شاه اردشیر جوانی گرانمایه تیزویر. فردوسی. یکی تیزویر است بسیاریردان کزو نیست احوال گیتی نهان. لیبی (گنج بازیافته ص ۳۰). مثالی از امثال قرآن ترا نمودم بر آن بنگر ای تیزویر. ناصر خسرو. زین بدکنش حذر کن و زین پس دروغ او منیوش اگر بهوش و بصیری و تیزویر. ناصر خسرو. بسیار تیز و خداوند تیزی را نیز گویند. (برهان). بسیار تیز و برنده. (ناظم الاطباء). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزه.

[ز / ز] (ا مرکب) جای باریک و برنده و فرورونده از چیزی. جانب یا سر تیز چیزی. نقطه تیز چیزی. تیزه دیوار. تیزه کمر. تیزه آرنج. نوکی برجسته از چیزی. دم. لب. لبه. تیزنا. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزهش.

[ه] (ص مرکب) زیرک و عاقل و هوشمند و ذهین و خداوند فراست. تیزهوش. (ناظم الاطباء). هوشیار و هوشمند: تیزهش تا نیازماید بخت به چنین جایگاه نگراید. دقیقی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). چنین گفت سنگل به یاران خویش بدان تیزهش رازداران خویش. فردوسی. کنون سربس تیزهش بخردان بخوانید با موبدان و ردان. فردوسی. برفتند با رستم این هفت مرد بنه اشکش تیزهش را سپرد. فردوسی. از نام به نامدار ره یابد چون عاقل تیزهش بود جو یا. ناصر خسرو. هر کسی در بهانه تیزهش است کس نگوید که دوغ من ترش است. نظامی. در وی آهسته رو که تیزهش است دیرگیر است لیک زودکش است. نظامی. گر شود صدساله آن خام ترش طفل و غوره ست او بر هر تیزهش. مولوی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن و رجوع به تیزهوش شود.

تیزهمت.

[هم م] (ص مرکب) قوی همت. کسی که همتی قوی دارد. بلندهمت: اول از بهر آن طلبکاری خواست از تیزهمتان یاری. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۲۲۵). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزهوش.

(ص مرکب) تیزهش. هوشیار. هوشمند. تیزویر. باهوش. (فرهنگ فارسی معین): بشد با بنه اشکش تیزهوش که دارد سپه را به هر جای گوش. فردوسی. نکوروی آزاده تیزهوش ورا نام شهروی گوهر فروش. فردوسی. از آن نامداران بسیار توش یکی بود بینادل و تیزهوش. فردوسی. خبردار و برنادل و تیزهوش همش دیده بان چشم و جاسوس گوش. اسدی. حیلش را شناخت نتواند جز کسی تیزهوش و روشن ویر. ناصر خسرو. در دانش تیزهوش برجیسم در جنبش کندسیر کیوانم. مسعود سعد. گرفتم سر تیزهوشان منم شهنشاه گوهر فروشان منم. نظامی. از آن نکته ها مردم تیزهوش پر از لعل و پیروزه کردند گوش. نظامی. سکندر بدان روی بسته سروش چنین گفت کای هاتف تیزهوش. نظامی. این حکایت یاد گیر ای تیزهوش صورتش بگذار و معنی را نیوش. مولوی. چنین گفت بیننده تیزهوش چو سر سخن در نیابی خموش. سعدی (بوستان). تبسم کنان گفتش ای تیزهوش اصم به که گفتار باطل

نیوش. سعدی (بوستان). دوش با من گفت پنهان کاردانی تیزهوش وز شما پنهان نشاید کرد سر می فروش. حافظ. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزهوشی.

(حامص مرکب) هوشیاری. هوشمندی. باهوشی. تیزویری. تیزهشی. (فرهنگ فارسی معین): تا جهان داشت تیزهوشی کرد بی مصیبت سیاه پوشی کرد. نظامی. برگفت ز راه تیزهوشی افسانه آن زبان فروشی. نظامی. رجوع به تیزهوش و تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزی.

(حامص) تیز بودن. تند بودن. مقابل کنندی. (فرهنگ فارسی معین)... معنی دیگر، که در مقابل کنندی باشد خود ظاهر است. (برهان). مقابل کنندی چون تیزی تیر و تیغ و جز آن و سرشار از صفات اوست و با لفظ دادن و داشتن مستعمل... (آندراج)... تند و برنگی. (ناظم الاطباء). غرار. برنگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تیزی شمشیر دارد و روش مار کالبد عاشقان و گونه بیمار.؟ (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). باریکی و برنگی، مانند سوزن و خار و هر چیزی که نوکی باریک و فرورونده دارد: گلبن تازه ای و نیست ترا چون گل نخل بند تیزی خار. خاقانی. نامدار از کان برآید در زمان من عقیق تیزی الماس دارد ناخن اندیشه ام. صائب (از آندراج ||). سوزش. (ناظم الاطباء): خرفروشانه دو سه زخمش بزد کرد با خر آنچه با سنگ می سزد خر جهنده گشت از تیزی نیش کو زبان تا خر بگوید حال خویش. (مثنوی چ خاور ص ۸۳ ||). خشم. تند. خشونت. تندخویی: بدادی به تندی و تیزی به باد زرسپ آن سپهدار نوذر نژاد. فردوسی. که تیزی نه کار سپهد بود سپهد که تیزی کند بد بود. فردوسی. کنون روز تیزی و کین جستن است رخ از خون دیده گه شستن است. فردوسی. بدو شاه چون خشم و تیزی نمود نیارست آنگه سخن برفرود. فردوسی. ای دوست به یک سخن ز من بگریزی خوی تو نبند به هر حدیثی تیزی. فرخی. ز مهر دل شود تیزیش کنندی نیارد کرد با معشوق تندی. (ویس و رامین). به نرمی گر سخن رانی همی ران که از تیزی به رنج آید دل و جان. ناصر خسرو. گفتم که مکن میرپدر تندی و تیزی رحم آر برین خسته دل کوفته سر بر. سوزنی. مبادا کز سر تندی و تیزی کند در زیر آب آتش ستیزی. نظامی. شیر می گفت از سر تیزی و خشم کز ره گوشم عدو بر بست چشم. مولوی ||. حدت طعم (لفل، زنجبیل و غیره). (فرهنگ فارسی معین). حمازت. زبان گزی چنانکه در پنیر کهنه و شراب و جز اینها. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا): چرا آب در جام می افکنی که تیزی نبید کهن بشکنی پشوتن چنین گفت با می گسار که بی آب جامی پر از می بیار. فردوسی ||. حدت و سختی. (ناظم الاطباء). حدت. سورت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): گرفته کینه و مهتر به نرمی و تیزی همی کشند عنان و مهارش آتش و آب. مسعود سعد. به تیزی دم من بود ویری غم من خروش سینه من داشت جوش غصه من. خاقانی. یا رب چه دولت است این، کز تازگی و تیزی هر ساعتش فتوحی بر سان تازه بینی. خاقانی ||. تند بوی، چنانکه در خردل و پیاز و سیر و ترب. حروه. حراوه. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). مقاومت. ستیزه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): تا باد نجنبند نشود خوزپشه پاک چون آتش برخیزد تیزی نکند خار. منوچهری (از یادداشت ایضاً ||). بی باکی. تهور: سید در مقام غرور به آخر پایه نردبان رسیده بود تهور و تیزی کرد و به پیش آن لشکر باز شد و هر چه محمد بن هرون آهستگی فرمود، تعجیل کرد. (تاریخ طبرستان ||). حرارت. شدت گرمی. سوزندگی. اشتداد، در صفت آتش و جز آن: هر که در گاه ملوک را لازم گیرد... و تیزی آتش خشم به آب حلم بنشانند... هر آینه مراد خویش... او را استقبال واجب بیند. (کلله و دمنه). چو برق از تیغ بدرخشد تو پنداری یکی زنگی ز خرگاهی به خرگاهی دواند پاره اخگر براه اندر از آن اخگر بسوزد دستش از تیزی یکی ز آن درد بخروشد بره برفکند آذر. (از

تاج المآثر ||). رواج. گرمی. روائی. رونق داشتن در صفت بازار: راه ندانی چه روی پیش ما بر طمع تیزی بازار خویش. ناصر خسرو. ستمد و داد تو یک چند بود جان پدر ستمد و داد کن امروز به تیزی بازار. سوزنی. گل رخا تیزی بازار تو امروز بود وای فردا که شود رسته ز گلزار تو خار. سوزنی ||. سرعت. شتاب. شتافتن. تندی. عجله: عنان را بیچید و بگرفت راه همی شد به تیزی چو ابر سیاه. فردوسی. به سالار گفתי که سستی مکن همان تیزی و پیشدستی مکن. فردوسی. از آن پس که با خوارمایه سپاه به تیزی برفتم ز درگاه شاه. فردوسی. نه تیزی نه سستی بکار اندرون خرد باد جان ترا رهنمون. فردوسی. برفتن ز تیزی چو فرمان سلطان بخوردن ز خوشی چو عیش توانگر. فرخی. هم او به نرمی باد و هم او به تیزی آب هم او به جستن آتش هم او بهنگ تراب. (از حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی). به تیزی به از اسب تازی دوم سه منزل به یک تگک به بازی دوم. اسدی. چنان گمان بودم کآسیاب گردون را همی به تیزی بر فرق من بگردانی. مسعود سعد. عمر همچون جوی، نونو می رسد مستمری می نماید در جسد آن ز تیزی مستمر شکل آمده ست چون شررکش تیز جنبانی بدست. (مثنوی چ خاور ص ۲۵ ||). قوت و قدرت بینائی: و هرچه فم معده را برنجانند چشم را و تیزی بصر را سخت زیان دارد. (ذخیره خوارزمشاهی ||). (۱) به معنی عربی است و مراد از آن عربی نژادان فارسی زبانان باشند عموماً و ایشان را تازی و تاجیک و تاجیک نیز خوانند. (برهان) (آندراج). عربی؛ یعنی عربی نژاد فارسی زبان. (ناظم الاطباء). تازی؛ یعنی عربی عموماً. (فرهنگ رشیدی). پارسی زبانان تازی را گویند عموماً. یعنی عربی. (فرهنگ جهانگیری). || اسب تازی را گویند خصوصاً. (برهان) (از فرهنگ رشیدی) (آندراج) (فرهنگ جهانگیری). و این بطریق اماله است. (فرهنگ رشیدی)... لیکن در غیر شعر خسرو یافته نشد. (فرهنگ رشیدی): جنبش تیزی سواران دلیر لرزه می افکند بر اندام شیر. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). چون روز شد بلند شه مشتری سوار دامن کشان به تیزی خورشید شد سوار. امیر خسرو (از فرهنگ رشیدی ||). زنجبیل را نیز گفته اند. (برهان) (آندراج). زنجبیل. (فرهنگ فارسی معین) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). یکی از آهنگهای موسیقی. (فرهنگ فارسی معین): و مغنیان هموم این قول را در پرده احزان حسینی بر آهنگ تیزی مخالف راست کرده که... (جهانگشای جوینی ||). نوک و نقطه و سر... (ناظم الاطباء).

تیزیاب.

[تیز] (نف مرکب) که بسرعت درک کند. سریع الانتقال. اودعی. المعی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ناوک و هم بر نشانه غیب خاطر تیزیاب من رانده ست. خاقانی (یادداشت ایضاً ||). که زود دریابد چیزی را. که زود بچیزی برسد و آن را بگیرد: ایام سست رأی و قدر بخت گیر شد او هام کند پای و قضا تیزیاب شد. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۱۵۶). رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزیانو.

[ن] (اخ) تیجیانو. رجوع به تیجیانو شود.

تیزی - اوزو.

[اخ] (۱) شهری است در الجزایر که ۵۵۵۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). (۱) Tizi-Ouzou.

تیزی خاطر.

[ی ط] (ترکیب اضافی، مرکب) ذکاء. زیرکی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزی دادن.

[د] (مص مرکب) برندگی و تندى دادن. لبه یا نوک چیزی را: سوهان فلک تا گل عدل تو شکفته ست تیزی نتواند که دهد خار ستم را. انوری (از آندراج ||). روانی دادن سخن و جز آن را: در معرکهء نظم به اوصاف رخ دوست تیزی ز سخن میدهم آن تیغ زبان را. علی خراسانی (ایضاً). رجوع به تیز شود.

تیزی دریافت.

[یِ دَر] (ترکیب اضافی، مرکب) سهولت ادراک. (ناظم الاطباء). لَقْن. (منتهی الارب از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیزیدن.

[د] (مص) تیز زدن. (آندراج). رها کردن باد از دهان و یا از پائین. (ناظم الاطباء). تیز دادن. تیز رها کردن. گوزیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بود جولاه شهنهء لاهور که بتیزم به سبوت کرمش. حکیم شفائی (از آندراج). چو بر دامان نقاشی زخم چنگ بتیزم بربروت نقش ارژنگ. ملافوقی (ایضاً). نسیم گلشنش بر سبوت شیرازه تیزیده بلاگردان اهرستان شده باغات کومانش. ؟ (ایضاً). گریزید و تیزید و شد همچو باد پی شاخ در، گوش بر باد داد. ادیب پیشاوری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیز شود.

تیزی راست.

[ا مرکب] نام پرده ای است از موسیقی... (فرهنگ جهانگیری). نام نغمه ای است از موسیقی و آن را گردانیه نیز خوانند و آن از جمله شش آوازه است که سلمک و شهناز و گردانیه و گوشت و مایه و نوروز باشد. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیزی فون.

[ف] (اخ) (۱) یکی از نیمه خدایان افسانه ای یونان قدیم. (از لاروس). رجوع به ارینی (۲) و فوری (۳) در لاروس و به ارین نی در همین لغت نامه شود. (۱) - Furies - (۳) - Erinnyes. (۲) - Tisiphone.

تیزی کردن.

[ک د] (مص مرکب) تندى کردن. خشم گرفتن. بدخوئی کردن. مقابل بردباری: بدو گفت کای شاه تیزی مکن که اکنون دگر گشت ما را سخن فردوسی. ستون خرد بردباری بود چو تیزی کند تن به خواری بود. فردوسی. سخنهایشان بشنو و گو سخن کسی تیز گوید تو تیزی مکن. فردوسی. که هر کس که تیزی کند روز جنگ نباشد خردمند و بارای و سنگ. فردوسی. نکند کندی وقتی که کند پاداشن نکند تیزی وقتی که کند بادافره. فرخی. رجوع به تیز و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیزین.

[اخ] لغتی در توزین است که روستائی است به حلب. (از منتهی الارب). قریهء بزرگی است از نواحی حلب. (مراصد الاطلاع) (از معجم البلدان). نام شهری میان قنسرین و حلب. (ابن بطوطه از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از قراء حلب. (از اسماء المؤلفین ج ۲

ص ۲۳۶).

تیزینی.

(اخ) محمد بن محمد در سنه ۹۴۰ ه. ق. حیات داشت او راست: جدول الكواكب الثابتة المحركة البعد و المطالع. (از اسماء المؤلفین ج ۲ ص ۲۳۶).

تیز.

(۱) تیز. (فرهنگ فارسی معین). محل سبز مزرعه کاشته شده ||. غرش شکم و ضرطه و بادی که از سوراخ پائین خارج شود. (ناظم الاطباء). رجوع به تیز شود.

تیزتیز.

(اخ) دهی از دهستان کلاترزان است که در بخش حومه شهرستان سنندج واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیزه.

[ژ / ژ] (۱) تیرخانه ||. سراب. (ناظم الاطباء). رجوع به اشتینگاس شود.

تیس.

(۱) گونه ای از غبیرا. غبیراء بری. گونه ای از پستنک که درختچه ای است قلیل الوجود در جنگلهای شمالی ایران در ارتفاعات بسیار مثلاً در کلاردشت و نور و پل زنگوله و کجور، میان ارتفاعات ۱۷۰۰ تا ۲۶۰۰ گزی. و نام تیس را در نور به این گیاه دهند. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). رجوع به جنگل شناسی ج ۲ ص ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۵، ۲۳۳ و دیو آلبالو شود.

تیس.

[ت] (ع) تکه و نر از آهو یا آنکه بر آن یکسال گذشته باشد. ج، تیوس. اتیاس. تیسۀ. متیوسا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نر از آهو و بز و وعول. ج، تیوس و اتیاس و تیسۀ و اسم الجمع متیوسا. (از اقرب الموارد). به معنی بز نر که در گله فحل باشد. به فارسی آن را نهاز نامند و به هندی بوک گویند... (آندراج) (از غیاث اللغات). بز نری که بزهای ماده را آبستن سازد. بز یکساله و چون خردتر از یکساله بود جدی نام دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): به ریش تیس و به بینی پیل و غبغب گاو به خرس رقص کن و بوزینه لعاب. خاقانی. و چون بجذع رسد نر (گوسفند) را تیس گویند. (تاریخ قم ص ۱۷۸ ||). (اخ) نام دیگر برج جدی که به فارسی آن را بزبچهء فلک گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیس.

[ت ی] (ع) امص) اسم مصدر است از تیساء. (از منتهی الارب). مانستن هر دو شاخ حیوانی به شاخهای بز کوهی. (ناظم الاطباء).

رجوع به تیساء شود.

تیس.

[اِخ] بندری نزدیک چاه بهار به خلیج فارس. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیساء.

[ت] [ع ص] عنز تیساء؛ آنکه هر دو شاخش به شاخهای بز کوهی ماند. (منتهی الارب). ماده بزی که شاخهای وی به شاخهای بز کوهی ماند. (ناظم الاطباء). رجوع به تیس شود.

تیسافرن.

[ف] [اِخ] (۱) ساتراپ ایرانی که در سال ۴۱۴ ق.م. بر آسیای صغیر فرمانروائی داشت و در کوناکسا (۲) فرماندهی سپاه اردشیر را بعهدہ گرفت ولی در سال ۳۹۵ ق.م. محکوم بمرگ گردید. (از لاروس). او پسر ویدرن و برادر استاتیرا، زن اردشیر دوم یا عروس داریوش دوم بود. رجوع به ایران باستان صص ۹۵۷ - ۹۹۷ شود. (۱) - Cunaxa - (۲) - Tissapherne.

تیسان.

[ت] [اِخ] نام دو ستاره است. (منتهی الارب).

تیساندیه.

[دِ ی] [اِخ] (۱) گاستون. هوانورد و دانشمند فرانسوی (۱۸۴۳-۱۸۹۹ م.) و اولین کسی است که هواپیمای قابل پرواز و هدایت با موتور الکتریک را اختراع کرد. (از لاروس). (۱) - Tissandier, Gaston.

تیسبه.

[ب] [اِخ] (۱) معشوقهء پیرام. رجوع به پیرام شود. (۱) - Thisbe.

تیسر.

[تَ یَس س] [ع مص] آسان شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار) (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء). آسان شدن کاری. (از اقرب الموارد): نامه فرمودیم با رکابداری مسرع تا از آنچه ایزد عز و جل تیسر کرد... واقف شده آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۸). رجوع به تیسیر شود ||. سرد گردیدن روز. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آماده شدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). آماده شدن جنگ را. (از اقرب الموارد).

تیسران.

[س] [اِخ] (۱) اوژن. دانشمند کشاورزی فرانسه (۱۸۳۰-۱۹۲۵ م.) است و در تکامل تعلیمات کشاورزی نقش مؤثری داشت. (از

لاروس). (۱) - Tisserand, Eugene.

تیسران.

[س] [اخ] (۱) فلیکس. ستاره شناس و عضو آکادمی فرانسه (۱۸۴۵-۱۸۹۶ م.) است. وی فرضیه های لاپلاس را دنبال کرد و حتی بیشتر از او مسائل مکانیکی ستارگان را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. (از لاروس). (۱) - Tisserand, Felix.

تیسزا.

[اخ] (۱) رودی است در مجارستان که از اکراین سرچشمه می گیرد و پس از عبور از یوگسلاوی به دانوب می پیوندد و در یوگسلاوی ۹۸۰ هزار گز طول دارد. (از لاروس). (۱) - Tisza.

تیسزا.

[اخ] (۱) کالمان. رجل سیاسی مجارستان و رئیس حزب آزادیخواه این کشور (۱۸۳۰-۱۹۰۲ م.) بود. وی از سال ۱۸۷۵ م. تا ۱۸۹۰ م. حکومت مجارستان را بعهدده داشت و قانون تعلیمات عمومی و اجباری را در آن کشور به تصویب رسانید. (از لاروس). (۱) - Tisza, Kalman.

تیسفون.

[اخ] پهلوی «ته سی فون» (۱). (شهرستانهای ایران، مارکوارت ص ۶۰). معرب آن طیسفون. (معجم البلدان). تیسفون پایتخت دولت شاهنشاهی و مقر شاهنشاه ایران در عهد ساسانی بود. تیسفون به معنی خاص نام شهری عمده از مجموعه شهرهایی بود که آنها را به زبان سریانی ماحوزه (۲) و ملقب به ملکا (یعنی شهرهای پادشاه) و گاهی مدیناتا یا مدینه (شهرها) میخواندند. عرب این لفظ را به المدائن تعبیر کرده است. چنین حدس زده میشود که مجموع این شهرها را به زبان پهلوی شهرستان میخوانده اند و ظاهراً کلمات سامی مذکور ترجمه آن است. در قرن آخر دولت ساسانیان مداین شامل هفت شهر بود: شهر تیسفون. شهر رومگان. شهر وه اردشیر. (سلوکیه). درزیندان. ولاشاباذ. محله اسپانیر. محله ماحوزا. (حاشیه برهان چ معین). رجوع به ایران باستان ج ۳ و طیسفون در همین لغت نامه و دایره المعارف فارسی شود. (۱) - Mahoze - (۲) Tesifon.

تیسور.

[ت] [ع] (۱) «از سی ر» دابه حسن التیسور؛ ستوری نیکو بردارنده قوائم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به شود.

تیسوسیة.

[ت سی ی] [ع] (۱) «از سی س» تکبر و بزرگ منشی. یقال: فی فلان تیسیه و تیسوسیة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در تداول عامیانه به معنی طبع تیس (داشتن) و تیسیه فصیح تر است. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به تیسیه شود.

تی سونک.

[(اخ) نهمین از خانان مغولستان از نسل چنگیز از ۸۴۳-۸۵۶ ه. ق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیسَه.

[یَسَ] [ع ا] ج تیس. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به تیس شود.

تیسَه.

[س] [ا] پرنده ای مانند کبوتر. (ناظم الاطباء).

تیسَه ران دوبرور.

(۱) [س دُبُ] [اخ] لثون. رجوع به تسران دوبرور شود. (۱) - صحیح تسران دوبرور است که در جای خود آمده است.

تیسِی.

(ع ا) (۱) کلمه ابطال و تکذیب است یا بازی و دشنام است. يقال: للضبع تیسِی جعار؛ ای کذبت یا خاویئه (۲). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از ذیل اقرب الموارد). قال ابن سکیت و تشتم المرأة فیقال قومی جعار و تشبه بالضبع. (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - در ناظم الاطباء تیسِی [سا] ضبط شده است. (۲) - در ذیل اقرب الموارد: ... یا جاریه آمده است.

تیسِی.

(اخ) (۱) بنونوتو. مشهور به لگاروفالو (۲) نقاش ایتالیائی (۱۴۱۸-۱۵۵۹ م). آثار او در فراراه (۳) جالب توجه است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Ferrare - (۳) - Le Garofalo. (۲) - Tisi, Benvenuto.

تیسیر.

[ت] [ع مص] آسان زای شدن شترمادگان و گوسپندان کسی: یسر الرجل تیسیرا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بسیار شدن نسل اشتر و گوسفند. (زوزنی). بسیار شدن نسل و شیر گوسفند. (تاج المصادر بیهقی). بسیار شیر و یا بسیار بچه گردیدن گوسفند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آسان کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (غیاث اللغات). آسانی کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آسانی. (غیاث اللغات ||). سازوار گردانیدن. (زوزنی). آسان گردانیدن. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و يستعمل فی الخیر و الشر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). توفیق دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): نام او هم تگگ است با تقدیر کام او هم هست با تیسیر. سنائی. و خدای را عز و جل بر تیسیر این غرض شکرها گذاردند. (کلیله و دمنه). و شربت و زهر قهر دهر را تریاقی کنند که ضرر او بدان مرفوع گردد، در حیز تیسیر نیامد و در مرکز امکان نگنجید. (سندبادنامه ص ۲۸). هر چند خواست تا پیل را وقفی فرماید در حیز تیسیر نیامد. (سندبادنامه ص ۵۸). و معرفت قدرت باریتعالی در تقدیر آن فتح و تیسیر آن نجح بر نیکوترین وجهی به ادا رسانید. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۲۶۷). و در تیسیر فتح و نصرت به خدای عز و جل تضرع نمود. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۹۹). حق طاعت و ضراعت او به تیسیر امل و تقریر عمل به ادا رسانید. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۳۳۷).

(اصطلاح علم نجوم) استخراج بعد است از درجه دلیل تا آن درجه ای که مدار حکم بدوست... رجوع به التفهیم بیرونی چ همائی صص ۵۲۴-۵۲۶ شود: تیسیر براندند و براهین بفزودند هیلاج نمودند که جاوید بقائی. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۴۳۸).

تیسیر.

[ت] [ع] ستور نیکو بردارنده قوائم را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تیسور. (اقرب الموارد). رجوع به تیسور شود.

تیسیر پذیرفتن.

[ت] پَ رُ تَ [م] (مص مرکب) میسر شدن. ممکن شدن. امکان پذیر گشتن: خود این معانی (خوردن، بوییدن...) بر قضیت حاجت... هرگز تیسیر نپذیرد. (کلیله و دمنه). و بدین دو فتح بانام که به فضل ایزد تبارک و تعالی و فر دولت قاهره تیسیر پذیرفت... (کلیله و دمنه). و طبع بهیمی را که داعیه بی خویشتنی و... است از خود دور می گرداند و آن در مدتی یسیر تیسیر می پذیرد. (سندبادنامه ص ۵۴). عشر عشر آن به تحریر طوامیر تیسیر نپذیرد. (جهانگشای جوینی). رجوع به تیسیر شود. تیسین. [سی ی] [اخ] (۱) نقاش بزرگ ایتالیائی (۱۴۸۳-۱۵۷۶ م). در حدود ۱۵۱۶ م. بزرگترین نقاش و نیز بشمار میرفت. معروفترین اثر او «امپراطور شارل پنجم» است که او را پس از فتح «اوگسبورگ» نشان میدهد. قدرت تجسم و حرکت در تابلوهای وی مکتبی جدید در نقاشی ایتالیا پدید آورده. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به دایرة المعارف فارسی شود. (۱) - Titien.

تیسوس.

[اخ] تزه (۱) از قهرمانان یونان قدیم است. او فرزند اژه (۲) و پادشاه آتن بود و شخصی است نیمه افسانه ای و نیمه تاریخی و بعضی از اعمال او با هیرکول مرتبط می گردد. او بوسیله طنابی که دختر مینوس (۳) تهیه کرده بود و به راهنمایی همین دختر از پیچ و خم های کرت گذشت و مینوتور (۴) غول آدمخوار را بکشت. آنگاه این شاهزاده خانم را در جزیره ناکسوس (۵) گم کرد و بدنبال یک زندگی غیرعادی و پرماجرا در گذشت. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و لاروس شود. (۱) - - (۳) - egee. (۲) - Thesee. (۴) - Minos. (۵) - Naxos - Minotaure.

تیسیه.

[ت] سی ی [ع] (۱) تکبر و بزرگ منشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به تیسوسیه شود.

تیسیه.

[ی] [اخ] دهی از دهستان حومهء بخش خمام است که در شهرستان رشت واقع است و در حدود ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تیش.

(۱) لفظ ترکی است به معنی دندان و لفظ تیشه که آلت نجاران است از این مأخوذ است (۱) و حرف «ها» برای تشبیه و مشابهت، چنانکه در لفظ دندان. (غیاث اللغات) (آندراج). (۱) - بر اساسی نیست. رجوع به تیشه شود.

تیشتر.

[ت ت] (اخ) در اوستا تیشتریه یکی از ایزدان مزدیسنا و نگهبان باران است. رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۵۸ و تشر و تیر در همین لغت نامه شود.

تیشه.

[ش / ش] (۱) از ریشه تش به معنی... تبر... پهلوی تیشک (۱) و تش (۲)... طبری تاشه (۳)... (حاشیه برهان چ معین). افزار آهنی نجاران. (فرهنگ فارسی معین). افزاری که مرکب اسب از قطعه ای آهنین برنده و از دسته که بدان چوب را می برند و می شکافند. و تبر. (ناظم الاطباء). افزار آهنین که نجاران... دارند و... در عرف هند بسولا خوانند. سرش از پیش افکنده می باشد و از قفا بطور حلقه سوراخدار بود که دسته چوب در آن استوار کنند... (آندراج): برگیر کلند (۴) و تبر و تیشه و ناوه تا ناوه کشی، خارزنی گرد بیابان. خجسته. چو بشناخت (۵) آهنگری پیشه کرد کجا زو تبراره و تیشه کرد. فردوسی. گروه ورا تیشه بر خاک بود درختان لک و کشتشان ماک بود. اسدی (از یادداشت بخت مرحوم دهخدا). در خانه دین چون بری سازی از فکرت تیشه ساز و دست اراه. ناصر خسرو. نجار گوهرم که نجیبان طبع من جز زیر تیشه پدر خویشتن نیند. خاقانی. ای عزیز مادر و جان پدر تا کی ترا این بزیر تیشه دارد و آن بسایه دوکدان. خاقانی. تیشه در بیشه بلا بردی هر سر شاخ بازن کردی. خاقانی. رومیان هندوان پیشه او چینیان ریزه چین تیشه او. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۵۹). گرد عالم شد این حکایت فاش تیز شد تیشه ها ز بهر تراش. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۱۲۱). حطب را اگر تیشه بر پی زنند درخت برومند را کی زنند. سعدی (بوستان). ترا تیشه دادم که هیزم شکن نگفتم که دیوار مسجد بکن. سعدی. همه اندر تراش چون تیشه کی بماند درخت در بیشه. اوحدی. ندهد این بجز آن راد که چون تیشه بود دور باد آنکه تراشد سوی خود چون تیشه. ابن یمن. سر خویش چون تیشه افکنده پیش نهی پیشش انگشت بر چشم خویش. طاهر وحید (از آندراج ||). افزار آهنی سنگ تراشان. (فرهنگ فارسی معین). افزار آهنین که... سنگ تراشان دارند... پاره آهنی باشد به شکل انگشت مردم که سر تیزی دارد و بی دسته بود و سنگ تراشان سنگ بدان کنند و آن را در عرف هندی یانکی گویند... (آندراج): کانرا که تیشه رخنه کند فضل کان نهم رخنه چرا به تیشه کان کن در آورم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۲۴۱) به تیشه روی خارا می خراشید چو بید از سنگ مجرا می تراشید. نظامی. سخن تا نپرسند لب بسته دار گهر نشکنی تیشه آهسته دار. نظامی. به تیشه کس نخراشد ز روی خارا گل چنانکه بانگ درشت تو می خراشد دل. سعدی (گلستان). هنریشگان تیشه برداشتند نمودند هرچ از هنر داشتند. امیر خسرو. ناخن تیشه براندم به رگ و ریشه سنگ کوه غم در ته پا سوده به جولان رفتم. عرفی (ایضاً). فرهادم و اندیشه شیرین به سر اما آلوده به خردل نکم تیشه خود را. طالب آملی (ایضاً). ز همراهان کسی نگرفت شمعی پیش راه من به برق تیشه زین ظلمت برون چون کوهکن رفتم. صائب (از آندراج). شود صلح عشاق حاصل ز جنگ چو از تیشه همواری زخم سنگ. طاهر وحید (ایضاً). صدای تیشه که بر سنگ می خورد دگر است خیر بگیر که آواز تیشه و جگر است. ملا-نسبتی (از آندراج). - تیشه پای خود زدن؛ کنایه از ضایع کردن خود و خود را از کار بازداشتن باشد. (انجمن آرا): در این محنت سرا یک عشق پیشه نزد چون من به پای خویش تیشه. جامی. رجوع به ترکیب بعد شود. - تیشه بر پای خود زدن؛ کنایه از برهم زدن و ضایع کردن کار و بار خود است. (برهان). کنایه از، از تردد بازماندن و برهم زدن کار و بار خود. (آندراج). کار و بار خود را ضایع کردن و برهم زدن. (ناظم الاطباء): مکن فحش و دروغ و هزل پیشه مزین بر پای خود زینهار تیشه. ناصر خسرو. تا به کی هر سو دوم در سومات تیشه ای بر پای ایمان می زنم. عرفی (از آندراج). رجوع به ترکیب قبل شود. - تیشه بر خویشتن زدن؛ تیشه بر پای خود زدن: به بیرحمی از بیخ و بارش مکن که نادان زند تیشه بر خویشتن. سعدی. رجوع به ترکیب قبل شود. - تیشه بر

قدم خویش زدن؛ تیشه بر پای خود زدن: ابله که تیشه بر قدم خویش می زند بدبخت گو ز دست که فریاد می‌کند. سعدی. رجوع به ترکیب قبل شود. - تیشه به ریشه کسی زدن؛ قصد نابودی وی را داشتن. موجبات فناء کسی را فراهم ساختن. - تیشه بسوی خود زدن؛ کنایه از حریص و طامع بودن. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). و حرص و شره و طمع باشد. (برهان). و حرص و شره داشتن. (ناظم الاطباء). - تیشه بودن؛ کنایه از صرفه جوئی و مال جمع کردن از دیگران برای خود. (انجمن آرا): کردگارا مشت رندی ده جهان را خوش تراش تا کی از قومی که هم ایشان و هم ما تیشه ایم. انوری (از آندراج). - تیشه رو بخود؛ آنکه آنچه خواهد برای نفس خویش خواهد و برای دیگری سهمی در خوی او نیست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیشه فرهاد تیز کردن؛ کنایه از شروع عشق و عاشقی کردن باشد. (برهان). شروع در عشق کردن. (فرهنگ رشیدی). کنایه از شروع به عشقبازی کردن در جای خطرناک. (انجمن آرا). کنایه از شروع کردن در عشق و در مؤید فرهاد را عشق آموختن. (آندراج). شروع در عشق و عاشقی نمودن. (ناظم الاطباء). (۱) - tasha. (۲) - tesh. (۳) - tishak. (۴) - ن ل: کنند و. (۵) - هوشنگ، آهن را.

تیشه دار.

[ش / ش] (نف مرکب) در اصطلاح بنایان بنائی که گل و بوته از آجر برآرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیشه داری.

[ش / ش] (حامص مرکب) فعل تیشه دار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیشه زدن.

[ش / ش ز د] (مص مرکب) با افزار آهنی کار کردن. افزار مخصوص سنگ تراشان را بر سنگ یا خاک زدن. افزار مخصوص کندن سنگ و خاک و جز آن را: تو خوش می زیستی با دلبران شاد قلم شاپور می زد تیشه فرهاد. نظامی. زدم تیشه یک روز بر تل خاک بگوش آدمم ناله ای دردناک. سعدی. رجوع به تیشه شود.

تیشه زن.

[ش / ش ز] (نف مرکب) معروف. (آندراج). نجار: تیشه زن اندر هنر آموختن تخته نسازد ز پی سوختن. میر خسرو (از آندراج). رجوع به تیشه و دیگر ترکیبهای آن شود. تیشه کار. [ش / ش] (نف مرکب) تبر. (ناظم الاطباء). رجوع به تیشه شود.

تیشه کن.

[ش ک] (اخ) دهی از دهستان درو فرامان است که در بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۱۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیشه کند.

[ش ک] (اخ) دهی از بخش آبدانان است که در شهرستان ایلام واقع است و ۲۲۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

آن قدر از حیوان که در زکوة واجب باشد. کأنها الجملة التي للسعاء اليها سبيل من تاع اليه؛ ای ذهب. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آندراج).

تیغ.

[ت] [ع مص] زجر کردن و بانگ برزدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). يعاط گفتن گرگ و اسب را یا بیم کردن اهل خود را به رسیدن یا نزدیک شدن دشمن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیغ.

(۱) کارد تیز باشد و شمشیر. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۳۱). شمشیر. (برهان) (ابوهی) (فرهنگ فارسی معین) (انجمن آرا). شمشیر و سیف و کارد و چاقو. (ناظم الاطباء). هر آلت که تیزی دارد بریدن و شکافتن را چون کارد و شمشیر و امثال آن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). مبدل تیز چون آمیز و آمیغ و ستیز و ستیغ، بر هر چیز برنده اطلاق کنند، چون کارد و خنجر و شمشیر. (غیاث اللغات) (از آندراج). آب تیغ، دم تیغ، پشت تیغ، آب دم تیغ، دهان تیغ، دندان تیغ، روی تیغ، عالمگیر، عالمسوز، جهانگیر، جهانسوز، جانبخش، دلنواز، گلونواز، دلگشا، جان ستان، عمرشکار، بی زنه‌ار، بی باک، سرافکن، سرزدای، سرگزی، سرافشان، جگرشکاف، زبان دراز، زبان آور، الماس فعل، الماس رنگ، الماس بار، الماس گون، سیماب گون، سیماب ریز، آتش پیکر، آتشین، تیز، کند، آبدار، سیراب، فسان کشیده، آئینه تاب، آئینه رنگ، زهر آگین، زهر داده، زهر آلوده، ظفر پیکر، ظفر آتیه، ظفرتوز، بخون آغشته، خونریز، خونخوار، خون آشام، در خون رانده، یک پهلوی، خفته، خوابیده، جوهر دار، خوش جوهر، پاک گوهر، بد گوهر، جوشن خای، جوشن گداز، مغفرشکاف، بلند پرواز، شیر گیر، گارین، صبح خند، زنگار خورده، زنگار بسته، زنگ بسته، صیقل داده، نیم کش، نیم کشیده، زبانه کش، غلاف نشین، عریان، برهنه، سبز، نارنگ، مینارنگ. از صفات و زبان، دندان، لب خشک، چشم گور، ناخن، پرمگس، سبزه، آب، رگ ابر، رگ لعل، چشمه، چشمه سار، جوی، جویبار، ساحل، نهنگ، طاق، هلال، ماه عید، برق، شمع، شعله، صبح، مصرع، مد بسم الله مد، داس، زمین پاک، باران از تشبیهات اوست و به رستم داستان منسوب است. (آندراج). اوستا «تیغه» (۱)... ارمنی (دخیل) «تگ» (۲) کردی «تی» (۳) (شمشیر) بلوچی (دخیل) «تیغ» (۴) (تیز. تند. شمشیر). قیاس شود: اوستا «تیغره» (۵) (تیز) استی «تیغ» (۶) «تغا» (۷) (پشت کوه) فارسی نیز تیغ... پهلوی «تیغ» (۸)... زباکی «تیغ» (۹) (تیغ سر تراشی)... (حاشیه برهان چ معین): بنام بازمی پرورد و دهقان چو شد رسیده نیابد ز تیغ (۱۰) تیز گریغ. شهید بلخی. بیار آن می که پنداری روان یا قوت ناستی و یا چون برکشیده تیغ پیش آفتابستی. رود کی. پیش تیغ تو روز صف دشمن هست چون پیش داس تو کرپا. رود کی. زدن تیغ را مرد بر تار خویش به از بازگشتن ز گفتار خویش. ابوشکور. خورشید تیغ تیز ترا آب میدهد مریخ نوک نیزه تو سان زند همی. ابوشکور. چاه دم گیر و بیابان و سموم تیغ آهیخته سوی مرد نوان. خسروانی. تا آنکه بگویند که خدای عز و جل یکی است و بجز از وی خدای نیست. چون بگویند تیغ از گردن ایشان بیوفتاد. (ترجمه تفسیر طبری). تیر تو از کلات فرود آورد هژبر تیغ تو از فرات برآرد نهنگ را. دقیقی. بزرگان برو خواندند آفرین که ما را توئی افسر و تیغ کین. فردوسی. درفش درفشان پس پشت او یکی کابلی تیغ در مشت او. فردوسی. همانا که باران نبارد ز میغ فزون ز آنکه بارید بر سرش تیغ. فردوسی. تیغ بر دوش نه و از دی و از دوش مپرس گر بخواهی که رسد نام تو تا رکن حطیم. ابوحنیفه اسکافی. تیغ برگیر و می ز دست بنه گر شنیدی که هست ملک عقیم. ابوحنیفه اسکافی. با قلم چونکه تیغ یار کنی درنمانی ز ملک هفت اقلیم. ابوحنیفه اسکافی. شمشیر برکشید و گفت: زنادقه و قرامطه را بر باید انداخت... و به قوت این تیغ مملکت‌های دیگر که بدست مخالفان است بگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۷). گفتند: مردی نام گرفته است و شاید هر خدمت را، که تیغ و آلت و مردم دارد و چون بفرمان عالی

زیادت نواخت یافت کار بسر تواند برد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۴۱۲). دگرباره هر دو سپه ساختند کشیده صف و تیغ و خشت آختند. اسدی (گرشاسب نامه). همه کوه و دشت و همه دشت و ریغ برافکنده دست و سر و ترگ و تیغ. اسدی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در حرب این زمانه دیوانه از صبرساز تیغ و ز دین مغفر. ناصر خسرو. چون تیغ بدست آری مردم نتوان کشت نزدیک خداوند بدی نیست فرامشت این تیغ نه از بهر ستمکاران کردند انگور نه از بهر نبیذ است به چرخشت. ناصر خسرو. جز تیغ و دل بر لشکر اعدا نبودى لشکرش جز سر چرا هرگز نخستى تیغ تیز سرچرش. ناصر خسرو. دست زمانه یاره شاهی نیفکند در بازوئی که آن نکشیده ست بار تیغ گلکهای لعل گردد در بوستان ملک خونهای تازه ریخته در مرغزار تیغ. مسعود سعد. شگفت نیست که آبت تیغ او بی شک به آب باشد ویران جهان و آبادان. مسعود سعد. به شیب مقررعه اکنون نیابت است ترا ز گرز سام نریمان و تیغ رستم زال. معزی. دل باید و خزانه و تیغ و سپاه و تخت تا بر مراد خویش بود مرد کامران. معزی. تیغ مملک را نکویاری است ملک بی تیغ همچو بیماری است کشت شد خشک اگر نبارد میغ ملک پژمرد اگر نخندد تیغ. سنائی. تیغ باید که خون پذیر شود ملک بی تیغ کی چو تیر شود. شاه بی تیغ باغ بی میغ است پاسبان دین و ملک را تیغ است. سنائی. تا تیغ برقرار نگردد میان خلق بر تخت ملک هیچ ملک پایدار نیست. ؟ (از کلیله). جباری که نیش پشه را تیغ قهر دشمنان گردانید. (کلیله و دمنه). پادشاه شرقی و تیغ جهانگیر تو هست خون فشان چون از قراب صبح تیغ آفتاب. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دید هر کز خواب غفلت دیرخیزی کرد زود تیغ خون آلود بر بالین چو تیغ آفتاب. سوزنی (ایضاً). گر چو تیغ آفتاب آن تیغ بر کوهی زنی کوه تا کوهان گاو آن زخم را نبود حجاب. سوزنی (ایضاً). عقل داند که چو مهتاب زند دست به تیغ زخم تیغش نه به اندازه درع قصب است. انوری. بی رونقی که باشد بی باس تو سیاست بی هیزما که ماند بی تیغ تو جهنم. انوری (از شرفنامه منیری). صلاى سر و تیغ می گوئی و من نه سر می کشم نز صلا می گریزم. خاقانی. گر با سر تیغ افتد کار دل خاقانی بر تیغ سراندازم وز کار نیندیشم. خاقانی. آن خون سیاوش از خم جم چون تیغ فراسیاب درده. خاقانی. تو عاشق صید و تیغ بر کف عشاق تو دل بر آن نهاده. خاقانی. بزاد تیغ تو چندین هزار بجهه فتح نبود او را جز با گلوی خصم وصال. ظهیر (از شرفنامه منیری). شاه پیغمبران به تیغ و به تاج تیغ او شرع و تاج او معراج. نظامی. تاب سرما که برد از آتش تاب آب را تیغ و تیغ را کرد آب. نظامی. بریزد در آشوب چون میغ او سر تیغ کوه از سر تیغ او. نظامی. تیغ دادن در کف زنگی مست به که آید علم ناکس را بدست. مولوی. تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر بل ز صد لشکر ظفرانگیزتر. مولوی. قلم، سر سلطان چه نیکو نهفت که تا تیغ بر سر نبودش نگفت. سعدی (از آندراج). تیغ تو شد از کشتن عشاق رگ لعل در کان بدخشان می گلرنگ شود آب. صائب (از آندراج). تیغست ماه عید ز جان سیرگشته را این خوشه را ملاحظه از زخم داس نیست. صائب (ایضاً). هلال تیغ تو هر روز می تواند باز ز نو گرفت جهان را چو مهر عالمگیر. شفیع اثر (ایضاً). تا به کی در بزم وصلت بوالهوس ساغر زند مد تیغی کو که این حرف غلط را سر زند. اشرف (ایضاً). - آهیخته تیغ؛ شمشیر برکشیده. آماده جنگ و ستیز: بهم بر همی سود، دست دریغ شنیدند ترکان آهخته تیغ. سعدی (بوستان). - به تیغ درآمدن؛ کشته شدن: بعضی به تیغ درآمدند و برخی در آب غرق شدند. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۴۱۲). - تیغ آب دادن و دم دادن؛ عمل مخصوص که عبارت از آنگیری است. (آندراج). - تیغ آبدار؛ تیغ آبداده. شمشیری از فولاد خوب. شمشیر برنده: تیغی است آبدار زبان تو آصفی چاک لب ز تیزی تیغ زبان تست. آصفی. - تیغ آتشبار؛ شمشیر سوزان و کشنده: ملک نارزانیان بستان که ارزانی توئی تیغ آتشبار بر جان بداندیشان گمار. میرمعزی (از آندراج). مگر در دل خیال تیغ آتشبار او بگذشت که همچون آب آهن تاب خون من به جوش آمد. غنی (ایضاً). - تیغ آلودن؛ تیغ آهیختن. تیغ علم کردن. (آندراج). رجوع به ترکیب بعد شود. - تیغ آهیختن؛ تیغ علم کردن. (از آندراج). تیغ برکشیدن جنگ و ستیز را. - تیغ از میان وا کردن؛ باز کردن و گشادن شمشیر از میان به علامت تسلیم و گردن نهادن: در هر کجا مبارز عدلش کمر بیست تیغ از میان حادثه واکرد روزگار. عرفی (از آندراج). - تیغ الماس گون؛ شمشیری که مانند الماس درخشان است. (ناظم الاطباء). - تیغ الماس و تیغ فولادی؛ (آندراج): رمح فولاد عرض موج برد تیغ

الماس جوهر اندازد. رجوع به ترکیب بعد شود. - تیغ بالا بردن و بلند کردن و شدن؛ کنایه از مهیا شدن برای جنگ. اشاره به آنکه چون خواهند که تیغ حواله کنند تیغ بدست گرفته از جهت اکمال حمله دست و تیغ بلند کنند و بعد از آن بر سر و گردن حریف فرود آورند. (آندراج): بلند ساخته ایام تیغ نامردی حمایت شه مردان سپر کشد به سرم. ظهوری (ایضاً). کشتن خود خواستم هر جا که تیغی شد بلند بهر طوفان ماندگان، هر موج محراب دعاست. سلیم (ایضاً). ما سپر داریم هر جا می شود تیغی بلند محشر زخم شهیدان سینه افکار ماست. میرزا معزفطرت (ایضاً). دمبدم بالا برد تیغ و زند بر فرق من نیست یکدم قطع فیض از عالم بالا مرا. بدیعی سمرقندی (از آندراج). - تیغ بخاک کردن؛ کنایه از ترک فتنه و خونریزی کردن و مأخذ آن رسم شکاریان است که بعد صید هزار جانور تیغ بخاک کنند و از شکار دست بردارند. (آندراج): مقرر است که بعد از هزار صید کنند بلی شکارستانان بخاک پنهان تیغ بدین قیاس همانا شکاری مژه اش بخاک کرده بود هر قدم هزاران تیغ. طالب آملی (از آندراج). - تیغ بردار؛ آنکه در سواری تیغ برداشته همراه رود. (آندراج): چو بهرام را بر فلک راه شد بجان تیغ بردار آن شاه شد. ملاطغرا (از آندراج). - تیغ بر سر بردن؛ کنایه از قصد حرب و نزاع بود. چه مقرر است که در وقت شمشیر زدن، دستی که شمشیر در او می باشد بر سر می برند تا حمله دست به قوت تمام واقع شود. (آندراج): اگر شحنه ای تیغ بر سر برد سر تیغ او تاج و افسر برد. نظامی (از آندراج). - تیغ بر گلو آمدن؛ رسیدن شمشیر بر گلو، جدا کردن سر را از بدن و کشتن: چو آب زندگی می نوشد و لب تر نمی سازد اگر تیغ دو عالم بر گلو عشق می آید. صائب (از آندراج). - تیغ برو گذاشتن؛ به جبر و تعدی چیزی گرفتن. (آندراج). - تیغ برون آختن؛ شمشیر و کارد از نیام بیرون کشیدن جنگ و ستیز را: میغ سیه بر قفاش تیغ برون آخته ست طبل فرو کوفته ست، خشت بینداخته ست. منوچهری. - تیغ به سنگ فسان نشستن و تیغ فسان - کردن و تیغ برفسان برخوردن و تیغ بر فسن - زدن و تیغ به فسان کشیدن؛ تیز کردن تیغ و تیز شدن آن. (آندراج): خوبان به دیر و کعبه عنانی کشیده اند تا تیغ غمزه را به فسانی کشیده اند. ملا قاسم مشهدی (از آندراج). دمبدم غمزه تو بر دل من تیزتر است راست مانده تیغی که زنی بر فسنی. جمال الدین سلمان (ایضاً). نی تند گردد آن و نه این سوده میشود هر چند تیغ مهر خورد بر فسان برف. محمد سعید اشرف (ایضاً). از پی فرقتان کنون بر سنگ تیغ بیداد را فسان کردم. حسین ثنائی (ایضاً). با این سپهر مصلحتی داشت ز آنکه تیغ برنده تر شود چو بسنگ فسان نشست. ؟ (ایضاً). - تیغ به کمر بستن؛ بر میان بستن شمشیر، آمادگی جنگ و ستیز را: چو داغ لاله بخون کعبه غوطه زد آن روز که غمزه تو کمر بست تیغ ابرو را. صائب (از آندراج). - تیغ بند؛ تیغ زن. تیغ دار. کنایه از سپاهی. (آندراج). شمشیر بند و لشکری که شمشیر یا سلاح دیگر مانند قداره و جز آن حمایل کنند و یا به کمر بندند. (ناظم الاطباء): گشتم ز برق تازی این جستجو غبار شب سر گذشته ای که سحر تیغ بند کیست. میرزا جلال اسیر (از آندراج). رجوع به تیغ زن و تیغ دار شود ||. - در بیت زیر به معنی تسمه ای که غلاف شمشیر بدان متصل است و بر کمر بندند: چنین تا برآمد بر این هفت سال میان سوده از تیغ بند دوال. فردوسی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیغ بهرام؛ مراد از تیغی است اعتباری که پیش بهرام عبارت از مریخ که جلاد فلک است باشد... (آندراج ||). - کنایه از خطوط شعاعی که از تاب آفتاب و روشنائی چراغ در پیاله افتد. (آندراج): چشم شوخ تو بلای دل و برق دین است تیغ بهرام به پیش نگهت چوبین است. ؟ (آندراج). رجوع به ترکیب تیغ آفتاب و تیغ چوبین شود. - تیغ بیجاده گون؛ تیغ خون آلود. (ناظم الاطباء). - تیغ بید؛ کنایه از برگ بید. زیرا که بصورت تیغ می باشد. (آندراج): ز باس کلک تو شمشیر فتنه باد چنان که تیغ بید نماید به چشم خنثی را. انوری (از آندراج). - تیغ بیداد شکستن؛ نهایت ستمگری روا داشتن: چه خوش گفت آن غریب پی شکسته که بی طالع به روز خود نشسته بمژده مهربانی تیغ بیداد شکستی بر دلم دستت مریزاد. زلالی (از آندراج). - تیغ بیدریغ؛ شمشیر بی رحم. (ناظم الاطباء). - تیغ بیرون کشیدن؛ شمشیر از نیام بر آوردن. نشان دادن خشم و آمادگی ستیز را: همچو داغ لاله گردد کعبه از خون شکار تیغ چون بیرون کشد مژگان بی زنهار تو. صائب (از آندراج). - تیغ چوبین؛ تیغی باشد که برای بازی اطفال سازند. (آندراج). شمشیری که از چوب سازند و کودکان با آن بازی کنند ||. - آلت بیفایده. -

|| دلایل و احتجاجات بیمورد و بیهوده. (فرهنگ فارسی معین). - تیغ حصرمی؛ تیغی برنگِ حصرم که به سبزی زند و این کمال خوبی آهن تیغ است... (آندراج): بدل صفرای خصمی تا به کی بدخواه را جوشد به تیغ حصرمی نشان دلش از جوش صفرائی. طالب آملی (از بهار عجم). - تیغ خم؛ تیغی که مثل محراب خم داشته باشد. (آندراج) (غیاث اللغات): از سرگذشتگان را در عالم شهادت تیغ خم تو باشد محراب زندگانی. صائب (از آندراج). - تیغ خواباندن و خوابیدن؛ کنایه از تیغ زدن و زده شدن. (آندراج): که خوابانیدن تیغست خوابانیدن چشم. صائب (از آندراج). - تیغ خوردن؛ زخم شمشیر برداشتن. مجروح و خسته شدن از شمشیر و جز آن: به شرب آب حیات آن کسان که می نازند نخورده اند همانا ز دست جانان تیغ. طالب آملی (از آندراج). هزار تیغ بلا- گر خورد بسر از دوست ز دوستی است اگر در زبان خبر گنجد. حسین ثنائی (ایضاً). - تیغ خوش لنگ؛ مرادف تیغ لنگردار. (آندراج). رجوع به تیغ لنگردار شود. - تیغ در خون کسی کشیدن؛ آلوده به خون مقتول کردن. (آندراج): بکش تیغ جفا در خون شاهی کزینش بیش مقصودی نمانده ست. شاهی (از آندراج). - تیغ در غلاف کردن؛ ساکت ماندن. سخن را تمام ناکرده خاموش شدن. (فرهنگ فارسی معین). بازگشتن از خصومت. انصراف از ستیز و جدال، مصلحت یا ترس را: زین سبب من تیغ کردم در غلاف تا که کژخوانی نخواند بر خلاف. مولوی ||. - شمشیر را در غلاف جای دادن. (فرهنگ فارسی معین). - تیغ دم دادن؛ عمل مخصوص که عبارت از آبگیری است. (آندراج). - تیغ دودسته؛ تیغ دودستی. (آندراج): تیغ دودسته گر زند خار به چشم روشنم شعله من نمی کشد دشنه انتقام را. صائب (از بهار عجم). صد دسته باد از گل اقبال در کفت بر فرق دشمنانت تیغ دودسته باد. محمد شمس بغدادی (از آندراج). رجوع به ترکیب بعد شود. - تیغ دودستی؛ شمشیر دراز بقدر دودست. (ناظم الاطباء). مؤلف آندراج نویسد: تیغ دودستی و تیغ دودست و تیغ دودسته، عبارت است از تیغی که به هر دو دست بقوت تمام زند، و در ملحقات آورده که تیغ دودستی تیغی است که درازی مقدار دو دست؛ یعنی دو ذراع باشد... این تفسیر خالی از اشکال و تکلف نیست. رجوع به ترکیب قبل و بعد شود. - تیغ دودستی زدن؛ کنایه از جنگ کردن صعب. (برهان) (از فرهنگ رشیدی). سخت جنگ کردن. (ناظم الاطباء). کنایه از کمال اهتمام در تیغ زدن و جنگ عظیم کردن. (بهار عجم) (آندراج). کنایه از جنگ سخت کردن بود. (آندراج) (انجمن آرا): تیغ دودستی زند بر عدوان خدای همچو پیمبر زده ست بر در بیت الحرام. منوچهری (از انجمن آرا). ملک به میراث نیابد کسی تا نزند تیغ دودستی بسی. امیر خسرو (از انجمن آرا ||). - چیز بسیار از مردم گرفتن باشد. (برهان) (ناظم الاطباء ||). - تیغ و شمشیر دراز کار فرمودن را نیز گویند؛ یعنی بمقدار دو دست. (برهان) (از ناظم الاطباء). رجوع به ترکیب قبل شود. - تیغ دودم؛ تیغ دودمه. تیغ دوروی. تیغی که به هر دو طرف او تیزی و آبداری باشد. (غیاث اللغات). آنکه از هر دو طرف تیز باشد. (از آندراج). رجوع به ترکیب بعد شود. - تیغ دورو؛ تیغ دودم. (آندراج): به میدان در سرافشان چون شدی تیغ دورو برکف به هنجار شفق خون تا گلوی آسمان آید. واله هروی (از آندراج). رجوع به تیغ دودم شود. - تیغ رساندن؛ فرود آوردن شمشیر بر کسی: فکر کفن کنید که آن ترک جنگجو تیغی چنان رساند کز استخوان گذشت. باباغانی (از آندراج). - تیغ ریختن؛ به شمشیر زدن. فراوان تیغ بر کسی یا گروهی زدن: صد زخم دارم چون نگین بر روی خود اینک بین از بس بسویم تیغ کین مهر درخشان ریخته. طغرا (از آندراج). - تیغ زبان؛ شمشیر زبان. زبان برنده و قاطع همچون تیغ. زبان فصیح و تسلیم کننده همچون شمشیر: تیغ زبانشان نتواند برید موی تا من مسن نسازم از این سحر نابشان. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۳۲۹). نور ضمیر مرا بنده شود آفتاب تیغ زبان مرا سجده برد ذوالفقار. خاقانی. هست تیغ زبان، ز تیغ بتر کاین خورد بر تن آن خورد به جگر. مکتبی. نیست در عالم ایجاد به جز تیغ زبان بیگناهی که سزاوار به حبس ابد است. صائب. تیغ زبان او چو گهر بار گشت عقل می گفت شاد باش زهی کامیاب تیغ. نظام الدین کاتب. رجوع به تیغ زبانی کردن و تیغ و دیگر ترکیبهای آن شود. - تیغ زدوده؛ معروف. (آندراج). تیغ جلاداده و بزّان ||. - استعاره است و از این روشنی صبح صادق مراد است که قاطع ظلمات است. (آندراج). - تیغ زیر کابی؛ تیغی که زیر دامن زین همراه اسب سواری باشد. (آندراج): به پیش ابروی پرچین تو زبان عقاب چو

تیغ زیررکابی همیشه بیکار است. وحید (از آندراج). شود سوار چو آن ترک شوخ می ماند به تیغ زیررکابی نگاه پنهانش. قبول (ایضاً). - تیغ ساز؛ آنکه تیغ ها را بسازد. تیغ گر. (آندراج): چو از غمزه خود شوی تیغ ساز کند مشتری گردن خود دراز. ملاطفا (از آندراج). - تیغ سبز؛ تیغ مینارنگ. کنایه از تیغی که از صیقل زدن به کبودی زند. (آندراج): تا خورد در ظلمات دل خصم آب حیات تیغ سبزش چو خضر یار سکندر شده است. جمال الدین سلمان (از آندراج). رجوع به تیغ مینارنگ شود. - تیغستان؛ تیغ زار. جایی پر از تیغ و خار. - تیغ ستم؛ کنایه از رونق ظلم و رواج تعدی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) (از انجمن آرا) (آندراج): خون چکان است ملک تیغ ستم می ترسم که پی آخر به در خانه قاتل برود. ملک طیفور انجدانی (از انجمن آرا). - تیغ ستم آهیختن؛ شمشیر ظلم برافروختن. بیدادگری کردن. مبارزطلبی کردن: علم افکنده هزاران صف طوطی طالب هر کجا یک تنه تیغ ستم آهیخته ام. طالب آملی (از آندراج). - تیغ ستم بیرون کشیدن؛ بیدادگری کردن: هر که تیغ ستم کشد بیرون فلکش هم بدان بریزد خون؟ (از کليلة). - تیغ سوزن بردار و ر بوده؛ تیغی که سوزن را به دم بردارد و این کمال خوبی اوست. (از آندراج): شد مسیحا به تجرد ز علائق آزاد چه کند رشته به آن تیغ که سوزن برداشت. صائب (از آندراج). شد ز مژگان چشم جادویش تیغ سوزن ر بوده ابرویش. وحید (ایضاً). - تیغ سوزن ربا؛ تیغ سوزن دار. تیغی که بکمال آبداری سوزن را بردارد. (غیاث اللغات) (آندراج). رجوع به ترکیب بعد شود. - تیغ صیقلی؛ تیغ صیقل زده. (آندراج): گر بظاهر در نظرها بی هنر باشم چه باک همچو تیغ صیقلی باشد نهان جوهر مرا. مرتضی قلی بیگ (از آندراج). - تیغ علم کردن؛ معروف. (آندراج). برافراشتن شمشیر و جز آن: می کند تیغ علم بر سر هستی بیدل در هوای قد او گر نکشد ناله قدی. بیدل (از آندراج). - تیغ فرود آوردن؛ شمشیر زدن: برغم رقیبان نظری سوی من انداز یک تیغ فرود آور صد سر ز تن انداز. ملاشانی (از آندراج). - تیغ فروهشتن؛ تیغ زدن. خوابانیدن تیغ بر چیزی: فروهشت بر ترگ شه تیغ را ز برق آفتی کی رسد میغ را. نظامی (از آندراج). - تیغ کسی بریدن؛ صاحب آندراج در ذیل «تیغش می برد» آرد: کنایه از آن است که استعداد دارد که از دستش کاری برآید. لوطیان گویند: تیغت می برد که فلان امر را تنبیه کنی: چون در مصاف حادثه آه از جگر کشم تیغم نمی برد به چه امید برکشم. ابوطالب کلیم (از آندراج). کاری از دستت چو آید سعی کن در کردنش هر کجا دانی که تیغت می برد الماس باش. شهرت (ایضاً). اقبال اگر نداری تیغت برش ندارد بازو بلند خواهد شمشیر آزمودن. سالک (ایضاً). - تیغ کندن؛ تیغ از نیام برکشیدن. (آندراج): زمانه تیغ ستم کند یا علی زنهار مباح غافل از احوال من که پرخطر. ظهوری (از آندراج). - تیغ گشتن؛ مقابل گشتن. (آندراج): سیف اسفرننگ را کار از آن در گذشت که دلیران معرکه نظم پیش او توانند تیغ گشت. (آشوب نامه طغرا، از آندراج). رجوع به تیغ شدن شود. - تیغ گلدم (۱۱)؛ تیغ دنداندار برگشته دم. (آندراج): گلستان شهادت فیض دیگر در نظر دارد به تیغ گلدم او تا چو شبم دیده ام سر را. میرنجات (از آندراج). - تیغ گوشتین؛ کنایه از زبان است که عرب لسان گویند. (برهان). کنایه از زبان باشد و آن را شمشیر گوشتین نیز گویند. (از انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج). زبان. (ناظم الاطباء): نی نی که هرچه گویی به زآن خموش زآنک بس نیک و بد که کشته شد از تیغ گوشتین. امیر خسرو (از انجمن آرا). - تیغ لا راندن؛ شمشیر لاله [الا الله] زدن. از غیر حق اعراض کردن. محو کردن ما سوی الله ز لوحه دل. (از فرهنگ فارسی معین). - تیغ لنگردار؛ کنایه از تیغ خمدار. و چون این قسم تیغ خوب می نشیند و زخم کاری می کند و از جا کم می جنبد آن را لنگردار گویند و این مجاز است، مأخوذ از معنی لنگر که آهنی باشد و کشتی را از رفتن بازدارد و تحقیق آن است که تیغ لنگردار کنایه از تیغ سنگین و گران... لنگردار به معنی ثقیل و گران است. (آندراج): از تغافل گشت مژگان گران خوابش مرا تیغ لنگردار چندین پاس دم می داشته ست. صائب (از آندراج). - تیغ محرابی؛ تیغ خمدار. (آندراج): ای زلف تو مشک تتر و عنبر خال بر ابروی تو فناده بس نیکو خال ابروی تو تیغی است ولی محرابی چون مورچه تیغ بر آن ابرو خال. ملامنیر (از آندراج). - تیغ محرف؛ تیغ خمدار که زخم عمیق می باشد. یا تیغی که بوقت زدن آن قدری دست را به یک جانب خم کرده زند تا زخم عمیق دهد. (غیاث اللغات) (آندراج). - تیغ مغربی؛ نوعی از

تیغ. بعضی گویند که از ملک مغرب می آید. و بعضی گویند که در شهر گجرات ساخته میشود بجانب دروازه مغربی شهر مذکور. از این سبب مغربی گویند. (غیاث اللغات). نوعی از تیغ. (آندراج): باز آسمان ز کینه وری راه نو گرفت در دست تیغ مغربی از ماه نو گرفت. آشنا (از آندراج). - تیغ مهند؛ بضم «میم» و فتح «ها» و «نون» مشدد مفتوح، تیغ ساخته هند، چرا که در ملک عرب و ایران تیغ هندی اعتبار تمام دارد. (غیاث اللغات) (آندراج). شمشیر هندی. (ناظم الاطباء): تیغ فلک به تیغ تو اندر نیام باد تا بر فلک مجره چو تیغ مهند است. انوری (از آندراج). - تیغ مینارنگ؛ تیغ سبز. (آندراج): در آن مصاف که از عکس تیغ مینارنگ هوای معرکه پوشد زمردین سربال. طالب آملی (از آندراج). - تیغ ناخن؛ قوس ماندی که از سر ناخن برآمده باشد. هلال ناخن. آن قسمت از سر ناخن که به مقراض توان برید: مه عید از فلک رخسار بنمود نه پیدایی تمام و نه مستر چو تیغ ناخنی بر لوح مینا چو شست ماهی در بحر اخضر. انوری. - تیغ نشانندن؛ تیغ نهادن. (آندراج): می نشانم تیغ ابروی کسی دیگر به چشم هست در سر، باز فکر خانه آرائی مرا. واضح (از آندراج). رجوع به ترکیب تیغ نهادن شود. - تیغ نطق؛ کنایه از زبان فصیح باشد. (برهان) (آندراج) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء): ضرب الرقاب داد شیاطین از این تیغ نطق کز ملکان قسمت من است. خاقانی. - تیغ نهادن؛ تیغ نشانندن. (آندراج). تیغ زدن. شمشیر زدن: در آن قوم باقی نهادند تیغ که رانند سیلاب خون بی دریغ. حسین ثنائی (از آندراج). پیش آن جراح، بی زر کی رود کارم به پیش از برای مرهم او می نهم تیغی به خویش. مخلص کاشی (ایضاً). - تیغ و ترنج به میان آوردن؛ کنایه از امتحان. مأخذ آن تیغ و ترنج زلیخاست که به امتحان حسن یوسف بدست زنان مصر داده بود. (غیاث اللغات). همان کارد و ترنج که در کف زنان مصر بود و به مشاهده یوسف (ع) بجای ترنج کفها بردند. (آندراج): بر حرف من قلم شود انگشت اعتراض تیغ و ترنج گر به میان آورد کسی. محتشم (ایضاً). بند نقابی کشیم تیغ و ترنج آوریم یوسف یعقوب را کف به بریدن دهیم. ظهوری (از آندراج). - تیغ هندوی؛ تیغ هندی. تیغ مهند. تیغ هندوی گوهر. (از آندراج): رای تو هست برتر از رای هندوان جستم علاج تو به سر تیغ هندوی. رودکی (از آندراج). ماخولای کفر تبه کرد مغز تو جستم علاج تو به سر تیغ هندوی. سوزنی. رجوع به تیغ هندی شود. - دوتیغی؛ ظاهراً دودمه: دوتیغی تر از صبح شمشیر تو سپهر از زمین رام تر زیر تو. نظامی. - هندی تیغ؛ تیغ هندی. از انواع شمشیر و کارد که به خوبی مشهور است: سپاه روم را کز ترک شد پیش به هندی تیغ کرده هندوی خویش. نظامی. به هندی تیغ هر کس را که دیدند سرش چون طره هندو بردند. نظامی. رجوع به تیغ هندی شود. ||. چاقو و کاردی که با آن میوه و جز آن پوست کنند خوردن را: روزی که تیغ داد زلیخا به مصریان سررشته امید من از پیرهن گسیخت. صائب (از آندراج ||). جوهر فولاد را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). تیغه. حد. دم. لبه. دمه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بلندیش (۱۲) بینا همی دیر دید سر کوه چون تیغ شمشیر دید. فردوسی (یادداشت ایضاً ||). استره حجام و سرتراش. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (فرهنگ فارسی معین). استره و سرتراش. (ناظم الاطباء). آلتی که با آن موی روی و جز آن تراشند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیغ سرتراشی؛ استره که بدان مو بسترند. (آندراج): آئین موشکافی از طبع کج نیامد شمشیر را نسازد کس تیغ سرتراشی. تأثیر (از آندراج ||). نیشتر. (ناظم الاطباء). آلتی آهنین نوک تیز که فساد بدان رگ زند. نیشتر. مَفْصِد که بدان رگ زند و خراش حجامت بدان دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیغ فساد؛ نیش رگ زند که بدان فصد کنند. (آندراج): بروی سخت توان ایمن از حوادث شد که خون لعل مسلم ز تیغ فساد است. تأثیر (از آندراج ||). آلتی جولاهان را و عرب آن را حَفَّ گوید. (از منتهی الارب) (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). استخوانهای ریز ماهی. استخوانهای باریک و نوک تیز مرغ و ماهی و مانند آن. استخوان تُنْک و باریک در ماهی و آن را عرب شوک گوید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ||سر پیکان ||. درفش ||. خار نوک تیز. (ناظم الاطباء). در تداول، خار. لم. تلو. تلی. لام. گون. شوک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): می دراند کام و لنجش را دریغ کآنچنان ورد مربی گشت تیغ. مولوی (یادداشت ایضاً ||). خار گونه ها که بر پوست خارپشت و تشی باشد. (یادداشت ایضاً): تیغ پر، پرهای نوک تیز که جوجه پس از ریختن پشم یا پرهای ریز مادرزاد برآرد: تیغ پر

شدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیغ تیغی؛ با تیغی بسیار ایستاده و قائم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بلندی کوه را نیز گفته اند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). سر کوه. (لغت فرس اسدس چ اقبال) (صحاح الفرس). بلندی را گویند. (از فرهنگ جهانگیری). تیزی سر کوه. (اوبهی). بلندی کوه و تیزی سر کوه. (انجمن آرا). بلندی کوه. (آندراج). بلندی هر چیزی را گویند. (شرفنامه منیری): دی بدریغ اندرون ماه به میغ اندرون رنگ به تیغ اندرون شاخ زد و آرمید. کسائی مروزی. یفتاد بیژن جدا گشت ازوی سوی تیغ بنهاد با تیغ روی فردوسی. مرا گفت بنگر که بر تیغ کیست چو رفتی مپرسش (۱۳) که از بهر چیست. فردوسی. چو بهرام نزدیکتر شد به تیغ بغرید بر سان غرنده میغ فردوسی. ز تیغ آمدم سوی آن غار تنگ کمندی که ز نار دارم بچنگ. فردوسی. مبارزانی بر تیغ او به تیغ گذاشت که هر یکی را صد بنده بود چون عنتر. فرخی. خشت او از کوه برگیرد همی تیغ بلند ناوک او کنگره بر باید از برج حصار. فرخی. از آن پس کهی دید برتر ز میغ که از تیغ او برزدی ماه تیغ. اسدی (گرشاسب نامه). پر از برف هر که ز بن تا به تیغ برافراز هر که یکی تیره میغ. اسدی (گرشاسب نامه). - تیغ کوه؛ به معنی بلندی کوه و سر کوه و قله کوه. (غیاث اللغات). سر کوه. (شرفنامه منیری). منتهای بلندی کوه و قله کوه. (ناظم الاطباء). قله کوه. (فرهنگ فارسی معین). کنایه از بلندی کوه. (انجمن آرا) (از فرهنگ رشیدی). تیغه کوه. بینی کوه. (آندراج): از آوردگه تا سر تیغ کوه از ایران سپه بد گروه‌ها گروه. فردوسی. سپهدار گودرز بر تیغ کوه بر آمد، برفت از میان گروه. فردوسی. بشد بیژن گیو تا تیغ کوه بر آمد ز انبوه دور از گروه. فردوسی. قوی حصاری بر تیغ نامدار کهی میان دشتی سیراب ناشده ز مطر. فرخی. بر کاخهای او اثر دولت قدیم پیداتر است از آتش بر تیغ کوهسار. فرخی. او آتش تیز است بر تیغ کوه و آن دگران چون شمع بر بادخن. فرخی. چو تیغ فروزنده از تیغ کوه بر آمد شد از بیم او شب ستوه. عنصری (از اوبهی). بدشت آمد ز تیغ کوه نخجیر برون آمد بهار از شاخ شبگیر. (ویس و رامین). وز آن روی مهراج بر تیغ کوه بیدار ایرانیان با گروه. اسدی (گرشاسب نامه). به ترک و به جوشن ز کابل گروه یکی دیده بان دید بر تیغ کوه. اسدی (گرشاسب نامه). همی تا بشد خور پس تیغ کوه بدینگونه بد رزم هر دو گروه. اسدی (گرشاسب نامه). گهی چو ماهی اندر میان جیحون رفت گهی چو رنگ همی تیغ کوهسار گرفت. مسعود سعد. سبب آبروی، آب مژه است صیقل تیغ کوه، تیغ خور است. خاقانی. چون ز کوه آن طلسم ها برداشت تیغ ها را به تیغ کوه گذاشت. نظامی. همان چاره باشد کزین تیغ کوه به خشکی برون جان برند این گروه. نظامی. چو آهوی چین شد ز کشتن ستوه شکم برد و بنهاد بر تیغ کوه شکم ناگهان گشتش از تیغ چاک پر از نافه مشک شد روی (۱۴) خاک. امیر خسرو (از فرهنگ جهانگیری). هشدار کز خراش دل سنگ خاره شد آخر به تیغ کوه سر کوهکن جدا. صائب (از آندراج). می شود چون تیغ کوه از ابر رحمت آبدار هر که صائب پا بدامان توکل بشکند. صائب (ایضاً). - تیغ گنبد؛ از عالم تیغ کوه. (آندراج). انتهای بلندی گنبد. نوک گنبد: چو خورشید بر تیغ گنبد رسید نه دژ بود پیدا نه دژبان پدید. فردوسی (از آندراج ||). هر چیز بلند و راست ایستاده بود. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). ارتفاع. انتهای بلندی دیوار و جز آن. رأس هر چیز بلندی: ز تیغش (۱۵) دو فرسنگ تا بوم خاک همه گرد بر گرد خاکش مگاک. فردوسی. چنین تا به پیش رباطی رسید سر تیغ دیوار او ناپدید. فردوسی ||. بالای خانه ||. نوک بینی. (ناظم الاطباء). تیغ بینی، قصبه آن. نای بینی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): دَلْف؛ خردی بینی و راستی تیغ آن. (منتهی الارب از یادداشت ایضاً ||). فروغ و روشنی آفتاب و ماه و آتش و امثال آن باشد. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری). شعاع خورشید و پرتو ماه. (ناظم الاطباء). فروغ. روشنی. روشنائی. (فرهنگ فارسی معین). روشنائی و شعاع تیغ و آفتاب و ماه. (اوبهی). فروغ و تاب و روشنی آفتاب و تابش آتش و امثال آن. (انجمن آرا) (آندراج). روشنائی آفتاب و ماهتاب و آتش و شمشیر و فروغ شمشیر. (شرفنامه منیری). پرتو ماه و شعاع آفتاب است. (لغت فرس اسدی چ اقبال): برافروز آذری ایدون که تیغش بگذرد از بون فروغش از بر گردون کند اجرام را اخگر. دقیقی. چون خوش بود نبید بر این تیغ آفتاب خاصه که عکس آن به نبید اندرون پدید. کسائی. بدانگه که خورشید بنمود تیغ بخواب اندر آمد سر تیره میغ. فردوسی. چنین تا پدید آمد آن تیغ شید در و دشت شد چون بلور سفید. فردوسی. بدو گفت رستم که شد تیره روز چو

پیدا کند تیغ گیتی فروز... فردوسی. چو از باختر برزند تیغ هور ز کان شبه سر بر آرد بلور. فردوسی. اگر زمین همه چون صبح پر ز تیغ شود شود به پیشش رایت چو قرص مهر مجن. مسعود سعد. ظلمت ظلم از جهان برداشت عکس تیغ تو ظلمت شب را چو عکس تیغ خورشید منیر. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بر فلک شو ز تیغ صبح مترس که نترسد ز تیغ و سر، عیار. خاقانی. دولت را خللی چون رسد از حادثه ای تیغ خورشید تبه کی شود از زنگاری. رفیع الدین لنبانی. - تیغ آسمان زن؛ کنایه از مرغ و آفتاب و صبح. (آندراج). رجوع به تیغ زن شود. - تیغ آفتاب؛ شعاع آفتاب. (از ناظم الاطباء). تیغ خورشید. (فرهنگ فارسی معین) : پادشاه شرقی و تیغ جهانگیر تو هست خون فشان چون از قراب صبح تیغ آفتاب. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آفتابی خسروا تیغ تو تیغ آفتاب مرکب کیهان نوردت آسمان مستدیر. سوزنی (ایضاً). رجوع به تیغ خورشید شود ||. - اول آفتاب. گاه طلوع آن. اول آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - تیغ افراسیاب؛ کنایه از خط شعاعی باشد که از تابش آفتاب یا آتش یا چراغ در پیاله افتد. (از برهان) (از فرهنگ رشیدی) (آندراج) (از انجمن آرا) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). و آن را تیغ خورشید نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج) : تیغ افراسیاب چه، خون سیاوشان کدام در قده گلین نگر، عکس شراب گوهری. خاقانی (از انجمن آرا) (از آندراج). - تیغ خورشید؛ فروغ آفتاب و خطوط شعاعی. (فرهنگ رشیدی). کنایه از طلوع آفتاب و خطوط شعاعی اوست. (برهان). کنایه از شعاع خورشید. (فرهنگ فارسی معین). شعاع آفتاب و طلوع آفتاب. (ناظم الاطباء). کنایه از عمود صبح و طلوع آفتاب و خطوط شعاعی اوست. (آندراج). - تیغ سحر؛ کنایه از آه سحری که از روی درد باشد. (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ رشیدی) (از آندراج ||). - دعای صبحگاهی را نیز گویند. (برهان) (از فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء) (از آندراج ||). - روشنائی صبح صادق و صبح کاذب را نیز گفته اند. (برهان) (از فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء). روشنی صبح کاذب. (فرهنگ رشیدی ||). - کنایه از عمود صبح و طلوع آفتاب. (آندراج) : پیش خورشید رخت خواست چراغ افروزد شمع را تیغ سحر آمد و گردن زد و رفت. یغما. - تیغ صبح؛ روشنی اول صبح. نخستین تابش صبح. سپیدی صبح : تیغ صبح از سنان گذاری او سپر افکند با سواری او. نظامی. - تیغ فلک؛ کنایه از ذات فلک یا خطوط شعاعی آفتاب یا ذات مریخ باشد که ترک فلک است. (آندراج) : تیغ فلک به تیغ تو اندر نیام باد تا بر فلک مجره چو تیغ مهند است. انوری (از آندراج ||). برق و روشنی و تاب و حرارت و شعله. (ناظم الاطباء ||). مجازاً به معنی موی و پوستین : سمور سیه، روبه سرخ تیغ همان قائم و قندز بیدریغ. نظامی. به خروارها قندز تیغ دار سمور سیه نیز بیش از شمار. نظامی. رجوع به تیغه سمور شود. - یک تیغ؛ بی آمیگی از رنگ های دیگر. بالتمام یک رنگ، که هیچ خال و خجک از رنگ دیگر ندارد. بی خلطی از رنگهای دیگر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : بدو تیغ آن هژبر دین بی تیغ کرده اسلام را همه یک تیغ به دو تیغ او به ذوالفقار و زبان کرده یک تیغ همچو تیر جهان. (یادداشت ایضاً). (۱) - - (۷) tigh. (۶) - tighra. (۵) - tegh. (۴) - ti. (۳) - teg. (۲) - taegha. (۱۰) tegh. (۹) - tegh. (۸) - tegha. - به مطلق آلات برنده از شمشیر و کارد و چاقو و داس ایهام دارد. (۱۱) - کلام = کند دم؟. (۱۲) - بلندی کوه. (۱۳) - ن ل: پیرشش. (۱۴) - ن ل: ناف خاک. (۱۵) - دیوار.

تیغ آرای.

(نف مرکب) در صفات دست. (آندراج). ماهر و چابک در شمشیر زدن : بار سر کردی ز گردن دور دشمن را به تیغ بار کردن گشت اکنون دست تیغ آرای من. علی خراسانی (از آندراج)

تیغ آزمائی.

(حامص مرکب) شمشیرزنی. نبرد کردن با شمشیر : بر آن روسی افکند مرکب چو باد به تیغ آزمائی بغل برگشاد. نظامی.

تیغ آورد.

[و] (ن مف مرکب) آورده تیغ. محصول جنگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). غنیمت جنگی: در جهان امروز بردا برد تست دولت و اقبال تیغ آورد تست. ظهیر فاریابی (یادداشت ایضاً).

تیغات.

(اخ) دهی از دهستان پسکوه است که در بخش قاین شهرستان بیرجند واقع است و ۶۱۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیغار.

(ع ا) تغار. (منتهی الارب) (آندراج). ظرف آب. (ناظم الاطباء). الاجانۀ و یاءها زائده. ج، تیغیر. (اقرّب الموارد). رجوع به اجانۀ شود.

تیغال.

(ا) آشیان جانوران را گویند و به این معنی به جای حرف ثالث (غ) «خای» نقطه دار هم به نظر آمده است. (برهان) (آندراج). آشیان جانوران. (ناظم الاطباء ||). چیزی است دوایی، شبیه به نمک و همچو ترنجبین بر خار می بندد و بعضی گویند آشیان کرمی است که بر بوته خار می سازد و در آن حلاوتی به اندک عفوصتی هست و به عربی سکرالعشر خوانند و بعضی گویند سکرالعشر صمغی است که از درخت عشر برمی آید. (برهان) (آندراج) (از ناظم الاطباء). سکرالعشر به فارسی شکرک کوهی است. (از الفاظ الادویة). گیاهی که به درون، شکر تیغال دارد و در درکه آن را تیغ قندک گویند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیغ افراشتن.

[آت] (مص مرکب) شمشیر کشیدن. آماده نبرد شدن: هرچه خواهی کن که ما را با تو روی جنگ نیست سر نهادن به در آن موضع که تیغ افراشتی. سعدی.

تیغ افروز.

[آ] (نف مرکب) جلادهنده شمشیر و شمشیرساز. (ناظم الاطباء).

تیغ افشان.

[آ] (نف مرکب) افشاننده شمشیر. (ناظم الاطباء). شمشیرزن. شمشیرباز.

تیغ باران.

(ا مرکب) بارانی از شمشیر و تیغ. جنگی سخت با شمشیر: سر از تیغ باران چو برگ درخت یکی ریخت رخت و یکی یافت تخت.

فردوسی. رجوع به تیغ و ترکیبهای آن و مادهء بعد شود.

تیغ باران کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) بارانی از شمشیر بر دشمن فروریختن. جنگی سخت با شمشیر کردن: بر ایشان یکی تیغ باران کنید بکوشید و رزم سواران کنید. فردوسی. رجوع به تیغ و ترکیبهای آن و مادهء قبل شود.

تیغ بازی.

(حامص مرکب) با هم بازی کردن به شمشیر... و همچنین دو تیغه بازی کردن. (آنندراج). شمشیربازی. نبرد کردن با شمشیر: کاینجا نه حدیث تیغ بازی است دلالتگیی به دلنوازی است. نظامی. سوسن ز سر زبان درازی شد در سر تیغ و تیغ بازی. نظامی. داشت از تیغ و تیغ بازی دست فارغانه به رود و باده نشست. نظامی. میدان تیغ بازی برق است روزگار بیچاره دانه ای که سر از خاک برکشید. صائب (از آنندراج). رجوع به تیغ و ترکیبهای آن و مادهء بعد شود.

تیغ بازی کردن.

[کَدَ] (مص مرکب) جنگ و ستیز با شمشیر کردن. شمشیربازی کردن. مبارزه کردن با شمشیر و جز آن: که با دشمنم تیغ بازی کنید بدینگونه در جنگ بازی کنید. فردوسی. بمی در همی تیغ بازی کنید میان یلان سرفرازی کنید. فردوسی. زره پوشم ار تیغ بازی کنی کمر بندم ار صلح سازی کنی. نظامی. ولیکن چو شه تیغ بازی کند سر تیغ او سرفرازی کند. نظامی. رجوع به تیغ و ترکیبهای آن و مادهء قبل شود.

تیغ بر آوردن.

[بَ و دَ] (مص مرکب) تیغ علم کردن. (آنندراج). شمشیر برکشیدن. تیغ برکشیدن: جایی که تیغ قهر برآرد مهابتت ویران کند به سیل عدم جنت سبا. سعدی. مژگان تو تا تیغ جهانگیر برآورد بس کشته دل زنده که بر یکدگر افتاد. حافظ ||. نورافشانی کردن. پرتو افکندن: تیغ برآور هله ای آفتاب نور ده این گوشه ویرانه را. مولوی.

تیغ برکشیدن.

[بَ کَ / کَدَ] (مص مرکب) تیغ برآوردن. شمشیر و کارد و جز آن از نیام درآوردن کارزار را. آمادهء ستیز شدن. ستیز و خصومت کردن: ما خود افتادگان مسکینیم حاجت تیغ برکشیدن نیست. سعدی. جمعی اگر بخون من جمع شوند و متفق با همه تیغ برکشم وز تو سپر بیفکنم. سعدی. شد سپر از دست عقل تا ز کمین عتاب تیغ جفا برکشید ترک زره موی من. سعدی ||. پرتو افکندن خورشید و ماه و جز آن. تابیدن هر چیز درخشانی. نورافشانی کردن: سپهدار ایران به فرزانه گفت که چون برکشد هور تیغ از نهفت. فردوسی. چو خور برکشد تیغ هر بامداد زند بانگی آن بت کشد سرد باد. اسدی (گرشاسب نامه). برکشد تیغ آفتاب، آنگه که چرخ خنجر صبح از میان خواهد کشید. خاقانی.

تیغ دار.

(نف مرکب) تیغ زن. تیغ بند. (آندراج). شمشیربردارنده. (ناظم الاطباء). شمشیردار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شمشیرزن. مسلح به شمشیر: بیاورد نعمان سپاهی گران همه تیغ داران و نیزه وران. فردوسی. نه خاک است پیدا نه دریا نه کوه ز بس تیغ داران توران گروه. فردوسی. که از کوچیان هر که یابید خرد و گر تیغ داران و مردان مرد. فردوسی. برون برد لشکر بر آن تیغ کوه ز رنج آمده تیغ داران ستوه. نظامی. به هر تیغ داری که او بازخورد سرش را به تیغی ز تن باز کرد. نظامی ||. کنایه از نگهبان تیغ ||. کنایه از روشن و تابدار. (آندراج). تابدار و روشن. (ناظم الاطباء ||). خاردار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). قله دار. دارای قله ای بلند: و گر هست کوه شما تیغ دار کند تیغ من کوه را غارغار. نظامی ||. دارای پوستین. که پوست پر موی دارد: به خروارها قندز تیغ دار. نظامی. رجوع به تیغ شود.

تیغدار.

[د] (اخ) دهی از دهستان پسکوه است که در بخش قاین شهرستان بیرجند واقع است و ۶۸۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیغ زار.

(ا مرکب) تیغستان. خارستان. جایی که خار بسیار دارد. جای پر خار.

تیغ زبانی کردن.

[ز ک د] (مص مرکب) به فصاحت سخن گفتن. بی پرده و اغماض بیان مطلبی کردن. داد سخن دادن: سر طلبی تیغ زبانی مکن روزنه ای رازفشانی مکن. نظامی.

تیغ زدن.

[ز د] (مص مرکب) تیغ نهادن در قومی. شمشیر زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نبرد کردن با شمشیر. دشمن را با شمشیر و جز آن از پای در آوردن: نامه نویسد بدیع و نظم کند خوب تیغ زند نیک و پهنه باز و چوگان فرخی. تیغ نباید زدنش بر جگر هر که زبانش دگر و دل دگر. انوری. ساعد و کف جاودان تیغ نهفته می زند گوش کجا که بشنود ناله زار خامشان. سعدی. آسوده خاطر م که تو در خاطر منی گر تاج می فرستی و گر تیغ می زنی. سعدی. گر تیغ زند بدست سیمین تا خون رود از مفاصل من. سعدی ||. با کارد و تیغ و قمه خراشیدن سر در عاشورا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عملی که به عاشورا می کردند، با زدن تیغ بر سر خود، عزاداری حسین بن علی و شهداء کربلا را ||. جراحت وارد آوردن با تیغ، چنانکه حجام برای بیرون کردن خون از تن. شرط. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). به معنی طلوع کردن ماه و آفتاب و کوكب. (انجمن آرا) (آندراج). اولین اشعه خورشید نمودن خورشید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اولین اشعه افکندن هر چیز نورانی چون خورشید و ماه و ستاره و صبح و جز اینها: دستی از پرده برون آمد چون عاج سپید گفتمی از میغ همی تیغ زند زهره و ماه. کسائی مروزی. چو روزی که بودش (۱) به خاور گریغ هم از باختر برزند باز تیغ. عنصری (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بز صبح خرد تیغ از شب جهل دلم بفروخت چون از مهر خاور. ناصر خسرو. خورشید چون ز کوه زند تیغ بامداد گوئی که روی خاک همه زعفران گرفت. معزی. اگر باد و برف است و باران و میغ و گر رعد چو گان زند، برق تیغ. سعدی. دی دلبرم رسید چو زد آفتاب تیغ با روی همچو آتش و در کف چو آب تیغ. جامی کاتب (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بیشتر زدن. (ناظم الاطباء): از خطا گفتم شبی زلف ترا مشک ختن

می زند هر لحظه تیغی مو بر اندامم هنوز. حافظ ||. در تداول، به معنی گرفتن پولی از کسی بظاهر، قرض را و به باطن، نپرداختن آن. (۱) - ن ل: که باشد. ظ: که آرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیغ زمین.

[ز] (اخ) دهی از دهستان کوهسارات است که در بخش مینودشت شهرستان گرگان واقع است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیغ زن.

[ز] (نف مرکب) معروف است. (برهان). شمشیرزن. (ناظم الاطباء). تیغ دار که سپاهی باشد. (آندراج): همه موبدان را به کرسی نشاند پس آن خسرو تیغ زن را بخواند. دقیقی. بشد تیغ زن گردکش پور شاه به گرد همه کشوران با سپاه. دقیقی. پس پشت بد شارسان هری به پیش اندرون تیغ زن لشکری. فردوسی. پسر هفت با تیغ زن ده هزار همان گنج و هم آلت کارزار. فردوسی. نشسته به سغد اندرون شهریار پر از کینه با تیغ زن صد هزار. فردوسی. بر تیغ اوست تکیه گه شغل کلک تو مردان تیغ زن شده بر ملک متکی. سوزنی. چو شیرین تن خویشان را به تیغ پس از خسرو تیغ زن کشتی. خاقانی. به مصاف سرکشان در چو تو تیغ زن نخیزد به سریر خسروان بر چو تو تاجور نیاید. خاقانی. بانوفل تیغ زن بر آشفست کای از تو رسیده جفت با جفت. نظامی. مبین سرسری سوی آن شهریار که هم تیغ زن بود و هم تاجدار. نظامی. اگر پهلوانی و گر تیغ زن نخواهی بدر بردن الا کفن. سعدی (بوستان). مگو دشمن تیغ زن بر در است که انباز دشمن به شهر اندر است. سعدی (بوستان). به دوستی گله کردم ز چشم شوخش گفت عجب نباشد اگر ترک تیغ زن بکشد. سعدی ||. نورافشان. پرتوافکن چون خورشید و ماه و جز اینها. مشعشع. - آفتاب تیغ زن؛ خورشید تابان. آفتاب رخشان. خورشید پرتوافکن: هست جای آنکه زین پس آفتاب تیغ زن تیغ خود را در غلاف ابر گرداند نهان. سلمان ساوجی. - تیغ زن آسمان؛ کنایه از صبح صادق. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). صبح صادق. (ناظم الاطباء). صبح. (فرهنگ رشیدی) ||. - آفتاب. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). کنایه از آفتاب. (انجمن آرا) (آندراج): تیغ زن آسمان خاک سیه پوش را کرده منور چو روی رایزن شهریار. خاقانی ||. - ستاره مریخ. (برهان) (ناظم الاطباء). مریخ. (فرهنگ رشیدی). کنایه از مریخ. (انجمن آرا) (آندراج). - خورشید تیغ زن؛ خورشید نورافشان. خورشید تابان: ز دور گردون خورشید تیغ زن سنگی شنیده ای که کند لعل در هزاران سال. سوزنی ||. در تداول، قرض گیرنده ای که هدف آن نپرداختن آن باشد.

تیغ زن.

[ز] (اخ) نام روز سیزدهم از ماههای ملکی باشد. (برهان) (از آندراج) (از فرهنگ جهانگیری). روز سیزدهم از ماههای یزدجردی. (ناظم الاطباء).

تیغ زنان.

[ز] (ق مرکب) در حالت تیغ زدن. در حال جنگ و ستیز با شمشیر ||. در حال شعاع افکندن. در حالت پرتوافشانی: من شده فارغ که ز راه سحر تیغ زنان صبح درآمد ز در (۱). نظامی. (۱) - ن ل: درآمد بسر.

تیغ سیم.

[غ] (ترکیب وصفی، مرکب) شمشیری از نقره. و به مجاز در بیت زیر کنایه از زبان است: تیغ سیم از دهن طوطی گویا بکنید طوق مشک از گلوی قمری نر بگشاید. خاقانی.

تیغ شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) روبرو شدن. (برهان) (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات). کنایه از روبرو شدن. (ناظم الاطباء). کنایه از روبرو شدن و جواب دادن. حریف شدن و طرف گشتن. (آندراج): تواند دل به جنگ غمزه شد تیغ گرش از زخم خفتانی نبخشی. ظهوری (از آندراج). کوه قاف از سپر انداختگان است اینجا که دگر تیغ شود پیش دم تیشه ما. صائب (از آندراج). تیغ نتواند شدن انگشت پیش حرف من تا چو ماه نو سپر کردم کمان خویش را. صائب (ایضاً). دی از طرفی برآمد آن چرده پسر با تیغ سپر چو آفتاب از خاور افکند سپر هر که بدیدش با تیغ ما تیغ شدیم و سینه کردیم سپر. علی منصور (از فرهنگ رشیدی).

تیغ فعل.

[ف] (ص مرکب) چون شمشیر بران و قاطع: تا دیدم آن دوات پر از کلک تیغ فعل زرادگاه رستم دستان شناسمش. خاقانی.

تیغ قندک.

[قَ دَ] (ا) نامی است که در درکه به تیغال دهند که از آن شکر تیغال آید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تیغال شود.

تیغ کش.

[کَ / کِ] (نف مرکب) شمشیرزن. (ناظم الاطباء).

تیغ کشیدن.

[کَ / کِ] (مص مرکب) شمشیر کشیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هوس قصد ناموس دارد دریغ مگر برکشد شحنه عشق تیغ. ظهوری (از آندراج). بر روی آفتاب چرا تیغ می کشد ابروی ماه عید اگر مایل تو نیست. صائب (از آندراج). چه لازم است کشد تیغ چشم خونخوارش بروی دل که نفس تیز می کند کارش. بیدل (از آندراج). تبسمی که به خون بهار تیغ کشید که خنده بر لب گل نیم بسمل افتاده ست. بیدل (ایضاً ||). سر برزدن: و امروز خارهای مگیلان کشیده تیغ گوئی که خود نبود در این بوستان گلی. سعدی. - تیغ کشیدن بینی؛ باریک شدن آن چنانکه در شخص هراسیده یا بیمار سخت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کنایه از خشک شدن گوشت بینی مریض، و این علامت بد است. (غیاث اللغات). راست و سرتیز شدن بینی و این حالت مشرف شدن بر مرگ باشد... (آندراج): هر جا که سخن ز کندی طبع گذشت ذوق سخن تو در دل جمع گذشت بینی تو تیغ می کشد پیوسته عمر تو تمام در دم نزع گذشت. شفائی (از آندراج).

تیغ گذار.

[گَ] (نف مرکب) شمشیرزن: حمله ها بر به طبع تیغ گذار رزمها کن به وهم تیرانداز. مسعود سعد. حربهای ایشان در آن محاربات چون قضا تیغ گذار و چون زمانه عمر خوار بود. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۶۹).

تیغ گر.

[گَ] (ص مرکب) تیغ ساز. آنکه تیغها را بسازد. (آندراج): مغنی ز دف ساختی چون سپر به قانون خبرگیر ازین تیغ گر. طغرا (از آندراج). رجوع به تیغ ساز شود.

تیغ گرای.

[گَ / گِ] (نف مرکب) جنگ آور. شمشیرزن: هم در آن مرکبان گردسیرین هم در آن سرکشان تیغ گرای. ابوالفرج رونی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیغکه.

[گَه] (ا) تیغگاه. بلندی. جایی مرتفع از زمین: بهر تیغکه دیده بان برگماشت به هامون سپه صف کشیده بداشت. اسدی (گرشاسب نامه). تیغ مهند. [غ م هُن ن] (ترکیب وصفی، مرکب) تیغ هندی: زبانت از سخن عدل وجود خالی نیست بلی ز تیغ مهند گهر جدا نبود. جمال الدین سلمان (از آندراج). رجوع به تیغ هندی شود.

تیغن.

[غ] (اخ) دهی از دهستان میداود (زیرگچ) است که در بخش جانگی گرمسیر شهرستان اهواز واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیغنطست.

[غ ط] (ع ا) تاغندست. (دزی ج ۱ ص ۱۵۶). رجوع به همین کلمه شود.

تیغو.

(ا) تیغ خرد. تیغ کوچک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): بابا یک سوزنی یا تیغونی کند داشته. (مزارات کرمان ص ۱۶۴، یادداشت ایضاً).

تیغ ور.

[و] (ص مرکب) تیغ دار. شمشیرزن: بسته و خسته روند تیغ وران پیش او بسته به شست سبک خسته به گرز گران. خاقانی.

تیغه.

[غ / غ] (ا) از «تیغ» + «ه» (پسوند نسبت و مانندگی) پهلوی «ته خک» (۱)... هر چیز که مانند تیغ باشد. ساقه شمشیر و کارد و جز آن. (حاشیه برهان چ معین). ساقه و برگه شمشیر و کارد و جز آن و هر چیز که مانند تیغ باشد. (ناظم الاطباء). قسمت آهنین کارد و شمشیر و امثال آن مقابل دسته. قسمت برنده کارد و شمشیر و قمه و جز آن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا ||). دیواری که از خشت خام یا آجر سازند و آنها را از پهنا پهلوی هم قرار داده محکم کنند. (ناظم الاطباء). دیواری که ستبری آن ستبری یک خشت

است. دیواری که از یک خشت پخته یا خام کرده باشند با خشتهای عمودی نهاده، یعنی قطر دیوار همان قطر خشت باشد. دیواری که قطر آن تنگ ترین بعد خشت یا آجر و امثال آن باشد. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). (۱) - **texak**.

تیغه باز.

[غِ / غِ] (نف مرکب) شمشیرباز. بهادر. جنگجو. (ناظم الاطباء). شمشیرزن.

تیغه پُشت.

[غِ / غِ یِ پُ] (ترکیب اضافی، مرکب) قطار مهره های پُشت. (غیاث اللغات) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیغه سمور.

[غِ / غِ یِ سِ] (ترکیب اضافی، مرکب) تیغه قندز. کنایه از وسط و بلندی سمور و قندز، نام دو جانور معروف. و به مجاز بر پوستین اینها اطلاق کنند. (آندراج): سمور خط مشکینش چنان خوش تیغه افتاده که می گردد ترنج غبغب او در میانش گم. اشرف (از آندراج).

تیغه کردن.

[غِ / غِ کِ دِ] (مص مرکب) گرفتن با آجر یا خشت برپا، راهی را. برآوردن با آجر یا خشت برپا، دیواری را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عمل تیغه در بنائی. برآوردن دیواری باریک با کمترین قطر آجر و جز آن. رجوع به تیغه شود.

تیغ هندی.

[غِ هِ] (ترکیب وصفی، مرکب) تیغ هندی. تیغ مهند. تیغ هندی گوهر... تیغی که در هند ساخته باشند... و بدین معنی پولاد هندی... نیز استعمال کنند و مجاز است. (آندراج): طلب کردش به خلوت شاهزاده زبان چون تیغ هندی برگشاده. نظامی. برهنه یکی تیغ هندی بدست سوی پادشه رفت و پنهان نشست. نظامی. رجوع به تیغ مهند شود.

تیغی.

(ص نسبی) منسوب به تیغ. دارای تیغ: جوجه تیغی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیف.

(۱) به زبان گیلان خس و خار و خلاشه را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آندراج). اکنون نیز در دیه های گیلان تیف گویند. (حاشیه برهان چ معین ||). نام روز سیزدهم از ماههای ملکی. (انجمن آرا) (آندراج).

تیفاش.

(اخ) از شهرهای قدیمی افریقا و دارای بناهای شامخ بود. و آن را تیفاش الظالمه گویند. در دامنه کوهی واقع است. (از معجم

البلدان).

تیفاشی.

(اخ) طبیب یا گیاه شناسی که ابن الیطار در مفردات از او روایت دارد. و او را کتابی بوده است بنام فصل الخطاب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به مادهء بعد شود.

تیفاشی.

(اخ) احمد بن یوسف القاهری التیفاشی. ملقب به شهاب الدین (۱). او راست: ازهارالافکار فی جوهرالاحجار. وفات ۶۵۱ هـ . ق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۸۷ و قاموس الاعلام ترکی و معجم المطبوعات و احمد بن یوسف در همین لغت نامه و دایرة المعارف فارسی شود. (۱) - در اعلام زرکلی: شرف الدین.

تیفاف.

(۱) کاسنی. (فرهنگ فارسی معین).

تیفاق.

[تی / ت] [ع ا] مقابل و روبرو: تیفاق الکعبه؛ یعنی بیت المعمور که در آسمان است. مقابل و محاذی خانهء کعبه است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیفاق.

(ع ا) هنگام حدوث یا هنگام برآمدن. (از اقرب الموارد): اتیتک لتیفاق الامر؛ آمدم ترا وقت سازواری کار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب): و لقیته لتیفاق الهلال؛ ملاقات کردم او را هنگام برآمدن ماه. (ناظم الاطباء).

تیفاگنج.

[گ] [ا مرکب] تیف گنج. (برهان) (آندراج). رجوع به تیف گنج شود.

تیفع.

[ت یف ف] [ع مص] بر پشته برآمدن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). يقال: ترفع فلان و تیفع. (اقرب الموارد).

تیف گنج.

[گ] [ا مرکب] تیفاگنج. نام نوائی است از موسیقی. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرا) (آندراج) (ناظم الاطباء). نوائی است از موسیقی قدیم. (فرهنگ فارسی معین): گه نوائی تیف گنج و گه نوائی گنجکاو گه نوائی دیف رخس و گه

نوی ارجنه. منوچهری (از فرهنگ جهانگیری).

تیفن.

[ف] (اخ) (۱) در مصر قدیم خدای شر و ظلمات و بی حاصلی بود. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیفون شود. (۱) - Typhon.

تیفوئید.

[ف] (فرانسوی، ا) (۱) حصبه. مطبقه. (از فرهنگ فارسی معین). از امراض عفونی و ساری که به سبب وجود میکروب و ایجاد زخمهای دگمه ای شکل در روده تشخیص داده میشود. و با تیفوس مشابهت دارد و در جوانان بیشتر مشاهده میشود. و تب این بیماری در سه مرحله متغیر است. مرحله اول که چهار تا پنج روز طول می کشد و سپس حرارت بدن بیمار تا چهل درجه سانتی گراد می رسد و در اینحال در حدود ۱۵ روز باقی می ماند و سپس به تدریج و بطور آرام حرارت پایین می آید و دوره نقاهت آن طولانی است و در دوران بیماری، بیمار باید غذای مایع بخورد... (از لاروس). (۱) - Typhoide.

تیفوس.

(فرانسوی، ا) (۱) مرض عفونی که به وسیله شپش سرایت کند و چون علائم ظاهری آن شبیه تیفوئید است بدین نام خوانده شده و چون دارای بثور جلدی است آن را تیفوس پتشیال (۲) یا تیفوس اکزانتماتیک (۳) نامند. میکروب بوسیله نیش زدن شپش و ریختن مدفوعش در محل گزیدگی یا خاراندن خود شخص وارد خون می شود و شخص سالم را مبتلا می کند و در صورتی که در معالجه آن اهمال شود خطرناک است. محرقه. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بیماری های واگیر دکتر بینش ص ۹۸، ۱۰۴ و دایرة المعارف فارسی شود. (۱) - Exanthematique - (۳) - Ptechiale. (۲) - Typhus.

تیفون.

(۱) تیفن. رجوع به تیفن شود.

تیفه.

[ف] (اخ) دهی از بخش نمین شهرستان اردبیل است که ۱۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیفه.

[ف] (اخ) (۱) در افسانه های قدیم یونان سردسته غولانی بود که به آسمان حمله ور شده بودند. و تیفه بوسیله ژوپتر گرفتار صاعقه و معدوم گردید. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیفیوس شود. (۱) - Typhée.

تیقان.

[تئی ی] (ع ا) (از «ت ع ق») (۱) مرد شدیدالوثب، در اصل تیوقان. (از تاج العروس) (از منتهی الارب). مرد شدیدالوثب؛ یعنی مردی

که به زودی از جا دررود. (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب ذیل «ت وق» آمده است.

تیقظ.

[تَیْقُ قُ] (ع مص) بیدار و هوشیار بودن و بیدار شدن از خواب. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیدار شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بیدار شدن و بیداری. (غیاث اللغات) (آندراج): و بدین تحفظ و تیقظ اعتقاد من در موالات و مؤاخات تو صافی تر شد. (کلیله و دمنه). در امکان نیاید که دو تن با یکدیگر دوستی دارند... چندان... تیقظ نگاه توان داشت که سهوی نرود. (کلیله و دمنه). باید که امشب در تیقظ و حراست زیادت کنی. (سندبادنامه ص ۸۶). صواب آن دانم که صحبت من فرونگذاری و خود را در معرض خطر نیاری و از جاده تنبه و تیقظ زآنسوتر نشوی. (ترجمه تاریخ یمنی چ ۱ تهران ص ۱۵۳). عنان تحفظ و تیقظ از دست او بستد و چشم بصیرت و احتراس او از معاشرت چند کاس در سکر غفلت مانده تا خود را در ورطه غرور و خطر انداخت. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۴۳). ... روی به نصر آورد و به شرایط تحفظ و تیقظ قیام نمود و از دقایق احتراز و احتراس غافل شد. (ترجمه تاریخ یمنی ایضاً ص ۲۶۸). و از حزم و تیقظ بران، که آن جماعت نیز در ترقب و تحفظ باشند. (جهانگشای جوینی). شرایط تثبت و تدبیر تقدیم یافت و وظایف تیقظ و تحفظ به اقامت پیوست. (جامع التواریخ رشیدی).

تیقلیس.

(یونانی، ا) اسم یونانی خنثی است. (تحفه حکیم مؤمن). رجوع به ماده بعد شود.

تیقلیش.

(ا) سریش. چریش. برواق. خنثی. أَبْجَةُ اسفودالس (۱). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Asphodele.

تیقن.

[تَیْقُ قُ] (ع مص) بی گمان شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). بی گمان دانستن. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). علم و آگاهی یافتن بر چیزی. (از اقرب الموارد). بایقین شدن. بی گمانی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): با خود گفتم اگر بر دین اسلاف بی ایقان و تیقن ثبات کنم، همچون آن جادو باشم که بر آن نابکاری مواظبت می نماید. (کلیله و دمنه).

تیقندست.

[] (ا) عاقرقرا (۱). عودالقرح المغربی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Pyrethre.

تیقور.

[ت] (ع ا) مرد بردبار و باوقار و آهسته. (منتهی الارب) (آندراج). وقار و بردباری. (ناظم الاطباء). وقار. (اقرب الموارد). «تاء» آن مبدل «واو» است چنانکه در تراث و وراث. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

تیقیظ.

[ت] (ع مص) بیدار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (آندراج) (غیاث اللغات). بیدار نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و به معنی بیداری مستعمل میشود. (از غیاث اللغات) (آندراج ||). گرد برانگیختن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شدد للمبالغة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیک.

[ت] (ع مص) احمق شدن. (منتهی الارب). گول و احمق گردیدن. (ناظم الاطباء).

تیک.

[ک] (ع ا) اسم اشاره، مانند: تلك مؤنث ذلك؛ یعنی این زن. (ناظم الاطباء).

تیک.

(اخ) (۱) داستان نویس و هنرشناس آلمانی که در برلن متولد شد. وی رماتیزم آلمان را تا سرحد خیال پردازی و فانتزی رهبری کرد (۱۷۷۳-۱۸۵۳ م.). (از لاروس). رجوع به دایره المعارف فارسی و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیق شود. (۱) - Tieck.

تیکانلو.

(اخ) دهی از دهستان گل تپه فیض الله یکی است که در بخش مرکزی شهرستان سقز واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیک تیک.

(ا صوت مرکب) آواز جنبش عقربک ساعت. حکایت صوت عقربه های ساعت. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). آواز حرکت یکنواخت رقاصک یا پاندول ساعت و جز آن. تک تک.

تی کورت.

[ک] (اخ) دهی از دهستان کرچمبو است که در بخش داران شهرستان فریدن واقع است و ۲۹۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تیکمه.

[م] (اخ) دهی از دهستان قلعه درسی است که در بخش حومه شهرستان ماکو واقع است و ۳۲۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیکمه داش.

[م] (اخ) دهی از دهستان قره پشلو است که در بخش مرکزی شهرستان زنجان واقع است و ۴۵۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۲).

تیکن.

[ک] (اخ) دهی از دهستان عربستان است که در بخش مرکزی شهرستان گلپایگان واقع است و ۵۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیکندست.

[ک] د [ا] عاقرقرا. تاغندست (۱). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Pyrethre.

تیکوبراهه.

[ک] ه [ا] (اخ) (۱) منجم دانمارکی (۱۵۴۶-۱۶۰۱ م.) است که در سال ۱۵۷۲ م. ستاره ای در ذات الکرسی کشف کرد و بدستور فردریک دوم در جزیره ون رصدخانه ای تأسیس کرد و خود مدتی در این رصدخانه به تحقیق پرداخت. و پس از مرگ فردریک وضع او بهم خورد و سرانجام به دعوت امپراتور رودلف دوم به پراگ رفت و کمی بعد درگذشت. از دستیاران مشهور او کپلر است. رجوع به دایرة المعارف فارسی شود. Brahe. (۱) - Tycho.

تیکوز.

(۱) کشک باشد و آن را پینو نیز گویند و به ترکی قروت خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرا) (از آندراج). کشک و قروت را گویند. (برهان). تیکوز. کشک و پینو. (ناظم الاطباء).

تیکدر.

[د] (اخ) دهی از دهستان حرجند است که در بخش مرکزی شهرستان کرمان واقع است و ۳۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیگر.

(اخ) (۱) شطی در آسیای غربی که سرزمین های دیاربکر و موصل و بغداد را مشروب می سازد و سپس به فرات می پیوندد و شط العرب را تشکیل میدهد و ۲۰۰۰ کیلومتر طول دارد. (از لاروس). دجله: چنانکه از کتیبه بیستون داریوش معلوم است دجله را پارسی های قدیم تیگر می گفتند. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۱۰). رجوع به همین کتاب ص ۱۳۷۲ و ۱۵۷۵ و ۱۹۰۱ و دجله شود. (۱) - Tigre.

تیگران.

(اخ) (۱) ملقب به کبیر پادشاه ارمنستان (۸۶-۸۹ ق.م.) و داماد مهرداد ششم ملقب به اصیل بود. وی پادشاه پونت (۲) را بر ضد رومیان یاری کرد. (از لاروس). رجوع به ایران باستان و دایرة المعارف فارسی ذیل تیگرانس شود. (۱) - Tigrane le grand.

Pont - (۲).

تیگران.

(اخ) نوه آرخی لائوس و پادشاه دست نشانده دولت روم در ارمنستان. به دوران سلطنت بلاش اول و امپراتوری نرون. ولی چون بلاش از این امر ناراضی بود، پس از لشکرکشی‌ها و مبارزات ممتد، دولت روم برادر او تیرداد را مجدداً به پادشاهی ارمنستان برگزید. و تیگران را از سلطنت برانداخت. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۳۶ و ۲۴۵۳ شود.

تیگران ثرتا.

[نُث] (اخ) از شهرهای ارمنستان باستان که پس از خراب شدن شهر آرتاکساتا، پایتخت آن کشور گردید. رجوع به ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۴۲ و ۲۴۴۳ شود.

تیگره.

[ر] (اخ) (۱) ناحیه ای در حبشه. کرسی آن آدوا (۲). (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Adoua - (۲) Tigre.

تیگلات پیلسر.

[س] (اخ) (۱) اول. پادشاه کشورگشای آشور است. وی در حدود یکهزارویکصد سال پیش از میلاد مسیح از کوه زاگروس گذشته به سرزمین ماد تاخت، و قبایل آنجا را پراکنده و پریشان ساخت. (از فرهنگ ایران باستان ص ۱۰۳). پادشاه آشور (۲) در قرن ۱۲ ق. م. وی کماژن را فتح کرد و به ارمنستان قشون کشید. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به لاروس و تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۵۲، ۱۲۸، ۱۲۹ و مزدیسنا و دایره المعارف فارسی ذیل کلمه تیگلت پیلسر شود. (۱) - Tiglatpilsar - (۲) Tiglath-Pileasar. Teglath-phalasar, Tiglat-phalazar.

تیگلات پیلسر.

[س] (اخ) چهارم. از جنگجویان بزرگ آشور است. در سال ۷۴۴ ق. م. به ماد روی آورد و بیش از پادشاهان دیگر آشور غنیمت بدستش افتاد. (فرهنگ ایران باستان ص ۱۰۴). رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۳۵ شود.

تیگلات پیلسر.

[س] (اخ) دوم. (۷۴۵-۷۲۷ ق. م.). آشور را به یک امپراتوری کاملاً منظم مبدل کرد و تسلط خویش را بر آسیای غربی مستقر ساخت. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به دایره المعارف فارسی شود.

تیگلات پیلسر.

[س] (اخ) سوم. پادشاه آشور است که در سال ۷۲۶ ق. م. در گذشت. در دوران هیجده سال پادشاهی خود غالباً با آرامیها در زدو خورد بود... (از فرهنگ ایران باستان ص ۱۵۲). رجوع به دایره المعارف فارسی شود.

تی گبله.

[ل] (۱) نامی است که در گرگانرود به درخت داغداغان دهند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به داغداغان و جنگل شناسی ساعی ص ۲۱۳ شود.

تیگینا.

(اخ) (۱) شهری است در بسارابی رومانی که ۳۶۰۰۰ تن سکنه دارد. شارل دوازدهم پادشاه سوئد پس از شکست یافتن از پتر کبیر پادشاه روسیه در پول تاوا (۲)، این شهر را تکیه گاهی برای خود به ضد ترکها قرار داد. (از لاروس). (۱) - - (۲) Tighina. Poltava.

تیل.

(۱) به معنی نقطه و خال را نیز گویند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). از برساخته های فرقه آذرکیوان است. رجوع به فرهنگ دساتیر شود.

تیل.

[ت] (ع) (۱) تار فلزی. مفتولی از طلا یا آهن یا نقره. تار برنجی در آلات موسیقی. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۶).

تیل.

(اخ) دهی از دهستان شرفخانه است که در بخش شبستر شهرستان تبریز واقع است و ۲۶۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیل.

(اخ) دهی از دهستان شاهرود است که در بخش شاهرود شهرستان هروآباد واقع است و ۵۶۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیل آباد.

(اخ) دهی از دهستان کوهسارات است که در بخش رامیان شهرستان گرگان واقع است و ۳۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیلا.

(۱) چنبر رسن تابی را گویند. (فرهنگ جهانگیری) (برهان) (آندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی). چنبر رسن. (شرفنامه منیری).

تیلا.

[ت] (ا) جعل منقش پرخط و خال. (برهان) (از ناظم الاطباء). ظاهراً محرف رتیلا. (حاشیه برهان چ معین).

تیلار.

[ع] (ا) ابزاری که کتاب را برای بهم پیوستن و دوختن و صحافی کردن بر آن قرار دهند. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۶).

تیلان.

[ع] (ا) ریسمان و نوار ابریشمی. (از دزی ج ۱ ص ۱۵۶).

تیل بورده سر.

[د س] (ا) دهی از دهستان خرم آباد شهرستان شهبسوار است که ۱۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیلبورگ.

[ا] (ا) شهری در هلند که ۷۷۰۰۰ تن سکنه دارد. (از لاروس). رجوع به دایره المعارف فارسی و قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیلبورغ شود. (۱) – Tilburg.

تیسیت.

[ا] (۱) امروزه آن را سویتسک (۲) گویند شهری در روسیه (لیتوانی). در ساحل نیه مون واقع است و ۵۰۰۰۰ تن سکنه دارد و دارای صنایع فلزسازی است. در ۸ ژوئیه ۱۸۰۷ م. معاهده ای بین ناپلئون اول و الکساندر اول پادشاه روسیه در آنجا منعقد شد و همین معاهده سبب شد که ناپلئون برخلاف وعده های خود به فتح علیشاه مبنی بر تربیت افواج و تقویت عساکر ایرانی بوسیله اسلحه و مهمات رفتار کرد و ژنرال گاردان را که قب بدین منظور به ایران فرستاده بود بازخواند. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به لاروس و دایره المعارف فارسی ذیل کلمه تیلزیت شود. (۱) – Sovietsk – (۲) Tilsit.

تیلک.

[ل] (ا) دهی از دهستان نرم آب است که در بخش دودانگه شهرستان ساری واقع است و ۹۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیلکوه.

[ل] (ا) دهی از دهستان ییلاق است که در بخش قروه شهرستان سنندج واقع است و ۲۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیلکوه.

[ل] (اِخ) یکی از دهستانهای ششگانه بخش دیواندره است که در شهرستان سنندج واقع است. این دهستان کوهستانی و سردسیر است و از ۴۶ آبادی تشکیل یافته که قراء مهم آن تمریک، قلعه کهنه، پاسانیان، جنیان، شمسه، جیران مینا و باشماق است که در حدود ۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیلکوه.

[ل] (اِخ) دهی از دهستان بیلوار است که در بخش کامیاران شهرستان سنندج واقع است و ۳۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیلگرد.

[گ] (اِخ) دهی از دهستان تبادگان است که در بخش حومه شهرستان مشهد واقع است و ۳۴۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیلیم.

[ل] (اِخ) دهی از دهستان ولویی است که در بخش سوادکوه شهرستان شاهی واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیلماچی.

(ا مرکب) ترجمان؛ یعنی زبانهای مختلف فهم کند و هر یکی را بزبان وی فهم کند. (آنندراج). مترجم و ترجمان. (ناظم الاطباء). صاحب منتهی الارب کلمات ترجمان و لسان را تیلماچی معنی کرده و مرحوم دهخدا در چند یادداشت آرد: دیلماج. مترجم. ترجمان. سخن گزاری. ترجمه. مترجمی و آنگاه افزاید: شاید از ترکی است ||. کارگذار. (آنندراج). آنکه هر کاری را بخوبی می پردازد و حاذق و کار آزموده. (ناظم الاطباء).

تیلبار.

[ل] (ا) تلیبار. (ناظم الاطباء). رجوع به تلیبار شود.

تيله.

[ل / ل] (ا) سفال شکسته خرد شده. (ناظم الاطباء). خرده سفال. ریزه سفال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). در تداول؛ سنگ مدوری که بدان قمار بازند.

تيله بن.

[ل ب] (اِخ) دهی از دهستان نرم آب است که در بخش دودانگه شهرستان ساری واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تيله كن.

[ل / ل ك] (نف مركب) نامی است که برای پی گم کردن، یهودان به حفاری شهرهای قدیم داده اند که از آنجاها اشیاء آنتیک قیمتی استخراج می کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). حفار. آنکه زمین های خسف شده و مانند آن را کاود، یافتن اشیاء عتیقه را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تيله كوه.

[ل] (اخ) دهی از دهستان سرقلعهء گرمسیر ولدییگی است که در بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۱۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تيله مون.

(۱) [ل م] (اخ) تاریخدان فرانسوی. (۱) - صحیح تی مون است که در جای خود آمده است.

تيله نو.

[ل ن] (اخ) دهی از دهستان کلباد است که در بخش بهشهر شهرستان ساری واقع است و ۷۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تیلی.

(اخ) (۱) کاپیتان آلمانی و فرمانده قوای کاتولیک در جنگ سی ساله (۱۵۵۹-۱۶۳۲ م). او در سال ۱۶۲۰ م. پیروز گردید و بعضی از نواحی دشمن را متصرف شد ولی در مقابل گوستاو ادولف، شکست خورد و تا سرحد مرگ زخمی گردید. (از لاروس). (۱) - Tilly.

تیلیک.

(۱) جامهء پیش و از آستین کوتاه را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج) (ناظم الاطباء).

تیم.

(۱) کاروانسرای بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۴۲). کاروانسرای بزرگ را گویند. چه تیمچه کاروانسرای کوچک است. (برهان). کاروان سرا. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (غیاث اللغات) (اوبهی). کاروانسرای بزرگ است و حجره و خانه را نیز گویند. (انجمن آرا) (آندراج). کاروانسرای بزرگ و بازار. (ناظم الاطباء). خانه و کاروانسرا. (شرفنامه منیری): چو پوست روبه بینی به تیم واتگران بدان که تهمت از دنبهء بسرکار است. رودکی. نهاده روی به حضرت (۱) چنانکه روبه پیر به تیم واتگران آید از در تیماس. ابوالعباس. پیش گرفته سبد باشتین هر یک همچون در تیم حکیم. منجیک. از شمار تو کس طرفه به مهر است. هنوز وز شمار دگران چون در تیم است دودر. لیبی. چو مه گذشت تو شادی ز بهر غلهء تیم ولیکن آنکه ترا غله او دهد به غمست. ناصر خسرو (دیوان ص ۸۸). چشم داری ماه را تا نو شود تا بیابی از سپنجی سیم تیم (۲). ناصر خسرو. به سخاوت سمری، از بس که

وقف رباط بر فسوسی بدهی غله گرمابه و تیم. ناصر خسرو (دیوان ص ۳۰۱). و کوی بکار و تیمچه های بازار و مدرسه فارچک و تیم کفشگران و... همه بسوخت. (تاریخ بخارا ص ۱۱۳). چون به گرگان رسید... یکی از خدم قابوس گفت که در فلان تیم جوانی آمده است عظیم... (چهارمقاله عروضی). جامه شوئی نکرده مادر من نه پدر تیم را نگهبانی. سوزنی. مگر خواهد خرشاعر که از خرکرگان وی چو تیم خرفروشانی شود دیوان اشعارم. سوزنی. امیدهاست که از یال او ادیم برند هزار کفشگر اندر میان رسته تیم. سوزنی. که چو دمسنجک از شاخ به شاخ گاه چون شبیرک از تیم به تیم. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۹۰۳). ای کلام تو رشک در یتیم وی عطای تو دیه و خانه و تیم. عطار. سالی بگذشت کاندیرین تیمارم تا دست تو گیرم و سوی تیم آرم. عطار. تو نترسی که باغ سازی و تیم خرج آن جمله از خراج یتیم. اوحدی. مست و بیخود درآمد از در تیم کرده بیجاده، جای در یتیم. خواجه عمید (از انجمن آرا). نه مشغول گردی زیاد به هر جا بنا کردی ایتم تیم.؟ (از شرفنامه منیری ||). کنایه از دنیا. (غیاث اللغات ||) گرم و پرواس بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۵۱) (از اوبهی). غم و اندوه و رنج. (از ناظم الاطباء). تعهد. غمخواری. (فرهنگ فارسی معین): من ز تیم تو به تیمار گرفتار شدم تو به تیمار مهل باز به تیم آرم.؟ (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۵۱). جانم ار در تیم تیمار فراقش نیستی آخر از جان یتیمان غمی بزدودی. خاقانی. (۱) - ن ل: به خدمت. (۲) - ن ل: نیم. رجوع به دیوان ناصر خسرو ص ۲۸۵ و حاشیه همین صفحه و تعلیقات مرحوم دهخدا بر دیوان ص ۶۳۳ شود.

تیم.

[ت] (ع مص) بنده خود کردن و رام و منقاد گردانیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بنده گردانیدن به عشق. (زوزنی). به بندگی گرفتن دوستی. (تاج المصادر بیهقی).

تیم.

[ت] (ع ا) بنده و از آن است تیم اللهبن ثعلبه بن عکابه و تیم اللهبن قاسط در نمر، و در قریش. تیم بن مره قوم ابی بکر (رض) و تیم بن غالبین فهر و تیم بن قیس بن ثعلبه بن عکابه و در بکر تیم بن شیبان بن ثعله و در ضبه تیم اللات و تیم بن ضبه و در خزرج تیم اللات که پدران قبیله اند. (منتهی الارب). بنده و تیم الله بنده خدا و پدر چند قبیله. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بنده و تیم الله و تیم اللات و تیم قریش، هر سه نام قبیله ای است. (آندراج).

تیم.

[ت] (ی) (اخ) بطنی است از غافق و از آن قبیله است: القاضی محمد التیمی که از انس روایت دارد. (از منتهی الارب). بطنی است از عرب. (ناظم الاطباء ||). کوهی است شرق مدینه. (از منتهی الارب).

تیماء.

(۱) دشت و بیابان را گویند. (برهان) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیماء.

[ت] (ع ا) دشت و بیابان. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). فلاحت. (اقرب الموارد ||). ستاره های جوزا ||. ارض تیماء؛ زمین بی آب و گیاه که مردم در آن راه گم کنند و هلاک شوند. یا زمین فراخ و وسیع. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء).

تیماء .

[ت] (اخ) موضعی بر هشت مرحله از مدینه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). نام موضعی است. (از اقرب الموارد). شهرکی در اطراف شام، میان شام و وادی القری و بر سر راه حاجیان شام و دمشق... (از معجم البلدان). شهرکی است میان شام و وادی القری که در سال هفتم هجرت پس از آنکه رسول اکرم (ص) قلاع خیبر و وادی القری را تسخیر کرد مردم تیماء جزیه پذیرفتند. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا). رجوع به دایرة المعارف فارسی شود. صحرای جنوبی قبیله ای از اسماعیلیان و از اولاد تیما بودند که در بلاد عرب سکونت داشتند. سفر پیدایش ۲۵:۱۵ و اول تواریخ ۱:۳۰ و در ایوب ۶:۱۹ تیما یا سبا ذکر شده است و در کتاب اشعیا ۲۱:۱۳ و ۱۴ و کتاب ارمیا ۲۵:۲۳ باددان مذکور است و فعلاً هم در میانهء دمشق و مکه قریه ایست که آن را تیماء گویند و بعضی گمان می برند الیفاز سفر پیدایش ۳۶:۱۱. (قاموس کتاب مقدس).

تیماج .

(۱) چرم بودار که آن را بلغار و ادیم نیز گویند و این لفظ ترکی است... و در مدار به «جیم» فارسی است (تیماج). (غیاث اللغات) (آندراج). چرمی است رنگین و بوی خوش دارد. در شب طلوع سهیل آن را رنگ و بوی حاصل شود. (شرفنامه منیری). پوست گوسپند دباغی شده. (ناظم الاطباء). قسمی چرم اعلی، مقابل میشن. قسمی پوست پیراسته سبتر و محکم. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا).

تیمار .

(۱) غم باشد و تیمار داشتن، غم خوردن بود. (فرهنگ جهانگیری). غم. (فرهنگ رشیدی) (شرفنامه منیری) (آندراج). رنج و اندوه. (ناظم الاطباء): از او بی اندهی بگزین و شادی با تن آسانی به تیمار جهان دل را چرا باید که بخسانی. رودکی. نیکی او بجایگاه بد است شادی او بجای تیمار است. رودکی. من مانده به خانه در پیخسته و خسته بیمار و به تیمار و نژند و غم خورده. خسروانی. شبا پدید نیاید همی کرانهء تو برادر غم و تیمار من مگر توئیا. آغاجی. چرا این مردم دانا و زیر کسار و فرزانه به تیمار و عذاب اندر ابا دولت به پیکار است. خسروی. نسوزد دلت بر چنین کارها بدین درد و تیمار و آزارها. فردوسی. شهنشاه ایران از آن شاد گشت ز تیمار آن لشکر آزاد گشت. فردوسی. کنون مادرت ماند بی تو اسیر پر از رنج و تیمار و درد و زحیر. فردوسی. جهان سر بسر پر ز تیمار گشت هر آن کس که بشنید غمخوار گشت. فردوسی. مرا گوئی چرا گریی ز اندوه مرا گوئی چرا نالی ز تیمار. فرخی. امیر شاد بد و بندگان او هم شاد مخالفان همه با گرم و انده و تیمار. فرخی. هر که بر او سایه فکند آن درخت رست ز تیمار و ز کرب و حزن. فرخی. اگر همیشه بشادیش خواهم ای عجبی چرا همیشه به تیمار خواهم هموار. عنصری. به تنگدستی ماند همی مخالفتش همیشه جفت بود تنگدستی و تیمار. عنصری. بوستان عود همی سوزد تیمار بسوز فاخته نای همی سازد طنبور بساز. منوچهری. عجب دلتنگ و غمخوارم ز حد بگذشت تیمارم تو گویی در جگر دارم دو صد یا سنج کز کانی. منوچهری. در این دو روزه دور زندگانی مخر تیمار و درد جاودانی. (ویس و رامین). بروز رفته ماند یار رفته چرا داری به دل تیمار رفته. (ویس و رامین). کجا چون دیده ریزد اشک بسیار گشاده گردد از دل ابر تیمار. (ویس و رامین). من ز تیم تو به تیمار گرفتار شدم تو به تیمار مهل باز به تیم آر مرا. (از فرهنگ اسدی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ولیکن چو با هر دوام کار نیست چو هرگز نباشدم تیمار نیست. اسدی. دلاور نبرد ایچ تیمار مرگ میان بست بر جنگ و پیکار گرگ. اسدی. ز دختر پیرسید پس شهریار بترسید دختر ز تیمار یار. اسدی. بدینار و هر چیز و تیمار سخت توان یافت جز زندگانی و بخت. اسدی. ای دل خواهی که در دل آرام رسی بی تیماری

بدان مه تام رسی با او به مراد دل بزی ای دل از آنک ار دانی خواست کام در کام رسی.؟ (از قابوسنامه). مر این درد نه از پی زادن است که این درد و تیمار جان دادن است. شمسی (یوسف و زلیخا). سوی آب چندان چه داری شتاب تو تیمار جان خور، نه تیمار آب. شمسی (یوسف و زلیخا). هر که او انده و تیمار تو نگزیند تو به خیره چه خوری انده و تیمارش. ناصر خسرو. ای طلبکار طربها مطربی را عمروار چند جوئی در سرای رنج و تیمار و تعب. ناصر خسرو. که دنیا را نه تیمار است و نه مهر ز بهر خود مباش از وی به تیمار. ناصر خسرو. هر کسی را هست تیماری ز دنیا و مرا جز ز بهر طاعت اولاد تو تیمار نیست. ناصر خسرو. در کشتنم بگرد من اندر شد پیوسته همچو دایره تیمارم. مسعود سعد. ز تیمار آن لعبت زهره فعل ز هجران آن روی خورشید فر. مسعود سعد. ای گرمی ترا کجا جویم درد و تیمار تو کرا گویم. مسعود سعد. وقت شادی به نشینی، خود کند هر دشمنی دوست آن باشد که با جان وقت تیمار ایستد. سید حسن غزنوی. از جود تو و عدل تو غزنی چو بهشت است زیرا که در او هست نه بیمار و نه تیمار. سنائی. به سنان غم و تیمار و حزن سینه خصم تو بشکافته شد. سوزنی. از آن دروغ که گفتم که خویش یزدانم زیادتست غم و رنج و گرم و تیمارم. سوزنی. غریب و شهری و پیر و جوان و خرد و درشت همی فشارد شب و روز بی غم و تیمار. سوزنی. سایه رمح و عکس شمشیرش گر برافتند بر جبال و بحار سنگ این خاره گردد از اندوه آب آن تیره گردد از تیمار. انوری (از شرفنامه منیری). به پیش فیض تو ز آن آدمم به استسقا که وارهایی از این خشکسال تیمارم. خاقانی. یک نیمه ز عمر شد به هر تیماری تا داد فلک به آخرم دلداری بر من فلک ترا چه منت باری تا عمر بنستدی ندادی یاری. خاقانی. دانه از خوشهء فلک خوردی که به پرواز رستی از تیمار. خاقانی. شد شوی وی از دریغ و تیمار دور از رخ آن عروس بیمار. نظامی. گرچه تیمار یابم از دوری خواهم از خدمت تو دستوری. نظامی. ثناها کرد بر روی چو ماهش پیرسید از غم و تیمار راهش. نظامی. چو می باید شدن زین دیر ناچار نشاط از غم به و شادی ز تیمار. نظامی. افسوس که ناچار همی باید مرد در محنت و تیمار همی باید مرد چون دانستم که چون همی باید زیست در حسرت و آزار همی باید مرد. عطار. می بچربد بر جهانی دلخوشی در دل من ذره تیمار تو. عطار. یکی غله مردادمه توده کرد ز تیمار دی خاطر آسوده کرد. سعدی. کسی که از غم و تیمار من نیندیشد چرا من از غم و تیمار او شوم بیمار. سعدی. هر زمان گویم ز داغ عشق و تیمار فراق دل ربود از من نگارم، جان ربودی کاشکی. سعدی. رقیبا بر حقی گر باورت ناید غم خسرو که من تیمار بلبل پیش بو تیمار می گویم. امیر خسرو (از آندراج). - با تیمار؛ غمناک. اندوهگین: مرغکی عاشق آب است که بو تیمارش نام از آن است که همواره بود با تیمار. قآنی. - تیمار نهادن بر کسی؛ غمگین ساختن. اندوهناک ساختن: منه بیش از کشش تیمار بر من بقدر زور من نه بار بر من. نظامی (از انجمن آرا ||). نگاهداشت بود. (فرهنگ جهانگیری). خدمت و غمخواری و محافظت کردن کسی را که بیمار بود و یا به بلیتی گرفتار شده باشد. و به معنی نگاه داشتن و محافظت نمودن و غمخواری. (برهان) (از انجمن آرا). غمخواری. نگاهداشت. (شرفنامه منیری). غمخواری. (فرهنگ رشیدی). حمایت و دستگیری و محافظت و نگهبانی و حراست و پرستاری بیمار و غمخواری. (ناظم الاطباء). غمخواری و خدمت کردن. (غیاث اللغات). غم خوردن و... با لفظ خوردن و کشیدن و گفتن و کردن و بر کسی نهادن مستعمل است. (آندراج). غمخواری. غمگساری. پرستاری. خدمت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کرا دوست مهمان بود یا نه دوست شب و روز تیمار مهمان بدوست. ابوشکور بلخی. از اندوه او سست و بیمار شد ز شاه جهان پر ز تیمار شد. دقیقی. همی گفت کاینم جهاندار داد غمی بودم از بهر تیمار داد. فردوسی. چو فرمان دهی من سزاوار اوی میان را بیندم به تیمار اوی. فردوسی. گرت هیچ یاد است کردار من یکی رنجه کن دل به تیمار من. فردوسی. چو جد خود به عدل و فضل عبد سیدم اکنون فراوان سید و عبدند اندر عون و تیمارم. سوزنی. نجمی و آفتاب هنر پروری همی در سایه عنایت و تیمار اهتمام. سوزنی. چون درخت است آدمی و بیخ عهد بیخ را تیمار می باید به جهد. مولوی. فایق آید جان پرنوار او باقیان را بس بود تیمار او. مولوی. می باید که به رعایت و تیمار حیوانات ایستادگی نمایی و بر قدم نیاز باشی که اینها نیز خلق خدای تعالی اند. (انیس الطالین بخاری ص ۲۹). تن بکاه ای خواهه در تیمار جان تا به کی جان کاهی از تیمار من. قآنی ||. شفا. (یادداشت بخط

مرحوم دهخدا): و می آمدند از تمامیت دیه هاء جلیل و یهود و اورشلیم و نیروی خدا می آمد برای تیمار(۱)ایشان. (از ترجمهء دیاتسارون ص ۵۰ یادداشت ایضاً ||). اندیشه. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). فکر و اندیشه کردن هم آمده است و آن را تیماره با زیادتی «هاء» نیز خوانند. (برهان). فکر و اندیشه و تصور و تدبیر و توجه. (ناظم الاطباء): شب تاری همه کس خواب یابد من از تیمار او تا روز بیدار فرخی. بازرگان به هزار تیمار چون بوتیمار پژمان و اندوهگین به خانه آمد. (سندبادنامه ص ۳۰۵). || سیاست. فکر. اندیشه. حسن تربیت. ادب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): پرچهره فرزند دارد یکی کز او شوختر کم بود کودکی مر او را خرد نی و تیمار نی به شوخیش اندر جهان یار نی. ابوشکور بلخی ||. مخارج قشونی. (ناظم الاطباء). (۱) - Guerison.

تیمار بر.

[ب] (نف مرکب) تیماردار. پرستار. غمخوار. کسی که نگاهداشت و نگهداری و محافظت کسی را بعهده گیرد: کمر بست شیده به پیش پدر فرستاده او بود و تیمار بر فردوسی. در عشق تو صد همدم تیمار برم باید تنها چه کنم چون کس تیمار برم نبود. عطار.

تیمار بردن.

[بُ د] (مص مرکب) غم خوردن. اندوه بردن: چه باید رفته را اندوه خوردن همان نابوده را تیمار بردن. (ویس و رامین). مرا که دانش از آغاز خویشتن نبود چه دانم از پس انجام چون برم تیمار. ناصر خسرو.

تیمار خانه.

[ن / ن] (ا مرکب) بیمارستان و بیمارخانه. (ناظم الاطباء).

تیمار خوار.

[خا / خا] (نف مرکب) غمین. اندوهگین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): کفیدش دل از غم چو یک گفته نار کفیده شود سنگ تیمار خوار. رودکی (از یادداشت ایضاً ||). تیماری. (انجمن آرا) (آندراج). رجوع به همین کلمه شود.

تیمار خواره.

[خا / خا ر] (نف مرکب) تیمار خوار. غمگین: تنت قارون شده ست و جانت مفلس یکی شاد و دگر تیمار خواره. ناصر خسرو.

تیمار خواری.

[خا / خا] (حامص مرکب) عمل تیمار خوار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): هلاکم کردی از تیمار خواری عفاک الله زهی تیمارداری. نظامی.

تیمار خوردن.

[خوَرُ / خُوَرُ د] (مص مرکب) اندوه و غم خوردن. خود را در رنج و غم انداختن از بهر کسی یا چیزی: بیامد بر کردیه پر ز درد

فراوان ز بهرام تیمار خورد. فردوسی. به شیده چنین گفت کای پر خرد سپاه تو تیمار تو کی خورد. فردوسی. بپرسید و بسیار تیمار خورد سپهبد همه یک به یک یاد کرد. فردوسی. کسی که او غم هجران کشیده نیست چو من ز بهر برگ درختان چرا خورد تیمار. فرخی. شش سال دمامم غم و تیمار تو خورده ست وقت است که او را برهانیم ز تیمار. فرخی. هر که او اندوه و تیمار تو نگزیند تو به خیره چه خوری انده و تیمارش. ناصر خسرو. چو خواهد بودنیها بی گمان بود ندارد خوردن تیمار و غم سود. ناصر خسرو. زندان جان تست تن ای نادان تیمار کار او چه خوری چندین. ناصر خسرو. اگر چه وسوسه در دل ز عشق دارم صعب دلم ز وسوسه عشق کی خورد تیمار. میرمعزی (از آندراج). اگر چه دمبدم تیمار می خورد بیاد روی خسرو صبر می کرد. نظامی. کند تنهاروی در کار خسرو به تنهائی خورد تیمار خسرو. نظامی. لیکن امثال مرا که در عین نقصان باشند در صورت کمال روا باشد اندیشه بردن و تیمار خوردن. (گلستان). نه بیگانه تیمار خوردش نه دوست چو چنگش رگ و استخوان ماند و پوست. سعدی (بوستان). دلم خون گشت از این تیمار خوردن درونم خسته شد زین خار خوردن. ؟ (از آندراج). برفتاد ترس اندرین لشکرم ندارم که تیمار آن چون خورم. ؟ (از آندراج). کی دل دهم در سادگی کآن شوخ تیمارش خورد گر می تواند چاره ای از چشم بیمارش کند. مخلص کاشی (از آندراج).

تیمار دار.

(نف مرکب) پرستار. خادم. غمخوار. متعهد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): همه پرگناهان که پیش تو اند نه تیمار دار و نه خویش تو اند. فردوسی ||. مغموم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): نبرده گزینان اسفندیار از آنجا رفتند تیمار دار. دقیقی (از یادداشت ایضاً). رجوع به تیمار و دیگر ترکیبهای آن شود ||. ضابط ملک و دارای شغل و کار. (از ناظم الاطباء).

تیمار داری.

(حامص مرکب) خدمت. پرستاری. تعهد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توجه و سرپرستی. (ناظم الاطباء): حسن بواسطه ای بیمار شد و روزی چند برآمد و سودا بر وی غلبه کرد و دیوانه شد... مأمون به همدان رسیده بود... سراج خادم را بفرستاد تا او را بدست خویش تیمار داری کند. (ترجمه طبری بلعمی). به ایران همی دست یازد به بد بدینکار تیمار داری سزد. فردوسی. هلاکم کردی از تیمار خواری عفاک الله زهی تیمار داری. نظامی. رجوع به تیمار و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیمار داشت.

(مص مرکب مرخم) تیمار داشتن. اهتمام. اعتناء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و آنقدر که آبادان ماندست از حرمت خاندان این قاضی پارس و تیمار داشت او بودست. (فارسانامه ابن البلخی ص ۱۳۴) کفشگر... قوم را در معنی تیمار داشت او وصایت فرمود. (کليلة و دمنه). و بنیادی که اسلاف... نهادند بر آن برود و تیمار داشت رعیتان و عمارت جهان پیشه گیرد. (راحة الصدور راوندی). به تقدیم لطف برعایت مهمات... و تیمار داشت رعیت نام نیک اندوخت. (ترجمه تاریخ یمنی). هر دو برادر و روانشاه و علی با خدمت اصفهید آمدند برهنه و از ملک برآمده هر دو را نان پدید کرد و تیمار داشت می فرمود. (تاریخ طبرستان). و او در تیمار داشت و شفقت در احوال اردشیر شاه بغایتی بود که وراء آن توان بود. (از تاریخ طبرستان ||). مهتری اسبان. (ناظم الاطباء): و این مرد تیمار داشت آن گوسفندان و اسبان می کند. (فیه مافیه). رجوع به تیمار و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیمار داشتن.

[ت] (مص مرکب) اهتمام. اعتناء. تعاهد. تعهد کردن. پرستاری کردن. مواظبت کردن. مراقبت کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). توجه داشتن. (ناظم الاطباء): مثل زنده که آید طیب ناخوانده چو تندرستی تیمار دارد از بیمار. ابوحنیفه اسکافی. گفت یا امیرالمؤمنین فضل سهل پسندیده باشد که وی شغل کدخدائی مرا تیمار دارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ۱۳۷). من اندیشیدم و بپذیرتم از خدای عز و جل اگر قضائست بر سر وی، قوم او را تیمار دارم. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۱۸۲). نماز شام ابوالقاسم به خانه بونصر آمد و وی را و عبدوس را شکر کرد بر آن تیمار که داشتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۳۷۰). و اگر غم و شادیت بود با آن کس گوی که او تیمار غم و شادی تو دارد. (قابوسنامه). چو بیمار گون شد ز غم چشم نرگس مر او را همی لاله تیمار دارد. ناصر خسرو. یار تو تیمار ندارد ز تو چون تو نداری خود تیمار خویش. ناصر خسرو. گر گیتی تیمار تو ندارد آن به که تو تیمار او نداری. ناصر خسرو. آن را که به تدبیر نگاه داشتن دندانها حاجت باشد ده معنی را تیمار باید داشت. یکی آنکه... (از ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزرگان پارس او را پروردند و تیمار میداشتند. (فارسنامه ابن البلخی ص ۱۱۱). باید که ولایت ماوراءالنهر نگاهداری که سرحد دشمن است و رعیت را تیمار داری. (تاریخ بخارا ص ۱۰۳). مرغان را به زن سپرد تا تیمار بهتر دارد. (کلیله و دمنه). و بیست شخص اینجا تیمار اسباب و اولاد ایشان می داشتند. (تاریخ بیهق). و عامه شهر کسان ناصر را تیمار داشتند و مراعات واجب دانستند. (تاریخ طبرستان). اهل گرگان را تیمار داشت و خراج برداشت. (تاریخ طبرستان). که گر سنگش زنی جنگ آزماید ورش تیمار داری گله پاید. سعدی ||. بعهده داشتن. اهتمام ورزیدن در شغلی: و برادر او، قاضی امام سدید القضاة ابوالحسن، مدتی قضای ناحیت بیهق و استرآباد تیمار داشت. (تاریخ بیهق). و این بوسعید یک چند نیابت عمید خراسان محمد بن منصور النسوی تیمار داشت در نیشابور. (تاریخ بیهق). و این خواجه حسین یکچند ریاست بیهق تیمار داشت. (تاریخ بیهق).

تیمار زدن.

[ز د] (مص مرکب) تیمار کردن اسب را. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیمارستان.

[ر] (ا مرکب) جائی که دیوانگان را نگهداری و مداوا کنند. دارالمجانین. (فرهنگ فارسی معین). دارالشفاء. (زمخشری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فرهنگستان ایران این کلمه را بجای دارالمجانین اختیار نموده است و آن جائی است که دیوانگان را در آنجا پرستاری و درمان می کنند. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود.

تیمارستان.

[ت ر] (اخ) شهری است در فارس از ناحیه اُرد. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

تیمار سوز.

(نف مرکب) زداینده غم و اندوه. سوزاننده تیمار و غم: مغنی بدان ساز تیمار سوز نشاط مرا یکزمان برفروز. نظامی.

تیمار کردن.

[ک د] (مص مرکب) پرستاری کردن. (از ناظم الاطباء). تعهد و غمخواری و حراست و مواظبت حال کسی کردن. توجه و مراقبت کردن از کسی یا بیماری یا چیزی: و چون او نیز از دنیا برفت پسر او احمدخان پادشاه شد. این شمس آباد را تیمار نکرد تا خراب

شد. (تاریخ بخارا ص ۳۵). خاندانهای بزرگ قدیم را تیمار کردی و مردمان اصیل را نیکو داشتی هم از عرب و هم از عجم. (تاریخ بخارا ص ۷۰). یکی عاطفت سیرت خویش کرد درم داد و تیمار درویش کرد. سعدی (بوستان ||). با شال و قشو، بدن اسب و دیگر ستور را مالش دادن. (ناظم الاطباء). با شانه؛ یعنی پشتخوار یا قشو، گرد و موی زاید را از تن اسب و استر و... گرفتن. قشو کردن. مالیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیمارکش.

[کَ / کِ] (نف مرکب) بیمار و مریض و مغموم و اندوهگین. (ناظم الاطباء): جان از تنش تیمارکش چون چشم او بیمار و خوش دل چون دهانش پسته وش خونین و خندان آمده. خاقانی. خر این جایگه لنگ و تیمارکش از آن به که پیش ملک بارکش. سعدی (بوستان ||). سرپرست. دلسوز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): امیرالمؤمنین ما را منشوری فرستاده است که چنین ولایت که بی خداوند و بی تیمارکش بینیم بگیریم. (تاریخ بیهقی از یادداشت ایضاً).

تیمار کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) رنج کشیدن. پرستاری و مواظبت کردن کسی یا چیزی. تعهد و مراقبت و دلسوزی کردن امری: کشیدی همه ساله تیمار من میان بسته بودی به هر کار من. فردوسی. کمند اندر افکنند و بر زین کشید نبد کس که تیمار روین کشید. فردوسی. همه یاد دارید گفتار من کشیدن بدین کار تیمار من. فردوسی. تیمار رعیت کشد و انده درویش کایزد بدهاد او را جز انده و تیمار. فرخی (از آندراج). سالاری باید بانام و حشمت که آنجا رود و غزو کند و خراجها بستاند چنانکه قاضی تیمار عمل ها و مالها می کشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۹). جودش چو کند غارت درهای یتیم آور کآخر نه یتیمان را تیمار کشد عدلش. خاقانی. شاهی که خلیق را تیمار کشد عدلش گرد نقط عالم پرگار کشد عدلش. خاقانی. چند تیمار از این خرابه کشیم آفتابی در آفتابه کشیم. نظامی. رجوع به تیمار و دیگر ترکیبهای آن شود.

تیمارگاه.

(ا مرکب) شعبه ای از اداره بهداشتی شهرداری است که بیماران فقیر را در آن معالجه نموده رایگان دارو میدهند. فرهنگستان ایران این کلمه را بجای پست امدادی پذیرفته است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران شود.

تیمارگین شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) تیمارگن شدن. عنایت داشتن. اهتمام کردن. عنایت: تیمارگین شدن به کاری؛ اهتمام کردن در کار او. (از یادداشتهای بخط مرحوم دهخدا).

تیماره.

[رَ / رِ] (ا) فکر و اندیشه و غمخواری. (ناظم الاطباء). رجوع به تیمار شود.

تیماری.

(حامص) گرفتگی. اندوهگینی. مقابل شادی: همه رنجی و تیماری سرآید ز تخم صابری شادی برآید. (ویس و رامین).

تیماری.

(ص نسبی) هر کس از جانب دولت به توجه اطفال یتیم و بی کس و اعانت مردمان عاجز باشد آن را تیماری گویند یا تیمارخوار. (انجمن آرا) (آندراج).

تیمازن.

[ژ] (اخ) (۱) خطیب و دانشمند فن بلاغت و بدیع و تاریخ دان یونان قدیم که در قرن اول پیش از میلاد مسیح در اسکندریه متولد شد. (از لاروس). (۱) - Timagene.

تیماس.

(۱) بیشه و نیستان و جنگل را گویند و به عربی اجم خوانند. (برهان) (آندراج) (انجمن آرا). بیشه. (صحاح الفرس). بیشه و نیستان. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). جنگل و بیشه و ویرانه و ملک لم یزرع و ویران و نیستان. (ناظم الاطباء): نهاده روی به حضرت (۱) چنانکه روبه پیر به تیم و اتگران آید از در تیماس. ابوالعباس (از صحاح الفرس و فرهنگ جهانگیری). در قوامیس عرب کلمه دیماس یا تیماس هست که به معنی لانه و سوراخ زیرزمینی که وحوش به لانه گیرند و امثال آن می باشد و به گمان من تیماس و دیماس یکی تعریب یا تصحیف دیگری است و از شعر ابوالعباس تیماس را به معنی بیشه و نیستان و جنگل گرفته اند به حدس، و اصل همان دیماس به معنی کن و سرب عربی است و دیماس نیز نام زندانی بود از حجاج بن یوسف ثقفی که برای تاریکی آن به دیماس خوانده می شد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیمان. (اخ) (صحرای جنوبی) ۱ - اول زاده الیفاز. سفر پیدایش ۱۱:۳۶ - ۲ - ملکی که به اسم اول زاده الیفاز مسمی شد و اهالیش بواسطه حکمت و کثرت دانش شهرت داشتند... ظاهراً این ملک بر جنوب شرقی زمین ادوم که آن را زمین پسران مشرق گویند واقع بوده و در کتاب حزقیال ۲۵:۱۳ تیمن خوانده شده است. بعضی بر آنند که تیمان همان ملکی می باشد که به مسافت پانزده میل به پترا وادی موسی مانده واقع است و اهالی آنجا را تیمانی گویند. سفر پیدایش ۳۴:۳۶ و کتاب ایوب ۲:۱۱ و حافرن اشحور پدر تقوع هم بدین لقب ملقب بود اول تواریخ ۴:۶. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - ن ل: روی به خدمت.

تیمانث.

(اخ) (۱) پیکرنگار یونان باستان که در قرن ۴ ق.م. می زیست. او رقیب پارهازیوس (۲) بود و اثر مشهوری بنام قربانی ایفی زنی (۳) از او باقیمانده است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۳) - Parrhasios. (۲) - Timanthe. Sacrifice d'Iphigenie.

تیمان قلعه.

[ت ق ع] (اخ) دهی از دهستان تیلکوه است که در بخش دیواندره شهرستان سنندج واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیماو.

(۱) بلادت باشد و آن تعطیل قوت نفس ناطقه است بی آنکه تقصیری در خلقت آن شده باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). در برهان آمده در فرهنگها نیافتم. (انجمن آرا) (آندراج). بلادت و کندی ذهن. (ناظم الاطباء).

تیمائوس.

[و] (اخ) (بخش شده) پدر مرد کوری که مسیح او را بینایی بخشید. انجیل مرقس ۱۰:۴۶. (قاموس کتاب مقدس).

تیمای.

[ت] (ص نسبی) منسوب به تیماء که بلدی است از بلاد تبوک در نصف طریق شام. (از سمعانی). رجوع به تیماء شود.

تیمبرارا.

(اخ) (۱) جایی در فریگیه که کورش کبیر پس از شکست کرازوس در آنجا توقف کرد. (از ایران باستان ج ۱ ص ۳۶۲). رجوع به تیمبره شود. (۱) - Thymbrara.

تیمبرون.

[ر] (اخ) (۱) تمبرون. سردار لاسدمونی در دوران اردشیر دوم. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۱۱۵ و ۱۱۱۶ شود. (۱) - Thimbron.

تیمبره.

[ر] (اخ) (۱) دشتی است در فریژی (۲)، آنجایی که کورش کبیر در سال ۵۴۸ ق.م. کرازوس را مغلوب ساخت. (از لاروس). رجوع به تیم برارا و قاموس الاعلام ترکی ذیل تیمبریا شود. (۱) - Phrygie - (۲) - Thymbree.

تیمپانی.

(۱) از سازهای ضربی است که در موسیقی جاز بکار می رود. این ساز دارای اصل و نسب شرقی است و ظاهراً در زمان جنگهای صلیبی به اروپا برده شده و در آغاز کار در دسته های موسیقی نظامی بکار میرفت ولی بتدریج در مجالس رقص و تشریفات وارد گردید. رجوع به مجلهء موسیقی شماره ۲۹ دوره ۳، بهمن ماه ۱۳۳۷ ه. ش. صص ۱۴-۱۶ شود.

تیمجان.

(اخ) دهی از دهستان خرمرو است که در شهرستان تویسرکان واقع است. و ۳۲۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تیمچال.

(اخ) دهی از دهستان حومهء بخش آستانه است که در شهرستان لاهیجان واقع است و ۱۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی

ایران ج ۲).

تیمچه.

[چ / چ] (ا مصغر) به لهجه مرکزی از «تیم» + «چه» (پسوند تصغیر) کاروانسرای کوچک. (حاشیه برهان چ معین). مصغر تیم؛ کاروانسرای کوچک. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). سرایی دارای چند دکان که تاجران در آن داد و ستد کنند. (فرهنگ فارسی معین). فرهنگستان ایران این کلمه را بجای پاساژ (۱) پذیرفته است: و تیمچه های بازار و مدرسه فارچک و تیم کفشگران و... همه بسوخت. (تاریخ بخارا ص ۱۱۳). رجوع به تیم واژه های نو فرهنگستان ایران شود. (۱) - Passage.

تیمره.

[ت م ر] (اخ) تیمره الکبری و تیمره الصغری، دو ده است به اصفهان. (منتهی الارب). در اصفهان ۶۰ روستای قدیمی غیر از روستاهای جدید وجود داشت و تیمره الکبری و تیمره الصغری در شمار آن روستاها ذکر شده است. (از معجم البلدان). در تاریخ قم چند جای از تیمره (از روستاهای جاست) نام برده می شود (۱) و مخصوصاً در ص ۷۳ وجه تسمیه تیمره صغری و تیمره کبری را از قول ابن مقفع بیان می کند و با توضیحی که یاقوت در ذیل همین کلمه از قول هیثم بن عدی درباره وسعت اصفهان میدهد: «... مساحت اصفهان هشتاد فرسخ در هشتاد فرسخ بود...» بنابراین وجود تیمره کبری و صغری در اصفهان و قم مباحثی نخواهد داشت: شهر قم را از برای آن قم نام کردند که در ابتدای حال مستنقع میاه بوده است یعنی جای جمع شدن آبها و آب تیمره و انار بدن زمین... جمع می شد و هیچ منفذی و رهگذری نبود. از اطراف تیمره و انار آب می آمد و بدین موضع جمع می شد. (تاریخ قم صص ۲۰-۲۱). تیمره کبری، ابن مقفع گوید که آن را به تیمر اکبرین خراسان نام نهاده اند. تیمره صغری، به تیمر اصغرین خراسان نام کرده اند و گویند این هر دو تیمره جای جمع شدن آب رودخانه ها بوده است... (تاریخ قم ص ۷۳). (۱) - رجوع به تاریخ قم چ سید جلال الدین طهرانی ص ۱۳۸ شود.

تیمسار.

(۱) کلمه ای است که آن را به عربی حضرت می گویند. (برهان) (۱) (آندراج). در پارسی کلمه ای است برای تعظیم که به عربی آن را حضرت خوانند و آن را تیمسار نیز گویند. (انجمن آرا). لقبی است برای تعظیم مانند جناب و این لقب از شت که به معنی حضرت است پست تر می باشد. (ناظم الاطباء ||). امروز عنوان خطاب امرای لشکر، از سرتیپ به بالاست. (حاشیه برهان چ معین). (۱) - از بر ساخته های فرقه آذرکیوان، مرکب از تیم (کاروانسرا) + سار (سر). (از یادداشتهای استاد پوردادود، بنقل دکتر معین در حاشیه برهان). رجوع به تیم شود.

تیمک.

[م] (۱) به لغت مردم خراسان سرایی است که بازرگانان در آن سکونت کنند [برای داد و ستد] و کاف آخر جهت تصغیر است به معنی سرایک (تیمچه). (از معجم البلدان).

تیمکی.

[م] (ص نسبی) منسوب است به تیمک که خانی است در صف کرابیسیں در سمرقند. (سمعانی). رجوع به تیمک و لباب الانساب

ابن اثیر ج ۱ ص ۸۹ و مادهء بعد شود.

تیمکی.

[م] (اخ) محمد بن ابراهیم بن مردویه بن الحسین الکراییسی التیمکی. مکنی به ابو عبدالرحمن منسوب است به سرایی در سمرقند در راستهء الکراییسین که از یعقوب بن اللؤلؤی و محمد بن یوسف الکریمی و الباغندی محمد بن سلیمان و غیرهم روایت دارد و در ربیع الاول سال ۳۲۱ ه. ق. در گذشت. (از معجم البلدان). رجوع به مادهء قبل شود.

تیمل.

[م] (فرانسوی، ا) (۱) اسانسی است که از (تیموس دولگاریس)، آویشن شیرازی گیرند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Thymol.

تیمم.

[تَیْمٌ م] (ع مص) (از «ی م م») قصد کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از تعریفات جرجانی) (از کشاف اصطلاحات الفنون). آهنگ کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قصد کردن و اراده نمودن. (آندراج). بخاک دست و روی مالیدن به نیت عبادت. و منه قوله تعالی: فتیمموا صعیداً طیباً (قرآن ۴ / ۴۳، ۵ / ۶). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به خاک وضو کردن. (آندراج). در شرع عبارت از قصد به سوی خاک پاکیزه ای است که به آن تطهیر کنند برای برطرف ساختن خِدَث. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از تعریفات جرجانی). حقیقت تیمم آن است که نام است مر مسح روی و دست را با خاک پاکیزه با شرایط خاص و قصد نیز از همان شرایط است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). دست و روی به خاک مالیدن به عوض وضو و غسل. (ناظم الاطباء). مسح کردن دست و روی به خاک بوجه شرعی، نماز و عبادت را. وضو کردن به خاک. مسح کردن دست و روی به خاک به عوض وضو یا غسل. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). تیمم در صورتی بدل از وضو یا غسل واقع شود که آب نایاب بود یا استعمال آن متعذر بود به طریقی که در کتب فقه مسطور است: تا درگه او یابی مگذر به در کس زیرا که حرام است تیمم به لب یم. رودکی. عهد تو و در زمانه تقدیم آب آمده آنگهی تیمم. انوری. چون دو دست اندر تیمم یک به دیگر متصل در یکی محمل دو تن هم پای و هم ران دیده اند. خاقانی. من تیمم به سر خاک نجس کی کنم کآب به جایست مرا. خاقانی. چون در زمانه آب کرم هیچ جا نماند جای تیمم است بخاک در سخاش. خاقانی. چون تیمم با وجود آب دان علم نقلی با دم قطب زمان. مولوی. به غفلت بدادی ز دست آب پاک چه چاره کنون جز تیمم بخاک. سعدی (بوستان). چو آب آمد تیمم نیست در کار چو روز آمد چراغ از پیش بردار. پوریای ولی. چو بنمود رخ قدر طاووس مست ز آب رخس چون تیمم شکست. طاهر وحید (از آندراج). مرا توبه از دیدن خم شکست چو شد آب پیدا تیمم شکست. اشرف (ایضاً). بهر سجده پیش پایش هم ز خاک پای او دیده را دیدم تیمم گرچه غرق آب بود. میر خسرو (ایضاً). به آن خاک هر کس تیمم کند کف از آب رحمت چو قلمز کند. ملاطرا (ایضاً).

تیمگاه.

[تَیْمٌ م] (ا مرکب) تیممگه. جای تیمم. خاک پاکیزه ای که بر آن تیمم توان کرد. خاکی خشک و عاری از رطوبت: دجله ز تف آه خود، کردم تیممگه خود بغداد را در راه خود از دیده طوفان دیده ام. خاقانی. شده ست از آه دریا جوشش من تیممگه عیسی

قعر دریا. خاقانی. پس به عهد مستضی امسال دیدم در تموز کز تیممگاه صد نیلوفرستان دیده اند. خاقانی. رجوع به تیمم و مادهء بعد شود.

تیممگه.

[تَیْمٌ مُّگَه] (ا مرکب) تیممگاه: ز آتشین آه بن دریا را چون تیممگه عطشان چه کنم. خاقانی. اگر بوی خشمش برد مغز دریا تیممگهی در بیابان نماید. خاقانی. رجوع به تیمم و مادهء قبل شود.

تیمن.

[تَیْمٌ مُّ] (ع مص) تبرک. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد). تبرک کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بابرکت شدن. (غیاث اللغات) (آندراج ||). به فرخندگی گرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (دهار). به فرخی و فرخندگی گرفتن. شگون نیک زدن. خجسته شمردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). مبارک شمردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و منه الحدیث: یجب تیمن فی جمیع امره ما استطاع. (اقرب الموارد ||). مردن ||. بر سوی راست نهادن مرده را در گور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خویشان را به یمن منسوب کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد ||). به برکت دعا خواندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

تیمنات.

[تَیْمٌ مُّ] (ع ا) ج تیمن. (فرهنگ فارسی معین).

تیمناک.

(ص، ا) مواسات باشد و آن معاونت یاران و دوستان و مستحقین کردن است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). مشفق و مهربان و دستگیر. (ناظم الاطباء).

تیمناً.

[تَیْمٌ مُّ نُنْ] (ع ق) بطور میمنت و برکت. برای تیمن. (فرهنگ فارسی معین).

تیمنگ.

[مَنْ] (اخ) دهی از دهستان میان جام است که در بخش تربت جام شهرستان مشهد واقع است و ۳۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیموته.

[مُت] (اخ) سن... (۱) اسقف افز (۲) که در حدود سال ۳۵ م. متولد و در سال ۹۷ م. کشته شد. او از پیروان و شاگردان سن پل (۳) بود و جشن روز ۲۴ ژانویه به او منسوب است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمهء تیموتیوس شود. (۱) -

.Timothee (Saint). (۲) – Ephese. (۳) – Saint Paul

تی مودس.

[مُد] [اخ] (۱) پسر من تور است که چون سرداری جوان و شجاع و مورد اعتماد بود، داریوش سوم او را در جنگ با اسکندر به فرماندهی سربازان اجیر خارجی گماشت. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۲۹۴، ۱۳۰۰ و ۱۳۰۷ شود. (۱) – Thymodes.

تیمور.

[ت] (۱) این لفظ ترکی است به معنی فولاد و چون در ترکی قاعده ای است که بعد از حرف مضموم «واو»، بعد مفتوح «الف»، و بعد مکسور «یا» مینویسند مگر آن «واو» و «الف»، و «یا» در خواندن نمی آید، در این لفظ نیز «یا» و «واو» بخواندن نمی آید، چرا که علامت کسره و ضمه است و اگر در نظم به سیل اشباع خوانده شود جایز است. (غیاث اللغات) (آندراج). مأخوذ از ترکی، آهن... (ناظم الاطباء). تیمور (۱) ترکی مغولی، تمر (۲). دمر (۳) به معنی آهن (۴). (فرهنگ فارسی معین ج ۵). (۱) – (۲) – taymur. (۴) – Damor. (۳) – tamor. – در ترکی آذری دَمِر.

تیمور.

(۱) تیموره. سنگی که در شکم بعضی حیوانات تولید می گردد و آن را مانند فاذهر استعمال می کنند. (ناظم الاطباء).

تیمور.

[ت / ت] [اخ] امیر. نخستین پادشاه گورکانی و مؤسس سلطنت این سلسله که از ۷۷۱ تا ۸۰۷ ه. ق. در بیشتر ممالک آسیا با کمال قدرت و عظمت پادشاهی کرد. (ناظم الاطباء). نام پادشاه مشهور است. (غیاث اللغات) (آندراج). سردار و پادشاه بزرگ مغول (۷۳۶-۸۰۷ ه. ق.) است. وی پسر امیر ترغای بود و در ترکستان و میان طایفه برلاس پرورش و در سواری و تیراندازی مهارت یافت. در جوانی حکومت شهر کش به او واگذار شد و پس از ازدواج با دختر خان کاشغر او را گورکان؛ یعنی داماد نامیدند. در جنگ با والی سیستان نیز چند زخم برداشت و دو انگشت دست راستش افتاد و پای راستش چنان صدمه دید که تا پایان عمر می لنگید و بدین جهت او را تیمور لنگ خواندند. وی در سن ۲۴ سالگی نامبردار شد و ده سال بعد هنگامی که رقیب خود امیرحسین را مغلوب و مقتول ساخت به لقب صاحبقران ملقب گردید. تیمور بین سالهای ۷۳۳ و ۷۸۱ ه. ق. چهار بار به خوارزم لشکر کشید و عاقبت آنجا را ویران کرد. دشت قپچاق و مغولستان را فتح نمود و در ۷۸۲ پسر چهارده ساله خود میرانشاه را با سپاهی مأمور تسخیر خراسان کرد و خود نیز بدانان پیوست. نیشابور و هرات را گرفت و در هرات از کله های مردم مناره ها ساخت. سپس مازندران را که تا سال ۷۵۰ بدست ملوک باوند بود تسخیر کرد و در یورش سه ساله که از ۷۸۸ تا ۷۹۰ طول کشید آذربایجان، لرستان، ارمنستان، گرجستان و شروان را مسخر کرد و در اصفهان با هفتاد هزار سر بریده مناره ها ساخت. سپس به شیراز شتافت و آن را تسخیر کرد. در سال ۷۹۳ خوارزم را قتل عام نمود. یورش پنجساله وی بین سالهای ۷۹۴ تا ۷۹۸ ه. ق. صورت گرفت و پس از آن حکومت هر شهری را به یکی از فرزندان یا خویشاوندان خود داد. سپس مسکو را مسخر ساخت و در سال ۸۰۱ هندوستان را فتح کرد و صد هزار تن بکشت. تیمور پس از تقسیم شهرها و نواحی به سمرقند بازگشت. لشکرکشی وی را به ایران که از ۸۰۲ تا ۸۰۷ ه. ق. طول کشید یورش هفت ساله گویند. در ۸۰۳ با عثمانیان جنگ کرد و چند شهر را گرفت. در همین هنگام سفرائی به مصر فرستاد ولی چون نتیجه نگرفت، مصمم شد به مصر حمله کند و حلب و دمشق و سپس بغداد را تسخیر کرد. در سال ۸۰۴ بایزید

سلطان عثمانی را مغلوب و اسیر کرد. و سپس قصد فتح چین نمود و بکنار سیحون رسید ولی در اترای بیمار شد و در سال ۸۰۷ ه. ق. به سن ۷۱ سالگی درگذشت. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ و ۴ و عجائب المقدور فی تاریخ تیمور چ بنگاه ترجمه و نشر کتاب و تزوکات تیموری شود.

تیمور.

[م] (اِخ) (۱) جزیره ای از مجمع الجزایر سِند (جزایر مالزی) که در مشرق جزیره فلورس واقع است که میان کشورهای اندونزی و پرتقال تقسیم شده است. قسمت متعلق به اندونزی با وسعت یازده هزار و نهصد و سی و پنج کیلومتر مربع و ۴۰۰۰۰۰ تن سکنه و قسمت پرتقال با وسعت نوزده هزار کیلومتر مربع و ۴۴۲۴۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). (۱) - Timor.

تیمور آباد.

[ت / ت] (اِخ) دهی از دهستان ده پیر است که در بخش حومه شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیمور آباد.

[ت / ت] (اِخ) دهی از دهستان طرهان است که در خرم آباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

تیمور آباد.

[ت / ت] (اِخ) دهی از دهستان پایین ولایت بخش فریمان است که در شهرستان مشهد واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیمور آباد.

[ت] (اِخ) دهی از دهستان ساری سوباسار است که در بخش پلدشت شهرستان ماکو واقع است و ۳۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیمور آباد.

[ت] (اِخ) دهی از دهستان بیات است که در بخش نوبران شهرستان ساوه واقع است و ۲۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تیمور آباد.

[ت] (اِخ) دهی از دهستان لواسان کوچک است که در بخش کلندوک شهرستان تهران واقع است و ۱۸۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

تیمور آباد.

[ت / اِخ] (اخ) دهی از دهستان قره قویون است که در بخش حومه شهرستان ماکو واقع است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیمور آباد.

[ت / اِخ] (اخ) دهی از بخش شیب آب شهرستان زابل است که ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

تیمور بالا.

[ت / اِخ] (اخ) دهی از دهستان نهارجانان است که در بخش حومه شهرستان بیرجند واقع است و ۳۰۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیمور پاشا.

[ت / اِخ] (اخ) احمد بن اسماعیل بن محمد بن اسماعیل بن علی. از اعیان مصر است که در سال ۱۲۸۸ ه. ق. در قاهره متولد شد. وی در مدرسه کبیر به تحصیل علوم پرداخت و در علم لغت از شنیطی و شیخ حسن طویل و مخلاتی بهره مند گشت. وی صاحب خزانه تیموریه است... وی تعصب عظیمی در ترویج علوم و اعتلای زبان عرب داشت. او راست: تصحیح لسان العرب. فهرست کتاب الکواکب السیارة فی ترتیب الزیارة. رسالات و مقالات عدیده در تاریخ و ادب از آن جمله رساله ای از محاورات رشیدالدین وطواط و امام زمخشری... (از معجم المطبوعات ج ۱ ص ۶۵۲).

تیمور تاش.

[ت / اِخ] (اخ) از طوایف ترک کشور ایران که در اطراف نردین ساکن می باشند. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۰۵ شود.

تیمور تاش.

[ت / اِخ] (اخ) از فرزندان امیرچوپان که در دوران سلطنت ابوسعید بهادر به حکومت ولایت روم رسید ولی در سال ۷۲۰ ه. ق. عصیان کرد و بنام خود سکه زد آنگاه امیرچوپان به روم رفت و او را به خدمت ابوسعید آورد و مورد نوازش قرار گرفت و بار دیگر به حکومت روم رسید و چون از قتل پدر باخبر گردید در یکی از قلاع روم تحصن اختیار کرد و سپس به مصر رفت و به ملک ناصر پناه آورد و در سال ۷۲۸ ه. ق. بدستور ملک ناصر مقتول گردید. رجوع به فرهنگ فارسی معین و حیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۱۴ شود.

تیمور تاش.

[ت / اِخ] (اخ) عبدالحسین خان، سردار معظم بجنوردی. از رجال سیاسی ایران و وزیر دربار رضاشاه بود، در اواخر عمر متهم و محبوس گردید و در یازدهم مهرماه ۱۳۱۲ ه. ق. در حدود پنجاه سالگی در زندان درگذشت. (از وفيات معاصرین، به قلم قزوینی - مجله یادگار، سال ۳ شماره ۴). رجوع به فرهنگ فارسی معین شود.

تیمور تاش.

[ت / ت] (اخ) دهی از دهستان کسبایر است که در بخش حومه شهرستان بجنورد واقع است و ۳۲۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

تیمور شاه.

[ت / ت] (اخ) افغان. فرزند احمدشاه درانی که در سال ۱۱۸۷ ه. ق. جلوس کرد و در سال ۱۲۰۷ ه. ق. درگذشت. (از فرهنگ فارسی معین).

تیمور قآن.

[ت / ت] (اخ) پسر جمکیم و نوه قبلا- قآن که پس از درگذشت جدش به حکومت ختای رسید، و نامش را اولجای توقاآن گرداندند. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۰ شود.

تیمور گورکان.

[ت / ت ر] (اخ) رجوع به تیمور (امیر) شود.

تیمور لنگ.

[ت / ت ر ل] (اخ) رجوع به تیمور (امیر) شود.

تیمور لو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان قشلاقات افشار است که در بخش قیدار شهرستان زنجان واقع است و ۱۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

تیمور لو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان گاوگان است که در بخش دهخوارقان شهرستان تبریز واقع است و ۱۶۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیمور لو.

[ت] (اخ) دهی از دهستان شرفخانه است که در بخش شبستر شهرستان تبریز واقع است و ۳۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

تیمور ملک.

[ت / ت م ل] (اخ). توقتمش خان، بیست و دومین پادشاه دشت قپچاق از اولاد جوجی خان بن چنگیز است وی امیر تیمور گورکان را یاری داد و بدست وی به پادشاهی دشت قپچاق رسید. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۷۶ شود.

تیموریان.

[ت / ت] (اخ) (سلسله) یا گورکانیان ایران (۷۷۱ - ۹۱۱ ه. ق.) امیر تیمور کشوری وسیع و دولتی عظیم ایجاد کرد و خطهء ماوراءالنهر را به مقامی از اهمیت رسانید که تا آن زمان هیچگاه بدان پایه نرسیده بود. سمرقند پایتخت مملکتی بزرگ شد و لااقل اسماً از دهلی تا دمشق و از دریاچهء خوارزم (آرال) تا خلیج فارس وسعت داشت. و چون فتوحات تیمور بیشتر جنبهء یورش و هجوم داشت تا تسخیر واقعی غالب ممالک مفتوح به زودی از تصرف تیموریان خارج شد. با این حال ماوراءالنهر مدتی مرکز دولتی شد که قسمت اعظم ایران و افغانستان را علاوه بر ولایات ماوراءالنهر شامل بود. هنگامی که ممالک وسیع تیموری تجزیه یافت دورهء هرج و مرج پیش آمد. به محض اینکه تیمور مرد، ترکان عثمانی و آل جلاویر و ترکمانان درصدد تصرف ممالک ازدست رفتهء خود برآمدند. معهذاً، اولاد تیمور موفق شدند که شمال ایران را در مدت یک قرن جهت خود نگاهدارند. ولی آنان غالباً با یکدیگر در نزاع بودند. با وجود این شاهرخ موفق شد که مناقشات اقوام خود را تا حدی رفع و قدرت و اعتبار مملکت را حفظ کند. اما پس از مرگ او ممالکش به قسمتهای کوچکتر مجزا شد و بر اثر همین کیفیت صفویان و امرای شیانی آنها را به متصرفات خود ضمیمه کردند. با این حال خاندان تیموری از میان نرفت و شعبهء اولاد بابر، دولتی جدید در هندوستان تشکیل دادند که اروپائیان آن را «مغول کبیر» نامند. افراد خاندان تیموری از این قرارند: تیمور (۷۷۱ - ۸۰۷ ه. ق.). خلیل (۸۰۷ - ۸۱۲ ه. ق.). شاهرخ (۸۰۷ - ۸۵۰ ه. ق.). الغ بیگ (۸۵۰ - ۸۵۳ ه. ق.). عبداللطیف (۸۵۳ - ۸۵۴ ه. ق.). عبدالله (۸۵۴ - ۸۵۵ ه. ق.). ابوسعید (۸۵۵ - ۸۷۲ ه. ق.). تیموریان (۸۷۲ - ۸۹۹ ه. ق.). محمود (۸۹۹ - ۹۰۰ ه. ق.). از ۹۰۰ تا ۹۱۱ ه. ق. دورهء هرج و مرج. این سلسله بدست امرای شیانی منقرض شد. تیموریان خدماتی هم کرده اند از آن جمله: خلیل نوه تیمور که بدو هیچگونه شباهتی نداشت، اهتمام کامل به رفاه و سعادت مملکت معطوف داشت و خدماتی به علم و ادب کرد. شاهرخ طرفدار جدی علوم و صنایع بود و مسجد و بقعهء مقدس رضوی که زیارتگاه شیعیان است از اوست. پسر او، الغ بیگ فرمان داد زیجی ترتیب دادند. حسین بن بایقرا نیز حامی علوم و ادبیات بود. (از فرهنگ فارسی معین).

تیموس.

(۱) غده ای فرد که در جلو قصبهء الریه و در عقب استخوان جناغ سینه واقع است و از دو لب چپ و راست تشکیل شده است. این غده صاف و رنگش در جنین گلی ولی در کودک خاکستری است. غدهء مذکور در سن بلوغ به نهایت نمو خود می رسد. ولی از آن به بعد کوچک میشود. و در سن کهولت از بین می رود. وجود این غده موجب مساعد کردن نمو بدن است و فقدانش نمو را متوقف می سازد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Thymus.

تیموک.

(۱) عبوس است که آن ترشروئی کردن و اظهار کراهیت نمودن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). تندی و درشتی و سخت روئی و عبوس. (ناظم الاطباء).

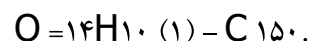
تیموکراسی.

[م] (فرانسوی)، (۱) از تیمهء (۲) یونانی به معنی ثروت و کراتوس (۳) به معنی قدرت رژیم سیاسی که در آن قدرت متعلق به گروه شهرنشین و صاحب امتیاز است که از عایدات خاص برخوردارند و به عیش و عشرت می پردازند. تیموکراتیک (۴) منسوب به آن.

(از لاروس). (۱) – Timocratique – (۴) – Kratos. (۳) – Time. (۲) – Timocratie.

تیمول.

(فرانسوی، ا) تیمل یا اسید تیمیک (۱) که بصورت بلورهای درشت بیرنگ با بوی مخصوص است. نقطه ذوب آن ۵۰ تا ۵۱ درجه و نقطه جوش آن ۲۳۲ درجه است. در آب بسیار کم محلول است. رجوع به کتاب کارآموزی داروسازی جنیدی ص ۱۵۹ شود.

تیموله اون.

[م ل ا] (اخ) (۱) از سران دولت یونان قدیم (۴۱۰-۳۳۶ ق.م.) و آزادکننده سیراکوس است. وی به قانون و آزادی بحدی عشق می ورزید که برادرش را محکوم به مرگ کرد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیمولیون شود. (۱) – Timoleon.

تیمون.

[م] (اخ) (۱) لمیزان تریب فیلسوف یونان قدیم در قرن پنجم پیش از میلاد مسیح. وی بر اثر مشاهده تیره بختان کشور خود و همچنین از دست دادن ثروتش مخالف نوع بشر گردید و نسبت به انسانها احساس نفرت می کرد و مورد استهزاء شاعران قرار گرفت. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) – Timon le Misentrophe.

تی مون.

[ی ی م] (اخ) (۱) سباستین. تاریخ دان فرانسوی (۱۶۳۷-۱۶۹۸ م.) است. او در تدوین گوشه نشینان پرت رویال (۲) همکاری داشت. (از لاروس). (۱) – Solitaires de Port – Royal – (۲) – Tillemont, Sebastien le Nain de.

تیمونیه.

[م ن ی] (اخ) (۱) مکانیسین فرانسوی (۱۷۹۳-۱۸۵۷ م.) است که ماشین خیاطی را در سال ۱۸۲۵ م. اختراع کرده است. (از لاروس). (۱) – Thimonnier, Barthelemy.

تیمه.

[م] (ع ا) تِیمَه. گوسپندی که در حالت گرسنگی ذبح کنند آن را. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گوسپندان زائد از چهل عدد تا اینکه به نصاب دیگر رسند. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). گوسپندان شیردار که در خانه دارند آن را، ضد سائمه. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تیمه کودکان. (منتهی الارب). تیمه و بازوبند کودکان. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیمه.

[م] (اخ) (۱) دولوکرس فیلسوف قرن ششم قبل از میلاد مسیح و از پیروان فیثاغورث بود. نفوذ وی در گسترش اندیشه افلاطون تأثیر اساسی داشت. ضمناً یکی از گفتارهای افلاطون که نوعی از فلسفه طبیعت است و در آن تئوری عقاید افلاطون بیان میشود بهمین نام مشهور است. (از لاروس). (۱) - Timee de Locres.

تیمارت.

(اخ) دهی از دهستان برآن است که در بخش حومه شهرستان اصفهان واقع است و ۱۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

تیمیم.

[ت] (ع مص) قصد کرد. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). قصد کردن و اراده نمودن. يقال: یممته بالرمح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کسی را تیمم دادن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تیمم دادن، نماز و عبادت را. (منتهی الارب). تیمم کردن برای نماز و عبادت. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): یمم المريض للصلوة... الحدیث: سأل رجل علیاً علیه الصلوة و السلام عن صاحب له به جدری و اصابته الجنابة کیف یصنع فقال یمموه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

تیمین.

[ت] (ع مص) بر دست راست رفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). به یمن شدن. (تاج المصادر بیهقی). به یمن درآمدن ||. به برکت دعا کردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). يقال: یمن علیه. (ناظم الاطباء).

تین.

(هزوارش، ا) به زبان زند و پازند انجیر را گویند. و آن میوه ای است معروف و در عربی نیز همین نام دارد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). هزوارش تین، پهلوی انجیر... همیشگی تین عربی. (حاشیه برهان چ معین): نبود عجب که مازوی بی مغز بی مزه یابد از آن نوا مزه و مغز همچو تین. سوزنی. بسا تین که ضایع شود در بساتین کر انجیر خواران غرابی نبیند. خاقانی. رجوع به ترجمه صیدنه و دزی ج ۱ ص ۱۵۶ و بحرالجمهر و تحفه حکیم مؤمن و انجیر و ماده بعد شود.

تین.

(ع ا) انجیر، تینه یکی آن. تازه و تر آن بهترین فواکه و خوشترین غذاها است کم نفخ و جاذب و محلل و مفتح سدهای کبد و طحال و ملین و اکثار آن مولد شپش «؟». (منتهی الارب). انجیر. (دهار) (از غیث اللغات). درختی است که میوه آن شیرین و نیکوترین آن سفید سپس سرخ سپس سیاه و واحد آن تینه است. (از اقرب الموارد): پیشم آمد بامدادان آن نگارین از کروز با دو رخ از باده لعل و با دو چشم از سحر شوخ آستین بگرفتمش گفتم به مهمان من آی مر مرا گفتا به تازی «مورد و انجیر و کلوخ» (۱). رودکی. دریا نه آب گر به مثل آبست چون بر لبش نه تین و نه زیتون است. ناصر خسرو. تین انجیر و غناب انگور و بادامست لوز جوز باشد گردکان، بسرو رطب خرما تر. (بسحاق اطعمه). (۱) - مورد در عربی = آس. انجیر = تین. کلوخ = مدر. یعنی آستین مدر.

تین.

(اِخ) التین. سوره نود و پنجمین از قرآن کریم. مکیه. و آن هشت آیت است. پس از الم نشرح و پیش از علق: تقویم صورت ما، کردند باغبانان برخوان اگر ندانی آغاز سوره التین. ناصر خسرو.

تین.

(اِخ) کوهی است به شام. (منتهی الارب). تین و زیتون دو کوهست در شام و گفته اند تین کوههایی بین حلوان تا همدان است و زیتون کوههاست به شام. (از معجم البلدان) (مراصداالاطلاع ||). کوهی است به غطفان ||. نام دمشق ||. نام مسجدی. مسجدی در شام. (منتهی الارب). گفته اند تین مسجد نوح است و زیتون بیت المقدس است و گفته اند تین مسجد دمشق است. (از معجم البلدان).

تین.

(اِخ) دهی از دهستان جوان رود است که در بخش پاوه شهرستان سنندج واقع است و ۳۴۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تینا.

(هزوارش، ا) به لغت زند و پازند گل را گویند و به عربی طین خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج) (از ناظم الاطباء). هزوارش تینا، پهلوی گیل، گل (خاک). (حاشیه برهان چ معین).

تینا.

(ا) عشق بازی و ناز و کرشمه. (ناظم الاطباء).

تینا.

(اِخ) فرضه است بر دریای شام. (منتهی الارب ||). طور تینا یا طور تینا به مد و قصر، همان طور سینا است. (منتهی الارب).

تیناب.

(ا) آنچه در خواب دیده میشود و به عربی رؤیا خوانند. (برهان). رؤیا و آنچه در خواب بینند. (ناظم الاطباء). به معنی خواب که به عربی آن را رؤیا گویند. (غیاث اللغات) (آندراج).

تینات.

(اِخ) موضعی به فاصله ده فرسخ از مصر. (غیاث اللغات). بندری و فضائی است در ساحل شام، نزدیک مصیصه که کشتی‌ها از آنجا با چوب مجهز شده و پر گشته بطرف مصر می آیند. (از معجم البلدان) (مراصداالاطلاع). قریه ای از قرای انطاکیه. (یادداشت

بخط مرحوم دهخدا).

تینال.

[اِخ] دهی از دهستان سرشیو است که در بخش ریوان شهرستان سنندج واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تین تسن.

[ی] [اِخ] (۱) شهر و بندری است در چین که در کنار په ای هو (۲) واقع است و ۱۸۰۰۰۰۰ تن سکنه دارد. این شهر یکی از مراکز مهم صنعتی است (ذوب و تصفیه فلزات، محصولات شیمیایی، نساجی و مواد غذایی). در سال ۱۸۵۷ م. در این شهر قراردادی به امضاء رسید که کشور چین به روی اروپائیان بازگردید و همچنین در سال ۱۸۸۵ م. قرارداد صلح فرانسه و چین در آن شهر امضاء شد و در سال ۱۹۰۰ م. این شهر بوسیله گروه انترناسیونال اشغال گردید. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تین چین شود. (۱) - Pei-Ho - (۲) - Tien-Tsin.

تینتور تو.

[ت ر ت] [اِخ] ژاکوپو رابوستی. نقاش ایتالیایی (۱۵۱۸-۱۵۹۴ م). وی آثار متعدد دینی و تاریخی بوجود آورده که از جهت هیجان و رنگ آمیزی عالی و جالب توجه است. تابلوهای عمده او در کاخ دوژها در ونیز می باشد: افتخار ونیز، افتخار بهشت و غیره. (از فرهنگ فارسی معین).

تیندال.

[اِخ] (۱) تندال. فیزیکدان انگلیسی است که در سال ۱۸۲۰ م. در ایرلند متولد شد. وی روش استریل کردن را که به تیندالیزاسیون (۲) شهرت یافته است کشف کرد و در سال ۱۸۹۳ م. درگذشت. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و فرهنگ فارسی معین ذیل کلمه تیندل شود. (۱) - Tyndallisation - (۲) - Tyndall, John.

تینکلوس بابلی.

[س ب] [اِخ] این یکی از سند سبعة بیوت کواکب سبعة است و او راست: کتاب الوجود و الحدود. (ابن الندیم از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تنگلو شا شود.

تینمو.

[ن] [اِخ] دهی از دهستان دینور است که در بخش صحنه شهرستان کرمانشاهان واقع است و ۴۵۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

تین موز.

[تَمُّ] (اخ) (۱) شهر و بندری در انگلستان است که بر کنار تین (۲) واقع است و ۶۶۵۰۰ تن سکنه دارد و از نقاط تجاری زغال است و حمامهای طبیعی آن شهرت دارد. (از لاروس). (۱) – Tyne – (۲) Tynemouth.

تینوس.

(۱) توده و انبار و انبار غله و محصول خرمن شده. (ناظم الاطباء). رجوع به لسان العجم شعوری شود.

تینه.

[ن] (ع) (۱) یکی تین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). واحد تین؛ یعنی یکدانه انجیر. (ناظم الاطباء). یک انجیر تازه و تر. (آندراج ||). دبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دُبر. انجیره. کون. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تینه.

[ن / ن] (۱) آب دهن را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). آب دهن و تف ||. تار عنکبوت. (ناظم الاطباء).

تینه.

[ن] (اخ) اسروشنه. و آن نام شهری است به ماوراءالنهر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به اسروشنه شود.

تینه.

[ن] (اخ) دهی از دهستان دلارستاق است که در بخش لاریجان شهرستان آمل واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

تینی.

(ص نسبی) انجیری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). رنگی از رنگهای بول که به رنگ آب انجیر مانند. (مفاتیح از یادداشت ایضاً ||). نوع سوم از انواع جرب العین. صورت آن مانند دانه انجیر است و بدین جهت تینی نامندش. (از بحر الجواهر ||). نوعی بواسیر: بواسیر تینی گرد بود و پهن همچون انجیر. (ذخیره خوارزمشاهی از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به تین شود.

تیو.

(۱) طاقت بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۱۲). تاب و طاقت و توانائی. (برهان) (ناظم الاطباء). همان توان است. (از شرفنامه منیری). طاقت و توانائی که تاب باشد. (انجمن آرا) (آندراج). تاب و طاقت. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). طاقت بود و توانائی. (اوبهی): بدیشان نبد ز آتش مهر تیو به یک ره برآمد ز هر دو غریو. عنصری (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۱۲). یکی مهره باز است گیتی که دیو ندارد به ترفند او هیچ تیو. عنصری. نگه کرد از دور سالار نیو گریزان سپه دید بی هوش و تیو. اسدی. فتادند بر خاک بی هوش و تیو نمیداشتند از غم دل غریو. اسدی (گرشاسب نامه ||). به معنی یعنی هم آمده است که به عربی ای گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آندراج). کلمه تفسیر به معنی یعنی || ص) بهادر و جنگجو. (۱ ||) دانا و عاقل و خردمند (۲).

(ناظم الاطباء). (۱) - بدین معنی ظاهراً مصحف نیو است. (۲) - بدین معنی ظاهراً مصحف نیو است.

تیوا.

[ت] (ا) عشق‌بازی و ناز و کرشمه. (ناظم الاطباء).

تیواز.

(ا) دسارت باشد و آن اکتساب از راه ناپسندیده است. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). سود و فایده نامشروع و ناحق. (ناظم الاطباء). در برهان گفته به معنی... و در فرهنگ‌ها ندیده ام والله اعلم. (انجمن آرا) (آندراج).

تیوای.

(ا) تهور باشد و آن بی پروایی و بی تحاشی و بر کاری دویدن. (برهان). تهور و بی پروایی. (انجمن آرا) (آندراج). بی پروایی و تهور و بی تحاشی گری در کاری. (ناظم الاطباء).

تیور.

[ت] (ا) مرغی است شبیه به طاووس ماده به عربی شفنین (۱) خوانند و شفانین هم گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آندراج). نام مرغی است شبیه به طاووس ماده. (ناظم الاطباء). (۱) - شفنین به کسر اول و سوم نوعی کبوتر است و شفانین جمع آن است.

تیورک.

[ر] (ا) به معنی رشک و حسد باشد و آن رنجور بودن به خوشی خلاق است و خواهش آن داشتن که بغیر از او دیگری خوشحال نباشد. (برهان). به معنی رشک و حقد و حسد و رضا نبودن به خوشی کس. (انجمن آرا) (آندراج). رشک و حقد و حسد. (ناظم الاطباء). در برهان آورده در فرهنگها نیافتم. (انجمن آرا) (آندراج).

تیوس.

[ت] (ع) (ا) ج تیس. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به تیس شود.

تیوس.

(اخ) (۱) پادشاه پافلاگونه از معاصران و مخالفان اردشیر دوم بود که بدست داتام اسیر گردید و به دربار ایران تسلیم گردید. رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۲ صص ۱۱۴۱-۱۱۴۲ شود. (۱) - Thyus.

تیوسول.

(ا) به معنی شماتت باشد و آن به مصیبت و آزار مردم خوشحال شدن است. (برهان). شماتت و خوشحالی از بدبختی و مصیبت زدگی دیگران. (ناظم الاطباء). به معنی شماتت و شاد شدن از غمناکی خلق گفته و هیچ یک از این معانی شاهد ندارد و در

فرهنگها نیافتیم نمیدانم صاحب برهان از کجا نقل نموده. (انجمن آرا) (آندراج).

تیوع.

[تئی ی] (ع ا) (از «ت وع») هرتره که وقت بریدن آن شیر از وی برآید. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مانند سمقونیا و شیرم و لاغیه و عرطنیثا و عشر. ج، تیوعات. (منتهی الارب). رجوع به یتوع شود.

تیول.

(۱) جاگیر مدد معاش و این لفظ ترکی است. و درمدار تیول. (غیاث اللغات) (آندراج). تملک و تصرف ملک و عقار و زمین داری. (ناظم الاطباء). واگذار کردن دولت خالصه ای از خالصه ها یا مالیات قریه ای را به یکی از نوکران خود در ازاء موجب او در تمام عمر. با بودن و دادن صرف میشود. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

تیولات.

(۱) ج تیول. (ناظم الاطباء).

تیولی.

[و] (اخ) (۱) در قدیم تیبور (۲). شهری در ایتالیا از نواحی روم است که ۱۷۰۰۰ تن سکنه دارد و مناظر اطراف شهر زیباست. معبد سی بیل (۳) و وستا (۴) در این شهر واقع است و آبشار مشهوری دارد. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ذیل کلمه تیولی شود. (۱) - Vesta - (۴) - Sibylle. (۳) - Tibur. (۲) - Tivoli.

تیومن.

[ئی م] (اخ) (۱) شهری به اتحاد شوروی (روسیه) در اورال است که بر کنار تورا واقع است و ۷۵۵۰۰۰ تن سکنه و کارخانه ذوب و تصفیه فلزات و کارخانه تولید مس دارد. (از لاروس). (۱) - Tiomen.

تیون ویل.

[ئین] (اخ) (۱) مرکز ولایتی در ایالت موزل (۲) فرانسه است که بر کنار رود موزل واقع است و ۲۳۱۰۰ تن سکنه دارد و از مراکز قدیمی معادن و ذوب و تصفیه فلزات و تولیدات شیمیائی است. این ولایت بدو قسمت شرقی و غربی تقسیم شده که بخش شرقی آن ۴ بخش و ۸۰ بلوک و ۸۰۲۰۰ تن سکنه دارد و بخش غربی دارای ۳ بخش و ۳۲ بلوک و ۱۱۰۰۰ تن سکنه است. (از لاروس). رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Moselle - (۲) - Thionville.

تیوی.

[تئی وی ی] (۱) (ع ص نسبی) شعری که به «تاء» تمام شده باشد. (ناظم الاطباء). (۱) - چنین است ضبط ناظم الاطباء و ظاهراً باید [ی وی ی] یا تائی باشد.

تیویه.

[تَی وی یَ] (ع ص نسبی) نسبت به تاء، از حروف مبانی. (از المنجد).

تیه.

(ع مص) تاء تیهاً؛ لاف زدن و تکبر نمودن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از ناظم الاطباء) (۱). تکبر کردن. (آندراج). (۱) - در ذیل تیه.

تیه.

[تَیَه / تیه] (ع مص) گمراه گردیدن و رفتن به هر جای سرگردان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آندراج) (از اقرب الموارد). حیران شدن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی).

تیه.

[تَیَه] (ع مص) گم کردن انسان راه را در بیابان. (ناظم الاطباء ||). بلند و مرتفع گردیدن قصر ||. لاف زدن و تکبر نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). قصد کردن کاری که مصاف با صواب نگردد. (ناظم الاطباء).

تیه.

[تَیَه / تیه] (ع ص، ا) زمینی که در آن مردم گم شوند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیابانی که رونده در آن هلاک شود. (آندراج). بیابان. ج، اتیاه. (ناظم الاطباء): از عشق ساز بدرقه پس هم به نور عشق از تیه لا- به منزل الا- الله اندر آخاقانی. بر قصر عقل نام تو خیرالطیور گشت در تیه جهل خصم تو شرالدواب شد. خاقانی. خالق دریا و کوه و دشت و تیه ملک او بی حد و او بی شبیه. مولوی. عکس می گوئی و مقلوب ای سفیه ای رها کرده ره و بگرفته تیه. مولوی. ... و در تیه حسرت می ماند. (مجالس سعدی). چنان گرم در تیه قربت براند که در سدره جبریل از او بازماند. سعدی (||). (مص) لاف و بزرگ منشی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). لاف و بزرگ منشی و تکبر. (ناظم الاطباء ||). گمراهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

تیه.

[تَیَه / تیه] (اخ) بیابانی که موسی (ع) با دوازده سبط بنی اسرائیل که هر سبط پنجاه هزار نفر بودند، در آن بیابان مدت چهل سال سرگردان بود. (غیاث اللغات) (آندراج). بادیۀ التیه. در شبه جزیره سینا. یا جبل التیه. بیابانی که قوم موسی در آن گم و هلاک شدند. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). بلاد تیه، مابین بیت المقدس و قنسرین است بطول دوازده فرسنگ. (زمخشری از یادداشت ایضاً). موضعی است که در آن موسی بن عمران (ع) و قوم او گم شدند و آن زمینی است میان ایله و مصر و دریای قلم و کوههای سراه از سرزمین شام و گفته اند که آن چهل فرسخ در چهل فرسخ است و گویند دوازده فرسخ در هشتاد فرسخ بود... (از معجم البلدان): از مصر بیرون آمدند و روی به شام نهادند به لب دریا رسیدند. از آنجا به تیه آمدند و آن زمین شش فرسنگ در شش فرسنگ بود. در میان آن تیه چاهی بود. (قصص الانبیاء ص ۱۱۹). و در ساعت دعای وی اجابت شد و آن تیه موسی و قوم او را

زندان شد. (قصص ۱۲۱). سه ماهه سفر هست چهل ساله رنج که از تیه موسی برون آمدیم. خاقانی. بین که کوکبه عمر، خضروار گذشت تو بازمانده چو موسی به تیه خوف و رجا. خاقانی. چون موسیم شجر دهد آتش چه حاجت است کآتش ز تیه وادی ایمن درآورم. خاقانی. همچو قوم موسی اندر حر تیه مانده ای چل سال برجا ای سفیه. مولوی. این جهان تیه است و تو موسی و ما از گنه در تیه مانده مبتلا. مولوی. روز گارم رفت ز این گون حالها همچو تیه و قوم موسی سالها. مولوی.

تیه.

[ی] [اخ] (۱) شهری به سنگال افریقا و در حوالی سن لوئی است که ۴۲۵۰۰ تن سکنه و معادن فسفات دارد. (از لاروس). (۱) - Thies

تیهاء.

[ت] [ع ص، ا] ارض تیهاء؛ زمینی که در آن مردم گم شوند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیابان که مردم در آن حیران و سرگردان شوند و راه گم کنند و هلاک شوند. (آندراج). رجوع به تیه شود.

تیهان.

[ت ی] [ع مص] گمراه گردیدن و رفتن به هر جای سرگردان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). حیران شدن. (تاج المصنوع) بیهقی. تیه. تیه. (ناظم الاطباء). رجوع به همین کلمه شود.

تیهان.

[ت] [ع ص] گمراه و سرگردان. نعت است از تیهان و تیه. (منتهی الارب). گمراه و سرگردان. (آندراج).

تیهان.

[ع ا] شرابی محلل که بدان مداوا کنند. (از اقرب الموارد).

تیهان.

[ت] [ت ی] [ا] (ع ص) متکبر. (از اقرب الموارد) (از المنجد). لاف زننده و تکبرنماینده. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء تیهان [ت ی] نیز ضبط شده است.

تیهان.

[ت ی] [اخ] نام پدر ابوالهیشم ملک صحابی انصاری است. (منتهی الارب).

تیهو.

[ت ی] [ت] [ا] پرنده ای است شبیه به کبک لیکن از کبک کوچکتر است و معرب آن تیهوج باشد با زیادتی جیم. (برهان).

مرغکی است خردتر از گنجشک (؟) که آن را سوسک و شاشک و شوشک و شیشو و تموشک نیز گویند به تعریض تیهوج خوانند. (شرفنامه منیری). مرغی است معروف. (آندراج)... طائری است مشابه به کبک، لیکن کوچکتر از او و این طائر مخصوص ولایتی است و در هندوستان نباشد مگر آنکه از آنجا آرند، چنانکه... از کابل آورده بود و مؤلف در دهلی آن را دیده و تیهوج معرب آن است... مؤلف گوید: ظاهراً به هندی آن را لواء نامند. (غیاث اللغات). نام پرنده ای شبیه به کبک و کوچکتر از آن که شیشو نیز گویند. (ناظم الاطباء). فرفور. (صحاح الفرس از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تیهوج. (دهار). ضَرْیس. تیهوج. مرغی است بزرگتر از سار و خردتر از کبوتر و گوشتی نهایت لطیف و خوش طعم دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پهلوی «تیهوک» (۱)، معرب آن تیهوج و تیهوج، در اورامانی «تهو» (۲)... پرنده ای از نوع کبک که در اروپا و آسیا بسیار است و گوشت لذیذی دارد. (از حاشیه برهان چ معین): بدوان از بر خویش و پیران از کف خویش بر آهو بچه یوز و بر تیهو بچه باز. منوچهری. تیهو به دهن شاخ گیایی دارد و آهو به دهن درون گل رنگ به رنگ. منوچهری. گل سرخ و پر تیهو، گل زرد و پر نارو به شعر عشق این هردو کنند این هردو تن دعوی. منوچهری. دل تیهو از چنگ طغرل بداغ رباینده باز از دل میغ ماغ. اسدی. چو آهو و خرگوش یابد عقاب نیارد به دراج و تیهو شتاب. اسدی. نباشد سوی چینه آهنک ساز نه تیهو سوی گوش آید فراز. اسدی (گرشاسب نامه ص ۶۸). نشان ز سرت خمار و خود بنشین حیران چو به چنگ باز در، تیهو. ناصر خسرو. تیهو گفتا به است سبزه ز سوسن از آنک فاتحه صحف باغ اوست گه فتح باب. خاقانی. ز رشک آن خروس آتشین تاج گهی تیهو بر آتش گاه دراج. نظامی. ز عدلش باز با تیهو شده خویش به یک جا آب خورده گرگ با میش. نظامی. ز تیهو و دراج و کبک و تذرو نیابی تهی سایه بید و سرو. نظامی. شیر این سو پیش آهو سر نهد باز اینجا نزد تیهو پر نهد. مولوی. مرا که عزلت عنقا گرفتمی همه عمر چنان اسیر گرفتمی که باز تیهو را. سعدی. دل یغما رهد از چنبر زلفش نپندارم خلاص از چنگل شاهین میسر نیست تیهو را. یغما. جای را گویند در صحرا که آب در آن جمع شود و عرب غدیر خوانند. (برهان) (از آندراج) (از انجمن آرا). غدیر و جایی در صحرا که آب در آن جمع گردد. (ناظم الاطباء). (۱) - tehu - (۲) - tihuk.

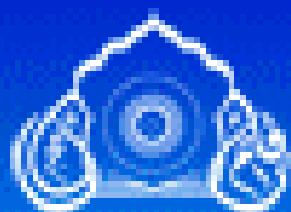
تیهور.

[ت] [ع ص، ا] (از «ت ه ر») زمین رست و هموار. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء). زمین پست و هموار (۱) ||. بیابان دشوار. (منتهی الارب ||). مابین اعلائی وادی و اسفل آن ||. مابین اعلائی کوه و اسفل آن ||. مرد متکبر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء ||). بزرگ منشی. يقال: به تیه تیهور؛ اذا کان تیهاً. (منتهی الارب) (از آندراج) (از ناظم الاطباء ||). موج مرتفع دریا ||. ریگ توده که آب اطراف آن را کنده باشد. ج، تیاہیر، تیاہر. (منتهی الارب) (آندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ریگ توده بلند و آنچه شکسته گردد از ریگ توده (۲). (منتهی الارب). (۱) - این معنی و معنی بعد از «ه ور» آمده. (۲) - از «ه ور».

تی یرہ.

[ی ر / ر] [ا] تیار. تیارا. کلاه خاص پادشاهان مادی و فارسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دیزی، در لهجه مردم قزوین و جاهای دیگر، برای شباهت او به تیارا. قسمی دیگ سفالین شبیه به تیار، تاج سلاطین ایران که در بعض بلاد آن را دیزی گویند... و آن ظرفی سفالین است که در آن گوشت و آش و امثال آن پزند. تیریه. (از یادداشت‌های مرحوم دهخدا).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزارهای علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیت های گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ... د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزارهای تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ... ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

